НАЦЫЯНАЛЬНАЯ АКАДЭМІЯ НАВУК БЕЛАРУСІ
ІНСТЫТУТ МОВАЗНАЎСТВА ІМЯ ЯКУБА КОЛАСА

ТЛУМАЧАЛЬНЫ СЛОЎНІК БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЫ

Больш за 65 000 слоў

Пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта
Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі М.Р. Судніка
і вядучага навуковага супрацоўніка М.Н. Крыўко

3-е выданне

МІНСК
«БЕЛАРУСКАЯ ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ»
імя Петруся Броўкі
2002

УДК 800.8 = 826(038)
ББК 81.2(4 Беи)я2
Т49

Тэкст друкуецца па 2-ім выданні,
дапрацаваным і дапоўненым, 1999.

Аўтары: *І.М. Бунчук* (А, Раб—Разгледзець),
М.Н. Крыўко (В, З, О, П, Рачыны—Рэяць, У, Ш, Ю, Я,
Прадмова, раздзел «Звесткі для карыстальнікаў слоўнікам»),
З.М. Кудрэйка (Б, І, Й, Л, М, Н, Разгневаны—Распрануць),
Н.М. Лявончык (Г, Е, Ё, Ж, К, Распрапагандаваць—Рассяліць,
С, Ф, Э), *Г.М. Прышчэпчык* (Рассячы—Рачулка, Т, Х, Ц, Ч),
М.Р. Суднік (Д).

Рэцэнзенты: доктар філалагічных навук, прафесар *А.І. Наркевіч*,
доктар філалагічных навук, прафесар *Г.А. Цыхун*.

ISBN 985-11-0234-2

ПРАДМОВА

«Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы», які Вы трымаеце ў руках, стаў вынікам вялікай і карпатлівай работы калектыву лексікографаў Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі. За апошнія гады беларуская мова набыла статус дзяржаўнай у сваёй незалежнай краіне — Рэспубліцы Беларусь і стала абслугоўваць большасць сфер жыццядзейнасці грамадства. Выдадзены ў свой час «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы» (ТСБМ) у 5 тамах — 6 кнігах (Мн., 1977—1984) стаў ужо бібліяграфічнай рэдкасцю. Таму наспела патрэба ў кампактным нарматыўным даведніку па беларускай мове, які, думаецца, павінен стаць настольнай кнігай у кожнай беларускай сям'і і ўсіх тых, хто цікавіцца беларускай мовай і займаецца яе вывучэннем.

Новы слоўнік значна адрозніваецца ад пяцітомнага слоўніка. Па-першае, колькасцю растлумачаных слоў. У пяцітомным слоўніку пададзена 97 935 слоў, у новым — звыш 65 тысяч. Праўда, супастаўленне гэтых лічбаў адноснае, бо, скажам, у пяцітомным слоўніку дзеепрыметнікі пададзены як рэестравыя словы, у новым жа яны прыводзяцца як формы дзеяслова ў скарочаным выглядзе. Дзеепрыметнікаў у новым тлумачальным слоўніку налічваецца каля 5100; гэта азначае, што на такую лічбу скарачаецца розніца паміж колькасцю слоў у пяцітомным і новым слоўніках. У новым слоўніку падача дзеепрыметнікаў праведзена сістэмна, чаго нельга сказаць пра іх падачу ў пяцітомным слоўніку. Так, у рэестры пяцітомнага слоўніка адсутнічае каля 1730 дзеепрыметнікаў, якія пададзены ў новым. Сярод іх можна назваць: *абаджга́ны* (маецца на ўвазе, што ў рэестры слоўніка ёсць суадносны дзеяслоў), *абгле́джаны, аблапо́шаны, абмакну́ты, адшпурну́ты, аплю́ханы, вы́верчаны, давы́браны, дапі́саны, забрукава́ны, закаса́ны, зашы́ты, звя́яны, паабшыва́ны, пабудава́ны, перавя́рнуты, прапясо́чаны, рассква́раны, расхіну́ты, рэ́шаны, угаро́джаны, ускалу́плены, фастрыга́ваны, цэ́джаны, шуфлява́ны, этымалагізава́ны* і г.д.

Па-другое, новы тлумачальны слоўнік адрозніваецца ад пяцітомнага аб'ёмам і структурай. Ён задумваўся (ды такім ён і зроблены аўтарамі) як аднатомны тлумачальны слоўнік сучаснай беларускай літаратурнай мовы, дзе будзе пададзена і растлумачана прыкладна 60—65 тысяч слоў, якія адлюстроўваюць асноўнае лексічнае багацце літаратурнай мовы беларускага народа 1980—90-х гадоў. Падрыхтаваны слоўнік мае аб'ём прыкладна 186 аўтарскіх аркушаў і змяшчае, як ужо было адзначана вышэй, больш як 65 тысяч слоў (а калі прыняць пад увагу, што ў рэестр не вынесены дзеепрыметнікі, то такіх слоў у слоўніку звыш 70 тысяч).

Новы слоўнік кампактны. З мэтай скарачэння яго аб'ёму і, у той жа час, захавання магчымасці ўключыць неабходныя словы, што ўжываюцца ў беларускай літаратурнай мове, некаторыя разрады лексікі змяшчаюцца ў гняздзе асноўнага слова (больш падрабязна пра састаў і структуру слоўніка гл. ў раздзеле «Звесткі для карыстальнікаў слоўнікам»). У прапанаваным слоўніку аўтары і рэдактары пастараліся па магчымасці поўна правесці сістэмнасць падачы вытворных у гнёздах. Іх на некалькі тысяч больш, чым нават у пяцітомным тлумачальным слоўніку. Неабходна назваць такія словы, як *аблётны, адло́ўны, адмо́чны, адсе́чны* (*адсечны агонь*; спец.), *адсы́лачны, ады́чны* (ад ода), *абледзяне́ласць, аблёзласць, аблу́днасць, апане́нцкі, ардына́тарскі, балі́дны, баскетбалі́сцкі, белушы́ны, бензавозны, беспрабу́днасць, блізня́чы, брашу́рны, во́ханне, гучнагало́сасць, дакументацы́йны, дурма́нлівасць, елкава́тасць, запа́ласць, запе́ўны, калаўро́тны, куп'і́стасць, ле́йцавы, мізансцэні́чны, ноздравы, падстрэ́шны, служа́цкі, стані́чніца, страка́тасць, стэтаско́пны, фокусні́цкі, хамелео́нскі, шчы́калатачны, яра́нгавы, ярлы́чны, я́ўнасць* і г.д. Гэтыя і іншыя словы ўжываліся ў мове і раней (асабліва ў спецыяльнай літаратуры), але не прыводзіліся слоўнікамі, у першую чаргу тлумачальнымі, бо тыя мелі не алфавітна-гнездавую, а алфавітную структуру і не вытрымлівалася строгая сістэмнасць падачы вытворных.

У рэестр новага тлумачальнага слоўніка не ўвайшлі многія аддзеяслоўныя назоўнікі, усе зваротныя дзеясловы залежнага стану, шматлікія прыставачныя дзеясловы (асабліва калі распрацаваны і пададзены ў рэестры самі прыстаўкі як часткі слоў, пры дапамозе якіх утвараюцца іншыя дзеясловы), многія спецыяльныя і вузкаспецыяльныя словы, рэдкаўжывальныя словы, многія ўстарэлыя і абласныя словы і інш. І ў той жа час у аднатомны слоўнік уключана шмат новых слоў, якія пачалі актыўна ўжывацца ў апошнія гады, а ў пяцітомным слоўніку яшчэ адсутнічаюць. Сярод такой лексікі — словы з іншамоўнай асновай, словы, утвораныя ад іншамоўнай асновы пры дапамозе беларускіх марфалагічных сродкаў, і ўласна беларускія словы. Да такіх слоў, уключаных у новы слоўнік, адносяцца: *аксі́д, аксі́дны, анестэзіяло́гія, анкетава́ць, антыста́тык, антыстаты́чны, апера́бельнасць, атама́рнасць, атама́рны, аэробіка, ба́ртэр, баяві́к*[2], *бро́кер, ве́рнік, ве́стэрн, відэаклі́п, вінатэ́ка, віраванка, га́мбургер, геакасцю́м, гран-пры́, дыске́та, дыятэ́тыка, дэзадара́нт, дэлікатэ́с, еўхары́стыя, жыранд́оль, задзейнічаць, ізатэрмі́я, і́мідж, імпі́чмент, інфраструкту́ра, істэ́блішмент, калялітарату́рны, кансэ́нсус, крыжава́нка, культурало́гія, куры́раваць, ле́цішча, лінагравю́ра, макрамэ́, ма́ксі, ма́ркетынг, мафіёзі, ме́неджмент, менталітэ́т, мікрапрацэ́сар, наркабі́знес, наркама́фія, невярта́нец, но́у-ха́у, оталарынгало́гія, панэлявоз, папулі́зм, парва́нш, по́дыум, поп-му́зыка, працэ́сар, рэ́йтынг, рэ́кет, рэкеці́р, свята́р, сінхраністка, сістэматэ́хніка, спо́нсар, су́дна-го́д, сцэнагра́фія, то́стэр, тры́лер, тэлефа́кс, тэхнакра́т, уні*вер-

салізава́ць, уфало́гія, уфо́лаг, фа́йл, філафані́я, фрахто́вачны, ча́ртэр, ча́ртэрны, шэ́льфавы, эгацэнтрык, эко́лаг, экстрасэ́нс, эмбрыёлаг і многія іншыя.

У апошнія гады ў сродках масавай інфармацыі, у публіцыстычных і інш. выданнях пачала ўжывацца вялікая колькасць слоў, сярод якіх ёсць яўныя словы-аднадзёнкі, калькі, што маюць раўназначныя беларускія эквіваленты, а таксама шматлікія іншамоўныя словы, якія пранікаюць у беларускую мову ў іх непасрэдным гучанні. Аўтарамі і рэдактарамі такія словы ў Слоўнік уключаліся з вялікай доляй асцярожнасці. Яны, думаецца, павінны прайсці яшчэ праверку часам.

У адрозненне ад пяцітомнага ТСБМ у новым тлумачальным слоўніку з мэтай скарачэння яго аб'ёму пасля тлумачэння значэння слова падаюцца прыклады не з твораў мастацкай літаратуры, а кароткія аўтарскія выказы, фразы, найбольш ужывальныя спалучэнні слоў, а таксама шматлікія афарызмы, прыказкі, прымаўкі, вобразныя выразы тыпу: *калі бацька рыбак, дык і дзеці ў ваду глядзяць*; *хто згадзіўся надзець шоры, той надзене і хамут*; *з пустога і Саламон не нальe*; *гаспадарку весці — не барадой трэсці*; *кожная агіднасць павінна сваю прыстойнасць мець*; *радзіму, як і маці, не выбіраюць*; *ад парога хату не мятуць* і г.д. Без ілюстрацый у слоўніку падаюцца спецыяльныя тэрміны, многія вытворныя словы, словы — назвы прафесій і некаторыя інш.

Прапанаваны ўвазе карыстальнікаў Слоўнік будзе карысны не толькі тым, што ён дае тлумачэнне слоў. Слоўнік з'яўляецца нарматыўным даведнікам па арфаграфіі, націску, словазмяненні, словаспалучэнні, па граматычнай характарыстыцы.

Крыніцамі аднатомнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы» служылі фундаментальная картатэка Аддзела лексікалогіі і лексікаграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай АН Беларусі, якая налічвае 3 мільёны картак-слоў; «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы», тт. 1—5. Мн., 1977—1984; «Слоўнік беларускай мовы. Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненне», пад. рэд. акадэміка АН Беларусі М.В.Бірылы. Мн., 1987; «Беларуска-рускі слоўнік», 2-е выд., перапрацаванае і дапоўненае. Рэдактар акадэмік АН Беларусі К.К.Атраховіч (Кандрат Крапіва), тт. 1—2, Мн., 1988—1989; матэрыялы прэсы і літаратуры 80—90-х гадоў і інш. У рабоце над Слоўнікам быў скарыстаны таксама вопыт стварэння аднатомнага «Словаря русского языка» С.І.Ожагава (18-е выд., М., 1986 і 23-е выд., выпраўленае, М., 1990), навуковае рэдагаванне якога ажыццяўляла член-карэспандэнт АН СССР Н.Ю.Шведава. У нязначнай ступені быў выкарыстаны «Толковый словарь русского языка» С.І.Ожагава і Н.Ю.Шведавай (3-е выд., М., 1995).

Аўтары Слоўніка: І.М.Бунчук (А, Раб — Разгледзець), М.Н.Крыўко (В, З, О, П, Рачыны — Рэяць, У, Ш, Ю, Я, Прадмова, раздзел «Звесткі для карыстальнікаў слоўнікам»), З.М.Кудрэйка (Б, І, Й, Л, М, Н, Разгневаны — Распрануць), Н.М.Лявончык (Г, Е, Ё, Ж, К, Распрапагандаваць — Рассяліць, С, Ф, Э), Г.М.Прышчэпчык (Рассячы — Рачулка, Т, Х, Ц, Ч), М.Р.Суднік (Д).

Слоўнік дапрацавалі і адрэдагавалі член-карэспандэнт Нацыянальнай АН Беларусі М.Р.Суднік і вядучы навуковы супрацоўнік М.Н. Крыўко.

Тэхнічна аформіў машынапіс Слоўніка і правёў усю працу з выдавецтвам і па чытанні карэктур (на літары А — Я) М.Н.Крыўко. Частку першай карэктуры першага выдання Слоўніка на літары А — К прачыталі таксама і ўнеслі шмат слушных заўваг І.У.Кандраценя, Г.К.Усціновіч, Н.А.Чабатар і Я.А.Язвінская, за што ім аўтары і рэдактары шчыра ўдзячны.

Машынапісны тэкст Слоўніка падрыхтавала старшая лабарантка Н.М.Грынблат.

Камп'ютэрны набор тэксту Слоўніка выканала група спецыялістаў пад кіраўніцтвам кандыдата фізіка-матэматычных навук М.М.Касцюковіча, які таксама ўважліва прачытаў пераважную частку машынапіснага тэксту працы і ўнёс шмат слушных заўваг і прапаноў, за якія яму вялікая падзяка ад аўтарскага калектыву і рэдактараў выдання.

Камп'ютэрная вёрстка выканана С.А.Макаёнкам.

Другое выданне слоўніка падрыхтавана вядучым навуковым супрацоўнікам М.Н. Крыўко.

Пры падрыхтоўцы другога выдання былі ўлічаны шматлікія заўвагі, зробленыя доктарам філалагічных навук, прафесарам П.П. Шубай пры прачытанні ім кнігі першага выдання, за што яму выказваюцца шчырыя словы падзякі ад аўтарскага калектыву і рэдактараў Слоўніка.

Аўтары і рэдактары аднатомнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы» шчыра ўдзячны ўсім спецыялістам, якія прачыталі тэкст Слоўніка ў машынапісе і прынялі ўдзел у яго абмеркаванні; рэцэнзентам працы дактарам філалагічных навук, прафесарам А.І.Наркевічу і Г.А.Цыхуну за крытычныя заўвагі па Слоўніку; асабіста дырэктару Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі акадэміку АН Беларусі А.І.Падлужнаму, які пазнаёміўся з першымі аркушамі карэктуры і ўнёс шэраг каштоўных заўваг па Слоўніку; былому намесніку галоўнага рэдактара выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі заслужанаму работніку культуры Рэспублікі Беларусь, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь С.П.Самуэль за арганізацыю першага выдання і намесніку галоўнага рэдактара гэтага ж выдавецтва Г.А.Фатыхавай за арганізацыю другога выдання Слоўніка; рэдакцыі мовы, літаратуры, фальклору і этнаграфіі гэтага ж выдавецтва ў складзе загадчыка рэдакцыі І.Д.Сіпакова, вядучага навуковага рэдактара кандыдата філалагічных навук, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь І.У.Саламевіча, рэдактараў 1-ай катэгорыі І.С.Александровіч, А.А.Грачанікавай, Г.І.Дайлідавай, Т.Я.Жэбіт, Т.А.Меляшкевіч за каштоўныя парады і заўвагі пры падрыхтоўцы Слоўніка да друку.

Заўвагі і пажаданні па Слоўніку просьба прысылаць на адрас: 220072, г. Мінск, вул. Сурганава, д. 1, корп. 2, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа Нацыянальнай АН Беларусі.

ЗВЕСТКІ ДЛЯ КАРЫСТАЛЬНІКАЎ СЛОЎНІКАМ

Састаў слоўніка

§ 1. Аднатомны «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» (далей Слоўнік) з'яўляецца даведачнай крыніцай пры вызначэнні семантыкі слоў, значэнняў слоў, кіраўніцтвам для правільнага ўжывання слоў, для правільнага ўтварэння форм слоў і для правільнага напісання слоў сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Зразумела, што аднатомны Слоўнік не можа адлюстраваць усёй разнастайнасці слоўнікавага складу сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Таму пэўныя катэгорыі слоў у Слоўнік не ўключаюцца.

§ 2. У адпаведнасці з задачамі Слоўніка ў ім, як правіла, не падаюцца:

1) спецыяльныя словы і значэнні, што з'яўляюцца вузкапрафесійнымі тэрмінамі асобнай галіны навукі і тэхнікі, якія неабходны толькі для вузкага кола прадстаўнікоў той ці іншай спецыяльнасці; выключэнне складаюць тыя выпадкі, калі вузкаспецыяльны тэрмін у сваім значэнні цесна звязаны з іншымі значэннямі гэтага слова і дапамагае ўясніць яго сэнсавую будову ў цэлым; іншы раз у Слоўнік уключаецца спецыяльнае слова тады, калі яно з'яўляецца амонімам у адносінах да агульналітаратурнага слова і проціпастаўляецца яму з мэтай пазбегнуць няправільнага разумення тэрміна;

2) дыялектныя словы і значэнні слоў, калі яны не выкарыстоўваюцца шырока ў мове мастацкай літаратуры і не набылі яшчэ статуса літаратурнага слова або значэння слова;

3) словы і значэнні слоў з ярка выражанай афарбоўкай грубасці;

4) устарэлыя словы і значэнні слоў, практычна непатрэбныя з пункту погляду сучасных моўных зносін, разумення недалёкай гістарычнай рэчаіснасці або тэкстаў мастацкай літаратуры мінулых часоў;

5) уласныя імёны рознага тыпу — імёны людзей, геаграфічныя назвы, назвы ўстаноў і г.д.; выключэнне складаюць уласныя імёны, што ўваходзяць ва ўстойлівыя спалучэнні як абавязковы кампанент.

§ 3. З мэтай скарачэння аб'ёму Слоўніка і, у той жа час, захавання магчымасці ўключыць неабходныя, ужывальныя ў літаратурнай мове словы, некаторыя разрады лексікі змяшчаюцца з асноўным словам у яго гняздзе. Падставай для змяшчэння ў гняздзе служыць не толькі агульнасць паходжання слоў, не толькі прыналежнасць іх да аднаго кораня, а перш за ўсё іх бліжэйшыя словаўтваральныя сувязі ў сістэме сучаснай літаратурнай мовы. Да такіх слоў адносяцца тыя, у якіх новы сэнс ствараецца толькі ў сувязі з прыналежнасцю вытворнага слова да іншай граматычнай катэгорыі ў параўнанні з базавым словам:

1) назоўнікі з агульным значэннем адцягненасці на *-асць, -ства, -ізна,* утвораныя ад прыметнікаў з такім значэннем, напр. **эфемéрнасць** пры **ЭФЕМÉРНЫ**, **балбатлíвасць** пры **БАЛБАТЛÍВЫ**, **крывізнá** пры **КРЫВЫ́**, **крýтасць** і **круцізнá** пры **КРУТЫ́**[1];

2) назоўнікі, утвораныя ад дзеясловаў з нулявым суфіксам і на *-нне, -цце, -ка,* якія абазначаюць дзеянні, напр. **малéнне** пры **МАЛÍЦЬ**, **тыкáнне** пры **ТЫ́КАЦЬ**, **тынкóўка** і **тынкавáнне** пры **ТЫНКАВÁЦЬ**, **падняццé, паднімáнне** і **пад'ём** пры **ПАДНЯ́ЦЬ**;

3) назоўнікі памяншальныя, ласкальныя, зніжальныя з рознымі суфіксамі, утвораныя ад назоўнікаў, напр. **падýшачка** пры **ПАДУ́ШКА**, **дóмік** і **дамóк** пры **ДОМ**, **шáпачка** і **шапчы́на** пры **ШАПКА**;

4) назвы асоб жаночага полу, утвораныя ад адпаведнай назвы па прафесіі, занятку, дзейнасці, грамадскім і сацыяльным становішчы і пад. асоб мужчынскага полу, напр. **кранаўшчы́ца** пры **КРАНАЎШЧЫ́К**, **мантáжніца** пры **МАНТÁЖНІК**, **выклáдчыца** пры **ВЫКЛÁДЧЫК**, **калгáсніца** пры **КАЛГÁСНІК**, **станíчніца** пры **СТАНÍЧНІК**;

5) адносныя прыметнікі, якія ўтвораны ад назоўнікаў і дзеясловаў і абазначаюць рознага роду адносіны да прадмета, дзеяння або ўласцівасці і якасці, што вынікаюць з адносін да прадмета, дзеяння, напр. **шкóльны** пры **ШКÓЛА**, **я́блычны** пры **Я́БЛЫК**, **каўпáчны** і **каўпакóвы** пры **КАЎПÁК**, **прамывáльны, прамы́ўны, прамывачны** і **прамы́йны** пры **ПРАМЫ́ЦЬ**;

6) парадкавыя лічэбнікі, утвораныя ад колькасных, напр. **сёмы** пры **СЕМ**, **шасцідзесяты** пры **ШЭСЦЬДЗЕСЯТ**;

7) парныя віды дзеяслова (а таксама аднакратныя і мнагакратныя дзеясловы) пры адсутнасці паміж імі якіх-небудзь сэнсавых адрозненняў, акрамя адрознення ў значэнні закончанасці—незакончанасці дзеяння, напр. *незак.* **выкóпваць** пры *зак.* **ВЫ́КАПАЦЬ**, *зак.* **зрабíць** пры *незак.* **РАБÍЦЬ**, *аднакр.* **вóйкнуць** пры *незак.* **ВÓЙКАЦЬ**;

8) уласна-зваротны стан дзеясловаў, г.зн. які мае значэнне пераходу на таго, хто ўтварае дзеянне, напр. *звар.* **галíцца** (г.зн. галіць сябе) пры **ГАЛÍЦЬ**.

§ 4. Калі словы, змешчаныя ў гняздзе, маюць іншыя, уласныя значэнні, якія не вынікаюць непасрэдна і толькі са словаўтваральных сувязей з базавым словам, то такія словы падаюцца з тлумачэннямі як загалоўныя, са спасылкай на наяўнасць таго ж слова ў гняздзе. Напр., слова **гóнка**, акрамя значэння адцягненага дзеяння паводле значэння дзеяслова **гнаць**, мае яшчэ сваё ўласнае значэнне «спаборніцтвы ў хуткасці язды, бегу, плавання і пад.», таму яно даецца і асобна як загалоўнае: **ГÓНКА**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* гнаць. **2.** звычайна *мн.* Спаборніцтвы ў скорасці язды, бегу, плавання і пад. *Аўтамабільныя гонкі.*

§ 5. Некаторыя граматычныя разрады слоў, калі яны належаць да лёгка ўтваральных вытворных слоў, звычайна не падаюцца ў Слоўніку. Да іх адносяцца:

1) многія назвы дзейнай асобы ад дзеясловаў і прыметнікаў на **-льнік, -тар, -ец** і некаторыя іншыя;

2) значная частка прыметнікаў на **-аў, -оў, -ын**, напр. *брáтаў, камарóў, канёў, вавёрчын*;

3) многія прыметнікі са значэннем аслабленай якасці на **-аваты, -яваты**, напр. *слабавáты, цеплавáты, сінявáты*;

4) шматлікія памяншальныя прыметнікі тыпу *блакíтненькі, халодненькі, малюпáсенькі*;

5) складаныя і прыставачныя словы, калі іх значэнне цалкам вынікае з іх марфемнага складу, напр. *мя́са-малóчны, суапякýн, далáтаць* (скончыць латаць), *нехалóдны* і пад. У сувязі з гэтым для даведак у Слоўніку як загалоўныя словы падаюцца прадуктыўныя ў літаратурнай мове першыя часткі складаных слоў і прыстаўкі з тлумачэннем іх значэнняў, напр. **АЭРА..., МОТА..., ЭЛЕКТРА..., ДА..., ЗА..., НЕ...** і пад.;

6) многія дзеясловы незакончанага трывання з суфіксамі **-ава, -оўва**, утвораныя ад прыставачных дзеясловаў закончанага трывання, калі гэты прыставачны дзеяслоў супадае па лексічным значэнні з беспрыставачным дзеясловам незакончанага трывання, напр. **збрашурóўваць** пры наяўнасці *незак.* **БРАШУРАВÁЦЬ** і *зак.* **ЗБРАШУРАВÁЦЬ**;

7) зваротныя дзеясловы залежнага стану, напр. *аблямóўвацца, абмалёўвацца, абмурóўвацца, лавíцца, ляпíцца, наразáцца, парадзíравацца, прывéшвацца, прыводзíцца, саджáцца, тарпавáцца, таўравáцца, уводзíцца, упакóўвацца* і пад.

§ 6. Пры кожным загалоўным і вытворным слове даюцца яго формы; больш падрабязна пра гэта гл. у **§§ 20—34**, прысвечаных асобным часцінам мовы.

Спасылачныя словы

§ 7. Каб аблегчыць адшукванне слова, якое знаходзіцца ў гняздзе, у агульны алфавіт уведзены так званыя спасылачныя словы — словы з гнязда са спасылкай на тое загалоўнае слова, у гняздзе якога знаходзіцца дадзенае вытворнае.

Спасылкі даюцца ў наступных выпадках:

1) калі словы пачынаюцца рознымі літарамі, напр. **АДЫ́ЧНЫ** *гл.* ода; **АМÍЧНЫ** *гл.* ом; **ПАСІВÉННЕ, ПАСІВÉЦЬ** *гл.* сівець;

2) калі словы пачынаюцца на адну і тую ж літару, спасылкі даюцца:

а) пры нерэгулярных, рэдкіх ці адразу некалькіх марфалагічных або фанетычных чаргаваннях, якія адрозніваюць пачатак слоў; такія словы, як правіла, знаходзяцца на далёкім паводле алфавіта месцы ад сваіх утваральных, напр.: **АКТРЫ́СА** *гл.* акцёр; **ПАРТÓЧНЫ** *гл.* порткі; **ВÓДНЫ** *гл.* вада. Могуць быць выпадкі, калі спасылаецца не адно, а адразу некалькі вытворных слоў на адно базавае слова, напр. **АДБÉЛАЧНЫ, АДБÉЛКА, АДБÉЛЬВАННЕ, -ВАЦЬ, АДБÉЛЬНЫ** *гл.* адбяліць; **АДВÓЗ, АДВÓЗІЦЬ, АДВÓЗКА** *гл.* адвезці. Можа быць і наадварот, калі адно вытворнае слова адразу спасылаецца на некалькі базавых слоў, напр. **РАЗМÉН** *гл.* разменіць, размяняцца і размяняць; **ЖАРДЗЯ́НЫ** *гл.* жардзіна *і* жэрдка;

б) калі ў спасылачным слове, акрамя словаўтваральнага, ёсць іншае значэнне (або значэнні); у дадзеным выпадку спасылачным з'яўляецца не слова, а толькі яго першае значэнне, а іншыя значэнні падаюцца самастойна пасля першага спасылачнага. Напрыклад, вытворны назоўнік **шалёўка** як назва дзеяння паводле дзеяслова *шаляваць* стаіць у гняздзе гэтага дзеяслова, але, акрамя гэтага, слова мае яшчэ тры сваіх значэнні, то слова **шалёўка** даецца як загалоўнае, але тлумачэнні значэнняў даюцца пад лічбамі 2, 3, 4, а за лічбай 1 даецца спасылачны назоўнік: **ШАЛЁЎКА**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* шаляваць. **2.** *зб.* Тонкія дошкі, якія ідуць на абшыўку драўляных пабудоў, а таксама абшыўка з такіх дошак. **3.** *мн.* -і, -лёвак. Адна з такіх дошак. **4.** Накладныя планкі вакол акна, дзвярэй;

в) у выпадках, калі вытворнае слова мае паказаны ў слоўніку амонім, напр. **ЗАБÓЙ**[2] *гл.* забіць[1]; **КАНЁК**[2] *гл.* канькі.

Тлумачэнне значэння слова

§ 8. У Слоўніку значэнне слова раскрываецца ў кароткай дэфініцыі, дастатковай для разумення самога слова і яго ўжывання.

Аб'ём аднатомнага Слоўніка не дазваляе ў поўнай меры і колькасці падаваць у ім абсалютна ўсе значэнні слова і асабліва адценні значэнняў, якія ёсць у літаратурнай мове і як гэта пададзена ў пяцітомным ТСБМ. У дадзеным Слоўніку кароткія азначэнні для слоў з адным ці некалькімі значэннямі ахопліваюць, як правіла, толькі тыя значэнні (у іх ліку і пераносныя), што ўсталяваліся ў літаратурнай мове і ўласцівы сучаснаму агульнаму ўжыванню. У Слоўніку многія значэнні слова і адценні значэнняў аб'ядноўваюцца ў адно значэнне дзякуючы больш шырокаму тлумачэнню, азначэнню. Больш глыбокаму ўсведамленню слова з яго тонкімі сэнсавымі перапляценнямі і адценнямі, а таксама распшырэнню ўжывання слова ў параўнаннях, у метафарычным прымяненні дапамагаюць ілюстрацыйныя прыклады з адпаведнымі паясненнямі, а пры пераносным ужыванні памета «перан.» (пераноснае) у дужках. У неабходных выпадках у дужках пасля паметы «перан.» таксама даецца кароткае паясненне.

Асобныя значэнні ў шматзначных словах раздзяляюцца арабскімі лічбамі, а адценні ў значэнні, калі яны ёсць, кропкай з коскай (;).

§ 9. У словах, аднолькавых або блізкіх па значэнні, асноўнае тлумачэнне даецца звычайна пры найбольш ужывальным слове ў мове ці пры найбольш істотным слове ў тых або іншых адносінах сярод блізкіх па сэнсе слоў. У астатніх словах такога рада, калі няма дадатковых адценняў, замест тлумачэння даецца толькі тое слова, пры якім маецца тлумачэнне, з указаннем «тое, што і ...».

Калі такія словы адрозніваюцца стылістычна, колам сваіх ужыванняў, то гэта адзначаецца асобнай паметай (гл. пра гэта яшчэ і **§ 11**). Напр.: **ВЯЛІКАСЦЬ** ... **1.** Тое, што і веліч (у 2 знач.); **ГРЫФЕЛЬ** ... **2.** Тое, што і графіт (у 2 знач.); **КАЗАНЬ** ... Тое, што і казанне (у 2 знач.).

Словы, якія маюць аднолькавае значэнне і з'яўляюцца словаўтваральнымі, фанетычнымі, акцэнталагічнымі, фанетыка-акцэнталагічнымі, марфалагічнымі варыянтамі, прыводзяцца побач праз злучнік «і» і маюць агульнае азначэнне, напр. **ШТУРХАНЕЦ**, -нца, *мн.* -нцы, -нцоў, *м. і* **ШТУРХАЛЬ**, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.*; **АГЛАБІЛЬНА**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н. і* **АГЛАБІНА**, *мн.* -ы, -бін, *ж.*; **ЗУБРАНЯ** *і* **ЗУБРАНЁ**, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.*; **ВЯСНОЙ** *і* **ВЯСНОЮ**, *прысл.*; **ГАЙДАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае *і* **ГОЙДАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *незак.*; **СУПРАЦЬ** *і* **СУПРОЦЬ**, *прысл.* і *прыназ.* Словы, якія маюць розныя значэнні, але супадаюць арфаграфічна і арфаэпічна і з'яўляюцца амонімамі, падаюцца асобна як загалоўныя словы з лічбавымі паказчыкамі ўверсе справа, напр. **ЖАХ**[1] і **ЖАХ**[2]; **КЛУБ**[1], **КЛУБ**[2] і **КЛУБ**[3].

§ 10. Тлумачэнні слоў даюцца па магчымасці коратка, у розніцу на тое, што словы, якія ўваходзяць у тлумачэнне, растлумачаны на сваім месцы і могуць быць лёгка знойдзены; напрыклад, у слове **ЗААТЭХНІК**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па заатэхніі — значэнне слова «заатэхнія» не раскрываецца, бо яго можна знайсці пад загалоўным словам **ЗААТЭХНІЯ**. Калі тлумачэнне слова даецца праз мнагазначнае слова, то пасля гэтага слова ў дужках ідзе ўказанне, якое са значэнняў мнагазначнага слова маецца на ўвазе, напр. **ЭСТЭТ** ... Прыхільнік эстэтызму (у 1 знач.).

Аналагічна, калі вытворнае слова ў гняздзе адносіцца не да ўсіх значэнняў мнагазначнага слова, пасля вытворнага слова даецца ў дужках указанне, да якога значэння мнагазначнага загалоўнага слова яно адносіцца, напр. **ЭНЕРГІЯ**, -і, *ж.* **1.** Адна з асноўных уласцівасцей матэрыі — мера яе руху, а таксама здольнасць выконваць работу. **2.** Рашучасць і настойлівасць у рабоце, дзеяннях. ‖ *прым.* **энергетычны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

Характарыстыка ўжывання слова

§ 11. Значная частка слоў стылістычна нейтральная, г.зн. можа ўжывацца ў любых відах вуснай і пісьмовай мовы, не надаючы ёй ніякіх стылістычных адценняў. Але ў літаратурнай мове ёсць шмат лексікі, што адносіцца да розных стыляў, з'яўляецца рознай па характару і сферы свайго ўжывання. Таму пры словах, што маюць патрэбу ў той або іншай характарыстыцы ў гэтых адносінах, даюцца асаблівыя паметы. Яны ставяцца ў дужках перад тлумачэннем значэння, калі слова мае адно значэнне або калі памета адносіцца да ўсіх значэнняў мнагазначнага слова. Калі ж памета адносіцца да аднаго ці толькі да некаторых значэнняў мнагазначнага слова, то яна ставіцца пасля тлумачэння ў дужках, напр. **ДЗЯЎБЦІ** ... **4.** *перан.* Бесперапынна паўтараць адно і тое ж (разм.).

Калі пры вытворных словах у гняздзе няма сваіх памет, то гэта азначае, што яны па характару ўжывання аднолькавыя з асноўным словам.

Патрэбныя паметы даюцца і пры ілюстрацыйных прыкладах, і пры ўстойлівых словазлучэннях.

Бываюць выпадкі, калі ў дужках стаяць дзве паметы, гэта азначае, што ў слове (ці значэнні) спалучаюцца розныя стылістычныя характарыстыкі, якія дапаўняюць адна адну, напр. (разм. груб.) — размоўнае з грубым адценнем. Калі ж дзве паметы спалучаны злучнікам «і», напр. (уст. і іран.), гэта азначае, што ў адных кантэкстах слова ўжываецца як устарэлае, у другіх яно можа надаваць мове адценне іроніі.

§ 12. Паметы, якія ўказваюць на стылістычную характарыстыку слова:

(кніжн.), г.зн. кніжнае; азначае, што слова характэрна для кніжнага, пісьмовага выкладу; нярэдка гэтыя словы, пераважна іншамоўныя па паходжанні, з'яўляюцца сінонімамі да слоў нейтральных;

(высок.), г.зн. высокае; азначае, што слова надае мове адценне ўрачыстасці, прыўзнятасці; уласціва публіцыстычнай, аратарскай і паэтычнай мове;

(нар.-паэт.), г.зн. народна-паэтычнае; азначае, што слова захоўвае сваю вусна-паэтычную афарбоўку і, нягледзячы на тое што яно ўжываецца ў літаратурнай мове (звычайна паэтычнай), яно не зліваецца з літаратурнай лексікай цалкам (часта такія словы ўжываюцца як сродак стылізацыі);

(паэт.), г.зн. паэтычнае слова; азначае, што слова характэрна для ўрачыста-ўзнёслай паэзіі і прозы і блізкае па ўжывальнасці да слоў, забяспечаных у слоўніку паметай высок. (высокае);

(афіц.), г.зн. афіцыйнае; азначае, што слова ўласціва мове афіцыйных зносін, а таксама канцылярска-адміністрацыйнай мове;

(разм.), г.зн. размоўнае; азначае, што слова ўласціва штодзённай, размоўнай мове, служыць характарыстыкай з'явы ў коле бытавых зносін; яно не выходзіць за нормы літаратурнага словаўжывання, але надае мове прастату;

(абл.), г.зн. абласное; гэтай паметай забяспечваюцца мясцовыя, дыялектныя словы, што ўжываюцца ў літаратурнай мове пры неабходнасці ахарактарызаваць тую або іншую з'яву выразнымі сродкамі не літаратурнай мовы, а мясцовай гаворкі;

(груб.), г.зн. грубае, (пагард.), г.зн. пагардлівае, (зневаж.), г.зн. зневажальнае, (неадабр.), г.зн. неадабральнае, (асудж.), г.зн. асуджальнае, (незадав.), г.зн. незадавальняльнае, (лаянк.), г.зн. лаянкавае, (іран.), г.зн. іранічнае, (жарт.), г.зн. жартаўлівае — азначаюць, што слова ўтрымлівае ў сабе адпаведную эмацыянальную, выразную ацэнку названай з'явы.

§ 13. Памета (спец.), г.зн. спецыяльнае; ёю абазначаецца прыналежнасць слова да пэўнага кола прафесійнага (тэхнічнага, навуковага і пад.) ужывання.

§ 14. Памета (уст.), г.зн. устарэлае; указвае, што слова з'яўляецца ўстарэлым, што яно выйшла з шырокага ўжывання, але яшчэ даволі добра вядома ў сучаснай літаратурнай мове, а таксама па мастацкіх творах пачатку 20 ст.

§ 15. Сфера ўжывання, якая адначасова служыць і ўдакладненню значэння слова, вызначаецца таксама змяшчэннем перад тлумачэннем рознага роду паяснення, напр.: у фізіцы, у фальклоры, у павер'ях, даўней, у царскай Расіі, паводле рэлігійных уяўленняў і пад.

Прыклады, тэрміналогія і фразеалогія

§ 16. Пасля тлумачэння значэння слова ў патрэбных выпадках даюцца прыклады, якія ілюструюць яго ўжыванне ў мове; яны дапамагаюць больш дакладна зразумець значэнне слова і спосабы яго прымянення. У якасці прыкладаў даюцца кароткія фразы, найбольш ужывальныя спалучэнні слоў, а таксама прыказкі, прымаўкі, іншыя народныя выслоўі, вобразныя выразы. Калі такія прыклады патрабуюць дадатковага тлумачэння, г.зн. калі выраз цалкам набывае новы сэнс (вобразны, пераносны пры захаванні значэння самога слова), то пасля яго ў дужках даецца кароткае тлумачэнне. У Слоўніку прыводзяцца найбольш тыповыя словаспалучэнні, якія ілюструюць сінтаксічныя сувязі слова, паказваюць ужыванне дадзенага слова з тымі або іншымі дапаўненнямі, азначэннямі, прыназоўнікамі і г.д. Калі слова ў ілюстрацыі супадае з зыходнай формай загалоўнага слова (напр., калі гэта назоўнік — у назоўным склоне адзіночнага ліку мужчынскага роду, калі дзеяслоў — у інфінітыве і пад.), то яно даецца скарочана — адной першай літарай з кропкай.

§ 17. У Слоўніку размяжоўваюцца тэрміналагічныя і фразеалагічныя спалучэнні. Тэрміналагічныя спалучэнні змяшчаюцца пасля семантычнай характарыстыкі слова і прыкладаў за знакам ○ (кружок) з тлумачэннем, напр. **САД** ... ○ **Дзіцячы сад** — выхаваўчая ўстанова для дзяцей дашкольнага ўзросту. У тых выпадках, калі ў слове маюцца і тэрміналагічныя і фразеалагічныя спалучэнні, першымі падаюцца тэрміналагічныя спалучэнні.

Фразеалагічныя спалучэнні (інакш — фразеалагізмы), таксама, як і тэрміналагічныя спалучэнні, падаюцца пасля тлумачэння значэнняў і ілюстрацыйных прыкладаў (а таксама магчыма і пасля вытворных слоў у гняздзе) за знакам ◊ (ромб). Яны суправаджаюцца тлумачэннем, а, калі патрэбна, і стылістычнымі паметамі, напр. **АДКІНУЦЬ** ... ◊ **Адкінуць хвост (капыты)** (разм.) — захварэць, памерці; **СВЕТ**[1] ... ◊ **У белы свет як у капейку** (разм.) — без мэты, не ведаючы куды (ісці, ехаць і пад.).

Нярэдка фразеалагізмы ў слоўнікавым артыкуле падаюцца не за ромбам у канцы артыкула, а ў тэксце артыкула як ілюстрацыі да пэўнага значэння слова, асабліва ў тых выпадках, калі фразеалагічная адзінка (ці адзінкі) сэнсава моцна прывязана да гэтага значэння. У такіх выпадках тлумачэнне фразеалагізма падаецца пасля яго ў дужках. Тут жа ў дужках пасля тлумачэння даюцца, калі патрэбна, і стылістычныя па-

меты, напр. **ЯЗЫ́К,** -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Рухомы мышачны орган у ротавай поласці, які з'яўляецца органам смаку, а ў чалавека ўдзельнічае таксама ва ўтварэнні гукаў мовы. *Востры на я.* (умее гаварыць востра). *Доўгі я. у каго-н.* (перан.: пра балбатлівага чалавека; разм. неадабр.). *Я. добра падвешаны ў каго-н.* (мастак добра гаварыць; разм.).

З мэтай скарачэння аб'ёму Слоўніка тэрміналагічныя і фразеалагічныя спалучэнні даюцца адзін раз — пад граматычна галоўным кампанентам словаспалучэння. Так, фразеалагізм «кідаць словы на вецер» прыводзіцца толькі пры слове **ВЕ́ЦЕР**.

Калі якое-н. слова ў літаратурнай мове сустракаецца толькі ва ўстойлівым або тэрміналагічным выразе і незалежна ад яго не ўжываецца, то значэнне такога слова не тлумачыцца. У гэтым выпадку слова даецца як загаловачнае (з прывядзеннем форм, калі яны ёсць), пасля яго ставіцца двукроп'е, прыводзіцца выраз, у якім знаходзіцца гэта слова, і даецца тлумачэнне гэтага выразу; напр. **ЛЫ́НДЫ: лынды біць** (разм.) — гультаяваць, бяздзейнічаць, займацца пустымі справамі; **СТЭ́РЛІНГ,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*: **фунт стэрлінгаў** — грашовая адзінка Вялікабрытаніі, роўная 100 пенсам.

Націск

§ 18. Націск у Слоўніку абазначаецца штрыхом над галоснай, напр. **КУ́РЫЦА, ПАРАЗДУ́ШВАЦЬ, е́герскі**.

У беларускай мове націск рухомы, не звязаны з канкрэтным складам у слове. У пераважных выпадках гэта датычыць асабовых форм дзеяслова, ускосных склонаў назоўнікаў, канчаткаў назоўнікаў, склонавых форм займеннікаў. Рухомасць націску ў слове паказваецца абавязкова, напр. **ЗАВЯРШЫ́ЦЬ,** -вяршу́, -ве́ршыш, -ве́ршыць; -ве́ршаны; **ВОЎК,** ваўка́ *і* во́ўка, *мн.* ваўкі́, ваўко́ў; **ТВОЙ,** твайго́ *м.*; *ж.* твая́, тваёй; *н.* тваё, твайго́; *мн.* тваі́, тваі́х.

Калі формы аднаго слова ў розных значэннях маюць неаднолькавы націск, то гэта ўказваецца пасля лічбы перад тлумачэннем, напр. **ВЯЗ...** **1.** *мн.* вя́зы, -аў ... **2.** *мн.* вязы́, -о́ў; **ЗУБ...** **1.** *мн.* зу́бы *і (з ліч. 2, 3, 4)* зубы́, зубо́ў ... **2.** *мн.* зубы́, -о́ў.

У ілюстрацыйных прыкладах і фразеалагічных спалучэннях націск, як правіла, не даецца, калі словы, што ўваходзяць у іх, захоўваюць свой звычайны націск. Ён даецца толькі ў асаблівых выпадках, калі могуць узнікнуць цяжкасці.

Аднаскладовыя словы знакам націску не пазначаюцца. У складаных словах ставіцца адзін націск, напр. **абараназдо́льны, буракаўбо́рачны,** бо ў першай частцы маецца толькі так званы пабочны націск.

У складаных словах, якія пішуцца праз дэфіс, можа быць адзін ці два націскі, што ў кожным такім слоўнікавым артыкуле спецыяльна адзначаецца; пры гэтым першы націск заўсёды пабочны, другі — галоўны, напр. **ХТО-НЕ́БУДЗЬ, чаго́-не́будзь.**

Літара *ё* паказвае адначасова і вымаўленне (*ё*, а не *е*), і месца націску. Таму значок націску над *ё* не ставіцца, напр. **ЁЛКА, ЛЁТЧЫК**. Толькі ў некаторых складаных словах, у якіх націск не на *ё*, значок ставіцца над націскной галоснай, напр. **ЛЁНАЦЕРАБІ́ЛКА, ЦЁМНАВАЛО́СЫ**.

Пра паходжанне слоў

§ 19. За час шматвяковых зносін з іншымі народамі беларуская літаратурная мова засвойвала словы іншамоўнага паходжання. Са старажытных часоў у сучаснай мове захаваліся словы галоўным чынам грэчаскага і цюркскага паходжання, з сярэдневяковага і пазнейшага часу — словы з польскай, літоўскай, лацінскай і інш. заходнееўрапейскіх моў. Новаўтварэнні (інакш — неалагізмы) апошніх дзесяцігоддзяў адносяцца пераважна да інтэрнацыянальнай лексікі.

Праўда, у сучаснай беларускай літаратурнай мове ёсць шмат слоў, пераважна навуковых і тэхнічных тэрмінаў, не запазычаных, а ўтвораных на беларускай моўнай глебе з раней запазычаных слоў пры дапамозе суфіксаў або прыставак (напр. **метра́ж, перадысла́кацыя**). Ёсць многа слоў, утвораных са спалучэнняў беларускіх і іншамоўных элементаў (напр. **паланіза́цыя, ліста́ж;** праўда, многія з падобных слоў цалкам запазычваліся беларускай мовай з рускай). Такім чынам, іншамоўныя словы і словы з іншамоўнымі элементамі разнастайныя паводле свайго паходжання.

Слоўнік не дае звестак пра паходжанне слоў, бо не ставіць перад сабой этымалагічных задач, а імкнецца толькі паказаць нормы сучаснага словаўжывання. Характар запазычаных беларускай мовай слоў розны. Адны з іх праніклі ў шырокі народны ўжытак, замацаваліся ў мове і не маюць у ёй свайго раўнацэннага беларускага слова. Другія ўласцівы толькі вузкім сферам ужывання, спецыяльнай тэрміналогіі, кніжнаму стылю і інш. Пры ўсіх такіх словах стаяць адпаведныя паметы ці спецыяльныя паяснені, якія характарызуюць сферу іх ужывання.

Звесткі пра паходжанне слоў даюцца (пасля тлумачэння) толькі ў тых выпадках, калі яны памагаюць больш дакладна зразумець значэнне слова, напр. **АБРАКАДА́БРА** ... [ад лацінскай назвы магічнага заклінання].

Граматычныя разрады слоў

§ 20. Прыналежнасць слова да таго або іншага граматычнага разраду (часціны мовы) абазначаецца ці непасрэдна паметамі *займ., ліч., прысл., часц., прыназ., выкл., пабоч.сл.* (гл. спіс умоўных скарачэнняў), ці непасрэдна — указаннем яго форм (словазмянення). Так, прыналежнасць слова да дзеясловаў бачна з указання на формы змянення і з указання трывання (*зак., незак.*), да прыметнікаў — з родавых канчаткаў. Словы тыпу «шкада», якія ўжываюцца ў ролі выказніка і абазначаюць розны стан, забяспечаны паметай *безас. у знач. вык.*

§ 21. Формы слоў прыводзяцца звычайна скарочана, пачынаючы з той літары, пасля якой змяняецца абрыс слова ў дадзенай форме або пачынаючы з якой у форме слова мяняецца націск, напр. ку́фар, -фра (родны склон); малако́, малацэ́ (пераход *к* у *ц* у месным склоне); шатрава́ць, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й (1, 2 і 3 ас. і форма загаднага ладу). Калі змены слоў пачынаюцца ў межах першых літар, то формы не скарачаюцца, напр. пень, пня.

§ 22. Калі ў якім-н. са значэнняў мнагазначнага слова ёсць дадатковыя граматычныя прыметы ці фармальныя адрозненні ад тых граматычных указанняў, што прыводзяцца пасля загалоўнага слова, то гэта паказваецца шляхам змяшчэння пасля арабскай лічбы адпаведных звестак. Так, у назоўнікаў адзначаецца, напр., ужыванне дадзенага значэння толькі ў множным ліку ці толькі ў форме канкрэтнага склону. У дзеясловаў адзначаюцца, напр., абмежаванні ва ўжыванні форм асобы, адносіны да безасабовасці.

§ 23. У выпадку, калі ў літаратурнай мове маюцца два варыянты форм, Слоўнік фіксуе гэтыя варыянты, прычым на першым месцы даецца варыянт, які рэкамендуецца як норма, а на другім дапушчальны варыянт, напр. пераплы́сці і пераплы́ць, ваўча́ня і ваўчанё, закіда́ць і закі́дваць, арангута́н і арангута́нг.

Назоўнікі

§ 24. Назоўнікі даюцца ў назоўным склоне адзіночнага ліку, за ім указваецца канчатак роднага склону адзіночнага ліку, пасля даюцца канчаткі назоўнага і роднага склонаў множнага ліку (формы множнага ліку не даюцца, калі канкрэтны назоўнік іх не мае), пасля ўказваецца род назоўніка: *м.* — мужчынскі, *ж.* — жаночы, *н.* — ніякі, напр. **Я́БЛЫК,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*, **ПЛА́ЗМА,** -ы, *ж.* Калі мнагазначны назоўнік ва ўсіх сваіх значэннях можа ўжывацца і ў адзіночным і ў множным ліку, прычым у якім-н. пэўным значэнні ўжываецца толькі ў множным ліку ці звычайна (або пераважна) у множным ліку, то ўказанне на гэта прыводзіцца пры значэнні, а перад першым значэннем даюцца формы назоўнага і роднага склонаў множнага ліку, напр. **КАНЕ́Ц,** -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* ... **5.** толькі *мн.*; **КАНА́Л,** -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* ... **4.** звычайна *мн.* Калі ж мнагазначны назоўнік не ва ўсіх сваіх значэннях можа ўжывацца ў множным ліку або пераважна ў множным ліку, а толькі ў некаторых, то формы назоўнага і роднага склонаў множнага ліку перад нумарам **1** не даюцца, а паказваюцца толькі пры неабходных значэннях пасля арабскай лічбы нумара гэтых значэнняў, напр. **ЗАКУ́СКА,** -і, *ДМ* -ку́сцы, *ж.* **1.** ... **2.** *мн.* -і, -сак; **ПРЫШЧЭ́ПКА,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** ...; **2.** *мн.* -і, -пак. У назоўнікаў агульнага роду паказваецца словазмяненне ў абодвух родах (мужчынскім і жаночым), напр. **ПЛА́КСА,** -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў; **ЦХО́НЯ,** -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *м.; ДМ* -і, *Т* -яй (-яю), *ж.*, *мн.* -і, -хонь. Іншы раз у агульнародавых назоўнікаў канчаткі ў абодвух родах могуць супадаць, тады артыкул афармляецца наступным чынам: **СІРАТА́,** -ы́, *ДМ* -раце́, *Т* -о́й (-о́ю), *мн.* сіро́ты *і (з ліч. 2, 3 ,4)* сіраты́, -ро́т, *м.* і *ж.*; **СКУПЯНДА́,** -ы́, *ДМ* -дзе́, *Т* -о́й (-о́ю), *мн.* скупе́нды *і (з ліч. 2, 3, 4)* скупянды́, скупе́ндаў, *м.* і *ж.*

§ 25. У беларускай літаратурнай мове ёсць шмат выпадкаў, калі назоўнік у назоўным склоне множнага ліку без колькасных лічэбнікаў 2, 3, 4 мае адну форму, а, ужываючыся з гэтымі лічэбнікамі, — другую. Такія выпадкі абавязкова адзначаюцца ў слоўніку, напр. **ВЯДРО́,** -а́, *мн.* вёдры *і (з ліч. 2, 3, 4)* вядры́, вёдзер, *н.*; **ВЯРСТА́,** -ы́, *ДМ* -сце́, *мн.* вёрсты *і (з ліч. 2, 3,4)* вярсты́, вёрст, *ж.*; **ДЗЯЎЧЫ́НКА,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* дзяўча́ткі, -так *і (з ліч. 2, 3, 4)* дзяўчы́нкі, -нак, *ж.*; **ДВАРАНІ́Н,** -а, *мн.* -ра́не *і (з ліч. 2, 3, 4)* дваране́, -ра́н, *м.*; **КУ́РЫЦА,** -ы, *мн.* ку́ры, -рэй *і (з ліч. 2, 3, 4)* ку́рыцы, -рыц, *ж.*; **ЯРМО́,** -а́, *мн.* ё́рмы, -аў *і (з ліч. 2, 3, 4)* ярмы́, -о́ў, *н.* У беларускай літаратурнай мове маецца многа выпадкаў, калі формы назоўнікаў у назоўным склоне множнага ліку без колькасных лічэбнікаў 2, 3, 4 і формы з гэтымі лічэбнікамі супадаюць арфаграфічна і адрозніваюцца толькі месцам націску. У формах, якія ўжываюцца толькі з лічэбнікамі 2, 3, 4, націск на канчатку. Такія выпадкі абавязкова адзначаюцца ў слоўніку, напр. **КРЫСО́,** -а́, *мн.* кры́сы *і (з ліч. 2, 3, 4)* крысы́, кры́саў, *н.*; **ДЗІРА́,** -ы́, *мн.* дзі́ры *і (з ліч. 2, 3, 4)* дзіры́, дзір, *ж.*; **РУКА́,** -і́, *ДМ* руцэ́, *мн.* ру́кі *і (з ліч. 2, 3, 4)* рукі́, рук, *ж.*; **СТРУНА́,** -ы́, *мн.* стру́ны *і (з ліч. 2, 3, 4)* струны́, струн, *ж.*

§ 26. У назоўным склоне множнага ліку падаюцца назоўнікі, якія або зусім не маюць адзіночнага ліку, або ўжываюцца пераважна ў множным ліку. У першым выпадку пасля назоўнага склону ўказваецца толькі форма роднага склону множнага ліку, напр. **НАЖНІ́ЦЫ,** -ні́ц. У другім выпадку, акрамя роднага склону множнага ліку, указваюцца

і формы назоўнага і роднага склонаў адзіночнага ліку, напр. **ЧАРАВІКІ**, -аў, *адз.* чаравік, -а, *м.*

§ 27. Пры зборных назоўніках даецца памета *зб.*, напр. **СУЧЧА**, -а, *н., зб.*; **ВЯРБНЯК**, вербняку, *м., зб.* Калі назоўнік ужываецца і ў значэнні зборнасці, і ў значэнні нязборнасці, гэта ўказваецца наступным чынам: **ГАЛЬКА**, -і, *ДМ* -льцы, *ж.*, таксама *зб.*

Прыметнікі

§ 28. Прыметнікі даюцца ў назоўным склоне мужчынскага роду ў поўнай форме, напр. **ВЯСЁЛЫ**, -ая, -ае; **ЗЯЛЁНЫ**, -ая, -ае; **ЦУДОЎНЫ**, -ая, -ае; **авечы**, -ая, -ае (у артыкуле **АВЕЧКА**). Калі мужчынскі род не ўжываецца ці ўжываецца рэдка, гэта адзначаецца ў адпаведных выпадках.

§ 29. Кароткія формы даюцца пасля загалоўнага прыметніка з яго формамі, напр. **ВІДНЫ**, -ая, -ое; відзён, відна, відно; *мн.* відны; **ГОЛЫ**, -ая, -ае; гол, -а; **КАРОТКІ**, -ая, -ае; -так, -тка. Кароткія формы ніякага роду даюцца ў тым выпадку, калі яны напісаннем ці націскам адрозніваюцца ад жаночага роду (як у выпадку пры слове **ВІДНЫ**).

§ 30. Ступені параўнання даюцца ў выпадках, калі яны адступаюць ад звычайных спосабаў іх утварэння. Вышэйшая ступень змяшчаецца пасля форм роду. Найвышэйшая ступень падаецца, у выпадку неабходнасці, за вышэйшай ступенню, напр. **ВЯЛІКІ**, -ая, -ае; большы; найвялікшы.

Лічэбнікі

§ 31. Колькасныя лічэбнікі даюцца ў назоўным склоне з формамі роднага склону, а таксама іншых склонаў, калі яны маюць адхіленні ў параўнанні з родным склонам у сваім утварэнні і месцам націску. Парадкавыя лічэбнікі даюцца як вытворныя пры колькасных, напр. **ШЭСЦЬДЗЕСЯТ**, шасцідзесяці, шасцюдзесяццю, *ліч. кольк.* ... ‖ *парадк.* **шасцідзесяты**, -ая, -ае.

Займеннікі

§ 32. Скланяльныя займеннікі даюцца ў назоўным склоне і, калі яны маюць формы роду, у мужчынскім родзе з прывядзеннем неабходных склонавых і іншых родавых форм. Яны забяспечваюцца паметай *займ.* і ўказаннем разраду: *прынал., неазнач.* і г.д.

Дзеясловы

§ 33. Дзеясловы даюцца ў інфінітыве. Дзеяслоўныя формы падаюцца скарочана ў адпаведнасці з правіламі скарачэння (гл. **§ 21**). Пасля загалоўнага слова ўказваюцца канчаткі 1, 2 і 3 асобы адзіночнага ліку цяперашняга часу (у дзеясловаў незакончанага трывання) або будучага простага (у дзеясловаў закончанага трывання). Формы множнага ліку прыводзяцца, калі ў іх утварэнні ёсць адрозненні ад парадыгматычных форм адзіночнага ліку. Калі форма 1 асобы ці форма 1 і 2 асобы не ўтвараюцца або рэальна не ўжываюцца (а бываюць выпадкі, асабліва ў шматпрыставачных дзеясловах, што формы 1 і 2 асобы не ўжываюцца толькі ў адзіночным ліку), то гэта ўказваецца і даюцца толькі ўжывальныя формы. Пры безасабовых дзеясловах прыводзіцца толькі форма 3 асобы адзіночнага ліку і даецца памета *безас.* Пасля асабовых форм дзеяслова пры неабходнасці (калі ёсць адрозненні ва ўтварэнні і націску) даюцца формы прошлага часу, формы загаднага ладу, дзеепрыметнікі залежнага стану прошлага часу пры пераходных дзеясловах, напр. **АРГАНІЗАВАЦЬ**, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; **ПРЫНЕСЦІ**, -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нёс, -несла; -нясі; -несены.

Формы загаднага ладу даюцца ў слоўніку не пры ўсіх дзеясловах, а звычайна тады, калі яны адрозніваюцца фанетычна і арфаграфічна ў аснроўным ад дасуфіксальнай часткі інфінітыва і могуць узнікаць цяжкасці пры іх утварэнні. Напрыклад, у слоўніку падаюцца формы загаднага ладу пры дзеясловах *баяцца (бойся), будаваць (будуй;* скарочана — *-уй), бурчаць (-чы), везці (вязі), вязаць (вяжы), драць (дзяры), ехаць (едзь), загарнуць (-ні), загарэць (-ры), запрэгчы (-ражы), зрашэціць (-эць), ірваць (ірві), казаць (кажы), калоць (калі), ляцець (ляці), мазаць (маж), несці (нясі), расцерці (разатры), расчаць (разачні), свістаць (свішчы), сеяць (сей), скакаць (скачы), сцерагчы (-ражы), таптаць (тапчы), узлезці (-лезь), успаўзці (-зі), усыпаць (усып), хрусцець (-ці), цярпець (-пі), шумець (-мі)* і г.д. У той жа час, напрыклад, пры дзеясловах *абяцаць, вадзіць, вазіць, варушыць, варыць, запаліць, каціць, качаць, мяняць, сініць, сказіць, скварыць, слухацца, ухіліцца* адпаведныя формы загаднага ладу *абяцай, вадзі, вазі, валі, варушы, вары, запалі, каці, качай, мяняй, сіні, сказі, сквар, слухайся, ухіліся* адсутнічаюць.

Пасля форм указваецца прыналежнасць да дзеяслоўнага трывання: *зак., незак.* Затым паказваецца, калі патрэбна, моцнае кіраванне дзеяслова, г.зн. якога склону ён патрабуе, што абазначаецца склонавымі пытаннямі: *каго-чаго* (родны склон), *каму-чаму* (давальны склон), *каго-што* (вінавальны склон), *кім-чым* (творны склон), *пры кім-чым* (месны склон); кіраванне з прыназоўнікамі абазначаецца адпаведна ў *каго-чаго, у што, перад кім-чым* і пад. Калі дзеяслоў кіруе толькі адушаўлёным назоўнікам, то ў склонавым пытанні даецца толькі займеннік *хто* (*каго, кім* і г.д.), а ў вінавальным *каго* (*што*) для адрознення з родным. Калі дзеяслоў кіруе толькі неадушаўлёным назоўнікам, то ў склонавым пытанні даецца толькі займеннік *што* (*чаго, чым* і г.д.).

Прыслоўі і прэдыкатывы

§ 34. Прыслоўі на *-а, па-...ску* (напр. далёка, доўга, па-сяброўску), утвораныя ад прыметнікаў, прыводзяцца ў артыкуле адпаведнага прыметніка ў якасці ілюстрацыйнага прыклада. Тое самае адносіцца і да прэдыкатыўных прыслоўяў (прэдыкатываў) на *-а*, напр. **СУМНЫ** ... *С. позірк. Сумныя вочы. Мне сумна* (у знач. вык.). Калі ж прыслоўе або прэдыкатыў на *-а* мае свае спецыфічныя значэнні, якіх няма ў базавага прыметніка, то яно можа давацца асобным артыкулам (гл. напр. словы **БЛАГА, БРЫДКА, БУЙНА, ВАРТА**[2], **ЗГОДНА, ПАРАЎНАЛЬНА, ПОЗНА, ПРАМА, РОЗНА, СТРОМА**[2] і інш.). Асобнымі артыкуламі даюцца таксама прыслоўі і прэдыкатывы на *-а*, да якіх адсутнічае суадносны прыметнік (напр. **ПАЎЗВОДНА, СКОСА, СКРЫВА, СОРАМНА, СУМЫСНА, ТОЧНА, ХОРАША, ШКАДА, ШКОДА**[2] і інш.), а таксама прыслоўі на *-а* неадпрыметнікавага ўтварэння (напр. **БОЯЗНА, ДАТЛА, ДОСУХА, ДУБКА, ЗАГАДЗЯ, ЗАДАРМА, ЗАМАЛА, ЗАНАДТА, ЗАРАНА, ЗАЎТРА, ЗАЎЧОРА, ЗДАЎНАЛЬГА, НАГАЛА, НАГЛУХА, НІШМА, НЯДАЎНА, РАНА**[2], **РОЎМА, СПЯРША, СТАРЧМА, СТОЙМА, УЧОРА** і некаторыя інш.). Прыслоўі і прэдыкатывы іншых утваральных тыпаў даюцца як асобныя словы са сваімі ўласнымі граматычнымі характарыстыкамі і тлумачэннямі.

СПІС СКАРАЧЭННЯЎ, ПРЫНЯТЫХ У СЛОЎНІКУ

абл. — абласное
адабр. — адабральнае
адз. — адзіночны лік
аднакр. — аднакратны дзеяслоў
адуш. — адушаўлёнае
азнач. — азначальны займеннік
ас. — асоба дзеяслова
асаб. — асабовы займеннік
асудж. — асуджальнае
афіц. — афіцыйнае
безас. — безасабовая форма
буд. — будучы час
В — вінавальны склон
вык. — выказнік
выкл. — выклічнік
высок. — высокае, высокага стылю
выш.ст. — вышэйшая ступень параўнання
гіст. — гістарычнае
гл. — глядзі
груб. — грубае
гукаперайм. — гукапераймальнае
Д — давальны склон
дадан. — даданы сказ
дап. — дапаўненне
дзеепрым. — дзеепрыметнік
дзеепрысл. — дзеепрыслоўе
дзеясл. — дзеяслоў
дзіц. — дзіцячае
ж. — жаночы род
жарт. — жартаўлівае
заг. — загадны лад
займ. — займеннік
займ.прысл. — займеннае прыслоўе
зак. — закончанае трыванне
зал. — залежны стан
зб. — зборны назоўнік
звар. — зваротны стан
злуч. — злучнік
злуч.сл. — злучальнае слова
з нар. — з народнай творчасці
знач. — значэнне
зневаж. — зневажальнае
зніж. — зніжальнае
і г.д. — і гэтак далей
інф. — інфінітыў
інш. — іншае
і пад. — і падобнае
іран. — у іранічным сэнсе
кар.ф. — кароткая форма прыметніка
К — клічная форма
кніжн. — кніжнае
кольк. — колькасны лічэбнік
л. — лік
ласк. — ласкальная форма
лаянк. — лаянкавае
ліч. — лічэбнік
М — месны склон
м. — мужчынскі род
мн. — множны лік
мнагакр. — мнагакратны дзеяслоў
Н — назоўны склон
н. — ніякі род
-н. — (хто-н., чаго-н. і г.д.) — -небудзь (хто-небудзь, чаго-небудзь і г.д.)
наз. — назоўнік
найвыш.ст. — найвышэйшая ступень параўнання
напр. — напрыклад
нар. — народнае
нар.-паэт. — народна-паэтычнае
неадабр. — неадабральнае
неадуш. — неадушаўлёнае
неазнач. — неазначальны займеннік
незадав. — незадавальняльнае
незак. — незакончанае трыванне
нескл. — нескланяльнае
н.э. — нашай эры
нязм. — нязменнае
пабочн.сл. — пабочнае слова
павел. — павелічальная форма
пагард. — пагардлівае
памянш. — памяншальная форма
памянш.-ласк. — памяншальна-ласкальная форма
парадк. — парадкавы лічэбнік
параўн.ст. — параўнальная ступень
паэт. — паэтычнае
перан. — пераноснае значэнне
праф. — прафесійнае
проціл. — процілеглае або процілегласць
прош. — прошлы час
прым. — прыметнік
прыназ. — прыназоўнік
прынал. — прыналежнае
прысл. — прыслоўе
пыт. — пытальнае
Р — родны склон
разм. — размоўнае
спец. — спецыяльны тэрмін
ст. — стагоддзе
стст. — стагоддзі
Т — творны склон
ужыв. — ужываецца, ужыванне
узмацн. — узмацняльнае
у знач. вык. — у значэнні выказніка
уст. — устарэлае
фам. — фамільярнае
цяпер. — цяперашні час
часц. — часціца

БЕЛАРУСКІ АЛФАВІТ

А а	Д д (Дж, дж, Дз, дз)	З з	Л л	П п	У у	Ц ц	Ь ь
Б б	Е е	І і	М м	Р р	Ў ў	Ч ч	Э э
В в	Ё ё	Й й	Н н	С с	Ф ф	Ш ш	Ю ю
Г г	Ж ж	К к	О о	Т т	Х х	Ы ы	Я я

Заўвага. Дыграфы **дж** і **дз** пры размяшчэнні слоў у алфавітным парадку разглядаюцца кожны як дзве літары. Апостраф пад увагу не прымаецца.

А—АБА

А

А[1], *нескл., н.* **1.** Назва першай літары беларускага алфавіта. *Вялікае А.* **2.** Абазначае галосны гук сярэдняга рада ніжняга пад'ёму (разм.). *Доўгае а.* ◊ **Ад а да я** — ад пачатку да канца.

А[2], *злуч.* **1.** Злучае сказы і члены сказа са значэннем супрацьпастаўлення, супастаўлення. *Ён паехаў, а я застаўся. Пішы пяром, а не алоўкам. Гэта ж не восень, а ранняя вясна. Яна пачала суцяшаць, а ў самой аж сэрца разрываецца ад жалю. Факт ёсць факт, а дакумент застаецца дакументам.* **2.** Далучае сказы або члены сказа са значэннем дабаўлення чаго-н. пры паслядоўным апісанні, паясненні, узмацненні, пярэчанні, пераходу да другой думкі. *Гарыць агонь, а на агні гатуецца вячэра. Навокал лес, а за лесам — балота, а за балотам — рэчка.* ◊ **А то** — *злуч.* 1) Інакш, у адваротным выпадку. *Бяжы, сынок, а то спознішся;* 2) Аказваецца, а на самай справе. *Каб хоць рэчка была, а то ручаёк нейкі;* 3) Далучае сказы і члены сказа, якія ўдакладняюць, развіваюць або паясняюць папярэднюю думку. *Змрокам, а то і пазней, людзі ішлі дадому;* 4) Ужыв. пры ўгаворванні, пажаданні. *Пабудзіце яшчэ. А то пераначавалі б;* 5) Або, ці. *Хлопчык бегаў, смяяўся, а то хаваўся за дзеда.* **А не то (дык)** — *злуч.* Тое, што і «а то» (у 1 знач.). *Дапамажыце, а не то я скардзіцца буду.*

А[3], *часц.* **1.** Ужыв. як пытальны водгук на зварот або пры перапытванні недачутага. — *Гэй, уставай! — А? Чаго?* **2.** Узмацняе зварот да каго-н. *Сынок, а сынок ... уставай!* **3.** Ужыв. ў пачатку рэплікі, якой пачынаецца гутарка, для ўзмацнення выразнасці, пераканаўчасці. *А як нам будзе добра! А чаму ў вас цёмна?*

А[4], *выкл.* Перадае здзіўленне, здагадку, прыкрасць, жах і іншыя пачуцці. *А, як віднёнька! А, Максім, вось не пазнаў... А, папалася! А-а-а, — даносіўся стогн.*

А[5], *прыназ. з М.* Ужыв., каб паказаць прыблізны або дакладны час дзеяння. *Цягнік адправіўся а самай поўначы. Гадзіне а дзевятай раніцы пачалася нарада.*

А... (*а таксама* **аб..., аб'..., аба...**), *прыстаўка.* Утварае дзеясловы: 1) са знач. зрабіць (-цца) якім-н., ператварыць (-цца) у каго-, што-н., забяспечыць чым-н.: *ажаніць, ашчаслівіць, акругліць, абвадніць, азвярэць;* 2) са знач. дзеяння, якое пашыраецца на ўсю паверхню прадмета, ахоплівае яго вакол або пашыраецца на рад прадметаў: *агледзець, атынкаваць, аб'ехаць, ахапіць, абабіць;* 3) утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. адсутнасці (у словах з іншамоўным коранем), тое, што і «не», напр. *асіметрыя, арытмія, алагічны, амаральны, апалітычны;* 4) утварае прыслоўі з часавым значэннем, напр. *апаўдні, апоўначы.*

ААЗІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца ў пустыні, дзе ёсць вада і расліннасць. *Зялёны а. у моры пяскоў. Культурны а.* (перан.). ‖ *прым.* **аазісны**, -ая, -ае. *Аазісная расліннасць.*

ААРТАЛЬНЫ *гл.* аорта.

АБ, *прыназ.* **1.** *з В.* Указвае на прадмет, з якім хто-, што-н. зблізкаецца, сутыкаецца ў працэсе руху, дзеяння. *Спатыкнуцца аб камень. Стукнуцца аб вушак.* **2.** *з М.* Указвае на прадмет гаворкі, думкі, пачуцця. *Клапаціцца аб дзецях. Як аб табе чуюць, так аб табе і мяркуюць* (прыказка). **3.** *з М.* Паказвае на прадмет харчавання. *Аб адной вадзе сыт не будзеш* (прыказка). **4.** *з В.* Паказвае на адрэзак часу, у межах якога завяршаецца дзеянне (разм.). *Работу выканалі аб адзін дзень.*

АБ..., *прыстаўка* (*гл.* **А...** 1). Ужыв. замест «**А...** 1)»: а) перад галоснымі: *абысці, абыграць, абумовіць, абярнуцца;* б) у некаторых выпадках перад зычнымі: *абдумаць, абмяняць, абжаць;* 2) ужыв. нароўні з прыстаўкай «**А...** 1)» перад зычнай: *абгарадзіць, абкарыць, абкантаваць* (*агарадзіць, акарыць, акантаваць*); 3) ужыв. для ўтварэння дзеясл. са знач. прычыніць страту каму-н.: *абважыць, абмераць, абхітрыць;* 4) ужыв. для ўтварэння дзеясл. са знач. не ўлічыць, абысці каго-, што-н. пры размеркаванні чаго-н.: *абдзяліць, абмінуць.*

АБ'... (*гл.* **А...**), *прыстаўка.* Ужыв. перад галоснымі літарамі «**е**», «**ё**», «**і**», «**я**»: *аб'есці, аб'ём, аб'інець, аб'яднаць.*

АБА, *прыназ. з М.* Ужыв. ў спалучэннях «аба мне» і (радзей) «аба ўсім (ўсёй, ўсіх)»: *аба мне нічога не гаварылі, аба ўсім пытацца.*

АБА... (*гл.* **А...**), *прыстаўка.* Ужыв. 1) перад словам, якое пачынаецца збегам зычных: *абабраць, абагнаць, абазначыць;* 2) перад зычнымі «**б**», «**п**» з наступным апострафам ('), а ў некаторых выпадках і без яго: *абаб'ю, абап'ю, абабіць, абаперціся.*

АБАБАК, -бка, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* Ядомы грыб з буравата-шэрай губчастай шапкай, падбярозавік, бабка. *А. рос пад бярозай.*

АБАБЕГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Тое, што і абабегчы (у 3 знач.). *А. знаёмых. А. увесь горад.* ‖ *незак.* **абабягаць**, -аю, -аеш, -ае.

АБАБЕГЧЫ, абабягу, абабяжыш, абабяжыць; абабяжым, абабежыце, абабягуць; абабег, -гла; абабяжы; абабеганы; *зак., каго-што.* **1.** *і без дап.* Бягом зрабіць круг вакол каго-, чаго-н. *А. гумно. А. вакол дома.* **2.** Бегучы, абмінуць каго-, што-н. *Абабег нас толькі адзін спартсмен.* **3.** Паспешліва, бегаючы, пабываць у многіх, у розных месцах. *А. усіх суседзяў.* **4.** *перан.* Хутка распаўсюдзіцца, стаць вядомым. *Навіна абабегла ўсю вёску.* ‖ *незак.* **абабягаць**, -аю, -аеш, -ае.

АББІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* (разм.). **1.** Пра мужчыну: пераняць некаторыя жаночыя рысы, стаць дробязным, бесхарактарным. **2.** Пра жанчыну: апусціцца, стаць неахайнай.

АБАБІЦЦА, -б'юся, -б'ешся, -б'ецца; -б'ёмся, -б'яцеся, -б'юцца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пашкодзіцца, адбіцца, адпасці (пра рэчы, тынк і пад.). **2.** *перан.* Звыкнуцца з чым-н., перастаць заўважаць дрэннае. *За столькі год абабіліся, дык і зараз церпім.* ‖ *незак.* **абабівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АБАБІЦЬ, -б'ю, -б'еш, -б'е, -б'ём, -б'яце, -б'юць; -біты; *зак., што.* **1.** Ударамі збіць што-н., ачысціць ад чаго-н., атрэсці (разм.). *А. яблыню.* **2.** Пашкодзіць паверхню чаго-н. *А. палец. А. тынк.* **3.** Прыбіваючы, пакрыць, абцягнуць чым-н. *А. дзверы дэрмацінам.* **4.** Зрабіць прыгодным для язды. *А. дарогу.* ◊ **Абабіць капейку** (разм.) — зарабіць грошай. ‖ *незак.* **абабіваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **абіваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **абабіванне**, -я, *н. і* **абіўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 3 знач.).

АБАБРАЦЬ, абабяру, абабярэш, абабярэ; абабяром, абаберацё, абабяруць; абабяры; абабраны; *зак.* **1.** *што.* Зняць, сабраць з чаго-н., вызваліць ад пладоў. *А. агрэст з куста.* **2.** *каго-што.* Абакрасці, забраць усё, што ёсць. *Суседа абабралі да ніткі.* **3.** *што.* Зняць лушпінне з чаго-н. *А. бульбіну.* ‖ *незак.* **абабіраць** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абабіранне**, -я, *н.*

АБАВЯЗАК, -зку, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Пэўнае кола дзеянняў, якія павінны абавязкова выконвацца тым, каму яны даручаны, або хто сам узяўся за іх выкананне. *Усеагульны воінскі а. Грамадскія абавязкі.*

АБАВЯЗАНЫ, -ая, -ае. **1.** *з інф.* Які мае што-н. сваім абавязкам. *Я а. дапамагчы таварышу.* **2.** *каму-чаму.* Які знаходзіцца ў даўгу перад кім-, чым-н. *Я многім а. гэтаму чалавеку.*

АБАВЯЗАЦЕЛЬСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Афіцыйна дадзенае абяцанне або дагавор, якія патрабуюць ад таго, хто іх дае, абавязковага выканання. *Дагаворныя абавязацельствы.* **2.** Грашовы пазыковы дакумент (спец.).

АБАВЯЗАЦЦА, -вяжуся, -вяжашся, -вяжацца; -вяжыся; *зак.* Узяць на сябе абавязацельства (у 1 знач.). *А. дасягнуць яшчэ лепшых ураджаяў.* ‖ *незак.* **абавязвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АБАВЯЗАЦЬ, -вяжу, -вяжаш, -вяжа; -вяжы; *зак., каго (што).* Ускласці на каго-н. якія-н. абавязкі, прадпісаць. *А. загадчыка лабараторыі падрыхтаваць справаздачу.* ‖ *незак.* **абавязваць**, -аю, -аеш, -ае.

АБАВЯЗКОВЫ, -ая, -ае. **1.** Які безумоўна трэба выконваць. *Абавязковая пастанова. Абавязкова* (прысл.) *прыйду.* **2.** Які заўсёды павінен быць, заўсёды прысутнічае. *А. экзэмпляр.* ‖ *наз.* **абавязковасць**, -і, *ж.*

АБАГАВІЦЬ, -гаўлю, -гавіш, -гавіць; -гавім, -гавіце, -гавяць; -гаўлёны; *зак., кагошто.* Тое, што і абагатварыць. ‖ *незак.* **абагаўляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абагаўленне**, -я, *н.*

АБАГАЦІЦЦА, -гачуся, -гацішся, -гаціцца; -гацімся, -гаціцеся, -гацяцца; *зак.* **1.** Стаць багатым, разбагацець. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць багацейшым на якое-н. рэчыва (пра руду, глебу; спец.). *Глеба абагацілася азотам.* ‖ *незак.* **абагачацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абагачэнне**, -я, *н.*

АБАГАЦІЦЬ, -гачу, -гаціш, -гаціць; -гацім, -гаціце, -гацяць; -гачаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць багатым, багацейшым. *А. народ. А. мову.* **2.** *што.* Палепшыць якасць, павысіць каштоўнасць чаго-н., уносячы ці выдаляючы пэўнае рэчыва і пад. (спец.). *А. руду. А. глебу.* ‖ *незак.* **абагачаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абагачэнне**, -я, *н.*

АБАГАЧАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). **1.** Рэчыва, састаў, якія паляпшаюць якасць глебы, руды і пад. *Абагачальнікі глебы.* **2.** Спецыяліст па абагачэнню выкапняў.

АБАГАЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для абагачэння выкапняў. *А. завод.*

АБАГНАЦЬ, абганю, абгоніш, абгоніць; абгані; абагнаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Апярэдзіць у руху, бегу. *А. калону машын.* **2.** *каго-што.* Вырасці большым, вышэйшым за каго-, што-н. *А. старэйшага брата. А. аднакласнікаў.* **3.** *перан., каго-што.* Дасягнуць большых поспехаў у параўнанні з кім-, чым-н. *А. таварышаў па ведах.* **4.** *што.* Акучыць. *А. бульбу.* ‖ *незак.* **абганяць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абгон**, -у, *м.* (да 1 і 4 знач.). ‖ *прым.* **абгонны**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **абганяльны**, -ая, -ае (да 4 знач.). *Абгонны манеўр. Абганяльны плуг.*

АБАГНУЦЬ, -гну, -гнеш, -гне; -гнём, -гняце, -гнуць; -гні; -гнуты; *зак.* **1.** *што* Згінаючы што-н., абкруціць вакол чаго-н. *А. бочку абручом.* **2.** *каго-што.* Абысці, аб'ехаць кругом; пайсці, паехаць у абход чаго-н. *А. лес.* ‖ *незак.* **агібаць**, -аю, -аеш, -ае, **абгінаць**, -аю, -аеш, -ае *і* **агінаць**, -аю, -аеш, -ае.

АБАГРАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прылада для абагравання. *Электрычны а.*

АБАГРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для абагравання. *Абагравальная сістэма.*

АБАГРЭ́ЦЦА, -э́юся, -э́ешся, -э́ецца; *зак.* Сагрэцца, зрабіцца цёплым. *А. каля печы. Пакой абагрэўся.* ‖ *незак.* **абаграва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **абагрэ́ў,** -рэ́ву, *м.* (спец.) *і* **абаграва́нне,** -я, *н.*

АБАГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; -э́ты; *зак., каго-што.* Сагрэць, зрабіць цёплым. *А. рукі. А. кватэру. А. сірату* (перан.). ‖ *незак.* **абаграва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абагрэ́ў,** -рэ́ву, *м.* (спец.) *і* **абаграва́нне,** -я, *н.*

АБАГУ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Зрабіць калектыўным, грамадскім уласнае (сродкі вытворчасці, гаспадарчыя аб'екты, жывёлу). *А. маёмасць. А. зямлю. А. жывёлу.* ‖ *незак.* **абагу́льваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абагу́льванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абагу́ленне,** -я, *н.*

АБАГУЛЬНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абагульніць. **2.** Агульны вывад. *Шырокае а. вопыту наватараў.*

АБАГУ́ЛЬНІЦЬ, -ню, ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Знайсці агульнае ў розных думках, крыніцах, фактах і на падставе гэтага зрабіць агульны вывад. *А. назіранні пісьменніка. А. творчы вопыт даследчыкаў.* ‖ *незак.* **абагульня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **абагульне́нне,** -я, *н.*

АБАДЖГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Скусаць (пра сляпнёў, аваднёў і пад.). **2.** Апячы крапівою. *А. ногі жыгучкай.* ‖ *звар.* **абаджга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 2 знач.).

АБАДЗЬМУ́ЦЬ, -му́, -ме́ш, -ме́; -мём, -мяце́, -му́ць; -мі́; -му́ты; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Абвеяць, абдаць паветранай плынню. *Свежы вецер абадзьмуў твар.* **2.** Ачысціць, сагнаць што-н. зверху струменем паветра. *А. пыл.* ‖ *незак.* **абдзіма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абдзіма́нне,** -я, *н.*

АБАДО́ВЫ *гл.* вобад.

АБАДО́К, -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* **1.** *гл.* вобад. **2.** Вузкая палоска, якая абрамляе што-н. *Залацісты а. хмары.* ‖ *прым.* **абадко́вы,** -ая, -ае (спец.).

АБАДО́ЧНЫ *гл.* вобад.

АБАДРА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, які ходзіць у падраным адзенні. **2.** Басяк, валацуга. *Развялося абадронцаў, страх колькі.* ‖ *ж.* **абадра́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

АБАДРА́НЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Падраны, абшарпаны. **2.** Абдрапаны кіпцюрамі. *А. твар. Абадраныя сцены.*

АБАДРА́ЦЦА, абдзяру́ся, абдзярэ́шся, абдзярэ́цца; абдзяро́мся, абдзераце́ся, абдзяру́цца; абдзяры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аблупіцца (пра кару дрэва). **2.** Пакрыцца драпінамі. *А. ў лесе. Сцены абадраліся.* **3.** Знасіць вопратку, абутак (разм.). *Абадраўся хлопец зусім.* ‖ *незак.* **абдзіра́цца,** -а́ецца (да 1 знач.).

АБАДРА́ЦЬ, абдзяру́, абдзярэ́ш, абдзярэ́; абдзяро́м, абдзераце́, абдзяру́ць; абдзяры́; абадра́ны; *зак., каго-што.* **1.** Здзерці з усіх бакоў, абдзерці, злупіць. *А. кару.* **2.** Пакрыць драпінамі; падрапаць. *А. нос.* **3.** Ачысціць ад кастрыцы. *А. пяньку.* **4.** *перан.* Абабраць, аграбіць (разм.). *А. пакупніка.* ‖ *незак.* **абдзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абдзіра́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **абдзі́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 знач.).

АБАЖУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каўпак для лямпы. *Ружовы а.* ‖ *прым.* **абажу́рны,** -ая, -ае.

АБАЗВА́ЦЦА, абзаву́ся, абзаве́шся, абзаве́цца; абзавёмся, абзавяце́ся, абзаву́цца; абзаві́ся; *зак.* Падаць голас; адазвацца, адклікнуцца. *На досвітку абазваўся певень. А. на голас.* ‖ *незак.* **абзыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБАЗВА́ЦЬ, абзаву́, абзаве́ш, абзаве́; абзавём, абзавяце́, абзаву́ць; абзаві́; абазва́ны; *зак., каго-што кім-чым.* Даць каму-, чаму-н. мянушку. *А. смаўжом.* ‖ *незак.* **абзыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБАЗНА́ЦЦА, -на́юся, -на́ешся, -на́ецца; *зак.* Памыліцца, прыняць каго-н. за другога, што-н. за другое. *А. ў прыцемку. Прабачце, я абазнаўся.* ‖ *незак.* **абазнава́цца,** -нао́ся, -нае́шся, -нае́цца; -наёмся, -наяце́ся, -нао́цца.

АБАЗНА́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* Зрабіцца бачным, прыкметным, намеціцца, адкрэсліцца. *У тумане абазначылася цёмная палоска лесу.* ‖ *незак.* **абазнача́цца,** -а́ецца.

АБАЗНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* **1.** Пазначыць што-н., зрабіць знак на чым-н. *А. на карце горы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Акрэсліць, зрабіць бачным. *Худзізна рэзка абазначыла скулы.* **3.** Паказаць, абмаляваць галоўныя рысы якой-н. асобы ці з'явы. *А. характар героя.* ‖ *незак.* **абазнача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абазна́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **абазначэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

АБАЗНАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абазначыць. **2.** Знак, якім што-н. абазначана. *Умоўнае а. Лікавыя абазначэнні.*

АБАКРА́СЦІ, -кра́ду, -кра́дзеш, -кра́дзе; абакра́дзены *і* **АБКРА́СЦІ,** -кра́ду, -кра́дзеш, -кра́дзе; абкра́дзены; *зак., каго-што.* Зрабіць пакражу, тайна забраць чужое. *А. магазін.* ‖ *незак.* **абкрада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абкра́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абкрада́нне,** -я, *н. і* **абкра́дванне,** -я, *н.*

АБАЛВА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Груба, збольшага абчасаць што-н., падрыхтаваць для далейшай апрацоўкі. *А. камень. А. бервяно.* **2.** Абы-як, на скорую руку падстрыгчы (жарт.). *А. хлопца.* **3.** Абдурыць, ашукаць. *А. слухачоў.* ‖ *незак.* **абалва́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абалва́ньванне,** -я, *н.*

АБАЛО́НА, -ы, *ж.* **1.** Частка даліны ракі, якая ў паводку залівaецца вадою. *Прылесная балоцістая а.* **2.** Малады слой драўніны, што знаходзіцца паміж стрыжнем і карою. ‖ *прым.* **абало́нны,** -ая, -ае. *Абалонныя лугі.*

АБАЛО́НІСТЫ, -ая, -ае. Які мае тоўстую абалону (у 2 знач.). *Абалоністая сасна.*

АБАЛО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Покрыва ў выглядзе шкарлупіны, скуркі (у пладах), верхні слой чаго-н., покрыўная тканка. *А. зерня. А. арэха. Слізістая а. Радужная а.* ‖ *прым.* **абало́нкавы,** -ая, -ае.

АБАЛО́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і абалона.

АБАЛО́НЬ, -і, *ж.* Тое, што і абалона (у 2 знач.). *А. сасны.*

АБАМЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў прытомнасць. *А. чалавек.* **2.** Анямелы, здранцвелы. *А. ад спалоху. Абамлелыя ногі.*

АБАМЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Страціць прытомнасць. *А. ад голаду.* **2.** Анямець, збянтэжыцца ад нечаканага страху, здзіўлення і пад. *А. ад страху.* **3.** Здранцвець, знямець (пра часткі цела). *Абамлелі ногі.*

АБАНЕМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дакумент, які дае права на карыстанне чым-н. пэўны час, а таксама само такое права. *А. на цыкл лекцый. А. у тэатр.* ‖ *прым.* **абанеме́нтны,** -ая, -ае.

АБАНЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая карыстаецца абанементам. *А. бібліятэкі. А. тэлефоннай сеткі* (асоба або ўстанова, якая мае тэлефон). ‖ *прым.* **абане́нтны,** -ая, -ае.

АБАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Атрымаць (атрымліваць) па абанементу, стаць абанентам чаго-н. *А. ложу ў тэатры.* ‖ *наз.* **абаніра́ванне,** -я, *н.*

АБАНКРУ́ЦІЦЦА, -ру́чуся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак.* Стаць банкрутам, зрабіцца неплацежаздольным даўжніком. *Фірма абанкруцілася.* **2.** *перан.* Пацярпець крах у ідэйных або маральных адносінах.

АБА́ПАЛ. **1.** *прыназ. з Р.* Спалучэнне з прыназ. выражае прасторавыя адносіны: паказвае на размяшчэнне з абодвух бакоў чаго-н. *Прысады цягнуліся а. дарогі.* **2.** *прысл.* З абодвух бакоў. *А. пацягнуліся сады, агароды.*

АБАПЕ́РЦІ, -пру́, -прэ́ш, -прэ́; -про́м, -праце́, -пру́ць; абапёр, -пе́рла; абапры́; абапёрты; *зак., што.* Паставіць, прыставіць, упіраючы ў што-н., каб надаць чаму-н. большую ўстойлівасць. *А. локці аб стол.* ‖ *незак.* **абапіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБАПЕ́РЦІСЯ, -пру́ся, -прэ́шся, -прэ́цца; -про́мся, -праце́ся, -пру́цца; -пёрся, -пе́рлася; -пры́ся; *зак.* **1.** *на каго-што* і *аб каго-што.* Налегчы на каго-, што-н., прыхіліцца да каго-, чаго-н., выкарыстаць што-н. як апору. *А. рукамі. А. спінай аб сцяну.* **2.** *перан., на каго-што.* Знайсці падтрымку, апору ў кім-н. *А. на падтрымку таварышаў.* **3.** *перан., на што.* Выкарыстаць што-н. у якасці асновы для разважанняў, крыніцы інфармацыі. *А. на лічбы.* ‖ *незак.* **абапіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБАПІ́ЦЦА, -п'ю́ся, -п'е́шся, -п'е́цца; -п'е́мся, -п'яце́ся, -п'ю́цца; -пі́ўся, -піла́ся, -ло́ся; *зак.* Напіцца чаго-н. звыш меры. *А. півам.* ‖ *незак.* **абапіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБАПІ́ЦЬ, -п'ю́, -п'е́ш, -п'е́; -п'ём, -п'яце́, -п'ю́ць; -пі́ў, -піла́, -ло́; *зак., каго* (разм.). Увесці каго-н. у страту, многа выпіўшы за яго кошт. *Я ж вас не аб'ем і не абап'ю.* ‖ *незак.* **абапіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБАПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які абгніў, папрэў з усіх бакоў. *Абапрэлая стрэшка.*

АБАПРЭ́ЦЬ, -прэ́ю, -прэ́еш, -прэ́е; *зак.* Папрэць з усіх бакоў. ‖ *незак.* **абаправа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБАРАНАЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны абараняцца, падрыхтаваны да абароны. ‖ *наз.* **абараназдо́льнасць,** -і, *ж.*

АБАРА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Булачны выраб з заварнога пшанічнага цеста ў выглядзе кольца. *Купіць дзецям абаранкаў.* **2.** *перан.* Рулявое кола ў аўтамабілі, трактары і пад. *Круціць а.* **3.** *Т* абара́нкам, *у знач. прысл.* У выглядзе кольца. *Скруціцца абаранкам.* ◊ **Абаранкам не зававіш** *каго* (разм.) — ніякімі сродкамі не ўгаворыш. **Дзірка ад абаранка** (разм. іран.) — нічога, пустое месца. **Зарабіць на абаранкі** (разм. неадабр.) — заслужыць пакаранне за якую-н. правіннасць. **Хвост абаранкам** (разм.) — не падаць духам, трымаць сябе малайцавата, самаўпэўнена. ‖ *прым.* **абара́начны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АБАРА́НАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто пячэ або прадае абаранкі. ‖ *ж.* **абара́начніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АБАРАНІ́ЦЦА, -ранюся, -ро́нішся, -ро́ніцца; *зак.* **1.** *гл.* абараніць. **2.** Абараніць дысертацыю (разм.).

АБАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; -ро́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Адбіць напад ворага, не даць у крыўду каго-н. *А. Радзіму.* **2.** *каго-што.* Засцерагчы ад шкоднага дзеяння каго-, чаго-н. *А. сады ад вусеня.* **3.** *што.* Адста-

АБА—АБВ

яць чые-н. інтарэсы, правы, погляды. *А. прынцып дэмакратызму.* ◊ **Абараніць дысертацыю (праект, дыплом)** — публічна, на пасяджэнні вучонага савета або перад спецыяльнай камісіяй адстаяць палажэнні сваёй дысертацыі, праекта, дыплома. ‖ *незак.* **абараняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *звар.* **абараніцца,** -ранюся, -ронішся, -роніцца; *незак.* **абараняцца,** -яюся, -яешся, -яецца (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **абарона,** -ы, *ж. А. Радзімы. А. дысертацыі. Міжнародны дзень абароны дзяцей.*

АБАРАНЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і абарончы.

АБАРАНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** *гл.* абараніць. **2.** *каго.* Выступаць на судзе ў якасці абаронцы. *А. падсуднага.*

АБАРАЦЬ, -ару, -арэш, -арэ; -аром, -арацё, -аруць; -ары; -араны; *зак., што.* Узараць зямлю вакол чаго-н. *А. яблыню. А. участак пашы.* ‖ *незак.* **абворваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБАРАЧАЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* абарачальны. **2.** Перамяшчэнне транспартных сродкаў туды і назад за пэўны прамежак часу (спец.). *А. вагонаў.* **3.** Праходжанне тавараў, грошай праз абарот (у 4 знач.). *А. капіталу.*

АБАРАЧАЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Здольны вяртацца ў свой першапачатковы, зыходны стан. *Абарачальныя рэакцыі.* ‖ *наз.* **абарачальнасць,** -і, *ж.*

АБАРАЧЭННЕ, -я, *н.* **1.** Тое, што і абарот (у 1 знач.). *А. Зямлі вакол Сонца.* **2.** Тое, што і абарот (у 4 знач.). *Грашовае а. Пусціць у а.*

АБАРВАЦЦА, -вуся, -вешся, -вецца; -вёмся, -вяцёся, -вуцца; -віся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адарвацца, аддзяліцца ад чаго-н. *Трос абарваўся. Усё ўнутры абарвалася.* **2.** Не ўтрымаўшыся, зваліцца, упасці адкуль-н. *А. з рыштавання.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Адразу спыніцца, перарвацца (пра якое-н. дзеянне, працэс). *Гутарка абарвалася. Песня абарвалася.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Рэзка, без паступовага пераходу кончыцца. *За горадам шаша абарвалася.* **5.** Абнасіцца, знасіць да дзірак вопратку. ‖ *незак.* **абрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абрыў,** -рыву, *м.* (да 1 знач.). *Абрыў ніткі.*

АБАРВАЦЬ[1], -ву, -веш, -ве; -вём, -вяцё, -вуць; -ві; -ваны; *зак.* **1.** *што.* Сарваць што-н. *А. яблык.* **2.** *што.* Абабраць, пазрываць плады, ягады і пад. *А. яблыню.* **3.** *што.* Вырваць што-н. *А. траву вакол дрэў. А. пялёсткі рамонка.* **4.** *што.* Адарваць што-н. ад чаго-н. *А. фіранку. А. электраправодку.* **5.** *перан., што.* Раптоўна і рэзка спыніць якое-н. дзеянне. *А. размову.* **6.** *перан., каго.* Перапыніць, прымусіць змоўкнуць каго-н. (разм.). *А. субяседніка.* **7.** *што.* Зарабіць, раздабыць што-н. (разм.). *А. які рубель.* **8.** *што.* Пашкодзіць, пакусаць; разарваць, кусаючы (пра сабак; разм.). *Сабака абарваў штаны.* ◊ **Абарваць тэлефон** (разм.) — аб частых званках па тэлефоне. ‖ *незак.* **абрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрыў,** -рыву, *м.* (да 4 знач.).

АБАРВАЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ве; -ваны; *зак.* Нарваць вакол. *Палец абарваў.* ‖ *незак.* **абрываць,** -ае.

АБАРДАЖ, -у, *м.* Старадаўні спосаб марскога бою — счэпліванне свайго судна з варожым для рукапашнай схваткі. *Узяць на а.* ‖ *прым.* **абардажны,** -ая, -ае.

АБАРМОТ, -а, *М* -моце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. лаянк.). Грубіян, нягоднік, прайдоха. ‖ *ж.* **абармотка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АБАРОГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Збудаванне ў выглядзе стрэшкі, узнятай на чатырох слупках, пад якім захоўваюцца снапы, салома, сена.

АБАРОНА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* абараніць. **2.** Сукупнасць сродкаў, неабходных для адпору ворагу. *Мацаваць абарону краіны.* **3.** Сістэма абаронных збудаванняў. *Прарваць абарону ворага.* **4.** Абаронны бок у судовым працэсе, у гульні. *Сведкі абароны. Гуляць у абароне.* ‖ *прым.* **абаронны,** -ая, -ае.

АБАРОНЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў. **1.** Той, хто каго-, што-н. абараняе, заступнік. *Абаронцы крэпасці. Абаронцы міру. А. дзяцей.* **2.** Тое, што і адвакат. *На судзе выступіў а.* **3.** Удзельнік, ігрок абароны ў футбольнай, хакейнай і пад. камандах. *Левы а.*

АБАРОНЧЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да абароны, прызначаны для яе. *Абарончая тактыка. Абарончыя збудаванні.*

АБАРОТ, -у, *М* -роце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Поўны круг вярчэння. *Кола робіць дзесяць абаротаў у секунду.* **2.** Асобная частка, стадыя якой-н. дзейнасці, развіцця чаго-н. (спец.). *А. палявых культур.* **3.** Сукупнасць работ, аперацый, якія складаюць поўны цыкл у выкарыстанні чаго-н. (спец.). *А. вагонаў.* **4.** Абарачэнне грашовых сродкаў і тавараў для ўзнаўлення, атрымання прыбытку. *А. капіталу. Пусціць грошы ў а. Гадавы а.* ◊ **Узяць у абарот** *каго* (разм.) — строга адчытаць. ‖ *прым.* **абаротны,** -ая, -ае (да 3 і 4 знач.). *Абаротныя сродкі.*

АБАРОТЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Умелы, энергічны, лоўкі ў вядзенні спраў для ўласнай карысці. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **абаротлівасць,** -і, *ж.*

АБАРОЧВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абярнуцца, -цца.

АБАРТЫЎНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Які спыняе або рэзка змяняе развіццё, працяканне хваробы. *Абартыўныя сродкі. А. метад.* **2.** Які недаразвіўся. *Абартыўныя органы раслін.* ‖ *наз.* **абартыўнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АБАРЫГЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Карэнны жыхар краіны, мясцовасці. ‖ *прым.* **абарыгенны,** -ая, -ае.

АБАТ, -а, *М* абаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Настаяцель мужчынскага каталіцкага манастыра. **2.** У Францыі: каталіцкі свяшчэннік. ‖ *прым.* **абацкі,** -ая, -ае.

АБАТКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няцё, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што.* **1.** Заткнуць чым-н. дзіркі, шчыліны і пад. *А. пазы мохам. А. і засмаліць лодку.* **2.** Абгарадзіць што-н., абкружыць чым-н. уваткнутым. *А. галінкамі градку.* ‖ *незак.* **абтыкаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБАТЫСА, -ы, *мн.* -ы, -тыс, *ж.* Настаяцельніца жаночага каталіцкага манастыра.

АБАЦТВА, -а, *н.* Каталіцкі манастыр са сваімі ўладаннямі.

АБАЧЛІВЫ, -ая, -ае. Асцярожны ў сваіх учынках, разважлівы. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **абачлівасць,** -і, *ж.*

АБАЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Прывабны, чароўны, поўны абаяння. *А. чалавек. А. вобраз.* ‖ *наз.* **абаяльнасць,** -і, *ж.*

АБАЯННЕ, -я, *н.* Прыцягальная сіла каго-, чаго-н., прывабнасць, чароўнасць. *А. чалавека. А. маладосці.*

АББЕГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Тое, што і абабегчы (у 3 знач.). *А. знаёмых.* ‖ *незак.* **аббягаць,** -аю, -аеш, -ае.

АББЕГЧЫ, -бягу, -бяжыш, -бяжыць; -бяжым, -бежыце, -бягуць; -бег, -гла; -бяжы; -беганы; *зак., каго-што.* Тое, што і абабегчы. ‖ *незак.* **аббягаць,** -аю, -аеш, -ае.

АББУДАВАЦЦА, -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся; *зак.* (разм.). Пабудавацца сабе жыллё і ўсе неабходныя гаспадарчыя будынкі; забудавацца. *Перасяленцы ўжо аббудаваліся.* ‖ *незак.* **аббудоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АББУДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., што* (разм.). Пабудаваць будынкі вакол чаго-н. *А. плошчу новымі дамамі.* ‖ *незак.* **аббудоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аббудоўванне,** -я, *н.*

АББЯГАЦЬ *гл.* аббегаць *і* аббегчы.

АБВАДНІЦЬ, -ню, -водніш, -водніць; -воднены; *зак., што* (спец.). Забяспечыць вадой шляхам збудавання сістэмы каналаў, сажалак і пад. *А. засушлівыя землі.* ‖ *незак.* **абвадняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абвадненне,** -я, *н. Штучнае а.*

АБВАДНЯЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для абваднення. *А. канал. Абваднялъная сістэма.*

АБВАЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца (разм.). Памыліцца не ў сваю карысць пры ўзважванні чаго-н. ‖ *незак.* **абважвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго.* Адпускаючы каму-н. тавар, недаважыць. *А. пакупніка.* ‖ *незак.* **абважваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абважванне,** -я, *н.*

АБВАЛ, -у, *м.* **1.** Падзенне будынка і пад. або часткі якой-н. вялікай масы. *А. сцяны. А. на шахце.* **2.** Снежная лавіна або абломкі скал, камяні, якія абрушваюцца з гор. *А. у гарах.* ‖ *прым.* **абвальны,** -ая, -ае.

АБВАЛАЧЫ, -лаку, -лачэш, -лачэ; -лачом, -лачаце, -лакуць; -лок, -лакла, -лакло; -лачы; -лочаны; *зак., каго-што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ахутаць, пакрыць сабой з усіх бакоў, зацягнуць. *Хмары абвалаклі ўсё неба.* **2.** Правалачы, працягнуць каго-, што-н. вакол чаго-н. *А. вакол хаты.* ‖ *незак.* **абвалакаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абвалākваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВАЛАЧЫСЯ, -лакуся, -лачэшся, -лачэцца; -лачомся, -лачацеся, -лакуцца; -локся, -лаклася, -лаклося; -лачыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ахутацца, пакрыцца чым-н. *Неба абвалаклося хмарамі.* **2.** Абысці (з цяжкасцю; разм.). *Ледзь абвалокся вакол балота.* ‖ *незак.* **абвалакацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **абвалākвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВАЛІСТЫ, -ая, -ае. Які лёгка абвальваецца. *А. бераг.*

АБВАЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -валіцца; *зак.* Абрынуцца, разбурыцца. *Столь абвалілася. Бераг абваліўся.* ‖ *незак.* **абвальвацца,** -аецца.

АБВАЛІЦЬ, -валю, -валіш, -валіць; -валены; *зак.* **1.** *што.* Абурыць, абрушыць што-н. *А. старыя сцены. А. падмыты вадою бераг.* **2.** *каго-што.* Паваліць каго-, што-н. *А. дрэва.* **3.** *каго.* Адолець у барацьбе. *Спрытна схапіў яго, абваліў на падлогу.* ‖ *незак.* **абвальваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвальванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АБВАНДРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак., што.* Абысці, аб'ездзіць, вандруючы, нейкую тэрыторыю, пабываць у многіх мясцінах. *А. усю Еўропу.*

АБВАРЫЦЬ, -вару, -варыш, -варыць; -вараны; *зак., каго-што.* **1.** Паварыць крыху. *А. мяса.* **2.** Абліць варам, апячы гарачай вадой. *А. рукі.* ‖ *незак.* **абварваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абварыцца,** -варуся, -варышся, -варыцца; *незак.* **абварвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абварванне,** -я, *н.*

АБВАСТРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -вострыцца; *зак.* **1.** Стаць больш тонкім, вострым, завастрыцца (пра рысы твару). *Скулы абвастрыліся.* **2.** Стаць больш успрымальным. *Зрок абвастрыўся.* **3.** Стаць больш моцным, цяжкім. *Хвароба абвастрылася.* **4.** Стаць больш напружаным. *Супярэчнасці абвастрыліся. Барацьба на шахматным турніры*

абвастрылася. ‖ *незак.* **абвастрацца,** -аецца. ‖ *наз.* **абвастрэнне,** -я, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.).

АБВАСТРЫЦЬ, -вастру, -вострыш, -вострыць; -востраны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш вострым, успрымальным. *А. пільнасць. А. слых.* **2.** Зрабіць больш моцным, цяжкім. *А. боль. А. хваробу.* **3.** Зрабіць больш напружаным. *А. супярэчнасці. А. адносіны.* ‖ *незак.* **абвастраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвастрэнне,** -я, *н.*

АБВАШЫВЕЦЬ *гл.* вашывець.

АБВЕЗЦІ, -вязу, -вязеш, -вязе; -вязём, -везяце, -вязуць; -вёз, -везла; -вязі; -везены; *зак., каго-што.* **1.** Правезці вакол чаго-н. *А. турыстаў вакол горада.* **2.** Правезці кружным шляхам, мінаючы што-н. **3.** Развозячы ва ўсе пункты, азнаёміць з чым-н. *А. загад па брыгадах.* ‖ *незак.* **абвозіць,** -вожу, -возіш, -возіць; -возь. ‖ *наз.* **абвоз,** -у, *м.*

АБВЕРГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; абверг, -гла; -ні; -нуты; *зак., што.* Даказаць неправільнасць, памылковасць чаго-н. *А. абвінавачанне.* ‖ *незак.* **абвяргаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвяржэнне,** -я, *н.*

АБВЕСНЫ: абвесны лад — у граматыцы: сукупнасць асабовых форм дзеяслова, якія паказваюць на наяўнасць дзеяння ў сучасным, мінулым і будучым часе.

АБВЕСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і аб'ява. *А. пра сход.*

АБВЕСЦІ, -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -ведзяце, -вядуць; -вёў, -вяла, -вяло; -вядзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Правесці вакол або міма чаго-н. *А. вакол возера.* **2.** *каго-што.* У футболе, хакеі: ведучы мяч, шайбу, абысці працўніка. **3.** *каго-што* і *без дап.* Правесці чым-н. вакол чаго-н., зрабіць кругавы рух. *А. указкаю граніцы краіны.* **4.** *каго-што.* Водзячы каго-н., пабываць у многіх месцах. *А. дзяцей па ўсіх музеях.* **5.** *што чым.* Акружыць, абрысаваць што-н. *А. талерку залатым абадком.* **6.** *што чым.* Абнесці, абгарадзіць чым-н. навокал. *А. плотам агарод.* **7.** *каго.* Абдурыць, ашукаць (разм.). *А. пакупніка.* ◊ **Абвесці вакол пальца** *каго* (разм.) — спрытна, хітра, ашукаць каго-н. ‖ *незак.* **абводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **абвядзенне,** -я, *н.* (да 1, 5 і 6 знач.), **абвод,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 2, 5 і 6 знач.; спец.) *і* **абводка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 і 5 знач.; спец.).

АБВЕТРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Тое, што і абветрыцца. *Твар абветраў. Снапы абветралі.*

АБВЕТРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** Зрабіцца агрубелым, шурпатым ад ветру (пра твар, губы і пад.). *Твар абветрыўся.* **2.** Абсохнуць на ветры. *Збажына абветрылася.* ‖ *незак.* **абветрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВЕТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Зрабіць грубым, шурпатым (пра скуру на твары, руках). *А. твар. Мне абветрыла губы* (безас.). *Абветраныя рукі.* ‖ *незак.* **абветрываць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВЕШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Развешаць што-н. па ўсёй паверхні або вакол чаго-н., увешаць. *А. сцены малюнкамі.* ‖ *незак.* **абвешваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абвешацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **абвешвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВЕЯЦЬ, -вею, -вееш, -вее; -веяў; -вей; -веяны; *зак., каго-што.* **1.** Абадзьмуць паветранай плынню. *Ветрык абвеяў калоссе.* **2.** Абарваць, абтрэсці (пра лісце, пялёсткі і пад.). *Моцны вецер абвеяў сухое лісце.* **3.** Абсыпаць чым-н. *Падарожнага абвеяла* (безас.) *снегам.* ‖ *незак.* **абвяваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абвейваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВІНАВАЎЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто абвінавачвае каго-н. у чым-н., падтрымлівае абвінавачванне ў судовым працэсе. *Дзяржаўны а. Грамадскі а.*

АБВІНАВАЎЧЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе абвінавачанне. *Абвінаваўчае заключэнне.*

АБВІНАВАЦІЦЬ, -вачу, -ваціш, -ваціць; -вачаны; *зак., каго-што.* **1.** Палічыць каго-н. вінаватым у чым-н., папракнуць за што-н. *А. у няшчырасці.* **2.** Устанавіць віну каго-н. у судовым парадку; лічачы вінаватым, прыцягнуць да судовага разбору. ‖ *незак.* **абвінавачваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвінавачванне,** -я, *н.*

АБВІНАВАЧАННЕ, -я, *н.* **1.** Прызнанне каго-н. вінаватым у чым-н. *Зняць а. Судзіць па абвінавачанню ў крадзяжы.* **2.** Той бок у судовым працэсе, які абвінавачвае. *Сведкі абвінавачання.*

АБВІНАВАЧАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, каму прад'яўлена абвінавачанне. *А. быў апраўданы судом.* ‖ *ж.* **абвінавачаная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

АБВІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак., чым.* Абгарнуцца, ахінуцца. *А. хусткай.* ‖ *незак.* **абвінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што чым.* **1.** Абгарнуць, ахінуць чым-н. *А. кнігу паперай. А. хворага коўдрай.* **2.** *перан.* Абкружыць, абступіць. *Вішнёвыя прысады абвінулі сядзібу.* ‖ *незак.* **абвінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвінанне,** -я, *н.*

АБВІСЛЫ, -ая, -ае. Які абвіс, адцягнуўся ўніз. *Абвіслыя шчокі.* ‖ *наз.* **абвісласць,** -і, *ж.*

АБВІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; абвіс, -сла; -ні; *зак.* **1.** Апусціцца ўніз. *Галіны дрэва абвіслі.* **2.** Павіснуць ад знямогі. *Рукі ў хворага абвіслі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адцягнуцца, апусціцца. *Скура на твары абвісла.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выцягнуцца, стаць даўжэйшым (пра вопратку). *Падкладка паліто абвісла.* ‖ *незак.* **абвісаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВІЦЦА, абаўюся, абаўешся, абаўецца; абаўёмся, абаўяцеся, абаўюцца; абвіўся, -віласяся, -лося; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абматацца вакол чаго-н., абвіць што-н. *Пуга абвілася вакол пугаўя.* **2.** Абвіць, абхапіць што-н. *Хмель абвіўся вакол балкона. Ручкі дзіцяці абвіліся вакол матчынай шыі.* ‖ *незак.* **абвівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБВІЦЬ, абаўю, абаўеш, абаўе; абаўём, абаўяце, абаўюць; абвіў, -віла, -ло; -ві; -віты; *зак.* **1.** *што.* Абматаць што-н. чым-н. або што-н. вакол чаго-н., апаясаць. *А. провад ізаляцыйнай стужкай. А. косы вакол галавы.* **2.** *каго-што.* Аплесці галінамі (пра расліны). *Хмель абвіў слупы паркана.* ‖ *незак.* **абвіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвіўка,** -і, *ДМ* -віўцы, *ж. і* **абвіванне,** -я, *н.* (да 1 знач).

АБВОД, -у, М -дзе, *м.* **1.** *гл.* абвесці. **2.** Лінія ўмацаванняў вакол чаго-н. (спец.). *Унутраны а.* **3.** часцей *мн.* абводы, -аў. Вонкавыя абрысы корпуса судна (спец.).

АБВОДЗІЦЬ, АБВОДКА *гл.* абвесці.

АБВОЗ, АБВОЗІЦЬ *гл.* абвезці.

АБВОРВАЦЬ *гл.* абараць.

АБВОСТРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра рысы твару: завостраны, схуднелы. *Твар з абвостранымі скуламі.* **2.** Больш востры, чым звычайна, павышаны, узмоцнены. *А. слых.* **3.** Напружаны, непрыязны. *Абвостраныя сямейныя адносіны.* ‖ *наз.* **абвостранасць,** -і, *ж.*

АБВУГЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* Абгарэць зверху па краях. *Палена абвуглілася.* ‖ *незак.* **абвугліваццa,** -аецца.

АБВУГЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Абпаліць зверху. *А. палена. Пажар абвугліў дрэвы.* ‖ *незак.* **абвугліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвугліванне,** -я, *н.*

АБВУЗІЦЬ, -вужу, -вузіш, -вузіць; -вужаны; *зак., што.* Зрабіць занадта вузкім. *А. касцюм.* ‖ *незак.* **абвужваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВЫКЛЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, да якога прывыклі, які стаў звычайным, заўсёдным. *Усё здавалася звычайным, абвыклым.*

АБВЫКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -вык, -кла; -ні; *зак.* Прывыкнуць да чаго-н., звыкнуцца з чым-н. *А. на новым месцы.* ‖ *незак.* **абвыкаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВЯЗАЦЬ, -вяжу, -вяжаш, -вяжа; -вяжы; -вязаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абгарнуць, абкруціць чым-н. і завязаць. *А. хворую нагу. А. яблыню на зіму.* **2.** *што.* Зрабіць надвязку па краях чаго-н. *А. каўнерык каляровай ніткай. А. ручнік карункамі.* ‖ *незак.* **абвязваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абвязацца,** -вяжуся, -вяжашся, -вяжацца; -вяжыся (да 1 знач.); *незак.* **абвязвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абвязка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж. і* **абвязванне,** -я, *н.*

АБВЯЗАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абвязвання. *А. матэрыял.*

АБВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* абвязаць. **2.** Тое, чым абвязана што-н., павязка. *А. для яблынь.* **3.** Прыстасаванне для змацавання частак якіх-н. канструкцый, пабудоў і пад. (спец.).

АБВЯЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* Стаць абвяленым, падсохнуць. *Рыба абвялілася.* ‖ *незак.* **абвальвацца,** -аецца.

АБВЯЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Падсушыць на сонцы або на ветры якія-н. харчовыя прадукты (мяса, рыбу і пад.) з мэтай іх захавання. *А. рыбу.* ‖ *незак.* **абвальваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвальванне,** -я, *н.*

АБВЯЛЫ, -ая, -ае. **1.** Вялы, без жыццёвых сокаў (пра расліны). *Абвялая трава.* **2.** *перан.* Расслаблены, пазбаўлены сілы, бадзёрасці. *А. ад слабасці чалавек.*

АБВЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -вяў, -вяла; -вянь; *зак.* Тое, што і абвяць. *Трава абвяла на сонцы. А. ад стомленасці.*

АБВЯРЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абвергнуць. **2.** Прамова, артыкул і пад., у якіх што-н. абвяргаецца. *Надрукаваць а.*

АБВЯРЦЕЦЬ, -вярчу, -верціш, -верціць; -вярці; -верчаны; *зак., каго-што.* Абкруціць, абгарнуць чым-н. *А. палец бінтам.* ‖ *незак.* **абверчваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБВЯСЦІЦЬ, -вяшчу, -весціш, -весціць; -вешчаны; *зак., што.* **1.** Давесці да ўсеагульнага ведама. *А. парадак галасавання.* **2.** Афіцыйным актам устанавіць што-н., заявіць аб пачатку якога-н. дзеяння, становішча. *А. перамір'е.* **3.** Афіцыйна прызнаць каго-н. кім-, чым-н. *А. імператарам.* **4.** Урачыста аб'явіць, абнародаваць. *А. незалежнасць краіны.* ‖ *незак.* **абвяшчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абвяшчэнне,** -я, *н.*

АБВЯЦЬ, -вяну, -вянеш, -вяне; -вяў, -вяла; -вянь; *зак.* **1.** Страціць свежасць, панікнуць (пра расліны). *Абвяла лісце на дрэвах.* **2.** *перан.* Пазбавіцца сілы, энергіі, бадзёрасці. *А. ад змораанасці.*

АБГАБЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак., што.* Абстругаць, зрабіць гладкім пры дапамозе гэбля. *А. дошку.* ‖ *незак.* **абгаблёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абгаблёўванне,** -я, *н.*

АБГАВАРЫЦЬ, -вару, -ворыш, -ворыць; -вораны; *зак., каго-што.* **1.** Усебакова абмеркаваць, разгледзець, выказваючы розныя думкі. *А. пытанне на сходзе.* **2.** Нядобразычліва ахарактарызаваць каго-н., падаць у адмоўным выглядзе. *А. суседа.* ‖ *незак.* **аб-**

АБГ—АБЕ

гаворваць, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абгаворванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

АБГАВО́РЫ, -аў, *адз.* абгавор, -у, *м.* Нядобразычлівыя выказванні пра каго-н.

АБГАНЯ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Тое, што і акучнік.

АБГАНЯ́ЛЬНЫ, АБГАНЯ́ЦЬ *гл.* абагнаць.

АБГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., што.* Абнесці што-н. агароджай. *А. сад.* ‖ *незак.* **абгаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абгарадзі́цца,** -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *незак.* **абгаро́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абгаро́джванне,** -я, *н.*

АБГА́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Абгарэлая рэшта (свечкі, бервяна і пад.). *На папялішчы тлелі абгаркі дошак, бярвення.*

АБГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнены *і* -го́рнуты; *зак., каго-што.* 1. Абсыпаць чым-н. поўнасцю або часткова. *А. дрэўцы зямлёю.* 2. Ахінуць, пакрыць чым-н. з усіх бакоў; укруціць у што-н. *А. дзіця коўдраю. А. кнігу папераю.* 3. *перан.* Абвалачы, закрыць з усіх бакоў. *Хмары абгарнулі неба.* ‖ *незак.* **абго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абго́ртванне,** -я, *н.*

АБГАРО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* Невялікая, лёгкая агароджа. *Прыгожая а. кветніка.*

АБГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Пашкоджаны агнём, абпалены. *А. будынак.*

АБГАРЭ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ры́; *зак.* 1. Абвугліцца, пачарнець у агні. *Сцяна абгарэла ў час пажару.* 2. Атрымаць апёкі, пашкоджанні ад агню. *А. у танку. А. на пажары.* ‖ *незак.* **абгара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абга́рваць,** -аю, аеш, -ае.

АБГІНА́ЦЬ *гл.* абагнуць.

АБГЛА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* (разм.). 1. Стаць гладкім (пра паверхню чаго-н.). *Дошка абгладзілася.* 2. Патаўсцець, папраўіцца. *Конь крыху абгладзіўся.* ‖ *незак.* **абгла́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -ла́дзь; -джаны; *зак.* (разм.). 1. *што.* Зрабіць паверхню чаго-н. гладкай, роўнай. *А. поручні.* 2. *каго.* Адкарміць, зрабіць гладкім. *А. парсюка.* ‖ *незак.* **абгла́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* Тое, што і агледзець. ‖ *незак.* **абгляда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абгляда́нне,** -я, *н. і* **абгля́д,** -у, *М* -дзе, *м.*

АБГНІ́ЛЫ, -ая, -ае. Пашкоджаны зверху гніллю. *А. слуп.*

АБГНІ́СЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе́; -гніў, -гніла́, -ло́; *зак.* Тое, што і абгніць. ‖ *незак.* **абгніва́ць,** -ае.

АБГНІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе́; -гніў, -гніла́, -ло́; *зак.* Стаць гнілым зверху ці з краёў. *Паркан абгніў і абваліўся.* ‖ *незак.* **абгніва́ць,** -ае.

АБГО́ЙСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм). Бегаючы, пабываць у многіх месцах. *А. увесь горад.*

АБГО́Н, -у, *м.* 1. *гл.* абагнаць. 2. Першая кругавая баразна на ворыве. *Зрабіць а.*

АБГО́ННЫ *гл.* абагнаць.

АБГО́РТАЧНЫ, -ая, -ае. 1. Прызначаны для абгорткі (у 1 знач.). *Абгортачная папера.* 2. Які з'яўляецца абгорткай (у 2 знач.). *Абгортачныя лісты кукурузных пачаткаў.*

АБГО́РТВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* абгарнуць.

АБГО́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* 1. Тое, чым абгорнута што-н. *А. ад цукеркі. Цэлафанавая а.* 2. Дробныя верхавінкавыя лісцікі, якія шчыльна акружаюць суквецце або плод некаторых раслін. *Кукурузныя пачаткі пакрыты абгорткай з лісця.*

АБГРАБА́ННЕ, -БА́ЦЬ *гл.* абгрэбці.

АБГРУНТАВА́ННЕ, -я, *н.* 1. *гл.* абгрунтаваць. 2. Тое, чым што-н. абгрунтоўваецца; доказ, довад. *Тэарэтычнае а.*

АБГРУНТАВА́НЫ, -ая, -ае. Пацверджаны фактамі, сур'ёзнымі доказамі. *А. адказ.* ‖ *наз.* **абгрунтава́насць,** -і, *ж.*

АБГРУНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Прывесці пераканаўчыя доказы ў карысць чаго-н., пацвердзіць фактамі. *А. палажэнні сваёй кнігі.* ‖ *незак.* **абгрунто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абгрунтава́нне,** -я, *н.*

АБГРЫ́ЗЦІ, -рызу́, -рызе́ш, -рызе́; -рызём, -рызяце́, -рызу́ць; -ры́з, -зла; -ры́зі; -ры́зены; *зак., каго-што.* Грызучы, аб'есці. *Зайцы абгрызлі маладыя яблынькі.* ‖ *незак.* **абгрыза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБГРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Абграбаючы, падраўноўваючы, зняць з паверхні лішняе (пра сена, салому і пад.). *А. стог.* ‖ *незак.* **абграба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абграба́нне,** -я, *н.*

АБГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Перамагчы каго-н. у гульні. *А. у шашкі.* ‖ *незак.* **абгу́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абгу́льванне,** -я, *н.*

АБДАРЫ́ЦЬ, -дару́, -до́рыш, -до́рыць; -до́раны; *зак., каго (што).* Надзяліць усіх, многіх падарункамі. *А. дзяцей цацкамі.* ‖ *незак.* **абдо́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абдо́рванне,** -я, *н.*

АБДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́ў, -дала́, -дало́; -да́дзены; *зак., каго-што.* 1. Абліць, абвеяць адразу вялікай колькасцю чаго-н. з усіх бакоў. *А. гладыш варам. Халодны вецер абдаў хлопчыка.* 2. *перан.* Ахапіць, авалодаць (пра пачуццё, перажыванне і пад.). *Раптам абдало яго нейкай незнаёмаю трывогай* (безас.). ◊ **Як варам абдало** (разм.) — аб прыліве крыві да твару, выкліканым хваляваннем, адчуваннем няёмкасці. ‖ *незак.* **абдава́ць,** -даю, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́; -даю́ць. ‖ *звар.* **абда́цца,** -да́мся, -дасі́ся, -да́сца; -дадзі́мся, -дасце́ся, -даду́цца; -да́ўся, -дала́ся, -ло́ся. ‖ *незак.* **абдава́цца,** -даю́ся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца.

АБДЗЕРНАВА́ЦЬ, -дзярну́ю, -дзярну́еш, -дзярну́е; -дзярну́й; -дзернава́ны; *зак., што.* Абкласці дзёрнам. *А. абочыны дарогі.* ‖ *незак.* **абдзярно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абдзярно́ўванне,** -я, *н.*

АБДЗЕ́РЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзяру́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзёр, -дзе́рла; -дзяры́; -дзёрты; *зак.* Тое, што і абадраць. ‖ *незак.* **абдзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абдзіра́нне,** -я, *н.*

АБДЗЕ́РЦІСЯ, -дзяру́ся, -дзярэ́шся, -дзярэ́цца; -дзяро́мся, -дзераце́ся, -дзяру́цца; -дзёрся, -дзе́рлася; -дзяры́ся; *зак.* Тое, што і абадрацца. ‖ *незак.* **абдзіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБДЗІРА́ЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -ра́л (разм.). Той (тая), хто вымагае непамерную цану, плату; хабарнік, махляр.

АБДЗІРА́ЛАЎКА, -і, *ДМ* -лаўцы, *ж.* (разм.). Вымаганне непамерна высокай платы (за паслугі, тавар і пад.).

АБДЗІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* абадрацца, абадраць *і* абдзерці.

АБДЗІ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* 1. *гл.* абадраць. 2. *мн.* Ільняное ці канапляное валакно з-пад грэбеня, кудзеля з такога валакна. ‖ *прым.* **абдзі́рачны,** -ая, -ае (спец.). *А. станок.*

АБДЗЬМУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Дзьмухаючы, ачысціць ад пылу, пяску і пад. ‖ *незак.* **абдзьму́хваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абдзьму́хванне,** -я, *н.*

АБДЗЯЛІ́ЦЬ, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць; -дзе́лены; *зак., каго-што.* 1. Не даць ці даць мала, дзелячы ці размяркоўваючы што-н. *Усіх надзяліў, а сябе абдзяліў.* 2. Надзяліць усіх, многіх чым-н., даючы кожнаму яго долю. *А. дзяцей гасцінцамі.* ‖ *незак.* **абдзяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **абдзе́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абдзе́льванне,** -я, *н.*

АБДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; -дзяўбі́; абдзяўба́ны; *зак., што.* 1. Падзяўбаць, зрабіць паверхню няроўнай. *Куры абдзяўблі агуркі.* 2. Паадбіваць што-н., дзеўбучы (разм.). *А. лёд.* ‖ *незак.* **абдзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБДО́РВАННЕ, АБДО́РВАЦЬ *гл.* абдарыць.

АБДРА́ПАНЫ, -ая, ае (разм.). Пакрыты драпінамі, абадраны. *Абдрапаныя рукі.*

АБДРА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Зрабіць драпіну, многа драпін на чым-н. *А. ногі ў лесе.* ‖ *незак.* **абдра́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБДУ́МАНЫ, -ая, -ае. Зроблены свядома, усвядомлены, абгрунтаваны. *А. адказ. А. ўчынак.* ‖ *наз.* **абду́манасць,** -і, *ж.*

АБДУ́МАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* 1. Асэнсавацца, сабрацца з думкамі. *Спакойна а., зазлянуць самому сабе ў душу.* 2. Перадумаць, прыйсці да іншага рашэння. *Сцявярджаў адно, але абдумаўся.* ‖ *незак.* **абду́мвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Усебакова ўзважыць, падрыхтавацца да вырашэння чаго-н. *А. план далейшага дзеяння. А. адказ на пытанне.* ‖ *незак.* **абду́мваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абду́мванне,** -я, *н.*

АБДУРЫ́ЦЬ, -дуру́, -ду́рыш, -ду́рыць; -ду́раны; *зак., каго-што* (разм.). Ашукаць, перахітрыць каго-н. *А. прастака.* ‖ *незак.* **абду́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абду́рванне,** -я, *н.*

АБДЫМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* абняцца, -ць.

АБДЫМІ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; -ды́млены; *зак., каго-што.* 1. Абдаць дымам. *А. пчол.* 2. Пакрыць сажай, задыміць (разм.). *А. хату.*

АБДЫ́МКІ, -аў. Ахопліванне рукамі каго-н. як выказванне ласкі, замілавання і пад. *Сустрэць з распасцёртымі абдымкамі* (перан.: радасна, гасцінна, ветліва).

АБЕ́ГЧЫ, абягу́, абяжы́ш, абяжы́ць; абяжы́м, абежыце́, абягу́ць; абяжы́; абе́ганы; *зак., каго-што.* Тое, што і абабегчы. ‖ *незак.* **абяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБЕ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. Полудзень, яда сярод дня. *Запрасіць на а.* 2. Ежа для спажывання ў абедзенны час. *А. з трох страў. Смачны а.* 3. Час гэтай яды, сярэдзіна дня, поўдзень. *Быў дождж у а. Выехаць у вёску пасля абеду.* 4. Час для абеду, перапынак у працы. *У магазіне а.* ◊ **Лукулаўскі абед** (кніжн.) — вельмі багаты абед [ад імя старажытнарымскага палкаводца]. ‖ *прым.* **абе́дзенны,** -ая, -ае. *А. перапынак.*

АБЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Есці ў абедзенны час; есці абед. *Пара а.* ‖ *зак.* **паабе́даць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЕ́ДЗВЕ *гл.* абодва.

АБ'Е́ДКІ, -аў. Рэшткі ад яды, недаедзеныя кавалкі.

АБЕ́ДНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Набажэнства ў хрысціян, якое адбываецца раніцай або ў першай палове дня. *Хадзілі на абедню.*

АБЕЗГАЛО́ВІЦЬ, -ло́ўлю, -ло́віш, -ло́віць; -ло́ўлены; *зак.* 1. Зняць, адсячы галаву каму-н. 2. *перан., што.* Пазбавіць кіраўніцтва правадыра. *А. паўстанне.* ‖ *незак.* **абезгало́ўлі-**

ваць, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абезгалоўліванне,** -я, *н.*

АБ'ЕЗД, -у *і* -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* аб'ездзіць *і* аб'ехаць. **2.** -а. Месца, па якім можна аб'ехаць. *Новы а. Перад вёскай зрабілі а.*

АБ'ЕЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Часта выязджаючы, пабываць у многіх месцах. *А. усю краіну.* **2.** *каго.* Прывучыць каня да язды, хадзіць пад сядлом. *А. жарэбчыка.* **3.** *што.* Абкатаць, яздой праверыць машыну. *А. машыну.* **4.** *што.* Укатаць, зрабіць роўным, гладкім. *А. дарогу.* ‖ *незак.* **аб'язджаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аб'езд,** -у *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.) *і* **аб'ездка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 знач.). *Аб'езд хворых. Аб'ездка коней.*

АБ'ЕЗДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* аб'ездзіць. **2.** Дарога, пракладзеная побач, па якой можна аб'ехаць што-н. *Як многа сцежак і аб'ездкі.*

АБ'ЕЗДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вартаўнік, які пастаянна аб'язджае, ахоўвае вялікі ўчастак чаго-н. *Лясны а.* **2.** Спецыяліст па аб'ездцы коней.

АБЕЗЗАРАЖВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абеззаражвання, дэзінфекцыі. *Абеззаражвальныя сродкі.*

АБЕЗЗАРАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -ражаны; *зак., каго-што.* Зрабіць незаразным. *А. памяшканне.* ‖ *незак.* **абеззаражваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абеззаражванне,** -я, *н.*

АБЕЗЗЯМЕЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Пазбавіць каго-н. зямлі, зрабіць беззямельным. ‖ *незак.* **абеззямельваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абеззямельванне,** -я, *н.*

АБЕЗНАДЗЕІЦЬ, -дзею, -дзеіш, -дзеіць; -дзеены; *зак., каго.* Пазбавіць каго-н. надзеі на што-н. ‖ *незак.* **абезнадзейваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБ'ЕКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У філасофіі: тое, што існуе па-за намі і незалежна ад нашай свядомасці, навакольны свет, матэрыяльная рэчаіснасць (спец.). **2.** З'ява, прадмет, на які накіравана чыя-н. дзейнасць. *А. навуковага даследавання. А.назірання.* **3.** Прадпрыемства, будоўля, установа, а таксама ўсё тое, што з'яўляецца месцам якой-н. дзейнасці. *А. будаўніцтва. Пускавы а.* **4.** У граматыцы: семантычныя катэгорыі са значэннем таго, на каго (што) накіравана дзеянне. ‖ *прым.* **аб'ектны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **аб'ектавы,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.).

АБ'ЕКТЫВАВАЦЬ, -тывую, -тывуеш, -тывуе; -тывуй; -тываваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Увасобіць (увасабляць) што-н. у чым-н. аб'ектыўным, рэчыўным, даступным успрыманню. *А. мастацкі замысел.* ‖ *наз.* **аб'ектывацыя,** -і, *ж.*

АБ'ЕКТЫВІЗМ, -му, *м.* **1.** Канцэпцыя, згодна з якой аб'ектыўнасць навуковага пазнання грамадства несумяшчальная з класавым характарам грамадскіх навук, а грамадскае жыццё не паддаецца пераўтварэнням, актыўнаму ўздзеянню. **2.** Непрадузятасць, бесстароннасць, аб'ектыўны падыход да чаго-н. ‖ *прым.* **аб'ектывісцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

АБ'ЕКТЫВІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік аб'ектывізму (у 1 знач.).

АБ'ЕКТЫЎ, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Лінзавая сістэма ў аптычным прыборы, якая дае паменшаны або павялічаны відарыс аб'екта. *А. тэлескопа. А. фотаапарата.*

АБ'ЕКТЫЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існуе па-за намі як аб'ект (у 1 знач.). *Аб'ектыўная рэчаіснасць.* **2.** Звязаны са знешнімі ўмовамі, незалежна ад чыёй-н. волі. *Аб'ектыўныя прычыны.* **3.** Пазбаўлены суб'ектывізму, праўдзівы, бесстаронні. *А. падыход. Аб'ектыўная ацэнка.* ‖ *наз.* **аб'ектыўнасць,** -і, *ж.*

АБЕЛІСК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Помнік у гонар якой-н. падзеі ў выглядзе гранёнага, звужанага ўверсе слупа. *Гранітныя абеліскі мінулай вайны.* ‖ *прым.* **абеліскавы,** -ая, -ае.

АБЕЛЬВАЦЬ *гл.* абяліць.

АБЕРАГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Ахоўваць, засцерагаць ад чаго-н. небяспечнага. *А. дзяцей ад хвароб. А. ад трывог і сумненняў.* ‖ *зак.* **аберагчы,** -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; абярог, аберагла, -ло; аберажы. ‖ *звар.* **аберагацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **аберагчыся,** -рагуся, -ражэшся, -ражэцца; -ражомся, -ражацеся, -рагуцца; -ражыся.

АБЕРАЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Адхіленне ад чаго-н., а таксама скажэнне чаго-н. *А. аптычных сістэм. А. ідэй.* ‖ *прым.* **аберацыйны,** -ая, -ае.

АБЕРТОН, -у, *м.* (спец.).Дадатковы тон, які надае асноўнаму гуку асобае адценне або тэмбр.

АБЕРУЧ, *прысл.* Абедзвюма рукамі (узяць, абхапіць, трымаць што-н. і пад.). *Трымацца а.*

АБ'ЕСЦІ, аб'ем, аб'ясі, аб'есць; аб'ядзім, аб'ясце, аб'ядуць; аб'еў, аб'ела; аб'еш *і* аб'еж; аб'едзены; *зак., каго-што.* **1.** З'есці што-н. зверху, абгрызці, абкусаць з бакоў. *Чэрві аб'елі лісцё.* **2.** З'еўшы многа, прычыніць страту каму-н. (разм.). *Ён вас не аб'есць.* ‖ *незак.* **аб'ядаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБ'ЕСЦІСЯ, аб'емся, аб'ясіся, аб'есца; аб'ядзімся, аб'ясцеся, аб'ядуцца; аб'еўся, аб'елася; аб'ешся *і* аб'ежся; *зак.* З'есці занадта многа, пераесці. *А. тортам.* ‖ *незак.* **аб'ядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБ'ЕХАЦЬ, -еду, -едзеш, -едзе; -едзь; *зак., каго-што.* **1.** Праехаць вакол каго-, чаго-н. *А. балота.* **2.** Праехаць збоку, абмінуць каго-, што-н. *А. горад. А. людзей на дарозе.* **3.** Ездзячы, пабываць у многіх месцах. *А. паўсвету.* **4.** Апусціцца, з'ехаць уніз. *Аб'ехала павозка.* **5.** *перан.* Схуднець. *Нешта ж ты зусім аб'ехаў.* ‖ *незак.* **аб'язджаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **аб'езд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). *Ехаць у а.*

АБЕЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* Лубяны абадок у рэшаце, сіце і пад. ‖ *прым.* **абечкавы,** -ая, -ае.

АБ'ЕМ, -у, *м.* **1.** Велічыня чаго-н. у даўжыню, вышыню і шырыню, выражаная ў кубічных адзінках. *А. памяшкання.* **2.** *перан.* Наогул велічыня, колькасць. *Вялікі а. работы. А. ведаў.* ‖ *прым.* **аб'ёмны,** -ая, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **аб'ёмнасць,** -і, *ж.*

АБ'ЁМІСТЫ, -ая, -ае. Вялікі паводле аб'ёму (у 2 знач.). *А. том.* ‖ *наз.* **аб'ёмістасць,** -і, *ж.*

АБ'ЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* аб'ём. **2.** Вялікі паводле аб'ёму, памеру. *Аб'ёмныя блокі.* ‖ *наз.* **аб'ёмнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АБЖАЦЬ, абажну, абажнеш, абажне; абажнём, абажняце, абажнуць; абажні; абжаты; *зак., што.* Зжаць што-н. вакол чаго-н. *А. траву вакол дрэва.* ‖ *незак.* **абжынаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абжын,** -у, *м. і* **абжынанне,** -я, *н.*

АБЖОРА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -жор *і* -жораў (разм.). Прагны да яды, пражэрлівы, ненасытны чалавек.

АБЖОРЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Ненасытны, прагны да яды. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **абжорлівасць,** -і, *ж.*

АБЖОРСТВА, -а, *н.* (разм.) Прагнасць да яды.

АБЖУЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што* (разм.). Ашукаць, абдурыць у карыслівых мэтах. ‖ *незак.* **абжульваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЖЫТЫ, -ая, -ае. Такі, у якім ужо жывуць, асвоены, добраўпарадкаваны. *А. дом.* ‖ *наз.* **абжытасць,** -і, *ж.*

АБЖЫЦЦА, -жывуся, -жывешся, -жывецца; -жывёмся, -жывяцеся, -жывуцца; -жыўся, -жылася, -лося; *зак.* **1.** Набыць, нажыць усё неабходнае на новым месцы жыхарства. *А. у новай кватэры.* **2.** Прывыкнуць да жыцця на новым месцы, звыкнуцца з новымі ўмовамі. *А. ў горадзе.* ‖ *незак.* **абжывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЖЫЦЬ, -жыву, -жывеш, -жыве; -жывём, -жывяце, -жывуць; -жыў, -жыла, -ло; -жыты; *зак., што.* Асвоіць, зрабіць жылым, прыстасаваць для жыцця. *А. новае месца. А. кватэру.* ‖ *незак.* **абжываць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЗА, -ы, *ж.* Неабрэзаны край дошкі. *Дошка з абзой.*

АБЗАВЕСЦІСЯ, -вядуся, -вядзешся, -вядзецца; -вядзёмся, -ведзяцеся, -вядуцца; -вёўся, -вялася, -лося; -вядзіся; *зак.* Набыць што-н. неабходнае для жыцця, гаспадаркі і пад. *А. сям'ёй. А. мэбляй.* ‖ *незак.* **абзаводзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца; -дзься. ‖ *наз.* **абзавядзенне,** -я, *н.*

АБЗАДАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Даць задатак за што-н. *А. дом.* ‖ *незак.* **абзадачваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЗАЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чырвоны радок, водступ управа ў пачатку першага радка тэксту. *Пісаць з абзаца.* **2.** Частка тэксту паміж двума такімі водступамі. *Прачытаць першы а. на памяць.*

АБЗВАНІЦЬ, -званю, -звоніш, -звоніць; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Пазваніць многім ці ў многія месцы па тэлефоне. *А. знаёмых. А. усе арганізацыі.* **2.** *перан.* Расказаць аб чым-н. усюды, разнесці якую-н. вестку. ‖ *незак.* **абзвоньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЗЕЛЯНІЦЬ, -зеляню, -зяленіш, -зяленіць; -зяленены; *зак., што.* Пасадзіць дрэвы, кусты там, дзе няма расліннасці. *А. вуліцы горада.* ‖ *незак.* **абзеляняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абзеляненне,** -я, *н.*

АБЗЫВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абазвацца, -ць.

АБІБОК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. пагард.). Гультай, лежабок, лайдак. *А. заўсёды шукае лёгкай работы.* ‖ *прым.* **абібоцкі,** -ая, -ае.

АБІБОЦТВА, -а, *н.* (разм. пагард.). Гультайства. *Абібоцтвам сям'ю не накорміш.*

АБІВАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па абіўцы мэблі. ‖ *ж.* **абівальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АБІВАЦЬ *гл.* абабіць.

АБ'ІНЕЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты інеем. *Аб'інелыя дрэвы.*

АБ'ІНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Пакрыцца інеем з усіх бакоў. *Барада аб'інела на марозе. Дрэвы аб'інелі.* ‖ *незак.* **аб'іньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБІРАЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т*-ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -рал (разм.). Той, хто бессаромна, нахабна абірае каго-н. *Нарэшце а. дабраў свайго.*

АБІРАЛАЎКА, -і, *ДМ* -лаўцы, *ж.* (разм.). Тое, што і абдзіралаўка.

АБІРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Ачышчаны ад лупін. *Абіраная бульба.* **2.** Зняты з дрэва. *Абіраныя яблыкі.*

АБІРАЦЬ *гл.* абраць.

АБІРКІ, -рак. Адходы пасля ачысткі, абабірання бульбы, пладоў і пад., адкіды ад чаго-н.

АБІСІНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Ранейшая назва насельніцтва Эфіопіі (Абісініі),

эфіопы. || *ж.* **абісі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. || *прым.* **абісі́нскі,** -ая, -ае.

АБІТУРЫЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Выпускнік сярэдняй школы (уст.). **2.** Чалавек, які паступае ў вышэйшую або спецыяльную навучальную ўстанову. || *ж.* **абітурые́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **абітурые́нцкі,** -ая, -ае.

АБІ́ЎКА, -і, *ДМ* абі́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* абабіць. **2.** Матэрыял, якім абіваюць што-н. *Плюшавая а. мэблі.* || *прым.* **абіва́чны,** -ая, -ае *і* **абі́ўны,** -ая, -ае.

АБКАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., што.* Абтрэсці. *А. яблыню. Вецер абкалаціў садавіну.* || *незак.* **абкало́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКАЛО́ЦЦА, -калю́ся, -ко́лешся, -ко́лецца; -калі́ся; *зак.* Параніць сябе чым-н. калючым у многіх месцах. *А. шыпшынай.*

АБКАЛО́ЦЬ[1], -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак., што.* Адбіць, адкалоць кавалкамі што-н. з чаго-н. *А. лёд.* || *незак.* **абко́лваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́лванне,** -я, *н.*

АБКАЛО́ЦЬ[2], -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак., каго-што.* Пакалоць чым-н. вострым вакол чаго-н. або па ўсёй паверхні; параніць уколамі каго-, што-н. *А. рукі калючкамі руж.* || *незак.* **абко́лваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́лванне,** -я, *н.*

АБКА́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Абка́паць сябе чым-н. *А. чарнілам.* || *незак.* **абка́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБКАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Абкружыць сябе землянымі збудаваннямі. || *незак.* **абко́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБКА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Запэцкаць, абліць каплямі чаго-н. *А. абрус чарнілам.* || *незак.* **абка́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Ускапаць зямлю вакол чаго-н.; капаючы, абгарнуць, абкідаць што-н. чым-н. *А. фруктовыя дрэвы.* || *незак.* **абко́пваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́пванне,** -я, *н. і* **абко́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

АБКАРМІ́ЦЬ, -кармлю́, -ко́рміш, -ко́рміць; -ко́рмлены; *зак., каго.* Накарміць звыш меры, на шкоду здароўю. *А. дзіця.* || *незак.* **абко́рмліваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́рм,** -у, *м. і* **абко́рмліванне,** -я, *н.*

АБКАРНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (разм.) **1.** Падрэзаць, абстрыгчы коратка, нароўна. *А. валасы.* **2.** Няўмела скараціць які-н. тэкст. *А. рукапіс.*

АБКАРЫ́ЦЬ, -кару́, -ко́рыш, -ко́рыць; -ко́раны; *зак., што.* Тое, што і акарыць. *А. бервяно.* || *незак.* **абко́рваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́рванне,** -я, *н.*

АБКАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пакрыўся брудам, засохлай граззю і пад. *А. кабан.*

АБКАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Пакрыцца брудам, засохлай граззю і пад. *Так абкарэў, што не адмыеш.*

АБКАСІ́ЦЬ, -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны; *зак.* **1.** *што.* Скасіць траву вакол чаго-н. *А. траву вакол дрэў.* **2.** *што.* Скасіць усё, пакасіць. *А. лугі. А. балота.* **3.** *каго.* Перагнаць, перамагчы ў касьбе. *Хто каго абкосіць.* || *незак.* **абко́шваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абко́шванне,** -я, *н.*

АБКАТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* **1.** Стаць роўным, гладкім; утрамбавацца ад язды. *Дарога абкаталася.* **2.** Прайсці абкатку (спец.). *Машына абкаталася.* || *незак.* **абка́твацца,** -аецца.

АБКАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Ездзячы, зрабіць роўным, гладкім, прыгодным для язды. *А. дарогу.* **2.** Пробнай яздой праверыць прыгоднасць чаго-н. (спец.). *А. машыну.* || *незак.* **абка́тваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абка́тванне,** -я, *н.*, **абка́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж. і* **абка́т,** -у, *М* -каце, *м.*

АБКА́ТАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з абкаткай. *А. тэрмін.*

АБКА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па абкатцы. || *ж.* **абка́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, чыц.

АБКАЦІ́ЦЬ, -качу́, -ко́ціш, -ко́ціць; -ко́чаны; *зак., што.* **1.** Пракаціць што-н. вакол чаго-н. *А. абруч вакол слупа.* **2.** Аб'ехаць, праехаць пэўную тэрыторыю (разм.). *Абкаціў пай раёна.*

АБКАЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., у што.* Качаючыся, пакрыць сябе чым-н. *А. ў снег. А. ў гразь.* || *незак.* **абка́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБКАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што, у чым.* Пераварочваючы з боку на бок, пакрыць чым-н. *А. рыбу ў муцэ.* || *незак.* **абка́чваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абка́чванне,** -я, *н.*

АБКВЭ́ЦАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Абмазацца чым-н., зрабіцца брудным, запэцкацца.

АБКВЭ́ЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Абмазаць што-н. чым-н., забрудзіць. *А. вопратку.*

АБКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Кідаючы, пакрыць каго-, што-н., абсыпаць. *А. дрэва зямлёй.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Пакрыць высыпкай. *Губы абкідала* (безас.). **3.** *што.* Абшыць краі тканіны. *А. петлі ў кашулі.* || *незак.* **абкіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абкі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абкіда́нне,** -я, *н. і* **абкі́дванне,** -я, *н.*

АБКІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Замазаць кітам шчыліны, пазы. *А. вокны.* || *незак.* **абкіто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абкіто́ўванне,** -я, *н. і* **абкіто́ўка,** -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.*

АБКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* абкласці *і* абляжыць. **2.** Тое, чым абкладзена (абложана) што-н. *Дзярновая а.*

АБКЛА́СЦІ, -кладу́, -кладзе́ш, -кладзе́; -кладзём, -кладзяце́, -кладу́ць; -кладзі́; -кла́дзены; *зак., каго-што.* **1.** Пакласці што-н. вакол каго-, чаго-н. *А. хворага грэлкамі.* **2.** *што.* Пакрыць усю паверхню чым-н. *А. сцяну пліткай.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пакрыць суцэльнай масай чаго-н., абвалачы. *Хмары абклалі неба. Горла абклала* (безас.; пра налёт у горле). **4.** *каго-што.* Акружыць (звера на паляванні, які-н. умацаваны пункт войскам). *А. мядзведзя ў берлагу. А. крэпасць.* **5.** Вызначыць падатак, пошліну і пад. *А. падаткам.* **6.** Груба абляяць (разм.). *А. моцным словам.* || *незак.* **абклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абкла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. || *звар.* **абкла́сціся,** -кладу́ся, -кладзе́шся, -кладзе́цца; -кладзёмся, -кладзяце́ся, -кладу́цца; -кладзі́ся (да 1 знач.); *незак.* **абклада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **абкла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **абклада́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.), **абкла́дванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.) *і* **абкла́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

АБКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́іш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* Пакрыць чым-н., наклейваючы. *А. сцены абоямі.* || *незак.* **абкле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абкле́йка,** -і, *ДМ* -е́йцы, *ж. і* **абкле́йванне,** -я, *н.*

АБКО́ЛВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* абкалоць [1—2].

АБКО́ПВАННЕ, -ВАЦЬ, АБКО́ПКА *гл.* абкапаць.

АБКО́РМ, АБКО́РМЛІВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* абкарміць.

АБКО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Коўзаючыся, зрабіць пэўнае месца слізкім, прыгодным для катання. || *незак.* **абко́ўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКРАДА́ННЕ, АБКРАДА́ЦЬ, АБКРА́ДВАННЕ, АБКРА́ДВАЦЬ, АБКРА́СЦІ *гл.* абакрасці.

АБКРУЖЫ́ЦЬ, -ружу́, -ру́жыш, -ру́жыць; -ру́жаны; *зак., каго-што.* Тое, што і акружыць. *А. увагай і клопатамі хворага.* || *незак.* **абкружа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *наз.* **абкружэ́нне,** -я, *н.*

АБКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак.* **1.** Укруціць сябе ў што-н., загарнуцца. *А. коўдрай.* **2.** Абвіцца вакол чаго-н. *Лейцы абкруціліся вакол аглоблі.* **3.** Ажаніцца (разм.). || *незак.* **абкру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБКРУЦІ́ЦЬ, -ручу́, -ру́ціш, -ру́ціць; -ру́чаны; *зак.* **1.** *што.* Абмата́ць, абвіць што-н. вакол чаго-н. *А. шалік вакол шыі.* **2.** *што.* Заматаць, укруціць што-н. чым-н. *А. нагу бінтам.* **3.** *каго.* Абхітрыць (разм.). *Абкруціў мужык пана.* **4.** *каго.* Ажаніць (разм.). *Абкруцілі хлопца, як бачыш.* || *незак.* **абкру́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКРЫВА́ВІЦЦА, -ва́ўлюся, -ва́вішся, -ва́віцца; *зак.* Тое, што і акрывавіцца. || *незак.* **абкрыва́ўлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБКРЫВА́ВІЦЬ, -ва́ўлю, -ва́віш, -ва́віць; -ва́ўлены; *зак., каго-што.* Тое, што і акрывавіць. *А. вопратку.* || *незак.* **абкрыва́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКРЫ́ЦЦА, -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак.* Тое, што і акрыцца. *А. хусткай.* || *незак.* **абкрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., каго-што.* Тое, што і акрыць. *А. плечы хусткай. Маладое жыта поле ўсё абкрыла.* || *незак.* **абкрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБКРЫШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́шыцца; *зак.* Раскрышыцца па паверхні, па краях. *Цэгла старога муру абкрышылася.* || *незак.* **абкры́швацца,** -аецца.

АБКРЫШЫ́ЦЬ, -рышу́, -ры́шыш, -ры́шыць; -ры́шаны; *зак., што.* Раскрышыць што-н. з краёў. *А. хлеб.* || *незак.* **абкры́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКУРО́ДЫМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -млены; *зак.* (разм.). Пакрыцца гарам, сажай, зрабіцца чорным ад дыму. *А. на пажары.*

АБКУРО́ДЫМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго-што* (разм.). Пакрыць гарам, сажай што-н. *А. шкло.* || *незак.* **абкуро́дымліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБКУРЫ́ЦЦА, -куру́ся, -ку́рышся, -ку́рыцца; *зак.* **1.** Зрабіцца чорным, рудым ад дыму. *А. каля вогнішча.* **2.** Скурыць свой тытунь да рэшты. *Абкурыўся дзед, няма чаго закурыць.*

АБКУРЫ́ЦЬ, -куру́, -ку́рыш, -ку́рыць; -ку́раны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абдаць каго-, што-н. дымам. *А. пчол.* **2.** *што.* Зрабіць што-н. чорным, рудым ад дыму. *А. пальцы.* **3.** *каго.* Скурыць чый-н. тытунь (разм.). **4.** *што.* Зрабіць больш зручным для курэння. *А. люльку.* || *незак.* **абку́рваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абку́рванне,** -я, *н.* (у 1 знач.).

АБКУРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Тое, што і абкуродымець. *Сцены абкурэлі.*

АБКУСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -ку́саны; *зак., каго-што.* Кусаючы, аб'есці, абгрызці. *А. яблык. А. пазногці.* || *незак.* **абку́сваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **абку́сванне,** -я, *н.*

АБЛА́ВА, -ы, *ж.* **1.** Паляванне на звяроў, калі месца, дзе ёсць звяры, акружаецца, ачэпліваецца паляўнічымі і загоншчыкамі. *А. на ваўкоў.* **2.** Акружэнне якога-н. месца з мэтай злавіць каго-н. *Фашысты зрабілі абláву.* || *прым.* **абла́ўны,** -ая, -ае.

АБЛАВУХА, -і, *ДМ* -вусе, *мн.* -і, -вух, *ж.* Зімовая шапка; вушанка. *Надзеў сваю аблавуху.*

АБЛАВУХІ, -ая, -ае. **1.** З абвіслымі вушамі. *А. сабака.* **2.** *перан.* Нехлямяжы, няспрытны, някемлівы (пра чалавека; разм.).

АБЛАГОДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго.* Выхаваць у кім-н. пачуццё лагоднасці, сардэчнасці, незласлівасці. *А. хлопчыка.* ‖ *незак.* **аблагоджваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛАДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Навесці лад у гаспадарцы, адбудавацца, абжыцца. *А. на новым месцы.* ‖ *незак.* **абладжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЛАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Прывесці да ладу, адрамантаваць, паправіць. *А. старую хату.* **2.** Уладзіць, арганізаваць (разм.). *А. справу.* ‖ *незак.* **абладжваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абладжванне,** -я, *н.*

АБЛАЖНЫ: аблажны дождж — працяглы дождж, у час якога ўсё неба зацягнута хмарамі.

АБЛАЖЫЦЬ, -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Палажыць што-н. вакол каго-, чаго-н. *А. хворага грэлкамі. А. градку дзёрнам.* **2.** *што.* Аздабляючы, умацоўваючы што-н., пакрыць, абліцаваць паверхню. *А. печ кафляй.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пакрыць суцэльнай масай чаго-н., абвалачы. *Хмары аблажылі неба. Язык аблажыла* (безас.: пра налёт на языку пры захворванні). **4.** *каго-што.* Акружыць (звера на паляванні, які-н. умацаваны пункт войскам). *А. мядзведзя. А. крэпасць.* **5.** *каго-што.* Абавязаць да выплаты чаго-н. *А. падаткамі.* **6.** *што.* Адвярнуць, апусціць. *А. каўнер.* **7.** *што.* Абшыць чым-н. *А. аксамітам.* **8.** *каго-што.* Паваліць, абваліць; забіць (разм.). *А. дрэва. А. кабана.* **9.** *каго-што, чым і без дап.* Груба абляяць (разм.). *А. моцным словам.* ‖ *звар.* **аблажыцца,** -лажуся, -ложышся, -ложыцца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **абкладка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **аблажэнне,** -я, *н.* (да 4 і 5 знач.).

АБЛАЗІЦЬ[1], -лажу, -лазіш, -лазіць; *зак., што* (разм.). Лазячы, шукаючы каго-, што-н., пабыць усюды. *А. увесь лес. А. усе закуткі.*

АБЛАЗІЦЬ[2] *гл.* аблезці.

АБЛАКАЦІЦЦА, -качуся, -кóцішся, -кóціцца; *зак.* Абаперціся локцем (локцямі) на што-н. *А. на падаконнік.* ‖ *незак.* **аблакочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЛАМАЦЦА, -ламлюся, -ломішся, -ломіцца; -ламіся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ломячыся, аддзяліцца, адваліцца. *Галіна дрэва абламалася.* **2.** Пад уздзеяннем асяроддзя стаць больш культурным (разм.). *Каля людзей крыху абламаўся.* ‖ *незак.* **абломвацца,** -аецца *і* **абломлівацца,** -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **аблом,** -у, *м.* (да 1 знач.), **абломванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **абломліванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АБЛАМАЦЬ, -ламлю, -ломіш, -ломіць; -ламі; -ламаны; *зак.* **1.** *што.* Ломячы, аддзяліць частку, кавалак чаго-н. *А. сук. А. лёд.* **2.** *што.* Паабломваць усё або многае. *А. сухія галінкі. А. бэз.* **3.** *перан., каго.* З цяжкасцю ўгаварыць, пераканаць, а таксама перамагчы ўпартасць і пад. (разм.). *А. яго і зрабіць паслухмяным.* ◊ **Абламаць рогі каму** (разм.) — уціхамірыць, утаймаваць, падпарадкаваць каго-н. ‖ *незак.* **абломваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абломліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аблом,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.), **абломванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **абломліванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

АБЛАПОШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго-што* (разм.). Ашукаць з карыслівай мэтай, абабраць. ‖ *незак.* **аблапошваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛАСНЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* вобласць. **2.** Дыялектны, уласцівы якой-н. мясцовасці. *Абласное слова.*

АБЛАТАШЫЦЬ, -ташу, -тошыш, -тошыць; -тошаны; *зак., што* (разм.). Хаатычна абабраць, абарваць плады з дрэў, дапускаючы глум. *А. яблыкі. А. сад.*

АБЛАХМАЦЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Стаць лахматым, абрасці барадой, валасамі. *А. за лета.*

АБЛАЧЫНКА *гл.* воблака.

АБЛАШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., каго-(што).* **1.** Ласкава, са спагадай абысціся з кім-н. *А. сірату.* **2.** Лашчачы, зрабіць жывёліну рахманай. *А. сабаку.* ‖ *незак.* **аблашчваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛАЯЦЬ *гл.* лаяць.

АБЛВЫКАНКОМ, -а, *м.* Скарачэнне: абласны выканаўчы камітэт Саветаў дэпутатаў. ‖ *прым.* **аблвыканкомаўскі,** -ая, -ае.

АБЛЕГЛЫ, -ая, -ае. Які аблёг, ушчыльніўся. *А. грунт.*

АБЛЕГЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Больш лёгкі па вазе. *А. інструмент.* **2.** Менш складаны па сваёй будове, спосабу выканання. *Аблегчаная канструкцыя.* **3.** Які адчуў палёгку. *Аблегчана* (прысл.) *уздыхнуў.* ‖ *наз.* **аблегчанасць,** -і, *ж.*

АБЛЕГЧЫ, -лягу, -ляжаш, -ляжа; -ляжам, -ляжаце, -лягуць; -лёг, -легла *і* -легла, -ягло; -ляж; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пакрыць, абвалачы, ахутаць. *Хмары аблеглі ўсё неба.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Шчыльна прылегчы да чаго-н. з усіх бакоў, абхапіць што-н. *Сукенка добра аблегла стан.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апусціцца, панікнуць, абвяць. *Бульбоўнік аблёг ад гарачыні.* **4.** Злегчы, захварэць. *Аблегла бабуля, не ўстае.* ‖ *незак.* **аблягаць,** -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **абляганне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

АБЛЕДЗЯНЕЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты лёдам. *Абледзянелыя шыбы акна.* ‖ *наз.* **абледзянеласць,** -і, *ж.*

АБЛЕДЗЯНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Пакрыцца лёдам. *Самалёт абледзянеў.* ‖ *незак.* **абледзяняваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абледзяненне,** -я, *н.*

АБЛЕЗЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Такі, у якога вылезлі валасы, поўсць, пер'е. *А. кот.* **2.** З выцвілай фарбай, з абабітым тынкам, палінялы. *Аблезлыя сцены. Аблезлая сукенка.* **3.** Які пачаў мяняць скуру, згарэўшы на сонцы. *А. твар.* ‖ *наз.* **аблезласць,** -і, *ж.*

АБЛЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -лезь; *зак.* (разм.). **1.** Страціць валасы, поўсць, пер'е або выпасці, вылезці (пра валасы, поўсць, пер'е). *Кот аблез.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць першапачатковую афарбоўку, выліняць, выцвісці або злезці, адваліцца ад паверхні чаго-н. *Сукенка аблезла. Фарба аблезла.* **3.** Змяніць скуру, згарэўшы на сонцы. *За лета ўвесь твар аблез.* ‖ *незак.* **аблазіць,** -лажу, -лазіш, -лазіць.

АБЛЕТАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туе; -таваны; *зак.* **1.** Астацца з зімы на лета. *Сена ў стозе аблетавала.* **2.** Праляжаўшы лета, высахнуць (пра дровы і пад.).

АБЛЕТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* (абл.). Маладая жывёліна, якая пералетавала. *Воўк-аблетак.* ◊ **На аблетак** (разм.) — каб аблетавала, праляжала лета (звычайна пра дровы).

АБЛЕТНІК, -у, *м., зб.* (абл.). Дровы, якія аблетавалі, падсохлі за лета. *А. зімой добра гарыць.*

АБЛЁТ *гл.* аблётаць *і* абляцець.

АБЛЁТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.,* **1.** *каго-што.* Лётаючы, пабываць у розных месцах (разм.). *А. горад. А. знаёмых.* **2.** *што.* Выпрабаваць у час палётаў. *А. самалёт.* ‖ *незак.* **аблётваць,** -аю, -аеш, ае (да 2 знач.). ‖ *наз.* **аблёт,** -у, *М* -лёце, *м.*

АБЛЁТВАЦЬ *гл.* аблётаць *і* абляцець.

АБЛЁТНЫ *гл.* абляцець.

АБЛІВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* abліць. **2.** Водная працэдура. *Халодныя абліванні.*

АБЛІВАХА, -і, *ДМ* -васе, *ж.* (разм.). Галалёд, зімовы дождж, які замярзае на зямлі, на дрэвах і пад.

АБЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* абліць.

АБЛІГАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Каштоўная папера, па якой яе ўладальніку выплачваецца даход у форме працэнтаў або выйгрышаў. ‖ *прым.* **аблігацыйны,** -ая, -ае.

АБЛІЗАЦЦА, -ліжуся, -ліжашся, -ліжацца; -ліжыся; *зак.* **1.** Аблізаць сабе губы. **2.** Пра жывёлу: аблізаць на сабе поўсць. ‖ *незак.* **аблізвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *аднакр.* **аблізнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, нуцца; -ніся (да 1 знач.; разм.).

АБЛІЗАЦЬ, -ліжу, -ліжаш, -ліжа; -ліжы; -лізаны; *зак., каго-што.* **1.** Правесці языком па паверхні чаго-н. *А. губы. Пальчыкі абліжаш* (перан.: пра што-н. вельмі смачнае, прыемнае; разм.). **2.** Ачысціць каго-, што-н. лізаннем. *А. лыжку. Кошка аблізала кацяня.* ‖ *аднакр.* **аблізнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *незак.* **аблізваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛІЗВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* аблізацца. **2.** *перан.* Глядзець на каго-, што-н. з зайздрасцю, з жаданнем атрымаць што-н. смачнае (разм.). *Глядзі ды аблізвайся.*

АБЛІК *гл.* аблічыць.

АБЛІПКА: у абліпку (разм.) — вельмі шчыльна прылягаючы да цела (пра вопратку). *Сукенка ў абліпку.*

АБЛІПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ліп, -пла; -ні; *зак.* **1.** Пакрыцца з усіх бакоў чым-н. ліпкім. *Калёсы абліплі глінай.* **2.** Шчыльна прыстаць, прыліпнуць на чым-н. *Пад дажджом сукенка абліпла на целе.* ‖ *незак.* **абліпаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛІЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., што.* Пакрыць паверхню чаго-н. слоем якога-н. матэрыялу, каб умацаваць, аздобіць яе. *А. сцены каляровай пліткай.* ‖ *незак.* **абліцоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абліцоўка,** -і, *ДМ* -цоўцы, *ж. і* **абліцоўванне,** -я, *н.*

АБЛІЦОЎКА, -і, *ДМ* -цоўцы, *ж.* **1.** *гл.* абліцаваць. **2.** Каменны, драўляны, металічны і пад. слой, матэрыял, якім пакрываюць сцены, збудаванне для трываласці або ўпрыгожання. *Мармуровая а.* ‖ *прым.* **абліцовачны,** -ая, -ае. *Абліцовачная плітка.*

АБЛІЦОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па абліцоўцы будынкаў і пад. ‖ *ж.* **абліцоўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АБЛІЦЬ, абалью, абальеш, абалье; абальём, абальяце, абальюць *і* аблію, абліеш, абліе; абліём, абліяце, абліюць; аблій, -ліла, -ліло; аблі; абліты; *зак., каго-што.* **1.** Намачыць, разліўшы што-н. *А. настольнік супам.* **2.** Абдаць, паліць чым-н. з усіх бакоў ці зверху. *А. варам сечку.* **3.** *перан.* Ахапіць, напоўніць (святлом, пахам і пад.). *Сонца абліло двор святлом.* ◊ **Абліць граззю (памыямі)** *каго* (разм. неадабр.) — незаслужана зняважыць, абняславіць. ‖ *незак.* **абліваць,** -аю, -аеш, ае; *наз.* **абліванне,** -я, *н.* ‖ *звар.* **абліцца,** абальюся, абальешся, абальецца; абальёмся, абальяцеся, абальюцца *і* абліюся, абліешся, абліецца; абліёмся, абліяцеся, абліюцца; абліўся, -лілася, -лілося; абліся; *незак.* **абліваецца,** -аюся, -аешся, -аецца. *А. слязамі* (горка пла-

АБЛ—АБМ

кацъ). *Сэрца кроўю абліваецца* (перан.: пра вялікае гора, пачуццё спагады да каго-н.).

АБЛІ́ЧЧА, -а, *н.* **1.** Знешні выгляд, сукупнасць адметных рыс каго-, чаго-н. *Знаёмае а. Сіцранне аблічча старой вёскі.* **2.** *перан.* Характар, духоўны склад. *Маральнае а. чалавека. Нацыянальнае а. літаратуры.*

АБЛІ́ЧЫЦЦА, -лічу́ся, -лі́чышся, -лі́чыцца; *зак.* Памыліцца пры падліку. *А. на пяць тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **аблі́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЛІ́ЧЫЦЬ, -лічу́, -лі́чыш, -лі́чыць; -лічаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Недадаць, ашукаць пры падліку. *А. пакупніка.* **2.** *каго-што.* Зрабіць падлік, падлічыць што-н. (разм.). *А. на ЭВМ.* ‖ *незак.* **аблі́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аблі́к,** -у, *м. і* **аблі́чванне,** -я, *н. Дапусціць аблік (аблічванне). Аблік (аблічванне) статкаў аленяў.*

АБЛО́ГА, -і, *ДМ* -ло́зе, *мн.* -і, -ло́г, *ж.* **1.** Даўно не аранае поле, пакрытае травою, дзірваном. *Узараць аблогу.* **2.** Акружэнне войскамі ўмацаванага пункта з мэтай яго захопу. *Зняць аблогу.* **3.** Акружэнне лесу з мэтай правядзення аблавы на звера. *А. мядзведзя.* ‖ *прым.* **абло́гавы,** -ая, -ае *і* **абло́жны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Аблозкныя землі.*

АБЛО́ЖНЫ, -ая, ае. **1.** *гл.* аблога (у 1 знач.). **2.** Які пакрывае ўсё неба, зацяжны. *Аблозкная хмара. А. дождж.*

АБЛО́КІ *гл.* воблака.

АБЛО́М, -у, *м.* **1.** *гл.* абламаць, -цца. **2.** Месца, дзе што-н. абламалася. *Па лініі аблому.*

АБЛО́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* **1.** Абламаны, адбіты кавалак чаго-н. *А. граніту. А. цаглянай сцяны.* **2.** *перан.* Тое, што засталося з ранейшых часоў, мінулага перыяду. *Абломкі старога свету.* ‖ *прым.* **абло́мачны,** -ая, -ае (спец.). *Абломачныя горныя пароды* (пароды, якія складаюцца з абломкаў больш старажытных горных парод).

АБЛО́МАЎШЧЫНА, -ы, *ж.* Бязволле, лянота, бяздзейнасць як сацыяльная з'ява [ад імя І.Абломава, героя аднайменнага рамана рускага пісьменніка І.А.Ганчарова].

АБЛО́МВАННЕ, -МВАЦЦА, -МВАЦЬ, -МЛІВАННЕ, -МЛІВАЦЦА, -МЛІВАЦЬ *гл.* абламацца, -цъ.

АБЛУ́ДНЫ, -ая, -ае (абл.). **1.** Які апусціўся, збіўся з правільнай жыццёвай дарогі. *А. чалавек.* **2.** Ілжывы, няправільны, памылковы. *А. шлях.* ‖ *наз.* **аблу́днасць,** -і, *ж.*

АБЛУЗА́Ць *гл.* лузаць.

АБЛУПІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* лупіцца, -ць[1].

АБЛУ́ШЧЫЦЬ *гл.* лушчыць.

АБЛЫСЕ́ННЕ, АБЛЫСЕ́ЦЬ *гл.* лысець.

АБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., кого-што.* **1.** Абматаць, апавіць, абвязаць чым-н. *А. дротам.* **2.** *перан.* Падпарадкаваць сабе. *А. павуцінай даўгоў.* **3.** *перан.* Прывабіць, прылашчыць. *А. чарамі.* ‖ *незак.* **аблы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛЮБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., каго-што.* Выбраць сабе каго-, што-н. па густу. *А. месца для адпачынку.* ‖ *незак.* **аблюбо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛЯГА́ННЕ, -ГА́ЦЬ *гл.* аблегчы.

АБЛЯГЧЫ́ЦЦА, -лягчу́ся, -ле́гчышся, -ле́гчыцца; -лягчы́ўся, -чы́лася; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш лёгкім, простым. **2.** Вызваліцца ад цяжару (маральнага, фізічнага). *Душа аблягчылася.* **3.** Спаражніць сабе кішэчнік, страўнік (разм.). ‖ *незак.* **абляга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -аецца.

АБЛЯГЧЫ́ЦЬ, -лягчу́, -ле́гчыш, -ле́гчыць; -лягчы́ў, -чы́ла; -ле́гчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць лягчэйшым, вызваліць ад лішняга грузу. *А. лодку.* **2.** *што.* Спрасціць, зрабіць прасцей і лягчэй. *А. канструкцыю самалёта.* **3.** *што.* Зрабіць менш цяжкім. *А. працу. А. сваё становішча.* **4.** *каго-што.* Супакоіць, утаймаваць пакуты. *А. боль.* ‖ *незак.* **абляга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ **аблягчэ́нне.**

АБЛЯГЧЭ́ННЕ, -я, -*н.* **1.** *гл.* аблягчыць. **2.** Стан лёгкасці, вызвалення ад чаго-н. *Адчуць а. з выплатай падатку.*

АБЛЯМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак., што.* **1.** Абшыць па краях палоскай з іншага матэрыялу. *А. рукавы сукенкі.* **2.** *перан.* Акружыць што-н., размясціцца вакол чаго-н. *Алешнік прыгожа абляглаваў берагі возера.* ‖ *незак.* **аблямо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аблямо́ўка,** -і, *ДМ* -мо́ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **аблямо́ўванне,** -я, -*н.*

АБЛЯМО́ЎКА, -і, *ДМ* -мо́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* аблямаваць. **2.** Матэрыял, якім аблямоўваюць; тое, што паласой акружае па краях што-н. *Рукавы з футравай аблямоўкай.* ‖ *прым.* **аблямо́вачны,** -ая, -ае.

АБЛЯ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., чым і без дап.* (разм.) Апырскацца; запэцкаць сябе чым-небудзь. *А. граззю.*

АБЛЯ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Апырскаць, запэцкаць чым-н. *А. боты граззю.* ‖ *незак.* **абля́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛЯПІ́ХА, -і, *ДМ* -ляпі́се, *ж.* Высокая калючая кустовая расліна з ядомымі кісдаватымі ягадамі, а таксама самі ягады. *Варэнне з абляпіхі.* ‖ *прым.* **абляпі́хавы,** -ая, -ае. *А. алей.*

АБЛЯПІ́ЦЦА, -ляплю́ся, -ле́пішся, -ле́піцца; *зак., чым* (разм.). Абляпіць сябе чым-н. *А. гарчычнікамі.* ‖ *незак.* **абле́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЛЯПІ́ЦЬ, -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены; *зак., каго-што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыліпнуць з усіх бакоў да каго-, чаго-н. *Гліна абляпіла чаравікі. Мурашкі абляпілі цукар* (перан.: населі кругом). **2.** Наклейваючы, пакрыць чым-н. *А. сцены афішамі.* ‖ *незак.* **абле́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЛЯСІ́ЦЬ, 1 ас. не ўжыв. -ле́сіш, -ле́сіць; -ле́сены; *зак., што* (спец.). Засадзіць лесам якую-н. плошчу, мясцовасць. *А. стэпы.* ‖ *наз.* **аблясе́нне,** -я, *н.*

АБЛЯТА́ЦЬ[1] *гл.* аблётаць.

АБЛЯТА́ЦЬ[2] *гл.* абляцець.

АБЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецце́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** *каго-што і вакол каго-чаго.* Праляцець вакол або збоку, абмінуўшы каго-, што-н. *А. вакол Зямлі.* **2.** *каго-што.* Лётаючы, пабываць у многіх месцах. *А. усю краіну.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., што.* Хутка распаўсюдзіцца, зрабіцца ўсім вядомым (пра навіны, чуткі і пад.). *Горад абляцелі чуткі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апасці, абсыпацца (пра лісце, пялёсткі кветак і пад.). *Ліпавы цвет абляцеў.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адваліцца, адпасці. *Тынк са сцен абляцеў.* ‖ *незак.* **аблята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **аблётваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 4 і 5 знач.). ‖ *наз.* **аблёт,** -у, *М* -лёце, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **аблётны,** -ае, -ая (да 1 знач.; спец.).

АБМА́ЗАЦЬ, -ма́жу, -ма́жаш, -ма́жа; -ма́ж; -ма́заны; *зак., каго-што.* **1.** Пакрыць, намазаць якім-н. рэчывам. *А. сцены глінай.* **2.** Забрудзіць, запэцкаць. *А. рукі фарбай.* ‖ *незак.* **абма́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абма́зацца,** -а́жуся, -а́жашся, -а́жацца; -а́жся; *незак.* **абма́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абма́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **абма́званне,** -я, *н.*

АБМАЗГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак., што* (разм.). Тое, што і абдумаць. *Гэтае пытанне трэба добра а.* ‖ *незак.* **абмазго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМА́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* абмазаць. **2.** Рэчыва, якім абмазана ці абмазваюць што-н. *А. на сцяне высахла і патрэскалася.* ‖ *прым.* **абма́зачны,** -ая, -ае.

АБМАКА́ЦЬ *гл.* абмокнуць.

АБМАКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што ў што.* Апусціць на кароткі час што-н. у якую-н. вадкасць; дакрануцца кавалачкам хлеба і пад. да солі, цукру і пад. *А. пяро ў чарніла. А. блін у смятану.* ‖ *незак.* **абма́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМАКРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Мокры, змочаны. *Абмакрэлая вопратка.*

АБМАКРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Змокнуць; зрабіцца мокрым. *Ходзячы па расе, а.*

АБМАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., што.* Малоцячы, аддзяліць зерне ад саломы, калосся. *А. жыта.* ‖ *незак.* **абмало́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмало́чванне,** -я, *н. і* **абмало́т,** -у, *М* -ло́це, *м.* ‖ *прым.* **абмало́тны,** -аю, -ая. *А. пункт.*

АБМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *зак., што.* **1.** Абвесці фарбай ці алоўкам што-н.; размаляваць па краях. **2.** *перан.* Ахарактарызаваць, апісаць. *А. вобраз героя.* ‖ *незак.* **абмалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмалёўванне,** -я, *н. і* **абмалёўка,** -і, *ДМ* -лёўцы, *ж.*

АБМА́Н, -у, *м.* **1.** *гл.* абмануць. **2.** Памылковае ўяўленне аб чым-н., мана, няпраўда. ‖ *прым.* **абма́нны,** -ая, -ае.

АБМА́НЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны ўвесці ў зман, абман. *Абманлівае ўражанне.* ‖ *наз.* **абма́нлівасць,** -і, *ж.*

АБМАНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Памыліцца, ашукацца; расчаравацца ў кім-, чым-н. *А. ў спадзяваннях.* ‖ *незак.* **абма́нвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* **1.** Схлусіць, наўмысна сказаць каму-н. няпраўду. **2.** Ашукаць. *А. пакупніка.* **3.** Не апраўдаць чыіх-н. спадзяванняў, падвесці, падмануць. *Абяцаў быць і абмануў.* ‖ *незак.* **абма́нваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абма́н,** -у, *м. і* **абма́нванне,** -я, *н.*

АБМА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто абмануў або абманвае каго-н. ‖ *ж.* **абма́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **абма́ншчыцкі,** -ая, -ае.

АБМАРО́ЗІЦЦА, -ро́жуся, -ро́зішся, -ро́зіцца; *зак.* Атрымаць пашкоджанні ад марозу. ‖ *незак.* **абмаро́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМАРО́ЗІЦЬ, -рожу, -ро́зіш, -ро́зіць; -маро́з; -ро́жаны; *зак., каго-што.* Пашкодзіць марозам, змарозіць. *А. вушы.* ‖ *незак.* **абмаро́жваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абмаро́жванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абмаражэ́нне,** -я, *н.*

АБМАРО́ЧЫЦЬ *гл.* марочыць.

АБМАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.**Абматаць сябе чым-н. *А. шалікам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абвіцца вакол чаго-н. *Вяроўка абматалася вакол слупа.* ‖ *незак.* **абмо́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМАТА́ЦЬ, -аю́, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абкруціць, апавіць чым-н. некалькі разоў. *А. шыю шалікам.* ‖ *незак.* **абмо́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмо́тванне,** -я, *н. і* **абмо́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

АБМАТЫ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Ускапаць матыкай зямлю вакол чаго-н. *А. ягадныя кусты.*

АБМАЎЛЯ́ЦЦА *гл.* абмовіцца.

АБМАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* **1.** Махаючы чым-н., абдаць струменем паветра (звычайна для ахаладжэння). **2.** Ачысціць, змахнуць што-н., махнуўшы чым-н. *А. пыл з*

паліцы. А. стол. ‖ *незак.* **абмахваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абмахнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *незак.* **абмахвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМАЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Памацаць з усіх бакоў з мэтай агляду. *Доктар абмацаў хворага.* **2.** *перан.* Знайсці, намацаць, выявіць, шукаючы. *А. яблыкі ў торбе. Бяда, калі абмацаюць бандыты.* ‖ *незак.* **абмацваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМАЧЫЦЬ, -мачу, -мочыш, -мочыць; -мочаны; *зак., каго-што.* Зрабіць мокрым, намачыць. *Дождж абмачыў усяго да нітачкі.* ‖ *незак.* **абмочваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абмачыцца,** -мачуся, -мочышся, -мочыцца; *незак.* **абмочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМЕЖАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне, якое абмяжоўвае дзеянне чаго-н. *А. хуткасці. Сашнікі сеялак забяспечаны абмежавальнікамі глыбіні.*

АБМЕЖАВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прадугледжвае абмежаванне; накіраваны на абмежаванне. *Абмежавальныя меры.*

АБМЕЖАВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* абмежаваць. **2.** Правіла, якое абмяжоўвае пэўныя дзеянні, ставіць каго-, што-н. у пэўныя рамкі. *А. ў выкарыстанні выбуховых рэчываў.*

АБМЕЖАВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Нязначны, невялікі. *Абмежаваныя грашовыя сродкі.* **2.** *перан.* Пра чалавека: неразвіты, недалёкі, адсталы. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **абмежаванасць,** -і, *ж.*

АБМЕЖАВАЦЦА, -мяжуюся, -мяжуешся, -мяжуецца; -мяжуйся; *зак.* Не пайсці ў сваіх дзеяннях далей чаго-н., задаволіцца чым-н. *А. дасягнутым.* ‖ *незак.* **абмяжоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБМЕЖАВАЦЬ, -мяжую, -мяжуеш, -мяжуе; -мяжуй; -межаваны; *зак., каго-што.* Паставіць у пэўныя рамкі, межы; звузіць чыю-н. сферу дзейнасці. *А. дакладчыка рэгламентам. А. права ўвозу.* ‖ *незак.* **абмяжоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмежаванне,** -я, *н.*

АБМЕЖАК, -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* Тое, што і узмежак.

АБМЕН, -у, *м.* **1.** *гл.* абмяняць, -цца. **2.** У эканоміцы: працэс руху тавараў як форма размеркавання выраблены грамадствам каштоўнасцей. ◊ **Абмен рэчываў** — сукупнасць працэсаў, якія адбываюцца ў арганізме пры засваенні ежы.

АБМЕННЫ,-ая, -ае. Які служыць для абмену чаго-н. *А. пункт. Абменная аперацыя.*

АБМЕНЬВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абмяняцца, -ць.

АБМЕРАЦЬ,-аю, -аеш, -ае; -раны; *зак., каго-што.* **1.** Тое, што і памераць (у 1 знач.). **2.** Адмераць менш, чым трэба, ашукаць. *А. пакупніка.* ‖ *незак.* **абмерваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абміраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмер,** -у, *м. і* **абмерванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **абмерны,**-ая, -ае.

АБМЕРЗЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты лёдам, шэранню, абледзянелы. *Абмерзлыя дрэвы.*

АБМЕРЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мёрз, -мерзла; -ні; *зак.* Пакрыцца лёдам, шэранню, абледзянець. *Дарога абмерзла.* ‖ *незак.* **абмярзаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМЕРКАВАЦЬ, -мяркую, -мяркуеш, -мяркуе; -мяркуй; -меркаваны; *зак., што.* Калектыўна абгаварыць што-н., прааналізаваць, абдумаць і зрабіць вывады. *А. даклад. А. новы праект статута.* ‖ *незак.* **абмяркоўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абмяркоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абмеркаванне,** -я, *н.*

АБМЕРЦІ, абамру, абамрэш, абамрэ; абамром, абамраце, абамруць; абмёр, -мерла; абамры; *зак.* (разм.). **1.** Самлець, страціць прытомнасць. **2.** Знямець ад нечаканага і моцнага ўзрушэння. *А. ад страху.* ‖ *незак.* **абміраць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абміранне,** -я, *н.*

АБМЕСЦІ, -мяту, -мяцеш, -мяце; -мяцём, -мецяце, -мятуць; -мёў, -мяла, -мяло; -мяці; -мецены; *зак., каго-што.* Змятаючы, змахваючы, ачысціць ад пылу, снегу і пад. *А. венікам валёнкі.* ‖ *незак.* **абмятаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМЕШВАННЕ, АБМЕШВАЦЬ, АБМЕШКА *гл.* абмяшаць.

АБМІНАННЕ *гл.* абмяць.

АБМІНАЦЬ[1] *гл.* абмінуць.

АБМІНАЦЬ[2] *гл.* абмяць.

АБМІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Прайсці, праехаць міма каго-, чаго-н. *А. вёску.* **2.** Рухаючыся хутчэй, абагнаць каго-, што-н. *А. пешахода.* **3.** Не зачапіць, не закрануць. *Куля мяне абмінула.* **4.** *перан.* Пазбегнуць, унікнуць чаго-н. (часцей з адмоўем). *Злачынцу не а. кары.* ‖ *незак.* **абмінаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМОВІЦЦА, -моўлюся, -мовішся, -мовіцца; *зак.* **1.** Агаварыцца, сказаць не тое, што трэба. **2.** Нечакана, між іншым сказаць тое, пра што не варта было ўпамінаць. ◊ **Не абмовіцца (ні адным) словам** (разм.) — нічога не сказаць, змоўчаць. ‖ *незак.* **абмаўляцца,** -ляюся, -ляешся, -ляецца.

АБМОКЛЫ, -ая, -ае. Змакрэлы, мокры. *А. армяк.*

АБМОКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мок, -кла; абмокні; *зак.* Стаць мокрым, змокнуць. *А. на дажджы.* ‖ *незак.* **абмакаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМОТВАННЕ *гл.* абматаць.

АБМОТВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абматацца, -таць.

АБМОТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* абматаць. **2.** Тое, чым абматаны што-н. (спец.). *Ізаляцыйная а.* **3.** звычайна *мн.* Доўгія палосы матэрыі для абмотвання ног ад чаравікаў да кален. *Салдацкія абмоткі.* ‖ *прым.* **абмотачны,** -ая, -ае.

АБМОЧВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абмачыць.

АБМУЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Пашкодзіць скуру трэннем, нацерці. *А. ногі.* ‖ *незак.* **абмульваць,**-аю, -аеш, -ае.

АБМУНДЗІРАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абмундзіраваць. **2.** Камплект ваеннага форменнага адзення. *Афіцэрскае а.*

АБМУНДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Забяспечыць абмундзіраваннем (у 2 знач.). *А. армію.* ‖ *незак.* **абмундзіроўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абмундзіравацца,** -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *звар.* **абмундзіроўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абмундзіраванне,** -я, *н. і* **абмундзіроўка,** -і, *ДМ*-роўцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **абмундзіровачны,** -ая, -ае.

АБМУНДЗІРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* абмундзіраваць. **2.** Тое, што і абмундзіраванне. *Летняя а.* ‖ *прым.* **абмундзіровачны,** -ая, -ае.

АБМУРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Абкласці цэглай, каменнем што-н., замацоўваючы цэментам, глінай і пад. *А. касцёл.* ‖ *незак.* **абмуроўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмуроўванне,** -я, *н. і* **абмуроўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* ‖ *прым.* **абмуровачны,** -ая, -ае.

АБМУРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* абмураваць. **2.** Тое, чым што-н. абмуравана. *Цагляная а. катла.* ‖ *прым.* **абмуровачны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

АБМЫВАЦЬ *гл.* абмыць.

АБМЫЦЬ, -мыю, -мыеш, -мые; -мыты; *зак., каго-што.* **1.** Змыць пыл, бруд, зрабіць чыстым. *А. ногі. А. дзіця.* **2.** Памыць бялізну ўсім, многім. *А. сям'ю.* **3.** *перан.* Адзначыць якую-н. падзею выпіўкай (разм.). *А. новую кватэру. А. прэмію.* ‖ *незак.* **абмываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абмыцца,** -мыюся, -мыешся, -мыецца (да 1 знач.); *незак.* **абмывацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **абмыванне,** -я, *н.*

АБМЯЖОЎВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* абмежавацца, -ць.

АБМЯКЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў першапачатковую цвёрдасць, пругкасць. *А. хлеб.* **2.** *перан.* Пра чалавека, характар, які стаў больш мяккім. *Суровы гаспадар ад пахвалы зрабіўся абмяклым.* ‖ *наз.* **абмяклась,** -і, *ж.*

АБМЯКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мяк, -кла; -ні; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*) Зрабіцца мяккім, рыхлым. *Хлеб ад вільгаці абмяк.* **2.** Стаць больш мяккім, дабрадушным пад уплывам чаго-н. (разм.). *Крыклівая жанчына неяк абмякла і заплакала.* ‖ *незак.* **абмякаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБМЯЛЕЛЫ,-ая, -ае. Які абмялеў, мелкі. *Абмялелая затока.*

АБМЯЛЕЦЬ *гл.* мялець.

АБМЯНЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* **1.** Зрабіць абмен, памяняцца кім-, чым-н. *А. кватэрамі.* **2.** Выпадкова памяняцца якімі-н. рэчамі. *А. шапкамі ў гардэробе.* **3.** *перан.* Падзяліцца з кім-н. сваімі думкамі і выслухаць думкі, погляды субяседніка. *А. вопытам.* ‖ *незак.* **абменьвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абмен,** -у, *м.*

АБМЯНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -менены; *зак., каго-што.* Аддаць адно што-н. і атрымаць замест яго другое. *А. кніжку ў бібліятэцы.* ‖ *незак.* **абменьваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмен,** -у, *м.*

АБМЯРАЦЬ *гл.* абмераць.

АБМЯРЗАЦЬ *гл.* абмерзнуць.

АБМЯРКОЎВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* абмеркаваць.

АБМЯРЦВЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў адчувальнасць, нежывы. *Абмярцвелая тканка. Абмярцвелыя ногі.* **2.** *перан.* Нерухомы, застылы. *А. ад страху твар.* ‖ *наз.* **абмярцвеласць,** -і, *ж.*

АБМЯРЦВЕЦЬ *гл.* мярцвець.

АБМЯТАЦЬ *гл.* абмесці.

АБМЯЦЬ, абамну, абамнеш, абамне; абамнём, абамняце, абамнуць; абамні; абмяты; *зак., што.* Прымяць, прыціснуць зверху, зрабіць шчыльнейшым. *А. салому.* ‖ *незак.* **абмінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абміканне,** -я, *н.*

АБМЯШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыправіць корм (сечку, мякіну, ахрап'е) мукою, бульбай. *А. сечку карове.* ‖ *незак.* **абмешваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абмешванне,** -я, *н. і* **абмешка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.*

АБНАВІЦЦА, -наўлюся, -новішся, -новіцца; *зак.* **1.** Стаць новым, абноўленым. *Краіна абнавілася.* **2.** Папоўніцца чымсьці новым. *Рэпертуар тэатра абнавіўся. Абнавіўся склад рэдкалегіі.* ‖ *незак.* **абнаўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **абнаўленне,** -я, *н.*

АБНАВІЦЬ, -наўлю, -новіш, -новіць; -ноўлены; *зак.* **1.** *што.* Замяніць устарэлае чым-н. новым, папоўніць чым-н. новым. *А. рэпертуар.* **2.** *каго-што.* Надаць чаму-н. новы выгляд, паднавіць. *А. мэблю.* **3.** *што.* Упершыню ўжыць, выкарыстаць новую рэч (разм.). *А. набытае паліто.* ‖ *незак.* **абнаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абнаўленне,** -я, *н.*

АБНАДЗЕІЦЬ, -дзею, -дзееш, -дзеіць; -дзеены; *зак., каго (што).* Супакоіць, абудзіўшы надзею, суцешыць. *А. цяжкахворага.* ‖ *незак.* **абнадзейваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБНАРОДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., што.* Абвясціць, апублікаваць для ўсеагульнага азнаямлення. *А. указ.* ‖ *наз.* **абнародаванне,** -я, *н.*

АБН—АБП

АБНАСЕ́НІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; -нены; *зак., што* (спец.). Засеяць насеннем ніву, зямлю. *Лісцёвыя пароды абнасенілі ўчастак лесу.* ‖ *незак.* **абнасе́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБНАСІ́ЦЦА, -нашу́ся, -но́сішся, -но́сіцца; *зак.* (разм.). **1.** Знасіць сваё адзенне. *А. за гады вучобы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ад нашэння стаць зручным, прывычным. *Боты абнасіліся, не ціснуць.* ‖ *незак.* **абно́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБНАСІ́ЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць; -но́шаны; *зак., што* (разм.). Панасіўшы адзенне, абутак, зрабіць яго зручным, прывычным. *А. новыя чаравікі.* ‖ *незак.* **абно́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБНЕМАГЧЫ́, -немагу́, -нямо́жаш, -нямо́жа; -нямо́г, -немагла́, -ло́; -немажы́; *зак.* (разм.). Страціць здароўе, сілы, абнядужаць. *Абнемагла жанчына.* ‖ *незак.* **абнемага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; -нёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Пранесці каго-, што-н. вакол каго-, чаго-н. *А. вакол стала.* **2.** *што чым.* Абгарадзіць, акружыць сцяною і пад. *А. сад парканам.* **3.** *каго (што).* Падыходзячы да кожнага, пачаставаць. *А. усіх пачастункамі.* **4.** *каго (што).* Частуючы, прапусціць каго-н. *А. свата за сталом.* ‖ *незак.* **абно́сіць,** -но́шу, -но́сіш, -но́сіць.

АБНІМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* абняцца, -ць.

АБНІ́МКІ, -аў. Тое, што і абдымкі. *А. сяброў.*

АБНО́СКІ, -аў, *адз.* абно́сак, -ска, *м.* (разм.). Падношанае, пашарпанае адзенне, абутак. *Хадзіць у абносках. Насіць чужыя а.*

АБНО́ЎКА, -і, *ДМ* -но́ўцы, *мн.* -і, -но́вак, *ж.* (разм.). Новая, нядаўна набытая рэч (звычайна адзенне). *Надзець абноўку.*

АБНО́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* абнасіцца, -ць.

АБНЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Панюхаць з усіх бакоў. *Мядзведзь абнюхаў барсукову нару і пайшоў.* **2.** Знайсці, нюхаючы; знюхаць. *Сабака абнюхаў след. Суседка ўсё абнюхала* (перан.: пранюхала, выведала). ‖ *незак.* **абнюхваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБНЯДУ́ЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Страціць сілы, здароўе, аслабець. *Абнядужаў дзед.* ‖ *незак.* **абнядужваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБНЯСЛА́ВІЦЬ, -ла́ўлю, -ла́віш, -ла́віць; -ла́ўлены; *зак., каго-што.* Распаўсюдзіць нядобрую славу пра каго-, што-н.; зганьбіць. *А. чалавека.* ‖ *незак.* **абнеслаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **абнясла́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* (дзеянне) **абнеслаўле́нне,** -я, *н.,* **абнясла́ўліванне,** -я, *н. і* (стан) **абнясла́ўленне,** -я, *н.*

АБНЯ́ЦЦА, абніму́ся, абні́мешся, абні́мецца *і* (радзей) абдыму́ся, абды́мешся, абды́мецца; абня́ўся, -няла́ся, -ло́ся; абнімі́ся *і* (радзей) абдымі́ся; *зак.* Абняць адзін аднаго. *А. пры сустрэчы.* ‖ *незак.* **абніма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* (радзей) **абдыма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБНЯ́ЦЬ, абніму́, абні́меш, абні́ме *і* (радзей) абдыму́, абды́меш, абды́ме; абня́ў, -няла́, -ло́; абнімі́ *і* (радзей) абдымі́; абня́ты; *зак., каго-што.* **1.** Ласкава абхапіць рукамі каго-, што-н. для выражэння сардэчных адносін. *Маці пяшчотна абняла сына.* **2.** Акінуць, ахапіць позіркам. *Не а. вачамі прасторы палёў.* **3.** Акружыць з розных бакоў. *Маладыя рабіны абнялі сядзібу. Пажар абняў сяло* (перан.). **4.** *перан.* Ахапіць, авалодаць (пра пачуцці). *Лясны спакой абняў душу лагодай.* ◊ **(Як) вокам (позіркам) абняць** (разм.) — вельмі далёкі, як толькі можна ўбачыць. ‖ *незак.* **абніма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* (радзей) **абдыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБО́, *злуч.* **1.** *размеркавальны.* Ужыв. для супастаўлення членаў сказа і сказаў з узаемным выключэннем, паказваючы на катэгарычнасць выбару аднаго з іх. *Або заўтра, або паслязаўтра. Або пан, або прапаў* (прыказка). *Пашукай на паліцы або ў шафе. Дрыгва зацягне кожнага, хто аступіцца або зробіць неасцярожны крок.* **2.** *пералічальна-размеркавальны.* Аб'ядноўвае члены сказа і сказы пры пералічэнні. *Каго ты ні вазьмі, дык гэта або рабочы, або калгаснік, або інтэлігент.* **3.** *далучальны.* Ужыв. для злучэння розных назваў аднаго і таго ж паняцця, для паяснення, у знач. іншымі словамі, гэта значыць. *Берагавыя ластаўкі, або беражанкі, спрытна лялалі над вадой.* **4.** *у знач. пытальнай часціцы.* Ужыв. у пачатку пытальных сказаў у знач. «хіба?», «няўжо?» (разм.). *Або ты не ведаеш пра гэта?*

АБОГАТВАРЫ́ЦЬ, абогатвару́, абогатво́рыш, абогатво́рыць; абогатво́раны; *зак., каго-што.* Аднесціся з захапленнем, з любасцю да каго-н., узняць на ўзровень славы. *А. паэта. А. героя.* ‖ *незак.* **абогатвара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абогатварэ́нне,** -я, *н.*

АБО́ДВА, або́два, *Т* або́двума, *м.* і *н.; ж.* абе́дзве, абе́дзвюх, *Т* абе́дзвюма; *ліч. зб.* Як той, так і другі. *Абодва сыны служаць у арміі. Абедзве дачкі вучацца. Абедзвюма рукамі трымацца* (перан.: даражыць чым-н.; разм.).

АБО́ДДЗЕ, -я, *н., зб.* Абады. *Гнуць а.*

АБО́ДНЫ *гл.* вобад.

АБО́Е, абаі́х, *ліч. зб.* Як той, так і другі; як тая, так і другая; як тое, так і другое. *Жонка мужу нешта шэпча і абое выходзяць.* ◊ **Абое рабое** (разм. неадабр.) — пра людзей, падобных у чым-н., вартых адзін аднаго (па якіх-н. адмоўных якасцях).

АБО́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Група фурманак, падвод з людзьмі або грузам. *А. з фуражом.* **2.** Сукупнасць транспартных сродкаў спецыяльнага прызначэння. *Абозы з раненымі.* ◊ **Плесціся ў абозе** (разм.) — цягнуцца ў хвасце, адставаць ад усіх. ‖ *прым.* **або́зны,** -ая, -ае.

АБО́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Абозны возчык, фурман. **2.** Ваеннаслужачы абозных часцей (разм.). **3.** *перан.* Той, хто адстае, пляцецца ў хвасце (разм.). *Раўняцца па перадавіках, а не па абозніках.*

АБО́ЗНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Халодная будыніна, дзе знаходзіцца калёсы, сані і пад. *На зіму калёсы паставілі ў абозню.*

АБО́І, -яў. Шырокія палосы паперы з узорамі (у мінулым таксама тканіна) для абклейвання сцен у памяшканнях; шпалеры. ‖ *прым.* **або́йны,** -ая, -ае. *Абойная фабрыка.*

АБО́ЙМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Металічная рамка для патронаў, якая ўстаўляецца ў магазінную каробку агнястрэльнай зброі. *А. патронаў.* **2.** Скаба, абруч і пад., якія служаць для замацавання частак машын, збудаванняў і пад. (спец.). *Жалезабетонная а.* **3.** *перан.* Рад, набор чаго-н. (пра тое, што з'яўляецца адно за адным; разм., часцей неадабр.). *Цэлая а. аргументаў.*

АБО́ЙМЫ, -аў, *адз. няма.* Абрамленне, акружэнне. *Азёры ў пышных абоймах лазы.*

АБО́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, спецыяліст па абіўцы мэблі, дзвярэй.

АБО́ЛТУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. лаянк.). Дурань, гультай, нядбайнік.

АБО́РА[1], -ы, *мн.* -ы, або́р, *ж.* (уст.) Тонкія вяровачкі ў лапцях, якімі абмотваюцца анучы. *Развязаліся аборы.* ‖ *прым.* **або́рачны,** -ая, -ае.

АБО́РА[2], -ы, *мн.* -ы, або́р, *ж.* (уст.). Хлеў для кароў, кароўнік.

АБО́РКА[1], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Невялікая, тонкая вяровачка; шпагаціна. *Перавязаць пакунак аборкай.*

АБО́РКА[2], -ркі, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Палоска матэрыі, прышытая складкамі ці зборкамі на адзенні. *Сукенка з аборкамі.*

АБО́РКА[3], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (спец.). Друкарскі набор укарочанымі радкамі вакол якога-н. малюнка, табліцы і пад. *Тэкст у аборку.*

АБО́РТ, -у, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дачаснае адвольнае або штучнае спыненне цяжарнасці, выкідыш.

АБО́ЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ўбаку ад дарогі. *Ішлі абочнымі сцежкамі.*

АБО́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Бакавая частка, край дарогі, пуці і пад. *З'ехаць на абочыну.*

АБПА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Абпаленае месца. *Сасна з абпалінай.*

АБПАЛІ́ЦЬ, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -па́лены; *зак., што.* **1.** Прымусіць абгарэць, абвугліцца з усіх бакоў. *Маланка абпаліла ствол елкі.* **2.** Апрацаваць выраб з гліны і пад. агнём. *А. гаршкі.* ‖ *незак.* **абпа́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абпа́льванне,** -я, *н. і* **абпа́л,** -у, *м.* (да 2 знач.; спец.). *Абпал цэглы.*

АБПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для апрацоўкі агнём, тэмпературай, прызначаны для абпальвання. *Абпальныя печы.*

АБПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па абпальванню. *А. ванны.* ‖ *ж.* **абпа́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АБПАЎЗЦІ́, -паўзу́, -паўзе́ш, -паўзе́; -паўзём, -паўзяце́, -паўзуць; -по́ўз, -паўзла́, -ло́; -паўзі́; *зак., каго-што.* Прапаўзці вакол ці міма каго-, чаго-н. *Мурашкі абпаўзлі перашкоду.* ‖ *незак.* **абпаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., што.* Тое, што і апілаваць. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **абпіло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абпіло́ўванне,** -я, *н. і* **абпіло́ўка,** -і, *ДМ* -ло́ўцы, *ж.*

АБПЛА́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Плаваючы, пабываць усюды, у розных месцах. *А. усе моры і акіяны.*

АБПЛЕ́СЦІ, -пляту́, -пляце́ш, -пляце́; -пляцём, -плецяце́, -плятуць; -плёў, -пляла́, -ло́; -пляці́; -пле́цены; *зак., каго-што.* Тое, што і аплесці. ‖ *незак.* **абплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБПЛЫ́СЦІ і АБПЛЫ́ЦЬ, -плыву́, -плыве́ш, -плыве́; -плывём, -плывяце́, -плыву́ць; -плы́ў, -плыла́, -ло́; *зак., каго-што.* Праплысці міма ці вакол каго-, чаго-н. *А. скалу.* ‖ *незак.* **абплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБПО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Поўзаючы, пабываць у розных месцах. *Дзіця абпоўзала ўвесь пакой.* ‖ *незак.* **абпо́ўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБПРАМЕ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Падвергнуцца ўздзеянню якіх-н. прамянёў.

АБПРАМЕ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Накіраваць на каго-, што-н. прамені, падвергнуць уздзеянню якіх-н. прамянёў. ‖ *незак.* **абпрамéньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абпраме́ньванне,** -я, *н. і* **абпрамяне́нне,** -я, *н. Радыеактыўнае а.*

АБПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Тое, што і апырскаць. ‖ *незак.* **абпы́рскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **абпы́рснуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *звар.* **абпы́рскацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **абпы́рскваццa,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБПЯ́ЧЫ, -пяку́, -пячэ́ш, -пячэ́; -пячо́м, -печаце́, -пяку́ць; -пёк, -пякла́, -ло́; -пячы́; -пе́чаны; *зак., каго-што.* Тое, што і апячы. ‖ *незак.* **абпяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБПЯЧЫСЯ, -пякуся, -пячэшся, -пячэцца; -пячомся, -печацеся, -пякуцца; -пёкся, -пяклася, -лося; -пячыся; *зак.* Тое, што і апячыся. ‖ *незак.* **абпякацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБРАБАВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* рабаваць.

АБРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак.* **1.** *што.* Апрацаваць, дагледзець. *А. зямлю.* **2.** *што.* Апрацоўваючы, прыдаць чаму-н. патрэбны выгляд, якасць. *А. каштоўны камень.* **3.** *каго-што.* Запэцкаць, забрудзіць чым-н. (разм.). *А. адзенне граззю.* ‖ *незак.* **абрабляць,** -яю, -яеш, -яе.

АБРАД, -у, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сукупнасць строга акрэсленых дзеянняў, якімі суправаждаецца выкананне рэлігійных рытуалаў або бытавых традыцый. *А. хрышчэння. Вясельны а.* ‖ *прым.* **абрадавы,** -ая, -ае *і* **абрадны,** -ая, -ае.

АБРАДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* радавацца, -ць.

АБРАДЗІНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Тое, што і абрадзіцца.

АБРАДЗІЦЦА, -раджуся, -родзішся, -родзіцца; *зак.* (разм.). Нарадзіць. *Абрадзілася маладзіца.*

АБРАДНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Сістэма абрадаў. *Зімовая народная а.* **2.** Абрадавы звычай. *Выконваць усе абраднасці.*

АБРАЖАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто абражае каго-н. ‖ *ж.* **абражальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АБРАЗ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Малюнак Бога або святога ў выглядзе партрэта ў фарбах як прадмет рэлігійнага пакланення. *У хаце на покуці віселі абразы.* ‖ *памянш.* **абразок,** -зка, *мн.* -зкі, -зкоў, *м.*

АБРАЗА, -ы, *мн.* -ы, абраз, *ж.* **1.** *гл.* абразіць. **2.** Абразлівае слова, абразлівы ўчынак. *Цяжкая а.*

АБРАЗАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абрэзаць. **2.** Рэлігійны абрад у яўрэяў і мусульман, звязаны з выдаленнем крайняй плоці ў хлопчыкаў.

АБРАЗАЦЦА, -ЦЬ *гл.* абрэзацца, -ць.

АБРАЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -зін, *ж.* (разм. лаянк.). Агідны, брыдкі твар, а таксама благі чалавек.

АБРАЗІЦЦА, -ражуся, -разішся, -разіцца; -разься; *зак.* Адчуць сябе абражаным, зняважаным, моцна пакрыўдзіцца. ‖ *незак.* **абражацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБРАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -разь; -ражаны; *зак., каго-што.* Пакрыўдзіць, надта ўнізіць. *А. словам. А. дзеяннем.* ‖ *незак.* **абражаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абраза,** -ы, *ж.*

АБРАЗКІ, -оў, *адз.* -зок, -зка, *м.* (спец.). Жанр лірычных мініяцюр у беларускай прозе, у якіх адлюстроўваецца ўнутраны свет чалавека. ‖ *прым.* **абразковы,** -ая, -ае.

АБРАЗЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, які нясе ў сабе абразу. *Абразлівыя словы.* ‖ *наз.* **абразлівасць,** -і, *ж.*

АБРАЗУМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; -мся; *зак.* Абдумацца, стаць разважлівым. *З гадамі абразумілася.*

АБРАЗУМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -зум; -млены; *зак., каго* (разм.). Пераканаць, прымусіць абдумацца. *А. дурасліўца.*

АБРАКАДАБРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (кніжн.). Бяссэнсавы, незразумелы набор слоў [ад лацінскай назвы магічнага заклінання].

АБРАМІЗІЦЦА *гл.* рамізіцца.

АБРАМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., што* (спец.). Уставіць у раму. *А. партрэт.* ‖ *незак.* **абрамляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **абрамленне,** -я, *н.*

АБРАМЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абраміць. **2.** Тое, што абрамляць (у 2 знач.) што-н., рамка, акружэнне. *Прыгожае а. партрэта.*

АБРАМЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., што.* **1.** *гл.* абраміць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Акружаць што-н. як бы рамкай. *Галаву абрамлялі пышныя валасы.*

АБРАННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). **1.** Той, хто абраны кім-н. для выканання якіх-н. абавязкаў. *Дэпутаты — абраннікі народа. А. лёсу* (перан.). **2.** Любімы чалавек, каханак. *А. сэрца.* ‖ *ж.* **абранніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **абранніцкі,** -ая, -ае.

АБРАСЕЛЫ, -ая, -ае. Мокры ад расы, пакрыты расою. *А. куст.*

АБРАСІЦЬ, -рашу, -росіш, -росіць; -рошаны; *зак., што.* **1.** Змачыць кроплямі расы. *А. ногі.* **2.** Пакрыць кроплямі вадкасці. *Дождж вясновы абрасіў зямлю.* ‖ *незак.* **аброшваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБРАСЦІ, -сту, -сцеш, -сце; -сцём, -сцяце, -студь; -рос, -расла, -ло; *зак., чым.* **1.** Зарасці, пакрыцца якой-н. расліннасцю, валасамі, слоем чаго-н. *А. мохам* (таксама перан.: апусціцца, адзічэць; разм.). *А. барадой. А. тлушчам. А. граззю* (перан.: стаць неахайным, брудным; разм.). **2.** *перан.* Набыць многа ўсяго, стварыць што-н. вакол сябе, каля сябе (разм.). *А. гаспадаркай. Вуліца абрасла новымі дамамі.* ‖ *незак.* **абрастаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрастанне,** -я, *н.*

АБРАЎНАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нуецца; *зак.* Зрабіцца роўным, гладкім; выраўняцца (аб краях, паверхні чаго-н.). *Свежы насып абраўнаваўся пад коламі машын.* ‖ *незак.* **абраўноўвацца,** -аецца.

АБРАЎНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -нава́ны; *зак., што.* Зрабіць роўным, гладкім (край, паверхню чаго-н.). *А. грады.* ‖ *незак.* **абраўноўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абраўноўванне,** -я, *н.*

АБРАЦЬ, абяру, абярэш, абярэ; абяром, аберацe, абяруць; абяры; абраны; *зак., каго-што.* Тое, што і выбраць. *А. дэпутата.* ‖ *незак.* **абіраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абранне,** -я, *н.*

АБРАШЭЦЦЬ, -шэчу, -шэціш, -шэціць; -шэчаны; *зак., што.* Зрабіць рашотку на чым-н. *А. акно.* ‖ *незак.* **абрашэчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрашэчванне,** -я, *н.*

АБРОЖАК, -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* (абл.). Раменьчык, які надзяваецца на шыю жывёле; нашыйнік. *Надзець сабаку а.* ‖ *прым.* **аброжачны,** -ая, -ае.

АБРОК[1], -у, *м.* (гіст.). У час прыгону: натуральны або грашовы падатак, які спаганяўся памешчыкамі з сялян; чынш. *Збіраць а.* ‖ *прым.* **аброчны,** -ая, -ае. *А. селянін* (які плаціць аброк).

АБРОК[2], -у, *м.* Корм для коней, звычайна авёс. *Не даўшы аброку, не бі кіем па боку* (прыказка). ‖ *прым.* **аброчны,** -ая, -ае. *Аброчная торба.*

АБРОСЛЫ, -ая, -ае. Які зарос, пакрыўся расліннасцю, валасамі, шчаціннем. *Аброслая алешнікам канава. Аброслыя шчокі.*

АБРОЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прадмет вупражы, які надзяваецца каню на галаву. *Трымаць каня за а. Трымаць на аброці* (перан.: у строгасці, у паслушэнстве). ‖ *прым.* **аброцевы,** -ая, -ае.

АБРОШВАЦЬ *гл.* абрасіць.

АБРУБАК, -бка, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* **1.** Адсечаная частка дрэва, палена і пад. **2.** Тое, ад чаго адсечана якая-н. частка. *А. хваста.* ‖ *прым.* **абрубачны,** -ая, -ае.

АБРУБІЦЬ[1], -рублю, -рубіш, -рубіць; -рублены; *зак., што.* Адсячы частку чаго-н., падкарочваючы, падраўноўваючы. *А. жэрдку.* ‖ *незак.* **абрубліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрубліванне,** -я, *н. і* **абрубка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

АБРУБІЦЬ[2], -рублю, -рубіш, -рубіць; -рублены; *зак., што.* Падрубіць, падшыць загнуўшы край чаго-н. *А. хусцінку.* ‖ *незак.* **абрубліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрубліванне,** -я, *н.*

АБРУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кавалак тканіны спецыяльнага вырабу, якім засцілаюць стол; настольнік. *Кужальны а.* ‖ *прым.* **абрусны,** -ая, -ае *і* **абрусавы,** -ая, -ае. *Абруснае палатно.*

АБРУСЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў рускім па мове, звычаях, культуры. ‖ *наз.* **абруселасць,** -і, *ж.*

АБРУСЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Зрабіцца рускім па мове, звычаях, культуры. ‖ *наз.* **абрусенне,** -я, *н.*

АБРУЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Вузкі драўляны ці металічны вобад, які набіваецца на бочку, кадушку і пад. для змацавання клёпак. **2.** Сагнутая ў кольца пласціна (або стрыжань, прут і пад.). *Гімнастычны а.* ‖ *прым.* **абручны,** -ая, -ае.

АБРУШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* **1.** *гл.* рушыцца. **2.** *перан., на каго-што.* Імкліва напасці. *А. з пагрозамі. А. на ворага.* ‖ *незак.* **абрушвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.). ‖ *наз.* **абрушэнне,** -я, *н.*

АБРУШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* **1.** *гл.* рушыць. **2.** *перан., на каго-што.* Накіраваць усю сілу гневу, клопатаў і пад. *А. лютасць на ворага.* ‖ *незак.* **абрушваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБРЫВАК, -рыўка, *мн.* -рыўкі, -рыўкаў, *м.* Адарваны кавалак, частка чаго-н. *А. паперы. А. калючага дроту. Абрыўкі ўспамінаў* (перан.). ‖ *прым.* **абрывачны,** -ая, -ае.

АБРЫВАЦЦА *гл.* абарвацца.

АБРЫВАЦЬ[1—2] *гл.* абарваць[1—2].

АБРЫВІСТЫ, -ая, -ае. Круты, з абрывамі. *А. бераг.* ‖ *наз.* **абрывістасць,** -і, *ж.*

АБРЫДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Апрацівець, апрыкраць, прыесціся. *Яму абрыдалі пошлыя анекдоты.* ‖ *незак.* **абрыдваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБРЫДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; абрыдзеў, -дзела *і* абрыд, -дла; *зак.* Тое, што і абрыдаць.

АБРЫДЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які абрыднуў, надакучыў. *А. халодны дождж.*

АБРЫДНУЦЬ, -ну, -неш, -не; абрыднуў, -нула *і* абрыд, -дла; абрыдні; *зак.* (разм.). Тое, што і абрыдаць. *Хлеб ніколі не абрыдне.*

АБРЫЗГЛЫ, -ая, -ае. Пра малако, якое пачало скісаць. *Абрызглае малако.*

АБРЫЗГНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гне; абрызг, -гла; *зак.* Набыць кіслы смак, закіснуць (пра малако). *Малако абрызгла.* ‖ *незак.* **абрызгаць,** -ае.

АБРЫКОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўднёвае фруктовае дрэва з жоўта-чырвонымі саладкімі пладамі з буйной костачкай, а таксама плод гэтага дрэва. ‖ *прым.* **абрыкосавы,** -ая, -ае *і* **абрыкосны,** -ая, -ае. *Абрыкосавы джэм. Абрыкосная костачка.*

АБРЫНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Раптам упасці зверху, абваліцца. *Столь абрынулася.* **2.** *перан., на каго-што.* З вялікай сілай напасці, наваліцца; нечакана спасцігнуць каго-, што-н. *А. на ворага. Гора абрынулася на бацькоў.* ‖ *незак.* **абрынацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБРЫНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -рынь; -нуты; *зак., што.* **1.** Імкліва абрушыць што-н. на каго-, што-н. *А. на ворага глыбы каменя.* **2.** *перан.* З вялікай сілай накіраваць што-н. на каго-н. *А. усю злосць на бюракратаў.* ‖ *незак.* **абрынаць,** -аю, -аеш, -ае.

АБРЫС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лінія, якая абмяжоўвае прадмет адной вонкавай рысай; контур. ‖ *прым.* **абрысны,** -ая, -ае.

АБР—АБС

АБРЫСАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -су́ецца; *зак.* Стаць бачным, выразным. *Удалечыні абрысаваліся скалы.* ‖ *незак.* **абрысо́ўвацца,** -аецца.

АБРЫСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* **1.** *што.* Абвесці рысай, абчарціць. **2.** *перан., каго-што.* Ахарактарызаваць, апісаць. *А. сітуацыю.* ‖ *незак.* **абрысо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абрысо́ўка,** -і, *ДМ* -со́ўцы, *ж.* і **абрысо́ўванне,** -я, *н.*

АБРЫ́Ў, -ры́ву, *мн.* -ры́вы, -ры́ваў, *м.* **1.** *гл.* абарваць[1], -цца. **2.** Месца, дзе што-н. абарвана. *А. лініі.* **3.** Круты схіл, адкос берага ракі. *Скочыць з абрыву.*

АБРЭВІЗАВА́ЦЬ *гл.* рэвізаваць.

АБРЭВІЯТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* (кніжн.). Слова, складзенае шляхам скарачэння двух ці больш слоў, напр., *калгас, ЦЭЦ.* ‖ *прым.* **абрэвіяту́рны,** -ая, -ае.

АБРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Абрэзаны край, беражок. *Кніга з зялёным абрэзам.* **2.** Вінтоўка з укарочаным канцом ствала. *Страляць з абрэза.* ◊ **У абрэз** (разм.) — без лішку, якраз столькі, колькі можа спатрэбіцца. *Грошай у абрэз.*

АБРЭ́ЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Астатак ад рэзкі чаго-н. *Абрэзкі скуры. Абрэзкі дошак.* ‖ *прым.* **абрэ́зкавы,** -ая, -ае.

АБРЭ́ЗАЦЦА, -рэ́жуся, -рэ́жашся, -рэ́жацца; -рэ́жся; *зак.* Параніць сябе чым-н. вострым; парэзацца. *А. асколкам шкла.* ‖ *незак.* **абрэ́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **абраза́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБРЭ́ЗАЦЬ, -рэ́жу, -рэ́жаш, -рэ́жа; -рэ́ж; -рэ́заны; *зак.* **1.** *што.* Адрэзаць з краю, з канца. *А. пазногці. А. сухія галіны. А. крылы каму-н.* (перан.: пазбавіць каго-н. магчымасці развівацца, дзейнічаць). **2.** *што.* Параніць чым-н. вострым, парэзаць. *А. палец.* **3.** *перан., каго-што.* Рэзка перапыніць, прымусіць змоўкнуць (разм.). *А. на першым слове.* **4.** *перан.* Паменшыць, скараціць памеры, колькасць чаго-н. *А. паёк.* ‖ *незак.* **абрэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абраза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абрэ́званне,** -я, *н.* (да 1 знач.), **абраза́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **абрэ́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.).

АБРЭ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (гіст.). Горац, які прымаў удзел у барацьбе супраць царскіх войск і адміністрацыі.

АБСА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -са́д, *ж.* **1.** Дрэвы, кусты, пасаджаныя ўздоўж ці вакол чаго-н.; насаджэнні. *Усцяж шляху зелянела маладая а.* **2.** Тое, што і шуфляда (у 2 знач.). *А. для акна.* ‖ *прым.* **абса́давы,** -ая, -ае.

АБСАДЗІ́ЦЬ, -саджу́, -са́дзіш, -са́дзіць; -са́джаны; *зак.* **1.** *што чым.* Пасадзіць дрэвы, кусты вакол чаго-н. *А. сядзібу бярозамі.* **2.** *каго.* Паваліць каго-н. (разм.). *Ён і мядзведзя абсадзіць.* ‖ *незак.* **абса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абса́джванне,** -я, *н.* *і* **абса́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (спец.). ‖ *прым.* **абса́дачны,** -ая, -ае. (да 1 знач.).

АБСАЛЮ́Т, -у, *М* -лю́це, *м.* (кніжн.). **1.** У ідэалістычнай філасофіі: вечная нязменная першаснова ўсяго існага (дух, ідэя, бажаство). **2.** Нешта безадноснае, незалежнае, самаіснае. *Узвесці ў а.*

АБСАЛЮ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Безумоўны, неабмежаваны, узяты па-за ўсякім параўнаннем. *Абсалютныя і адносныя паказчыкі. А. чэмпіён* (спартсмен-пераможац у многабор'і). *А. нуль* (тэмпература ў -273,15 °С, самая нізкая тэмпература). **2.** Поўны, канчатковы. *А. спакой. Абсалютна* (прысл.) *правільна. Абсалютная большасць* (пераважная большасць). *Абсалютная манархія* (самадзяржаўе). *А. слых* (слых, які дакладна вызначае вышыню любога тону).

АБСАЛЮТЫ́ЗМ, -у, *м.* Форма дзяржаўнага кіравання, пры якой вярхоўная ўлада цалкам належыць самадзяржаўнаму манарху; неабмежаваная манархія. ‖ *прым.* **абсалюты́сцкі,** -ая, -ае.

АБСВІСТА́ЦЬ, -вішчу́, -ві́шчаш, -ві́шча; -вішчы́; -віста́ны; *зак. каго-што.* Свістам выказаць каму-н. сваё неадабрэнне, асуджэнне. *А. артыста.* ‖ *незак.* **абсві́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСЕ́ВАК, -се́ўка, *мн.* -се́ўкі, -се́вак, *м.* **1.** Лапінка на ніве, якая засталася незасеянай. **2.** толькі *мн.* Рэшткі ад прасявання; высеўкі. *Змесці ў кучу абсеўкі.* **3.** *мн., перан.* Пра што-н. дрэннае, непаўнацэннае. *Мы ж табе не абсеўкі якія.* ‖ *прым.* **абсе́ўкавы,** -ая, -ае.

АБСЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што* (разм.). Седзячы, абмяць. *А. крэсла.* ‖ *незак.* **абсе́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСЕ́ЙВАЦЬ *гл.* абсеяць.

АБСЕ́КЧЫ, -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак., каго-што.* Тое, што і абсячы. ‖ *незак.* **абсяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абсяка́нне,** -я, *н.*

АБСЕМЯНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -меніце́, -мяня́ць; -нёны; *зак., каго-што.* **1.** Засеяць насеннем. *А. поле.* **2.** Тое, што і асемяніць (спец.). ‖ *незак.* **абсемяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **абсемяне́нне,** -я, *н.*

АБСЕНТЭІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Ухіленне выбаршчыкаў ад удзелу ў выбарах у дзяржаўныя органы. ‖ *прым.* **абсентэі́сцкі,** -ая, -ае.

АБСЕРВАТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Навуковая ўстанова, абсталяваная для астранамічных, метэаралагічных, геафізічных назіранняў, а таксама будынак, у якім вядуцца такія назіранні. ‖ *прым.* **абсервато́рскі,** -ая, -ае.

АБСЕ́СЦІ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ся́дзе; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Сесці вакол каго-, чаго-н. *Дзеці абселі вогнішча.* **2.** *каго-што.* Сеўшы ў вялікай колькасці, заняць паверхню чаго-н. *Мухі абселі стол.* **3.** (*1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв.*). Пра з'яўленне балячак, сыпу на губах, твары. *Балячкі абселі губы.* **4.** (*1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв.*). Зрабіцца больш шчыльным, апусціцца ўніз. *Снег абсеў. Зямля абсела за ноч.* **5.** Страціўшы апору ў нагах, зваліцца. *Ад страху чалавек абсеў на зямлю.* ‖ *незак.* **абсяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБСЕ́Ў, -се́ву, *м.* Тое, што і абсевак.

АБСЕ́ЯЦЬ, -се́ю, -се́еш, -се́е; -се́й; -се́яны; *зак., што.* Правесці сяўбу, засеяць. *Абсеялі загоны адборным насеннем.* ‖ *незак.* **абсява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБСІ́ВЕРАЦЬ *гл.* сівераць.

АБСКАКА́ЦЬ, -скачу́, -ска́чаш, -ска́ча; -скачы́; -скака́ны; *зак., каго-што.* **1.** Праскакаць вакол каго-, чаго-н. *А. балота.* **2.** Скачучы, абагнаць. *Рысісты конь усіх абскакаў на скачках.* **3.** *перан.* Перамагчы, апярэдзіць у чым-н. *А. канкурэнтаў.* ‖ *незак.* **абска́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСКА́РДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Падаць афіцыйную скаргу наконт чаго-н., што прызнаецца незаконным, няправільным. *А. судовы прыгавор.* ‖ *незак.* **абска́рджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абска́рджанне,** -я, *н.*

АБСКЛЮДАВА́ЦЬ, -дую, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* Абчасаць склюдам. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **абсклюдо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСКРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -роб, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Скрабучы, ачысціць што-н. *А. моркву. А. бульбіну.* ‖ *незак.* **абскраба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абскрэ́бваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСКУ́БЦІ, -бу́, -бе́ш, -бе́; -бём, -бяце́, -бу́ць; -ку́б, -бла; -бі́; -кубаны *і* -ку́бены; *зак., каго-што.* **1.** Скубучы, ачысціць (ад пер'я). *А. курыцу.* **2.** Скубучы, зрабіць больш роўным. *А. стог сена.* **3.** Сашчыпаць, паз'ядаць (траву і пад.). *Авечкі абскублі ўсе ўзмежкі.* ‖ *незак.* **абскуба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **абску́бваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСКУРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Вораг асветы, навукі, цемрашал, рэакцыянер. ‖ *ж.* **абскура́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **абскура́нцкі,** -ая, -ае.

АБСКУРАНТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Склад думак, характар дзейнасці абскуранта. ‖ *прым.* **абскуранты́сцкі,** -ая, -ае.

АБСЛЕ́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зрабіць (рабіць) агляд, праверку чаго-н. *А. жыллёвыя ўмовы. А. мясцовасць.* ‖ *наз.* **абсле́даванне,** -я, *н.* *Легчы ў бальніцу на а.*

АБСЛІ́ЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Зрабіць што-н. гладкім, коўзкім. *А. горку.* ‖ *незак.* **абслі́згваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСЛІ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). Запэцкаць, намачыць слінай. *А. нагруднік.* ‖ *незак.* **абслі́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСЛУ́ГА, -і, *ДМ* -лу́зе, *ж.* **1.** Сістэма сродкаў бытавога абслугоўвання насельніцтва; сэрвіс. *На добрым узроўні а. ў горадзе.* **2.** *зб.* Службовы персанал, які абслугоўвае каго-н. *Сабралася на сход а. бальніцы.* ‖ *прым.* **абслуго́вы,** -ая, -ае. *А. персанал.*

АБСЛУГО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Выконваць работу, звязаную з задавальненнем чыіх-н. бытавых патрэб. *А. хворых. А. пакупнікоў.* **2.** *што.* Выконваць работу, звязаную з эксплуатацыяй машын, станкоў і пад. *А. некалькі станкоў.* ‖ *зак.* **абслужы́ць,** -лужу́, -лу́жыш, -лу́жыць; -лу́жаны. ‖ *наз.* **абслуго́ўванне,** -я, *н.*.

АБСЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Вызначыць на слых стан унутраных органаў. *А. хворага.* ‖ *незак.* **абслу́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСМА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Стаць абсмажаным. *Мяса абсмажылася.* ‖ *незак.* **абсма́жвацца,** -аецца.

АБСМА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -ма́ж; -жаны; *зак., каго-што.* Абляччы з усіх бакоў, падсмажыць. *А. качку. А. кавалак мяса.* ‖ *незак.* **абсма́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абсма́жванне,** -я, *н.*

АБСМАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны; *зак., што.* Упадабаць што-н. па смаку. *Дзеці абсмакавалі мёд.*

АБСМАКТА́ЦЬ, -макчу́, -мо́кчаш, -мо́кча; -макчы́; -макта́ны; *зак., што.* **1.** Пасмактаць з усіх бакоў. *А. цукерку.* **2.** *перан.* Усебакова вывучыць, абдумаць; смакуючы, падрабязна расказаць аб чым-н. (разм.). *А. усё да дробязей.* ‖ *незак.* **абсмо́ктваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСМАЛІ́ЦЦА, -смалю́ся, -сма́лішся, -сма́ліцца; *зак.* Тое, што і асмаліцца. ‖ *незак.* **абсма́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБСМАЛІ́ЦЬ[1-2] *гл.* смаліць[1-2].

АБСМЯЯ́ЦЬ, -мяю́, -мяе́ш, -мяе́; -мяём, -меяце́, -мяю́ць; -ме́й; -мя́яны; *зак., каго-што.* Паказаць каго-, што-н. у смешным выглядзе; высмеяць. *Абсмяялі хлопца. А. скваўпнасць.* ‖ *незак.* **абсме́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абсмяя́нне,** -я, *н.*

АБСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* абсунуцца, -нуць.

АБСО́ХЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сухім. *Абсохлае бервяно.*

АБСО́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; абсо́х, -хла; -со́хні; *зак.* Стаць сухім, высахнуць зверху. *Зямля абсохла. Малако на губах не абсохла ў*

каго-н. (пра таго, хто яшчэ надта малады і нявопытны; разм.). ‖ *незак.* **абсыха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБСТА́ВІЦЦА, -та́ўлюся, -та́вішся, -та́віцца; *зак.* **1.** Паставіць што-н. вакол сябе. *А. крэсламі. А. кнігамі.* **2.** Абзавесціся мэбляй (разм.). *А. ў новай кватэры.* ‖ *незак.* **абстаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АБСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што чым.* Паставіць што-н. вакол каго-, чаго-н. *А. трыбуну кветкамі.* **2.** *што.* Уставіць, заставіць што-н. чым-н. *А. паліцы кнігамі. А. вокны вазонамі.* **3.** *што.* Набыць абстаноўку (у 1 знач.). *А. дом мэбляй. А. кабінет.* **4.** *перан., што.* Стварыць умовы, абставіны для правядзення чаго-н. *Добра а. юбілей.* **5.** *перан., каго-што.* Дасягнуць большых поспехаў, апярэдзіць каго-н. у чым-н. (разм.). *Маладая ткачыха абставіла сваіх сяброўак.* ‖ *незак.* **абстаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АБСТАЛЯВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абсталяваць. **2.** Сукупнасць прылад, механізмаў, машын і пад., неабходных для чаго-н. *Завод аснашчаны новым абсталяваннем. Лабараторнае а.*

АБСТАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *зак., што.* Забяспечыць патрэбным абсталяваннем, інвентаром, усім неабходным. *А. фізічны кабінет. А. лектарскую залу нагляднымі дапаможнікамі.* ‖ *незак.* **абсталёўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абсталёўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абсталява́нне, -я,** *н.*

АБСТАНО́ЎКА, -і, *ДМ* -но́ўцы, *ж.* **1.** Мэбля, хатнія рэчы. *А. кватэры.* **2.** Умовы, абставіны, у якіх што-н. адбываецца. *Міжнародная а. Баявая а.* ‖ *прым.* **абстано́вачны,** -ая, -ае.

АБСТАЯ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -таі́ць; *незак.* Знаходзіцца ў якім-н. стане. *Справа абстаіць нядрэнна.*

АБСТО́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Заступацца за каго-, што-н., абараняць. *А. інтарэсы калектыву.*

АБСТРАГАВА́ЦЦА, -гу́юся, -гу́ешся, -гу́ецца; -гу́йся; *зак.* і *незак.* (кніжн.). У думках адарвацца (адрывацца) ад тых ці іншых бакоў, уласцівасцей ці сувязей прадметаў, з'яў з мэтай вылучэння найбольш істотных і заканамерных іх прыкмет.

АБСТРАГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Зрабіць (рабіць) абстракцыю (у 1 знач.) чаго-н.; у думках адкінуць (адкідваць) неістотныя ўласцівасці, сувязі прадмета і вылучыць (вылучаць) яго асноўныя, агульныя ўласцівасці; мысліць што-н. адцягнена ад неістотнага.

АБСТРА́КТНЫ, -ая, -ае. Заснаваны на абстракцыі (у 1 знач.); адцягнены; *проціл.* канкрэтны. *Абстрактныя паняцці. Абстрактнае мысленне.* ‖ *наз.* **абстра́ктнасць,** -і, *ж.*

АБСТРА́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Мысленнае адцягненне, адасабленне ад тых ці іншых бакоў, уласцівасцей або сувязей прадметаў і з'яў для вылучэння істотных іх прыкмет. *Пры дапамозе абстракцыі ўзніклі ўсе лагічныя паняцці.* **2.** Адцягненае паняцце, тэарэтычнае абагульненне вопыту. *Навуковая а.*

АБСТРАКЦЫЯНІ́ЗМ, -у, *м.* У выяўленчым мастацтве 20 ст.: крайне фармалістычны кірунак, паслядоўнікам якога ўласцівы адрыў ад рэальнага жыцця і захапленне нагрувашчваннем абстрактных форм у выглядзе рознакаляровых плям, мазкоў, ліній. ‖ *прым.* **абстракцыяні́сцкі,** -ая, -ае.

АБСТРАКЦЫЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак — паслядоўнік абстракцыянізму. ‖ *ж.* **абстракцыяні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АБСТРАЛЯ́НЫ, -ая, -ае. Які пабываў у баях, прывык да баявых умоў, вопытны. *А. салдат.* ‖ *наз.* **абстраля́насць,** -і, *ж.*

АБСТРАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* (разм.). Пабываць у баях, прывыкнуць да баявой абстаноўкі. *Навабранцы абстраляліся.*

АБСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* **1.** Адкрыць агонь па кім-, чым-н. *А. ворага. А. вышыню.* **2.** Выпрабаваць у стральбе. *А. ружжо.* ‖ *незак.* **абстрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСТРАЧЫ́ЦЬ, -рачу́, -ро́чыш, -ро́чыць; -ро́чаны; *зак., што.* Прастрачыць што-н. кругом, па краях. *А. каўнер.* ‖ *незак.* **абстро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСТРУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -руга́ны; *зак., што.* Стругаючы, зрабіць гладкім. *А. дошку.* ‖ *незак.* **абстру́гваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСТРУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Наўмысны зрыў у знак пратэсту якога-н. мерапрыемства шумам, выкрыкамі і пад. *Учыніць каму-н. абструкцыю.* ‖ *прым.* **абструкцы́йны,** -ая, -ае.

АБСТРЫ́ГЧЫ, -СЯ *гл.* стрыгчы.

АБСТРЭ́Л, -у, *м.* Стральба па якой-н. цэлі з некалькіх гармат або ручной зброі. *Артылерыйскі а. Узяць пад а.* (таксама перан.: пачаць рэзка крытыкаваць каго-н).

АБСТУПІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ту́піць; *зак., каго-што.* Стаць вакол каго-, чаго-н., акружыць. *Дзеці абступілі казачніка. Лазняк абступіў возера* (перан.). ‖ *незак.* **абступа́ць,** -а́е.

АБСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* Тое, што і асунуцца. ‖ *незак.* **абсо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., што.* Тое, што і асунуць. ‖ *незак.* **абсо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБСУ́РД, -у, *М* -дзе, *м.* Недарэчнасць, бязглуздзіца. *Дайсці да абсурду.*

АБСУ́РДНЫ, -ая, -ае. Недарэчны, бязглузды. *Абсурдная думка.* ‖ *наз.* **абсу́рднасць,** -і, *ж.*

АБСУШЫ́ЦЦА, -сушу́ся, -су́шышся, -су́шыцца; *зак.* Высушыць сваю вопратку. *А. ля вогнішча.* ‖ *незак.* **абсу́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБСУШЫ́ЦЬ, -сушу́, -су́шыш, -су́шыць; -су́шаны; *зак., каго-што.* Высушыць зверху, кругом. *А. мокрае адзенне.* ‖ *незак.* **абсу́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абсу́шванне,** -я, *н.* і **абсу́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.*

АБСЦЫ́СА, -ы, *ж.* (спец.). Адна з каардынат, якая вызначае месца пункта ў прасторы. ‖ *прым.* **абсцы́сны,** -ая, -ае.

АБСЦЭ́С, -у, *м.* (спец.). Запаленне тканак якога-н. органа з нагнаеннем; гнойны нарыў. *А. лёгкіх.* ‖ *прым.* **абсцэ́сны,** -ая, -ае.

АБСЫ́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* Апасці; абваліцца, разваліцца, сыплючыся. *Лісце даўно абсыпалася з дрэў. Склеп абсыпаўся.* ‖ *незак.* **абсыпа́цца,** -а́ецца.

АБСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -сы́п; -паны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пасыпаць, пакрыць каго-, што-н. зверху чым-н. сыпкім. *А. цукрам пірагі.* **2.** *безас., каго-што.* Пакрыць высыпкай. *Увесь твар і губы абсыпала.* **3.** *што.* Уцяпліць што-н., абкідаўшы зямлёю. *А. зямлёю капцы бульбы.* **4.** *перан., каго-што.* Шчодра надзяліць каго-н. чым-н. *А. падарункамі. А. кампліментамі.* ‖ *незак.* **абсыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абсыпа́нне,** -я, *н.* і **абсы́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

АБСЯВА́ЦЬ *гл.* абсеяць.

АБСЯ́Г, -у, *м.* **1.** Прастора, абшар, далягляд. *Любавацца абсягам палёў.* **2.** *перан.* Сфера, галіна дзейнасці каго-, чаго-н. *А. інтарэсаў.* ‖ *прым.* **абся́жны,** -ая, -ае.

АБСЯДА́ЦЬ *гл.* абсесці.

АБСЯДЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Тое, што і асядлаць (у 1 і 2 знач.).

АБСЯКА́ННЕ, -КА́ЦЬ *гл.* абсячы і абсекчы.

АБСЯЧЫ́, -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак.* **1.** *што.* Адсякаючы, аддзяліць. *А. сукі на дрэве.* **2.** *перан., каго.* Спыніць, абарваць. *Абсек мяне бацька, не даў слова сказаць.* ‖ *незак.* **абсяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абсяка́нне,** -я, *н.*

АБСЯЧЫ́СЯ, -сяку́ся, -сячэ́шся, -сячэ́цца; -сячо́мся, -сечацеся, -сяку́цца; -се́кся, -ла́ся, -сячы́ся; *зак.* Тое, што і асячыся (у 2 знач.). ‖ *незак.* **абсяка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБТА́ЛЫ, -ая, -ае. Які абтаў, вызваліўся ад лёду, снегу зверху, па краях. *А. бераг ракі.*

АБТАПТА́ЦЦА, -тапчу́ся, -то́пчашся, -то́пчацца; -тапчы́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць абтаптаным, утаптацца. *Снег абтаптаўся.* **2.** Знасіць, стаптаць абутак. *Зусім абтаптаўся, няма чаго на ногі насунуць.* ‖ *незак.* **абто́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБТАПТА́ЦЬ, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -тапта́ны; *зак., што.* Утаптаць што-н. вакол чаго-н., абмяць нагамі. *А. зямлю каля слупа. А. сена на возе.* ‖ *незак.* **абто́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Вызваліцца зверху ці па краях ад снегу, лёду пры яго раставанні; растаць зверху, з краёў. *Шыбы абталі. Ільдзіна абтала.* ‖ *незак.* **абтава́ць,** -тае.

АБТАЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́чыцца; *зак.* Стаць гладкім, абточаным. ‖ *незак.* **абто́чвацца,** -аецца.

АБТАЧЫ́ЦЬ[1], -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны; *зак., што.* На такарным станку ці з дапамогай якіх-н. інструментаў надаць чаму-н. патрэбную форму, зрабіць гладкім, роўным. *А. дэталь.* ‖ *незак.* **абто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абто́чка,** -і, *ДМ*-чцы, *ж.* і **абто́чванне,** -я, *н.*

АБТАЧЫ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́чыць; -то́чаны; *зак., што.* Абгрызці, аб'есці з усіх бакоў (пра чарвей, насякомых). *Чарвякі абтачылі ўсю кару.* ‖ *незак.* **абто́чваць,** -ае.

АБТО́ЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абточкі. *А. станок.*

АБТРАПА́ЦЦА, -раплю́ся, -рэ́плешся, -рэ́плецца; -рапі́ся; *зак.* **1.** Ачысціць сябе ад чаго-н. *А. ад снегу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ачысціцца ад кастрыцы (пра лён, пяньку). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). У выніку доўгай носкі падрацца, абабіцца па краях. *Гарнітур мой зусім абтрапаўся.*

АБТРАПА́ЦЬ, -раплю́, -рэ́плеш, -рэ́пле; -рапі́; -рапа́ны; *зак., што.* **1.** Абабіць, стрэсці што-н. з чаго-н. *А. пыл з адзення.* **2.** Ачысціць трапаннем (лён, пяньку). *А. валакно.* **3.** Падраць, абабіць, абнасіць па краях (пра вопратку). *А. рукавы.*

АБТРЭ́СЦІ, -расу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце, -расу́ць; -ро́с, -рэ́сла; -расі́; -рэсены; *зак., што.* Тое, што і атрэсці. ‖ *незак.* **абтраса́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБТРЭ́СЦІСЯ, -расу́ся, -расе́шся, -расе́цца; -расёмся, -расяцеся, -расу́цца; -ро́сся, -рэ́слася; -расі́ся; *зак.* Тое, што і атрэсціся. ‖ *незак.* **абтраса́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБТУ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -ту́х, -хла; *зак.* Тое, што і атухнуць. ‖ *незак.* **абтуха́ць,** -а́е.

АБТУШЫ́ЦЬ *гл.* тушыць[1].

АБТЫ́КАЦЬ, -аю, аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Натыкаць вакол чаго-н. *А. градку калочкамі.* ‖ *незак.* **абтыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБТЫКА́ЦЬ *гл.* абаткнуць *і* абтыкаць.

АБТ—АБЦ

АБТЫНКАВА́ЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Тое, што і атынкаваць. *А. сцены дома.* ‖ *незак.* **абтынко́ўваць,** -аю, аеш, -ае. ‖ *наз.* **абтынко́ўванне,** -я, *н.*

АБУВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* абуцца, -ць.

АБУДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які абуджае да чаго-н.; пабуджальны. *А. заклік.*

АБУДЗІ́ЦЦА, абуджуся, абудзішся, абудзіцца; *зак.* **1.** Тое, што і прачнуцца. *А. на досвітку. А. ад крыку.* **2.** *перан.* Ажывіцца, напоўніцца шумам, гоманам. *Вуліца абудзілася ад начной цішыні. Прырода абудзілася да новага жыцця.* **3.** *перан.* Узнікнуць, выявіцца (пра пачуцці, уласцівасці, якасці). *Абудзілася пачуццё адказнасці за справу.* ‖ *незак.* **абуджа́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБУДЗІ́ЦЬ, абуджу, абудзіш, абудзіць; абуджаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перапыніць чый-н. сон, прымусіць ачнуцца, разбудзіць. *Шум вуліцы абудзіў жанчыну.* **2.** *перан., што.* Парушыць спакой, вярнуць да жыцця, дзейнасці. *Гоман абудзіў вуліцу.* **3.** *перан., што.* Выклікаць якія-н. пачуцці, уласцівасці, якасці. *А. фантазію дзяцей.* ‖ *незак.* **абуджа́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абуджэ́нне,** -я, *н.*

АБУ́ЗА, -ы, *ж.* **1.** Турботны абавязак, лішні клопат. *Узваліць абузу на чалавека.* **2.** Той (тое), хто (што) абцяжарвае каго-, што-н. *Лішняя рэчы — а. ў дарозе.*

АБУМО́ВІЦЬ, -моўлю, -мовіш, -мовіць; -моўлены; *зак., што.* **1.** Абмежаваць што-н. пэўнымі ўмовамі; агаварыць. *А. свой удзел у рабоце.* **2.** Выклікаць што-н., з'явіцца прычынай чаго-н. *Старанная праца абумовіла поспех.* ‖ *незак.* **абумо́ўліваць,** -аю, -аеш, ае.

АБУРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выклікае гнеў, абурэнне. *А. учынак.* ‖ *наз.* **абура́льнасць,** -і, *ж.*

АБУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Стаць абураным; разгневацца. *А. дрэнным учынкам. А. на таварыша.* ‖ *незак.* **абура́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБУРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., абурыцца; *зак.* (разм.). Абрушыцца, абваліцца. *Старэнькая хата абурылася.* ‖ *незак.* **абу́рвацца,** -аецца.

АБУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Выклікаць незадавальненне, гнеў; давесці да абурэння. *Яго ўчынак абурыў усіх.* ‖ *незак.* **абура́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абурэ́нне,** -я, *н.*

АБУРЫ́ЦЬ, -абуру, абурыш, абурыць; абураны; *зак., што* (разм.). Абваліць, абрушыць. *А. сцены склепа.* ‖ *незак.* **абу́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБУРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* абурыць. **2.** Моцнае незадавальненне, гнеў. *Выказаць сваё а.*

АБУ́ТАК, -тку, *м.* Прадмет адзення для ног: выраб са скуры ці іншых матэрыялаў, звычайна з цвёрдай падэшвай, які носяць на нагах. *Зімовы а. Вытворчасць абутку.* ‖ *прым.* **абутко́вы,** -ая, -ае.

АБУ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Працаўнік абутковай прамысловасці. ‖ *ж.* **абу́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **абу́тніцкі,** -ая, -ае.

АБУ́Х, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Тупая патоўшчаная частка вострай прылады (звычайна сякеры), процілеглая лязу. *Удар абухом. Тупы як а.* (пра някемлівага чалавека; разм.). *Падвесці пад а.* (загубіць; разм.). *Як абухом па галаве* (уразіць раптоўна непрыемнай весткай; разм.). ‖ *памянш.* **абушо́к,** -шка, *мн.* -шкі, -шкоў, *м.* ‖ *прым.* **абухо́вы,** -ая, -ае.

АБУ́ЦЦА, абуюся, абуешся, абуецца; *зак.* **1.** Надзець сабе на ногі абутак. *Боцька абуўся і пайшоў на вуліцу.* **2.** Купіць сабе абутак. *Трэба думаць, як на зіму а.* ‖ *незак.* **абува́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБУ́ЦЬ, абую, абуеш, абуе; абуты; *зак., каго-што.* **1.** Надзець на ногі сабе ці каму-н. абутак. *А. боты.* **2.** Забяспечыць каго-н. абуткам. *Трэба на зіму дзяцей а. А. у лапці* (абхітрыць, давесці да беднасці; разм.). *Гулі не аднаго ў лапці абулі* (прыказка). ‖ *незак.* **абува́ць,** -аю, -аеш, -ае.

АБУЧА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Праходзіць ваенную падрыхтоўку. ‖ *зак.* **абучы́цца,** абучуся, абучышся, абучыцца. ‖ *наз.* **абучэ́нне,** -я, *н.*

АБУЧА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго.* Праводзіць ваенную падрыхтоўку. *А. навабранцаў.* ‖ *зак.* **абучы́ць,** абучу, абучыш, абучыць; абучаны. ‖ *наз.* **абучэ́нне,** -я, *н.*

АБУШО́К, -шка, *мн.* -шкі, -шкоў, *м.* **1.** *гл.* абух. **2.** У мінулыя часы: ручны шахцёрскі інструмент для адколвання пласта горных парод.

АБФУТРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Абшыць футравінай што-н. для ацяплення. *А. дзверы.* ‖ *незак.* **абфутро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБХАДЗІ́ЦЬ, -хаджу, -ходзіш, -ходзіць; -ходжаны; *зак., што.* Ходзячы, пабываць усюды, абысці. *Абхадзіў ён усе ваколіцы.*

АБХА́ЗЫ, -аў *і* **АБХА́ЗЦЫ,** -аў, *адз.* абхаз, -а *і* абхазец, -зца, *м.* Народ, асноўнае насельніцтва Абхазіі, якая ўваходзіць у склад Грузіі. ‖ *ж.* **абха́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак. ‖ *прым.* **абха́зскі,** -ая, -ае.

АБХАПІ́ЦЬ, -хаплю, -хопіш, -хопіць; -хоплены; *зак., каго-што.* **1.** Абняць (рукамі, лапамі і пад.). *Дзяўчынка абхапіла маці за шыю.* **2.** *перан.* Акружыць з усіх бакоў (пра агонь, цемру і пад.). *Абхапіў агонь будыніну.* **3.** Успрыняць цалкам што-н. *А. позіркам краявід.* **4.** Распаўсюдзіць сярод каго-н. *А. падпіскай на газеты.* **5.** Зрабіць абход праціўніка з флангаў з мэтай нанясення ўдару. *Партызаны абхапілі ворага з трох бакоў.* ‖ *незак.* **абхо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБХВАСТА́ЦЬ, -хвашчу, -хвошчаш, -хвошча; -хвашчы; -хвастаны; *зак., што* (разм.). Хвошчучы, абабіць. *А. пугай лісце з куста.* ‖ *незак.* **абхво́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБХВА́Т, -у, *М* -хваце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўжыня па акружнасці, роўная даўжыні шырока распасцёртых рук, якімі ахопліваецца што-н. круглае. *Дуб у два абхваты.*

АБХІНУ́ЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Тое, што і ахінуць. ‖ *незак.* **абхіна́ць,** -аю, -аеш, -ае.

АБХІТРЫ́ЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; *зак., каго-што.* Перамагчы каго-н. хітрасцю, перахітрыць. *Усё ж ён абхітрыў мяне.*

АБХО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* абысці. **2.** Месца, дзе можна абысці. *Зручны а.* **3.** Участак лесу (адзін або некалькі кварталаў), які даглядаецца адным леснікам. *Парадак у абходзе.* **4.** Манеўр для ўдару ў фланг ці ў тыл праціўніка. *Рушыць палкі ў а.*

АБХО́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго* (разм.). Паддобрываючыся, імкнуцца перапанаць каго-н. у чым-н., схіліць да чаго-н.

АБХО́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* абысці.

АБХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, па якім можна ісці ў абход; кружны. *А. шлях. Дзейнічаць абходнымі сцежкамі* (перан.: прымяняць хітрыкі, падман). **2.** Звязаны з абходам, акружэннем праціўніка. *А. манеўр.* ◊ **Абходны ліст (лісток)** — дакумент, у якім адзначаецца, што няма матэрыяльнай запазычанасці ў тых, хто ідзе ў адпачынак ці звальняецца.

АБХО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які даглядае ўчастак дарогі. *Дарожны а. Пуцявы а.* ‖ *прым.* **абхо́дчыцкі,** -ая, -ае.

АБХО́ПЛІВАЦЬ *гл.* абхапіць.

АБЦАЛАВА́ЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., каго-што.* Пацалаваць усіх, кожнага, усё, многае. ‖ *незак.* **абцало́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЦА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цвёрдая набойка на падэшве абутку пад пятой; каблук. *Боты на высокіх абцасах. Трымаць пад абцасам каго-н.* (перан.: быць у поўным падпарадкаванні; разм.). ‖ *памянш.* **абца́сік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **абца́савы,** -ая, -ае.

АБЦЕРАБІ́ЦЬ, -цераблю, -цярэбіш, -цярэбіць; -цярэблены; *зак., што.* **1.** Ачысціць ад галля, бацвіння і пад. *А. дрэва. А. буракі і моркву.* **2.** Аб'есці (разм.). *А. агрэст. Шпакі абцерабілі вішні.* ‖ *незак.* **абцярэ́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЦЕРУШЫ́ЦЬ, -церушу, -цярушыш, -цярушыць; -цярушаны; *зак., што.* **1.** Абтрэсці, абабіць (пыл, снег і пад.) з чаго-н. *А. пясок з вопраткі.* **2.** Памяўшы, аддзяліць, вытрасці. *А. каласы.* ‖ *незак.* **абцяру́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЦЁРЦІ, абатру, абатрэш, абатрэ; абатром, абатраце, абатруць; абцёр, -церла; абатры; абцёрты; *зак.* **1.** *каго-што.* Выцерці, зрабіць сухім, чыстым. *А. рукі. А. твар.* **2.** *што.* Зняць, сцерці верхні слой чаго-н. *А. старую фарбу.* ‖ *незак.* **абціра́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абцёрціся,** абатруся, абатрэшся, абатрэцца; абатромся, абатрацеся, абатруцца; абцёрся, -церлася; абатрыся; *незак.* **абціра́цца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **абціра́нне,** -я, *н. і* **абці́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* *Халоднае абціранне* (масаж цела мокрым ручніком). *Анучка для абціркі станка.*

АБЦІ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Адсечаны кавалак дрэва, бервяна і пад. *А. ад жардзіны.* **2.** Тое, ад чаго адсечана якая-н. частка. *Ад жардзіны застаўся адзін а.* ‖ *прым.* **абці́нкавы,** -ая, -ае.

АБЦІНА́ННЕ, АБЦІНА́ЦЬ *гл.* абцяць.

АБЦІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* абцерці.

АБЦІ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* абцерці. **2.** Тое, чым абціраюць што-н. ‖ *прым.* **абці́рачны,** -ая, -ае (спец.). *А. матэрыял.*

АБЦІСКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць, прызначаны для абціскання. *А. цэх.*

АБЦІСКНЫ́, -ая, -ое. Тое, што і абціскальны.

АБЦІ́СНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Стаць абціснутым; прымяцца. *Салома абціснулася.* ‖ *незак.* **абціска́цца,** -аецца.

АБЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Сціснуць з усіх бакоў (для выдалення вільгаці, для ўшчыльнення, надання патрэбнай формы і пад.). *А. салому. А. фанеру пад гідраўлічным прэсам.* ‖ *незак.* **абціска́ць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЦУГІ́, -оў. **1.** Металічныя шчыпцы. *Кавальскія а. Абцугамі не выцягнеш* (перан.: нічога не даб'ешся ад каго-н.; разм.). **2.** *перан.* Ваенная аперацыя — ахоп праціўніка з двух бакоў. *Узяць у а.* ‖ *прым.* **абцуго́вы,** -ая, -ае.

АБЦУЖКІ́, -оў. Маленькія абцугі. ‖ *прым.* **абцужко́вы,** -ая, -ае.

АБЦЯГНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цягнецца; *зак.* Апусціцца, абвіснуць пад цяжарам. *Канат абцягнуўся.* ‖ *незак.* **абця́гвацца,** -аецца.

АБЦЯГНУ́ЦЬ, -цягну, -цягнеш, -цягне; -цягні; -цягнуты; *зак., што.* **1.** Туга нацягнуўшы, абшыць, абабіць тканінай і пад. *А. канапу.* **2.** Прывесці ў парадак на сабе адзенне, папраўіць, пацягнуўшы ўніз. **3.** Адцягнуць, апусціць. *Груз абцягнуў вяроўку.* **4.** Абгарадзіць. *А. дротам участак пашы.* ‖ *незак.* **абця́гваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абця́гванне,**

-я, *н.* *і* **абцяжка,** -і, *ДМ* -жцы, *ж.* *У абцяжку* (пра што-н., што шчыльна аблягае што-н., пераважна пра адзенне; разм.).

АБЦЯЖА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -жа́р; -раны; *зак., каго-што.* **1.** Зрабіць цяжкім. *Плады абцяжарылі дрэўцы.* **2.** Выклікаць адчуванне стомы. *Зморанасць абцяжарыла рукі і ногі.* **3.** *перан.* Нарабіць цяжкасцей, клопату. *А. даручэннямі, просьбамі.* ‖ *незак.* **абцяжа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абцяжа́ранне,** -я, *н.*

АБЦЯ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* **1.** *гл.* абцягнуць. **2.** Тое, чым абцягнута што-н. *Канапа са скуранай абцяжкай.* ‖ *прым.* **абця́жачны,** -ая, -ае.

АБЦЯКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае такія вонкавыя абрысы, што забяспечваюць пры руху найменшае супраціўленне паветра, вады і пад. *Аўтамабіль абцякальнай формы.* **2.** *перан.* Няпэўны, ухілісты; які абыходзіць спрэчныя пытанні. *А. адказ.* ‖ *наз.* **абцяка́льнасць,** -і, *ж.*

АБЦЯКА́ЦЬ *гл.* абцячы.

АБЦЯРПЕ́ЦЦА, -цярплю́ся, -це́рпішся, -це́рпіцца; -цярпі́ся; *зак.* (разм.). Звыкнуцца з чым-н. непрыемным, церпячы, прывыкнуць да чаго-н. *Спачатку было жудасна, а потым абцярпеўся.*

АБЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ *гл.* абцерабіць.

АБЦЯ́ЦЬ, абатну́, абатне́ш, абатне́; абатнём, абатняце́, абатну́ць; абатні́; абця́ты; *зак.* **1.** *што.* Абсячы, абрэзаць канцы чаго-н. *А. сукі дрэва.* **2.** *перан., каго-што.* Раптоўна спыніць якое-н. дзеянне. ‖ *незак.* **абціна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абціна́нне,** -я, *н.*

АБЦЯЧЫ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ́; *зак.* **1.** *каго-што.* Абысці; абагнуць сваім цячэннем. *Рака абцякла могільнік.* **2.** Сцячы з чаго-н. мокрага (пра вадкасць). *Вада абцякла з адзення.* ‖ *незак.* **абцяка́ць,** -а́е.

АБЧАПІ́ЦЬ, -чаплю́, чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак., каго-што.* Тое, што і абчапляць. ‖ *незак.* **абчэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абчапі́цца,** -чаплю́ся, -чэ́пішся, -чэ́піцца; *незак.* **абчэ́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЧАПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Абвешаць чым-н. каго-, што-н. *А. ёлку цацкамі.* ‖ *незак.* **абчэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **абчапля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца (разм.); *незак.* **абчэ́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЧАСА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чэ́шацца; *зак.* Стаць роўным, гладкім ад часання. *Бервяно добра абчасалася.* ‖ *незак.* **абчэ́свацца,** -аецца.

АБЧАСА́ЦЬ, -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чашы́; -часа́ны; *зак., што.* Зрабіць што-н. гладкім, роўным пры дапамозе сякеры. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **абчэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абчэ́сванне,** -я, *н.*

АБЧА́ХЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і ачахлы.

АБЧА́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -ча́х, -хла; *зак.* Тое, што і ачахнуць.

АБЧЫ́СЦІЦЦА, -чы́шчуся, -чы́сцішся, -чы́сціцца; *зак.* Счысціць бруд, пыл з сябе, са сваёй вопраткі. *А. з дарогі.* ‖ *незак.* **абчы́шчацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АБЧЫ́СЦІЦЬ, -чы́шчу, -чы́сціш, -чы́сціць; -чы́шчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць чыстым, ачысціць ад бруду, пылу і пад. *А. сцежку ад снегу.* **2.** *што.* Зняць налёт з паверхні чаго-н. *А. посуд.* **3.** *што.* Зняць скурку, лушпіну і пад. *А. апельсін. А. бульбіну.* **4.** *перан., каго-што.* Абрабаваць, абакрасці, абабраць (разм.). *А. магазін.* ‖ *незак.* **абчышча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АБШАЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Тое, што і шалёўка. ‖ *прым.* **абшалёвачны,** -ая, -ае.

АБШАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляв́аны; *зак., што.* Абабіць, абшыць шалёўкай. *А. хату.* ‖ *незак.* **абшалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абшалёўванне,** -я, *н.*

АБША́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Неабсяжная прастора, адлегласць; участак вялікіх прастораў. *А. зямлі нязмерны. Абшары балот.* ‖ *прым.* **абша́рны,** -ая, -ае.

АБША́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік вялікіх абшараў зямлі; памешчык. ‖ *прым.* **абша́рніцкі,** -ая, -ае.

АБШАРПА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Той, хто ходзіць у абшарпаным адзенні, у рызманах.

АБШАРПА́НЫ, -ая, -ае. Падраны, зношаны, абдзёрты. *Абшарпанае паліто.*

АБШАРПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знасіцца, падрацца (пра адзенне). *Абшарпалася адзенне.* **2.** Абнасіцца, абадрацца (пра чалавека). *Абшарпаўся за лета.*

АБШАРПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Падраць носячы, знасіць. *А. паліто.* **2.** Падрапаць, нарабіць драпін на лакіраванай паверхні. *А. лакіраваны стол.*

АБШЛА́Г, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Адварот на канцы рукава, а таксама наогул ніжняя прышыўная частка рукава. ‖ *прым.* **абшлаго́вы,** -ая, -ае.

АБШЛІФАВА́ЦЦА, -фу́юся, -фу́ешся, -фу́ецца; -фу́йся; -фава́ны; *зак.* **1.** Паддацца шліфоўцы. *Камень добра абшліфаваўся.* **2.** *перан.* Стаць больш выхаваным, культурным (разм.). *А. ў горадзе.* ‖ *незак.* **абшліфо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБШЛІФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *зак.* **1.** *што.* Пашліфаваць што-н. з усіх бакоў. *А. камень.* **2.** *перан., каго.* Выхаваць, зрабіць больш абыходлівым, вытрыманым (разм.). *А. маладога чалавека.* ‖ *незак.* **абшліфо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШМАЛЬЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* Тое, што і зашмальцавацца. ‖ *незак.* **абшмальцо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБШМАЛЬЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., што.* Тое, што і зашмальцаваць. ‖ *незак.* **абшмальцо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае, -аны; *зак., што* (разм.). Шморгаючы, сарваць лісце і пад. *А. бярозавае лісце.* ‖ *незак.* **абшмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **абшмаргну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты.

АБШМУ́ЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што* (разм.). **1.** Шмуляючы, выцерці, падраць (пра вопратку). *А. локці.* **2.** Тое, што і абмуляць. *А. ногі.* ‖ *незак.* **абшму́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШНА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Пільна, уважліва абшукаць. *А. усе закуткі.* ‖ *незак.* **абшна́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШНЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Тое, што і абшнарыць. *А. усе куткі.* ‖ *незак.* **абшны́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць вобыск дзе-н., у каго-н. *А. кватэру. А. арыштаванага.* **2.** *што.* Шукаючы, агледзець усё старанна. *А. усе кішэні. А. лес.* ‖ *незак.* **абшу́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБШЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* **1.** Даўней: самакіравальная арганізацыя жыхароў якой-н. тэрытарыяльнай адзінкі. *Сялянская а. Гарадская а.* **2.** Добраахвотнае аб'яднанне для сумеснай дзейнасці; садружнасць, брацтва, арганізацыя. *А. хрысціян.* ‖ *прым.* **абшчы́нны,** -ая, -ае.

АБШЧЫПА́ЦЬ, АБШЧЫ́ПВАННЕ *гл.* шчыпаць.

АБШЫВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Лодка з дошак, у адрозненне ад чаўна, які выдзёўбваецца з суцэльнага ствала дрэва. *Перапльшць на абшыванцы Дняпро.* ‖ *прым.* **абшыва́начны,** -ая, -ае.

АБШЫ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* абшыць. **2.** Тое, чым абшыта што-н. *Футравая а.* ‖ *прым.* **абшы́вачны,** -ая, -ае.

АБШЫ́ЦЬ, -шы́ю, -шы́еш, -шы́е; -шы́ты; *зак.* **1.** *што.* Прышыць па краях або паверхні; зашыць у што-н. *А. паліто футрам. А. пасылку палатном.* **2.** *што.* Абабіць дошкамі, бляхай і пад. *А. хату.* **3.** *каго-што.* Пашыць адзенне для ўсіх, многіх або ўсё неабходнае для каго-н. (разм.). *А. усю сям'ю.* ‖ *незак.* **абшыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **абшыва́нне,** -я, *н.* *і* **абшы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **абшы́вачны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Абшывачныя матэрыялы.*

АБШЭ́РХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Крыху абсохлы, зацвярдзелы. *Абшэрхлая зямля.*

АБШЭ́РХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; абшэ́рх, -хла; *зак.* (разм.). Крыху абсохнуць зверху, зацвярдзець. *Зямля абшэрхла на ветры.*

АБШЭ́ЎКА, -і, *ДМ* -шэ́ўцы, *мн.* -і, -шэ́вак, *ж.* Ніжняя прышыўная частка ў адзенні, манжэта. ‖ *прым.* **абшэ́вачны,** -ая, -ае.

АБЫ́[1], *злуч.* **1.** Далучае адмоўныя і мэтавыя даданыя сказы; ужыв. пераважна з часц. «толькі». *Усё будзе добра, абы толькі на зямлі быў мір.* **2.** Ужыв. з даданымі сказамі часу; адпавядае злучніку «толькі», «як толькі» (разм.). *Абы вольная хвіліна, то яе ўжо ў хаце няма.*

АБЫ́[2], *часц.* **1.** Надае значэнне непаўнацэннасці дзеянню, прадмету, паслабляе патрабаванні да дзеяння, прадмета. *Яму абы сказаць.* **2.** Ужыв. ў сказах, якія выражаюць пажаданне чаго-н. *Абы яны згадзіліся прыехаць.*

АБЫ-АДКУ́ЛЬ, *прысл.* Усё роўна адкуль. *Абы-адкуль не браць цытат!*

АБЫВА́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Сталы жыхар якой-н. мясцовасці (уст.). *А. горада. Сельскі а.* **2.** Чалавек, які жыве дробнымі асабістымі інтарэсамі. *Ператварыцца ў абывацеля.* ‖ *ж.* **абыва́целька,** -і, *ДМ*- льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **абыва́цельскі,** -ая, -ае. *А. настрой.*

АБЫВА́ЦЕЛЬШЧЫНА, -ы, *ж.* (пагард.). Вузкасць інтарэсаў, коснасць, адсутнасць грамадскага кругагляду. *Трапіць у балота абывацельшчыны.*

АБЫГРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* абы́граны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамагчы каго-н. у гульні. *А. у шахматы.* **2.** *што.* Наладзіць гучанне музычнага інструмента, пайграўшы на ім нейкі час (спец.). *А. скрыпку.* **3.** *што.* Выкарыстаць у сваіх мэтах для стварэння большага ўражання (разм.). *А. слова.* ‖ *незак.* **абыгрываць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЫ-ДЗЕ́, *прысл.* Дзе папала, дзе ўздумаецца. *Бадзяцца абы-дзе.*

АБЫДЗЁНШЧЫНА, -ы, *ж.* (пагард.). Усё звычайнае, шэрае, коснае, пазбаўленае грамадскіх інтарэсаў. *Надакучыла а.*

АБЫ-КАЛІ́, *прысл.* Усё роўна калі, хоць калі. *Прыходзь абы-калі.*

АБЫ-КО́ЛЬКІ, *займ. няпэўны.* Усё роўна колькі; колькі можна.

АБЫ-КУДЫ́, *прысл.* Куды папала, куды-небудзь. *Ехаць абы-куды. На экскурсію паслалі не абы-куды, а ў сталіцу.*

АБЫЛГА́ЦЬ, -лгу́, -лжэ́ш, -лжэ́; -лжо́м, -лжаце́, -лгу́ць; -лжы́; -лга́ны; *зак., каго.* Узвесці паклёп, абгаварыць каго-н. *А. сумленнага чалавека.*

АБЫМШЫ́ЦЬ, -мшу́, -мшы́ш, -мшы́ць; -мшы́м, -мшыце́, -мша́ць; абы́мшаны; *зак.,*

АБЫ—АБЯ

што. Перакласці мохам бярвенне ў зрубе; пазатыкаць мохам шчыліны ў сценах. *А. хату*.

АБЫМШЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які аброс, пакрыўся мохам. *Абымшэлая страха*.

АБЫМШЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак*. Абрасці мохам. *Страха хаты абымшэла*.

АБЫРЖАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты ржой, іржавы. *Абыржавелае жалеза*.

АБЫРЖАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак*. Пакрыцца ржой. *Металічны дах абыржавеў*.

АБЫСКНЫ́ *гл.* вобыск.

АБЫСЦІ́, абыду́, абы́дзеш, абы́дзе; абышо́ў, -шла́, -ло́; абыдзі́; абы́дзены; *зак*. **1.** *каго-што*. Прайсці, акружаючы, агібаючы ці абмінаючы каго-, што-н. *А. возера. А. фланг праціўніка. А. таварыша па службе* (перан.: пакінуць без павышэння). *А. вострае пытанне* (перан.: наўмысна абмінуць). *А. закон* (перан.: не прыняць пад увагу). **2.** *што*. Прайсці па ўсёй прасторы чаго-н. *А. ўсё поле*. **3.** *каго-што*. Пабываць у многіх месцах, у многіх. *А. знаёмых. А. ўсе кватэры. Чутка абышла ўсю вёску* (перан.). **4.** *каго-што*. Абагнаць, апярэдзіць (разм.). *А. саперніка ў спартыўных спаборніцтвах*. **5.** *перан. каго (што)*. Ашукаць, перахітрыць (разм.). *А. начальства*. ◊ **За вярсту абысці** *каго-што* (разм.) — не мець жадання сустрэцца з кім-, чым-н., убачыць каго-, што-н. ‖ *незак*. **абыхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць *і* **абхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз*. **абыхо́джванне,** -я, *н*., **абыхо́д,** -у, *М* -дзе, *м*. (да 1, 2, 3 і 4 знач.) *і* **абхо́д,** -у, *М* -дзе, *м*. (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

АБЫСЦІ́СЯ, абыду́ся, абы́дзешся, абы́дзецца; абышо́ўся, -шла́ся, -шло́ся; абыдзі́ся; *зак*. **1.** Задаволіцца тым, што ёсць; здолець пажыць без каго-, чаго-н. *Без іх абыдземся*. **2.** Так ці інакш паставіцца да каго-, чаго-н. *А. па-людску з чалавекам. Несправядліва абышліся з супрацоўнікам*. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Запатрабаваць пэўных расходаў, якіх-н. затрат. *Паліто нядорага абышлося. Паездка на мора абышлася ў капеечку* (дорага). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Закончыцца добра, без непрыемнасцей; уладзіцца. *Усё абышлося добра*. ‖ *незак*. **абыхо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца *і* **абхо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца. ‖ *наз*. **абыхо́джанне,** -я, *н*. (да 2 знач.).

АБЫХО́Д, -у, *М* -дзе, *м*. **1.** *гл.* абысці. **2.** Тое, што і абыходак (у 1 і 3 знач.).

АБЫХО́ДАК, -дку, *м*. **1.** Патрэбы штодзённага жыцця. *Мець грошы на а*. **2.** Неабходныя рэчы, абстаноўка (разм.). *Купіць а*. **3.** Карыстанне, ужытак. *Літаратура ўвайшла ў навуковы а*. ◊ **На першы абыходак** (разм.) — на першы час, на першую патрэбу.

АБЫХО́ДЖАННЕ, -я, *н*. **1.** Выяўленне сваіх адносін, манера паводзін у дачыненні да каго-н. *Просты ў абыходжанні. Далікатнае а*. **2.** Уменне карыстацца чым-н. *Умелае а. з інструментам*.

АБЫХО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак*. **1.** *гл.* абысці. **2.** *перан., каго-што* і *без дап*. Кранаць пачуцці, хваляваць, турбаваць. *Гэта яго не абыходзіла*.

АБЫХО́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Ветлівы, далікатны ў абыходжанні. *Абыходлівая і ласкавая медсястра*. ‖ *наз*. **абыхо́длівасць,** -і, *ж*.

АБЫ-ХТО́, абы-каго́, *займ. нязэўны*. **1.** Хто-н., хто папала, любы, кожны. *Гэту работу абы-хто можа зрабіць*. **2.** (*з адмоўем*). Пра асобу, якая чым-н. выдзяляецца сярод іншых. *Ён не абы-хто!*

АБЫ-ЧЫ́Й, абы-чыйго́, *займ. нязэўны*. Чый-н., чый папала.

АБЫ-ШТО́, абы-чаго́. **1.** *займ. нязэўны*. Што-н., што папала. *Наесца абы-чаго, а потым вярзе абы-што* (з нар.). **2.** *у знач. наз*. Глупства, абсурд, непатрэбшчына (разм.). *Пакінь гаварыць абы-што*.

АБЫ-Я́К, *прысл*. Як папала, неахайна, нядбала. *Склалі хату абы-як*.

АБЫЯ́КАВЫ, -ая, -ае. Які не выяўляе ніякай цікавасці да каго-, чаго-н., безуважны, раўнадушны да ўсяго. *А. да людзей чалавек. Абыякавыя адносіны да працы*. ‖ *наз*. **абыя́кавасць,** -і, *ж*.

АБЫ-ЯКІ́, -а́я, -о́е, *займ. нязэўны*. **1.** Які-небудзь, які папала. *Абы-якая замінка яго хвалявала*. **2.** Звычайны, усякі (разм.). *Хадзіць у абы-якіх ботах саромеўся, а на лепшыя грошай не было*.

АБЮРАКРА́ЦІЦЦА, -ра́чуся, -ра́цішся, -ра́ціцца; *зак*. Стаць бюракратам. *Нешта ж ты вельмі хутка абюракраціўся*. ‖ *незак*. **абюракра́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЮРАКРА́ЦІЦЬ, -ра́чу, -ра́ціш, -ра́ціць; -ра́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Зрабіць бюракратам, бюракратычным. *А. работу канцылярыі*. ‖ *незак*. **абюракра́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБ'Я́ВА, -ы, *мн*. -ы, аб'я́ў, *ж*. **1.** *гл.* аб'явіць. **2.** Паведамленне, якое даводзіцца да ўсеагульнага ведама. *Даць аб'яву ў газету*.

АБ'ЯВІ́ЦЦА, -яўлю́ся, -я́вішся, -я́віцца; *зак*. **1.** З'явіцца, выявіцца; знайсціся; падаць вестку. *Не гаруй, яшчэ аб'явіцца твой брат*. **2.** Выказаць жаданне што-н. зрабіць. *Ехаць па дровы аб'явіўся старэйшы сын*. ‖ *незак*. **аб'яўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АБ'ЯВІ́ЦЬ, -яўлю́, -я́віш, -я́віць; -я́ўлены; *зак., каго-што*. Тое, што і абвясціць. *А. аб сходзе*. ‖ *незак*. **аб'яўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз*. **аб'я́ва,** -ы, *мн*. -ы, аб'я́ў, *ж*. і **аб'яўле́нне** -я, *н*.

АБЯГА́ЦЬ *гл.* абегаць *і* абегчы.

АБ'ЯДА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* аб'есці, -ся.

АБ'ЯДЗЕ́ННЕ, -я, *н*. (разм.). Пра што-н. вельмі смачнае. *Пірог з грыбамі — гэта а*.

АБ'ЯДНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які вядзе да аб'яднання, згуртавання. *А. з'езд*.

АБ'ЯДНА́ННЕ, -я, *н*. **1.** *гл.* аб'яднацца, -ць. **2.** Арганізацыя, саюз. *Вытворчае а. Літаратурнае а*.

АБ'ЯДНА́НЫ, -ая, -ае. Сумесны, злучаны. *Арганізацыя Аб'яднаных Нацый. Аб'яднаныя дзеянні ўсіх прагрэсіўных сіл*. ‖ *наз*. **аб'ядна́насць,** -і, *ж*.

АБ'ЯДНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак*. **1.** Утварыць адно цэлае, злучыцца. *А. ў кааператыў*. **2.** Згуртавацца. *А. ў барацьбе за мір*. ‖ *незак*. **аб'ядно́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз*. **аб'ядно́ўванне,** -я, *н*. ‖ **аб'ядна́нне,** -я, *н*.

АБ'ЯДНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што*. **1.** Утварыць адно цэлае з чаго-н. *А. два раёны ў адзін*. **2.** Згуртаваць. *А. сілы ўсіх прыхільнікаў міру*. ‖ *незак*. **аб'ядно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз*. **аб'ядно́ўванне,** -я, *н*. ‖ *наз*. **аб'ядна́нне,** -я, *н*.

АБЯДНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і збяднелы. ‖ *наз*. **абядне́ласць,** -і, *ж*.

АБЯДНЕ́ЦЬ *гл.* беднець.

АБЯДНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, абедніце́, -ня́ць; абе́днены; *зак., каго-што*. Тое, што і збядніць. *А. глебу. А. вобраз рамана*. ‖ *незак*. **абядня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АБЯЗБО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што*. Зрабіць бязбольным. *А. зуб замарожваннем*. ‖ *незак*. **абязбо́льваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз*. **абязбо́льванне,** -я, *н*.

АБЯЗВЕ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак*. Тое, што і знявечыцца. ‖ *незак*. **абязве́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЯЗВЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго*. Тое, што і знявечыць. ‖ *незак*. **абязве́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗВО́ДЗЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак*. Стаць бязводным. *Пустыня абязводзела*.

АБЯЗВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што*. Зрабіць бязводным. *А. драўніну. А. арганізм*. ‖ *незак*. **абязво́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз*. **абязво́джванне,** -я, *н*.

АБЯЗВО́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак*. Стаць бязвольным; страціць здольнасць валодаць сабою. *Без працы чалавек абязволеў*.

АБЯЗВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго*. Пазбавіць волі; зрабіць бязвольным. *А. чалавека*. ‖ *незак*. **абязво́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗГРО́ШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак*. (разм.). Застацца без грошай. *А. у дарозе*.

АБЯЗГРО́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго* (разм.). Пакінуць без грошай; пазбавіць грошай. ‖ *незак*. **абязгро́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗГУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што*. Пазбавіць гучання. ‖ *незак*. **абязгу́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБ'ЯЗДЖА́ЦЬ *гл.* аб'ехаць *і* аб'ездзіць.

АБЯЗДО́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак*. Стаць абяздоленым, няшчасным.

АБЯЗДО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго*. Зрабіць няшчасным, пазбавіўшы самага неабходнага. *Вайна абяздоліла многіх людзей*. ‖ *незак*. **абяздо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗЗБРО́ІЦЬ, -ро́ю, -ро́іш, -ро́іць; -ро́ены; *зак., каго-што*. **1.** Адабраць зброю, зрабіць бяззбройным. *А. канвой*. **2.** *перан*. Пазбавіць магчымасці і жадання пярэчыць, супраціўляцца чаму-н. *Спакойнасць яго мяне абяззброіла*. ‖ *незак*. **абяззбро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗЗУ́БЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак*. (разм.). Страціць зубы. *Абяззубеў пад старасць*.

АБЯЗЛЕ́СЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак*. Страціць лясы, стаць бязлесным. *Абязлеселі нашы мясціны*.

АБЯЗЛЕ́СІЦЬ, 1 ас. адз. не ўжыв., -ле́сіш, -ле́сіць; -ле́сены; *зак., што* (спец.). Пазбавіць лясоў, зрабіць бязлесным.

АБЯЗЛІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж*. Няправільная арганізацыя працы, пры якой адсутнічае асабістая адказнасць за даручаную справу. *Пакончыць з абязлічкай*.

АБЯЗЛІ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што*. Паставіць у такія ўмовы, пры якіх ніхто асабіста не адказвае за справу. ‖ *незак*. **абязлі́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯЗЛЮ́ДЗЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў бязлюдным, пустэльным. *Абязлюдзелая вёска*.

АБЯЗЛЮ́ДЗЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак*. Стаць бязлюдным, пустэльным. *Пляж абязлюдзеў*.

АБЯЗЛЮ́ДНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак*. Тое, што і абязлюдзець.

АБ'ЯЗНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, па якім аб'язджаюць. *А. шлях. Аб'язная дарога*.

АБЯЗРЫ́БЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак*. Стаць бязрыбным. *Возера абязрыбела*.

АБЯЛІ́ЦЬ, абялю́, абе́ліш, абе́ліць; абе́лены; *зак., каго (што)*. **1.** Зрабіць белым. *А. дрэвы ў садзе*. **2.** Зняць скуру з забітай жывёліны (разм.). *А. барана*. **3.** Зняць кару з дрэва. *А. ліпу*. **4.** *перан*. Апраўдаць каго-н., зняць падазрэнне. *Цяжка а. таго, хто сам сябе ачарніў*. ‖ *незак*. **абе́льваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **абяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е (да 4 знач.).

АБЯРНУ́ЦЦА, абярну́ся, абе́рнешся, абе́рнецца; абярні́ся; *зак*. **1.** Паваліцца на бок, перакуліцца. *Воз з сенам абярнуўся*. **2.** Павярнуць галаву, тулава назад, агледзецца. *А. на знаёмы голас*. **3.** Схадзіць, з'ездзіць куды-н. і вярнуцца назад; справіцца (разм.). *За гадзіну можна два разы а*. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан*. Ператварыцца ў новую якасць, змяніцца; нечакана набыць іншы напрамак, сэнс. *Гора*

абярнулася ў радасць. Хто ведае, як усё абернецца. **5.** *кім-чым* або *ў каго-што.* У казках і павер'ях: ператварыцца ў каго-, што-н. пры дапамозе чараў. *А. дрэвам.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіць абарот (пра капітал, грошы). *Капітал абярнуўся ў адзін год.* **7.** Змяніць веру. *А. ў іншую веру.* ‖ *незак.* **абаро́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЯРНУ́ЦЬ, абярну́, абе́рнеш, абе́рне; абярні́; абе́рнуты; *зак., што.* **1.** Паваліць на бок, перакуліць; разліць што-н., перакуліўшы пасудзіну. *А. воз са снапамі. А. збан з малаком.* **2.** Павярнуць назад ці ўбок. *А. твар да суседа.* **3.** Накіраваць, пусціць у абарот. *А. капітал.* **4.** Ператварыць, змяніць, перавесці адну якасць у другую. *У жарт здарэнне а.* **5.** *кім-чым* або *ў каго-што.* У казках і павер'ях: ператварыць у каго-, што-н. пры дапамозе чараў. *А. у воўка. А. у камень.* **6.** Схіліць да чаго-н. *А. у сваю веру.* **7.** Прыдаць іншы напрамак, змяніць (пра ход якой-н. справы, пра абставіны). *А. справу на сваю карысць.* ‖ *незак.* **абаро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯРЭ́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Ноша ў такім памеры (аб'ёме), якую можна ўзяць, панесці, абхапіўшы рукамі; ахапак, бярэма. *Цягалі сена віламі і абярэмкамі. Схапіць у а.* (абхапіўшы рукамі). *А. дроў. А. саломы.*

АБЯСКО́ЛЕРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць бясколерным, менш яркім па афарбоўцы. *Тканіна абясколерылася.* **2.** *перан.* Страціць яркія індывідуальныя асаблівасці, стаць невыразным. ‖ *незак.* **абяско́лервацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АБЯСКО́ЛЕРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць бясколерным, зменшыць яркасць афарбоўкі. *А. тканіну.* **2.** *перан., каго-што.* Пазбавіць яркіх індывідуальных асаблівасцей, зрабіць невыразным. ‖ *незак.* **абяско́лерваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абяско́лерванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абяско́леранне,** -я, *н.*

АБЯСКРО́ВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Страціць многа крыві. ‖ *наз.* **абяскроўленне,** -я, *н.*

АБЯСКРО́ВІЦЬ, -ро́ўлю, -ро́віш, -ро́віць; -ро́ўлены; *зак., каго-што.* **1.** Выпусціць усю кроў або многа крыві. **2.** *перан.* Зрабіць бяссільным, нежыццяздольным. ‖ *незак.* **абяскро́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абяскро́ўліванне,** -я, *н.*

АБЯСКРЫ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* **1.** Адарваць, адрэзаць крылы, пазбавіць магчымасці лятаць. **2.** *перан.* Пазбавіць творчых сіл, натхнення. *А. дух паэта.* ‖ *незак.* **абяскры́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯСПА́МЯЦЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Страціць памяць. *Абяспамяцеў пад старасць.*

АБЯСПЛО́ДЗЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзее; *зак.* Стаць бясплодным.

АБЯСПЛО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Зрабіць бясплодным. *А. глебу.* ‖ *незак.* **абяспло́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абяспло́джванне,** -я, *н.*

АБЯССІ́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Тое, што і знясілець. *Хворы зусім абяссілеў.* ‖ *наз.* **абяссі́ленне,** -я, *н.*

АБЯССІ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Зрабіць бяссільным. *Хвароба яго абяссіліла.* ‖ *незак.* **абяссі́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абяссі́льванне,** -я, *н.*

АБЯССЛА́ВІЦЬ, -ла́ўлю, -ла́віш, -ла́віць; -ла́ўлены; *зак., каго-што* (кніжн.). Знясславіць, зняважыць, зганьбаваць. *Злыя языкі абясславілі чалавека.* ‖ *незак.* **абяссла́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АБЯССМЕ́РЦІЦЬ, -рчу, -рціш, -рціць; -рчаны; *зак., каго-што* (кніжн.). Зрабіць незабыўным у памяці народа, праславіць. *А. імя паэта.*

АБЯССЭ́НСІЦЬ, -ншу, -нсіш, -нсіць; -ншаны; *зак., што.* Пазбавіць сэнсу што-н., зрабіць бяссэнсавым. *А. слова.* ‖ *незак.* **абяссэ́ншваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абяссэ́ншванне,** -я, *н.*

АБЯСТЛУ́СЦІЦЬ, -лу́шчу, -лу́сціш, -лу́сціць; -лу́шчаны; *зак., што* (спец.). Выдаліць тлушч, тлушчавыя рэчывы. *А. гліну.* ‖ *незак.* **абястлу́шчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **абястлу́шчванне,** -я, *н.*

АБЯСХЛЕ́БЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Застацца без хлеба.

АБЯСХЛЕ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго* (разм.). Пазбавіць хлеба.

АБЯСЦЭ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Страціць каштоўнасць. *Грошы абясцэніліся.* ‖ *незак.* **абясцэ́ньвацца,** -аецца.

АБЯСЦЭ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Пазбавіць каштоўнасці. *А. тавар.* ‖ *незак.* **абясцэ́ньваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абясцэ́ньванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абясцэ́ненне,** -я, *н.*

АБЯСШКО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Зрабіць бясшкодным. *А. бомбу.* ‖ *незак.* **абясшко́джваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **абясшко́джванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **абясшко́джанне,** -я, *н.*

АБ'ЯЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* аб'явіць. **2.** Паведамленне, аб'ява аб чым-н. у вуснай або пісьмовай форме, абвяшчэнне.

АБ'ЯЎЛЯ́ЦЦА, -ЛЯ́ЦЬ *гл.* аб'явіцца, -ць.

АБЯЦА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Абяцанне (часцей нявыкананае). *Абяцанка — цацанка, а дурню радасць* (прыказка). ◊ **Карміць абяцанкамі** *каго* (разм. неадабр.) — даваць абяцанні зрабіць што-н., але не выконваць іх.

АБЯЦА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Добраахвотнае абавязацельства зрабіць што-н. *Выконваць абяцанні. Парушаць а. Узяць а. з каго-н.*

АБЯЦА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* і *незак.* (разм.). Тое, што і абяцаць (у 1 знач.). *Абяцаўся прыехаць у госці.*

АБЯЦА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* і *незак., каго-што* і *з інф., каму* **1.** Даць (даваць) якое-н. абяцанне. *Абяцалі прыняць на працу* **2.** *незак.* Падаваць надзеі на што-н., выклікаць якія-н. спадзяванні. *Вечар абяцае быць цёплым.* ‖ *зак.* таксама **паабяца́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны (да 1 знач.; разм.).

АВАДЗЕ́НЬ, -дня́, *мн.* -дні́, -днёў, *м.* Двухкрылае насякомае, лічынкі якога паразітуюць у целе жывёлы. ‖ *прым.* **аваднёвы,** -ая, -ае.

АВА́Л, -а, *м.* Замкнёная выпуклая крывая лінія ў выглядзе яйца. *Прыгожы а. твару.* ‖ *прым.* **ава́льны,** -ая, -ае.

АВАЛО́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *кім-чым.* Узяць сілай, захапіць, завалодаць. *А. крэпасцю.* **2.** *перан., кім-чым.* Падпарадкаваць сабе, надаць чаму-н. патрэбны кірунак. *А. увагай. А. сабой* (вярнуць страчанае самавалоданне, супакоіцца). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., кім-чым.* Ахапіць, апанаваць (пра стан, думкі, пачуцці). *Стома авалодала ўсім целам.* **4.** *перан., чым.* Трывала засвоіць што-н., вывучыць. *А. замежнай мовай. А. прафесіяй.* ‖ *незак.* **авало́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **авало́данне,** -я, *н.*

АВАНГА́РД, -а, *М* -дзе, *м.* Частка войска або флоту, якая знаходзіцца наперадзе галоўных сіл. ‖ *прым.* **аванга́рдны,** -ая, -ае.

АВАНГАРДЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Імкненне якой-н. грамадскай групы да вяршэнствуючай ролі ў чым-н. **2.** Агульная назва розных плыней у мастацтве 20 ст., якія парываюць з рэалізмам і шукаюць новыя формы мастацкага выяўлення. ‖ *прым.* **авангарды́сцкі,** -ая, -ае.

АВАНГАРДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік авангардызму (у 2 знач.). ‖ *ж.* **авангарды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АВАНЗА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Памяшканне перад галоўнай залай у грамадскіх памяшканнях, палацах. ‖ *прым.* **аванза́льны,** -ая, -ае.

АВАНЛО́ЖА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Невялікае памяшканне перад уваходам у тэатральную ложу.

АВАНПО́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абароненая ад хваль знешняя частка порта. ‖ *прым.* **аванпо́ртны,** -ая, -ае.

АВАНПО́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Передавы вартавы пост, а таксама месца размяшчэння такога паста. ‖ *прым.* **аванпо́стны,** -ая, -ае.

АВА́НС, -у, *м.* Грошы або іншыя маёмасныя каштоўнасці, што выдаюцца ў лік будучых плацяжоў. *Атрымаць а. Грашовы а.* ‖ *прым.* **ава́нсавы,** -ая, -ае.

АВАНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Даць (даваць) аванс каму-, чаму-н. *А. рабочых. А. прадпрыемства.*

АВА́НСАМ, *прысл.* У якасці авансу; наперад, загадзя, у лік будучага разліку. *Атрымаць а. грошы.*

АВАНСЦЭ́НА, -ы, *мн.* -ы, -сцэ́н, *ж.* Пярэдняя, адкрытая частка сцэны, што выступае ў залу.

АВАНТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* Рызыкоўная, беспрынцыповая справа, распачатая ў разліку на выпадковы поспех. *Ваенная а. Палітычная а.* ‖ *прым.* **авантурны,** -ая, -ае.

АВАНТУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* авантура. **2.** Прыгодніцкі. *А. раман.* ‖ *наз.* **авантурнасць,** -і, *ж.*

АВАНТУРЫ́ЗМ, -у, *м.* Схільнасць да авантур. ‖ *прым.* **авантурыстычны,** -ая, -ае. *Авантурыстычная палітыка.*

АВАНТУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Беспрынцыповы дзялок, прайдзісвет, які займаецца авантурамі. ‖ *ж.* **авантуры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **авантуры́сцкі,** -ая, -ае *і* **авантурыстычны,** -ая, -ае.

АВА́РЦЫ, -аў, *адз.* -рац, -рца, *м.* Народ, які складае частку насельніцтва Дагестана і Азербайджана. ‖ *ж.* **ава́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **ава́рскі,** -ая, -ае.

АВАРЫ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць аварый. *Змагацца з аварыйнасцю на транспарце.*

АВАРЫ́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Работнік аварыйнай службы. **2.** Нядбайны работнік, які дапускае аварыі.

АВА́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Пашкоджанне якога-н. механізма, машын і пад. ў час руху, работы. *Пацярпець аварыю* (таксама перан.: пра няўдачу, правал якой-н. справы). ‖ *прым.* **авары́йны,** -ая, -ае. *Аварыйная служба* (па ліквідацыі аварый).

АВА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Працяглыя, бурныя воплескі як адабрэнне чаго-н., захапленне чым-н. (звычайна на тэатральных пастаноўках, мітынгах). *Бурныя авацыі.*

АВЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Свойская жвачная жывёла, якая дае воўну, мяса; самка барана. *Стрыжка авечак. Блудная (аблудная) а.* (перан.: пра чалавека, які збіўся з правільнага жыццёвага шляху). *Прыкідвацца авечкай* (перан.: выдаваць сябе за ціхага, паслухмянага чалавека). ‖ *прым.* **аве́чы,** -ая, -ае. *А. сыр.*

АВЕЧКАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і авечкагадовец.

АВЕ—АГЕ

АВЕЧКАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Спецыяліст па авечкагадоўлі.

АВЕЧКАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне авечак як галіна сельскай гаспадаркі. *Танкарунная а.* ‖ *прым.* **авечкагадо́ўчы,** -ая, -ае. *Авечкагадоўчая ферма.*

АВЕ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Авечы хлеў, аўчарня.

АВЕ́ЯЦЬ, аве́ю, аве́еш, аве́е; аве́яў, аве́яла; аве́й; аве́яны; *зак., каго-што.* **1.** Тое, што і абвеяць. **2.** *перан.* Акружыць, стварыць вакол каго-, чаго-н. атмасферу пашаны (высок.). *А. славай.* ‖ *незак.* **авява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АВЁС, аўса́, *мн.* (у знач. засеянага гэтым злакам поля) аўсы́, -о́ў, *м.* Яравая збажына, зерне якой ідзе на корм коням і на крупы, а таксама зерне гэтага злака. *Даць каню аўса. Не гані каня дубцам, а гані аўсом* (прыказка). *Аўсы зазеляне́лі.* ‖ *прым.* **аўся́ны,** -ая, -ае. *А. кісель. Аўсяная мука.*

АВІТАМІНО́З, -у, *м.* (спец.). Захворванне, якое развіваецца пры недахопе вітамінаў у ежы. ‖ *прым.* **авітаміно́зны,** -ая, -ае.

АВІЯ... Першая частка складаных слоў, якая мае знач. авіяцыйны, напр. *авіязавод, авіятранспарт, авіябаза, авіядэсант, авіямеханік, авіяшкола.*

АВІЯКАНСТРУ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канструктар лятальных апаратаў і рухавікоў да іх. ‖ *прым.* **авіяканстру́ктарскі,** -ая, -ае.

АВІЯМАДЭЛІ́ЗМ, -у, *м.* Канструяванне, пабудова і запуск мадэлей самалётаў, планёраў і іншых лятальных апаратаў. ‖ *прым.* **авіямадэ́льны,** -ая, -ае. *А. гурток.*

АВІЯМАДЭЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца авіямадэлізмам. ‖ *ж.* **авіямадэлі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **авіямадэлі́сцкі,** -ая, -ае.

АВІЯМАДЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Мадэль лятальнага апарата. ‖ *прым.* **авіямадэ́льны,** -ая, -ае.

АВІЯНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Ваенны карабель, які служыць плывучай базай для баявых самалётаў.

АВІЯНО́СНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да авіяцыі, што базіруецца на авіяносцах. *Авіяносная злучэнне.*

АВІЯПО́ШТА, -ы, *ДМ* -шце, *ж.* Перавозка пошты паветраным транспартам; паветраная пошта.

АВІЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца авіяцыяй, лётнай справай; лётчык. ‖ *прым.* **авія́тарскі,** -ая, -ае.

АВІЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць лятальных апаратаў; паветраны флот. *Ваенная А. Налёт авіяцыі.* **2.** Тэорыя і практыка перамяшчэння ў паветры на лятальных апаратах, цяжэйшых за паветра: самалётах, верталётах і пад. ‖ *прым.* **авіяцы́йны,** -ая, -ае.

АВО́Й, *выкл.* (разм.). Выгук пры выказванні здзіўлення, захаплення і пад. *Авой, якая хмара!*

АВО́ХЦІ, *выкл.* (абл.). Выгук пры выказванні жалю, бядоты. ◊ **Авохці мне** (разм.) — гора мне.

АВЯВА́ЦЬ *гл.* авеяць.

АГА́. **1.** *часц.* Ужыв. пры выказванні згоды, сцвярджэння, пры ўспамінанні чаго-н., пры перамене тэмы гутаркі і пад. *Чуеш? Ага, чую. Усе прыехалі? Ага.* **2.** *выкл.* Вокліч з пераможнай інтанацыяй. *Ага! Папаўся!*

АГАБЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., што.* Зрабіць гэблем роўнай, гладкай паверхню чаго-н. *А. дошкі.* ‖ *незак.* **агаблёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **агаблёўванне,** -я, *н.*

АГА́ВА, -ы, *ж.* Травяністая трапічная расліна з шорсткім буйным лісцем, якая разводзіцца як дэкаратыўная і для здабывання валакна. ‖ *прым.* **ага́вавы,** -ая, -ае. *Сямейства агававых* (наз.).

АГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* **1.** Зрабіць агаворку; загадзя папярэдзіць, растлумачыць. *Перш як чытаць даклад, трэба а.* **2.** Памылкова сказаць не тое, што трэба. *А. ад хвалявання.* ‖ *незак.* **агаво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., што.* Спецыяльна адзначыць, зрабіць агаворку. *А. сваю нязгоду.* ‖ *незак.* **агаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АГАВО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Дадатковае тлумачэнне, заўвага. *Згадзіцца без усякіх агаворак.* **2.** Памылкова ўжытае слова або выраз. *Выпадковая а.* ‖ *прым.* **агаво́рачны,** -ая, -ае.

АГАЛАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́сіцца; *зак.* Напоўніцца якімі-н. моцнымі гукамі. *Лес агаласіўся спевам птушак. Вуліца агаласілася плачам.* ‖ *незак.* **агало́швацца,** - аецца *і* **агалаша́цца,** -а́ецца.

АГАЛАСІ́ЦЬ, -лашу́, -ло́сіш, -ло́сіць; -ло́шаны; *зак., што.* **1.** Напоўніць якімі-н. гукамі. *А. лес песнямі.* **2.** Урачыста абвясціць, абнародаваць. *А. тэкст прывітальнай тэлеграмы.* ‖ *незак.* **агало́шваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.) *і* **агалаша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **агалашэнне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

АГАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Голы, апусцелы. *Агалелае дрэва. Агалелыя палі.* **2.** *перан.* Вельмі бедны, збяднелы, згалелы. ‖ *наз.* **агале́ласць,** -і, *ж.*

АГАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Агаліцца, страціць покрыва. *Агалелі дрэвы. Агалелі палі.* **2.** *перан.* Збяднець, згалець. *За вайну агалела вёска.* ‖ *наз.* **агале́нне,** -я, *н.*

АГАЛІ́ЦЦА, агалю́ся, аго́лішся, аго́ліцца; *зак.* **1.** Зняць вопратку, стаць голым (разм.). **2.** Скінуць покрыва, лісце і пад. *Лес агаліўся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць адкрытым для праціўніка. *Фронт агаліўся.* ‖ *незак.* **агаля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **агале́нне,** -я, *н.*

АГАЛІ́ЦЬ, агалю́, аго́ліш, аго́ліць; аго́лены; *зак., каго-што.* **1.** Зняць адзенне, покрыва і пад. **2.** Пазбавіць дрэвы лісця і пад. *Віхор агаліў таполі.* **3.** *перан.* Зрабіць безабаронным, адкрытым для ворага. *А. фронт. А. левы фланг.* ‖ *незак.* **агаля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **аго́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **агале́нне,** -я, *н. і* **аго́льванне,** -я, *н.*

АГАЛО́ШВАЦЬ *гл.* агаласіць.

АГАНЁК[1] *гл.* агонь.

АГАНЁК[2], -нька́, *мн.* -нькі́, -нько́ў, *м.* Пакаёвая расліна, якая цвіце ярка-чырвонымі кветкамі. *Усё лета цвіце а. на акне.* ‖ *прым.* **аганько́вы,** -ая, -ае.

АГАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак.* Знаходзіцца ў стане агоніі.

АГАНІ́ЧНЫ *гл.* агонія.

АГАНЬБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -ба́ваны; *зак., каго-што* (разм.). Абняславіць, зганьбіць. *Ён сваім учынкам аганьбаваў усіх.*

АГАРАДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абгароджвання, засцярогі чаго-н. *Агараджальная дамба.*

АГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* **1.** *што.* Тое, што і абгарадзіць **2.** *перан., каго-што.* Засцерагчы, ахаваць ад каго-, чаго-н. *А. чалавецтва ад вайны.* ‖ *незак.* **агаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **агарадзі́цца,** -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *незак.* **агаро́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **агаро́джванне,** -я, *н.*

АГА́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Астатак недагарэлай свечкі і пад. *А. свечкі.* ‖ *прым.* **ага́ркавы,** -ая, -ае.

АГАРНУ́ЦЬ, агарну́, аго́рнеш, аго́рне; агарні́; аго́рнуты; *зак., каго-што.* **1.** Укрыць з усіх бакоў, абкруціць, абгарнуць. *А. коўдрай дзіця.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Настаць, заспець (пра ноч, цемру і пад.). *Летні вечар агарнуў зямлю.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Апанаваць, заваладаць, захапіць, ахапіць каго-н. *Думкі пра дом агарнулі хлопца. Млявасць агарнула ўсё цела.* **4.** Абняць, ахапіць. *Полымя агарнула ўвесь дом.* ‖ *незак.* **аго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **агарну́цца,** агарну́ся, аго́рнешся, аго́рнецца; агарні́ся; *незак.* **аго́ртвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АГАРО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Участак зямлі звычайна каля дома для вырошчвання агародніны. *Зацвіў мак у агародзе.* ◊ **Агарод гарадзіць** (разм.) — 1) пачынаць якую-н. клапатлівую справу; 2) гаварыць бяссэнсіцу, выдумляць. **Кідаць каменьчыкі ў агарод чый** (разм.) — рабіць намёкі, заўвагі, адзывацца пра каго-н. неадабральна. ‖ *прым.* **агаро́дны,** -ая, -ае. *Агародныя культуры.*

АГАРО́ДЖА, -ы, *ж.* Плот, тын і пад. вакол чаго-н. *А. вакол дома.* ‖ *прым.* **агаро́джавы,** -ая, -ае.

АГАРО́ДЖВАННЕ, -ВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* агарадзіць.

АГАРО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца агародніцтвам; гаспадар агарода. ‖ *ж.* **агаро́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **агаро́дніцкі,** -ая, -ае.

АГАРО́ДНІНА, -ы, *ж., зб.* Агародныя плады і зеляніна, якія скарыстоўваюцца ў ежу (агуркі, цыбуля, морква, буракі і пад.). *Суп з агародніны.* ‖ *прым.* **агаро́днінны,** -ая, -ае. *Агароднінная база.*

АГАРО́ДНІЦТВА, -а, *н.* Развядзенне, вырошчванне агародніны як галіна сельскай гаспадаркі. *Парніковае а. Прамысловае а.* ‖ *прым.* **агаро́дніцкі,** -ая, -ае.

АГАРО́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Займацца агародніцтвам.

АГАРО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Абгароджаны кавалачак зямлі каля сядзібы, дзе садзяць кветкі, сеюць расаду; кветнік. ‖ *прым.* **агаро́дчыкавы,** -ая, -ае.

АГАРО́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго (што)* (разм.). Ашаламіць, паставіць каго-н. у тупік. *А. нечаканым пытаннем.* ‖ *незак.* **агаро́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АГА́Т, -у, *М* ага́це, *м.* Цвёрды, з слаямі рознай афарбоўкі мінерал, які выкарыстоўваецца для ўпрыгожанняў, дробных вырабаў і ў тэхніцы. ‖ *прым.* **ага́тавы,** -ая, -ае. *Агатавыя вочы.*

АГА́ТКІ, -так, *адз.* ага́тка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Лекавая і дэкаратыўная расліна сямейства складанакветных з белымі або ружовымі кветкамі. ‖ *прым.* **ага́ткавы,** -ая, -ае.

АГЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асоба, упаўнаважаная ўстановай, прадпрыемствам для выканання службовых, дзелавых даручэнняў. *Страхавы а.* **2.** Шпіён. ‖ *прым.* **аге́нцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АГЕНТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Разведвальная служба для збірання сакрэтных звестак і правядзення падрыўной работы. **2.** *зб.* Агенты (у 2 знач.). ‖ *прым.* **агенту́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Агентурныя звесткі.*

АГЕ́НЦТВА, -а, *н.* Мясцовае аддзяленне якой-н. установы або прадпрыемства, а таксама ўстанова інфармацыйнага, пасрэдніцкага характару. *Тэлеграфнае а. Транспартнае а. Інфармацыйнае а.*

АГЕ́НЬЧЫК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* агонь. **2.** -а. Святло ад чаго-н. у выглядзе кропкі. *А. папяросы. Вёска заснула: ні аднаго*

агеньчыка. **3.** -у, *перан.* Захапленне, запал (разм.). *Танцор з агеньчыкам.*

АГІБА́ЦЬ *гл.* абагнуць.

АГІ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Вельмі непрыемнае пачуццё, якое выклікаецца кім-, чым-н. *Яго п'яны твар выклікаў агіду.* **2.** Нягоднік, гадасць (лаянк.). *Глядзець непрыемна на агіду.*

АГІ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Які выклікае агіду, поўны агіды да каго-, чаго-н. *А. чалавек. Агідлівае пачуццё.* ‖ *наз.* **агі́длівасць,** -і, *ж.*

АГІ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (лаянк.). Нягоднік, паганец, брыда. ‖ *ж.* **агі́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АГІ́ДНЫ, -ая, -ае. Які выклікае агіду (у 1 знач.); вельмі дрэнны, брыдкі, гадкі. *А. пах. А. ўчынак. А. чалавек.* ‖ *наз.* **агі́днасць,** -і, *ж.* *Кожная а. павінна сваю прыстойнасць мець* (прыказка).

АГІНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Ухіляцца ад чаго-н.; туляцца, гультаяваць. *Адзін працуе, а другі агінаецца.*

АГІНА́ЦЬ *гл.* абагнуць.

АГІТ... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае слову агітацыйны, напр. *агітбрыгада, агіткалектыў, агітпункт.*

АГІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* **1.** *за каго-што* і *без дап.* Займацца агітацыяй (у 2 знач.). *А. за кандыдата ў дэпутаты.* **2.** *каго (што).* Пераконваць у чым-н., схіляць да чаго-н., угаворваць (разм.). *А. сябра ісці па ягады.* ‖ *зак.* **сагітава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **агіта́цыя,** -і, *ж.*

АГІТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая займаецца агітацыяй. ‖ *ж.* **агіта́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **агіта́тарскі,** -ая, -ае.

АГІТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* агітаваць. **2.** Вусная ці праз друк дзейнасць сярод шырокіх мас, якая мае сваёй мэтай палітычнае ўздзеянне на свядомасць і настрой мас, распаўсюджанне сярод іх пэўных ідэй. *Наглядная а. Перадвыбарная а.* ‖ *прым.* **агітацы́йны,** -ая, -ае.

АГІТБРЫГА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -га́д, *ж.* Агітацыйная брыгада, якая вядзе агітацыйна-масавую работу. *Перад механізатарамі выступіла агітбрыгада раённага дома культуры.* ‖ *прым.* **агітбрыга́дны,** -ая, -ае.

АГІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Твор літаратуры або жывапісу, які ставіць вузкаагітацыйныя мэты. *Палітычная а.*

АГІТМА́САВЫ, -ая, -ае. Які мае дачыненне да агітацыйнай, грамадска-палітычнай работы сярод мас. *Агітмасавая работа.*

АГІТПУ́НКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агітацыйны пункт, мясцовая ўстанова для масава-палітычнай работы сярод насельніцтва. *А. пры выбарчым участку.* ‖ *прым.* **агітпу́нктаўскі,** -ая, -ае.

АГЛАБІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* і **АГЛАБІ́НА,** -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* Біла, якім мацуюць лёсткі ў калёсах.

АГЛЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; агле́дзься; *зак.* **1.** Паглядзець вакол сябе, па баках. *А. па баках.* **2.** *перан.* Прывыкнуць да новых абставін, людзей; асвойтацца. *Не паспелі а., і зноў у дарогу.* **3.** Хапіцца, пачаць шукаць. *Уцякай хутчэй, пакуль не агледзеліся.*

АГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; агле́дзь; -джаны; *зак., каго-што.* **1.** Акінуць позіркам, разгледзець з усіх бакоў, азнаёміцца з кім-, чым-н. *А. новы дом.* **2.** Абследаваць, вызначыць стан каго-, чаго-н. шляхам праверкі яго работы (чалавека, машыны). *А. хворага. А. машыну.* **3.** Прывесці ў парадак; падправіць, паднавіць. *А. хату на зіму.* ‖ *незак.* **агляда́ць,** -аю, -аеш, -ае і **агляда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **агля́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.).

АГЛЕ́ДЗІНЫ, -дзін. **1.** Агляд каго-, чаго-н. з мэтай знаёмства. *А. новай школы. А. мясцовасці.* **2.** Бытавы абрад знаёмства жаніха і яго сваякоў з нявестай. *Назаўтра пасля агледзін былі змовіны.*

АГЛО́БЛІ, аглабе́ль, *Д* агло́блям, *адз.* агло́бля, -і, *ж.* Пара жардзін, прымацаваных канцамі да пярэдняй восі воза, у якія запрагаюць каня. *Прымацаваць новыя а. Павярнуць а.* (перан.; пайсці, паехаць назад, не дасягнуўшы мэты; разм.). ‖ *прым.* **аглабе́льны,** -ая, -ае. *Аглабельная крытыка* (перан.).

АГЛУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Які стаў глухім. *А. чалавек.*

АГЛУ́ХНУЦЬ *гл.* глухнуць.

АГЛУША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які можа аглушыць, надта моцны. *А. выбух.* ‖ *наз.* **аглуша́льнасць,** -і, *ж.*

АГЛУШЫ́ЦЬ, аглушу́, аглу́шыш, аглу́шыць; аглу́шаны; *зак., каго-што.* **1.** *гл.* глушыць. **2.** Пазбавіць слыху або яснасці слыху. *А. выбухам.* ‖ *незак.* **аглуша́ць,** -аю, -аеш і **аглуша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* агледзець. **2.** Абследаванне якога-н. аб'екта для выяўлення або праверкі яго стану. *Медыцынскі а. Тэхнічны а.* **3.** Афіцыйнае інспектаванне войск камандаваннем на парадзе. **4.** Грамадская праверка, паказ чаго-н. *А. выстаўкі.* **5.** Кароткае паведамленне пра з'явы, падзеі, факты, звязаныя паміж сабою. *А. творчасці пісьменніка. Міжнародны а.* ‖ *прым.* **агля́дны,** -ая, -ае. *А. артыкул.*

АГЛЯДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтар газетнага, часопіснага і пад. агляду навін за пэўны час. *Міжнародны а. Спартыўны а.* ‖ *прым.* **аглядальніцкі,** -ая, ае.

АГЛЯДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Тое, што і аглядвацца.

АГЛЯ́ДВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* аглянуцца. **2.** *перан., на каго-што* і *без дап.* Дзейнічаць асцярожна, з апаскай, звяраючы свае ўчынкі з учынкамі каго-н.; азірацца (разм.). *А. на старэйшых.* ‖ *наз.* **агля́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 знач.).

АГЛЯ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* аглядвацца *і* аглянуцца. **2.** Асцярога ў дзеяннях, увага. ◊ **Бегчы без аглядкі** (разм.) — вельмі хутка. **Дзейнічаць з аглядкай** — улічваць абставіны.

АГЛЯ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Службовая асоба, якая робіць агляд чаго-н. з мэтай праверкі. *А. вагонаў.* ‖ *ж.* **агля́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **агля́дчыцкі,** -ая, ае.

АГЛЯНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няцеся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Паглядзець, павярнуўшы галаву назад; азірнуцца. *Хлопец ні разу не аглянуўся.* **2.** Паглядзець вакол сябе. *А. навокал. А. на мінулыя вякі* (перан.). ‖ *незак.* **агля́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **агляда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **агля́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* *Бегчы без аглядкі.*

АГЛЯ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; аглянь; *зак., каго-што.* Акінуць позіркам; азірнуць. *А. поле.*

АГНАСТЫЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Ідэалістычнае філасофскае вучэнне, якое адмаўляе магчымасці пазнання аб'ектыўнага свету і яго заканамернасцей. ‖ *прым.* **агнасты́чны,** -ая, -ае.

АГНЕЗДАВА́ЦЦА, агнязду́юся, агнязду́ешся, агнязду́ецца; агнязду́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Звіць сабе гняздо дзе-н. (пра птушак). *Буслы агнездаваліся на грушы.* **2.** *перан.* Пасяліцца (пра людзей). *Пабудавалі хаты, агнездаваліся каля возера.* ‖ *незак.* **агнязду́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АГНЁВЫ *гл.* агонь.

АГНЕ́ЎКА, -і, *ДМ* -нёўцы, *мн.* -і, -нёвак, *ж.* Невялікі стракаты матыль.

АГНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* агонь. **2.** Які адлівае фарбамі агню. *Агністае лісце на дрэве.* **3.** Гарачы, пякучы як агонь. *Агністая спёка.* **4.** *перан.* Палымяны, бліскучы (пра вочы, позірк). *Агністыя вочы.* **5.** *перан.* Палымяны, натхняльны, гарачы. *Агністая прамова.* ‖ *наз.* **агні́стасць,** -і, *ж.*

АГНІ́ШЧА, **1.** -а, *н.* Месца, дзе ў старажытнасці распальвалі і зберагалі агонь (гіст.). **2.** -ы, *м.* Вялікі агонь (разм.). *Расклалі а., што за сем вёрст бачны.*

АГНО́СТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паслядоўнік агнастыцызму.

АГНЯ... Першая частка складаных слоў, якая паказвае на адносіны да агню і пішацца, калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *агнястрэльны, агнямёт, агняцвет.*

АГНЯБУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў *м.* (спец.). Бур для агнявога свідравання.

АГНЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* агонь. **2.** Які мае колер агню; чырвоны. *Агнявыя валаконцы ткуцца ў шоўк чырвоны.* **3.** *перан.* Палымяны, гарачы, парывісты. *Агнявая прамова. Агнявое слова.* **4.** Звязаны з абстрэлам, стральбой. *Агнявая пазіцыя.*

АГНЯДЫ́ШНЫ, -ая, -ае. Які вывяргае агонь, лаву (пра вулкан). *Агнядышная гара.*

АГНЯМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зброя, якая паражае праціўніка струменем агню. ‖ *прым.* **агнямётны,** -ая, ае.

АГНЯСТРЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які страляе пры дапамозе пораху і іншых выбуховых рэчываў. *Агнястрэльная зброя.* **2.** Прычынены, зроблены куляй, асколкам снарада. *Агнястрэльная рана.*

АГНЯЦВЕ́Т, -у, *М* -ве́це, *м.* Аднагадовая травяністая расліна з жоўтымі кветкамі; братаўка (братоўка).

АГО́ЙТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Асвойтацца, прывыкнуць да чаго-н. *За месяц агойтаўся ў новым асяроддзі.*

АГО́ЛЬВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* агаліць.

АГО́НІЯ, -і, *ж.* Перадсмяротны стан арганізма. ‖ *прым.* **агані́чны,** -ая, -ае.

АГО́НЬ, агню, *мн.* агні́, агнёў, *м.* **1.** Гаручыя святлівыя газы высокай тэмпературы; полымя. *Згарэць у агні. Баяцца як агню* (вельмі баяцца). *Днём з агнём не знойдзеш* (нідзе не знойдзеш; разм.). *З агню ды ў полымя* (з адной непрыемнаці ў другую, яшчэ большую; разм.). *Паміж двух агнёў* (пра небяспеку з двух бакоў). *Прайсці (праз) а., ваду і медныя трубы* (шмат зведаць у жыцці; з поспехам пераадолець цяжкасці). *У а. і ў ваду пойдзе за каго-н.* (гатовы на ўсё дзеля каго-н.). *Хлопец — а.!* (перан.: жвавы, гарачы чалавек). *Антонаў а.* (гангрэна, заражэнне крыві; уст.). *Гарэць (пячы) агнём* (вельмі моцна балець). *Увесь у агні* (у гарачцы). *Не жартуй (не гуляй) з агнём* (не рабі таго, што можа пацягнуць за сабой непрыемныя вынікі). *Агнём і мячом* (з бязлітаснай жорсткасцю). *Як агню ўхапіўшы* (вельмі хутка). **2.** Святло ад асвятляльных прыбораў. *Запаліць а. Агні горада.* **3.** Стральба (ружэйная, артылерыйская). *Адкрыць а. Шквальны а. Агонь!* (каманда страляць). ‖ *памянш.* **аге́ньчык,** -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* *Гарыць а. На а. зайсці да каго-н.* (зайсці выпадкова, мімаходам, убачыўшы ў вокнах святло) *і* **агане́к,** -нько́, *м.* *Працаваць з аганьком* (з запалам, з захапленнем, праяўляючы ініцыятыву, выдумку). ‖ *прым.* **агнявы́,** -ая, -о́е (да 1 і 3 знач.), **агнёвы,** -ая, -ае (да 1 знач.), **агні́сты,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **во́гненны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Агнявая сушка* (на

АГО—АД

агні). *Агнявы пункт* (артылерыйскі, кулямётны). *Агнявыя сродкі* (снарады). *Агнёвыя прамяні сонца. Агністая чырвань на ўсходзе. Вогненныя языкі* (пра полымя).

АГО́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Купіць, набыць што-н. з цяжкасцю. *А. хату.*

АГО́РКЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які агорк, набыў горкі смак. *А. сыр. А. квас.* **2.** *перан.* Пра тое, што надакучыла, абрыдла; невыносны, цяжкі. *Агорклае жыццё.*

АГО́РКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; агорк, -кла *і* аго́ркнуў, -нула; -ні; -нуты; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і згоркнуць. *Масла агоркла.* **2.** *перан.* Надакучыць, абрыдзець; стаць невыносным, цяжкім. *Агоркнуў хлеб батрацкі.*

АГО́РТВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* агарнуць.

АГРА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае слову агранамічны, напр. *аграбаза, агравучоба, аграгурток, агралабараторыя.*

АГРАБА́ННЕ, -БА́ЦЬ *гл.* агрэбці.

АГРА́БІЦЬ, АГРАБЛЕ́ННЕ *гл.* грабіць.

АГРАБІЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб агульных біялагічных заканамернасцях у земляробстве, раслінаводстве і жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **аграбіялагі́чны,** -ая, -ае.

АГРАКУЛЬТУ́РА, -ы, *ж.* Сістэма мерапрыемстваў, накіраваных на паляпшэнне тэхнікі паляводства, павышэнне культуры земляробства. ‖ *прым.* **агракульту́рны,** -ая, -ае.

АГРАМА́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* (разм.). Прадмет велізарных памераў.

АГРАМА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Абагуліць, ператварыць прыватнае, індывідуальнае ў калектыўна-грамадскае. *А. зямлю. А. жывёлу.* ‖ *незак.* **аграма́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аграмаджэнне,** -я, *н.*

АГРАМА́ДНЫ, -ая, -ае. Вельмі вялікі. *А. дом.*

АГРАНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; агра́нены; *зак., што* (спец.). Апрацаваць, зрабіўшы граненым. *А. хрусталь.* ‖ *незак.* **агра́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **агранка,** -і, *М* -нцы, *ж. і* **агра́ньванне,** -я, *н.*

АГРАНО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па аграноміі.

АГРАНО́МІЯ, -і, *ж.* Комплекс навук аб апрацоўцы сельскагаспадарчых культур. ‖ *прым.* **агранамі́чны,** -ая, -ае.

АГРАПРАМЫСЛО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да сельскагаспадарчай вытворчасці, яе матэрыяльна-тэхнічнай базы і рэалізацыі яе прадукцыі. *А. комплекс.*

АГРА́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Спецыяліст па аграрных пытаннях.

АГРА́РНЫ, -ая, -ае. Зямельны, сельскагаспадарчы, звязаны з землекарыстаннем, землеўладаннем. *Аграрная палітыка. Аграрныя рэформы.*

АГРА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -рыяў, *м.* **1.** Буйны землеўладальнік, памешчык (кніжн.). **2.** Член аграрнай партыі.

АГРАТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па агратэхніцы.

АГРАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Тэхналогія вырошчвання і апрацоўкі сельскагаспадарчых культур. ‖ *прым.* **агратэхні́чны,** -ая, -ае.

АГРАХІ́МІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па аграхіміі.

АГРАХІ́МІЯ, -і, *ж.* Навука аб хімічных працэсах у глебе і раслінах, сілкаванні раслін, прымяненні ўгнаенняў. ‖ *прым.* **аграхімі́чны,** -ая, -ае.

АГРО́МНІСТЫ, -ая, -ае. Вельмі вялікі; велізарны. *А. дуб. Агромністая зала.*

АГРУБЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў грубым. *Агрубелыя рукі. Агрубелая натура* (перан.). ‖ *наз.* **агрубе́ласць,** -і, *ж.*

АГРУБЕ́ЦЬ *гл.* грубець.

АГРЫ́ЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Абгрызены кавалак чаго-н. *А. яблыка. А. алоўка* (спісаны, кароткі аловак).

АГРЫЗА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Звычайна пра сабаку: злосна бурчаць ці брахаць, пагражаючы ўкусіць таго, хто закрануў. **2.** *перан.* Груба, са злосцю адказваць на заўвагі (разм.). *На кожнае слова агрызаецца, не дае гаварыць.* ‖ *аднакр.* **агрызну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

АГРЭ́БКІ, -аў (разм.). Рэшткі сена пасля стагавання, накладвання воза і пад. *Сабраць а.*

АГРЭ́БЦІ, аграбу́, аграбе́ш, аграбе́; аграбём, аграбяце́, аграбу́ць; агро́б, агрэ́бла; аграбі́; агрэ́бены; *зак., што.* **1.** Тое, што і абгрэбці. *А. стог сена.* **2.** Згрэбці ўсё навокал, падбіраючы (разм.). *А. ўчасткі.* **3.** *перан.* Атрымаць, здабыць, захапіць што-н. у вялікай колькасці (разм.). *А. вялікую прэмію.* ‖ *незак.* **аграба́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аграба́нне,** -я, *н.*

АГРЭГА́Т, -а, *М* -га́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Злучэнне для агульнай работы дзвюх або некалькіх рознатыповых машын. *Уборачны а.* **2.** Частка якой-н. машыны, вузел для выканання пэўных аперацый. ‖ *прым.* **агрэга́тны,** -ая, -ае.

АГРЭ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто ўчыняе агрэсію, захопнік. *Даць адпор агрэсару.* ‖ *прым.* **агрэ́сарскі,** -ая, -ае.

АГРЭСІ́ЎНЫ, -ая, -ае. Захопніцкі; варожы, наступальны. *Агрэсіўная палітыка. Агрэсіўныя дзеянні.* ‖ *наз.* **агрэсі́ўнасць,** -і, *ж.*

АГРЭ́СІЯ, -і, *ж.* Паводле міжнароднага права незаконнае прымяненне ўзброенай сілы адной дзяржавай супраць суверэнітэту, тэрытарыяльнай недатыкальнасці або палітычнай незалежнасці другой дзяржавы. ‖ *прым.* **агрэсі́ўны,** -ая, -ае.

АГРЭ́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Калючая садовая кустовая расліна з кісла-салодкімі буйнымі ягадамі, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **агрэ́ставы,** -ая, -ае. *Агрэставае варэнне.*

АГРЭ́Х, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Дрэнна ўзараная або прапушчаная пры ворыве, сяўбе лапіна на полі. *Араць без агрэхаў. У ворыве агрэхі — у кішэні прарэхі* (прыказка). **2.** *перан.* Усякія недаробкі, недагляд. *Агрэхі ў працы.*

АГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; -рэ́ты; *зак., каго (што)* (разм.). Моцна ўдарыць; выцяць. *А. палкай.*

АГУ́, *выкл.* **1.** Узаемнае акліканне з мэтай знайсці або не згубіць адзін аднаго. *— Агу! — чуваць у лесе.* **2.** Зварот да малога дзіцяці, каб забавіць яго. *— Агу, агу, хлопчык!*

АГУ́ЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* (спец.). **1.** Сцягновая частка мясной тушы; азадак. **2.** Скура з задняй часткі жывёліны. ‖ *прым.* **агу́зачны,** -ая, -ае.

АГУ́ЛАМ, *прысл.* (разм.). **1.** Усе разам, гуртам. *А. малаціць збожжа.* **2.** Усё адразу, цалкам (купіць, прадаць і пад.). *Прадаць фрукты а.* **3.** Неканкрэтна. *Разабрацца ў справе не а., а канкрэтна.*

АГУЛЬНА... Першая частка складаных прыметнікаў у знач.: 1) агульны для чаго-н. (што выражана другой часткай), напр. *агульнасаюзны, агульнанародны;* 2) уласцівы ўсім, датычыцца ўсіх, усяго, напр. *агульнавядомы, агульнапрызнаны, агульнатэарэтычны.*

АГУЛЬНААДУКАЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які дае не спецыяльную, а агульную адукацыю. *Агульнаадукацыйная школа.*

АГУЛЬНАВАЙСКО́ВЫ, -ая, -ае. Агульны для ўсіх родаў войск, які ахоплівае ўсе роды войск. *Агульнавайсковая падрыхтоўка.*

АГУЛЬНАВЯДО́МЫ, -ая, -ае. Вядомы ўсім. *Агульнавядомая ісціна.* ‖ *наз.* **агульнавядо́масць,** -і, *ж.*

АГУЛЬНАДАСТУ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Даступны для ўсіх па цане, па магчымасці карыстацца. *Агульнадаступныя цэны.* **2.** Зразумелы, просты паводле выкладу. *Агульнадаступная лекцыя.* ‖ *наз.* **агульнадасту́пнасць,** -і, *ж.*

АГУЛЬНАДЗЯРЖА́ЎНЫ, -ая, -ае. Агульны, адзіны для ўсёй дзяржавы, які датычыць усёй дзяржавы. *А. бюджэт.*

АГУЛЬНАЖЫЦЦЁВЫ, -ая, -ае. Уласцівы штодзённаму жыццю. *Агульнажыццёвыя інтарэсы.*

АГУЛЬНАКАРЫ́СНЫ, -ая, -ае. Карысны для ўсіх. *Агульнакарысная праца.*

АГУЛЬНАНАРО́ДНЫ, -ая, -ае. Агульны для ўсяго народа, усенародны. *Агульнанародная мова. Агульнанароднае свята.*

АГУЛЬНАПРЫЗНА́НЫ, -ая, -ае. Прызнаны ўсімі. *А. факт.*

АГУЛЬНАПРЫНЯ́ТЫ, -ая, -ае. Звычайны, прыняты ўсімі і які прымяняецца ўсімі. *А. парадак.*

АГУЛЬНАЎЖЫВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўжываецца ўсімі. *Агульнаўжывальнае слова.* ‖ *наз.* **агульнаўжыва́льнасць,** -і, *ж.*

АГУЛЬНАЧАЛАВЕ́ЧЫ, -ая, -ае. Уласцівы ўсім людзям, усяму чалавецтву. *Агульначалавечая мараль.*

АГУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць, уласцівы ўсім, які датычыцца ўсіх. *Агульная гаспадарка. Агульная мова. А. сход.* **2.** Які робіцца, выконваецца, праводзіцца калектыўна; прызначаны для сумеснага карыстання. *Агульная справа. Агульная кухня.* **3.** Аднолькавы, уласцівы каму-н. адначасова з іншым; узаемны. *У сяброў агульныя інтарэсы. У іх многа агульнага* (наз.). **4.** Увесь, у поўным аб'ёме, сукупны. *А. аб'ём вытворчасці. А. вынік. Абвінаваціць агульна* (прысл.: усё адразу, цалкам). **5.** Які датычыцца асноў чаго-н. *А. курс хіміі. Агульныя пытанні навукі.* **6.** Які змяшчае ў сабе толькі самае істотнае, без дробязей, дэталей. *Агульнае ўражанне. А. план экспедыцыі. Расказаць пра паездку ў агульных рысах. Гаварыць надта агульна* (прысл.). **7.** Неканкрэтны, схематычны. *Агульныя распараджэнні. Агульныя словы.* ‖ *наз.* **агульнасць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.). *А. мовы. А. інтарэсаў.*

АГУРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Агародная расліна сямейства гарбузовых з даўгаватым зялёным плодам, а таксама плод гэтай расліны. *Маласольныя агуркі.* ‖ *памянш.* **агуро́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **агуро́чны,** -ая, -ае. *А. расол.*

АГУРО́ЧНІК, -у, *м., зб.* Агурочнае бацвінне.

АГУ́ЧЫЦЬ, агу́чу, агу́чыш, агу́чыць; агу́чаны; *зак., што* (спец.). Зрабіць гукавым. *А. фільм.* ‖ *незак.* **агу́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **агу́чванне,** -я, *н.*

АД (АДА), *прыназ. з Р.* **1.** Указвае на зыходны пункт чаго-н. *Адысці ад агню. Ад Мінска да Брэста. Ад галавы да пят.* **2.** Указвае на крыніцу чаго-н. *Даведацца ад настаўніка.* **3.** Указвае на непасрэдную сувязь з чым-н., з якой-н. дзейнасцю. *Рабочы ад станка. Людзі ад навукі.* **4.** Указвае на цэлае, якому належыць частка. *Крошкі ад хлеба. Ножка ад крэсла.* **5.** Указвае на што-н., ад чаго пазбаўляюцца, што ліквідуецца, накіраванае супраць чаго-н. *Ачысціць ад пылу. Схавацца ад спякоты. Лекі ад хваробы.* **6.** Указвае на прычыну, падставу чаго-н. *Плакаць ад гора. Вясёлы ад шчасця.* **7.** Указвае на другі прадмет,

які супрацьпастаўляецца першаму. *Трэба адрозніваць дабро ад зла.* **8.** Ужыв. пры абазначэнні даты дакумента. *Загад ад 10 мая.* **9.** У выразах: **год ад году, час ад часу, дзень ада дня** і пад. ўказвае на часавую паслядоўнасць.

АД...(АДА..., АД'...), *прыстаўка.* **1.** Утварае дзеясловы са знач.: а) канца, спынення, канчатковага выканання дзеяння, напр. *адпрацаваць, аддзяжурыць, адгрымець, адказнасць;* б) устаранення чаго-н., рух убок, напр. *адклеіць, адштурхнуць, ад'ехаць;* в) інтэнсіўнасці дзеяння, напр. *адмабілізаваць, адпрацаваць, адсцябаць;* г) давядзення да непажаданага стану, напр. *адтаптаць, адсядзець, адляжаць;* д) з марфемай «цца» — дзеяння, учыненага з мэтай ухілення ад чаго-н., напр. *адпісацца, адкараскацца;* е) з марфемай «цца» — заканчэння працяглага дзеяння, напр. *адваявацца, адбіцца.* **2.** Утварае назоўнікі са знач. аддалення, напр. *адгалосак.* **3.** Утварае прыметнікі са знач. утварэння, паходжання ад чаго-н., напр. *аддзеяслоўны, адыменны.* **4.** Утварае прыслоўі, напр. *адгэтуль, адусюль.*

АДАБРА́ЦЬ[1], адбяру́, адбярэ́ш, адбярэ́; адбяро́м, адбераце́, адбяру́ць; адбяры́; адабра́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Сілай забраць у каго-н., прымусіць каго-н. аддаць якую-н. рэч *А. грошы.* **2.** Пазбавіць каго-н. якіх-н. якасцей, пачуццяў, права на што-н. *Страх адабраў усе сілы.* **3.** *што.* Адняць час, здароўе і пад. на выкананне чаго-н. *Пераправа адабрала многа часу.* **4.** *што., безас.* Страціць здольнасць валодаць чым-н. *Не мог ісці, ногі адабрала.* **5.** *каго-што.* Выбраць з аднастайных прадметаў такія, якія вылучаюцца якой-н. якасцю або прыкметай. *А. неабходную літаратуру для бібліятэкі.* ‖ *незак.* **адбіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адбіра́нне**, -я, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **адбо́р**, -у, *м.* (да 5 знач.).

АДАБРА́ЦЬ[2] *гл.* адобрыць.

АДАБРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адобрыць. **2.** Пахвала, станоўчы водгук. *Учынак заслугоўвае адабрэння.*

АДАГНА́ЦЦА, адганю́ся, адго́нішся, адго́ніцца; адгані́ся; *зак.* **1.** Адагнаць каго-н., прымусіць пайсці прэч. *Дзеці лезуць да машыны — не а.* **2.** Гонячы (жывёлу), аддаліцца, адысці куды-н. *Пастух адагнаўся са статкам на два кіламетры ад вёскі.* ‖ *незак.* **адганя́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АДАГНА́ЦЬ, адганю́, адго́ніш, адго́ніць; адгані́; адагна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прагнаць. *А. сабаку. А. змрочныя думкі* (перан.). **2.** *што.* Перамясціць (ветрам, плынню і пад.). *Плынь адагнала лодку.* **3.** *каго-што.* Адвесці на ранейшае месца, адправіць куды-н. *А. машыну ў гараж.* **4.** *што.* Зрабіць шляхам перагонкі (спец.). *А. шкіпінар. А. малако.* ‖ *незак.* **адганя́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адго́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 4 знач.) *і* **адго́н**, -у, *м.* (да 2, 3 і 4 знач.).

АДАГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра загнутае: адвярнуцца, выпрастацца. *Цвік адагнуўся.* **2.** Разагнуўшыся, падняцца; выпрастаць спіну. ‖ *незак.* **адгіна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДАГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* Адвярнуць загнутае. *А. цвік.* ‖ *незак.* **адгіна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адгіна́нне**, -я, *н.*

АДАГРЭ́ЦЦА, -э́юся, -э́ешся, -э́ецца; *зак.* Сагрэцца, зрабіцца цёплым. *А. каля печкі. А. ў цёплай хаце. А. душой* (перан.). ‖ *незак.* **адаграва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **адаграва́нне**, -я, *н.*

АДАГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак., каго-што.* Зрабіць цёплым, сагрэць. *А. настылыя ногі. А. сірату* (перан.). ‖ *незак.* **адаграва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адаграва́нне**, -я, *н.*

АДАДЗЬМУ́ЦЬ, -му́, -ме́ш, -ме́; -мём, -мяце, -му́ць; -мі́; -му́ты; *зак., што.* Дзьмучы, аддаліць, перамясціць што-н.

АДАДРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., аддзярэ́цца; *зак.* Аддзяліцца ад чаго-н.; адарвацца. *Падэшва ададралася.* ‖ *незак.* **аддзіра́цца**, -а́ецца.

АДАДРА́ЦЬ, аддзяру́, аддзярэ́ш, аддзярэ́; аддзяро́м, аддзераце́, аддзяру́ць; аддзяры́; ададра́ны; *зак., што.* Аддзяліць што-н. раней прымацаванае; адарваць. *А. дошку. А. абоі ад сцяны.* ‖ *незак.* **аддзіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДА́ЖЫО (спец.). **1.** *прысл.* Аб тэмпе выканання музычных твораў: павольна, працяжна. **2.** *наз., нескл., н.* Музычны твор або частка яго ў павольным тэмпе.

АДАЗВА́ЦЦА, адзаву́ся, адзаве́шся, адзаве́цца; адзавёмся, адзавяце́ся, адзаву́цца; адзаві́ся; *зак.* **1.** Адказаць на кліч, адгукнуцца. *Я крычаў, але ніхто не адазваўся. А. на просьбу* (перан.). **2.** *аб кім-чым.* Выказаць сваю думку, даць ацэнку каму-, чаму-н. *Добра а. аб новай кнізе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выклікаць сабою што-н., сказацца. *Смерць блізкага чалавека адазвалася моцным болем у сэрцы.* ‖ *незак.* **адзыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДАЗВА́ЦЬ, адзаву́, адзаве́ш, адзаве́; адзавём, адзавяце́, адзаву́ць; адзаві́; адазва́ны; *зак., каго-што.* Тое, што і адклікаць. ‖ *незак.* **адзыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адзыва́нне**, -я, *н.*

АДАМКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адчыніцца; стаць незамкнёным. *Замок лёгка адамкнуўся.* **2.** Адчыніць памяшканне, у якім знаходзішся; зрабіць свабодным уваход да сябе. ‖ *незак.* **адмыка́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДАМКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нёны *і* -ну́ты; *зак., што.* **1.** Адчыніць што-н. замкнёнае. *А. чамадан. А. дзверы.* **2.** Зняць прымкнутае. *А. штык* (ад вінтоўкі). ‖ *незак.* **адмыка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДАПНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* Тое, што і адпяць. ‖ *незак.* **адпіна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДАПРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Адстаць, аддзяліцца ад чаго-н. пад уздзеяннем вільгаці, перамены тэмпературы. *Кара адапрэла ад пнёў.* ‖ *незак.* **адаправа́ць**, -пра́е *і* -права́е.

АДАПТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак. і незак., што.* Зрабіць, правесці адаптацыю (у 2 знач.). *Адаптаваны пераклад.*

АДАПТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Прыстасаванне арганізма да новых знешніх умоў. **2.** Спрашчэнне тэксту для малападрыхтаваных чытачоў.

АДАПХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Адштурхнуўшыся ад чаго-н., адсунуцца, аддаліцца. *А. бусаком ад берага.* ‖ *незак.* **адпіха́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **адпіхвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДАПХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Штурхком адсунуць, аддаліць. *А. нагой крэсла.* **2.** Моцна напіраючы, адціснуць, прымусіць адысці. *Ён адапхнуў мяне і стаў наперадзе.* ‖ *незак.* **адпіха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адпіхваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДАРА́ЦЬ, -ару́, -арэ́ш, -арэ́; -аро́м, -араце́, -ару́ць; -ары́; -ара́ны; *зак., што.* **1.** Папрацаваць пэўны час на ворыве. *А. цэлы дзень.* **2.** Узараць нанава поле, на якім загінулі пасевы. **3.** Адпрацаваць за што-н., папрацаваўшы на ворыве. *А. за доўг.* ‖ *незак.* **адворваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДАРВА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Адсутнасць сувязі з кім-, чым-н., адзінота, адчужанасць. *А. ад роднага дома.*

АДАРВА́ЦЦА, -ву́ся, -ве́шся, -ве́цца; -вёмся, -вяце́ся, -ву́цца; -ві́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *ад каго-чаго.* Аддзяліцца, адпасці. *Гузік адарваўся. Дошка адарвалася.* **2.** *ад каго-чаго.* Аддзяліцца, адысці. *Самалёт адарваўся ад зямлі.* **3.** *ад чаго.* Аддаліўшыся, страціць сувязь з іншымі. *Абоз адарваўся ад атрада. А. ад кампаніі.* **4.** *ад каго.* Пра войскі: аддаліўшыся, страціць сутыкненне з праціўнікам. *А. ад праціўніка.* **5.** *ад чаго.* Перастаць займацца чым-н. *Не змог а. ад цікавай кнігі.* ‖ *незак.* **адрыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *наз.* **адры́ў**, -рыву, *м.* (да 2, 3, 4 і 5 знач.). *Вучыцца без адрыву ад вытворчасці.*

АДАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Тузануўшы, рыўком аддзяліць. *А. лісток календара. А. гузік. На вайне яму адарвала нагу.* **2.** *ад чаго.* Адняць, адхіліць, перашкодзіць рабіць што-н. *А. ад работы.* **3.** Разлучыць; пазбавіць сувязі з кім-, чым-н. *А. ад сям'і.* ‖ *незак.* **адрыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адрыва́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **адры́ў**, -рыву, *м.* (да 2 і 3 знач.). *Вучыцца без адрыву ад вытворчасці.*

АДАРЫ́ЦЬ, адару́, адо́рыш, адо́рыць; адары́; адо́раны; *зак., каго (што).* **1.** Тое, што і абдарыць. *А. дзяцей цукеркамі.* **2.** *перан.* Багата надзяліць якімі-н. якасцямі, здольнасцямі. *Прырода адарыла яго паэтычным талентам.* ‖ *незак.* **адо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДАСЛА́ЦЬ, адашлю́, адашле́ш, адашле́; адашлём, адашляце́, адашлю́ць; адашлі́; -сла́ны; *зак.* **1.** *што.* Паслаць, адправіць ад сябе. *А. грошы сыну.* **2.** *каго.* Адправіць, накіраваць каго-н. куды-н. *А. дзяцей у вёску.* **3.** *каго (што).* Прапанаваць звярнуцца куды-н., дзе можна знайсці даведку. *А. чытача да першакрыніцы.* **4.** *што.* Адправіць назад пасланае. *А. назад бандэроль.* ‖ *незак.* **адсыла́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адсыла́нне**, -я, *н. і* **адсылка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* ‖ *прым.* **адсы́лачны**, -ая, -ае (да 3 знач.).

АДАСО́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* Выдзеліцца з агульнага, заняць асобае, ізаляванае становішча. *А. ад кампаніі сяброў.* ‖ *незак.* **адасабля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **адасабле́нне**, -я, *н.*

АДАСО́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак.* **1.** *каго-што.* Аддзяліцца, выдзеліць з агульнага, цэлага; паставіць у асобае становішча. *А. участак зямлі ў садзе.* **2.** *што.* У граматыцы: зрабіць адасобленым (у 2 знач.). *А. азначэнне.* ‖ *незак.* **адасабля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адасабле́нне**, -я, *н.*

АДАСО́БЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Асобны. *Жыць адасоблена* (прысл.). **2.** У граматыцы: выдзелены ў гаворцы інтанацыяй і паўзамі, на пісьме — знакамі прыпынку. *Адасобленае азначэнне.* ‖ *наз.* **адасо́бленасць**, -і, *ж.*

АДАСПА́ЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца; -пі́ся; *зак.* Выспацца пасля недасыпання. *А. за водпуск.* ‖ *незак.* **адсыпа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДАССА́ЦЬ, -ссу́, -ссе́ш, -ссе́; -ссём, -ссяце́, -ссу́ць; -ссі́; -сса́ны; *зак.* **1.** *што і чаго.* Ссаннем аддзяліць, убавіць. *П'яўкі адассалі многа крыві.* **2.** Кончыць ссаць. ‖ *незак.* **адсыса́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што* (разм.). Адкрыць, выцягнуўшы корак, затычку. *А. бутэльку.* ‖ *незак.* **адтыка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адтыка́нне**, -я, *н.*

АДАХВО́ЦІЦЬ, -во́чу, -во́ціш, -во́ціць; -во́чаны; *зак., каго ад чаго* (разм.). Адвучыць,

адбіць ахвоту рабіць што-н. *А. ад курэння.* ‖ *незак.* **адахвочваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДАЧХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Кончыць чхаць, адчуць палёгку пасля чхання.

АДБА́ВІЦЬ, -ба́ўлю, -ба́віш, -ба́віць; -ба́ўлены; *зак., што* і *чаго.* Аддзяліць, адліць, адсыпаць і пад. частку чаго-н. *А. малака са збана.* ‖ *незак.* **адбаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. *Хоць адбаўляй каго-, чаго-н.* (надта многа; разм.). ‖ *наз.* **адбаўле́нне,** -я, *н.* і **адба́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

АДБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *зак.* Перастаць балець, супакоіцца.

АДБАМБІ́ЦЦА, -блю́ся, -бі́шся, -бі́цца; -бі́мся, -біце́ся, -бя́цца; *зак.* (разм.). Кончыць бамбіць. *Лётчыкі адбамбіліся.*

АДБАРАБА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак.* **1.** Кончыць барабаніць. **2.** *што* і *без дап.* Паспешліва, невыразна прачытаць, выступіць і пад. (разм.). *А. адказ.* **3.** Адслужыць, адпрацаваць доўгі час на якой-н. цяжкай або малацікавай службе, рабоце (разм.). *А. дзесяць гадоў на будаўніцтве.*

АДБАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; -ро́нены; *зак., каго-што.* Абараніць каго-н., засцерагчы ад чыіх-н. непрыхільных, варожых дзеянняў. *А. ад хуліганаў.* ‖ *незак.* **адбаранá ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *звар.* **адбараніцца,** -ранюся, -ро́нішся, -ро́ніцца; *незак.* **адбараня́цца,** -ня́юся, -ня́ешся, -ня́ецца.

АДБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежаце́, -бягу́ць; -бяжы́; *зак.* Бягом аддаліцца ад каго-, чаго-н. *А. ад лесу. Хваля адбегла ад берага* (перан.). ‖ *незак.* **адбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДБЕ́ГЧЫСЯ, -бягу́ся, -бяжы́шся, -бяжы́цца; -бяжы́мся, -бежыце́ся, -бягу́цца; -бяжы́ся; *зак.* Тое, што і адбегчы. *Хлопчык адбегся ад хаты.* ‖ *незак.* **адбяга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДБЕ́ЛАЧНЫ, АДБЕ́ЛКА, АДБЕ́ЛЬВАННЕ, -ВАЦЬ, АДБЕ́ЛЬНЫ *гл.* адбяліць.

АДБІВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для адбівання светлавых, цеплавых і інш. прамянёў, хваль і пад.

АДБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* адбіць. **2.** *што* і *без дап.* Мерна, рытмічна стукаць, удараць. *Салдаты адбіваюць крок. А. паклоны* (кланяцца).

АДБІРА́ННЕ, АДБІРА́ЦЬ *гл.* адабраць[1].

АДБІ́ТАК, -тка *і* -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** -тка. Адлюстраванне чаго-н. на гладкай паверхні. *А. твару ў люстэрку.* **2.** -тка. След, які застаўся на чым-н. *Адбіткі пальцаў на шкле. Адбіткі птушыных лапак на вільготным пяску.* **3.** -тка. Тэкст, малюнкі і пад., адціснутыя паліграфічным спосабам. *А. тэксту на паперы.* **4.** -тку. Перадача ў вобразах і паняццях чаго-н. *А. жыцця ў рамане.* **5.** -тку. След, знак чаго-н. *А. журбы на тварах людзей. Час кладзе на ўсё свой а.*

АДБІ́ЦЦА, адаб'ю́ся, адаб'е́шся, адаб'е́цца; адаб'ёмся, адаб'яце́ся, адаб'ю́цца; адбі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і адламацца. *Ручка кубка адбілася.* **2.** Даць адпор, абараніцца. *А. ад ворага.* **3.** *ад каго-чаго.* Адстаць ад тых, з кім быў разам (разм.). *А. ў дарозе ад кампаніі.* **4.** *ад каго-чаго.* Парваць сувязь з кім-, чым-н., перастаць рабіць што-н., займацца чым-н. (разм.). *А. ад дому. А. ад вучобы. А. ад рук* (перастаць слухацца, падпарадкоўвацца). **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сустрэўшы на шляху перашкоду, змяніць свой напрамак на другі, адваротны (пра гукі, прамяні і пад.). *Крык адбіўся рэхам у гарах.* **6.** Адлюстравацца на гладкай паверхні. *Дрэва адбілася ценем у вадзе.* **7.** *перан.* Адлюстравацца ў вобразах, паняццях. *У лірыцы адбілася жыццё людзей.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымаць вонкавае праяўленне, выявіцца (пра пачуцці, стан і пад.). *Трывога адбілася на твары жанчыны.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выклікаць сабой якое-н. пачуццё; адазвацца. *Родныя далягляды навек адаб'юцца ў душы.* **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *на кім-чым.* Зрабіць уздзеянне, уплыў на каго-, што-н. *Цяжкая праца адбілася на здароўі.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакінуць адбітак. *На пяску адбіліся сляды ног.* ‖ *незак.* **адбіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДБІ́ЦЬ, адаб'ю́, адаб'е́ш, адаб'е́, адаб'ём, адаб'яце́, адаб'ю́ць; адбі́; адбі́ты; *зак.* **1.** *што.* Аддзяліць, адламаць ударам. *А. ручку кубка. А. дошку.* **2.** *што.* Адкінуць сустрэчным ударам. *А. мяч рукою. А. атаку.* **3.** *перан., што.* Адказваючы на абвінавачанні, прыдзіркі і пад., абвергнуць іх. *А. нападкі крытыканаў.* **4.** *каго-што.* Вярнуць сабе сілаю, з боем. *А. горад.* **5.** *каго-што.* Прыцягнуць, прывабіць да сябе, аддаліўшы ад другога (разм.). *А. чужога мужа. А. пакупнікоў.* **6.** *перан., што.* Прымусіць баяцца што-н. рабіць; знішчаць, адабраць (памяць, жаданне і пад.) (разм.). *А. ахвоту спрачацца. Гора адбіла памяць.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Адлюстраваць чый-н. вобраз (пра гладкую паверхню). *Люстра адбіла малады ячшэ твар жанчыны.* **8.** *каго-што.* Адлюстраваць, паказаць у вобразах. *А. жыццё ў мастацтве.* **9.** *што.* Абазначыць ударамі, звонам і пад. *А. такт рукой. Гадзіннік адбіў дванаццаць. А. тэлеграму* (паслаць; разм.). **10.** *што.* Ударам пашкодзіць што-н., зрабіць балючым. *А. печань. А. глузды. А. далоні.* **11.** *што.* Навастрыць, выраўнаваць лязо касы і пад., б'ючы малатком. *А. касу.* **12.** *што.* Ударамі размякчыць. *А. мяса.* **13.** *што.* Памераўшы, вылзеліць участак чаго-н.; аддзяліць, перагарадзіўшы. *А. участак пашы.* ‖ *незак.* **адбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **адбіва́нне,** -я, *н.* і **адбіццё,** -я́, *н.* (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **адбі́ўка,** -і, *ДМ* -бі́ўцы, *ж.* (да 9, 10 і 11 знач.), **адбо́й,** -ю, *м.* (да 2 знач.; спец.) *і* **адбо́йка,** -і, *ДМ* -бо́йцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.). *Адбіўка касы. Адбой мяча рукой. Адбойка вугалю ў забоі.*

АДБЛІ́СКВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Даваць водбліск; адсвечваць. *Маланкі адблісквалі далёкім святлом.*

АДБО́Й, -бо́ю, *м.* **1.** *гл.* адбіць. **2.** Сігнал (першапачаткова барабанны), які апавяшчае аб заканчэнні чаго-н. *Біць (даць) адбой* (таксама перан.: адмаўляцца ад свайго рашэння, думкі). *А. паветранай трывогі.* ◊ **Адбою няма (не будзе)** *ад каго-чаго* (разм.) — вельмі многа каго-, чаго-н.

АДБО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які служыць для адбівання чаго-н. *А. малаток.*

АДБО́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Горнарабочы, які пры дапамозе адбойнага малатка аддзяляе кавалкі карысных выкапняў ад масіву.

АДБО́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* адабраць[1]. **2.** Вылучэнне каго-, чаго-н. з якога-н. асяроддзя. *Натуральны а.* (выжыванне найбольш прыстасаваных, моцных арганізмаў; спец.).

АДБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які служыць для адбору каго-, чаго-н. *Адборачная камісія. Адборачныя спаборніцтвы* (спартыўныя спаборніцтвы для адбору мацнейшых спартсменаў).

АДБО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Адабраны, лепшы па якасці. *Адборная бульба.* **2.** Вельмі грубы, непрыстойны. *За сцяной чулася адборная лаянка.*

АДБРАДЗІ́ЦЬ[1], -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* (разм.). Правесці мяжу на сенакосе, адмежаваць. ‖ *незак.* **адбро́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДБРАДЗІ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв.; -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* (разм.). Кончыць, перастаць брадзіць[2]. *Квас адбрадзіў. Піва адбрадзіла.*

АДБРАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго-што* (спец.). Аддзяліць бракаванае, недабраякаснае. *А. маладняк. А. фрукты.* ‖ *незак.* **адбрако́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адбрако́ўванне,** -я, *н. і* **адбрако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

АДБРАХА́ЦЦА, -рашу́ся, -рэ́шашся, -рэ́шацца; -рашы́ся; *зак.* (разм.). Сварачыся, спрачаючыся, адказаць на папрокі, нападкі. ‖ *незак.* **адбрэ́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДБРЫКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., ад каго-, чаго* (разм.). **1.** Брыкаючыся, адбіцца ад каго-, чаго-н., аддаліць ад сябе. **2.** *перан.* Пазбавіцца ад чаго-н. непажаданага (разм.). *А. ад даручэння.* ‖ *незак.* **адбры́кваццa,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДБРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак., каго (што)* (разм.). Рэзка або абразліва адказаць каму-н., адмаўляючы ў чым-н. або лаячыся. ‖ *незак.* **адбрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДБУДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* **1.** Закончыць пабудову чаго-н. для сябе. *Да восені адбудуемся.* **2.** Пабудавацца нанава, аднавіць жыллё пасля разбурэння, пажару і пад. *Вёска нанава адбудавалася.* ‖ *незак.* **адбудо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* **1.** Закончыць пабудову чаго-н.; пабудаваць. *Адбудавалі цудоўную школу.* **2.** Пабудаваць нанава, аднавіць што-н. пасля разбурэння, пажару і пад. *А. горад.* ‖ *незак.* **адбудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адбудо́ва,** -ы, *ж.* (да 2 знач.); *прым.* **адбудо́ўчы,** -ая, -ае. *А. перыяд.*

АДБУКСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што* (спец.). Адвесці на буксіры. *А. баржу.*

АДБЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бу́дзецца; *зак.* Ажыццявіцца, прайсці, быць праведзеным; здарыцца. *Раніцай на заводзе адбыўся мітынг. Прэм'ера спектакля адбылася вечарам.* ‖ *незак.* **адбыва́цца,** -а́ецца.

АДБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бы́ў, -была́, -ло́; -бу́дзь; *зак.* **1.** *што.* Выканаць якую-н. павіннасць; прабыць вызначаны тэрмін дзе-н. *А. чаргу на дзяжурстве. А. тэрмін пакарання.* **2.** Паехаць, адправіцца куды-н. (афіц.). *Баец выпісаўся і адбыў на фронт.* **3.** Абысціся, абмежавацца чым-н. *Дзякуем не адбудзеш* (прымаўка). ◊ **Не адбудзе і не прыбудзе** (разм.) — не будзе ні выгоды, ні страты. ‖ *незак.* **адбыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **адбыва́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *наз.* **адбыццё,** -я́, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

АДБЯГА́ЦЦА, -ГА́ЦЬ *гл.* адбегчыся, адбегчы.

АДБЯЛІ́ЦЬ, -бялю́, -бе́ліш, -бе́ліць; -бе́лены; *зак., што.* Зрабіць белым, выбеліць. *А. палатно.* ‖ *незак.* **адбе́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адбе́льванне,** -я, *н.* і **адбе́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. Адбельванне драўніннай масы.* ‖ *прым.* **адбе́льны,** -ая, -ае *і* **адбе́лачны,** -ая, -ае. *Адбельны цэх. Адбелачныя матэрыялы.*

АДВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго (што)* (разм.). Вабячы, адцягнуць, адвесці. *А. паляўнічага.* ‖ *незак.* **адваблівáць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Смеласць, рашучасць. *Узнагародзіць за адвагу. А. гарады бярэ* (прыказка).

АДВА́ДЗІЦЬ, -ва́джу, -ва́дзіш, -ва́дзіць; -ва́джаны; *зак., каго (што) ад чаго* (разм.). Адвучыць ад якой-н. прывычкі, ад хаджэння

да каго-н. або куды-н. *А. ад курэння.* ‖ *незак.* **адва́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВАДЗЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які адвадзянеў, стаў вадзяністым. *Адвадзянелае чарніла.*

АДВАДЗЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Стаць вадзяністым, звадзянець. *Чарніла адвадзянела.*

АДВАЁЎВАЦЬ *гл.* адваяваць.

АДВА́ЖНЫ, -ая, -ае. Смелы, рашучы. *А. баец.* ‖ *наз.* **адва́жнасць,** -і, *ж.*

АДВА́ЖЫЦЦА, -жуся, жышся, -жыцца; *зак., на што* і *з інф.* Праявіць адвагу, рашучасць, асмеліцца. *А. на смелы ўчынак.* ‖ *незак.* **адва́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДВА́ЖЫЦЬ, -жу, жыш, -жыць; -жаны; *зак., што* і *чаго.* Аддзяліўшы, узважыць частку чаго-н. *А. кілаграм цукру.* ‖ *незак.* **адва́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВАКА́Т, -а, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Юрыст, які абараняе на судзе чые-н. інтарэсы; абаронца. *Наняць адваката.* ‖ *прым.* **адвака́цкі,** -ая. -ае.

АДВАКАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Адвакаты. *Абласная а.* **2.** Дзейнасць адваката. *Займацца адвакатурай.*

АДВАКА́ЦТВА, -а, *н.* Дзейнасць адваката.

АДВА́Л[1], -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *гл.* адваліць[1]. **2.** -а. Прыстасаванне ў плузе для адразання і пераварочвання пласта зямлі. **3.** -а. Перавернуты пласт зямлі. **4.** -а. Насып з пустых парод, шлаку і пад. на горных распрацоўках (спец.). ‖ *прым.* **адва́льны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.).

АДВА́Л[2], -у, *м.:* **да адвалу** (разм.) — да сыці. *Наесціся да адвалу.*

АДВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -лакло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Валачачы, адцягнуць. *А. мяшок з бульбай.* ‖ *незак.* **адвалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліўшыся, упасці. *Кавалак тынку адваліўся.* **2.** Схіліць тулава назад; адкінуцца (разм.). *А. на спінку крэсла.* **3.** Наеўшыся, адсунуцца ад стала, пакінуць есці (разм.). *А. ад клёцак.* **4.** *перан.* Паменшаць (пра мароз, спёку і пад.). *Мароз адваліўся, і пайшоў снег.* ‖ *незак.* **адва́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДВАЛІ́ЦЬ[1], -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што.* **1.** Адвярнуць, адкінуць што-н. ад чаго-н. *А. камень ад дзвярэй. А. завалу і адчыніць вароты.* **2.** Выдзеліць, даць, расшчодрыўшыся (разм. іран.). *А. ладны кавалак сала. А. сто тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **адва́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адва́львание,** -я, *н.* (да 1 знач.), **адва́л,** -у, *м.* (да 1 знач.) *і* **адва́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.) ‖ *прым.* **адва́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

АДВАЛІ́ЦЬ[2], -алю́, -а́ліш, -а́ліць; *зак.* Аб суднах, плывучых сродках: адплысці ад берага, прыстані. *Параход адваліў у тры гадзіны.* ‖ *незак.* **адва́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адва́льванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **адва́льны,** -ая, -ае (спец.). *А. гудок.*

АДВА́Р, -у, *м.* Вадкасць, насычаная варам таго, што ў ёй варылася. *Рысавы а.* ‖ *прым.* **адва́рны,** -ая, -ае.

АДВАРАЖЫ́ЦЬ, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць; -ро́жаны; *зак., каго-што.* Паводле ўяўленняў забабонных людзей: варажбой зняць чары з каго-н. ‖ *незак.* **адваро́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВА́РАНЫ, -ая, -ае. Вараны, звараны. *Адвараная бульба. Адваранае мяса.*

АДВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адагнуты і прыгладжаны край адзення ці абутку. *Пінжак з шырокімі адваротамі.* **2.** Адваротны бок чаго-н. (кнігі, паштоўкі і пад.). *Подпіс на адвароце здымка.*

АДВАРО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які накіраваны ў супрацьлеглы бок. *Адваротнае вярчэнне. Кінуцца ў а. бок.* **2.** Супрацьлеглы. *Адыманне ёсць дзеянне, адваротнае складанню. А. сэнс.* **3.** Супрацьлеглы вонкаваму, левы бок прадмета. *Распісацца на адваротным баку паштоўкі. Доказ ад адваротнага* (наз.). *А. бок медаля* (таксама перан.: другі, звычайна адмоўны бок чаго-н.).

АДВАРО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адвярнуцца, -ць.

АДВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* Зварыцца. *Бульба адварылася.* ‖ *незак.* **адва́рвацца,** -аецца.

АДВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць; -ва́раны; *зак., што.* Зварыць. *А. грыбы.* ‖ *незак.* **адва́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВАСТРЫ́ЦЬ, -вастру́, -во́стрыш, -во́стрыць; -во́страны; *зак., што.* Навастрыць, завастрыць. *А. косы. А. зброю* (перан.: падрыхтавацца да дзеянняў). ‖ *незак.* **адво́стрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адво́стрыванне,** -я, *н.*

АДВАЯВА́ЦЦА, -ваю́юся, -ваю́ешся, -ваю́ецца; -ваю́йся; *зак.* (разм.). Тое, што і адваяваць (у 2 знач.). *Адваяваўся салдат.*

АДВАЯВА́ЦЬ, -ваю́ю, -ваю́еш, -ваю́е; -ваю́й; -ваява́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Вярнуць вайной. *А. сваю зямлю ў захопнікаў.* **2.** Кончыць ваяваць (разм.). *Салдат сваё адваяваў.* **3.** *перан.* Дамагчыся чаго-н. настойлівасцю. *А. пераходны сцяг.* ‖ *незак.* **адваёўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

АДВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *каго-што.* Наведаць каго-, што-н., пабываць у каго-н. дзе-н. *А. хворага сябра. А. родны кут.* **2.** *чаго.* Пакаштаваць, паспытаць. *А. спелых груш.* ‖ *незак.* **адве́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адве́дванне,** -я, *н.*

АДВЕ́ДЗІНЫ, -дзін. Сяброўскае наведванне каго-н. *Прыйсці ў а.*

АДВЕ́ДКІ, -дак. **1.** Наведванне жанчыны, якая нарадзіла дзіця. *Прыйсці ў а. з пірагамі.* **2.** Тое, што і адведзіны.

АДВЕ́ЗЦІ, -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; -вёз, -ве́зла; -вязі́; -ве́зены; *зак., каго-што.* **1.** Везучы, даставіць каго-, што-н.; завезці куды-н. *А. госця дадому.* **2.** Везучы, убраць на пэўную аддегласць. *А. з дарогі каменне.* ‖ *незак.* **адво́зіць,** -во́жу, -во́зіш, -во́зіць. ‖ *наз.* **адво́з,** -у, *м. і* **адво́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (разм.).

АДВЕ́ЙВАЦЬ *гл.* адвеяць.

АДВЕ́КУ, *прысл.* Спрадвеку, з даўніх часоў. *Тут ваўкі а. вядуцца.*

АДВЕ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Невялікі груз на шнуры або нітцы для вызначэння вертыкальнага напрамку; грунтвага. *Шнур з адвесам.*

АДВЕ́СІЦЬ, -ве́шу, -ве́сіш, -ве́сіць; -ве́шаны; *зак., што.* Адкрыць што-н. завешанае; зняць або адсунуць убок тое, чым было што-н. завешана. *А. акно.* ◊ **Адвесіць губы** (разм. неадабр.) — надзьмуцца, пакрыўдзіцца. ‖ *незак.* **адве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЕСЛАВА́ЦЬ, -вяслу́ю, -вяслу́еш, -вяслу́е; -вяслу́й; *зак.* Вяслуючы, аддаліцца, адплыць ад чаго-н. *А. ад берага.* ‖ *незак.* **адвясло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́, -вяло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Ведучы, даставіць куды-н. *А. дзяцей дадому.* **2.** *каго-што.* Ведучы, накіраваць убок. *А. ўбок. А. ад спакусы* (перан.). **3.** *што.* Змяніць напрамак руху чаго-н., адхіліць што-н. *А. руку. А. вочы.* **4.** *перан., каго-што.* Адхіліць што-н. непрыдатнае, неадпаведнае. *А. кандыдатуру. А. бяду.* **5.** *што.* Даць у чыё-н. распараджэнне, выдзеліць для якой-н. мэты. *А. залу для пасяджэнняў. А. ўчастак пад сад.* **6.** *што.* Аддінеіць, адчарціць. *А. палі ў сшытку.* ◊ **Адвесці душу** (разм.) — падзяліцца з кім-н. тым, што набалела; задаволіць якое-н. моцнае жаданне. **Вачэй не адвесці** (разм. адабр.) — пра што-н. вельмі прыгожае, прывабнае. ‖ *незак.* **адво́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **адво́д,** -у, *М* -дзе, *м. і* **адвядзе́нне,** -я, *н.*

АДВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Спрадвечны; які існуе з даўніх часоў. *Адвечныя балоты. Адвечная тайна.* ‖ *наз.* **адве́чнасць,** -і, *ж.*

АДВЕ́ШВАЦЬ *гл.* адвесіць.

АДВЕ́ЯЦЬ, -ве́ю, -ве́еш, -ве́е; -ве́й; -ве́яны; *зак., што.* **1.** Выдаліць веяннем мякіну і пад. са збожжа. *А. шалупінне ад зерня.* **2.** Кончыць веяць. ‖ *незак.* **адве́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЁРТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Інструмент для закручвання і выкручвання шрубаў. ‖ *прым.* **адвёртачны,** -ая, -ае.

АДВІВА́ЦЬ *гл.* адвіць.

АДВІ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Адмаўляцца, ухіляцца ад чаго-н. *А. ад даручэнняў.* ‖ *зак.* **адвільну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **адві́льванне,** -я, *н.*

АДВІСЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сі́цца; *зак.* (разм.). Павісеўшы разгладзіцца. *Сукенка адвісела.*

АДВІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які адвіс, апусціўся; абвіслы. *Адвіслыя кішэні. Адвіслыя губы.* ‖ *наз.* **адві́сласць,** -і, *ж.*

АДВІ́СНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ві́сне; -ві́с, -ві́сла; *зак.* Апусціцца, страціўшы пругкасць. *Шчокі адвіслі.* ‖ *незак.* **адвіса́ць,** -а́е.

АДВІТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Развітальны, які бывае пры адвітанні. *Адвітальныя поціскі рук.*

АДВІТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Развітацца, абмяняцца адвітальнымі словамі, поціскам рук і пад. *Госці адвіталіся і пайшлі.* ‖ *незак.* **адвіта́цца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адвіта́нне,** -я, *н.*

АДВІ́ЦЬ, адаўю́, адаўе́ш, адаўе́; адаўём, адаўяце́, адаўю́ць; адві́ў, -віла́, -віло́; -ві́; -ві́ты; *зак., што* і *чаго.* Развіваючы, аддзяліць частку навітага. *А. частку пражы на клубок.* ‖ *незак.* **адвіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДВО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* адвесці. **2.** Заява аб адхіленні каго-н. ад удзелу ў чым-н. *Даць а. кандыдату.* **3.** Адгалінаванне (у трубе, электрасетцы і пад.). *А. ад батарэі.* ◊ **Для адводу вачэй** (разм.) — з мэтай адцягнуць увагу ад чаго-н.

АДВО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Галінка або частка кораня з вочкамі, пасаджаныя асобна для самастойнага росту. *Размнажэнне адводкамі.* **2.** Пчаліны рой, які толькі што ўтварыўся і аддзяліўся ад старога.

АДВО́ДЗІЦЬ *гл.* адвесці.

АДВО́ДНЫ, -ая, -ае. Які служыць для адводу чаго-н. убок. *Адводная труба. А. канал.*

АДВО́З, АДВО́ЗІЦЬ, АДВО́ЗКА *гл.* адвезці.

АДВО́ЛЬНЫ -ая, -ае. **1.** Нічым не абмежаваны, вольны. *Адвольныя рухі.* **2.** Які праводзіцца самавольна. *Адвольнае рашэнне.* **3.** Бяздоказны, непераканаўчы, беспадстаўны. *Адвольнае тлумачэнне.* ‖ *наз.* **адво́льнасць,** -і, *ж.*

АДВО́РВАЦЬ *гл.* адараць.

АДВО́СТРЫВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* адвастрыць.

АДВУЧЫ́ЦЦА, -вучу́ся, -ву́чышся, -ву́чыцца; *зак.* **1.** *ад чаго* і *з інф.* Адвыкнуць ад чаго-н. *А. курыць.* **2.** Закончыць навучанне або знаходзіцца на вучобе нейкі час (разм.). *А. ў сярэдняй школе. Адвучыўся год на курсах.* ‖ *незак.* **адву́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

АДВ—АДГ

АДВУЧЫЦЬ, -вучу́, -ву́чыш, -ву́чыць; -ву́чаны; *зак.* **1.** *каго (што) ад чаго* і *з інф.* Прымусіць адвыкнуць ад чаго-н. *А. ад курэння.* **2.** *каго (што)* і *без дап.* Закончыць вучэнне, перастаць вучыць, навучаць (разм.). **3.** *каго ад чаго.* Спыніць кармленне малаком маці. *А. дзіця ад грудзей.* ‖ *незак.* **адвучваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЫКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -вык, -кла; -ні; *зак.* **1.** *ад чаго* і *з інф.* Пазбавіцца ад якой-н. прывычкі. *А. ад курэння.* **2.** *ад каго-чаго.* Перастаўшы бываць дзе-н. ці бачыцца з кім-н., стаць каму-н. далёкім, чужым. *А. ад старых сяброў.* ‖ *незак.* **адвыкаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адвыканне,** -я, *н.*

АДВЯДЗЕННЕ *гл.* адвесці.

АДВЯЗАЦЦА, -вяжу́ся, -вя́жашся, -вя́жацца; -вяжы́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Развязацца, вызваліцца ад прывязі. *Сабака адвязаўся. Вяроўка адвязалася.* **2.** *перан., ад каго.* Перастаць дакучаць каму-н. (разм.). *Адвяжыся ты ад мяне.* **3.** *перан., ад каго-чаго.* Пазбавіцца ад каго-, чаго-н. непажаданага, непрыемнага (разм.). *Хацелася хутчэй а. ад такога чалавека.* ‖ *незак.* **адвязвацца,** -аецца (да 1 знач.).

АДВЯЗАЦЬ, -вяжу́, -вя́жаш, -вя́жа; -вяжы́; -вя́заны; *зак., каго-што.* Вызваліць ад прывязі, аддзяліць ад чаго-н. (прывязанае, завязанае). *А. каня. А. вяроўку.* ‖ *незак.* **адвязваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЯРНУЦЦА, -вярну́ся, -ве́рнешся, -ве́рнецца; -вярні́ся; *зак.* **1.** Павярнуцца ўбок; павярнуць галаву. *А. ад акна.* **2.** *перан., ад каго-чаго.* Парваць сувязі, адносіны з кім-н.; адмовіцца ад чаго-н. *А. ад здрадніка.* ◊ **Бог адвярнуўся** *ад каго* (разм.) — пра беспералынныя няўдачы. ‖ *незак.* **адварочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДВЯРНУЦЬ, -вярну́, -ве́рнеш, -ве́рне; -вярні́; -ве́рнуты; *зак., каго-што.* **1.** Павярнуць у другі бок. *А. галаву ўбок.* **2.** Варочаючы, адняць, адсунуць. *А. камень.* **3.** Паставіць на месца што-н. перавернутае, абернутае. *А. воз. А. ночвы.* **4.** Адагнаць, накіраваць у другі бок (пра жывёлу). *А. карову ад жыта.* **5.** Адагнуць край чаго-н. *А. халявы ботаў.* **6.** *безас.* Аб пачуцці агіды, непрыязнасці да каго-, чаго-н. (разм.). *Адвярнула ад гарэлкі.* ◊ **Нос адвярнуць** (разм. неадабр.) — выказаць сваё незадавальненне чым-н. ‖ *незак.* **адварочваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДВЯСЛОЎВАЦЬ *гл.* адвесласлаць.

АДВЯЧОРАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Перадвячэрні час. *Быў ранні а.* ‖ *прым.* **адвячоркавы,** -ая, -ае. *А. час.*

АДВЯЧОРКАМ, *прысл.* Перад самым вечарам. *Зайсці а. да суседа.*

АДГАБЛЯВАЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *зак., што.* Габлюючы, зрабіць роўным, гладкім. *А. падлогу ў новай хаце.* ‖ *незак.* **адгаблёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАВАРЫЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* Ухіліцца ад чаго-н., спасылаючыся на якія-н. абставіны. *Ледзь адгаварыўся ад даручэння.* ‖ *незак.* **адгаворвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДГАВАРЫЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., каго (што) ад чаго* і *з інф.* Пераканаць не рабіць чаго-н. *А. ад задуманага плана. Адгаварылі ехаць так далёка.* ‖ *незак.* **адгаворваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАВОРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Спасылка на што-н. з мэтай ухіліцца, адмовіцца ад чаго-н. *Ён знойдзе адгаворку.*

АДГАВОРЫ, -аў (разм.). Адмаўленне ад чаго-н. *Ён на ўсё знойдзе а.*

АДГАДАВАЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -даваны; *зак.* **1.** *што.* Даць адрасці чаму-н. *А. бараду.* **2.** *каго (што).* Выгадаваць, адкарміць. *А. кабана.* ‖ *незак.* **адгадоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адгадоўванне,** -я, *н.*

АДГАДАЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Угадаць, здагадацца, прадбачыць. *А. загадку. А. ход падзей.* ‖ *незак.* **адгадваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адгадванне,** -я, *н. і* **адгадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

АДГАДЗІЦЬ, -гаджу́, -го́дзіш, -го́дзіць; *зак.* (разм.). Робячы што-н. добрае, аддзякаваць за паслугу. ‖ *незак.* **адгоджваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* адгадаць. **2.** Адказ на загадку; рашэнне, якое раскрывае якую-н. тайну. *Дык вось дзе а.!*

АДГАДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які ўмее адгадваць. ‖ *ж.* **адгадчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АДГАЛІНАВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* адгалінавацца, -ваць. **2.** Бакавы адростак, галіна. *Таполя дае шмат адгалінаванняў.* **3.** Частка дарогі, ракі і пад., якая адыходзіць убок. *А. арашальнага канала.* **4.** *перан.* З'ява, што ўяўляе сабой частку чаго-н. асноўнага, галоўнага. *Розныя адгалінаванні сектанцтва.*

АДГАЛІНАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́ецца; *зак.* Утварыцца (пра адгалінаванні). *Ад шашы адгалінавалася некалькі дарог.* ‖ *незак.* **адгаліноўвацца,** -аецца; *наз.* **адгаліноўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адгалінаванне,** -я, *н. і* **адгаліненне,** -я, *н.*

АДГАЛІНАВАЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -наваны; *зак., што* (спец.). Зрабіць адгалінаванне (у 2 і 3 знач.). *А. парастак. А. дарогу.* ‖ *незак.* **адгаліноўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **адгаліноўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адгалінаванне,** -я, *н. і* **адгаліненне,** -я, *н.*

АДГАЛІНЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* адгалінавацца, -ць. **2.** Тое, што і адгалінаванне (у 2, 3 і 4 знач.).

АДГАЛОСАК, -ску, *мн.* -скі, -скаў, *м.* **1.** Рэха, водгулле. *Плывуць адгалоскі ад песень.* **2.** *чаго.* Аслаблены адлегласцю гук чаго-н. *Адгалоскі грому.* **3.** *перан., чаго.* Тое, што з'яўляецца вынікам чаго-н., адказам на якія-н. з'явы, падзеі. *Пазма з'явілася адгалоскам грамадскіх падзей.*

АДГАМАНІЦЬ, -маню́, -мо́ніш, -мо́ніць; *зак.* Скончыць гамонку, перастаць гаманіць. *Адгаманілі дзядзькі і разышліся. Усё прайшло, адгаманіла* (перан.).

АДГАНЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* адагнацца, -ць.

АДГАРАДЗІЦЦА, -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *зак.* **1.** Аддзяліцца, паставіўшы якую-н. агароджу. *А. высокім плотам. А. шырмай.* **2.** *перан.* Адасобіцца, парваць сувязь з кім-н. *А. ад усяго свету.* ‖ *незак.* **адгароджвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДГАРАДЗІЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., каго-што.* **1.** Аддзяліць, паставіўшы якую-н. агароджу, перагародку. *А. участак пашы. А. шырмай.* **2.** *перан.* Аддзяліць, адасобіць ад каго-, чаго-н., пазбавіць зносін з кім-, чым-н. *А. ад жыцця.* ‖ *незак.* **адгароджваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАРНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -го́рнецца; *зак.* Павярнуцца з аднаго боку на другі (пра лісты ў кнізе), перагарнуцца. ‖ *незак.* **адгортвацца,** -аецца.

АДГАРНУЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак., што.* **1.** Адгрэбці, адсунуць убок. *А. попел.* **2.** Адхіліць, адвесці ўбок. *А. валасы.* **3.** Разгарнуць, адкрыць (кнігу, сшытак і пад.); павярнуць з аднаго боку на другі, перагарнуць (старонку, ліст і пад.). *А. лісток календара.* ‖ *незак.* **адгортваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАРОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Тое, што і перагародка. *Дашчаная а.*

АДГАРТАЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Гартаючы, перакінуць некалькі лістоў (кнігі, сшытка і пад.). *А. шэсць старонак.* ‖ *незак.* **адгортваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДГАРЭЛЫ, -ая, -ае. Які адгарэў, адпаў, адваліўся. *А. сучок.*

АДГАРЭЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *зак.* **1.** Кончыць гарэць. **2.** Перагарэўшы, адваліцца, адпасці. *Сук адгарэў.* **3.** *перан.* Скончыцца, мінуцца. *Усё адышло, адгарэла.* ‖ *незак.* **адгарваць,** -ае *і* **адгараць,** -а́е.

АДГАСЦІЦЬ, -гашчу́, -го́сціш, -го́сціць; *зак.* **1.** Пагасціць некаторы час. *Цэлы месяц адгасціў у сяброў.* **2.** Скончыць гасціць.

АДГАСЦЯВАЦЬ, -цю́ю, -цю́еш, -цю́е; -цю́й; *зак.* (разм.). Тое, што і адгасціць.

АДГІНАННЕ *гл.* адагнуць.

АДГІНАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адагнуцца, -ць.

АДГЛЫНУЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* і *чаго* (разм.). Адпіць, крыху глынуўшы. *А. вады.*

АДГЛЯНЦАВАЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цаваны; *зак., што.* Навесці глянец, бляск на што-н. *А. паркет.*

АДГНІСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе́; -гніў, -гніла́, -ло́; *зак.* Тое, што і адгніць.

АДГНІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе́; -гніў, -гніла́, -ло́; *зак.* Згніўшы, адваліцца, адпасці. *Сукі на дрэве адгнілі.* ‖ *незак.* **адгніваць,** -а́е.

АДГОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* (разм.). Аддзяка, адплата за што-н. *Быць у адгодзе.*

АДГОН, -у, *м.* **1.** *гл.* адагнаць. **2.** Малако, з якога сепаратарам адагнана, аддзелена смятана. *Наліць парасятам адгону.* **3.** Пра жывёлу: знаходжанне на пашы, не ў памяшканнях (спец.). *Авечкі на адгоне.* ‖ *прым.* **адгонны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *Адгонная жывёлагадоўля.*

АДГОНКА *гл.* адагнаць.

АДГОР'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Адгалінаванне асноўнага горнага ланцуга. *Адгор'і Карпат.*

АДГОРТВАЦЦА *гл.* адгарнуцца.

АДГОРТВАЦЬ *гл.* адгарнуць *і* адгартаць.

АДГРАБАЦЬ *гл.* адгрэбці.

АДГРУЗІЦЬ, -ружу́, -ру́зіш, -ру́зіць; -ру́жаны; *зак., што.* Пагрузіўшы, адправіць. *А. станкі для завода. А. вугаль.* ‖ *незак.* **адгружаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адгрузка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* ‖ *прым.* **адгрузачны,** -я, -ае.

АДГРУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** Перастаць грукаць. **2.** *перан., што.* Пабудаваць, зрабіць, арганізаваць што-н. вялікае, дарагое і пад. *А. сабе дом. А. польку на танцах.* **3.** *перан., што.* Працуючы, выконваючы абавязак, адбыць, адслужыць нейкі час. *Два гады на чыгунцы адгрукалі.*

АДГРЫЗЦІ, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -зі́; -зены; *зак., што.* Грызучы, адкусіць, ад'есці. ‖ *незак.* **адгрызаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДГРЫМЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мі́ць; *зак.* **1.** Перастаць грымець. *Адгрымеў гром.* **2.** *перан.* Прайсці, закончыцца. *Адгрымелі баі. Адгрымела яго слава.*

АДГРЭБЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Грабучы, адкінуць, адсунуць убок. *А. сена. А. смецце.* ‖ *незак.* **адграбаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДГУКНУЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Адказаць на покліч, адазвацца. *Дзе ты, адгукніся!* **2.** *перан.* Адазвацца нейкім чынам на якую-н. падзею, выказаць свае адносіны да яе. *А. рашучым выступленнем у друку.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Выклікаць якое-н. пачуццё, адчуванне ў каго-н. *Хай жа песня ў сэрцах ад-*

гукнецца. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Адбіцца на кім-, чым-н., зрабіць уплыў. *Памылка гэта адгукнецца ў вашым жыцці.* ‖ *незак.* **адгука́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **адгу́квацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДГУ́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* адгуляць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Час адпачынку за звышурочную працу. *Узяць а.*

АДГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** Скончыць гуляць, а таксама (*што;* разм.) скончыць адпачынак, водпуск. **2.** *што.* Пабыць у адгуле за звышурочную працу ў выхадны. **3.** *што.* Згуляць, адсвяткаваць (разм.). *А. вяселле.* ‖ *незак.* **адгу́льваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *наз.* **адгу́л,** -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (да 2 знач.). *Заўтра ў мяне а.*

АДГУЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *зак.* Перастаць гучаць. *Адгучалі песні птушак.*

АДГЭ́ТУЛЬ, *прысл.* З гэтага месца, ад гэтага месца, адсюль, з гэтай мясцовасці. *А. родам. Выехаць а.*

АДДАВА́ЦЦА *гл.* аддацца.

АДДАВА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -дае́; *незак., чым* (разм.). Мець які-н. прысмак, пах і пад. *Бочка аддае рыбай. Думка аддае даўнінай* (перан.).

АДДАВА́ЦЬ[2] *гл.* аддаць.

АДДАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -до́іцца; *зак.* (разм.). Перастаць даіцца (перад ацёлам). *Карова аддаілася.* ‖ *незак.* **аддо́йвацца,** -аецца.

АДДАІ́ЦЬ, -даю́, -до́іш, -до́іць; -до́ены; *зак., каго (што)* і *без дап.* **1.** Скончыць даіць. *А. кароў.* **2.** Выдаць крыху. *А. малака.* ‖ *незак.* **аддо́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДДАЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* аддаліць. **2.** Даль, далёкая адлегласць. *Дуб стаяў у аддаленні.*

АДДА́ЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ці адбываецца далёка. *Аддаленыя вёскі. А. шум.* **2.** Аддзелены вялікім прамежкам часу. *Аддаленая эпоха.* **3.** *перан.* Мала падобны. *Аддаленае падабенства.* ‖ *наз.* **адда́ленасць,** -і, *ж.*

АДДАЛІ́ЦЬ, -далю́, -далі́ш, -далі́ць; -далі́м, -даліце́, -даля́ць; -да́лены; *зак., каго-што.* Зрабіць больш далёкім (у прасторы, часе і пад.). *А. прадмет ад фотаапарата. А. сустрэчу.* ‖ *незак.* **аддаля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *звар.* **аддалі́цца,** -люся, -лі́шся, -лі́цца; -лі́мся, -ліце́ся, -ля́цца; *незак.* **аддаля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **аддале́нне,** -я, *н.*

АДДА́НЫ, -ая, -ае. Прасякнуты любоўю і вернасцю да каго-, чаго-н. *А. змагар. Адданыя справе людзі. Аддана* (прысл.) *працаваць.* ‖ *наз.* **адда́насць,** -і, *ж.*

АДДАРЫ́ЦЬ, -дару́, -до́рыш, -до́рыць; -до́раны; *зак., каму* (разм.). Зрабіць каму-н. падарунак у адказ. ‖ *незак.* **аддо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДДА́ЦЦА, -да́мся, -дасі́ся, -да́сца; -дадзі́мся, -дасце́ся, -даду́цца; *зак.* **1.** *каму-чаму* і *на што.* Аддаць сябе, пакарыцца не супраціўляючыся. *А. на волю пераможцы.* **2.** *каму-чаму.* Цалкам прысвяціць сябе каму-, чаму-н. *А. навуцы.* **3.** *каму.* Пра жанчыну: уступіць у палавую сувязь з кім-н. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Адгукнуцца, адазвацца, адбіцца. *У гарах аддалося рэха. Боль аддаўся ў паясніцы.* **5.** *безас.* Будзе аддадзена, заплачана. *Некалі аддасца.* ‖ *незак.* **аддава́цца,** -даюся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца.

АДДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; адда́ў, -дала́, -ло́; адда́й; аддадзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Вярнуць назад. *А. доўг. Што вінен, а. павінен* (прыказка). **2.** *каго-што.* Даць што-н. сваё каму-, чаму-н., выкарыстаць на што-н. *А. жыццё за Радзіму. А. усе сілы навуцы. Колькі аддаў за шапку?* (перан.: заплаціў; разм.). **3.** *каго каму* ці *за каго.* Выдаць замуж. *А. дачку за лейтэнанта.* **4.** *каго-што.* Здаць, уручыць з якой-н. мэтай, змясціць куды-н. *А. боты ў рамонт. А. сына ў школу.* **5.** *каго-што.* Танна прадаць (разм.). *А. за бясцэнак.* **6.** *што.* Зрабіць, выканаць (тое дзеянне, якое выражана назоўнікам). *А. загад* (загадаць). **7.** Зрабіць рэзкі, кароткі рух назад (пра зброю пры выстрале). *Ружжо аддало ў плячо. Аддае ў спіну* (безас.; перан.: пра боль). **8.** *што.* Адвязаць, паслабіць (спец.). *А. якар.* ‖ *незак.* **аддава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; -дава́й. ‖ *наз.* **адда́нне,** -я, *н.* (да 6 знач.; спец. і уст.) *і* **адда́ча,** -ы, *ж.* (да 1, 5, 7 і 8 знач.). *Даць грошы без аддачы. Аддача пры выстрале.*

АДДА́ЧА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* аддаць. **2.** Тое, што і каэфіцыент карыснага дзеяння (спец.). **3.** *перан.* Карысны вынік работы. *Працаваць з поўнай аддачай.*

АДДЗЕ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Падраздзяленне ў структуры якой-н. установы, прадпрыемства або ўстанова, якая ўваходзіць у склад якой-н. арганізацыі. *А. кадраў. Галантарэйны а. магазіна.* **2.** Тэматычна аб'яднаная частка кнігі, газеты. *А. хронікі ў газеце.*

АДДЗЕ́ЛАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па аддзелачных работах. ‖ *ж.* **аддзе́лачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДДЗЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* **1.** Наданне якога-н. пэўнага выгляду (шляхам рамонту, апрацоўкі, аздаблення і пад.). *А. кватэры.* **2.** Тое, што служыць упрыгожаннем, аздобай чаго-н. *Карункавая а.* ‖ *прым.* **аддзе́лачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Аддзелачныя работы.*

АДДЗЕ́РЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзяры́; -дзёрты; *зак., што.* Тое, што і ададраць. ‖ *незак.* **аддзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДДЗЕЯСЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: утвораны ад дзеяслова. *А. назоўнік.*

АДДЗІМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Дзьмучы, подыхам адносіць, адганяць назад ці ўбок. *А. пару ад спадачка.*

АДДЗІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ададрацца, -ць.

АДДЗЯЖУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* **1.** Закончыць дзяжурства. **2.** *што.* Правесці на дзяжурстве некаторы час. *А. ноч.* ‖ *незак.* **аддзяжу́рваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

АДДЗЯ́КА, -і, *ДМ* -дзяцы, *ж.* Адплата за дабро, за паслугу. *У аддзяку падарыць сябру кнігу.*

АДДЗЯ́КАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *зак., каму.* Адплаціць, падзякаваць за паслугу. *А. за дапамогу.*

АДДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* аддзяліцца, -ць. **2.** Тое, што і аддзел (у 1 знач.). *А. банка. А. міліцыі.* **3.** Самастойная частка канцэрта, тэатральнага паказу. *Другое а. канцэрта.* **4.** Ніжэйшае вайсковае падраздзяленне, што ўваходзіць у склад узвода. *Камандзір аддзялення.* **5.** Асобная, адасобленая частка памяшкання, партфеля і пад. *А. ў бумажніку.* ‖ *прым.* **аддзяле́нчы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.) *і* **аддзялё́нны,** -ая, -ае (да 4 знач.). *Аддзяленчыя штаты. Аддзялённы камандзір. Загад аддзялённага* (наз.).

АДДЗЯЛІ́ЦЦА, -дзялю́ся, -дзе́лішся, -дзе́ліцца; *зак.* **1.** Адстаць, адарвацца і пад. ад цэлага, выдзеліцца. *А. ад натоўпу. Мяса аддзялілася ад косці.* **2.** Стаць самастойным гаспадаром пасля падзелу маёмасці, адасобіцца (уст.). *Сын аддзяліўся ад бацькоў.* ‖ *незак.* **аддзяля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **аддзяле́нне,** -я, *н.*

АДДЗЯЛІ́ЦЬ, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць; -дзе́лены; *зак.* **1.** *што.* Раз'яднаць, адняць частку ад цэлага або што-н., што знаходзіцца ў злучэнні з чым-н. *А. старыя кнігі ад новых. А. тлушч ад малака.* **2.** *каго-што.* Выдзеліць каму-н. частку, долю з агульнай гаспадаркі, адасобіць, даць магчымасць весці самастойную гаспадарку (уст.). *А. сыноў.* ‖ *незак.* **аддзяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **аддзяле́нне,** -я, *н.*

АДДЗЯЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для аддзялення чаго-н. ад другога. *А. шчыт.*

АДДЗЯЎБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Тое, што і аддзяўбці. ‖ *незак.* **аддзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; -дзёўб, -дзяўбла́, -ло́; -дзяўбі́; -дзяўба́ны; *зак., што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дзеўбучы, аддзяліць (пра птушак). **2.** Аддзяліць дзяўбаннем. *А. кавалак лёду.* ‖ *незак.* **аддзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДДЗЯ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак., каму.* Тое, што і аддзякаваць. *А. за паслугу.*

АДДО́ЙВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* аддаіцца, -ць.

АДДО́РВАЦЬ *гл.* аддарыць.

АДДРУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Тое, што і надрукаваць. *А. тыраж кнігі.* ‖ *незак.* **аддруко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДДУБА́СІЦЬ *гл.* дубасіць.

АДДУ́ХА, -і, *ДМ* -ду́се, *ж.* (разм.). **1.** Кароткі перапынак для адпачынку. *Працавалі без аддухі.* **2.** Тое, што і аддушына (у 2 знач.).

АДДУ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і аддушына (у 1 знач.).

АДДУ́ШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* **1.** Адтуліна для выхаду паветра, дыму і пад. *А. ў печы.* **2.** *перан.* Тое, што дае выхад чаму-н. (пачуццям, настрою і пад.). *Знайсці аддушыну ў гутарках з блізкім чалавекам.*

АДДЫ́МНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна зняць, адняць, аддзяліць. *Аддымныя дзверцы.*

АДДЫ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Перавесці дух, пачаць зноў роўна дыхаць. *А. пасля бегу.* ‖ *незак.* **адды́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДДЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (разм.). Кароткі перапынак для адпачынку. *Бегчы без аддышкі.*

АД'Е́ЗД, -у, *М* -дзе, *м.* Адпраўленне ў дарогу. *У дзень ад'езду. А. дэлегацыі.*

АД'ЕЗДЗІ́ЦЦА, -е́зджуся, -е́здзішся, -е́здзіцца; *зак.* (разм.). Тое, што і ад'ездзіць (у 2 знач.). *Мы ўжо ад'ездзіліся, няхай цяпер другія ездзяць.*

АД'Е́ЗДЗІЦЬ, -е́зджу, -е́здзіш, -е́здзіць; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Праездзіць некаторы час. *Машына ад'ездзіла 20 гадоў.* **2.** Перастаць ездзіць куды-н. *Я сваё ад'ездзіў.*

АД'Е́СЦІ, ад'е́м, ад'ясі́, ад'е́сць; ад'ядзі́м, ад'ясце́, ад'яду́ць; ад'е́ш *і* ад'е́ж; ад'е́дзены; *зак.* **1.** Адкусіць, адгрызці. *Кот ад'еў галаву рыбіны.* **2.** Скончыць есці (разм.). *У вас адпелі — у нас ад'елі* (прымаўка). ‖ *незак.* **ад'яда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

АД'Е́СЦІСЯ, ад'е́мся, ад'ясі́ся, ад'е́сца; ад'ядзі́мся, ад'ясце́ся, ад'яду́цца; ад'е́шся *і* ад'е́жся; *зак.* (разм.). **1.** Паправіцца, пасыцець ад добрай яды; адкарміцца. *Кабан ад'еўся.* **2.** Наесціся чаго-н. удосталь. *Ад'еліся за лета яблыкаў і груш.* ‖ *незак.* **ад'яда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АД'Е́ХАЦЦА, -е́дуся, -е́дзешся, -е́дзецца; -е́дзься; *зак.* (разм.). Тое, што і ад'ехаць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **ад'язджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АД'Е́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* **1.** Паехаўшы, аддаліцца на нейкую адлегласць. *А. ад сяла кіламетраў пяць.* **2.** Паехаць куды-н., пакінуць дом (горад, вёску і пад.). *А. на поўнач.* **3.** Зрушыцца з месца, адсунуцца (разм.). *Засаўка ад'ехала.* ‖ *незак.* **ад'язджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЖ—АДЗ

АДЖАРТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *зак.* Адказаць на што-н. сур'ёзнае жартам. ‖ *незак.* **аджарто́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДЖА́РЦЫ, -аў, *адз.* -рац, -рца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Аджарыі, якая ўваходзіць у Грузію. ‖ *ж.* **аджа́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **аджа́рскі**, -ая, -ае.

АДЖА́ЦЦА, адажну́ся, адажне́шся, адажне́цца; адажнёмся, адажняце́ся, адажну́цца; адажні́ся; *зак.* **1.** Скончыць жніво. **2.** Жнучы, аддаліцца ад каго-, чаго-н. *А. ад дарогі.* ‖ *незак.* **аджына́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДЖА́ЦЬ, адажну́, адажне́ш, адажне́; адажнём, адажняце́, адажну́ць; адажні́; аджа́ты; *зак., што.* **1.** Зжаць жыта, пшаніцу і пад. на невялікай частцы поля ад краю. *А. жыта ад дарогі.* **2.** Адпрацаваць на жніве. *А. за дапамогу ў касьбе.* ‖ *незак.* **аджына́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЖГІ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (абл.). Ёрш[1] (у 1 знач.). *А. — рачная рыба.*

АДЖЛУ́КЦІЦЬ, -кчу, -кціш, -кціць; -кчаны; *зак., што* і *чаго* (разм.). **1.** Апрацаваць, адмыць жлукчаннем. *А. бялізну.* **2.** Прагна адпіць чаго-н. *А. малака.* ‖ *незак.* **аджлу́кчваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДЖЫВІ́ЦЬ, -жыўлю́, -жы́віш, -жы́віць; -жы́ўлены; *зак., каго-што.* Тое, што і ажывіць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **аджыўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **аджыўле́нне**, -я, *н.*

АДЖЫ́ЛЫ, -ая, -ае. Які аджыў, не адпавядае сучаснасці. *Крытыкаваць старое, аджылае* (наз.).

АДЖЫ́ЦЬ, -жыву́, -жыве́ш, -жыве́; -жывём, -жывяце́, -жыву́ць; -жыў, -жыла́, -ло́; -жы́ты; *зак.* **1.** *зак.* Скончыць жыць, пражыць. *А. свой век.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і устарэць. *Аджылі розныя звычаі і забабоны.* **3.** Вярнуцца да жыцця, стаць зноў жывым, ажыць. *Прайшоў дождж, і аджыла ніва.* ‖ *незак.* **аджыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЗАЛІ́ЦЬ, -залю́, -зо́ліш, -зо́ліць; -залёны; *зак., што* (спец.). Апрацаваць заленнем. *А. шкуру.* ‖ *наз.* **адзо́л**, -у, *м.* ‖ *прым.* **адзо́льны**, -ая, -ае. *А. чан.*

АДЗВАНІ́ЦЬ, -званю́, -зво́ніш, -зво́ніць; *зак.* Скончыць званіць. *Адзванілі званы.* ‖ *незак.* **адзво́ньваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДЗЁЖА, -ы, *ж.* Тое, што і адзенне (у 1 знач.). Набыць зімовую адзежу. ‖ *памянш.* **адзёжка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* *Каб не ежка да не адзежка, была б грошай дзежка* (прыказка).

АДЗЁЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да адзежы, прызначаны для яе. *Адзежная шчотка.*

АДЗЁЖЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Прадмет адзення. *Купіць якую адзежыну.*

АДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Сукупнасць прадметаў з тканіны або футра, якія надзяваюць і носяць на сабе. *Зімовае а. Магазін жаночага адзення.* **2.** Пакрыццё праезджай часткі вуліцы, дарогі (спец.). *Асфальтавае дарожнае а.*

АДЗЕРАВЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які страціў гібкасць, стаў цвёрды, неадчувальны. *Адзеравянелыя ад холаду рукі.* ‖ *наз.* **адзеравяне́ласць**, -і, *ж.*

АДЗЕРАВЯНЕ́ЦЬ *гл.* дзеравянець.

АДЗЕ́ЦЬ, адзе́ну, адзе́неш, адзе́не; адзе́нь; адзе́ты; *зак., каго-што* **1.** Надзець на каго-н. вопратку, апрануць. *А. дзіця. Зіма адзела поле снегам* (перан.). **2.** Апрануць кім-н. *А. Дзедам-Марозам.* **3.** Забяспечыць каго-н. адзеннем. *Бацькі дзяцей адзелі і абулі.* **4.** Тое, што і надзець; нацягнуць. *Ледзь адзеў пальчаткі.* ‖ *незак.* **адзява́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *зварот.* **адзе́цца**, адзе́нуся, адзе́нешся, адзе́нецца; адзе́нься; *незак.* **адзява́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **адзява́нне**, -я, *н.* (паводле 1 і 4 знач.).

АДЗЁР, адру́, *м.* Дзіцячая заразная хвароба, якая суправаджаецца высыпкай на целе. ‖ *прым.* **адзёрны**, -ая, -ае. *Адзёрнае захворванне.*

АДЗІ́Н, аднаго́, *м.*; *ж.* адна́, адно́й; *н.* адно́, аднаго́; *мн.* адны́, -ы́х. **1.** *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 1. **2.** *прым.* Без іншых, асобна, у адзіноце. *Ён ізноў а.-адзінюткі* (абсалютна адзін). **3.** *займ.* Якісьці, нейкі. *Нарэшце прыйшоў а. чалавек. Адна жанчына казала.* **4.** *у знач. прым.* Той самы, тоесны. *Стаяць на адным месцы. У адзін тон спяваць. Адны і тыя пытанні. Адно* (наз.) *і тое.* **5.** *займ.* Толькі, выключна. *На экскурсіі адны дарослыя, дзяцей няма. Ад яго адны непрыемнасці.* **6.** *займ.* Які-небудзь сярод падобных. *А. з гасцей гаварыў прамову.* **7.** *адз., у знач. прым.* Адзіны, непадзельны. *Ручайкі зліліся ў адну раку.* ◊ **Адзін другога варты** (разм. неадабр.) — пра людзей, якія аднолькава маюць адмоўныя якасці. **Адзін за адным; адзін за другім** — услед, паслядоўна, па чарзе. **Адзін канец** (разм.) — усё роўна, няхай будзе так. **Адзін на адзін** — без сведак. **Адзін пад адзін (адна пад адну, адно пад адно)** (разм. адабр.) — усе роўныя па росту, па сіле. **Адзін перад адным (адна перад адной, адно перад адным)** — не адстаючы, спаборнічаючы. **Адзін у адзін (адна ў адну, адно ў адно)** (разм. адабр.) — адборныя, адной велічыні, якасці. **Адна нага тут, другая там** (разм.) — вельмі хутка (збегаць і пад.). **Ні адзін** — ніхто з усіх. **Усе да аднаго** (разм.) — усе без выключэння. **Усе як адзін** (разм.) — пагалоўна ўсе. ‖ *парадк.* **першы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АДЗІНА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае толькі адно, звязаны толькі з чым-н. адным, напр. *адзінабожжа, адзінаверства, адзінаспадчыннасць, адзінашлюбнасць;* 2) які робіцца, ажыццяўляецца толькі адным, адзіным, напр. *адзінаначалле, адзінаўладдзе;* 3) які робіцца, ажыццяўляецца адзін на адзін, напр. *адзінаборства.*

АДЗІНАБО́ЖЖА, -а, *н.* Рэлігія, якая прызнае стваральнікам свету толькі аднаго Бога, монатэізм; *проціл.* мнагабожжа.

АДЗІНАБО́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Удзельнічаць у адзінаборстве.

АДЗІНАБО́РСТВА, -а, *н.* Бой адзін на адзін; паядынак. *Уступіць у а. са стыхіяй.*

АДЗІНАКРО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паходзіць ад аднаго бацькі, але розных маці (пра дзяцей). *Адзінакроўныя браты.* **2.** Тое, што і аднапляменны. *Адзінакроўныя народы.* ‖ *наз.* **адзінакро́ўе**, -я, *н.*

АДЗІНАНАЧА́ЛЛЕ, -я, *н.* Аднаасобнае кіраўніцтва. *Прынцып адзінаначалля.*

АДЗІНАНАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая кіруе на аснове адзінаначалля.

АДЗІНА́РНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з адной часткі, не падвойны. *Адзінарная рама.*

АДЗІНАЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Кіраванне, калі ўся ўлада сканцэнтравана ў руках адной асобы. ‖ *прым.* **адзінаўла́дны**, -ая, -ае. *А. валадар.*

АДЗІНА́ЦЦАЦЬ, -і, *ліч.* Лік і колькасць 11. *А. рублёў.* ‖ *парадк.* **адзіна́ццаты**, -ая, -ае. *А. дзень.*

АДЗІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** У матэматыцы: першы, найменш цэлы лік у дзесятку, а таксама яго лічбавы знак «1». **2.** Самая нізкая школьная адзнака паспяховасці пры пяцібальнай сістэме. **3.** Велічыня, якой вымяраюцца іншыя аднародныя велічыні. *Грашовая а. А. сілы току.* **4.** Асобная самастойная частка ў складзе цэлага, асобны прадмет ці асоба ў групе падобных. *Гаспадарчая а. Штатная а.* **5.** *мн.* Асобныя прадметы ці людзі, істоты, нямногія па ліку. *Такіх людзей адзінкі* (вельмі мала). ○ **Адзінка захавання** (спец.) — экспанат музея, экзэмпляр кнігі ў бібліятэцы. *У музеі тысячы адзінак захавання.*

АДЗІ́НКАВЫ, -ая, -ае. Асобы, рэдкі, нехарактэрны. *А. выпадак.* ‖ *наз.* **адзі́нкавасць**, -і, *ж.*

АДЗІНО́КІ, -ая, -ае. **1.** Аддзелены ад іншых падобных; без іншых, да сябе падобных. *А. дуб.* **2.** Які не мае сям'і, блізкіх. *А. чалавек.* **3.** Які праходзіць, адбываецца ва ўмовах адзіноты. *Адзінокая старасць.* ‖ *наз.* **адзіно́касць**, -і, *ж.*

АДЗІНО́ТА, -ы, *ДМ* -но́це, *ж.* **1.** Адасобленасць у выніку страты родных, блізкіх і жаданне пабыць асобна ад іншых. *Жыць на адзіноце.* **2.** Бязлюднасць, сіратлівасць. *Адзінотай веяла з палёў.* **3.** Стан адзінокага чалавека; адзіноцтва. *Пачуццё адзіноты.*

АДЗІНО́ЦТВА, -а, *н.* Тое, што адзінота. *Застацца ў адзіноцтве.*

АДЗІНО́ЧКА, -і, *мн.* -і, -чак. **1.** *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -чцы, *Т* -ай (-аю), *ж.* Чалавек, які жыве, працуе адзін, без удзелу, без дапамогі іншых. *Саматужнік-а. Маці-а.* (жанчына, якая самастойна выхоўвае пазашлюбнае дзіця). **2.** *ж.* Камера на аднаго зняволенага. *Пасадзіць у адзіночку.* **3.** *ж.* Гоначная лодка з адным весляром. *Байдарка-а.*

АДЗІНОЧНАЛІ́КАВЫ, -ая, -ае: **адзіночналікавы назоўнік** — які ўжываецца толькі ў форме адзіночнага ліку, напр. *хаўрус, туга, сорам, серабро.*

АДЗІНО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дзейнічае без дапамогі іншых або выконваецца, ажыццяўляецца сіламі аднаго, без удзелу, без дапамогі іншых. *А. палёт.* **2.** Прызначаны для аднаго, разлічаны на аднаго, для знаходжання ў ізаляцыі ад іншых. *Адзіночная камера.* **3.** Асобны, адзінкавы, выпадковы. *А. выстрал.* ○ **Адзіночны лік** — граматычная катэгорыя, якая паказвае, што прадмет прадстаўлены ў колькасці, роўнай аднаму.

АДЗІ́НСТВА, -а, *н.* **1.** Агульнасць, поўнае падабенства. *А. думкі. А. поглядаў.* **2.** Цэльнасць, згуртаванасць. *А. народа.* **3.** Непарыўнасць, узаемная сувязь. *А. тэорыі і практыкі. А. формы і зместу.*

АДЗІ́НЫ, -ая, -ае. **1.** Толькі адзін. *А. сын. Адзіная радасць.* **2.** Цэлы, непадзельны, з'яднаны. *Адзінае цэлае. А. парыў. А. фронт.* **3.** Агульны для ўсіх, аднолькавы. *А. лёс.*

АДЗІЧЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў дзікім, здзічэў. *А. кот. А. сад.* **2.** *перан.* Які выражае дзікасць. *А. выгляд. А. позірк.* ‖ *наз.* **адзічэ́ласць**, -і, *ж.*

АДЗІЧЭ́ЦЬ *гл.* дзічэць.

АДЗНА́КА, -і, *ДМ* -на́цы, *мн.* -і, -на́к, *ж.* **1.** Знак, метка, след, якія паказваюць на што-н. *А. на карце. А. ў дакументах.* **2.** Прыкмета, акалічнасць, па якіх можна вызначыць што-н. *Па ўсіх адзнаках ураджай будзе добры.* **3.** Рыса, якой асоба ці прадмет адрозніваюцца ад іншых асоб ці прадметаў. *Індывідуальная а. птушкі.* **4.** Абазначэнне ацэнкі ведаў і паводзін навучэнцаў. *Атрымаць выдатную адзнаку.* **5.** Ганаровы знак, ордэн, медаль і пад. *Дыплом з адзнакай.*

АДЗНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абазначыць якой-н. меткай. *А. адсутных у журнале. А. камандзіроўку.* **2.** *каго-што.* Звярнуць увагу, заўважыць, указаць на каго-, што-н. *А. добрую якасць працы.* **3.** *каго-што.* Вылучыць сярод іншых за якія-н. заслугі, узнагародзіўшы чым-н. *А. майстроў.* **4.** *што.* Ушанаваць чым-н. якую-н.

дату, падзею. *А. заканчэнне інстытута.* ‖ *незак.* **адзначаць**, -аю, -аеш, -ае.

АДЗОЛ, АДЗОЛЬНЫ *гл.* адзаліць.

АДЗЫВАННЕ *гл.* адазваць.

АДЗЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адазвацца, -ць.

АДЗЫЎНЫ, -ая, -ое (афіц.). Які змяшчае ў сабе паведамленне аб адазванні. *Адзыўная грамата.*

АДЗЯВАННЕ *гл.* адзець.

АДЗЯВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* адзецца. **2.** Насіць адзежу таго ці іншага фасону і пад. *А. па модзе. А. проста.*

АДЗЯВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* адзець. **2.** *каго (што).* Забяспечваць адзежай таго ці іншага фасону і пад. *А. дзяцей з густам.*

АДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куём, -куяце, -куюць; -куй; -каваны; *зак.* **1.** *што.* Выкаваць. *А. нарог.* **2.** *каго-што.* Аддзяліць што-н. прыкаванае; расковаць. *А. каня.* **3.** Закончыць коўку. ‖ *незак.* **адкоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАВЯЛІЦЬ, -вялю, -веліш, -веліць; -велены; *зак., што* і *чаго* (разм.). Адрэзаць вялікі кавалак чаго-н.; адкроіць. *А. лусту хлеба.* ‖ *незак.* **адкавельваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАЗ[1], -у, *м.* **1.** Выказванне, паведамленне, выкліканыя пытаннем. *Атрымаць а. на пісьмо. Грунтоўны а. вучня на пытанне.* **2.** Рэакцыя, пачуццё. *А. жывога арганізма на раздражненне.* **3.** Водгук на што-н., дзеянні, учынкі, выкліканыя чым-н. *У а. на страляніну танк рушыў наперад.* **4.** Вынік рашэння матэматычнай задачы. *Атрымаць правільны а.* **5.** Адказнасць. *За мір мы ўсе а. нясём.*

АДКАЗ[2]. У выразе: **да адказу** (разм.) — да канца. *Закруціць гайку да адказу.*

АДКАЗАЦЬ, -кажу, -кажаш, -кажа; -кажы; -казаны; *зак.* **1.** *каму, на што* і *без дап.* Даць адказ, адазвацца. *А. урок. А. на пісьмо.* **2.** *чым.* Паступіць якім-н. чынам у адказ на што-н. *А. жартам.* **3.** *за каго-што* і *без дап.* Быць пакараным, панесці адказнасць за каго-, што-н. *А. за свой учынак.* **4.** *што.* Завяшчаць што-н. каму-н. *Ён адказаў сыну частку гаспадаркі.* ‖ *незак.* **адказваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАЗНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* адказны. **2.** Неабходнасць, абавязак адказваць за свае дзеянні, учынкі, быць адказным за іх. *Пачуццё адказнасці. Крымінальная а.*

АДКАЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Чалавек, на якога ўскладаецца адказнасць, які адказвае за каго-, што-н. *А. рэдактар. А.* (наз.) *за вечар.* **2.** Вельмі важны, значны. *Адказнае даручэнне. Адказная пасада. А. момант.* ‖ *наз.* **адказнасць**, -і, *ж.*

АДКАЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, якой прад'яўлены судовы іск. *Удзел у справе істца і адказчыка.* **2.** Той, хто нясе адказнасць, адказвае за што-н. (разм.). *Брыгадзір за ўсё а.* ‖ *ж.* **адказчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АДКАЗЫРАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Прывітаць па-вайсковаму, прыклаўшы правую руку да казырка.

АДКАЗЫРАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). У гульні ў карты: адказаць козырам на козыр.

АДКАЛАСАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -суе; *зак.* Выпусціць колас. *Адкаласавала жыта.*

АДКАЛАШМАЦІЦЬ *гл.* калашмаціць.

АДКАЛОЦЦА[1], -калюся, -колешся, -колецца; -каліся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца, адпасці ад таго, што колецца, разбіваецца. *Адкалолася ручка ад збана.* **2.** *перан.* Парваць сувязь з кім-, чым-н., выйсці са складу якой-н. арганізацыі, групы і пад. *А. ад калектыву.* ‖ *незак.* **адколвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адколванне**, -я, *н.* і **адкол**, -у, *м.* (да 2 знач.).

АДКАЛОЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -колецца; *зак.* Пра што-н. прыколатае: аддзяліцца, адпасці. *Шпілька адкалолася. Бант адкалоўся.* ‖ *незак.* **адколвацца**, -аецца. ‖ *наз.* **адколванне**, -я, *н.*

АДКАЛОЦЬ[1], -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты; *зак.* **1.** *што.* Аддзяліць ад цэлага, колючы. *А. кавалачак цукру.* **2.** *перан., каго (што).* Прымусіць парваць з кім-н., выйсці з якой-н. групы, арганізацыі. *А. ад родзічаў.* **3.** *што.* Зрабіць, сказаць што-н. недарэчнае, нечаканае (разм.). *А. нумар.* ‖ *незак.* **адколваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адколванне**, -я, *н.*

АДКАЛОЦЬ[2], -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты; *зак.* Адняць прыколатае або выняць тое, чым прыколата, прышпілена што-н. *А. бант. А. шпільку.* ‖ *незак.* **адколваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адколванне**, -я, *н.*

АДКАЛУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Аддзяліць, калупаючы; адарваць, адкрышыць што-н. чым-н., якой-н. прыладай. *А. кавалачак тынку.* ‖ *незак.* **адкалупваць**, -аю, -аеш, -ае; *аднакр.* **адкалупнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні.

АДКАЛУПІЦЬ, -луплю, -лупіш, -лупіць; -луплены; *зак., што* (разм.). Аддзяліць, укалупнуўшы; адкалупнуць. *А. кавалачак пірага.* ‖ *незак.* **адкалуплівацъ**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАМАНДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго* (*што*). Камандзіраваць, накіраваць на працу ці вучобу ў іншае месца, у якую-н. арганізацыю, установу. *А. на курсы механізатараў.* ‖ *незак.* **адкамандзіроўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адкамандзіроўванне**, -я, *н.*

АДКАПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Капаючы, адшукаць, дастаць. *А. клад. А. чалавека, заваленага зямлёй.* **2.** *перан.* Адшукаць; знайсці што-н. рэдкае і пад. (разм.). *Дзе вы адкапалі такую кнігу?* ‖ *незак.* **адкопваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адкопванне**, -я, *н.* і **адкопка**, -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

АДКАРАСКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., ад каго-чаго* (разм.). Пазбавіцца чаго-н., адчапіцца ад чаго-н. *Ледзь адкараскаўся ад тваіх сяброў.* ‖ *незак.* **адкараскваццa**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДКАРКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Адаткнуць, выняць корак. *А. бутэльку.* ‖ *незак.* **адкаркоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАРМІЦЬ, -кармлю, -корміш, -корміць; -кормлены; *зак., каго(што).* Кормячы, давесці да сытасці, выкарміць. *А. кабана.* ‖ *незак.* **адкормліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **адкарміцца**, -кармлюся, -кормішся, -корміцца (разм.); *незак.* **адкормлівацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адкорм**, -у, *м. Паставіць свіней на а.*

АДКАРЭКЦІРАВАЦЬ *гл.* карэкціраваць.

АДКАСАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Адвярнуцца, апусціцца (пра што-н. закасанае). *Рукавы адкасаліся.*

АДКАСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* (разм.). Адвярнуць, апусціць што-н. закасанае. *А. рукавы.* ‖ *незак.* **адкасваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАСІЦЬ, -кашу, -косіш, -косіць; -кошаны; *зак., што.* **1.** Скасіць невялікую частку чаго-н. (ад краю). *А. траву ад дарогі.* **2.** Скончыць касьбу, пакасіць пэўны час. *Ён тры дні адкасіў.* **3.** Разлічыцца, адрабіць на касьбе. *А. за доўг* ‖ *незак.* **адкошваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* (разм.). Адчапіцца, адстаць, адвязацца. *Адкаснiся ад мяне! Калі любіш — ажаніся, а не любіш — адкасніся* (прыказка).

АДКАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* **1.** *гл.* адкаціць. **2.** Вываз здабытых карысных выкапняў з забояў і шахтаў (спец.). *Падземная а. руды.* ‖ *прым.* **адкатачны**, -ая, -ае. *А. вагон. Адкатачныя работы.*

АДКАТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Горнарабочы, які працуе на адкатцы. *А. вугалю.* ‖ *ж.* **адкатчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **адкатчыцкі**, -ая, -ае.

АДКАЦІЦЦА, -качуся, -коцішся, -коціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, перамясціцца ў які-н. бок на пэўную адлегласць. *Кола адкацілася. Хваля адкацілася ад берага* (перан.). **2.** *перан.* Пра войска: хутка адступіць пад націскам праціўніка. *Адкаціўся вораг за раку.* ‖ *незак.* **адкочвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адкат**, -у, *М* -каце, *м.*

АДКАЦІЦЬ, -качу, -коціш, -коціць; -кочаны; *зак., каго-што.* Коцячы, перамясціць што-н. у іншае месца. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **адкочваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адкат**, -у, *М* -каце, *м.* і **адкатка**, -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

АДКАЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Вярнуць чалавеку прытомнасць. *Ледзь адкачалі тапельца.* ‖ *незак.* **адкачваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКАШЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* Кашляючы, прачысціць горла, выдаліць макроту. *Ён адкашляўся і пачаў гаварыць.* ‖ *незак.* **адкашлівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДКАШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак. што.* Кашляючы, выплюнуць; выдаліць што-н. кашлем. *А. макроту.* ‖ *незак.* **адкашліваць**, -аю, -аеш, -ае; *аднакр.* **адкашлянуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні.

АДКВІТНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв*). Скончыць квітнець, цвісці; адцвісці. *Адквітнелі каштаны.* **2.** *перан.* Пражыць маладыя гады, страціць свежасць, пастарэць.

АДКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адкінуць за некалькі разоў. *А. дровы з двара.* ‖ *незак.* **адкідаць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКІДНЫ, -ая, -ое. Які адкідваецца, прымацаваны адным краем. *З адкідным верхам машына. Адкіднoе крэсла.*

АДКІДЫ, -аў. Непрыгодныя рэшткі чаго-н., адходы. *Скрыня для акідаў. А. вытворчасці. А. грамадства* (перан.). ‖ *прым.* **адкідны**, -ая, -ае (спец.).

АДКІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ньса; *зак.* **1.** Адхіліцца, адваліцца назад тулавам. *А. на спінку крэсла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раптоўна адчыніцца, адпасці, адсунуцца ў бок. *Адкінуліся дзверцы. Адкінуліся шторы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вярнуцца зноў (пра хваробу). *Адкінулася гарачка.* **4.** *перан.* Адвярнуцца. *Адкінуліся кавалеры, засталася адна.* ‖ *незак.* **адкідвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДКІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кінуць убок. *А. камень.* **2.** *перан., каго-што.* Не прыняць, адмовіцца ад чаго-н. (разм.). *Добрую рэч ніхто не адкіне. А. сумненні.* **3.** *перан., каго-што.* Атакуючы, прымусіць адступіць. *А. ворага далёка назад.* **4.** *што.* Адкрыць, адвесці ўбок, адвярнуць, закінуць назад. *А. века скрыні. А. галаву.* **5.** *каго-што.* Зменшыць на пэўную колькасць, адняць. *А. сотню рублёў.* **6.** *ас.* і *безас., кагошто.* Вярнуцца (пра хваробу). *Грып яго адкінуў.* **7.** *што.* Адбіць, стварыць (цень, святло і пад.). *Сад адкінуў густы цень.* ◊ **Адкінуць хвост (капыты)** (разм.) — захварэць, памерці. ‖ *незак.* **адкідваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДКІПЕЛЫ, -ая, -ае. Які згус, ссеўся пры кіпенні. *Адкіпелае малако.*

АДКІПЕЦЬ, -плю, -піш, -піць; -пім, -піце, -пяць; -пі; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Згу-

снуць, ссесціся ад кіпення. *Малако адкіпела.* **2.** *перан.* Супакоіцца, уціхнуць. *Адкіпела на сэрцы* (безас.). ‖ *незак.* **адкіпа́ць,** -а́е.

АДКЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Перанясенне на больш позні тэрмін; адтэрміноўка. *А. не ідзе на лад* (прыказка).

АДКЛАДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адкласціся. **2.** Тое, што і адклады.

АДКЛАДНЫ́, -а́я, -о́е. Які адкладваецца, апускаецца. *А. каўнер.*

АДКЛА́ДЫ, -аў. **1.** Асадак арганічных і неарганічных рэчываў у выніку іх паступовага намнажэння. *Дэвонскія адклады.* **2.** Намнажэнні якіх-н. рэчываў. *Тлушчавыя а.*

АДКЛА́СЦІ, -кладу́, -кладзе́ш, -кладзе́; -кладзём, -кладзяце́, -кладу́ць; -кладзі́; -кла́дзены; *зак., што.* **1.** Пакласці ўбок, асобна. *А. патрэбную рэч.* **2.** Захаваць, не расходуючы. *А. грошы на мэблю.* **3.** Назбіраць, назапасіць; утварыць адклады. *Возера адклала тоўсты слой ілу.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакінуць пасля сябе для захавання патомства (спец.). *Птушка адклала яйкі.* **5.** Адтэрмінаваць, перанесці. *А. сход. Не адкладвай справы на заўтра, а жаніцьбы на старасць* (з нар.). **6.** Пра каўнер і прадметы, прымацаваныя да чаго-н. адным краем: апусціць, адкінуць. *А. каўнер кажуха.* **7.** У геаметрыі: адмераўшы, адзначыць адрэзак на прадмет. *На прамой AB а. адрэзак CD.* **8.** *перан.* Пакінуць след, адбітак, зрабіць уплыў. *Перажыванні адклалі свой след.* ‖ *незак.* **адкладац́ь,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адкла́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКЛА́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -кладзе́цца; *зак.* **1.** Асесці, назбірацца. *Іл адклаўся за гады на дне возера.* **2.** Адтэрмінавацца, перанесціся на больш позні час. *Паездка за горад адклалася.* **3.** *перан.* Запасці ў памяць, душу і пад., адлюстравацца, захавацца. *Уражанні дзяцінства адкаліся ў сэрцы надоўга.* ‖ *незак.* **адклада́цца,** -а́ецца *і* **адкла́двацца,** -аецца. ‖ *наз.* **адклада́нне,** -я, *н.*

АДКЛЕ́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́іцца; *зак.* Адстаць, аддзяліцца (аб прыклеенымі). *Падэшва адклеілася.* ‖ *незак.* **адкле́йвацца,** -аецца.

АДКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́іш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* Адарваць, аддзяліць прыклеенае. *А. марку.* ‖ *незак.* **адкле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адкле́йванне,** -я, *н.*

АДКЛЕЙМАВА́ЦЬ, -кляйму́ю, -кляйму́еш, -кляйму́е; -кляйму́й; -клеймава́ны; *зак., каго-што.* Паставіць кляймо на каго-, што-н.; заклеймаваць. *А. лес.*

АДКЛЁПВАЦЬ *гл.* адкляпаць.

АДКЛЁЎВАЦЬ *гл.* адкляваць.

АДКЛІ́КАЦЬ, -клі́чу, -клі́чаш, -клі́ча; -клі́ч; -клі́каны; *зак., каго-што.* **1.** Паклікаўшы, прымусіць адысці куды-н.; адазваць. *А. знаёмага для размовы.* **2.** Вярнуць назад адкуль-н. (афіц.). *А. пасла. А. з водпуску.* ‖ *незак.* **адкліка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адкліка́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

АДКЛІ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Адказаць на воклік, зварот. *Дзе вы, адклікніцеся! А. на пісьмо.* **2.** *перан.* Выявіць свае адносіны да чаго-н. *А. на просьбу.* ‖ *незак.* **адкліка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДКЛЮЧЫ́ЦЦА, -ючу́ся, -ю́чышся, -ю́чыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць дзейнічаць у выніку раз'яднання з агульнай сістэмай. *Прыбор адключыўся аўтаматычна.* **2.** *перан.* Адарвацца ад каго-, чаго-н., супакоіцца. *А. ад бурнага жыцця.* ‖ *незак.* **адключа́цца,** -а́юся, -аешся, -а́ецца.

АДКЛЮЧЫ́ЦЬ, -ючу́, -ю́чыш, -ю́чыць; -ю́чаны; *зак., што.* Выключыць, спыніць дзеянне чаго-н., раз'яднаўшы з агульнай сістэмай. *А. тэлефон. А. газ.* ‖ *незак.* **адключа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДКЛЯВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -клюе́; -клява́ны; *зак., што.* Клюючы, аддзяліць, адарваць (пра рыбу). *А. чарвяка.* ‖ *незак.* **адклёўваць,** -ае.

АДКЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Адбіць што-н. прыкляпанае. *А. заклёпкі.* **2.** Навастрыць. *А. касу.* ‖ *незак.* **адклёпваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКО́Л *гл.* адкалоцца[1].

АДКО́ЛВАННЕ[1-2], **-ВАЦЦА**[1-2], **-ВАЦЬ**[1-2] *гл.* адкалоцца[1-2], -цьб[1-2].

АДКО́ПВАННЕ, -ВАЦЬ, АДКО́ПКА *гл.* адкапаць.

АДКО́РМ *гл.* адкарміць.

АДКО́РМАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для адкорму. *А. пункт.*

АДКО́РМЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адкарміць.

АДКО́С, -у, *м.* **1.** Адхон, нахільная паверхня гары і пад. *А. узгорка.* **2.** Бакавая нахільная паверхня дарожнага насыпу. *Адкосы дарог. Умацаваць а.* **3.** Нахільная паверхня чаго-н., якая ідзе пад вуглом (спец.). ‖ *прым.* **адко́сны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

АДКО́ЎВАЦЬ *гл.* адкаваць.

АДКО́ЧВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* адкаціцца, -ць.

АДКО́ШВАЦЬ *гл.* адкасіць.

АДКРАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скончыць красаваць, адцвісці (пра збожжавыя). *Жыта адкрасавала.* **2.** *перан.* Паблякнуць, страціць маладосць, прыгажосць. *Сваё адкрасавала дзяўчына.* ‖ *незак.* **адкрасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКРА́СЦІ, -кра́ду, -кра́дзеш, -кра́дзе; -кра́дзены; *зак., каго-што* (разм.). Украсці тое, што было забрана. *А. сена.* ‖ *незак.* **адкра́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКРО́ІЦЬ, -ро́ю, -ро́іш, -ро́іць; -ро́ены; *зак., што* і *чаго.* Адрэзаць ад цэлага ці кавалка (часцей пра хлеб). *А. лусту хлеба.* ‖ *незак.* **адкро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскруціўшыся, аддзяліцца; адшрубавацца. *Вяроўка адкруцілася. Адкруцілася гайка.* **2.** Ухіліцца, хітра вызваліцца ад чаго-н. (разм.). *А. ад паездкі.* ‖ *незак.* **адкру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДКРУЦІ́ЦЬ, -ручу́, -ру́ціш, -ру́ціць; -ру́чаны; *зак., што.* **1.** Круцячы, аддзяліць, зняць, адшрубаваць. *А. дрот. А. гайку. А. кран.* ◊ **Адкруціць галаву (вушы)** *каму* (разм. незадав.) — пагроза пакараць, расправіцца. ‖ *незак.* **адкру́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКРЫ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Нічым не загароджаны, не прыкрыты. *А. прастор. Адкрытае мора. Смажыць на адкрытым агні.* **2.** Даступны для ўсіх жадаючых. *А. сход.* **3.** Не тайны, яўны. *А. пратэст. Адкрыта* (прысл.) *выступіць з крытыкай недахопаў. Адкрытае галасаванне* (падняццем рук, не тайнае). **4.** Шчыры, прамы. *А. твар. А. характар.* **5.** Тое, што і разгорнуты. *Адкрытая кніга. А. журнал.* **6.** З вялікім выразам. *Адкрытае плацце.* **7.** Не падземны, з знадворным выхадам пласта. *А. спосаб здабычы вугалю.* ○ **Адкрытае пісьмо** — пісьмо каму-н., якое публікуецца ў друку. **Адкрытае пытанне** — нявырашанае пытанне. **Адкрытая рана** — рана, якая не зажыла. **Адкрыты лоб** — вялікі і круты лоб. ◊ **У адкрытую** (ісці, дзейнічаць) (разм.) — не ўтойваючы сродкаў і прыёмаў. ‖ *наз.* **адкры́тасць,** -і, *ж.* (да 4 знач.).

АДКРЫ́ЦЦА, -ры́юся, -ры́ешся, -ры́ецца; *зак.* **1.** Стаць адкрытым (*гл.* адкрыць у 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 і 9 знач.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра рану: перастаць зажываць, разысціся краямі. *Адкрыліся старыя раны.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). *перан.* Стаць бачным, паказацца. *Наперадзе адкрыўся цудоўны краявід.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выявіцца, з'явіцца (разм.). *Адкрылася хвароба.* **5.** *каму.* Расказаць пра сябе адкрыта, шчыра, прызнацца ў чым-н. *А. свайму сябру.* ‖ *незак.* **адкрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДКРЫЦЦЁ, -я́, *мн.* -кры́цці, -яў, *н.* **1.** *гл.* адкрыць. **2.** Тое, што адкрыта, стала вядомым у выніку даследаванняў і пад., новая ісціна. *Навуковае а. А. атамнай энергіі.*

АДКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., што.* **1.** Тое, што і адчыніць. *А. хату. А. вокны.* **2.** Зрабіць даступным для чаго-н., раскрыць, распячатаць, адкаркаваць і пад. *А. кансервы. А. бутэльку А. пісьмо.* **3.** Раскрыць, разамкнуць. *А. кніжку. А. ноты. А. вочы.* **4.** Зняць што-н. зверху, агаліць. *А. твар. А. грудзі.* **5.** Увесці ў дзеянне, пусціць што-н. *А. газ. А. ваду.* **6.** Выявіць, паведаміць адкрыта, не таячыся, што-н. *А. праўду. А. свае планы.* **7.** Даць шырокія магчымасці для развіцця чаго-н. *А. дарогу новаму.* **8.** Пачаць што-н., пакласці пачатак якім-н. дзеяннем, дзейнасці. *А. сход. А. рахунак. А. тэатральны сезон. А. агонь* (пачаць страляць). **9.** Устанавіць наяўнасць, існаванне чаго-н. *А. залежы вугалю. А. сакрэт. А. Амерыку* (перан.: сказаць, аб'явіць тое, што даўно вядома; іран.). ‖ *незак.* **адкрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адкрыццё,** -я́, *н.* і **адкрыва́нне,** -я, *н.*

АДКРЭ́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Аддзяліць або выдзеліць рыскай. *А. патрэбны тэкст у кнізе.* ‖ *незак.* **адкрэ́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДКУКАВА́ЦЬ, -куку́ю, -куку́еш, -куку́е; -куку́й; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скончыць, перастаць кукаваць. *Адкукавала зязюля.* **2.** *перан.* Адбыць пэўны час у цяжкіх умовах (разм.). *Дзесяць месяцаў адкукаваў у каталажцы.*

АДКУ́ЛЬ, *прысл.* **1.** *пытальнае.* З якога месца, з якой крыніцы. *А. едзеце? А. гэта вядома?* **2.** *адноснае.* З таго месца (пра якое гаворыцца ў дадзеным сказе). *Мы глянулі туды, адкуль пачуліся галасы.*

АДКУ́ЛЬ-НЕ́БУДЗЬ, *прысл.* З якога-н. месца, з якой-н. крыніцы. *Адкуль-небудзь даведаемся.*

АДКУПІ́ЦЦА, -куплю́ся, -ку́пішся, -ку́піцца; *зак., ад каго-чаго* (уст.). Вызваліцца ад якой-н. залежнасці, ад якіх-н. абавязкаў за плату, хабар і пад.; выкупіць сябе. *Ледзь адкупіўся.* ‖ *незак.* **адкупля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АДКУПІ́ЦЬ, -куплю́, -ку́пiш, -ку́піць; -ку́плены; *зак., што.* **1.** Атрымаць права на што-н., заплаціўшы грошы; узяць на водкуп; купіць (уст.). *А. увесь ураджай.* **2.** Купіўшы што-н., аддаць замест сапсаванага, згубленага (разм.). *А. кнігу.* ‖ *незак.* **адкупля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АДКУ́ПНЫ *гл.* водкуп.

АДКУ́ПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік водкупу.

АДКУСІ́ЦЬ, -кушу́, -ку́сіш, -ку́сіць; -ку́шаны; *зак., што* і *чаго.* Аддзяліць зубамі або кусачкамі, шчыпцамі. *А. хлеба. А. кавалак дроту.* ‖ *незак.* **адку́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛАВІ́ЦЬ, -лаўлю́, -ло́віш, -ло́віць; -ло́ўлены; *зак., каго* (*што*). **1.** Скончыць лавіць. **2.** Злавіць, вылавіць (спец.). *А. шмат рыбы.* ‖ *незак.* **адло́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *наз.* **адло́ўліванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **адло́ў,** -лову, *м.* (да 2 знач.; спец.).

АДЛАЖЫ́ЦЬ, -лажу́, -ло́жыш, -ло́жыць; *зак., што.* Тое, што і адкласці (у 1 і 2 знач.).

АДЛАКІРАВА́ЦЬ *гл.* лакіраваць.

АДЛАМА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́міцца; *зак.* Ломячыся, зламаўшыся, адпасці. *Руч-*

ка дзвярэй адламалася. ‖ *незак.* **адло́млівацца,** -аецца *і* **адло́мвацца,** -аецца.

АДЛАМА́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -ламі́; -лама́ны; *зак., што* і *чаго.* Ломячы, зламаўшы, аддзяліць. *А. кавалак хлеба.* ‖ *незак.* **адло́млівацъ,** -аю, -аеш, -ае *і* **адло́мваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛЕ́ГЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прастора, якая раздзяляе два пункты, прамежак паміж чым-н. *Велізарная а. раздзяляе нас. Трымаць на адлегласці* (таксама перан.: не дапускаць блізкасці, збліжэння з кім-н.).

АДЛЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. Аддалены (у прасторы, часе, па ступені развіцця).

АДЛЕ́ГЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ля́жа, -ля́гуць; -лёг, -ле́гла, -лягло́; *зак.* **1.** Знікнуць, перастаць адчувацца (пра трывогу, боль і пад.). *Боль ад сэрца адлёг. Сэрца не камень, адляжа* (прыказка). *На душы адлягло* (безас.). **2.** Спасці, паменшаць (пра холад, мароз). *Мароз адлёг. Пад раніцу адлегла, пацяплела* (безас.). ‖ *незак.* **адляга́ць,** -а́е.

АДЛЕ́ЖАЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; -жся *і* **АДЛЯЖА́ЦЦА,** -жу́ся, -жы́шся, -жы́цца; -жы́мся, -лежыце́ся, -жа́цца; -жы́ся; *зак.* (разм.). Паляжаўшы, адпачыць, аднавіць сілы, акрыяць (пасля хваробы, стомы і пад.). *Адляжаўся ў бальніцы, паправіўся.* ‖ *незак.* **адле́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДЛЕ́ЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -леж *і* **АДЛЯЖА́ЦЬ,** -жу́, -жы́ш, -жы́ць; -жы́м, -лежыце́, -жа́ць; -жы́; -ле́жаны; *зак.* **1.** *што.* Лежачы доўга або ў нязручнай позе, выклікаць зняменне якой-н. часткі цела. *А. руку. А. бакі.* **2.** Хварэючы, праляжаць пэўны час у пасцелі (разм.). *Адляжаў тыдзень у бальніцы.* ‖ *незак.* **адле́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -ле́зь; *зак.* (разм.). Перастаць чапляцца, адчапіцца. *Адлезь ты ад яго!*

АДЛЕ́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адляпіцца, -ць.

АДЛЕ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; *зак.* (разм.) Прабыць, пераажыць лета.

АДЛЁТ *гл.* адляцець.

АДЛЁТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Скончыць лётаць. *Ён сваё адлётаў.* **2.** *што.* Прабыць у авіяцыі, пралётаць пэўны час (разм.). *Дзесяць гадоў адлётаў.*

АДЛЁТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адлятае на новае месца; пералётны. *Адлётныя птушкі.* **2.** Перыяд, у які птушкі адлятаюць у вырай. *Набліжаецца а. час.*

АДЛІВАННЕ[1—2] *гл.* адліць[1—2].

АДЛІВА́ЦЦА[1—2], **-ЦЬ**[1—2] *гл.* адліцца[1—2], -ць[1—2].

АДЛІ́ВАЧНЫ *гл.* адліць[2].

АДЛІ́ГА, -і, *ДМ* -лі́зе, *мн.* -і, -лі́г, *ж.* Пацяпленне зімой (ранняй вясной) пасля марозу (з тэмпературай вышэй нуля). *Цёплы вецер прынёс адлігу.* ‖ *прым.* **адлі́жны,** -ая, -ае.

АДЛІ́К *гл.* аддічыць.

АДЛІНЕ́ЦЬ, -не́ю, -не́іш, -не́іць; -не́ены; зак., *што.* Аддзяліць лініяй (лініямі) *А. палі ў сшытку.* ‖ *незак.* **адліне́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛІ́ПНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -ліп, -пла; *зак.* (разм.). Тое, што і адляпіцца. *Марка адліпла.* ‖ *незак.* **адліпа́ць,** -а́е.

АДЛІТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ецца; *зак.* (уст.). Тое, што і адпаяцца. ‖ *незак.* **адліто́ўвацца,** -аецца.

АДЛІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што* (уст.). Тое, што і адпаяць. ‖ *незак.* **адліто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛІ́Ў[1], -ліву, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* **1.** *гл.* адліць[1]. **2.** Перыядычнае адступленне мяжы мора, акіяна. *Гадзіны прыліву і адліву на моры.* **3.** *перан.* Спад у развіцці чаго-н., убыванне. *Чутны прылівы і адлівы людскога гоману.* ‖ *прым.* **адлі́ўны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Адліўнае цячэнне.*

АДЛІ́Ў[2], -ліву, *м.* Адценне на фоне якога-н. колеру. *Русыя валасы з залацістым адлівам.*

АДЛІ́ЎКА, -і, *ДМ* -лі́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* адліць[2]. **2.** Выраб, атрыманы шляхам ліцця. *Чыгуначная а.*

АДЛІ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., адалье́цца *і* адліе́цца; *зак.* Пра вадкасць: часткова выліцца. *Вада з карыта адлілася.* ‖ *незак.* **адліва́цца,** -а́ецца. ◊ **Адальюцца слёзы** *чые каму* — хто-н. паплаціцца за ўчыненае каму-н. зло, крыўду і пад.

АДЛІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., адалье́цца; *зак.* Быць зробленым з дапамогай ліцця. ‖ *незак.* **адліва́цца,** -а́ецца.

АДЛІ́ЦЬ[1], адалью́, адалье́ш, адалье́; адальём, адальяце́, адалью́ць *і* адлію́, адліе́ш, адліе́; адліём, адліяце́, адлію́ць; адлі́ў, адліла́, адліло́; адлі́; адлі́ты; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Выліць частку вадкасці з чаго-н. *А. літр малака. А. вады з вядра.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адхлынуць (пра кроў). *Кроў адліла ад твару.* **3.** *каго.* Аблíўшы вадой, прывесці каго-н. да прытомнасці (разм.). *А. хворага халоднай вадой.* **4.** Ліць, ісці на працягу якога-н. часу (пра дождж); скончыць ліць. *Цэлы тыдзень адлілі дажджы.* ‖ *незак.* **адліва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **адліва́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **адлі́ў,** -ліву, *м.* (да 2 знач.).

АДЛІ́ЦЬ[2], адалью́, адалье́ш, адалье́; адальём, адальяце́, адалью́ць; адлі́ў, адліла́, адліло́; адлі́; адлі́ты; *зак., што.* Вырабіць ліццём. *А. статуэтку з бронзы.* ‖ *незак.* **адліва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адліва́нне,** -я, *н. і* **адлі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **адлі́ўны,** -ая, -ое *і* **адліва́чны,** -ая, -ае.

АДЛІЧЫ́ЦЬ, -лічу́, -лі́чыш, -лі́чыць; -лі́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Лічачы ад умоўнай адзнікі, назваць, паказаць колькасць чаго-н. *Гадзіннік адлічыў дзесяць гадзін.* **2.** Налічыўшы, аддзяліць пэўную колькасць чаго-н. *А. дваццаць рублёў.* **3.** Вылічыць, утрымаць з якой-н. сумы. *А. з зарплаты частку грошай.* **4.** Тое, што і звольніць (афіц.). *А. прагульшчыкаў з завода.* ‖ *наз.* **адлі́к,** -у, *м. А. часу.*

АДЛІЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* адлічыць. **2.** Адлічаная сума. *А. ў фонд міру.*

АДЛО́ЖЫСТЫ, -ая, -ае. Пакаты, адхонны, не круты. *А. бераг рэчкі.*

АДЛО́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Адламаны кавалак чаго-н.; абломак. *А. старога свету* (перан.: астатак).

АДЛО́МВАЦЦА, АДЛО́МЛІВАЦЦА *гл.* адламацца.

АДЛО́МВАЦЬ, АДЛО́МЛІВАЦЬ *гл.* адламаць.

АДЛО́Ў, -ЎЛІВАННЕ, -ЎЛІВАЦЬ, -ЎНЫ *гл.* адлавіць.

АДЛУПІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* лупіцца, -ць[1].

АДЛУПЦАВА́ЦЬ *гл.* лупцаваць.

АДЛУЧЫ́ЦЦА, -лучу́ся, -лу́чышся, -лу́чыцца; *зак.* **1.** Пакінуць якое-н. месца на нейкі час; часова выйсці. *А. на мінутку з дому.* **2.** Аддзяліцца, адысці ад каго-, чаго-н. *А. ад калоны людзей.* ‖ *незак.* **адлуча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **адлу́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж. Самавольная а.*

АДЛУЧЫ́ЦЬ, -лучу́, -лу́чыш, -лу́чыць; -лу́чаны; *зак., каго (што) ад чаго.* Аддзяліць ад каго-, чаго-н., адасобіць. *А. авечку ад чарады. А. ад царквы* (прызнаць чужым царкве). *Пясок адлучыў частку возера.* ‖ *незак.* **адлу́чваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адлуча́ць,** -а́е, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адлучэ́нне,** -я, *н.*

АДЛУ́ШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лу́шчыцца; *зак.* Лушчачыся, адваліцца, адпасці. ‖ *незак.* **адлу́шчвацца,** -аецца.

АДЛЮСТРАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адлюстраваць. **2.** Адбітак прадмета на гладкай люстранай паверхні. *А. дрэў у вадзе.* **3.** Адбітак у нашай свядомасці з'яў аб'ектыўнай рэальнасці. *Навуковая тэорыя адлюстравання.* **4.** Тое, што ўвасабляецца ў мастацкіх вобразах і малюнках. *А. жыцця ў мастацкім творы.* **5.** Тое, што з'яўляецца вонкавым выяўленнем чаго-н.; адбітак. *Убачыць а. радасці ў вачах.*

АДЛЮСТРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* **1.** Даць, атрымаць адлюстраванне на гладкай блiскучай паверхні. *Адлюстраваўся месяц у вадзе.* **2.** Адбіцца ў свядомасці чалавека ў форме вобразаў і паняццяў. **3.** Увасобіцца ў мастацкіх вобразах, праявіцца. *Жыццё найлепш адлюстравалася ў кнізе паэта.* **4.** (*1 і 2 не ўжыв.*). Выявіцца, атрымаць знешняе праяўленне. *На твары адлюстраваўся страх.* ‖ *незак.* **адлюстро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДЛЮСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Узнавіць, перадаць чый-н. вобраз на сваёй люстранай паверхні. *Возера адлюстравала кроны пышных дрэў.* **2.** Перадаць у вобразах або паняццях аб'ектыўную рэальнасць. **3.** Ахарактарызаваць, перадаць сутнасць, змест, унутраныя асаблівасці чаго-н. *Чалавек стараўся падабраць такія словы, якія б дакладна адлюстравалі яго душэўны стан.* **4.** Увасобіць у мастацкіх вобразах, паказаць, намаляваць. *А. жыццё народа ў рамане.* ‖ *незак.* **адлюстро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адлюстрава́нне,** -я, *н.*

АДЛЯГА́ЦЬ *гл.* адлегчы.

АДЛЯЖА́ЦЦА, -ЖА́ЦЬ *гл.* адлежацца, -жаць.

АДЛЯПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ле́піцца; *зак.* (разм.). Тое, што і адклеіцца. *Адляпілася марка.* ‖ *незак.* **адле́плівацца,** -аецца *і* **адляпля́цца,** -я́ецца.

АДЛЯПІ́ЦЬ, -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены; *зак., што* (разм.). Тое, што і адклеіць. *А. наклейку.* ‖ *незак.* **адле́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЛЯТА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Скончыць лятаць. **2.** *што.* Прабыць у авіяцыі, у лётным саставе пэўны час. *Пятнаццаць гадоў адлятаў.*

АДЛЯТА́ЦЬ[2] *гл.* адляцець.

АДЛЯЦЕ́ЦЦА, -лячу́ся, -ляці́шся, -ляці́цца; -ляці́мся, -лецице́ся, -ляця́цца; -ляці́ся; *зак.* (разм.). Летучы, перамясціцца, аддаліцца на пэўную адлегласць. *Варона крыху адляцелася і села.* ‖ *незак.* **адлята́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецице́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** Летучы, перамясціцца, аддаліцца ад каго-, чаго-н. на пэўную адлегласць. *А. на 10 кіламетраў.* **2.** Паляцець; пакінуць якое-н. месца, вылецеўшы. *Адляцелі буслы ў вырай.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Адысці, мінуць, знікнуць (кніжн.). *Дні дзяцінства адляцелі.* **4.** Адскочыць убок ад моцнага ўдару, штуршка (разм.). *Мячык адляцеў ад сцяны.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адарвацца, адпасці (пра што-н. прымацаванае; разм.). *Наклейка адляцела.* ‖ *незак.* **адлята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДМАБІЛІЗАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* мабілізавацца.

АДМАЙСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* Зрабіць, выштукаваць што-н. старанна, адмыслова. *А. скрыпку.*

АДМАКА́ЦЬ *гл.* адмокнуць.

АДМАКРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* (разм.). Праніцца вільгаццю, зрабіцца мокрым. *Адмакрэлі запалкі.*

АДМ—АДМ

АДМАЛАЦІЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Змалаціць, скончыць малаціць (разм.). **2.** Адпрацаваць на малацьбе за доўг. **3.** *перан.* Моцна набіць каго-н., адлупцаваць (разм.). *Адмалацілі так, што больш красці не будзе.* **4.** *перан., што* і *без дап.* У хуткім тэмпе, абы-як прачытаць, сказаць; адбарабаніць (разм.). *Адмалаціў даклад і з трыбуны далоў.*

АДМА́ЛКУ, *прысл.* З маленства, змалку. *Прывучаць дзяцей да працы адмалку.*

АДМАЛО́ЦЬ, -мялю́, -ме́леш, -ме́ле; -мялі́; *зак., што* і *без дап.* **1.** Папрацаваць пэўны час, мелючы што-н. *А. два дні.* **2.** Скончыць малоць. *Адмалоў сваё стары млын.*

АДМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Старанна намаляваць што-н. (алеем, фарбамі). **2.** Размаляваць, пафарбаваць. *А. хату.* **3.** Скончыць займацца маляваннем. *Ён сваё ўжо адмаляваў.*

АДМАРО́ЗІЦЬ, -ро́жу, -ро́зіш, -ро́зіць; -ро́жаны; *зак., што.* Моцна пашкодзіць на марозе якую-н. частку цела. *А. вушы.* ‖ *незак.* **адмаро́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* і *чаго.* Матаючы, аддзяліць. *А. бінт. А. частку нітак.* ‖ *незак.* **адмо́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адмо́тванне,** -я, *н.*

АДМАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адмаўляць. **2.** Адмоўны адказ на просьбу, патрабаванне і пад. *Яго словы гучалі як а.* **3.** Непрызнанне чаго-н. *А. старога свету.* **4.** Тое, што адмаўляе сабой, сваім існаваннем што-н. *Фашызм — гэта поўнае а. дэмакратыі.*

АДМАЎЛЯ́ЦЦА *гл.* адмовіцца.

АДМАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што.* **1.** *гл.* адмовіць. **2.** Не прызнаваць існавання, значэння, мэтазгоднасці чаго-н.; абвяргаць што-н., выступаць супраць чаго-н. *А. мастацтва. А. сваю віну.* ‖ *наз.* **адмаўле́нне,** -я, *н.*

АДМАЎЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* (разм.). Прамаўчаць, ухіліцца ад адказу, гутаркі. ‖ *незак.* **адмо́ўчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДМАХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, а́е; -а́ны; *зак.* **1.** Прамахаць пэўны час чым-н. **2.** *што.* Прайсці, праехаць вялікую адлегласць (разм.). *А. дзесяць кіламетраў.* ‖ *незак.* **адма́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДМАХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Узмахам адагнаць ад сябе каго-, што-н. *А. ад мух.* **2.** Махнуць рукой у знак пратэсту, нязгоды з чым-н. **3.** *перан.* Адмовіцца рабіць што-н., не жадаючы разабрацца ў справе (разм.). *А. ад таго, што было. А. ад вырашэння пытанняў.* ‖ *незак.* **адма́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. *А. рукамі і нагамі* (наадрэз адмаўляцца ад каго-, чаго-н.).

АДМАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што.* Узмахам рукі, галавы адагнаць, адкінуць. *А. камароў.* ‖ *незак.* **адма́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДМАЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* (афіц.). Зняцца з уліку. ‖ *незак.* **адмацо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адмацава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **адмацава́льны,** -ая, -ае. *А. талон.*

АДМАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., каго (што).* **1.** Зняць з уліку адкуль-н. (афіц.). **2.** Скасаваць прымацаванне. *А. навучэнцаў.* ‖ *незак.* **адмацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адмацава́нне,** -я, *н.*

АДМАЧЫ́ЦЬ, -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны; *зак., што.* **2.** Намачыўшы што-н., аддзяліць, адклеіць. *А. прысохлы бінт. А. наклейку.* **2.** Вымачыць, зрабіць больш прыдатным для выкарыстання (спец.). *А. скуры.* **3.** *перан.* Сказаць або зрабіць што-н. недарэчнае, непрыстойнае (разм.). *Ну і адмачыў штуку!* ‖ *незак.* **адмо́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адмо́чванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **адмо́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **адмо́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

АДМЕЖАВА́ЦЦА, -мяжу́юся, -мяжу́ешся, -мяжу́ецца; -мяжу́йся; *зак.* **1.** Аддзяліцца мяжой ад каго-н. **2.** *перан.* Спыніць зносіны з кім-н., выказаць нязгоду з чым-н. *А. ад такіх сяброў. А. ад памылковых поглядаў.* ‖ *незак.* **адмяжо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **адмяжо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адмежава́нне,** -я, *н.*

АДМЕЖАВА́ЦЬ, -мяжу́ю, -мяжу́еш, -мяжу́е; -мяжу́й; -межава́ны; *зак., што.* **1.** Мяжуючы, аддзяліць. *А. участак.* **2.** *перан.* Аддзяліць, адасобіць адну з'яву ад другой. ‖ *незак.* **адмяжо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **адмяжо́ўванне,**-я, *н.* ‖ *наз.* **адмежава́нне,** -я, *н.*

АДМЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* **АДМЕ́ЛІНА,** -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Тое, што і водмель.

АДМЕ́НА *гл.* адмяніць.

АДМЕ́ННАСЦЬ, -і, *ж.* Асаблівасць, якой вылучаецца хто-, што-н. сярод іншых. *А. характару.*

АДМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Своеасаблівы, адметны; не такі, як усе. *А. сэнс слова.* **2.** Самы лепшы, надзвычайны. *Адменная футра.*

АДМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* адмяніць.

АДМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** Мераючы, адзначыць або аддзяліць пэўную колькасць чаго-н. *А. паўтара метра сукна. Сем разоў адмерай, адзін раз адрэж* (прыказка). **2.** Прайсці, праехаць пэўную адлегласць (разм.). *Адмераў пятнаццаць кіламетраў.* ‖ *незак.* **адме́рваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адмяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДМЕ́РЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -мёрз, -ме́рзла; *зак.* Пра частку цела, расліннасць: страціць адчувальнасць ці загінуць ад марозу. *Адмерзлі вушы на марозе. Агуркі адмерзлі.* ‖ *незак.* **адмярза́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **адмярза́нне,** -я, *н.*

АДМЕ́РЛЫ, -ая, -ае. Які перастаў існаваць, адмёр. *Адмерлыя парасткі.*

АДМЕ́РЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., адамрэ́; адмёр, -ме́рла; *зак.* **1.** Стаць нежывым, загінуць (пра часткі якога-н. арганізма). *Клеткі тканак адмерлі.* **2.** *перан.* Перастаць існаваць. *Старыя звычаі адмерлі.* ‖ *незак.* **адміра́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **адміра́нне,** -я, *н.*

АДМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -меціце́, -мяту́ць; -мёў, -мяла́, -ло́; -мяці́; -ме́цены; *зак., што.* **1.** Падмятаючы, адкінуць, адсунуць убок. *А. смецце ад парога.* **2.** *перан.* Адхіліць што-н. як непатрэбнае ці нерэальнае. *А. абвінавачанні.* ‖ *незак.* **адміта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДМЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Не падобны да іншых, непаўторны, характэрны. *Адметная рыса характару.* ‖ *наз.* **адме́тнасць,** -і, *ж.*

АДМІНІСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Пра адміністрацыю: кіраваць чым-н. (спец.). **2.** *перан.* Кіраваць чым-н. фармальна, бюракратычна (неадабр.). ‖ *наз.* **адміністрава́нне,** -я, *н.*

АДМІНІСТРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая кіруе чым-н.; адказны распарадчык. *Добры а.* ‖ *ж.* **адміністра́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **адміністра́тарскі,** -ая, -ае.

АДМІНІСТРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Органы выканаўчай улады, кіравання. **2.** *зб.* Службовыя асобы кіравання. *А. завода.* ‖ *прым.* **адміністрацы́йны,** -ая, -ае. *У адміністрацыйным парадку* (паводле распараджэння выканаўчай улады).

АДМІРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшае воінскае званне каманднага саставу ваеннамарскіх сіл, а таксама асоба, якая мае такое званне. *А. флоту.* ‖ *прым.* **адміра́льскі,** -ая, -ае.

АДМІРАЛЦЕ́ЙСТВА, -а, *н.* **1.** Месца пабудовы і абсталявання ваенных караблёў (уст.). **2.** У царскай Расіі і Англіі: марское ведамства. ‖ *прым.* **адміралце́йскі,**-ая, -ае.

АДМІРА́ННЕ, -РА́ЦЬ *гл.* адмерці.

АДМО́ВА, -ы, *ж.* **1.** адмовіцца, -ць. **2.** Тое, што і адмаўленне (у 2 знач.).

АДМО́ВІЦЦА, -мо́ўлюся, -мо́вішся, -мо́віцца; *зак.* Не згадзіцца, не пажадаць зрабіць што-н., не захацець прызнаць, прыняць што-н. *А. ад даручэння. А. ад дапамогі.* ‖ *незак.* **адмаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **адмо́ва,** -ы, *ж.*

АДМО́ВІЦЬ, -мо́ўлю, -мо́віш, -мо́віць; -мо́ўлены; *зак.* **1.** Не задаволіць чыёй-н. просьбы, патрабавання. *А. у просьбе.* **2.** Абмежаваць у чым-н., пазбавіць чаго-н. *А. сабе ў чым-н.* **3.** Не даць згоды на шлюб. *Дзяўчына адмовіла сватам.* ‖ *незак.* **адмаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адмо́ва,** -ы, *ж.*

АДМО́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -мо́к, -кла; *зак.* **1.** Зрабіцца мяккім ад вільгаці. *У вадзе лыка адмокла.* **3.** Вымакнуць, прапасці ад лішку вільгаці. *У лагчыне бульба адмокла.* **2.** Намокшы, адстаць, аддзяліцца. *Наклейка адмокла.* ‖ *незак.* **адмака́ць,** -а́е.

АДМО́ТВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* адматаць.

АДМО́ЎЕ, -я, *н.* У граматыцы: слова, якое адмаўляе сэнс другога слова або фразы, напр. «не», «ні».

АДМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе адмаўленне. *Адмоўная рэцэнзія. А. адказ.* **2.** Дрэнны, варты асуджэння. *А. персанаж у п'есе.* **3.** У матэматыцы: які ўяўляе сабой велічыню, узятую са знакам мінус, меншую за нуль. *А. лік.* **4.** Які адносіцца да таго віду электрычнасці, носьбітамі якога з'яўляюцца электроны (спец.). *А. электрычны зарад.* ‖ *наз.* **адмо́ўнасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 4 знач.).

АДМО́ЎЧВАЦЦА *гл.* адмаўчацца.

АДМО́ЧВАННЕ, -ЧВАЦЬ, -ЧКА, -ЧНЫ *гл.* адмачыць.

АДМУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* Пабудаваць, вымураваць з каменя ці з цэглы. *А. дом.*

АДМУ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Перастаць мучыцца, перанесці мукі. *Адмучылася гаротная.*

АДМЫКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* адамкнуцца, -ць.

АДМЫСЛО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Адметны, своеасаблівы. *А. скарб паэта.* **2.** Спецыяльны, асобага прызначэння. *А. інструмент.* **3.** Выдатны, цудоўны. *А. работнік. А. напітак.* ‖ *наз.* **адмысло́васць,** -і, *ж.*

АДМЫ́ЦЦА, -мы́юся, -мы́ешся, -мы́ецца; *зак.* **1.** Змыць з сябе бруд. *З дарогі ледзь адмыўся.* **2.** *перан.* (звычайна з адмоўем «не»). Аднавіць аб сабе ранейшую думку (разм.). *Страціўшы рэпутацыю, да канца дзён не адмыешся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знікнуць пры мыцці. *Пляма на абрусе адмылася.* ‖ *незак.* **адмыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДМЫ́ЦЬ, -мы́ю, -мы́еш, -мы́е; -мы́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Мыццём або прамываннем ачысціць (ад бруду, гразі, прымесей і пад.); вымыць. *А. рукі. А. залаты пясок.* **2.** *што.* Змыць што-н. з чаго-н. *А. бруд з вопраткі. А. чарнільную пляму.* **3.** *перан.* Зняць віну, ганьбу, грэх; вярнуць гонар. *Чорную душу не адмыеш!* ‖ *незак.* **адмыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адмыва́нне,** -я, *н. і* **адмы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач., спец.). ‖ *прым.* **адмыва́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

АДМЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Інструмент у выглядзе кручка, якім можна адамкнуць замок. *Універсальная а.* (таксама перан.: бездакорны, надзейны спосаб; неадабр.).

АДМЯЖО́ЎВАННЕ, -ВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* адмежаванца, -цы.

АДМЯ́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -мя́к, -кла; *зак.* Стаць мякчэйшым ад вільгаці, размякнуць. *Скуры адмяклі.* ‖ *незак.* **адмяка́ць,** -а́е.

АДМЯНІ́ЦЬ, -мяню́, -ме́ніш, -ме́ніць; -ме́нены; *зак., што.* Аб'явіць несапраўдным, паведаміць, што што-н. не адбудзецца, не будзе ажыццяўляцца. *А. пастанову. А. пасяджэнне.* ‖ *незак.* **адмяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **адме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адме́на,** -ы, *ж.*

АДМЯРА́ЦЬ *гл.* адмераць.

АДМЯРЗА́ННЕ, -ЗА́ЦЬ *гл.* адмерзнуць.

АДМЯТА́ЦЬ *гл.* адмесці.

АДНА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які змяшчае адну якую-н. адзінку, напр. *аднаактовы, аднавокі, аднаклетачны, аднаматорны, аднапакаёвы, аднаствольны;* 2) які належыць да аднаго і таго ж, агульны з кім-, чым-н., напр. *аднакарэнны, аднакласнік, аднакурснік, аднатыпны;* 3) накіраваны ў адзін бок, скіраваны да чаго-н. аднаго, напр. *аднанакіраваны, аднабаковы, аднабокі, аднадум, адналюб;* 4) які існуе, працягваецца адзін адрэзак часу, напр. *аднагадовы, аднагодак, аднадзённы;* 5) прызначаны для аднаго, напр. *аднаспальны;* 6) агульны, адзіны з кім-, чым-н., напр. *аднагалоснасць, аднадушнасць, аднапляменнік;* 7) не звязаны з усімі іншымі, проціластаўлены ўсім іншым, напр. *аднаасобнік, аднаасобны;* 8) які робіцца, ажыццяўляецца адзін раз, за адзін раз, прыгодны адзін раз, напр. *аднаразовы;* 9) падобны, аднолькавы, напр. *аднастайнасць, аднастайны.*

АДНААСО́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Селянін, які мае асобную, самастойную гаспадарку і не з'яўляецца членам сельскагаспадарчай арцелі. ‖ *ж.* **аднаасо́бніца,** -ы, *мн.* -ніц. ‖ *прым.* **аднаасо́бны,** -ая, -ае *і* **аднаасо́бніцкі,** -ая, -ае. *Аднаасобная гаспадарка.*

АДНААСО́БНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* аднаасобнік. **2.** Уласцівы аднаасобніку. *Аднаасобніцкая псіхалогія.* ‖ *наз.* **аднаасо́бніцтва,** -а, *н.*

АДНААСО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* аднаасобнік. **2.** Які ажыццяўляецца адной асобай. *Аднаасобная ўлада. Аднаасобнае рашэнне.*

АДНАБАКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае што-н. толькі з аднаго боку; які мае адзін бок. *А. драп.* **2.** Які закранае, ахоплівае толькі адзін бок. *Аднабаковае запаленне лёгкіх.* **3.** Які адбываецца толькі ў адным напрамку. *А. рух транспарту.* **4.** Які ажыццяўляецца адным бокам, адной асобай. *Аднабаковае спыненне ваенных дзеянняў.* **5.** *перан.* Які ахоплівае толькі адзін бок з'явы, дзейнасці, вузкі, абмежаваны. *Аднабаковае выхаванне дзяцей. А. розум.* ‖ *наз.* **аднабако́васць,** -і, *ж.* (да 5 знач.).

АДНАБО́КІ, -ая, -ае. **1.** Такі, у якога адзін бок або адзін бок большы. *А. кавун.* **2.** *перан.* Аднабаковы паводле свайго дзеяння, накіраваны ў адзін бок. *А. падыход да вырашэння справы.* ‖ *наз.* **аднабо́касць,** -і, *ж.*

АДНАБО́РТНЫ, -ая, -ае. Пра верхняе адзенне: з гузікамі па краі аднаго борта і петлямі па краі другога. *А. пінжак.*

АДНАВЕ́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* (кніжн.). Чалавек адной з кім-н. рэлігіі, веры. ‖ *ж.* **аднаве́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

АДНАВІ́ЦЕЛЬ, -я, *м.* Рэчыва, пры дапамозе якога робіцца рэакцыя аднаўлення (саставу, колеру і пад.). *А. для валасоў.*

АДНАВІ́ЦЦА, -наўлю́ся, -но́вішся, -но́віцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці, вярнуцца да ранейшага нармальнага стану; адрадзіцца. *Аднавілася народная гаспадарка. Аднавілася здароўе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Прыпомніцца, зноў узнікнуць у памяці. *Ранейшыя малюнкі аднавіліся ў памяці.* **3.** Вярнуць сабе ранейшае службовае, праўавое становішча. *А. на працы. А. ў правах.* **4.** Пачацца зноў пасля перапынку. *Заняткі ў школе аднавіліся.* ‖ *незак.* **адна́ўляцца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АДНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -но́віш, -но́віць; -но́ўлены; *зак.* **1.** *што.* Вярнуць да ранейшага нармальнага стану. *А. краіну. А. здароўе.* **2.** *перан., каго-што.* Нанава ўзнавіць, прыпомніць. *А. у памяці.* **3.** *каго.* Вярнуць каму-н. ранейшае службовае становішча. *А. у правах члена арцелі.* **4.** *што.* Пачаць зноў перарванае дзеянне, адносіны. *А. дружбу.* ‖ *незак.* **адна́ўляць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *незак.* **адна́ўле́нне,** -я, *н.; прым.* **адна́ўле́нчы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *А. перыяд.*

АДНАВО́Р, -у, *м.* У выразе: **(сеяць) у аднавор** (разм.) — пра сяўбу на полі, узараным адзін раз.

АДНАВЯСКО́ВЕЦ, -ко́ўца, *мн.* -ко́ўцы, -ко́ўцаў, *м.* Жыхар або ўраджэнец вёскі ў дачыненні да каго-н. іншага з гэтай вёскі. ‖ *ж.* **аднавяско́ўка,** -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак.

АДНАГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Ва ўзросце аднаго года. *А. хлопчык.* **2.** Працягласцю ў адзін год. *Аднагадовыя курсы.* **3.** Які развіваецца і адмірае на працягу аднаго года (спец.). *Аднагадовыя травы.*

АДНАГАЛО́СНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Поўная згода ўсіх па якім-н. пытанні. **2.** Аднадушная падача галасоў за адно і тое ж рашэнне пры галасаванні. *Прынцып аднагалоснасці.*

АДНАГАЛО́СНЫ, -ая, -ае. Прыняты ўсімі, аднадушны. *Аднагалосная думка.*

АДНАГО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м., чый* або *з кім* (разм.). Чалавек аднаго года нараджэння з кім-н.; равеснік. ‖ *ж.* **аднаго́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак.

АДНАГУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які гучыць адным і тым жа манатонным гукам. *А. званок.*

АДНАДЗЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Насякомае, якое жыве адзін дзень. *Матылёк-а.* **2.** Пра тое, што не мае вялікага значэння і існуе нядоўга (разм.). *Кніжка-а.*

АДНАДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў адзін дзень. *Аднадзённая паездка.* **2.** Зароблены, налічаны за адзін дзень. *А. заробак.*

АДНА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што) ад чаго* (разм.). Адвучыць ад якой-н. прывычкі ці хаджэння да каго-н. або куды-н. *А. ад курэння. А. надакучлівага госця.* ‖ *незак.* **адна́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДНАДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра расліны: які мае адну семядолю.

АДНАДО́МНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра расліны: якія маюць кветкі абодвух полаў, песцікавыя і тычынкавыя, на адным каліве. ‖ *наз.* **аднадо́мнасць,** -і, *ж.*

АДНАДУ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Чалавек аднолькавых з кім-н. думак, поглядаў і перакананняў; аднамыснік.

АДНАДУ́МНАСЦЬ, -і, *ж.* (кніжн.). Аднолькавы з кім-н. склад думак.

АДНАДУ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і аднадумец.

АДНАДУ́МСТВА, -а, *н.* Тое, што і аднадумнасць.

АДНАДУ́ШНАСЦЬ, -і, *ж.* Поўнае адзінства думак, пачуццяў, поўная згода ў дзеяннях. *А. народаў у барацьбе за мір.*

АДНАДУ́ШНЫ, -ая, -ае. Які выказваецца і прымаецца ўсімі згодна, дружна. *Аднадушнае рашэнне. Прагаласавалі за мір аднадушна* (прысл.).

АДНАДУ́ШША, -а, *н.* Тое, што і аднадушнасць.

АДНАЗНА́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Тоесны па сэнсу з іншым. *Аднозначныя выразы.* **2.** Які мае толькі адно значэнне. *Аднозначныя словы.* ‖ *наз.* **адназна́чнасць,** -і, *ж.*

АДНАЗНА́ЧНЫ[2], -ая, -ае. Які абазначаецца адной лічбай, адным знакам. *А. лік.* ‖ *наз.* **адназна́чнасць,** -і, *ж.*

АДНАЙМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які мае тое ж імя, тую ж назву. *Аднайменныя гарады.* ‖ *наз.* **аднайме́ннасць,** -і, *ж.*

АДНА́К. 1. *злуч. супраціўны.* Тое, што і але[1] (у 1 знач.). *Дажджу пакуль што няма, а. ён можа пайсці. Хоць і многа працуе, а. не стамляецца.* **2.** *пабочн.* Тым не менш, усё ж. *Вы, а., не забудзьце абяцанага. Чалавек, а., не здаваўся.*

АДНАКАЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -ле́йцы, *мн.* -і, -ле́ек, *ж.* (разм.). Аднакалейная чыгунка.

АДНАКАЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. З адной чыгуначнай каляёй. *Аднакалейная дарога.*

АДНАКАЛІ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Аднаго калібру. *Аднакаліберныя гарматы.*

АДНАКАЛЯРО́ВЫ, -ая, -ае *і* **АДНАКО́ЛЕРНЫ,** -ая, -ае. Афарбаваны ў адзін колер, аднатонны. *Аднаколерная тканіна.*

АДНАКАПЫ́ТНЫЯ, -ых. Атрад млекакормячых з цэльным нераздвоеным капытом.

АДНАКА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., чый* або *з кім* (разм.). Таварыш па вучобе, па выхаванню. *Збор аднакашнікаў.*

АДНАКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., чый* або *з кім.* Вучань таго ж класа, у якім хто-н. вучыцца або вучыўся. *Сустрэча аднакласнікаў.* ‖ *ж.* **аднакла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДНАКЛУ́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., чый* або *з кім.* Той, хто належыць да таго самага клуба, таварыства. ‖ *ж.* **аднаклу́бніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДНАКО́ЛЕРНЫ *гл.* аднакаляровы.

АДНАКО́ННЫ, -ая, -ае. Запрэжаны адным канём; прыстасаваны для ўпрагання аднаго каня. *Аднаконная павозка.*

АДНАКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Які адбыўся або зроблены адзін раз; аднаразовы. *А. прыём лякарства. А. дзеяслоў* (які абазначае дзеянне, што адбылося ў адзін прыём, напр. стукнуць, маргнуць). ‖ *наз.* **аднакра́тнасць,** -і, *ж.*

АДНАКУ́РСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., чый* або *з кім.* Той, хто вучыцца або вучыўся на адным курсе з кім-н. *Артыкул майго аднакурсніка.* ‖ *ж.* **аднаку́рсніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДНАЛЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аднагадовая расліна.

АДНАЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ўсё жыццё верны адной сваёй любові. ‖ *ж.* **адналю́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак.

АДНАМАТО́РНЫ, -ая, -ае. З адным маторам. *А. самалёт.*

АДНАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Аднолькавай меры, працягласці; раўнамерны. *Аднамерныя адрэзкі.* ‖ *наз.* **аднаме́рнасць,** -і, *ж.*

АДНАМЕ́СНЫ, -ая, -ае. З месцам для аднаго чалавека. *Аднамесная палата.*

АДНАМЫ́СНАСЦЬ, -і, *ж.* (разм.). Тое, што і аднадумнасць.

АДНАМЫ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і аднадумец.

АДНАМЫ́СНЫ, -ая, -ае. Які прытрымліваецца адных думак, поглядаў з кім-н. *Аднамысныя людзі.*

АДНАПАКАЁВЫ, -ая, -ае. Які складаецца з аднаго пакоя. *Аднапакаёвая кватэра.*

АДНАПАЛА́ТНЫ, -ая, -ае. Аб парламенце: які складаецца з адной заканадаўчай палаты.

АДНАПАЛЧА́НІН, -а, *мн.* -ча́не *і (з ліч. 2, 3, 4)* -ча́ніны, -ча́н, *м., чый* або *з кім.* Той, хто

служыць або служыў у адным палку з кім-н., таварыш па палку. ‖ *ж.* **аднапалча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

АДНАПА́ЛЬЦЫ, -ая, -ае. З адным пальцам. *Аднапальцыя жывёліны.*

АДНАПАРТЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае толькі адну палітычную партыю. *Аднапартыйная палітычная сістэма.*

АДНАПЛЯМЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто належыць да аднаго з кім-н. племені. ‖ *ж.* **аднапляме́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДНАПЛЯМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які належыць да аднаго з кім-н. племені.

АДНАПО́ЛЫ, -ая, -ае (спец.). Пра расліны: які мае адзнакі толькі аднаго полу (мужчынскага ці жаночага). ‖ *наз.* **аднапо́ласць,** -і, *ж.*

АДНАРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца адзін раз, за адзін раз, выкарыстоўваецца, прыгодны на адзін раз. *А. пропуск. Аднаразовая дапамога. А. шпрыц.* ‖ *наз.* **аднаразо́васць,** -і, *ж.*

АДНАРО́ДНЫ, -ая, -ае. Які належыць да таго самага роду, разраду; аднолькавы. *Аднародныя панянці.* ◊ **Аднародныя члены сказа** — у граматыцы: якія выконваюць у сказе аднолькавую сінтаксічную функцыю. ‖ *наз.* **аднаро́днасць,** -і, *ж.*

АДНАСЕ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м., чый* або *з кім.* Той, хто жыве з кім-н. у тым самым сяле або паходзіць адтуль. *Не адставаць ад сваіх аднасельцаў!*

АДНАСКЛАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе адзін склад. *Аднаскладовае слова.* ‖ *наз.* **аднаскладо́васць,** -і, *ж.*

АДНАСПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для спання аднаго чалавека. *А. ложак.*

АДНАСТА́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Заўсёды такі самы, аднолькавы. *Аднастайная прырода. Аднастайныя ўражанні.* **2.** Манатонны. *А. шум пушчы.* **3.** Аднародны паводле складу, будовы. *Аднастайная структура глебы.* **4.** Падобны адзін на адзін, зроблены на адзін узор. *Шэрыя аднастайныя будынкі.* ‖ *наз.* **аднаста́йнасць,** -і, *ж.*

АДНАСТВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. З адным ствалом. *Аднаствольнае ружжо.*

АДНАСЯЛЬЧА́НІН, -а, *мн.* -ча́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -ча́ніны, -ча́наў *і* -ча́н, *м., чый* або *з кім.* Тое, што і аднаселец. ‖ *ж.* **аднасяльча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

АДНАТО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аднатомнае выданне. *А. твораў Янкі Купалы.*

АДНАТО́МНЫ, -ая, -ае. У адным томе. *А. слоўнік.*

АДНАТО́ННЫ[1], -ая, -ае. **1.** Аднастайны паводле тону, гучання; манатонны. *Аднатонная песня.* **2.** Аднаколерны. *А. стэп.* ‖ *наз.* **аднато́ннасць,** -і, *ж.*

АДНАТО́ННЫ[2], -ая, -ае. Разлічаны на перавозку адной тоны грузу. *А. грузавік.*

АДНАТЫПО́ВЫ, -ая, -ае *і* **АДНАТЫ́ПНЫ,** -ая, -ае. Аднаго ці падобнага тыпу. *Аднатыповыя вобразы. Аднатыпныя машыны.* ‖ *наз.* **аднатыпо́васць,** -і, *ж. і* **аднаты́пнасць,** -і, *ж.*

АДНАЎЛЕ́ННЕ, АДНАЎЛЕ́НЧЫ *гл.* аднавіць.

АДНАЎЛЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* аднавіцца, -ць.

АДНАЧАСО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца, робіцца ў адзін час з чым-н. *Адначасовыя падзеі. Адначасовае абслугоўванне шасці станкоў.* ‖ *наз.* **аднача́со́васць,** -і, *ж.*

АДНАЧЛЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *мн.* Лік (літара) або здабытак лікаў (літар) у алгебраічным выразе.

АДНАШЛЮ́БНАСЦЬ, -і, *ж.* Форма афіцыйнага шлюбу, калі мужчына мае адну жонку, а жанчына — аднаго мужа; манагамія. ‖ *прым.* **адна́шлю́бны,** -ая, -ае.

АДНЕ́КВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Адмаўляцца, ухіляцца ад выканання якога-н. даручэння.

АДНЕ́КУЛЬ, *прысл.* Невядома з якога месца, з якой крыніцы. *А. наехала людзей. А. выпісаны фразы.*

АДНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; -нёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць куды-н. або каму-н.; занесці. *А. кнігі ў бібліятэку.* **2.** *каго-што.* Перамясціць, перасунуць. *Лодку аднесла* (безас.) *далёка ў мора. А. плот ад вуліцы.* **3.** *што.* Адкласці, перанесці на далей. *А. сустрэчу на верасень.* **4.** *перан., каго-што.* Уключыць, залічыць у склад якіх-н. прадметаў або з'яў, на чый-н. рахунак, звязаць з пэўным перыядам. *А. рукапіс да 16 стагоддзя.* ‖ *незак.* **адно́сіць,** -ношу, -но́сіш, -но́сіць. ‖ *наз.* **аднясе́нне,** -я, *н.* (да 3 і 4 знач.), **адно́с,** -у, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **адно́ска,** -і, *ДМ* адносцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.; разм.).

АДНЕ́СЦІСЯ, -нясу́ся, -нясе́шся, -нясе́цца; -нясёмся, -несяце́ся, -нясу́цца; -нёсся, -не́слася; -нясі́ся; *зак.* Выявіць сваe адносіны, паставіцца пэўным чынам да каго-, чаго-н. *Уважліва а. да запатрабаванняў народа.* ‖ *незак.* **адно́сіцца,** -но́шуся, -но́сішся, -но́сіцца. ‖ *наз.* **адно́сіны,** -сін.

АДНІКЕЛІРАВА́ЦЬ *гл.* нікеліраваць.

АДНІМА́ННЕ *гл.* адняць.

АДНІМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* адняцца, -ць.

АДНО́. 1. *ліч., гл.* адзін. **2.** *часц. абмежавальная.* Толькі, выключна (разм.). *Дзеці цэлы дзень а. гуляюць.* **3.** *часц. узмацняльная.* Узмацняе нечаканасць, раптоўнасць наступлення дзеяння (разм.). *Гляджу — а. ж зноў павaліў снег.* **4.** *злуч. супрацiўны.* Злучае члены сказа і сказы з адносінамі неадпаведнасці (разм.). *Дом добры, а. што халодны.* **5.** *злуч. далучальны.* Далучае сказы, якія дапаўняюць або ўдакладняюць выказаныя раней думкі (разм.). *Ягад многа, а. еш на здароўе.*

АДНО́ЙЧЫ, *прысл.* **1.** Адзін раз. *Толькі а. я ездзіў на мора.* **2.** Аднаго разу, калісьці. *А. вечарам здарылася нечаканае.*

АДНО́ЛЬКАВЫ, -ая, -ае. Такі самы, які нічым не адрозніваецца ад іншых; такі як заўсёды. *Аднолькавыя ўмовы.* ‖ *наз.* **адно́лькавасць,** -і, *ж.*

АДНО́С *гл.* аднесці.

АДНО́СІНА, -ы, *мн.* -ы, -сін, *ж.* Афіцыйная дзелавая папера з запытаннем ці паведамленнем аб чым-н., дакумент. *Паступіла а.*

АДНО́СІНЫ, -сін. **1.** *гл.* аднесціся *і* адносіцца. **2.** Сувязі паміж людзьмі, пэўнымі групамі або краінамі, якія ўзнікаюць у працэсе іх дзейнасці; погляд на што-н., характар паводзін, абыходжання каго-н. з кім-, чым-н. *А. паміж бацькамі і дзецьмі. Дыпламатычныя а.* **3.** Дачыненне да каго-, чаго-н. *Мець а. да гандлю.* ◊ **Ва ўсіх адносінах** — з любога пункту гледжання. **У адносінах** *да каго-чаго* — ужыв. ў якасці прыназоўніка са значэннем напрамку дзеяння.

АДНО́СІЦЦА, -но́шуся, -но́сішся, -но́сіцца; *незак.* **1.** *гл.* аднесціся. **2.** Мець дачыненне да каго-, чаго-н. *Заўвагі адносяцца да поглядаў аўтара.* ‖ *наз.* **адно́сіны,** -сін.

АДНО́СІЦЬ, -СКА *гл.* аднесці.

АДНО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца пры параўнанні, супастаўленні з чым-н., правільны толькі пры пэўных умовах. *А. поспех. Зіма адносна* (прысл.) *цёплая. Адносная прыгажосць.* **2.** У мовазнаўстве: які паказвае адносіны паміж чым-н., да чаго-н. *А. прыметнік. А. займеннік.* ‖ *наз.* **адно́снасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

АДНЯСЕ́ННЕ *гл.* аднесці.

АДНЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́мецца *і* адымецца; -ня́уся, няла́ся, -ло́ся; *зак.* Страціць здольнасць рухацца, варушыцца. *Рука аднялася. Ногі адняліся.* ‖ *незак.* **аднімацца,** -а́ецца *і* **адыма́цца,** -а́ецца.

АДНЯ́ЦЬ, -німу́, -ні́меш, -ні́ме; -ня́ў, -няла́, -ло́; -ні́мі; адняты; *зак.* **1.** *што.* Аддзяліць ад чаго-н., адвесці ўбок. *А. драбіны ад сцяны.* **2.** *што.* Тое, што і ампутаваць. *А. хвораму нагу.* **3.** *што.* Паменшыць лік на некалькі адзінак. *Ад пяці а. два.* **4.** *што.* Прымусіць патраціць час, сілы і пад. *Нарада адняла цэлы дзень.* **5.** *безас., што.* Паралізаваць, пазбавіць здольнасці гаварыць, хадзіць і пад. *Адняло мову. Адняло ногі.* **6.** *каго.* Перастаць карміць малаком маці, адвучыць ад грудзей. *А. дзіця ад грудзей.* ‖ *незак.* **аднiма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **аднiма́нне,** -я, *н. і* **адыма́нне,** -я, *н.*

АДО́БРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Прызнаць добрым, правільным. *А. работу арганізацыі. А. праект пастановы.* ‖ *незак.* **адабра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адо́брываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адабрэ́нне,** -я, *н.*

АДО́ЗВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Пісьмовы ці вусны зварот з заклікам да каго-н. *Паставіць подпісы пад адозвай за мір.*

АДО́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамагчы ў барацьбе, асіліць. *А. ворага.* **2.** *перан., што.* Пераадолець якія-н. цяжкасці, перашкоды, справіцца з чым-н., перасіліць у сабе якія-н. пачуцці, жаданні і пад. *А. курс фізікі. А. цяжкі экзамен.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго (што).* Пра які-н. стан: цалкам ахапіць. *Клопаты адолелі яго.* **4.** *каго (што).* Дакучаючы, замучыць, пазбавіць спакою (разм.). *Машкара адолела, няма жыцця.* ‖ *незак.* **адо́льваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **адо́льванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адо́ленне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АДО́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *мн.* Падсціл з галля, жэрдак, на які кладуць стог; стажар'е.

АДО́РАНЫ, -ая, -ае. Здольны да чаго-н., таленавіты. *А. хлопец.* ‖ *наз.* **адо́ранасць,** -і, *ж.*

АДО́РВАЦЬ *гл.* адарыць.

АДО́РВЕНЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Адарваная глыба горнай пароды, прынесеная ледніком. *А. дэвонскай пароды.*

АДПАВЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Што-н. раўназначнае, раўнацэннае чаму-н.; эквівалент.

АДПАВЕ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які падыходзіць для пэўнага выпадку. *А. тон.* **2.** Які адпавядае чаму-н., вынікае з чаго-н. папярэдняга. *Прыняць адпаведную пастанову.* **3. адпаведна,** *прысл.* Належным чынам, як таго патрабуе дадзены выпадак. *Даведайся пра пастанову і дзейнічай адпаведна.* **4. адпаведна** *чаму, прыназ. з Д.* Згодна чаму-н., з чым-н., у залежнасці ад чаго-н. *Адпаведна сродкам. Адпаведна закону.* ◊ **Адпаведна** *з чым, прыназ. з Т* — тое, што і адпаведна чаму. *Адпаведна з рашэннем.* ‖ *наз.* **адпаве́днасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

АДПАВЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каму-чаму.* Быць, знаходзіцца ў адпаведнасці з кім-, чым-н. *А. свайму прызначэнню. Копія адпавядае арыгіналу.*

АДПАДА́ЦЬ *гл.* адпасці.

АДПАІ́ЦЬ, -паю́, -по́іш, -по́іць; -по́ены; *зак., каго.* **1.** Скончыць паіць. *А. кароў.* **2.** Выгадаваць на пойле, адкарміць малаком. *А. цялят.* **3.** Вылечыць, даючы якое-н. пітво, лякарства (разм.). *А. хворага настоем траў.* ‖ *незак.* **адпо́йваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

АДПА́ЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адпаяцца, -ць.

АДПАКУ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* Скончыць пакутаваць; адмучыцца. *Адпакутаваў чалавек.*

АДПАЛАСКА́ЦЬ *гл.* паласкаць.

АДПАЛІРАВА́ЦЬ *гл.* паліраваць.

АДПАЛІ́ЦЬ, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -палены; *зак., што.* **1.** Спаліць частку прадмета; перапаліўшы, аддзяліць. *А. кавалак шнура.* **2.** Апрацаваць тэрмічным спосабам метал, шкло для надання адпаведнай якасці (спец.). **3.** *перан.* Зрабіць, сказаць што-н. нечаканае. ◊ **Адпаліць штуку** (разм. неадабр.) —учыніць што-н. недарэчнае, непрыстойнае. ‖ *незак.* **адпа́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПАМПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -пава́ны; *зак., што* і *чаго.* Адліць, убавіць пры дапамозе помпы. *А. ваду.* ‖ *незак.* **адпампо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адпампо́ўванне**, -я, *н.*

АДПАРО́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -по́рацца; *зак.* Адарвацца, аддзяліцца па лініі шва (пра што-н. прышытае). *Адпароўся каўнер.* ‖ *незак.* **адпо́рвацца**, -аецца.

АДПАРО́ЦЬ, -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты; *зак., што.* Распароўшы, аддзяліць. *А. падкладку.* ‖ *незак.* **адпо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПАРЫ́РАВАЦЬ *гл.* парыраваць.

АДПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Размякчыць парай. *А. касцюм.* ‖ *незак.* **адпа́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПА́СВІЦЦА, -пасу́ся, -пасе́шся, -пасе́цца; -пасёмся, -пасяце́ся, -пасу́цца *і* -па́свішся, -па́свіцца; -па́свімся, -па́свіцеся, -па́свяцца; -па́свіўся, -вілася; -пасі́ся; *зак.* (разм.). **1.** Тое, што і адпасвіць (у 2 знач.). **2.** Скончыць пасвіцца. **3.** Адкарміцца на падножным корме; ад'есціся. *Каровы адпасвіліся за лета.* ‖ *незак.* **адпа́свацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДПА́СВІЦЬ, -пасу́, -пасе́ш, -пасе́; -пасём, -пасяце́, -пасу́ць *і* -па́свіш, -па́свіць; -па́свім, -па́свіце, -па́свяць; -па́свіў, -віла; -пасі́; *зак.* **1.** Правесці пэўны час, пасучы жывёлу. *А. сваю чаргу.* **2.** *каго* і *без дап.* Закончыць пасьбу жывёлы (разм.). **3.** *каго.* Адкарміць на падножным корме. *А. коней.* ‖ *незак.* **адпа́сваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адпа́с**, -у, *м.* (да 3 знач.).

АДПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; -падзі́; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца, адваліцца. *Тынк адпаў.* **2.** Страціць сувязь з кім-, чым-н., выйсці са складу якога-н. аб'яднання. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць сілу, сэнс; прайсці, зникнуць. *Абвінавачванне адпала. Праблема жылля адпала.* ‖ *незак.* **адпада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -по́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* Перамясціцца паўзком. *А. з дарогі ўбок.* ‖ *незак.* **адпаўза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДПАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты налётам вільгаці. *Адпацелыя вокны.*

АДПАЦЕ́ЦЬ *гл.* пацець.

АДПАЦЯВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Тое, што і пацець (у 2 знач.).

АДПАЧКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́ецца; *зак.* (спец.). Аддзяліцца, выдзеліцца шляхам пачкавання. ‖ *незак.* **адпачко́ўвацца**, -аецца. ‖ *наз.* **адпачкаванне**, -я, *н.*

АДПАЧНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* Тое, што і адпачыць.

АДПАЧЫВА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (уст.). Спальня (звычайна ў багатым доме).

АДПАЧЫВА́ЦЬ *гл.* адпачыць.

АДПАЧЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Перапынак у рабоце, у якім-н. занятку для аднаўлення сіл. *Працавалі без адпачынку. Дом адпачынку.* **2.** Часовае вызваленне ад службы, работы для аднаўлення сіл, для лячэння і пад.; водпуск. *Права на а. Чарговы а.*

АДПАЧЫ́ЦЬ, -чну́, -чне́ш, -чне́; -чнём, -чняце́, -чну́ць; -чы́ў, -чы́ла; -чні́; *зак.* Аднавіць сілы, зрабіўшы перапынак у рабоце. *А. на Нарачы.* ‖ *незак.* **адпачыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДПАЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *зак.* Аддзяліцца пры награванні (аб прыпаянай частцы). *У самавара адпаяўся кран.* ‖ *незак.* **адпа́йвацца**, -аецца.

АДПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Награваючы, аддзяліць прыпаяную частку чаго-н. *А. дэталь.* ‖ *незак.* **адпа́йваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адпа́йванне**, -я, *н.*

АДПЕРАЗА́ЦЦА, -перажу́ся, -пяра́жашся, -пяра́жацца; -перазаўся, -перазалася; -пераж́ыся; *зак.* Зняць з сябе дзягу, пояс і пад.; расперазацца. ‖ *незак.* **адпяра́звацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДПЕРАЗА́ЦЬ, -перажу́, -пяра́жаш, -пяра́жа; -перазаў, -перазала; -пераж́ы; -перазаны *і* -пяра́заны; *зак., што.* Зняць дзягу, пояс і пад. ‖ *незак.* **адпяра́зваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПЕ́РЦІ, адапру́, адапрэ́ш, адапрэ́; адапро́м, адапраце́, адапру́ць; адпёр, -пе́рла; адапры́; адпёрты; *зак., што.* Адчыніць, зняўшы запоры. *А. дзверы.* ‖ *незак.* **адпіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДПЕ́РЦІСЯ, адапру́ся, адапрэ́шся, адапрэ́цца; адапро́мся, адапраце́ся, адапру́цца; адпёрся, -пе́рлася; адапры́ся; *зак.* **1.** Будучы ў зачыненым памяшканні, адчыніць яго. *Дзверы адперліся.* **2.** Не прызнацца ў чым-н., адмовіцца ад чаго-н. (разм.). *А. ад сваіх слоў.* ‖ *незак.* **адпіра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **адпіра́нне**, -я, *н.*

АДПЕ́ЦЬ, -пяю́, -пяе́ш, -пяе́; -пе́й; -пе́ты; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Скончыць пець; адспяваць. *Адпелі птушкі свае песні.* **2.** *каго.* Выканаць абрад адпявання. *Адпелі нябожчыка.* ‖ *незак.* **адпява́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.).

АДПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., што.* Аддзяліць, адрэзаць пілою. *А. тоўсты сук.* ‖ *незак.* **адпіло́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПІНА́ЦЬ *гл.* адпяць.

АДПІСА́ЦЦА, -пішу́ся, -пі́шашся, -пі́шацца; -пішы́ся; *зак.* (разм.). Даць фармальны адказ, абмежавацца адпіскай. ‖ *незак.* **адпі́свацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДПІСА́ЦЬ, -пішу́, -пі́шаш, -пі́ша; -пішы́; -пі́саны; *зак., што.* **1.** Даць пісьмовы адказ на пісьмо, запытанне і пад. *А. пісьмо.* **2.** Перадаць у спадчыну па завяшчанню. *А. дом сыну.* ‖ *незак.* **адпі́сваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

АДПІ́СКА, -і, *ДМ* адпі́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Фармальны пісьмовы адказ на заяву, просьбу, які не закранае сутнасці справы.

АДПІХА́ЦЦА, -ХА́ЦЬ *гл.* адапхнуцца, -нуць.

АДПІ́ХВАЦЦА *гл.* адапхнуцца *і* адпіхнуцца.

АДПІ́ХВАЦЬ *гл.* адапхнуць *і* адпіхнуць.

АДПІХНУ́ЦЦА, -нуся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і адапхнуцца. ‖ *незак.* **адпі́хвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДПІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -пі́хнуты; *зак., што* (разм.). Тое, што і адапхнуць. ‖ *незак.* **адпі́хваць**, -ае, -аеш, -ае.

АДПІ́ЦЬ, адап'ю́, адап'е́ш, адап'е́; адап'ём, адап'яце́, адап'ю́ць; адпі́ў, -піла́, -ло́; адпі́; адпі́ты; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Выпіць крыху, частку чаго-н. *А. квасу. А. паўшклянкі малака.* **2.** Скончыць піць (разм.). ‖ *незак.* **адпіва́ць**, -а́е, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

АДПЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны; *зак., каму чым.* Зрабіць што-н. у адказ на чый-н. учынак. *А. людзям дабром за дабро.* ‖ *незак.* **адпла́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адпла́та**, -ы, *ДМ* -ла́це, *ж.*

АДПЛЕ́СЦІ, -ляту́, -ляце́ш, -ляце́; -ляцём, -лецяце́, -ляту́ць; -лёў, -ляла́, -ло́; -ляці́; -ле́цены; *зак., што.* Аддзяліць, расплятаючы. ‖ *незак.* **адплята́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДПЛЕ́ЎВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Выплёўваць з роту, каб ачысціць яго ад чаго-н. непрыемнага. ‖ *зак.* **адплява́цца**, -плю́юся, -плюе́шся, -плюе́цца; -плюёмся, -плюяце́ся, -плю́юцца; -плю́йся.

АДПЛЫСЦІ́ *і* **АДПЛЫ́ЦЬ**, -плыву́, -плыве́ш, -плыве́; -плывём, -плывяце́, -плыву́ць; -плы́ў, -плыла́, -ло́; *зак.* Паплыўшы, аддаліцца ад каго-, чаго-н. або выйсці ў плаванне. *А. ад берага. А. ў падарожжа.* ‖ *незак.* **адплыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адплыццё**, -я́, *н.* і **адплыва́нне**, -я, *н.* *Адплыццё парахода.*

АДПЛЮ́ШЧЫЦЬ, -люшчу, -люшчыш, -люшчыць; -люшчаны; *зак., што.* Расплюшчыць, адкрыць (вочы). ‖ *незак.* **адплю́шчваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПО́ЙВАЦЬ *гл.* адпаіць.

АДПО́МСЦІЦЬ *гл.* помсціць.

АДПО́Р, -у, *м.* Адбіццё нападу або процідзеянне каму-, чаму-н. *Даць а. ворагу.*

АДПО́РВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* адпароцца, -роць.

АДПРА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ра́ў, *ж.* У веруючых: набажэнскі абрад, які праводзіцца па просьбе саміх веруючых (шлюб, хрэсьбіны, паніхіда і пад.).

АДПРАВА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што)* (разм.). Прымусіць пайсці адкуль-н.; выправадзіць, прагнаць. ‖ *незак.* **адправа́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

АДПРА́ВІЦЦА, -раўлюся, -ра́вішся, -ра́віцца; *зак.* Паехаць, пайсці, накіравацца ў дарогу. *А. ў падарожжа. Цягнік адправіўся ў 4 гадзіны.* ‖ *незак.* **адпраўля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **адпраўле́нне**, -я, *н.*

АДПРА́ВІЦЬ, -раўлю, -ра́віш, -ра́віць; -раўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Паслаць, адаслаць, накіраваць. *А. дзяцей у школу. А. пасылку. А. студэнтаў на ўборку ўраджаю.* **2.** *што.* Даць распараджэнне, сігнал на адпраўку, дазволіць адпраўку чаго-н. *А. цягнік. А. калону машын.* ‖ *незак.* **адпраўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адпраўле́нне**, -я, *н.* і **адпра́ўка**, -і, *ДМ* -раўцы, *ж.*

АДПРАГА́ЦЬ *гл.* адпрэгчы.

АДПРАСАВА́ЦЬ[1] *гл.* прасаваць[1].

АДПРАСАВА́ЦЬ[2] *гл.* прасаваць[2].

АДПРАСІ́ЦЦА, -рашу́ся, -ро́сішся, -ро́сіцца; *зак.* Папрасіць дазволу пайсці або паехаць куды-н., не ўдзельнічаць у чым-н. *А. з работы. Ад смерці не адкупішся і не адпросішся* (прыказка). ‖ *незак.* **адпро́швацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АДПРАЎЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* адправіцца *і* адправіць. **2.** Тое, што пасылаецца, адпраўляецца поштай (афіц.). *Паштовае а. Заказное а.*

АДПРАЎНЫ, -а́я, -о́е (кніжн.). **1.** Такі, з якога адпраўляюць каго-, што-н., адкуль адпраўляюцца. *А. пункт. Адпраўная станцыя.* **2.** *перан.* Такі, з якога зыходзяць, зыходны. *А. пункт погляду.*

АДПРА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Той, хто адпраўляе, перасылае што-н. *А. грузаў. А. бандэролі.* ‖ *ж.* **адпра́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **адпра́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

АДПРАЦАВА́ЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Разлічыцца за доўг сваёй працай. *А. за грошы.* **2.** *што.* Папрацаваць нейкі час. *А. пяць дзён у полі.* **3.** Скон-

АДП—АДР

чыць працаваць. *А. сваё.* **4.** *што.* Надаць чаму-н. канчатковы выгляд; дамагчыся майстэрскага выканання. *А. нумар праграмы.* ‖ *незак.* **адпрацоўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **адпрацоўванне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.) *і* **адпрацоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 4 знач.).

АДПРЭГЧЫ, -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; -рог, -рэгла *і* -рагла, -ло; -ражы; -рэжаны; *зак., каго (што).* Зняць вупраж; выпрагчы. ‖ *незак.* **адпрагаць,** -аю, -аеш, -ае.

АДПУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Спалохаўшы, адагнаць. *А. птушак.* ‖ *незак.* **адпуджваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДПУСКАЦЬ *гл.* адпусціць.

АДПУСКНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Чалавек, які знаходзіцца ў водпуску. ‖ *ж.* **адпускніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АДПУСКНЫ, -ая, -ое. **1.** Які мае адносіны да водпуску. *А. месяц. Адпускныя грошы.* **2.** Які ўстанаўліваецца пры выпуску прадукцыі (пра цэны; спец.). *Адпускная цана.*

АДПУСЦІЦЦА, -пушчуся, -пусцішся, -пусціцца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аслабнуць, стаць менш нацягнутым, зацснутым. *Папруга адпусцілася.* **2.** Страціць загартоўку. *Сякера адпусцілася.* **3.** *перан.* Палагаднець, стаць больш згаворлівым. *Маці пазлуе крыху і адпусціцца.* ‖ *незак.* **адпускацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДПУСЦІЦЬ, -пушчу, -пусціш, -пусціць; -пушчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Дазволіць каму-н. пайсці, паехаць куды-н. *А. дзяцей дадому. А. машыну.* **2.** *каго-што.* Вызваліць, выпусціць. *А. затрыманых. А. на волю птушку.* **3.** *што.* Аслабіць, зрабіць менш нацягнутым, зацснутым. *А. дзягу. А. лейцы.* **4.** *перан., каго-што,* звычайна *безас.* Пра хваробу, боль і пад., стаць больш слабым, сціхнуць (разм.). *Так усё балела, але пад раніцу адпусціла.* **5.** *што.* Прадаць, выдаць пэўную колькасць чаго-н. *А. тавар. А. прадукты.* **6.** *што.* Назначыць, выдзеліць для якой-н. мэты. *А. сродкі на будаўніцтва школы.* **7.** *што.* Адгадаваць валасы, пазногці і пад. *А. вусы. А. бараду.* **8.** *што.* Сказаць нечакана (разм. жарт.). *А. вострае слоўца. А. трапны жарт.* **9.** *што.* Зрабіць мякчэйшым, зменшыць гарт (металу; спец.). *А. сталь.* **10.** *што.* Дараваць (грэх, віну і пад.). *А. грахі.* ‖ *незак.* **адпускаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **водпуск,** -у, *м.* (да 3, 5, 6 і 9 знач.), **адпусканне** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6 і 7 знач.) *і* **адпушчэнне,** -я, *н.* (да 10 знач.).

АДПЯВАННЕ, -я, *н.* Хрысціянскі пахавальны абрад, звязаны з чытаннем малітвы і спяваннем над целам нябожчыка.

АДПЯВАЦЬ *гл.* адпець.

АДПЯРАЗВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* адперазацца, -ць.

АДПЯЦЬ, адапну, адапнеш, адапне; адапнём, адапняце, адапнуць; адпяў, -пяла; адапні; адпяты; *зак., каго-што.* **1.** Аддзяліць, павесіўшы фіранку, штору і пад. *А. сабе куток у хаце.* **2.** Адвязаць што-н. пацягнутае. *А. падпругу ў каня.* ‖ *незак.* **адпінаць,** -аю, -аеш, -ае.

АДПЯЧАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскрыць, распакаваць. *А. пісьмо.* ‖ *незак.* **адпячатваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДПЯЧЫ, -пяку, -пячэш, -пячэ; -пячом, -печаце, -пякуць; -пёк, -пякла, -ло; -пячы; -печаны; *зак., што.* Ператрымаць у печы. *А. хлеб* (так, што скарынка адстала). ‖ *незак.* **адпякаць,** -аю, -аеш, -ае.

АДПЯЧЫСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пячэцца, -пякуцца, -пёкся, -пяклася, -лося; *зак.* Перасядзець у печы (пра хлеб і пад.). *Хлеб адпёкся.* ‖ *незак.* **адпякацца,** -аецца.

АДРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак.* **1.** Разлічыцца за даўгі сваёй працай. *Я адраблю вам на касьбе.* **2.** Скончыць, перастаць рабіць, працаваць. *Дзед сваё ўжо адрабіў.* **3.** Папрацаваць, парабіць нейкі час. *Адрабіў два гады.* **4.** *чаго-што.* Зрабіць так, каб вярнуць што-н. да ранейшага стану. *Таго, што зробіш, часам назад не адробіш.* ‖ *незак.* **адрабляць,** -яю, -яеш, -яе *і* **адробліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 4 знач.). ‖ *прым.* **адработачны,** -ая, -ае (да 1 і 4 знач.; спец.).

АДРАБОТКІ, -аў. Раней: праца селяніна са сваімі прыладамі, канём на багацея за карыстанне зямлёй, за пазыку і пад. *Уся вёска хадзіла да пана на а.* ‖ *прым.* **адработачны,** -ая, -ае. *Адработачная рэнта.*

АДРАДЖЭННЕ, -я, *н.* Аднаўленне, уздым пасля перыяду заняпаду, разбурэння, з'яўленне зноў. *А. прамысловасці. Эпоха Адраджэння* (эпоха росквіту навук і мастацтваў у Еўропе пасля сярэдневякоўя).

АДРАДЗІЦЦА, -раджуся, -родзішся, -родзіцца; *зак.* Аднавіцца, стаць ізноў дзейным, жывым; адждыць. *Адрадзілася народная гаспадарка. А. да жыцця* (перан.). ‖ *незак.* **адраджацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДРАДЗІЦЬ, -раджу, -родзіш, -родзіць; -роджаны; *зак., каго-што.* Выклікаць адраджэнне каго-, чаго-н., аднавіць пасля перыяду разбурэння, заняпаду. *А. горад. А. традыцыі.* ‖ *незак.* **адраджаць,** -аю, -аеш, -ае.

АДРАЗАННЕ, -ЗАЦЬ *гл.* адрэзаць.

АДРАЗНЫ, -ая, -ое. **1.** Такі, які трэба і можна адрэзаць. *А. талон.* **2.** Не суцэльны, з прышытай часткай. *Сукенка з адразным станікам.* **3.** Прызначаны для адразання. *А. станок.*

АДРАЗУ, *прысл.* **1.** Зараз жа, у той самы момант. *Набегаўшыся, сынок а. засынае.* **2.** Адначасова. *Людзі выйшлі а. з усіх хат.* **3.** Непасрэдна за чым-н. *А. за хатай малады сад.* **4.** За адзін раз, з першага разу. *Як усё зрабіць а.?* **5.** З самага пачатку. *Чалавек а. спадабаўся.*

АДРАІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* (спец.). Утварыць новы рой, аддзяліўшыся ад старога (пра пчол). *Пчолы адраіліся.*

АДРАІЦЬ, -раю, -раіш, -раіць; -раім, -раіце, -раяць; адрай; *зак., каму з інф.* Адгаварыць ад чаго-н., параіць, пераканаць не рабіць чаго-н. *Дзецям адраілі так позна ісці ў лес.*

АДРАІЦЬ, -раю, -раіш, -раіць; -раім, -раіце, -раяць; -роены; *зак., каго-што* (спец.). Аддзяліць частку пчол для ўтварэння новага рою.

АДРАКАЦЦА *гл.* адрачыся.

АДРАМАНТАВАЦЬ *гл.* рамантаваць.

АДРАНЦВЕЛЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў стане адранцвення, здранцвелы, знямелы. *Адранцвелыя ногі.* ‖ *наз.* **адранцвеласць,** -і, *ж.*

АДРАНЦВЕЦЬ *гл.* дранцвець.

АДРАПАРТАВАЦЬ *гл.* рапартаваць.

АДРАС, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Надпіс на паштовым адпраўленні, які называе атрымальніка і месца назначэння. *Дакладны а. на пасылцы. Зваротны а.* (адрас адпраўшчыка). **2.** Месцазнаходжанне, месцажыхарства, а таксама абазначэнне, назва месцазнаходжання, месцажыхарства. *Службовы а. Пісаць на а.* **3.** Пісьмовае прывітанне ў гонар якой-н. урачыстай падзеі, юбілею. *Віншавальны а.* ◊ **Не на той адрас** (разм.) — не туды або не таму, куды або каму назначалася. **У адрас** *каго-чаго* — у адносінах каго-, чаго-н., пра каго-, што-н. ‖ *прым.* **адрасны,** -ая, -ае. *А. стол* (установа, якая рэгіструе асоб, што жывуць у пэўнай мясцовасці, і выдае даведкі пра іх месцажыхарства). *Адрасная кніга* (са спісам адрасоў асоб і ўстаноў).

АДРАСАВАЦЦА, -суюся, -суешся, -суецца; -суйся; *зак.* і *незак., куды* або *да каго* (уст.). Звярнуцца (-ртацца) асабіста або пісьмова.

АДРАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак.* і *незак., што каму.* **1.** Паслаць (-сылаць) на які-н. адрас. *А. ліст брату.* **2.** *перан.* Накіраваць (-роўваць). *Заўвагі адрасаваны рэдактару.* ‖ *прым.* **адрасавальны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

АДРАСАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто пасылае паштовае адпраўленне; адпраўнік. ‖ *ж.* **адрасантка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АДРАСАТ, -а, *М* -саце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, каму адрасавана паштовае адпраўленне. ‖ *ж.* **адрасатка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АДРАСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сце; -рос, -расла, -ло; *зак.* Дасягнуць ў росце якіх-н. памераў (пра валасы, пазногці, расліны і пад.). *Валасы адраслі.* ‖ *незак.* **адрастаць,** -ае.

АДРАСЦІЦЬ, -рашчу, -росціш, -росціць; -рошчаны; *зак., што.* Даць адрасці чаму-н., адгадаваць, адпусціць (пра валасы, пазногці, і пад.). *А. бараду.* ‖ *незак.* **адрошчваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДРАТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак., ад каго-чаго.* Выратавацца ад гібелі, знішчэння і пад. *А. ад смерці.* ‖ *незак.* **адратоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДРАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., каго-што.* Выратаваць ад гібелі, знішчэння і пад. *А. чалавека ад смерці.* ‖ *незак.* **адратоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДРАХЛЕЦЬ *гл.* драхлець.

АДРАЧЫСЯ, -ракуся, -рачэшся, -рачэцца; -рачомся, -рачацеся, -ракуцца; -рокся, -раклася, -лося; -рачыся; *зак.* **1.** *ад каго-чаго.* Адмовіцца ад каго-, чаго-н., здрадзіць каму-, чаму-н. *А. ад сваіх дзяцей. А. ад сваіх слоў.* **2.** *ад чаго.* Адмовіцца ад сваіх правоў на што-н. (уст.). *А. ад спадчыны.* ‖ *незак.* **адракацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **адрачэнне,** -я, *н.*

АДРАЧЭНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, хто адрокся ад ранейшых сваіх поглядаў, перакананняў.

АДРОБЛІВАЦЬ *гл.* адрабіць.

АДРОЗНЕННЕ, -я, *н.* **1.** Непадобнасць, розніца паміж кім-, чым-н. *Істотнае а. Дыялектныя адрозненні.* **2.** Ужыв. ў некаторых выразах для абазначэння ўзнагароды, заахвочвання якой-н. дзейнасці. *Знакі адрознення* (пра ордэны, медалі).

АДРОЗНІВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., ад каго-чаго.* Мець асаблівасці, прыкметы, якія адрозніваюць ад іншых асоб, прадметаў і з'яў. *Ён адрозніваецца кемлівасцю.*

АДРОЗНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што.* Устанавіць розніцу паміж кім-, чым-н. *Часам цяжка адрозніць блізнят.* ‖ *незак.* **адрозніваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДРОСТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Малады парастак, пучок расліны, які расце ад сцябла або кораня. *Абрэзаць адросткі. Пасадзіць а.* **2.** Адгалінаванне якога-н. органа. *А. сляпой кішкі.*

АДРОШЧВАЦЬ *гл.* адрасціць.

АДРУБНЫ, АДРУБЫ *гл.* водруб.

АДРУЗЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў пругкасць; вялы, зморшчаны, друзлы. *А. твар.* ‖ *наз.* **адрузласць,** -і, *ж.*

АДРУЗНУЦЬ *гл.* друзнуць.

АДРУЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лім, -ліце, -ляць; *зак.* (спец.). **1.** *што.* Пра лётчыка: адвесці куды-н. самалёт па зямлі. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра самалёт: рухаючыся па зямлі, паварнуць. *А. убок.* ‖ *незак.* **адрульваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДРЫВА́ННЕ *гл.* адарваць.
АДРЫВА́ЦЦА *гл.* адарвацца.
АДРЫВА́ЦЬ[1] *гл.* адарваць.
АДРЫВА́ЦЬ[2] *гл.* адрыць.
АДРЫ́ВАЧНЫ, -ая, -ае. Які не з'яўляецца цэлым, нязвязны. *Адрывачныя звесткі.* ‖ *наз.* **адры́вачнасць,** -і, *ж.*
АДРЫ́ВІСТЫ, -ая, -ае. Які гучыць без плаўных пераходаў, рэзкі, з кароткімі паўзамі. *Адрывістыя гукі. Гаварыць адрывіста* (прысл.). ‖ *наз.* **адры́вістасць,** -і, *ж.*
АДРЫГНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́цца; *зак.* **1.** Выдаліцца са страўніка пры адрыжцы. *Адрыгнулася цыбуляй* (безас.). **2.** *перан.* Адбіцца пэўным чынам за якое-н. зло (разм.). *Прыйдзе час — адрыгнецца яму гэта.* ‖ *незак.* **адрыга́цца,** -а́ецца *і* **адрыгва́цца,** -аецца.
АДРЫГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што* і *чаго.* Вывергнуць, выдаліць часцінкі ежы пры адрыжцы. ‖ *незак.* **адрыга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адрыгва́ць,** -аю, -аеш, -ае.
АДРЫ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Выхад газаў са страўніка праз рот. *А. ад рэдзькі.* **2.** *перан., чаго.* Праяўленне чаго-н. аджылага. *А. старога свету.*
АДРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* Халодная будыніна для захоўвання кармоў, інвентару і пад.; пуня.
АДРЫ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ры́нь; *зак.* Адступіць, адысці, адхлынуць. *Натоўп раптам адрынуў назад.*
АДРЫ́Ў *гл.* адарвацца, -цы.
АДРЫЎНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які можна адрываць. *А. каляндар.*
АДРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак.* **1.** *гл.* рыць. **2.** *каго-што.* Рыючы, дастаць, вызваліць. *А. скарб.* ‖ *незак.* **адрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.
АДРЭАГАВА́ЦЬ *гл.* рэагаваць.
АДРЭГУЛЯВА́ЦЬ *гл.* рэгуляваць.
АДРЭДАГАВА́ЦЬ *гл.* рэдагаваць.
АДРЭ́З, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* адрэзаць. **2.** -а. Кусок тканіны, адрэзаны для шыцця чаго-н. *Купіць а. на паліто.* **3.** -а. Месца, па якім адрэзана што-н. *Шырыня дошкі ў адрэзе.*
АДРЭ́ЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* **1.** Невялікі адрэзаны кавалак чаго-н. *А. дошкі.* **2.** Частка чаго-н., што вымяраецца ў прасторы або часе. *А. шляху.*
АДРЭ́ЗАЦЬ, -рэ́жу, -рэ́жаш, -рэ́жа; -рэ́ж; -рэ́заны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Аддзяліць рэжучым інструментам. *А. кавалак хлеба. Сем разоў адмерай, адзін раз адрэж* (прыказка). **2.** *што* і *чаго.* Аддзяліць межаваннем (зямельны ўчастак). **3.** *перан., каго-што.* Аддзяліць, парушыць сувязь паміж кім-, чым-н. *А. частку войска ад галоўных сіл. А. дарогу.* **4.** Рэзка, катэгарычна сказаць, заявіць (разм.). — *Мне з вамі няма чаго гаварыць! — адрэзала жанчына.* ‖ *незак.* **адраза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адрэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адраза́нне,** -я, *н.,* **адрэ́званне,** -я, *н. і* **адрэ́з,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.). *Лінія адрэзу* (па якой трэба адрэзаць). *Галаву даю на адрэз, што гэта так* (запэўненне ў праўдзівасці чаго-н.; разм.).
АДРЭКАМЕНДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* рэкамендавацца, -цы.
АДРЭПЕЦІ́РАВАЦЬ *гл.* рэпеціраваць.
АДРЭСТАЎРЫ́РАВАЦЬ *гл.* рэстаўрыраваць.
АДРЭТУШАВА́ЦЬ *гл.* рэтушаваць.
АДРЭЦЭНЗАВА́ЦЬ *гл.* рэцэнзаваць.
АДСАДЗІ́ЦЬ, -саджу́, -са́дзіш, -са́дзіць; -са́джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Аддзяліць ад другіх, пасадзіць на другое месца. *Адсадзілі свавольніка на заднюю парту.* **2.** *каго.* Аддзяліць ад маткі. *А. цяля.* **3.** *што.* Аддзяліўшы, пасадзіць у іншым месцы (расліну). *А. малады куст парэчак.* ◊ **Адсадзіць пячонкі** (разм.) — моцна збіўшы, пашкодзіць унутраныя органы. ‖ *незак.* **адса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адса́джванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **адса́дачны,** -ая, -ае (да 3 знач.).
АДСАЛЮТАВА́ЦЬ *гл.* салютаваць.
АДСАПЦІ́СЯ, -сапу́ся, -сапе́шся, -сапе́цца; -сапёмся, -сапяце́ся, -сапу́цца; -со́пся, -сапла́ся, -ло́ся; -сапі́ся; *зак.* Аддыхацца, аднавіць раўнамернае дыханне. *А. пасля бегу.* ‖ *незак.* **адсо́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.
АДСАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Сартуючы, аддзяліць. *А. насенне.* ‖ *незак.* **адсарто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.
АДСВЕ́ЧВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Даваць адсвет, адбіваць святло. *Золатам адсвечвае лісце дрэў.*
АДСВЯТКАВА́ЦЬ *гл.* святкаваць.
АДСЕ́ДЗЕЦЦА, -се́джуся, -се́дзішся, -се́дзіцца; -се́дзеўся, -се́дзелася *і* **АДСЯДЗЕ́ЦЦА,** -сяджу́ся, -сядзі́шся, -сядзі́цца; -сядзі́мся, -седзіце́ся, -сядзя́цца; *зак.* (разм.). Ратуючыся ад каго-, чаго-н., схавацца дзе-н., перачакаць што-н. *А. ў рэзерве.* ‖ *незак.* **адсе́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.
АДСЕ́ДЗЕЦЬ, -се́джу, -се́дзіш, -се́дзіць; -се́дзеў, -се́дзела *і* **АДСЯДЗЕ́ЦЬ,** -сяджу́, -сядзі́ш, -сядзі́ць; -сядзі́м, -седзіце́, -сядзя́ць; -сядзе́ў, -сядзе́ла; -се́джаны; *зак.* **1.** *што.* Седзячы ў нязручнай позе, давесці да здранцвення якую-н. частку цела. *А. нагу.* **2.** Прабыць дзе-н., праседзець некаторы час. *А. цэлую гадзіну ў прыёмнай.* **3.** Адбываючы пакаранне, прабыць які-н. тэрмін у турме. *Ён сваё адсядзеў у астрозе. А. за растрату.* ‖ *незак.* **адсе́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адсе́джванне,** -я, *н. і* **адсе́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 і 3 знач.; разм.).
АДСЕ́ЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адсеяцца, -ць.
АДСЕ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ізаляваная або аддзеленая ад іншых частка спецыяльнага памяшкання (на самалёце, караблі і пад.).
АДСЕ́КЧЫ *гл.* адсячы.
АДСЕ́СЦІ, -ся́ду, -ся́дзеш, -ся́дзе; -се́ў, -се́ла; -ся́дзь; *зак.* **1.** Перасесці далей ад каго-, чаго-н. *А. ад акна.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца, адстаць (пра скарынку хлеба). ‖ *незак.* **адсяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.
АДСЕ́Ў, -се́ву, *м.* **1.** *гл.* адсеяцца, -ць. **2.** Тое, што адсеялася (у 1 знач.), тыя, хто адсеяўся (у 2 знач.). *Вялікі а. студэнтаў.*
АДСЕ́ЧНЫ *гл.* адсячы.
АДСЕ́ЯЦЦА, -се́юся, -се́ешся, -се́ецца; -се́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца пры прасейванні. *Вотруб'е адсеялася ад мукі.* **2.** *перан.* Выбыць са складу чаго-н. *Частка студэнтаў адсеялася.* **3.** Скончыць сяўбу. *Адсеяліся калгасы рана.* ‖ *незак.* **адсе́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **адсява́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **адсе́йванне,** -я, *н.,* **адсява́нне,** -я, *н. і* **адсе́ў,** -се́ву, *м.* (да 1 і 2 знач.).
АДСЕ́ЯЦЬ, -се́ю, -се́еш, -се́е; -се́й; -се́яны; *зак.* **1.** *што.* Прасейваннем аддзяліць. *А. асцюкі ад мукі.* **2.** *перан., каго-што.* Выключыць, звольніць. *А. двоечнікаў з інстытута.* **3.** *што.* Перасеяць участак, дзе вымакла збажына. *Адсеялі азіміну ярынай.* ‖ *незак.* **адсява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адсе́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адсява́нне,** -я, *н.,* **адсе́йванне,** -я, *н. і* **адсе́ў,** -се́ву, *м.*
АДСЁРБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *чаго* (разм.). Сёрбаючы, троху з'есці, адпіць чаго-н. вадкага. *А. з міскі булёну.* ‖ *незак.* **адсёрбваць,** -аю, -аеш, -ае.
АДСКАКА́ЦЬ, -скачу́, -ска́чаш, -ска́ча; -скачы́; *зак.* **1.** Скончыць скакаць. *А. на адной назе.* **2.** Скончыць танцаваць. *Цэлы вечар адскакаў.* **3.** Выканаць танец. *А. казачка.* **4.** Праехаць на кані якую-н. адлегласць галопам. *Адскакаў на гнядым пяць кіламетраў.*
АДСКО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Скачком аддаліцца ад каго-, чаго-н. *А. ад дзвярэй.* **2.** Стукнуўшыся аб што-н., адляцець. *Мячык адскочыў ад сцяны.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адбіцца, адляцець, адламацца (разм.). *Адскочыла ручка ў збане.* **4.** Хутка адрасці (разм.). *Пасля касьбы атава адскочыла.* **5.** Адлучыцца на кароткі час (разм.). *А. у магазін на хвілінку.* ‖ *незак.* **адско́кваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.) *і* **адска́кваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **адско́кванне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.), **адска́кванне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.) *і* **адско́к,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).
АДСКРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што* (разм.). Скрабучы, зняць што-н. з паверхні; саскрэбці, абчысціць. *А. фарбу.* ‖ *незак.* **адскраба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **адскрэ́бваць,** -аю, -аеш, -ае.
АДСКУБНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* і *чаго.* Скубануўшы, аддзяліць, адарваць. *А. кудзелі.*
АДСЛАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́іцца; *зак.* Аддзяліцца слоем. ‖ *незак.* **адсло́йвацца,** -аецца; *наз.* **адсло́йванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адслае́нне,** -я, *н.*
АДСЛАІ́ЦЬ, -лаю́, -ло́іш, -ло́іць; -ло́ены; *зак., што.* Аддзяліць слаямі. *А. кару.* ‖ *незак.* **адсло́йваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **адсло́йванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адслае́нне,** -я, *н.*
АДСЛУЖЫ́ЦЬ, -лужу́, -лу́жыш, -лу́жыць; -лу́жаны; *зак.* **1.** Скончыць служыць (у 1, 3 і 4 знач.). **2.** *што.* Прабыць на службе нейкі тэрмін. *А. два гады.* ‖ *незак.* **адслу́жваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).
АДСМАКТА́ЦЬ, -макчу́, -мо́кчаш, -мо́кча; -макчы́; -макта́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Смактаннем аддзяліць, адпіць, убавіць. *П'яўкі адсмакталі кроў.* **2.** Скончыць смактаць. ‖ *незак.* **адсмо́ктваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **адсмо́ктванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **адсмо́ктвальны,** -ая, -ае.
АДСО́ПВАЦЦА *гл.* адсапціся.
АДСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адсунуцца, -ць.
АДСО́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна адсунуць; прыстасаваны для адсоўвання. *Адсоўная засаўка.*
АДСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -со́хне; -со́х, -хла; *зак.* **1.** Пра часткі раслін: засохшы, адпасці. *Галінка адсохла.* **2.** Пра частку цела: перастаць дзейнічаць з прычыны хваробы (разм.). *Рука адсохла.* ‖ *незак.* **адсыха́ць,** -а́е.
АДСПЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* і *без дап.* Скончыць спяваць. *Адспявалі свае песні салаўі.*
АДСТАВА́ЦЬ *гл.* адстаць.
АДСТА́ВІЦЬ, -таўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *што.* Паставіць на новае месца, пераставіць. *А. крэсла ўбок.* **2.** *што.* Адвесці ўбок, выставіць. *А. нагу.* **3.** *каго (што).* Звольніць, зняць (уст.). *А. ад выканання абавязкаў.* **4. адста́віць!** Каманда, якая азначае адмену папярэдняй каманды або загад спыніць што-н. *А. размовы ў страі!* ‖ *незак.* **адстаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1, 2 і 3 знач.).
АДСТА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які адстаў ад іншых у дарозе. *Адсталая птушка.* **2.** *перан.* Які стаіць на больш нізкім узроўні развіцця параўнальна з іншымі. *А. чалавек. Адсталая краіна. Адсталыя погляды.* ‖ *наз.* **адста́ласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).
АДСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *ж.* Канчатковае звальненне з вайсковай, а таксама з дзяржаўнай службы. *Капітан у адстаўцы. Выйсці ў*

АДС—АДТ

адстаўку. ◊ **Адстаўка кабінета, урада** — выхад у сувязі з вотумам недавер'я або зменай кіраўніка дзяржавы.

АДСТАЎНІК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Адстаўны ваеннаслужачы.

АДСТАЎНЫ, -а́я, -о́е. Які знаходзіцца ў адстаўцы. *А. маёр.* ◊ **Адстаўной казы барабаншчык** (разм. іран.) — чалавек, з якім ніхто не лічыцца.

АДСТА́ЦЬ, -та́ну, -та́неш, -та́не; -та́нь; *зак.* **1.** *ад каго-чаго.* Рухаючыся марудней за іншых або затрымаўшыся, застацца ззаду. *Трэба было бегчы, каб не а. ад кампаніі.* **2.** *ад чаго.* Спазніўшыся куды-н., застацца на месцы. *А. ад цягніка.* **3.** *перан.* Не дасягнуць неабходнага ўзроўню ў чым-н., апынуцца ззаду іншых, робячы што-н. або развіваючыся павальней, больш марудна. *А. у вучобе. А. у выкананні плана.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра гадзіннік: паказаць больш ранні час, чым у сапраўднасці. *Гадзіннік адстаў на дзесяць мінут.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца, адваліцца. *Шпалеры адсталі.* **6.** *ад каго.* Перастаць дакучаць (разм.). *Адстаньце ад мяне!* ‖ *незак.* **адстава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць. ‖ *наз.* **адстава́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.).

АДСТАЯ́ЦЬ[1], -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *зак., каго-што.* Абараніць ад нападу, ад замаху на што-н. *А. мір на зямлі. А. свае правы.* ‖ *незак.* **адсто́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адсто́йванне,** -я, *н.*

АДСТАЯ́ЦЬ[2], -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *зак., што.* Прысутнічаючы дзе-н., прастаяць да канца. *А. на нагах увесь сеанс.* ‖ *незак.* **адсто́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСТО́Й, -ю, *м.* Асадак з вадкасці на дне пасудзіны.

АДСТО́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Басейн або рэзервуар, у якім адстойваецца вадкасць.

АДСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які служыць для адстойвання, ачышчэння вадкасці. *А. бак.*

АДСТО́ЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́іцца; *зак.* **1.** Пра вадкасць: пастаяўшы, выдзеліць з сябе асадак. **2.** *перан.* Канчаткова сфарміравацца (пра думкі, погляды). *Думка адстаялася, усё стала зразумелым.* ‖ *незак.* **адсто́йвацца,** -аецца (да 1 знач.).

АДСТРАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́емся, -я́ецца; *зак.* **1.** *ад каго-чаго.* Адбіцца стральбой. *А. ад ваўкоў.* **2.** Скончыць стральбу (разм.). *Падраздзяленне адстралялася.* ‖ *незак.* **адстрэ́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДСТРО́ІЦЬ, -ро́ю, -ро́іш, -ро́іць; -ро́ены; *зак., што.* Надаць які-н. пэўны выгляд (шляхам рамонту і пад.). *А. кватэру.* ‖ *незак.* **адстро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСТРЫ́ГЧЫ, -рыгу́, -рыжэ́ш, -рыжэ́; -рыжо́м, -рыжаце́, -рыгу́ць; -ры́г, -гла́, -ло́; -ры́жы; -ры́жаны; *зак., што.* Адрэзаць стрыжкай. *А. валасы.* ‖ *незак.* **адстрыга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДСТРЭ́Л *гл.* адстрэльваць.

АДСТРЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што* (разм.). **1.** Адарваць куляй, снарадам. *А. палец.* **2.** *каго (што).* Забіць (звера) па асобым дазволе. *А. лася.* ‖ *незак.* **адстрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСТРЭ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* адстрэліць. **2.** *каго (што).* Паляваць на каго-н., забіваючы па дазволу і пад. (спец.). *А. дзікіх качак.* ‖ *наз.* **адстрэ́л,** -у, *м.* (да 2 знач.). *А. ваўкоў.*

АДСТУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Выканаць, зрабіць, стукаючы па чым-н. *А. такт. А. заяву на машынцы* (надрукаваць). **2.** Стукаючы, пашкодзіць. *А. сабе ўсе пальцы.* ‖ *незак.* **адсту́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСТУПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які носіць характар адступлення, звязаны з адступленнем. *А. манеўр.*

АДСТУПІ́ЦЦА, -туплю́ся, -ту́пішся, -ту́піцца; *зак., ад каго-чаго* (разм.). **1.** Адмовіцца ад чаго-н., перастаць адстойваць што-н. *А. ад сваіх намераў.* **2.** Перастаць мець зносіны з кім-н., адвярнуцца ад каго-н. *Не адступіцеся ад маіх дзяцей!* ‖ *незак.* **адступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДСТУПІ́ЦЬ, -туплю́, -ту́піш, -ту́піць; *зак.* **1.** Адысці, аддаліцца ад каго-, чаго-н. *А. улева на два крокі. Хвароба адступіла* (перан.). **2.** Адысці назад пад націскам праціўніка. *Адступілі з баямі. А. перад цяжкасцямі* (перан.). **3.** *ад каго.* Перанесці ўвагу з асноўнага на другараднае. *Аўтар адступіў ад тэмы.* **4.** *ад чаго.* Перастаць прытрымлівацца чаго-н. *А. ад старых звычаяў.* **5.** *ад чаго.* Зрабіць водступ на паперы, пішучы ці друкуючы што-н. *А. ад краю.* **6.** *ад чаго і без дап.* Адмовіцца ад свайго намеру, сваіх планаў. *Ён не адступіць ад свайго.* ‖ *незак.* **адступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адступле́нне,** -я, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.).

АДСТУПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адступіць. **2.** Адхіленне ад асноўнай тэмы. *Лірычнае а. ў літаратурным творы.*

АДСТУ́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *мн.* Чалавек, які адступіўся, адрокся ад ранейшых перакананняў. ‖ *ж.* **адсту́пніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **адсту́пніцкі,** -ая, -ае.

АДСТУ́ПНІЦТВА, -а, *н.* Паводзіны, спосаб дзеяння адступніка.

АДСТУПНЫ́, -а́я, -о́е (уст.). Які даецца каму-н. за згоду адмовіцца, адступіцца ад каго-, чаго-н. *Адступныя грошы. Сто тысяч рублёў адступнога* (наз.).

АДСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* Сунучыся, перамясціцца на невялікую адлегласць. *А. ад акна.* ‖ *незак.* **адсо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Сунучыся, перамясціць на невялікую адлегласць. *А. стол ад акна.* **2.** Адчыняючы што-н., адвесці ўбок. *А. засаўку.* ‖ *незак.* **адсо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСУПО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Развязаць супоню, распрагаючы каня; рассупоніць. ‖ *незак.* **адсупо́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДСУ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* Становішча, калі няма ў наяўнасці каго-, чаго-н. *А. дапамогі. У маю а.* (калі мяне не было).

АДСУ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Не быць на месцы, не прысутнічаць дзе-н. у пэўны час. *На занятках адсутнічала частка слухачоў.*

АДСУ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адсутнічае. *Запісаць адсутных* (наз.). **2.** Які не выяўляе ніякай цікавасці да навакольнага, абыякавы, пасіўны. *А. позірк.*

АДСЦЯБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -ба́ны *і* **АДСЦЁБАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -цёбаны; *зак., каго-што.* Набіць, сцябаючы; адлупцаваць, адхвастаць. *А. лазінай.*

АДСЫЛА́ННЕ, -ЛА́ЦЬ, АДСЫЛАЧНЫ *гл.* адаслаць.

АДСЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* адаслаць. **2.** Месца ў тэксце, якое адсылае за даведкай да другой часткі тэксту. *Сістэма адсылак у слоўніку.*

АДСЫПА́ЦЦА *гл.* адаспацца.

АДСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -сы́п; -паны; *зак., што і чаго.* Аддзяліць, насыпаўшы, высыпаўшы. *А. мукі.* ‖ *незак.* **адсыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **адсыпа́нне, -я,** *н.* *і* **адсы́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

АДСЫРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сырым, вільготным.

АДСЫРЭ́ЦЬ *гл.* сырэць.

АДСЫСА́ЦЬ *гл.* адассаць.

АДСЫХА́ЦЬ *гл.* адсохнуць.

АДСЮ́ЛЬ, *прысл.* **1.** З гэтага або ад гэтага месца. *А. да горада далёка.* **2.** З гэтай мясцовасці. *Ён недзе а., з-пад Мінска.* **3.** *перан.* Са сказанага перад гэтым; у выніку гэтага. *А. зрабі вывад.*

АДСЯБЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* (разм., неадабр.). Свае словы, устаўленыя ў чужы тэкст, які патрабуе дакладнай перадачы, а таксама дзеянні, учынкі, зробленыя самавольна. *У выкананне песні ўнесці адсябяціну. Займацца адсябяцінай.*

АДСЯВА́ННЕ, -ВА́ЦЦА, -ВА́ЦЬ *гл.* адсеяцца, -ць.

АДСЯДА́ЦЬ *гл.* адсесці.

АДСЯДЗЕ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* адседзецца, -ць.

АДСЯЛІ́ЦЬ, -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *зак., каго (што).* Аддзяліць, пасяліўшы на іншае месца. *А. сына ў новую хату.* ‖ *незак.* **адсяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *звар.* **адсялі́цца,** -сялю́ся, -се́лішся, -се́ліцца; *незак.* **адсяля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **адсяле́нне,** -я, *н.*

АДСЯЧЫ́ *і* АДСЕ́КЧЫ, -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла́; -сячы́; -се́чаны; *зак.* **1.** *што.* Аддзяліць, ударыўшы чым-н. вострым. *А. сухую галіну.* **2.** *перан., каго-што.* Рашуча пазбавіцца чаго-н., парваць сувязь з кім-, чым-н. *А. ранейшыя прывычкі.* **3.** Сказаць, адказаць у рэзкай, катэгарычнай форме. *Не сказаў, а адсек: не буду!* ‖ *незак.* **адсяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **адсяка́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **адсячэ́нне,** -я, *н.* *Галаву даю на а., што гэта так* (запэўненне ў праўдзівасці чаго-н.; разм.). ‖ *прым.* **адсе́чны,** -ая, -ае (спец.). *А. артылерыйскі агонь.*

АДТАВА́ЦЬ *гл.* адтаць.

АДТА́ЙВАЦЬ *гл.* адтаяць.

АДТА́ЛЫ, -ая, -ае. Які адтаў пад уздзеяннем цяпла. *Адталая зямля.*

АДТАНЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Станцаваць. *А. польку.* **2.** Перастаць, скончыць танцаваць.

АДТАПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́піцца; *зак.* Ператварацца ў тварог. *Малако адтапілася.* ‖ *незак.* **адтопліваццa,** -аецца *і* **адтапля́цца,** -яецца.

АДТАПІ́ЦЬ, -таплю́, -то́піш, -то́піць; -то́плены; *зак., што.* **1.** Падаграваючы, прымусіць аддзяліцца, створажыцца. *А. кіслае малако.* **2.** Расплавіўшы, ператварыўшы ў вадкі стан, аддзяліць адно рэчыва ад другога. *А. усе прымесі з сала.* ‖ *незак.* **адто́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адтапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АДТАПТА́ЦЬ, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -тапта́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Пашкодзіць што-н., наступаючы нагою. *А. нагу.* **2.** Натрудзіць, пашкодзіць доўгаю хадою. *А. ногі ў далёкай дарозе.* **3.** Прайсці вялікую адлегласць пехатой. *А. сотні вёрст.* ‖ *незак.* **адто́птваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТАПЫ́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* (разм.). Вытыркнуцца, выпнуцца, высунуцца. *Адтапырыліся кішэні.* ‖ *незак.* **адтапы́рвацца,** -аецца.

АДТАПЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Адставіць, выпнуць, высунуць уперад. *А. кішэні. Адтапыраныя вушы.* ‖ *незак.* **адтапы́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -та́не; *зак.* Пад дзеяннем цяпла вызваліцца ад лёду, снегу. *Зямля адтала. Сэрца адтала* (перан.: змякчылася). ‖ *незак.* **адтава́ць,** -тае́.

АДТАЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́чыцца; *зак.* Стаць вострым, вастрэйшым пасля

тачэння. *Сякера добра адтачылася.* ‖ *незак.* **адточвацца,** -аецца.

АДТАЧЫЦЬ, -тачу, -точыш, -точыць; -точаны; *зак., што.* 1. Зрабіць вострым. *А. нож.* 2. *перан.* Удасканаліць майстэрства, зрабіць выразным. *А. пяро крытыка.* ‖ *незак.* **адточваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТАЯЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -ай; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і адтаць. *Замарожанае мяса адтаяла.* 2. *што.* Вывесці з замарожанага стану, размарозіць. *А. мёрзлыя яблыкі. А. халадзільнік.* ‖ *незак.* **адтайваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТОК *гл.* адцячы.

АДТРАПАЦЬ, -раплю, -рэплеш, -рэпле; -рапі; -рапаны; *зак.* 1. *што.* Трэплючы, ачысціць ад кастрыцы. *А. лён.* 2. *што і без дап.* Скончыць трапанне. 3. *што.* Прайсці пехатою (разм.). *А. дзесяць кіламетраў.* ‖ *незак.* **адтрэпваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТРУБІЦЬ, -рублю, -рубіш, -рубіць; *зак., што.* Пратрубіць што-н., скончыць трубіць. *А. збор. Адтрубілі горны.*

АДТРЭСЦІ, -расу, -расеш, -расе; -расём, -расяце, -расуць; -рос, -рэсла; -расі; -рэсены; *зак., што.* 1. Трасучы, аддзяліць што-н. *А. пыл з вопраткі.* 2. Пашкодзіць трасеннем (разм.). *Адтрасеш нутро на такой дарозе.* ‖ *незак.* **адтрасаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адтрэсваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДТУЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Дзірка, шчыліна, праход у чым-н. *А. ў сцяне.*

АДТУЛЬ, *прысл.* З таго месца. *А. вее ледзяны вецер.*

АДТЫКАННЕ, -КАЦЬ *гл.* адаткнуць.

АДТЫНКАВАЦЬ *гл.* тынкаваць.

АДТЭРМІНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* 1. Перанесці на больш позні тэрмін. *А. плацяжы.* 2. Прадоўжыць тэрмін годнасці чаго-н. *А. камандзіроўку.* ‖ *незак.* **адтэрміноўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адтэрміноўка,** -і, *ДМ* -ноўцы, *мн.* -і, -новак, *ж.*

АДУБЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). 1. Які адубеў, змёрз, загінуў. 2. Які стаў нягнуткім ад холаду; скарчанелы. *Адубелыя рукі.* 3. Каляны, цвёрды ад вады, марозу. *А. плашч.* ‖ *наз.* **адубеласць,** -і, *ж.*

АДУБЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). 1. Змерзнуць на холадзе. *Адубеў на марозе.* 2. Стаць нягнуткім, страціць здольнасць варушыцца. *Рукі адубелі.* 3. Памерці. *Можна а. у дарозе.*

АДУБЯНЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і адубелы. *Адубянелая вопратка.* ‖ *наз.* **адубянеласць,** -і, *ж.*

АДУБЯНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Тое, што і адубець. *А. на холадзе.*

АДУВАНЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Расліна сямейства складанакветных з малочным сокам, жоўтымі кветкамі і пушыстым насеннем, якое разносіцца ветрам; дзьмухавец. *Раслі каля дарогі адуванчыкі.*

АДУЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -ай; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і асіліць. *А. ворага. А. хваробу.* ‖ *незак.* **адужваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДУЖЭЛЫ, -ая, -ае. Які стаў дужэйшым; які паправіўся пасля хваробы.

АДУЖЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -жэй; *зак.* (разм.). 1. Набрацца сілы, ачуняць пасля хваробы. 2. *перан.* Пабагацець. *Змяніўся, адужэў калгас.*

АДУКАВАНЫ, -ая, -ае. Які мае адукацыю, разнабаковыя веды. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **адукаванасць,** -і, *ж.*

АДУКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., каго (што).* Даць каму-н. адукацыю, навучыць, выхаваць. *А. дзяцей.* ‖ *незак.* **адукоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адукоўванне,** -я, *н.*

АДУКАЦЫЙНЫ, -ая, -ае. Які спрыяе адукацыі, мае дачыненне да адукацыі, асветы. *А. ўзровень. Адукацыйная экскурсія.* ○ **Адукацыйны цэнз** — узровень адукацыі, неабходны для якіх-н. правоў.

АДУКАЦЫЯ, -і, *ж.* 1. Навучанне, асвета. *Права на адукацыю.* 2. Сукупнасць ведаў, набытых у выніку навучання. *Сярэдняя а. Вышэйшая а.*

АДУМ, -у, *м.* У выразе: **сваім адумам** — як самому ўяўляецца. *Ты ўсё сваім адумам робіш.*

АДУМАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* 1. Падумаўшы, змяніць намеры, зразумеўшы іх памылковасць. *Адумайся я і зрабіў інакш.* 2. Апамятацца, сабрацца з думкамі. *Адумаўся хлопчык і расказаў пра ўсё, што адбылося.* ‖ *незак.* **адумвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДУРМАНІЦЦА, -ЦЬ *гл.* дурманіць.

АДУРНЕЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і адурэлы.

АДУРНЕЦЬ *гл.* дурнець.

АДУРЫЦЬ, адуру, адурыш, адурыць; *зак.* У выразе: **адурыць галаву** (разм.) — надакучыць гаворкай, просьбамі, прапановамі і пад.

АДУРЭЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які дайшоў да адурэння, які выражае адурэнне. *А. чалавек. А. позірк.* ‖ *наз.* **адурэласць,** -і, *ж.*

АДУРЭННЕ, -я, *н.* (разм.). Стан, пры якім ад хвалявання, стомы дрэнна ўспрымаецца навакольнае. *Дайсці да поўнага адурэння.*

АДУРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* 1. Страціць здольнасць усведамляць што-н. *А. ад перапамлення.* 2. Прыйсці ў стан адурэння ад розных пахаў. *Адурэла галава ад чаромхі.* ‖ *незак.* **дурэць,** -эю, -эеш, -эе.

АДУСЮЛЬ, *прысл.* З розных месц, з усіх бакоў. *А. чуліся вясёлыя галасы.*

АДУТЛАВАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і азызлы. *А. твар.* ‖ *наз.* **адутлаватасць,** -і, *ж.*

АДУХАВІЦЬ, -хаўлю, -хавіш, -хавіць; -хавім, -хавіце, -хавяць; -хоўлены; *зак., каго-што.* 1. Духоўна ўзвысіць, авысакародзіць, натхніць (кніжн.). *А. высокімі ідэаламі.* 2. Прыпісаць (прыродзе, жывёлінам) вышэйшыя духоўныя здольнасці. ‖ *незак.* **адухаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **адухаўленне,** -я, *н. А. прыроды.*

АДУХАТВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; -твораны; *зак., каго-што.* Тое, што і адухавіць. ‖ *незак.* **адухатвараць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адухатварэнне,** -я, *н.*

АДУХОЎЛЕНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Пранікнуты ўзвышаным пачуццём. *А. твар чалавека.* ‖ *наз.* **адухоўленасць,** -і, *ж.*

АДУШАВІЦЬ, -шаўлю, -шавіш, -шавіць; -шавім, -шавіце, -шавяць; -шаўлёны; *зак., што.* Надзяліць уласцівасцямі жывых істот. ‖ *незак.* **адушаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **адушаўленне,** -я, *н.*

АДУШАЎЛЁНЫ, -ая, -ае. 1. Які належыць да свету жывых істот; жывы (кніжн.). 2. У граматыцы: які адносіцца да катэгорыі назваў жывых істот. *А. назоўнік.* ‖ *наз.* **адушаўлёнасць,** -і, *ж.*

АДФАРМАВАЦЬ *гл.* фармаваць.

АДФІЛЬТРАВАЦЬ *гл.* фільтраваць.

АДФРЭЗЕРАВАЦЬ *гл.* фрэзераваць.

АДФУТБОЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак., каго-што* (разм.). Пазбавіцца ад каго-, чаго-н., перадаўшы ці пераслаўшы каму-н. другому. *А. скаргу другому.* ‖ *незак.* **адфутбольваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДХАДЗІЦЬ[1], -хаджу, -ходзіш, -ходзіць; -ходжаны; *зак., каго (што)* (разм.). Вылечыць, выратаваць ад смерці пільным доглядам і клопатамі. *А. хворага.* ‖ *незак.* **адходжваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДХАДЗІЦЬ[2], -хаджу, -ходзіш, -ходзіць; -ходжаны; *зак.* (разм.). 1. Скончыць, перастаць хадзіць. 2. *што.* Прахадзіць, правесці ў хадзьбе пэўны час. 3. *што.* Стаміць, пашкодзіць што-н. хадзьбой. *А. ногі.* 4. *каго (што).* Адлупцаваць, набіць. *А. дзягай.* ‖ *незак.* **адходжваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДХАПІЦЬ, -хаплю, -хопіш, -хопіць; -хоплены; *зак.* 1. *што.* Паспешліва адняць. *А. руку ад агню.* 2. *што.* З сілай адарваць, адрэзаць, адкусіць (разм.). *А. сякерай галіну.* 3. *кагошто.* Набыць, дастаць (пра што-н. добрае; разм.). *А. добры гарнітур.* 4. *што.* Атрымаць, зарабіць (разм.). *А. вымову. А. двойку.* ‖ *незак.* **адхопліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДХАРКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* 1. Харкаючы, ачысціць горла ад макроты, слізі. 2. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца пры харканні. *Уся макрота адхаркалася.* ‖ *незак.* **адхарквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДХАРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адхаркнуць у некалькі прыёмаў. ‖ *незак.* **адхарквацць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адхаркванне,** -я, *н.*

АДХАРКВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выклікае адхаркванне, спрыяе адхаркванню. *Адхарквальная мікстура.*

АДХАРКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* 1. Харкнуўшы, ачысціць горла ад макроты, слізі. 2. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца пры адхаркванні. *Макрота адхаркнулася.* ‖ *незак.* **адхарквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДХАРКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Харкнуўшы, сплюнуць.

АДХАЯЦЬ, -хаю, -хаеш, -хае; -хай; -хаяны; *зак., каго-што.* 1. Вярнуць прытомнасць; адратаваць (разм.). *А. хворага.* 2. Ачысціць, адмыць, агледзець. ‖ *незак.* **адхайваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адхайванне,** -я, *н.*

АДХВАСТАЦЬ, -хвашчу, -хвошчаш, -хвошча; -хвашчы; -хвастаны; *зак., каго-што* (разм.). Адсцябаць чым-н. гібкім; адлупцаваць.

АДХІЛІЦЦА, -хілюся, -хілішся, -хіліцца; *зак.* 1. Падацца ўбок, адвярнуцца. *Адхілілася кабета і выцерла заплаканыя вочы.* 2. Адысці ад прамога маршруту, збіцца. *А. ўбок і заблудзіцца.* 3. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адгарнуцца, адсланіцца. *Заслона адхілілася.* 4. *перан.* Перакінуць увагу на што-н. іншае. *Важна, каб не а. ад галоўнага.* ‖ *незак.* **адхіляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **адхіленне,** -я, *н. А. ад нормы.*

АДХІЛІЦЬ, -хілю, -хіліш, -хіліць; -хілены; *зак.* 1. *каго-што.* Адвесці ўбок, адвярнуць. *А. галаву.* 2. *што.* Адхінуць, адгарнуць, адагнаць. *А. коўдру.* 3. *перан., каго-што.* Не прыняць, адвергнуць; не дапусціць. *А. кандыдатуру.* ‖ *незак.* **адхіляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **адхіленне,** -я, *н.*

АДХІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адсланіцца, адхіліцца (пра тое, што захінае). *Фіранка адхінулася.* 2. Падацца ўбок, адступіцца. *А. ад акна.* 3. *перан.* Адмовіцца ад каго-, чаго-н., адступіцца. *А. ад свайго таварыша.* 4. *перан.* Адлучыцца, адысці на кароткі час. *А. на хвілінку.* ‖ *незак.* **адхінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДХІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што.* 1. Адсланіць, адхіліць (тое, чым захінута што-н.). *А. фіранку. А. заслону.* 2. Адхіліць, адвесці ўбок. *А. галаву.* ‖ *незак.* **адхінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адхінанне,** -я, *н.*

АДХІСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся; -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* 1. Адхіліцца, рэзка падацца ўбок. *А. ад дзвярэй.* 2. *перан.* Адмовіцца, адступіцца, адвярнуцца

ад каго-, чаго-н. *Сябры адхіснуліся ад яго.* ‖ *незак.* **адхіствацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДХЛЫ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Хлынуўшы, адысці, адступіць. *Вада адхлынула назад. Натоўп адхлынуў.*

АДХО́ДЖВАЦЬ[1—2] *гл.* адхадзіць[1—2].

АДХО́ДЛІВАСЦЬ, -ЛІВЫ *гл.* адыходлівы.

АДХО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пахілая паверхня гары і пад., схіл. **2.** Бакавая паверхня дарожнага палатна. *Пусціць поезд пад а.*

АДХО́ННЫ, -ая, -ае. Не круты, спадзісты, пахілы. *А. спуск.*

АДХО́ПЛІВАЦЬ *гл.* адхапіць.

АДХРЫСЦІ́ЦЦА, -рышчу́ся, -ры́сцішся, -ры́сціцца; *зак., ад каго-чаго* (разм.). Адмовіцца, ухіліцца ад каго-, чаго-н. *Неяк удалося а. ад паездкі.* ‖ *незак.* **адхрышчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДХУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Адагрэць дыханнем. *А. рукі.* **2.** *перан.* Выратаваць, вярнуць сілы (доглядам, увагай і пад.). *Ледзь адхукалі малога.* ‖ *незак.* **адху́кваць,** -аю, -аеш. -ае.

АДЦАДЗІ́ЦЬ, -цаджу́, -цэ́дзіш, -цэ́дзіць; -цэ́джаны; *зак., што.* Цэдзячы, адхіліць; аддзяліць рэдкае ад гушчы і пад. *А. малако. А. бульбу.* ‖ *незак.* **адцэ́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЦВІСЦІ́, -цвіту́, -цвіцеш, -цвіце; -цвіцём, -цвіцяце, -цвітуць; -цвіў, -цвіла, -ло; -цвіці; *зак.* Скончыць цвісці. *Адцвіла ў полі грэчка. Адцвіла маладосць* (перан.). ‖ *незак.* **адцвіта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЦЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Разнавіднасць аднаго і таго ж колеру. *А. ружовага колеру.* **2.** *перан.* Асаблівасць, якая ўяўляе сабою ледзь улоўны пераход ад аднаго да другога. *Розныя адценні ў значэнні слова.* **3.** *перан., чаго.* Дадатковая ўласцівасць чаго-н. *Прагучаў папрок з адценнем злосці.*

АДЦЕ́РЦІ, адатру́, адатрэ́ш, адатрэ́; адатро́м, адатраце́, адатру́ць; адцёр, -цёрла; адатры́; -цёрты; *зак.* **1.** *што.* Трэннем выдаліць што-н. прысохлае, прыклеенае і пад. *А. бруд з вопраткі.* **2.** *каго-што.* Расціраючы, вярнуць адчувальнасць каму-, чаму-н. *А. шчокі з марозу. А. ногі.* **3.** *каго-што.* Адціснуць, адцясніць; выцесніць (разм.). *А. саперніка.* **4.** *што.* Пашкодзіць, адцяць, прычыніўшы боль (разм.). *А. пальцы.* ‖ *незак.* **адціра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЦЕ́РЦІСЯ, адатру́ся, адатрэ́шся, адатрэ́цца; адатро́мся, адатраце́ся, адатру́цца; адцёрся, -цёрлася; адатры́ся; *зак.* **1.** Знікнуць пасля сцірання, чысткі. *Фарба з вопраткі хутка адцерлася.* **2.** Праціскаючыся куды-н., быць адцёртым назад (разм.). *Чалавек з чамаданам адцёрся ад натоўпу.* ‖ *незак.* **адціра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АДЦІ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Абмежаваная частка чаго-н., што вымерваецца ў прасторы; адрэзак. *А. лініі* (у матэматыцы).

АДЦІНА́ЦЬ *гл.* адцяць.

АДЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Прыціснуўшы, пашкодзіць, аддзяліць, адрэзаць. *А. руку.* **2.** *што.* Сцісканнем аддзяліць вадкасць. *А. тварог.* **3.** *каго-што.* Адцясняючы, прымусіць адысці, адступіць. *А. натоўп назад.* **4.** *што.* Націснуўшы, зрабіць адбітак на чым.-н. *А. след.* **5.** *што.* Зрабіць адбітак тэксту, малюнка; аддрукаваць (спец.). *А. карэктуру.* ‖ *незак.* **адціска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЦУРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., каго-чаго.* Адрачыся, парваць сувязь, адносіны з кім-, чым-н. *А. родных, блізкіх.*

АДЦЫКЛЯВА́ЦЬ *гл.* цыкляваць.

АДЦЭНТРАВА́ЦЬ *гл.* цэнтраваць.

АДЦЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Доўга пранасіць абутак, адзенне. *Адцягаў кажух гадоў пяць.* **2.** Адцягнуць у некалькі заходаў. *Адцягалі за гадзіну ўвесь хворост.* ‖ *незак.* **адця́гваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

АДЦЯ́ГНЕНЫ, -ая, -ае. Абстрактны. *Адцягненае паняцце. Адцягненае мысленне.* ‖ *наз.* **адця́гненасць,** -і, *ж.*

АДЦЯГНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цягнецца; *зак.* **1.** Пра войскі: адысці назад, убок. **2.** Стаць адвіслым ад якога-н. цяжару. *Кішэні адцягнуліся.* **3.** Адкласці на пазнейшы час. *Размова адцягнулася. Ад'езд адцягнуўся.* ‖ *незак.* **адцягвацца,** -аецца.

АДЦЯГНУ́ЦЬ, -цягну́, -ця́гнеш, -ця́гне; -цягні́; -ця́гнуты і -цягнены; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамясціць, цягнучы; адсунуць. *А. багаж убок.* **2.** *каго-што.* Адвесці, перавесці ў іншае месца. *А. войскі.* **3.** Пацягнуўшы, напяць; нацягнуць. *А. шнур.* **4.** *што.* Падоўжыць каваннем, зрабіць танчэйшым. *А. касу.* **5.** *што.* Зрабіць адвіслым. *А. кішэні.* **6.** *перан., што.* Адтэрмінаваць (разм.). *А. плацяжы.* **7.** *перан., што.* Адхіліць думкі, прымусіць забыцца пра што-н. *А. увагу ад галоўнага пытання.* ◊ **За вушы не адцягнеш** (разм. адабр.) — вельмі смачна. ‖ *незак.* **адця́гваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адцягванне,** -я, *н.* і **адця́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 3, 4 і 6 знач.). ‖ *прым.* **адця́жны,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.) і **адця́жачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

АДЦЯ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* адцягнуць. **2.** Рух, пры якім халодная зброя, бізун і пад. пры ўдары адцягваецца крыху назад (спец.). *Удар з адцяжкай.*

АДЦЯНІ́ЦЬ, -цяню́, -це́ніш, -це́ніць; -це́нены; *зак., што.* **1.** Выдзеліць, паклаўшы цень, зрабіўшы цямнейшым. *А. прадмет на малюнку.* **2.** *перан.* Падкрэсліць, зрабіць больш прыкметным. *А. стройную постаць цёмным касцюмам.* ‖ *незак.* **адцяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АДЦЯСНІ́ЦЬ, -цясню́, -цясні́ш, -цясні́ць; -цясні́м, -цесніце, -цясняць; -це́снены; *зак., каго (што).* Націскаючы, прымусіць адысці, адсунуцца. *А. працаўніка на другі бераг ракі. А. саперніка* (перан.). ‖ *незак.* **адцясня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АДЦЯ́ЦЬ, адатну́, адатне́ш, адатне́; адатнём, адатняце́, адатну́ць; адатні́; адця́ты; *зак., што.* Адсячы, адрэзаць. *А. палец. Хлопцу адцяла нагу* (безас.). ‖ *незак.* **адціна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЦЯЧЫ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ́, -цяку́ць; -цёк, -цякла́, -ло́; *зак.* Сцячы, выцечы ў іншае месца. *Адцякла вада ў нізіну.* ‖ *незак.* **адцяка́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **адто́к,** -у, *м.* (спец.). *А. крыві.*

АДЧА́Й, -ча́ю, *м.* **1.** Стан крайняй безнадзейнасці, роспач. *Плакаць у адчаі.* **2.** Рашучасць, адвага, вялікая рызыка, безразважная храбрасць. *Усе дзівіліся адчаю і смеласці воінаў.*

АДЧА́ЙВАЦЦА *гл.* адчаяцца.

АДЧА́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны адчаю; надзвычай цяжкі, роспачны, безвыходны. *А. крык. Адчайнае становішча.* **2.** Рашучы, адважны, рызыкоўны, дзёрзкі. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **адча́йнасць,** -і, *ж.*

АДЧАКА́НІЦЬ *гл.* чаканіць.

АДЧАКА́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і чаканіць (у 2 знач.). *А. словы. А. крокі.*

АДЧА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *што.* Адвязаць (прычал; спец.). *А. канат.* **2.** Адплысці ад берага. *Ад берага адчаліў паром. Адчальвай!* (таксама перан.: ідзі адсюль, выбірайся; разм.). ‖ *незак.* **адча́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **адча́льванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) і **адча́л,** -у, *м.* (да 2 знач.).

АДЧАПІ́ЦЦА, -чаплю́ся, -чэ́пішся, -чэ́піцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расчэпліваючыся, аддзяліцца. *Адчапіўся вагон.* **2.** *перан.* Адысці, адстаць, адвязацца, перастаць дакучаць каму-н. (разм.). *Адчапіцеся вы ад дзіцяці!* ‖ *незак.* **адчэ́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца і **адчапля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АДЧАПІ́ЦЬ, -чаплю́, -чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак., што.* Расчэпліваючы, аддзяліць. *А. вагон.* ‖ *незак.* **адчэ́плівацца,** -аю, -аеш, -ае і **адчапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адчэ́пліванне,** -я, *н.,* **адчапле́нне,** -я, *н.* і **адчэ́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

АДЧАПНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які можа быць адчэплены. *Адчапныя вагоны.*

АДЧАРАНКАВА́ЦЬ *гл.* чаранкаваць.

АДЧАРЦІ́ЦЬ, -чарчу́, -чэ́рціш, -чэ́рціць; -чэ́рчаны; *зак., што.* **1.** Аддзяліць рысай; адкрэсліць. **2.** Скончыць чарціць. ‖ *незак.* **адчэ́рчваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЧА́ЯЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; -а́йся; *зак.* **1.** Паддацца адчаю, пасці духам, страціць надзею на што-н. *А. ў бядзе.* **2.** Адважыцца на што-н. смелае, рызыкоўнае. *А. на мужны ўчынак.* ‖ *незак.* **адча́йвацца,** -ваюся, -ваешся, -ваецца.

АДЧЛЯНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чле́ніцца; *зак.* Аддзяліцца, вылучыцца з цэлага (пра асобныя часткі, члены чаго-н.). ‖ *незак.* **адчляня́цца,** -я́ецца.

АДЧЛЯНІ́ЦЬ, -чляню́, -чле́ніш, -чле́ніць; -чле́нены; *зак., што.* Аддзяліць, вылучыць з цэлага асобныя часткі чаго-н. ‖ *незак.* **адчляня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **адчляне́нне,** -я, *н.*

АДЧУВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адчуваецца, здольны выклікаць адчуванне. *А. подых ветру.* **2.** Моцны, значны. *А. ўдар па ворагу. Адчувальныя выдаткі.* ‖ *наз.* **адчува́льнасць,** -і, *ж.*

АДЧУВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Псіхічны працэс успрымання з'яў аб'ектыўнага свету пры іх уздзеянні на органы пачуццяў. *А. дотыку. А. новага.* **2.** Стан духоўных і фізічных сіл чалавека. *Кепскае а.*

АДЧУВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* (кніжн.). Быць у наяўнасці, мецца, праяжывацца кім-н., адбівацца на кім-н. *Адчуваецца пахаладанне. Адчуваецца патрэба адпачыць.*

АДЧУ́ЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Адасоблены, абыякавы да іншых. *Хлопец нейкі змрочны, а.* **2.** Які выражае адчужэнне. *А. позірк.* ‖ *наз.* **адчу́жанасць,** -і, *ж.*

АДЧУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што.* Перадаваць (маёмасць) у карысць другой асобы, дзяржавы або грамадскіх арганізацый (афіц.). **2.** *каго (што).* Аддаляць, адасабляць (кніжн.). *Эгаізм адчужае сяброў.* ‖ *наз.* **адчужэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АДЧУЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* адчужаць. **2.** Спыненне блізкіх адносін паміж кім-н., аддаленне, адасабленне. *А. былых сяброў.*

АДЧУ́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́ты; *зак., каго-што.* **1.** Пазнаць шляхам адчування. *А. холад. А. моцны боль у назе.* **2.** Зведаць, перажыць, зразумець. *А. несправядлівасць. А. сябе шчаслівым.* ‖ *незак.* **адчува́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АДЧЫНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ніцца; *зак.* Стаць адчыненым. *Дзверы адчыніліся.* ‖ *незак.* **адчыня́цца,** -я́ецца.

АДЧЫНІ́ЦЬ, -чыню́, -чы́ніш, -чы́ніць; -чы́нены; *зак., што.* **1.** Зрабіць даступнай унутраную ці знешнюю прастору, раскрыўшы створкі, адняўшы века і пад.; *проціл.* зачыніць. *А. акно. А. кубел.* **2.** Стварыць, арганізаваць што-н., абвясціць пра пачатак

дзейнасці чаго-н. *А. студыю пры тэатры.* || *незак.* **адчыняць,** -яю, -яеш, -яе.

АДЧЫРКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; адчыркнуты; *зак., што.* Адкрэсліць, адчарціць. *А. алоўкам цікавае месца ў кнізе.* || *незак.* **адчыркваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЧЫСЦІЦЦА, -чышчуся, -чысцішся, -чысціцца; *зак.* Стаць чыстым або (пра бруд) знікнуць пасля чысткі. *А. ад пылу пасля дарогі. Пляма на рукаве адчысцілася.* || *незак.* **адчышчацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДЧЫСЦІЦЬ, -чышчу, -чысціш, -чысціць; -чышчаны; *зак., што.* **1.** Чысцячы, зняць, вывесці. *А. пляму.* **2.** Вымыць, вычысціць што-н. *А. кацёл.* || *незак.* **адчышчаць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **адчыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

АДЧЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Паведаміць аб сваёй рабоце, дзейнасці. *А. перад камісіяй.* || *незак.* **адчытвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДЧЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Прачытаць што-н., скончыць чытаць. *А. курс літаратуры.* **2.** *каго (што).* Зрабіць каму-н. папрок за што-н., прабраць каго-н. *Строга а. за парушэнне дысцыпліны.* || *незак.* **адчытваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

АДЧЭПКА, АДЧЭПЛІВАННЕ *гл.* адчапіць.

АДЧЭПЛІВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* адчапіцца, -ць.

АДЧЭПНАЕ -ага, *н.* У выразе: **даць адчэпнага** (разм.) — даць што-н., каб адчапіліся.

АДЧЭРПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* Чэрпаючы, узяць, адбавіць чаго-н. *А. частку вады.* || *незак.* **адчэрпваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЧЭРПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што* і *чаго.* Чэрпаючы, адбавіць частку чаго-н. *А. вады з вядра.* || *незак.* **адчэрпваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЧЭРЧВАЦЬ *гл.* адчарціць.

АДШАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Адчысціць, адцерці шараваннем. *А. каструлю.* || *незак.* **адшароўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШВАРТАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* швартаваць.

АДШЛЁПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што)* (разм.). **1.** Надаваць плескачоў. *А. хлапчука.* **2.** Прайсці нейкую адлегласць па гразі. *А. дзесяць кіламетраў па бездаражы.*

АДШЛІФАВАЦЬ *гл.* шліфаваць.

АДШМАРГАНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -шморгнуты; *зак., што.* Шмаргануўшы, адсунуць. *А. фіранку.* || *незак.* **адшморгваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШПІЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шпіліцца; *зак.* **1.** Адкалоцца (пра што-н. прышпіленае). *Значок адшпіліўся.* **2.** Расшпіліцца, выпасці з пятлі. *Гузік адшпіліўся.* || *незак.* **адшпільвацца,** -аецца *і* **адшпіляцца,** -яецца.

АДШПІЛІЦЬ, -пілю, -пііліш, -піліць; -пілены; *зак., што.* **1.** Адкалоць што-н. прышпіленае. *А. бант.* **2.** Разняць часткі якой-н. зашпількі. *А. кнопку. А. папругу.* || *незак.* **адшпільваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адшпіляць,** -яю, -яеш, -яе.

АДШПУНТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* Выбіць, вырваць шпунт; адкрыць. *А. бочку з квасам.* || *незак.* **адшпунтоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШПУРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што* (разм.). Шпурнуўшы, адкінуць. *А. камень.*

АДШРУБАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -буецца; *зак.* Адкруціцца (пра гайку). *Адшрубавалася гайка.* || *незак.* **адшрубоўвацца,** -аецца.

АДШРУБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Адкруціць гайку. || *незак.* **адшрубоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШТАБНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* Прашыць строчкай; зрабіць шво. *А. каўнер.*

АДШТАМПАВАЦЬ *гл.* штампаваць.

АДШТУКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што* (разм.). **1.** Адмыслова зрабіць, вырабіць што-н., надаць чаму-н. закончаны выгляд. *А. сабе дом.* **2.** Аздобіць, размаляваць, упрыгожыць. *А. кватэру.*

АДШТУРХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* **1.** *ад каго-чаго.* Упёршыся ў што-н., штуршком аддаліцца, адсунуцца, аддзяліцца ад чаго-н. *А. ад берага.* **2.** *перан., ад чаго.* Узяць што-н. за адпраўны, зыходны пункт (у разважаннях і пад.). *А. ад галоўнай думкі.* || *незак.* **адштурхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **адштурхоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДШТУРХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Штуршком аддаліць, адапхнуць каго-, што-н. **2.** *перан.* Сваёй няўважлівасцю, халоднасцю і пад. аддаліць ад сябе каго-н. *Сваімі ўчынкамі а. знаёмых.* || *незак.* **адштурхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адштурхоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШУКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Знайсціся, выявіцца пасля пошукаў. *Прапажа адшукалася.* || *незак.* **адшукваццa,** -аюся, -аешся, -аецца.

АДШУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Знайсці, выявіць пасля пошукаў. *А. патрэбную рэч.* || *незак.* **адшукваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **адшуканне,** -я, *н. і* **адшукванне,** -я, *н.*

АДШУМЕЦЬ, -млю, -міш, -міць; -мім, -міце, -мяць; -мі; *зак.* Скончыць шумець. *Адшумелі дажджы. Адшумела вайна* (перан.: скончылася, прайшла).

АДШЧАПЕНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (неадабр.). Той, хто адкалоўся, адышоў ад калектыву, ад свайго грамадскага асяроддзя. || *ж.* **адшчапенка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

АДШЧАПЕНСТВА, -а, *н.* (неадабр.). Адкол, адыход ад калектыву, ад свайго грамадскага асяроддзя.

АДШЧАПІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чэпіцца; *зак.* **1.** Аддзяліцца, адкалоцца. *Лучына адшчапілася.* **2.** Адкрыцца (пра кручок, зашчапку). **3.** Адшпіліцца (пра што-н. прышпіленае, зашпіленае). *Адшчапілася брошка.* || *незак.* **адшчэплівацца,** -аецца *і* **адшчапляцца,** -яецца.

АДШЧАПІЦЬ, -чаплю, -чэпіш, -чэпіць; -чэплены; *зак., што.* **1.** Аддзяліць, адкалоць. *А. трэску.* **2.** Адкінуць кручок, зашчапку; адчыніць, адкрыць. *А. кручок.* **3.** Адшпіліць, адняць прышчэпленае. *А. шпільку.* || *незак.* **адшчэпліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **адшчапляць,** -яю, -яеш, -яе. || *наз.* **адшчэпліванне,** -я, *н.,* **адшчапляннe,** -я, *н. і* **адшчапленне,** -я, *н.*

АДШЧЫПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што* і *чаго.* Шчыпком аддзяліць, адарваць. *А. скарыначку хлеба. А. яблык.* || *незак.* **адшчыпваць,** -аю, -аеш, -ае.

АДШЫЦЬ, -шыю, -шыеш, -шые; -шыты; *зак.* (разм.). **1.** *што* і *без дап.* Скончыць шыць. **2.** Адрабіць шыццём. *А. за доўг.* **3.** *каго (што).* Прымусіць спыніць заляцанні (разм.). *А. кавалера.* || *незак.* **адшываць,** -аю, -аеш, -ае.

АДЫГЕЙЦЫ, -аў, *адз.* -геец, -гейца, *м.* Народ, які складае асноўнае карэннае насельніцтва Адыгеі, што ўваходзіць у Расійскую Федэрацыю. || *ж.* **адыгейка,** -і, *ДМ* -гейцы, *мн.* -і, -геек. || *прым.* **адыгейскі,** -ая, -ае.

АДЫГРАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Выйграць пасля пройгрышу; адыграць (у 1 знач.). *Каманда хацела а.* **2.** *перан.* Умела выйсці з няёмкага становішча (разм.). *А. жартам.* || *незак.* **адыгрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **адыгрыш,** -у, *м.* (да 1 знач.).

АДЫГРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Далейшай гульнёй вярнуць прайгранае. **2.** і *без дап.* Скончыць іграць. ◊ **Адыграць ролю** — аказаць уплыў, уздзеянне. || *незак.* **адыгрываць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **адыгрыш,** -у, *м.*

АДЫГРЫШ, -у, *м.* (разм.). **1.** *гл.* адыграцца, -ць. **2.** Што-н. адыгранае (грошы, рэчы і пад.).

АДЫЁЗНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які выклікае да сябе крайне адмоўныя адносіны; непрыемны, адмоўны. *Адыёзная асоба.* || *наз.* **адыёзнасць,** -і, *ж.*

АДЫМАННЕ *гл.* адняць.

АДЫМАЦЦА, -ЦЬ *гл.* адняцца, -ць.

АДЫМЕННЫ, -ая, -ае. У мовазнаўстве: утвораны ад назоўніка або прыметніка. *А. дзеяслоў.*

АДЫМЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак., каго-што* (разм.). Хутка адвезці або аднесці.

АДЫСЦІ, адыду, адыдзеш, адыдзе; адышоў, -шла, -ло; адыдзі; *зак.* **1.** Пайсці, аддаліцца ад якога-н. месца. *А. ад стала. Поезд адышоў дзве гадзіны таму назад. А. ў нябыт* (перан.: памерці). **2.** *ад каго-чаго.* Адступіцца, адмовіцца. *А. ад сваіх ранейшых поглядаў.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адстаць, аддзяліцца ад чаго-н. *Дошкі ад сцяны адышлі.* **4.** Прыйсці ў звычайны, нармальны стан. *Адышоў ад хваробы, папраавіўся. А. ад страху.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перайсці ў чыю-н. уласнасць. *Панская зямля адышла сялянам. Дом адышоў сыну.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прайсці, мінуць. *Адышлі касьба і жніво, запахла восенню.* || *незак.* **адыходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. || *наз.* **адыход,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2, 5 і 6 знач.). ◊ **На адыход (адход)** — перад тым, як пайсці, разысціся: на развітанне. || *прым.* **адыходны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *А. гудок.*

АДЫСЦІСЯ, адыдуся, адыдзешся, адыдзецца; адышоўся, -шлася, -лося; адыдзіся; *зак.* Ідучы, аддаліцца ад якога-н. месца. *А. ад хаты.* || *незак.* **адыходзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

АДЫХОД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* адысці. **2.** *мн.* -аў. Рэшткі якой-н. вытворчасці, прыдатныя для перапрацоўкі або якіх-н. іншых мэт. *Нафтавыя а. Харчовыя а.*

АДЫХОДАК, -дку, *м.* У выразе: **на адыходак** — на развітанне.

АДЫХОДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* адысціся, адысці.

АДЫХОДЛІВЫ *і* **АДХОДЛІВЫ,** -ая, -ае. Які хутка і лёгка супакойваецца пасля злосці, гневу, раздражнення. *У яе сэрца адыходлівае.* || *наз.* **адыходлівасць,** -і, *ж. і* **адходлівасць,** -і, *ж.*

АДЫХОДНАЯ, -ай, *ж.* Малітва па нябожчыку. *Чытаць адыходную.*

АДЫХОДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Селянін, які часова ідзе з вёскі на сезонныя работы.

АДЫХОДНІЦТВА, -а, *н.* (уст.). Заняткі адыходніка. *Працаваць на адыходніцтве.*

АДЫХОДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* адысці. **2.** **адыходны промысел** (уст.) — часовая, сезонная работа сялян па-за вёскай.

АДЫЧНЫ *гл.* ода.

АДЭКАЛОН, -у, *м.* Спіртавы раствор пахучых рэчываў, ужыв. як касметычны і гігіенічны сродак. *Асвяжыцца адэкалонам.* || *прым.* **адэкалонны,** -ая, -ае.

АДЭКАЛОНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго-што* (разм.). Апырскваць адэкалонам. ||

АДЭ—АЗЕ

зак. **наадэкало́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены. ‖ *звар.* **адэкало́ніцца,** -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* **наадэкало́ніцца,** -нюся, -нішся, -ніцца.

АДЭКВА́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, які поўнасцю супадае, роўны чаму-н. *Адэкватныя паняцці.* ‖ *наз.* **адэква́тнасць,** -і, *ж.*

АДЭКЗАМЕНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., каго (што).* Скончыць экзаменаваць.

АДЭНО́ІДЫ, -аў, *адз.* адэноід, -а, *М* -дзе, *м.* (спец.). Пухлінападобныя разрастанні насаглотачных міндалін. ‖ *прым.* **адэно́ідны,** -ая, -ае.

АДЭ́ПТ, -а, *М* -пце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Паслядоўнік, прыхільнік якога-н. вучэння.

АД'Ю́НКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аспірант вышэйшых ваенна-вучэбных устаноў. **2.** У дарэвалюцыйнай Расіі і ў Заходняй Еўропе: малодшая навуковая пасада ў некаторых навуковых установах, а таксама асоба, якая займае гэту пасаду.

АД'ЮНКТУ́РА, -ы, *ж.* Падрыхтоўка, якую праходзяць ад'юнкты; сістэма такой падрыхтоўкі. *Скончыць ад'юнктуру.*

АД'ЮТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцэр пры ваенным начальніку для выканання службовых даручэнняў або штабной работы. ‖ *прым.* **ад'юта́нцкі,** -ая, -ае.

АД'ЯДА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ад'есціся, ад'есці.

АД'ЯЗДЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ад'ехацца, -ць.

АЕ́Р, -у, *м.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства ароідных з доўгім мечападобным лісцем і паўзучым карэнішчам, з прыемным вострым пахам. ‖ *прым.* **ае́рны,** -ая, -ае *і* **ае́равы,** -ая, -ае.

АЖ. 1. *часц.* Ужыв. як узмацненне ў знач. нават. *Аж крыкнуў ад радасці.* **2.** *часц.* Падкрэслівае інтэнсіўнасць далейшай часткі паведамлення. *Дайшоў аж да самога міністэрства.* **3.** *злуч.* Выражае выніковыя адносіны і ўзмацняе іх; так, што нават. *Машыны так гулі, аж вокны звінелі.* ◊ **Аж чорна** — вельмі многа. *Ягад у лесе аж чорна.*

АЖАГО́ВЫ *гл.* вожаг.

АЖАНІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* жаніцца, -ць.

АЖАРАБІ́ЦЦА *гл.* жарабіцца.

АЖАРЭ́Б, -у, *м.* (спец.). **1.** Роды ў кабыл, асліц, вярблюдзіц. **2.** Прыплод кабыл, асліц, вярблюдзіц.

АЖНО́, *часц.* і *злуч.* (разм.). Тое, што і аж.

АЖУ́Р[1], -у, *м.* **1.** Скразное вязанне, пляценне. *Вязаць ажурам.* **2.** Лёгкая празрыстая тканіна. *Пакрывала з ажуру.*

АЖУ́Р[2], *прысл.* У бухгалтэрыі: такое вядзенне справы, калі кожная аперацыя рэгіструецца неадкладна пасля яе выканання. ◊ **(Усё) у ажуры** (разм.) — усё ў парадку, усё як належыць.

АЖУ́РНЫ, -ая, -ае. Празрысты, тонкі, драбнасеткаваты. *Ажурная тканіна. Ажурная вязь.* ◊ **Ажурная работа** — пра вельмі тонкую, майстэрскую работу. ‖ *наз.* **ажу́рнасць,** -і, *ж.*

АЖЫВА́ЦЬ *гл.* ажыць.

АЖЫВІ́ЦЦА, ажыўлю́ся, ажы́вішся, ажы́віцца; *зак.* **1.** Ажыць, набрацца сілы і энергіі, стаць больш выразным і яркім. *Чалавек ажывіўся, павесялеў. Гутарка ажывілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Напоўніцца жыццём, рухам, дзейнасцю. *Пайшла тэхніка на палі, мясцовасць ажывілася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш актыўным, дзейным. *Сход ажывіўся. Работа ажывілася.* ‖ *незак.* **ажыўля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **ажыўле́нне,** -я, *н.*

АЖЫВІ́ЦЬ, ажыўлю́, ажы́віш, ажы́віць; ажы́ўлены; *зак., каго-што.* **1.** Вярнуць да жыцця, зрабіць зноў жывым. *А. арганізм. А. успаміны* (перан.). **2.** Прыдаць сілы, энергіі; зрабіць ажыўленым, бадзёрым. *Радасная вестка ажывіла людзей.* **3.** Напоўніць жыццём, рухам, дзейнасцю. *Вяселле ажывіла старэнькую хату.* **4.** Зрабіць больш актыўным, дзейным. *А. работу нарады.* ‖ *незак.* **ажыўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ажыўле́нне,** -я, *н.*

АЖЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, ажы́н, *ж.* **1.** Кустовая калючая ягадная расліна сямейства ружакветных. **2.** Чорна-шызыя ядомыя ягады гэтай расліны, падобныя на ягады малін. *Збіраць ажыны.* ‖ *прым.* **ажы́навы,** -ая, -ае. *А. куст. Ажынавае варэнне.*

АЖЫ́ННІК, -у, *м.* Зараснік ажыны.

АЖЫ́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае. Поўны жыцця, руху, узбуджэння, дзейнасці. *Ажыўленая гутарка. А. гандаль.* ‖ *наз.* **ажы́ўленасць,** -і, *ж.*

АЖЫЦЦЯВІ́МЫ, -ая, -ае. Такі, які можна ажыццявіць. *А. праект.* ‖ *наз.* **ажыццяві́масць,** -і, *ж.*

АЖЫЦЦЯВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ві́цца; *зак.* Здзейсніцца, збыцца. *Задумы ажыццявіліся.* ‖ *незак.* **ажыццяўля́цца,** -яецца. ‖ *наз.* **ажыццяўле́нне,** -я, *н.*

АЖЫЦЦЯВІ́ЦЬ, -яўлю́, -яві́ш, -яві́ць; -явім, -щевіце, -явяць; -ццёўлены; *зак., што.* Здзейсніць, зрабіць рэальнасцю. *А. свае задумы.* ‖ *незак.* **ажыццяўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ажыццяўле́нне,** -я, *н.*

АЖЫ́ЦЬ, ажыву́, ажыве́ш, ажыве́; ажывём, ажывяце́, ажыву́ць; ажы́ў, ажыла́, -ло́; *зак.* **1.** Стаць зноў жывым, уваскрэснуць, адждыць. *Нябожчык не ажыве.* **2.** *перан.* Стаць поўным сіл, праявіцца ў ранейшай сіле. *Пасля зімы прырода ажыла. Успаміны зноў ажылі.* ‖ *незак.* **ажыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЖЫЯТА́Ж, -у, *м.* **1.** Штучна выклікане хваляванне, узбуджэнне з мэтай прыцягнення ўвагі да чаго-н. **2.** Штучнае, спекулятыўнае павышэнне ці паніжэнне курсу біржавых папер або цэн з мэтай атрымання прыбытку. ‖ *прым.* **ажыята́жны,** -ая, -ае.

АЗ, аза́, *м.* **1.** Старадаўняя назва літары «а». **2.** *перан., мн.* азы́, -о́ў. Пачатковыя звесткі (разм.). *Пачаць з азоў.*

АЗАГАЛО́ВІЦЬ, -ло́ўлю, -ло́віш, -ло́віць; -ло́ўлены; *зак., што.* Даць чаму-н. загаловак. *А. артыкул.* ‖ *незак.* **азагало́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЗА́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Задняя частка тулава жывёлы. *Конь падкідаў азадкам, брыкаўся.* **2.** Задняя частка тушы. *Купіць цэлы а. свінні.* ‖ *прым.* **аза́дачны,** -ая, -ае.

АЗАДА́ЧАНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў замяшанні, разгубленасці, які выражае здзіўленне. *А. выгляд твару.* ‖ *наз.* **азада́чанасць,** -і, *ж.*

АЗАДА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што) чым.* Прывесці ў замяшанне, збянтэжыць, здзівіць, паставіць каго-н. у складанае становішча. *А. пытаннем.* ‖ *незак.* **азада́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЗА́ДДЗЕ, -я, *ж., зб.* Тое, што і пазаддзе.

АЗАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., каго (што)* (разм.). **1.** Пазалаціць, надаць залацісты колер чаму-н. *Восень азалаціла лес.* **2.** Шчодра абдарыць, абагаціць. *Лён азалаціў калгас і калгаснікаў.*

АЗА́ЛІЯ, -і, *ж.* Дэкаратыўная кустовая расліна сямейства верасовых з белымі, жоўтымі і іншымі кветкамі. ‖ *прым.* **аза́лііевы,** -ая, -ае.

АЗАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Ператварыць (ператвараць) у азон. *А. кісларод.* **2.** Ачысціць (ачышчаць) азонам. *А. памяшканне.* ‖ *наз.* **азанава́нне,** -я, *н.*

АЗАНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для атрымання азону, а таксама для ўзбагачэння азонам паветра. ‖ *прым.* **азана́тарны,** -ая, -ае.

АЗАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Тое, што і азанаваць. ‖ *наз.* **азані́раванне,** -я, *н.*

АЗА́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Моцнае захапленне, заўзятасць, запал. *Працаваць з азартам. Увайсці ў а.*

АЗА́РТНЫ, -ая, -ае. Які робіць што-н. з азартам, гарачы, заўзяты, поўны захаплення. *А. чалавек. Азартная гульня.* ‖ *наз.* **аза́ртнасць,** -і, *ж.*

АЗАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́цца; *зак., чым* (высок.). Ярка асвяціцца. *Лес азарыўся яркім сонцам. Твар чалавека азарыўся ўсмешкай* (перан.). ‖ *незак.* **азара́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **азарэ́нне,** -я, *н.*

АЗАРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; -ро́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Ярка асвяціць. *Маланка азарыла твар. Надзея азарыла душу* (перан.). **2.** *перан., каго (што).* Нечакана праясніць што-н. каму-н., прыйсці ў галаву каму-н. *Раптам здагадка азарыла яго.* ‖ *незак.* **азара́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **азарэ́нне,** -я, *н.*

АЗАРЭ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). **1.** *гл.* азарыцца, -рыць. **2.** Раптоўнае, нечаканае праясненне свядомасці, разуменне чаго-н. *Нарэшце прыйшло а.*

АЗБЕ́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Валакністы белы мінерал, ужыв. як вогнетрывалы матэрыял. ‖ *прым.* **азбе́ставы,** -ая, -ае.

А́ЗБУКА, -і, *ДМ* -буцы, *ж.* **1.** Сукупнасць літар якой-н. пісьменнасці, размешчаных у пэўным парадку, алфавіт. *Беларуская а.* **2.** Тое, што і буквар. **3.** *перан.* Асноўныя, прасцейшыя палажэнні якой-н. навукі, справы; аснова чаго-н. *А. навукі.* ○ **Азбука Морзе** — сістэма тэлеграфных умоўных знакаў. **Нотная азбука** — сістэма нотных знакаў. ‖ *прым.* **а́збучны,** -ая, -ае. *А. парадак. Азбучная ісціна* (перан.: пра ўсім вядомую, простую думку, ісціну).

АЗВА́ЦЦА, азаву́ся, азаве́шся, азаве́цца; азавёмся, азавяце́ся, азаву́цца; азаві́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і абазвацца. ‖ *незак.* **азыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АЗВЯРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Злы, шалёны, раз'юшаны. *Азвярэлыя ворагі.* ‖ *наз.* **азвярэ́ласць,** -і, *ж.*

АЗВЯРЭ́ННЕ, АЗВЯРЭ́ЦЬ *гл.* звярэць.

АЗДАБЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* аздобіць. **2.** Тое, што ўпрыгожвае каго-, што-н. *Лянное а. Карункавае а.*

АЗДАРАВІ́ЦЬ, -раўлю́, -ро́віш, -ро́віць; -ро́ўлены; *зак., што.* **1.** Зрабіць здаровым, палепшыць санітарны стан чаго-н. *А. мясцовасць.* **2.** *перан.* Палепшыць, прывесці ў норму. *А. мікраклімат у калектыве.* ‖ *незак.* **аздараўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **аздараўле́нне,** -я, *н.*

АЗДАРАЎЛЕ́НЧЫ, -ая, -ае. Які спрыяе аздараўленню. *Аздараўленчыя мерапрыемствы. А. лагер.*

АЗДО́БА, -ы, *ж.* Тое, што ўпрыгожвае, аздабляе што-н. *Карункавая а.* ‖ *прым.* **аздо́бны,** -ая, -ае.

АЗДО́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго-што.* Надаць каму-, чаму-н. прыгожы выгляд, упрыгожыць. *А. сцены мазаікай. А. сукенку бантам.* ‖ *незак.* **аздабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **аздабле́нне,** -я, *н.*

АЗЕЛЯНІ́ЦЬ, азеляню́, азяле́ніш, азяле́ніць; азелянёны; *зак., што.* Пасадзіць дрэвы, кусты і пад. на якой-н. прасторы. *А. вуліцы горада.* ‖ *незак.* **азеляня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **азеляне́нне,** -я, *н.*; *прым.* **азеляня́льны,** -ая, -ае.

АЗЕРБАЙДЖА́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Азербайджана. ‖ *ж.* **азербайджа́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **азербайджа́нскі,** -ая, -ае.

АЗЁРНЫ *гл.* возера.

АЗІ́МІНА, -ы, *ж.* Азімыя пасевы, іх усходы. *Шырокія загоны зялёнай азіміны.*

АЗІ́МЫ, -ая, -ае. Які сеецца ўвосень, які зімуе пад снегам. *Азімая пшаніца.*

АЗІРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* азірнуцца. **2.** *перан., на каго-што* і *без дап.* Быць асцярожным, дзейнічаць з апаскай, зважаючы свае ўчынкі з учынкамі каго-н.; аглядвацца (разм.). *А. на аўтарытэт.*

АЗІРНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Павярнуўшыся, паглядзець назад, аглянуцца. *Маці азірнулася і ўбачыла мяне.* **2.** Паглядзець вакол сябе, агледзецца. *А. навокал. А. на пройдзены шлях* (перан.). ‖ *незак.* **азіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АЗІРНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., каго-што.* Акінуць позіркам. ‖ *незак.* **азіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЗІЯ́Т, -а, *М* -я́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Карэнны жыхар Азіі. ‖ *ж.* **азія́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **азія́цкі,** -ая, -ае.

АЗЛО́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* Стаць злосным, бязлітасным. ‖ *незак.* **азлабля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **азлабле́нне,** -я, *н.*

АЗЛО́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -лены; *зак., каго (што).* Зрабіць злым, бязлітасным. ‖ *незак.* **азлабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АЗЛО́БЛЕНЫ, -ая, -ае. Які стаў злосным у выніку чаго-н., злосліва настроены. *А. чалавек. А. тон.* ‖ *наз.* **азло́бленасць,** -і, *ж.*

АЗМРО́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* Стаць змрочным, сумным, маркотным (звычайна пра погляд, твар і пад.). *Настрой азмрочыўся.* ‖ *незак.* **азмро́чвацца,** -аецца.

АЗМРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Зрабіць змрочным, сумным, маркотным. *А. настрой сябра.* ‖ *незак.* **азмро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЗНАЁМІЦЦА, -ЦЬ *гл.* знаёміцца, -ць.

АЗНАМЕНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мяну́ецца; *зак., чым.* Стаць знамянальным дзякуючы чаму-н. *Гэты год азнаменаваўся нечаканасцямі.* ‖ *незак.* **азнамяно́ўвацца,** -аецца.

АЗНАМЕНАВА́ЦЬ, -мяну́ю, -мяну́еш, -мяну́е; -мяну́й; -менава́ны; *зак., што чым.* Урачыста адзначыць чым-н. (падзею, дату і пад.). *А. урачыстую дату салютам.* ‖ *незак.* **азнамяно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **азнаменава́нне,** -я, *н. У а. чаго-н.* (у памяць, у гонар чаго-н.).

АЗНАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паддаецца азначэнню. **2.** У граматыцы: які з'яўляецца азначэннем². *А. займеннік. А. сказ.* ‖ *наз.* **азнача́льнасць,** -і, *ж.*

АЗНАЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Тое, што і значыць². *Што азначае ваша маўчанне?*

АЗНА́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* **1.** Стаць прыметным, абазначыцца. *Выразней азначыліся маршчыны на лбе.* **2.** *перан.* Вызначыцца, намеціцца. *Азначылася кола інтарэсаў.* ‖ *незак.* **азнача́цца,** -а́ецца.

АЗНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* **1.** Вызначыць характэрныя рысы чаго-н., даць фармуліроўку чаму-н. *А. геаграфію як навуку.* **2.** Паказаць кірунак, шлях каму-, чаму-н.; вылучыць на фоне чаго-н. *А. шлях да перамогі.* **3.** Абумовіць сабой, прадвызначыць. *Вялікая падзея азначыла прыход новага ў жыцці.* ‖ *незак.* **азнача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **азначэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

АЗНАЧЭ́ННЕ¹, -я, *н.* **1.** *гл.* азначыць. **2.** Абагульненне, якое раскрывае сэнс, змест чаго-н., характарызуе асноўныя рысы чаго-н. *Даць правільнае а. слова.*

АЗНАЧЭ́ННЕ², -я, *н.* У граматыцы: даданы член сказа, які абазначае прымету, уласцівасць, якасць або іншую адзнаку прадмета. *Дапасаванае а.* ‖ *прым.* **азнача́льны,** -ая, -ае.

АЗНАЯМЛЕ́ННЕ *гл.* знаёміцца, -ць.

АЗНАЯМЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак., з чым.* Тое, што і знаёміцца (у 2 знач.).

АЗНАЯМЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго (што) з чым.* Тое, што і знаёміць (у 2 знач.).

АЗНО́Б, -у, *м.* Хваравітае адчуванне холаду, дрыжыкі пры ліхаманцы. *У хворага пачаўся а.* ‖ *прым.* **азно́бны,** -ая, -ае.

АЗО́Н, -у, *м.* Газ з рэзкім пахам, злучэнне трох атамаў кіслароду, ужыв. для ачышчэння паветра, вады, а таксама ў тэхніцы. ‖ *прым.* **азо́навы,** -ая, -ае. ○ **Азонавая дзірка** (спец.) — анамальная з'ява — змяншэнне натуральнай для дадзенай шыраты і пары года колькасці азону ў азонавым слоі атмасферы.

АЗО́Т, -у, *М* азо́це, *м.* Хімічны элемент, газ без колеру і паху, галоўная састаўная частка паветра. ‖ *прым.* **азо́цісты,** -ая, -ае *і* **азо́тны,** -ая, -ае.

АЗЫВА́ЦЦА *гл.* азвацца.

АЗЫ́ЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Хваравіта тоўсты, апухлы. *А. твар.* **2.** Настылы, азяблы. *Азызлая, халодная зямля.* ‖ *наз.* **азы́зласць,** -і, *ж.*

АЗЫ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; азы́з, азы́зла; -ні; *зак.* **1.** Зрабіцца хваравіта тоўстым, апухлым, з абвіслай скурай. *А. ад нездароўя.* **2.** Змерзнуць, азябнуць. *А. на холадзе.* ‖ *незак.* **азыза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЗЯ́БЛЫ, -ая, -ае. Які настыў, змёрз на холадзе. *Азяблыя рукі.*

АЗЯ́БНУЦЬ *гл.* зябнуць.

АЗЯРКО́ *гл.* возера.

АЗЯРО́Д, -а, *М* -дзе, *м.* Прыстасаванне з падоўжаных жэрдак на слупах для дасушвання снапоў, травы і пад. ‖ *прым.* **азяро́дны,** -ая, -ае.

АЗЯРЦО́ *гл.* возера.

АЗЯРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* (разм.). Невялікае возера. *Пайсці ў луг на азярыны.*

АЗЯРЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца, дзе некалі было возера.

АЙ, *выкл.* (разм.). Выказвае розныя пачуцці: боль, спалох, здзіўленне, папрок, радасць, жаль і пад. *Ай, баліць! Ай, страшна! Ай, як хораша ў полі!* ◊ **Ай-ай-ай** (разм.) — выказвае неадабрэнне, папрок. *Ай-ай-ай, як непрыгожа!*

АЙВА́, -ы́, *ж.* Паўднёвае дрэва сямейства ружакветных з цвёрдымі духмянымі пладамі, якія па форме нагадваюць яблыкі, а таксама плод гэтага дрэва. ‖ *прым.* **айво́вы,** -ая, -ае. *Айвовае варэнне.*

АЙКАНІ́МІКА, -і, *ж.* (спец.). Раздзел тапанімікі, які вывучае айконімы, заканамернасці іх узнікнення, развіцця і функцыяніравання. ‖ *прым.* **айканімі́чны,** -ая, -ае.

АЙКАНІ́МІЯ, -і, *ж.* (спец.). Сукупнасць айконімаў пэўнай тэрыторыі. *А. Віцебшчыны.* ‖ *прым.* **айканімі́чны,** -ая, -ае.

АЙКО́НІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Уласная назва населенага пункта.

АЙМА́К, -а, *м.* Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Бураціі, у Горна-Алтайскай аўтаномнай вобласці і ў Манголіі. ‖ *прым.* **айма́чны,** -ая, -ае.

А́ЙСБЕРГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Плывучая ледзяная гара, што адкалолася ад ледніка.

АЙЦЕ́Ц, айца́, *м.* **1.** Служыцель культу. *Святы а.* (пачцівы зварот да служыцеля культу). **2.** Бацька. *Ці я ў мамкі не радзілася, ці ў айца не гадавалася* (з нар.).

АЙЧЫ́М, -а, *м.* Няродны бацька, муж маці ў адносінах да яе дзяцей ад папярэдняга шлюбу. *Рос хлопчык без бацькі, з айчымам.*

АЙЧЫ́НА, -ы, *ж.* (высок.). Бацькаўшчына, радзіма. *Наведаў нядаўна айчыну сваю.* ‖ *прым.* **айчы́нны,** -ая, -ае. *Вялікая Айчынная вайна.*

АКАВА́ЦЬ, акую́, акуе́ш, акуе́; акуём, акуяце́, акую́ць; акуй; акава́ны; *зак., што чым.* Абабіць металам. *А. скрыню жалезам. А. бочку.* ‖ *незак.* **ако́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ако́ўванне,** -я, *н. і* **ако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **ако́вачны,** -ая, -ае.

АКАДЭМІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). **1.** Чыста тэарэтычны напрамак у навуковых і вучэбных занятках, адарванасць іх ад практыкі, ад патрабаванняў жыцця, ад актуальных задач сучаснасці. **2.** Напрамак у выяўленчым мастацтве, які прытрымліваецца ўсталяваных канонаў мастацтва антычнасці і эпохі Адраджэння.

АКАДЭ́МІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Член акадэміі (у 1 знач.), а таксама званне члена акадэміі, якое прысвойваецца буйнейшым вучоным, мастакам і пад. *Акадэмікі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.*

АКАДЭМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* акадэмія. **2.** Які прытрымліваецца ўсталяваных традыцый (у навуцы, мастацтве). *А. жывапіс.* **3.** Навучальны (у дачыненні вышэйшых навучальных устаноў). *А. год.* **4.** *перан.* Чыста тэарэтычны, не звязаны з практыкай. *Гэта акадэмічныя спрэчкі.* **5.** У складзе назваў тэатраў, аркестраў, капэл азначае: вышэйшай кваліфікацыі, узорны. *Нацыянальны а. тэатр оперы і балета Беларусі.*

АКАДЭ́МІЯ, -і, *мн.* -і, -мій, *ж.* **1.** Вышэйшая навуковая або мастацкая ўстанова. *А. навук Беларусі.* **2.** Назва некаторых вышэйшых навучальных устаноў. *Ваенна-медыцынская а. Сельскагаспадарчая а.* ‖ *прым.* **акадэмі́чны,** -ая, -ае.

АКАЗА́ЦЦА¹, акажу́ся, ака́жашся, ака́жацца; акажы́ся; *зак.* **1.** Стаць, з'явіцца ў сапраўднасці кім-, чым-н., якім-н. *Мікола аказаўся добрым настаўнікам. Аказалася, што хлопцы ведалі адзін аднаго.* **2.** Апынуцца дзе-н., трапіць куды-н. *Дырэктар аказаўся на сходзе.* **3.** Знайсціся, быць у наяўнасці. *Добра, што з сабою аказаліся грошы.* ‖ *незак.* **аказвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АКАЗА́ЦЦА², акажу́ся, ака́жашся, ака́жацца; акажы́ся; *зак.* Падаць голас, вестку; загаварыць, азвацца. *Сын нарэшце аказаўся, прыслаў пісьмо.* ‖ *незак.* **ака́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АКАЗА́ЦЬ, акажу́, ака́жаш, ака́жа; акажы́; ака́заны; *зак., што.* У злучэнні з некаторымі назоўнікамі абазначае дзеянне паводле знач. гэтых назоўнікаў. *А. дапамогу* (дапамагчы). *А. увагу* (уважліва аднесціся). ‖ *незак.* **ака́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аказа́нне,** -я, *н.*

АКА́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Зручны, спрыяльны выпадак для паездкі або перасылкі чаго-н. з кім-н. *Якраз надарылася зручная а.* **2.** Рэдкі, незвычайны выпадак (разм.). *Што за а.!*

АКАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., што.* **1.** Абабіць калоцячы, абтрэсці. *А. грушы.* **2.** Уручную абмалаціць, абабіць (снапы жыта). *А. жыта.* ‖ *незак.* **акало́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АКАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Змерзлы, моцна азяблы. *Акалелыя рукі.* **2.** Мёртвы (часцей пра жывёлін). *А. воўк.*

АКАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Змерзнуць, моцна азябнуць. *Акалелі на марозе,*

АКА—АКН

ледзь адагрэліся. **2.** Памерці (часцей пра жывёлін). *Акалеў сабака.*

АКАЛЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Пашкодзіць які-н. орган, зрабіць калецтва.

АКА́ЛІНА, -ы, *ж.* (спец.). Прадукт акіслення, які ўтвараецца на паверхні сталі і некаторых іншых сплаваў. *Жалезная а.*

АКАЛІ́ЧНАСЦЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Падзея, факт, якія суправаджаюць што-н., могуць рабіць уплыў на што-н. *Узяць пад увагу а.* **2.** *мн.* Умовы, якія вызначаюць становішча каго-, чаго-н.; абставіны. *Жыццёвыя акалічнасці.*

АКАЛІ́ЧНАСЦЬ[2], -і, *ж.* У граматыцы: даданы член сказа, які ўказвае на час, месца, спосаб дзеяння і пад. *А. часу. А. месца. А. спосабу дзеяння.* ‖ *прым.* **акалі́чнасны,** -ая, -ае. *А. даданы сказ.*

АКАЛО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Падраздзяленне пуцявой дыстанцыі (спец.). *Дарожны майстар акалодка.* **2.** У царскай Расіі: падраздзяленне паліцэйскага гарадскога ўчастка. **3.** Лячэбны пункт пры воінскай часці (уст.). ‖ *прым.* **акало́дачны,** -ая, -ае. *Акалодачны наглядчык* або (наз.) *акалодачны* (паліцэйскі чын у царскай Расіі).

АКАЛО́Т, -у, *М* -ло́це, *м.* (уст.). Салома ў снапах пасля няпоўнага папярэдняга ручнога абмалоту. ‖ *прым.* **акало́тны,** -ая, -ае.

АКАЛЬЦАВА́ЦЬ *гл.* кальцаваць.

АКАЛЯ́ЮЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і навакольны. *Акаляючае асяроддзе.*

АКАМАДА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Прыстасаванне (арганізма). *А. вока* (здольнасць вока прыстасоўвацца да разгляду прадметаў на розных адлегласцях). ‖ *прым.* **акамадацы́йны,** -ая, -ае.

АКАМПАНЕМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* Музычнае суправаджэнне. *Спяваць пад а. раяля. Пад а. дажджу* (перан.: пад шум дажджу). ‖ *прым.* **акампанеме́нтны,** -ая, -ае.

АКАМПАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каму-чаму.* Выконваць акампанемент.

АКАМПАНІЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які акампаніруе. ‖ *ж.* **акампаніятарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

АКАМЯНЕ́ЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* акамянелы. **2.** Акамянелая жывёліна. *Адкапаць а.*

АКАМЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які пераўтварыўся ў камень. *А. ствол дрэва.* **2.** *перан.* Нерухомы, безжыццёвы, змярцвелы. *А. позірк. А. твар.* ‖ *наз.* **акамяне́ласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АКАМЯНЕ́ЦЬ *гл.* камянець.

АКАНАПА́ЦІЦЬ, -па́чу, -па́ціш, -па́ціць; -па́чаны; *зак., што.* Пазатыкаць, пазабіваць пазы, шчыліны мохам, пакуллем і пад. *А. хату. А. вокны.* ‖ *незак.* **аканапа́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АКАНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Дашчаная ці жалезная створка для прыкрыцця знадворку акна. *Зачыніць аканіцы.* ‖ *прым.* **акані́чны,** -ая, -ае. *А. кручок.*

АКАНО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Кіраўнік гаспадаркі ў панскім маёнтку. ‖ *ж.* **акано́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **акано́мскі,** -ая, -ае.

АКАНТАВА́ЦЬ, -ТО́ВАЧНЫ, -ТО́ЎВАННЕ *гл.* кантаваць.

АКАНТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -товак, *ж.* **1.** *гл.* кантаваць. **2.** Палоска, якой акантаваны малюнак, табліца і пад., кант (у 2 знач.).

АКАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Выкапаць і заняць акоп (акопы). *Салдаты акапаліся.* **2.** *перан.* Знайсці сабе зручны, спакойны прытулак (разм.). ‖ *незак.* **ако́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Тое, што і абкапаць. *А. маладыя дрэвы.* ‖ *незак.* **ако́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ако́пванне,** -я, *н.*

АКАРДЭАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на акардэоне. ‖ *ж.* **акардэані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АКАРДЭО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род баяна з фартэпіяннай клавіятурай для правай рукі. ‖ *прым.* **акардэо́нны,** -ая, -ае.

АКАРЫ́ЦЬ, акару́, ако́рыш, ако́рыць; ако́раны; *зак., што.* Зняць, ачысціць ад кары. *А. бярвенне.* ‖ *незак.* **ако́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ако́рванне,** -я, *н.*

АКАСЦЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які пераўтварыўся ў косць, зацвярдзелы. *А. храсток.* **2.** *перан.* Які страціў гібкасць, здольнасць развівацца; застылы. *А. погляд.* ‖ *наз.* **акасцяне́ласць,** -і, *ж.*

АКАСЦЯНЕ́ЦЬ *гл.* касцянець.

АКА́ФІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від хвалебнага царкоўнага песнапення. ‖ *прым.* **ака́фістны,** -ая, -ае.

АКАЦІ́ЦЦА *гл.* каціцца[2].

АКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Дрэва або куст сямейства бабовых. *Белая а.* (высокае дрэва з калючкамі і гронкамі пахучых кветак). *Жоўтая а.* (кусты з жоўтымі кветкамі і калючкамі). ‖ *прым.* **ака́цыевы,** -ая, -ае.

А́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Вымаўляць у ненаціскным становішчы замест гукаў о, э гук а. ‖ *наз.* **а́канне,** -я, *н.*

АКАЧАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які моцна замёрз, застыў ад холаду. *Акачанелыя рукі.* ‖ *наз.* **акачане́ласць,** -і, *ж.*

АКАЧАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Замерзнуць на холадзе; акалець, адубець. *На марозе рукі акачанелі.*

АКАЯ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Жорсткі, бесчалавечны, непрыемны. *А. чалавек. Акаянная душа.* **2.** Ужыв. як лаянкавае, асуджальнае слова (разм.). *Адыдзіся ад мяне, акаянны!*

АКВАЛА́НГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Устройства для дыхання чалавека пад вадою. ‖ *прым.* **аквала́нгавы,** -ая, -ае.

АКВАЛАНГІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які плавае з аквалангам. ‖ *ж.* **аквалангі́стка,** -і, *ДМ,* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **аквалангі́сцкі,** -ая, -ае.

АКВАМАРЫ́Н, -у, *м.* Каштоўны камень зеленавата-блакітнага колеру. ‖ *прым.* **аквамары́навы,** -ая, -ае.

АКВАНА́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даследчык мора, які робіць назіранні пад вадой. ‖ *ж.* **аквана́ўтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АКВА́РЫУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Штучны вадаём або шкляная пасудзіна з вадой для трымання рыб, водных жывёлін і раслін. **2.** *перан.* Памяшканне з празрыстымі сценамі (разм.). ‖ *прым.* **аква́рыумны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Акварыумнае рыбаводства.*

АКВАРЭЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які піша акварэллю. ‖ *ж.* **акварэлі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АКВАРЭ́ЛЬ, -і, *ж.* **1.** Клеявыя фарбы, якія разбаўляюцца вадой. *Пісаць акварэллю.* **2.** Карціны або малюнак, напісаныя такімі фарбамі. *Выстаўка акварэлей.* ‖ *прым.* **акварэ́льны,** -ая, -ае. *А. жывапіс. А. партрэт.*

АКВАТО́РЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Паверхня вадаёма, водны ўчастак. *А. порта.*

АКВЕДУ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Маставое збудаванне з каналам або трубаправодам для падачы вады цераз роў, цясніну і пад.

АКЕ́НЦА *гл.* акно.

АКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; акі́нь; -нуты; *зак., каго-што.* Кінуць, пакінуць без увагі, догляду. *А. гаспадарку.* ◊ **Акінуць вокам (вачыма, позіркам)** *каго-што* (разм.) — агледзець. **Як вокам акінуць, не акінуць вокам** (разм.) — пра мноства каго-, чаго-н., вялікую прастору і пад. ‖ *незак.* **акіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **акі́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

АКІСЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Хімічная рэакцыя злучэння якога-н. рэчыва з кіслародам. ‖ *прым.* **акісля́льны,** -ая, -ае.

АКІСЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., акі́сліцца; *зак.* (спец.). Падвергнуцца акісленню. ‖ *незак.* **акісля́цца,** -я́ецца.

АКІСЛІ́ЦЬ, акі́слю, акі́сліш, акі́сліць; акі́слены; *зак., што* (спец.). Выклікаць акісленне. ‖ *незак.* **акісля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *прым.* **акісля́льны,** -ая, -ае.

АКІСЛЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Рэчыва, здольнае выклікаць акісленне.

АКІЯ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Усё воднае покрыва Зямлі або яго частка паміж мацерыкамі. *Паўночны Ледавіты а. Паветраны а.* (перан., пра атмасферу, паветраную прастору). ‖ *прым.* **акія́нскі,** -ая, -ае *і* (спец.) **акіяні́чны,** -ая, -ае. *Акіянскі флот. Акіянічнае рыбалоўства.*

АКІЯНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Раздзел акіяналогіі, які вывучае форму, памеры і глыбіню акіянаў і мораў, характар іх берагоў, будову дна і пад. ‖ *прым.* **акіянагра́фічны,** -ая, -ае.

АКІЯНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць навук аб фізічных, хімічных, геалагічных і біялагічных працэсах у Сусветным акіяне. ‖ *прым.* **акіяналагі́чны,** -ая, -ае.

АКІЯНА́РЫУМ, -а, *мн.* -ы, -аў *і.* **АКІЯНА́РЫЙ,** -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Басейн з марской вадой ці спецыяльна адведзены прыбярэжны ўчастак мора для ўтрымлівання, развядзення, вывучэння і дэманстрацыі марскіх жывёл і рыб. ‖ *прым.* **акіяна́рыумны,** -ая, -ае.

АКІЯНА́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даследчык акіянскіх глыбіняў.

АКІЯНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па акіяналогіі.

АКЛА́Д[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Размер заработнай платы. *Павысіць а.*

АКЛА́Д[2], -у, *М* -дзе, *м.* Металічнае пакрыццё паверхні абразоў. *Залаты а.* ‖ *прым.* **акладны,** -ая, -ае.

АКЛА́ДЗІСТЫ, -ая, -ае: **акладзістая барада** — шырокая і густая барада.

АКЛАДНЫ́, -а́я, -о́е: **акладны ліст** — афіцыйнае паведамленне аб абкладанні падаткам, страхоўкай і пад.

АКЛАДНЯ́, -і́, *мн.* -і́, -е́й, *ж.* Прыстасаванне ў плузе для пераварочвання пласта зямлі, адвал.

АКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́іш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* Тое, што і абклеіць. *А. сцены новымі шпалерамі.* ‖ *незак.* **акле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **акле́йванне,** -я, *н. і* **акле́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

АКЛІ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго (што).* Крыкнуўшы, спыніць, падазваць. *А. на вуліцы знаёмага.* ‖ *незак.* **акліка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АКЛІМАТЫЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* Прыстасавацца (прыстасоўвацца) да новага асяроддзя, новага клімату. ‖ *наз.* **акліматыза́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **акліматызацы́йны,** -ая, -ае.

АКЛІМАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Прыстасаваць (прыстасоўваць) да новага асяроддзя, новага клімату. ‖ *наз.* **акліматыза́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **акліматызацы́йны,** -ая, -ае.

АКНО́, -а́, *мн.* во́кны *і* (з *ліч. 2, 3, 4*) акны́, ако́н, во́кнам, *н.* **1.** Праём у сцяне будынка для святла і паветра, а таксама рама са шклом, якая закрывае гэты праём. *Дом на шэсць акон.* **2.** *перан.* Адтуліна, прасвет у чым-

н., выхад, доступ да чаго-н. *А. паміж дамамі. А. ў балоце* (астатак вадаёма ў выглядзе адкрытага паглыблення). *А. ў шырокі свет.* ‖ *памянш.* **акенца** *і* **аконца**, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 знач., разм.). ‖ *прым.* **аконны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АКОВАЧНЫ *гл.* акаваць.

АКОВЫ, акоў. **1.** Даўней: кайданы. **2.** *перан., чаго* або *якія.* Тое, што скоўвае, абмяжоўвае, звязвае дзейнасць (высок.). *А. рабства.*

АКОЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Тое, што і ваколіца (у 2 знач.). *Абляцела аколіцу важная навіна.* **2.** Плот з варотамі ў канцы вёскі (уст.). ‖ *прым.* **аколічны**, -ая, -ае.

АКОЛЫШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Частка некаторых галаўных убораў — абадок, да якога прымацоўваецца верх і які непасрэдна аблягае галаву. *Шапка з чырвоным аколышкам.*

АКОЛЬНІЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У Старажытнай Русі: адзін з вышэйшых баярскіх чыноў.

АКОННЕ, -я, *н., зб.* Вокны. *Хадзіць пад аконнем.*

АКОП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Укрыцце для стральбы ў выглядзе рова з насыпам. *Страляць з акопаў.* ‖ *прым.* **акопны**, -ая, -ае. *Акопная вайна* (пазіцыйная; разм.).

АКОПВАННЕ *гл.* акапаць.

АКОПВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* акапацца, -ць.

АКОРВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* акарыць.

АКОРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гарманічнае спалучэнне некалькіх музычных гукаў рознай вышыні. *Узяць а. на баяне. Заключны а.* (таксама перан.: заключнае дзеянне). ‖ *прым.* **акордавы**, -ая, -ае.

АКОРДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які выконваецца па дагавору, здзельны. *Акордная работа. Акордная плата.*

АКОТ, -у, *М* акоце, *м.* Роды кошкі і некаторых іншых жывёлін (казы, авечкі, зайчыхі).

АКОЎВАННЕ, -ВАЦЬ, АКОЎКА *гл.* акаваць.

АКР, акра, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зямельная мера ў некаторых краінах, роўная 4047 $м^2$.

АКРАБАТ, -а, *М* -баце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыркавы гімнаст, а таксама наогул спартсмен, які займаецца акрабатыкай. ‖ *ж.* **акрабатка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **акрабацкі**, -ая, -ае.

АКРАБАТЫЗМ, -у, *м.* Акрабатычны спорт у выкананні гімнастычных практыкаванняў.

АКРАБАТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Цыркавая гімнастыка, а таксама від спартыўнай гімнастыкі. ‖ *прым.* **акрабатычны**, -ая, -ае.

АКРАВАК, -раўка, *мн.* -раўкі, -раўкаў, *м.* Абрэзак, кавалак лыка, скуры і пад. *Рукавіцы з акраўкаў аўчыны.* ‖ *прым.* **акраўкавы**, -ая, -ае.

АКРАВЕРШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Верш, у якім пачатковыя літары радкоў складаюць якое-н. слова або фразу.

АКРАЕК, -райка, *мн.* -райкі, -райкаў, *м.* (абл.). **1.** Край чаго-н. *А. тканіны. А. хмары.* **2.** Тое, што і акравак. *Палавік з акрайкаў.* ‖ *прым.* **акрайкавы**, -ая, -ае.

АКРАЕЦ, -райца, *мн.* -райцы, -райцаў, *м.* Кавалак хлеба, адрэзаны ад непачатага краю. *Мець свой а. хлеба.* ‖ *памянш.* **акрайчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

АКРАМЯ, *прыназ. з Р.* **1.** За выключэннем, не лічачы каго-, што-н.; апрача. *На рэчцы, а. жанчын, нікога не было.* **2.** У дадатак да каго-, чаго-н. *А. дарослых у зале было многа дзяцей.* ◊ **Акрамя таго**, *у знач. пабочн.* — да таго ж. *Акрамя таго, нам трэба было наведаць хворага.*

АКРАМЯНЕЦЬ *гл.* крамянець.

АКРАПІЦЬ *гл.* крапіць.

АКРАПЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., каго-што.* Тое, што і крапіць.

АКРАСА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Аздоба, упрыгожанне. *Слова — а. мастацкага твора.* **2.** Скорам, тлушч, якімі запраўляюць страву; закраска. *Заправіць страву акрасай.*

АКРАСІЦЬ, акрашу, акрасіш, акрасіць; акрашаны; *зак., каго-што.* **1.** Тое, што і закрасіць. *А. боршч смятанай.* **2.** Зрабіць весялейшым, больш цікавым (жыццё, існаванне і пад.). *Чым-небудзь а. жыццё.* ‖ *незак.* **акрашваць**, -аю, -аеш, -ае.

АКРОПАЛЬ, -я, *мн.* -і, -аў, *м.* У старагрэчаскіх гарадах: цэнтральная ўмацаваная частка, звычайна на ўзгорку. *Афінскі а.*

АКРУГА, -і, *ДМ* -рузе, *мн.* -і, -руг, *ж.* **1.** Адміністрацыйна-палітычнае, гаспадарчае, вайсковае і пад. падраздзяленне дзяржаўнай тэрыторыі. *Нацыянальная а. Выбарчая а. Тэрытарыяльная а.* **2.** Тое, што і наваколле (у 2 знач.). *Вядомы на ўсю акругу.* ‖ *прым.* **акруговы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АКРУГЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* акруглы. **2.** Што-н. акруглае; выпукласць. *А. плячэй.*

АКРУГЛЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў круглым. *А. твар.*

АКРУГЛЕЦЬ *гл.* круглець.

АКРУГЛІЦЦА, акруглюся, акруглішся, акругліцца; *зак.* **1.** Стаць круглым, акруглым. *Ён акругліўся, папаўнеў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выразіцца ў круглых лічбах. *Рахунак акругліўся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дасягнуць значнага памеру (разм.). *Капітал акругліўся.* ‖ *незак.* **акругляцца**, -яюся, -яешся, -яецца.

АКРУГЛІЦЬ, акруглю, акругліш, акругліць; акругілены; *зак., што.* **1.** Зрабіць круглым, акруглым. *А. губы.* **2.** Выразіць у круглых лічбах. *А. суму. Акругленыя лічбы.* ‖ *незак.* **акругляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **акругленне**, -я, *н.*

АКРУГЛЫ, -ая, -ае. Які мае круглую форму. *А. твар.* ‖ *наз.* **акругласць**, -і, *ж.*

АКРУЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** У матэматыцы: замкнёная крывая, усе пункты якой роўна аддалены ад цэнтра. **2.** Лінія вымярэння акруглых паверхняў і прадметаў. *А. шара.*

АКРУЖНЫ, -ая, -ое. Які размешчаны вакол чаго-н.; абходны, кружны. *Акружная дарога.*

АКРУЖЫЦЬ, акружу, акружыш, акружыць; акружаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Размясціцца, стаць вакол каго-, чаго-н., утвараючы круг або замкнёную лінію. *А. армію непрыяцеля. А. участак прысадамі.* **2.** *перан., каго (што) чым.* Стварыць вакол каго-н. якія-н. умовы, устанавіць тыя ці іншыя адносіны. *А. бацькоў увагай і клопатамі.* **3.** *каго (што) кім.* Наблізіць да каго-н. якіх-н. асоб, стварыўшы з іх групу блізкіх людзей. *А. сябе аднадумцамі.* ‖ *незак.* **акружаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **акружэнне**, -я, *н.*

АКРУТНЫ, -ая, -ае. **1.** Свавольны, жорсткі. *А. чалавек. А. характар.* **2.** Безвыходны, цяжкі. *Трапіць у акрутнае становішча.* ‖ *наз.* **акрутнасць**, -і, *ж.*

АКРУЦІЦЦА, акручуся, акруцішся, акруціцца; *зак.* (разм.). Тое, што і абкруціцца. ‖ *незак.* **акручвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АКРУЦІЦЬ, акручу, акруціш, акруціць; акручаны; *зак., каго-што.* Тое, што і абкруціць (у 1, 3 і 4 знач.). ‖ *незак.* **акручваць**, -аю, -аеш, -ае.

АКРЫВАВІЦЦА, -ваўлюся, -вавішся, -вавіцца; *зак.* Вымазацца крывёю, стаць акрываўленым. *А. ў бойцы.* ‖ *незак.* **акрываўлівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АКРЫВАВІЦЬ, -ваўлю, -вавіш, -вавіць; -ваўлены; *зак., каго-што.* Заліць, вымазаць крывёю. *А. твар.* ‖ *незак.* **акрываўліваць**, -аю, -аеш, -ае.

АКРЫВЕЦЬ *гл.* крывець.

АКРЫДЫ, -аў. У выразе: **карміцца акрыдамі** (кніжн. і іран.) — бедна харчавацца, галадаць [акрыды — від ядомай саранчы].

АКРЫЛІЦЦА, акрылюся, акрылішся, акрыліцца; *зак., чым* (высок.). Тое, што і натхніцца. *А. надзеяй.* ‖ *незак.* **акрыляцца**, -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **акрыленне**, -я, *н.*

АКРЫЛІЦЬ, акрылю, акрыліш, акрыліць; акрылены; *зак., каго (што)* (высок.). Тое, што і натхніць. ‖ *незак.* **акрыляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **акрыленне**, -я, *н.*

АКРЫЦЦА, -ыюся, -ыешся, -ыецца; *зак.* **1.** Накрыцца, ахінуцца чым-н. *А. пледам.* **2.** *перан.* Пакрыцца, агарнуцца. *Вішня цветам акрылася. Смуткам акрыліся вочы.* ‖ *незак.* **акрывацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АКРЫЦЬ, -ыю, -ыеш, -ые; -ыты; *зак., каго-што.* **1.** Накрыць, ахінуць. *А. плечы цёплай коўдрай.* **2.** Пакрыць, агарнуць. *Жыта маладое поле ўсё акрыла. Шэры туман акрыў лугавіну.* ‖ *незак.* **акрываць**, -аю, -аеш, -ае.

АКРЫЯЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які паправіўся, ажыў, пздаравеў. **2.** *перан.* Бадзёры, з прыўзнятым настроем, духам.

АКРЫЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* **1.** Прыйсці ў ранейшы нармальны стан пасля хваробы, якога-н. бедства і пад., ачуняць, набрацца сіл. *А. на волі.* **2.** *перан.* Ажыць душой.

АКРЭДЫТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак. і незак., каго (што)* (спец.). Назначыць (-начаць), накіраваць (-роўваць) каго-н. прадстаўніком пры замежным урадзе, пасольстве, у міжнароднай арганізацыі, прэс-цэнтры. *А. у якасці пасла. Акрэдытаваныя журналісты.* ‖ *наз.* **акрэдытаванне**, -я, *н. і* **акрэдытацыя**, -і, *ж.*

АКРЭДЫТЫЎ, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Грашовы дакумент, у якім змяшчаецца распараджэнне адной крэдытнай установы другой аб выплаце каму-н. пэўнай сумы грошай. ‖ *прым.* **акрэдытыўны**, -ая, -ае.

АКРЭСЛЕНЫ, -ая, -ае. Які трывала ўсталяваўся; ясны, выразны. *А. план дзеянняў.* ‖ *наз.* **акрэсленасць**, -і, *ж.*

АКРЭСЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* **1.** Стаць бачным, выдзеліцца. *У тумане акрэсліўся будынак.* **2.** Набыць ясны, выразны характар. *Выразна акрэсліліся погляды пісьменніка.* ‖ *незак.* **акрэслівацца**, -аецца.

АКРЭСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* **1.** Дакладна вызначыць межы чаго-н. *А. кола абавязкаў.* **2.** Даць азначэнне чаму-н. *Выразна а. прадмет.* ‖ *незак.* **акрэсліваць**, -аю, -аеш, -ае.

АКСАМІТ, -у, *М* -міце, *м.* Шаўковая тканіна з мяккім, гладкім і густым ворсам. ‖ *прым.* **аксамітавы**, -ая, -ае *і* **аксамітны**, -ая, -ае. *Аксамітавая сукенка. Аксамітная трава* (перан.).

АКСАМІТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Стужка з аксаміту, кавалачак аксаміту.

АКСАМІЦІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Падобны на аксаміт, мяккі, далікатны. *Аксаміцістая скура.* ‖ *наз.* **аксаміцістасць**, -і, *ж.*

АКСЕЛЕРАТ, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзіця, падлетак, які вызначаецца раннім развіццём. ‖ *ж.* **акселератка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **акселерацкі**, -ая, -ае.

АКСЕЛЕРАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.) Паскаранне фарміравання, росту, развіцця. ‖ *прым.* **акселерацыйны**, -ая, -ае.

АКСЕЛЬБАНТЫ, -аў, *адз.* -бант, -а, *М* -нце, *м.* Наплечныя шнуры на мундзір (у генералаў, афіцэраў генеральнага штаба, штаб-

ных афіцэраў і ад'ютантаў розных рангаў у некаторых арміях).

АКСЕСУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дробны прадмет, дэталь сцэнічнага абсталявання (спец.). **2.** *перан.* Пабочная з'ява, дэталь, якія дапаўняюць што-н., ствараюць фон для галоўнага (у жывапісе, скульптуры, літаратуры). ‖ *прым.* **аксесуа́рны**, -ая, -ае.

АКСІ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.) Тое, што і акісляльнік. ‖ *прым.* **аксі́дны**, -ая, -ае.

АКСІДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Акісліць (-ляць) паверхню металічных вырабаў для засцярогі ад карозіі або надання прыгожага знешняга выгляду. *А. серабро.* ‖ *наз.* **аксідзіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *і* **аксідзіраванне**, -я, *н.*

АКСІДЗІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* аксідзіраваць. **2.** Аксідзіраваны слой на паверхні чаго-н.

АКСІЁМА, -ы, *мн.* -ы, -сіём, *ж.* Палажэнне, якое не патрабуе доказу і прымаецца ў якасці зыходнага прынцыпу якой-н. тэорыі (спец.), а таксама (перан.) наогул палажэнне, якое прымаецца без доказу; бясспрэчная ісціна. ‖ *прым.* **аксіяматы́чны**, -ая, -ае.

АКСІЯМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* аксіёма. **2.** Бясспрэчны, зразумелы без доказаў. ‖ *наз.* **аксіяматычнасць**, -і, *ж.*

АКТ, -а, *М* а́кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзінкавае праяўленне якой-н. дзейнасці, дзеянне, учынак. *Тэрарыстычны а.* **2.** Закончаная частка драматычнага твора, спектакля. *Другі а. п'есы.* **3.** Закон, устаноўлене дзяржаўных органаў або грамадскіх арганізацый. **4.** Дакумент, запіс аб якім-н. юрыдычным факце. *Скласці а. аб праверцы. Абвінаваўчы а.* ‖ *прым.* **а́ктавы**, -ая, -ае.

АКТА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -та́ў, *ж.* (спец.). **1.** Восьмая ступень гамы, а таксама інтэрвал паміж бліжэйшымі аднайменнымі гукамі рознай вышыні. **2.** Вельмі нізкі бас. **3.** Васьмірадковая страфа, у якой першыя шэсць радкоў аб'яднаны дзвюма перакрыжаванымі рыфмамі, а два апошнія — сумежнай рыфмай. ‖ *прым.* **акта́ўны**, -ая, -ае.

АКТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі важны для гэтага моманту. *Актуальная тэма.* **2.** Які сапраўды існуе, праяўляецца ў рэчаіснасці; *супрацьл.* патэнцыяльны (кніжн.). ‖ *наз.* **актуа́льнасць**, -і, *ж.*

АКТЫВІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* Стаць (станавіцца) больш актыўным, дзейным. ‖ *наз.* **актывіза́цыя**, -і, *ж.*

АКТЫВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак.*, *каго-што.* Выклікаць (выклікаць) актыўнасць; зрабіць (рабіць) актыўным. *А. дзейнасць камісіі.* ‖ *наз.* **актывіза́цыя**, -і, *ж.*

АКТЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто належыць да актыву[1], дзейны член якога-н. калектыву. ‖ *ж.* **актывістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **актыві́сцкі**, -ая, -ае.

АКТЫ́Ў[1], -ыву, *м.* Найбольш дзейная, ініцыятыўная частка калектыву, арганізацыі. *Партыйны а.*

АКТЫ́Ў[2], -ыву, *м.* (спец.). Вартасць наяўнай і даўгавой маёмасці, што належыць прадпрыемству; *проціл.* пасіў. *Запісаць у а.* ‖ *прым.* **акты́ўны**, -ая, -ае. *А. баланс.*

АКТЫ́ЎНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Дзейны, энергічны; *супрацьл.* пасіўны. *А. прапагандыст новых ідэй. Акты́ўна* (прысл.) *працаваць.* **2.** Які хутка развіваецца. *А. працэс у лёгкіх.* ‖ *наз.* **акты́ўнасць**, -і, *ж.*

АКТЫ́ЎНЫ[2] *гл.* актыў[2].

АКТЭ́Т, -а, *М* актэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Музычны твор для васьмі выканаўцаў з самастойнымі партыямі для кожнага. **2.** Ансамбль з васьмі выканаўцаў. ‖ *прым.* **актэтны**, -ая, -ае.

АКУ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, аку́л, *ж.* Буйная драпежная марская рыба. ‖ *прым.* **акулавы**, -ая, -ае.

АКУЛІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Прышчапіць (прышчэпліваць) да дзікай расліны вочка культурнай расліны. *А. дзічку.* ‖ *наз.* **акуліраванне**, -я, *н.* *і* **акуліро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

АКУЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па хваробах вачэй. ‖ *ж.* **акулі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **акулі́сцкі**, -ая, -ае.

АКУЛЬТУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.*, *што* (спец.). Зрабіць культурным (у 4 знач.). ‖ *незак.* **акульту́рваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **акульту́рванне**, -я, *н.* *А. дзікіх раслін.*

АКУЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У аптычным прыборы: частка, накіраваная да вока, назіральніка. *А. тэлескопа.* ‖ *прым.* **акуля́рны**, -ая, -ае.

АКУЛЯ́РЫ, -аў. Аптычная прылада з дзвюх лінз, якая служыць для выпраўлення недахопаў зроку або засцярогі вачэй ад пашкоджання. *А. для блізарукіх. Сонцаахоўныя а.* ‖ *прым.* **акуля́рны**, -ая, -ае. *Акулярнае шкло.*

АКУМУЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне для накаплення энергіі з мэтай далейшага яе выкарыстання. *Электрычны а.* ‖ *прым.* **акумуля́тарны**, -ая, -ае.

АКУНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *гл.* акунуць. **2.** *перан.* Цалкам аддацца чаму-н. *З галавой а. ў работу.* ‖ *незак.* **акуна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АКУНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.*, *каго-што.* Апусціць у вадкасць. *А. у ваду галаву.* ‖ *незак.* **акуна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **акуну́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *незак.* **акуна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АКУ́НЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Азёрна-рачная рыба сямейства акунепадобных з чырванаватымі ніжнімі плаўнікамі. ‖ *прым.* **акунёвы**, -ая, -ае. *Акунёвая юшка. Сямейства акунёвых* (наз.).

АКУПА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік акупацыі, захопнік. ‖ *прым.* **акупа́нцкі**, -ая, -ае.

АКУПА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Гвалтоўны захоп чужой тэрыторыі ваеннай сілай. *Гады акупацыі.* ‖ *прым.* **акупацы́йны**, -ая, -ае. *Акупацыйныя войскі.*

АКУПІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *што.* Правесці (-водзіць) акупацыю чаго-н.

АКУПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -у́піцца; *зак.* Аплаціцца (пра выдаткі). *Затраты на будоўлю акупяцца. Намаганні акупяцца* (перан.). ‖ *незак.* **акупляцца**, -яецца *і* **аку́плівацца**, -аецца.

АКУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак.*, *што.* Вярнуць што-н. патрачанае, выдаткаванае. *А. расходы.* ‖ *незак.* **акупля́ць**, -яю, -яеш, -яе *і* **аку́пліваць**, -аю, -аеш, -ае.

АКУ́ПНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць, магчымасць акупіцца. *А. будаўніцтва.*

АКУ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Недакурак, рэштکі выкуранай ці недакуранай папяросы, цыгары.

АКУРА́Т, *прысл.* (разм.). Якраз, дакладна. *Прыбылі а. к 12 гадзінам.*

АКУРА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які захоўвае парадак, дакладнасць; спраўны. *А. чалавек.* **2.** Старанна, спраўна зроблены, дакладны. *Акуратная работа. Акуратна* (прысл.) *працаваць. Акуратна* (прысл.) *апранацца* (старанна і чыста). **3.** **акура́тна**, *прысл.* Дакладна, рэгулярна. *Акура́тна кожны дзень прыходзілі газеты.* **4.** **акура́тна.** Асцярожна (разм.). *Акуратна распытаць, даведацца пра справы.* ‖ *наз.* **акура́тнасць**, -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

АКУРАТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Акуратны чалавек. ‖ *ж.* **акураты́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АКУРЫ́ЦЬ, -уру́, -у́рыш, -у́рыць; -у́раны; *зак.*, *каго-што.* Абдаць дымам з якой-н. мэтай. *А. памяшканне. А. пчол.* ‖ *незак.* **аку́рваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **аку́рванне**, -я, *н.*

АКУ́СТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст у галіне акустыкі (у 1 знач.). **2.** Работнік, які абслугоўвае гукаўлоўныя апараты.

АКУ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел фізікі, які вывучае гукавыя з'явы. **2.** Чутнасць гукаў (музыкі, гутаркі і пад.) у якім-н. памяшканні. *А. тэатральнай залы.* ‖ *прым.* **акусты́чны**, -ая, -ае.

АКУ́ЦЬ, -ую́, -уе́ш, -уе́; -уём, -уяце́, -ую́ць; -у́ты; *зак.*, *што чым.* Тое, што і акаваць. *А. сундук жалезам.*

АКУ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прылада для акучвання.

АКУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.*, *што.* Узрыхліўшы глебу, абгарнуць ёю што-н. *А. бульбу.* ‖ *незак.* **аку́чваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **аку́чванне**, -я, *н.*

АКУШЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па акушэрству.

АКУШЭ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Асоба сярэдняга медыцынскага персаналу, спецыялістка па акушэрству (у 2 знач.).

АКУШЭ́РСТВА, -а, *н.* **1.** Раздзел медыцыны, прысвечаны пытанням урачэбнай дапамогі пры цяжарнасці, родах і ў пасляродавы перыяд. *Лекцыі па акушэрству.* **2.** Дзейнасць акушэра, акушэркі, аказанне дапамогі пры родах. ‖ *прым.* **акушэ́рскі**, -ая, -ае.

АКЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выканаўца ролей у спектаклях. ‖ *ж.* **актрыса**, -ы, *мн.* -ы, -рыс. ‖ *прым.* **акцёрскі**, -ая, -ае. *Акцёрская поза* (перан.: ненатуральная).

АКЦЁРСТВА, -а, *н.* **1.** Прафесія акцёра. **2.** *перан.* Прытворства, пазіраванне ў паводзінах (разм.).

АКЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Скласці (складаць) акт з мэтай засведчыць наяўнасць ці адсутнасць чаго-н. ‖ *зак.* таксама **заакці́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

АКЦЫ́З, -у, *м.* Ускосны падатак на тавары шырокага спажывання і паслугі, які ўваходзіць у іх кошт і складае частку бюджэту краіны. ‖ *прым.* **акцы́зны**, -ая, -ае.

А́КЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Каштоўная папера, якая сведчыць аб узносе пэўнага паю ў прадпрыемства і дае права яе ўладальніку на ўдзел у прыбытках гэтага прадпрыемства. *Скупіць акцыі. Акцыі падняліся* (цана на іх узрасла). ◊ **Акцыі чые падаюць** (або **павышаюцца**) — падае (або павышаецца) уплыў, роля каго-н. у чым-н. ‖ *прым.* **акцыяне́рны**, -ая, -ае. *А. капітал. Акцыянернае таварыства.*

А́КЦЫЯ[2], -і, *ж.* (кніжн.). Дзеянне, накіраванае на дасягненне пэўнай мэты. *Дыпламатычная а.*

АКЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік акцый[1], саўладальнік акцыянернага прадпрыемства. ‖ *прым.* **акцыяне́рскі**, -ая, -ае.

АКЦЭ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Націск у слове, а таксама знак націску (спец.). *Зрабіць а. на чым-н.* (перан.: падкрэсліваючы, звярнуць увагу на што-н.;

кніжн.). **2.** Асаблівасці вымаўлення, уласцівыя тым, хто гаворыць на чужой мове. ‖ *прым.* **акцэнтны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АКЦЭНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Паставіць (ставіць) акцэнт (у 1 знач.) на чым-н. (спец.). **2.** *перан.* Вылучыць (-чаць), падкрэсліць (-ліваць) якую-н. думку ў выказванні (кніжн.). *А. увагу на больш важным, істотным.*

АКЫ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Народны паэт-пясняр (у казахаў, кіргізаў). ‖ *прым.* **акынскі,** -ая, -ае.

АКЫ́Ш, *выкл.* Вокрык, якім адпуджваюць курэй, птушак. — *Акыш, каб на вас!*

АЛАВЯ́НЫ *гл.* волава.

АЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Невялікі тоўсты мучны або бульбяны блін, спечаны на патэльні. ‖ *памянш.* **ала́дачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ала́дачны,** -ая, -ае.

АЛАПА́Т, -а, *М* -па́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, які лечыць метадамі алапатыі.

АЛАПА́ТЫЯ, -і, *ж.* Звычайная сістэма лячэння, названая так у супрацьлегласць гамеапатыі. ‖ *прым.* **алапатычны,** -ая, -ае.

АЛА́Х, -а, *м.* У магаметан: бог. ◊ **Алах яго ведае** (разм., часта жарт.) — невядома, не ведаю.

АЛБА́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Албаніі. ‖ *ж.* **алба́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **алба́нскі,** -ая, -ае.

АЛГАРЫ́ТМ, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць паслядоўных дзеянняў, правіл для рашэння пэўнай задачы. *А. здабывання кораня.* ‖ *прым.* **алгарытмі́чны,** -ая, -ае.

А́ЛГЕБРА, -ы, *ж.* Раздзел матэматыкі, які вывучае ўласцівасці велічынь, выражаных літарамі, незалежна ад іх лікавага значэння. ‖ *прым.* **алгебраі́чны,** -ая, -ае.

АЛЕ́[1], *злуч. супраціўны.* **1.** Служыць для супрацьпастаўлення, абмежавання ў знач. аднак, разам з тым. *Хлопец гаварыў па-беларуску, але з моцным польскім акцэнтам.* **2.** *у знач. наз., нескл., н.* Пярэчанне, перашкода (разм.). *Ніякіх але!*

АЛЕ́[2], *часц.* **1.** *сцвярджальная.* Ужыв. пры сцвярджэнні або згодзе з чым-н. *Усё тут? — Але.* **2.** *узмацняльная.* Ужыв. пры здзіўленні, захапленні, абурэнні і пад. *Але ж і мароз!*

АЛЕАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Даўні спосаб узнаўлення карцін, намаляваных алейнымі фарбамі. ‖ *прым.* **алеаграфі́чны,** -ая, -ае.

АЛЕА́НДР, -а, *м.* Паўднёвая вечназялёная кустовая расліна з чырвонымі, ружовымі або белымі кветкамі. ‖ *прым.* **алеа́ндравы,** -ая, -ае.

АЛЕБА́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Старажытная зброя ў выглядзе кап'я з прымацаванай да яго фігурнай сякеркай. ‖ *прым.* **алеба́рдны,** -ая, -ае.

АЛЕБА́СТР, -у, *м.* Дробназярністы будаўнічы гіпс. ‖ *прым.* **алеба́стравы,** -ая, -ае.

АЛЕГО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Іншасказальнасць, выказванне адцягненага паняцця пры дапамозе канкрэтнага мастацкага вобраза. *Гаварыць алегорыямі* (няясна, з маларазумелымі намёкамі на што-н.). ‖ *прым.* **алегары́чны,** -ая, -ае; *наз.* **алегары́чнасць,** -і, *ж.*

АЛЕ́ГРА (спец.). **1.** *прысл.* Хутка, ажыўлена (пра тэмп выканання музычных твораў). **2.** *наз. нескл., н.* Музычны твор або яго частка ў такім тэмпе.

АЛЕ́ІСТЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе многа алею, тлусты. *А. сланечнік.* ‖ *наз.* **але́істасць,** -і, *ж.*

АЛЕ́Й, -ю, *м.* Тлушч з насення раслін. *Сланечнікавы а. Какосавы а. Канапляны а.* ‖ *прым.* **але́йны,** -ая, -ае; *наз.* **але́йнасць,** -і, *ж.*

АЛЕ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і алейшчык.

АЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* алей. **2.** Выкананы фарбамі, расцёртымі на алеі, звязаны з выкарыстаннем такіх фарбаў. *А. жывапіс. Алейная фарба.* **3.** Які дае алей (пра расліны). *Алейныя культуры.*

АЛЕ́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Прадпрыемства па вырабу алею.

АЛЕ́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу алею, алейнік.

АЛЕКСАНДРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* Каштоўны камень, які змяняе свой колер ад ізумруднага (днём) да цёмна-чырвонага (пры штучным асвятленні).

АЛЕНЕГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Спецыяліст па аленегадоўлі.

АЛЕНЕГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне аленяў як галіна жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **аленегадо́ўчы,** -ая, -ае. *Аленегадоўчая гаспадарка.*

АЛЕ́НІНА, -ы, *ж.* Мяса аленя як ежа.

АЛЕ́НІХА, -і, *мн.* -і, -ніх, *ж.* Самка аленя.

АЛЕ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Парнакапытная жвачная млекакормячая жывёліна з галінастымі рагамі. ‖ *прым.* **але́невы,** -ая, -ае.

АЛЕНЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і аленегадовец.

АЛЕНЯ́Н *і* **АЛЕНЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіця аленя.

АЛЕРГЕ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Раздражняльнік, які выклікае алергію.

АЛЕРГІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Павышаная адчувальнасць арганізма да якога-н. рэчыва, што выклікае хваравіты стан. ‖ *прым.* **алергі́чны,** -ая, -ае.

АЛЕУ́ТЫ, -аў, *адз.* алеу́т, -а, *М* -у́це, *м.* Паўночная народнасць, карэннае насельніцтва Алеуцкіх і Камандорскіх астравоў. ‖ *ж.* **алеу́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **алеу́цкі,** -ая, -ае.

АЛЁШНІК, -у, *м.* **1.** Зараснік альхі, альховы лес. **2.** Альховыя дровы. *Воз алешніку.* ‖ *прым.* **алёшнікавы,** -ая, -ае.

АЛЁШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Лісцевае дрэва сямейства бярозавых; вольха.

АЛЕ́Я, -і, *мн.* -і, але́й, *ж.* Дарога, абсаджаная з абодвух бакоў дрэвамі, кустамі; прысады, дарожка ў парку або ў садзе. *Бярозавая а.* ‖ *памянш.* **але́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, але́ек, *ж.* ‖ *прым.* **але́йны,** -ая, -ае.

АЛЖЫ́РЦЫ, -аў, *адз.* -рац, -рца, *м.* Насельніцтва Алжыра. ‖ *ж.* **алжы́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **алжы́рскі,** -ая, -ае.

А́ЛІБІ, *нескл., н.* (спец.). Знаходжанне абвінавачанага ў момант, калі адбывалася злачынства, у другім месцы як доказ невінаватасці ў злачынстве. *Даказаць сваё а.*

АЛІ́ВА, -ы, *мн.* -ы, алі́ў, *ж.* *і* **АЛІ́ЎКА,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, алі́вак, *ж.* Вечназялёнае дрэва, масліна, а таксама яго плод. ‖ *прым.* **алі́ўкавы,** -ая, -ае. *А. колер* (жоўта-зялёны з карычневым адценнем). *Аліўкавая галінка* (сімвал міру).

АЛІГА́РХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Правіцель алігархіі (у 1 знач.). **2.** Пра прадстаўніка манапалістычнага капіталу.

АЛІГА́РХІЯ, -і, *ж.* **1.** У старажытнасці і ў сярэдні вякі: дзяржава, заснаваная на панаванні арыстакратычных вярхоў. **2** Палітычнае і эканамічнае панаванне невялікай групы прадстаўнікоў манапалістычнага капіталу. *Фінансавая а.* ‖ *прым.* **алігархі́чны,** -ая, -ае.

АЛІГА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Амерыканскі і ўсходнеазіяцкі кракадзіл.

АЛІЗАРЫ́Н, -у, *м.* Фарбавальнае рэчыва, ужыв. для фарбавання тканін, вырабу мастацкай фарбы, у паліграфіі. ‖ *прым.* **алізары́навы,** -ая, -ае. *Алізарынавае чарніла.*

АЛІЛУ́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (іран.). Чалавек, які празмерна ўсхваляе каго-, што-н., наносячы гэтым шкоду справе.

АЛІЛУ́Я, *выкл.* У царкоўным богаслужэнні: хвалебны малітоўны выгук.

АЛІМЕ́НТШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто плаціць аліменты.

АЛІМЕ́НТЫ, -аў. Матэрыяльныя сродкі (грошы), якія па закону ідуць на ўтрыманне непрацаздольных дзяцей або бацькоў ад асобы, што звязана з імі адносінамі роднасці і жыве асобна. *Плаціць а.* ‖ *прым.* **аліме́нтны,** -ая, -ае.

АЛІ́МП, -а, *м.* **1.** (з вялікай літары). У старагрэчаскай міфалогіі: гара, дзе знаходзіліся багі; збор багоў. **2.** *перан.* Кола абраннікаў якога-н. аб'яднання, таварыства. *Літаратурны а.* ‖ *прым.* **алімпі́йскі,** -ая, -ае.

АЛІМПІ́ЕЦ, -пі́йца, *мн.* -пі́йцы, -пі́йцаў, *м.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: бог, жыхар Алімпа. **2.** Спартсмен — удзельнік Алімпійскіх гульняў (разм.).

АЛІМПІ́ЙСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* алімп *і* алімпіяда. **2.** У выразах: 1) **алімпійскія гульні** — усенародныя гульні ў старажытнай Грэцыі ў гонар бога Зеўса, якія наладжваліся адзін раз у 4 гады паблізу Алімпіі, а таксама сучасныя міжнародныя спаборніцтвы па ўсіх асноўных відах спорту; 2) **алімпійскі спакой** — велічны, непарушны, поўны спакой.

АЛІМПІЯ́ДА, -ы, *М* -дзе, *мн.* -ы, -пія́д, *ж.* **1.** У старажытнай Грэцыі: прамежак у 4 гады паміж алімпійскімі гульнямі. **2.** Алімпійскія гульні. *Белая а.* (зімовая). **3.** Спартыўныя, тэатральныя і пад. спаборніцтвы. ‖ *прым.* **алімпія́дны,** -ая, -ае *і* **алімпі́йскі,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Алімпійскі медаль. Алімпійскі агонь* (факел, які запальваецца ад сонечных прамянёў у Алімпіі і дастаўляецца эстафетай на месца правядзення алімпійскіх гульняў; агонь, запалены ад гэтага факела і які гарыць у чашы на працягу правядзення гэтых гульняў). *Алімпійскі чэмпіён.*

АЛІ́ЎКАВЫ *гл.* аліва[1].

АЛКАГАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Цяжкае хранічнае захворванне, якое выклікаецца злоўжываннем спіртнымі напіткамі. *Лячэнне ад алкагалізму.* **2.** Тое, што і п'янства. *Барацьба з алкагалізмам.* ‖ *прым.* **алкагалі́чны,** -ая, -ае.

АЛКАГО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які хварэе на алкагалізм, п'яніца. ‖ *ж.* **алкагалі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

АЛКАГО́ЛЬ, -ю, *м.* **1.** Аднаатамны спірт (спец.). **2.** Наогул віно, спіртныя напіткі. ‖ *прым.* **алкаго́льны,** -ая, -ае.

АЛМА́З, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Празрысты каштоўны камень, які сваім бляскам і цвёрдасцю перавышае ўсе іншыя мінералы. **2.** -а. Інструмент для рэзання шкла ў выглядзе вострага куска гэтага каменя, устаўленага ў ручку; шкларэз. ‖ *прым.* **алма́зны,** -ая, -ае.

АЛО́ВАК, ало́ўка, *мн.* ало́ўкі, ало́ўкаў, *м.* Тое, што і карандаш. *Каляровыя алоўкі.* ‖ *прым.* **ало́ўкавы,** -ая, -ае.

АЛТА́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -та́ец, -та́йца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Горна-Алтайскай Рэспублікі, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **алта́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -та́ек. ‖ *прым.* **алта́йскі,** -ая, -ае.

АЛТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Усходняя, узвышаная частка хрысціянскага храма (у праваслаўнай царкве аддзеленая ад агульнага памяшкання іканастасам). **2.** Даўней: месца, на якое ўскладаліся ахвярапрынашэнні. *Прынесці сваё жыццё на а. бацькаўшчыны* (перан.:

ахвяраваць сваім жыццём у імя радзімы; высок.). ‖ *прым.* **алтарны**, -ая, -ае.

АЛФАВІТ, -а, *М* -віце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сукупнасць літар дадзенай сістэмы пісьма, размешчаных ва ўстаноўленым парадку. *Беларускі а.* **2.** Парадак літар, прыняты ў азбуцы. *Напісаць прозвішчы супрацоўнікаў паводле алфавіта.* **3.** *чаго.* Указальнік, пералік чаго-н. па парадку літар азбукі. *А. уласных імён.* ‖ *прым.* **алфавітны**, -ая, -ае.

АЛХІМІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца алхіміяй.

АЛХІМІЯ, -і, *ж.* Данавуковы напрамак у хіміі: пошукі спосабаў ператварэння простых металаў у каштоўныя пры дапамозе фантастычнага філасофскага каменя. ‖ *прым.* **алхімічны**, -ая, -ае.

АЛЫЧА, -ы, *ж.* Паўднёвае пладовае дрэва, блізкае да слівы, а таксама плод гэтага дрэва. ‖ *прым.* **алычовы**, -ая, -ае.

АЛЬБАТРОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая марская птушка атрада буравеснікаў з доўгай дзюбай і вузкімі крыламі.

АЛЬБІНОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жывая істота, валасяное (пер'евае, поўсцевае) покрыва якой пазбаўлена пігментаў. ‖ *ж.* **альбіноска**, -і, *ДМ* -носцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **альбіносавы**, -ая, -ае.

АЛЬБО, *злуч.* (разм.). Тое, што і або.

АЛЬБОМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сшытак з тоўстай паперы ў пераплёце для малюнкаў, фатаграфій, якіх-н. калекцый і пад. *Сямейны а. А. для марак.* **2.** Кніжнае выданне з рэпрадукцыямі карцін, малюнкаў, фатаграфій і пад. *А. з краявідамі Полаччыны. Архітэктурны а.* ‖ *прым.* **альбомны**, -ая, -ае.

АЛЬВАС, -у, *м.* (разм.). Тое, што і альяс. ‖ *прым.* **альвасавы**, -ая, -ае.

АЛЬКОЎ, -кова, *мн.* -ковы, -коваў, *м.* Ніша ў сцяне для ложка. ‖ *прым.* **алькоўны**, -ая, -ае. *Алькоўная фіранка.*

АЛЬМА-МАТЭР, *нескл., ж.* (кніжн.). Універсітэт, інстытут, у якім вучыўся.

АЛЬМАНАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Неперыядычны зборнік з мастацка-літаратурнымі, гістарычнымі ці публіцыстычнымі творамі розных аўтараў-сучаснікаў. ‖ *прым.* **альманахны**, -ая, -ае (уст.).

АЛЬПІЙСКІ, -ая, -ае. **1.** *прым.* да Альпы. **2.** Высакагорны. *Альпійская расліннасць.*

АЛЬПІНАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Участак саду або парку ў выглядзе камяністай горкі, засаджаны высакагорнай расліннасцю.

АЛЬПІНІЗМ, -у, *м.* Від спорту, звязаны з узыходжаннем на высокія горныя вяршыні. ‖ *прым.* **альпінісцкі**, -ая, -ае. *А. лагер.*

АЛЬПІНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца альпінізмам. ‖ *ж.* **альпіністка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **альпінісцкі**, -ая, -ае. *А. рыштунак.*

АЛЬПІНІЯДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ніяд *і* -ніядаў, *ж.* Вучэбна-спартыўныя або юбілейныя зборы альпіністаў.

АЛЬТ, -а, *мн.* альты, -оў, *м.* **1.** Нізкі жаночы або дзіцячы голас. **2.** Спявак (спявачка) з такім голасам. **3.** Музычны смычковы інструмент, крыху большы за скрыпку, або медны духавы інструмент. ‖ *прым.* **альтовы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

АЛЬТАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Летняя паркавая або садовая пабудова для адпачынку. ‖ *прым.* **альтанкавы**, -ая, -ае *і* **альтаначны**, -ая, -ае.

АЛЬТРУІЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Бескарыслівыя клопаты аб іншых; *проціл.* эгаізм. ‖ *прым.* **альтруістычны**, -ая, -ае; *наз.* **альтруістычнасць**, -і, *ж.*

АЛЬТРУІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто кіруецца пачуццямі альтруізму. ‖ *ж.* **альтруістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **альтруісцкі**, -ая, -ае.

АЛЬТЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыка, што іграе на альце. ‖ *ж.* **альтыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АЛЬТЭРНАТЫВА -ы, *мн.* -ы, -тыў, *ж.* (кніжн.). **1.** Неабходнасць выбару аднаго з двух або некалькіх магчымасцей, рашэнняў. **2.** Кожная з такіх магчымасцей. *Знайсці альтэрнатыву чаму-н.* ‖ *прым.* **альтэрнатыўны**, -ая, -ае.

АЛЬФА, -ы, *ж.* Назва першай літары грэчаскага алфавіта. ◊ **Ад альфы да амегі** (кніжн.) — ад пачатку да канца. **Альфа** і **амега** *чаго* (кніжн.) — аснова, сутнасць, самае галоўнае ў чым-н.

АЛЬФА-... Першая частка складаных слоў у складзе некаторых тэрмінаў: *альфа-часціцы* (ядры атама гелію), *альфа-прамяні* (адзін з відаў выпрамянення радыеактыўных ядзер), *альфа-распад* (выдзяленне альфа-часціц пры самаадвольным распадзе атамных ядзер).

АЛЬХОВЫ *гл.* вольха.

АЛЬЯНС, -у, *м.* (кніжн.). Саюз, аб'яднанне. *Міжнародны кааператыўны а.*

АЛЬЯС, -у, *м.* Шматгадовая травяністая трапічная расліна з тоўстым мясістым лісцем, якая выкарыстоўваецца ў медыцыне. ‖ *прым.* **альясавы**, -ая, -ае.

АЛЮМІНІЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, лёгкі, коўкі серабрыста-белы метал. ‖ *прым.* **алюмініевы**, -ая, -ае.

АЛЮР, -у, *м.* Спосаб хады, бегу каня (галоп, рысь і пад.). ‖ *прым.* **алюрны**, -ая, -ае.

АЛЯПАВАТЫ, -ая, -ае. Няўмела, безгустоўна, груба зроблены. *А. малюнак.* ‖ *наз.* **аляпаватасць**, -і, *ж.*

АМАЗОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: прадстаўніца ваяўнічага племені жанчын. **2.** Жанчына-коннік у спецыяльным касцюме для верхавой язды. **3.** Доўгая сукенка для верхавой язды. *Імчаліся конна жанчыны ў чорных амазонках.* ‖ *прым.* **амазонскі**, -ая, -ае.

АМАЛАДЗІЦЦА, -ладжуся, -лодзішся, -лодзіцца; *зак.* **1.** Стаць больш маладым (па жыццяздольнасці, па выгляду і пад.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць абноўленым па складу членаў чаго-н. *Калектыў амаладзіўся.* ‖ *незак.* **амалоджвацца**, -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **амалоджванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **амаладжэнне**, -я, *н.*

АМАЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -лодзіш, -лодзіць; -лоджаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць больш маладым (па жыццядзейнасці, па выгляду і пад.). **2.** *што.* Увесці больш маладзі ў склад чаго-н. *А. калектыў.* ‖ *незак.* **амалоджваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **амалоджванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **амаладжэнне**, -я, *н.*

АМАЛЬ, *прысл.* Без нечага, мала чаго не хапае да чаго-н. *Ён а. дарослы. Працавалі а. цэлы дзень.*

АМАЛЬГАМА, -ы, *ж.* **1.** Вадкі, напаўвадкі або цвёрды сплаў якога-н. металу з ртуццю (спец.). **2.** *перан.* Разнародная сумесь, спалучэнне чаго-н. (кніжн.). ‖ *прым.* **амальгамны**, -ая, -ае.

АМАНАЛ, -у, *м.* Выбуховае рэчыва. ‖ *прым.* **аманалавы**, -ая, -ае.

АМАНІМІЯ, -і, *ж.* Гукавое падабенства слоў пры розніцы значэнняў. ‖ *прым.* **аманімічны**, -ая, -ае.

АМАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі марскі рак. ‖ *прым.* **амаравы**, -ая, -ае.

АМАРАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць маралі, пазбаўлены маралі. *А. чалавек. А. учынак.* ‖ *наз.* **амаральнасць**, -і, *ж.*

АМАРТЫЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) амартызацыю.

АМАРТЫЗАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для амартызацыі (у 2 знач.). ‖ *прым.* **амартызатарны**, -ая, -ае.

АМАРТЫЗАЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Паступовае зніжэнне вартасці маёмасці ў выніку яе зношвання. **2.** Аслабленне сілы ўдараў, штуршкоў і пад. пры дапамозе спецыяльных прылад. ‖ *прым.* **амартызацыйны**, -ая, -ае. *Амартызацыйныя прыстасаванні* (рысоры, буферы і пад.).

АМАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *чаго* і *з інф.* Чалавек, які мае схільнасць да чаго-н., захапляецца чым-н. *А. музыкі. А. выступаць.* **2.** Той, хто займаецца чым-н. у вольны час не як прафесіянал; любіцель. *Садавод-а. Рыбалоў-а.* ‖ *ж.* **аматарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **аматарскі**, -ая, -ае (да 2 знач.). *А. спектакль. Аматарскія правы* (у шафёра-аматара).

АМАТАРСТВА, -а, *н.* Занятак аматара, аматараў.

АМБА, *нескл., ж.; у знач. вык., каму* (разм.). Канец, кончана, смерць, каюк. *Бюракратыі а.!*

АМБІЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Абвостранае самалюбства, ганарлівасць, фанабэрыстасць. *Кідацца ў амбіцыю* (пакрыўдзіўшыся, выказваць незадавальненне, злавацца; разм.). **2.** звычайна *мн.* Прэтэнзіі, дамаганні чаго-н. (неадабр.). *Нічым не абгрунтаваныя амбіцыі.* ‖ *прым.* **амбіцыйны**, -ая, -ае *і* **амбітны**, -ая, ае.

АМБОН, -а, *м.* Узвышанае месца ў царкве перад іканастасам, з якога чытаюцца пропаведзі. ‖ *прым.* **амбонны**, -ая, -ае.

АМБРАЗУРА, -ы, *ж.* **1.** Адтуліна ў абарончым збудаванні; байніца. **2.** Аконны або дзвярны праём (спец.). ‖ *прым.* **амбразурны**, -ая, -ае.

АМБРОЗІЯ, -і, *ж.* У грэчаскай міфалогіі: ежа багоў, якая падтрымлівала вечную маладосць і прыгажосць.

АМБУЛАТОРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Лячэбніца для прыходзячых хворых і аказання дапамогі дома. ‖ *прым.* **амбулаторны**, -ая, -ае. *Амбулаторнае лячэнне.*

АМЕГА, -і, *ДМ* амезе, *ж.* Назва апошняй літары грэчаскага алфавіта.

АМЕРЫКАНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Насельніцтва Злучаных Штатаў Амерыкі. ‖ *ж.* **амерыканка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **амерыканскі**, -ая, -ае.

АМЕТЫСТ, -у, *М* -сце, *м.* Каштоўны камень фіялетавага або з блакітным адценнем колеру. ‖ *прым.* **аметыставы**, -ая, -ае.

АМЕЦЦЕ, -я, *н., зб.* Дробныя рэшткі, кавалачкі каласоў, мякіны і пад., што атрымліваюцца пры малацьбе і ачыстцы зерня.

АМЁБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прасцейшая аднаклетачная жывёліна, якая ў працэсе руху можа змяняць форму цела. ‖ *прым.* **амёбны**, -ая, -ае.

АМІН. **1.** *часц.* Заключнае слова пропаведзі, малітвы ў знач. так, сапраўды. **2.** *наз., м.* (толькі *Н* адз.), *у знач. вык., каму-чаму.* Канец (уст.). *Цяпер яму а.*

АМІЧНЫ *гл.* ом.

АМІЯК, -у, *м.* Бясколерны газ з рэзкім непрыемным пахам, злучэнне азоту з вадародам. ‖ *прым.* **аміячны**, -ая, -ае.

АМЛЕТ, -у, *М* -леце, *м.* Ячня з разбоўтаных з малаком і мукой яек. ‖ *прым.* **амлетны**, -ая, -ае.

АМНІ́СТЫЯ, -і, *ж.* Частковае або поўнае вызваленне ад судовага пакарання асуджаных, якое праводзіцца вярхоўнай уладай. *Вызваліцца па амністыі.* ‖ *прым.* **амністы́йны,** -ая, -ае.

АМНІСЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* Прымяніць (-няць) амністыю да каго-н. *А. засуджаных.*

АМО́НІЙ, -ю, *м.* Не існуючае ў свабодным выглядзе злучэнне атамаў азоту і вадароду, якое валодае ўласцівасцямі металаў. ‖ *прым.* **амо́ніевы,** -ая, -ае.

АМО́РФНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае крышталічнай будовы (спец.). **2.** *перан.* Бясформенны, расплывісты (кніжн.). ‖ *наз.* **аморфнасць,** -і, *ж.*

АМПЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў *і* пры падліку пераважна ампе́р, *м.* (спец.). Адзінка сілы электрычнага току. ‖ *прым.* **ампе́рны,** -ая, -ае.

АМПЕРМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння сілы электрычнага току.

АМПІ́Р, -у, *м.* Мастацкі (галоўным чынам у архітэктуры) стыль, які ўзнік у Францыі ў канцы 18 — пач. 19 ст., заснаваны на імітацыі антычных узораў. *Будынак у стылі а.* ‖ *прым.* **ампі́рны,** -ая, -ае.

АМПЛІТУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* (спец.). Размах хістання, найбольшае адхіленне цела, што хістаецца, ад становішча раўнавагі; розніца межаў, паміж якімі змяняецца якая-н. пераменная велічыня. *А. хістання маятніка. А. гадавой тэмпературы. А. крывянога ціску. А. цэн.* ‖ *прым.* **амплітудны,** -ая, -ае.

АМПЛУА́, *нескл., н.* Тып акцёрскіх роляў. *А. коміка.*

А́МПУЛА, -ы, *мн.* -ы, а́мпул, *ж.* Герметычна запаяная пасудзіна для захавання чаго-н. *Лякарства ў ампулах.* ‖ *прым.* **а́мпульны,** -ая, -ае.

АМПУТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) ампутацыю. *А. нагу.*

АМПУТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Адразанне хворай канечнасці або знешняй часткі органа. *А. рукі.* ‖ *прым.* **ампутацы́йны,** -ая, -ае.

АМУЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі прадмет, які носяць забабонныя людзі на целе як магічны сродак, нібыта здольны засцерагчы ад бяды, хваробы і пад.; талісман. ‖ *прым.* **амуле́тны,** -ая, -ае.

АМУЛЁВЫ *гл.* омуль.

АМУНІ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (уст.). Паходны рыштунак байца (акрамя зброі і адзення). *Пры поўнай амуніцыі* (з усім тым, што ваеннаслужачы павінен мець у паходзе). ‖ *прым.* **амуні́чны,** -ая, -ае.

АМУ́РНЫ, -ая, -ае (уст. і жарт.). Любоўны [ад імя Амура, бога кахання ў антычнай міфалогіі]. *Амурныя справы.*

АМФІ́БІЯ, -і, *мн.* -і, -бій, *ж.* **1.** Пазваночная жывёліна, якая дыхае ў раннім узросце жабрамі, а ў дарослым стане лёгкімі. **2.** Земнаводная расліна. **3.** Самалёт для ўзлёту і пасадкі на вадзе і на сушы, а таксама танк, аўтамабіль для руху па сушы і па вадзе. ‖ *прым.* **амфібі́йны,** -ая, -ае.

АМФІБРА́ХІЙ, -я, *м.* Трохскладовая вершавая стапа з націскам на другім складзе. ‖ *прым.* **амфібрахі́чны,** -ая, -ае.

АМФІТЭА́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытных грэкаў і рымлян: збудаванне для масавых відовішчаў, у якім месцы для гледачоў узвышаліся паўкругам. **2.** У сучасным тэатры: рады крэслаў, размешчаныя ў зале за партэрам, а таксама частка залы, дзе яны размешчаны.

АМША́ЛЫ, -ая, -ае. Які аброс мохам. *Амшалыя хаты.*

АМША́РА, -ы, *мн.* -ы, -ша́р *і* **АМША́РЫНА,** -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Тое, што і імшара.

АМШЫ́ЦЬ, -шу́, -шы́ш, -шы́ць; -шы́м, -шыце́, -шаць; амшо́ны; *зак., што.* Тое, што і абымшыць.

АМШЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і абымшэлы. *Амшэлая старая хата.*

АМШЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шэ́е; *зак.* Тое, што і абымшэць.

АМЫЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Раскладанне арганічных злучэнняў вадой або шчолачамі. *А. тлушчаў.*

АМЯЛА́, -ы́, *ж.* Шматгадовая вечназялёная расліна з белымі ягадамі, якая паразітуе на іншых дрэвах.

АМЯЛУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікая лясная чубатая птушка з атрада вераб'іных. ‖ *прым.* **амялу́шкавы,** -ая, -ае.

АМЯРЦВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які страціў адчувальнасць, безжыццёвы. *Амярцвелая тканка.* ‖ *наз.* **амярцве́ласць,** -і, *ж.*

АМЯРЦВЕ́ННЕ, -ВЕ́ЦЬ *гл.* мярцвець.

АМЯРЦВІ́ЦЬ, 1 ас. адз. не ўжыв., -цві́ш, -цві́ць; *зак., што.* **1.** Зрабіць неадчувальным, безжыццёвым. *А. тканку.* **2.** *перан.* Выключыць з гаспадарчага абароту. *А. капітал.* ‖ *незак.* **амярцвля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **амярцве́нне,** -я, *н.*

АМЯШЧА́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Стаць мешчанінам па настрою, учынках. ‖ *незак.* **амяшча́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АНАБІЁЗ, -у, *м.* (спец.). Рэзкае зніжэнне жыццёвых працэсаў у арганізме з наступным аднаўленнем іх пры спрыяльных умовах. ‖ *прым.* **анабіяты́чны,** -ая, -ае *і* **анабіёзны,** -ая, -ае.

АНА́ГР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзікі асёл, які водзіцца ў Пярэдняй, Сярэдняй і Цэнтральнай Азіі. ‖ *прым.* **ана́гравы,** -ая, -ае.

АНАКО́НДА, -ы, *ДМ* -ндзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Вельмі вялікіх памераў змяя сямейства удаваў, якая жыве па берагах рэк, азёр Паўднёвай Амерыкі. ‖ *прым.* **анако́ндавы,** -ая, -ае.

АНА́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Тое, што з'яўляецца падабенствам чаго-н., адпаведнасцю з чым-н. ‖ *прым.* **ана́лагавы,** -ая, -ае.

АНАЛАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Падобны, такі ж. *А. выпадак.* ‖ *наз.* **аналагі́чнасць,** -і, *ж.*

АНА́ЛІЗ, -у, *м.* **1.** Метад навуковага даследавання шляхам разгляду асобных бакоў, уласцівасцей, састаўных частак чаго-н.; *проціл.* сінтэз. **2.** Усебаковы разбор, разгляд чаго-н. *А. новага рамана.* **3.** Вызначэнне саставу рэчыва. *А. крыві. Хімічны а.* ○ **Аналіз матэматычны** — адзін з раздзелаў вышэйшай матэматыкі. ‖ *прым.* **аналіты́чны,** -ая, -ае. *А. розум* (схільны да аналізу). *А. метад.*

АНАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) аналіз (у 1 і 2 знач.) чаго-н. *А. мастацкі твор.* ‖ *зак.* таксама **прааналізава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны.

АНАЛІ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто мае схільнасць да аналітычных разважанняў, умее добра аналізаваць што-н. **2.** Спецыяліст, які займаецца аналізам (у 1 і 3 знач.). *Палітычны а. Хімік-а.*

АНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Падабенства ў якіх-н. адносінах паміж прадметамі, з'явамі і паняццямі. *Правесці аналогію паміж з'явамі. Поўная а.*

АНАЛО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Высокі столік з пакатым верхам, на які ў царкве кладуць кнігі, абразы і іншыя прадметы. ‖ *прым.* **аналО́йны,** -ая, -ае.

АНА́ЛЫ, -аў. Запіс найбольш значных падзей па гадах, летапіс. *У аналах гісторыі* (перан.: аб чым-н. значным, гераічным, што ўвайшло ў гісторыю; высок.).

АНАМА́ЛІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Адхіленне ад нормы, ад агульнай заканамернасці; няправільнасць. *Магнітная а. Анамаліі ў развіцці арганізма.* ‖ *прым.* **анама́льны,** -ая, -ае.

АНАМА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** У мовазнаўстве: сукупнасць уласных імён мовы. **2.** Раздзел мовазнаўства, які вывучае ўласныя імёны. ‖ *прым.* **анамасты́чны,** -ая, -ае.

АНА́МНЕЗ, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць медыцынскіх звестак, атрыманых шляхам апытання таго, хто абследуецца, а таксама тых, хто яго ведае. *Псіхіятрычны а.* ‖ *прым.* **анамнесты́чны,** -ая, -ае.

АНАНА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўднёвая травяністая расліна з прадаўгаватым духмяным і сакавітым плодам, а таксама плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **анана́сны,** -ая, -ае *і* **анана́савы,** -ая, -ае.

АНАНІ́ЗМ, -у, *м.* Ненармальнае задавальненне палавой цягі раздражненнем палавых органаў.

АНАНІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Аўтар, які ўтойвае сваё прозвішча, а таксама літаратурны твор без указання прозвішча аўтара.

АНАНІ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (разм. неадабр.). Не падпісанае аўтарам пісьмо, якое паведамляе пра каго-н. нешта непрыемнае, крыўднае, выкрывае каго-н. і пад.

АНАНІ́МНЫ, -ая, -ае. Без указання прозвішча аўтара. *Ананімнае пісьмо. А. мастацкі твор.* ‖ *наз.* **анані́мнасць,** -і, *ж.*

АНАНІ́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. пагард.). Той, хто піша ананімныя пісьмы. ‖ *ж.* **анані́мшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АНАНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Зрабіць (рабіць) анонс.

АНА́ПЕСТ, -а, *М* -сце, *м.* Трохскладовая вершаваная стапа з націскам на апошнім складзе. ‖ *прым.* **анапесты́чны,** -ая, -ае.

АНАРХІ́ЗМ, -у, *м.* Грамадска-палітычная плынь, якая адмаўляе любыя формы дзяржаўнай улады і прапаведуе неабмежаваную свабоду асобы. ‖ *прым.* **анархі́чны,** -ая, -ае.

АНАРХІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік анархізму, член анархічнай арганізацыі. ‖ *ж.* **анархі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **анархі́сцкі,** -ая, -ае.

АНА́РХІЯ, -і, *ж.* **1.** Уласцівае анархізму адмаўленне дзяржаўнай улады; безуладдзе. **2.** Адсутнасць арганізаванага кіравання. *А. вытворчасці.* ‖ *прым.* **анархі́чны,** -ая, -ае.

АНАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Скласці (складаць) анатацыю чаго-н. ‖ *зак.* таксама **праанатава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.

АНА́ТАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па анатоміі.

АНАТАМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак. і незак., каго-што.* Разрэзаць (разразаць) труп для навуковых або судова-медыцынскіх мэт.

АНАТА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Кароткі выклад зместу кнігі, артыкула і пад. ‖ *прым.* **анатацы́йны,** -ая, -ае.

АНАТО́МІЯ, -і, *ж.* Навука пра будову жывых арганізмаў; будова арганізма, органа. *А. чалавека. А. мозгу.* ‖ *прым.* **анатамі́чны,** -ая, -ае. *А. атлас.*

АНА—АНТ

АНА́ФЕМА, -ы, *ж.* Праклящце, адлучэнне ад царквы, цяпер часам ужыв. як лаянка. *Абвяшчаць анафему каму-н.*

АНАХРАНІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). **1.** Перажытак мінулага. **2.** Памылковае аднясенне з'яў, падзей адной эпохі да другой; хранічная недакладнасць. ‖ *прым.* **анахрані́чны,** -ая, -ае; *наз.* **анахрані́чнасць,** -і, *ж.*

АНГАЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -рue; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што)* (уст.). **1.** Прапанаваць (-ноўваць) ангажэмент каму-н. **2.** Запрасіць (-прашаць) на танец. *А. на кадрылю.*

АНГАЖЭМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *м.* (уст.). Запрашэнне артыстаў на працу на пэўны тэрмін па дагавору. *Атрымаць а.*

АНГА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае памяшканне для стаянкі і рамонту самалётаў, верталётаў і пад. ‖ *прым.* **анга́рны,** -ая, -ае.

АНГІ́НА, -ы, *ж.* Запаленне слізістай абалонкі зева, міндалін. ‖ *прым.* **ангі́нны,** -ая, -ае.

АНГЛАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Чалавек, які захапляецца ўсім англійскім. ‖ *ж.* **англама́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **англама́нскі,** -ая, -ае.

АНГЛАФІ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Прыхільнік усяго англійскага. ‖ *ж.* **англафі́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **англафі́льскі,** -ая, -ае.

АНГЛАФО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Чалавек, які ненавідзіць усё англійскае. ‖ *ж.* **англафо́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак. ‖ *прым.* **англафо́бскі,** -ая, -ае.

АНГЛІКА́НСКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да пануючай у Англіі разнавіднасці пратэстанцкай рэлігіі. *Англіканская царква.* **2.** Які адносіцца да такой царквы. *А. святар.*

АНГЛІЦЫ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова ці моўны выраз, запазычаны з англійскай мовы.

АНГЛІЧА́НЕ, -ча́н, *адз.* -ча́нін, -а, *м.* Народ, які з'яўляецца асноўным насельніцтвам Вялікабрытаніі. ‖ *ж.* **англіча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **англі́йскі,** -ая, -ае.

АНДА́НТЭ (спец.). **1.** *прысл.* Павольна, плаўна (пра тэмп выканання музычнага твора). **2.** *наз., нескл., н.* Музычны твор або частка яго ў такім тэмпе.

АНДАРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Саматканая паласатая або ў клетку спадніца. *Святочны а.* ‖ *прым.* **андара́чны,** -ая, -ае.

АНДА́ТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Грызун з каштоўным футрам, а таксама яго футра. *Шапка з андатры.* ‖ *прым.* **анда́травы,** -ая, -ае.

АНЕКДАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* анекдот. **2.** Падобны на анекдот, малапраўдзівы. *А. выпадак.* ‖ *наз.* **анекдаты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АНЕКДО́Т, -а, *М* -до́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кароткі забаўны, смешны расказ з нечаканай развязкай. *Пра яго хадзілі анекдоты.* **2.** *перан.* Смешнае здарэнне (разм.). *Са мною здарыўся а.* ‖ *прым.* **анекдаты́чны,** -ая, -ае.

АНЕКСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -рue; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) анексію чаго-н.

АНЕ́КСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* (кніжн.). Насільнае далучэнне якой-н. краіны або яе часткі да іншай краіны. ‖ *прым.* **анексі́йны,** -ая, -ае.

АНЕМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* анемія. **2.** Малакроўны, вялы, бледны. *А. выгляд.* ‖ *наз.* **анемі́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АНЕМІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Малакроўе. ‖ *прым.* **анемі́чны,** -ая, -ае.

АНЕСТЭЗІЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Урач, спецыяліст па анестэзіялогіі.

АНЕСТЭЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -рue; -руй; *зак.* і *незак., што* (спец.). Вы́клікаць (-кліка́ць) анестэзію (у 1 знач.), абязболіць (-больваць).

АНЕСТЭЗІ́Я, -і, *ж.* (спец.). **1.** Аслабленне, страта адчувальнасці. **2.** Абязбольванне. *Мясцовая а.* ‖ *прым.* **анестэты́чны,** -ая, -ае.

АНЕСТЭЗІЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (спец.). Раздзел медыцыны, які займаецца абязбольваннем. ‖ *прым.* **анестэзіялагі́чны,** -ая, -ае.

АНЁЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У рэлігійных уяўленнях: звышнатуральная істота, служыцель Бога і яго пасланец да людзей (малюецца ў выглядзе крылатага хлопчыка). **2.** Ласкавы зварот да каго-н. (уст., разм.). *А. мой.* ◊ **Дзень анёла** (уст.) — іменіны. ‖ *памянш.* **анёлак,** -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* ‖ *прым.* **анёльскі,** -ая, -ае. *А. характар* (вельмі добры).

АНІ́, *прысл.* Зусім, ніколькі. *Не баюся ён смерці ані. А. нічога не ведае.*

АНІВО́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). Ні адзін. *Я не чуў пра цябе аніводнага благога слова.*

АНІДЗЕ́, *прысл.* (разм.). Нідзе, зусім нідзе. *А. не бачыў такога хараства.*

АНІЗВА́ННЯ, *прысл.* (разм.). Зусім, аніколькі. *А. не спаў у тую трывожную ноч.*

АНІКО́ЛІ, *прысл.* (разм.). Зусім ніколі, век. *Такой вайны на зямлі а. не будзе.*

АНІКО́ЛЬКІ, *прысл.* (разм.). Тое, што і ніколькі.

АНІЛІ́Н, -у, *м.* Арганічнае злучэнне — алеістая вадкасць, якая выкарыстоўваецца пры вырабе лякарстваў, фарбавальнікаў, выбуховых рэчываў і інш. ‖ *прым.* **аніліна́вы,** -ая, -ае. *Анілінавыя фарбы.*

АНІМАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, жывапісец або скульптар, які паказвае ў сваіх творах жывёл. ‖ *ж.* **анімалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АНІМІ́ЗМ, -у, *м.* Сістэма ўяўленняў пра існаванне ў чалавека, жывёлы, расліны, прадметаў духа, душы; адухаўленне сіл і з'яў прыроды. ‖ *прым.* **анімісты́чны,** -ая, -ае.

АНІ́С, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Аднагадовая травяністая эфіраалейная расліна сямейства парасонавых з насеннем, якое мае рэзкі саладкаваты пах. **2.** -у. Гатунак яблыкаў. ‖ *прым.* **ані́савы,** -ая, -ае. *Анісавыя кроплі. А. алей.*

АНІ́САЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** Тое, што і аніс (у 2 знач.). **2.** Гарэлка, настоеная на анісе (у 1 знач.).

АНІХТО́, аніко́га, *М* ані аб кі́м, *займ. адмоўны* (разм.). Зусім ніхто. *Праўды а. не абвергне.*

АНІЧО́ГА, *прысл.* (разм.). Зусім нічога. *Перапалоханы а. не мог сказаць.*

АНІЧУ́ЦЬ, *прысл.* (разм.). Зусім не. *А. не баліць.*

АНІШТО́, анічо́га, *М* ані аб чы́м, *займ.* (разм.). Зусім нішто.

АНІЯ́К, *прысл.* (разм.). Ніяк, зусім ніяк. *Не магу а. я з табой пагадзіцца.*

АНІЯ́КІ, -ая, -ае (разм.). Зусім ніякі. *Доўга пра яго не было аніякіх звестак.*

АНКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Медыка-біялагічная навука аб пухлінах, іх распазнаванні і лячэнні. ‖ *прым.* **анкалагі́чны,** -ая, -ае. *А. дыспансэр.*

АНКЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ке́це, *мн.* -ы, -ке́т, *ж.* **1.** Апытальны ліст для атрымання якіх-н. звестак пра таго, хто яго запаўняе. *Запоўніць анкету.* **2.** Збор звестак шляхам атрымання адказаў на пэўныя пытанні (кніжн.). *Правесці ў цэху анкету.* ‖ *прым.* **анке́тны,** -ая, -ае.

АНКЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Сабраць (збіраць) якія-н. звесткі шляхам правядзення анкет (у 2 знач.). ‖ *зак.* таксама **праанкетава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **анкетава́нне,** -я, *н.*

АНКО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па анкалогіі.

АНО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дадатны электрод; *супрацьл.* катод. ‖ *прым.* **ано́дны,** -ая, -ае.

АНО́НС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Папярэдняя аб'ява (пра гастролі, спектакль, канцэрт, лекцыю і пад.). ‖ *прым.* **ано́нсны,** -ая, -ае.

АНСА́МБЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Зладжанасць, стройнасць частак адзінага цэлага, а таксама само такое цэлае. *Архітэктурны а.* **2.** Калектыў, адпаведны склад спевакоў, музыкантаў і пад. *А. песні і танца.* ‖ *прым.* **анса́мблевы,** -ая, -ае.

АНТАГАНІ́ЗМ, -у, *м.* Непрымірымая супярэчнасць. *Класавы а.* ‖ *прым.* **антаганісты́чны,** -ая, -ае.

АНТАГАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Непрымірымы праціўнік. ‖ *ж.* **антагані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **антагані́сцкі,** -ая, -ае.

АНТАЛАГІ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** *гл.* анталогія[1]. **2.** Створаны ў духу антычнай лірыкі (спец.). *Анталагічная паэзія.*

АНТАЛАГІ́ЧНЫ[2] *гл.* анталогія[2].

АНТАЛО́ГІЯ[1], -і, *ж.* Зборнік выбраных мастацкіх твораў розных аўтараў. *А. беларускай паэзіі.* ‖ *прым.* **анталагі́чны,** -ая, -ае.

АНТАЛО́ГІЯ[2], -і, *ж.* Вучэнне аб быцці, характары і структуры рэчаіснасці. ‖ *прым.* **анталагі́чны,** -ая, -ае.

АНТО́НАЎКА, -і, *ДМ,* -ўцы, *мн.* -і, -навак, *ж.* Сорт позніх кіслых яблыкаў.

АНТО́НІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мовазнаўстве: слова, процілеглае па значэнню другому слову, напр. «белы» і «чорны», «дабро» і «зло» і пад. ‖ *прым.* **антані́мічны,** -ая, -ае.

АНТРА́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кароткі перапынак паміж дзеямі спектакля ці аддзяленнямі канцэрта. **2.** Невялікі музычны твор для выканання паміж дзвюма дзеямі оперы, п'есы. ‖ *прым.* **антра́ктны,** -ая, -ае.

АНТРАПА.. Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да чалавека, яго вывучэння, напр. *антрапагеаграфія, антрапагенез, антрапаметрыя.*

АНТРАПАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб біялагічнай прыродзе чалавека. ‖ *прым.* **антрапалагі́чны,** -ая, -ае.

АНТРАПАМАРФІ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Перанясенне чалавечых псіхалагічных уласцівасцей на з'явы прыроды, жывёл, прадметаў, а таксама ўяўленне багоў у выглядзе людзей. ‖ *прым.* **антрапамарфі́чны,** -ая, -ае.

АНТРАПАНІ́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Раздзел анамастыкі, які вывучае антрапонімы, заканамернасці іх узнікнення, развіцця і функцыяніравання. ‖ *прым.* **антрапані́мічны,** -ая, -ае.

АНТРАПАНІ́МІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць антрапонімаў. ‖ *прым.* **антрапані́мічны,** -ая, -ае.

АНТРАПО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па антрапалогіі.

АНТРАПО́НІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Любое ўласнае імя, якое можа мець чалавек. ‖ *прым.* **антрапані́мічны,** -ая, -ае.

АНТРАЦЫ́Т, -у, *М* -цы́це, *м.* Лепшы гатунак каменнага вугалю. ‖ *прым.* **антрацы́тавы,** -ая, -ае *і* **антрацы́тны,** -ая, -ае.

АНТРАША́, *нескл., н.* Лёгкі скачок уверх у балетных танцах, у час якога танцор ударае некалькі разоў нагой аб нагу. *Выкідваць а.* (перан.: рабіць мудрагелістыя рухі нагамі; разм.).

АНТРЭКО́Т, -у, *М* -ко́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адбіўная катлета з міжрэбернай часткі ялавічыны. ‖ *прым.* **антрэко́тны,** -ая, -ае.

АНТРЭПРЭНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў *м.* Прыватны тэатральны прадпрыемец. ‖ *прым.* **антрэпрэнёрскі**, -ая, -ае.

АНТРЭСО́ЛІ, -ей *і* -яў, *адз.* -со́ль, -і, *ж.* **1.** Верхні паўпаверх дома. **2.** Род балкона ўнутры высокага памяшкання. **3.** Насціл пад столлю для захоўвання рэчаў. ‖ *прым.* **антрэсо́льны**, -ая, -ае.

АНТЫ..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. процілегласці, варожасці, накіраванасці супраць каго-, чаго-н. і пад., напр. *антынародны, антырэлігійны, антыграмадскі.*

АНТЫАЛКАГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Супрацьалкагольны, накіраваны супраць алкагалізму. *Антыалкагольная прапаганда.*

АНТЫБІЁТЫКІ, -аў, *адз.* антыбіётык, -а, *м.* Рэчывы біялагічнага паходжання, здольныя падаўляць жыццядзейнасць хваробатворных мікраарганізмаў. ‖ *прым.* **антыбіятычны**, -ая, -ае.

АНТЫГІСТАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць гісторыі, прынцыпам гістарызму.

АНТЫКВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аматар або прадавец антыкварных прадметаў.

АНТЫКВА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Старадаўні і каштоўны. *Антыкварная ваза.* **2.** Які мае адносіны да гандлю старадаўнімі рэчамі. *А. магазін.* ‖ *наз.* **антыква́рнасць**, -і, *ж.*

АНТЫКВАРЫЯ́Т, -у, *М* -рыяце, *м.*, *зб.* Антыкварныя рэчы.

АНТЫЛО́ПЫ, -ло́п , *адз.* антыло́па, -ы, *ж.* Назва розных відаў парнакапытных жвачных млекакормячых сямейства пустарогіх (сарны, сайгакі, джэйраны і пад.). ‖ *прым.* **антыло́пны**, -ая, -ае.

АНТЫМО́НІЯ, -і, *ж.*: **разводзіць антымоніі** (разм. жарт.) — займацца глупствам, пустой балбатнёй.

АНТЫПАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Непрыемны, які выклікае антыпатыю. *Ён мне а.* ‖ *наз.* **антыпаты́чнасць**, -і, *ж.*

АНТЫПА́ТЫЯ, -і, *ж.* Пачуццё непрыязнасці, нясхільнасці да каго-н.

АНТЫПО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.*, *чый* або *каму* (кніжн.). Чалавек, процілеглы каму-н. па перакананнях, густах, уласцівасцях. ‖ *прым.* **антыпо́дны**, -ая, -ае.

АНТЫРЭЛІГІ́ЙНЫ, -ая, -ае. Накіраваны супраць рэлігіі. *Антырэлігійная прапаганда.*

АНТЫСАНІТА́РНЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць патрабаванням санітарыі, брудны і шкодны для здароўя. *Антысанітарныя ўмовы.*

АНТЫСЕМІ́Т, -а, *М* -мі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які непрыязна адносіцца да яўрэяў. ‖ *ж.* **антысемі́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АНТЫСЕМІТЫ́ЗМ, -у, *м.* Нацыянальная нянавісць да яўрэяў, якая штучна ствараецца з мэтай распальвання нацыянальнай розні. ‖ *прым.* **антысемі́цкі**, -ая, -ае.

АНТЫСЕ́ПТЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Абеззаражвальны сродак. ‖ *прым.* **антысепты́чны**, -ая, -ае.

АНТЫСЕ́ПТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (спец.). **1.** Абеззаражванне ран, запалёных тканак. **2.** *зб.* Абеззаражвальныя сродкі. ‖ *прым.* **антысепты́чны**, -ая, -ае.

АНТЫСТА́ТЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэчыва, якое паніжае статычную электрызацыю хімічных валокнаў, пластмасы, рызіны. ‖ *прым.* **антыстаты́чны**, -ая, -ае. *Антыстатычная эмульсія.*

АНТЫТЭ́ЗА, -ы, *ж.* (кніжн.). Супрацьпастаўленне, процілегласць.

АНТЫТЭ́ЗІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). У логіцы: суджэнне, якое супрацьпастаўляецца другому суджэнню (тэзісу).

АНТЫФАШЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вораг фашызму, барацьбіт супраць фашызму. ‖ *ж.* **антыфашы́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АНТЫФАШЫ́СЦКІ, -ая, -ае. Накіраваны супраць фашызму. *А. рух.*

АНТЫ́ХРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У хрысціянскай міфалогіі: вораг Хрыста, які нібыта з'явіцца перад так званым «канцом свету». **2.** Ужыв. як лаянкавае слова (разм. уст.).

АНТЫЦЭ́ЛЫ, -цэ́л, *адз.* антыцэ́ла, -а, *н.* (спец.). Складаныя бялкі — рэчывы, якія ўтвараюцца ў арганізме пры ўвядзенні ў яго чужародных рэчываў і нейтралізуюць іх шкоднае дзеянне.

АНТЫЦЫКЛО́Н, -у, *м.* (спец.). Зона ўстойлівага павышанага атмасфернага ціску, якая знаходзіцца паміж цыклонамі. ‖ *прым.* **антыцыкло́нны**, -ая, -ае, **антыцыклані́чны**, -ая, -ае *і* **антыцыклана́льны**, -ая, -ае.

АНТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да гісторыі і культуры старажытных грэкаў і рымлян. *Антычная літаратура. Антычнае мастацтва.* ‖ наз. **анты́чнасць**, -і, *ж.*

АНТЭ́НА, -ы, *мн.* -ы, -тэн, *ж.* Частка радыё- і тэлевізійнай устаноўкі, якая служыць для выпраменьвання радыёхваль пры перадачы або для іх улоўлівання ў час прыёму. *Тэлевізійная а.* ‖ *прым.* **антэнны**, -ая, -ае (спец.).

АНУ́, *выкл.* (разм.). **1.** Ужыв. для выражэння закліку або прымушэння да дзеяння. *Ану, за касы ды на лугі!* **2.** Адпаведнае словам «адвяжыся», «адстань» і пад. *Ану цябе, Максім!*

АНУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* Аб'явіць (-яўляць) несапраўдным, скасаваць (касаваць). *А. дагавор.* ‖ *наз.* **анулява́нне**, -я, *н.* *і* **ануля́цыя**, -і, *ж.*

АНУ́ЧА, -ы, *мн.* -ы, ану́ч, *ж.* **1.** Кавалак якой-н. тканіны (звычайна старой). *А. для мыцця падлогі.* **2.** Парванае, паношанае, старое адзенне (разм.). *Сабралася многа розных ануч.* **3.** Кавалак тканіны для абгортвання ног. **4.** *мн.* Пра ўборы, строі (разм. неадабр.). *Яна толькі і думае пра анучы.* **5.** *перан.* Бязвольны, бесхарактарны чалавек. *А., а не хлапец.* ‖ *памянш.* **ану́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **ану́чны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

АНУ́ЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Жанчына, якая цікавіцца толькі ўборамі, анучамі (у 4 знач.; разм. неадабр.). **2.** Скупшчыца ануч, рыззя (уст.). ‖ *м.* **ану́чнік**, -а, *мн.* -і, -аў.

АНУ́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* (разм.). Тое, што і ануча (у 1, 2 і 3 знач.).

АНФА́С, *прысл.* Тварам да таго, хто глядзіць. *Сфатаграфавацца а.* ‖ *прым.* **анфа́сны**, -ая, -ае.

АНФІЛА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ла́д, *ж.* Доўгі скразны рад пакояў у грамадскіх будынках, палацах. ‖ *прым.* **анфіла́дны**, -ая, -ае.

АНЧА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трапічнае паўднёваазіяцкае ядавітае дрэва з сямейства тутавых. ‖ *прым.* **анча́рны**, -ая, -ае.

АНЧО́ЎС, -а, *м.* Дробная марская рыба з роду селядцоў; хамса. ‖ *прым.* **анчо́ўсны**, -ая, -ае.

АНШЛА́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Аб'ява аб тым, што ўсе білеты (на спектакль, канцэрт і пад.) прададзены. **2.** Буйны загаловак у газеце (спец.). *А. на ўсю паласу.* ‖ *прым.* **аншла́гавы**, -ая, -ае.

АНЯМЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў нямым, страціў здольнасць гаварыць. **2.** Які стаў нерухомым. *А. стан.* **3**: Ціхі, пазбаўлены якіх-н. гукаў. *Анямелае поле.* **4.** Які страціў адчувальнасць, здранцвелы. *Анямелыя ногі.* ‖ *наз.* **аняме́ласць**, -і, *ж.*

АНЯМЕ́ЦЬ *гл.* нямець.

АНЯМЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Зрабіць падобным на немцаў па мове, звычаях. ‖ *незак.* **аняме́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **аняме́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **аняме́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **аняме́чанне**, -я, *н.*

АО́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, ао́рт *і* -аў, *ж.* Самая буйная, галоўная артэрыя, якая жывіць артэрыяльнай крывёю органы цела. ‖ *прым.* **ао́ртавы**, -ая, -ае, **ао́ртны**, -ая, -ае *і* **аарта́льны**, -ая, -ае.

АПАВІ́ЦЬ, апаўю́, апаўе́ш, апаўе́; апаўём, апаўяце́, апаўю́ць; апаві́ў, -віла́, -ло́; апаві́ты; *зак., каго-што.* **1.** Абвіць, абматаць каго-, што-н. чым-н. *Стужка апавіла галаву дзяўчыны.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пакрыць з усіх бакоў, ахутаць (дымам, туманам і пад.), ахапіць. *Лагчыну і лес апавіў туман. Лёгкі сум апавіў сэрца.* ‖ *незак.* **апавіва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **апаві́цца**, апаўю́ся, апаўе́шся, апаўе́цца; апаўёмся, апаўяце́ся, апаўю́цца; апаві́ўся, -віла́ся, -ло́ся; *незак.* **апавіва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АПАВЯДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто апавядае, расказвае што-н. ‖ *ж.* **апавяда́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **апавяда́льніцкі**, -ая, -ае.

АПАВЯДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які апавядае што-н., апісвае якія-н. падзеі. *А. жанр. А. сказ* (у граматыцы: не пытальны). ‖ *наз.* **апавяда́льнасць**, -і, *ж.*

АПАВЯДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Невялікі мастацкі эпічны твор як жанр. *Зборнік апавяданняў.* **2.** Славеснае паведамленне пра якія-н. падзеі, з'явы. *Хлапчукоў захаплялі апавяданні камандзіраў пра ваенныя паходы.*

АПАВЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., аб чым.* Расказваць, паведамляць аб чым-н.

АПАВЯСЦІ́ЦЬ, -вяшчу́, -вясці́ш, -вясці́ць; -вясці́м, -весціце́, -вясця́ць; -ве́шчаны; *зак., каго (што)* (афіц.). Паведаміць аб чым-н., давесці да ведама каго-н. *А. усіх аб сходзе.* ‖ *незак.* **апавяшча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **апавяшчэ́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **апавяшча́льны**, -ая, -ае.

АПАВЯШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто апавяшчае, аб'яўляе што-н. **2.** Традыцыйны персанаж класічных трагедый, які апавяшчае аб падзеях за сцэнай (уст.). ‖ *ж.* **апавяшча́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **апавяшча́льніцкі**, -ая, -ае.

АПАГА́НІЦЬ *гл.* паганіць.

АПАГЕ́Й, -я, *м.* **1.** Пункт арбіты Месяца або штучнага спадарожніка Зямлі, найбольш аддалены ад Зямлі; *проціл.* перыгей (спец.). **2.** *перан.* Вышэйшая ступень, росквіт чаго-н. (кніжн.). *У апагеі славы.* ‖ *прым.* **апаге́йны**, -ая, -ае.

АПАГО́ДЗІЦЦА, -дзіцца; *безас.; зак.* (разм.). Тое, што і распагодзіцца. *К вечару апагодзілася.* ‖ *незак.* **апаго́джвацца**, -аецца.

АПА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* апасці. **2.** *зб.* Плады, якія апалі ад ветру, у час навальніцы і пад. *Збіраць а.*

АПАДА́ЦЬ *гл.* апасці.

АПА́ДКІ, -аў. **1.** *мн.* Атмасферная вільгаць, якая выпадае на зямлю ў выглядзе дажджу, снегу і пад. **2.** часцей *мн.*, *адз.* апа́дак, -дка, *м.* Тое, што і апад. *Яблыкі-ападкі.* ‖ *прым.* **апа́дкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АПАЗІ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Супрацьдзеянне, супраціўленне (кніжн.). *Быць у апазіцыі каму-, чаму-н.* (будучы нязгодным з чымі-н. поглядамі і дзеяннямі, супрацьдзейнічаць ім). **2.** Група людзей унутры якога-н. грамадства, арганізацыі, партыі і пад., якая вядзе палітыку

супрацьдзеяння, супрацiўлення большасцi. *Парламенцкая а.* ‖ *прым.* **апазiцыйны**, -ая, -ае.

АПАЗІЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнiк, прыхiльнiк апазiцыi (у 2 знач.). ‖ *ж.* **апазiцыяне́рка**, -i, *ДМ* -рцы, *мн.* -i, -рак. ‖ *прым.* **апазiцыяне́рскi**, -ая, -ае.

АПАЗНАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Якi служыць для апазнавання. *А. знак.*

АПАЗНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (афiц.). Пазнаць па якiх-н. прыметах, адзнаках. *А. мёртвага. А. свае рэчы.* ‖ *незак.* **апазнава́ць**, -наю, -нае́ш, -нае́; -наём, -наяце́, -наю́ць; *наз.* **апазнава́нне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **апазна́нне**, -я, *н.*

АПАЗНЕ́ННЕ, -я, *н.* Тое, што i спазненне. *Пачаць сход з апазненнем.*

АПАЗНІ́ЦЦА, апазню́ся, апо́знiшся, апо́знiцца; *зак.* Тое, што i спазнiцца. *А. на работу.* ‖ *незак.* **апазня́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АПАІ́ЦЬ, апаю́, апо́iш, апо́iць; апо́ены; *зак., каго (што).* **1.** Празмерна напаiць, даць многа вады, зрабiўшы гэтым шкоду. *А. коней.* **2.** Атруцiць ядавiтым пiтвом (уст.). ‖ *незак.* **апо́йваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апо́йванне**, -я, *н. i* **апо́й**, апо́ю, *м.*

АПА́К, -у, *м.* Гатунак белай глiны, што iдзе на выраб фаянсу. **2.** Посуд, выраблены з такой глiны. ‖ *прым.* **апако́вы**, -ая, -ае.

АПАКА́ЛІПСІС, -а, *м.* Адна з кнiг Новага Запавета, якая змяшчае мiстычныя прароцтвы пра канец свету. ‖ *прым.* **апакалíпсiчны**, -ая, -ае *i* **апакалiпты́чны**, -ая, -ае.

АПАКРЫФІ́ЧНЫ *гл.* апокрыф.

АПА́Л[1], -у, *м.* **1.** *гл.* апалiць. **2.** Палiва (дровы, драўнiнныя адходы, торф i пад.). **3.** Апрацоўка глiняных вырабаў высокай тэмпературай.

АПА́Л[2], -у, *м.* Мiнерал, бледны шклопадобны камень, некаторыя гатункi якога лiчацца каштоўнымi. *Пярсцёнак з белым апалам.* ‖ *прым.* **апа́лавы**, -ая, -ае.

АПА́ЛА, -ы, *ж.* **1.** Даўней: нямiласць, гнеў цара да каго-н., а таксама кара таму, хто трапiў у нямiласць. *Быць у апале.* **2.** *перан.* Тое, што i нямiласць, непрыхiльнасць. *Ён у апале ў кiраўнiкоў.*

АПАЛАГЕ́Т, -а, *М* -ге́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кнiжн.). Актыўны абаронца якога-н. вучэння, iдэi, ладу. ‖ *прым.* **апалагеты́чны**, -ая, -ае.

АПАЛАСКА́ЦЬ, -лашчу́, -ло́шчаш, -ло́шча; -лашчы́; -ласка́ны; *зак., што* (разм.). Тое, што i апаласнуць. ‖ *незак.* **апало́скваць**, -аю, -аеш, -ае.

АПАЛАСНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -нí; -ну́ты; *зак., што.* Абмыць, злёгку абдаўшы вадою. *А. талерку.*

АПАЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Ачысцiць ад мякiны зерне, крупы пры дапамозе апалушак. *А. ячмень.* ‖ *незак.* **пала́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АПАЛІТЫ́ЗМ, -у, *м.* Абыякавасць да пытанняў палiтыкi, ухiленне ад удзелу ў грамадска-палiтычным жыццi. ‖ *прым.* **апалiты́чны**, -ая, -ае.

АПАЛІТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* апалiтызм. **2.** Якi ўхiляецца ад удзелу ў грамадска-палiтычным жыццi, абыякавы да пытанняў i праблем палiтыкi. ‖ *наз.* **апалiты́чнасць**, -i, *ж.*

АПАЛІ́ЦЬ, апалю́, апа́лiш, апа́лiць; апа́лены; *зак., што.* **1.** Тое, што i абпалiць. *Маланка апаліла дрэва.* **2.** Нагрэць (палiвам), зрабiць цёплым. *А. кватэру.* ‖ *незак.* **апа́льваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апа́льванне**, -я, *н. i* **апа́л**, -у, *м.*

АПАЛО́ГІЯ, -i, *ж.* (кнiжн.). Непамернае ўсхваленне, абарона каго-, чаго-н. ‖ *прым.* **апалагеты́чны**, -ая, -ае.

АПАЛО́НІК[1], -а, *мн.* -i, -аў, *м.* Хвастатая лiчынка жабы. ‖ *прым.* **апало́нiкавы**, -ая, -ае.

АПАЛО́НІК[2], -а, *мн.* -i, -аў, *м.* Вялiкая лыжка, якой разлiваюць вадкую страву.

АПАЛО́ЦЬ, апалю́, апо́леш, апо́ле; апалí; апо́латы; *зак., што.* Полючы, ачысцiць ад пустазелля. *А. грады.* ‖ *незак.* **апо́лваць**, -аю, -аеш, -ае.

АПА́ЛУБІЦЬ, -блю, -бiш, -бiць; -блены; *зак., што* (спец.). Абабiць, абкласцi чым-н. знадворку якое-н. збудаванне. ‖ *наз.* **апа́лубка**, -i, *ДМ* -бцы, *ж.* ‖ *прым.* **апа́лубачны**, -ая, -ае. *Апалубачныя работы.*

АПА́ЛУБКА, -i, *ДМ* -бцы, *мн.* -i, -бак, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* апалубiць. **2.** Форма будучай бетоннай цi жалезабетоннай канструкцыi, якая напаўняецца арматурай i бетоннай сумессю. *Драўляная а. Стальная а.*

АПАЛУ́ШКІ, -шак. Невялiкiя начоўкi для ачысткi зерня ў хатнiх умовах.

АПАЛЧЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, якi ўступiў у апалчэнне. ‖ *ж.* **апалчэ́нка**, -i, *ДМ* -нцы, *мн.* -i, -нак. ‖ *прым.* **апалчэ́нскi**, -ая, -ае.

АПАЛЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Ваеннае фармiраванне, якое ствараецца для дапамогi рэгулярнай армii на добраахвотных пачатках. *Народнае а.* **2.** У царскай армii: вайсковы рэзерв з асоб, якiя не былi на ваеннай службе або выйшлi па ўзросту з запасу. *А. другога разраду.* ‖ *прым.* **апалчэ́нскi**, -ая, -ае.

АПА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Якi асыпаўся, апаў з дрэў i пад. *Апалае лiсце.* **2.** Якi нiзка апусцiўся, абвiс. *Апалыя галiны яблынь.* **3.** *перан.* Якi пагоршыўся, сапсаваўся. *А. настрой.*

АПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Даўней: якi знаходзiўся ў апале. *А. баярын.*

АПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -i, -аў, *м.* Той, хто палiць печы ў службовым памяшканнi або працуе ў кацельнай. ‖ *ж.* **апа́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **апа́льшчыцкi**, -ая, -ае.

АПАЛЯ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Зрабiць падобным на палякаў па мове, звычаях i пад. ‖ *незак.* **апаля́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **апаля́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **апаля́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **апаля́чванне**, -я, *н.*

АПА́МЯТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Апрытомнець, прыйсцi да памяцi. *Апамятаўся ён у шпiталi.* **2.** Адумаўшыся, зразумець сваю памылку. *Апамятайся, што ты гаворыш!* **3.** Агледзецца, заўважыць. *Мы i а. не паспелi, як мiнуўся наш адпачынак.*

АПАНАВА́ЦЬ, 1 i 2 ас. не ўжыв., -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Ахапiць, авалодаць (пра фiзiчны стан, настрой i пад.). *Жанчыну апанаваў страх.* **2.** Напасцi ў вялiкай колькасцi, акружыць, накiнуцца. *Яго апанавалi сабакi.* **3.** З'явiцца ў вялiкай колькасцi (разм.). *Жанчына сядзiць дома: дзецi апанавалi.* ‖ *незак.* **апано́ўваць**, -ае.

АПАНЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кнiжн.). Той, хто апанiруе каму-н. *Афiцыйны а. на абароне дысертацыi.* ‖ *ж.* **апане́нтка**, -i, *ДМ* -тцы, *мн.* -i, -так (разм.). ‖ *прым.* **апане́нцкi**, -ая, -ае.

АПАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кнiжн.). Выступаць з крытычным разборам чаго-н. на дыспуце, у час абароны дысертацыi i пад. *А. дысертанту.*

АПАНТА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Нястрымны, захоплены чым-н. (пачуццямi, думкамi, iмкненнямi i пад.). **2.** **апанта́ны**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Душэўна ўзрушаны; шалёны. *Насiцца, як а.* ‖ *наз.* **апанта́насць**, -i, *ж.* (да 1 знач.).

АПАНУ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Зрабiцца панурым, змрочным. *Хлопец апанураў, заныў.*

АПАНЧА́, -ы́, *мн.* -ы́, -э́й, *ж.* Старадаўняе верхняе адзенне ў выглядзе доўгага шырокага плашча. ‖ *прым.* **апанчо́вы**, -ая, -ае.

АПАПЛЕ́КСІЯ, -i, *ж.* Кровазлiццё ў якi-н. орган або закупорка мазгавых сасудаў, што выклiкае раптоўную страту прытомнасцi i паралiч; iнсульт. ‖ *прым.* **апаплексíчны**, -ая, -ае. *А. ўдар.*

АПАРАЖНІ́ЦЦА, 1 i 2 ас. не ўжыв., -ро́жнiцца; *зак.* (разм.). Стаць пустым, парожнiм. *Бочка апаражнiлася.* ‖ *незак.* **апаражня́цца**, -я́ецца.

АПАРАЖНІ́ЦЬ, -ражню́, -ро́жнiш, -ро́жнiць; -ро́жнены; *зак., што.* Зрабiць пустым, парожнiм. *А. вядро.* ‖ *незак.* **апаражня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е.

АПАРАСІ́ЦЦА *гл.* парасiцца.

АПАРА́Т, -а *i* -у, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Спецыяльны прыбор, механiчнае ўстройства. *Тэлефонны а.* **2.** -у. Сукупнасць органаў, якiя выконваюць якую-н. асобную функцыю арганiзма (спец.). *Стрававальны а.* **3.** -у. Сукупнасць устаноў, якiя абслугоўваюць якую-н. галiну кiраўнiцтва, гаспадаркi. *Дзяржаўны а.* **4.** -у. Сукупнасць работнiкаў установы, арганiзацыi, якой-н. галiны кiраўнiцтва. *Працадзельны а.* ‖ *прым.* **апара́тны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АПАРА́ТНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне, у якiм устаноўлена апаратура.

АПАРАТУ́РА, -ы, *ж., зб.* Апараты (у 1 знач.). *Набыць новую апаратуру.* ‖ *прым.* **апарату́рны**, -ая, -ае.

АПАРА́ТЧЫК, -а, *мн.* -i, -аў, *м.* **1.** Спецыялiст, якi кiруе апаратам, некалькiмi апаратамi (у 1 знач.). **2.** Работнiк апарату (у 3 знач.; разм.). ‖ *ж.* **апара́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

АПАРО́С, -у, *м.* (спец.). Роды ў свiннi i самак iншых жывёл (вожыка, барсука).

АПАРТАМЕ́НТЫ, -аў, *адз.* апартаме́нт, -а, *М* -нце, *м.* Вялiкае раскошнае памяшканне. ‖ *прым.* **апартаме́нтны**, -ая, -ае.

АПАРТУНІ́ЗМ, -у, *м.* Супрацьпастаўленне сваiх поглядаў поглядам большасцi, сцвярджэнне неабходнасцi згоды бакоў, згоднiцтва ў палiтычнай барацьбе; наогул — прыстасавальнiцтва, згоднiцтва, беспрынцыповасць. ‖ *прым.* **апартунiсты́чны**, -ая, -ае.

АПАРТУНІ́СТ, -а, *М мн.* -сце, -ы, -аў, *м.* Прыхiльнiк апартунiзму, згоднiк. ‖ *ж.* **апартунíстка**, -i, *ДМ* -тцы, *мн.* -i, -так. ‖ *прым.* **апартунíсцкi**, -ая, -ае.

АПАРТЭІ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Крайняя форма расавай дыскрымiнацыi якой-н. групы насельнiцтва аж да тэрытарыяльнай iзаляцыi яе. *Ахвяры апартэiду.*

АПАРШЫ́ВЕЦЬ *гл.* паршывець.

АПА́РЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* (разм.). Паглыбленае месца на балоце, якое не зарасло травою цi мохам, акно. *Уваліцца ў апарыну.*

АПА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Пашкодзiць сабе скуру варам, гарачай парай. ‖ *незак.* **апа́рвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* **1.** Пашкодзiць скуру варам, гарачай парай. *А. рукi.* **2.** Аблiць варам. *А. сечку.* ‖ *незак.* **апа́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

АПАСА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., каго-чаго* або *з iнф.* Тое, што i баяцца (у 1 знач.). *А. прастуды. А. хадзiць поначы.*

АПА́СКА, -i, *ДМ* апа́сцы, *ж.* (разм.). Асцярожнасць у прадбачаннi небяспекi; боязь, страх. *Гаварыць з апаскай.*

АПА́СЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Які дзейнічае з апаскай, недаверлівы, насцярожаны. *А. крок.* ‖ *наз.* **апа́слівасць**, -і, *ж.*

АПАСРО́ДКАВАНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Дадзены не непасрэдна, а пры дапамозе чаго-н. іншага. *Веды, апасродкаваныя вопытам.*

АПАСТЫ́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Апрыкраць; зрабіцца нямілым, невыносным.

АПАСТЫ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які вельмі апрыкраў, надакучыў, зрабіўся нямілым, невыносным. *Апастылая атмасфера.*

АПАСТЫЛЯ́ЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак., з кім* і *без дап.* (разм.). Сварыцца, лаяцца. *Няварта а. з людзьмі.*

АПАСТЭРЫЁРЫ, *прысл.* (кніжн.). На падставе вопыту, вопытных дадзеных; *проціл.* апрыёры. ‖ *прым.* **апастэрыёрны**, -ая, -ае; *наз.* **апастэрыёрнасць**, -і, *ж.*

АПА́СЦІ, -аду, -адзеш, -адзе; -адзём, -адзяце, -адуць; -адзі; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асыпацца, адваліцца (з дрэў, кустоў). *Лісце ўсё апала.* **2.** Паменшыцца ў аб'ёме, спасці. *Вада за ноч на рацэ апала. Чалавек схуднеў, шчокі апалі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апусціцца, упасці, звіснуць. *Пасмы валасоў апалі на лоб.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асесці, пакрыць якую-н. паверхню. *Апалі росы на лугах.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Прыйсці, апусціцца. *Ціхі вечар апаў на зямлю.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пагоршыцца, сапсавацца. *Апаў настрой.* ‖ *незак.* **апада́ць**, -аю, -аеш, -ае.

АПАТЫ́Т, -у, *М* -тыце, *м.* Мінерал, з якога вырабляюць суперфасфат, фосфарную кіслату і пад. ‖ *прым.* **апатытавы**, -ая, -ае. *Апатытавая руда.*

АПАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Схільны да апатыі, поўны апатыі, абыякавы. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **апатычнасць**, -і, *ж.*

АПА́ТЫЯ, -і, *ж.* Стан душэўнай абыякавасці, раўнадушнасці да ўсяго. ‖ *прым.* **апатычны**, -ая, -ае.

АПАЎДНІ́, *прысл.* У сярэдзіне дня. *Апаўдні пачаўся дождж.*

АПАЎЗЦІ́, -зу, -зеш, -зе; -зём, -зяце, -зуць; апоўз, апаўзла, -ло; -зі; *зак.* **1.** Спаўзці ўніз (ад цяжару), асесці. *Апаўзла зямля на беразе ракі.* **2.** Тое, што і абпаўзці. ‖ *незак.* **апаўзаць**, -аю, -аеш, -ае *і* **апоўзваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апаўзанне**, -я, *н.*

АПАЎНО́ЧЫ *гл.* апоўначы.

АПАФЕО́З, -у, *м.* **1.** Праслаўленне, узвелічэнне каго-, чаго-н. (кніжн.). **2.** Урачыстая, заключная масавая сцэна некаторых тэатральных спектакляў (спец.). ‖ *прым.* **апафеозны**, -ая, -ае.

АПАШЛЕ́ННЕ *гл.* апошліць.

АПАШЛЕ́ЦЬ *гл.* пашлець.

АПАШЛЯ́ЦЬ *гл.* апошліць.

АПАЯСА́ЦЬ, апаяшу, апаяшаш, апаяша; апаяшы; апаясаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Надзець на каго-н. пояс, падперазаць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., што.* Працягнуцца вакол чаго-н., абкружыць сабой. *Лес апаясаў вёску.* ‖ *незак.* **апаясваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **апаяса́цца**, апаяшуся, апаяшашся, апаяшацца; апаяшыся (да 1 знач.); *незак.* **апаясвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АПЕ́КА, -і, *ДМ* апецы, *ж.* **1.** Нагляд за недзеяздольнымі асобамі (малалетнімі, хворымі і пад.), клопаты аб іх выхаванні, правах і пад. *Устанавіць апеку над малалетнімі.* **2.** *зб.* Установы або асобы, на якіх ускладзены такі нагляд. **3.** Клопаты, утрыманне, нагляд. *Бацькоўская а. Выйсці з-пад апекі.*

АПЕКАВА́ЦЬ, апякую, апякуеш, апякуе; апякуй; *незак., каго (што).* **1.** Ажыццяўляць апеку (у 1 знач.) над кім-н. *А. дзяцей. А. сірот.* **2.** Клапаціцца, наглядаць за кім-н. *А. малых сясцёр.*

АПЕЛЬСІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цытрусавае дрэва, а таксама сакавіты пахучы кісла-салодкі плод гэтага дрэва з мяккай лупінай аранжавага колеру. ‖ *прым.* **апельсінавы**, -ая, -ае. *А. сок.*

АПЕЛЯВА́ЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; *зак. і незак.* **1.** Падаць (-даваць) апеляцыю (у 1 знач.; спец.). **2.** *да каго-чаго.* Звярнуцца (-ртацца) за падтрымкай і пад. (кніжн.). *А. да грамадскасці.*

АПЕЛЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Абскарджанне рашэння суда ў больш высокую судовую інстанцыю з мэтай перагляду справы (спец.). **2.** Зварот з просьбай, з заклікам аб чым-н. (кніжн.). *А. да грамадскай думкі.* ‖ *прым.* **апеляцыйны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *А. суд.*

АПЕ́НДЫКС, -а, *м.* (спец.). Чэрвепадобны адростак сляпой кішкі. ‖ *прым.* **апендыксны**, -ая, -ае.

АПЕНДЫЦЫ́Т, -у, *М* -цыце, *м.* Запаленне чэрвепадобнага адростка сляпой кішкі (апендыкса). ‖ *прым.* **апендыцытны**, -ая, -ае.

АПЕ́НЬКА, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* Асенні жаўтаваты ядомы грыб, які расце групамі каля пнёў, на пнях дрэў.

АПЕРА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можа быць апераваны, паддаецца аперацыі[1]. *А. хворы.* ‖ *наз.* **аперабельнасць**, -і, *ж.*

АПЕРАДЖА́ЦЬ *гл.* апярэдзіць.

АПЕРАЗА́ЦЦА, аперажуся, апяражашся, апяражацца; аперажыся; *зак.* (разм.). Падперазацца поясам, дзягай. ‖ *незак.* **апяразвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АПЕРАЗА́ЦЬ, аперажу, апяражаш, апяража; аперажы; апяразаны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Надзець пояс, апаясаць каго-, што-н. *Сам горад аперазалі* (перан.) *земляным валам.* **2.** *перан.* Моцна ўдарыць, агрэць. *А. палкай па спіне.* ‖ *незак.* **апяразваць**, -аю, -аеш, -ае.

АПЕРА́ТАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач-хірург, які робіць аперацыі.

АПЕРА́ТАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Асоба, якая выконвае якія-н. вытворчыя працэсы, аперацыі (назва ўваходзіць таксама ў складаныя словы, напр. *кінааператар, гукааператар*). **2.** Спецыяліст, які робіць здымкі кінакарціны; кінааператар. ‖ *прым.* **аператарскі**, -ая, -ае.

АПЕРАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Здольны хутка, дзелавіта выконваць практычныя задачы. *Аператыўнае кіраўніцтва.* ‖ *наз.* **аператыўнасць**, -і, *ж.*

АПЕРАЦЫ́ЙНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне, дзе робяцца аперацыі[1]. *А. хірургічнага аддзялення бальніцы.*

АПЕРА́ЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Хірургічная лячэбная дапамога. *А. на сэрцы.* ‖ *прым.* **аперацыйны**, -ая, -ае. *Аперацыйнае аддзяленне* (у бальніцы). *Аперацыйнае ўмяшанне.*

АПЕРА́ЦЫЯ[2], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Каардынаваныя ваенныя дзеянні, аб'яднаныя адзінай мэтай. *Наступальная а.* **2.** Асобнае дзеянне ў шэрагу іншых падобных (афіц.). *Паштовыя аперацыі.* ‖ *прым.* **аперацыйны**, -ая, ае. *Аперацыйная зала* (у банку).

АПЕ́РЦІСЯ, абапруся, абапрэшся, абапрэцца; абапромся, абапрацеся, абапруцца; абапёрся, -пёрлася; абапрыся; *зак.* Тое, што і абаперціся. ‖ *незак.* **апірацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АПЕРЦЭ́ПЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Успрыманне, пазнаванне на падставе ранейшых уяўленняў і запасу ведаў. ‖ *прым.* **аперцэпцыйны**, -ая, -ае.

АПЕРЫ́РАВАЦЬ[1], -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зрабіць (рабіць) аперацыю[1]. *А. хворага.*

АПЕРЫ́РАВАЦЬ[2], -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кніжн.). **1.** Праводзіць ваенныя аперацыі[2], дзейнічаць. *А. у тыле ворага.* **2.** *перан., чым.* Карыстацца данымі, фактамі пры вывадах, доказах. *А. фактамі.*

АПЕРЫТЫ́Ў, -тыву, *м.* Слабы спіртны напітак, які павышае апетыт.

АПЕ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыцца пер'ем (пра птушак). **2.** *перан.* Стаць самастойным, сталым, забяспечаным. ‖ *незак.* **апервацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АПЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Пакрыць, упрыгожыць пер'ем. *А. стралу.* ‖ *незак.* **апе́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

АПЕРЭ́ТА, -ы, *ДМ* -рэце, *мн.* -ы, -рэт, *ж.* **1.** Музычны камедыйны твор, у якім спевы чаргуюцца з размовай і танцамі. **2.** Пастаноўка такога твора на сцэне. *Іграць у аперэце.* ‖ *прым.* **аперэтачны**, -ая, -ае. *А. акцёр.*

АПЕТЫ́Т, -у, *М* -тыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жаданне есці. *Добры а. Воўчы а.* (вельмі вялікі, няўтольны апетыт). *Прыемнага апетыту!* (пажаданне таму, хто есць). **2.** *перан.*, звычайна *мн.* Вялікія жаданні, патрэбнасці (разм.).

АПЕТЫ́ТНЫ, -ая, -ае. Які ўзбуджае апетыт, смачны, прыемны на выгляд. *А. торт.* ‖ *наз.* **апетытнасць**, -і, *ж.*

АПЕ́ЦЬ, апяю, апяеш, апяе; апяём, апеяце, апяюць; апей; апеты; *зак., каго-што* (высок.). Уславіць, усхваліць (у вершах, песнях). *А. герояў.* ‖ *незак.* **апява́ць**, -аю, -аеш, -ае.

АПЕ́ЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* Каменны або гліняны падмурак печы.

АПІЛАВА́ЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., што.* Апрацаваць пілою, напільнікам. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **апіло́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апіло́ўванне**, -я, *н.* і **апіло́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **апіло́вачны**, -ая, -ае. *А. станок. Апіловачныя работы.*

АПІ́ЛКІ, -лак. Дробныя часцінкі матэрыялу, якія ўтвараюцца пры апрацоўцы яго пілой, напільнікам, пілавінне. *Драўняныя а. Металічныя а.* ‖ *прым.* **апілачны**, -ая, -ае *і* **апілкавы**, -ая, -ае.

АПІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* аперціся, аперці.

АПІ́РЫШЧА, -а, *н.* (разм.). Тое, што і апора (у 2 знач.). *Трэба шукаць нейкага апірышча ў жыцці.*

АПІСА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Апісанне без спробы абагульнення, ацэнкі, вывадаў. *Захапленне аўтара апісальніцтвам.*

АПІСА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе апісанне, абмежаваны адным апісаннем. *Апісальная частка даследавання.* ‖ *наз.* **апісальнасць**, -і, *ж.*

АПІСА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* апісаць. **2.** Сачыненне, укладанне, у якім што-н. апісваецца. *Геаграфічныя апісанні.*

АПІСА́ЦЬ, апішу, апішаш, апіша; апішы; апісаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Расказаць пра каго-, што-н., паказаць, абмаляваць у пісьмовай або вуснай форме. *А. падзеі.* **2.** *што.* Перадаць звесткі пра склад, асаблівасці чаго-н. *А. мясцовую гаворку.* **3.** *што.* Скласці поўны спіс чаго-н. (з мэтай уліку, па прычыне якой-н. пастановы судовых органаў і пад.). *А. маёмасць.* **4.** *што.* Завяшчаць каму-н. *А. дом старэйшаму сыну.* **5.** *што.* У матэматыцы: начарціць адну фігуру вакол другой з захаваннем пэўных умоў. *А. акружнасць вакол трохвугольніка.* **6.** *што.* Зрабіць рух, перамясціцца

па крывой. *А. дугу.* ‖ *незак.* **апісваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апісанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **вопіс,** -у, *м.* (да 3 знач.).

АПІ́СКА, -і, *ДМ* апісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Памылка з-за няўважлівасці ў пісьмовым тэксце.

АПІТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Лячэнне пчаліным ядам. ‖ *прым.* **апітэрапеўтычны,** -ая, -ае.

АПІ́ЦЦА, ап'юся, ап'ешся, ап'ецца; ап'ёмся, ап'яцеся, ап'юцца; апі́ўся, апіла́ся, апіло́ся; *зак.* Тое, што і абапіцца. ‖ *незак.* **апіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АПЛА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца, *зак.* Расплавіцца па краях, па паверхні. ‖ *незак.* **аплаўля́цца,** -яецца.

АПЛА́ВІЦЬ, -лаўлю, -ла́віш, -ла́віць; -ла́ўлены; *зак., што.* Расплавіць край або паверхню чаго-н., нагрэўшы да высокай тэмпературы. ‖ *незак.* **аплаўля́ць,** -яю, -яеш, -яе.

АПЛАДАТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., каго-што* (кніжн.). Стаць крыніцай творчай сілы, развіцця, удасканалення. *А. розумы новымі ідэямі.* ‖ *незак.* **аплададтвара́ць,** -а́ю, -а́еш, -ае. ‖ *наз.* **аплададтварэ́нне,** -я, *н.*

АПЛАДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каму-чаму.* Пляскаць у далоні ў знак адабрэння, прывітання і пад.

АПЛАДНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́дніцца; *зак.* Стаць аплодненым. ‖ *незак.* **аплядня́цца,** -яецца.

АПЛАДНІ́ЦЬ, -ладню́, -ло́дніш, -ло́дніць; -ло́днены; *зак., каго-што.* Стварыць зародак у кім-, чым-н. шляхам зліцця мужчынскай і жаночай палавых клетак. ‖ *незак.* **аплядня́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **апладне́нне,** -я, *н.*

АПЛАДЫСМЕ́НТЫ, -аў. Плясканне ў далоні ў знак адабрэння ці прывітання.

АПЛА́КАЦЬ, -а́чу, -а́чаш, -а́ча; -а́ч; -а́каны; *зак., каго-што.* Выказаць слязамі свой смутак з прычыны чыёй-н. смерці. *А. маці.* ‖ *незак.* **апла́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АПЛАМБАВА́ЦЬ *гл.* пламбаваць.

АПЛА́ТА, -ы, *ДМ* -ла́це, *ж.* **1.** *гл.* аплаціць. **2.** Грошы, якія выплачваюцца за што-н. *Высокая а.* ‖ *прым.* **апла́тны,** -ая, -ае.

АПЛАЦІ́ЦЬ, -ачу́, -а́ціш, -а́ціць; -а́чаны; *зак., што.* Унесці плату за што-н. *А. праезд. А. рахунак.* ‖ *незак.* **апла́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апла́та,** -ы, *ДМ* -лаце, *ж. А. працы.*

АПЛЕ́СЦІ, -ляту́, -ляце́ш, -ляце́; -ляцём, -лецяце́, -лятуць; -лёў, -ляла́, -ло́; -ляці́; -лецены; *зак.* **1.** *што.* Пакрыць перапляценнем з чаго-н. *А. гаршчок.* **2.** *перан., каго (што).* Хітрыкамі аблытаць, ашукаць і пад. (разм.). ‖ *незак.* **аплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АПЛІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Металічны кручок для зашпільвання адзення; гаплік. ‖ *прым.* **аплі́ко́вы,** -ая, -ае.

АПЛІКА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Стварэнне малюнка, узору, арнаменту шляхам нашыўкі (наклейвання) на што-н. кавалачкаў рознакаляровай паперы, матэрыі і пад. **2.** Карціна, арнамент і пад., створаныя такім чынам. ‖ *прым.* **аплікацы́йны,** -ая, -ае.

АПЛО́МБ, -у, *м.* (кніжн.). Залішняя самаўпэўненасць у гутарцы ці паводзінах, саманадзейнасць. *Гаварыць з апломбам.*

АПЛО́Т, -у, *М* -о́це, *м.* (высок.). Надзейная абарона, апора, цвярдыня.

АПЛЫ́СЦІ[1] *і* **АПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ыло́; *зак.* **1.** Ацячы, заплыць тлушчам. *Твар аплыў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра свечку: пакрыцца рэшткамі растопленага рэчыва. *Свечка аплыла.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абваліцца, апаўзці пад дзеяннем вады, вільгаці. *Бераг аплыў.* ‖ *незак.* **аплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АПЛЫ́СЦІ[2] *і* **АПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ыло́; *зак., што.* Праплысці вакол чаго-н. *А. востраў.* ‖ *незак.* **аплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АПЛЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Апырскаць, абліць. *А. вадой.* ‖ *звар.* **аплю́хацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **аплю́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АПЛЯВА́ЦЬ, -люю́, -люе́ш, -люе́; -люём, -люяце́, -люю́ць; -лю́й; -лява́ны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Пакрыць каго-, што-н. пляўкамі. **2.** *перан.* Зганьбіць, беспадстаўна зняважыць, абняславіць каго-н. *А. сумленнага чалавека.* ‖ *незак.* **аплёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АПЛЯВУ́ХА, -і, *ДМ* -ву́се, *мн.* -і, -ву́х, *ж.* (разм., груб.). **1.** Удар далонню па шчацэ. *Даць аплявуху.* **2.** *перан.* Знявага, маральны ўдар.

АПЛЯТА́ЦЬ *гл.* аплесці.

АПО́ВЕСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Літаратурны апавядальны твор з больш простым сюжэтам у адрозненне ад рамана. **2.** Апавяданне пра якую-н. падзею. *Уважліва слухалі сумную а.*

АПО́Й, АПО́ЙВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* апаіць.

АПО́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, апо́ек, *ж.* Шкура цяляці-сысунка, а таксама вырабленая з яе скура. ‖ *прым.* **апо́йкавы,** -ая, -ае. *Апойкавыя боты.*

АПО́КА[1], -і, *ДМ* -о́цы, *мн.* -і, -аў, *ж.* (спец.). Прыстасаванне (скрынка без дна з фармовачнай зямлёй) для залівкі металам. ‖ *прым.* **апо́кавы,** -ая, ае.

АПО́КА[2], -і, *ДМ* -о́цы, *ж.* (спец.). Цвёрдая лёгкая горная парода, багатая на крэменязём. ‖ *прым.* **апо́кавы,** -ая, ае.

АПО́КРЫФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Старажытны твор з біблейскім сюжэтам, у якім дапушчаны адступленні ад афіцыйнага веравучэння і таму адхілены царквой. ‖ *прым.* **апакрыфі́чны,** -ая, -ае. *Апакрыфічная літаратура.*

АПО́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Крайняя дошка пры падоўжнай распілоўцы бервяна (выпуклая з аднаго боку). *Прыбудова з аполкаў.* ‖ *прым.* **апо́лкавы,** -ая, -ае.

АПО́ЛВАЦЬ *гл.* аполоць.

АПО́МНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* **1.** Апрытомнець, прыйсці да стану самавалодання. *А. пасля страты прытомнасці.* **2.** Тое, што і адумацца. *Што вы робіце? Апомніцеся!*

АПО́НА, -ы, *мн.* -ы, апо́н, *ж.* (разм.). Тое, чым накрываюць, апінаюць што-н. *Накрыць ногі цёплай апонай. А. смугі* (перан.).

АПО́РА, -ы, *ж.* **1.** Тое, на што можна абаперціся, што служыць для падтрымкі чаго-н. *А. для моста. Плошча апоры.* **2.** *перан.* Сіла, што падтрымлівае каго-, што-н.; дапамога, падтрымка. *Дзеці — а. для бацькоў у старасці.*

АПО́РКІ, -аў, *адз.* -рак, -рка, *м.* Рэшткі зношанага абутку, старыя боты без халяў. *На нагах былі нейкія а.*

АПО́РНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца апорай (у 1 знач.), уяўляе сабой апору, аснову чаго-н. *А. пункт* (умацаванне). *Апорная калона.*

АПО́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Сорт вялікіх зімовых яблыкаў. ‖ *прым.* **апо́ртавы,** -ая, -ае.

АПО́СТАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У хрысціянстве: вучань Хрыста, прапаведнік яго вучэння. **2.** *перан., чаго.* Паслядоўнік і прапаведнік якой-н. ідэі (кніжн.). **3.** Царкоўная кніга, якая змяшчае «Дзеянні» і «Пасланні апосталаў». ‖ *прым.* **апо́стальскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АПО́СТРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Надрадковы знак у выглядзе коскі ('), напр. у напісанні *надвор'е.*

АПО́СУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сумчатая млекакормячая жывёліна, родная пацуку.

АПО́ЎДНІ, *прысл.* Тое, што і апаўдні.

АПО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Тое, што і абпоўзаць. ‖ *незак.* **апо́ўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

АПО́ЎЗВАЦЬ *гл.* апаўзці *і* апоўзаць.

АПО́ЎЗЕНЬ, -зня, *мн.* -зні, -зняў, *м.* Грунт, парода, што пад дзеяннем вады, свайго цяжару спаўзае па схіле ўніз. *Берагавы а.* ‖ *прым.* **апо́ўзневы,** -ая, -ае. *Апоўзневыя працэсы.*

АПО́ЎЗІНЫ, -зін. Звязаныя канцамі дубцы, якія ўскладаюцца на стог для ўмацавання сена.

АПО́ЎЗЛЫ, -ая, -ае. Які апоўз, апусціўся. *А. бераг.*

АПО́ЎНАЧЫ *і* **АПАЎНО́ЧЫ,** *прысл.* У 12 гадзін ночы. *З паходу вярнуліся апоўначы.*

АПО́ШЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць пошлым, паказаць дробным, нікчэмным. *А. чужую думку.* **2.** *што.* Часта ўжываючы, зрабіць хадульным, нікчэмным. *А. высокія словы.* ‖ *незак.* **апашля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **апашле́нне,** -я, *н.*

АПО́ШНІ, -яя, -яе. **1.** Канцавы ў шэрагу чаго-н. *А. дзень заняткаў. А. ў чарзе. У а. раз. Праводзіць у апошнюю дарогу* (перан.: да канца; высок.). **2.** Які толькі што з'явіўся, самы новы. *А. нумар часопіса. Апошнія паведамленні. Апранацца па апошняй модзе.* **3.** Канчатковы, беспаваротны, рашаючы. *Апошняе слова.* **4.** Зусім дрэнны, самы горшы (разм.). *Лаяць апошнімі словамі.* **5.** Гэты, толькі што названы (кніжн.). *Зайшла адна жанчына, затым другая, апошняя — з дзіцем.* **6.** *наз.* **апо́шняе,** -яга, *н.* Тое адзінае, што засталося. *Гатовы з чалавекам апошнім падзяліцца.*

АПРАБАВА́ЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -бава́ны; *зак., што.* **1.** Праверыць, выпрабаваць. *А. новую тэхніку.* **2.** Даць афіцыйнае адабрэнне чаму-н. ‖ *незак.* **апрабо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **апрабо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **апрабава́нне,** -я, *н. і* **апраба́цыя,** -і, *ж.*

АПРА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ра́ў, *ж.* **1.** Рамка, тое, у што ўстаўляецца што-н., аздоба чаго-н. *Акуляры ў дарагой аправе.* **2.** Тое, што акружае як рамка. *Возера ў аправе кучаравых кустоў.* **3.** Металічнае пакрыццё абразоў як аздоба. *А. абраза.* ‖ *прым.* **апра́вачны,** -ая, -ае.

АПРА́ВІЦЦА, -ра́ўлюся, -ра́вішся, -ра́віцца; *зак.* **1.** *ад чаго.* Аднавіць свае сілы, ачуняць, паправіцца. *А. ад хваробы.* **2.** Спаражніцца (разм.). ‖ *незак.* **апраўля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца.

АПРА́ВІЦЬ, -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., што.* Уставіць у апраўу. *А. акуляры. А. партрэт.* ‖ *незак.* **апраўля́ць,** -яю, -яеш, -яе.

АПРАМЕ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Тое, што і абпраменіцца.

АПРАМЕ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Тое, што і абпраменіць. ‖ *незак.* **апраме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апраме́ньванне,** -я, *н. і* **апрамяне́нне,** -я, *н. Апраменьванне кварцам.*

АПРАМЕ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Пякельны, такі, як у пекле. **2.** *перан.* Незвычайны па ступені праяўлення. *Апраметная цемра. Праваліцца ў апраметную* (наз.).

АПРАНА́ХА, -і, *ДМ* -на́се, *мн.* -і, -на́х, *ж.* (разм.). Прадмет верхняга адзення. *Накінь на плечы якую-небудзь апранаху.*

АПРАНУ́ЦЬ, -ану́, -а́неш, -а́не; -а́нем, -а́неце, -а́нуць; -ані́; -а́нуты *і* -а́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Адзець. *А. дзіця. Ноч апранула зямлю* (перан.). **2.** *што.* Надзець, нацягнуць на сябе ці на каго-н. якую-н. вопратку. *А. па-*

літо. **3.** *каго-што.* Забяспечыць неабходнай вопраткай (разм.). *А. сям'ю.* **4.** *каго-што.* Адзець у незвычайнае адзенне, увасобіць у якой-н. форме. *А. хлопца ў мядзведзя.* ‖ *незак.* **апранаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **апрануцца,** -анўся, -анешся, -анецца; -анемся, -анецеся, -анучца; -анíся; *незак.* **апранацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **апрананне,** -я, *н.*

АПРАСНЕННЕ *гл.* апрэсніць.

АПРАСНЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для апраснення вады.

АПРАСНЯЛЬНЫ, АПРАСНЯЦЬ *гл.* апрэсніць.

АПРАСЦІЦЦА, -рашчўся, -росцішся, -росціцца; *зак.* Стаць больш простым у звычках, адзенні і пад. ‖ *незак.* **апрашчацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **апрашчэнне,** -я, *н.*

АПРАТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Ачысціцца, абмыцца, прыбрацца. *А. перад святам.* **2.** Паправіцца, паздаравець. *Ледзь апратаўся пасля хваробы.* ‖ *незак.* **апратвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АПРАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Прыбраць, пачысціць, абмыць. *А. дзяцей. А. хату перад святам.* ‖ *незак.* **апратваць,** -аю, -аеш, -ае.

АПРАТЭСТАВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* пратэставаць.

АПРАЎДАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які заключае ў сабе апраўданне. *А. прыгавор. А. дакумент.*

АПРАЎДАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* апраўдаць. **2.** Довад, якім можна апраўдаць, вытлумачыць што-н. *Для яго ўчынкаў няма апраўдання.*

АПРАЎДАНЫ, -ая, -ае. Які мае апраўданне (у 2 знач.) у чым-н. *Апраўдальная рызыка.*

АПРАЎДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Даказаць сваю невінаватасць. *А. перад народам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аказацца правільным. *Спадзяванні апраўдаліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Акупіцца, атрымаць кампенсацыю. *Расходы апраўдаліся.* ‖ *незак.* **апраўдвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АПРАЎДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго (што).* Прызнаць невінаватым, вынесці апраўдальны прыгавор. *А. падсуднага.* **2.** *што.* Даказаць магчымасць чаго-н. *Старацца а. які-н. учынак.* **3.** *што.* Паказаць сябе дастойным чаго-н. *А. высокае званне. А. давер калектыву.* **4.** *што.* Акупіць, кампенсаваць. *Расходы апраўдаюць сябе.* ‖ *незак.* **апраўдваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апраўданне,** -я, *н.*

АПРАЦАВАЦЬ, -цўю, -цўеш, -цўе; -цўй; -цаваны; *зак.* **1.** *што.* Вырабіць, адшліфаваць, зрабіць гатовым для чаго-н. *А. дэталь. А. камень.* **2.** *што.* Падрыхтаваць для пасеву, пасадкі. *А. зямлю.* **3.** *перан., каго (што).* Уздзейнічаць на каго-н. у пажаданым кірунку, схіліць да чаго-н. ‖ *незак.* **апрацоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апрацоўванне,** -я, *н. і* **апрацоўка,** -і, *ДМ* -і, -ўцы, *ж.*

АПРАЦІВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць брыдкім, агідным, моцна надакучыць каму-н. *Апрацівелі штодзённыя папрокі і натацыі.*

АПРАЦОЎЧЫ, -ая, -ае. Які служыць для апрацоўкі, прызначаны для апрацоўкі. *А. інструмент. Апрацоўчая прамысловасць.*

АПРАЧА *і* **АПРОЧ,** *прыназ. з Р.* **1.** За выключэннем каго-, чаго-н. *Дома ўсе, а. бацькі.* **2.** У дадатак да каго-, чаго-н. *У хаце, а. ложка, была і канапа.* ◊ **Апрача таго** (у знач. пабочн.) — акрамя таго, да таго ж.

АПРУЦЯНЕЛЫ, -ая, -ае. Застылы, скарчанелы; анямелы, адубелы. *Апруцянелыя ад холаду пальцы.*

АПРУЦЯНЕЦЬ *гл.* пруцянець.

АПРЫЁРЫ, *прысл.* (кніжн.). Незалежна ад вопыту, да вопыту; *супрацьл.* апастэрыёры. ‖ *прым.* **апрыёрны,** -ая, -ае; *наз.* **апрыёрнасць,** -і, *ж.*

АПРЫКРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Стаць прыкрым, непрыемным; моцна надакучыць каму-н. *Апрыкралі дажджы.*

АПРЫКРЫ, -ая, -ае. Які стаў прыкрым, непрыемным.

АПРЫТОМНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** Ачуцца, прыйсці да прытомнасці. **2.** Апамятацца, набыць здольнасць спакойна разважаць і дзейнічаць.

АПРЫХОДАВАЦЬ *гл.* прыходаваць.

АПРЫЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто знаходзіўся ў радах апрычніны (у 3 знач.). *Царскія апрычнікі.*

АПРЫЧНІНА, -ы, *ж.* **1.** Сістэма надзвычайных мер, ажыццёўленая царом Іванам Грозным для разгрому баярска-княжацкай апазіцыі і ўмацавання самадзяржаўя. **2.** Частка дзяржаўных тэрыторый, якія знаходзіліся ў кіраванні цара і служылі яму апорай у насаджэнні гэтых мер. **3.** Спецыяльнае войска для правядзення палітыкі цара. ‖ *прым.* **апрычны,** -ая, -ае. *Апрычнае войска. Апрычныя ўладанні.*

АПРЫШЧАВЕЦЬ *гл.* прышчавець.

АПРЭСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Зрабіць прэсным, ачысціць ад солей. *А. марскую ваду.* ‖ *незак.* **апрасняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **апрасненне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **апраснялыны,** -ая, -ае.

АПТАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Буйны гандляр, камерсант, які вядзе аптовы гандаль.

АПТОВЫ, -ая, -ае. Які звязаны з гандлем оптам, які робіцца оптам. *А. гандаль. Аптовыя цэны.*

АПТЫМАЛЬНЫ, -ая, -ае. (кніжн.). Найбольш спрыяльны, зручны; найлепшы. *Аптымальныя ўмовы.* ‖ *наз.* **аптымальнасць,** -і, *ж.*

АПТЫМІЗМ, -у, *м.* Бадзёрае і жыццярадаснае светаадчуванне, пры якім чалавек верыць у лепшае, у поспех; *проціл.* песімізм. ‖ *прым.* **аптымістычны,** -ая, -ае; *наз.* **аптымістычнасць,** -і, *ж.*

АПТЫМІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, поўны аптымізму; *проціл.* песіміст. ‖ *ж.* **аптымістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АПТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* оптыка. **2.** Светлавы, зрокавы. *А. падман.*

АПТЭКА, -і, *ДМ* -эцы, *мн.* -і, -тэк, *ж.* Установа, дзе рыхтуюцца па рэцэптах урачоў і прадаюцца лякарствы. ◊ **Як у аптэцы** (разм. жарт.) — вельмі дакладна. ‖ *прым.* **аптэкарскі,** -ая, -ае *і* **аптэчны,** -ая, -ае. *Аптэкарскія тавары. Аптэчная шафа.*

АПТЭКАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік аптэкі. ‖ *ж.* **аптэкарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **аптэкарскі,** -ая, -ае.

АПТЭЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Набор лякарстваў, неабходных для першай дапамогі, а таксама спецыяльная скрынка, шафка з такім наборам. *Дарожная а.*

АПУБЛІКАВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* публікаваць.

АПУБЛІКОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і публікаваць.

АПУСКЛІВЫ, -ая, -ае. Неахайны, недагледжаны. *А. чалавек.*

АПУСКНЫ, -ая, -ое. Які можна апусціць. *Апускная лямпа.*

АПУСТАШАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які робіць апусташэнне. *Апусташальныя войны.* ‖ *наз.* **апусташальнасць,** -і, *ж.*

АПУСТОШАНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены маральных сіл, унутранага, духоўнага зместу. *Апустошаная душа.* ‖ *наз.* **апустошанасць,** -і, *ж.*

АПУСТОШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць пустым, апустошыць. *А. зямлю. А. кішэні* (жарт.). **2.** *перан., каго-што.* Пазбавіць маральных сіл, духоўнага зместу. *А. душу чалавека.* ‖ *незак.* **апусташаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апусташэнне,** -я, *н. і* **апустошванне,** -я, *н.*

АПУСЦЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў пустым, бязлюдным. *А. дом. Апусцелыя вуліцы.* ‖ *наз.* **апусцеласць,** -і, *ж.*

АПУСЦЕННЕ, -ЕЦЬ *гл.* пусцець.

АПУСЦІЦЦА, -ушчўся, -усцішся, -усціцца; *зак.* **1.** Перамясціцца ў больш нізкае становішча; знізіцца. *Бусел апусціўся на луг. Рукі апусціліся ў каго-н.* (таксама перан.: знікла жаданне зрабіць што-н.). **2.** *перан.* Перастаць клапаціцца пра свой знешні выгляд, дрэнна паводзіць сябе ў маральных адносінах. *Апусціўся чалавек.* ‖ *незак.* **апускацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **апушчэнне,** -я, *н.*

АПУСЦІЦЬ, -ушчў, -усціш, -усціць; -ушчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамясціць у больш нізкае становішча. *А. рукі* (таксама перан.: стаць бяздзейным, страціўшы надзею). *А. сцяг.* **2.** *што.* Схіліць, нахіліць. *А. галаву. А. вочы* (скіраваць позірк уніз). **3.** *каго-што.* Змясціць куды-н. уніз, у што-н. *А. пісьмо ў паштовую скрынку.* **4.** *што.* Адкінуць. *А. каўнер.* **5.** *што.* Зрабіць пропуск, выключыць. *Пры чытанні а. слова.* **6.** *каго-што.* Занядбаць, запусціць. *А. гаспадарку.* ‖ *незак.* **апускаць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **апусканне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **апушчэнне,** -я, *н.*

АПУХА, -і, *ДМ* апусе, *м.* **1.** *гл.* апушыць. **2.** Футравая абшыўка па краях адзення, абутку. *А. даражэй кажуха* (прымаўка).

АПУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і пухнуць. *Рукі апухаюць.*

АПУХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які апух. *А. твар.* ‖ *наз.* **апухласць,** -і, *ж.*

АПУХНУЦЬ *гл.* пухнуць.

АПУШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Дошка ля краю даху; застрэшніца.

АПУШЫЦЬ, -шыць; *безас.; зак., каго-што* (разм.). Занадта павялічыцца ў аб'ёме (пра жывот). *Апушыла жывот.*

АПУШЫЦЬ, -шў, -шыш, -шыць; -шым, -шыце, -шаць; апушаны; *зак., што.* **1.** Абшыць па краях футрам адзенне, абутак. *А. паліто.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра снег, іней: зацерушыць, абсыпаць. *Іней апушыў дрэвы прысад.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыць, акружыць пушком, чым-н. пушыстым. ‖ *незак.* **апушваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апуха,** -і, *ДМ* апусе, *ж.* (да 1 знач.) *і* **апушванне,** -я, *н.*

АПЫЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* апыліць. **2.** Перанос пылку кветкі з тычынак на рыльца песціка для апладнення. *А. раслін. Штучнае а.*

АПЫЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., апыліцца; *зак.* Стаць апыленым. *Кветкі апыліліся.* ‖ *незак.* **апыляцца,** -яецца *і* **апыльвацца,** -аецца.

АПЫЛІЦЬ, апылю, апыліш, апыліць; апылены; *зак., што.* **1.** Зрабіць апыленне (у 2 знач.). *А. кветку.* **2.** Апрацаваць пылападобным саставам для знішчэння шкодных насякомых. *А. пасевы.* ‖ *незак.* **апыляць,** -яю, -яеш, -яе (да 1 знач.) *і* **апыльваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.); *наз.* **апыльванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **апыленне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

АПЫЛКАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -куецца; *зак.* Тое, што і апыліцца. ‖ *незак.* **апылкоўвацца,** -аецца.

АПЫЛКАВАЦЬ, -кўю, -кўеш, -кўе; -кўй; -каваны; *зак., што.* Тое, што і апыліць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **апылкоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апылкаванне,** -я, *н.*

АПЫЛЬВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для апыльвання раслін; апыляльнік (у 2 знач.).

АПЫЛЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Пераносчык пылку кветак з тычынак на песцік

(насякомыя, птушкі, вецер, вада). **2.** Тое, што і апыльвальнік.

АПЫНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Трапіць куды-н., аказацца ў якім-н. становішчы. *А. ў бядзе.* ‖ *незак.* **апына́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Абліць, пакрыць пырскамі. *А. вадой.* ‖ *незак.* **апы́рскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **апы́рснуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *звар.* **апы́рскацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **апы́рсквацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **апы́рскванне,** -я, *н.*

АПЫ́РСКВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для апырсквання раслін.

АПЫТА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пералік пытанняў па якой-н. тэме, пры зборы якіх-н. звестак; анкета.

АПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Сабраць адказы на якія-н. пытанні. *А. усіх прысутных.* ‖ *незак.* **апы́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апыта́нне,** -я, *н.; прым.* **апыта́льны,** -ая, -ае. *А. ліст.*

АПЭ́ЦКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пэцкацца, -ць.

АПЯВА́ЦЬ *гл.* апець.

АПЯКА́ЦЬ[1] *гл.* апячы.

АПЯКА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго (што).* Тое, што і апекаваць. *А. дзяцей.*

АПЯКУ́Н, апекуна́, *мн.* апекуны́, апекуно́ў, *м.* Асоба, якой даручана апека, апякунства над кім-н. ‖ *ж.* **апяку́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **апяку́нскі,** -ая, -ае.

АПЯКУ́НСТВА, -а, *н.* Абавязкі апекуна. *Узяць дзяцей пад сваё а.*

АП'ЯНЕ́ННЕ, АП'ЯНЕ́ЦЬ *гл.* п'янець.

АП'ЯНІ́ЦЬ *гл.* п'яніць.

АП'ЯНЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які п'яніць, ад якога хмялеюць. *А. пах чаромхі.*

АПЯРА́ЗВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* аперазацца, -ць.

АПЯРЭ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* **1.** Рухаючыся ў адным напрамку з кім-, чым-н., апынуцца наперадзе, абагнаць. **2.** Зрабіць што-н. раней, чым што-н. адбылося. *А. падзеі.* ‖ *незак.* **апярэ́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **апярэ́джанне,** -я, *н.*

АПЯРЭ́ННЕ, -я, *н.* Пер'е ў птушак. ○ **Хваставое апярэнне** (спец.) — плоскасці на задняй частцы самалёта.

АПЯЧА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закрыць доступ да чаго-н., наклаўшы сургучную пячатку. *А. кватэру.* ‖ *незак.* **апяча́тваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **апяча́тванне,** -я, *н.*

АПЯЧЫ́, апяку́, апячэ́ш, апячэ́; апячо́м, апечаце́, апяку́ць; апёк, апякла́, -ло́; апячы́; апе́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Агнём або чым-н. гарачым, едкім, пякучым прычыніць боль, пашкодзіць скуру; абпаліць. *А. руку. А. крапівой ногі.* **2.** *перан.* Уразіць, усхваляваць. *Рэзкае слова апякло сэрца.* ‖ *незак.* **апяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АПЯЧЫ́СЯ, апяку́ся, апячэ́шся, апячэ́цца; апячо́мся, апечаце́ся, апяку́цца; апёкся, апякла́ся, -ло́ся; апячы́ся; *зак.* **1.** Пашкодзіць сабе што-н. агнём або чым-н. гарачым, едкім, пякучым; атрымаць апёк. *А. крапівою. Каля вады намочышся, каля агню апячэшся* (прыказка). **2.** *перан.* Пацярпець няўдачу, нечакана сустрэўшы перашкоду пры спробе зрабіць што-н. (разм.). *А. на новай справе.* ‖ *незак.* **апяка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АПЯЯ́ЦЬ, апяю́, апяе́ш, апяе́; апяём, апеяце́, апяю́ць; апе́й; апяя́ны; *зак., каго-што* (высок.). Тое, што і апець.

АР, а́ра, *мн.* а́ры, а́раў, *м.* Мера зямельнай плошчы ў метрычнай сістэме, роўная 100 $м^2$.

АРАБЕ́СКА, -і, *ДМ* -бе́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Складаны арнамент з геаметрычных фігур і стылізаваных кветак, лісця і пад. першапачаткова ў духу арабскага стылю (спец.). **2.** *мн.* Збор невялікіх літаратурных ці музычных твораў (кніжн.). ‖ *прым.* **арабе́скавы,** -ая, -ае.

АРАБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Тое, што і рабіна. *Палымнеюць арабіны.* ‖ *памянш.* **арабі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **арабі́навы,** -ая, -ае.

АРАБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучоны, спецыяліст у галіне арабістыкі. ‖ *ж.* **арабі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АРАБІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць навук аб мове, культуры і гісторыі арабаў.

АРА́БЫ, -аў, *адз.* ара́б, -а, *м.* Народы семітычнай моўнай групы, якія насяляюць Пярэднюю Азію і Паўночную Афрыку. ‖ *ж.* **ара́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак. ‖ *прым.* **ара́бскі,** -ая, -ае.

АРАГАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Зацвярдзець, пакрыцца рагавой луской. *Скура арагавела.* ‖ *наз.* **арагаве́нне,** -я, *н.*

АРАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Раздзел фізічнай геаграфіі, які вывучае рэльеф зямной паверхні. ‖ *прым.* **араграфі́чны,** -ая, -ае.

АРА́КУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У антычным свеце: жрэц-прадказальнік волі бажаства, які даваў адказы на розныя пытанні. **2.** *перан.* Пра таго, чые меркаванні прызнаюцца бясспрэчнай ісцінай (іран.). ‖ *прым.* **ара́кульскі,** -ая, -ае.

АРАКЧЭ́ЕЎШЧЫНА, -ы, *ж.* У пачатку 19 ст. ў Расіі: рэжым неабмежаванага паліцэйскага дэспатызму, самавольства ваеншчыны і насілля над народам [ад імя Аракчэева, міністра-дэспата].

АРА́ЛА, -а, *н.* (старадаўняе — саха). У выразе: **перакаваць мячы на аралы** (высок.) — скончыўшы вайну, пачаць мірна працаваць.

АРАНГУТА́Н(Г), -а, *мн.* -ы(-і), -аў, *м.* Буйная чалавекападобная малпа. ‖ *прым.* **арангута́н(г)авы,** -ая, -ае.

АРАНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак.* і *незак., што.* Узяць (браць) у арэнду.

АРАНДА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто арандуе што-н. ‖ *ж.* **аранда́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **аранда́тарскі,** -ая, -ае.

АРА́НЖАВЫ, -ая, -ае. Жоўты з чырванаватым адценнем, як апельсін. *А. колер.*

АРАНЖАРЭ́Я, -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* Цёплае зашклёнае памяшканне для вырошчвання раслін, цяпліца. ‖ *прым.* **аранжарэ́йны,** -ая, -ае. *Аранжарэйная расліна* (таксама перан.: пра далікатнага, распешчанага чалавека; іран.).

АРАНЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Перакласці (-кладаць) музычны твор для выканання на іншым інструменце або іншага саставу інструментаў (галасоў). ‖ *наз.* **аранжыро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ровак.

АРА́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Цемнаскуры чалавек, негр (уст.). **2.** Ашуканец, жулік (разм. уст.). ◊ **Браць на арапа** (разм. неадабр.) — браць ашуканствам, падманам. ‖ *ж.* **ара́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ара́пскі,** -ая, -ае.

АРА́ПНІК, -а, *м.* Доўгі паляўнічы бізун з кароткай рукаяткай.

АРАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., аро́сіцца; *зак.* Пакрыцца кроплямі чаго-н., насыціцца вільгаццю. *Арасілася зямля.* ‖ *незак.* **арашá́цца,** -а́ецца.

АРАСІ́ЦЬ, арашу́, аро́сіш, аро́сіць; арашо́ны; *зак., што.* **1.** Апырскаць кроплямі чаго-н., увільгатніць. *Дробны дождж арасіў глебу.* **2.** Шляхам правядзення каналаў абвадніць, паліць. *А. палі.* ‖ *незак.* **араша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **арашэ́нне,** -я, *н.*

АРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто гаворыць прамову, прамоўца; той, хто валодае красамоўствам, майстэрствам слова. *Сапраўдны а.* ‖ *прым.* **ара́тарскі,** -ая, -ае.

АРА́ТАРСТВАВАЦЬ, -ствую, -ствуеш, -ствуе; -ствуй; *незак.* (іран.). Гаварыць з прэтэнзіяй на красамоўства.

АРАТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Вялікі музычна-драматычны твор для хору, спевакоў-салістаў і аркестра. ‖ *прым.* **арато́рны,** -ая, -ае *і* **аратарыя́льны,** -ая, -ае.

АРА́ТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто апрацоўвае, арэ зямлю; земляроб. *Дзе а. плача, там жняя скача* (прыказка). ‖ *прым.* **ара́цкі,** -ая, -ае.

АРА́ХІС, -у, *м.* Паўднёвая травяністая алейная расліна сямейства бабовых; земляны арэх, а таксама плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **ара́хісавы,** -ая, -ае. *А. торт* (з арахісам).

АРА́ЦЬ, ару́, арэ́ш, арэ́; аро́м, араце́, ару́ць; ары́; ара́ны; *незак., што* і *без дап.* Апрацоўваць зямлю плугам. *Ой, пайду я лугам, лугам, дзе мой мілы арэ плугам* (з нар.). ‖ *зак.* **узара́ць,** -ру́, -рэ́ш, -рэ́, -ро́м, -раце́, -ру́ць; -ры́; -ра́ны. ‖ *наз.* **ара́нне,** -я, *н. і* **во́рыва,** -а, *н.*

А́РАЧНЫ *гл.* арка.

АРАША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для арашэння, штучнага ўвільгатнення глебы. *А. канал.*

АРБА́, -ы́, *мн.* а́рбы, -аў, *ж.* Воз (высокі двухколы — у Крыме і на Каўказе або доўгі чатырохколы — на Украіне).

АРБАЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старадаўняя ручная кідальная зброя ў форме лука. ‖ *прым.* **арбале́тны,** -ая, -ае.

АРБІ́ТА, -ы, *ДМ* -біце, *мн.* -ы, -біт, *ж.* **1.** Шлях руху нябеснага цела, а таксама касмічнага апарата, карабля. *А. Марса.* **2.** *перан., чаго* або *якая.* Сфера дзеяння, распаўсюджання чаго-н. **3.** Вочная ўпадзіна, вачніца. *Аж вочы павылазілі з арбіт.* ‖ *прым.* **арбіта́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.).

АРБІ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Суддзя, пасрэднік у спрэчках не судовага характару; трацейскі суддзя. **2.** Суддзя ў некаторых відах спартыўных спаборніцтваў.

АРБІТРА́Ж, -у, *м.* Вырашэнне спрэчак не судовага характару арбітрамі, трацейскім судом, а таксама дзяржаўны орган, які займаецца гэтым. ‖ *прым.* **арбітра́жны,** -ая, -ае.

АРГ... Першая частка складаных слоў у знач.: арганізацыйны, напр. *аргкамітэт, аргвывады.*

АРГАМА́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Старажытная назва ўсходніх пародзістых верхавых коней. ‖ *прым.* **аргама́чны,** -ая, -ае.

АРГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музычны духавы клавішны інструмент, што складаецца з набору труб, у якія мяхамі напампоўваецца паветра. ‖ *прым.* **арга́нны,** -ая, -ае. *Арганная музыка.*

АРГАНА... *і* **АРГАНА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) арганічны (у 1 знач.), напр. *арганагенны, аргана-мінеральны*; 2) які мае адносіны да органаў (у 1 знач.), напр. *арганапаталогія, арганапластыка, арганатэрапеўтычны, арганатэрапія* (прымяненне з лячэбнай мэтай рэчываў жывёльнага паходжання).

АРГАНІЗАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Аб'яднаны, згуртаваны, які ўваходзіць у склад якой-н. арганізацыі. *А. калектыў.* **2.** Планамерны, упарадкаваны. *А. характар партызанскай бараць-*

бы. **3.** Дысцыплінаваны, які дзейнічае дакладна і планамерна. ‖ *наз.* **арганізава́насць,** -і, *ж.*

АРГАНІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, з'явіцца, утварыцца. *Арганізаваўся новы аддзел.* **2.** Аб'яднацца для якой-н. мэты. *А. на барацьбу за мір.* ‖ *незак.* **арганізо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АРГАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* **1.** *што.* Заснаваць, стварыць. *А. курсы. А. хор.* **2.** *што.* Падрыхтаваць, наладзіць. *А. сустрэчу. А. дастаўку газет.* **3.** *каго-што.* Аб'яднаць для якой-н. мэты. *А. моладзь.* **4.** *што.* Упарадкаваць што-н. *А. свой час.* ‖ *незак.* **арганізо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **арганіза́цыя,** -і, *ж.*

АРГАНІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто арганізоўвае, з'яўляецца ініцыятарам чаго-н. *А. атрада.* ‖ *прым.* **арганіза́тарскі,** -ая, -ае. *Арганізатарскія здольнасці.*

АРГАНІЗАЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да арганізацыі (*гл.* арганізаваць у 1 знач.), да падрыхтоўкі ажыццяўлення чаго-н. *А. перыяд. Арганізацыйныя расходы.*

АРГАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* арганізаваць. **2.** Арганізаванасць, унутраная дысцыпліна, прадуманы, планамерны парадак. *Дакладная а. ў рабоце.* **3.** Грамадскае аб'яднанне або дзяржаўная ўстанова. *Прафсаюзная а. Будаўнічая а.*

АРГАНІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жывая істота ці расліна з органамі, якія дзейнічаюць зладжана. *Развіццё арганізмаў.* **2.** Сукупнасць фізічных і духоўных уласцівасцей чалавека. *Здаровы а.* **3.** Складанае арганізаванае адзінства. *Дзяржаўны а.* ‖ *прым.* **аргані́зменны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

АРГА́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (разм.). **1.** Арганічная хімія. **2.** Арганічныя ўгнаенні. *Вывезці арганіку на палі.*

АРГАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на аргане. ‖ *ж.* **аргані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **аргані́сцкі,** -ая, -ае.

АРГАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць да жывёльнага або расліннага свету, які мае адносіны да арганізмаў (у 1 знач.). *А. свет. Арганічная прырода. Арганічная хімія* (раздзел хіміі, які вывучае злучэнні, што змяшчаюць у сабе вуглярод). **2.** Які датычыцца ўнутранай будовы чалавека, яго арганізма (у 2 знач.), органаў. *А. парок сэрца.* **3.** Які датычыцца самой сутнасці чаго-н., карэнны. *Арганічнае адзінства тэорыі і практыкі.* **4.** *перан.* Унутрана ўласцівы каму-н. *Арганічнае непрыманне.* ‖ *наз.* **аргані́чнасць,** -і, *ж.*

АРГАТЫ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова ці моўны зварот з арго.

АРГВЫ́ВАДЫ, -аў. Скарачэнне: арганізацыйныя вывады — канкрэтныя меры, якія прымаюцца для рэалізацыі якога-н. рашэння. *Зрабіць а.*

АРГО́, *нескл., н.* Умоўныя словы і выразы, якія ўжываюцца якой-н. адасобленай ці прафесійнай групай, гуртком і пад.; жаргон. *Зладзейскае а.* ‖ *прым.* **аргаты́чны,** -ая, -ае.

АРГО́Н, -у, *м.* Хімічны элемент, газ без колеру і паху (дае сіняватае свячэнне, выкарыстоўваецца ў светлавых рэкламах). ‖ *прым.* **арго́навы,** -ая, -ае.

АРГУМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лагічны довад, доказ. *Важкі а.* **2.** У матэматыцы: незалежная пераменная велічыня, ад змены якой залежыць змена другой велічыні (функцыі).

АРГУМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Прывесці (-водзіць) доказы, аргументы (у 1 знач.). ‖ *наз.* **аргумента́цыя,** -і, *ж.*

АРГУМЕНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* аргументаваць. **2.** Сукупнасць аргументаў (у 1 знач.). *Лагічная а.* ‖ *прым.* **аргументацы́йны,** -ая, -ае.

АРДА́, -ы, *ДМ* -дзе́, *мн.* о́рды, орд *і* о́рдаў, *ж.* **1.** У старажытнасці ў цюркскіх вандроўных народаў: род дзяржаўнага аб'яднання. *Залатая а.* **2.** *перан.* Натоўп, банда, зграя. *Фашысцкія орды.* ‖ *прым.* **арды́нскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АРДЫНА́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Ваеннаслужачы пры камандзіру для службовых даручэнняў. ‖ *прым.* **ардына́рчны,** -ая, -ае.

АРДЫНА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які нічым асаблівым не вызначаецца, звычайны (кніжн.). **2.** У назвах вучоных пасад: штатны; *проціл.* экстраардынарны (уст.). *А. прафесар.*

АРДЫНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, які лечыць у бальніцы, клініцы і пад. ‖ *прым.* **ардына́тарскі,** -ая, -ае.

АРДЫНА́ТАРСКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* У лячэбнай установе: пакой для ўрачоў.

АРДЫНАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Пасада ардынатара або ардынарнага прафесара. **2.** Род практычнай медыцынскай аспірантуры. *Клінічная а.*

АРДЫНСКІ *гл.* арда.

АРДЭНАНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Чалавек або арганізацыя, узнагароджаныя ордэнам[1].

АРДЭНАНО́СНЫ, -ая, -ае. Узнагароджаны ордэнам[1]. *Ардэнаносная рэспубліка.*

АР'ЕРГА́РД, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка войска (або флоту), якая знаходзіцца ззаду галоўных сіл пры паходзе і забяспечвае надзейнасць тылу. ‖ *прым.* **ар'ерга́рдны,** -ая, -ае.

АРЖА́НІШЧА, -а, *н.* Тое, што і іржышча.

АРЖАНЫ́, -а́я, -о́е. Тое, што і жытні. *А. хлеб.*

А́РКА, -і, *ДМ* а́рцы, *мн.* -і, а́рак, *ж.* **1.** Дугападобнае перакрыцце праёма ў сцяне (акна, дзвярэй) або пралёта паміж дзвюма апорамі і пад. **2.** Збудаванне ў выглядзе вялікіх варот такой формы як элемент дэкору. *Трыумфальная а.* ‖ *прым.* **а́рачны,** -ая, -ае.

АРКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* Рад аднолькавых па форме і велічыні арак, якія апіраюцца на слупы або калоны і складаюць архітэктурнае цэлае.

АРКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Доўгая вяроўка з рухомай пятлёй на канцы для лоўлі коней і іншых жывёлін; ласо. ‖ *прым.* **арка́нны,** -ая, -ае.

АРКА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго (што).* Лавіць арканам. ‖ *зак.* **заарка́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -кань; -нены.

АРКЕ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сукупнасць музычных інструментаў для выканання музычных твораў; група музыкантаў, якія разам выконваюць твор на розных інструментах. *Духавы а. Струнны а.* **2.** Месца ў тэатры перад сцэнай, дзе знаходзяцца музыканты. ‖ *прым.* **арке́стравы,** -ая, -ае.

АРКЕСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) аркестроўку чаго-н.

АРКЕСТРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант з аркестра. ‖ *ж.* **аркестра́нтка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **аркестра́нцкі,** -ая, -ае.

АРКЕСТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (спец.). Выклад музычнага твора для выканання аркестрам або інструментальным ансамблем; інструментоўка.

А́РКТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (з вялікай літары). Паўночная палярная вобласць зямнога шара. ‖ *прым.* **аркты́чны,** -ая, -ае.

А́РКУШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тонкі, плоскі кавалак якога-н. матэрыялу. *А. паперы. А. са сшытка.* **2.** Адзінка вымярэння аб'ёму друкаванага тэксту (спец.). *Аўтарскі а.* (40000 друкарскіх знакаў). *Друкаваны а.* (16 старонак друкаванага тэксту як адзінка вымярэння аб'ёму кнігі). ‖ *прым.* **а́ркушны,** -ая, -ае.

АРЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная птушка сямейства ястрабіных, марскі арол. ‖ *прым.* **арла́навы,** -ая, -ае.

АРЛЕКІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Традыцыйны персанаж італьянскай «камедыі масак», паяц, камедыянт. ‖ *прым.* **арлекі́нскі,** -ая, -ае.

АРЛЕКІНА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -на́д, *ж.* Камедыя з арлекінам у галоўнай ролі. ‖ *прым.* **арлекіна́дны,** -ая, -ае.

АРЛЕ́Ц, -ляцу́, *м.* (разм.). Мінерал вішнёва-ружовага колеру; раданіт.

АРЛІ́НЫ *гл.* арол.

АРЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* Самка арла.

АРЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Старая гульня, сэнс якой у адгадцы: ляжа падкінутая манета гербавым малюнкам (арлом) ці процілеглым бокам (рэшкай).

АРЛЯНЯ́ і АРЛЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня арла.

АРМА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ма́д, *ж.* Вялікая колькасць караблёў, самалётаў, танкаў, сабраных у адным месцы. *А. караблёў.*

АРМАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Прылады і прыналежнасці якога-н. апарата, машыны і пад. **2.** Сталёвы каркас жалезабетонных збудаванняў (спец.). ‖ *прым.* **армату́рны,** -ая, -ае.

АРМАТУ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па збудаванню арматуры (у 2 знач.). ‖ *ж.* **армату́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **армату́ршчыцкі,** -ая, -ае.

АРМЕ́ЕЦ, -ме́йца, *мн.* -ме́йцы, -ме́йцаў, *м.* Ваеннаслужачы арміі (у 1 і 2 знач.).

А́РМІЯ, -і, *мн.* -міі, -мій, *ж.* **1.** Сукупнасць узброеных сіл дзяржавы. *Служыць у арміі. Дзеючая а.* (войска, якое ў час вайны знаходзіцца на фронце). **2.** Сухапутныя ўзброеныя сілы ў адрозненне ад марскіх і паветраных сіл. **3.** Аператыўнае вайсковае аб'яднанне з некалькіх карпусоў, дывізій. *Танкавая а.* **4.** *перан., каго.* Наогул — вялікая колькасць нечым аб'яднаных людзей. *А. настаўнікаў. А. змагароў за мір.* ‖ *прым.* **арме́йскі,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

АРМЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Даўней у сялян: від верхняга адзення з тоўстага сукна; кафтан. ‖ *прым.* **армя́чны,** -ая, -ае.

АРМЯ́НЕ, -мя́н, *адз.* -мяні́н, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Арменіі. ‖ *ж.* **армя́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **армя́нскі,** -ая, -ае.

АРНА́МЕНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Узор, жывапіснае графічнае ўпрыгожанне, у аснове якога ляжаць геаметрычныя, раслінныя і жывёльныя матывы, што паўтараюцца ў пэўным парадку. *Беларускі а.* **2.** У музыцы: упрыгожанне мелодый, напр. трэль. ‖ *прым.* **арнаментны,** -ая, -ае *і* **арнамента́льны,** -ая, -ае.

АРНАМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Упрыгожыць (-жваць) арнаментам. *А. сцены дома.* ‖ *наз.* **арнамента́цыя,** -і, *ж.*

АРНАМЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* арнамент. **2.** З многімі ўпрыгажэннямі, мудрагелісты. *А. стыль.* ‖ *наз.* **арнамента́льнасць,** -і, *ж.*

АРНІТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел заалогіі, які вывучае птушак. ‖ *прым.* **арнітала́гічны,** -ая, -ае.

АРО́Л, арла́, *мн.* арлы́, арло́ў, *м.* **1.** Драпежная, дужая птушка з загнутай дзюбай сямейства ястрабіных, якая звычайна жыве ў

АРС—АРШ

гарыстай мясцовасці або ў стэпе. *Стэпавы а. Арлу з савою не па дарозе* (прымаўка). **2.** *перан.* Пра смелага, гордага чалавека. *Зірні на сваіх арлоў! Якія слаўныя хлопцы!* ◊ **Арол ці рэшка?** (разм.) — пытанне пры падкідванні манеты з мэтай вырашыць што-н. жэрабем. ‖ *прым.* **арліны,** -ая, -ае. *А. погляд* (смелы, горды, праніклівы). *А. нос* (тонкі, кручкаваты нос).

АРСЕНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Склад зброі і ваеннай амуніцыі. *А. крэпасці. А. ведаў* (перан.). **2.** Прадпрыемства, якое вырабляе зброю і ваенную амуніцыю (уст.). ‖ *прым.* **арсена́льны,** -ая, -ае.

АРТ... Першая частка складаных слоў са знач.: артылерыйскі, напр. *артабстрэл, артпадрыхтоўка, артполк.*

АРТАДАКСА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які няўхільна прытрымліваецца асноў якога-н. вучэння, светапогляду, паслядоўны. *Артадаксальныя погляды.* ‖ *наз.* **артадакса́льнасць,** -і, *ж.*

АРТАДО́КС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек артадаксальных поглядаў.

АРТАДО́КСІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Артадаксальная прыхільнасць да якога-н. вучэння.

АРТАПЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па артапедыі.

АРТАПЕ́ДЫЯ, -і, *ж.* Раздзел хірургіі, які займаецца прафілактыкай і лячэннем дэфармацый пазваночніка, канечнасцей. ‖ *прым.* **артапеды́чны,** -ая, -ае. *А. абутак.*

АРТРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* Запаленне сустава, суставаў інфекцыйнага паходжання. *Рэўматычны а. Інфекцыйны а.*

АРТЫ́КУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі навуковы або публіцыстычны твор у часопісе, газеце, зборніку. *Крытычны а. Перадавы а.* **2.** Самастойны раздзел, параграф у юрыдычным дакуменце, слоўніку і пад. *А. канстытуцыі. Слоўнікавы а.* **3.** Раздзел фінансавага плана, каштарыс, які вызначае крыніцу даходаў або мэту расходаў (спец.). *Расходны а.* **4.** Тып вырабу, умоўнае абазначэнне тавараў (спец.). *А. тканіны.* ‖ *прым.* **арты́кульны,** -ая, -ае.

АРТЫКУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* У мовазнаўстве: работа маўленчых органаў, неабходная для вымаўлення пэўнага гука. ‖ *прым.* **артыкуляцы́йны,** -ая, -ае.

АРТЫЛЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы ў артылерыі.

АРТЫЛЕ́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** Агнястрэльнае ўзбраенне (гарматы, гаўбіцы, мінамёты і пад.). *Супрацьтанкавая а. Цяжкая а.* **2.** Род войск з такім узбраеннем. *Служыць у артылерыі.* **3.** Навука, якая вывучае тэхніку агнястрэльнай зброі (гармат, гаўбіц і пад.) і яе прымяненне. ‖ *прым.* **артылеры́йскі,** -ая, -ае.

АРТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто займаецца публічным выкананнем твораў мастацтва (акцёр, спявак, музыкант і пад.). *Эстрадны а. Артысты цырка. Оперны а. Заслужаны а. рэспублікі.* **2.** Пра таго, хто валодае высокім майстэрствам у якой-н. галіне (разм.). *Гэта ж а. у сваёй справе.* ‖ *ж.* **арты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 знач.). ‖ *прым.* **артысты́чны,** -ая, -ае. *Артыстычнае фае.*

АРТЫСТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Высокае майстэрства ў мастацтве, віртуознасць у рабоце.

АРТЫСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* артыст. **2.** Уласцівы артысту. *А. характар. Артыстычныя схільнасці.* **3.** Вельмі ўмелы, майстэрскі. *Артыстычная работа. Заданне выканана артыстычна* (прысл.). ‖ *наз.* **артысты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

АРТЫШО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Травяністая расліна з буйнымі фіялетавымі суквеццямі, ніжнія мясістыя часткі якіх ядомыя. ‖ *прым.* **артышо́кавы,** -ая, -ае.

АРТЭЗІЯ́НСКІ, -ая, -ае. Заключаны ў глыбокіх ваданосных слаях пад натуральным ціскам; глыбінны. *А. калодзеж. Артэзіянскія воды.*

АРТЭ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Крываносны сасуд, які нясе кроў ад сэрца ва ўсе часткі цела. **2.** *перан.* Шлях зносін (высок.). *Водныя артэрыі.* ‖ *прым.* **артэрыя́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *А. ціск.*

АРТЭРЫЯСКЛЕРО́З, -у, *м.* Хранічнае захворванне артэрый.

АРУ́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак.* (разм.). **1.** *чым.* Дзейнічаць пры дапамозе чаго-н. *А. лапатай.* **2.** Праяўляць дзейнасць (звычайна адмоўную). *На дачы арудаваў злодзей.*

А́РФА[1], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Шчыпковы музычны інструмент у выглядзе вялікай трохвугольнай рамы з нацягнутымі на ёй струнамі. ‖ *прым.* **а́рфавы,** -ая, -ае.

А́РФА[2], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Сельскагаспадарчая машына для ачысткі збожжа ад мякіны, пылу і пад. пасля малацьбы; веялка. ‖ *прым.* **а́рфавы,** -ая, -ае.

АРФАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе на арфе[2]. ‖ *ж.* **арфава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АРФАВА́НЫ, -ая, -ае. Ачышчаны арфаваннем. *А. ячмень.*

АРФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што* і *без дап.* Ачышчаць арфай зерне ад мякіны, пылу і пад. *А. жыта.* ‖ *зак.* **праарфава́ць,** -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны. ‖ *наз.* **арфава́нне,** -я, *н.*

АРФАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Правілы напісання слоў і іх форм. **2.** Само такое правільнае напісанне. *У яго а. кульгае* (піша з памылкамі). ‖ *прым.* **арфаграфі́чны,** -ая, -ае. *Арфаграфічная памылка.*

АРФАЭ́ПІЯ, -і, *ж.* Правілы літаратурнага вымаўлення. ‖ *прым.* **арфаэпі́чны,** -ая, -ае. *Арфаэпічныя нормы.*

АРФІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на арфе[1]. ‖ *ж.* **арфістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АРХАІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) архаічным, устарэлым паводле стылю, манеры творчасці. ‖ *наз.* **архаіза́цыя,** -і, *ж.*

АРХАІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Слова, моўны выраз або граматычная форма, якія ўстарэлі і выйшлі з агульнага ўжывання. **2.** Перажытак мінулага.

АРХА́ІКА, -і, *ДМ* -іцы, *ж.* Пра што-н. старое, старадаўняе.

АРХАІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які ўяўляе сабою архаізм, уласцівы даўніне; старадаўні, устарэлы. *А. стыль.* ‖ *наз.* **архаі́чнасць,** -і, *ж.*

АРХА́НГЕЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У хрысціянскай міфалогіі: вышэйшага рангу анёл. ‖ *прым.* **арха́нгельскі,** -ая, -ае.

АРХА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзікі горны баран з закручанымі рагамі.

АРХА́РАВЕЦ, -раўца, *мн.* -раўцы, -раўцаў, *м.* (разм.). Буян, свавольнік.

АРХЕАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Гістарычная навука, якая займаецца апісаннем і выданнем пісьмовых помнікаў мінулага. ‖ *прым.* **археаграфі́чны,** -ая, -ае.

АРХЕАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае гісторыю, быт і культуру старажытных народаў па рэчавых, матэрыяльных помніках, што захаваліся да нашага часу. ‖ *прым.* **археалагі́чны,** -ая, -ае. *Археалагічныя раскопкі.*

АРХЕО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па археаграфіі.

АРХЕО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па археалогіі.

АРХІ... Прыстаўка, якая абазначае вышэйшую ступень чаго-н., напр. *архімільянер, архіважны, архірэакцыйны.*

АРХІБІ́СКУП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Духоўнае званне (каталіцкае), сярэдняе паміж епіскапам і мітрапалітам. ‖ *прым.* **архібі́скупскі,** -ая, -ае.

АРХІВА́РЫУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Супрацоўнік архіва, хавальнік архіва.

АРХІВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па архіўнай справе. ‖ *ж.* **архіві́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -так.

АРХІДЭ́Я, -і, *мн.* -і, -дэ́й, *ж.* Шматгадовая травяністая трапічная расліна з пахучымі кветкамі дзівоснай формы і афарбоўкі. ‖ *прым.* **архідэ́йны,** -ая, -ае.

АРХІЕПІ́СКАП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Епіскап, які вядзе нагляд за некалькімі епархіямі; наогул ганаровы тытул епіскапа, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *прым.* **архіепі́скапскі,** -ая, -ае.

АРХІМАНДРЫ́Т, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул святара-манаха, звычайна настаяцеля мужчынскага манастыра, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **архімандры́цкі,** -ая, -ае.

АРХІПЕЛА́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Група марскіх астравоў, размешчаных на блізкай адлегласці адзін ад аднаго. ‖ *прым.* **архіпела́гавы,** -ая, -ае.

АРХІРЭ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Агульная назва вышэйшых чыноў праваслаўнага духавенства (епіскапа, архіепіскапа, мітрапаліта). ‖ *прым.* **архірэ́йскі,** -ая, -ае.

АРХІТЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па архітэктуры, дойлід. ‖ *прым.* **архітэ́ктарскі,** -ая, -ае.

АРХІТЭКТО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (спец.). Спалучэнне частак у адным стройным цэлым; кампазіцыя. *А. рамана.* ‖ *прым.* **архітэктані́чны,** -ая, -ае.

АРХІТЭКТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Мастацтва праектавання і пабудовы будынкаў, дойлідства. *А. старажытных грэкаў.* **2.** Стыль пабудовы. *А. дома.* **3.** *зб.* Будынкі, збудаванні. ‖ *прым.* **архітэкту́рны,** -ая, -ае.

АРХІ́Ў, -хі́ва, *мн.* -хі́вы, -хі́ваў, *м.* **1.** Установа для захоўвання старых, старадаўніх дакументаў. *Здаць у а.* (таксама перан.: прызнаць устарэлым, малапатрэбным). **2.** Аддзел установы, дзе захоўваюцца старыя дакументы. **3.** Збор рукапісаў, пісем і пад., што маюць дачыненне да дзейнасці якой-н. установы ці асобы. *А. інстытута. А. Якуба Коласа.* ‖ *прым.* **архі́ўны,** -ая, -ае.

АРЦЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Адна з форм вытворчага аб'яднання грамадзян для вядзення калектыўнай гаспадаркі на аснове абагульнення сродкаў вытворчасці. *Рыбалавецкая а. Сельскагаспадарчая а.* **2.** Аб'яднанне асоб некаторых прафесій для сумеснай работы з удзелам у агульных даходах і агульнай адказнасцю. *А. грузчыкаў.* ‖ *прым.* **арце́льны,** -ая, -ае. *Арцельная гаспадарка.*

АРЦЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Член арцелі (у 2 знач.) ‖ *ж.* **арце́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **арце́льшчыцкі,** -ая, -ае.

АРШЫ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Старая мера даўжыні, роўная 0,71 м. **2.** Лінейка, планка такой даўжыні для мерання. *Мераць на свой а.* (перан.: меркаваць пра што-н. са свайго пункту погляду, аднабакова; разм.). *Нібы (ці быццам) а. праглынуў* (пра чалавека, які стаіць або сядзіць ненатуральна прама; разм.). *Аршын з шапкаю* (пра малога, невысокага чала-

века; разм.). ‖ *прым.* **аршынны**, -ая, -ае. *Пісаць аршыннымі літарамі* (надта вялікімі; жарт.).

АРЫГІНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што з'яўляецца прадметам узнаўлення, капіравання, аўтэнтык. *Зверыць з арыгіналам. Чытаць у арыгінале. А. артыкула* (рукапіс, з якога робіцца набор). **2.** Непадобны да іншых, своеасаблівы чалавек, дзівак (разм.). *Ён вялікі а.* ‖ *ж.* **арыгіна́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак (да 2 знач.).

АРЫГІНА́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Трымаць сябе арыгіналам (у 2 знач.), старацца быць непадобным да іншых. ‖ *зак.* **зарыгіна́льнічаць**, -аю, -аеш, -ае.

АРЫГІНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Не запазычаны, не перакладны, аўтэнтычны. *А. рукапіс.* **2.** Створаны ў выніку самастойнай творчасці. *Арыгінальнае рашэнне задачы.* **3.** Своеасаблівы, непадобны да іншых, дзіўны. *Арыгінальныя паводзіны. Арыгінальна* (прысл.) *апранацца.* ‖ *наз.* **арыгіна́льнасць**, -і, *ж.*

АРЫЕНТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* **1.** Вызначаць сваё месцазнаходжанне або кірунак руху. *А. ў вялікім лесе. А. ў новых абставінах* (перан.). **2.** *на каго-што.* Вызначаць, браць кірунак на каго-, што-н. *А. на маяк. А. на шырокага чытача* (перан.). ‖ *зак.* **зарыентава́цца**, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся. ‖ *наз.* **арыенціро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **арыентава́нне**, -я, *н.*

АРЫЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -туе, -ту́й; -тава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Даваць магчымасць каму-, чаму-н. вызначыць сваё месцазнаходжанне на мясцовасці або кірунак руху. *А. касмічны апарат у палёце.* **2.** *каго (што) на што і ў чым.* Накіроўваць на дасягненне якой-н. мэты, дапамагаць каму-н. разабрацца ў чым-н. (кніжн.). *А. даследчыкаў на выкарыстанне новых дакументаў.* ‖ *зак.* **зарыентава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.‖ *наз.* **арыенціро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **арыентава́нне**, -я, *н.*

АРЫЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Усходні, уласцівы краінам Усходу. *А. стыль.*

АРЫЕНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Уменне вызначыць сваё месцазнаходжанне. *А. на мясцовасці.* **2.** Дасведчанасць у чым-н. (кніжн.). *А. ў новай літаратуры. А. ў пытаннях палітыкі.* **3.** *на каго-што* і *якая.* Накіраванасць дзейнасці ў інтарэсах каго-, чаго-н. (кніжн.). *А. на перадавую моладзь.*

АРЫЕНЦІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадмет, на які арыентуюцца. *Выбраць правільны а.* ‖ *прым.* **арыенці́рны**, -ая, -яе.

АРЫЕНЦІРО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для арыенціроўкі. *А. палёт.* **2.** Прыблізны, папярэдні. *А. тэрмін.*

АРЫЁЗА, *нескл., н.* Невялікая арыя, якая чаргуецца з рэчытатывам. ‖ *прым.* **арыёзны**, -ая, -ае.

АРЫ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У Сярэдняй Азіі: арашальны канал, канава. ‖ *прым.* **ары́чны**, -ая, -ае.

АРЫСТАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая належыць да арыстакратыі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **арыстакра́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **арыстакра́цкі**, -ая, -ае (разм.).

АРЫСТАКРАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Манера паводзін, знешняя вытанчанасць, характэрныя арыстакратам. ‖ *прым.* **арыстакраты́чны**, -ая, -ае. *А. выгляд. Арыстакратычныя манеры.*

АРЫСТАКРАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* арыстакратыя *і* арыстакратызм. **2.** Прасякнуты арыстакратызмам, уласцівы арыстакрату, вытанчаны. ‖ *наз.* **арыстакраты́чнасць**, -і, *ж.*

АРЫСТАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* **1.** Вышэйшы радавіты слой дваранства, радавая знаць. **2.** *перан.* Прывілеяваная частка грамадства або сацыяльнай групы. *Фінансавая а.* ‖ *прым.* **арыстакраты́чны**, -ая, -ае.

АРЫТМІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Парушэнне сардэчнага рытму, перабоі. ‖ *прым.* **арытмі́чны**, -ая, -ае.

АРЫФМЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел матэматыкі, які вывучае прасцейшыя ўласцівасці лікаў, выражаных лічбамі, дзеянні, што робяцца з імі. **2.** *перан.* Тое, што і падлік (у 2 знач.; разм.). *Такая атрымліваецца а.* ‖ *прым.* **арыфметы́чны**, -ая, -ае.

АРЫФМО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Настольная лічыльная машына для механічнага выканання арыфметычных дзеянняў.

А́РЫШТ, -у, *М* -шце, *м.* **1.** Узяцце пад варту, пазбаўленне волі. *Пазбегнуць арышту.* **2.** Забарона судовымі органамі распараджацца чым-н. *Накласці а. на маёмасць.* ‖ *прым.* **а́рыштны**, -ая, -ае. *Арыштнае памяшканне.*

АРЫШТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -туе; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго-што.* Пазбавіць каго-н. волі з узяццем пад варту або накласці арышт на што-н. ‖ *незак.* **арышто́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

АРЫШТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Чалавек, які знаходзіцца пад арыштам. ‖ *ж.* **арышта́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **арышта́нцкі**, -ая, -ае.

А́РЫЯ, *мн.* -і, а́рый, *ж.* Партыя для аднаго голасу (пераважна ў оперы, аперэце) або для аднаго інструмента, а таксама самастойная вакальная ці інструментальная п'еса.

АРЭА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Частка зямной або воднай паверхні, у межах якой сустракаецца той або іншы від (род, сямейства і пад.) жывёльнага ці расліннага свету. **2.** Тэрыторыя пашырэння якіх-н. з'яў, выкапнёвых багаццяў і г.д. *А. дысімілятыўнага акання.* ‖ *прым.* **арэа́льны**, -ая, -ае.

АРЭАПА́Г, -а, *м.* (кніжн. іран.). Сход аўтарытэтных асоб [першапачаткова назва вярхоўнага суда ў старажытных Афінах]. *Вучоны а.*

АРЭ́ЛІ, -яў. Устройства, на якім гушкаюцца для забавы; гушкалка, калыханка. ‖ *прым.* **арэ́льны**, -ая, -ае.

АРЭ́НА, -ы, *ж.* **1.** Вялікая круглая пляцоўка пасярэдзіне цырка, на якой выступаюць артысты. **2.** *перан.* Галіна, ніва дзейнасці (кніжн.). *Дзейнасць на міжнароднай арэне. Літаратурная а.* ‖ *прым.* **арэ́нны**, -ая, -ае.

АРЭ́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Наём памяшкання, зямельнага ўчастка і пад. ў часовае карыстанне. *Здаць у арэнду.* **2.** Плата за такі наём. *Плаціць арэнду.* ‖ *прым.* **арэ́ндны**, -ая, -ае.

АРЭО́Л, -а, *м.* **1.** Светлавы круг, ззянне вакол ярка асветленага прадмета, а таксама на фатаграфіі такога прадмета (спец.). **2.** *перан.* Гонар, пашана вакол каго-н. (высок.). *Быць у арэоле славы.*

АРЭО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор, пры дапамозе якога вызначаецца шчыльнасць вадкасці, а таксама канцэнтрацыі рэчываў у растворах.

АРЭ́Х, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Плод некаторых дрэў, кустоў з ядомым ядром у цвёрдай абалонцы, шкарлупіне. *Кедравыя арэхі. Какосавы а. Смачны жабе а., ды зубоў бог не даў* (прыказка). *Зарабіць на арэхі* (перан.: пра вымову, пакаранне). **2.** -у. Дрэва, куст, якія даюць такія плады, а таксама цвёрдая драўніна, што ідзе на сталярныя вырабы. *Мэбля з арэху.* ◊ **Пад арэх вырабіць** (разм.) — зрабіць што-н. вельмі добра. ‖ *памянш.* **арэ́шак**, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **арэ́хавы**, -ая, -ае. *А. стол. А. торт* (з арэхамі).

АРЭ́ЧАВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *зак.* (кніжн.). Выразіцца ў чым-н. матэрыяльным, рэальным. *Лічбы арэчавіліся ў прадукцыі.* ‖ *незак.* **арэ́чаўлівацца**, -аецца. ‖ *наз.* **арэ́чаўленне**, -я, *н.*

АРЭ́ЧАВІЦЬ, -чаўлю, -чавіш, -чавіць; -чаўлены; *зак., што* (кніжн.). Выразіць у чым-н. матэрыяльным. ‖ *незак.* **арэ́чаўліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **арэ́чаўленне**, -я, *н.*

АРЭ́ШНІК, -у, *м.* Кусты з ядомымі пладамі-арэхамі, а таксама зараснік такіх раслін. *Разросся а. на паляне.* ‖ *прым.* **арэ́шнікавы**, -ая, -ае.

АРЭ́ШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* **1.** Лісцевае дрэва, на якім растуць лясныя арэхі; ляшчына. **2.** *адз.* Драўніна гэтай расліны. *Вырабы з арэшыны.*

АС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выдатны лётчык, майстар паветранага бою. *Лётчыкі-асы. Ас у сваёй справе* (перан.: вялікі майстар сваёй справы).

АСА́, -ы́, *мн.* во́сы, -аў, *ж.* Перапончатакрылае насякомае з джалам. *Асой у вочы кідацца.* ‖ *прым.* **асі́ны**, -ая, -ае. *Асінае гняздо* (таксама перан.: пра зборышча шкодных людзей, ворагаў і пад.).

АСАБІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць, уласцівы якой-н. асобе, прызначаны для абслугі якой-н. асобы. *Асабістая бібліятэка. Асабістая думка.* **2.** Які датычыцца якой-н. асобы, закранае яе інтарэсы, накіраваны на якую-н. асобу, звязаны з прыватным, сямейным жыццём. *Асабістая крыўда. Асабістае шчасце. Спалучэнне асабістага* (наз.) *з грамадскім.* **3.** Які ажыццяўляецца якой-н. асобай, зыходзіць ад якой-н. асобы. *А. прыклад. Асабістая ініцыятыва.*

АСАБЛІ́ВАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Характэрная прымета, адметная якасць, уласцівасць каго-, чаго-н. *А. дзіцячага характару. Асаблівасці правапісу беларускай мовы.*

АСАБЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Адметны, не такі, як усе; больш значны, чым звычайна. *Асаблівае стараннe.*

АСАБНЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Добраўпарадкаваны дом гарадскога тыпу, прызначаны для адной сям'і.

АСАБО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* асоба. **2.** Які мае адносіны да пэўнай асобы, пэўных асоб. *А. рахунак* (рахунак у банку, адкрыты на імя пэўнай асобы). *Асабовая справа* (папка з дакументамі якой-н. асобы, што працуе ў пэўнай установе). *А. склад, састаў* (рабочыя, служачыя якой-н. установы, вайсковай часці і пад.).

АСАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Напаўсонны, расслаблены, напаўпрытомны. *Асавелыя вочы.* ‖ *наз.* **асаве́ласць**, -і, *ж.*

АСАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Стаць санлівым, расслабленым.

АСАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Падасінавік. *Кош асавікоў.*

АСА́ДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Акружэнне войскамі ўмацаванага пункта з мэтай яго захопу; аблога. *А. горада.* ‖ *прым.* **аса́дны**, -ая, -ае. *Асаднае становішча* (надзвычайныя меры для падтрымання парадку ў ваенны час).

АСА́ДА[2], -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** *гл.* асадзіць[1]. **2.** Дзяржанне ў прыладах працы, інструментах. *А. малатка. А. сякеры.* **3.** Рамка. *Карціна ў дарагой асадзе.*

АСА́ДАК, -дку, *м.* **1.** Дробныя цвёрдыя часцінкі, якія знаходзяцца ў вадкасці і пасля адстойвання асядаюць на дно і сценкі пасудзіны. *А. у растворы.* **2.** *перан.* Цяжкае пачуццё пасля чаго-н. *Непрыемны а. на душы.* ‖ *прым.* **аса́дкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АСАДЗІ́ЦЬ[1], асаджу́, аса́дзіш, аса́дзіць; аса́джаны; *зак., што.* Умацаваць што-н. на

чым-н., прымацаваць, уставіць у аправу, у рамку. *А. касу. А. карціну.* ‖ *незак.* **аса́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСАДЗІ́ЦЬ^{2}, асаджу́, аса́дзіш, аса́дзіць; аса́джаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Спыніць, прымусіць падаць назад. *А. каня.* **2.** *што.* Прымусіць апасці, апусціцца ўніз. *Дождж асадзіў пыл на дарозе.* **3.** *перан., каго (што).* Даць адпор каму-н., прымусіць змоўкнуць, змяніць тон, абарваць (разм.). ‖ *незак.* **аса́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСАДЗІ́ЦЬ^{3}, асаджу́, аса́дзіш, аса́дзіць; аса́джаны; *зак.* **1.** *што.* Акружыць умацаваны пункт войскам. *А. крэпасць. А. горад.* **2.** *перан., каго (што).* Прыстаць з просьбамі; абступіць, дамагаючыся чаго-н. (разм.). ‖ *незак.* **аса́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Паступовае апусканне, асяданне (збудавання, грунту і пад.). *А. снегу. А. дома.* **2.** Глыбіня апускання судна ў ваду (спец.). *Глыбокая а.* **3.** Тое, што і асада^{2} (у 2 і 3 знач.). *Нож з дарагой асадкай. Партрэт у новай асадцы.*

АСА́ДКАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* асадак. **2.** Які ўтварыўся шляхам асядання мінеральных і арганічных рэчываў на дне вадаёмаў. *Асадкавыя горныя пароды.*

АСАКА́, -і, *ДМ* асацэ́, *ж.* Шматгадовая балотная трава з цвёрдым, доўгім, вузкім лісцем. ‖ *прым.* **асако́вы,** -ая, -ае (спец.). *Сямейства асаковых* (наз.).

АСАЛАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і асавелы. ‖ *наз.* **асалаве́ласць,** -і, *ж.*

АСАЛАВЕ́ЦЬ *гл.* салавець.

АСАЛО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Вышэйшая ступень задавальнення. *Слухаў з асалодай песню.*

АСАМБЛЕ́Я, -і, *мн.* -і, -ле́й, *ж.* **1.** Агульны сход якой-н. міжнароднай арганізацыі. *Генеральная А. Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.* **2.** У эпоху Пятра І: баль, вечар з забавамі. ‖ *прым.* **асамбле́йны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

АСАНА́НС, -у, *м.* (кніжн.). Тое, што і сугучнасць. ‖ *прым.* **асана́нсны,** -ая, -ае. *Асанансныя рыфмы.*

АСА́ННА, -ы, *ж.* (уст.). Узнёслае ўслаўленне [першапачаткова: хвалебны выгук у малітве]. *Спяваць асанну* (узносіць, усхваляць каго-н.; кніжн.).

АСАРАМА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сарамаціцца, -ць.

АСАРО́МІЦЦА *гл.* саромецца.

АСАРО́МІЦЬ *гл.* сароміць.

АСАРТЫМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* Падбор якіх-н. прадметаў, наяўнасць розных тавараў, іх гатункаў. *Багаты а. адзення.* ‖ *прым.* **асартыме́нтны,** -ая, -ае.

АСАРЦІ́, *нескл., н.* Спецыяльна падабраная сумесь чаго-н., набор. *Шакаладнае а.*

АСАТАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які асатанеў, азвярэлы. *А. вораг.* ‖ *наз.* **асатане́ласць,** -і, *ж.*

АСАТАНЕ́ЦЬ *гл.* сатанець.

АСАЦЫІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *зак.* і *незак., з кім-чым* (кніжн.). Злучыцца (-чацца) ва ўяўленні па асацыяцыі (у 2 знач.).

АСАЦЫІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што з кім-чым* (кніжн.). Устанавіць (-наўліваць) асацыяцыю (у 2 знач.) між чым-н.

АСАЦЫЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які ўстанаўліваецца па асацыяцыі (у 2 знач.). *А. працэс.* ‖ *наз.* **асацыяты́ўнасць,** -і, *ж.*

АСАЦЫЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Аб'яднанне асоб або ўстаноў аднаго роду дзейнасці. *Навуковая а.* **2.** Сувязь паміж асобнымі ўяўленнямі, калі адно з уяўленняў выклікае другое. *А. па падабенству.* ‖ *прым.* **асацыяцы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

АСАЧЫ́ЦЬ, асачу́, асо́чыш, асо́чыць; асо́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Высачыць, дапільнаваць, знайсці. *А. дзіка. А., дзе курыца нясецца.* ‖ *незак.* **асо́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСВАЕ́ННЕ *гл.* асвоіць.

АСВЕЖАВА́ЦЬ *гл.* свежаваць.

АСВЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Частка калодзежнага жураўля ў выглядзе доўгай жэрдкі, пры дапамозе якой дастаюць вядро з вадой.

АСВЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ве́це, *ж.* Адукацыя, навучанне. *Санітарная а.*

АСВЕ́ТЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Колькасць святла, ступень асвятлення.

АСВЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Прагрэсіўны грамадскі дзеяч, пашыральнік перадавых ідэй і ведаў. **2.** Работнік адукацыі. ‖ *ж.* **асве́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **асве́тніцкі,** -ая, -ае.

АСВЕ́ТНІЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Дзейнасць асветнікаў. ‖ *прым.* **асве́тніцкі,** -ая, -ае.

АСВЕ́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які служыць асвеце, пашырае асвету. *Асветныя ўстановы.*

АСВЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. Адукаваны, развіты, культурны. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **асве́чанасць,** -і, *ж.*

АСВЕ́ЧВАЦЦА *гл.* асвяціцца.

АСВЕ́ЧВАЦЬ *гл.* асвяціць^{1}.

АСВІСТА́ЦЬ, асвішчу́, асві́шчаш, асві́шча; асвішчы́; асві́станы; *зак., каго-што.* Свістам выказаць сваё незадавальненне, асуджэнне каго-, чаго-н. *А. артыста.* ‖ *незак.* **асві́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСВО́ІЦЦА, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* Прывыкнуць да чаго-н. *А. ў новым асяроддзі.* ‖ *незак.* **асво́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСВО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., што.* Авалодаць, навучыцца карыстацца чым-н. і пад. *А. выпуск новай прадукцыі. А. цаліну.* ‖ *незак.* **асво́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **асвае́нне,** -я, *н.*

АСВО́ЙТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Тое, што і асвоіцца. ‖ *незак.* **асво́йтвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСВЯЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які дае, прыносіць асвяжэнне. *А. вецер. А. халадок.*

АСВЯЖЫ́ЦЦА, -вяжу́ся, -вяжы́шся, -вяжы́цца; -вяжы́мся, -вежыце́ся, -вяжа́цца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць свежым (у 3 і 5 знач.), свяжэйшым. *Паветра асвяжылася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аднавіцца, паднавіцца. *Веды асвяжыліся.* **3.** Аднавіць свае сілы, бадзёрасць (на свежым паветры, пасля купання і пад.; разм.). *А. ў рэчцы. А. халодным напіткам.* ‖ *незак.* **асвяжа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **асвяжэ́нне,** -я, *н.*

АСВЯЖЫ́ЦЬ, -вяжу́, -вяжы́ш, -вяжы́ць; -вяжы́м, -вежыце́, -вяжа́ць; -ве́жаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць свежым (у 3 і 5 знач.). *Дождж асвяжыў паветра. А. фарбы на карціне.* **2.** *каго (што).* Аднавіць сілы, вярнуць бадзёрасць каму-н. *Вада асвяжыла мяне, прагнала сон.* **3.** *што.* Аднавіць у памяці. *А. веды.* **4.** *што.* Папоўніўшы новымі людзьмі, зрабіць больш працаздольным (разм.). *А. калектыў.* ‖ *незак.* **асвяжа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **асвяжэ́нне,** -я, *н.*

АСВЯТЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ве́тліцца; *зак.* Стаць светлым, асветленым. *Вуліца ярка асвятлілася. Твар чалавека асвятліўся шчаслівай усмешкай* (перан.: стаў радасным ад усмешкі). ‖ *незак.* **асвятля́цца,** -яецца.

АСВЯТЛІ́ЦЬ, -вятлю́, -ве́тліш, -ве́тліць; -ве́тлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць светлым; накіраваць святло на каго-, што-н.; напоўніць святлом. *А. памяшканне. Усмешка асвятліла твар хлопчыка* (перан.). **2.** *перан., што.* Растлумачыць, падрабязна расказаць пра што-н. *А. падзеі дня. А. пытанне.* ‖ *незак.* **асвятля́ць,** -я́е, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **асвятле́нне,** -я, *н.*

АСВЯТЛЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, абавязкам якой з'яўляецца асвятленне сцэны, стварэнне светлавых эфектаў і пад.

АСВЯТЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для штучнага асвятлення. *А. прыбор.*

АСВЯЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., асве́ціцца; *зак.* Стаць светлым, напоўніцца святлом. *Хата ярка асвяцілася. Твар чалавека асвяціўся шчаслівай усмешкай* (перан.). ‖ *незак.* **асве́чвацца,** -аецца.

АСВЯЦІ́ЦЬ^{1}, асвячу́, асве́ціш, асве́ціць; асве́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць светлым, даць святло. *Фары асвяцілі дарогу.* **2.** *перан., што.* Асвятліць, выкласці. *Дакладчык асвяціў важнейшыя падзеі дня.* ‖ *незак.* **асве́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.) *і* **асвятля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **асвятле́нне,** -я, *н.*

АСВЯЦІ́ЦЬ^{2}, асвячу́, асвяці́ш, асвяці́ць; асвяці́м, асвяціце́, асвяця́ць; асвячо́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* свяціць^{2}. **2.** *перан.* Зрабіць свяшчэнным, ушанаваць (высок.). ‖ *незак.* **асвяча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **асвячэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АСЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* (разм.). Надоўга застацца на адным месцы, прывыкнуць да яго. ‖ *незак.* **асе́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСЕ́КЧЫ, АСЕ́КЧЫСЯ *гл.* асячы, асячыся.

АСЕ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Наваколле сядзібы.

АСЕ́ЛІШЧА, -а, *н.* (абл.). **1.** Месца, занятае будынкамі, садам, агародам; сядзіба. **2.** Прытулак; месца жыхарства.

АСЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які зляжаўся, асеў, ушчыльніўся. *А. снег. А. грунт.* **2.** Які апусціўся, асеў, апаў. *А. пыл. Аселая муць.* **3.** Які жыве пастаянна на адным месцы; *проціл.* вандроўны. *Аселае насельніцтва.* ‖ *наз.* **асе́ласць,** -і, *ж.*

АСЕМЯНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -мені́це, -ня́ць; -нёны; *зак., каго-што* (спец.). Штучна апладніць. ‖ *незак.* **асемяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **асемяне́нне,** -я, *н.*

АСЕНІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік па асенізацыі.

АСЕНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Сістэма санітарных мерапрыемстваў і прыстасаванняў для выдалення і абясшкоджвання вадкіх нечыстот. ‖ *прым.* **асенізацы́йны,** -ая, -ае.

АСЕ́ННІ *гл.* восень.

АСЕ́ПТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (спец.). Засцярога ад заражэння пры аперацыях, пры лячэнні ран. ‖ *прым.* **асепты́чны,** -ая, -ае.

АСЕ́СЦІ, асяду́, ася́дзеш, ася́дзе; ася́дзь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апусціцца, паглыбіцца ў зямлю. *Сцены дома аселі. Снег за ноч асеў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апусціцца слоем. *Муць асела на дно.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць лётаць, сесці на што-н. (пра пчол, птушак і пад.). *Рой пчол асеў.* **4.** Пасяліцца на пастаяннае жыхарства. *Сям'я асела ў вёсцы. Радкі верша аселі ў памяці* (перан.: затрымаліся, замацаваліся). **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць сілу, паслабець. *Голас неяк асеў, прагучаў ціха.* **6.** *перан.* Пасля ўзбуджэння аціхнуць, спыніць актыўную дзейнасць. *Чалавек змоўк, неяк асеў.* ‖ *незак.* **ася́даць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **ася́данне,** -я, *н.*

АСЕ́ТР, асятра́, *мн.* асятры́, -о́ў, *м.* Буйная прамысловая рыба, каштоўная сваім мясам і ікрой. ‖ *прым.* **асятро́вы,** -ая, -ае. *Сямейства асятровых* (наз.). *Асятровая ікра.*

АСЕЦІ́НЫ, -ці́н, *адз.* -ці́н, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Паўночна-Асецінскай Рэспублікі, што ўваходзіць у

склад Расійскай Федэрацыі, і Паўднёва-Асецінскай Рэспублікі, якая ўваходзіць у склад Грузіі. ‖ *ж.* **асецінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **асецінскі,** -ая, -ае.

АСЕЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Памяшканне пры гумне для сушкі снапоў перад малацьбой. ‖ *прым.* **асецевы,** -ая, -ае.

АСЕЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Пры стральбе: адсутнасць выстралу з-за няспраўнасці зброі ці патрона. *Ружжо дало асечку* (таксама перан.: пра няўдачу пры выкананні чаго-н.; разм.).

АСЁЛ, асла, *мн.* aслы, аслоў, *м.* **1.** Невысокая свойская жывёліна, падобная на каня, з вялікай мордай і доўгімі вушамі. **2.** *перан.* Пра тупога, упартага чалавека (разм. лаянк.). ‖ *прым.* **аслiны,** -ая, -ае.

АСІГНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак.* і *незак., што.* Выдзеліць (-дзяляць) пэўныя грашовыя сродкі на якія-н. расходы. ‖ *наз.* **асігнаванне,** -я, *н.*

АСІГНАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Назва папяровых грашовых знакаў, што выпускаліся ў Расіі з 1769 па 1849 г. ‖ *прым.* **асігнацыйны,** -ая, -ае.

АСІЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* **1.** Герой беларускіх казак, воін вялікай сілы, мужнасці; волат. **2.** *перан.* Чалавек магутнай сілы, мужнасці, адвагі. ‖ *прым.* **асілкавы,** -ая, -ае. *Асілкавая постаць.*

АСІЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Аказацца дужэйшым у барацьбе, перамагчы; адолець. *А. ворага. Не зможа нас гора а.* (перан.). **2.** *што.* Выканаць цяжкую работу, справіцца з чым-н. *А. вышэйшую матэматыку.* ‖ *незак.* **асільваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСІМЕТРЫЯ, -і, *ж.* Адсутнасць або парушэнне сіметрыі. ‖ *прым.* **асіметрычны,** -ая, -ае; *наз.* **асіметрычнасць,** -і, *ж.*

АСІМІЛЯВАЦЦА, -лююся, -люешся, -люецца; -люйся; *зак.* і *незак.* Зменяючыся, прыпадобніцца (прыпадабняцца). ‖ *наз.* **асіміляцыя,** -і, *ж.*; *прым.* **асімілятыўны,** -ая, -ае *і* **асіміляцыйны,** -ая, -ае.

АСІМІЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Відазмяняючы, прыпадобніць (прыпадабняць). ‖ *наз.* **асіміляцыя,** -і, *ж.*; *прым.* **асімілятыўны,** -ая, -ае *і* **асіміляцыйны,** -ая, -ае.

АСІНА, -ы, *мн.* -ы, асін, *ж.* Лісцевае дрэва роду таполяў з зеленавата-шэрай гладкай карой, а таксама драўніна яго. ‖ *прым.* **асінавы,** -ая, -ае. *Дрыжыць як а. ліст* (прымаўка).

АСІННІК, -у, *м.* Асінавы лес. ‖ *прым.* **асіннікавы,** -ая, -ае.

АСІНЫ *гл.* аса.

АСІПЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сіплым. *А. голас.* ‖ *наз.* **асіпласць,** -і, *ж.*

АСІПНУЦЬ *гл.* сіпнуць.

АСІРАЦЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сіратою; адзінокі. *Асірацелыя дзеці. А. дом.* ‖ *наз.* **асірацеласць,** -і, *ж.*

АСІРАЦЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** *гл.* сірацець. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць адзінокім, неўладкаваным; апусцець. *Дом без гаспадара асірацеў.*

АСІРАЦІЦЬ, -рачу, -роціш, -роціць; -рочаны; *зак., каго-што.* Зрабіць каго-н. сіратою, сіротамі. *А. дзяцей. Вайна многіх асіраціла.*

АСІСТЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памочнік прафесара, урача, рэжысёра і пад. *А. хірурга.* **2.** Малодшая выкладчыцкая пасада ў вышэйшых навучальных установах, а таксама асоба, якая займае гэту пасаду. ‖ *ж.* **асістэнтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **асістэнцкі,** -ая, -ае.

АСІСЦІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каму* (спец.). Выконваць абавязкі асістэнта (у 1 знач.). *А. прафесару.*

АСКАБАЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* (разм.). Кавалак, абломак, асколак чаго-н. *А. дрэва.* ‖ *прым.* **аскабалкавы,** -ая, -ае.

АСКАЛІЦЦА *гл.* скаліцца.

АСКАЛЬПАВАЦЬ *гл.* скальпаваць.

АСКАНДАЛІЦЦА *гл.* скандаліцца.

АСКАРБІНАВЫ, -ая, -ае: **аскарбінавая кіслата** — вітамін С, які ўдзельнічае ў акісляльных і аднаўленчых працэсах у арганізме.

АСКАРОМІЦЦА *гл.* скароміцца.

АСКЕТ, -а, *М* -кеце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які вядзе аскетычнае жыццё.

АСКЕТЫЗМ, -у, *м.* Строгі ўклад жыцця з адмаўленнем ад матэрыяльных выгод, жыццёвых уцех. *Сярэдневяковы а.* ‖ *прым.* **аскетычны,** -ая, -ае.

АСКЛЮДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., што.* Тое, што і абсклюдаваць. ‖ *незак.* **асклюдоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСКОЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Востры кавалак чаго-н. разбітага. *Асколкі шкла. А. мінулага* (перан.: пра тое, што засталося ад мінулага). ‖ *прым.* **асколачны,** -ая, -ае. *Асколачная бомба.*

АСКОМА, -ы, *ж.* Вяжучае абвостранае адчуванне ў роце ад чаго-н. кіслага. *А. на зубах ад кіслых яблыкаў. Нагнаць (набіць) аскому* (таксама перан.: надта надакучыць).

АСКРЭБЦІ, -рабу, -рабеш, -рабе; -рабём, -рабяце, -рабуць; -роб, -рэбла; -рабі; -рэбены; *зак., што.* Тое, што і абскрэбці. ‖ *незак.* **аскрабаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **аскрэбваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСКУБЦІ, -бу, -беш, -бе; -бём, -бяце, -буць; -куб, -кубла; -кубі; -кубаны *і* -кубены; *зак., каго-што.* Тое, што і абскубці. ‖ *незак.* **аскубаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **аскубваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСЛАБАНІЦЦА, -банюся, -бонішся, -боніцца; -бонімся, -боніцеся, -бонячца; -баніся; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць свабодным, парожнім, нікім або нічым не занятым. *Кватэра аслабанілася. Посуд аслабаніўся.* **2.** Вызваліцца ад працы, спраў. *А. ад абавязкаў.* **3.** Тое, што і вызваліцца (у 1 знач.). ‖ *незак.* **аслабаняцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **аслабаненне,** -я, *н.*

АСЛАБАНІЦЬ, -баню, -боніш, -боніць; -бонім, -боніце, -боняць; -бані; -банёны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Вызваліць, зрабіць свабодным, выслабаніць ад чаго-н. цяжкага. *А. ваеннапалонных. А. рукі.* **2.** *што.* Зрабіць парожнім, нічым не занятым. *А. посуд. А. кватэру.* **3.** *каго.* Дазволіць не выконваць якой-н. работы. *А. жанчын ад цяжкай работы.* ‖ *незак.* **аслабаняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **аслабаненне,** -я, *н.*

АСЛАБЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў слабым; абяссілены. ‖ *наз.* **аслабеласць,** -і, *ж.*

АСЛАБЕЦЬ *гл.* слабець.

АСЛАБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць слабым, паменшыць сілу або сілы каго-, чаго-н. *А. ворага. Хвароба аслабіла арганізм.* **2.** *што.* Паменшыць сілу, напружанасць і пад. чаго-н. *А. дысцыпліну.* **3.** *што.* Зрабіць менш нацягнутым, сцягнутым. *А. рэмень. А. гайкі* (таксама перан.: знізіць патрабаванні). ‖ *незак.* **аслабляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **аслабленне,** -я, *н.*

АСЛАБЛЕННЕ *гл.* аслабіць *і* слабець.

АСЛАБНУЦЬ *гл.* слабнуць.

АСЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; -лаўлены; *зак., каго-што.* Тое, што і абняславіць. ‖ *незак.* **аслаўляць,** -яю, -яеш, -яе.

АСЛЕПЛЫ, -ая, -ае. Які аслеп, стаў сляпым.

АСЛЕПНУЦЬ *гл.* слепнуць.

АСЛІЗЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты слізззю, граззю; слізкі, коўзкі. *Аслізлая шапачка грыба. Аслізлая дарога.*

АСЛІЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; асліз, -зла; *зак.* (разм.). Пакрыцца слізззю; стаць коўзкім. *Дарога аслізла.*

АСЛІНЫ *гл.* асёл.

АСЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Самка асла.

АСЛУПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак., што* (разм.). Абазначыць слупамі, паставіць слупы. *А. участак.* ‖ *незак.* **аслупоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСЛУПЯНЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які аслупянеў ад здзіўлення, нечаканасці і пад. *Чалавек стаяў як а.* ‖ *наз.* **аслупянеласць,** -і, *ж.*

АСЛУПЯНЕННЕ, -НЕЦЬ *гл.* слупянець.

АСЛУХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Недачуць, не разабраць, што сказана. *Ці не аслухаўся я?* **2.** Уважліва ўслухацца. *Чалавек аслухаўся і перастаў баяцца.* ‖ *незак.* **аслухвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСЛУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Тое, што і абслухаць. *Урач уважліва аслухаў хворага.* ‖ *незак.* **аслухваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСЛЯНЯ *і* **АСЛЯНЁ,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня асла.

АСЛЯПІЦЬ, асляплю, асле́піш, асле́піць; асле́плены; *зак., каго-што.* **1.** Зрабіць сляпым. **2.** Часова прытупіць зрок святлом. *Яркае сонца асляпіла мяне. Прыгажосць асляпіла нас* (перан.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пазбавіць здольнасці спакойна разважаць, дзейнічаць, разумець што-н. *Злосць асляпіла яго.* ‖ *незак.* **асляпляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **асляпленне,** -я, *н.*

АСЛЯПЛЯЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі яркі. *Асляпляльнае сонца.* **2.** *перан.* Які робіць моцнае ўражанне (звычайна аб прыгожай знешнасці). *Асляпляльная прыгажосць.* ‖ *наз.* **асляпляльнасць,** -і, *ж.*

АСМАКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Тое, што і абсмакаваць.

АСМАЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Кавалак абвугленага, абсмаленага дрэва, галавешка. ‖ *прым.* **асмалкавы,** -ая, -ае.

АСМАЛІЦЦА, асмалюся, асмалішся, асмаліцца; *зак.* Абгарэць крыху, апаліць сабе скуру, валасы, адзенне і пад. *А. каля агню.* ‖*незак.* **асмальвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСМАЛІЦЬ$^{1-2}$ *гл.* смаліць$^{1-2}$.

АСМЕЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; -лься; *зак., на што* і *з інф.* Адважыцца што-н. зрабіць, сказаць і пад. *А. на рашучы ўчынак. А. сказаць.* ‖ *незак.* **асмельвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСМУГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і смуглы; загарэлы. *А. твар. Асмуглыя рукі.* **2.** Тое, што і асмужаны (у 1 знач.). *А. лес. Асмуглае неба.* ‖ *наз.* **асмугласць,** -і, *ж.*

АСМУЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Туманны, імглісты; пакрыты смугой. *Асмужаныя далі.* **2.** Абпалены сонцам; абветраны, загарэлы. *А. твар.*

АСМУЖЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мужыць; -мужаны; *зак.* **1.** *што.* Зацягнуць, пакрыць смугою, туманам і пад. *Дым пажару асмужыў неба.* **2.** *каго-што.* Абветрыць, абпаліць сонцам. *Асмужыў вецер рукі, твар.*

АСМЯГЛЫ, -ая, -ае. Сухі, перасохлы; які страціў вільготнасць. *Асмяглая зямля. Асмяглыя вусны.* ‖ *наз.* **асмягласць,** -і, *ж.*

АСМЯГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; асмяг, -гла; -ні; *зак.* Перасохнуць, страціць вільготнасць; прывянуць ад гарачыні (аб раслінах). *А. на сонцы. Вусны асмяглі ад смагі.*

АСМЯЛЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў смелым, набраўся смеласці, адвагі.

АСМ—АСТ

АСМЯЛЕ́ЦЬ *гл.* смялець.

АСМЯЯ́ЦЬ, -мяю́, -мяе́ш, -мяе́; -мяём, -меяце́, -мяю́ць; -ме́й; -мя́яны; *зак., кагошто.* Тое, што і абсмяяць. ‖ *незак.* **асмейваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **асмяянне,** -я, *н.*

АСНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., аснуе́цца; *зак.* Тое, што і заснавацца (у 1 знач.). ‖ *незак.* **асноўвацца,** -аецца.

АСНАВА́ЦЬ, -ную́, -нуе́ш, -нуе́; -нуём, -нуяце́, -ную́ць; -нуй; -нава́ны; *зак., што.* **1.** Зрабіць аснову тканіны. **2.** Закласці, паставіць, пачаць будаваць што-н. *А. хату.* **3.** *перан.* Тое, што і заснаваць[1] (у 2 знач.). ‖ *незак.* **асноўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСНА́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* **1.** *гл.* аснасціць. **2.** Снасці, прылады, якімі абсталявана судна, такелаж. *Карабельная а.* **3.** Тое, што і аснашчэнне (спец.). *А. станкоў.*

АСНА́СЦІЦЬ, -а́шчу, -а́сціш, -а́сціць; -а́шчаны; *зак., што.* **1.** Абсталяваць снасцямі. *А. судна.* **2.** *перан.* Забяспечыць усімі неабходнымі тэхнічнымі сродкамі. *А. народную гаспадарку.* ‖ *незак.* **аснашча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **асна́шчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **аснашчэ́нне,** -я, *н. і* (спец.) **асна́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1 знач.).

АСНА́ШЧАНАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць аснашчэння. *Тэхнічная а. арміі.*

АСНАШЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Сукупнасць сродкаў, якімі што-н. аснашчана. *А. рыбалоўнага судна.*

АСНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *ж.* **1.** Апорная частка прадмета, каркас, на якім трымаюцца астатнія часткі. *А. машыны.* **2.** Ніжняя частка якога-н. прадмета або збудавання, падмурак. *Бетонная а.* **3.** *перан.* Пачатак, узор, тое галоўнае, на чым будуецца што-н., што з'яўляецца сутнасцю чаго-н. *Эканамічная а. сацыяльнага ладу.* **4.** *мн.* Зыходныя, галоўныя палажэнні якой-н. навукі, тэорыі і пад. *Асновы агратэхнікі. Эстэтычныя асновы паэзіі.* **5.** Падоўжныя ніткі ў тканіне. *А. палатна.* **6.** У граматыцы: уся частка слова да канчатка. *А. слова.* ◊ **На аснове** *чаго* — зыходзячы з чаго-н., на падставе чаго-н. **Ляжаць (быць) на аснове** *чаго* — быць асноўным у чым-н. **Класці (пакласці) у аснову** *што,* **браць за аснову** *што* — браць (узяць) у якасці галоўнага, асноўнага. ‖ *прым.* **асноўны,** -ая, -ае (да 5 знач.).

АСНОВАТВО́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ляжыць у аснове, бярэцца за аснову чаго-н., галоўны. *Асноватворныя навуковыя працы.*

АСНО́ЎНЫ[1], -ая, -ае. Найбольш важны, галоўны. *А. закон* (канстытуцыя). *Асноўная работа.* ◊ **У асноўным** — у галоўным, у агульных рысах.

АСНО́ЎНЫ[2] *гл.* аснова.

АСО́БА, -ы, *мн.* -ы, асо́б, *ж.* **1.** Асобны чалавек у грамадстве, індывідуум. *Роля асобы ў гісторыі. Давераная а. Дзеючая а.* (персанаж у тэатры). **2.** Чалавек, які трымае сябе важна, ганарліва; персона. *Дзядзька наш — а.!* **3.** Сукупнасць уласцівасцей пэўнага чалавека, яго характару, паводзін і пад. *Усебаковае развіццё асобы.* **4.** Часцей пра жанчыну, калі не хочуць называць яе імя. *Званіла адна а.* **5.** Граматычная катэгорыя, якая паказвае аднесенасць да таго, хто гаворыць (першая асоба), з кім гаворыць (другая асоба) ці да таго, хто не з'яўляецца ні тым, хто гаворыць, ні субяседнікам (ці да неадушаўлёнага прадмета) (трэцяя асоба). *Асобы дзеяслова.* ◊ **Зацікаўленая асоба** — асоба, якая мае інтэрас да якой-н. справы. **Службовая асоба** — асоба, якая займае пасаду ў дзяржаўнай установе. ‖ *прым.* **асабо́вы,** -ая, -ае (да 5 знач.). *А. займеннік.*

АСО́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* (кніжн.). Асобны арганізм, які існуе самастойна; індывідуум. *А. мужчынскага полу. Разнастайнасць асобін расліннага свету.*

АСО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Адасоблены, самастойны. *Асобнае памяшканне. Ён жыве асобна* (прысл.) *ад бацькоў.* **2.** Некаторы, адзінкавы. *Асобныя заўвагі.*

АСО́БЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае спецыяльныя функцыі, спецыяльнае прызначэнне. *А. аддзел. Асобае даручэнне.* **2.** Адметны, не падобны да іншых, асаблівы. *Асобая думка.*

АСО́Т, -у, *М* асо́це, *м.* Калючая расліна, пустазелле. ‖ *прым.* **асо́тавы,** -ая, -ае.

АСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* асунуцца, -ць.

АСО́ЧВАЦЬ *гл.* асачыць.

АСПЕ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Пункт погляду, з якога разглядаюцца прадметы, паняцці, з'явы. ‖ *прым.* **аспе́ктны,** -ая, -ае.

А́СПІД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род ядавітай змяі. **2.** Злы, каварны чалавек (лаянк.).

А́СПІДНЫ: аспідная дошка — дошка са сланцавага мінералу чорнага колеру, на якой пішуць грыфелем.

АСПІРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто рыхтуецца да навуковай дзейнасці пры вышэйшай навучальнай або навуковай установе. ‖ *ж.* **аспіра́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **аспіра́нцкі,** -ая, -ае.

АСПІРАНТУ́РА, -ы, *ж.* Сістэма падрыхтоўкі кадраў для вышэйшых навучальных і навукова-даследчых устаноў. *Скончыць аспірантуру.*

АСПІРЫ́Н, -у, *м.* Лякарства, якое суцішае боль і паніжае тэмпературу.

АСПРЭ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* аспрэчыць. **2.** *што.* Імкнуцца дасягнуць чаго-н. шляхам спаборніцтва. *А. першае месца па футболу.*

АСПРЭ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Аб'явіць спрэчным, выказаць сваю нязгоду з чым-н. *А. выказванне дакладчыка.* ‖ *незак.* **аспрэ́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСТАЛО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. лаянк.). Дурань, балван, боўдзіла.

АСТАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* (разм.). Пасяліцца, трывала ўладкавацца, абжыцца дзе-н. *А. на новым месцы.* ‖ *незак.* **асталёўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСТА́НКІ, -аў (высок.). Цела нябожчыка або тое, што засталося ад яго цела; прах.

АСТА́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Частка чаго-н., якая засталася як лішак; рэшта. *А. матэрыі. Астаткі абеду.* **2.** *мн.* Тое, што яшчэ зберагло́ся, уцалела. *Расло некалькі бяроз — астаткі даўнейшых прысад.* **3.** *мн.* Адходы якога-н. вытворчага працэсу. *Нафтавыя астаткі.* **4.** Апошняя частка, астача чаго-н. *А. жыцця.* ◊ **Да (без) астатку** — поўнасцю, цалкам. ‖ *прым.* **астаткавы,** -ая, -ае.

АСТА́ТНІ, -яя, -яе. Які яшчэ астаўся ў наяўнасці звыш дадзенага; іншы, апошні. *Узяць астатнія рэчы. Хутка падышлі і астатнія* (наз.). *З астатніх сіл стараўся.*

АСТА́ЦЦА, астану́ся, астане́шся, астане́цца; астанёмся, астаняце́ся, астану́цца; аста́нься; *зак.* Тое, што і застацца. ◊ **Астацца без рук** (разм.) — знемагчыся ад работы рукамі. **Астацца з носам** (разм.) — пацярпець няўдачу. **Астацца ў дурнях** (разм.) — аказацца падманутым. **Астацца ў адной кашулі** (разм.) — страціць усё ў выніку пажару. ‖ *незак.* **астава́цца,** астаю́ся, астае́шся, астае́цца; астаёмся, астаяце́ся, астаю́цца.

АСТА́ЧА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што асталося пасля аддзялення часткі; рэшта, рэшткі чаго-н. **2.** У матэматыцы: велічыня, якая атрымліваецца пры адыманні ад дзялімага здабытку дзельніка на цэлую дзель. *Шэсць дзеліцца на два без астачы.* ◊ **Без астачы** — цалкам, поўнасцю.

А́СТМА, -ы, *ж.* Прыступы задышкі ў выніку хваробы сэрца або бронхаў. *Бранхіяльная а.* (спазмы бронхаў). ‖ *прым.* **астматы́чны,** -ая, -ае (спец.).

АСТМА́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хворы на астму. ‖ *ж.* **астматычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

АСТО́ЙЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Здольнасць судна плаваць, захоўваючы стан раўнавагі. *А. карабля.*

АСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае (спец.). Які валодае астойлівасцю.

АСТО́ЯЦЦА, асто́юся, асто́ішся, асто́іцца; асто́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вадкасць: стаць спакойным, перастаць калыхацца або, утварыўшы асадак, стаць празрыстым, чыстым. *Каламутная вада астоялася.* **2.** Утрымацца на нагах. ‖ *незак.* **асто́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

А́СТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Травяністая садовая дэкаратыўная расліна з буйнымі кветкамі рознай афарбоўкі, звычайна без паху. ‖ *прым.* **астравы,** -ая, -ае.

АСТРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да нябесных цел, напр. *астраарыентацыя, астрафатаграфія;* 2) які мае адносіны да касмічнай прасторы, напр. *астрабатаніка, астрагеалогія, астрафізіка;* 3) які мае адносіны да астраноміі, напр. *астрапрылада.*

АСТРАВО́К, АСТРАВЫ́ *гл.* востраў.

АСТРАКІ́ЗМ -у, *м.* (кніжн.). Выгнанне, ганенне.

АСТРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Вучэнне пра магчымыя сувязі, што існуюць паміж размяшчэннем нябесных свяціл і лёсамі людзей і народаў, пра магчымасць прадказання будучага паводле размяшчэння нябесных зорак. ‖ *прым.* **астралагі́чны,** -ая, -ае.

АСТРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Зорны. *А. свет.*

АСТРАЛЯ́БІЯ, -і, *мн.* -і, -бій, *ж.* Стары геадэзічны (а яшчэ раней — астранамічны) прыбор для вымярэння вуглоў.

АСТРАНА́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па астранаўтыцы. **2.** Тое, што і касманаўт.

АСТРАНА́ЎТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб палётах лятальных апаратаў у сусветнай прасторы; касманаўтыка. ‖ *прым.* **астрана́ўтычны,** -ая, -ае.

АСТРАНО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па астраноміі.

АСТРАНО́МІЯ, -і, *ж.* Навука аб нябесных целах. ‖ *прым.* **астранамі́чны,** -ая, -ае. *Астранамічная лічба* (перан.: надзвычай вялікая).

АСТРАЎЛЯ́НІН, -а, *мн.* -ля́не, -ля́н, *м.* Жыхар вострава. ‖ *ж.* **астраўля́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.*-і, -нак.

АСТРАЎНЫ́ *гл.* востраў.

АСТРО́Г, -а, *М* -ро́зе, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У старажытнасці: горад, абнесены частаколам. **2.** Тое, што і турма (уст.). ‖ *прым.* **астро́жны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *А. рэжым.*

АСТРО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Арыштант, той, хто пасаджаны ў астрог (у 2 знач.), у турму. ‖ *ж.* **астро́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АСТРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца астралогіяй.

АСТРУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -ру́ганы; *зак., што.* Тое, што і абстругаць. ‖ *незак.* **астру́гваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСТРЫГЧЫ, -СЯ *гл.* стрыгчы.

АСТУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і студзіць.

АСТУДЗІ́ЦЬ *гл.* студзіць.

АСТЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* астыць. **2.** Тое, што і стыць, стынуць (у 1 знач.).

АСТЫГМАТЫ́ЗМ -у, *м.* (спец.). Анамалія праламляльнага асяроддзя вока, якая прыводзіць да расплывістасці адлюстравання. ‖ *прым.* **астыгматы́чны,** -ая, -ае.

АСТЫ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які астыў, стаў халодным. *Астылая печ.* **2.** *перан.* Які стаў спакайнейшым, страціў жвавасць, стаў абыякавым да чаго-н.

АСТЫ́ЦЬ *і* **АСТЫ́НУЦЬ,** -ну, -неш, -не; асты́ў, асты́ла; асты́нь; *зак.* **1.** *гл.* стыць. **2.** *перан.* Стаць халодным, абыякавым да каго-, чаго-н. *А. да хакея.* ‖ *незак.* **астыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АСТЭНІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Стан агульнай слабасці арганізма, бяссілле. ‖ *прым.* **астэні́чны,** -ая, -ае.

АСТЭРО́ІД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Малая планета (з дыяметрам ад 1 да 1000 км). ‖ *прым.* **астэро́ідны,** -ая, -ае.

АСУДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які асуджае. *А. позірк.*

АСУДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* асудзіць. **2.** Неадабральнае меркаванне, ганьбаванне, вымова. *У яго голасе чулася а.*

АСУДЗІ́ЦЬ, асуджу́, асу́дзіш, асу́дзіць; асу́джаны; *зак., каго-што.* **1.** Пакараць, вынесці абвінаваўчы прыгавор. *А. злачынцаў.* **2.** Выказаць неадабрэнне, прызнаць заганным, ганебным. *Усе асудзілі яго ўчынак.* **3.** *перан., на што.* Аддаць, пакінуць на волю лёсу (высок.). *А. на голад.* ‖ *незак.* **асуджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **асу́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **асуджэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

АСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апаўзці, асесці. *Грунт асунуўся.* **2.** Паволі апусціцца, зваліцца. *Чалавек асунуўся на зямлю ад слабасці.* **3.** *перан.* Схуднець, змарнець. *Ён з выгляду пастарэў, асунуўся.* ‖ *незак.* **асо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., што.* Ссунуць уніз, абваліць. *А. грунт.* ‖ *незак.* **асо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСУЧА́СНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Зрабіць такім, які больш адпавядаў бы духу сучаснасці. *А. спектакль.* ‖ *незак.* **асуча́сніваць,** -аю, -аеш, -ае.

АСУ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Край булкі свежага хлеба або сухі кавалак хлеба.

АСУША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для асушэння. *А. канал.*

АСУШЫ́ЦЬ, асушу́, асу́шыш, асу́шыць; асу́шаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць сухім. *А. балота. А. вочы* (перастаць плакаць; высок.). *А. слёзы каму-н.* (суцешыць; высок.). **2.** Выпіць тое, што змяшчаецца, знаходзіцца ў чым-н. (разм.). *А. бакал.* ‖ *незак.* **асу́шваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **асуша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **асушэ́нне,** -я, *н. і* **асу́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.); *прым.* **асуша́льны,** -ая, -ае (паводле 1 знач.; спец.). *Асушальныя работы.*

АСФА́ЛЬТ, -у, *М* -льце, *м.* **1.** Чорная смалістая маса для пакрыцця дарог, вуліц, тратуараў і пад. **2.** Дарога, пакрытая такой масай. *Выехалі на а.* ‖ *прым.* **асфа́льтавы,** -ая, -ае.

АСФАЛЬТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Пакрыць (-ываць) асфальтам (у 1 знач.). ‖ *зак.* таксама **заасфальтава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **асфальтава́нне,** -я, *н.*

АСЦЕРАГА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., каго-што.* Берагчыся, засцерагаць сябе ад каго-, чаго-н., пазбягаць чаго-н. *А. прастуды.* ‖ *зак.* **асцерагчы́ся,** -рагу́ся, -ражэ́шся, -ражэ́цца; -ражо́мся, -ражацеся, -рагу́цца; -цяро́гся, -цераглася, -ло́ся.

АСЦЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; -цяро́г, -церагла́, -ло́; -ражы; *зак., каго (што).* Перасцерагчы, папярэдзіць. *А. сябра.* ‖ *незак.* **асцерага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АСЦЁ, -я́, *н., зб.* Доўгія тонкія асцюкі на каласах жыта, ячменю, пшаніцы. ‖ *прым.* **асцёвы,** -ая, -ае.

АСЦЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Доўгі тонкі вусік на каласах жыта, ячменю, пшаніцы. *Ячменныя асцюкі.* ‖ *прым.* **асцюко́вы,** -ая, -ае.

АСЦЮКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Багаты на асцюкі, з асцюкамі. *А. ячмень.* ‖ *наз.* **асцюкава́тасць,** -і, *ж.*

АСЦЯРО́ГА, -і, *ДМ* -розе, *ж.* Асцярожныя адносіны да каго-, чаго-н., ахоўныя меры, каб папярэдзіць якую-н. нечаканасць. *Ішлі з асцярогай.*

АСЦЯРО́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і асцярожны. ‖ *наз.* **асцяро́жлівасць,** -і, *ж.*

АСЦЯРО́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Дзейнічаць з асцярогай, быць асцярожным. *Яна надта асцярожнічае.*

АСЦЯРО́ЖНЫ, -ая, -ае. Уважлівы, акуратны; які дзейнічае з асцярогай. *А. стук у дзверы. Асцярожна!* (прысл.; будзь уважлівым, пагражае небяспека). ‖ *наз.* **асцяро́жнасць,** -і, *ж.*

АСЫ́ПАК, -пку, *м.* (спец.). Тое, што асыпалася з гары ў выніку разбурэння пароды.

АСЫ́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* Апасці; абваліцца. *Лісце даўно асыпалася.* ‖ *незак.* **асыпа́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **асыпа́нне,** -я, *н.*

АСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; асы́п; -паны; *зак., каго-што.* Тое, што і абсыпаць. ‖ *незак.* **асыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АСЭНСАВА́НЫ, -ая, -ае. Разумны, свядомы. *А. адказ. Асэнсавана* (прысл.) *каменціраваць падзеі.* ‖ *наз.* **асэнсава́насць,** -і, *ж.*

АСЭНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* Усвядоміць, зразумець сэнс, значэнне чаго-н. *А. гістарычныя падзеі.* ‖ *незак.* **асэнсо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **асэнсава́нне,** -я, *н. і* **асэнсо́ўванне,** -я, *н.*

АСЭ́САР, -а, *м.*: **кале́жскі асэ́сар** — у царскай Расіі: цывільны чын 8 класа, а таксама асоба, якая мела гэты чын. ‖ *прым.* **асэ́сарскі,** -ая, -ае.

АСЯВЫ́ *гл.* восьˡ.

АСЯГНУ́ЦЬ, -ну́, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -ну́ць; -ні́; *зак., што.* Ахапіць, акінуць, спасцігнуць. *А. вокам прасторы.*

АСЯДА́ННЕ, АСЯДА́ЦЬ *гл.* асесці.

АСЯДЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *гл.* сядлаць. **2.** *перан., каго-што.* Сесці верхам на каго-, што-н. (разм.). *Хлапчук спрытна асядлаў бервяно.* **3.** *перан., каго (што).* Поўнасцю падпарадкаваць сабе (разм.). *Усіх у сям'і асядлала.* **4.** *перан., што.* Заняць, захапіць (спец.). *Пяхота асядлала важную дарогу.*

АСЯЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* **1.** Тачыльны камень, брусок. **2.** Камень для выпрабавання каштоўных металаў. **3.** *перан.* Сродак праверкі каго-, чаго-н. *Гэта будоўля — а. для маладога спецыяліста.*

АСЯНІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́ць; -нёны; *зак., каго* (высок.). Прыйсці, раптам з'явіцца (пра ідэю, удалую думку). *Асяніла нечаканая ідэя.* ‖ *незак.* **асяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АСЯРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Сярэдняя, больш мяккая частка ствала або сцябла; сарцавіна. **2.** Унутраная, сярэдняя частка чаго-н. *А. электрамагніта.* **3.** *перан.* Цэнтр чаго-н. *А. падзей.* ‖ *прым.* **асяро́дкавы,** -ая, -ае *і* **асяро́дачны,** -ая, -ае.

АСЯРО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Сукупнасць прыродных або сацыяльных умоў, у якіх існуюць якія-н. арганізмы, жывуць і дзейнічаюць людзі. *Сацыяльнае а. Навакольнае а.* **2.** Група людзей, звязаных агульнасцю ўмоў існавання, заняткаў і пад. *Рабочае а. сяброў.* ‖ *прым.* **асяро́ддзевы,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Асяроддзевыя фактары.*

АСЯТРО́ВЫ *гл.* асетр *і* асяцёр.

АСЯТРЫ́НА, -ы, *ж.* Мяса асятра як ежа. ‖ *прым.* **асятры́нны,** -ая, -ае.

АСЯЦЁР, асятра́, *мн.* асятры́, асятро́ў, *м.* Тое, што і асетр. ‖ *прым.* **асятро́вы,** -ая, -ае.

АСЯ́ЧЫ *і* (радзей) **АСЕ́КЧЫ,** асяку́, асячэ́ш, асячэ́; асячо́м, асечаце́, асяку́ць; асе́к, -кла; асячы́; асе́чаны; *зак., каго-што.* Тое, што і абсячы (абсекчы). ‖ *незак.* **асяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АСЯЧЫ́СЯ *і* (радзей) **АСЕ́КЧЫСЯ,** асяку́ся, асячэ́шся, асячэ́цца; асячо́мся, асечаце́ся, асяку́цца; асе́кся, -клася; асячы́ся; *зак.* **1.** Нечакана спыніць гаворку, запнуцца. *Яна раптам асеклася, пачырванела.* **2.** Пацярпець няўдачу ў чым-н. ‖ *незак.* **асяка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АТ, *выкл.* **1.** Пры перадачы рашучасці, адчаю. — *Ат, усё роўна!* **2.** Пры перадачы бесклапотнасці. — *Ат, што пра тое казаць.* **3.** Пры выказванні нязгоды, адмаўлення. — *Ат, не крывіце душой.* **4.** Пры выказванні прыкрасці, незадаволенасці. — *Ат, знайшлі каго слухаць!*

АТА́БАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Уладкавацца дзе-н., размясціцца. *Атабарыліся за лесам, абжыліся.* ‖ *незак.* **ата́барвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АТА́ВА, -ы, *ж.* Трава, што вырасла ў той жа год на месцы скошанай. ‖ *прым.* **ата́ўны,** -ая, -ае.

АТАВА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Атрымаць належны тавар, а таксама ўвогуле купіць што-н. ‖ *незак.* **атава́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АТАВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак. што* (спец.). Выдаць ці атрымаць тавар (як выкананне якога-н. абавязацельства). ‖ *незак.* **атава́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

АТАВІ́ЗМ, -у, *м.* Праяўленне ў патомкаў прыкмет, што былі ўласцівы яго аддаленым продкам (звычайна пра з'явы выраджэння, ненармальнасці). ‖ *прым.* **атавісты́чны,** -ая, -ае. *Атавістычныя праяўленні.*

АТА́КА, -і, *ДМ* ата́цы, *мн.* -і, ата́к, *ж.* **1.** Імклівы напад войск на праціўніка. *Адбіць атаку.* **2.** *перан.* Рашучы наступ (у спрэчцы, у гульні і пад.).

АТАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Пайсці (ісці) у атаку. *А. праціўніка.*

А́ТАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Найдрабнейшая часцінка хімічнага элемента, якая складаецца з ядра і электронаў. *А. кіслароду. Расшчапленне атама.* ‖ *прым.* **а́тамны,** -ая, -ае *і* **атама́рны,** -ая, -ае. *Атамная вага. Атамная энергія. Атамная бомба. Атамная электрастанцыя. Атамнае ядро. Атамарны кіслярод.*

АТАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ваенна-адміністрацыйная пасада ў казацкіх абласцях і войсках. *Казацкі а. Цярпі, казак, атаманам будзеш* (прымаўка). **2.** *перан.* Важак якой-н. банды, шайкі і пад. *А. разбойнікаў.* ‖ *прым.* **атама́нскі,** -ая, -ае.

АТАМА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Шырокая мяккая канапа з падушкамі замест спінкі і з валікамі па баках.

АТА—АТЭ

АТАМА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* атам. **2.** Дробны, няцэласны (кніжн.). ‖ *наз.* **атама́рнасць**, -і, *ж.*

АТАМАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна з рухавіком, які працуе на атамнай энергіі.

АТАМІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да вучэння аб атамах. *Атамістычная тэорыя.*

А́ТАМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучоны, спецыяліст у галіне атамнай энергіі.

А́ТАМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Фізік — спецыяліст па атамнай энергіі.

АТА́РА, -ы, *мн.* -ы, ата́р, *ж.* Вялікі гурт авечак. *Калгасная а.*

АТАРАПЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Разгублены, збянтэжаны. *А. позірк.* ‖ *наз.* **атарапе́ласць**, -і, *ж.*

АТАРАПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Разгубіцца, збянтэжыцца ад нечаканасці, спалоху. *А. ад страху.*

АТА́ЎНЫ *гл.* атава.

АТАШЭ́, *нескл., м.* Службовая асоба пры дыпламатычным прадстаўніцтве, якая з'яўляецца спецыялістам-кансультантам у якой-н. галіне. *Гандлёвы а.*

АТАЯСА́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго-што* (кніжн.). Тое, што і атоесніць. ‖ *незак.* **атаяса́мліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **атаяса́мліванне**, -я, *н.*

А́ТЛАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зборнік табліц, геаграфічных карт і пад. *Геаграфічны а. Заалагічны а.*

АТЛА́С, -у, *м.* Шаўковая гладкая бліскучая тканіна. *Чырвоны а.* ‖ *прым.* **атла́сны**, -ая, -ае. *Атласная папера* (тоўстая і бліскучая). *Атласная скура*(перан.: мяккая, далікатная).

АТЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спартсмен, які займаецца атлетыкай. **2.** Пра чалавека моцнага целаскладу, вялікай фізічнай сілы. ‖ *прым.***атлеты́чны**, -ая, -ае. *А. склад цела.*

АТЛЕТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Моцны і прыгожы склад цела. **2.** Тое, што і культурызм. *Займацца атлетызмам.*

АТЛЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сістэма спартыўных практыкаванняў, якія патрабуюць рознабаковай фізічнай падрыхтоўкі. *Лёгкая а.* (від спорту — бег, хадзьба, скачкі, кіданне кап'я, дыска і пад.). *Цяжкая а.* (від спорту — падняцце цяжару: штангі, гір і пад.). ‖ *прым.* **атлеты́чны**, -ая, -ае.

АТЛУСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў прыметна тлустым. *А. мужчына. Дыета для атлусцелых* (наз.).

АТЛУСЦЕ́ННЕ, АТЛУСЦЕ́ЦЬ *гл.* тлусцець.

АТМАСФЕ́РА, -ы, *ж.* **1.** Газападобная абалонка Зямлі і некаторых іншых планет. *Зямная а.* **2.** *перан.* Навакольныя ўмовы, абставіны, асяроддзе. *А. даверу. А. дружбы і супрацоўніцтва.* **3.** Адзінка вымярэння ціску газаў. *Ціск у сто атмасфер.* ‖ *прым.* **атмасфе́рны**, -ая, -ае.

АТО́ЕСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (кніжн.). Прызнаць тоесным. *А. два паняцці.* ‖ *незак.* **атаясня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **атаясне́нне**, -я, *н.*

АТО́ЖЫЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* **1.** Малады парастак расліны. *Каля дрэва з'явілася многа атожылкаў.* **2.** Адгалінаванне рудаснай жылы. **3.** *перан.* Пра патомка, нашчадка. *Дзеці, унукі — нашы атожылкі.* ‖ *прым.* **ато́жылкавы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

АТО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каралавы востраў кольцападобнай формы. ‖ *прым.* **ато́лавы**, -ая, -ае.

АТО́ПКІ, -аў, *адз.* -пак, -пка, *м.* Старыя зношаныя чаравікі, боты і пад.

АТО́СЫ, ато́с, *адз.* ато́са, -ы, *ж.* Драцяныя з жалезных прутоў або раменныя цяжы, што ідуць ад верхняга канца аглоблі да загваздкі. ‖ *прым.* **ато́сны**, -ая, -ае.

АТРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяльная вайсковая група. *А. маракоў.* **2.** Група людзей, аб'яднаных для сумеснай дзейнасці. *Санітарны а.* **3.** У сістэматыцы жывёл: падраздзел класа. *А. грызуноў.* ‖ *прым.* **атра́дны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

АТРАКЦЫЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Эфектны цыркавы або эстрадны нумар. **2.** Устройства для забаў у месцах масавых гулянняў, напр., каруселі, гушкалкі і пад. ‖ *прым.* **атракцыённы**, -ая, -ае.

АТРА́МАНТ, -у, *М* -нце, *м.* (уст.). Тое, што і чарніла.

АТРАПА́ЦЬ, атраплю́, атрэ́плеш, атрэ́пле; атрапі́; атрапа́ны; *зак., што.* Тое, што і абтрапаць. ‖ *незак.* **атрэ́пваць**, -аю, -аеш, -ае.

АТРАСА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* атрэсціся, -ці.

АТРАФІ́РАВАНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які атрафіраваўся, страціў жыццяздольнасць. *А. орган.*

АТРАФІ́РАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Падвергнуцца (-вяргацца) атрафіі. *Атрафіраваліся мышцы.*

АТРАФІ́Я, -і, *ж.* Страта жыццяздольнасці, знясіленне, змяншэнне якога-н. органа. *А. мышцы. А. сумлення* (перан.).

АТРУСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., атру́сіцца; *зак.* Нарадзіць трусянят (пра труску).

АТРУ́ТА, -ы, *ДМ* -ру́це, *ж.* Ядавітае рэчыва. *А. для мух.*

АТРУ́ТНЫ, -ая, -ае. Які выклікае атручэнне, ядавіты. *Атрутнае рэчыва.*

АТРУЦІ́ЦЦА, -учу́ся, -у́цішся, -у́ціцца; *зак.* **1.** Скончыць самагубствам, прыняўшы атруту, ядавітае рэчыва. **2.** Захварэць або памерці ў выніку ўздзеяння на арганізм атрутнага рэчыва. *А. грыбамі.* ‖ *незак.* **атру́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **атру́чванне**, -я, *н.* і **атручэ́нне**, -я, *н.*

АТРУЦІ́ЦЬ, -учу́, -у́ціш, -у́ціць; -у́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Загубіць атрутай або зрабіць шкоду чым-н. ядавітым. *А. арганізм гарэлкай.* **2.** *што.* Прымяшаць да чаго-н. атруту. *А. ваду.* **3.** *перан., каго-што.* Аказаць дрэнны ўплыў на каго-, што-н. *А. душы людзей.* **4.** *перан., што.* Пазбавіць радасці, весялосці. *Хцівасць атруціла яе жыццё.* ‖ *незак.* **атру́чванне**, -я, *н.* і **атручэ́нне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

АТРЫБУ́Т, -а, *М* -у́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Неабходная, пастаянная прымета, уласцівасць чаго-н., прыналежнасць (кніжн.). **2.** У граматыцы: тое, што і азначэнне.‖ *прым.* **атрыбуты́ўны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

АТРЫМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Асоба або ўстанова, што атрымліваюць якія-н. адрасаваныя ім капітоўнасці, грузы і пад. *А. тавараў.* ‖ *ж.* **атрыма́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АТРЫМА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** З'явіцца ў выніку чаго-н., выйсці. *На здымку ён атрымаўся надта прыгожы. Раман атрымаўся цікавы. З яго атрымаецца добры спецыяліст.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Здарыцца, адбыцца як вынік чаго-н. *Атрымалася непрыемнасць.* ‖ *незак.* **атры́млівацца**, -аюся, -аешся, -аецца і **атрымо́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; атры́маны; *зак.* **1.** *каго-што.* Узяць, набыць тое, што прысылаюць, даюць, прапаноўваюць, уручаюць, прысвойваюць. *А. пісьмо. А. зарплату. А. падзяку. А. кватэру. А. вучонае званне.* **2.** *што.* Прыняць да выканання, набыць права на выкананне чаго-н. *А. загад. А. слова.* **3.** *што.* Здабыць, вынайсці ў працэсе пошукаў. *А. бензін з нафты.* **4.** *што.* Зазнаць, адчуць. *А. задавальненне.* **5.** *што.* Захварэць на што-н. *А. насмарк.* **6.** *што.* Стаць шырока вядомым. *А. прызнанне.* **7.** Аказацца пабітым (разм.). *А. па руках. А. на арэхі* (перан.). ‖ *незак.* **атры́мліваць**, -аю, -аеш, -ае і **атрымо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖*наз.* **атрыма́нне**, -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

АТРЭ́П'Е, -я, *н., зб.* **1.** Адходы, якія атрымліваюцца пры трапанні льну, пянькі. *Сабраць а.* **2.** Старое, зношанае адзенне. *Хадзіць у атрэп'і.*

АТРЭ́СЦІ, атрасу́, атрасе́ш, атрасе́; атрасём, атрасяце́, атрасу́ць; атро́с, атрэ́сла; атрасі́; атрэ́сены; *зак., што.* Трасучы, ачысціць, зняць што-н.; абкалаціць, абабіць. *А. снег з ботаў. А. яблыню. Атрасуць свой сон ля́сы* (перан.). ‖ *незак.* **атраса́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

АТРЭ́СЦІСЯ, атрасу́ся, атрасе́шся, атрасе́цца; атрасёмся, атрасяце́ся, атрасу́цца; атро́сся, атрэ́слася; атрасі́ся; *зак.* Вытрасаючы што-н., ачысціцца ад чаго-н. *А. ад пылу.* ‖ *незак.* **атраса́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АТУ́, *выкл.* (спец.). Каманда сабакам на паляванні, якая азначае: бяры, лаві, хапай. *Ату яго!*

АТУЛІ́ЦЦА, атулю́ся,ату́лішся, ату́ліцца; *зак.* **1.** Ахінуцца, агарнуцца з усіх бакоў. *А. хусткай.* **2.** *перан.* Абвалачыся тым, што сцелецца. *Сівым туманам атулілася балота.* ‖ *незак.* **атуля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца і **ату́львацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

АТУЛІ́ЦЬ, атулю́, ату́ліш, ату́ліць; ату́лены; *зак., каго-што.* **1.** Ахінуць, агарнуць з усіх бакоў. *А. коўдраю.* **2.** *перан.* Абвалачы чым-н. *Цішыня атуліла вёску.* ‖ *незак.* **атуля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е і **ату́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

АТУПЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў здольнасць разумець што-н., разважаць. *Атупелая галава.* ‖ *наз.* **атупе́ласць**, -і, *ж.*

АТУПЕ́ЦЬ *гл.* тупець.

АТУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Тое, што і тухнуць[1]. *Агонь атухае. Атухаюць сілы* (перан.).

АТУ́ХНУЦЬ *гл.* тухнуць[1].

АТУШЫ́ЦЬ *гл.* тушыць[1].

АТЫНКАВА́ЦЬ *гл.* тынкаваць.

АТЫНКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** Тое, што і тынк. **2.** Тое, што і тынкоўка.

АТЫНКО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і тынкоўшчык. ‖ *ж.* **атынко́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АТЫЧКАВА́ЦЬ *гл.* тычкаваць.

АТЭІ́ЗМ, -у, *м.* Адмаўленне існавання Бога, адказ ад рэлігійных вераванняў; бязбожжа. ‖ *прым.* **атэісты́чны**, -ая, -ае.

АТЭІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік атэізму. ‖ *ж.* **атэі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **атэі́сцкі**, -ая, -ае.

АТЭ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Гасцініца (звычайна пра замежныя гасцініцы). ‖ *прым.* **атэ́льны**, -ая, -ае.

АТЭЛЬЕ́, *нескл., н.* **1.** Майстэрня для пашыву адзення, абутку, рамонту бытавой тэхнікі. *Тэлевізійнае а. А. мод. Пашыць паліто ў а.* **2.** Майстэрня мастака, фатографа, скульптара.

АТЭРАСКЛЕРО́З, -у, *м.* Захворванне сардэчна-сасудзістай сістэмы. ‖ *прым.* **атэрасклераты́чны**, -ая, -ае.

АТЭСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго (што).* Даць, даваць водзыў, характарыстыку, рэкамендацыю каму-н. (кніжн.). *А. агранома як выдатнага работніка.* **2.** *каго (што).* Прысвоіць (-войваць) званне каму-н. **3.** *каго-што.* Ацаніць

(ацэньваць) чые-н. веды, паставіўшы якую-н. адзнаку. *А. вучняў за чэрць года.* ‖ *наз.* **атэстацыя**, -і, *ж.*; *прым.* **атэстацыйны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *Атэстацыйная камісія.*

АТЭСТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Афіцыйны дакумент аб заканчэнні сярэдняй навучальнай установы, аб прысваенні звання. *А. сталасці. А. прафесара.* **2.** Дакумент на права атрымання ваеннаслужачым грашовага, харчовага і інш. забеспячэння. **3.** Дакумент, які пацвярджае пародзістасць свойскай жывёлы. ‖ *прым.* **атэстатны**, -ая, -ае.

АТЭСТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* атэставаць. **2.** Ацэнка, характарыстыка, якая даецца каму-, чаму-н. *А. вучняў за паўгоддзе.* ‖ *прым.* **атэстацыйны**, -ая, -ае.

АЎЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паселішча (на Каўказе і ў Сярэдняй Азіі). ‖ *прым.* **аўльны**, -ая, -ае.

А́ЎГІЕВЫ: аўгіевы стайні — пра вельмі запушчанае памяшканне або пра справы, якія знаходзяцца ў крайнім беспарадку.

АЎДАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў удаўцом (удавою). *А. чалавек.* ‖ *наз.* **аўдавеласць**, -і, *ж.*

АЎДАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць удаўцом або ўдавою.

АЎДЫЕ́НЦЫЯ, -і, *ж.* Афіцыйны прыём у высокапастаўленай дзяржаўнай асобы. *Даць аўдыенцыю.*

АЎДЫТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Памяшканне для чытання лекцый. **2.** *зб.* Слухачы лекцыі, даклада і пад. *Студэнцкая а.* ‖ *прым.* **аўдыторны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

АЎКЦЫЁН, -у, *м.* Публічны продаж маёмасці, калі пакупнікам становіцца той, хто дасць большую суму. *Прадаць з аўкцыёну.* ‖ *прым.* **аўкцыённы**, -ая, -ае. *А. продаж.*

А́ЎРА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Ззянне вакол галавы, цела, якое паказваецца як німб, арэол і ўяўляецца як праява душы, духу. **2.** У парапсіхалогіі: тое, што і біяполе.

АЎРА́Л, -у, *м.* **1.** Спешная сумесная работа на марскім судне, у якой удзельнічае ўвесь асабовы склад карабля. **2.** *перан.* Вельмі спешная работа ўсяго калектыву, выкліканая кепскай арганізацыяй справы (разм.). ‖ *прым.* **аўральны**, -ая, -ае.

АЎСТРАЛІ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -лі́ец, -лі́йца, *м.* **1.** Назва карэннага насельніцтва Аўстраліі. **2.** Агульная назва ўсяго сучаснага насельніцтва Аўстраліі. ‖ *ж.* **аўстралійка**, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -ліек. ‖ *прым.* **аўстралійскі**, -ая, -ае.

АЎСТРЫ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -ры́ец, -ры́йца, *м.* Народ германскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Аўстрыі. ‖ *ж.* **аўстрыйка**, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рыек. ‖ *прым.* **аўстрыйскі**, -ая, -ае.

АЎСЮ́К, -у́, *м.* Расліна сямейства злакавых, падобная на авёс. ‖ *прым.* **аўсюковы**, -ая, -ае.

АЎСЯ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Крылатае насякомае, якое жыве ўсяго некалькі дзён; падзёнка. *Рыба добра бярэцца на аўсянікаў.*

АЎСЯ́НІЦА, -ы, *ж.* Кармавая расліна з сямейства злакавых. *А. лугавая.* ‖ *прым.* **аўсянічны**, -ая, -ае.

АЎСЯ́НІШЧА, -а, *н.* Поле, з якога сабраны авёс або на якім папярэдняй культурай быў авёс. *Араць а.*

АЎСЯ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Аўсяныя крупы або каша з такіх круп. *Наварыць аўсянкі.*

АЎСЯ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пеўчая птушка з атрада вераб'іных. *Чаротная а.* ‖ *прым.* **аўсянкавы**, -ая, -ае.

АЎСЯ́НЫ *гл.* авёс.

АЎТ, а́ўта, *М* а́ўце, *м.* **1.** У спартыўных гульнях: становішча, калі мяч (шайба) аказваецца за межамі гульнявога поля, пляцоўкі. **2.** У боксе: вокрык суддзі, які азначае, што баксёр накаўціраваны.

АЎТА...[1] Скарачэнне ў знач.: 1) аўтаматычны, напр. *аўтазборка, аўтарэзка;* 2) самаходны, напр. *аўтаплуг, аўтадрызіна.*

АЎТА...[2] Скарачэнне ў знач. аўтамабільны, напр. *аўтакалона, аўтапрабег, аўтабаза.*

АЎТА...[3] Скарачэнне ў знач. свой, сама-, напр. *аўтагравюра, аўтапартрэт, аўтабіяграфія.*

АЎТАБА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ба́з, *ж.* Аўтатранспартнае прадпрыемства са стаянкамі для машын і майстэрнямі для рамонту. ‖ *прым.* **аўтабазаўскі**, -ая, -ае (разм.).

АЎТАБІЯГРАФІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе элементы аўтабіяграфіі. *А. раман.* ‖ *наз.* **аўтабіяграфічнасць**, -і, *ж.*

АЎТАБІЯГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Апісанне свайго жыцця. ‖ *прым.* **аўтабіяграфічны**, -ая, -ае.

АЎТАБЛАКІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Аўтаматычная сістэма сігналізацыі для рэгулявання руху паяздоў. ‖ *прым.* **аўтаблакіровачны**, -ая, -ае.

АЎТАГЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.): **аўтагенная зварка, аўтагеннае рэзанне** — тое, што і газавая зварка, газавае рэзанне.

АЎТАГУЖАВЫ́, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да аўтамабільных і гужавых перавозак. *А. транспарт.*

АЎТАДАРО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да будаўніцтва і абслугоўвання аўтамабільных дарог. *А. тэхнікум.*

АЎТАДРЫЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -зі́н, *м.* Дрызіна з рухавіком унутранага згарання. ‖ *прым.* **аўтадрызінны**, -ая, -ае.

АЎТАЗАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтамабільны завод. ‖ *прым.* **аўтазаводскі**, -ая, -ае *і* **аўтазаводскі́**, -а́я, -о́е.

АЎТАКА́РЫ, -аў. Самаходныя цялежкі з рухавіком унутранага згарання для перавозкі грузаў на невялікія адлегласці. ‖ *прым.* **аўтакарны**, -ая, -ае.

АЎТАКЛА́Ў, -ла́ва, *мн.* -ла́вы, -ла́ваў, *м.* Герметычная пасудзіна для награвання чаго-н. пад высокім ціскам, ужыв. для ажыццяўлення розных фізіка-хімічных працэсаў. ‖ *прым.* **аўтаклаўны**, -ая, -ае.

АЎТАМАБІЛІ́ЗМ, -у, *м.* Аўтамабільная справа; аўтамабільны спорт.

АЎТАМАБІЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца аўтамабілізмам. ‖ *ж.* **аўтамабілістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **аўтамабілісцкі**, -ая, -ае.

АЎТАМАБІ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Самаходны транспартны сродак з рухавіком унутранага згарання для перавозкі грузаў і пасажыраў па безрэйкавых дарогах. *Легкавы а. Грузавы а.* ‖ *прым.* **аўтамабільны**, -ая, -ае. *А. транспарт* (аўтамабілі, аўтобусы і пад.).

АЎТАМА́Т, -а, *М* -ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Апарат (машына, прыбор і пад.), які самастойна выконвае шэраг паслядоўных аперацый без непасрэднага ўдзелу чалавека. *Станок-а. Тэлефон-а.* **2.** Від аўтаматычнай стралковай зброі. ‖ *прым.* **аўтама́тны**, -ая, -ае. *Аўтаматная стральба.*

АЎТАМАТРЫ́СА, -ы, *мн.* -ы, -ры́с, *ж.* (спец.). Чыгуначны вагон з уласным рухавіком.

АЎТАМА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рабочы, які абслугоўвае аўтамат (у 1 знач.). **2.** Баец, узброены аўтаматам (у 2 знач.). ‖ *ж.* **аўтама́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

АЎТАМАТЫЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* Стаць (станавіцца) аўтаматычным. ‖ *наз.* **аўтаматыза́цыя**, -і, *ж.*

АЎТАМАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Укараніць (-няць) аўтаматы (у 1 знач.) у вытворчасць. **2.** Зрабіць (рабіць) аўтаматычным. *Аўтаматызаваныя рухі.* ‖ *наз.* **аўтаматыза́цыя**, -і, *ж.*

АЎТАМАТЫ́ЗМ, -у, *ж.* Механічнасць, міжвольнасць дзеянняў або рухаў.

АЎТАМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Галіна навукі і тэхнікі, якая распрацоўвае тэорыю і метады аўтаматызацыі вытворчых працэсаў. **2.** Сукупнасць механізмаў, прыстасаванняў, якія дзейнічаюць аўтаматычна.

АЎТАМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца аўтаматам або ажыццяўляецца пры дапамозе аўтамата (у 1 знач.). *А. тормаз. Дзверы зачыняюцца аўтаматычна* (прысл.). **2.** Механічны, міжвольны. *Аўтаматычныя рухі.* ‖ *наз.* **аўтаматы́чнасць**, -і, *ж.*

АЎТАМАШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* Тое, што і аўтамабіль.

АЎТАНО́МІЯ, -і, *ж.* Самакіраванне, незалежнасць у кіраванні.

АЎТАНО́МНЫ, -ая, -ае. Які карыстаецца аўтаноміяй. *Аўтаномная вобласць.* ‖ *наз.* **аўтано́мнасць**, -і, *ж.*

АЎТАПАГРУ́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Самаходная машына для пагрузкі, разгрузкі і перавозкі грузаў на невялікія адлегласці.

АЎТАПА́ІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Спецыяльная ўстаноўка з аўтаматычнай падачай вады для паення жывёлы. *А. для кароў.*

АЎТАПАРТРЭ́Т, -а, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Партрэт, напісаны з самога сябе.

АЎТАПІЛО́Т, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для аўтаматычнага кіравання лятальным апаратам. ‖ *прым.* **аўтапіло́цкі**, -ая, -ае.

А́ЎТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто піша кнігі, стварае музыку, распрацоўвае праекты і пад. *А. рамана. А. сімфоніі. А. праекта.* ‖ *прым.* **а́ўтарскі**, -ая, -ае.

АЎТА́РКІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Палітыка некаторых дзяржаў, накіраваная на стварэнне замкнутай нацыянальнай гаспадаркі, адасобленай ад эканомікі іншых дзяржаў. ‖ *прым.* **аўтаркты́чны**, -ая, -ае.

А́ЎТАРСТВА, -а, *н.* Прыналежнасць твора аўтару. *Устанавіць а.*

АЎТАРУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Прылада для пісьма, у якой чарніла з унутранага рэзервуара аўтаматычна падаецца да пяра.

АЎТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Адобрыць (адабраць), ухваліць (-ляць) форму, від свайго твора, вынаходства (для ўзнаўлення, выдання і пад.). *Аўтарызаваны пераклад.*

АЎТАРЫТА́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Заснаваны на безагаворачным падпарадкаванні ўладзе, дыктатуры. *А. рэжым.* ‖ *наз.* **аўтарыта́рнасць**, -і, *ж.*

АЎТАРЫТЭ́Т, -а *і* -у, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Агульнапрызнанае значэнне, уплыў. *Заваяваць а.* **2.** -а. Асоба, якая карыстаецца павагай, прызнаннем. *Буйны а. у фізіцы.*

АЎТАРЫТЭ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца аўтарытэтам. *А. вучоны.* **2.** Які заслугоўвае бясспрэчнае давер'е. *Аўтарытэтная думка.* **3.** Які не дапускае пярэчання. *А. тон. А. палітык.* ‖ *наз.* **аўтарытэ́тнасць**, -і, *ж.*

АЎТАРЭФЕРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткі пераказ якога-н. даследавання, напісаны самім аўтарам. *А. дысертацыі.*

АЎТАСТО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне для аўтаматычнага спынення поезда. ‖ *прым.* **аўтасто́пны**, -ая, -ае.

АЎТАСТРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ра́д, *ж.* Дарога для аўтамабільнага руху без папя-

рочных наземных пераездаў. ‖ *прым.* **аўтастрадны**, -ая, -ае.

АЎТАСЧЭПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* Прыстасаванне для аўтаматычнай счэпкі вагонаў. ‖ *прым.* **аўтасчэпачны**, -ая, -ае.

АЎТАТРАКТАРНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вытворчасці аўтамабіляў і трактароў. *Аўтатрактарная прамысловасць.*

АЎТАТРАНСПАРТ, -у, *М* -рце, *м.* Аўтамабільны транспарт. ‖ *прым.* **аўтатранспартны**, -ая, -ае.

АЎТАХТОННЫ, -ая, -ае (спец.). Тое, што і абарыгенны (*гл.* абарыген); карэнны, мясцовы.

АЎТАХТОНЫ, -аў, *адз.* -тон, -а, *м.* (кніжн.) **1.** Абарыгены; карэнныя, мясцовыя жыхары. **2.** Расліны або жывёлы, якія ўзніклі і працягваюць існаваць у дадзенай мясцовасці.

АЎТАЦЫСТЭРНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Аўтамабіль-цыстэрна.

АЎТОБУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шматмесны аўтамабіль для перавозкі пасажыраў. *Аўтобусы далёкіх рэйсаў.* ‖ *прым.* **аўтобусны**, -ая, -ае.

АЎТОГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тэкст твора, напісаны рукой аўтара. *А. паэмы «Курган».* **2.** Уласнаручны, звычайна памятны, надпіс ці подпіс. *Узяць а. у вядомага артыста.* ‖ *прым.* **аўтаграфічны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

АЎТОЛ, -у, *м.* Змазачнае масла для аўтамабільных і трактарных рухавікоў. ‖ *прым.* **аўтолавы**, -ая, -ае.

АЎТОРАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Другі дзень тыдня. ‖ *прым.* **аўторкавы**, -ая, -ае.

АЎТСАЙДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен або спартыўная каманда, што займаюць у спаборніцтве адно з апошніх месц і не маюць шанцаў на перамогу. ‖ *прым.* **аўтсайдэрскі**, -ая, -ае.

АЎТЭНТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Арыгінал чаго-н., не копія.

АЎТЭНТЫЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які адпавядае арыгіналу, правільны, сапраўдны. *А. тэкст.* ‖ *наз.* **аўтэнтычнасць**, -і, *ж.*

АЎЦАБЫК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Млекакормячая жывёліна з прыметамі барана і быка.

АЎЦАМАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (спец.). Авечка, якая дае прыплод.

АЎЧАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Работнік, які даглядае авечак.

АЎЧАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Парода дужых сабак, якія выкарыстоўваюцца для вартаўнічай і вышуковай службы.

АЎЧАРНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Хлеў для авечак, авечнік. *Калгасная а.*

АЎЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Выробленая авечая шкура. *Кажух з аўчын.* ‖ *памянш.* **аўчынка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* *А. вырабу не варта* (аб справе, якая не апраўдвае клопатаў). ‖ *прым.* **аўчынны**, -ая, -ае.

АФАРБАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* фарбавацца, -ць.

АФАРБОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* фарбаваць. **2.** Колер або спалучэнне колераў. *Прыгожая а. птушкі.* **3.** *перан.* Сэнсавае, выразнае адценне чаго-н. *Стылістычная а. слова.*

АФАРМІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Работнік па афармленню чаго-н. ‖ *ж.* **афарміцельніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **афарміцельскі**, -ая, -ае.

АФАРМЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* аформіцца, -ць. **2.** Знешні выгляд, форма чаго-н. *А. вітрын магазіна. Святочнае а. горада.*

АФАРМЛЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* аформіцца, -ць.

АФАРЫЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткае трапнае выслоўе. ‖ *прым.* **афарыстычны**, -ая, -ае.

АФАРЫСТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* афарызм. **2.** Які змяшчае ў сабе афарызм. *А. стыль. Афарыстычная мова.* ‖ *наз.* **афарыстычнасць**, -і, *ж.*

АФГАНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Асноўнае насельніцтва Афганістана. ‖ *ж.* **афганка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **афганскі**, -ая, -ае.

АФЕКТ, -у, *М* -кце, *м.* (кніжн.). Стан моцнага ўзбуджэння і страта самакантролю. ‖ *прым.* **афектыўны**, -ая, -ае.

АФЕКТАВАНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Прасякнуты афектацыяй, з афектацыяй. *А. тон.* ‖ *наз.* **афектаванасць**, -і, *ж.*

АФЕКТАЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Ненатуральная, звычайна наўмысная ўзбуджанасць у паводзінах, у маўленні.

АФЕРА *гл.* афёра.

АФЕРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца афёрамі, прайдзісвет. ‖ *ж.* **аферыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

АФЁРА *і* **АФЕРА**, -ы, *ж.* Рызыкоўная, нядобрасумленная справа, дзеянне з мэтай нажывы, выгады.

АФІЦАР'Ё, -я, *н., зб.* (разм. пагард.). Афіцэры. *Гітлераўскае а. шукала спажывы.*

АФІЦЫЁЗ, -а, *м.* (кніжн.). Афіцыёзны орган друку.

АФІЦЫЁЗНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які фармальна не звязаны з урадам, але на справе праводзіць яго погляды. *А. орган друку.* ‖ *наз.* **афіцыёзнасць**, -і, *ж.*

АФІЦЫЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Урадавы або службовы. *Афіцыйная асоба. А. дакумент.* **2.** З захаваннем усіх правіл і фармальнасцей. *А. тон. Афіцыйнае запрашэнне.* ‖ *наз.* **афіцыйнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

АФІЦЫЯНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік рэстарана, сталовай і пад., які падае стравы наведвальнікам. ‖ *ж.* **афіцыянтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **афіцыянцкі**, -ая, -ае.

АФІЦЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба каманднага саставу арміі і флоту. *Беларускі а. А. сувязі. Старшы а.* ‖ *прым.* **афіцэрскі**, -ая, -ае.

АФІЦЭРСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Афіцэры. *А. Рэспублікі Беларусь.* **2.** Афіцэрскае званне (разм.).

АФІША, -ы, *мн.* -ы, афіш, *ж.* Аб'ява аб спектаклі, канцэрце, лекцыі і пад. ‖ *прым.* **афішны**, -ая, -ае.

АФІШЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Выставіць (-таўляць) напаказ, шырока абвясціць (-вяшчаць).

АФОРМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыняць закончаную, неабходную форму. *Ідэя яшчэ не аформілася.* **2.** Паступіць, запісацца куды-н. з захаваннем неабходных фармальнасцей. *А. на працу.* ‖ *незак.* **афармляцца**, -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **афармленне**, -я, *н.*

АФОРМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак.* **1.** *што.* Прыдаць чаму-н. неабходную або закончаную форму. *А. дагавор.* **2.** *каго* (*што*). Залічыць куды-н., прыняць з захаваннем неабходных фармальнасцей *А. на працу.* ‖ *незак.* **афармляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **афармленне**, -я, *н.*

АФОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гравюра на медзі або цынку з малюнкам, пратраўленым кіслатой, а таксама адбітак з такой гравюры. *Выстаўка афортаў.* ‖ *прым.* **афортны**, -ая, -ае.

АФРЫКАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Жыхар, ураджэнец Афрыкі. ‖ *ж.* **афрыканка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **афрыканскі**, -ая, -ае.

АФСЕТ, -у, *М* -сеце, *м.* (спец.). Тое, што і афсетны друк. ‖ *прым.* **афсетны**, -ая, -ае. *Афсетныя машыны друку.*

АФСЕТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* афсет. **2. афсетны друк** — спосаб друку, пры якім фарба на паперу пастулае з рызінавага цыліндра (спец.).

АФТАЛЬМАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца хваробамі вачэй, іх лячэннем і прафілактыкай. ‖ *прым.* **афтальмалагічны**, -ая, -ае.

АФТАЛЬМОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па афтальмалогіі.

АХ, *выкл.* **1.** Ужыв. пры захапленні, здзіўленні, спалоху і пад. *Ах, як слаўна тут! Ах, якая нечаканасць!* **2.** Передае пачуццё жалю, гора. *Ах, якое няшчасце!* **3.** Передае пачуццё гневу і абурэння. *Ах, каб вас каршун!*

АХАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ахоўвае што-н. *А. маралі.* ‖ *ж.* **ахавальніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АХАВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для аховы каго-н. *А. тарыф.*

АХАВАЦЬ *гл.* ахоўваць.

АХАЙВАЦЬ *гл.* ахаяць.

АХАЙНЫ, -ая, -ае. Чысты, акуратны. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **ахайнасць**, -і, *ж.*

АХАЛАДЖАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Апарат для ахаладжвання чаго-н. **2.** Рэчыва, пры дапамозе якога ахаладжваюць што-н.

АХАЛАДЖАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для ахаладжвання чаго-н. *Ахаладжальная камера. Ахаладжальная сумесь.* **2.** Які ахаладжвае, асвяжае. *А. напітак.*

АХАЛАДЗЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ахаладзеў, астыў. *Ахаладзелыя рукі.* **2.** *перан.* Які стаў да ўсяго абыякавы, страціў запал, актыўнасць. *А. да пагулянак.*

АХАЛАДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** Стаць халодным, астыць. *Вар ахаладзеў.* **2.** *перан.* Стаць абыякавым, больш спакойным. *Ахаладзеў запал і рашучасць.*

АХАЛАДЗІЦЦА, -ладжуся, -лодзішся, -лодзіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць халодным, халаднаватым, астыць. *Вада ў моры ахаладзілася.* **2.** Ахаладзіць сябе, сваё цела на паветры. **3.** *перан.* Стаць абыякавым, спакойным, стрыманым у пачуццях. ‖ *незак.* **ахалоджвацца**, -аюся, -аешся, -аецца *і* **ахаладжацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **ахаладжэнне**, -я, *н. і* **ахалоджванне**, -я, *н.*

АХАЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -лодзіш, -лодзіць; -лоджаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць халодным ці халаднейшым. *А. вар.* **2.** *перан., каго-што.* Зрабіць больш спакойным, стрыманым, зменшыць сілу якога-н. пачуцця. *А. прамоўцу вострым пытаннем.* ‖ *незак.* **ахалоджваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ахаладжэнне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **ахалоджванне**, -я, *н.*

АХАМЕЦЬ *гл.* хамець.

АХАННЕ *гл.* ахнуць.

АХАПАК, -пка, *мн.*, -пкі, -пкаў, *м.* Ноша, якую можна панесці, абхапіўшы рукамі. *А. сена. А. дроў. Схапіць у а.*

АХАПІЦЬ, ахаплю, ахопіш, ахопіць; ахоплены; *зак., каго-што.* **1.** Тое, што і абхапіць. **2.** *перан.* Зайсці з флангаў і акружыць праціўніка. *А. флангі праціўніка.* **3.** Успрыняць цалкам (што-н. вялікае). *А. позіркам рачную даліну.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Авалодаць з нястрымнай сілай (пра пачуцці, стан). *Радасць ахапіла душу.* **5.** Уключыць у кола дзеяння, уплыву. *А. насельніцтва падпіскай на газеты.* **6.** Абдаць чым-н., пранізаць. *Мяне ахапіла холадам.* ◊ **Як вокам ахапіць** (разм.) — колькі можна ўбачыць. ‖ *незак.* **ахопліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **ахапляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **ахоп**, -у, *м.* ‖ *прым.* **ахопны**, -ая, -ае.

АХАРАКТАРЫЗАВА́ЦЬ *гл.* характарызаваць.

АХАРО́ШВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Прыбірацца ў лепшае адзенне, прыводзіць сябе ў парадак. *А. перад люстрам.*

А́ХАЦЬ *гл.* ахнуць.

АХА́ЯЦЬ, аха́ю, аха́еш, аха́е; аха́й; аха́яны; *зак., каго-што.* Ачысціць ад гразі, бруду. ‖ *незак.* **аха́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

АХВО́СЦЕ, -я, *н., зб.* **1.** Адходы пры малацьбе; пазадкі (спец.). **2.** *перан.* Паслугачы, прыхільнікі каго-н. *Фашысцкае а.*

АХВО́ТА, -ы, *ДМ* -во́це, *ж.* **1.** *да чаго* або *з інф.* Жаданне, імкненне. *А. вучыцца. Дзе няма ахвоты, там няма работы* (прыказка). *Мне спяваць а.* ◊ **Ахвота бярэ** (разм.) — ёсць жаданне да чаго-н. **Сагнаць ахвоту** (разм.) — задаволіць жаданне, нацешыцца, здаволіцца чым-н.

АХВО́ТНА, *прысл.* З вялікім жаданнем. *А. зраблю.*

АХВО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто мае жаданне заняцца чым-н., узяцца за якуюн. справу. **2.** *да каго-чаго, на што* або *з інф.* Той, хто схільны да чаго-н., аматар чаго-н. (разм.). *А. пагаварыць.* **3.** *на што.* Той, хто хоча атрымаць, набыць што-н. (разм.). *На кнігу знайшлося многа ахвотнікаў.* ‖ *ж.* **ахвотніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АХВО́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які мае ахвоту да чаго-н. (у 1 знач.). **2.** Падатлівы, згаворлівы. *Да танцаў ён а.*

АХВО́ЧЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Ласы на штон. *А. на салодкае.* **2.** Руплівы, стаpанны.

АХВЯ́РА, -ы, *мн,* -ы, -вя́р, *ж.* **1.** Паводле абрадаў некаторых рэлігій: прадмет або жывая істота, прынесеныя ў дар бажаству. **2.** Добраахвотная ўступка, адрачэнне на карысць каго-, чаго-н. *Навука патрабуе ахвяр. Дзеля сябра пайшоў на ахвяру.* **3.** Пра таго, хто пацярпеў або загінуў ад чаго-н. *А. вайны.* ‖ *прым.* **ахвярны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Ахвярная жывёла.*

АХВЯРАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто ахвяруе што-н. (у 1 знач.). ‖ *ж.* **ахвяравальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АХВЯРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Прынесці (прыносіць) у дар, бязвыплатна зрабіць (рабіць) уклады куды-н. (уст.). *А. грошы.* **2.** *кім-чым.* Не пашкадаваць (не шкадаваць) каго-, чаго-н., адмовіцца (адмаўляцца) ад каго-, чаго-н. *А. здароўем. А. ферзя.* ‖ *незак.* таксама **ахвяро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ахвярава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

АХВЯРАПРЫНАШЭ́ННЕ, -я, *н.* Абрад прынясення ахвяры бажаству.

АХВЯ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца, на якое клаліся ахвяры (у 1 знач.).

АХВЯ́РНЫ, -ая, -ае **1.** *гл.* ахвяра. **2.** На які прыносяць ахвяры. *А. стол.* **3.** *перан.* Адважны, самаадданы. *А. ўчынак.*

АХІЛЕ́САЎ, -сава: **ахілесава пята** (кніжн.) — найбольш слабае месца каго-, чаго-н. [паводле старажытнагрэчаскага міфа пра Ахілеса, цела якога было непаражальным ва ўсіх месцах, акрамя пяты].

АХІНЕ́Я, -і, *ж.* (разм.). Глупства, бязглуздзіца. *Несці ахінею.*

АХІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* **1.** Агарнуць, ахутаць чым-н. *Хусткай а. дзіця.* **2.** *перан.* Акружыць увагай. *Курганы слава ахінула. А. ласкай.* ‖ *незак.* **ахіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

А́ХКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Выяўляць пачуцці (здзіўлення, шкадавання, прыкрасці і пад.), усклікаючы «ах!» ‖ *наз.* **а́хканне,** -я, *н.*

АХМІСТРЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, -ры́нь, *ж.* (уст.). Жанчына, якая вядзе хатнюю гаспадарку ў багатым доме, аканомка.

АХМЯЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які знаходзіцца ў стане ахмялення. **2.** *перан.* Пра чалавека, які надта захоплены, узрушаны чымн. *А. ад радасці.*

АХМЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). **1.** Стаць п'яным, ап'янець. *А. ад зуброўкі.* **2.** *перан.* Захапіцца да самазабыцця, узрушыцца. *А. ад шчасця.*

А́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Моцна выкрыкнуць «ах!» *Жанчына ахнула.* **2.** Моцна ўдарыць па чым-н. *А. палкай па галаве.* ‖ *незак.* **а́хаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **а́ханне,** -я, *н.*

АХО́ВА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* ахоўваць. **2.** Група (людзей, караблёў і пад.), якая ахоўвае каго-, што-н. *Берагавая а. Выставіць ахову.*

АХО́П, АХО́ПЛІВАЦЬ, АХО́ПНЫ *гл.* ахапіць.

АХО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* **1.** Абараняць ад чыйго-н. нападу, вартаваць, сцерагчы. *Чыгунку ахоўвала ўзмоцненая варта.* **2.** Берагчы, шанаваць. *А. прыроду.* **3.** Засцерагаць ад чаго-н. шкоднага. *А. ад сонца.* ‖ *зак.* **ахава́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ахо́ва,** -ы, *ж. А. працы.*

АХО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, што ахоўвае, сцеражэ каго-, што-н., вартаўнік. **2.** Той, хто беражэ, шануе каго-, што-н. *А. сям'і.* ‖ *ж.* **ахо́ўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

АХО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які нясе ахову або ахоўваецца. *Ахоўная зона. Ахоўная грамата .* **2.** Які засцерагае, ахоўвае ад чаго-н. шкоднага. *Ахоўнае лесанасаджэнне. Ахоўныя акуляры.*

АХРА́П'Е, -я, *н., зб.* Бацвінне, капуснік, рознае агароднае зелле як корм для жывёлы. *Назбіраць ахрап'я.*

АХРЫ́ПЛЫ, -ая, -ае (разм.). З хрыпатою. *А. голас.* ‖ *наз.* **ахрыпласць,** -і, *ж.*

АХРЫ́ПНУЦЬ *гл.* хрыпнуць.

АХРЫСЦІ́ЦЦА *гл.* хрысціцца.

АХРЫСЦІ́ЦЬ, ахрышчу́, ахры́сціш, ахры́сціць; ахры́шчаны; *зак., каго (што).* **1.** *гл.* хрысціць. **2.** *кім-чым.* Тое, што і абазваць (разм. жарт.). *За доўгі нос яго ахрысцілі насалём.*

АХУ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Укрыць, абгарнуць чым-н., захутаць. *А. ногі коўдрай.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Агарнуць, пакрыць чым-н. *Туман ахутаў лес.* ‖ *незак.* **аху́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **ахутацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **ахутвацца,** -аюся, аешся, -аецца.

АЦАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і уцалелы.

АЦАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Тое, што і уцалець.

АЦАНІ́ЦЬ, ацаню́, аца́ніш, аца́ніць; аца́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Вызначыць цану каго-, чаго-н. *А. каня. А. хату.* **2.** *што.* Устанавіць узровень, ступень падрыхтаванасці. *А. веды школьнікаў.* **3.** *перан., каго-што.* Выказаць думку, меркаванне аб значэнні або каштоўнасці каго-, чаго-н. *Правільна а. учынак палявода.* ‖ *незак.* **ацэ́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ацэ́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.; прым.* **ацэ́начны,** -ая, -ае (паводле 1 знач.). *Ацэначная камісія.*

АЦВЕРАЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў цвярозым, працверазіўся. ‖ *наз.* **ацверазе́ласць,** -і, *ж.*

АЦВЕРАЗЕ́ЦЬ *гл.* цверазець.

АЦВЕРАЗІ́ЦЦА, ацвераджу́ся, ацвяро́зішся, ацвяро́зіцца; *зак.* Стаць цвярозым пасля ап'янення. ‖ *незак.* **ацвераджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **ацвераджэ́нне,** -я, *н.*

АЦВЕРАЗІ́ЦЬ, ацвераджу́, ацвяро́зіш, ацвяро́зіць; ацвяро́жаны; *зак., каго (што).* Прывесці ў цвярозы стан, зрабіць цвярозым. *А. п'янага. А. летуценніка.* ‖ *незак.* **ацвераджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -ае. ‖ *наз.* **ацвераджэ́нне,** -я, *н.*

АЦВЯРДЗЕ́ЛАСЦЬ, -і, *ж.* Ацвярдзелае месца.

АЦВЯРДЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў цвёрдым. *Ацвярдзелая смала.*

АЦВЯРДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* ацвярдзець. **2.** Тое, што і ацвярдзеласць. *А. на назе.*

АЦВЯРДЗЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Стаць цвёрдым. *Пухліна ацвярдзела.* ‖ *незак.* **ацвердзява́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **ацвярдзе́нне,** -я, *н.*

АЦЕ́ПЛІВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* ацяпліць.

АЦЕРАБІ́ЦЦА, ацераблю́ся, ацяро́бішся, ацяро́біцца; *зак.* **1.** Атрэсціся, ачысціцца ад чаго-н., што насела на адзенне. *А. ад саломы.* **2.** Пазбавіцца чаго-н.; адчапіцца ад каго-, чаго-н. (разм.). *Ад людскіх языкоў не ацярэбішся.* ‖ *незак.* **ацярэ́блівацца,** -аю́ся, -аешся, -аецца.

АЦЕРАБІ́ЦЬ, ацераблю́, ацярэ́біш, ацярэ́біць; ацярэ́блены; *зак., што.* Тое, што і абцерабіць. ‖ *незак.* **ацярэ́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЦЕРУШЫ́ЦЬ, ацерушу́, ацяру́шыш, ацяру́шыць; ацяру́шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абтрэсці, абабіць (ад снегу, пылу і пад.) з чаго-н. *А. снег з каўняра.* **2.** *што.* Памяўшы, аддзяліць (пра зерне, колас). *А. колас.* ‖ *незак.* **ацяру́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **ацерушы́цца,** ацерушу́ся, ацяру́шышся, ацяру́шыцца (да 1 знач.); *незак.* **ацяру́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АЦЕ́СЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Вязкі, недапечаны, з закальцам. *А. хлеб.* ‖ *наз.* **аце́сліваcць,** -і, *ж.*

АЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Пухліна, якая ўзнікае па прычыне лішняй вадкасці ў тканках. *А. лёгкіх. А. ног.* ‖ *прым.* **ацёчны,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **ацёчнасць,** -і, *ж.*

АЦЁЛ, -у, *м.* Роды ў каровы, а таксама ў самкі аленя, лася і некаторых іншых жвачных. ‖ *прым.* **ацёлачны,** -ая, -ае.

АЦІРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм. пагард.). Хадзіць, швэндацца, нічога не рабіць. *А. каля начальства.*

АЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.*: **ацірац халадкі** (разм.) — ухіляцца ад работы, гультаяваць. **Аціраць бакі** (разм.) — бадзяцца, швэндацца.

АЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Тое, што і абціснуць. ‖ *незак.* **аціска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЦІ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; аці́х, -хла; -ні; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць цішэйшым (пра гукі, шум і пад.). *Падвечар вуліца аціхла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Спыніцца, аслабець у дзеянні (пра стыхійную з'яву). *Завея к ночы аціхла.* **3.** Супакоіцца, прыцішнуць. *Гаспадар аціх.* ‖ *незак.* **аціха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЦІШЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Тое, што і аціхнуць.

АЦЫДАФІЛІ́Н, -у, *м.* Малако, сквашанае пры дапамозе асобых бактэрый. ‖ *прым.* **ацыдафілі́навы,** -ая, -ае.

АЦЫНКАВА́ЦЬ *гл.* цынкаваць.

АЦЫНКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і цынкаваць.

АЦЭ́НАЧНЫ *гл.* ацаніць.

АЦЭ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* ацаніць. **2.** Думка, меркаванне пра якасць, значэнне каго-, чаго-н. *Даць ацэнку.* **3.** Абазначэнне ступені ведаў і паводзін вучняў; адзнака. *Паставіць ацэнку па літаратуры.*

АЦЭ—АШЧ

АЦЭ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўстанаўлівае, вызначае цану, робіць ацэнку чаго-н. ‖ *ж.* **ацэ́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

АЦЭ́НЬВАЦЬ *гл.* ацаніць.

АЦЭТО́Н, -у, *м.* Бясколерная гаручая вадкасць, якая выкарыстоўваецца ў тэхніцы і медыцыне, а таксама як растваральнік. ‖ *прым.* **ацэто́навы,** -ая, -ае.

АЦЭТЫЛЕ́Н, -у, *м.* Бясколерны гаручы газ, злучэнне вугляроду з вадародам. ‖ *прым.* **ацэтыле́навы,** -ая, -ае.

АЦЯЖА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Тое, што і абцяжарыць. ‖ *незак.* **ацяжа́рваць,** -аю, -аеш, -ае; ‖ *наз.* **ацяжа́рванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **ацяжа́ранне,** -я, *н.*

АЦЯЖЭ́ЦЬ *гл.* цяжэць.

АЦЯЛІ́ЦЦА *гл.* цяліцца.

АЦЯПЛІ́ЦЬ, ацяплю́, аце́пліш, аце́пліць; аце́плены; *зак., што.* **1.** Абагрэць (памяшканне) пры дапамозе печаў або спецыяльных прыстасаванняў. *А. дом.* **2.** Аглядзець, уцяпліць. *А. кароўнік.* ‖ *незак.* **ацяпля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **аце́пліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ацяпле́нне,** -я, *н. і* **аце́пліванне,** -я, *н.*

АЦЯПЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для ацяплення, уцяплення, абагрэву. *А. матэрыял.* **2.** Які мае адносіны да ацяплення. *А. сезон. Ацяпляльная сістэма.*

АЦЯРО́БКІ, -аў. Тое, што і пацяробкі.

АЦЯРУ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* ацерушыць.

АЦЯРЭ́БЛІВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* ацерабіцца, -біць.

АЦЯЧЫ́, ацяку́, ацячэ́ш, ацячэ́; ацячо́м, ацечаце́, ацяку́ць; ацёк, ацякла́, -ло́; ацячы́; *зак.* **1.** Апухнуць ад лішку вадкасці ў тканках. *Ацяклі ногі.* **2.** Азызнуць ад тлушчу. *Твар яго ацёк.* ‖ *незак.* **ацяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

АЧА́Г, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Устройства, прыстасаванне, дзе распальваюць агонь. *Гарыць агонь у ачагу. Хатні а.* (перан.: свой дом, сям'я). **2.** *перан.* Месца, адкуль што-н. распаўсюджваецца, цэнтр чаго-н. (кніжн.). *А. асветы. А. землетрасення. А. хваробы.* ‖ *прым.* **ачаго́вы,** -ая, -ае.

АЧАЛАВЕ́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* (кніжн.). Стаць падобным на чалавека, ператварыцца ў чалавека. ‖ *незак.* **ачалаве́чвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **ачалаве́чанне,** -я, *н.;* (працэс) **ачалаве́чванне,** -я, *н. А. малпы.*

АЧАМЯРЭ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Абрыдлы, які апрацівеў.

АЧАМЯРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* (разм.). Стаць горкім, як чэмер; надакучыць, абрыдзець. *Ачамярэла мне гэта балаганная музыка.*

АЧАПІ́ЦЬ, ачаплю́, ачэ́піш, ачэ́піць; ачэ́плены; *зак., каго-што.* Акружыць з мэтай аховы або спынення доступу куды-н. *А. плошчу.* ‖ *незак.* **ачапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ачапле́нне,** -я, *н.*

АЧАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго-што.* Зрабіць прыемнае ўражанне; зачараваць. *Спявачка ачаравала сваім голасам.* ‖ *незак.* **ачаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЧАРВІ́ВЕЦЬ *гл.* чарвівець.

АЧАРНІ́ЦЬ *гл.* чарніць.

АЧАРСЦВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Грубы, бяздушны, чэрствы; падсохлы. *А. хлеб. Ачарсцвелая душа.* ‖ *наз.* **ачарсцве́ласць,** -і, *ж.*

АЧАРСЦВЕ́ЦЬ *гл.* чарсцвець.

АЧАСА́ЦЬ[1], ачашу́, ачэ́шаш, ачэ́ша; ачашы́; ачаса́ны *і* ачэ́саны; *зак., што.* Ачысціць часаннем. *А. лён.* ‖ *незак.* **ачэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЧАСА́ЦЬ[2], ачашу́, ачэ́шаш, ачэ́ша; ачашы́; ачаса́ны *і* ачэ́саны; *зак., што.* Чэшучы сякерай, падраўняць. *А. бервяно.* ‖ *незак.* **ачэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЧА́ХЛЫ, -ая, -ае. Які астыў, негарачы. *А. прысак.*

АЧА́ХНУЦЬ *гл.* чахнуць[3].

АЧКО́, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *н.* **1.** Значок на ігральнай карце або косці, які абазначае яе вартасць і значэнне ў гульні. **2.** Адзінка падліку выйгрышаў у спартыўных гульнях, у спаборніцтвах. *Набраць большую колькасць ачкоў.* **3.** Від азартнай карцёжнай гульні. *Гуляць у а.* ‖ *прым.* **ачко́вы,** -ая, -ае.

АЧМУРЫ́ЦЬ *гл.* чмурыць.

АЧМУРЭ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які знаходзіцца ў стане ачмурэння, страціў здольнасць ясна ўспрымаць і разумець навакольнае. *Ачмурэлая галава.* ‖ *наз.* **ачмурэ́ласць,** -і, *ж.*

АЧМУРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* (разм.). Страціць здольнасць ясна ўспрымаць і разумець навакольнае. *Ачмурэў ты ці што?* ‖ *наз.* **ачмурэ́нне,** -я, *н.*

АЧМУЦІ́ЦЬ *гл.* чмуціць.

АЧНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Прачнуцца. *Я ачнуўся рана.* **2.** Апрытомнець, апамятацца. *А. ад непрытомнасці.* ‖ *незак.* **ачына́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АЧО́СКІ, -аў (спец.). Рэшткі, адходы пры часанні. *А. лёну.* ‖ *прым.* **ачо́скавы,** -ая, -ае.

АЧУЖЭ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які аддаліўся, стаў чужым, страціў сувязі з блізкімі, роднымі.

АЧУЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* (разм.). Стаць чужым, страціць сувязі з блізкімі, роднымі. *Штосьці ён зусім ачужэў.*

АЧУМЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў розум, адурэлы. *Ён бег як а.*

АЧУМЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Страціць розум, разважлівасць, адурэць.

АЧУНЯ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ачуняў, паправіўся, ажыў.

АЧУНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* **1.** Паправіцца пасля хваробы. *Хлопец ачуняў пасля цяжкай хваробы.* **2.** Апрытомнець. *А. ад страху.* ‖ *незак.* **ачу́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

АЧУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Тое, што і ачнуцца (у 2 знач.). ‖ *незак.* **ачу́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АЧУ́ЦЦА, ачу́юся, ачу́ешся, ачу́ецца; ачу́йся; *зак.* **1.** Ачнуцца, прыйсці да памяці. **2.** Стаць здаровым. **3.** Праявіцца, адчуць. *Сэрца маці заўсёды ачуецца.* ‖ *незак.* **ачува́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

АЧЫНА́ЦЦА *гл.* ачнуцца.

АЧЫ́СТКА *гл.* ачысціць *і* чысціць.

АЧЫ́СТКІ, -аў. Рэшткі, лупіны, адкіды пры ачыстцы чаго-н. *Бульбяныя а.*

АЧЫ́СЦІЦЦА, ачы́шчуся, ачы́сцішся, ачы́сціцца; *зак.* Вызваліцца ад чаго-н., што забруджвае, закрывае што-н. *Неба ачысцілася ад хмар. А. ад грахоў* (перан.) ‖ *незак.* **ачышча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **ачышчэ́нне,** -я, *н.*

АЧЫ́СЦІЦЬ, ачы́шчу, ачы́сціш, ачы́сціць; ачы́шчаны; *зак.* **1.** *гл.* чысціць. **2.** *што.* Зрабіць чыстым па саставу. *А. спірт. А. сумленне* (перан.). **3.** *што.* Аслабаніць ад каго-, чаго-н. *А. залу. А. горад ад прышэльцаў.* **4.** Апаражніць, з'еўшы ўсё (разм.). *А. міску кашы.* **5.** *каго-што.* Абакрасці (разм.). *Зладзеі ачысцілі кватэру.* ‖ *незак.* **ачышча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ачы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж. і* **ачышчэ́нне,** -я, *н. Для ачысткі сумлення* (каб супакоіцца; разм.); *прым.* **ачышча́льны,** -ая, -ае. *Ачышчальныя прыстасаванні.*

АЧЭ́СВАЦЬ[1—2] *гл.* ачасаць[1—2].

АШАЛАМІ́ЦЦА, -ламлю́ся, -ло́мішся, -ло́міцца; *зак.* Разгубіцца, здзівіцца. ‖ *незак.* **ашаламля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

АШАЛАМІ́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -ло́млены; *зак., каго (што).* **1.** Задурыць галаву. *Несціханы лямант ашаламіў галаву.* **2.** Надта здзівіць, азадачыць, зрабіць моцнае ўражанне. *Нечаканая тэлеграма ашаламіла яго.* ‖ *незак.* **ашаламля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

АШАЛАМЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Стан узрушэння, збянтэжанасці. *На яго найшло нейкае а.*

АШАЛАМЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які можа ашаламіць. *Ашаламляльныя весці.* ‖ *наз.* **ашаламля́льнасць,** -і, *ж.*

АШАЛЕ́ЦЬ *гл.* шалець.

АШАЛЁВАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з ашалёўкай, прызначаны для ашалёўкі. *А. матэрыял. Ашалёвачныя работы.*

АШАЛЬМАВА́ЦЬ *гл.* шальмаваць.

АШАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *зак., што.* Абшыць дошкамі. *А. хату.* ‖ *незак.* **ашалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ашалёўка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж. і* **ашалёўванне,** -я, *н.*

АШАТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* Абадраць, ачысціць зерне перад памолам. *А. мяшок ячменю.*

АШКЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны; *зак., што.* Зашкліць, уставіць шкло. *А. вокны.*

АШКЛЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў падобны на шкло, застылы. *Ашклянелыя вочы.*

АШКЛЯНЕ́ЦЬ *гл.* шклянець.

АШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Тое, што і абшморгаць. ‖ *незак.* **ашмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **ашмаргну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

АШМО́ЦЦЕ, -я, *н., зб.* (разм.). Старое адзенне, абрыўкі, шматкі вопраткі і пад. *На падлозе валялася а. старых шынялёў.*

АШТРАФАВА́ЦЬ *гл.* штрафаваць.

АШУ́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Народны паэт-пясняр у народаў Каўказа.

АШУ́КА, -і, *ДМ* -у́цы, *ж.* Падман, хлусня, ашуканства.

АШУКА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, хто ашуквае, махляр. *Дробны а.* ‖ *ж.* **ашука́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ашука́нскі,** -ая, -ае.

АШУКА́НСТВА, -а, *н.* Падман, жульніцтва, махлярства, несумленны ўчынак з карыслівай мэтай. *А. ў гульні.*

АШУКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Памыліцца, пралічыцца. *А. ў падліках.* **2.** Расчаравацца ў кім-, чым-н. *А. ў сваім выбары.* ‖ *незак.* **ашу́квацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

АШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Увесці ў зман, абысціся несумленна з кім-н. *На цэлых семнаццаць тысяч ашукала прадаўшчыца.* **2.** Спакусіць, зачараваўшы. *Хлопец ашукаў дзяўчыну.* ‖ *незак.* **ашу́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

АШЧАД... Скарачэнне ў знач. ашчадны, напр. *ашчадбанк, ашчадкаса, ашчадкніжка.*

АШЧА́ДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* (разм.). Грошы або іншыя каштоўнасці як вынік ашчады. *Гаспадыня заўсёды мела а.*

АШЧАДЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Эканомна, з асцярогаю выдаткоўваць. *Тут кожная капейка ашчаджаецца.* ‖ *наз.* **ашча́да,** -ы, *ДМ* -дзе, *ж.*

АШЧАДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Эканомна, па-гаспадарску выдаткоўваць; берагчы. *А. грошы.* ‖ *наз.* **ашча́да,** -ы, *ДМ* -дзе, *ж.*

АШЧА́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Які ашчадна адносіцца да маёмасці; эканомны, беражлівы. *А. гаспадар.* ‖ *наз.* **ашча́длівасць,** -і, *ж.*

АШЧА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да захоўвання грашовых укладаў. *А. банк. Ашчадная кніжка.* **2.** Тое, што і ашчадлівы. *А. чалавек.* ‖ *наз.* **ашча́днасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

АШЧАНІ́ЦЦА *гл.* шчаніцца.

АШЧАПЁРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што* (разм.). Моцна абхапіць, абняць. *Дзіця ашчаперыла маці за шыю.*

АШЧАПІ́ЦЬ, ашчаплю́, ашчэ́піш, ашчэ́піць; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і абняць.

АШЧАРЭ́ПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і ашчаперыць.

АШЧАСЛІ́ВІЦЬ, -лі́ўлю, -лі́віш, -лі́віць; -лі́ўлены; *зак., каго (што).* Зрабіць шчаслівым. *А. дачку. А. добрай навіной.* ‖ *незак.* **ашчасліўлі́ваць,** -аю, -аеш, -ае.

АШЧАЦІ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Паставіць дыбам шчаціннe, хіб, рыхтуючыся да абароны або нападзення. *Сабака ашчаціні́ўся на незнаёмага. А. на каго-н.* (перан.: залазваць у адказ на якія-н. словы, учынкі; разм.). ‖ *незак.* **ашчаці́ньвацца,** -аецца.

АШЧАЦІ́НІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; -нены; *зак., што.* Паставіць дыбам шчаціннe, хіб. ‖ *незак.* **ашчаці́ньваць,** -ае.

АШЧЫПА́ЦЬ, АШЧЫ́ПВАННЕ *гл.* шчыпаць.

АШЧЭ́Р, -у, *м.* Прыадкрыты рот з вышчаранымі зубамі; выскал. *Драпежны а.*

АШЧЭ́РЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* шчэрыцца, -ць.

АШЫ́ЕК, ашы́йка, *мн.* ашы́йкі, ашы́йкаў, *м.* (спец.). Частка мясной тушы, што прылягае да шыі.

АШЫ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Раменьчык з спражкай, які надзяваюць на шыю сабаку; аброжак.

АШЫ́КАЦЬ *гл.* шыкаць.

АШЭ́РХЛЫ, -ая, -ае. Падсохлы, падмёрзлы, зацвярдзелы. *Ашэрхлая зямля.*

АШЭ́СТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* (абл.). Жэрдачка ці перакладзіна ў сялянскіх хатах, на якую вешалі што-н.

АЭРА... Першая частка складаных слоў, якая абазначае адносіны да авіяцыі, паветраплавання, напр. *аэранавігацыя, аэравакзал, аэрапорт.*

АЭРАВАКЗА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вакзал аэрапорта. ‖ *прым.* **аэравакза́льны,** -ая, -ае.

АЭРАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пляцоўка з рознымі збудаваннямі для стаянкі, узлёту, пасадкі і абслугоўвання самалётаў, верталётаў, планераў. ‖ *прым.* **аэрадро́мны,** -ая, -ае.

АЭРАДЫНА́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Раздзел аэрамеханікі, які вывучае супраціўленне паветра і газаў пры руху розных цел. ‖ *прым.* **аэрадынамі́чны,** -ая, -ае.

АЭРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае ўласцівасці высокіх пластоў атмасферы. ‖ *прым.* **аэралагі́чны,** -ая, -ае.

АЭРАМЕХА́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Раздзел механікі, які вывучае газападобныя асяроддзі і іх уздзеянні на апушчаныя ў іх целы. ‖ *прым.* **аэрамехані́чны,** -ая, -ае.

АЭРАНАВІГА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Навука аб метадах і сродках ваджэння лятальных апаратаў па намечаным шляху; паветраная навігацыя. ‖ *прым.* **аэранавігацы́йны,** -ая, -ае.

АЭРАНА́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паветраплавальнік.

АЭРАНА́ЎТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Тэорыя і практыка паветраплавання.

АЭРАПЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Лятальны апарат, цяжэйшы за паветра; самалёт. ‖ *прым.* **аэрапла́навы,** -ая, -ае *і* **аэрапла́нны,** -ая, -ае.

АЭРАПО́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная станцыя паветранага транспарту з вялікім аэрадромам; паветраны порт. ‖ *прым.* **аэрапо́ртны,** -ая, -ае *і* **аэрапо́ртаўскі,** -ая, -ае (разм.).

АЭРА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пляцоўка для прыняцця паветраных ваннаў.

АЭРАСА́НІ, -е́й. Механічныя сані, якія перамяшчаюцца па снезе пры дапамозе паветранага вінта.

АЭРАСТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лятальны апарат, лягчэйшы за паветра, з корпусам, які напоўнены газам. ‖ *прым.* **аэраста́тны,** -ая, -ае.

АЭРАСТА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Раздзел аграмеханікі, які вывучае законы раўнавагі паветра, газаў, дзеянні нерухомых газаў на змешчаныя ў іх целы. ‖ *прым.* **аэрастатычны,** -ая, -ае.

АЭРАФОТАЗДЫ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Фатаграфаванне мясцовасці з лятальных апаратаў. ‖ *прым.* **аэрафотазды́мачны,** -ая, -ае.

АЭРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Вентыляцыя, паветраабмен. *А. гарачых цэхаў.* **2.** Насычэнне вады, глебы паветрам. *А. глебы.*

АЭРО́БІКА, -і, *ДМ* -біцы, *ж.* Аздараўленчая рытмічная гімнастыка, якая выконваецца пад музыку без паўз і ў хуткім тэмпе. *Займацца аэробікай.*

АЭРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па аэралогіі.

АЯГНІ́ЦЦА *гл.* ягніцца.

Б

Б, *часц.* Тое, што і бы (ужыв. пасля слоў, якія заканчваюцца на галосную). *Была б песня, а спевакі знойдуцца.*

БААБА́Б, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Гіганцкае трапічнае лісцевае дрэва з вельмі тоўстым ствалом. **2.** -у. Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **баабабавы,** -ая, -ае.

БА́БА[1], -ы, *мн.* -ы, баб, *ж.* **1.** Матчына або бацькава маці. **2.** Старая жанчына наогул. **3.** Замужняя жанчына (разм.). **4.** *мн.* Жанчыны наогул (разм.). *Бабы пайшлі жаць.* **5.** Жонка (разм.). *Мая баба прыбралася як на вяселле.* **6.** Жанчына, якая прымала роды (разм. уст.). *За бабу была Праксэда з Бадзінава.* **7.** Пра слабахарактарнага, нясмелага мужчыну (разм. іран.). *«Смялей, не будзь бабай», — крычалі яму.* ○ **Каменная баба** — старажытная статуя з каменя. **Снегавая баба** — злепленая са снегу чалавечая фігура. ◊ **Бой-баба** (разм.) — мажная адважная жанчына. **Хват-баба** (разм.) — увішная, працавітая жанчына. **Шалёная баба** (разм.) — жанчына з крутым характарам. ‖ *зб.* **баб'ё,** -я́, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **ба́бін,** -а. ◊ **Бабіна лета** — ясныя цёплыя дні ранняй восені.

БА́БА[2], -ы, *мн.* -ы, баб, *ж.* (спец.). Ударная частка механічнага молата для забівання паляў і для іншых мэт. *Чыгунная б.*

БА́БА[3], -ы, *мн.* -ы, баб, *ж.:* **ромавая баба** — кекс цыліндрычнай або канічнай формы, які насычаны ромам, віном.

БАБА́Х, *гукаперайм.* **1.** Ужыв. гукаперайма́льна для перадачы моцнага грукату (выбуху, стрэлу, падзення чаго-н. цяжкага). **2.** *у знач. вык.* Ужыв. ў знач. дзеясловаў «бабахнуць», «бабахаць» (разм.).

БАБА́ХАЦЬ *гл.* бабахнуць.

БАБА́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.) Зваліцца адкуль-н. з шумам. *Б. з печы.*

БАБА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што)* і *без дап.* Моцна ўдарыць, стукнуць. *Бабахнулі дзверы.* **2.** Учыніць выбух, выстраліць, загрымець. *Бабахнуў карабін. Бабахнуў гром.* ‖ *незак.* **баба́хаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **баба́ханне,** -я, *н.*

БА́БА-ЯГА́, ба́бы-ягі́, *ж.* У казках славянскіх народаў: злая вядзьмарка, чараўніца.

БАБЁР, -бра́, *мн.* -бры́, -бро́ў, *ж.* **1.** Жывёліна атрада грызуноў, якая жыве ў лесе каля рэк і вадаёмаў і мае каштоўнае футра. **2.** Футра гэтага звера, а таксама адзенне з такога футра. *Хадзіць у баврах.* ‖ *прым.* **бабро́вы,** -ая, -ае. *Бабровая хатка. Б. запаведнік. Бабровая шапка.*

БАБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, бабі́н, *ж.* (спец.). У розных відах вытворчасці: род шпулі, валіка для намотвання чаго-н.

БАБІ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Пярэдняя частка царквы перад папэрцю.

БАБІ́Т, -у, *М* -біце, *м.* Спецыяльны сплаў волава, свінцу і інш. элементаў для заліўкі падшыпнікаў. ‖ *прым.* **бабі́тавы,** -ая, -ае.

БА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *незак., каго* і *без дап.* (разм. уст.). Прымаць роды. *Параска некалі бабіла.*

БА́БКА[1], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* **1.** Тое, што і баба[1] (у 1, 2, 3, 4 і 5 знач.; разм.). **2.** Жанчына, якая прымала роды (уст.). *Б.-павітуха.*

БА́БКА[2], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* Надкапытны сустаў нагі ў жывёлы, а таксама косць гэтага сустава.

БА́БКА[3], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* Сталёвае кавадлачка для кляпання кос.

БА́БКА[4], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* Страва, прыгатаваная з дранай бульбы.

БА́БКА[5], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* Тое, што і абабак.

БА́БКА[6], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, ба́бак, *ж.* Дзесяць снапоў, састаўленых у кучку для прасушкі і накрытых распасцёртым снапом.

БА́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. неадабр.). Той, хто вельмі захапляецца жанчынамі.

БАБО́ВІШЧА, -а, *н.* Месца, дзе рос боб.

БАБО́ВЫ *гл.* боб[1].

БАБО́К, -бку́, *м.* Тое, што і бабоўнік. ‖ *прым.* **бабко́вы,** -ая, -ае.

БАБО́ЎНІК, -у, *м.* Балотная травяністая расліна з сакавітым лісцем, якая ідзе на ахрап'е жывёле. ‖ *прым.* **бабо́ўнікавы,** -ая, -ае.

БАБРАНЯ́ і БАБРАНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня бабра.

БАБРО́ВЫ *гл.* бабёр.

БАБРЫ́ХА, -і, *ДМ* -ры́се, *мн.* -і, -ры́х, *ж.* Самка бабра.

БА́БСКІ, -ая, -ае (разм.). Жаночы; уласцівы жанчыне. *Бабскія размовы.*

БАБСЛЕІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца бобслеем. ‖ *ж.* **бабслеі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **бабслеі́сцкі,** -ая, -ае.

БАБУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -бу́ль, *ж.* Ласк. да баба[1] (у 1 і 2 знач.). ‖ *памянш.-ласк.* **бабу́лька,**

-і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.; прым.* **бабу́льчын,** -а. *Б. чапец.*

БАБЫ́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм.). Беззямельны, адзінокі селянін-бядняк. *Векаваць бабылём* (таксама перан.: быць бессямейным, адзінокім чалавекам). || *ж.* **бабы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. || *прым.* **бабы́льскі,** -ая, -ае. *Бабыльскае жыццё.*

БАВАЎНА... (*гл.* **бавоўна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «бавоўна...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *баваўнаводства, баваўнаводчы, баваўназдача, баваўнасейны.*

БАВАЎНАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне баваўнаводства.

БАВАЎНАВО́ДСТВА, -а, *н.* Галіна сельскай гаспадаркі, якая займаецца вырошчваннем бавоўны. || *прым.* **баваўнаво́дчы,** -ая, -ае. *Б. раён.*

БАВАЎНЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Тканіна з баваўнянай пражы.

БА́ВІЦЦА, ба́ўлюся, ба́вішся, ба́віцца; *незак.* (разм.). **1.** Затрымлівацца дзе-н. *Б. ў суседкі.* **2.** Праводзіць дзе-н. час, гуляць, забаўляцца. *Б. на рэчцы.*

БА́ВІЦЬ, ба́ўлю, ба́віш, ба́віць; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Бескарысна праводзіць час; марудзіць. *Б. вечары за картамі.* **2.** *каго-што.* Весяліць, забаўляць. *Б. дзіця.* || *наз.* **баве́нне,** -я, *н.*

БАВО́ЎНА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што і бавоўнік. *Белыя воблакі бавоўны.* **2.** Ватападобнае валакно, якое ідзе на выраб пражы, цэлюлозы і пад. || *прым.* **баваўня́ны,** -ая, -ае *і* **баво́ўнавы,** -ая, -ае. *Баваўняныя тканіны. Бавоўнавы алей.*

БАВОЎНА... (а таксама **баваўна...**). Першая частка складаных слоў у знач.: 1) які мае адносіны да бавоўны (у 1 знач.), напр. *бавоўнакамбайн, бавоўнанарыхтоўка, бавоўнаперавозка, бавоўнасаджалка;* 2) які мае адносіны да бавоўны (у 2 знач.), напр. *бавоўналаўсанавы, бавоўнапрадзенне, бавоўнафарбавальны;* «бавоўна...» пішацца, калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад.

БАВОЎНААЧЫШЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да ачысткі бавоўны. *Б. агрэгат.*

БАВОЎНАКАМБА́ЙН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Камбайн для ўборкі бавоўны.

БАВОЎНАПРАДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* Выраб пражы з бавоўны. || *прым.* **бавоўнапрадзі́льны,** -ая, -ае.

БАВОЎНАЎБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да ўборкі бавоўны. *Бавоўнаўборачная пара.*

БАВО́ЎНІК, -у, *м.* Паўднёвая расліна сямейства мальвавых, насенне якой пакрыта валакном, што ідзе на выраб баваўнянай пражы. || *прым.* **баво́ўнікавы,** -ая, -ае. *Бавоўнікавае насенне.*

БАВО́ЎНІШЧА, -а, *н.* Поле, на якім рос бавоўнік.

БАГАДЗЕ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* **1.** Прытулак для бяздомных, інвалідаў. **2.** *перан.* Пра арганізацыю ці ўстанову, дзе людзі бяздзейнічаюць, дрэнна працуюць (разм. іран.). *Развялі багадзельню.*

БАГА́Ж, -у́, *м.* **1.** Запакаваныя для перавозкі рэчы пасажыраў, а таксама спосаб адпраўкі гэтых рэчаў. *Б. авіяпасажыра. Адправіць рэчы багажом. Ручны б.* (запакаваныя рэчы, якія пасажыр бярэ з сабою). **2.** *перан.* Запас ведаў, эрудыцыя (кніжн.). *Творчы б. ведаў.* || *прым.* **бага́жны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БАГА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне ў веласіпедзе, матацыкле, аўтамабілі для перавозкі невялікай паклажы. *Адчыніць б.*

БАГАМО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, адданы малітвам, богаслужэнням. || *ж.* **багамо́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. **2.** Прадстаўнік атрада драпежных насякомых паўднёвых краін (назва дадзена па знешняму выгляду, які нагадвае позу чалавека ў час малення).

БАГАМО́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* (уст.). Чалавек, які ходзіць на багамолле. || *ж.* **багамо́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. || *прым.* **багамо́льны,** -ая, -ае.

БАГАМО́ЛЛЕ, -я, *н.* (уст.). Пакланенне царкоўным рэліквіям, святыням.

БАГАРА́, -ы́, *ж.* У Сярэдняй Азіі: землі без штучнага арашэння, а таксама пасевы на іх. || *прым.* **бага́рны,** -ая, -ае. *Багарнае земляробства.*

БАГАРО́ДЗІЦА, -ы, *ж.* У хрысціянскай рэлігіі: матка боская, маці Хрыста.

БАГАСЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* **1.** Спецыяліст у галіне багаслоўя. **2.** Навучэнец старэйшых класаў духоўнай семінарыі.

БАГАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Царкоўнае вучэнне пра бога і догматы рэлігіі. || *прым.* **багасло́ўскі,** -ая, -ае. *Багаслоўскія кнігі.*

БАГА́ТЫ, -ая, -ае; багаце́йшы. **1.** Які валодае вялікай маёмасцю, грашовымі сродкамі. *Б. калгас. Б. беднага не разумее* (у знач. наз.). **2.** Які вызначаецца вялікай колькасцю чаго-н., мноствам даброт. *Б. ўлоў. Б. край.* **3.** Які дорага каштуе, вызначаецца раскошай. *Б. касцюм.* **4.** *перан.* Які змяшчае ў сабе многа ўнутраных якасцей. *Багатая натура.* || *наз.* **бага́цце,** -я, *н.*

БАГАТЫ́Р, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто мае многа грошай, валодае вялікай маёмасцю. **2.** Былінны герой, казачны асілак, волат, воін. **3.** *перан.* Чалавек вялікай адвагі і сілы. *Беларускія багатыры.* || *прым.* **багаты́рскі,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

БАГАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца багатым. *Багацее наш край.* || *зак.* **разбагаце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

БАГА́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* багаты. **2.** Мноства матэрыяльных каштоўнасцей, грошай. **3.** Сукупнасць прыродных рэсурсаў. *Прыродныя багацці.* **4.** Разнастайныя ўнутраныя якасці каго-н. *Духоўныя багацці людзей.*

БАГА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чалавек, які валодае вялікім багаццем; багацей. || *ж.* **бага́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак *і* **багаце́йка,** -і, *ДМ* -цейцы, *мн.* -і, -цеек.

БАГЕ́МА, -ы, *ж., зб.* Матэрыяльна незабяспечаныя прадстаўнікі інтэлігенцыі (мастакі, артысты, музыканты і пад.), а таксама іх бестурботны, легкадумны лад жыцця. || *прым.* **баге́мны,** -ая, -ае.

БАГЕ́Т, -у, *М* -ге́це, *м.* Разьбяная або пафарбаваная планка, з якой робяць рамы, карнізы. *Рамы з багету.* || *прым.* **баге́тавы,** -ая, -ае *і* **баге́тны,** -ая, -ае. *Багетавая рама. Багетная вытворчасць.*

БАГІ́НЯ, -і, *мн.* -і, -гі́нь, *ж.* **1.** У антычнай міфалогіі і некаторых усходніх рэлігіях: бажаство жаночага полу. *Багіня Ісіда.* **2.** *перан.* Пра жанчыну незвычайнай прыгожосці і грацыі. *Не жанчына, а б.*

БА́ГНА, -ы, *ж.* **1.** Топкае балота, дрыгва. *Праваліцца ў багну.* **2.** *перан.* Усё, што засмоктвае і цягне чалавека да адсталасці і коснасці. *Б. мяшчанства.* || *прым.* **ба́гнавы,** -ая, -ае.

БАГНІ́СТЫ, -ая, -ае. Балоцісты, вязкі. *Багністае месца.* || *наз.* **багні́стасць,** -і, *ж.*

БАГУ́Н, -у́, *м.* Вечназялёны балотны зараснік з рэзкім дурманным пахам. *Цвіце б.* || *прым.* **багуно́вы,** -ая, -ае. *Б. пах.*

БАДА́Й (разм.). **1.** *часц.* Ужыв. для выказвання нядобрых пажаданняў, праклёнаў. *А б. ты прапаў!* **2.** *пабочн.* Выказвае дапушчэнне якой-н. магчымасці, схільнасць згадзіцца з чым-н. *Па багацці ўбораў няма, б., прыгажэйшай пары года, як восень.* **3.** *прысл.* Амаль. *Тут некалі корчмы стаялі б. праз кожныя дзесяць кіламетраў.* ◊ **Бадай ці не...** — падобна на тое, што. **Бадай што** — 1) (пабочн.) — магчыма што, відаць што. *Б. што, я з вамі згодзен;* 2) амаль, амаль што. *Мы ўжо праехалі б. што паўдарогі.*

БАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Мець звычку бадаць, быць бадлівым. *Асцярожна, гэта карова бадаецца.* **2.** Бадаць каго-н. або адзін аднаго. *На лузе бадаліся бычкі.*

БАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Біць ілбом, калоць рагамі. || *зак.* **забада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *аднакр.* **бадану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **бадну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

БАДЗЁРЫ, -ая, -ае. Поўны сіл, здароўя, энергіі. *Б. хлопец.* || *наз.* **бадзёрасць,** -і, *ж.*

БАДЗЁРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Імкнуцца захаваць бадзёрасць.

БАДЗЁРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., каго-што* і *без дап.* Надаваць бадзёрасці. *Б. байцоў перад атакай. Надвор'е бадзёрыла.*

БАДЗЯ́ГА[1], -і, *ДМ* -дзя́зе, *ж.* Прэснаводная губка, якая ў высушаным стане выкарыстоўваецца ў медыцыне для лячэння рэўматызму. *Націрацца бадзягай.*

БАДЗЯ́ГА[2], -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -дзязе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -аў. Бяздомны, без пэўнага занятку чалавек, які ўвесь час блукае, бадзяецца дзе-н. *Хадзіць бадзягай па свеце.* || *прым.* **бадзя́жніцкі,** -ая, -ае *і* **бадзя́жны,** -ая, -ае. *Бадзяжніцкае жыццё. Бадзяжны люд.*

БАДЗЯЖНІ́ЦТВА, -а, *н.* Характар жыцця бадзягі[2].

БАДЗЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства складанакветных з калючкамі на лісці і пурпуровымі кветкамі. || *прым.* **бадзяко́вы,** -ая, -ае.

БАДЗЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** Весці бадзяжніцкае, без пэўнага занятку і прыстанішча жыццё. *Б. па свеце.* **2.** Марна траціць час, сланяючыся без справы. *Б. па вуліцы.* || *наз.* **бадзя́нне,** -я, *н.*

БАДЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які мае звычку бадацца. *Бадлівая карова. Бадлівай карове бог рог не дае* (прыказка). || *наз.* **бадлі́васць,** -і, *ж.*

БАДМІНТАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у бадмінтон. || *ж.* **бадмінтані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **бадмінтані́сцкі,** -ая, -ае.

БАДМІНТО́Н, -а, *м.* Спартыўная гульня, у якой з дапамогай ракетак перакідваецца валан цераз сетку ад аднаго іграка да другога, а таксама адпаведны від спорту. || *прым.* **бадмінто́нны,** -ая, -ае.

БАДЫ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Тое, што і бадыль.

БАДЫ́ЛЛЕ, -я, *н., зб.* Пруткія сцяблiны пераважна аднагадовых траў.

БАДЫ́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Звычайна сухое сцябло аднагадовай расліны. *Кукурузныя бадылі.*

БАЕ́Ц, байца́, *мн.* байцы́, байцо́ў, *м.* **1.** Удзельнік баёў; воін. *Бясстрашны б.* **2.** Радавы ваеннаслужачы, салдат. *Б. нацыянальнай арміі.* || *прым.* **байцо́ўскі,** -ая, -ае.

БА́ЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто расказвае байкі. *Слухаць баечніка.* || *ж.* **ба́ечніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. || *прым.* **ба́ечны,** -ая, -ае. *Баечная мараль.*

БА́ЕЧНЫ *гл.* байка[1] *і* баечнік.

БАЁК, байка́, *мн.* байкі́, байко́ў, *м.* **1.** У агнястрэльнай зброі: завостраны кончык ударніка, які разбівае пры выстрале капсуль. **2.** Ударная частка паравога молата.

БАЖНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* (уст.). Паліца з абразамі.

БАЖО́К, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* **1.** *гл.* бог. **2.** Статуэтка, якая ўвасабляе бажаство. **3.** *перан., чый.* Улюбёнец (іран.). *Бацькі зрабілі з хлопчыка бажка.*

БАЖЫ́ЦЦА, бажу́ся, бо́жышся, бо́жыцца; *незак.* Клясціся імем бога, ужываючы слова «далібог». *Не бажыцеся, вам і так вераць.* ‖ *зак.* **пабажы́цца,** -бажу́ся, -бо́жышся, -бо́жыцца. ‖ *наз.* **бажэ́нне,** -я, *н.*

БА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, баз, *ж.* **1.** Ніжняя апорная частка збудавання, калоны (спец.). *Б. калоны.* **2.** Аснова, на чым грунтуецца што-н. (кніжн.). *Тэарэтычная б.* **3.** Апорны пункт узброеных сіл краіны на сваёй ці чужой тэрыторыі. *Ваенна-марская б.* **4.** Установа, прадпрыемства і пад. па забеспячэнню або абслугоўванню каго-, чаго-н. *Турысцкая б.* **5.** Склад, месца для захоўвання тавараў, матэрыялаў. *Прадуктовая б.* ◊ **На базе** *чаго* — маючы што-н. у якасці асновы. ‖ *прым.* **ба́завы,** -ая, -ае (да 2, 4 і 5 знач.).

БАЗА́ЛЬТ, -у, *М* -льце, *м.* Вулканічная горная парода, звычайна чорнага колеру. ‖ *прым.* **база́льтавы,** -ая, -ае. *Базальтавыя глебы.*

БАЗА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца для гандлю, а таксама гандаль прадуктамі і іншымі таварамі шырокага ўжытку на такім месцы. *Кніжны б. Апусцеў б. Адкрыць б.* (перан.: справіць крык, шум; разм.). ◊ **Птушыны базар** — месца на марскіх узбярэжжах, дзе гняздзяцца птушкі. ‖ *прым.* **база́рны,** -ая, -ае. *Б. дзень. Базарная баба* (перан.: сварлівая, грубая жанчына; разм.).

БАЗІЛІ́КА, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* Тып антычных і сярэдневяковых прамавугольных будынкаў (звычайна храмаў), якія ўнутры падзяляюцца ўздоўж двума радамі калон. ‖ *прым.* **базілі́кавы,** -ая, -ае.

БАЗІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *незак.* **1.** *на чым.* Асноўвацца на чым-н., грунтавацца. (кніжн.). *Б. на фактах.* **2.** Размяшчацца дзе-н., мець пэўную базу. *Б. ў лясах.*

БАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што на чым* (кніжн.). Засноўваць на чым-н. *Б. рост вытворчасці на зніжэнні сабекошту прадукцыі.*

БА́ЗІС, -у, *м.* **1.** Тое, што і база (у 1 і 2 знач.). **2.** Сукупнасць пэўных вытворчых адносін, якія вызначаюць эканамічную структуру грамадства і характар надбудовы. ‖ *прым.* **ба́зісны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БА́ЗІСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* базіс. **2.** Які з'яўляецца базай (у 5 знач.). *Б. склад.*

БАЙ[1], ба́я, *мн.* ба́і, ба́яў, *м.* (гіст.). У Сярэдняй Азіі: буйны землеўладальнік або ўласнік жывёлы. ‖ *прым.* **ба́йскі,** -ая, -ае. *Байскія землі.*

БАЙ[2], ба́я *і* ба́ю, *мн.* ба́і, ба́яў, *м.* (разм.). **1.** ба́я. Міфічная істота дзіцячага фальклору, якая расказвае байкі, казкі. *Ішоў б. па сцяне.* **2.** ба́ю. Гаворка. *Вось бачыце, не слухалі майго баю.*

БАЙ-БАЙ, *выкл.* **1.** Прыпеў пры закалыхванні дзіцяці. **2.** Спаць (у дзіцячай мове). *Пайсці бай-бай.*

БАЙБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Стэпавая жывёліна атрада грызуноў, якая восень і зіму праводзіць у спячцы. **2.** *перан.* Пра непаваротлівага, гультаяватага чалавека (разм.). ‖ *прым.* **байба́цкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БАЙДА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Адна- або двухмесная лёгкая спартыўная лодка з закрытым верхам. *Паход на байдарках.* ‖ *прым.* **байда́рачны,** -ая, -ае.

БА́ЙКА[1], -і, *ДМ* ба́йцы, *мн.* -і, ба́ек, *ж.* **1.** Кароткі літаратурны твор алегарычнага зместу з павучальнай канцоўкай. *Байкі Кандрата Крапівы.* **2.** *перан.,* часцей *мн.* Пустыя размовы, выдумкі (разм.). *Ці варта слухаць розныя байкі.* ‖ *прым.* **ба́ечны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БА́ЙКА[2], -і, *ДМ* ба́йцы, *ж.* Мяккая бавоўняная тканіна з прыгладжаным ворсам. ‖ *прым.* **ба́йкавы,** -ая, -ае. *Байкавая коўдра.*

БАЙКАПІ́СЕЦ, -пі́сца, *мн.* -пі́сцы, -пі́сцаў, *м.* Аўтар баек (у 1 знач.). *Выдатны б.*

БАЙКАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Падвяргаць байкоту. *Б. выбары. Б. рашэнні.*

БАЙКО́Т, -у, *М* -ко́це, *м.* Спосаб палітычнай і эканамічнай барацьбы, калі цалкам або часткова спыняюцца адносіны з якой-н. дзяржавай, арганізацыяй ці асобай. *Аб'явіць б. бракаробам.*

БАЙНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Адтуліна ў сцяне абарончых збудаванняў для вядзення агню. ‖ *прым.* **байні́чны,** -ая, -ае.

БАЙСТРУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм. груб.). Пазашлюбнае дзіця.

БАЙЦО́ЎСКІ *гл.* баец.

БАК[1], ба́ка, *мн.* ба́кі, ба́каў, *м.* Вялікая пасудзіна для вадкасцей. *Б. бензіну.* ‖ *памянш.* **бачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ба́кавы,** -ая, -ае.

БАК[2], ба́ка, *м.* Насавая частка верхняй палубы судна. ‖ *прым.* **ба́кавы,** -ая, -ае.

БАКАВА́Я: на бакавую (разм.) — легчы спаць. *Пад'еў ды на бакавую.*

БАКАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* **1.** Бакавая частка чаго-н. *Б. армяка выгарала.* **2.** Тое, што і бакавіца. *Б. кузава.* **3.** Бакавая частка тушы. *Б. судака.*

БАКАВІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ві́ц, *ж.* Бакавая сценка вагона, кузава, шафы і пад.

БАКАВЫ *гл.* бок.

БАКА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пасудзіна для віна ў выглядзе вялікай чаркі. *Звіняць бакалы на вяселлі.* ‖ *прым.* **бака́льны,** -ая, -ае.

БАКАЛА́ЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых краінах: вучоная ступень, а таксама асоба, што мае гэту ступень, а ў Францыі — чалавек, які здаў экзамен за курс сярэдняй школы. ‖ *прым.* **бакала́ўрскі,** -ая, -ае.

БАКАЛЕ́Я, -і, *ж., зб.* Некаторыя харчовыя тавары (мука, крупы, цукар, перац і пад.). ‖ *прым.* **бакале́йны,** -ая, -ае. *Б. магазін.*

БАКАРА́, *нескл., н.* Адзін з лепшых гатункаў хрустальных вырабаў. *Ваза б.*

БАКА́С, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Балотная з доўгай дзюбай птушка, якая ваганнем пер'я ўтварае гукі, падобныя на бляянне баранчыка. ‖ *прым.* **бакасі́ны,** -ая, -ае.

БА́КЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Плывучы знак на якары, які ўстанаўліваецца на водных шляхах для папярэджання аб небяспечных для суднаў месцах. *Агні бакенаў.* ‖ *прым.* **ба́кенны,** -ая, ае.

БАКЕНБА́РДЫ, -аў, *адз.* -а, -ы, *ж.* *і* **БА́КІ,** -аў, *адз.* -а, -і, *ж.* Частка бароды ад скроняў па шчоках пры выгаленым падбародку. *Адпусціць б. Насіць б.* ‖ *прым.* **бакенба́рдны,** -ая, -ае.

БА́КЕНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вартаўнік пры бакенах. *Працаваць бакеншчыкам.* ‖ *прым.* **ба́кеншчыцкі,** -ая, -ае.

БАКЛА́ГА, -і, *ДМ* -ла́зе, *мн.* -і, -ла́г, *ж.* Тое, што і біклага. ‖ *прым.* **бакла́жны,** -ая, -ае.

БАКЛАЖА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўднёвая аднагадовая агародная расліна сямейства паслёнавых, а таксама плод гэтай расліны сіняга або фіялетавага колеру. ‖ *прым.* **баклажа́навы,** -ая, -ае. *Баклажанавая ікра.*

БАКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* Бакавы пакойчык у хаце; бакавая прыбудова пры чым-н. *Спаць у бакоўцы.* ‖ *прым.* **бако́вачны,** -ая, -ае. *Баковачнае акно.*

БАКСЁР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца боксам. *Б. цяжкай вагі.* ‖ *прым.* **баксёрскі,** -ая, -ае.

БАКСЁР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода тупамордых сабак; нямецкі бульдог. ‖ *прым.* **баксёрскі,** -ая, -ае.

БАКСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; *незак.* Займацца боксам; весці бой па правілах бокса.

БАКСІ́Т, -у, *М* -сі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Алюмініевая руда. ‖ *прым.* **баксі́тавы,** -ая, -ае.

БАКТЭРЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне бактэрыялогіі.

БАКТЭ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Мікраскапічны арганізм, від мікроба. ‖ *прым.* **бактэрыя́льны,** -ая, -ае. *Бактэрыяльная інфекцыя.*

БАКТЭРЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука пра бактэрыі. *Дасягненні ў галіне бактэрыялогіі.* ‖ *прым.* **бактэрыялагі́чны,** -ая, -ае. *Бактэрыялагічная вайна* (з прымяненнем хваробатворных бактэрый як сродку масавага паражэння).

БАЛ, ба́ла, *мн.* ба́лы, -аў, *м.* **1.** Адзінка вымярэння сілы або ступені якой-н. прыроднай з'явы (спец.). *Вецер у пяць балаў.* **2.** Лічбавая ацэнка поспехаў у навучальнай установе, дасягненняў у спорце. *Набраць дваццаць балаў.* ‖ *прым.* **ба́льны,** -ая, -ае *і* **ба́лавы,** -ая, -ае. *Сістэма балавай (бальнай) ацэнкі.*

БАЛАБО́ЛКА, -і, *мн.* -і, -лак (разм.). **1.** *ж.* Бразготка, якую чапляюць жывёле на шыю, каб не гублялася. **2.** *ДМ* -у, *Т*-ам, *м.*; *ДМ* -лцы, *Т* -ай (-аю), *ж.* Чалавек, які хутка і многа гаворыць; пустамеля (зневаж.).

БАЛАБО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Кругленькі званочак у выглядзе шарыка. **2.** *перан.* Балбатун, пустаслоў. ‖ *ж.* **балабо́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

БАЛАБО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). **1.** Звінець, гучаць. **2.** *перан.* Балбатаць, малоць лухту. *Б. увесь дзень.*

БА́ЛАВАЦЦА, -луюся, -луешся, -луецца; -луйся; *незак.* Сваволіць, дурэць, ператвараць у забаву што-н. сур'ёзнае, небяспечнае. *Б. з агнём.* ‖ *наз.* **балаўство́,** -а́, *н.*

БА́ЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *незак., каго (што).* Занадта песціць, патураць жаданням. *Б. гасцінцамі. Маці яго балуе.* ‖ *зак.* **зба́лаваць,** -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны. ‖ *наз.* **балаўство́,** -а́, *н. Б. да дабра не даводзіць* (прыказка).

БАЛАГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Часовае лёгкае збудаванне з дошак для тэатральных, цыркавых паказаў, для гандлёвых патрэб, жылля і пад. (уст.). **2.** Старадаўні народны вандроўны тэатр; тэатральнае відовішча камічнага характару з прымітыўным сцэнічным афармленнем. **3.** *перан.* Пра што-н. несур'ёзнае, грубае, бязладнае (разм.). ‖ *прым.* **балага́нны,** -ая, -ае.

БАЛАГА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). Крыўляцца, блазнаваць.

БАЛАГО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Той, хто займаецца перавозам грузаў ці людзей на ўласнай фурманцы. ‖ *прым.* **балаго́льскі,** -ая, -ае. *Б. занятак.*

БАЛА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, бала́д, *ж.* **1.** Невялікі вершаваны твор асобай формы, пераважна на легендарную ці гістарычную тэму. **2.** Музычны твор эпічнага характару для голасу або інструмента. ‖ *прым.* **бала́дны,** -ая, -ае.

БАЛАЗЕ́, *злуч.* (разм.). Па значэнню адпавядае словазлучэнням «тым больш што», «добра што». *Вучыся, б. ёсць умовы.*

БАЛА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ла́цы, *Т* -ай (-аю), *ж. мн.* -і, -лак (разм.). Вясёлы гаварун, жартаўнік. *Гэта быў адменны весялун і б.*

БАЛАЛА́ЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на балалайцы, або майстар, што робіць балалайкі.

БАЛАЛА́ЙКА, -і, *ДМ* -ла́йцы, *мн.* -і, -ла́ек, *ж.* Народны трохструнны музычны інструмент з корпусам трохвугольнай формы. ‖ *прым.* **балала́ечны,** -ая, -ае. *Б. аркестр.*

БАЛАМУ́Т, -а, *М* -му́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, які ўносіць неспакой, беспарадак. *Паводзіны баламута.* **2.** Спакуснік, інтрыган. *Звязалася з гэтым баламутам.* ‖ *ж.* **баламу́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **баламу́тны,** -ая, -ае.

БАЛАМУ́ЦІЦЬ, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; *незак., каго-што* (разм.). **1.** Выклікаць неспакой сярод каго-н., уносіць разлад, неразбярыху. *Б. народ.* **2.** Спакушаць, зачароўваць. *Ах, дзяўчаты, хопіць вам б. хлопца!* ◊ **Баламуціць светам** (разм. неадабр.) — выклікаць непакой, нездавальненне. ‖ *зак.* **узбаламу́ціць,** -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны *і* **забаламу́ціць,** -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны (да 1 знач.).

БАЛАНДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* (разм.). Посная рэдкая поліўка. *Палонных кармілі баландой.*

БАЛА́НС[1], -у, *м.* **1.** Раўнавага, ураўнаважанне. *Пачуццё балансу.* **2.** Сістэма паказчыкаў, якія характарызуюць даходы, расходы, фінансавыя вынікі прадпрыемстваў, а таксама ведамасць з такім падрахункам. *Квартальны б.* **3.** Суадносіны ўзаемна звязаных паказчыкаў якой-н. дзейнасці, працэсу. *Б. народнай гаспадаркі.* ‖ *прым.* **бала́нсавы,** -ая, -ае (у 2 і 3 знач.).

БАЛА́НС[2], -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *зб.* Ачышчаныя ад кары бярвёны аднолькавай даўжыні, якія ідуць на выраб цэлюлозы (спец.). *Адвесці б. на ваганетцы ў цэх.* **2.** -а. На чыгунцы — перакідная прылада для перацягвання рэек. *Перакінуць б.* ‖ *прым.* **бала́нсавы,** -ая, -ае (у 1 знач.). *Балансавая драўніна.*

БАЛАНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* **1.** Захоўваць пры няўстойлівым становішчы раўнавагу пры дапамозе рухаў цела. *Б. на канаце.* **2.** Падводзіць баланс[1] (у 2 знач.; спец.). **3.** *што.* Прыводзіць у адпаведныя суадносіны ўзаемазвязаныя часткі чаго-н. (спец.). **4.** *што.* Ураўнаважваць вярчальныя дэталі машын, механізмаў. ‖ *зак.* **збалансава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны. ‖ *наз.* **балансава́нне,** -я, *н.*; *прым.* **бала́нсавы,** -ая, -ае.

БАЛАНСЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыркавы артыст, які балансуе на канаце. ‖ *ж.* **балансё́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **балансё́рскі,** -ая, -ае.

БАЛАНСІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Доўгі шост, пры дапамозе якога акрабат захоўвае раўнавагу на канаце. **2.** Рычаг у машыне, які перадае рух ад адной часткі да другой. **3.** Рэгулятар у гадзіннікавым механізме.

БАЛА́СТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Спецыяльны груз, які забяспечвае ўстойлівасць і асадку карабля, а таксама груз для рэгулявання вышыні палёту аэрастата. **2.** *перан.* Што-н. лішняе, непатрэбнае, што не прыносіць ніякай карысці (кніжн.). **3.** Шчэбень або пясок, якім засыпаюць чыгуначнае палатно і на які ўкладваюць шпалы (спец.). *Сухі б. Платформы з баластам.* ‖ *прым.* **бала́стны,** -ая, -ае.

БАЛАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Свавольнік, дураслівец. ‖ *ж.* **балаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

БАЛА́ЎНЫ, -а́я, -о́е (разм.). **1.** Свавольны, дураслівы. **2.** Распешчаны, сапсаваны залішнім патураннем.

БАЛАЎСТВО́ *гл.* балавацца *і* балаваць.

БАЛАХО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Халат шырокага крою, які раней насілі сяляне, а таксама (разм.) наогул шырокая бясформенная вопратка. *Ішоў незнаёмы ў доўгім балахоне.* ‖ *прым.* **балахо́нны,** -ая, -ае.

БАЛАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н *і* **БАЛАЦЯВІ́НА,** -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Нізкае, балоцістае месца.

БАЛАЦІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *незак.* Праходзіць абранне, рашаць якое-н. пытанне шляхам падачы бюлетэняў. *Б. ў дэпутаты.*

БАЛАЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што.* Выбіраць каго-н. галасаваннем шляхам падачы бюлетэняў або ставіць што-н. на галасаванне. *Б. прапанову.* ‖ *наз.* **балаціра́ванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **балаціро́вачны,** -ая, -ае. *Б. бюлетэнь.*

БАЛБАТА́ЦЬ, -бачу́, -бо́чаш, -бо́ча; -бачы́; *незак.* **1.** *што і без дап.* Гаварыць несупынна, невыразна, а таксама займацца пустымі размовамі (разм.). *Б. лягчэй, чым рабіць.* **2.** Булькаць — пра ваду, што бяжыць або кіпіць. ‖ *аднакр.* **балбатну́ць,** -ну́, -нё́ш, -нё́; -нё́м, -няце, -ну́ць; -ні́.

БАЛБАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Празмерна гаваркі, а таксама які не ўмее захоўваць тайну. *Б. паляўнічы.* ‖ *наз.* **балбатлі́васць,** -і, *ж. Балбатлівасць — старасці сястра* (прыказка).

БАЛБАТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек, які занадта многа гаворыць, пустаслоў і пляткар. *Абяцанні балбатуна.* ‖ *ж.* **балбату́ха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

БАЛВА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Фігура чалавека, вылепленая або высечаная з якога-н. матэрыялу. *Снегавы б.* **2.** Дурань, невук (разм. зневаж.).

БАЛВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Металічны злітак,а таксама кавалак іншага матэрыялу, які ідзе як загатоўка для якога-н. вырабу. ‖ *прым.* **балва́начны,** -ая, -ае.

БАЛГА́РЫ, -аў, *адз.* -га́рын, -а, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Балгарыі. ‖ *ж.* **балга́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **балга́рскі,** -ая, -ае.

БАЛДАХІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Упрыгожаны навес на слупках над ложкам, тронам, катафалкам і пад. ‖ *прым.* **балдахі́нны,** -ая, -ае.

БАЛЕ́ЙКА, БАЛЕ́ЙНЫ *гл.* балея.

БАЛЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Аматар спорту, а таксама чалавек, які клапоціцца аб чым-н., перажывае за каго-, штон. *Заўзяты б. футбола.* ‖ *ж.* **бале́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БАЛЕРО́, *нескл., н.* **1.** Іспанскі нацыянальны танец, а таксама музычны твор у рытме гэтага танца. **2.** Кароткая безрукаўка — частка нацыянальнага іспанскага ўбрання.

БАЛЕРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* Артыстка балета; танцоўшчыца.

БАЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *м.* **1.** Майстэрства тэатральнага танца. *Класічны балет.* **2.** Тэатральнае прадстаўленне на пэўны сюжэт, змест якога даносіцца сродкамі танца, мімікі і музыкі, а таксама музычны твор, які ляжыць у аснове такога спектакля. **3.** Калектыў артыстаў, якія выконваюць балет. ‖ *прым.* **бале́тны,** -ая, -ае. *Балетная школа.*

БАЛЕТАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Заўзяты аматар балета як відовішча. ‖ *ж.* **балетама́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **балетама́нскі,** -ая, -ае.

БАЛЕТАМА́НІЯ, -і, *ж.* Незвычайнае захапленне балетам як відовішчам.

БАЛЕТМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Пастаноўшчык танцаў у балеце. ‖ *прым.* **балетма́йстарскі,** -ая, -ае.

БАЛЕ́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *незак.* **1.** Адчуваць боль. *Сэрца баліць. Баліць* (безас.) *пад лыжачкай. Душа баліць* (перан.). **2.** *перан.* Хваляваць, турбаваць. *Шчыраму сэрцу і чужая болька баліць* (з нар.).

БАЛЕ́ЦЬ[2], -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак., за каго-што* (разм.). Востра перажываць за поспехі ці няўдачы спартыўнай каманды, за выступленне спартсмена і пад. *Б. за зборную краіны.*

БАЛЕ́Я, -і, *мн.* -і, -ле́й, *ж.* Вялікая нізкая драўляная або металічная пасудзіна для мыцця бялізны. *Паласкаць бялізну ў балеі.* ‖ *памянш.* **бале́йка,** -і, *ДМ* -лейцы, *мн.* -і, -ле́ек *ж.* ‖ *прым.* **бале́йны,** -ая, -ае.

БАЛІ́Д, -а, *М*-дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі яркі метэор. ‖ *прым.* **балі́дны,** -ая, -ае.

БАЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел тэарэтычнай механікі, які вывучае законы руху цяжкага цела, кінутага пад некаторым вуглом да гарызонта. **2.** Навука аб законах руху снарадаў. ‖ *прым.* **балісты́чны,** -ая, -ае. *Балістычная ракета.*

БАЛКА́РЦЫ, -аў, *адз.* -рац, -рца, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які складае частку насельніцтва Кабардзіна-Балкарыі, што ўваходзіць у Расійскую Федэрацыю. ‖ *ж.* **балка́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **балка́рскі,** -ая, -ае.

БАЛКО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пляцоўка з поручнямі, прыбудаваная знадворку да сцяны дома. *Адпачываць на балконе.* **2.** Сярэдні або верхні ярус у тэатры. ‖ *памянш.* **балко́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **балко́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Балконныя дзверы.*

БАЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяльны сасуд для вадкасцей ці газаў. *Газавы б.* **2.** Гумавая аўтамабільная або інш. камера, якая напаўняецца паветрам. *Залатаны б.* **3.** Абалонка аэрастата, дырыжабля, якая напаўняецца газам (спец.). ‖ *памянш.* **бало́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **бало́нны,** -ая, -ае.

БАЛО́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Аконнае шкло, шыба. *Б. акна.* **2.** Старонка кнігі; часопіса (уст.).

БАЛО́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Парода маленькіх хатніх сабачак з доўгай шаўкавістай шэрсцю.

БАЛО́ТА, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -ло́т, *н.* **1.** Нізкае багністае месца са стаячай вадой. *Куп'істае б. Вада аддае балотам.* **2.** толькі *адз.* Вялікая гразь на вуліцы, у двары (разм.). **3.** толькі *адз., перан.* Усё, што характарызуецца застоем, бяздзейнасцю, маральным падзеннем. ‖ *памянш.* **бало́тца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **бало́тны,** -ая, -ае. *Балотная расліннасць.*

БАЛО́ЦІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Багаты на балоты. *Б. край.* **2.** Забалочаны, багністы. *Балоцістая мясцовасць.* ‖ *наз.* **бало́цістасць,** -і, *ж.*

БА́ЛТЫ, -аў. Народы Прыбалтыкі (літоўцы, латышы), продкамі якіх з'яўляліся заходнебалтыйскія плямёны жэмайты, земгалы, латгалы. ‖ *прым.* **ба́лцкі,** -ая, -ае.

БАЛЫ́К, -у́, *м.* Прасоленая і праўленая або правэнджаная хрыбтовая частка асятровых і ласасёвых рыб. *Асятровы б.* ‖ *прым.* **балыко́вы,** -ая, -ае. *Балыковая каўбаса.*

БАЛЬ, -ю, *м.* **1.** Вечар з танцамі і забавамі. *Выпускны б.* **2.** Вялікі званы абед. **3.** *перан.* Нястомны разгул чаго-н. (рэакцыі, ваеншчыны; пагард.). ◊ **Баль-маскарад** — касцюміраваны вечар з танцамі. ‖ *прым.* **ба́льны,** -ая, -ае. *Бальныя танцы.*

БАЛЬЗА́КАЎСКІ: бальзака́ўскі ўзрост — узрост жанчыны ад 30 да 40 год [ад імя фран-

цузскага пісьменніка Бальзака, які ў сваіх раманах апісваў гераінь пераважна ва ўзросце 30—40 год].

БАЛЬЗА́М, -у, *м.* **1.** Густое духмянае рэчыва, у саставе якога раствораны ў эфірным масле смолы і іншыя кампаненты, а таксама пахучая настойка на лекавых травах. *Піхтавы б. Б. здабываюць з кедравай жывіцы.* **2.** *перан.* Тое, што прыносіць суцяшэнне, заспакаенне. *Б. гаючы.* ‖ *прым.* **бальзамі́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **бальза́мны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Бальзамныя кедры.*

БАЛЬЗАМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак., каго-што.* Тое, што і бальзаміраваць. ‖ *зак.* **забальзамава́ць**, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны *і* **набальзамава́ць**, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны. ‖ *наз.* **бальзамава́нне**, -я, *н.*

БАЛЬЗАМІ́НА, -ы, *ж. і* **БАЛЬЗАМІ́Н**, -а, *м.* Садовая і пакаёвая расліна з яркімі ружовымі кветкамі. *Радуе вока б.* ‖ *прым.* **бальзамі́навы**, -ая, -ае.

БАЛЬЗАМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што.* Насычаць труп спецыяльнымі рэчывамі, каб прадухіліць ад гніення і захаваць на доўгі час. ‖ *зак.* **забальзамі́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **набальзамі́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **бальзамі́раванне**, -я, *н.*

БАЛЬНЕАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Галіна медыцыны, якая вывучае лячэбнае скарыстанне і ўздзеянне мінеральных вод і гразей. ‖ *прым.* **бальнеалагі́чны**, -ая, -ае.

БАЛЬНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Медыцынская ўстанова для стацыянарнага лячэння хворых. ‖ *прым.* **бальні́чны**, -ая, -ае. *Бальнічнае адзенне. Б. ліст* (дакумент аб часовай непрацаздольнасці).

БА́ЛЬНЫ[1—2] *гл.* бал *і* баль.

БАЛЬШАВІ́ЗМ, -у, *м.* Плынь у рабочым руху, якая ўзнікла ў Расіі ў пачатку 20 ст. і заснавана на марксісцкай тэорыі, развітай затым партыяй бальшавікоў. ‖ *прым.* **бальшаві́цкі**, -ая, -ае.

БАЛЬШАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Член бальшавіцкай партыі. ‖ *ж.* **бальшаві́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.). ‖ *прым.* **бальшаві́цкі**, -ая, -ае.

БАЛЬША́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вялікая дарога (у адрозненне ад прасёлачнай). *Праляглі бальшакі з бярозавымі прысадамі.*

БАЛЬШУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Старэйшы хлапчук з дзяцей у сям'і, наогул большы па ўзросту. *Ты ж б., а малога крыўдзіш.* ‖ *ж.* **бальшу́ха**, -і, *ДМ* -шусе, *мн.* -і, -шух.

БАЛЮСТРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Поручні з фігурнымі слупкамі, што ўпрыгожваюць балконы, тэрасы, галерэі, лесвіцы. *Б. веранды.* ‖ *прым.* **балюстра́дны**, -ая, -ае.

БАЛЮ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Пашкоджаны хваробай, раненнем. *Балючая нага.* **2.** Які выклікае адчуванне фізічнага болю. *Б. ўкол.* **3.** *перан.* Які прычыняе душэўныя хваляванні; найбольш хвалюючы. *Балючае пытанне.* ‖ *наз.* **балю́часць**, -і, *ж.*

БАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* **1.** Спраўляць баль; удзельнічаць у балі. **2.** Разгульна жыць (разм.). *Б. тыднямі.* ‖ *наз.* **баля́ванне**, -я, *н.*

БАЛЯ́СА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Точаны фігурны слупок у агароджы балконаў, тэрас і інш. **2.** *мн.* Агароджа з такіх слупкоў.

БАЛЯ́СНІК, -у, *м.* Матэрыял для вырабу балясаў.

БАЛЯ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Тое, што і болька. **2.** *перан.* Недахоп, слабае месца ў дзейнасці, характары, а таксама чалавек з якімі-н. недахопамі, з-за якога бываюць непрыемнасці калектыву. *На чужую балячку не даві* (прыказка).

БАМБАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і бамбардзіроўшчык (у 1 знач.). *Смертаносны груз бамбавозаў.* ‖ *прым.* **бамбаво́зны**, -ая, -ае.

БАМБАКІ́ДАННЕ, -я, *н.* Скіданне бомбаў з самалёта. *Прыцэльнае б.*

БАМБАРДЗІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Салдат-артылерыст у царскай арміі і флоце. **2.** Ігрок, які часта забівае галы (у футболе, хакеі). *Лепшы б. сезона.* ‖ *прым.* **бамбардзі́рскі**, -ая, -ае.

БАМБАРДЗІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Абстрэльваць з гармат або скідваць з самалёта бомбы на каго-, што-н. *Б. праціўніка.* **2.** *перан., каго (што) чым.* Настойліва турбаваць каго-н. лістамі, просьбамі і інш. (разм.). *Б. пісьмамі.* ‖ *наз.* **бамбардзіро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* ‖ *прым.* **бамбардзіро́вачны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

БАМБАРДЗІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Бамбардзіровачны самалёт. **2.** Лётчык бамбардзіровачнай авіяцыі.

БАМБАСХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Спецыяльнае ўкрыццё, якое забяспечвае ахову людзей ад авіябомбаў.

БАМБІ́ЦЬ, -блю́, -бі́ш, -бі́ць; -бі́м, -біце́, -бя́ць; *незак., каго-што.* Атакаваць з паветра, скідваючы бомбы. ‖ *наз.* **бамбё́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). *Трапіць пад бамбёжку.*

БАМБУ́К, -у, *м.* Трапічная і субтрапічная расліна з высокім цвёрдым, дрывяністым, пустым усярэдзіне сцяблом. ‖ *прым.* **бамбу́кавы**, -ая, -ае. *Бамбукавыя зараснікі.*

БАНА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* банальны. **2.** Банальная думка, выраз. *Гаварыць банальнасці.*

БАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Шаблонны, які страціў арыгінальнасць у сувязі з частым ужываннем. *Банальныя параўнанні.* ‖ *наз.* **бана́льнасць**, -і, *ж.*

БАНА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пальмападобная трапічная расліна, а таксама яе мучністы салодкі плод. *Збор бананаў.* ‖ *прым.* **бана́навы**, -ая, -ае. *Бананавыя плантацыі.*

БА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Група разбойнікаў, злачынцаў; шайка. *Узброеная б. Контррэвалюцыйная б.*

БАНДА́Ж, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Спецыяльны пругкі пояс для падтрымання асобных частак цела ў патрэбным становішчы. **2.** Металічны вобад, які надзяваецца на часткі машын, на колы паравозаў, каб забяспечыць іх устойлівасць і засцерагчы ад зносу (спец.). ‖ *прым.* **банда́жны**, -ая, -ае.

БАНДА́РНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да вырабу драўлянага посуду (бочак, дзежак, цаброў і пад.). *Бандарная майстэрня.*

БАНДА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Займацца вырабам драўлянага посуду (бочак, дзежак, цаброў і пад.). ‖ *наз.* **бо́ндарства**, -а, *н.*

БАНДЗЮ́ГА, -і, *мн.* -і, -дзюг *і* **БАНДЗЮ́К**, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм. зневаж.). Тое, што і бандыт.

БАНДУ́РА, -ы, *мн.* -ы, банду́р, *ж.* **1.** Украінскі народны шматструнны шчыпковы музычны інструмент. **2.** *перан.* Пра вялікі грувасткі прадмет (разм.). ‖ *прым.* **банду́рны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

БАНДУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на бандуры. ‖ *ж.* **бандуры́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. *Трыо бандурыстак.*

БАНДЫ́Т, -а, *М* -ды́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік банды; узброены разбойнік. *Мацёры б.* ‖ *ж.* **банды́тка**, -і, *М* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **банды́цкі**, -ая, -ае. *Бандыцкая куля.*

БАНДЫТЫ́ЗМ, -у, *м.* Злачынная дзейнасць бандытаў; разбой, грабеж, рабаванне.

БАНДЭРО́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Шырокая папяровая абгортка для паштовых перасылак. **2.** Паштовае адпраўленне ў папяровай абгортцы. *Заказная бандэроль.* **3.** Ярлык на тавары, які сведчыць аб уплаце пошліны за яго (спец.). ‖ *прым.* **бандэро́льны**, -ая, -ае.

БАНК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Буйная крэдытная ўстанова. *Нацыянальны б. Беларусі.* ‖ *прым.* **ба́нкаўскі**, -ая, -ае *і* **ба́нкавы**, -ая, -ае. *Банкаўскі служачы. Банкавы перавод.*

БАНК[2], -а, *м.* **1.** У картачнай гульні: грошы, якія пастаўлены на кон. *Сарваць б.* **2.** Азартная картачная гульня.

БАНК[3], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Фонд якіх-н. даных, што захоўваюцца для інфармацыйных і іншых мэт. *Б. даных. Б. ведаў.*

БА́НКА[1]. У выразе: **лейдэнская банка** — фізічны прыбор для кандэнсацыі электрычнасці.

БА́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Падводная водмель.

БА́НКА[3], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Папярочная лаўка на вёсельным судне для весляроў і пасажыраў.

БАНКЕ́Т, -у, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урачысты абед ці вячэра. *Б. у гонар 50-годдзя інстытута.* ‖ *прым.* **банке́тны**, -ая, -ае. *Банкетная зала.*

БАНКЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тып нізкай табурэткі з мяккім сядзеннем.

БАНКІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік або буйны акцыянер банка[1]. ‖ *прым.* **банкі́рскі**, -ая, -ае.

БАНКНО́ТЫ, -аў, *адз.* банкно́т, -а, *М* -но́це, *м.* Беспрацэнтны крэдытны білет, які выпускаецца банкам і замяняе ў абароце грошы. ‖ *прым.* **банкно́тны**, -ая, -ае. *Банкнотнае абарачэнне.*

БАНКРУ́Т, -а, *М* -кру́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Збяднелы неплацежаздольны даўжнік. **2.** *перан.* Той, хто пацярпеў поўную няўдачу, крах у ажыццяўленні чаго-н. *Маральны б.* ‖ *прым.* **банкру́цкі**, -ая, -ае.

БАНКРУ́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Неплацежаздольнасць у выніку разарэння даўжніка. *Б. фірмы.* **2.** *перан.* Крушэнне, поўная няўдача ў ажыццяўленні чаго-н. *Поўнае б.*

БАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стужка, завязаная ў выглядзе вузла і дзвюх або некалькіх свабодна выпушчаных петляў. *Б. у косах.* ‖ *памянш.* **ба́нцік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

БА́НЬКА[1], -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* Шырокае металічнае кольца для прымацавання касы да касся. *Б. ад касы.*

БА́НЬКА[2] *гл.* банькі.

БА́НЬКІ, -нек, *адз.* ба́нька, -і, *ДМ* -ньцы, *ж.* Набор невялікіх шклянак, які ўжываецца ў медыцыне, каб выклікаць прыліў крыві да скуры. *Паставіць б.*

БАПТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік хрысціянскай секты, які прапаведуе хрышчэнне ў сталым узросце і адмаўляе некаторыя абрады і догматы царквы. ‖ *ж.* **бапты́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **бапты́сцкі**, -ая, -ае. *Баптысцкая секта.*

БАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі рэстаран, дзе наведвальнікаў абслугоўваюць ля высокай стойкі, а таксама гэтая стойка. **2.** Невялікая шафка для він або аддзяленне для він у шафе ці серванце.

БАР[2], -а, *м.* (спец.). Адзінка вымярэння атмасфернага ціску.

БАРАБА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ударны мембранны музычны інструмент у выглядзе

шырокага цыліндра, верх і ніз якога абцягнуты скурай. *Біць у б.* **2.** У розных машынах і механізмах — рухомая частка, якая мае форму цыліндра. *Падаваць снапы ў б.* **3.** Цыліндрычная частка будынка, якая падтрымлівае купал (спец.). ‖ *прым.* **бараба́нны,** -ая, -ае. ○ **Барабанная перапонка** — перапонка, якая аддзяляе знешні слыхавы праход ад сярэдняга вуха.

БАРАБА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* **1.** Біць у барабан (у 1 знач.). **2.** Часта і дробна стукаць па чым-н. (разм.). *Дождж барабаніць.* **3.** *перан., што* і *без дап.* Гучна, без майстэрства іграць на якім-н. інструменце.

БАРАБА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто адбівае такт на барабане пры маршыроўцы; музыкант, які іграе на барабане. *Юны б.* ‖ *ж.* **бараба́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **бараба́ншчыцкі,** -ая, -ае.

БАРАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Высокакаштоўны ядомы грыб з светла- ці цёмна-карычневай шапкай і белай тоўстай ножкай; белы грыб. *Кошык баравікоў. Заечы б.* (атрутны грыб). ‖ *прым.* **баравіко́вы,** -ая, -ае.

БАРАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Малады сасновы лес. *Грыбныя баравіны.* **2.** Усё, што расце ў лесе (грыбы, ягады, трава і пад.; абл.). *Жанчыны неслі поўныя кашы баравіны.* ‖ *памянш.* **бараві́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **баравí́навы,** -ая, -ае *і* **баравí́нны,** -ая, -ае.

БАРАВІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* баравіна. **2.** Сорт летняй яблыні, а таксама светла-жоўтыя кісла-салодкія плады гэтага дрэва. *У садзе спеюць баравінкі.*

БАРАВЫ́ *гл.* бор[1].

БАРАДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *мн.* баро́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) барады́, -ро́д, *ж.* **1.** Пярэдняя частка ніжняй сківіцы. *Ударыўся барадой аб стол.* **2.** Валасяное покрыва ніжняй часткі твару ў мужчын. *Адпусціць бараду.* **3.** *перан.* Пра чалавека, які носіць бараду (разм.). *Давайце выберам старшынёй бараду.* **4.** У некаторых жывёл: пучок валасоў, пер'я або мясістыя адросткі пад пярэдняй часткай галавы. *Казліная б.* **5.** Касмыль недапрадзенай кудзелі, воўны. *Б. кудзелі.* **6.** Невялікі кусцік жыта, каля якога спраўляюць дажынкі. ◊ **Дзіравая барада** (разм. жарт.) — пра таго, хто есць і абліваецца стравай. ‖ *памянш.* **баро́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

БАРАДА́ТЫ, -ая, -ае. Той, хто аброс барадой (у 2 знач.). *Б. дзед.* ‖ *наз.* **барада́тасць,** -і, *ж.*

БАРАДА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек з барадой (у 1 знач.). *У дзвярах паказаўся незнаёмы б.*

БАРАЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (спец.). Ахоўваць аб'екты ад авіяцыі праціўніка, патрулюваць у паветры (пра самалёты). ‖ *наз.* **баражы́раванне,** -я, *н.*

БАРАЗНА́, -ы́, *мн.* баро́зны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) баразны́, баразён, *ж.* **1.** Канаўка на паверхні глебы, зробленая плугам ці іншымі сельскагаспадарчымі прыладамі. *Роўныя барозны.* **2.** *перан.* Пачынанне ў якой-н. галіне. ‖ *памянш.* **баразё́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **баразё́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БАРАЗНІ́ЦЬ, -разню́, -ро́зніш, -ро́зніць; *незак., што.* **1.** Рабіць барозны чым-н. *Плугам б. зямлю.* **2.** Пакідаць пасля сябе сляды, падобныя на барозны. *Б. прасторы акіянаў.* **3.** *перан.* Утвараць складкі, маршчыны. *Маршчыны баразнілі лоб.* ‖ *зак.* **збаразні́ць,** -разню, -ро́зніш, -ро́зніць; -ро́знены *і* -разнёны.

БАРА́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лёгкае драўлянае збудаванне для часовага жылля. *Жыць у бараках.* ‖ *прым.* **бара́чны,** -ая, -ае.

БАРАМЕТРЫ́ЧНЫ *гл.* барометр.

БАРА́Н[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Жвачная млекакормячая жывёліна з густой воўнай і выгнутымі рагамі; самец авечкі. *Горны б.* (таксама перан: пра тупога, някемлівага чалавека; лаянк.). ◊ **Упёрціся як баран** (разм. неадабр.) — пра ўпартага чалавека. **Як баран на новыя вароты** (глядзець) (разм.) — глядзець на што-н. разгублена, нічога не разумеючы. ‖ *памянш.-ласк.* **бара́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **барано́вы,** -ая, -ае. *Б. лой.*

БАРА́Н[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Двухручны рубанак для габлявання дошак.

БАРАНА́, -ы́, *мн.* баро́ны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) бараны́, -рон, *ж.* Сельскагаспадарчая землеапрацоўчая прылада ў выглядзе рамы з вертыкальнымі зубамі для рыхлення глебы.

БАРАНАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто баранue. ‖ *ж.* **баранава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БАРАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што.* **1.** Разрыхляць глебу бараной. **2.** Пакідаць баразну, след на чым-н. (разм.). *Жэрдка баранавала зямлю.* ‖ *зак.* **узбаранава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны, **забаранава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны *і* **пабаранава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; ну́й; -нава́ны. ‖ *наз.* **баранава́нне,** -я, *н.*

БАРА́НІНА, -ы, *ж.* Мяса барана або авечкі як ежа. *Плоў з баранінай.*

БАРАНІ́ЦЬ, -рано́, -ро́ніш, -ро́ніць; *незак., каго-што.* Ахоўваць ад нападу ворагаў; засцерагаць ад чаго-н. непрыемнага. *Б. свой край.* ‖ *звар.* **барані́цца,** -раню́ся, -ро́нішся, -ро́ніцца.

БАРАНО́К, -нка́, *м.* Выраблёная аўчынка баранчыка.

БАРА́НЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* баран[1]. **2.** толькі *мн.* Невялікія пеністыя хвалі на вадзе, а таксама невялікія перыста-кучавыя воблакі. **3.** Гайка з двума вушкамі для закручвання рукамі.

БАРАНЭ́СА *гл.* барон.

БАРАХЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; *незак.* (разм.). Працаваць дрэнна, з перабоямі (пра матора, механізмы і інш.). *Тэлевізар барахліць. Сэрца барахліць.* (перан.).

БАРАХЛО́, -а́, *н., зб.* (разм.). **1.** Старыя непрыгодныя рэчы, а таксама што-н. дробязнае, нязначнае. *Мяхі з барахлом. Выраблять рознае б.* **2.** *перан., лаянк.* Пра каго-, што-н. дрэннае. *Гэта не чалавек, а нейкае б.* ‖ *прым.* **бараха́льны,** -ая, -ае.

БАРАХО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Рынак, дзе прадаюць з рук розныя, пераважна ўжываныя, рэчы. *З самай раніцы гудзе б.*

БАРАХО́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які скупляе і перапрадае старыя рэчы. ‖ *ж.* **барахо́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **барахо́льшчыцкі,** -ая, -ае.

БАРАЦЬБА́, -ы́, *ж.* **1.** Схватка двух, з якіх кожны імкнецца перамагчы другога, а таксама від спорту, калі два спартсмены імкнуцца пакласці адзін аднаго на лапаткі. *Б. асілкаў. Французская б.* **2.** Змаганне супрацьлеглых сіл, ідэйна-грамадскіх напрамкаў. *Б. класаў.* **3.** *з чым, за што.* Дзейнасць, накіраваная на пераадоленне, знішчэнне чаго-н. *Б. з алкагалізмам. Б. за якасць прадукцыі.* **4.** *перан.* Сутыкненне супярэчлівых пачуццяў, імкненняў. *Б. радасці з зайдрасцю.*

БАРАЦЬБІ́Т, -а́, *М* -біце, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Удзельнік барацьбы, змагар за ўсталяванне і распаўсюджванне новага, перадавога. *Барацьбіты за мір. Барацьбіты падполля.* ‖ *ж.* **барацьбі́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **барацьбі́цкі,** -ая, -ае.

БАРБАРЫ́С, -у, *м.* Калючая кустовая расліна з дробнымі чырвонымі ягадамі, а таксама самі ягады. ‖ *прым.* **барбарысавы,** -ая, -ае. *Барбарысавае варэнне.*

БАРБО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі дваровы сабака (перан.: пра злога, грубага чалавека; лаянк.).

БА́РВА, -ы, *ж.* **1.** Фарба, афарбоўка, колер. *Барвы восені.* **2.** Густа-чырвоны, пурпуровы колер. *Б. заліла лес.*

БАРВАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -вавее; *незак.* і **БАРВО́ВЕЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -во́вее; *незак.* **1.** Вылучацца чырванню, чырванець. *Усход барвавее.* **2.** Віднецца, вылучацца сваім чырвоным колерам. *Сцягі барвавеюць.* ‖ *зак.* **пабарвавець,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее *і* **пабарво́вець,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее.

БАРВО́ВЫ, -ая, -ае *і* **БАРВЯ́НЫ,** -ая, -ае. Ярка-чырвоны. *Барвовае зарыва.* ‖ *наз.* **барво́васць,** -і, *ж. і* **барвя́насць,** -і, *ж.*

БАРВЯ́НЕЦ, -нцу, *м.* Густа-чырвоны, пурпуровы колер. *Дрэвы змянілі зялёны ўбор на б.*

БАРВЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нее; *незак.* Тое, што і барвавець. *Барвянеюць сцягі.* ‖ *зак.* **пабарвяне́ць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -нее.

БАРВЯНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Тое, што і барвавець. *Зара барвяніцца.*

БАРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паэт і музыкант, выканаўца ўласных песень. ‖ *прым.* **ба́рдаўскі,** -ая, -ае.

БАРДЗЮ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шлячок, які абрамляе край шпалераў, тканіны, а таксама паласа дэкаратыўных раслін, якая абрамляе плошчы, тратуары і інш. *Язмінавы б.* ‖ *прым.* **бардзю́рны,** -ая, -ае.

БАРДО́, *нязм., прым.* і **БАРДО́ВЫ,** -ая, -ае. Цёмна-чырвоны. *Фарба б. Бардовая сукенка.*

БАР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Перагародка, якая ставіцца як перашкода на бегавой дарожцы, арэне цырка і інш. **2.** Наогул перашкода для чаго-н. *Супрацьапоўзневы б.* **3.** Рыса перад кожным з удзельнікаў дуэлі, якую яны не павінны пераступаць пры стральбе (уст.). **4.** *перан.* Тое, што перашкаджае ажыццяўленню чаго-н., затрымлівае развіццё адпаведнай дзейнасці. *Гукавы б.* ‖ *прым.* **бар'е́рны,** -ая, -ае.

БА́РЖА, -ы, *мн.* -ы, барж *і* -аў, *ж.* Грузавое несамаходнае судна, звычайна пласкадоннае. *Везці гравій у баржах. Б.-цыстэрна.* ‖ *прым.* **ба́ржавы,** -ая, -ае.

БАРЖО́М, -у, *м.* Мінеральная вада як лекавы сродак. ‖ *прым.* **баржо́мны,** -ая, -ае. *Баржомныя крыніцы.*

БА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Грузавое несамаходнае драўлянае пласкадоннае судна (рачное). *Цягнулі баркі бурлакі.* ‖ *прым.* **ба́рачны,** -ая, -ае. *Б. каркас.*

БАРКАРО́ЛА, -ы, *ж.* Лірычная песня венецыянскіх лодачнікаў, а таксама інструментальны ці вакальны твор у стылі такой песні.

БАРКА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вялікая шматвёслая лодка. **2.** Невялікі партовы параход або цеплаход, які буксіруе розныя грузавыя судны. **3.** У гарбарнай і футравай вытворчасці — цыліндрычны бак для перамешвання скур у вадкасці. ‖ *прым.* **барка́сны,** -ая, -ае.

БАРКУ́Н, -у́, *м.* Травяністая кармавая і меданосная расліна сямейства бабовых з белымі і жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **баркуно́вы,** -ая, -ае.

БАРМАТУ́ХА, -і, *ДМ* -тусе, *ж.* (разм.). Спіртны напітак, які выбраляецца саматужным спосабам з хлеба, бульбы, цукру і інш.

БА́РМЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцыянт у бары[1] (у 1 знач.), а таксама ўладальнік бара. ‖

ж. **ба́рменка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак (разм.). ‖ *прым.* **ба́рменскі,** -ая, -ае.

БАРО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор, які сам запісвае змены атмасфернага ціску.

БАРО́ДАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -давак, *ж.* Невялікая цвёрдая нарасць на скуры чалавека, на кары дрэў і інш. ‖ *прым.* **баро́даўчны,** -ая, -ае.

БАРО́ДАЎЧАТЫ, -ая, -ае. Пакрыты бародаўкамі. *Б. твар.*

БАРО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *м.* **1.** *гл.* барада. **2.** Выступ у якой-н. прыладзе (ключы, касе, хамуце і пад.). *Б. ключа.*

БАРО́КА, *нескл., н.* Архітэктурны і скульптурны стыль 16—18 стст., які вызначаўся дэкаратыўнай пышнасцю дэталей. *У стылі б.* ‖ *прым.* **баро́чны,** -ая, -ае (спец.).

БАРО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для вымярэння атмасфернага ціску. *Ртутны б.* **2.** *перан., чаго.* Паказчык якіх-н. змен, стану чаго-н. *Б. грамадскай думкі. Літаратурны б.* ‖ *прым.* **бараметры́чны,** -ая, -ае. *Бараметрычныя паказчыкі.*

БАРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дваранскі тытул, ніжэйшы за графскі, а таксама асоба, якая мае такі тытул. ‖ *ж.* **барана́са,** -ы, *мн.* -ы, -нэс. ‖ *прым.* **баро́нскі,** -ая, -ае. *Б. замак.*

БАРО́НСТВА, -а, *н.* **1.** Тытул барона. **2.** *зб.* Бароны. *З'ехалася б.*

БАРО́ЦЦА, бару́ся, бо́рашся, бо́рацца; бары́ся; *незак.* Узяўшыся адпаведным чынам, старацца пакласці на лапаткі адзін другога.

БАРС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная жывёліна сямейства катоў з плямістай поўсцю. *Снежны б.* ‖ *прым.* **ба́рсавы,** -ая, -ае.

БАРСУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Драпежны пушны звер сямейства куніцавых з вострай мордай і доўгай грубай шэрсцю. ‖ *прым.* **барсучы́ны,** -ая, -ае *і* **барсуко́вы,** -ая, -ае. *Барсуковая нара. Барсучыны тлушч.*

БАРСУЧАНЯ́ *і* БАРСУЧАНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня барсука.

БАРСУЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* Самка барсука.

БАРТАВЫ́ *гл.* борт.

БАРТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Грубая льняная тканіна, якая ідзе на падшыўку бартоў верхняга адзення.

БА́РТЭР, -у, *м.* (спец.). Тавараабменная здзелка, натуральны абмен. *Атрымліваць тавар па бартэру.* ‖ *прым.* **ба́ртэрны,** -ая, -ае. *Бартэрныя аперацыі.*

БАРХА́НЫ, -аў, *адз.* барха́н, -а, *м.* Пясчаныя ўзгоркі ў пустынях, нанесеныя ветрам. *Пясчаныя б.* ‖ *прым.* **барха́нны,** -ая, -ае. *Барханныя пяскі.*

БА́РХАТНЫ: бархатны сезон — асеннія месяцы (верасень, кастрычнік) на паўднёвых курортах.

БАРШЧО́ВЫ, БАРШЧО́К *гл.* боршч.

БА́РЫЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, мяккі метал серабрыстага колеру. ‖ *прым.* **ба́рыевы,** -ая, -ае.

БАРЫКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* Загародка, прызначаная для абароны ў час вулічных баёў. *Змагацца на барыкадах.* ‖ *прым.* **барыка́дны,** -ая, -ае. *Барыкадныя баі.*

БАРЫКАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; *незак., што.* Загароджваць барыкадамі. ‖ *зак.* **забарыкадава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны. *З. дзверы.* ‖ *звар.* **барыкадава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* **забарыкадава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; -дава́ны.

БА́РЫНЯ, -і, *ж.* Назва рускай народнай песні, а таксама танец на матыў гэтай песні.

БАРЫТАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра голас: па тэмбру і дыяпазону блізкі да барытона. *Б. бас.*

БАРЫТО́Н, -а, *м.* **1.** Мужчынскі голас, сярэдні паміж басам і тэнарам, а таксама спявак з такім голасам. **2.** Духавы або струнны музычны інструмент сярэдняга рэгістра і тэмбру. ‖ *прым.* **барыто́навы,** -ая, -ае *і* **барыто́нны,** -ая, -ае.

БАРЫ́Ш, -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Пачастунак пасля куплі-продажу. **2.** Чысты прыбытак ад гандлю або перапродажу. *Атрымліваць барышы.*

БАРЭЛЬЕ́Ф, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скульптурны відарыс, які выступае над плоскай паверхняй, утвараючы з ёю адно цэлае. ‖ *прым.* **барэлье́фны,** -ая, -ае.

БАРЭ́Ц, -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* Спартсмен, які займаецца адным з відаў барацьбы (класічнай, вольнай, дзюдо і інш.). ‖ *прым.* **барцо́ўскі,** -ая, -ае. *Б. прыём.*

БАС, -а, *мн.* басы́, -о́ў, *м.* **1.** Самы нізкі мужчынскі голас, а таксама спявак з такім голасам. *Густы б.* **2.** Духавы або струнны музычны інструмент нізкага рэгістра. **3.** толькі *мн.* Струны або клавішы музычнага інструмента, якія адзываюцца нізкім гукам. *Націснуць на басы.* ‖ *прым.* **басо́вы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *Басовая партыя.*

БАСАНО́Ж, *прысл.* Босымі нагамі, без абутку. *Бегаць б.*

БАСАНО́ЖКІ, -жак, *адз.* басано́жка, -і, *ДМ,* -жцы, *ж.* Лёгкія летнія адкрытыя туфлі.

БАСЕ́ЙН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяльна збудаваны штучны вадаём для плавання, купання. *Зімні б. Спартыўны б.* **2.** Плошча сцёку паверхневых і падземных вод у вадаём, а таксама тэрыторыя мора, возера, ракі. *Б. Прыпяці.* **3.** Зона залягання каштоўных выкапняў. *Каменнавугольны б.* ‖ *прым.* **басе́йнавы,** -ая, ае.

БАСІ́СТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Нізкі па гуку, з характэрным для баса тэмбрам. *Б. голас.* **2.** Той, хто валодае басам. *Б. артыст.* ‖ *наз.* **басі́стасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

БАСІ́ЦЬ, башу́, басі́ш, басі́ць; басі́м, басіце́, бася́ць; *незак.* (разм.). Гаварыць, спяваць басам.

БАСКЕТБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца баскетболам. ‖ *ж.* **баскетбалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **баскетбалі́сцкі,** -ая, -ае.

БАСКЕТБО́Л, -а, *м.* Камандная спартыўная гульня, пры якой мяч закідваюць рукамі ў падвешанае на слупе кальцо з сеткай. ‖ *прым.* **баскетбо́льны,** -ая, -ае. *Баскетбольная каманда.*

БА́СКІ, -аў, *адз.* баск, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва паўночна-ўсходніх тэрыторый Іспаніі і суседніх паўднёва-заходніх раёнаў Францыі. ‖ *ж.* **баско́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ба́скскі,** -ая, -ае. *Баскская мова.*

БА́СМА, -ы, *ж.* Род фарбы для валасоў.

БАСМА́ЦТВА, -а, *н.* Узброены контррэвалюцыйны рух у Сярэдняй Азіі супраць савецкай улады.

БАСМА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* У Сярэдняй Азіі: удзельнік узброенай групоўкі, якая змагалася супраць савецкай улады. ‖ *прым.* **басма́цкі,** -ая, -ае.

БАСО́ВЫ *гл.* бас.

БАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Аб'явіўшы забастоўку, арганізавана спыніць працу.

БАСТО́Н, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Адзін з гатункаў тонкай шарсцяной тканіны. *Касцюм з бастону.* **2.** -а. Парны танец павольнага тэмпу. *Танцаваць б.* ‖ *прым.* **басто́навы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БАСТЫЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Крапасное ваеннае ўмацаванне пяцівугольнай формы. *Бастыёны Брэсцкай крэпасці.* ‖ *прым.* **бастыённы,** -ая, -ае. *Б. вал.*

БАСУРМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У мінулым: чалавек іншай веры ‖ *ж.* **басурма́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **басурма́нскі,** -ая, -ае.

БАСЦІ́, баду́, бадзе́ш, бадзе́; бадзём, бадзяце́, баду́ць; бадзі́; *незак., каго-што.* Тое, што і бадаць. ‖ *зак.* **забасці́,** -баду́, -бадзе́ш, -бадзе́; -бадзём, -бадзяце́, -баду́ць; -бадзі́.

БАСЭ́ТЛЯ, -і, *ж.* Самы вялікі струнны смычковы інструмент нізкага рэгістра, кантрабас. ‖ *прым.* **басэ́тлевы,** -ая, -ае.

БАСЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Прадстаўнік дэкласаваных слаёў насельніцтва. **2.** Свавольнік, нягоднік (разм. лаянк.). ‖ *ж.* **бася́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **бася́цкі,** -ая, -ае.

БАСЯ́ЦТВА, -а, *н.* Характар жыцця басякоў. ‖ *прым.* **бася́цкі,** -ая, -ае.

БАТАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, творы якога прысвечаны ваеннай тэме. *Вядомы б.* ‖ *прым.* **баталі́сцкі,** -ая, -ае.

БАТА́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* **1.** Бой, бітва (уст.). *Баталіі 1812 года.* **2.** *перан.* Бойка, бурная сварка (разм. жарт.). *Сямейныя баталіі.*

БАТАЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вайсковае падраздзяленне, у склад якога ўваходзіць некалькі рот і спецыяльных узводаў. *Бессмяротны б. Санітарны б.* ‖ *прым.* **батальённы,** -ая, -ае. *Б. камандзір.*

БАТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адлюстроўвае ваенныя сцэны, баявыя дзеянні. *Б. жывапіс.*

БАТА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне батанікі.

БАТА́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Навука аб раслінах. ‖ *прым.* **батані́чны,** -ая, -ае. *Б. сад.*

БАТАРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* **1.** *гл.* батарэя². **2.** Невялікае кампактнае ўстройства для сілкавання чаго-н. электрычнай энергіяй. *Б. для кішэннага ліхтарыка.*

БАТАРЭ́Я¹, -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* Артылерыйскае падраздзяленне, якое складаецца з некалькіх гармат або ракетных установак, а таксама пазіцыя, якую займае такое падраздзяленне. *Мінамётная б.* ‖ *прым.* **батарэ́йны,** -ая, -ае. *Б. агонь.*

БАТАРЭ́Я², -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* Прыстасаванне, якое нагадвае сабой злучэнне некалькіх аднатыпных прыбораў, апаратаў ці аднолькавых частак. *Б. акумулятараў. Б. бутэлек* (жарт.). ‖ *памянш.* **батарэ́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* ‖ *прым.* **батарэ́йны,** -ая, -ае.

БАТЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *ж.* Народны лялечны тэатр. ‖ *прым.* **батле́йкавы,** -ая, -ае.

БАТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Белы хлеб прадаўгаватай формы. **2.** Прадукт харчавання акруглай прадаўгаватай формы. ‖ *памянш.* **батончык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* *Шакаладны б.*

БАТРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Наёмны сельскагаспадарчы рабочы, які працаваў на памешчыцкай або кулацкай гаспадарцы; парабак. *Ісці ў батракі.* ‖ *ж.* **батра́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **батра́цкі,** -ая, -ае. *Батрацкая доля.*

БАТРА́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Занятак батрака; становішча батрака. **2.** *зб.* Батракі. *Сабралася б.*

БАТРА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* Працаваць батраком. *Цімоху даводзілася некалі б.*

БАТФО́РТЫ, -аў, *адз.* -о́рт, -а, *м.* Боты з высокімі халявамі з раструбамі ўверсе.

БАТЫ́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Тонкая паўпразрыстая тканіна з ільняной або баваўня-

БАТ—БЕГ

най пражы. ‖ *прым.* **батыставы,** -ая, -ае. *Батыставая кофтачка.*

БАТЭРФЛЯЙ, -ю, *м.* Стыль спартыўнага плавання на грудзях, пры якім абедзве рукі адначасова выносяцца на паверхню вады.

БАУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадаўгаваты падарожны куфэрак. *Фанерны б.* ‖ *прым.* **баульны,** -ая, -ае.

БАЎТУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Наседжанае без зародка яйцо.

БАХ. 1. *гукаперайм.* Ужыв. як гукаперайманне для абазначэння моцнага адрывістага гуку. **2.** *у знач. вык.* Бахнуў (у 2 знач.; разм.). *Б. шклянку аб падлогу.*

БАХІЛЫ, -аў, *адз.* бахіла, -ы, *ж.* **1.** Самаробныя глыбокія гумавыя галёшы на валёнкі. **2.** Спецыяльная скураная адзежа для рыбалавецкіх і лесасплаўных промыслаў. ‖ *прым.* **бахільны,** -ая, -ае.

БАХМАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і бухматы.

БАХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). **1.** Ударыцца аб што-н. *Б. галавой аб вушак.* **2.** Паваліцца з шумам. *Б. на падлогу.*

БАХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Утварыць моцны адрывісты гук, выстраліць. *Б. з вінтоўкі.* **2.** З шумам ударыць, стукнуць, кінуць. *Б. шклянку на падлогу.* ‖ *незак.* **бахаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **баханне,** -я, *н.*

БАХЧА, -ы, *ж.* Поле, на якім вырошчваюць гарбузы, кавуны, дыні. ‖ *прым.* **бахчавы,** -ая, -ое. *Бахчавыя культуры.*

БАХЧАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па бахчаводству.

БАХЧАВОДСТВА, -а, *н.* Галіна сельскай гаспадаркі, якая займаецца вырошчваннем бахчавых культур. ‖ *прым.* **бахчаводны,** -ая, -ае.

БАЦ. 1. *гукаперайм.* Ужыв. як гукаперайманне для абазначэння рэзкага адрывістага гуку (разм.). **2.** *у знач. вык.* Ужыв. для перадачы нечаканасці, раптоўнасці дзеяння. *Б. яго па спіне.*

БАЦВІННЕ, -я, *н., зб.* **1.** Лісце і сцёблы буракоў. *Наламаць бацвіння.* **2.** Страва, прыгатаваная з бурачных сцёблаў і лісця. *Наварыць бацвіння.*

БАЦНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* і *аднакр.* (разм.). З шумам паваліцца, кінуцца. *Б. на канапу.*

БАЦНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). Моцна ўдарыць. *Б. па хрыбце.*

БАЦЫЛА, -ы, *мн.* -ы, -цыл, *ж.* Хваробатворная бактэрыя, якая мае форму палачкі. *Туберкулёзная б. Б. ўтрыманства* (перан.). ‖ *прым.* **бацылавы,** -ая, -ае.

БАЦЬКА, -і, *мн.* бацькі, -аў, *м.* **1.** Мужчына ў адносінах да сваіх дзяцей; тата. *Родны б.* **2.** Ветлівы зварот да старога чалавека. **3.** Самец у адносінах да свайго патомства. **4.** *чаго.* Заснавальнік, родапачынальнік чаго-н. (кніжн.). *Б. авіяцыі.* ◊ **Выліты бацька, копія бацька** (разм.) — пра дзіця, з твару вельмі падобнае на бацьку. **Прыёмны бацька** — чалавек, які прыняў дзіця ў сваю сям'ю на правах сына (дачкі). **Увесь у бацьку** (разм.) — пра дзіця, якое з твару і характарам падобнае на бацьку. ‖ *прым.* **бацькаў,** -кава (да 1 знач.) *і* **бацькаўскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БАЦЬКАЎШЧЫНА, -ы, *ж.* **1.** Краіна, дзе чалавек нарадзіўся, грамадзянінам якой ён з'яўляецца. *Любоў да бацькаўшчыны.* **2.** Месца, родны куток, дзе нарадзіўся і вырас хто-н. *Малая б.* **3.** Набытак бацькі, спадчына.

БАЦЬКІ, -оў. **1.** Бацька і маці ў адносінах да сваіх дзяцей. *Шанаваць бацькоў.* **2.** Продкі, папярэднія пакаленні. *Б. пакінулі нам мудры запавет.* ‖ *прым.* **бацькоўскі,** -ая, -ае. *Б. сход.*

БАЦЬКОЎСТВА, -а, *н.* **1.** Кроўная роднасць паміж бацькам і яго дзіцем. *Устанавіць б.* **2.** Уласцівыя бацьку пачуцці і адносіны да сваіх дзяцей.

БАЦЮХНА, -ы, *м.* (разм.). Ужыв. пры звароце з пашанай да каго-н. *Мы рады, б., выслухаць вашы прапановы.*

БАЦЮШКА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Поп, святар. *Сельскі б.*

БАЦЯН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (абл.). Тое, што і бусел. *Даўганогі б.* ‖ *прым.* **бацяновы,** -ая, -ае.

БАЧ, *выкл.* **1.** Ужыв., каб звярнуць чыю-н. увагу на што-н. *Бач! Каго я сустрэў!* **2.** *пабочн. сл.* Бачыш; як бачыш. *Яго, бач, не задавальняе пасада.*

БАЧАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* бачыць. **2.** Разумовае ўсведамленне, успрыманне навакольнага свету. *Паэтычнае бачанне жыцця.*

БАЧКОМ *гл.* бокам.

БАЧНА, *безас. у знач. вык.* Відаць; можна бачыць, разгледзець. *Там б. будзе. Адсюль лесу не б.*

БАЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Магчымасць бачыць удалечыню. *Добрая б.* **2.** Знешні выгляд, які выклікае падманлівае ўражанне, знешняе падабенства чаго-н. (разм.). *Гэта толькі б. высакароднасці.*

БАЧНЫ, -ая, -ае. Даступны зроку. *У вышыні кружыліся ледзь бачныя буслы.*

БАЧОК *гл.* бок.

БАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **1.** *з кім.* Бачыць адзін другога, сустракацца. *Б. з сябрамі.* **2.** Паўставаць у думках, уяўляцца. *Будучае ўжо добра бачыцца.* **3.** Успрымацца зрокам, быць бачным. *Удалечыні бачацца абрысы гор.* ‖ *зак.* **ўбачыцца,** -чуся, -чышся, -чыцца (да 1 і 2 знач.) *і* **пабачыцца,** -чуся, чышся, -чыцца (да 1 знач.).

БАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак.* **1.** *без дап.* Мець зрок. *Совы добра бачаць ноччу.* **2.** *каго-што.* Успрымаць зрокам. *Б. лугі і палі.* **3.** *каго-што.* Сустракаць каго-, што-н. *Учора бачыў яго ў клубе.* **4.** Уяўляць у думках. *Б. на стагоддзі ўперад.* **5.** *каго-што.* Звяртаць увагу, заўважаць. *Б. чалавечыя пакуты.* **6.** *што і з дадан. сказам.* Адчуваць, усведамляць, перажываць. *Бачу, што Сяргей праўду кажа.* ◊ **Бачыць навылёт (навылет), бачыць наскрозь** — вельмі добра ведаць каго-н. **Бачыш ты!** (разм.) — пры выказванні здзіўлення. **Свету белага (божага) не бачыць** (разм.) — быць вельмі занятым. ‖ *зак.* **убачыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). *і* **пабачыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 2, 3, 5 і 6 знач.). ‖ *наз.* **бачанне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

БАШКІРЫ, -аў, *адз.* башкір, -а, *м.* Карэннае насельніцтва Башкортастана (Башкірыі), які (якая) ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **башкірка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак ‖ *прым.* **башкірскі,** -ая, -ае. *Башкірская мова.*

БАШЛЫК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Востраканечны капюшон, які надзяваецца на шапку. ‖ *прым.* **башлыковы,** -ая, -ае.

БАШМАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (спец.). На чыгунцы: клінападобная калодка, якая падкладваецца пад колы вагонаў, каб спыніць іх рух. ‖ *прым.* **башмачны,** -ая, -ае.

БАЯВІК[1], баевіка, *мн.* баевікі, баевікоў, *м.* Вострасюжэтны кінафільм, які карыстаецца вялікім поспехам.

БАЯВІК[2], баевіка, *мн.* баевікі, баевікоў, *м.* Член узброенай групоўкі, што ўваходзіць у тэрарыстычную (звычайна нацыяналістычную) арганізацыю.

БАЯВІТЫ, -ая, -ае. Рашучы, настойлівы ў дзеяннях. ‖ *наз.* **баявітасць,** -і, *ж.*

БАЯВЫ, -ая, -ое. **1.** Які мае адносіны да вайны, звязаны з вядзеннем бою. *Баявое заданне. Б. патрон.* **2.** Гатовы да барацьбы, загартаваны ў баях. *Баявая група.* **3.** Смелы, энергічны, рашучы. *Б. хлопец.* **4.** Вельмі важны, які патрабуе выканання ў першую чаргу. *Баявое пытанне.*

БАЯДЭРА, -ы *і* **БАЯДЭРКА,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (уст.). Усходняя, індыйская танцоўшчыца (пры храмах, на святах).

БАЯЗДОЛЬНЫ, -ая, -ае. Прыгодны, падрыхтаваны да баявых дзеянняў. *Б. атрад.* ‖ *наз.* **баяздольнасць,** -і, *ж.*

БАЯЗЛІВЕЦ, -лівца, *мн.* -лівцы, -лівцаў, *м.* Чалавек, у якога пачуцці страху бяруць верх над іншымі пачуццямі. ‖ *ж.* **баязлівіка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лівак, *ж.*

БАЯЗЛІВЫ, -ая, -ае. Які ўсяго баіцца, нясмелы, палахлівы. *Б. чалавек. Б. позірк.* ‖ *наз.* **баязлівасць,** -і, *ж.*

БАЯН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (гіст.). Усходнеславянскі паэт, пясняр.

БАЯН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі гармонік са складанай сістэмай ладоў. ‖ *прым.* **баянны,** -ая, -ае.

БАЯНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на баяне.[2] *Трыо баяністаў.* ‖ *ж.* **баяністка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **баяністкі,** -ая, -ае.

БАЯРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Шаферка, дружка маладой у час вяселля (уст.). **2.** Высокая футравая шапка (разм.).

БАЯРСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Баяры, баярскае саслоўе. **2.** Сан, званне баярына.

БАЯРЫН, -а, *мн.* баяры, баяр, *м.* У Расіі да пач. 18 ст.: буйны землеўладальнік, які належыў да вярхоў пануючага класа. ‖ *прым.* **баярскі,** -ая, -ае. *Б. быт.*

БАЯРЫНЯ, -і, *мн.* -і, -рынь, *ж.* Жонка баярына.

БАЯРЫШНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Белы матылёк з чорнымі жылкамі і крапінкамі на крылах.

БАЯЦЦА, баюся, баішся, баіцца; баімся, баіцеся, баяцца; бойся; *незак.* **1.** Адчуваць страх. *Б. ваўкоў — быць без грыбкоў* (прыказка.) **2.** *чаго.* Не пераносіць чаго-н., адмоўна рэагаваць на што-н. *Расліны б. марозу.* **3.** (з адмоўем «не»), *у знач. пабочн.* Будзь упэўнены. *Не бойся, я вярнуся жывы.*

БЕГ, бегу, *м.* **1.** Рух, перамяшчэнне, пры якім моцна адштурхоўваюцца нагамі ад зямлі. *Б. на месцы. Марафонскі б.* (від спартыўнага спаборніцтва). **2.** *перан.* Наогул — імклівае перамяшчэнне чаго-н. *Б. часу.* ‖ *прым.* **бегавы,** -ая, -ое. *Бегавая дарожка.*

БЕГАНІНА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Безупынны рух бегам у розных напрамках. *Б. дзяцей.* **2.** *перан.* Заняткі, турботы, якія патрабуюць спешкі, бегання па розных месцах. *Сёння цэлы дзень займаўся беганінай.*

БЕГАЦЬ[1], бегаю, бегаеш, бегае; *незак.* **1.** Тое, што і бегчы (у 1 знач.), але абазначае дзеянне, якое адбываецца шматразова ці ў розных напрамках. *Мурашкі бегаюць.* **2.** Часта бываць у каго-н., хадзіць да каго-н. *Б. па хатах.* **3.** *за кім.* Заляцацца да каго-н. (разм.). *Б. за дзяўчынай.* **4.** Займацца бегам як спортам. *Б. хутчэй за ўсіх.* **5.** Хутка рухацца (аб прадметах, пальцах, вачах і пад.; разм.). *Вочы так і бегаюць, як у злодзея.* ◊ **Па завуголлю бегаць** (разм. неадабр.) — пазбягаць працы. **Па нітачцы бегаць** (разм. неадабр.) — быць паслухмяным, дысцыплінаваным. ‖ *наз.* **беганне,** -я, *н.*

БЕГАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Пра перыяд палавой актыўнасці ў кароў. ‖ *наз.* **беганне,** -я, *н.*

БЕГЕМО́Т, -а, *М* -мо́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная парнакапытная млекакормячая жывёліна, якая жыве ў прэснаводных вадаёмах трапічнай Афрыкі. ‖ *прым.* **бегемо́тны,** -ая, -ае.

БЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўратаваўся ўцёкамі (гіст.). *Б. селянін. Прытуліць беглага* (у знач. наз.) **2.** Не вельмі ўважлівы, павярхоўны, хуткі, дастаткова свабодны. *Б. позірк. Беглае чытанне.* ○ **Беглыя галосныя** (спец.) — галосныя гукі о і е, якія ёсць у адных формах слова і знікаюць у другіх (напр. сон — сну). ‖ *наз.* **бе́гласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

БЕ́ГЧЫ, бягу́, бяжы́ш, бяжы́ць; бяжы́м, бежыце́, бягу́ць; бег, -гла; бяжы́; *незак.* **1.** Хутка рухацца, перамяшчацца, рэзка адштурхоўваючыся ад зямлі нагамі. *Б. па вуліцы. Б. трушком.* **2.** *перан.* Імкліва перамяшчацца ў якім-н. напрамку, несупынна цячы патокам. *Кроў бяжыць па жылах.* **3.** *перан.* Праходзіць, працякаць (пра час, жыццё). *Бягуць гады.* **4.** Ратавацца ўцёкамі. *Б. з палону.* **5.** Пашырацца, даносіцца, далятаць, распаўсюджвацца (пра чуткі, звесткі). *Добрая вестка ляжыць, а дрэнная па дарозе бяжыць* (прыказка). ◊ **Бегма (бягом) бегчы** (разм.) — вельмі спяшацца; не ісці, а бегчы. **Бегчы без аглядкі** (разм.) — вельмі хутка бегчы. **Бегчы (ісці) куды вочы глядзяць** (разм.) — без пэўнага кірунку, не выбіраючы шляху.

БЕДАВА́ЦЬ, бяду́ю, бяду́еш, бяду́е; бяду́й; *незак.* **1.** Цярпець душэўныя пакуты; выказваць перажыванні, смутак; клапаціцца аб кім-, чым-н. *Б. аб дзіцяці.* **2.** Жыць у нястачы; гараваць. ‖ *наз.* **бедава́нне,** -я, *н.*

БЕДАЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *м.* (разм.). Небарака, няўдачнік. *Так і загінуў б.*

БЕДНАТА́, -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* **1.** *зб.* Бедныя людзі, бедакі. *Вясковая б.* **2.** Тое, што і беднасць (*гл.* бедны ў 1 знач.). *Б. не загана.*

БЕ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Небагаты, незаможны. *Б. чалавек.* **2.** Аднастайны, мізэрны; які мае недахоп у чым-н. *Бедная расліннасць. Б. слоўнікавы запас.* **3.** Нешчаслівы, які выклікае спачуванне да сябе. *Беднае дзіця.* **4.** Танны, просты. *Б. гардэроб. Бедная вопратка.* ‖ *наз.* **бе́днасць,** -і (да 1, 2 і 4 знач.).

БЕ́ДСТВА, -а, *н.* Вялікае няшчасце з цяжкімі вынікамі. *Стыхійнае б.*

БЕДУІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Качавыя і паўкачавыя арабы-жывёлаводы. ‖ *ж.* **бедуі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **бедуі́нскі,** -ая, -ае.

БЕ́ЖАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які пакінуў месца свайго жыхарства з прычыны вайны або якога-н. бедства. ‖ *ж.* **бе́жанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **бе́жанскі,** -ая, -ае. *Бежанскія фурманкі.*

БЕЗ, *прыназ. з Р.* **1.** Указвае на адсутнасць каго-, чаго-н. *Б. праўды веку не пражывеш* (прыказка). **2.** Паказвае, што дзеянне адбываецца без удзелу каго-н., чаго-н. *Працаваць б. памочніка.* **3.** Ужыв. пры словах, што абазначаюць меру, час, колькасць. *Б. 20 сантыметраў 3 метры. Б. чвэрці гадзіна.* **4.** З некаторымі назоўнікамі утварае прыслоўныя спалучэнні, якія выражаюць спосаб дзеяння. *Працаваць б. адпачынку. Бегчы б. аглядкі.* ◊ **Без жартаў** (разм.) — сур'ёзна, не жартуючы. **Не без гэтага** (разм.) — і гэта бывае. **Не без таго** (разм.) — бывае і так.

БЕЗ... (без'..., бес...; у першым складзе перад націскам **бяз..., бяз'..., бяс...),** *прыстаўка.* Служыць для ўтварэння: 1)прыметнікаў ад назоўнікаў у знач. пазбаўлены чаго-н., які не мае чаго-н., напр. *беззямельны, без'языкі, беспрытульны; бяздымны, бяз'ядзерны, бяссэнсавы;* 2) назоўнікі з канчаткамі *-е, -а,* або суфіксамі *-асць-, -іца-,* якія азначаюць адсутнасць або недахоп чаго-н., напр. *беззямелле, бездарожжа, бяссмерце, бясчынства; беззадказнасць, бяскарнасць; бяссонніца, бясхлебіца.*

БЕЗ'..., *прыстаўка (гл.* **без...**). Пішацца з апострафам перад я, напр. *без'языкі.*

БЕЗАБАРО́ННЫ, -ая, -ае. Няздольны абараніць сябе, пастаяць за сябе. *Б. чалавек.* ‖ *наз.* **безабаро́ннасць,** -і, *ж.*

БЕЗАБЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены індывідуальнасці, своеасаблівасці, характэрных прыкмет. *Б. артыст.* ‖ *наз.* **безабліі́чнасць,** -і, *ж.*

БЕЗАВАРЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які не меў аварый, крушэнняў. *Б. рух.* ‖ *наз.* **безавары́йнасць,** -і, *ж.*

БЕЗАГАВО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Безумоўны, не абмежаваны ніякімі ўмовамі. *Безагаворачная капітуляцыя.* ‖ *наз.* **безагаво́рачнасць,** -і, *ж.*

БЕЗАДВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з апрацоўкай глебы, пры якой пласт не пераварочваецца. *Безадвальнае ворыва.*

БЕЗАДКА́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не нясе адказнасці ні перад кім. *Б. ўчынак.* **2.** Які працуе без перабояў. *Б. рухавік.* **3.** Бездакорны, які выконвае без пярэчання ўсе даручэнні. *Б. памочнік.* ‖ *наз.* **безадка́знасць,** -і, *ж.*

БЕЗАДКЛА́ДНЫ, -ая, -ае. Такі, выкананне якога не церпіць адкладу. *Безадкладная справа.* ‖ *наз.* **безадкла́днасць,** -і, *ж.*

БЕЗАДНО́СНЫ, -ая, -ае. Які захоўвае сваё значэнне пры любых умовах, незалежны ад чаго-н. ‖ *наз.* **безадно́снасць,** -і, *ж.*

БЕЗАДРЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца без адрыву ад асноўнай дзейнасці. *Безадрыўная вучоба.* ‖ *наз.* **безадры́ўнасць,** -і, *ж.*

БЕЗАЛКАГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не змяшчае ў сабе алкаголю. *Б. напітак.*

БЕЗАПЕЛЯЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не дапускае апеляцыі. *Безапеляцыйнае рашэнне.* **2.** Катэгарычны, які не дапускае пярэчанняў. *Б. тон.* ‖ *наз.* **безапеляцы́йнасць,** -і, *ж.*

БЕЗАСАБО́ВЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які не дапускае ўжыванне дзейніка. *Б. дзеяслоў. Б. сказ.* ‖ *наз.* **безасабо́васць,** -і, *ж.*

БЕЗАСЦЮКО́ВЫ, -ая, -ае. Які не мае асцюкоў. *Безасцюковая пшаніца.*

БЕЗБАЦЬКО́ЎСТВА, -а, *н.* Жыццё і выхаванне дзіцяці без бацькі.

БЕЗБІЛЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які не мае білета (у 1 знач.). *Б. пасажыр.*

БЕЗБЯРЭ́ЖНЫ, -ая, -ае. Такі шырокі, што не відаць берагоў; неаглядны, бязмежны. *Безбярэжная пустыня. Безбярэжнае мора.* ‖ *наз.* **безбярэ́жнасць,** -і, *ж.*

БЕЗВІТАМІ́ННЫ, -ая, -ае. У якім адсутнічаюць вітаміны. *Б. прадукт.*

БЕЗВЫНІКО́ВЫ, -ая, -ае. Які не дае жаданых вынікаў; беспаспяховы. ‖ *наз.* **безвыніко́васць,** -і, *ж.*

БЕЗГАЛО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае галавы, пазбаўлены галавы. *Б. селядзец.* **2.** *перан.* Някемлівы, рассеяны, неразумны (разм.). ‖ *наз.* **безгало́васць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

БЕЗГАЛО́СЫ, -ая, -ае. Які мае дрэнны, слабы голас. *Безгалосая спявачка.* ‖ *наз.* **безгало́сасць,** -і, *ж.*

БЕЗГАСПАДА́РЛІВЫ, -ая, -ае. Які не ўмее разумна весці гаспадарку, неэканомны. *Б. кіраўнік.* ‖ *наз.* **безгаспада́рлівасць,** -і, *ж.*

БЕЗГАСПАДА́РНЫ, -ая, -ае. Які не мае гаспадара, які нікому не належыць. *Безгаспадарная маёмасць.* ‖ *наз.* **безгаспада́рнасць,** -і, *ж.*

БЕЗГАСПАДА́РЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і безгаспадарлівы. ‖ *наз.* **безгаспада́рчасць,** -і, *ж.*

БЕЗГРАШО́ВЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляецца без грошай, шляхам безнаяўных або натуральных разлікаў. *Б. разлік.*

БЕЗГРАШО́ЎЕ, -я, *н.* Недахоп грошай або іх адсутнасць у каго-н.

БЕЗГРУНТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які нічым не абгрунтаваны. *Безгрунтоўнае абвінавачванне.* ‖ *наз.* **безгрунто́ўнасць,** -і, *ж.*

БЕЗГУСТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які не адпавядае запатрабаванням добрага густу. *Б. чалавек.* ‖ *наз.* **безгусто́ўнасць,** -і, *ж.*

БЕЗДАЖДЖО́ЎЕ, -я, *н.* (разм.). Адсутнасць даждждоў; засуха.

БЕЗДАКО́РНЫ, -ая, -ае. Які не выклікае дакору; беззаганны. *Бездакорная праца. Б. адказ вучня.* ‖ *наз.* **бездако́рнасць,** -і, *ж.*

БЕ́ЗДАНЬ, -і, *ж.* **1.** Невымерная глыбіня; прорва. *Чорная б. Марская б.* **2.** *перан., чаго.* Вялікая колькасць; безліч (разм.). *Б. спраў.*

БЕЗДАПАМО́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не можа самастойна справіцца з чым-н.; слабы. *Бездапаможныя хворыя.* **2.** *перан.* Вельмі дрэнны, слабы, бяздарны. *Бездапаможныя вершы.* ‖ *наз.* **бездапамо́жнасць,** -і, *ж.*

БЕ́ЗДАРАЖ, -ы, *ж.* Адсутнасць або недахоп добраўпарадкаваных дарог. *Вясенняя б.*

БЕЗДАРО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які не мае праезных або добраўпарадкаваных дарог. *Бездарожная тайга.* ‖ *наз.* **бездаро́жжа,** -а, *н.*

БЕЗЖУРБО́ТНЫ, -ая, -ае. Не азмрочаны журбой, смуткам. *Безжурботнае жыццё.* ‖ *наз.* **безжурбо́тнасць,** -і, *ж.*

БЕЗЖЫЦЦЁВЫ, -ая, -ае. **1.** Мёртвы. *Безжыццёвае цела.* **2.** *перан.* Пазбаўлены выразнасці, малавыразны. *Б. позірк.* ‖ *наз.* **безжыццёвасць,** -і, *ж.*

БЕЗЗАГА́ННЫ, -ая, -ае. Які не мае заганаў, бездакорны. *Беззаганная работа.* ‖ *наз.* **беззага́ннасць,** -і, *ж.*

БЕЗЗАКО́ННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Парушэнне або адсутнасць законнасці. *Барацьба з беззаконнасцю.* **2.** Беззаконны ўчынак. *Чыніць б.*

БЕЗЗАКО́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і беззаконнасць.

БЕЗЗАКО́ННЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць закону, законнасці. *Беззаконныя дзеянні.*

БЕЗЗАПАВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які аддаецца поўнасцю чаму-н.; самаадданы. *Беззапаветнае служэнне Радзіме.* ‖ *наз.* **беззапаве́тнасць,** -і, *ж.* *Воінская б.*

БЕЗЗМЯСТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Бедны думкамі, нецікавы. *Б. артыкул.* ‖ *наз.* **беззмясто́ўнасць,** -і, *ж.*

БЕЗЗЯМЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* Адсутнасць або недахоп зямлі для вядзення сельскай гаспадаркі.

БЕЗЗЯМЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не мае зямлі для вядзення сельскай гаспадаркі.

БЕЗНАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які не падае надзеі на што-н. *Б. хворы. Безнадзейнае становішча.* ‖ *наз.* **безнадзе́йнасць,** -і, *ж.*

БЕЗНАЗО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які не мае назвы. *Безназоўнае возера.* ‖ *наз.* **безназо́ўнасць,** -і, *ж.*

БЕЗРАЗВА́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* безразважны. **2.** Схільнасць да неабдуманых учынкаў.

БЕЗРАЗВА́ЖНЫ, -ая, -ае. Такі, паводзіны якога не кантралююцца розумам, развагай. *Б. ўчынак.* ‖ *наз.* **безразва́жнасць,** -і, *ж.*

БЕЗРАЗМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які набывае патрэбны размер пры нацягванні, эластычны (звычайна пра шкарпэткі, панчохі). *Безразмерныя калготкі.*

БЕЗРУКА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ка́вак, *ж.* Куртка або кофта без рукавоў. *Цёплая б.*

БЕЗУДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не прымае ніякага ўдзелу ў чым-н.; абыякавы да ўсяго. *Безудзельныя адносіны да чаго-н.* ‖ *наз.* **безудзе́льнасць,** -і, *ж.*

БЕЗУЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Адсутнасць дзяржаўнай або мясцовай улады. *Перыяд безуладдзя.*

БЕЗ—БЕС

БЕЗУЛА́ДНЫ, -ая, -ае. Які не мае ўлады або страціў яе. *Б. кіраўнік.*

БЕЗУМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Не абмежаваны ўмовамі; безагаворачны. *Безумоўнае падпарадкаванне.* **2.** Бясспрэчны, несумненны. *Безумоўная перамога.* ‖ *наз.* **безумо́ўнасць**, -і, *ж.*

БЕЗУПЫ́ННЫ, -ая, -ае. Пастаянны, бесперапынны. *Б. шум.* ‖ *наз.* **безупы́ннасць**, -і, *ж.*

БЕЗЫДЭ́ЙНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены ідэйнасці, беспрынцыповы. *Б. кінафільм.* ‖ *наз.* **безыдэ́йнасць**, -і, *ж.*

БЕЗЫМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які не мае імя, назвы або яны не вядомыя. *Б. персанаж. Безыменная даліна.* ◊ **Безыменны палец** — 4-ы палец рукі, паміж сярэднім і мезенцам. ‖ *прым.* **безыме́ннасць**, -і, *ж.*

БЕЗЫНІЦЫЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які не праяўляе ініцыятывы; пасіўны. *Б. кіраўнік.* ‖ *наз.* **безыніцыяты́ўнасць**, -і, *ж.*

БЕЗЭ́, *нескл.*, *н.* Лёгкае піражнае з узбітых яечных бялкоў і цукру. *Торт б.*

БЕЗ'ЯЗЫ́КІ, -ая, -ае. **1.** Які не валодае мовай, нямы. **2.** *перан.* Які не ўмее добра, свабодна гаварыць. ‖ *наз.* **без'язы́касць**, -і, *ж.*

БЕЙСБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца бейсболам; ігрок у бейсбол. ‖ *ж.* **бейсбалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **бейсбалі́сцкі**, -ая, -ае.

БЕЙСБО́Л, -у, *м.* Спартыўная камандная гульня з мячом і бітой, а таксама адпаведны від спорту. ‖ *прым.* **бейсбо́льны**, -ая, -ае.

БЕКЕ́ША, -ы, *мн.* -ы, -ке́ш, *ж.* (уст.). Верхняя мужчынская вопратка, падбітая футрам, са зборкамі ў таліі.

БЕКО́Н, -а, *м.* Прасоленая або правэнджаная свініна асобага прыгатавання. ‖ *прым.* **беко́нны**, -ая, -ае.

БЕЛА... *і* **БЕЛА-...** Першая частка складаных слоў у знач.: 1) белы (у 1, 2 і 4 знач.), напр. *белагаловы, белавусы;* 2) белы, з белага (у 1 знач.), напр. *беламармуровы, беласнежны;* 3) белы (у 1 знач.) у спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *бела-блакітны, белазялёна-чырвоны;* 4) які мае адносіны да белых (у 3 знач.), напр. *белагвардзеец, белаэмігрант.*

БЕЛАБАРО́ДЫ, -ая, -ае. З белай барадой. *Б. дзед.*

БЕЛАБІЛЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які мае белы білет як няздольны несці вайсковую службу.

БЕЛАБО́КІ, -ая, -ае. З белымі бакамі. *Белабокая сарока.*

БЕЛАБРЫ́СЫ, -ая, -ае (разм.). З вельмі светлымі бровамі, валасамі, вейкамі. *Б. хлопец.* ‖ *наз.* **белабры́сасць**, -і, *ж.*

БЕЛАВЫ́, -а́я, -о́е. Перапісаны начыста. *Б. экзэмпляр рукапісу.*

БЕЛАГАЛО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае светлыя або сівыя валасы.

БЕЛАГВАРДЗЕ́ЕЦ, -дзе́йца, *мн.* -дзе́йцы, -дзе́йцаў, *м.* У гады грамадзянскай вайны: член белай гвардыі — рускіх ваенных фарміраванняў, што змагаліся супраць савецкай улады. ‖ *прым.* **белагварддзе́йскі**, -ая, -ае.

БЕЛАГРУ́ДЫ, -ая, -ае. У якога белыя грудзі. *Белагрудыя ластаўкі.*

БЕЛАГРЫ́ВЫ, -ая, -ае. З белай грывай. *Белагрывыя коні.*

БЕЛАДО́ННА, -ы, *ж.* Ядавітая расліна з чорнымі ягадамі, а таксама лякарства, прыгатаванае з карэння і лісця гэтай расліны.

БЕЛАДРЭ́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сталяр, які вырабляе простую непаліраваную мэблю з дрэва.

БЕЛАКРО́ЎЕ, -я, *н.* Захворванне крыві, звязанае з павелічэннем колькасці белых крывяных цельцаў — лейкацытаў, лейкоз. ‖ *прым.* **белакро́ўны**, -ая, -ае.

БЕЛАКУ́РЫ, -ая, -ае. Са светла-русымі валасамі. *Белакурая дзяўчынка.*

БЕЛАРУ́СЫ, -аў, *адз.* -ру́с, -а, *м.* Усходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Рэспублікі Беларусь. ‖ *ж.* **белару́ска**, -і, *ДМ* -ру́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **белару́скі**, -ая, -ае. *Беларуская мова.*

БЕЛАРУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *м.* і *ж.* (разм.). Чалавек, які цураецца фізічнай працы, наогул цяжкай работы.

БЕЛАРЫ́БІЦА, -ы, *мн.* -ы, -біц, *ж.* Рыба сямейства ласасёвых.

БЕЛАСНЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Вельмі белы. *Беласнежная сарочка.*

БЕЛАСТВО́ЛЫ, -ая, -ае. З белым ствалом. *Беластволыя бярозы.*

БЕЛАСЦЕ́ННЫ, -ая, -ае. З белымі сценамі. *Б. палац.*

БЕЛАТВА́РЫ, -ая, -ае. З вельмі белым тварам. *Белатварая паненка.*

БЕЛАШВА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Жанчына, якая шые бялізну.

БЕЛАШВЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які звязаны з шыццём бялізны. *Белашвейнае атэлье.*

БЕЛЕТРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьменнік — аўтар белетрыстычных твораў. ‖ *ж.* **белетры́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

БЕЛЕТРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Апавядальная мастацкая літаратура. ‖ *прым.* **белетрысты́чны**, -ая, -ае.

БЕЛІЗНА́, -ы́, *ж.* Яркі, чыста белы колер чаго-н. *Б. снягоў.*

БЕЛУЖЫ́НЫ *гл.* бялуга.

БЕЛУШЫ́НЫ *гл.* бялуха.

БЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае колер снегу, крэйды. *Б. конь. Белая бяроза.* **2.** Светлы, ясны. *Белыя ночы.* **3.** У перыяд гады Савецкай улады: контррэвалюцыйны. *Разгром белых* (наз.). **4.** Які мае белы колер скуры (пра расу). ○ **Белае мяса** — цяляціна або курынае мяса. **Белая гарачка** — цяжкае псіхічнае захворванне ў выніку алкагалізму. **Белы білет** — пасведчанне аб няздольнасці выконваць ваенную службу. **Белы верш** — верш без рыфмы. ◊ **Сярод белага дня** (разм.) — удзень, днём.

БЕЛЬВЕДЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая вежа над будынкам як архітэктурнае ўпрыгожанне або альтанка, павільён на ўзвышаным месцы. *Палац з бельведэрам.*

БЕЛЬГІ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* бельгі́ец, -і́йца, *м.* Асноўнае насельніцтва Бельгіі. ‖ *ж.* **бельгі́йка**, -і, *ДМ* -і́йцы, *мн.* -і, -гі́ек. ‖ *прым.* **бельгі́йскі**, -ая, -ае.

БЕЛЬЭТА́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Другі паверх у дамах-асабняках. **2.** Ярус у тэатры непасрэдна над партэрам або амфітэатрам. ‖ *прым.* **бельэта́жны**, -ая, -ае.

БЕЛЯШЫ́, -о́ў, *адз.* бяля́ш, беляша́, *м.* Невялікія круглыя адкрытыя піражкі з мясной начынкай.

БЕМО́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Нотны знак, які азначае паніжэнне гуку на паўтона. ‖ *прым.* **бемо́льны**, -ая, -ае.

БЕНЕДЫКЦІ́Н, -у, *м.* Адзін з гатункаў французскага лікёру. ‖ *прым.* **бенедыкці́навы**, -ая, -ае.

БЕНЕФІ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спектакль у гонар або на карысць аднаго з яго ўдзельнікаў. ‖ *прым.* **бенефі́сны**, -ая, -ае.

БЕНЕФІЦЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які іграе ў сваім бенефісе або на карысць якога даецца бенефіс. ‖ *ж.* **бенефіцыя́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

БЕНЗА... Першая частка складаных слоў у знач. бензінавы, які адносіцца да бензіну, напр. *бензабак, бензакалонка.*

БЕНЗАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтацыстэрна для перавозкі бензіну і іншага вадкага паліва. ‖ *прым.* **бензаво́зны**, -ая, -ае.

БЕНЗАЗАПРА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтацыстэрна, абсталяваная для запраўкі аўтамашын, самалётаў, танкаў.

БЕНЗІ́Н, -у, *м.* Бясколерная гаручая вадкасць, якая атрымліваецца пры перагонцы нафты. ‖ *прым.* **бензі́навы**, -ая, -ае.

БЕНЗО́Л, -у, *м.* Бясколерная гаручая вадкасць са своеасаблівым пахам, якая атрымліваецца пры сухой перагонцы вугалю, нафты і выкарыстоўваецца ў хімічнай прамысловасці. ‖ *прым.* **бензо́лавы**, -ая, -ае.

БЕНУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ніжні ярус ложаў у тэатры, які размешчаны на ўзроўні партэра. ‖ *прым.* **бенуа́рны**, -ая, -ае.

БЕ́РАГ, -а, *М* -разе, *мн.* бера́гі, -о́ў, *м.* **1.** Край, паласа зямлі каля вадаёма. *Пясчаны б.* **2.** Суша (у процілегласць вадзе). *Спісаццa на б.* **3.** Край тканіны. *Б. палатна.* **4.** Верхні край якой-н. пасудзіны. *Вядро вады роўна з берагамі.* ‖ *памянш.* **беражо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* (да 1, 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **берагавы́**, -а́я, -о́е. ◊ **Прыстаць да берага** (разм.) — знайсці якое-н. месца для пастаяннага жыцця.

БЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; беро́г, берагла́, -ло́; -ражы́; *зак., каго-што.* **1.** Беражліва расходаваць; марна не траціць. *Б. здароўе. Б. кожную капейку.* **2.** Клапатліва ахоўваць каго-, што-н., засцерагаць ад чаго-н. *Б. тайну. Б. дзіця.*

БЕРАГЧЫ́СЯ, -рагу́ся, -ражэ́шся, -ражэ́цца; -ражо́мся, -ражаце́ся, -рагу́цца; беро́гся, берагла́ся, -ло́ся; -ражы́ся; *незак., каго-што.* Быць асцярожным, засцерагаць сябе ад каго-, чаго-н. *Б. ад прастуды.*

БЕРАЖЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які беражліва адносіцца да маёмасці, эканомны. *Б. гаспадар.* ‖ *наз.* **беражлі́васць**, -і, *ж.*

БЕРАСТО́ВЫ *гл.* бяроста.

БЕРАСЦЯ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Каробка, сплеценая з бяросты.

БЕРАСЦЯ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Лясная пеўчая птушка атрада вераб'іных; зяблік. ‖ *прым.* **берасця́нкавы**, -ая, -ае.

БЕРАСЦЯ́НЫ *гл.* бяроста.

БЕРВЯНО́, -а́, *мн.* бярвёны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) бервяны́, бярвёнаў, *н.* Ачышчаны ад галін і суччa ствол зрэзанага без верхавіны дрэва або яго частка. *Тоўстыя бярвёны.* ‖ *памянш.* **бярве́нца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.*

БЕРГАМО́Т, -а, *М* -мо́це, *м.* Гатунак сакавітых салодкіх груш. ‖ *прым.* **бергамо́тавы**, -ая, -ае.

БЕ́РКАВЕЦ, -каўца, *м.* Старая руская мера вагі, роўная 10 пудам.

БЕ́РКУТ, -а, *М* -куце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная птушка сямейства ястрабіных; буйная парода арлоў. *Паляванне з беркутам.* ‖ *прым.* **беркуці́ны**, -ая, -ае.

БЕРКУЦЯНЯ́ *і* **БЕРКУЦЯНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня беркута.

БЕРЭ́ЙТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Аб'ездчык верхавых коней. **2.** Спецыяліст, які вучыць верхавой яздзе. ‖ *прым.* **берэ́йтарскі**, -ая, -ае.

БЕРЭ́Т, -а, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Круглая мяккая шапачка без казырка. *Мужчынскі б.* ‖ *памянш.* **берэ́цік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **берэ́тны**, -ая, -ае.

БЕС..., *прыстаўка* (*гл.* **без...**). Пішацца замест «без» перад глухімі зычнымі, напр. *бескарысны, бясклапотны, бяссонніца.*

БЕСКАЗЫРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Шапка з цвёрдым аколышам без казырка. *Матросы ў белых бесказырках.*

БЕСКАНЕЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* бесканечны. **2.** Уяўная велічыня, большая за ўсякую зададзеную.

БЕСКАНЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае пачатку і канца; бязмежны. *Бесканечная сусветная прастора. Б. дроб* (дроб з неабмежаванай колькасцю дзесятковых знакаў; спец.). **2.** Празмерна доўгі, бясконцы. *Бесканечныя далі. Бесканечныя перагаворы.*

БЕСКАНТРОЛЬНЫ, -ая, -ае. Які нікім не кантралюецца. *Бескантрольная дзейнасць.* ‖ *наз.* **бескантрольнасць,** -і, *ж.*

БЕСКАНФЛІКТНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены канфлікту (канфліктаў). *Бесканфліктная сітуацыя.* ‖ *наз.* **бесканфліктнасць,** -і, *ж.*

БЕСКАРЫСЛІВЫ, -ая, -ае. Які не звязаны з асабістай выгадай. *Б. чалавек. Б. ўчынак.* ‖ *наз.* **бескарыслівасць,** -і, *ж.*

БЕСКАРЫСНЫ, -ая, -ае. Які не прыносіць ніякай карысці; дарэмны. *Б. занятак.* ‖ *наз.* **бескарыснасць,** -і, *ж.*

БЕСКАСЦЁВЫ, -ая, -ае. Які не мае касцяка, касцей.

БЕСКВАТЭРНЫ, -ая, -ае. Які не мае кватэры.

БЕСКЛАПОТНЫ, -ая, -ае. Які не праяўляе клопату, турбот пра свае справы, паводзіны і пад. *Б. чалавек.* ‖ *наз.* **бесклапотнасць,** -і, *ж.*

БЕСКУЛЬТУР'Е, -я, *н.* (разм.). Тое, што і бескультурнасць.

БЕСКУЛЬТУРНАСЦЬ, -і, *ж.* Адсутнасць усякай культуры, культурнасці.

БЕСПАВАРОТНЫ, -ая, -ае. Канчатковы, які не будзе зменены. *Беспаваротнае рашэнне.* ‖ *наз.* **беспаваротнасць,** -і, *ж.*

БЕСПАВЕТРАНЫ, -ая, -ае. Не запоўнены паветрам. *Беспаветраная прастора.*

БЕСПАДСТАЎНЫ, -ая, -ае. Які не мае пад сабою падстаў; нічым не абгрунтаваны. *Беспадстаўнае абвінавачванне.* ‖ *наз.* **беспадстаўнасць,** -і, *ж.*

БЕСПАЗВАНОЧНЫ, -ая, -ае. Які не мае пазваночніка. *Беспазваночныя жывёлы. Атрад беспазваночных* (наз.).

БЕСПАКАРАНЫ, -ая, -ае. Які астаўся непакараны. *Прайсці беспакарана* (прысл.). *Беспакаранае злачынства.* ‖ *наз.* **беспакаранасць,** -і, *ж.*

БЕСПАМЫЛКОВЫ, -ая, -ае. Правільны, без памылак. *Беспамылковае рашэнне.* ‖ *наз.* **беспамылковасць,** -і, *ж.*

БЕСПАРАДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Адсутнасць парадку. *У хаце б. Валяцца ў беспарадку.* **2.** *мн.* Масавыя народныя хваляванні ў форме пратэсту супраць улад. *Беспарадкі ў казармах.*

БЕСПАРАДКАВЫ, -ая, -ае. **1.** У якім няма парадку, бессістэмны. *Беспарадкавыя нагрувашчэнні будынкаў.* **2.** Неарганізаваны, стыхійны. *Беспарадкавая мітусня.* ‖ *наз.* **беспарадкавасць,** -і, *ж.*

БЕСПАРОДНЫ, -ая, -ае. Непародзісты. *Беспародная жывёла.* ‖ *наз.* **беспароднасць,** -і, *ж.*

БЕСПАРТЫЙНЫ, -ая, -ае. Які не з'яўляецца членам якой-н. партыі. ‖ *наз.* **беспартыйнасць,** -і, *ж.*

БЕСПАСАДАЧНЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляецца без пасадак самалёта на прамежкавых пунктах. *Б. пералёт.*

БЕСПАСАЖНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (уст.). Бедная дзяўчына, якая выходзіла замуж без пасагу.

БЕСПАСПЯХОВЫ, -ая, -ае. Які не прыносіць поспеху, не дасягае пэўнай мэты; няўдалы. *Беспаспяховыя пошукі.* ‖ *наз.* **беспаспяховасць,** -і, *ж.*

БЕСПЕРАБОЙНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца без перабояў, рытмічна. *Бесперабойнае забеспячэнне.* ‖ *наз.* **бесперабойнасць,** -і, *ж.*

БЕСПЕРАПЫННЫ, -ая, -ае. Які адбываецца без перапынкаў. *Б. гул матораў. Дождж ідзе бесперапынна* (прысл.). ‖ *наз.* **бесперапыннасць,** -і, *ж.*

БЕСПЕРАСАДАЧНЫ, -ая, -ае. Не звязаны з перасадкай; які адбываецца без перасадак. *Б. рэйс.*

БЕСПЕРАШКОДНЫ, -ая, -ае. Які не мае перашкод, не звязаны з імі. *Б. выезд.* ‖ *наз.* **бесперашкоднасць,** -і, *ж.*

БЕСПЕРСПЕКТЫЎНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены перспектыў, будучага. *Б. план.* ‖ *наз.* **бесперспектыўнасць,** -і, *ж.*

БЕСПРАБУДНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра сон: моцны, працяглы. *Спаць беспрабудна* (прысл.). **2.** *перан.* Пра п'яніц, п'янства: нястрымны, непрабудны. *Б. п'яніца.* ‖ *наз.* **беспрабуднасць,** -і, *ж.*

БЕСПРАДМЕТНЫ, -ая, -ае. Які не мае пэўнай мэты; без зместу. *Беспрадметныя спрэчкі.* ‖ *наз.* **беспрадметнасць,** -і, *ж.*

БЕСПРАСВЕТНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі цёмны; бясконцы (пра дождж, цемру і пад.). *Беспрасветная ноч.* **2.** *перан.* Вельмі сумны, без надзеі на што-н. лепшае. *Б. сум.* ‖ *наз.* **беспрасветнасць,** -і, *ж.*

БЕСПРАЦОЎЕ, -я, *н.* Наяўнасць беспрацоўных. *Рост беспрацоўя.*

БЕСПРАЦОЎНЫ, -ая, -ае. Які не мае работы; пазбаўлены магчымасці атрымліваць пастаянны заработак. *Беспрацоўныя рабочыя. Дапамога беспрацоўным* (наз.).

БЕСПРАЦЭНТНЫ, -ая, -ае. На які не налічваюцца працэнты. *Беспрацэнтная пазыка.*

БЕСПРЫНЦЫПОВЫ, -ая, -ае. Які не мае ніякіх прынцыпаў, пазбаўлены маральных асноў. *Б. чалавек.* ‖ *наз.* **беспрынцыповасць,** -і, *ж.*

БЕСПРЫТУЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Беспрытульнае (у 1 знач.) дзіця, падлетак, у якога няма ні бацькоў, ні хаты. ‖ *ж.* **беспрытульніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

БЕСПРЫТУЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае ні бацькоў, ні прытулку; бяздомны. *Беспрытульнае дзіця.* **2.** *перан.* Пазбаўлены належнага догляду; занядбаны. *Беспрытульная гаспадарка.* ‖ *наз.* **беспрытульнасць,** -і, *ж.*

БЕСПРЫЧЫННЫ, -ая, -ае. Які не мае ніякай прычыны; беспадстаўны. *Б. смех.* ‖ *наз.* **беспрычыннасць,** -і, *ж.*

БЕСПРЭЦЭДЭНТНЫ, -ая, -ае. Які не мае прэцэдэнту, прыкладу ў мінулым. *Б. выпадак.* ‖ *наз.* **беспрэцэдэнтнасць,** -і, *ж.*

БЕСПЯРЭЧНЫ, -ая, -ае. Які выконваецца без пярэчанняў. *Беспярэчнае выкананне пастановы.* ‖ *наз.* **беспярэчнасць,** -і, *ж.*

БЕССАРДЭЧНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены сардэчнасці, чуласці ў адносінах з людзьмі, бяздушны, жорсткі. *Б. ўчынак. Бессардэчная жанчына.* ‖ *наз.* **бессардэчнасць,** -і, *ж.*

БЕССАРОМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Бессаромны чалавек. ‖ *ж.* **бессаромніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

БЕССАРОМНЫ, -ая, -ае. Які не мае сораму, нахабны. *Бессаромныя паводзіны.* ‖ *наз.* **бессаромнасць,** -і, *ж.*

БЕССІСТЭМНЫ, -ая, -ае. Не прыведзены ў пэўную сістэму. *Бессістэмная лекцыя. Выкладаць бессістэмна* (прысл.). ‖ *наз.* **бессістэмнасць,** -і, *ж.*

БЕССМЯРОТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ніколі не памірае, вечна жывы. *Б. народ.* **2.** Які застаецца назаўсёды ў памяці людзей, неўміручы (высок.). *Б. подзвіг. Бессмяротнае імя.* ‖ *наз.* **бессмяротнасць,** -і, *ж.*

БЕСТАКТОЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* бестактоўны. **2.** Бестактоўны ўчынак. *Не дазволіць бестактоўнасці.*

БЕСТАКТОЎНЫ, -ая, -ае. Які не прытрымліваецца такту ў абыходжанні з людзьмі. *Бестактоўныя паводзіны.* ‖ *наз.* **бестактоўнасць,** -і, *ж.*

БЕСТАЛКОВЫ, -ая, -ае. **1.** Някемлівы, тупаваты. *Б. чалавек.* **2.** Бязладны, бессістэмны, хаатычны. *Б. адказ вучня.* ‖ *наз.* **бесталковасць,** -і, *ж.*

БЕСТАЛКОЎШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Адсутнасць толку ў чым-н.; дрэнная арганізацыя якой-н. справы, неразбярыха.

БЕСТСЕЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Папулярная кніга, якая раскупляецца хутчэй за іншыя. *Гэты раман — першы б.*

БЕСТУРБОТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і бесклапотны. ‖ *наз.* **бестурботнасць,** -і, *ж.*

БЕСТЭРМІНОВЫ, -ая, -ае. Які не абмежаваны тэрмінам. *Б. пашпарт. Бестэрміновае карыстанне.* ‖ *наз.* **бестэрміновасць,** -і, *ж.*

БЕСХАРАКТАРНЫ, -ая, -ае. Бязвольны; які лёгка паддаецца чужому ўздзеянню. *Бесхарактарная асоба.* ‖ *наз.* **бесхарактарнасць,** -і, *ж.*

БЕСХРЫБЕТНЫ, -ая, -ае. Які не мае цвёрдага характару, пэўнай лініі паводзін; беспрынцыповы. ‖ *наз.* **бесхрыбетнасць,** -і, *ж.*

БЕСЦЫРЫМОННЫ, -ая, ае. Які выходзіць за межы ветлівасці, не прытрымліваецца агульнапрынятых норм паводзін; развязны. ‖ *наз.* **бесцырымоннасць,** -і, *ж.*

БЕСЧАЛАВЕЧНЫ, -ая, -ае. Які не мае літасці, жорсткі, люты. *Бесчалавечныя адносіны.* ‖ *наз.* **бесчалавечнасць,** -і, *ж.*

БЕСШАБАШНЫ, -ая, -ае (разм.). Бестурботны, заліхвацкі, адважны. *Б. хлопец.* ‖ *наз.* **бесшабашнасць,** -і, *ж.*

БЕТАНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *незак., што.* Запаўняць бетонам. ‖ *зак.* **забетанаваць,** -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны. ‖ *наз.* **бетанаванне,** -я, *н.*

БЕТОН, -у, *м.* Будаўнічы матэрыял, атрыманы з сумесі цэменту, вады, пяску, шчэбеню і пад., якая цвярдзее пасля ўкладкі. ‖ *прым.* **бетонны,** -ая, -ае.

БЕТОНАМЯШАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для механічнага перамешвання сумесі пры вырабе бетону.

БЕТОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Дарога, пакрытая бетонам.

БЕТОНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па бетонных работах. ‖ *ж.* **бетоншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БЕФСТРОГАНАЎ, *нескл., м.* Страва, прыгатаваная з невялікіх кавалачкаў мяса, тушаных у соусе.

БЕШМЕТ, -а, *М* -меце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых народаў Каўказа і Сярэдняй Азіі: верхняя доўгая мужчынская вопратка.

БЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Дзівацтва, капрыз. *Гэты чалавек з бзікам.*

БЗЫК, -у, *м.* (разм.). Гук, які ўтвараецца крыламі насякомых у часе палёту; гудзенне. *Б. камароў.*

БЗЫКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Утвараць крыламі спецыфічны гук (пра некаторых насякомых). ‖ *аднакр.* **бзыкнуць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -не. ‖ *наз.* **бзыканне,** -я, *н.*

БІБЛІЁГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне бібліяграфіі.

БІБ—БІЦ

БІБЛІЯ, -і, *ж.* Збор духоўных кніг іудзейскай і хрысціянскай рэлігій. ‖ *прым.* **біблейскі**, -ая, -ае.

БІБЛІЯГРАФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* **1.** Навуковае, сістэматызаванае апісанне кніг і іншых выданняў, зробленае па якой-н. прыкмеце. **2.** Спіс кніг і артыкулаў па якім-н. пытанні. *Б. па гісторыі.* ‖ *прым.* **бібліяграфічны**, -ая, -ае.

БІБЛІЯТЭКА, -і, *ДМ* -тэцы, *мн.* -і, -тэк, *ж.* **1.** Установа, якая збірае і захоўвае кнігі для грамадскага карыстання. *Нацыянальная б. Беларусі.* **2.** Збор кніг, якія з'яўляюцца прыватнай або грамадскай уласнасцю, а таксама памяшканне, дзе яны захоўваюцца. *Б. вучонага.* **3.** Назва серыі кніг пэўнай тэматыкі. *Б. паэта. Б. настаўніка.* ‖ *памянш.* **бібліятэчка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **бібліятэчны**, -ая, -ае. *Бібліятэчная справа.*

БІБЛІЯТЭКАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік бібліятэкі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **бібліятэкарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **бібліятэкарскі**, -ая, -ае.

БІБЛІЯФІЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аматар і збіральнік асабліва рэдкіх і каштоўных кніг. ‖ *ж.* **бібліяфілка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак (разм.). ‖ *прым.* **бібліяфільскі**, -ая, -ае.

БІБЛІЯФІЛЬСТВА, -а, *н.* Любоў да кніг, захапленне збіральніцтвам рэдкіх і каштоўных выданняў. ‖ *прым.* **бібліяфільскі**, -ая, -ае.

БІВАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Прывал войск па-за населеным пунктам для адпачынку ці начлегу (гіст.). **2.** Стаянка альпіністаў, турыстаў (спец.). ‖ *прым.* **бівачны**, -ая, -ае.

БІГУДЗІ, *нескл., мн.* Трубачкі для завіўкі валасоў. *Накруціць валасы на б.*

БІЁ... (у першым складзе перад націскам **бія...**). Першая частка складаных слоў, якая абазначае адносіны да арганічнага жыцця, напр. *біёлаг, біёніка, біялогія, біятокі.*

БІЁГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Складальнік чыёй-н. біяграфіі.

БІЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне біялогіі.

БІЁНІКА, -і, *ж.* (спец.). Навука, сумежная з тэхнікай, якая рашае інжынерныя задачы на падставе аналізу структуры і жыццядзейнасці арганізмаў. ‖ *прым.* **біянічны**, -ая, -ае.

БІЗНЕС, -у, *м.* Прадпрыемніцкая эканамічная дзейнасць, якая прыносіць даход, прыбытак. *Зрабіць б. на чым-н.* (атрымаць даход).

БІЗНЕСМЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзялок, прадпрыемец; той, хто робіць бізнес на чым-н. ‖ *прым.* **бізнесменскі**, -ая, -ае.

БІЗОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўночнаамерыканскі дзікі бык атрада парнакапытных з доўгай мяккай поўсцю. ‖ *прым.* **бізонавы**, -ая, -ае.

БІЗУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Плецены з раменных палосак арапнік або вітая з ільну, канапель пуга. ◊ **Голы як бізун** (разм.) — пра вельмі беднага чалавека. **Усыпаць бізуноў** (разм.) — пакараць каго-н., адсцябаць.

БІКЛАГА, -і, *ДМ* -лазе, *мн.* -і, біклаг, *ж.* Невялікая драўляная ці металічная плоская пасудзіна для вады. *Салдацкая б.* ‖ *прым.* **біклажны**, -ая, -ае.

БІКФОРДАЎ: бікфордаў шнур — вогнеправодны (з парахавой сарцавінай) шнур для выбухаў.

БІЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Унутраная ўдарная частка звона; язык. **2.** Падвешаны кавалак жалеза, рэйкі для падачы сігналаў. **3.** Верхняя скразная планка або жардзіна ў поручнях лесвіцы, мосце і пад.

БІЛЕТ, -а, *М* -леце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дакумент, які дае права карыстацца чым-н. за плату. *Б. у кіно. Праязны б.* **2.** Дакумент, які сведчыць аб прыналежнасці каго-н. да палітычнай або грамадскай арганізацыі. *Прафсаюзны б.* **3.** Папяровы грашовы знак. *Крэдытны б.* **4.** Лісток з якім-н. тэкстам. *Экзаменацыйны б. Запрашальны б.* ‖ *прым.* **білетны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

БІЛЕЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кантралёр, які правярае ўваходныя білеты. ‖ *ж.* **білецёрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **білецёрскі**, -ая, -ае.

БІЛІНГВІЗМ, -у, *м.* Двухмоўе — валоданне і папераменнае карыстанне адной і той жа асобай дзвюма рознымі мовамі.

БІЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лік, роўны тысячы мільёнаў (мільярду) у рускай, французскай і амерыканскай сістэмах падліку або мільёну мільёнаў (тысячы мільярдаў) у нямецкай і англійскай сістэмах. ‖ *прым.* **більённы**, -ая, -ае.

БІЛЬЯРД, -а, *М* -дзе, *м.* **1.** Гульня шарамі і спецыяльным кіем на прызначаным для гэтай гульні стале. *Гуляць у б.* **2.** Стол, абцягнуты сукном з бартамі і лузамі для гэтай гульні. ‖ *прым.* **більярдны**, -ая, -ае.

БІНОКЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Ручная аптычная прылада з дзвюх паралельна злучаных падзорных труб для разглядвання аддаленых прадметаў. *Тэатральны б. Палявы б.* ‖ *прым.* **біноклевы**, -ая, -ае.

БІНОМ, -а, *м.* Алгебраічны выраз, які ўяўляе сабой суму або розніцу адначленаў; двухчлен.

БІНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -оў, *м.* Марлевая стужка для перавязкі ран, пераломаў і пад. *Перавязаць рану бінтам.* ‖ *памянш.* **бінцік**, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **бінтавы**, -ая, -ое. *Бінтавая павязка.*

БІНТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., каго-што.* Перавязваць бінтам. ‖ *зак.* **забінтаваць**, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *звар.* **бінтавацца**, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* **забінтавацца**, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся. ‖ *наз.* **бінтаванне**, -я, *н.* і **бінтоўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

БІПЛАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самалёт, які мае дзве плоскасці (крылы), размешчаныя адна пад другой. ‖ *прым.* **біпланавы**, -ая, -ае.

БІРЖА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Установа для заключэння фінансавых, камерцыйных здзелак. *Валютная б. Таварная б.* **2.** Склад лесаматэрыялаў, драўнінных сыравіны (спец.). **3.** Вулічная стаянка рамізнікаў (уст.). ○ **Біржа працы** — дзяржаўная пасрэдніцкая ўстанова па найму рабочай сілы. ‖ *прым.* **біржавы**, -ая, -ое.

БІРЖАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Біржавы дзялок.

БІРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Невялікая дошчачка або кавалак кардону з надпісам (на таварах, на багажы і пад.). *Б. на чамадане.* **2.** Палачка або дошчачка, на якой нарэзамі вёўся ўлік чаго-н. (уст.). **3.** *перан.* Характарыстыка (звычайна адмоўная), якая даецца каму-н. па шаблону. ‖ *прым.* **бірачны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

БІРУЗА, -ы, *ж.* Каштоўны камень, непразрысты, блакітнага або зеленаватага колеру. ‖ *прым.* **бірузовы**, -ая, -ае. *Б. пярсцёнак. Бірузовыя хвалі* (колерам падобныя на бірузу).

БІРУЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Падвеска на ланцужку кішэннага гадзінніка, бранзалета і пад. як упрыгожанне. **2.** толькі *мн.* -і, -лек. Гульня, якая заключаецца ў тым, каб з кучкі маленькіх точаных фігурак з дрэва (бірулек) дастаць адну за адной, не зварухнуўшы астатніх. ◊ **Гуляць у бірулькі** (разм. неадабр.) — займацца пустымі справамі, марна траціць час.

БІС, *выкл.* Выгук (у тэатры, на канцэрце), які выражае просьбу публікі паўтарыць выкананы нумар. *На б. праспяваць арыю Ленскага.*

БІСЕКТРЫСА, -ы, *мн.* -ы, -рыс, *ж.* У матэматыцы: прамая лінія, якая ідзе з вяршыні вугла і падзяляе яго папалам.

БІСЕР, -у, *м., зб.* Дробныя шкляныя або металічныя каляровыя пацеркі, якія ўжываюцца для расшыўкі адзення. *Вышываць бісерам. Сыпаць б. перад свіннямі* (перан.: дарэмна гаварыць аб чым-н. ці даказваць што-н. невуку). ‖ *прым.* **бісерны**, -ая, -ае. *Б. почырк* (перан.: вельмі дробны).

БІСЕРЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Асобнае зерне бісеру. ‖ *памянш.* **бісерынка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

БІСІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., што* і *без дап.* Выканаць (выконваць) на біс.

БІСКВІТ, -у, *М* -віце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пульхнае салодкае печыва з цеста, у якое пакладзена шмат жаўткоў і бялковай пены. ‖ *прым.* **біскветны**, -ая, -ае. *Біскветнае піроЖнае.*

БІТА, -ы, *ДМ* біце, *мн.* -ы, біт, *ж.* Прадмет, якім б'юць у некаторых гульнях (напр. пры гульні ў гарадкі).

БІТВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (высок.). Бой. *Б. за вызваленне Мінска.*

БІТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* У картачнай гульні — карты, узятыя большай або казырнай картай.

БІТКІ, -оў, *адз.* біток, -тка, *м.* Круглыя катлеты з адбіўнога або сечанага мяса. *Б. ў смятане.*

БІТКОМ: бітком набіты (разм.) — напоўнены так, што вельмі цесна. *Аўтобус бітком набіты.*

БІТОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Металічная або пластмасавая пасудзіна цыліндрычнай формы з накрыўкай. *Малочны б.* ‖ *прым.* **бітонны**, -ая, -ае.

БІТЫ, -ая, -ае. **1.** Забіты, зарэзаны; настраляны (пра дзічыну). *Б. вяпрук.* **2.** Разбіты на кавалкі, расколаты. *Бітая пасуда.* **3.** Валены. *Бітыя валёнкі.* ◊ **Бітая гадзіна** (разм.) — доўгі час, больш за гадзіну. **Бітая дарога** — уезджаная дарога.

БІЎНІ, -яў, *адз.* бівень, біўня, *м.* Вельмі развітыя іклы ці разцы ў некаторых млекакормячых. *Б. слана.*

БІФШТЭКС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кавалак абсмажанай ялавічыны (з сярэдняй часткі хрыбта тушы).

БІЦЦА, б'юся, б'ешся, б'ецца; б'ёмся, б'яцеся, б'юцца; біся; *незак.* **1.** Наносіць пабоі, распачынаць бойку. *Хлапчукі б'юцца.* **2.** Весці бой, змагацца. *Б. з ворагам.* **3.** Ударацца аб што-н., у што-н. *Б. галавой аб сцяну.* **4.** Калаціцца, кідацца. *Б. ў знямозе.* **5.** *без дап.* Пульсаваць (пра сэрца, кроў). *Сэрца б'ецца.* **6.** *перан., над чым, з кім-чым* і *без дап.* Прыкладаць намаганні для дасягнення чаго-н. *Б. над рашэннем задачы.* **7.** Разбівацца (пра шкло, пасуду). *Крышталь б'ецца.* ◊ **Біцца аб заклад** (разм.) — ісці ў заклад з кім-н. на грошы або на што-н. іншае. **Біцца як рыба аб лёд** (разм.) — гараваць, жыць у цяжкіх умовах. ‖ *зак.* **пабіцца**, -б'юся, -б'ешся, -б'ецца; -б'ёмся, -б'яцеся, -б'юцца; -біся (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) ‖ *наз.* **біццё**, -я, *н.* (да 5 знач.) і **бой**, бою, *М* у баі, *мн.* баі, баёў, *м.* (да 2 знач.).

БІЦЬ, б'ю, б'еш, б'е; б'ём, б'яце, б'юць; бі; біты; *незак.* **1.** Удараць, стукаць. *Б. кувалдай. Святло б'е ў вочы* (перан.). **2.** *у што.* Ударамі ўтвараць гукі. *Б. у бубен.* **3.** *што* і *без дап.* Ударамі адзначаць што-н., гучаць, вызваньваць, званіць. *Гадзіннік б'е.* **4.** *што.* Ударамі, гукамі абазначаць што-н. *Б. трывогу. Б.*

адбой. **5.** *каго (што).* Наносіць удары, збіваць каго-н. *Б. гарэзу дубцом.* **6.** *каго-што.* Наносіць паражэнне. *Б. ворага.* **7.** *каго (што).* Забіваць каго-н. (жывёлу, птушак і пад.). *Б. цюленяў.* **8.** *што.* Разбіваць, раздрабняць. *Б. пасуду. Б. каменне.* **9.** Страляць, абстрэльваць. *Б'юць гарматы па акопах. Стрэльба добра б'е.* **10.** У спартыўных гульнях — накіроўваць у цэль; пазбаўляць удзелу ў гульні. *Б. па варотах. Б. ферзя.* **11.** *перан.* Едка высмейваць, крытыкаваць. *Словы паэта б'юць па бюракратызму.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго (што).* Трэсці (пра хваробу, страх і пад.; разм.). *Кашаль б'е.* **13.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Імкліва выцякаць адкуль-н. *Струмень б'е. Жыццё б'е* (перан.). **14.** *што.* Вырабляць пэўным спосабам. *Б. масла. Б. валёнкі.* ◊ **Бібікі (лынды) біць** (разм. неадабр.) — гультаяваць, бяздзейнічаць. **Біць крыніцай** — бурна развівацца. **Біць на** *што* (разм.) — імкнуцца да чаго-н. **Ногі біць** (разм.) — натруджваць ногі працяглай і дарэмнай хадзьбою. **Біць па кішэні** (разм.) — уводзіць у страту. **Біць (сябе) у грудзі** (разм.) — клясціся, запэўніваць у чым-н. **Біць паклоны** (разм.) — нізка кланяцца каму-н. **Біць у адну кропку** — дамагацца аднаго чаго-н. **Біць у нос** (разм. неадабр.) — патыхаць якім-н. вострым пахам. **Як у бубен біць** (разм.) — гаварыць пра што-н. гучна, адкрыта. ‖ *зак.* **пабіць,** -б'ю, -б'еш, -б'е; -б'ём, -б'яце, -б'юць; пабі; -біты (да 6, 7, 8 і 10 знач.), **прабіць,** -б'ю, -б'еш, -б'е; -б'ём, -б'яце, -б'юць; прабі, -біты (да 3 знач.) *і* **разбіць,** разаб'ю, разаб'еш, разаб'е; разаб'ём, разаб'яце, разаб'юць; разбі; разбіты (да 8 знач.). ‖ *наз.* **біццё,** -я, *н.* (да 5 знач.), **бой,** бою, *М* у баі, *мн.* баі, баёў, *м.* (да 2, 3 і 9 знач.) *і* **бойка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, боек, *ж.* (да 5 знач.).

БІЦЭПС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мышца, якая згінае руку ў лакцявым суставе і галёнку ў каленным суставе. *Б. пляча. Б. бядра.*

БІЦЮГ, -á, *мн.* -í, -óў, *м.* **1.** Рабочы конь — цяжкавоз буйной пароды. **2.** *перан.* Пра высокага, мажнога чалавека (разм.). *Такі б. сланяецца без справы.* ‖ *прым.* **біцюговы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БІЧ[1], -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* **1.** Бізун, сплецены з дробных раменьчыкаў. *Б. сатыры* (перан.). **2.** Ударная частка некаторых механізмаў. *Бічы ў цапах.* **3.** *перан., каго-чаго.* Бедства, няшчасце. *Брак — б. вытворчасці.* ‖ *прым.* **бічавы,** -áя, -óе (да 1 знач.).

БІЧ[2], -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* (разм.). Чалавек, які не мае пастаяннага месца жыхарства і пэўных заняткаў (скарачэнне).

БІЧАВАЦЬ, -чую, -чуеш, -чуе; -чуй; *незак., каго-што.* **1.** Біць, хвастаць бізуном. **2.** *перан.* Выкрываць недахопы, рэзка крытыкаваць. *Б. бюракратаў.* ‖ *наз.* **бічаванне,** -я, *н.*

БІЯГРАФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* **1.** Апісанне жыцця і дзейнасці каго-н. *Б. Янкі Купалы.* **2.** *перан.* Гісторыя якіх-н. прадметаў, з'яў, падзей. *Кожная з'ява мае сваю біяграфію.* ‖ *прым.* **біяграфічны,** -ая, -ае. *Біяграфічныя звесткі.*

БІЯЛОГІЯ, -і, *ж.* Комплекс навук аб жывой прыродзе, аб заканамернасцях арганічнага жыцця. ‖ *прым.* **біялагічны,** -ая, -ае. *Б. факультэт.*

БІЯПОЛЕ, -я, *н.* У парапсіхалогіі: нябачнае поле (у 5 знач.), якое ствараецца якім-н. арганізмам ці групай арганізмаў вакол сябе.

БІЯПСІЯ, -і, *ж.* Высячэнне кавалачка жывой тканкі для мікраскапічнага аналізу ў дыягнастычных мэтах. *Рабіць біяпсію.* ‖ *прым.* **біяпсічны,** -ая, -ае.

БІЯТЛАНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца біятлонам. ‖ *ж.* **біятланістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **біятланісцкі,** -ая, -ае.

БІЯТЛОН, -а, *м.* Спартыўныя спаборніцтвы, у якіх лыжная гонка спалучаецца са стральбой з вінтоўкі на некалькіх агнявых рубяжах. ‖ *прым.* **біятлонны,** -ая, -ае.

БІЯТОКІ, -аў, *адз.* біяток, -у, *м.* (спец.). Электрычныя напружанні ў органах, тканках і асобных клетачных элементах жывых арганізмаў.

БЛАГА, *безас. у знач. вык.* **1.** Пра дрэнныя, неспрыяльныя абставіны. *Жывецца не б.* **2.** Пра цяжкі фізічны або душэўны стан каго-н. *Чалавеку зрабілася б.*

БЛАГАВЕШЧАННЕ, -я, *н.* Адно з веснавых хрысціянскіх свят. ‖ *прым.* **благавешчанскі,** -ая, -ае.

БЛАГАСЛАВЕННЫ, -ая, -ае (высок.). Варты падзякі, хвалы, захаплення; шчаслівы, багаты. *Б. час. Б. край.*

БЛАГАСЛАВІЦЬ, -слаўлю, -славіш, -славіць; -славім, -славіце, -славяць; -славёны; *зак., каго-што.* **1.** Перахрысціць са словамі малітвы і пажадаць шчасця. *Б. маладых.* **2.** З добрым пажаданнем накіраваць на што-н. *Б. на подзвігі.* ‖ *незак.* **благаслаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **благаслаўленне,** -я, *н.*

БЛАГАТА, -ы́, *ДМ* -гаце, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* благі. **2.** Зло, дрэнны ўчынак. **3.** *м.* і *ж.* Благі, злы чалавек. *Добраму чалавечку добра і ў запечку, а благаце — блага і на куце* (прыказка).

БЛАГІ, -áя, -óе. **1.** Які не мае станоўчых якасцей, не адпавядае патрабаванням. *Благія землі. Б. чалавек.* **2.** Дрэнны ў маральных адносінах. *Б. ўчынак.* **3.** Худы, з хваравітым выглядам. *Б. з твару.* **4.** Непрыемны для іншых (пра манеры, характар і пад.). *Благія прывычкі.* ◊ **Благое вока** — у народным павер'і: вока, позірк якога прыносіць няшчасце. ‖ *наз.* **благата,** -ы́, *ДМ* -гаце, *ж.* (разм.).

БЛАЖЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *незак.* (разм.). Худзець, марнець. *Дзіця на вачах блажэе.* ‖ *зак.* **паблажэць,** -эю, -эеш, -эе.

БЛАКАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, блакад, *ж.* **1.** Акружэнне войск праціўніка з мэтай знішчэння, а таксама ізаляцыя якой-н. дзяржавы, горада. *Б. Ленінграда. Эканамічная б.* **2.** Выключэнне функцый якога-н. органа або сістэмы арганізма (спец.). *Навакаінавая б.* ‖ *прым.* **блакадны,** -ая, -ае.

БЛАКГАЎЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абарончае ўмацаванае збудаванне для вядзення кругавога кулямётнага або артылерыйскага агню. ‖ *прым.* **блакгаўзны,** -ая, -ае.

БЛАКІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Арганізаваць (-зоўваць) блакаду. *Б. партызан. Б. дарогу* (перан.: перагарадзіць (-роджваць) праход, шлях і пад.). **2.** *што.* Закрыць (-ываць) пуць паміж станцыямі, карыстаючыся блакіроўкай (у 2 знач.; спец.). ‖ *наз.* **блакіраванне,** -я, *н. і* **блакіроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.).

БЛАКІРОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* блакіраваць. **2.** Сістэма сігнальных устройстваў для рэгулявання руху цягнікоў. ‖ *прым.* **блакіровачны,** -ая, -ае.

БЛАКІТ, -у, *М* -кіце, *м.* **1.** Светла-сіні колер. *Б. азёр. Б. вачэй.* **2.** Чыстае яснае неба. *Ні хмурынкі на блакіце.*

БЛАКІТНАВОКІ, -ая, -ае. З блакітнымі вачамі. *Блакітнавокая дзяўчынка.*

БЛАКІТНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нее; *незак.* Станавіцца блакітным, набываць блакітны колер. *Блакітнее неба.*

БЛАКІТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Птушка атрада вераб'іных з рознакаляровай афарбоўкай пер'я.

БЛАКІТНЫ, -ая, -ае. Светла-сіні. *Блакітныя вочы. Край блакітных азёр.* ‖ *наз.* **блакітнасць,** -і, *ж.*

БЛАКНОТ, -а, *М* -ноце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Запісная кніжка з адрыўнымі лістамі. ‖ *прым.* **блакнотны,** -ая, -ае. *Блакнотныя лісткі.*

БЛАНДЗІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Светлавалосы мужчына. ‖ *ж.* **бландзінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

БЛАНК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ліст паперы з друкаваным загалоўкам установы, прадпрыемства або з часткова надрукаваным тэкстам, астатняя частка якога запаўняецца пры неабходнасці. *Тэлеграфны б.* ‖ *прым.* **бланкавы,** -ая, -ае.

БЛАТ, -у, *М* блаце, *м.* **1.** Умоўная мова (арго) злодзеяў. **2.** Знаёмствы, сувязі, якія можна выкарыстаць у асабістых карысных інтарэсах (разм.). *Купіць па блату.* ‖ *прым.* **блатны,** -áя, -óе. *Блатная музыка. Шайка блатных* (наз.).

БЛЕДНАТВАРЫ, -ая, -ае. З бледным тварам. *Б. хлапчук.*

БЛЕДНЫ, -ая, -ае. **1.** Афарбаваны ў няяркі колер; бяскроўны. *Б. твар* (без румянцу). **2.** *перан.* Невыразны, бедны. *Бледная мова.* ‖ *наз.* **бледнасць,** -і, *ж.*

БЛЕКЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і бляклы. ‖ *наз.* **блекласць,** -і, *ж.*

БЛЕКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *незак.* Тое, што і блякнуць.

БЛЕФ, -у, *м.* Выдумка з мэтай увядзення ў зман або запалохвання.

БЛЕШНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і блясна.

БЛІЖНІ, -яя, -яе. **1.** Самы блізкі па адлегласці. *Бліжнія вёскі.* **2.** **бліжні,** -яга, *мн.* -ія, -іх, *м.* Родны чалавек або прыяцель. *Дапамога сваім бліжнім.*

БЛІЗАРУКІ, -ая, -ае. **1.** Які дрэнна бачыць на далёкую адлегласць. **2.** *перан.* Недальнабачны. *Блізарукае рашэнне.* ‖ *наз.* **блізарукасць,** -і, *ж.*

БЛІЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зіцца; *незак.* Набліжацца, надыходзіць. *Б. жніво.*

БЛІЗКІ, -ая, -ае; бліжэйшы; найбліжэйшы. **1.** Які знаходзіцца, адбываецца на невялікай адлегласці. *Б. лес. Жыць блізка* (прысл.). **2.** Які аддзяляецца невялікім прамежкам часу. *Блізкае будучае.* **3.** Які мае кроўныя сувязі; родны. *Б. сваяк. Страціць блізкіх* (наз.). **4.** Звязаны пачуццямі сімпатыі, дружбы, любві. *Блізкія адносіны.* **5.** Падобны. *Блізкія па зместу творы.* **6.** Добра вядомы, дарагі. *Здаецца блізкім той куток, дзе нарадзіўся і вырас.* ‖ *наз.* **блізкасць,** -і, *ж.*

БЛІЗНЯТЫ, -нят, *адз.* блізня *і* блізнё, -няці, *Т* -нём, *н.* Дзеці адной маці, якія нарадзіліся адначасова. *Браты-б.* ‖ *прым.* **блізнячы,** -ая, -ае (спец.).

БЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Светлавая пляма або водбліск якога-н. святла на гладкай паверхні, на цёмным фоне.

БЛІН, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Мучны выраб з рэдкага цеста, спечаны на скаварадзе. *Бліны з макам. Б. не клін: бруха не расколе* (прыказка). ‖ *прым.* **блінны,** -ая, -ае *і* **бліновы,** -ая, -ае.

БЛІНДАЖ, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Абарончае збудаванне для ўкрыцця жывой сілы ад агню праціўніка і паражальных фактараў ядзернага выбуху. ‖ *перан.* **бліндажны,** -ая, -ае.

БЛІННАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Сталовая, закусачная, у якой бліны з'яўляюцца абавязковай стравай.

БЛІНЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тонкі блін з пшанічнай мукі, звычайна з якой-н. начынкай. *Блінчыкі з мясам.*

БЛІ—БОБ

БЛІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Успышка святла. *Б. маланкі.* **2.** Хуткі позірк. *Кідаць злосныя бліскі ў чый-небудзь бок.*

БЛІСКАВІЦА, -ы, *ж.* Тое, што і маланка. ‖ *прым.* **бліскавічны,**-ая, -ае.

БЛІСКАЎКА, -і, *ДМ* -каўцы, *мн.* -і, -кавак, *ж.* **1.** Маленькія блішчастыя бляшкі для ўпрыгожвання адзення. **2.** Бліскучыя дробныя часцінкі чаго-н., іскры. *Снежныя бліскаўкі.*

БЛІСКАЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціць; *незак.* Іскрыцца, зіхацець. *Бліскаціць вада.*

БЛІСКУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які бліскае, зззяе, выпраменьвае святло. *Бліскучыя цацкі.* **2.** *перан.* Выдатны, надзвычайны. *Б. поспех. Б. адказ студэнта.* ‖ *наз.* **бліскучасць,** -і, *ж.*

БЛІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* і *аднакр., чым* і *без дап.* **1.** Ярка засвяціцца (пра маланку, сонца, агонь і пад.). *Бліснула маланка.* **2.** Паказацца, заблішчаць (пра яркія прадметы). *Бліснула шабля.* **3.** Зіркнуць (пра імгненны позірк). *Б. вачамі.* **4.** *перан.* Ярка праявіцца. *Б. талентам.* **5.** *перан.* Прамільгнуць. *Бліснула думка.* ‖ *незак.* **бліскаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.); *наз.* **бліскание,** -я, *н.*

БЛІЦ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Лямпа для імгненнай моцнай успышкі святла пры фатаграфаванні.

БЛІЦ... Першая частка складаных слоў у знач. вельмі хуткі, маланкавы, напр. *бліцтурнір.*

БЛІШЧАК, -у, *м.* У выразах: **жалезны блішчак, свінцовы блішчак, сярэбраны блішчак** — назвы мінералаў.

БЛІШЧАСТЫ, -ая, -ае. Які мае гладкую, бліскучую паверхню, адбівае прамяні святла. *Блішчастыя гузікі.*

БЛІШЧАЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчым, -шчыце, -шчаць; -шчы; *незак.* **1.** Свяціцца або адсвечваць роўным святлом. *Боты блішчаць. Возера блішчыць* (разм.). **2.** Свяціцца (пра вочы). *Вочы блішчаць ад радасці.* ◊ **Блішчаць вачамі** (разм.) — маўкліва прасіць што-небудзь, выказваць жаданне позіркам.

БЛОК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прасцейшае прыстасаванне для паднящця грузаў у выглядзе кола з жолабам, цераз якое перакінуты вяроўка, канат або ланцуг. ‖ *прым.* **блочны,** -ая, -ае. *Б. канат.*

БЛОК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аб'яднанне дзяржаў, партый, арганізацый, груповак для сумесных дзеянняў. *Палітычны б.* ‖ *прым.* **блокавы,** -ая, -ае.

БЛОК[3], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Частка якой-н. пабудовы, машына і пад., якая сама складаецца з дэталей. *Б. цыліндраў.* **2.** Штучна зроблены з бетоннай сумесі будаўнічы матэрыял у выглядзе вялікай цагліны. *Шлакабетонны б.* **3.** Комплекс будынкаў аднолькавага прызначэння. *Хірургічны б.* ‖ *прым.* **блочны,** -ая, -ае. *Блочнае будаўніцтва.*

БЛОШКА *гл.* блыха.

БЛУДЗІЦЬ[1], блуджу, блудзіш, блудзіць; *незак.* Страціўшы арыенціроўку, блукаць па лесе, у незнаёмым месцы ў пошуках правільнага выйсця. *Хто пытае, той не блудзіць* (прыказка). ‖ *зак.* **заблудзіць,** -блуджу, -блудзіш, -блудзіць.

БЛУДЗІЦЬ[2], блуджу, блудзіш, блудзіць; *незак.* (разм.). Распуснічаць.

БЛУДЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Распусны. **2.** Пракудлівы, зладзеяваты (разм.). *Блудлівая кошка.*

БЛУДНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (уст.). Жанчына лёгкіх паводзін.

БЛУДНЫ[1], -ая, -ае: **блудны сын** — пра непакорнага сына, які пайшоў з бацькоўскага дому, а пасля блукання па свеце з раскаяннем вярнуўся да бацькі (з евангельскай прытчы), а таксама наогул пра легкадумнага, свавольнага чалавека, які раскаяўся ў сваіх памылках.

БЛУДНЫ[2], -ая, -ае (разм.). Распусны ў палавых адносінах; непрыстойны. *Блудныя жарты.*

БЛУЗА, -ы, *мн.* -ы, блуз, *ж.* Прасторная верхняя сарочка, якую носяць без пояса. *Рабочая б.* ‖ *прым.* **блузны,** -ая, -ае.

БЛУЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* Жаночая кофтачка з лёгкай тканіны. *Батыставая б.* ‖ *прым.* **блузачны,** -ая, -ае.

БЛУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Бязмэтна хадзіць, гуляць. *Б. па вуліцы.* **2.** Пераязджаць з месца на месца, хадзіць у пошуках каго-, чаго-н. *Б. па свеце.* **3.** *перан.* Пераходзіць з аднаго прадмета на другі, не спыняючыся на чым-н. (пра погляд, вочы, думкі). *Блукаюць думкі.* ‖ *наз.* **блуканне,** -я, *н.*

БЛЫТАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто дрэнна ў чым-н. разбіраецца, блытае факты.

БЛЫТАНІНА, -ы, *ж.* Неразбярыха, нешта заблытанае, няяснае, бесталковае. *Б. ў паказаннях сведкі.*

БЛЫТАНЫ, -ая, -ае. **1.** Бязладна перапляцены, зблытаны, заблытаны. *Блытаныя ніткі. Блытаныя сцежкі.* **2.** У якім цяжка разабрацца; нелагічны, супярэчлівы. *Блытаныя думкі.* ‖ *наз.* **блытанасць,** -і, *ж.*

БЛЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; -аны; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Бязладна пераплятацца (пра ніткі, валасы, дарогі і пад.). *Ніткі блытаюцца.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Траціць яснасць, дакладнасць (пра думкі, словы і пад.). *Думкі пачалі б.* **3.** Рабіць, гаварыць няясна, недакладна; збівацца. *Б. ў адказе.* **4.** Пераходзіць з месца на месца; блукаць (разм.). *Б. па хатах.* **5.** Падтрымліваць сувязь з людзьмі, паводзіны якіх выклікаюць неадабрэнне (разм.). *Б. з дрэннай кампаніяй.* **6.** Чапляцца за што-н., заблытвацца. *Ногі блытаюцца ў траве.* ‖ *зак.* **ублытацца,** -аюся, -аешся, -аецца; -аны (да 6 знач.), **заблытацца,** -аюся, -аешся, -аецца; -аны (да 1, 2, 3 і 6 знач.), **пераблытацца,** -аецца (да 1 і 2 знач.) *і* **зблытацца,** -аюся, -аешся, -аецца; -аны (да 1, 2, 3 і 5 знач.).

БЛЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *што.* Бязладна пераплятаць (пра ніткі, валасы і пад.). *Б. валасы.* **2.** Гаварыць, расказваць без лагічнай сувязі; памыляцца. *Б. даты.* **3.** Памылкова прымаць адно за другое. *Б. блізнят.* **4.** Не цвёрда разбірацца ў чым-н. *Б. словы.* **5.** Расстройваць, разладжваць. *Б. планы.* **6.** Наўмысна ўскладняць, рабіць незразумелае. *Б. сляды.* **7.** Умешваць каго-н. у якую-н. непрыемную справу. ‖ *зак.* **ублытаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 7 знач.), **заблытаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1, 6 і 7 знач.), **пераблытаць,** -ае, -аеш, -ае; -аны (да 1 і 3 знач.) *і* **зблытаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **блытанне,** -я, *н.*

БЛЫХА, -і, *ДМ* блысе, *мн.* блохі, блох, *ж.* Маленькае паразітычнае бяскрылае насякомае; скочка. *Шукаць блох* (таксама перан.: вышукваць нязначныя недахопы ў чым-н.; разм.). ‖ *памянш.* **блошка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* ‖ *прым.* **блышыны,** -ая, -ае.

БЛЮДА, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, блюд, *ж.* Вялікая талерка круглай або авальнай формы, на якой падаецца да стала смажаніна, печыва і пад. *Фарфоравае б.* ‖ *прым.* **блюдны,** -ая, -ае.

БЛЮЗ, блюза, *м.* Джазавая музыка, якая адлюстроўвае лад і рытмы павольных лірычных песень амерыканскіх неграў, а таксама парны танец у рытме такой музыкі. *Музыка ў стылі блюза. Танцавальны б.* (павольны фокстрот). ‖ *прым.* **блюзавы,** -ая, -ае.

БЛЮЗНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца блюзнерствам. ‖ *ж.* **блюзнерка,** -і, *мн.* -і, -рак.

БЛЮЗНЕРСТВА, -а, *н.* Зневажанне бога, святых, увогуле ўсяго дарагога, паважанага, а таксама зневажальныя словы. ‖ *прым.* **блюзнерскі,** -ая, -ае. *Блюзнерскія словы.*

БЛЮМІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Магутны пракатны стан, прызначаны для абцісканя сталёвых зліткаў вялікага папярочнага сячэння. ‖ *прым.* **блюмінгавы,** -ая, -ае.

БЛЯДНЕЦЬ *гл.* збляднець.

БЛЯКЛЫ, -ая, -ае. Які страціў яркасць афарбоўкі, свежасць. *Б. колер. Бляклая трава.* ‖ *наз.* **бляклась,** -і, *ж.*

БЛЯКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *незак.* **1.** Траціць яркасць, свежасць афарбоўкі; рабіцца невыразным. *Блякнуць краскі лета. Блякнуць вочы.* **2.** *перан.* Траціць яркасць, сілу ўздзеяння. *Блякнуць успаміны.* ‖ *зак.* **паблякнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

БЛЯМКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Бразгаць чым-н. металічным. *Б. клямкай.* ‖ *зак.* **заблямкаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **блямкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **блямканне,** -я, *н.*

БЛЯСК, -у, *м.* **1.** Яркае, асляпляльнае святло; водбліск. *Асляпляльны б. Начысціць боты да бляску. Б. лыжак.* **2.** Святло ў вачах як выражэнне ўнутранага стану. *Б. вачэй.* **3.** *перан.* Пра яркае выяўленне чаго-н. *Б. таленту.* ◊ **З бляскам** (разм.) — вельмі добра, выдатна.

БЛЯСНА, -ы, *мн.* блёсны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) блясны, блёсен, *ж.* Прылада для рыбы ў выглядзе бліскучай металічнай бляшкі, да якой прымацоўваецца кручок.

БЛЯХА, -і, *ДМ* блясе, *ж.* **1.** Тонкае ліставое жалеза. *Накрыць хату бляхай.* **2.** Металічная пласцінка з надпісам або нумарам, якая сведчыць аб пасадзе таго, хто яе носіць. *Б. на грудзях.* **3.** Тонкі ліст жалеза з загнутымі краямі, на якім пякуць або смажаць што-н. ‖ *памянш.* **бляшка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **бляшаны,** -ая, -ае.

БЛЯХАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Майстар, які вырабляе рэчы з бляхі, хто крые бляхаю дах. ‖ *прым.* **бляхарны,** -ае, -ае.

БЛЯШАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Бляшаная банка. *Б. кансерваў.*

БЛЯШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *гл.* бляха. **2.** Кавалачак бляхі (у 1 знач.).

БЛЯЯЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., бляе; *незак.* Крычаць (пра авечак, коз). ‖ *наз.* **бляянне,** -я, *н.*

БО. **1.** *злуч. прычынны.* Падпарадкоўвае даданыя сказы з прычынным значэннем; па значэнню супадае са злучнікам «таму што». *Хадзем шпарчэй, бо спознімся.* **2.** *злуч. прычынна-супраціўны.* Злучае сказы, якія паказваюць на прычыну неабходнасці дзеяння, па свайму значэнню набліжаецца да злучнікаў «а то» , «інакш». *Я закончу, бо расказваць прыйшлося б цэлы дзень.* **3.** *часц.* Ужыв. ў мове пасля слова з лагічным націскам і служыць для ўказання на дадзенае слова (разм.). *Праўду бо кажуць: не гані каня дубцом, а гані аўсом.*

БОБ[1], -у, *м.* **1.** Аднагадовая агародная расліна сямейства бабовых з авальным насеннем у струках. **2.** Плады гэтай расліны. *Параны б.* ◊ **Наесціся жалезнага бобу** (разм.) — набрацца цярплівасці. **Хто ў боб, хто ў гарох** (разм. неадабр.) — пра нязладжаныя, няўзгодненыя дзеянні. **Бобу ў гаросе шукаць** (разм. неадабр.) — рабіць што-небудзь недарэчнае. ‖ *прым.* **бабовы,** -ая, -ае.

БОБ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У бобслеі: род саней з рулявым кіраваннем.

БО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* (разм.). **1.** Асобнае зерне чаго-н. *Б. гароху.* **2.** Круглы камячок, шарык. *Бобкі граду.* **3.** Круглая крапінка на матэрыі і інш., гарошынка. *Сукенка ў бобкі.*

БО́БРЫК, -у, *м.* Від сукна з кароткім стаячым ворсам. ‖ *прым.* **бо́брыкавы,** -ая, -ае.

БО́БРЫКАМ, *прысл.* Пра кароткую мужчынскую стрыжку, пры якой спераду пакідаюцца стаячыя валасы. *Стрыгчыся б.*

БО́БСЛЕЙ, -я, *м.* Від спорту: скарасны спуск з гор па ледзяной трасе на бобе[2].

БОГ, -а, *К* бо́жа, *мн.* багі́, -о́ў, *м.* **1.** Паводле рэлігійных уяўленняў — вярхоўная ўсемагутная істота, якая стварыла свет і кіруе ім. **2.** *перан.* Выдатны спецыяліст у якой-н. справе. *Б. электразваркі.* ◊ **Як бог дасць** (разм.) — як прыйдзецца. **Божа збаў** (разм.) — ні ў якім разе, ні пры якіх абставінах. **Дай (не дай) бог (божа)** (разм.) — пра пажаданні чаго-н. **Крый бог** (разм.) — выраз ужыв. як засцярога ад чаго-н., як забарона рабіць што-н. небяспечнае. **Напрамілы бог** (разм.) — вельмі прасіць аб чым-н. **Няхай бог крые (мілуе, ратуе, бароніць)** (разм.) — ужыв. як пажаданне пазбаўлення ад чаго-н. непрыемнага. **Памагай бог** (разм.) — пажаданне поспеху, удачы ў працы, добрай справе. **Як у бога за пазухай** (разм.) — без асаблівага клопату, пры поўным забеспячэнні. ‖ *памянш.* **бажо́к,** бажка́, бажкі́, бажко́ў, *м.* ‖ *прым.* **бо́жы,** -ая, -ае *і* **бо́скі,** -ая, -ае. *Кожны божы дзень* (штодзённа; разм.). *Божая кароўка* (жучок чырвонай або жоўтай афарбоўкі з чорнымі кропкамі). *Боскае стварэнне.*

БОГААДСТУ́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто адмовіўся ад рэлігіі, ад веры ў бога. ‖ *ж.* **богаадсту́пніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **богаадсту́пніцкі,** -ая, -ае.

БОГААДСТУ́ПНІЦТВА, -а, *н.* Адмаўленне ад веры ў бога.

БОГАСЛУЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Адпраўленне служыцелямі культу рэлігійных абрадаў у царкве; царкоўная служба. ‖ *прым.* **богаслужэ́бны,** -ая, -ае.

БОГАТВАРЫ́ЦЬ, -твару́, -тварыш, -тварыць; -тварым, -тварыце, -тварац; *незак., каго-што.* Бязмежна любіць. *Б. мастацтва.*

БО́ДНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (спец.). Шырокае металічнае вядро для пад'ёму пароды ў шахтах. ‖ *прым.* **бо́днявы,** -ая, -ае.

БОЕГАЛО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ло́вак, *ж.* Частка баявой ракеты, якая ўключае зарад, узрывальнікі і сістэму саманавядзення. *Ядзерная б.*

БОЕГАТО́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* Гатоўнасць да вядзення баявых дзеянняў.

БОЕЗАБЕСПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Забеспячэнне войск узбраеннем і боепрыпасамі.

БОЕПРЫПА́СЫ, -аў. Баявыя прыпасы: міны, снарады, патроны, бомбы і пад.

БО́ЖА *гл.* бог.

БО́ЖУХНА, *м.* (разм.). Ужыв. як форма звароту да бога.

БО́ЖЫ *гл.* бог.

БОЙ[1], бо́ю, *мн.* баі́, баёў, *м.* **1.** *гл.* біцца, біць. **2.** Узброенае сутыкненне, бітва. *Наступальны б.* **3.** Барацьба спартыўная, спаборніцтва. *Кулачны б.* **4.** *перан.* Змаганне з тым, што перашкаджае ў жыцці і працы. *Б. з недахопамі.*

БОЙ[2], бо́ю, *м.* Бітая пасуда, шкло і пад. *Цагляны б.*

БО́ЙКА[1], -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, бо́ек, *ж.* Прылада для збівання масла.

БО́ЙКА[2], -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, бо́ек, *ж.* **1.** *гл.* біць. **2.** Сварка, сутычка з узаемнымі пабоямі.

БО́ЙКІ, -ая, -ае. **1.** Рашучы, смелы. *Б. хлопец.* **2.** Скоры, жвавы. *Б. адказ вучня. Бойка* (прысл.) *адказваць на пытанні.* **3.** Людны, ажыўлены. *Б. рынак.* ◊ **Бойкае пяро ў каго** — пра чалавека, які лёгка і хутка піша, сачыняе. ‖ *наз.* **бо́йкасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.). *Б. характару.*

БО́ЙЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Апарат для награвання вады ў сістэмах цеплазабеспячэння. ‖ *прым.* **бо́йлерны,** -ая, -ае. *Бойлерная* (наз.) *на ЦЭЦ* (памяшканне, дзе знаходзіцца бойлер).

БО́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, бо́ень *і* бо́йняў, *ж.* **1.** Прадпрыемства, дзе забіваюць жывёлу на мяса. **2.** *перан.* Масавае забойства людзей; пабоішча. *Крывавая б.* ‖ *прым.* **бо́енскі,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

БОК, бо́ка *і* бо́ку, *М* на баку́, *мн.* бакі́, бако́ў, *м.* **1.** -а. Правая або левая частка цела. *Адлежаць б.* **2.** -а. Пра дах, край прадмета. *Не дакрылі другі б. страхі.* **3.** -у. Напрамак, прастора, месца. *Пайсці ў розныя бакі. Паўднёвы б. лесу.* **4.** -у. Прастора злева ці справа, не сярэдзіна. *Па другі бок вуліцы.* **5.** -у, *перан.* Становішча па-за галоўнымі падзеямі чаго-н. *З боку лепш відаць.* **6.** -у. Адна з дзвюх паверхняў чаго-н. *Добры (правы) бок матэрыі.* **7.** -у, *перан.* Якія-н. рысы, асаблівасці. *Паказаць сябе з лепшага боку.* **8.** -у. Чалавек ці група асоб, якія супрацьстаяць другому чалавеку або групе. *Спрэчкі бакоў.* **9.** -у, *перан.* Пункт гледжання, погляд на што-н. *Абмяркоўвалася тэма з усіх бакоў.* **10.** -у. Ступень родасных адносін. *Дзядзька з боку маці.* ◊ **Бокам вылезці (выйсці)** (разм.) — не прайсці дарэмна для каго-н.; адплаціцца. **Бок у бок** — побач, адзін пры адным (стаяць, размяшчацца і пад.). **Пад (самым) бокам** (разм.) — зусім блізка. ‖ *памянш.* **бачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **бакавы́,** -а́я, -о́е.

БО́КАМ, *прысл.* **1.** Плячом уперад. *Прыціснуцца б.* **2.** У абход, кружным шляхам (разм.). *Хмара прайшла б.* **3.** Не прама, а крыва. *Трымаць б. пяро.* ◊ **То бокам, то скокам** (разм.) — як выпадзе, пераадольваючы цяжкасці. ‖ *памянш.* **бачко́м.**

БОКС[1], -а, *м.* Від спорту: кулачны бой у спецыяльных пальчатках паміж двума спартсменамі. *Чэмпіён па боксу.*

БОКС[2], -а, *м.* Мужчынская стрыжка, пры якой валасы на скронях і патыліцы каротка выстрыгаюцца або выгольваюцца. *Стрыжка пад б.*

БОКС[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Ізалятар у лячэбнай установе. ‖ *прым.* **бо́ксавы,** -ая, -ае.

БО́ЛЕЙ, *прысл.* Тое, што і больш.

БОЛЬ, -ю, *м.* Адчуванне фізічнай або маральнай пакуты. *Зубны б. З болем у душы.* ‖ *прым.* **бо́левы,** -ая, -ае. *Болевае адчуванне.*

БО́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (разм.). Гнойная або запалёная ранка, язва, струп. *Чужая б. нікому не баліць* (прымаўка).

БОЛЬШ, *прысл.* **1.** З колькаснымі назоўнікамі абазначае перавышэнне ўказанай колькасці. *Б. за гадзіну. Б. за кіламетр.* **2.** У спалучэнні з прыметнікам або прыслоўем служыць для ўтварэння вышэйшай ступені. *Б. рашучы хлопец.* **3.** Далей, у далейшым. *Б. не буду.* **4.** Пераважна, галоўным чынам. *Ехаць давялося б. лесам.* ◊ **Ні больш ні менш (як)** (разм.) — роўна столькі.

БО́ЛЬШАСЦЬ, -і, *ж.* Большая частка каго-, чаго-н. *Б. прысутных.*

БО́ЛЬШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Павялічвацца, прыбаўляцца (у колькасці, велічыні, аб'ёме). ‖ *зак.* **пабо́льшаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны.

БО́ЛЬШЫ, -ая, -ае. **1.** Выш. ст. да прым. вялікі (у 1 знач.). **2.** Старэйшы па ўзросту, званню і пад. *Большая дачка.* **3. бо́льшыя,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Дарослы, старэйшы (разм.). *Слухаць большых.*

БО́МБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Снарад (гарматны, авіяцыйны, ручны), начынены выбуховым рэчывам. *Фугасная б.* ‖ *прым.* **бо́мбавы,** -ая, -ае. *Б. ўдар.*

БОМБАТРЫМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для падвешвання бомбаў на самалётах.

БОМЖ, бо́мжа *і* бамжа́, *мн.* бо́мжы, -аў *і* бамжы́, -о́ў, *м.* Чалавек без пэўнага месцажыхарства і працы (скарачэнне).

БО́МКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Адзывацца звонкім гулам (пра звон, гадзіннік і пад.). *Здалёк чулася, як бомкаў звон.* ‖ *аднакр.* **бо́мкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **бо́мканне,** -я, *н.*

БО́МЫ, -аў, *адз.* бо́ма, -ы, *ж.* Званочкі ў выглядзе полых металічных шарыкаў з кавалачкамі металу ўсярэдзіне, якія прымацоўваюцца да хамута ці дугі.

БО́НДАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Майстар па вырабу драўлянай пасуды (бочак, дзежак, цаброў і пад.). *Гэта вёска славіцца бондарамі.* ‖ *прым.* **бо́ндарскі,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **бо́ндарства,** -а, *н.*

БО́НДАРСТВА *гл.* бандарыць *і* бондар.

БО́НДАРЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых, *ж.* Жонка бондара.

БО́ННА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (уст.). Выхавацельніца малых дзяцей (звычайна іншаземка).

БО́НЫ[1], -аў, *адз.* бо́на, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Кароткатэрміновыя крэдытныя дакументы, якія выпускаюцца казначэйствам, муніцыпалітэтам або прыватнай фірмай і выконваюць ролю папяровых грошай. **2.** Папяровыя грашовыя знакі, што выйшлі з ужытку і сталі прадметам калекцыяніравання.

БО́НЫ[2], -аў, *адз.* бон, -а, *м.* Плывучая загарода на рэках, азёрах, у марскіх гаванях.

БОР[1], -у, *М* у бары́, *мн.* бары́, -о́ў, *м.* Стары сасновы лес. *Векавы б. Карабельны б.* (прыгодны для суднабудавання сасновы бор). ‖ *прым.* **баравы́,** -а́я, -о́е. *Б. край.*

БОР[2], -у, *м.* Хімічны элемент, які ўваходзіць у састаў многіх мінералаў. ‖ *прым.* **бо́рны,** -ая, -ае. ○ **Борная кіслата** — хімічнае злучэнне, крышталічнае рэчыва, якое ўжываецца ў тэхніцы і медыцыне.

БОР[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Свердзел са стальной, алмазнай або карбарундавай галоўкай, які выкарыстоўваецца ў зубалячэбнай справе.

БО́РЗДЫ, -ая, -ае. Хуткі, жвавы. *Б. конь.* ‖ *наз.* **бо́рздасць,** -і, *ж.*

БОРМАШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* (спец.). Зубалячэбны апарат для свідравання зубоў. ‖ *прым.* **бормашы́нны,** -ая, -ае.

БОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* барты́, барто́ў, *м.* **1.** Бакавая сценка марскога або рачнога судна, самалёта. *Кінуць за б. Апынуцца (аказацца) за бортам* (перан.: аказацца выключаным з якой-н. справы). **2.** Сценка кузава грузавога аўтамабіля, адкрытага таварнага вагона і пад. *Барты грузавіка.* **3.** Левы або правы край адзення (паліто, пінжака і пад.) з петлямі або гузікамі для зашпільвання. ‖ *памянш.* **бо́ртік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **бартавы́,** -а́я, -о́е.

БОРТ... Першая частка складаных слоў у знач. той, хто знаходзіцца на борце самалёта, абслугоўвае самалёт або пасажыраў самалёта, напр. *бортінжынер, бортправадніца.*

БОРТЖУРНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Журнал, які вядзецца ў час палёту на самалёце, касмічным караблі і інш.

БОР—БРА

БОРТМЕХА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Член лётнага экіпажа (самалёта, верталёта і пад.) — механік.

БО́РТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто займаецца бортніцтвам; пчаляр. ‖ *прым.* **бо́ртніцкі,** -ая, -ае.

БО́РТНІЦТВА, -а, *н.* (уст.). Здабыча мёду лясных пчол. ‖ *прым.* **бо́ртніцкі,** -ая, -ае.

БОРТПРАВАДНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Служачы грамадзянскага паветранага флоту, які абслугоўвае пасажыраў у самалёце. ‖ *ж.* **бортправадні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

БОРТРАДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член лётнага экіпажа (самалёта, верталёта і пад.), які падтрымлівае сувязь з зямлёй і адказвае за стан радыёапаратуры.

БОРЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (уст.). Вулей у дупле або ў выдзеўбанай калодзе, дзе жывуць пчолы. ‖ *прым.* **бо́рцевы,** -ая, -ае.

БОРШЧ, баршчу́, *м.* Страва, прыгатаваная з буракоў і іншай агародніны. *Апетытны б.* ‖ *памянш.* **баршчо́к,** -шчаку́, *м. і* **бо́ршчык,** -у, *м.* *Добры баршчок, ды малы гаршчок* (з нар.). *Хлопчыку — раз хлеба, два разы боршчыку* (з нар.). ‖ *прым.* **баршчо́вы,** -ая, -ае.

БО́СКІ *гл.* бог.

БО́СЫ, -ая, -ае. Неабуты, з голымі нагамі. *Босае дзіця.*

БОТ, -а, *М* бо́це, *мн.* бо́ты, -аў, *м.* Скураны абутак з высокімі халявамі. *Хромавыя боты.* ◊ **Дурны як бот** (разм.) — пра разумова адсталага чалавека. ‖ *памянш.* **бо́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

БО́ЎТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Плюхацца з аднаго боку ў другі (пра вадкасць у пасудзіне). *Боўтаецца вада ў біклазе.* **2.** Рухацца ў вадзе ў розных напрамках. *Б. ў рэчцы.* **3.** Шукаць што-н. у якой-н. вадкасці, страве лыжкай ці чым-н. іншым. *Б. лыжкай у місцы.* ‖ *зак.* і *аднакр.* **бо́ўтнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. *Бабёр боўтнуўся ў ваду.* ‖ *наз.* **бо́ўтанне,** -я, *н.*

БО́ЎТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Памешваць, рухаць чым-н. у вадкасці. *Б. апалонікам.* **2.** *чым.* Рабіць рухі чым-н. звешаным. *Б. вяслом.* ‖ *зак.* і *аднакр.* **бо́ўтнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **бо́ўтанне,** -я, *н.*

БО́ХАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выпечаны хлеб пераважна круглай формы.

БО́ЦМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Званне малодшага (старшынскага) каманднага саставу на караблі. **2.** Асоба, якая мае такое званне. ‖ *прым.* **бо́цманскі,** -ая, -ае.

БО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Вялікая драўляная або жалезная цыліндрычная пасудзіна з двума плоскімі днішчамі і з выпуклымі бакамі. *Дубовая б. Саліць агуркі ў бочцы.* **2.** Старая руская мера вадкіх і сыпкіх цел, роўная сарака вёдрам (каля 490 літраў). *Б. жыта.* **3.** Фігура вышэйшага пілатажу — поўны абарот самалёта вакол яго падоўжнай восі (спец.). ◊ **Бяздонная бочка** (разм.) — 1) невычэрпная крыніца матэрыяльных даброт; 2) пра таго, хто можа многа выпіць спіртнога і не ап'янець (неадабр.). **Бочка з порахам** — пра напружаныя адносіны паміж кім-н., якія могуць скончыцца сутычкай, вайной. **Як у бочцы селядцоў** (разм.) — пра мноства людзей у цесным памяшканні. **Нясе як з бочкі** (разм. неадабр.) — моцна патыхае ад таго, хто выпіў спіртнога. **Лыжка дзёгцю ў бочцы мёду** (прымаўка; разм. неадабр.) — пра невялікі дадатак, які псуе што-н. вялікае і добрае. ‖ *памянш.* **бо́чачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **бо́чачны,** -ая, -ае *і* **бо́чкавы,** -ая, -ае. *Бочкавае піва.*

БО́ЯЗНА (разм.). **1.** *безас. у знач. вык.* Страшна. *Б. ў лесе аднаму.* **2.** *прысл.* Са страхам, баючыся. *Жанчыны б. падышлі.*

БО́ЯЗЬ, -і, *ж.* Адчуванне страху, небяспекі. *Перамагчы б.*

БРА, *нескл., н.* Насценнае асвятляльнае прыстасаванне. *Выключыць б.*

БРА́ВА, *выкл.* Вокліч, які выражае захапленне, пахвалу, адабрэнне. *Крычаць: «Брава!»*

БРАВА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Паказная легкадумная зухаватасць, смеласць.

БРАВІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., чым.* Пагарджаць чым-н. дзеля паказной храбрасці; выхваляцца. *Б. небяспечнасцю.* ‖ *наз.* **браві́раванне,** -я, *н.*

БРАВУ́РНЫ, -ая, -ае. Шумны, прыўзняты (пра музыку, спевы). *Б. марш.* ‖ *наз.* **браву́рнасць,** -і, *ж.*

БРА́ВЫ, -ая, -ае. Мужны з выгляду; удалы, малайцаваты. *Б. мужчына.* ‖ *наз.* **бра́васць,** -і, *ж.*

БРАВЭ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Армяк, іншы раз падшыты аўчынамі.

БРА́ГА, -і, *ДМ* бра́зе, *ж.* **1.** Рошчына з соладу, мукі і бульбы, з якой гоняць спірт, гарэлку. **2.** Адыходы пасля такой перагонкі ў выглядзе асадку. **3.** Пітво дамашняга вырабу з хмелем і цукрам. *Не столькі той брагі, колькі звягі* (прымаўка). ‖ *памянш.* **бра́жка,** -і, *ДМ* -жцы (да 3 знач.). ‖ *прым.* **бра́жны,** -ая, -ае.

БРАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Працэс распаду арганічных рэчываў пад уплывам мікраарганізмаў. **2.** *перан.* Хваляванне, узбуджэнне. *Б. сярод рабочых.*

БРАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да браджэння (у 1 знач.). *Б. чан.*

БРАДЗІ́ЦЬ[1], браджу́, бро́дзіш, бро́дзіць; *незак.* **1.** Хадзіць у розных кірунках; блукаць. *Цэлы дзень брадзіў па лесе.* **2.** Пракладваць брод (у 2 знач.). **3.** Пра сонца: то хавацца за хмары, то зноў ярка свяціць.

БРАДЗІ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., бро́дзіць; *незак.* Знаходзіцца ў стане браджэння (у 1 знач.). *Сок бродзіць.*

БРАДЗЯ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -дзязе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -дзяг. Тое, што і валацуга.

БРАДНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Рыбалоўная сетка для лоўлі рыбы на мелкаводных месцах. *Лавіць рыбу брадніком.*

БРА́ЖКА, БРА́ЖНЫ *гл.* брага.

БРА́ЗГАТ, -у, *М* -гаце, *м.* Гук, які ўтвараецца пры ўдары металічных прадметаў адзін аб другі або аб што-н. цвёрдае. *Нарабіць бразгату.*

БРАЗГАТА́ЦЬ, -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гачы́; *незак.* (разм.). Часта, дробна бразгаць. *Б. ланцугом. Б. ключамі.* ‖ *зак.* **пабразгата́ць,** -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гачы. ‖ *наз.* **бразгата́нне,** -я, *н.*

БРА́ЗГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Стукацца. *Нехта бразгаецца ў дзверы.*

БРА́ЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Утвараць кароткія звонкія гукі, удараючы чым-н. па металічных, шкляных і інш. прадметах. *Б. вёдрамі.* ◊ **Бразгаць зброяй** (кніжн.) — пагражаць вайной. ‖ *аднакр.* **бра́знуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *зак.* **пабра́згаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **бра́зганне,** -я, *н.*

БРАЗГО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.) Дзіцячая цацка, якая пры ўзмахванні бразгае, утварае траскучыя гукі. ‖ *прым.* **бразго́тачны,** -ая, -ае.

БРАЗДЖА́ЦЬ, -джу́, -джы́ш, -джы́ць; -джы́м, -джыце́, -джа́ць; -джы́; *незак.* Утвараць дрыготкія гукі. *Шыбы ў вокнах б.*

БРА́ЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна, з сілай упасці; грымнуцца, грукнуцца. *Б. аб падлогу.*

БРА́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *гл.* бразгаць. **2.** *каго-што.* З сілай кінуць, паваліць, выклікаўшы шум; грымнуць. *Б. аб зямлю.* **3.** *перан.* Пазваніць па тэлефоне каму-н. (разм.). *Бразні мне гадзін у дзевяць.*

БРАЗЬ, *выкл. у знач. вык.* Ужыв. ў знач. дзеясл. бразнуць, бразнуцца. *А ён лыжку б. аб стол.*

БРАК, -у, *м.* **1.** Недабраякасныя тавары; прадметы вытворчасці, якія маюць тую ці іншую загану. **2.** Адсутнасць, недахоп чаго-н. *Б. паперы.*

БРАКАВА́НЫ, -ая, -ае. Які мае заганы, недабраякасны. *Бракаваныя вырабы.*

БРАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Прызнаваць што-н. недабраякасным, заганным. *Б. тавар.* **2.** *безас.* Быць у недастатковай колькасці; не хапаць. *Бракуе ведаў.* ‖ *зак.* **забракава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **бракава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **брако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **брако́вачны,** -ая, -ае.

БРАКАНЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца браканьерствам. ‖ *прым.* **браканье́рскі,** -ая, -ае.

БРАКАНЬЕ́РСТВА, -а, *н.* Паляванне або лоўля рыбы ў недазволеных месцах, у забароненыя тэрміны або забароненымі спосабамі. *Барацьба з браканьерствам.*

БРАКАРО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (зневаж.). Той, хто дапускае брак у рабоце, нядобрасумленны работнік.

БРАКАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто займаецца бракоўкай. ‖ *ж.* **бракаўшчы́ца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БРАКЕРА́Ж, -у, *м.* (спец.). Агляд прадметаў (вырабаў) вытворчасці з мэтай выяўлення наяўнасці або адсутнасці браку (у 1 знач.).

БРАКЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і бракаўшчык.

БРА́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; брак, -кла; *незак.* Павялічвацца ў аб'ёме ад вільгаці, набухаць.

БРАКО́ЎНЫ, -ая, -ае. Тое, што і бракаваны.

БРА́МА, -ы, *мн.* -ы, брам, *ж.* Шчыльныя, на дзве палавіны, крытыя зверху вароты, якія закрываюць галоўны ўваход на тэрыторыю горада, завода, двара і інш. *Заводская б. Трыумфальная б.* ‖ *памянш.* **бра́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* ‖ *прым.* **бра́мны,** -ая, -ае.

БРА́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** *гл.* брама. **2.** Праходныя варотцы; веснічкі. *Школьная б.* **3.** Дэталь паляўнічага ружжа (разм.). *Насадзіць пістон на брамку.*

БРАНДМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* (уст.). Начальнік пажарнай каманды. ‖ *прым.* **брандма́йстарскі,** -ая, -ае.

БРАНДМА́ЎЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Сцяна з незгаральнага матэрыялу, якая раздзяляе сумежныя пабудовы ці часткі адной пабудовы ў проціпажарных мэтах. ‖ *прым.* **брандма́ўэрны,** -ая, -ае.

БРАНДСПО́ЙТ, -а, *М* -йце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пераносная ручная пажарная помпа. **2.** Наканечнік на пажарным рукаве для накіроўвання струменя вады. ‖ *прым.* **брандспо́йтны,** -ая, -ае.

БРАНЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак., што.* Пакрываць тонкім слоем бронзы або надаваць чаму-н. выгляд бронзы. ‖ *зак.* **набранзава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны. ‖ *наз.* **бранзава́нне,** -я, *н.*

БРАНЗАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Свяціцца, зіхацець колерам бронзы.

БРАНЗАЛЕ́Т, -а, *М* -леце, *мн.* -ы, -аў, *м. і* (разм.) **БРАНЗАЛЕ́ТКА,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Упрыгожанне ў выглядзе вялікага кальца з металаў, косці і пад., якое носяць на руцэ вышэй кісці.

БРАНІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Замацаваць (замацоўваць) каго-, што-н. за кім-, чым-н. *Б. білет на самалёт.* ‖ *зак.* **забраніраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **браніраванне,** -я, *н.*

БРАНІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* Пакрыць (-ываць) бранёю (у 2 знач.). ‖ *зак.* **забраніраваць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **браніраванне,** -я, *н.*

БРАНХІ́Т, -у, *М* -хі́це, *м.* Запаленне слізістай абалонкі бронхаў. *Востры б. Хранічны б.* ‖ *прым.* **бранхі́тны,** -ая, -ае.

БРАНХІЯ́ЛЬНЫ *гл.* бронхі.

БРАНЯ́, -і́, *ж.* **1.** У старадаўнасці: засцерагальнае металічнае адзенне воіна (панцыр, латы, кальчуга). **2.** Стальная абшыўка танка, баявога карабля, бронецягніка.

БРАНЯ... (*гл.* **броне...**). Першая частка складаных слоў, якая ўжываецца замест «броне...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *бранябойны, браняпоезд.*

БРАНЯБО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які прабівае браню. *Б. снарад.*

БРАНЯБО́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Стралок, узброены бранябойным ружжом.

БРАНЯВІ́К, -невіка́, *мн.* -невікі́, -невіко́ў, *м.* Тое, што і бронемашына.

БРАНЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Пакрыты бранёю. *Б. аўтамабіль.* **2.** Які з'яўляецца бранёю. *Бранявыя пліты.*

БРАНЯНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* **1.** Вялікі браніраваны ваенны карабель з магутнай артылерыяй на борце (у канцы 19 — пачатку 20 стст.). **2.** Млекакормячае, пакрытае панцырам з акасцянелых скураных шчыткоў (жыве ў Паўднёвай і Цэнтральнай Амерыцы).

БРАНЯНО́СНЫ, -ая, -ае. Пакрыты бранёю (у 2 знач.). *Б. крэйсер.*

БРАНЯПО́ЕЗД, -а, *М* -дзе, *мн.* бронепаязды́, бронепаяздо́ў, *м.* Браніраваны поезд, прызначаны для баявых дзеянняў у раёне чыгункі.

БРАНЯТА́НКАВЫ, -ая, -ае. Пра войскі: які мае на ўзбраенні танкі і самаходныя артылерыйскія ўстаноўкі.

БРАС, -у, *м.* Стыль спартыўнага плавання, пры якім рукі рухаюцца пад вадой.

БРАСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які плавае брасам. ‖ *ж.* **брасі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **брасі́сцкі,** -ая, -ае.

БРАТ, -а, *М* бра́це, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Сын у адносінах да другіх дзяцей гэтых жа бацькоў. *Родны б. Стрыечны б.* **2.** Усякі чалавек, якога яднае з тым, хто гаворыць, агульнасць радзімы, класавых інтарэсаў, становішча, умоў (высок.). *Браты па зброі.* **3.** Форма сяброўскага звароту да мужчыны (разм.). **4.** Член рэлігійнай секты, абшчыны; манах (звычайна ў звароце). ◊ **Ваш брат** (разм.) — вы і на вас падобныя. **На брата** (разм.) — на кожнага. **Свой брат** (разм.) — пра чалавека аднолькавага стану, становішча. ‖ *памянш.-ласк.* **бра́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.) *і* **брато́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* (да 3 знач.). ‖ *прым.* **бра́тні,** -яя, -яе (да 1 знач.) *і* **бра́цкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БРА́ТАВАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Жонка брата.

БРАТАЗАБО́ЙСТВА, -а, *н.* Забойства свайго брата, братоў (у 1 і 2 знач.).

БРАТАЗАБО́ЙЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Забойца свайго брата.

БРАТАЗАБО́ЙЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да братазабойства. *Братазабойчая вайна.*

БРА́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Уступаць у цесныя сяброўскія адносіны, праяўляць братнія пачуцці. **2.** Спыняць ваенныя дзеянні, выказваючы ўзаемныя братнія пачуцці, салідарнасць. ‖ *зак.* **пабра́тацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **бра́танне,** -я, *н.*

БРАТВА́, -ы́, *ж., зб.* (разм.). Таварышы, сябры.

БРА́ТКІ, -так. Расліна сямейства фіялкавых з фіялетавымі або белымі ці рознакаляровымі кветкамі. *Букет браткаў.* ‖ *прым.* **бра́ткавы,** -ая, -ае.

БРАТЭ́РСТВА, -а, *н.* Братні саюз, братняя дружба. *Б. народаў. Баявое б.*

БРА́ЎНІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтаматычны пісталет.

БРАХА́ЦЬ, брашу́, брэ́шаш, брэ́ша; брашы́; *незак.* **1.** Падаваць адрывістыя гукі, гаўкаць (пра сабак і інш.). **2.** *перан.* Хлусіць, маніць (разм.). *Брэшуць плеткары.* ‖ *наз.* **браха́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

БРАХНЯ́, -і, *ж.* (разм. пагард.). Няпраўда, мана, паклёп, нагавор. *Б. гэта хутка распаўсюдзілася.*

БРАХУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Ілгун, манюка. ‖ *ж.* **брахуха,** -і, *ДМ* -ху́се, *мн.* -і, -ху́х.

БРА́ЦЕ (разм.). Ласкавы зварот у клічнай форме да мужчыны, дарослага хлопца. *У шпіталь ездзіў, б.?*

БРА́ЦІЯ, -і, *мн.* -і, -цій, *ж.* **1.** Манахі адной абшчыны або манастыра. **2.** (*з азначэннем*). Людзі аднаго круга; садружнасць (разм. жарт.). *Марская б. Уся наша б.*

БРА́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* брат. **2.** Шчыры, сяброўскі, блізкі па духу. *Брацкая сустрэча. Брацкае прывітанне.* ◊ **Брацкая магіла** — агульная магіла воінаў, змагароў, што загінулі ў баі.

БРА́ЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Садружнасць, брацкі саюз. *Б. народаў.* **2.** Рэлігійная абшчына, саюз.

БРА́ЦЦА, бяру́ся, бярэ́шся, бярэ́цца; біро́мся, берацё́ся, бяру́цца; біры́ся; *незак.* **1.** *за каго-што.* Хапацца рукамі за каго-н. або за які-н. прадмет. *Б. за рукі.* **2.** *за што.* Пачынаць работу, якую-н. дзейнасць. *Б. за граблі.* **3.** *за што.* Прыступаць да якой-н. справы. *Б. за вучобу.* **4.** *за каго-што.* Прымаць меры ўздзеяння ў адносінах каго-, чаго-н. (разм.). *Б. за парушальнікаў працоўнай дысцыпліны. Б. за дысцыпліну.* **5.** *з інф.* Прымаць на сябе абавязацельства выканаць што-н. *Б. адрамантаваць жняярку.* **6.** Пачынацца, наставаць (пра з'явы прыроды). *Мароз бярэцца нанач.* **7.** Лавіцца на вуду, спінінг (пра рыбу). *Шчупак на хлеб не бярэцца.* **8.** Ліпнуць, прыставаць. *Гразь бярэцца за боты.* **9.** Расці, набірацца сілы (разм.). *Нядаўна палолі, а пустазелле зноў бярэцца.* ◊ **Брацца за розум** (разм.) — рабіцца разважлівым, станавіцца на правільны шлях. **Брацца за гуж** (разм.) — пачынаць якую-н. сур'ёзную справу. **Брацца загрудкі** (разм. неадабр.) — задзірацца, даходзіць да сутычкі. **Брацца ў рожкі** (разм.) — выяўляючы сваю самастойнасць, задзірацца, спрачацца, сутыкацца. ‖ *зак.* **узя́цца,** вазьму́ся, во́зьмешся, во́зьмецца; во́зьмемся, во́зьмецеся, во́зьмуцца; узя́ўся, узяла́ся, -ло́ся, -лі́ся; вазьмі́ся.

БРАЦЬ, бяру́, бярэ́ш, бярэ́; біро́м, берацё, бяру́ць; біры́; *незак.* **1.** *каго-што.* Захопліваць рукой (або чым-н. іншым), прымаць у рукі. *Б. хлеб са стала. Б. мяшок на плечы. Рыба сёння добра бярэ* (перан.: клюе). **2.** *каго-што.* Авалодваць кім-, чым-н.; дамагацца ўвараацьбе. *Б. у палон. Б. штурмам крэпасць.* **3.** *каго-што.* Прымаць (з якой-н. мэтай, на пэўных умовах). *Б. на зборы. Б. на работу.* **4.** *што.* Атрымліваць у сваю ўласнасць, у сваё карыстанне. *Б. таксі. Б. усё ад жыцця.* **5.** *чым.* Перамагаць у схватцы; перамагаць з дапамогай чаго-н. *Б. хітрасцю.* **6.** *што.* Пераадольваць. *Б. бар'ер.* **7.** *што.* Спаганяць што-н. *Б. штраф.* **8.** Спраўна дзейнічаць (пра рэжучыя прадметы, зброю і пад.). *Брытва добра бярэ. Ружжо далёка бярэ.* **9.** *што* і *чаго.* Выкарыстоўваць, займаць, выдаткоўваць. *Машына бярэ многа бензіну.* **10.** Трымацца пэўнага кірунку; накіроўвацца. *Б. прама.* **11.** *каго-што.* Дамаўляцца аб выкарыстанні чаго-н.; аказваць падтрымку каму-н. *Б. пад абарону. Б. адпачынак.* **12.** *што.* Купляць. *Б. білет.* **13.** *што.* Есці, піць (часцей з адмоўем). *Нічога ў рот не б.* ◊ **Каплі ў рот не бярэ** (разм.) — зусім не п'е спіртнога. **Браць з бою(-ем)** — дамагацца чаго-н. энергічнымі дзеяннямі. **Браць горлам** (разм. неадабр.) — дамагацца чаго-н. крыкам. **Браць за горла (жабры)** (разм. неадабр.) — сілай прымушаць да чагон. **Браць да сэрца** (разм.) — востра ўспрымаць і перажываць за што-н. **Браць голымі рукамі** (з адмоўем «не») (разм.) — авалодваць кім-, чым-н. без асаблівых цяжкасцей. **Браць на пуп** (разм.) — перанапружвацца фізічна. **Браць на цыгундар** (разм.) — прыцягваць да адказнасці. **Браць пад казырок** (разм.) — аддаваць чэсць, прыкладаючы правую руку да галаўнога ўбора. **Браць ногі на плечы (у рукі)** (разм. жарт.) — уцякаць што ёсць сілы. **Чорт яго (яе) не бярэ** (разм.) — нічога не здараецца. ‖ *зак.* **узяць,** вазьму́, во́зьмеш, во́зьме; во́зьмем, во́зьміце, во́зьмуць; узя́ў, узяла́, -ло́, -лі́; вазьмі́; узя́ты; *наз.* **узя́цце,** -я, *н.* (да 2, 3, 4 і 6 знач.).

БРАШУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -шу́р, *ж.* Невялікая (не больш чым 48 старонак) кніжка. *Папулярная б.* ‖ *памянш.* **брашу́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **брашу́рны,** -ая, -ае.

БРАШУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Сшываць лісты ў кнігу. ‖ *зак.* **збрашураваць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **брашурава́нне,** -я, *н. і* **брашуро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.;* *прым.* **брашурава́льны,** -ая, -ае *і* **брашуровачны,** -ая, -ае. *Брашуравальная машына. Брашуровачны цэх.*

БРАШУРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца брашуроўкай. ‖ *ж.* **брашуро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БРО́ВАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вінакурны завод. ‖ *прым.* **бро́варскі,** -ая, -ае.

БРОД, -у, *М* -дзе, *мн.* брады́, -о́ў, *м.* **1.** Неглыбокае месца на ўсю шырыню ракі, возера, зручнае для пераходу, пераезду. *Пераправіцца бродам.* **2.** След, пракладзены ў траве. *Правёў б. да самай ракі.* ‖ *прым.* **бро́давы,** -ая, -ае.

БРО́ЙЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кураня, якое гадуецца на мяса асобым спосабам. **2.** Памяшканне, дзе гадуюць такіх куранят. ‖ *прым.* **бро́йлерны,** -ая, -ае. *Бройлерная птушкагадоўля.*

БРО́КЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агент, пасрэднік пры заключэнні здзелак на біржах, пры куплі-продажы каштоўных папер, тавараў. ‖ *прым.* **бро́керскі,** -ая, -ае. *Брокерская кантора.*

БРОМ, -у, *м.* Хімічны элемент, цяжкая цёмна-бурая вадкасць з рэзкім пахам, якая выкарыстоўваецца ў хіміі, медыцыне, фатаграфіі і пад. ‖ *прым.* **бро́мавы,** -ая, -ае *і* **бро́місты,** -ая, -ае. *Бромісты калій.*

БРОНЕ... (а таксама **браня...**). Першая частка складаных слоў у знач. бранявы, браніраваны, напр. *бронетранспарцёр, бронецягнік.*

БРО—БРЫ

БРОНЕМАШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* Баявы браніраваны аўтамабіль.

БРОНЕТРАНСПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Браніраваны аўтамабіль для перавозкі мотастралковых войск, грузаў і вядзення бою. ‖ *прым.* **бронетранспарцёрны,** -ая, -ае.

БРО́НЗА, -ы, *ж.* **1.** Сплаў медзі з волавам, свінцом і іншымі металамі. **2.** *зб.* Мастацкія вырабы з такога сплаву. *Выстаўка бронзы. Атрымаць бронзу на спаборніцтвах* (бронзавы медаль; разм.). ‖ *прым.* **бро́нзавы,** -ая, -ае. *Б. медаль* (узнагарода за трэцяе месца ў спартыўных спаборніцтвах). *Б. загар* (цьмяназалацісты).

БРО́НХІ, -аў, *адз.* бро́нха, -і, *ДМ* -нсе, *ж.* Разгалінаванні дыхальнага горла, якія праводзяць паветра ў лёгкія. ‖ *прым.* **бранхія́льны,** -ая, -ае. *Бранхіяльная астма.*

БРОНЬ, -і, *ж. і* **БРО́НЯ,** -і, *ж.* Замацаванне каго-, чаго-н. за кім-, чым-н., а таксама дакумент на такое замацаванне. *Б. на авіябілет.*

БРО́СНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нее; *незак.* Пакрывацца брosняй. ‖ *зак.* **забро́снець,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -нее.

БРО́СНЯ, -і, *ж.* **1.** Мікраскапічны грыбок, які развіваецца на волкай паверхні чаго-н.; плесня. **2.** Зялёная паверхня з водарасцей, якой пакрываецца застаялая вада. ‖ *прым.* **бро́снавы,** -ая, -ае.

БРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, бро́вак, *ж.* Лінія, па якой праходзіць край абочыны, кювета на дарогах. *Сядзець на броўцы.*

БРО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Жаночае ўпрыгожанне са шпількай для прыколвання на сукенцы, кофце каля шыі або на грудзях.

БРУД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Тое, чым што-н. забруджана; гразь. *Б. на руках. Куча бруду.* **2.** *перан.* Што-н. нізкае, амаральнае. *Нянавісць да бруду.*

БРУ́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *незак.* Станавіцца брудным, пэцкацца. ‖ *зак.* **забру́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

БРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *каго-што* і *без дап.* **1.** Рабіць брудным. *Б. сцены. Б. у пакоі.* **2.** *перан.* Няславіць, чарніць. *Б. чэснае імя.* ‖ *зак.* **забру́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны.

БРУ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Нячысты, з брудам на паверхні. *Брудныя рукі.* **2.** Пра колер: невыразны, няяркі, нячысты. *Б. колер.* **3.** *перан.* Пазбаўлены маральнай чысціні, агідны. *Брудная душа.* ‖ *наз.* **бру́днасць,** -і, *ж.*

БРУДЭРШАФТ: піць брудэршафт або **на брудэршафт** *з кім* — трымаючы чаркі ў скрыжаваных руках і чокаючыся, выпіць «на ты».

БРУІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *незак.* Цячы, пераліваючыся струменямі. *Бруіцца празрысты ручай.*

БРУІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́ць; *незак.* Тое, што і бруіцца. *Кроў бруіць у жылах.*

БРУК, -у, *м.* Праезджая частка вуліцы, плошчы, якая вымашчана каменем.

БРУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Укладаць каменем (вуліцы, плошчы). ‖ *зак.* **вы́брукаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны *і* **забрукава́ць,** -кую́, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **брукава́нне,** -я, *н.*

БРУНЕ́Т, -а, *М* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мужчына з чорнымі або вельмі цёмнымі валасамі. ‖ *ж.* **бруне́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

БРУС, -а, *мн.* брусы́, -о́ў, *м.* **1.** Бервяно, апілаванае або ачасанае з чатырох бакоў. **2.** Кавалак чаго-н. чатырохграннай формы. *Б. сала.* **3.** *мн.* Гімнастычны снарад у выглядзе дзвюх круглых паралельных перакладзін, замацаваных на стойках. *Практыкаванні на брусах.*

БРУСКО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае форму бруска (у 2 знач.). *Брусковае мыла.*

БРУСНІ́ЦЫ, -ні́ц, *адз.* брусні́ца, -ы, *ж.* Кустовая расліна сямейства брусні́чных з вечназялёнымі лісточкамі, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **брусні́чны,** -ая, -ае. *Брусні́чнае варэнне.*

БРУСНІ́ЧНІК, -у, *м.* Зараснік кустовай расліны, на якой растуць брусніцы.

БРУСО́К, -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* **1.** Вастрыльны, шліфавальны камень звычайна ў форме прадаўгаватага чатырохгранніка. *Вастрыць касу бруском.* **2.** Чатырохгранны кавалак чаго-н. *Б. мыла.* ‖ *памянш.* **брусо́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **брусо́чны,** -ая, -ае.

БРУ́ССЕ, -я, *н., зб.* **1.** Апілаваныя з чатырох бакоў бярвёны. **2.** *мн.* Гімнастычны снарад з дзвюх гарызантальных жэрдак, замацаваных на стойках.

БРУ́СТВЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Земляны насып на знадворным баку акопа. ‖ *прым.* **бру́стверны,** -ая, -ае.

БРУСЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* **1.** *зб.* Бруські з каменю для брукавання вуліц, плошчаў. **2.** Брук з такіх брускоў (разм.).

БРУСЧА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Зроблены з брускоў. *Брусчатая хата.* **2.** Вымашчаны брусчаткай. *Брусчатая шаша.* **3.** Які мае форму бруска (у 2 знач.). *Штабель брусчатага матэрыялу.*

БРУ́ТА, *нязм.* (спец.). Разам з упакоўкай (пра вагу тавару); *проціл.* нета.

БРУ́ХА, -а, *М* бру́се, *мн.* -і, -аў, *н.* (разм.). **1.** Тое, што і жывот жывёлы. *Б. акулы.* **2.** Жывот чалавека. *Адгадаваў б.*

БРУХА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікім жыватом. *Б. пан.*

БРУХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек з вялікім жыватом.

БРУЦЭЛЁЗ, -у, *м.* Інфекцыйная хвароба, якая перадаецца ад жывёлы чалавеку і паражае нервовую, сардэчна-сасудзістую сістэмы і косце-сустаўны апарат. ‖ *прым.* **бруцэлёзны,** -ая, -ае. *Бруцэлёзнае захворванне.*

БРУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Агародная расліна сямейства крыжакветных, а таксама караняплоды гэтай расліны жоўтага ці жоўта-белага колеру. ‖ *прым.* **бру́чкавы,** -ая, -ае.

БРУЧКО́ЎНІК, -у, *м.* Бацвінне бручкі.

БРУ́ШКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* **1.** Тоўсты жывот у чалавека (разм. жарт.). *За брушкам сцежкі не бачыць.* **2.** Задні аддзел цела членістаногіх (спец.). *Б. чмяля.*

БРУШНЫ́, -а́я, -о́е. Які адносіцца да поласці жывата. *Брушныя плаўнікі.* ○ **Брушны тыф** — вострая інфекцыйная хвароба.

БРУШЫ́НА, -ы, *ж.* Унутраная абалонка брушной поласці. ‖ *прым.* **брушы́нны,** -ая, -ае.

БРЫВО́, -а́, *мн.* бро́вы, *Р* броў *і* бро́ваў, *Д* бро́вам *і* брыва́м, *Т* бро́вамі *і* брыва́мі, *М* на бро́вах *і* брыва́х, *н.* Дугападобная палоска валасоў над вочнай ямінай. *Чорныя бровы.* ‖ *прым.* **бро́ўны,** -ая, -ае. *Броўныя дугі.*

БРЫГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Марское двухмачтавае парусное судна 18—19 ст. з прамымі ветразямі.

БРЫГА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, брыга́д, *ж.* **1.** Вайсковае злучэнне з некалькіх батальёнаў або палкоў, а ў флоце — з некалькіх аднатыпных суднаў. *Танкавая б.* **2.** Асабовы склад, які абслугоўвае цягнік. *Кандуктарская б.* **3.** Вытворчая група, а таксама наогул група, аб'яднаная якім-н. агульным заданнем, дзейнасцю. *Б. слесараў. Палявая б. Канцэртная б.* ‖ *прым.* **брыга́дны,** -ая, -ае. *Б. падрад.*

БРЫГАДЗІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кіраўнік брыгады (у 2 і 3 знач.). *Калгасны б.* **2.** Ваенны чын у рускай арміі ў 18 ст., сярэдні паміж палкоўнікам і генералам. ‖ *прым.* **брыгадзі́рскі,** -ая, -ае.

БРЫГАДЗІ́РЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *ж.* (разм.). Жонка брыгадзіра.

БРЫГАНЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Двухмачтавае парусное судна з прамымі ветразямі на насавой і касымі на кармавой мачтах.

БРЫДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́ (разм. пагард.). **1.** *ж.* Што-н. непрыемнае, брыдкае, паскуднае. *Снілася нейкая б., і цяпер яшчэ праціўна. Наслухацца рознай брыды.* **2.** *м.* і *ж.* Пра каго-н. брыдкага, паскуднага, агіднага.

БРЫ́ДЖЫ, -аў. Штаны асобага крою, вузкія ўніз ад калена (першапачаткова прызначаліся для верхавой язды).

БРЫ́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* Адчуваць агіду да каго-, чаго-н. адмоўнага, брыдкага; га́дзіцца.

БРЫ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., што* і *без дап.* Рабіць брыдкім, непрыгожым. *Гэта прычоска брыдзіць твой твар.*

БРЫ́ДКА, *прысл.* **1.** Непрыгожа, агідна, пачварна. **2.** Непрыстойна, гадка. **3.** Амаральна, агідна. *Б. паводзіць сябе.* **4.** Дрэнна, кепска. **5.** *безас. у знач. вык.* Сорамна. *Як табе не б.*

БРЫДКАСЛО́ВІЦЬ, -сло́ўлю, -сло́віш, -сло́віць; *незак.* Ужываць брыдкія, нецэнзурныя словы.

БРЫДКАСЛО́Ў, -сло́ва, *мн.* -сло́вы, -сло́ваў, *м.* Чалавек, які ўжывае брыдкія словы.

БРЫДКАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Мова, насычаная нецэнзурнымі, брыдкімі словамі.

БРЫ́ДКІ, -ая, -ае. **1.** Непрыгожы з выгляду, гадкі. *Б. твар. Б. настрой. Б. хлопец.* **2.** Паганы, ганебны, благі. *Брыдкія плёткі.* ‖ *наз.* **бры́дкасць,** -і, *ж.*

БРЫДО́ТА, -ы, *ДМ* -до́це. **1.** *ж.* Брыда (у 2 знач.). *Купіў нейкую брыдоту, што ў рукі браць не хочацца.* **2.** *ж., перан.* Брыдкі ўчынак, непрыстойнасць; гадасць. **3.** *мн.* -ы, -до́т, *м.* і *ж.* Агідная істота (пагард.). *Пайшоў вон, б.!*

БРЫДЧЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* Траціць прыгажосць, станавіцца брыдкім.

БРЫЖЫ́, -о́ў. Вузкая, сабраная ў зборачкі, палоска тканіны, якой аздабляюць адзенне і інш.

БРЫЗ, -у, *м.* Слабы вецер, які дзьме днём з мора на бераг, а ноччу — з берага на мора.

БРЫЗА́НТНЫ, -ая, -ае (спец.). Разрыўны; здольны драбіць прадметы пры выбуху. *Б. снарад.*

БРЫЗЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* Грубая непрамакальная парусіна. ‖ *прым.* **брызе́нтавы,** -ая, -ае. *Брызентавая спяцоўка.*

БРЫКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* **1.** Пра капытных: біць нагамі, брыкаць. *Конь брыкаецца.* **2.** *перан.* Упарціцца, упірацца (разм.). *З ім гаворыш, а ён брыкаецца.*

БРЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго* (разм.). Біць, удараць заднімі нагамі (пра капытных жывёлін). ‖ *аднакр.* **брыкну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

БРЫКЕ́Т, -у, *М* -ке́це, *м.* Плітка, цаглінка з якога-н. спрасаванага матэрыялу. *Тарфяны б. Вугальны б.* ‖ *прым.* **брыке́тны,** -ая, -ае.

БРЫКЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) брыкеты з чаго-н. *Б. торф.*

БРЫКЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Які мае звычку брыкацца. *Б. конь.*

БРЫЛЬ, брыля́, *мн.* брылі́, -ёў, *м.* **1.** Казырок шапкі. **2.** Капялюш (з палямі). *Саламяны б.*

БРЫЛЬЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каштоўны камень — агранены і адшліфаваны алмаз. ‖ *прым.* **брылья́нтавы,** -ая, -ае. ○

Брыльянтавае вяселле — сямідзесяціпяцігоддзе шлюбнага жыцця.

БРЫЛЯ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікім казырком. *Брылястая шапка.* **2.** *перан.* З вялікай шапкай (пра грыбы). *Брылястыя сыраежкі.*

БРЫ́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, брынд, *ж.* (разм. зневаж.). Пра таго, хто без патрэбы ходзіць, сланяецца абы-дзе.

БРЫ́НДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Хадзіць без патрэбы; сланяцца нічога не робячы. *Б. цэлы дзень.*

БРЫ́НЗА, -ы, *ж.* Сыр з авечага малака. ‖ *прым.* **бры́нзавы,** -ая, -ае.

БРЫ́НКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Бразгатаць, утвараць бразгатлівыя гукі. **2.** *на чым.* Няўмела іграць на якім-н. музычным інструменце. *Б. на гітары.* ‖ *зак.* **прабры́нкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *аднакр.* **бры́нкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **бры́нканне,** -я, *н.*

БРЫНЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* Утвараць кароткія бразгатлівыя гукі. *Б. шыбы ў вокнах.*

БРЫНЯ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ня́е; *незак.* **1.** Разбухаць, павялічвацца ў аб'ёме. **2.** Павялічвацца ў працэсе росту, напаўняючыся пажыўнымі сокамі.

БРЫСЦІ́, брыду́, брыдзе́ш, брыдзе́; брыдзём, брыдзяце́, брыду́ць; брыў, брыла́, -ло́; брыдзі́; *незак.* Ісці павольна, з цяжкасцю пераступаючы ногі; цягнуцца.

БРЫТАГАЛО́ВЫ, -ая, -ае. З брытай галавой. *Б. хлопец.*

БРЫТА́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* (кніжн.). Тое, што і англічане. ‖ *ж.* **брыта́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **брыта́нскі,** -ая, ае.

БРЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Надзяваць аброць, пятлю вяроўкі на галаву, шыю жывёліны. *Б. жарабца.* ‖ *зак.* **забрыта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

БРЫ́ТВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прылада для галення. *Электрычная б.* ◊ **Язык як брытва** — пра здольнасць востра, дасціпна гаварыць. ‖ *прым.* **бры́твенны,** -ая, -ае. *Б. прыбор.*

БРЫ́ФІНГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Кароткая прэс-канферэнцыя. *Правесці б.*

БРЫЦЬ, брыю́, брые́ш, брые́; брый; бры́ты; *незак., каго-што.* Зразаць (брытвай) валасы да кораня. *Б. бараду.* ‖ *зак.* **пабры́ць,** -брыю́, -брые́ш, -брые́; -бры́ў; -бры́й; -бры́ты. ‖ *звар.* **бры́цца,** брыю́ся, брые́шся, брые́цца; бры́йся; *зак.* **пабры́цца,** -брыю́ся, -брые́шся, -брые́цца; -бры́йся. ‖ *наз.* **брыццё,** -я́, *н.*

БРЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Лёгкі выязны вазок. ‖ *прым.* **бры́чкавы,** -ая, -ае.

БРЫЮ́ЧЫ: брыючы палёт — палёт самалёта на невялікай вышыні над зямлёй.

БРЭХ, -у, *м.* Гукі, характэрныя для сабак і некаторых іншых звяроў. *Б. лесніковых сабак.*

БУ́БЕН, -бна, *мн.* -бны, -бнаў, *м.* **1.** Ударны музычны інструмент у выглядзе абцягнутага скурай шырокага абруча з металічнымі бразготкамі. *Біць у б.* **2.** Тое, што і барабан (у 1 знач.).

БУБНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). **1.** Біць у бубен, барабаніць. **2.** *перан.* Гаварыць хутка, неразборліва, манатонна. *Б. сабе пад нос.* ‖ *зак.* **прабубні́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць (да 2 знач.).

БУГА́Й, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* **1.** Тое, што і бык[1] (у 1 знач.). **2.** Начная балотная птушка сямейства чапляў, якая, апусціўшы дзюбу ў ваду, утварае гукі, падобныя да рову бугая.

БУГО́Р, -гра́, *мн.* -гры́, -гро́ў, *м.* Невялікае ўзвышша, узгорак. ‖ *памянш.* **бугаро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.*

БУГРЫ́СТЫ, -ая, -ае. Пакрыты буграмі. *Бугрыстая дарога.* ‖ *наз.* **бугры́стасць,** -і, *ж.*

БУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, буд, *ж.* **1.** Крытая скурай або брызентам карэта, брычка і пад. **2.** Верх над карэтай, брычкай. **3.** Шалаш, будан.

БУДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *незак.* **1.** Будаваць сабе дом або іншы будынак. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узводзіцца, знаходзіцца ў стане будаўніцтва. *Будуецца жывёлагадоўчы комплекс.* ‖ *зак.* **пабудава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся.

БУДАВА́ЦЬ, буду́ю, буду́еш, буду́е; буду́й; будава́ны; *незак., што.* **1.** Узводзіць якое-н. збудаванне, выпускаць машыны і пад. *Б. дамы. Б. камбайны.* **2.** *перан.* Ствараць, арганізоўваць. *Б. новае жыццё.* **3.** Намячаць, ствараць у думках планы, здагадкі і пад. *Б. планы.* **4.** Асноўваць, базіраваць на чым-н. *Б. сваё выступленне на канкрэтных прыкладах.* **5.** Выражаць, фармуляваць. *Б. правільна сказ.* **6.** Вычэрчваць якую-н. геаметрычную фігуру на аснове зададзеных памераў. *Б. трохвугольнік.* ◊ **Будаваць на пяску** (неадабр.) — засноўваць на ненадзейных дадзеных. **Будаваць паветраныя палацы** (іран.) — планаваць нерэальнае, захапляцца нязбытнымі марамі. ‖ *зак.* **выбудаваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны (да 1 знач.), **пабудава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *наз.* **пабудо́ва,** -ы, *мн.* -ы, -до́ў, *ж.* ‖ *наз.* **будава́нне,** -я, *н.* і **будо́ўля** -і, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **будаўні́чы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Будаўнічыя матэрыялы. Будаўнічая пляцоўка. Будаўнічая брыгада.*

БУДА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Шалаш з галін або саломы для часовага жылля. **2.** Верх, пакрыццё павозкі (разм.). ‖ *прым.* **будано́вы,** -ая, -ае.

БУДАРА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак., каго-што.* Узрушваць, непакоіць, узбуджаць. ‖ *зак.* **узбудара́жыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны. ‖ *звар.* **будара́жыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* **узбудара́жыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца.

БУДАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто будуе (у 1 знач.), працуе на будаўніцтве. *Брыгада будаўнікоў.* **2.** *перан., чаго.* Тварэц, стваральнік. *Будаўнікі новага грамадства.* ‖ *прым.* **будаўні́цкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БУДАЎНІ́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Галіна навукі і тэхнікі, якая займаецца будоўляй і рэканструкцыяй дамоў, збудаванняў. **2.** Узвядзенне будынка або якога-н. іншага збудавання. *Б. спартыўнага комплексу.* **3.** Будаўнічы аб'ект, а таксама месца, дзе вядзецца будоўля. *Наведаць б.* **4.** *перан.* Стварэнне, арганізацыя чаго-н. *Культурнае б.*

БУДАЎНІ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* будаваць. **2.** Які мае адносіны да будаўніцтва (у 1, 2 і 3 знач.), да будоўлі, да працы будаўніка. *Будаўнічая механіка. Будаўнічая прамысловасць. Будаўнічая тэхніка. Б. факультэт. Будаўнічыя работы. Б. атрад.*

БУ́ДАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто нясе каравульную службу ў будцы, жыве ў каравульнай чыгуначнай будцы.

БУ́ДЗЕ, *у знач. вык.* (разм.). Хопіць, даволі. *Паплакалі трохі і б.*

БУ́ДЗЕНЬ, -дня, *мн.* бу́дні, -яў, *м.* **1.** Не святочны дзень. *У б. дзень.* **2.** *перан.* Штодзённае жыццё. *Цяжкія будні вайны.* ‖ *прым.* **будзённы,** -ая, -ае *і* **бу́дны,** -ая, -ае.

БУДЗЁНАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* Баец Першай Коннай арміі, якой камандаваў С.М.Будзённы ў гады грамадзянскай вайны.

БУДЗЁНАЎКА, -і, *ДМ* -наўцы, *мн.* -і, -навак, *ж.* Шлем, які насілі чырвонаармейцы ў гады грамадзянскай вайны.

БУДЗІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гадзіннік са спецыяльным заводам для падачы званка ў патрэбны час.

БУДЗІ́ЦЬ, буджу́, бу́дзіш, бу́дзіць; *незак.* **1.** *каго-што.* Перапыняць чый-н. сон, прымушаць прачнуцца. *Б. дзяцей у школу.* **2.** *перан.* Абуджаць што-н. у каго-н., выклікаць да жыцця, дзейнасці. *Б. успаміны.* ‖ *зак.* **пабудзі́ць,** -буджу́, -бу́дзіш, -бу́дзіць; -бу́джаны (да 1 знач.), **прабудзі́ць,** -буджу́, -бу́дзіш, -бу́дзіць; -бу́джаны (да 2 знач.) *і* **разбудзі́ць,** -буджу́, -бу́дзіш, -бу́дзіць; -бу́джаны.

БУ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Невялікая, звычайна драўляная пабудова для чыгуначнага вартаўніка, паставога і інш. **2.** Збітае з дошак жыллё для сабакі. ‖ *памянш.* **бу́дачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **бу́дачны,** -ая, -ае.

БУДО́ВА, -ы, *ж.* Узаемнае размяшчэнне і сувязь састаўных частак чаго-н.; структура. *Б. атама. Б. арганізма. Б. зямной кары.*

БУДО́ЎЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** *гл.* будаваць. **2.** Будаўнічы аб'ект, а таксама тэрыторыя, дзе што-н. будуецца. *Працаваць на будоўлі.*

БУДУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Гасціная гаспадыні ў багатым доме для неафіцыйных прыёмаў, а таксама абсталяванне такой гасцінай. ‖ *прым.* **будуа́рны,** -ая, -ае.

БУ́ДУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які наступіць за цяперашнім. *Б. год.* **2.** Які павінен стаць тым, кім яго называюць. *Будучыя ўрачы.* **3.** **бу́дучае,** -ага, *н.* Час, які ідзе ўслед за цяперашнім. *Заглянуць у б.* **4.** **бу́дучае,** -ага, *н.* Лёс, доля. *Б. планеты.* ○ **Будучы час** — катэгорыя дзеяслова, якая характарызуе дзеянне ў часе, што наступіць пасля гаворкі аб ім. ◊ **У будучым** — пазней, у далейшым.

БУ́ДУЧЫНЯ, -і, *ж.* **1.** Стан, становішча чаго-н. у будучым. *Б. раёна.* **2.** Часы, падзеі, якія прыйдуць на змену цяперашнім. *Шчаслівая б.* **3.** Будучае пакаленне. *Дзеці — наша б.*

БУДЫ́ЗМ, -у, *м.* Адна з трох (побач з хрысціянствам і ісламам) сусветных рэлігій, распаўсюджана ў Кітаі, Японіі і некаторых іншых краінах Усходу [па імені яе заснавальніка Буды, 6 ст. да н.э.]. ‖ *прым.* **буды́йскі,** -ая, -ае. *Будыйскае вучэнне.*

БУДЫ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *ж.* Жылое, адміністрацыйнае ці гаспадарчае збудаванне. *Будынкі санаторыя.* ‖ *прым.* **буды́начны,** -ая, -ае.

БУДЫ́НІНА, -ы, *мн.* -ы, -нін, *ж.* (разм.). Тое, што і будынак. *Б. ў адзін паверх.*

БУДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік будызму. ‖ *ж.* **буды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

БУ́ЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкая лодка або платформа з парусам, устаноўленая на вузкіх стальных палазках або калёсах, для катання на лёдзе. ‖ *прым.* **бу́ерны,** -ая, -ае. *Б. спорт.*

БУЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца буерным спортам. ‖ *ж.* **буеры́стка,** -і, *ДМ* -тцы.

БУЖАНІ́НА, -ы, *ж.* Свініна, запечаная або абсмажаная асобым спосабам з перцам і іншымі прыправамі. ‖ *прым.* **бужані́нны,** -ая, -ае.

БУЗА́[1], -ы́, *ж.* **1.** Рэшткі вадкасці разам з асадкам; падонкі. *На дне бочкі засталася адна б.* **2.** Адходы ад ільнянога семя. **3.** Пітво з проса, грэчкі, ячменю, распаўсюджанае ў Крыме і на Каўказе. **4.** Адклады на дне вадаёмаў. *Дзеці плюхаюцца ў бузе.* ‖ *прым.* **бузны́,** -ая, -ое.

БУЗ—БУМ

БУЗА́[2], -ы́, *ж.* (разм.). Скандал, шум. *Узняць бузу.*

БУЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак.* (разм.). *што.* Псаваць, трапаць, не берагчы што-н. *Б. адзенне.*

БУЗАЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Задзіра, скандаліст. ‖ *ж.* **бузацёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **бузацёрскі,** -ая, -ае.

БУЗІНА́, -ы́, *ж.* Дрэвавая ці кустовая расліна сямейства бружмелевых з чырвонымі або чорнымі ягадамі. ‖ *прым.* **бузіно́вы,** -ая, -ае.

БУЗІ́ННІК, -у, *м., зб.* Зараснік бузіны.

БУЗІ́ЦЬ, бужу́, бузі́ш, бузі́ць; бузі́м, бузіце́, бузя́ць; *незак.* (разм.). Шумець, скандаліць. *Ціха! Хопіць б.*

БУЙ[1], буя́, *М* на буі́, *мн.* буі́, буёў, *м.* Высокае, адкрытае з усіх бакоў для ветру месца. *Хата стаяла на буі.*

БУЙ[2], бу́я, *М* на буі́, *мн.* буі́, буёў, *м.* Сігнальны паплавок на рацэ, возеры, у бухце і пад. для абазначэння мелі, месца рыбацкай сеці і пад. ‖ *памянш.* **буёк,** буйка́, *мн.* буйкі́, буйко́ў, *м.*

БУ́ЙВАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная жвачная жывёліна атрада парнакапытных (свойская і дзікая) з грузным тулавам і кароткай шыяй. ‖ *прым.* **бу́йвалавы,** -ая, -ае.

БУ́ЙВАЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Самка буйвала.

БУЙВАЛЯНЯ́ *і* **БУЙВАЛЯНЁ,** -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня буйваліцы.

БУЙНА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) з буйны́м (у 1 знач.), напр. *буйнавалакністы, буйнагаловы, буйназавіткавы, буйназярністы, буйнакалосы, буйнакаранёвы;* 2) буйны́ (у 1 і 2 знач.), напр. *буйнаблочны, буйнагабарытны, буйназлакавы, буйнакавалкавы, буйнамаштабны, буйнапанэльны;* 3) буйны́ (у 2 знач.), напр. *буйнапамешчыцкі, буйнасялянскі, буйнафермерскі;* 4) грубы́, не тонкі (пра апрацоўку), напр. *буйнаточаны, буйнашліфавальны.*

БУЙНАКАЛІ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Буйнога калібру. *Б. снарад.*

БУЙНАПАНЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які будуецца з буйных панэляў. *Б. дом.*

БУЙНАПЛО́ДНЫ, -ая, -ае. З буйнымі пладамі, ягадамі. *Буйнаплодная вішня.*

БУЙНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца буйны́м (у 1, 2 і 5 знач.), буйнейшым. ‖ *зак.* **пабуйне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. *Арэхі пабуйнелі. Дождж пабуйнеў.*

БУ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Неспакойны, дзёрзкі, свавольны. *Б. нораў.* **2.** Моцны, парывісты. *Б. вецер.* **3.** Пра расліннасць: багаты, раскошны. *Буйная збажына. Усё на палях буйна* (прысл.) *красавала.* ‖ *наз.* **бу́йнасць,** -і, *ж.*

БУЙНЫ́, -а́я, -о́е; буйне́йшы. **1.** Які складаецца з аднародных, больш чым сярэдняга памеру, адзінак; падкрэслена вялікі. *Буйное зерне. Буйна* (прысл.) *пісаць. Буйныя грошы. Чалавек буйнога складу.* **2.** Вялікі і эканамічна магутны. *Буйное прамысловае прадпрыемства. Б. капітал.* **3.** Выдатны па значэнню, уплыву. *Б. спецыяліст. Б. вучоны.* **4.** Важны, сур'ёзны. *Буйная размова.* **5.** Багаты, шчодры. *Буйная раса.* **6.** Хуткі, магутны. *Б. рост эканомікі.* **7.** Значны па выніках, важны па значэнню. *Буйная перамога.* ‖ *наз.* **бу́йнасць,** -і, *ж.*

БУК, -а *і* -у, *м.* **1.** -а *і* (*у знач. зб.*) -у. Вялікае лісцевае дрэва з гладкай светла-шэрай карой і цвёрдай драўнінай. *Нарэзаць буку.* **2.** -у, толькі *адз.* Драўніна гэтага дрэва. *Зуб'е ў граблях з буку.* ‖ *прым.* **букавы,** -ая, -ае. *Сямейства букавых* (наз.).

БУКВАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (іран.). Чалавек, які прыдае большае значэнне знешняму боку чаго-н., дробязям, чым сутнасці; фармаліст. ‖ *ж.* **букваедка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **букваедскі,** -ая, -ае. *Б. падыход.*

БУКВАЕ́ДСТВА, -а, *н.* (іран.). Чыста знешняе, фармальнае тлумачэнне чаго-н., якое наносіць шкоду сэнсу, сутнасці.

БУКВА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Кніжка для першапачатковага навучання грамаце. ‖ *прым.* **буква́рны,** -ая, -ае.

БУКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Падабраныя і прыгожа складзеныя ў пучок кветкі. **2.** Сукупнасць араматычных і смакавых уласцівасцей чаго-н. *Б. чаю. Гэта віно мае асаблівы б.* ‖ *прым.* **буке́тны,** -ая, -ае.

БУКІНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца купляй і продажам рэдкіх і старых кніг. ‖ *ж.* **букіні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **букіні́сцкі,** -ая, -ае.

БУКІНІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да продажу і куплі рэдкіх і старых кніг. *Б. магазін.*

БУКЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выданне падарункавага, даведачнага або рэкламнага характару ў выглядзе невялікай ілюстраванай кніжкі, якая разгортваецца як шырма. *Б. «Літаратурны музей Янкі Купалы».* ‖ *прым.* **букле́тны,** -ая, -ае.

БУ́КЛІ, -яў, *адз.* -я, -і, *ж.* (уст.). Завітыя кольцамі пасмы валасоў.

БУКО́ЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* (спец.). Жанр літаратурных твораў, у якіх ідэалізуецца побыт пастухоў і вясковае жыццё на лоне прыроды. ‖ *прым.* **букалі́чны,** -ая, -ае.

БУ́КСА, -ы, *мн.* -ы, букс, *ж.* (спец). Металічная каробка з падшыпнікам, які перадае ціск вагона, паравоза і пад. на вось кола. ‖ *прым.* **бу́ксавы,** -ая, -ае.

БУКСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* Пра колы: круціцца, коўзаючыся па паверхні, не рухаючыся з месца. ‖ *наз.* **буксава́нне,** -я, *н.*

БУКСІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Судна, якое буксіруе другія судны, плыты. **2.** Канат або стальны трос для буксіроўкі. *Цягнуць на буксіры.* ◊ **Браць на буксір** *каго* (разм.) — памагаць каму-н., хто адстае ў выкананні чаго-н. ‖ *прым.* **буксі́рны,** -ая, -ае.

БУКСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што.* Цягнуць за сабой на канаце (другое судна, аўтамашыну і пад.). ‖ *наз.* **буксі́раванне,** -я, *н. і* **буксіро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

БУЛАВА́, -ы́, *мн.* була́вы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) булавы́, була́ў, *ж.* **1.** Кароткае жазло з патаўшчэннем на канцы ў выглядзе шара. *Атаманская б.* **2.** Гімнастычны ручны снарад, які мае выгляд бутэлькі з патаўшчэннем на вузкім канцы. *Практыкаванні з булавой.* ◊ **І да булавы трэба галава** (прыказка; разм.) — галава ва ўсякай справе патрэбна. ‖ *прым.* **була́ўны,** -ая, -ае.

БУЛА́НЫ, -ая, -ае. Светла-жоўты з чорным хвастом і чорнай грываю (пра масць коней). *Б. конь.*

БУЛА́Т, -а *і* -у, *М* -ла́це, *м.* **1.** -у. Даўнейшая ўзорыстая цвёрдая сталь для клінкоў. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Клінок (меч, шабля, кінжал) з такой сталі (гіст.). ‖ *прым.* **була́тны,** -ая, -ае. *Б. меч.*

БУ́ЛАЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Магазін, дзе прадаюцца розныя булачныя вырабы.

БУ́ЛАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Уладальнік булачнай або прадавец булак ці пекар, які іх выпякае. ‖ *ж.* **бу́лачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

БУЛЁН, -у, *м.* **1.** Нічым не запраўлены мясны адвар. *Курыны б.* **2.** Бульбяны суп, засквараны салам. ‖ *прым.* **булённы,** -ая, -ае.

БУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Хлеб з пшанічнай мукі; белы хлеб. **2.** Тое, што і буханка. ‖ *памянш.* **бу́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **бу́лачны,** -ая, -ае.

БУ́ЛЬБА, -ы, *ж.* **1.** Аднагадовая агародная расліна сямейства паслёнавых, а таксама клубні гэтай расліны, якія выкарыстоўваюцца як харч, корм і сыравіна. *Найлепшае снеданне — б. з селядцом.* **2.** Назва беларускага народнага танца. ‖ *прым.* **бульбяны,** -ая, -о́е. *Б. крухмал.* ○ **Бульба ў мундзірах** — звараная з лупінамі бульба.

БУЛЬБА... Першая частка складаных слоў у знач. бульба, напр. *бульбанарыхтоўка, бульбасховішча, бульбаўборачны.*

БУЛЬБАКАПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для капання бульбы.

БУЛЬБАСАДЖА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына, якой садзяць бульбу.

БУЛЬБАЎБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які прызначаны для ўборкі бульбы. *Б. камбайн.*

БУ́ЛЬБІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Адзін клубень бульбы. ◊ **Нос бульбінай** — пра шырокі і тоўсты нос.

БУЛЬБО́ЎНІК, -у, *м., зб.* Тое, што і бульбяік (у 1 знач.).

БУЛЬБЯНА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Сталовая, закусачная, у меню якой пераважаюць стравы з бульбы.

БУЛЬБЯ́НІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *зб.* Націнне бульбы. *Б. пажоўк.* **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Аладка з дранай сырой бульбы; дранік. *Напячы бульбянікаў.* **3.** -а, *мн.* -і, -аў. Той, хто вельмі любіць бульбяныя стравы (разм.).

БУЛЬБЯ́НІШЧА, -а, *н.* Месца, на якім расла бульба.

БУЛЬВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шырокая алея пасярод гарадской вуліцы або ўздоўж набярэжнай. *Прыморскі б.* ‖ *прым.* **бульва́рны,** -ая, -ае.

БУЛЬВА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* бульвар. **2.** *перан.* Разлічаны на абывацельскія, мяшчанскія густы. *Б. раман. Бульварная літаратура. Бульварная прэса.* ‖ *наз.* **бульва́рнасць,** -і, *ж.*

БУЛЬДАЗЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто працуе на бульдозеры.

БУЛЬДО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сабака з вялікай тупой мордай, шырокімі грудзямі, кароткімі лапамі. ‖ *прым.* **бульдо́жы,** -ая, -ае. *Бульдожая хватка.*

БУЛЬДО́ЗЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трактар, абсталяваны навясным пярэднім адвалам для земляных работ. ‖ *прым.* **бульдо́зерны,** -ая, -ае.

БУ́ЛЬКАТ, -у, *М* -каце, *м.* Гукі, якія ўтвараюцца пры кіпенні, пераліванні або цячэнні вады.

БУЛЬКАТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ко́ча; *незак.* **1.** Бурліць, бурна кіпець (пра вадкасць). *Булькоча горная рака.* **2.** *безас.* Утвараць глухія перарывістыя гукі пры захворванні горла, грудзей. *У горле булькоча.* ‖ *наз.* **булькатанне,** -я, *н.*

БУ́ЛЬКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Утвараць гукі, падобныя на тыя, якія бываюць пры кіпенні або пераліванні вады. *Булькае ручай.* ‖ *аднакр.* **бу́лькнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **бу́льканне,** -я, *н.*

БУМ[1], -у, *м.* (разм.). Штучнае ажыўленне, шуміха вакол чаго-н. *Газетны б.*

БУМ[2], *выкл.* (разм.). Ужыв. як гукапераймальнае для абазначэння характэрнага глухога гуку вялікага звана, выстралу з гарматы і пад.

БУМ[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Гімнастычны снарад — брус на дзвюх стойках. *Практыкаванні на буме.*

БУМА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая кішэнная папка для папяровых грошай і дакументаў.

БУМЕРА́НГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кідальная прылада ў выглядзе сагнутай палкі, пласціны, якая пры ўмелым кіданні апісвае дугу і вяртаецца да таго, хто кідаў.

БУНДЭСВЕ́Р, -а, *м.* Назва ўзброеных сіл у Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі. ‖ *прым.* **бундэсве́раўскі,** -ая, -ае.

БУНДЭСРА́Т, -а, *М* -ра́це, *м.* Орган прадстаўніцтва зямель у Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі.

БУНДЭСТА́Г, -а, *м.* Палата парламента ў Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі. ‖ *прым.* **бундэста́гаўскі,** -ая, -ае.

БУ́НКЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяльна абсталяванае ёмішча для сыпкіх і кускавых матэрыялаў. *Б. для зерня.* **2.** Падземнае жалезабетоннае ўкрыцце. **3.** Спецыяльнае наземнае збудаванне з байніцамі для вядзення агню. ‖ *прым.* **бу́нкерны,** -ая, -ае.

БУНКЕРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што* (спец.). Засыпаць у бункер. *Б. жыта.* ‖ *наз.* **бункерава́нне,** -я, *н. і* **бункеро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.*

БУНТ[1], -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стыхійнае паўстанне, мяцеж. *Зямельны б. сялян.*

БУНТ[2], -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Звязак, кіпа; стос. ‖ *прым.* **бунтавы́,** -а́я, -о́е.

БУНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* **1.** Падымаць бунт[1], удзельнічаць у бунце[1]. **2.** *каго-што.* Падбухторваць да бунту[1]. *Б. народ.* **3.** *перан.* Пратэставаць, упарта не згаджацца. *Не магу вечарам дзяжурыць: жонка бунтуе.* **4.** *каго.* Збіваць з толку. *Ты мяне не бунтуй, я сам разбяруся.*

БУНТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Удзельнік бунту[1]. **2.** *перан.* Неспакойны чалавек, які пратэстуе супраць чаго-н., заклікае да рашучых дзеянняў, да перавароту ў чым-н. ‖ *ж.* **бунта́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **бунта́рскі,** -ая, -ае.

БУНТА́РНЫ, -ая, -ае. Уласцівы бунтару, мяцежны; прасякнуты бунтарскім духам. *Бунтарная натура.*

БУНТА́РСТВА, -а, *н.* Рэзкае абурэнне, пратэст, якія суправаджаюцца непакорнасцю. ‖ *прым.* **бунта́рскі,** -ая, -ае. *Б. дух.*

БУНТАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Удзельнік бунту[1]. ‖ *ж.* **бунтаўшчы́ца,** -ы, *мн.* -ы, -шчы́ц. ‖ *прым.* **бунтаўшчы́цкі,** -ая, -ае.

БУНЧУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Дрэўка з прывязаным конскім хвастом як сімвал улады (у казацкіх атаманаў, украінскіх і польскіх гетманаў, турэцкіх пашоў). ‖ *прым.* **бунчуко́вы,** -ая, -ае *і* **бунчу́жны,** -ая, -ае.

БУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Інструмент для свідравання.

БУ́РА, -ы, *мн.* -ы, бур, *ж.* **1.** Вецер вялікай разбуральнай сілы, звычайна з дажджом або снегам. *Разгулялася б.* **2.** *перан.* Пра бурнае развіццё сацыяльных працэсаў у грамадстве. *Грымоты рэвалюцыйнай буры.* **3.** *перан., чаго* або *якая.* Пра бурнае выяўленне пачуццяў. *Б. воплескаў.* **4.** Шум, крык. *У хаце паднялася сапраўдная б.* ○ **Магнітная бура** — моцныя ваганні магнітнага поля Зямлі, звязаныя з уварваннем у каляземную прастору касмічных часціц. ◊ **Бура ў шклянцы вады** (іран.) — гарачая спрэчка з-за дробязных прычын.

БУРАВА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае шэра-карычневае адценне.

БУРАВА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Вышка для бурэння. *Працаваць на буравой.*

БУРАВЕ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Марская птушка з загнутай дзюбай, вузкімі і доўгімі крыламі.

БУРАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па буравых работах.

БУРАВЫ́, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да бурэння, зроблены ў выніку бурэння. *Буравая ўстаноўка.*

БУРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Агародная расліна сямейства лебядовых. *Палоць буракі.* **2.** Караняплоды гэтай расліны, якія выкарыстоўваюцца як корм, харч, сыравіна. *Убіраць буракі камбайнам.* ○ **Цукровыя буракі** — сорт буракоў, з якіх вырабляюць цукар. ‖ *памянш.* **бурачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **бура́чны,** -ая, -ае *і* **буракóвы,** -ая, -ае. *Бурачны колер* (лілова-чырвоны). *Бураковы сок.*

БУРАКА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову бурак, напр. *буракакапалка, буракарэзка, буракасейны, буракаўборачны.*

БУРАКАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па вырошчванню буракоў.

БУРАКАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне і вырошчванне буракоў. ‖ *прым.* **буракаво́дчы,** -ая, -ае. *Б. саўгас.*

БУРАКАСЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які сее і вырошчвае буракі (звычайна цукровыя). *Б. раён.*

БУРАКАЎБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўборкі буракоў. *Б. камбайн.*

БУРАЛО́М, -у, *м.* Лес, дрэвы, паваленыя бурай. ‖ *прым.* **бурало́мны,** -ая, -ае.

БУРА́Н, -у, *м.* Снежная бура, завіруха ў стэпе. *Узняўся б.* ‖ *прым.* **бура́нны,** -ая, -ае.

БУРАПЕ́НІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; *незак.* У паэзіі: бурліць, кіпець (пра жыццё, дзейнасць).

БУРАПЕ́ННЫ, -ая, -ае. У паэзіі: бурлівы, кіпучы. *Бурапенныя хвалі.*

БУРА́ТЫ, -аў, *адз.* бура́т, -а, *М* -ра́це, *м.* Народ, які складае карэннае насельніцтва Рэспублікі Бурацці, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **бура́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **бура́цкі,** -ая, -ае.

БУРАЧКО́ВЫ, -ая, -ае. Колеру чырвоных буракоў. *Б. шалік.*

БУРА́ЧНІК, -у, *м., зб.* Бацвінне буракоў.

БУРА́ЧНІШЧА, -а, *н.* Месца, на якім выраслі буракі. *Узараць б.*

БУРА́ЧНЫ *гл.* бурак.

БУ́РБАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Паветраны шарык на вадзе або іншай вадкасці. ◊ **Пускаць бурбалкі** (разм.) — тануць, тапіцца, гінуць у вадзе.

БУРБО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Узнімаць, пускаць бурбалкі, булькаць.

БУРБО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (зневаж.). Грубы, некультурны, уладалюбівы чалавек [паводле назвы французскай каралеўскай дынастыі].

БУРГАМІ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Начальнік гарадской управы ў некаторых краінах Еўропы і ў 18—19 ст. у Расіі. ‖ *прым.* **бургамі́старскі,** -ая, -ае.

БУРДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* (разм. пагард.). Дрэнна прыгатаванае, нясмачнае пітво або вадкая ежа. *Не суп, а б.*

БУРДЗЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Мяшок са скуры жывёлы для захоўвання і перавозкі віна, кумысу і іншых вадкасцей. ‖ *прым.* **бурдзю́чны,** -ая, -ае.

БУРЖУА́, *нескл., м.* Прадстаўнік класа буржуазіі.

БУРЖУАЗІ́Я, -і, *ж.* Грамадскі клас, які валодае сродкамі вытворчасці, ідэямі і навыкамі для арганізацыі рыначнай гаспадаркі і жыве за кошт інвестыцыі капіталаў. *Дробная б.* (дробныя ўласнікі, якія валодаюць сродкамі вытворчасці і карыстаюцца наёмнай працай у нязначнай ступені або зусім не карыстаюцца ёю). ‖ *прым.* **буржуа́зны,** -ая, -ае.

БУРЖУ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм. пагард.). Тое, што і буржуа. ‖ *ж.* **буржу́йка,** -і, *ДМ* -жу́йцы, *мн.* -і, -жу́ек. ‖ *прым.* **буржу́йскі,** -ая, -ае.

БУРЖУ́ЙКА[1], -і, *ДМ* -жу́йцы, *мн.* -і, -жу́ек, *ж.* (разм.). Металічная печка. *Жалезная б.*

БУРЖУ́ЙКА[2] *гл.* буржуй.

БУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** На Каўказе: род плашча або накідкі з тонкага лямцу. *Казацкая б.* **2.** Шырокая доўгая з башлыкам адзежына з саматканага сукна, якую апранаюць паверх кажуха.

БУРКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* **1.** Утвараць характэрныя для галубоў гукі. *Галубы буркуюць.* **2.** *перан.* Лагодна і пяшчотна размаўляць (жарт.). *Маладыя буркуюць у куточку.* ‖ *наз.* **буркава́нне,** -я, *н.*

БУРКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* (разм.). **1.** Тое, што і буркаваць. *Голуб буркоча.* **2.** *што* і *без дап.* Бурчаць, мармытаць. *Б. сабе пад нос.* ‖ *наз.* **бурката́нне,** -я, *н.*

БУ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Невыразна, з адценнем незадаволенасці гаварыць што-н. ‖ *аднакр.* **бу́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. *Стары штосьці буркнуў і пайшоў у хату.* ‖ *наз.* **бу́рканне,** -я, *н.*

БУ́РКІ, -рак, *адз.* бу́рка, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Абутак з фетру, сукна або з тонкага лямцу, які носіцца з галёшамі ці на скураной падэшве без іх. ‖ *прым.* **бу́рачны,** -ая, -ае.

БУРЛА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Даўней: рабочы ў арцелі, якая цягнула паўз бераг супраць цячэння судны. ‖ *прым.* **бурла́цкі,** -ая, -ае. *Бурлацкая арцель.*

БУРЛА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* Працаваць бурлаком. *Б. на Волзе.*

БУРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Бурны, шумлівы. *Бурлівыя хвалі.* ‖ *наз.* **бурлі́васць,** -і, *ж.*

БУРЛІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́ць; *незак.* **1.** Бурна цячы, клекатаць. *Мора бурліць.* **2.** *перан.* Праяўляцца з вялікай сілай (пра падзеі, пачуцці і пад.); шумець. *Кроў бурліць, на месцы не сядзіцца. Злосць бурліць.*

БУРМІ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* За прыгонам: кіраўнік памешчыцкага маёнтка або староста, прызначаны памешчыкам з сялян. ‖ *прым.* **бурмі́стрскі,** -ая, -ае.

БУРНО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней: даўгаполая з шырокімі рукавамі сялянская вопратка з саматканага сукна. ‖ *прым.* **бурно́скі,** -ая, -ае.

БУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Неспакойны, з бурамі. *Б. акіян.* **2.** Парыўны, рэзкі, імклівы. *Бурныя рэкі. Б. рост заводаў.* **3.** *перан.* Нястрымны, палкі, гарачы. *Бурнае захапленне.* ‖ *наз.* **бу́рнасць,** -і, *ж.*

БУ́РСА, -ы, *мн.* -ы, бурс, *ж.* Назва духоўных вучылішчаў з інтэрнатамі ў 18 ст. і першай палове 19 ст.

БУРСА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Навучэнец бурсы. ‖ *прым.* **бурса́цкі,** -ая, -ае. *Бурсацкае жыццё.*

БУРТ, -а́, *М* -рце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Доўгі капец бульбы, сіласу і пад. *Укрываць бурты бульбы.* ‖ *прым.* **буртавы́,** -а́я, -о́е.

БУРТАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які працуе на закладцы буртоў.

БУРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., што.* Закладваць бульбу, агародніну, сілас і пад. на захоўванне ў бурты. *Б. бульбу.* ‖ *зак.* **забуртава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **буртава́нне,** -я, *н. і* **бурто́ўка,** -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.*

БУРУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пеністыя хвалі на мелкай мясціне мора або над рыфам. ‖ *прым.* **буру́нны,** -ая, -ае.

БУРУНДУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Невялікі паласаты грызун, падобны на вавёрку, а таксама яго футра. ‖ *прым.* **бурундуко́вы,** -ая, -ае.

БУР—БЫВ

БУРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* **1.** Сярдзіта мармытаць, бубніць. *Нездаволена б.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выказваць нездавальненне або пагрозу, утвараючы глухія гукі (пра жывёл). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Бурліць. *У жываце бурчыць* (безас.). ‖ *наз.* **бурча́нне,** -я, *н.*

БУ́РЫ, -ая, -ае. **1.** Шэравата-карычневы. *Б. вугаль.* **2.** Цёмна-руды з чырванаватым адлівам (пра масць жывёл). *Б. мядзведзь.*

БУРЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для бурэння. *Бурыльныя прылады.*

БУРЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па бурэнню. ‖ *ж.* **бургы́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

БУРЫ́ЦЬ, буру́, бу́рыш, бу́рыць; *незак., што.* **1.** Разбураць, рушыць. *Б. стары хлеў.* **2.** Свідраваць, прабіваць грунт спецыяльным інструментам. ‖ *зак.* **прабуры́ць,** -буру́, -бу́рыш, -бу́рыць; -бу́раны. ‖ *наз.* **бурэ́нне,** -я, *н.*

БУРЭ́ЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *незак.* **1.** Станавіцца бурым, бурэйшым. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. бурае). ‖ *зак.* **пабурэ́ць,** -эю, -эеш, -эе (да 1 знач.).

БУР'Я́Н, -у́, *м.* Агульная назва буйнасцябловага пустазелля. *Поле зарасло бур'яном.* ‖ *прым.* **бур'я́нны,** -ая, -ае *і* **бур'яно́вы,** -ая, -ае.

БУСА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Доўгі шост з металічным вострыём і крукам на канцы. *Пажарны б.* ‖ *прым.* **буса́чны,** -ая, -ае.

БУСА́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе з дапамогай бусака. ‖ *прым.* **буса́чніцкі,** -ая, -ае.

БУ́СЕЛ[1], -сла, *мн.* буслы́, -о́ў, *м.* Вялікая пералётная птушка з доўгай прамой чырвонай дзюбай і высокімі чырвонымі нагамі. *Б. даўганогі.* ‖ *прым.* **буслі́ны,** -ая, -ае. *Б. клёкат.*

БУ́СЕЛ[2], -сла, *м.* (уст. разм.). Высокая бутэлька гарэлкі. *На стале стаялі два буслы гарэлкі.*

БУСЛІ́ХА, -і, *ДМ* -лі́се, *мн.* -і, -лі́х, *ж.* Самка бусла.

БУСЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Гняздо бусла. *На старых ліпах чарнелі буслянкі.*

БУСЛЯНЯ́ *і* **БУСЛЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* бусляня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня бусла.

БУТ, -у, *М* бу́це, *м.* Будаўнічы камень, які звычайна выкарыстоўваецца для закладкі фундаменту. ‖ *прым.* **бутавы,** -ая, -ае. *Бутавая кладка.*

БУ́ТАЛЬ, -тля, *мн.* -тлі, -тляў, *м.* (разм.). Тое, што і бутля. ‖ *прым.* **бу́тальны,** -ая, -ае.

БУТАНЬЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Кветка або букецік кветак, які прышпільваецца да жаночай сукенкі. ‖ *прым.* **бутанье́рачны,** -ая, -ае.

БУТАФО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэатральны служачы, адказны за бутафорыю. ‖ *прым.* **бутафо́рскі,** -ая, -ае.

БУТАФО́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** Прадметы абстаноўкі ў спектаклі, а таксама штучныя прадметы замест сапраўдных на вітрынах магазінаў і інш. **2.** *перан.* Падман, бачнасць, фальш, разлічаныя на знешні эфект. *Усё гэта б.* ‖ *прым.* **бутафо́рскі,** -ая, -ае *і* **бутафо́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

БУ́ТЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Вялікая бутэлька. *Б. яблычнага соку.* ‖ *прым.* **бу́тлевы,** -ая, -ае.

БУТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пупышка кветкі. *Бутоны цюльпанаў.* ‖ *прым.* **буто́нны,** -ая, -ае.

БУТУ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Маленькі, тоўсценькі хлопчык; таўсматае дзіця. *З сяней паказаўся чырвоненькі б.*

БУТЭ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Шкляная пасудзіна для вадкасцей, звычайна цыліндрычнай формы з вузкім горлам. *Б. ліманаду.* **2.** Руская мера вадкасцей, роўная 0,6 л. ◊ **Заглядваць у бутэльку** (разм. іран.) — часта выпіваць, напівацца. **Лезці ў бутэльку** (разм. неадабр.) — злавацца на каго-н., звычайна беспадстаўна. ‖ *памянш.* **бутэ́лечка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **бутэ́лечны,** -ая, -ае. *Бутэлечнае піва.*

БУТЭРБРО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скібка хлеба з маслам, сырам, каўбасой і пад. ‖ *прым.* **бутэрбро́дны,** -ая, -ае. *Бутэрброднае масла.*

БУФАНА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -на́д, *ж.* Сцэнічнае прадстаўленне або манера акцёрскай ігры з камічным перабольшаннем. ‖ *прым.* **буфана́дны,** -ая, -ае.

БУ́ФЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае прыстасаванне ў паравозах, вагонах, аўтамабілях для паслаблення сілы ўдару, штуршка пры сутыкненні. ‖ *прым.* **бу́ферны,** -ая, -ае.

БУФЕ́Т, -а, *М* -фе́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Доўгі стол або стойка для продажу закусак і напіткаў, а таксама невялікая закусачная. *Купіць у буфеце.* **2.** Шафа для пасуды, сталовай бялізны, закусак, напіткаў. ‖ *прым.* **буфе́тны,** -ая, -ае.

БУФЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прадавец у буфеце (у 1 знач.). ‖ *ж.* **буфе́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **буфе́тчыцкі,** -ая, -ае.

БУ́ФЫ, -аў, *мн.* Пышныя зборкі ў верхняй частцы рукавоў.

БУХ, *выкл.* **1.** Ужыв. для абазначэння глухога адрывістага гуку пры ўдары, стрэле і пад. *Прыцэліўся — б.!* **2.** *у знач. вык.* Ужыв. у значэнні дзеясловаў: бухнуць[2], бухнуцца і бухаць (разм.). *Разбегся і б. у раку. Б. аб падлогу.*

БУХА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адна штука печанага чорнага хлеба; бохан. *Б. свежага хлеба.* ‖ *прым.* **буха́начны,** -ая, -ае.

БУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць глухі гук. *Усю ноч бухаюць гарматы.* **2.** З сілай стукаць, ударацы, падаць. *Б. у дзверы. Б. аб зямлю.* ‖ *зак.* і *аднакр.* **бу́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **бу́ханне,** -я, *н.*

БУХГА́ЛТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па бухгалтэрыі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **бухга́лтарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **бухгалтарскі,** -ая, -ае.

БУХГАЛТЭ́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** Тэорыя і практыка рахункаводства і дакументальнага гаспадарчага ўліку грашовых сродкаў. *Двайная б.* (метад уліку, пры якім кожная ўліковая аперацыя запісваецца двойчы ў розных кнігах, а таксама перан.: пра двурушніцкія паводзіны; разм.). **2.** *мн.* -і, -рый. Падліковы аддзел на прадпрыемстве, ва ўстанове. ‖ *прым.* **бухга́лтарскі,** -ая, -ае. *Бухгалтарскія кнігі.*

БУХМА́ТЫ, -ая, -ае. Пышны, разложысты. *Бухматыя кроны.* ‖ *наз.* **бухма́тасць,** -і, *ж.*

БУ́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* і *аднакр.* (разм.). Упасці, грымнуцца. *Б. з воза.*

БУ́ХНУЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; бух, бу́хла; *незак.* Пашырацца, павялічвацца ў аб'ёме ад вільгаці; разбухаць. *Ад сырасці дзверы б.*

БУ́ХНУЦЬ[2], -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* і *аднакр.* (разм.). **1.** *гл.* бухаць. **2.** Уліць, усыпаць, укінуць адразу ў вялікай колькасці. *Б. жменю солі ў місу.* **3.** Бухнуцца. *Б. з печы на падлогу.*

БУ́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, *мн.* -ы, бухт, *ж.* Невялікі марскі заліў, прыгодны для стаянкі суднаў. *Ціхая б.*

БУХТО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Узнімаць, настройваць каго-н. на якія-н. дзеянні. *Пачалі народ б.*

БУ́ХТЫ-БАРА́ХТЫ: з бухты-барахты — ні з таго, ні з сяго, неабдумана.

БУЦВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Трухлець, гнісці, прэць. *Буцвее вопратка ад доўгага ляжання.* ‖ *зак.* **збуцве́ць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е. ‖ *наз.* **буцве́нне,** -я, *н.*

БУЦІ́ЦЬ, бучу́, бу́ціш, бу́ціць; *незак., што і без дап.* (спец.). Рабіць бутавую кладку, выкладваць бутам. *Б. катлаван.* ‖ *зак.* **забуці́ць,** -учу́, -у́ціш, -у́ціць.

БУ́ЦЫ, -аў, *адз.* бу́ца, -ы, *ж.* Чаравікі з шыпамі на падэшвах для гульні ў футбол.

БУЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць, сплеценая звычайна з лазовых дубцоў у выглядзе вузкага круглага каша з лейкападобным уваходам.

БУ́ЧА, -ы, *ж.* (разм.). Шум, перапалох, скандал. *Падняць бучу.*

БУЧНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які мае буйную сакавітую зеляніну (пра расліны). *Б. клён.* **2.** Пра рысы твару: прыкметны. *Дзіця малое, а тварык б.* ‖ *наз.* **бу́чнасць,** -і, *ж.*

БУШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; *незак.* **1.** Бурна, імклівa выяўляць сваю разбуральную сілу (пра вецер, агонь, ваду). *Полымя бушуе. Бушуюць хвалі.* **2.** *перан.* Буяніць, бурна выказваць сваё незадавальненне (разм.). *Чаго ты бушуеш?* ‖ *наз.* **бушава́нне,** -я, *н.*

БУШЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Матроская суконная куртка. *Флоцкі б.* ‖ *прым.* **бушла́тны,** -ая, -ае.

БУШМЕ́НЫ, -аў, *адз.* бушме́н, -а, *м.*; бушме́нка, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Народ, карэннае насельніцтва Паўднёвай і Усходняй Афрыкі, а таксама прадстаўнікі гэтага насельніцтва. ‖ *прым.* **бушме́нскі,** -ая, -ае.

БУЯКІ́, -о́ў. Кустовая ягадная расліна сямейства бруснічных, а таксама цёмна-сінія з шызым налётам ягады гэтай расліны. *Кісलаватыя б.* ‖ *прым.* **буяко́вы,** -ая, -ае. *Б. настой.*

БУЯ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. неадабр). Той, хто схільны буяніць; скандаліст. *Гэты б. вядомы далёка.*

БУЯ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). Скандаліць, дэбашырыць. ‖ *наз.* **буя́нства,** -а, *н.*

БУЯ́НЫ, -ая, -ае. Скандальны, непакорны чалавек. *Б. характар.*

БУЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе *незак.* **1.** Бурна расці; пышна красавацца. *Ярына на полі буяла. Жыццё буяе* (перан.: красавацца). **2.** Расці ў націну (пра бульбу, памідоры), разрастацца на шкоду плоданашэнню. *Памідоры буяюць.* ‖ *наз.* **буя́нне,** -я, *н.*

БЫ[1] (пасля галосных — **б**), *часц.* **1.** Ужыв. пры дзеясловах прошлага часу, інфінітывах са значэннем: а) умоўнай магчымасці дзеяння. *Я паехаў бы, калі б быў час;* б) ветлівай прапановы. *Ты прылёг бы на хвіліну.* **2.** У саставе сказа выказвае пажаданне. *Паспець бы да дажджу прывезці сена.* **3.** Са значэннем просьбы. *Праведаў бы ты бацьку.* **4.** Са значэннем боязі, апаскі. *Паспець бы на цягнік.*

БЫ[2] *злуч.* (разм.). Ужыв. ў дапушчальных параўнаннях са значэннем «як», «усё роўна як», «быццам», «нібыта». *Сумна, бы на хаўтурах. Ліхтарык свеціць, бы ў цемры воўчае вока.*

БЫВА́ЛА, *пабочн. сл.* (разм.). Здаралася ў мінулым раней, іншы раз. *Сядуць, б., ды люлькі закураць. Раней, б., я часта хадзіў на паляванне.*

БЫВА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які многа дзе бываў і многа бачыў, з вялікім жыццёвым вопытам. *Ён чалавек б.* **2.** Прывычны, які бываў ужо раней. *Справа гэта бывалая.*

БЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Прыходзіць да каго-н., наведваць каго-н. *Часта б. у гасцях.* **2.** Знаходзіцца, прысутнічаць дзе-н. *Мала б. дома.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Здарацца, мець месца. *Маланка бывае і зімою.* **4.** (*2 ас.*

адз. і мн. л.). Форма развітання. *Бывайце, маладыя гады. Бывайце здаровы.* ◊ **Бываць на людзях** — быць сярод людзей, з людзьмі. **Як ні ў чым не бывала** — як быццам нічога не здарылася.

БЫ́ДЛА, -а, *н.*, *зб.* **1.** Буйная рагатая жывёла. *Гнаць б. ў поле.* **2.** *перан.* Пры выказванні зневажальных, пагардлівых адносін да каго-н. (разм. пагард.). *З дзяцінства ён толькі і чуў: «мужык, б.».* ‖ *прым.* **быдля́чы**, -ая, -ае.

БЫК[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Самец буйной рагатай жывёлы, дзікай і свойскай. *Бой быкоў. Племянны б.* **2.** *мн.* Падсямейства буйных жвачных млекакормячых (тур, бізон, зубр і пад.). ◊ **Браць быка за рогі** (разм.) — пачынаць дзейнічаць энергічна, з галоўнага. ‖ *памянш.* **бычо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м. Быць бычку на вяровачцы* (прыказка). ‖ *прым.* **бычы́ны**, -ая, -ае *і* **быча́чы**, -ая, -ае.

БЫК[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Прамежкавая апора маста. *Бетонныя быкі.*

БЫЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Народная эпічная песня пра багатыроў і іх подзвігі. *Гераічная б.* ‖ *прым.* **былі́нны**, -ая, -ае. *Б. герой.*

БЫЛІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Сцяблінка травы, травінка. *Сухая б.*

БЫЛЛЁ, -я́, *н.*, *зб.* Высакарослае сцяблістае пустазелле; бур'ян. ◊ **Зарасці (парасці) быллём** (разм.) — адысці ў нябыт, забыцца.

БЫЛЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Мінулы, прошлы. *Былыя падзеі. Успамінаць былое* (наз.). **2.** Які страціў ранейшае становішча, прызначэнне. *Б. студэнт. Былая слава.*

БЫЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Тое, што сапраўды было, адбывалася ў адрозненне ад небыліцы. *Пераплялася б. з небыліцай.* **2.** Апавяданне аб праўдзівым здарэнні. *Б. передаецца з пакалення ў пакаленне.*

БЫЛЬНЁГ, -нягу́, *м.* Тое, што і быльнік.

БЫ́ЛЬНІК, -у, *м.* Адзін з відаў палыну; чарнобыль. *З быльніку вязалі венікі і мётлы.* ‖ *прым.* **бы́льнікавы**, -ая, -ае.

БЫСТРА... Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову быстры, напр. *бустракрылы, быстравокі.*

БЫСТРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. З вялікай хуткасцю руху. *Б. кацер.* ‖ *наз.* **быстрахо́днасць**, -і, *ж.*

БЫ́СТРЫ, -ая, -ае. **1.** Які хутка цячэ, лётае, бегае. *Быстрая плынь. Б. хлопчык.* **2.** Жывы, праніклівы (пра вочы, позірк і пад.). *У дзяўчыны быстрыя вочы.*

БЫСТРЫНЯ́, -і́, *мн.* быстры́ні, -ры́нь, *ж.* **1.** Імклівая плынь у рацэ. *Папасці на быстрыню.* **2.** Вялікая хуткасць. *Чуткі распаўсюджваліся з выключнай быстрынёй.*

БЫТ, -у, *М* бы́це, *м.* Агульны жыццёвы ўклад, паўсядзённае жыццё. *Сельскі б.* ◊ **Быту не даваць** (разм.) — дакучаць, парушаючы чый-н. спакой. ‖ *прым.* **бытавы́**, -а́я, -о́е. *Бытавыя паслугі.*

БЫТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́е; *незак.* Існаваць, мець месца. *Такая думка даўно бытуе ў народзе.* ‖ *наз.* **бытава́нне**, -я, *н. Б. вуснай народнай творчасці.*

БЫТАВІ́ЗМ, -у, *м.* Празмернае захапленне апісаннем быту, яго дэталей.

БЫТАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* быт. **2.** Які апісвае быт людзей якой-н. сацыяльнай групы. *Б. раман.*

БЫТАПІСА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пісьменнік або мастак, які ў сваіх творах адлюстроўвае быт, паўсядзённае жыццё. ‖ *прым.* **бытапіса́льніцкі**, -ая, -ае.

БЫТАПІСА́ННЕ, -я, *н.* Падрабязнае апісанне быту, паўсядзённага жыцця.

БЫ́ТНАСЦЬ: у бытнасць — у час знаходжання дзе-н. або ў якасці каго-н. *У яго б. старшынёй калгаса справы ішлі паспяхова.*

БЫТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* (разм.). На прадпрыемствах, фермах, будоўлі і пад.: памяшканне для адпачынку і захоўвання інструментаў, прылад і пад. ‖ *прым.* **быто́вачны**, -ая, -ае.

БЫЦЦАМ. 1. *злуч.* Як, нібы, усё роўна як. *Ляжыць, б. нежывая.* **2.** *злуч.* Што (з адценнем няўпэўненасці, несапраўднасці). *Прыкідваецца, б. нічога не чуў.* **3.** *часц.* Паказвае на няўпэўненасць, дапушчальнасць выказвання. *Твар б. знаёмы.*

БЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** Аб'ектыўная рэальнасць (матэрыя, прырода), якая існуе незалежна ад нашай свядомасці. **2.** Сукупнасць умоў матэрыяльнага жыцця грамадства. **3.** Жыццё, існаванне. *Чалавечае б.* ‖ *прым.* **быццёвы**, -ая, -ае.

БЫЦЬ, цяпер. няма (акрамя 3 ас. адз. л. ёсць); быў, была́, было́, былі́; бу́ду, бу́дзеш, бу́дзе; будзь; *незак.* **1.** Жыць, існаваць, мець месца. *Быў бы хлеб, а людзі знойдуцца* (прыказка). *Быў чалавек і не стала.* **2.** Прысутнічаць, знаходзіцца. *Б. на рабочым месцы.* **3.** Рабіцца, здарацца. *Учора быў град.* **4.** 3 ас. адз. л. бу́дзе. Ужыв. ў значэнні цяперашняга часу: ёсць, маецца. *Яму будзе гадоў трыццаць.* **5.** Ужыв. як частка састаўнога выказніка. *Дзяўчына была ўрачом.* ◊ **Будзь (бывай) здароў** — развітальнае пажаданне аставацца здаровым. **Было ды сплыло** (разм.) — пра тое, што было, ды не вернецца. **Было ні было** (разм.) — трэба рызыкнуць. **Што будзе, тое будзе** (разм.) — аддацца на волю лёсу. **Як бы там (што б там) ні было** — нягледзячы ні на што.

БЫЧА́ЧЫ, БЫЧО́К, БЫЧЫ́НЫ *гл.* бык[1].

БЭЖ, *прым.*, *нескл.* Тое, што і бэжавы. *Сукенка колеру б.*

БЭ́ЖАВЫ, -ая, -ае. Светла-карычневы з ружова-жоўтым адценнем. *Бэжавае паліто.*

БЭЗ, -у, *м.* Дэкаратыўная кустовая расліна сямейства маслінавых з блакітна-ліловымі або белымі пахучымі кветкамі. *Букет бэзу.* ‖ *прым.* **бэ́завы**, -ая, -ае.

БЭЗАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. бэзавы — колеру бэзу, светла-ліловы, са светла-ліловым адценнем, напр. *бэзава-сіні, бэзава-фіялетавы.*

БЭ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Тое, што і бляяць. **2.** Чытаць па літарах, па складах, няўмела. *За зіму навучыўся трохі б.* ‖ *наз.* **бэ́канне**, -я, *н.*

БЭ́ЛЕЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да бэлькі, зроблены з бэлек. *Бэлечнае перакрыцце.*

БЭ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Брус, які апіраецца на сцены і служыць падтрымкай насцілу (падлогі, столі і пад.). *Палажыць новую бэльку.*

БЭ́РА, -ы, *ж.* Пашыраны ў Беларусі сорт позніх груш, якія прыносяць буйныя жоўтыя плады. О **Лошыцкая бэра** — беларускі селекцыйны сорт груш. **Слуцкая бэра** — сорт груш, якія распаўсюджаны ў Беларусі, асабліва на Случчыне.

БЭ́РСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.*, *што* (разм.). **1.** Блытаць, заблытваць. *Б. ніткі.* **2.** Няўмела або неакуратна вязаць, абвязваць, плесці. *Б. сетку.* ‖ *наз.* **бэ́рсанне**, -я, *н.*

БЭ́СЦІЦЬ, бэ́шчу, бэ́сціш, бэ́сціць; бэ́шчаны; *незак.*, *каго-што* (разм.). **1.** Зняслаўляць, ганьбіць, зневажаць. *Б. добрае імя.* **2.** Брудзіць, трапаць, псаваць. *Б. вопратку.* ‖ *зак.* **збэ́сціць**, збэ́шчу, збэ́сціш, збэ́сціць; збэ́шчаны. ‖ *наз.* **бэ́шчанне**, -я, *н.*

БЭТА-... Першая частка складаных слоў у складзе некаторых тэрмінаў: *бэта-распад* (адзін з відаў радыеактыўнага ператварэння атамнага ядра), *бэта-часціцы* (электроны і пазітроны, якія вылучаюцца радыеактыўнымі праменямі пры бэта-распадзе), *бэта-промені* (паток бэта-часціц, якія вылучаюцца радыеактыўнымі рэчывамі пры бэта-распадзе).

БЮВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Настольная папка для папер, канвертаў. ‖ *прым.* **бюва́рны**, -ая, -ае.

БЮДЖЭ́Т, -у, *М* -жэ́це, *м.* **1.** Каштарыс расходаў і даходаў дзяржавы, прадпрыемства або ўстановы на пэўны тэрмін. *Б. інстытута.* **2.** Сукупнасць асабістых даходаў і расходаў на пэўны тэрмін. *Сямейны б.* ‖ *прым.* **бюджэ́тны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Бюджэтныя асігнаванні.*

БЮЛЕТЭ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Кароткае паведамленне аб якой-н. важнай грамадскай падзеі, справе. *Б. з'езда.* **2.** Назва некаторых перыядычных выданняў. *Б. Акадэміі навук.* **3.** Лісток для галасавання. *Выбарчы б.* **4.** Бальнічны ліст аб часовай непрацаздольнасці па хваробе (разм.). *Быць на бюлетэні.*

БЮРАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Службовая асоба, якая выконвае абавязкі фармальна, не ўнікаючы ў сутнасць справы, буквaед, валакітчык (зневаж.). **2.** Прадстаўнік бюракратыі, чыноўнік. ‖ *ж.* **бюракра́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 знач.). ‖ *прым.* **бюракра́цкі**, -ая, -ае (да 1 знач.; разм.).

БЮРАКРАТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Сістэма кіравання чыноўніцкай адміністрацыі, якая адарвана ад інтарэсаў народаў. **2.** *перан.* Канцыляршчына, папяровая валакіта, фармальныя адносіны да справы. ‖ *прым.* **бюракраты́чны**, -ая, -ае.

БЮРАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* **1.** Тое, што і бюракратызм (у 1 знач.). **2.** *зб.* Бюракраты, чыноўнікі. ‖ *прым.* **бюракраты́чны**, -ая, -ае.

БЮРО́[1], *нескл.*, *н.* **1.** Назва кіруючай часткі некаторых органаў, устаноў, а таксама пасяджэнне яе складу. *Б. прэзідыума Акадэміі навук.* **2.** Назва некаторых устаноў, кантор і пад. *Б. знаходак. Б. надвор'я.*

БЮРО́[2], *нескл.*, *н.* Пісьмовы стол з шуфлядамі для захоўвання папер.

БЮСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Скульптура верхняй часткі чалавечага цела (да грудзей або да пояса). *Бронзавы б. Янкі Купалы.* **2.** Жаночыя грудзі. *Выступіла цётка з ладным бюстам.* ‖ *прым.* **бю́ставы**, -ая, -ае.

БЮСТГА́ЛЬТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жаночы ліфчык для падтрымання бюста. ‖ *прым.* **бюстга́льтарны**, -ая, -ае.

БЯГЛЯ́К, бегляка́, *мн.* беглякі́, бегляко́ў, *м.* (разм.). Той, хто ўцякае, уцякач. ‖ *ж.* **бягля́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

БЯГО́М, *прысл.* Хутка пераступаючы нагамі, у тэмпе бегу; не шагам. *Прыпусціцца б.* ◊ **Бягом бегчы** — вельмі хутка рухацца.

БЯГО́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Дэкаратыўная трапічная і субтрапічная расліна з прыгожым пярэстым лісцем і дробнымі кветкамі. ‖ *прым.* **бяго́ніевы**, -ая, -ае. *Сямейства бягоніевых* (наз.).

БЯГУ́Н, бегуна́, *мн.* бегуны́, бегуно́ў, *м.* Той, хто хутка бегае; спартсмен, які займаецца бегам (у 1 знач.). *Б. на кароткія дыстанцыі.* ‖ *ж.* **бягу́ння**, -і, *мн.* -і, -яў.

БЯГУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў руху. *Бягучая вада. Шукай бягучага ваўка след.* **2.** Які зараз адбываецца, цяперашні, штодзённы. *Бягучыя справы. Б. момант.* О **Бягучы рахунак** — рахунак укладчыка ў ашчадным банку. ‖ *наз.* **бягу́часць**, -і, *ж.*

БЯДА́, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* бе́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) бяды, бед, *ж.* Няшчасце, гора. *Дапамагчы ў бядзе. Беды цярпець — каменнае сэрца мець* (прыказка). *Б. па бядзе, як па нітцы ідзе* (прыказка). **2.** Нястача, галеча. *У хаце — б.* **3.** *у знач. вык.* Дрэнна; непрыемнасць. *Б. мне з*

ім. ◊ **Бяда вялікая** (разм.) — не мае значэння, няважна. **Бядой латаны** (разм.) — вельмі бедны. **Далей ад бяды** (разм.) — пра нежаданне ўвязвацца ў непрыемную гісторыю. **Такой бяды; толькі (той) бяды** (разм.) — не мае значэння; ну дык што ж!

БЯДА́К, бедака́, *мн.* бедакі́, бедако́ў, *м.* (разм.). Бяздольны, няшчасны, гаротны. ‖ *ж.* **бяда́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **бяда́цкі,** -ая, -ае. *Год цяжкі, бядацкі.*

БЯДНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Траціць сваё багацце, станавіцца бяднейшым. **2.** Траціць што-н. *Рака бяднее на рыбу. Фантазія бяднее* (перан.). ‖ *зак.* **абядне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **збядне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

БЯДНО́ТА, -ы, *ДМ* -но́це, *ж.* (разм.). **1.** Беднасць, галеча, убогасць. **2.** *зб.* Бедныя людзі, жабракі.

БЯДНЯ́К, бедняка́, *мн.* бедня́кі, беднякоў, *м.* **1.** Незаможны, бедны чалавек. **2.** Бедны селянін, якога ў мінулым эксплуатавалі багачы. ‖ *ж.* **бядня́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **бядня́цкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БЯДНЯ́ЦТВА, -а, *н., зб.* Бедныя людзі, бедната.

БЯДО́ТА, -ы, *ДМ* -до́це, *мн.* -ы, -до́т, *ж.* (разм.). **1.** Гора, бяда, бедства. **2.** Матэрыяльныя нястачы, беднасць. *Жыў ён у бясконцай бядоце.* ‖ *прым.* **бядо́тны,** -ая, -ае. *Бядотнае становішча.*

БЯДРО́, -а, *мн.* бёдры, -аў, *н.* Частка нагі ад таза да калена. *Насіць спадніцу на бёдрах.* ‖ *прым.* **бядро́вы,** -ая, -ае. *Бядровая косць.*

БЯЗ..., *прыстаўка* (*гл.* **без...**). Ужыв. замест «без...» у першым складзе перад націскам, напр. *бяздонны, бязмежны.*

БЯЗ'..., *прыстаўка* (*гл.* **без'...**). Ужыв. замест «без'...» у першым складзе перад націскам перад ётавымі галоснымі, напр. *бяз'ёдны, бяз'ядзерны.*

БЯЗБА́ЦЬКАВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто жыве, выхоўваецца без бацькі, сірата.

БЯЗБО́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* Адмаўленне існавання Бога, адсутнасць веры ў Бога.

БЯЗБО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які не верыць у Бога, адмаўляе яго існаванне. ‖ *ж.* **бязбо́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **бязбо́жніцкі,** -ая, -ае.

БЯЗБО́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не прызнае існавання Бога. *Бязбожная літаратура.* **2.** Неймаверны, несумленны (разм.). *Б. лгун.*

БЯЗБО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не выклікае болю, фізічных пакут. *Б. ўкол.* ‖ *наз.* **бязбо́льнасць,** -і, *ж.*

БЯЗБО́ЯЗНЫ, -ая, -ае. Які не ведае страху, бясстрашны. ‖ *наз.* **бязбо́язнасць,** -і, *ж.*

БЯЗБРО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае ледзь прыметныя бровы. *Б. твар.* ‖ *наз.* **бязбро́васць,** -і, *ж.*

БЯЗВА́ЖКІ, -ая, -ае. Лёгкі, які мае вельмі малую вагу. ‖ *наз.* **бязва́жкасць,** -і, *ж. У стане бязважкасці.*

БЯЗВЕ́Р'Е, -я, *н.* Адсутнасць веры, упэўненасці ў чым-н. *Ён не паддаваўся бязвер'ю.*

БЯЗВЕ́РХІ, -ая, -ае. Такі, у якім няма верху, верхавіны. *Бязверхая асіна.*

БЯЗВЕ́ТРАНЫ, -ая, -ае. Ціхі, без ветру. *Бязветранае надвор'е.*

БЯЗВІ́ННЫ, -ая, -ае. Які не мае віны. *Бязвінная дзіця.* ‖ *наз.* **бязві́ннасць,** -і, *ж.*

БЯЗВО́БЛАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Без воблакаў, ясны. *Бязвоблачнае неба. Б. дзень.* **2.** *перан.* Нічым не засмучаны; светлы, шчаслівы. *Бязвоблачнае дзяцінства.* ‖ *наз.* **бязво́блачнасць,** -і, *ж.*

БЯЗВО́БРАЗНЫ, -ая, -ае. Які не вызначаецца наяўнасцю паэтычных вобразаў. *Бязвобразнае мысленне.* ‖ *наз.* **бязво́бразнасць,** -і, *ж.*

БЯЗВО́ДДЗЕ, -я, *н.* Адсутнасць, нястача вады, вільгаці.

БЯЗВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены вады, вільгаці. *Бязводная пустыня.* **2.** Які не мае ў сваім саставе вады (спец.). *Бязводная кіслата.* ‖ *наз.* **бязво́днасць,** -і, *ж.*

БЯЗВО́ЛЛЕ, -я, *н.* Адсутнасць сілы волі, слабахарактарнасць. *Папракаць за б.*

БЯЗВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не мае сілы волі, слабахарактарны. *Б. характар.* ‖ *наз.* **бязво́льнасць,** -і, *ж.*

БЯЗВУ́СЫ, -ая, -ае. **1.** Без вусоў. *Бязвусыя юнакі.* **2.** Безасцюковы. *Бязвусая пшаніца.* ‖ *наз.* **бязву́сасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

БЯЗВЫ́ЕЗНЫ, -ая, -ае. Аб працяглым без выездаў жыцці, знаходжанні на адным месцы. *Бязвыезнае жыццё.*

БЯЗВЫ́ПЛАТНЫ, -ая, -ае. Бясплатны, дармавы. *Бязвыплатнае адчужэнне* (у юрыспрудэнцыі).

БЯЗВЫ́ХАДНЫ, -ая, -ае. Пра становішча, з якога няма выйсця. *Бязвыхаднае становішча.* ‖ *наз.* **бязвы́хаднасць,** -і, *ж.*

БЯЗГЛУ́ЗДЗІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што пярэчыць сэнсу; недарэчнасць, глупства. *Вярзе бязглуздзіцу.*

БЯЗГРЭ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не рабіў грахоў. *Гэта быў б. чалавек.* **2.** Які не мае ў сабе нічога дрэннага; чысты. *Бязгрэшныя думкі.* ‖ *наз.* **бязгрэ́шнасць,** -і, *ж.*

БЯЗГУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які не суправаджаецца гукамі; ціхі. *Б. плач.* ‖ *наз.* **бязгу́чнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДА́РНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* бяздарны. **2.** Бяздарны чалавек (разм.). *Гэты супрацоўнік — поўная б.*

БЯЗДА́РНЫ, -ая, -ае. Які не мае таленту, здольнасцей. *Б. паэт.* ‖ *наз.* **бязда́рнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДЗЕ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* Адсутнасць дзейнасці; пасіўнасць. *Нельга мірыцца з бяздзейнасцю.*

БЯЗДЗЕ́ЙНІКАВЫ, -ая, -ае. У граматыцы: сказ, які не мае ў сваім саставе дзейніка.

БЯЗДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Нічога не рабіць. *Яна цэлымі днямі бяздзейнічае.*

БЯЗДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не праяўляе дзейнасці, недастаткова энергічны, пасіўны. *Бяздзейная натура.* **2.** Нічым не заняты, гультайскі. *Бяздзейнае баўленне часу.*

БЯЗДЗЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які не мае сваіх дзяцей. *Бяздзетная жанчына.* ‖ *наз.* **бяздзе́тнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДО́ГЛЯДНЫ, -ая, -ае. Які расце, жыве без догляду. *Б. сад. Бяздоглядное малецства.*

БЯЗДО́ЖДЖЫЦА, -ы, *ж.* (разм.). Летняя пара, калі няма дажджоў; сухмень. *Цэлы месяц стаяла б.*

БЯЗДО́КАЗНЫ, -ая, -ае. Не падмацаваны доказамі. *Бяздоказнае абвінавачанне.* ‖ *наз.* **бяздо́казнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не мае шчаслівай долі, няшчасны. *Б. люд.* ‖ *наз.* **бяздо́льнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДО́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* (разм.). Той, хто не мае свайго жылля і сям'і.

БЯЗДО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які не мае дома, прытулку. *Так і жыў бяздомнікам.* ‖ *ж.* **бяздо́мніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

БЯЗДО́МНЫ, -ая, -ае. Які не мае жылля, прытулку. ‖ *наз.* **бяздо́мнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДО́ННЫ, -ая, -ае. Які не мае дна, вельмі глыбокі. *Бяздоннае возера.* ◊ **Бяздонная бочка** (разм.) — 1) пра тое, што патрабуе вялікіх затрат і не акупляе сябе; 2) чалавек, які можа многа выпіць спіртнога, не п'янеючы (неадабр.). ‖ *наз.* **бяздо́ннасць,** -і, *ж.*

БЯЗДРО́ТАВЫ, -ая, -ае. Які працуе без дротавых прыстасаванняў (для прыёму і перадачы гукаў, сігналаў). *Бяздротавая сувязь. Б. тэлефон.*

БЯЗДУ́М'Е, -я, *н.* Адсутнасць думак, засяроджанасці. *Стан бяздум'я.*

БЯЗДУ́МНЫ, -ая, -ае. Які не задумваецца; не здольны на роздум; легкадумны. *Б. чалавек. Б. ўчынак. Бяздумнае рашэнне.* ‖ *наз.* **бязду́мнасць,** -і, *ж.*

БЯЗДУ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены чуласці, сардэчнасці, чэрствы. *Б. чалавек.* **2.** Халодны, сухі. *Бяздушная ігра артыста.* ‖ *наз.* **бязду́шнасць,** -і, *ж.*

БЯ́ЗЕВЫ *гл.* бязь.

БЯЗЗЛУ́ЧНІКАВЫ, -ая, -ае. У граматыцы: звязаны ў сінтаксічнае цэлае без дапамогі злучнікаў. *Складаны б. сказ.*

БЯЗЗМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Пастаянны; які не мае замены. *Б. старшыня.* ‖ *наз.* **беззме́ннасць,** -і, *ж.*

БЯЗЗО́РНЫ, -ая, -ае. На якім не відаць зор. *Беззорнае неба.*

БЯЗЗУ́БЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае зубоў. **2.** *перан.* Непрынцыповы, пазбаўлены вастрыні. *Бяззубая крытыка.* ‖ *наз.* **бяззу́басць,** -і, *ж.*

БЯЗЛА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены парадку, хаатычны. *Б. натоўп.* **2.** У якім няма пэўнай сістэмы, паслядоўнасці рытму; сумбурны. *Бязладная гаворка.* **3.** Бесталковы, бяссэнсавы. *Б. чалавек.* ‖ *наз.* **бязла́днасць,** -і, *ж.*

БЯЗЛЕ́СНЫ, -ая, -ае. Які не мае лясоў, лясной расліннасці. *Б. край.* ‖ *наз.* **бязле́ссе,** -я, *н. і* **бязле́снасць,** -і, *ж.*

БЯЗЛІ́ТАСНЫ, -ая, -ае. Які не мае літасці, спачування; жорсткі, суровы. *Б. вораг. Бязлітасная праўда.* ‖ *наз.* **бязлі́таснасць,** -і, *ж.*

БЯЗЛЮ́ДДЗЕ, -я, *н.* Адсутнасць людзей або недахоп патрэбных людзей. *Трывожнае б.*

БЯЗЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае. Ненаселены або маланаселены. *Б. востраў. Бязлюдная хата.* ◊ **Бязлюдны фонд** (спец.) — грашовыя сродкі для аплаты працы нештатных работнікаў. ‖ *наз.* **бязлю́днасць,** -і, *ж. Трывожная б.*

БЯЗМЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае бачных межаў, бяскрайні. *Бязмежныя прасторы.* **2.** *перан.* Надзвычайны, глыбокі. *Бязмежная радасць.* ‖ *наз.* **бязме́жнасць,** -і, *ж.*

БЯЗМЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ручная рычажная або спружынная вага.

БЯЗМЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які немагчыма або цяжка вымераць. *Бязмерная глыбіня.* **2.** *перан.* Надзвычайна глыбокі, моцны (пра пачуцці). *Бязмернае гора.* ‖ *наз.* **бязме́рнасць,** -і, *ж.*

БЯЗМО́ЗГІ, -ая, -ае (разм. лаянк.). Дурны, бесталковы. *Б. баран.*

БЯЗМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены магчымасці гаварыць. *Бязмоўная жывёліна.* **2.** Маўклівы, баязлівы, які не адважыцца слова сказаць. *Ён стаяў пануры і б.* **3.** *перан.* Ціхі, напоўнены цішынёй. *Б. лес.* ‖ *наз.* **бязмо́ўнасць,** -і, *ж.*

БЯЗМЭ́ТНЫ, -ая, -ае. Які не мае пэўнай мэты. *Бязмэтнае блуканне.* ‖ *наз.* **бязмэ́тнасць,** -і, *ж.*

БЯЗНО́ГІ, -ая, -ае. **1.** Які не мае нагі або ног. **2.** Без ножкі, без ножак (пра мэблю; разм.). *Б. стол.* ‖ *наз.* **бязно́гасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

БЯЗРА́ДАСНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены радасці, невясёлы. *Бязрадаснае жыццё.* ‖ *наз.* **бязра́даснасць,** -і, *ж.*

БЯЗРО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае або не ведае родных. *Бязродная сірата.* **2.** *перан.* Які страціў або парваў сувязь са сваім народам,

сваёй краінай. *Б. эмігрант.* ‖ *наз.* **бязро́днасць,** -і, *ж.*

БЯЗРО́СНЫ, -ая, -ае. Без расы. *Бязросная раніца.*

БЯЗРУ́КІ, -ая, -ае. **1.** Які не мае рукі або рук. *Б. інвалід.* **2.** *перан.* Няспрытны ў рабоце, няўмелы (разм.). ‖ *наз.* **бязру́касць,** -і, *ж.*

БЯЗРЫБ'Е, -я, *н.* Адсутнасць або недахоп рыбы. *На бязрыб'і і рак рыба* (прыказка).

БЯЗРЫБНЫ, -ая, -ае. У якім няма рыбы. *Бязрыбнае возера.*

БЯЗРЭЙКАВЫ, -ая, -ае. Без рэек; які рухаецца не па рэйках. *Бязрэйкавыя дарогі. Б. транспарт.*

БЯЗЬ, -і, *ж.* Баваўняная тканіна палатнянага перапляцення. ‖ *прым.* **бя́зевы,** -ая, -ае.

БЯЗ'Я́ДЗЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** У якім адсутнічае ядзерная зброя. *Без'ядзерная дзяржава.* **2.** У якім адсутнічае ядро. *Бяз'ядзерныя клеткі.*

БЯЛЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* (разм.). Тое, што і бялець (у 2 знач.).

БЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца белым. *Бялеюць скроні. Б. ад страху.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. белае). *У далечыні бялелі будынкі.* ‖ *зак.* **пабяле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

БЯЛЁК, -лька́, *мн.* -лькі́, -лькоў, *м.* Дзіцяня цюленя. ‖ *прым.* **бялько́вы,** -ая, -ае.

БЯЛІ́ЗНА, -ы, *ж., зб.* Нацельнае адзенне з тканіны пераважна светлых колераў, а таксама вырабы з такой тканіны. *Перамяніць бялізну. Пасцельная бялізна.* ‖ *прым.* **бялі́знавы,** -ая, -ае. *Бялізнавая тканіна.*

БЯЛІ́ЛЫ, -аў. **1.** Белая мінеральная фарба. *Цынкавыя б.* **2.** Белае фарбавальнае рэчыва, якое выкарыстоўваецца ў тэатральным грыме, касметыцы.

БЯЛІ́ЦЬ, бялю́, бе́ліш, бе́ліць; бе́лены; *незак., што.* **1.** Пакрываць вапнай, мелам. *Б. печ.* **2.** Дасягаць белізны чаго-н. шляхам спецыяльнай апрацоўкі. *Б. палотны на сонцы.* **3.** Пакрываць твар бяліламі (у 2 знач.). **4.** Знімаць шкуру з забітай жывёліны. *Б. авечку.* ‖ *зак.* **вы́беліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены (да 1 знач.), **набялі́ць,** -бялю́, -бе́ліш, -бе́ліць; -бе́лены; (да 2 і 3 знач.) *і* **пабялі́ць,** -бялю́, -бе́ліш, -бе́ліць; -бе́лены (да 1 знач.). ‖ *наз.* **пабе́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *звар.* **бялі́цца,** бялю́ся, бе́лішся, бе́ліцца (да 3 знач.); *зак.* **набялі́цца,** -бялю́ся, -бе́лішся, -бе́ліцца (да 3 знач.). ‖ *наз.* **бяле́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **бялі́льны,** -ая, -ае.

БЯЛО́К[1], -лку́, *мн.* -лкі́, -лкоў, *м.* Складанае арганічнае рэчыва, найбольш важная састаўная частка жывёльных і раслінных арганізмаў. ‖ *прым.* **бялко́вы,** -ая, -ае.

БЯЛО́К[2], -лка́, *мн.* -лкі́, -лкоў *м.* **1.** Празрыстая частка птушынага яйца, якая акружае жаўток. **2.** Непразрыстая белая абалонка вока. ‖ *прым.* **бялко́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **бяло́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БЯЛУ́ГА, -і, *ДМ* -лу́зе, *мн.* -і, -лу́г, *ж.* Каштоўная прамысловая рыба сямейства асятровых. ‖ *прым.* **белужы́ны,** -ая, -ае. *Белужыная ікра.*

БЯЛУ́ЖЫНА, -ы, *ж.* Мяса бялугі як ежа.

БЯЛУ́ХА, -і, *ДМ* -лу́се, *ж.* Палярны дэльфін, які ў дарослым стане мае белую афарбоўку. ‖ *прым.* **белушы́ны,** -ая, -ае.

БЯЛЬМО́, -а́, *мн.* бе́льмы, -аў, *н.* **1.** Белаватая пляма на рагавой абалонцы вока. **2.** толькі *мн.* Вочы (разм. груб.). ◊ **Вылупіць бельмы** (разм. груб.) — здзіўлена, шырока адкрытымі вачамі глядзець. **(Як) бяльмо на воку** (разм. неадабр.) — пра таго, хто перашкаджае, раздражняе сваёй прысутнасцю, дакучлівасцю. ‖ *прым.* **бяльмо́вы,** -ая, -ае.

БЯЛЮ́СЕНЬКІ, -ая, ае *і* **БЯЛЮ́ТКІ,** -ая, -ае. Вельмі белы. *Бялюсенькія (бялюткія) сняжынкі.*

БЯЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Не зусім белы; белаваты. *Узнімаўся б. туман.* **2.** Са светла-русымі валасамі. *Б. хлапец.*

БЯЛЯ́К, беляка́, *мн.* белякі́, белякоў, *м.* **1.** Заяц, які мяняе зімой колер поўсці на белы. **2.** Белагвардзеец (разм. пагард.). *Змова белякоў.*

БЯНТЭ́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* Хвалявацца, непакоіцца, губляцца. *Відаць было, што дзяўчына бянтэжылася.*

БЯНТЭ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак., каго.* Прыводзіць да разгубленасці. *Яго словы бянтэжылі дзяўчыну.*

БЯРВЕ́ННЕ, -я, *н., зб.* Бярвёны. *Траляваць б.*

БЯРДА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (гіст.). Аднazарадная стрэльба, якая была на ўзбраенні рускай арміі ў 1870—1891 гг.

БЯРДЫ́Ш, бердыша́, *мн.* бердышы́, бердышоў, *м.* Старадаўняя зброя — баявая сякера з лязом у форме паўмесяца на доўгім дрэўку.

БЯРЛО́Г, берлагу́, *мн.* берлагі́, берлагоў, *м.* Зімовае логава мядзведзя. ‖ *прым.* **бярло́гавы,** -ая, -ае.

БЯРЛО́ГА, -і, *ДМ* -ло́зе, *мн.* -і, -ло́г, *ж.* Тое, што і бярлог. ‖ *прым.* **бярло́гавы,** -ая, -ае.

БЯРО́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ро́з, *ж.* *і* **БЯРЭ́ЗІНА,** -ы, *мн.* -ы, -зін, *ж.* Лісцевае дрэва з белай карой *Б. — не пагроза: дзе стаіць, там і шуміць* (прыказка). ‖ *памянш.* **бяро́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* ‖ *прым.* **бяро́завы,** -ая, -ае. ◊ **Бярозавая каша** (разм. іран.) — пакаранне розгамі.

БЯРОЗАВІ́К, -у, *м.* Бярозавы сок. *Пакаштаваць салодкага бярозавіку.*

БЯРО́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* бяроза. **2.** Травяністая расліна сямейства бярозавых з павойным сцяблом і белымі ці ружовымі кветкамі. ‖ *прым.* **бяро́зкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

БЯРО́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* Верхні слой бярозавай кары. *Абдзерці бяросту.* ‖ *прым.* **берасця́ны,** -ая, -ае. *Берасцяная грамата* (старажытныя пісьмы і дакументы на бяросце). ‖ *прым.* **бераcто́вы,** -ая, -ае *і* **бяро́ставы,** -ая, -ае.

БЯРЭ́ЗНІК, -у, *м., зб.* Бярозавы лес. *Малады б.*

БЯРЭ́МЯ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Такая колькасць чаго-н. (дроў, саломы і інш.), што можна абхапіць абедзвюма рукамі і панесці, ахапак. *Б. дроў.*

БЯС..., *прыстаўка* (*гл.* **бес...**). Ужыв. замест «бес...» у першым складзе перад націскам, напр. *бяссонніца, бяссэнсіца.*

БЯСЕ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Збор гасцей з пачастункам. *Балявала ўся б.* ‖ *прым.* **бясе́дны,** -ая, -ае. *Б. стол.* ○ **Бяседныя госці** — усе запрошаныя на бяседу.

БЯСКА́РНЫ, -ая, -ае. Які застаўся без пакарання. *Бяскарная правіннасць.* ‖ *наз.* **бяска́рнасць,** -і, *ж.*

БЯСКВЕ́ТКАВЫЯ, -ых. Расліны, у якіх не бывае кветак і насення і якія размнажаюцца спорамі.

БЯСКЛА́САВЫ, -ая, -ае. Які не падзяляецца на грамадскія класы. *Бяскласавае грамадства.* ‖ *наз.* **бяскла́савасць,** -і, *ж.*

БЯСКО́ЛЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае колеру. *Бясколерная вадкасць.* **2.** *перан.* Нічым не адметны. *Б. твар.* ‖ *наз.* **бяско́лернасць,** -і, *ж.*

БЯСКО́НЦЫ, -ая, -ае. **1.** Бяскрайні, які не мае канца межаў. *Б. блакіт.* **2.** Надзвычай доўгі, працяглы. *Бясконцыя спрэчкі.* **3.** Надзвычай моцны па сіле праяўлення. *Бясконцая радасць.* ‖ *наз.* **бяско́нцасць,** -і, *ж.*

БЯСКО́РМІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Адсутнасць або недахоп корму для жывёлы, птушак. *Вясенняя б.*

БЯСКРА́ЙНІ, -яя, -яе. Якога нельга акінуць вокам. *Бяскрайнія прасторы.* ‖ *наз.* **бяскра́йнасць,** -і, *ж.*

БЯСКРО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе малую колькасць крыві; вельмі бледны. *Бяскроўныя губы.* **2.** Які адбываецца без кровапраліцця. *Бяскроўная перамога.*

БЯСКРЫЗІСНЫ, -ая, -ае. Які не суправаджаецца крызісам. *Бяскрызіснае развіццё.* ‖ *наз.* **бяскрызіснасць,** -і, *ж.*

БЯСКРЫ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае крылаў. **2.** *перан.* Пазбаўлены творчай фантазіі, сілы. *Бяскрылыя мары.* ‖ *наз.* **бяскры́ласць,** -і, *ж.* (у 2 знач.).

БЯСКРЫЎДНЫ, -ая, -ае. Які не робіць крыўды, не прыносіць непрыемнасцей або шкоды. *Бяскрыўдная іронія. Б. звярок.* ‖ *наз.* **бяскры́ўднасць,** -і, *ж.*

БЯСПА́МЯТНЫ, -ая, -ае. У якога слабая памяць, няпамятлівы. ‖ *наз.* **бяспа́мятнасць,** -і, *ж.*

БЯСПА́МЯЦТВА, -а, *н.* **1.** Страта свядомасці, непрытомнасць. *Ляжаць у бяспамяцтве.* **2.** Тое, што і бяспамятнасць.

БЯСПА́ШПАРТНЫ, -ая, -ае. Які не мае пашпарта.

БЯСПЕ́КА, -і, *ДМ* -пе́цы, *ж.* Становішча, пры якім ніхто і нішто не пагражае каму-, чаму-н. *Служба дзяржаўнай бяспекі. Міжнародная б.*

БЯСПЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Якому не пагражае небяспека. *Бяспечнае месца. Б. пераход.* **2.** Які не прыносіць шкоды. *Б. сродак.* ‖ *наз.* **бяспе́чнасць,** -і, *ж.*

БЯСПІ́СЬМЕННЫ, -ая, -ае. Які не мае сваёй пісьменнасці. *Бяспісьменныя народнасці.*

БЯСПЛА́НАВЫ, -ая, -ае. Які робіцца без плана, планавання. ‖ *наз.* **беспла́навасць,** -і, *ж.*

БЯСПЛА́ТНЫ, -ая, -ае. Без аплаты. *Бясплатная медыцынская дапамога.* ‖ *наз.* **бяспла́тнасць,** -і, *ж.*

БЯСПЛЁННЫ, -ая, -ае. Які не дае ніякіх вынікаў; марны. *Бясплённая дзейнасць.* ‖ *наз.* **бясплённасць,** -і, *ж.*

БЯСПЛО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Няздольны даваць патомства. **2.** Неўрадлівы. *Бясплодная глеба.* **3.** *перан.* Які не дае ніякіх вынікаў. *Бясплодныя спробы.* ‖ *наз.* **бяспло́днасць,** -і, *ж.*

БЯСПО́ЛЫ, -ая, -ае. Які не мае адзнак полу. *Бясполая істота. Бясполае размнажэнне* (без апладнення).

БЯСПО́ШЛІННЫ, -ая, -ае. Свабодны ад абкладання пошлінай. *Б. ўвоз тавараў.* ‖ *наз.* **бяспо́шліннасць,** -і, *ж.*

БЯСПРА́ЎЕ, -я, *н.* **1.** Адсутнасць законнасці; беззаконнасць. **2.** Адсутнасць правоў у каго-н. або немагчымасць іх рэалізаваць.

БЯСПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які пазбаўлены палітычных, грамадзянскіх правоў або не можа іх рэалізаваць. ‖ *наз.* **бяспра́ўнасць,** -і, *ж.*

БЯСПРО́ЙГРЫШНЫ, -ая, -ае. З абавязковым выйгрышам. *Бяспройгрышная латарэя.* ‖ *наз.* **бяспро́йгрышнасць,** -і, *ж.*

БЯСПРЫКЛАДНЫ, -ая, -ае. Які не мае сабе роўнага; выключны. *Б. подзвіг.* ‖ *наз.* **бяспрыкладнасць,** -і, *ж.*

БЯССІ́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Недахоп, адсутнасць фізічных сіл, крайняя слабасць. **2.** Няздольнасць зрабіць што-н., адсутнасць магчымасці дзейнічаць. *Пераканацца ў сваім бяссіллі.*

БЯС—ВАД

БЯССІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае фізічных сіл, слабы. *Б. хворы.* **2.** Няздольны што-н. зрабіць; бездапаможны. *Медыцына тут бяссільная дапамагчы.*

БЯССЛА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які заслугоўвае асуджэння, ганебны. *Б. канец. Бяссла́ўнае адступленне.* ‖ *наз.* **бяссла́ўнасць,** -і, *ж.*

БЯССЛЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які не пакінуў пасля сябе ніякіх слядоў. *Бясследнае знікненне. Прапасці бясследна* (прысл.). ‖ *наз.* **бясследнасць,** -і, *ж.*

БЯССЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які пазбаўлены здольнасці гаварыць; выказаны без слоў. *Бясслоўная істота. Б. дакор.* **2.** Маўклівы, які лічыць за лепшае не выказваць сваіх думак. *Б. выканаўца.* ○ **Бясслоўная роля** — тэатральная роля без слоў. ‖ *наз.* **бяссло́ўнасць,** -і, *ж.*

БЯССМЕ́РТНІК, -у, *м.* Травяністая расліна з сухімі кветкамі, якія не вянуць, і з ярка афарбаваным лісцем.

БЯССНЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Скупы на снег. *Бясснежная зіма.* ‖ *наз.* **бяссне́жнасць,** -і, *ж.*

БЯССО́ННІЦА, -ы, *ж.* Нездаровая адсутнасць сну або парушэнне сну. *Мучыцца бяссонніцай.*

БЯССО́ННЫ, -ая, -ае. Праведзены без сну. *Бяссонная ноч.*

БЯССПРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які не выклікае пярэчанняў. *Бясспрэчныя довады.* ‖ *наз.* **бясспрэ́чнасць,** -і, *ж.*

БЯССТРА́СНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены страсці, халодны і спакойны. *Б. характар.* ‖ *наз.* **бясстра́снасць,** -і, *ж.*

БЯССТРА́ТНЫ, -ая, -ае. Які не прыносіць страты. *Бясстратнае прадпрыемства.* ‖ *наз.* **бясстра́тнасць,** -і, *ж.*

БЯССТРА́ШНЫ, -ая, -ае. Які не ведае страху; адважны. *Б. партызан.* ‖ *наз.* **бясстра́шнасць,** -і, *ж.*

БЯССЭ́НСАВЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены сэнсу. *Б. набор слоў. Б. учынак. Б. позірк.* ‖ *наз.* **бяссэ́нсавасць.** -і, *ж.*

БЯССЭ́НСІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што не мае сэнсу, бязглуздзіца, недарэчнасць. *Вярзці бяссэнсіцу.*

БЯССЭ́НСНЫ, -ая, -ае. Тое, што і бяссэнсавы. ‖ *наз.* **бяссэ́нснасць,** -і, *ж.*

БЯСТА́КТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* бястактны. **2.** Тое, што і бестактоўнасць (у 2 знач.).

БЯСТА́КТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і бестактоўны. ‖ *наз.* **бяста́ктнасць,** -і, *ж.*

БЯСТА́ЛЕНТНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены таленту. *Б. паэт.*

БЯСФО́РМЕННЫ, -ая, -ае. Які не мае выразна акрэсленай формы. *Бясформенная маса.* ‖ *наз.* **бясфо́рменнасць,** -і, *ж.*

БЯСХІ́БНЫ, -ая, -ае. Які не мае хібаў, недахопаў, беспамылковы. *Б. разлік.* ‖ *наз.* **бясхі́бнасць,** -і, *ж.*

БЯСХЛЕ́БІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Адсутнасць або недахоп хлеба. *Перажылі бясхлебіцу.*

БЯСХЛЕ́БНЫ, -ая, -ае. Звязаны з адсутнасцю хлеба. *Б. год.*

БЯСХМА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Без хмар, ясны. *Бясхмарнае неба.* **2.** *перан.* Нічым не азмрочаны, шчаслівы. *Бясхмарнае жыццё.* ‖ *наз.* **бясхма́рнасць,** -і, *ж.*

БЯСЦЕ́НЕВЫ, -ая, -ае: **бясце́невая лямпа** — электрычная лямпа, забяспечаная ўстройствам, якое выключае магчымасць утварэння ценю.

БЯСЦЭ́НАК: за бясцэнак (разм.) — вельмі танна. *Купіць за б.*

БЯСЦЭ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі каштоўны, дарагі. *Б. скарб.* **2.** *перан.* Дарагі, любы. *Б. друг.* ‖ *наз.* **бясцэ́ннасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

БЯСЧЫ́НСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Грубае парушэнне грамадскага парадку, скандальныя паводзіны. *Тварыць бясчынствы.*

БЯСЧЫ́НСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Сваволіць, буяніць, парушаць парадак.

БЯСШКО́ДНЫ, -ая, -ае. Які не робіць шкоды. *Бясшкоднае лякарства.* ‖ *наз.* **бясшко́днасць,** -і, *ж.*

БЯСШЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Без шлюбу або па-за шлюбам (жыццё, быт, існаванне). *Бясшлюбнае жыццё.* ‖ *наз.* **бясшлю́бнасць,** -і, *ж.*

БЯСШУ́МНЫ, -ая, -ае. Які не робіць шуму, ціхі. *Б. матор. Бясшумныя крокі.* ‖ *наз.* **бясшу́мнасць,** -і, *ж.*

БЯСШЭ́РСНЫ, -ая, -ае. Які не мае шэрсці.

В

ВА, *прыназ. з РВМ.* Ужыв. замест прыназ. «у» перад словамі, што пачынаюцца з «у» і ў спалучэнні «ва мне», напр. *ва універсітэце, ва ўзросце, ва ўсіх.*

ВА́БА, -ы, *ж.* Прывабліванне (птушак, звяроў) падробленым голасам (гукам).

ВА́БІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дудачка, свісток і інш. прылады паляўнічых, пры дапамозе якіх у час палявання падзываюць птушак або звяроў, падрабляючы іх голас.

ВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *незак., каго.* **1.** Захапляючы, зачароўваючы сваім выглядам, прыцягваць да сябе. *Поўдзень вабіць сваёй прыродай.* **2.** Падзываць птушак, звяроў, падрабляючы іх голас. *В. свістам птушак.* ‖ *зак.* **пава́біць,** -блю, -біш, -біць.

ВА́БНЫ, -ая, -ае. Які вабіць, зачароўвае сваім выглядам, прывабны. ‖ *наз.* **ва́бнасць,** -і, *ж.*

ВАВЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Звярок роду млекакормячых атрада грызуноў з пушыстым хвастом, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **вавёркавы,** -ая, -ае. *Вавёркавае футра.*

ВАВІЛО́НСКІ *гл.* стоўпатварэнне.

ВА́ГА, -і, *ДМ* ва́зе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Тоўстая жэрдка або бервяно для падважвання цяжкіх прадметаў.

ВАГА́, -і́, *ДМ* вазе́, *мн.* ва́гі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ва́гі́, вага́ў, *ж.* **1.** толькі *адз.* Цяжар каго-, чаго-н., які вызначаецца ўзважваннем. *Вызначыць вагу тавару. Вагой у дваццаць кілаграмаў. Меры вагі. Барэц цяжкай вагі. На вагу золата* (вельмі дарага). **2.** толькі *адз., перан.* Уплыў, аўтарытэт, значэнне. *Мець вагу ў калектыве.* **3.** Прылада для ўзважвання чаго-н. *Аўтаматычныя вагі.* ‖ *прым.* **вагавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 4 знач.). *Вагавыя катэгорыі барцоў. В. збор.*

ВАГАНЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Невялікі адкрыты вагон для перавозкі грузаў па вузкакалейных або падвесных дарогах.

ВАГА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Рычаг для рэгулявання чаго-н. або кіравання чым-н.

ВАГАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто займаецца ўзважваннем чаго-н. *Чыгуначны в.* ‖ *ж.* **вагаўшчы́ца,** -ы, *мн.* -ы, -чы́ц. ‖ *прым.* **вагаўшчы́цкі,** -ая, -ае.

ВАГА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. неўжыв.*). Мерна гайдацца з боку ў бок або зверху ўніз. *Маятнік вагаецца.* **2.** *перан.* Быць у нерашучасці, адчуваць няўпэўненасць, сумнявацца. *В. ў ацэнцы чаго-н.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Быць няўстойлівым, хісткім, мяняцца. *Тэмпература паветра вагаецца ад 13 да 18°.* ‖ *зак.* **пава́гацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **вага́нне,** -я, *мн.* -і, -яў, *н.*; *прым.* **ва́гальны,** -ая, -ае (у 1 знач.). *Вагальны рух.*

ВАГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Мерна разгойдваць што-н. зверху ўніз або з боку ў бок. *В. рычаг.* ‖ *зак.* **пава́гаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны.

ВАГО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Транспартны сродак для перавозкі пасажыраў або грузаў па рэйкавых дарогах. *Таварны в. Пасажырскі в. Трамвайны в. В.-лядні́к. В.-рэстаран. В. дроў* (колькасць, якая змяшчаецца ў ім). ‖ *памянш.* **ваго́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **ваго́нны,** -ая, -ае.

ВАГРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Шахтавая печ для плаўкі чыгуну, а таксама для апалу руд каляровых металаў. ‖ *прым.* **вагра́начны,** -ая, -ае *і* **вагра́нкавы,** -ая, -ае.

ВАДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *мн.* во́ды, -аў, *ж.* **1.** Празрыстая бясколерная вадкасць, якая ўяўляе сабой хімічнае злучэнне вадароду і кіслароду. *Шклянка вады. Марская в. Таўчы ваду ў ступе* або *насіць ваду ў рэшаце* (займацца пустымі справамі, марнай працай; разм.). *Вадой не разліць (не разальеш) каго* (перан.: пра неразлучных сяброў; разм.). *Як у ваду глядзеў* (быццам загадзя ведаў). *Вады (нікому) не замуціць* (перан.: не зрабіць шкоды). *Выйсці сухім з вады* (перан.: застацца непакараным). *Віламі па вадзе пісана* (перан.: пра што-н. маламагчымае, няпэўнае). *Ліць ваду на млын чый, каго* (перан.: прыводзіць доказ або дзейнічаць у чыю-н. карысць). **2.** (звычайна з азначэннем). Напітак, тэхнічныя растворы. *Газіраваная в. Мінеральная в. Вапнавая в.* **3.** Водная паверхня ракі, возера, мора і пад., а таксама яе ўзровень. *Падарожнічаць па вадзе. Высокая в. Дастаўляць грузы вадой. Вывесці на чыстую ваду каго-н.* (перан.: выкрыць чые-н. нядобрыя ўчынкі). *Цішэй вады, ніжэй травы* (пра сціплага, вельмі спакойнага, ціхага чалавека). **4.** *мн.* Водная прастора якога-н. раёна. *Тэрытарыяльныя воды. Унутраныя воды.* **5.** *мн.* Плынь, хвалі, водная маса. *Глыбокія воды. Воды Нёмана.* **6.** *мн.* Мінеральныя крыніцы, курорт з такімі крыніцамі. *Лячыцца на водах. Мінеральныя воды.* **7.** *перан., адз.* Пра наяўнасць пустога, беззмястоўнага шматслоўя ў дакладзе, лекцыі і пад. (разм.). *Не даклад, а в.* ○ **Верхавая вада** — вада, якая сцякла ў рэчку пасля дажджу ці ўтварылася з расталага снегу. **Жоўтая вада** — хвароба вачэй, пры якой зрэнка набывае жоўты колер. **Цёмная вада** — слепата, выкліканая атрафіяй зрокавага нерва. ‖ *памянш.-ласк.* **вадзіца,** -ы, *ж.* (да 1 знач.; разм.) *і* **вадзі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **во́дны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **вадзяны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Водны шлях. Водны раствор. Водны спорт. Вадзяная пара. Вадзяны павук. Вадзяны млын.*

ВАДА... (*гл.* **вода...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «вода...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *вадавоз, вадаплаўны, вадалаз.*

ВАДАБО́ЯЗЬ, -і, *ж.* Тое, што і шаленства (у 1 знач.).

ВАДАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто возіць ваду.

ВАДАВО́ЗНЫ, -ая, -ае. Які служыць для перавозкі вады. *Вадавозная бочка.*

ВАДАГРЭ́ЙНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для награвання вады. *В. кацёл.*

ВАДАЁМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Натуральная або штучная ўпадзіна, напоўненая вадой, басейн. *Натуральны в.* ‖ *прым.* **вадаёмны,** -ая, -ае.

ВАДАЗЛІ́Ў, -лі́ва, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* (спец.). Адтуліна ў верхняй частцы плаціны для сцёку лішняй вады. ‖ *прым.* **вадазлі́ўны,** -ая, -ае.

ВАДАКА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Спецыяльнае збудаванне з помпамі для падачы вады.

ВАДАЛА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца падводнымі работамі ў спецыяльным воданепранікальным касцюме. ‖ *прым.* **вадала́зны,** -ая, -ае. *Вадалазныя работы.*

ВАДАЛЕ́Й, -е́я, *мн.* -е́і, -е́яў, *м.* (разм. неадабр.). Пра таго, хто многа і беззмястоўна гаворыць, піша.

ВАДАЛІ́Ў, -лі́ва, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* **1.** Рабочы, які вылівае або адпампоўвае ваду. **2.** Старшы рабочы на баржы.

ВАДАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прылада для вымярэння расходу вады. **2.** Вымяральная рэйка для назірання за ўзроўнем вады. ‖ *прым.* **вадаме́рны,** -ая, -ае.

ВАДАНО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто носіць ваду.

ВАДАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае ў сабе ваду. *В. пласт.*

ВАДАПЛА́ЎНЫ, -ая, -ае: **вадапла́ўныя птушкі** — агульная назва птушак, якія жывуць на вадзе.

ВАДАПО́Й, -о́ю, *м.* **1.** Месца на рацэ, возеры і інш., дзе пояць жывёлу і куды прыходзяць піць звяры. **2.** Паенне жывёлы вадой. ‖ *прым.* **вадапо́йны,** -ая, -ае.

ВАДАРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Хімічны элемент, самы лёгкі газ, які ў злучэнні з кіслародам утварае ваду. ‖ *прым.* **вадаро́дны,** -ая, -ае. *Вадародная бомба* (разнавіднасць атамнай бомбы).

ВАДАСКІ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гідратэхнічнае збудаванне для спуску лішняй вады з вадасховішчаў. *Запасны в.* ‖ *прым.* **вадаскі́дны,** -ая, -ае.

ВАДАСПА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Імклівы паток вады, што спадае са стромага ўступа ў рэчышча ракі. *Горны в.* ‖ *прым.* **вадаспа́дны,** -ая, -ае.

ВАДАСПУ́СК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Труба ў плацінах і вадасховішчах для спуску вады. ‖ *прым.* **вадаспу́скны,** -ая, -ае.

ВАДАСХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Штучны вадаём для збору і захавання вады. ‖ *прым.* **вадасхо́вішчны,** -ая, -ае.

ВАДАСЦЁК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Збудаванне для адводу, сцёку вады, а таксама пакатае месца, па якім сцякае вада. ‖ *прым.* **вадасцёкавы,** -ая, -ае. *Вадасцёкавая труба.*

ВАДАТРУ́БНЫ, -ая, -ае: **вадатрубны кацёл** — паравы кацёл, у якім вада награваецца, праходзячы па трубах.

ВАДЗІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто кіруе самаходнай машынай. *В. тралейбуса. В. таксі.* ‖ *прым.* **вадзі́цельскі,** -ая, -ае. *Вадзіцельскія правы.*

ВАДЗІ́ЦЦА, ваджу́ся, во́дзішся, во́дзіцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць, жыць (пра жывёл, птушак і пад.); быць у наяўнасці. *Там водзяцца бабры. Гэткае дабро ў нас даўно не водзіцца.* **2.** *безас.* Быць звычаем, правілам. *Як водзіцца ў нас.* **3.** *з кім.* Мець справу, сябраваць (разм.). *Не вадзіся больш з гэтым хлопчыкам.*

ВАДЗІ́ЦЬ, ваджу́, во́дзіш, во́дзіць; *незак.* **1.** Тое, што і весці ў 1, 2 і 4 знач. (але абазначае дзеянне, што адбываецца не ў адзін час, не за адзін прыём або не ў адным напрамку). *В. дзяцей гуляць. В. войскі ў бой. В. смыкам па струнах. В. машыну.* **2.** *што з кім.* Падтрымліваць (знаёмства, дружбу). **3.** *переважна безас., каго-што.* Хістаць у бакі, заносіць пры хадзьбе, яздзе. *Машыну пачало в. па слізкай дарозе.* **4.** Кіраваць гульнямі, танцамі. ‖ *наз.* **ваджэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ВАДЗЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае многа лішняй вады, вільгаці. *Вадзяністае чарніла.* ‖ *наз.* **вадзяні́стасць,** -і, *ж.*

ВАДЗЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Хвароба, пры якой у тканках і поласцях цела збіраецца вадкасць. **2.** Запоўнены вадкасцю пухір (разм.). ‖ *прым.* **вадзя́начны,** -ая, -ае.

ВАДЗЯНЫ́ *гл.* вада.

ВА́ДКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* вадкі. **2.** Рэчыва, якое мае ўласцівасць цячы і набываць форму той пасудзіны, у якой яно знаходзіцца. ‖ *прым.* **ва́дкасны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ВА́ДКІ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў стане вадкасці, здольны цячы. *Вадкія рэчывы* (у адрозненне ад цвёрдых і газападобных). *Вадкае паліва.* ‖ *наз.* **ва́дкасць,** -і, *ж.*

ВАДЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пухір, які ўсхопліваецца пры апёку скуры.

ВАДЭВІ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Кароткая камічная п'еса, у якой дыялогі чаргуюцца з песнямі. ‖ *прым.* **вадэві́льны,** -ая, -ае.

ВАЕН... Першая частка складаных слоў у знач. ваенны, напр. *ваенкор, ваентэхнік, ваенурач.*

ВАЕНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., каго-што.* **1.** Прыстасаваць (-соўваць) да ваенных умоў, перавесці (-водзіць) на абслугоўванне ваенных патрэб. *В. прамысловасць.* **2.** Узброіць (-ройваць); арганізаваць (-зоўваць) на ваенны лад. ‖ *наз.* **ваеніза́цыя,** -і, *ж.*

ВАЕНКАМА́Т, -а, *М* -ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенны камісарыят. *Раённы в.* ‖ *прым.* **ваенкама́цкі,** -ая, -ае.

ВАЕНКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенны камісар. ‖ *прым.* **ваенко́маўскі,** -ая, -ае.

ВАЕННА... Першая частка складаных слоў у знач. ваенны; пішацца злітна ў словах: *ваеннаабавязаны, ваеннапалонны, ваеннаслужачы.*

ВАЕННА-... Першая частка складаных слоў у знач. ваенны, які мае адносіны да абслугоўвання ўзброеных сіл, да вядзення вайны, напр. *ваенна-паветраны, ваенна-прамысловы, ваенна-інжынерны.*

ВАЕННААБАВЯ́ЗАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая павінна несці вайсковую службу (падлягае прызыву або знаходзіцца ў запасе). ‖ *ж.* **ваеннаабавя́заная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ВАЕННАПАЛО́ННЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Ваеннаслужачы, узяты ў палон.

ВАЕ́ННА-ПАЛЯВЫ́, -а́я, -о́е. Ваенны (у 2 знач.), які ажыццяўляецца, дзейнічае ва ўмовах ваеннага часу. *Ваенна-палявы суд. Ваенна-палявая хірургія.*

ВАЕ́ННА-ПРАМЫСЛО́ВЫ, -ая, -ае: **ваенна-прамысловы комплекс** — аб'яднанне манаполій, прадпрыемстваў, што выпрацоўваюць ваенную прадукцыю, прадстаўнікоў узброеных сіл і часткі дзяржаўна-адміністрацыйнага апарату, якое ставіць сваёй мэтай гонку ўзбраенняў.

ВАЕННАСЛУ́ЖАЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая знаходзіцца на вайсковай службе ў кадравай арміі. ‖ *ж.* **ваеннаслу́жачая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ВАЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вайна. **2.** Які мае адносіны да абслугоўвання арміі і патрэб вайны. *Ваенная прамысловасць. Ваеннае становішча. На в. лад.* **3. ваенны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Тое, што і ваеннаслужачы.

ВАЕ́НШЧЫНА, -ы, *ж., зб.* (пагард.). Агрэсіўныя ваенныя колы.

ВАЖА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Павадыр статка, чарады. **2.** Кіраўнік, арганізатар. *В. моладзі.*

ВАЖА́ТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* **1.** Праваднік, які паказвае шлях тым, хто за ім ідзе. **2.** Кіраўнік піянерскага атрада, дружыны. ‖ *ж.* **важа́тая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых. ‖ *прым.* **важа́цкі,** -ая, -ае (да 2 знач.; разм.).

ВАЖДАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Занятак, які патрабуе многа часу, увагі, турбот.

ВАЖДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Доўга займацца якой-н. справай; корпацца. *В. з паперамі. Хопіць в. з гэтым гультаём!*

ВА́ЖКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае значную вагу пры невялікім аб'ёме. *В. тавар.* **2.** *перан.* Пераканаўчы. *В. доказ. Важка* (прысл.) *гаварыць.* **3.** *перан.* Пазбаўлены лёгкасці, цяжкі. *Важкія крокі.* ‖ *наз.* **ва́жкасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ВА́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* важны. **2.** Велічнасць, фанабэрыстасць. *Напусціць на сябе в.* ◊ **(Не) вялікая важнасць** (разм.) — нічога асаблівага.

ВАЖНЕ́ЦКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вельмі добры, выдатны. *Важнецкія работы.* **2.** Велічны, фанабэрысты. *В. выгляд.*

ВА́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Прымаць паважны выгляд, фанабэрыцца.

ВА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае вялікае значэнне, значны. *Важная справа. Важная галіна народной гаспадаркі.* **2.** Высокі па пасадзе, становішчу (разм.). *В. начальнік. Важная персона.* **3.** Велічны, паважны, фанабэрысты. *В. выгляд. Важна* (прысл.) *трымаць сябе.* ‖ *наз.* **ва́жнасць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

ВА́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* **1.** Вызначыць сваю вагу шляхам узважвання. **2.** Праяўляць жаданне, намервацца зрабіць што-н. (разм.). *В. ўдарыць кіем.*

ВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак.* **1.** *каго-што.* Вызначаць вагу, узважваць. *В. збожжа.* **2.** Мець пэўную вагу (у 1 знач.). *Рыбіна важыць два кілаграмы.* ‖ *наз.* **ва́жанне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ВА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, ваз, *ж.* Пасудзіна для кветак, садавіны і пад. або проста дэкаратыўнага прызначэння. *Хрустальная в.* ‖ *памянш.* **ва́зачка,** -і, *ДМ* -чцы, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ва́завы,** -ая, -ае (спец.).

ВАЗАВЫ́ *гл.* воз.

ВАЗА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто перавозіць грузы на конях. ‖ *прым.* **ваза́цкі,** -ая, -ае.

ВАЗЕЛІ́Н, -у, *м.* Мазь, якую атрымліваюць з нафты (ужываецца ў медыцыне, касметыцы, тэхніцы). *Борны в.* ‖ *прым.* **вазелі́навы,** -ая, -ае.

ВАЗІ́ЦЦА, важ́уся, во́зішся, во́зіцца; *незак.* **1.** Катацца. *В. на санках.* **2.** *перан., з кім-чым.* Аддаваць многа часу якой-н. справе, важдацца (разм.). *В. са справаздачай.*

ВАЗІ́ЦЬ, важу́, во́зіш, во́зіць; *незак., каго-што.* **1.** Тое, што і везці[1] (але абазначае

дзеянне, якое адбываецца не ў адзін час, не за адзін прыём або не ў адным напрамку). *В. дровы з лесу.* **2.** Катаць. *В. дзіця ў калясачцы.* ‖ *наз.* **во́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.*

ВАЗО́К, -зка́, *мн.* -зкі́, -зко́ў, *м.* **1.** Памянш. да воз (у 1 і 3 знач.). **2.** Лёгкія, спецыяльна абсталяваныя для выезду сані.

ВАЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дэкаратыўная пакаёвая расліна. **2.** Гаршчок для вырошчвання такіх раслін. ‖ *прым.* **вазо́нны,** -ая, -ае.

ВАЗО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Спецыяльнае памяшканне для захоўвання вазоў (у 1 знач.). ‖ *прым.* **вазо́ўневы,** -ая, -ае.

ВАЙНА́, -ы́, *мн.* во́йны *і (з ліч. 2, 3, 4)* вайны́, во́йнаў, *ж.* **1.** Узброеная барацьба паміж дзяржавамі, народамі і пад. *Першая сусветная в. Вялікая Айчынная в. Халодная в. Знаходзіцца ў стане вайны з кім-н. Пайсці на вайну. В. нерваў* (перан.). **2.** *перан.* Пра стан варожасці, барацьбу з кім-, чым-н. *Эканамічная в. Аб'явіць вайну бракаробам.* ‖ *прым.* **вае́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВАЙСКО́ВЕЦ, -ко́ўца, *мн.* -ко́ўцы, -ко́ўцаў, *м.* (разм.). Асоба, якая знаходзіцца на ваеннай службе; ваеннаслужачы.

ВАЙСКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* войска. **2.** Ваенны (у 2 знач.). *Вайсковая служба. Вайсковая выпраўка. В. чалавек.*

ВАКАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст у галіне вакальнага мастацтва, а таксама па пастаноўцы голасу спевака. **2.** Спявак-прафесіянал. ‖ *ж.* **вакалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВАКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да спеваў, прызначаны для выканання голасам. *Вакальная музыка. Вакальнае мастацтва.*

ВАКАМЕ́Р, -у, *м.* Здольнасць вызначаць адлегласць на вока, без прыбораў. *Мець добры в.* ‖ *прым.* **вакаме́рны,** -ая, -ае. *Вакамерная здымка.*

ВАКА́НСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Вакантная пасада, месца. *Адкрылася в.*

ВАКА́НТНЫ, -ая, -ае. Пра пасаду, службовае месца: свабодны, нікім не заняты. *Вакантная пасада прафесара.* ‖ *наз.* **вака́нтнасць,** -і, *ж.*

ВАКА́ЦЫІ, -ый (уст.). Канікулы. ‖ *прым.* **вакацы́йны,** -ая, -ае.

ВАКЗА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Будынак на чыгуначнай станцыі, прыстані і пад. *Чыгуначны в. Рачны в.* ‖ *прым.* **вакза́льны,** -ая, -ае.

ВАКО́Л. 1. *прысл.* Кругом, навокал. *В. нікога не было.* **2.** *прыназ. з Р.* Кругом чаго-н. *Хадзіць в. саду.*

ВАКО́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Ускраіна населенага пункта. *Выйсці за ваколіцу.* **2.** Тое, што размешчана вакол населенага пункта, наваколле. *Пайшла пагаласка па ўсёй ваколіцы.* ‖ *прым.* **ваколі́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ВАКО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны вакол. *Вакольныя нівы.* **2.** Які ляжыць у баку ад самага кароткага шляху. *Вакольная дарога.*

ВА́КСА, -ы, *ж.* Мазь для чысткі скуранога абутку. ‖ *прым.* **ва́ксавы,** -ая, -ае *і* **ва́ксенны,** -ая, -ае.

ВАКСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак., што.* Мазаць, чысціць скураны абутак ваксай. *В. боты.* ‖ *зак.* **наваксава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны.

ВА́КУУМ, -у, *м.* (спец.). **1.** Стан вельмі разрэджанага газу пры нізкім ціску. **2.** *перан.* Поўная адсутнасць, востры недахоп чаго-н. *Духоўны в.* ‖ *прым.* **ва́куумны,** -ая, -ае.

ВАКХАНА́ЛІЯ, -і, *ж.* **1.** звычайна *мн.* У антычным свеце: свята ў гонар бога віна і весялосці Вакха. **2.** *перан.* Крайняя ступень беспарадку, разгульнага балявання. ‖ *прым.* **вакхана́льны,** -ая, -ае.

ВАКХА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* У антычным свеце: жрыца бога віна і весялосці Вакха, удзельніца вакханалій.

ВАКЦЫ́НА, -ы, *ж.* (спец.). Прэпарат для паперадзальных лячэбных прышчэпак супраць заразных хвароб. ‖ *прым.* **вакцы́навы,** -ая, -ае.

ВАЛ[1], -а, *мн.* валы́, -о́ў, *м.* **1.** Доўгі высокі земляны насып. *Крапасны в.* **2.** Высокая хваля. *Дзевяты в.* (самая моцная і небяспечная хваля ў часе марской буры, паводле старадаўніх уяўленняў — пагібельная для мараплаўцаў). *Агнявы в.* (перан.: пра вельмі моцны артылерыйскі абстрэл пазіцый, які паслядоўна перамяшчаецца). ‖ *прым.* **ва́льны,** -ая, -ае (спец.).

ВАЛ[2], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* У механізмах: стрыжань, які круціцца на апорах і перадае рух іншым часткам механізма. *В. турбіны.* ‖ *памянш.* **ва́лік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **ва́льны,** -ая, -ае (спец.).

ВАЛ[3], -а, толькі *адз., м.* У эканоміцы: агульны аб'ём прадукцыі ў вартасным выражэнні, выпушчанай за які-н. пэўны перыяд. *Выканаць план па валу.* ‖ *прым.* **валавы́,** -а́я, -о́е. *В. даход.*

ВАЛАВО́ДЗІЦЦА, -во́джуся, -во́дзішся, -во́дзіцца; *незак.* (разм.). Аддаваць залішне многа ўвагі і часу каму-, чаму-н., няньчыцца. *Няма часу з табой в.*

ВАЛАВО́ДЗІЦЬ, -во́джу, -во́дзіш, -во́дзіць; *незак.* (разм.). Наўмысна зацягваць вырашэнне якой-н. справы, валакіціць.

ВАЛАВО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто валаводзіць, зацягвае вырашэнне якой-н. справы. *Не слухайце вы гэтага валаводніка.*

ВАЛАВО́КІ, -ая, -ае. З вялікімі спакойнымі вачамі. *Валавокая прыгажуня.*

ВАЛАВЫ́ *гл.* вал[3].

ВАЛАКІ́ТА, -ы, *ДМ* -кі́це, *ж.* Бюракратычная зацяжка пры вырашэнні якой-н. справы. ‖ *прым.* **валакі́тны,** -ая, -ае. *Валакітная справа.*

ВАЛАКІ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто стварае валакіту. ‖ *ж.* **валакі́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ВАЛАКНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з валокнаў, з валокнамі. *Валакністая будова раслiннай тканкі. Валакністыя матэрыялы.* ‖ *наз.* **валакні́стасць,** -і, *ж.*

ВАЛАКНО́, -а́, *мн.* вало́кны, -аў, *н.* **1.** звычайна *мн.* Выцягнутая ў даўжыню клетка раслiннай або жывёльнай тканкі. *Валокны драўніны. Нервовыя валокны.* **2.** таксама *зб.* Ніткападобная эластычная пасма раслiннага, мінеральнага або штучнага паходжання. *Ільняное валакно. Штучнае в. Валокны цэлюлозы.* ‖ *памянш.* **валако́нца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **валако́нны,** -ая, -ае.

ВАЛАКУ́ША, -ы, *мн.* -ы, -ку́ш, *ж.* **1.** Прымітыўнае прыстасаванне ў выглядзе двух змацаваных папярочкамі жардзін для перавозкі грузаў канём. *Вывезці сена з лесу на валакушах.* **2.** Агульная назва сельскагаспадарчых прылад для зграбання сена, саломы, выраўноўвання паверхні раллі і сенажаці.

ВАЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прышыўная палоска лёгкай тканіны або карунак у выглядзе фальбоны ці брыжоў на сукенцы. **2.** Лёгкі мячык з пер'ем або шырокім хвалістым абадком для гульні ў бадмінтон. ‖ *прым.* **вала́нны,** -ая, -ае.

ВАЛАПЮ́К, -а, *м.* **1.** Адна з першых штучных моў, створаная ў Германіі ў 1879 годзе І.М.Шлейерам; яе меркавалі выкарыстаць у якасці адзінай сусветнай мовы. **2.** *перан.* Набор незразумелых слоў; тарабаршчына.

ВАЛАСА́ТЫ, -ая, -ае. Пакрыты, абраслы валасамі. *Валасатыя рукі.* ‖ *наз.* **валаса́тасць,** -і, *ж.*

ВАЛАСЕ́НЬ, -сня́, *мн.* -сні́, -снёў, *м.* **1.** Паразітычны вадзяны чарвяк, падобны на волас. **2.** Хвароба скуры ног у чалавека і жывёл у выглядзе язваў.

ВАЛАСІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -сі́н, *ж.* Адзінкавы волак. ‖ *памянш.* **валасі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -сі́нак, *ж.*

ВАЛАСНЫ́ *гл.* воласць.

ВАЛАСНЯ́, -і́, *ж., зб.* (разм. пагард.). Калматыя пасмы валасоў чалавека або шэрсці жывёл. *Зарасці валаснёй.*

ВАЛАСО́К, -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* **1.** *гл.* волас. **2.** Тонкая металічная ніць, спружына, дроцік у якім-н. механізме. **3.** Тое, што варсінка (у 2 знач.; спец.). ◊ **На валаску (вісець)** (разм.) — знаходзіцца ў вельмі ненадзейным, небяспечным становішчы. *Жыццё хворага на валаску.* **На валасок (валаску) ад чаго** — вельмі блізка (ад якога-небудзь няшчасця). *Быць на валасок ад смерці.*

ВАЛАСЫ́ *гл.* волас.

ВАЛАСЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Невялікая пеўчая птушка атрада вераб'іных з тонкай шылападобнай дзюбай. ‖ *прым.* **валася́нкавы,** -ая, -ае. *Сямейства валасянкавых* (наз.).

ВАЛАСЯНЫ́ *гл.* волас.

ВАЛАЦУ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -цу́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -цу́г (разм.). **1.** Бяздомны чалавек, які не мае пэўнага прыстанішча і заняткаў. **2.** Той, хто цягаецца абы-дзе, не працуе. **3.** Той, хто празмерна заляцаецца да жанчын.

ВАЛАЦУ́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць валацугам (-ай), бадзяцца. ‖ *наз.* **валацу́жніцтва,** -а, *н.*

ВАЛАЦУ́ЖНЫ, -ая, -ае (разм.). Уласцівы валацугу (-цузе), бадзяжны. *Валацужнае жыццё.*

ВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; вало́к, -лакла́, -лакло́; валачы́; -лёчаны; *незак., каго-што.* **1.** Цягнуць волакам, не адрываючы ад паверхні чаго-н. *В. мех з бульбай.* **2.** Несці, везці што-н. цяжкае, з цяжкасцю. *В. вязанку сена.* **3.** *што.* Красці (разм.). *Валаклі з гаспадаркі ўсё, што маглі.*

ВАЛАЧЫ́СЯ, -лаку́ся, -лачэ́шся, -лачэ́цца; -лачо́мся, -лачаце́ся, -лаку́цца; вало́кся, -лакла́ся, -лакло́ся; валачы́ся; *незак.* **1.** Тое, што і валачыцца (у 1 знач.). **2.** Ісці з цяжкасцю, плесціся (разм.). *Ледзь валокся з поля.*

ВАЛАЧЫ́ЦЦА, -лачу́ся, -ло́чышся, -ло́чыцца; *незак.* **1.** Цягнуцца па зямлі. **2.** Блукаць, бадзяцца (разм.). **3.** *за кім.* Заляцацца (разм. пагард.). *За ёй валочыцца кіномеханік.*

ВАЛАЧЫ́ЦЬ, -лачу́, -ло́чыш, -ло́чыць; *незак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і валачы (але абазначае дзеянне, якое адбываецца шматразова і ў розны час). *Валачыў воўк, павалаклі і воўка.* **2.** Выцягваць з металу (спец.). *В. дрот.* ‖ *наз.* **валачэ́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **валачы́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *В. стан.*

ВАЛЕЙБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у валейбол. ‖ *ж.* **валейбалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВАЛЕЙБО́Л, -а, *м.* Спартыўная гульня ў мяч, які перакідваецца цераз сетку ад адной каманды да другой. ‖ *прым.* **валейбо́льны,** -ая, -ае. *Валейбольная пляцоўка.*

ВА́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Зроблены шляхам валення (*гл.* валіць[2] у 3 знач.). *В. абутак.*

ВАЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Малодшая фігура ў ігральных картах. *Званковы в.*

ВАЛЁНКІ, -нак, *адз.* -нак, -нка, *м.* Зімовы абутак з воўны, звалены ў выглядзе ботаў.

ВАЛІДО́Л, -у, *м.* Сасударасшыральны сродак (вадкі або ў таблетках).

ВА́ЛІК, -а, *м.* **1.** *гл.* вал[2]. **2.** Прадаўгаватая цыліндрычнай формы падушка для канапы, тахты і пад.

ВАЛІ́ЦЦА, валю́ся, ва́лішся, ва́ліцца; *незак.* Падаць уніз. *В. на зямлю. В. з ног ад стомы.* ◊ **Ад (з) ветру валіцца** (разм.) — пра слабасільнага чалавека. **Ва́ліцца з рук** (разм.) — не ладзіцца, не атрымліваецца, не ўдаецца (з-за адсутнасці жадання, настрою і пад. — пра работу, справу і пад.). ‖ *зак.* **паваліцца**, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца *і* **зваліцца**, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца.

ВАЛІ́ЦЬ[1], валю́, ва́ліш, ва́ліць; *незак.* **1.** *каго-што.* Прымушаць падаць. *Бура валіць лес. В. з ног. В. дрэвы* (сячы, пілаваць; спец.). **2.** *што.* Скідаць у вялікай колькасці, складаць без разбору. *В. усё ў адну кучу* (таксама перан.: змешваць неаднолькавыя рэчы, з'явы, не бачыць розніцы паміж імі). **3.** *перан., што, на каго-што.* Перакладаць (адказнасць, віну, работу і пад.) на каго-, што-н. (разм.). *В. віну на другіх. В. усё на абставіны.* ‖ *зак.* **паваліць**, -алю, -аліш, -аліць; -алены (да 1 знач.) *і* **зваліць**, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены. ‖ *наз.* **ва́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.). *В. лесу.*

ВАЛІ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -іць; *незак.* **1.** Ісці, рухацца натоўпам або падаць, паднімацца ў вялікай колькасці (разм.). *Натоўп валіць. Пара валіць.* **2.** **валі́ (-це).** Ужыв. як пабуджэнне да дзеяння (разм.). *Ну, валі ў магазін!* **3.** *што.* Качаючы, збіваць з воўны. *В. валёнкі.* ‖ *зак.* **паваліць**, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць (да 1 і 3 знач.) *і* **зваліць**, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены (да 3 знач.). *Паваліў снег. Паваліць (зваліць) усю воўну.* ‖ *наз.* **вале́нне**, -я, *н.* (да 3 знач.). *В. сукна.*

ВАЛКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Зграбаць скошаную траву, збажыну і пад. ў валкі. *В. сена.*

ВА́ЛКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які добра і хутка ўвальваецца. *Валкае сукно.* **2.** Пра паходку: хісткі, з перавальваннем з боку на бок. ‖ *наз.* **ва́лкасць**, -і, *ж.* (спец.).

ВАЛЛЕКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікім валляком. ‖ *наз.* **валлекава́тасць**, -і, *ж.*

ВАЛЛЁ, -я, *мн.* во́ллі, -яў, *н.* Пашыраная частка стрававода ў птушак, насякомых, малюскаў, дзе папярэдне перапрацоўваецца ежа. ‖ *прым.* **валлёвы**, -ая, -ае.

ВАЛЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Павелічэнне шчытападобнай залозы. **2.** Тое, што і валлё. ‖ *прым.* **валляко́вы**, -ая, -ае.

ВАЛО́ВЫ *гл.* вол.

ВАЛО́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *кім-чым.* Мець у сваёй уласнасці, уладаць. *В. маёмасцю.* **2.** *перан., кім.* Трымаць у сваёй уладзе, падпарадкоўваць сабе, кіраваць. *Адна думка ўвесь час валодае ім.* **3.** *чым.* Умець, мець магчымасць карыстацца чым-н., дзейнічаць пры дапамозе чаго-н. *В. зброяй. Не в. левай рукой. В. пяром* (умець добра пісаць). *В. некалькімі замежнымі мовамі* (ведаць іх). *В. сабой* (трымацца спакойна ў любых абставінах). ‖ *наз.* **вало́данне**, -я, *н.*

ВАЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* Доўгая града згрэбенага сена, збажыны і пад. *Зграбаць сена ў валкі.*

ВАЛО́СКІ: валоскі арэх — грэцкі арэх.

ВАЛО́ССЕ, -я, *н., зб.* **1.** Шэрсць, волас жывёлы. **2.** Валасы (разм.).

ВАЛО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Травяністая расліна сямейства складанакветкавых, якая расце ў жыце і іншых злаках, і цвіце сінімі кветкамі, васілёк. ‖ *прым.* **вало́шкавы**, -ая, -ае. *Валошкавыя вочы* (сінія, колеру валошкі).

ВАЛТАРНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на валторне.

ВАЛТО́РНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Медны духавы музычны інструмент у выглядзе спіральна сагнутай трубы з шырокім раструбам. ‖ *прым.* **валто́рнавы**, -ая, -ае.

ВАЛТУ́ЗІЦЦА, -ту́жуся, -ту́зішся, -ту́зіцца; *незак.* (разм.). **1.** Рабіць бязладныя, хаатычныя рухі, дурэючы або стараючыся вызваліцца з якога-н. становішча. *Дзеці валтузяцца.* **2.** Доўга займацца якой-н. справай, важдацца. *Няма часу цяпер з гэтым в.*

ВАЛТУ́ЗІЦЬ, -ту́жу, -ту́зіш, -ту́зіць; *незак., каго* (разм.). **1.** Тармасіць, тузаць. *В. за рукаў каго-н.* **2.** *перан.* Бесперастанку турбаваць. *В. па дробязных справах.*

ВАЛТУЗНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Шумны бязладны рух. *За сцяной чулася нейкая в.*

ВАЛУ́Й, -уя́, *мн.* -уі́, -уёў, *м.* Жаўтавата-белага колеру грыб сямейства сыраежкавых з увагнутай ліпкай шапкай.

ВАЛУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Вялікі камень — абломак горнай пароды. ‖ *прым.* **валу́нны**, -ая, -ае.

ВАЛЫ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Духавы народны музычны інструмент, зроблены з некалькіх трубак, устаўленых у скураны мяшок.

ВАЛЫ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Зацяжная справа; важданіна. *Цягнуць валынку* (марудзіць з ажыццяўленнем чаго-н.). *В. з рэцэнзіяй.*

ВАЛЬДШНЭ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і слонка. ‖ *прым.* **вальдшнэ́павы**, -ая, -ае.

ВАЛЬЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -е́р, *ж.* Абгароджаная пляцоўка для ўтрымання жывёлы, птушак (у заапарку і пад.). ‖ *прым.* **валье́рны**, -ая, -ае. *Вальернае ўтрыманне звяроў.*

ВАЛЬНАДУ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Той, хто вызначаецца вальнадумствам. ‖ *ж.* **вальнаду́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак (разм.).

ВАЛЬНАДУ́МСТВА, -а, *н.* Крытычныя або негатыўныя адносіны да існуючых парадкаў [спачатку да рэлігіі]. ‖ *прым.* **вальнаду́мны**, -ая, -ае. *В. настрой.*

ВАЛЬНАЛЮ́БСТВА *гл.* вольналюбівы.

ВАЛЬС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Плаўны танец трохдольнага размеру, а таксама музыка ў рытме такога танца. ‖ *прым.* **ва́льсавы**, -ая, -ае.

ВАЛЬСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* Танцаваць вальс. *Лёгка в.*

ВАЛЬТА́Ж, -у́, *м.* Устарэлая назва напружання электрычнага току. ‖ *прым.* **вальта́жны**, -ая, -ае.

ВАЛЬТМЕ́ТР, -а, *м.* Прыбор для вымярэння электрарухальнай сілы і напружання ў электрычным ланцугу.

ВАЛЬФРА́М, -у, *м.* Хімічны элемент, тугаплаўкі метал серабрыстага колеру. ‖ *прым.* **вальфра́мавы**, -ая, -ае.

ВАЛЬЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што* (спец.). Пракатваць, прапускаць паміж вальцамі. *В. ліставое жалеза.* ‖ *наз.* **вальцо́ўка**, -і, *ДМ* -цо́ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* ‖ *прым.* **вальцова́чны**, -ая, -ае.

ВАЛЬЦО́ВЫ, -ая, -ае. Абсталяваны вальцамі або зроблены пры дапамозе вальцоў. *В. млын. В. памол.*

ВАЛЬЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -цо́ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* (разм.; спец.). **1.** *гл.* вальцаваць. **2.** Машына, якой вальцуюць.

ВАЛЬЦО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які абслугоўвае вальцовачныя машыны. ‖ *ж.* **вальцо́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ВА́ЛЬЦЫ, -аў, *адз.* ва́лец, -льца, *м.* Прэс у выглядзе двух або некалькіх цыліндраў, валкоў або конусаў, якія верцяцца ў розных напрамках і служаць для пракаткі, драблення чаго-н. ‖ *прым.* **вальцо́вы**, -ая, -ае. *В. станок.*

ВАЛЮНТАРЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Ідэалістычная плынь у філасофіі, якая аб'яўляе волю вышэйшым, творчым прынцыпам быцця. **2.** У палітыцы і грамадскім жыцці: суб'ектывісцкія і адвольныя рашэнні, якія ігнаруюць аб'ектыўна існуючыя ўмовы і заканамернасці. ‖ *прым.* **валюнтарысты́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **валюнтары́сцкі**, -ая, -ае (да 2 знач).

ВАЛЮ́ТА, -ы, *ДМ* -люце, *ж.* **1.** Грашовая сістэма краіны, а таксама грашовыя адзінкі гэтай сістэмы. *Залатая в.* **2.** *зб.* Грошы замежных краін, якімі карыстаюцца ў міжнародных разліках. *Замежная в.* ‖ *прым.* **валю́тны**, -ая, -ае. *Валютныя аперацыі.* ○ **Валютны курс** — суадносіны паміж рознымі валютамі (у 1 знач.), кошт грашовай адзінкі адной краіны, выражаны ў валюце (у 1 знач.) другой краіны.

ВАЛЮ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Спекулянт замежнай валютай. ‖ *ж.* **валю́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ВАЛЮ́ШНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для валення сукна. *Валюшная машына.*

ВАЛЯ́ВЫ *гл.* воля.

ВАЛЯР'Я́Н, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства валяр'янавых з ружовымі кветкамі, з каранёў якой вырабляюць лекавыя настойкі. ‖ *прым.* **валяр'я́навы**, -ая, -ае. *Валяр'янавыя каплі.*

ВАЛЯР'Я́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Валяр'янавыя каплі.

ВАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** Лежачы, пераварочвацца з боку на бок. *В. у пяску.* **2.** Ляжаць, нічога не робячы, нядбайна разваліўшыся (разм.). *В. на канапе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ляжаць у беспарадку, бязладна, як папала, не на месцы (разм.). *На падлозе валяецца ручнік. На дарозе не валяецца* (дарма, лёгка не дастаецца).

ВАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Нахіляўшы, абарочваць, перакульваць. *Бура валяе дрэвы.* **2.** **валя́й(це).** Ужыв. ў якасці пабуджэння да дзеяння (разм.). *Валяй па дровы!*

ВАМПІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род буйных лятучых мышэй (кажаноў). **2.** У казках, старажытных павер'ях, прыгодніцкай літаратуры і кінафільмах: пярэваратень, мярцвяк, які нібыта выходзіць ноччу з магілы і смокча кроў жывых. **3.** *перан.* Бязлітасны эксплуататар, крывасмок. ‖ *прым.* **вампі́рскі**, -ая, -ае.

ВАНА́ДЫЙ, -ыю, *м.* Хімічны элемент, тугаплаўкі метал светла-шэрага колеру. ‖ *прым.* **вана́дыевы**, -ая, -ае.

ВАНДА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Разбуральнік культуры, варвар [па назве старажытнагерманскага племені].

ВАНДАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Няшчаднае разбурэнне, знішчэнне гістарычных помнікаў і культурных каштоўнасцей, варварства. ‖ *прым.* **вандалі́сцкі**, -ая, -ае.

ВАНДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Падарожнічаць, рабіць падарожжа. **2.** Часта мяняць месца жыхарства, весці неаседлы спосаб жыцця. **3.** *перан.* Пераходзіць з месца на месца. *Так і вандруем з картатэкай з пакоя ў пакой.* ‖ *наз.* **вандрава́нне**, -я, *н.*

ВАНДРО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які вандруе, падарожнічае. **2.** Той, хто часта мяняе месца жыхарства, вядзе неаседлы спосаб жыцця; качэўнік. ‖ *ж.* **вандро́ўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **вандро́ўніцкі**, -ая, -ае.

ВАНДРО́ЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Падарожжа. *В. ў далёкія краіны.* **2.** Пастаянныя пераходы, пераезды з месца на месца.

ВАНДРО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае аселасці, вандруе з месца на месца. *Вандроўныя плямёны.* **2.** Уласцівы вандроўніку, звязаны з вандраваннем. *Вандроўнае жыццё.* **3.** Які часта пераходзіць, пераязджае з месца на месца або які працуе не на пастаянным месцы, перасоўны. *В. тэатр.*

ВАНІЛІ́Н, -у, *м.* Пахучае арганічнае рэчыва, якое знаходзіцца ў стручках ванілі або атрымана штучным спосабам. ‖ *прым.* **ваніліна́вы**, -ая, -ае.

ВАНІ́ЛЬ, -і, *ж.* Трапічная расліна з доўгімі тонкімі пладамі, а таксама плады гэтай расліны, якія ўжываюцца ў кулінарыі і парфумерыі. ‖ *прым.* **ванí льны**, -ая, -ае.

ВАНІТАВА́ЦЬ, -ту́е; *безас.; незак.* (разм.). Пра стан моташнасці, рвоты. *Мяне ванітавала. Ванітуе ад яго слоў* (перан.). ‖ *наз.* **ванітава́нне**, -я, *н.*

ВАНІ́ТЫ, -аў (разм.). Адвольнае вывяржэнне змесціва страўніка цераз рот, а таксама тое, што вывяргаецца пры ванітаванні, рвоце.

ВА́ННА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Вялікая прадаўгаватая пасудзіна для мыцця, купання. *Мыцца ў ванне.* **2.** Мыццё ці лячэнне ў такой пасудзіне. *Прыняць ванну. Лячэбныя ванны.* **3.** *перан.* Лячэнне ўздзеяннем чаго-н. (вады, паветра, сонца) на цела. *Сонечныя ванны.* **4.** У тэхніцы: пасудзіна рознай формы і памеру для вадкасці, у якую апускаюць розныя прадметы пры іх апрацоўцы. *Фарбавальная в.* ‖ *памянш.* **ва́нначка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 4 знач.). ‖ *прым.* **ва́нны**, -ая, -ае. *В. пакой* або *ванная* (наз.).

ВАНТРАБЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Каўбаса, зробленая з вантробаў.

ВАНТРО́БЫ, -аў, толькі *мн.* Унутраныя органы грудной клеткі і жывата. ◊ **Перавесці (ад'есці) вантробы** (разм. асудж.) — моцна надакучыць, стаць невыносным для каго-н. ‖ *прым.* **вантро́бны**, -ая, -ае.

ВА́НЬКА-ЎСТА́НЬКА, ва́нькі-ўста́нькі, *Т* ва́нькам-уста́нькам, *мн.* ва́нькі-ўста́нькі, ва́нькаў-уста́нькаў, *м.* Дзіцячая лялька ў выглядзе круглай або авальнай фігуркі, якая здольна сама ўставаць (з-за цяжару, які знаходзіцца ў ніжняй яе частцы), калі яе выводзяць з вертыкальнага становішча.

ВА́ПЕЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Печ для выпальвання вапны ў вапняку. ‖ *прым.* **ва́пельны**, -ая, -ае.

ВА́ПНА, -ы, *ж.* Вокіс кальцыю — рэчыва белага колеру, якое здабываецца з вапняку. *Гашаная в. Даламітавая в.* ‖ *прым.* **ва́пнавы**, -ая, -ае. *В. завод. В. раствор.*

ВАПНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што* (спец.). Уносіць у глебу вапну. *В. кіслую глебу.* ‖ *наз.* **вапнава́нне**, -я, *н.*

ВАПНЯ́К, -у́, *м.* Асадкавая горная парода, якая мае ў сабе вапну. ‖ *прым.* **вапняко́вы**, -ая, -ае.

ВАР, -у, *м.* **1.** Вада ў стане кіпення або толькі што ўскіпеўшая вада. *Як варам абдало* (аб прыліве крыві да твару, выкліканым адчуваннем няёмкасці, збянтэжанасці, хвалявання). **2.** Вараная смала (спец.).

ВАРАГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* (разм.). Быць у непрыязных адносінах.

ВАРАЖБІ́Т, -а́, *М* -біце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Той, хто займаецца варажбой. ‖ *ж.* **варажбі́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВАРАЖЫ́ЦЬ, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць; *незак.* **1.** Прадказваць будучае або мінулае па картах, лініях рукі і пад. **2.** Меркаваць, рабіць здагадкі. ‖ *зак.* **паваражы́ць**, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць (да 1 знач.) *і* **зваражы́ць**, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць (да 1 знач.). ‖ *наз.* **варажба́**, -ы́, *ж.* (да 1 знач.).

ВАРАНЁНЫ, -ая, -ае. Пакрыты слоем вокіслу чорнага, цёмна-сіняга або карычневага колеру. *Варанёная сталь.*

ВАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; *незак., што.* Пакрываць паверхню металічных прадметаў (са сталі, чыгуну) тонкім слоем вокіслу чорнага, цёмна-сіняга або карычневага колеру, каб засцерагчы ад іржы; чарніць. *В. сталь.* ‖ *наз.* **варане́нне**, -я, *н.*

ВАРАННЁ *гл.* варона.

ВА́РАНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны пры дапамозе варкі. *Вараная бульба.* ◊ **Ні печаны ні вараны** (разм. неадабр.) — пра бесхарактарнага, нічым не адметнага чалавека.

ВАРАНЫ́, -а́я, -о́е. Чорны (пра масць коней).

ВАРАНЯНЯ́ *і* **ВАРАНЯНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня вароны.

ВАРАТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Ігрок, які абараняе вароты ў спартыўных гульнях (гандбол, футбол, хакей). ‖ *прым.* **варата́рскі**, -ая, -ае.

ВАРАЦІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто варочае вялікімі справамі, дзялок. *Фінансавыя варацілы.*

ВА́РАЧНЫ *гл.* варыць.

ВА́РВАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытных грэкаў і рымлян: пагардлівая назва чужаземца. **2.** Некультурны, грубы, жорсткі чалавек. *Фашысцкія варвары.* ‖ *ж.* **ва́рварка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 2 знач; разм.). ‖ *прым.* **ва́рварскі**, -ая, -ае.

ВА́РВАРСТВА, -а, *н.* Грубасць, дзікунства нораваў, невуцкія адносіны да культурных каштоўнасцей.

ВАР'ЕТЭ́, *нескл., н.* Эстрадны тэатр лёгкага жанру.

ВАР'І́РАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *незак.* (кніжн.). Відазмяняцца, перайначвацца.

ВАР'І́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што* (кніжн.). Відазмяняць, даваць новыя варыянты, перайначваць. *В. апавяданне.*

ВА́РКА *гл.* варыць.

ВАРКАТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ко́ча; *незак.* **1.** Муркаць (пра ката). **2.** Утвараць характэрныя для галубоў гукі; буркаваць. ‖ *наз.* **варката́нне**, -я, *н.*

ВАРО́ЖЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вораг. **2.** Вельмі непрыязны, поўны варожасці, нянавісці. *Варожыя адносіны. В. погляд.* **3.** Непрыяцельскі. *В. тыл.* ‖ *наз.* **варо́жасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВАРО́НА, -ы, *мн.* -ы, -ро́н, *ж.* **1.** Птушка сямейства крумкачовых з чорна-шэрым або чорным апярэннем. *Белая в.* (пра чалавека, які рэзка выдзяляецца чым-н. сярод іншых). *Варон лічыць* (перан.: быць разявакай). **2.** *перан.* Пра нерастаропнага, нехлямяжнага чалавека (разм.). ‖ *зб.* **вараннё**, -я́, *н.* (да 1 знач.). *Наляцела в.*

ВАРО́НІН, -а. Які належыць вароне. *Вароніна гняздо. Вароніны яйкі.*

ВАРО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго-што* (разм.). Быць нерастаропным, зяваць.

ВАРО́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Яма, утвораная разрывамі снарадаў, мін і пад. ‖ *прым.* **варо́начны**, -ая, -ае.

ВАРО́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Маладая варона.

ВАРО́ТЫ, -ро́т. **1.** Шырокі праезд у сцяне, плоце, які закрываецца створкамі або закладаецца жардзінамі, а таксама самі гэтыя створкі. *Зачыніць в. Ад варот паварот* (катэгарычная адмова; разм.). *Ні ў якія в. не лезе* (перан.: пра што-н. недарэчнае, бяссэнсавае; разм.). **2.** Два слупы з перакладзінай, якія з'яўляюцца месцам, куды заганяюць мяч або шайбу ў розных спартыўных гульнях. *Футбольныя в.* **3.** *перан.* Пункт, праз які ажыццяўляюцца інтэнсіўныя сувязі з навакольным светам. *Марскія в.* **4.** Вузкі праход паміж скаламі (на моры, у гарах). *Карскія вароты.* **5.** Арка ў памяць якой-н. падзеі. *Трыумфальныя в.* ‖ *памянш.* **варо́тцы**, -аў (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **варо́тны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Варотныя слупы.*

ВАРО́ЧАЦЦА[1] *гл.* вярнуцца[1].

ВАРО́ЧАЦЦА[2], -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Пераварочвацца з боку на бок. *Неспакойна в. ў сне.* **2.** Хіліцца, нахіляцца на бок. *Прытрымліваць, едучы, скрынку, каб яна не варочалася.*

ВАРО́ЧАЦЬ[1] *гл.* вярнуць[1].

ВАРО́ЧАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Пераварочваць з боку на бок, варушыць. *В. каменне. В. сена.* **2.** *што.* Валіць на бок, перакульваць. *В. крэслы.* **3.** *што, чым.* Круціць вакол восі. *В. кола.* **4.** *чым.* Распараджацца, кіраваць (чым-н. вялікім, важным; разм.). *В. мільёнамі. В. справамі.*

ВАРСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак., што* (спец.). Рабіць варсістым, начэсваць ворс. *В. сукно.* ‖ *зак.* **наварсава́ць**, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны. ‖ *наз.* **варсава́нне**, -я, *н. і* **варсо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -со́вак, *ж.* ‖ *прым.* **варсава́льны**, -ая, -ае.

ВАРСІ́НІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты варсінкамі. *Варсіністая абалонка.*

ВАРСІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Валасок ворсу. **2.** Тонкі валасок на паверхні раслінных і жывёльных арганізмаў. **3.** Мікраскапічны выраст на слізістай абалонцы тонкіх кішак, праз які ўсмоктваюцца пажыўныя рэчывы (спец.). ‖ *прым.* **варсі́нкавы**, -ая, -ае.

ВАРСІ́СТЫ, -ая, -ае. Пакрыты ворсам, з густым ворсам. *Варсістае сукно.* ‖ *наз.* **варсі́стасць**, -і, *ж.*

ВА́РТА[1], -ы, *ДМ* -рце, *ж.* **1.** Група людзей, прызначаная ахоўваць каго-, што-н. *Паставіць варту.* **2.** Вартаванне, абавязкі па ахове чаго-н. *Заступіць на варту.* **3.** Пункт вартавання, пост. *Паставіць на варту.* ◊ **Быць на варце** — ахоўваць, абараняць што-н. **На варце** *чаго* (быць або стаяць; высок.) — ахоўваючы і абараняючы што-н. **На варту** *чаго* (высок.) — на абарону. **Узяць пад варту** — арыштаваць. ‖ *прым.* **варта́вы**, -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Вартавыя пункты. Пад аховай вартавых* (наз.).

ВА́РТА[2], *безас. у знач. вык.* **1.** *з інф.* Неабходна, трэба, мае сэнс. *Гэты фільм в. паглядзець. Над гэтым в. добра падумаць.* **2.** *каму.* Па заслугах, так і трэба. *Яму в., не трэба было так рабіць.* **3.** *з інф.* У саставе складаных сказаў абазначае ўмову хуткага з'яўлення наступных падзей. *В. задумацца, як нахлынуць успаміны.* ◊ **Гэта нікуды не варта, куды гэта варта** — вельмі дрэнна, непрыстойна.

ВАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., каго-што.* **1.** Ахоўваць, сцерагчы каго-, што-н. *В. грамадскае дабро.* **2.** Падсцерагаць, чакаць паяўлення каго-, чаго-н. *В. ліс.*

ВА́РТАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Каштоўнасць, цана грашовага знака. *Аблігацыя вартасцю ў дзесяць рублёў.* **2.** Кошт чаго-н. у грашовых адзінках. *Вызначыць в. рэчы.* **3.** Колькасць грамадска неабходнай працы, затрачанай на вытворчасць тавару і ўвасобленай у гэтым тавары (спец.). *Прыбавачная в. Спажывецкая в. Менавая в. Закон вартасці.* ‖ *прым.* **ва́ртасны**, -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *Вартасныя паказчыкі.*

ВАРТАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек, які ахоўвае, вартуе што-н. *Начны в.* ‖ *ж.* **вартаўні́ца**, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц. ‖ *прым.* **вартаўні́цкі**, -ая, -ае.

ВАРТАЎНІ́ЧЫ, -ая, -ае. Прызначаны для вартаўніка. *Вартаўнічая будка.*

ВА́РТЫ, -ая, -ае. Які заслугоўвае чаго-н. або мае каштоўнасць. *В. ўвагі. В. пахвалы. Вопыт, варты перайманне.* ◊ **Адзін другога варты** (разм.) — пра людзей, якія ў аднолькавай ступені маюць адмоўныя якасці, рысы. **Граша ломанага не варты** (разм.) — не мае ніякай вартасці, ніякага значэння. **Не варты выедзенага яйца** (разм.) — пра што-н. вельмі дробязнае, нікчэмнае. **Нікуды не варты** (разм.) — вельмі дрэнны.

ВАРУШЫ́ЦЦА, -рушу́ся, -ру́шышся, -ру́шыцца; *незак.* **1.** Ледзь прыкметна рухацца. *Ледзь варушылася лісце.* **2.** Кішэць, знаходзіцца ў хаатычным руху (пра вялікую колькасць каго-н.). *Каля пня варушыліся мурашкі.* **3.** *перан.* Займацца чым-н., актыўна дзейнічаць (разм.). *Каб усё паспяваць зрабіць, трэба добра в.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Праяўляцца, прабуджацца (разм.). *Думкі пачынаюць в.* **5. варушы(це)ся.** Ужыв. пры пабуджэнні да дзеяння (разм.). *Но-о, гняды, варушыся!* ‖ *зак.* **паварушы́цца**, -рушу́ся, -ру́шышся, -ру́шыцца. ‖ *аднакр.* **варухну́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся (да 1 і 2 знач.), **зварухну́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся (да 1 і 2 знач.) *і* **паварухну́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся (да 1 знач.). ‖ *наз.* **варушэ́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ВАРУШЫ́ЦЬ, -рушу́, -ру́шыш, -ру́шыць; *незак.* **1.** *каго-што.* Дакранаючыся да чаго-н., прыводзіць у рух. *Вецер варушыць траву.* **2.** *чым.* Рухаць павольна, злёгку. *В. губамі. В. мазгамі* (перан.: разважаць, думаць; разм. жарт.). **3.** *што.* Злёгку разграбаць, пераварочваць. *В. сена.* ‖ *зак.* **разварушы́ць**, -рушу́, -ру́шыш, -ру́шыць; -ру́шаны (да 3 знач.) *і* **паварушы́ць**, -рушу́, -ру́шыш, -ру́шыць. ‖ *аднакр.* **варухну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.), **зварухну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.) *і* **паварухну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 2 знач.). *Вухам не варухнуць* (перан.: не звярнуць ніякай увагі на чые-н. словы, дзеянні і пад.; разм.). ‖ *наз.* **варушэ́нне**, -я, *н.*

ВАРШТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяльна абсталяваны стол для ручной сталярнай, слясарнай і інш. работы. *Слясарны в.* **2.** Стан для красён (разм.). ‖ *прым.* **варшта́тны**, -ая, -ае.

ВА́РЫВА, -а, *н.* (разм.). Вараная рэдкая страва.

ВАРЫ́ЦЦА, вару́ся, ва́рышся, ва́рыцца; *незак.* **1.** Гатавацца кіпячэннем на агні. *Булён варыцца. Бульба варыцца. В. у сваім (уласным) саку* (перан.: жыць або працаваць, не падтрымліваючы сувязі з іншымі, не выкарыстоўваючы іх вопыту). **2.** Падвяргацца апрацоўцы шляхам кіпячэння, плаўлення. *Клей варыцца. Сталь варыцца.* ‖ *зак.* **зварыцца**, звару́ся, зва́рышся, зва́рыцца.

ВАРЫ́ЦЬ, вару́, ва́рыш, ва́рыць; ва́раны; *незак., што.* **1.** Гатаваць страву, піцво кіпячэннем на агні. *В. бульбу. В. абед.* **2.** Вырабляць што-н. шляхам кіпячэння, плаўлення і пад. *В. мыла. В. шкло.* **3.** Рабіць зварку металічных прадметаў і іх частак. *В. сталь.* ◊ **Галава варыць** *у каго* (разм.) — пра кемлівага, разумнага чалавека. ‖ *зак.* **зварыць**, звару́, зва́рыш, зва́рыць; зва́раны. ‖ *наз.* **ва́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **варэ́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **ва́рачны**, -ая, -ае (спец.). *В. цэх.*

ВАРЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Відазмяненне, разнавіднасць. *Праект у двух варыянтах. Дэбютны в. (у шахматах).* **2.** Рознчытанне ў тэксце. *Выданне твораў Пушкіна з варыянтамі.*

ВАРЫЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Варыянт (у 1 знач.; кніжн.). **2.** Відазмяненне музычнай тэмы (у 2 знач.). *Тэма з варыяцыямі.* ‖ *прым.* **варыяцы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Варыяцыйнае вылічэнне* (адна з галін матэматычнага аналізу).

ВАРЭ́НІКІ, -аў, *адз.* варэ́нік, -а, *м.* Від вараных піражкоў, начыненых ягадамі, тварагом. *В. з вішнямі.*

ВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* Ягады, фрукты, звараныя з цукрам, мёдам. *Яблычнае в.*

ВАР'ЯВА́ЦЦА, -р'ю́юся, -р'ю́ешся, -р'ю́ецца; -р'ю́йся; *незак.* Знаходзіцца ў стане крайняга ўзбуджэння, злосці, раз'юшанасці. ‖ *зак.* **узвар'ява́цца**, -р'ю́юся, -р'ю́ешся, -р'ю́ецца; -р'ю́йся *і* **развар'ява́цца**, -р'ю́юся, -р'ю́ешся, -р'ю́ецца; -р'ю́йся.

ВАР'ЯВА́ЦЬ, -р'ю́ю, -р'ю́еш, -р'ю́е; -р'ю́й; *незак.* Раздражняць, злаваць, даводзіць да шаленства. ‖ *зак.* **узвар'ява́ць**, -р'ю́ю, -р'ю́еш, -р'ю́е; -р'ю́й; -р'ява́ны.

ВАР'Я́Т, -а, *М* -р'я́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Псіхічна хворы чалавек. **2.** Пра таго, хто дзейнічае безразважна; шалёны (лаянк.). ‖ *ж.* **вар'я́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВАР'Я́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы вар'яту, такі, як у вар'ята. *В. смех. Вар'яцкія вочы.* **2.** Прызначаны для вар'ята (разм.). *В. дом.* **3.** Крайне безразважлівы, дзікі. *Вар'яцкія ідэі, планы.* **4.** *перан.* Які характарызуецца крайняй ступенню праяўлення (па сіле, велічыні, напружанасці; разм.). *Вар'яцкая сіла.*

ВАР'Я́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Страта розуму, стан псіхічнага расстройства. **2.** Безразважнасць, неразумны ўчынак. *Дайсці да такога вар'яцтва.*

ВАСА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сярэдневяковы землеўладальнік-феадал, які залежаў ад сюзерэна. **2.** *перан.* Пра падпарадкаваную або залежную асобу ці дзяржаву. ‖ *прым.* **васа́льны**, -ая, -ае.

ВАСЕМНА́ЦЦАЦЬ, -ццаці, *Т* -ццаццю, *ліч.* Лік, лічба і колькасць 18. ‖ *парадк.* **васемна́ццаты**, -ая, -ае. *В. год.*

ВАСІЛЁК, -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.* Тое, што і валошка. ‖ *прым.* **васілько́вы**, -ая, -ае. *В. колер.*

ВАСІЛІ́СК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Казачная пачвара, змей.

ВАСКАВА́НЫ, -ая, -ае. Націёрты або насычаны воскам. *Васкаваная папера.*

ВАСКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Націраць або насычаць воскам, вашчыць. *В. ніткі.* ‖ *зак.* **наваскава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны.

ВАСКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* воск. **2.** Колерам падобны на воск; жаўтлявы. *В. твар.* ◊ **Васковая спеласць** — спеласць, якая папярэднічае поўнаму паспяванню зерня.

ВАСКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* (спец.). Васкаваная папера для чарцяжоў, адбіткаў з рататара і пад.

ВАСПАВА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае сляды воспы, рабы. *В. твар.*

ВА́СПАН, -а, *м.* (уст.). Форма ветлівага звароту да мужчыны ў шляхечым асяроддзі; ваша міласць. ‖ *ж.* **васпа́ні**, *нескл.*

ВАСТРА... (*гл.* **востра...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «востра...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *вастраверхі, вастраносы.*

ВАСТРАВЕ́РХІ, -ая, -ае. З вострым верхам. *Вастраверхая вежа.*

ВАСТРАВО́КІ, -ая, -ае. Які добра бачыць, з вострым зрокам.

ВАСТРАГУ́БЦЫ, -аў. Вострыя шчыпцы для перацінання дроту, цвікоў; кусачкі.

ВАСТРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *м.* Невялікае дрэва сямейства падубавых з калючымі вечназялёнымі лістамі і цёмна-чырвонымі ягадамі.

ВАСТРАНО́СЫ, -ая, -ае. З вострым вузкім носам (пра жывых істот і прадметы). *В. хлапчук. Вастраносыя чаравікі.*

ВАСТРАСЛО́ВІЦЬ, -сло́ўлю, -сло́віш, -сло́віць; *незак.* (разм.). Гаварыць дасціпна, трапна.

ВАСТРАСЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* Чалавек, які любіць і ўмее вастрасловіць.

ВАСТРАСЛО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Здольнасць вастрасловіць.

ВАСТРЫЁ, -я́, *н.* **1.** Тонкі завостраны канец якога-н. прадмета, якой-н. прылады. *В. іголкі. В. штыка. В. шаблі.* **2.** *перан., чаго.* Самае істотнае ў чым-н., накіраванае супраць чаго-н. *В. сатыры. В. крытыкі.*

ВАСТРЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для вастрэння інструментаў. *Вастрыльныя прылады.*

ВАСТРЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які вострыць рэжучыя інструменты.

ВАСТРЫНЯ́ *гл.* востры.

ВАСТРЫ́ЦЬ, востру́, во́стрыш, во́стрыць; во́страны; *незак., што.* **1.** Рабіць што-н. вострым. *В.серп, нож, брытву. В. зброю* (таксама перан.: рыхтавацца да ўзброенага нападу на каго-н.). **2.** Рабіць завостраным (канец каранадаша, пяра). *В. карандаш.* ‖ *зак.* **навастры́ць**, -востру́, -во́стрыш, -во́стрыць; -во́страны.

ВАСТРЭ́Ц, -рацу́, *м.* Стэпавая травяністая расліна сямейства злакавых, блізкая да пырніку.

ВАСЬМЁРА, -мяры́х, -мяры́м, -мяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць восем. *В. мужчын. В. гуляк. Іх было в.: тры хлопцы і пяць дзяўчын. В. свіней. Нас в. Чакаем васьмярых.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць восем. *В. дзяцей. В. парасят.* **3.** Звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: восем прадметаў. *В. сутак. В. саней.* **4.** Звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або носяцца ў пары: восем пар або адзін паверх другога. *В. вачэй. В. рукавіц.*

ВАСЬМЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Лічба 8 (разм.). **2.** Група з васьмі адзінак, а таксама што-н., абазначанае лічбай восем, абсталяванае васьмю адзінкамі і пад. *В. самалётаў. Званковая в. Лодка-в.* (з чатырма парамі вёслаў). **3.** Назва чаго-н. абазначанага лічбай 8 (разм.). *Ехаць на васьмёрцы* (аўтобусам, тралейбусам і пад. пад нумарам 8). ‖ *прым.* **васьмёрачны**, -ая, -ае.

ВАСЬМІ... Першая частка складаных слоў у знач. які складаецца з васьмі якіх-н. адзінак, напр. *васьмікласны, васьмівугольны, васьмігадзінны, васьміграннік.*

ВАСЬМІВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Геаметрычная фігура з васьмю вугламі. *Правільны в.* ‖ *прым.* **васьмівуго́льны**, -ая, -ае. *Васьмівугольная вежа.*

ВАСЬМІГАДЗІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў восем гадзін. *В. рабочы дзень.* **2.** Прызначаны на восем гадзін (разм.). *В. параход.*

ВАСЬМІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Якому споўнілася восем гадоў. *В. сын.* **2.** Тэрмінам у восем гадоў. *В. стаж.*

ВАСЬМІДЗЕСЯ́ТЫ *гл.* восемдзесят.

ВАС—ВЕД

ВАСЬМІКЛАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань восьмага класа. ‖ *ж.* **васьмікласніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВАСЬМІСОТГАДОВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* васьмісотгоддзе. **2.** Які праіснаваў 800 гадоў.

ВАСЬМІСОТГОДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у 800 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што была 800 гадоў таму назад. ‖ *прым.* **васьмісотгадовы,** -ая, -ае.

ВАСЬМІСОТЫ *гл.* восемсот.

ВАСЬМІТЫСЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ліч. парадк. да восем тысяч. **2.** Цаной у восем тысяч рублёў. **3.** Які складаецца з васьмі тысяч адзінак. *В. атрад.*

ВАСЬМУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм. уст.). Восьмая доля, частка (якога-н. прадмета або якой-н. адзінкі вымярэння). *В. махоркі* (адна восьмая частка фунта).

ВАТ, -а, *М* ваце, *м.* Адзінка вымярэння магутнасці электрычнага току. ‖ *прым.* **ватавы,** -ая, -ае.

ВАТА, -ы, *ДМ* ваце, *ж.* Валакністы матэрыял з бавоўны, шэрсці, або сінтэтычны, прызначаны для медыцынскіх, бытавых і тэхнічных мэт. *Стэрыльная в. Паліто на ваце.* ○ **Мінеральная вата** — сінтэтычны валакністы цепла- і гукаізалюючы будаўнічы матэрыял. ‖ *прым.* **ватны,** -ая, -ае.

ВАТАГА, -і, *ДМ* -тазе, *мн.* -і, -таг, *ж.* (разм.). Шумны натоўп, зборышча. *В. дзяцей. Хлапчукі ходзяць ватагай* (прысл.).

ВАТМАН, -у, *м.* Высокагатунковая тоўстая папера для чарчэння і малявання.

ВАТОВЫ, -ая, -ае. Зроблены з ваты, на ваце, падбіты ватай. *Ватовая куртка.*

ВАТОЎКА, -і, *ДМ* -тоўцы, *мн.* -і, -товак, *ж.* Ватовая фастрыгаваная куртка або безрукаўка.

ВАТРУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Піражок з загнутымі наверх краямі і тварагом пасярэдзіне. ‖ *прым.* **ватрушачны,** -ая, -ае.

ВАТЭРЛІНІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* (спец.). Лінія на борце, да якой судна апускаецца ў ваду пры нармальнай асадцы.

ВАТЭРПАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у ватэрпола. ‖ *ж.* **ватэрпалістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВАТЭРПАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для праверкі гарызантальнасці і вымярэння невялікіх вуглоў нахілу, выкарыстоўваецца ў будаўнічых і цяслярскіх работах. ‖ *прым.* **ватэрпасны,** -ая, -ае.

ВАТЭРПОЛА, *нескл., н.* Воднае пола. ‖ *прым.* **ватэрпольны,** -ая, -ае. *Ватэрпольная каманда.*

ВАЎКАВАТЫ, -ая, -ае (разм.). Нелюдзімы, хмуры, суровы. *В. чалавек.* ‖ *наз.* **ваўкаватасць,** -і, *ж.*

ВАЎКАДАЎ, -дава, *мн.* -давы, -даваў, *м.* Вялікі паляўнічы сабака, з якім ходзяць на ваўкоў.

ВАЎКАЛАК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паводле паданняў — чалавек (часам мярцвяк), здольны абарочвацца ў воўка; пярэварацень.

ВАЎКАЎЁ *гл.* воўк.

ВАЎНАЧОСКА, -і, *ДМ* -чосцы, *мн.* -і, -чосак, *ж.* Машына для часання воўны.

ВАЎНЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пласціністы грыб сямейства сыраежкавых, падобны на рыжык.

ВАЎНЯНЫ *гл.* воўна.

ВАЎЧАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адзін з відаў туберкулёзу скуры з язвамі, звычайна на твары. ‖ *прым.* **ваўчаначны,** -ая, -ае.

ВАЎЧАНЯ *і* **ВАЎЧАНЁ,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня ваўка.

ВАЎЧАТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паляўнічы-прафесіянал, які займаецца паляваннем на ваўкоў.

ВАЎЧКІ, -оў. Травяністая расліна сямейства складанакветкавых з учэпістымі калючкамі. ‖ *прым.* **ваўчковы,** -ая, -ае.

ВАЎЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* **1.** *гл.* воўк. **2.** Цацка ў выглядзе круга або шарыка на шпяні, якая пры хуткім вярчэнні доўга захоўвае вертыкальнае становішча. *Пусціць в. Круціцца ваўчком* (перан.).

ВАЎЧЫНЫ *гл.* воўк.

ВАЎЧЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -чыц, *ж.* Самка ваўка.

ВАФЕЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Металічная форма, у якой пякуць вафлі.

ВАФЕЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вафля. **2.** Падобны на вафлю сваім малюнкам (пра бавоўняную тканіну). *В. абрус.*

ВАФЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Сухое пячэнне з клятчастым адбіткам на паверхні. ‖ *прым.* **вафельны,** -ая, -ае *і* **вафлевы,** -ая, -ае.

ВАХЛАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (пагард. разм.). Нерастаропны, прастакаваты, а таксама неахайны з выгляду чалавек. *Не вахлакі ж тут сядзяць.* ‖ *прым.* **вахлацкі,** -ая, -ае.

ВАХМІСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: званне фельдфебеля ў кавалерыі, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **вахмістрскі,** -ая, -ае.

ВАХТА, -ы, *ДМ* -хце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У флоце: неадлучнае дзяжурства, а таксама змена, якая нясе такое дзяжурства. *Заступіць на вахту. Несці вахту. Начная в.* **2.** *перан., чаго* або *якая.* Самаадданая, поўная энтузіязму праца ў азнаменаванне чаго-н. (высок.). *Працоўная в.* ‖ *прым.* **вахтавы,** -ая, -ае. *В журнал. Вахтавая служба.*

ВАХЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзяжурны старож на прадпрыемстве, ва ўстанове. ‖ *ж.* **вахцёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **вахцёрскі,** -ая, -ае.

ВАЦІН, -у, *м.* Рэдкая трыкатажная тканіна з густым начосам, якая падшываецца пад падкладку для ўцяплення вопраткі. ‖ *прым.* **ваціна вы,** -ая, -ае.

ВАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Паглыбленне ў пярэдняй частцы чэрапа, у якім змяшчаецца вочны яблык. ‖ *прым.* **вачнічны,** -ая, -ае.

ВАШ, -ага, *м.*, ваша, -ай, *ж.*, ваша, -ага, *н.*, *мн.* вашы, -ых, *займ., прынал.* Які належыць вам, мае адносіны да вас. *В. веласіпед. А вашага* (наз.) *няма? Як вашы* (наз.: вашы родныя, блізкія) *пажываюць? Што вы прыйсталі да мяне з вашым Уладзімірам Андрэевічам.* ◊ **Па-вашаму** — 1) *прысл.* па вашай волі, па вашым жаданні. *Няхай будзе па-вашаму;* 2) *прысл.* Так, як робіце вы. *Я па-вашаму тут рабіць не збіраюся;* 3) *пабочн. сл.* На вашу думку. *Гэта я, па-вашаму, хлушу?*

ВАШЧЫНА, -ы, *ж.* Пустыя пчаліныя соты або неачышчаны воск. ‖ *прым.* **вашчынны,** -ая, -ае.

ВАШЧЫЦЬ, вашчу, вошчыш, вошчыць; вошчаны; *незак., што.* Тое, што і васкаваць. *В. паркет.* ‖ *зак.* **навашчыць,** -вашчу, -вошчыш, -вошчыць; -вошчаны.

ВАШЫВАСЦЬ, -і, *ж.* Заражанасць скуранога покрыва вошамі.

ВАШЫВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца вашывым. ‖ *зак.* **завашывець,** -ею, -ееш, -ее (разм.) *і* **абвашывець,** -ею, -ееш, -ее.

ВАШЫВЫ, -ая, -ае. Які мае многа вошай, пакрыты вошамі.

ВАЯВАЦЬ, ваюю, ваюеш, ваюе; ваюй; *незак.* **1.** Весці вайну, удзельнічаць у вайне, змагацца. *В. да перамогі. В. з недахопамі* (перан.: змагацца). **2.** *перан.* Сварыцца, буяніць. *Напіўся, вось і ваюе.*

ВАЯВОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У Старажытнай Русі: начальнік войска, кіраўнік горада ці акругі. **2.** На тэрыторыі Заходняй Беларусі з 1920 да 1939 года і ў Польшчы: кіраўнік ваяводства. ‖ *прым.* **ваяводскі,** -ая, -ае.

ВАЯВОДСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Пасада ваяводы. **2.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Старажытнай Русі, якой кіраваў ваявода. ‖ *прым.* **ваяводскі,** -ая, -ае.

ВАЯКА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* Вопытны і храбры воін (уст.) або той, хто ваюе задзірыста і няўдала (разм. іран. або жарт.). *Праслаўлены в. Гэта быў мудры в.: на тачыле Байкал пераплываў.*

ВАЯЎНІЧЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны да вайны, храбры. *Ваяўнічыя плямёны.* **2.** Уласцівы воіну, мужны, адважны, баявы (таксама іран.). *В. выгляд. В. характар. Ваяўнічыя планы* (агрэсіўныя). ‖ *наз.* **ваяўнічасць,** -і, *ж.*

ВЕГЕТАРЫЯНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які спажывае толькі малочную і раслінную ежу. ‖ *ж.* **вегетарыянка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ВЕГЕТАРЫЯНСТВА, -а, *н.* Сістэма харчавання, якая дазваляе ўжываць толькі раслінныя і малочныя прадукты. ‖ *прым.* **вегетарыянскі,** -ая, -ае. *В. стол.*

ВЕГЕТАТЫЎНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для жыўлення, росту жывёльных і раслінных арганізмаў.

ВЕГЕТАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Рост і развіццё раслін. ‖ *прым.* **вегетацыйны,** -ая, -ае. *В. перыяд.*

ВЕДАМА: давесці да ведама — паведаміць, перадаць; **прымаць да ведама** — даведаўшыся пра што-н., улічваць, пагаджацца.

ВЕДАМАСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ведамства. **2.** Абмежаваны вузкімі інтарэсамі толькі свайго ведамства. *В. падыход да справы.* ‖ *наз.* **ведамаснасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВЕДАМАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Спіс, зводка якіх-н. фактычных даных. *Разліковая в.* **2.** *мн.* Назва некаторых перыядычных выданняў. *Ведамасці Нацыянальнага Схода Рэспублікі Беларусь.*

ВЕДАМСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Установа або сукупнасць устаноў, што абслугоўваюць якую-н. вобласць дзяржаўнага кіравання. *Ваеннае в. Таможнае в.* ‖ *прым.* **ведамасны,** -ая, -ае.

ВЕДАННЕ, -я, *н.* **1.** Знаёмства з чым-н., валоданне чым-н. *В. жыцця. З веданнем справы. В. замежнай мовы.* **2.** Падпарадкаванне, распараджэнне, кіраванне (кніжн.). *Інстытут знаходзіцца ў веданні міністэрства.*

ВЕДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *пра каго-што, аб кім-чым* і *без дап.* Мець звесткі пра каго-, што-н. *В. жыццё вёскі.* **2.** *каго-што.* Валодаць пэўнымі ведамі, мець пра каго-, што-н. паняцце, уяўленне. *В. урок. В. сваю справу. В. англійскую мову.* **3.** *каго (што).* Быць знаёмым з кім-н. *Я гэтага чалавека не ведаю.* **4.** *што.* Адчуваць, перажываць. *Не в. спакою.* **5.** *што.* Захоўваць, лічыцца з чым-н. *В. меру. В. сваё месца* (весці сябе адпаведна свайму становішчу). **6.** *чым.* Кіраваць, распараджацца. *В. трэстам. В. перапіскай.* ◊ **Хто яго ведае** (разм.) — невядома, ніхто не ведае.

ВЕДЗЬМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У старых народных павер'ях: злая чараўніца. **2.** *перан.* Пра злую, сварлівую жанчыну (разм.).

ВЕДЫ, -аў. **1.** Сукупнасць звестак, якія раскрываюць аб'ектыўныя заканамернасці жыцця. *Грунтоўныя в. Свет асвятляецца сонцам, а чалавек — ведамі.* **2.** Дасведчанасць ў

якой-н. галіне. *Вучні выявілі добрыя в. ў матэматыцы.*

ВЕ́ЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ручное прыстасаванне з пласцінак у выглядзе складнога паўкруга, якім абмахваюцца ў духату. **2.** *Т* веерам, *у знач. прысл.* Паўкругам. *Хвост в.* ‖ *прым.* **ве́ерны,** -ая, -ае.

ВЕ́ЖА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Высокае і вузкае архітэктурнае збудаванне. **2.** Вышка для гармат і кулямётаў на суднах, танках і пад. ‖ *прым.* **ве́жавы,** -ая, -ае. *В. кран.*

ВЕ́ЗЦІ[1], вязу́, вязе́ш, вязе́; вязём, везяце́, вязу́ць; вёз, ве́зла; вязі́; *незак., каго-што.* **1.** Перамяшчаць каго-, што-н. пры дапамозе якіх-н. сродкаў руху. *В. пясок на тачцы.* **2.** Адпраўляючыся ў паездку, мець пры сабе, з сабой. *В. дзяцей у вёску. В. многа навін.*

ВЕ́ЗЦІ[2], вязе́; *безас., каму ў чым* (разм.). Пра ўдачу ў чым-н.; шанцаваць. *Яму вязе ва ўсім.* ‖ *зак.* **паве́зці,** -вязе́ *і* **падве́зці,** -вязе́.

ВЕ́ЙКА, -а, *мн.* ве́йкі, ве́ек, *н.* Валасок на краі павека. *Доўгія вейкі.* ‖ *прым.* **ве́йкавы,** -ая, -ае.

ВЕК, -у, *мн.* вякі́, вяко́ў, *м.* **1.** Стагоддзе. *Дваццаты в. Мінулы в. Цэлы в. не бачыліся* (вельмі доўга). **2.** Гістарычны перыяд, эпоха, характэрныя чым-н. *Каменны в. Касмічны в. З векам упоплеч* (ісці, крочыць і пад.: не адстаючы ад жыцця). **3.** Жыццё, перыяд існавання каго-, чаго-н. або ўзрост каго-н. *Многа пабачыць на сваім вяку. У хлусні кароткі в.* (прыказка). *Чалавек сярэдняга веку.* **4.** *у знач. прысл.* Заўсёды, вечна. *В. дома яе няма. В. буду помніць вас.* ◊ **На веку вечныя** (разм.) — назаўсёды. **Праз вякі** — бязмежна доўга, на працягу доўгага часу. ‖ *прым.* **векавы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ВЕ́КА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* Верхняя частка, якая служыць пакрыццём якой-н. пасудзіны, скрыні, каробкі і пад. *В. куфра.* ‖ *памянш.* **ве́чка,** -а, *мн.* -і, -чак, *н.*

ВЕКАВА́ЦЬ, вяку́ю, вяку́еш, вяку́е; вяку́й; *незак.* Увесь час жыць дзе-н., знаходзіцца ў якім-н. стане, існаваць. *Век в. у дзеўках.*

ВЕКАВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які існуе многа вякоў, спрадвечны. *В. бор.*

ВЕКАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* век. **2.** Даўні, які існуе вякамі. *В. дуб. Векавыя традыцыі.*

ВЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Паказаная адрэзкам прамой матэматычная велічыня, якая характарызуецца лікавым значэннем і напрамкам. ‖ *прым.* **ве́ктарны,** -ая, -ае. *Вектарнае вылічэнне* (матэматычная дысцыпліна).

ВЕКАПО́МНЫ, -ая, -ае. Які будзе доўга помніцца, незабыўны. *Векапомныя падзеі.* ‖ *наз.* **векапо́мнасць,** -і, *ж.*

ВЕЛА... Першая частка складаных і складана-скарочаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову веласіпедны, напр. *веласпорт, велатрэк, велакамера.*

ВЕЛАГО́НКІ, -нак, *адз.* велаго́нка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Веласіпедныя гонкі. ‖ *прым.* **велаго́начны,** -ая, -ае.

ВЕЛАГО́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца веласіпедным спортам. ‖ *ж.* **велаго́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **велаго́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ВЕЛАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльна абсталяванае збудаванне для трэніровак і спаборніцтваў па веласіпеднаму спорту. ‖ *прым.* **веладро́мны,** -ая, -ае.

ВЕЛАСІПЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Двух- або трохколая машына для язды, якая прыводзіцца ў рух націскнымі педалямі. ‖ *прым.* **веласіпе́дны,** -ая, -ае.

ВЕЛАСІПЕДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто едзе на веласіпедзе, хто займаецца веласіпедным спортам. ‖ *ж.* **веласіпеды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **веласіпеды́сцкі,** -ая, -ае.

ВЕЛІЗА́РНЫ, -ая, -ае. Вельмі вялікі. *Велізарная плошча. В. поспех.* ‖ *наз.* **веліза́рнасць,** -і, *ж.*

ВЕЛІКА... (*гл.* **вяліка...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «вяліка...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *велікадушны, велікаросльі, велікасвецкі.*

ВЕЛІКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху большы, чым патрэбны па памеру. *Велікаватая шапка.*

ВЕЛІКАДУ́ШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Выяўляць, паказваць велікадушнасць. ‖ *зак.* **звелікаду́шнічаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЕЛІКАДУ́ШНЫ, -ая, -ае. Які валодае высокімі душэўнымі якасцямі, паблажлівы да іншых аж да гатоўнасці бескарысліва ахвяраваць сваімі інтарэсамі. *В. характар. В. ўчынак. Велікадушна* (прысл.) *даруйце мне.* ‖ *наз.* **велікаду́шнасць,** -і, *ж.*

ВЕЛІКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек надзвычай высокага росту. ‖ *ж.* **веліка́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **веліка́нскі,** -ая, -ае.

ВЕЛІКАРУ́СЫ, -аў, *адз.* -ру́с, -а, *м.* (кніжн.). Тое, што і рускія. ‖ *ж.* **велікару́ска,** -і, *ДМ* -ру́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **велікару́скі,** -ая, -ае.

ВЕЛІКАСВЕ́ЦКІ, -ая, -ае (уст.). Які мае адносіны да арыстакратычных слаёў грамадства, да так званага вялікага свету. *Велікасвецкія манеры. В. салон.*

ВЕЛІКО́ДНЫ *гл.* вялікдзень.

ВЕ́ЛІЧ, -ы, *ж.* **1.** Што-н. надзвычай вялікіх памераў, гмах. *В. дрэва. В. гор.* **2.** Грандыёзнасць, надзвычайная сіла праяўлення чаго-н., што выклікае вялікую павагу. *В. подзвігу. В. таленту.* **3.** Вялікае значэнне каго-, чаго-н. *В. перамогі.*

ВЕЛІЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго.* **1.** Называць па імені і па бацьку, па званню і пад. **2.** Ушаноўваць віншавальнай песняй (у народных абрадах; уст.). ‖ *наз.* **веліча́нне,** -я, *н.*

ВЕ́ЛІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны велічы (у 2 знач.), урачыстасці, грандыёзны. *Велічная мэта. В. помнік.* **2.** Важны, горды, поўны ўласнай годнасці. *Велічная поза. В. позірк.* ‖ *наз.* **ве́лічнасць,** -і, *ж.*

ВЕЛІЧЫНЯ́, -і́, *мн.* велічы́ні *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) велічыні́, -чы́нь, *ж.* **1.** Памер, аб'ём, працягласць чаго-н. *Стол сярэдняй велічыні. Змераць велічыню чаго-н.* **2.** Колькасць чаго-н.; сума; лік. *В. зарплаты. В. асігнаванняў.* **3.** Усё тое, што можна вымераць, злічыць (спец.). *Пастаянная в. Бясконца малая в. Роўныя велічыні.* **4.** *перан.;* толькі *адз.* Пра чалавека, выдатнага ў якой-н. галіне дзейнасці. *Ён сусветная в. ў навуцы.*

ВЕЛІЧЭ́ЗНЫ, -ая, -ае. Надзвычай вялікі, велізарны. *В. завод.* ‖ *наз.* **веліч́эзнасць,** -і, *ж.*

ВЕЛЬБО́Т, -а, *М* -бо́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкая быстраходная шлюпка з вострым носам і кармой, звычайна з невялікай мачтай. ‖ *прым.* **вельбо́тны,** -ая, -ае.

ВЕЛЬВЕ́Т, -у, *М* -ве́це. Баваўняная рубчастая тканіна з густым кароткім ворсам. ‖ *прым.* **вельве́тавы,** -ая, -ае.

ВЕ́ЛЬМІ, *прысл.* Надта, у вялікай ступені. *В. цікавая кніга. Было в. горача. Не в. (што)* (не зусім добры, так сабе; разм.). ◊ **Вельмі добра** — надзвычай добра.

ВЕЛЮ́Р, -у, *м.* Драп або фетр з мяккім густым кароткім ворсам, а таксама мяккая скура, выробленая пад аксаміт. ‖ *прым.* **велю́равы,** -ая, -ае.

ВЕ́НА, -ы, вен, *ж.* Крывяносны сасуд, па якім кроў рухаецца да сэрца. ‖ *прым.* **вяно́зны,** -ая, -ае.

ВЕНГЕ́РКА[1], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Танец венгерскага паходжання, а таксама музыка да яго. **2.** Гусарская куртка з нашытымі папярочнымі шнурамі.

ВЕНГЕ́РКА[2] *гл.* венгры.

ВЕ́НГРЫ, -аў, *адз.* венгр, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Венгрыі. ‖ *ж.* **венге́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **венге́рскі,** -ая, -ае.

ВЕНЕРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае венерычныя хваробы. ‖ *прым.* **венералагі́чны,** -ая, -ае. *В. дыспансэр.*

ВЕНЕРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па венерычных хваробах.

ВЕНЕРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да заразнага захворвання, што перадаецца пераважна палавым шляхам. *Венерычныя хваробы.*

ВЕ́НЗЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пачатковыя літары імя і прозвішча або імя і імя па бацьку, звязаныя ў агульны малюнак. ‖ *прым.* **ве́нзелевы,** -ая, -ае.

ВЕ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Звязаны пучок галінак для падмятання падлогі, парання ў лазні. *Вязаць венікі. Бярозавы в.*

ВЕНТЫЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* Рабіць вентыляцыю (у 1 знач.). ‖ *зак.* **правентылі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ВЕ́НТЫЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). **1.** Клапан для рэгулявання расходу вадкасці, пары, газу ў некаторых тэхнічных устройствах. **2.** Клапан у музычных інструментах для рэгулявання вышыні гуку. ‖ *прым.* **ве́нтыльны,** -ая, -ае.

ВЕНТЫЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для ўзмацнення перамяшчэння паветра пры праветрыванні закрытых памяшканняў.

ВЕНТЫЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Праветрыванне закрытага памяшкання. *В. пакоя.* **2.** Сістэма устройстваў для праветрывання памяшкання. *Перамантціраваць вентыляцыю.* ‖ *прым.* **вентыляцы́йны,** -ая, -ае.

ВЕ́НЦЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рыбалоўная сетка ў выглядзе нацягнутага на абручы звужанага кнізу мяшка. ‖ *прым.* **ве́нцерны,** -ая, -ае.

ВЕ́НЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *мн.* **1.** *гл.* вянец. **2.** Частка кветкі, якая складаецца з асобных пялёсткаў або шэрагу зрослых пялёсткаў. ‖ *прым.* **ве́нчыкавы,** -ая, -ае.

ВЕПР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самец дзікай свінні, дзік. ‖ *прым.* **вяпро́вы,** -ая, -ае. *Вяпровая шынка.*

ВЕПРУЧО́К *гл.* вяпрук.

ВЕПРУЧЫ́НА, -ы, *ж.* Мяса дзікай свінні. *Пакаштаваць вепручыны.*

ВЕПРУЧЫ́НЫ *гл.* вяпрук.

ВЕ́РА, -ы, *ж.* **1.** Упэўненасць у кім-, чым-н. *В. ў свае сілы. В. ў людзей.* **2.** Перакананне ў існаванні звышнатуральных сіл. *В. ў Бога.* **3.** Тое, што і рэлігія. *Хрысціянская в. Чалавек другой веры.* ◊ **Браць (узяць) на веру** (разм.) — верыць, давяраць (паверыць, даверыць) без доказаў. **Верай і праўдай** (служыць) — аддана, чэсна.

ВЕРАБЕ́Й, -б'я́, *мн.* -б'і́, -б'ёў, *м.* Невялікая птушка атрада вераб'іных з карычнева-шэрым апярэннем, якая жыве пераважна паблізу чалавека. *Стрэляны* або *стары в.* (перан.: вопытны, бывалы чалавек). ‖ *памянш.* **верабе́йка,** -і, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **вераб'і́ны,** -ая, -ае. *Вераб'іная ноч* (кароткая летняя ноч, а таксама ноч з беспераснанай навальніцай і зарніцамі).

ВЕРАБ'ЯНЯ́ *і* **ВЕРАБ'ЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня вераб'я.

ВЕР—ВЕР

ВЕ́РАВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Рэлігійныя погляды, уяўленні, вера (у 2 знач.). *Вераванні старажытных славян.*

ВЕ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., у каго-што.* Тое, што і верыць у Бога.

ВЕРАВУЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Сукупнасць асноўных палажэнняў якой-н. рэлігіі. *Хрысціянскае в.*

ВЕРАВЫЗНА́ННЕ, -я, *н.* Разнавіднасць якога-н. веравучэння ў спалучэнні з уласцівай яму абраднасцю. *Свабода веравызнання.* ‖ *прым.* **веравызна́льны,** -ая, -ае.

ВЕРАГО́ДНЫ, -ая, -ае. Які не выклікае сумнення, надзейны. *Верагодныя звесткі.* ‖ *наз.* **верагоднасць,** -і, *ж.*

ВЕРАДЗІ́ЦЦА, вераджуся, вярэ́дзішся, вярэ́дзіцца; *незак.* (разм.). Натруджвацца, надрывацца, што-н. робячы.

ВЕРАДЗІ́ЦЬ, вераджу́, вярэ́дзіш, вярэ́дзіць; вярэ́джаны; *незак., што* (разм.). Шкодзіць што-н. сабе, натруджваючы, надрываючы або раздражняць балючае. *В. рукі, спіну. В. рану. В. сардэчныя раны* (перан.: выклікаць цяжкія ўспаміны). ‖ *зак.* **зверадзі́ць,** звераджу́, звярэ́дзіш, звярэ́дзіць; звярэ́джаны *і* **развераdзі́ць,** -вераджу́, -вярэ́дзіш, -вярэ́дзіць; -вярэ́джаны.

ВЕРАЛО́МНЫ, -ая, -ае. Каварны, які дзейнічае шляхам абману, здрады. *В. напад.* ‖ *наз.* **вераломства,** -а, *н.*

ВЕРАЛО́МСТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* вераломны. **2.** Парушэнне абавязацельстваў, клятвы; здрада, вераломны ўчынак.

ВЕРА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, вера́нд, *ж.* Адкрытая або зашклёная тэраса ўздоўж сцяны дома. *Адкрытая в.* ‖ *прым.* **вера́ндавы,** -ая, -ае *і* **вера́ндны,** -ая, -ае.

ВЕ́РАС, -у, *мн.* верасы́, -о́ў, *м.* Нізкая вечназялёная кустовая расліна сямейства верасовых з дробным лісцем і лілова-ружовымі кветкамі. ‖ *прым.* **вераsóвы,** -ая, -ае. *Сямейства верасовых* (наз.).

ВЕ́РАСЕНЬ, -сня, *м.* Дзевяты месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **вераснёвы,** -ая, -ае *і* (разм.) **вераснёўскі,** -ая, -ае.

ВЕРАЎЧА́НЫ, -ая, -ае. Зроблены з тонкіх вяровак. *Вераўчаная аброць.*

ВЕРАЦЯНО́, -а́, *мн.* верацёны *і* (з ліч. 2, 3, 4) верацяны́, -цён, *н.* **1.** Прыстасаванне для ручнога прадзення ў выглядзе круглай драўлянай палачкі з патаўшчэннем унізе і завостранымі канцамі. **2.** Шпень, які з'яўляецца воссю вярчэння ў некаторых механізмах. ‖ *памянш.* **верацёнца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **верацённы,** -ая, -ае.

ВЕРАЦЯРПІ́МАСЦЬ, -і, *ж.* Цярпімасць да чужой рэлігіі, прызнанае яе права на свабоднае існаванне.

ВЕРАШЧА́КА, -і, *ДМ* -шча́цы, *ж.* Рэдкая мучная страва з мясам, каўбасой і рознымі прыправамі.

ВЕРАШЧА́ЦЬ, -шчу́, -шчы́ш, -шчы́ць; -шчы́м, -шчыце́, -шча́ць; -шчы́; *незак.* Віскліва з пералівамі пішчаць, гучаць.

ВЕРБАВА́ЦЬ, вярбу́ю, вярбу́еш, вярбу́е; вярбу́й; вербаваны; *незак., каго.* Набіраць, наймаць людзей на якую-н. працу, схіляць да ўступлення ў якую-н. арганізацыю. *В. рабочых на лесараспрацоўкі. В. добраахвотнікаў.* ‖ *зак.* **завербава́ць,** -вярбу́ю, -вярбу́еш, -вярбу́е; -вярбу́й; -вербаваны; ‖ *наз.* **вярбо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -бо́вак, *ж.* ‖ *прым.* **вярбо́вачны,** -ая, -ае.

ВЕРБАЛО́З, -у, *м.* Куст ці дрэва сямейства вярбовых. ‖ *прым.* **вербало́завы,** -ая, -ае.

ВЕРБА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Вусны. *Вербальная заява.* ○ **Вербальная нота** (спец.) — дыпламатычная нота без подпісу, якая прыраўноўваецца да вуснай заявы. ‖ *наз.* **верба́льнасць,** -і, *ж.*

ВЕРБЕ́НА, -ы, *ж.* Травяністая ці кустовая дзікарастучая духмяная расліна. ‖ *прым.* **вербе́навы,** -ая, -ае. *Сямейства вербенавых* (наз.).

ВЕРБЛЮДЗЯНЯ́ *і* ВЕРБЛЮДЗЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня вярблюда.

ВЕРБНЯКО́ВЫ *гл.* вярбняк.

ВЕРДЫ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Рашэнне прысяжных засядацеляў аб вінаватасці або невінаватасці абвінавачанага. *Вынесці апраўдальны (абвінаваўчы) в.* ‖ *прым.* **верды́ктны,** -ая, -ае.

ВЕ́РМАХТ, -а, *М* -хце, *м.* Узброеныя сілы фашысцкай Германіі. *Разгром вермахта.*

ВЕРМІШЭ́ЛЬ, -і, *ж.* Гатунак тонкай круглай локшыны фабрычнага вырабу. ‖ *прым.* **вермішэ́левы,** -ая, -ае.

ВЕ́РМУТ, -у, *М* -муце, *м.* Род вінаграднага віна з настоямі з траў. ‖ *прым.* **ве́рмутавы,** -ая, -ае.

ВЕРНАПАДДА́НЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* (уст.). Чалавек, які захоўвае вернасць манарху. ‖ *ж.* **вернападда́ная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых. ‖ *прым.* **вернападда́нніцкі,** -ая, -ае. *Вернападданніцкія пачуцці* (таксама ўвогуле пра аддаcць уладзе, правячай вярхушцы; іран.).

ВЕ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які верыць у існаванне Бога; веруючы. ‖ *ж.* **ве́рніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ве́рніцкі,** -ая, -ае.

ВЕРНІСА́Ж, -у, *м.* Урачыстае адкрыццё мастацкай выстаўкі. ‖ *прым.* **вернісажны,** -ая, -ае.

ВЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае ісціне, правільны, дакладны. *Верная думка. В. шлях. Верна* (прысл.) *скалькаваць.* **2.** Несумненны, непазбежны. *В. выйгрыш. Ісці на верную пагібель.* **3.** Надзейны, трывалы, стойкі. *Верная апора. Верна* (прысл.) *служыць. В. сябар. В. ў каханні.* ‖ *наз.* **ве́рнасць,** -і, *ж.*

ВЕРСІФІКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які лёгка складае вершы, але не мае паэтычнага дару. ‖ *прым.* **версіфіка́тарскі,** -ая, -ае.

ВЕ́РСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Адзін з варыянтаў выкладу або тлумачэння якога-н. факта ці падзеі. *Новая в.*

ВЕРСТАВЫ́ *гл.* вярста.

ВЕРТАЛЁТ, -а, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лятальны апарат спецыяльнай канструкцыі, прыстасаваны для вертыкальнага ўзлёту і пасадкі. ‖ *прым.* **верталётны,** -ая, -ае.

ВЕРТАЛЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу і ваджэнню верталётаў. ‖ *ж.* **верталётчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ВЕРТЫКА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Вертыкальная лінія. *Па вертыкалі.*

ВЕРТЫКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Адвесны, перпендыкулярны ў адносінах да гарызонта; *проціл.* гарызантальны. ‖ *наз.* **вертыка́льнасць,** -і, *ж.*

ВЕ́РУЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Чалавек, які верыць у існаванне Бога. ‖ *ж.* **ве́руючая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ВЕРФ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прадпрыемства для будоўлі і рамонту суднаў. *Карабельная в.* ‖ *прым.* **ве́рфавы,** -ая, -ае.

ВЕРХ, -у, *М* на ве́рсе, *мн.* вярхі́, -о́ў, *м.* **1.** Найбольш высокая, размешчаная над іншымі частка чаго-н. *В. дома. В. гары. Жыць на самым версе.* **2.** Пад'ёмны навес экіпажа, аўтамашыны. *Грузавік з брызентавым верхам.* **3.** Добры бок адзення, пакрыты, абшыты матэрыяй, а таксама сама матэрыя; верхняя частка шапкі з другой матэрыі; верхняя частка абутку. *Драпавы в. паліто. Скураны в.* (абутку). **4.** *перан.; адз.* Перавага (разм.). *Паглядзім, чый тут в. будзе. Браць в.* (перамагаць). **5.** *перан., чаго; адз.* Вышэйшая, крайняя ступень чаго-н. *В. дасканаласці. В. майго жадання.* **6.** *мн.* Вышэйшыя кіруючыя колы грамадства. *Кіруючыя вярхі. Сустрэча ў вярхах.* **7.** *перан., мн.* Неглыбокія, павярхоўныя веды; знешні бок з'явы (разм.). *Нахапацца вярхоў. Слізгаць па вярхах.* **8.** *мн.* Высокія ноты (спец.). *Браць вярхі.*

ВЕРХАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Верх, верхняя частка чаго-н. *В. дрэва.* ‖ *памянш.* **верхаві́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **верхаві́нны,** -ая, -ае *і* **верхаві́нкавы,** -ая, -ае.

ВЕРХАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто верхаводзіць. ‖ *ж.* **верхаво́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак.

ВЕРХАВЫ́, -а́я, -о́е. Які мае дачыненне да язды вярхом, прызначаны для такой язды. *Верхавая язда. В. конь. Прысылаць верхавога* (наз.).

ВЕРХАГЛЯ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, каму ўласціва верхаглядства, хто адрозніваецца верхаглядствам. ‖ *ж.* **верхагля́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак.

ВЕРХАГЛЯ́ДСТВА, -а, *н.* (разм.). Павярхоўнае, неглыбокае знаёмства з чым-н.

ВЕРХАЛА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рабочы, спецыяліст па выкананню работ на вялікай вышыні. **2.** Гарэза, свавольнік (разм.). ‖ *ж.* **верхала́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак (да 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **верхала́зны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Верхалазныя работы.*

ВЕ́РХАМ, *прысл.* Зверху, па версе. *Агонь пайшоў в.*

ВЕРХАТУ́РА, -ы, *ж.* (разм.). Высока размешчаная частка чаго-н. *Сядзець на верхатуры.*

ВЕРХНЕ... (а таксама **верхня...**). Першая частка складаных слоў са значэннем: які размяшчаецца або ўзнікае ў верхняй частцы чаго-н., напр. *верхнедняпроўскі, верхнялужыцкі.*

ВЕ́РХНІ, -яя, -яе. **1.** Які знаходзіцца, размешчаны на версе, вышэй за іншых. *В. слой. Верхняя губа.* **2.** Блізкі да вытокаў. *Верхняе цячэнне.* **3.** Які надзяваецца зверху на што-н. *Верхняе адзенне.* **4.** Які адносіцца да вярхоў (у 8 знач.). *В. рэгістр.*

ВЕРХНЯ... (*гл.* **верхне...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «верхне...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *верхнядзвінскі, верхняволжскі.*

ВЕРШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі мастацкі твор, напісаны рытмізаванай мовай. *Зборнік вершаў. Вершы Максіма Багдановіча.* **2.** Адзінка рытмічна арганізаванай мовы, вершаваны радок. *Памер верша. Раман у вершах.* **3.** Рытмізаваная мова. *Гаварыць вершам.* ○ **Белы верш** — верш без рыфмы. **Вольны верш** — верш, які не мае рыфмы і характарызуецца няпэўнай колькасцю стоп у радку. **Верш у прозе** — невялікі эмацыянальна насычаны твор ў празаічнай форме. ‖ *прым.* **ве́ршавы,** -ая, -ае.

ВЕРШАВА́НЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вершаў, вершаскладання, напісаны вершамі, не празаічны. *Вершаваная форма. В. фельетон.*

ВЕРШАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука пра верш і вершаскладанне. ‖ *прым.* **вершазна́ўчы,** -ая, -ае.

ВЕРШАПЛЁТ, -а, *М* -плёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Дрэнны, бяздарны паэт. ‖ *ж.* **вершаплётка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **вершаплёцкі,** -ая, -ае.

ВЕРШАСКЛАДА́ННЕ, -я, *н.* Будова вершаванай мовы. *Сілабічнае в.*

ВЕ́РЫЦЦА, -рыцца; *безас.; незак.* Здавацца сапраўдным. *У гэта цяжка верыцца.*

ВЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** *у што.* Быць перакананым, упэўненым у чым-н. *В. у перамогу. Верыць у чалавека. Не в. сваім вушам* або *сваім вачам* (гаварыць, калі гутарка ідзе пра што-н. малаверагоднае). **2.** *у што* і *чаму.* Прымаць за праўду, лічыць верагодным. *В. у сны і прыметы.* **3.** *каму.* Цалкам давяраць. *Веру яго словам.*

ВЕСЛАВА́ЦЬ, вяслу́ю, вяслу́еш, вяслу́е; вяслу́й; *незак.* Грэбці вёсламі. ‖ *наз.* **веславанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **вясля́рны,** -ая, -ае. *В. спорт.*

ВЕСЛАВЫ *гл.* вясло[1].

ВЕСНАВЫ *гл.* вясна.

ВЕ́СНІЦЫ, -ніц. **1.** Вароты ў двор або ў агарод, у поле. **2.** Плот з варотамі ў канцы вёскі (уст.). ‖ *прым.* **ве́снічны,** -ая, -ае.

ВЕ́СНІЧКІ, -чак. Вузкія дзверцы ў плоце, варотцы. ‖ *прым.* **ве́снічкавы,** -ая, -ае.

ВЕСТАВЫ, -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Ардынарац, пасыльны.

ВЕ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Паведамленне, звестка. *В. аб прыездзе. Без вестак прапасці* (бясследна знікнуць). *Падаць пра сябе вестку* (паведаміць). ‖ *памянш.* **веста́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ВЕСТЫБУЛЯ́РНЫ, -ая, -ае: **вестыбулярны апарат** (спец.) — орган у хрыбетных жывёлін і чалавека, які з'яўляецца часткай унутранага вуха і служыць для каардынацыі руху і захавання раўнавагі.

ВЕСТЫБЮ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вялікае памяшканне перад уваходам ва ўнутраныя часткі якога-н., пераважна грамадскага, будынка. *В. тэатра. В. метро.* ‖ *прым.* **вестыбю́льны,** -ая, -ае.

ВЕ́СТЭРН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыгодніцкі фільм з жыцця першых пасяленцаў амерыканскага Захаду.

ВЕ́СЦІ, вяду́, вядзе́ш, вядзе́; вядзём, ведзяце́, вяду́ць; вёў, вяла́, вяло́; вядзі́; *незак.* **1.** *каго.* Памагаць ісці, суправаджаць. *В. хворага пад руку.* **2.** *каго-што.* Ісці на чале; накіроўваць чый-н. рух. *В. войска ў бой. В. каня за повад. В. самалёт. Добра вядзе машыну.* **3.** *што.* Пракладваць у пэўным напрамку. *В. шашу на Полацк. В. тэлеграфную лінію цераз раку.* **4.** *чым па чым.* Рухаць чым-н. па паверхні чаго-н. *В. указкай па карце. В. смыкам па струнах.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мець той або іншы напрамак, служыць шляхам куды-н. *Дарога вяла ў лес.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., да чаго.* Мець сваім вынікам, цягнуць за сабой. *Гэта да дабра не вядзе.* **7.** *што.* Рабіць, выконваць, ажыццяўляць, падтрымліваць. *В. падлікі. В. назіранне. В. агонь* (страляць). *В. размову.* **8.** *што.* Кіраваць, загадваць чым-н. *В. хатнія справы. Гаспадарку в. — не барадой трэсці* (прыказка). *В. гурток. В. сход* (старшынстваваць). ◊ **Весці (размову, гутарку)** *да чаго* — гаворачы (або робячы) што-н., мець на мэце што-н. **Весці рэй** (разм.) — быць завадатарам, верхаводзіць. ‖ *наз.* **вядзе́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 8 знач.). *У парадку вядзення* (сходу, пасяджэння: па ходу, у сувязі з правядзеннем).

ВЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ужыв., вядзе́цца; вёўся, вяла́ся, вяло́ся; вядзі́ся; *незак.* **1.** Адбывацца, ажыццяўляцца, праводзіцца. *Вядзецца барацьба за высокую якасць прадукцыі. Вядзецца шырокае жыллёвае будаўніцтва.* **2.** Гадавацца, даваць прыплод. *У нас свінні добра вядуцца.* **3.** *безас.* Быць звычаем, падтрымлівацца. *Так у нас здаўна вядзецца.*

ВЕСЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца вясёлым, весялейшым. ‖ *зак.* **павесяле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ВЕСЯЛІ́ЦЦА, -лю́ся, вясе́лішся, вясе́ліцца; *незак.* Весела праводзіць час. *Дзеці весяляцца ў садзе.*

ВЕСЯЛІ́ЦЬ, -лю́, вясе́ліш, вясе́ліць; *незак., каго-што.* Выклікаць вясёласць, радасць. *В. дзяцей. Песня вяселіць душу.* ‖ *зак.* **развесяліць,** -лю́, развясе́ліш, развясе́ліць; развясе́лены.

ВЕСЯЛО́СЦЬ *гл.* вясёлы.

ВЕСЯЛУ́Н, веселуна́, *мн.* веселуны́, веселуно́ў, *м.* (разм.). Вясёлы чалавек, забаўнік. ‖ *ж.* **весялу́ха,** -і, *ДМ* -лу́се, *мн.* -і, -лу́х.

ВЕ́ТА, *нескл., н.* (кніжн.). Забарона, адмена (якіх-н. рашэнняў). *Накласці в. на што-н.*

ВЕ́ТАХ, -а, *м.* Месяц у апошняй квадры, на зыходзе. ‖ *памянш.* **ветašо́к,** -шка́, *м.*

ВЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Асобная лінія ў сістэме чыгунак, якая адыходзіць убок ад асноўнай чыгуначнай магістралі.

ВЕ́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Ласкавы, далікатны, поўны прыязнасці, добразычлівасці. *В. чалавек. Ветлівае абыходжанне. Ветліва* (прысл.) *папрасіць.* ‖ *наз.* **ве́тлівасць,** -і, *ж.*

В'ЕТНА́МЦЫ, -аў, *адз.* -мец, -мца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва В'етнама. ‖ *ж.* **в'етна́мка,** -і, *ДМ* -мцы *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **в'етна́мскі,** -ая, -ае.

ВЕТРА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову вецер, напр. *ветрасілавы, ветраўстойлівы.*

ВЕ́ТРАВЫ *гл.* вецер.

ВЕТРАГО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. неадабр.). Легкадумны, пусты чалавек. ‖ *ж.* **ветрагонка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ветраго́нскі,** -ая, -ае.

ВЕ́ТРАЗЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (паэт.). Парус. *Бялее рыбацкі в.*

ВЕ́ТРАНЫ, -ая, -ае. **1.** З ветрам. *В. дзень. Сягоння ветрана.* (безас. у знач. вык.) **2.** *перан.* Легкадумны, пусты. *В. хлопец.* ‖ *наз.* **ве́транасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВЕТРАНЫ, -а́я, -о́е. Які прыводзіцца ў рух ветрам. *В. млын.* ○ **Ветраная воспа** — часцей дзіцячая заразная хвароба, якая суправаджаецца буйным сыпам.

ВЕТРАСІЛАВЫ, -а́я, -о́е. Які выкарыстоўвае энергію ветру. *Ветрасілавая ўстаноўка.*

ВЕ́ТРАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Прасушвацца, праветрывацца.

ВЕ́ТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Ачышчаць ад смецця на ветры (збожжа). *В. насенне.*

ВЕТЭРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Стары, бывалы воін. *В. грамадзянскай вайны.* **2.** *перан., чаго.* Стары, заслужаны працаўнік, дзеяч у якой-н. галіне. *В. працы. В. навукі.* ‖ *ж.* **ветэра́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак (разм.). ‖ *прым.* **ветэра́нскі,** -ая, -ае.

ВЕТЭРЫНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па ветэрынарыі. ‖ *прым.* **ветэрына́рскі,** -ая, -ае.

ВЕТЭРЫНА́РЫЯ, -і, *ж.* Навука аб хваробе жывёл і іх лячэнні. ‖ *прым.* **ветэрына́рны,** -ая, -ае.

ВЕ́ХАЦЬ, -хця, *мн.* -хці, -хцяў, *м.* **1.** Мачалка з рагожы. **2.** Жмут, жменя (саломы, сена і пад.).

ВЕ́ЦЕР, ве́тру, *мн.* вятры́, вятро́ў, *м.* Рух паветра ў гарызантальным напрамку. *Моцны в. Спадарожны в. Паўднёвы в. Подых ветру. Стаяць на ветры* (там, дзе дзьме моцны вецер). *Трымаць нос па ветры* (перан.: прыстасоўвацца да абставін). *Шукай ветру ў полі* (пра дарэмныя пошукі). *Куды в. дзьме* (перан.: прыстасоўваючыся да большасці думак, поглядаў, густаў). ◊ **Кідаць словы на вецер** (разм.) — гаварыць упустую, дарэмна ці неабдумана. **Вецер у галаве** *ў каго* (разм. неадабр.) — пра легкадумнага чалавека. **Ветрам падшыты** або **падбіты** (разм.) — пра легкадумнага чалавека, а таксама пра адзенне без цёплай падкладкі. ‖ *памянш.* **ве́трык,** -у, *м.* *З ветрыкам* (пра язду: вельмі хутка; разм.). ‖ *прым.* **ве́травы,** -ая, -ае *і* **ветравы,** -а́я, -о́е (спец.). *Ве́травы подых. Ветравое шкло* (у аўтамашынах).

ВЕ́ЧА, -а, *н.* Народны сход у Старажытнай і Сярэдневяковай Русі і на Беларусі гараджан для вырашэння грамадскіх спраў, а таксама месца такога сходу. ‖ *прым.* **вечавы,** -а́я, -о́е. *В. звон.*

ВЕ́ЧАР, -а, *мн.* вечары́ *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ве́чары, вечаро́ў, *м.* **1.** Час сутак ад канца дня да надыходу ночы. *Зімовы в. Прыйшлі дамоў пад в.* **2.** Грамадскі вячэрні сход, прысвечаны якой-н. даце. *Урачысты в. В. сустрэчы з ветэранамі.* ‖ *памянш.* **вечаро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вячэ́рні,** -яя, -яе (да 1 знач.). *Вячэрняя школа.*

ВЕ́ЧАРАМ, *прысл.* У вячэрні час. ‖ *памянш.* **вечарко́м** (разм.). *В. забягу на хвіліну.*

ВЕЧАРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Вячэрняя гулянка з музыкай і танцамі. *Пайсці на вечарынку.*

ВЕЧАРЭ́ЦЬ, -э́е; *безас.; незак.* Блізіцца к вечару, надыходзіць (пра вечар). *Пачало в. Увосень рана вечарэе.* ‖ *зак.* **звечарэ́ць,** -э́е.

ВЕ́ЧНА, *прысл.* **1.** Бясконца, спрадвеку; на працягу вякоў. *Матэрыя існуе в. Жыць в. ў памяці народа.* **2.** Пастаянна, заўсёды. *Брат в. заняты.*

ВЕЧНАЗЯЛЁНЫ, -ая, -ае. Аб раслінах: круглы год з зялёным лісцем, ігліцай.

ВЕ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Працяг часу без пачатку і канца; вельмі доўгі час. *Не бачыліся цэлую в.* (вельмі працяглы час; разм.). *Кануць у в.* (бясследна знікнуць).

ВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існуе заўсёды, спрадвеку; які не перастае існаваць. *Вечная матэрыя. Вечныя снягі. Вечная слава героям.* **2.** Бестэрміновы. *Перадаць баявы сцяг на вечнае захаванне.* **3.** Які пастаянна паўтараецца. *Вечныя спрэчкі.* ◊ **Заснуць вечным сном** (кніжн.) — памерці.

ВЕ́ШАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Дошка або стойка з кручкамі, на якія вешаюць адзенне. **2.** Пятля, прышытая да адзення, за якую яго вешаюць. *Прышыць вешалку.* **3.** Планка з кручком, на якую вешаецца адзенне ў распраўленым на плячах выглядзе.

ВЕ́ШАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто вешае людзей. **2.** Правіцель, які вызначаецца сваёй жорсткасцю і дэспатызмам.

ВЕ́ШАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Канчаць жыццё самагубствам, павесіўшыся на пятлі, што зашморгваецца. ‖ *зак.* **паве́сіцца,** -ве́шуся, -ве́сішся, -ве́сіцца. ◊ **Вешацца на шыю** *каму* (разм.) — дамагацца ўзаемнасці.

ВЕ́ШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што.* Надаваць чаму-н. вісячае становішча. *В. аброць на крук.* **2.** *каго.* Караць смерцю праз павешанне. ‖ *зак.* **паве́сіць,** -ве́шу, -ве́сіш, -ве́сіць; -ве́шаны *і* **паве́шаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **ве́шанне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **паве́шанне,** -я, *н.* (да 2 знач.). *Смерць праз павешанне.*

ВЕШЧАВА́ЦЬ, вяшчу́ю, вяшчу́еш, вяшчу́е; вяшчу́й; *незак., што* і *без дап.* **1.** Гаварыць, абвяшчаць (высок.). *В. аб надыходзе важнай падзеі.* **2.** Прадказваць, прадракаць. *В. цёплую вясну.*

ВЕ́ЯЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Сельскагаспадарчая машына, якой ачышчаюць збожжа ад мякіны пасля малацьбы. **2.** Драўляны шуфлік для ручнога веяння збожжа пасля малацьбы.

ВЕ́ЯЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вее збожжа або працуе пры веялцы. ‖ *ж.* **ве́яльшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ВЕЯ—ВІК

ВЕ́ЯННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* веяць. **2.** *перан.* З'яўленне новых думак, ідэй у разумовым жыцці грамадства. *Новае в. ў гісторыі.*

ВЕ́ЯНЫ, -ая, -ае. Ачышчаны веяннем. *Веянае жыта.*

ВЕ́ЯЦЬ, ве́ю, ве́еш, ве́е; вей; ве́яны; *незак.* **1.** *што.* Ачышчаць збожжа ад мякіны веялкай. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дзьмуць, абдзімаць павевам. *Вее вецер. Цёплай вільгаццю веяла ад ракі* (безас.). *Ад яго слоў веяла ласкай і клопатам* (перан.; безас.). ‖ *зак.* **праве́яць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́й; -е́яны (да 1 знач.) *і* **зве́яць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́й; -е́яны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **ве́янне,** -я, *н.*

ВЁРСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* вярстаць. **2.** Звярстаны набор, а таксама яго адбітак. *Чытаць вёрстку.* ‖ *прым.* **вёрстачны,** -ая, -ае.

ВЁРТКІ, -ая, -ае. Здольны да хуткіх і спрытных рухаў. ‖ *наз.* **вёрткасць,** -і, *ж.*

ВЁСЕЛЬНЫ *гл.* вясло[1].

ВЁСКА, -і, *ДМ* вёсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Сельскае паселішча. *Жыць у вёсцы.* **2.** *адз.* Сельская мясцовасць. *Паехаў працаваць на вёску.* **3.** *адз.* Жыхары вёскі, вясковае насельніцтва. *Культурны рост вёскі.* ‖ *памянш.* **вёсачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вяско́вы,** -ая, -ае. *Вясковыя ростані.*

ВЁСЛАВЫ *гл.* вясло[1].

ВІБРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка прыбора, апарата, у якім могуць узбуджацца рытмічныя ваганні. ‖ *прым.* **вібра́тарны,** -ая, -ае.

ВІБРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). **1.** Вагальны рух пругкага цела, дрыжанне. **2.** Ваганне вышыні току якога-н. гуку. ‖ *прым.* **вібрацы́йны,** -ая, -ае.

ВІБРЫ́РАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руе; *незак.* (кніжн.). Знаходзіцца ў стане вібрацыі. *Станок вібрыруе. Голас вібрыруе* (перан.).

ВІВІСЕ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Разрэз цела жывых жывёл з навуковай мэтай.

ВІГО́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Паўднёваамерыканская млекакормячая жывёліна сямейства лам з тонкай і мяккай шэрсцю, а таксама шэрсць гэтай жывёліны і тканіна з яе. **2.** Род пражы з сумесі бавоўны з грубай шэрсцю, а таксама тканіна з яе. ‖ *прым.* **віго́невы,** -ая, -ае.

ВІД[1], -у, *М* аб ві́дзе, на віду́, *м.* **1.** Тое, што адкрываецца перад вачамі, перспектыва, а таксама адлюстраванне яе. *В. на мора. Альбом з відамі Каўказа.* **2.** Тое, што і выгляд (у 1 знач.). *Спалоханы в. твару. Стрэльба страціла ўжо былы колер і в.* **3.** *мн., перан.* Меркаванні; намер. *Віды на ўраджай. Віды на будучае.* ◊ **Паставіць на від** *каму* — зрабіць папераджальную заўвагу, вымову. ‖ *прым.* **віда́вы,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Відавыя паштоўкі.*

ВІД[2], -у, *М* аб ві́дзе, *мн.* ві́ды, -аў, *м.* **1.** Падраздзяленне ў сістэматызацыі, якое ўваходзіць у састаў вышэйшага раздзела — роду. *В. раслін.* **2.** Разнавіднасць, тып. *В. паліва.* ‖ *прым.* **віда́вы,** -а́я, -о́е.

ВІДАВО́ЧНА. **1.** *пабочн.* Напэўна, відаць, мабыць. *Ён, в., да нас сёння не прыедзе.* **2.** *прысл.* Яўна, прыметна; адкрыта. *Яны робяць усё в.* **3.** *безас. у знач. вык.* Ясна, бясспрэчна. *Было в., што чалавеку не хапае вопыту ў гэтай справе.*

ВІДАВО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сведка якога-н. здарэння, падзеі. ‖ *ж.* **відаво́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВІДАВО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Яўны, прыметны. *Відавочная мана.* **2.** Бясспрэчны. *В. факт.* ‖ *наз.* **відаво́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВІДАВЫ́ *гл.* від[1—2].

ВІДАЗМЯНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* відазмяніць. **2.** Разнавіднасць чаго-н.

ВІДАЗМЯНІ́ЦЦА, -змянюся, -зме́нішся, -зме́ніцца; *зак.* Набыць або страціць якія-н. прыватныя асаблівасці, прыметы. ‖ *незак.* **відазмяня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ВІДАЗМЯНІ́ЦЬ, -змяню́, -зме́ніш, -зме́ніць; -зме́нены; *зак., што.* Унесці якія-н. змены, часткова змяніць. *В. план.* ‖ *незак.* **відазмяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **відазмяне́нне,** -я, *н.*

ВІДАРЫ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадмет, знак, сімвал і пад., якія ўвасабляюць пэўную ідэю. *В. герба на сцягу. В. чайніка на шыльдзе.*

ВІДА́ЦЬ, *у форме інф., у знач. вык.* **1.** Можна бачыць, разгледзець. *Адсюль усё добра в. Блізка в., ды далёка дыбаць* (прыказка). **2.** Можна разумець. *Сэнс байкі добра в.* **3.** Быць відавочным, вынікаць. *З гэтага в., што...* **4.** *у знач. пабочн.* Як здаецца, мабыць, напэўна. *В., прыйдзецца ехаць аднаму.* ◊ **Ад зямлі не відаць** (разм.) — вельмі маленькага росту. **Відам не відаць** (разм.) — ніякіх прымет, нідзе не відаць. **Па ўсім відаць** або **як відаць** — напэўна, відавочна.

ВІДАШУКА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне ў фота- і кінаапаратах для вызначэння межаў здымка.

ВІДНАВА́ТА, *безас. у знач. вык.* Не зусім цёмна, крыху відно.

ВІДНАВА́ТЫ, -ая, -ае. Не зусім цёмны, крыху светлы. *Віднаватая ноч.*

ВІДНАТА́, -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* Пра наяўнасць вялікай колькасці святла дзе-н. *Такая в., хоць іголкі збірай.*

ВІДНЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* Быць відным, быць у полі зроку. *Удалечыні віднелася возера.*

ВІДНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* **1.** *безас.* Світаць; святлець. *На ўсходзе ўжо віднела. Пачынае в.* **2.** Віднецца, станавіцца відным, бачным. *Уперадзе віднее жытнёвае поле.* ‖ *зак.* **павідне́ць,** -е́е (да 1 знач.).

ВІДНО́[1], *безас. у знач. вык.* **1.** Пра наяўнасць дастатковага святла, асвятлення дзе-н. *На вуліцы ўжо было в.* **2.** Тое, што і відаць (у 1 і 3 знач.). *З-за пылу было не в. дарогі. З гэтага в., што...*

ВІДНО́[2], -а, *н.* Світанне, досвітак. *Маці ўстала яшчэ да відна. Ад відна да цямна* (з усходу да заходу сонца, з ранку да вечара).

ВІ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Значны, важны, прыметны або выдатны, вядомы. *Віднае службовае становішча. В. вучоны.* **2.** Рослы, статны. *В. хлопец.*

ВІДНЫ́, -а́я, -о́е; відзён, відна́, відно́; *мн.* відны́. **1.** толькі *поўн. ф.* Добра асветлены, не цёмны. *Відная ноч.* **2.** пераважна *кар. ф.* Даступны зроку, бачны. *Дом відзён здалёку.*

ВІДО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Тое, што паўстае перад вачамі, з'яўляецца прадметам агляду. *Незвычайнае в.* **2.** Тэатральнае або тэатралізаванае прадстаўленне. *Масавыя відовішчы.* ‖ *прым.* **відові́шчны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ВІДУ́К, -у́, *м.* Дзікарослы мак, мак-самасейка.

ВІДУ́ШЧЫ, -ая, -ае. Які мае зрок, бачыць або здольны бачыць. *В. чалавек. Адзінае відушчае вока.*

ВІДЭА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да электрычных сігналаў, якія выклікаюць адлюстраванне (відэасігналам), напр. *відэазапіс, відэамагнітафон, відэатэлефон;* 2) які мае адносіны да відэазапісу, напр. *відэаплёнка, відэафільм, відэаінжынер.*

ВІДЭАКЛІ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэлевізійны рэкламны ролік — эстрадная поп- або рок-песня, якая суправаджаецца разнастайнымі адлюстраваннямі на экране.

ВІДЭ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Сталовы прыбор у выглядзе ручкі з доўгімі зубамі. ‖ *прым.* **відэ́лечны,** -ая, -ае.

ВІЁЛА, -ы, *мн.* -ы, -ёл, *м.* Старадаўні смычковы музычны інструмент у выглядзе скрыпкі.

ВІЖАВА́ЦЬ, -жу́ю, -жу́еш, -жу́е; -жу́й; *незак.* (разм.). Сачыць, дапільноўваць. ‖ *наз.* **віжава́нне,** -я, *н.*

ВІ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, віз, *ж.* **1.** Паметка службовай асобы на дакуменце. *Паставіць сваю візу.* **2.** Дазвол на ўезд у краіну, выезд ці праезд цераз яе, а таксама паметка ў пашпарце ў знак такога дазволу. ‖ *прым.* **ві́завы,** -ая, -ае.

ВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак., што.* Ставіць на чым-н. візу. *В. пашпарт.* ‖ *зак.* **завізава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны. ‖ *наз.* **візава́нне,** -я, *н.*

ВІЗАВІ́ (кніжн.). **1.** *прысл.* Твар у твар, адзін насупраць другога. *Сядзець в.* **2.** *наз. нескл., м.* і *ж.* Той, хто знаходзіцца насупраць. *Мой в.*

ВІ́ЗІГА, -і, *ДМ* -зі́зе, *ж.* Прадукт, які вырабляецца са спіннай струны (хорды) асятровых рыб. *Пірагі з візігай.*

ВІЗІ́Р[1], -а, *м.* (спец.). **1.** Прыбор для візіравання; відашукальнік. **2.** Частка прыцэльнага прыстасавання з вузкай шчылінай. ‖ *прым.* **візі́рны,** -ая, -ае.

ВІЗІ́Р[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых краінах Блізкага Усходу: міністр, вышэйшы саноўнік.

ВІЗІ́РАВАЦЬ[1], -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Паставіць (ставіць) візу на чым-н. *В. пашпарт.* ‖ *зак.* **завізі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **візі́раванне,** -я, *н.*

ВІЗІ́РАВАЦЬ[2], -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Навесці (наводзіць) аптычны ці вуглямерны прыбор на які-н. пункт. ‖ *наз.* **візі́раванне,** -я, *н.*

ВІЗІ́Т, -у, *М* -зі́це *мн.* -ы, -аў, *м.* Наведванне, пераважна афіцыйнае. *Зрабіць в. Прыбыць з візітам. В. урача.* ‖ *прым.* **візі́тны,** -ая, -ае. *Візітная картка* (спецыяльна аддрукаваная картка з прозвішчам, званнем і пад. звесткамі пра асобу, якая зрабіла візіт).

ВІЗІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Спецыяльна аддрукаваная картка з прозвішчам і званнем каго-н. (разм.). **2.** Аднабортны кароткі сурдут з закругленымі поламі. **3.** Мужчынская ручная сумачка.

ВІЗІЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Той, хто прыходзіць з візітам. ‖ *прым.* **візіцёрскі,** -ая, -ае (разм.).

ВІЗУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які адносіцца да непасрэднага зрокавага ўспрымання або назірання з дапамогай аптычных прылад. *Візуальныя назіранні.* ‖ *наз.* **візуа́льнасць,** -і, *ж.*

ВІ́КА, -і, *ДМ* ві́цы, *ж.* Аднагадовая кармавая расліна сямейства бабовых. ‖ *прым.* **ві́кавы,** -ая, -ае.

ВІКА́РЫЙ, -рыя, *мн.* -рыі, -рыяў, *м.* У праваслаўнай царкве: памочнік епіскапа, епіскап без епархіі; у пратэстанцкай царкве: памочнік святара.

ВІ́КІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Старажытнаскандынаўскі марскі воін, удзельнік марскіх паходаў.

ВІКО́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дваранскі тытул у старой Францыі, у Англіі, сярэдні паміж тытуламі барона і графа, а так-

сама асоба з такім тытулам. ‖ *ж.* **вікантэса,** -ы, *мн.* -ы, -тэс.

ВІКТАРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н *ж.* Гульня ў адказы на пытанні з розных галін ведаў, звычайна аб'яднаных агульнай тэмай. *Літаратурная в. Музычная в.*

ВІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, віл, *ж.* Багаты дом з садам, паркам (звычайна загарадны).

ВІ́ЛАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Куток каля печы, дзе стаяць вілкі, качарга і іншыя кухонныя прылады; качарэжнік. **2.** Дзяржанне, ручка вілак, якімі дастаюць гаршкі з печы.

ВІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Назва розных дэталей, прыстасаванняў з раздвоеным канцом. *Штэпсельная в.* **2.** Такое становішча пры стральбе, калі адзін снарад падае бліжэй, а другі далей ад цэлі (спец.). *Узяць батарэю ў вілку.* ‖ *прым.* **ві́лачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВІ́ЛКІ, -лак. **1.** Доўгая драўляная ручка з двума металічнымі паўкруглымі рагамі на канцы; пры дапамозе гэтай прылады ставяць у печ і вымаюць з печы гаршкі, чыгункі. **2.** Тое, што і вілы. ‖ *прым.* **ві́лачны,** -ая, -ае.

ВІ́ЛЫ, -аў. Сельскагаспадарчая прылада ў выглядзе некалькіх доўгіх зубоў на доўгім дзяржанні. *Віламі па вадзе пісана* (пра што-н. мала магчымае). ‖ *прым.* **ві́лавы,** -ая, -ае.

ВІЛЬГАТНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Рабіць вільготным. *Паветра пад вечар вільгатнее.* ‖ *зак.* **звільгатне́ць,** -е́е *і* **павільгатне́ць,** -е́е.

ВІ́ЛЬГАЦЬ, -і, *ж.* Сырасць, вада, якая змяшчаецца ў чым-н. *Паветра насычана вільгаццю.*

ВІЛЬГО́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць вільгаці. *В. глебы, паветра.* ‖ *прым.* **вільго́тнасны,** -ая, -ае (спец.). *В. рэжым.*

ВІЛЬГО́ТНЫ, -ая, -ае. Насычаны вільгаццю, мокры, сыры. *Вільготная зямля.*

ВІ́ЛЬЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Верхні стык двух бакоў страхі; канёк. ‖ *прым.* **ві́льчыкавы,** -ая, -ае.

ВІЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** *чым.* Хістаць, паварочваць з боку ў бок. *В. хвастом.* **2.** Рухацца па звілістай лініі або рабіць крутыя павароты. *Дарога віляла паміж скал.* **3.** *перан.* Вагацца ў разважаннях, ухіляцца ад прамога адказу (разм.). *Трэба гаварыць праўду, а не в.* ‖ *аднакр.* **вільну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **віля́нне,** -я, *н.*

ВІНА́, -ы́, *мн.* ві́ны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) віны́, він, *ж.* **1.** Нядобры ўчынак, правіннасць. *Разумець сваю віну. Даказаць віну.* **2.** *адз.* Прычына, крыніца чаго-н. (неспрыяльнага). *Па чыёй-н. віне* (г.зн. з-за каго-н.).

ВІНАВА́ЛЬНЫ: **вінавальны склон** — склон, які адказвае на пытанне каго-што?

ВІНАВА́ТЫ, -ая, -ае; -ва́т, -а. **1.** Які правініўся ў чым-н., зрабіў злачынства. *Прызнаць вінаватым. В. ў крадзяжы. Я вінавата перад вамі.* **2.** *поўн. ф.* Які выяўляе ўсведамленне сваёй віны. *В. голас. Вінавата* (прысл.) *паглядзець.* **3.** Які вінен каму-н., мае доўг. *Я яму в. трыццаць рублёў.* ‖ *наз.* **вінава́тасць,** -і, *ж.*

ВІНАВА́ЦІЦЦА, -ва́чуся, -ва́цішся, -ва́ціцца; *незак.* Дакараць сябе, прызнаючы якую-н. віну, каяцца. ‖ *зак.* **павінава́ціцца,** -ва́чуся, -ва́цішся, -ва́ціцца.

ВІНАВА́ЦІЦЬ, -ва́чу, -ва́ціш, -ва́ціць; *незак., каго.* Абвінавачваць, лічыць вінаватым; асуджаць. *Ва ўсім вінавацію толькі другіх.*

ВІНАГРА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Павойная паўднёвая кустовая расліна з салодкімі буйнымі ягадамі, а таксама ягады гэтай расліны, якія ідуць у ежу і на выраб віна. ‖ *прым.* **вінагра́дны,** -ая, -ае. *В. сок.*

ВІНАГРА́ДАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца вінаградарствам (у 1 знач.). ‖ *прым.* **вінагра́дарскі,** -ая, -ае.

ВІНАГРА́ДАРСТВА, -а, *н.* **1.** Развядзенне вінаграду як галіна раслінаводства. **2.** Раздзел сельскагаспадарчай навукі аб развядзенні вінаграду.

ВІНАГРА́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Ягада вінаграду. ‖ *памянш.* **вінагра́дзінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ВІНАГРА́ДНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Участак, засаджаны вінаградам, вінаградная плантацыя. ‖ *прым.* **вінагра́днікавы,** -ая, -ае.

ВІНАКУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца вінакурэннем.

ВІНАКУРЭ́ННЕ, -я, *н.* Вытворчасць спірту і гарэлкі са збожжа, з бульбы, буракоў і інш. ‖ *прым.* **вінаку́рны,** -ая, -ае. *В. завод.*

ВІНАРО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па вінаробству.

ВІНАРО́БСТВА, -а, *н.* Выраб віна з вінаграду ці іншых ягад і пладоў. ‖ *прым.* **вінаро́бны,** -ая, -ае *і* **вінаро́бчы,** -ая, -ае.

ВІНАТЭ́КА, -і, *ДМ* -тэ́цы, *мн.* -і, -тэ́к, *ж.* Збор калекцыйных він. ‖ *прым.* **вінатэ́чны,** -ая, -ае.

ВІНАЧЭ́РП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старажытнасці: службовая асоба, якая загадвала віннымі склепамі, разлівала і разносіла пітво на банкетах.

ВІНЕГРЭ́Т, -у, *М* -грэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Халодная страва, прыгатаваная з дробна нарэзаных кавалачкаў агародніны, мяса ці рыбы, яек з соусам, алеем і воцатам. **2.** *перан.* Сумесь разнастайных думак і паняццяў. *У галаве в.* (усё перамяшалася, мешаніна розных поглядаў, думак; разм.). ‖ *прым.* **вінегрэ́тны,** -ая, -ае.

ВІ́ННЫ[1] *гл.* віно.

ВІ́ННЫ[2], -ая, -ае; ві́нен, ві́нна (разм.). Тое, што і вінаваты (у 1 і 3 знач.).

ВІНО́, -а́, *мн.* ві́ны, він, *н.* Алкагольны напітак, прыгатаваны з ягад, садавіны. *Чырвонае в. Вінаградныя віны. Сталовае в.* ‖ *памянш.* **віні́цо,** -а́, *н.* (разм.). ‖ *прым.* **ві́нны,** -ая, -ае. *В. пах. В. склеп.* ○ **Вінныя ягады** — сушаныя плады фігавага дрэва.

ВІНО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вінаваты ў чым-н., хто з'яўляецца прычынай, крыніцай чаго-н. *В. бедства. В. урачыстасці* (жарт.). ‖ *ж.* **віно́ўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВІНТ[1], -а́, *М* -нце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Частка рухавіка парахода, самалёта і пад. у выглядзе лопасцей, замацаваных на вале. ‖ *прым.* **вінтавы́,** -а́я, -о́е.

ВІНТ[2], -а, *М* -нце, *м.* Род карцёжнай гульні.

ВІНТАМАТО́РНЫ, -ая, -ае. Пра лятальны апарат: які рухаецца пры дапамозе матора і вінта (прапелера). *В. самалёт. Вінтаматорная авіяцыя.*

ВІНТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Ружжо са спіральнай нарэзкай у канале ствала. *В. з аптычным прыцэлам.* ‖ *прым.* **вінто́вачны,** -ая, -ае.

ВІНШАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто віншуе каго-н., прыходзіць з віншаваннем. ‖ *ж.* **віншава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **віншава́льніцкі,** -ая, -ае.

ВІНШАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае віншаванні. *Віншавальная паштоўка.*

ВІНШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны; *незак., каго з чым.* Вітаць з выпадку чаго-н. прыемнага, радаснага. *В. са святам, з юбілеем.* ‖ *зак.* **павіншава́ць,** -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны. ‖ *наз.* **віншава́нне,** -я, *н.*

ВІ́НЫ, -аў, *адз.* ві́на, -ы, *ж.* Масць у ігральных картах, тое, што і пікі. ‖ *прым.* **віно́вы,** -ая, -ае.

ВІНЬЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Аздабленне ў выглядзе невялікага малюнка, арнамента на загаловачным лісце кнігі, у пачатку або канцы раздзела. ‖ *прым.* **віньетачны,** -ая, -ае.

ВІР, -у, *М* у віры́, *мн.* віры́, -о́ў, *м.* **1.** Кругавы, лейкападобны рух вады на рацэ, які ўзнікае ад сутыкнення сустрэчных плыняў. *В. падзей* (перан.). **2.** Глыбокае месца ў рацэ, з ямай, дзе адбываецца завіхрэнне плыні. ◊ **У віру на калу** (разм.) — 1) пра няўстойлівае, няпэўнае жыццё; 2) далёка, невядома дзе. **Хоць у вір галавой** (разм.) — пра цяжкае, бязвыхаднае становішча. ‖ *памянш.* **віро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* ‖ *прым.* **віра́вы,** -а́я, -о́е. *Віравая вада.*

ВІ́РА[1], *ж.* У старажытныя часы: грашовы штраф за забойства ці калецтва вольнага чалавека.

ВІ́РА[2], *выкл.* У мове будаўнікоў, партовых грузчыкаў і інш.: падымай уверх!; *проціл.* майна.

ВІРАВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і чайнворд. ‖ *прым.* **віраваначны,** -ая, -ае.

ВІРАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́е; *незак.* Утвараць віры, круціць, бурліць. *Вада віруе ля камянёў. Жыццё віруе вакол* (перан.). ‖ *наз.* **вірава́нне,** -я, *н.*

ВІРА́Ж[1], -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (спец.). **1.** Палёт самалёта з крэнам па кругу або паварот па крывой аўтамабіля, веласіпеда. *Крутыя віражы.* **2.** У вела- і мотаспорце: нахілены паварот спартыўнай дарожкі. ‖ *прым.* **віра́жны,** -ая, -ае.

ВІРА́Ж[2], -у, *м.* (спец.). Хімічны раствор, у якім прамываюць аддрукаваны фатаграфічны здымак для надання яму пэўнага колеру. ‖ *прым.* **віра́жны,** -ая, -ае.

ВІРЛАВО́КІ, -ая, -ае. З вялікімі лупатымі вачамі. ‖ *наз.* **вірлаво́касць,** -і, *ж.*

ВІРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Бурлівы, бурны, неспакойны. *В. паток. Вірлівая маладосць* (перан.). ‖ *наз.* **вірлі́васць,** -і, *ж.*

ВІРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* **1.** *гл.* вір. **2.** Прылада для звівання нітак у клубок.

ВІРТУО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто дасканала валодае тэхнікай свайго мастацтва, а таксама наогул сваёй справы.

ВІРТУО́ЗНЫ, -ая, -ае. Уласцівы віртуозу, тэхнічна дасканалы. *Віртуознае выкананне.* ‖ *наз.* **віртуо́знасць,** -і, *ж.*

ВІ́РУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Найдрабнейшая няклетачная часціца, што размнажаецца ў жывых клетках і выклікае заразнае захворванне. *В. шаленства. В. індывідуалізму* (перан.). ‖ *прым.* **ві́русны,** -ая, -ае. *В. грып.*

ВІРУСАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел мікрабіялогіі, які вывучае вірусы. ‖ *прым.* **вірусалагі́чны,** -ая, -ае.

ВІРЫ́СТЫ, -ая, -ае. У якім многа віроў. *Вірыстая рака.* ‖ *наз.* **віры́стасць,** -і, *ж.*

ВІРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́цца; *незак.* **1.** Круціцца, утвараць віры (пра ваду). *Вада вірылася вакол вярбы.* **2.** *перан.* Паяўляцца ў вялікай колькасці, бесперапыннай чарадой. *Думкі вірацца ў галаве.*

ВІРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *незак.* Тое, што і віраваць.

ВІ́СЕЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, павешаны на шыбеніцы. ◊ **Гумар вісельніка** — вельмі змрочны гумар.

ВІ́СЕЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Два слупы (або слуп) з перакладзінай — прыстасаванне для пакарання смерцю праз павешанне, шыбеніца. ‖ *прым.* **ві́сельны,** -ая, -ае.

ВІС—ВОБ

ВІСЕЦЬ, вішу, вісіш, вісіць; вісім, вісіце, вісяць; вісі; *незак.* **1.** Будучы прымацаваным да чаго-н., знаходзіцца ў вертыкальным становішчы без апоры. *Люстра вісіць над сталом. Аб'ява вісіць на дзвярах. Капялюш вісіць на вешалцы. Самалёты вісяць над полем бою* (перан.: лятаюць, кружачыся). *Сукенка з аднаго боку вісіць* (спадае, не аблягае фігуру). *В. у паветры* (перан.: знаходзіцца ў няпэўным становішчы). *В. на тэлефоне* (перан.: часта і доўга гаварыць па тэлефоне; разм.). **2.** Выдавацца, выступаць уперад якой-н. сваёй часткай, навісаць. *Скала вісела над дарогай. Бяда вісела над галавой* (перан.). ◊ **Вісець над каркам** (разм.) — дакучаць каму-н. **Вісець на валаску** (разм.) — знаходзіцца ў небяспечным становішчы. **Вісець на карку** (разм. неадабр.) — быць на ўтрыманні ў каго-н.

ВІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Высокі пранізлівы крык, а таксама падобны гук, утвораны якім-н. прадметам. *В. парасяці. В. пілы.*

ВІСКАТ, -у, *М* -каце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і віск.

ВІСКАТАЦЬ, -качу, -кочаш, -коча; -качы; *незак.* (разм.). Пранізліва крычаць, утвараць высокія пранізлівыя гукі.

ВІСКІ, *нескл., н.* Моцная англійская і амерыканская гарэлка.

ВІСКЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Пранізлівы, з віскам. *В. крык.* **2.** Які часта вішчыць. *Вісклівае парася.* ‖ *наз.* **віскліваець,** -і, *ж.*

ВІСКНУЦЬ *гл.* вішчаць.

ВІСКОЗА, -ы, *ж.* **1.** Студзяністая клейкая цэлюлозная маса, з якой вырабляецца штучны шоўк, цэлафан і пад. **2.** Штучны шоўк. ‖ *прым.* **віскозны,** -ая, -ае. *Віскознае валакно.*

ВІСЛАВУХІ, -ая, -ае. З абвіслымі вушамі. *В. сабака.* ‖ *наз.* **віславухасць,** -і, *ж.*

ВІСМУТ, -у, *М* -муце, *м.* Хімічны элемент — крохкі серабрыста-белы метал. ‖ *прым.* **вісмутавы,** -ая, -ае.

ВІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; віс, -сла *і* віснуў, -нула; -ні; *незак.* **1.** Апускацца ўніз, прымаючы вісячае становішча, звісаць. *Валасы віснуць на лоб. Туман вісне* (перан.) *над балотам.* **2.** *перан., на кім,* таксама **віснуць на шыі ў каго.** Ліпнуць да каго-н. (разм.). *Дзеці так і віснуць на ім.* ‖ *зак.* **павіснуць,** -ну, -неш, -не; -віс, -сла *і* -віснуў, -нула; -ні *і* **завіснуць,** -ну, -неш, -не; -віс, -сла *і* -віснуў, -нула; -ні.

ВІСТ, -а, *М* -сце, *м.* Род карцёжнай гульні.

ВІСУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *мн.* (лаянк.). Свавольнік, гарэза, распуснік.

ВІСЯЧЫ, -ая, -ае. Прыстасаваны так, каб вісець. *В. замок. В. мост.*

ВІТАЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з прывітаннем. *В. паклон. В. жэст.*

ВІТАМІН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Арганічнае рэчыва, неабходнае для нармальнай жыццядзейнасці жывых арганізмаў, а таксама прэпарат, які ўтрымлівае такія рэчывы. ‖ *прым.* **вітамінны,** -ая, -ае, **вітамінавы,** -ая, -ае *і* **вітамінозны,** -ая, -ае. *Вітамінная (вітамінавая) лабараторыя. Вітамінозны тлушч.*

ВІТАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вітацца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Прывітанне. *Слаць в.* ‖ *прым.* **вітальны,** -ая, -ае. *В. паклон.*

ВІТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Вітаць адзін аднаго пры сустрэчы. *В. за руку.* ‖ *зак.* **павітацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **прывітацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **вітанне,** -я, *н.*

ВІТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* **1.** Звяртацца да каго-, чаго-н. з прывітаннем. *В. знаёмага. В. дэлегатаў канферэнцыі. В. гасцей. Вітаю вас!* **2.** *перан.* Ухваляць, выказваць адабрэнне чаго-н. *В. прапанову.* **3.** Віншаваць. *В. з надыходзячым святам.* ‖ *зак.* **павітаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прывітаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вітанне,** -я, *н.*

ВІТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *м.* Скручаны лазовы ці бярозавы дубец, якім прывязваюць, прымацоўваюць што-н. ‖ *прым.* **вітачны,** -ая, -ае.

ВІТКОВЫ[1], -ая, -ае. Здольны абвівацца вакол чаго-н., павойны. *Вітковыя расліны.*

ВІТКОВЫ[2] *гл.* віток.

ВІТОК, -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* **1.** Адзін абарот спіралі. *В. спружыны.* **2.** Тое, што навіта ў выглядзе спіралі. *В. абмоткі.* **3.** Пры палёце: адзін абарот на арбіце. *В. касмічнага карабля вакол Зямлі.* ‖ *прым.* **вітковы,** -ая, -ае.

ВІТРАЖ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Узор са шкла рознага колеру (у вокнах, дзвярах). ‖ *прым.* **вітражны,** -ая, -ае.

ВІТРЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Месца за акном магазіна, зашклёная шафа або скрынка для паказу розных тавараў. *Вітрыны магазінаў.* ‖ *прым.* **вітрынны,** -ая, -ае.

ВІТУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (спец.). Прыстасаванне, на якое намотваюць пражу.

ВІХАР *гл.* віхор[1].

ВІХЛЯВЫ, -ая, -ае (разм.). Які хістаецца з боку ў бок у часе руху. *Віхлявая паходка.*

ВІХЛЯСТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які хістаецца з боку ў бок (пра чалавека і яго рухі). **2.** Звілісты, пакручасты. *Віхлястыя сцежкі.*

ВІХЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* (разм.). Рухацца, хістаючыся з боку ў бок. *В. пад цяжарам ношы.*

ВІХЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* (разм.). Рухацца няроўна, хістаючыся з боку ў бок. *Кола віхляе. В. пры хадзьбе.*

ВІХОР[1] *і* **ВІХАР,** віхру, *мн.* віхры, віхраў, *м.* Імклівая кругавая плынь ветру. *Снежны в. В. падзей* (перан.). *Імчацца віхрам* (прысл.). ‖ *прым.* **віхравы,** -ая, -ое.

ВІХОР[2], -хра, *мн.* -хры, -хроў, *м.* Узнятая ўверх пасма валасоў. *Прыгладзіць віхры.*

ВІХРАСТЫ, -ая, -ае (разм.). З віхрамі. *В. хлапчук.*

ВІХРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *незак.* Узнімацца, кружыцца віхрам. *Віхрыцца пыл.*

ВІХУРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Бура, завіруха (разм.). **2.** Імклівы віхравы рух (паэт.). ‖ *прым.* **віхурны,** -ая, -ае.

ВІЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* **1.** Прут, дубец. **2.** *зб.* Скручаная лаза, якой вяжуць плыты.

ВІЦМУНДЗІР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: форменны сурдут цывільных чыноўнікаў. ‖ *прым.* **віцмундзірны,** -ая, -ае.

ВІЦЦА, уюся, уешся, уецца; уёмся, уяцеся, уюцца; віўся, вілася, вілося; віся; *незак.* **1.** Расці завіткамі. *Хмель уецца вакол дрэва. Валасы ўюцца.* **2.** Рабіць звілістыя рухі або мець звілісты напрамак. *Паміж гор вілася рэчка.* **3.** Лятаючы, кружыцца. *Пчолы ўюцца роем.*

ВІЦЬ, ую, уеш, уе; уём, уяце, уюць; віў, віла, віло; ві; віты, *што.* Вырабляць, скручваючы, сплятаючы або плетучы. *В. вяроўкі. В. вянкі. В. гняздо. З ветру вяроўкі в.* (перан.: гаварыць што-н. беспадстаўнае, выдумляць). ‖ *зак.* **звіць,** саўю, саўеш, саўе; саўём, саўяце, саўюць; звіў, звіла, звіло; зві; звіты. ‖ *наз.* **віццё,** -я, *н.*

ВІЦЭ-... Першая частка складаных слоў са значэннем намеснік, напр. *віцэ-губернатар, віцэ-консул, віцэ-прэзідэнт.*

ВІЦЭ-АДМІРАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Другое адміральскае званне, а таксама асоба, што носіць гэта званне. ‖ *прым.* **віцэ-адміральскі,** -ая, -ае.

ВІЦЯЗЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* У Старажытнай Русі: храбры воін, асілак. *Слаўныя віцязі.*

ВІЧАНІШЧА, -а, *н.* Поле, з якога сабралі ўраджай вікі.

ВІШНЁЎКА, -і, *ДМ* -нёўцы, *мн.* -і, -нёвак, *ж.* Вішнёвая наліўка або настойка.

ВІШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань, *ж.* Садова-ягаднае дрэва з сакавітымі ядомымі цёмна-чырвонымі костачкавымі пладамі, а таксама плод гэтага дрэва. ‖ *памянш.* **вішанька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **вішнёвы,** -ая, -ае. *Вішнёвае варэнне. В. колер.*

ВІШНЯК, -у, *м., зб.* Вішнёвыя дрэвы, вішнёвы зараснік.

ВІШЧАЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчым, -шчыце, -шчаць; -шчы; *незак.* Віскліва крычаць, утвараць віск. *Парася вішчыць. Піла вішчыць.* ‖ *аднакр.* **віскнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **вішчанне,** -я, *н.*

ВІЯДУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Мост над ярам, цяснінай або цераз дарогу, чыгунку. ‖ *прым.* **віядучны,** -ая, -ае.

ВІЯЛАНЧЭЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на віяланчэлі. ‖ *ж.* **віяланчэлістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ВІЯЛАНЧЭЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Чатырохструнны смычковы музычны інструмент, сярэдні па рэгістру і памерах паміж скрыпкай і кантрабасам. ‖ *прым.* **віяланчэльны,** -ая, -ае.

ВО, *часц. ўказальная* (разм.). **1.** Ужыв., калі трэба паказаць што-н., звярнуць увагу на што-н. *Во, рыбіна плёснула. Кладзі ўсё гэта во сюды.* **2.** Ужыв., калі трэба выказаць здзіўленне, задавальненне або незадавальненне, абурэнне. *Во малайцы, што прыехалі. Во, што яны тут натварылі!* **3.** Ужыв. пры пытальных і адносных займенніках і прыслоўях, калі трэба акцэнтаваць на нечым увагу. *Вы мне во што скажыце, даражэнькія.* **4.** Ужыв., калі трэба пацвердзіць сказанае некім. *Во бачыш, і Аляксей табе тое самае кажа.* **5.** Ужыв., калі трэба падвесці вынік сказанаму. *Во як бывае.* **6.** *у знач. выкл.* Ужыв. для ўзмацнення эмацыянальнай афарбоўкі сказа. *Во мароз дык мароз!*

ВОБАД, -а, *М* -дзе, *мн.* абады, -оў, *м.* **1.** Вонкавая частка кола, на якую нацягваецца шына. **2.** Частка некаторых прадметаў, прыстасаванняў у выглядзе кольца, авала. *В. блока. В. тэніснай ракеткі.* ‖ *памянш.* **абадок,** -дка, *мн.* -дкі, -дкоў, *м.* ‖ *прым.* **абодны,** -ая, -ае, **абадовы,** -ая, -ае *і* **абадочны,** -ая, -ае.

ВОБЗЕМЛЮ, *прысл.* (разм.). Аб зямлю, на зямлю. *Грымнуўся в.*

ВОБЛА, -ы, *ж.* Невялікая марская прамысловая рыба сямейства карпавых. *Вэнджаная в.* ‖ *прым.* **воблавы,** -ая, -ае.

ВОБЛАКА, -а, *мн.* воблакі *і* аблокі, -аў, *н.* **1.** Вялікая маса згусцелай вадзяной пары ў атмасферы. *Кучавыя воблакі.* **2.** *перан., чаго.* Суцэльная маса лёгкіх часцінак (пылу, дыму) у паветры. *В. пылу.* ‖ *памянш.* **воблачка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н. і* **аблачынка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **воблачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *В. слой.*

ВОБЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, абласцей, *ж.* **1.** Частка якой-н. тэрыторыі, край. *В. экватара.* **2.** Буйная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў былым СССР, а цяпер у краінах СНД. *Віцебская в. Прыехаць з вобласці.* **3.** *чаго* або *якая.* Межы, у якіх распаўсюджана якая-н. з'ява, зона, пояс. *В. вечнай мерзлаты. Азёрная в.* **4.** *чаго* або *якая.* Асобная частка арганізма, участак цела. *В. сэрца. У грудной вобласці. Абследаваць в. ранення.* ‖ *прым.* **абласны,** -ая, -ое (да 2 знач.). *А. цэнтр.*

ВОБЛАЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* воблачны. **2.** Наплыў воблакаў. *Густая в. Пераменная в.*

ВО́БЛАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* воблака. **2.** Пакрыты воблакамі (пра неба). *Воблачнае неба.* **3.** Хмурны (пра надвор'е). *В. дзень. Сёння воблачна* (у знач. вык.). ‖ *наз.* **во́блачнасць,** -і, *ж.*

ВО́БМАЦКАМ, *прысл.* Пры дапамозе дотыку, абмацваючы. *В. ходзяць сляпыя. Ісці в. каля сцяны.*

ВО́БМЕШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Тое, чым абмешваюць корм жывёле (мука, вотруб'е). *Пасыпаць сечку вобмешкай.*

ВО́БРАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У філасофіі: вынік і ідэальная форма адлюстравання прадметаў і з'яў матэрыяльнага свету ў свядомасці чалавека. **2.** Выгляд, аблічча, якія ўзнікаюць у памяці, ва ўяўленні. *В. маці.* **3.** Жывое, наглядное ўяўленне аб кім-, чым-н. *Светлыя вобразы будучага.* **4.** У мастацтве: абагульненае мастацкае адлюстраванне рэчаіснасці, увасобленае ў форму канкрэтнай індывідуальнай з'явы. *Паэт мысліць вобразамі.* **5.** У мастацкім творы: тып, характар, створаны пісьменнікам, мастаком, артыстам. *Вобразы рамана. Артыст увайшоў у в.* (ужыўся ў ролю). *Стварыць в. рабочага.*

ВО́БРАЗНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе вобразы, паказвае што-н. у вобразах; яскравы, яркі, жывы. *Вобразнае абагульненне ўбачанага. Гаварыць вобразна* (прысл.). ‖ *наз.* **во́бразнасць,** -і, *ж. В. паэтычнай мовы.*

ВО́БЫСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Афіцыйны агляд каго-, чаго-н. з мэтай знайсці што-н. забароненае, недазволенае і пад. *Зрабіць в. Знайсці пры вобыску.* ‖ *прым.* **абыскны́,** -а́я, -о́е.

ВОГНЕ... Першая частка складаных слоў, якая азначае: які мае адносіны да агню, напр. *вогнетрывалы, вогнеўстойлівы.*

ВОГНЕНЕБЯСПЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які лёгка загараецца. *Вогненебяспечная вадкасць.* ‖ *наз.* **вогненебяспе́чнасць,** -і, *ж.*

ВО́ГНЕННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* агонь. **2.** Тое, што і агнявы (у 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **во́гненнасць,** -і, *ж.*

ВОГНЕПАКЛО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які пакланяецца агню як бажаству. ‖ *ж.* **вогнепакло́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **вогнепакло́нніцкі,** -ая, -ае.

ВОГНЕПАКЛО́НСТВА, -а, *н.* Культ агню як адна з форм першабытнага абагатварэння прыроды. ‖ *прым.* **вогнепакло́нніцкі,** -ая, -ае.

ВОГНЕТУШЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяльны апарат для тушэння невялікага пажару.

ВО́ГНІК, -у, *м.* (разм.). Хвароба, якая суправаджаецца высыпкай на губах, твары.

ВО́ГНІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Распаленая куча ламачча, дроў; агонь. *Грэцца каля вогнішча.* **2.** Месца, дзе гарэў агонь. ‖ *прым.* **во́гнішчавы,** -ая, -ае.

ВОДА... (а таксама **вада...**). Першая частка складаных слоў у знач.: які адносіцца да вады, да яе выкарыстання, да дзеянняў сілай вады; пішацца, калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад, напр. *водаварот, водакарыстанне, воданепранікальны.*

ВОДААДВО́ДНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для сцёку вады адкуль-н. *В. канал.*

ВОДАЗАБЕСПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Забеспячэнне вадой. *В. горада.*

ВОДАЗМЯШЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Колькасць вады, якую выцясняе плаваючае судна. *Судна водазмяшчэннем у дваццаць тысяч тон.*

ВОДАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Пра расліны: які добра расце на вільготных, сырых глебах.

ВОДАЛЯЧЭ́БНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Спецыяльная ўстанова для водалячэння.

ВОДАЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Сістэма лячэння хворых воднымі працэдурамі. ‖ *прым.* **водалячэ́бны,** -ая, -ае.

ВОДАНАПО́РНЫ, -ая, -ае: **водан**а**порная вежа** — рэзервуар для вады, куды яна паступае пад напорам і адкуль расцякаецца па водаправоду.

ВОДАНЕПРАНІКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не прапускае вады. *Воданепранікальная тканіна.* ‖ *наз.* **воданепраніка́льнасць,** -і, *ж.*

ВОДАПАД'Ё́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гідратэхнічнае збудаванне для пад'ёму вады на вышыню.

ВОДАПАД'Ё́МНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для падачы вады ўверх. *В. механізм.*

ВОДАПАДЗЕ́Л, -у, *м.* Узвышша, якое падзяляе басейны некалькіх рэк. ‖ *прым.* **водападзе́льны,** -ая, -ае.

ВОДАПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сістэма збудаванняў, якая пастаўляе ваду ў месцы спажывання. ‖ *прым.* **водаправо́дны,** -ая, -ае.

ВОДАПРАВО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па водаправодных работах.

ВОДАПРАНІКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прапускае праз сябе ваду. ‖ *наз.* **водапраніка́льнасць,** -і, *ж.*

ВО́ДАР, -у, *м.* Прыемны пах, духмянасць. *В. палёў.* ‖ *прым.* **во́дарны,** -ая, -ае.

ВОДАРАЗБО́РНЫ, -ая, -ае: **водаразборная калонка** — водаправоднае ўстройства з кранам, размешчанае на дварэ.

ВО́ДАРАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Ніжэйшая вадзяная расліна, у якой адсутнічае падзел на сцябло, ліст і корань. *Сажалка зарасла водарасцямі.* ‖ *прым.* **во́дарасцевы,** -ая, -ае.

ВО́ДБЛІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *мн.* Ззянне адбітага святла, бляск. *На вершалінах дрэў мігцелі водбліскі пажару. В. славы* (перан.).

ВО́ДГУК, -у, *мн.* -і, -аў, *мн.* **1.** Адбіццё гуку, водгулле, рэха. **2.** Слабы гук, які даносіцца здалёку. *В. стралянiны.* **3.** *перан.* Спачувальныя адносіны, салідарнасць з чым-н. *Знайсці в. у сэрцы. В. на чужое гора.* **4.** *перан., чаго.* Тое, што з'яўляецца вынікам чаго-н., адказам на якія-н. падзеі, з'явы. *Водгукі мінулага.*

ВО́ДГУЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Адбіццё гуку, рэха. **2.** *перан., чаго.* Тое, што і водгук (у 4 знач.). *В. вайны.*

ВО́ДДАЛЬ. **1.** *прысл.* На некаторай адлегласці. *Хата стаяла в.* **2.** *прыназ. з Р.* Ужыв. пры абазначэнні прадмета, пункта і пад., у адносінах да якога вызначаецца месца знаходжання, становішча каго-, чаго-н. *В. дарогі стаяла вёска.*

ВО́ДЗЫЎ, -зыву, *мн.* -зывы, -зываў, *м.* **1.** Думка, меркаванне з ацэнкай каго-, чаго-н. *В. на манаграфію.* **2.** Сакрэтнае ўмоўнае слова, якое з'яўляецца адказам на пароль.

ВО́ДКУП, -у, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: права на спагнанне дзяржаўных падаткаў, на манапольнае вядзенне гандлю, якое перадавалася казной прыватным асобам за грашовы ўзнос. *Вінны в. Аддаць на в. што-н.* (перан.: у поўнае распараджэнне). ‖ *прым.* **адку́пны,** -ая, -ое. *Адкупная сістэма.*

ВОДНАЛЫ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца воднальыжным спортам. *Спаборніцтвы водналыжнікаў.* ‖ *ж.* **водналы́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВОДНАЛЫ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да водных лыж. *В. спорт.*

ВО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто працуе на водным транспарце. **2.** Чалавек, які займаецца водным турызмам. *Турысты-воднікі.*

ВО́ДНЫ *гл.* вада.

ВО́ДПАВЕДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Рэзкі адказ на беспадстаўнае абвінавачванне. *Суровая в.*

ВО́ДПУСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* адпусціць. **2.** Часовае вызваленне ад працы для адпачынку. *Узяць чарговы в. Знаходзіцца ў водпуску. Дэкрэтны в.*

ВО́ДРУБ, -а, *мн.* адрубы́, адрубо́ў, *м.* Участак зямлі, які атрымліваў селянін (у 1906—1916 гг.) у асабістую ўласнасць пры выхадзе з абшчыны. ‖ *прым.* **адрубны́,** -а́я, -о́е. *Адрубная гаспадарка.*

ВО́ДСВЕТ, -у, *М* -свеце, *м.* Адбітак святла, водбліск. *В. месяца.*

ВО́ДСТУП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Свабоднае месца, якое пакідаецца перад пачаткам радка напісанага або надрукаванага тэксту. *В. у пачатку радка.*

ВОЕНАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вайсковы або флоцкі начальнік, камандзір (звычайна вышэйшы). *Вопытны в.*

ВО́ЖАГ, -а, *мн.* ажагі́, -о́ў, *м.* Дзяржальна вілак, качаргі. ‖ *прым.* **ажаго́вы,** -ая, -ае.

ВО́ЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Невялікі звярок з доўгімі вострымі іголкамі на спіне і баках. **2.** Мужчынская прычоска ў выглядзе коратка абстрыжаных стаячых валасоў. *Стрыгчыся пад вожыка.* ‖ *прым.* **во́жыкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВОЗ, -а, *мн.* вазы́, вазо́ў, *м.* **1.** Сродак гужавога транспарту, прызначаны для язды і перавозкі грузаў, калёсы. *Класці сена на в.* **2.** Нагружаныя паклажай калёсы, сані і пад., а таксама колькасць таго, што можа змясціцца на павозцы. *Везці в. сена. В. дроў. Што з воза ўпала, тое прапала* (прыказка). *Цэлы в. навін* (перан.: вельмі многа). *Вазамі вазіць* (надта многа). *Цягнуць в.* (перан.: выконваць усю асноўную работу). ‖ *прым.* **вазавы́,** -а́я, -о́е.

ВО́ЗЕРА, -а, *мн.* азёры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) во́зеры, азёр, *н.* Замкнуты ў берагах вялікі натуральны вадаём. *Лясное в.* ‖ *памянш.* **азярцо́,** -а, *мн.* азёрцы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) азярцы́, азёрцаў, *н. і* **азярко́,** -а́, *мн.* азёркі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) азяркі́, азёркаў, *н.* ‖ *прым.* **азё́рны,** -ая, -ае. *Палаччына — а. край.*

ВО́ЗКА *гл.* вазіць.

ВО́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто кіруе запрэжанымі коньмі, рамізнік, фурман. **2.** Той, хто займаецца возніцтвам. ‖ *прым.* **во́зніцкі,** -ая, -ае.

ВО́ЗНІЦТВА, -а, *н.* Промысел па перавозцы коньмі каго-, чаго-н. *Займацца возніцтвам.* ‖ *прым.* **во́зніцкі,** -ая, -ае.

ВО́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў. *м.* **1.** Той, хто займаецца перавозам грузаў на калёсах; вазак. **2.** Тое, што і вознік (у 1 знач.). ‖ *прым.* **во́зчыцкі,** -ая, -ае.

ВО́ІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (высок.). Той, хто змагаецца з ворагам, ваеннаслужачы, баец. *Воін беларускай арміі. Адзін у полі не в.* (прыказка).

ВО́ІНСКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да ваеннай справы, ваеннай службы. *Воінская павіннасць. Усеагульны в. абавязак.* **2.** Уласцівы воіну (высок.). *Воінская доблесць.*

ВО́ІНСТВА, -а, *н.,* таксама *зб.* (высок.). Войска, воіны.

ВОЙ, *выкл.* Выказвае пачуццё болю, страху, трывогі, здзіўлення, захаплення, радасці. *Вой, уцякайма адсюль. Вой, якая ты шчаслівая.*

ВО́ЙКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Вымаўляць, выкрыкваць **«вой»** ‖ *аднакр.* **во́йкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. *І в. не паспеў.* ‖ *наз.* **во́йканне,** -я, *н.*

ВО́ЙСКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* Узброеныя сілы дзяржавы або частка іх. *Сухапутныя войскі.* ‖ *прым.* **вайско́вы,** -ая, -ае. *Вайсковыя злучэнні.*

ВО́КА, -а, *мн.* во́чы, вачэ́й *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) во́кі, вок, *Д* вача́м, *Т* вача́мі і вачы́ма, *М* на

вача́х, *н.* **1.** Орган зроку, а таксама сам зрок. *Левае в. Блакітныя вочы. Хвароба вачэй. Вернае в. Вочы загарэліся на што-н.* (вельмі захацелася мець што-н.). *З завязанымі вачамі* (неабачліва, нераздумваючы). *Падняць вочы* (паглядзець уверх або знізу ўверх). *Рабіць вялікія вочы* (здзіўляцца). *Ісці куды вочы глядзяць* (ісці абы-куды, без пэўнай мэты). *Закрыць вочы каму* (перан.: прысутнічаць пры чыёй-н. смерці). *Паганае в.* (у забабонах: позірк, які прыносіць няшчасце). **2.** *перан.,* толькі *адз.* Здольнасць бачыць, набытая ў працэсе жыццёвага вопыту. *Бывалае в. Звыклае в. Гаспадарчае в.* ◊ **Глядзець вачамі** *каго* або *чыімі на што* — не мець уласнай думкі. **Кідацца ў вочы** — прыцягваць увагу, быць асабліва прыметным. **Лезці ў вочы** (разм. неадабр.) — 1) старацца быць увесь час на віду, назойліва маячыць перад вачамі; 2) быць асабліва прыметным. **Адвесці вочы** *каму* (разм.) — адцягнуць увагу чыю-н. ад чаго-н. **Адкрыць вочы** *каму на каго-што* — паказаць каго-н. у праўдзівым свеце. **Закрываць вочы** *на што* — знарок не заўважаць чаго-н., пакідаць без увагі што-н. **Глядзець у вочы** *чаму* (небяспецы, смерці і пад.) — быць блізкім да чаго-н. **Вочы б мае не бачылі** (разм.) — пра што-н. непрыемнае, што не хочацца бачыць. **У вочы казаць (сказаць)** — казаць (сказаць) адкрыта, прама. **Чортава вока** (разм.) — вельмі глыбокае, бяздоннае месца на балоце. **Як вока схопіць** або **як вокам ахапіць** (разм.) — колькі можна ўбачыць, як толькі далёка бачыць вока. **Як вокам маргнуць** (разм.) — пра вельмі хуткае дзеянне. **У вочы не бачыў** *каго* (разм.) — ніколі не бачыў каго-н. **За вочы** (гаварыць) (разм.) — завочна, у адсутнасць. **На вока** (разм.) — прыблізна, без дапамогі вымяральных сродкаў. **З вока на вока** або **вока на вока** — сам-насам. **З п'яных вачэй** (разм.) — у стане ап'янення. **Упасці (укінуцца) у вока** (разм.) — запомніцца, спадабацца. **Адбіраць вочы** — асляпляць (пра веснавое сонца). **Берагчы як зрэнку вока** — пільна сачыць, уважліва ахоўваць што-н. **Вачэй не зводзіць** *з каго-чаго* (разм.) — вельмі захапляцца кім-, чым-н. **Вачэй не паказваць** (разм.) — пазбягаць сустрэчы. **Глянуць адным вокам** (разм.) — няўважліва, хутка прачытаць што-н. **Мець вока** *на каго* (разм.) — таіць злосць на каго-н. **Хоць вока выкалі** (разм.) — пра начную цемнату. **Хоць пальцам у вока** (разм.) — пра густую цемру. ‖ *памянш.* **во́чка,** -а, *мн.* -і, -чак, *н.* (да 1 знач.), *мн.* таксама вачаня́ты, -ня́т (да 1 знач.; разм.). *Строіць вочкі каму-н.* (какетнічаць з кім-н.). ‖ *прым.* **во́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВОКАМГНЕ́ННЕ, -я, *н.* Вельмі кароткі прамежак часу, імгненне.

ВОКАМГНЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які адбываецца на працягу вельмі кароткага часу, у адзін момант. *Вокамгненная ўспышка.* ‖ *наз.* **вокамгне́ннасць,** -і, *ж.*

ВО́КІС, -у, *м.* (спец.). У хіміі: злучэнне элементаў сярэдняй ступені акіслення з кіслародам. *В. вугляроду* (чадны газ). ‖ *прым.* **во́кісны,** -ая, ае.

ВО́КІСЕЛ, -слу, *мн.* -слы, -слаў, *м.* (спец.). Рэчыва, якое ўяўляе сабой злучэнне хімічнага элемента з кіслародам. *Прыродныя вокіслы.*

ВО́КЛАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Цвёрдая, звычайна з кардону папка, у якую ўстаўлена кніга. *Каленкоравая в.* **2.** Папяровая абгортка кнігі, сшытка. ‖ *прым.* **во́кладачны,** -ая, -ае. *В. кардон.*

ВО́КЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Выгук, словы, якімі аклікаюць. *Радасны в.*

ВО́КЛІЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Слова ці выгук, вымаўленыя з моцным пачуццём. **2.** Тое, што і воклік. *З лесу даносіўся в.: — Сяргей!*

ВО́КНЫ *гл.* акно.

ВО́КРЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэзкі гучны вокліч з загадам, пагрозай.

ВОЛ, вала́, *мн.* валы́, -о́ў, *м.* Кастрыраваны бык, якога скарыстоўваюць на сельскагаспадарчых работах. *Працуе як чорны в.* (перан.: вельмі многа, без стомы). ‖ *прым.* **вало́вы,** -ая, -ае. *Валовая скура.*

ВО́ЛАВА, -а, *н.* Хімічны элемент, мяккі коўкі метал серабрыста-белага колеру. ‖ *прым.* **алавя́ны,** -ая, -ае.

ВО́ЛАК, -у, *м.* Участак паміж дзвюма суднаходнымі рэкамі, цераз які ў даўнія часы перацягвалі волакам судна для працягу шляху.

ВО́ЛАКАМ, *прысл.* Цягнучы, валочачы па зямлі. *Цягнуць лодку в.*

ВО́ЛАС, -а *і* -у, *мн.* валасы́, валасо́ў, *м.* **1.** -а. Рагавое ніткападобнае ўтварэнне на скуры чалавека і жывёл (мн. ўжыв. таксама для абазначэння раслiннасці ў чалавека). *Вырваць сівы в. Кучаравыя валасы. Схапіцца за валасы* (перан.: пра адлюстраванне жаху, крайняга здзіўлення і пад.). *Валасы рваць на сабе* (надта злаваць, крыўдаваць на сябе). *Да сівых валасоў* (да старасці). *В. у в.* (вельмі падобныя). *І на в. не заснуў* (ніколькі не заснуў). **2.** -у, *зб.* Раслiннасць на целе жывёлы (ужыв. для розных тэхнічных мэт). *Конскі в.* ‖ *памянш.* **валасо́к,** -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *мн.* ‖ *прым.* **валася́ны,** -ая, -о́е. *Валасяное пакрыва. В. матрац.*

ВО́ЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** У Старажытнай Русі: мясцовасць, падпарадкаваная адной уладзе. **2.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка, падраздзяленне ўезда ў сельскай мясцовасці Расіі і ў СССР да раяніравання. ‖ *прым.* **валасны́,** -а́я, -о́е.

ВО́ЛАТ, -а, *М* -лаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асілак, велікан. *Магутны в. В. літаратуры* (перан.).

ВО́ЛАТАЎСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да волата. *Волатаўская сіла.*

ВОЛЕВЫЯЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (кніж.). Выказванне сваёй волі, жадання. *Свабоднае в. выбаршчыкаў.*

ВО́ЛКІ, -ая, -ае (разм.). Вільготны, сыры. *Волкая ноч.* ‖ *наз.* **во́лкасць,** -і, *ж.*

ВОЛЬНААДПУ́ШЧАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даўней: раб ці прыгонны, адпушчаны на волю.

ВОЛЬНААДПУ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. Даўней: адпушчаны на свабоду (пра раба, прыгоннага).

ВОЛЬНАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца свабодалюбствам, імкнецца да волі. *Вольналюбівыя народы.* ‖ *наз.* **вальналю́бства,** -а, *н.*

ВОЛЬНАНАЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** Які працуе або выконваецца па вольнаму найму. *В. рабочы.* **2.** Які працуе ў ваенным ведамстве, але не з'яўляецца ваеннаслужачым. *В. персанал.*

ВО́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* вольны. **2.** Свабода, незалежнасць. *Барацьба за в.* **3.** Бесцырымоннасць, фамільярнасць у паводзінах, развязаннасць. *Залішняя в. у абыходжанні.* **4.** Адступленне ад агульных правіл, ад нормы ў чым-н. *Паэтычная в.*

ВО́ЛЬНАЯ, -ай, *ж.* Даўней: дакумент, які выдаваўся прыгоннаму пры вызваленні ад прыгоннай залежнасці. *Даць вольную.*

ВО́ЛЬНІЦА, -ы, *ж.* **1.** Свабода, незалежнасць (разм.). **2.** Даўней: беглае насельніцтва, пераважна прыгонныя сяляне, якія асядалі на ўскраінах Маскоўскай дзяржавы і дамагаліся сваёй незалежнасці. *Казацкая в.*

ВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Свабодны, незалежны. *Вольныя людзі. Вольная праца.* **2.** Свабодны, нічым не абмежаваны. *Вольнае жыццё. В. вецер. Вольнаму воля* (пра чалавека, які можа паступаць па свайму меркаванню). **3.** Нікім, нічым не заняты. *Вольнае месца ў вагоне. Вольная пасада* (вакантная). *Вольная хвіліна.* **4.** Не абмежаваны якімі-н. перашкодамі, прадметамі, бязмежны; які знаходзіцца на свабодзе. *В. акіян. В. ход.* **5.** Не абмежаваны якімі-н. правіламі, законам. *В. продаж сельскагаспадарчых прадуктаў.* **6.** Нястрыманы, які выходзіць за межы прынятых норм. *Вольнае абыходжанне.* **7.** Свабодалюбны. *Вольная думка, натура.* **8.** Не зацінуты, не замацаваны ў чым-н. *В. канец вяроўкі.* ◊ **Вольныя рухі** або **практыкаванні** — гімнастычныя практыкаванні без прылад. **Вольны верш** — разнастайны, звычайна ямбічны верш. **Вольны горад** — самастойны горад-дзяржава ў сярэднія вякі. **Вольны пераклад** — не літаральны пераклад. **Вольны стыль** — у спартыўных спаборніцтвах: стыль плавання, які выбірае сам плывец. **Па вольнаму найму** — аб службе невайенных у ваеннай установе. ‖ *наз.* **во́льнасць,** -і *ж.* (да 2, 5 і 7 знач.).

ВОЛЬТ[1], -а, *М* -льце, *м.* (спец.). **1.** У манежнай яздзе: круты кругавы паварот направа або налева, які выконваецца адным коннікам ці групай іх адначасова. **2.** У фехтаванні: ухіліцца ад удару праціўніка.

ВОЛЬТ[2], -а, *М* -льце, *м.* Адзінка электрычнага напружання і электрычнай сілы.

ВО́ЛЬХА, -і, *ДМ* -льсе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Лісцевае дрэва сямейства бярозавых, якое расце ў сырых месцах. ‖ *прым.* **альхо́вы,** -ая, -ае.

ВО́ЛЯ, -і, *ж.* **1.** Здольнасць ажыццяўляць свае жаданні, пастаўленыя перад сабой мэты. *Сіла волі. Выхаванне волі.* **2.** *да чаго.* Свядомае імкненне да ажыццяўлення чаго-н. *В. да перамогі.* **3.** Жаданне, патрабаванне. *Дыктаваць сваю волю. Апошняя в.* (запавет). **4.** Улада, права. *Гэта ў тваёй волі. Ваша добрая в.* або *в. ваша* (рабіце, як лічыце патрэбным). *На волю лёсу* (без падтрымкі, дапамогі, нагляду). **5.** Свабода ў праяўленні чаго-н. *Даць волю пачуццям. Рукам волі не давай* (не біся). **6.** Свабода, незалежнасць; *проціл.* няволя. *Змагацца за волю і незалежнасць народа.* **7.** Становішча, пры якім жыццё чалавека, жывёл, птушак не абмежавана ўмовамі зняволення. *Выйсці на волю. Выпусціць жураўля на волю.* **8.** Прастор, прыволле. *Тут дзецям в.* ‖ *прым.* **валя́вы,** -ая, -ое (да 1 і 4 знач.). *Валявыя рашэнні.*

ВО́ЛЯЙ-НЯВО́ЛЯЙ, *прысл.* Незалежна ад задання, паняволі. *Воляй-няволяй прыходзіцца згадзіцца.*

ВОН, *прысл.* і *часц.* **1.** *прысл.* Прэч, на двор. *Выгнаць з хаты в.* **2.** *часц.* Рашучае патрабаванне выбірацца адкуль-н., выходзіць. *В. адсюль!*

ВО́НКАВЫ, -ая, -ае. **1.** Знешні, знадворны. *В. выгляд. Вонкавае падабенства. Вонкавая паверхня.* **2.** Які праяўляецца толькі са знешняга боку, не закранаючы сутнасці чаго-н. *Твар яго здаваўся вонкава* (прысл.) *спакойным.* **3.** *перан.* Паказны, паверхневы, пазбаўлены глыбіні. *Пафас гэтых вершаў толькі в.* ‖ *наз.* **во́нкавасць,** -і, *ж.*

ВО́ПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* апісаць. **2.** Спіс рэчаў, папер і пад., складзены для ўліку. *Інвентарны в. В. архіўных спраў.*

ВО́ПЛЕСКІ, -аў. Апладысменты ў знак прывітання, адабрэння. *Вітаць юбіляра воплескамі.*

ВО́ПРАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Верхняе адзенне. *Цёплая в. Святочная в.*

ВО́ПЫТ, -у, *М* -пыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адлюстраванне ў свядомасці людзей законаў аб'ектыўнага свету і грамадскай практыкі,

атрыманае ў выніку іх актыўнага практычнага пазнання. *Пачуццёвы в.* **2.** Сукупнасць ведаў і практычна засвоеных звычак. *Жыццёвы в. В. будаўніцтва.* **3.** Узнаўленне якой-н. з'явы эксперыментальным шляхам, стварэнне чаго-н. новага ў пэўных умовах з мэтай даследавання, выпрабавання. *Хімічныя вопыты. Вопыты калекцыянераў.* **4.** Спроба ажыццявіць што-н., пробнае ажыццяўленне чаго-н. *Першы в. маладога пісьменніка.* ‖ *прым.* **во́пытны**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ВО́ПЫТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вопыт. **2.** Які мае вопыт (у 2 знач.). *Вопытныя кадры. В. чалавек. Вопытная вока* (спрактыкаванае, натрэніраванае). ‖ *наз.* **во́пытнасць**, -і, *ж.*

ВО́РАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто знаходзіцца ў стане варожасці з кім-н., непрыяцель. *Закляты в.* **2.** Ваенны праціўнік, непрыяцель. *В. разбіты.* **3.** *чаго.* Прынцыповы праціўнік чаго-н. *В. алкаголю.* ‖ *прым.* **варо́жы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *В. стан.*

ВО́РНЫ, -ая, -ае. Прыгодны для ворыва. *Ворная зямля.*

ВОРС, -у, *м.* Кароткі густы пушок на паверхні некаторых тканін, а таксама некаторых гатункаў скур. *Сукно з ворсам.* ‖ *прым.* **во́рсавы**, -ая, -ае. *Ворсавыя тканіны.*

ВО́РЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне для прыпрэжкі каня ў дапамогу карэнніку. *Хадзіць на ворчыку.* ‖ *прым.* **во́рчыкавы**, -ая, -ае.

ВО́РЫВА *гл.* араць.

ВО́СЕМ, васьмі́, *Т* васьмю́, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 8. ‖ *парадк.* **во́сьмы**, -ая, -ае.

ВО́СЕМДЗЕСЯТ, васьмі́дзесяці, *Т* васьмю́дзесяццю, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 80. *Пад в. каму-н.* (хутка будзе 80 гадоў). ‖ *парадк.* **васьмідзеся́ты**, -ая, -ае.

ВОСЕМСО́Т, васьмісо́т, *Т* васьмюста́мі, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 800. ‖ *парадк.* **васьмісо́ты**, -ая, -ае.

ВО́СЕННЮ, *прысл.* У асенні час.

ВО́СЕНЬ, -і, *ж.* Пара года паміж летам і зімой. *Позняя в. В. жыцця* (перан.). ‖ *прым.* **асе́нні**, -яя, -яе *і* **во́сеньскі**, -ая, -ае.

ВОСК, -у, *м.* Мяккае пластычнае рэчыва, якое выпрацоўваюць пчолы для будовы сотаў. *Тапіць в. Мяккі як в.* ‖ *прым.* **васко́вы**, -ая, -ае. *Васковая свечка. В. твар* (перан.: бледна-жоўты). *Васковая спеласць зерня* (фаза спеласці перад поўным паспяваннем).

ВО́СПА, -ы, *ж.* **1.** Востразаразная вірусная хвароба, якая суправаджаецца гнойным сыпам на скуры і слізістай абалонцы. *Прышчэпка воспы.* **2.** Шрамы і ямкі, якія застаюцца на скуры пасля гэтай хваробы або на месцы яе прышчэплівання (разм.). *Пабіты воспай.* ‖ *прым.* **во́спавы**, -ая, -ае.

ВОСПАПРЫШЧЭ́ПЛІВАННЕ, -я, *н.* Прышчэпка супрацьвоспеннай вакцыны. ‖ *прым.* **воспапрышчэ́пны**, -ая, -ае.

ВО́СПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Ямка або шрам на скуры пасля воспы або прышчэпкі воспы.

ВОСТРА... (а таксама **вастра...**). Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае: 1) слову востры: *востравугольны, востракантовы;* 2) словам вельмі, надта, надзвычай: *вострадэфіцытны, востразаразны.*

ВОСТРАВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Геаметрычная фігура з вострымі вугламі.

ВОСТРАВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. З вострымі канцамі (канцом). *Востравугольная вяршыня.*

ВО́СТРАЎ, -рава, *мн.* астравы́ *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) во́стравы, астраво́ў, *м.* **1.** Частка сушы, акружаная з усіх бакоў вадой. **2.** Участак, які вылучаецца чым-н. сярод навакольнай мясцовасці, напр. сухое месца сярод балота, невялікі лес сярод поля і пад. ‖ *памянш.* **астраво́к**, -раўка́, *мн.* -раўкі́, -раўко́ў, *м.* ‖ *прым.* **астраўны́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ВО́СТРЫ, -ая, -ае. **1.** Добра навостраны або з завостраным канцом ці краем. *В. нож. В. канец палкі.* **2.** Які звужаецца пад канец. *В. нос лодкі. Вострыя насы туфель. В. вугал* (вугал меншы чым 90°). **3.** *перан.* Праніклівы, які добра ўспрымае. *В. розум. В. зрок.* **4.** *перан.* Які вызначаецца дасціпнасцю. *В. жарт. В. на язык.* **5.** *перан.* Які выразна і моцна адчуваецца, праяўляецца. *Вострая трывога.* **6.** *перан.* Які моцна дзейнічае на смак ці нюх. *Вострыя прыправы. В. пах.* **7.** *перан.* Моцна, ясна выражаны; напружаны. *В. боль. В. апендыцыт. В. недахоп чаго-н.* ‖ *наз.* **вастрыня́**, -і́, *ж.* (да 1, 3, 4, 5, 6 і 7 знач.).

ВО́СТРЫМ-ВО́СТРА, *прысл.* (разм.). Вельмі востра. *Натачы, кавалёк, в.-в. сярпок!*

ВО́СЦІ, -яў. Рыбалоўная прылада ў выглядзе вілаў. *Біць рыбу восцямі.* ‖ *прым.* **во́сцевы**, -ая, -ае.

ВОСЦЬ,-і, *ж., зб.* Доўгія і больш рэдкія валасы ў шэрсці жывёлы. *В. у футры бабра.*

ВО́СЫП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абломкі горных парод, што асыпаюцца ў выніку выветрывання, а таксама цэлыя гурты гэтых абломкаў у падножжы гор.

ВО́СЫПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* Мука (звычайна з аўса ў сумесі з іншым збожжам), якой абмешваюць або асыпаюць корм жывёле; вобмешка.

ВОСЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Шпень ці тонкі вал, на якім трымаюцца колы, часткі машын або механізмаў. *Пярэдняя в.* **2.** Уяўная прамая лінія, якая праходзіць цераз геаметрычную фігуру або якое-н. цела і валодае толькі ёй характэрнымі ўласцівасцямі (спец.). *В. сіметрыі. В. вярчэння. Зямная в.* **3.** *перан.* Стрыжань якіх-н. падзей. *В. палітычнага жыцця.* ‖ *прым.* **во́севы**, -ая, -ае *і* **асявы́**, -а́я, -о́е.

ВОСЬ[2], *часц. указальная.* **1.** Ужыв. для ўказання на ўсё, што знаходзіцца або адбываецца ў непасрэднай блізкасці, непасрэдна перад вачамі або нібы перад вачамі. *В. і наш аўтобус. В. тут прысядзем. В. гэтыя рэчы.* **2.** Ужыв. для ўказання на паслядоўную змену падзей, з'яў і пад., на раптоўнае і нечаканае іх паяўленне. *Усё сціхла, але в. зноў пачуўся нейкі шум.* **3.** Ужыв. пры выкананні якіх-н. эмоцый у кліч. сказах разам з указаннем на прадмет, з'яву. *Ах, в. які ён чалавек! В. здарэнне дык здарэнне!* **4.** У спалучэнні з пытальным займеннікам і прыслоўем надае ім сэнс указання на што-н. у адпаведнасці з іх знач. (з націскам на слове «вось»). *Вось што я вам скажу. Вось у чым сутнасць. Вось якая справа. Вось куды трапіў.* **5.** Ужыв. для большай выразнасці, звычайна ўзмацняючы, падкрэсліваючы значэнне наступнага слова. *В. вы мне і патрэбны. В. і я пра гэта кажу.* **6.** Ужыв. замест звязкі пры іменным выказніку. *Добрасумленная і высокапрадукцыйная праца — в. гарантыя нашых поспехаў.* ◊ **Вось-вось** (разм.) — 1) вось іменна, менавіта так; 2) зараз, неўзабаве. *Бацька вось-вось павінен прыйсці.* **Вось вам!** — атрымай(це) па заслугах. **Вось дык** (разм. іран.) — ужыв. для выражэння агульнай ацэнкі чаго-н. *Вось дык гулец! Вось дык сіла!* **Вось...дык** (разм.) — афармляе сказ са знач. ацэнкі або вялікай ступені праяўлення чаго-н. *Вось спецыяліст дык спецыяліст! Вось стараецца дык стараецца!* **Вось і** — ужыв. пры ўказанні на завяршэнне чаго-н., наступленне чаго-н. жаданага, чаканага. *Вось і прыйшлі. Вось і мы. Вось і ўсё* (ужыв. пры заканчэнні гаворкі ў знач. больш няма чаго дадаць). **Вось табе і...** (разм.) — пачынае гаворку пра тое, што аказалася не такім, як чакалася. *Вось табе і адпачылі! Вось табе і свята!* **Вось табе і на** або **вось табе і раз** або **вось табе і маеш** (разм.) — вокліч з выпадку чаго-н. нечаканага, выказванне здзіўлення, расчаравання. **Вось так** — ужыв. пры выказванні пагарды, знявагі. **Вось яно што!** або **вось яно як!** — выражэнне здзіўлення або ўразумення. **Вось яшчэ!** (разм.) — ужыв. пры адмаўленні чаго-н., пры нязгодзе з чым-н. або пры адмоўных адносінах да чаго-н.

ВО́СЬМЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* восем. **2.** **во́сьмая**, -ай. Які атрымліваецца дзяленнем на восем. *Восьмая частка. Адна восьмая* (наз.).

ВО́ТРУБ'Е, -я, *н., зб.* Рэшткі расцёртай абалонкі пасля размолу зерня, якія скарыстоўваюцца на корм жывёле. ‖ *прым.* **во́труб'евы**, -ая, -ае.

ВО́ТУМ, -у, *м.* (кніжн.). У дзяржаўным праве: рашэнне, прынятае галасаваннем. *В. давер'я (недавер'я) ураду.*

ВО́ТЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* На Русі да 18 ст.: радавое спадчыннае зямельнае ўладанне. ‖ *прым.* **во́тчынны**, -ая, -ае.

ВОЎК, ваўка́ *і* во́ўка, *мн.* ваўкі́, ваўко́ў, *м.* Драпежная жывёліна сямейства сабачых, звычайна шэрай масці. *Колькі ваўка ні кармі, ён усё роўна ў лес глядзіць* (прыказка). *І ваўкі сыты і авечкі цэлы* (прымаўка). *Хоць воўкам вый* (вельмі дрэнна, становішча бязвыхаднае). *Воўкам глядзець (пазіраць)* (глядзець панура, варожа). ◊ **Біты воўк** (разм.) — пра бывалага, вопытнага чалавека. **Марскі воўк** (разм., адабр.) — пра бывалага, вопытнага марака. ‖ *памянш.* **ваўчо́к**, ваўчка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *зб.* **ваўкаўё**, -я́, *н.* ‖ *прым.* **во́ўчы**, -ая, -ае *і* **ваўчы́ны**, -ая, -ае (разм.). *Воўчы апетыт* (вельмі моцны). ◊ **Воўчы білет (пашпарт)** — у царскай Расіі: дакумент з адзнакай паліцыі аб палітычнай ненадзейнасці яго ўласніка. **Воўчы закон** — беззаконне, якое падтрымліваецца грубым насіллем. **Воўчыя грыбы** — агульная назва неядомых грыбоў. **Воўчыя ягады** — чырвоныя або чорныя плады ядавітых лясных раслін.

ВО́ЎНА, -ы, *ж.* **1.** Валасяное покрыва авечак. **2.** Састрыжанае такое покрыва як матэрыял для вырабу сукна, валёнак і пад. *Часаць воўну.* ‖ *прым.* **ваўня́ны**, -ая, -ае.

ВОЎНАПРАДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* Выраб пражы з воўны. ‖ *прым.* **воўнапрадзі́льны**, -ая, -ае. *В. цэх.*

ВОЎНАЧАСА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для часання воўны. *Воўначасальная машына.*

ВОХ, *выкл.* Вокліч пры здзіўленні, гора, болю і пад. пачуццях.

ВО́ХАЦЬ, -аю, -аеш; -ае; *незак.* Тое, што і вохкаць. ‖ *наз.* **во́ханне**, -я, *н.*

ВО́ХКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Усклікваць «вох», глыбока ўздыхаць, выказваючы пачуццё жалю, болю і пад. ‖ *аднакр.* **во́хнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **во́хканне**, -я, *н.*

ВО́ХРА, -ы, *ж.* Прыродная мінеральная фарба жоўтага або чырвонага колеру. ‖ *прым.* **во́хравы**, -ая, -ае.

ВО́ХРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што* (спец.). Фарбаваць, пакрываць вохрай.

ВО́ЦАТ, -цату, *М* -цаце, *м.* Вадкасць з рэзкім кіслым смакам, якая ўжываецца як вострая прыправа ў ежу, для кансервавання прадуктаў. ‖ *прым.* **во́цатны**, -ая, -ае. *Воцатная кіслата* (спец.). *Воцатная эсенцыя.*

ВО́ЧАП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шост, да якога прымацоўваецца калодзежнае вядро.

ВО́ЧАПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (разм.). **1.** Прывязка ў цэпа. **2.** Вешалка ў

адзенні. **3.** Ручка (пераважна вераўчаная) вядра.

ВО́ЧКА, -а, *мн.* во́чкі, -чак, *н.* **1.** *гл.* вока. **2.** Невялікая круглая адтуліна ў якім-н. прадмеце. *Дзвярное в.* **3.** Пупышка, зрэзаная з дрэва для прышчэпкі. **4.** Зародак парастка на бульбяным клубні. **5.** Значок на ігральнай карце. **6.** Пятля ў вязанні. *Спусціла в.*

ВО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Урач, спецыяліст па вочных хваробах.

ВО́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вока (у 1 знач.). *Вочныя хваробы.*

ВО́ЧЫ *гл.* вока.

ВОШ, -ы, *мн.* -ы, -ай, *ж.* Дробнае бяскрылае насякомае, якое паразітуе на целе чалавека і жывёл.

ВО́ШЧАНЫ, -ая, -ае. Нацёрты воскам. *Вошчаная нітка.*

ВУАЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што.* Наўмысна рабіць што-н. не зусім ясным, зацяняць сутнасць чаго-н. ‖ *зак.* **завуалі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. *У завуаліраванай форме.*

ВУА́ЛЬ, -і, *ж.* **1.** Тонкая празрыстая матэрыя. **2.** Кавалак такой матэрыі або сеткі, які прымацаваны да жаночага капелюша і закрывае твар. *Капялюш з вуаллю.* **3.** Налёт на негатыве, які зніжае кантраснасць фотаздымка (спец.).

ВУ́ГАЛ, -гла́, *мн.* -глы́, -гло́ў, *м.* **1.** У геаметрыі: плоская фігура, утвораная дзвюма лініямі, якія выходзяць з аднаго пункта. *Вяршыня вугла. Прамы в.* (90°). *Востры в.* (меншы за 90°). *Тупы в.* (большы за 90°). *Знешнія і ўнутраныя вуглы трохвугольніка. Сагнуць што-н. пад вуглом.* **2.** Месца, дзе сутыкаюцца, перасякаюцца два прадметы або два бакі чаго-н. *В. дома. Пайсці за в. З-за вугла зрабіць што-н.* (перан.: спадцішка). **3.** Частка пакоя, які здаецца ў наймы, кут (у 2 знач.). *Наймаць в.* **4.** Наогул прыстанак, месца, дзе жывуць. *Мець свой в.* ‖ *памянш.* **вугало́к,** -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* (да 2, 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **вуглавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.).

ВУ́ГАЛЬ, -ю, *мн.* вуглі́, -ёў *і* вугалі́, -ёў, *м.* **1.** (*мн.* вуглі́). Цвёрдае гаручае выкапнёвае рэчыва арганічнага паходжання. *Каменны в. Буры в.* **2.** (*мн.* вуглі́ *і* вугалі́). Рэшткі няпоўнага згарання драўніны; кавалак абгарэлага дрэва. *Драўляны в. Выграбі вугалі з печы.* ◊ **Белы вугаль** — пра рухаючую сілу вады. **Блакітны вугаль** — пра рухаючую сілу ветру. ‖ *памянш.* **вугалёк,** -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.* (да 1 і 2 знач.), **вуге́льчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.) *і* **вуго́льчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.). ‖ *зб.* **вуго́лле,** -я, *н.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **вугальны,** -ая, -ае.

ВУ́ГАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто здабывае вугаль, шахцёр. **2.** Той, хто выпрабляе драўняны вугаль. ‖ *ж.* **ву́гальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **ву́гальшчыцкі,** -ая, -ае.

ВУГЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З выступамі і вугламі, няроўны. *Вуглаватыя камяні. Вуглаватая постаць* (з востра выступаючымі абрысамі). **2.** *перан.* Няўклюдны, нязграбны. *Вуглаватыя рухі.* ‖ *наз.* **вуглава́тасць,** -і, *ж.*

ВУГЛАВЫ, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* вугал. **2.** Які знаходзіцца на вуглу або ў вуглу. *В. дом. В. пакой. В. ўдар* (у спорце: удар з вугла поля). **3.** Які мае адносіны да вымярэння вуглоў (спец.). *В. градус.*

ВУГЛАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэхнічная прылада для вымярэння вуглоў. ‖ *прым.* **вугламе́рны,** -ая, -ае. *Вугламерныя інструменты.*

ВУГЛЕ[1]... (а таксама **вугля**[1]...). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову вугаль, напр. *вуглездабыча, вуглеабпальванне*; пішацца «вугле...», калі другая частка слова мае націск не на першым складзе.

ВУГЛЕ[2]... (а таксама **вугля**[2]...). Першая частка складаных слоў са знач.: які адносіцца да вугляроду, утрымлівае вуглярод, напр. *вуглевадарод, вуглекіслотны;* пішацца «вугле...», калі ў другой частцы слова націск падае не на першы склад.

ВУГЛЕВАДАРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Хімічнае злучэнне вугляроду і вадароду. ‖ *прым.* **вуглевадаро́дны,** -ая, -ае.

ВУГЛЕВЫПА́ЛЬВАННЕ, -я, *н.* (спец.). Выраб драўнянага вугалю шляхам спальвання драўніны.

ВУГЛЕВЫПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца вуглевыпальваннем.

ВУГЛЕДРАБІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для драблення каменнага вугалю.

ВУГЛЕЗДАБЫ́ЧА, -ы, *ж.* Здабыча каменнага вугалю.

ВУГЛЕКІСЛАТА́, -ы́, *ДМ* -лаце́, *ж.* Абыходкавая назва двухвокісу вугляроду. ‖ *прым.* **вуглекісло́тны,** -ая, -ае.

ВУГЛЕПРАМЫСЛО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* Прамысловасць па здабычы каменнага вугалю. ‖ *прым.* **вуглепрамысло́вы,** -ая, -ае.

ВУГЛЯ[1]... (*гл.* **вугле**[1]...). Першая частка складаных слоў са значэннем вугаль; ужыв. замест «вугле...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *вугляносны, вуглякоп.*

ВУГЛЯ[2]... (*гл.* **вугле**[2]...). Першая частка складаных слоў са знач. вуглярод; ужыв. замест «вугле...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *вугляводы, вугляпластык.*

ВУГЛЯВО́ДЫ, -аў, *адз.* -во́д, -у, *М* -дзе, *м.* Неабходныя для жыццядзейнасці арганічныя рэчывы, якія ўтрымліваюць у сабе вуглярод, кісларод і вадарод. ‖ *прым.* **вуглявО́дны,** -ая, -ае *і* **вуглявóдзісты,** -ая, -ае.

ВУГЛЯКІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да солей вугальнай кіслаты.

ВУГЛЯРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Хімічны элемент, які з'яўляецца асновай усіх арганічных рэчываў у прыродзе. ‖ *прым.* **вугляро́дны,** -ая, -ае.

ВУГО́ЛЛЕ *гл.* вугаль.

ВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чарцёжны інструмент у форме трохвугольніка для вычэрчвання вуглоў, правядзення перпендыкулярных ліній. **2.** Металічная накладка, якая змацоўвае вуглы чаго-н. (рам і пад.).

ВУГО́ЛЬЧЫК *гл.* вугаль.

ВУГО́Р[1], -гра́, *мн.* -гры́, -гро́ў, *м.* Рыба атрада касцістых, падобная на змяю. ‖ *прым.* **вугро́вы,** -ая, -ае.

ВУГО́Р[2], -гра́, *мн.* -гры́, -гро́ў, *м.* Невялікі бугарок — тлушчавая пробка ў порах скуры. *Твар у вуграх.* ‖ *прым.* **вугры́сты,** -ая, -ае.

ВУГРАВА́ТЫ, -ая, -ае. Пакрыты вуграмі[2]. *В. твар.*

ВУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць — гнуткая доўгая палка, да якой прымацавана лёска з кручком. *Закінуць вуду* (таксама перан.: паспрабаваць папярэдне разведаць што-н.; разм.). *Зла́віць на вуду* (таксама перан.: падманам, хітрасцю выведаць што-н.; разм.). ‖ *памянш.* **ву́дачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ВУДЗІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Частка вуды — доўгая гнуткая палка, да якой прымацоўваецца лёска. *Арэхавае в.* ‖ *прым.* **вудзі́льнавы,** -ая, -ае.

ВУДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для вуджэння рыбы. *В. рыштунак.*

ВУДЗІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вудзіць рыбу. ‖ *ж.* **вудзі́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **вудзі́льшчыцкі,** -ая, -ае.

ВУ́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *незак.* Лавіцца на вуду. *З раніцы рыба добра вудзілася.*

ВУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., каго.* Лавіць вудай (рыбу). ‖ *наз.* **вуджэ́нне,** -я, *н.*

ВУЖ, вужа́ *і* (радзей) ву́жа, *мн.* вужы́, -о́ў, *м.* Адна з неядавітых змей сямейства паўзуноў. *Выкручвацца вужом* (таксама перан.: 1) падлізвацца, падлашчвацца, дабіваючыся чаго-н.; 2) падманам, хітрасцю старацца выйсці з цяжкага становішча). ‖ *прым.* **вужо́вы,** -ая, -ае.

ВУЖАВІ́ННЕ, -я, *н.* Скура змяі, скінутая ў час лінькі.

ВУЖА́КА, -і, *ДМ* -жа́цы, *мн.* -і, -жа́к, *ж.* **1.** Агульная назва паўзуноў з доўгім гнуткім целам без ног, змяя (разм.). *Віцца вужакай* (таксама перан.: падлізвацца, падлашчвацца, дабіваючыся чаго-н.). **2.** *перан.* Пра ліхога, каварнага чалавека. ‖ *прым.* **вужа́чы,** -ая, -ае. *Вужачая скура.*

ВУЖАНЯ́ *і* ВУЖАНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, *н.* Дзіцяня вужа.

ВУЖЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Тоўстая кручаная вяроўка, якой уціскаюць вазы (з сенам, снапамі і пад.).

ВУЗА́, -ы́, *ж.* Клейкае рэчыва, якое выпрацоўваюць пчолы з гаючых смалістых выдзяленняў пупышак дрэў (бярозы, таполі, асіны); прапаліс.

ВУЗДЭ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Частка вупражы — аброць з рамянёў з цугліямі, якая надзяваецца на галаву каню. *Раменная в.* ‖ *прым.* **вуздэ́чкавы,** -ая, -ае.

ВУ́ЗЕЛ[1], -зла́, *мн.* -злы́, -зло́ў, *м.* **1.** Месца, дзе звязаны канцы чаго-н. або зацягнута пятля на чым-н. *Завязаць в.* або *вузлом. В. на канаце. Хусцінка на шыі завязана ў в. Марскі в.* (асобы спосаб завязвання тросаў у маракоў). **2.** Месца перакрыжавання, стыку чаго-н. і пад. (ліній, магістралей, валокнаў і пад.). *Чыгуначны в. В. дарог. Тэлеграфны в. Нервовы в. В. супярэчнасцей* (перан.). **3.** Частка механізма або тэхнічнае ўстройства, якія ўяўляюць сабой складанае злучэнне дэталей, асобных частак (спец.). *Зборка вузлоў. Санітарныя вузлы ў кватэрах* (каналізацыя, водаправод і пад.). **4.** Тое, што і клунак. *Звязаць рэчы ў в.* ◊ **Гордзіеў вузел** (кніжн.) — пра заблытаныя абставіны, справы [па імені цара Гордзія, што завязаў вузел, які быў рассечаны Аляксандрам Македонскім]. *Рассячы гордзіеў вузел* (смела вырашыць цяжкае пытанне). ‖ *памянш.* **вузе́льчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 4 знач.). ‖ *прым.* **вузлавы,** -а́я, -о́е (да 1, 2 і 3 знач.).

ВУ́ЗЕЛ[2], -зла́, *мн.* -злы́, -зло́ў, *м.* (спец.). Адзінка скорасці судна, роўная адной марской мілі ў гадзіну.

ВУЗЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца вузейшым. ‖ *зак.* **павузе́ць,** -е́е.

ВУЗІ́ЦЬ, ву́жу, ву́зіш, ву́зіць; ву́жаны; *незак., што.* Рабіць вузейшым, звужваць. *В. штаны.*

ВУЗКА... Першая частка складаных слоў, якая ўжываецца ў значэннях слова вузкі, напр. *вузкалобы, вузкаплечы, вузкаспецыяльны.*

ВУЗКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Недастатковы па шырыні. *В. рукаў. В. праезд.*

ВУЗКАКАЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -ле́йцы, *мн.* -і, -ле́ек, *ж.* (разм.). Вузкакалейная чыгунка.

ВУЗКАКАЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. З вузкай рэйкавай каляёй. *Вузкакалейная чыгунка.*

ВУ́ЗКІ, -ая, -ае; вузе́йшы. **1.** Невялікі ў шырыню, у папярочніку. *Вузкая дарога. Вузкае месца* (перан.: пра цяжкасці ў ажыццяўленні чаго-н.). **2.** Вельмі цесны, недастаткова прасторны. *В. рукаў. Кашуля вузкая ў грудзях.*

3. Які ахоплівае нямногае, нямногіх, абмежаваны. *Вузкая спецыяльнасць. Вузкае кола сяброў. Вузкая нарада.* 4. *перан.* З абмежаванымі поглядамі, інтарэсамі, недалёкі. *В. кругагляд.* ‖ *наз.* **вузкасць,** -і, *ж.* (да 1 і 4 знач.).

ВУЗЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. 1. Які мае вузлы, няроўны. *Вузлаватая пража.* 2. З патаўшчэннямі, ушчыльненнямі мышачнай тканкі. *Вузлаватыя вены. Вузлаватыя пальцы.* ‖ *наз.* **вузлава́тасць,** -і, *ж.*

ВУЗЛАВЫ́, -а́я, -о́е. 1. *гл.* вузел[1]. 2. *перан.* Асноўны, галоўны, самы істотны. *Вузлавое пытанне.*

ВУ́ЗЫ, -аў (высок.). Тое, што аб'ядноўвае, звязвае, стварае ўнутраную сувязь, адзінства. *В. братэрства, дружбы.*

ВУ́ЛЕЙ, ву́лея *і* вулля́, *мн.* вуллі́, вуллёў, *м.* Спецыяльная скрынка або выдзеўбаная калода для пчол. *Рамачны в. На пасецы было пятнаццаць вуллёў.* ‖ *прым.* **вуллёвы,** -ая, -ае.

ВУ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* 1. У населеных пунктах: два рады дамоў і прастора паміж імі для праходу і праезду, а таксама сама гэта прастора. *Шырокая в. Галоўная в. горада. Апынуцца на вуліцы* (таксама перан.: без жылля). *Выкінуць на вуліцу* (таксама перан.: 1) выселіўшы, пазбавіць жылля; 2) звольніць з работы, пазбавіць сродкаў існавання). *На пажар збеглася ўся в.* (перан.: усе жыхары вуліцы; разм.). *Будзе і на нашай вуліцы свята* (прыказка: і для нас наступіць радасць, урачыстасць). 2. Месца пад адкрытым небам у процілегласць памяшканню. *На вуліцы такая відната.* 3. *перан.* Асяроддзе, якое сваёй некультурнасцю, нявыхаванасцю дрэнна ўплывае на каго-н. *Дрэнны ўплыў вуліцы. В. вінавата ў чым-н.* ‖ *памянш.* **ву́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **вулі́чны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *В. рух* (на вуліцах).

ВУЛКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канічная гара з кратарам на вяршыні, праз які час ад часу вывяргаецца лава, агонь, попел. *Патухлы в. Дзеючы в.* ‖ *прым.* **вулкані́чны,** -ая, -ае. *Вулканічныя пароды.*

ВУЛКАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) вулканізацыю.

ВУЛКАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Хімічная апрацоўка матэрыялаў для надання ім пругкасці, трываласці і інш. уласцівасцей. ‖ *прым.* **вулканізацы́йны,** -ая, -ае.

ВУЛЬГА́РНЫ, -ая, -ае. 1. Пошлы, непрыстойны, грубы. *В. выраз.* 2. Спрошчаны да крайнасці, да скажэння сэнсу. *В. выклад вучэння.* ‖ *наз.* **вульга́рнасць,** -і, *ж.*

ВУЛЬГАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Падаць (падаваць) у груба спрошчаным, скажоным выглядзе. *В. навуку.* ‖ *наз.* **вульгарыза́цыя,** -і, *ж.*

ВУЛЬГАРЫЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які вульгарызуе што-н. ‖ *прым.* **вульгарыза́тарскі,** -ая, -ае.

ВУЛЬГАРЫ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грубае, вульгарнае (у 1 знач.) слова або выраз, ужыты ў літаратурнай мове.

ВУНДЭРКІ́НД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзіця с надзвычайнымі здольнасцямі. ‖ *прым.* **вундэркі́ндаўскі,** -ая, -ае.

ВУНЬ, *часц.* 1. *указальная.* Ужыв. для ўдакладнення месца ці месцазнаходжання каго-, чаго-н. *В. там, каля лесу. А в., што гэта за дрэва?* 2. *вылучальная.* Вылучае або падкрэслівае значэнне таго ці іншага слова ў сказе. *В. нядаўна мы іх бачылі тут.* 3. *узмацняльная.* У спалучэнні з займеннікамі ўказвае на меру або ступень якасці чаго-н. *В. колькі ягад вы набралі. В. якая глыбокая яма.* 4. *у знач. прысл.* У тым месцы, не тут. *В. відаць вёска.* ◊ **Вунь (яно) што** або **вунь (яно) як** (разм.) — вокліч для выказу здзіўлення або ўсведамлення.

ВУ́ПРАЖ, -ы, *ж.* 1. Рыштунак для запрэжкі (у 1 знач.). *Конская в.* 2. Счэпнае прыстасаванне ў вагонах (спец.). ‖ *прым.* **вупражны,** -ая, -ае.

ВУРКАТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ко́ча; *незак.* (разм.). Утвараць аднастайныя пераліўчастыя гукі, глуха грукатаць. *Вуркатаў гром. Машыны вуркочуць.* ‖ *наз.* **вуркатанне,** -я, *н.*

ВУРКАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. 1. Які раскаціста гучыць, глуха грукоча. *В. гром.* 2. Буркліві. *Вуркатлівая старая.* ‖ *наз.* **вуркатлі́васць,** -і, *ж.*

ВУРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* Тое, што і бурчаць (у 1 знач.). ‖ *наз.* **вурча́нне,** -я, *н.*

ВУС *гл.* вусы.

ВУСА́ТЫ, -ая, -ае. З вусамі; з доўгімі або густымі вусамі. *В. мужчына. В. матыль.* ‖ *наз.* **вуса́тасць,** -і, *ж.*

ВУСА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). 1. Чалавек з вялікімі вусамі. 2. Рыба сямейства карпавых. ‖ *прым.* **вусачо́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ВУ́СЕНЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Лічынка матыля, падобная на чарвяка. ‖ *прым.* **ву́сеневы,** -ая, -ае.

ВУ́СІКІ, -аў, *адз.* ву́сік, -а, *м.* 1. Маленькія вусы. *У хлопца ўжо в. прабіваюцца.* 2. У раслін: ніткападобныя атожылкі на лістах, сцёблах. 3. У членістаногіх: органы нюху і дотыку ў выглядзе прыдаткаў на галаве. ‖ *прым.* **ву́сікавы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач., спец.).

ВУ́СНЫ[1], -аў. Губы, рот. *Тонкія в. Чуць з трэціх вуснаў* (не непасрэдна, ад каго-н.). *З вуснаў у в.* (ад аднаго да другога).

ВУ́СНЫ[2], -ая, -ае. Які вымаўляецца, не пісьмовы. *Вусная заява. Вусная мова. Вусная народная творчасць.* ‖ *наз.* **ву́снасць,** -і, *ж.* (спец.). *В. судовага разбору.*

ВУ́СТРЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -рыц, *ж.* Ядомы марскі малюск. ‖ *прым.* **ву́стрычны** -ая, -ае.

ВУ́СЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* 1. Месца ўпадзення ракі (у мора, возера ці ў іншую раку). *В. Прыпяці.* 2. Выхадная адтуліна чаго-н. *В. ствала шахты. В. сеткі.* ‖ *памянш.* **ву́сцейка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н.* (да 2 знач., спец.). ‖ *прым.* **ву́сцевы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВУ́СЦІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тонкая падсцілка на ўнутранай частцы падэшвы ў абутку. ‖ *прым.* **вусцілкавы,** -ая, -ае.

ВУ́СЦІШНЫ, -ая, -ае (разм.). 1. Ціхі, спакойны. *В. лес.* 2. Страшны, жудасны. *Адной у хаце стала вусцішна* (прысл.). ‖ *наз.* **ву́сцішнасць,** -і, *ж.*

ВУ́СЫ, -о́ў, *адз.* вус, -а, *м.* 1. Валасы над верхняй губой у мужчын. *Ён носіць в. Адгадаваць в.* 2. У жывёл: шчацiністыя валасы па баках верхняй губы. *Кот варушыць вусамі.* 3. Тое, што і вусікі (у 2 і 3 знач.). ◊ **І ў вус (сабе) не дзьме** (разм.) — не турбуецца, не клапоціцца ні пра што. **Матаць (сабе) на вус** *што* (разм.) — запамінаць з якой-н. мэтай, прымячаць. **Самі з вусамі** (разм. жарт.) — не горшыя за іншых.

ВУ́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Фальшывая сенсацыйная чутка. *Пусціць вутку. Газетная в.*

ВУ́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Пасудзіна з доўгім носам для мачы, якая падаецца ляжачым хворым мужчынам.

ВУХ, *выкл.* 1. Выражае пачуццё здзіўлення, захаплення і пад. перад сілай, незвычайнасцю чаго-н. *В., якое высокае дрэва!* 2. Ужыв. як гукапераймальнае для перадачы моцнага і глухога гуку ад удару, выстралу і пад. *В., як сadзяць гарматы!*

ВУ́ХА, -а, *мн.* ву́шы, вушэ́й *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ву́хі, вух, *н.* 1. Орган слыху, а таксама вонкавая частка яго ў форме ракавіны. *Унутранае в. Адмарозіць вушы. Пачухаць за вухам. Праваліцца па самыя вушы* (вельмі глыбока). *Тугаваты (тугі) на в.* (глухаваты). *На в. гаварыць* (ціха, каля самага вуха таго, хто слухае). *Міма вушэй прапусціць што-н.* (пакінуць без увагі). *В. рэжа* або *дзярэ* (пра непрыемныя спевы, музыку; разм.). *Не бачыць каму-н. каго-, што-н. як сваіх вушэй* (ніколі не ўбачыць, не атрымаць; разм.). *За вушы не адцягнеш каго-н.* (вельмі падабаецца каму-н. што-н.; разм.). *Адным вухам* (або *краем вуха*) *чуў* (не поўнасцю, без падрабязнасцей; разм.). *І сцены вушы маюць* (тут могуць падслухаваць). *Вушы наставіць (натапырыць)* (пачаць прыслухоўвацца). *Трымаць вушы востра* (не быць вельмі даверлівым, быць асцярожным, пільным; разм.). *У вушы ўвесці каму* (падказаць каму-н. неабходнасць якога-н. дзеяння). *Як у вуху* (зацішна, цёпла). 2. *перан.*; звычайна *адз.* Здольнасць успрымаць гукі. *Чуткае в. ў каго-н.* 3. часцей *мн.* У цёплай шапцы-вушанцы — бакавыя адкідныя часткі. *Шапка з вушамі.* 4. У некаторых прадметаў: бакавая частка, прыстасаванне для падвешвання, пад'ёму. *Вушы цэбра.* ◊ **І вухам не вядзе** (разм.) — не звяртае ніякай увагі. **Па вушы закахацца** (разм.) — вельмі моцна. **Па (самыя) вушы** (разм.) — вельмі глыбока, многа, моцна; поўнасцю. *Па (самыя) вушы ўвайсці ў справу. Дома работы па вушы.* **Ні вуха ні рыла** (не разумее, не ведае і пад.; разм.) — зусім нічога (не разумее, не ведае і пад.). ‖ *памянш.* **ву́шка,** -а, *мн.* -і, -шак, *н.* (да 1 знач.). *За вушка ды на сонейка* (выкрыць, прыцягнуць да адказнасці каго-н.). ‖ *прым.* **вушны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Вушныя хваробы. В. ўрач* (па лячэнню вуха; разм.). *Вушная ракавіна.*

ВУХАВЕ́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Прамакрылае насякомае з плоскім доўгім цельцам.

ВУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і вухкаць. ‖ *наз.* **ву́ханне,** -я, *н.*

ВУ́ХКАЦЬ *гл.* вухнуць.

ВУ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* 1. Ускліікнуць «вух». *Вухнуўшы, ударыў ломам па лёдзе. Вухнула сава.* 2. Тое, што і бухнуць (у 1 знач.). *Глуха вухнуў гром.* ‖ *незак.* **ву́хкаць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **ву́хканне,** -я, *н.*

ВУ́ЧАНЬ, -чня, *мн.* -чні, -чняў, *м.* 1. Той, хто вучыцца ў школе ці ў прафесійна-тэхнічным вучылішчы. *В. сярэдняй школы. В. рамеснага вучылішча.* 2. Той, хто вучыцца чаму-н. у каго-н. *В. шаўца. В. слесара.* 3. Паслядоўнік чыйго-н. вучэння (да 2 знач.); той, хто вывучыў што-н. пад кіраўніцтвам каго-н. *В. славутага савецкага генетыка Вавілава. Дастойны в. свайго настаўніка.* ‖ *ж.* **вучані́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц. ‖ *прым.* **вучнёўскі,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ВУЧНЁЎСКІ, -ая, -ае. 1. *гл.* вучань. 2. *перан.* Несамастойны, без творчай думкі. *В. артыкул.*

ВУЧНЁЎСТВА, -а, *н.* Прабыванне ў становішчы вучня (у 1 і 2 знач.). *Гады вучнёўства.*

ВУЧО́БА *гл.* вучыцца.

ВУЧО́НАСЦЬ, -і, *ж.* Валоданне вялікімі ведамі; высокая адукаванасць. *Вызначацца сваёй вучонасцю.*

ВУЧО́НЫ, -ая, -ае. 1. Вывучаны, навучаны чаму-н. *Не вучы вучонага* (прыказка). *В. мядзведзь* (дрэсіраваны). 2. Высокаадукаваны, які многа ведае ў галіне якой-н. навукі. *В. чалавек. В. садавод.* 3. Які мае адносіны да навукі, навуковы. *Вучонае званне. Вучоная ступень.* 4. **вучо́ны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Спецыяліст у якой-н. галіне навукі. *Выдатны в.*

ВУЧ—ВЫБ

ВУЧЫ́ЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -шч, *н.* Назва некаторых ніжэйшых і сярэдніх спецыяльных, а таксама некаторых вышэйшых навучальных устаноў. *Прафесійна-тэхнічнае в. Медыцынскае в. Вышэйшае тэхнічнае в.* ‖ *прым.* **вучы́лішчны,** -ая, -ае.

ВУЧЫ́ЦЦА, вучу́ся, ву́чышся, ву́чыцца; *незак.* **1.** *чаму* і *з інф.* Засвойваць якія-н. веды, навыкі, звычкі. *В. грамаце. В. майстэрству. В. быць самастойным.* **2.** Атрымліваць адукацыю, спецыяльнасць. *В. ў школе. В. на настаўніка. В. за слесара.* ‖ *зак.* **вывучы́цца,** -вучу́ся, -ву́чышся, -ву́чыцца *і* **навучы́цца,** -вучу́ся, -ву́чышся, -ву́чыцца. ‖ *наз.* **вучо́ба,** -ы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **вучэ́нне,** -я, *н.* *Гады школьнай вучобы* або *школьнага вучэння. Палітычная вучоба. Быць на вучобе. Пасляць на вучобу каго-н.*

ВУЧЫ́ЦЬ, вучу́, ву́чыш, ву́чыць; ву́чаны; *незак.* **1.** *каго чаму* і *з інф.* Перадаваць каму-н. якія-н. веды, навыкі, звычкі. *В. англійскай мове. В. сына плаваць. В. гаспадарыць.* **2.** *перан., каго чаму* і *з інф.* Настаўляць чаму-н., пабуджаць да чаго-н. *В. паважаць старэйшых. В. дзяцей толькі добраму.* **3.** *з дадан. сказам.* Абгрунтоўваць, развіваць якую-н. тэорыю, думку, погляд. *Тэорыя вучыць, што свядомасць чалавека ёсць прадукт яго грамадскага жыцця.* **4.** *што.* Займаючыся, засвойваць, запамінаць. *В. урок. В. верш. В. ролю.* **5.** *каго.* Караць, біць (разм.). *Мала вас вучылі дубцом!* ‖ *зак.* **вывучы́ць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *наз.* **вы́вучка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (паводле 1 знач.). *Аддаць на вывучку;* **навучы́ць,** -вучу́, -ву́чыш, -ву́чыць; -ву́чаны; *наз.* **навуча́нне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.). *Усеагульнае абавязковае навучанне.* ‖ *наз.* **вучэ́нне,** -я, *н.* (да 1, 4 і 5 знач.).

ВУЧЭ́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да вучобы, навучання. *В. год. В. працэс. В. дапаможнік. В. патрон* (у адрозненне ад баявога). **2.** Такі, дзе ажыццяўляецца падрыхтоўка, трэніроўка для якога-н. роду службы. *Вучэбнае судна. В. збор.*

ВУЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вучыць *і* вучыцца. **2.** Сукупнасць тэарэтычных палажэнняў аб якой-н. галіне ведаў, сістэма поглядаў на што-н. *В. аб прыродзе.*

ВУША́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Бакавы брус у дзвярной асадзе. ‖ *прым.* **вуша́чны,** -ая, -ае.

ВУША́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Цёплая шапка з вушамі (*гл.* вуха ў 3 знач.).

ВУША́СТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікімі вушамі. *В. кажан.* ‖ *наз.* **вуша́стасць,** -і, *ж.*

ВУ́ШКА, -а, *мн.* -і, -шак, *н.* **1.** *гл.* вуха. **2.** Тое, што і вуха (у 4 знач.). *В. звона. В. бота.* **3.** Дзірачка ў іголцы для ўцягвання ніткі. *Іголкавае в.* **4.** пераважна *мн.* Макаронны выраб у выглядзе фігурных кавалачкаў цеста. *Булён з вушкамі.* ‖ *прым.* **ву́шкавы,** -ая, -ае.

ВУШНІ́К, -а́, *мн.* -і, -о́ў, *м.* (разм.). Урач, спецыяліст па хваробах вуха.

ВУШНЫ́, ВУ́ШЫ *гл.* вуха.

ВЫ, вас, вам, вас, ва́мі, па вас, *адз.* ты; *займ. ас. 2 ас. мн.* Ужыв. пры звароце да некалькіх асоб, а таксама як форма ветлівага звароту да адной асобы. ◊ **На вы** (гаварыць, быць з кім-н. і пад.) — пра адносіны паміж людзьмі, калі гавораць адзін другому «вы», а не «ты».

ВЫ... *дзеяслоўная прыстаўка.* Азначае: 1) вычарпальнасць дзеяння, дасягненне чаго-н., напр. *вывучыць, вызначыць*; 2) рух знутры, сярэдзіны чаго-н., напр. *выбегчы*; 3) з часціцай *-цца* — поўную вычарпальнасць дзеяння, задаволенасць дзеяннем, напр. *вылежацца, выспацца.*

ВЫ́БАВІЦЬ, -баўлю, -бавіш, -бавіць; -баўлены; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Выцягнуць, дастаць тое, што засела, загрузла. *В. воз з гразі. В. з бяды* (перан.). **2.** *каго.* Пераканаць, прымусіць выйсці, выехаць адкуль-н. *В. дзяцей з хаты на вуліцу.* ‖ *незак.* **выба́ўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫ́БАЛБАТАЦЬ, -бачу, -бачаш, -бача; -бачы; -батаны; *зак.* (разм.). Расказаць пра тое, што неабходна было трымаць у сакрэце.

ВЫ́БАР, -у, *м.* **1.** *гл.* выбраць. **2.** Тое, з чаго можна выбраць. *Вялікі в. тавараў.* **3.** Аб тым, хто выбраны, што выбрана. *Адобрыць чый-н. выбар.* ◊ **Без выбару** — без разбору, не выбіраючы. *Чытаць усё без выбару.* **На выбар** — каб выбраць паводле меркавання. *Даць на выбар.*

ВЫ́БАРАЧНЫ, ая, -ае. Не суцэльны, частковы. *В. кантроль.*

ВЫ́БАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** звычайна *мн.* Матэрыялы (загатоўкі, вытрымкі і пад.), падабраныя на якую-н. тэму, падборка (у 2 знач.). *Выбаркі з твораў пісьменнікаў.* **2.** Паглыбленне, выструганае рубанкам. *Глыбокая в.*

ВЫ́БАРНАСЦЬ, -і, *ж.* Замяшчэнне пасад шляхам выбараў. *Прынцып выбарнасці. В. органаў кіравання і кантролю.*

ВЫ́БАРНЫ, -ая, -ае. Які займае пасаду шляхам выбараў. *Выбарная пасада.*

ВЫ́БАРЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выбараў. *В. закон. В. ўчастак. В. бюлетэнь.*

ВЫ́БАРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто ўдзельнічае ў выбарах або мае на гэта права. *Сустрэча дэпутата з выбаршчыкамі.* **2.** Пры двухступенных або многаступенных выбарах — асоба, упаўнаважаная для ўдзелу ў выбарах. ‖ *ж.* **вы́баршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **вы́баршчыцкі,** -ая, -ае.

ВЫ́БАРЫ, -аў. Выбранне шляхам галасавання дэпутатаў, службовых асоб, членаў арганізацыі. *В. ў Вярхоўны Савет.*

ВЫБАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які заслугоўвае выбачэння, даравальны. *В. ўчынак. В. тон.* ‖ *наз.* **выбача́льнасць,** -і, *ж.*

ВЫБАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каму, каму за што, на што* і *без дап.* **1.** Не караць за што-н., даравацъ. *Выбачай мне за спазненне.* **2. выбача́й(це).** Ужыв. пры звароце да каго-н. (часам як пабочнае), калі просяць прабачэння за турботы, непрыемнасць і пад. *Выбачайце, тут я пагарачыўся.* ‖ *зак.* **вы́бачыць,** -чу, -чыш, -чыць.

ВЫБА́ЧЛІВЫ, ая, -ае (кніжн.). Які выказвае выбачэнне. *В. тон.* ‖ *наз.* **выба́члівасць,** -і, *ж.*

ВЫБАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Даравание віны; тое, што і прабачэнне.

ВЫ́БЕГЧЫ, -бегу, -бежыш, -бежыць; -бежым, -бежыце, -бегуць; -бег, -гла; -бежы; *зак.* **1.** Выйсці адкуль-н., накіравацца адкуль-н., куды-н., рухаючыся бягом. *В. з хаты. З лесу выбег лось.* **2.** Выцечы адкуль-н. цераз край. *Выбегла малако з каструлі.* ‖ *незак.* **выбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́БЕЛІЦЬ *гл.* бяліць.

ВЫБІРА́ЦЦА, -РА́ЦЬ *гл.* выбрацца, -раць.

ВЫ́БІЦЦА, -б'юся, -б'ешся, -б'ецца; *зак.* **1.** *з чаго.* З цяжкасцямі выйсці адкуль-н., вызваліцца. *В. з натоўпу. В. з галечы. В. з даўгоў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прабіцца, вылезці з-пад чаго-н. на паверхню. *Агонь выбіўся з-пад страхі. Валасы выбіліся з-пад хусткі.* **3.** Разбіцца (пра шкло акна). *Выбілася шыба.* ◊ **Выбіцца з сіл** — вельмі стаміцца, знемагчы. **Выбіцца з графіка** — парушыць графік работ. **Выбіцца са сну** (разм.) — доўга не засынаць, часта прачынацца ноччу. **Выбіцца** (або **выйсці**) **у людзі** (разм.) — пасля доўгіх намаганняў дасягнуць добрага грамадскага становішча. ‖ *незак.* **выбіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́БІЦЬ, -б'ю, -б'еш, -б'е; -біты; *зак.* **1.** *каго-што.* Ударам выдаліць; з боем выгнаць, адцясніць. *В. акно. В. ворага з горада. В. з каляіны* (перан.: парушыць прывычны спосаб жыцця). **2.** *што.* Ударамі ачысціць ад пылу. *В. дыван.* **3.** *што.* Ударамі зрабіць паглыбленне ў чым-н.; вычаканіць. *В. медаль.* **4.** *што.* Знішчыць градам, вытаптаць і пад. (пасевы, поле і г.д.). *Град выбіў жыта. В. сцежку ў жыце.* **5.** *што.* З цяжкасцю дамагчыся атрымання чаго-н. (разм.). *В. дадатковыя сродкі.* ‖ *незак.* **выбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́БЛІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Успышка чаго-н. *В. агню.*

ВЫ́БЛІСНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Паказацца, ярка засвяціўшыся, заззяўшы. *Сонца выбліснула з-за хмары.* ‖ *незак.* **выблі́скваць,** -ае.

ВЫ́БЛЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Вызваліцца з чаго-н., што аблытвае ногі, рукі. *В. з дроту.* **2.** *перан.* Выйсці з цяжкага, складанага становішча (разм.). *В. з даўгоў. В. з непрыемнай гісторыі.*

ВЫ́БЛЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Разблытаўшы, выняць, вызваліць. *В. птушку з сіла.* **2.** *перан., каго.* Памагчы выйсці з цяжкага становішча (разм.). *В. з небяспечнай справы.* ‖ *незак.* **выблы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫБО́ІНА, -ы, *мн.* -ы, -бо́ін, *ж.* **1.** Паглыбленне на паверхні чаго-н., выбітае ўдарам. **2.** Яма на дарозе ад язды. *Дарога ў выбоінах.*

ВЫБО́ІСТЫ, -ая, -ае. З выбоінамі, калдобісты. *Выбоістая дарога.* ‖ *наз.* **выбо́істасць,** -і, *ж.*

ВЫБРА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). Той, хто выбраны кім-н. *Дэпутаты Вярхоўнага Савета — выбраннікі народа. В. лёсу* (перан.). ‖ *ж.* **выбра́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **выбра́нніцкі,** -ая, -ае.

ВЫ́БРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Адабраны для масавага выдання. *Выбраныя творы Якуба Коласа.* **2.** Лепшы, які выдзяляецца чым-н. сярод іншых, прывілеяваны. *Выбранае кола людзей.*

ВЫ́БРАЦЦА, -беруся, -берашся, -берацца; -берыся; *зак.* **1.** З цяжкасцямі выйсці, выехаць адкуль-н. *В. з натоўпу. В. з бяды* (перан.). **2.** Выселіцца, перабрацца. *В. на другую кватэру.* **3.** Знайсці час, магчымасць адправіцца куды-н. (разм.). *В. ў кіно.* ‖ *незак.* **выбіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́БРАЦЬ, -беру, -бераш, -бера; -беры; -браны; *зак.* **1.** *што.* Адабраць, выняць. *В. смецце з зерня. В. цытаты з класікаў.* **2.** *каго-што.* Узяць патрэбнае, аддаць перавагу каму-, чаму-н. *В. кнігу для чытання. В. прафесію. В. спадарожніка.* **3.** *каго (што).* Абраць галасаваннем. *В. новы састаў прафкома.* **4.** *што.* Выняць, дастаць адкуль-н. усё да апошняга, зрасходаваць. *В. ваду са студні. В. ліміты.* **5.** *што.* Сабраць ураджай бульбы, агуркоў і пад. *В. цыбулю ў агародзе.* **6.** *што.* Знайсці, вызваліць для якой-н. мэты (пра час). *В. вольную часіну.* ‖ *незак.* **выбіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́бар,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ВЫ́БРУКАВАЦЬ *гл.* брукаваць.

ВЫ́БРЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** *гл.* выбрыкваць.**2.** Учынак, які супярэчыць агульнапрынятым нормам паводзін. *Гэта ўсё яго выбрыкі.*

ВЫБРЫ́КВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Бегаючы, ускідваць заднімі нагамі (пра жывёл). **2.** *перан.* Гарэзіць, дурэць. ‖ *аднакр.* **вы́брыкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **вы́брык,** -у, *мн.* -і, -аў, *м.*

ВЫ́БРЫСЦІ, -брыду, -брыдзеш, -брыдзе; -брыдзі; *зак.* Брыдучы, выйсці адкуль-н. *В. з вады. В. з зачараванага кола* (перан.).

ВЫ́БРЫЦЬ, -брыю, -брыеш, -брые; -брыты; *зак., каго-што.* Зрэзаць брытвай валасы на чым-н., выгаліць. *В. твар.* ‖ *незак.* **выбрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **выбрыцца,** -брыюся, -брыешся, -брыецца; *незак.* **выбрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫБУДАВА́ЦЬ *гл.* будаваць.

ВЫБУДО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і будаваць (у 1 знач.).

ВЫ́БУХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Імгненнае разбурэнне чаго-н., якое суправаджаецца ўтварэннем моцна нагрэтых, з высокім ціскам газаў; гук, які суправаджае такое разбурэнне. *Ядзерны в. В. газаў.* **2.** *перан., чаго.* Раптоўнае праяўленне чаго-н. *В. смеху. В. абурэння.*

ВЫБУХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* **1.** Узарвацца. *Снарад выбухнуў.* **2.** З сілай вырвацца адкуль-н. *Полымя з дымам выбухнула з печы.* **3.** *перан.* Нечакана пачацца, раптоўна ўзнікнуць (пра пачуцці, грамадскія ўзрушэнні). *Выбухнуў гнеў. Выбухнула забастоўка.* ‖ *незак.* **выбуха́ць,** -а́е.

ВЫБУХНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які служыць для ўтварэння выбуху (у 1 знач.). *Выбухная камера.* **2.** Такі, вымаўленне якога суправаджаецца выбухам (пра гукі мовы). *Выбухныя зычныя.*

ВЫБУХО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае дачыненне да выбуху (у 1 знач.), з'яўляецца вынікам выбуху або здольны ўтварыць выбух ці здольны ўзрывацца. *Выбуховая хваля. Выбуховыя рэчывы.*

ВЫ́БЫЦЬ, -буду, -будзеш, -будзе; вы́будзь; *зак.* (афіц.). Перастаць знаходзіцца або лічыцца дзе-небудзь. *В. з горада. В. у камандзіроўку. В. са строю.* ‖ *незак.* **выбыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выбыццё,** -я́, *н.*

ВЫБЯГА́ЦЬ *гл.* выбегчы.

ВЫ́ВАД, -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* вывесці. **2.** -у. Суджэнне, якое лагічна вынікае з меркаванняў. *Тэарэтычныя, практычныя вывады.* **3.** -а. Провад або прыстасаванне, прызначанае для сувязі са знешнім асяроддзем (спец.). ‖ *прым.* **вывадны́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.).

ВЫ́ВАДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Птушаняты або дзеці млекакормячых, якія жывуць яшчэ разам. *Вераб'іны в. Воўчы в.* ‖ *прым.* **вы́вадкавы,** -ая, -ае.

ВЫ́ВАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж* **1.** *гл.* вывесці[1]. **2.** Вывад коней для агляду ці размінкі (спец.). ‖ *прым.* **вы́вадкавы,** -ая, -ае.

ВЫ́ВАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Узважваючы, вызначыць вагу (спец.). *В. тару.* **2.** Вывернуць рычагом. *Насілу пень выважылі.* ‖ *незак.* **выва́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВАЗ *гл.* вывезці.

ВЫ́ВАЗІЦЬ, -важу, -вазіш, -вазіць; -ваджаны; *зак., што.* Перавозячы часткамі, вывезці поўнасцю. *В. увесь гной на поле.*

ВЫ́ВАЗКА, ВЫВАЗНЫ́ *гл.* вывезці.

ВЫ́ВАЛАЧЫ, -лаку, -лачаш, -лача; -лачам, -лачаце, -лакуць; вывалак, -кла; -лачы; -лачаны; *зак., каго-што.* Выцягнуць волакам. *В. лодку з вады на бераг.* ‖ *незак.* **вывалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выва́лакваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Выпасці, упасці адкуль-н. *В. з воза. Кніга вывалілася з рук.* ‖ *незак.* **выва́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ВАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Выкульваючы, выдаліць адкуль-н. *В. седакоў з саней.* ‖ *незак.* **выва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВАРАТ, -у, *М* -раце, *м.* **1.** Унутраны, левы бок тканіны, адзення. *В. аднабаковага трыкатажу.* **2.** Становішча, пры якім орган ці яго частка вывернуты ўнутраным бокам наверх (спец.). *В. павек.* **3.** Тое, што і вывараценъ. ‖ *прым.* **вы́варатны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ВЫ́ВАРАЦЕНЬ, -ратня, *мн.* -ратні, -ратняў, *м.* Вывернутае з коранем дрэва. *У лесе часцякам трапляліся вываратні.*

ВЫВАРО́ЧВАЦЦА, ВЫВАРО́ЧВАЦЬ *гл.* вывернуцца, вывернуць.

ВЫ́ВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Здабыць што-н. пры дапамозе кіпячэння, выварвання. *В. соль з марской вады.* **2.** Варкай давесці да патрэбнай ступені гатоўнасці або пераварыць (у 2 знач.). *В. мяса.* **3.** Кіпячэннем ачысціць ад чаго-н. *В. бялізну.*

ВЫ́ВАСТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Добра навастрыць, зрабіць вострым. *В. нож.* ‖ *незак.* **выво́стрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВЕДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разведаць што-н. такое, што трымаецца ў тайне. *В. тайны. В. чые-н. намеры.* ‖ *незак.* **выве́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -вез, -зла; -зі; *зак., каго-што.* **1.** Везучы, аддаліць, адправіць куды-н., за межы чаго-н. *В. бярвенне з лесу. В. дзяцей за горад.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выручыць, дапамагчы выбрацца з цяжкага становішча (разм.). *Вывез шчаслівы выпадак.* ‖ *незак.* **выво́зіць,** -во́жу, -во́зіш, -во́зіць. ‖ *наз.* **вы́ваз,** -у, *м.* (да 1 знач.) *і* **вы́вазка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вывазны́,** -а́я, -о́е (паводле 1 знач.).

ВЫ́ВЕРГНУТЫ, -ая, -ае. Пра горныя пароды: якія ўтварыліся ў выніку дзеяння вулканічных сіл. *Вывергнутыя горныя пароды.*

ВЫ́ВЕРГНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* (кніжн.). Вырвацца, выйсці знутры чаго-н. *Лава вывергнулася з вулкана.* ‖ *незак.* **вывярга́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **вывяржэ́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ВЕРГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што* (кніжн.). Выштурхнуць з сябе. *Вулкан вывергнуў лаву.* ‖ *незак.* **вывярга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вывяржэ́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ВЕРНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскалываўшыся, выпасці, упасці. *Ад моцнага ветру вывернулася дрэва.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вывіхнуцца (разм.). *Рука вывернулася ў плячы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перавярнуцца ўнутраным бокам наверх. *Вывернуліся рукавы кашулі.* **4.** Спрытным рухам, паваротам выслізнуць, вызваліцца, абмінуць перашкоду. *В. з рук праціўніка.* **5.** *перан.* Выйсці з цяжкага становішча (разм.). *В. з бяды.* ‖ *незак.* **вываро́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ВЕРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што з чаго.* Варочаючы, выняць, выцягнуць. *В. пень з коранем.* **2.** *што.* Надаць неўласцівы паварот, вывіхнуць (разм.). *В. нагу.* **3.** *каго-што з чаго.* Валячы, перакульваючы, выдаліць адкуль-н. (разм.). *В. вядро вады. В. седака з калёс.* **4.** *што.* Перавярнуць унутраным бокам наверх. *В. кішэні. В. навалачку.* ‖ *незак.* **вываро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВЕРЦЕЦЬ, -рчу, -рціш, -рціць; -рці; -рчаны; *зак., што* (разм.). Разгарнуўшы, раскруціўшы, выняць. *В. харчы з хустачкі.*

ВЫ́ВЕРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Дасканала праверыць. *В. рукапіс.* ‖ *незак.* **вывяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́верка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.*

ВЫ́ВЕСІЦЬ, -вешу, -весіш, -весіць; -вешаны; *зак., што.* **1.** Павесіць для агульнага агляду, азнаямлення. *В. аб'яву.* **2.** Павесіць на вольным паветры або ў памяшканні для прасушвання, праветрывання. *В. бялізну на двары.* ‖ *незак.* **выве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВЕСЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; *зак.* Грабучы вёсламі, выплысці. *В. на сярэдзіну ракі.*

ВЫ́ВЕСЦІ[1], -веду, -ведзеш, -ведзе; вы́веў, -вела; вы́ведзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Ведучы, накіраваць куды-н., выдаліць адкуль-н. *В. войскі на парад. В. дзяцей на двор. В. каня з канюшні. В. з бяды* (перан.). **2.** *каго-што з чаго.* Выключыць, прымусіць выбыць. *В. з гульні. В. з саставу прэзідыума.* **3.** *перан., каго (што), з чаго.* Уздзейнічаючы якім-н. чынам, прывесці ў які-н. стан, становішча. *В. з раўнавагі* (пазбавіць раўнавагі, спакою). *В. з цярпення* (раздражніць). *В. з сябе* (давесці да страты самавалодання). **4.** *каго-што.* Знішчыць, вынішчыць. *В. клапоў. В. плямы на паліто.* **5.** *што* і *без дап.* Зрабіць вывад, прыйсці да чаго-н. разважаннем. *В. формулу.* ‖ *незак.* **выво́дзіць,** -во́джу, -во́дзіш, -во́дзіць. ‖ *наз.* **вывядзе́нне,** -я, *н.* (да 2, 4 і 5 знач.), **вы́вад,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.) *і* **вы́вадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 4 знач.).

ВЫ́ВЕСЦІ[2], -веду, -ведзеш, -ведзе; вы́веў, -вела; вы́ведзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго.* Расплодзіць, выседзець з яйца (птушанят). *В. куранят.* **2.** *што.* Вырасціць, стварыць (сорт раслін, пароду жывёл, птушак). *В. новы сорт яблыкаў.* **3.** *што.* Збудаваць, паставіць. *В. комін.* **4.** *што.* Старанна адлюстраваць, а таксама старанна вымавіць ці праспяваць. *В. літару. В. трэль.* **5.** *каго-што.* Апісаць у мастацкім творы. *В. вобраз сучасніка.* ‖ *незак.* **выво́дзіць,** -во́джу, -во́дзіш, -во́дзіць.

ВЫ́ВЕСЦІСЯ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ведзецца; вы́веўся, -велася; *зак.* **1.** Перастаць існаваць; выйсці з ужытку. *Вывелася рыба ў сажалцы. Такія звычаі ўжо даўно вывеліся.* **2.** Знікнуць, знішчыцца, аказацца выведзеным (*гл.* вывесці[1] ў 4 знач.). *Плямы вывеліся.* ‖ *незак.* **выво́дзіцца,** -во́дзіцца.

ВЫ́ВЕСЦІСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ведзецца; вы́веўся, -велася; *зак.* Пра птушанят, насякомых: паявіцца на свет. ‖ *незак.* **выво́дзіцца,** -во́дзіцца.

ВЫ́ВЕТРАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* **1.** Пазбавіцца вільгаці, высахнуць. *Гной выветраў.* **2.** Тое, што і выветрыцца (у 1 знач.).

ВЫ́ВЕТРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* **1.** Разбурыцца пад уплывам атмасферных ваганняў (пра горныя пароды). **2.** Знікнуць пад уздзеяннем свежага паветра або ветру. *Чад выветрыўся. В. з памяці* (перан.). ‖ *незак.* **выве́трывацца,** -аецца. ‖ *наз.* **выве́трыванне,** -я, *н. В. горных парод.*

ВЫ́ВЕТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Разбурыць пад уздзеяннем ветру, пад уплывам атмасферных ваганняў. *Вецер выветрыў торф.* **2.** Прымусіць што-н. знікнуць праветрываннем або пад уздзеяннем ветру. *В. смурод.* ‖ *незак.* **выве́трываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выве́трыванне,** -я, *н.*

ВЫВЕ́ШВАЦЬ *гл.* вывесіць.

ВЫ́ВІХ, -у, *мн.* -і, *м.* Зрушэнне косці ў суставе, а таксама месца, дзе адбылося такое зрушэнне. *В. рукі. Фармалістычныя вывіхі ў творчасці* (перан.).

ВЫ́ВІХНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Зрушыцца ў суставе. *Палец вывіхнуўся.*

ВЫ́ВІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Пашкодзіць, зрабіўшы вывіх. *В. нагу.* ‖ *незак.* **выві́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫВО́ДЗІЦЦА[1—2] *гл.* вывесціся[1—2].

ВЫВО́ДЗІЦЬ[1—2] *гл.* вывесці[1—2].

ВЫВО́ЗІЦЬ *гл.* вывезці.

ВЫВО́СТРЫВАЦЬ *гл.* вывастрыць.

ВЫ́ВУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* **1.** Вылавіць вудай. *В. шчупака.* **2.** *перан.* Выведаць, здабыць што-н. хітрыкамі, падманам (разм.). *В. сакрэты. В. грошы ў каго-н.* ‖ *незак.* **выву́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* вывучыць. **2.** Набытыя ў працэсе вучобы ўменне, навыкі, практычны вопыт. *Добрая в. Ваенная в.*

ВЫ́ВУЧЫЦЦА *гл.* вучыцца.

ВЫ́ВУЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *гл.* вучыць. **2.** *што.* Вучачы, засвоіць; развучыць. *В. замежную мову. В. песню.* **3.** *што.* Навукова даследаваць, пазнаць. *В. прычыны засухі. В. старажытную архітэктуру.* **4.** *што.* Уважліва назіраючы, азнаёміцца, зразумець. *В. абстаноўку.* ‖ *незак.* **вывуча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выву́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ВЯЗАЦЬ, -вяжу, -вяжаш, -вяжа; -вяжы; -вязаны; *зак., што.* Сплесці пры дапамозе кручка, спіц. *В. узор.* ‖ *незак.* **вывя́зваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫВЯРГА́ЦЦА, -РГА́ЦЬ, -РЖЭ́ННЕ *гл.* вывергнуцца, -нуць.

ВЫ́ГАБЛЕВАЦЬ *гл.* габляваць.

ВЫ́ГАВАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Выказаць усё да канца. *Дайце яму в.*

ВЫ́ГАВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.* Вымавіць, сказаць. *Гэта слова цяжка в.* **2.** *што.* Дамагчыся абяцання чаго-н. (разм.). *В. тыдзень адтэрміноўкі.* **3.** *каму.* Прабраць (разм.). *Маці выгаварыла хлапчуку за свавольства.* ‖ *незак.* **выгаво́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -гад, *ж.* **1.** Карысць, прыбытак; разлік. *Атрымаць выгаду. Няма выгады ехаць туды.* **2.** Тое, што і выгода (у 1 і 2 знач.).

ВЫ́ГАДАВАЦЦА, -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся; *зак.* Дасягнуць сталага ўзросту, вырасці. *Дзяўчынка выгадавалася ў дзіцячым доме.*

ВЫ́ГАДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., каго-што.* Даглядаючы, вырасціць. *В. дзяцей. В. сад.* ‖ *незак.* **выгадо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зберагчы, набыць, знайсці (пра час, сродкі, матэрыял). *В. час. В. кавалак тканіны пры раскроі.* ‖ *незак.* **выга́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГАДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць выгаду, карысць. *Выгаднае пагадненне.* **2.** Які мае перавагу, спрыяльны, добры. *Выгаднае становішча. Выгаднае месца для будаўніцтва.* ‖ *наз.* **вы́гаднасць**, -і, *ж.*

ВЫ́ГАЛАДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Тое, што і прагаладацца.

ВЫ́ГАЛЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Стаць пустым, голым. *Усё навокал выгалела.*

ВЫ́ГАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Зрэзаць брытвай валасы на чым-н., выбрыць. ‖ *незак.* **выго́льваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **вы́галіцца**, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* **выго́львацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ГАН, -у *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца каля вёскі, дзе пасецца жывёла. ‖ *прым.* **вы́ганны**, -ая, -ае.

ВЫГА́НКА, ВЫГАНЯ́ЦЬ *гл.* выгнаць.

ВЫ́ГАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Участак лесу, балота, сенажаці, выпалены агнём, пажарам.

ВЫ́ГАРАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Выдзеліць, аддзяліць агароджай. *В. прагон для жывёлы.* **2.** *перан., каго (што).* Узяць пад абарону, пазбавіць ад адказнасці, абвінавачання каго-н. з вінаватых (разм.). *В. сябра.* ‖ *незак.* **выгаро́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГАРАЛЫ, -ая, -ае. **1.** Выпалены; які пасох, загінуў ад спёкі. *Выгаралая трава.* **2.** Які страціў афарбоўку ад уздзеяння сонца. *Выгаралыя валасы. Выгаралая хусцінка.*

ВЫ́ГАРАЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *зак.* **1.** Згарэць поўнасцю. *Выгаралі дровы ў печы. Вёска выгарала.* **2.** Выліняць, страціць натуральны колер. *Матэрыял выгараў на сонцы.* ‖ *незак.* **выгара́ць**, -а́е *і* **выга́рваць**, -ае.

ВЫ́ГАРАЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *зак.* (разм.). Станоўча вырашыцца, удацца. *Справа яго не выгарала.* ‖ *незак.* **выгара́ць**, -а́е.

ВЫ́ГАРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Выграбці адкуль-н. *В. жар з печы.* ‖ *незак.* **выго́ртваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫГАРО́ДЖВАЦЬ *гл.* выгарадзіць.

ВЫГА́РЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Тое, што і выгар.

ВЫ́ГАФТАВАЦЬ *гл.* гафтаваць.

ВЫ́ГАЦІЦЬ, -гачу, -гаціш, -гаціць; -гачаны; *зак., што.* Зрабіць гаць на чым-н. *В. дарогу бярвеннем.* ‖ *незак.* **выга́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГІБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выпукласць, выпуклая лінія згібу. *В. дугі. В. ракі.*

ВЫГІБА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Тое, што і выгінацца (*гл.* выгнуцца).

ВЫГІБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Тое, што і выгінаць (*гл.* выгнуць).

ВЫ́ГІН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і выгіб.

ВЫГІ́НАСТЫ, -ая, -ае (разм.). Выгнуты, звілісты. *Выгінастая шабля. Выгінастая сцежка.* ‖ *наз.* **выгі́настасць**, -і, *ж.*

ВЫГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* выгнуцца, -ць.

ВЫ́ГЛАДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **1.** Стаць роўным, гладкім. *Выгладзўся тронак рыдлёўкі.* **2.** Стаць адпрасаваным. *Сукенка добра выгладзілася.* **3.** Стаць сытым, гладкім (разм.). ‖ *незак.* **выгла́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ГЛАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць роўным, гладкім. *В. дарогу.* **2.** *што* Адпрасаваць, расправіць складкі. *В. кашулю прасам.* **3.** *каго (што).* Адкарміць, зрабіць сытым (разм.). *В. кабанчыка.* ‖ *незак.* **выгла́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫГЛЕ́ДЖВАЦЬ *гл.* выглядзець.

ВЫ́ГЛЯД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Знешнасць, вонкавае аблічча; стан. *Здаровы в. Шарападобны в. З вучоным выглядам.* **2.** У спалучэнні з прыназ. «з», «на», «пад» утварае прыслоўныя словазлучэнні ў знач.: знешне. *На в.* або *з выгляду ён яшчэ маладжавы.* ◊ **Для выгляду** — каб толькі здавалася. **Не падаць** (або **не паказаць**) **выгляду** — не даць заўважыць, зразумець што-н. **Пад выглядам** *каго-чаго* (разм.) — пад маркай каго-, чаго-н., выдаючы за каго-, што-н. **Рабіць выгляд** — прыкідвацца, прытварацца. **У выглядзе** *чаго* — у форме чаго-н. *Выклаў даклад у выглядзе тэзісаў.*

ВЫГЛЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* выглядзець. **2.** Мець які-н. выгляд або здавацца каму-н. кім-, чым-н. *Добра в. В. героем.* **3.** Высоўваючыся з укрыцця, глядзець, пазіраць (разм.). *В. з-за вугла.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца, быць відным. *Насоўка выглядала з кішэні.*

ВЫГЛЯ́ДВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і выглядаць (у 3 і 4 знач.).

ВЫ́ГЛЯДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Уважліва назіраючы, заўважыць, знайсці. *В. сябра ў натоўпе.* ‖ *незак.* **выгляда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е, **выгля́дваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **выгле́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГЛЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -глянь; *зак.* **1.** Высунуўшыся з укрыцця, глянуць, паглядзець. *В. з-за вугла на вуліцу.* **2.** Стаць відным, паказацца. *З-за хмар выглянула сонца.* ‖ *незак.* **выгля́дваць**, -аю, -аеш, -ае *і* (разм.) **выгляда́ць** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ГЛЯНЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., што.* Навесці глянец на што-н. *В. стол лакам. Выглянцаваныя манеры* (перан.). ‖ *незак.* **выглянцо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫГНА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выгнаць (у 2 знач.). **2.** Вымушанае прабыванне дзе-н. у якасці выгнанага (кніжн.). *Жыць у выгнанні.*

ВЫГНА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто знаходзіцца ў выгнанні. ‖ *ж.* **выгна́нніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **выгна́нніцкі**, -ая, -ае.

ВЫ́ГНАЦЬ, -ганю, -ганіш, -ганіць; -гані; -гнаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Гонячы, прымусіць выйсці, выехаць; выдаліць. *В. жывёлу з хлява. В. з работы* (перан.). **2.** *каго-што.* Выдаліць сілай, прагнаць. *В. акупантаў. В. дрэнныя думкі з галавы* (перан.). **3.** *што.* Здабыць шляхам перагонкі (спец.). *В. бочку шкіпінару.* ‖ *незак.* **выганя́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **выга́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 3 знач.).

ВЫ́ГНІСЦІ *і* **ВЫ́ГНІЦЬ**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе; *зак.* Згнісці ў адным месцы, у сярэдзіне або поўнасцю. *Выгніў яблык. Падлога выгніла.* ‖ *незак.* **выгніва́ць**, -а́е.

ВЫ́ГНУЦЦА, -гнуся, -гнешся, -гнецца; -ніся; *зак.* Прыняць дугападобную форму, утварыць выгіб. ‖ *незак.* **выгіна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **выгіба́цца** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* **1.** Сагнуць дугой, надаць сагнутую форму. *В. шыю.* **2.** Выпрастаць, разгарнуць (разм.). *В. бляху.* ‖ *незак.* **выгіна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выгіба́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** пераважна *мн.* (**вы́годы**, -аў). Усё, што задавальняе максімальныя запатрабаванні, чым зручна карыстацца. *Кватэра з усімі выгодамі.* **2.** Прыволле. *Гусям тут в.*

ВЫГО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Добра прыстасаваны для зручнага карыстання, цалкам прыдатны. *Выгодная канапа. Мне тут выгодна* (безас. у знач. вык.). *Выгодна* (прысл.) *будзе ехаць.* **2.** Прывольны. *Выгодныя мясціны.* ‖ *наз.* **выго́днасць**, -і, *ж.*

ВЫГО́ЛЬВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* выгаліць.

ВЫГРАБНЫ́, -а́я, -о́е. Прызначаны для выграбання. *Выграбная лапата.* ○ **Выграбная яма** — памыйная яма для звальвання смецця, розных нечыстот.

ВЫ́ГРАБЦІ, -грабу, -грабеш, -грабе; вы́граб, -бла; выграбі; -бены; *зак., што.* **1.** Грабучы, выдаліць. *В. попел з печы.* **2.** Грабучы, рыючы, утварыць паглыбленне. *В. ямку, нару.* ‖ *незак.* **выграба́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ГРАВІРАВАЦЬ *гл.* гравіраваць.

ВЫ́ГРУЗІЦЦА, -ружуся, -рузішся, -рузіцца; *зак.* Высадзіцца адкуль-н. з грузам. *Вайсковая часць выгрузілася з поезда.* ‖ *незак.* **выгружа́цца** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́ГРУЗІЦЬ, -ружу, -рузіш, -рузіць; -ружаны; *зак., што.* Дастаць і вынесці груз з чаго-н. *В. багаж.* ‖ *незак.* **выгружа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́грузка**, -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

ВЫ́ГУК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Гучны вокліч, вокрык. *В. адабрэння.*

ВЫ́ГУКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак. і аднакр., што.* Гучна прамовіць, сказаць што-н., выкрыкнуць. ‖ *незак.* **выгу́кваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ГУЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* **1.** Уволю нагуляцца, адпачыць. *В. за дзень дома.* **2.** Набрацца сілы, адкарміцца на волі.

Выгулялася жывёла за лета. ‖ *незак.* **выгу́львацца,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца.

ВЫДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* выдацца, -ць.

ВЫДАВЕ́Ц, -даўца́, *мн.* -даўцы́, -даўцо́ў, *м.* Той, хто займаецца выдавецкай справай. ‖ *прым.* **выдаве́цкі,** -ая, -ае.

ВЫДАВЕ́ЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Установа, якая займаецца выданнем кніг, часопісаў і пад. ‖ *прым.* **выдаве́цкі,** -ая, -ае.

ВЫ́ДАЦЬ, -даю, -даіш, -даіць; -даены; *зак.* **1.** *каго (што).* Тое, што і падаіць. *В. карову.* **2.** *што.* Атрымаць даеннем. *В. малако.* ‖ *незак.* **выдо́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Прымусіць выйсці, знікнуць; перамясціць. *В. пабочных асоб. В. прымесі.* **2.** *што.* Выразаць, выняць шляхам аперацыі. *В. пухліну. В. нырку.* ‖ *незак.* **выдаля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **выдале́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ДАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выдаць. **2.** Выдадзены твор. *Акадэмічнае в. Чатырнаццацітомнае в. збору твораў Якуба Коласа.* **3. на выданні** — у тым узросце, калі пара выдаваць замуж (пра дзяўчыну).

ВЫ́ДАСКАНАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш успрыймлівым, тонкім, вострым. **2.** Дасягнуць поспеху, дайсці да дасканаласці ў выкананні чаго-н. ‖ *незак.* **выдаскана́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ДАСКАНАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Развіваючы што-н., дасягнуць дасканаласці, зрабіць больш тонкім, вострым, успрыймлівым. *В. стыль.* ‖ *незак.* **выдаскана́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДАТКАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -куецца; *зак.* Зрасходавацца, зрасходаваць свае грошы. *В. ў дарозе.* ‖ *незак.* **выдатко́ўвацца,** -аецца; *наз.* **выдатко́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **выдаткава́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ДАТКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Зрасходаваць, патраціць. *В. грошы на будаўніцтва. В. усе сродкі.* ‖ *незак.* **выдатко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **выдатко́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **выдаткава́нне,** -я, *н.*

ВЫДА́ТКІ, -аў, *адз.* выда́так, -тку, *м.* Затраты на што-н., расходная сума. *В. вытворчасці. Прыбытак і в. бюджэту.*

ВЫДА́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* выдатны. **2.** Што-н. славутае. *Архітэктурныя выдатнасці Полацка.* **3.** Выдатны ў нейкай справе спецыяліст. *Сусветныя выдатнасці навукі.*

ВЫДА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Навучэнец, які мае выдатныя адзнакі па ўсіх вучэбных прадметах. *Круглы в.* **2.** Работнік, які выдатна выконвае свае абавязкі. *В. вытворчасці. В. баявой і палітычнай падрыхтоўкі.* ‖ *ж.* **выда́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

ВЫДА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вылучаецца сярод іншых, славуты; які карыстаецца надзвычай вялікай вядомасцю. *В. вучоны.* **2.** Незвычайны, выключны. *В. розум. Выдатныя здольнасці.* **3.** Вельмі добры. *Прадукцыя выдатнай якасці. Ты ж выдатна* (прысл.) *спяваеш.* **4. выда́тна,** *нескл., н.* Самая высокая адзнака (у 4 знач.). *Атрымаць выдатна па хіміі.* ‖ *наз.* **выда́тнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ВЫ́ДАХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; вы́дах, -хла; *зак.* (разм.). Здохнуць, падохнуць, перавесціся (пра жывёлу).

ВЫ́ДАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дасца; -дадуцца; *зак.* **1.** Утварыць выступ, выступіць за мяжу чаго-н. *Дом выдаўся вуглом на плошчу.* **2.** Здарыцца, выпасці; удацца. *Дзень выдаўся цёплы, сонечны. Ураджай выдаўся добры.* ‖ *незак.* **выдава́цца,** -даецца.

ВЫ́ДАЦЬ, -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; вы́дай; -дадзены; *зак.* **1.** *што.* Даць што-н., забяспечыць чым-н. *В. грашовы аванс. В. даведку.* **2.** *што.* Вырабіць, выпусціць (якую-н. прадукцыю), падаць як вынік работы (спец.). *Мартэн выдаў першую плаўку. Машына выдала інфармацыю.* **3.** (са словам «замуж» або, разм., без яго), *каго за каго.* Паспрыяць замужжу, аддаць замуж. *В. дачку за афіцэра. Удала выдалі дзяўчыну.* **4.** *што.* Выпусціць з друку, надрукаваць. *В. кнігу.* **5.** *што.* Апублікаваць, абвясціць. *В. пастанову.* **6.** *каго-што.* Раскрыць, зрабіць вядомым; удаць. *В. змоўшчыкаў. В. сакрэт. В. сябе неабдуманым словам.* **7.** *каго-што за каго-што.* Прадставіць, назваць не тым, кім, чым яны з'яўляюцца. *В. сябра за брата. В. чутае за бачанае.* ‖ *незак.* **выдава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце, -даю́ць; -дава́й. ‖ *наз.* **выда́ча,** -ы, *ж.* (да 1, 2, 3 і 6 знач.) *і* **выда́нне,** -я, *н.* (да 4 і 5 знач.).

ВЫ́ДЗЕЛ, -у, *м.* (спец.). Частка маёмасці, атрыманая ў карыстанне кім-н.

ВЫ́ДЗЕЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** Выйшаўшы з саставу чаго-н., адасобіцца, стаць самастойным. *Старэйшы сын выдзеліўся з сям'і.* **2.** Вылучыцца якім-н. чынам сярод іншых. *В. смеласцю.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выйсці з арганізма. *Выдзелілася макрота.* ‖ *незак.* **выдзяля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **выдзяле́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.); *прым.* **выдзяля́льны,** -ая, -ае (паводле 3 знач.). *В. працэс.*

ВЫ́ДЗЕЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Расчляніўшы або аддзяліўшы, прызначыць для якой-н. мэты. *В. частку маёмасці. В. асноўную думку. В. кватэру ў новым доме. В. звеннявых.* **2.** *каго-што.* Вылучыць, адзначыць чым-н. *В. радок асаблівым шрыфтам. В. выдатнага работніка.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Вывесці з арганізма, з саставу чаго-н. *В. пот. В. цяпло.* ‖ *незак.* **выдзяля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **выдзяле́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ДЗЕРЦІ, -дзеру, -дзераш, -дзера; -дзер, -рла; -дзеры; -дзерты; *зак.* Тое, што і выдраць. ‖ *незак.* **выдзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ДЗЕЎБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Тое, што і выдзеўбці.

ВЫ́ДЗЕЎБЦІ *гл.* дзяўбці.

ВЫДЗЁЎБВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і дзяўбці (у 1, 2 і 4 знач.).

ВЫДЗІМА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выдзьмуць. **2.** Выраб пустацелых прадметаў з расплаўленага шкла пры дапамозе моцнага струменя паветра (спец.).

ВЫДЗІРА́ЦЬ *гл.* выдраць і выдзерці.

ВЫ́ДЗЬМУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Дзьмухаючы, выдаліць адкуль-н. (пыл, парушыны і пад.). *В. попел з люлькі.* **2.** Дзьмухаючы на вуголле, выклікаць з'яўленне полымя. *В. агонь.* ‖ *незак.* **выдзьму́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДЗЬМУЦЬ, -му, -меш, -ме; -мі; -муты; *зак., што.* **1.** Выдаліць моцным струменем паветра. **2.** Вырабіць шляхам выдзімання (у 2 знач.; спец.). *В. бутэльку.* ‖ *незак.* **выдзіма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выдзіма́нне,** -я, *н.*

ВЫДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выдзеліць, -ліцца. **2.** звычайна *мн.* (**выдзяле́нні,** -яў). Рэчывы, выдзеленыя арганізмам.

ВЫДЗЯЛЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* выдзеліцца, -ць.

ВЫ́ДМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Наносны пясчаны пагорак.

ВЫДО́ЙВАЦЬ *гл.* выдаіць.

ВЫ́ДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Млекакормячая драпежная вадаплаўная жывёліна сямейства куніцавых, а таксама яе футра. **2.** Пра злую няўжыўчывую жанчыну (разм. груб.). ‖ *прым.* **вы́дравы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **выдры́н,** -а (да 1 знач.).

ВЫДРАНЯ́ *і* **ВЫДРАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня выдры.

ВЫ́ДРАЦЬ, -дзеру, -дзераш, -дзера; вы́драў, -рала; вы́дзеры; -драны; *зак., што.* **1.** З сілай выцягнуць, вырваць што-н. моцна ўбітае, прымацаванае і пад. *В. цвік са сцяны. В. ліст з кнігі.* **2.** Драпаючы, выдаліць, вырваць. *В. вочы.* **3.** *перан.* Атрымаць, узяць з вялікай цяжкасцю (разм.). ‖ *незак.* **выдзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ДРЭСІРАВАЦЬ *гл.* дрэсіраваць.

ВЫ́ДУБІЦЬ *гл.* дубіць.

ВЫ́ДУМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Прыдумаць тое, чаго не было, сфантазіраваць. **2.** Прыдумаць, вынайсці, стварыць. *В. новы апарат.* ‖ *незак.* **выдумля́ць,** -яю, -яеш, -яе, **выду́мваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **выдумліва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДУМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Хлусня, тое, што выдумана. *Не трэба слухаць, усё гэта выдумкі.* **2.** Тое, што прыдумана, вынайдзена; вымысел, фантазія. *Нас здзіўляюць яго выдумкі і прапановы.* **3.** Здольнасць выдумляць. *Чалавек з выдумкай.*

ВЫ́ДУМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто выдумвае што-н., жартаўнік. *В. забаў.* **2.** Хлус, пляткар. ‖ *ж.* **вы́думшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ВЫ́ДУРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што і чаго* (разм.) Набыць што-н. падманам, хітрыкамі. *В. грошы або грошай у сястры.* ‖ *незак.* **выду́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДУШЫЦЬ[1], -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *што.* Цiснучы, націскаючы, выламаць. *В. шыбу з рамы.* **2.** *каго.* Перадушыць, знішчыць усіх, многіх. ‖ *незак.* **выду́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ДУШЫЦЬ[2], -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што* (разм.). Зрасходаваць духі і пад. *В. флакон адэкалону.* ‖ *незак.* **выду́шваць,** -аю, -аеш -ае.

ВЫДЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., перад кім-чым* (разм.). Дагаджаць каму-н., выказваць сваю адданасць. *В. перад начальствам.*

ВЫ́ДЫХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Разавае выштурхванне паветра з лёгкіх пры выдыханні; *проціл.* удых.

ВЫ́ДЫХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нiся; *зак.* Патраціць усе сілы, знясілець. *Атака выдыхнулася* (перан.: аслабла). ‖ *незак.* **выдыха́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́ДЫХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Дыханнем выштурхнуць з лёгкіх. *В. паветра.* ‖ *незак.* **выдыха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **выдыха́нне,** -я, *н.*; *прым.* **выдыха́льны,** -ая, -ае.

ВЫ́ЕЗД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* выехаць. **2.** Месца, праз якое выязджаюць. *В. на шашу.* **3.** Коні з экіпажам і вупражжу (уст.). ‖ *прым.* **выязны́,** -а́я, -о́е. *Выязная сесія суда* (па-за месцам работы). *Выязныя вароты. В. конь* (не рабочы; уст.).

ВЫ́ЕЗДЗІЦЬ[1], -езджу, -ездзіш, -ездзіць; -езджаны; *зак., што.* **1.** Ездзячы, пабываць у многіх месцах, аб'ездзіць. *Выездзіў паўсотні кіламетраў за дзень.* **2.** Утрамбаваць яздой, уездзіць. *Добра выезджаная дарога.* **3.** Ездзячы, дасягнуць якой-н. мэты (разм.). *Нічога мы сёння не выездзім.* ‖ *незак.* **выязджва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЕЗДЗІЦЬ[2], -зджу, -здзіш, -здзіць; -зджаны; *зак., каго.* Прывучыць да язды. *В. каня.*

ВЫ́ЕМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** *гл.* выняць. **2.** Паглыбленне, упадзіна. *В. ў сцяне.*

ВЫ́ЕНЧЫЦЬ *гл.* енчыць.

ВЫ́ЕСЦІ, -ем, -есі, -есць; -едзім, -есце, -едуць; вы́еў, -ела; вы́еш *і* вы́еж; -едзены; *зак., што.* **1.** З'есці ўнутраную частку чаго-н.

В. начынку. Не варты выедзенага яйца (не мае ніякага значэння; разм.). **2.** З'есці ўсё, што знаходзіцца ў чым-н. *В. міску крупніку.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Пашкодзіць, разбурыць чым-н. едкім. *Кіслата выела дзірку ў тканіне. Дым выеў вочы* (стала балюча глядзець ад дыму). ‖ *незак.* **выяда́ць** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ЕХАЦЬ, -еду, -едзеш, -едзе; -едзем, -едзеце, -едуць; -едзь; *зак.* **1.** Паехаць, адправіцца з аднаго месца ў другое. *В. з горада. В. з варот.* **2.** Едучы, паявіцца дзе-н. *В. на лясную паляну. З-за вугла выехала машына.* **3.** Пакінуць адно месца жыхарства, пераехаўшы на другое. *Жыхары выехалі.* **4.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Плаўна вываліцца, выпасці (разм.). *Пакет выехаў з рук.* **5.** *перан., на кім-чым.* Выкарыстаць для сваёй выгады чыю-н. працу, якія-н. акалічнасці (разм. неадабр.). *В. на памочніку. В. на акалічнасцях.* ‖ *незак.* **выязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́езд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ВЫ́ЖАБРАВАЦЬ *гл.* жабраваць.

ВЫ́ЖАЛ, -жла, *мн.* -жлы, -жлаў, *м.* Гончы сабака.

ВЫЖА́РЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын *і* **ВЫЖА́РА,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Выгаралы ўчастак балота, лесу.

ВЫЖА́РЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -рышч, *н.* Выпаленае месца ў лесе, на балоце.

ВЫ́ЖАЎЦІЦЬ *гл.* жаўціць.

ВЫ́ЖАЦЬ[1], -жну, -жнеш, -жне; вы́жаў, -жала; вы́жні; -жаты; *зак., што.* Правесці жніво на якой-н. прасторы. *В. гектар жыта.* ‖ *незак.* **выжына́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ЖАЦЬ[2], -жму, -жмеш, -жме; вы́жаў, -жала; вы́жмі; *зак., што.* У спорце: паступова падняць штангу, гіру і пад. ад грудзей уверх да поўнага выпраставання рук. *В. гіру ў 50 кг.* ‖ *незак.* **выжыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́жым,** -у, *м.*

ВЫ́ЖЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Гончая сука.

ВЫЖЛЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто загадвае гончымі сабакамі на паляванні.

ВЫЖЫВА́ЦЬ[1—2] *гл.* выжыць[1—2].

ВЫ́ЖЫМ, ВЫЖЫМА́ЦЬ *гл.* выжаць[2].

ВЫЖЫНА́ЦЬ *гл.* выжаць[1].

ВЫ́ЖЫЦЬ[1], -жыву, -жывеш, -жыве; *зак.* Застацца жывым пасля цяжкай хваробы, ранення і пад. *Ранены выжыў.* ◊ **Выжыць з розуму** (разм.) — страціць памяць, здольнасць усведамляць. ‖ *незак.* **выжыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выжыва́нне,** -я, *н. Барацьба за в. чалавецтва.*

ВЫ́ЖЫЦЬ[2], -жыву, -жывеш, -жыве; -жыты; *зак., каго (што)* (разм.). Прымусіць пакінуць свой дом, вымусіць пайсці адкуль-н. *В. жыльца. В. са службы.* ‖ *незак.* **выжыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выжыва́нне,** -я, *н.*

ВЫЗАЛАЦІЦЬ *гл.* залаціць.

ВЫЗВАЛЕ́НЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да палітычнага, сацыяльнага вызвалення. *Вызваленчая барацьба. Нацыянальны в. рух.*

ВЫЗВАЛІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто вызваліў ці вызваляе каго-, што-н. ад прыгнёту, уціску. *В. прыгнечаных.* ‖ *ж.* **вызвалі́цельніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **вызвалі́цельскі,** -ая, -ае.

ВЫ́ЗВАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** Атрымаць свабоду, стаць свабодным. *В. з палону. В. ад прыгнёту.* **2.** Пазбавіцца ад чаго-н. што сціскае, абмяжоўвае, ад непажаданага, шкоднага. *В. ад ношы. В. з абдымкаў. В. ад думак.* **3.** Стаць свабодным ад якіх-н. абавязкаў, спраў і пад. *В. ад работы. В. ад загадвання.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ачысціцца, стаць пустым, незанятым. *Кватэра вызвалілася. Месца вызвалілася.* ‖ *незак.* **вызваля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **вызвале́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ЗВАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць свабодным. *В. арыштаваных.* **2.** *што.* Вярнуць назад (захопленае ворагам). *В. горад ад захопнікаў.* **3.** *каго (што).* Даць каму-н. магчымасць не рабіць чаго-н., пазбавіць ад чаго-н.; выратаваць ад чаго-н. *В. ад дзяжурства. Вызвалены работнік* (які выконвае грамадскія абавязкі з вызваленнем ад вытворчай работы). *В. ад пакарання.* **4.** *каго (што).* Звольніць, зняць з работы. *В. ад займаемай пасады.* **5.** *каго-што.* Выслабаніць ад чаго-н. груваскага, цяжкага і пад. *В. рукі.* **6.** *што.* Апаражніць, ачысціць. *В. месца для шафы. В. кніжную паліцу. В. нумар у гасцініцы* (выехаць з яго). ‖ *незак.* **вызваля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **вызвале́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ЗВАЦЦА, -завуся, -завешся, -завецца; -завіся; *зак.* Добраахвотна згадзіцца выканаць што-н. *В. ісці ў разведку. В. дапамагчы каму-н.* ‖ *незак.* **выклыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́ЗВАЦЬ, -заву, -завеш, -заве; -заві; -званы; *зак.* Тое, што і выклікаць. ‖ *незак.* **выклыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ЗВЕРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Моцна, пераходзячы на крык, накінуцца на каго-н. (з папрокамі, лаянкай і пад.) або паглядзець са злосцю на каго-н. ‖ *незак.* **вызвяра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫЗВО́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Званіць, звонам выконваць што-н. *Куранты вызвоньвалі поўнач.* ‖ *зак.* **вызвані́ць,** -ню, -ніш, -ніць.

ВЫ́ЗДАРАВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць зноў здаровым, папраўціца пасля хваробы. ‖ *незак.* **выздараўліва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выздараўле́нне,** -я, *н.*

ВЫЗНАВА́ЦЬ, -на́ю, -на́еш, -на́е; -на́ём, -на́яце, -на́юць; *незак.* **1.** *гл.* вызнаць. **2.** *што.* Адкрыта трымацца якой-н. веры, вучэння, поглядаў і пад. *В. праваслаўе. В. строгія маральныя правілы.*

ВЫ́ЗНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *з дадан. сказам* (разм.). **1.** Тое, што і выведаць. **2.** Тое, што і спазнаць. *В. тайну прыроды.* ‖ *незак.* **вызнава́ць,** -на́ю, -на́еш, -на́е; -на́ём, -на́яце, -на́юць.

ВЫЗНАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што вызначае, выражае сабой што-н. (кніжн.). *Рытмічны в.* **2.** Кніга для даведак пры вызначэнні чаго-н. (спец.). *В. раслін.*

ВЫЗНАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для вызначэння чаго-н. *Вызначальныя рысы, адзнакі.* **2.** Які вызначае, абумоўлівае сабой што-н. *В. момант.* ‖ *наз.* **вызнача́льнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́ЗНАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас не ўжыв.*). Набыць выразны характар, раскрыцца, акрэсліцца. *Спецыфіка прадмета вызначылася не адразу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Поўнасцю скласціся. *Нашы адносіны цалкам вызначыліся.* **3.** Вылучыцца з ліку іншых чым-н. *В. ў баі. В. сваёй храбрасцю.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *чым.* Стаць знамянальным, паказальным дзякуючы чаму-н. *Дваццатае стагоддзе вызначылася выкарыстаннем атамнай энергіі.* ‖ *незак.* **вызнача́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́ЗНАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што* і *з дадан. сказам.* Распазнаць, высветліць, разабрацца ў чым-н., дакладна ўстанавіць. *В. прычыну. В. адлегласць. В. вугал* (вылічыць). **2.** *што.* Выявіць сутнасць, раскрыць змест чаго-н. *В. творчы метад пісьменніка. В. новае навуковае паняцце.* **3.** *каго-што.* Загадзя прызначыць або намеціць наперад. *В. дзяжурных. В. далейшыя планы.* **4.** *што.* Устанавіць, назначыць. *В. срокі на будаўніцтва. В. меру пакарання.* **5.** *што.* Абумовіць сабой, з'явіцца прычынай чаго-н. *Добрая падрыхтоўка вызначыла поспех.* **6.** *што.* Абазначыць якім-н. чынам. *В. мяжу тычкамі.* ‖ *незак.* **вызнача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вызначэ́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 6 знач.).

ВЫЗУБІЦЬ *гл.* зубіць.

ВЫЗУБРЫЦЬ *гл.* зубрыць.

ВЫЗЫВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вызвацца, -ць.

ВЫ́ІГРЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Іграць на чым-н. звычайна ціха, прыглушана якую-н. мелодыю. *В. мелодыю вальса.*

ВЫ́ІГРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Набыць у выніку розыгрышу латарэі, перамагчы ў азартнай гульні. *В. сто рублёў па аблігацыі.* **2.** *што.* Дамагчыся перамогі, узяць верх. *В. бой. В. партыю ў шахматы. В. справу.* **3.** *што* і *без дап.* Атрымаць выгаду, карысць, перавагу; выгадаць. *В. ад зніжэння цэн. В. час.* **4.** *перан., у чым.* Атрымаць, заслужыць адабральную ацэнку. *В. у чыіх-н. вачах.* ‖ *незак.* **выйграва́ць,** -раю, -рае́ш, -рае́; -раём, -рая́це, -раю́ць. ‖ *наз.* **вы́йгрыш,** -у, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ВЫ́ЙГРЫШ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* выйграць. **2.** Тое, што выйграна. *Вялікі в. па пазыцы. Быць у выйгрышы* (выйграць; таксама перан.: аказацца ў больш выгадным становішчы). ‖ *прым.* **вы́йгрышны,** -ая, -ае. *Выйгрышная пазіцыя* (якая абяцае выйгрыш або перан., удачу, поспех).

ВЫ́ЙСЦЕ, -я, *н.* **1.** Месца для выхаду куды-н. *В. на перон.* **2.** *перан.* Спосаб вырашэння чаго-н. *Знайсці в. з якога-н. становішча.*

ВЫ́ЙСЦІ, вы́йду, вы́йдзеш, вы́йдзе; вы́йшаў, -шла; вы́йдзі; *зак.* **1.** Пайсці адкуль-н., пакінуць межы чаго-н. *В. з хаты. В. з акружэння. В. са складу камісіі.* **2.** Паявіцца, апынуцца дзе-н. (пайшоўшы адкуль-н.). *В. на дарогу. Сонца выйшла з-за хмар. В. з адстаючых у перадавыя.* **3.** *перан., з чаго, з-пад чаго.* Перастаць быць у якім-н. стане, становішчы. *В. з цярпення. В. з сябе* (раззлавацца). *В. з ужытку. В. з-пад улады.* **4.** Быць выдадзеным, надрукаваным. *Кніга выйшла з друку. Фільм выйшаў на экраны.* **5.** *безас.* Прыйсціся, дастацца, выпасці. *На кожнага выйшла па сто рублёў.* **6.** Зрасходавацца, кончыцца. *Выйшлі ўсе запасы. Выйшаў тэрмін.* **7.** (са словам «замуж» або, разм., без яго), *за каго.* Стаць чыёй-н. жонкай. *В. замуж за інжынера. В. за ўрача.* **8.** Атрымацца, утварыцца ў выніку якой-н. апрацоўкі, падрыхтоўкі, якіх-н. дзеянняў. *Выйшла добрая рэч. З такога куска выйдзе дзве кашулі. З яго выйшаў добры майстар.* **9.** Здарыцца, адбыцца ў выніку чаго-н. *Выйшла непрыемнасць. Выйшла, што я праў.* **10.** *кім-чым.* Зрабіцца, стаць кім-н. *В. пераможцам.* **11.** *з каго-чаго.* Пра паходжанне каго-н. *В. з асяроддзя людзей працы.* ‖ *незак.* **выхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 знач.). ‖ *наз.* **вы́хад,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2, 4 і 7 знач.). *На в.* (каманда выходзіць). ‖ *прым.* **выхадны́,** -а́я, -о́е (да 4 знач. і ў некаторых спалучэннях да 1 знач.). *Выхадныя даныя* (у друкаваным выданні: звесткі пра месца, год выпуску, выдавецтва). *Выхадная адтуліна. В. комін.*

ВЫКАВА́ЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* **1.** *што.* Куючы, зрабіць што-н. *В. серп.* **2.** *перан., каго-што.* Цярпліва стварыць, выхаваць (высок.). *В. непераможную армію. В. новыя кадры.* ‖ *незак.* **выко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выко́ўванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ВЫ́КАЗАЦЦА, -кажуся, -кажашся, -кажацца; -кажыся; *зак.* **1.** Выказаць сваю думку пра што-н. *Сусветная грамадскасць выказалася супраць вайны. В. па дакладу. В. за рэза-

люцыю. 2. Закончыць выказванне, выказа́ць усё, выгаварыцца. *Дайце жанчыне в.* 3. Сказаць, у тых ці іншых словах перадаць сваю думку. *В. дакладна і коратка.* ‖ *незак.* **выка́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАЗАЦЬ, -кажу, -кажаш, -кажа; -кажы; -казаны; *зак., што.* **1.** Перадаць словамі. *В. сваю думку. В. пажаданне.* **2.** Выявіць, выкрыць тое, што павінна было ўтойвацца ад іншых. *В. сваё хваляванне.* **3.** Перадаць словамі свае адносіны да каго-, чаго-н. *В. падзяку. В. спачуванне.* ‖ *незак.* **выка́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выка́званне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ВЫКА́ЗНІК, -а, *м.* **1.** У граматыцы: галоўны член сказа, які абазначае дзеянне ці стан прадмета, выражанага дзейнікам. **2.** Тое, што і выразнік. *Францішак Багушэвіч — в. думак і спадзяванняў простага народа.* ‖ *прым.* **выка́знікавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВЫ́КАЛАСАВАЦЬ *гл.* каласаваць.

ВЫ́КАЛАЦІЦЬ, -лачу, -лаціш, -лаціць; -лачаны; *зак., што.* **1.** Уручную збольшага абмалаціць, абабіць. *В. жыта.* **2.** Спагнаць сілай, прымусам або з цяжкасцю атрымаць (разм.). *В. нядоімкі.* ‖ *незак.* **выкало́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАЛАЦЬ, -лю, -леш, -ле; -лі; -латы *і* -ланы; *зак., што.* **1.** Праткнуць чым-н. вострым. *В. вока. Хоць вока выкалі* (вельмі цёмна). **2.** Зрабіць узор, малюнак і пад., пракалваючы чым-н. вострым. *В. татуіроўку.* **3.** Высечы з сярэдзіны чаго-н. вострым. *В. кусок лёду.* ‖ *незак.* **выко́лваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАЛУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Калупаючы, выняць. *В. разынку з булкі.* **2.** Калупаючы, зрабіць паглыбленне (разм.). *В. ямку.* ‖ *незак.* **выкалу́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **выкалупнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты (да 1 знач.).

ВЫ́КАЛУПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., што.* Калупнуўшы, выняць. ‖ *незак.* **выкалу́плiваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **выкалупнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты.

ВЫКАНА́ЛЬНІЦКІ, -ая, -ае. Тое, што і выканаўчы (у 2 знач.). *Выканальніцкае майстэрства.*

ВЫКАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які можа быць выкананы. ‖ *наз.* **выкана́льнасць,** -і, *ж.*

ВЫКАНА́ЎЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* і *ж.* Той, хто выконвае што-н. (*гл.* выканаць). *В. работ. В. ролі Паўлінкі. Судовы в.* (службовая асоба, якая ажыццяўляе рашэнні суда па выканаўчых лістах).

ВЫКАНА́ЎЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які ажыццяўляе выкананне рашэнняў, пастаноў заканадаўчых органаў, практычна кіруе чым-н. *Выканаўчая ўлада. В. камітэт. В. ліст* (дакумент, па якім ажыццяўляецца судовае рашэнне). **2.** Які мае адносіны да выканаўцы — да таго, хто выступае з выкананнем якога-н. мастацкага твора. *Выканаўчае майстэрства.* ‖ *наз.* **выкана́ўчасць,** -і, *ж.*

ВЫ́КАНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Ажыццявіць, здзейсніць (наказ, заданне, задуму і пад.). *В. план. В. абяцанне. В. загад.* **2.** Праспяваць, сыграць, станцаваць. *В. песню, танец.* ‖ *незак.* **выко́нваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выкана́нне,** -я, *н. Праверка выканання. Прывесці ў выкананне. Культура выканання.*

ВЫКАНКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: выканаўчы камітэт. *В. гарадскога Савета дэпутатаў.* ‖ *прым.* **выканкомаўскі,** -ая, -ае (разм.).

ВЫ́КАПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *гл.* капа́ць. **2.** *перан., каго-што.* Знайсці, дастаць (разм.). *Дзе вы выкапалі такую кнігу?* ‖ *незак.* **выко́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАПЕНЬ, -пня, *м.* **1.** звычайна *мн.* (вы́капні, -яў). Мінералы, руда і пад., здабытая з нетраў зямлі. *Карысныя выкапні.* **2.** Арганізм, які існаваў у далёкія геалагічныя эпохі і захаваўся ў адкладах зямной кары. *Рэшткі выкапня.* ‖ *прым.* **выкапнёвы,** -ая, -ае. *В. мамант.*

ВЫ́КАРАБКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Карабкаючыся, вылезці, выбрацца. *В. з ямы. В. з бяды* (перан.; разм.). ‖ *незак.* **выкара́бквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАРАНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Канчаткова знішчыцца, зжыцца. *Выкараніліся старыя прымхі.* ‖ *незак.* **выкараня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **выкарanéнне,** -я, *н.*

ВЫ́КАРАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Канчаткова знішчыць, зжыць. *В. недахопы.* ‖ *незак.* **выкараня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **выкаране́нне,** -я, *н.*

ВЫ́КАРАСКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Тое, што і выкарабкацца. ‖ *незак.* **выкара́сквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАРМАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* **1.** Дзіцяня жывёліны, выкармленае ў хатніх умовах, без маці. **2.** *перан.* Пра нікчэмнага, подлага чалавека, выхаванага дрэнным асяроддзем (пагард.). *Фашысцкі в.*

ВЫ́КАРМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго (што).* **1.** Кормячы, выгадаваць, узгадаваць. *В. грудзямі.* **2.** Зрабіць сытым, адкарміць. *В. кабана.* ‖ *незак.* **выко́рмліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выко́рмліванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **выкармачны,** -ая, -ае (спец.).

ВЫ́КАРЧАВАЦЬ, -чую, -чуеш, -чуе; -чуй; -чаваны; *зак., што.* Карчуючы, выдаліць. *В. пні. В. бюракратызм* (перан.). ‖ *незак.* **выкарчо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выкарчо́ўванне,** -я, *н. і* **выкарчо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ВЫ́КАРЫСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Скарыстаць, ужыць з карысцю. *В. спецыяліста. В. матэрыял. В. зручны момант. В. вопыт перадавікоў.* ‖ *незак.* **выкарысто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выкарыста́нне,** -я, *н.* (да выкарыстаць) *і* **выкарысто́ўванне,** -я, *н.* (да выкарыстоўваць).

ВЫ́КАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго-што.* (разм.). Тое, што і выкрасліць. *В. прозвішча са спісу. В. цытату.* ‖ *незак.* **выкасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАСІЦЬ, -кашу, -касіш, -касіць; -кашаны; *зак.* **1.** *што.* Скасіць траву і пад. дзе-н. *В. сенажаць.* **2.** *перан., каго-што.* Знішчыць у вялікай колькасці (агнём, пошасцю і пад.). *Некалі тут халера выкасіла многа людзей. Пажарам выкасіла паўвёскі* (безас.). *В. кулямётам рады ворага.* ‖ *незак.* **выко́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выко́шванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **выкасны́,** -а́я, -о́е (спец.).

ВЫ́КАЦІЦЦА, -качуся, -кацішся, -каціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, выйсці, выпасці адкуль-н. *Мяч выкаціўся на дарогу.* **2.** Тое, што і выкаціць (у 2 знач.; разм.). *З-за павароту выкацілася машына.* ‖ *незак.* **выко́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАЦІЦЬ, -качу, -каціш, -каціць; -качаны; *зак.* **1.** *што.* Коцячы, перамясціць, выдаліць. *В. бочку з падвала. В. калёсы на двор.* **2.** Хутка выехаць адкуль-н. (разм.). *На плошчу выкаціў аўтобус.* **3.** *перан., ас.* і *безас.* Знішчыць агнём (разм.). *Пажар выкаціў палавіну вёскі. Жыта выкаціла агнём.* ◊ **Выкаціць бельмы** (разм. груб.) — вытарашчыць вочы. ‖ *незак.* **выко́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разгладзіцца, расправіцца пры качанні. **2.** *у што.* Качаючыся, абляпіцца, запэцкацца. *В. ў снег.* **3.** *у чым.* Пакачацца. *В. ў траве.* **4.** Паправіцца, выжыць (разм.). *Доўга хварэла, а потым выкачалася.* ‖ *незак.* **выка́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *гл.* качаць. **2.** *што.* Качаючыся, прымяць, утрамбаваць. *Конь выкачаў пасевы.* **3.** *каго-што.* Качаючы, укачаць, абляпіць у што-н., запэцкаць у што-н. *В. цеста ў муку.* ‖ *незак.* **выка́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КАШЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* (разм.). Кашляючы, ачысціць горла ад чаго-н., адкашляцца. ‖ *незак.* **выка́шлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КАШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што* (разм.). Кашляючы, выплюнуць. ‖ *незак.* **выка́шліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КІДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Выжыць, выгадавацца ў беднасці, у неспрыяльных умовах.

ВЫКІДА́ЦЦА *гл.* выкінуцца.

ВЫ́КІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Выкінуць у некалькі прыёмаў (усё, многае). *В. рэчы праз акно.* **2.** *перан.* З цяжкасцю выгадаваць (разм.). *В. дзяцей.* ‖ *незак.* **выкіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выкі́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫКІДА́ЦЬ[1] *гл.* выкінуць.

ВЫКІДА́ЦЬ[2] *гл.* вы́кідаць.

ВЫКІ́ДВАЦЦА *гл.* выкінуцца.

ВЫКІ́ДВАЦЬ[1] *гл.* выкінуць.

ВЫКІ́ДВАЦЬ[2] *гл.* вы́кідаць.

ВЫ́КІДЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дачаснае спыненне цяжарнасці. **2.** Неданошаны і не здольны выжыць плод.

ВЫ́КІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Кінуцца ўніз адкуль-н. *В. з акна.* **2.** Вываліцца, выпасці адкуль-н. *Кош выкінуўся з воза.* ‖ *незак.* **выкіда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **выкі́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кідаючы, выдаліць, пазбавіцца ад чаго-н. непатрэбнага, лішняга. *В. цытату з артыкула. В. грошы на вецер* (марна патраціць; разм.). *В. прагульшчыка з завода.* **2.** *перан., што.* Абвясціць, аб'явіць (разм.). *В. лозунг.* **3.** *перан., што.* Пусціць, накіраваць. *В. тавар на рынак* (пусціць у продаж; разм.). **4.** *што.* Падняць, вывесіць. *В. сцяг.* **5.** *што.* У спартыўных практыкаваннях: выставіць, высунуць рэзкім рухам. *В. руку ўперад.* **6.** *што.* Учыніць, устроіць (разм.). *В. жарт. В. штуку.* ‖ *незак.* **выкіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выкі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вы́кід,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 5 знач.). ‖ *прым.* **выкідны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.).

ВЫ́КІПЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -піць; *зак.* Выпарыцца ў працэсе кіпення. *Вада выкіпела.* ‖ *незак.* **выкіпа́ць,** -а́е.

ВЫКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* **1.** *гл.* выкласці. **2.** Навучаючы, паведамляць, перадаваць звесткі пра што-н. *В. родную мову. В. ва ўніверсітэце.* ‖ *наз.* **выклада́нне,** -я, *н.*

ВЫКЛА́ДВАЦЬ *гл.* выкласці.

ВЫ́КЛАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* выкласці. **2.** звычайна *мн.* Разлік, вылічэнне. *Матэматычныя выкладкі.* **3.** Паходная амуніцыя салдата. *Баявая в.*

ВЫКЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто выкладае які-н. вучэбны прадмет у навучальнай установе. *В. матэматыкі. Вопытны в.* ‖ *ж.* **выкла́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **выкла́дчыцкі,** -ая, -ае.

ВЫ́КЛАПАТАЦЬ, -пачу, -пачаш, -пача; выклапачы; -патаны; *зак., што.* Дабіцца клопатамі. *В. дазвол.*

ВЫК—ВЫЛ

ВЫ́КЛАСЦІ, -кладу, -кладзеш, -кладзе; -кладзі; -кладзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Выняўшы адкуль-н., пакласці. *В. пакупкі ў сумкі.* **2.** *што чым.* Пакрыць, аздобіць, вымасціць (паверхню чаго-н.). *В. сцены кафляй.* **3.** *што.* Збудаваць, вывесці. *В. фундамент.* **4.** *перан., што.* Адкрыта выказаць, паведаміць. *В. прэтэнзіі, меркаванні. В. просьбу.* ‖ *незак.* **выкла́дваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **выклада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 4 знач.). ‖ *наз.* **выкла́дванне**, -я, *н.*, **выкладанне**, -я, *н.* (да 4 знач.), **вы́клад**, -у, *М* -дзе, *м.* (да 4 знач.) *і* **вы́кладка**, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 знач.; спец.). ‖ *прым.* **выкладны́**, -а́я, -о́е (да 2 знач.; спец.).

ВЫ́КЛЕВАЦЬ, -клюю, -клюеш, -клюе; -клюй; -клеваны; *зак., што.* Вышчыпаць, выдраць дзюбай, выдзеўбці. *В. вока.* ‖ *незак.* **выклёўваць**, -аю, -аеш. -ае.

ВЫ́КЛЕНЧЫЦЬ *гл.* кленчыць.

ВЫ́КЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* выклікаць. **2.** Патрабаванне, запрашэнне з'явіцца куды-н. *З'явіцца па выкліку. В. у суд.* **3.** Запрашэнне, прапанова ўдзельнічаць у чым-н. *В. на спаборніцтвы. В. на дуэль.* **4.** *каму-чаму.* Выражанае позіркам, словамі, учынкамі і пад. жаданне ўступіць у барацьбу. *Кінуць в. грамадству* (звычайна пра ўчынак, што ідзе ўразрэз з чым-н. агульнапрынятым). *У яго словах прагучаў в.*

ВЫ́КЛІКАЦЬ, -клічу, -клічаш, -кліча; вы́кліч; -кліканы; *зак.* **1.** *каго (што).* Паклікаць адкуль-н., запрасіць, прапанаваць з'явіцца. *В. да начальства. В. спевака апладысментамі. В. вучня* (прапанаваць адказаць). **2.** *каго на што* або *з інф.* Прапанаваць прыняць удзел у чым-н., схіліць на ўзаемнае дзеянне, пачуццё і пад. *В. на спаборніцтва. В. бароцца* (мерацца сіламі ў спартыўнай барацьбе). *В. на шчырую размову.* **3.** *што* З'явіцца прычынай узнікнення чаго-н., парадзіць. *В. апетыт. Гэта не выкліча цяжкасцей. Чым быў выкліканы пажар?* ‖ *незак.* **выкліка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **вы́клік**, -у, *м.* (у 1 і 2 знач.).

ВЫ́КЛІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* і *аднакр., што* і *без дап.* Гучна выкрыкнуць, вымавіць. *В. лозунг.* ‖ *незак.* **выкліка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫКЛІ́ЧНІК, -а, *м.* У граматыцы: нязменнае слова, што непасрэдна выражае пачуццё, алчуванне, эмацыянальную рэакцыю, валявое пабуджэнне і пад., напр. *ах, ой, ох, гэй.* ‖ *прым.* **выклі́чнікавы**, -ая, -ае.

ВЫКЛЮЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне для выключэння і ўключэння электрычнага току.

ВЫКЛЮ́ЧНА. **1.** *часц.* Толькі. *Ён есць в. раслінную ежу.* **2.** *прысл.* Асабліва, незвычайна. *В. здольны чалавек.*

ВЫКЛЮ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца выключэннем з агульных правіл, са звычайных норм (кніжн.). *Выключныя правы.* **2.** Асаблівы, незвычайны. *В. выпадак.* **3.** Які з'яўляецца асаблівасцю толькі дадзенай асобы, калектыву, рэчы. *Выключная заслуга вучонага. Вырабы выключнай якасці.* ‖ *наз.* **выклю́чнасць**, -і, *ж.*

ВЫ́КЛЮЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** Перастаць удзельнічаць у чым-н. *В. з гульні.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць дзейнічаць, адключыўшыся. *Матор выключыўся.* ‖ *незак.* **выключа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫ́КЛЮЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Вывесці са складу чаго-н. *В. з брыгады. В. са спісаў.* **2.** *што.* Спыніць дзеянне чаго-н. шляхам адключэння ці выключэння. *В. радыёпрыёмнік. В. ток.* ‖ *незак.* **выключа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выключэ́нне**, -я, *н.*

ВЫКЛЮЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* выключыць. **2.** Адступленне ад агульнага правіла, рэдкі выпадак. *Няма правіла без выключэння.* ◊ **За выключэннем**, *прыназ. з Р* — акрамя, апрача каго-, чаго-н. *Сабраліся ўсе, за выключэннем хворых.*

ВЫКО́ЛВАЦЬ *гл.* выкалаць.

ВЫКО́НВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* **1.** *гл.* выканаць. **2.** Строга прытрымлівацца чаго-н. *В. санаторны рэжым.* **3.** Здзяйсняць, несці грамадзянскія абавязкі. *В. свае абавязкі.*

ВЫКО́ПВАЦЬ *гл.* выкапаць.

ВЫКО́РМЛІВАННЕ, ВЫКО́РМЛІВАЦЬ *гл.* выкарміць.

ВЫКО́ЎВАННЕ, ВЫКО́ЎВАЦЬ *гл.* выкаваць.

ВЫКО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* выкаціцца, -ць.

ВЫКО́ШВАННЕ, ВЫКО́ШВАЦЬ *гл.* выкасіць.

ВЫКРАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто выкрадае. *В. дакументаў.* ‖ *ж.* **выкрада́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВЫ́КРАІЦЬ, -краю, -краіш, -краіць; -краены; *зак., што.* **1.** *гл.* кроіць. **2.** *перан.* Удзяліць, з цяжкасцю выдзеліць для чаго-н. *В. вольную часіну. В. сродкі на пакупку лесу.* ‖ *незак.* **выкро́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КРАЙКА, -і, *ДМ* -крайцы, *мн.* -і, -краек, *ж.* Узор для кройкі. *В. каўняра.*

ВЫ́КРАСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выбіць, высечы крэсівам (іскру, агонь). ‖ *незак.* **выкраса́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выкрэ́сваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КРАСЦІЦЬ, -рашу, -расіш, -расіць; -раcаны; *зак., што.* Тое, што і выкрасаць.

ВЫ́КРАСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Закрэсліўшы, апусціць, выключыць. *В. каго-н. са спісаў. В. радок. В. з памяці каго-н.* (перан.: забыць). ‖ *незак.* **выкрэ́сліваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КРАСЦІ, -краду, -крадзеш, -крадзе; вы́краў, -крала; выкрадзі; вы́крадзены; *зак., каго-што.* Украсці тое, што ахоўваецца. *В. сакрэтныя паперы.* ‖ *незак.* **выкрада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выкра́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫКРО́ЙВАЦЬ *гл.* выкраіць.

ВЫ́КРУТ, -у, *М* -круце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Незвычайны паварот. *Сцежка з выкрутам. Скокі з выкрутамі.* **2.** *перан.* Прыём з хітрыкамі, які прымяняецца з мэтай дасягнуць чаго-н. або ўхіліцца ад чаго-н. *Гавары без выкрутаў.*

ВЫКРУТА́СЫ, -аў (разм.). **1.** Мудрагелістыя, вычварныя рухі, лініі. *Язда з выкрутасамі. Выраблiваць нагамі в.* **2.** Мудрагелістыя моўныя звароты. *Слоўныя в.* **3.** *перан.* Хітрыкі, дзівацтвы. *Прызнайся ва ўсім без выкрутасаў.*

ВЫ́КРУТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (разм.). Выхад (з цяжкага становішча). *Няма ніякай выкруткі.*

ВЫКРУ́ТЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Знаходлівы, скрытны. *В. гаспадарнік.* ‖ *наз.* **выкру́тлівасць**, -і, *ж.*

ВЫ́КРУЦІЦЦА, -кручуся, -круцішся, -круціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з чаго.* Адкруціўшыся, выпасці. *Шруба выкруцілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і вывіхнуцца (разм.). *Выкруцілася рука ў плячы.* **3.** Спрытна выслізнуць, вызваліцца. *В. з рук праціўніка.* **4.** *перан.* Выйсці з цяжкага становішча. *В. з бяды.* ‖ *незак.* **выкру́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КРУЦІЦЬ, -кручу, -круціш, -круціць; -кручаны; *зак., што.* **1.** *з чаго.* Выняць круцячы. *В. лямпачку.* **2.** Сціскаючы кручэннем, выдаліць ваду. *В. выпаласканую сарочку.* **3.** Тое, што і высвідраваць. *В. дрылём дзірку.* **4.** Вывіхнуць, вывернуць (разм.). *В. руку.* ‖ *незак.* **выкру́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫКРЫВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто выкрывае каго-, што-н. *В. агрэсараў. В. недахопаў.* ‖ *ж.* **выкрыва́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **выкрывальніцкі**, -ая, -ае.

ВЫКРЫВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выкрывае каго-, што-н.; уласцівы выкрыванню. *В. фельетон. Выкрывальная сіла.* ‖ *наз.* **выкрыва́льнасць**, -і, *ж.*

ВЫ́КРЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Гучны, адрывісты вокліч, крык. *Знадворку даносіліся выкрыкі.*

ВЫ́КРЫКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* і *аднакр., што* і *без дап.* Голасна вымавіць, крыкнуць. *В. чыё-н. прозвішча. — Стаяць! — выкрыкнуў Фёдар.* ‖ *незак.* **выкры́кваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КРЫЦЬ, -крыю, -крыеш, -крые; -крыты; *зак.* **1.** *каго-што.* Знайсці, выявіць; раскрыць, зрабіць вядомым невядомае, сакрэтнае. *В. патайное сховішча. В. злачынствы.* **2.** *што.* Растлумачыць скрыты сэнс, сутнасць чаго-н. *В. хлусню. В. антынародны характар самаўладства.* ‖ *незак.* **выкрыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выкрыва́нне**, -я, *н.*

ВЫКРЫШТАЛІЗАВАЦЦА *гл.* крышталізавацца.

ВЫ́КРЫШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Пастумова распадаючыся на дробныя кавалачкі, разбурыцца. *Зуб выкрышыўся.* ‖ *незак.* **выкрышвацца**, -аецца.

ВЫКРЭ́СВАЦЬ *гл.* выкрасаць.

ВЫКРЭ́СЛІВАЦЬ *гл.* выкрасліць.

ВЫ́КУЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* (разм.). Вываліцца, выпасці. *В. з саней.* ‖ *незак.* **выку́львацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́КУЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што* (разм.). Выкінуць, вывернуць. *В. з лодкі.* ‖ *незак.* **выку́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КУП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* выкупіць. **2.** Плата, грошы, якімі выкупліваюць. *Даць багаты в.*

ВЫКУПАЦЦА, -ЦЬ *гл.* купаць.

ВЫ́КУПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Вызваліць, атрымаць назад за грошы. *В. палоннага. В. закладзеную рэч.* **2.** *перан., што.* Заслужыць дараванне. *В. сваю віну чым-н.* ‖ *незак.* **выкупля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **выку́пліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **вы́купіцца**, -плюся, -пішся, -піцца; *незак.* **выкупля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца *і* **выку́плівацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **вы́куп**, -у, *м.* (да 1 знач.) *і* **выкупле́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.); *прым.* **выкупны́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ВЫ́КУРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.* Дакурыць да канца, зрасходаваць курэннем. *В. папяросу. В. усе цыгарэты.* **2.** *каго (што).* Абкурваючы, выгнаць. *В. лісу з нары.* **3.** *перан., каго (што).* Выгнаць, прымусіць пайсці, выйсці (разм.). *В. няпрошаных гасцей.* ‖ *незак.* **выку́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́КУСІЦЬ, -кушу, -кусіш, -кусіць; -кушаны; *зак., што.* Укусіўшы зубамі, высеці, выгрызці кавалак чаго-н. *В. мякіш.* ‖ *незак.* **выкусваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; -лаўлены; *зак., каго-што.* **1.** *з чаго.* Ловячы, здабыць, выцягнуць. *В. бервяно з вады. В. многа рыбы.* **2.** Пералавіць усіх. *В. карасёў у сажалцы.* ‖ *незак.* **выло́ўліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вы́лаў**, -лаву, *м.* (да 1 знач.; спец.).

ВЫ́ЛАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* Тое, што і выкласці.

ВЫ́ЛАЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Выхад часткі войск з асаджанага ўмацавання для нападу на тых, хто акружае. *Зрабіць вылазку на ворага.* **2.** *перан.* Нечаканы варожы на-

пад, выпад (неадабр.). *В. класавага ворага.* **3.** Фізкультурная прагулка. *Лыжная в.*

ВЫ́ЛАМАЦЬ, -млю, -міш, -міць; -маны; *зак., што.* **1.** Адламаўшы, аддзяліць. *В. палку, дубец.* **2.** Зламаўшы, выбіць, высадзіць. *В. дзверы.* ‖ *незак.* **вылóмліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛАЎ *гл.* вылавіць.

ВЫ́ЛАЯЦЦА, -лаюся, -лаешся, -лаецца; *зак.* Вымавіць лаянку.

ВЫ́ЛАЯЦЬ *гл.* лаяць.

ВЫ́ЛЕГЧАЦЬ *гл.* лягчаць.

ВЫ́ЛЕГЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лежа; *зак.* Прыпасці сцяблом да зямлі, палегчы (пра збажыну, травы). *Жыта вылегла.*

ВЫ́ЛЕЖАЛЫ, -ая, -ае. Які набыў патрэбныя якасці, праляжаўшы пэўны тэрмін у адпаведных умовах. *В. лён.*

ВЫ́ЛЕЖАЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* **1.** Аднавіць свае сілы доўгім ляжаннем, добра адпачыць; паляжаць удосталь. *В. ў пасцелі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набыць патрэбныя якасці, праляжаўшы пэўны тэрмін у адпаведных умовах. *Лён ужо вылежаўся.* ‖ *незак.* **вылéжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЛЕЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *зак.* **1.** Пралежаць дастаткова часу пасля хваробы. *Не вылежаў хваробы да канца.* **2.** Прабыць у ляжачым становішчы пэўны час. *В. дзве гадзіны ў акопе.* **3.** Тое, што і вылежацца (у 2 знач.). ‖ *незак.* **вылéжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -ез, -зла; -лезь; *зак.* **1.** Выйсці адкуль-н., чапляючыся за што-н. рукамі і нагамі. *В. з глыбокага рова.* **2.** Выйсці адкуль-н., прыклаўшы намаганні. *В. з вагона. В. з даўгоў* (перан.; разм.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выступіць, паказацца адкуль-н., выбіцца; прабіцца. *Косы вылезлі з-пад хусткі. Вылезла маладая траўка.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпасці (пра валасы, шэрсць), выліняць. *Вылезла шэрсць.* ‖ *незак.* **вылáзіць,** -лáжу, -лáзіш, -лáзіць.

ВЫ́ЛЕПІЦЬ *гл.* ляпіць.

ВЫ́ЛЕЦЕЦЬ, -лечу, -леціш, -леціць; -леці; *зак.* **1.** Летучы, накіравацца, адправіцца куды-н. *Птушка вылецела з гнязда. Пасажыр вылецеў у Маскву. Вылецела з галавы* (перан.: знікла, забылася). **2.** Летучы, паявіцца адкуль-н. *Самалёты вылецелі з-за хмары.* **3.** *перан.* Аказацца звольненым, выключаным адкуль-н. (разм.). *В. са службы.* ‖ *незак.* **вылятáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **вылет,** -у, *М* -леце, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ВЫЛЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які паддаецца лячэнню. *Вылечная хвароба.* ‖ *наз.* **вылéчнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́ЛЕЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Стаць здаровым у выніку лячэння. *В. пасля ранення.* ‖ *незак.* **вылéчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЛЕЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Лечачы, зрабіць здаровым. ‖ *незак.* **вылéчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛІВАК, -ліўка, *мн.* -ліўкі, -ліўкаў, *м.* Яйцо, знесенае без шкарлупіны.

ВЫ́ЛІЗАЦЬ, -ліжу, -ліжаш, -ліжа; -ліжы; -лізаны; *зак., каго-што.* Ачысціць лізаннем. *В. талерку. Кошка вылізала кацяня.* ‖ *незак.* **вылíзваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* вылічыць. **2.** Утрыманая сума грошай. *Невялікі в.* ◊ **За вылікам** *каго-чаго, у знач. прыназ.* — за выключэннем, акрамя каго-, чаго-н.

ВЫ́ЛІНЯЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў першапачатковы колер. *Вылінялая майка.* **2.** Які скончыў ліняць (пра жывёл, птушак).

ВЫ́ЛІНЯЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -яе; *зак.* **1.** *гл.* ліняць. **2.** Канчаткова паліняць. *Матэрыял выліняў.*

ВЫ́ЛІТЫ, -ая, -ае. Вельмі падобны на каго-н. *Вадзік — в. бацька.*

ВЫ́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -льецца; *зак.* **1.** *з чаго.* Выцечы, выйсці вон (пра вадкасць). *Вада вылілася з бочкі.* **2.** *перан., у што.* Прыняць той або іншы выгляд, ператварыцца. *Раздражненне вылілася ў форму пратэсту.* ‖ *незак.* **вылівáцца,** -áецца.

ВЫ́ЛІЦЬ[1], -лью, -льеш, -лье *і* -лію, -ліеш, -ліе; вылі; -літы; *зак., што.* **1.** *з чаго.* Выдаліць, прымусіць выцечы адкуль-н. (вадкасць). *В. ваду з вядра.* **2.** *перан.* Даць выхад якім-н. пачуццям, выказаць. *В. гнеў на каго-н. В. усё, што было на душы.* **3.** Зрабіць шляхам ліцця, адліць. *В. звон з медзі.* ‖ *незак.* **вылівáць,** -áю, -áеш, -áе.

ВЫ́ЛІЦЬ[2] *гл.* ліць[2].

ВЫЛІЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па вылічальнай тэхніцы. **2.** Прыбор, які робіць вылічэнні. ‖ *прым.* **вылічáльніцкі,** -ая, -ае.

ВЫЛІЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для вылічэння, звязаны з вылічэннем. *Вылічальныя машыны. В. цэнтр.*

ВЫ́ЛІЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* **1.** Падлічыўшы, вызначыць. *В. памер даходаў. В. кошт будоўлі.* **2.** Утрымаць пры расплаце. *В. запазычанасць.* ‖ *незак.* **вылічáць,** -áю, -áеш, -áе *і* **вылíчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вылічэ́нне,** -я, *н. і* **вы́лік,** -у, *м.* (да 2 знач.).

ВЫЛО́МЛІВАЦЬ *гл.* выламаць.

ВЫЛО́ЎЛІВАЦЬ *гл.* вылавіць.

ВЫ́ЛУДЗІЦЬ *гл.* лудзіць.

ВЫ́ЛУЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выняць, лузаючы. *В. боб са струкоў.* ‖ *незак.* **вылу́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛУПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выйсці з яйца (пра птушанят). **2.** Утаропіцца шырока расплюшчанымі вачамі (разм.). *Што ты на мяне вылупіўся?* ‖ *незак.* **вылу́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЛУПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак.* (разм.). **1.** *што.* З сілай выдраць. *В. ліст з кнігі. В. прабой з вушака.* **2.** *каго.* Набіць, адлупцаваць. ◊ **Вылупіць вочы** — пільна паглядзець шырока расплюшчанымі вачамі. ‖ *незак.* **вылу́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛУПЦАВАЦЬ *гл.* лупцаваць.

ВЫ́ЛУЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** Вызначыцца чым-н. сярод іншых. *В. сваімі здольнасцямі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выйсці, выступіць з чаго-н. у выніку пэўных працэсаў. *У працэсе рэакцыі вылучылася соль.* ‖ *незак.* **вылучáцца,** -áюся, -áешся, -áецца. ‖ *наз.* **вылучэ́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ЛУЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Адабраўшы адасобіць ад агульнай масы, выдзеліць. *В. сваіх авечак з чарады. В. галоўнае ў творы. Яго вылучылі як лепшага вучня.* **2.** *каго (што).* Прапанаваць, выставіць для абмеркавання, паставіць на больш адказную работу. *В. кандыдата на пасаду старшыні.* **3.** *што.* Аддаць каму-н. на карыстанне. *На будаўніцтва вылучылі сродкі і тэхніку.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Выпусціць, выдзеліць. *В. пах.* ‖ *незак.* **вылучáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **вылучэ́нне,** -я, *н. В. кандыдата ў дэпутаты.*

ВЫЛУЧЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Перадавы супрацоўнік, вылучаны на якую-н. адказную, кіраўнічую работу. ‖ *ж.* **вылучэнка,** -і, *мн.* -і, -нак.

ВЫ́ЛУШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., што.* **1.** Выняць, лушчачы, вылузаць. *Вавёрка вылушчыла зярняты з яловай шышкі.* **2.** Выдаліць хірургічным спосабам (спец.). *В. костку.* ‖ *незак.* **вылу́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЛЮДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Найгоршы сярод людзей, вырадак. *В. роду чалавечага.*

ВЫЛЯТА́ЦЬ *гл.* вылецець.

ВЫЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Тое, што і лячэнне (афіц.). *Быць на вылячэнні ў шпіталі.* **2.** Тое, што і выздараўленне. *Поўнае в.*

ВЫ́МАВІЦЬ, -маўлю, -мавіш, -мавіць; -маўлены; *зак., што.* Выгаварыць, сказаць. *В. слова.* ‖ *незак.* **вымаўляць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ВЫМАГА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца вымаганнем. ‖ *ж.* **вымагáльніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **вымагáльніцкі,** -ая, -ае.

ВЫМАГА́ЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *незак.* **1.** *што.* Дамагацца чаго-н. шантажом, прымусам, сілай. *В. грошы.* **2.** *чаго, са злуч.* «каб» *і без дап.* Патрабаваць. *В. да сябе ўвагі. В., каб усё было дакладна выканана.* ‖ *наз.* **вымагáнне,** -я, *н.*

ВЫ́МАЗАЦЦА *гл.* мазацца.

ВЫ́МАЗАЦЬ, -мажу, -мажаш, -маже; -маж; -мазаны; *зак., што.* **1.** Намазаць, нацерці чым-н., што фарбуе. *В. печ глінай.* **2.** *у што.* Запэцкаць, замазаць (разм.). *В. адзенне ў дзёгаць.* ‖ *незак.* **вымáзваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́МАЙСТРАВАЦЬ *гл.* майстраваць.

ВЫ́МАКЛЫ, -ая, -ае. **1.** Прамоклы, мокры. *Вымаклае адзенне.* **2.** Які загінуў ад празмернай вільгаці. *Вымаклыя пасевы.* ‖ *наз.* **вы́маклась,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВЫ́МАКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; вы́мак, -кла; -ні; *зак.* **1.** Стаць зусім мокрым. *В. на дажджы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набыць якія-н. уласцівасці, выгляд, паляжаўшы ў вадзе, вадкасці. *Селядзец вымак* (стаў менш салёным). *Лён вымак.* ‖ *незак.* **вымакáць,** -áю, -áеш, -áе (да 2 знач.).

ВЫ́МАЛЕВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -леваны; *зак., што.* **1.** Малюючы, старанна і акуратна перадаць кожную дэталь; старанна намаляваць. *В. партрэт.* **2.** Пакрыць слоем фарбы, пафарбаваць (разм.). *В. машыну ў зялёны колер.* **3.** Расходаваць на афарбоўку (разм.). *В. усю фарбу.* ‖ *незак.* **вымалёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́МАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Выпрасіць, дабіцца мольбамі. *В. грошай. В. прабачэнне.* ‖ *незак.* **вымóльваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́МАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак.* **1.** *каго (што).* Вабячы, прымусіць выйсці адкуль-н. *В. драпежніка з нары.* **2.** *што.* Набыць хітрыкамі, падманам. *В. грошы.* ‖ *незак.* **вымáньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́МАНТАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што* (разм.). Тое, што і выманіць (у 2 знач.).

ВЫ́МАРАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -ражаны; *зак.* **1.** *што.* Выстудзіць халодным паветрам, марозам. *В. хату.* **2.** *каго-што.* Знішчыць марозам. *В. тараканаў. В. пасевы.* **3.** *што.* Вытрымліваючы на марозе, высушыць або выдаліць часцінкі вады. *В. бялізну.* ‖ *незак.* **вымарóжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́МАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -аны; *зак., каго (што).* Знішчыць атрутай і пад. *В. прусакоў.*

ВЫ́МАСЦІЦЬ *гл.* масціць.

ВЫ́МАТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Знясіліцца, змардавацца. *Выматаўся за дзень ушчэнт.* ‖ *незак.* **вымóтвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́МАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Знясіліць, змардаваць, змучыць. *В. усе сілы. Дарога мяне выматала.*

ВЫМ—ВЫП

В. душу. **2.** *што.* Прымусіць паступова выдатакваць, выцягнуць, забраць па частках усё. *В. усе грошы.* ‖ *незак.* **вымотваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМАЎЛЕННЕ, -я, *н.* Перадача голасам гукаў мовы. *Выразнае в. Беларускае літаратурнае в.*

ВЫМАЎЛЕНЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вымаўлення. *Вымаўленчыя нормы.*

ВЫМАЎЛЯЦЬ *гл.* вымавіць.

ВЫМАХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Вырасці, стаць высокім. *Ну і вымахаў жа хлопец!* ‖ *незак.* **вымахваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМАХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** *гл.* вымахаць. **2.** *чым.* Махаць то ў адзін, то ў другі бок, размахваць. *В. рукой у паветры.*

ВЫМАЦЬ *гл.* выняць.

ВЫМАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Стаць зусім мокрым. ‖ *незак.* **вымочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫМАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць зусім мокрым. *Дождж нас вымачыў да ніткі.* **2.** *што.* Пратрымаць у вадзе, вадкасці для надання якіх-н. патрэбных уласцівасцей. *В. селядцы.* ‖ *незак.* **вымочваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМЕНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-што на каго-што.* Набыць абменам. *В. старую рэч на новую.* ‖ *незак.* **вымяньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМЕРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Дакладна вызначыць велічыню, памеры чаго-н. *В. плошчу пакоя.* ‖ *незак.* **вымяраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вымярэнне,** -я, *н.*; *прым.* **вымяральны,** -ая, -ае. *Вымяральныя прыборы.*

ВЫМЕРЗЛЫ, -ая, -ае. Які загінуў ад марозу, вымерз. *Вымерзлыя пладовыя дрэвы.* ‖ *наз.* **вымерзласць,** -і, *ж.*

ВЫМЕРЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -мерз, -зла; *зак.* Загінуць ад марозу, холаду (пра расліннасць, насякомых). *Рунь вымерзла.* ‖ *незак.* **вымярзаць,** -ае.

ВЫМЕРКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* **1.** Знайсці, адшукаць шляхам дакладнага разліку, выгадаць. *В. грошы на рамонт кватэры. В. свабодную гадзіну.* **2.** Выбраць зручны момант. **3.** Правільна разлічыць, загадзя вызначыць. *Усё вымеркавалі, дзе што будзем садзіць і сеяць.* ‖ *незак.* **вымяркоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМЕРЛЫ, -ая, -ае. Які вымер, не пакінуўшы патомства (пра род, сямейства і пад.) або які знік, перавёўся (пра расліны). *Мамант — вымерлая жывёліна.*

ВЫМЕРНІК, -а, *мн.* -і, аў, *м.* Паказчык, які вызначае аб'ём або якасць работы.

ВЫМЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які можа быць вымераны. *Вымерная велічыня.* **2.** Які служыць для вымярэння. *Вымерная рулетка.*

ВЫМЕРЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мра; -мер, -рла; *зак.* **1.** Поўнасцю знікнуць у выніку гібелі, смерці. *Племя вымерла.* **2.** Абязлюдзець, апусцець у выніку масавай смерці жыхароў ад голаду, эпідэміі. *Вёска вымерла ад эпідэміі.* ‖ *незак.* **выміраць,** -ае; *наз.* **вымiранне,** -я, *н.*

ВЫМЕСІЦЬ, -мешу, -месіш, -месіць; -мешаны; *зак., што.* Месячы, размінаючы, канчаткова прыгатаваць. *В. цеста, гліну.* ‖ *незак.* **вымешваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМЕСЦІ, -мету, -мецеш, -мецe; -мецем, -мецеце, -метуць; -меў, -мела; вымеці; -мецены; *зак., што.* **1.** Падмесці. *В. падлогу.* **2.** *з чаго.* Метучы, выдаліць, выкінуць. *В. смецце з хаты.* ‖ *незак.* **вымятаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМЕШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Добра перамяшаць. ‖ *незак.* **вымешваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМІРАННЕ, ВЫМІРАЦЬ *гл.* вымерці.

ВЫМОВА, -ы, *мн.* -ы, -моў, *ж.* Дысцыплінарнае спагнанне, якое даецца за якую-н. правіннасць. *Аб'явіць вымову. Суровая в.*

ВЫМОІНА, -ы, *мн.* -ы, -моін, *ж.* Паглыбленне ў грунце, размытае бягучай вадой.

ВЫМОЛЬВАЦЬ *гл.* вымаліць.

ВЫМОТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* выматацца, -ць.

ВЫМОЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* вымачыцца, -ць.

ВЫМПЕЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вузкі доўгі флаг на мачце ваеннага судна. **2.** Вузкі трохвугольны флажок, які служыць прыметай чаго-н. *Пераходны в.* **3.** Забяспечаны доўгім флажком або стужкай футляр, у якім змешчаны прадмет, які скідаецца з лятальнага апарата. *Савецкі в. на Месяцы.*

ВЫМУРАВАЦЬ *гл.* мураваць.

ВЫМУСІЦЬ, -мушу, -мусіш, -мусіць; -мушаны; *зак., каго* і *з інф.* Прымусіць зрабіць, выканаць што-н. *В. ворага здацца. Вымушаны адказ* (не добраахвотны). ‖ *незак.* **вымушаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМУЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* З цяжкасцю, з намаганнем зрабіць, стварыць. *В. згоду. В. верш.* **2.** *каго.* Знясіліць, змардаваць. *В. каня далёкай дарогай.* ‖ *незак.* **вымучваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫМУШАНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вымусіць. **2.** Ненатуральны, не свабодны. *Вымушана* (прысл.) *усміхнуцца.* ‖ *наз.* **вымушанасць,** -і, *ж.*

ВЫМУШТРАВАЦЬ *гл.* муштраваць.

ВЫМЫСЕЛ, -слу, *мн.* -слы, -слаў, *м.* **1.** Тое, што створана фантазіяй, уяўленнем. *Казачны в.* **2.** Выдумка, хлусня. *Не верыць вымыслам.*

ВЫМЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* мыць.

ВЫМЯ, -мя, -мю, -мя, -мем, -мі; *мн.* вымі, -мяў, -мям, вымі, -мямі, -мях; *н.* Орган з малочнымі залозамі і саскамі ў самак млекакормячых. *Каровіна в.*

ВЫМЯРАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прылада, прызначаная для вымярэння. **2.** Тое, што і вымернік.

ВЫМЯРАЛЬНЫ *гл.* вымераць.

ВЫМЯРАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Вызначацца якой-н. мерай. *Запасы цукру вымяраюцца сотнямі тон.*

ВЫМЯРАЦЬ *гл.* вымераць.

ВЫМЯРЗАЦЬ *гл.* вымерзнуць.

ВЫМЯРКОЎВАЦЬ *гл.* вымеркаваць.

ВЫМЯРЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вымераць. **2.** Працяжнасць вымяральнай велічыні ў якім-н. кірунку. *Геаметрычная фігура ў трох вымярэннях.*

ВЫМЯТАЦЬ *гл.* вымесці.

ВЫНАЙСЦІ, -найду, -найдзеш, -найдзе; -найшаў, -шла; -найдзі; -найдзены; *зак., што.* Працуючы творча, стварыць што-н. новае, невядомае раней. *В. новую машыну. В. прыстасаванне да механізма.* ‖ *незак.* **вынаходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **вынаходства,** -а, *н.*

ВЫНАС *гл.* вынесці.

ВЫНАСІЦЬ, -нашу, -насіш, -насіць; -нашаны; *зак.* **1.** *што.* Перанесці за некалькі прыёмаў усё, поўнасцю. *В. сена з балота.* **2.** *каго.* Пра маці: пранасіць у сабе да родаў. *В. дзіця.* **3.** *перан., што.* Абдумаць да поўнай яснасці, закончанасці. *В. новы замысел.* **4.** *што.* Выцерці, працерці ў выніку доўгага нашэння. *Вынашаны касцюм.* ‖ *незак.* **вынОшваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3 і 4 знач.).

ВЫНАСНЫ, -ая, -ое. Звязаны з вынасам, знаходжаннем па-за чым-н., вынесены куды-н. *Вынасная графа. Вынасное судна.*

ВЫНАХОДЛІВЫ, -ая, -ае. Знаходлівы, здольны ствараць, вынаходзіць. *В. чалавек. В. розум.* ‖ *наз.* **вынаходлівасць,** -і, *ж.*

ВЫНАХОДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вынайшаў што-н. *Нарада вынаходнікаў і рацыяналізатараў.* ‖ *ж.* **вынаходніца,** -ы, -ніц. ‖ *прым.* **вынаходніцкі,** -ая, -ае.

ВЫНАХОДСТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* вынайсці. **2.** Тое, што вынайдзена, створана вынаходнікам. *Атрымаць аўтарскае пасведчанне на в.*

ВЫНЕСЦІ, -есу, -есеш, -есе; -ес, -сла; -есі; -есены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, выдаліць адкуль-н., аднесці за межы чаго-н. *В. мэблю з кватэры.* **2.** *каго-што.* Перамясціць куды-н., высунуць. *Плынь вынесла лодку на сярэдзіну ракі. В. пытанне на сход* (перан.). *В. дробавы лік за дужкі.* **3.** *перан., што.* Атрымаць, набыць у выніку знаёмства з чым-н. *В. ўражанне.* **4.** *перан., што.* Прыняўшы рашэнне, аб'явіць (афіц.). *В. падзяку. В. пастанову. В. прысуд.* **5.** *што.* Вытрымаць, выцерпець. *Цяжка было в. гэта гора. Не мог в. грубасці.* ◊ **Ледзь вынесці ногі** (разм.) — з цяжкасцю пазбегнуць небяспекі, выратавацца. ‖ *незак.* **выносіць,** -ношу, -носіш, -носіць. ‖ *наз.* **вынас,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.) *і* **вынясенне,** -я, *н.* (да 2 і 4 знач.).

ВЫНЕСЦІСЯ, -несуся, -несешся, -несецца; вынесся, -неслася; -несіся; *зак.* Імкліва выехаць, выбегчы адкуль-н. *На ўзлесак вынесліся коннікі.* ‖ *незак.* **выносіцца,** -ношуся, -носішся, -носіцца.

ВЫНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Канчатковы паказчык якіх-н. дзеянняў, намаганняў і пад. *Падвесці вынікі работы за дзень. Вынікі конкурсу.* **2.** Паказчык майстэрства (звычайна спартыўнага). *В. плаўца. В. забегу на 100 м. Лепшы в. дня.* **3.** Тое, што вынікае з чаго-н., з'яўляецца лагічным вывадам. *Поспехі з'яўляюцца вынікам напружанай штодзённай працы. Пажар быў вынікам нядбайнага абыходжання з агнём.*

ВЫНІКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** З'яўляцца, паўставаць. *Слупы выніклі з-за ўзгоркаў і зноў зніклі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З'яўляцца лагічным вынікам, узнікаць з чаго-н. *Як вынікае са сказанага.* ‖ *зак.* **вынікнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

ВЫНІКОВЫ, -ая, -ае. **1.** З падагульненымі вынікамі, паказчыкамі. *В. рахунак.* **2.** Які даў або дае добрыя вынікі, рэзультатыўны. *Выніковая сустрэча.*

ВЫНІШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., каго-што.* Поўнасцю знішчыць. *В. ваўкоў.* ‖ *незак.* **вынішчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вынішчэнне,** -я, *н.*

ВЫНОСІЦЦА, -ЦЬ *гл.* вынесціся, вынесці.

ВЫНОСЛІВЫ, -ая, -ае. Фізічна моцны, трывалы, здольны многа вынесці (у 5 знач.). *В. конь. В. спартсмен.* ‖ *наз.* **вынослівасць,** -і, *ж.*

ВЫНОШВАЦЬ *гл.* вынасіць.

ВЫНЫРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** Нырнуўшы, усплысці, паказацца з вады. **2.** *перан.* Раптоўна паявіцца. *Месяц вынырнуў з туману.* ‖ *незак.* **выныраць,** -аю, -аеш, -ае *і* **вынырваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫНЯНЬЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што).* Руплва даглядаючы, выгадаваць. *В. дзіця.* ‖ *незак.* **вынянчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫНЯСЕННЕ *гл.* вынесці.

ВЫНЯЦЬ, выму, вымеш, выме; вымі; вынятыя; *зак., што.* Узяць знутры або перамясціць знутры наверх. *В. газеты з паштовай скрынкі. В. рукі з кішэняў.* ‖ *незак.* **вымаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫПАГАДЗІЦЦА, -дзіцца; *безас.; зак.* Аб надыходзе яснага сонечнага надвор'я. *К ве-*

чару выпагадзілася. ‖ *незак.* **выпаго́джвацца,** -аецца.

ВЫ́ПАД,* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У фехтаванні, гімнастыцы: выстаўленне сагнутай нагі ў якім-н. напрамку з упорам тулава на гэту нагу. *В. наперад.* **2.** *перан.* Варожае выступленне, нядобразычлівая выхадка супраць каго-, чаго-н. *Злосны в.*

ВЫ́ПАДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Тое, што здарылася, здарэнне. *В. з жыцця. Няшчасны в. У такім выпадку* (пры такой умове, пры дадзеных абставінах). *На ўсякі в.* (у прадбачанні чаго-н. нечаканага). *У крайнім выпадку* (пры крайняй неабходнасці). *У любым выпадку* (пры любых абставінах). *У асобных выпадках* (калі-нікалі). *Ні ў якім выпадку* (ніколі, ні пры якіх умовах, ні за што). *У тым выпадку, калі...* (калі здарыцца так, што...). *У адваротным выпадку* (калі будзе наадварот, не так). *У лепшым выпадку* (пры самых спрыяльных абставінах). **2.** Зручны момант. *Падвярнуўся в. Упусціць в.* **3.** Тое, што і выпадковасць (у 2 знач.). *Поспех работы не можа залежаць ад выпадку.* ◊ **Ад выпадку да выпадку** — калі-нікалі, не пастаянна. **Ва ўсякім выпадку** — пры любых абставінах, незалежна ні ад чаго. **З выпадку** — з-за, з прычыны чаго-н. **Пры выпадку** (разм.) — калі будзе магчымасць. *Пры выпадку перадам усё яму.* **У выпадку** *чаго* — калі адбудзецца, надыдзе што-н. *Забеспячэнне ў выпадку хваробы.* **У выпадку чаго** (разм.) — калі будзе патрэба. *У выпадку чаго, паведамі мне.*

ВЫПАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* выпасці. **2. не выпадае** — 1) няма магчымасці. *Узяцца за гэту работу ўсё не выпадае;* 2) няма зручнага моманту. *Усё былі незнаёмыя людзі і падыходзіць да іх не выпадала;* 3) нельга, непрыстойна. *Ён — інтэлігент, і яму, як ён лічыць, не выпадае займацца такой работай.*

ВЫ́ПАДКАМ, *прысл.* **1.** Тое, што і выпадкова (у 1 знач.). *Сустрэча в.* **2.** *у знач. пабочн. сл.* Дарэчы, між іншым. *Ты, в., не ў магазін ідзеш?*

ВЫПАДКО́ВА, *прысл.* **1.** Нечакана, непрадбачна. **2.** *у знач. пабоч. сл.* Тое, што і выпадкам (у 2 знач.).

ВЫПАДКО́ВАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* выпадковы. **2.** Выпадковая акалічнасць. *Перашкодзіла в. Па шчаслівай выпадковасці.*

ВЫПАДКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які паявіўся, узнік непрадугледжана. *Выпадковая памылка. В. госць. Выпадковае знаёмства. Выпадкова* (прысл.) *сустрэцца.* **2.** Які бывае не заўсёды, ад выпадку да выпадку. *Выпадковыя заработкі.* ‖ *наз.* **выпадко́васць,** -і, *мн.* -і, -ей, *ж.*

ВЫ́ПАІЦЬ, -паю, -паіш, -паіць; -паены; *зак., каго (што).* Выкарміць пойлам. *В. цяля.* ‖ *незак.* **выпо́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПАКЛАДАЦЬ *гл.* пакладаць.

ВЫ́ПАКУТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* **1.** Перанесці многа пакут. *Колькі прыйшлося в.!* **2.** *што.* Дамагчыся пакутамі. *В. сваё шчасце.*

ВЫ́ПАЛАСКАЦЬ *гл.* паласкаць.

ВЫ́ПАЛАЦЬ *гл.* палоць.

ВЫПА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Тое, што і выгар.

ВЫ́ПАЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *безас.; зак.* Кончыць паліцца. *Выпалілася ў печы.* ‖ *незак.* **выпа́львацца,** -аецца.

ВЫ́ПАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* **1.** Спаліць да канца, цалкам. *Пажар выпаліў увесь лес. Сонца выпаліла пасевы.* **2.** Ачысціць апальваннем. *В. бляху.* **3.** Зрабіць знак, рысунак на чым-н. распаленым прадметам. *В. узор. В. кляймо.* **4.** *што* і *ў чым.* Кончыць паліць, прапаліць. *В. у печы.* **5.** Вырабіць абпальваннем. *В. цэглу.* **6.** Сказаць адным дыхам (разм.). *В. навіну.* ‖ *незак.* **выпа́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выпа́льванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.).

ВЫ́ПАМПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак., што.* Пампуючы, выдаліць. *В. ваду.* ‖ *незак.* **выпампо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПАРАЖНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Зрабіць парожнім, апаражніць. *В. пасудзіну.* ‖ *незак.* **выпаражня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ВЫПАРА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць да выпарэння.

ВЫ́ПАРАТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* (спец.). Шкурка неданошанай жывёліны, вынятай з жывата самкі. *Авечы в.* ‖ *прым.* **вы́паратквы,** -ая, -ае.

ВЫ́ПАРАЦЬ, -ру, -раш, -ра; -раны; *зак.* **1.** *што.* Разрэзаўшы па швах, выняць. *В. рукаў.* **2.** *што.* Выкалаць чым-н. вострым. *В. вочы.* **3.** *каго.* Поручы, прымусіць вылезці адкуль-н. *В. лісу з нары.* **4.** *што.* Знайсці, адшукаць (разм.). *В. рэдкую кніжку.* ‖ *незак.* **выпо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫПА́РЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Пот, які выступае на целе (звычайна ў хворага пасля гарачкі). *Пакрыцца выпарынай.*

ВЫ́ПАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*).Ператварыцца ў пару. *Вада выпарылася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Знікнуць, прапасці (разм.). *Радасць умомант выпарылася.* **3.** Папарыцца. *В. ў лазні.* ‖ *незак.* **выпара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **выпа́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **выпарэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ВЫ́ПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.*Ператварыць у пару. *В. вадкасць.* **2.** *што.* Згусціць, ачысціць,ператвараючы лішнюю вільгаць у пару. *В. соль* (здабыць з салёнай вады). **3.** *каго (што).* Добра папарыць венікам у лазні. **4.** *каго-што.* Парай знішчыць або ачысціць. *В. дзежку. В. прусакоў.* ‖ *незак.* **выпара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выпа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выпарэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **выпа́рванне,** -я, *н.*

ВЫПАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выпарыцца, -ць. **2.** *мн.* (**выпарэ́нні,** -яў). Рэчыва, якое выпараецца. *Шкодныя выпарэнні.*

ВЫ́ПАС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца, дзе пасуць жывёлу, паша. *Лугавы в.* ‖ *прым.* **выпа́сны,** -а́я, -о́е.

ВЫ́ПАСВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *зак.* Адкарміцца на пашы. *Цяляты выпасвіліся.* ‖ *незак.* **выпа́свацца,** -аецца.

ВЫ́ПАСВІЦЬ, -су, -сеш *і* -свіш, -се *і* -свіць; -сем *і* -свім, -сеце *і* -свіце, -суць *і* -свяць; вы́пасі; -сены *і* -свены; *зак.* **1.** *каго.* Адкарміць на пашы. *В. авечкі.* **2.** *што.* Патравіць выпасам. *В. сенажаць.* **3.** *што.* Зарабіць пасьбой (разм.). *Выпасвіў шмат грошай.* ‖ *незак.* **выпа́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПАСЦІ, -паду, -падзеш, -падзе; вы́падзі; *зак.* **1.** Вываліцца, упасці адкуль-н. *Пісьмо выпала з кнігі. Люлька выпала з зубоў. В. з воза.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Знікнуць, страціцца; застацца незаўважаным. *Выпала з памяці тая назва. Яго збянтэжанасць не выпала з-пад маёй увагі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра ападкі: упасці на зямлю. *Уначы выпала раса. Выпаў ранні снег.* **4.** *безас.* Дастацца на долю. *Аднойчы мне выпала схадзіць у музей. Як выпадзе* (як удасца). **5.** (*1 і 2 ас. не ужыв.*). Выдацца. *Ураджай выпаў добры.* ‖ *незак.* **выпада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ПАТ, -у, *М* -паце, *м.* (спец.). Збіранне вадкасці з крываносных сасудаў у якой-н. поласці цела пры запаленні.

ВЫ́ПАТРАБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак.* **1.** *што.* Патрабаваннем дабіцца, атрымаць. *В. даведку.* **2.** *каго.* Прымусіць з'явіцца куды-н. па выкліку. *В. сведак у суд.*

ВЫ́ПАТРАШЫЦЬ *гл.* патрашыць.

ВЫ́ПАЎЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* **1.** Адзін з відаў дажджавога чарвяка. **2.** Тое, што і выпоўзіны. ‖ *прым.* **вы́паўзкавы,** -ая, -ае.

ВЫ́ПАЎЗЕНЬ, -зня, *мн.* -зні, -зняў, *м.* Тое, што і выпаўзак (у 2 знач.).

ВЫ́ПАЎЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -аўз, -зла; -зі; *зак.* **1.** Выйсці паўзком, паўзучы. *В. праз шчыліну.* **2.** Паўзучы, паявіцца. *З травы выпаўзла вужака. З-за гары выпаўз аўтобус* (перан.). ‖ *незак.* **выпаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выпо́ўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПАЦКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пэцкацца, пэцкаць.

ВЫ́ПЕРАДЗІЦЬ, -раджу, -радзіш, -радзіць; -раджаны; *зак., каго-што.* Тое, што і апярэдзіць. *В. у бегу. В. у вучобе* (перан.). ‖ *незак.* **выпераджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выпярэ́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выперадже́нне,** -я, *н. і* **выпярэ́джванне,** -я, *н. В. тэрмінаў* (перан.).

ВЫ́ПЕРЦІ, -пру, -праш, -пра; вы́пер, -рла; -пры; -перты; *зак.* **1.** *каго-што.* Высцесніць напорам, выдавіць сілай. *В. дно ў бочцы.* **2.** *каго.* Выгнаць, выключыць, звольніць (разм.). *В. з хаты. В. з работы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выдацца, высунуцца за межы чаго-н. (разм.). *В. наперад.* ‖ *незак.* **выпіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ПЕСЦІЦЬ *гл.* песціць.

ВЫ́ПЕТРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** Высахшы, страціць свае якасці, колер і пад. *Пад гарачым сонцам і ветрам выпетрала трава.* **2.** Зрабіцца худым, сухім (перан.). *Во выпетраў чалавек.*

ВЫ́ПЕЧЫ, -пеку, -печаш, -печа; -печам, -печаце, -пекуць; выпек, -пекла; -печы; -печаны; *зак., што* **1.** Прыгатаваць пячэннем. *Пякарня выпекла тону хлеба.* **2.** Добра прапячы. *Хлеб не выпечаны.* **3.** Расходаваць у працэсе пячэння. *В. усё цеста.* **4.** Знішчыць агнём, жарам, кіслатой. *В. бародаўку.* **5.** Выпаліць на чым-н. (знак, кляймо). *В. кляймо* ‖ *незак.* **выпяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **выпяка́нне,** -я, *н. і* **выпечка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **выпячны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Выпячныя вырабы.*

ВЫПІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што.* Піць (у якой-н. колькасці). *Нашча выпівае паўшклянкі мінеральнай вады.* **2.** Часта ўжываць спіртное (разм.). *Муж пачаў в.*

ВЫ́ПІЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., што.* Выразаць пілой, вырабіць пілаваннем. *В. дзірку ў дзвярах. В. рамку.* ‖ *незак.* **выпіло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫПІНА́ЦЬ *гл.* выпнуць.

ВЫПІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* выперці. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выдавацца на паверхню, выпінацца. *Востры кадык выпірае на шыі.*

ВЫ́ПІСАЦЦА, -пішуся, -пішашся, -пішацца; -пішыся; *зак.* Выбыць са спісаў, са складу чаго-н. *В. з бальніцы. В. з дамавой кнігі.* ‖ *незак.* **выпі́свацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ПІСАЦЬ, -ішу, -ішаш, -іша; -ішы; -ісаны; *зак.* **1.** *што.* Знайшоўшы, спісаць, запісаць. *В. цытату з кнігі.* **2.** *што.* Напісаць для выдачы каму-н. *В. ордэр. В. рахунак.* **3.** *каго-што.* Старанна апісаць сродкамі мовы або намаляваць. *В. вобразы дзеючых асоб. В. узор.* **4.** *што.* Заказаць дастаўку чаго-н. *В. газету.* **5.** *каго (што).* Выклікаць пісьмова. *В. да сябе сям'ю.* **6.** *каго (што).* Выключыць са спісаў, са складу чаго-н. *В. хворага з бальніцы.*

7. *што.* Зрасходаваць пісаннем (разм.). *В. чарніла з аўтаручкі.* || *незак.* **выпі́сваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **выпі́сванне,** -я, *н. і* **вы́піска,** -і, *ДМ* вы́пісцы, *ж.* (да 1, 2, 4, 5 і 6 знач.). || *прым.* **выпісны́,** -а́я, -о́е (да 3 і 5 знач.).

ВЫ́ПІСКА, -і, *ДМ* вы́пісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** *гл.* выпісаць. **2.** Тое, што выпісана з якога-н. тэксту, дакумента. *В. з пратакола.*

ВЫПІ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -півак, *ж.* (разм.). **1.** Выпіванне спіртных напіткаў. *Абед з выпіўкай.* **2.** Бяседа, пачастунак са спіртным. *Наладзіць выпіўку.* **3.** Спіртныя напіткі. *На стале было многа выпіўкі і закускі.*

ВЫ́ПІХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Тое, што і выпхаць. || *незак.* **выпі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫПІХА́ЦЬ *гл.* выпіхнуць, выпхнуць *і* выпхаць.

ВЫПІ́ХВАЦЬ *гл.* выпіхнуць, выпхнуць, вы́піхаць *і* выпхаць.

ВЫ́ПІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* Тое, што і выпхнуць. || *незак.* **выпіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **выпі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПІЦЬ, -п'ю, -п'еш, -п'е; -піты; *зак.* **1.** *гл.* піць. **2.** *што* і *чаго.* Вынесці, выцерпець. *В. чашу пакут.*

ВЫ́ПЛАВІЦЬ, -плаўлю, -плавіш, -плавіць; -плаўлены; *зак., што.* Плавячы, здабыць. *В. жалеза з руды.* || *незак.* **выплаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **вы́плаўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ВЫ́ПЛАКАЦЦА, -плачуся, -плачашся, -плачацца; вы́плачыся; *зак.* Аблягчыць сваё гора плачам. || *незак.* **выпла́квацца,** -ваюся, -ваешся, -ваецца.

ВЫ́ПЛАКАЦЬ, -лачу, -лачаш, -лача; -лач; -лаканы; *зак., што.* **1.** Выліць, выказаць сваю тугу слязамі. *В. гора.* **2.** Выпрасіць плачам. *В. дапамогу.* ◊ **Выплакаць (усе) вочы** (разм.) — у горы плакаць доўга, многа. || *незак.* **выпла́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПЛАЦІЦЬ, -плачу, -плаціш, -плаціць; -плачаны; *зак., што.* Выдаць плату, поўнасцю заплаціць. *В. доўг.* || *незак.* **выпла́чваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **вы́плата,** -ы, *ДМ* -плаце, *мн.* -ы, -лат, *ж.; прым.* **выплатны́** -а́я, -о́е. *Выплатная ведамасць.*

ВЫ́ПЛЕСЦІ, -плету, -плецеш, -плеце; -плеў, -плела; -плеці; -плецены; *зак.* Расплёўшы, выняць. *В. стужку з касы.* || *незак.* **выплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ПЛЕСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* Расплёўшыся, выпасці. *Стужка выплелася з касы.* || *незак.* **выплята́цца,** -а́ецца.

ВЫПЛЁЎВАЦЬ *гл.* выплюнуць.

ВЫ́ПЛЫСЦІ[1], -ыву, -ывеш, -ыве; -ыві; *зак.* **1.** Плывучы, выйсці куды-н. *В. ў адкрытае мора.* **2.** Плывучы, паявіцца адкуль-н. *В. з-за паварота.* **3.** Падняцца з глыбіні, усплыць. *Выплыла бервяно.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Нечакана выявіцца, стаць відавочным. *Выплыла недастача.* || *незак.* **выплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ПЛЫСЦІ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыве; *зак.* Выкаласавацца, пусціць колас. *Ячмень выплыў буйным коласам.*

ВЫ́ПЛЮНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -люнь; -нуты; *зак., што.* Выкінуць з рота плявком. *В. сліну.* || *незак.* **выплёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПЛЮХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Плюхаючы, выліць. *В. ваду з начовак.* || *незак.* **выплю́хваць,** -аю, -аеш, -ае. || *аднакр.* **выплю́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты.

ВЫПЛЯТА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* выплесціся *і* выплесці.

ВЫ́ПНУЦЬ, -пну, -пнеш, -пне; -пні; -пнуты; *зак., што.* Выставіць, высунуць уперад. *В. грудзі.* || *незак.* **выпіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫПО́ЙВАЦЬ *гл.* выпаіць.

ВЫПО́РВАЦЬ *гл.* выпараць.

ВЫПО́ЎЗВАЦЬ *гл.* выпаўзці.

ВЫПО́ЎЗІНЫ, -зін. Верхняе покрыва насякомых або скура змяі, скінутая ў час лінькі.

ВЫПРАБАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца выпрабаваннем чаго-н. *Лётчык-в.* || *ж.* **выпрабава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. || *прым.* **выпрабава́льніцкі,** -ая, -ае.

ВЫПРАБАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для выпрабавання, праверкі. *В. палігон. В. тэрмін. Выпрабавальная камісія.*

ВЫПРАБАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выпрабаваць. **2.** Цяжкае перажыванне, няшчасце. *Прайсці праз цяжкія выпрабаванні. Суровыя выпрабаванні вайны.*

ВЫПРАБАВАНЫ, -ая, -ае. Правераны практыкай, які апраўдаў сябе. *В. барацьбіт. В. метад.* || *наз.* **выпрабаванасць,** -і, *ж.*

ВЫ́ПРАБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., каго-што.* Праверыць на практыцы, вопыце. *В. матор. В. сваю сілу.* || *незак.* **выпрабо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **выпрабава́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ПРАВАДЗІЦЬ, -ваджу, -вадзішь, -вадзіць; -ваджаны; *зак., каго (што).* Прымусіць пайсці, выгнаць. *В. няпрошаных гасцей.* || *незак.* **выправа́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПРАВІЦЦА[1], -праўлюся, -правішся, -правіцца; *зак.* **1.** Стаць прамым, выпраміцца. **2.** Пазбавіўшыся ад недахопаў, стаць лепшым. *Характар выправіўся.* || *незак.* **выпраўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ВЫ́ПРАВІЦЦА[2], -праўлюся, -правішся, -правіцца; *зак.* Накіравацца, адправіцца куды-н. *Куды вы выправіліся?* || *незак.* **выпраўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ВЫ́ПРАВІЦЬ[1], -праўлю, -правіш, -правіць; вы́праві; -праўлены; *зак., што.* **1.** Зрабіць прамым, выпраміць. *В. рэчышча.* **2.** Унесці неабходныя праўкі ў што-н. *В. рукапіс. В. карэктуру.* **3.** Ліквідаваць недахопы, заганы. *В. становішча. В. памылку.* || *незак.* **выпраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **выпраўле́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ПРАВІЦЬ[2], -праўлю, -правіш, -правіць; вы́праві; -праўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Сабраць і правесці, адправіць. *В. дзяцей у школу. В. экспедыцыю.* **2.** *каго.* Выправадзіць. *В. свавольнікаў з хаты.* **3.** *каго-што.* Паслаць, адправіць куды-н. з якой-н. мэтай. *В. да доктара. В. камбайны ў поле.* || *незак.* **выпраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ВЫ́ПРАГЧЫ, -прагу, -пражаш, -пража; -пражам, -пражаце, -прагуць; вы́праг, -прагла; -пражы; -пражаны; *зак., каго (што).* Распрэгчы, вызваліць з запрэжкі. *В. каня з воза.* || *незак.* **выпрага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ВЫ́ПРАГЧЫСЯ, -прагуся, -пражашся, -пражацца; -пражамся, -пражацеся, -прагуцца; вы́прагся, -праглася; -пражыся; *зак.* Вызваліцца з запрэжкі. *Конь выпрагся.* || *незак.* **выпрага́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ВЫПРАМЕ́НЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Ісці, распаўсюджвацца адкуль-н. праменямі. || *наз.* **выпрамяне́нне,** -я, *н.*

ВЫПРАМЕ́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Вылучаць прамяні, прамянёвую энергію. *В. святло.* || *наз.* **выпрамяне́нне,** -я, *н. Цеплавое в.*

ВЫ́ПРАМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго-што.* Зрабіць прамым. *В. дрот. В. дарогу.* || *незак.* **выпрамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *прым.* **выпрамля́льны,** -ая, -ае (спец.).

ВЫПРАМНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для ператварэння пераменнага электрычнага току ў пастаянны. *Ртутны в.*

ВЫ́ПРАСАВАЦЬ *гл.* прасаваць[1].

ВЫ́ПРАСІЦЬ, -прашу, -прасіш, -прасіць; -прашаны; *зак., што* і *чаго.* Просьбамі дамагчыся чаго-н. *В. прабачэнне. В. грошай.* || *незак.* **выпро́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПРАСТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Прыняць прамое становішча, выпраміцца. *Вудзільна выпрасталася.* **2.** Легчы, выцягнуўшыся на ўвесь рост (разм.). *В. на канапе.* || *незак.* **выпро́ствацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ПРАСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Зрабіць простым, прамым, разагнуць. *В. цвік. В. нагу.* **2.** Выраўнаваць пагнутае, памятае. *В. умяціну.* || *незак.* **выпро́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПРАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Пастава, манера трымацца прама, падцягнута. *Вайсковая в. Маладзецкая в.*

ВЫПРАЎЛЯ́ЦЦА[1—2], **-ЯЦЬ**[1—2] *гл.* выправіцца[1—2], -іць[1—2].

ВЫ́ПРАЦАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цуецца; *зак.* Устанавіцца, утварыцца ў выніку вопыту, працы. *Выпрацавалася вынослівасць.* || *незак.* **выпрацо́ўвацца,** -аецца.

ВЫ́ПРАЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., што.* **1.** Зрабіць пэўную колькасць работы, вырабіць. *В. норму.* **2.** Стварыць, развіць, адпрацаваць. *В. план сумесных дзеянняў. В. стойкі характар. В. добры стыль.* || *незак.* **выпрацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **выпрацо́ўванне,** -я, *н. і* **выпрацо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ВЫПРАЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* **1.** *гл.* выпрацаваць. **2.** Тое, што і выпрацавана, выраблена. *Дзённая в.*

ВЫПРО́СТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* выпрастацца, -ць.

ВЫПРО́ШВАЦЬ *гл.* выпрасіць.

ВЫПУКЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* выпуклы. **2.** Выпуклае месца, пукатасць. *В. на сцяне.*

ВЫ́ПУКЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае сферычную вонкавую паверхню; *проціл.* увагнуты. *Выпуклае шкло.* **2.** Які выдаецца наперад, выступае над паверхняй, рэльефны. *В. лоб. Выпуклыя літары.* || *наз.* **выпукласць,** -і, *ж.*

ВЫ́ПУСК, -у, *м.* **1.** *гл.* выпусціць. **2.** Група навучэнцаў, якія заканчваюць навучальную ўстанову адначасова. *Мінулагодні в.* **3.** Частка твора, выдадзеная асобна. *Раман у двух выпусках.*

ВЫПУСКНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто заканчвае навучальную ўстанову, навучэнец апошняга класа, курса. || *ж.* **выпускні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ВЫПУСКНЫ́ *гл.* выпусціць.

ВЫ́ПУСТАШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Зрабіць пустым, апаражніць. *В. торбу сухароў.* **2.** *перан., каго-што.* Пазбавіць маральнай, творчай сілы. *В. душу. Бязмэтнае жыццё выпустошыла гэтага чалавека.* **3.** *перан., што.* Пазбавіць жывога зместу, галоўнага, істотнага (у вучэнні, тэорыі і пад.). *В. ідэю.* || *незак.* **выпусто́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПУСЦІЦЬ, -пушчу, -пусціш, -пусціць; -пушчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць выйсці. *В. дзіця пагуляць. В. птушку на волю. В. цяпло з хаты. В. снарад* (высатраліць). **2.** *каго-што.* Выпадкова не ўтрымаць, упусціць. *В. талерку з рук.* **3.** *каго (што).* Вывесці з навучальнай установы па заканчэнні курса навучання з наданнем адпаведных правоў. *В. студэнта. В. дзесяты клас* (разм.). **4.** *што.* Вырабіўшы, падрыхтаваўшы, пусціць у абарачэнне для якога-н. скарыстання. *В. прадукцыю. В. ра-*

ман. **5.** *што.* Высунуць, выставіць. *В. кіпцюры.* **6.** *што.* Павялічыць у даўжыню, шырыню. *В. рукавы.* ‖ *незак.* **выпускáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **выпускáнне,** -я, *н.* *і* **вы́пуск,** -у, *м.* (да 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **выпускны́,** -áя, -óе (да 1, 3, 5 і 6 знач.). *В. клапан. Выпускная адтуліна доменнай печы. В. клас. Выпускныя экзамены. В. каўнер.*

ВЫ́ПУЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* пучыцца, -ць.

ВЫ́ПУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Абшыўка, аблямоўка з футра па краях адзення, абутку; апуха. *Футровая в.* ‖ *прым.* **вы́пушачны,** -ая, -ае.

ВЫ́ПХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выпіхнуць у некалькі прыёмаў. ‖ *незак.* **выпіхáць,** -áю, -áеш, -áе *і* **выпі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Штуршком выкінуць, выдаліць. *В. за дзверы.* ‖ *незак.* **выпіхáць,** -áю, -áеш, -áе *і* **выпі́хваць** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПЫЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Ачысціць ад пылу, трасучы, выбіваючы. *В. палавікі.* ‖ *незак.* **выпыльваць,** -аю, -аеш.

ВЫ́ПЫРХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* Вылецець, пырхнуўшы. *Птушка выпырхнула з клеткі.* ‖ *незак.* **выпы́рхваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ПЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што ў каго.* Выведаць у працэсе гутаркі. *В. сакрэт.* ‖ *незак.* **выпы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫПЯКА́ННЕ, -КА́ЦЬ *гл.* выпечы.

ВЫПЯРЭ́ДЖВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* выперадзіць.

ВЫПЯЧНЫ́ *гл.* выпечы.

ВЫ́РАБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* вырабіць. **2.** Якасны бок апрацоўкі чаго-н. *Медная ручка адмысловага вырабу.* **3.** Спосаб, від вытворчасці прадукцыі. *Ручны в. скур. Рэчы хатняга вырабу.* **4.** пераважна *мн.* Выраблены рэчы, прадукт працы. *Металічныя вырабы.* ◊ **Аўчынка вырабу не варта** (прымаўка) — справа, не вартая турбот.

ВЫ́РАБАТАК, -тку, *м.* Тое, што і выпрацоўка (у 2 знач.).

ВЫ́РАБАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Месца, дзе здабываюцца карысныя выкапні.

ВЫ́РАБІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набыць пэўныя асаблівасці ў працэсе вытворчасці, работы. *Шкура добра вырабілася.* **2.** Запэцкацца (разм.). *В. ў сажу.* **3.** Выбрацца са складанага становішча, выкруціцца (разм.). *Як нам тут в.?* ‖ *незак.* **вырабля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ВЫ́РАБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* **1.** Зрабіць, выпрацаваць з чаго-н.; выпусціць. *Завод вырабіў многа станкоў.* **2.** Апрацаваць дубленнем. *В. авечую шкуру.* **3.** Выканаць пэўную колькасць работы, выпрацаваць. *В. норму.* **4.** Добра падрыхтаваць для пасеву, пасадкі (глебу). *В. поле.* **5.** Дасканала зрабіць, змайстраваць. *В. ліштвы.* **6.** Запэцкаць, сапсаваць што-н. неахайным абыходжаннем (разм.). *В. паліто ў смалу.* ‖ *незак.* **выраблáць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **вы́раб,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ВЫРАБЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што.* **1.** *гл.* вырабіць. **2.** Рабіць што-н. незвычайнае, вычвараць (разм.). *Што ты тут вырабляеш?*

ВЫ́РАДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Той, хто выдзяляецца ў якім-н. асяроддзі сваімі крайне адмоўнымі, агіднымі якасцямі. *В. у сям'і.*

ВЫ́РАДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* Пагоршыцца ў пародзе, страціць каштоўныя ўласцівасці продкаў. *Расліна выродзілася.* ‖ *незак.* **выраджáцца,** -áецца. ‖ *наз.* **выраджэ́нне,** -я, *н.*

ВЫРАЖА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і выразнік. ‖ *ж.* **выража́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВЫРАЖА́ЦЬ, ВЫРАЖЭ́ННЕ *гл.* выразіць.

ВЫ́РАЗ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выразная адтуліна, выемка. *В. для рукавоў.*

ВЫ́РАЗ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Знешні выгляд (твару), які адлюстроўвае ўнутраны стан. *В. вачэй.* **2.** Той або іншы моўны зварот. *Вобразны, метафарычны в.* **3.** Сукупнасць знакаў, формула, якія адлюстроўваюць пэўныя матэматычныя адносіны. *Алгебраічны в.*

ВЫ́РАЗАЦЬ, -ражу, -ражаш, -ража; вы́ражы *і* вы́раж; -разаны; *зак.* **1.** *што.* Выняць, выдаліць або зрабіць што-н. рэзаннем. *В. пухліну. В. што-н. з паперы.* **2.** *што.* Зрабіць, начарціць чым-н. рэжучым, вострым. *В. літару на дошцы.* **3.** *што.* Вырабіць разьбой. *В. лыжку.* **4.** *што.* Зрэзаць, адрэзаць для якой-н. патрэбы. *В. лазіну.* **5.** *каго-што.* Вынішчыць разнёй або загрызці ўсіх, многіх (пра ваўкоў). *Ваўкі выразалі статак авечак. Бандыты выразалі ўсю сям'ю.* ‖ *незак.* **выразáць,** -áю, -áеш, -áе *і* **вырэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выразáнне,** -я, *н.*, **вырэ́званне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.) *і* **выразка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ВЫ́РАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -ражаны; *зак., што.* Вызначыць у якіх-н. адзінках. *В. план у лічбах.* ‖ *незак.* **выражáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **выражэ́нне,** -я, *н.*

ВЫ́РАЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** *гл.* выразаць. **2.** Тое, што выразана, выразаная частка чаго-н. *Газетная в.* **3.** Мяса з сярэдняй часткі тушы, філе. *Свіная в.*

ВЫРА́ЗЛІВЫ, -ая, -ае. Які выражае ўнутраныя перажыванні або якасці. *В. позірк.* ‖ *наз.* **вырáзлівасць,** -і, *ж.*

ВЫРА́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто (або тое, што) выражае якую-н. ідэю, думку, пачуццё. *В. ідэй рабочага класа.* ‖ *ж.* **вырáзніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВЫРА́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, у якім кожная дэталь, момант яскрава вылучаюцца. *Выразныя абрысы гор. В. почырк. Выразнае вымаўленне.* **2.** Яскравы, пераканаўчы. *Выразная перавага.* **3.** Дакладна і ясна сфармуляваны. *В. адказ.* ‖ *наз.* **вырáзнасць,** -і, *ж.*

ВЫРАЗНЫ́, -áя, -óе. Выраблены выразаннем, разны. *Вокны з выразнымі ліштвамі.*

ВЫ́РАЙ, -аю, *м.* **1.** Цёплы край, куды вылятаюць на зіму пералётныя птушкі. *Час адлёту птушак у в.* **2.** Чарада пералётных птушак. *Жураўліны в.*

ВЫРАКА́ЦЦА *гл.* вырачыся.

ВЫ́РАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Даць магчымасць скаціцца, упасці (пра слязу). *Колькі слёз выраніла.*

ВЫ́РАСЦІ, -сту, -сцеш, -сце; -сцем, -сцеце, -стуць; вырас, -сла; *зак.* **1.** *гл.* расці. **2.** *з чаго.* Стаць большым ростам настолькі, што адзенне стала малое. *В. з касцюма.* **3.** *перан.* Удасканальваючыся, дасягнуць больш высокай ступені. *Кампазітар вырас за апошнія гады.* **4.** Паказацца нечакана, паўстаць перад вачамі. *На парозе вырас сувязны. Як з-пад зямлі вырас* (нечакана паявіўся). *Перад падарожнікамі вырас горад.* ‖ *незак.* **вырастáць,** -áю, -áеш, -áе.

ВЫ́РАСЦІЦЬ, -рашчу, -расціш, -расціць; -рашчаны; *зак., каго-што.* Даць вырасці, даглядаючы, выхоўваючы. *В. сад. В. дзяцей.* ‖ *незак.* **вырóшчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫРАТАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ратуе каго-, што-н., збавіцель. ‖ *ж.* **выратавáльніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВЫРАТАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для выратавання, садзейнічае яму. *В. круг. Выратавальныя прыёмы.* ‖ *наз.* **выратавáльнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́РАТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* Уберагчыся, збавіцца ад чаго-н. небяспечнага, пагражальнага. *В. ад смерці.* ‖ *незак.* **выратóўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́РАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., каго-што.* **1.** Пазбавіць ад чаго-н. (страшнага, небяспечнага і пад.). *В. тапельца.* Захаваць у цэласці, зберагчы. *В. рукапіс ад знішчэння.* ‖ *незак.* **выратóўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выратавáнне,** -я, *н.*

ВЫ́РАЎНАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нуецца; *зак.* Стаць роўным. *Шарэнга выраўнавалася. Характар выраўнаваўся.* ‖ *незак.* **выраўнóўвацца,** -аецца.

ВЫ́РАЎНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* Зрабіць роўным. *В. пляцоўку.* ‖ *незак.* **выраўнóўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́РАЎНЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* **1.** Тое, што і выраўнавацца. **2.** Разагнуцца, выпрастацца. *Жанчына, убачыўшы нас, выраўнялася, прывіталася.* **3.** Размясціцца па прамой лініі, параўняцца. *Калона выраўнялася. В. ў рабоце з кім-н.* (перан.). **4.** Стаць лепшым (у фізічных або духоўных адносінах). *Хлапец выраўняўся і пастрайнеў.* ‖ *незак.* **выраўнівáцца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́РАЎНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* **1.** Тое, што і выраўнаваць. **2.** Разагнуць, выпрастаць. *В. плечы.* **3.** Зрабіць прамым. *В. шарэнгу. В. рэчышча.* ‖ *незак.* **выраўнівáць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́РАЧЫСЯ, -ракуся, -рачашся, -рачацца; -рачамся, -рачацеся, -ракуцца; вы́ракся, -клася; *зак. каго-чаго.* Адмовіцца, не прызнаць сваім. *В. родных. В. свайго сына.* ‖ *незак.* **выракáцца,** -áюся, -áешся, -áецца. ‖ *наз.* **вырачэ́нне,** -я, *н.*

ВЫРАША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які можна вырашыць (у 2 і 3 знач.). *Вырашальная праблема.* **2.** Рашаючы, галоўны, найбольш важны. *В. перыяд у жыцці народа.* ‖ *наз.* **вырашáльнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́РАШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Атрымаць вырашэнне, стаць вырашаным. *Справа вырашылася добра.* ‖ *незак.* **вырашáцца,** -áецца.

ВЫ́РАШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *з інф.* або *з дадан. сказам.* Абдумаўшы, прыйсці да якога-н. вываду, заключэння. *Ён вырашыў застацца тут.* **2.** *што.* Рашыць, знайсці адказ на што-н. *В. пытанне, праблему.* **3.** *што* і *з інф.* Прыняць рашэнне. *Вырашылі стварыць камісію.* **4.** *што.* Рассудзіць. *В. спрэчку.* ◊ **Вырашыць чый-н. лёс** — прадвызначыць чыю-н. будучыню, зыход чаго-н. ‖ *незак.* **вырашáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **вырашэ́нне,** -я, *н.* (да 2 і 4 знач.).

ВЫ́РВАЦЦА, -рвуся, -рвешся, -рвецца; -рвіся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адарвацца, аддзяліцца. *Вырваўся гузік у паліто.* **2.** Сілай вызваліцца, выйсці адкуль-н. *В. з палону. Нарэшце мы вырваліся ў тэатр* (перан.: знайшлі час). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выйсці на паверхню адкуль-н. (пра што-н., што паказваецца, прарываецца адразу). *Полымя вырвалася з коміна. Вырвалася прызнанне.* **4.** Аддзяліўшыся ад іншых, пераадольваючы перашкоды, выйсці куды-н. *Гоншчык вырваўся наперад.* ‖ *незак.* **вырывáцца,** -áюся, -áешся, -áецца.

ВЫ́РВАЦЬ, -рву, -рвеш, -рве; -рві; -рваны; *зак., каго-што.* Рэзкім рухам, рыўком выдаліць, дастаць, узяць. *В. пустазелле. В. хворы зуб. В. ліст з сшытка. В. карандаш з рук. В. прызнанне ў каго-н.* (перан.: прымусіць пры-

знацца). *В. перамогу* (перан.). ‖ *незак.* **вырываць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫРОЎНІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* выраўняцца, -ць.

ВЫРОШЧВАЦЬ *гл.* вырасціць.

ВЫРУБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* **1.** Зрубіць, пабудаваць што-н. *Чаго і з сцяны не вырубіш?* (загадка). **2.** Здабыць руду, вугаль. *Вырубіў 102 тоны вугалю.* ‖ *незак.* **вырубаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вырубка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.* (да 2 знач.).

ВЫРУЛІЦЬ *гл.* руліць.

ВЫРУЛЯВАЦЬ *гл.* руляваць.

ВЫРУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* выручыць. **2.** Утарграваныя грошы. *Здаць выручку ў банк.*

ВЫРУЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Памагчы каму-н. у цяжкіх абставінах. *В. з бяды. В. сябра.* **2.** *што.* Утаргаваць. *В. грошы за тавар.* ‖ *незак.* **выручаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выручка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1 знач.).

ВЫРЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* вырвацца, -ць.

ВЫРЫСАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -суецца; *зак.* Пра бачнае: абазначыцца, стаць выяўным, выразным. *Удалечыні вырысаваліся горы.* ‖ *незак.* **вырысоўвацца,**-аецца.

ВЫРЫСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што.* Старанна і акуратна нарысаваць пяром, карандашом. ‖ *незак.* **вырысоўваць,** -ае, -аеш, -ае.

ВЫРЫЦЬ *гл.* рыць.

ВЫРЭЗВАЦЬ *гл.* выразаць.

ВЫСАДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Выйсці з экіпажа, вагона, судна і пад., прыбыўшы куды-н. *В. з карабля на бераг.* ‖ *незак.* **высаджвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **высадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

ВЫСАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Даць магчымасць або прымусіць выйсці з вагона, судна і пад. *В. пасажыраў. В. дэсант.* **2.** *што.* Перасадзіць у глебу (пра расаду, саджанцы). *В. памідоры з парнікоў. В. кветкі ў грунт.* **3.** *што чым.* Пасадзіць вакол чаго-н. *В. пляцоўку кустамі.* **4.** *што.* Выбіць, выламаць моцным ударам (разм.). *В. дзверы.* ‖ *незак.* **высаджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **высаджванне,** -я, *н.* *і* **высадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ВЫСАКА... Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «высока...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *высакаякасны, высакаставольны, высакародны, высакарослы.*

ВЫСАКАГОРНЫ, -ая, -ае. Размешчаны ў гарах, у высокай горнай мясцовасці. *В. раён.*

ВЫСАКАМЕРНЫ, -ая, -ае. Пагардліва-фанабэрысты. *В. выгляд.* ‖ *наз.* **высакамернасць,** -і, *ж.* *і* **высакамер'е,** -я, *н.*

ВЫСАКАРОДДЗЕ, -я, *н.* У царскай Расіі: у спалучэнні з займеннікамі ваша, яго, яе, іх — тытулаванне цывільных чыноўнікаў пятага класа (стацкіх саветнікаў).

ВЫСАКАРОДНЫ, -ая, -ае. **1.** З высокімі маральнымі якасцямі, крыштальна чысты, велікадушны. *В. чалавек.* **2.** Узвышаны, асвячоны высокай мэтай. *В. ўчынак. Высакародныя мэты.* **3.** Выключны па сваіх якасцях, прыгажосці. *Высакародная прастата ліній. Высакародныя манеры.* **4.** Ужыв. ў складзе розных тэрмінаў для абазначэння парод, разрадаў, якія чым-н. выдзяляюцца. *В. алень. Высакародныя металы* (золата, серабро, плаціна). ‖ *наз.* **высакароднасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **высакародства,** -а, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ВЫСАКОСНЫ: высакосны год — кожны чацвёрты год, які мае ў лютым 29, а не 28 дзён.

ВЫСАЛАПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., што* (разм.). Высунуць з рота (язык). ‖ *незак.* **высалопліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСАХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, з якога выпарылася вільгаць. *Высахлая рэчка.* **2.** Які ссох, перастаў жыць. *Высахлае дрэва.* **3.** *перан.* Схуднелы. *В. твар.*

ВЫСАХНУЦЬ *гл.* сохнуць.

ВЫСАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Сочачы, адшукаць, раскрыць. *В. шпіёна.* ‖ *незак.* **высочваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСАЧЭЗНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі высокі (у 1 знач.). *В. пад'ёмны кран.*

ВЫСВАТАЦЬ *гл.* сватаць.

ВЫСВЕТЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* Стаць ясным, зразумелым. *Справа высветлілася.* ‖ *незак.* **высвятляцца,** -яецца.

ВЫСВЕТЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Зрабіць ясным, зразумелым; высвятліць. *В. становішча.* ‖ *незак.* **высвятляць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫСВЕЦІЦЬ, -ечу, -еціш, -еціць; -ечаны; *зак., каго-што.* Ярка вылучыць святлом што-н. *В. фарамі дарогу.*

ВЫСВІДРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе, -руй; -раваны; *зак., што.* Свідруючы, зрабіць (дзірку, паглыбленне). *В. дзірку.* ‖ *незак.* **высвідроўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСВІСТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Свішчучы, выконваць. *В. мелодыю.*

ВЫСЕДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *без дап.* Прасядзець, прабыць дзе-н. пэўны час. *В. пры хворым цэлыя суткі.* **2.** *каго.* Вывесці птушанят, седзячы на яйках. *В. куранят.* **3.** *перан., што.* Дасягнуць чаго-н. доўгім сядзеннем (разм. жарт.). *В. дысертацыю.* ‖ *незак.* **выседжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЕЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Пакінуць месца свайго жыхарства. *В. са старога дома.* ‖ *незак.* **высяляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ВЫСЕЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Прымусіць пакінуць месца свайго жыхарства. *В. у суседнюю вёску.* ‖ *незак.* **высяляць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫСЕЛКІ, -лак. Невялікае паселішча на новым месцы, якое выдзелілася з іншага населенага пункта. *Жыць на выселках.* ‖ *прым.* **выселкавы,** -ая, -ае.

ВЫСЕРАБРЫЦЬ *гл.* серабрыць.

ВЫСЕРБАЦЬ *гл.* сёрбаць.

ВЫСЕЎ *гл.* высеяць.

ВЫСЕЎКІ, -севак. Астаткі ад прасеянага. *Аўсяныя в.* ‖ *прым.* **высеўкавы,** -ая, -ае.

ВЫСЕЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* высечы. **2.** *мн.* -і, -чак. Месца, дзе высеклі лес. *Расчарчаваць высечку.*

ВЫСЕЧЫ, -секу, -сечаш, -сеча; -сечам, -сечаце, -секуць; высек, -кла; -сечы; -сечаны; *зак., што.* **1.** Ссячы ўсё, знішчыць. *В. лес.* **2.** Выбраўшы, ссячы. *В. жардзіну.* **3.** Секучы, дастаць, выняць або вырабіць. *В. кавалак лёду.* **4.** Выразаць з каменя ці на камені. *В. надпіс. В. бюст.* **5.** Здабыць ударам па крэменю, выкрасаць. *В. іскру.* ‖ *незак.* **высякаць,** -аю, -аеш, ае. ‖ *наз.* **высечка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ВЫСЕЯЦЬ, -сею, -сееш, -сее; -сей; -сеяны; *зак.* Пасеяць (якую-н. колькасць). *В. сто пудоў жыта.* ‖ *незак.* **высяваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **высяванне,** -я, *н.* *і* **высеў,** -севу, *м.* (спец.). *Нормы высеву. Высеў траў.* ‖ *прым.* **высяўны,** -ая, -ое.

ВЫСІЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** Дайсці да страты сіл, знясіліцца. *В. на цяжкай рабоце.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць неўрадлівым, спустошыцца (пра глебу; разм.). *Зямля высілілася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць моц (пра віно, хрэн і пад.; разм.). ‖ *незак.* **высільвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **высільванне,** -я, *н.* *і* **высіленне,** -я, *н.*

ВЫСІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сіцца; *незак.* Узвышацца, стаяць высока. *Удалечыні высіцца вежа.*

ВЫСКАЛ, -у, *м.* Сціснутыя зубы, якія відаць з-за расцягнутых губ. *Драпежны в.*

ВЫСКАЛІЦЦА, -ЦЬ *гл.* скаліцца, -ць.

ВЫСКАЛЯКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ляцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -аў (разм.). Той, хто любіць скаліць зубы, жартаваць. *Выскалякі не давалі праходу.*

ВЫСКАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *м.* і *ж.* (разм.). Чалавек, які, жадаючы выслужыцца, паказаць сябе, ва ўсё ўмешваецца, які заняў прыметнае грамадскае становішча не па заслугах.

ВЫСКАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Скочыўшы, пакінуць якое-н. месца. *В. з лодкі. Выскачыла з галавы* (перан.: забылася; разм.). *В. замуж* (перан.: паспешна або нечакана выйсці замуж; разм.). **2.** Скачучы або таропка выбегшы, выехаўшы, з'явіцца адкуль-н. *Заяц выскачыў з кустоў. В. насустрач.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нечакана выпасці, выскачыць. *Нітка выскачыла з іголкі.* **4.** Недарэчна, не да месца сказаць, зрабіць што-н. (разм.). *В. са сваёй прапановай. Выскачыў як Піліп з канапель* (прымаўка). ‖ *незак.* **выскакваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСКВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Скваранием вылучыць, здабыць. *В. тлушч з сала.* ‖ *незак.* **выскварваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСКРАБЦІ, -бу, -беш, -бе; -бі; -бены; *зак., што.* Скрабучы, ачысціць або выдаліць. *В. патэльню. В. рэшткі кашы з каструлі.* ‖ *незак.* **выскрабаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **выскрэбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСКУБЦІ, -бу, -беш, -бе; выскуб, -бла; -бі; -бены; *зак., што.* Скубучы, выцягнуць адкуль-н. або зрабіць паглыбленне, выемку ў чым-н. *В. жменю воўны. В. ў стозе нару.* ‖ *незак.* **выскубаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **выскубваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **выскубнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

ВЫСЛАБАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). Выняць, вызваліць з чаго-н. цеснага. *В. нагу са стрэмені.* ‖ *незак.* **выслабаняць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫСЛАЦЬ[1], вышлю, вышлеш, вышле; вышлі; высланы; *зак., каго-што.* **1.** Паслаць адкуль-н. *В. ліст. В. каго-н. насустрач госцю.* **2.** У пакаранне выдаліць за межы чаго-н. *В. са сталіцы.* ‖ *незак.* **высылаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **высыланне,** -я, *н.* *і* **высылка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **высылачны,** -ая, -ае *і* **высыльны,** -ая, -ое (да 2 знач.; разм.).

ВЫСЛАЦЬ[2], -сцелю, -сцелеш, -сцеле; высцелі; -сланы; *зак., што.* Пакрыць усюды, услаць. *В. скрынку паперай.* ‖ *незак.* **высціляць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЛІЗГАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Стаць слізкім, коўзкім, выгладжаным да бляску. *Пас выслізгаўся.* ‖ *незак.* **выслізгвацца,** -аецца.

ВЫСЛІЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зрабіць слізкім, коўзкім. *В. сцежку.* ‖ *незак.* **выслізгваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЛІЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* Слізгануўшыся, выпасці, вырвацца. *Шост выслізнуўся з рук.* ‖ *незак.* **выслізгвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫСЛІЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** Слізгануўшы, выпасці, вырвацца. *Рыба выслізнула з рук.* **2.** *перан.* Непрыметна выйсці (разм.). *В. з хаты.* ‖ *незак.* **выслізгваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЛО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Коратка выказаная глыбокая па зместу думка. *Выслоўі вялікіх людзей.*

ВЫ́СЛУГА, -і, *ДМ* -слузе, *ж.* Пэўны тэрмін знаходжання на службе. *За выслугу гадоў.*

ВЫСЛУГО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Дагаджаць, прыслужваць. *Не хачу ёй в.*

ВЫ́СЛУЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Прыслужваючы, дабіцца чыёй-н. прыхільнасці. *В. перад начальствам.* ‖ *незак.* **выслу́жвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́СЛУЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *што.* Атрымаць за службу. *В. узнагароду.* **2.** Праслужыць, прабыць на службе. *В. у арміі дваццаць пяць гадоў.* ‖ *незак.* **выслу́жваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СЛУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Праслухаць да канца. *В. скаргу. В. сімфонію.* **2.** Даследаваць на слых. *В. работу сэрца.* ‖ *незак.* **выслу́хваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **выслухо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЛУ́ХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* выслухаць. **2.** *што.* Збіраць чуткі, падслухваць. *Ходзіць і выслухвае, што гавораць.*

ВЫСЛУХО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і выслухваць.

ВЫ́СМАГЛЫ, -ая, -ае. Які страціў вільгаць, высах ад гарачыні. *Высмаглыя губы.*

ВЫ́СМАГНУЦЬ *гл.* смагнуць.

ВЫ́СМАЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Добра ўсмажыцца. *Мяса добра высмажылася.* ‖ *незак.* **высма́жвацца**, -аецца.

ВЫ́СМАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Добра ўсмажыць. *В. мяса.* ‖ *незак.* **высма́жваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СМАКТАЦЬ, -кчу, -кчаш, -кча; -кчы; -ктаны; *зак., што з каго-чаго.* Смокчучы, выцягнуць. *В. кроў з ранкі. В. усе сокі з каго-н.* (перан.). ‖ *незак.* **высмо́ктваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СМАЛІЦЬ[1] *гл.* смаліць[1].

ВЫ́СМАЛІЦЬ[2], -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што* (разм.). Знішчыць агнём, сонцам і пад., выпаліць. *Пажар высмаліў лес. Спёка высмаліла траву на паплавах.* ‖ *незак.* **высма́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СМАРКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* смаркацца, -ць.

ВЫ́СМЕЯЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ей; -еяны; *зак., каго-што.* Насмешкай паказаць адмоўныя адносіны да каго-, чаго-н. *В. мяшчанства.* ‖ *незак.* **высме́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СМЯГЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і высмаглы.

ВЫ́СМЯГНУЦЬ *гл.* смягнуць.

ВЫСОКА...(а таксама **высака...**). Першая частка складаных слоў; пішацца з «о», калі націск у другой частцы падае не на першы склад: 1) адпавядае па значэнню словам «вельмі», «у вышэйшай ступені», напр. *высокаадукаваны, высокаарганізаваны, высокачуллівы, высокаэфектыўны;* 2) адпавядае слову «высокі» (у 1 знач.), напр. *высокабартовы;* 3) у складзе дарэвалюцыйных і царкоўных тытулаванняў асоб, высокіх чыноў, а таксама ў зваротах паважанасці азначае высокую ступень пачцівасці, напр. *высокаблагароддзе, высокаправасхадзіцельства, высокапрападобнасць, высокашаноўны.*

ВЫСОКАПАСТА́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае. Які займае высокае грамадскае або службовае становішча. *Высокапастаўленая асоба.*

ВЫСОКАПРАДУКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца вялікай, высокай прадукцыйнасцю. *Высокапрадукцыйная праца.*

ВЫСО́КАСЦЬ, -і, *ж.* У дарэвалюцыйнай Расіі: тытулаванне членаў царскага дому (у спалучэнні з займеннікамі ваша, іх, яго, яе). *Яго в.*

ВЫСОКАТАВА́РНЫ, -ая, -ае. Які выпускае, дае вялікую колькасць таварнай прадукцыі. *Высокатаварная гаспадарка.*

ВЫСО́КІ, -ая, -ае; вышэ́йшы; найвышэ́йшы. **1.** Вялікі па працягласці знізу ўверх або далёка размешчаны ў напрамку знізу ўверх; *проціл.* нізкі. *В. рост. В. дом. Высокія горы. Жыць высока* (прысл.). *В. лоб* (вялікі). **2.** Значна большы за сярэднюю норму, за сярэдні ўзровень. *В. ціск крыві. В. ураджай. Высокія тэмпы развіцця. В. працэнт. Высокая вада* (на высокім узроўні). **3.** Выдатны па свайму значэнню, вельмі важны, пачэсны (кніжн.). *Высокая адказнасць. В. гонар. Высокая ўзнагарода. В. госць.* **4.** Поўны глыбокага значэння, незвычайны па свайму зместу (кніжн.). *Высокая ідэйнасць. В. стыль.* **5.** Вельмі добры. *Высокае майстэрства. Кніга высокай вартасці. Быць высокай думкі пра каго-н.* **6.** Тонкі, гучны, які ўтвараецца ваганнямі вялікай частаты (пра гукі). *В. голас. Высокая нота.* ‖ *наз.* **вышыня́**, -і, *мн.* вышы́ні, вышы́нь *і* вышы́няў, *ж.* (да 1, 2 і 6 знач.).

ВЫСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* высунуцца, -ць.

ВЫСО́ЎНЫ, -ая, -ае. Прыстасаваны для высоўвання. *Высоўная скрынка.*

ВЫСО́ЧВАЦЬ *гл.* высачыць.

ВЫ́СПА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Невялікі востраў, часцей пясчаны. ‖ *прым.* **выспенны**, -ая, -ае.

ВЫ́СПАВЕДАЦЦА, -ЦЬ *гл.* спавядацца, -ць.

ВЫ́СПАЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак.* Праспаўшы доўга, добра адпачыць. ‖ *незак.* **высыпа́цца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́СПЕЛІЦЬ *гл.* спяліць.

ВЫ́СПЕЛЫ, -ая, -ае. Які добра выспеў. *В. гарбуз.* ‖ *наз.* **выспеласць**, -і, *ж.*

ВЫ́СПЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пее; *зак.* Паспець, стаць спелым. *Садавіна выспела. Выспеў план* (перан.). ‖ *незак.* **выспява́ць**, -ае.

ВЫ́ССАЦЬ, -ссу, -ссеш, -ссе; -ссі; -ссаны; *зак., што з каго-чаго.* Ссаннем выцягнуць. *В. кроў з раны.* ‖ *незак.* **высыса́ць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТАВІЦЦА, -таўлюся, -тавішся, -тавіцца; *зак.* Выдацца ўперад, высунуцца. *В. з акна.* ‖ *незак.* **выстаўля́цца**, -яюся, -яешся, -яецца.

ВЫ́СТАВІЦЬ, -таўлю, -тавіш, -тавіць; -таўлены; *зак.* **1.** *што.* Паставіць, вынесці за межы чаго-н. *В. вазоны з пакоя на балкон.* **2.** *што.* Выняць устаўленае. *В. падвойныя рамы з акон.* **3.** *каго (што).* Выгнаць (разм.). *В. за дзверы свавольніка.* **4.** *каго-што.* Змясціць для агляду. *В. карціны на прагляд. В. напаказ.* **5.** *каго-што.* Паставіць, размясціць (варту і пад.). *В. вартавых.* **6.** *каго-што.* Прапанаваць, вылучыць. *В. кандыдата.* **7.** *перан., што.* Выказаць прапанову, патрабаванне. *В. ультыматум.* **8.** *перан., каго-што.* Паказаць у тым або іншым выглядзе. *В. на пасмешышча.* **9.** *каго-што.* Знайшоўшы, сабраўшы, даць для пэўнай мэты. *В. вялікую армію. В. пачастунак.* **10.** *што.* Напісаць, паставіць (афіц.). *В. вучням гадавыя адзнакі.* ‖ *незак.* **выстаўля́ць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **выстаўле́нне**, -я, *н.*

ВЫ́СТАРАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., што* (разм.). Тое, што і расстарацца.

ВЫ́СТАЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *мн.* -і, -тавак, *ж.* Сукупнасць прадметаў, размешчаных дзе-н. для агляду, а таксама месца, дзе яны сабраны. *Сельскагаспадарчая в. В. карцін. В.-продаж* (з прадажай экспанатаў). ‖ *прым.* **выставачны**, -ая, -ае. *Выставачная зала.*

ВЫСТАЎЛЯ́ЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** *гл.* выставіцца. **2.** *перан.* Весці сябе манерна, стараючыся паказаць сябе з выгаднага боку, рысавацца (разм.). *В. на людзях.*

ВЫ́СТАЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -стаіцца; *зак.* Набыць пэўныя якасці ў выніку працяглага стаяння. *Наліўка выстаялася.*

ВЫ́СТАЯЦЬ, -таю, -таіш, -таіць; -тай; *зак.* **1.** *што.* Прастаяць доўга або з цяжкасцю. *В. чаргу за білетам. В. на нагах цэлую змену.* **2.** *перан.* Не паддацца, вытрымаць, устаяць. *В. супраць ворага. В. у барацьбе.* ‖ *незак.* **высто́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТРАІЦЦА[1], -раюся, -раішся, -раіцца; *зак.* Стаць строем ці размясціцца ў пэўным напрамку. *В. калонай. Каля касы выстраілася чарга.* ‖ *незак.* **выстро́йвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́СТРАІЦЦА[2], -раюся, -раішся, -раіцца; *зак.* (разм.). Адзецца па-святочнаму, прыбрацца. *В. як на баль.* ‖ *незак.* **выстро́йвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́СТРАІЦЬ[1], -раю, -раіш, -раіць; -раены; *зак., каго-што.* Паставіць строем або размясціць у пэўным парадку. *В. полк.* ‖ *незак.* **выстро́йваць**, -аю, -аеш,-ае.

ВЫ́СТРАЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і стрэл.

ВЫ́СТРАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* Тое, што і стрэліць. ‖ *незак.* **выстрэ́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТРАЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Страляючы, расходаваць. *В. усе патроны.* ‖ *незак.* **выстрэ́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТРАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Прашыць на швейнай машыне. *В. каўнер.* ‖ *незак.* **выстро́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТРУГАЦЬ *гл.* стругаць.

ВЫ́СТРЫГЧЫ, -рыгу, -рыжаш, -рыжа; -рыг, -гла; -рыжы; -рыжаны; *зак., што.* Стрыжкай выдаліць. *В. пасму валасоў.* ‖ *незак.* **выстрыга́ць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫСТРЭ́ЛЬВАЦЬ *гл.* выстраліць *і* выстраляць.

ВЫ́СТУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Выпусціўшы цяпло, моцна ахаладзіць. *В. хату.* ‖ *незак.* **высту́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Умоўнымі стукамі перадаць, узнавіць (разм.). *В. тэлеграму.* **2.** *каго-што.* Лёгкім пастукваннем пальцамі ці малаточкам па целе абследаваць стан унутраных органаў. *В. лёгкія. Доктар выстукаў хворага.* ‖ *незак.* **высту́кваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СТУП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка якога-н. прадмета, якая выступае, выдаецца ўперад. *В. скалы.*

ВЫ́СТУПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; *зак.* **1.** Выйсці наперад адкуль-н. з-за чаго-н. ці стаць бачным, праявіцца. *З натоўпу выступіла жанчына.* **2.** Адправіцца ў другое месца, выйшаўшы з месца стаянкі. *В. у паход.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прасачыўшыся знутры, паказацца на паверхні. *На целе выступілі кроплі поту.* **4.** Зрабіць, выканаць што-н. публічна. *В. з канцэртам, з дакладам. В. у друку супраць каго-н., у абарону каго-н. В. на сходзе. В. супраць несправядлівасці.* ‖ *незак.* **выступа́ць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выступле́нне**, -я, *н.* (да 2 і 4 знач.).

ВЫСТУПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выступіць. **2.** Прамова, выказванне на сходзе, а таксама ігра артыста перад публікай. *Справаздачнае в. Публічнае в.*

ВЫ́СУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што* (разм.). Атрымаць па суду. *В. спадчыну.* ‖ *незак.* **высу́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́СУНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Паказацца адкуль-н., выставі-

ВЫС—ВЫХ

цца. *В. з акна.* **2.** Прасунуцца наперад. *Рота высунулася на паўкіламетра.* ‖ *незак.* **высоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫСУНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -сунь; -нуты; *зак., што.* **1.** Выставіць вонкі, паказаць. *В. галаву ў акно.* **2.** Сунучы, перамясціць, выставіць наперад. *В. шуфляду са стала. В. стол на сярэдзіну пакоя.* **3.** *перан.* Прапанаваць для абмеркавання. *В. план-праект.* ‖ *незак.* **высоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСУШЫЦЦА *гл.* сушыцца.

ВЫСУШЫЦЬ, -сушу, -сушыш, -сушыць; -сушаны; *зак.* **1.** *гл.* сушыць. **2.** *што.* Асушыць. *В. балота. В. слёзы* (перастаць плакаць). ‖ *незак.* **высушваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЦЕБАЦЬ *гл.* сцябаць.

ВЫСЦЯЛАЦЬ *гл.* выслаць[2].

ВЫСЫЛАННЕ, -ЛАЦЬ, ВЫСЫЛАЧНЫ, ВЫСЫЛКА, ВЫСЫЛЬНЫ *гл.* выслаць[1].

ВЫСЫПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* **1.** Сыплючыся, вываліцца. *Бульба высыпалася з мяшка.* **2.** З'явіцца на паверхні ў вялікай колькасці (пра атмасферныя ападкі, сып). *Раніцай высыпаўся іней. Адзёр высыпаўся.* ‖ *незак.* **высыпацца,** -аецца.

ВЫСЫПАЦЦА[1] *гл.* высыпацца.

ВЫСЫПАЦЦА[2] *гл.* выспацца.

ВЫСЫПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; высып; -паны; *зак.* **1.** *што.* Сыплючы, выдаліць. *В. збожжа з мяшка.* **2.** *што.* Услаць чым-н. сыпкім. *В. сцежку пяском.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выйсці, выбегчы ў мностве (разм.). *На вуліцу высыпаў народ.* ‖ *незак.* **высыпаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫСЫСАЦЬ *гл.* выссаць.

ВЫСЫХАЦЬ *гл.* высахнуць.

ВЫСЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прастора, якая знаходзіцца высока над зямлёй. *У заоблачную в. Горныя высі.*

ВЫСЯВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* высеяць.

ВЫСЯДАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Прабівацца на паверхню (пра валасы). *Вусы высядаюць.*

ВЫСЯКАЦЬ *гл.* высечы.

ВЫСЯЛЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* выселіцца, -ць.

ВЫСЯЎНЫ *гл.* высеяць.

ВЫТАНЦАВАЦЦА, -цуюся, -цуешся, -цуецца; -цуйся; *зак.* **1.** Натанцавацца ўдосталь. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Удацца, атрымацца (разм.). *Справа не вытанцавалася.* ‖ *незак.* **вытанцоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫТАНЧАНЫ, -ая, -ае. Тонкі, надзвычай далікатны. *В. густ. Вытанчаная ветлівасць.* ‖ *наз.* **вытанчанасць,** -і, *ж.*

ВЫТАНЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Зрабіць тонкім, станчыць. ‖ *незак.* **вытанчаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫТАПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., што.* Тапленнем здабыць, вырабіць. *В. сала.* ‖ *незак.* **вытопліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вытопліванне,** -я, *н.* і **вытапка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **вытапны,** -ая, -ое.

ВЫТАПТАЦЬ, -пчу, -пчаш, -пча; -пчы; -птаны; *зак., што.* Топчучы, сапсаваць, знішчыць. *В. пасевы.* ‖ *незак.* **вытоптваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫТАРАШЧЫЦЦА, -шчуся, -шчышся, -шчыцца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вочы: шырока раскрыцца ад здзіўлення. **2.** *на каго-што.* Уставіцца, шырока раскрыўшы вочы. *Чаго ты вытарашчыўся?* ‖ *незак.* **вытарэшчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫТАРАШЧЫЦЬ *гл.* тарашчыць.

ВЫТАРГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *зак., што.* **1.** Атрымаць у выніку продажу. *В. за яблыкі добрыя грошы.* **2.** Таргуючыся, выгадаць, заплаціць менш на колькі-н. *В. пяць рублёў.* ‖ *незак.* **вытаргоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫТАТУІРАВАЦЬ *гл.* татуіраваць.

ВЫТАЧЫЦЬ *гл.* тачыць[1].

ВЫТВАРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Выраблядь, тварыць, вытвараць. *В. розныя штукі.* ‖ *зак.* **вытварыць,** -ру, -рыш, -рыць.

ВЫТВОРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Самец, пакінуты для разводу патомства. *Жарабец-в.*

ВЫТВОРНЫ, -ая, -ае. Утвораны ад іншага. *Вытворная велічыня. Вытворнае слова* (слова, утворанае ад іншага слова).

ВЫТВОРЦА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто вырабляе, стварае матэрыяльныя каштоўнасці. *Вытворцы прамысловых тавараў. Завод-в.*

ВЫТВОРЧАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Грамадскі працэс стварэння матэрыяльных даброт, які ахоплівае як прадукцыйныя сілы грамадства, так і вытворчыя адносіны людзей. *Таварная в.* **2.** Выраб, выпрацоўка, стварэнне якой-н. прадукцыі. *В. сталі. Фабрычная в.* **3.** Галіна, від народнай гаспадаркі. *Прамысловая, сельскагаспадарчая в.* **4.** Праца па непасрэднаму вырабу прадукцыі. *Працаваць на вытворчасці. Вучыцца без адрыву ад вытворчасці.* ○ **Сродкі вытворчасці** — сукупнасць прадметаў і сродкаў працы: зямля, лясы, воды, нетры, сыравіна, прылады вытворчасці, вытворчыя будынкі, сродкі зносін і сувязі і пад. ‖ *прым.* **вытворчы,** -ая, -ае. *В. план. В. працэс. Вытворчая брыгада.*

ВЫТКАЦЬ, -тку, -тчаш, -тча; -тчам, -тчаце, -ткуць; вытчы; -тканы; *зак., што.* Саткаць, зрабіць тканнем. *В. палатно, узор.* ‖ *незак.* **вытыкаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫТЛУМАЧАЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Даступны для разумення.

ВЫТЛУМАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Даступна растлумачыць, даць тлумачэнне чаму-н. *Чым в. яго адсутнасць?* ‖ *незак.* **вытлумачваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вытлумачэнне,** -я, *н.*

ВЫТОК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Месца, адкуль выцякае рака, ручай. *Ад вытоку да вусця.* **2.** *перан., чаго.* Пачатак, першакрыніца чаго-н. *Вытокі культуры.*

ВЫТОПЛІВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* вытапіць.

ВЫТОПТВАЦЬ *гл.* вытаптаць.

ВЫТРАВІЦЬ *гл.* травіць[1].

ВЫТРАСЦІ *гл.* трэсці.

ВЫТРАЎЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., што.* **1.** *гл.* вытравіць. **2.** Тое, што і травіць[1].

ВЫТРУСІЦЬ, -ушу, -усіш, -усіць; вытрусі; -ушаны; *зак., што* (разм.). Трусячы, выкінуць, вытрасці. *В. попел з люлькі.* ‖ *незак.* **вытрушваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫТРУЦІЦЬ *гл.* труціць.

ВЫТРЫБУШЫЦЬ *гл.* трыбушыць.

ВЫТРЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *што.* Цярпліва перанесці (боль, пакуты і пад.), выцерпець. **2.** *без дап.* Праявіць вытрымку, сцярпець. *Не в. і ўмяшацца ў размову.*

ВЫТРЫМАНЫ, -ая, -ае. **1.** Строга паслядоўны, устойлівы. *В. стыль дэкарацый.* **2.** Які ўмее валодаць сабой. *В. чалавек.* ‖ *наз.* **вытрыманасць,** -і, *ж.*

ВЫТРЫМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Устаяць, стойка перанесці, не паддаўшыся ўздзеянню цяжару, ціску і пад. *Плаціна вытрымала напор паводкі. В. асаду.* **2.** *што.* Падвяргаючыся праверцы, аказацца годным. *В. прыёмныя экзамены.* **3.** *перан., што.* Праявіць цвёрдасць, не ўступіць. *В. свае слова да канца* (не адступіць ад сказанага). **4.** *каго-што.* Пратрымаць дзе-н. на працягу якога-н. часу. *В. хворага дома.* **5.** *што.* Доўгім захоўваннем давесці да высокай якасці. *В. віно.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра тыражы кніг, спектаклі: ажыццявіцца, адбыцца ў якой-н. колькасці. *Падручнік вытрымаў многа выданняў. П'еса вытрымала некалькі пастановак.* ‖ *незак.* **вытрымліваць,** -аю, -аеш, -ае. *Не вытрымлівае ніякай крытыкі* (перан.: нікуды не варта).

ВЫТРЫМКА[1], -і, *ДМ* -мцы, *ж.* **1.** Уменне валодаць сабой, стойкасць, цярплівасць. *Праявіць вытрымку.* **2.** Час, на працягу якога адкрыты аб'ектыў фатаграфічнага апарата. *Зняць з вялікай вытрымкай.*

ВЫТРЫМКА[2], -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Цытата, выпіска. *В. з даклада.*

ВЫТУПІЦЦА, -ЦЬ *гл.* тупіцца, -ць.

ВЫТУРЫЦЬ *гл.* турыць.

ВЫТХНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Страціць моц, пах. *Хрэн вытхнуўся.* ‖ *незак.* **вытыхацца,** -аецца.

ВЫТЫКАЦЬ *гл.* выткаць.

ВЫТЫНКАВАЦЬ *гл.* тынкаваць.

ВЫТЫРКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Высунуцца, паказацца адкуль-н. знутры. *В. з акопа.* ‖ *незак.* **вытыркацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫТЫРКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; вытыркнуў; -ні; -нуты; *зак., каго-што* (разм.). Выставіць, высунуць за межы чаго-н.; утварыць выступ. *Паплавок вытыркнуў з вады.* ‖ *незак.* **вытыркаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫФАРБАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* фарбавацца, -ць.

ВЫХАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто выхоўвае або выхаваў каго-н. *Школьны в.* ‖ *ж.* **выхавальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **выхавальніцкі,** -ая, -ае.

ВЫХАВАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м., каго-чаго* або *чый.* Той, хто выхоўваецца ці навучаецца дзе-н. *В. Беларускага універсітэта. В. суворагўскага вучылішча.* ‖ *ж.* **выхаванка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ВЫХАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выхаваць. **2.** Навыкі паводзін, прывітыя сям'ёй, школай, асяроддзем, якія праяўляюцца ў грамадскім і асабістым жыцці. *Добрае в.*

ВЫХАВАНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца добрым выхаваннем, умее добра паводзіць сябе. *Выхаваныя дзеці. В. чалавек.* ‖ *наз.* **выхаванасць,** -і, *ж.*

ВЫХАВАЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Тое, што і выхавальнік. ‖ *ж.* **выхавацелька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

ВЫХАВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго (што).* Вырасціць, даўшы адукацыю, навучыўшы паводзіць сябе. *В. дзяцей. В. кадры інтэлігенцыі.* **2.** *каго (што).* Шляхам сістэматычнага ўздзеяння, уплыву сфарміраваць чый-н. характар. *В. мужнага барацьбіта.* **3.** *што ў кім.* Прывіць што-н. каму-н., усяліць што-н. у каго-н. *В. у дзецях любоў да радзімы.* ‖ *незак.* **выхоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выхаванне,** -я, *н. В. дзяцей. В. волі. Узяць на в.;* *прым.* **выхаваўчы,** -ая, -ае. *Выхаваўчая работа. В. працэс. В. сродак.*

ВЫХАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* выйсці. **2.** З'яўленне на сцэне дзеючай асобы. **3.** Месца, праз якое выходзяць. *Нара мае два выхады. Запасны в.* **4.** *перан.* Спосаб выйсця з якога-н. становішча. **5.** Колькасць выпрацаванага прадукту (спец.). *В. круп першым гатункам.* ‖ *прым.* **выхадны,** -ая, -ое (да 2, 3 і 5 знач.). *Выхадная роля* (нязначная, другарадная роля ў тэатральным прадстаўленні). *В. прадукт.*

ВЫХАДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* **1.** Прышэлец, перасяленец з іншай краіны. *В. з Іспаніі.* **2.** Той, хто перайшоў з аднаго сацыяльнага асяроддзя ў другое. *В. з сялян.*

ВЫХАДЗІЦЬ[1], -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Абысці пехатой многія мясціны. *В. усе навакольныя лясы.* **2.** *без*

дап. Прахадзіць які-н. час. *Выхадзіў палавіну дня* **3.** *што.* Дабіцца чаго-н., доўга або неаднаразова ходзячы. *Нічога мы там не выхадзілі.* ‖ *незак.* **выхо́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ХАДЗІЦЬ[2], -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што* (разм.). Клопатамі дапамагчы выгадаваць, выспець, выздаравець. *В. раненага. В. малады сад.* ‖ *незак.* **выхо́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ХАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Учынак, які парушае агульныя нормы паводзін. *Непрыстойная в.*

ВЫХАДНЫ́, -ая, -ое. **1.** *гл.* выйсці *і* выхад. **2.** Які надзяваецца не для працы, святочны, парадны. *В. касцюм.* **3.** Які выдаецца пры звальненні з работы. *Выхадная дапамога.* **4. выхадны́,** -ога, *м.,* **выхадна́я,** -ой, *ж., мн.* -ыя, -ых. Той, хто выкарыстоўвае свой выхадны дзень (разм.). *Ён сёння в.* **5. выхадны́,** -ога, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Тое, што і выхадны дзень (разм.). *Паедзем у в. па грыбы.* ◊ **Выхадны дзень** — дзень адпачынку, дзень, вольны ад работы.

ВЫ́ХАПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., каго-што.* Схапіўшы, вырваць, выняць. *В. пакет з рук. В. шаблю з ножнаў.* ‖ *незак.* **выхо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫХВАЛЯ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ляцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -аў (разм.). Той, тая, хто любіць выхваляцца, хвалько.

ВЫХВАЛЯ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* выхваляцца. **2.** Саманадзейная хвальба, самахвальства.

ВЫХВАЛЯ́ЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* (разм.). Расхвальваць самога сябе, хваліцца.

ВЫ́ХВАСТАЦЬ *гл.* хвастаць.

ВЫ́ХЛАП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Выхад адпрацаваных газаў з цыліндра рухавіка ўнутранага згарання праз выхлапную трубу. ‖ *прым.* **выхлапны́,** -ая, -ое. *В. газ. В. клапан.*

ВЫ́ХЛЕБТАЦЬ *гл.* хлябтаць.

ВЫХО́ДЖВАЦЬ *гл.* выхадзіць[1—2].

ВЫХО́ДЗІЦЬ *гл.* выйсці.

ВЫХО́ДНЫ, -ая, -ае (афіц.). Пра карэспандэнцыю: адпраўлены з установы; *проціл.* уваходны. *Выходная пошта.*

ВЫ́ЦАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Цэдзячы, выліць. *В. піва з бочкі.* ‖ *незак.* **выцэ́джваць,** -аю, аеш, -ае.

ВЫ́ЦВЕРАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -ражаны; *зак., каго (што).* Зрабіць цвярозым. ‖ *незак.* **выцвеража́ць,** -аю, -аеш,-ае *і* **выцвярэ́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **выцверазіцца,** -ражуся, -разішся, -разіцца; *незак.* **выцвеража́цца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **выцвярэ́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **выцвераже́нне,** -я, *н.*

ВЫ́ЦВІЛЫ, -ая, -ае. Які страціў першапачатковы колер, вылінялы. *В. пінжак.*

ВЫ́ЦВІСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цвіце; *зак.* Пазбавіцца яркасці афарбоўкі (ад часу, сонца і пад.). ‖ *незак.* **выцві́таць,** -ае.

ВЫЦВЯРЭ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяльны пункт для выцверажэння. *П'яны трапіў у в.*

ВЫ́ЦЕРАБІЦЬ *гл.* церабіць.

ВЫ́ЦЕРПЕЦЬ, -плю, -піш, -піць; *зак., што.* Цярпліва перанесці (боль, пакуты і пад.).

ВЫ́ЦЕРУШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што* (разм.). Трасучы, высыпаць (штo-н. дробнае, сыпкае). *В. зерне з коласа.* ‖ *незак.* **выцяру́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЦЕРЦІ, вытру, вытраш, вытра; выцер, -церла; вытры; -церты; *зак.* **1.** *каго-што.* Выціраючы, зрабіць сухім, чыстым. *В. стол. В. пот з ілба.* **2.** *што.* Вынасіць, вышмуляць. *В. локці ў касцюме.* ‖ *незак.* **выціра́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **выцерціся,** вытруся, вытрашся, вытрацца; выцерся, -церлася; вытрыся; *незак.* **выціра́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЦЕРЦІСЯ, вытруся, вытрашся, вытрацца; выцерся, -церлася; вытрыся; *зак.* **1.** *гл.* выцерці. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вынасіцца, знасіцца ад трэння. *Паліто выцерлася.* ‖ *незак.* **выціра́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЦЕСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Замяніць сабой, вывеўшы з ужытку што-н. *Тэхніка выцесніла ручную працу.* ‖ *незак.* **выцясня́ць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫ́ЦЕЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цеча, -цекуць; выцек, -цекла; *зак.* Выліцца праз якую-н. адтуліну. *Вада выцекла з бочкі.* ‖ *незак.* **выцяка́ць,** -ае.

ВЫ́ЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* **1.** Ціскам дастаць або, ціскаючы, выпусціць вадкасць з чаго-н. *В. сок з лімона. В. слёзы* (перан.: вымушана заплакаць; разм.). *Слова не выцісднеш з каго-н.* (перан.: не прымусіш слова сказаць; разм.). **2.** Ціскам выламаць. *В. шыбу.* **3.** *перан.* З цяжкасцю атрымаць што-н. *В. з гаспадаркі ўсё.* **4.** Тое, што і выцесніць. **5.** Зрабіць пры дапамозе ціснення. *В. надпіс залатымі літарамі.* ‖ *незак.* **выціска́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫЦЦЁ, -я, *н.* **1.** *гл.* выць. **2.** Працяжны крык некаторых жывёл (ваўка, сабакі і інш.). *Чулася в. сабакі.*

ВЫ́ЦЫГАНІЦЬ *гл.* цыганіць.

ВЫЦЬ, выю, выеш, вые; *незак.* Працяжна і тужліва скуголіць; утвараць гукі, падобныя на выццё. *Воўк вые. Вые вецер. В. ад болю* (перан.: плакаць уголас; груб.). ‖ *наз.* **выццё,** -я, *н.*

ВЫЦЭ́ДЖВАЦЬ *гл.* выцадзіць.

ВЫ́ЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Выцягнуць у некалькі прыёмаў. *В. бярвенне з вады.* **2.** Пакрасці (разм.).

ВЫЦЯ́ГВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* выцягнуцца. **2.** Везці, цягнуць з вялікім напружаннем. *Конь аж выцягваўся ў аглоблях.*

ВЫ́ЦЯГНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпасці з чаго-н. ад штуршка, неасцярожнага руху, вышмаргнуцца. *Выцягнулася нітка з іголкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца даўжэйшым, падоўжыцца. *Агонь выцягнуўся доўгай паласой.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размясціцца на вялікай адлегласці ў адну лінію. *Вёска выцягнулася ўздоўж ракі.* **4.** Вырасці, стаць высокім. *Хлопчык за лета выцягнуўся.* **5.** Легчы, расцягнуўшыся, выпрастаўшыся. *В. на канапе.* **6.** Стаць прама, выпраміцца. *В. перад камандзірам.* ‖ *незак.* **выця́гвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЫ́ЦЯГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Прыклаўшы сілу, выняць умацаванае, завязлае і пад. або выдаліць што-н. уцягнутае. *В. кій з плота. В. воз з гразі. В. стрэмку.* **2.** *каго-што.* Дастаць, выняць, цягнучы адкуль-н. *В. шуфляду са стала. В. шчупака. В. усе жылы* (перан.: змучыць якімі-н. непрыемнасцямі). *З яго слова не выцягнеш* (перан.). **3.** *што* Цягай, усмоктваннем выдаліць. *Пластыр выцягнуў увесь гной.* **4.** *што.* Нацягнуўшы, павялічыць у даўжыню. *В. скуру. В. дрот.* **5.** *што.* Выпрастаць, распасцерці. *В. рукі. Легчы, выцягнуўшы ногі.* **6.** *перан., каго.* Дапамагчы выйсці з цяжкага становішча, выбавіць (разм.). *В. з бяды.* **7.** *каго.* Прымусіць, пераканаць выйсці куды-н., пайсці адкуль-н. (разм.). *В. з дому.* **8.** *каго-што і без дап.* З цяжкасцю, з напружаннем выканаць, зрабіць што-н. ці дапамагчы каму-н. (разм.). *В. план. В. экзамен на чацвёрку. В. слабага вучня.* **9.** *што.* Потайкам забраць чужое, украсці (разм.). *В. грошы з кішэні.* ‖ *незак.* **выця́гваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **выця́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 3 і 4 знач.; спец.) *і* **выцяжэ́нне,** -я, *н.* (да 3 і 4 знач.; спец.).

ВЫ́ЦЯЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* выцягнуць. **2.** Рэчыва, хімічна здабытае з арганічнай тканкі. *В. слабай канцэнтрацыі.* ‖ *прым.* **выця́жачны,** -ая, -ае.

ВЫЦЯЖНЫ́, -ая, -ое. Прызначаны для выцяжкі (*гл.* выцягнуць у 3 знач.). *В. пластыр.*

ВЫЦЯКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* **1.** *гл.* выцечы. **2.** Пра раку: браць пачатак адкуль-н. *Рака выцякае з возера.*

ВЫЦЯРУ́ШВАЦЬ *гл.* выцерушыць.

ВЫЦЯСНЯ́ЦЬ *гл.* выцесніць.

ВЫ́ЦЯЦЦА, вытнуся, вытнешся, вытнецца; выцяўся, выцялася; вытніся; *зак., аб каго-што і чым.* Ударыцца, стукнуцца. *В. аб вушак. Балюча в. галавой.*

ВЫ́ЦЯЦЬ, вытну, вытнеш, вытне; выцяў, -цяла; вытні; выцяты; *зак., каго-што чым, па чым* або *аб што.* Нанесці ўдар, стукнуць. *В. бізуном. В. калена аб лаўку.*

ВЫ́ЧАКАНІЦЬ *гл.* чаканіць.

ВЫ́ЧАКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Наўмысна прамарудзіўшы, дачакацца чаго-н. *В. зручны момант.*

ВЫЧАРПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Усебаковы, поўны, закончаны. *В. адказ. Вычарпальна* (прысл.) *вывучыць пытанне.* ‖ *наз.* **вычарпа́льнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́ЧАРПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Чэрпаючы, выдаліць, выбраць усё, да канца. *В. ваду з вядра.* **2.** *перан.* Зрасходаваць поўнасцю, давесці да канца. *В. усе запасы. В. праграму.* **3.** *перан.* Уладзіўшы, вырашыўшы, пакласці канец чаму-н. (кніжн.). *Інцыдэнт вычарпаны.* ‖ *незак.* **вычэ́рпваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЧАРЦІЦЬ, -рчу, -рціш, -рціць; -рчаны; *зак., што.* Зрабіць чарцёж чаго-н., вырабіць чарчэннем. *В. план дома. В. схему.* ‖ *незак.* **вычэ́рчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЧАСАЦЬ[1], -чашу, -чашаш, -чаша; -чашы; -часаны; *зак., што.* Часаннем выдаліць, ачысціць, апрацаваць. *В. галаву. В. лён.* ‖ *незак.* **вычэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЧАСАЦЬ[2], -чашу, -чашаш, -чаша; -чашы; -часаны; *зак., што.* Вырабіць часаннем сякерай, склюдам або зрабіць гладкім пры дапамозе часання сякерай, склюдам. *В. дошку.* ‖ *незак.* **вычэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫ́ЧАСКІ, -аў. Тое, што і пачаскі. *В. з лёну.*

ВЫЧВАРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што і без дап.* (разм.). Рабіць што-н. незвычайнае, непрыстойнае. *Што вы тут вычвараеце? В. штукі.*

ВЫ́ЧВАРНЫ, -ая, -ае. **1.** Мудрагелісты, напышлівы. *В. убор.* **2.** Тое, што і пачварны. *Вычварныя прывіды.* ‖ *наз.* **вычварнасць,** -і, *ж.*

ВЫ́ЧУХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Справіцца з цяжкімі абставінамі, хваробай, акрыяць. *Так адхварэла на грып, што ледзь вычухалася.*

ВЫ́ЧЫСЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* чысціцца, -ць.

ВЫ́ЧЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Даведацца пра што-н. з прачытанага. *В. навіну.* **2.** Выверыць, чытаючы (спец.). *В. рукапіс.* ‖ *незак.* **вычы́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **вы́чытка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 2 знач.).

ВЫЧЭ́РПВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак., чым* (кніжн.). Мець у чым-н. свой канец, мяжу. *Гэтым справа не вычэрпваецца.*

ВЫЧЭ́РПВАЦЬ *гл.* вычарпаць.

ВЫЧЭ́РЧВАЦЬ *гл.* вычарціць.

ВЫЧЭ́СВАЦЬ[1—2] *гл.* вычасаць[1—2].

ВЫШ—ВЯД

ВЫШАРАВАЦЬ *гл.* шараваць.

ВЫШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Высокая, пераважна конусападобная, пабудова спецыяльнага прызначэння, вежа. *Тэлевізійная в. Буравая в.* ‖ *прым.* **вышачны,** -ая, -ае.

ВЫШКІ, -шак. Насціл пад страхой у хляве або ў канюшні для сена, розных гаспадарчых прылад. *Класці сена на в.*

ВЫШМАЛЬЦАВАЦЬ *гл.* шмальцаваць.

ВЫШМАРГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Выцягнуць рыўком з чаго-н. *В. нітку з іголкі.* ‖ *незак.* **вышморгваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШМУЛЯЦЬ *гл.* шмуляць.

ВЫШПУРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што* (разм.). Выкінуць вон. *В. венік за дзверы.* ‖ *незак.* **вышпурваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШТУКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што* (разм.). Змайстраваць што-н., разумна камбінуючы, эканомна выкарыстоўваючы матэрыял. *В. цацку.* ‖ *незак.* **выштукоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШТУРХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Выштурхнуць у некалькі прыёмаў. ‖ *незак.* **выштурхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **выштурхоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШТУРХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Штуршком, напорам выкінуць, выдаліць. *В. з пакоя каго-н.* ‖ *незак.* **выштурхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **выштурхоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШУК, -у, *м.* Дазнанне, якое папярэднічае суду, збор доказаў. *Крымінальны в.* (аддзел міліцыі, які займаецца раскрыццём і спыненнем крымінальных злачынстваў). ‖ *прым.* **вышуковы,** -ая, -ае.

ВЫШУКАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Той, хто займаецца вышуканнем. *Інжынер-в.* ‖ *прым.* **вышукальны,** -ая, -ае. *В. атрад.*

ВЫШУКАННЕ, -я, *н.* Даследаванне, звязанае з пошукамі. *Геалагічныя вышуканні. В. новых крыніц вітамінаў.*

ВЫШУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Старанна шукаючы, знайсці, выявіць, адшукаць. *В. унутраныя рэзервы. В. прычыну для адлучкі.* ‖ *незак.* **вышукваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШЧАРБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* Нарабіць шчарбін на чым-н., вызубіць. *В. лязо сякеры.* ‖ *незак.* **вышчарбляць,** -яю, -яеш, -яе *і* **вышчэрбліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШЧАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *м. і ж.* (разм.). Той, хто часта шчэрыць зубы, любіць пасмяяцца, пажартаваць; вышкаляка.

ВЫШЧАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). **1.** Засмяяцца, паказаўшы зубы. **2.** Узлаваўшыся, злосна крыкнуць на каго-н. *В. на каго-н.* ‖ *незак.* **вышчарацца,** -аецца *і* **вышчэрвацца,** -аецца.

ВЫШЧАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Прыадкрыўшы рот, паказаць, выскаліць зубы. *Сабака вышчарыў зубы.* ‖ *незак.* **вышчараць,** -аю, -аеш, -ае *і* **вышчэрваць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЫШЧЫПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Шчыпкамі вырваць. ‖ *незак.* **вышчыпваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **вышчыпнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

ВЫШЫВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для вышывання. *Вышывальныя ніткі.*

ВЫШЫВАЛЬШЧЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -шчыц, *ж.* Жанчына, якая займаецца вышываннем.

ВЫШЫВАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Кашуля, аздобленая вышыўкай.

ВЫШЫВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вышыць. **2.** Тое, што вышыта або вышываецца. *Прыгожае в. на падушках.*

ВЫШЫННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Будаўнік вышынных будынкаў. **2.** Спецыяліст па вышынных палётах, пад'ёмах. *Лётчык-в. Альпініст-в.*

ВЫШЫННЫ, -ая, -ае. **1.** Які праводзіцца, ажыццяўляецца на вялікай вышыні (у 2 знач.). *В. палёт.* **2.** Пра архітэктурныя збудаванні: вельмі высокі, многапавярховы. *В. будынак. Вышыннае будаўніцтва.*

ВЫШЫНЯ, -і, *мн.* вышыні, вышынь *і* вышыняў, *ж.* **1.** *гл.* высокі. **2.** Прастора і адлегласць ад якога-н. пункта або зямлі ўверх. *Глядзець у вышыню. Ляцець на вялікай вышыні. Узняць на вялікую вышыню што-н.* (таксама перан.) **3.** Узвышша, пагорак. *Заняць вышыню. Авалодаць вышынямі ваеннага майстэрства* (перан.). **4.** У матэматыцы: адрэзак прамой, які злучае вяршыню геаметрычнай фігуры з яе асновай (або прадаўжэннем асновы) і перпендыкулярна яму. *В. трохвугольніка.* ◊ **Быць на вышыні** (разм.) — адпавядаць самым строгім патрабаванням.

ВЫШЫЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Вышыты ўзор на тканіне. *Ручнік з вышыўкай.* ‖ *прым.* **вышывачны,** -ая, -ае.

ВЫШЫЦЬ, -шыю, -шыеш, -шые; -шыты; *зак. што.* **1.** Вышываннем зрабіць на чым-н. узор, малюнак, адлюстраванне і пад. *В. партрэт. В. узор на рукаве.* **2.** Аздобіць вышыўкай (тканіну, скуру і пад.). *В. сукенку.* ‖ *незак.* **вышываць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **вышыванне,** -я, *н.*

ВЫШЭЙ. 1. *прыназ. з Р.* За межамі, звыш чаго-н., па-за чым-н. *Гэта в. майго разумення.* **2.** *прыназ. з Р.* Больш за які-н. узровень або ўверх ад якога-н. месца. *Тэмпература в. нуля. Пабіць руку в. локця.* **3.** *прысл.* У папярэднім месцы прамовы, тэксту. *Як было сказана в.*

ВЫШЭЙ... Першая частка складаных слоў, якая мае значэнні: 1) раней (пра сказанае, напісанае), напр. *вышэйназваны, вышэйнапісаны;* 2) размешчаны ў напрамку ўверх ад чаго-н., напр. *вышэйразмешчаны, вышэйляжачы;* 3) галоўны, кіруючы, напр. *вышэйстаячы* (пра арганізацыі, інстанцыі).

ВЫШЭЙСТАЯЧЫ, -ая, -ае. Больш высокі ў адміністрацыйных адносінах. *Вышэйстаячая арганізацыя.*

ВЫШЭЙШЫ, -ая, -ае. **1.** Больш высокі (у 1, 2 і 3 знач.). *Гэты дом в. за той. Сёлетні ўраджай бульбы в. за леташні.* **2.** Самы галоўны, кіруючы. *В. орган дзяржаўнай улады. Вышэйшае камандаванне.* **3.** Пра самую высокую ступень у развіцці, навуцы, у сістэме адукацыі. *В. жывёльны свет. Вышэйшая нервовая дзейнасць* (спец.). *Вышэйшая матэматыка. Вышэйшая навучальная ўстанова.* ○ **Вышэйшая мера пакарання** — расстрэл.

ВЫЯВА, -ы, *мн.* -ы, выяў, *ж.* **1.** Тое, што і праява (у 2 знач.). **2.** Узнаўленне сродкамі мастацтва вонкавага, пачуццёва-канкрэтнага выгляду з'яў рэчаіснасці.

ВЫЯВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *зак.* Наглядна праявіцца, стаць яўным. *Выявіліся недахопы. Выявіліся арганізатарскія здольнасці.* ‖ *незак.* **выяўляцца,** -яецца.

ВЫЯВІЦЬ, -яўлю, -явіш, -явіць; -яўлены; *зак. каго-што.* Зрабіць уяўным, выкрыць. *В. талент. В. злачынства.* ‖ *незак.* **выяўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫЯЗДАЦЬ *гл.* выесці.

ВЫЯЗДЖАЦЬ *гл.* выехаць.

ВЫЯЗНЫ *гл.* выезд.

ВЫЯСНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* **1.** Стаць ясным, бясхмарным; распагодзіцца. *Неба выяснілася. К вечару выяснілася* (стала пагода; безас.). **2.** Тое, што і высвятліцца. ‖ *незак.* **выясняцца,** -яецца *і* **выяснівацца,** -аецца.

ВЫЯСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Тое, што і высветліць. ‖ *незак.* **выясняць,** -яю, -яеш, -яе.

ВЫЯЎЛЕНЧЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які дае магчымасць наглядна паказаць, адлюстраваць што-н. *Выяўленчыя сродкі.* ○ **Выяўленчае мастацтва** — назва мастацтва, у творах якога вобраз увасоблены на плоскасці ці ў прасторы (жывапіс, графіка, скульптура, а таксама архітэктура). ‖ *наз.* **выяўленчасць,** -і, *ж.*

ВЫЯЎНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Відавочны для ўсіх, бясспрэчны. *На твары быў в. смутак.* **2.** Выразны. *В. малюнак.* ‖ *наз.* **выяўнасць,** -і, *ж.*

ВЭДЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Брудзіць, пэцкаць. ‖ *зак.* **завэдзгаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **вэдзганне,** -я, *н.*

ВЭКСАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Грашовы дакумент — пісьмовае абавязацельства заплаціць каму-н. пэўную суму грошай ва ўстаноўлены тэрмін. *Прад'явіць в.* ‖ *прым.* **вэксальны,** -ая, -ае.

ВЭЛЮМ, -у, *м.* Кавалак тонкай празрыстай тканіны, прымацаваны да вянка або жаночага капелюша (з'яўляецца часткай жаночага шлюбнага ўбору). ‖ *прым.* **вэлюмны,** -ая, -ае.

ВЭНДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *незак., што.* Правяльваць у дыме, рыхтуючы ежу. *В. кумпяк.* ‖ *наз.* **вэнджанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **вяндлярны,** -ая, -ае.

ВЭРХАЛ, -у, *м.* (разм.). Вялікі беспарадак, нерaзбярыха; крык, шум. *У хаце стаяў в.*

ВЯДЗЕННЕ *гл.* весці.

ВЯДЗЁРНЫ *гл.* вядро.

ВЯДЗЬМАК, ведзьмака, *мн.* ведзьмакі, ведзьмакоў, *м.* Тое, што і вядзьмар.

ВЯДЗЬМАР, ведзьмара, *мн.* ведзьмары, ведзьмароў, *м.* Той, хто займаецца вядзьмарствам. ‖ *ж.* **вядзьмарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

ВЯДЗЬМАРСТВА, -а, *н.* Заклінанні, якімі, на думку забабонных людзей, можна ўздзейнічаць на сілы прыроды, на людзей, вылечваць іх або наклікаць хваробы. ‖ *прым.* **вядзьмарскі,** -ая, -ае.

ВЯДЗЬМАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Займацца вядзьмарствам.

ВЯДОМА. 1. *пабочн.* Зразумела, канечне, несумненна. *Нам хацелася, в., пачуць ад яго нешта незвычайнае.* **2.** *часц.* Бясспрэчна, так. *Ты напішаш мне? — В. напішу.*

ВЯДОМЫ[1], -ая, -ае. **1.** Такі, пра якога ведаюць, маюць звесткі. *Вядомыя ўсім падзеі. Вядомая справа* (рэч) (канечне, зразумела; разм.). *Як вядома* (пабочн.). **2.** Такі, пра дзейнасць якога ўсе добра ведаюць, які карыстаецца славай. *В. пісьменнік.* **3.** Агульнапрызнаны (у спалучэнні з назоўнікамі ацэначнага, характарызуючага значэння; разм.). *В. гуляка. В. махляр.* ‖ *наз.* **вядомасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.). *Набыць в.* (стаць вядомым у 2 знач.).

ВЯДОМЫ[2], -ая, -ае (спец.). Такі, які ідзе пад чыёй-н. камандай. *В. самалёт.*

ВЯДРО, -а, *мн.* вёдры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вядры, вёдзер, *н.* **1.** Пасудзіна з ручкай у выглядзе дужкі для вадкасцей, сыпкіх рэчываў і пад. **2.** Мера вадкасцей, роўная 12,3 літра. ‖ *памянш.* **вядзерца,** -а, *мн.* -ы, -рац, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вядзёрны,** -ая, -ае. *В. бачок* (ёмкасцю ў вядро).

ВЯДУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыводзіцца ў рух рухавіком (спец.). *Вядучыя колы аўтамабіля.* **2.** Які ідзе наперадзе, галоўны. *В. сама-*

лёт. **3.** Які ўзначальвае, галоўны, кіруючы. *В. інстытут. В. спецыяліст.*

ВЯЖУЧЫ, -ая, -ае. Які мае ўласцівасць змацоўваць цвёрдыя рэчывы. *Вяжучыя матэрыялы.*

ВЯЗ, -а *і* (пра драўніну і *зб.*) -у, *м.* **1.** *мн.* вязы, -аў. Вялікае лісцевае дрэва сямейства вязавых з моцнай драўнінай. **2.** -а, *мн.* вязы, -оў. Драўляная перакладзіна ў санях. ‖ *прым.* **вязавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВЯЗАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для вязання. *Вязальная машына. Вязальныя пруткі.*

ВЯЗАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вяжа або звязвае што-н. *Вязальшчыкі снапоў. Вязальшчыкі сетак.* ‖ *ж.* **вязальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ВЯЗАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Вязаная рэч (кофта, світэр і пад.).

ВЯЗАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і вязка (у 2 знач.). ‖ *прым.* **вязанкавы,** -ая, -ае.

ВЯЗАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вязаць. **2.** Тое, што звязана або вяжацца (пруткамі, кручком і пад.). *Адкласці ўбок в.*

ВЯЗАНЫ, -ая, -ае. Зроблены вязаннем. *Вязаныя рукавіцы.*

ВЯЗАЦЦА, вяжуся, вяжашся, вяжацца; вяжыся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з чым.* Знаходзіцца ў адпаведнасці з чым-н., узгадняцца. *Версія не вяжацца з фактамі.* **2.** *да каго.* Прыставаць, чапляцца. *Не вяжыся да чалавека.* ◊ **Не вяжацца гаворка** (разм.) — не атрымліваецца.

ВЯЗАЦЬ, вяжу, вяжаш, вяжа; вяжы; вязаны; *незак.* **1.** *што.* Закручваючы жгутом, вяроўкай, сцягваць. *В. снапы.* **2.** *каго.* Сцягваць каму-н. вяроўкай, рэменем рукі, ногі, пазбаўляючы магчымасці рухацца. *В. разбойніка.* **3.** *што* і *без дап.* Плесці кручком, пруткамі або на машыне з якога-н. матэрыялу. *В. карункі. В. панчохі.* **4.** *што.* Змацоўваць чым-н. (спец.). *В. цагліны цэментам. В. бярвенне.* **5.** звычайна *безас.* Выклікаць вяжучае адчуванне. *Вяжа ў роце ад кіслага. Танін вяжа.* ‖ *зак.* **звязаць,** звяжу, звяжаш, звяжа; звяжы; звязаны (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **вязка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1, 3 і 4 знач.) *і* **вязанне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ВЯЗЕНЬ, -зня, *мн.* -зні, -зняў, *м.* Той, хто знаходзіцца пад стражай, зняволены. *Вязні фашысцкіх засценкаў.*

ВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* вязаць. **2.** *мн.* -і, -зак. Звязак аднародных прадметаў, звязаны ахапак чаго-н. *В. абаранкаў. В. дроў.*

ВЯЗКІ, -ая, -ае. **1.** Цягучы, клейкі. *Вязкае рэчыва.* **2.** Ліпкі, які засмоктвае, гразкі. *Вязкае балота.* ‖ *наз.* **вязкасць,** -і, *ж.*

ВЯЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; вяз, -зла; -ні; *незак.* Засядаць у чым-н. вязкім, грузнуць. *Ногі вязнуць у дрыгве. В. у снезе.* ‖ *зак.* **завязнуць,** -ну, -неш, -не; завяз, -зла; -ні *і* **увязнуць,** -ну, -неш, -не; увяз, -зла; -ні.

ВЯЗЬ, -і, *ж.* Старажытнае дэкаратыўнае пісьмо, у якім літары звязаны ў непарыўны арнамент, а таксама злучэнне, спляценне сумежных літар у адзін складаны знак. *Напісаць славянскай вяззю.*

ВЯКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.) **1.** Падаваць час ад часу слабы голас. *У сенцах вякаў кот.* **2.** Гаварыць пустое, не вартае ўвагі. ‖ *аднакр.* **вякнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **вяканне,** -я, *н.*

ВЯЛАСЦЬ *гл.* вялы.

ВЯЛЕНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны вяленнем. *Вяленая рыба.*

ВЯЛІЗНЫ, -ая, -ае. Вельмі значны па велічыні, надта вялікі. *Вялізнае дрэва.*

ВЯЛІКА... (а таксама **веліка...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову «вялікі» (у 1 і 2 знач.), напр. *вялікагаловы, вялікадзяржаўны.*

ВЯЛІКАДЗЯРЖАЎНЫ, -ая, -ае. Уласцівы буйной дзяржаве, прасякнуты непавагай да меншых нацый і народнасцей. ○ **Вялікадзяржаўны шавінізм** — ідэалогія і палітыка прадстаўнікоў пануючай нацыі, якія аб'яўляюць сваю нацыю вышэйшай сярод іншых.

ВЯЛІКАСНЫ, -ая, -ае (высок.). **1.** Важны, велічны. *В. позірк.* **2.** Урачыста ўзняты, поўны велічы. *В. гімн.* ‖ *наз.* **вялікаснасць,** -і, *ж.*

ВЯЛІКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Тое, што і веліч (у 2 знач.). **2.** Тытулаванне манархаў і іх жонак (у спалучэнні з займеннікамі ваша, іх, яго, яе). *Яго імператарская в.*

ВЯЛІКДЗЕНЬ, -кадня, *м.* Веснавое хрысціянскае свята, прысвечанае ўваскрэсенню Хрыста. ‖ *прым.* **велікодны,** -ая, -ае.

ВЯЛІКІ, -ая, -ае; большы; найвялікшы. **1.** Значны па велічыні, памерах, сіле; *проціл.* малы. *В. горад. В. будынак. Вялікая радасць. Вялікія беды пачынаюцца з малых* (прыказка). *Вялікая зямля* (мацярык). *Вялікая літара* (якая выступае над радком). **2.** Выдатны па свайму значэнню; які валодае ў высокай ступені той якасцю, якая знаходзіцца ў значэнні вызначаемага назоўніка. *Вялікая перамога. В. вучоны.* **3.** Большы, чым патрэбна, прасторны. *Гэтыя боты мне вялікія.* **4.** Дарослы (з пункту гледжання дзіцяці), а таксама (пра дзіця) такі, які выйшаў з дзіцячага ўзросту, падрослы. *Сын ужо в., пойдзе ў школу.* **5.** Значны па колькасці. *Вялікая сям'я. Вялікія грошы.* ◊ **Ад (з) вялікага розуму** (разм. іран.) — па дурасці. **Вялікае мноства** — вельмі многа. **Вялікія дзяржавы** — найбольш магутныя дзяржавы, якія адыгрываюць вядучую ролю ў сусветнай палітыцы і ў міжнародных адносінах.

ВЯЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *незак.* Падсушвацца на сонцы, на адкрытым паветры (пра тое, што нарыхтоўваецца ў запас). ‖ *зак.* **правяліцца,** -ліцца. ‖ *наз.* **вяленне,** -я, *н.*

ВЯЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* Падсушваць на сонцы, на адкрытым паветры для нарыхтоўкі ў запас. *В. рыбу.* ‖ *зак.* **правяліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены. ‖ *наз.* **вяленне,** -я, *н.*

ВЯЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў свежасць, звяў (пра расліны). *Вялая трава.* **2.** *перан.* Пазбаўлены бадзёрасці, энергіі. *В. працаўнік. В. настрой.* ‖ *наз.* **вяласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ВЯЛЬМОЖА, -ы, *мн.* -ы, -мож, *м.* **1.** Знатны і багаты саноўнік (уст.). *Царскія вяльможы.* **2.** Пра чалавека, які зазнаўся (іран.). *Вельмі рана адчуў сябе вяльможай.*

ВЯЛЬМОЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца вяльможай, знатны (уст.). *В. пан.* **2.** Уласцівы вяльможы, зняважліва-паблажлівы (іран. неадабр.). *В. тон.*

ВЯНДЛІНА, -ы, *ж.* Вэнджанае прасоленае мяса. ‖ *прым.* **вяндлінны,** -ая, -ае.

ВЯНДЛЯРНЫ *гл.* вэндзіць.

ВЯНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцоў, *м.* **1.** Тое, што і вянок (у 1 знач.). **2.** Карона, якую трымаюць над галовамі маладых у час вянчання (уст.). *Пайсці пад в.* (уступіць у шлюб). **3.** *перан., чаго.* Апошняя вышэйшая ступень, пасляховае завяршэнне чаго-н. як узнагарода за працу, старанні (высок.). *В. дасягненняў.* **4.** Арэол, радужны круг вакол нябеснага свяціла, вакол галавы на іконе. **5.** У драўляным зрубе: чатыры бервяны як узаемазвязанае звяно. ‖ *памянш.* **венчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 4 знач.). ‖ *прым.* **вянечны,** -ая, -ае (да 1, 2, 4 і 5 знач.) *і* **вянцовы,** -ая, -ае (да 1, 2, 4 і 5 знач.).

ВЯНЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вянец. **2.** Які мае адносіны да сардэчных сасудаў (спец.). *Вянечнае шво. Вянечныя артэрыі.*

ВЯНОЗНЫ *гл.* вена.

ВЯНОК, -нка, *мн.* -нкі, -нкоў, *м.* **1.** Сплеценыя ў кружок лісты, кветкі. *В. з валошак. Лаўровы в.* **2.** Тое, што і вянец (у 5 знач.). **3.** Тое, што і нізка[1], вязка (у 2 знач.). *В. грыбоў.* ‖ *памянш.* **вяночак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вяночны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ВЯНОЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* **1.** *гл.* вянок. **2.** Частка кветкі, якая складаецца з пялёсткаў, венчык (спец.).

ВЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; вянуў *і* вяў, вянула *і* вяла; вянь; *незак.* Страчваць свежасць, сохнуць. *Лісце вяне.* ◊ **Вушы вянуць** (разм.) — нельга, не хочацца слухаць (што-н. бязглуздае, хлуслівае, непрыстойнае). ‖ *зак.* **звянуць,** -ну, -неш, -не; звянь *і* **завянуць,** -ну, -неш, -не; завянь.

ВЯНЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Уступаць у шлюб паводле царкоўнага абраду. ‖ *зак.* **павянчацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **звянчацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **вянчанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **вянчальны,** -ая, -ае.

ВЯНЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго.* Аб'ядноўваць шлюбам па царкоўнаму абраду. *В. маладых.* **2.** *перан., што.* Завяршаць сабой, знаходзячыся зверху чаго-н. *Вежу вянчала рубінавая зорка.* ‖ *зак.* **павянчаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.) *і* **звянчаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.) *і* **увянчаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **вянчанне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вянчальны,** -ая, -ае.

ВЯПРОВЫ *гл.* вепр.

ВЯПРУК, вепрука, *мн.* вепрукі, вепрукоў, *м.* Самец свойскай свінні. ‖ *памянш.* **вепручок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* ‖ *прым.* **вепручыны,** -ая, -ае.

ВЯРБА, -ы, *мн.* вербы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вярбы, вербаў, *ж.* Дрэвавая і кустовая расліна сямейства вярбовых з разложыстымі галінамі і вузкім лісцем. ‖ *памянш.* **вярбінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **вярбовы,** -ая, -ае.

ВЯРБІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Адно дрэва вярбы. ‖ *памянш.* **вярбінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ВЯРБЛЮД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная жвачная аднагорбая або двухгорбая жывёліна пустынь і сухіх стэпаў. ‖ *прым.* **вярблюджы,** -ая, -ае.

ВЯРБЛЮДЗІЦА, -ы, *мн.* -ы, -дзіц, *ж.* Самка вярблюда.

ВЯРБНЯК, вербняку, *м., зб.* Зараснік вярбы; маладыя вербы. ‖ *прым.* **вербняковы,** -ая, -ае.

ВЯРБОВАЧНЫ, ВЯРБОЎКА *гл.* вербаваць.

ВЯРБОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вярбуе куды-н. ‖ *ж.* **вярбоўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **вярбоўшчыцкі,** -ая, -ае.

ВЯРГІНЯ, -і, *мн.* -і, -гінь, *ж.* Травяністая дэкаратыўная расліна сямейства складанакветных з вялікімі яркімі кветкамі рознага колеру і клубнепадобным карэннем. ‖ *прым.* **вяргіневы,** -ая, -ае.

ВЯРЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -зём, верзяце, -зуць; вёрз, вярзла; вярзі; *незак., што* (разм.). Гаварыць недарэчнасці, бязглуздзіцу. *В. лухту.* ‖ *зак.* **звярзці,** -зу, -зеш, -зе; -зём, верзяце; -зуць; звярзла, -ло; -зі. ‖ *наз.* **вярзенне,** -я, *н.*

ВЯРЗЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зецца; вёрзся, вярзлася, -лося; *незак.* (разм.) Бязладна ўзнікаць, здавацца ва ўяўленні, блюзніцца. ‖ *зак.* **прывярзціся,** -зецца *і* **звярзціся,** -зецца.

ВЯРНУЦЦА[1], -нуся, вернешся, вернецца; -ніся; *зак.* Прыйсці, прыехаць назад; звярнуцца да чаго-н. зноў. *В. да сваёй пастаяннай*

работы. ‖ *незак.* **вярта́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **варо́чацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ВЯРНУ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., ве́рнецца; *незак.* (разм.). Нахіляцца на бок. *Човен вернецца.*

ВЯРНУ́ЦЬ[1], -ну́, ве́рнеш, ве́рне; -ні́; ве́рнуты; *зак., каго-што.* **1.** Аддаць узятае назад. *В. доўг.* **2.** Прымусіць або даць магчымасць вярнуцца назад. *В. дамоў. В. бацьку дзецям. В. да жыцця* (вылечыць). ‖ *незак.* **вярта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **варо́чаць,** -аю, -аеш, -ае.

ВЯРНУ́ЦЬ[2], -ну́, ве́рнеш, ве́рне; -ні́; *незак., што.* **1.** Мяняць напрамак руху, паварочваць. *В. машыну ўправа. В. нос ад чаго-н.* (адносіцца да каго-, чаго-н. з пагардай, грэбаваць кім-, чым-н.). *З душы верне* (брыдка думаць пра што-н., глядзець на што-н.). **2.** Валіць на бок, пераварочваць. *В. воз.* **3.** *перан.* Схіляць да чаго-н., даваць пэўны напрамак (думкам, размовам і пад.; разм.). *Мне вядома, куды ён верне.* **4.** *перан., на каго-што.* Перакладваць віну на другога (разм.). *Сам вінаваты, а на другіх верне.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з чаго.* Рухацца, падаць, узнімацца суцэльнай плынню. *Дым верне з коміна.* **6.** З цяжкасцю ўзнімаць пласты зямлі. *Трактар верне дзёран.*

ВЯРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Выраб з кручаных або вітых у некалькі столак доўгіх пасмаў пянькі ці інш. матэрыялаў, які ўжыв. для звязвання і іншых патрэб. *Увязаць воз вяроўкай.* ◊ **Вяроўка плача** *па кім* (разм.) — пра таго, хто заслугоўвае пакарання. ‖ *памянш.* **вяро́вачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **вяро́вачны,** -ая, -ае.

ВЯРСТА́, -ы́, *ДМ* -сце́, *мн.* вёрсты *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вярсты́, вёрст, *ж.* **1.** Мера даўжыні, роўная 1,06 км. *Прайшоў з вярсту* (г.зн. каля вярсты). *За вярсту ўбачыць што-н.* (здалёк). **2.** Дарожны слуп, які адзначае гэту меру (уст.). ‖ *прым.* **верставы́,** -а́я, -о́е. *В. слуп.*

ВЯРСТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., што* (спец.). Размяшчаць друкарскі набор па старонках. *В. кнігу.* ‖ *зак.* **звярста́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. ‖ *наз.* **вярста́нне,** -я, *н. і* **вё́рстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ВЯРТА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вярнуцца[1], -ць[1].

ВЯРТЛЮ́Г, вертлюга́, *мн.* вертлюгі́, вертлюго́ў, *м.* (спец.). **1.** Рухомы канец сцегнавой косці, які ўваходзіць у чашку таза. **2.** Злучальнае звяно дзвюх частак механізма, якое дазваляе адной з іх вярцецца вакол сваёй восі. ‖ *прым.* **вяртлю́жны,** -ая, -ае.

ВЯРТЛЯ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі рухавы, непаседлівы. *Вяртлявае дзіця.* ‖ *наз.* **вяртля́васць,** -і, *ж.*

ВЯРХІ́ *гл.* верх.

ВЯРХО́ВЫ, -ая, -ае. Размешчаны ў верхнім цячэнні ракі.

ВЯРХО́М, *прысл.* **1.** Пра язду: на спіне жывёлы. *В. на кані.* **2.** *перан.* Седзячы на кім-, чым-н., як на спіне каня. *В. на крэсле. Скакаць в. на кійку.*

ВЯРХО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Верхняе цячэнне ракі і мясцовасць, якая прылягае да яе. *У вярхоўях Бярэзіны.*

ВЯРХО́ЎНЫ, -ая, -ае. Галоўны, найвышэйшы. *В. галоўнакамандуючы. В. Савет Рэспублікі Беларусь.*

ВЯРЦЕ́ЦЦА, вярчу́ся, ве́рцішся, ве́рціцца; вярці́ся; *незак.* Тое, што і круціцца. ‖ *наз.* **вярчэ́нне,** -я, *н.*; *прым.* **вярча́льны,** -ая, -ае. *В. рух.*

ВЯРЦЕ́ЦЬ, вярчу́, ве́рціш, ве́рціць; вярці́; *незак.* Тое, што і круціць. ‖ *наз.* **вярчэ́нне,** -я, *н.*

ВЯРШО́К[1], -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* Старая мера даўжыні, роўная 4,4 см. *У аршыне шаснаццаць вяршкоў.* ‖ *прым.* **вяршко́вы,** -ая, -ае.

ВЯРШО́К[2], -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* **1.** Верхняя частка чаго-н., верх, верхавіна. *На самым вяршку. В. дрэва. Вяршкі і карэньчыкі.* **2.** *мн.* Густы тлусты верхні слой на малацэ, якое адстоялася. *Збіраць вяршкі* (таксама перан.: браць самае лепшае). **3.** *мн.* Тое, што і верх (у 7 знач.). ‖ *прым.* **вяршко́вы,** -ая, -ае.

ВЯРШЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, -шы́нь, *ж.* Самы верх, верхняя частка (гары, дрэва і пад.). *В. Гімалаяў. Вяршыні дубоў. На вяршыні славы* (перан.). *В. вугла* (пункт перасячэння дзвюх прамых, што ўтвараюць вугал). ‖ *прым.* **вяршы́нны,** -ая, -ае.

ВЯРШЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (кніжн.). Той, хто вяршыць што-н., распараджаецца чым-н. *В. лёсу.* ‖ *ж.* **вяршы́целька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

ВЯРШЫ́ЦЬ, вяршу́, вярш́ыш, вяршы́ць; вяршы́м, вершыце́, вярша́ць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць верх, верхнюю частку чаго-н., завяршаць. *В. страху. В. стог.* **2.** *што* і *чым.* Вырашаць, распараджацца (кніжн.). *В. справы.*

ВЯРЫ́ГІ, -ры́г. Жалезныя ланцугі, якія носяць на целе рэлігійныя фанатыкі. ‖ *прым.* **вяры́жны,** -ая, -ае.

ВЯРЫ́ЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае: **вярыцельная грамата** — урадавы дакумент, які сведчыць аб назначэнні каго-н. дыпламатычным прадстаўніком.

ВЯРЭ́ДЗІЦЦА, вярэ́джуся, вярэ́дзішся, вярэ́дзіцца; *незак.* (разм.). Тое, што і верадзіцца.

ВЯРЭ́ДЗІЦЬ, вярэ́джу, вярэ́дзіш, вярэ́дзіць; *незак., што* (разм.). Тое, што і верадзіць. ‖ *зак.* **звярэ́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны *і* **развярэ́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны.

ВЯСЕ́ЛЛЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Абрад шлюбу і ўрачыстасць, святкаванне, звязанае з гэтым. *Спраўляць в.* **2.** Шлюбны поезд. *Дзеці крычалі: «Вяселле едзе!»* **3.** Бесклапотна-радасны настрой, які выражаецца ў схільнасці да забаў, вясёлых гульняў (разм.). *Праводзіць час у вяселлі.* ‖ *памянш.* **вясе́лейка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **вясе́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ВЯСЕ́ННІ, -яя, -яе. Тое, што і веснавы.

ВЯСЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Шматкаляровая дугападобная палоса на небе, якая ўзнікае ад праламлення сонечных прамянёў у дажджавых кроплях. *Колеры вясёлкі* (колеры сонечнага спектра). ‖ *прым.* **вясё́лкавы,** -ая, -ае.

ВЯСЁЛЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны радасці, весялосці, які выражае радасць, весялосць. *В. настрой. В. твор. Весела* (прысл.) *смяяцца.* **2.** Які выклікае, нараджае весялосць. *В. спектакль.* **3.** Прыемны для вока, не змрочны. *Вясёлая расфарбоўка. В. ранак.* ‖ *памянш.* **вясё́ленькі,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **весяло́сць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ВЯСКО́ВЕЦ, -ко́ўца, *мн.* -ко́ўцы, -ко́ўцаў, *м.* Жыхар вёскі, селянін. ‖ *ж.* **вяско́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ко́вак.

ВЯСКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* вёска. **2.** Які мае адносіны да жыцця і дзейнасці вёскі, сельскі. *В. клуб. В. хлопец. Вясковая інтэлігенцыя.*

ВЯСЛО́[1], -а́, *мн.* вёслы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вяслы́, вёсел, *н.* Лопасць з доўгім дзяржаннем, прызначаная для веславання. ‖ *прым.* **вё́славы,** -ая, -ае, **веславы́,** -а́я, -о́е *і* **вё́сельны,** -ая, -ае.

ВЯСЛО́[2], -а́, *мн.* вёслы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вяслы́, вёсел, *н.* Нізка аднародных прадметаў. *В. абаранкаў.*

ВЯСЛЯ́Р, весляра́, *мн.* весляры́, весляро́ў, *м.* Той, хто вяслуе.

ВЯСЛЯ́РНЫ *гл.* веславаць.

ВЯСНА́, -ы́, *мн.* вёсны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вясны́, вёсен, *ж.* Пара года, якая ідзе за зімой. *Ранняя в. В. жыцця* (перан.: пра маладосць). ‖ *прым.* **веснавы́,** -а́я, -о́е, **вясно́вы,** -ая, -ае *і* **вясе́нні,** -яя, -яе.

ВЯСНО́Й *і* ВЯСНО́Ю, *прысл.* У час вясны.

ВЯСНУ́ШКАВАТЫ, -ая, -ае. Пакрыты вяснушкамі, з вяснушкамі. *В. твар.*

ВЯСНУ́ШКІ, -шак, *адз.* -шка, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Пігментныя плямкі карычневага або жоўтага колеру на скуры, якія паяўляюцца ў некаторых людзей вясной. *Увесь у вяснушках.* ‖ *прым.* **вясну́шачны,** -ая, -ае.

ВЯСНЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Абрадавая веснавая песня. *Дзяўчаты спявалі вяснянкі.* ‖ *прым.* **вясня́нкавы,** -ая, -ае.

ВЯСТУ́Н, вестуна́, *мн.* вестуны́, вестуно́ў, *м.* (кніжн.). Той, хто сваім з'яўленнем нагадвае пра набліжэнне чаго-н. *Гракі — першыя вестуны вясны.* ‖ *ж.* **вясту́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ВЯТРА́К, ветрака́, *мн.* ветракі́, ветрако́ў, *м.* Ветраны млын.

ВЯТРО́ЎНІК, -у, *м.* Шматгадовая лугавая травяністая расліна сямейства ружакветных з ружовым або жаўтавата-белым суквеццем. ‖ *прым.* **вятро́ўнікавы,** -ая, -ае.

ВЯТРЫ́ШЧА, -шча, *м.* (разм.). Вялікі, пранізлівы вецер.

ВЯХА́, -і́, *мн.* ве́хі, *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) вяхі́, вех, *ж.* **1.** Шост, тычка, звычайна з пучком травы ці галінак на канцы для абазначэння мяжы, напрамку, руху. **2.** *перан., чаго;* звычайна *мн.* Важны момант, этап у развіцці чаго-н. *Асноўныя вехі творчасці пісьменніка.*

ВЯХІ́Р, вехіра́, *мн.* вехіры́, вехіро́ў, *м.* Буйны лясны голуб.

ВЯХО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і мачалка. ‖ *прым.* **вяхо́тачны,** -ая, -ае *і* **вяхо́ткавы,** -ая, -ае.

ВЯЧО́РКІ, -рак. Зборы вясковай моладзі зімовымі або асеннімі вечарамі для сумеснай работы, забавы.

ВЯЧЫ́СТЫ, -ая, -ае (паэт.). Векавечны, векавы.

ВЯЧЭ́РА, -ы, *ж.* **1.** Вячэрняя яда. *Позняя в.* **2.** Страва, прыгатаваная для вячэрняй яды. *В. стыне.*

ВЯЧЭ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Есці вячэру. *Час в.* ‖ *зак.* **павячэ́раць,** -аю, -аеш, -ае. *Прынесці в.* (г. зн. чаго-н. на вячэру).

ВЯЧЭ́РНІ *гл.* вечар.

ВЯЧЭ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Навучэнец вячэрняй навучальнай установы. ‖ *ж.* **вячэ́рніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ВЯЧЭ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Вячэрняя царкоўная служба.

ВЯШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Даўней — асоба, якая ўсенародна апавяшчала што-н. **2.** *перан., чаго.* Той, хто абвяшчае, сцвярджае што-н. (высок.). *В. вызваленчых ідэй.*

ВЯШЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* **1.** *што.* Прадказваць, прарочыць. *В. бяду.* **2.** Пра радыёстанцыі: перадаваць для слухання. ‖ *наз.* **вяшча́нне,** -я, *н.*; *прым.* **вяшча́льны,** -ая, -ае.

ВЯШЧУ́Н, вешчуна́, *мн.* вешчуны́, вешчуно́ў, *м.* **1.** Прадказальнік, прадракальнік. *В. буры.* **2.** Тое, што і вяшчальнік (у 2 знач.). ‖ *ж.* **вяшчу́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак *і* **вяшчу́ння,** -і, *мн.* -і, -яў.

ВЯШЧУ́НСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Прадказанне. *В. збылося.*

ГА[1], *нескл., м.* Скарочанае абазначэнне метрычнай меры зямельнай плошчы гектара, роўнай 10 000 $м^2$; ужыв. звычайна пры лічэбніку. *Засеяна 180 га лёну.*

ГА[2], *часц.* **1.** Ужыв. пры пытальных зваротах. *Га? Што?* **2.** Пры выказванні пабуджэння. *Тата, га тата!*

ГА[3], *выкл.* (іншы раз з працяжным вымаўленнем — **га-а-а!**). Выражае здагадку, здзіўленне. *Га! і ты тут!*

ГААЛЯ́Н, -у, *м.* Хлебны злак роду сорга з высокім сцяблом, пакрытым лісцем. ‖ *прым.* **гааля́навы,** -ая, -ае.

ГАБАІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на габоі. ‖ *ж.* **габаі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ГАБАРДЗІ́Н, -у, *м.* Шарсцяная тканіна для паліто і касцюмаў. ‖ *прым.* **габардзі́навы,** -ая, -ае.

ГАБАРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Гранічныя знешнія абрысы прадметаў (збудаванняў, машын, станкоў і пад.), а таксама аб'ём, велічыня прадметаў. *Габарыты вагонаў. Г. прыбліжэння* (гранічныя знешнія абрысы стацыянарных збудаванняў на чыгунцы). ‖ *прым.* **габары́тны,** -ая, -ае.

ГАБЕЛЕ́Н, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Насценны дыван з вытканымі ўзорамі, малюнкам. **2.** -у. Дэкаратыўная абівачная тканіна з воўны і шоўку, часам з дабаўленнем сярэбранай ці залатой ніткі. ‖ *прым.* **габеле́навы,** -ая, -ае.

ГАБЛЮ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Стружка з-пад рубанка. ‖ *прым.* **габлю́шачны,** -ая, -ае *і* **габлю́шкавы,** -ая, -ае.

ГАБЛЯВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца апрацоўкай чаго-н. драўлянага габляваннем. ‖ *ж.* **габлява́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ГАБЛЯВА́ЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *незак., што* і *без дап.* Зразаць тонкі слой з паверхні драўніны пры апрацоўцы яе гэблем, рубанкам. *Г. дошку.* ‖ *зак.* **выгаблеваць,** -люю, -люеш, -люе; -люй; -леваны. ‖ *наз.* **габлява́нне,** -я, *н. і* **габлёўка,** -і, *ДМ* -лёўцы, *ж.* ‖ *прым.* **габлява́льны,** -ая, -ае. *Г. інструмент.*

ГАБО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Драўляны духавы музычны інструмент, па вышыні гуку сярэдні паміж кларнетам і флейтай. ‖ *прым.* **габо́йны,** -ая, -ае.

ГА́ВАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прыбярэжная водная прастора або штучна адгароджанае ад хваляў і ветру месца для бяспечнай стаянкі суднаў. *Ціхая г.* ‖ *прым.* **га́ванскі,** -ая, -ае.

ГАВАРКІ́, -а́я, -о́е. Схільны да размоў, ахвочы пагаварыць. *Г. сусед.*

ГАВАРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і гаваркі. ‖ *наз.* **гаварлі́васць,** -і, *ж.*

ГАВАРУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек, які любіць многа гаварыць. ‖ *ж.* **гаваруха,** -і, *ДМ* -ру́се, *мн.* -і, -ру́х.

ГАВАРЫ́ЛЬНЯ, -і, *ж.* (разм. іран.). Пасяджэнне ці сход, дзе замест справы займаюцца пустымі размовамі.

ГАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -во́рыцца; *незак.* Выказвацца, расказвацца, паведамляцца, вымаўляцца, выгаворвацца. *На сходзе многа гаварылася пра дысцыпліну. Сёння дрэнна гаварылася* (безас.). ◊ **Як гаворыцца** *пабочн.* — як прынята гаварыць.

ГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *незак.* **1.** Карыстацца вуснай мовай, валодаць якой-н. мовай, вымаўляць словы. *Дзіця яшчэ мала гаворыць. Г. па-іспанску. Манера г.* **2.** *што* і *без дап.* Выражаць вусна думкі, паведамляць. *Г. праўду. Г. павольна. Газета гаворыць пра дасягненні беларускіх ільнаводаў.* **3.** *аб кім-чым.* Выказваць думку, меркаванне, абмяркоўваць што-н. *Аб поспехах айчыннай касманаўтыкі гаворыць уся краіна.* **4.** *з кім.* Весці гутарку, размаўляць. *Г. з табою немагчыма.* **5.** *перан., пра што, аб чым* і *за што.* Сведчыць, паказваць на што-н. *Гэты выпадак гаворыць пра многае. Гэта гаворыць само за сябе* (не патрэбна ніякіх доказаў, тлумачэнняў). **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., у кім.* Праяўляцца ў чыіх-н. паводзінах, словах і пад. *У ім гаворыць сумленне.* ◊ **Гаварыць на розных мовах** — не разумець адзін аднаго. ‖ *зак.* **сказа́ць,** скажу́, скажаш, ска́жа; скажы́; ска́заны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **гаварэ́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ГАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* У веруючых: пасціць і хадзіць у царкву, рыхтуючыся да споведзі і прычасця. ‖ *наз.* **гаве́нне,** -я, *н.*

ГАВО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Дзелавая ці сардэчная размова; словы, выказванне аднаго з субяседнікаў. *Гаворка ў іх не ладзілася. Пра што ідзе гаворка?* **2.** Пагалоска. *Пайшла нядобрая гаворка па вёсцы.* **3.** Мясцовая разнавіднасць тэрытарыяльнага, абласнога дыялекту. *Чэрвеньская гаворка. Гаворкі Маладзечаншчыны.* **4.** Мова як сродак зносін паміж людзьмі (звычайна пра вусную гутарковую мову). *Госці з Кіева добра разумелі беларускую гаворку.* ◊ **Пустая гаворка** — непатрэбная, бескарысная размова, балбатня.

ГАВО́Т, -а, *М* -во́це, *м.* Старадаўні французскі танец, а таксама музыка да гэтага танца.

ГАВЯ́ДЗІНА, -ы, *ж.* (абл.). Ялавічына. ‖ *прым.* **гавя́джы,** -ая, -ае.

ГА́ГА, -і, *ДМ* га́зе, *мн.* -і, гаг, *ж.* Палярная нырцовая качка з каштоўным мяккім цёплым пухам. ‖ *прым.* **гага́чы,** -ая, -ае.

ГАГАЛІ́НЫ *гл.* гоголь.

ГАГА́РА, -ы, *мн.* -ы, -га́р, *ж.* Вялікая паўночная вадаплаўная птушка з густым пер'ем. ‖ *прым.* **гага́равы,** -ая, -ае *і* **гагары́ны,** -ая, -ае. *Атрад гагаравых* (наз.). *Гагарынае пер'е.*

ГАГА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Паўночная марская птушка велічынёй з невялікую качку.

ГАГАТА́ЦЬ, -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гачы́; *незак.* **1.** Пра гусей: абзывацца крыкам, падобным на гукі «га-га-га». **2.** Моцна, нястрымна смяяцца (разм.). ‖ *наз.* **гагата́нне,** -я, *н.*

ГАГАУ́ЗЫ, -аў, *адз.* -у́з, -а, *м.* Народ, які жыве ў Малдавіі, на Украіне і ў Балгарыі. ‖ *ж.* **гагау́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак. ‖ *прым.* **гагау́зскі,** -ая, -ае. *Гагаузская мова* (цюркскай сям'і моў).

ГАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** звычайна *мн.* Земнаводныя жывёлы, паўзуны (змяя, гадзюка). **2.** *перан.* Агідны чалавек, гадзіна (пагард.). *Фашысцкія гады.* ‖ *прым.* **гадскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ГАДАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца для развядзення і вырошчвання раслін або жывёл. *Г. фруктовых дрэў.* ‖ *прым.* **гадава́льніцкі,** -ая, -ае (спец.). *Гадавальніцкая гаспадарка.*

ГАДАВА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м., каго-чаго* або *чый* (разм.). Той, хто выхаваны, вывучаны кім-, чым-н. або абучаецца дзе-н. *Г. Беларускай кансерваторыі.* ‖ *ж.* **гадава́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ГАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Даглядаючы, выхоўваючы, забяспечыць рост, развіццё каго-н. *Г. дзяцей. Г. скаціну* (разводзіць, вырошчваць). **2.** Адрошчваць (валасы, ногці і інш.). *Г. бараду.* ‖ *наз.* **гадава́нне,** -я, *н. і* **гадо́ўля,** -і, *ж.* *Конь сваёй гадоўлі.*

ГАДАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Каляндарная дата, дзень, у які спаўняецца яшчэ адзін год з часу якой-н. падзеі. *Г. перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.*

ГАДАВЫ *гл.* год.

ГА́ДАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Прадмет, які выклікае непрыемнае, агіднае пачуццё (разм.). *Выкінь гэту г.* **2.** звычайна *мн.* Агідныя, нізкі ўчынак; брыдкія словы. *Рабіць гадасці. Гаварыць гадасці.*

ГАДАЎЁ, -я́, *н., зб.* **1.** Гадзюкі, гады (у 1 знач.). *У балоце многа гадаўя.* **2.** Пра людзей, дзеянні і ўчынкі якіх выклікаюць агіду, асуджэнне (разм., лаянк.).

ГА́ДАЎКА, -і, *ДМ* -даўцы, *мн.* -і, -давак, *ж.* (разм. пагард.). Пра жанчыну, учынкі якой выклікаюць агіду, асуджэнне.

ГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** У забабонных людзей: даведвацца пра будучае або мінулае (па картах ці па якіх-н. прыметах). *Г. на картах.* **2.** Меркаваць (разм.). *Г. пра твой намер. Не думала, не гадала* (зусім не дапускала думкі). ‖ *зак.* **пагада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.). ‖ *наз.* **гада́нне,** -я, *н.*

ГА́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* **1.** Тое, што і гадзюка (у 1 знач.). **2.** Той, хто выклікае да сябе агіду (пагард.). *Фашысцкая г.*

ГАДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́н, *ж.* **1.** Прамежак часу, роўны 60 мінутам. *Прыйсці раней на гадзіну.* **2.** Тэрмін у 60 мінут, які адлічваюць ад поўдня ці ад поўначы. *Г. ночы. Чатыры гадзіны раніцы.* **3.** Прамежак часу, што адводзіцца на ўрок, лекцыю і займае з перапынкам 60 мінут. *Акадэмічная г.* **4.** Пара, час (высок.). *Суровая г. вайны.* **5.** Час, адведзены для чаго-н. *Прыёмныя гадзіны. Вольная г.* ○ **Гадзіны пік** — час найвышэйшага напружання ў рабоце транспарту, электрастанцый і пад. ◊ **Апошняя (смяротная) гадзіна** — смерць. **Гадзіна ў гадзіну** — дакладна, у вызначаны тэрмін. **З гадзіны на гадзіну** — восьвось, у кожны момант. **Чорная (ліхая) гадзіна** — цяжкі час. **Шэрая гадзіна** (разм.) — змрок вечарам пасля заходу сонца. ‖ *памянш.* **гадзі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **гадзі́нны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Г. перапынак. Гадзінная норма. Паехаць гадзінным цягніком* (які адпраўляецца ў гадзіну дня, ночы).

ГАДЗІ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор для вызначэння часу ў межах сутак. *Ручны г. Насценны г. Сонечны г.* ‖ *памянш.* **гадзі́ннічак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **гадзі́ннікавы,** -ая, -ае.

ГАДЗІ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які вырабляе і рамантуе гадзіннікі. ‖ *ж.* **гадзі́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **гадзі́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ГА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* (разм.). **1.** Адчуваць агіду да каго-, чаго-н.; брыдзіцца. *Г. жаб.* **2.** Рабіцца брудным, забруджвацца.

ГА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм.). **1.** *што* і *без дап.* Пра жывёл: забруджваць спаражненнямі. **2.** *каму.* Рабіць (звычайна тайна) подласць, непрыемнасці; шкодзіць. **3.** *што.* Рабіць брудным. *Не трэба г. адзенне.* **4.** *безас.* Ванітаваць. *Мяне гадзіць ад усяго гэтага.* ‖ *зак.* **нага́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 2 знач.).

ГАДЗІ́ЦЬ[1], гаджу́, го́дзіш, го́дзіць; гадзі́; *незак.* **1.** *каму (чаму).* Старацца задаволіць

ГАД—ГАЛ

каго-н., дагаджаць. *Госцю гадзі, ды і сябе глядзі* (з нар.). **2.** *каму-чаму.* Садзейнічаць, спрыяць каму-, чаму-н. *Дажджы гадзілі ярыне.* ◊ **Гадзіць як благой (ліхой) скуле** (разм.) — вельмі дагаджаць каму-н.

ГАДЗІ́ЦЬ[2], гаджу́, го́дзіш, го́дзіць; гадзі; *незак.* Наймаць на працу на пэўны час. *Г. пастуха.*

ГАДЗЮ́КА, -і, *ДМ* -дзю́цы, *мн.* -і, -дзю́к, *ж.* **1.** Ядавітая змяя з плоскай трохвугольнай галавой. **2.** *перан.* Пра небяспечнага, шкоднага чалавека (разм., лаянк.). *Не жанчына, а г.* ‖ *прым.* **гадзю́чы,** -ая, -ае. *Гадзючая скура.*

ГАДЗЯНЯ́ *і* **ГАДЗЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* **1.** Дзіцяня гадзюкі. **2.** У дачыненні да дзіцяці, маладога чалавека (разм., лаянк.). *Вот жа, г., усюды ўлезе.*

ГА́ДКІ, -ая, -ае (разм.). Вельмі непрыемны, брыдкі; які выклікае агіду. *Г. ўчынак. Гадкае надвор'е. Г. чалавек* (подлы, варты пагарды).

ГАДЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які не можа пераносіць гадкага; грэблівы. *Г. чалавек. Г. жэст* (поўны агіды, грэблівасці). ‖ *наз.* **гадлі́васць,** -і, *ж.*

ГАДО́К *гл.* год.

ГАДО́ЎЛЯ *гл.* гадаваць.

ГА́ЕЧНЫ *гл.* гайка.

ГАЁВЫ, ГАЁК *гл.* гай.

ГАЗ[1], -у, *мн.* га́зы, -аў, *м.* **1.** Рэчыва, малекулы якога не звязаны паміж сабой, і здольнае распаўсюджвацца па ўсёй даступнай яму прасторы, раўнамерна яе запаўняючы. *Удушлівы г.* **2.** Газападобнае паліва, а таксама пра абагравальныя, асвятляльныя прыборы, якія працуюць на такім паліве. *Кватэра з газам. Выключыць г.* **3.** *мн.* Газападобныя страўнікавыя выдзяленні. **4.** звычайна *мн.* Баявыя атрутныя газападобныя рэчывы. ◊ **Даць газ(у)** (разм.) — паскорыць рух, павялічыць паступленне гаручага. **На поўным газе** — на самай вялікай скорасці. ‖ *прым.* **га́завы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Газавая пліта. Газавая атака* (з прымяненнем атрутных газаў). *Г. рухавік* (які рухаецца пры дапамозе газу).

ГАЗ[2], -у, *м.* Шаўковая празрыстая тканіна. ‖ *прым.* **га́завы,** -ая, -ае. *Газавая хустачка.*

ГА́ЗА, -ы, *ж.* Гаручая вадкасць, якая атрымліваецца пры перапрацоўцы нафты і служыць для асвятлення. ‖ *прым.* **га́завы,** -ая, -ае. *Газавая бочка. Газавая лямпа* (якая дзейнічае пры дапамозе газы).

ГАЗА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню словам газ[1] (у 1 і 2 знач.), газавы, напр. *газаабмен, газаасвятленне, газаапаратура, газапаглынальнік, газасховішча, газаўтварэнне.*

ГАЗАВА́Т, -у, *М* -ва́це, *м.* У мусульман: завешчаная Каранам свяшчэнная вайна супраць іншаверцаў.

ГАЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак.* (разм.). Павялічваць скорасць машыны, самалёта і пад. ‖ *аднакр.* **газану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

ГАЗАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і газаўшчык.

ГАЗАГЕНЕРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для ператварэння цвёрдага паліва ў гаручы газ. ‖ *прым.* **газагенера́тарны,** -ая, -ае.

ГАЗАЛІ́Н, -у, *м.* Вадкі прадукт перагонкі нафты; неачышчаны бензін. ‖ *прым.* **газалі́навы,** -ая, -ае.

ГАЗАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для вызначэння колькасці зрасходаванага газу[1] (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **газаме́рны,** -ая, -ае.

ГАЗАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе прыродны газ[1] (у 1 знач.). *Г. пласт.* ‖ *наз.* **газано́снасць,** -і, *ж.*

ГАЗАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае фізічныя ўласцівасці газу[1] (у 1 знач.); падобны на газ[1] (у 1 знач.). *Газападобнае паліва.* ‖ *наз.* **газападо́бнасць,** -і, *ж.*

ГАЗАПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *м.* Трубаправод для перадачы газу[1] (у 1 і 2 знач.) на адлегласць. ‖ *прым.* **газаправо́дны,** -ая, -ае.

ГАЗАСХО́ВІШЧА[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Спецыяльнае памяшканне, дзе можна схавацца людзям ад атрутных газаў у час прымянення іх праціўнікам пры нападзенні.

ГАЗАСХО́ВІШЧА[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Збудаванне для захавання газу[1] (у 1 і 2 знач.) і рэгулявання яго падачы.

ГАЗАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Работнік па газіфікацыі і абслугоўванню газавых установак. ‖ *прым.* **газаўшчы́цкі,** -ая, -ае.

ГАЗЕ́ЛЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Невялікая стройная жывёліна з пароды антылоп, якая хутка бегае і мае рогі ліраподобнай формы. ‖ *прым.* **газелі́ны,** -ая, -ае *і* **газе́лін,** -а.

ГАЗЕ́ЛЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Запазычаны з усходняй паэзіі тып вершаскладання, у якім рыфма першых двух радкоў паўтараецца ў кожным цотным радку, а няцотныя застаюцца без рыфмы. ‖ *прым.* **газе́льны,** -ая, -ае.

ГАЗЕ́ТА, -ы, *ДМ* -зе́це, *мн.* -ы, -зе́т, *ж.* Перыядычнае, звычайна штодзённае, друкаванае выданне інфармацыйнага характару. *Купіць газету. Працаваць у газеце.* ‖ *прым.* **газе́тны,** -ая, -ае.

ГАЗЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Супрацоўнік газеты (разм.). **2.** Вулічны прадавец газет. ‖ *ж.* **газе́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ГА́ЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Усюдыходны легкавы аўтамабіль [ад назвы Горкаўскага аўтамабільнага завода (ГАЗ)].

ГАЗІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Насычаць (вадкасць) газам (у 1 знач.). *Г. ваду.* ‖ *наз.* **газірава́нне,** -я, *н. і* **газіро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж. Г. вады.*

ГАЗІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* газіраваць. **2.** Газіраваная вада (разм.). *Г. з сіропам.*

ГАЗІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Забяспечыць (забяспечваць) прадпрыемствы, кватэры і пад. газам для асвятлення і ацяплення. *Г. жылы раён.* **2.** Ператварыць (ператвараць) цвёрдае ці вадкае паліва ў гаручы газ. *Г. торф.* ‖ *наз.* **газіфіка́цыя,** -і, *ж.*

ГАЗНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Тое, што і газоўка. ‖ *памянш.* **газні́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **газні́чны,** -ая, -ае.

ГАЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пляцоўка ў садзе, скверы, перад домам і пад., засеяная травой, а таксама трава, пасеяная на гэтай пляцоўцы. ‖ *прым.* **газо́нны,** -ая, -ае.

ГАЗО́ЎКА, -і, *ДМ* -зо́ўцы, *мн.* -і, -зо́вак, *ж.* (разм.). Самаробная лямпа без шкла. ‖ *памянш.* **газо́вачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **газо́вачны,** -ая, -ае.

ГАІ́ЦЬ, гаю́, го́іш, го́іць; *незак., што.* Залечваць, даваць магчымасць зажываць (аб ране). *Г. руку. Травы гояць раны* (маюць лекавыя ўласцівасці). *Час гоіць душэўныя раны* (перан.: супакойвае, сцішае крыўды і пад.).

ГАЙ, -ю, *мн.* гаі́, гаёў, *м.* Невялікі, часцей ліставы лес. *Бярозавы г.* ‖ *памянш.* **гаёк,** гайка́, *мн.* гайкі́, гайко́ў, *м.* ‖ *прым.* **гаёвы,** -ая, -ае.

ГАЙДА́, *выкл. у знач. вык.* (разм.). **1.** Пойдзем, ідзі(це). *Г. ў поле. Г. ў лес па ягады.* **2.** Ужыв. для абазначэння хуткага адыходу, ад'езду куды-н. *Садзіся ў машыну і г. ў вёску.*

ГАЙДАМА́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У 17 і 18 ст.: украінскі казак, удзельнік народна-вызваленчай барацьбы супраць польскіх памешчыкаў. **2.** Салдат нацыяналістычных атрадаў у час грамадзянскай вайны на Украіне ў 1918—20 гг. ‖ *прым.* **гайдама́цкі,** -ая, -ае.

ГАЙДА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Няроўны, хістальны рух самалёта, вагальны ход судна і пад.

ГАЙДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **ГО́ЙДАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Рытмічна хістацца з боку ў бок або зверху ўніз. *Г. на хвалях.* ‖ *аднакр.* **гайдану́цца,** -нуся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няцеся, -ну́цца; -ні́ся.

ГАЙДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ГО́ЙДАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Рытмічна хістаць з боку ў бок або зверху ўніз. *Лодку гайда́ла* (безас.). ‖ *аднакр.* **гайдану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **гайда́нне,** -я, *н. і* **го́йданне,** -я, *н.*

ГАЙДУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Паўстанец-партызан на Балканах і ў Венгрыі ў эпоху турэцкага ўладарніцтва. **2.** Слуга, выязны лакей часоў прыгоннага права. *Панскі г.* ‖ *прым.* **гайду́цкі,** -ая, -ае.

ГА́ЙКА, -і, *ДМ* га́йцы, *мн.* -і, га́ек, *ж.* Дэталь з адтулінай, што мае вінтавую разьбу, для накручвання на што-н. ◊ **Аслаблі гайкі** ў *каго* (разм. іран.) — пра таго, хто не мае волі, не здолен дзейнічаць. **Падкруціць (закруціць) гайку (гайкі)** (разм.) — строга патрабаваць. ‖ *прым.* **га́ечны,** -ая, -ае. *Гаечная разьба. Г. ключ* (для закручвання гаек).

ГАЙМАРА́Ў: гаймарава поласць — поласць, што знаходзіцца ў верхняй сківі́цы чалавека, па два бакі носа.

ГАЙМАРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* Запаленне слізістай абалонкі гаймаравай поласці. ‖ *прым.* **гаймары́тны,** -ая, -ае.

ГАЙНЯ́, -і́, *ж.* (абл.). Зграя. *Г. ваўкоў.*

ГАЙСА́ННЕ, ГАЙСА́ЦЬ *гл.* гойсаць.

ГАК[1], -а, *мн.* га́кі, -аў, *м.* **1.** Металічны крук. *Гакам зачапіць за бервяно.* **2.** Востры шып у падкове. *Гэты г. не кавальскай работы.* ◊ **З гакам** (разм.) — з лішкам. *Тры кіламетры з гакам.* ‖ *прым.* **га́кавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГАК[2], *выкл. у знач. вык.* (разм.). Ужываецца ў значэнні дзеяслова гакнуць (гакнуцца). *Мядзведзю г. у лоб! Паслізнуўся і г. аб камень.*

ГА́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна ўдарыцца. *Г. аб шафу.*

ГА́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* і *аднакр.* (разм.). **1.** Стукнуць з вялікай сілай. *Г. абухом па бервяне.* **2.** Ужыв. замест некаторых дзеясловаў для абазначэння дзеяння, якое адбываецца з вялікай сілай, запалам, азартам (з захаваннем кіравання гэтых дзеясловаў). *Гакнулі па тры кружкі піва.* ‖ *незак.* **га́каць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **га́канне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ГА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). **1.** Голае месца, чыстая прастора. **2.** Цвёрды круглы ком зямлі, гліны. ‖ *прым.* **га́лавы,** -ая, -ае.

ГАЛАВА́, -ы́, *мн.* гало́вы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) галавы́, -ло́ў, *ж.* **1.** Верхняя частка цела чалавека (або жывёлы), якая складаецца з чарапной каробкі і твару (або морды жывёлы). *Схіліць галаву ў знак павагі. Схапіцца за галаву* (таксама перан.: жахнуцца). *Біць па галаве* (таксама перан.: даваць заўвагі за няправільныя дзеянні, учынкі). *Нічога не прыходзіць у галаву каму-н.* (не можа ні пра што думаць, засярodзіцца). **2.** Адзінка падліку жывёлы. *Сто галоў свіней.* **3.** *перан.* Розум, свядомасць, развага. *Чалавек з галавой. Цвярозая галава. У яго міністэрская галава* (пра дзелавога, разважлівага чалавека). *Эх, ты г., не ўцяміў простай рэчы...* (іран. пра някемлівага чалавека). **4.** *м., перан.* Кіраўнік, начальнік. *Усёй справе г. Гарадскі г.* (уст.). *Г. сям'і* (старэйшы ў сям'і). **5.** *перан.* Перадавы атрад, пярэдняя частка (спец.). *Г. дэманстрацыйнай калоны.* **6.**

Харчовы прадукт у форме шара, конуса. *Г. сыру.* ◊ **Бедная галава** — пра няшчаснага чалавека, які выклікае спагаду. **Брацца (узяцца) за галаву** (разм.) — 1) быць вельмі здзіўленым, уражаным чым-н.; 2) своечасова спахапіцца, зразумець. **Браць (узяць) у галаву** *што* (разм.) — многа думаць пра што-н. **Валіць (перакладаць) з хворай галавы на здаровую** (разм. неадабр.) — пра звальванне віны на іншага. **Вецер (гуляе) у галаве** (разм. неадабр.) — пра несур'ёзнага чалавека. **Выкінуць з галавы** *каго-што* (разм.) — перастаць думаць, забыцца пра каго-, што-н. **Галава і два вухі** (разм. неадабр.) — пра нездагадлівага, прастакаватага чалавека. **Галава як рэшата** (разм.) — пра дрэнную памяць. **Дайсці сваёй галавой** (разм.) — самастойна разабрацца ў чым-н. **Дурыць галаву** (разм. неадабр.) — збіваць з панталыку сваімі патрабаваннямі, капрызамі. **Злажыць (скласці) галаву** — загінуць у баі, памерці. **Карона з галавы не зваліцца (не ўпадзе)** (разм.) — гонар не будзе закрануты, аўтарытэт не будзе парушаны. **Крукам (шастом) галавы не дастаць** *каму* (разм. неадабр.) — пра вельмі ганарыстага чалавека. **Ламаць галаву** *над чым* — напружана думаць (над вырашэннем якога-н. пытання, задачы). **Лезці ў галаву** (разм.) — неадступна, назойліва ўзнікаць, з'яўляцца ў думках. **Мець галаву (на плячах, на карку)** (разм. неадабр.) — быць талковым і разумным. **На галаве (на галовах) хадзіць** (разм. неадабр.) — дурэць, сваволіць. **На галаву** (разм. неадабр.) — у разліку на кожнага. **Налажыць галавой** (разм.) — загінуць. **На сваю галаву** (разм.) — сабе на клопат. **На скрут (злом) галавы** (разм.) — стрымгалоў, без развагі (бегчы, ехаць). **Не знасіць галавы** *каму* (разм.) — не мінуць пакарання, кары. **Прыйсці ў галаву** (разм.) — з'явіцца, узнікнуць (пра план, намер і пад.). **Прытуліць галаву** (разм.) — знайсці прытулак дзе-н. **Сам чорт галаву зломіць** (разм.) — пра вялікі беспарадак дзе-н.; пра непраходнае месца, дарогу. **Хоць кол на галаве чашы** (разм. неадабр.) — што ні рабі, што ні кажы (пра ўпартага чалавека). **Як снег на галаву** (разм.) — нечакана, раптоўна. ‖ *памянш.* **гало́ўка**, -і, *ДМ* -лоўцы, *мн.* -і, -ловак, *ж.* (да 1 і 6 знач.). ‖ *ласк.* **гало́вачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **галаўны́**, -ая, -ое (да 1 і 5 знач.). *Г. мозг.*

ГАЛАВАКРУ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае галавакружэнне. *Галавакружная вышыня.* **2.** *перан.* Надзвычайны, ашаламляльны. *Г. поспех.* ‖ *наз.* **галавакру́жнасць**, -і, *ж.*

ГАЛАВАКРУЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Хваравіты стан, пры якім страчваецца пачуццё раўнавагі і чалавеку здаецца, што ўсе прадметы вакол яго кружацца, хістаюцца. *Г. ад малакроўя. Г. ад поспехаў* (празмернае захапленне сваімі поспехамі, зазнайства ад поспехаў).

ГАЛАВАЛО́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Галаваломная загадка, задача. *Задаць галаваломку каму-н.*

ГАЛАВАЛО́МНЫ, -ая, -ае. Вельмі складаны, цяжкі для разумення. *Г. рэбус.* ‖ *наз.* **галавало́мнасць**, -і, *ж.*

ГАЛАВАНО́ГІЯ, -іх, *адз.* -ае, -ага, *н.* Клас марскіх малюскаў са шчупальцамі вакол рота (васьміногі, кальмары, каракаціцы і інш.).

ГАЛАВАРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Адчайны чалавек (пра сарвігалаву, бандыта і пад.).

ГАЛАВА́СТЫ *і* **ГАЛАВА́ТЫ**, -ая, -ае (разм.). **1.** З вялікай галавой. *Галавастая рыба.* **2.** *перан.* Здольны глыбока мысліць; разумны. ‖ *наз.* **галава́стасць**, -і, *ж.* *і* **галава́тасць**, -і, *ж.*

ГАЛАВАЦЯ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто бесталкова і нядбайна вядзе справы. ‖ *прым.* **галаваця́пскі**, -ая, -ае.

ГАЛАВАЦЯ́ПСТВА, -а, *н.* (разм.). Бесталковае і нядбайнае вядзенне справы.

ГАЛАВА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Тое, што і галавень. ‖ *прым.* **галавачо́вы**, -ая, -ае.

ГАЛАВЕ́НЬ, -лаўня́, *мн.* -лаўні́, -лаўнёў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых з тоўстай і шырокай галавой. ‖ *прым.* **галаўнёвы**, -ая, -ае.

ГАЛАВЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Кусок дрэва, які абгарэў або яшчэ тлее.

ГАЛАВІ́ЗНА, -ы, *ж.* Мяса з галавы жывёлы, рыбы, як прадукт харчавання. *Міска капусты з галавізнай.*

ГАЛАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -гра́м, *ж.* (спец.). Аб'ёмнае адлюстраванне, атрыманае галаграфічным метадам. ‖ *прым.* **галагра́мны**, -ая, -ае.

ГАЛАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* (спец.). Атрыманне аб'ёмнага адлюстравання, заснаванае на ўзаемным дзеянні (накладанні адной на адну) светлавых хваль. ‖ *прым.* **галаграфі́чны**, -ая, -ае.

ГАЛАГУ́ЦКІ, -ая, -ае (разм.). Галандскі (пра пароду курэй). *Г. певень.*

ГАЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Адчуваць недахоп у ежы на працягу доўгага часу; пастаянна недаядаць. *Хто ўлетку цяньку шукае, той узімку галадае* (прыказка). **2.** Устрымлівацца ад яды. *Г. адзін дзень на тыдні.* ‖ *наз.* **галада́нне**, -я, *н.*

ГАЛАДА́ЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто галадае.

ГАЛАДО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -до́вак, *ж.* (разм.). Галаданне, голад (у 2 знач.).

ГАЛАДРА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм. пагард.). Абадранец, бядняк. ‖ *ж.* **галадра́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ГАЛАДУ́ХА, -і, *ДМ* -ду́се, *ж.* (разм.). Голад, галодны час. *Аслабець з галадухі.*

ГАЛА́КТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *мн.* -і, -тык, *ж.* Зорная сістэма, да якой належыць Зямля. *Наша Г. Іншыя галактыкі.* ‖ *прым.* **галакты́чны**, -ая, -ае. *Галактычныя туманнасці.*

ГАЛАЛЁД, -у, *М* -дзе, *м.* Тое, што і галалёдзіца. ‖ *прым.* **галалёдны**, -ая, -ае.

ГАЛАЛЁДЗІЦА, -ы, *ж.* Час, калі паверхня зямлі пакрыта ледзяной коркай без снегу, а таксама сама такая паверхня. ‖ *прым.* **галалёдзічны**, -ая, -ае.

ГАЛА́НДЦЫ, -аў, *адз.* -дзец, -дца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Галандыі (Нідэрландаў). ‖ *ж.* **гала́ндка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **гала́ндскі**, -ая, -ае.

ГАЛА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, нак, *ж.* (разм.). **1.** Жывёла (самка) галандскай пароды (карова, курыца). **2.** Пакаёвая печ, звычайна кафельная.

ГАЛАНО́ГІ, -ая, -ае. **1.** Босы, з голымі нагамі (разм.). **2.** Пра жывёл: з нагамі, не пакрытымі поўсцю, пер'ем. *Г. страус.*

ГАЛАНТАРЭ́Я, -і, *ж., зб.* Агульная гандлёвая назва дробных прыналежнасцей туалету (гальштукі, істужкі, пальчаткі, ніткі, гузікі і пад.). ‖ *прым.* **галантарэ́йны**, -ая, -ае. *Г. аддзел.*

ГАЛА́НТНЫ, -ая, -ае. Ветлівы, далікатны, ласкавы. *Г. малады чалавек.* ‖ *наз.* **гала́нтнасць**, -і, *ж.*

ГАЛАРУ́Ч, *прысл.* (разм.). Без рукавіц, з голымі рукамі.

ГА́ЛАС, -у, *м.* (разм.). Бязладны шматгалосы крык, бязладная размова.

ГАЛАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* **1.** *за каго-што.* Падаваць голас (у 5 знач.). *Г. за дэлегата.* **2.** *што.* Ставіць на галасаванне; выбіраць, рашаць шляхам галасавання. *Г. праект пастановы сходу.* **3.** Спыняць машыну ўзняццем рукі (разм.). *Г. на шашы.* ‖ *зак.* **прагаласава́ць**, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -саваны. ‖ *наз.* **галасава́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.). *Тайнае г.*

ГАЛАСАВЫ́ *гл.* голас.

ГАЛАСІ́СТЫ, -ая, -ае. Які валодае моцным і гучным голасам. *Галасістыя хлопцы. Г. баян* (звонкі, гучны). ‖ *наз.* **галасі́стасць**, -і, *ж.*

ГАЛАСІ́ЦЬ, -лашу́, -ло́сіш, -ло́сіць; *незак.* **1.** Голасна і нараспеў плакаць, прыгаворваючы (напр. у час пахавальнага абраду). *Г. па нябожчыку.* **2.** Ствараць гукі, падобныя на галашэнне. *Галасіла завіруха.* ‖ *наз.* **галашэ́нне**, -я, *н.*

ГАЛАСЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. Не пацверджаны фактамі, доказамі. *Галаслоўныя сцвярджэнні.* ‖ *наз.* **галасло́ўнасць**, -і, *ж.*

ГАЛАЎНЫ́ *гл.* галава.

ГАЛАЎНЯ́[1], -і́, *мн.* гало́ўні *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) галаўні́, -ло́ўняў, *ж.* (разм.). Вялікая галавешка.

ГАЛАЎНЯ́[2], -і́, *ж.* Хвароба хлебных злакаў. ‖ *прым.* **галаўнёвы**, -ая, -ае.

ГА́ЛАЧКА[1—2] *гл.* галка[1—2]

ГА́ЛАЧНЫ *гл.* галка[2].

ГАЛГО́ФА, -ы, *ж.* (Г вялікае) (кніжн.). Месца пакут, нягод [паводле назвы ўзгорка паблізу Іерусаліма, дзе, згодна з хрысціянскім веравучэннем, быў распяты Ісус Хрыстос]. *Узысці на Галгофу* (прыняць пакуты).

ГАЛЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ле́р, *ж.* Старадаўняе драўлянае шматвёсельнае судна, на якім у Заходняй Еўропе веслярамі былі катаржнікі. ‖ *прым.* **гале́рны**, -ая, -ае.

ГАЛЕРЭ́Я, -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* **1.** Вузкае крытае памяшканне, якое злучае часткі будынка, а таксама балкон уздоўж усяго будынка. *Будынкі злучаны прыгожай галерэяй.* **2.** Верхні ярус у тэатры, цырку і пад. *Г. запоўнена гледачамі.* **3.** Доўгі падземны ход у ваенных збудаваннях, пры горных работах. **4.** *перан., чаго.* Пералік, шэраг, сістэма чаго-н. *Г. станоўчых вобразаў у рамане.* ○ **Карцінная галерэя** — музей, памяшканне для выстаўкі карцін. ‖ *прым.* **галерэ́йны**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ГАЛЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ле́це, *мн.* -ы, -ле́т, *ж.* Плоскі сушаны праснак, а таксама пячэнне з прэснага цеста. ‖ *памянш.* **гале́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

ГАЛЕ́Ц, -льца́, *мн.* -льцы́, -льцо́ў, *м.* **1.** Невялікая рачная рыбка сямейства карпавых. **2.** Марская рыба сямейства ласасёвых.

ГАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Выглядаць пустым, голым. *Галела поле пад восень.* **2.** Знаходзіцца ў бедным стане, жыць бедна.

ГАЛЕ́ЧА, -ы, *ж.* Адсутнасць сродкаў для жыцця; беднасць.

ГА́ЛЕЧНІК, -у, *м.* Горная парода з рачной або марской галькі.

ГА́ЛЕЧНЫ *гл.* галька.

ГАЛЁКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Моцна крычаць, пераклікаючыся ў лесе. ‖ *наз.* **галёканне**, -я, *н.*

ГАЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Частка нагі ад калена да ступні. ‖ *прым.* **галёначны**, -ая, -ае.

ГАЛЁНКАСТУПНЁВЫ, -ая, -ае: **галёнкаступнёвы сустаў** — які злучае косці галёнкі і ступні.

ГАЛЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Тое, што і галерэя (у 2 знач.). *Білеты на галёрку.* ‖ *прым.* **галёрачны**, -ая, -ае.

ГАЛЁШ, -а, *мн.* галёшы, -аў, *м.* Нізкі гумавы абутак, які адзяваецца паверх другога абутку для засцярогі ад сырасці. ‖ *прым.* **галёшны**, -ая, -ае.

ГАЛ—ГАМ

ГАЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* **1.** Тонкі адростак на ствале дрэва. *Бярозавая г.* **2.** Лінія роднасці ў радаслоўнай. *Бакавая г. роду.* ‖ *памянш.* **галі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.); *прым.* **галі́нкавы,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **галі́навы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГАЛІНА́, -ы, *мн.* галі́ны, -лі́н, *ж.* **1.** Асобная вобласць навукі, дзейнасці, творчасці. *Важнейшыя галіны народнай гаспадаркі.* **2.** Тое, што і галі́на (у 1 знач.). ‖ *прым.* **галіно́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГАЛІНА́СТЫ, -ая, -ае. З вялікімі галінамі, разгалісты. *Г. дуб.* ‖ *наз.* **галіна́стасць,** -і, *ж.*

ГАЛІ́НІСТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю галін, адросткаў. *Г. саджанец.* ‖ *наз.* **галі́ністасць,** -і, *ж.*

ГАЛІ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Пускаць адросткі, абрастаць галінамі. *Яблынька галініцца.* ‖ *наз.* **галіне́нне,** -я, *н.*

ГАЛІФЭ́, *нескл., мн.* і *н.* Штаны, якія абляганоць калені і расшыраюцца ўгару.

ГА́ЛІЦЦА, галюся, га́лішся, га́ліцца; *незак., на каго-што* (разм.). Квапіцца, імкнуцца завалодаць чым-н. *Г. на чужое дабро.*

ГАЛІЦЫ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова ці выраз, запазычаныя з французскай мовы або пабудаваныя на ўзор французскай мовы.

ГАЛІ́ЦЬ, галю, го́ліш, го́ліць; го́лены; *незак., каго-што.* Зразаць брытвай валасы, брыць. *Г. бараду.* ‖ *зак.* **пагалі́ць,** -галю́, -го́ліш, -го́ліць; -голены. ‖ *звар.* **галі́цца,** галю́ся, го́лішся, го́ліцца; *зак.* **пагалі́цца,** -галюся, -го́лішся, -го́ліцца. ‖ *наз.* **гале́нне,** -я, *н.*

ГА́ЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Птушка сямейства крумкачовых з шэра-сіня-чорным апярэннем. ‖ *памянш.* **га́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **галчы́ны,** -ая, -ае.

ГА́ЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што і галушка (у 1 знач.). ‖ *памянш.* **га́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **га́лачны,** -ая, -ае.

ГАЛКІ́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і варатар. ‖ *прым.* **галкі́перскі,** -ая, -ае.

ГАЛЛЕ́, -я́ *і* **ГО́ЛЛЕ,** -я, *н., зб.* Дробнае сучча, сухія галіны дрэў. *Назбіраць галля (голля).*

ГАЛО́ВАЧКА *гл.* галава.

ГАЛО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адчувае голад, ненакормлены. *Г. прысмакаў не пытае* (прымаўка). **2.** Выкліканы голадам. *Галодная смерць.* **3.** Бедны на прадукты харчавання, неўраджайны. *На год два Юр'і, ды абодва дурні: увосень халодны, а вясной галодны* (прыказка). **4.** Недастатковы для задавальнення патрэбы ў ежы, у сродках жыцця. *Г. край.* ◊ **На галодны зуб (жывот)** (разм.) — будучы галодным.

ГАЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Англіі, ЗША і некаторых іншых краінах: мера ёмістасці і аб'ёму вадкіх і сыпкіх цел (ад 3,5 да 4,5 л).

ГАЛО́П, -у, *м.* **1.** Бег каня наўскач. *Скакаць галопам.* **2.** Даўнейшы танец, а таксама музыка да яго. *Зайграй г.* ‖ *прым.* **гало́пны,** -ая, -ае.

ГАЛО́СНЫ, -ая, -ае. Пра гукі мовы (а, о, е, і, у, ы), якія ўтвараюцца пры свабодным праходжанні паветра праз поласць рота. *Г. гук. Ненаціскныя галосныя* (наз.).

ГАЛОЎ... Скарачэнне, якое ўжываецца ў назвах устаноў і асоб у значэнні галоўны, напр. *галоўурач;* галоўнае, напр. *галоўупраўленне.*

ГАЛО́ЎКА, -і, *ДМ* -ло́ўцы, *мн.* -і, -ло́вак, *ж.* **1.** *гл.* галава. **2.** Шарападобны або прадаўгаваты канец чаго-н., шляпка. *Г. канюшыны. Г. лёну.* **3.** *мн.* Пярэдняя частка саней. *Пакласці мяшок у галоўкі.* **4.** *мн.* Пярэдняя частка ботаў, якая пакрывае пальцы і верхнюю частку ступні. *Паставіць у ботах новыя галоўкі.*

ГАЛОЎНАКАМА́НДУЮЧЫ, -ага, *м.* Галоўны начальнік армій якога-н. фронту. *Вярхоўны г.* (начальнік узброеных сіл дзяржавы ў час вайны).

ГАЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Самы важны, асноўны. *Г. тэзіс даклада. Галоўная гераіня п'есы.* **2.** Які ўзначальвае каго-, што-н., старшы па службе. *Г. інжынер завода. Г. сказ* (у граматыцы: сказ, які мае пры сабе даданы).

ГАЛУБІ́НЫ *гл.* голуб.

ГАЛУ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *незак., каго* (нар.-паэт.). Песціць, мілаваць, лашчыць. *Г. дзіця.*

ГАЛУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** Самка голуба. **2.** Ласкавы зварот да жанчыны (разм.).

ГАЛУБО́К *гл.* голуб.

ГАЛУБЦЫ́, -о́ў, *адз.* галубе́ц, -бца́, *м.* Страва з фаршу, тушонага ў капусных лістах.

ГАЛУБЯНЯ́ *і* **ГАЛУБЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня голуба.

ГАЛУБЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Любіцель галубоў.

ГАЛУБЯ́ТНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне для дамашніх галубоў, якое робіцца на гарышчы, у падстрэшшы.

ГАЛУ́Н, -у́ *і* -а́, *м.* **1.** -у́. Залатая, сярэбраная або мішурная тасьма, якая нашываецца на форменнае аддзенне. **2.** -а́. Нашыўка з гэтай тасьмы. ‖ *прым.* **галу́нны,** -ая, -ае.

ГАЛУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Круглы камяк, шарык, скачаны з чаго-н. мяккага. *Г. цеста.* **2.** *мн.* Страва ў выглядзе клёцак (з дранай бульбы або мукі), звараная на булёне ці на малацэ. ‖ *прым.* **галу́шачны,** -ая, -ае.

ГАЛЧАНЯ́ *і* **ГАЛЧАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня галкі.

ГАЛЧЫ́НЫ *гл.* галка[1].

ГА́ЛЫ, -аў, *адз.* гал, -а, *м.* **1.** Рымская назва старажытных кельцкіх плямён, якія насялялі тэрыторыю сучаснай Францыі. **2.** Французы (уст. паэт.). ‖ *прым.* **га́льскі,** -ая, -ае.

ГАЛЫЦЬБА́, -ы́, *ж., зб.* (разм.). Бедната, бедныя людзі.

ГАЛЫ́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Голае дзіця, голы чалавек. **2.** Невялікі круглы гладкі камень.

ГАЛЬВАНА... Першая частка складаных слоў са знач. гальванічны, напр. *гальванаакустыка, гальванамагнітны, гальванапластыка, гальванастэгія.*

ГАЛЬВАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Падвергнуць (-падвяргаць) гальванізацыі. ‖ *наз.* **гальванізава́нне,** -я, *н.*

ГАЛЬВАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Прымяненне пастаяннага электрычнага току для лекавых мэт або для пакрыцця слоем металу якіх-н. прадметаў. ‖ *прым.* **гальванізацы́йны,** -ая, -ае.

ГАЛЬВАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да атрымання электрычнага току шляхам хімічных рэакцый. *Гальванічныя элементы.*

ГА́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *ж.,* таксама *зб.* Дробныя адшліфаваныя вадой каменьчыкі. ‖ *прым.* **га́лечны,** -ая, -ае.

ГА́ЛЬШТУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Стужка, палоска тканіны, якая завязваецца вузлом ці бантам вакол каўняра (сарочкі, блузы). *Завязаць г.* ◊ **Залажыць за гальштук** (разм. жарт.) — выпіць спіртнога. ‖ *прым.* **га́льштучны,** -ая, -ае.

ГАЛЮЦЫНА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* З'ява абману зроку, слыху, дотыку і пад. ў выніку псіхічнага расстройства. ‖ *прым.* **галюцынато́рны,** -ая, -ае (спец.).

ГАЛЮЦЫНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Пакутаваць ад галюцынацый.

ГАЛЯВЫ́ *гл.* гол.

ГАЛЯНА́СТЫ, -ая, -ае. З доўгімі, тонкімі галёнкамі. *Птушкі атрада галянастых* (наз.). ‖ *наз.* **галяна́стасць,** -і, *ж.*

ГА́МА, -ы, *мн.* -ы, гам, *ж.* **1.** Паслядоўны рад гукаў, які павышаецца або паніжаецца ў межах адной ці некалькіх актаў. **2.** *перан., чаго.* Паслядоўны рад аднародных, але па-рознаму зменлівых якасцей, з'яў. *Г. фарбаў. Г. гукаў.* ‖ *прым.* **га́мавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГАМА-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да гама-выпрамянення, напр. *гама-астраномія, гама-прамяні, гама-тэрапія.*

ГА́МА-ВЫПРАМЯНЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Кароткахвалевае электрамагнітнае выпрамяненне, якое вылучаецца радыеактыўнымі рэчывамі.

ГАМАГЕ́ННЫ, -ая, -ае (кніжн.). Аднародны па свайму саставу або паходжанню; *проціл.* гетэрагенны.

ГА́МА-ГЛАБУЛІ́Н, -у, *м.* Прэпарат бялкоў плазмы (у 1 знач.), які прымяняецца як лекавы і прафілактычны сродак. ‖ *прым.* **га́ма-глабулі́навы,** -ая, -ае.

ГАМА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Падвясная сетка для сядзення і ляжання, якая прывязваецца да дрэў, слупоў. ‖ *прым.* **гама́чны,** -ая, -ае.

ГАМАНА́, -ы́, *ж.* (разм.). **1.** Бязладны шум ад мноства галасоў, гукаў. *Г. птушак.* **2.** Гучная, неразборлівая гаворка. *Здалёк чулася людская г.*

ГАМАНІ́ЦЬ, -маню́, -мо́ніш, -мо́ніць; *незак.* **1.** Гаварыць, размаўляць, расказваць. *Г. — галава не баліць* (прымаўка). **2.** Моцна, гучна размаўляць (звычайна пра многіх). *Ля электрычкі гаманіў натоўп.*

ГАМАНКІ́, -а́я, -о́е (разм.). Тое, што і гаманлівы.

ГАМАНЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які любіць пагаварыць; гаваркі. *Г. хлопец.* **2.** *перан.* Звонкі, з пералівамі. *Г. ручай.* ‖ *наз.* **гаманлі́васць,** -і, *ж.*

ГА́МА-ПРАМЯНІ́, га́ма-праменёў, *мн.* (спец.). Тое, што і гама-выпрамяненне.

ГАМА́РНЯ *і* **ГАМЭ́РНЯ,** -і, *ж.* (разм.). **1.** Шматгалосы крык, бязладная размова. *І слова не разабраць у такой гамэрні.* **2.** Вялікае няўтульнае памяшканне (першапачаткова — майстэрня, плавільны завод).

ГА́МАТНЫ, -ая, -ае. Грубы, тоўсты (звычайна пра тканіну, вопратку).

ГА́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм., дзіц.). Есці.

ГАМА́ШЫ, -аў, *адз.* -ма́ш, -а, *м.* Мужчынскія чаравікі, туфлі. *Наглянцаваць г.* ‖ *прым.* **гама́шны,** -ая, -ае.

ГАМБІ́Т, -у, *М* -біце, *м.* Пачатак шахматнай партыі, у якой ахвяруюць пешку ці фігуру, каб атрымаць магчымасць хутчэйшага пераходу ў атаку. ‖ *прым.* **гамбі́тны,** -ая, -ае.

ГА́МБУРГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бутэрброд з вялікай мясной катлетай, а таксама сама такая катлета.

ГАМЕАПА́Т, -а, *М* -па́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па гамеапатыі.

ГАМЕАПА́ТЫЯ, -і, *ж.* Метад лячэння хваробы малымі дозамі таго лякарства, якое ў вялікіх дозах выклікае ў здаровага чалавека прыметы гэтай хваробы. ‖ *прым.* **гамеапаты́чны,** -ая, -ае. *Гамеапатычная доза* (вельмі малая).

ГАМЕРЫ́ЧНЫ: **гамерычны смех (рогат)** — нястрымны, незвычайнай сілы смех [ад апісання смеху багоў у паэме Гамера «Іліяда»].

ГАМЗА́ТЫ, -ая, -ае (абл.). Гугнявы. ‖ *наз.* **гамза́тасць,** -і, *ж.*

ГАМЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (абл.). Гугнявіць.

ГАМО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Тое, што і гаворка (у 1 знач.); гутарка, размова. *Г. вялася шчыра і чулася далёка.*

ГА́МУЗАМ, *прысл.* (разм.). Усё разам; агулам. *Прадаць усё г.*

ГАМЭ́РНЯ *гл.* гамарня.

ГА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Прыбудова перад уваходам у хату ў выглядзе пляцоўкі з навесам і прыступкамі. ‖ *памянш.* **га́начак**, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **га́начны**, -ая, -ае.

ГАНАРА́Р, -у, *м.* Грашовая ўзнагарода, якую па дагавору атрымліваюць літаратары, мастакі, журналісты і пад. ‖ *прым.* **ганара́рны**, -ая, -ае.

ГАНАРЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* Ганарысты, фанабэрысты чалавек. ‖ *ж.* **ганарлі́ўка**, -і, *ДМ* -лі́ўцы, *мн.* -і, -лі́вак.

ГАНАРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Перакананы ў сваёй годнасці і перамозе. *Ганарлівая пастава.* **2.** Поўны гонару, фанабэрысты. *Ганарлівая дзяўчына.* ‖ *наз.* **ганарлі́васць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ГАНАРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца пашанай; пачэсны. *Г. госць.* **2.** Які прысвойваецца за вялікія заслугі. *Ганаровая грамата.* **3.** Які выбіраецца ў знак павагі, пашаны. *Г. прэзідыум. Г. акадэмік.* **4.** Які выражае гонар, праводзіцца ў знак павагі. *Ганаровая варта.* **5.** Які аказвае гонар каму-н. *Г. абавязак. Ганаровая нічыя* (якая не парушае годнасці). ‖ *наз.* **ганаро́васць**, -і, *ж.*

ГАНАРЫ́СТЫ, -ая, -ае. Які выражае ўласную перавагу і годнасць; фанабэрысты, самаўпэўнены. *Ганарыстай* (наз.) *і ў крыніцы не будзе вады чыстай* (прыказка). ‖ *наз.* **ганары́стасць**, -і, *ж.*

ГАНАРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыцеся, -рацца; *незак.* **1.** *кім-чым* і *са злуч.* «што». Адчуваць гордасць. *Г. сынам.* **2.** Быць ганарыстым; задавацца.

ГАНАРЭ́Я, -і, *ж.* Венерычная хвароба — гнойнае запаленне мочаспускальнага канала. ‖ *прым.* **ганарэ́йны**, -ая, -ае.

ГАНГРЭ́НА, -ы, *ж.* Амярцвенне тканак арганізма, якое суправаджаецца іх гніеннем. ‖ *прым.* **гангрэно́зны**, -ая, -ае.

ГА́НГСТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бандыт, грабежнік. *Гангстэры пяра* (перан.). ‖ *прым.* **гангстэрскі**, -ая, -ае.

ГАНГСТЭРЫ́ЗМ, -у, *м.* Дзеянні гангстэраў. *Палітычны г.* (перан.).

ГА́НДАЛЬ, -длю, *м.* Гаспадарчая дзейнасць, звязаная з абаротам, купляй і продажам тавараў. *Дзяржаўны г. Кааператыўны г. Г. таварамі першай неабходнасці.*

ГАНДАЛЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вясляр на гандоле (у 1 знач.).

ГАНДБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які гуляе ў гандбол. ‖ *ж.* **гандбалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ГАНДБО́Л, -а, *м.* Спартыўная камандная гульня, у якой гульцы імкнуцца рукамі закінуць мяч у вароты праціўніка; ручны мяч. ‖ *прым.* **гандбо́льны**, -ая, -ае.

ГАНДЛЁВЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да арганізацыі і вядзення гандлю. *Гандлёвая сістэма. Г. флот.* **2.** Які вядзе гандаль. *Гандлёвыя арганізацыі.* **3.** Які з'яўляецца прадметам гандлю. *Г. лес.*

ГАНДЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* **1.** *кім-чым, з кім-чым* і *без дап.* Весці гандаль. *Г. таварамі шырокага ўжытку. Г. з замежнымі краінамі.* **2.** *перан., кім-чым.* Рабіць што-н. прадметам гандлю дзеля матэрыяльнай выгады. *Г. сваім сумленнем.* **3.** Займацца гандлем як прафесіяй. *У магазіне гандлюе. Вучыцца г.* **4.** Пра гандлёвае прадпрыемства: прадаваць, адпускаць тавар. *Магазін гандлюе да 22 гадзін.* **5.** Перапрадаваць з мэтай нажывы; перакупляць. ‖ *наз.* **гандлява́нне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 5 знач.).

ГАНДЛЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца прыватным гандлем, купец. *Гандляры пушнінай.* **2.** Чалавек, які займаецца дробным рынычным або вулічным гандлем. *Г. з латка.* **3.** Чалавек, які вышэй за ўсё ставіць уласную выгаду, карысць, асабістыя інтарэс (пагард.). *Ён хабарнік і г.* ‖ *ж.* **гандля́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **гандля́рскі**, -ая, -ае.

ГАНДЛЯ́РСТВА, -а, *н.* (разм.). **1.** Занятак гандляра; гандаль. **2.** Характар дзеянняў, паводзіны гандляра; імкненне да нажывы, да асабістай выгады.

ГАНДО́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -до́л, *ж.* **1.** Венецыянская лодка з навесам або каютай для пасажыраў. **2.** Карзіна для пасажыраў паветранага шара, а таксама памяшканне для людзей у аэрастаце або дырыжаблі. **3.** Таварны вагон без даху з люкамі ў падлозе для высыпання грузу. ‖ *прым.* **гандо́льны**, -ая, -ае.

ГАНЕ́БНЫ, -ая, -ае. Варты асуджэння, ганьбавання. *Г. учынак.* ‖ *наз.* **гане́бнасць**, -і, *ж.*

ГАНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (кніжн.). Праследаванне з мэтай прыгнёту, забароны чаго-н. *Падвергнуць ганенню.*

ГАНЕ́Ц, -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* Чалавек, якога паслалі з тэрміновым паведамленнем.

ГАНІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто праследуе, прыгнятае каго-н. ‖ *ж.* **гані́целька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

ГАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* (разм.). Невялікі плыт. ‖ *прым.* **гано́чны**, -ая, -ае.

ГАНТА́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Цвік, якім прыбіваюць гонты. ‖ *прым.* **ганта́льны**, -ая, -ае.

ГАНТО́ВЫ *гл.* гонты.

ГАНТЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Ручны гімнастычны снарад у выглядзе двух металічных шароў, злучаных кароткай рукаяткай. *Практыкаванне з гантэлямі.* ‖ *прым.* **гантэ́льны**, -ая, -ае.

ГАНЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Паляўнічы сабака, прывучаны гнаць звера.

ГАНЧА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Майстар па вырабу глінянай пасуды. ‖ *прым.* **ганча́рскі**, -ая, -ае.

ГАНЧА́РНЫ, -ая, -ае. Звязаны з рамяством ганчара; зроблены ганчаром. *Ганчарныя вырабы.*

ГАНЧА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Майстэрня ганчара.

ГАНЧА́РСТВА, -а, *н.* Занятак ганчара. *Займацца ганчарствам.*

ГА́НЬБА, -ы, *ж.* Ганебнае становішча, якое выклікае пагарду і асуджэнне.

ГАНЬБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; *незак.* **1.** *каго-што.* Выказваць неадабрэнне ў адносінах каго-н. **2.** *кім-чым.* Грэбаваць. *Не ганьбуй старым ботам, пакуль новага не пашыў* (прыказка). ‖ *зак.* **зганьбава́ць**, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны. ‖ *наз.* **ганьбава́нне**, -я, *н.*

ГА́НЬБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *незак., каго-што.* **1.** Зневажаць чыю-н. годнасць; няславіць. **2.** Быць ганьбай для іншых, няславіць сваімі паводзінамі, учынкамі. *Сваімі паводзінамі ён г. усю сям'ю. Працавітасць нікога не ганьбіць.* ‖ *зак.* **зга́ньбіць**, -блю, -біш, -біць; -блены.

ГАНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* Тое, што і гнацца, толькі абазначае такое дзеянне, якое адбываецца не ў адзін час і не ў адным напрамку. *Г. за матылькамі. Г. за модным адзеннем.*

ГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і гнаць (у 1 і 2 знач.), толькі абазначае такое дзеянне, якое адбываецца не ў адзін час і не ў адным напрамку. *Г. кароў. Г. хутка машыну.* **2.** *каго.* Даваць часта даручэнні (разм.). *Г. па пошту.* **3.** *што.* Перакідваць, перакочваць з месца на месца. *Г. мяч.* **4.** *перан., каго па чым.* Правяраць веды па розных пытаннях вучэбнай праграмы. *Г. па матэматыцы.* **5.** *без дап.* (са словамі «у поле», «на пасьбу»). Быць пастухом. *Паўлета ганяў у поле.* **6.** *безас., каго.* Быць дзе-н. (разм.). *І дзе цябе ганяе?* ◊ **Сабак ганяць** (разм. неадабр.) — гультаяваць. **Толькі ваўкоў ганяць; хоць ваўкоў ганяй** (разм.) — пра вялікае пустое або халоднае памяшканне.

ГАПА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Украінскі народны танец, а таксама музыка да яго.

ГАПЛІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Кручок для зашпільвання вопраткі. *Зашпіліць г.* ‖ *прым.* **гаплі́ковы**, -ая, -ае.

ГАР, -у, *м.* **1.** Едкі пах ад няпоўнага згарання чаго-н. *Запахла гарам.* **2.** Рэшткі перагарэлага каменнага вугалю. *Пасыпаць дарожкі гарам.* **3.** Выпаленае месца ў лесе.

ГАР... Першая частка складаных слоў са знач. гарадскі, напр. *гарвыканком, гарсавет.*

ГАРА́, -ы́, *мн.* го́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) гары́, гор, *ж.* **1.** Значнае ўзвышша, што ўзнімаецца над мясцовасцю або вылзяляецца сярод іншых узвышшаў. *Каўказскія горы. Спускацца з гары. Снежная г.* (для катання на лыжах, санках і пад.). **2.** *мн.* Горная краіна, гарыстая мясцовасць. *Жыхары гор. Паход у горы.* **3.** *перан., чаго, з чаго.* Вялікая колькасць чаго-н. складзенага ў кучу. *Г. дроў. Горы кніг.* **4.** Памяшканне, прастора паміж столлю і дахам у будынку; гарышча. *Злажыць сена на гару. Зёлкі сушаць звычайна на гары.* **5.** (з прыназ. «у», «з», «на»). Вышыня, верх. *Шум чуўся з гары.* ◊ **Абяцаць залатыя горы** — абяцаць надта многа. **Гара з плячэй звалілася** (разм.) — пра збаўленне ад клопатаў. **Гарою стаяць** *за каго-што* — усімі сіламі абараняць. **Горы варочаць** — вельмі многа рабіць. **Горы вярнуць** *на каго* (разм. неадабр.) — няславіць каго-н., гаварыць пра каго-н. многа непрыемнага. **Горы перавярнуць** — зрабіць вельмі значную работу. **Не за гарамі** — 1) пра нешта блізкае, што хутка наступіць; 2) блізка, недалёка (быць, знаходзіцца). ‖ *памянш.* **го́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **го́рны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Г. хрыбет. Горная краіна.*

ГАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Жыць бедна, цярпець нястачу. *Век ён гаруе.* **2.** Тужыць, сумаваць, перажываць якое-н. гора. *Г. па дачцэ.* ‖ *наз.* **гарава́нне**, -я, *н.*

ГА́РАВЫ, -ая, -ае: **гаравая дарожка** — дарожка для спартыўнага бегу са спецыяльным пакрыццём з гару (у 2 знач.), шлакаў і пад.

ГАРАДАВЫ́, -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* У царскай Расіі: ніжні чын гарадской паліцыі.

ГАРАДЖА́НІН, -а, *мн.* -джа́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -джа́ніны, -джа́н, *м.* Жыхар горада (у 1 знач.). ‖ *ж.* **гараджа́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *незак., што.* **1.** Ставіць плот, паркан і пад. *Г. агарод.* **2.** *перан.* Гаварыць абы-што, выдумляць. *Стары гаворыць — гародзіць, ды на праўду выходзіць* (прыказка). ◊ **Агарод (гарод) гарадзіць** (разм.) — пачынаць якую-н. клапатлівую справу. ‖ *наз.* **гарадзьба́**, -ы́, *ж.* (да 1 знач.).

ГАРАДЗІ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -дзі́шч *і* -аў, *н.* Месца, дзе захаваліся рэшткі старажытнага горада. *Раскопкі гарадзішча.*

ГАРАДЗЬБА́, -ы, *ж.* **1.** *гл.* гарадзіць. **2.** Агароджа, плот.

ГАРАДКІ́, -о́ў. Гульня, у якой невялікія драўляныя качулкі выбіваюць бітой з горада[2]. ‖ *прым.* **гарадо́шны,** -ая, -ае.

ГАРАДНІ́ЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Начальнік горада[1] (у Расіі да сярэдзіны 19 ст.).

ГАРАДО́К *гл.* горад[1].

ГАРАДО́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гулец у гарадкі. ‖ *ж.* **гарадо́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГАРАДСКІ́ *гл.* горад[1].

ГАРА́Ж, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Памяшканне для стаянкі і рамонту аўтатранспарту. ‖ *прым.* **гара́жны,** -ая, -ае.

ГАРА́НКА *гл.* горац.

ГАРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Фізічная або юрыдычная асоба, а таксама дзяржава, якая дае гарантыю за каго-, што-н.

ГАРАНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Даць (даваць) гарантыю ў чым-н. *Г. добрую якасць вырабаў. Г. права на працу. Г. ад усякіх нечаканасцей.*

ГАРА́НТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* Парука, запэўненне ў чым-н. *Тэлевізар з гарантыяй. Г. у добрай якасці.* ‖ *прым.* **гаранты́йны,** -ая, -ае. *Гарантыйная майстэрня.*

ГАРАПА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў (разм.). Бедны, гаротны чалавек. ‖ *ж.* **гарапа́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **гарапа́шніцкі,** -ая, -ае.

ГАРАПА́ШНЫ, -ая, -ае (разм.). Бедны, гаротны. *Гарапашная доля.*

ГАРАСКО́П, -а, *м.* У астралогіі: табліца размяшчэння зорак, якая служыць для містычнага прадказання чыйго-н. лёсу. ‖ *прым.* **гараскапі́чны,** -ая, -ае.

ГАРАЧА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да моцнага награвання, да жару (у 2 знач.), напр. *гарачатрываласць, гарачатрывалы, гарачаўстойлівы.*

ГАРАЧАТРЫВА́ЛЫ, -ая, -ае (спец.). Які захоўвае свае якасці пры высокай тэмпературы. *Гарачатрывалае шкло.* ‖ *ж.* **гарачатрыва́ласць,** -і, *ж.*

ГАРА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (разм.). **1.** Ліхаманка. *Белая г.* **2.** Моцнае ўзбуджэнне, азарт, спешка ў якой-н. рабоце (перан.). *Біржавая г.* ‖ *прым.* **гара́чкавы,** -ая, -ае.

ГАРАЧКАПАНІЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які зніжае павышаную тэмпературу цела. *Г. сродак. Хвораму далі гарачкапаніжальнае* (наз.).

ГАРА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Запальчывы. *Г. характар.* ‖ *наз.* **гара́члівасць,** -і, *ж.*

ГАРА́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Палкасць, нястрыманасць, узбуджанасць. *Г. натуры.*

ГАРА́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае высокую тэмпературу. *Гарачая пліта. Гарачае лета* (спякотнае душнае). *Г. цэх* (цэх з высокай тэмпературай паветра, а таксама перан.: увогуле шкодная вытворчасць). *Падаць гарачае* (наз.). *Гарачая апрацоўка металаў* (якая робіцца з дапамогай высокай тэмпературы). **2.** *перан.* Поўны сілы, страсны, палкі. *Г. заступнік.* **3.** *перан.* Вельмі напружаны, які праходзіць у спешным, напружаным рытме. *Гарачая работа. Г. бой. Гарачая пара жніва.* **4.** *перан.* Запальчывы, нястрыманы. *Гарачая галава* (пра схільнага да гарачнасці чалавека). ◊ **Па гарачых слядах** — адразу. **Пад гарачую руку** (разм.) — у момант злосці, раздражнення.

ГАРАЧЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Гарачае, моцна нагрэтае паветра. *У хаце была г. Ну і г. сёлета ў ліпені!* (спёка). **2.** Цеплыня арганізма, выкліканая прылівам крыві ў час моцнага душэўнага ўзбуджэння. *Усё цела налілося гарачынёй.*

ГАРАЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; *незак.* Узбуджана дзейнічаць, праяўляць паспешлівасць, нецярпенне. *Не варта г. ў гэтай справе.*

ГАРАШЫ́НЫ, -шы́н. Гарохавая салома.

ГАРБАНО́СЫ, -ая, -ае. **1.** Пра чалавека: які мае нос з гарбінкай. **2.** Пра жывёл: з выпуклай верхняй лініяй морды. *Г. лось.* ‖ *наз.* **гарбано́сасць,** -і, *ж.*

ГАРБА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Работнік гарбарнай вытворчасці.

ГАРБА́РНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вырабаў са шкур і гандлю імі. *Г. завод. Гарбарныя вырабы.*

ГАРБА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Майстэрня па вырабу шкур; гарбарны завод.

ГАРБА́ТА, -ы, *ДМ* -ба́це, *ж.* (уст.). Чай.

ГАРБА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае горб (у 1 знач.). *Гарбатага* (наз.) *магіла выправіць* (прыказка пра таго, чые недахопы нельга выправіць). **2.** Крута сагнуты. *Г. нос.* ‖ *наз.* **гарба́тасць,** -і, *ж.*

ГАРБА́ЦІЦЦА, -ба́чуся, -ба́цішся, -ба́ціцца; *незак.* (разм.). Тое, што і горбіцца. *Г. пры хадзьбе.* ‖ *зак.* **згарба́ціцца,** -ба́чуся, -ба́цішся, -ба́ціцца.

ГАРБА́ЦІЦЬ, -ба́чу, -ба́ціш, -ба́ціць; -ба́чаны; *незак., што* (разм.). Тое, што і горбіць. *Г. спіну.* ‖ *зак.* **згарба́ціць,** -ба́чу, -ба́ціш, -ба́ціць; -ба́чаны.

ГАРБЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Старанна, настойліва працаваць над чым-н.; карпець. *Г. над дысертацыяй.*

ГАРБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* Акруглы выступ на чым-н., выпукласць. ‖ *памянш.* **гарбі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, -нак, *ж.* *Нос з гарбінкай.*

ГАРБО́К *гл.* горб.

ГАРБУ́З, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Расліны сямейства гарбузовых з вялікімі шарападобнымі пладамі, а таксама сам плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **гарбузо́вы,** -ая, -ае.

ГАРБУ́ЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гарбузовае семечка. *Падсушыць гарбузікі.*

ГАРБУ́ЗНІК, -у, *м.* Гарбузовае націнне.

ГАРБУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Гарбаты чалавек. ‖ *ж.* **гарбу́ха,** -і, *ДМ* -бу́се, *мн.* -і, -бу́х.

ГАРБУ́ША, -ы, *мн.* -ы, -бу́ш, *ж.* Марская прамысловая рыба сямейства ласасёвых.

ГАРГА́РА, -ы, *мн.* -ы, -га́р, *ж.* Пра вялікую нязграбную рэч, а таксама пра няскладнага высокага чалавека.

ГАРДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́н, *ж.* Занавеска на ўсё акно. ‖ *прым.* **гардзі́нны,** -ая, -ае *і* **гардзі́навы,** -ая, -ае.

ГАРДЭРО́Б, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Шафа для адзення. **2.** -а. Памяшканне ў грамадскіх будынках для захоўвання верхняга адзення наведвальнікаў. **3.** -у. Усё адзенне аднаго чалавека. *Папоўніць г. акцёра.* ‖ *прым.* **гардэро́бны,** -ая, -ае.

ГАРДЭРО́БНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Тое, што і гардэроб (у 2 знач.).

ГАРДЭРО́БШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Служачы пры гардэробе (у 2 знач.). ‖ *ж.* **гардэро́бшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **гардэро́бшчыцкі,** -ая, -ае.

ГАРЖЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Дэталь жаночага туалету — палоска футра, якая носіцца замест каўняра. ‖ *прым.* **гаржэ́тачны,** -ая, -ае.

ГАРКА́ВІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віць; *незак.* Мець гаркаваты прысмак. *Смятана гаркавіць.*

ГАРКА́ВЫ, -ая, -ае. Гаркаваты. ‖ *наз.* **гарка́васць,** -і, *ж.*

ГАРКАТА́, -ы́, *ДМ* -каце́ *і* **ГАРКО́ТА,** -ы, *ДМ* -ко́це, *ж.* **1.** Горкі смак, пах. *Г. ў роце. Есці гаркату* (што-н. горкае). **2.** *перан.* Пачуццё горычы як вынік якіх-н. няўдач. *Г. на сэрцы.*

ГА́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра сабаку: злосна гаўкаць, брахаць. **2.** *перан., што* і *без дап.* Груба крычаць на каго-н. (разм.). ‖ *аднакр.* **га́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **га́рканне,** -я, *н.*

ГАРКО́ТА *гл.* гарката.

ГАРЛАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Доктар, спецыяліст па хваробах вуха, горла, носа.

ГАРЛАВІ́НА, -ы, *мн.* -ві́н, *ж.* **1.** Глыбокая і звужаная адтуліна ў чым-н. *Г. вулкана.* **2.** Выраз для шыі ў адзенні. *Г. ў блузцы цеснаватая.* ‖ *прым.* **гарлаві́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГАРЛАВЫ́ *гл.* горла.

ГАРЛАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. груб.). **1.** Той, хто дзярэ горла, гарлапан. **2.** Пра тое, што раздражняе горла. *Не квас, а г.*

ГАРЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і гарлапан.

ГАРЛА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Тое, што і гарлапаніць.

ГАРЛАПА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто гарлапаніць; крыкун.

ГАРЛАПА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Моцна крычаць, спяваць. *Г. на ўсю вуліцу.*

ГАРЛА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). З моцным, крыклівым голасам. *Г. хлопец.* ‖ *наз.* **гарла́стасць,** -і, *ж.*

ГАРЛАХВА́Т, -а, *М* -ва́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто груба, настырна дамагаецца для сябе найбольшай выгады.

ГАРЛА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (абл.). Гліняны гладыш з вузкім горлам для малака. ‖ *памянш.* **гарла́чык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **гарла́чны,** -ая, -ае.

ГАРЛА́ЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* гарлач. **2.** Вадзяная лілія. ‖ *прым.* **гарла́чыкавы,** -ая, -ае.

ГАРЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Тое, што і дыхальнае горла. **2.** Кадык. ‖ *прым.* **гарля́чны,** -ая, -ае.

ГАРМАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Пабудаваць (будаваць) акорды (музычнага твора) згодна з правіламі гармоніі. ‖ *наз.* **гарманіза́цыя,** -і, *ж.*

ГАРМАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; *незак., з чым.* Адпавядаць, супадаць, быць у сугучнасці. *Канец апавядання гарманіруе з пачаткам. Музыка гарманіруе з паэзіяй.*

ГАРМАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто іграе на гармоніку. ‖ *прым.* **гармані́сцкі,** -ая, -ае.

ГАРМАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* гармонія. **2.** Мілагучны, зладжаны. *Гарманічныя гукі.* **3.** Поўны гармоніі (у 1 знач.), стройнасці. *Гарманічныя рухі. Гарманічныя фарбы.* ‖ *наз.* **гармані́чнасць,** -і, *ж.*

ГАРМА́ТА, -ы, *ДМ* -ма́це, *мн.* -ы, -ма́т, *ж.* Агульная назва артылерыйскай зброі (пушка, гаўбіца, марціра і інш.). *Супрацьтанкавая г.* ‖ *прым.* **гарма́тны,** -ая, -ае.

ГАРМІ́ДАР, -у, *м.* (разм.). **1.** Гучная бязладная гаворка наперабой; шум, вэрхал. **2.** Беспарадак, неразбярыха.

ГАРМО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Біялагічна актыўнае рэчыва, якое выдзяляюць у кроў залозы ўнутранай сакрэцыі. ‖ *прым.* **гармана́льны,** -ая, -ае. *Гарманальныя прэпараты.*

ГАРМО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Духавы музычны інструмент, які складаецца з дзвюх дошчачак з клавіятурай, злучаных паміж сабой расцяжнымі мяхамі. **2.** *у знач. прысл.* **гармо́нікам, у гармо́нік.** Густымі паралельнымі

складкамі (пра паперу, скуру і пад.). *Злажыць ліст паперы гармонікам.* ○ **Губны гармонік** — музычны інструмент у форме прадаўгаватай скрыначкі з металічнымі язычкамі і адтулінамі для ўдзімання паветра.

ГАРМО́НІЯ, -і, *ж.* **1.** Зладжанасць, узаемная адпаведнасць у спалучэнні чаго-н. *Г. гукаў. Г. святла і ценю. Г. інтарэсаў.* **2.** Раздзел тэорыі музыкі, вучэнне аб правільнай пабудове сугучнасцей у кампазіцыі (спец.). ‖ *прым.* **гармані́чны,** -ая, -ае (у 1 знач.).

ГАРНАВЫ́. 1. *гл.* горан. **2. гарнавы́,** -ога, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Рабочы пры горне. *Г. доменнай печы.*

ГАРНАСТА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пушны драпежны звярок сямейства куніцавых з каштоўным зімовым белым футрам і чорным кончыкам хваста, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **гарнаста́евы,** -ая, -ае.

ГА́РНЕЦ, га́рца, *мн.* га́рцы, га́рцаў, *м.* Старая мера сыпкіх рэчываў, роўная 3,28 літра, а таксама пасудзіна такой ёмістасці. ‖ *памянш.* **га́рчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **га́рцавы,** -ая, -ае. *Г. збор.*

ГАРНІЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вайсковыя часці, размешчаныя ў якім-н. населеным пункце, крэпасці. ‖ *прым.* **гарнізо́нны,** -ая, -ае. *Гарнізонная служба.*

ГАРНІ́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыправа з агародніны, круп, бульбы і пад. да рыбных і мясных страў. *Г. з макаронаў.* ‖ *прым.* **гарні́рны,** -ая, -ае.

ГАРНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на горне.

ГАРНІТУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Поўны падбор, камплект прадметаў пэўнага прызначэння. *Спальны г. Г. адзення.* ‖ *прым.* **гарніту́рны,** -ая, -ае.

ГАРНІТУ́РА, -ы, *ж.* Камплект друкарскіх шрыфтоў аднаго малюнка, але розных памераў.

ГАРНУ́ЦЦА, гарну́ся, го́рнешся, го́рнецца; гарні́ся; *незак.* **1.** *да каго-чаго.* Пяшчотна туліцца, лашчыцца. *Г. да маці.* **2.** *перан.* Старацца быць бліжэй да каго-н., сімпатызуючы каму-н. або маючы на ўвазе якую-н. выгаду. *Г. да дзяўчыны. Радня да радні горнецца.* **3.** Мець ахвоту да чаго-н. *Г. да працы.*

ГАРНУ́ЦЬ, гарну́, го́рнеш, го́рне; гарні́; *незак., каго-што.* **1.** Выцягваць, выграбаць што-н. дробнае, збіраючы ў адно месца. *Г. бульбу з печы.* **2.** *перан.* Набываць надта многа чаго-н. для сябе; прагна хапаць. *Ён горне да сябе.* **3.** Пяшчотна прыхіляць, туліць да сябе. *Маці гарнула сына да грудзей. Ведаю, куды ты горнеш* (перан.: схіляеш думку, справу). **4.** Прыцягваць, прывабліваць (разм.). *Тэатр гарнуў і вабіў моладзь.*

ГАРНУ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* (разм.). Невялічкі гаршчок. ‖ *прым.* **гарну́шкавы,** -ая, -ае.

ГАРНЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Тое, што і горнарабочы. **2.** Горны інжынер або студэнт горнай навучальнай установы. ‖ *прым.* **гарня́цкі,** -ая, -ае.

ГАРО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і агарод. ‖ *прым.* **гаро́дны,** -ая, -ае.

ГАРО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і агароднік. ‖ *ж.* **гаро́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **гаро́дніцкі,** -ая, -ае.

ГАРО́ДНІНА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і агародніна. ‖ *прым.* **гаро́днінны,** -ая, -ае.

ГАРО́ДНІЦТВА, -а, *н.* (разм.). Тое, што і агародніцтва.

ГАРО́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і агародні́чаць.

ГАРО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і агародчык. ‖ *прым.* **гаро́дчыкавы,** -ая, -ае.

ГАРО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Які пастаянна жыве ў горы, нястачы; гарапашнік. ‖ *ж.* **гаро́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **гаро́тніцкі,** -ая, -ае.

ГАРО́ТНЫ, -ая, -ае. Поўны гора, нястач, бедны. *Г. чалавек. Гаротнае жыццё.* ‖ *наз.* **гаро́тнасць,** -і, *ж.*

ГАРО́Х, -у, *М* -ро́се, *м.* Расліна сямейства бабовых з насеннем у стручках, а таксама само яго круглае насенне; зерні. *Нашчыпаць гароху. Як аб (у) сцяну гарохам* (нічога не даходзіць). ‖ *памянш.* **гаро́шак,** -шку, *м.* *Зялёны г.* (недаспелы гарох, ужыв. як прыправа да стравы). ‖ *прым.* **гаро́хавы,** -ая, -ае. ◊ **Гарохавы вянок** — адмова ў каханні. **Пудзіла гарохавае** (разм. неадабр.) — пра смешна і безгустоўна адзетага чалавека.

ГАРО́ХАВІННЕ, -я, *н.* (абл.). Тое, што і гарашыны.

ГАРО́ХАВІНЫ, -він. Тое, што і гарашыны.

ГАРО́ХАВІШЧА, -а, *н.* Поле, на якім рос гарох.

ГАРО́ШАК, -шку, *м.* **1.** *гл.* гарох. **2.** Назва некаторых травяністых раслін сямейства бабовых. *Мышыны г. Салодкі г.* **3.** Круглыя кружочкі на тканіне. *Касынка ў г.*

ГАРО́ШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Зерне гароху. ‖ *памянш.* **гаро́шынка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ГАРПУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Кідальная зброя, якая мае выгляд кап'я з зубчастым наканечнікам — ужыв. для палявання на буйных марскіх жывёл (пры паляванні на кітоў выкідваецца са спецыяльнай гарматы). ‖ *прым.* **гарпу́нны,** -ая, -ае. *Гарпунная пушка.*

ГАРПУ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па кіданню гарпуна. ‖ *прым.* **гарпу́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ГАРСА́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і карсаж. ‖ *прым.* **гарса́жны,** -ая, -ае.

ГАРСА́ЖНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Спецыялістка па вырабу гарсажаў.

ГАРСЭ́Т, -а, *М* -сэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Шырокі пругкі пояс для сцягвання таліі. **2.** Цвёрды і шырокі артапедычны пояс, які выкарыстоўваецца пры захворваннях пазваночніка. *Гіпсавы г.* **3.** Від безрукаўкі ў традыцыйным касцюме беларускіх жанчын. *Вышываны г.* ‖ *прым.* **гарсэ́тны,** -ая, -ае.

ГАРСЭ́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Спецыялістка па вырабу гарсэтаў (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **гарсэ́тніцкі,** -ая, -ае.

ГАРТ, -у, *М* -рце, *м.* **1.** Цвёрдасць металу, якая надаецца гартаваннем. **2.** *перан.* Фізічная або маральная вынослівасць, стойкасць. *Чалавек старога гарту.* **3.** Сплаў свінцу, волава і сурмы для адліўкі друкарскіх шрыфтоў (спец.). ‖ *прым.* **га́ртавы,** -ая, -ае (да 3 знач.) *і* **гарто́ўны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ГАРТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца цвёрдым, пругкім, трывалым у выніку моцнага награвання і хуткага ахаладжэння (пра метал). **2.** *перан.* Рабіцца фізічна або маральна ўстойлівым, здольным пераносіць цяжкасці і неспрыяльныя ўмовы. *Г. ў барацьбе.*

ГАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Надаваць цвёрдасць, пругкасць, трываласць шляхам моцнага награвання і хуткага ахаладжэння. *Г. жалеза.* **2.** *перан.* Рабіць фізічна або маральна ўстойлівым, здольным пераносіць цяжкія і неспрыяльныя ўмовы. *Г. волю.* ‖ *наз.* **гартава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **гартава́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *Гартавальная печ.*

ГАРТА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* гартань. **2.** Пра гукі: глухі, раскацісты, гарлавы. *Гартанная мова.* ‖ *наз.* **гарта́ннасць,** -і, *ж.*

ГАРТА́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Верхняя частка дыхальнага горла. ‖ *прым.* **гартанны,** -ая, -ае.

ГАРТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Перагортваць, пераварочваць лісты (кнігі, часопіса і пад.). *Г. газеты.*

ГАРТЭ́НЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* Дэкаратыўная травяністая расліна з вялікім суквеццем. ‖ *прым.* **гартэнзіевы,** -ая, -ае.

ГА́РУС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кручаная мяккая шарсцяная пража. ‖ *прым.* **гарусны** *і* **га́русавы,** -ая, -ае.

ГАРУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны гарэць. *Г. газ.* **2. гару́чае,** -ага, *н.* Паліва для рухавікоў: нафта, бензін, салярка і інш. ‖ *наз.* **гару́часць,** -і, *ж.*

ГАРЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; *незак.* **1.** Па-маладзецку ездзіць верхам. *Г. на кані.* **2.** Бегаць, скакаць (разм.). *Коні гарцавалі на выгане.*

ГА́РЦАВЫ, ГА́РЧЫК *гл.* гарнец.

ГАРЧЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*: **з гарчынкай** — з гаркаватым прысмакам. *Яблыкі з гарчынкай.*

ГАРЧЫ́ЦА, -ы, *ж.* **1.** Травяністая расліна з жоўтымі кветкамі і плодам-стручком. **2.** Вострая прыправа, прыгатаваная з насення гэтай расліны. ‖ *прым.* **гарчы́чны,** -ая, -ае. *Г. колер.*

ГАРЧЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* Мець гаркаваты прысмак. *У роце гарчыць.* (безас.).

ГАРЧЫ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пластыр са слоем гарчыцы (выкарыстоўваецца як лекавы сродак, што выклікае прыток крыві). *Паставіць гарчычнікі.*

ГАРЧЫ́ЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для гарчыцы.

ГАРЧЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Станавіцца горкім, набываць гаркаваты прысмак. *Мука гарчэе.* ‖ *зак.* **згарчэ́ць,** -э́е.

ГАРШЧО́К, -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* Гліняная пасудзіна са звужаным дном для варкі стравы, для малака, для пакаёвых раслін і пад. *Смачны баршчок, ды малы г.* (прыказка). *Калі гаспадар з гаспадыняю сварацца, дык у гаршку трасца варыцца* (прыказка). ‖ *памянш.* **гаршчочак** *і* **гаршчэ́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **гаршко́вы,** -ая, -ае.

ГАРЫЗАНТА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Прамая лінія, паралельная плоскасці гарызонта. *Па гарызанталі.* **2.** Лінія, якая злучае на карце пункты мясцовасці, што знаходзяцца на аднолькавай вышыні над узроўнем мора.

ГАРЫЗАНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Накіраваны паралельна лініі гарызонта; *проціл.* вертыкальны. *Гарызантальная лінія.* ‖ *наз.* **гарызанта́льнасць,** -і, *ж.*

ГАРЫЗО́НТ, -а, *М* -нце, *м.* **1.** Бачная мяжа неба і зямной ці воднай паверхні, а таксама прастора неба над гэтай мяжой. *Ні воблачка на гарызонце. З'явіцца на чым-н. гарызонце* (перан.: з'явіцца сярод якіх-н. людзей). **2.** Уся бачная вакол назіральніка прастора, далягляд. *З самалёта адкрыўся шырокі г.* **3.** Круг ведаў, інтарэсаў, ідэй. *Студэнт з шырокім гарызонтам. Г. паэта.* **4.** *мн., перан.* Круг дзеянняў, магчымасцей. *Перад моладдзю адкрыты шырокія гарызонты.* **5.** Узровень вады ў рацэ ці вадаёме, а таксама ўвогуле ўзровень чаго-н. (спец.). *Г. глебавых вод.* **6.** Узровень знаходжання на якой-н. вышыні горных парод. *Г. вапняку.* ◊ **Знікнуць з гарызонта** — перастаць з'яўляцца дзе-н., у якой-н. кампаніі.

ГАР—ГАС

ГАРЫЛА, -ы, *мн.* -ы, -рыл, *ж.* Буйная чалавекападобная малпа, якая водзіцца ў Цэнтральнай Афрыцы.

ГАРЫСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты гарамі, горны. *Гарыстая мясцовасць.* ‖ *наз.* **гарыстасць,** -і, *ж.*

ГАРЫХВОСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Пеўчая птушка сямейства драздовых з рыжым хвостам.

ГАРЫЦВЕТ, -у, *М* -вецe, *м.* Назва некаторых травяністых раслін сямейства гваздзіковых з яркімі жоўтымі і чырвонымі кветкамі.

ГАРЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Тое, што і гара (у 4 знач.).

ГАРЭЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Сваволънік, дурнік, непаседа.

ГАРЭЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; *незак.* Сваволіць, дурэць.

ГАРЭЗЛІВЫ, -ая, -ае. Сваволны, непаседлівы. *Г. хлапчук.* ‖ *наз.* **гарэзлівасць,** -і, *ж.*

ГАРЭЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і гарэза. ‖ *ж.* **гарэзніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГАРЭЗНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і гарэзаваць.

ГАРЭЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Прыстасаванне для спальвання гаручай вадкасці, газу (у асвятляльных і ацяпляльных прыборах). *Пліта на чатыры гарэлкі.* ‖ *прым.* **гарэлачны,** -ая, -ае.

ГАРЭЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *ж.* Моцны алкагольны напітак. ○ **Царская гарэлка** — сумесь азотнай кіслаты з салянай. ‖ *памянш.* **гарэлачка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **гарэлачны,** -ая, -ае.

ГАРЭЛКІ, -лак. Народная гульня, удзельнікі якой стаяць парамі, а той з удзельнікаў, хто «гарыць», стаіць наперадзе і па сігналу ловіць аднаго з першай пары, якая разбягаецца у розныя бакі.

ГАРЭЛЫ, -ая, -ае. Абпалены, папсаваны агнём, але не да канца спалены. *Г. блін. Запахла гарэлым* (наз.).

ГАРЭЛЬЕФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Скульптурны твор, у якім фігура выступае над плоскасцю больш чым на палавіну свайго аб'ёму. ‖ *прым.* **гарэльефны,** -ая, -ае.

ГАРЭМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жаночая палавіна дома ў мусульман. **2.** *зб.* Жонкі і наложніцы мусульманіна. ‖ *прым.* **гарэмны,** -ая, -ае.

ГАРЭНІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; *незак.* (разм.). Мець гаркаваты прысмак. *Мука г.*

ГАРЭЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; -ры; *незак.* **1.** Паддавацца дзеянню агню, знішчацца агнём. *Дровы гараць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дзейнічаць, быць у спраўнасці (пра тое, што дае полымя, святло). *Пліта гарыць.* **3.** Траціць усё набытае з прычыны пажару, аказацца пагарэльцам. *Нашы родзічы два разы гарэлі ад маланкі.* **4.** Быць у ліхаманкавым стане. *Дзіця ўсю ноч гарэла.* **5.** Чырванець ад прыліву крыві. *Вушы гараць.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ззяць, блішчаць. *На сонцы гарэлі гронкі рабіны. Вочы гараць ад крыўды.* **7.** *перан., чым.* Зазнаваць якое-н. моцнае пачуццё. *Г. нянавісцю.* **8.** *перан., ад чаго.* Зведваць моцнае пачуццё пад уздзеяннем чаго-н. *Г. ад сораму.* **9.** *перан.* Поўнасцю аддавацца рабоце, ідэі і пад. *Хто сам на працы гарыць, той і людзям свеціць* (прыказка). **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Псавацца, гнісці ад перагрэву. *Сена гарыць у копах. Пасевы гараць* (сохнуць ад засухі). **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Хутка зношвацца, рвацца (пра адзенне, абутак). *На дзетках хутка гарыць адзежа.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Быць пад пагрозай зрыву па прычыне спазнення, упушчэння тэрмінаў. *План гарыць. Пуцёўка гарыць.* **13.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Цвісці (пра агуркі, гарбузы і пад.). *Агуркі пачалі г.* ◊ **Вока (зуб) гарыць** *на што* (разм.) — вельмі хочацца мець што-н. **Гары яно гарам; хай яно гарам гарыць** (разм.) — ужываецца як праклён. **Гарыць душа (нутро)** *у каго, чыя (чыё)* (разм.) — хто-н. вельмі ўсхваляваны, узбуджаны. **Гарыць зямля пад нагамі** *ў каго* — пра небяспечнае становішча для каго-н., у сувязі з чым прыходзіцца ўцякаць. **На злодзеі шапка гарыць** (разм.) — гаворыць пра таго, хто міжвольна сам выдае сябе ў тым, што больш за ўсё імкнецца ўтаіць. **Не гарыць** (разм.) — няма патрэбы ў спешцы. **Работа (усё) гарыць у руках** *у каго* (разм. адабр.) — работа ідзе добра, хутка. **Скура гарыць** *на кім* (разм. неадабр.) — пра залішне рухавага, неспакойнага чалавека. **Як мокрае гарыць** (разм. неадабр.) — вельмі марудна. ‖ *зак.* **згарэць,** -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; -ры (да 1, 3, 9, 10, 11 і 12 знач.). ‖ *наз.* **гарэнне,** -я, *н.* (да 1, 2, 6, 9, 10 і 13 знач.).

ГАСІЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Назва розных прыстасаванняў для гашэння агню, святла і пад. **2.** Прыстасаванне для аслаблення або ліквідацыі дзеяння чаго-н. (спец.). ‖ *прым.* **гасільны,** -ая, -ае.

ГАСІЦЬ, гашу, гасіш, гасіць; *незак., што.* **1.** Спыняць гарэнне, тушыць. *Г. свечку.* **2.** *перан.* Перашкаджаць развіццю чаго-н., заглушаць (жаданні, пачуцці). *Г. ініцыятыву.* **3.** Змяншаць ці спыняць дзеянне чаго-н. (спец.). *Г. хістанні. Г. скорасць.* **4.** Рабіць непрыгодным для далейшага ўжывання (афіц.). *Г. маркі.* **5.** Моцна ўдараць па чым-н. (разм.). *Г. абухом па дзвярах.* ○ **Гасіць вапну** — дабаўляць вады ў вапну, каб атрымаць з яе белы парашок (гашаную вапну). ‖ *зак.* **загасіць,** -гашу, -гасіш, -гасіць; -гашаны (да 1 знач.) *і* **пагасіць,** -гашу, -гасіш, -гасіць; -гашаны. ‖ *наз.* **гашэнне,** -я, *н.*

ГАСНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *незак.* **1.** Пераставаць гарэць, свяціць; тухнуць. *Свечка гасне. Надзеі гаснуць* (перан.: змяншаюцца, знікаюць). **2.** *перан.* Слабець, чахнуць. *Чалавек гасне ўвачавідкі.* ‖ *зак.* **загаснуць,** -ну, -неш, -не; загас, -сла, -ні; **пагаснуць,** -ну, -неш, -не; пагас, -сла, -ні *і* **згаснуць,** -ну, -неш, -не; згас, -сла; -ні.

ГАСПАДАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Уласнік, уладальнік каго-, чаго-н. *Г. кватэры.* **2.** (*звычайна з азначэннем*). Той, хто займаецца гаспадарчымі справамі. *Руплівы г.* **3.** *перан., чаго.* Паўнаўладны распарадчык. *Народ — г. сваёй краіны. Г. свайго лёсу.* **4.** Галава дома, сям'і. *Г. за гарэлачку, а гаспадыня за талерачку* (прыказка). *Г. — галава ў хаце* (прыказка). ◊ **Гаспадар свайго слова** (адабр.) — пра чалавека, у якога слова не разыходзіцца са справай. ‖ *ж.* **гаспадыня,** -і, *мн.* -і, -дынь; *ласк.* **гаспадынька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек (да 4 знач.). ‖ *прым.* **гаспадарскі,** -ая, -ае.

ГАСПАДАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Спосаб вытворчасці, сукупнасць вытворчых адносін таго ці іншага грамадскага ўкладу. *Натуральная г.* **2.** Вытворчасць, эканоміка. *Народная г. краіны. Сельская г.* **3.** Абсталяванне якой-н. вытворчасці. *Г. калгаса. Г. трактарнага завода.* **4.** Рэчы, прадметы, якія патрэбны ў быце. *Абзавесціся гаспадаркай.* **5.** Вытворчая адзінка, пераважна сельскагаспадарчая. *Сялянскія гаспадаркі. Кіраваць гаспадаркай.* **6.** Эканамічны, вытворчы, фінансавы і іншы бок якой-н. дзейнасці, быту. *Хатняя г.*

ГАСПАДАРЛІВЫ, -ая, -ае. Эканомны, руплівы, клапатлівы ў вядзенні гаспадаркі (пра чалавека). *Г.* (наз.) *ні сцюжы, ні спёкі не баіцца* (прыказка). ‖ *наз.* **гаспадарлівасць,** -і, *ж.*

ГАСПАДАРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кіраўнік, асоба, якая кіруе гаспадарчымі справамі ўстановы, прадпрыемства. *Вопытны г.* ‖ *прым.* **гаспадарніцкі,** -ая, -ае.

ГАСПАДАРНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і гаспадарыць. ‖ *наз.* **гаспадарнічанне,** -я, *н.*

ГАСПАДАРНЫ, -ая, -ае. Тое, што і гаспадарлівы. ‖ *наз.* **гаспадарнасць,** -і, *ж.*

ГАСПАДАРСКІ, -ая, -ае. **1.** Які належыць гаспадару. *Г. сын.* **2.** Дбайны, руплівы. *Гаспадарскія адносіны да справы.*

ГАСПАДАРЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да вядзення гаспадаркі, да эканамічнага, вытворчага боку справы. *Гаспадарчыя арганізацыі. Гаспадарчыя поспехі.* **2.** Які мае адносіны да вядзення гаспадаркі, патрэбны для яе вядзення. *Гаспадарчыя турботы. Г. інвентар. Гаспадарчыя тавары.* **3.** Даходны, рацыянальны. *Г. падыход да выкарыстання прыродных багаццяў.* **4.** Уласцівы гаспадару (у 2 знач.). *Гаспадарчае вока.*

ГАСПАДАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** Весці гаспадарку (у 6 знач.). **2.** Наводзіць дзе-н. парадкі па-свойму (неадабр.). *Г. у чужым агародзе.* ‖ *наз.* **гаспадаранне,** -я, *н.*

ГАСПАДЫНЯ, -і, *мн.* -і, -дынь, *ж.* **1.** *гл.* гаспадар. **2.** Жонка (разм.). ○ **Хатняя гаспадыня** — жанчына, якая не занята ў грамадскай вытворчасці, а вядзе хатнюю гаспадарку сваёй сям'і.

ГАСТРАЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Артыст на гастролях. **2.** *перан.* Пра таго, хто пастаянна мяняе месца работы, пра выпадковага і нядобрасумленнага работніка (разм., неадабр.). ‖ *ж.* **гастралёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **гастралёрскі,** -ая, -ае.

ГАСТРАЛІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Выступаць на гастролях. **2.** *перан.* Быць гастралёрам (у 2 знач.; разм., неадабр.).

ГАСТРАНОМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Знаток і любіцель смачнай ежы. **2.** Гастранамічны магазін. *Купіць у гастраноме.*

ГАСТРАНОМІЯ, -і, *ж.* Харчовыя прадукты, пераважна закусачныя. ‖ *прым.* **гастранамічны,** -ая, -ае. *Г. магазін.*

ГАСТРОЛІ, -ей, *адз.* -оль, -і, *ж.* Выступленні, спектаклі прыезджых акцёраў. *Г. тэатра лялек.* ‖ *прым.* **гастрольны,** -ая, -ае.

ГАСТРЫТ, -у, *М* -рыце, *м.* Запаленне слізістай абалонкі страўніка. ‖ *прым.* **гастрычны,** -ая, -ае *і* **гастрытны,** -ая, -ае.

ГАСУДАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (гіст.). У старажытнай Русі і царскай Расіі: галава дзяржавы, цар. ‖ *ж.* **гасударыня,** -і, *мн.* -і, -рынь. ‖ *прым.* **гасударскі,** -ая, -ае.

ГАСЦІНА, -ы, *ж.* (нар.-паэт. *і* абл.). **1.** *зб.* Госці. *Да нас сабралася вялікая г.* **2.** Прыём гасцей, частаванне. *Для гасціны ў мяне ёсць і мёд і цукеркі.*

ГАСЦІНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Пакой для прыёму гасцей, а таксама камплект мэблі для такога пакоя.

ГАСЦІНЕЦ[1], -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Падарунак (звычайна які-н. ласунак). *Прынесці дзецям г.* ‖ *прым.* **гасцінцавы,** -ая, -ае.

ГАСЦІНЕЦ[2], -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Вялікая бітая дарога; тракт. *Даўгінаўскі г.* ‖ *прым.* **гасцінцавы,** -ая, -ае.

ГАСЦІНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Дом з мэбляванымі пакоямі для часовага пражывання прыезджых. ‖ *прым.* **гасцінічны,** -ая, -ае.

ГАСЦІ́ННЫ, -ая, -ае. Які любіць прымаць і частаваць людзей. *Г. чалавек.* ‖ *наз.* **гасці́ннасць,** -і, *ж.*

ГАСЦІ́НЫ: гасціны двор — у некаторых гарадах: спецыяльна пабудаваныя гандлёвыя рады, звычайна каменныя. ‖ *прым.* **гасцінадво́рскі,** -ая, -ае. *Гасцінадворскія купцы.*

ГАСЦІ́ЦЬ, гашчу́, го́сціш, го́сціць; *незак.* Жыць у каго-н. на становішчы госця. *Г. у родных.*

ГАСЦЯВА́ЦЬ, -цюю, -цюеш, -цюе; -цюй; *незак.* Тое, што і гасціць. ‖ *наз.* **гасцява́нне,** -я, *н.*

ГАСЦЯВЫ́ *гл.* госць.

ГАТАВА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Каробка з наборам чарцёжных інструментаў.

ГАТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Варыцца (пра ежу). *На пліце гатуецца крупнік. У чайніку гатуецца вада* (кіпіць). **2.** *да чаго* або *з інф.* Рыхтавацца да чаго-н., да якой-н. дзейнасці. *Г. к вяселлю.* ‖ *зак.* **згатава́цца,** -ту́ецца (да 1 знач.).

ГАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; гату́й; -тава́ны; *незак., што.* **1.** Варыць ежу. *Г. вячэру. Г. малако* (кіпяціць). **2.** Прыводзіць у прыгодны для карыстання стан. *Г. цёплае адзенне да зімы. Г. насенне да пасеву.* ‖ *зак.* **згатава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **гатава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ГАТО́ВЫ, -ая, -ае; гато́ў, гато́ва. **1.** *да чаго* і *з інф.* Які зрабіў усе неабходныя прыгатаванні. *Г. да ад'езду.* **2.** *на што* або *з інф.* Які схільны зрабіць што-н., з якім можа што-н. адбыцца. *Г. памагаць садзіць бульбу. Бульба гатова зацвісці.* **3.** Канчаткова зроблены, годны для ўжывання, выкарыстання. *Абед г. Гатовыя дэталі. На ўсім гатовым* (наз.: на поўным забеспячэнні). **4.** *толькі кар. ф., у знач. вык.* Выражае канчатковы вынік якога-н. дзеяння або стану і ўжываецца ў значэннях: 1) памёр, сканаў; 2) зусім п'яны (разм.).

ГАТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* (разм.). Наяўныя грошы. *Заплаціў пяць тысяч гатоўкаю.*

ГАТО́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Стан, пры якім усё зроблена, падрыхтавана да чаго-н. *Баявая г.* **2.** Згода зрабіць што-н. *Выказаць г. выканаць заданне.*

ГАТУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Разрад, катэгорыя чаго-н. (першапачаткова тавару) па якасці, расцэнцы і пад.; сорт. *Мука першага гатунку.* ‖ *прым.* **гатунко́вы,** -ая, -ае. *Гатунковае насенне.*

ГАТУНКО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* Прыналежнасць да таго ці іншага гатунку.

ГАТЫ́ЧНЫ *гл.* готыка.

ГАТЭНТО́ТЫ, -аў, *адз.* -нто́т, -а, *м.* Народнасць, якая жыве ў Паўднёва-заходняй і Паўночнай Афрыцы. ‖ *ж.* **гатэнто́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **гатэнто́цкі,** -ая, -ае.

ГА́ЎБІЦА, -ы, *мн.* -ы, -біц, *ж.* Артылерыйская гармата для навеснай стральбы па закрытых цэлях. *Лёгкая г.* ‖ *прым.* **га́ўбічны,** -ая, -ае.

ГА́ЎКАЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм.). **1.** Пра сабаку, які дакучае брэхам. **2.** Пра сварлівага чалавека (пагард.).

ГА́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Брахаць (пра сабаку). **2.** *перан.* Паклёпнічаць, нагаворваць (пра зламысных людзей; разм.). ‖ *аднакр.* **га́ўкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **га́ўканне,** -я, *н.*

ГАЎПТВА́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, *ж.* **1.** Памяшканне для трымання пад арыштам ваеннаслужачых. *Пасадзіць на гаўптвахту.* **2.** Каравульнае памяшканне з пляцоўкай для вывядзення каравула (уст.). ‖ *прым.* **гаўптва́хтавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ГАФРЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) рады паралельных складак на чым-н. (метале, тканіне, паперы і пад.). *Г. каўнер.* ‖ *наз.* **гафрырава́нне,** -я, *н. і* **гафрыро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **гафрырава́льны,** -ая, -ае *і* **гафрыро́вачны,** -ая, -ае.

ГАФРЫРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* гафрыраваць. **2.** Рад паралельных хвалепадобных складак на чым-н.

ГАФРЭ́. **1.** *нескл., н.* Складкі, цвёрда запрасаваныя і закладзеныя з выгінам. **2.** *нязм.* Пра выраб: з такімі складкамі. *Спадніца г.*

ГАФТ, -у, *М* -фце, *м.* Від ажурнай вышыўкі.

ГАФТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Рабіць узор на чым-н. спецыяльным відам ажурнай вышыўкі. ‖ *зак.* **вы́гафтаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **гафтава́нне,** -я, *н.*

ГА́ФТАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Пятля ў вопратцы для апліка.

ГА́ХАЦЬ *і* **ГА́ХКАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). З сілай ударыць, суправаджаючы ўдар выкрыкам слова «гах!» ‖ *аднакр.* **га́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

ГА́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна ўдарыцца, стукнуцца аб што-н. *Г. галавой аб дзверы.*

ГАЦІ́ЦЬ, гачу́, га́ціш, га́ціць; *незак., што.* Рабіць гаць, пакрываць гаццю. *Г. балота.* ‖ *зак.* **загаці́ць,** -гачу́, -га́ціш, -га́ціць; -га́чаны.

ГАЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Насціл з бярвення, галля, ламачча для праезду цераз балота ці гразкае месца. **2.** Запруда для павышэння ўзроўню вады ў рацэ. ‖ *прым.* **га́цевы,** -ая, -ае.

ГА́ШАНЫ, -ая, -ае. Падвергнуты гашэнню. *Гашаныя маркі. Гашаная вапна* (атрыманая шляхам падлівання вады ў вапну).

ГАШЫ́Ш, -у, *м.* Наркатычны сродак з індыйскіх канапель. *Курыць г.* ‖ *прым.* **гашы́шны,** -ая, -ае.

ГАШЭ́ННЕ *гл.* гасіць.

ГАШЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Прыстасаванне для спуску курка. *Націснуць на гашэтку.* ‖ *прым.* **гашэ́тачны,** -ая, -ае.

ГАЮ́ЧЫ, -ая, -ае. Карысны для здароўя, здольны вылечваць хваробы. *Гаючая вада.* ‖ *наз.* **гаю́часць,** -і, *ж.*

ГВАЗДАВЫ́ *гл.* гвозд.

ГВАЗДАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., аднакр.* (разм.). Моцна ўдарыць чым-н. *Г. кулаком.*

ГВАЗДЗІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Травяністая дзікарастучая і садовая расліна з яркімі кветкамі і вострым пахам.

ГВАЗДЗІ́КА, -і, *ДМ* -дзі́цы, *ж., зб.* Высушаныя пупышкі гваздзіковага дрэва, якія выкарыстоўваюцца як прыправа.

ГВАЗДЗІКО́ВЫ[1], -ая, -ае. Які мае адносіны да гваздзіка, уласцівы яму. *Г. пах.*

ГВАЗДЗІКО́ВЫ[2], -ая, -ае. Які здабываецца з гваздзікі. *Г. алей. Гваздзіковае дрэва.*

ГВАЛТ, -у, *М* -лце, *м.* **1.** Прымяненне фізічнай сілы да каго-н. *Партызаны помсцілі немцам за г. і здзекі. Гвалтам* (прысл.) *пасадзіць у машыну.* **2.** Прымусовае ўздзеянне на каго-, што-н. *Чыніць г.* **3.** Крык, лямант. *Кожны вечар у хаце стаяў г.* **4.** *у знач. выкл.* Кліч аб ратунку ў выпадку небяспекі (разм.). *Г., ратуйце!* ◊ **Хоць гвалт крычы** (разм.) — пра цяжкае бязвыхаднае становішча.

ГВАЛТАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* гвалтаваць. **2.** Тое, што і гвалт (у 1 і 2 знач.).

ГВАЛТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., каго-што.* **1.** Чыніць гвалт (у 1 і 2 знач.). *Г. чыю-н. волю.* **2.** Сілай прымушаць да палавой сувязі. ‖ *зак.* **згвалтава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.

ГВАЛТАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто чыніць гвалт (у 1 і 2 знач.).

ГВАЛТО́ЎНІЦКІ, -ая, -ае. Звязаны з дзейнасцю гвалтаўніка. *Гвалтоўніцкія метады.*

ГВАЛТО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які суправаджаецца гвалтам, прымусам. *Гвалтоўная смерць.* **2.** Раптоўны. *Г. агонь.* **3.** Бурны, парывісты. *Г. вецер.* ‖ *наз.* **гвалто́ўнасць,** -і, *ж.*

ГВА́ЛЦІЦЬ, -лчу, -лціш, -лціць; *незак., каго-што.* Тое, што і гвалтаваць. ‖ *зак.* **згва́лціць,** -лчу, -лціш, -лціць; -лчаны.

ГВАРДЗЕ́ЕЦ, -дзе́йца, *мн.* -дзе́йцы, -дзе́йцаў, *м.* Ваенны, які служыць у гвардыі. ‖ *прым.* **гвардзе́йскі,** -ая, -ае.

ГВА́РДЫЯ, -і, *ж.* **1.** Адборныя лепшыя войскі. **2.** *перан.* Выпрабаваная частка якога-н. калектыву. *Рабочая г.* ○ **Белая гвардыя** — агульная назва контррэвалюцыйных войск у час грамадзянскай вайны. **Чырвоная гвардыя** — баявыя атрады рабочых, якія дзейнічалі ў 1917—1918 гг. ‖ *прым.* **гвардзе́йскі,** -ая, -ае.

ГВОЗД, гвазда́, *М* -дзе́, *мн.* гвазды́, гвазд́оў, *м.* Металічны або драўляны завостраны шпень для забівання ў што-н., для змацавання чаго-н. з чым-н. *Прыбіць дошку гваздамі.* ‖ *прым.* **гвазда́вы,** -а́я, -о́е.

ГЕА... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: звязаны з зямлёй, з навукай аб Зямлі, напр. *геасфера, геабатаніка, геафізіка, геахімія.*

ГЕАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Комплекс навук, якія вывучаюць паверхню зямлі з яе прыроднымі ўмовамі, размяшчэнне на ёй насельніцтва, эканамічных рэсурсаў. *Фізічная г. Эканамічная г.* ‖ *прым.* **геаграфі́чны,** -ая, -ае.

ГЕАДЭЗІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне геадэзіі. ‖ *ж.* **геадэзі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ГЕАДЭ́ЗІЯ, -і, *ж.* Навука аб формах і памерах Зямлі, вымярэнні і паказе яе на планах і картах. ‖ *прым.* **геадэзі́чны,** -ая, -ае.

ГЕАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб гісторыі і будове зямной кары, аб пошуках радовішчаў карысных выкапняў. ‖ *прым.* **геалагі́чны,** -ая, -ае.

ГЕАМЕ́ТРЫЯ, -і, *ж.* Раздзел матэматыкі, які вывучае пpacтopaвыя адносіны і формы. ‖ *прым.* **геаметры́чны,** -ая, -ае.

ГЕАПАЛІ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Палітычная канцэпцыя, згодна з якой знешняя палітыка дзяржавы вызначаецца пераважна геаграфічнымі фактарамі, становішчам краіны, а таксама сама знешняя палітыка, што абапіраецца на такую канцэпцыю. ‖ *прым.* **геапалітычны,** -ая, -ае.

ГЕГЕМАНІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Палітыка, заснаваная на імкненні да панавання над усім светам, над іншымі краінамі і народамі. ‖ *прым.* **гегемані́сцкі,** -ая, -ае. *Г. курс.*

ГЕГЕМО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто з'яўляецца галоўнай рухаючай і кіруючай сілай чаго-н.

ГЕГЕМО́НІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Перавага ў кіраўніцтве; кіруючая роля.

ГЕЕ́НА, -ы, *ж.* (кніжн. уст.) У рэлігіі: месца вечных мук грэшнікаў, пекла. ‖ *прым.* **гее́нскі,** -ая, -ае.

ГЕ́ЙЗЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гарачая крыніца вулканічнага паходжання, якая перыядычна выкідвае ваду фантанам. ‖ *прым.* **ге́йзерны,** -ая, -ае.

ГЕ́ЙША, -ы, *мн.* -ы, гейш, *ж.* У Японіі: прафесіянальная спявачка і танцоўшчыца ў чайных дамах.

ГЕК—ГЕР

ГЕКЗА́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У антычным метрычным вершаскладанні — 6-стопны дактыль з апошняй усечанай стапой. ‖ *прым.* **гекзаметры́чны,** -ая, -ае.

ГЕКТА... Першая частка складаных слоў са значэннем адзінкі, роўнай ста тым адзінкам, якія названы ў другой частцы складанага слова, напр. *гектават, гектапаскаль* (адзінка ціску).

ГЕКТАГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што.* Друкаваць на гектографе. ‖ *наз.* **гектаграфава́нне,** -я, *н.*

ГЕКТА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Метрычная мера зямельнай плошчы, роўная 10 000 м^2. ‖ *прым.* **гекта́рны,** -ая, -ае.

ГЕКТО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прасцейшы капіравальны прыбор для атрымання адбіткаў з рукапіснага або машынапіснага тэксту. ‖ *прым.* **гектаграфі́чны,** -ая, -ае.

ГЕЛІЕ... (а таксама **геліё..., геліі...**). Першая частка складаных слоў, якая паказвае на адносіны да Сонца, сонечнага выпрамянення і ўжыв., калі ў другой частцы націск падае не на першы склад, напр. *геліетэрапія.*

ГЕЛІЁ... (а таксама **геліе..., геліі...**). Першая частка складаных слоў, якая паказвае на адносіны да Сонца, сонечнага выпрамянення і ўжыв., калі націск падае на «ё», напр. *геліёграф.*

ГЕ́ЛІЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, інертны газ — самы лёгкі пасля вадароду. ‖ *прым.* **ге́ліевы,** -ая, -ае.

ГЕЛІЯ... (*гл.* **геліё..., геліе...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «геліе...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *геліяграфія, геліяскоп.*

ГЕЛІЯТРО́П, -у, *м.* **1.** Садовая травяністая расліна з цёмна-ліловымі пахучымі кветкамі. **2.** Мінерал зялёнага колеру з чырвонымі крапінкамі, разнавіднасць халцэдону. ‖ *прым.* **геліятро́пны,** -ая, -ае.

ГЕЛІЯТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Галіна навукі і тэхнікі, тэорыя і практыка выкарыстання сонечнай энергіі для тэхнічных мэт. ‖ *прым.* **геліятэхні́чны,** -ая, -ае.

ГЕМАГЛАБІ́Н, -у, *м.* Бялковае рэчыва ў саставе крыві, якое надае ёй чырвоны колер і пераносіць кісларод ад органаў дыхання да тканак арганізма. ‖ *прым.* **гемаглабінавы,** -ая, -ае.

ГЕМАРО́Й, -ю, *м.* Хвароба, звязаная з застоем крыві ў ніжняй частцы прамой кішкі і расшырэннем вен у выглядзе вузлоў, якія часта выклікаюць крывацёк. ‖ *прым.* **гемараіда́льны,** -ая, -ае *і* **гемаро́йны,** -ая, -ае. *Гемараідальныя шышкі. Гемаройная кроў.*

ГЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Матэрыяльны носьбіт спадчыннасці, адзінка спадчыннага матэрыялу, якая вызначае фарміраванне элементарнай структуры жывога арганізма. ‖ *прым.* **ге́нны,** -ая, -ае *і* **генеты́чны,** -ая, -ае. *Генная інжынерыя* (канструяванне новых спалучэнняў генаў). *Генетычны код.*

ГЕН... Першая састаўная частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову генеральны, напр. *генплан, генштаб, генпадрадчык.*

ГЕНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да генаў, напр. *генаатыка, генасістэматыка, генатып, генафонд.*

ГЕНАЦЫ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Палітыка знішчэння асобных груп насельніцтва або цэлых народаў па расавых, нацыянальных або рэлігійных матывах. ‖ *прым.* **генацы́дны,** -ая, -ае.

ГЕНЕАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздел гістарычнай навукі, які вывучае паходжанне і сувязі асобных родаў (у 2 знач.). **2.** Гісторыя роду[1] (у 2 знач.), радаслоўе. ‖ *прым.* **генеалагі́чны,** -ая, -ае.

ГЕ́НЕЗІС, -у, *м.* (кніжн.). Паходжанне, гісторыя ўзнікнення і развіцця чаго-н. *Г. славянскіх моў.* ‖ *прым.* **генеты́чны,** -ая, -ае.

ГЕНЕРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Воінскае званне вышэйшага каманднага саставу ўзброеных сіл, а таксама асоба, якая мае гэта званне. *Г.-маёр* (першае па старшынству званне). *Г.-лейтэнант* (другое званне). *Г.-палкоўнік* (трэцяе званне). *Г. арміі* (самае высокае званне генералаў). ‖ *прым.* **генера́льскі,** -ая, -ае. *Генеральскія пагоны.*

ГЕНЕРА́Л-ГУБЕРНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай Расіі і некаторых іншых краінах: начальнік края з вышэйшай ваенна-адміністрацыйнай уладай. ‖ *прым.* **генера́л-губерна́тарскі,** -ая, -ае.

ГЕНЕРАЛІ́СІМУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самае высокае воінскае званне, якое прысвойваюць за асабліва выдатныя заслугі, а таксама асоба, якая мае гэта званне. *Г. Суворaў.*

ГЕНЕРАЛІТЭ́Т, -у, *М* -тэце, *м.* (зб.). Генералы, вышэйшы камандны састаў арміі.

ГЕНЕРА́ЛІХА, -і, *ДМ* -ліхе, *мн.* -і, -ліх, *ж.* (разм.). Жонка генерала.

ГЕНЕРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Галоўны, асноўны, вядучы. *Генеральная лінія развіцця.* **2.** Усеагульны, грунтоўны, карэнны. *Г. план перабудовы горада.* ○ **Генеральная рэпетыцыя** — апошняя рэпетыцыя перад спектаклем, канцэртам. **Генеральны штаб** — цэнтральны орган кіравання ўзброенымі сіламі і распрацоўка пытанняў аператыўнага характару.

ГЕНЕРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агульная назва ўстройстваў, машын, што выпрацоўваюць якія-н. прадукты, выпрацоўваюць энергію або перапрацоўваюць адзін від энергіі ў другі. *Г. ідэй* (перан.). ‖ *прым.* **генера́тарны,** -ая, -ае.

ГЕНЕ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне генетыкі.

ГЕНЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука, якая вывучае развіццё арганізмаў і законы спадчыннасці. ‖ *прым.* **генеты́чны,** -ая, -ае.

ГЕНЕТЫ́ЧНЫ *гл.* ген, генезіс *і* генетыка.

ГЕ́НІЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Самая высокая ступень творчай здольнасці. *Музычны г. Чайкоўскага.* **2.** Чалавек, надзелены такой здольнасцю. *Творчасць генія.* **3.** У старажытнарымскай міфалогіі: дух — заступнік чалавека, пазней — увогуле ўвасабленне дабра, зла і пад. *Добры г.* (той, хто памагае каму-н., аказвае на каго-н. дабратворны ўплыў). *Злы г.* (той, хто аказвае на каго-н. дрэнны ўплыў).

ГЕНІЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Надзелены геніем (у 1 знач.). *Г. пісьменнік.* **2.** Уласцівы генію. *Геніяльная сімфонія Шастаковіча.* ‖ *наз.* **геніяльнасць,** -і, *ж.*

ГЕНШТА́Б, -а, *мн.* генштабы́, -о́ў, *м.* Скарачэнне: генеральны штаб. ‖ *прым.* **генштабаўскі,** -ая, -ае.

ГЕО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне геаграфіі.

ГЕО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне геалогіі.

ГЕОЛАГАРАЗВЕ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Геалагічныя пошукі карысных выкапняў. ‖ *прым.* **геолагаразве́дачны,** -ая, -ае.

ГЕОЛАГАРАЗВЕ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца геолагаразведкай. ‖ *ж.* **геолагаразве́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ГЕО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне геаметрыі.

ГЕПА́РД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная млекакормячая жывёліна сямейства кашэчых. ‖ *прым.* **гепа́рдавы,** -ая, -ае.

ГЕПАТЫ́Т, -у, *М* -тыце, *м.* Хвароба печані запаленчага або дыстрафічнага характару. ‖ *прым.* **гепаты́тны,** -ая, -ае.

ГЕРАІ́ЗМ, -у, *м.* Адвага, рашучасць і самаахвяраванне ў крытычных абставінах. *Г. абаронцаў Радзімы. Працоўны г.*

ГЕРАІ́Н, -у, *м.* Моцнадзейны наркотык, які выпрацоўваецца з апійнага маку. ‖ *прым.* **гераі́навы,** -ая, -ае.

ГЕРАІ́НЯ *гл.* герой.

ГЕРАІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адрозніваецца гераізмам. *Г. ўчынак.* **2.** Які мае адносіны да герояў старажытнасці, расказвае пра іх подзвігі. *Г. эпас.* ‖ *наз.* **гераі́чнасць,** -і, *ж.*

ГЕРА́ЛЬДЫКА, -і, *ДМ* -дыцы, *ж.* Гістарычная дысцыпліна, якая займаецца апісаннем гербаў і іх гісторыі. ‖ *прым.* **геральды́чны,** -ая, -ае.

ГЕРАНТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая займаецца вывучэннем працэсаў старэння жывых арганізмаў і пошукамі метадаў прадаўжэння іх жыцця. ‖ *прым.* **герантолагі́чны,** -ая, -ае.

ГЕРАНТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне геранталогіі.

ГЕРА́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Травяністая расліна з пахучым лісцем, якая разводзіцца як дэкаратыўная ці як прамысловая для атрымання эфірнага алею. ‖ *прым.* **гера́ніевы,** -ая, -ае.

ГЕРБ, -а́, *мн.* гербы́, -о́ў, *м.* Эмблема дзяржавы, горада, якая змяшчаецца на сцягах, манетах, пячатках, дзяржаўных і іншых афіцыйных дакументах. *Дзяржаўны г.* ‖ *прым.* **ге́рбавы,** -ая, -ае. *Гербавая пячатка. Гербавая папера.*

ГЕ́РБАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* герб. **2.** Які адносіцца да дзяржаўнага збору, што спаганяецца шляхам наклейвання марак або ўжывання гербавай паперы (з вадзяным знакам дзяржаўнага герба). *Г. збор.*

ГЕРБА́РЫЙ, -ю, *м.* Калекцыя засушаных раслін. ‖ *прым.* **герба́рны,** -ая, -ае.

ГЕРБІЦЫ́ДЫ, -аў, *адз.* гербіцы́д, -у, *М* -дзе, *м.* Хімічныя рэчывы для барацьбы з пустазеллем. ‖ *прым.* **гербіцы́дны,** -ая, -ае.

ГЕРКУЛЕ́С, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Чалавек вялікай фізічнай сілы [паводле лацінскай назвы Геракла — героя старажытнагрэчаскай міфалогіі]. **2.** -у. Аўсяныя крупы спецыяльнага прыгатавання. ‖ *прым.* **геркуле́саўскі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **геркуле́савы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Геркулесаўскі целасклад. Геркулесавая каша.*

ГЕРМА... Першая частка складаных слоў са знач. герметычны, напр. *гермакабіна, гермакамера, гермапальчатка, гермашлем.*

ГЕРМАНА... *і* **ГЕРМАНА-...** Першая частка складаных слоў са знач. германскі, напр. *германамоўны, германа-аўстрыйскі.*

ГЕРМАНАФІ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Чалавек, які мае прыхільнасць да ўсяго нямецкага. ‖ *прым.* **германафі́льскі,** -ая, -ае.

ГЕРМАНАФО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праціўнік, ненавіснік усяго нямецкага. ‖ *прым.* **германафо́бскі,** -ая, -ае.

ГЕРМАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Прывіць (-віваць) каму-, чаму-н. нямецкую культуру, анямечыць (-мечваць). ‖ *наз.* **германіза́цыя,** -і, *ж.*

ГЕРМАНІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або выраз у якой-н. мове, запазычаныя з германскіх моў.

ГЕРМАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне германістыкі. ‖ *ж.* **германі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ГЕРМАНІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць навук аб германскай культуры, мовах, літаратуры і фальклоры.

ГЕРМА́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* **1.** Назва старажытных плямён індаеўрапейскай моўнай групы, што жылі ў цэнтральнай, заходняй і паўднёва-заходняй Еўропе. **2.** Тое, што і немцы (уст.). ‖ *ж.* **герма́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **герма́нскі**, -ая, -ае.

ГЕРМАФРАДЫ́Т, -а, *М* -ды́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Арганізм, часцей жывёльны, які мае адзнакі абодвух полаў. ‖ *прым.* **гермафрады́цкі**, -ая, -ае.

ГЕРМАФРАДЫТЫ́ЗМ, -у, *м.* Наяўнасць адзнак абодвух полаў у адным арганізме (чалавека, жывёлы). ‖ *прым.* **гермафрады́тны**, -ая, -ае.

ГЕРМАШЛЕ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Герметычны шлем лётчыкаў і касманаўтаў.

ГЕРМЕТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* Зрабіць (рабіць) герметызацыю чаго-н.

ГЕРМЕТЫЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Забеспячэнне непранікальнасці сцен і злучэнняў чаго-н. (памяшканняў, апаратаў і пад.) для вадкасцей і газаў. ‖ *прым.* **герметызацы́йны**, -ая, -ае.

ГЕРМЕТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Непранікальны для вадкасцей і газаў. ‖ *наз.* **герметы́чнасць**, -і, *ж.*

ГЕРО́ІКА, -і, *ДМ* -ро́іцы, *ж.* Гераічны змест, гераічны бок чыёй-н. дзейнасці. *Г. нашых дзён.*

ГЕРО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Храбры, самаадданы чалавек, які зрабіў, робіць подзвігі. *Г. Вялікай Айчыннай вайны. Г. працы.* **2.** Галоўная дзеючая асоба літаратурна-мастацкага твора. *Г. рамана.* **3.** *чаго.* Асоба, што ўвасабляе ў сабе характэрныя рысы эпохі, асяроддзя. *Г. нашага часу.* **4.** *каго-чаго.* Чалавек, які чым-н. вылучыўся, які з'яўляецца прадметам захаплення. *Г. дня.* ○ **Герой Беларусі** — вышэйшая ўзнагарода Рэспублікі Беларусь. **Герой Савецкага Саюза** — ганаровае званне, якое прысвойвалася ў СССР за выключную доблесць і гераізм. **Герой Сацыялістычнай Працы** — ганаровае званне, якое прысвойвалася ў СССР за выдатныя дасягненні ў галіне народной гаспадаркі і культуры. **Горад-герой** — ганаровае званне, прысвоенае гарадам, насельніцтва якіх праявіла асаблівы гераізм у гады Вялікай Айчыннай вайны. **Крэпасць-герой** — ганаровае званне, прысвоенае Брэсцкай крэпасці. ‖ *ж.* **гера́іня**, -і, *мн.* -і, -ра́інь. ○ **Маці-гераіня** — ганаровае званне, прысвоенае жанчыне — маці, якая выхавала не менш як 10 дзяцей. ‖ *прым.* **геро́йскі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Г. ўчынак.*

ГЕРО́ЙСТВА, -а, *н.* Геройскія паводзіны. *Праявіць г.*

ГЕРЦ, -а, *м.* Адзінка частаты перыядычнага працэсу.

ГЕ́РЦАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тытул вышэйшага дваранства або ўладарных князёў у краінах Заходняй Еўропы, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *ж.* **герцагі́ня**, -і, *мн.* -і, -гі́нь. ‖ *прым.* **ге́рцагскі**, -ая, -ае.

ГЕ́РЦАГСТВА, -а, *н.* Феадальная дзяржава на чале з герцагам.

ГЕСТА́ПА, *нескл.*, *н.* Тайная дзяржаўная паліцыя ў фашысцкай Германіі. ‖ *прым.* **геста́паўскі**, -ая, -ае.

ГЕСТА́ПАВЕЦ, -паўца, *мн.* -паўцы, -паўцаў, *м.* Супрацоўнік гестапа. ‖ *ж.* **геста́паўка**, -і, *ДМ* -паўцы, *мн.* -і, -павак.

ГЕ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Адразная частка блузкі, сукенкі, сарочкі, якая закрывае верх грудзей і спіны. *Сукенка на гестцы.*

ГЕ́ТА, *нескл.*, *н.* У некаторых краінах; асобныя кварталы горада, выдзеленыя для пражывання дыскрымінаваных расавых ці рэлігійных груп насельніцтва. *Негрыцянскія г.* (у ЗША). *Яўрэйскія г.* (у Еўропе пры фашызме). *Каталіцкія г.* (у Паўночнай Ірландыі).

ГЕ́ТМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** На Украіне ў 16—17 стст.: начальнік казацкага войска і вярхоўны правіцель. **2.** У Польшчы ў 16—18 стст.: камандуючы ўсімі ўзброенымі сіламі. ‖ *прым.* **ге́тманскі**, -ая, -ае.

ГЕ́ТРЫ, -аў, *адз.* ге́тра, -ы, *ж.* Від цёплай адзежы для ног, якая надзяваецца паверх абутку і закрывае ногі ад шчыкалатак да каленяў. ‖ *прым.* **ге́травы**, -ая, -ае.

ГЕТЭРАГЕ́ННЫ, -ая, -ае. Разнародны па сваім складзе або паходжанні частак; *проціл.* гамагенны.

ГЕШЭ́ФТ, -у, *М* -фце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. уст.). Спекуляцыйная, выгадная здзелка.

ГІ́БЕЛЬ, -і, *ж.* **1.** Знішчэнне, разбурэнне, смерць (пры катастрофе, стыхійным бедстве і пад.). *Г. касмічнага карабля.* **2.** *чаго.* Незлічонае мноства, колькасць (разм.). *Летам г. работы ў сялян.*

ГІ́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які вядзе да гібелі (у 1 знач.), пагражае гібеллю. *Г. крок.* ‖ *наз.* **гі́бельнасць**, -і, *ж.*

ГІБЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Пакутаваць, гараваць ад нястачы, бязмэтнага жыцця і пад. *Г. у галечы.* ‖ *наз.* **гібе́нне**, -я, *н.*

ГІ́БКІ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка гнецца і разгінаецца; пругкі. *Г. дубец.* **2.** *перан.* Багаты адценнямі, выразны (пра голас, характар і пад.). *Г. голас.* **3.** *перан.* Здольны ўмела і хутка рэагаваць на пэўныя ўмовы, абставіны, прызвычайвацца да іх. *Гібкая палітыка.* ‖ *наз.* **гі́бкасць**, -і, *ж.*

ГІ́БЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Пра мясцовасць: якая пагражае гібеллю. *Гіблае месца.* **2.** Безнадзейны, які не абяцае нічога добрага. *Гіблая справа.*

ГІБО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая чалавекападобная малпа, якая жыве ў Паўднёва-Усходняй Азіі.

ГІБРЫ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Арганізм, атрыманы шляхам гібрыдызацыі. ‖ *прым.* **гібры́дны**, -ая, -ае.

ГІБРЫДЫЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Скрыжаванне арганізмаў, разнародных у спадчынных адносінах.

ГІГА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Істота, расліна незвычайна вялікіх памераў, велікан. *Слон-г. Гіганты навукі* (перан.: пра выдатных вучоных, мысліцеляў). **2.** Вялікае па размаху і значэнню прадпрыемства. *Завод-г.*

ГІГАНТАМА́НІЯ, -і, *ж.* Імкненне да практычна неапраўданага стварэння чаго-н. у вялікім маштабе.

ГІГА́НЦКІ, -ая, -ае. **1.** Вельмі вялікі памерам. *Гіганцкая ліпа. Ісці гіганцкімі крокамі* (перан.: робячы вялікія поспехі). **2.** Выключны па сіле, важнасці. *Г. размах будоўлі. Гіганцкія поспехі ў асваенні космасу.*

ГІГІЕ́НА, -ы, *ж.* **1.** Раздзел медыцыны, які вывучае ўмовы захавання здароўя, а таксама сістэма мер, накіраваная на падтрыманне чысціні, здароўя. *Г. працы. Г. харчавання. Асабістая г.* **2.** *перан.* Забеспячэнне ўмоў, якія захоўваюць нармальны экалагічны стан раслінных і жывёльных арганізмаў, навакольнага асяроддзя. *Г. лесу. Г. водных басейнаў.* ‖ *прым.* **гігіені́чны**, -ая, -ае.

ГІГІЕНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне гігіены.

ГІГІЕНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* гігіена. **2.** Які адпавядае нормам гігіены. *Гігіенічнае адзенне.* ‖ *наз.* **гігіені́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ГІГРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да вільгаці, да вільготнасці, напр. *гігравата, гіграметрычны.*

ГІГРАСКАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Здольны паглынаць вільгаць з навакольнага асяроддзя. *Гіграскапічная вата.* ‖ *наз.* **гіграскапі́чнасць**, -і, *ж.*

ГІД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які суправаджае турыстаў і знаёміць іх са славутымі мясцінамі горада, края. **2.** Даведнік для турыстаў (уст.). ‖ *прым.* **гі́даўскі**, -ая, -ае.

ГІ́ДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: шматгаловая змяя, у якой замест адсечаных галоў выраслалі новыя. **2.** Дробная бесхрыбетная жывёліна, прэснаводны паліп са шчупальцамі вакол рота.

ГІДРА... Першая частка складаных слоў, якая паказвае на адносіны да вады, воднай энергіі, напр. *гідраагрэгат, гідраавіяцыя, гідрабіялогія, гідрадынаміка.*

ГІДРАВУ́ЗЕЛ, -зла́, *мн.* -злы́, -зло́ў, *мн.* Комплекс гідратэхнічных збудаванняў, устройстваў. *Энергетычны г.* ‖ *прым.* **гідравузла́вы**, -ая, -о́е.

ГІДРАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Раздзел гідралогіі, які займаецца апісаннем і вывучэннем вод зямной паверхні. ‖ *прым.* **гідраграфі́чны**, -ая, -ае.

ГІДРАКАСЦЮ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльны касцюм для работы пад вадой. *Г. вадалаза.*

ГІДРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая займаецца вывучэннем воднай прасторы Зямлі і руху вады ў прыродзе. ‖ *прым.* **гідралагі́чны**, -ая, -ае.

ГІДРАПО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Вырошчванне раслін без грунту на штучных пажыўных растворах. ‖ *прым.* **гідрапо́нны**, -ая, -ае.

ГІДРАПУ́ЛЬТ, -а, *М* -льце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат (бак з ручной помпай) для палівання, апырсквання і афарбоўкі.

ГІДРАСАМАЛЁТ, -а, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самалёт, прыстасаваны для пасадкі на ваду і ўзлёту з вады. ‖ *прым.* **гідрасамалётны**, -ая, -ае.

ГІДРАСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Тое, што і гідраэлектрастанцыя.

ГІДРАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Галіна навукі і тэхнікі, якая займаецца выкарыстаннем водных рэсурсаў у народнай гаспадарцы і рэгуляваннем іх дзеяння. ‖ *прым.* **гідратэхні́чны**, -ая, -ае.

ГІДРА́ЎЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* Навука аб законах і руху вадкасцей і аб спосабах практычнага прымянення гэтых законаў. ‖ *прым.* **гідраўлі́чны**, -ая, -ае. *Г. прэс.*

ГІДРАЭЛЕКТРАСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Электрастанцыя, якая выкарыстоўвае энергію падаючай вады для выпрацоўкі электраэнергіі.

ГІДРО́ЛІЗ, -у, *м.* (спец.). Рэакцыя абменнага раскладання злучэнняў з вадой. ‖ *прым.* **гідро́лізны**, -ая, -ае.

ГІЕ́НА, -ы, *мн.* -ы, гіе́н, *ж.* Драпежнае млекакормячае паўднёвых краін, якое харчуецца мярцвячынай. *Сямейства гіен.* ‖ *прым.* **гіе́навы**, -ая, -ае.

ГІЗ, -а *і* -у, *м.* (разм.). **1.** *гл.* гізаваць. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Вялікая муха, самка якой жывіцца крывёю жывёлы і чалавека; сляпень. *Г. напаў на скаціну.*

ГІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак.* (разм.). Імкліва бегаць, ратуючыся ад укусаў гіза (у 2 знач.). *Каровы гізуюць.* ‖ *наз.* **гіз**, -у, *м.*

ГІ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Утвараць прарэзлівыя, адрывістыя гукі, ускрыкваць. ‖ *аднакр.* **гі́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **гі́канне**, -я, *н.* *і* **гік**, -у, *м.*

ГІ́ЛЬДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** У сярэдневяковай Еўропе: аб'яднанне купцоў або рамеснікаў, якія абаранялі інтарэсы сваіх членаў. **2.** У дарэвалюцыйнай Расіі: адзін з разрадаў, на якія падзялялася купецтва ў залежнасці ад маёмаснага стану. *Купец другой гільдыі.* **3.** Увогуле саюз, аб'яднанне. *Г. літаратараў.* ‖ *прым.* **гільдзе́йскі**, -ая, -ае.

ГІ́ЛЬЗА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Металічная трубка для кулі, снарада з дном, у адтуліну якога ўстаўляецца капсуль. **2.** Папяровая трубачка, якую набіваюць тытунём пры вырабе папярос. ‖ *прым.* **гі́льзавы**, -ая, -ае.

ГІЛЬЯЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Прылада для пакарання смерцю шляхам адсякання галавы асуджанага. ‖ *прым.* **гільяці́нны**, -ая, -ае.

ГІЛЬЯЦІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак.*, *каго.* Пакараць (караць) на гільяціне.

ГІМН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Урачыстая песня, прынятая як сімвал дзяржаўнага або сацыяльнага адзінства. *Дзяржаўны г. Беларусі.* **2.** Увогуле — хвалебная песня або музычны твор у гонар каго-, чаго-н. *Г. працы. Г. міру і свабодзе.*

ГІМНАЗІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучань гімназіі. ‖ *ж.* **гімназі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **гімназі́сцкі**, -ая, -ае.

ГІМНА́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* Агульнаадукацыйная сярэдняя навучальная ўстанова. *Жаночая г.* ‖ *прым.* **гімназі́чны**, -ая, -ае.

ГІМНА́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца гімнастыкай. ‖ *ж.* **гімна́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ГІМНА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сістэма практыкаванняў для фізічнага развіцця арганізма. ‖ *прым.* **гімнасты́чны**, -ая, -ае.

ГІМНАСЦЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Верхняя сарочка са стаячым каўняром, прынятая як ваеннае форменнае адзенне.

ГІНЕКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае анатамафізіялагічныя асаблівасці жаночага арганізма, жаночыя хваробы і іх лячэнне. ‖ *прым.* **гінекалагі́чны**, -ая, -ае.

ГІНЕКО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па гінекалогіі.

ГІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; гінь; *незак.* **1.** Падвяргацца знішчэнню, гібелі. *Г. ад кулі. Расліны гінуць ад марозу.* **2.** *перан.* Рушыцца, не адбывацца (пра планы, намеры і пад.). *Гіне мая надзея на паездку.* ‖ **загі́нуць**, -ну, -неш, -не; загі́нь.

ГІПА..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. недасягнення мяжы, нормы, напр. *гіпавітаміноз, гіпасакрэцыя, гіпатэрапія, гіпагенны.*

ГІПАПАТА́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і бегемот.

ГІПАТАНІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Паніжэнне крывянога ціску. ‖ *прым.* **гіпатані́чны**, -ая, -ае. *Гіпатанічная хвароба.*

ГІПАТО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які хварэе гіпатанічнай хваробай.

ГІПАТЭНУ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ну́з, *ж.* У матэматыцы: старана прамавугольнага трохвугольніка, якая ляжыць насупраць прамога вугла.

ГІПАТЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Заснаваны на гіпотэзе, магчымы. *Гіпатэтычная думка.* ‖ *наз.* **гіпатэты́чнасць**, -і, *ж.*

ГІПЕР..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. перавышэння мяжы, нормы, напр. *гіпервітаміноз, гіпергук, гіпергукавы, гіперінфляцыя, гіперінфляцыйны, гіперкомплексны, гіперпластычны.*

ГІПЕ́РБАЛА[1], -ы, *мн.* -ы, -бал, *ж.* Мастацкі прыём, заснаваны на перабольшанні ўласцівасцей чалавечага характару, прадмета ці з'явы. ‖ *прым.* **гіпербалі́чны**, -ая, -ае.

ГІПЕ́РБАЛА[2], -ы, *мн.* -ы, -бал, *ж.* У матэматыцы: незамкнутая крывая з дзвюх галін, якая ўтвараецца пры перасячэнні канічнай паверхні плоскасцю. ‖ *прым.* **гіпербалі́чны**, -ая, -ае.

ГІПЕРТАНІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Хвароба, звязаная з павышэннем крывянога ціску. ‖ *прым.* **гіпертані́чны**, -ая, -ае.

ГІПЕРТО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які хварэе гіпертанічнай хваробай.

ГІПЕРТРАФІ́РАВАНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які падвергся гіпертрафіі.

ГІПЕРТРАФІ́РАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Падвергнуцца (падвяргацца) гіпертрафіі.

ГІПЕРТРАФІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Падвергнуць (падвяргаць) гіпертрафіі.

ГІПЕРТРАФІ́Я, -і, *ж.* (кніжн.). Хваравітае павелічэнне аб'ёму якога-н. органа цела. *Г. сэрца.* ‖ *прым.* **гіпертрафі́чны**, -ая, -ае.

ГІПНАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак., каго (што).* Прыводзіць у стан гіпнозу. ‖ *зак.* **загіпнатызава́ць**, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны. ‖ *наз.* **гіпнатызава́нне**, -я, *н.* і **гіпнатыза́цыя**, -і, *ж.*

ГІПНАТЫЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па гіпнозу, які валодае здольнасцю гіпнатызаваць. ‖ *прым.* **гіпнатызёрскі**, -ая, -ае.

ГІПНАТЫ́ЗМ, -у, *м.* З'ява, якая адносіцца да гіпнатызавання, да гіпнозу; майстэрства гіпнозу. ‖ *прым.* **гіпнаты́чны**, -ая, -ае.

ГІПНО́З, -у, *м.* Асаблівы стан частковага, няпоўнага сну, які выклікаецца ўнушэннем і суправаджаецца падпарадкаваннем таму, хто ўнушае, а таксама сам спосаб такога ўнушэння. *Быць у стане гіпнозу. Лячыць гіпнозам.* ‖ *прым.* **гіпнаты́чны**, -ая, -ае.

ГІПО́ТЭЗА, -ы, *мн.* -ы, -тэз, *ж.* (кніжн.). Навуковае меркаванне, якое прыводзіцца для тлумачэння тых ці іншых з'яў і патрабуе праверкі на вопыце, перш чым стаць навуковай тэорыяй.

ГІПС, -у, *м.* **1.** Вапнавае мінеральнае рэчыва белага ці жоўтага колеру. *Пласт гіпсу.* **2.** Скульптурны злепак з такога рэчыва. **3.** Хірургічная павязка з такога рэчыва. *Нага ў гіпсе.* ‖ *прым.* **гі́псавы**, -ая, -ае.

ГІПСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак., што* (спец.). **1.** Накладваць гіпсавую павязку. *Г. нагу.* **2.** Насычаць ці ўгнойваць гіпсам. *Г. глебу.* ‖ *зак.* **загіпсава́ць**, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **гіпсава́нне**, -я, *н.*

ГІПЮ́Р, -у, *м.* Карункавая тканіна з выпуклым узорным малюнкам. ‖ *прым.* **гіпю́равы**, -ая, -ае.

ГІ́РА, -ы, *мн.* -ы, гір, *ж.* **1.** Металічны груз пэўнай вагі, які выкарыстоўваецца ў якасці меры пры важанні і ў якасці прылады для практыкаванняў у цяжкай атлетыцы. **2.** Вісячы груз для рэгуліроўкі або прывядзення ў рух механізма. *Гадзіннік з гірамі.* ‖ *прым.* **гіра́вы**, -а́я, -о́е.

ГІРАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Цяжкаатлет, які займаецца гімнастычнымі практыкаваннямі з гірамі.

ГІРАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор у выглядзе вярчальнага цела на вертыкальнай восі, які служыць для падтрымлівання ў стане раўнавагі якіх-н. прадметаў. *Ваўчок зроблены па прынцыпу гіраскопа.* ‖ *прым.* **гіраскапі́чны**, -ая, -ае.

ГІРЛЯ́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Кветкі і зеляніна, сплеценыя ў выглядзе шырокай істужкі, а таксама арнамент такой формы. *Г. з дзеразы.* ‖ *прым.* **гірля́ндны**, -ая, -ае.

ГІСТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб будове і развіцці тканак чалавека і жывёлы. ‖ *прым.* **гісталагі́чны**, -ая, -ае.

ГІСТАРЫ́ЗМ, -у, *м.* Разгляд прадметаў і з'яў у іх гістарычным развіцці.

ГІСТАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* гісторыя. **2.** Які рэальна існаваў, не выдуманы. *Г. факт.* **3.** Які адносіцца да часу, ад якога захаваліся рэчавыя помнікі (напр. рукапісы); *проціл.* дагістарычны. *Гістарычная эпоха.* **4.** Выключна важны, які ўвайшоў у гісторыю. *Гістарычныя рашэнні.* ‖ *наз.* **гістары́чнасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.). *Г. мастацкага твора.*

ГІСТАРЫЯГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб развіцці гістарычных ведаў і аб метадах гістарычнага даследавання. **2.** Сукупнасць гістарычных даследаванняў, прысвечаных якому-н. перыяду ці праблеме. *Г. Вялікага княства Літоўскага.* ‖ *прым.* **гістарыяграфі́чны**, -ая, -ае.

ГІСТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне гісталогіі.

ГІСТО́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вучоны, даследчык у галіне гісторыі. **2.** Выкладчык гісторыі як вучэбнага прадмета.

ГІСТО́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** Рэчаіснасць у яе развіцці і руху. *Законы гісторыі.* **2.** Навука аб развіцці чалавечага грамадства. *Г. старажытнага свету. Г. сярэдніх вякоў.* **3.** Ход развіцця, руху чаго-н. *Г. раслін. Г. знешняга гандлю. Г. хваробы.* **4.** Сукупнасць фактаў і падзей, што адносяцца да мінулага жыцця; мінулае, якое захавалася ў памяці людзей. *Народныя вясельныя абрады ўжо сталі гісторыяй.* **5.** Расказ, апавяданне пра што-н. *Дзеці любяць слухаць займальныя гісторыі.* **6.** Здарэнне, выпадак, пераважна непрыемныя. *Трапіць у сумную гісторыю. Вось дык г.!* ‖ *прым.* **гістары́чны**, -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ГІТА́РА, -ы, *мн.* -ы, -та́р, *ж.* Струнны шчыпковы музычны інструмент з корпусам-рэзанатарам у выглядзе васьмёркі і доўгім грыфам. ‖ *прым.* **гіта́рны**, -ая, -ае.

ГІТАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на гітары. ‖ *ж.* **гітары́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **гітары́сцкі**, -ая, -ае.

ГІ́ЦАЛЬ, -шля, *мн.* -цлі, -шляў, *м.* **1.** Той, хто знімае скуры з забітых жывёл; скуралуп (у 1 знач.; уст., абл.). **2.** Свавольнік, гарэза (разм.) *Ах, ты г.!* **3.** Вешалка ў верхняй вопратцы. *Г. трэба прышыць.*

ГІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Вузкая і доўгая спартыўная шлюпка з нізкімі бартамі.

ГІЯЦЫ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Травяністая расліна сямейства лілейных з прадаўгаватымі вузкімі лістамі і пахучымі кветкамі, сабранымі ў суквецце. **2.** Мінерал чырвонага ці залаціста-аранжавага колеру. ‖ *прым.* **гіяцы́нтавы**, -ая, -ае.

ГЛАБА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Усеагульны, які ахоплівае ўвесь зямны шар, увесь свет. *Праблема чыстай вады набыла г. характар.* О **Глабальная ракета** — ракета, якая можа даставіць баявы зарад у любое месца зямнога шара. ‖ *наз.* **глаба́льнасць**, -і, *ж.*

ГЛАВА́, -ы́, *мн.* гла́вы і (з ліч. 2, 3, 4) главы́, глаў, *ж.* Раздзел кнігі, артыкула. *Г. аповесці.*

ГЛАГО́ЛІЦА, -ы, *ж.* Адна з дзвюх стараславянскіх азбук. ‖ *прым.* **глагалі́чны**, -ая, -ае. *Глагалічнае пісьмо.*

ГЛАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і прасавальны[1].

ГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; гладзь; -джаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Лёгка праводзіць рукой па чым-н. *Г. па галоўцы* (таксама перан.: патураць каму-н.). *Г. супраць шэрсці* (таксама перан.: гаварыць ці рабіць каму-н.

наперакор). **2.** Тое, што і прасаваць[1]. ‖ *зак.* **пагладзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны. ‖ *наз.* **гладжанне,** -я, *н.*

ГЛАДЗЬ[1], -і, *ж.* Роўная паверхня воднай прасторы. *Г. мора.*

ГЛАДЗЬ[2], -і, *ж.* Спосаб вышывання шырокімі шчыльнымі шыўкамі.

ГЛАДКА... Першая частка складаных слоў са знач. гладкі (у 1 і 3 знач.), напр. *гладкаскуры, гладкасценны, гладкашэрсны, гладкатвары.*

ГЛАДКАСТВОЛЬНЫ, -ая, -ае. З гладкім, не наразным ствалом (у 2 знач.). *Гладкаствольнае ружжо.*

ГЛАДКІ, -ая, -ае. **1.** Роўны, без упадзін і выступаў. *Г. стол. Гладкая пляцоўка.* **2.** *перан.* Просты, лёгкі для разумення (пра мову, верш, думкі і пад.). *Лектар гаварыў гладка* (прысл.). *Г. стыль.* **3.** Сыты, адкормлены (разм.). *Гладкія коні. Г. пан.* ‖ *наз.* **гладкасць,** -і, *ж.*

ГЛАДЫЁЛУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дэкаратыўная травяністая расліна з мечападобнымі лістамі і вялікімі яркімі кветкамі рознага колеру. ‖ *прым.* **гладыёлусны,** -ая, -ае.

ГЛАДЫШ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Збан без ручкі. *Г. з квасам.* ‖ *прым.* **гладышны,** -ая, -ае.

ГЛАДЫЯТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старажытным Рыме: барэц з рабоў або ваеннапалонных, які змагаўся на арэне цырка з другім такім барцом або дзікім зверам. ‖ *прым.* **гладыятарскі,** -ая, -ае.

ГЛАЗЕТ, -у, *М* -зеце, *м.* Парча з каляровай шаўковай асновай і з тканымі залатымі ці сярэбранымі ўзорамі. ‖ *прым.* **глазетавы,** -ая, -ае.

ГЛАЗУРА, -ы, *ж.* **1.** Шклопадобны сплаў, якім пакрываюць гліняную, фаянсавую і пад. пасуду. **2.** Густы цукровы сіроп, у якім вараць садавіну і якім пакрываюць мучныя вырабы. ‖ *прым.* **глазурны,** -ая, -ае.

ГЛАЗУРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Пакрыць (-ываць) глазурай (у 1 знач.). *Г. пасуду.* ‖ *незак.* **глазуроўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* і **глазураванне,** -я, *н.*

ГЛАМАЗДА, -ы, *М* -дзе, *ж.* (абл.). Пра няўклюднага чалавека, пра нязграбную рэч.

ГЛАНДЫ, -аў, *адз.* гланда, *ДМ* -дзе, *ж.* Паднябенныя міндаліны. ‖ *прым.* **гландавы,** -ая, -ае.

ГЛАСАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Тлумачальны слоўнік устарэлых і малазразумелых слоў пераважна да старажытных тэкстаў. ‖ *прым.* **гласарыевы,** -ая, -ае.

ГЛАСНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: член гарадской думы, гарадскі дэпутат.

ГЛАЎКОМА, -ы, *ж.* Хвароба вачэй, выкліканая павышэннем ціску ўнутры вока. ‖ *прым.* **глаўкомны,** -ая, -ае.

ГЛЕБА, -ы, *мн.* -ы, глеб, *ж.* **1.** Верхні слой зямной кары. *Глеістая г.* **2.** *перан.* Аснова, апора. *Падрыхтаваць глебу для перагавораў.* ◊ **Выбіць глебу з-пад** *чыіх* **ног** — прымусіць пераканацца ў беспадстаўнасці чаго-н.; пазбавіць упэўненасці ў чым-н. **На глебе** *чаго, у знач. прыназ. з Р* — па прычыне. *Захворванне на нервовай глебе.* ‖ *прым.* **глебавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГЛЕБАЗНАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне глебазнаўства.

ГЛЕБАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Навука, якая займаецца вывучэннем саставу і якасці глебы (у 1 знач.). ‖ *прым.* **глебазнаўчы,** -ая, -ае.

ГЛЕДЖАННЕ, -я, *н.:* **пункт гледжання** — тое, што і пункт погляду (*гл.* погляд).

ГЛЕІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты глеем, які змяшчае многа глею. *Глеістае дно возера.* **2.** Вязкі. *Глеістая дарога.* ‖ *наз.* **глеістасць,** -і, *ж.*

ГЛЕЙ, -ю, *м.* Вязкі асадак з мінеральных або арганічных рэчываў на дне вадаёмаў. ‖ *прым.* **глеевы,** -ая, -ае.

ГЛЕЙКІ, -ая, -ае. Вязкі, ліпкі. *Глейкая гліна.* ‖ *наз.* **глейкасць,** -і, *ж.*

ГЛЕТЧАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і ляднік. ‖ *прым.* **глетчарны,** -ая, -ае.

ГЛІНА, -ы, *ж.* Асадкавая горная парода, якая пры злучэнні з вадой утварае цестападобную масу, ужыв. для ганчарных вырабаў, будаўнічых і скульптурных работ. ‖ *прым.* **гліняны,** -ая, -ае.

ГЛІНАЗЁМ, -у, *м.* Вокіс алюмінію, які прымяняецца ў тэхніцы для атрымання алюмінію. ‖ *прым.* **глiназёмны,** -ая, -ае.

ГЛІНАЗЁМІСТЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе гліназём; з гліназёмам.

ГЛІНІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтрымлівае ў сабе гліну. *Глiністыя глебы.* **2.** Колерам падобны на гліну. ‖ *наз.* **гліністасць,** -і, *ж.*

ГЛІНТВЕЙН, -у, *м.* Гарачы напітак з чырвонага віна з цукрам і вострымі прыправамі.

ГЛІПТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Майстэрства разьбы на каштоўных камянях. ‖ *прым.* **гліптычны,** -ая, -ае.

ГЛІСЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пласкадоннае быстраходнае маторнае судна, якое лёгка слізгаціць па воднай паверхні. ‖ *прым.* **глісерны,** -ая, -ае.

ГЛІСНІК, -у, *м.* Расліна сямейства складанакветкавых, высушанае насенне якой скарыстоўваецца як глістагонны сродак; цытвора. ‖ *прым.* **глiснікавы,** -ая, -ае.

ГЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Чарвяк, які паразітуе ў арганізме чалавека або жывёлы. **2.** Пра худога чалавека (груб. разм.). ‖ *прым.* **глісны,** -ая, -ае.

ГЛІСТАГОННЫ, -ая, -ае. Прызначаны для выдалення глістоў (пра лякарства). *Глістагонныя сродкі.*

ГЛІЦЫНІЯ, -і, *ж.* Паўднёвая павойная дэкаратыўная расліна сямейства бабовых з гронкамі пахучых кветак. ‖ *прым.* **гліцыніевы,** -ая, -ае.

ГЛІЦЭРЫНА, -ы, *ж.* Бясколерная масляністая вадкасць, якую атрымліваюць з тлушчаў, ужыв. для медыцынскіх і тэхнічных мэт. ‖ *прым.* **гліцэрынавы,** -ая, -ае.

ГЛОБУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мадэль зямнога шара або нябеснай сферы, умацаваная на вертыкальнай падстаўцы. ‖ *прым.* **глобусны,** -ая, -ае.

ГЛОСА, -ы, *мн.* -ы, глос, *ж.* (спец.). Тлумачэнне незразумелага слова або выразу, якое даецца на палях або ў самім тэксце старажытных і сярэдневяковых рукапісаў. *Глосы ў скарынінскіх тэкстах.*

ГЛОТАГЕНЕЗ, -у, *м.* (спец.). Працэс станаўлення чалавечай натуральнай гукавой мовы. ‖ *прым.* **глотагенезны,** -ая, -ае.

ГЛОТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Частка стрававальнага тракту — мышачная трубка, якая злучае поласць рота са страваводам. **2.** Тое, што і горла (у 1 знач.; разм.). *Схваціць за глотку. Драць глотку* (крычаць моцна і без толку). ‖ *прым.* **глотачны,** -ая, -ае.

ГЛУЗД, -у, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). Розум, развага; мазгі. *Варочаць глуздамі.* ◊ **З глузду з'ехаць** (разм.) — страціць розум, звар'яцець.

ГЛУМ, -у, *м.* **1.** *гл.* глуміць. **2.** Пра што-н. папсаванае, марна страчанае. *Многа сена пайшло ў г.*

ГЛУМІЦЦА, глумлюся, глумішся, глуміцца; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Марна траціцца, псавацца. *Цяжка глядзець, як глуміцца дабро.* **2.** *з каго-чаго.* Здзекавацца, кпіць, насміхацца. *Г. з дзіцяці.* ‖ *зак.* **зглуміцца,** зглуміцца; зглумлены (да 1 знач.). ‖ *наз.* **глум,** -у, *м.* і **глумленне,** -я, *н.*

ГЛУМІЦЬ, глумлю, глуміш, глуміць; *незак., што* (разм.). Марна траціць, псаваць. *Г. дабро.* ‖ *зак.* **зглуміць,** зглумлю, зглуміш, зглуміць; зглумлены. ‖ *наз.* **глум,** -у, *м.* і **глумленне,** -я, *н.*

ГЛУПСТВА, -а, *н.* **1.** Што-н. нязначнае, дробязнае. *Не варта гаварыць пра г.* ◊ **Вярзці глупства** (разм. неадабр.) — гаварыць недарэчнасці.

ГЛУХАВАТЫ, -ая, -ае. Часткова пазбаўлены слыху; які недачувае.

ГЛУХАНЕМАТА, -ы, *ДМ* -маце, *ж.* Адсутнасць слыху і здольнасці гаварыць.

ГЛУХАНЯМЫ, -ая, -ое. Пазбаўлены слыху і здольнасці гаварыць.

ГЛУХАТА, -ы, *ДМ* -хаце, *ж.* Поўная адсутнасць або частковы недахоп слыху.

ГЛУХІ, -ая, -ое. **1.** Пазбаўлены слыху. *Г. чалавек. Падручнікі для глухіх* (наз.). **2.** *перан., да чаго.* Неспагадлівы, раўнадушны. *Г. да чужых патрэб.* **3.** Прыглушаны, невыразны. *Г. трэск. Піяніна гучыць глуха* (прысл.). **4.** Густы, цёмны, непралазны. *Г. лес.* **5.** Ціхі, які знаходзіцца ў глушы; пустынны. *Г. завулак.* **6.** *перан.* Позні. *Глухая восень. Глухая поўнач.* **7.** Без адтулін, суцэльны. *Глухая сцяна.* ○ **Глухі зычныя** — які вымаўляецца без удзелу голасу (спец.).

ГЛУХМЕНЬ, -і, *ж.* (разм.). Глуш. *Лясная г. Жыць у глухмені.*

ГЛУХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; глух, глухла; -ні; *незак.* **1.** Станавіцца глухім (у 1 знач.). **2.** Заціхаць, слабець, знікаць. *Шум глухне. Матор глухне* (перастае працаваць). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дзічэць, зарастаць пустазеллем. *Цыбуля без догляду глухне ад травы.* **4.** *перан.* Паступова слабець або знікаць. *Пачуцці з часам глухнуць.* ‖ *зак.* **заглухнуць,** -не; заглух, -хла (да 2, 3 і 4 знач.) *і* **аглухнуць,** -ну, -неш, -не; аглух, -хла; -ні (да 1 знач.).

ГЛУШ, -ы, *ж.* **1.** Густа парослы ўчастак лесу. *Лясная г.* **2.** Аддаленае ад паселішчаў месца, захалусце. *Жыву ў глушы, далёка ад горада. У такую г. аўтобусы не даходзяць.* **3.** Позняя, глухая пара. *У такую г. людзі адпачываюць.*

ГЛУШЫЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, **1.** Прыстасаванне для змяншэння сілы гуку рухавіка, механізма і пад. (спец.). **2.** *перан.* Той, хто глушыць (у 3 знач.), падаўляе што-н. *Глушыцель крытыкі.*

ГЛУШЫЦЬ, глушу, глушыш, глушыць; *незак., каго-што.* **1.** Перашкаджаць слухаць. *Розныя шумы глушылі прамову і нічога не было чуваць.* **2.** Рабіць нячутным, заглушаць. *Г. радыё.* **3.** Не даваць расці, перашкаджаць развіццю чаго-н. *Крапіва глушыла буракі. Г. ініцыятыву* (перан.). **4.** Моцным ударам аглушаць, пазбаўляць прытомнасці. *Г. рыбу.* **5.** Выключаць (матор, машыну і пад.). *Г. матор.* **6.** Вельмі многа піць чаго-н. (пераважна алкагольнага; разм.). *Г. гарэлку.* ‖ *зак.* **заглушыць,** -глушу, -глушыш, -глушыць; -глушаны (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **аглушыць,** аглушу, аглушыш, аглушыць; аглушаны (да 4 знач.). ‖ *наз.* **глушэнне,** -я, *н.* (да 4 знач.).

ГЛУШЭЦ, -шца, *мн.* -шцы, -шцоў, *м.* **1.** Вялікая лясная птушка сямейства цецерукоў. **2.** Глухі чалавек (разм.). ‖ *прым.* **глушцовы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГЛЫБ, -і, *ж.* Тое, што і глыбіня (у 2 знач.).

ГЛЫБА, -ы, *мн.* -ы, глыб, *ж.* Вялікі кавалак, абломак цвёрдага рэчыва. *Г. лёду.* ‖ *прым.* **глыбавы,** -ая, -ае (спец.). *Г. россып.*

ГЛЫБАКА... (*гл.* **глыбока...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «глыбока...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *глыбакаводны, глыбакадонны, глыбакадумны.*

ГЛЫБАКАВО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Высокі ўзровень вады ў рацэ, вадаёме.

ГЛЫБАКАВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Паўнаводны, глыбокі, па якім могуць хадзіць судны. *Глыбакаводная рака.* **2.** Які жыве або знаходзіцца на глыбіні ў вадзе. *Глыбакаводная фауна.* ‖ *наз.* **глыбакаво́днасць,** -і, *ж.*

ГЛЫБАКАДУ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны глыбокіх думак; удумлівы. *Г. паэт.* **2.** Сур'ёзны, засяроджаны. *Г. выгляд.* ‖ *наз.* **глыбакаду́мнасць,** -і, *ж.*

ГЛЫБАКАСНЕ́ЖЖА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (спец.). Зімовы час глыбокіх снягоў.

ГЛЫБЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца больш глыбокім. ‖ *зак.* **паглыбе́ць,** -е́е.

ГЛЫБІНЯ́, -і́, *мн.* глыбіні, -бі́нь, *ж.* **1.** Адлегласць ад паверхні да дна або ад якога-н. месца ў напрамку да нізу. *Г. возера.* **2.** *чаго.* Прастора ўнутр ад мяжы, ад краю чаго-н. *У глыбіні лесу.* **3.** *перан., чаго.* Сіла, ступень праяўлення чаго-н.; змястоўнасць. *Г. пачуцця. Г. думак.* ◊ **Да глыбіні душы** — вельмі моцна крануць, уразіць. **У глыбіні душы** — пра пачуцці, перажыванні людзей, скрытыя ад іншых. **У глыбіні вякоў** — у далёкім мінулым. ‖ *прым.* **глыбі́нны,** -ая, -ае. *Глыбінная бомба* (супраць падводных лодак). *Глыбінная вёска* (якая знаходзіцца далёка ад цэнтра).

ГЛЫБІНЯМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння глыбіні адтулін пазоў, вышыні выступаў у дэталях машын.

ГЛЫБОКА... (а таксама **глыбака...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які знаходзіцца глыбока, на вялікай глыбіні (у 1 знач.), які ўдаецца ў глыбіню, напр. *глыбоказалягальны, глыбокапрамярзальны, глыбокарыхліцель, глыбокаўрэзаны;* 2) які знаходзіцца глыбока (у 2 знач.), напр. *глыбокаразмешчаны* (раён); 3) глыбокі (у 4 знач.), напр. *глыбокапаважаны, глыбокашаноўны.*

ГЛЫБОКАПАВАЖА́НЫ, -ая, -ае. Вельмі шаноўны (ужыв. пры ветлівым афіцыйным звароце).

ГЛЫБО́КІ, -ая, -ае. **1.** Які мае вялікую глыбіню (у 1 знач.). *Глыбокая яма. Рыба плавала глыбока* (прысл.). **2.** Які знаходзіцца ў глыбіні (у 2 знач.) чаго-н., аддалены. *Г. тыл.* **3.** *перан.* Недаступны, скрыты. *Глыбокая тайна.* **4.** *перан.* Які валодае глыбінёй (у 3 знач.), моцны, поўны. *Глыбокія пачуцці. Глыбокія думкі.* **5.** Які дасягнуў высокай ступені праяўлення, мяжы ў сваім развіцці. *Глыбокая старасць. Глыбокая ноч.*

ГЛЫНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* і *без дап.* **1.** *гл.* глытаць. **2.** Перакусіць або выпіць (разм.). *Глыні трохі перад адыходам.* ◊ **Глынуць гора (слёз)** (разм.) — перанесці многа цяжкасцей.

ГЛЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* і *без дап.* Пры дапамозе мышцаў горла праштурхоўваць што-н. праз стрававод. *Г. ежу. Г. кнігі* (перан.: прагна і без разбору чытаць). *Г. слёзы* (перан.: старацца стрымаць слёзы). *Г. паветра* (уцягваць у сябе). *Г. словы* (перан.: гаварыць хутка і неразборліва). ‖ *аднакр.* **глытну́ць** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **глыта́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **глыта́льны,** -ая, -ае.

ГЛЫТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** Аднаразовы рух мускулаў глытальных мышцаў пры глытанні. *Выпіць за два глыткі.* **2.** Колькасць вадкасці, якая глытаецца за адзін раз. *Г. вады.*

ГЛЮ́ГА, -і, *ДМ* глю́зе, *мн.* -і, глюг, *ж.* (разм.). Дзюба ў драпежнай птушкі. *Груган звесіў глюгу.*

ГЛЮГА́СТЫ, -ая, -ае. З вялікай глюгай або падобны на глюгу. *Г. арол. Г. нос.* ‖ *наз.* **глюга́стасць,** -і, *ж.*

ГЛЮКО́ЗА, -ы, *ж.* Вінаградны цукар, які ўтрымліваецца ў пладах раслін і жывёльных арганізмах. ‖ *прым.* **глюко́зны,** -ая, -ае.

ГЛЯДА́Ч, гледача́, *мн.* гледачы́, гледачо́ў, *м.* Той, хто глядзіць на што-н., назірае за чым-н. *Тэатральны г.* ‖ *ж.* **глядА́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **глядзе́льны,** -ая, -ае. *Глядзельная зала.*

ГЛЯДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* глядач. **2.** Тое, што і аптычны (у 1 знач.). *Глядзельная труба.*

ГЛЯДЗЕ́ЦЦА, -джу́ся, -дзі́шся, -дзі́цца; -дзі́мся, гледзіце́ся, -дзя́цца; -дзі́ся; *незак.* **1.** *у што.* Глядзець на сваё адлюстраванне ў чым-н. *Г. ў люстэрка.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра фільм, пастаноўку: з інтарэсам успрымацца. *Спектакль глядзіцца з увагай.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра рэч, прадмет: добра выглядаць, дэманстраваць свае лепшыя якасці. *Касцюм добра глядзіцца.* ‖ *зак.* **паглядзе́цца,** -гляджу́ся, -глядзі́шся, -глядзі́цца; -глядзі́мся, -гледзіце́ся, -глядзя́цца; -глядзі́ся (да 1 знач.).

ГЛЯДЗЕ́ЦЬ, -джу́, -дзі́ш, -дзі́ць; -дзі́м, гледзіце́, -дзя́ць; -дзі́; *незак.* **1.** *на каго-што* і *ў што.* Накіроўваць позірк, каб убачыць каго-, што-н. *Г. на неба. Г. на экран. Вокны глядзяць у агарод* (перан.: выходзяць на агарод). **2.** *каго-што.* Прысутнічаючы дзе-н. і разглядаючы, знаёміцца з кім-, чым-н. *Г. спектакль. Г. выстаўку карцін.* **3.** *каго-што.* Рабіць агляд, абследаванне. *Г. хворага.* **4.** *каго-што, каго-чаго, за кім-чым* і *са злуч.* «каб». Даглядаць, турбавацца (разм.). *Г. дзяцей. Г. за парадкам. Г., каб усё было, як трэба.* **5.** *на каго-што.* Браць прыклад з каго-н., лічыцца з кім-н. *Г. на старэйшых. Не глядзі на лежабокаў.* **6.** *на каго-што.* Так ці інакш адносіцца да каго-, чаго-н., мець сваю ацэнку. *Г. на рэчы проста.* **7.** Віднецца, паказвацца адкуль-н. *Беднасць глядзела з кожнага кутка хаты.* **8. глядзі́(це)!** *у знач. выкл.* Выражае: 1) папярэджанне або пагрозу. *Глядзіце, не спазніцеся!;* 2) здзіўленне, спалох. *Глядзі, што нарабіў гэты разбойнік!;* 3) ужыв. як знак спасылкі ў тэксце. *Глядзі наступную старонку.* **9. глядзі́,** *2 ас. адз. цяп.* **глядзі́ш** *у знач. пабочн.* Між тым, тым часам (разм.). *Глядзіш, і жніво надыдзе. За якую гадзіну, глядзіш, і грыбоў вядро.* **10.** *1 ас. цяп.* **гляджу́ (глядзі́м)** *у знач. пабочн.* Як выяўляецца (разм.). *Гляджу, аўтобус ужо на прыпынку.* ◊ **Воўкам глядзець** (разм.) — таіць злосць на каго-н. **Глядзець з рук** *каго* або *чыіх* (разм. неадабр.) — не мець самастойнасці, быць у матэрыяльнай залежнасці ад каго-н. **Глядзець праўдзе ў вочы** — чэсна і правільна ўсё ўспрымаць. **Глядзець праз пальцы** (разм. неадабр.) — несур'ёзна ставіцца да каго-, чаго-н., наўмысна не надаваць сур'ёзнай увагі каму-, чаму-н. **Глядзець смерці ў вочы** — быць у вялікай небяспецы. **Як у ваду глядзеў** (разм.) — быццам наперад ведаў. ‖ *зак.* **паглядзе́ць** -джу́, -дзі́ш, -дзі́ць; -дзі́м, -ледзіце́, -дзя́ць; -дзі́ (да 1, 2, 3, 4, 5, 6 знач.). ‖ *аднакр.* **гля́нуць,** -ну, -неш, -не; глянь (да 1, 3, 6 і 7 знач.).

ГЛЯК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Нізкая гліняная пасудзіна з выпуклымі бакамі і вузкім горлам. ‖ *памянш.* глячок, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **гля́чны,** -ая, -ае.

ГЛЯ́НЕЦ, -нцу, *м.* Бляск начышчанай або адпаліраванай паверхні. *Навесці г.* (таксама перан.: канчаткова прывесці да ладу закончаную работу).

ГЛЯНЦАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цу́ецца; *незак.* Паддавацца глянцаванню.

ГЛЯНЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што* (спец.). Пакрываць глянцам. *Г. паперу. Г. абутак.* ‖ *зак.* **наглянцава́ць,** -цу́ю, -цуеш, -цуе; -цу́й; -цава́ны. ‖ *наз.* **глянцава́нне,** -я, *н.* і **глянцо́ўка,** -і, *ДМ* -цо́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **глянцава́льны,** -ая, -ае.

ГЛЯНЦАВІ́ТЫ, -ая, -ае. З глянцам, не матавы. *Глянцавітая папера.* ‖ *наз.* **глянцаві́тасць,** -і, *ж.*

ГЛЯ́НЦАВЫ, -ая, -ае. З наведзеным глянцам, бліскучы. *Глянцавая паверхня.*

ГЛЯЦЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па гляцыялогіі.

ГЛЯЦЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука пра леднікі, пра формы лёду, пра снежнае покрыва. ‖ *прым.* **гляцыялагі́чны,** -ая, -ае.

ГМ, *выкл.* (разм.). Выражае недавер'е, сумненне, іронію.

ГМАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Вялікі і высокі будынак.

ГНАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., гно́іцца; *незак.* Выдзяляць гной. *Рана гноіцца.* ‖ *наз.* **гнае́нне,** -я, *н.*

ГНАІ́ЦЬ, гнаю́, гно́іш, гно́іць; *незак., каго-што.* **1.** Прыводзіць у стан гніення. *Г. дабро.* **2.** *перан.* Доўгі час трымаць каго-н. у невыносна цяжкіх умовах для жыцця. *Г. у турме.* ‖ *зак.* **згнаі́ць,** згнаю́, згно́іш, згно́іць; згно́ены. ‖ *наз.* **гнае́нне,** -я, *н.*

ГНАЙНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Гнойны нарыў, крыніца выдзялення гною. *Разрэзаць г.* **2.** *перан.* Ачаг якой-н. шкоднай грамадскай з'явы. ‖ *прым.* **гнайніко́вы,** -ая, -ае.

ГНАСЕАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* У філасофіі: тэорыя пазнання. ‖ *прым.* **гнасеалагі́чны,** -ая, -ае.

ГНА́ЦЦА, ганю́ся, го́нішся, го́ніцца; гна́ўся, гна́лася; гані́ся; *незак., за кім-чым.* **1.** Бегчы следам, каб дагнаць або злавіць. *Г. за праціўнікам.* **2.** Імкнуцца да чаго-н., дамагацца каго-, чаго-н. *Г. за модай. Г. за доўгім рублём.*

ГНАЦЬ, ганю́, го́ніш, го́ніць; гнаў, гна́ла; гані́; *незак.* **1.** *каго-што.* Прымушаць рухацца ў якім-н. напрамку. *Г. авечак. Г. звера* (праследаваць). *Г. лес па рацэ* (сплаўляць). *Паны гналі людзей на работу* (пад прымусам). **2.** *каго-што.* Прымушаць хутка рухацца, ехаць на вялікай скорасці. *Фурман гнаў каня. Г. машыну.* **3.** *безас.* што. Вельмі хутка расці. *Бульбу гоніць у каліўе.* **4.** *што.* Здабываць пры дапамозе перагонкі. *Г. алей.* **5.** *што.* Рабіць, пастаўляць хутка, у вялікай колькасці. *Г. план. Г. прадукцыю.* **6. гані́(це).** Даваць (разм.). *Гані грошы.* **7.** *безас.* Пра панос (разм.). *Жывот гоніць.* ‖ *наз.* **гон,** -у, *м.* (да 1 знач.; спец.) *і* **го́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 1, 2, і 4 знач.). *Гон звера.* ‖ *прым.* **го́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Гонныя галубы.*

ГНАЯВІ́К, гнаевіка́, *мн.* гнаевікі́, гнаевіко́ў, *м.* Жук, які жыве ў гнаі.

ГНАЯВЫ́ *гл.* гной.

ГНЕ́ВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., на каго-што* і *без дап.* Быць у стане гневу, абурацца. *Г. на мужа.*

ГНЕ́ДЫ *гл.* гняды.

ГНЕЗДАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., гняздуе́цца; *незак.* Тое, што і гняздзіцца (у 1 знач.). ‖ *наз.* **гнездава́нне,** -я, *н.*

ГНЕЗДАВЫ́ *гл.* гняздо.

ГНЕЙС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Горная крышталічная парода, якая складаецца з кварцу, палявога шпату і слюды. ‖ *прым.* **гне́йсавы,** -ая, -ае.

ГНЕ́СЦІ *і* **ГНЯСЦІ́,** гняту́, гняце́ш, гняце́; гняцём, гнецяце́, гнятуць; гняці́; *незак., каго-што* і *без дап.* **1.** Прыціскаць сваім цяжарам.

2. *перан.* Выклікаць непрыемнае пачуццё, мучыць. *Думкі гнятуць мяне.*

ГНЕЎ, гнеўу, *м.* Пачуццё моцнага абурэння, злосці. *Прыйсці ў г. Колькі гневу было за крытыку.*

ГНЕЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Ахоплены гневам. *Г. адміністратар.* **2.** Злосны. *Г. позірк.*

ГНІДА, -ы, *ДМ* гнідзе, *мн.* -ы, гнід, *ж.* Яйцо вошы. ‖ *прым.* **гнідны**, -ая, -ае.

ГНІЕННЕ, -я, *н.* Працэс распаду арганічных рэчываў пад уздзеяннем мікраарганізмаў.

ГНІЛАСНЫ, -ая, -ае. Які выклікае гніенне, выраблены гніеннем. *Гніласныя мікробы. Г. пах.* ‖ *наз.* **гніласнасць**, -і, *ж.*

ГНІЛАТА, -ы, *ДМ* -лаце, *ж.* (разм.). Тое, што і гніль.

ГНІЛЛЁ, -я, *н., зб.* (разм.). Гнілыя прадметы, гніль.

ГНІЛУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Тое, што і гніляк (у 1 знач.). **2.** Гнілая, ляжалая груша.

ГНІЛЫ, -ая, -ое. **1.** Сапсаваны гніеннем, спарахнелы, затхлы. *Гнілая салома. Гнілая вада.* **2.** Сыры, дажджлівы. *Гнілая восень.* **3.** *перан.* Непрыгодны, нездаровы. *Г. настрой.* ‖ *наз.* **гніласць**, -і, *ж.*

ГНІЛЬ, -і, *ж.* **1.** Што-небудзь гнілое, сапсаванае гніеннем. *У яблыку з'явілася г.* **2.** Назва многіх грыбковых або бактэрыяльных хвароб у раслін. *Мокрая г. бульбы.*

ГНІЛЯК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Кусок спарахнелага, гнілога дрэва. **2.** *перан.* Хваравіты, слабы чалавек (разм.). *Той г. доўга не працягне.*

ГНІСЦІ *і* **ГНІЦЬ**, гнію, гніеш, гніе; гніём, гніяце, гніюць; гніў, гніла, -ло; *незак.* **1.** Станавіцца гнілым пад уздзеяннем мікраарганізмаў. *Сена гніе.* **2.** *перан.* Цяжка жыць, гібець. *Г. у акопах* ‖ *зак.* **згнісці** *і* **згніць**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе (да 1 знач.).

ГНОЙ, гною, *М* гнаі, *м.* **1.** Памёт, сумесь памёту і подсцілу, якая ўжыв. для ўгнаення глебы. *Конскі г. Вывесці г. з хлява.* **2.** Вадкасць жоўтага або шэрага колеру з непрыемным пахам як прадукт гніення, запалення тканак жывога арганізма. ‖ *прым.* **гнаявы**, -ая, -ое *і* **гнойны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ГНОМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У заходнееўрапейскай міфалогіі: барадаты карлік, які ахоўвае падземныя скарбы. ‖ *памянш.* **гномік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ГНЮТКІ, -ая, -ае. Здольны лёгка гнуцца, гібкі. *Г. дубец.* ‖ *наз.* **гнуткасць**, -і, *ж.*

ГНУТЫ, -ая, -ае. Зроблены шляхам выгінання. *Гнутая мэбля.*

ГНУЦЦА, гнуся, гнешся, гнецца; гнёмся, гняцеся, гнуцца; гніся; *незак.* **1.** Прымаць дугападобную, выгнутую форму, схіляцца. *Дрэвы г. да зямлі. Чалавек гнецца ад цяжкай ношы.* **2.** Рабіцца няроўным, згінацца. *Ліст жалеза добра гнецца.* **3.** *перан.* Траціць стойкасць, паддавацца чыйму-н. уздзеянню. *Г. перад панам.* **4.** Курчыцца (ад холаду; разм.). ‖ *зак.* **пагнуцца**, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -гнецца; -гнёмся, -гняцеся, -гнуцца *і* **сагнуцца**, -гнуся, -гнешся, -гнецца (разм.): -гнёмся, -гняцеся, -гнуцца; -гніся.

ГНУЦЬ, гну, гнеш, гне; гнём, гняце, гнуць; гні; гнуты; *незак., каго-што.* **1.** Надаваць чаму-н. дугападобную, выгнутую форму. *Г. дугі. Г. спіну перад кім-н.* (перан.: многа і цяжка працаваць на каго-н.). **2.** Нагінаць уніз, прыгінаць. *Вецер гне бярозу да зямлі.* **3.** *перан., без дап.* Весці гутарку, размову, накіроўваючы яе на дасягненне якой-н. мэты; схіляць (разм.). *Ведаю, куды ты гнеш.* ◊ **Гнуць сваю лінію** (разм.) — настойліва дамагацца чаго-н. **Гнуць на свой капыл** (разм. неадабр.) — рабіць па-свойму. **Гнуць спіну (горб)** (разм.) — 1) многа і цяжка працаваць на каго-н.; 2) пакланяцца, угоднічаць перад кім-н. **Гнуць у тры пагібелі** (разм.) — моцна, жорстка прыгнятаць. ‖ *зак.* **пагнуць**, -гну, -гнеш, -гне; -гнём, -гняце, -гнуць; -гні; -гнуты *і* **сагнуць**, -гну, -гнеш, -гне; -гнём, -гняце, -гнуць; -гні; -гнуты. ‖ *наз.* **гнуццё**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ГНЮС, -у, *м., зб.* Двукрылыя насякомыя, машкара, якія смокчуць кроў чалавека і жывёлы.

ГНЯВІЦЬ, гняўлю, гнявіш, гнявіць; *незак., каго.* Выклікаць гнеў. ◊ **Не гняві бога** (разм.) — дарэмна не наракай. **Што бога гнявіць; няма чаго бога гнявіць** (разм.) — няма падстаў крыўдзіцца на жыццё. ‖ *зак.* **угнявіць**, угняўлю, угнявіш, угнявіць; угнявааны. *У. суседку.*

ГНЯДЫ, -ая, -ое *і* **ГНЕДЫ**, -ая, -ае. Чырвона-рыжы з чорным хвастом і грывай (пра масць коней).

ГНЯЗДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., гняздзіцца; *незак.* **1.** Віць гнёзды, жыць (пра птушак). *Ластаўкі гняздзяцца пад страхой.* **2.** Жыць гнёздамі, у вялікай колькасці (пра насякомых). *Клапы гняздзяцца ў ложках.* **3.** *перан.* Моцна трымацца, намнажацца (пра думкі). *У душы гняздзіліся трывожныя думкі.*

ГНЯЗДО, -а, *мн.* гнёзды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) гнязды, гнёзд *і* гнёздаў, *н.* **1.** У птушак, насякомых і паўзуноў: месца для жылля на перыяд кладкі яек і выведзення дзіцянят. *Ластаўчына г. Асінае г.* (таксама перан.: пра прытулак злачынных людзей). *У падвале блатнякі звілі сабе г.* **2.** Паглыбленне, куды што-н. устаўляецца (спец.). **3.** Група маладых раслін, грыбоў і пад., якія растуць разам. *Грузды і лісіцы раслі гнёздамі.* **4.** Укрытае месца для чаго-н. *Кулямётнае г.* **5.** Месца высеву двух або некалькіх зярнят, а таксама ўсходы гэтых зярнят (спец.). **6.** Група аднакарэнных вытворных слоў, размешчаных пры загалоўным слове ў слоўніку. ‖ *памянш.* **гняздзечка**, -і, *мн.* -і, -чак, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **гнездавы**, -ая, -ое (да 1, 2, 5 і 6 знач.). *Гнездавая пасадка лесу. Гнездавое размяшчэнне слоў у слоўніку.*

ГНЯЗДОЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Месца, дзе гняздзяцца птушкі.

ГНЯСЦІ *гл.* гнесці.

ГОГАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вадаплаўная птушка падсямейства качыных. ◊ **Хадзіць гогалем** (разм.) — хадзіць важна, ганарыста. ‖ *прым.* **гагаліны**, -ая, -ае.

ГОГАЛЬ-МОГАЛЬ, -ю, *м.* Сыры яечны жаўток, расцёрты з цукрам.

ГОГАТ, -у, *М* -гаце, *м.* **1.** Крык гусей. **2.** *перан.* Моцны, нястрымны смех (разм.).

ГОД, -а, *М* -дзе, *мн.* гады, гадоў *і* год, *м.* **1.** Прамежак часу ў 12 каляндарных месяцаў (з 1 студзеня), за які Зямля робіць адзін абарот вакол Сонца. *Чатыры пары года* (зіма, вясна, лета, восень). *Новы г.* (наступаючы год, а таксама дзень 1 студзеня). *Мінула 2 гады. Засушлівы г. Два гады ад нараджэння. Г. ад году* (з кожным годам). *Круглы г.* (увесь год). *Гадамі не сустракаемся* (па некалькі гадоў запар). **2.** Прамежак часу, у які заканчваецца цыкл якіх-н. работ, заняткаў. *Навучальны г. Фінансавы г.* **3.** *мн.* Адрэзак часу ў некалькі гадоў. *Пасляваенныя гады. Гады маладосці.* **4.** *мн.* У спалучэнні з парадкавым ліч. — адрэзак часу ў межах дзесяцігоддзя. *Васьмідзесятыя гады дваццатага стагоддзя.* **5.** *мн.* Узрост. *Ён ужо ў гадах* (пажылы, стары). *Не тыя гады* (пастарэў). *Не па гадах* (не па ўзросту). **6.** Прамежак часу, на працягу якога адбываецца абарот якой-н. планеты вакол Сонца. *Г. Марса.* ○ **Светлавы год** — адзінка адлегласці, роўная шляху, які праходзіць прамень святла за трапічны год. **Трапічны год** — прамежак часу паміж двума праходжаннямі Сонца цераз пункт веснавога раўнадзенства. **Высакосны год** — кожны чацвёрты год, які мае ў лютым не 28, а 29 дзён. ◊ **Гады ў рады** (разм.) — вельмі рэдка (сустракацца, бачыцца). **З году ў год** (разм.) — пастаянна, на працягу некалькіх гадоў. **Адных гадоў** (разм.) — аднолькавага ўзросту. ‖ *памянш.* **годзік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.) *і* **гадок**, -дка, *мн.* -дкі, -дкоў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **гадавы**, -ая, -ое (да 1 і 2 знач.). *Гадавая справаздача. Г. план* (на год).

ГОДЗЕ, *безас. у знач. вык.* Хопіць, даволі. *Г. загарацъ.*

ГОДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* годны **2.** Неабходныя маральныя якасці чалавека, а таксама ўсведамленне гэтых якасцей. *Г. працоўнага чалавека.* **3.** Званне (разм.). *Надаць г. народнага артыста Беларусі.*

ГОДНЫ, -ая, -ае; -дзен, -дна. Прыгодны для чаго-н., для якіх-н. мэт. *Г. для страявой службы.* ‖ *наз.* **годнасць**, -і, *ж.* *Тэрмін годнасці лякарства.*

ГОЙДАННЕ *гл.* гайдаць.

ГОЙДАЦЦА, -ЦЬ *гл.* гайдацца, -ць.

ГОЙСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ГАЙСАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Хутка і мітуслівa рухацца, перамяшчацца; бегаць, раз'язджаць у пошуках каго-, чаго-н. *Г. па магазінах.* ‖ *наз.* **гойсанне** *і* **гайсанне**, -я, *н.*

ГОЛ, -а, *мн.* галы, галоў, *м.* У футболе і падобных гульнях: ачко, якое каманда выйграе пры пападанні мяча ў вароты праціўніка. *Забіць г.* ‖ *прым.* **галявы**, -ая, -ое. *Г. момант ля варот.*

ГОЛАГАЛОВЫ, -ая, -ае. **1.** З голай, непакрытай галавой. *Г. хлопчык.* **2.** З абстрыжаналай ці лысай галавой.

ГОЛАД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Вострае адчуванне патрэбы ў ежы. *Памерці з голаду* (ад доўгачасовага недаядання). **2.** Адсутнасць ці недахоп прадуктаў харчавання ў выніку неўраджаю, засухі, вайны і пад. *Вайна нясе г. і разбурэнні.* **3.** *перан.* Увогуле недахоп чаго-н. *Кніжны г. Г. на культурныя мерапрыемствы.* ◊ **Марыць голадам** — даводзіць да знямогі.

ГОЛАС, -у *і* -а, *мн.* галасы, галасоў, *м.* **1.** -у. Гучанне, якое ўтвараецца ваганнем галасавых звязак, што знаходзяцца ў горле. *Ля рэчкі чуліся вясёлыя галасы. Высокі г. Г. сумлення* (перан.). **2.** -у. Асобная самастойная партыя многагалосага твора вакальнай і інструментальнай музыкі. *Раманс для двух галасоў.* **3.** -у. Меркаванне, выказванне, думка. *Падаць г.* (рашуча выказаць сваю думку). *Прыслухоўвацца да голасу мас.* **4.** -а, *перан.* Права заяўляць сваё меркаванне пры вырашэнні дзяржаўных пытанняў. *Не хапіла аднаго голаса на выбарах. Галасы выбаршчыкаў. Падлік галасоў. Рашаючы г.* **5.** -а. Клавіш музычнага інструмента (разм.). *У акардэоне сапсаваліся галасы.* ◊ **На ўвесь голас** — гучна, на поўную сілу. **У адзін голас** — дружна, аднадушна. ‖ *памянш.* **галасок**, -ска, *мн.* -скі, -скоў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **галасавы**, -ая, -ое (да 1 знач.). *Галасавыя звязкі* (парныя эластычныя звязкі на бакавых сценках гартані).

ГОЛАСНЫ, -ая, -ае. Гучны, звонкі. *Галаснае чытанне.*

ГОЛЛЕ *гл.* галлё.

ГОЛУБ, -а, *мн.* галубы, галубоў, *м.* Птушка пераважна з шэравата-блакітным ці белым апярэннем і вялікім зобам. *Дзікі г. Г. міру* (відарыс белага голуба як сімвал міру; высок.). ‖ *памянш.* **галубок**, -бка, *мн.* -бкі, -бкоў, *м.* ‖ *прым.* **галубіны**, -ая, -ае. *Галубіныя гнёзды. Галубіная пошта. Галубіная душа* (перан.).

ГОЛ—ГОР

ГОЛУБАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Чалавек, які займаецца голубагадоўляй.

ГОЛУБАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне і дрэсіроўка галубоў. ‖ *прым.* **голубагадо́ўчы,** -ая, -ае.

ГО́ЛЫ, -ая, -ае; гол, -а. **1.** Не апрануты, без расліннага або валасянога покрыва. *Голая спіна. Г. чэрап* (лысы). *Голыя дрэвы* (без лісця). *Голыя сцены* (перан.: не ўпрыгожаныя). *Спаць на голым ложку* (без сенніка). *Браць голымі рукамі* (перан.: без цяжкасцей). **2.** *перан.* Узяты сам па сабе, без тлумачэнняў, без дадаткаў. *Голыя лічбы. Голыя факты.* **3.** Без прымесей, чысты. *Г. пясок.* **4.** *перан.* Бедны. *Гол як сакол. Г. як бізун.* ◊ **Голы як бубен** (разм.) — пра голае, без раслліннасці месца.

ГОЛЬФ, -а, *м.* Гульня ў мяч, які клюшкамі заганяюць у ямкі, пераадольваючы рад штучных перашкод.

ГО́ЛЬФЫ, -аў. **1.** Кароткія штаны з манжэтамі, якія зашпільваюцца пад каленам. **2.** *адз.* гольф, -а, *м.* Панчохі з гумкай, якая ахоплівае нагу ніжэй калена.

ГО́МАН, -у, *м.* **1.** Гучная невыразная гаворка некалькіх чалавек. *На вуліцы стаяў г.* **2.** *перан.* Шум, гул, гудзенне. *Птушыны г.*

ГОН *гл.* гнаць.

ГО́НАР, -у, *м.* **1.** Грамадска-маральная годнасць, тое, што выклікае ўсеагульную павагу. *Справа гонару.* **2.** Высакамернасць, фанабэрыстасць. *Чалавек з гонарам.*

ГОНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ударны музычны інструмент у выглядзе металічнага дыска, ужыв. таксама для падачы сігналаў. *Ударыць у г.*

ГО́НІ, -ей (уст.). **1.** Адрэзак паласы ворнай зямлі. **2.** *перан.* Ніва, зямля (паэт.). *Жнеі дажыналі г.*

ГО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* гнаць. **2.** звычайна *мн.* Спаборніцтвы ў скорасці язды, бегу, плавання і пад. *Аўтамабільныя гонкі.* ○ **Гонка ўзбраення** — узмоцненая падрыхтоўка да вайны. ‖ *прым.* **го́начны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Г. аўтамабіль.*

ГО́НКІ, -ая, -ае. **1.** Хуткі, імклівы ў руху. *Гонкая плынь ракі. Г. човен* (лёгкі на ходу). **2.** Высокі і роўны (пра дрэвы). *Гонкія сосны.* ‖ *наз.* **го́нкасць,** -і, *ж.*

ГО́ННЫ *гл.* гнаць.

ГО́НТЫ, -аў, *адз.* го́нта, -ы, *ДМ* -нце, *ж.*, *зб.* Дахавы матэрыял у форме невялікіх дошчачак, востра саструганых з аднаго боку і з пазам — з другога. ◊ **Злазь з даху, не псуй гонтаў** (разм. жарт.) — не бярыся не за сваю справу. ‖ *прым.* **го́нтавы,** -ая, -ае *і* **ганто́вы,** -ая, -ае.

ГО́НЧЫ, -ая, -ае. **1.** Парода паляўнічых сабак: шпаркіх у бегу, прывучаных гнаць звера. *Г. сабака.* **2. го́нчы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м. Брэх гончых.*

ГО́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік спартыўных гонак. ‖ *ж.* **го́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **го́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ГОП, *выкл.* Ужыв. ў значэнні падбадзёрваючых дзеясловаў гопнуць, гопаць. *Не кажы г., пакуль не пераскочыш* (прыказка).

ГО́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Скакаць, падскокваць. **2.** З шумам падаць. ‖ *аднакр.* **го́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **го́панне,** -я, *н.*

ГО́РА, -а, *н.* **1.** Глыбокі жаль, смутак. *Захварэць з гора.* **2.** Тое, што і няшчасце. *У мяне вялікае г.* **3.** Жыццёвыя няўдачы, мукі, нястача. *Гора не знаць. Цярпець г.* ◊ **Глынуць гора** (разм.) — перажыць многа цяжкасцей. **Заліць гора** (разм.) — напіцца з гора. **З горам папалам** (разм.) — з вялікай цяжкасцю.

ГОРА-... (іран.). Першая частка складаных слоў, якая абазначае: дрэнны, незадачлівы, напр. *гора-кіраўнік, гора-паляўнічы.*

ГО́РАД[1], -а, *мн.* гарады́, гарадо́ў, *м.* **1.** Буйны населены пункт, адміністрацыйны, прамысловы, гандлёвы і культурны цэнтр. *Сталічны г. Г. на Дзвіне. За горадам жыць* (у прыгарадзе). **2.** Населенае месца, абгароджанае і ўмацаванае сцяной (гіст.). *Старажытны славянскі г.* ‖ *памянш.* **гарадо́к,** -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **гарадскі́,** -а́я, -о́е. *Гарадская гаспадарка. Гарадскія будынкі.*

ГО́РАД[2], -а, *м.* У розных рухомых гульнях (напр. лапта, гарадкі): месца, лагер кожнай каманды (звычайна абазначаны на зямлі квадратамі).

ГОРАДАБУДАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Архітэктар, спецыяліст па будаўніцтву і планіроўцы гарадоў.

ГОРАДАБУДАЎНІ́ЦТВА, -а, *н.* Гарадское будаўніцтва. ‖ *прым.* **горадабудаўні́чы,** -ая, -ае.

ГО́РАН, -рна, *мн.* -рны, -рнаў, *м.* **1.** Печ для пераплаўкі металаў і абпальвання керамічных вырабаў, а таксама кавальскі ачаг з мяхамі і паддувалам для награвання металу. **2.** Ніжняя частка доменнай печы, дзе згарае паліва. ‖ *прым.* **гарнавы́,** -а́я, -о́е.

ГОРАЎЗЫХО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і альпініст. ‖ *ж.* **гораўзыхо́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **гораўзыхо́дніцкі,** -ая, -ае.

ГОРАЎТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* Працэс утварэння гор.

ГО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Жыхар гор, горнай краіны. ‖ *ж.* **гара́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **го́рскі,** -ая, -ае. *Горскія народы.*

ГОРБ, гарба́, *мн.* гарбы́, -рбо́ў, *м.* **1.** Ненармальная пукатасць на спіне або на грудзях чалавека, а таксама нармальная пукатасць на спіне ў некаторых жывёл (напр. у вярблюда). **2.** *чаго.* Узвышэнне на якой-н. паверхні. *Гарбы ўзгоркаў.* ◊ **Гнуць горб** (разм.) — 1) многа і цяжка працаваць; 2) старацца дагадзіць каму-н. **Сваім гарбом** (разм.) — цяжкай працай. ‖ *памянш.* **гарбо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.*

ГО́РБІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *незак.* Выгінаць спіну гарбом, сутуліцца. *Г. пры хадзьбе.* ‖ *зак.* **згорбіцца,** -блюся, -бішся, -біцца.

ГО́РБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *незак., што.* Выгінаць гарбом, сутуліць. *Г. спіну.* ‖ *зак.* **зго́рбіць,** -блю, -біш, -біць; -блены.

ГО́РДАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Пачуццё ўласнай годнасці, самапавага. *Нацыянальная г.* **2.** *каго-што.* Пра таго, кім (чым) ганарацца. *Сын — мая г.* **3.** Пачуццё задавальнення ад сваіх або чыіх-н. поспехаў. *Г. за сяброў.* **4.** Ганарыстасць, напышлівасць. *Яго абвінавачвалі ў празмернай гордасці.*

ГО́РДЗІЕЎ: гордзіеў вузел *гл.* вузел.

ГО́РДЫ, -ая, -ае. **1.** Надзелены пачуццём уласнай годнасці, павагі да сябе. *Г. чалавек.* **2.** Поўны пачуцця задавальнення сабой. *Г. позірк.* **3.** Ганарысты, фанабэрысты. *Ласкавае цялятка дзвюх матак ссе, а гордае — ніводнай* (прыказка).

ГО́РКА[1], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* гара. **2.** Этажэрка пірамідальнай формы для каштоўнай пасуды. *Хрустальная горка.* **3.** Сістэма пуцей з ухілам на чыгуначных станцыях, прызначаная для сартавання вагонаў (спец.). **4.** Адна з фігур вышэйшага пілатажу, калі пры ўзлёце, ледзь адарваўшыся ад зямлі, набіраць вышыню. *Рабіць горку.*

ГО́РКА[2]. **1.** *безас. у знач. вык.* Пры адчуванні горкага смаку. *Ад зёлак г. ў роце.* **2.** *у знач. выкл.* **го́рка!** Воклiч за вясельным сталом, калі просяць маладых пацалавацца (разм.).

ГО́РКА-САЛЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Горкага і салёнага смаку. *Горка-салёная мікстура.* **2.** Пра ваду: які ўтрымлівае горкія, галоўным чынам сернакіслыя солі (спец.). *Горка-салёнае возера.*

ГО́РКАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і горыч.

ГО́РКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае своеасаблівы едкі смак. *Г. палын. Горкае лякарства.* **2.** *перан.* Поўны гора, цяжкі, гаротны. *Горкае жыццё. Пераканацца на горкім вопыце. Горкая праўда* (непрыемная праўда). *Горкія слёзы* (выкліканыя цяжкім жыццём). ◊ **Горкае дзіця** (разм.) — наіўны, нявопытны малады чалавек. **Горкі п'яніца** (разм. неадабр.) — алкаголік.

ГО́РКНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; горк, -кла; *незак.* Псуючыся, станавіцца горкім на смак. *Масла горкне ў цяпле.* ‖ *зак.* **прагоркнуць,** -не; прагорк, -кла *і* **зго́ркнуць,** -не; згорк, -кла.

ГО́РЛА, -а, *мн.* -аў, *н.* **1.** Храстковая трубка ў пярэдняй частцы шыі, якая з'яўляецца пачаткам стрававода і дыхальных шляхоў. *У горле перасохла. Браць за г.* (таксама перан.: сілай прымушаць рабіць што-н.). *Г. перагрызці* (таксама перан.: бязлітасна расправіцца з кім-н. са злосці). *Прыстаць з нажом да г.* (перан.: назойліва патрабаваць). **2.** Поласць па-за ротам (зеў, глотка і гартань). *Хвароба г. Прамачыць г.* (перан.: трохі выпіць). *Стаяць папярок г.* (перан.: вельмі замінаць). *У г. не лезе* (перан.: ані не хочацца есці). **3.** Верхняя звужаная частка пасудзіны. *Г. збана.* **4.** Вузкі выхад з заліва, вусце (спец.). ◊ **Горлам браць** (разм. неадабр.) — дабівацца чаго-н. крыкам. **З горла лезе** (разм. неадабр.) — вельмі многа чаго-н. **На ўсё горла** (разм.) — з усёй сілы (спяваць, крычаць). **Па горла** (разм.) — 1) глыбінёй у рост чалавека, да горла. *Вады ў рацэ па горла;* 2) *перан.* Надта многа. *Работы па горла. Яды хапае, па горла.* **Стаяць калом у горле** (разм. неадабр.) — не даваць спакою, перашкаджаць. ‖ *прым.* **гарлавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.).

ГОРН, -а, *мн.* го́рны, -аў, *м.* Медны духавы інструмент для падачы сігналаў. *Горны зайгралі адбой.*

ГОРНА... *і* **ГОРНА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да горнай справы, напр. *горна-буравы, горна-выратавальнік, горнарабочы, горна-ўзрыўны, горна-эксплуатацыйны;* 2) які мае адносіны да гор, да гары, напр. *горнаартылерыйскі, горнадалінны, горнакліматычны, горналавінны, горна-марскі, горнатранспартны;* 3) які мае адносіны да горналыжнага спорту, напр. *горналыжнік.*

ГОРНАВЫРАТАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы выратавальнага атрада ў рудніках, шахтах.

ГОРНАВЫРАТАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выратавальных работ у рудніках, шахтах. *Горнавыратавальная брыгада.*

ГОРНАЗАВО́ДСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да горнай прамысловасці. *Горназаводскія раёны.*

ГОРНАЗАВО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік горназаводскага прадпрыемства.

ГОРНАЛЫ́ЖНІК, -а, *мн.* -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца горналыжным спортам. ‖ *ж.* **горналы́жніца,** -ы, *мн.* -ніц.

ГОРНАЛЫ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да лыжнага спорту ва ўмовах горнай мясцовасці. *Г. спорт.*

ГОРНАПРАМЫСЛО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да горнай прамысловасці. *Г. раён.*

ГОРНАПРАХО́ДЧЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з праходкай горных вырабатак. *Горнапраходчыя работы.*

ГОРНАРАБО́ЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Рабочы горнай прамысловасці.

ГО́РНА-ЎЗБАГАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да здабычы і ўзбагачэння руд. *Г. камбінат.*

ГО́РНЫ[1], -ая, -ае. **1.** *гл.* гара. **2.** Які здабываецца з нетраў зямлі. *Горныя пароды.* **3.** Які адносіцца да распрацоўкі зямных нетраў. *Г. камбайн. Горныя работы.*

ГО́РНЫ[2], -ая, -ае (разм.). Поўны гора, гаротны. *Г. сум твой сэрцам чую. Горна* (безас. у знач. вык.) *на душы.*

ГО́РШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Рабіцца горшым, пагаршацца. *Самаадчуванне горшае.*

ГО́РЫЧ, -ы, *ж.* **1.** Горкі пах, смак. *Г. палыну. Г. у роце.* **2.** *перан.* Горкае пачуццё ад гора, крыўды, няўдачы. *Г. страты. Г. ад незаслужанай крыўды.*

ГОСЦЬ, -я, *мн.* -і, гасце́й, *м.* **1.** Той, хто наведвае каго-н. у хатніх абставінах. *Ехаць у госці. Г., не дзьміся, еж, што ў місе* (прыказка). **2.** Асоба, афіцыйна запрошаная прысутнічаць на сходзе, пасяджэнні. *Месцы для гасцей.* ‖ *ж.* **го́сця**, -і, *мн.* -і, -ей (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **гасцявы́**, -а́я, -о́е (да 2 знач.). *Г. білет на канферэнцыю.*

ГО́ТЫ, -аў, *адз.* гот, -а, *М* го́це, *м.* Група старажытнагерманскіх плямён. ‖ *прым.* **гоцкі**, -ая, -ае.

ГО́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Стыль сярэдневяковай заходнееўрапейскай архітэктуры, які характарызуецца лёгкасцю канцовых збудаванняў стральчатага скляпення, багаццем рознакаляровага шкла і скульптурных арнаментаў. ‖ *прым.* **гаты́чны**, -ая, -ае. *Гатычная архітэктура. Г. шрыфт* (які характарызуецца вуглаватасцю і завостранасцю літар).

ГО́ЦАЦЬ *і* **ГО́ЦКАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Шумна скакаць, падскокваць; падкідваць на руках. *Гоцкаць дзіця.* ‖ *аднакр.* **го́цнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **го́цанне**, -я, *н. і* **го́цканне**, -я, *н.*

ГРАБ, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Лісцевае дрэва сямейства бярозавых з рабрыстым ствалом. **2.** -у, толькі *адз.* Драўніна гэтага дрэва. *Зуб'е з грабу.* ‖ *прым.* **гра́бавы**, -ая, -ае.

ГРАБА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Землякоп. ‖ *прым.* **грабарны** *і* **граба́рскі**, -ая, -ае. *Грабарны інструмент. Грабарскае ўменне.*

ГРАБА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Дрогі для перавозкі зямлі.

ГРАБА́РСТВА, -а, *н.* Занятак грабара. ‖ *прым.* **граба́рскі**, -ая, -ае.

ГРАБЁЖ, -бяжу́, *мн.* -бяжы́, -бяжо́ў, *м.* Адкрыты захоп чужой маёмасці, звычайна з прымяненнем сілы. *Г. сярод белага дня* (таксама перан.). *Такая цана — звычайны г.*

ГРАБЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца грабяжом. ‖ *ж.* **грабе́жніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **грабе́жніцкі**, -ая, -ае.

ГРАБЕ́ЖНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* грабежнік. **2.** Які грабяжом прыводзіць да разарэння. *Грабежніцкая вайна.*

ГРАБЕ́ЖНІЦТВА, -а, *н.* Грабежніцкія дзеянні.

ГРА́БЕЛЬКІ, -лек. **1.** *гл.* граблі. **2.** Прыстасаванне ў форме грабель на касі, каб зручней было касіць збожжа.

ГРАБЕ́ННЫ *гл.* грэбень.

ГРАБЕ́НЬЧАТЫ, -ая, -ае. Падобны на грэбень (у 1 знач.). *Грабеньчатае лісце.*

ГРАБЕ́НЬЧЫК, ГРАБЕ́НЬЧЫКАВЫ *гл.* грэбень.

ГРАБЕ́Ц, -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* Той, хто працуе граблямі.

ГРАБІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Сельскагаспадарчая прылада для зграбання сена; конныя граблі.

ГРАБІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Ручка ў граблях.

ГРА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *незак., каго-што.* **1.** Забіраць сілай чужое дабро. **2.** Разараць паборамі, падаткамі. ‖ *зак.* **агра́біць**, -блю, -біш, -біць; -блены; *наз.* **агра́бленне**, -я, *н.*

ГРА́БЛІ, -бе́ль. Сельскагаспадарчая прылада для зграбання сена, саломы і пад. ‖ *памянш.* **гра́белькі**, -лек. ‖ *прым.* **грабе́льны**, -ая, -ае.

ГРАБНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Збудаванне з мармуру, граніту, прызначанае для захавання цела нябожчыка. ‖ *прым.* **грабні́чны**, -ая, -ае.

ГРАБНЯВЫ́ *гл.* грэбень.

ГРАБНЯ́К, -у́, *м.* Зараснік грабу.

ГРАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* Узмах вёсламі пры веславанні.

ГРАБЯНЁВЫ *гл.* грэбень.

ГРАВЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, майстар, які займаецца гравіроўкай. ‖ *прым.* **гравёрскі**, -ая, -ае.

ГРАВЁРНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да работы, да мастацтва гравёра. *Гравёрная майстэрня. Гравёрнае мастацтва.*

ГРА́ВІЙ, -ю, *м.* Абломачная горная парода ў выглядзе дробных каменьчыкаў, ужыв. ў будаўнічых работах. ‖ *прым.* **граві́йны**, -ая, -ае.

ГРАВІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Выразаць узоры, надпісы на якім-н. цвёрдым прадмеце, матэрыяле. *Г. партрэт. Г. надпіс на гадзінніку.* ‖ *зак.* **вы́гравіраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* (спец.) **награвірава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **гравірава́нне**, -я, *н. і* **гравіро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* ‖ *прым.* **гравірава́льны**, -ая, -ае *і* **гравіро́вачны**, -ая, -ае. *Гравіравальныя інструменты. Гравіровачныя работы.*

ГРАВІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* гравіраваць. **2.** Рысунак або надпіс, выразаны на чым-н.

ГРАВІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і гравёр. ‖ *ж.* **гравіро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **гравіро́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

ГРАВІТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Сусветнае прыцягненне; уласцівасць матэрыі, якая выяўляецца ва ўзаемным прыцягненні ўсіх цел. **2.** Метад узбагачэння карысных выкапняў, заснаваны на адрозненні шчыльнасці мінералаў і пустой пароды. ‖ *прым.* **гравітацы́йны**, -ая, -ае. *Гравітацыйная энергія.*

ГРАВЮ́РА, -ы, *мн.* -ы, -вю́р, *ж.* **1.** Малюнак, выразаны (або вытраўлены) гравёрам на гладкай паверхні якога-н. цвёрдага матэрыялу (металу, дрэва, шкла), а таксама адбітак такога малюнка на паперы. *Г. на медзі.* **2.** Від выяўленчага мастацтва — раздзел графікі, які ахоплівае творы, выкананыя такім спосабам. ‖ *прым.* **гравю́рны**, -ая, -ае. *Гравюрная тэхніка.*

ГРАД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Атмасферныя ападкі ў выглядзе невялікіх ледзяных шарыкаў. **2.** *перан., чаго.* Мноства чаго-н. *Г. папрокаў. Градам льецца пот.* ‖ *прым.* **градавы́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Градавая хмара.*

ГРАДА́, -ы́, *мн.* гра́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) грады́, град, *ж.* **1.** Вузкая паласа зямлі, ускапаная на агародзе ці ў кветніку. *Пасадзіць граду буракоў.* **2.** Рад невялікіх гор, узгоркаў, а таксама мноства аднастайных прадметаў, размешчаных у адзін рад. *Горная г.* ‖ *памянш.* **гра́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **гра́дкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Градкавыя культуры і* **гра́давы**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ГРАДАБО́Й, -ю, *м.* Выпадзенне граду, які знішчае пасевы, сады і пад.

ГРАДАНАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У Расіі 19 ст.: начальнік з правамі губернатара, які кіраваў горадам, што быў вылучаны з губернскага падпарадкавання ў асобную адміністрацыйную адзінку. ‖ *прым.* **градача́льніцкі**, -ая, -ае.

ГРАДАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які нясе град (пра хмару). ‖ *наз.* **градано́снасць**, -і, *ж.*

ГРАДА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Паслядоўнасць, паступовасць у размяшчэнні чаго-н., пры пераходзе ад аднаго да другога. ‖ *прым.* **градацы́йны**, -ая, -ае.

ГРА́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* (разм.). Крупінка граду. ‖ *памянш.* **гра́дзінка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ГРА́ДУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзінка вымярэння вугла або дугі, роўная $^1/_{360}$ акружнасці. *Вугал у 60 градусаў (60°). Паварот на сто восемдзесят градусаў* (а таксама перан.: рэзкая змена сваёй думкі, пазіцыі). **2.** Адзінка вымярэння тэмпературы, працэнтнага ўтрымання спірту ў вінных вырабах. *Мароз дваццаць градусаў. Каньяк у 60 градусаў.* ◊ **Пад градусам** (разм. неадабр.) — у стане лёгкага ап'янення. ‖ *прым.* **гра́дусны**, -ая, -ае. *Градусная сетка* (сетка градусаў даўгаты і шыраты на геаграфічных картах).

ГРА́ДУСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тэрмометр для вымярэння тэмпературы цела, а таксама вады, паветра. *Паставіць хвораму г.*

ГРАЗА́, -ы́, *ж.* Той (тое), што выклікае, наводзіць страх. *Партызаны былі гразой нямецкіх захопнікаў.*

ГРАЗЕ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да гразі (у 1 знач.), напр. *гразеадстойнік, гразеачышчальнік, гразеўлоўнік;* 2) які мае адносіны да гразей, напр. *гразелячэбніца, гразелячэнне.*

ГРАЗЕКАМЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Які складаецца з рэдкай гразі, змяшанай з камянямі. *Гразекаменныя патокі* (селі).

ГРАЗЕЛЯЧЭ́БНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Лячэбная ўстанова, у якой лечаць гразямі.

ГРАЗЕЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Лячэнне гразямі. ‖ *прым.* **гразелячэ́бны**, -ая, -ае.

ГРА́ЗІ, -ей. Азёрны або ліманны іл як лекавы сродак, а таксама месца, дзе ім лечацца. *Лячыцца гразямі. Паехаць на г.* ‖ *прым.* **гра́зевы**, -ая, -ае. *Гразевая ванна.*

ГРАЗІ́ЦЦА, гражу́ся, гро́зішся, гро́зіцца; *незак.* Тое, што і грэзіць.

ГРАЗІ́ЦЬ, гражу́, гро́зіш, гро́зіць; *незак.* **1.** *каму і без дап.* Рабіць пагражальны жэст. *Г. пальцам.* **2.** *каму чым.* Абяцаць зрабіць каму-н. непрыемнасць. *Г. турмой.* ‖ *зак.* **прыгразі́ць**, -гражу́, -гро́зіш, -гро́зіць (да 2 знач.).

ГРАЗІ́ШЧА, -ы, *ж.* (разм.). Вялікая гразь. *Г. — не вылезці.*

ГРА́ЗКІ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты граззю. *Гразкая дарога.* **2.** Багністы, топкі. *Гразкае дно ў вадаёме.* ‖ *наз.* **гра́зкасць**, -і, *ж.*

ГРА́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; граз, гра́зла; -ні; *незак.* Апускацца ў што-н. гразкае, топкае. *Ногі гразлі ў цягучай твані балота.* ‖ *зак.* **загра́знуць**, -ну, -неш, -не; загра́з, -зла; -ні.

ГРАЗЬ, -і, *ж.* **1.** Размяклая ад вады глеба. *На агародзе г.* **2.** Бруд, нечыстоты. *На падлозе г.* **3.** *перан.* Пра амаральнасць, нячэснасць, што-н. ганебнае, нізкае. ◊ **Абліць граззю** *каго* (разм. неадабр.) — незаслужана абняславіць, зняважыць каго-н. **Змяшаць з граззю** *каго* (разм. неадабр.) — груба аблаяць, зняважыць, знеславіць. **Не ўдарыць тварам у гразь** (разм. адабр.) — паказаць сябе як найлепш. **Як гразі** *чаго* (разм.) — вельмі многа. *Грыбоў сёлета як гразі.* ‖ *прым.* **гра́зевы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Г. паток.*

ГРАК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Пералётная птушка сямейства крумкачыных з чорным бліскча-

стым апярэннем. || *прым.* **грачыны**, -ая, -ае. *Г. вывадак.*

ГРА́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ні-ся; *зак.* (разм.). Упасці з моцным грукатам. *Г. аб падлогу.*

ГРА́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Кінуць, упусціць што-н. цяжкае з грукатам. **2.** Утварыць шум, грукат. *За лесам гракнуў пярун.*

ГРАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка вагі ў метрычнай сістэме мер, роўная адной тысячнай долі кілаграма. || *прым.* **грамо́вы**, -ая, -ае.

ГРАМАБО́Й, -я, *м.* Той, хто пасылае гром на зямлю, грамавік, грамавержац (у антычнай міфалогіі эпітэт Зеўса-Юпітэра).

ГРАМАВЫ́ *гл.* гром.

ГРАМАДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* **1.** Група людзей, натоўп. **2.** Пазямельная абшчына ў Беларусі і на Украіне да Кастрычніцкай рэвалюцыі, а таксама сход членаў гэтай абшчыны. **3.** Уваходзіць у назву некаторых палітычных партый і арганізацый. *Беларуская Сацыял-Дэмакратычная Грамада.*

ГРАМАДАЗНА́ВЕЦ, -зна́ўца, *мн.* -зна́ўцы, -зна́ўцаў, *м.* Спецыяліст па грамадазнаўству. || *прым.* **грамадазна́ўчы**, -ая, -ае.

ГРАМАДАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* **1.** Сукупнасць навук аб грамадстве. **2.** У былым СССР: прадмет школьнага выкладання, які змяшчае асновы грамадска-палітычных навук. || *прым.* **грамадазна́ўчы**, -ая, -ае.

ГРАМАДЗЯ́НІН, -а, *мн.* -дзя́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) грамадзя́ніны, -дзя́н, *м.* **1.** Асоба, якая належыць да пастаяннага насельніцтва дадзенай дзяржавы, карыстаецца абаронай, правамі і абавязкамі, устаноўленымі яе канстытуцыяй. **2.** Дарослы чалавек, а таксама форма афіцыйнага звароту да яго. || *ж.* **грамадзя́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ГРАМАДЗЯ́НСКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да прававога становішча грамадзян (у 1 знач.) у дзяржаве. *Г. кодэкс. Грамадзянскія законы.* **2.** Уласцівы грамадзяніну як свядомаму члену грамадства (высок.). *Г. абавязак.* **3.** Неваенны, цывільны. *Грамадзянскае адзенне.* **4.** Нецаркоўны. *Г. шрыфт* (уведзены Пятром I). ○ **Грамадзянская вайна** — узброеная класавая барацьба ўнутры дзяржавы.

ГРАМАДЗЯ́НСТВА, -а, *н.* Прыналежнасць да ліку грамадзян дзяржавы, прававое становішча грамадзяніна (у 1 знач.). *Беларускае г.*

ГРАМА́ДСКАСЦЬ, -і, *ж.*, *зб.* **1.** Грамадства, перадавая, найбольш актыўная яго частка. *Пісьменніцкая г. Вынесці што-н. на суд грамадскасці.* **2.** Грамадскія арганізацыі. *Прафсаюзная г. фабрыкі.*

ГРАМА́ДСКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да грамадства, які ўзнікае ў грамадстве, звязаны з дзейнасцю людзей у грамадстве. *Г. лад. Грамадскае становішча. Грамадскія навукі* (навукі аб грамадстве, гуманітарныя). *Грамадскае жыццё. Грамадская думка. Грамадскія адносіны.* **2.** Звязаны з работай па добраахвотнаму абслугоўванню палітычных, культурных, прафесійных патрэб калектыву. *Грамадская арганізацыя. Г. кантралёр. Грамадская работа.* **3.** Які належыць грамадству, не прыватны. *Грамадская ўласнасць.*

ГРАМА́ДСТВА, -а, *н.* Сукупнасць людзей, аб'яднаных гістарычна абумоўленымі сацыяльнымі формамі сумеснага жыцця і дзейнасці. *Феадальнае г. Капіталістычнае г.*

ГРА́МАТА, -ы, *ДМ* -маце, *мн.* -ы, -мат, *ж.* **1.** Уменне чытаць і пісаць. *Вучыць грамаце.* **2.** Афіцыйны дакумент. *Вярыцельная г. Ахоўная г.* ◊ **Кітайская грамата** (разм.) — пра што-н. незразумелае.

ГРАМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *мн.* -і, -тык, *ж.* **1.** Лад мовы (словаўтварэнне, марфалогія і сінтаксіс), які разам з фанетыкай і лексікай утварае яе цэласную сістэму. **2.** Навука аб гэтым ладзе. *Тэорыя граматыкі.* **3.** Кніга, якая апісвае гэты лад. *Акадэмічная г. Вучэбная г.* || *прым.* **граматы́чны**, -ая, -ае. *Граматычная катэгорыя.*

ГРАМАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музычны апарат з рупарам для ўзнаўлення гукаў, запісаных на пласцінку. || *прым.* **грамафо́нны**, -ая, -ае.

ГРАМАЦЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм.). Пісьменны чалавек.

ГРАМЗА́ПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Запіс музыкі, прамовы і пад. на асобай плёнцы (першапачаткова на грамафоннай пласцінцы). *Студыя грамзапісу.*

ГРАМІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -мі́л, *м.* (разм.). **1.** Высакаросл грузны чалавек. **2.** Бандыт, пагромшчык. *Фашысцкія грамілы.*

ГРАМІ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; *незак.*, *каго-што.* **1.** Разбураць, знішчаць. *Г. ворага.* **2.** Рэзка і адкрыта крытыкаваць, выступаць супраць. *Г. гультаёў і прагульшчыкаў.*

ГРАМО́ВЫ *гл.* грам.

ГРАМПЛАСЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Грамафонная пласцінка. *Завод грампласцінак.*

ГРАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка аптэкарскай вагі, роўная 0,062 грама. ◊ **Ні грана** *чаго* (разм.) — зусім нічога.

ГРАНА́Т[1], -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўднёвае дрэва, а таксама яго круглы ярка-чырвоны плод з кісла-салодкім сокам. || *прым.* **грана́тавы**, -ая, -ае.

ГРАНА́Т[2], -у, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мінерал класа сілікатаў; празрысты каштоўны камень, пераважна цёмна-чырвонага колеру. || *прым.* **грана́тавы**, -ая, -ае. *Г. бранзалет* (з гранатамі). *Г. колер.*

ГРАНА́ТА, -ы, *ДМ* -на́це, *мн.* -ы, -на́т, *ж.* Разрыўны снарад. *Ручная г. Супрацьтанкавая асколачная г.* || *прым.* **грана́тны**, -ая, -ае.

ГРАНАТАМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агнястрэльная зброя для стральбы бранябойнымі гранатамі. *Ручны г. Супрацьтанкавы г.* || *прым.* **гранатамётны**, -ая, -ае.

ГРАНАТАМЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Баец, узброены ручнымі гранатамі. **2.** Стралок з гранатамёта.

ГРАНДЫЁЗНЫ, -ая, -ае. Магутны, велічны. *Г. план. Грандыёзная будоўля.* || *наз.* **грандыёзнасць**, -і, *ж.*

ГРАНЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае некалькі граней. *Г. стакан.* **2.** Які падвяргаўся граненню. *Г. хрусталь.*

ГРАНІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, спецыяліст па гранільных работах. || *ж.* **грані́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ГРАНІ́Т, -у, *М* -ніце, *м.* Цвёрдая зярністая горная парода з кварцу, палявога шпату і слюды. || *прым.* **грані́тны**, -ая, -ае.

ГРАНІТО́ЛЬ, -ю, *м.* Цыратовая тканіна, ужыв. як заменнік скуры. || *прым.* **граніто́левы**, -ая, -ае.

ГРАНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Лінія раздзелу паміж дзяржаўнымі тэрыторыямі. *Дзяржаўная г.* ◊ **За граніцай** — у замежных дзяржавах. **За граніцу** — у замежныя дзяржавы. **З-за граніцы** — з замежных дзяржаў. || *прым.* **грані́чны**, -ая, -ае.

ГРАНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; *незак.*, *што.* Шліфуючы, рабіць грані (на шкле, метале, камені). *Г. алмазы.* || *зак.* **награні́ць**, -ню, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -нёны. || *наз.* **граненне**, -я, *н.* || *прым.* **гранільны**, -ая, -ае. *Гранільнае майстэрства.*

ГРАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Максімальны, найвышэйшы, крайні. *Гранічная хуткасць. Гранічная сціпласць.* || *наз.* **грані́чнасць**, -і, *ж.*

ГРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адбітак з часткі друкарскага набору, яшчэ не звярстанага ў старонкі, а таксама сама частка такога набору. *Чытаць гранкі.* || *прым.* **гра́начны**, -ая, -ае.

ГРАН-ПРЫ́, *нескл.*, *м.* Самая высокая ўзнагарода на мастацкім конкурсе, фестывалі.

ГРА́НУЛА, -ы, *мн.* -ы, -нул, *ж.* (спец.). Невялічкі цвёрды камячок якога-н. рэчыва ў выглядзе зерня. *Камбікорм у гранулах.*

ГРАНУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Надаць (надаваць) чаму-н. форму зерня, дробных камячкоў. || *наз.* **грануляванне**, -я, *н.*

ГРАНУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Раздрабненне, наданне рэчыву зярністай формы. **2.** Паступовае зарастанне раны новымі тканкамі, а таксама гэта тканка. **3.** Бачная зярністасць паверхневага слоя Сонца. || *прым.* **грануляцы́йны**, -ая, -ае.

ГРАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Плоская частка паверхні геаметрычнага цела. *Грані куба.* **2.** *перан.* Тое, што адрознівае, аддзяляе адно ад другога. *Сціранне граней паміж фізічнай і разумовай працай.*

ГРАСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кніжн.). Вымаўляць гук «р» картава, на французскі манер. || *наз.* **грасі́раванне**, -я, *н.*

ГРАТЭ́СК, -у, *м.* У мастацтве: паказ чаго-н. у празмерна фантастычным, пачварна-камічным выглядзе. || *прым.* **гратэ́скавы**, -ая, -ае. *Гратэскавая роля.*

ГРАФ, -а, *мн.* гра́фы, -аў, *м.* Дваранскі тытул, вышэйшы за баронскі, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. || *ж.* **графі́ня**, -і, *мн.* -і, -фі́нь. || *прым.* **гра́фскі**, -ая, -ае.

ГРАФА́, -ы́, *мн.* гра́фы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) графы́, граф, *ж.* **1.** Палоска або слупок на лісце паперы, абазначаны дзвюма вертыкальнымі лініямі. **2.** Раздзел тэксту, рубрыка. *Г. ў анкеце.*

ГРАФАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Вучэнне аб почырку як адлюстраванні ўласцівасцей характару і псіхічнага стану чалавека. || *прым.* **графалагі́чны**, -ая, -ае. *Г. аналіз.*

ГРАФАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, хвараваты на графаманію. || *ж.* **графама́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. || *прым.* **графама́нскі**, -ая, -ае.

ГРАФАМА́НІЯ, -і, *ж.* Нездаровая цяга да пісання, пісьменніцтва ў асоб, што не маюць пісьменніцкіх здольнасцей.

ГРА́ФІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Дыяграма, якая пры дапамозе крывых адлюстроўвае колькасныя паказчыкі развіцця або стану чаго-н. *Г. надояў малака за чэрвень.* **2.** План работы з дакладнымі паказчыкамі нормы і тэрмінаў выканання. *Працаваць строга па графіку.* || *прым.* **графі́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Г. метад рашэння задачы.*

ГРА́ФІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Мастак, спецыяліст у галіне графікі.

ГРА́ФІКА, -і, *ДМ* -фіцы, *ж.* **1.** Мастацтва перадачы прадметаў контурнымі лініямі і штрыхамі, без фарбаў, а таксама творы гэтага мастацтва. **2.** Абрысы пісьмовых або друкаваных знакаў, літар. *Беларуская г.* || *прым.* **графі́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ГРАФІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шкляная шырокая ўнізе пасудзіна з вузкім доўгім горлам для вады, сокаў і пад. || *памянш.* **графі́нчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* || *прым.* **графі́нны**, -ая, -ае.

ГРАФІ́Т, -у, *М* -фіце, *м.* **1.** Мінерал цёмнага колеру, ужыв. для вырабу карандашоў,

змазачных матэрыялаў і пад. **2.** Стрыжань у сярэдзіне алоўка. ‖ *прым.* **графітны,** -ая, -ае *і* **графітавы,** -ая, -ае.

ГРАФІЦЬ, -флю́, -фі́ш, -фі́ць; -фі́м, -фіце́, -фя́ць; -флёны; *незак., што.* Разлінейваць на графы (у 1 знач.). ‖ *зак.* **разграфіць,** -флю́, -фі́ш, -фі́ць; -фі́м, -фіце́, -фя́ць; -флёны. ‖ *наз.* **графле́нне,** -я, *н.*

ГРАФЛЁНЫ, -ая, -ае. З графамі. *Графлёная папера.*

ГРАФО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па графалогіі.

ГРА́ФСТВА, -а, *н.* **1.** Графскі тытул. **2.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Англіі, ЗША і інш. краінах. **3.** Пры феадалізме: зямля, якая знаходзілася ва ўладанні графа.

ГРАХАВО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. уст.). Чалавек, схільны да амаральных паводзін. ‖ *ж.* **грахаво́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГРАЦЫЁЗНЫ, -ая, -ае. Прыгожы ў руху, позах, стройны. *Г. танец. Грацыёзная дзяўчына.* ‖ *наз.* **грацыёзнасць,** -і, *ж.*

ГРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Стройнасць, прыгажосць у рухах цела, позе. **2.** Від карсета — жаночы эластычны шырокі пояс, які ахоплівае торс і падтрымлівае грудзі.

ГРАЧАНЁ *гл.* грачаня.

ГРАЧА́НІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Жук — шкоднік зерневых культур.

ГРАЧА́НІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Блін з грэцкай мукі.

ГРАЧА́НІШЧА, -а, *н.* Поле, з якога сабралі грэчку або на якім папярэдняй культурай была грэчка.

ГРАЧА́НКА *гл.* грэк.

ГРАЧАНЯ́ *і* **ГРАЧАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня грака.

ГРАЧЫ́НЫ *гл.* грак.

ГРАШАВІ́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Які мае многа грошай або прыносіць вялікі даход. *Г. чалавек. Грашавітая служба.*

ГРАШО́ВЫ *гл.* грошы.

ГРАШЫ́, -о́ў (разм.). Невялікая сума; нізкая цана. *Г. атрымліваю. Гэта цацка каштуе г.*

ГРАШЫ́ЦЬ, грашу́, грэ́шыш *і* грашы́ш, грэ́шыць *і* грашы́ць, грэ́шым *і* грашы́м, грэ́шыце *і* грашыце́, грэ́шаць *і* граша́ць; *незак.* **1.** У веруючых: рабіць грахі. *Хто спіць, той не грашыць* (прыказка). **2.** *супраць чаго* або *чым.* Парушаць якія-н. правілы, супярэчыць каму-н. *Г. супраць ісціны.* ‖ *зак.* **паграшы́ць,** -грашу́, -грэ́шыш *і* -грашы́ш, -грэ́шыць *і* -грашы́ць (да 2 знач.) *і* **саграшы́ць,** -грашу́, -грэ́шыш *і* -грашы́ш, -грэ́шыць *і* -грашы́ць (да 1 знач.).

ГРОГ, -у, *м.* Гарачы напітак з гарэлкі, рому або каньяку, змяшаны з вадой і цукрам. ‖ *прым.* **гро́гавы,** -ая, -ае.

ГРО́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Суровы, жорсткі. *Г. начальнік.* **2.** Які тоіць у сабе пагрозу, небяспечны. *Грознае пісьмо. Грозная зброя.* **3.** Велічны і страшны (высок.). *Грозная сіла. Г. час.* ‖ *наз.* **гро́знасць,** -і, *ж.*

ГРО́ЗЬБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Запалохванне, пагроза. *Ні просьбаю, ні грозьбаю* (прымаўка).

ГРОМ, -у, *мн.* -ы, -аў *і* грамы́, -о́ў, *м.* **1.** Грукат, які суправаджае маланку ў час навальніцы. *Раскаты грому. Як гром з яснага неба* (перан.: раптоўна, нечакана). **2.** *перан., чаго* або *які.* Моцны гул, грукат. *Г. апладысментаў.* ‖ *прым.* **грамавы́,** -ая, -о́е. *Г. ўдар. Г. голас* (вельмі моцны).

ГРОМААДВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і маланкаадвод. ‖ *прым.* **громаадво́дны,** -ая, -ае.

ГРОМАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Вельмі гучны, падобны на гукі грому. *Г. ўдар.*

ГРО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Скопішча пладоў, ягад або кветак на адной галінцы. *Г. рабіны.* ‖ *прым.* **гро́нкавы,** -ая, -ае.

ГРОС, -а, *м.* Мера падліку: дванаццаць тузінаў (144 штукі) галантарэйных прадметаў. *Г. гузікаў.*

ГРОСМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Вышэйшае спартыўнае званне шахматнага (шашачнага) майстра. ‖ *прым.* **гросма́йстарскі,** -ая, -ае.

ГРОТ[1], -а, *М* гро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Штучная або прыродная пячора. *Штучны г.*

ГРОТ[2], -а, *М* гро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Ніжні прамы парус на грот-мачце. ○ **Грот-мачта** — сярэдняя, самая высокая мачта на парусных і вёсельных суднах.

ГРО́ХАТ, -а, *М* -хаце, *м.* **1.** Вялікае рэшата для прасейвання зерня. **2.** Устройства для прасейвання сыпкіх матэрыялаў і сарціроўкі іх па велічыні (спец.). *Валковы г.*

ГРОШ, гро́ша, *мн.* гро́шы, -аў, *м.* **1.** Даўнейшая медная двухкапеечная манета, пазней паўкапеечная. *Хай грошай ні гроша, абы слава хароша* (прыказка). *Ні гроша няма* (зусім няма грошай). *Гроша ломанага не варты* (нікуды не прыгодны, нічога не варты). *Ні ў г. не ставіць каго-, што-н.* (зусім не цаніць, не лічыцца з кім-, чым-н.). **2.** Сучасная разменная манета ў Польшчы, роўная 1/100 злотага, і ў Аўстрыі, роўная 1/100 шылінга. ◊ **Уваткнуць (уставіць) свае тры грошы** (разм. неадабр.) — сказаць неўпапад.

ГРО́ШЫ, -ай, *М* гро́шам, *Т* грашамі́. **1.** Металічныя або папяровыя знакі, якія служаць мерай вартасці пры куплі-продажы. *Дробныя г. Разменьваць г.* **2.** Сродкі, капітал. *Вялікія г.* ◊ **Шалёныя грошы** (разм.) — грошы, якія лёгка прыйшліся. **Кішэнныя грошы** — грошы на дробныя расходы. **Грошы не пахнуць** (неадабр.) — не мае значэння, якім чынам грошы атрыманы. **Кідаць грошы на вецер** (разм.) — неашчадна расходаваць. ‖ *памянш.* **гро́шыкі,** -аў. ‖ *прым.* **грашо́вы,** -ая, -ае.

ГРУБАШЭ́РСНЫ, -ая, -ае. З грубай, нізкага гатунку шэрсці. *Грубашэрсныя рукавіцы.*

ГРУБЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца грубым, страчваць мяккасць. *Голас грубее. Рукі грубеюць.* **2.** Траціць далікатнасць, станавіцца менш культурным. ‖ *зак.* **агрубе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е, **загрубе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **пагрубе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ГРУБІ́ЦЬ, -блю́, -бі́ш, -бі́ць; -бі́м, -біце́, -бя́ць; *незак.* Тое, што і грубіяніць. ‖ *зак.* **нагрубі́ць,** -блю́, -бі́ш, -бі́ць; -бі́м, -біце́, -бя́ць.

ГРУБІЯ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які груба і дзёрзка адносіцца да іншых. ‖ *ж.* **грубія́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **грубія́нскі,** -ая, -ае.

ГРУБІЯ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* Гаварыць грубасці, абыходзіцца дзёрзка, некультурна з кім-н. ‖ *зак.* **нагрубія́ніць,** -ню, -ніш, -ніць.

ГРУБІЯ́НСТВА, -а, *н.* Паводзіны грубіяна; грубасць, дзёрзкасць.

ГРУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Невялікая, звычайна кафельная, пакаёвая печ.

ГРУ́БЫ, -ая, -ае. **1.** Недастаткова культурны, недалікатны. *Грубыя паводзіны. Грубае абыходжанне. Груба* (прысл.) *адказаць.* **2.** Недастаткова апрацаваны, няўмела зроблены. *Грубая мэбля. Грубая работа.* **3.** Прыблізны, не распрацаваны падрабязна. *Г. падлік. Груба* (прысл.) *кажучы* (прыблізна). **4.** Які выходзіць за межы элементарных правіл. *Грубая памылка. Грубае парушэнне законнасці.* ○ **Грубыя кармы** — раслінныя кармы (сена, салома, мякіна і пад.) з адносна малой колькасцю пажыўных рэчываў. ◊ **Грубы голас** — глухі, нізкі. ‖ *наз.* **гру́басць,** -і, *ж.*

ГРУБЫ́, -ая, -о́е. **1.** Вялікі, тоўсты. *Стол з грубых дошак.* **2.** Цвёрды, каляны на вобмацак. *Грубая шэрсць. Грубае палатно.*

ГРУВА́СТКІ, -ая, -ае. Цяжкі і масіўны. *Грувасткая мэбля.* ‖ *наз.* **грувасткасць,** -і, *ж.*

ГРУВА́СЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *незак.* Узвышацца бязладнай кучай, утвараць нагрувашчанне чаго-н. *Груваціліся горы бітай цэглы. На беразе возера груваціліся скалы.* ‖ *зак.* **нагрува́сціцца,** -ціцца.

ГРУВА́СЦІЦЬ, -ва́шчу, -ва́сціш, -ва́сціць; *незак., што.* Бязладна навальваць адзін прадмет на другі. *Г. мэблю. Г. падрабязнасці* (перан.) ‖ *зак.* **згрува́сціць,** -а́шчу, -а́сціш, -а́сціць; -а́шчаны *і* **нагрува́сціць,** -а́шчу, -а́сціш, -а́сціць; -а́шчаны.

ГРУГА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Вялікая чорная птушка сямейства крумкачовых, якая жывіцца пераважна падлай; крумкач. ‖ *прым.* **груга́новы,** -ая, -ае.

ГРУГАНЯНЯ́ *і* **ГРУГАНЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня гругана.

ГРУД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Невялікі ўзгорак, горка. *На грудах рос верас.* **2.** Сухая сенажаць, сухадол. ‖ *памянш.* **грудо́к,** -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.*

ГРУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** *мн.* -ы, -аў. Куча зваленых у беспарадку прадметаў, рэчаў. *Г. цэглы.* **2.** Глыба, кусок чаго-н. цвёрдага, звычайна зямлі. *Калёсы тарахцелі па замёрзлай грудзе.* ‖ *памянш.* **гру́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж. Г. цукру.*

ГРУДАБРУШНЫ, -ая, -ое (спец.). Які раздзяляе грудную і брушную поласці (пра перапону, дыяфрагму).

ГРУДА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікімі, шырокімі грудзямі.

ГРУ́ДЗІ, -е́й. **1.** Пярэдняя частка тулава ад шыі да жывата, а таксама поласць гэтай часткі тулава. *Шырокія г. Боль у грудзях. Біць (сябе) у грудзі* (перан.: 1) ад роспачы; 2) запэўніваючы ў чым-н.). **2.** Малочныя залозы ў жанчыны. *Карміць дзіця грудзьмі. Адняць ад грудзей* (перастаць карміць грудзьмі). **3.** Верхняя пярэдняя частка адзення. *Вышыць г. ў рубашцы.* ◊ **Грудзьмі пралажыць (пракласці) сабе дарогу** — пераадольваючы цяжкасці, дасягнуць чаго-н. ‖ *прым.* **грудны́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Груднае дзіця.*

ГРУДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́н, *ж.* **1.** Грудная косць, з якой злучаны пярэднія канцы грудных рабрын і часткі плечавога пояса. **2.** Верхняя пярэдняя частка вопраткі, якая прыкрывае грудзі. ‖ *прым.* **грудзі́нны,** -ая, -ае.

ГРУДЗІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Сорт мяса з груднай часткі тушы. *Свіная г.* ‖ *прым.* **грудзі́начны,** -ая, -ае.

ГРУДНІ́ЦА, -ы, *ж.* Запаленне грудных залоз.

ГРУ́ЖАНЫ, -ая, -ае. З грузам (у 2 знач.), нагружаны. *Гружаныя вагоны.*

ГРУЗ, -у, *мн.* гру́зы, -аў, *м.* **1.** Цяжар, цяжкі прадмет. *Скінуць г. з калёс.* **2.** Тавары, прызначаныя для перавозкі. *Вагоны з грузам. Падрыхтаваць г. для перавозкі.* ‖ *прым.* **грузавы́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.). *Грузавыя перавозкі.*

ГРУЗА... *і* **ГРУЗА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да грузу (у 1 знач.), напр. *грузаапорны, грузапад'ёмнік;* 2) які мае адносіны да грузу (у 2 знач.), напр. *грузаадпраўшчык, грузаатрымальнік, грузапаток, грузаперавозкі;* 3) грузавы (у 2 знач.), напр. *груза-пасажырскі, грузатаксі.*

ГРУ—ГРЫ

ГРУЗААБАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *м.* (спец.). Работа транспарту па перавозцы грузаў у тона-кіламетрах. *Павялічыць г. на чыгуначных перавозках.* ‖ *прым.* **грузаабаро́тны,** -ая, -ае.

ГРУЗААДПРА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Той, хто адпраўляе грузы.

ГРУЗААТРЫМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Той, на чыё імя адпраўляецца груз.

ГРУЗАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Грузавы аўтамабіль.

ГРУЗАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* груз. **2.** Прызначаны для перавозкі грузаў. *Грузавыя аўтамашыны. Грузавыя таксі.*

ГРУЗАПАД'Ё́МНАСЦЬ, -і, *ж.* Гранічная вага грузу, які можа быць падняты якім-н. механізмам, вагонам, суднам.

ГРУЗАПАД'Ё́МНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для падымання грузаў. *Г. кран.*

ГРУЗАПАТО́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Масавы рух грузаў па шляхах зносін.

ГРУЗАЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Уладальнік грузу (у 2 знач.).

ГРУЗД, -а́, *М* -дзе́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Ядомы грыб з шырокай белай ці чорнай махнатай шапачкай і кароткай тоўстай ножкай. ‖ *прым.* **груздо́вы,** -ая, -ае.

ГРУЗІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Невялікі груз (у 1 знач.), які падвешваецца да вуды або сеткі для лепшага апускання ў ваду пры лоўлі рыбы.

ГРУЗІ́НЫ, -аў, *адз.* грузі́н, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Грузіі. ‖ *ж.* **грузі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **грузі́нскі,** -ая, -ае.

ГРУЗІ́ЦЦА, гружу́ся, гру́зішся, гру́зіцца; *незак.* Складваць свой груз, адпраўляючыся ў дарогу (звычайна пра многіх). *Г. на параход.* ‖ *зак.* **пагрузі́цца,** -гружу́ся, -гру́зішся, -гру́зіцца.

ГРУЗІ́ЦЬ, гружу́, гру́зіш, гру́зіць; гру́жаны; *незак.* **1.** *што кім-чым.* Напаўняць грузам. *Г. баржу дрывамі.* **2.** *каго-што.* Складваць груз куды-н., змяшчаць у якасці грузу. *Г. скаціну ў вагоны.* ‖ *зак.* **нагрузі́ць,** -гружу́, -гру́зіш, -гру́зіць; -гру́жаны; **загрузі́ць,** -гружу́, -гру́зіш, -гру́зіць; -гру́жаны *і* **пагрузі́ць,** -гружу́, -гру́зіш, -гру́зіць; -гру́жаны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **пагру́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.*

ГРУ́ЗКІ, -ая, -ае. Такі, у якім можна ўвязнуць, гразкі, багністы. *Грузкая зямля.* ‖ *наз.* **гру́зкасць,** -і, *ж.*

ГРУЗНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Рабіцца больш цяжкім, грузным (у 1 знач.). ‖ *зак.* **пагрузне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ГРУ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; груз, гру́зла; -ні; *незак.* Тое, што і гразнуць. ‖ *зак.* **загру́знуць,** -ну, -неш, -не; загру́з, -зла; -ні.

ГРУ́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікай вагой, масіўны, цяжкі. *Грузная фігура. Грузна* (прысл.) *сесці на лаву.* **2.** Цяжка нагружаны. *Г. цягнік.* ‖ *наз.* **гру́знасць,** -і, *ж.*

ГРУ́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы на пагрузцы або разгрузцы чаго-н. ‖ *ж.* **гру́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **гру́зчыцкі,** -ая, -ае.

ГРУК, -у, *м.* (разм.). **1.** Тое, што і грукат. **2.** *выкл. у знач. вык.* Ужываецца ў значэнні дзеясловаў грукаць і грукнуць. *Калёсы г. ды г. па бруку.* ◊ **Ні стуку ні груку** (разм.) — ціха, без шуму.

ГРУ́КАТ, -у, *М* -каце, *м.* Моцны, раскацісты шум.

ГРУКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* (разм.). Стукаць, грымець, грукаць. ‖ *зак.* **прагруката́ць,** -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́. ‖ *наз.* **груката́нне,** -я, *н.*

ГРУКАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які стварае грукат, шумны. *Горны вадаспад г.*

ГРУКАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Тое, што і грукат.

ГРУКАЦЕ́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -кацї; *незак.* (разм.). Тое, што і грукатаць. ‖ *зак.* **прагрукаце́ць,** -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -кацї.

ГРУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Стукацца аб што-н. *Г. галавой аб сцяну.* **2.** Моцна стукаць (у дзверы, акно і пад.). *Г. ў дзверы.*

ГРУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Ствараць грукат. *Боты грукалі па дашчанай падлозе.* **2.** Тое, што і грукацца (у 2 знач.). *Г. у дзверы.* ‖ *аднакр.* **гру́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **гру́канне,** -я, *н.*

ГРУ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). **1.** Стукнуцца аб што-н. *Г. патыліцай аб сцяну.* **2.** Зваліцца або паваліцца з грукатам, шумам. *Качарга грукнулася аб падлогу.*

ГРУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слуга, які конна суправаджае конніка або едзе на козлах, на задку экіпажа.

ГРУНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Глеба, зямля. *Гліністы г.* **2.** Цвёрдае дно пад вадой. *Убіць палі ў г.* **3.** Слой белай фарбы, якім пакрыта палатно ці дрэва, прызначаныя для жывапісу (спец.). *Нанесці г. на палатно.* **4.** Заштрыхаванае поле, фон у гравюрах і малюнках (спец.). **5.** *перан.* Тое галоўнае, на чым асноўваецца, грунтуецца што-н. ‖ *прым.* **грунтавы́,** -а́я, -о́е. *Грунтавыя воды* (падглебавыя воды). *Грунтавыя дарогі* (не брукаваныя). *Грунтавыя фарбы.*

ГРУНТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* Асноўвацца, базіравацца. *Г. на праверанных фактах.*

ГРУНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Пакрываць грунтам (у 3 знач.; спец.). *Г. палатно.* ‖ *зак.* **загрунтава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **грунтава́нне,** -я, *н. і* **грунто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **грунто́вачны,** -ая, -ае *і* **грунтава́льны,** -ая, -ае.

ГРУНТВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Прыбор для праверкі гарызантальнага становішча лініі на плоскасці, ужыв. ў будаўнічых, цяслярскіх работах. ‖ *прым.* **грунтва́гавы,** -ая, -ае.

ГРУНТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* грунтаваць. **2.** Тое, што і грунт (у 3 знач.).

ГРУНТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Змястоўны, разважлівы. *Г. адказ.* ‖ *наз.* **грунто́ўнасць,** -і, *ж.*

ГРУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, груп, *ж.* **1.** Некалькі чалавек або прадметаў, жывёл, якія знаходзяцца блізка адзін ля аднаго. *Г. людзей. Г. дамоў.* **2.** Сукупнасць людзей з агульнымі інтарэсамі, з адной прафесіяй і пад., а таксама сукупнасць прадметаў, з'яў, рэчываў, аб'яднаных агульнымі адзнакамі. *Г. студэнтаў. Г. раслін.* ‖ *памянш.* **гру́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* ‖ *прым.* **групавы́,** -а́я, -о́е.

ГРУПАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -пу́ецца; -пу́емся, -пу́ецеся, -пу́юцца; *незак.* Размяшчацца, збірацца групамі. ‖ *зак.* **згрупава́цца,** -пу́ецца; -пу́емся, -пу́ецеся, -пу́юцца; -пу́йцеся.

ГРУПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; *незак., каго-што.* Аб'ядноўваць у групы, класіфікаваць. *Г. даныя эксперыментаў.* ‖ *зак.* **згрупава́ць,** -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -паваны. ‖ *наз.* **групава́нне,** -я, *н. і* **групо́ўка,** -і, *ДМ* -по́ўцы, *мн.* -і, -по́вак, *ж.*

ГРУПАВЫ́ *гл.* група.

ГРУПАЎШЧЫ́НА, -ы, *ж.* (неадабр.). Засілле, перавага групавых інтарэсаў над агульнымі. *Барацьба з групаўшчынай.*

ГРУПО́ЎКА, -і, *ДМ* -по́ўцы, *мн.* -і, -по́вак, *ж.* **1.** *гл.* групаваць. **2.** Група (у 2 знач.), аб'яднанне. *Літаратурныя групоўкі.*

ГРУ́ЦА, -ы, *ж.* (абл.). Ячменныя крупы, а таксама густая крупеня, каша з гэтых круп. ‖ *прым.* **гру́цавы,** -ая, -ае.

ГРУ́ША *і* **ІГРУ́ША,** -ы, *мн.* -ы, груш *і* ігру́ш, *ж.* **1.** Фруктовае дрэва з пладамі ў выглядзе акруглага конуса, а таксама плод гэтага дрэва. **2.** Выраб, які нагадвае плод гэтага дрэва. *Гумавая г.* ‖ *прым.* **гру́шавы** *і* **ігру́шавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ГРУШАПАДО́БНЫ *і* **ІГРУШАПАДО́БНЫ,** -ая, -ае. Які мае форму грушы.

ГРЫБ, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Ніжэйшая расліна без кветак і насення, якая размнажаецца спорамі. *Белы г.* (баравік). *Ядавіты г. Чайны г.* (слізістая плеўка, якая ўтвараецца з мікраарганізмаў). *Воўчыя грыбы* (неядомыя грыбы). ‖ *памянш.* **грыбо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* ‖ *прым.* **грыбны́,** -а́я, -о́е. *Грыбная пара. Г. дождж* (які садзейнічае росту грыбоў).

ГРЫБАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто працуе на грыбаварні. ‖ *прым.* **грыбава́рскі,** -ая, -ае.

ГРЫБАВА́РАЧНЫ, -ая, -ае *і* **ГРЫБАВА́РНЫ,** -ая, -ае. Які адносіцца да перапрацоўкі, варкі грыбоў. *Г. пункт.*

ГРЫБАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Сезоннае прадпрыемства, якое займаецца засолкай і марынаваннем свежых грыбоў.

ГРЫБАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае форму грыба. *Грыбападобнае воблака.* ‖ *наз.* **грыбападо́бнасць,** -і, *ж.*

ГРЫБАСЕ́Й, -ю, *м.* (разм.). Цёплы дробны дождж, які спрыяе росту грыбоў.

ГРЫБНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто любіць збіраць грыбы. ‖ *ж.* **грыбні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГРЫБНІ́ЦА[1], -ы, *ж.* **1.** Вегетатыўная частка грыба, якая складаецца з бясколерных тонкіх ніцей (спец.). **2.** Цяпліца для вырошчвання грыбоў.

ГРЫБНІ́ЦА[2] *гл.* грыбнік.

ГРЫБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** *гл.* грыб. **2.** Раслінны мікраарганізм, які выклікае захворванне скуры і іншых вонкавых участкаў цела. **3.** Збудаванне ў форме грыба для адпачынку, сховы ад сонца, дажджу і пад. ‖ *прым.* **грыбко́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Грыбковыя захворванні.*

ГРЫ́ВА, -ы, *мн.* -ы, грыў, *ж.* Доўгія валасы на шыі некаторых жывёл. *Конская г.*

ГРЫВА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікай грывай.

ГРЫ́ВІСТЫ, -ая, -ае. У назвах некаторых жывёл: які мае грыву, напр. *Г. баран.*

ГРЫ́ЖА, -ы, *мн.* -ы, грыж, *ж.* **1.** Хвароба брушной поласці, звязаная з выпадзеннем пад скуру часткі якога-н. унутранага органа. **2.** Выпучаны такім чынам орган. ‖ *прым.* **гры́жавы,** -ая, -ае.

ГРЫ́ЗЛІ, *нескл., м.* Паўночнаамерыканскі буры мядзведзь.

ГРЫЗНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Бойка паміж жывёламі. *Г. сабак.* **2.** *перан.* Жорсткая сварка, спрэчка. *Кожны вечар у хаце пачыналася г.*

ГРЫЗУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Млекакормячае (вавёрка, суслік, мыш, заяц і інш.) з доўгімі пярэднімі зубамі. *Атрад грызуноў.*

ГРЫЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; грыз, -зла́; -зі́; *незак.* **1.** *каго-што.* Раскусваць зубамі што-н. цвёрдае. *Г. морквіну. Г. костку.* **2.** *перан., каго (што).* Пастаянна папракаць, прыдзірацца, сварыцца. **3.** *перан.* Не даваць спакою, мучыць. *Мяне грызе пакутлівая думка.* ‖ *аднакр.* **грызану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́; -ну́ць; -ні́; *зак.* **разгрызці́,** -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; разгры́з, -зла́, -зі́; -ы́зены (да 1 знач.). ‖ *наз.* **грызе́нне,** -я, *н.*

ГРЫЗЦІ́СЯ, -зу́ся, -зе́шся, -зе́цца; -зё́мся, -зяце́ся, -зу́цца; гры́зся, -зла́ся, -зло́ся; -зі́ся;

незак. **1.** Кусаць адзін аднаго зубамі (пра жывёл). *Сабакі грызуцца.* **2.** *перан.* Сварыцца, лаяцца адзін з адным. *Яны грызуцца паміж сабой.* ‖ *зак.* **пагрызціся,** -зуся, -зешся, -зецца; -зёмся, -зяцеся, -зуцца; -зіся.

ГРЫЛЬЯЖ, -у, *м.* Гатунак шакаладных цукерак з пражанымі арэхамі ці міндалем. ‖ *прым.* **грыльяжны,** -ая, -ае.

ГРЫМ, -у, *м.* **1.** Афармленне твару артыста для пэўнай ролі з дапамогай фарбаў, наклеек, накладак. *Іграць без грыму. Зняць г.* **2.** Спецыяльныя фарбы, накладкі і інш., якія ўжыв. пры грыміроўцы.

ГРЫМАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Удар кулаком, кухталь. *Надаваць грымакоў.*

ГРЫМАСА, -ы, *мн.* -ы, грымас, *ж.* Наўмыснае або міжвольнае скрыўленне твару (выклікане якім-н. пачуццём).

ГРЫМАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто любіць рабіць грымасы. ‖ *ж.* **грымасніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГРЫМАСНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Рабіць грымасы. ‖ *наз.* **грымаснічанне,** -я, *н.*

ГРЫМЕЦЬ, -млю, -міш, -міць; -мім, -міце, -мяць; -мі; *незак.* **1.** Утвараць моцныя гукі, грукат. *Грымяць калёсы па бруку. За лесам грымела* (пра гром; безас.). *Г. каструлямі.* **2.** *перан.* Мець вялікую папулярнасць, славу. *Г. на ўсю краіну.* ‖ *зак.* **прагрымець,** -млю, -міш, -міць; -мім, -міце, -мяць; -мі. ‖ *аднакр.* **грымнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.).

ГРЫМЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік тэатра, які грыміруе артыстаў. ‖ *ж.* **грымёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **грымёрскі,** -ая, -ае.

ГРЫМІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што.* **1.** Накладваць грым з мэтай надання акцёру патрэбнага для яго ролі выгляду. **2.** *пад каго* або *кім-чым.* Пры дапамозе грыму надаваць каму-н. якую-н. знешнасць. *Г. пад селяніна.* ‖ *зак.* **загрыміраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **нагрыміраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *звар.* **грыміравацца,** -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *зак.* **загрыміравацца,** -руюся, -руешся, -руецца; -руйся. ‖ *наз.* **грыміроўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж. і* **грыміраванне,** -я, *н.*

ГРЫМЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). З громам, грымотамі. *Грымлівае лета.*

ГРЫМНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). **1.** З грукатам паваліцца. *Г. з калёс.* **2.** Ударыцца аб што-н. *Г. аб вушак.*

ГРЫМНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *гл.* грымець. **2.** Нечакана, раптоўна пачацца. *Грымнула вайна.* **3.** *чым* і *без дап.* З сілай ударыць. *Г. кулаком па стале.* **4.** З сілай кінуць. *Г. палена на падлогу.* **5.** З шумам, грукатам паваліцца. *Г. з лесвіцы.*

ГРЫМОТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які стварае гром, грымоты. *Грымотныя хмары.* **2.** Моцны, аглушальны. *Г. голас. Г. выбух.*

ГРЫМОТЫ, -мот. Раскацістыя гукі грому.

ГРЫМ-ПРЫБІРАЛЬНЯ, грым-прыбіральні, *мн.* грым-прыбіральні, грым-прыбіральняў, *ж.* (спец.). Пакой у тэатры, цырку — грымёрная і прыбіральня (у 1 знач.).

ГРЫМУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які стварае рэзкія гукі, моцны шум. *Грымучыя калёсы.* **2.** Шумны, гучны. *Г. голас.* О **Грымучая змяя** — трапічная ядавітая змяя. **Грымучая ртуць** — выбуховае хімічнае рэчыва. **Грымучы газ** — выбуховая сумесь вадароду з кіслародам.

ГРЫП, -у, *м.* Вірусная хвароба з запаленнем дыхальных шляхоў і гарачкай. *Вірусны г.* ‖ *прым.* **грыпозны,** -ая, -ае. *Г. хворы. Г. стан.*

ГРЫПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; *незак.* (разм.). Хварэць грыпам. *Цэлы тыдзень грыпаваў.*

ГРЫЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Грашовая адзінка ў Старажытнай Русі — злітак серабра вагой каля фунта. **2.** У Старажытнай Русі — сярэбранае або залатое ўпрыгожанне, якое насілі на шыі. **3.** Сума або манета вартасцю ў 10 капеек. ‖ *прым.* **грыўневы,** -ая, -ае.

ГРЫФ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У антычнай міфалогіі: крылатае страшыдла з тулавам ільва і галавой арла. **2.** Драпежная птушка, якая жывіцца падлай. ‖ *прым.* **грыфавы,** -ая, -ае.

ГРЫФ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Доўгая вузкая частка струнных інструментаў, уздоўж якой нацягнуты струны.

ГРЫФ[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Штэмпель з узорам чыйго-н. афіцыйнага подпісу, а таксама адбітак з гэтага штэмпеля. **2.** Спецыяльны надпіс на кнігах і дакументах. *Брашура з грыфам «На правах рукапісу».*

ГРЫФЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Палачка з асобай пароды сланцу для пісання на грыфельнай дошцы. **2.** Тое, што і графіт (у 2 знач.). ‖ *прым.* **грыфельны,** -ая, -ае.

ГРЫФОН, -а, *м.* Скульптурны, жывапісны і пад. відарыс антычнага грыфа[1] (у 1 знач).

ГРЭБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; *незак.* Быць грэблівым у адносінах да каго-, чаго-н. *Ён нічым не грэбуе.* ‖ *зак.* **пагрэбаваць,** -бую, -буеш, -буе; -буй. ‖ *наз.* **грэбаванне,** -я, *н.*

ГРЭБАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Корпацца. *Г. на агародзе.*

ГРЭБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Капаць (рукамі, пальцамі і пад.). *Г. зямлю.*

ГРЭБЕНЬ, -я, *мн.* грабяні, -ёў, *м.* **1.** Пласцінка з радам зубоў для расчэсвання валасоў або закołвання і змацавання жаночай прычоскі. **2.** Прыстасаванне такой формы, ужыв. у розных галінах вытворчасці (спец.). *Прадзільны г.* **3.** Мясісты нарост на галаве некаторых птушак. *Г. пеўня.* **4.** *перан.* Вяршыня чаго-н. *Г. хвалі. Горны г.* ‖ *памянш.* **грабеньчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 3 знач.); **грабеньчыкавы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.). ‖ *прым.* **грабенны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.; спец.), **грабянёвы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **грабнявы,** -ая, -ое (да 4 знач.; спец.). *Грабеннае прадзенне* (камвольнае). *Грабенны (грабянёвы) выраст. Грабнявыя культуры* (якія вырошчваюцца на грабянях град).

ГРЭБЛІВЫ, -ая, -ае. Які гідліва адносіцца да неахайнасці і ўсюды яе падазрае. *Г. чалавек.* ‖ *наз.* **грэблівасць,** -і, *ж.*

ГРЭБЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Насціл з бярвення ці галля для праезду па граззкім месцы, гаць. ‖ *памянш.* **грэбелька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.*

ГРЭБЦІ, грабу, грабеш, грабе; грабём, грабяце, грабуць; гроб, грэбла; грабі; *незак.* **1.** Збіраць у адно месца, зграбаць граблямі, віламі і пад. *Г. сена.* **2.** Разграбаць, капаць. *Г. пясок.* **3.** *перан.* З прагнасцю браць, захопліваць сабе. *Г. дабро. Кожная курыца пад сябе грабе* (з нар.).

ГРЭБЦІСЯ, грабуся, грабешся, грабецца; грабёмся, грабяцеся, грабуцца; гробся, грэблася; грабіся; *незак.* Капацца, разграбаць што-н. пальцамі, лапамі. *Г. ў пяску.*

ГРЭЙДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Машына для рыцця канаў, выраўноўвання палатна грунтавых дарог. **2.** Дарога, пракладзеная пры дапамозе грэйдэра (разм.). ‖ *прым.* **грэйдэрны,** -ая, -ае.

ГРЭЙПФРУТ, -а, *М* -руце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пладовае дрэва сямейства цытрусавых, а таксама плод гэтага дрэва, падобны на апельсін. ‖ *прым.* **грэйпфрутавы,** -ая, -ае.

ГРЭКА-... Першая частка складаных слоў са знач. грэчаскі, напр. *грэка-лацінскі, грэка-балгарскі.*

ГРЭКІ, -аў, *адз.* грэк, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Грэцыі. ‖ *ж.* **грачанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **грэчаскі,** -ая, -ае.

ГРЭЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Прыстасаванне для абагравання, сагравання. *Электрычная г. Гумавая г.* ‖ *прым.* **грэлачны,** -ая, -ае.

ГРЭНАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: ваеннаслужачы некаторых прывілеяваных палкоў, якія называліся грэнадзёрскімі (першапачаткова — салдат, узброены гранатамі для кідання). *Рота грэнадзёраў. Вось ты які г.!* (перан.: пра рослага і дужага чалавека). ‖ *прым.* **грэнадзёрскі,** -ая, -ае.

ГРЭНКІ, -нак, *адз.* грэнка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Падсмажаныя лустачкі хлеба, звычайна белага. *Суп з грэнкамі.*

ГРЭХ, граху *і* грэху, *мн.* грахі, грахоў, *м.* **1.** У веруючых: парушэнне правіл рэлігійнай маралі. **2.** *перан.* Заганны ўчынак. *Грахі мінулых дзён.* **3.** *у знач. вык.* Грэшна, нядобра (разм.). *Г. так гаварыць.* ◊ **Далей ад граху** (разм.) — пра нежаданне ўцягвацца ў непрыемную гісторыю. **З грахом папалам** (разм.) — з вялікімі цяжкасцямі. **І смех і грэх** (разм.) — і смешна і сумна. **Няма чаго граху таіць** (разм.) — трэба прызнацца. **Як на грэх** (разм.) — як на зло, на няшчасце.

ГРЭХАПАДЗЕННЕ, -я, *н.* **1.** У міфічным біблейскім паданні: парушэнне першымі людзьмі, Адамам і Евай, запаветаў бога. **2.** Учынак, звязаны з парушэннем грамадскіх норм паводзін, маралі і пад. (кніжн.).

ГРЭЦКІ[1] *гл.* грэчка.

ГРЭЦКІ[2], -ая, -ае. У некаторых назвах: грэчаскі. *Г. арэх.*

ГРЭЦЦА, грэюся, грэешся, грэецца; *незак.* **1.** Сагравацца сябе, сваё цела. *Г. на печы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца цёплым, гарачым пад уздзеяннем агню, трэння. *Вада грэецца. Піла грэецца.*

ГРЭЦЫЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або выраз у якой-н. мове, запазычаны з грэчаскай мовы.

ГРЭЦЬ, грэю, грэеш, грэе; грэты; *незак.* **1.** Перадаваць сваю цеплыню. *Сонца грэе.* **2.** Рабіць цёплым. *Г. малако.* **3.** Захоўваць цеплыню, засцерагаць ад холаду. *Кажух грэе добра.* **4.** *перан.* Супакойваць, суцяшаць. *Г. сэрца. Грэюць матуліны вочы.* ◊ **Грэць рукі на чым** (разм. неадабр.) — нажывацца несумленным спосабам.

ГРЭЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* Травяністая меданосная расліна, з зярнят якой робяць крупы і муку. ‖ *прым.* **грэчкавы,** -ая, -ае *і* **грэцкі,** -ая, -ае. *Грэчкавы мёд* (з сокаў кветачак грэчкі). *Сямейства грэчкавых* (наз.). *Грэцкія крупы* (прыгатаваныя з зерня грэчкі).

ГРЭШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Грэшны чалавек. ‖ *ж.* **грэшніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ГРЭШНЫ, -ая, -ае. Які многа награшыў. *Г. чалавек. Грэшныя думкі.* ◊ **Грэшным чынам** *у знач. пабочн.* (разм.) — трэба прызнацца (у чым-н. дрэнным, ганебным).

ГУАНА, *нескл., н.* Памёт дзікіх птушак, які скарыстоўваецца на ўгнаенне.

ГУАШ, -ы, *ж.* Непразрыстая акварэльная фарба, а таксама карціна, малюнак, выкананы гэтай фарбай. ‖ *прым.* **гуашавы,** -ая, -ае.

ГУБА, -ы, *мн.* губ, *ж.* Тоўсты, падобны на капыт грыб, які паразітуе на дрэвах і выклікае гніенне драўніны. ‖ *прым.* **губавы,** -ая, -ае. *Сямейства губавых* (наз.).

ГУБА[1], -ы, *мн.* губы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) губы, *Д* -ам, *ж.* Скурна-мускульная рухомая скла-

ГУБ—ГУЛ

дка, якая ўтварае край рота. *Верхняя г. Сціснуць губы. Кусаць губы* (перан.: выражаць злосць, незадавальненне). *Надзьмуць губы* (перан.: зазлавацца, пакрыўдзіцца). *Развесіць губы* (перан.: пасіўнічаць). ‖ *памянш.* **губка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* ‖ *прым.* **губны,** -ая, -ое.

ГУБА[2], -ы, *мн.* губы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) губы, губ, *Д* -ам, *ж.* Назва марскіх заліваў і бухт на поўначы. *Анежская губа.*

ГУБА[3], -ы, *ж.* (разм.). Гаўптвахта. *Пасадзіць на губу.*

ГУБАСТЫ, -ая, -ае. Тое, што і губаты.

ГУБАТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікімі тоўстымі губамі[1].

ГУБАШЛЁП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Разява, расцяпа.

ГУБЕРНАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Начальнік якой-н. тэрытарыяльнай адзінкі (напр.: губерні ў Расіі, штата ў ЗША і інш.). ‖ *прым.* **губернатарскі,** -ая, -ае. ◊ **Становішча горш за губернатарскае** (разм. жарт.) — вельмі цяжкае, незайздроснае.

ГУБЕРНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Асноўная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Расіі з пачатку 18 ст. ◊ **І пайшла пісаць губерня** (разм.) — усё прыйшло ў рух, пачаўся перапалох. ‖ *прым.* **губернскі,** -ая, -ае.

ГУБІЦЬ, гублю, губіш, губіць; *незак., каго-што.* **1.** Рабіць непрыгодным, нішчыць. *Г. лес.* **2.** Прыводзіць да гібелі, забіваць. *Г. звяроў.* **3.** *перан.* Марна, дарэмна траціць (час, сродкі, сілы і пад.) *Г. лепшыя гады.* ‖ *зак.* **пагубіць,** -гублю, -губіш, -губіць; -гублены.

ГУБКА[1] *гл.* губа[1].

ГУБКА[2], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** Мнагаклетачная беспазваночная марская жывёліна тыпу прасцейшых. **2.** Мяккі, наздраваты касцяк гэтай жывёліны, які добра ўбірае вільгаць і служыць для мыцця, а таксама падобны выраб з гумы і іншых матэрыялаў. ‖ *прым.* **губкавы,** -ая, -ае.

ГУБКА[3], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -бак, *ж.* Мера нітак, прыгатаваных на аснову для ткання палатна. *Выткала сем губак палатна.*

ГУБКАВАТЫ, -ая, -ае. Порысты, сітаваты. *Губкаватая рызіна.*

ГУБЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** Прападаць, знікаць. *Дробныя рэчы часта губляюцца.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца прыметным, нябачным. *Сцежка гублялася ў бярэзніку.* **3.** *перан.* Траціць самавалоданне, хваляваца. *Ён не губляўся ні пры якіх абставінах.* ‖ *зак.* **згубіцца,** згублюся, згубішся, згубіцца.

ГУБЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., каго-што.* **1.** Пазбаўляцца чаго-н., пакідаючы невядома дзе па няўважлівасці. *Г. пальчаткі.* **2.** *перан.* Перастаць мець што-н., валодаць чым-н. *Г. надзею. Г. слых.* **3.** Марна траціць што-н. *Дарэмна г. час.* **4.** Збівацца з чаго-н., не заўважаць чаго-н. *Г. сцежку.* ‖ *зак.* **згубіць,** згублю, згубіш, згубіць; згублены. *Лепей з разумным з., чым з дурным знайсці* (прыказка).

ГУБНЫ *гл.* губы[1].

ГУБЧАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і губкаваты.

ГУВЕРНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выхавацель дзяцей у сям'і, звычайна іншаземец. ‖ *прым.* **гувернёрскі,** -ая, -ае. ‖ *ж.* **гувернантка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **гувернанцкі,** -ая, -ае.

ГУГЕНОТЫ, -аў, *адз.,* -нот, -а, *м.* Французскія пратэстанты 16—17 стст., якіх праследавалі каталіцкая царква і ўрад.

ГУГНЯВІЦЬ, -няўлю, -нявіш, -нявіць; *незак.* Гаварыць у нос.

ГУГНЯВЫ, -ая, -ае. Які гаворыць у нос. ‖ *наз.* **гугнявасць,** -і, *ж.*

ГУГУ: ні гугу *у знач. вык.* (разм.) — маўчаць, не гаварыць ні слова або маўчы, нікому не кажы. *Пра гэта — нікому ні гугу.*

ГУД, -у, *М* -дзе, *м.* Тое, што і гудзенне.

ГУДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; -дзі; *незак.* Тое, што і гусці. ‖ *зак.* **прагудзець,** -джу, -дзіш, -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; -дзі. ‖ *наз.* **гудзенне,** -я, *н.*

ГУДОК, -дка, *мн.* -дкі, -дкоў, *м.* **1.** Механічны свісток, які падае сігналы. *Паравозны г.* **2.** Працяжны аднастайны гук свістка ці сірэны. *Выходзіць па гудку.* ‖ *прым.* **гудочны,** -ая, -ае.

ГУДРАНІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак. і незак., што.* Пакрыць (-ываць) гудронам. *Г. шашу.* ‖ *зак.* таксама **загудраніраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ГУДРОН, -у, *м.* Чорная смалістая маса — астатак, які атрымліваецца пры перагонцы нафты. ‖ *прым.* **гудронны,** -ая, -ае.

ГУЖ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Скураная ці вераўчаная пятля ў хамуце, пры дапамозе якой прымацоўваюць аглоблі да вупражы. *Узяўся за г. — не кажы, што не дуж* (прыказка). ‖ *прым.* **гужавы,** -ая, -ое.

ГУЖАВЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* гуж. **2.** Конны, які выконваецца жывой цяглавай сілай. *Г. транспарт.*

ГУЖАМ, *прысл.* **1.** На калёсах ці санях. *Вазіць лес г.* **2.** Адзін за адным. *Па вузкай сцяжынцы ўсе ішлі г.*

ГУЗ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Жаўлак ад удару або нараст на целе чалавека, жывёлы. *Набіць г. на лбе. На спіне ў каровы гузы.* **2.** Ненармальнае патаўшчэнне на якой-н. частцы расліны. ‖ *прым.* **гузавы,** -ая, -ое.

ГУЗАВАТЫ, -ая, -ае. З гузамі і пукатасцямі. *Гузаватая асіна.* ‖ *наз.* **гузаватасць,** -і, *ж.*

ГУЗАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Тое, што і гуз.

ГУЗАСТЫ, -ая, -ае. З вялікімі гузамі. *Г. дуб.* ‖ *наз.* **гузастасць,** -і, *ж.*

ГУЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Зашпілька для петляў адзення, звычайна ў выглядзе кружка. ‖ *памянш.* **гузічак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **гузікавы,** -ая, -ае.

ГУК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -у. Фізічная з'ява, што выклікаецца вагальнымі рухамі часцінак паветра, якую мы ўспрымаем слыхам. *Хуткасць гуку. Г. стрэлу. Музыкальны г.* (у адрозненне ад шуму). *Ні гуку* (пра поўнае маўчанне). **2.** -а. Найменшы членараздзельны элемент чалавечай мовы. *Гукі беларускай мовы.* ‖ *прым.* **гукавы,** -ая, -ое.

ГУКА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да гуку, гукаў (у 1 знач.), напр. *гукалакатар, гукапеленгатар, гукаперайма́льны, гукаперайманне, гукасігнальны, гукаўлоўнік, гукаўспрымальны;* 2) які мае адносіны да гукаў мовы, напр. *гукавымаўленне, гукалітарны;* 3) які мае адносіны да гуказапісу, напр. *гуказапісны, гуказдымальнік, гукамантаж, гукарэжысёр, гукарэжысура;* 4) які мае адносіны да музычных гукаў, напр. *гукарад;* 5) які мае адносіны да распаўсюджвання і паглынання шуму, напр. *гукаізаляцыя, гуканепранікальны, гукапаглынальнік, гукапаглынальны, гукапранікальны.*

ГУКААПЕРАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па запісу гукаў. ‖ *прым.* **гукааператарскі,** -ая, -ае.

ГУКААФАРМІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяліст па шумавым афармленні спектакля. ‖ *прым.* **гукаафармі́цельскі,** -ая, -ае.

ГУКАЗАПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Запіс спецыяльнымі апаратамі гаворкі або музыкі на плёнку, пласцінку і пад. *Студыя гуказапісу.*

ГУКАЗДЫМАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для перадачы запісу грамафонных пласцінак на рэпрадуктар радыёпрыёмніка, адаптэр.

ГУКАІЗАЛЯЦЫЯ, -і, *ж.* Сукупнасць сродкаў і мер, якія забяспечваюць непранікальнасць гукаў і шуму ў памяшканне. ‖ *прым.* **гукаізаляцыйны,** -ая, -ае.

ГУКАМАСКІРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* (спец.). Тэхнічныя прыёмы, звязаныя з маскіроўкай гукамі або з маскіроўкай гукаў. ‖ *прым.* **гукамаскіровачны,** -ая, -ае.

ГУКАНЕПРАНІКАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не прапускае гукаў, шумаў, ізаляваны ад іх. *Гуканепранікальныя сцены.* ‖ *наз.* **гуканепранікальнасць,** -і, *ж.*

ГУКАННЕ, -я, *н.* (разм.). **1.** Гутарка, гаворка. **2.** Кліканне (звычайна ў лесе). **3.** Перагукванне, каб сабрацца разам. ○ **Гуканне вясны** — старажытны язычніцкі абрад, калі збіралася моладзь, спявала, вадзіла карагоды, закопвала ў зямлю гаршчок з кашай як своеасаблівую ахвяру зямлі.

ГУКАПЕРАЙМАННЕ, -я, *н.* Узнаўленне голасам або тэхнічнымі сродкамі прыроднага гучання (напр. *ку-ку, мяў-мяў*), а таксама слова, якое ўтварылася шляхам такога перайманне (напр. *квакаць, тупат, грукат*). ‖ *прым.* **гукаперайма́льны,** -ая, -ае.

ГУКАПІС, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць прыёмаў для ўзмацнення гукавой выразнасці мастацкага маўлення.

ГУКАПРАВОДНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Здольнасць цела або асяроддзя праводзіць гукі.

ГУКАПРАВОДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які прапускае гукі.

ГУКАПРАНІКАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які лёгка прапускае гукі, шумы. *Гукапранікальныя сцены.* ‖ *наз.* **гукапранікальнасць,** -і, *ж.*

ГУКАРАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -оў, *м.* (спец.). Рад музыкальных гукаў, якія размешчаны ў якой-н. паслядоўнасці. ‖ *прым.* **гукарадны,** -ая, -ае.

ГУКАСПАЛУЧЭННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Спалучэнне гукаў мовы.

ГУКАЎЛОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор для ўлоўлівання гукаў, шуму, гулу самалёта, падводнай лодкі і пад.

ГУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Клікаць, зваць, падзываць. *— Мама! Ідзі, — гукае дачка.* **2.** Гучна гаварыць, крычаць. ‖ *аднакр.* **гукнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **гуканне,** -я, *н.*

ГУЛ, -у, *м.* Аддалены працяжны шум. *Падземны г.*

ГУЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцоў, *м.* (разм.). Удзельнік якой-н. гульні (спартыўнай, картачнай і пад.).

ГУЛІ, -яў (разм.). **1.** Гулянне, забава. *Пайсці на г.* **2.** Марнае правядзенне часу. *Г. не аднаго ў лапці абулі* (прыказка).

ГУЛКІ, -ая, -ае. **1.** Выразны па гуку, чутны здалёк. *Гулкія крокі.* **2.** З моцным рэзанансам. *Гулкая зала.* ‖ *наз.* **гулкасць,** -і, *ж.*

ГУЛЛІВЫ, -ая, -ае. Жартаўлівы, вясёлы, гарэзлівы. *Г. настрой. Гуллівае дзіця.* ‖ *наз.* **гуллівасць,** -і, *ж.*

ГУЛЬБА, -ы, *ж.* (разм.). Гулянка, папойка.

ГУЛЬДЭН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка Нідэрландаў, а таксама залатая, а пасля сярэбраная манета ў некаторых еўрапейскіх краінах.

ГУЛЬМА: г. гуляць — марна траціць час, бяздзейнічаць.

ГУЛЬНУЦЬ *гл.* гуляць.

ГУЛЬНЯ, -і, *мн.* гульні *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) гульні, -яў, *ж.* **1.** *гл.* гуляць. **2.** Той ці іншы

від, спосаб, якім гуляюць (у 3 знач.). *Г. ў шахматы. Спартыўныя гульні.* **3.** Камплект неабходных прадметаў для гульні. *Дзіцячая настольная г.* **4.** Наўмысныя тайныя дзеянні для дасягнення якой-н. мэты. *Небяспечная г. Двайная г.* ○ **Алімпійскія гульні** — міжнародныя спаборніцтвы па ўсіх асноўных відах спорту, якія праводзяцца раз у чатыры гады. ◊ **Гульня слоў** — дасціпны, каламбурны выраз. ‖ *прым.* **гульнявы**, -ая, -ое (да 3 знач.).

ГУЛЬТАЙ, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* Лянівы чалавек, лодар. ‖ *ж.* **гультайка**, -і, *ДМ* -тайцы, *мн.* -і, -таек. ‖ *прым.* **гультайскі**, -ая, -ае.

ГУЛЬТАЯВАЦЬ, -таюю, -таюеш, -таюе; -таюй; *незак.* Ухіляцца ад работы, лодарнічаць.

ГУЛЯКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ляцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -аў (разм.). Той, хто нічога не робіць і разгульна жыве.

ГУЛЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Вечарынка з пачастункам або вясёлае правядзенне часу ў кампаніі.

ГУЛЯННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* гуляць. **2.** Масавае свята пад адкрытым небам. *Народнае г.*

ГУЛЯНЫ, -ая, -ае. Які ўжываўся ў гульні. *Гуляная калода карт.*

ГУЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** *з кім-чым і без дап.* Забаўляцца цацкамі, пацяшацца (пра дзяцей). *Г. з катом. Г. у жмуркі. Дзеці гуляюць у кубікі. Зробіш урокі — можаш г.* **2.** Хадзіць адпачываючы, прагульваючы. *Г. у парку.* **3.** *у што.* Праводзіць час за якім-н. спартыўным заняткам. *Г. у футбол.* **4.** *перан.* Перамяшчацца ў розных кірунках, распаўсюджвацца. *Па хаце гуляе вецер. За акном гуляе завіруха. Па твары гуляла ўсмешка.* **5.** Мець выхадны дзень, не працаваць. *Г. цэлы дзень.* **6.** Быць свабодным, незанятым (пра зямлю, рэчы і пад.). *Агарод гуляе.* **7.** Весяліцца (з танцамі, песнямі, музыкай). *Г. да ночы. Г. вяселле.* **8.** *з кім.* Быць у блізкіх інтымных адносінах, любіцца (разм.). ◊ **Гуляць з агнём** — брацца за рызыкоўную справу, не думаючы аб выніках. **Гуляць у маўчанку** (разм. неадабр.) — ухіляцца ад размовы. ‖ *зак.* **пагуляць**, -яю, -яеш, -яе *і* **згуляць**, -яю, -яеш, -яе (да 3 знач.). ‖ *аднакр.* **гульнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 7 знач.). ‖ *наз.* **гульня**, -і, *мн.* гульні, -яў, *ж.* (да 1 знач.) *і* **гулянне**, -я, *н.* (да 1, 2, 5 і 7 знач.).

ГУЛЯШ, -у, *м.* Страва з кусочкаў мяса ў соусе. ‖ *прым.* **гуляшны**, -ая, -ае.

ГУМА, -ы, *ж.* Эластычны матэрыял, які атрымліваецца шляхам вулканізацыі каўчуку; рызіна. ‖ *прым.* **гумавы**, -ая, -ае. *Г. мячык* (з гумы). *Гумавая прамысловасць* (па вырабу гумы).

ГУМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *незак., што.* Насычаць гумай, прарызіньваць.

ГУМАНІЗМ, -у, *м.* **1.** Гуманнасць, чалавечнасць у грамадскай дзейнасці, у адносінах да людзей. **2.** Прагрэсіўны рух эпохі Адраджэння ў імя вызвалення асобы чалавека ад ідэйнага застою часоў феадалізму і каталіцызму. ‖ *прым.* **гуманістычны**, -ая, -ае.

ГУМАНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзеяч або прыхільнік гуманізму. ‖ *прым.* **гуманісцкі**, -ая, -ае.

ГУМАНІТАРНЫ, -ая, -ае. **1.** Звернуты да асобы чалавека, да яго правоў і інтарэсаў. *Гуманітарныя праблемы.* **2.** Аб навуках: якія звязаны з вывучэннем грамадства, культуры і гісторыі народа ў адрозненне ад прыродазнаўчых і тэхнічных навук. *Гуманітарная адукацыя.* ‖ *наз.* **гуманітарнасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

ГУМАНІТАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (кніжн.). Спецыяліст па гуманітарных навуках.

ГУМАННЫ, -ая, -ае. Чалавекалюбівы, дабрачынны, прасякнуты павагай да людзей. *Гуманныя мэты.* ‖ *наз.* **гуманнасць**, -і, *ж.*

ГУМАР, -у, *м.* **1.** Дабрадушна-жартаўлівыя адносіны да чаго-н. *Валодаць гумарам. Пачуццё гумару.* **2.** У мастацтве: паказ якой-н. з'явы ў смешным, камічным выглядзе, калі пры гэтым знешне камічная трактоўка спалучаецца з унутранай сур'ёзнасцю. *Аддзел сатыры і гумару ў газеце.* ‖ *прым.* **гумарыстычны**, -ая, -ае.

ГУМАРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аўтар або выканаўца гумарыстычных твораў. **2.** Чалавек, які валодае пачуццём гумару (у 1 знач.). ‖ *ж.* **гумарыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **гумарысцкі**, -ая, -ае.

ГУМАРЫСТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Сукупнасць гумарыстычных мастацкіх твораў. **2.** Нешта смешнае, камічнае (разм.). ‖ *прым.* **гумарыстычны**, -ая, -ае. *Гумарыстычныя апавяданні. Г. часопіс.*

ГУМАРЭСКА, -і, *ДМ* -рэсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Невялікі літаратурна-мастацкі або музычны твор гумарыстычнага характару.

ГУМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Кавалачак гумы для сцірання напісанага, сцірка. **2.** Прагумаваная тасьма, а таксама шнур з гумавымі ніткамі. ‖ *прым.* **гумкавы**, -ая, -ае.

ГУМНІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). Месца, на якім было гумно.

ГУМНО, -а, *мн.* гумны *і (з ліч. 2, 3, 4)* гумны, -аў, *н.* Вялікая халодная будыніна для складвання і абмалоту зжатага збожжа, а таксама пляцоўка перад гэтай будынінай. ‖ *прым.* **гуменны**, -ая, -ае.

ГУМОР, -у, *м.* Добры, душэўны настрой. *Нешта ён сёння не ў гуморы.*

ГУНЫ, -аў, *адз.* гун, -а, *м.* Група старажытных цюркскіх плямён, якія ў 2—4 стст. уварваліся ў Еўропу. ‖ *прым.* **гунскі**, -ая, -ае.

ГУНЬКА, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* **1.** Зрэбная посцілка. **2.** Пакрывала для коней, якое закрывае спіну і тулава. ‖ *прым.* **гунькавы**, -ая, -ае.

ГУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Глуха стукаць, ударaць. *Гупаў адзінюткі цапок.* ‖ *аднакр.* **гупнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **гупат**, -у, *М* -паце, *м. і* **гупанне**, -я, *н.*

ГУРБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Куча снегу, намеценая ветрам. *Да платоў намяло вялікія гурбы снегу.*

ГУРМА, -ы, *ж.* (абл.). Шумлівая група людзей, ватага.

ГУРМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Любіцель і знаток вытанчаных страў. ‖ *ж.* **гурманка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **гурманскі**, -ая, -ае.

ГУРМАНСТВА, -а, *н.* Захапленне вытанчанымі стравамі.

ГУРТ, -у, *М* -рце, *мн.* гурты, -оў, *м.* **1.** Група людзей, натоўп. *Г. вучняў. Ісці гуртам* (прысл.). **2.** Статак буйной рагатай жывёлы, авечак і пад. *На лузе г. авечак.* ‖ *памянш.* **гурток**, -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* ‖ *прым.* **гуртавы**, -ая, -ое.

ГУРТАМ, *прысл.* **1.** Разам, сумесна. *Цягнуць г. воз.* **2.** Натоўпам, шумным зборышчам. *Бегчы г.*

ГУРТАЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Той, хто суправаджае, гоніць гурт (у 2 знач.). ‖ *прым.* **гуртаўшчыцкі**, -ая, -ае.

ГУРТКОВЕЦ, -коўца, *мн.* -коўцы, -коўцаў, *м.* (разм.). Удзельнік гуртка (у 2 знач.).

ГУРТКОЎШЧЫНА, -ы, *ж.* (неадабр.). Дзейнасць, абмежаваная вузкімі інтарэсамі якога-н. гуртка, групы людзей.

ГУРТОК, -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* **1.** *гл.* гурт. **2.** Група людзей з агульнымі інтарэсамі, якія аб'ядналіся для сумеснай дзейнасці, сумесных заняткаў. *Драматычны г.* ‖ *прым.* **гуртковы**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ГУРЧАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыць; *незак.* Раўнамерна, прыглушана гудзець (пра матор, ваду і пад.). *Пад акном гурчаў трактар.* ‖ *наз.* **гурчанне**, -я, *н.*

ГУРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Ва ўсходняй міфалогіі: райская дзева, вечна юная прыгажуня, якая цешыць праведнікаў, што туды трапілі.

ГУСАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Самец гусі.

ГУСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай і некаторых іншаземных арміях: ваенны з часцей лёгкай кавалерыі, якія насілі форму венгерскага ўзору. ‖ *прым.* **гусарскі**, -ая, -ае.

ГУСЕГАДОЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне гусей.

ГУСЕНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Шырокі металічны ланцуг, які надзяваецца на колы трактара, танка для лепшай праходнасці. ‖ *прым.* **гусенічны**, -ая, -ае.

ГУСЛІ, -яў. Мнагаструнны шчыпковы музычны інструмент славянскіх народаў. ‖ *прым.* **гусельны**, -ая, -ае.

ГУСЛЯР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Музыкант, які грае на гуслях, а таксама спявак, што акампаніруе сабе на гуслях. ‖ *прым.* **гуслярны**, -ая, -ае.

ГУСНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; гус, гусла; *незак.* (разм.). Станавіцца больш густым (у 2 знач.), гусцець. *Варэнне гусне.*

ГУСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адчуванне, разуменне прыгожага. *Апранацца з густам.* **2.** Схільнасць да чаго-н. *У розных людзей розныя густы. Гэта мне па густу* (падабаецца). **3.** Стыль, манера. *Зрабіць падарунак на свой г.* ‖ *прым.* **густавы**, -ая, -ае.

ГУСТА... *і* ГУСТА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) з густым (у 1 і 2 знач.), напр. *густавалосы, густалісты, густанаселены;* 2) густы (у 1 і 2 знач.), напр. *густацёрты, густацякучы, густа-зялёны.*

ГУСТАЎШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Ацэнка якіх-н. з'яў толькі з пункту гледжання свайго суб'ектыўнага густу (у 2 знач.).

ГУСТОЎНЫ, -ая, -ае. З густам. *Г. гарнітур.*

ГУСТЫ, -ая, -ое. **1.** Такі, што складаецца з мноства аднародных прадметаў, размешчаных блізка адзін ля аднаго. *Г. бярэзнік. Густое жыта. Буракі растуць густа* (прысл.). **2.** Не вадкі, з аслабленай цякучасцю, насычаны. *Густая смятана.* **3.** Шчыльны, малапранікальны для зроку, свята. *Г. туман. Густыя воблакі.* **4.** Пра голас: паўнагучны. *Г. бас* (нізкі). ‖ *наз.* **густата**, -ы, *ДМ* -таце *і* **гушчыня**, -і, *ж.*

ГУСЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Рабіцца густым або больш густым (у 1, 2 і 3 знач.). *Лес гусцее. Туман гусцее. Варэнне гусцее.* ‖ *зак.* **загусцець**, -ее (паводле 1 знач. прым. густы) *і* **пагусцець**, -ее (паводле 1 і 3 знач. прым. густы).

ГУСЦІ, гуду, гудзеш, гудзе; гудзём, гудзяце, гудуць; гуў, гула, -ло; гудзі; *незак.* **1.** Утвараць працяжны аднатонны гук. *Вецер гудзе ў коміне. Гудзе матор. У вушах гуло* (пра шум у вушах; безас.). **2.** Бесперапынна ныць ад болю, стомленасці. *Рукі аж гудуць.* ‖ *зак.* **прагусці**, -гуду, -гудзеш, -гудзе; -гудзём, -гудзяце, -гудуць; прагуў, -гула, -гуло. ‖ *наз.* **гудзенне**, -я, *н.*

ГУСЬ, -і, *мн.* гусі *і (з ліч. 2, 3, 4)* гусі, -ей, *ж.* **1.** Дзікая і свойская вадаплаўная птушка з доўгай шыяй. **2.** Самка гуся. *Як з гусі вада.* ‖ *памянш.* **гуска**, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* ‖ *прым.* **гусіны**, -ая, -ае.

ГУСЯНЯ́ *і* **ГУСЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня гусі.

ГУСЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памяшканне для гусей. *Пабудавалі новы г.*

ГУСЯ́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Работніца, якая даглядае гусей. **2.** Прадаўгаватая авальная пасудзіна з тоўстымі сценкамі для смажання і тушэння гусей, качак, курэй.

ГУСЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Гусінае мяса як ежа.

ГУ́ТА, -ы, *ДМ* гу́це, *ж.* Даўнейшая назва шклозавода. *Працаваў на гуце.* ‖ *прым.* **гу́тавы,** -ая, -ае.

ГУТАЛІ́Н, -у, *м.* Мазь для скуранога абутку. ‖ *прым.* **гуталі́навы,** -ая, -ае.

ГУТАПЕ́РЧА, -ы, *ж.* Пластычная скурападобная маса, па ўласцівасцях блізкая да каўчуку. ‖ *прым.* **гутапе́рчавы,** -ая, -ае.

ГУ́ТАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Дзелавая або сардэчная размова. *Г. спачатку не ладзілася.* **2.** Даклад, паведамленне, звычайна з удзелам слухачоў для абмену думкамі. *Правесці гутарку.*

ГУТАРКО́ВЫ, -ая, -ае. Якім карыстаюцца ў гутарцы, уласцівы вуснай народнай мове. *Г. стыль. Гутарковая мова.*

ГУТАРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Схільны да размоў, гаварлівы. *Г. чалавек.* ‖ *наз.* **гутарлі́васць,** -і, *ж.*

ГУ́ТАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., з кім і без дап.* Размаўляць, весці гутарку. *Г. са старшынёй.*

ГУ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Рабочы, які працаваў на гуце, вырабляў шкло. ‖ *прым.* **гу́тніцкі,** -ая, -ае.

ГУЧА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* гучаць. **2.** *перан.* Накіраванасць, характар, сэнс. *Вострае сацыяльнае г. п'есы.*

ГУЧА́ЦЬ *і* **ГУЧЭ́ЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* **1.** Утвараць гукі, раздавацца (пра гукі). *Струны гучаць глуха. Гучыць вясёлая мелодыя.* **2.** *перан.* Успрымацца як нешта важнае, урачыстае, прыгожае і пад. *Кібернетыка — гэта гучыць! Чалавек! Гэта гучыць горда.* **3.** Вынікаць, праяўляцца. *У гэтым пытанні гучыць сумненне. У голасе гучыць радасць.* ‖ *наз.* **гуча́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ГУЧНАГАВАРЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Прыбор для ўзнаўлення гукаў і ўзмацнення гучнасці радыёперадач.

ГУЧНАГАЛО́СЫ, -ая, -ае. З гучным галасам. ‖ *наз.* **гучнагало́сасць,** -і, *ж.*

ГУЧНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Рабіцца больш моцнымі (пра гукі). *Галасы гучнелі.*

ГУ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які характарызуецца выразным, далёка чутным гукам. *Г. голас. Гучная мелодыя.* **2.** *перан.* Які атрымаў шырокую вядомасць. *Гучная слава. Гучнае імя.* **3.** *перан.* Напышлівы, фальшывы па сэнсу. *Гучныя фразы.* ‖ *наз.* **гу́чнасць,** -і, *ж.*

ГУЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* Маладая галінка, атожылак, парастак. *Адсадзіць г.* ‖ *прым.* **гучко́вы,** -ая, -ае.

ГУЧЭ́ЦЬ *гл.* гучаць.

ГУ́ШКАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Калыханка, арэлі. ‖ *прым.* **гу́шкалкавы,** -ая, -ае.

ГУ́ШКАЦЦА, -аюся, -ешся, -аецца; *незак.* (разм.). Рытмічна калыхацца з аднаго боку ў другі або зверху ўніз. *Г. на арэлях. Г. на марскіх хвалях.* ‖ *аднакр.* **гушкану́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся. ‖ *наз.* **гу́шканне,** -я, *н.*

ГУ́ШКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). **1.** Рытмічна гайдаць, калыхаць з аднаго боку ў другі або зверху ўніз. *Г. на арэлях. Г. дзіця.* **2.** З захапленнем падкідаць каго-н. на руках. ‖ *аднакр.* **гушкану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **гу́шканне,** -я, *н.*

ГУ́ШЧА, -ы, *ж.* **1.** Густы асадак (стравы, раствору і пад.). *На дне засталася г. Г. дзяцей не разганяе* (прыказка). **2.** Тое, што і гушчар. *Г. лесу.* **3.** Самае густое месца ў чым-н., цэнтр. *Уціснуцца ў самую гушчу натоўпу. Быць у гушчы падзей* (перан.).

ГУШЧА́Р, -у́, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Густы ўчастак лесу. *Лясны г.*

ГУШЧА́РНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і гушчар.

ГУШЧЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** *гл.* густы. **2.** Тое, што і гушчар. *Лясная г.* **3.** Тое, што і гушча (у 3 знач.). *У самай гушчыні натоўпу.*

ГУШЧЭ́ЧА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і гушчар. *З лазовай гушчэчы не выбрацца.*

ГЫ́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Сварыцца з кім-н., лаяцца. ‖ *наз.* **гы́рканне,** -я, *н.*

ГЫ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Пра сабаку: пагрозліва вурчаць. *Гыркаў сабака.* **2.** *перан.* Груба гаварыць, бурчаць (разм. неадабр.). *Г. на дзяцей.* ‖ *аднакр.* **гыркну́ць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **гы́рканне,** -я, *н.*

ГЭ́БЕЛЬ, -бля, *мн.* -блі, -бляў, *мн.* Сталярны інструмент у выглядзе калодкі з шырокім лязом для стругання дрэва. ‖ *памянш.* **гэ́блік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **гэ́бельны,** -ая, -ае.

ГЭЙ, *выкл.* Воклік, якім звяртаюцца да каго-н. *Гэй, пастой! Гэй вы, коні!*

ГЭ́ТА. 1. *займ. указальны, ж.* і *н.; гл.* гэты. **2.** *часц.* Узмацняе, падкрэслівае тое ці іншае слова ў сказе. *Хто г. напісаў?* **3.** Ужыв. пры выказніку, які выражаны назоўнікам, прыметнікам, інфінітывам ці прыслоўем. *Праца — г. крыніца нашага багацця. Жыццё — г. барацьба.* **4.** *часц. узмацняльная.* Узмацняе сэнс, значэнне папярэдняга займенніка, прыслоўя, часціцы ў пытальных і даданых сказах. *Ці г. ты яшчэ з работы ідзеш?*

ГЭ́ТАК, *прысл.* Тое, што і так. *Даўно б г. І г. далей. І так і г.*

ГЭ́ТАКІ *і* **ГЭ́ТКІ,** -ая, -ае, *займ.* Тое, што і такі.

ГЭ́ТУЛЬКІ, *прысл.* і *займ. указальны* (разм.). Столькі, так многа. *Вам нельга г. чытаць. Г. людзей сышлося, як ніколі!*

ГЭ́ТЫ, -ага, *м.;* гэ́та (гэ́тая), -ай, *ж.;* гэ́та (гэ́тае), -ага, *н.; мн.* гэ́тыя, -ых; *займ. указальны.* **1.** Паказвае на асобу або прадмет, якія знаходзяцца перад вачамі. *Г. ці той лес? Гэтага чалавека не сустракаў ніколі.* **2.** Паказвае на адрэзак часу, пра які ідзе гаворка. *Гэтымі днямі на рыбу не прыйдзецца ісці.* **3.** Паказвае на ўжо вядомую асобу або прадмет. *Дзіўны чалавек гэты Галілей! Ах гэтыя модніцы!*

ГЮРЗА́, -ы́, *ж.* Ядавітая змяя сямейства гадзюк.

ГЯЎ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мусульман: чалавек іншай веры.

Д

ДА, *прыназ. з Р.* **1.** Выражае прасторавыя адносіны. *Плысці да берага.* **2.** Паказвае на час дзеяння. *Працаваць ад раніцы да вечара.* **3.** Ужыв. для абазначэння мяжы, да якой пашыраецца дзеянне. *Прамокнуць да касцей.* **4.** Ужыв. пры вызначэнні мэты дзеяння. *Рыхтавацца да экзаменаў. Імкнуцца да новых поспехаў.* **5.** Ужыв. для абазначэння велічыні, памеру чаго-н. *Барада да пояса. Кажух да пят.* **6.** Ужыв. для вызначэння ступені якасці, якой дасягае дзеянне, стан. *Крычаць да знямогі. Надраіць да бляску.* **7.** Ужыв. для падкрэслівання такой падзеі, якая адбылася раней чаго-н. іншага. *У кансерваторыю паступіў да прызыву ў армію.* **8.** Ужыв. для ўказання на прадмет, асобу, на якую накіравана дзеянне. *Дакрануцца да шафы. У мяне да цябе справа ёсць.* **9.** Ужыв. для вызначэння прыгоднасці да чаго-н. *Здатны да музыкі. Спрытны да працы.* **10.** Ужыв. для выражэння адносін да каго-, чаго-н. *Павага да старэйшых. Нянавісць да акупантаў.* **11.** Ужыв. для абазначэння падабенства, блізкасці да каго-, чаго-н. *Падобны да бацькі.* **12.** Ужыв. для паказання паўнаты колькаснага ахопу каго-, чаго-н. *Фільм зацікавіў усіх — ад малога да старога. Разлічыцца да капейкі.* **13.** Ужыв. для выражэння прыблізнай колькасці чаго-н. *Зала змяшчае да 800 чалавек.* **14.** У спалучэнні з прыназ. «ад» і другім лічэбнікам ужыв. для абазначэння абмежавальных велічынь каго-, чаго-н. *Дзеці ад трох да пяці год.* **15.** Ужыв. ў выразе пры развітанні. *Да пабачэння. Да новых сустрэч.* **16.** Ужыв. ў выразе пры дзеяслове «сватацца». *Сватацца да дзяўчыны.* **17.** Ужыв. ў пачатку загалоўкаў навуковых артыкулаў, даследчых прац. *Да пытання аб паходжанні мовы. Да пытання аб развіцці марксісцкага погляду на гісторыю.* **18.** Ужыв. для выказвання захаплення кім-, чым-н. *Аматар да танцаў. Цяга да спорту.*

ДА..., *прыстаўка.* **1.** Утварае дзеясл. са знач. завяршэння дзеяння, давядзення яго да канца, да якой-н. мяжы або дасягнення мэты, напр. *даварыць, даесці, дапісаць, дажыць, даплысці.* **2.** Утварае дзеясл. са знач. прыбаўлення да ранейшага, напр. *даатрымаць, дакупіць, даўкамплектаваць.* **3.** Удзельнічае ва ўтварэнні дзеясл. на *-цца, -ся* са знач. дамагчыся чаго-н., напр. *дабудзіцца, дазваніцца, даклікацца.* **4.** Утварае дзеясл. на *-цца* са знач. давесці дзеянне да адмоўнага выніку, напр. *дабегацца, дагуляцца, даскакацца.* **5.** Утварае прым. са знач. ранейшы, які адбыўся да таго, што абазначана ўтваральнай асновай, напр. *даваенны, дакастрычніцкі, датэрміновы.* **6.** Утварае прысл. са знач. меры дзеяння, напр. *дабяла, дагала, дачыста, дапаўна, дап'яна.* **7.** Утварае прысл. з часавым знач., напр. *дапазна, дацямна.*

ДААБЕ́ДЗЕННЫ, -ая, -ае. Які адбываецца да абеду. *Даабедзенная прагулка.*

ДААРА́ЦЦА, -ару́ся, -арэ́шся, -арэ́цца; -аромся, -араце́ся, -ару́цца; -ары́ся; *зак.* (разм.). **1.** Аручы, дасягнуць якога-н. месца. *Д. да лесу.* **2.** Працуючы на ворыве, вельмі стаміцца. *Даараўся да таго, што ног не чуе.* ‖ *незак.* **даво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДААСТА́ТКУ, *прысл.* (разм.). Да канца, поўнасцю. *Выліць усё д.*

ДААТА́МНЫ, -ая, -ае. Які існаваў да выкарыстання атамнай энергіі. *Д. перыяд.*

ДАБА́ВАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дабаўка. **2.** Дадатковы, новы, у параўнанні з тым, што ёсць. *Дабавачныя цяжкасці.*

ДАБА́ВІЦЬ, -ба́ўлю, -ба́віш, -ба́віць; -ба́ўлены; *зак., каго-што* і *чаго.* **1.** Даць, наліць, насыпаць і пад. дадаткова, звыш таго, што маецца, што прызначана, або папоўніць тое, чаго не стае. *Д. тры рублі. Д. солі ў халаднік.* **2.** Сказаць або напісаць у дадатак (да сказанага, напісанага). *Д. некалькі слоў да пісьма. Усё зразумела, д. нечага.* ‖ *наз.* **дабаўле́нне,** -я, *н.*

ДАБА́ЎКА, -і, *ДМ* -ба́ўцы, *мн.* -і, -ба́вак, *ж.* Тое, што дабаўлена, прыбаўка. *Верашчаку елі і прасілі дабаўкі.* ‖ *прым.* **дабававачны,** -ая, -ае.

ДАБАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* дабавіць. **2.** Тое, што дабаўлена. *Д. да артыкула.*

ДАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; дабе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* Бягом дасягнуць якога-н. месца. *Д. да хаты.* ‖ *незак.* **дабяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАБЕ́ЛЬВАЦЬ *гл.* дабяліць.

ДАБЕРМА́Н, -а, *м.* і **ДАБЕРМА́Н-ПІ́НЧЭР,** дабермана-пі́нчэра, *м.* Парода службовых сабак-сышчыкаў, звычайна цёмнай масці.

ДАБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* дабрацца, -ць.

ДАБІ́ЦЦА, -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; *зак., чаго.* Настойлівымі намаганнямі дамагчыся чаго-н. *Д. прызнання. Д. свайго.* ‖ *наз.* **дабіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАБІ́ЦЬ, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -біты; *зак.* **1.** *каго (што).* Умярцвіць раненага, падстрэленага. *Паляўнічы дабіў звера. Гэтыя весткі зусім дабілі старога* (перан.). **2.** *перан., каго-што.* Канчаткова разграміць. *Д. варожыя сілы.* **3.** *што.* Канчаткова разбіць што-н. недабітае, трэснутае; перабіць усё, што засталося цэлым. *Д. талеркі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што* і *чаго.* Скончыць біць, утвараць гукі (пра гадзіннік). *Гадзіннік не паспеў д. шостага ўдару, як пачалася нарада.* **5.** *што.* Увагнаць да канца. *Д. цвік.* **6.** *перан., што.* Завяршыць якую-н. работу. *К вечару дабілі жніво.* ◊ **Дабіць да ручкі** (разм.) — 1) дрэннай арганізацыяй прывесці да развалу; 2) прывесці ў непрыгодны стан што-н. ‖ *незак.* **дабіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАБРА... (*гл.* **добра...**). Першая частка складаных слоў, якая ўжыв. замест «добра...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *дабрадзейны, дабрадушны, дабратворны.*

ДАБРАБЫ́Т, -у, *М* -бы́це, *м.* Дастатак, забяспечанасць. *Клапаціцца пра д. народа.*

ДАБРАВО́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Тое, што і добраахвотнік.

ДАБРАВО́ЛЬНІЦКІ, -ая, -ае. Тое, што і добраахвотніцкі.

ДАБРАВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і добраахвотны.

ДАБРАДЗЕ́Й, -дзе́я, *мн.* -дзе́і, -дзе́яў, *м.* Той, хто робіць дабро, дапамагае, аказвае паслугу каму-н. *На словах д., а на справе ліхадзей* (з нар.). ‖ *ж.* **дабрадзе́йка,** -і, *ДМ* -дзейцы, *мн.* -і, -дзеек.

ДАБРАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Гатовы дапамагчы іншым, добразычлівы. *Дабрадзейныя людзі.* ‖ *наз.* **дабрадзе́йнасць,** -і, *ж.*

ДАБРАДУ́ШНЫ, -ая, -ае. Добры і мяккі па характару чалавек. *Гэта была дабрадушная і прыемная жанчына.* ‖ *наз.* **дабраду́шнасць,** -і, *ж.*

ДАБРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Добры чалавек. *Ён д. па натуры.* ‖ *ж.* **дабра́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **дабра́цкі,** -ая, -ае.

ДАБРА́НАЧ, *выкл. у знач. вык.* (разм.). Ужыв. як пажаданне спакойнай ночы пры развітанні вечарам.

ДАБРАТА́, -ы́, *ДМ* -раце́, *ж.* Спагадлівасць, душэўная прыхільнасць да людзей, імкненне рабіць усё добрае для іншых. *У яго вачах свяцілася д.*

ДАБРАТВО́РНЫ, -ая, -ае. Які робіць дабро, добра ўздзейнічае на каго-, што-н. *Д. ўплыў прыроды на чалавека.* ‖ *наз.* **дабратво́рнасць,** -і, *ж.*

ДАБРАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Дабрадушны, лагодны. *Д. характар.* ‖ *наз.* **дабратлі́васць,** -і, *ж.*

ДАБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бяро́мся, -берацеся, -бяру́цца; -бра́ўся, -бра́лася; -бяры́ся; *зак., да каго-чаго* (разм.). **1.** Пасля затраты часу або сіл няскора дайсці, даехаць да якога-н. месца. *Д. да хаты.* **2.** *перан.* Атрымаўшы магчымасць, уразумець што-н.; расправіцца з кім-н. (разм.). *Д. да сутнасці справы. Я да цябе яшчэ дабяруся.* ‖ *незак.* **дабіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -берацe, -бяру́ць; -бяры́; -бра́ны; *зак., каго-што* і *каго-чаго.* **1.** Сабраць дадаткова. *Д. ягад у кош.* **2.** Прыкупіць дадаткова. *Д. матэрыі на сукенку.* **3.** Выбіраючы, знайсці патрэбнае. *Д. крэсла да гарнітура.* **4.** Завяршыць набор чаго-н. (кнігі, артыкула). *Д. кнігу.* ‖ *незак.* **дабіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАБРАЧЫ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які вызначаецца дабрынёй, чула адносіцца да людзей, дапамагае, чым можа. ‖ *ж.* **дабрачы́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **дабрачы́нніцкі,** -ая, -ае.

ДАБРАЧЫ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Высокамаральны, выхаваўчы. *Д. урок.* **2.** Накіраваны на грамадскую карысць, звязаны з матэрыяльнай дапамогай каму-н. *Д. канцэрт.* ‖ *наз.* **дабрачы́ннасць,** -і, *ж.*

ДАБРАЯ́КАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Добрай якасці, які задавальняе патрабаванні. *Дабраякасныя прадукты.* **2.** У медыцыне: не злаякасны. *Дабраякасная пухліна.* ‖ *наз.* **дабрая́каснасць,** -і, *ж.*

ДАБРО́, -а́, *н.* **1.** Усё станоўчае, карыснае. *Жадаць дабра каму-н.* **2.** Добрыя справы, учынкі. *Зрабіць многа дабра людзям.* **3.** Маёмасць, рэчы, пажыткі. *У іх куфры поўныя дабра.* **4.** Што-н. нягоднае, дрэннае (разм іран.). *Такога дабра нам і дарма не трэба.* ◊ **За маё дабро ды мне ў рабро** (з нар.) — за добрае плаціць дрэнным. **Няма ліха без дабра** (з нар.) — не ўсё ў благім дрэннае. **Не з дабра** — не ад добрага жыцця. **Не на дабро** — пра тое, што можа прывесці да дрэнных вынікаў.

ДАБРО́М, *прысл.* (разм.). Па-добраму, без прымусу. *Паслухай д., бо горш будзе.*

ДАБРО́ТЫ, -ро́т. Тое, што задавальняе чалавечыя патрэбы, дае матэрыяльны дастатак. *Д. жыцця.*

ДАБРЫ́ДЗЕНЬ, *выкл. у знач. вык.* (разм.). Ужыв. як прывітанне пры сустрэчы днём.

ДАБРЫНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і дабрата. **2.** Раскоша, хараство, любата. *Якая д. раніцай на сенажаці!*

ДАБРЫСЦІ́, -брыду́, -брыдзе́ш, -брыдзе́; -брыдзём, -брыдзяце́, -брыду́ць; -бры́ў, -брыла́, -ло́; -брыдзі́; *зак.* Марудна, з цяжкасцю дайсці куды-н., да якога-н. месца. *Д. у горад.*

ДАБРЭ́ЦЬ, -рэ́ю, -рэ́еш, -рэ́е; *незак.* Станавіцца лепшым, больш добрым. ‖ *зак.* **падабрэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е.

ДАБУДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* Будуючы для сябе, скончыць пабудову.

ДАБУДЗІ́ЦЦА, -буджу́ся, -бу́дзішся, -бу́дзіцца; *зак., каго (што).* Разбудзіць не адразу, прымусіць прачнуцца. *Санлівага не дабудзішся, лянівага не дашлешся* (з нар.).

ДАБЫ́ТАК, -тку, *м.* (разм.). Дабро, пажыткі. *Прывёз з сабой увесь д.*

ДАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; *зак.* Прабыць дзе-н. да пэўнага тэрміну ці да канца. *Д. тэрмін. Д. да канца сходу.*

ДАБЯГА́ЦЬ *гл.* дабегчы.

ДАБЯЛА́, *прысл.* **1.** Чыста, да белага колеру. *Вымыць д.* **2.** Нагрэць да белага напалу. *Нагрэць д.*

ДАБЯЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бе́ліцца; *зак.* (разм.). Канчаткова выбеліцца. *Палатно дабеліцца на сонцы.*

ДАВАЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які існаваў да вайны. *Д. перыяд. Д. ўзровень прамысловасці.*

ДАВА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Дабаўка да таго, што ўзважваецца, калі ў ім не хапае вагі. *Сыр з даважкай.*

ДАВАЗІ́ЦЦА, -важу́ся, -во́зішся, -во́зіцца; *зак.* Празмерна доўга возячыся, набыць якую-н. непрыемнасць. *Давазіўся да прастуды.*

ДАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -возіць; *зак., што.* Скончыць возку чаго-н. *Усё сена не паспелі д.*

ДАВА́Й, *часц.* (разм.). Ужыв. пры інфінітыве для ўзмацнення якога-н. дзеяння. *Прыбег і д. крычаць.*

ДАВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак., што* (разм.). З цяжкасцю данесці, дацягнуць да якога-н. месца. *Ледзь давалок мех бульбы. Хлопцы не змаглі д. лодку да возера.* ‖ *незак.* **даваляка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАВАЛАЧЫ́СЯ, -лаку́ся, -лачэ́шся, -лачэ́цца; -лачо́мся, -лачаце́ся, -лаку́цца; -ло́кся, -лакла́ся, -ло́ся; -лачы́ся; *зак.* (разм.). З цяжкасцю дайсці, дабрацца да якога-н. месца. *Ледзь давалокся да хаты.* ‖ *незак.* **даваляка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАВА́ЛЬНЫ: давальны склон — склон, які адказвае на пытанне каму-чаму?

ДАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* Зварыцца канчаткова; стаць гатовым для ўжывання. *Мяса даварылася.*

ДАВА́ЦЦА, даю́ся, дае́шся, дае́цца; даёмся, даяце́ся, даю́цца; *незак.* **1.** *гл.* дацца. **2.** Дазваляць што-н. рабіць з сабой. *Гэты конь спакойны, кожнаму даецца.* **3.** Лёгка засвойвацца. *Матэматыка яму лёгка даецца.* ◊ **Не давацца ў крыўду** — умець абараніць сябе.

ДАВА́ЦЬ, даю́, дае́ш, дае́; даём, даяце́, даю́ць; *незак.* **1.** *гл.* даць. **2. дава́й(це),** *часц.* У спалучэнні з інф. незак. ці 1 ас. *мн.* буд. азначае запрашэнне зрабіць што-н. (разм.). *Давай бегаць. Давайце паснедаем.* **3. дава́й,** *часц. з інф. незак.* Ужыв. у знач. пачаў, стаў, узяўся энергічна рабіць што-н. *Разззлаваўся дзед, адпеперазаў папружку і давай гнаць падшыванцаў з саду.*

ДАВАЯВА́ЦЦА, -ваю́юся, -ваю́ешся, -ваю́ецца; -ваю́йся; *зак.* (разм.). Ваюючы, пацярпець няўдачу. *Порт-Артур паў. Даваяваўся Курапаткін!*

ДАВЕ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *што, чаго, пра каго-што, аб кім-чым.* Сабраць, атрымаць звесткі аб кім-, чым-н. *Многае або многа чаго даведаўся з кніг. З розных крыніц даведаўся пра дзейнасць Ф.Скарыны.* **2.** *аб кім-чым, пра каго-што.* Атрымаць даведку. *Д. аб стане хворага.* **3.** *каго.* Наведаць каго-н., прыйсці да каго-н. *Д. бацькі.* ‖ *незак.* **даве́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАВЕДАЧНЫ, -ая, -ае. Які дае даведкі або змяшчае розныя даведкі. *Даведачнае бюро. Даведачная кніга.*

ДАВЕДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Звесткі аб чым-н., атрыманыя кім-н. пасля пошукаў. *Звярнуцца за даведкай.* **2.** Дакумент з такімі звесткамі. *Д. з месца работы.*

ДАВЕДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даведачная кніга. *Тэлефонны д. Арфаграфічны д.*

ДАВЕЗЦІ, -вязу, -вязеш, -вязе; -вязём, -везяце, -вязуць; -вёз, -везла; -вязі; -везены; *зак., каго-што.* **1.** Везучы, даставіць да месца. *Д. да вакзала.* **2.** і *чаго.* Прывезці дадаткова таго, чаго не хапае. *Д. цэменту на будоўлю.* ‖ *незак.* **давозіць,** -вожу, -возіш, -возіць.

ДАВЕЙВАЦЬ *гл.* давеяць.

ДАВЕКУ, *прысл.* Да канца жыцця. *Маленькі сабака д. шчаня* (з нар.).

ДАВЕР, -у, *м.* Тое, што і давер'е.

ДАВЕРАНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Дакумент, якім давяраецца каму-н. дзейнічаць ад імя таго, хто выдаў гэты дакумент. *Д. на атрыманне пасылкі.*

ДАВЕРАНЫ, -ая, -ае. Той, хто дзейнічае па чыёй-н. даверанасці. *Давераная асоба. Паслаць свайго даверанага* (наз.).

ДАВЕР'Е, -я, *н.* Упэўненасць у чыёй-н. добрасумленнасці, шчырасці, у правільнасці чаго-н. і заснаваныя на гэтым адносіны да каго-, чаго-н. *Лічбы не выклікаюць давер'я. Заслужыць д. народа.*

ДАВЕРЛІВЫ, -ая, -ае. Які лёгка давярае, адносіцца да ўсіх з давер'ем; заснаваны на давер'і. *Д. чалавек. Даверлівыя адносіны.* ‖ *наз.* **даверлівасць,** -і, *ж.*

ДАВЕРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Асоба, якая выдала каму-н. даверанасць ад свайго імя. ‖ *ж.* **даверніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **даверніцкі,** -ая, -ае.

ДАВЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выказвае поўны давер каму-, чаму-н. *Д. тон. Д. дакумент.* **2.** Які не падлягае паведамленню, сакрэтны. *Даверное пісьмо.* ‖ *наз.* **давернасць,** -і, *ж.*

ДАВЕРХУ, *прысл.* Да самых верхніх краёў. *Наліць у бочку вады д.* ◊ **Знізу даверху** — 1) у любым месцы; 2) ад ніжэйшых інстанцый да вышэйшых.

ДАВЕРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак., каму-чаму.* Паверыць каму-, чаму-н., паспадзявацца на каго-, што-н. *Яму можна д., чалавек сумленны.*

ДАВЕРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каму каго-што* або *з інф.* Праяўляючы давер'е, даручыць. *Д. таварышу машыну. Д. атрымаць зарплату.* ‖ *незак.* **давяраць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАВЕСЦІ[1], -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -ведзяце, -вядуць; -вёў, вяла, -ло; -вядзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго (што) да чаго.* Ведучы, даставіць да якога-н. месца. *Д. старога да хаты.* **2.** *што да чаго.* Пракласці, правесці да якога-н. месца. *Д. шашу да райцэнтра.* **3.** *што да чаго.* Займаючыся якой-н. справай, работай, дасягнуць пэўнай мяжы. *Д. справу да канца.* **4.** *каго-што да чаго.* Прывесці ў які-н. стан. *Д. да слёз.* **5.** *што да каго-чаго.* Абавязаць да выканання (задання, разнарадкі і пад.). *Д. план да кожнага.* **6.** *што.* Падагнаць, прыладзіць адно к аднаму. *Д. аконную раму.* ◊ **Давесці да ведама** (афіц.) — паведаміць, перадаць многім, усім. **Давесці да ручкі** (разм.) — прывесці ў непрыгодны стан. **Давесці да торбы** (разм.) — прывесці да беднасці, да жабрацтва. ‖ *незак.* **даводзіць,** -воджу, -водзіш, -водзіць.

ДАВЕСЦІ[2], -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -ведзяце, -вядуць; -вёў, -вяла, -вяло; -вядзі; -ведзены; *зак., што.* Пацвердзіць правільнасць чаго-н. фактамі, довадамі. *Д. тэарэму.* ‖ *незак.* **даводзіць,** -воджу, -водзіш, -водзіць.

ДАВЕСЦІСЯ, -вядзецца; -вялося; *безас.; зак.* Здарыцца, прыйсціся. *Давялося папрацаваць сакратаром сельсавета.* ‖ *незак.* **даводзіцца,** -водзіцца; -водзілася.

ДАВЕЯЦЬ, -вею, -вееш, -вее; -вей; -веяны; *зак., што.* Закончыць веянне чаго-н. *Д. ячмень.*

ДАВІДНА, *прысл.* Да світання, пакуль не развіднее. *Гарох змалацілі яшчэ д.*

ДАВІЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Прызначаны для выціскання соку з ягад, садавіны. *Д. прэс.*

ДАВІЦЦА, даўлюся, давішся, давіцца; *незак., чым.* Адчуваць цяжкасць пры глытанні. *Д. косткай.* ‖ *зак.* **удавіцца,** удаўлюся, удавішся, удавіцца *і* **падавіцца,** -даўлюся, -давішся, -давіцца.

ДАВІЦЬ, даўлю, даўеш, даўе; даўём, даўяце, даўюць; даві; давіты; *зак., што.* Закончыць віццё чаго-н. *Д. вяроўку.* ‖ *незак.* **давіваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАВОДАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Прызначаны для даводкі. *Д. станок.*

ДАВОДЗІЦЦА, -воджуся, -водзішся, -водзіцца; *незак.* **1.** *гл.* давесціся. **2.** *каму кім.* Быць у роднасных адносінах з кім-н. *Ён даводзіцца мне дзядзькам.*

ДАВОДЗІЦЬ[1] *гл.* давесці[1].

ДАВОДЗІЦЬ[2] *гл.* давесці[2].

ДАВОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* Наданне вырабу дакладных памераў шляхам механічнай падгонкі, шліфоўкі. *Д. дэталей.*

ДАВОЗІЦЬ *гл.* давезці.

ДАВОЛІ, *прысл.* **1.** (у спалучэнні з прым. або прысл.). У значнай ступені, у вялікай колькасці. *Прыйшлося дабірацца д. доўга.* **2.** *безас. у знач. вык.* Дастаткова, колькі трэба. *У калгасе ўсяго д.* **3.** *безас. з інф.* або *з Р.* Хопіць, досыць, пара спыніць. *Д. слоў, справа патрэбна!*

ДАВОЛІ-ТАКІ, *прысл.* (у спалучэнні з прым. або прысл.). Да некаторай ступені, у пэўным сэнсе. *Спектакль пакінуў д. сумнае ўражанне.*

ДАВОРВАЦЦА *гл.* даарацца.

ДАВУЧЫЦЦА, -вучуся, -вучышся, -вучыцца; *зак.* **1.** Завяршыць сваю адукацыю, закончыць навучанне чаму-н. *Вайна не дазволіла д.* **2.** *да чаго.* Правучыцца да якога-н. тэрміну. *Д. да восьмага класа.* **3.** *да чаго.* Працяглай вучобай давесці сябе да якіх-н. непрыемных вынікаў (разм.). *Давучыцца да прытуплення зроку.* ‖ *незак.* **давучвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАВУЧЫЦЬ, -вучу, -вучыш, -вучыць; -вучаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Давесці навучанне каго-н. да канца. *Д. сына. Д. урок.* **2.** *што.* Вывучыць што-н. поўнасцю або да якой-н. мяжы. *Д. табліцу множання. Д. паэму да другога раздзела.* ‖ *незак.* **давучваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАВЫБАРЫ, -аў. Дадатковыя выбары на вызваленыя, вакантныя месцы. *Д. дэпутатаў у Вярхоўны Савет.*

ДАВЫБРАЦЬ, -беру, -бераш, -бера; -беры; -браны; *зак., каго.* Дадаткова выбраць каго-н. куды-н. *Д. дэпутата.* ‖ *незак.* **давыбіраць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАВЯЗАЦЬ, -вяжу, -вяжаш, -вяжа; -вяжы; -вязаны; *зак., што.* **1.** Закончыць вязанне чаго-н. *Д. шкарпэткі.* **2.** Закончыць звязванне чаго-н. *Д. снапы.* ‖ *незак.* **давязваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАВЯРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* даверыць. **2.** *каму.* Выказваць пачуццё даверу. *Ён мне давярае ва ўсім.*

ДАВЯРШЫЦЬ, -вяршу, -вершыш, -вершыць; -вершаны; *зак., што.* Давесці да канца, скончыць. *Д. пачатую справу.* ‖ *незак.* **даваршаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **даваршэнне,** -я, *н.*

ДАГАБЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак., што.* **1.** Скончыць габляваць. *Д. дошкі.* **2.** Давесці габляванне да якой-н. мяжы. *Д. бэльку да сярэдзіны.*

ДАГАВАРЫЦЦА, -варуся -ворышся, -ворыцца; *зак.* **1.** Прыйсці да згоды шляхам перагавораў. *Д. аб ліквідацыі ракет сярэдняй далёкасці.* **2.** У размове, разважаннях дайсці да якой-н. крайнасці. *Дагаварыліся да таго, што пачалі лаяцца.*

ДАГАВАРЫЦЬ, -вару, -ворыш, -ворыць; -вораны; *зак., што* і *без дап.* Скончыць гаварыць; давесці да канца пачатую прамову, выказаць сваю думку да канца. *Дакладчыка перапынілі, не далі д.* ‖ *незак.* **дагаворваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАГАВОР, -у *і* -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Вусная або пісьмовая дамоўленасць аб узаемных абавязацельствах. *Д. на пастаўку лесу.* **2.** -а. Дакумент, у якім зафіксаваны ўмовы аб узаемных абавязацельствах. *Мірны д.* ‖ *прым.* **дагаворны,** -ая, -ае. *На дагаворных пачатках.*

ДАГАВОРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Работнік, які працуе па дагавору. ‖ *ж.* **дагаворніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **дагаворніцкі,** -ая, -ае.

ДАГАДЗІЦЬ, -гаджу, -годзіш, -годзіць; -годжаны; *зак., каму-чаму.* Задаволіць каго-н., зрабіўшы яму што-н. прыемнае; ўлагодзіць. *Д. гасцям.*

ДАГАЛА, *прысл.* **1.** Да голага цела. *Распрануцца д.* **2.** Не пакідаючы валасоў. *Абстрыгся д.*

ДАГАНДЛЯВАЦЦА, -лююся, -люешся, -люецца; -люйся; *зак.* (разм.). Займаючыся гандлем, разарыцца, зглецзь. *Д. да торбы.*

ДАГАНЯЦЬ *гл.* дагнаць.

ДАГАРАДЗІЦЬ, -раджу, -родзіш, -родзіць; -роджаны; *зак., што.* Закончыць абгароджваць. *Д. плот.* ‖ *незак.* **дагароджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАГАРТАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туецца; *зак.* Дасягнуць патрэбнага гарту. *Сталь дагартавалася.* ‖ *незак.* **дагартоўвацца,** -аецца.

ДАГАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* Давесці да патрэбнага гарту. *Д. серп.* ‖ *незак.* **дагартоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дагартоўка,** -і, *ДМ* -тоўцы, *ж.* і **дагартоўванне,** -я, *н.*

ДАГАРЫ, *прысл.* На спіне, на спіну. *Ляжыць д. Як ні ары, абы чорным д.* (з нар.). ◊ **Дагары нагамі** — на спіну, нагамі ўгору (павaліцца).

ДАГАРЭЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *зак.* **1.** Згарэць да канца, да якой-н. мяжы. *Дровы дагарэлі. Свечка дагарэла.* **2.** *перан.* Перастаць свяціцца, патухнуць. *Зара дагарэла.* ‖ *незак.* **дагараць,** -ае.

ДАГАСПАДАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм. іран.). Давесці гаспадарку да заняпаду.

ДАГЕСТАНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Насельніцтва Рэспублікі Дагестан, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **дагестанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **дагестанскі,** -ая, -ае.

ДАГІСТАРЫЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да той старажытнай пары, калі яшчэ не існавала пісьменнасці. *Д. перыяд.*

ДАГЛЕДЗЕЦЬ, -гледжу, -глeдзіш, -глeдзіць; -глeдзь; -гледжаны; *зак., каго-што.* Паклапаціцца аб кім-, чым-н., акружыць увагай, стварыць добры догляд. *Д. хворага. Д. дзяцей.* ‖ *незак.* **дагледаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАГЛЯДЗЕ́ЦЬ, -гляджу́, -гля́дзіш, -гля́дзіць; -гля́дзім, -гледзіце́, -гля́дзяць; -гля́дзі; *зак.* Скончыць прагляд чаго-н. *Д. кінафільм.* ‖ *незак.* **дагле́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАГЛЯ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто даглядае каго-, што-н., наглядае за кім-, чым-н. *Д. коней.* **2.** Службовая асоба ў тамożні, якая даглядае дарожныя рэчы, грузы на граніцы. *Тамożны д.* ‖ *ж.* **дагля́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **дагля́дчыцкі,** -ая, -ае.

ДАГМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Некрытычнае мысленне, якое апіраецца да догмы. ‖ *прым.* **дагматы́чны,** -ая, -ае.

ДАГМА́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які мысліць догмамі, схільны да дагматызму.

ДАГМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дагматызм. **2.** Заснаваны на палажэннях, якія прымаюцца як бясспрэчныя, як догмы. *Дагматычныя разважанні.* **3.** Катэгарычны, бяздоказны, які не дапускае пярэчанняў. *Д. тон.* ‖ *наз.* **дагматы́чнасць,** -і, *ж.*

ДАГНА́ЦЬ, -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Параўняцца з тым, хто рухаецца і знаходзіцца наперадзе, нагнаць. *Д. уцекача. Д. перадавікоў* (перан.). **2.** *каго-што да каго-чаго.* Гонячы, прымусіць дайсці куды-н., да якога-н. месца. *Д. кароў да лесу. Д. баразну да канца.* **3.** *што да чаго.* Дасягнуць якіх-н. паказчыкаў. *Д. выпрацоўку да дзвюх норм за змену.* **4.** *што.* Падагнаць, наладзіць як трэба. *Д. касу.* **5.** *што да чаго.* Увагнаць што-н. да канца. *Д. цвік да самай плешкі.* ‖ *незак.* **даганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **даго́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 4 знач.).

ДАГО́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Празмерна паслужлівы, ліслівы. *Д. чалавек. Д. тон.* ‖ *наз.* **даго́длівасць,** -і, *ж.*

ДАГРУЗІ́ЦЬ, -гружу́, -гру́зіш, -гру́зіць; -гру́жаны; *зак.* **1.** *што.* Скончыць пагрузку чаго-н. *Д. вагон.* **2.** *чаго.* Дадаць грузу да поўнай нагрузкі. *Д. бульбу ў вагон.* **3.** Даручыць каму-н. дадатковую грамадскую нагрузку (разм.). ‖ *незак.* **дагружа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **дагру́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

ДАГУКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., каго* (разм.). *незак.* Клічучы каго-н., прымусіць адгукнуцца або прыйсці. *У лесе цяжка д.*

ДАГУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак., да чаго* (разм.). Легкадумнымі, неасцярожнымі паводзінамі давесці сябе да непрыемнасцей. *Дзеці дагуляліся з агнём да таго, што хату спалілі.* ‖ *незак.* **дагу́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАГУЛЯ́ЦЬ, -ляю́, -ля́еш, -ля́е; -ля́ны; *зак., што.* **1.** Скончыць гуляць; гуляючы, правесці астатак часу (канікул, адпачынку і пад.). *Д. дні адпачынку. Д. вяселле.* **2.** Скончыць гульню ў што-н. *Д. партыю ў шахматы.* ‖ *незак.* **дагу́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАГЭ́ТУЛЬ, *прысл.* (разм.). **1.** Да гэтага месца. *Ад горада д. 20 кіламетраў.* **2.** Да гэтага часу. *Дзе ты блукаў д.?*

ДАДА́НЫ, -ая, -ае. У выразах: а) **дада́ны сказ** — частка складаназалежнага сказа, сінтаксічна падпарадкаваная галоўнаму сказу і звязаная з ім пры дапамозе злучніка або злучальнага слова; б) **дада́ны член сказа** — член сказа, які паясняе і дапаўняе які-н. з галоўных членаў сказа.

ДАДА́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Тое, што прыбаўляецца да чаго-н. *Д. да раздзела кнігі.* **2.** Тое, што прыкладаецца да якога-н. падпіснога выдання. *Часопіс з бясплатным дадаткам.*

ДАДАТКО́ВЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца дапаўненнем да чаго-н.; дабавачны. *Д. поезд. Дадатковыя заняткі. Д. набор слухачоў.*

ДАДА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае адабрэнне; станоўчы. *Дадатная ацэнка.* **2.** У матэматыцы: большы за нуль. *Д. лік.* **3.** Які адносіцца да таго віду электрычнасці, матэрыяльныя часцінкі якой называюцца пратонамі, пазітронамі (спец.). *Д. электрычны зарад.* **4.** Карысны, істотны. *Дадатная з'ява.*

ДАДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -да́сца; -даду́цца; *зак.* (разм.). Далучыцца, дабавіцца да чаго-н. *Да ўсіх бядот дадалося і гэтае няшчасце.*

ДАДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́й; -да́дзены; *зак.* **1.** *каго-што і чаго.* Даць, палажыць, зрабіць, сказаць, прылічыць у дадатак да чаго-н. *Астатнія грошы дадам заўтра.* **2.** *што да чаго.* Скласці лікі. *Да пяці д. чатыры.* **3.** *што да чаго.* Сказаць або напісаць у дадатак да чаго-н. *Да сказанага нечага д.* **4.** *што да чаго.* Прыкласці, далучыць. *Да заявы д. медыцынскае заключэнне.* ‖ *незак.* **дадава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -дадаём, -даяце́, -даю́ць. ‖ *наз.* **дадава́нне,** -я, *н.* і **дада́ча,** -ы, *ж.* (да 1 знач.; разм.).

ДА́ДЗЕНЫ, -ая, -ае. Гэты, менавіта гэты. *У д. момант.* ○ **Да́дзеная велічыня́** — у матэматыцы: велічыня, якая загадзя вядомая і служыць для вызначэння іншых.

ДАДЗЕ́ЦЬ, -дзе́ну, -дзе́неш, -дзе́не; *зак.* (разм.). **1.** Прычыніць непрыемнасць, даняць, дапячы чым-н. *Д. да нутра.* **2.** Надакучыць, абрыдаць. *Сварка гэта ўжо дадзела.* ‖ *незак.* **дадзява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; -дзёўб, -дзяўбла́, -ло́; -дзяўбі́; -дзяўба́ны; *зак., што.* **1.** Здзяўбці да канца. *Куры дадзяўблі зерне.* **2.** Скончыць дзяўбці, прадзяўбці. *Д. дзірку долатам.* ‖ *незак.* **дадзёўбваць,** -ваю, -ваеш, -вае.

ДАДО́ЛУ, *прысл.* Данізу, да зямлі. *Вецер дрэвы гне д.*

ДАДО́МУ, *прысл.* У сваю хату, кватэру; дамоў. *Пасля работы прыйшоў д.* **2.** На радзіму, у родныя мясціны. *Прыехаць д. на пабыўку.* **3.** Заданне вучню для выканання дома. *Даць заданне д.*

ДАДРА́ЦЬ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзяры́; -дра́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Скончыць драць. *Д. паперы.* **2.** Знасіць да дзірак (вопратку, абутак і пад.). *Д. боты.* **3.** Надраць дадаткова. *Д. моху. Д. бульбы.* ‖ *незак.* **дадзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАДРУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* **1.** Надрукаваць да канца або да якога-н. месца. *Д. кнігу. Д. старонку да палавіны.* **2.** Надрукаваць дадаткова. *Д. сто экзэмпляраў тэзісаў.* ‖ *незак.* **дадруко́ўваць,** -ваю, -ваеш, -вае. ‖ *наз.* **дадруко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* і **дадрукава́нне,** -я, *н.*

ДАДУБІ́ЦЬ, -дублю́, -ду́біш, -ду́біць; -ду́блены; *зак., што.* Скончыць дубіць, выдубіць да канца. *Д. скуру.* ‖ *незак.* **даду́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАДУ́МАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., да чаго.* Разважаючы, прыйсці да якога-н. заключэння, вываду. *Д. да цікавага рашэння.* ‖ *незак.* **даду́мвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАДУРЭ́ЦЦА, -э́юся, -э́ешся, -э́ецца; *зак.* (разм.). Дурэючы, давесці сябе да непрыемных вынікаў.

ДАДУ́ШЫ, *выкл.* (разм.). Ужыв. як падмацаванне пры запэўніванні каго-н. у чым-н.; па знач. блізкае да слова «далібог». *Д. гэта праўда.*

ДАДЫ́БАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Марудна, з цяжкасцю дайсці да якога-н. месца; давалачыся.

ДАЕ́СЦІ, дае́м, даясі́, дае́сць; даядзі́м, даясце́, даяду́ць; дае́ў, -е́ла; дае́ш і дае́ж; дае́дзены; *зак., што.* З'есці да канца, скончыць есці. *Д. верашчаку.* ‖ *незак.* **даяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́хаў, -е́хала; -е́дзь; *зак.* Едучы, дабрацца да якога-н. месца; прыехаць. *Да горада можна д. на машыне.* ‖ *незак.* **даязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пасудзіна, у якую дояць малако. ‖ *прым.* **даёначны,** -ая, -ае.

ДАЖАРТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *зак.* (разм.). Многа жартуючы, наклікаць на сябе непрыемнасці. *Глядзі, хлопец, дажартуешся!*

ДАЖДЖАВА́ЦЬ, -жджу́ю, -жджу́еш, -жджу́е; -жджу́й; *незак., што.* Штучна арашаць шляхам распырсквання вады з дапамогай спецыяльных установак. ‖ *наз.* **дажджава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **дажджава́льны,** -ая, -ае.

ДАЖДЖАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Плашч з непрамакальнай тканіны.

ДАЖДЖАВЫ́ *гл.* дождж.

ДАЖДЖАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для вымярэння колькасці атмасферных ападкаў. ‖ *прым.* **дажджаме́рны,** -ая, -ае.

ДАЖДЖЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Багаты частымі дажджамі. *Дажджлівая восень.* ‖ *наз.* **дажджлі́васць,** -і, *ж.*

ДАЖДЖО́М, *прысл.* **1.** Падобна на дождж, як дождж. *Іскры сыпаліся д.* **2.** У дождж. *Не хочацца ісці д.*

ДАЖДЖЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Кропля дажджу. *На шыбах з'явіліся першыя дажджынкі.*

ДАЖДЖЫ́ЦЬ, -джы́ць; *безас.; незак.* (разм.). Ісці, імжыць (пра дробны дождж). *З самай раніцы дажджыць.*

ДАЖЫ́НКІ, -нак. Святкаванне заканчэння жніва. *Спраўляць д.* ‖ *прым.* **дажы́нкавы,** -ая, -ае.

ДАЖЫ́ЦЦА, -жыву́ся, -жыве́шся, -жыве́цца; -жывёмся, -жываце́ся, -жыву́цца; *зак., да чаго* (разм.). **1.** Дажыць да якога-н. часу. *Дажыліся да новай вясны.* **2.** Жывучы, дайсці да якога-н. незайздроснага стану. *Дажыўся да таго, што людзі смяюцца.*

ДАЖЫЦЦЁ, -я́, *н.* (афіц.). Час, які застаецца жыць да смерці. *Страхаванне на д.*

ДАЖЫ́ЦЬ, -жыву́, -жыве́ш, -жыве́; -жывём, -жываце́, -жыву́ць; -жыві́; -жы́ты; *зак.* **1.** *да чаго.* Дасягнуць якога-н. узросту; пражыць да якога-н. тэрміну. *Не дажыў ён да светлых дзён перамогі.* **2.** *што.* Прабыць дзе-н. астатак часу, тэрміну. *Д. тыдзень у санаторыі.* **3.** *што.* Выдаткаваць на пражыццё. *Д. астатнія грошы.* ◊ **Дажы́ць веку** (разм.) — пражыць свой век. ‖ *незак.* **дажыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для аўтаматычнага адмервання вадкіх або сыпкіх рэчываў, для раздзялення на дозы. ‖ *прым.* **даза́тарны,** -ая, -ае.

ДАЗВАНІ́ЦЦА, -званю́ся, -зво́нішся, -зво́ніцца; *зак., да каго-чаго* і *без дап.* Дачакацца адказу на тэлефонны званок. *Цяжка д. ў канцылярыю.* ‖ *незак.* **дазво́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАЗВА́ННЯ, *прысл.* Поўнасцю, зусім, начыста. *Ворагі зруйнавалі горад д. Узяць усё д.*

ДАЗВА́ЦЦА, -заву́ся, -заве́шся, -заве́цца; -завёмся, -заваце́ся, -заву́цца; -заві́ся; *зак., каго* (разм.). Дамагчыся, каб хто-н. адгукнуўся. *Паўгадзіны зваў і не змог д.*

ДАЗВО́Л, -у, *м.* Згода на што-н.; права зрабіць што-н., а таксама дакумент на такое права. *Д. на камандзіроўку.* ‖ *прым.* **дазво́льны,** -ая, -ае.

ДАЗВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *што.* Даць дазвол, згадзіцца на што-н. *Д. ад'езд.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Даць магчы-

ДАЗ—ДАК

масць. *Гатунковае насенне дазволіць павысіць ураджай.* **3. дазвольце.** Ужыв. як форма ветлівага звароту да прысутных. *Дазвольце запрасіць вас на выстаўку.* ‖ *незак.* **дазваляць,** -яю, -яеш, -яе.

ДАЗІМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння доз іанізуючых выпраменьванняў. ‖ *прым.* **дазіме́травы,** -ая, -ае.

ДАЗІМЕ́ТРЫЯ, -і, *ж.* Галіна прыкладной фізікі, у якой вывучаюцца фізічныя велічыні, што характарызуюць дзеянне іанізуючых выпраменьванняў, а таксама метады і прыборы для вымярэння гэтых велічынь. ‖ *прым.* **дазіметры́чны,** -ая, -ае.

ДАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) дазіроўку. *Д. лякарства.* ‖ *наз.* **дазіраванне,** -я, *н.* і **дазіро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ДАЗНА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Папярэдняе расследаванне крымінальнай справы для ўстанаўлення факта злачынства і павінных у ім асоб.

ДАЗНА́ЦЦА, -на́юся, -на́ешся, -на́ецца; -на́ўся, -на́лася; *зак.* (разм.). Выведаць і сабраць звесткі пра каго-, што-н., даведацца пра каго-, што-н. *Д. пра злачынцаў.* ‖ *незак.* **дазнавацца,** -наюся, -наешся, -наецца; -наёмся, -наяцеся, -наюцца.

ДАЗО́Р, -у і -а, *м.* **1.** -у. Абход для агляду. *Крэйсер накіраваўся ў д.* **2.** -а. Невялікі атрад, які пасылаецца для аховы і разведкі. *Д. знаёміўся з мясцовасцю.* ‖ *прым.* **дазо́рны,** -ая, -ае. *Дазорнае судна. Змяніць дазорнага* (наз.).

ДАЗО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Службовая асоба, якая выконвае абавязкі па нагляду за чым-н., ахове чаго-н. *Д. маяка.* ‖ *прым.* **дазорчы,** -ая, -ае.

ДАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., до́іцца; *незак.* Даваць малако. *Карова яшчэ доіцца.*

ДАІ́ЦЬ, даю́, до́іш, до́іць; до́ены; *незак.* **1.** Выцэджваць малако з вымя. *Д. кароў.* **2.** *перан.* Настойліва вымагаць у каго-н. сродкі і інш. (разм.). ‖ *зак.* **падаі́ць,** -даю́, -до́іш, -до́іць; -до́ены. ‖ *наз.* **дае́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) і **до́йка,** -і, *ДМ* до́йцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **да́йльны,** -ая, -ае. *Дайльная ўстаноўка.*

ДАЙГРА́ЦЦА, -ра́юся, -ра́ешся, -ра́ецца; *зак.* (разм.). Ігрой, легкадумнымі паводзінамі давесці сябе да непрыемнасцей. *Дайграўся да таго, што пачалі балець рукі. Глядзі, дайграешся, галубок!* ‖ *незак.* **дайграва́цца,** -раюся, -раешся, -раецца; -раёмся, -раяцеся, -раюцца.

ДАЙГРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Скончыць іграць. *Д. вальс. Д. першы акт п'есы.* ‖ *незак.* **дайграва́ць,** -раю́, -рае́ш, -рае́; -раём, -раяце́, -раю́ць. ‖ *наз.* **дайграва́нне,** -я, *н.*

ДАЙМА́ЦЬ *гл.* даняць.

ДАЙСЦІ́, дайду́, до́йдзеш, до́йдзе; дайшоў, дайшла́, -ло́; дайдзі́; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Ідучы, накіроўваючыся, дасягнуць чаго-н. *Д. да станцыі. Тэлеграма дайшла ў той жа дзень. Гук не дайшоў. Дайшлі чуткі аб аварыі самалёта. Да нас дайшлі старажытныя помнікі пісьменнасці.* **2.** *да чаго.* Дасягнуць якога-н. узроўню. *Тэмпература дайшла да 30°.* **3.** *да каго-чаго.* Пранікнуць у свядомасць. *Сэнс заўвагі да яго не дайшоў.* **4.** *да чаго.* Зразумець. *Сваім розумам дайшоў да ісціны.* **5.** *перан., да чаго.* Дасягнуць крайняй ступені праяўлення чаго-н. *Д. да знямогі. Д. да шаленства.* **6.** Дабрацца, дапячыся, даспець. *Пірог дайшоў. Памідоры дойдуць на сонцы.* **7.** *да чаго.* Дасягнуць пэўнага службовага становішча. *Д. да чына палкоўніка.* **8.** *чаго.* Пасля намаганняў дасягнуць чаго-н. *Ён свайго дайшоў.* **9.** Даведацца, раскрыць што-н. *Следчы дайшоў, хто зрабіў узлом.* **10.** Памерці (разм.). *Доўга мучыўся небарака, пакуль не дайшоў.* ◊ **Дайсці да торбы** (разм.) — збяднець, стаць жабраком. ‖ *незак.* **дахо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ◊ **Не даходзячы** *чаго, прыназ. з Р* — блізка, паблізу ад чаго-н. *Іхняя хата — не даходзячы магазіна.* **Не даходзячы да** *каго-чаго* — тое, што і не даходзячы. *Чакайце нас не даходзячы да прыпынку. Спыніўся не даходзячы да каня.*

ДАКАЗА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які можа быць даказаны. *Д. тэзіс.* ‖ *наз.* **даказа́льнасць,** -і, *ж.*

ДАКАЗА́ЦЬ, -кажу́, -ка́жаш, -ка́жа; -кажы́; -казаны; *зак.* **1.** *што.* Пацвердзіць якое-н. палажэнне фактамі. *Ён даказаў правільнасць сваіх меркаванняў. Д. сваю адданасць справе.* **2.** *што.* Дагаварыць да канца. *Дайце яму д. сваю прамову.* **3.** *на каго (што).* Зрабіць данос, нагаварыць на каго-н. (разм.). **4.** (часцей з адмоўем «не»). Зраўняцца з кім-н. у чым-н., зрабіць так, як не зробіць ніхто (разм.). *Мая жонка пячэ такія пірагі, што і іншы кандытар не дакажа.* ‖ *незак.* **даказваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКА́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто даказвае на каго-н., даносіць, нагаворвае. ‖ *ж.* **дака́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **дака́зчыцкі,** -ая, -ае.

ДАКАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Давесці да знямогі, да пагібелі; загубіць. *Няволя даканала яго.* **2.** *што.* З цяжкасцю скончыць, завяршыць што-н. *Даканалі ўборку бульбы.* ‖ *незак.* **дако́нваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., да чаго.* **1.** Капаючы, дасягнуць чаго-н., знайсці што-н. *Д. да клада.* **2.** *перан.* Даведацца, дашукацца (разм.). *Д. да сутнасці.* ‖ *незак.* **дако́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАКАРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Папракаць, выказваючы нездавальненне кім-, чым-н. *Так жа нямożна рабіць, — дакарала бабуля ўнука.* ‖ *наз.* **дакара́нне,** -я, *н.*

ДАКАРЫ́ЦЬ, -кару́, -ко́рыш, -ко́рыць; -ко́раны; *зак., каго-што.* Выказаць папрок каму-н. за што-н. *Д. за няшчырасць.*

ДАКАСІ́ЦЦА, -кашу́ся, -ко́сішся, -ко́сіцца; -касі́ся; *зак., да чаго* (разм.). **1.** Косячы, дайсці да якога-н. стану, да якіх-н. вынікаў. *Д. да знямогі.* **2.** Косячы, дайсці да якога-н. месца, да пэўнай мяжы. *Д. да дарогі.* ‖ *незак.* **дако́швацца,** -ваюся, -ваешся, -ваецца.

ДАКАСТРЫ́ЧНІЦКІ, -ая, -ае. Які адносіцца да часу, што папярэднічаў Кастрычніцкай рэвалюцыі. *Д. перыяд.*

ДАКАЦІ́ЦЦА, -качу́ся, -ко́цішся, -ко́ціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, дасягнуць якога-н. месца. *Клубок дакаціўся да парога.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра гукі грому, гармат: данесціся, пачуцца. *Здалёку дакаціўся грукат гармат.* **3.** *перан.* Дайсці да непрыемнасцей. *Д. да злачынства.* ‖ *незак.* **дако́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАКАЦІ́ЦЬ, -качу́, -ко́ціш, -ко́ціць; -ко́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Коцячы, перамясціць да якога-н. месца. *Д. бочку да склепа.* **2.** Хутка даехаць куды-н. (разм.). *За гадзіну дакацілі да горада.* ‖ *незак.* **дако́чваць,** -аю, аеш, -ае (да 1 знач.).

ДАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; дакі́нь; -нуты; *зак., што.* Кінуўшы, папасці ў якое-н. месца. *Д. мяч да варот.* ‖ *незак.* **дакіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **дакі́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКЛА́Д[1], -а і -у, *М* -ла́дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Публічнае паведамленне — разгорнутае асвятленне якой-н. тэмы. *Навуковы д. Абмеркаванне даклада.* **2.** -а. Вуснае ці пісьмовае паведамленне кіраўніку ўстановы аб службовых справах. *Д. дырэктару.* **3.** -у. Паведамленне кіраўніку аб прыходзе наведвальніка. *Без дакладу не ўваходзіць.* ‖ *прым.* **дакладны́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.). *Дакладная запіска* (дзелавая папера з кароткім выкладам сутнасці справы, якая патрабуе разгляду і рэагавання).

ДАКЛА́Д[2], -у, *М* -дзе, *м.* Дадатковы матэрыял пры пашыве вопраткі, абутку (падкладка, гузікі і інш.).

ДАКЛА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае ісціне. *Д. гадзіннік.* **2.** Поўнасцю адпаведны правілам, патрабаванням. *Дакладная копія. Д. пераклад.* **3.** Вычарпальны, не прыблізны. *Д. ўлік. Д. адрас.* **4.** Пунктуальны. *Д. выканаўца.* **5.** Меткі, накіраваны ў цэль. *Д. стрэл.* ○ **Дакладныя навукі** — навукі, заснаваныя на матэматычных метадах. ‖ *наз.* **дакла́днасць,** -і, *ж.*

ДАКЛАДНЫ́ *гл.* даклад[1].

ДАКЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які робіць даклад (у 1 знач.). ‖ *ж.* **дакла́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ДАКЛА́САВЫ, -ая, -ае. Пра сацыяльны лад: першабытнаабшчынны, які існаваў да падзелу грамадства на класы. *Дакласавае грамадства.*

ДАКЛІ́КАЦЦА, -клі́чуся, -клі́чашся, -клі́чацца; -клі́чся; *зак., каго* (разм.). Клічучы, вымусіць адгукнуцца. *Цяжка яго д.*

ДАКЛЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Павольна, з цяжкасцю дайсці да якога-н. месца. *Ледзь даклыпаў да хаты.*

ДАКЛЯРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* і *з інф.* (разм.). Паабяцаць (абяцаць) зрабіць што-н. *Дакляраваў навастрыць сярпы.* ‖ *незак.* яшчэ **дакляро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКО́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* **1.** Давесці да канца, завяршыць пачатае. *Д. крыць страху.* **2.** Дабіць, даканаць, прыкончыць (разм.). *Д. паранenага звера.* ‖ *незак.* **дако́нчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКО́ПКІ, -пак. Завяршэнне ўборкі бульбы.

ДАКО́Р, -у, *м.* Папрок, выказаны каму-н. за што-н. *Выказаць д. за дрэнную работу.*

ДАКО́РЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, што выражае дакор. *Д. позірк.* ‖ *наз.* **дако́рлівасць,** -і, *ж.*

ДАКО́СКІ, -сак (разм.). Завяршэнне касьбы. *Касцы справілі д.*

ДАКРАНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Даткнуцца да каго-, чаго-н. *Печ так нагрэлася, што не д.* **2.** (звычайна з адмоўем), *да чаго.* Паспытаць, паспрабаваць чаго-н. *Вельмі спяшаліся, да пачастунку нават не дакрануліся.* ‖ *незак.* **дакрана́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАКРАСАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -су́е; *зак.* Скончыць красаваць (пра збажыну). *Дакрасавала жыта.* ‖ *незак.* **дакрасо́ўваць,** -ае.

ДАКРО́ІЦЬ, -кро́ю, -кро́іш, -кро́іць; -кро́ены; *зак., што.* **1.** Закончыць кройку чаго-н. *Д. сукенку.* **2.** Адрэзаць дадаткова (пра хлеб). *Д. хлеба.* ‖ *незак.* **дакро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАКРЫЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* **1.** *каго.* Моцна завучы каго-н., вымусіць адклікнуцца. *Крычаў, крычаў, так і не дакрычаўся вас.* **2.** *да чаго.* Крыкам давесці сябе да непажаданых вынікаў. *Д. да хрыпаты.*

ДАКТАРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст пры вышэйшай навучальнай установе або навукова-даследчым інстытуце, які распрацоўвае навуковую праблему і рыхтуецца да абароны доктарскай дысертацыі. ‖ *ж.* **дактара́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дактара́нцкі,** -ая, -ае.

ДАКТАРАНТУ́РА, -ы, *ж.* Падрыхтоўка, якую праходзяць дактаранты; сістэма такой падрыхтоўкі спецыялістаў вышэйшай кваліфікацыі.

ДАКТАРА́Т, -у, *М* -ра́це, *м.* Іспыты на ступень доктара ў вышэйшай школе Зах. Еўропы.

ДАКТО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Жанчына-ўрач. *Прыступіла да працы новая д.*

ДАКТРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* (кніжн.). Вучэнне, навуковая канцэпцыя (звычайна пра філасофскую, палітычную, ідэалагічную тэорыі). *Ваенная д.*

ДАКТРЫНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які ўпарта трымаецца якой-н. догмы, схаласт. ‖ *прым.* **дактрынёрскі**, -ая, -ае.

ДАКТРЫНЁРСТВА, -а, *н.* (кніжн.). Дактрынёрскія адносіны да рэчаіснасці, дагматызм.

ДАКТЫЛАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Своеасаблівая форма мовы глуханямых пры дапамозе пальцаў рук; ручная азбука. ‖ *прым.* **дактылалагі́чны**, -ая, -ае.

ДАКТЫЛАСКАПІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Вывучэнне будовы ліній скуры на ўнутраным баку пальцаў рук, а таксама метад устанаўлення асобы па адбітках пальцаў. ‖ *прым.* **дактыласкапі́чны**, -ая, -ае. *Д. аналіз.*

ДА́КТЫЛЬ, -я, *м.* Трохскладовая вершаваная стапа з націскам на першым складзе. ‖ *прым.* **дактылі́чны**, -ая, -ае. *Дактылічная страфа.*

ДАКУ́КА, -і, *ДМ* -ку́цы, *ж.* (разм.). **1.** Турбота, клопат. *Спіць дзіця, не ведае дакукі.* **2.** Нуда, маркота. *З дакукі піша пісьмы.* **3.** Надакучлівая просьба, справа. *Яго заявы — адна д.*

ДАКУ́ЛЬ, *прысл.* (разм.). **1.** Да якога месца. *Д. ідзе аўтобус?* **2.** Да якога часу. *Д. яго чакаць?*

ДАКУМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дзелавая папера, што пацвярджае правы на што-н. *Апраўдальны д. Д. аб адукацыі.* **2.** Пасведчанне, афіцыйная папера, што сведчыць асобу прад'яўніка. *Праверка дакументаў.* **3.** Пісьмовыя помнікі пра гістарычныя падзеі. *Старажытнабеларускія граматы — гістарычныя дакументы.*

ДАКУМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Абгрунтаваць (-тоўваць) дакументамі (у 1 знач.). ‖ *наз.* **дакумента́цыя**, -і, *ж.*

ДАКУМЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на дакументах, на фактах. *Д. фільм.* **2.** Уласцівы дакументу. *Дакументальная дакладнасць.* ‖ *наз.* **дакумента́льнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДАКУМЕНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* дакументаваць. **2.** *зб.* Дакументы (у 1 знач.). *Тэхнічная д.* ‖ *прым.* **дакументацы́йны**, -ая, -ае.

ДАКУЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** Надаядаць каму-н. *Дзеці ўвесь дзень дакучалі бацьку.* **2.** Станавіцца непрыемным. *За што возьмецца, усё яму адразу ж дакучае.*

ДАКУ́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Які дакучае, назаляе. *Восеньскія дакучлівыя дажджы.* ‖ *наз.* **даку́члівасць**, -і, *ж.*

ДАКУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* (разм.). Надакучыць, абрыднуць. *Летняя спёка дакучыла падарожнікам.*

ДАЛАЖЫ́ЦЬ[1], -ажу́, -о́жыш, -о́жыць; -о́жаны; *зак.* **1.** *што, аб чым, пра што.* Паведаміць каму-н. аб чым-н. *Д. аб ходзе справы.* **2.** *аб кім, пра каго.* Паведаміць аб прыходзе наведвальніка. *Далажыце пра мяне дырэктару.* ‖ *незак.* **дакла́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

ДАЛАЖЫ́ЦЬ[2], -лажу́, -ло́жыш, -ло́жыць; *зак., што* і *чаго.* Палажыць дадаткова; дадаць, дакласці. *Д. слоік варэннем. Д. яшчэ дзесятку.* ‖ *незак.* **дакла́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

ДАЛАКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які капае магілу на могільніку. *Далакопы ўзяліся за рыдлёўкі.*

ДАЛАМІ́Т, -у, *М* -мі́це, *м.* Мінерал шаравата-белага колеру, які складаецца з вуглякіслых солей кальцыю і магнію. ‖ *прым.* **даламі́тавы**, -ая, -ае. *Даламітавыя залежы.*

ДАЛЕДНІКО́ВЫ, -ая, -ае. Які папярэднічаў з'яўленню леднікоў. *Д. перыяд.*

ДАЛЕ́Й, *прысл.* **1.** Выш. ст. да прысл. далёка (у 1 знач.). *Бачыць вока далёка, а розум яшчэ д.* (з нар.). **2.** Працягваючы пачатае. *Чытаць д.* **3.** На пэўнай адлегласці. *Д., за жытам, пачынаецца бярэзнік.* ◊ **І гэтак далей** (скарочана і г.д.) — ужыв. ў канцы пералічэння як напамінак аб тым, што пералічэнне можа быць працягнута.

ДАЛЕ́ЙШЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца працягам папярэдняга; наступны. *Далейшыя перагаворы.* **2.** **далейшае**, -ага, *н.* Будучае. *У далейшым будзем рабіць інакш.*

ДА́ЛЕЧ, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Далёкае месца. *Не паеду ў такую д.* **2.** Невымерная прастора, бачная вачамі. *Блакітная д. над галавой.*

ДАЛЕЧЫНЯ́, далечыні́ *і* **ДАЛЯЧЫ́НЬ**, -і, *ж.* Тое, што і даль. *Разгледзець далечыню (далячынь) у бінокль.*

ДАЛЁКА... Першая частка складаных слоў са знач. далёкі (у 1 знач.), з далёкай адлегласці, напр. *далёкадзейны* (апарат), *далёкапрывозны* (тавар), *далёкаструменны, далёкаўсходні.*

ДАЛЁКАЎСХО́ДНІ, -яя, -яе. Які знаходзіцца на Далёкім Усходзе, мае адносіны да Далёкага Усходу. *Д. клімат. Далёкаўсходнія гарады.*

ДАЛЁКІ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца, адбываецца на вялікай адлегласці або які мае вялікую працягласць. *Далёкая планета. Д. стрэл. Далёкая дарога. На далёкіх подступах* (таксама перан.). *Далёкая старонка без ветру сушыць* (прыказка). *Далёка* (прысл.) *пайсці* (таксама перан.: дабіцца поспехаў у жыцці). *Далёка* (прысл.) *зайсці* (таксама перан.: выйсці за межы дапушчальнага). *Далёка* (прысл.) *завесці* (таксама перан.: мець сур'ёзныя вынікі). *Далей у лес — больш дроў* (прыказка пра памылкі, блытаніну, якія ўзрастаюць па ходу справы). **2.** Аддзелены вялікім прамежкам часу. *Далёкае мінулае. Беларуская казка далёкіх стагоддзяў. Да зімы яшчэ далёка* (у знач. вык.). **3.** Які не мае блізкіх кроўных сувязей. *Д. родзіч.* **4.** *перан.* Абыякавы да ўсяго, які мае мала агульнага з кім-, чым-н. *Мы з ім далёкія людзі. Д. ад навукі чалавек.* **5.** *ад чаго.* Які не мае намеру рабіць што-н., думаць пра што-н. *Я д. ад думкі абражаць вас.* **6.** толькі *з адмоўем.* Разумны, кемлівы (разм.). *Дзяўчына не надта далёкая.* ◊ **Далёка да каго-чаго, каму-чаму** — многа нестае (у параўнанні з кім-, чым-н.). *Гэта выдатны спецыяліст, іншым далёка да яго.* **Далёка за** — 1) праз многа часу пасля чаго-н. *Нарада скончылася далёка за поўнач;* 2) на многа больш чым. *Яму далёка за пяцьдзесят.* **Далёка не** (разм.) — зусім не. *Ён далёка не стары яшчэ.* **Далёка хадзіць не трэба** *за чым* (разм.) — лёгка прывесці прыклад, доказ для пацвярджэння чаго-н. *За прыкладамі далёка хадзіць не трэба.* **Далёка не заедзеш** *чым* або *на чым* (разм.) — многага не даб'ешся, не будзе толку. *На хлусні далёка не заедзеш.* ‖ *наз.* **далёкасць**, -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ДАЛІБО́Г, *выкл.* (уст.). Упэўненне ў знач. сапраўды, на самай справе. *Д., я тут ні пры чым.*

ДАЛІКА́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць залішне далікатным, цырымоніцца. ‖ *зак.* **падаліка́тнічаць**, -аю, -аеш, -ае.

ДАЛІКА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Ветлівы, ласкавы ў абыходжанні з людзьмі. *Гэта спакойны, д. чалавек.* **2.** Які патрабуе асцярожных, тактоўных адносін (разм.). *Я да вас па далікатнаму пытанню.* **3.** Кволы, тонкі, выпеставаны. *Далікатныя рукі. Чалавек далікатнага складу.* **4.** Кволы, мяккі, прыемны навобмацак. *Чаравікі з далікатнай скуры.* ‖ *наз.* **даліка́тнасць**, -і, *ж.*

ДАЛІКАТЭ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вытанчаная, вельмі смачная страва. *Пакаштуйце нашых далікатэсаў.* ‖ *прым.* **далікатэ́сны**, -ая, -ае.

ДАЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* Роўная прастора ўздоўж рачнога ложа; падоўжаная ўпадзіна паміж гор ці ўзгоркаў. *Рачная д. Горная д.* ‖ *прым.* **далі́нны**, -ая, -ае. *Далінныя лугі.*

ДАЛІ́ЦЬ, -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць *і* дальо́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць; далі́ў, -ліла́, -ліло́, -лілі́; далі́, -лі́це; -лі́ты; *зак., што* і *чаго.* Наліваючы, дабавіць да якога-н. узроўню. *Д. гаршчок. Д. у шклянку заваркі.* ‖ *незак.* **далі́ваць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАЛО́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Унутраны бок кісці рукі. *Закрыць твар далонямі.* ‖ *памянш.* **дало́нька**, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек. ‖ *прым.* **дало́невы**, -ая, -ае.

ДАЛО́Ў, *прысл.* (разм.). **1.** На зямлю, на падлогу. *Камень з воза паляцеў д.* **2.** Прэч, вон. *Д. штурмаўшчыну!* **3.** У знач. загаду, патрабавання зняць, прыбраць што-н. і пад. *Шапкі д.!*

ДАЛУЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для далучэння. *Д. провад.* **2.** У граматыцы: **далучальны сказ** — дададзены сказ, які ўносіць дадатковае паведамленне. **3.** Які служыць для далучэння. *Д. злучнік.*

ДАЛУЧЫ́ЦЦА, -лучу́ся, -лу́чышся, -лу́чыцца; *зак., да каго-чаго.* **1.** Павялічыцца на пэўную колькасць. *Да групы экскурсантаў далучылася яшчэ 5 чалавек.* **2.** Згадзіўшыся з кім-, чым-н., прымкнуць. *Д. да грамадскага жыцця краіны.* ‖ *незак.* **далуча́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **далучэ́нне**, -я, *н.*

ДАЛУЧЫ́ЦЬ, -лучу́, -лу́чыш, -лу́чыць; -лу́чаны; *зак., што.* **1.** Прылучыць да чаго-н. *Д. карову да статка.* **2.** Прыбавіць да чаго-н. *Д. дакументы да справы.* **3.** Пазнаёміць з чым-н. *Д. дзяцей да музычнай культуры.* ‖ *незак.* **далуча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **далучэ́нне**, -я, *н.*

ДАЛЬ, -і, *мн.* -яў, *ж.* **1.** Далёкі простор; прасцяг, шыр. *Далі леглі сінім морам.* **2.** (звычайна з азначэннем). Далёкае месца. *Блакітная д. Праклалі шлях у касмічныя далі.* ◊ **Такую даль** (ісці, ехаць, цягнуцца) (разм.) — так далёка.

ДАЛЬБО́Г, *выкл.* (уст.). Тое, што і далібог.

ДАЛЬНАБА́ЧНЫ, -ая, -ае. Здольны прадбачыць вынікі чаго-н. *Д. чалавек.* ‖ *наз.* **дальнаба́чнасць**, -і, *ж.*

ДАЛЬНАБО́ЙНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для стральбы на далёкую адлегласць. *Дальнабойная артылерыя.* ‖ *наз.* **дальнабо́йнасць**, -і, *ж.*

ДАЛЬНАЗО́РКІ, -ая, -ае. **1.** Які бачыць аддаленыя прадметы лепш, чым блізкія. *Акуляры для дальназоркіх* (наз.). **2.** *перан.* Тое, што і дальнабачны. *Д. палітык.* ‖ *наз.* **дальназо́ркасць**, -і, *ж.*

ДАЛЬНАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вызначэння адлегласці. *Аптычны д. Акустычны д.* ‖ *прым.* **дальнаме́рны**, -ая, -ае.

ДАЛЬТАНІ́ЗМ, -у, *м.* Недахоп зроку, звязаны з няздольнасцю адрозніваць некаторыя колеры, звычайна чырвоны і зялёны.

ДАЛЬТО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які хварэе на дальтанізм. ‖ *ж.* **дальтані́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ДАЛЯГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прастора, якую можна акінуць вокам; усё

бачнае навокал наглядальніка. *З гары адчыняецца шырокі д.* **2.** *перан.* Кола ведаў, ідэй. *Вучоны з шырокім даляглядам.*

ДАЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецице́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** Летучы, дасягнуць якога-н. месца. *Даляцець да Хабараўска.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўсюдзіцца, дасягнуць якога-н. месца (пра гукі, пахі і пад.). *З вуліцы даляцелі трывожныя крыкі.* ‖ *незак.* **далята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАЛЯЧЫ́НЬ *гл.* далечыня.

ДА́МА, -ы, *мн.* -дам, *ж.* **1.** Жанчына з інтэлігенцкіх, звычайна забяспечаных колаў. *Свецкая д.* **2.** У адносінах да замежных жанчын: форма ветлівага звароту. *Дамы і панове!* **3.** Жанчына, якая танцуе ў пары з кавалерам. *Кавалеры запрашаюць дам.* **4.** Ігральная карта з відарысам жанчыны. *Чырвовая д.* ◊ **Дама сэрца** — каханая жанчына. ‖ *памянш.* **да́мачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **да́мскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДАМАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* У славянскай міфалогіі: добры або злы дух, што жыве ў доме.

ДАМАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Спецыяльная доўгая скрыня з дошак, у якую кладуць нябожчыка; труна. *Д. павольна плыла на плячах жывых.* ◊ **Хоць у дамавіну кладзі** (разм.) — пра схуднелага, хваравітага чалавека. ‖ *прым.* **дамаві́нны,** -ая, -ае.

ДАМАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х. Тое, што і дамавік. **2.** Які мае адносіны да дома (у 1 знач.). *Д. камітэт.* ○ **Дамавая кніга** — кніга для рэгістрацыі жыхароў якога-н. дома.

ДАМАГЧЫ́СЯ, -магу́ся, -мо́жашся, -мо́жацца; дамо́гся, -магла́ся, -ло́ся; дамажы́ся; *зак., чаго і з дадан. сказам.* Шляхам настойлівых намаганняў дабіцца пэўнай мэты. *Д. свайго.* ‖ *незак.* **дамага́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАМАЛО́ТКІ, -так (разм.). Завяршэнне малацьбы. *Спраўляць д.*

ДАМАРО́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** Вырашчаны дома, у сваёй гаспадарцы. *Д. тытунь.* **2.** *перан.* Пасрэдны, які навучыўся чаму-н. саматугам. *Д. майстар.* ‖ *наз.* **дамаро́сласць,** -і, *ж.*

ДАМАСЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які любіць сядзець дома, мала бывае на людзях. *Ён апошнія гады зрабіўся дамаседам.* ‖ *ж.* **дамасе́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **дамасе́дскі,** -ая, -ае.

ДАМАСТРО́Й, -ю, *м.* (гіст.). Патрыярхальна-суровы і косны сямейна-бытавы ўклад жыцця (паводле назвы старога рускага звода жыццёвых правіл). ‖ *прым.* **дамастро́еўскі,** -ая, -ае. *Дамастроеўскія норавы.*

ДАМАЧА́ДЦЫ, -аў, *адз.* дамача́дзец, -дца, *м.* (уст.). Члены сям'і, а таксама людзі, якія жывуць у чыёй-н. сям'і на правах яе членаў. *Ён прыехаў з усімі сваімі чадамі і дамачадцамі.*

ДАМА́ШНІ, -яя, -яе. **1.** Які адносіцца да дома, сям'і, прызначаны для карыстання дома. *Д. тэлефон. Д. халат.* **2.** Свойскі, не дзікі. *Дамашнія жывёлы.* **3.** **дама́шнія,** -іх. Члены сям'і (разм.). *Нашы дамашнія.*

ДА́МБА, -ы, *мн.* -ы, дамб *і* да́мбаў, *ж.* Гідратэхнічнае збудаванне ў выглядзе штучнага насыпу для засцярогі мясцовасці ад затаплення вадой або для агароджвання вадасховішчаў. *Загараджальная д.* ‖ *прым.* **да́мбавы,** -ая, -ае.

ДАМЕ́ШАК, -шку, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Тое, што і дамешка. ‖ *прым.* **даме́шкавы,** -ая, -ае.

ДАМЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Тое, што прыбаўлена, прымешана да чаго-н. *Мука з дамешкай вотруб'я.* ‖ *прым.* **даме́шкавы,** -ая, -ае.

ДАМІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *незак.* (кніжн.). **1.** Мець перавагу, быць галоўным, асноўным. *У агульнай мелодыі дамінавалі гукі кларнета.* **2.** *над чым.* Узвышацца над акаляючай мясцовасцю. *Гара дамінавала над горадам.* ‖ *наз.* **дамінава́нне,** -я, *н.*

ДАМІНА́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -на́нт *і* -на́нтаў (кніжн.). **1.** З'ява, якая пераважае ў якой-н. сферы. **2.** Дамінуючая ідэя; важнейшая састаўная частка чаго-н. ‖ *прым.* **дамінантны,** -ая, -ае.

ДАМІНІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У час былой Брытанскай імперыі: самакіравальная дзяржава, якая ўваходзіць у склад гэтай імперыі і залежыць ад яе ў сваёй унутранай і знешняй палітыцы.

ДАМІНО́[1], *нескл., н.* Гульня ў пластмасавыя або касцяныя пласцінкі, на якіх нанесены ачкі, а таксама набор пласцінак для гэтай гульні ў колькасці 28 штук. *Гуляць у д.* ‖ *прым.* **даміно́шны,** -ая, -ае (разм.).

ДАМІНО́[2], *нескл., н.* Маскарадны касцюм у выглядзе плашча з рукавамі і капюшонам, а таксама чалавек у такім касцюме. *Апрануты ў д. Д. ў масцы.*

ДАМІНО́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Аматар гуляць у даміно[1]. *Заядлы д.* ‖ *ж.* **даміно́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДА́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* У шашачнай гульні: шашка, якая дайшла да апошняга рада клетак праціўніка і набыла права рухацца на любую колькасць клетак. *Прайсці ў дамкі.*

ДАМКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: дамавы камітэт (грамадская арганізацыя жыхароў). *Пасяджэнне дамкома.* ‖ *прым.* **дамко́маўскі,** -ая, -ае.

ДАМКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Механізм для пад'ёму цяжару на невялікую вышыню. *Рэечны гідраўлічны д.* ‖ *прым.* **дамкра́тны,** -ая, -ае.

ДАМО́ВІЦЦА, -мо́ўлюся, -мо́вішся, -мо́віцца; -мо́ўся; *зак.* Прыйсці да згоды ў выніку перагавораў; дагаварыцца. *Дамовіліся з'ездзіць на паляванне.* ‖ *незак.* **дамаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ДАМО́ВІЦЬ, -мо́ўлю, -мо́віш, -мо́віць; -мо́ўлены; *зак., каго-што* (разм.). Наняць для часовай працы, дастаўкі чаго-н. *Д. муляра на месяц.* ‖ *незак.* **дамаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ДАМО́К *гл.* дом.

ДАМО́КЛАЎ: дамоклаў меч (кніжн.) — пра пастаянную небяспеку, пагрозу [са старажытнага падання пра сіракузскага тырана Дыянісія, які ў час банкету пасадзіў на сваё месца зайздроснага Дамокла і павесіў над ім на конскім воласе меч]. *Знаходзіцца пад дамоклавым мячом.*

ДАМО́Ў, *прысл.* Да сябе, у свой дом, у сваю сям'ю. *Хлопцы скончылі работу і пайшлі д.*

ДАМО́ЎЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* Пагадненне на падставе папярэдніх перагавораў. *Дзейнічаць на аснове дамоўленасці.*

ДАМРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыка, які іграе на домры. ‖ *ж.* **дамры́стка,** -і, *ДМ* -стцы, *мн.* -і, -так.

ДА́МСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дама. **2.** Прызначаны для абслугоўвання жанчын. *Д. кравец. Д. цырульнік.*

ДАМЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* (разм.). Вельмі хутка дабегчы, даехаць, даляцець да якога-н. месца. *Цягнік хутка дамчаўся да сталіцы.*

ДАМЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* **1.** *каго-што.* Вельмі хутка давезці да якога-н. месца. *Шафёр умомант дамчаў да вакзала.* **2.** Тое, што і дамчацца (разм.). *Стаеннік выrваўся і хутка дамчаў да вадапою.*

ДАНАСІ́ЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць; -насі́; -но́шаны; *зак.* **1.** *што.* Скончыць насіць што-н., перанесці поўнасцю з аднаго месца на другое. *Д. салому ў пуню.* **2.** *што.* Канчаткова знасіць (вопратку, абутак). *Д. боты да дзірак.* **3.** *каго.* Нарадзіць у нармальны тэрмін. *Парадзіха данасіла дзіця.* ‖ *незак.* **дано́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДА́НАСЦЬ, -і, *ж.* (кніжн.). Тое, што дадзена, што маецца ў наяўнасці, аб'ектыўная рэчаіснасць.

ДАНЕ́СЦІ[1], -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясё́м, -несяце́, -нясу́ць; данёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць да якога-н. месца. *Д. рэчы да вагона.* **2.** *што.* Зрабіць чутным (пра гукі, пах і пад.). *Вецер данёс смалісты пах дыму.* ‖ *незак.* **дано́сіць,** -но́шу, -но́сіш, -но́сіць.

ДАНЕ́СЦІ[2], -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; данёс, -не́сла; -нясі́; *зак.* **1.** Зрабіць службовае данясенне аб чым-н. *Разведка данесла камандаванню пра набліжэнне праціўніка.* **2.** *на каго (што).* Зрабіць данос; тайна паведаміць. *Пра яго здраднікі данеслі паліцаям.* ‖ *незак.* **дано́сіць,** -но́шу, -но́сіш, -но́сіць.

ДАНЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нясе́цца; -нёсся, -не́слася; *зак.* **1.** Зрабіцца чутным (пра гукі, пахі і пад.). *Да яго слыху данеслася стракатанне сарокі. З навакольных лугоў данёсся пах сена.* **2.** Распаўсюдзіцца, стаць вядомым. *Данеслася радасная вестка.* ‖ *незак.* **дано́сіцца,** -сіцца.

ДАНІ́ЗУ, *прысл.* (разм.). Да самага нізу. *Зверху д.*

ДАНІ́НА, -ы, *ж.* **1.** Даўней: натуральны або грашовы падатак, які плаціла насельніцтва свайму князю, феадалу або пераможцу ў бітве. *Абкласці данінай. Сам Царград плаціў даніну Полацку.* **2.** *каму.* Ахвяраванне бедным, якія просяць міласціну. *Хадзіў, зняўшы шапку, і збіраў даніну.* **3.** *перан., чаго.* Адзяка за што-н. *Д. павагі. Д. ўдзячнасці людской.* **4.** *перан., чаму.* Вымушаная ўступка чаму-н. *Д. модзе. Д. часу.*

ДАНО́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тайнае паведамленне ўладам аб чыіх-н. недазволеных, процізаконных дзеяннях. *Д. паліцы на падпольшчыкаў.* ‖ *прым.* **дано́сны,** -ая, -ае.

ДАНО́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца даносамі. ‖ *ж.* **дано́счыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **даносчыцкі,** -ая, -ае.

ДАНТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Зубны ўрач. ‖ *ж.* **данты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **данты́сцкі,** -ая, -ае.

ДА́НЫЯ, -ых. **1.** Звесткі, паказчыкі, неабходныя для якога-н. абгрунтавання, абагульнення. *Афіцыйныя д. Дакладныя д.* **2.** Здольнасці, якасці як падстава для чаго-н. *Ён мае ўсе д. для навуковай работы.* ○ **Выхадныя даныя** — звесткі аб месцы і часе выхаду кнігі, яе тыражы і інш.

ДАНЮ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Празмерна доўга і часта нюхаючы, дайсці да непрыемнасцей. **2.** *перан.* Дазнацца, разведаць пра што-н. якім-н. непрыстойным спосабам. *Паліцыя данюхалася аб прыходзе партызанскага разведчыка.* ‖ *незак.* **данюхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАНЯСЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Вуснае ці пісьмовае паведамленне якіх-н. звестак кіраўніцтву. *Паслаць д. ў штаб.*

ДАНЯ́ЦЬ, дайму́, до́ймеш, до́йме; дая́ў, даняла́, -ло́; даймі́; даня́ты; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Змучыць, дапячы, вывесці з раўнавагі. *Як дойме ліха, прарэжуцца зубы* (з нар.).

2. *безас.* Аказаць моцнае ўздзеянне. *Даняло да слёз.* ‖ *незак.* **даймаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПАДКІ, -ая, -ое (разм.). Кемлівы і напорысты, здатны дайсці да ўсяго. *Д. хлопец.*

ДАПАЗНА, *прысл.* (разм.). Да позняга часу. *Засядзеліся д.*

ДАПАЛАСКАЦЦА, -лашчуся, -лошчашся, -лошчацца; -лашчыся; *зак.* Канчаткова, поўнасцю выпаласкацца.

ДАПАМАГЧЫ, -магу, -можаш, -можа; -мог, -магла, -ло; -мажы; *зак.* **1.** *каму.* Аказаць дапамогу ў чым-н. *Д. ў рабоце. Д. распрануцца.* **2.** *каму.* Падтрымаць матэрыяльнымі сродкамі. *Д. грашамі. Д. будаўнічымі матэрыяламі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каму-чаму.* Даць жаданы вынік. *Лякарства дапамагло.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каму.* З'явіцца сродкам для дасягнення мэты. *Компас дапамог зарыентавацца ў лесе.* ◊ **Дапамагчы гору** (разм.) — выратаваць з цяжкага становішча. ‖ *незак.* **дапамагаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПАМОГА, -і, *ДМ* -мозе, *ж.* **1.** Садзейнічанне каму-н. у чым-н. *Д. бацькам у малацьбе.* **2.** Матэрыяльная падтрымка. *Грашовая д. Выхадная д.* **3.** Садзейнічанне ў палягчэнні пакут. *Медыцынская д.* ○ **Карэта хуткай дапамогі** — спецыяльная аўтамашына для аказання неадкладнай медыцынскай дапамогі. **Першая дапамога** — дапамога хвораму ці пацярпеўшаму да прыбыцця доктара. **Хуткая дапамога** — 1) сістэма медыцынскай дапамогі пры небяспечных для жыцця і здароўя чалавека выпадках, якая аказваецца дома або на месцы здарэння; 2) спецыяльна абсталяваная аўтамашына, якая прыбывае па выкліку з адпаведным урачом-спецыялістам.

ДАПАМОЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кніга для навучання па якім-н. асобным прадмеце. *Д. па фізіцы. Д. па гісторыі Беларусі.*

ДАПАМОЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для дапамогі каму-, чаму-н.; падсобны. *Д. матэрыял.* **2.** Неасноўны, дадатковы. *Д. цэх. Дапаможная гаспадарка.* ○ **Дапаможны дзеяслоў** — асабовая форма дзеяслова, што ўжываецца для выражэння складаных дзеяслоўных форм (*буду чытаць*) або састаўнога выказніка (*ён быў настаўнікам*).

ДАПАСАВАННЕ, -я, *н.* Від сінтаксічнай сувязі, пры якой залежнае слова ставіцца ў тым жа родзе, ліку, склоне або асобе, напр.: *новы дом, новая хата; я пішу, ты пішаш.*

ДАПАСАВАНЫ, -ая, -ае. Звязаны граматычнай сувяззю дапасавання. *Дапасаванае азначэнне.*

ДАПАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што.* **1.** Падагнаць, прыладзіць (разм.). *Д. новае тэхнічнае прыстасаванне.* **2.** *да чаго.* Паставіць залежнае слова ў тым самым родзе, ліку, склоне або асобе, у якім стаіць галоўнае слова. *Д. прыметнік да назоўніка.* ‖ *незак.* **дапасоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПАСЦІ, -паду, -падзеш, -падзе; -падзём, -падзяце, -падуць; -падзі; *зак.* (разм.). **1.** *да чаго.* З прагнасцю дарвацца, накінуцца на што-н. жаданае. *Д. да вады.* **2.** Настойліва імкнучыся, дабрацца куды-н., да якога-н. месца. *Яго нішто не ўтрымае, ён усюды дападзе.* ‖ *незак.* **дападаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПАТОПНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вельмі даўні, які нібыта існаваў да міфічнага біблейскага патопу. *Дапатопная жывёліна.* **2.** Старамодны, устарэлы (жарт. іран.). *Д. фасон. У цябе, браце, нейкая дапатопная мэбля.* ‖ *наз.* **дапатопнасць,** -і, *ж.*

ДАПАЎНА, *прысл.* (разм.). Да самых берагоў. *Наліць бочку д.*

ДАПАЎНЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* дапоўніць. **2.** Тое, чым што-н. дапоўнена, дадатак. *Д. да пастановы.* **3.** У граматыцы: даданы член сказа са значэннем аб'екта, звычайна выражаны ўскосным склонам імя. *Прамое д.* (у форме він. скл. без прыназоўніка). *Ускоснае д.* (у формах іншых ускосн. скл.).

ДАПАЎНЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выконвае ролю дапаўнення (у 3 знач.). *Д. дадаsuccessful сказ.*

ДАПІЛЬНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., каго-што.* (разм.). **1.** Высачыць, заспець за якім-н. заняткам. *Д. злодзея.* **2.** Дагледзець, захаваць у парадку. *Д. сад.* ‖ *незак.* **дапільноўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПІНАЦЬ *гл.* дапяць.

ДАПІСАЦЬ, -пішу, -пішаш, -піша; -пішы; -пісаны; *зак., што.* **1.** Скончыць пісаць што-н.; напісаць да якога-н. месца. *Д. пісьмо. Д. пейзаж.* **2.** Дадаць да напісанага; прыпісаць. *Д. некалькі радкоў. У ведамасці ўсё можна д.* ‖ *незак.* **дапісваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дапіска,** -і, *ДМ* дапісцы, *ж. і* **дапісванне,** -я, *н.*

ДАПІЦЦА, -п'юся, -п'ешся, -п'ецца; -п'ёмся, -п'яцеся, -п'юцца; *зак., да чаго* (разм.). Празмерным ужываннем спіртнога нашкодзіць сабе, свайму здароўю. *Д. да белай гарачкі.* ‖ *незак.* **дапівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАПІЦЬ, -п'ю, -п'еш, -п'е; -п'ём, -п'яце, -п'юць; -пі; -піты; *зак., што.* Выпіць усё, да канца. *Д. малако.* ‖ *незак.* **дапіваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПЛАТА, -ы, *ДМ* -лаце, *ж.* **1.** *гл.* даплаціць. **2.** Дадатковая плата. *Атрымаць даплату за звышурочную работу. Д. за багаж.*

ДАПЛАТНЫ, -ая, -ое. Які мае адносіны да даплаты. *Даплатная каса.* ○ **Даплатное пісьмо** — пісьмо, за перасылку якога даплочвае атрымальнік.

ДАПЛАЦІЦЬ, -ачу, -аціш, -аціць; -ачаны; *зак., што і без дап.* Дадаць пэўную частку грошай да раней унесенай сумы; выплаціць усё да канца. *Д. сто рублёў.* ‖ *незак.* **даплачваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **даплата,** -ы, *ДМ* -лаце, *ж.*

ДАПЛЕСЦІСЯ, -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -лёўся, -лялася, -лося; -ляціся; *зак.* (разм.). Марудна, з цяжкасцю дайсці да якога-н. месца. *Ледзь даплёўся да хаты.* ‖ *незак.* **дапляткацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАПЛЫСЦІ *і* **ДАПЛЫЦЬ,** -лыву, -лывеш, -лыве; -лывём, -лывяце, -лывуць; -лыў, -лыла, -ло; -лыві; *зак.* Плывучы, дасягнуць якога-н. месца. *Д. да берага.* ‖ *незак.* **даплываць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПОЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш поўным, дабавіць звыш таго, што маецца. *Д. кош грыбамі.* **2.** Дадаць новыя даныя да таго, што было сказана іншым. *Д. дакладчыка.* ‖ *незак.* **дапаўняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **дапаўненне,** -я, *н.*

ДАПРАДКІ, -дак. Заканчэнне прадзіва. *Сёння ў іх д.*

ДАПРАЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак.* **1.** *што.* Завяршыць працу над чым-н.; дадатковай апрацоўкай давесці да патрэбнай якасці. *Д. дысертацыю. Д. праект.* **2.** Прапрацаваць да якога-н. часу, тэрміну. *Д. да лістапада.* ‖ *незак.* **дапрацоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дапрацоўка,** -і, *ДМ* -цоўцы, *ж.*

ДАПРЫЗЫЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек дапрызыўнага ўзросту, які праходзіць пачатковае ваеннае навучанне без адрыву ад вучобы або вытворчай працы.

ДАПРЫЗЫЎНЫ, -ая, -ае. Які папярэднічае прызыву на ваенную службу. *Дапрызыўная падрыхтоўка.*

ДАПУСКНЫ *гл.* допуск.

ДАПУСЦІЦЬ, -пушчу, -пусціш, -пусціць; -пушчаны; *зак.* **1.** *каго (што) да каго-чаго.* Дазволіць каму-н. удзельнічаць у чым-н. або мець доступ куды-н. *Д. да экзаменаў. Д. да работы.* **2.** *што.* Зрабіць што-н. міжвольна. *Д. памылку.* **3.** Прыладзіць, прыгнаць што-н. да чаго-н. *Д. дзверы да вушака. Д. аконную раму.* ‖ *незак.* **дапускаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дапушчэнне,** -я, *н.*

ДАПУШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які можна дапусціць; магчымы, дазволены. *Дапушчальнае адхіленне. Дапушчальная надбаўка.* ‖ *наз.* **дапушчальнасць,** -і, *ж.*

ДАПЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Распытваючы, даведацца аб кім-, чым-н. *Д. ў чалавека, хто ён. Д. праўды.* ‖ *незак.* **дапытвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАПЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Зрабіць допыт. *Д. абвінавачанага.* ‖ *незак.* **дапытваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПЫТВАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, у якога робяць допыт. *Д. аказаўся невінаваты.*

ДАПЫТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які імкнецца ўсё зразумець, пазнаць. *Гэта быў д. чалавек.* **2.** Праніклівы, здольны многае заўважыць, прадбачыць. *Д. розум. Абвесці дапытлівым позіркам пакой.* ‖ *наз.* **дапытлівасць,** -і, *ж.*

ДАП'ЯНА, *прысл.* Да поўнага ап'янення. *Напаіць д.*

ДАПЯТРОЎСКІ, -ая, -ае. Які адносіцца к перыяду да царавання Пятра I. *Дапятроўская эпоха.*

ДАПЯЦЬ, -пну, -пнеш, -пне; -пнём, -пняце, -пнуць; -пні; *зак.* (разм.). **1.** *да каго-чаго.* Дайсці, дабрацца куды-н. *Ратуючыся, ён аж да Масквы дапяў.* **2.** *чаго.* Дамагчыся, дасягнуць чаго-н. *Галавой наложыць, а свайго дапне.* **3.** Зразумець што-н. *Слухаў, слухаў, але не адразу дапяў.* ‖ *незак.* **дапінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАПЯЧЫ, -пяку, -пячэш, -пячэ; -пячом, -печаце, -пякуць; дапёк, -пякла, -ло; -пячы; -печаны; *зак.* **1.** Скончыць пячы; пекучы, давесці да поўнай гатоўнасці. *Д. хлеб.* **2.** *чаго.* Спячы дадаткова. *Д. бліноў.* **3.** *перан., каму і без дап.* Вывесці з раўнавагі, даняць. *Сваімі дакорамі і папрокамі ён усім дапёк.* ‖ *незак.* **дапякаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАР, дару, *мн.* дары, -оў, *м.* **1.** Тое, што даецца бясплатна; падарунак. *Дары прыроды. Прынесці што-н. у д.* **2.** Талент, здольнасць. *Д. пісьменніка.* **3.** *мн.* Хлеб і віно, над якімі адбываецца хрысціянскае багаслужэнне. *Святыя дары.* ◊ **Божы дар** — усё, што даецца ад прыроды. **Дары данайцаў** — падарункі, якія нясуць небяспеку і гібель. **Дар за дар** — паслуга за паслугу. **Дар слова** — здольнасць прыгожа гаварыць.

ДАРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак., што.* **1.** Скончыць работу. *Д. панчоху.* **2.** Прырабіць што-н. да чаго-н. *Д. ножку да стала. Д. ключ.* **3.** Давесці да патрэбнага ўзроўню. *Д. праект забудовы.* ‖ *незак.* **дарабляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **даробка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

ДАРАВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна дараваць. *Д. ўчынак.* ○ **Даравальная грамата** — акт аб дадзеных каму-н. ільготах, прывілеях.

ДАРАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* дараваць. **2.** Здольнасць, талент. *Юныя дараванні. Паэтычнае д.*

ДАРАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак. і незак.* Не залічыцца (не залічвацца) ў віну. *Гэта вам ніколі не даруецца.*

ДАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак. і незак.* **1.** *што.* Зняць (знімаць) віну за што-н. *Усё можна д., толькі не хлусню.* **2.** *што каму.* Прабачыць (прабачаць) каму-н. *Гэты промах мы можам яму д. Вы мне даруйце за маю нетактоўнасць.* **3.** *зак.* Узнагародзіць.

ДАР—ДАС

Д. грамату. **4.** *зак., што, каму.* Вызваліць ад чаго-н. *Д. доўг. Д. зняволенаму волю.* **5. даруй(це),** *пабочн. сл.* Ужыв. пры звароце да каго-н. з просьбай прабачыць за што-н. *Даруйце, я затрымаўся.* ◊ **Даравацъ жыццё** — памілаваць асуджанага да пакарання смерцю. **Апошняе даруй** (высок.) — развітанне назаўсёды, навек (з нябожчыкам). ‖ *зак.* **падаравáць,** -рýю, -рýеш, -рýе, -рýй; -равáны (да 1, 2, 3 і 4 знач.).‖ *наз.* **даравáнне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ДАРАГАВÁТЫ, -ая, -ае. Даволі дарагі. *Дарагаватае футра. Для мяне гэта дарагавата* (прысл.).

ДАРАГАВІЗНА, -ы, *ж.* Становішча, калі цэны на тавары надта высокія. *Д. на прамтавары.*

ДАРАГІ, -áя, -óе; даражэйшы. **1.** Які прадаецца або купляецца па высокай цане. *Дарагая мэбля. Дорага* (прысл.) *каштуе.* **2.** *перан.* Які звязаны з вялікімі намаганнямі, ахвярамі. *Дарагая перамога.* **3.** *перан., кар. ф.* Такі, якім даражаць. *Нам дарага памяць герояў. Дарага лыжка к абеду.* **4.** *поўн. ф.* Ласкавы, мілы, любімы. *Д. друг. Пішы часцей, дарагі* (наз.: сяброўскі зварот).

ДАРÁДЧЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны з правам абмеркавання якіх-н. спраў, але не з правам вырашэння іх. *Дэлегаты з правам дарадчага голасу.* **2.** Прызначаны для абмеркавання. *Д. пакой* (у судзе).

ДАРÁДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто дае парады. *Цікавы і дасведчаны д.* ‖ *ж.* **дарáдчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ДАРАЖЫ́ЦЦА, -жýся, -жы́шся, -жы́цца; -жымся, -жыцéся, -жáцца; *незак.* (разм.). Запрошваць пры продажы высокую цану. *Будзеш д., ніколі не прадасі.* ‖ *зак.* **падаражы́цца,** -жýся, -жы́шся, -жы́цца; -жы́мся, -жыцéся, -жáцца.

ДАРАЖЫ́ЦЬ, -жý, -жы́ш, -жы́ць; -жы́м, -жыцé, -жáць; *незак.* Берагчы, высока цаніць, не жадаць траціць дарэмна. *На рабоце ім даражаць. Д. кожнай мінутай рабочага часу. Д. думкай спецыяліста.*

ДАРАЖЭ́НЬКІ, -ага, *мн.* -ія, -іх, *м.* Форма ветлівага звароту да каго-н. *Пачытай, д., яшчэ.*

ДАРАЖЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Павышацца ў цане. *Мэбля даражэе.* ‖ *зак.* **падаражэ́ць,** -э́е.

ДАРАСЦІ́, -стý, -сцёш, -сцé; -сцём, -сцяцé, -стýць; -рóс, -расла́, -слó; *зак.* **1.** Вырасці да якой-н. мяжы, да якога-н. узроўню развіцця. *Дрэва дарасло да страхі.* **2.** *перан.* (звычайна з адмоўем «не»). Развіцца ў дастатковай ступені. *Да сапраўднага вучонага ён не дарос.* ‖ *незак.* **дарастáць,** -áю, -áеш, -áе.

ДАРАШАВÁТЫ, -ая, -ае (разм.). З украпінамі белых валасоў у поўсць асноўнай афарбоўкі (пра масць коней). *Д. конік.*

ДАРВÁЦЦА, -вýся, -вéшся, -вéцца; -вёмся, -вяцéся, -вýцца; -вíся; *зак., да чаго* (разм.). З прагнасцю накінуцца на што-н. *Д. да яды.* ‖ *незак.* **дарывáцца,** -áюся, -áешся, -áецца.

ДАРВІНІ́ЗМ, -у, *м.* Заснаваная на вучэнні Ч.Дарвіна матэрыялістычная тэорыя паходжання і развіцця відаў жывёл і раслін шляхам натуральнага адбору, вучэнне аб законах развіцця жывой прыроды. ‖ *прым.* **дарвіні́сцкі,** -ая, -ае.

ДАРВІНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік дарвінізму. ‖ *ж.* **дарвіні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дарвіні́сцкі,** -ая, -ае.

ДÁРМА, *прысл.* Бясплатна, дарэмна. *Аддаць д. мех бульбы.*

ДАРМÁ, *прысл.* **1.** Тое, што і бясплатна, дарэмна. **2.** Бескарысна, марна. *Ні адной гадзіны не страціў д. Д. вы хвалюецеся, усё будзе добра.* **3.** *у знач. часц.* Хай, так і быць. *Не хопіць бульбы? — Д.! Дадасі яшчэ гароху.*

ДАРМАВЫ́, -áя, -óе *і* **ДАРМÓВЫ,** -ая, -ае. Бясплатны, атрыманы без грошай. ◊ **Дармавому каню ў зубы не глядзяць** (з нар.) — у падарунках недахопаў не шукаюць.

ДАРМАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто не працуе, а жыве на чужы кошт; лайдак, гультай. ‖ *ж.* **дармаéдка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **дармаéдскі,** -ая, -ае.

ДАРМАЕ́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Не працуючы, жыць на чужыя сродкі. ‖ *наз.* **дармаéдства,** -а, *н.*

ДАРМАЎШЧЫ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што даецца дарэмна, бясплатна. *На дармаўшчыну кожны падкі.*

ДАРМÓ, *прысл.* Тое, што і дармá (у 1 і 3 знач.).

ДАРÓБКА *гл.* дарабіць.

ДАРÓГА, -і, *ДМ* -рóзе, *мн.* -і, -рóг, *ж.* **1.** Паласа зямлі, прызначаная для язды і хадзьбы, якая злучае асобныя пункты мясцовасці. *Прасёлачная д. Грунтавая д. Асфальтавая д.* **2.** Адлегласць, якую трэба праехаць або прайсці. *Прайсці палавіну дарогі. Даць дарогу каму-н.* (даць праехаць, прайсці; таксама перан.: даць магчымасць расці, развівацца каму-н.). **3.** Падарожжа; знаходжанне ў дарозе. *Усю дарогу праспаў.* **4.** *перан.* Напрамак дзейнасці. *Ісці сваёй дарогай.* ◊ **Апошняя дарога** — пра смерць, пахаванне каго-н. **Бітая дарога** — уезджаная дарога. **Гладкай дарогі** — пажаданне перад ад'ездам каго-н. **Збіцца з дарогі** — пачаць весці няправільны спосаб жыцця. **Ісці прамой дарогай** — жыць сумленным жыццём. **Шчаслівай дарогі!** — добрае пажаданне ў дарогу. ‖ *памянш.* **дарóжка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.*, **дарóжачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* і **дарóженька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **дарóжны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *Дарожнае будаўніцтва. Дарожнае знаёмства. Дарожныя нататкі.*

ДАРÓГАЙ, *прысл.* У час язды. *Пагутарым дарогай.*

ДАРÓДАВЫ, -ая, -ае. Перыяд, які працягваецца да пачатку родаў.

ДАРÓЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* дарога. **2.** Прызначаная для хадзьбы вузкая дарога ў садах, парках і пад. *Пасыпаць дарожкі пяском.* **3.** Тое, што і сцежка. *Лясная д.* **4.** У спартыўных збудаваннях, на аэрадромах: спецыяльна ўстроеная дыстанцыя (для бегу, плавання, узлёту). *Беговая д. Водная д. Узлётная д.* **5.** Вузкі доўгі дыван, а таксама вузкі доўгі абрус. *Паслаць дываноўую дарожку. Карункавая д.* **6.** Рыбалоўная прылада ў выглядзе доўгага шнура з кручком на канцы. *Злавіў шчупака на дарожку.*

ДАРÓЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па будаўніцтву, рамонту і эксплуатацыі дарог і гарадскіх вуліц. ‖ *ж.* **дарóжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДАРÓЖНЫ *гл.* дарога.

ДАРÓСЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які выйшаў з дзіцячага ўзросту, узмужнеў, набыў сталасць. *Д. юнак.* **2. дарослы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.;* **дарóслая,** -ай, *ж., мн.* -ыя, -ых (да 2 знач.). Які дасягнуў поўнай сталасці па гадах, паводзінах, дзеяннях. *Дарослыя вялі гутарку на прызбе.* ‖ *наз.* **дарóсласць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ДАРÓЎНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Падораны кім-н., атрыманы ў падарак. *Д. сервіз.* **2.** Які пацвярджае падарунак. *Д. надпіс.* ◊ **Дароўная грамата** (гіст.) — дакумент, што выдаваўся гасударам або ўрадам, паводле якога вызначаліся правы, ільготы манастырам, саслоўям або прыватным асобам.

ДАРУ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (разм.). Тое, што і дар (у 1 знач.).

ДАРУЧЫ́ЦЬ, -ручý, -рýчыш, -рýчыць; -рýчаны; *зак., каму каго-што.* **1.** Ускласці на каго-, што-н. выкананне чаго-н. *Д. яму праверыць работу.* **2.** Даверыць каго-, што-н. чым-н. клопатам, апецы. *Нагляд за дзецьмі даручылі вопытнай няні.* ‖ *незак.* **даручáць,** -áю, -áеш, -áе.

ДАРУЧЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Службовая асоба, што знаходзіцца пры кіраўніку і выконвае службовыя даручэнні.

ДАРУЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Справа, даручаная каму-н. для выканання. *Грамадскае д.* **2.** Дакумент, які дае права каму-н. дзейнічаць ад імя асобы, што выдала яго; даверанасць. *Атрымаць зарплату па даручэнню.*

ДÁРЧЫ, -ая, -ае: **дарчая грамата** (гіст.) — тое, што і дароўная грамата (*гл.* дароўны).

ДАРЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн. і спец.). Той, хто дорыць што-н., робіць дарэнне. *Музейныя набыткі ад дарыльшчыкаў.* ‖ *ж.* **дары́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ДАРЫСАВÁЦЬ, -сýю, -сýеш, -сýе; -сýй; -савáны; *зак., каго-што.* **1.** Скончыць рысаваць што-н. *Д. партрэт.* **2.** *перан.* Закончыць стварэнне вобразаў каго-, чаго-н. *Д. вобраз дзеда Талаша.* ‖ *незак.* **дарысóўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дарысóўка,** -і, *ДМ* -сóўцы, *ж.*

ДАРЫ́ЦЬ, дарý, дóрыш, дóрыць; дóраны; *незак.* **1.** *каму-чаму каго-што.* Даваць у якасці падарунка, аддаваць бязвыплатна, дармова. *Д. кветкі.* **2.** *перан., каго (што) чым.* Узнагароджваць. *Д. сваёй увагай.* ‖ *зак.* **падары́ць,** -дарý, -дóрыш, -дóрыць; -дóраны.

ДАРЭВАЛЮЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Той, што быў да рэвалюцыі. *Д. перыяд.* **2.** Тое, што і дакастрычніцкі.

ДАРЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст. разм.). У дарэвалюцыйнай беларускай вёсцы — хатні настаўнік. ‖ *прым.* **дарэ́ктарскі,** -ая, -ае.

ДАРЭ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не прыносіць жаданых вынікаў. *Дарэмныя спробы. Дарэмныя надзеі.* **2.** Беспадстаўны, беспрычынны. *Дарэмная трывога.* **3.** Атрыманы дарма, бясплатны. *Д. хлеб.* ‖ *наз.* **дарэ́мнасць,** -і, *ж.*

ДАРЭ́МШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што дастаецца дарма, бясплатна. *Сквапны на дарэмшчыну.* **2.** Беспадстаўнае, фальшывае абвінавачанне; нагавор. *Такую ўзвялі на яго дарэмшчыну.*

ДАРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. Зроблены дарэчы, адпаведны абставінам. *Дарэчнае пытанне.* ‖ *наз.* **дарэ́чнасць,** -і, *ж.*

ДАРЭ́ЧЫ, *прысл.* **1.** У час, у падыходзячы момант. *Грошы прыйшлі д.* **2.** *пабочн. сл.* У дадатак да сказанага, у сувязі са сказаным. *Д., яго здольнасцей мы яшчэ не ведаем.*

ДАРЭ́ШТЫ, *прысл.* Зусім, поўнасцю, падчыстую. *Аддаў усё д.*

ДАСАВЕ́ЦКІ, -ая, -ае. Які адносіцца да часу, што папярэднічаў устанаўленню савецкай улады. *Д. перыяд развіцця літаратуры.*

ДАСВЕ́ДЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Шырока адукаваны, эрудзіраваны. *Д. інжынер.* **2.** Вопытны ў чым-н., навучаны чым-н. *Д. ў палітыцы.* ‖ *наз.* **дасвéдчанасць,** -і, *ж.*

ДАСЕ́КЧЫ *гл.* дасячы.

ДАСЕ́ЎКІ, -сéвак. Заканчэнне сяўбы. *Спраўляць д.*

ДАСКАКÁЦЬ, -скачý, -скáчаш, -скáча; -скачы́; *зак., да чаго.* Скачучы, дасягнуць якога-н. месца. *На адной назе даскакаў да дзвярэй.* ‖ *незак.* **даскáкваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАСКАНÁЛЫ, -ая, -ае. **1.** Непараўнальны па грунтоўнасці, майстэрству выканання. *Дасканалае даследаванне.* **2.** Дэталёвы, падрабязны разгляд чаго-н. *Д. аналіз фактаў. Даска-*

нала (прысл.) *разгледзець.* ‖ *наз.* **дасканаласць,** -і, *ж.*

ДАСКО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Скочыўшы, дасягнуць якога-н. месца. **2.** Дамагчыся свайго. *Ён усюды даскочыць* (разм.).

ДАСЛА́ЦЬ[1], дашлю́, дашле́ш, дашле́; дашлё́м, дашляце́, дашлю́ць; дашлі́; дасла́ны; *зак., што.* **1.** Падаслаць дадаткова належную суму грошай. *Д. сорак восем рублёў за пуцёўку.* **2.** Прасунуць да пэўнага месца (патрон, снарад; спец.). *Д. патрон у патроннік.* **3.** Адправіць карэспандэнцыю і пад. *Д. пакет з дакументамі.* ‖ *незак.* **дасыла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **дасы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* і **дасыла́нне,** -я, *н.*

ДАСЛА́ЦЬ[2], -сцялю́, -сце́леш, -сце́ле; -сла́ў, -сла́ла; -сцялі́; -сла́ны; *зак., што.* Пакрываючы паверхню, скончыць рассцілку чаго-н. *Д. лён.* ‖ *незак.* **дасціла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАСЛЕ́ДАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* даследаваць. **2.** *мн.* -і, -яў. Навуковая праца. *Д. па гісторыі беларускага народа.*

ДАСЛЕ́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны. **1.** *зак.* і *незак., каго-што.* Падвергнуць (падвяргаць) навуковаму вывучэнню. *Д. законы прыроды. Д. састаў рэчыва.* **2.** *зак.* і *незак., каго-што.* Абследаваць, агледзець (-лядаць) для высвятлення, устанаўлення чаго-н. *Д. хворага. Д. мясцовасць.* **3.** *зак., што.* Скончыць следства. *Д. крымінальную справу.* ‖ *наз.* **даследаванне,** -я, *н.*

ДАСЛЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто праводзіць доследы. *Гэта быў заўзяты і мудры д.* ‖ *ж.* **даследніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **даследніцкі,** -ая, -ае.

ДАСЛЕ́ДЧЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да навуковага даследавання. *Д. інстытут. Даследчая праца.*

ДАСЛЕ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца навуковымі даследаваннямі. ‖ *ж.* **даследчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **даследчыцкі,** -ая, -ае.

ДАСЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. Зусім дакладны, слова ў слова перададзены. *Д. пераклад. Даслоўна* (прысл.) *перадаць размову.* ‖ *наз.* **даслоўнасць,** -і, *ж.*

ДАСЛУЖЫ́ЦЦА, -у́жуся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак.* **1.** Служачы, дасягнуць чаго-н. *Д. да чыну капітана.* **2.** Атрымаць наганяй за свае паводзіны (разм. іран.). *Ну што, даслужыўся?* ‖ *незак.* **дaслу́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАСЛУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Даведацца пра што-н. ад людзей. *Даслухаўся я, што хутка робаты будуць выконваць цяжкую працу.*

ДАСЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Выслухаць да канца; праслухаць да якога-н. месца. *Д. прамову. Так і не даслухаў лектара.* ‖ *незак.* **даслу́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАСПАДО́БЫ, *прысл.* Падабаецца, падыходзіць да густу. *Яму ўсё тут д.*

ДАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -па́ў, -па́ла; -пі́; *зак.* **1.** Праспаць да якога-н. часу. *Д. да абеду.* **2.** (часта з адмоўем «не»). Праспаць да канца чаго-н. (разм.). *Колькі начэй не даспаў.* ‖ *незак.* **дасыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ДАСПЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які добра выспеў. *Д. авёс чакаў сярпа.*

ДАСПЕ́ХІ, -аў, *адз.* даспе́х, -а, *м.* **1.** Воінская амуніцыя старых часоў. *Рыцарскія д.* **2.** *перан.* Наогул які-н. рыштунак (разм. жарт.). *Паляўнічыя д.*

ДАСПЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пе́е; *зак.* Стаць зусім спелым. *Антонаўкі даспелі.* ‖ *незак.* **даспява́ць,** -а́е.

ДАСПЯЛІ́ЦЬ, -пялю́, -пе́ліш, -пе́ліць; -пе́лены; *зак.* Давесці да спелага стану. *Д. памідоры.* ‖ *незак.* **даспе́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **даспе́льванне,** -я, *н.*

ДАСТА́ВІЦЬ, -таўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Правесці або прывезці да месца прызначэння. *Д. пасылку ў тэрмін. Д. тавар у магазін.* **2.** *што.* Забяспечыць. *Д. усё неабходнае.* ‖ *незак.* **дастаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **даста́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.) і **дастаўле́нне,** -я, *н.*

ДАСТАСАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна дастасаваць. *Лёгка д. спосаб.* ‖ *наз.* **дастасава́льнасць,** -і, *ж.*

ДАСТАСАВА́ЦЦА, -су́юся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся; *зак., да каго-чаго.* Прымяніцца, прыйсці ў адпаведнасць з чым-н. *Д. да навакольнага асяроддзя.* ‖ *незак.* **дастасо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **дастасава́нне,** -я, *н.*

ДАСТАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -саваны; *зак., што да чаго.* Ажыццявіць на справе. *Д. тэорыю да практыкі.* ‖ *незак.* **дастасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дастасава́нне,** -я, *н.*

ДАСТА́ТАК, -тку, *м.* **1.** Заможнасць, поўная матэрыяльная забяспечанасць. *Жыць у дастатку.* **2.** звычайна *мн.* (даста́ткі, -аў). Матэрыяльныя сродкі, набыткі. *Дастаткаў вам у хату!*

ДАСТАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якога хапае для чаго-н., які задавальняе пэўныя патрэбы. *Дастатковая колькасць сыравіны. Дастаткова* (прысл.) *падрыхтаваны.* **2.** **дастатко́ва,** *у знач. вык., каго-чаго* або *з інф.* Пра тое, што праяўляецца ў неабходнай меры, маецца ў патрэбнай колькасці. *Сродкаў дастаткова. Дастаткова сказаць адно слова, каб ён паслухаў.* **3.** У патрэбнай ступені абгрунтаваны. *Дастатковыя падставы.* ‖ *наз.* **дастатко́васць,** -і, *ж.*

ДАСТА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які дастаўляе што-н. *Д. тэлеграм.* ‖ *ж.* **даста́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ДАСТА́ЦЦА, -а́нуся, -а́нешся, -а́нецца; -а́нься; *зак., каму.* **1.** Выпасці на чыю-н. долю. *Хата засталася яму пасля бацькі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымаць якое-н. спагнанне, трапіць у непрыемнасць. *Ну і дасталося ж яму сёння* (разм.). ◊ **Дастацца на арэхі** (разм.) — атрымаць нaганяй. ‖ *незак.* **даставацца,** -таюся, -тае́шся, -тае́цца; -таёмся, -таяце́ся; -таю́цца.

ДАСТА́ЦЬ, -а́ну, -а́неш, -а́не; -а́нь; *зак.* **1.** *што.* Узяць што-н. такое, што знаходзіцца на адлегласці, унутры чаго-н. або выдаліць што-н. адкуль-н. *Д. талерку з паліцы. Д. кнігу з партфеля. Д. асколак з раны.* **2.** *да каго-чаго, што* або *чаго.* Дацягнуўшыся, дакрануцца да чаго-н. аддаленага або высокага ці глыбокага. *Д. рукой да бэлькі. Д. дно ў рацэ.* **3.** *што.* Раздабыць што-н. (разм.). *Д. білет у тэатр.* **4.** *што* і *чаго.* Нажыць што-н. непрыемнае (часцей пра здароўе; разм.). *Д. запаленне лёгкіх.* **5.** *чаго.* Быць пакараным або пабітым (разм.). *Д. год турмы.* ◊ **Дастаць з-пад зямлі** (разм.) — любым спосабам адшукаць. **Зімой лёду не дастанеш** *у каго* (разм.) — пра вельмі скупога чалавека. **Крукам носа не дастанеш** *каму* (разм.) — не падступішся да яго. **Дастаць па шапцы** (разм.) — атрымаць спагнанне, пакаранне. ‖ *незак.* **даставáць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць.

ДАСТА́ЧА, -ы, *ж.* Поўная матэрыяльная забяспечанасць. *Жыць у дастачы.*

ДАСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які заслугоўвае што-н., варты чаго-н. *Д. пахвалы. Д. ганьбавання.* **2.** Справядлівы, заслужаны. *Дастойная ўзнагарода. Дастойная сустрэча.* **3.** Паважаны, шаноўны. *Д. чалавек.* ‖ *наз.* **дасто́йнасць,** -і, *ж.*

ДАСТУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Стукаючы, дабіцца адказу. *Ледзь дастукаўся ў хату.* **2.** Наклікаць на сябе непрыемнасці (разм.). *Дастукаўся, што аштрафавалі.* **3.** *чаго.* Старанна дамагаючыся, дабіцца свайго (разм.). *Д. кватэры.*

ДАСТУПІ́ЦЦА, -ступлю́ся, -сту́пішся, -сту́піцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Падысці, прыблізіцца (разм.). *Да бадлівай каровы не даступішся.* **2.** (звычайна з адмоўем «не»), *перан., да каго.* Звярнуцца да каго-н. з просьбай, заявай. *Начальнік ганарысты, да яго не даступішся.* ‖ *незак.* **даступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАСТУ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, да якога можна прайсці або праехаць. *Лагер размясціўся ў даступным месцы.* **2.** Такі, які падыходзіць для ўсіх або многіх. *Даступныя цэны.* **3.** Адкрыты для зроку. *Д. дляназірання.* **4.** Лёгкі для разумення. *Даступная форма выкладання думак.* **5.** Уважлівы да іншых, не ганарысты. *Гэта быў д. чалавек.* ‖ *наз.* **даступнасць,** -і, *ж.*

ДАСУ́ХА і **ДО́СУХА,** *прысл.* Да поўнай сухасці. *Выцерці пасуду д.*

ДАСЦІ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца вострым розумам, незвычайным уменнем ярка (смешна або з'едліва) выказаць думку. *Д. чалавек. Д. фельетон. Д. жарт.* **2.** Удалы, арыгінальны па свайму зместу, вырашэнню. *Д. праект. Дасціпнае рашэнне.* ‖ *наз.* **дасці́пнасць,** -і, *ж.*

ДАСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -плем, -плеце, -плюць; -паў, -пала; дасы́п; -паны; *зак.* **1.** *што.* Дабавіць да поўнага. *Д. мяшок даверху.* **2.** *чаго.* Дабавіць крыху чаго-н. *Д. солі ў страву.* ‖ *незак.* **дасыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **дасыпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* і **дасыпа́нне,** -я, *н.*

ДАСЬЕ́, *нескл., н.* (спец). Збор дакументаў па якому-н. пытанню, справе, асобе, а таксама папка з такімі дакументамі. *Завесці д. на каго-н.*

ДАСЮ́ЛЬ, *прысл.* (разм.). **1.** Да гэтага месца. *Прачытай д.* **2.** Да гэтага часу. *Ад яго д. няма адказу.*

ДАСЯГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, якога можна дасягнуць. *Дасягальная мэта.* ‖ *наз.* **дасяга́льнасць,** -і, *ж.*

ДАСЯГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ну́ў, -ну́ла, -лі; -ні́; -сягнуты; *зак., чаго.* **1.** Дайсці, даехаць да пэўнага месца. *Лодка дасягнула сярэдзіны рэчкі.* **2.** Дайсці да якога-н. узроўню ў сваім развіцці, праяўленні, у якіх-н. зменах. *Мароз дасягнуў 40°.* **3.** Распаўсюджваючыся, дайсці да якога-н. месца, да чаго-н. *Чуткі дасягнулі вёскі.* **4.** Дажыць да якога-н. узросту. *Д. паўналецця. Д. глыбокай старасці.* **5.** Дамагчыся чаго-н., якой-н. мэты. *Д. згоды. Д. поспехаў у навуцы.* ‖ *незак.* **дасяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **дасягне́нне,** -я, *н.*

ДАСЯ́ЖНЫ, -ая, -ае. Тое, што і дасягальны. ‖ *наз.* **дасяжнасць,** -і, *ж.*

ДАСЯЧЫ і **ДАСЕ́КЧЫ,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы; -се́чаны; *зак.* **1.** Скончыць сячы, рассякаць што-н. *Д. дровы.* **2.** Секучы, дайсці да якой-н. мяжы. *Д. да сярэдзіны.* ‖ *незак.* **дасякаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **дасяка́нне,** -я, *н.*

ДА́ТА, -ы, *ДМ* да́це, *мн.* -ы, дат, *ж.* **1.** Каляндарны час якой-н. падзеі. *Гістарычныя даты.* **2.** Памета, якая паказвае час (год, месяц, лік) напісання чаго-н. (пісьма, артыкула, кнігі і пад.). *Пісьмо без даты. Круглая д.* (аб

ДАТ—ДАЦ

юбілеі, дні нараджэння, якія падлічваюцца толькі дзесяткамі).

ДАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́ем, -ту́еце, -ту́юць; -тава́ў, -ва́ла, -лі; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** Абазначыць (абазначаць) дату на чым-н. *Д. заяву ўчарашнім чыслом.* **2.** Устанавіць (-наўліваць) дату якога-н. факта. *Д. падзеі. Д. з'яўленне пісьмовага помніка.* ‖ *наз.* **датава́нне**, -я, *н.*

ДАТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Дзяржаўная грашовая дапамога прадпрыемствам, установам і арганізацыям для пакрыцця перарасходаў і іншых патрэб. *Атрымаць датацыю.* ‖ *прым.* **датацы́йны**, -ая, -ае.

ДАТКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак., да каго-чаго.* Дакрануцца да чаго-н. *Д. смычком да струн.* ‖ *незак.* **датыка́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ДАТЛА́, *прысл.* Поўнасцю, зусім, канчаткова. *Хата згарэла д. Знішчыць д.*

ДАТУ́ЛЬ, *прысл.* (разм.). **1.** Да таго месца. *Дайшоў д., дзе дарога зварочвала ў лес.* **2.** Да таго часу. *Сядзеў у хаце д., пакуль не скончыўся дождж.*

ДАТЧА́НЕ, -ча́н, *адз.* -ча́нін, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Даніі. ‖ *ж.* **датча́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **да́цкі**, -ая, -ае.

ДА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Устройства, якое непасрэдна прымае і перадае спецыяльным прыборам даныя аб дзейнасці механізма, жывога арганізма або якіх-н. з'яў. *Цеплавыя датчыкі.*

ДАТЫ́ЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* У матэматыцы: прамая лінія, што мае агульны пункт з крывой, але не перасякае яе ў блізкім месцы ад гэтага пункта. *Правесці датычную да акружнасці.*

ДАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Прыналежны да чаго-н., які мае пэўнае дачыненне да нейкай справы. *Д. да музыкі чалавек. Асобы, датычныя да злачынства.* ‖ *наз.* **даты́чнасць**, -і, *ж.*

ДАТЫ́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *незак., каго-што.* Мець дачыненне да каго-, чаго-н. *Справа датычылася прысутных. Гэта вас не датычыцца.*

ДАТЭРМІНО́ВЫ, -ая, -ае. Які выконваецца раней устаноўленага тэрміну. *Датэрміновае заканчэнне будоўлі. Датэрмінова* (прысл.) *здаць экзамены.*

ДАЎБЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Круглае палена з патончаным канцом-дзяржаннем для расколвання, убівання чаго-н. у што-н.; невялікая доўбня. *Увагнаў калок даўбешкай. Даўбешкамі забівалі палі.* **2.** *перан.* Пра тупога, няздольнага чалавека (разм. лаянк.). *Д. часам пост займае немалы.*

ДАЎГА... (а таксама **доўга...**). Першая частка складаных слоў са знач. працяглы ў часе і вялікі па даўжыні; пішацца, калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *даўгавечны, даўганосы.*

ДАЎГАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Некалькі даўжэйшы за нармальны. *Плашч яму д.* **2.** Не круглы на выгляд, прадаўгаваты (разм.). *Твар у хлопца д.*

ДАЎГАВЕ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто доўга жыве. ‖ *ж.* **даўгаве́чніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДАЎГАВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны жыць доўгі час. *Гэта была сям'я даўгавечных. Дуб — даўгавечнае дрэва.* **2.** Разлічаны на доўгі час існавання, моцны. *Надзейны і д. самазвал.* ‖ *наз.* **даўгаве́чнасць**, -і, *ж.*

ДАЎГАВЫ *гл.* доўг.

ДАЎГАГРЫ́ВЫ, -ая, -ае. З доўгай грывай (пра коней). *Даўгагрывыя коні.*

ДАЎГАДЗЮ́БЫ, -ая, -ае. З доўгай дзюбай. *Д. журавель.*

ДАЎГАКРЫ́ЛЫ, -ая, -ае. З доўгімі крыламі. *Д. стрыж. Сямейства даўгакрылых* (наз.).

ДАЎГАКРЫ́СЫ, -ая, -ае. З доўгімі крысамі (пра адзенне). *Даўгакрысае паліто.*

ДАЎГАЛЕ́ТНІ, -яя, -яе. Які працягваецца многа гадоў. *Даўгалетняя праца.*

ДАЎГАЛЕ́ЦЦЕ, -я, *н.* Доўгае жыццё. *Прыклад чалавечага даўгалецця.*

ДАЎГАЛЫ́ГІ, -ая, -ае (разм.). Вельмі высокі, худы і нязграбны. *Д. хлопец.*

ДАЎГАНО́СІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікі жук з выцягнутай галавой, шкоднік сельскагаспадарчых раслін. *Свірнавы д.*

ДАЎГАТА́, -ы́, *ДМ* -гаце́, *мн.* -го́ты, -го́т, *ж.* **1.** Працягласць у часе чаго-н. *Д. дня.* **2.** Геаграфічная каардыната, якая вызначае месца пунктаў на паверхні Зямлі адносна пачатковага мерыдыяна. *Заходнія даўготы.*

ДАЎГАХВА́ЛЕВЫ, -ая, -ае. Які працуе на доўгіх хвалях, прымае доўгія хвалі. *Даўгахвалевая радыёстанцыя.*

ДАЎГАЧА́СНЫ, -ая, -ае. Які працягваецца доўгі час. *Даўгачасная адсутнасць. Даўгачасная абарона.* ○ **Даўгачасны агнявы пункт** — моцнае абароннае збудаванне, прызначанае для вядзення агню з гармат, кулямётаў і інш. ‖ *наз.* **даўгача́снасць**, -і, *ж.*

ДАЎГІ́, -а́я, -о́е. Тое, што і доўгі.

ДАЎГУНЕ́Ц, -нцу́, *м.* Гатунак ільну з доўгім валакном.

ДАЎЖНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто ўзяў у доўг, пазычыў у каго-н. *Жыве нядрэнна сам і мае многіх даўжнікоў. Лічыце мяне сваім даўжніком* (я вельмі вам абавязаны). ‖ *ж.* **даўжні́ца**, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ДАЎЖЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Працягласць лініі, плоскасці, цела ў тым кірунку, у якім два крайнія іх пункты найбольш аддалены адзін ад другога. *Змераць даўжыню стала. Меры даўжыні.* **2.** Адлегласць паміж канцамі чаго-н. *Д. вуліцы. Д. ракі.* **3.** Працягласць у часе. *Д. рабочага дня.*

ДАЎЖЭ́ЗНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вельмі доўгі (у прасторы). *Прайшлі д. шлях.* **2.** Вельмі працяглы (у часе). *Д. дзень, як цэлы год.*

ДАЎЖЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жэ́е; *незак.* Станавіцца больш доўгім. *Пад вечар цені даўжэюць. Вясной дні даўжэюць.* ‖ *зак.* **падаўжэ́ць**, -жэ́е.

ДА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). Таўкатня, штурханіна. *Д. пры ўваходзе.*

ДА́ЎКІ, -ая, -ае. Які перасядае ў горле, выклікае аскому. *Даўкія грушы.* ‖ *наз.* **да́ўкасць**, -і, *ж.*

ДА́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Аддаленасць у часе якой-н. падзеі. *Справа гэта мае вялікую д.* **2.** Працяглае існаванне чаго-н. *Д. нашага сяброўства.* **3.** Тэрмін, пасля якога набываецца або траціцца якое-н. права (спец.). *Іскавая д. Тэрмін даўнасці мінуў.* ‖ *прым.* **да́ўнасны**, -ая, -ае.

ДАЎНЕ́Й, *прысл.* У старыя часы, у далёкім мінулым. *Д. людзі хадзілі ў саматканым адзенні.*

ДАЎНЕ́ЙШЫ, -ая, -ае. **1.** Выш. ст. да прым. даўні. **2.** Які адбыўся задоўга да цяперашняга часу; старадаўні. *Даўнейшыя звычаі адышлі ў нябыт.* **3.** **даўне́йшае**, -ага, *н.* Даўномінулае. *Д. не вернецца ніколі.*

ДА́ЎНІ, -яя, -яе. **1.** Які быў, адбыўся даўно. *Прыгадаўся д. выпадак.* **2.** Які існуе здаўна. *Даўняе знаёмства. Справа даўняя — ужо не мае значэння.*

ДАЎНІНА́, -ы́, *ж.* (разм.). Былыя, даўнія часы; старадаўнасць. *Пачаў успамінаць даўніну. Гэта памяць даўніны глыбокай.*

ДАЎНО́, *прысл.* **1.** Многа часу таму назад. *Д. гэта было.* **2.** На працягу доўгага часу. *Ён д. тут жыве.* ◊ **Даўно б так!** — ужыв. пры адабрэнні чыйго-н. учынку. **Даўным-даўно** (разм.) — вельмі даўно. **З даўён-даўна** — з даўніх часоў. ‖ *памянш.* **даўне́нька** (разм.).

ДАЎНОМІНУ́ЛЫ, -ая, -ае. Які існаваў, адбыўся ў далёкім мінулым. *Даўномінулыя падзеі.* ○ **Даўномінулы час** — у граматыцы: асобая форма дзеяслова прошлага часу ў некаторых мовах, што абазначае дзеянне, якое папярэднічала другому дзеянню мінулага часу.

ДАФЕАДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да эпохі, што папярэднічала феадалізму. *Д. перыяд гісторыі.*

ДАХ, да́ху, *мн.* -і, -аў, *м.* Верхняя частка будынка, якая засцерагае яго ад дажджу, снегу. *Чарапічны д.* ◊ **Пад адным дахам** (разм.) — у адным доме з кім-н. ‖ *прым.* **да́хавы**, -ая, -ае. *Дахавае жалеза.*

ДАХА́, -і́, *ДМ* дасе́, *мн.* до́хі і (з ліч. 2, 3, 4) дахі́, до́хаў, *ж.* Шуба з футравым мехам і падкладкай. *Мядзведжая д.*

ДАХА́ТЫ, *прысл.* Дадому, да сваёй сям'і; у родныя мясціны. *Ісці д. На канікулы ехаць д.*

ДАХАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Рабочы, спецыяліст, які крые дах. *Д. крые дах.* ‖ *прым.* **дахаўшчы́цкі**, -ая, -ае.

ДАХО́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грошы ці матэрыяльныя каштоўнасці, якія атрымліваюцца ад прадпрыемства або ад якога-н. роду дзейнасці. *Мільённыя даходы калгасаў. Нацыянальны д. Непрацоўныя даходы.* ‖ *прым.* **дахо́дны**, -ая, -ае. *Даходная частка бюджэту.*

ДАХО́ДЗІЦЬ *гл.* дайсці.

ДАХО́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Даступны для разумення. *Даклад чытаўся даходлівай мовай.* ‖ *наз.* **дахо́длівасць**, -і, *ж.*

ДАХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* даход. **2.** Прыбытковы, які прыносіць даход. *Даходнае прадпрыемства.* ‖ *наз.* **дахо́днасць**, -і, *ж.*

ДА́ЦКІ *гл.* датчане.

ДА́ЦЦА, да́мся, дасі́ся, да́сца; дадзі́мся, дасце́ся, дадуцца; да́ўся, дала́ся, дало́ся; да́йся; *зак.* **1.** Дазволіць што-н. з сабой зрабіць; паддацца. *Сяргееў конь наравісты: не даецца.* **2.** Быць засвоеным. *Матэматыка яму далася лёгка.* **3.** Стукнуцца чым-н. аб што-н. (разм.). *Моцна даўся галавой аб вушак.* **4.** Стаць прадметам увагі (разм.). *Даўся табе гэты пустаслоў.* ◊ **Дацца ў знакі** (разм.) — запомніцца. **Дзіву дацца** — здзівіцца. **Не дацца ў крыўду** — сумець пастаяць за сябе. ‖ *незак.* **дава́цца**, даюся, даешся, даецца; даёмся, даяцёся, даюцца (да 1 і 2 знач.).

ДАЦЬ, дам, дасі́, дасць; дадзі́м, дасце́, дадуць; даў, дала́, дало́; дай; да́дзены; *зак.* **1.** *каго-што каму.* Уручыць, перадаць з рук у рукі непасрэдна. *Д. кнігу. Д. грошы на дарогу. Д. свой адрас. Колькі дасі за боты?* (перан.: заплаціш). **2.** *што* або *з інф. каму.* Тое, што і прадаставіць. *Д. кватэру. Д. работу. Д. дарогу. Д. магчымасць што-н. зрабіць.* **3.** *што каму.* Атрымаць як вынік чаго-н. *Зямля дала багатыя ўраджаі.* **4.** *што каму* і *без дап.* Устроіць для каго-н. якое-н. грамадскае мерапрыемства. *Д. абед. Д. канцэрт у гонар госця.* **5.** *што каму-чаму.* Вызначыць узрост. *На выгляд яму не дасі і сарака год.* **6.** *што.* У спалучэнні з назоўнікам выявіць якое-н. дзеянне, стан. *Д. згоду. Д. асечку. Д. званок. Д. асадак.* **7.** *што.* Падвергнуць чаму-н. *Д. спагнанне. Спірыду за хуліганства далі год.* **8.** Нанесці ўдар (разм.). *Д. поўху. Д. у зубы.* **9.** *што.* Дарučыць, вызначыць. *Д. заданне.* **10.** **дай**, *часц.* Пры дзеяслове 1 ас. буд. часу абазначае

спробу зрабіць што-н. або подступ да дзеяння (разм.). *Дай, думаю, сяду, адпачну.* ◊ **Без дай прычыны** — беспадстаўна. **Даць зразумець** — намякнуўшы, даць магчымасць здагадацца. **Дай бог ногі** (разм.) — пра жаданне хутчэй уцячы адкуль-н. **Дай бог чутае бачыць** (разм.) — пажаданне здзейсніць абяцанне. **Даць аб сабе знаць** — прыслаць аб сабе вестку; абазвацца. **Даць волю рукам** — біць каго-н. **Даць галаву на адсячэнне** — паручыцца сваім жыццём. **Даць пачатак** — з'явіцца крыніцай чаго-н. **Даць слова** — прадаставіць магчымасць выступіць на сходзе. **Не даць (сябе) у крыўду** — сумець пастаяць за сябе. **Не даць ходу** — затрымаць што-н. **Даць пуда** (разм.) — прамахнуцца ў якой-н. справе. **Даць кругу** (разм.) — прайсці ці праехаць лішнюю адлегласць, рухаючыся не нацянькі. **Даць бярозавай кашы** (разм.) — адсцябаць за які-н. учынак. **Даць па шапцы** (разм.) — выгнаць, зняць з работы. **Даць дыхту** (разм.) — даць наганяй. **Даць пытлю** (разм.) — адлупцаваць каго-н. **Даць здачы** — адказаць каму-н. тым жа. **Даць цягу** (разм.) — уцячы. **Даць драла (дзёру, драпака, лататы)** (разм.) — пусціцца наўцёкі. **Даць дразда** (разм.) — вызначыцца ў працы, танцах, гульні. **Сам не гам і другому не дам** (прымаўка) — не карыстаецца сам чым-н. і іншым не дазваляе. **Даць праборку** (разм.) — адчытаць каго-н. **Даць па руках** — пакараць; рашуча папярэдзіць. **Даць дулю** (разм.) — нічога не даць. **Даць гасла** (разм.) — паведаміць, даць знаць. **Даць у лапу** (разм.) — падкупіць каго-н. хабарам. **Даць фору** (разм.) — адчуваючы сябе мацнейшым у якой-н. гульні, даць наперад праціўніку якую-н. перавагу (у шахматах — фігуру). **Даць дуба** (разм.) — памерці. ‖ *незак.* **даваць,** даю, даеш, дае; даём, даяце, даюць. ‖ *наз.* **да́ча,** -ы (да 1 і 6 знач.; спец.). *Дача паказанняў.*

ДАЦЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучонае званне выкладчыка вышэйшай навучальнай установы, якое папярэднічае прафесару, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **дацэ́нцкі,** -ая, -ае.

ДАЦЭ́НТРАВЫ, -ая, -ае (спец.). Які накіроўваецца ў руху ад перыферыі да цэнтра. *Дацэнтравая сіла.*

ДАЦЭНТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Званне, пасада дацэнта. *Атрымаць дацэнтуру.* **2.** *зб.* Дацэнты. *Прысутнічала ўся д.*

ДАЦЯГНУ́ЦЦА, -цягну́ся, -ця́гнешся, -ця́гнецца; -цягні́ся; *зак., да чаго.* **1.** Выцягваючыся, дастаць што-н. *Д. да столі.* **2.** Цягнучыся ўздоўж, дасягнуць якой-н. мяжы. *Чарга дацягнулася да дзвярэй.* **3.** Марудна прахадзячы, дасягнуць якога-н. тэрміну. *Час дацягнуўся да восені.* **4.** З цяжкасцю дайсці да якога-н. месца (разм.). *Стары ледзь дацягнуўся да ложка.* ‖ *незак.* **дацягвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАЦЯГНУ́ЦЬ, -цягну́, -ця́гнеш, -ця́гне; -цягні́; -ця́гнуты; *зак.* **1.** *што.* Працягнуць да якой-н. мяжы. *Д. руку да паліцы. Д. провад да вёскі. Д. песню да канца.* **2.** *каго-што да чаго.* Цягнучы, даставіць куды-н., да чаго-н. *Д. бервяно да берага.* **3.** *што* і *без дап.* З цяжкасцю даставіць да чаго-н. (самалёт, машыну); з цяжкасцю дабрацца да якога-н. месца (разм.). *Самалёт ледзь дацягнуў да аэрадрома.* **4.** *што да чаго.* Прамарудзіць з якой-н. справай (разм.). *Д. здачу залікаў да восені.* **5.** Пражыць у якім-н. стане да пэўнага часу (разм.). *Хворы дацягнуў да вясны.* **6.** *да чаго.* Пражыць на свае сродкі так, каб іх хапіла да пэўнага тэрміну. *Д. да зарплаты.* ‖ *незак.* **дацягваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДАЦЯМНА́, *прысл.* Да таго часу, калі сцямнее. *Дзеці гулялі д.*

ДА́ЧА[1], -ы, *ж.* **1.** *гл.* даць. **2.** Порцыя корму на адзін прыём. *Д. аўса. Сутачная д. сена.*

ДА́ЧА[2], -ы, *мн.* -ы, дач, *ж.* Дом у загарадней мясцовасці для летняга адпачынку. *Жыць на дачы.* ‖ *памянш.* **да́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **да́чны,** -ая, -ае. *Дачная мясцовасць.*

ДА́ЧА[3], -ы, *мн.* -ы, дач, *ж.* (спец.). Участак зямлі пад лесам, лясная дзялянка. *Лясныя дачы.*

ДАЧАКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Праіснаваць, прабыць да з'яўлення чаканага. *Д. перамогі. Д. поезда.* **2.** *чаго* і *без дап.* Сваімі паводзінамі давесці сябе да чаго-н. непрыемнага. *З гэтымі махінацыямі ён дачакаецца непрыемнасцей. Ты ў мяне дачакаешся!* (пагроза).

ДАЧАРНА́, *прысл.* Да чарнаты. *За лета загарэў д.*

ДАЧА́СНЫ, -ая, -ае. Які адбыўся раней тэрміну. *Дачаснае выступленне. Дачасна* (прысл.) *абарвалася жыццё.* ‖ *наз.* **дача́снасць,** -і, *ж.*

ДАЧАЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Уласнік, гаспадар дачы[2]. ‖ *ж.* **дачаўлада́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **дачаўлада́льніцкі,** -ая, -ае.

ДАЧКА́, дачкі́, *ДМ* дачцэ́, *мн.* до́чкі *і* (з *ліч.* *2, 3, 4*) дачкі́, дачо́к *і* до́чак, *ж.* **1.** Асоба жаночага полу ў адносінах да сваіх бацькоў. **2.** *чаго.* Жанчына як носьбіт лепшых рыс свайго народа, грамадства, краіны (высок.). *Вера Харужая — слаўная д. беларускага народа.* ‖ *памянш.-ласк.* **дачу́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (да 1 знач.) *і* **дочу́хна,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **даччы́н,** -а́, -о́ (да 1 знач.) *і* **даччы́ны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Даччына сукенка.*

ДА́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто жыве, адпачывае летам на дачы[2]. *Летам тут сем'ямі жывуць дачнікі.* ‖ *ж.* **да́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДАЧУ́ЦЦА, -чу́юся, -чу́ешся, -чу́ецца; -чу́йся, -чу́лася, -чу́ліся; *зак., пра каго-што* і *аб кім-чым.* Даведацца з чутак, якія дайшлі. *Пра пажар ён дачуўся ўчора. Аб узнагародзе старшыня дачуўся толькі сёння.* ‖ *незак.* **дачува́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (разм.).

ДАЧЧЫ́НЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дачка. **2.** Які ўтварыўся ў выніку аддзялення ад чаго-н. (спец.). *Даччыная фірма.*

ДАЧЫНЕ́ННЕ, -я, *н.* Сувязь з кім-, чым-н.; адносіны да каго-, чаго-н. *Мець д. да справы.*

ДАЧЫ́РВАНА, *прысл.* Да чырвонага колеру. *Жалеза распалілася д.*

ДАЧЫСТА́, *прысл.* **1.** Да чысціні. *Вымыць д.* **2.** *перан.* Падчыстую, нічога не пакідаючы (разм.). *З'елі ўсё д. Абакралі д.*

ДАЧЫТА́ЦЬ, -та́ю, -та́еш, -та́е; -та́ны; *зак., што.* **1.** Скончыць чытанне чаго-н. *Д. раман.* **2.** Прачытаць да якога-н. месца. *Д. кнігу да другога раздзела.* ‖ *незак.* **дачытваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДА́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* (абл.). Стрэшка над студняй. *Адрамантаваць д.* ‖ *прым.* **да́шкавы,** -ая, -ае.

ДАШКО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Дзіця дашкольнага ўзросту. *Рэгістрацыя дашкольнікаў.* **2.** Педагог, які займаецца з дзецьмі дашкольнага ўзросту (разм.). ‖ *ж.* **дашко́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДАШКО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да ўзросту, што папярэднічае паступленню дзіцяці ў школу. *Дашкольнае выхаванне. Дашкольныя ўстановы.*

ДАШУКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). **1.** *каго-чаго.* Настойліва шукаючы, знайсці. *Не магу д. ключоў.* **2.** *чаго.* Даведацца, высветліць. *Д. праўды.* ‖ *незак.* **дашу́квацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ДАШЧА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вялікая лодка з плоскім дном. *Д. ваду прапускае.* **2.** Будыніна з дошак (разм.). *Улетку і ў дашчаніку добра.*

ДАШЧА́НЫ, -ая, -ае. Зроблены з дошак. *Дашчаная перагародка.*

ДАШЧЭ́НТУ, *прысл.* Канчаткова, поўнасцю (пераважна з дзеясловамі згарэць, разбурыць, зруйнаваць). *Хата згарэла д. Землетрасенне разбурыла горад д.*

ДАЯДА́ЦЬ *гл.* даесці.

ДАЯЗДЖА́ЦЬ *гл.* даехаць.

ДАЯ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Работніца, якая доіць і даглядае кароў. *Калгасныя д.* ‖ *м.* **дая́р,** -а́, *мн.* -ы́, -о́ў.

ДБА́ЙНЫ, -ая, -ае. Старанны, руплівы. *Д. гаспадар. Усё ў гумне дбайна* (прысл.) *дагледжана.* ‖ *наз.* **дба́йнасць,** -і, *ж.*

ДБАЦЬ, дба́ю, дба́еш, дба́е; *незак., пра каго-што, аб кім-чым* і *без дап.* Праяўляць клопаты аб кім-, чым-н., турбавацца пра каго-, што-н. *Аб ім дбалі чужыя людзі. Д. пра парадак у гаспадарцы. Хто дбае, той і мае* (з нар.). ◊ **І не дбае** — не звяртае ўвагі. ‖ *зак.* **падба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **дба́нне,** -я, *н.*

ДВА, двух, двум, двума́, аб двух, *м.* і *н.;* дзве, дзвюх, аб дзвюх, *ж., ліч. кольк.* **1.** Лік 2. *Двойчы два — чатыры. Напісаць лічбу 2.* **2.** Колькасць 2. *Два сярпы. Дзве хвіліны. За аднаго бітага двух нябітых даюць* (прыказка). ◊ **Два—тры** (разм.) — некалькі, нямнога (ужыв. для прыблізнага абазначэння невялікай колькасці чаго-н.). *Мароз два—тры градусы.* **Два боты — пара** (разм. іран.) — пра людзей, у многіх адносінах падобных адзін на аднаго, вартых адзін аднаго. **Бачыць на два аршыны пад зямлёй** (разм., часта іран.) — адрозніваецца вялікай праніклівасцю. **Ні два і ні паўтара** (разм.) — нешта няпэўнае. **Як двойчы два (чатыры)** — бясспрэчна, зразумела, ясна.

ДВАІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які змяшчае ў сабе дзве розныя якасці, часта супярэчлівыя адна ў адносінах да другой. *Дваістая натура. Дваістае пачуццё.* **2.** Двудушны. *Дваістая палітыка крахам канчаецца.* ‖ *наз.* **дваі́стасць,** -і, *ж.*

ДВАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., двої́цца; *незак.* Здавацца падвоеным (пра зрокавае ўяўленне). *У вачах дваіліся ўсе прадметы. Хто баіцца, таму ўваччу дваіцца* (прыказка).

ДВАІ́ЦЬ, дваю́, двої́ш, двої́ць; *незак., што.* **1.** Паўторна ўзорваць, пераворваць. *Д. поле.* **2.** Падзяляць на дзве часткі (спец.). *Д. скуры.* ‖ *зак.* **падваі́ць,** -ваю́, -вої́ш, -вої́ць; -во́ены. ‖ *наз.* **дваенне,** -я, *н.*

ДВАЙКО́ВЫ, -ая, -ае (спец.). Заснаваны на лічэнні двойкамі (парамі). *Двайковая сістэма злічэння.*

ДВАЙНІ́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м., чый* або *каго.* Чалавек, які мае поўнае падабенства з другім чалавекам. *Мой д.*

ДВАЙНІ́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Двухпудовая гіра. *Спартсмен практыкуецца з двайнікам.*

ДВАЙНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які складаецца з дзвюх аднародных частак, двух аднародных прадметаў. *Чамадан з двайным дном.* **2.** У два разы большы, падвойны. *Д. расход.* ○ **Двайная бухгалтэрыя** — від бухгалтарскага ўліку, пры якім уліковыя аперацыі адлюстроўваюцца двойчы ў розных кнігах.

ДВАЙНЯ́ТЫ, -ня́т (разм.). Двое дзяцей, якіх адначасова нарадзіла адна маці.

ДВА—ДВУ

ДВАНАЦЦАЦІПЕ́РСНЫ: **дванаццаціперсная кішка** — пачатковая частка тонкай кішкі чалавека, якая ідзе ад страўніка [назву атрымала ад даўжыні, роўнай 12 пярстам, г.зн. пальцам, у іх папярочніку].

ДВАНА́ЦЦАЦЬ, -і, *ліч. колък.* Лічба і колькасць 12. *Тры разы па чатыры — д. Д. месяцаў.* ‖ *парадк.* **дванаццаты,** -ая, -ае.

ДВАРАНІ́Н, -а, *мн.* -ра́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дваране́ны, -ран, *м.* Асоба, якая належала да дваранства. ‖ *ж.* **дваранка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **дваранскі,** -ая, -ае.

ДВАРА́НСТВА, -а, *н.* У феадальным і, пазней, у капіталістычным грамадстве: прывілеяваны пануючы клас (памешчыкаў і вышэйшых чыноўнікаў, якія выслужыліся перад уладай). ‖ *прым.* **дваранскі,** -ая, -ае.

ДВАРНЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Дваровы сабака простай пароды. *Насустрач нам кінуўся здаравенны д.*

ДВАРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* двор. **2.** Які адносіцца да сядзібы і знаходзіцца на дварэ. *Дваровыя пабудовы.* **3.** Які належыць да дворні (гіст.). *Дваровыя людзі.* **4. дваровы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Прыгонны селянін, узяты ў панскі двор для абслугоўвання памешчыка. *Флігель для дваровых.*

ДВАРЦО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дварэц. **2.** Які адносіцца да двара[2]. *Д. парк.* ○ **Дварцовы пераварот** — насільная змена манарха прыдворнай знаццю без удзелу шырокіх грамадскіх мас.

ДВАРЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -ры́шч *і* -аў, *н.* **1.** Участак з хатай і іншымі гаспадарчымі будынкамі; месца, дзе раней была сядзіба. *Д. зарасло травой.* **2.** Месца, дзе быў раней двор, жыллё радавітай асобы (гіст.). *Радзівілава д.*

ДВАРЭ́Ц, -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* **1.** Вялікі і прыгожы па архітэктуры будынак. *Мармуровыя дварцы Венецыі.* **2.** Такі будынак, у якім пражывае манарх са сваёй сям'ёй. *Летні д. Пятра Першага.* ‖ *прым.* **дварцовы,** -ая, -ае.

ДВАРЭ́ЦКІ, -ага, *мн.* -ія, -іх, *м.* У памешчыцкім і буржуазным грамадстве: старшы лакей у панскім доме, які кіраваў хатняй гаспадаркай і абслуговым персаналам.

ДВАЦЦАЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дваццацігоддзе. **2.** Які праіснаваў 20 год. *Дваццацігадовая служба.*

ДВАЦЦАЦІГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у дваццаць год. *З той пары мінула цэлае д.* **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што адбылася дваццаць год назад. *Адзначыць д. працоўнай дзейнасці.* **3.** *каго.* Чыя-н. дваццатая гадавіна. *Адзначыць сваё д.* (дваццаты дзень нараджэння). ‖ *прым.* **дваццацігадовы,** -ая, -ае.

ДВА́ЦЦАЦЬ, -і́, -ццю́, *ліч. колък.* Лічба і колькасць 20. *Д. дзеліцца на пяць. Д. рублёў.* ◊ **Дваццаць разоў** (разм.) — многа разоў гаварыць, паўтараць. ‖ *парадк.* **дваццаты,** -ая, -ае.

ДВАЮ́РАДНЫ, -ая, -ае. Тое, што і стрыечны.

ДВАЯ... (*гл.* **двое...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «двое...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *дваяборац, дваяверац, дваяжэнец, дваяжэнства, дваяшлюбнасць.*

ДВАЯБО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Спартсмен, які ўдзельнічае ў дваябор'і. ‖ *ж.* **дваяборка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

ДВАЯБО́Р'Е, -я, *н.* Спартыўныя спаборніцтвы, якія складаюцца з двух відаў практыкаванняў. *Лыжнае д.* (гонкі і прыжкі з трампліна). *Цяжкаатлетычнае д.*

ДВАЯКАВЫ́ПУКЛЫ, -ая, -ае. Выпуклы з абодвух бакоў. *Дваякавыпуклая лінза.*

ДВАЯКАДЫ́ХАЮЧЫЯ, -ых, *адз.* -ая, -ай, *ж.* Падклас рыб, якія дыхаюць не толькі жабрамі, але і лёгкімі.

ДВАЯКАЎВАГНУ́ТЫ, -ая, -ае. Увагнуты з абодвух бакоў. *Дваякаўвагнутае шкло.*

ДВО́Е, дваі́х, дваі́м, дваі́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн.л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць два. *Засталося д. сірот. Сядзелі д.: хлопец і дзяўчына. Д. свіней. Нас было д. Гэту работу ўжо дваім прапаноўвалі.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: два. *Бегае д. парасят. Д. дзяцей.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: два прадметы. *Д. саней. Д. нажніц. Д. акуляраў. Д. штаноў. Д. сутак.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы і існуюць або носяцца ў пары: дзве пары. *Д. ботаў. Д. рукавіц. Абуць д. панчох.* ◊ **На сваіх дваіх** (разм. жарт.) — пехатой. **За дваіх** (працаваць, есці і пад.) — так, як могуць двое.

ДВОЕ... (а таксама **двая...**). Першая частка складаных слоў, якая абазначае два, двайны, пішацца «двое...» тады, калі ў другім слове націск падае не на першы склад, напр.: *двоеўладдзе, двоеўладны.*

ДВОЕЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Адначасовае існаванне дзвюх улад у адной краіне, арганізацыі. ‖ *прым.* **двоеўладны,** -ая, -ае.

ДВО́ЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Вучань, які часта атрымлівае двойкі. ‖ *ж.* **двоечніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДВО́ЙЧЫ, *прысл.* Два разы. *Д. сказаць. Д. тры — шэсць.*

ДВОР[1], двара́, *мн.* двары́, дваро́ў, *м.* **1.** Участак зямлі паміж гаспадарчымі будынкамі. *Выйсці з хаты на д.* **2.** Сялянскі дом з усімі будынкамі каля яго; асобная сялянская гаспадарка. *Вёска на сорак двароў.* **3.** Маёнтак (гіст.). *Панскі д.* **4.** Памяшканне, будынак спецыяльнага прызначэння (у калгасе, саўгасе). *Жывёльны д. Птушыны д.* ○ **Манетны двор** — дзяржаўнае прадпрыемства, дзе адбываецца чаканка манет і вырабляюцца ордэны, медалі і інш. ◊ **На дварэ** — на адкрытым паветры, не ў хаце. **Заезны двор (дом)** — у дарэвалюцыйнай Беларусі: дом пры дарозе з начлегам і месцам для коней. **Ні кала ні двара** ў каго (разм.) — няма нічога. ‖ *прым.* **дваровы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ДВОР[2], двара́, *м.* У манархічных краінах: манарх і яго прыбліжаныя. *Царскі д. Быць пры двары.*

ДВО́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Работнік, які падтрымлівае чысціню і парадак на двары і на вуліцы каля дома. **2.** Устройства для механічнага выцірання назіральнага шкла ў машыне ад снегу, вільгаці, пылу і інш. ‖ *ж.* **дворнічыха,** -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чых (да 1 знач.). ‖ *прым.* **дворніцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДВО́РНІЦКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* (уст.). Памяшканне для дворніка.

ДВО́РНЯ, -і, *ж., зб.* Пры прыгонным праве: хатнія слугі ў памешчыцкім доме. *Збеглася ўся д.*

ДВУ... *і* **ДВУХ...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які складаецца з дзвюх якіх-н. адзінак, змяшчае дзве аднолькавыя прыметы, напр. *двудушнасць, двудушнічаць, двурушнік, двурушніцтва, двурушны, двухбортны, двухгаловы, двухгадовы, двухгалосны, двухгорбы, двухгранны, двухкапеечны, двухкрылы, двухматорны, двухмерны, двухпакаёвы, двухрогі, двухспальны, двух'ярусны;* 2) які мае адносны да двух, да дзвюх, напр. *двухгадзінны* (поезд, г. зн. які адыходзіць у дзве гадзіны).

ДВУАДЗІ́НЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які складаецца з дзвюх частак, двух элементаў і ўтварае адзінства.

ДВУДУ́ШНЫ, -ая, -ае. Няшчыры, крывадушны. *Гэта быў д. чалавек.* ‖ *наз.* **двудушнасць,** -і, *ж.*

ДВУКО́ССЕ, -я, *н.* Значкі (« ») для выдзялення простай мовы, цытат, загалоўкаў, а таксама слоў, ужытых ва ўмоўным або іранічным сэнсе. *Узяць цытату ў д. Вучоны ў двукоссі* (так званы; іран.).

ДВУКРО́П'Е, -я, *н.* Знак прыпынку ў выглядзе дзвюх кропак, размешчаных адна над другой.

ДВУРУ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (пагард.). Чалавек, які паказвае, што ён адданы каму-н., а на справе дзейнічае на карысць варожага боку. ‖ *ж.* **двурушніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **двурушніцкі,** -ая, -ае.

ДВУРУ́ШНІЦТВА, -а, *н.* (пагард.). Паводзіны двурушніка. *Палітычнае д.* ‖ *прым.* **двурушніцкі,** -ая, -ае.

ДВУРУ́ШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (пагард.). Быць двурушнікам, дзейнічаць, як двурушнік. ‖ *зак.* **здвурушнічаць,** -аю, -аеш, -ае.

ДВУХ... *гл.* дву...

ДВУХАБЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Тое, што і двудушны. ‖ *наз.* **двухаблічнасць,** -і, *ж.*

ДВУХАДЗІ́НЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які складаецца з дзвюх частак, двух элементаў і ўтварае адзінства.

ДВУХБО́РТНЫ, -ая, -ае. Пра верхняе адзенне: з двума бартамі і двума радамі гузікаў. *Д. касцюм.*

ДВУХВЯРСТО́ВЫ, -ая, -ае. Працягласцю ў дзве вярсты. *Двухвярстовая адлегласць.*

ДВУХГАДЗІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які працягваецца дзве гадзіны. *Д. даклад.* **2.** Прызначаны на дзве гадзіны (пра цягнік, параход і пад.; разм.). *Д. параход.*

ДВУХГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* двухгоддзе. **2.** Які мінуў, пражыў два гады. *Д. тэрмін. Двухгадовае дзіця.*

ДВУХГАЛО́ВЫ, -ая, -ае. З дзвюма галавамі. *Д. змей.* ○ **Двухгаловы арол** — геральдычны відарыс арла з дзвюма галавамі на дзяржаўным гербе Расіі.

ДВУХГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у два гады. *Мінулае д.* **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася два гады назад. *Споўнілася д. са дня прыняцця закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь.*

ДВУХДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў два дні. *Д. турысцкі паход.* **2.** Разлічаны, прызначаны на два дні. *Д. запас харчоў.*

ДВУХДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які складаецца з дзвюх долей. *Двухдольныя расліны* (з зародкам з дзвюх семядолей). *Сямейства двухдольных* (наз.). *Д. памер верша* (харэй, ямб).

ДВУХДО́МНЫ, -ая, -ае (спец.). Такі, у якога мужчынскія і жаночыя кветкі знаходзяцца на розных асобінах (пра расліны). *Каноплі, шпінат — двухдомныя расліны. Сямейства двухдомных* (наз.).

ДВУХЖЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўяўляе сабой дзве скручаныя жылкі (спец.). *Д. провад.* **2.** Вынослівы, дужы, моцны (разм.). *Наша пакаленне двухжыльнае, яно ўсё перамагло, усё адолела.*

ДВУХЗМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца, выконваецца ў дзве змены; працягласцю ў дзве змены. *Двухзменная работа. Д. рабочы дзень.*

ДВУХЗНА́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з двух знакаў. *Д. лік.* **2.** Які мае два значэнні. *Двухзначнае слова. Д. выраз.*

ДВУХКІЛАМЕТРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў два кіламетры. *Двухкіламетровую зону лесу займалі партызаны.* **2.** Маштабам два кіламетры ў сантыметры. *Двухкіламетровая карта.*

ДВУХКО́ЛЕРНЫ, -ая, -ае. Які мае ў сваёй афарбоўцы два колеры або складаецца з дзвюх частак рознага колеру. *Двухколерная тканіна. Д. сцяг.*

ДВУХКО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Павозка на двух колах. *Санітарныя двухколкі адвозілі раненых.* ‖ *прым.* **двухко́лы**, -ая, -ае.

ДВУХКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Двухразовы; паўлічаны ў два разы. *Д. напамін. У двухкратным размеры. Д. чэмпіён.*

ДВУХКРЫ́ЛЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* (спец.). Атрад насякомых, які мае адну (пярэднюю) пару крылаў (напр., мухі, камары і пад.).

ДВУХЛІТРО́ВЫ, -ая, -ае. Ёмістасцю ў два літры. *Д. збан.*

ДВУХМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які мае два вымярэнні. ‖ *наз.* **двухме́рнасць**, -і, *ж.*

ДВУХМЕ́СНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для дваіх. *Двухмеснае купэ. Д. нумар* (у гасцініцы). *Д. веласіпед.*

ДВУХМЕТРО́ВЫ, -ая, -ае. Мерай у два метры. *Двухметровая вышыня.*

ДВУХМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца дзвюма мовамі ў роўнай меры. *Двухмоўнае насельніцтва.* **2.** Падрыхтаваны і выдадзены на дзвюх мовах. *Д. слоўнік.* ‖ *наз.* **двухмо́ўе**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ДВУХПАВЯРХО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Вышынёй у два паверхі. *Д. дом.* **2.** *перан.* Пра вымаўляемае, напісанае: вельмі складаны, грувасткі. *Двухпавярховая фраза.*

ДВУХПАКАЁВЫ, -ая, -ае. З двух пакояў. *Двухпакаёвая кватэра.*

ДВУХПАЛА́ТНЫ, -ая, -ае. Пра структуру вышэйшага органа дзяржаўнай улады: які мае дзве палаты. *Д. парламент.*

ДВУХПА́ЛУБНЫ, -ая, -ае. Пра карабель, самалёт: які мае дзве палубы. *Д. параход. Д. аэробус.*

ДВУХПА́ЛЬЦЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае два пальцы (у 1 знач.) на руцэ або назе (пра жывёл на лапе).

ДВУХПО́ЛЛЕ, -я, *н.* Стары спосаб апрацоўкі зямлі, пры якім кожны год палавіна зямлі заставалася пад парам. ‖ *прым.* **двухпо́льны**, -ая, -ае.

ДВУХПО́ЛЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Пра арганізм чалавека, жывёлы: які мае мужчынскія і жаночыя палавыя органы. **2.** Які мае тычынкі і песцікі ў адной кветцы. *Двухполыя кветкі.*

ДВУХРАДКО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Страфа з двух радкоў.

ДВУХРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Які праводзіцца два разы ў які-н. прамежак часу. *Двухразовае кармленне.*

ДВУХРУ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). З дзвюма ручкамі. *Двухручная піла.*

ДВУХСКЛАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае два склады. *Двухскладовае слова.* ‖ *наз.* **двухсклад́овасць**, -і, *ж.*

ДВУХСОТГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у дзвесце год. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася дзвесце год назад. *Д. заснавання горада.* ‖ *прым.* **двухсоттадо́вы**, -ая, -ае.

ДВУХСО́ТЫ *гл.* дзвесце.

ДВУХСПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Разлічаны для спання ўдваіх. *Д. ложак.*

ДВУХСТВО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Паляўнічая стрэльба з двума стваламі; дубальтоўка.

ДВУХСТВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае два ствалы, распаўсюджваецца на два ствалы. *Двухствольнае ружжо. Двухствольнае свідраванне.*

ДВУХСТВО́РКАВЫ, -ая, -ае. З дзвюма створкамі. *Двухстворкавыя дзверы. Двухстворкавая ракавіна малюска.*

ДВУХСХІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае два схілы. *Д. дах.*

ДВУХСЭ́НСАВЫ, -ая, -ае. З дваякім сэнсам; які можна дваяка разумець. *Д. выраз. Двухсэнсавае становішча.* ‖ *наз.* **двухсэ́нсавасць**, -і, *ж.*

ДВУХТА́КТАВЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Працягласцю ў два такты. *Двухтактавая паўза.* **2.** Пра рухавік унутранага згарання, у якім рабочы працэс адбываецца за два хады поршня. *Д. матор.*

ДВУХТО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Двухтомнае выданне твораў. *Д. Максіма Багдановіча.*

ДВУХТО́МНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з двух тамоў. *Д. збор твораў.*

ДВУХТЫДНЁВЫ, -ая, -ае. **1.** Які працягваецца два тыдні. *Д. адпачынак.* **2.** Узростам у два тыдні. *Двухтыднёвыя парасяты.*

ДВУХТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ліч. парадк. да дзве тысячы. **2.** Які налічвае дзве тысячы. *Д. атрад.* **3.** Вартасцю ў дзве тысячы рублёў (разм.). *Д. дыван.*

ДВУХЧЛЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Алгебраічны выраз, які ўяўляе сабой суму або рознасць двух адначленаў, біном. ‖ *прым.* **двухчле́нны**, -ая, -ае.

ДЖАЗ, -а, *м.* Аркестр, які складаецца пераважна з духавых, ударных шумавых інструментаў і спевакоў-салістаў, а таксама прызначаная для такога аркестра музыка, якая спалучае ў сабе рысы еўрапейскай і афрыканскай традыцый. *Іграе д. Іграць у стылі джаза. Аматары джаза.* ‖ *прым.* **джа́завы**, -ая, -ае. *Джазавая музыка.*

ДЖАЗ-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да джаза, напр. *джазансамбль, джаз-аркестр, джаз-музыка.*

ДЖАЗІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які грае ў джазе. ‖ *ж.* **джазі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ДЖА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Колючая частка органа абароны і нападу ў пчол, вос, шэршняў і інш., а таксама раздвоены язык у ядавітых змей. *Д. пчалы. Змяінае д.* **2.** Вастрыё колючага ці рэжучага інструмента, прадмета. *Д. касы.* **3.** *перан.* Пра што-н., вострае, з'едлівае. *Д. сатыры.* ‖ *памянш.* **джа́льца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **джа́льны**, -ая, -ае.

ДЖА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., каго-што.* **1.** Пра насякомых, змей: раніць джалам, кусаць. *Пчолы джаляць.* **2.** *перан.* Раніць крыўднымі словамі, колкімі заўвагамі. *Колкія заўвагі джалілі яго, выводзілі з раўнавагі.* ‖ *зак.* **ўджа́ліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены. *Уджаліла змяя.*

ДЖГАЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Калоць, раніць джалам (пра насякомых, змей). *Авадні і сляпні джгалі няўмольна.* **2.** Хутка ісці або бегчы. *Лявон джгаў без аглядкі.* ‖ *аднакр.* **джгану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **джгну́ць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце́, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **джга́нне**, -я, *н.*

ДЖОЎЛЬ, -я, *м.* Адзінка энергіі, работы і колькасці цеплыні.

ДЖУ́НГЛІ, -яў. Густы непраходны лясны зараснік у балоцістых мясцовасцях трапічных краін. *Закон джунгляў* (перан.: аб адкрытым самавольстве і насіллі). ‖ *прым.* **джу́нглевы**, -ая, -ае.

ДЖУТ, -у, *М* джу́це, *м.* Травяністая расліна, што разводзіцца пераважна ў Індыі, з валакна якой выраблякоць грубую тканіну, вяроўкі, канаты. ‖ *прым.* **джу́тавы**, -ая, -ае.

ДЖЫГІ́Т, -а, *М* -гі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Умелы наезнік на асядланым кані (спачатку ў каўказскіх горцаў). ‖ *прым.* **джыгі́цкі**, -ая, -ае.

ДЖЫГІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Займацца джыгітоўкай.

ДЖЫГІТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Разнастайныя складаныя практыкаванні на асядланым кані, які шпарка бяжыць (першапачат. у каўказскіх горцаў, казакаў).

ДЖЫН[1], джыну, *м.* Англійская гарэлка, прыпраўленая ядлаўцовымі ягадамі. *Адведалі па чарцы джыну.*

ДЖЫН[2], -а, *м.* У арабскай і персідскай міфалогіі: назва злога духу. ◊ **Выпусціць джына з бутэлькі** (кніжн.) — даць волю злым сілам.

ДЖЫ́НСАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* джынсы. **2.** Пра матэрыю: такая, з якой шыюць джынсы.

ДЖЫ́НСЫ, -аў. Штаны (часцей сінія) з жорсткай бавоўнянай тканіны, якія прашыты каляровымі ніткамі і якія шчыльна аблягаюць цела. *Мужчынскія, жаночыя д.* ‖ *прым.* **джы́нсавы**, -ая, -ае.

ДЖЫП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Амерыканскі легкавы аўтамабіль павышанай праходнасці.

ДЖЫУ-ДЖЫЦУ, *нескл., н.* Японская барацьба вольнага стылю і сістэма прыёмаў самаабароны без зброі.

ДЖЭЙРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від газелі[1]. ‖ *прым.* **джэйра́навы**, -ая, -ае.

ДЖЭМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Варэнне з фруктаў або ягад у выглядзе густога жэле. ‖ *прым.* **джэ́мавы**, -ая, -ае.

ДЖЭ́МПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вязаная шарсцяная або шаўковая кофта без каўняра, якая надзяваецца цераз галаву. ‖ *прым.* **джэ́мперны**, -ая, -ае.

ДЖЭНТЛЬМЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які адрозніваецца сваёй выхаванасцю ў паводзінах, прыстойнасцю і ветлівасцю ў адносінах з другімі, высакароднасцю маралі, далікатнасцю і зграбнасцю адзення. ‖ *прым.* **джэнтльме́нскі**, -ая, -ае. *Джэнтльменскае пагадненне* (вусная дамоўленасць бакоў).

ДЖЭ́РСІ. **1.** *нескл., н.* Моцны трыкатажны матэрыял, а таксама адзенне з такога матэрыялу. *Баваўнянае, шарсцяное, шаўковае д.* **2.** *нязм.* Пра адзенне з такога матэрыялу. *Паліто д.*

ДЗВЕ *гл.* два.

ДЗВЕ́РЦЫ, -аў. **1.** *гл.* дзверы. **2.** Створка, створкі, якімі закрываюць якую-н. адтуліну. *Пячныя д.*

ДЗВЕ́РЫ, дзвярэ́й, дзвяра́м, дзвяра́мі *і* дзвярмі́. Праём у сцяне для ўваходу ў памяшканне, а таксама створ, якім закрываюць гэты праём. *Навесіць д. Дубовыя д. Зачыніць д. на ключ.* ○ **Царскія дзверы** — у праваслаўнай царкве: галоўны ўваход у алтар. ◊ **Жыць дзверы ў дзверы** (разм.) — адзін насупраць другога. **Дзень адчыненых дзвярэй** — дзень вольнага наведвання навучальных устаноў з мэтай азнаямлення з імі перад паступленнем на вучобу. **Пры зачыненых дзвярах** — без допуску пабочных асоб. **Стукацца ў дзверы** — звяртацца да каго-н. з просьбай аб чым-н. ‖ *памянш.* **дзве́рцы**, -аў. ‖ *прым.* **дзвярны́**, -а́я, -о́е. *Д. праём. Дзвярная клямка.*

ДЗВЕ́СЦЕ, двухсо́т, двумста́м, двумаста́мі, (аб) двухста́х, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 200. ‖ *парадк.* **двухсо́ты**, -ая, -ае.

ДЗВЫ́НКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Утвараць звінючыя гукі (пра шкло, метал, насякомых і пад.). *Недзе дзвынкала шкло. Над вухам дзвынкалі камары.* ‖ *аднакр.* **дзвы́нкнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **дзвы́нканне**, -я, *н.*

ДЗЕ—ДЗЕ

ДЗЕ. 1. *займ., прысл.* і *злучнікавае слова.* У якім месцы. *Дзе вы працуеце? Горад, дзе я жыў.* **2.** *займ. прысл.* Тое, што і дзе-небудзь. *Пашукай лепш, можа дзе згубіў. Ці няма дзе вольнага месца?* **3.** *часц.* Ужыв. для выражэння адносін, сумнення (разм.). *Адпачыў? — Дзе адпачыў! Столькі работы.* ◊ **Дзе наша не прападала** (разм.) — выраз, які ўжываюць, прыступаючы да дзеяння з рызыкай.

ДЗЕ́ВЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мужаў брат. *Мой д. — справядлівы чалавек.*

ДЗЕВЯНО́СТА, -а, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 90. *Яму за д.* (больш як дзевяноста гадоў). ‖ *парадк.* **дзевяно́сты,** -ая, -ае.

ДЗЕВЯ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Лічба 9. **2.** Назва чаго-н., што змяшчае дзевяць адзінак (ігральнай карты з дзевяццю ачкамі, групы з дзевяці чалавек або аднародных прадметаў і пад.). **3.** Назва чаго-н., абазначанага лічбай 9. *Прыехаў на дзевятцы* (на трамваі, аўтобусе, тралейбусе пад № 9). *Мяч трапіў у дзевятку* (верхні вугал футбольных варот).

ДЗЕВЯ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Лічба 9. **2.** Назва чаго-н., што змяшчае дзевяць адзінак (ігральнай карты з дзевяццю ачкамі, групы з дзевяці чалавек або аднародных прадметаў і пад.). **3.** Назва чаго-н., абазначанага лічбай 9. *Прыехаў на дзевятцы* (на трамваі, аўтобусе, тралейбусе пад № 9). *Мяч трапіў у дзевятку* (верхні вугал футбольных варот).

ДЗЕВЯТНА́ЦЦАЦЬ, -і, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 19. ‖ *парадк.* **дзевятна́ццаты,** -ая, -ае.

ДЗЕВЯ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзевяць. **2. дзевя́тая,** -ай. Якая атрымліваецца пры дзяленні на дзевяць. *Дзевятая частка. Адна дзевятая* (наз.).

ДЗЕВЯ́ЦЕРА, дзевяцяры́х, дзевяцяры́м, дзевяцяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць дзевяць. *Д. салдатаў. Засталося д. сірот. Нас было д.: пяць мужчын і чатыры жанчыны. Д. свіней. Сустрэць дзевяцярых. Яда на дзевяцярых.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць дзевяць. *Д. дзяцей. Д. парасят.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: дзевяць прадметаў. *Д. калёс. Д. сутак.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы і існуюць або носяцца ў пары: дзевяць пар. *Д. туфель. Д. шкарпэтак.*

ДЗЕВЯЦІ... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: 1) які мае дзевяць аднолькавых прымет, прадметаў і пад., напр. *дзевяцігадовы, дзевяціпольны;* 2) які складаецца з дзевяці частак, раздзелаў або мерай у дзевяць якіх-н. адзінак, напр. *дзевяцібальны, дзевяціградусны, дзевяцігадзінны* (цягнік).

ДЗЕВЯЦІКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань дзевятага класа. ‖ *ж.* **дзевяцікла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДЗЕВЯЦІКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца дзевяць разоў, павялічаны ў дзевяць разоў. *У дзевяцікратным памеры.*

ДЗЕ́ВЯЦЬ, -і, *Т* -вяццю́, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 9. ‖ *парадк.* **дзевя́ты,** -ая, -ае.

ДЗЕВЯЦЬСО́Т, дзевяцісо́т, дзевяцістам, дзевяццюстамі, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 900. ‖ *парадк.* **дзевяцісо́ты,** -ая, -ае.

ДЗЕД[1], -а, *М* дзе́дзе, *мн.* дзяды́, дзядо́ў, *м.* **1.** Бацька бацькі або маці. **2.** Наогул стары чалавек. *Сюды прыходзіў мудры дзед.* **3.** Муж (разм.). *Добра каша пры хлебе, добра баба пры дзедзе* (з нар.). ◊ **Дзед Мароз** — казачны стары з сівой барадой, які ўвасабляе мароз і навагоднiя свята. **Следам за дзедам** — па прыкладу старэйшых. ‖ *памянш.* **дзядо́к,** -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* (да 2 знач.; разм.). ‖ *ласк.* **дзяду́ля,** -і, *мн.* -і, -яў, *м.*, **дзяду́ня,** -і, *мн.* -і, -яў, *м. і* **дзяду́ся,** -і, *мн.* -і, -яў, *м.* ‖ *прым.* **дзеда́ўскі,** -ая, -ае *і* **дзядо́ўскі,** -ая, -ае. *Дзедаўская спадчына. Дзядоўская паходка.*

ДЗЕД[2], -а, *М* дзе́дзе, *мн.* дзяды́, дзядо́ў, *м.* (уст.). Прыстасаванне для асвятлення хаты з дапамогай лучыны ці смалістых корчыкаў.

ДЗЕ́ДАЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзед[1]. **2.** *перан.* Вельмі стары або ўстарэлы. *Дзедаўская тэхніка. Д. спосаб апрацоўкі зямлі.*

ДЗЕ́ДАЎШЧЫНА, -ы, *ж., зб.* (разм.). **1.** Спадчына пасля дзеда. **2.** У арміі: нераўнапраўныя і зневажальныя адносіны стараслужачых у адносінах да маладых салдатаў, навабранцаў (неадабр.).

ДЗЕ́ДЗІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (гіст.). **1.** Наследнік дзедаўскага двара, маёнтка. **2.** Уладар маёнтка, атрыманага ў спадчыну ад продкаў.

ДЗЕЕПРЫМЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: форма дзеяслова, якая валодае побач з катэгорыямі дзеяслова (час, стан і трыванне) і катэгорыямі прыметніка (род, склон). *Д. цяперашняга часу. Д. прошлага часу.* ‖ *прым.* **дзеепрыме́тнікавы,** -ая, -ае.

ДЗЕЕПРЫСЛО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* У граматыцы: нязменная форма дзеяслова, якая спалучае ў сабе адзнакі дзеяслова і прыслоўя. ‖ *прым.* **дзеепрысло́ўны,** -ая, -ае.

ДЗЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Драўляная, крыху звужаная к верху пасудзіна з прамых клёпак для заквашвання цеста і інш. *Хапіў з дзежкі, аж не бачыць сцежкі* (з нар.). ‖ *памянш.* **дзе́жачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **дзе́жачны,** -ая, -ае *і* **дзе́жкавы,** -ая, -ае.

ДЗЕ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Заняткі, праца ў якой-н. галіне. *Гаспадарчая д. Педагагічная д. Навукова-даследчая д.* **2.** Работа, функцыяніраванне якіх-н. органаў арганізма, а таксама сіл прыроды. *Д. сэрца. Д. вулкана.*

ДЗЕ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: галоўны член двухсастаўнага сказа, які не залежыць ад іншых членаў сказа, адказвае на пытанні назоўнага склону (хто? што?) і служыць для абазначэння прадмета, які характарызуецца выказнікам. ‖ *прым.* **дзе́йнікавы,** -ая, -ае.

ДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Рабіць што-н., займацца чым-н. *Д. рашуча.* **2.** *чым.* Кіраваць, валодаць чым-н. *Спартсмен удала дзейнічаў ракеткай. Пасля ранення нага не дзейнічае.* **3.** *на каго-што* і *без дап.* Рабіць уплыў, уздзеянне, выклікаць якую-н. рэакцыю ў адказ. *Лякарства на яго станоўча дзейнічае. Сонца згубна дзейнічае на жэньшэнь.* **4.** Быць спраўным (пра апараты, механізмы). *Механізм дзейнічае безадказна.* **5.** Мець сілу, абавязваць рабіць пэўным чынам. *Тут дзейнічаў даўні звычай.* ◊ **Дзейнічаць на нервы** *каму* (разм.) — раздражняць каго-н. ‖ *зак.* **падзе́йнічаць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

ДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Актыўны, жвавы, энергічны. *Дзейная натура.*

ДЗЕ́ЙСНЫ, -ая, -ае. Здольны ўздзейнічаць, актыўны. *Д. сродак. Дзейсныя меры.* ‖ *наз.* **дзе́йснасць,** -і, *ж.*

ДЗЕКАБРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (гіст.). Удзельнік рускага дваранскага рэвалюцыйна-вызваленчага руху, які завяршыўся паўстаннем 14 снежня 1825 г. ‖ *прым.* **дзекабры́сцкі,** -ая, -ае.

ДЗЕКАБРЫ́СТКА, -і, *ДМ* -стцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жонка дзекабрыста.

ДЗЕ́КАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* дзекаць. **2.** Уласцівае беларускай мове чаргаванне цвёрдага зубнога *д* пры змякчэнні з мяккай афрыкатай *дз: горад — у горадзе, іду — ідзі.*

ДЗЕ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Вымаўляць афрыкату «дзь» на месцы мяккага «д». ‖ *наз.* **дзе́канне,** -я, *н.*

ДЗЕЛАВІ́ТЫ, -ая, -ае. Энергічны, умелы, прадпрымальны ў рабоце. *Д. малады інжынер.* ‖ *наз.* **дзелаві́тасць,** -і, *ж.*

ДЗЕЛАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які адносіцца да грамадскай, службовай дзейнасці. *Дзелавая размова. Дзелавыя сувязі. Дзелавое пісьмо.* **2.** Які ведае справу, умела кіруе і клапоціцца аб рабоце. *Дзелавыя людзі. Д. кіраўнік.* **3.** Прыдатны для апрацоўкі (спец.). *Д. лес. Дзелавая драўніна.*

ДЗЕ́ЛІВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Лік або велічыня, якая падвяргаецца дзяленню.

ДЗЕЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Вынік дзялення аднаго ліку на другі. **2.** Частка, доля, выдзеленая каму-н. (разм.). *Ён узяў сваю д.*

ДЗЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лік або велічыня, на якую дзеліцца дзеліва.

ДЗЕ́ЛЯ, *прыназ. з Р.* **1.** *каго-чаго.* Для каго-, чаго-н., у інтарэсах каго-, чаго-н. *Д. агульнай справы. Я зраблю гэта д. вас.* **2.** *чаго.* З мэтай, у мэтах чаго-н. *Д. адпачынку. Д. кавалка хлеба.*

ДЗЕ-НЕ́БУДЗЬ, *прысл.* У якім-небудзь, дакладна невядомым, месцы. *Дзе-небудзь сустрэнемся.*

ДЗЕ-НІДЗЕ́, *прысл.* Сям-там, у асобных месцах. *Дзе-нідзе можна сустрэць бабра.*

ДЗЕНЬ, дня, *мн.* дні, дзён, *м.* **1.** Частка сутак ад усходу да заходу сонца, ад раніцы да вечара. *Ясны д. Дасць бог д., дасць і спажытак* (прыказка). *І дзень і ноч* (увесь час). **2.** Тое, што і суткі. *Водпуск на 5 дзён.* **3.** Прамежак часу ў межах сутак, заняты чым-н. *Працоўны д. Светлавы д.* (частка сутак, на працягу якой свеціць Сонца). **4.** *чаго.* Лік месяца, дата, прысвечаная якой-н. падзеі. *Дзень Перамогі* (9 Мая — Свята Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.) *Д. нараджэння.* **5.** *мн.* Пара, перыяд. *Дні юнацтва.* ○ **Палярны дзень** — за Палярным кругам: частка года, калі сонца не заходзіць за гарызонт. **Посны дзень** — дзень, у які згодна з царкоўным звычаем нельга есці скаромнае. **Разгрузачны дзень** — дзень з аблегчанай дыетай, асабліва для асоб, схільных да паўнаты. **Санітарны дзень** — дзень, які прызначаецца для навядзення санітарыі. **Рабочы (працоўны) дзень** — пэўны перыяд часу, адведзены для работы, службы. ◊ **Добры дзень!** — прывітальны зварот днём пры сустрэчы са знаёмымі. **Гэтымі днямі; на гэтых днях** — некалькі дзён таму назад або праз некалькі наступных дзён. **Дзень у дзень; дзень пры дні** — штодзень, кожны дзень. **Лічаныя дні** — мала часу, нядоўга. **З дня на дзень** — у адзін з бліжэйшых дзён. *Чакаем іх з дня на дзень.* **Наводзіць цень на ясны дзень** — наўмысна ўносіць няяснасць у якую-н. справу; блытаць каго-н. **Учарашні дзень** — былое, мінулае. **Чуць дзень** — вельмі рана, на світанні. **Чорны дзень** — цяжкая, змрочная часіна. ‖ *памянш.-ласк.* **дзянёк,** -нька́, *мн.* -нькі́, -нько́ў, *м.* (да 1, 2, 3 знач.). ‖ *прым.* **дзённы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДЗЕРАВЯ́КА, -і, *ДМ* -вя́цы, *мн.* -і, -вя́к, *ж.* (разм.). Кавалак дрэва. *На беразе ракі дагнівалі пачарнелыя дзеравякі.*

ДЗЕРАВЯНЕ́ЦЬ, -не́ю, -не́еш, -не́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набываць цвёрдасць,

уласцівую дрэву. *Сцябло расце і дзеравянее.* **2.** Утрачваць адчувальнасць, дранцвець. *Ногі дзеравянеюць ад холаду.* ‖ *зак.* **адзеравянець,** -ею, -ееш, -ее, **задзеравянець,** -ею, -ееш, -ее *і* **здзеравянець,** -ею, ееш, -ее.

ДЗЕРАВЯШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). **1.** Кавалак дрэва, драўляны брусок. **2.** Штучная драўляная нага. *З вайны ў яго замест нагі д.* **3.** *мн.* Абутак на драўлянай падэшве. *Скінуў дзеравяшкі пад лаўку.*

ДЗЕРАЗА, -ы, *ж.* Травяністая споравая расліна сямейства дзеразовых з паўзучым сцяблом. ‖ *прым.* **дзеразовы,** -ая, -ае. *Д. вянок. Клас дзеразовых* (наз.).

ДЗЁРЦІ, дзяру, дзярэш, дзярэ; дзяром, дзераце, дзяруць; дзёр, дзёрла; дзяры; дзёрты; *незак., каго-што.* Тое, што і драць.

ДЗЁСЬЦІ, *прысл.* У нейкім, дакладна не вызначаным месцы. *Д. я сустракаў гэтага чалавека. Ён служыць д. на поўначы.*

ДЗЕСЯТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Адзінка падліку, роўная дзесяці, а таксама дзесяць аднолькавых прадметаў. *Д. яек. Да яго звяртаюцца дзесяткі людзей.* **2.** Дзесяць год узросту. *Дзевяты д. пайшоў* (мінула восемдзесят гадоў). **3.** *мн.* Передапошняя лічба шматзначнага ліку. *Клас адзінак, дзесяткаў, соцень.* ◊ **Не з баязлівага дзесятка** *хто* (разм.) — пра смелага, рашучага чалавека.

ДЗЕСЯТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Лічба 10. *Трапіць у дзесятку* (дакладна ў цэнтр мішэні). **2.** Назва чаго-н., што змяшчае ў сабе дзесяць адзінак, напр. група з дзесяці чалавек, ігральная карта з дзесяццю ачкамі. **3.** Назва чаго-н., абазначанага лічбай 10 (разм.). *Паехаў на дзесятцы* (на трамваі, тралейбусе, аўтобусе пад № 10). **4.** Тое, што і дзесяцірублёўка (разм.). *Размяняць дзесятку.*

ДЗЕСЯТКОВЫ, -ая, -ае. Заснаваны на лічэнні дзесяткамі. *Дзесятковая сістэма мер і вагі.* ○ **Дзесятковыя дробы** — сістэма лічбавага адлюстравання дробных колькасцей пры дапамозе раскладання на дзесятыя, сотыя, тысячныя і г.д. часткі цэлага.

ДЗЕСЯТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба ніжэйшага тэхнічнага персаналу, якая кіруе групай рабочых на будаўніцтве, лясных распрацоўках і інш.

ДЗЕСЯТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзесяць. **2.** **дзесятая,** -ай. Які атрымліваецца пры дзяленні на дзесяць. *Дзесятая частка. Адна дзесятая* (наз.).

ДЗЕСЯЦЕРА, дзесяцярых, дзесяцярым, дзесяцярымі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і ніякага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць дзесяць. *Д. сыноў. Д. сірот. Іх там працавала д.: шэсць мужчын і чатыры жанчыны. Д. свіней. Нас было д. Усё дзелім на дзесяцярых.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць дзесяць. *Д. дзяцей. Д. цялят.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: дзесяць прадметаў. *Д. нажніц. Д. саней. Д. сутак.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы і існуюць або носяцца ў пары: дзесяць пар. *Д. ботаў. Мароз такі, што хоць д. рукавіц надзявай.* ◊ **За дзесяцярых** — так, як могуць толькі дзесяцера. *Працаваць за дзесяцярых.*

ДЗЕСЯЦІ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) што змяшчае дзесяць якіх-н. адзінак, напр. *дзесяцірублёвы, дзесяцітонны, дзесяцістволъны;* 2) які адносіцца да дзесяці, да дзесятага, напр. *дзесяцігадзінны* (цягнік), *дзесяцікласнік.*

ДЗЕСЯЦІБОРАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Спартсмен, удзельнік дзесяціборства.

ДЗЕСЯЦІБОРСТВА, -а, *н.* Спартыўнае спаборніцтва па дзесяці відах лёгкай атлетыкі.

ДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у дзесяць год. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што адбылася дзесяць год таму назад. *Д. інстытута* (дзесяць год са дня заснавання). ‖ *прым.* **дзесяцігадовы,** -ая, -ае.

ДЗЕСЯЦІГОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (разм.). Поўная сярэдняя школа з дзесяццю гадамі навучання. *Скончыць дзесяцігодку.*

ДЗЕСЯЦІДЗЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Прамежак часу ў дзесяць дзён, дэкада. ‖ *прым.* **дзесяцідзённы,** -ая, -ае.

ДЗЕСЯЦІКАПЕЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Вартасцю ў дзесяць капеек. *Дзесяцікапеечная манета.* **2.** Коштам у дзесяць капеек. *Д. канверт.*

ДЗЕСЯЦІКЛАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань дзесятага класа. ‖ *ж.* **дзесяцікласніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДЗЕСЯЦІКРАТНЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца дзесяць разоў. *У дзесяцікратным памеры. Д. чэмпіён.*

ДЗЕСЯЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (гіст.). Старая руская мера зямельнай плошчы, роўная 2400 кв. сажням або 1,09 гектара. ‖ *прым.* **дзесяцінны,** -ая, -ае. *Д. надзел зямлі.*

ДЗЕСЯЦІРУБЛЁЎКА, -і, *ДМ* -лёўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* (разм.). Грашовы знак вартасцю ў дзесяць рублёў. ‖ *прым.* **дзесяцірублёвы,** -ая, -ае.

ДЗЕСЯЦКІ, -ага, *мн.* -ія, -іх, *м.* (уст.). У дарэвалюцыйнай Расіі: выбарная службовая асоба з сялян (звычайна ад кожных дзесяці двароў), памочнік соцкага.

ДЗЕСЯЦЬ, -і, -ццю, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 10. *Д. чалавек. Д. гадоў.* ◊ **Ні ў пяць ні ў дзесяць** (разм. неадабр.) — ні туды ні сюды; ні так ні гэтак. ‖ *парадк.* **дзесяты,** -ая, -ае. *Дзесятыя гады* (з 10 па 20 год якога-н. стагоддзя). *Гэта справа дзесятая* (перан.: няважная, другарадная; разм.). ◊ **Пятае цераз дзесятае** (разм. жарт.) — непаслядоўна, пераскокваючы з аднаго на другое (расказваць, пераказваць).

ДЗЕТАЗАБОЙСТВА, -а, *н.* Забойства дзіцяці.

ДЗЕТАЗАБОЙЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* і *ж.* Забойца дзіцяці.

ДЗЕТАРАДЖЭННЕ, -я, *н.* Стварэнне патомства, нараджэнне дзяцей.

ДЗЕТВАРА, -ы, *ж., зб.* (разм.). Малыя дзеці. *Двор поўніўся галасамі дзетвары.*

ДЗЕТДОМ, -а, *мн.* -дамы, -дамоў, *м.* Скарачэнне: дзіцячы дом. ‖ *прым.* **дзетдомаўскі,** -ая, -ае (разм.). *Дзетдомаўскае дзіця.*

ДЗЕТДОМАВЕЦ, -маўца, *мн.* -маўцы, -маўцаў, *м.* (разм.). Выхаванец дзіцячага дома. ‖ *ж.* **дзетдомаўка,** -і, *ДМ* -маўцы, *мн.* -і, -мавак.

ДЗЕТКА, -і, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Дзіця (звычайна ў звароце). *Купіў табе лялька, д.* ‖ *памянш.-ласк.* **дзетачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ДЗЕТСАДАЎСКІ, -ая, -ае (разм.). Які мае адносіны да дзіцячага сада.

ДЗЕЎКА, -і, *ДМ* дзеўцы, *мн.* -і, дзевак, *ж.* (разм.). Паўналетняя незамужняя жанчына. *Дзеўкі спявалі купальскія песні.* ◊ **Заседзецца ў дзеўках** (разм.) — доўга не выходзіць замуж.

ДЗЕЎЧАНЯ *і* ДЗЕЎЧАНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* (разм.). Маленькая дзяўчынка.

ДЗЕЦІ, дзяцей, дзецям, дзецьмі, аб дзецях. **1.** Мн. да дзіця. **2.** Маладое пакаленне, бліжэйшыя патомкі. *Бацькі і дзеці.* ◊ **Гушча дзяцей не разганяе** (прыказка; разм.) — густой стравай не спужаеш. ‖ *памянш.-ласк.* **дзеткі,** -так *і* **дзетачкі,** -чак. ‖ *прым.* **дзіцячы,** -ая, -ае. *Д. тэатр* (для дзяцей). *Д. дом* (выхаваўчая ўстанова для дзяцей, якія засталіся без бацькоўскай апекі).

ДЗЕЦЦА, дзенуся, дзенешся, дзенецца; дзенься; *зак.,* са словамі **«куды», «некуды»** (разм.). **1.** Знікнуць, прапасці. *Куды ён дзеўся? Нікуды ён не дзенецца.* **2.** Знайсці сабе месца, прытулак. *У незнаёмым горадзе не ведаеш, куды д. напач.*

ДЗЕЦЬ, дзену, дзенеш, дзене; дзень; *зак.* (разм.). **1.** Палажыць куды-н. так, што цяжка знайсці. *Куды ты дзеў ключ? Дзе ж я дзену гэтую кнігу?* **2.** Знайсці для каго-н. месца, прытулак. *Кацянят трэба некуды д.* ◊ **Не ведаць, куды вочы дзець** (разм.) — пра адчуванне сораму. **Дзець некуды (няма куды)** (разм.) — надта многа. **Не ведаць, куды рукі дзець** (разм.) — пра адчуванне разгубленасці. ‖ *незак.* **дзяваць,** -аю, -аеш, -ае.

ДЗЕЮЧЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае, функцыяніруе. *Дзеючыя асобы ў п'есе. Д. вулкан.*

ДЗЕЯ, -і, *мн.* -і, дзей, *ж.* **1.** Дзейнасць, справа. *Там добрая д., дзе адзін арэ, а другі сее* (з нар.). **2.** Падзея, пра якую ідзе гаворка. *Д. адбываецца ў часы вайны.* **3.** Частка драматычнага твора або тэатральнай пастаноўкі. *Камедыя ў трох дзеях.*

ДЗЕЯЗДОЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны да дзейнасці. *Д. арганізм.* **2.** Які мае права на ўчыненне дзеянняў юрыдычнага характару і які нясе адказнасць за свае ўчынкі. *Д. грамадзянін.* ‖ *наз.* **дзеяздольнасць,** -і, *ж.*

ДЗЕЯННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Дзейнасць. *Машына ў дзеянні. План дзеяння. Баявыя дзеянні.* **2.** звычайна *мн.* Учынкі, паводзіны. *Супрацьзаконныя дзеянні. Самавольныя дзеянні.* **3.** Падзеі, пра якія ідзе гаворка. *Дзеянні адбываюцца ў 15 стагоддзі.* **4.** Асноўны від матэматычнага вылічэння. *Чатыры дзеянні арыфметыкі.* ○ **Каэфіцыент карыснага дзеяння** — адносіны колькасці карыснай работы, выкананай якім-н. механізмам, да колькасці паглынутай ім энергіі.

ДЗЕЯСЛОЎ, -лова, *мн.* -ловы, -ловаў, *м.* У граматыцы: часціна мовы, што абазначае дзеянне або стан прадмета і змяняецца ў часе, асобах і ліках (у цяперашнім часе) і родах (у прошлым часе). *Аднакратны д. Дапаможны д. Неазначальная форма дзеяслова. Безасабовыя дзеясловы. Рознаспрагальны д.* ‖ *прым.* **дзеяслоўны,** -ая, -ае.

ДЗЕЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., дзеецца; *незак.* (разм.). Рабіцца, адбывацца. *Сённяшні дзень — гэта водгулле ўсяго, што дзеецца на свеце.*

ДЗЕЯЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які праявіў сябе ў якой-н. грамадскай дзейнасці. *Дзяржаўны д. Дзеячы культуры. Заслужаны д. навукі* (ганаровае званне). ‖ *ж.* **дзеячка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ДЗЁГАЦЬ, -гцю, *м.* Цёмны смалісты вадкі прадукт, які атрымліваецца шляхам сухой перагонкі дрэва, торфу або каменнага вугалю. *Змазаць боты дзёгцем.* ◊ **Лыжка дзёгцю ў бочцы мёду** — пра што-н. малое, здольнае атруціць, сапсаваць вялікае. ‖ *прым.* **дзягцярны,** -ая, -ае *і* **дзёгцевы,** -ая, -ае.

ДЗЁННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* дзень. **2.** Запісы аб штодзённых справах, бягучых падзеях, у якіх удзельнічаў ці быў іх сведкам сам аўтар. *Д. экспедыцыі.* **3.** Кніга або сшытак з такімі запісамі, а таксама вучнёўскі сшытак для запісу зададзеных урокаў і адзнак аб

паспяховасці і паводзінах вучняў. ‖ *прым.* **дзённікавы,** -ая, -ае.

ДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзень. **2.** Які вырабляецца на працягу аднаго дня, які атрымліваецца за адзін дзень. *Дзённая выпрацоўка. Дзённая зарплата.* **3.** Пра навучальную ўстанову, якая вядзе вочнае навучанне з заняткамі ўдзень. *Дзённае аддзяленне інстытута.*

ДЗЁРАН, -рну, *м.* Густа зарослы травой, пераплецены карэннем раслін верхні слой глебы, а таксама выразаныя пласты з гэтага слоя, якімі ўмацоўваюць адхоны, абкладаюць клумбы і інш. *Дбайнай садоўніцкай рукой абкладзены зялёным дзёрнам клумбы.* ‖ *прым.* **дзярновы,** -ая, -ае.

ДЗЁРЗКІ, -ая, -ае. Непачцівы, грубы, нахабна-задзірлівы. *Д. адказ. Дзёрзка* (прысл.) *паводзіць сябе.* ‖ *наз.* **дзёрзкасць,** -і, *ж.*

ДЗЁРТЫ, -ая, -ае. Здробнены на тарцы (пра бульбу). *Аладкі з дзёртай бульбы.*

ДЗЁРУ, *у знач. вык.* (разм.). Тое, што і драла, наўцёкі. *Яму што, схапіў ды д.* ◊ **Даць (задаць) дзёру** (разм.) — пабегчы наўцёкі.

ДЗІВА, -а, *н.* (разм.). Тое, што выклікае здзіўленне, цуд. *Што за д.? Вось гэта дык д.!* ◊ **Дзіва дзіўнае** (разм.) — вялікае дзіва. **Дзіву давацца** (разм.) — моцна здзіўляцца. **На дзіва** (разм.) — надта добра (удацца, выйсці, атрымацца).

ДЗІВА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек з незвычайнымі схільнасцямі, звычкамі, поглядамі; арыгінал. *Вунь чаго натварыў гэты д.* ‖ *ж.* **дзівачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ДЗІВАКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Дзівацкі, з дзівацтвамі (пра чалавека). *Д. дзед.* ‖ *наз.* **дзівакаватасць,** -і, *ж.*

ДЗІВАСІ́Л, -у, *м.* Травяністая шматгадовая расліна сямейства складанакветных з вялікім прадаўгаватым лісцем і жоўтымі кветкамі; корань дзівасілу выкарыстоўваецца ў медыцыне. ‖ *прым.* **дзівасілавы,** -ая, -ае.

ДЗІВА́ЦКІ, -ая, -ае. Уласцівы дзіваку. *Д. ўчынак.* ‖ *наз.* **дзівацтва,** -а, *н.*

ДЗІВІ́ЦЦА, дзіўлю́ся, дзі́вішся, дзі́віцца; *незак.* **1.** *з каго-чаго.* Прыходзіць у здзіўленне. *Лесаруб дзівіўся з сына, як той карчуе пні. Вераб'і і тыя дзівяцца з цябе.* **2.** *кім-чым.* Захапляцца. *Ён дзівіўся чысцінёй вуліц і парадкам.* **3.** *каму-чаму.* Зайздросна здзіўляцца. *Дзіўлюся вашай настойлівасці і ўмельству.* **4.** *на каго-што.* Любавацца, углядаючыся. *Кожную ночку на зорку дзіўлюся.*

ДЗІВІ́ЦЬ, дзіўлю́, дзі́віш, дзі́віць; *незак., каго-што.* Выклікаць здзіўленне, рабіць моцнае ўражанне. *Хірурга дзівіла цярплівасць раненага. Яна прыгажосцю дзівіла.*

ДЗІВО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Незвычайны, казачна-дзіўны. *На вокнах дзівосныя ўзоры пакінуў мароз.* **2.** Цудоўны, непараўнальны па характару. *Дрэвы стаялі ў сваім дзівосным жоўта-барвовым убранні. Дзівосна* (прысл.) *гучала жалейка.* **3.** Вельмі добры, выдатнай якасці. *Ад дзівоснай стрэльбы вачэй не адарваць.* ‖ *наз.* **дзівоснасць,** -і, *ж.*

ДЗІ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, дзід, *ж.* (уст.). **1.** Старадаўняя колючая зброя ў выглядзе доўгага дрэўка з вострым металічным наканечнікам; піка. **2.** *перан.* Пра што-н. высокае, вастраверхае. *Далёка за полем узвышалася ў неба чорная дзіда касцёла.*

ДЗІК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Дзікі кабан; вепр. *Увосень дзікі ласуюцца жалудамі.* ‖ *прым.* **дзічыны,** -ая, -ае.

ДЗІКАБРА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жывёліна атрада грызуноў, спіна і бакі ў якой пакрыты доўгімі іголкамі. ‖ *прым.* **дзікабра́завы,** -ая, -ае. *Дзікабразавае шчацінне.*

ДЗІКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Трохі дзікі. *Характар у старога быў пануры, д. Дзікавата* (прысл.) *паводзіць сябе.* ‖ *наз.* **дзікава́тасць,** -і, *ж.*

ДЗІКАРО́СЛЫ, -ая, -ае. Які расце ў дзікім стане (пра расліны). *Дзікарослыя лекавыя травы.*

ДЗІ́КІ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца на першабытнай стадыі развіцця (пра людзей), некультываваны (пра расліны), не прыручаны (пра жывёл). *Дзікія плямёны. Дзікая яблыня. Дзікая качка.* **2.** Незаселены, неабжыты. *Д. кут.* **3.** Неўтаймаваны, шалёны. *У душы яго кіпеў д. гнеў.* **4.** Люты, зверскі. *Дзікая расправа. Дзікае забойства.* **5.** Нелюдзімы, які дзічыцца, пазбягае людзей. **6.** Не звязаны ні з якімі арганізацыямі, які дзейнічае самастойна (разм.). *Дзікая арцель. Д. пляж. Адпачываць дзікім спосабам* (не па пуцёўцы). ◊ **Дзікае мяса** (разм.) — пабочная нарасць на ранах, якія доўга не зажываюць. ‖ *наз.* **дзі́касць,** -і, *ж.*

ДЗІКЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які дзічыцца, саромеецца людзей, асабліва чужых. *Дзіклівае дзіця.* **2.** Недаверлівы, палахлівы (пра жывёл). *Д. кот.* ‖ *наз.* **дзіклі́васць,** -і, *ж.*

ДЗІКУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Чалавек з племені, якое знаходзіцца на ступені першабытнай культуры; нецывілізаваны чалавек. **2.** Нелюдзімы, дзікаваты чалавек, які пазбягае людзей (разм.). ‖ *ж.* **дзіку́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **дзіку́нскі,** -ая, -ае.

ДЗІРА́, -ы́, *мн.* дзі́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дзіры́, дзір, *ж.* **1.** Вялікая дзірка ў вопратцы або адтуліна ў чым-н. *Залатаць дзіры на локцях. Залажыць дзіры цэглай.* **2.** *перан.* Глухое, захалуснае месца (разм.). *Жыве ён у такой дзіры, што свет не бачыў.* ○ **Чорная дзіра** (спец.) — касмічны аб'ект, які не дае выпрамяненняў і валодае магутным полем прыцягнення.

ДЗІРА́ВЫ, -ая, -ае. Прадраны, з дзіркамі. *Дзіравая кішэня. Дзіравая лодка.* ◊ **Дзіравая барада** (разм. жарт.) — пра таго, хто абліваецца стравай у час яды. **Дзіравая галава** (жарт.) — пра чалавека з дрэннай памяццю. **Дзіравыя рукі** (разм.) — пра нязграбнага чалавека, у якога ўсё з рук валіцца.

ДЗІРВА́Н, -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Няворaная зямля, якая зарасла густой травой. *Клумбы абложаны дзірваном.* **2.** Тое, што і дзёран. *Плугамі ўзнімалі некранутыя дзірваны.* ‖ *прым.* **дзірва́нны,** -ая, -ае.

ДЗІРВАНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нée; *незак.* Зарастаць травой, пакрывацца дзёрнам, дзірваном. *Дзірванее пакінутая зямля.* ‖ *зак.* **задзірване́ць,** -нée.

ДЗІРВАНІ́СТЫ, -ая, -ае. Густа парослы каранямі травяністых раслін. *Дзірваністая зямля.* ‖ *наз.* **дзірвані́стасць,** -і, *ж.*

ДЗІ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Невялікая дзіра. *Зацыраваць дзіркі ў шкарпэтках. Пракруціць дзірку ў дошцы.* **2.** Пра глухі, далёкі населены пункт (разм.). **3.** *мн., перан.* Тое, што патрабуе выдаткаў. *У гаспадаркі многа дзірак.* ◊ **Патрэбна як у мосце дзірка** (разм. іран.) — пра што-н. непатрэбнае. **Дзірка на дзірцы** (разм.) — зусім падраны. **Дзірка ад абаранка** (разм.) — нічога, пустое месца. ‖ *памянш.* **дзі́рачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ДЗІРКАКО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Канцылярская прылада для прабівання круглых дзірак у паперы.

ДЗІЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае здзіўленне, нябачаны. *Малому прысніўся д. сон. Дзіўна* (прысл.) *паводзіць сябе.* **2.** Цудоўны, чароўны. *Чуецца дзіўная музыка. Дзіўная купальская ноч.* ◊ **Дзіва дзіўнае** — вялікае дзіва. **Дзіўная рэч** — прыгожая (каштоўная). ‖ *наз.* **дзіўнасць,** -і, *ж.*

ДЗІЦЯ́ *і* **ДЗІЦЁ,** дзіця́ці, *Т* дзіцём *і* дзіцем, *мн.* дзе́ці, дзяце́й, *н.* **1.** Зусім маленькі хлопчык або дзяўчынка. *Дзеці дашкольнага ўзросту. Д. не заплача — матка не здагадаецца* (з нар.). *Яшчэ зусім д.* **2.** *перан., чаго.* Пра чалавека, які набыў яркія рысы свайго асяроддзя і часу. *Д. свайго веку. Д. вуліцы. Д. прыроды* (чалавек, не кранугы гарадской культурай). ‖ *ласк.* **дзіця́тка,** -а, *н.* (да 1 знач.)

ДЗІЦЯНЯ́ *і* **ДЗІЦЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Тое, што і дзіця (дзіцё).

ДЗІЦЯ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзеці *і* дзяцінства. **2.** *перан.* Неўласцівы даросламу, нясталы. *Вырас, а розум д. Дзіцячыя забаўкі.*

ДЗІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Дзікае, непрышчэпленае пладовае дрэва. **2.** Плод дзікага дрэва. *Дзічкі смачныя тады, калі ўлежацца.* ‖ *прым.* **дзі́чкавы,** -ая, -ае.

ДЗІЧЫ́НА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Дзікія звяры і птушкі як прадмет палявання. *Лясная дз.* **2.** Мяса дзікіх жывёл і птушак, якое ідзе ў ежу. *Насмажыць дзічыны.*

ДЗІЧЫНЫ *гл.* дзік.

ДЗІЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* (разм.). Самка дзікага кабана, дзіка.

ДЗІ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыцеся, -чацца; *незак., каго-чаго* і *без дап.* (разм.). Саромецца, ухіляцца ад сустрэч і размоў, асабліва з чужымі ці мала знаёмымі людзьмі. *Д. людзей.*

ДЗІЧЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** Станавіцца дзікім, перараджацца. *Дрэвы дзічэюць. Без нагляду лес дзічэў.* **2.** *перан.* Станавіцца нелюдзімым, дзіклівым. *Д. на адзіноце.* ‖ *зак.* **здзічэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е *і* **здзічэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е. ‖ *наз.* **дзічэ́нне,** -я, *н.*

ДЗОТ, -а, *М* дзоце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Умацаваны абаронны агнявы пункт (скарачэнне па пачатковых літарах: ад рускага выразу — деревоземляная огневая точка). *Па дзотах праціўніка несціхана садзілі гарматы.*

ДЗЫЛІ́НКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ствараць чым-н. металічным звінячы гук. *Д. ключамі.* ‖ *аднакр.* **дзылі́нкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (разм.). ‖ *наз.* **дзылі́нканне,** -я, *н.*

ДЗЫН-ДЗЫ́Н, *гукаперайм.* Пра гукі званочка, бомы і пад. *А званочак пад дугою дзын-дзын-дзын.*

ДЗЬМУХАВЕ́Ц, -хаўца́ *і* (зб.) -хаўцу́, *м.* (разм.). Травяністая расліна сямейства складанакветных з жоўтымі кветкамі і насеннем на пушыстых валасінках, дзякуючы якім яно лёгка разносіцца ветрам. ‖ *прым.* **дзьмухаўцо́вы,** -ая, -ае.

ДЗЬМУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Перарывіста дзьмуць. *Д. на шклянку з гарачым чаем.* ‖ *аднакр.* **дзьму́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. *Д. на свечку.* ‖ *наз.* **дзьму́ханне,** -я, *н.*

ДЗЬМУ́ЦЦА, -муся, -ме́шся, -ме́цца; -мё́мся, -мяце́ся, -му́цца; -мі́ся; *незак., на каго-што* і *без дап.* (разм.). Сердавацца, крыўдзіцца, выказваць сваім выглядам незадаволенасць. *Цэлы тыдзень дзьмецца на старшыню.*

ДЗЬМУЦЬ, дзьму, дзьмеш, дзьме; -мём, -мяце́, -муць; -мі; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Веяць, гнаць паветра. *Дзьмуў лёгкі ветрык.* **2.** З сілай выпускаць з рота струмень паветра. *Д. на агонь. У дудку дзьме хлапчук.* ◊ **Куды вецер дзьме** (разм. неадабр.) — не мець сваёй думкі, прыстасоўвацца да існуючых меркаванняў.

ДЗЮ́БА, -ы, *мн.* -ы, дзюб, *ж.* У птушак: рагавое ўтварэнне з дзвюх падоўжаных сківіц. *Арліная д.* ◊ **З камарыную дзюбу** (разм.) — пра што-н. малое, мізэрнае. ‖ *памянш.* **дзю́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.*

ДЗЮБА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З доўгай дзюбай. *Д. бусел шпацыруе.* **2.** Падобны на дзюбу. *Прамову гаварыў чалавек з дзюбатым тварам.*

ДЗЮ́БАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* **1.** Пра птушак: мець звычку дзюбаць каго-н. *Гусі дзюбаюцца.* **2.** Біць дзюбай адзін аднаго. *Пеўні дзюбаюцца на сметніку.*

ДЗЮ́БАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* і *без дап.* (разм.). **1.** Дзяўбаць (пра птушак). **2.** Удараць чым-н. вострым або ўдарацца аб што-н., пакідаючы след. *Д. лапаю лёд. Кулі дзюбаюць жалеза.* ◊ **Дзюбаць носам** (разм.) — драмаць, то апускаючы, то ўзнімаючы галаву. ‖ *аднакр.* **дзю́бнуць**, -ну, -неш, -не; -ні *і* **дзюбану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́, -нём, -няце́, -ну́ць, -ні́. ‖ *наз.* **дзюбанне**, -я, *н.*

ДЗЮ́БНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *гл.* дзюбаць. **2.** Выпіць спіртнога (разм.). *Добра дзюбнулі на вяселлі.*

ДЗЮДАІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца дзюдо. ‖ *ж.* **дзюдаі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дзюдаі́сцкі**, -ая, -ае.

ДЗЮДО́, *нескл., н.* Японская барацьба вольнага стылю.

ДЗЮ́НЫ, дзюн, *адз.* дзю́на, -ы, *ж.* Узбярэжныя пясчаныя наносы, якія перамяшчаюцца ветрам. ‖ *прым.* **дзю́нны**, -ая, -ае.

ДЗЮРА́ЛЬ, -ю, *м.* Тое ж, што і дзюралюміній. ‖ *прым.* **дзюра́левы**, -ая, -ае.

ДЗЮРАЛЮМІ́НІЙ, -ю, *м.* Лёгкі трывалы сплаў алюмінію з меддзю, магніем і іншымі элементамі. ‖ *прым.* **дзюралюмі́ніевы**, -ая, -ае.

ДЗЮРЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* (разм.). Цурчаць, ствараць булькатлівыя гукі. *Ручаёк дзюрчаў па каменьчыках.*

ДЗЮШЭ́С, -у, *м.* Гатунак паўднёвых дэсертных груш з сакавітай салодкай мякаццю. ‖ *прым.* **дзюшэ́сны**, -ая, -ае.

ДЗЯБЁЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Укормлены, сыты. *Д. мужчына.* **2.** Тоўсты, грубы (пра тканіну). *Дзябёлае сукно.* ‖ *наз.* **дзябёласць**, -і, *ж.*

ДЗЯВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца, са словамі «куды», «некуды» (разм.). **1.** *незак.* (*цяпер. час*). Знікаць. *Кудысьці кнігі з паліцы дзяваюцца?* **2.** *зак.* (*прош. час*). Знікнуць, прапасці невядома куды. *Куды дзяваўся мой партфель?*

ДЗЯВА́ЦЬ *гл.* дзець.

ДЗЯВО́ЦКІ, -ая, -ае. Тое, што і дзявочы. *Д. гонар.*

ДЗЯВО́ЦТВА, -а, *н.* Стан да шлюбу, а таксама стан жанчыны, якая не ўступіла ў шлюбныя адносіны. *У дзявоцтве Сяргеева.*

ДЗЯВО́ЧНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* У народным вясельным абрадзе: вечарынка з таварышамі ў хаце нявесты напярэдадні вянчання, а таксама наогул вечарынка, на якую збіраюцца дзяўчаты, жанчыны.

ДЗЯВО́ЧЫ *гл.* дзяўчына.

ДЗЯ́ГА, -і, *ДМ* дзя́зе, *мн.* -і, дзяг, *ж.* Рэмень, папруга паясная. *Цэны прымусілі падцягнуць дзягі.* ‖ *памянш.* **дзя́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.*; *прым.* **дзя́жачны**, -ая, -ае *і* **дзя́жкавы**, -ая, -ае. ‖ *прым.* **дзя́жны**, -ая, -ае *і* **дзя́гавы**, -ая, -ае.

ДЗЯ́ГІЛЬ, -ю, *м.* Высокая травяністая меданосная расліна сямейства парасонавых з зеленавата-белымі кветкамі; выкарыстоўваецца ў медыцыне. ‖ *прым.* **дзя́гільны**, -ая, -ае.

ДЗЯГЦЯ́Р, дзегцяра́, *мн.* дзегцяры́, дзегцяро́ў, *м.* Той, хто гоніць або прадае дзёгаць. *Д. заўсёды пракураны дымам і дзёгцем.* ‖ *ж.* **дзягця́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **дзягця́рскі**, -ая, -ае.

ДЗЯГЦЯ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* дзягцяр. **2.** Пасудзіна для дзёгцю; мазніца.

ДЗЯГЦЯ́РНЫ *гл.* дзёгаць.

ДЗЯГЦЯ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Прадпрыемства, якое вырабляе дзёгаць. *Пабудавалі новую дзягцярню.*

ДЗЯГЦЯ́РСТВА, -а, *н.* Выганка дзёгцю. *Займацца дзягцярствам.*

ДЗЯ́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Дзядзькава жонка; цётка. *У хаце ўсе паважалі працавітую дзядзіну.*

ДЗЯДЗІ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (гіст.). **1.** Цэнтральная частка старажытнага горада, умацаваная валамі, а пазней мураванымі сценамі і драўлянымі вежамі. **2.** Прасторны двор, агароджаны пляц (звычайна перад маёнткам, царквой; разм.).

ДЗЯ́ДЗЬКА, -і, *мн.* -і, -аў *і* (да 2 знач.) -і́, -о́ў, *м.* **1.** Бацькаў або матчын брат. *У госці прыехаў д. Лявон.* **2.** Дарослы мужчына наогул, да якога звяртаюцца дзеці. *Скажыце, д., як прайсці ў Бадзінава?* ◊ **І кіта, дзядзька Мікіта** (разм.) — і ўсё тут. ‖ *ласк.* **дзя́дзечка**, -і, *мн.* -і, -чак, *м.*

ДЗЯДЗЬКАВА́ННЕ, -я, *н.* (гіст.). Звычай у беларускіх землях канца 16 — пач. 18 ст. — аддаваць дзяцей шляхты ў сялянскую сям'ю, каб выхаваць у іх станоўчыя фізічныя і духоўныя якасці простага народа: працавітасць, сілу, непатрабавальнасць да яды і адзення, любоў да зямлі і вернасць ёй.

ДЗЯ́ДЗЬКАЎ, -кава. Які належыць дзядзьку. *Дзядзькава хата.*

ДЗЯ́ДЗЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *м.* Дарослы мужчына (у мове дзяцей). *Мама, у таго дзядзі смешны капялюш.*

ДЗЯДО́К *гл.* дзед[1].

ДЗЯДО́ЎНІК, -у, *м.* Зараснік пустазелля ў выглядзе калючых учэпістых пупышак.

ДЗЯДО́ЎСКІ *гл.* дзед[1].

ДЗЯДУ́ЛЯ, ДЗЯДУ́НЯ, ДЗЯДУ́СЯ *гл.* дзед[1].

ДЗЯДЫ[1], -о́ў. **1.** Людзі, якія жылі раней; продкі. *Д. і прадзеды нашы.* **2.** Абрад памінання нябожчыкаў, а таксама дзень, калі выконваўся гэты абрад.

ДЗЯДЫ[2], -о́ў, *адз.* дзед, -а, *М* -дзе, *м.* Пустазелле з калючым лісцем і ўчэпістымі пупышкамі. *На штаны начаплялася дзядоў.*

ДЗЯЖА́, -ы́, *мн.* дзе́жы і (*з ліч. 2, 3, 4*) дзяжы́, дзеж, *ж.* Вялікая дзежка для заквашвання цеста на хлеб. *Хлебная д.*

ДЗЯ́ЖАЧНЫ, ДЗЯ́ЖКА, ДЗЯ́ЖКАВЫ, ДЗЯ́ЖНЫ *гл.* дзяга.

ДЗЯЖУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Памяшканне, пакой для дзяжурства.

ДЗЯЖУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які нясе дзяжурства. *Д. урач. Д. магазін* (які працуе пазней за іншыя магазіны). **2.** **дзяжу́рны**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая нясе дзяжурства. *Д. па кухні.* **3.** Загадзя падрыхтаваны, пастаянна ўжывальны. *Дзяжурная страва ў рэстаране. Дзяжурныя цытаты.*

ДЗЯЖУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** Выконваць па чарзе якія-н. абавязкі. *Д. па вакзале.* **2.** Доўга і неадлучна прысутнічаць пры кім-, чым-н. *Д. ля пасцелі хворага.* **3.** Вартаваць, пільнаваць. *Д. ля склада.* ‖ *наз.* **дзяжу́рства**, -а, *н.*

ДЗЯК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* У праваслаўнай царкве: ніжэйшы служыцель, які не мае ступені свяшчэнства; псаломшчык. ‖ *прым.* **дзяко́ўскі**, -ая, -ае.

ДЗЯ́КАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *незак., каму-чаму.* Выказваць падзяку каму-н. за што-н. *Дзякую вам за добрую працу!* ◊ **Шчыра дзякую** — пачціва-ветлівае выказванне падзякі. ‖ *зак.* **падзя́каваць**, -кую, -куеш, -куе; -куй.

ДЗЯКО́ВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Сын дзяка.

ДЗЯКО́ЎНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Дачка дзяка.

ДЗЯ́КУЙ. **1.** *каму* і *без дап.* Ужыв. як выражэнне падзякі; дзякую. *Д. таварышам, што дапамаглі. Д. за хлеб-соль.* **2.** **дзя́куй**, *нескл., н.* Падзяка, удзячнасць. *Вялікі (вялікае) д. Партызанам — народнае д.!* ◊ **Дзякуй (дзякаваць) богу** (разм.) — у сэнсе: добра, нядрэнна. **Дзякуй за ласку** (разм. іран.) — ужыв. як выражэнне нязгоды з чым-н. **За дзякуй** (разм.) — бясплатна (рабіць што-н.).

ДЗЯ́КУЮЧЫ, *прыназ. з Д.* З прычыны, з-за, з дапамогай. *Паправіўся д. медыцыне. Выратаваўся д. выпадку.*

ДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* дзяліць, -цца. **2.** Матэматычнае дзеянне, шляхам якога пазнаецца, у колькі разоў адна велічыня большая за другую. *Д. лікаў. Д. дробаў.* **3.** Спосаб размнажэння ў прасцейшых арганізмаў і клетак. *Д. клетак.* **4.** Адлегласць паміж дзвюма рыскамі на вымяральнай шкале. *Ртуць на тэрмометры паднялася на тры дзяленні.*

ДЗЯЛІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да дзялення (у 2 знач.). **2.** Прызначаны для нанясення дзяленняў на вымяральныя шкалы (спец.). *Д. цыркуль. Дзялільная машына.*

ДЗЯЛІ́МАЕ, -мага, *н.* Лік або велічыня, якая падвяргаецца дзяленню.

ДЗЯЛІ́МАСЦЬ, -і, *ж.* Уласцівасць цэлага ліку дзяліцца на другі цэлы лік без астачы. *Адзнакі дзялімасці.*

ДЗЯЛІ́ЦЦА, дзялю́ся, дзе́лішся, дзе́ліцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Валодаць здольнасцю дзяліцца на другі лік без астачы. *Дзесяць дзеліцца на пяць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падзяляцца на часці. *Вучні дзеляцца на групы.* **3.** *з кім.* Раздзяляць маёмасць з кім-н. *Дзяліліся сыны з бацькамі.* **4.** *чым і з кім.* Аддаваць каму-н. частку свайго чаго-н. *Д. апошнім кавалкам хлеба.* **5.** *перан., кім з чым.* Узаемна абменьвацца чым-н. *Д. думкамі. Д. вопытам.* ‖ *зак.* **падзялі́цца**, -дзялю́ся, -дзе́лішся, -дзе́ліцца (да 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **раздзялі́цца**, -дзялю́ся, -дзе́лішся, -дзе́ліцца (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **дзяле́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **раздзяле́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.).

ДЗЯЛІ́ЦЬ, дзялю́, дзе́ліш, дзе́ліць; дзелены; *незак.* **1.** *каго-што.* Падзяляць на часткі, размяркоўваць. *Д. маёмасць. Д. на порцыі. Д. вучняў на групы.* **2.** *што на што.* Рабіць арыфметычнае дзеянне. *Д. адзін лік на другі.* **3.** *што з кім.* Аддаваць каму-н. частку чаго-н. свайго для сумеснага карыстання: дзяліць з кім-н. *Таварышы дзялілі ўсё папалам. Д. хлеб і соль.* **4.** *перан., што з кім.* Перажываць што-н. разам з кім-н. *Д. з кім-н. радасць і гора.* ‖ *зак.* **падзялі́ць**, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць *і* **раздзялі́ць**, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць; -дзе́лены (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **дзяле́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ДЗЯЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* (неадабр.). Чалавек, які лоўка вядзе свае справы, не грэбуючы ніякімі сродкамі для дасягнення мэты. *Біржавыя дзялкі. Д. цёмных спраў.*

ДЗЯЛЬБА́, -ы́, *ж.* Падзел, размеркаванне. *Д. здабычы. Д. маёмасці.*

ДЗЯЛЯ́ГА, -і, *мн.* -і, -ля́г, *м.* (разм. неадабр.). Чалавек, заклапочаны толькі такімі справамі, якія прыносяць найбліжэйшую асабістую выгаду.

ДЗЯЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Участак зямлі, лесу, адведзены для апрацоўкі, пад высечку. **2.** Участак зямлі пад лесам; дача. **3.** Тое, што атрымана пры дзяльбе, частка, доля. ‖ *прым.* **дзяля́начны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ДЗЯ—ДОБ

ДЗЯЛЯЦТВА, -а, *н.* Вузкі практыцызм, пры якім выпускаецца з-пад увагі грамадскі бок справы. || *прым.* **дзяляцкі,** -ая, -ае.

ДЗЯНЁК *гл.* дзень.

ДЗЯННІК, дзенніка, *мн.* дзеннікі, дзеннікоў, *м.* Агароджаная частка двара (між хлявом і хатай), дзе знаходзіцца жывёла ўдзень і ў добрае надвор'е.

ДЗЯННІЦА, -ы, *ж.* (паэт.). **1.** Ранішняя зара, заранка. *На ўсходзе занялася д.* **2.** Ранішняя зорка.

ДЗЯНШЧЫК, дзеншчыка, *мн.* дзеншчыкі, дзеншчыкоў, *м.* (уст.). Салдат у царскай арміі, прыстаўлены да афіцэра для яго асабістых паслуг. || *прым.* **дзяншчыцкі,** -ая, -ае.

ДЗЯРЖ... Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову дзяржаўны, напр. *дзяржапарат, дзяржбанк, дзяржгандаль, дзяржкрэдыт, дзяржустанова.*

ДЗЯРЖАВА, -ы, *мн.* -ы, -жаў, *ж.* Асноўная палітычная арганізацыя грамадства на чале з урадам і яго органамі, пры дапамозе якіх ажыццяўляецца кіраванне, абарона эканамічнай і сацыяльнай структуры, ахоўваецца існуючы лад шляхам падпарадкавання класава-антаганістычных сіл; краіна з такой палітычнай арганізацыяй. *Граніцы дзяржавы. Рабаўладальніцкая д.* || *прым.* **дзяржаўны,** -ая, -ае.

ДЗЯРЖАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Ручка якога-н. прадмета (лапаты, малатка, нажа і пад.). *Д. матыкі. Д. нажа.*

ДЗЯРЖАЎНАСЦЬ, -і, *ж.* Дзяржаўны лад, арганізацыя дзяржавы.

ДЗЯРЖАЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дзяржава. **2.** Здольны мысліць і дзейнічаць шырока і мудра, у маштабах усёй дзяржавы. *Д. розум. Д. дзеяч.*

ДЗЯРЖСТРАХ, -у, *м.* Скарачэнне: дзяржаўнае страхаванне. || *прым.* **дзяржстрахаўскі,** -ая, -ае (разм.).

ДЗЯРЖЫМОРДА, -ы, *ДМ* -рдзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тупы выканаўца грубай улады [ідзе ад гогалеўскага паліцэйскага з камедыі «Рэвізор»]. || *прым.* **дзяржымордаўскі,** -ая, -ае.

ДЗЯРКАЧ[1], дзеркача, *мн.* дзеркачы, дзеркачоў, *м.* Сцёрты венік; галень. *Дзеркачамі дзеці мялі двор.*

ДЗЯРКАЧ[2], дзеркача, *мн.* дзеркачы, дзеркачоў, *м.* (абл.). Невялікая лугавая птушка з характэрным скрыпучым крыкам; тое, што і драч.

ДЗЯРНІНА, -ы, *ж.* Тое, што і дзёран, а таксама кавалак дзёрну. *Плугамі ўзнімалі дзярніну. Дзярнінай абкладваюць клумбы.*

ДЗЯРНІСТЫ, -ая, -ае. Густа парослы карэннем травяністых раслін. *Дзярністая глеба.* || *прым.* **дзярністасць,** -і, *ж.*

ДЗЯРНОВЫ *гл.* дзёран.

ДЗЯРУГА, -і, *ДМ* -рузе, *ж.* (разм.). Грубая тканіна; вопратка з такой тканіны. || *памянш.* **дзяружка,** -і, *ДМ* -жцы, *ж.* || *прым.* **дзяружны,** -ая, -ае.

ДЗЯСНА, -ы, *мн.* дзясны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дзясны, -аў, *ж.* Слізістая абалонка, якая пакрывае карані зубоў. *Дзясны крываточаць.* || *прым.* **дзясенны,** -ая, -ае.

ДЗЯТВА[1], -ы, *ж., зб.* (спец.). Лічынкі пчол, а таксама маладыя пчолы.

ДЗЯТВА[2], -ы, *ж., зб.* (разм.). Маленькія дзеці. *Чуўся смех дзятвы.*

ДЗЯТЛЯНЯ *і* ДЗЯТЛЯНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Птушаня дзятла.

ДЗЯЎБАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для дзяўбання. *Д. станок. Д. інструмент.*

ДЗЯЎБЦІ, дзяўбу, дзяўбеш, дзяўбе; дзяўбём, дзеўбяце, дзяўбуць; дзёўб, дзяўбла, -бло; дзяўбі; дзяўбаны; *незак., каго-што.* **1.** Есці, хапаючы дзюбай зерне і пад. (пра птушак). *Галубы дзяўблі крупы.* **2.** Біць дзюбай. *Куры дзяўблі адна адну.* **3.** Паслядоўнымі частымі ўдарамі паглыбляць, рабіць адтуліну. *Д. мёрзлую зямлю ломам. Д. долатам паз.* **4.** *перан.* Бесперапынна паўтараць адно і тое ж (разм.). *Кожны дзень дзяўбу, каб жаніўся. Што каму наўме, той тое дзяўбе* (з нар.). **5.** *перан.* Папракаць, крытыкаваць (разм.). *Яго ўжо даўно дзяўбуць, а ён і вухам не вядзе.* ◊ **Дзяўбці сваё** (разм.) — паўтараць сваё, не зважаць на іншых. || *зак.* **прадзяўбці,** -дзяўбу, -дзяўбеш, -дзяўбе; -дзяўбём, -дзеўбяце, -дзяўбуць; -дзяўбаны (да 3 знач.) *і* **выдзеўбці,** -дзеўбу, -дзеўбеш, -дзеўбе; -дзеўбаны (да 3 знач.). || *наз.* **дзяўбанне,** -я, *н.*

ДЗЯЎБЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бецца; дзёўбся, дзяўблася, -лося; *незак.* **1.** Мець звычку біцца (пра птушак; разм.). *Гэты певень дзяўбецца.* **2.** Дзяўбці адзін аднаго. *Два пеўні дзяўбуцца.*

ДЗЯЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Аб сабаках, лісах: адрывіста брахаць. *Лыска дзяўкае на падарожніка.* || *аднакр.* **дзяўкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. || *наз.* **дзяўканне,** -я, *н.*

ДЗЯЎЧО, -аці, *н.* (разм.). Дзіця або падлетак жаночага полу. *За партай сядзела жвавае д.*

ДЗЯЎЧЫНА, -ы, *мн.* дзяўчаты, -чат *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дзяўчыны, -чын, *ж.* **1.** Асоба жаночага полу ва ўзросце, пераходным ад малалецтва да юнацтва. *Юнакі і дзяўчаты.* **2.** Такая асоба, што дасягнула палавой спеласці, але яшчэ не ўступіла ў шлюб.

ДЗЯЎЧЫНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* дзяўчаткі, -так *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дзяўчынкі, -нак, *ж.* Дзіця жаночага полу.

ДЗЯЦЕЛ, дзятла, *мн.* дзятлы, дзятлаў, *м.* Лясная птушка з моцнай дзюбай, якой яна здабывае ежу з шчылін дрэў і расколін кары. *Хто б дзятла ведаў, каб не яго дзюба* (з нар.). || *прым.* **дзятлаў,** -лава.

ДЗЯЦЕЛІНА, -ы, *ж.* Дзікая канюшына. *Адкасіць дзяцеліны карове.*

ДЗЯЦІНЕЦ[1], -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (гіст.). Цэнтральная ўмацаваная частка горада ў старажытнай Русі.

ДЗЯЦІНЕЦ[2], -нцу, *ж.* Дзіцячая хвароба, якая праяўляецца ў перыядычных прыпадках; радзімец.

ДЗЯЦІНЕЦЬ, -нею, -нееш, -нее; *незак.* (разм.). Траціць нармальную разважлівасць, упадаць у дзяцінства (пра старых). *Ён ужо дзяцінее зусім.* || *зак.* **здзяцінець,** -нею, -нееш, -нее.

ДЗЯЦІНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе па-дзіцячаму (аб дарослых). *Дваццаць гадоў мае, а усё дзяцініцца.*

ДЗЯЦІНСТВА, -а, *н.* **1.** Дзіцячая пара; дзіцячыя гады. *Шчаслівае д. Яго д. прайшло ў вёсцы.* **2.** Па-дзіцячаму легкадумныя паводзіны, учынкі. *Яму не маглі дараваць гэтага д.* || *прым.* **дзіцячы,** -ая, -ае. *Д. ўзрост. Дзіцячыя гады.*

ДЗЯЦІНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Дзіцячы, уласцівы дзецям. *Д. крык.* **2.** Несур'ёзны, легкадумны. *Дзяціныя разважанні. Дзяціныя выбрыкі.*

ДЗЯЦЮК, дзецюка, *мн.* дзецюкі, дзецюкоў, *м.* (разм.). Юнак, дарослы хлопец; яшчэ нежанаты малады чалавек. *Стаяў плячысты д. з гармонікам.*

ДЗЯЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* Ніжэйшы царкоўны служыцель у праваслаўнай царкве; псаломшчык.

ДЗЯЧЫХА, -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чых, *ж.* (разм.). Жонка дзячка.

ДЗЯШОЎКА, -і, *ДМ* -шоўцы, *ж.* (разм.). **1.** Невысокая цана на тавары. *Купіў па дзяшоўцы.* **2.** *перан.* Нешта безгустоўнае, пазбаўленае каштоўнасці (пагард.). *Яго карціны — д.*

ДЗЯЯЧКА *гл.* дзеяч.

ДЛЯ, *прыназ. з Р.* **1.** Указвае на прызначэнне або мэту чаго-н. *Падручнікі д. дзяцей. Вядро д. вады. Усё д. перамогі.* **2.** У адносінах каго-, чаго-н. *Д. яго гэта лёгкая справа. Д. свайго часу гэта было дасягненнем.* **3.** Параўнальна з тым, што павінна было быць, што чакалася б. *Ён занадта вопытны д. сваіх год. Вельмі непрыдатнае адзенне д. хатняй работы.*

ДНЕЦЬ, днее; *безас.; незак.* Займацца на дзень; світаць. *На дварэ днела.*

ДНЁМ, *прысл.* У дзённы час, удзень. *Д. ішла падрыхтоўка да спектакля.* ◊ **Днём з агнём не знайсці** (разм.) — пра што-н. далёка закінутае, схаванае.

ДНЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, днёвак, *ж.* Аднадзённы прыпынак для адпачынку ў час працяглага пераходу. *Спыніцца на днёўку.*

ДНІШЧА, -а, *мн.* -ы, днішч *і* -аў, *н.* Дно бочкі або пласкадоннага судна. *Д. чоўна.*

ДНО, дна, *мн.* дны, дноў, *н.* **1.** *адз.* Грунт пад вадой вадаёма, ракі, мора. *Д. возера. Пайсці на д.* **2.** *адз.* Ніжняя частка паглыблення катлавана, рова і пад. *Д. катлавана.* **3.** Ніз пасудзіны, скрынкі, судна. *На самым дне бочкі.* **4.** *перан., адз.* Глыбінная частка чаго-н. *На дне душы.* **5.** Асяроддзе дэкласаваных, заняпалых людзей. *Д. грамадства.* ◊ **Да дна** — да канца, цалкам і поўнасцю. **На дне** — нямнога, крыху (засталося, пакінута). **Перавярнуць уверх дном** — 1) змяніць што-н. карэнным чынам; 2)ператварыць у хаатычны стан. **Ісці на дно** — занепадаць; маральна апускацца. || *памянш.* **днечка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н.* (да 3 знач.) *і* **донца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 3 знач.). || *прым.* **донны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ДНОАЧЫШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для ачысткі дна (у 1 знач.). *Дноачышчальныя работы.*

ДНОПАГЛЫБНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для паглыблення дна (у 1 знач.). *Днопаглыбныя работы.*

ДНЯВАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Выконваць абавязкі днявальнага.

ДНЯВАЛЬНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Радавы салдат сутачнага нарада, які дапамагае дзяжурнаму для падтрымання парадку ў падраздзяленні і нагляду за маёмасцю. *Выкананне абавязкаў днявальнага.*

ДНЯВАЦЬ, днюю, днюеш, днюе; днюй; *незак.* (разм.). Праводзіць дзень дзе-н. у сувязі з чым-н. *Разведка днявала ў вёсцы.* ◊ **Днявань і начаваць** (дзе-н., у каго-н.; разм.) — праводзіць увесь час там, дзе прыемна.

ДО[1], *нескл., н.* Першы гук музычнай гамы, а таксама нота, якая абазначае гэты гук. *Узяць верхняе до.*

ДО[2], *прысл.* (разм.). Досыць, дастаткова; хопіць. *Распісацца ўмее, і до.*

ДОБЛЕСНЫ, -ая, -ае (высок.). Які вызначаецца доблесцю, славай. *Доблесная праца. Доблесна* (прысл.) *змагаўся за радзіму.*

ДОБЛЕСЦЬ, -і, *ж.* (высок.). **1.** Мужнасць, адвага, храбрасць. *Воінская д.* **2.** Высокая самаадданасць у працы, у дзейнасці. *Працоўная д.*

ДОБРА... Першая частка складаных слоў, якая ўжыв. са знач. добры і пішацца, калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад, напр. *добраахвотны, добразычлівы.*

ДОБРААХВОТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які добраахвотна ўступіў у дзеючую армію. *Пайсці добраахвотнікам на фронт.* **2.** Той, хто па сваёй ініцыятыве ўзяў на сябе

якую-н. работу. *Ехаць на ўборку знайшліся добраахвотнікі.* ‖ *прым.* **добраахвотніцкі,** -ая, -ае.

ДОБРААХВО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які робіцца па ўласным жаданні, не прымусова. *Добраахвотная праца. Д. ўзнос.* **2.** Заснаваны на прынцыпе добраахвотнасці. *Добраахвотнае спартыўнае таварыства.* ‖ *наз.* **добраахво́тнасць,** -і, *ж.*

ДОБРАЗЫЧЛІ́ВЕЦ, -ліўца, *мн.* -ліўцы, -ліўцаў, *м.* Той, хто прыхільна, спагадліва адносіцца да каго-н. *Гэта быў шчыры д.* ‖ *ж.* **добразычлі́ўка,** -і, *ДМ* -ліўцы, *мн.* -і, -лівак.

ДОБРАЗЫЧЛІ́ВЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які жадае людзям дабра, прыхільна адносіцца да іншых. *Д. чалавек.* **2.** Які выражае сваё сутнасцю прыхільнасць, спагаду. *Добразычлівыя словы.* ‖ *наз.* **добразычлі́васць,** -і, *ж.*

ДОБРАПРЫСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае правілам, патрабаванням прыстойнасці. ‖ *наз.* **добрапрысто́йнасць,** -і, *ж.*

ДОБРАСУМЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які чэсна, старанна выконвае свае абавязкі і даручэнні, дбайна, шчыра адносіцца да ўсяго грамадскага. *Д. працаўнік.* ‖ *наз.* **добрасумле́ннасць,** -і, *ж.*

ДОБРАСУСЕ́ДСТВА, -а, *н.* Сяброўскія адносіны суседзяў. *Адносіны добрасуседства.* ‖ *прым.* **добрасусе́дскі,** -ая, -ае.

ДОБРАЎПАРА́ДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Прывесці ў поўны парадак што-н. *Д. вуліцы і плошчы горада.* ‖ *незак.* **добраўпарадко́ўваць,** -ваю, -ваеш, -вае. ‖ *наз.* **добраўпара́дкаванне,** -я, *н.*

ДО́БРЫ, -ая, -ае. **1.** Чулы да людзей, спагадлівы, сардэчны. *Д. па натуры чалавек. Добрая душа.* **2.** Цалкам станоўчы па сваіх якасцях, такі, як патрэбна. *Д. работнік. Д. характар. Добрая кніга. Д. густ. Д. настрой. Добрыя ўмовы.* **3.** Які змяшчае пахвалу. *Д. водзыў. Добрая парада.* **4.** Які карыстаецца славай, варты славы. *Добрае імя. Пакінуць аб сабе добрую памяць.* **5.** Умелы, старанны ў рабоце, здольны. *Д. гаспадар. Д. майстар.* **6.** Даволі вялікі па колькасці, памеру (разм.). *Д. кавалак. Д. заробак. Прыйшлося ісці добрых тры кіламетры.* **7.** Дабратворны, спрыяльны. *Д. ўплыў. Д. клімат.* **8.** Удачны, паспяховы. *Д. вынік. Добрыя паказчыкі.* **9.** Прыдатны для яды, ядомы. *Д. грыб.* **10.** Блізкі па-сяброўску. *Д. знаёмы.* **11.** Які прадказвае ўдачу, прыносіць радасць. *Добрая прымета. Добрая навіна.* **12.** Правы бок матэрыі. **13. до́бра,** *нескл., н.* Адзнака (у 4 знач.), якая абазначае параўнальна высокую ацэнку ведаў (вышэйшая за «здавальняюча» і ніжэйшая за «выдатна»). *Адказаць па біялогіі на «добра».* **14. до́бра,** *часц.* Выражае згоду, так, няхай будзе так, згодзен. — *Прыходзь сёння на сход.* — *Добра, прыйду.* **15. до́бра,** *пабочн. сл.* Дапусцім, што так. *Добра, я магу згадзіцца з табой, што далей?* **16. до́бра,** *часц.* Ужыв. як пагроза ў знач. пачакай жа (разм.). *Добра ж.! Я табе гэта прыпомню!* ◊ **Добрай раніцы!** — прывітальны зварот пры сустрэчы. **Добры дзень!** — прывітальны зварот пры сустрэчы днём. **Добры вечар!** — прывітальны зварот пры сустрэчы з кім-н. або пры ўваходзе ў дом вечарам. **Добрай ночы!** — пажаданне спакойна спаць. **Добры інтэрас!** (разм. іран.) — выказванне нязгоды, неадабрэння, абурэння з якой-н. прычыны. **У добры час** — пажаданне ўдачы. **Усяго добрага** — развітальнае пажаданне.

ДОГ, до́га, *мн.* -і, -аў, *м.* Парода буйных сабак з кароткай поўсцю, тупой мордай і моцнымі сківіцамі, а таксама сабака гэтай пароды.

ДО́ГЛЯД, -у, *М* -дзе, *м.* Нагляд за кім-, чым-н., клопат аб кім-, чым-н. *Д. хворага. Д. жывёлы. Д. пасеваў.*

ДО́ГМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Палажэнне, якое прымаецца за бясспрэчную ісціну, нязменную пры любых акалічнасцях. *Схаластычныя догмы.*

ДО́ГМАТ, -у, *М* -маце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асноўнае палажэнне ў рэлігійным вучэнні, якое прымаецца на веру і не падвяргаецца крытыцы. *Догматы хрысціянства.*

ДОЖДЖ, дажджу́, *мн.* дажджы́, дажджо́ў, *м.* **1.** Атмасферныя ападкі ў выглядзе кропелек вады. *Два дні ішоў д. З вялікага грому малы д.* (з нар.). **2.** *перан.* Пра тое, што сыплецца ў мностве. *Д. асколкаў. Д. канфеці.* ○ **Зорны дождж** — з'яўленне на начным небе мноства падаючых метэарытаў. ‖ *памянш.* **до́жджык,** -у, *м.* ‖ *прым.* **дажджавы́,** -ая, -ое (да 1 знач.).

ДО́ЗА, -ы, *мн.* до́зы, доз, *ж.* **1.** Дакладна адмераная колькасць чаго-н. (якога-н. рэчыва, лякарства, а таксама энергіі выпрамянення). *Прымаць лякарства невялікімі дозамі. Д. радыеактыўнага апраменення.* **2.** *перан.* Некаторая колькасць чаго-н. (іроніі, смеху і пад.). *Д. яўнай іроніі і зняважы.* ‖ *прым.* **до́завы,** -ая, -ае (спец.).

ДО́ЙКА *гл.* даіць.

ДО́ЙЛІД, -а, *М* -лідзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне будаўніцтва; архітэктар. ‖ *прым.* **до́йлідскі,** -ая, -ае. *Дойлідская спецыяльнасць.*

ДО́ЙЛІДСТВА, -а, *н.* Мастацтва і майстэрства будавання прыгожых будынкаў. *Старажытнае беларускае д. Велічны замак у Міры — выдатны помнік беларускага дойлідства 16 стагоддзя.* ‖ *прым.* **до́йлідскі,** -ая, -ае.

ДО́ЙНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Народная лірычная песня румын і малдаван. *Над Днястром плыла малдаўская д.*

ДО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які доіцца, дае малако. *Д. статак. Дойная карова.* ‖ *наз.* **до́йнасць,** -і, *ж.*

ДОК, до́ка, *мн.* до́кі, -аў, *м.* Партовае збудаванне для рамонту суднаў. *Плывучы д.* ‖ *прым.* **до́кавы,** -ая, -ае.

ДО́КАЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Довад або факт, які служыць падставай для пэўнага сцвярджэння. *Неабвержны д.* **2.** Сістэма лагічных вывадаў, на падставе якіх выводзіцца новае палажэнне. *Тэорыя мае некалькі доказаў.* ○ **Рэчавы доказ** — прадмет, які мае дачыненне да злачынства і спрыяе раскрыццю яго.

ДО́КАЗНЫ, -ая, -ае. Пераканальны, які змяшчае відавочны доказ. *Д. прыклад. Доказная аргументацыя.* ‖ *наз.* **до́казнасць,** -і, *ж.*

ДО́КЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Партовы рабочы. *Забастоўка англійскіх докераў.* ‖ *прым.* **до́керскі,** -ая, -ае.

ДО́КТАР, -а, *мн.* дактары́ *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) до́ктары, дактаро́ў, *м.* **1.** Тое, што і ўрач, лекар (разм.). **2.** *чаго.* Вышэйшая вучоная ступень, а таксама асоба, якой прысуджана гэта ступень. *Д. фізіка-матэматычных навук.* ‖ *прым.* **до́ктарскі,** -ая, -ае. *Доктарская дысертацыя.*

ДОЛ, до́лу, *м.* **1.** Ніз, зямля. *Апусціцца на д.* **2.** Яма, адкрытая магіла для пахавання (разм.). *Капаць д.* ‖ *прым.* **до́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДО́ЛАМ, *прысл.* Нізам. *Хадзіць д.*

ДО́ЛАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў ЗША, Канадзе і іншых краінах. ‖ *прым.* **до́ларавы,** -ая, -ае.

ДО́ЛАТА, -а, *М* -лаце, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Сталярны інструмент для выдзёўбвання дзірак, пазоў і пад. **2.** Інструмент, які ўжываецца пры бурэнні. ‖ *прым.* **до́латавы,** -ая, -ае.

ДО́ЛЕВЫ, -ая, -ае. Звязаны з падзелам чаго-н. на долі, часткі. *Долевыя адлічэнні. На далевых пачатках.*

ДО́ЛУ, *прысл.* (разм.). Уніз, наніз, да зямлі. *Галлё лазняку хіліцца долу.*

ДО́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Частка плода цытрусавых раслін у выглядзе сегмента. *Д. апельсіна.*

ДО́ЛЬНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). У вершаскладанні: прамежная форма паміж сілаба-танічным і танічным памерам верша.

ДО́ЛЬНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Удзельнік долі.

ДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ўнізе. *Дольная частка мураў.*

ДО́ЛЬЧАТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з долек. *Д. плод.*

ДО́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Частка чаго-н. *Д. секунды. Падзяліць хлеб на роўныя долі.* **2.** Лёс. *Такая мая д. Шчаслівая д.* ◊ **Львіная доля** — большая і лепшая частка чаго-н. ‖ *прым.* **до́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ДОМ, -а *і* -у, *мн.* дамы́, дамо́ў, *м.* **1.** -а. Будынак для жылля або для размяшчэння ўстаноў, а таксама (зб.) людзі, якія жывуць у ім. *Цагляны д. Збегся ўвесь д.* **2.** -у. Кватэра, а таксама сям'я, людзі, што жывуць разам, іх гаспадарка. *Званілі з дому.* **3.** -а. Установа, што абслугоўвае якія-н. грамадскія патрэбы. *Д. адпачынку. Д. мадэлей. Д. кнігі.* **4.** -у. Дынастыя, род (уст.). *Д. Раманавых.* ○ **Дзіцячы дом** — дом, дзе жывуць і выхоўваюцца дзецісіроты. **Заезны дом** — памяшканне для начлегу з дваром для коней. **Жоўты дом** — бальніца для душэўна хворых. ‖ *памянш.* **до́мік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.) *і* **дамо́к,** -мка́, *мн.* -мкі́, -мко́ў, *м.* (да 1 знач.; разм.).

ДО́МА, *прысл.* У сваёй хаце, кватэры, там, дзе пражываеш. *Пасля работы ён заўсёды д.* ◊ **Не ўсе дома** *ў каго* (разм.) — пра дзівака, дурнаватага чалавека. **Адчуваць сябе як дома** — вольна.

ДОМАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Пабудова дамоў, жылых памяшканняў. *Буйнапанэльнае д.* ‖ *прым.* **домабудаўні́чы,** -ая, -ае.

ДОМАБУДАЎНІ́ЦТВА, -а, *н.* Тое, што і домабудаванне. ‖ *прым.* **домабудаўні́чы,** -ая, -ае.

ДОМАЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уласнік дома. ‖ *ж.* **домаўлада́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **домаўлада́льніцкі,** -ая, -ае.

ДОМАЎЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, каму належыць дом. ‖ *ж.* **домаўла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **домаўла́сніцкі,** -ая, -ае.

ДО́МЕНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які будуе, абслугоўвае доменныя печы, а таксама рабочы, што працуе ля домны. ‖ *прым.* **до́меншчыцкі,** -ая, -ае.

ДО́МНА, -ы, *мн.* -ы, -мен, *Д* -мнам, *ж.* Печ для выплаўкі чыгуну з жалезнай руды. ‖ *прым.* **до́менны,** -ая, -ае. *Д. цэх.*

ДО́МРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Струнны шчыпковы музычны інструмент з авальным корпусам. ‖ *прым.* **до́мравы,** -ая, -ае.

ДО́МЫСЕЛ, -слу, *мн.* -слы, -слаў, *м.* Здагадка, заснаваная на нічым не пацверджаных меркаваннях. *Пустыя домыслы.*

ДО́НАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, у каго бяруць кроў для пералівання або які-н. орган для перасадкі раненым, хворым. ‖ *прым.* **до́нарскі,** -ая, -ае. *Донарская кроў.*

ДОНГ, до́нга, *мн.* до́нгі, -аў, *м.* Грашовая адзінка, якая функцыяніруе ў Рэспубліцы В'етнам.

ДОНЖУА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шукальнік любоўных прыгод, спакуснік жанчын [па імю літаратурнага героя]. ‖ *прым.* **донжуа́нскі,** -ая, -ае. *Донжуанскія паводзіны.*

ДОН—ДРА

ДОНЖУА́НСТВА, -а, *н.* Паводзіны, уласцівыя донжуану.

ДО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Вуда для лоўлі рыбы са дна вадаёма. *Ставіць донкі.* ‖ *прым.* **до́начны,** -ая, -ае.

ДОНКІХО́Т, -а, *М* -хоце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фантазёр, які самааддана змагаецца за адцягненыя ідэалы дабра [ад імя героя рамана іспанскага пісьменніка Сервантэса]. *Ці мала яшчэ сустракаецца донкіхотаў.* ‖ *прым.* **донкіхо́цкі,** -ая, -ае.

ДОНКІХО́ТНІЧАЦЬ, -чаю, -чаеш, -чае; *незак.* Весці сябе як донкіхот. ‖ *наз.* **донкіхо́цтва,** -а, *н.*

ДО́ННЫ, ДО́НЦА *гл.* дно.

ДО́ПІНГ, -у, *м.* Сродак, які штучна падбадзёрвае арганізм на кароткі час. ‖ *прым.* **до́пінгавы,** -ая, -ае.

ДО́ПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Карэспандэнцыя, нататка ў газету, часопіс і пад. *Селькораўскі д.*

ДО́ПУСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Права на ўваход куды-н. *Мець д. у лабараторыю. Д. да хворага.* **2.** Гранічна дапушчальнае адхіленне ад патрэбнага размеру пры вырабе чаго-н. (спец.). ‖ *прым.* **до́пускавы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **дапускны́,** -ая, -ое (да 2 знач.).

ДО́ПЫТ, -у, *М* -пыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Апытанне следчым абвінавачанага, сведкі пры высвятленні абставін справы, злачынства. *Д. вёў следчы.* **2.** Падрабязнае настойлівае распытванне (разм.). *Мне ўчынілі сапраўдны д.* ‖ *прым.* **до́пытны,** -ая, -ае.

ДО́РАНЫ, -ая, -ае. Атрыманы ў якасці падарунка; падораны. *Доранаму каню ў зубы не глядзяць* (прыказка).

ДО́СВЕТА, *прысл.* Да таго часу, пакуль развіднее. *Устаў яшчэ д.*

ДО́СВІТАК, -тку, *м.* Пара, калі яшчэ толькі пачынае світаць. *На досвітку ўсталі рыбакі.* ‖ *прым.* **до́світкавы,** -ая, -ае *і* **до́світны,** -ая, -ае. *Досвіткавая цішыня.*

ДО́СЛЕД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Навуковы эксперымент, прысвечаны вывучэнню пэўных з'яў, атрыманню неабходных даных для высвятлення заканамернасцей. ‖ *прым.* **до́следны,** -ая, -ае. *Д. ўчастак.*

ДО́СТУП, -у, *м.* **1.** Праход, магчымасць пранікнення куды-н. *Няма доступу да крэпасці. Д. свежага паветра ў памяшканне.* **2.** Дазвол на наведванне з якой-н. мэтай. *Д. наведвальнікаў у бальніцу. Д. у архіў.*

ДО́СУХА *гл.* дасуха.

ДО́СЦІП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Востры жарт. *Досціпу яму не пазычаць.* **2.** Здольнасць трапна, востра і з гумарам сказаць што-н., тонка парыраваць чыю-н. думку.

ДО́СЫЦЬ, *прысл.* **1.** У дастатковай меры. *У калгасе ўсяго д.* **2.** (у спалучэнні з прыметнікам або прыслоўем). Паказвае на пэўную ступень чаго-н. *Задача д. складаная. У пакоі д. утульна.* **3.** *безас. у знач. вык.* Выражае загад, патрабаванне. *Д. пустых размоў.*

ДОТ, до́та, *М* до́це, *мн.* до́ты, -аў, *м.* Скарачэнне: даўгачасны агнявы пункт — кулямётнае або артылерыйскае абароннае збудаванне.

ДО́ТЫК, -у, *м.* **1.** Лёгкае дакрананне да чаго-н. *Адчуць д. цёплай далоні.* **2.** Адно з пяці асноўных знешніх пачуццяў — успрыманне адчуванняў, якія ўзнікаюць пры дакрананні да чаго-н. *Непасрэдны д.* ‖ *прым.* **до́тыкавы,** -ая, -ае.

ДО́ЎБНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Прылада для ўбівання чаго-н., забою жывёлы і пад. *Замахнуцца доўбняй.* **2.** *перан., пагард.* Пра тупога, някемлівага чалавека.

ДОЎГ, до́ўгу, *мн.* даўгі́, даўго́ў, *м.* **1.** Тое, што пазычана (пераважна грошы). *Вярнуць д.* **2.** Абавязак перад кім-н. *Яго д. сачыць за чысцінёй.* ◊ **Не застацца ў даўгу** *у каго* — адплаціць тым самым. **Аддаць апошні доўг** — развітацца з нябожчыкам; прысутнічаць пры яго пахаванні. ‖ *прым.* **даўгавы́,** -а́я, -о́е.

ДОЎГА... (а таксама **даўга...**). Першая частка складаных слоў, у якіх націск падае не на першы склад другога слова; адпавядае па значэнню: 1) слову доўгі (у 1 знач.), напр. *доўгавалосы, доўгабароды;* 2) слову працяглы (у часе), напр. *доўгатэрміновы, доўгачасовы.*

ДОЎГАВАЛАКНІ́СТЫ, -ая, -ае. З доўгімі валокнамі. *Д. лён.*

ДОЎГАЖЫХА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чалавек, які вызначаецца сваім даўгалеццем. *Гэтаму доўгажыхару 120 год. Дрэвы-доўгажыхары* (перан.). *Арол-д.* (перан.). ‖ *ж.* **доўгажыха́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **доўгажыха́рскі,** -ая, -ае.

ДОЎГАІГРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Пра грампласцінку: з запісам вялікага аб'ёму.

ДОЎГАТЭРМІНО́ВЫ, -ая, -ае. Дадзены, разлічаны на доўгі тэрмін. *Доўгатэрміновая пазыка.* ‖ *наз.* **доўгатэрміно́васць,** -і, *ж.*

ДОЎГАЦЯРПЕ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Доўгае цярпенне. *Скончылася яго д.*

ДОЎГАЧАКА́НЫ, -ая, -ае. Такі, якога доўга чакалі і не маглі дачакацца. *Д. прыезд сына. Доўгачаканая вестка.*

ДО́ЎГІ, -ая, -ае. **1.** Працяглы ў прасторы. *Д. шлях.* **2.** Працяглы ў часе. *Д. дзень. Доўга* (прысл.) *чакаць.* ◊ **Доўгія рукі** *у каго* (разм. неадабр.) — пра таго, хто мае схільнасць да кражы, захопу. **Доўгі рубель** (разм. неадабр.) — лёгкі вялікі заробак. **Доўгая песня** (разм.) —тое, што не скора можа быць ажыццёўлена. **Адкладваць у доўгую скрыню** (неадабр.) — адкладваць якую-н. справу на доўгі час.

ДО́ЎЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *незак.* (разм.). **1.** Адбывацца на працягу якога-н. часу, цягнуцца нейкі час. *Некалькі хвілін доўжылася гэта сцэна.* **2.** Здавацца даўжэйшым, больш працяглым. *Ноч доўжылася бясконца.* ‖ *зак.* **здо́ўжыцца,** -жыцца (да 2 знач.)

ДО́ЎЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак.* (разм.). Прадаўжаць, працягваць. *Можна д. пералік фактаў.*

ДО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Мёртвы (пра жывёл, насякомых). *Д. пацук. Дохлыя мухі.* **2.** *перан.* Нядужы, хілы, хваравіты (разм. зневаж.). *Нейкі ён на выгляд д.*

ДО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., до́хне; дох, -хла; *незак.* Паміраць, здыхаць (пра жывёлу, насякомых). *Ад мухамораў мухі дохнуць. Ад бяскорміцы жывёла дохне.* ‖ *зак.* **здо́хнуць,** здо́хне; здох, здо́хла *і* (пра многіх) **падо́хнуць,** -не; -дох, -хла.

ДО́ЧУХНА *гл.* дачка.

ДО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Плоскі з двух бакоў кавалак дрэва невялікай таўшчыні, які атрымліваецца шляхам падоўжнай распілоўкі бервяна. *Сасновыя дошкі.* **2.** Школьная прылада, на якой пішуць мелам. **3.** Пласціна, пліта. *Мармуровая д. Грыфельная д. Шахматная д. Д. аб'яў.* ◊ **Ад дошкі да дошкі** (прачытаць, вывучыць) (разм.) — ад пачатку да канца. **Ставіць на адну дошку** *каго з кім* (разм.) — прыраўноўваць каго-н. да каго-н. ‖ *памянш.* **до́шчачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **до́шкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДРАБАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Паляўнічая гладкаствольная стрэльба, якая страляе шротам.

ДРАБІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для драблення чаго-н. ‖ *прым.* **драбі́льны,** -ая, -ае.

ДРАБІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Дробная часцінка чаго-н. *Хлеба ні крупінкі, а солі ні драбінкі.*

ДРАБІ́НКІ, -нак (разм.). У калясцы — бакавая абрашотка.

ДРАБІ́НЫ[1], -бін. Лесвіца (прыстаўная).

ДРАБІ́НЫ[2], -бін. **1.** Каляска. **2.** Бакавая абрашотка (у калясцы; разм.).

ДРАБІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., драбі́цца; *незак.* **1.** Разбівацца на дробныя часткі. *Хвалі драбяцца аб скалы.* **2.** *перан.* Расчляняцца, раздзяляцца. *Драбяцца сілы.* ‖ *зак.* **раздрабі́цца,** -і́цца.

ДРАБІ́ЦЬ, драблю́, дро́біш, дро́біць; дро́блены; *незак., што.* **1.** Разбіваць на дробныя часткі. *Д. камень.* **2.** *перан.* Раздзяляць, расчляняць. *Д. сілы.* ‖ *зак.* **раздрабі́ць,** -блю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены. ‖ *наз.* **драбле́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **драбі́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДРАБЛЁНЫ, -ая, -ае. Разбіты, здроблены. *Драблёная цэгла.*

ДРАБНА... (а таксама **дробна...**). Першая частка складаных слоў у знач. дробны, якая ўжываецца, калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *драбнатвары, драбналессе.*

ДРАБНАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Крыху меншы за звычайны. *Драбнаватая бульба. Драбнаватая рыба.*

ДРАБНАТА́, -ы́, *ДМ* -наце́, *ж., зб.* (разм.). Маленькія, дробныя істоты або прадметы. *Рыбу вылавілі, засталася д.*

ДРАБНАТЭ́МНАСЦЬ, -і, *ж.* Дробная тэматыка, якая не закранае істотных пытанняў, вялікіх праблем. *Д. навукова-даследчых планаў.*

ДРАБНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца драбней, дробным па велічыні, памеру. *Лес паступова драбнеў. Дождж драбнее.* **2.** *перан.* Траціць ранейшую значнасць. *Інтарэсы драбнеюць.* ‖ *зак.* **здрабне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **драбне́нне,** -я, *н.*

ДРАБНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Дробязь, пусцяк, які не мае значэння. *Ці варта спрачацца з-за драбніц.* **2.** Падрабязнасць, дробны факт, дэталь. *Карту ён ведаў да драбніц.*

ДРАБНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́цца; *незак.* **1.** Разломлівацца, разбівацца на дробныя часткі. *Косці драбняцца на муку.* **2.** Раздзяляцца, расчляняцца. *Сілы драбняцца.*

ДРАБНІ́ЦЬ, драбню́, драбні́ш, драбні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; *незак., што.* **1.** Разбіваць на дробныя часткі. *Д. груз. Д. цэглу.* **2.** Раздзяляць, чляніць. *Д. сілы.* ‖ *зак.* **здрабні́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; здро́блены.

ДРАБНЮ́ТКІ, -ая, -ае. Надзвычай маленькі, вельмі дробны. *Пачынаўся д. дожджык. Драбнюткае насенне.*

ДРАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* Крупінка якога-н. цвёрдага рэчыва. *Д. солі.*

ДРА́БЫ, -аў (разм.). **1.** Рэбры, косці. *У кароў адны д.* **2.** Унутраная апорная частка чаго-н.; каркас, касцяк. *Замест хлява драбы стаяць.*

ДРАБЯЗА́, -ы́, *ж., зб.* **1.** Розныя дробныя рэчы. *У скрынцы знаходзілася ўсялякая д.* **2.** Што-н. неістотнае, не вартае ўвагі. *У параўнанні з гэтай падзеяй усё іншае ўяўлялася драбязой.*

ДРАБЯЗГО́ВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які прыдае значэнне дробязям, глупству. *Д. характар. Драбязговая натура.* **2.** Нікчэмны, малазначны. *Д. факт. Драбязговыя спрэчкі.* ‖ *наз.* **драбязго́васць,** -і, *ж.*

ДРАБЯЗІ́ЦЬ, -бяжу́, -бязі́ш, -бязі́ць; -бязі́м, безіце́, бязя́ць; *незак.* (разм.). Ісці дроб-

ными частымі крокамі. *Ён драбязіў сваімі кароценькімі нагамі.*

ДРАВЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з драўніны, падобны да драўніны. *Драввяністыя расліны.* **2.** *перан.* Нясмачны, цвёрды, як дрэва. *Д. яблык.* ‖ *наз.* **драввяністасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДРА́ГА, -і, *ДМ* дра́зе, *мн.* -і, драг, *ж.* **1.** Плывучая землечарпальная машына, забяспечаная абсталяваннем для прамывкі вычарпнага грунту, а таксама для паглыблення дна рэк, азёр і пад. **2.** Прылада для здабывання жывёл і раслін, што жывуць на дне вадаёмаў. ‖ *прым.* **дра́жны**, -ая, -ае.

ДРАГІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). **1.** Паглыбіць (паглыбляць) дно пры дапамозе драгі (у 1 знач.). **2.** Здабыць (здабываць) карысныя выкапні з дапамогай драгі (у 1 знач.). **3.** Здабыць (здабываць) з марскога дна жывёл і расліны пры дапамозе драгі (у 2 знач.).

ДРАГУ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай і некаторых замежных арміях: вайсковец асобных часцей кавалерыі, здольных весці бой як у конным, так і ў спешаным страі. *Эскадрон драгунаў.* ‖ *прым.* **драгу́нскі**, -ая, -ае.

ДРАЖДЖАВА́ЦЬ, -джу́ю, -джу́еш, -джу́е; -джу́й; -джава́ны; *незак.* (спец.). Апрацоўваць корм дражджамі з мэтай павышэння яго засваяльнасці. ‖ *наз.* **дражджава́нне**, -я, *н.*

ДРАЖДЖАВЫ́ *гл.* дрожджы.

ДРАЖНІ́ЦЦА, дражню́ся, дра́жнішся, дра́жніцца; *незак.*, *з кім* і *без дап.* **1.** Злаваць, выводзіць чым-н. са спакойнага стану. *Хлопцы дражняцца з сабакамі.* **2.** Абяцаць, абнадзейваць, але не выконваць. *Ён толькі дражніцца.*

ДРАЖНІ́ЦЬ, дражню́, дра́жніш, дра́жніць; *незак.* **1.** *каго (што).* Злаваць, наўмысна раздражняючы чым-н. *Д. сабак.* **2.** *што.* Узбуджаць, выклікаць якія-н. жаданні. *Д. апетыт. Смачныя стравы дражнілі нос.*

ДРАЖЭ́, *нескл.*, *н.* **1.** Гатунак дробных круглых цукерак. *Шакаладнае д.* **2.** Лекавы прэпарат у выглядзе такіх цукерак. *Вітаміннае д.*

ДРАЗДЗЯНЯ́ і **ДРАЗДЗЯНЁ**, -няці, *мн.* -няты, -ня́т, *н.* Птушаня дразда.

ДРАЗДО́ВЫ *гл.* дрозд.

ДРА́ІЦЬ, драю, драіш, драіць; драй; драены; *незак.*, *што* (спец.). Чысціць, мыць, націраць да бляску. *Д. палубу.* ‖ *зак.* **надраіць**, -аю, -аіш, -аіць; -аены.

ДРАКО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Казачнае страшыдла ў выглядзе крылатага змея, які дыхае агнём, пажырае людзей і жывёлу. **2.** Вялікая яшчарка, што жыве ў некаторых трапічных краінах на дрэвах і можа лятаць. ‖ *прым.* **драко́навы**, -ая, -ае.

ДРАКО́НАЎСКІ, -ая, -ае (кніжн.). Крайне рэакцыйны, бязлітасны, жорсткі [ад старажытнагрэчаскага заканадаўца Дракона]. *Драконаўскія законы. Драконаўскія меры.*

ДРА́ЛА, *у знач. вык.* (разм.). Уцякаць, колькі сілы. *Ускочыў ды д. Даць (задаць) драла* (пусціцца наўцёк).

ДРА́МА, -ы, *мн.* -ы, драм, *ж.* **1.** Род літаратурных твораў, напісаных у дыялагічнай форме без аўтарскай мовы і прызначаных для выканання акцёрамі на сцэне. **2.** Літаратурны твор у дыялагічнай форме з сур'ёзным, але не гераічным зместам (у адрозненне ад камедыі і трагедыі). **3.** *перан.* Цяжкая падзея, перажыванне, якое прыносіць маральныя пакуты. *Душэўная д.* ‖ *прым.* **драматычны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ДРАМАТУ́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пісьменнік, які піша драматычныя творы.

ДРАМАТУРГІ́Я, -і, *ж.* **1.** Драматычнае мастацтва; тэорыя пабудовы драматычных твораў. *Курс драматургіі.* **2.** *зб.* Сукупнасць драматычных твораў. *Руская класічная д. Д. Кандрата Крапівы.* ‖ *прым.* **драматургі́чны**, -ая, -ае.

ДРАМАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* **1.** Перарабіць (-рабляць) які-н. твор, надаючы яму форму драмы. *Д. аповесць.* **2.** Узмацніць (-няць) драматызм, напружанасць чаго-н. *Рэжысёр драматызуе ролю старца.* ‖ *наз.* **драматыза́цыя**, -і, *ж.*

ДРАМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Напружанасць дзеяння, уласцівая драме. *П'еса, поўная драматызму.* **2.** *перан.* Крайняя напружанасць, цяжкасць становішча, абставін. *Д. абставін.*

ДРАМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* драма. **2.** Поўны драматызму. *Драматычная развязка. Д. выпадак.* **3.** Пра голас спевака: моцны, крыху рэзкі па тэмбру. *Д. тэнар.* ‖ *наз.* **драматы́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДРАМА́ЦЦА, дрэ́млецца; *безас.*; *незак.*, *каму.* Аб стане дрымоты. *Нешта дрэмлецца, ці не на дождж гэта.*

ДРАМА́ЦЬ, драмлю́, дрэ́млеш, дрэ́мле; драмі́; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў стане дрымоты. *Прыпёрся да печы і дрэмле.* **2.** *перан.* Быць у стане спакою, нерухомасці. *Унутры драмалі сілы. Ціха драмала Палессе.*

ДРАНДУЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. жарт.). Стары, разбіты экіпаж, аўтамабіль і пад. *Ці варта трэсціся на гэтым драндулеце.*

ДРАНІ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Блін з дранай бульбы. *Няма смачнейшай ежы, як дранікі са смятанай.*

ДРАНІ́ЦА, -ы, *ж.* Тое, што і дранка. *Дах з драніцы.* ‖ *прым.* **драні́чны**, -ая, -ае.

ДРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.*, таксама *зб.* Тонкая драўляная дошчачка для крыцця даху або для абівання сцен пад тынкоўку.

ДРАНКУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ку́ль, *ж.* Буйны шрот. *Дранкулі рыхтуюць на мядзведзяў.*

ДРАННАВА́ТЫ, -ая, -ае. Не зусім дрэнны, але і нядобры. *Дранноватае надвор'е.*

ДРАНЦВЕ́ЦЬ, -ве́ю, -ве́еш, -ве́е; *незак.* Траціць адчувальнасць, дзеравянець. *Нага дранцвее.* ‖ *зак.* **здранцве́ць**, -ве́ю, -ве́еш, -ве́е *і* **адранцве́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **дранцве́нне**, -я, *н.*

ДРА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Зношаны, падраны. *Драныя боты.* **2.** Здробнены на тарцы. *Драныя аладкі.*

ДРАП, -у, *м.* Тоўстая тканіна з шэрсці, з якой шыюць верхняе адзенне. *Паліто з драпу.* ‖ *прым.* **дра́павы**, -ая, -ае.

ДРАПА́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спружыноўка, культыватар. ‖ *прым.* **драпа́чны**, -ая, -ае.

ДРАПА́К[2], -а́, *м.* У выразе: **даць (задаць) драпака** (разм.) — кінуцца наўцёкі; уцячы.

ДРАПАНУ́ЦЬ[1], -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Хутка ўцячы, даць драла. *Драпануў у хмызняк і знік.*

ДРАПАНУ́ЦЬ[2] *гл.* драпаць[1].

ДРА́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Мець уласцівасць драпаць. *Кошка драпаецца, асцярожна.* **2.** Наносіць драпіны адзін аднаму. **3.** Скрэбціся лапамі, зубамі, шукаючы магчымасці пранікнуць куды-н. *Мышы драпаюцца пад падлогай. Сабака драпаецца ў дзверы.*

ДРА́ПАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.*, *каго-што.* Рабіць драпіны чым-н. вострым, цвёрдым на якой-н. паверхні. ‖ *аднакр.* **драпану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **дра́панне**, -я, *н.*

ДРА́ПАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм. пагард.). Паспешна адступаць, хутка бегчы наўцёкі. *Немцы драпалі з-пад Курска аж пыл курэў.*

ДРАПЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Драпежная жывёліна. *Лясныя драпежнікі.* **2.** *перан.* Драпежны (у 2 знач.) чалавек. **3.** *перан.* Той, хто нажываецца на абрабаванні каго-н., на раскрадванні грамадскага набытку. ‖ *ж.* **драпежніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **драпе́жніцкі**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ДРАПЕ́ЖНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* драпежнік. **2.** *перан.* Шкодніцкі, заснаваны на асабістай выгадзе. *Драпежніцкае высяканне лесу. Драпежніцкая лоўля рыбы.*

ДРАПЕ́ЖНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Спосаб існавання драпежных жывёл (спец.). *Ваўкі жывуць драпежніцтвам.* **2.** *перан.* Характар дзеянняў, уласцівых драпежніку (у 2 і 3 знач.). *Д. у лоўлі рыбы.* **3.** *перан.* Драпежніцкае (у 3 знач.) вядзенне гаспадаркі, выкарыстанне чаго-н. драпежніцкім чынам. *Лясное д.*

ДРАПЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра жывёл: які кормяцца жывёламі. *Д. звер. Драпежныя рыбы.* **2.** *перан.* Прагны, поўны імкнення авалодаць кім-, чым-н., захапіць што-н., а таксама такі, што выражае такое імкненне. *Драпежная натура. Д. погляд.* ‖ *наз.* **драпе́жнасць**, -і, *ж.*

ДРА́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Ранка на скуры, пашкоджанне ў выглядзе палоскі на прадмеце, зробленыя чым-н. вострым (нажом, кіпцюрамі і пад.). *Глыбокая д. Ногі ў драпінах ад іржэўніку. Д. на паліраваным сталe.* ‖ *памянш.* **дра́пінка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ДРАПІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.*, *каго-што.* Абіваць, упрыгожваць якой-н. тканінай, збіраючы адзенне, тканіну ў прыгожыя складкі. *Д. сцены.* ‖ *зак.* **задрапіравацъ**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *звар.* **драпіравацца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; *зак.* **задрапіравацца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **драпіро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж. і* **драпіраванне**, -я, *н.*

ДРАПІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* драпіраваць. **2.** Фіранка, тканіна, што спускаецца шырокімі складкамі. ‖ *прым.* **драпіро́вачны**, -ая, -ае.

ДРАПІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які займаецца драпіроўкай (у 1 знач.). ‖ *ж.* **драпіро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ДРАПРЫ́, *нескл.*, *н.* Тое, што парцьера.

ДРАСЕ́Н, -сну́, *м.* Травяністая, звычайна аднагадовая, расліна сямейства грэчкавых. ‖ *прым.* **драсе́навы**, -ая, -ае. *Сямейства драсёнавых* (наз.).

ДРАТАВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Пяньковая або льняная пуга, крута звітая з трох столак (кожная з якіх з'ўецца асобнай тоненькай вяровачкай). *Пастухі і падпаскі гучна ляскалі дратаванкамі.*

ДРАТАВА́НЫ, -ая, -ае (разм.). Звіты з трох тонкіх тугіх вяровачак (пра пугу). *Дратаваная пуга.*

ДРАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.*, *што* (разм.). **1.** Таптаць, вытоптваць нагамі. *Д. пасевы.* **2.** Пра каня: раніць нагу падковай другой нагі. ‖ *зак.* **здратава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -таваны (да 1 знач.).

ДРА́ТВА, -ы, *ж.* Тоўстая насмоленая або навошчаная нітка для шыцця абутку, конскай вупражы і пад. ‖ *прым.* **дра́твенны**, -ая, -ае.

ДРАЎНІ́НА, -ы, *ж.* **1.** Цвёрдая частка дрэва або кустовых раслін, што знаходзіцца пад карой. **2.** *зб.* Бярвенне і іншыя лесаматэрыялы. *Нарыхтоўка драўніны.* ‖ *прым.* **драўні́нны**, -ая, -ае *і* **драўня́ны**, -ая, -ае.

ДРАЎНЯ́НЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* драўніна *і* дрэва. **2.** Які здабываецца з драўніны. *Д. спірт.*

ДРАФА́, -ы́, *мн.* дро́фы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) драфы́, дроф, *ж.* Буйная стэпавая птушка з доўгай шыяй і моцнымі нагамі. *Сямейства дроф.* ‖ *прым.* **драфі́ны**, -ая, -ае.

ДРАХЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца драхлым. ‖ *зак.* **адрахле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **здрахле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **драхле́нне**, -я, *н.*

ДРА́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Слабы, нядужы ад старасці. *Д. стары.* **2.** Які стаў трухлявым ад часу, ператварыўся ў пацяруху (аб прадметах). *Д. пень.* ‖ *наз.* **дра́хласць**, -і, *ж.*

ДРА́ХМА, -ы, *мн.* -ы, драхм *і* -аў, *ж.* **1.** Сярэбраная манета ў старажытнай Грэцыі, а таксама грашовая адзінка ў сучаснай Грэцыі. **2.** Адзінка аптэкарскай вагі (роўная 3,73 г), што існавала да ўвядзення метрычнай сістэмы мер.

ДРАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (разм.). Кавалак дроту. *Прабіў нагу на драціну.*

ДРА́ЦЦА, дзяру́ся, дзярэ́шся, дзярэ́цца; дзяро́мся, дзераце́ся, дзяру́цца; дзяры́ся; *незак.* **1.** Наносіць каму-н. драпіны кіпцюрамі. *Мама, Наташка дзярэцца.* **2.** Мець уласцівасць драпаць адзін аднаго. *Каты дзяруцца.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раздзірацца на кавалкі, шматкі. *Папера лёгка дзярэцца.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца непрыгодным. *Па такой дарозе абутак хутка дзярэцца.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знімацца, адставаць ад драўніны. *Дзяры лыка пакуль дзярэцца* (прыказка).

ДРАЦЬ, дзяру́, дзярэ́ш, дзярэ́; дзяро́м, дзераце́, дзяру́ць; драў, дра́ла; дзяры́; дра́ны; *незак.* **1.** *што.* Раздзіраць на часткі, на шматкі. *Д. паперу.* **2.** *што.* Зношваць (адзенне, абутак) да дзірак. *Д. вопратку.* **3.** *што.* Аддзяляць, знімаць. *Д. скуру з авечкі. Д. лыка.* **4.** *што.* Выдзіраць з карэннем, адрываць. *Д. мох.* **5.** *што.* Драпаць (аб прыладах, інструментах). *Брытва дзярэ. Сухая лыжка рот дзярэ* (прыказка). **6.** *каго (што).* Забіваць, разрываць каго-н. (аб драпежніках). *Каршун дзярэ кураня.* **7.** *што.* Раздражняць, выклікаць непрыемнае адчуванне (разм.). *Перац дзярэ горла.* **8.** *што.* Раздрабняць таркай. *Д. бульбу.* **9.** *што.* Ачышчаць зерне ад шалупіння, рабіць з зерня крупы. **10.** Дорага прасіць, браць за што-н. (разм.). ◊ **Драць горла (глотку)** (разм. груб.) — моцна гаварыць, крычаць, спяваць. **Драць казлы** (разм.) — ванітаваць. **Драць нос** (разм. неадабр.) — задавацца, трымаць сябе высакамерна. ‖ *зак.* **задра́ць**, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дра́ў, -дра́ла; -дзяры́; -дра́ны (да 6 знач.), **задзе́рці**, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзёр, -дзе́рла; -дзяры́; -дзёрты (да 6 знач.), **садра́ць**, здзяру́, здзярэ́ш, здзярэ́; здзяро́м, здзераце́, здзяру́ць; садра́ў, -ра́ла; здзяры́; садра́ны (да 3, 8, 9 і 10 знач.) *і* **здзе́рці**, здзяру́, здзярэ́ш, здзярэ́; здзяро́м, здзераце́, здзяру́ць; здзёр, здзе́рла, здзяры́; здзёрты (да 3, 8, 9 і 10 знач.).

ДРАЦЯ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Назва лічынкі жука-шчаўкуна, шкодніка сельскагаспадарчых і дзікарослых раслін. *Д. жыве ў глебе.*

ДРАЦЯНЫ́ *гл.* дрот.

ДРАЧ, драча́, *мн.* драчы́, -о́ў, *м.* Невялікая лугавая птушка з скрыпучым, прарэзлівым крыкам; дзяркач. *У траве гучна адазваўся д.*

ДРАЧО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і дранік.

ДРОБ[1], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кавалачак чаго-н. *Д. цукру.*

ДРОБ[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лік, які прадстаўлены ў выглядзе частак адзінкі. *Правільны д.* (менш за адзінку). *Няправільны д.* (больш за адзінку). *Дзесятковыя дробы.* ‖ *прым.* **дро́бавы**, -ая, -ае.

ДРО́БАТ, -у, *М* -баце, *м.* Дробны стук. *Барабанны д.*

ДРОБНА... (а таксама **драбна...**). Першая частка складаных слоў у знач. дробны, ужыв., калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад, напр. *дробнатаварны, дробнабуржуазны.*

ДРОБНАБУРЖУА́ЗНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да дробнай буржуазіі, уласцівы ёй. *Дробнабуржуазная ідэалогія.* ‖ *наз.* **дробнабуржуа́знасць**, -і, *ж.*

ДРОБНАКАЛІ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Невялікага, менш звычайнага калібру. *Дробнакаліберная вінтоўка.*

ДРОБНАМАЯНТКО́ВЫ, -ая, -ае. Пра дваран: які валодаў невялікім маёнткам. *Дробнамаянтковае дваранства.*

ДРОБНАТАВА́РНЫ, -ая, -ае. Які належыць, уласцівы дробным вытворцам, эканамічна маламоцны, незаможны. *Дробнатаварная гаспадарка.*

ДРОБНАЎЛА́СНІЦКІ, -ая, -ае. Які належыць, уласцівы дробным уласнікам. *Дробнаўласніцкія інтарэсы.*

ДРО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з невялікіх па велічыні аднародных часцінак. *Д. дождж. Д. пясок.* **2.** Нязначны па велічыні, памеру, вартасці. *Дробная жывёла. Д. почырк. Дробныя грошы.* **3.** Невялікі, маламоцны і малазначны ў эканамічных і грамадскіх адносінах. *Дробная гаспадарка. Д. вытворца.* **4.** Неістотны, які не мае вялікага значэння. *Дробныя факты.* **5.** *перан.* Мізэрны, нікчэмны, нізкі. *Дробныя інтарэсы. Дробная душа.* ‖ *наз.* **дро́бнасць**, -і, *ж.* (да 2, 4 і 5 знач.)

ДРО́БЯЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Які надае вялікае значэнне пусцякам, дробязі. *Д. чалавек.* **2.** Нязначны, неістотны. *Д. факт. Дробязныя спрэчкі.* ‖ *наз.* **дро́бязнасць**, -і, *ж.*

ДРО́БЯЗЬ, -і, *ж.* **1.** *зб.* Прадметы малой велічыні; дробны тавар. *Прадавалася розная д.: іголкі, ніткі, напарсткі, аплікі.* **2.** *зб.* Жывыя істоты дробнага памеру. *Добрая рыба не бралася, клявала адна д.* **3.** *зб.* Дробныя грошы, манеты. *У кішэні пазвоньвала д.* **4.** Што-н. не маючае істотнага значэння; пусцяк. *Гэта д.*

ДРО́ВЫ, дроў, дрыва́м. Распілаваныя і пакалатыя дрэвы, якія ідуць на паліва. *Сухія д. Калоць д.* ◊ **Наламаць дроў** (разм.) — нарабіць памылак, недарэчнасцей. **Хто ў лес, хто па дровы** (прыказка) — нязладжана, уразброд. ‖ *ласк.* **дро́ўцы**, -аў. ‖ *прым.* **дрывяны́**, -а́я, -о́е. *Д. склад. Дрывяная павець. Дрывяное ацяпленне.*

ДРО́ГКІ, -ая, -ае. Такі, які трасецца, а таксама які выклікае ўздрыгванне. *Дрогкія калёсы. Дрогкая дарога. Дрогка* (прысл.) *ехаць.* ‖ *наз.* **дро́гкасць**, -і, *ж.*

ДРО́ЖДЖЫ, дражджэ́й. Рэчыва з мікраскапічных грыбкоў, якое выклікае браджэнне. *Піўныя д.* ◊ **Як на дражджах** (разм.) — вельмі хутка (расці, паднімацца). ‖ *прым.* **дражджавы́**, -а́я, -о́е.

ДРО́ЖКІ, -жак. Лёгкі адкрыты рысорны экіпаж. *Бегавыя д.* ‖ *прым.* **дро́жачны**, -ая, -ае.

ДРОЗД, дразда́, *мн.* дразды́, драздо́ў, *м.* Лясная пеўчая птушка атрада вераб'іных. *Чорны д.* ◊ **Даць дразда** (разм.) — 1) вызначыцца хвацкасцю, зухаватасцю ў танцах, гульнях; 2) адчытаць, вылаяць каго-н. за што-н. ‖ *прым.* **драздо́вы**, -ая, -ае. *Сямейства драздовых* (наз.).

ДРОТ, дро́ту, *М* дро́це, *мн.* драты́, драто́ў, *м.* Металічны выраб у выглядзе гібкай ніці. *Медны д. Калючы д.* ‖ *памянш.* **дро́цік**, -у, *м.* ‖ *прым.* **драцяны́**, -а́я, -о́е.

ДРО́ЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Старадаўняя кідальная зброя ў выглядзе кап'я на кароткім дрэўку.

ДРУГ, -а, *м.* **1.** Той, хто дружыць з кім-н., блізкі сябар, прыяцель. *Стары д. лепш за новых двух* (з нар.). *Сустрэча з другам. Зялёны д.* (аб лесе). **2.** *каго-чаго.* Прыхільнік, абаронца каго-н. *Д. дзяцей.* **3.** Ужыв. як зварот да блізкага чалавека, а таксама як ветлівы зварот да таварыша, суседа ці сустрэчнага чалавека. *Дапамажы, д.* **4.** **дру́жа** (разм.). Клічная форма звароту да каго-н. *Дарагі дружа, спачуваю табе.* ◊ **Друг дома** — асоба, якая карыстаецца сімпатыяй і сяброўскімі адносінамі ўсёй сям'і. **Будзь другам** (разм.) — зварот, які выказвае шчырую просьбу.

ДРУГАГО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань або студэнт, які застаўся ў тым жа класе на другі год. ‖ *ж.* **другаго́дніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДРУГАГО́ДНІЦТВА, -а, *н.* Знаходжанне другі год у тым жа класе, на тым жа курсе з прычыны непаспяховасці.

ДРУГАКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань другога класа. ‖ *ж.* **другакла́сніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДРУГАРА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Не асноўны, не самы важны. *Другараднае пытанне.* **2.** Не лепшы, такі, якіх многа. *Д. пісьменнік.* ‖ *наз.* **другара́днасць**, -і, *ж.*

ДРУГАРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Паўторны. *Другаразовае паведамленне.*

ДРУГАРАЗРА́ДНЫ, -ая, -ае. Другога разраду, пасрэдны. *Д. рэстаран.*

ДРУ́ГАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Вытворны, не зыходны; які з'яўляецца другой, пазнейшай ступенню ў развіцці чаго-н. *Д. прадукт. Другасныя спірты.* **2.** Пабочны, не асноўны. *Другасныя палавыя адзнакі.* ‖ *наз.* **дру́гаснасць**, -і, *ж.*

ДРУГАЧАРГО́ВЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да другой чаргі, менш важны. *Другачарговыя грузы. Другачарговая справа.* ‖ *наз.* **другачарго́васць**, -і, *ж.*

ДРУГІ́, -а́я, -о́е. **1.** Ліч. парадк. к два. *Д. год. Д. па парадку. Другога мая.* **2.** Не такі, інакшы, непадобны да гэтага або ранейшага. *Зусім д. голас.* **3.** Паўторны. *Д. прыезд.* **4.** Ужыв. пры супрацьстаўленні. *Аднаму чалавеку весела, а другому сумна. Адзін большы, д. меншы.* **5.** Не галоўны па значэнню, другарадны. *На другіх ролях. Другая скрыпка.* **6.** Які замяняе першага, сапраўднага. *У яго цяпер д. бацька.* **7.** Не гэты, іншы. *Другім разам.* **8.** *займ. неазнач.* Які-н. іншы. *Д. дзякаваў бы, а ты не задаволены.* **9.** **друга́я**, -о́й. Які атрымліваецца дзяленнем на два. *Другая частка. Адна другая* (наз.: палавіна). **10.** **друго́е**, -о́га, *н.* Страва, якая падаецца пасля першай. *На другое падалі мачанку.* **11.** **другі́**, -о́га, *мн.* -і́я, -і́х, *м.* Хтосьці іншы, не сам. *Сам не гам і другому не дам* (з нар.).

ДРУЖАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Па-сяброўску настроены. *Дружалюбна* (прысл.) *гутарылі ўдваіх.* ‖ *наз.* **дружалю́бнасць**, -і, *ж.*

ДРУ́ЖБА, -ы, *ж.* Блізкія адносіны, заснаваныя на ўзаемным давер'і, павазе, супольнасці інтарэсаў. *Даўняя д. Д. народаў.* ◊ **Не ў службу, а ў дружбу** (разм.) — не па абавязку, а па сяброўскіх адносінах.

ДРУЖБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Блізкі, шчыры сябар. *Сяргей з Рыгорам даўнія дружбакі.* ‖ *прым.* **дружба́цкі**, -ая, -ае (разм.).

ДРУ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Сяброўка маладой у час вясельнага абраду. *Праксэда была за дружку ў Тэклі.*

ДРУ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны дружбай, узаемнай дапамогай, выручкай. *Д. калектыў. Дружная сям'я.* **2.** Які адбываецца адначасова, сумесна, бурна. *Д. смех. Дружныя апладысменты. Дружная вясна. Дружна* (прысл.) *ўзяцца за работу.* ‖ *наз.* **дру́жнасць**, -і, *ж.*

ДРУЖЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -жы́н, *ж.* **1.** Узброены атрад пры князю ў старажытнай Русі. *Княжацкая д.* **2.** Добраахвотнае аб'яднанне людзей, створанае з якой-н. мэтай. *Піянерская д. Пажарная д.* ○ **Народная дружына** — добраахвотная арганізацыя, якая дапамагае міліцыі ў ахове грамадскага парадку. ‖ *прым.* **дружы́нны,** -ая, -ае. *Д. эпас.*

ДРУЖЫ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто з'яўляецца членам дружыны. *Дружыннікі князя Ігара. Дружыннікі сачылі за парадкам у парку.* ‖ *ж.* **дружы́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДРУЖЫ́ЦЬ, дружу́, дру́жыш, дру́жыць; *незак.* **1.** *з кім і без дап.* Быць у дружбе з кім-н., сябраваць. *Хлопцы дружаць з самага маленства.* **2.** *перан., з чым.* Любіць што-н., быць аматарам чаго-н. *Д. з кнігай. Д. са спортам.*

ДРУЗ, дру́зу, *м.* Раздробленае каменне, цэгла, якія ўжываюцца для дарожных або будаўнічых работ. *Машыны вазілі цагляны д.* ‖ *прым.* **дру́завы,** -ая, -ае.

ДРУ́ЗАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Маленькі асколак чаго-н. разбітага. *Разбіць на друзачкі* (разбіць на дробныя часцінкі).

ДРУ́ЗЛЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены пруткасці, рыхлы, вялы. *Друзлыя мышцы. Друзлае цела.* ‖ *наз.* **дру́зласць,** -і, *ж.*

ДРУ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; друз, -зла; -ні; *незак.* (разм.). Станавіцца друзлым. *Мышцы пачалі д. Скура друзне.* ‖ *зак.* **адру́знуць,** -ну, -неш, -не; адру́з, -зла; -ні.

ДРУК[1], дру́ку, *м.* **1.** Працэс публікацыі і выпуск у свет разнастайнай друкаванай прадукцыі (кніг, часопісаў, артыкулаў, малюнкаў і пад.). *Кніга яшчэ ў друку.* **2.** Спосаб друкавання. *Высокі д. Глыбокі д. Плоскі д.* **3.** Галіна вытворчасці, якая друкуе творы; выдавецкая і друкарская справа. *Работнікі друку.* **4.** Знешні выгляд надрукаванага (асаблівасці шрыфту, характар ілюстравання). *Уборысты д. Каляровы д.* **5.** Сукупнасць друкаваных, звычайна перыядычных выданняў; прэса. *Перыядычны д. Замежны д.*

ДРУК[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Сукаватая палка. *Мужчыны беглі з друкамі.* ‖ *памянш.* **дручо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

ДРУКАВА́НЫ, -ая, -ае, *у знач. прым.* **1.** Зроблены друкаваным спосабам; не рукапісны. *Друкаваная кніга.* **2.** Які мае форму друкаванага. *Друкаваныя літары.* **3.** Змешчаны ў друку. *Друкаваныя варыянты верша.* ○ **Друкаваны аркуш** — друкаваны адбітак на адным баку папяровага стандартнага аркуша як адзінка вымярэння аб'ёму кнігі. ◊ **Друкаванае слова** — тое, што надрукавана.

ДРУКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *незак.* Змяшчаць свае творы ў друкаваных выданнях. *Ён друкуецца з 80-х гадоў.* ‖ *зак.* **надрукава́цца,** -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся.

ДРУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* **1.** Адціскаць з друкаванага набору, з клішэ, узнаўляць з негатыва і пад. **2.** Змяшчаць у якім-н. выданні. *Д. артыкулы ў часопісе.* ‖ *зак.* **надрукава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **друкаванне,** -я, *н.*

ДРУКА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Работнік друкарскай справы, паліграфічнай прамысловасці.

ДРУКА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Прадпрыемства, у якім друкуюцца кнігі, газеты і іншыя выданні.

ДРУКА́РСКІ, -ая, -ае. Які служыць для друкавання, для друку. *Друкарская машына. Д. цэх. Д. знак.* ‖ *наз.* **друка́рства,** -а, *н.*

ДРУ́КІ, -аў (разм.). Прыстасаванне ў выглядзе сукаватых слупоў для сушкі вікі, гароху і інш.; астражыны.

ДРУШЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Кухонная пасуда ў выглядзе каўша з дзірачкамі для працэджвання вадкасці, прамывання чаго-н. **2.** Ручны інструмент для прабівання невялікіх дзірак у метале і інш.

ДРЫВАКО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто наймаецца калоць дровы. **2.** Цяжкая з клінападобным лязом сякера для колкі дроў; калун.

ДРЫВАСЕ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто сячэ лес на дровы, займаецца нарыхтоўкай дроў.

ДРЫВО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Павець для дроў. *Дровы знаходзіліся ў дрывотніку.*

ДРЫВО́ТНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і дрывотнік.

ДРЫВЯНЫ́ *гл.* дровы.

ДРЫГ, *выкл. у знач. вык.* (разм.). Ужыв. у значэнні дзеясловаў дрыгаць і дрыгануць. *Жарабя д. нагой.*

ДРЫГАВІ́ЧЫ, -о́ў (гіст.). Адно з племянных усходнеславянскіх аб'яднанняў, якое пазней разам з крывічамі і радзімічамі ўвайшло ў склад беларускай народнасці.

ДРЫГАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які ўздрыгвае, дрыжыць; трапяткі. *Дрыгатлівыя зарніцы.*

ДРЫ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым* (разм.). Рабіць рэзкія адрывістыя рухі (пераважна нагамі). ‖ *аднакр.* **дры́гнуць,** -ну, -неш, -не; -ні *і* **дрыгану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **дрыганне,** -я, *н.*

ДРЫГВА́, -ы́, *ж.* Багністае топкае месца. *Непраходная д.* ‖ *прым.* **дрыгвя́ністы,** -ая, -ае. *Д. бераг возера.*

ДРЫГО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (разм.). Дрыжыкі, хваляванне ад страху і пад. *Д. ахапіла цела. Нервовая д.* ‖ *прым.* **дрыго́ткі,** -ая, -ае. *Д. голас.*

ДРЫЖА́ЦЬ, -жу́, -жы́ш, -жы́ць; -жы́м, -жыце́, -жа́ць; -жы; *незак.* **1.** Трэсціся, калаціцца (ад выбухаў і пад.). *Шыбы дрыжаць. Зямля дрыжыць пад нагамі.* **2.** Быць ахопленым дрыжыкамі. *Д. ад холаду. Рукі дрыжаць.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гучаць перарывіста, няроўна. *Голас дрыжыць.* **4.** Мільгаць, трымцець. *Зоркі дрыжаць у небе.* **5.** *перан., за каго-што і над кім-чым.* Ахоўваць, баючыся за каго-, што-н., за захаванасць чаго-н. *Д. за сваё дзіця. Д. над кожнай капейкай* (за кожную капейку). **6.** *перан., перад кім-чым.* Баяцца каго-, чаго-н. *Д. перад самадурам.* ‖ *наз.* **дрыжанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **дрыжа́льны,** -ая, -ае. *Д. параліч.*

ДРЫЖА́ЧЫ, -ая, -ае. Які дрыжыць. *Дрыжачыя рукі. Д. голас.*

ДРЫ́ЖЫКІ, -аў. Частае сутаргавае ўздрыгванне цела (ад холаду, хваравітага стану і пад.). *Д. бяруць. У дрыжыкі кідае.*

ДРЫЗІ́НА, -ы, *ж.* Механічная чыгуначная машына, якая рухаецца па рэйках уручную або з дапамогай рухавіка. ‖ *прым.* **дрызі́нны,** -ая, -ае.

ДРЫЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Інструмент для свідравання дзірак у метале, дрэве і пад. *Электрычны д.* ‖ *прым.* **дры́льны,** -ая, -ае.

ДРЫЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., што.* Свідраваць пры дапамозе дрыля.

ДРЫМО́ТА, -ы, *ДМ* -мо́це, *ж.* Паўсон; стан, пры якім хіліць на сон. *Агарнула д.* ‖ *прым.* **дрымо́тны,** -ая, -ае. *Д. стан.*

ДРЫМУ́ЧЫ, -ая, -ае. Густы, глухі, цяжкапраходны (пра лес). *Д. бор цягнуў адвечную песню.*

ДРЫНДУ́ШКА, -і, *ДМ* -ду́шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). **1.** Частушка, прыпеўка. *Святочную цішыню парушалі вясёлыя дрындушкі.* **2.** Якая-н. драбніца, цацка, бразготка. *На падлозе валяліся розныя дрындушкі.*

ДРЫ́НКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Няўмела іграць на музычным інструменце. *Д. на гітары.* ‖ *наз.* **дрынканне,** -я, *н.*

ДРЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ісці, дробна і часта ступаючы. *Па сцежцы дрыпаў нізенькі чалавечак.*

ДРЭ́ВА, -а, *мн.* -ы, дрэў, *н.* **1.** Шматгадовая расліна з цвёрдым ствалом і галінамі, якія ўтвараюць крону. *Лісцевыя дрэвы. Хвойныя дрэвы.* **2.** толькі *адз.* Матэрыял з такой расліны, які ідзе на будаўніцтва, розныя вырабы; драўніна. *Разьба па дрэве. Мэбля з чырвонага дрэва.* ○ **Радаслоўнае дрэва** — радаслоўная табліца ў выглядзе дрэва, якая паказвае разгалінаванне роду, сям'і. ◊ **За дрэвамі не бачыць лесу** (неадабр.) — звяртаючы ўвагу на дробязі, забываць пра галоўнае. ‖ *памянш.* **дрэ́ўца,** -а, *мн.* -ы, -аў.

ДРЭВА... Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову дрэва, напр. *дрэваапрацоўка, дрэванасаджэнне.*

ДРЭВААПРАЦО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да выпрацоўкі вырабаў з дрэва (у 2 знач.). *Дрэваапрацовачныя работы.*

ДРЭВААПРАЦО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па апрацоўцы дрэва (у 2 знач.).

ДРЭВАНАСАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Пасадка дрэў. **2.** звычайна *мн.* Пасаджаныя дрэвы. *Трэба ахоўваць дрэванасаджэнні.*

ДРЭВАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны па форме на дрэва. *Д. папаратнік.*

ДРЭВАСТО́Й, -ю, *м., зб.* Сукупнасць дрэў, што ўтвараюць лес або ўчастак лесу. ‖ *прым.* **дрэвасто́йны,** -ая, -ае.

ДРЭДНО́ЎТ, -а, *М* -но́ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі браняносец, папярэднік сучаснага лінейнага карабля. ‖ *прым.* **дрэдно́ўтны,** -ая, -ае.

ДРЭЙФ, -у, *м.* Адхіленне судна, самалёта ў час руху ад курсу пад уздзеяннем ветру або цячэння, а таксама рух ільдоў, якія нясе цячэнне. *Д. айсбергаў.* ○ **Легчы ў дрэйф** — расставіць парусы так, каб судна заставалася на месцы. **Зняцца з дрэйфу** — пачаць рух, змяніўшы расстаноўку парусоў пасля таго, як судна ляжала ў дрэйфе. ‖ *прым.* **дрэ́йфавы,** -ая, -ае.

ДРЭЙФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; *незак.* **1.** Быць у дрэйфе, рухацца пад уздзеяннем ветру або плыні (пра льды, судны і пад.). *Карабель дрэйфуе.* **2.** *безас.* Зносіць з месца ветрам або плынню (судна, якое стаіць на якары). *Карвет пачало д. да берага.*

ДРЭ́ЙФАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дрэйф. **2.** Які выклікае дрэйф. *Дрэйфавая плынь.*

ДРЭ́ЙФІЦЬ, -флю, -фіш, -фіць; *незак.* (разм.). Паддавацца пачуццю страху, адступаць перад цяжкасцямі. *Не трэба д. — усё будзе добра.* ‖ *зак.* **здрэ́йфіць,** -флю, -фіш, -фіць.

ДРЭНА́Ж, -у́, *м.* **1.** Асушэнне глебы пры дапамозе сістэмы траншэй ці труб, а таксама сама сістэма такіх траншэй, труб. *Д. балота.* **2.** Вывядзенне з раны гною, вадкасці з дапамогай спецыяльнай трубкі або марлевых палосак. *Д. раны.* **3.** Гумавая ці шкляная трубка з адтулінамі, якая ўводзіцца ў рану для адтоку гною, вадкасці. *Увесці д.* ‖ *прым.* **дрэна́жны,** -ая, -ае. *Дрэнажная канава. Дрэнажная трубка.*

ДРЭ́ННЫ, -ая, -ае; у знач. выш. і найвыш. ст. ужыв. горш, го́ршы, найго́рш, найго́ршы. **1.** Пазбаўлены станоўчых якасцей, нездавальняючы, не такі, як трэба; *процл.* добры. *Дрэнныя прадукты. Д. почырк. Дрэннае надвор'е. Дрэннае абсталяванне. Д. гаспадар. Дрэнныя*

суседзі. Дрэннае здароўе. Дрэнна (прысл.) *ляжыць што-н.* (дрэнна прыбрана, можна ўкрасці). *Здарылася найгоршае* (наз.) *з усяго, што можна было чакаць.* **2.** Заганны з маральнага боку; здатны на кепскія ўчынкі. *Д. ўчынак. Дрэнныя паводзіны. Д. чалавек.* **3.** Недастатковы, малы. *Дрэнныя даходы. Дрэнная ўцеха.* **4.** Неспрыяльны, які не прадвяшчае нічога добрага. *Дрэнная прадчуванне. Дрэнныя аналізы крыві.* **5. дрэнна** *каму, у знач. вык.* Пра хваравіты або цяжкі душэўны стан. *Хвораму сёння дрэнна. Дрэнна на душы.* **6. дрэнна,** *нескл., н.* Адзнака (у 4 знач.), якая абазначае ніжэйшую ацэнку ведаў.

ДРЭНЬ, дрэ́ні, *ж.* (разм.). **1.** *зб.* Розныя непрыгодныя рэчы, хлам. *Поўныя кішэні ўсякай дрэні.* **2.** Што-н. нядобрае, непрыемнае. *Усю ноч нейкая д. снілася.* **3.** *у знач. вык.* Пра каго-, што-н. кепскае, нікчэмнае. *Надвор'е — д. Токар з яго — д.*

ДРЭСІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго (што).* Прывучаць жывёл да выканання якіх-н. дзеянняў. *Д. тыграў. Д. сабак.* ‖ *зак.* **выдрэсіраваць,** -рую, -руеш, -руе; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **дрэсіро́ўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж.*

ДРЭСІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца дрэсіроўкай. *Д. звяроў.* ‖ *ж.* **дрэсіро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **дрэсіро́ўшчыцкі,** -ая, -ае.

ДРЭ́ЎКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* Выструганая палка, да якой прымацоўваецца сцяг. ‖ *прым.* **дрэ́ўкавы,** -ая, -ае.

ДРЭ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які здабываецца з дрэва. *Дрэўная смала.*

ДУАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Філасофскі кірунак, які, у супрацьлегласць манізму, прызнае ў аснове свету два незалежныя і раўнапраўныя пачаткі: матэрыю і дух. ‖ *прым.* **дуалісты́чны,** -ая, -ае.

ДУБ, -а *і* -у, *мн.* дубы́, -о́ў, *м.* **1.** -а. Буйное ліставое дрэва сямейства букавых з цвёрдай драўнінай і пладамі-жалудамі. *Д. галлё распусціў.* **2.** -у, толькі *адз.* Драўніна гэтага дрэва. *Бочка з дубу.* ◊ **Дуба даць** (разм.) — памерці. ‖ *памянш.-ласк.* **дубо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* (да 1 знач.) *і* **дубочак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **дубо́вы,** -ая, -ае.

ДУБАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Тупы, някемлівы, нявыхаваны. *Д. хлопец.* ‖ *наз.* **дубава́тасць,** -і, *ж.*

ДУБАЛЬТО́ВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Падвойны. *Дубальтовыя рамы.* **2.** Які мае два ствалы (пра ружжо).

ДУБАЛЬТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -товак, *ж.* Двухствольнае паляўнічае ружжо. *Тульская д.*

ДУБА́СІЦЬ, -а́шу, -а́сіш, -а́сіць; *незак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Жорстка, бязлітасна біць. *Яго ўжо не раз дубасілі за пакражу.* **2.** *па чым, у што.* Моцна стукаць. *Д. у дзверы.* ‖ *зак.* **аддуба́сіць,** -а́шу, -а́сіш, -а́сіць (да 1 знач.).

ДУБЕ́Ц, -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* Тонкі гібкі прут. *З дубцоў плятуць кашы. Не гані каня дубцом, а гані аўсом* (з нар.). ‖ *памянш.* **ду́бчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ДУБЕ́ЦЬ, -бе́ю, -бе́еш, -бе́е; *незак.* **1.** Мерзнуць, калець. *Не зайздросная справа д. на марозе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зацвярдзяваць, карчанець (пра труп); цвярдзець, лубянець ад холаду. *Кажух дубее на холадзе.*

ДУБ'Ё, -я́, *н., зб.* (разм.). **1.** Палкі, колле, дубінкі як зброя ў старадаўнія часы. **2.** *перан.* Пра тупых, бесталковых людзей (пагард.).

ДУБІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэчыва для дублення шкур. *Сінтэтычныя дубільнікі.*

ДУБІ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне, дзе дубяць шкуры.

ДУБІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па дубленню шкур.

ДУБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* **1.** Тоўстая, звычайна дубовая палка. **2.** *перан.* Пра тупога, неразумнага чалавека (разм. лаянк.). ‖ *памянш.* **дубі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.) *і* **дубі́начка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.).

ДУБІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* дубіна. **2.** Тоўстая палка. *Гумавая д.* (кароткая палка з цвёрдай гумы). *Палітыка вялікай дубінкі* (перан.: палітыка грубай сілы).

ДУБІ́ЦЬ, дублю́, ду́біш, ду́біць; дублёны; *незак., што.* Апрацоўваць (шкуру, футра) у асобых растворах. *Д. шкуры.* ‖ *зак.* **выдубіць,** -блю, -біш, -біць; -блены. ‖ *наз.* **дубле́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **дубі́льны,** -ая, -ае. *Д. цэх. Дубільная вытворчасць. Дубільныя рэчывы.*

ДУБКА́, *прысл.* На заднія ногі (са словамі «стаць», «станавіцца»; пра коней, мядзведзяў). *Конь стаў д.*

ДУ́БЛЕНЫ, -ая, -ае. Выраблены дубленнем. *Дубленыя шкуры.*

ДУБЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Другі экзэмпляр якой-н. рэчы. *Д. кнігі ў бібліятэцы.* **2.** Два выстралы запар па адной цэлі з двухствольнага ружжа (спец.). ‖ *прым.* **дубле́тны,** -ая, -ае.

ДУБЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Дублены кажух, пашыты ў талію. ‖ *прым.* **дублёначны,** -ая, -ае.

ДУБЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто дубліруе каго-, што-н. *Завод-д. Артыст-д. Д. касманаўта.* **2.** У спорце: другі састаў каманды, які з'яўляецца рэзервам для асноўнага саставу. *Дублёры перамаглі з лікам 1:0.* ‖ *ж.* **дублёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **дублёрскі,** -ая, -ае.

ДУБЛІКА́Т, -а, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Другі экзэмпляр дакумента, які мае аднолькавую сілу з арыгіналам. *Д. атэстата.* ‖ *прым.* **дубліка́тны,** -ая, -ае.

ДУБЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што.* **1.** Рабіць што-н. падобнае паралельна з другім. *Д. работу. Д. касманаўта.* **2.** Замяняць моўную частку гукавога кінафільма перакладам на іншую мову. *Д. фільм.* ‖ *зак.* **прадублі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **дублі́раванне,** -я, *н. і* **дубля́ж,** -у́, *м.* (да 2 знач.; спец.).

ДУБЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). **1.** Паўторная здымка эпізоду ў фільме. *Зняць тры дублі.* **2.** У спорце: другая, дубліруючая каманда спартыўнага калектыву, якая служыць рэзервам для асноўнага саставу (разм.). *Д. выйграў з лікам 3:1.* ‖ *прым.* **ду́блевы,** -ая, -ае.

ДУБНЯ́К, -у́, *м., зб.* Малады дубовы лес. *На змену старым дрэвам падымаўся малады д.*

ДУБО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дуб. **2.** *перан.* Цвёрды, не прыдатны да яды (разм.). *Дубовыя яблыкі.* **3.** *перан.* Грубы, нязграбны, тупы (разм.). *Д. стыль. Дубовая галава.*

ДУБО́К *гл.* дуб.

ДУБО́ЎКА, -і, *ДМ* -о́ўцы, *ж.* Сорт цвёрдых груш.

ДУБРО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ро́ў, *ж.* Ліставы лес са значнай колькасцю дубоў і маладога дубняку. *Прыгожы і прывабны беларускія дубровы.* ‖ *прым.* **дубро́ўны,** -ая, -ае.

ДУ́БЧЫК *гл.* дубец.

ДУБЭ́ЛЬТЫ, -аў. Падвойныя рамы. *Паставіць д. на зіму.*

ДУБЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Мерзнуць на холадзе. *Дубянеюць ногі.* **2.** Зацвярдзяваць, качанець. *Бялізна дубянее на марозе.*

ДУБЯ́НЫ, -а́я, -о́е. Цвёрды, нягнуткі. *Дубяная скура.*

ДУГА́, -і́, *ДМ* дузе́, *мн.* ду́гі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дугі́, дуг, *ж.* **1.** Частка конскай вупражы з сагнутага тонкага ствала дрэва, якая змацоўвае аглоблі з хамутом. *З дугі аглоблі не зробіш. Сагнуць у дугу* (перан.: прымусіць быць пакорлівым). *Бровы дугой. Спіна дугой.* **2.** Частка акружнасці або што-н. іншае, што мае форму крывой выгнутай лініі. *Апісаць цыркулем дугу. Цячэнне ракі ўтварыла дугу.* **3.** Токапрыёмнік на трамвайных вагонах (разм.). *Іскрыла трамвайная д.* ○ **Электрычная дуга** (спец.) — электрычны разрад у газе ў выглядзе яркага плазменнага шнура. ‖ *памянш.* **ду́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* ‖ *прым.* **дугавы́,** -ая, -о́е.

ДУГАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае форму дугі (у 2 знач.). *Д. мост.*

ДУДА́, -ы́, *ДМ* дудзе́, *мн.* ду́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дуды́, дуд, *ж.* Духавы народны музычны інструмент з дзвюх і больш трубак, устаўленых у скураны мяшок, які надзімаецца праз трубку; валынка. *Іграць на дудзе.* ◊ **Дзьмуць у сваю дуду** (разм. неадабр.) — гнуць сваё. **І дуды вобземлю** (разм.) — аб канчатковай развязцы чаго-н. ‖ *прым.* **ду́дачны,** -ая, -ае.

ДУДА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Музыка, які грае на дудзе. *Пайшлі дудары і песню павялі. Д. дудару дарэмна іграе.*

ДУДЗЕ́ЦЬ, дуджу, дудзі́ш, дудзі́ць; дудзі́м, дудзіце, дудзяць; дудзі; *незак.* **1.** Іграць на дудзе. **2.** Утвараць нудныя, цягучыя гукі. *Д. пад нос.* **3.** *перан.* Надаедліва, аднастайна паўтараць адно і тое ж (разм.). *Кожны вечар бацькі дудзелі яму, каб жаніўся.* ‖ *наз.* **дудзе́нне,** -я, *н.*

ДУ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Музычны інструмент з трыснягу або з дрэва ў выглядзе трубкі з дзірачкамі. *Даносіліся пералівы дудкі. Скакаць пад чыю-н. дудку* (перан.: ва ўсім падпарадкоўвацца каму-н.). **2.** Круглае, звычайна пустое ўнутры сцябло чаго-н. (разм.). *Дудкі чароту.* ‖ *памянш.* **ду́дачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ду́дачны,** -ая, -ае.

ДУДКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Падобны на дудку: доўгі, круглы і пусты ўнутры. *Дудкаватае сцябло.*

ДУ́ДКІ, *выкл.* (разм.). Воклič, які азначае адмаўленне ад чаго-н., нязгоду з чым-н. *Не, брат, д.! Не ўгаворыш.*

ДУДУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ціха, спакойна размаўляць. *Сядзяць сабе бабулькі, дудукаюць.* ‖ *наз.* **дуду́канне,** -я, *н.*

ДУЖ. Ужыв. ў выразе: **як дуж** — колькі ёсць сілы, колькі змогі стае. *Нясе як дуж.*

ДУ́ЖА, *прысл.* (абл.). Надта, вельмі, надзвычай. *Д. шкада хлопца. Ён быў д. здзіўлены.*

ДУ́ЖАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., з кім* (разм.). Мерацца сілай, барацца. *Хлопцы збіраюцца і пачынаюць д.* ‖ *наз.* **ду́жанне,** -я, *н.*

ДУ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* дуга. **2.** Знак прыпынку або матэматычны знак у выглядзе вертыкальнай рысы (прамой, закругленай, фігурнай). *Круглыя дужкі. Квадратныя дужкі. Фігурныя дужкі. Узяць у дужкі. Вынесці за дужкі. Раскрыць дужкі.* **3.** Ручка або якая-н. іншая частка прадмета ў форме невялікай дугі. *Д. замка.* ‖ *прым.* **ду́жачны,** -ая, -ае.

ДУ́ЖЫ, -ая, -ае; дуж. Які валодае вялікай фізічнай сілай. *Узяўся за гуж, не кажы, што не дуж* (прыказка). ‖ *наз.* **ду́жасць,** -і, *ж.* *Прыродная д.*

ДУЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Станавіцца дужэйшым, набірацца сіл. *Хлопчык рос і дужэў.*

ДУ́ЛА, -а, *мн.* -ы, дул, *н.* Выходная адтуліна канала ствала агнястрэльнай зброі, а таксама сам ствол. *Д. нагана.* ‖ *прым.* **ду́льны,** -ая, -ае.

ДУ́ЛІНА, -ы, *мн.* (*з ліч. 2, 3, 4*) -ы, -лін, *ж.* (абл.). Грушавае дрэва і плод, тое, што і дуля (у 1 знач.).

ДУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, дуль, *ж.* **1.** Фруктовае дрэва сямейства ружакветных з акруглымі прадаўгаватай формы пладамі, а таксама плод гэтага дрэва (абл.). *Бабуля частавала нас смачнымі дулямі.* **2.** Кукіш, фіга (разм. груб.). *Даць, паказаць дулю.*

ДУ́МА[1], -ы, *мн.* -ы, дум, *ж.* **1.** Роздум, разважанне. *Думу думаць.* **2.** Жанр украінскай гістарычнай народнай песні. *Казацкія думы.*

ДУ́МА[2], -ы, *мн.* -ы, дум, *ж.* Назва розных органаў цэнтральнага, а таксама мясцовага кіраўніцтва ў Расіі. *Дзяржаўная д. Баярская д. Гарадская д.* ‖ *прым.* **ду́мны,** -ая, -ае *і* **ду́мскі,** -ая, -ае. *Думныя баяры. Думскі дэпутат.*

ДУ́МАЦЦА, -аецца; *безас.; незак.* **1.** Уяўляцца ў думках, здавацца. *Мне думаецца, што ўсё будзе добра.* **2.** Аб магчымасці абдумвання, разважання. *У дарозе добра думаецца.*

ДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *аб кім-чым, над чым і без дап.* Накіроўваць думкі на каго-, што-н., разважаць. *Многа думаў аб жыцці. Д. над задачай.* **2.** Меркаваць, прытрымлівацца якой-н. думкі. *Думаю, што справа гэта не заслугоўвае ўвагі.* **3.** *на каго (што).* Лічыць вінаватым у чым-н. *Дарэмна на яго д.* **4.** *з інф.* Мець намер што-н. зрабіць. *Думаю застацца дома.* **5.** *аб кім-чым.* Клапаціцца, турбавацца. *Трэба д. аб дзецях.* ◊ **А што ты думаеш!** (разм.) — а чаму б і не паспрабаваць (не зрабіць). **І думаць няма чаго** (разм.) — пра поўную немагчымасць зрабіць што-н. **І не думай** (разм.) — пра катэгарычную забарону рабіць што-н. **Многа думаць аб сабе** — быць высокай думкі аб сабе. **Трэба думаць** (разм.) — напэўна, мабыць, хутчэй за ўсё. ‖ *зак.* **паду́маць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 3, 4 і 5 знач.). ‖ *наз.* **ду́манне,** -я, *н.*

ДУ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Тое, што склалася ў працэсе мыслення, разважанняў. *Слушная д. Новая д.* **2.** Ідэя, жаданне. *З'явілася д. напісаць рэцэнзію на кнігу.* **3.** Тое, што і дума[1] (у 2 знач.). *Студэнты збіралі і запісвалі ўкраінскія думкі.* **4.** Погляд на што-н., меркаванне аб чым-н. *Мы з вамі адной думкі.* ◊ **Грамадская думка** — погляд шырокіх колаў грамадскасці на што-н. **Не дапускаць думкі** *аб чым* — катэгарычна адмаўляць, не дапускаць чаго-н. **Падхапіць думку** — узяцца за ажыццяўленне чаго-н.

ДУ́МНЫ, ДУ́МСКІ *гл.* дума[2].

ДУНГА́НЕ, -га́н, *адз.* дунга́нін, -а, *м.* Народ, які жыве невялікімі групамі ў Казахстане, Кіргізіі, Узбекістане, Кітаі. ‖ *ж.* **дунга́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **дунга́нскі,** -ая, -ае.

ДУ́ПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Балотная птушка сямейства сяўцовых з доўгай тонкай дзюбай. ‖ *прым.* **дупялі́ны,** -ая, -ае.

ДУПЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. З вялікім дуплом або некалькімі дупламі. *Дуплаватае дрэва.* ‖ *наз.* **дуплава́тасць,** -і, *ж.*

ДУПЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). У більярднай гульні: удар, калі шар трапляе ў лузу, адскочыўшы ад борта пад ударам другога шара. ‖ *прым.* **дупле́тны,** -ая, -ае.

ДУПЛО́, -а́, *мн.* ду́плы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дупы́, ду́плаў, *н.* **1.** Пустата ў ствале дрэва на месцы выгніўшай драўніны. *Вавёрка жыве ў дупле.* **2.** Адтуліна, дзірачка ў зубе.

ДУПЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Невялікая кадушка, выдзеўбаная з дрэва, якая выкарыстоўваецца ў хатніх умовах як пасудзіна для мукі і інш. ‖ *прым.* **дупля́начны,** -ая, -ае *і* **дупля́нкавы,** -ая, -ае.

ДУР, ду́ру, *м.* (разм.). Дурнота, неразумны ўчынак, дзівацтва. *Д. нейкі найшоў на яго.* ◊ **Выбіць дур з галавы** — адвучыць ад якіх-н. звычак, ад чаго-н. нядобрага.

ДУ́РАНЬ, -рня, *мн.* -рні, -рняў, *м.* **1.** Неразумны, тупы, абмежаваны чалавек. *Д. быў, дык і рабіў дурное. Дурняў не сеюць, яны самі родзяцца* (з нар.). *Д. дурнем* (вельмі дурны). **2.** Назва гульні ў карты. *Гуляць у дурня.* ◊ **Не дурань** (зрабіць, рабіць што-н.) (разм.) — любіць, мае схільнасць да чаго-н. *Не дурань паспаць.* **Застаў дурня богу маліцца, дык ён і лоб разаб'е** (разм. неадабр.) — неразумны чалавек і ў добрай справе нашкодзіць. **Няма дурня** (разм.) — 1) выказванне нязгоды з кім-, чым-н., адмаўленне рабіць што-н.; 2) не ашукаеш, не спадзявайся. **Пакінуць у дурнях** — паставіць у няёмкае становішча каго-н. **Папасцца ў дурні** (разм. неадабр.) — паставіць сябе ў нязручнае, смешнае становішча. **Шукаць дурня** (разм.) — хітрасцю прымушаць каго-н. рабіць што-н.

ДУРАСЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* (разм.). Свавольнік, гарэза, дуронік. *Ніяк не супакоіць гэтых дурасліўцаў.* ‖ *ж.* **дураслі́ўка,** -і, *ДМ* -лі́ўцы, *мн.* -і, -лівак.

ДУРАСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Свавольны, гарэзлівы, дуроны. *Д. хлапец.* ‖ *наз.* **дураслі́васць,** -і, *ж.*

ДУ́РАСЦЬ, -і, *ж.* (разм.). **1.** Разумовая тупасць, абмежаванасць. *Па ўласнай дурасці трапіў у бяду.* **2.** Неабдуманы ўчынак, дзівацкі выбрык. *За ёй вадзіліся розныя дурасці.*

ДУРАТА́, -ы́, *ж.* (разм.). Дурасць. ◊ **Лішняя дабрата — дурата** (з нар.) — дабрата без розуму шкодная.

ДУРМА́Н, -у, *м.* **1.** Травяністая расліна сямейства паслёнавых з дурманлівым пахам. *Нанюхаўся дурману.* **2.** *перан.* Тое, што адурманьвае, прытупляе розум, свядомасць. ‖ *прым.* **дурма́нны,** -ая, -ае *і* **дурма́нлівы,** ая, -ае.

ДУРМА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго-што.* Туманіць свядомасць, ап'яняць, атупляць розум. *Алкаголь дурманіць галаву.* ‖ *зак.* **адурма́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены *і* **задурма́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены. ‖ *звар.* **дурма́ніцца,** -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* **адурма́ніцца,** -нюся, -нішся, -ніцца.

ДУРМА́НЛІВЫ, -ая, -ае. Які дурманіць, ап'яняе. *Д. пах.* ‖ *наз.* **дурма́нлівасць,** -і, *ж.*

ДУРНАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Крыху дурны, не зусім разумны. *Д. чалавек. Д. ўчынак.* ‖ *наз.* **дурнава́тасць,** -і, *ж.*

ДУРНАП'Я́Н, -у, *м.* Ядавітая травяністая расліна сямейства паслёнавых з дурманлівым пахам. *Галава баліць ад дурнап'яну.* ‖ *прым.* **дурнап'я́навы,** -ая, -ае.

ДУРНАТА́ *гл.* дурнота.

ДУРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). **1.** Страчваць разумовыя здольнасці, станавіцца дурным. *Пад старасць чалавек дурнее.* **2.** Прыходзіць у стан ачмурэння. *Д. ад угару.* ‖ *зак.* **адурне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **здурне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

ДУРНІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -ні́л *і* -ні́лаў, *м.* (разм., лаянк.). Тое, што і дурань (у 1 знач., звычайна пра чалавека, які ўчыніў якое-н. глупства).

ДУРНІ́ЦА[1], -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *м.* і *ж.* (разм. лаянк.). Тое, што і дурань (у 1 знач.; з лаянк. адценнем). *Што ты мелеш, д.*

ДУРНІ́ЦА[2] *гл.* дурніцы.

ДУРНІ́ЦЫ, -ні́ц, *мн., адз.* дурні́ца, -ы, *ж.* Тое, што і буякі. *Наеўся дурніц.* ‖ *прым.* **дурні́чны,** -ая, -ае.

ДУРНІ́ЧНІК, -у, *м., зб.* (разм.). Балотнае ягаднае кустоўе, на якім растуць буякі.

ДУРНО́ТА, -ы, *ДМ* -ноце *і* **ДУРНАТА́,** -ы́, *ДМ* -нап́е, *ж.* **1.** Разумовая абмежаванасць, тупасць, някемлівасць. *Лепшы сродак паразумнець — гэта адчуць уласную дурнату* (з нар.). **2.** Неабдуманы, неразумны ўчынак, недарэчнае выказванне. *Чаго толькі не натворыш па ўласнай дурноце* (разм.). **3.** Пра неразумнае, у малых гадах дзіця (разм.).

ДУРНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** З абмежаванымі разумовымі здольнасцямі; бесталковы. *За дурной галавой нагам неспакой* (з нар.). **2.** Які не выяўляе розуму, пазбаўлены разумнай разважлівасці. *Задаць дурное пытанне. Д. артыкул. Дурныя паводзіны.* **3.** **дурны́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Тое, што і дурань. *Дурному закон не пісан* (з нар.). ◊ **Дурны як бот; дурны як пень** (разм. груб.) — пра разумова адсталага чалавека. **Няма дурных!** — выказванне нязгоды з кім-н., адмаўленне выконваць што-н.

ДУРО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (абл. ласк.). Свавольнік, гарэза.

ДУРО́НЫ, -ая, -ае (абл.). Свавольны, гарэзлівы. *Д. хлапец.*

ДУ́РЫКІ, -аў. Дурэнне, свавольства, блазнаванне. *Хопіць гэтых дурыкаў тут!*

ДУРЫ́ЦЦА, дуру́ся, ду́рышся, ду́рыцца; *незак.* (разм.). Сваволіць, дурэць. *Хопіць табе д., займіся справай.*

ДУРЫ́ЦЬ, дуру́, ду́рыш, ду́рыць; *незак.* (разм.). **1.** Ап'яняць, дурманіць. *Пах кветак дурыць галаву.* **2.** Падманваць, збіваць з толку. *Не дуры галавы.* **3.** Рабіць глупства, недарэчныя ўчынкі. *Ты мне не дуры!* ‖ *зак.* **задуры́ць,** -дуру́, -ду́рыш, -ду́рыць; -ду́раны (да 1 і 2 знач.).

ДУРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). **1.** *гл.* адурэць. **2.** Сваволіць, гарэзаваць. *Дзеці дурэюць усю раніцу.*

ДУСТ, ду́сту, *м.* Ядавіты парашок для знішчэння шкодных насякомых. ‖ *прым.* **ду́ставы,** -ая, -ае.

ДУ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Пусты ўнутры. *Дутыя завушніцы.* **2.** *перан.* Перабольшаны, які не адпавядае сапраўднасці. *Дутыя лічбы. Д. аўтарытэт.*

ДУХ, ду́ху, *м.* **1.** Свядомасць, мысленне, псіхічныя здольнасці, тое, што прымушае да дзеянняў, дзейнасці; пачатак, што вызначае паводзіны, дзеянні. *У здаровым целе здаровы д. Д. пярэчання.* **2.** Унутраная маральная сіла. *Высокі баявы д. Ваяўнічы д.* **3.** У рэлігійна-містычных уяўленнях: бесцялесная, звышнатуральная істота. *Святы д. Злы д. Нячысты д.* **4.** *перан., чаго.* Змест, сапраўдны сэнс, адметная адзінка чаго-н. *Па духу закона. Адчуць д. часу.* **5.** Тое, што і дыханне (разм.). *Д. займае. Д. перавесці.* **6.** Тое, што і паветра (разм.). *Лясны д.* **7.** Тое, што і пах (разм.). *Цяжкі д.* ◊ **Выматаць духі** (разм.) — давесці да знямогі. **Духу баяцца** (разм.) — адчуваць страх пры адным упамінанні каго-н. **Каб і духу чыйго не было** (разм.) — аб рашучым патрабаванні чыйго-н. выдалення. **Не хапае духу** (разм.) — пра адсутнасць рашучасці, смеласці. **Падаць духам** — траціць надзею, адчайвацца. **Святым духам** (разм. жарт. іран.) — невядома чым, нічым (жыць, існаваць).

ДУХАБО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член адной з рэлігійных сект, якія адмаўляюць абрады праваслаўнай царквы і ў 18 ст. аддзяліліся ад яе. ‖ *ж.* **духабо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **духабо́рскі,** -ая, -ае.

ДУХАВЕ́НСТВА, -а, *н., зб.* Служыцелі рэлігійнага культу. *Праваслаўнае д. Каталіцкае д. Мусульманскае д.* ○ **Белае духавенства** — частка праваслаўнага духавенства, якая не дае зароку строга прытрымлівацца бясшлюбнасці і інш. **Чорнае духавенства** — частка праваслаўнага духавенства, якая строга

прытрымліваецца манаскага зароку — не ўступаць у шлюб.

ДУХАВІ́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Пахучы, з прыемным моцным пахам. *Пракосы духавітага сена.*

ДУХАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які дзейнічае пры дапамозе ўдзімання паветра (пра музычныя інструменты). *Д. аркестр.* **2.** Які дзейнічае пры дапамозе нагрэтага паветра. *Духавая печ. Д. прэс.*

ДУХА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі шынок (на Каўказе, на Блізкім Усходзе).

ДУХА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гаспадар духана. ‖ *ж.* **духа́ншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ДУХАТА́, -ы, *ДМ* -хаце́, *ж.* Душнае, нясвежае паветра. *У пакоі страшэнная д. У тайзе стаяла д.*

ДУХІ́, -о́ў. Спіртавы раствор пахучых рэчываў, што ўжываецца як парфумерны сродак. *У пакоі адчуўся ледзь улоўны пах тонкіх духоў.*

ДУХМЯ́НЫ, -ая, -ае. Які прыемна пахне. *Духмянае сена.* ‖ *наз.* **духмя́насць**, -і, *ж.*

ДУХО́ЎКА, -і, *ДМ* -хо́ўцы, *мн.* -і, -хо́вак, *ж.* Жалезная скрынка ў кухоннай пліце, якая моцна награваецца і служыць для прыгатавання ў ёй яды. *Спячы пірог у духоўцы.* ‖ *прым.* **духо́вачны**, -ая, -ае.

ДУХО́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* Духоўная, інтэлектуальная сутнасць чалавека, супрацьлеглая яго фізічнай, цялеснай сутнасці.

ДУХО́ЎНІК, -а, *м., чый* ці *каго.* Свяшчэннік, які прымае споведзь ад каго-н.

ДУХО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да разумовай дзейнасці, да галіны духу (у 1 знач.). Рост духоўных інтарэсаў. *Духоўная блізасць.* **2.** Царкоўны, які адносіцца да духавенства. *Духоўная асоба. Духоўнае званне.* ○ **Духоўны айцец** (уст.) — свяшчэннік, які спавядае.

ДУШ, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Прыстасаванне для аблівання цела струменьчыкамі вады. *Мыцца пад душам.* **2.** -у. Сама працэдура аблівання з душа. *Ён яшчэ не прыняў душу.* ‖ *прым.* **душавы́**, -а́я, -о́е. *Д. павільён.*

ДУША́, -ы, *мн.* ду́шы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) душы́, душ, *м.* **1.** Унутраны, псіхічны стан чалавека, яго свядомасць. *Глыбока запасці ў душу.* **2.** Тая ці іншая ўласцівасць характару, а таксама чалавек з тымі ці іншымі ўласцівасцямі. *Добрая д. Чалавек адкрытай душы.* **3.** *перан., чаго.* Натхніцель, арганізатар чаго-н. *Д. ўсёй справы. Д. кампаніі.* **4.** Пра чалавека (звычайна ва ўстойлівых словазлучэннях; разм.). *У хаце ні душы. Сям'я з пяці душ. На душу насельніцтва.* **5.** (звычайна са словам «мая»). Сяброўскі фамільярны зварот да чаго-н. (разм.). *Паслухай, душа мая.* **6.** *перан., чаго.* Самае галоўнае, сутнасць чаго-н. *Песня — д. народа. Раскрыць душу навукі.* ◊ **Адвесці душу** (разм.) — 1) задаволіць моцнае жаданне; 2) выказаць каму-н. тое, што набалела. **Аддаць богу душу** (разм.) — памерці. **Выматаць душу** (разм.) — давесці да поўнай знямогі. **Душа не ляжыць** *да каго-чаго* (разм.) — няма цікавасці да каго-, чаго-н. **Душа ў пятках апынулася** (разм.) — пра моцны раптоўны страх. **Душой загавець** (разм.) — памерці, аддаць богу душу. **Жыць душа ў душу** (разм.) — дружна, у поўнай згодзе. **З адкрытай душой** — шчыра, нічога не таячы. **З дарагой душой** (разм.) — ахвотна, з задавальненнем. **За мілую душу** (разм.) — з задавальненнем, ахвотна, не задумваючыся. **Ні капейкі за душой** (разм.) — зусім без грошай. **Працаваць з душой** — з задавальненнем, ахвотна, старанна. **Стаяць над душой** *у каго* (разм.) — неадступна вісець над кім-н., надакучаючы сваёй прысутнасцю. ‖ *памянш.-ласк.* **ду́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **душэ́ўны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Душэўныя хваробы* (псіхічныя). *Душэўная трывога.*

ДУШАВА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Памяшканне з душавым прыстасаваннем. *Адрамантаваць душавую.*

ДУШАГРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* (уст.). Цёплая жаночая кофта без рукавоў. *Аксамітавая д.*

ДУШАГУ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Забойца, ліхадзей, разбойнік. *Фашысцкія душагубы.* ‖ *ж.* **душагу́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак. ‖ *прым.* **душагу́бскі**, -ая, -ае.

ДУШАГУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** *гл.* душагуб. **2.** Вузкая, няўстойлівая лодка. **3.** Спецыяльная аўтамашына, у якой нямецка-фашысцкія захопнікі знішчалі людзей шляхам удушэння атрутнымі газамі.

ДУШАГУ́БСТВА, -а, *н.* (разм.). Забойства, ліхадзейства. *Многа душагубстваў на яго рахунку.*

ДУШАПРЫКА́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якой завяшчальнік даручае выказаць завяшчанне. ‖ *ж.* **душапрыка́зчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ДУШАШЧЫПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм. іран.) Занадта чуллівы, сентыментальны. *Д. раманс.* ‖ *наз.* **душашчыпа́льнасць**, -і, *ж.*

ДУШНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Адтуліна ў печы (самавары) для выхаду цёплага паветра, пары.

ДУ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Гарачы, насычаны выпарэннямі; цяжкі для дыхання. *Д. вечар. Душнае памяшканне.* **2.** **ду́шна**, *безас. у знач. вык.* Пра адчуванне духаты. *Яму душна.*

ДУШО́К, -шку́, *м.* (разм.). **1.** Пах ад чаго-н., што пачынае загнівацца. *Рыба з душком.* **2.** *перан.* Ледзь прыметнае праяўленне чаго-н. у поглядах, настроях. *Газета з ліберальным душком.*

ДУШЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Той, хто душыць фізічна, сціскаючы горла; забойца. **2.** *перан.* Рэакцыянер, цемрашал. *Д. свабоды. Д. асветы.* ‖ *прым.* **душы́цельскі**, -ая, -ае.

ДУШЫ́ЦЬ[1], душу́, ду́шыш, ду́шыць; ду́шаны; *незак.* **1.** *каго.* Пазбаўляць жыцця, моцна сціскаючы горла. *Д. вяроўкай.* **2.** *каго.* Не даваць магчымасці дыхаць. *Душыць злосць* (перан.). **3.** *перан., каго-што.* Прыгнятаць. *Д. свабоду.* ‖ *зак.* **задушы́ць**, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны. ‖ *звар.* **душы́цца**, душу́ся, ду́шышся, ду́шыцца (да 1 і 3 знач.); *зак.* **задушы́цца**, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца (да 1 знач.).

ДУШЫ́ЦЬ[2], душу́, ду́шыш, ду́шыць; ду́шаны; *незак., каго-што.* Абпырскваць духамі, адэкалонам. *Д. насоўку.* ‖ *зак.* **надушы́ць**, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны. ‖ *звар.* **душы́цца**, душу́ся, ду́шышся, ду́шыцца; *зак.* **надушы́цца**, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца.

ДУШЭ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* душа. **2.** Поўны шчырай прыязнасці. *Д. чалавек. Душэўна* (прысл.) *гутарылі цэлы вечар.* ‖ *наз.* **душэ́ўнасць**, -і, *ж.*

ДУЭЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і дуэлянт.

ДУЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Паядынак двух асоб пры секундантах з выкарыстаннем зброі як спосаб адстойвання чэсці і асабістага гонару. *Выклікаць на д. Забіты на дуэлі.* **2.** *перан.* Барацьба, спаборніцтва двух бакоў. *Шахматная д. Артылерыйская д.* (перастрэлка). ‖ *прым.* **дуэ́льны**, -ая, -ае.

ДУЭЛЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік дуэлі, дуэлей (у 1 знач.).

ДУЭ́Т, -а, *М* -э́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Музычны твор для двух выканаўцаў (музыкантаў, спевакоў, танцораў) з самастойнымі партыямі для кожнага. *Дуэты з опер.* **2.** Выканаўцы такіх твораў. *Спяваць дуэтам. Эстрадны д. Танцавальны д.* ‖ *прым.* **дуэ́тны**, -ая, -ае.

ДЫ[1], *злуч.* **1.** *спалучальны.* Ужыв. для сувязі аднародных членаў сказа і цэлых сказаў; адпавядае па значэнню злучніку «і». *Дзень ды ноч. Журботна гудзелі правады ды стукалі вароты.* **2.** *далучальны.* Далучае сказы і члены сказа, якія дапаўняюць, развіваюць ці паясняюць раней выказаную думку. *Пайшоў снег, ды які яшчэ снег.* **3.** *супраціўны.* Ужыв. для далучэння сказаў або асобных членаў сказа са значэннем супрацьпастаўлення; блізкі па значэнню да злучнікаў «але», «аднак». *Людзі паміралі, ды не спынялі барацьбы.*

ДЫ[2], *часц. ўзмацняльная.* Ужыв. ў пачатку сказа для ўзмацнення выказвання, выразнасці. *Ды вы не скромнічайце.*

ДЫ́БА, -ы, *мн.* -ы, дыб, *ж.* (гіст.). У старыя часы: прылада для катавання, на якой расцягвалі цела каральнага. *Паслаць на дыбу.*

ДЫ́БАЦЬ, ды́баю, ды́баеш, ды́бае; *незак.* (разм.). Ісці мерна, ступою. *Уладзік дыбаў за бабуляй.*

ДЫ́БАЧКІ, -чак. У выразах: **на дыбачках** і **на дыбачкі** — на кончыках пальцаў ног (хадзіць, стаць). *Хадзіць на дыбачках. Стаць на д.*

ДЫ́БІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -біцца; *незак.* **1.** Аб вопратцы — не гладка прылягаць, тапырыцца. *Пінжак на ім дыбіўся.* **2.** Аб валасах, поўсці: станавіцца тарчма. *Валасы на галаве дыбіліся ад ветру.*

ДЫБКІ́. У выразе: **на дыбкі** (разм.) — 1) на заднія ногі (стаць, падняцца). *Конь спалохаўся і на дыбкі;* 2) *перан.,* не згадзіцца з чым-н., рэзка запратэставаць. *Усё скончылася б памяркоўна, ды Габрусь на дыбкі.*

ДЫ́БЫ, -аў, *адз.* ды́ба, -ы, *ж.* **1.** Высокія шасты з прыступкамі для хадзьбы, не згінаючы ног. **2.** *перан., іран.* Пра доўгія ногі.

ДЫВА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Выраб з цяжкай варсістай узорыстай тканіны, якім упрыгожваюць сцены, усцілаюць падлогу. *Сцяну аздабляў персідскі д. Зялёны луг здаваўся шырокім дыванам* (перан.). ‖ *памянш.* **дыва́нок**, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* ‖ *прым.* **дыва́новы**, -ая, -ае.

ДЫВА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу, тканню дываноў. ‖ *ж.* **дыва́ншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ДЫВЕРСА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто ўчыняе дыверсіі, займаецца падрыўной дзейнасцю. ‖ *ж.* **дыверса́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дыверса́нцкі**, -ая, -ае.

ДЫВЕ́РСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Ваенны манеўр, які мае на мэце адцягнуць увагу і сілы праціўніка ад месца галоўнага ўдару. **2.** Вывядзенне са строю аб'ектаў ваеннага, дзяржаўнага значэння ў тыле ворага або ў якой-н. краіне агентамі замежнай дзяржавы, злачыннымі элементамі. ‖ *прым.* **дыверсі́йны**, -ая, -ае.

ДЫВЕРТЫСМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэатральнае выступленне з розных эстрадных нумароў, якое даецца ў дапаўненне да асноўнага паказу. ‖ *прым.* **дывертысме́нтны**, -ая, -ае.

ДЫВІДЭ́НД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбытак, які атрымліваецца акцыянерамі прапарцыянальна ўкладзенаму капіталу. ‖ *прым.* **дывідэ́ндны**, -ая, -ае.

ДЫВІЗІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Воінскае падраздзяленне ў артылерыйскіх, ракетных часцях. **2.** Злучэнне ваенных караблёў аднаго класа. *Д. мінаносцаў.* ‖ *прым.* **дывізіённы**, -ая, -ае.

ДЫВІ́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Асноўнае тактычнае злучэнне ў розных відах узброеных

сіл. *Стралковая д. Танкавая д. Авіяцыйная д.* **2.** Вышэйшае злучэнне ваенных караблёў аднаго або некалькіх класаў. ‖ *прым.* **дывізіённы,** -ая, -ае.

ДЫГРА́Ф, -а, *мн.*, -ы, -аў, *м.* Састаўны пісьмовы знак, які складаецца з дзвюх літар і ўжыв. для абазначэння на пісьме фанем і іх слоўных варыянтаў, напр. беларускія «дж», «дз». ‖ *прым.* **дыгра́фны,** -ая, -ае.

ДЫДАКТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Павучальнасць. *Канец байкі ўспрымаецца як д.*

ДЫДА́КТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па дыдактыцы.

ДЫДА́КТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Раздзел педагогікі, які разглядае агульную тэорыю адукацыі і навучання. ‖ *прым.* **дыдактычны,** -ая, -ае.

ДЫЁЗ, -а, *м.* (спец.). Нотны знак, які патрабуе павышэння гуку на паўтон. ‖ *прым.* **дые́зны,** -ая, -ае.

ДЫЕТ... Першая частка складаных слоў са знач. які адносіцца да дыеты, да дыетычнага харчавання, напр. *дыетсталовая, дыетхарчаванне.*

ДЫЕ́ТА, -ы, *ж.* Спецыяльна ўстаноўлены рэжым харчавання. *Хворы на дыеце. Строгая д.* ‖ *прым.* **дыетычны,** -ая, -ае.

ДЫЕТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца вывучэннем пытанняў рацыянальнага харчавання. ‖ *прым.* **дыеталагі́чны,** -ая, -ае.

ДЫЕТАТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Лячэнне дыетай. ‖ *прым.* **дыетатэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

ДЫЕТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па дыеталогіі.

ДЫЕТЭ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Тое, што і дыеталогія. ‖ *прым.* **дыетэтычны,** -ая, -ае.

ДЫЁД, -а, *М* -ёдзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Электронная лямпа з двума электродамі, а таксама адпаведны ёй паўправадніковы прыбор. ‖ *прым.* **дыёдны,** -ая, -ае.

ДЫЗ... (*гл.* **дыс...**), *прыстаўка.* Ужыв. замест «дыс...» перад галоснымі, напр. *дызартрыя, дызасацыяцыя.*

ДЫЗА́ЙН, -у, *м.* Канструяванне прадметаў, машын, інтэр'ераў, якія выпрабляюцца прамысловасцю, на прынцыпах спалучэння зручнасці, эканамічнасці і прыгажосці.

ДЫЗА́ЙНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, канструктар, спецыяліст па дызайну. ‖ *прым.* **дыза́йнерскі,** -ая, -ае.

ДЫ́ЗЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Рухавік унутранага згарання, які працуе на вадкім паліве. ‖ *прым.* **дызельны,** -ая, -ае.

ДЫЗЕЛЬ... Першая частка складаных слоў са знач., які мае адносіны да дызеля, дызельны, напр. *дызель-матор, дызель-поезд, дызель-электраход.*

ДЫ́ЗЕЛЬ-ЭЛЕКТРАХО́Д, ды́зель-электрахо́да, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электраход, забяспечаны дызелем у якасці першаснага рухавіка. ‖ *прым.* **дызель-электрахо́дны,** -ая, -ае.

ДЫЗЕНТЭРЫ́Я, -і, *ж.* Вострае інфекцыйнае захворванне, якое суправаджаецца пашкоджаннем кішэчніка; крывавы панос; крываўка. ‖ *прым.* **дызентэры́йны,** -ая, -ае.

ДЫЙ, *злуч.* **1.** *далучальна-супрацііўны.* Злучае члены сказа, што абазначаюць паслядоўныя з'явы, па знач. набліжаецца да злучнікаў «і», «ды». *Узяў сякеру дый падаўся ў лес.* **2.** *далучальны.* Далучае члены сказа і сказы, якія ўдакладняюць або абагульняюць папярэднія думкі. *Стаю адзін дый думаю. А я вазьму дый раскажу аб усім.*

ДЫК. **1.** *злуч. з выніковым знач.* Ужыв. для сувязі сказаў з прычынна-выніковымі адносінамі. *Калі так, дык я згодзен.* **2.** *злуч.* Ужыв. у пачатку галоўнага сказа пры дадатным умоўным. *Работу зрабіў, дык можна і адпачываць.* **3.** *часц. ўзмацн.* Узмацняе выказванне. *Я дык і глядзець у той бок не хачу. Абзацаць дык абзацалі, а не выконваем.* **4.** *часц. ўзмацн.* Ужыв. пры паказанні на процілпастаўленне або пярэчанне (з часціцай «ж»; разм.). *Дык я ж не спрачаюся!*

ДЫКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.* **1.** Павольна вымаўляць, чытаць што-н., каб слухачы маглі запісваць. *Д. верш.* **2.** Прапаноўваць для безадгаворачнага выканання. *Так яму дыктавала сумленне.* ‖ *зак.* **прадыктава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **дыкто́ўка,** -і, *ДМ* -тоўцы, *ж.* (да 1 знач.). *Пісаць пад дыктоўку.*

ДЫКТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від пісьмовай работы — запісванне тэксту пад дыктоўку з далейшым аналізам правільнасці яго напісання. *Кантрольны д.* ‖ *прым.* **дыкта́нтны,** -ая, -ае.

ДЫ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік радыё або тэлебачання, які чытае тэкст перад мікрафонам. ‖ *ж.* **ды́ктарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **ды́ктарскі,** -ая, -ае.

ДЫКТА́Т, -у, *М* -та́це, *м.* Патрабаванне, якое прадыктавана адным, больш моцным бокам для абавязковага выканання другім, слабейшым бокам. *Палітыка дыктату.* ‖ *прым.* **дыкта́тны,** -ая, -ае.

ДЫКТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Правіцель, які карыстаецца неабмежаванай уладай. **2.** *перан.* Той, хто паводзіць сябе ў адносінах іншых уладарна і нецярпіма. ‖ *прым.* **дыкта́тарскі,** -ая, -ае.

ДЫКТАТУ́РА, -ы, *ж.* Дзяржаўная ўлада, якая апіраецца на сілу пануючага класа. ◊ **Дыктатура пралетарыяту** — у Расіі: абвешчаная партыяй бальшавікоў улада рабочага класа.

ДЫКТАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для запісу і ўзнаўлення вуснай мовы. ‖ *прым.* **дыктафо́нны,** -ая, -ае.

ДЫКТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* **1.** *гл.* дыктаваць. **2.** Тое, што і дыктант (разм.).

ДЫ́КЦЫЯ, -і, *ж.* Вымаўленне, ступень выразнасці ў вымаўленні слоў і складоў пры дэкламацыі, спяванні. *Добрая д.* ‖ *прым.* **дыкцы́йны,** -ая, -ае.

ДЫ́ЛДА, -ы, *ДМ* -лдзе, *мн.* -ы, ды́лдаў, *м.* і *ж.* (разм. пагард.) Пра высокага нязграбнага чалавека.

ДЫЛЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -ле́м, *ж.* **1.** Палемічны доказ з двума прапанаванымі процілеглымі палажэннямі, якія выключаюць магчымасць трэцяга (спец.). **2.** Становішча, пры якім выбар аднаго з двух супрацьлеглых рашэнняў аднолькава цяжкі (кніжн.). *Стаяць перад складанай дылемай.*

ДЫ́ЛЕР, -а, *мн.* -ы, *м.* (спец.). Асоба, фірма, банк, што займаюцца перапродажам тавараў, купляй-продажам каштоўных папер, валюты і пад. і дзейнічаюць за свой кошт і ад свайго імя. ‖ *прым.* **ды́лерскі,** -ая, -ае.

ДЫЛЕТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца навукай ці мастацтвам без спецыяльнай падрыхтоўкі, маючы толькі павярхоўнае ўяўленне аб прадметах свайго занятку. *Д. у музыцы. Д. у мовазнаўстве.* ‖ *ж.* **дылета́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дылета́нцкі,** -ая, -ае.

ДЫЛЕТАНТЫ́ЗМ, -у, *м.* і **ДЫЛЕТА́НЦТВА,** -а, *н.* Дылетанцкія адносіны да таго, што патрабуе спецыяльных прафесійных ведаў.

ДЫЛЁЎКА, -і, *ДМ* -лёўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* (разм.). Тоўстая дошка. *Аканіцы зроблены з дылёвак.* ‖ *прым.* **дылёвачны,** -ая, -ае.

ДЫЛІЖА́НС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мнагамесная карэта для перавозкі пасажыраў і пошты да пашырэння чыгуначных і аўтамабільных зносін. ‖ *прым.* **дыліжа́нсавы,** -ая, -ае.

ДЫЛО́ГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* Два творы аднаго аўтара (пісьменніка, музыканта), якія аб'яднаны агульнай задумкай і пераемнасцю сюжэта. ‖ *прым.* **дылагі́чны,** -ая, -ае.

ДЫ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, дыль, *ж.* Тое, што і дылёўка. ‖ *прым.* **ды́льны,** -ая, -ае.

ДЫМ, ды́му, *мн.* дымы, -о́ў, *м.* Лятучыя прадукты гарэння з дробнымі часцінкамі вугалю, што ўзнімаюцца ў паветра ў выглядзе цёмных клубоў. *Не бывае дыму без агню* (з нар.). ◊ **Пайсці з дымам** (разм.) — марна прапасці. **Пускаць дым у вочы** (разм.) — ствараць ілжывае ўражанне аб чым-н. **У дым** (разм.) — зусім, канчаткова. ‖ *памянш.* **дымо́к,** -мку́, *м.* ‖ *прым.* **дымавы́,** -а́я, -о́е. *Дымавая заслона. Дымавая шашка.*

ДЫМА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню словам: дым, дымавы, напр. *дымаадвод, дымаадсос, дымагарны, дымагенератар, дымамаскіроўка, дымамёт, дыманепранікальны, дымаўлоўнік, дымаход.*

ДЫМАГА́РНЫ, -ая, -ае: **дымагарная труба** (спец.) — труба ў паравым катле, па якой праходзяць з топкі газы, што абаграваюць кацёл.

ДЫМА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Прылада для акурвання пчол дымам. ‖ *прым.* **дыма́рны,** -ая, -ае.

ДЫМАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канал для выхаду дыму з печы (топкі) у комін. ‖ *прым.* **дымаходны,** -ая, -ае.

ДЫМЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мі́ць; *незак.* Дрэнна гарэць, вылучаючы вялікую колькасць дыму; выпускаць дым. *Печка пачала д. Яшчэ дымелі галавешкі.*

ДЫМІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *незак.* **1.** Выпускаць дым; тлець, вылучаючы многа дыму. *Галавешка дымілася на вогнішчы.* **2.** *перан.* Вылучаць пару. *Пасля дажджу дымілася зямля. У лагчыне дыміўся туман.*

ДЫМІ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Кепска гарэць, даючы многа дыму. *Печ дыміць.* **2.** *чым.* Пускаць дым. *Д. папяросай.* ‖ *зак.* **надымі́ць,** -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць.

ДЫ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *ж.* Лёгкая павалока з дыму, туману. *Д. туману.*

ДЫ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дыміцца, вылучае многа дыму. *Дымная галавешка.* **2.** *перан.* Падобны на дым. *Дымная павалока воблакаў.*

ДЫМЧАТА-... Першая частка складаных слоў са знач. дымчаты, са светла-шэрым адценнем, напр. *дымчата-сіні, дымчата-шэры.*

ДЫ́МЧАТЫ, -ая, -ае. Колерам падобны на дым. *Дымчатыя хмары.* ‖ *наз.* **ды́мчатасць,** -і, *ж.*

ДЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, дын, *ж.* У механіцы: адзінка сілы, роўная сіле, якая надае масе ў адзін грам паскарэнне ў адзін сантыметр у секунду.

ДЫНАЗА́ЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Яшчарападобная жывёліна буйных памераў, якая вымерла ў далёкім мінулым. ‖ *прым.* **дыназа́ўравы,** -ая, -ае.

ДЫНА́МА, *нескл.*, *н.* і **ДЫНАМА-МАШЫ́НА,** -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* (уст.). Генератар пастаяннага току.

ДЫНАМІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Наяўнасць, багацце дынамікі ў чым-н. (у 3 знач.). *Д. падзей.*

ДЫНА́МІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор для гучнага ўзнаўлення радыёперадачы. *Уключыць д.*

ДЫНА́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* **1.** Раздзел механікі, які вывучае законы руху цел у за-

лежнасці ад сіл, што дзейнічаюць на іх. **2.** Ход развіцця якой-н. з'явы (кніжн.). *Д. грамадскага развіцця.* **3.** Рух, дзеянне, развіццё (кніжн.). *Д. сучаснага жыцця.* ‖ *прым.* **дынамі́чны,** -ая, -ае.

ДЫНАМІ́Т, -у, *М* -міце, *м.* Моцнае выбуховае рэчыва, асноўнай састаўной часткай якога з'яўляецца нітрагліцэрына. ‖ *прым.* **дынамі́тавы,** -ая, -ае *і* **дынамі́тны,** -ая, -ае.

ДЫНАМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дынаміка. **2.** Багаты на дзеянні (кніжн.). *Дынамічнае мастацтва.* ‖ *наз.* **дынамі́чнасць,** -і, *ж.*

ДЫНАМО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння мышачнай сілы чалавека.

ДЫНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў Югаславіі, Іраку, Тунісе і іншых дзяржавах.

ДЫНА́СТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* **1.** Шэраг правячых манархаў, якія паходзяць з аднаго і таго ж роду. *Д. Бурбонаў у Францыі.* **2.** *перан.* Аб працавітых людзях, якія з роду ў род перадаюць майстэрства, слаўныя працоўныя традыцыі. *Д. сталевараў.* ‖ *прым.* **дынасты́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДЫ́НГА, *нескл., м.* Дзікі аўстралійскі сабака.

ДЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, дынь, *ж.* Бахчавая расліна з сямейства гарбузовых, а таксама буйны салодкі плод яе. ‖ *памянш.* **ды́нька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **ды́нны,** -ая, -ае.

ДЫП... Першая частка складаных слоў са знач. дыпламатычны, напр. *дыпкур'ер, дыппошта, дыпслужба.*

ДЫПЛАМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго (што)* (кніжн.). Выдаць (выдаваць) дыплом каму-н. *Дыпламаваны спецыяліст* (з вышэйшай адукацыяй).

ДЫПЛАМА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -аў, *м.* Асоба, якая ўзнагароджана дыпломам (у 2 знач.). *Д. міжнароднага конкурсу піяністаў.* ‖ *ж.* **дыплама́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дыплама́нцкі,** -ая, -ае.

ДЫПЛАМА́Т, -а, *М* -маце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Службовая асоба, якая займаецца дыпламатычнай дзейнасцю, работай у галіне знешніх зносін. **2.** *перан.* Пра чалавека, які дзейнічае тонка, умела. **3.** Плоскі чамаданчык для нашэння папер, кніг, сшыткаў (разм.). ‖ *ж.* **дыпламა́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **дыплама́цкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ДЫПЛАМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дыпламатыя. **2.** *перан.* Умелы, тонкі ў адносінах з іншымі; тонка разлічаны, ухілісты, накіраваны на дасягненне пэўнай мэты. *Д. падыход да справы.* ◯ **Дыпламатычны корпус** — замежныя дыпламаты, акрэдытаваныя ў якой-н. краіне. ‖ *наз.* **дыпламаты́чнасць,** -і, *ж.*

ДЫПЛАМА́ТЫЯ, -і, *ж.* **1.** Дзейнасць урада па ажыццяўленню знешняй, міжнароднай палітыкі дзяржавы. **2.** *перан.* Тонкі разлік, умельства і спрыт у дзеяннях, накіраваных на дасягненне якой-н. мэты. *Наскрозь бачу тваю дыпламатыю.* ‖ *прым.* **дыпламаты́чны,** -ая, -ае. *Дыпламатычныя адносіны.*

ДЫПЛО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пасведчанне аб сканчэнні навучальнай установы або аб прысваенні якога-н. звання. *Д. кандыдата навук.* **2.** Дакумент, што выдаецца як узнагарода за паспяховае выступленне на конкурсе, фестывалі, спартыўным спаборніцтве і пад. *Д. першай ступені.* ◯ **Дыплом з адзнакай** — дыплом спецыяліста, які скончыў вышэйшую навучальную ўстанову з выдатнымі ацэнкамі. ‖ *прым.* **дыпло́мны,** -ая, -ае. *Д. праект. Дыпломная работа.*

ДЫПЛО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Студэнт, які выконвае дыпломную работу. ‖ *ж.* **дыпло́мніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ДЫРЫЖА́БЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Паветраплавальны апарат, напоўнены газам, забяспечаны рухавіком з паветраным вінтом; кіруемы рэастат з цыгарападобным корпусам. ‖ *прым.* **дырыжа́блевы,** -ая, -ае.

ДЫРЫЖО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўнік калектыву выканаўцаў у аркестры, хоры. ‖ *прым.* **дырыжо́рскі,** -ая, -ае.

ДЫРЫЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак. чым.* Кіраваць аркестрам або хорам пры выкананні музычнага твора. ‖ *наз.* **дырыжы́раванне,** -я, *н.*

ДЫРЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўнік прадпрыемства, якой-н. дзяржаўнай або навучальнай установы. *Д. фабрыкі. Д. вучылішча. Д. саўгаса.* ‖ *ж.* **дырэ́ктарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **дырэ́ктарскі,** -ая, -ае.

ДЫРЭКТАРА́Т, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Калегія дырэктараў якога-н. буйнога прадпрыемства, ведамства на чале з галоўным дырэктарам.

ДЫРЭ́КТАРЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых, *ж.* (разм.). Жонка дырэктара.

ДЫРЭКТО́РЫЯ, -і, *ж.* (гіст.). Урад у Францыі ў час Французскай буржуазнай рэвалюцыі 1795—1799 гг.

ДЫРЭКТЫ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ты́ў, *ж.* Абавязковае для выканання кіруючае ўказанне вышэйшага органа. ‖ *прым.* **дырэкты́ўны,** -ая, -ае.

ДЫРЭКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дырэктыва. **2.** *перан.* Катэгарычны, які мае характар дырэктывы. *Дырэктыўныя ўказанні.* ‖ *наз.* **дырэкты́ўнасць,** -і, *ж.*

ДЫРЭ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Кіраўнічы орган прадпрыемства, ведамства, навучальнай установы на чале з дырэктарам. *Распараджэнне дырэкцыі.* **2.** Памяшканне, дзе знаходзіцца дырэкцыя. ‖ *прым.* **дырэкцы́йны,** -ая, -ае.

ДЫС... (*гл.* таксама **дыз...**), *прыстаўка.* Утварае дзеясловы і назоўнікі са знач. адсутнасці або процілегласці, напр. *дысгарманіраваць, дыскваліфікаваць, дысгармонія, дыскамфорт, дыслакацыя, дысфункцыя.*

ДЫСАНА́НС, -у, *м.* **1.** Негарманічнае спалучэнне музычных гукаў; *проціл.* кансананс (спец.). **2.** *перан.* Тое, што ўносіць разлад у што-н., рэзка пярэчыць чаму-н. *Яго думка прагучала дысанансам на сходзе.*

ДЫСГАРМАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., з чым* і *без дап.* Знаходзіцца ў дысгармоніі, змяшчаць у сабе дысгармонію.

ДЫСГАРМАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які ўносіць дысгармонію (у 2 знач.), бязладны, негарманічны. *Дысгарманічнае спалучэнне колераў.* ‖ *наз.* **дысгармані́чнасць,** -і, *ж.*

ДЫСГАРМО́НІЯ, -і, *ж.* **1.** Парушэнне гармоніі, адсутнасць сугучнасці; немілагучнасць. **2.** *перан.* Разлад, няўзгодненасць, парушэнне адпаведнасці чаго-н. чаму-н. *Д. колераў у пейзажы.* ‖ *прым.* **дысгармані́чны,** -ая, -ае.

ДЫСЕРТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто піша або абараняе дысертацыю. ‖ *ж.* **дысерта́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дысерта́нцкі,** -ая, -ае.

ДЫСЕРТА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Навуковая работа, якая публічна абараняецца яе аўтарам на пасяджэнні спецыяльнага вучонага савета для атрымання вучонай ступені. *Доктарская д.* ‖ *прым.* **дысертацы́йны,** -ая, -ае.

ДЫСІДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Той, хто адступае ад пануючага ў краіне веравызнання; вераадступнік. **2.** Чалавек, які не згодны з пануючай ідэалогіяй, які інакш мысліць. ‖ *ж.* **дысідэ́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дысідэ́нцкі,** -ая, -ае.

ДЫСІМІЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Распадабненне двух блізкіх па гучанню гукаў. **2.** Распад складаных арганічных рэчываў у працэсе жыццядзейнасці арганізма. ‖ *прым.* **дысімілятыўны,** -ая, -ае. *Дысімілятыўнае аканне.*

ДЫСК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прадмет або дэталь якой-н. машыны, прыстасавання ў выглядзе плоскага круга. *Д. магнітафона. Д. аўтамата.* **2.** Спартыўны снарад у форме круга, які прымяняецца ў лёгкай атлетыцы для кідання. *Кінуць д.* **3.** Тое, што і пласцінка (у 2 знач.). *Модныя дыскі.* ‖ *прым.* **ды́скавы,** -ая, ае (да 1 знач.). *Дыскавая барана.*

ДЫСКАБО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен — кідальнік дыска. ‖ *ж.* **дыскабо́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **дыскабо́льны,** -ая, -ае.

ДЫСКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Апрацоўваць глебу дыскавай бараной. *Д. ворыва.* ‖ *наз.* **дыскава́нне,** -я, *н.*

ДЫСКАМФО́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Умовы жыцця, знаходжання, якія не забяспечваюць зручнасцей і спакою. ‖ *прым.* **дыскамфо́ртны,** -ая, -ае.

ДЫСКА́НТ, -а, *м.* **1.** Высокі дзіцячы голас. **2.** Спявак з такім голасам. ‖ *прым.* **дыска́нтовы,** -ая, -ае. *Дыскантовая партыя.*

ДЫСКАТЭ́КА, -і, *ДМ* -тэцы, *мн.* -і, -тэк, *ж.* **1.** Збор грамафонных пласцінак (дыскаў). **2.** Спецыяльна абсталяваная танцавальная зала, у якой прайграюцца дыскі (у 3 знач.). ‖ *прым.* **дыскатэ́чны,** -ая, -ае.

ДЫСКВАЛІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Пазбавіць (пазбаўляць) кваліфікацыі, права выконваць пэўную работу, удзельнічаць у спартыўных спаборніцтвах. *Д. спартсмена.* ‖ *звар.* **дыскваліфікава́цца,** -куюся, -ку́ешся, -куецца; -ку́йся. ‖ *наз.* **дыскваліфіка́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **дыскваліфікацы́йны,** -ая, -ае.

ДЫСКЕ́ТА, -ы, *ДМ* -кеце, *мн.* -ы, -ке́т, *ж.* Гнуткі магнітны дыск, носьбіт інфармацыі для апрацоўкі на ЭВМ. ‖ *прым.* **дыске́тны,** -ая, -ае.

ДЫСК-ЖАКЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Чалавек, які вядзе праграму ў дыскатэцы. ‖ *прым.* **дыск-жаке́йскі,** -ая, -ае.

ДЫСКРЫМІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Абмежаваць (абмяжоўваць) у правах, пазбавіць (пазбаўляць) раўнапраўя. ‖ *наз.* **дыскрыміна́цыя,** -і, *ж.* *Расавая д.*

ДЫСКРЭДЫТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Падарваць (падрываць) давер'е да каго-, чаго-н., прынізіць (прыніжаць) чый-н. аўтарытэт. ‖ *наз.* **дыскрэдыта́цыя,** -і, *ж.*

ДЫСКРЭ́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Раздзельны, які складаецца з асобных частак. ‖ *наз.* **дыскрэ́тнасць,** -і, *ж.*

ДЫСКУСІ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дыскусія. **2.** Няпэўны, які выклікае сумненне, спрэчны. *Дыскусійнае рашэнне.* ‖ *наз.* **дыскусі́йнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДЫСКУСІ́РАВАЦЬ *і* **ДЫСКУЦІ́РАВАЦЬ,** -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што* і *аб чым* (кніжн.). Весці дыскусію па тым ці іншым пытанні; абмяркоўваць што-н., удзельнічаючы ў дыскусіі.

ДЫСКУ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Спрэчкі, абмеркаванне якога-н. пытання на сходзе, у друку. *Навуковая д.* ‖ *прым.* **дыскусі́йны,** -ая, -ае.

ДЫСЛАКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Размяшчэнне ваенных аб'ектаў, сухапутных войск,

размеркаванне ваеннай авіяцыі або караблёў на месцах базіравання. **2.** Зрушэнне касцей пры пераломах суставаў. *Д. касцей.* **3.** Зрушэнне пластоў зямной кары. *Д. горных парод.* ‖ *прым.* **дыслакацыйны,** -ая, -ае.

ДЫСЛАЦЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Размясціць (размяшчаць) узброеныя сілы. *Д. войскі.*

ДЫСПАЗІЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** План размяшчэння ваенных караблёў (спец.). **2.** План размяшчэння войск для бою (уст.). ‖ *прым.* **дыспазіцыйны,** -ая, -ае.

ДЫСПАНСЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медыцынская ўстанова, якая займаецца лячэннем пэўнага кантынгенту хворых, сістэматычна наглядае за іх здароўем. *Супрацьтуберкулёзны д.* ‖ *прым.* **дыспансэрны,** -ая, -ае.

ДЫСПАНСЭРЫЗАЦЫЯ, -і, *ж.* Сістэма медыцынскіх мерапрыемстваў, якія ажыццяўляюцца дыспансэрамі з мэтай прафілактыкі і своечасовага лячэння захворванняў. *Д. насельніцтва.*

ДЫСПЕТЧАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік, які рэгулюе з аднаго цэнтральнага пункта рух транспарту, ход работы прадпрыемства і пад. *Д. аўтамабільнай базы.* ‖ *прым.* **дыспетчарскі,** -ая, -ае. *Д. пункт. Цэнтральная дыспетчарская* (наз.).

ДЫСПЕТЧАРЫЗАЦЫЯ, -і, *ж.* Цэнтралізацыя аператыўнага кантролю і кіравання вытворчымі і іншымі працэсамі пры дапамозе тэхнічных сродкаў сувязі, сігналізацыі, тэлемеханікі і аўтаматыкі.

ДЫСПЛЕЙ, -я, *м.* (спец.). Устройства візуальнага адлюстравання інфармацыі (у выглядзе тэкстаў, табліц, чарцяжоў і інш.) на экране, атрыманай ад ЭВМ. ‖ *прым.* **дысплейны,** -ая, -ае.

ДЫСПРАПОРЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Неадпаведнасць паміж часткамі цэлага, адсутнасць прапорцыі. *Д. ў тэмпах развіцця розных галін народнай гаспадаркі.* ‖ *прым.* **дыспрапарцыянальны,** -ая, -ае.

ДЫСПУТ, -у, *М* -пуце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Публічныя спрэчкі на навуковую або важную грамадскую тэму. *Літаратурны д.*

ДЫСПУТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак.* (кніжн.). Весці дыспут, удзельнічаць у дыспуце, спрачацца.

ДЫСТАНЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Адлегласць, прамежак паміж чым-н. *Забег на кароткую дыстанцыю. Сысці з дыстанцыі* (адмовіцца ад далейшага ўдзелу ў спаборніцтвах па бегу, у гонках і пад.). **2.** Участак адміністрацыйна-тэхнічнага падзелу чыгуначнага пуці. *Начальнік дыстанцыі.* ‖ *прым.* **дыстанцыйны,** -ая, -ае. *Дыстанцыйнае кіраванне.*

ДЫСТРАФІЯ, -і, *ж.* Парушэнне абмену, жыўлення тканак, органаў або цэлага арганізма. *Д. сардэчнай мышцы.* ‖ *прым.* **дыстрафічны,** -ая, -ае.

ДЫСТРОФІК, а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хворы на дыстрафію.

ДЫСТЫЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Ачысціць (ачышчаць) перагонкай. *Д. ваду.* ‖ *наз.* **дыстыляцыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **дыстыляцыйны,** -ая, -ае.

ДЫСЦЫПЛІНА[1], -ы, *ж.* Абавязковае для ўсіх членаў якога-н. калектыву падпарадкаванне ўстаноўленаму парадку, правілам. *Працоўная д. Воінская д. Школьная д.* ‖ *прым.* **дысцыплінарны,** -ая, -ае. *Дысцыплінарнае спагнанне.*

ДЫСЦЫПЛІНА[2], -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (кніжн.). Самастойная галіна якой-н. навукі. *Філалагічныя дысцыпліны.*

ДЫСЦЫПЛІНАВАНЫ, -ая, -ае. Які падпарадкоўваецца дысцыпліне[1], захоўвае парадак. *Д. работнік. Д. навучэнец.* ‖ *наз.* **дысцыплінаванасць,** -і, *ж.*

ДЫСЦЫПЛІНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Прывучыць (прывучаць) да дысцыпліны[1]. **2.** *перан.* Прывучыць (прывучаць) да строгага парадку, вытрымансасці ў чым-н. (кніжн.). *Дружба згуртоўвае і дысцыплінуе байцоў.*

ДЫСЦЫПЛІНАРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дысцыпліна[1]. **2.** Папраўчы, звязаны са справамі аб парушэнні дысцыпліны[2]. *Дысцыплінарнае спагнанне.*

ДЫФАМАЦЫЯ, -і, *ж.* Апавяшчэнне ў друку звестак (сапраўдных або ўяўных), якія ганьбяць, нясляваць каго-н. *Справа аб дыфамацыі.* ‖ *прым.* **дыфамацыйны,** -ая, -ае.

ДЫФЕРЭНЦЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Расчляніць (расчляняць), адрозніць (адрозніваць) асобнае, прыватнае пры разглядзе, вывучэнні чаго-н. (кніжн.). *Д. нормы расцэнак.* **2.** Знайсці (знаходзіць) дыферэнцыял (у 1 знач.; спец.). ‖ *наз.* **дыферэнцыяцыя,** -і, *ж.* (да 1 знач.) *і* **дыферэнцыраванне,** -я, *н.*

ДЫФЕРЭНЦЫЯЛ, -а, *м.* **1.** У матэматыцы: галоўная лінейная частка прырашчэння залежнай пераменнай велічыні (функцыі), якая прыбліжана выражае значэнне гэтага прырашчэння, а таксама прырашчэнне незалежнай пераменнай велічыні. **2.** Механізм у прыводзе вядучых колаў аўтамабіля, трактара і іншых колавых машын, які дазваляе праваму і леваму вядучым колам круціцца з рознай хуткасцю (спец.). *Д. з канічнымі зубчастымі коламі.* ‖ *прым.* **дыферэнцыяльны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Дыферэнцыяльнае вылічэнне.*

ДЫФЕРЭНЦЫЯЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дыферэнцыял. **2.** Розны, неаднолькавы пры розных умовах. *Дыферэнцыяльная рэнта. Д. тарыф.*

ДЫФІРАМБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытных грэкаў: урачыстая харавая песня ў гонар бога Дыяніса. **2.** *перан.* Пераболынаная пахвала; усхваленне. *Спяваць дыфірамбы каму-, чаму-н.* (непамерна ўсхваляць). ‖ *прым.* **дыфірамбічны,** -ая, -ае. *Дыфірамбічныя вершы* (да 1 знач.).

ДЫФРАКЦЫЯ, і, *ж.* У фізіцы: агібанне хвалямі (светлавымі, гукавымі і пад.) сустрэчных перашкод. *Д. святла.* ‖ *прым.* **дыфракцыйны,** -ая, -ае.

ДЫФТОНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У лінгвістыцы: спалучэнне ў адным складзе двух галосных гукаў, не раздзеленых зычнымі. ‖ *прым.* **дыфтангічны,** -ая, -ае.

ДЫФТЭРЫТ, -у, *М* -рыце, *м. і* **ДЫФТЭРЫЯ,** -і, *ж.* Заразная пераважна дзіцячая хвароба, якая суправаджаецца паражэннем зева, слізістых абалонак носа і гартані. ‖ *прым.* **дыфтэрытны,** -ая, -ае *і* **дыфтэрыйны,** -ая, -ае.

ДЫФУЗІЯ, -і, *ж.* (спец.). Пранікненне аднаго рэчыва ў другое пры іх узаемным датыканні ў выніку цеплавога перамяшчэння часцінак рэчыва. *Д. газаў.* ‖ *прым.* **дыфузійны,** -ая, -ае.

ДЫФУЗНЫ, -ая, -ае (спец.). Невыразны, расплывісты. *Дыфузныя туманнасці.*

ДЫХ, дыху, *м.* (разм.). Дыханне. *Хацелася крыкнуць, але не хапіла дыху.* ◊ **Адным дыхам** (разм.) — за адзін раз, вельмі хутка. **Ні слыху ні дыху** (разм.) — няма ніякіх вестак.

ДЫХАВІЦА, -ы, *ж.* **1.** Цяжкае дыханне пры захворванні бронхаў. *Пакутаваць дыхавіцай.* **2.** Народная назва хваробы лёгкіх у коней і іншых жывёл. *Нагнаць дыхавіцу каню.* ‖ *прым.* **дыхавічны,** -ая, -ае.

ДЫХАННЕ, -я, *н.* **1.** Працэс паглынання кіслароду і выдзялення вуглякіслага газу жывымі арганізмамі. *Стомленасць праяўлялася ў паскораным дыханні.* **2.** *перан.* Подых, павеў чаго-н. *Д. вясны.* ○ **Штучнае дыханне** — аднаўленне спецыяльнымі прыёмамі натуральных рухаў лёгкіх. ◊ **Другое дыханне** — аб новых сілах, бадзёрасці ў каго-н. пасля стомленасці, апатыі. **Затаіць дыханне** — затрымаць дыханне, прыслухоўваючыся да чаго-н. **Перавесці дыханне** — 1) глыбока ўздыхнуць, адпачыць; 2) зрабіць перадышку, перапынак у чым-н. ‖ *прым.* **дыхальны,** -ая, -ае.

ДЫХАЦЬ, дыхаю, дыхаеш, дыхае; *незак.* **1.** Паглынаць кісларод і выдзяляць вуглякіслы газ. *Хворы цяжка дыхае. Расліны дыхаюць лісцем.* **2.** *перан., чым.* Быць захопленым чым-н., жыць якой-н. ідэяй. *Ён жыў і дыхаў кансерваторыяй.* **3.** *перан., чым.* Вылучаць, распаўсюджваць што-н.; быць прасякнутым чым-н., выказваць што-н. *Ноч дыхала пахамі траў. Яго творы дыхаюць вайной. Твар спартсмена дыхаў здароўем.* ◊ **Дыхаць на ладан** (разм.) — быць пры смерці. **Дыхаць свабодна** — адчуваць палёгку, вызваліўшыся ад чаго-н. ‖ *аднакр.* **дыхнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 знач.; разм.).

ДЫХТ, -у, *м.* У выразе: **даць дыхту** (разм.) — задаць нагнаяй.

ДЫХТОЎНЫ, -ая, -ае (абл.). Вельмі добры, якасны. *Д. чамадан.* ‖ *наз.* **дыхтоўнасць,** -і, *ж.*

ДЫШАЛЬ, -шля, *мн.* -шлі, -шляў, *м.* **1.** Тоўстая аглобля, якая прымацоўваецца да сярэдзіны пярэдняй восі пры парнай запрэжцы. **2.** У плузе: жалезная выгнутая пласціна, да пярэдняга канца якой прымацоўваецца ворчык. ‖ *прым.* **дышлевы,** -ая, -ае.

ДЫЭЛЕКТРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Рэчыва, цела, якое дрэнна праводзіць электрычны ток, неправаднік. ‖ *прым.* **дыэлектрычны,** -ая, -ае.

ДЫЯБЕТ, -у, *М* -беце, *м.* Назва шэрагу хвароб, выкліканых парушэннем абмену рэчываў. ○ **Цукровы дыябет** — хвароба, якая характарызуецца павелічэннем цукру ў крыві і ў мачы. ‖ *прым.* **дыябетычны,** -ая, -ае.

ДЫЯБЕТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хворы на дыябет. ‖ *ж.* **дыябетычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ДЫЯГАНАЛЬ[1], -ю, *м.* Шчыльная тканіна з касымі рубчыкамі. *Набраць дыяганалю на паліто.* ‖ *прым.* **дыяганалевы,** -ая, -ае.

ДЫЯГАНАЛЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* У матэматыцы: адрэзак прамой лініі, што злучае два несумежныя вуглы многавугольніка або дзве вяршыні шматгранніка, якія не ляжаць у адной грані. ‖ *прым.* **дыяганальны,** -ая, -ае.

ДЫЯГНАЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткае ўрачэбнае заключэнне аб характары і сутнасці хваробы, а таксама яе абазначэнне. *Паставіць д.* ‖ *прым.* **дыягнастычны,** -ая, -ае.

ДЫЯГНАСТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Паставіць (ставіць) дыягназ. *Д. хваробу.* **2.** Устанавіць (-наўліваць) тэхнічны стан машын, механізмаў. ‖ *наз.* **дыягнаставанне,** -я, *н. і* **дыягностыка,** -і, *ДМ* -тыцы, *ж. Дыягнаставанне хваробы. Тэхнічная дыягностыка. Спецыяліст па дыягностыцы.*

ДЫЯГНОСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, які ўстанаўлівае дыягназ.

ДЫЯГНОСТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** *гл.* дыягнаставаць. **2.** Вучэнне аб спосабах дыягназу. **3.** Устанаўленне дыягназу. *Ранняя д. захворвання. Лабараторная д.* ‖ *прым.* **дыягнастычны,** -ая, -ае.

ДЫЯГРАМА, -ы, *мн.* -ы, -рам, *ж.* Графічна выкананы малюнак, які наглядна

ДЫЯ—ДЭГ

ілюструе суадносіны якіх-н. велічынь. *Д. росту навуковых кадраў.* ‖ *прым.* **дыяграмны,** -ая, -ае.

ДЫЯДЭМА, -ы, *мн.* -ы, -дэм, *ж.* **1.** Вянок або галаўная павязка з упрыгожаннямі з каштоўных камянёў, якія надзявалі цары і вярхоўныя жрацы ў мінулыя часы. **2.** Жаночае галаўное ўпрыгожанне з каштоўных камянёў у выглядзе кароны. *Д. з сапраўдных брыльянтаў.*

ДЫЯКАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У праваслаўнай царкве: ніжэйшае духоўнае званне; памочнік свяшчэнніка ў час царкоўнай службы. ‖ *прым.* **дыяканскі,** -ая, -ае. *Д. сан.*

ДЫЯКАНІХА, -і, *ДМ* -нісе, *мн.* -і, -ніх, *ж.* (разм.). Жонка дыякана.

ДЫЯКРЫТЫЧНЫ, -ая, -ае: **дыякрытычны знак** (спец.) — надрадковы ці падрадковы знак у літары (у некаторых алфавітах — побач з літарай), які ўдакладняе гучанне, напр. значок кароткасці над ў або й.

ДЫЯЛЕКТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мясцовая разнавіднасць мовы, якая адрозніваецца ад сумежных гаворак своеасаблівымі фанетычнымі, граматычнымі і лексічнымі рысамі. *Паўночна-ўсходні д. беларускай мовы.* ‖ *прым.* **дыялектны,** -ая, -ае. *Д. арэал Палаччыны.*

ДЫЯЛЕКТАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел мовазнаўства, які вывучае дыялекты. ‖ *прым.* **дыялекталагічны,** -ая, -ае.

ДЫЯЛЕКТОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне дыялекталогіі.

ДЫЯЛЕКТЫЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або словазлучэнне якога-н. дыялекту, ужытыя ў літаратурнай мове.

ДЫЯЛЕКТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паслядоўнік дыялектычнай філасофіі, дыялектыкі (у 1 знач.).

ДЫЯЛЕКТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Філасофскае вучэнне аб усеагульных законах руху і развіцця прыроды, чалавечага грамадства і мыслення; навуковы метад пазнання з'яў прыроды, якія змяняюцца і вечна рухаюцца, і грамадства шляхам ускрыцця ўнутраных супярэчнасцей і барацьбы процілегласцей, якія прыводзяць да скачкападобнага пераходу з адной якасці ў другую. *Матэрыялістычная д.* **2.** Сам працэс такога руху і развіцця. *Д. падзей. Д. гісторыі.* **3.** Майстэрства весці спрэчкі, выяўляючы супярэчнасці ў разважаннях праціўніка (уст.). ‖ *прым.* **дыялектычны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Д. матэрыялізм. Д. метад.*

ДЫЯЛЕКТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дыялектыка. **2.** Прасякнуты дыялектыкай (у 2 знач.), які рухаецца і развіваецца. ‖ *наз.* **дыялектычнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДЫЯЛОГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Размова паміж дзвюма асобамі, абмен рэплікамі. *Сцэнічны д.* **2.** *перан.* Перагаворы паміж двума бакамі. *Палітычны д. Канструктыўны д.* ‖ *прым.* **дыялагічны,** -ая, -ае.

ДЫЯМЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Алмаз (спецыяльна агранены) брыльянт (разм.). **2.** Назва памеру аднаго з дробных шрыфтоў. ‖ *прым.* **дыяментавы,** -ая, -ае.

ДЫЯМЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: адрэзак прамой лініі, які злучае дзве кропкі акружнасці і праходзіць праз яе цэнтр, а таксама даўжыня гэтага адрэзка. ‖ *прым.* **дыяметральны,** -ая, -ае.

ДЫЯМЕТРАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дыяметр. **2.** У некаторых спалучэннях: поўны, дакладны (кніжн.). *Дыяметральная супрацьлегласць* (г.зн. поўная супрацьлегласць). *Характары дыяметральна* (прысл.) *супрацьлеглыя* (г. зн. нічым не падобныя, цалкам розныя). ‖ *наз.* **дыяметральнасць,** -і, *ж.*

ДЫЯПАЗІТЫЎ, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Пазітыўны фатаграфічны відарыс на празрыстым матэрыяле, прызначаны для дэманстрацыі на экране з дапамогай праекцыйнага ліхтара. ‖ *прым.* **дыяпазітыўны,** -ая, -ае.

ДЫЯПАЗОН, -у, *м.* **1.** Інтэрвал паміж самым нізкім і самым высокім гукамі пеўчага голасу, мелодыі або музычнага інструмента (спец.). **2.** Вобласць, у межах якой ажыццяўляюцца якія-н. вымярэнні (спец.). *Д. радыёчастот.* **3.** *перан.* Аб'ём ведаў, інтарэсаў (кніжн.). *Вучоны шырокага дыяпазону.* ‖ *прым.* **дыяпазонны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ДЫЯПТРЫЯ, -і, *ж.* Адзінка вымярэння пераламляльнай сілы аптычных лінз. ‖ *прым.* **дыяптрычны,** -ая, -ае.

ДЫЯРАМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). **1.** Карціна, намаляваная з двух бакоў тканіны, што прасвечваецца, матавага шкла і спецыяльна асветленая для стварэння ўражання аб'ёмнасці. **2.** Стужкападобная, загнутая паўкругам жывапісная карціна з рэальнымі або бутафорскімі прадметамі на пярэднім плане. ‖ *прым.* **дыярамны,** -ая, -ае.

ДЫЯСПАРА, -ы, *мн.* -ы, -пар, *ж.* Пражыванне часткі народа (этнічнай супольнасці) па-за межамі той краіны, дзе жыве асноўная маса гэтага народа (этнічнай супольнасці). *Беларуская д.*

ДЫЯТЭЗ, -у, *м.* Схільнасць чалавечага арганізма да некаторых захворванняў (да праяўлення алергіі і інш.). ‖ *прым.* **дыятэзны,** -ая, -ае.

ДЫЯФІЛЬМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фільм, састаўлены з дыяпазітываў. *Дзіцячыя дыяфільмы.* ‖ *прым.* **дыяфільмавы,** -ая, -ае.

ДЫЯФРАГМА, -ы, *мн.* -ы, -рагм *і* -рагмаў, *ж.* **1.** Сухажыльна-мышачная перагародка, якая аддзяляе грудную поласць ад брушной. **2.** Святлонепранікальная перагародка ў аптычных прыборах з адтулінай для прапускання пучка прамянёў. ‖ *прым.* **дыяфрагмавы,** -ая, -ае.

ДЫЯХРАНІЯ, -і, *ж.* (спец.). Стан якіх-н. з'яў, сістэмы ў іх развіцці, гісторыі. *Моўная д.* ‖ *прым.* **дыяхранічны,** -ая, -ае *і* **дыяхронны,** -ая, -ае. *Дыяхранічны аналіз. Дыяхронны метад.*

ДЭ..., *прыстаўка.* Утварае дзеясловы і назоўнікі са знач. адсутнасці або супрацьлегласці, напр. *дэкадзіраваць, дэшыфраваць, дэмантаж, дэгуманізацыя, дэнацыяналізацыя, дэстабілізацыя.*

ДЭБАРКАДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Плывучая параходная прыстань, а таксама месца пасадкі на параходнай прыстані. **2.** Крытая платформа чыгуначнай станцыі (уст.). ‖ *прым.* **дэбаркадэрны,** -ая, -ае.

ДЭБАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак., што* і *без дап.* (кніжн.). Абмяркоўваць што-н., весці дэбаты. *Д. пытанне.*

ДЭБАТЫ, -аў. Абмеркаванне якога-н. пытання, спрэчкі. *Разгарнуліся д. Парламенцкія д.*

ДЭБАШЫР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто ўчыняе дэбошы, буян, скандаліст. ‖ *прым.* **дэбашырскі,** -ая, -ае.

ДЭБАШЫРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Учыняць дэбошы, буяніць, скандаліць. ‖ *зак.* **надэбашырыць,** -ру, -рыш, -рыць. ‖ *наз.* **дэбашырства,** -а, *н.*

ДЭБЕТ, -у, *М* -беце, *м.* (спец.). У прыходна-расходных кнігах: рахунак паступленняў і даўгоў дадзенай установе. ‖ *прым.* **дэбетовы,** -ая, -ае.

ДЭБІЛ, -а, *мн.* -ы, *м.* Чалавек з лёгкай формай прыроджанай псіхічнай непаўнацэннасці, разумовай адсталасці.

ДЭБІЛЬНЫ, -ая, -ае. Псіхічна непаўнацэнны, разумова адсталы па прыродзе. ‖ *наз.* **дэбільнасць,** -і, *ж.*

ДЭБІТ, -у, *М* -біце, *м.* (спец.). Колькасць вады, нафты і іншай вадкасці, а таксама газу, якую дае крыніца ў пэўны прамежак часу. *Д. нафтавай свідравіны.* ‖ *прым.* **дэбітны,** -ая, -ае.

ДЭБІТОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). У бухгалтарскай і гаспадарчай практыцы — даўжнік прадпрыемства, арганізацыі, установы. ‖ *прым.* **дэбіторскі,** -ая, -ае. *Дэбіторская запазычанасць.*

ДЭБОШ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Скандал з шумам і бойкай. *Учыніць д.*

ДЭБЮТ, -у, *М* -бюце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Першае выступленне на сцэне або на новай арэне дзейнасці. *Д. у оперным тэатры. Д. маладога паэта.* **2.** Пачатак шахматнай або шашачнай партыі. *Адкрыты д.* ‖ *прым.* **дэбютны,** -ая, -ае.

ДЭБЮТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* і *незак.* Упершыню публічна выступіць (выступаць) на сцэне або на якой-н. арэне дзеяння.

ДЭБЮТАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто дэбютуе дзе-н. *Д. выступіў з вялікім поспехам.* ‖ *ж.* **дэбютантка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дэбютанцкі,** -ая, -ае.

ДЭВАЛЬВАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Ажыццяўляемае ў заканадаўчым парадку змяншэнне залатога ўтрымання грашовай адзінкі або зніжэнне курсу нацыянальнай валюты. ‖ *прым.* **дэвальвацыйны,** -ая, -ае.

ДЭВІЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кароткае выслоўе, якое выражае кіруючую ідэю паводзін або дзейнасці. *Наш д. — наперад!* **2.** Слова або выслоўе, якое на конкурсах аўтар ставіць на творы замест свайго імя. *Праект пад дэвізам «Перамога».* ‖ *прым.* **дэвізны,** -ая, -ае.

ДЭВІЯЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Адхіленне стрэлкі компаса ад лініі магнітнага мерыдыяна пад уздзеяннем вялікіх мас жалеза, а таксама электрамагнітных палёў. **2.** Адхіленне (цела, што рухаецца) ад зададзенага напрамку (напр. самалёта, судна, кулі, снарада) пад уплывам якіх-н. выпадковых прычын. ‖ *прым.* **дэвіяцыйны,** -ая, -ае.

ДЭГАЗАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Апарат для дэгазацыі. **2.** Асоба, якая праводзіць дэгазацыю. **3.** Сродак, рэчыва для дэгазацыі. ‖ *прым.* **дэгазатарскі,** -ая, -ае.

ДЭГАЗАЦЫЯ, -і, *ж.* Абясшкоджванне або выдаленне адкуль-н. газаў, атрутных рэчываў. *Д. мясцовасці. Д. вадкасці.* ‖ *прым.* **дэгазацыйны,** -ая, -ае.

ДЭГАЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Абясшкодзіць (абясшкоджваць) што-н. ад атрутных газаў, рэчываў. *Д. мясцовасць.*

ДЭГЕНЕРАТ, -а, *М* -раце, -*мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек з адзнакамі псіхічнага або фізічнага выраджэння. ‖ *ж.* **дэгенератка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дэгенерацкі,** -ая, -ае.

ДЭГЕНЕРАЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Выраджэнне, пагаршэнне ад пакалення да пакалення біялагічных, а таксама псіхічных адзнак арганізма. ‖ *прым.* **дэгенератыўны,** -ая, -ае; *наз.* **дэгенератыўнасць,** -і, *ж.*

ДЭГЕНЕРЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Падвергнуцца (падвяргацца) дэгенерацыі.

ДЭГРАДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Паступова пагаршаючыся, трацячы каштоўныя якасці, прыйсці (прыходзіць) да выраджэння. ‖ *наз.* **дэградацыя,** -і, *ж.*

ДЭГУМАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Пазбаўленне гуманістычнага пачатку, гуманістычнай сутнасці; абесчалавечванне. *Д. працы.*

ДЭГУСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Вызначыць (вызначаць) на смак якасць прадукта пры яго вырабе. ‖ *наз.* **дэгуста́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **дэгустацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭГУСТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Спецыяліст па дэгустацыі. *Д. чаю.*

ДЭДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* Спосаб разважання ад агульных палажэнняў да прыватных вывадаў. ‖ *прым.* **дэдукты́ўны**, -ая, -ае. *Д. метад.*

ДЭЗ..., *прыстаўка.* Тое, што і дэ...; ужыв. замест «дэ...» перад галоснымі, напр. *дэзактывацыя, дэзарганізацыя, дэзарыентацыя, дэзінтэграцыя, дэзінфармацыя.*

ДЭЗАВУІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* У міжнародным праве: аб'явіць (аб'яўляць) аб нязгодзе з дзеяннямі даверанай асобы (дыпламатычнага прадстаўніка) або аб пазбаўленні яго права дзейнічаць надалей ад імя свайго ўрада. *Д. пасла.*

ДЭЗАДАРА́НТ, -у, *М* -нце, *м.* Сродак для паглынання непрыемных пахаў. ‖ *прым.* **дэзадара́нтны**, -ая, -ае.

ДЭЗАКТЫВА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Выдаленне радыеактыўных забруджанняў з паверхні розных прадметаў, збудаванняў і пад. ‖ *прым.* **дэзактывацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭЗАРГАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Учыніць (учыняць) дэзарганізацыю дзе-н., сярод каго-н. *Варожая абарона была цалкам дэзарганізавана партызанамі.*

ДЭЗАРГАНІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто ўносіць дэзарганізацыю. ‖ *прым.* **дэзарганіза́тарскі**, -ая, -ае.

ДЭЗАРГАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Парушэнне парадку, дысцыпліны, нармальнай дзейнасці ў якой-н. справе, рабоце і пад. *Д. вытворчасці.* ‖ *прым.* **дэзарганізацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭЗАРЫЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Пазбавіць (пазбаўляць) правільнай арыентацыі, увесці (уводзіць) каго-н. у зман. *Д. праціўніка.* ‖ *наз.* **дэзарыента́цыя**, -і, *ж.*

ДЭЗЕРЦІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто дэзерціраваў з ваеннай службы, з фронту або ўхіляўся ад выканання сваіх грамадзянскіх, службовых і грамадскіх абавязкаў. ‖ *прым.* **дэзерці́рскі**, -ая, -ае.

ДЭЗЕРЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* Учыніць (учыняць) дэзерцірства. *Д. з фронту, са сваёй часці.*

ДЭЗЕРЦІ́РСТВА, -а, *н.* Самавольнае пакіданне ваеннаслужачым вайсковай часці з мэтай ухілення ад воінскай службы; ухіленне ад прызыву ў армію, а таксама ўхіленне ад выканання сваіх грамадзянскіх або службовых абавязкаў (перан.).

ДЭЗІНСЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Знішчэнне шкодных насякомых спецыяльнымі сродкамі. *Д. зернясховішчаў. Д. адзення.* ‖ *прым.* **дэзінсекцы́йны**, -ая, -ае.

ДЭЗІНФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Увесці (уводзіць) у зман фальшывай інфармацыяй.

ДЭЗІНФАРМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Увядзенне ў зман фальшывай інфармацыяй. *Д. грамадскасці.* ‖ *прым.* **дэзінфармацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭЗІНФЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* Абеззаражванне, знішчэнне хваробатворных мікробаў пры дапамозе спецыяльных сродкаў. *Правесці дэзінфекцыю.* ‖ *прым.* **дэзінфекцы́йны**, -ая, -ае.

ДЭЗІНФІЦЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) дэзінфекцыю чаго-н. *Д. вопратку хворага.* ‖ *зак.* таксама **прадэзінфіцы́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ДЭІ́ЗМ, -у, *м.* Рэлігійна-філасофскае вучэнне пра бога як істоту, што стварыла свет, але не кіруе яго лёсам. ‖ *прым.* **дэісты́чны**, -ая, -ае.

ДЭІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік дэізму. ‖ *прым.* **дэісты́чны**, -ая, -ае.

ДЭЙТЭ́РЫЙ, -ю, *м.* Цяжкі стабільны ізатоп вадароду. ‖ *прым.* **дэйтэ́рыевы**, -ая, -ае.

ДЭ́КА, -і, *мн.* -і, дэк, *ж.* Верхняя і ніжняя дошкі струннага музычнага інструмента, якія служаць для ўзмацнення гуку.

ДЭКА... Першая частка складаных слоў са знач. дзесяць (адзінак, названых у другой частцы складання), напр. *дэкаграм, дэкалітр, дэкатона.*

ДЭКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* **1.** Прамежак часу ў дзесяць дзён; трэцяя частка месяца. *Першая д. мая.* **2.** Дзесяць дзён, у якія праводзіцца якое-н. грамадскае мерапрыемства. *Д. беларускага мастацтва ў Маскве.* ‖ *прым.* **дэка́дны**, -ая, -ае. *Д. графік.*

ДЭКАДА́НС, -у, *м.* (кніжн.). **1.** Заняпад, культурны рэгрэс. **2.** Тое, што і дэкадэнцтва.

ДЭКАДЭ́НЦТВА, -а, *н.* Агульная назва нерэалістычных напрамкаў у літаратуры і мастацтве канца 19 — пач. 20 ст., якія характарызуюцца ўпадніцтвам, крайнім індывідуалізмам. ‖ *прым.* **дэкадэ́нцкі**, -ая, -ае.

ДЭКАЛЬТАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае дэкальтэ. *Дэкальтаванае плацце.* **2.** Апрануты ў плацце з выразам, які адкрывае шыю, грудзі, плечы. *Перад люстэркам прыхарошвалася дэкальтаваная дама.*

ДЭКАЛЬТЭ́, *нескл., н.* **1.** Вялікі выраз у верхняй частцы жаночага адзення, які адкрывае шыю, плечы, верхнюю частку грудзей. *Глыбокае д.* **2.** *нязм.* Пра жаночае плацце з такім выразам. *Плацце д.*

ДЭКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўнік факультэта ў вышэйшай навучальнай установе. *Д. філалагічнага факультэта універсітэта.* ‖ *прым.* **дэка́нскі**, -ая, -ае.

ДЭКАНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўніцтва факультэта, якое ўзначальвае дэкан. ‖ *прым.* **дэкана́цкі**, -ая, -ае.

ДЭКАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Надаць (надаваць) чаму-н. прыгожы выгляд знешнім убраннем. *Д. залу кветкамі.* ‖ *зак.* таксама **задэкарава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны.

ДЭКАРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мастак, які піша дэкарацыі, афармляе сцэну, здымачную пляцоўку. **2.** Спецыяліст па ўпрыгожванню будынкаў, памяшканняў. ‖ *прым.* **дэкара́тарскі**, -ая, -ае.

ДЭКАРАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для ўпрыгожвання чаго-н. *Д. жывапіс. Дэкаратыўныя расліны.* **2.** Жывапісны, маляўнічы. *Д. від.* ‖ *наз.* **дэкараты́ўнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДЭКАРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Жывапісны або архітэктурны малюнак месца і абставін сцэнічнага дзеяння. *Д. першага акта.* ◊ **Перамена дэкарацый** — аб змяненні абставін, становішча спраў, агульнага выгляду чаго-н. ‖ *прым.* **дэкарацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭКАЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Апрацаваць (апрацоўваць) шарсцяную тканіну парай або гарачай вадой, каб яна не збягалася ад сырасці. ‖ *наз.* **дэкаціро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **дэкаціро́вачны**, -ая, -ае.

ДЭКВАЛІФІКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *зак.* Страціць кваліфікацыю, прафесійныя веды і вопыт. ‖ *наз.* **дэкваліфіка́цыя**, -і, *ж.*

ДЭКЛАМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак., што.* Выразна, па-майстэрску чытаць мастацкія творы. *Д. паэмы Янкі Купалы.* ‖ *зак.* **прадэкламава́ць**, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны. ‖ *наз.* **дэклама́цыя**, -і, *ж.*; *прым.* **дэкламацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭКЛАМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які выступае з дэкламацыяй, той, хто дэкламуе. ‖ *прым.* **дэклама́тарскі**, -ая, -ае. *Дэкламатарскае майстэрства.*

ДЭКЛАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Афіцыйна абвясціць (абвяшчаць) дэкларацыю аб чым-н. (у 1 знач.). *Д. дзяржаўную незалежнасць.*

ДЭКЛАРАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які мае форму дэкларацыі (у 1 знач.), урачысты. *Дэкларатыўная заява.* **2.** На словах, знешні. *Усе яго абяцанні носяць д. характар.* ‖ *наз.* **дэкларaты́ўнасць**, -і, *ж.*

ДЭКЛАРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Афіцыйная або ўрачыстая праграмная заява (кніжн.). *Урадавая д. Д. аб дзяржаўным суверэнітэце.* **2.** Назва некаторых афіцыйных дакументаў з паведамленнем якіх-н. патрэбных звестак. *Гандлёвая д. Таможная д.* ‖ *прым.* **дэкларацы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ДЭКЛАСАВА́НЫ, -ая, -ае. Які страціў усякую сувязь са сваім класам, не прымае ніякага ўдзелу ў грамадскай вытворчасці; які маральна апусціўся і разбэсціўся. *Дэкласаваныя элементы.* ‖ *наз.* **дэкласава́насць**, -і, *ж.*

ДЭКЛАСАВА́ЦЦА, -су́юся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся; *зак.* і *незак.* Стаць (станавіцца) дэкласаваным.

ДЭКО́Р, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць, сістэма ўпрыгожанняў збудавання або вырабу. *Д. фасада збудавання. Д. вазы.*

ДЭКО́РУМ, -у, *м.* (кніжн.). Знешняя, паказная прыстойнасць; тое, што адпавядае такой прыстойнасці. *Захаваць д.*

ДЭКРЭ́Т, -а, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пастанова вярхоўнай улады. *Д. аб міры. Д. аб зямлі.* **2.** У некаторых словазлучэннях: тое ж, што і дэкрэтны водпуск (разм.). *Пайсці ў д. Знаходзіцца ў дэкрэце.* ‖ *прым.* **дэкрэ́тны**, -ая, -ае. ◊ **Дэкрэтны водпуск** — водпуск па цяжарнасці і родах.

ДЭКРЭТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Устанавіць (устанаўліваць) дэкрэтам, пастановай вышэйшых інстанцый.

ДЭЛЕГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Паслаць (пасылаць), выбраць (выбіраць) дэлегатам. *Д. на з'езд.*

ДЭЛЕГА́Т, -а, *М* -га́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выбраны або прызначаны прадстаўнік якой-н. арганізацыі, установы, калектыву на сход, канферэнцыю, з'езд і пад. ‖ *ж.* **дэлега́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дэлега́цкі**, -ая, -ае.

ДЭЛЕГА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Група дэлегатаў, якія прадстаўляюць той ці іншы калектыў, дзяржаву і пад. *Замежная рабочая д.*

ДЭ́ЛЬТА, -ы, *ДМ* -льце, *мн.* -ы, дэльт, *ж.* Вусце ракі з яго разгалінаваннямі на асобныя рукавы і частка сушы, што да яго прылягае. *Д. Дняпра.* ‖ *прым.* **дэ́льтавы**, -ая, -ае.

ДЭЛЬТАПЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкі безматорны лятальны апарат з трохвугольнай нясучай паверхняй, прызначаны для планіруючых палётаў.

ДЭЛЬТАПЛАНЕРЫ́ЗМ, -у, *м.* Від спорту, звязаны з палётамі на дэльтапланах. ‖ *прым.* **дэльтапла́нерны**, -ая, -ае.

ДЭЛ—ДЭП

ДЭЛЬТАПЛАНЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які лятае на дэльтаплане. ‖ *ж.* **дэльтапланеры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дэльтапланеры́сцкі,** -ая, -ае.

ДЭЛЬФІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Марская млекакормячая жывёліна сямейства дэльфінавых з падатрада зубатых кітоў. ‖ *прым.* **дэльфі́навы,** -ая, -ае.

ДЭЛЬФІНА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Комплекс збудаванняў з басейнам для ўтрымання дэльфінаў з мэтай іх вывучэння, дрэсіроўкі і паказу наведвальнікам.

ДЭМАБІЛІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* Звольніцца з ваеннай службы па дэмабілізацыі.

ДЭМАБІЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Правесці (праводзіць) дэмабілізацыю.

ДЭМАБІЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Перавод арміі і звязаных з ёю галін народнай гаспадаркі з ваеннага становішча на мірнае. *Д. арміі. Д. прамысловасці.* **2.** Звальненне з ваеннай службы ў запас. *Д. радавога і афіцэрскага саставу.* **3.** *перан.* Аслабленне актыўнасці, гатоўнасці да выканання якіх-н. задач. ‖ *прым.* **дэмабілізацы́йны,** -ая, -ае.

ДЭМАГАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дэмагогія. **2.** Які з'яўляецца дэмагогіяй, прасякнуты дэмагогіяй. *Д. прыём.*

ДЭМАГО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца дэмагогіяй, карыстаецца дэмагагічнымі прыёмамі.

ДЭМАГО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Заснаванае на наўмысным скажэнні фактаў і падмане ўздзеянне на пачуцці, інстынкты маласвядомай часткі мас з разлікам на дасягненне сваіх мэт. *Прапагандысцкая д.* **2.** Разважанні або патрабаванні, заснаваныя на груба аднабаковым асэнсаванні і вытлумачэнні чаго-н. *Яго выступленне на сходзе — адна д.* ‖ *прым.* **дэмагагі́чны,** -ая, -ае.

ДЭМАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука, якая вывучае насельніцтва і заканамернасці яго развіцця ў грамадска-гістарычнай абумоўленасці. **2.** Паказчыкі колькаснага складу, размяшчэння і змянення насельніцтва дадзенай краіны. *Д. гарадоў.* ‖ *прым.* **дэмаграфі́чны,** -ая, -ае.

ДЭМАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік дэмакратыі. *Рускія рэвалюцыйныя дэмакраты.* **2.** Член дэмакратычнай партыі. **3.** Чалавек дэмакратычнага (у 2 знач.) укладу жыцця, поглядаў (уст.). ‖ *ж.* **дэмакра́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ДЭМАКРАТЫЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* Стаць (станавіцца) больш дэмакратычным.

ДЭМАКРАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Здзейсніць (здзяйсняць) што-н. на дэмакратычных (або больш дэмакратычных) пачатках. *Д. выбарчую сістэму.* ‖ *наз.* **дэмакратыза́цыя,** -і, *ж.*

ДЭМАКРАТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Дэмакратычная форма кіравання, дэмакратычнае ўстройства грамадства, наяўнасць дэмакратычных свабод для шырокіх мас. **2.** Тое, што і дэмакратычнасць. *Д. поглядаў. Д. ва ўкладзе жыцця.*

ДЭМАКРАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дэмакратыя. **2.** Просты і даступны ў сваіх адносінах да людзей. *Д. начальнік.* ‖ *наз.* **дэмакраты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ДЭМАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* **1.** Палітычны лад, заснаваны на прызнанні прынцыпаў народаўладства, свабоды і роўнасці грамадзян. **2.** Прынцып арганізацыі калектыўнай дзейнасці, пры якім забяспечваецца актыўны і раўнаправны ўдзел у ёй усіх членаў калектыву. ‖ *прым.* **дэмакратычны,** -ая, -ае. *Д. лад. Дэмакратычная рэспубліка. Дэмакратычная партыя. Дэмакратычныя пераўтварэнні.*

ДЭ́МАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У рэлігійнай міфалогіі: злы дух, д'ябал. **2.** *перан., чаго.* Увасабленне якой-н. страсці, захаплення, заганы (уст.). *Д. нецярпення. Д. разладу.* ‖ *прым.* **дэ́манскі,** -ая, -ае.

ДЭМАНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць міфічных уяўленняў, заснаваных на першабытнай веры ў духаў (нячысцікаў). ‖ *прым.* **дэманалагі́чны,** -ая, -ае.

ДЭМАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы дэману; каварны і злы. *Дэманічная натура. Д. смех.* **2.** *перан.* Які адмаўляе прынятае ўсімі і адрозніваецца моцным, уладарным характарам. *Дэманічная натура.*

ДЭМАНСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** Прыняць (прымаць) удзел у дэманстрацыі (у 1 знач.). *Д. па вуліцы горада.* **2.** *каго-што.* Паказаць (паказваць) наглядным спосабам. *Д. новы кінафільм.* ‖ *зак.* таксама **прадэманстрава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **дэманстра́цыя,** -і, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **дэманстрацы́йны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Дэманстрацыйныя табліцы. Дэманстрацыйная зала.*

ДЭМАНСТРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік дэманстрацыі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **дэманстра́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ДЭМАНСТРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая дэманструе (у 2 знач.) што-н. *Д. машын на прамысловай выстаўцы.* ‖ *прым.* **дэманстра́тарскі,** -ая, -ае.

ДЭМАНСТРАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўчыняецца з мэтай дэманстрацыі (у 5 знач.). *Дэманстратыўнае адмаўленне ад дзяжурства. Дэманстратыўна* (прысл.) *пакінуць сход.* **2.** Які з'яўляецца тактычнай дэманстрацыяй (у 4 знач.) з мэтай заблытаць праціўніка. *Д. манеўр.*

ДЭМАНСТРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* дэманстраваць. **2.** Масавае шэсце для выказвання якіх-н. грамадска-палітычных настрояў. *Першамайская д.* **3.** Праяўленне чаго-н., сведчанне чаго-н. *Магутная д. беларускага патрыятызму.* **4.** Ваенная аперацыя, якая мае на мэце адцягнуць увагу праціўніка ад месца галоўнага ўдару. **5.** Дзеянне, якое падкрэслена выказвае пратэст супраць чаго-н., нязгоду з чым-н. *Устроіць дэманстрацыю каму-н.* ‖ *прым.* **дэманстрацы́йны,** -ая, -ае (да 2, 4 і 5 знач.).

ДЭМАНЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Разабраць (разбіраць), зняць (знімаць) што-н., каб спыніць дзеянне, працу (машыны, механізма і пад.). *Д. электрастанцыю.* ‖ *наз.* **дэманта́ж,** -у́, *м. Д. аўтаматычнай лініі.* ‖ *прым.* **дэманта́жны,** -ая, -ае.

ДЭМАРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Выклікаць (выкліка́ць) дэмаралізацыю. *Д. праціўніка.*

ДЭМАРАЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Заняпад духу, дысцыпліны, разлажэнне, а таксама разбэшчанасць, упадак маралі.

ДЭМАРКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Устанаўленне і абазначэнне на мясцовасці граніц спецыяльнымі знакамі паміж сумежнымі дзяржавамі. **2.** Адмежаванне амярцвелых участкаў тканкі ад здаровых. ‖ *прым.* **дэмаркацы́йны,** -ая, -ае. ○ **Дэмаркацыйная лінія** — 1) лінія, паласа, што раздзяляе войскі праціўнікаў у перыяд перамір'я; 2) лінія, якая падзяляе на зоны акупацыі тэрыторыю пераможанай дзяржавы; 3) паласа новай (грануляцыйнай) тканкі, якой адмяжоўваецца здаровая, жыццяздольная тканка ад амярцвелай.

ДЭМА́РШ, -у, *м.* (спец.). Дыпламатычнае выступленне (пратэст, просьба або папярэджанне), адрасаванае ўраду якой-н. дзяржавы. *Д. пасла.*

ДЭМАСКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зняць (знімаць) або парушыць (парушаць) маскіроўку. *Д. аб'ект.* ‖ *звар.* **дэмаскірава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **дэмаскіраванне,** -я, *н.* і **дэмаскіро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

ДЭМІЛІТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Раззброіць (раззбройваць), забараніўшы мець ваенную прамысловасць, умацоўваць якую-н. тэрыторыю і трымаць на ёй узброеныя сілы.

ДЭМІСЕЗО́ННЫ, -ая, -ае. Пра верхняе адзенне, тканіну: прызначаны для нашэння вясной і ўвосень. *Дэмісезоннае паліто.*

ДЭМО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па дэмаграфіі.

ДЭ́МПІНГ, -у, *м.* (спец.). Адзін з сродкаў канкурэнтнай барацьбы — продаж тавараў на знешніх рынках па цэнах, больш нізкіх, чым на ўнутраным або сусветным рынку. ‖ *прым.* **дэ́мпінгавы,** -ая, -ае. *Дэмпінгавыя цэны.*

ДЭНАНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). У міжнародным праве: аб'явіць (аб'яўляць) несапраўдным, спыніўшым сваё дзеянне. *Д. дагавор.* ‖ *наз.* **дэнансава́нне,** -я, *н.* і **дэнанса́цыя,** -і, *ж.*

ДЭНАТУРА́Т, -у, *М* -ра́це, *м.* Прызначаны для тэхнічных мэт этылавы спірт-сырэц са спецыяльнымі дабаўкамі. ‖ *прым.* **дэнатура́тны,** -ая, -ае.

ДЭНАЦЫЯНАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Вярнуць (вяртаць) нацыяналізаванае ранейшым уладальнікам у прыватную ўласнасць. ‖ *наз.* **дэнацыяналіза́цыя,** -і, *ж.*

ДЭНДРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да драўняных раслін, напр. *дэндрапарк, дэндрасад, дэндрахраналогія;* 2) які мае адносіны да дэндралогіі, напр. *дэндракліматалогія.*

ДЭНДРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел батанікі, які вывучае дрэвы і кустовыя расліны. ‖ *прым.* **дэндралагі́чны,** -ая, -ае.

ДЭНДРА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Батанічны сад (або яго частка), у якім вырошчваюцца калекцыі розных відаў дрэў і кустоў для навукова-даследчых і культурна-асветных мэт.

ДЭНДРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па дэндралогіі.

ДЭНЦІ́Н, -у, *м.* (спец.). Касцяная тканка зуба.

ДЭПАЗІ́Т, -у, *М* -зі́це, *м.* (спец.). Грошы або каштоўныя паперы, якія ўносяцца ў крэдытную ўстанову для захавання або з спецыяльнай мэтай. ‖ *прым.* **дэпазі́тны,** -ая, -ае.

ДЭПАНЕ́НТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Асоба, якая ўнесла дэпазіт. ‖ *прым.* **дэпане́нцкі,** -ая, -ае.

ДЭПАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Унесці (уносіць) у якасці дэпазіту. **2.** Перадаць (перадаваць) на захаванне (ратыфікацыйныя граматы). ‖ *наз.* **дэпані́раванне,** -я, *н.*

ДЭПАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго (што)* (спец.). Выгнаць (выганяць), выдаліць (-ляць) з краіны. *Д. супрацоўніка пасольства.* ‖ *наз.* **дэпарта́цыя,** -і, *ж.*

ДЭПАРТА́МЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У некаторых краінах — аддзел міністэрства, вышэйшай дзяржаўнай установы. *Дзяржаўны д.* (назва міністэрства дзяржаўных спраў у ЗША). **2.** Адміністрацыйна-тэрытары-

яльная адзінка ў Францыі. ‖ *прым.* **дэпартаменцкі**, -ая, -ае.

ДЭПЕ́ША, -ы, *мн.* -ы, -пе́ш, *ж.* **1.** Тое, што і тэлеграма (уст.). **2.** Спешнае дыпламатычнае паведамленне (спец.).

ДЭПО́, *нескл., н.* **1.** Будынак для стаянкі і рамонту лакаматываў і вагонаў. *Лакаматыўнае д.* **2.** Будынак для пажарных машын. *Пажарнае д.* ‖ *прым.* **дэпо́ўскі**, -ая, -ае.

ДЭПРЭСІ́ЎНЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з дэпрэсіяй, які выражае дэпрэсію. *Д. стан.* ‖ *наз.* **дэпрэсі́ўнасць**, -і, *ж.*

ДЭПРЭ́СІЯ, -і, *ж.* **1.** Хваравіта прыгнечаны псіхічны стан (спец.). *Неўратычная д.* **2.** Упадак, застой у гаспадарчым, грамадскім жыцці. *Эканамічная д.* ‖ *прым.* **дэпрэсі́йны**, -ая, -ае.

ДЭПУТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Выбарны прадстаўнік, член выбарнай дзяржаўнай установы. *Гарадскі Савет дэпутатаў. Д. Вярхоўнага Савета.* **2.** Выбарная асоба, упаўнаважаная выконваць якія-н. даручэнні. ‖ *ж.* **дэпута́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **дэпута́цкі**, -ая, -ае. *Д. мандат.*

ДЭПУТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Група дэпутатаў (у 2 знач.), выбарных ці назначаных асоб для выканання якога-н. даручэння, задання. *Накіраваць дэпутацыю.*

ДЭ́РАШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аб масці коней: шэры з прымессю іншага колеру поўсці.

ДЭ́РБІ, *нескл., н.* Род конных іпадромных спаборніцтваў.

ДЭ́РВІШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мусульманскі манах, які вядзе аскетычны спосаб жыцця, факір.

ДЭРМАТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Аддзел медыцыны, які вывучае хваробы скуры. ‖ *прым.* **дэрматалагі́чны**, -ая, -ае.

ДЭРМАТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне дэрматалогіі.

ДЭРМАЦІ́Н, -у, *м.* Від штучнай скуры з тканіны з нітрацэлюлозным пакрыццем, якая выкарыстоўваецца для абіўкі мэблі, вокладак кніг і інш. ‖ *прым.* **дэрмаці́навы**, -ая, -ае.

ДЭРЫВА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Бакавое адхіленне снарадаў і куль пры палёце. **2.** Адвод вады ад галоўнага рэчышча ракі ў бок па каналу. **3.** Утварэнне новых слоў ад словаасновы. ‖ *прым.* **дэрывацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭСА́НТ, -а, *М* -нце, *м.* **1.** Высадка войск на тэрыторыю праціўніка. *Зрабіць д.* **2.** Войскі, высаджаныя (з караблёў, самалётаў) на тэрыторыю праціўніка для баявых аперацый. *Марскі д. Паветраны д. Высадзіць д.* ‖ *прым.* **дэса́нтны**, -ая, -ае. *Дэсантныя войскі.*

ДЭСА́НТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ваеннаслужачы дэсантных войскаў. **2.** Удзельнік дэсантных аперацый. *Парашутысты-дэсантнікі.*

ДЭСЕ́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Салодкія стравы, садавіна ці цукеркі, якія падаюцца ў канцы абеду. ‖ *прым.* **дэсе́ртны**, -ая, -ае. *Дэсертнае віно.*

ДЭ́СПАТ, -а, *М* -паце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вярхоўны правіцель у рабаўладальніцкіх манархіях старажытнага Усходу, які карыстаўся неабмежаванай уладай. **2.** *перан.* Самаўладны, жорсткі, бязлітасны чалавек, які не лічыцца ні з кім, ні з чыімі думкамі і жаданнямі. *Быць дэспатам у сям'і.*

ДЭСПАТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Неабмежаваная ўлада, самавольства. *Д. самаўладства.* **2.** *перан.* Паводзіны дэспата (у 2 знач.). *Сямейны д.* ‖ *прым.* **дэспаты́чны**, -ая, -ае.

ДЭСПАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* дэспатызм *і* дэспатыя. **2.** *перан.* Самаўладны, які не лічыцца з воляй і жаданнямі іншых. *Дэспатычная натура.* ‖ *прым.* **дэспаты́чнасць**, -і, *ж.*

ДЭСПАТЫ́Я, -і, *ж.* **1.** Форма неабмежаванай самадзяржаўнай улады, якая бярэ свой пачатак у рабаўладальніцкіх манархіях старажытнага Усходу. **2.** Дзяржава, якой кіруе дэспат (у 1 знач.). ‖ *прым.* **дэспаты́чны**, -ая, -ае.

ДЭТАЛЁВЫ, -ая, -ае. Падрабязны, з усімі дэталямі (у 1 знач.). *Дэталёвае даследаванне.* ‖ *наз.* **дэталёвасць**, -і, *ж.*

ДЭТАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Распрацаваць (распрацоўваць) у дэталях (у 1 знач.), падрабязна. *Д. план правядзення сесіі.* ‖ *наз.* **дэталіза́цыя**, -і, *ж.*

ДЭТА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Невялікая падрабязнасць, прыватнасць. *У праекце ўсе дэталі прадугледжаны.* **2.** Частка механізма, машыны, якая не можа быць разабрана на іншыя, больш простыя і драбнейшыя часткі. ‖ *прым.* **дэталёвы**, -ая, -ае.

ДЭТАНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Выбуховае рэчыва, якое сваім выбухам выклікае дэтанацыю. **2.** Асобы капсуль, які выкарыстоўваецца пры выбухах. *Капсуль-дэтанатар.* ‖ *прым.* **дэтана́тарны**, -ая, -ае.

ДЭТАНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Імгненны выбух рэчыва, выкліканы выбухам другога рэчыва або страсеннем ці ўдарам. **2.** Хуткае і няпоўнае згаранне паліва ў рухавіку ўнутранага згарання. *Д. паліва.* ‖ *прым.* **дэтанацы́йны**, -ая, -ае.

ДЭТЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Устройства для пераўтварэння хістанняў высокай частаты ў хістанні нізкай частаты, якія ўспрымаюцца слыхам. **2.** Устройства для выяўлення святла, цеплыні і інш. *Д. ядзерных выпраменьванняў.* ○ **Дэтэктар хлусні** — спецыяльнае ўстройства для праверкі псіхічнага стану таго, каго дапытваюць, або падвыпрабавальнага. ‖ *прым.* **дэтэ́ктарны**, -ая, -ае. ○ **Дэтэктарны прыёмнік** — прасцейшы радыёпрыёмнік, у якім прынятыя сігналы радыёстанцый не ўзмацняюцца, а толькі пераўтвараюцца ў гукавыя сігналы пры дапамозе крышталічнага дэтэктара.

ДЭТЭКТЫ́Ў, -ты́ва, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* **1.** Сышчык, агент вышукной паліцыі. **2.** Літаратурны твор або кінафільм, якія адлюстроўваюць прыгоды сышчыкаў.

ДЭТЭКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які апісвае прыгоды сышчыкаў, крымінальныя справы. *Д. раман.*

ДЭТЭРМІНІ́ЗМ, -у, *м.* Вучэнне аб заканамернасці і прычыннай абумоўленасці ўсіх з'яў прыроды і грамадства. ‖ *прым.* **дэтэрмініcты́чны**, -ая, -ае.

ДЭ-ФА́КТА, *прысл.* (кніжн.). Фактычна, на справе, але не юрыдычна (у адрозненне ад дэ-юрэ).

ДЭФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Змяніць (змяняць) форму чаго-н., памер якога-н. цела або яго частак уздзеяннем знешніх сіл. ‖ *звар.* **дэфармава́цца**, -му́юся, -му́ешся, -му́ецца; -му́йся. ‖ *наз.* **дэфарма́цыя**, -і, *ж.*

ДЭФЕ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Недахоп, загана. *Праект з вялікім дэфектам.* ‖ *прым.* **дэфе́ктны**, -ая, -ае. *Д. экзэмпляр кнігі.* ‖ *наз.* **дэфектнасць**, -і, *ж.*

ДЭФЕКТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае заканамернасці і асаблівасці развіцця дзяцей з фізічнымі і псіхічнымі недахопамі і пытанні іх навучання і выхавання. ‖ *прым.* **дэфекталагі́чны**, -ая, -ае.

ДЭФЕКТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па дэфекталогіі.

ДЭФЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які мае фізічныя або псіхічныя недахопы; ненармальны. *Дэфектыўнае дзіця.* ‖ *наз.* **дэфекты́ўнасць**, -і, *ж.*

ДЭФЕНЗІ́ВА, -ы, *ж.* Палітычная паліцыя ў буржуазнай Польшчы (1918—1939), а таксама назва органаў контрразведкі.

ДЭФІЛЕ́, *нескл., н.* (спец.). Цясніна або вузкі, цесны праход. *Горнае д.*

ДЭФІЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Урачыста праходзіць на парадах, дэманстрацыях і пад. **2.** Хадзіць туды-сюды, прагульвацца.

ДЭФІНІ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Кароткае лагічнае азначэнне таго ці іншага паняцця, якое ўключае найбольш істотныя яго адзнакі. *Слоўнікавая д.*

ДЭФІ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткая злучальная рыска паміж двума словамі (-), напр. *груша-сіраціна, горад-герой*, а таксама знак пераносу часткі слова з аднаго радка на другі і знак скарачэння, напр. *б-ка, т-ва*, у выглядзе такой рыскі.

ДЭФІЦЫ́Т, -у, *М* -цы́це, *м.* **1.** Перавышэнне расходаў над даходамі. *Павелічэнне бюджэтнага дэфіцыту.* **2.** Недахоп чаго-н., нехватка ў чым-н. *Гэтыя тавары цяпер у дэфіцыце.* **3.** Пра што-н. дэфіцытнае (у 2 знач.). *Дублёнкі на той час з'яўляліся дэфіцытам.*

ДЭФІЦЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць дэфіцыт (у 1 знач.)., стратны. *Дэфіцытнае прадпрыемства.* **2.** Які не задавальняе попыту, недастатковы ў колькасных адносінах. *Дэфіцытныя тавары.* ‖ *наз.* **дэфіцы́тнасць**, -і, *ж.*

ДЭХКА́НІН, -а, *мн.* дэхка́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) дэхка́ніны, -ка́н, *м.* у Сярэдняй Азіі і ў некаторых краінах Усходу: селянін. ‖ *ж.* **дэхка́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **дэхка́нскі**, -ая, -ае.

ДЭЦЫ... Першая частка складаных слоў са знач. адзінкі, роўнай адной дзесятай долі той адзінкі, што названа ў другой частцы складання, напр. *дэцыбел, дэцылітр, дэцыметр.*

ДЭЦЫБЕ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адзінка велічыні (узроўню гукавога ціску, узмацнення, аслаблення).

ДЭЦЫМЕ́ТР, -а, *м.* Адзінка даўжыні, роўная адной дзесятай частцы метра. ‖ *прым.* **дэцыметро́вы**, -ая, -ае.

ДЭЦЭНТРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) менш цэнтралізаваным. *Д. кіраўніцтва.* ‖ *наз.* **дэцэнтраліза́цыя**, -і, *ж.*

ДЭШЫФРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* Разабраць (разбіраць) напісанае шыфрам, тайнапісам або на якой-н. невядомай старажытнай мове; расшыфраваць (расшыфроўваць). *Д. рукапіс.* ‖ *наз.* **дэшыфро́ўка**, -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.*

ДЭ-Ю́РЭ, *прысл.* (кніжн.). Юрыдычна, фармальна, а не толькі фактычна (у адрозненне ад дэ-факта).

Д'Я́БАЛ, -бла, *мн.* -блы, -блаў, *м.* У рэлігійнай міфалогіі: злы дух, чорт, сатана, які пярэчыць богу; цяпер ужыв. як лаянкавае слова, а таксама ў некаторых выразах. *Куды цябе д. нясе?! Якога д'ябла я там не бачыў?* (чаго я там не бачыў, чаго я туды пайду?). ‖ *прым.* **д'я́бальскі**, -ая, -ае. *Д'ябальская спёка.*

Д'Я́БАЛЬШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Пра незвычайны збег акалічнасцей, блытаніну ў чым-н., бязглуздзіцу. *Што за д.!*

ЕВА—ЕХА

Е

ЕВАНГЕЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Укладальнік евангелля. **2.** Член секты евангельскіх хрысціян. ‖ *ж.* **евангелі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **евангелі́сцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЕВАНГЕЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да рэлігійных пратэстанцкіх сектаў, што ў сваім веравучэнні кіруецца толькі тэкстамі евангелля. *Евангелічная царква.*

ЕВА́НГЕЛЛЕ, -я, *н.* Раннехрысціянскі твор, які расказвае пра жыццё Ісуса Хрыста. *Кананічнае е.* (уваходзіць у састаў Бібліі). *Апакрыфічнае е.* ‖ *прым.* **ева́нгельскі,** -ая, -ае.

Е́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паляўнічы-прафесіянал (уст.). **2.** Салдат з асобых стралковых (егерскіх) палкоў у некаторых еўрапейскіх арміях. ‖ *прым.* **е́герскі,** -ая, -ае.

ЕГІПЦЯ́НЕ, -ян, *адз.* егіпця́нін, -а, *м.* Асноўнае насельніцтва Егіпта. ‖ *ж.* **егіпця́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **егі́пецкі,** -ая, -ае. *Егіпецкая кара.*

Е́ДКІ, -ая, -ае. **1.** Які раз'ядае што-н. хімічна. *Едкая фарба.* **2.** Які выклікае моцнае фізічнае раздражненне. *Е. дым.* **3.** *перан.* З'едлівы, колкі. *Едкая заўвага.* ‖ *наз.* **е́дкасць,** -і, *ж.*

Е́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Адзінства, згуртаванасць. *Непарушная е.* **2.** Агульнасць, супольнасць. *Е. паходжання.*

Е́ЖА, -ы, *ж.* Усё тое, што ядуць; прадукты харчавання. *Здаровая е. Мясная е.*

ЕЗДАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які прызначаны для язды. *Ездавыя сабакі.* **2.** **ездавы́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Салдат, які кіруе коннай запрэжкай.

Е́ЗДЗІЦЬ, е́зджу, е́здзіш, е́здзіць; *незак.* **1.** Рухацца ў розных кірунках на якім-н. транспарце. *Е. на трамваі. Е. на веласіпедзе.* **2.** Бываць дзе-н., наведваць каго-н., прыязджаючы. *Е. у госці.* **3.** Умець упраўляць якімі-н. сродкамі перамяшчэння. *Е. на матацыкле.* **4.** Не мець устойлівасці, соўгацца па чым-н., перамяшчаючыся (разм.). *Шкло ездзіць у аправе.* ◊ **Ездзіць з рогату** (разм.) — вельмі смяяцца з чаго-н. ‖ *наз.* **язда́,** -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ЕЗУІ́Т, -а, *М* езуіце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Манах — член каталіцкага манаскага ордэна «Таварыства Ісуса». **2.** *перан.* Хітры, крывадушны, каварны чалавек. ‖ *ж.* **езуі́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **езуі́цкі,** -ая, -ае. *Е. ордэн.*

ЕЗУІ́ЦТВА, -а, *н.* Крывадушнасць, хітрасць як сродкі для дасягнення мэты. *Такога езуіцтва ад яго ніхто не чакаў.*

ЕКАТА́ЦЬ, екачу́, яко́чаш, яко́ча; екачы́; *незак.* **1.** Голасна, працягла крычаць ад моцнага болю. **2.** Скавытаць (пра жывёл). *У будцы екатаў сабака.* ‖ *наз.* **еката́нне,** -я, *н.*

ЕКЦЕННЯ́, -і́, *ж.* Шэраг малітвенных прашэнняў, якія гаворацца дыяканам ці святаром пры богаслужэнні ад імя вернікаў.

Е́ЛАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* елка. **2.** Пра ўзор, размяшчэнне чаго-н. (звычайна ў форме тв. склону). *Вышываць елачкай* (у елачку). *Падымацца на лыжах елачкай.*

Е́ЛКА, -і, *ДМ* е́лцы, *мн.* -і, е́лак, *ж.* Хвойнае вечназялёнае дрэва з конусападобнай кронай. ‖ *памянш.* **е́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **яло́вы,** -ая, -ае.

ЕЛКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху ёлкі, гаркаваты на смак. *Пахла елкаватым салам.* ‖ *наз.* **елкава́тасць,** -і, *ж.*

Е́ЛЬНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м., зб.* **1.** Яловы лес. *Каля ракі рос е.* **2.** Ссечаныя яловыя лапкі або дрэвы. *Дарога ўслана ельнікам.* ‖ *памянш.-ласк.* **е́льнічак,** -чку, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **е́льнічны,** -ая, -ае.

ЕНК, е́нку, *мн.* -і, -аў, *м.* Працяглы жаласны стогн, выкліканы болем або вялікім горам. *Працяглы е. вырваўся з грудзей.*

Е́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** Жаласна стагнаць ад болю, пакуты і пад. *Хлопчык енчыў на ложку.* **2.** *перан.* Назойліва, надакучліва прасіць аб чым-н. (разм.). ‖ *зак.* **вые́нчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **е́нчанне,** -я, *н.*

ЕПА́РХІЯ, -і, *ж.* Царкоўна-адміністрацыйная тэрытарыяльная адзінка, якой кіруе архірэй. *Гэта ўжо не мая е.* ‖ *прым.* **епархія́льны,** -ая, -ае.

ЕПІ́СКАП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшы сан у хрысціянскай царкве, а таксама асоба, якая мае гэты сан. ‖ *прым.* **епі́скапскі,** -ая, -ае.

ЕПІТРАХІ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Частка адзення святара, якая надзяваецца на шыю пад рызу і мае выгляд доўгага (ніжэй каленаў) фартуха з крыжамі.

ЕПІЦІМ'Я́, -і, *ж.* У веруючых: род царкоўнага пакарання (пасты, працяглыя малітвы). *Налажыць епіцім'ю.*

Е́РАСЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** У рэлігіі: адступленне ад афіцыйных царкоўных догмаў. *Барацьба з ерассю.* **2.** *перан.* Бязглуздзіца, лухта (разм.). *Несці е.* ‖ *прым.* **ерэты́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЕРЫХО́НСКІ, -ая, -ае: **ерыхонская труба** (разм.) — пра вельмі гучны голас.

ЕРЭТЫ́К, -а́, *мн.* -о́ў, *м.* Паслядоўнік ерасі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **ерэты́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **ерэты́чны,** -ая, -ае.

ЕСАЎЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: казацкі афіцэрскі чын, роўны чыну капітана ў пяхоце, а таксама асоба, якая мела гэты чын. ‖ *прым.* **еса́ульскі,** -ая, -ае.

Е́СЦІ, ем, ясі́, есць; ядзі́м, ясце́, ядуць; еў, е́ла; еш і еж; *незак.* **1.** *каго-што* і *без дап.* Ужываць ежу. *Е. яблыкі. Чаго не ясі, таго ў рот не нясі* (прыказка). *Е. вачамі* (перан.: пільна ўглядацца, не адрываючы позірку; разм. жарт.). *Е. просіць* (пра дзіравы абутак, якому патрэбны рамонт). **2.** толькі *ў інф.* (у спалучэнні з дзеясл.). Ежа, харч. *Наварыць е. Хацець е.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Разбураць хімічна, раз'ядаць. *Іржа есць жалеза.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выклікаць пякучы боль (пра дым і пад.). *Густы дым еў вочы.* **5.** *перан., каго (што).* Не даваць спакою, мучыць (пра сумленне, тугу, боль). *Сэрца маё есць туга.* **6.** *перан., каго (што).* Папракаць, назаляць, не даваць спакою (разм.). *Кожны дзень грызуцца, ядуць адзін аднаго.* ◊ **Поедам есці** (разм. неадабр.) — бесперапынку папракаць. **Пасалі́ўшы можна есці** (разм.) — так сабе, не вельмі што. **Есці, як не ў сябе** (разм.) — прагна есці. **Дарэмна хлеб есці** (разм. неадабр.) — бяздзейнічаць, гультаяваць. ‖ *зак.* **пае́сці,** пае́м, паясі́, пае́сць; паядзі́м, паясце́, паяду́ць; пае́ш *і* пае́ж (да 1 знач.: ужыць для ежы) *і* **з'е́сці,** з'ем, з'ясі́, з'есць; з'ядзі́м, з'ясце́, з'яду́ць; з'еш *і* з'еж; з'е́дзены (да 1, 3, 5 і 6 знач.). ‖ *наз.* **яда́,** -ы́, *ДМ* ядзе́, *ж.* (да 1 знач.). *У час яды.*

Е́ЎНУХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кастрыраваны слуга пры гарэме.

ЕЎРАБА́ЧАННЕ, -я, *н.* Міжнародная тэлевізійная арганізацыя шэрагу заходнееўрапейскіх і некаторых іншых краін, а таксама перадачы, якія ідуць па яе каналах.

ЕЎРАПЕІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Перабудаваць (перабудоўваць) на еўрапейскі лад формы, уласцівыя заходнееўрапейскаму жыццю і ўкладу. ‖ *звар.* **еўрапеізава́цца,** -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся. ‖ *наз.* **еўрапеіза́цыя,** -і, *ж.*

ЕЎРАПЕ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -пе́ец, -пе́йца, *м.* Жыхары Еўропы. ‖ *ж.* **еўрапе́йка,** -і, *ДМ* -пе́йцы, *мн.* -і, -пе́ек. ‖ *прым.* **еўрапе́йскі,** -ая, -ае.

ЕЎРАПЕО́ІДНЫ, -ая, -ае: **еўрапеоідная раса** (спец.) — раса людзей са светлай скурай, мяккімі хвалістымі валасамі, вузкім носам і інш. адзнакамі.

ЕЎСТА́ХІЕЎ: еўстахіева труба (спец.) — канал, што злучае насаглотку з поласцю сярэдняга вуха, слыхавая труба.

ЕЎХАРЫ́СТЫЯ, -і, *ж.* Тое, што і прычашчэнне. ‖ *прым.* **еўхарысты́чны,** -ая, -ае. *Еўхарыстычная малітва.*

Е́ХАЦЬ, е́ду, е́дзеш, е́дзе; е́дзем, е́дзеце, е́дуць; едзь; *незак.* **1.** Рухацца куды-н. пры дапамозе якіх-н. сродкаў перамяшчэння. *Е. на электрычцы. Е. у машыне.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухацца (пра сродкі перамяшчэння). *Едзе аўтамабіль.* **3.** Накіроўвацца куды-н. пры дапамозе сродкаў перамяшчэння. *Е. на працу. Е. за мяжу. Далей е. няма куды* (перан.: горш таго, што ёсць, быць не можа). **4.** Ссоўвацца, саслізгваць у бакі, са свайго месца. *На мокрай сцежцы ногі едуць ўбакі.* **5.** *перан., на кім-чым.* Выкарыстоўваць для сваёй выгады чыю-н. працу, якія-н. абставіны (разм.). *Ён едзе на памочніках.*

Ё

ЁГ, -а, *мн.* ёгі, -аў, *м.* Паслядоўнік ёгі. *Гімнастыка па сістэме ёгаў.* ‖ *прым.* **ёгаўскі**, -ая, -ае (разм.).

ЁГА, -і, *ж.* **1.** У Індыі: рэлігійна-філасофскае вучэнне, якое распрацавала асобую сістэму прыёмаў і метадаў самапазнання, што дазваляе чалавеку кіраваць псіхічнымі і фізіялагічнымі функцыямі свайго арганізма. **2.** Сістэма фізічных практыкаванняў, выпрацаваная паслядоўнікамі гэтага вучэння. *Займацца ёгай.*

ЁД, -у, *М* ёдзе, *м.* **1.** Хімічны элемент, крышталічнае рэчыва цёмна-шэрага колеру, якое здабываецца галоўным чынам з марскіх водарасцей. **2.** Спіртавы раствор гэтага рэчыва, ужыв. ў медыцыне. ‖ *прым.* **ёдны**, -ая, -ае *і* **ёдзісты**, -ая, -ае. *Ёдны раствор. Ёдзісты прэпарат.*

ЁДАФО́РМ, -у, *м.* Прэпарат ёду — крышталічны жоўты парашок, які выкарыстоўваецца ў медыцыне як антысептычны сродак.

ЁКАТ, -ту, *М* ёкаце, *м.* Моцны крык з плачам.

ЁКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць кароткі і адрывісты гук. *У каня ёкае селязёнка.* **2.** Раптоўна сціскацца, заміраць ад страху, хвалявання (пра сэрца). *Ёкае сэрца.* ‖ *аднакр.* **ёкнуць**, -не. ‖ *наз.* **ёканне**, -я, *н.*

ЁЛКА, -і, *ДМ* ёлцы, *мн.* -і, ёлак, *ж.* **1.** Тое, што і елка. **2.** Упрыгожаная елка ў пакоі (на плошчы) у сувязі са святам Новага года. *Навагодняя ё.* **3.** Пра навагодняе свята з песнямі, танцамі і гульнямі вакол упрыгожанай ёлкі. *Звадзіць сына на ёлку.* ‖ *памянш.* **ёлачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **ёлачны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *Ёлачныя аздабленні.*

ЁЛКІ, -ая, -ае. Прагорклы, з рэзкім непрыемным пахам (пра нясвежыя тлушчы). *Ёлкае сала.* ‖ *наз.* **ёлкасць**, -і, *ж.*

ЁЛКНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *незак.* Станавіцца ёлкім. *Сала пачало ё.*

ЁЛУП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бесталковы, тупы чалавек, дурань, асталоп.

ЁЛУПЕНЬ, -пня, *мн.* -пні, -пняў, *м.* Тое, што і ёлуп.

ЁМІСТАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Здольнасць змясціць у сабе пэўную колькасць чаго-н.; унутраны аб'ём. *Ё. рэзервуара.* **2.** часцей *мн.* Умяшчальнасць для вадкіх, сыпучых і газападобных цел. *Напоўніць ё. газам.* **4.** *перан.* З багатым унутраным зместам. *Ё. фразы. Ё. вобразных сродкаў.*

ЁМІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Змяшчальны, здольны змясціць у сабе многа чаго-н. *Ёмістая пасудзіна.* **2.** *перан.* З вялікім і багатым зместам, сэнсам. *Ё. характар героя.*

ЁМІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Пасудзіна, рэзервуар для змяшчэння чаго-н. *Ё. для вады.*

ЁМКА[1], *прысл.* Зручна, добра. *Мне тут ё. Ё. есці, уладкавацца.*

ЁМКА[2], -і, *ДМ* ёмцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (абл.). Чапяла. *Трэба ёмку адрамантаваць: патэльні не бярэ.*

ЁМКІ, -ая, -ае. **1.** Зручны ў карыстанні (пра рэч). *Ё. інструмент.* **2.** Зграбны, добра складзены (пра чалавека; разм.). ‖ *наз.* **ёмкасць**, -і, *ж.*

ЁН, яго́, яму́, ім, аб ім, *м.*; *ж.* яна́, яе́, ёй, яе́, ёй (ёю), аб ёй; *н.* яно́, яго́, яму́, яго́, ім, аб ім; *мн.* яны, іх, ім, іх, імі, аб іх; *займ. асаб.* **1.** Указвае на прадмет гаворкі (выключаючы субяседнікаў). **2.** толькі *Р.* Ужыв. ў знач. прыналежнага займенніка. *Яго кніга.* **3.** У спалучэнні з часціцай «вось» набывае ўказальны характар. *Вось яна — родная вёска!*

ЁРЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (абл.). Седзячы, круціцца на месцы. *Ё. на крэсле.* ‖ *наз.* **ёрзанне**, -я, *н.*

ЁРШ[1], ярша́, *мн.* яршы́, яршо́ў, *м.* **1.** Невялікая прэснаводная касцістая рыба сямейства акунёвых з калючымі плаўнікамі. **2.** Шчотка для мыцця бутэлек, лямпавага шкла і пад. ‖ *прым.* **яршо́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЁРШ[2], ярша́, *м.* (разм.). Сумесь гарэлкі з півам, якая хутка і моцна ап'яняе.

ЁСЦЬ[1]. **1.** Форма цяпер. часу ўсіх асоб адз. і мн. ліку дзеяслова быць; служыць звязкай у састаўным іменным выказніку. *Што ё. сумленне? Закон ё. закон. Гаспадарка ё. мая апора.* **2.** Існуе, маецца ў наяўнасці. *Ё. спадзяванне. Ё. у чым сумнявацца.* ◊ **Што ёсць духу** (разм.) — 1) вельмі хутка (бегчы, ехаць і пад.); 2) вельмі моцна (крычаць і пад.).

ЁСЦЬ[2], *выкл.* Адказ падначаленага (у арміі, на флоце), які азначае: каманду зразумеў, прыняў да выканання.

ЁЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Збудаванне для сушкі снапоў перад малацьбой; асець. ‖ *прым.* **ёўневы**, -ая, -ае.

Ж

Ж *гл.* жа.

ЖА, (пасля галосных) **Ж. 1.** *злуч. супраціўны.* Злучае сказы з адносінамі супрацьпастаўлення. *Мне гаворыць адно, сам жа робіць другое.* **2.** *злуч. далучальны.* Ужыв. для далучэння сказаў з паведамленнем дадатковага або тлумачальнага зместу. *Вядзі нас, ты ж ведаеш дарогу.* **3.** *часц. ўзмацняльная.* Ужыв. для ўзмацнення значэння папярэдняга слова або сэнсу таго, што выказваецца. *З кім жа ён застанецца?* **4.** *часц.* Ужыв. пасля займеннікаў і прыслоўяў, каб падкрэсліць падабенства, супадзенне, аднолькавасць. *Яны прыйшлі з аднаго і таго ж мястэчка. Той жа. Тады ж.*

ЖА́БА, -ы, *мн.* -ы, жаб, *ж.* **1.** Падобная на лягушку бясхвостая земнаводная жывёліна з барадаўчатай скурай. **2.** Тое, што і лягушка. **3.** *м.* і *ж.* Пагардлівае, дакорлівае абзыванне дзяцей, падлеткаў. *Жаба ты малая!* ‖ *памянш.* **жа́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* ‖ *прым.* **жа́бін**, -а. *Жабіна ікра.* ○ **Грудная жаба** — бытавая назва стэнакардыі. ◊ **Пнецца як жаба на купіну** (разм. пагард.) — пішчом лезе куды-н., каб дамагчыся свайго.

ЖАБІ́НЫ, -ая, -ае. Уласцівы жабе, жабам. *Не сціхаў ж. канцэрт.*

ЖА́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Пасудзіна для ўтрымання паддоследных жаб у лабараторыях. **2.** *перан.* Неглыбокі дзіцячы басейн для купання. *Дзеці плюхаюцца ў жабніку.*

ЖАБО́, *нескл.*, *н.* **1.** Брыжы з карунак або кісяі вакол каўняра ці на грудзях мужчынскай сарочкі. **2.** Аздоба з карункаў або лёгкай тканіны ў зборкі на грудзях у жаночай блузцы, сукенцы.

ЖАБРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Прасіць міласціну. **2.** Пазычыць што-н., не маючы свайго (разм.). *Трэба ісці ж. плуга ў суседзяў. Не ўмеў шанаваць — ідзі ж.* (з нар.). ‖ *зак.* **выжабраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **жабрава́нне**, -я, *н.*

ЖАБРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вельмі бедны, той, хто жыве з міласціны; старац. ‖ *ж.* **жабра́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ЖАБРА́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Такі, як у жабрака, які ўласцівы, належыць яму. *Жабрацкая торба. Жабрацкае жыццё.* **2.** *перан.* Вельмі бедны, мізэрны. *Ж. надзел.*

ЖАБРА́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Збіранне міласціны як сродак існавання, жабрацкае становішча. *Цяжкае жыццё мінулага вяло да ж.* **2.** *зб.* Жабракі.

ЖАБРА́ЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і жабрацкі.

ЖАБРА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* Тое, што і жабраваць.

ЖА́БРЫ, -аў, *адз.* жа́бра, -ы, *ж.* Органы дыхання рыб і некаторых водных жывёлін. *Узяць за ж. каго-н.* (перан.: прымусіць да чаго-н.). ‖ *прым.* **жабравы**, -ая, -ае.

ЖАБУРЫ́ННЕ, -я, *н.*, *зб.* Жабіна ікра.

ЖАБЯНЯ́ *і* **ЖАБЯНЁ**, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня жабы (у 1 і 2 знач.).

ЖАВА́ЛА, -а, *мн.* -ы, жава́л *і* -аў, *н.* (спец.). Верхнія пярэднія сківіцы ў ротавым апараце ракападобных і насякомых.

ЖАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для жавання. *Ж. апарат. Жавальная рызінка (гумка).*

ЖА́ВАРАНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Пеўчая птушка атрада вераб'іных. ‖ *прым.* **жа́варанкавы**, -ая, -ае. *Сямейства жаваранкавых* (наз.).

ЖАВА́ЦЬ, жую́, жуе́ш, жуе́; жуём, жуяце́, жую́ць; жуй; жава́ны; *незак.*, *што.* **1.** Размінаць ежу або што-н. зубамі. *Ж. кавалак хлеба.* **2.** *перан.* Доўга і нудна гаварыць, разбіраць адно і тое ж. *Ж. якое-небудзь пытанне.* ‖ *наз.* **жава́нне**, -я, *ж.*

ЖАВЕ́ЛЬ, -вялю́, *м.* Хлорысты раствор, едкая зеленавата-жоўтая вадкасць, якая выкарыстоўваецца для адбелкі тканін. ‖ *прым.* **жаве́левы**, -ая, -ае. *Жавелевая вада.*

ЖАДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Цяга да ажыццяўлення чаго-н., унутранае імкненне. *Гарэць жаданнем. Ж. перамогі.* **2.** Прадмет захаплення, мары і пад. *Тэатральная сцэна — вось яго ж.*

ЖАДА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якога чакаюць, да якога імкнуцца. *Ж. госць. Жаданыя пакупкі.* **2.** Любімы, дарагі. *Мой адзіны, мой ж. чалавек!*

ЖАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.*, *чаго, з інф.* або *са злуч.* «каб». **1.** Хацець што-н. здзейсніць, зрабіць, займець. *Жадаю бачыць сына.* **2.** *каму-чаму* і *з інф.* Выказваць якія-н. пажаданні, зычыць. *Жадаю вам здароўя.* ‖ *зак.* **пажада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЖАДА́ЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Ахвотнік. *На экскурсію многа жадаючых.*

ЖАДЗЁН, -дна́, -дно́, *мн.* -дны́, *чаму* (разм.). Які церпіць нястачу ў самым неабходным, ахвочы да чаго-н. *Ён ж. скарынцы*

хлеба. ◊ **Жадзён на вока** (разм. неадабр.) — пра зайздроснага, сквапнага чалавека.

ЖАДЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Зайздросны, прагны. ‖ *наз.* **жадлі́васць,** -і, *ж.*

ЖАДУ́НКІ, -аў (разм.). Дзіўныя жаданні, капрызы.

ЖАЗЛО́, -а́, *мн.* жэ́злы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) жазлы́, жэ́злаў, *н.* **1.** Асобай формы, звычайна ўпрыгожаная палка, посах, якія служаць сімвалам улады, ганаровага становішча, звання. *Фельдмаршальскае ж.* **2.** Стрыжань з дужкай, які даецца машыністу на чыгунцы як знак дазволу прадаўжаць шлях (спец.). **3.** Кароткая палка ў руках рэгуліроўшчыка вулічнага руху (спец.). ‖ *прым.* **жазло́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Жазловая сістэма рэгулявання руху паяздоў.*

ЖАКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Куля для стральбы з гладкаствольнага паляўнічага ружжа. ‖ *прым.* **жака́нны,** -ая, -ае.

ЖАКЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Прафесійны яздок на скачках. **2.** У цырку — артыст, які на неасядланым кані выконвае конна-акрабатычныя трукі. ‖ *прым.* **жаке́йскі,** -ая, -ае.

ЖАКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кароткае верхняе адзенне, пераважна жаночае, пашытае ў талію. **2.** Кароткі мужчынскі аднабортны сурдут (уст.). ‖ *памянш.-ласк.* **жаке́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **жаке́тны,** -ая, -ае.

ЖАКЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Тое, што і жакет. ‖ *прым.* **жаке́тны,** -ая, -ае.

ЖАЛАБА́ТЫ *і* **ЖАЛАБАВА́ТЫ,** -ая, -ае. Які мае форму жолаба. *Жалабатая (жалабаватая) дошка.*

ЖАЛАБО́ВЫ, ЖАЛАБО́К *гл.* жолаб.

ЖА́ЛАВАННЕ, -я, *н.* Грашовае ўзнагароджанне за службу, працу. *Павышэнне жалавання.*

ЖА́ЛАСЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны да жаласці, спачування, міласэрнасці. *Жаласлівыя людзі.* **2.** Сумны, кранальны. *Жаласлівыя песні.* ‖ *ж.* **жа́ласлівасць,** -і, *ж.*

ЖА́ЛАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто праяўляе жаласць да каго-, чаго-н. ‖ *ж.* **жа́ласніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **жа́ласніцкі,** -ая, -ае.

ЖА́ЛАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае смутак, тугу. *Ж. позірк.* **2.** Поўны суму, жалобы, журботны. *Жаласныя гукі.* ‖ *наз.* **жа́ласнасць,** -і, *ж.*

ЖАЛЕ́ЗА, -а, *н.* **1.** Хімічны элемент, цяжкі метал серабрыстага колеру, асноўная састаўная частка чыгуну і сталі. **2.** Вырабы з гэтага металу. *Дыханне ж.* **3.** Жалезістыя рэчывы як лячэбны сродак. *У яблыках шмат жалеза.* ‖ *прым.* **жале́зны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Жалезная руда. Ж. век.*

ЖАЛЕЗА... Першая састаўная частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слова жалеза, напр. *жалезарудны, жалезабетон, жалезавугляродзісты.*

ЖАЛЕЗАБЕТО́Н, -у, *м.* **1.** Маналітнае злучэнне бетону і стальной арматуры, якое ўжываецца ў будаўніцтве. **2.** *зб.* Канструкцыі, вырабы з такога матэрыялу. *Зборны ж.* ‖ *прым.* **жалезабето́нны,** -ая, -ае.

ЖАЛЕ́ЗЗЕ, -я, *н., зб.* (разм.). Розны жалезны лом. *Усюды валялася рознае ж.*

ЖАЛЕ́ЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -зін, *ж.* (разм.). Кавалак жалеза; непрыгодная рэч з жалеза.

ЖАЛЕ́ЗІСТЫ, -ая, -ае. Які ў сваім саставе змяшчае жалеза. *Ж. кварцыт.*

ЖАЛЕ́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жалеза. **2.** Зроблены з жалеза. *Жалезныя вароты.* **3.** Які змяшчае ў сабе многа жалеза. *Жалезная руда.* **4.** *перан.* Дужы, моцны. *Жалезныя мышцы. Жалезнае здароўе.* **5.** *перан.* Цвёрды, недаступны. *Жалезная воля. Жалезная дысцыпліна.* ◊ **Наесціся жалезнага бобу** (разм.) — набрацца цярпення, праявіць упартасць.

ЖАЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -ле́йцы, *мн.* -і, -ле́ек, *ж.* Беларускі і рускі народны інструмент у выглядзе дудкі, звычайна з раструбамі. ‖ *прым.* **жале́йкавы,** -ая, -ае.

ЖА́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; жа́лься; *незак.* **1.** *на каго-чаго* або *са злуч.* «што». Выказваць жальбу, нездаволенасць. *Ж. на боль у грудзях.* **2.** *на каго (што).* Скардзіцца на каго-н., падаваць скаргу. *Ж. у мясцовы камітэт.* ‖ *зак.* **пажа́ліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

ЖАЛО́БА, -ы, *ж.* **1.** Смутак з прычыны чыёй-н. смерці, народнага гора, бедства; выражаецца ў адмене гулянак, забаўных відовішчаў. *Краіна ў жалобе.* **2.** Чорнае адзенне, павязка, вуаль і пад. як сімвал смутку. *Насіць жалобу.* ‖ *прым.* **жало́бны,** -ая, -ае. *Ж. мітынг.*

ЖАЛО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жалоба. **2.** Сумны, тужлівы, маркотны. *Ж. марш. Нешта сумнае і жалобнае чулася ў курлыканні жураваў.* ‖ *наз.* **жало́бнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЖАЛО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Інструмент, што выкарыстоўваецца пры бурэнні свідравін і для пад'ёму вадкасці, пяску і буравой гразі. ‖ *прым.* **жало́начны,** -ая, -ае.

ЖАЛУ́ДАЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* **1.** Аддзел сэрца, які сваімі скарачэннямі абумоўлівае рух крыві па крывяноснай сістэме. *Правы, левы ж.* **2.** Поласць у галаўным, а таксама ў спінным мозгу. ‖ *прым.* **жалу́дачкавы,** -ая, -ае (спец.).

ЖАЛУДО́ВЫ *гл.* жолуд.

ЖАЛЬ, -ю, *м.* **1.** Пачуццё спагады, жаласці, выкліканае чым-н. няшчасцем, пакутай. *Не ведаць жалю.* **2.** Пачуццё горычы, смутку з прычыны страты каго-, чаго-н. *Мацярынскі ж.* **3.** Засмучэнне, шкадаванне. *Гаварыць з жалем аб здарэнні.* ◊ **На (вялікі) жаль** (у знач. пабочн.) — ужыв., каб выказаць шкадаванне з прычыны чаго-н.

ЖА́ЛЬБА, -ы, *ж.* **1.** Смутак, туга, шкадаванне. *Ж. сэрца.* **2.** Скарга, нараканне. *Затоеная ж. падступала да горла.*

ЖАЛЮЗІ́, *нескл., н.* Сонцазасцерагальныя шторы з нахільна ўмацаваных пласцінак на шнурах. ‖ *прым.* **жалюзі́йны,** -ая, -ае.

ЖАЛЯ́ЗКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* (разм.). **1.** Лязо гэбля, фуганка і пад. **2.** Прас, які награваюць на агні.

ЖАЛЯЗНЯ́К[1], жалезняку́, *м.* Жалезная руда (толькі ў спалучэнні з прыметнікам). *Магнітны ж. Буры ж.*

ЖАЛЯЗНЯ́К[2], жалезняка́, *мн.* жалезнякі́, жалезнякоў, *м.* (разм.). Лапата, рыдлёўка. *Агарод ускапалі жалезняком.*

ЖАЛЯЗЯ́КА, -і, *ДМ* -зя́цы, *мн.* -і, -зя́к, *ж.* (разм.). Кавалак жалеза, жалезіна.

ЖАМЕ́РЫНЫ, -рын. Адходы пасля выціскання соку або алею з чаго-н. *Канапляныя ж.*

ЖАМЧУЖНА-... Першая частка складаных слоў са знач. жамчужны (у 2 знач.), з бліскуча-белым адценнем, напр. *жамчужнабелы.*

ЖАМЧУ́ЖНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Малюск, у ракавіне якога ўтвараецца жэмчуг. *Марская ж.*

ЖАМЧУ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жэмчуг. **2.** Чыста-белы з бляскам, які нагадвае жэмчуг. *Жамчужнае ззянне. Жамчужныя зубы.*

ЖАМЧУ́ЖЫНА, -ы, *мн.* -ы, -жын, *ж.* **1.** Асобнае зерне жэмчугу. **2.** *перан., чаго* або *якая.* Непаўторны скарб, лепшае ўпрыгожанне (высок.). *Нарач — ж. беларускай зямлі.*

ЖАНА́ТЫ, -ая, -ае. Пра мужчыну, а таксама, мн., пра мужа і жонку, якія ўступілі ў шлюб. *Жанатыя людзі.*

ЖАНГЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыркавы акцёр, які займаецца жангліраваннем. ‖ *ж.* **жанглёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **жанглёрскі,** -ая, -ае.

ЖАНГЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., чым* і *без дап.* **1.** Спрытна падкідваць і лавіць некалькі прадметаў адначасова. *Ж. талеркамі.* **2.** *перан.* Спрытна, але адвольна абыходзіцца (з фактамі, словамі і пад.). *Ж. цытатамі, лічбамі.* ‖ *наз.* **жанглёрства,** -а, *н.* (да 1 знач.) *і* **жанглі́раванне,** -я, *н.*

ЖАНДА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які служыць у жандармерыі (перан.: краіна, урад якой душыць вызваленчы рух у іншых краінах). ‖ *прым.* **жанда́рскі,** -ая, -ае.

ЖАНДАРМЕ́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** У некаторых краінах: асобае паліцэйскае войска для палітычнай аховы і вышуку, для барацьбы з вызваленчым рухам. **2.** *зб.* Жандары.

ЖАНІ́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Мужчына, які мае намер жаніцца. *У яго сын ужо ж.* ‖ *памянш.* **жані́шок,** -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* ‖ *прым.* **жаніхо́ўскі,** -ая, -ае. *Ж. выгляд* (шчаслівы).

ЖАНІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Быць жаніхом, паводзіць сябе як жаніх.

ЖАНІ́ЦЦА, жаню́ся, жэ́нішся, жэ́ніцца; *зак.* і *незак., з кім.* **1.** Пра мужчыну: уступіць (уступаць) у шлюб. *Сын жэніцца.* **2.** (*адз. л. не ўжыв.*). Уступіць (уступаць) у шлюб. *Сусед з суседкай жэняцца.* ◊ **Пакуль жаніцца, загаіцца** (разм. жарт.) — да вяселля зажыве. ‖ *зак.* **ажані́цца,** ажаню́ся, ажэ́нішся, ажэ́ніцца (да 1 знач.) *і* **пажані́цца,** -жэ́німся, -жэ́ніцеся, -жэ́няцца (да 2 знач.). *Сын сёлета ажаніўся. Вырашылі п.* ‖ *наз.* **жані́цьба,** -ы, *ж.*

ЖАНІ́ЦЬ, жаню́, жэ́ніш, жэ́ніць; жані́; *незак., каго, з кім* і *без дап.* Шлюбам злучаць у пару для сямейнага жыцця (пра мужчыну). *Ж. сына. Без мяне мяне жанілі* (прыказка пра чалавека, якога ўцягнулі ў што-н. без яго ведама). ‖ зак. **ажані́ць,** ажаню́, ажэ́ніш, ажэ́ніць (да 1 знач.).

ЖАНКІ́, -но́к, *адз. няма.* Жанчыны. *Пара, ж., дадому ісці!*

ЖАНО́ЦКІ, -ая, -ае. Уласцівы жанчыне; мяккі, пяшчотны, прывабны. *Жаноцкае хараство.* ‖ *наз.* **жано́цкасць,** -і, *ж.*

ЖАНО́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жанчына. **2.** Уласцівы жанчыне, такі, як у жанчыны. *Жаночая ласка. Ж. характар.* **3.** Які адносіцца да асобіны, асобы жаночага полу. *Жаночая палавая клетка.*

ЖАНР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род твораў у галіне якога-н. мастацтва, які характарызуецца пэўнымі ўласцівасцямі, сюжэтнымі і стылістычнымі прыкметамі. *Лірычны ж. Ж. ваеннага рамана.* **2.** Жывапіс на бытавыя тэмы (спец.). *Пейзаж і ж.* **3.** *перан.* Манера, стыль. *Спектакль у новым жанры.* ‖ *прым.* **жа́нравы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЖАНРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, спецыяліст па жанру (у 2 знач.).

ЖАНЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* **1.** Асоба, па полу супрацьлеглая мужчыну. *Ж. сярэдніх гадоў.* **2.** Жонка (разм.). *Вы не сустрэлі маёй жанчыны?* ‖ *прым.* **жано́чы,** -ая, -ае. *Ж. пол.*

ЖАНЧЫНАЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які любіць заляцацца да жанчын.

ЖАНЧЫНАЛЮ́БСТВА, -а, *н.* Празмернае заляцанне да жанчын.

ЖАНЧЫНАНЕНАВІ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто пазбягае, ненавідзіць жанчын. ‖ *прым.* **жанчынаненаві́сніцкі,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **жанчынаненаві́сніцтва,** -а, *н.*

ЖАНЧЫНАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны знешнім выглядам на жанчыну. *Ж. мужчына.*

ЖАР, -у, *м.* **1.** Гарачае вуголле без полымя. *Падгарнуць жару пад скавараду.* **2.** Моцна нагрэтае паветра, спёка. *З кухні дыхнула жарам.* **3.** Павышаная тэмпература цела пры хваробе (разм.). *Хлопчык захварэў, яго цельца спальваў моцны ж.* ◊ **Бегчы, як жару ўхапіўшы** (разм.) — вельмі хутка імчацца. **Чужымі рукамі жар заграбаць** (разм. неадабр.) — не працуючы самому, карыстацца тым, што зрабілі іншыя. **Даць (задаць) жару** (разм.) — моцна адчытаць каго-н.

ЖАРАБЕ́ННЕ, -я, *н.* Роды ў кабылы, асліцы, вярблюдзіцы. *Кабыла на жарабенні.*

ЖАРАБЕ́Ц, -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* Конь-самец. ‖ *памянш.-ласк.* **жарабо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.*

ЖАРАБЁ *гл.* жарабя.

ЖАРАБ'ЁЎКА, -і, *ДМ* -б'ёўцы, *мн.* -і, -б'ёвак, *ж.* Вызначэнне чаго-н. пры дапамозе кідання жэрабя. *Прайсці жараб'ёўку.* ‖ *прым.* **жараб'ёвачны,** -ая, -ае.

ЖАРАБІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -бі́ц, *ж.* Жаробка; маладая кабыла.

ЖАРАБІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рэ́біцца; *незак.* Нараджаць дзіцяня (пра кабылу, асліцу, вярблюдзіцу). ‖ *зак.* **ажарабіцца,** -рэ́біцца.

ЖАРАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** *гл.* жарабец. **2.** Шкурка жарабяці-неданоска, а таксама жарабяці-сысунка. ‖ *прым.* **жараб-ко́вы,** -ая, -ае.

ЖАРАБЯ́ *і* **ЖАРАБЁ,** -бя́ці, *мн.* -бя́ты, -бя́т, *н.* Дзіцяня каня. ‖ *прым.* **жарабя́чы,** -ая, -ае.

ЖАРАБЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). Мяса жарабя як прадукт харчавання.

ЖАРАВЫ́, -а́я, -о́е. Які награваецца пры дапамозе жару (у 1 знач.). *Ж. прас.*

ЖАРАЛО́, -а, *мн.* жаро́лы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) жаралы́, жаро́лаў, *н.* Глыбокая адтуліна ў чым-н. *Ж. гарматы. Ж. вулкана.*

ЖАРГО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Умоўная мова якой-н. невялікай сацыяльнай групы, насычаная спецыфічнымі словамі і выразамі, якія адрозніваюцца ад агульнанароднай мовы, але не маюць сваёй фанетыкі і граматычнай сістэмы. *Ж. маракоў.* ‖ *прым.* **жарго́нны,** -ая, -ае.

ЖАРДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́н, *ж.* Доўгі тонкі ствол ссечанага дрэва, ацярэблены ад галінак. ‖ *памянш.* **жэ́рдачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **жардзяны́,** -а́я, -о́е.

ЖАРДЗЯНЫ́ *гл.* жардзіна *і* жэрдка.

ЖАРДЫНЬЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Падстаўка, скрынка ці кашолка для пакаёвых кветак. ‖ *прым.* **жардынье́рачны,** -ая, -ае.

ЖАРЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* Рыбалоўная снасць для лоўлі шчупакоў і іншых драпежных рыб. ‖ *прым.* **жарлі́чны,** -ая, -ае.

ЖАРНАВЫ́ *гл.* жорны.

ЖАРНАСЕ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які насякае жорны.

ЖА́РНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Аднакр. да жарыць (у 2 знач.). **2.** Моцна ўдарыць. *Ж. бізуном па спіне.*

ЖАРО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Маладая кабыла (да трох гадоў).

ЖАРО́Н, -рна́, *мн.* -ро́ны, -аў, *м.* Млынавы камень, які служыць для размолу зерня на муку. *Верхні, ніжні ж.* ‖ *прым.* **жаро́навы,** -ая, -ое.

ЖАРО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -ро́вень *і* -ро́ўняў, *ж.* Пасудзіна для гарачага вугалля, а таксама жалезная печка, якая награваецца вугалем. ‖ *прым.* **жаро́венны,** -ая, -ае.

ЖАР-ПТУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Казачная птушка незвычайнай прыгажосці з яркім агністым пер'ем. *Знайсці пяро жар-птушкі.*

ЖАРСТВА́, -ы́, *ж.* Буйны калючы пясок, дробныя каменьчыкі, якія ўтвараюцца ад разбурэння горных парод. ‖ *прым.* **жарсцвяны,** -ая, -ае.

ЖАРТ, -у, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што кажуць або робяць не ўсур'ёз, а для таго, каб павесяліцца. *Без жартаў* (усур'ёз). *Сказаць жартам* (прысл.). *Не жарты* (пра што-н. важнае). *Не на ж.* (вельмі сур'ёзна). *Жарты на (у) бок* (пераходзім да сур'ёзнай справы). **2.** Кароткае апавяданне са смешным, забаўным зместам. **3.** Невялікая камічная п'еса. *П'еса-ж. у адной дзеі.* ‖ *памянш.* **жа́ртік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.).

ЖАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* **1.** *з кім* і *без дап.* Весела і забаўна гаварыць, рабіць што-н. для пацехі. *Ж. з дзецьмі. Ж. з агнём* (перан.: рабіць тое, пасля чаго можа быць непрыемны вынік). **2.** *з каго-чаго* і *без дап.* Насміхацца. *Не трэба ж., бо чалавек можа пакрыўдзіцца.* **3.** Весела вастрасловіць. *Тонка ж.* **4.** Адносіцца да чаго-н. несур'ёзна, недаацэньваць каго-, чаго-н. *Са здароўем нельга ж.* ‖ *зак.* **пажартава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **жартава́нне,** -я, *н.*

ЖА́РТАМ, *прысл.* Пра тое, што гаворыцца несур'ёзна, жартоўна. *Не прымай да сэрца, гэта сказана ж.*

ЖАРТАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек, які любіць жартаваць (у 1 і 3 знач.). ‖ *ж.* **жартаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ЖА́РТАЧКІ, -чак (разм.). Забаўная выхадка. *Табе ўсё жартачкі. Кошцы ж., а мышцы смерць* (прыказка). ◊ **Не жартачкі** (разм.) — ужыв. пры размове аб сур'ёзнай справе.

ЖАРТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Вясёлы, забаўны, які мае характар жарту. *Жартоўныя частушкі.* ‖ *наз.* **жарто́ўнасць,** -і, *ж.*

ЖА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). **1.** Моцна прыпякаць. *Нясцерпна жарыла сонца.* **2.** Рабіць што-н. з азартам. *Ж. польку. Ж. у карты.*

ЖАРЭ́БНАЯ. Пра кабылу і самак некаторых іншых капытных (асліцу, ласіху, вярблюдзіцу): цяжарная. ‖ *наз.* **жарэ́бнасць,** -і, *ж.*

ЖА́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Які служыць для жніва. *Жатная тэхніка.*

ЖАЎЛА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Цвёрдая, у выглядзе гуза, пухліна на целе чалавека, жывёлы. ‖ *прым.* **жаўла́чны,** -ая, -ае.

ЖАЎНА́, -ы́, *мн.* жо́ўны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) жаўны́, жо́ўнаў, *ж.* Назва чорнага і зялёнага.

ЖАЎНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Салдат польскай арміі. ‖ *прым.* **жаўне́рскі,** -ая, -ае.

ЖАЎНЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (уст.). Жонка жаўнера.

ЖА́ЎРАНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Тое, што і жаваранак. ‖ *прым.* **жа́ўраначны,** -ая, -ае *і* **жа́ўранкавы,** -ая, -ае.

ЖАЎРУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Тое, што і жаваранак. ‖ *прым.* **жаўруко́вы,** -ая, -ае.

ЖАЎТА... (*гл.* **жоўта...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «жоўта...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *жаўтагруды, жаўтадзюбы, жаўтазём, жаўталісты, жаўтароты, жаўтаскуры.*

ЖАЎТАЗЕ́ЛЬ, -ю, *м.* Кустовая стэпавая расліна сямейства бабовых з жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **жаўтазе́левы,** -ая, -ае.

ЖАЎТАРО́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Пра птушанят: з жаўцізной ля дзюбы. *Ж. шпак.* **2.** *перан.* Зусім нявопытны, наіўны. *Ж. хлапчук.* ‖ *наз.* **жаўтаро́тасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЖАЎТАСКУ́РЫ, -ая, -ае. З жоўтай скурай.

ЖАЎТАТВА́РЫ, -ая, -ае. З жоўтым тварам.

ЖАЎТАЦВЕ́Т, -у, *М* -ве́це, *м.* Лугавая расліна з жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **жаўтацве́тны,** -ая, -ае.

ЖАЎТЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Злёгку жоўты, жаўтаваты. ‖ *наз.* **жаўтля́васць,** -і, *ж.*

ЖАЎТЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Пераспелы жоўты агурок.

ЖАЎТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* У птушыным яйцы: густое жоўтае рэчыва. ‖ *прым.* **жаўтко́вы,** -ая, -ае *і* **жаўто́чны,** -ая, -ае.

ЖАЎТУ́ХА, -і, *ДМ* -ту́се, *ж.* **1.** Жоўтая афарбоўка скуры і слізістых абалонак, што назіраецца пры захворванні печані, жоўцевых шляхоў, а таксама крыві. **2.** Тое, што і вірусны гепатыт. ‖ *прым.* **жаўту́шны,** -ая, -ае.

ЖАЎЦЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* Вылучацца сваім жоўтым колерам.

ЖАЎЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца жоўтым. *Лісце жаўцее.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вылучацца сваім жоўтым колерам. *Каля лесу жаўцелі аўсы.* ‖ *зак.* **зжаўце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.) і **пажаўце́ць,** -це́ю, -це́еш, -це́е (да 1 знач.).

ЖАЎЦІЗНА́, -ы́, *ж.* Жоўты колер, жоўтае адценне чаго-н. *У твары з'явілася ж.*

ЖАЎЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Жоўтая плямка, жаўтаватае адценне. *Колер белы з жаўцінкай.*

ЖАЎЦІ́ЦЬ, жаўчу́, жо́ўціш, жо́ўціць; *незак., што.* Рабіць жоўтым, афарбоўваць у жоўты колер. ‖ *зак.* **выжаўціць,** -жаўчу, -жаўціш, -жаўціць; -жаўцены (разм.).

ЖАЎЦЯГО́ННЫ, -ая, -ае. Які садзейнічае выдзяленню жоўці ў кішэчнік (пра лекавыя сродкі).

ЖАЎЦЯ́К, -у́, *м.* (абл.). Жоўты пясок.

ЖАЎЦЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Жоўтая фарба. *Анілінавая ж.*

ЖАХ[1], -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Моцны страх да зняменя. *Многіх ахапіў ж.* **2.** звычайна *чаго.* Трагічная з'ява, здарэнне, бязвыхаднасць. *Жахі вайны.* **3.** Нешта вельмі страшнае (разм.). *Ж. ды і толькі.* **4.** *у знач. прысл.* Вельмі, незвычайна. *Ж. як далёка.* **5.** *у знач. вык.* Жахліва, страшна. *Проста ж.*

ЖАХ[2], *гукаперайм.* Ужыв. для абазначэння шорхання, удару і пад. *На дварэ чулася ж. ды ж.*

ЖАХЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае жах, вельмі страшны. *Ж. выгляд. Ж. крык* (поўны жаху, роспачы). **2.** Вельмі моцны (пра ступень інтэнсіўнасці). *Жахлівая эксплуатацыя.* ‖ *наз.* **жахлі́васць,** -і, *ж.*

ЖА́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна ўдарыцца аб што-н. цвёрдае. *Ж. лбом аб вушак.* ‖ *незак.* **жа́хацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЖАХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Прыйсці ў жах, моцна спалохацца. ‖ *незак.* **жаха́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЖА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* і *аднакр.* (разм.). **1.** Гучна ўдарыць, бахнуць. **2.** З сілай кінуць, паваліць. *Ж. аб падлогу.*

ЖАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *каго.* Моцна спалохаць, выклікаць жах. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Бліснуць (пра маланку, полымя і пад.). ‖ *незак.* **жаха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЖАЦЬ, жну, жнеш, жне; жнём, жняце́, жнуць; жні; жа́ты; *незак., што.* Зразаць хлебныя злакі сярпамі ці жатнымі машынамі. *Ж. жыта.* ‖ *зак.* **зжаць,** сажну́, сажне́ш, сажне́; сажнём, сажняце́, сажну́ць; сажні́; зжа́ты.

ЖБАН, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (абл.). Тое, што і збан. ‖ *прым.* **жба́нны,** -ая, -ае.

ЖВА—ЖУР

ЖВАВАСЦЬ, -і, *ж.* Рухавасць, ажыўленасць.

ЖВАВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца больш жвавым, ажыўленым.

ЖВАВЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны жыццёвых сіл, рухавы. *Жвавае дзіця.* **2.** Бойкі, ажыўлены (пра гутарку). *Жвавая гамонка.* **3.** Лёгкі ў руках, шпаркі. *Ж. сабака. Жвавыя коні.* **4.** Быстры, шустры, кемлівы. *Ж. хлопец.*

ЖВАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Паўторнае пераажоўванне жвачнымі жывёламі ежы, якая адрыгаецца ў поласць рота, а таксама гэта ежа. *Жаваць жвачку.* **2.** Жавальная рызінка (разм.). **3.** *перан.* Нуднае, доўгае паўтарэнне аднаго і таго ж (разм. пагард.). *Пераажоўванне абрыдлай жвачкі.*

ЖВАЧНЫ, -ая, -ае. Які жуе жвачку. *Жвачныя жывёлы.*

ЖВІР, -у, *м.* Асадачная горная парода ў выглядзе дробных каменьчыкаў, ужываецца ў будаўнічых, дарожных работах. ‖ *прым.* **жвіровы,** -ая, -ае.

ЖВІРЫНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Крупінка жвіру.

ЖВІРЫСТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю жвіру. *Ж. грунт.* ‖ *наз.* **жвірыстасць,** -і, *ж.*

ЖГУТ, -а, *М* жгуце, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Туга скручаны ў выглядзе вяроўкі кусок тканіны, пучок саломы і пад. *Саламяны ж.* **2.** Эластычная гумавая трубка, бінт або іншы прадмет для перавязвання канечнасці, каб спыніць крывацячэнне. *Налажыць ж.* ‖ *памянш.* **жгуцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **жгутавы,** -ая, -ае.

ЖГУЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* жгут. **2.** Орган руху ў прасцейшых арганізмаў, які мае выгляд тонкай ніці.

ЖГУЦІКАВЫЯ, -ых, *мн.* Назва класа прасцейшых арганізмаў, якія рухаюцца пры дапамозе жгуцікаў.

ЖДАНКІ, -нак. Тое, чаго чакаюць, на што спадзяюцца. *Ждалі, ждалі дый ж. паелі* (прымаўка).

ЖЛУКТА, -ы, *н.* **1.** Выдзеўбаная з драўлянай калоды пасудзіна для запарвання бялізны. **2.** *м.* і *ж., перан.* Пра таго, хто многа п'е спіртнога (разм. неадабр.).

ЖЛУКЦІЦЬ, -кчу, -кціш, -кціць; *незак., што.* **1.** Запарваць бялізну ў едкім шчолачным растворы. **2.** *перан.* Многа і прагна піць (разм.). *Ж. гарэлку. Ж. ваду.*

ЖМЕНЯ, -і, *мн.* -і, жмень, *ж.* **1.** Далонь і пальцы рукі, складзеныя так, каб імі можна было зачэрпнуць або ўтрымаць што-н. *Зачэрпнуць жменяй.* **2.** Колькасць чаго-н., што змяшчаецца ў складзеную так руку. *Ж. мукі.* **3.** *перан., чаго.* Зусім невялікая колькасць каго-, чаго-н. *Ж. свечак. Ж. сена.* ‖ *памянш.* **жменька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* *Засталася ж. байцоў.* ◊ **Поўнай жменяй** — шчодра, не шкадуючы.

ЖМІНДА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -дзе, *Т* -ай, *ж., мн.* -ы, -аў (разм. пагард.). Вельмі скупы чалавек, скнара.

ЖМУРКІ, -рак. Гульня, у якой адзін з удзельнікаў з завязанымі вачамі ловіць астатніх. ◊ **Гуляць у жмуркі** (разм. неадабр.) — хітраваць, утойваць што-н. ад каго-н.

ЖМУРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Прыплюшчваць вочы на яркім святле. *Дзіця на сонцы жмурыцца.* ‖ *зак.* **зажмурыцца,** -руся, -рышся, -рыцца.

ЖМУРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Сціскаючы павекі, прыплюшчваць вочы. *Ж. вочы ад яркага святла.* ‖ *зак.* **зажмурыць,** -рыш, -рыць; -раны.

ЖМУТ, -а, *М* жмуце, *мн.* -ы, -оў, *м.* Невялікі скрутак чаго-н. *Ж. дроту. Ж. вяровак.* ‖ *памянш.* **жмуток,** -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.*

ЖНЕЙКА, -і, *ДМ* жнейцы, *мн.* -і, жнеек, *ж.* **1.** *гл.* жнец. **2.** Тое, што і жняярка.

ЖНЕЦ, жняца, *мн.* жняцы, жняцоў, *м.* Той, хто жне ўручную, сярпом. ‖ *ж.* **жняя,** -і, *мн.* жнеі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) жняі, жней. ‖ *ласк.* **жнейка,** -і, *ДМ* жнейцы, *мн.* -і, жнеек. ‖ *прым.* **жняцоўскі,** -ая, -ае.

ЖНІВА *гл.* жніво.

ЖНІВЕНЬ, жніўня, *м.* Восьмы, апошні летні месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **жнівеньскі,** -ая, -ае.

ЖНІВО, -а *і* **ЖНІВА,** -а, *н.* **1.** Уборка збожжавых культур сярпамі або ўборачнай тэхнікай. **2.** Час такой уборкі. *Ж. ў разгары.* **3.** Сабраны ў такі час ураджай хлеба. ‖ *прым.* **жніўны,** -ая, -ае. *Жніўныя песні.*

ЖНЯЯРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Жатная машына.

ЖОЛАБ, -а, *мн.* жалабы, жалабоў, *м.* **1.** Прадаўгаватае выдзеўбанае ў бервяне паглыбленне, а таксама прыстасаванне з дошак, ліставога жалеза і пад. для сцёку вадкасцей або перасыпання чаго-н. **2.** Кармушка для жывёлы. ‖ *памянш.* **жалабок,** -бка, *мн.* -бкі, -бкоў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **жалабовы,** -ая, -ае *і* **жолабны,** -ая, -ае.

ЖОЛУД, -а, *М* -дзе, *мн.* жалуды, жалудоў, *м.* Плод дуба. ‖ *прым.* **жалудовы,** -ая, -ае. *Жалудовая шкарлупіна.*

ЖОЛУДЗІ, -яў (разм.). Картачная чорная масць у выглядзе трыліснiку.

ЖОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Замужняя жанчына (у адносінах да свайго мужа). *У добрага мужыка — добрая ж.* (прыказка). ‖ *ласк.* **жоначка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **жончын,** -а, -ы.

ЖОР, -у, *м.* Перыяд, калі рыба з прагнасцю кідаецца на яду. *Адразу пасля нерасту ў шчупакоў пачынаецца ж.*

ЖОРАЎ, -рава, *мн.* -равы, -раваў, *м.* (разм.). Тое, што і жураўель.

ЖОРНЫ, -аў. Ручны млын з двух гладка абчэсаных круглых камянёў, пры дапамозе якіх перацiраюць зерне на муку. ‖ *прым.* **жарнавы,** -ая, -ое.

ЖОРСТКІ, -ая, -ае. **1.** Крайне суровы, бязлітасны, неміласэрны. *Ж. чалавек. Жорсткая расправа.* **2.** Вельмі моцны па сіле праяўлення, які пераўзыходзіць звычайную меру. *Жорсткая барацьба. Жорсткія баі.* **3.** *перан.* Строгі, такі, які не дапускае выключэнняў. *Ж. рэжым. Жорсткія ўмовы.* **4.** Пра ваду: насычаны солямі вапны, не мяккі. ‖ *наз.* **жорсткасць,** -і, *ж.*

ЖОЎКЛЫ, -ая, -ае. Пажаўцелы, жоўты. *Ж. ліст.*

ЖОЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; жоўк, -кла; -ні; *незак.* Рабіцца жоўтым, жаўцець. *Жоўкнуць на асіне лісточкі.* ‖ *зак.* **зжоўкнуць,** -ну, -неш, -не; зжоўк, -кла; -ні *і* **пажоўкнуць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; пажоўк, -кла.

ЖОЎТА... (а таксама **жаўта...**). Першая частка складаных слоў са знач. жоўты (у 1 знач.), напр. *жоўтавалосы, жоўтагаловы.*

ЖОЎТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае колер аднаго з сямі асноўных колераў спектра — сярэдняга паміж аранжавым і зялёным; колеру яечнага жаўтка. *Жоўтая фарба. Жоўтая ліхаманка* (вострая заразная хвароба, якая распаўсюджана ў трапічных краінах). **2.** *перан.* Згодніцкі, прадажны. *Жоўтая прэса.* **3.** Як састаўная частка некаторых батанічных, медыцынскіх, мінералагічных назваў. *Жоўтая лілія.*

ЖОЎЦЬ[1], -і, *ж.* **1.** Жоўта-зялёная горкая вадкасць, якую выдзяляе печань у кішэчнік. **2.** *перан.* Злосць, раздражненне. *У яе словах многа жоўці.* ‖ *прым.* **жоўцевы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЖОЎЦЬ[2], -і, *ж.* (спец.). Жоўтая фарба. *Цынкавая ж.*

ЖРАЦЬ, жару, жарэш, жарэ; жаром, жараце, жаруць; жор, жэрла; жары; *незак., што.* Прагна есці (пра жывёл; пра чалавека — груб., разм.). ‖ *зак.* **сажраць,** зжару, зжарэш, зжарэ; зжаром, зжараце, зжаруць; зжор, зжэрла; зжары; сажраны.

ЖРЭЦ, жраца, *мн.* жрацы, жрацоў, *м.* **1.** У старажытных рэлігіях: свяшчэннаслужыцель, які вёў богаслужэнне і выконваў абрад ахвярапрынашэння. **2.** *перан., чаго.* Той, хто прысвяціў сябе служэнню чаму-н. (навуцы, мастацтву і пад.). *Жрацы мастацтва.* ‖ *ж.* **жрыца,** -ы, *мн.* -ы, жрыц. ‖ *прым.* **жрэцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЖРЭЦТВА, -а, *н.* **1.** Заняткі, абавязкі жраца. **2.** *зб.* Саслоўе жрацоў.

ЖУДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Тое, што і жудасць.

ЖУДАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны пачуцця страху, чаго-н. непрыемнага, жахлівага. *Ж. сон. Жудасныя думкі.* **2.** *перан.* Надзвычай вялікі, вельмі моцны. *Жудасная эксплуатацыя.* ‖ *наз.* **жудаснасць,** -і, *ж.*

ЖУДАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Трывожнае пачуццё страху, адчуванне бяды. *Ж. напала на чалавека.*

ЖУЖАЛЬ[1], -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Драпежны начны жук (шкоднік азімых).

ЖУЖАЛЬ[2], -ю, *м.* (абл.). **1.** Шлак. **2.** Гразевая або гнаявая жыжка.

ЖУЖАЛЬЦЫ, -аў. Выраcты, якія замяняюць заднія або пярэднія крылы ў некаторых насякомых.

ЖУІР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які жуіруе, жыве ўцехай, асалодай. ‖ *прым.* **жуірскі,** -ая, -ае.

ЖУІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Жыць толькі асалодамі, уцехамі, весці разгульнае жыццё.

ЖУК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Насякомае з жорсткім надкрыллем. *Майскі ж. Ж.-гнаявік.* **2.** *перан.* Хітры пранырлівы чалавек (разм.). ‖ *памянш.* **жучок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* (да 1 знач.).

ЖУЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Злодзей, які займаецца дробнымі кражамі, ашуканец. ‖ *зб.* **жулле,** -я, *н.* (разм.).

ЖУЛІКАВАТЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны жульнічаць, махляваць. *Ж. чалавек.* **2.** Уласцівы жуліку, падазроны. *Ж. выгляд.* ‖ *наз.* **жулікаватасць,** -і, *ж.*

ЖУЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Занятак жуліка, ашуканства, махлярства. ‖ *прым.* **жульніцкі,** -ая, -ае.

ЖУЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Карыстацца жульніцкімі прыёмамі, махляваць, ашукваць. *Ж. у гульні.* ‖ *зак.* **зжульнічаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **жульнічанне,** -я, *н.*

ЖУПАН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Даўнейшае верхняе мужчынскае адзенне з каляровага сукна. ‖ *прым.* **жупанны,** -ая, -ае.

ЖУПЕЛ, -а, *м.* **1.** Гарачая смала, падрыхтаваная нібыта ў пекле для пакарання грэшнікаў (уст.). **2.** *перан.* Нешта страшнае, агіднае; пужала. *Быць жупелам для каго-н.*

ЖУР, -у, *м.* (разм.). Негусты аўсяны кісель.

ЖУРАВЕЛЬ[1], -раўля, *мн.* -раўлі, -раўлёў, *м.* Вялікая балотная птушка з доўгімі нагамі і доўгай шыяй. *Шэры ж.* ‖ *прым.* **жураўліны,** -ая, -ае. *Жураўлінае курлыканне.*

ЖУРАВЕ́ЛЬ[2], -раўля́, *мн.* -раўлі́, -раўлёў, *м.* Прыстасаванне пры калодзежы для даставання вады ў выглядзе доўгага нятоўстага бервяна, якое служыць рычагом.

ЖУРАВІ́НЫ, -ві́н, *адз.* журавіна, -ы, *ж.* Ягадная вечназялёная расліна, што расце на мохавых балотах, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **журавінавы**, -ая, -ае *і* **журавінны**, -ая, -ае.

ЖУРАЎЛЯНЯ́ *і* ЖУРАЎЛЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня жураўля[1].

ЖУРБА́, -ы́, *ж.* Пачуццё смутку, суму, тугі, душэўнай прыгнечанасці.

ЖУРБО́ТА, -ы, *ДМ* -бо́це, *ж.* (разм.). Тое, што і журба.

ЖУРБО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Ахоплены журбою, сумны, маркотны. *Журботная песня. Журботныя вочы.* **2.** Які выклікае журбу, сум (пра час, выгляд чаго-н. і пад.). *Журботная цішыня балот.* ‖ *наз.* **журбо́тнасць**, -і, *ж.*

ЖУРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Сумны, маркотны. *Журлівая песня.* ‖ *наз.* **журлі́васць**, -і, *ж.*

ЖУРНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Школьная кніга для рэгістрацыі прысутнасці вучняў на занятках, бягучага ўліку адказаў вучняў і запісу пройдзенага за дзень матэрыялу па асобных прадметах праграмы. *Класны ж.* (для ўліку паспяховасці вучняў). ‖ *прым.* **журна́льны**, -ая, -ае. *Ж. запіс.*

ЖУРНАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Літаратурны работнік, які займаецца журналістыкай. ‖ *ж.* **журналі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* ‖ *прым.* **журналі́сцкі**, -ая, -ае.

ЖУРНАЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Літаратурна-публіцыстычная дзейнасць у газетах, часопісах, на радыё, тэлебачанні. *Займацца журналістыкай.* **2.** *зб.* Перыядычныя выданні. *Беларуская ж.*

ЖУРЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* **1.** Пра ваду: пераліваючыся, ствараць аднастайныя булькатлівыя гукі. *Пад гарой журчаў ручаёк.* **2.** *перан.* Аднастайна, спакойна гучаць (пра гутарку). ‖ *наз.* **журча́нне**, -я, *н.*

ЖУРЫ́, *нескл.*, *н.*, *зб.* Група спецыялістаў, якая прысуджае ўзнагароды і прэміі на конкурсах, выстаўках, спаборніцтвах. *Ж. балетнага конкурсу. Суддзейскае ж.* (па спартыўных спаборніцтвах).

ЖУРЫ́ЦЦА, журу́ся, жу́рышся, жу́рыцца; *незак.* Знаходзіцца ў стане журбы, маркоціцца. *Не журыся, сынку.*

ЖУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Такі, што страціў свежасць, няяркі, пацямнелы (пра фарбы, траву, лісце і пад.). ‖ *наз.* **жу́хласць**, -і, *ж.*

ЖУ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; жух, жу́хла; *незак.* Траціць свежасць колеру, станавіцца цьмяным. *Фарбы ад часу жухнуць.* ‖ *зак.* **зжу́хнуць**, -не; -жух, -жу́хла *і* **пажу́хнуць**, -не; -жух, -жу́хла.

ЖУЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** *гл.* жук. **2.** Самаробная электрычная пробка (разм.).

ЖЫВАГЛО́Т, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Бязлітасны і жорсткі чалавек, здатны прыцясняць людзей і нажывацца за іх кошт. ‖ *ж.* **жывагло́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **жывагло́цкі**, -ая, -ае.

ЖЫВАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто забівае і здымае скуру з забітай жывёлы. **2.** Жорсткі бязлітасны чалавек. ‖ *ж.* **жывадзёрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **жывадзёрскі**, -ая, -ае.

ЖЫВАКО́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Высокая травяністая расліна сямейства бурачнікавых, з вялікім лісцем і жоўтымі або блакітнымі кветкамі, якая расце па сырых канавах, берагах рэк. ‖ *прым.* **жывако́ставы**, -ая, -ае.

ЖЫ́ВАПІС, -у, *м.* **1.** Від выяўленчага мастацтва, звязаны з адлюстраваннем прадметаў і з'яў рэальнага свету пры дапамозе фарбаў. *Школа жывапісу.* **2.** *зб.* Творы гэтага віду мастацтва. *Станковы ж.* ‖ *прым.* **жывапі́сны**, -ая, -ае. *Жывапісная майстэрня.*

ЖЫВАПІ́СЕЦ, -сца, *мн.* -сцы, -сцаў, *м.* Мастак, які займаецца жывапісам.

ЖЫВАПІ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жывапіс. **2.** Прыгожы, варты быць адлюстраваным у жывапісе. *Ж. куток Белай Русі.* **3.** *перан.* Вобразны, яркі, выразны. *Жывапіснае апавяданне.* ‖ *наз.* **жывапі́снасць**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ЖЫВАРО́ДЗЯЧЫ, -ая, -ае. Які дае патомства ў выглядзе жывых дзіцянят. *Жывародзячая яшчарка.*

ЖЫВАРЫ́БНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для трымання або перавозкі жывой рыбы. *Ж. садок. Жыварыбнае судна.*

ЖЫВАСІ́ЛАМ, *прысл.* Сілком, гвалтоўна. *Забралі ж. і павезлі.*

ЖЫ́ВАСЦЬ *гл.* жывы.

ЖЫВАТВО́РНЫ, -ая, -ае (высок.). Які дае жыццё, ажыўляе, умацоўвае сілы, энергію, дабратворны. *Жыватворная сіла вясны. Ж. клімат.* ‖ *наз.* **жыватво́рнасць**, -і, *ж.*

ЖЫВЕ́Ц, жыўца́, *мн.* жыўцы́, жыўцо́ў, *м.* Маленькая жывая рыбка, якую чапляюць на кручок, каб злавіць буйную рыбу. *Лавіць на жыўца.* ‖ *прым.* **жыўцо́вы**, -ая, -ае.

ЖЫВЁЛА, -ы, *мн.* -ы, -вёл, *ж.* **1.** Усякая жывая істота, арганізм, якія маюць здольнасць рухацца і адчуваць і харчуюцца, у адрозненне ад раслін, гатовымі арганічнымі злучэннямі. *Тылы і віды жывёл. Беспазваночныя жывёлы.* **2.** Такая жывая істота ў процівагу чалавеку. *Дамашнія жывёлы. Драпежныя жывёлы.* **3.** *зб.* Свойская сельскагаспадарчая скаціна. *Накарміць жывёлу.* **4.** *перан.* Грубы, подлы чалавек (лаянк.). ‖ *прым.* **жывёльны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Ж. свет. Ж. арганізм.*

ЖЫВЁЛА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да жывёлы, напр. *жывёлабоец, жывёлабойны, жывёлагадовец, жывёлалячэбніца, жывёланарыхтоўка, жывёлапрамысловец, жывёлапрыёмны.*

ЖЫВЁЛАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па жывёлагадоўлі.

ЖЫВЁЛАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Тое, што і жывёлавод.

ЖЫВЁЛАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Галіна сельскай гаспадаркі, якая звязана з развядзеннем сельскагаспадарчай жывёлы. ‖ *прым.* **жывёлагадо́ўчы**, -ая, -ае.

ЖЫВЁЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Тое, што і жывёла (у 1 і 2 знач.), адна асобная жывёла. *Пазваночная ж.*

ЖЫВЁЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жывёла. **2.** Такі, як у жывёл, падсвядомы, чыста фізіялагічны. *Ж. страх. Жывёльныя пабуджэнні* (таксама перан.: грубыя, нізкія).

ЖЫВІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, што жывіць, мацуе сілы, сілкуе. *Жывільныя рэчывы.* ‖ *наз.* **жыві́льнасць**, -і, *ж.*

ЖЫВІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Тое, што прыдае каму-, чаму-н. нешта жывое, прывабнае, своеасаблівае. *Была ў яго свая адметная ж.*

ЖЫВІ́ЦА, -ы, *ж.* **1.** Празрыстая смала, якая выступае на ствалах хвойных дрэў у месцах іх пашкоджання. **2.** Задзірына на пальцы. ‖ *прым.* **жыві́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Ж. шкіпінар.*

ЖЫВІ́ЦЦА, жыўлю́ся, жы́вішся, жы́віцца; *незак.* **1.** Харчавацца і здабываць харчаванне. *Ластаўкі жывяцца насякомымі. Ж. падзёнцай работай.* **2.** Забяспечвацца ўсім неабходным для нармальнага існавання, развіцця, дзейнасці. *Тканкі чалавечага арганізма жывяцца кіслародам. Расліны жывяцца сокамі з зямлі.* **3.** Мець для сябе выгаду, карысць, нажывацца. *Ж. з чужога мазаля.* ‖ *наз.* **жыўле́нне**, -я, *н.*

ЖЫВІ́ЦЬ, жыўлю́, жы́віш, жы́віць; *незак.*, *каго-што.* **1.** Ажыўляць, бадзёрыць. *Цёплыя сонечныя прамяні жывілі зямлю. Крынічная вада жывіць свежасцю.* **2.** Забяспечваць чым-н. неабходным для нармальнага існавання. *Вітаміны жывяць арганізм.* **3.** *перан.* Падтрымліваць што-н., быць апорай для чаго-н. *Добрыя весткі жывяць надзею.*

ЖЫВО́Т, -вата́, *М* -ваце́, *мн.* -ваты́, -вато́ў, *м.* **1.** Частка цела ў чалавека і жывёл, у якой размешчаны органы стрававання. *Боль у жываце.* **2.** Страўнік, кішэчнік (разм.). *Купіць лякарства ад жывата. Благому жывату і пірог шкодзіць* (прыказка). ◊ **Падарваць жывот (жываты) са смеху** (разм.) — моцна смяяцца, аж заходзіцца. **Жывот падцягнула** (безас.) — захацелася есці. **Качацца жыватом** (разм.) — качацца ад болю ў жываце. **Хватацца за жывот** (разм.) — хахатаць да знямогі. **Плячысты на жывот** (разм. жарт.) — ахвотнік паесці.

ЖЫВУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Жыццяздольны, вынослівы. *Жывучыя кветкі. Ж. арганізм.* **2.** *перан.* Здольны доўга захоўвацца, існаваць. *Жывучыя звычаі.* ‖ *наз.* **жыву́часць**, -і, *ж.*

ЖЫВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Такі, які жыве, валодае жыццём. *Жывая істота. Жывая прырода. Жывыя кветкі* (не штучныя). **2.** Поўны жыццёвай энергіі, дзейны. *Ж. тэмперамент. Ж. розум. Ж. ўдзел у чым-н. Жывыя вочы.* **3.** Самы сапраўдны, арыгінальны. *Жывая рэчаіснасць. Паказаць у творы жывых людзей. Ж. прыклад гераізму.* **4.** Бойкі, поўны руху, ажыўлены. *Жывая дарога.* **5.** Лёгкі і выразны, яркі. *Жывая мова рамана. Ж. паказ падзей. Жывыя ўспаміны.* **6.** Які сапраўды існуе, яшчэ не знік. *Жывая граматычная форма. Жывая літаратурная мова.* **7.** Такі, які захоўваецца ў памяці, не забываецца. *Старыя будынкі — жывая гісторыя горада.* ○ **Жывое срэбра** — ртуць. **Жывая сіла** (спец.) — людзі, жывёла (у адрозненне ад механізмаў, тэхнікі). **Жывая вага** — вага жывой жывёліны (у процілегласць чыстай вазе мяса). **Жывая мова** — мова, якой карыстаецца народ. **Жывы куток** — кабінет прыроды, дзе знаходзяцца жывыя жывёлы, а таксама іх чучалы. ◊ **Браць (узяць) за жывое** (разм.) — даймаць (даняць) чым-н., расстройваць, прымушаць (прымусіць) нервавацца. **Жывога месца няма** (разм.) — пра вельмі збітага чалавека. **На жывую нітку** (разм.) — нетрывала, на скорую руку (зрабіць што-н.). **Ні адной жывой душы** (разм.) — нікога, ні аднаго чалавека. **Жывое слова** — 1) вусная мова ў адрозненне ад пісьмовай; 2) яркая мова, цікавае слова, якое хвалюе слухача. **Жывая крыніца** — пра тое, што існуе ў сваім першапачатковым, натуральным стане. **Зачапіць за жывое** — усхваляваць, закрануўшы што-н. важнае для каго-н. **Жывая рана** — 1) рана, якая яшчэ не зажыла; 2) *перан.* вострае, нядаўняе гора, пакута. **Жывая капейка** — пра ўсё, што дае прыбытак, даход. **Ні жывы, ні мёртвы** *хто* (разм.) — у стане вялікага страху. **Жывы труп** — пра вельмі слабага, худога, блізкага да смерці чалавека. **Жывая чарга** — чарга, якая патрабуе абавязковай прысутнасці ўсіх, хто яе заняў. ‖ *наз.* **жы́васць**, -і, *ж.* (да 4, 5 і 7 знач.).

ЖЫГА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -га́л, *н.* (разм.). Металічны распалены прут, якім прапякаюць дзіркі ў дрэве, косці. ‖ *прым.* **жыга́льны**, -ая, -ае.

ЖЫГУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* Пякучая крапіва з дробным круглым лісцем. ‖ *прым.* **жыгу́чкавы**, -ая, -ае.

ЖЫ́ЖА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што і жыжка (у 1 знач.). **2.** У дзіцячай лексіцы: агонь. *Жыжа кусь!*

ЖЫ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* **1.** Цякучая сумесь вадкіх і цвёрдых рэчываў. *Гнаявая ж.* **2.** Вадкая частка стравы. *Зліць жыжку з супу.* ‖ *памянш.* **жы́жачка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.*

ЖЫ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, жыл, *ж.* **1.** Назва крывяносных сасудаў, сухажылляў. *Сінія жылы на руках.* **2.** Трэшчына ў зямной кары, запоўненая горнай пародай, а таксама горная парода ў такой трэшчыне. *Залатаносная ж.* **3.** Багністае месца з падземнай крыніцай (разм.). **4.** Асобны провад кабелю. *Провад з трох жыл.* ◊ **Выцягваць жылы** *з каго* (разм.) — мучыць якімі-н. даручэннямі, празмернымі патрабаваннямі. **Залатая жыла** — вельмі багатая крыніца даходу. **Ірваць жылы** (разм.) — вельмі цяжка працаваць. **Напінаць жылы** (разм.) — напружвацца з усіх сіл. **На ўсе жылы, з усіх жыл** (разм.) — на поўную сілу. ‖ *прым.* **жы́льны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

ЖЫЛЕ́Ц, -льца́, *мн.* -льцы́, -льцо́ў, *м.* Асоба, якая займае жылое памяшканне па найму. *Жыльцы дома. Здаць жыльцу пакой.* ◊ **Не жылец** (разм.) — пра чалавека, які доўга не пражыве. ‖ *ж.* **жылі́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ліц. ‖ *прым.* **жыльцо́ўскі,** -ая, -ае.

ЖЫЛІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З выпнутымі жыламі, вялікай колькасцю сухажылля. *Жылістае мяса.* **2.** Мускулісты, сухарлявы (пра чалавека, часткі яго цела). *Жылістыя рукі.* **3.** Дужы, вынослівы (разм.). ‖ *наз.* **жылі́стасць,** -і, *ж.*

ЖЫ́ЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Тое, што і жыла (у 1 знач.). **2.** Тонкая ніцепадобная праслойка ў горнай пародзе, дрэве, якая вылучаецца колерам. *Белы мармур з шэрымі жылкамі.* **3.** Ніцепадобнае патаўшчэнне ў лістах раслін і крылах насякомых. ‖ *памянш.* **жы́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **жы́лачны,** -ая, -ае.

ЖЫ́ЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Схільнасць, здольнасць да якой-н. дзейнасці. *Арганізатарская ж.*

ЖЫЛЛЁ, -я́, *н.* **1.** Населенае месца; месца, дзе жывуць людзі. *Недалёка ад жылля.* **2.** Памяшканне (дом, хата, пакой і інш.), у якім хто-н. жыве. *Атрымаць ж. Будаваць ж.* ‖ *прым.* **жыллё́вы,** -ая, -ае. *Жыллёвыя ўмовы.*

ЖЫЛПЛО́ШЧА, -ы, *ж.* Жылая плошча, памяшканне для жылля. *Рост жылплошчы ў пасёлку.*

ЖЫЛЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Прызначаны для жылля. *Жылыя будынкі. Будаўніцтва жылых дамоў.* **2.** Заняты пад жыллё. *Жылое памяшканне.*

ЖЫМ, -у, *м.* У цяжкай атлетыцы: падняцце штангі на грудзі, а потым над галавой да поўнага выпрамлення рук.

ЖЫРАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́е; *незак.* **1.** Карміцца, нагульваць тлушч (пра звяроў, птушак, рыбу). **2.** Разрастацца ў ствол замест плоданашэння (пра расліны). ‖ *наз.* **жырава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.), **жыро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **жыр,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ЖЫРАНДО́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Фігурны падсвечнік для некалькіх свечак. **2.** Фантан з некалькімі струменямі.

ЖЫРА́ФА, -ы, *мн.* -ы, -ра́ф, *ж.* Афрыканская жвачная жывёліна з вельмі доўгай шыяй і доўгімі нагамі. ‖ *прым.* **жыра́фавы,** -ая, -ае.

ЖЫРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.). Дакумент, па якім робіцца аплата, разлік за карыстанне чым-н. ‖ *прым.* **жыро́вачны,** -ая, -ае.

ЖЫ́ТА, -а, *М* жы́це, *мн.* (у знач. засеянага гэтым злакам поля) жыты́, -о́ў, *н.* **1.** Аднагадовая расліна сямейства злакавых, зерне якой ідзе на выпечку хлеба. *Ж. красуе.* **2.** Зерне гэтай расліны. *Ссыпаць ж. ў мяшкі.* ‖ *памянш.* **жытцо́,** -а́, *н.* ‖ *прым.* **жытні,** -яя, -яе *і* **жытнёвы,** -ая, -ае.

ЖЫ́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Багатая хлебародная вобласць краіны, якая забяспечвае хлебам іншыя мясцовасці.

ЖЫ́ТНІШЧА, -а, *н.* **1.** Поле, з якога сабралі жыта або на якім папярэдняй культурай было жыта. **2.** Іржышча на жытнім полі. *Зямля шчаціпілася леташнім жытнішчам.*

ЖЫТНЯ́К, -у́, *м.* Шматгадовая кармавая травяністая расліна сямейства злакавых. *Ж. разросся на палетках.* ‖ *прым.* **жытняко́вы,** -ая, -ае.

ЖЫЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Засваенне арганізмам пажыўных рэчываў, неабходных для існавання. **2.** Харчаванне, характар і якасць ежы, якой жывіцца арганізм.

ЖЫ́ЎНАСЦЬ, -і, *ж., зб.* (разм.). Усякія дробныя жывыя істоты, а таксама дробная свойская жывёла. *Хатняя ж.: куры, парасяты, козы і трусы.*

ЖЫЎЦО́ВЫ *гл.* жывец.

ЖЫЎЦО́М, *прысл.* (разм.).**1.** У жывым стане, жывым. *Узяць ваўка ж.* **2.** Сілай, жывасілам. *Вырваць дрэўца ж.* ◊ **Жыўцом з'есці (праглынуць)** (разм.) — настырна дапякаць, каб пазбавіцца ад каго-н.

ЖЫЎЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Жывы, рухавы чалавек (разм.). **2.** Прыкметнае для вока біццё артэрыі (пераважна на скроні) (разм.). **3.** Мужчынская палавая клетка, сперматазоід (спец.).

ЖЫХА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто жыве дзе-н., насельнік. *Жыхары Беларусі.* **2.** Той, хто жыве ў памяшканні, жылец. *Ж. з пятай кватэры.* ‖ *ж.* **жыха́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **жыха́рскі,** -ая, -ае.

ЖЫХА́РСТВА, -а, *н.* **1.** Пражыванне ў якім-н. месцы. *Месца пастаяннага жыхарства.* **2.** *зб.* Жыхары, насельніцтва. *Ж. нашай вёскі.*

ЖЫЦІ́Е, -я́, *мн.* -і́, -ці́й, *н.* (кніжн.). Жыццеапісанне святых. *Жыціі святых.* ‖ *прым.* **жыці́йны,** -ая, -ае. *Жыційная літаратура.*

ЖЫ́ЦЦА, жыве́цца; *безас.; незак., каму* (разм.). **1.** *з прысл.* Пра наяўнасць тых або іншых умоў жыцця. *Добра яму жывецца.* **2.** *з адмоўем.* Няма жадання або не падабаецца дзе-н. жыць. *Не жывецца мне без сына. Не жывецца бацьку ў новай хаце.*

ЖЫЦЦЕ... (а таксама **жыцця...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да жыцця (у 1 знач.), напр. *жыццепадобны;* 2) які мае адносіны да жыцця (у 2 знач.), да існавання, напр. *жыцценебяспечны, жыццеўстойлівасць, жыццеўстойлівы;* 3) які мае адносіны да жыцця (у 3 знач.), да жыццёвага шляху, напр. *жыццеадлюстраванне;* 4) які мае адносіны да жыцця (у 4 знач.), напр. *жыццесцвярджальны;* 5) які мае адносіны да жыцця (у 5 знач.), да рэчаіснасці, напр. *жыццеразуменне, жыццеўладкаванне.*

ЖЫЦЦЕАДЧУВА́ННЕ, -я, *н.* Успрыманне жыцця, навакольнай рэчаіснасці. *Радаснае ж.*

ЖЫЦЦЕЗАБЕСПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Забеспячэнне захавання і нармальнага праходжання жыцця. *Ж. ў экстрэмальных умовах. Сістэма жыццезабеспячэння.*

ЖЫЦЦЕРАЗУМЕ́ННЕ, -я, *н.* Погляды, якія вызначаюць адносіны да жыцця, да ўсяго навакольнага.

ЖЫЦЦЕСЦВЯРДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прасякнуты бадзёрасцю, аптымістычнымі адносінамі да жыцця. *Жыццесцвярджальнае мастацтва.* ‖ *наз.* **жыццесцвярджа́льнасць,** -і, *ж.*

ЖЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** Сукупнасць з'яў, якія адбываюцца ў арганізмах, асобая форма існавання і руху матэрыі, якая ўзнікла на пэўным этапе яе развіцця. *Узнікненне жыцця на Зямлі. Ж. раслін. Законы жыцця.* **2.** Фізіялагічнае існаванне чалавека, раслін, усяго жывога. *Чалавек нараджаецца для жыцця* (прыказка). *Даць каму-н. ж.* (нарадзіць каго-н.; высок.). *Дараваць ж.* (памілаваць). *Кончыць ж.* (памерці). *Паміж жыццём і смерцю* (знаходзіцца ў вельмі небяспечным стане). *Пытанне жыцця або смерці* (пра што-н. вельмі важнае, рашаючае). *Не на ж., а на смерць* (змагацца, біцца і пад. — не шкадуючы жыцця). *Аддаць ж. за каго-, што-н.* (памерці, ахвяраваць сабой). *Паплаціцца жыццём* (загінуць). **3.** Час такога існавання ад яго ўзнікнення да канца, а таксама ў які-н. яго перыяд. *Кароткае ж. Духоўнае ж. Пад канец жыцця. Ж. пражыць — не поле перайсці* (прыказка). **4.** Дзейнасць грамадства і чалавека ў розных праявах. *Грамадскае ж. Вясковае ж. Духоўнае ж.* **5.** Навакольная рэчаіснасць. *Сувязь навукі з жыццём. Правесці прапанову ў ж.* **6.** Ажыўленне, праяўленне дзейнасці, энергіі. *На вуліцы чулася ж.* ◊ **Не ад добрага жыцця** — з гора, з бяды, не па сваёй ахвоце. **Пуцёўка ў жыццё** — веды, навыкі і пад., якія даюць магчымасць займацца працоўнай дзейнасцю. ‖ *прым.* **жыццё́вы,** -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ЖЫЦЦЁВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* жыццё. **2.** Важны, істотны для жыцця, неабходны для людзей. *Жыццёвыя прапановы. Жыццёвыя інтарэсы.* **3.** Узяты з жыцця, праўдападобны. *Ж. вобраз. Жыццёвая сітуацыя.* ‖ *наз.* **жыццё́васць,** -і, *ж.*

ЖЫЦЦЯ... (*гл.* **жыцце...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «жыцце...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *жыццядзейны, жыццяздольны, жыццялюб, жыццялюбства, жыццярадасны.*

ЖЫЦЦЯДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны выконваць жыццёвыя функцыі. *Ж. орган.* **2.** *перан.* Дзейны, энергічны. *Ж. розум.* ‖ *наз.* **жыццядзе́йнасць,** -і, *ж.*

ЖЫЦЦЯЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны існаваць і развівацца, падтрымліваць і захоўваць жыццё. *Ж. арганізм. Ж. калектыў.* ‖ *наз.* **жыццяздо́льнасць,** -і, *ж.*

ЖЫЦЦЯЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто любіць жыццё. *Гэта быў сапраўдны ж.*

ЖЫЦЦЯПІ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апісанне чыйго-н. жыцця, біяграфія. *Кароткі ж.*

ЖЫЦЦЯРА́ДАСНЫ, -ая, -ае. Які радуецца жыццю, не ведае тугі. *Ж. чалавек. Жыццярадасная натура.* ‖ *наз.* **жыццяра́даснасць,** -і, *ж.*

ЖЫЦЬ, жыву́, жыве́ш, жыве́; жывём, жывяце́, жыву́ць; жыў, жыла́, -ло́; *незак.* **1.** Быць жывым, існаваць, знаходзіцца ў працэсе жыцця. *Доўга ж. Расліны не могуць ж. у цемнаце. Ж. душа ў душу. Ж. як кот з сабакам* (не мірыцца). *Хто для людзей жыве, той не старэе* (з нар.). **2.** *перан., чым* і *без дап.* Быць ажыўленым, абуджаным чым-н., поўным руху. *Дарога дзень і ноч жыла.* **3.** Пра думкі, пачуцці: быць. *У народзе жыве ўпэўненасць у перамозе справядлівасці.* **4.** Знаходзіцца, пражываць дзе-н., сярод каго-н. *Ж. у Мінску.* **5.** *чым, з чаго* і *на чым.* Падтрымліваць сваё існаванне чым-н., знаходзіцца ў тых або іншых умовах. *Ж. сваёй працай. Ж. з агарода.* **6.** *перан., кім-чым.* Быць захопленым, занятым кім-, чым-н. *Ж. надзеяй. Ж. тэатрам. Ж. дзецьмі.* **7.** *кім* і *з прысл.* Весці які-н. спосаб жыцця. *Ж. багата. Ж. весела. Ж. бабылём.* **8.** Быць у якіх-н. адносінах з кім-н. *Ж. дружна*

з суседзямі. **9.** *з кім.* Знаходзіцца ў інтымных адносінах з кім-н. (разм.). *Ж. з чужой жонкай.* ◊ **Няхай жыве!** — пажаданне поспеху, росквіту. **(Сам) бог жыве** (разм.) — пра добрыя ўмовы жыцця, працы. **Загадаў доўга жыць** — памёр. **Жыць з мазаля** (разм.) — жыць сваёй працай. **Жыць чужым розумам** — прытрымліваца чужой думкі, не маючы сваёй. **Жыць як набяжыць** (прымаўка, разм.) — жыць так, як абставіны дыктуюць. **У горы жыць ды з перцам есці** (прымаўка, іран.) — пра жыццё не па кішэні.

ЖЭЛАЦІН, -у, *м. і* **ЖЭЛАЦІНА,** -ы, *ж.* Бялковае рэчыва жывёльнага паходжання, раствор якога пры ахаладжэнні пераходзіць у студзяністы стан (выкарыстоўваюцца ў кулінарыі, фатаграфіі і пад.). ‖ *прым.* **жэлацінавы,** -ая, -ае.

ЖЭЛЕ́, *нескл., н.* **1.** Салодкая студзяністая страва, прыгатаваная з жэлаціну, фруктовых і ягадных сокаў, малака і пад. **2.** Студзяністая маса, якая атрымліваецца пры працяглай варцы мяса, рыбы, касцей. ‖ *прым.* **жэле́йны,** -ая, -ае.

ЖЭ́МЧУГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Цвёрдае рэчыва, якое здабываецца з ракавін некаторых малюскаў і мае форму зярнят і шарыкаў белага, ружовага (радзей чорнага) колеру, ужыв. як каштоўнае ўпрыгожанне. *Нітка жэмчугу.* ‖ *прым.* **жамчу́жны,** -ая, -ае. *Ж. промысел. Ж. пояс. Жамчужныя зубы* (перан.: з белізной, як жэмчуг).

ЖЭНЬШЭ́НЬ, -ю, *м.* Далёкаўсходняя травяністая расліна сямейства араліевых, корань якой выкарыстоўваецца як лекавы і танізуючы сродак. *Ж. — корань жыцця.* ‖ *прым.* **жэньшэневы,** -ая, -ае.

ЖЭ́РАБЯ, -я, *н.* **1.** Умоўны знак, дробная рэч і пад., што выцягваецца наўгад з шэрагу такіх жа прадметаў пры вызначэнні права на што-н., якой-н. чарговасці і пад. *Цягнуць ж.* **2.** *перан.* Лёс, доля.

ЖЭ́РАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прэснаводная драпежная рыба сямейства карпавых з чырванаватымі ніжнімі плаўнікамі.

ЖЭ́РДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Шост з доўгага тонкага ствала дрэва, ачышчанага ад галля. ‖ *зб.* **жэ́рдзе,** -я, *н.* ‖ *памянш.* **жэ́рдачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **жардзяны́,** -а́я, -о́е.

ЖЭ́РЦІ, жару́, жарэ́ш, жарэ́; жаро́м, жараце́, жару́ць; жор, жэ́рла; жары́; *незак., каго-што* і *без дап.* (разм. груб.). Тое, што і жраць. ‖ *зак.* **зжэ́рці,** зжару́, зжарэ́ш, зжарэ́; зжаро́м, зжараце́, зжару́ць; зжор, зжэ́рла; зжары́; зжо́рты.

ЖЭСТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рух рукі, галавы, які абазначае што-н. або суправаджае размову. *Энергічны ж. Мова жэстаў.* **2.** *перан.* Які-н. наўмысны, разлічаны на знешні эфект. *Зрабіць высакародны ж. Гэта ўсяго толькі ж.*

ЖЭСТЫКУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* Рабіць жэсты (у 1 знач.). *Ж. міліцэйскім жэзлам.* ‖ *наз.* **жэстыкулява́нне,** -я, *н.*

ЖЭСТЫКУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Манера жэстыкуляваць, жэсты. *Энергічная ж.* ‖ *прым.* **жэстыкуляцы́йны,** -ая, -ае *і* **жэстыкулято́рны,** -ая, -ае (спец.).

ЖЭТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Металічны знак, які паказвае на прыналежнасць да якой-н. арганізацыі або выдаецца на памяць аб якой-н. падзеі. *Сярэбраны ж.* **2.** Значок, часцей у форме металічнага кружка, які дае права на атрыманне чаго-н. *Ж. на атрыманне шклянкі чаю. Ж. на алей.* ‖ *прым.* **жэто́навы,** -ая, -ае.

ЖЭЎЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Свавольнік, гарэза. *Супакою няма ад гэтых жэўжыкаў.*

З

З (перад некаторымі спалучэннямі зычных — **СА**), *прыназ.* **I.** *з Р.* **1.** Ужыв. пры абазначэнні напрамку дзеяння адкуль-н., крыніцы, месца, адкуль выходзіць што-н. *Выйсці з хаты. Прывесці з вёскі. Выпіска з пастановы. Стральба з гармат.* **2.** Ужыв. пры абазначэнні месца, прадмета, ад якога аддзяляецца, адыходзіць што-н. *Зваліцца са страхі. Зняць з паліцы. Скінуць з плячэй. Пайсці з працы.* **3.** Ужыв. пры абазначэнні месца, сферы дзеяння, адкуль зыходзіць што-н., адкуль прыходзіць хто-н. *Шум з вуліцы. Вярнуцца з вакзала. Уваход з завулка.* **4.** Ужыв. пры абазначэнні асобы ці прадмета паводле іх паходжання, прабывання дзе-н. *Пісьмо з бацькаўшчыны. Рабочы з ліцейнага завода.* **5.** Ужыв. пры абазначэнні месцазнаходжання прадмета ці асобы, што ўтвараюць дзеянне. *Страляць з гары. Удар з тылу. Зайсці з другога боку вёскі.* **6.** Ужыв. пры абазначэнні прадмета, з'явы, часу, асобы і пад., ад якіх пачынаецца, узнікае што-н. *Акінуць поглядам з галавы да ног. З маленства. Пачнём з вас. Заняты з раніцы.* **7.** Ужыв. пры абазначэнні прадмета, які падвяргаецца чаму-н. або які служыць адзінкай адліку. *Пошліна з тавару. З яго ўзялі тры рублі. Сабраць па пяцьдзесят цэнтнераў пшаніцы з гектара.* **8.** Ужыв. для абазначэння прадмета, які служыць узорам, арыгіналам, крыніцай чаго-н. *Пісаць партрэт з каго-н. Копія з карціны. Пераклад з беларускай мовы.* **9.** Ужыв. пры ўказанні на дастатковасць чаго-н. для каго-н. *Хопіць з вас гэтага.* **10.** Абазначае выдзяленне часткі якога-н. цэлага. *Адно з двух.* **11.** Ужыв. пры абазначэнні з'яў, прадметаў і пад., пры дапамозе якіх што-н. робіцца. *Стараецца з усіх сіл. Дапамагаць з апошняга.* **12.** Абазначае ўласцівасць чаго-н. па саставу, матэрыялу. *Дом з цэглы. Абед з трох страў.* **13.** Абазначае змяненне, ператварэнне чаго-н. у што-н. *З пасёлка ўзнік горад.* **14.** На аснове чаго-н. *З дазволу. З чыйго-н. адабрэння.* **15.** Па прычыне, у выніку чаго-н. *Заспяваць з радасці. Заплакаць з гора. Сказаць са злосці.* **16.** Пры дапамозе чаго-н., якім-н. чынам. *Узяць з бою. Карміць з лыжачкі.* **II.** *з В.* Прыблізна, амаль. *Пражыць з паўгода. Рыбіна важыла з кілаграм. Ростам з мяне.* **III.** *з Т.* **1.** Указвае на сумеснасць, удзел у адным і тым жа дзеянні або стане дзвюх ці больш асоб, прадметаў, а таксама на суправаджэнне адной асобы ці прадмета іншымі пры ажыццяўленні якога-н. дзеяння, пры якім-н. стане. *Я з табой. Мы з ім. Брат з сястрой. Узяць з сабой. Раіцца з сябрамі. Згадзіцца з кім-н. Пазнаёміць з прыяцелем.* **2.** Указвае на злучэнне, змацаванне аднаго і другога, а таксама на сумежнасць, блізкасць. *Межавацца з Літвой. Звязаць адзін пакунак з другім. Злучыць падстанцыю з гарадской тэлефоннай сеткай.* **3.** Указвае на наяўнасць чаго-н. у чым-н., валоданне чым-н. *Пірог з грыбамі. Хлеб з малаком. Дзіця з музычнымі здольнасцямі. Дзяўчына з кнігай у руках.* **4.** Ужыв. пры абазначэнні з'явы або стану, якім суправаджаецца якое-н. дзеянне. *Слухаць з усмешкай. Чакаць з нецярпеннем. Пабегла з крыкам. Знайсці з цяжкасцю. Вайсковыя часці адыходзілі з боем.* **5.** Ужыв. пры абазначэнні сродку, з дапамогай якога ажыццяўляецца дзеянне. *Адправіць пакет з пасыльным. Змагацца са зброяй у руках.* **6.** Указвае на асобу ці прадмет, на якія распаўсюджваецца дзеянне, стан. *Справіцца з цяжкасцямі. Сабрацца з сіламі. Няўважліва абысціся з наведвальнікам. З ім здарылася бяда. Марудзіць з адказам. Як справы з дысертацыяй? У яе дрэнна з сэрцам.* **7.** Ужыв. пры наступленні чаго-н. *З часам усё наладзіцца. З надыходам вясны прырода ажывае. З гадамі густы мяняюцца. Усё перайначылася з яго прыездам.* **8.** Ужыв. пры абазначэнні мэты дзеяння. *Звярнуцца з просьбай. Прыйсці з рапартам.*

З..., *прыстаўка.* Ужыв. перад звонкімі зычнымі, напр. *збіць, звезці, здужаць, змалоць, зрушыць.*

З'..., *прыстаўка.* Ужыв. перад галоснымі «е», «ё», «ю», «я», напр. *з'есці, з'ёлкнуць, з'юдашыць, з'яўленне.*

ЗА, *прыназ.* **I.** *з В і Т.* **1.** Па той бок, па-за, ззаду каго-, чаго-н. *Ступіць за парог. Стаяць за парогам. Паехаць за горад. Жыць за горадам. Услед за кім-н. Ідзіце за мной. Заткнуць за пояс сякеру. З кінжалам за поясам. Паставіць за куфар. Стаяць за куфрам. Камень за пазухай.* **2.** Каля, вакол чаго-н. *Сесці за стол. Сядзець за сталом. Усадзіць дзяцей за ўрокі. Сядзець за ўрокамі. Узяцца за яду. Маўчаць за ядой. Узяцца за работу. Сядзець за работай.* **3.** Абазначае накіраванасць дзеяння на асобу ці прадмет. *Барацьба за мір. Непакоіцца за дзяцей. Наглядаць за дзецьмі. Сачыць за чысцінёй. Змагацца за чысціню.* **4.** Абазначае адносіны, звязаныя з замужжам. *Выйсці (замуж) за каго-н. Быць (замужам) за кім-н.* **5.** Па прычыне чаго-н. *Хваліць за кемлівасць. Караць за здраду. За ветрам нічога не чуваць. За работай не мае вольнай хвіліны.* **II.** *з В.* **1.** Указвае на асобу або прадмет, які ахопліваe, да якога дакранаюцца пры накіраванні на яго руху. *Узяць за плечы. Павітацца за руку.* **2.** Звыш якой-н. мяжы. *Ёй ужо за пяцьдзесят. Гутарка цягнулася за поўнач. Мароз быў за трыццаць градусаў.* **3.** Ужыв. пры абазначэнні асобы, прадмета і пад., з якімі параўноўваецца, супастаўляецца хто-, што-н. *Старэйшы за брата. Цвярдзейшы за камень. Праўда даражэй за золата* (прыказка). *Ты гэта зробіш лепш за мяне.* **4.** Указвае на адлегласць, у межах якой што-н. знаходзіцца. *За дваццаць кіламетраў адгэтуль.* **5.** Да якой-н. часавай або прасторавай мяжы. *За год да вайны. За два кіламетры ад вёскі.* **6.** На працягу якога-н. тэрміну. *Заработак за год. За ноч падмарозіла. Падрос за лета. За апошні час.* **7.** Замест каго-н., у якасці каго-, чаго-н. *Узяць за ўзор. Мы за вас гэта зробім. Застацца за брыгадзіра. Палічыць каго-н. за свайго знаёмага.* **8.** Ужыв. пры абазначэнні прафесіі. *Вучыцца за настаўніка.* **9.** У абмен на што-н., пры абазначэнні цаны, за якую купляецца або прадаецца што-н. *Заплаціць за работу. Набыць за грошы. Купіць за 25 тысяч рублёў.* **10.** Дзеля, у імя, у карысць

каго-, чаго-н. *Змагацца за Радзіму. Галасаваць за прапанову.* **III.** *з Т.* **1.** Непасрэдна пасля, адно ўслед за другім. *За цёплай восенню наступіла халодная зіма. Чытаць кнігу за кнігай. Дзень за днём. Ідзе месяц за месяцам.* **2.** У час чаго-н. *Сустракаліся за работай.* **3.** Абазначае асобу, з'яву і пад., у бытнасць, перыяд дзейнасці якіх адбываецца што-н. *За бацькамі лёгка жывецца. Звозіць снапы за пагодай.* **4.** З мэтай атрымаць, здабыць, дасягнуць. *Звярнуцца за дапамогай. У пагоні за прыбыткам.* **5.** Указвае на асобу або прадмет, ад якіх залежыць што-н. *Кніга лічыцца за табой. Цяпер справа толькі за грашамі. Слова за вамі. За ім водзяцца грашкі. За ёй лічыцца доўг. Чарга за табой.* **6.** Указвае на знешнюю адзнаку чаго-н. *Адказ за подпісам дырэктара. Пісьмо за нумарам 240.* **IV. 1.** *у знач. вык.* Згодзен (разм.). *Хто за? Я за; хто супраць?* **2.** *у знач. наз.* Доказ у карысць чаго-н. (разм.). *Узважыць усе за і супраць.*

ЗА..., *прыстаўка.* **I.** Утварае дзеясловы са знач.: 1) пачатку дзеяння, напр. *заапладзіраваць, захварэць, закрычаць, заспяваць, забегаць, замахаць;* 2) закончанасць, вынік дзеяння або стану, напр. *забяліць, завязаць, запакаваць, засохнуць, зацвярдзець;* 3) выхад дзеяння за межы звычайнага або дапушчальнага, напр. *забавіцца, загаварыцца, захваліць;* 4) распаўсюджанне дзеяння за якія-н. межы, напр. *заехаць* (за дом), *зайсці* (за сцяну), *заслаць* (на край свету); 5) адхіленне ўбок ад асноўнага напрамку руху з кароткачасовым спыненнем, напр. *забегчы, заехаць, зазірнуць* (да знаёмых). **II.** Утварае назоўнікі, прыметнікі, прыслоўі са знач.: які знаходзіцца на тым баку чаго-н., ззаду або за межамі чаго-н., напр. *заакіянскі, завуголле, загародны, задворкі, залетась, заўчора.* **III.** Утварае якасныя прыметнікі і прыслоўі і абазначае перавышэнне якасці, напр. *завельмі, завузкі, завялікі, замнога, занадта.* **IV.** Утварае прыслоўі са знач.: у межах таго перыяду, які называецца словам без прыстаўкі; да наступлення новага перыяду, напр. *замалада, засветла, зацемна, зацепла.*

ЗАА... (*гл.* **зоа...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «зоа...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *заалогія, заапарк, заатэхнік, заaферма, зааэкспарт.*

ЗААДНО́, *прысл.* **1.** Сумесна, у згодзе. *Быць, дзейнічаць з.* або *з. з кім-н.* **2.** Адначасова з чым-н., мімаходам. *Захапі там з. і вядро ў хату.*

ЗААКІЯ́НСКІ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за акіянам, які прыбыў, прывезены з-за акіяна. *Заакіянскія краіны. З. місіянер. Заакіянскія тавары.*

ЗААКЦІ́РАВАЦЬ *гл.* акціраваць.

ЗААЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае жывёльны свет. ‖ *прым.* **заалагі́чны**, -ая, -ае. *З. парк* або *сад* (месца, дзе ўтрымліваюцца для паказу жывёлы).

ЗААПА́РК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Заалагічны парк. ‖ *прым.* **заапа́ркаўскі**, -ая, -ае (разм.).

ЗААРА́ЦЬ[1], -ару́, -арэ́ш, -арэ́; -аро́м, -арацё, -ару́ць; -ары; заара́ны *і* заво́раны; *зак., што.* Аручы, засыпаць зямлёй. *З. лубін. З. носам зямлю* (перан.: упасці ніцма; разм.). ‖ *незак.* **заво́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗААРА́ЦЬ[2], -ару́, -арэ́ш, -арэ́; -аро́м, -арацё, -ару́ць; -ары́; *зак.* (разм.). Пачаць араць. ‖ *незак.* **заво́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗААРГАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак., каго-што.* (разм. неадабр.). Арганізуючы, надаць справе фармальны характар, не даць праявіцца ініцыятыве. ‖ *наз.* **заарганізава́насць**, -і, *ж.*

ЗААРКА́НІЦЬ *гл.* арканіць.

ЗААСА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Заалагічны сад. ‖ *прым.* **зааса́даўскі**, -ая, -ае (разм.).

ЗААСФАЛЬТАВА́ЦЬ *гл.* асфальтаваць.

ЗААТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па заатэхніі.

ЗААТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Тое, што і заатэхнія. ‖ *прым.* **заатэхні́чны**, -ая, -ае.

ЗААТЭ́ХНІЯ, -і, *ж.* Навука аб развядзенні, утрыманні і выкарыстанні сельскагаспадарчых жывёл. ‖ *прым.* **заатэхні́чны**, -ая, -ае.

ЗААХВО́ЦІЦЦА, -во́чуся, -во́цішся, -во́ціцца; *зак., чым.* Адчуць жаданне, ахвоту да чаго-н. ‖ *незак.* **заахво́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗААХВО́ЦІЦЬ, -во́чу, -во́ціш, -во́ціць; -во́чаны; *зак., каго (што).* Выклікаць ахвоту да чаго-н., жаданне займацца чым-н. *З. да вучобы.* ‖ *незак.* **заахво́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заахво́чванне**, -я, *н.*

ЗААХВО́ЧВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для заахвочвання. *Заахвочвальная ўзнагарода. Заахвочвальныя прэміі.*

ЗААХВО́ЧВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заахвоціць. **2.** Тое, што заахвочвае каго-н. да чаго-н., пахвала, узнагарода. *Атрымаць з. ад кіраўніцтва.*

ЗАБАБО́ННЫ, -ая, -ае. Прасякнуты забабонамі, заснаваны на забабонах. *Забабонныя людзі.* ‖ *наз.* **забабо́ннасць**, -і, *ж.*

ЗАБАБО́НЫ, -аў. Вера ў таямнічыя сілы, у тое, што некаторыя з'явы і падзеі з'яўляюцца праяўленнем звышнатуральных сіл; прымхі.

ЗАБА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ба́ў, *ж.* Гульня, пацеха або тое, што забаўляе, весяліць. *Дзіцячыя забавы.*

ЗАБА́ВІЦЦА, -ба́ўлюся, -ба́вішся, -ба́віцца; *зак.* **1.** Затрымацца дзе-н. даўжэй, чым меркавалася, запазніцца. *З. ў горадзе.* **2.** Загуляцца. *Дзяўчынка забавілася лялькамі.*

ЗАБАГАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Стаць багатым; разбагацець.

ЗАБАДА́ЦЬ *гл.* бадаць.

ЗАБАЛАБО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак.* (разм.). **1.** Зазвінець, забрынкаць. **2.** Пачаць гаманіць, балбатаць.

ЗАБАЛАМУ́ЦІЦЬ *гл.* баламуціць.

ЗАБАЛАЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго (што).* Не выбраць пры балаціроўцы. *З. кандыдата.*

ЗА́БАЛАЦЬ, -і, *мн.* -і, -яў *і* -ей, *ж.* (разм.). Забалочанае месца.

ЗАБАЛБАТА́ЦЦА, -бачу́ся, -бо́чашся, -бо́чацца; -бачы́ся; *зак.* (разм.). Захапіцца балбатнёй.

ЗАБАЛБАТА́ЦЬ, -бачу́, -бо́чаш, -бо́ча; -бачы́; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць балбатаць. *Нешта забалбатаў і пайшоў.* **2.** Забулькатаць, забулькаць (пра ваду і пад.).

ЗАБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліць; *зак.* Пачаць балець. *Забалелі вочы.*

ЗАБАЛО́ЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *зак.* Ператварыцца ў балота. *Бераг забалоціўся.* ‖ *незак.* **забало́чвацца**, -аецца.

ЗАБАЛО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Які ператварыўся ў балота, стаў топкім. *З. луг.* ‖ *наз.* **забало́чанасць**, -і, *ж.*

ЗАБАЛЬЗАМАВА́ЦЬ *гл.* бальзамаваць.

ЗАБАЛЬЗАМІ́РАВАЦЬ *гл.* бальзаміраваць.

ЗАБАРАНАВА́ЦЬ *гл.* баранаваць.

ЗАБАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; -ро́нены; *зак.* **1.** *каму што* або *з інф.* Не дазволіць што-н. рабіць. *З. курэнне. З. ірваць кветкі на клумбах.* **2.** *што.* Прызнаўшы грамадска шкодным, непатрэбным, не дапусціць да прымянення, карыстання. *З. прапаганду вайны. З. азартныя гульні.* ‖ *незак.* **забараня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **забаро́на**, -ы, *ж.*

ЗАБАРО́ННЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца забаронай, забяспечвае забарону. *Забаронныя меры. Забаронная зона.* ‖ *наз.* **забаро́ннасць**, -і, *ж.*

ЗАБАРСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак. што.* Працягнуць аборы ў вушкі лапця.

ЗА́БАРСНІ, -яў, *адз.* забарсня, -і, *ж.* Вяровачныя петлі, пры дапамозе якіх лапаць прымацоўваецца да нагі. ‖ *прым.* **за́барсневы**, -ая, -ае.

ЗАБАРЫКАДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* барыкадавацца.

ЗАБАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* Аб'явіць забастоўку, пачаць баставаць.

ЗАБАСТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -то́вак, *ж.* Арганізаванае масавае спыненне работы на прадпрыемстве з мэтай дабіцца выканання якіх-н. патрабаванняў, стачка. *Усеагульная з. Аб'явіць забастоўку.* ‖ *прым.* **забасто́вачны**, -ая, -ае. *З. камітэт.*

ЗАБАСТО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік забастоўкі. ‖ *ж.* **забасто́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **забасто́ўшчыцкі**, -ая, -ае (разм.).

ЗАБАСЦІ́ *гл.* басці.

ЗА́БАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -бавак, *ж.* **1.** Тое, што і забава. **2.** Рэч, якая служыць для гульні дзецям, цацка.

ЗАБАЎЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** Праводзіць час у забавах. *З дзіцячымі гульнямі.* **2.** *кім-чым* і *з чым.* Абыходзіцца з кім-, чым-н. як з цацкай, забаўкай. *З. з веерам.*

ЗАБАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго (што).* Весяліць, пацяшаць чым-н. цікавым, забаўным. *З. дзяцей цацкамі. З. публіку.*

ЗАБА́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які ўмее пацяшаць, забаўляць. ‖ *ж.* **заба́ўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАБА́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які можа пацешыць, развесяліць; дзіўны, цікавы. *З. чалавек. Забаўная гісторыя. Забаўнае здарэнне.* ‖ *наз.* **заба́ўнасць**, -і, *ж.*

ЗАБЕ́Г, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* У спорце: бег на пэўную адлегласць. *З. на 500 метраў.*

ЗАБЕ́ГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Стаміцца ад беганіны. *За дзень зусім забегаўся.*

ЗАБЕ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць бегаць. *У хваляванні з. па пакоі.*

ЗАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; забе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* **1.** Бегучы, трапіць куды-н. *Цяля забегла ў агарод.* **2.** Зайсці куды-н. мімаходам, на кароткі час (разм.). *З. да знаёмых.* **3.** Бегучы, аддаліцца на значную адлегласць. *Хлопчык забег далёка ў поле.* **4.** Бегучы, зайсці збоку або ззаду каго-н. *З. наперад* (таксама перан.: пачаць рабіць што-н. раней часу). ‖ *незак.* **забяга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАБЕ́ЛКА, -ЛЬВАННЕ, -ЛЬВАЦЬ *гл.* забяліць.

ЗАБЕСПЯЧЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Работнік органаў забеспячэння.

ЗАБЕСПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* забяспечыць. **2.** Тое, чым забяспечваюць каго-, што-н. (матэрыяльныя каштоўнасці, грошы і пад.). *Грамадзяне нашай краіны маюць права на матэрыяльнае з. ў старасці.* **3.** Сукупнасць мерапрыемстваў па задавальненню матэрыяльных патрэб насельніцтва, якіх-н. арганізацый. *Органы забеспячэння. Прадуктовае з.* ‖ *прым.* **забеспячэ́нскі**, -ая, -ае. *Забеспячэнскія арганізацыі.*

ЗАБЕТАНАВА́ЦЬ *гл.* бетанаваць.

ЗАБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* забіць[1]. **2.** *без дап.* Пападаць, пранікаць (пра струмені вады, снег і пад.). *Прыкрыць брызентам, каб дождж не забіваў.* **3.** Душыць, мучыць (пра кашаль). *Кашаль забівае.*

ЗАБІНТАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* бінтаваць.

ЗАБІРА́ННЕ *гл.* забраць.

ЗАБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* забрацца, -ць.

ЗАБІ́ЦЦА[1], -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; *зак.* **1.** Ударыўшыся, разбіцца насмерць. *З. пры падзенні.* **2.** Забрацца, схавацца куды-н. (разм.). *З. ў куток.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Закупорыцца, засмеціцца. *Труба забілася пяском.* ‖ *незак.* **забіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАБІ́ЦЦА[2], -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; *зак.* Пачаць біцца. *Сэрца забілася.*

ЗАБІ́ЦЬ[1], -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *каго (што).* Пазбавіць жыцця або змучыць пабоямі. *З. з ружжа. Пагражаць з. З. да паўсмерці.* **2.** *перан., каго (што).* Запалохаць, пазбавіць здольнасці супраціўляцца. *З. чалавека маральна.* **3.** *каго (што).* Зарэзаць, закалоць на бойні ці на прамысловым паляванні (спец.). *З. свінню на сала. З. звера.* **4.** *што.* Убіць глыбока, да канца, увагнаць. *З. цвік у сцяну.* **5.** *што.* Ударамі, рэзкімі штуршкамі загнаць куды-н. *З. гол* (загнаць мяч у вароты). *З. шар у лузу* (на більярдзе). **6.** *што.* Закрыць наглуха, прыбіўшы дошкі і пад. *З. вокны дошкамі.* **7.** *што.* Напоўніць да адказу чым-н.; закупорыць. *Пясок забіў трубу.* **8.** Зак. да забіваць (у 3 знач.). ◊ **Забіць галаву** *каму чым* (разм.) — абцяжарыць памяць чым-н. непатрэбным. **Хоць забі** (разм.) — пра немагчымасць што-н. зрабіць. ‖ *незак.* **забіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **забо́й,** -ю, *м.* (да 3 знач.). *З. жывёл.* ‖ *прым.* **забо́йны,** -ая, -ае (паводле 3 знач.; спец.). *З. пункт.*

ЗАБІ́ЦЬ[2], -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; *зак.* Пачаць біць (у 1 і 2 знач.). *Забілі бубны.*

ЗАБІЯ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -я́цы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -біяк (разм.). Той, хто любіць распачынаць бойкі, буян, задзіра. ‖ *прым.* **забіяцкі,** -ая, -ае.

ЗАБЛІШЧА́ЦЬ *і* **ЗАБЛІШЧЭ́ЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв. -чы́ць; *зак.* Пачаць блішчаць, блішчэць (у 1 і 2 знач.). *Метал заблішчаў на сонцы. На вачах заблішчэлі слёзы.* ◊ **Толькі пяткі заблішчэлі** — пра вельмі хуткі бег.

ЗАБЛУДЗІ́ЦЬ *гл.* блудзіць[1].

ЗАБЛУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Блукаючы, зайсці куды-н. **2.** *перан.* Пачаць блукаць. *На губах заблукала ўсмешка.*

ЗАБЛЫ́ТАНЫ, -ая, -ае. Цяжкі для разумення, вырашэння. *Заблытаныя справы. Заблытанае пытанне.* ‖ *наз.* **заблы́танасць,** -і, *ж.*

ЗАБЛЫ́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *гл.* блытацца. **2.** *перан.* Аказацца ў цяжкім становішчы ад чаго-н. *З. ў даўгах.* **3.** Збіцца з дарогі, заблудзіць (разм.). *З. ў незнаёмай мясцовасці.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць цяжкім для вырашэння. *Пытанне заблыталася.* ‖ *незак.* **заблы́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАБЛЫ́ТАЦЬ *гл.* блытаць.

ЗАБЛЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і блытаць (у 1, 4 і 7 знач.).

ЗАБЛЯ́МКАЦЬ *гл.* блямкаць.

ЗАБЛЯЯ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ляе́; *зак.* Пачаць бляяць. *Заблеяла авечка.*

ЗАБО́Й[1], -ю, *м.* (спец.). У шахце: канец горнай выпрацоўкі, які паступова прасоўваецца ў ходзе работ і з'яўляецца рабочым месцам гарняка. ‖ *прым.* **забо́йны,** -ая, -ае.

ЗАБО́Й[2] *гл.* забіць[1].

ЗАБО́ЙНЫ[1] *гл.* забой[1].

ЗАБО́ЙНЫ[2], -ая, -ае. **1.** Прызначаны для забою[2], які мае адносіны да забою[2]. *Забойная жывёла. З. цэх. Забойная вага* (вага тушы без шкуры, галавы, ног). **2.** Які дзейнічае смяртэльна, забівае насмерць. *Забойная сіла асколка.* ‖ *наз.* **забо́йнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЗАБО́ЙСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Злачыннае пазбаўленне жыцця каго-н.

ЗАБО́ЙЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай, *ж., мн.* -ы, -аў. Той, хто ўчыніў забойства. *Наёмны з.*

ЗАБО́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гарняк, які працуе ў забоі[1]. ‖ *прым.* **забо́йшчыцкі,** -ая, -ае.

ЗАБРАКАВА́ЦЬ *гл.* бракаваць.

ЗАБРА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* У старадаўнім узбраенні: частка шлема, якой прыкрываецца твар для засцярогі ад udараў. *Выступіць з адкрытым забралам* (перан.: прама, адкрыта; высок.). ‖ *прым.* **забра́льны,** -ая, -ае.

ЗАБРАНІ́РАВАЦЬ *гл.* браніраваць.

ЗАБРАНІРАВА́ЦЬ *гл.* браніраваць.

ЗАБРАХА́ЦЬ, -рашу́, -рэ́шаш, -рэ́ша; -рашы́; *зак.* Пачаць брахаць.

ЗАБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бяро́мся, -берäце́ся, -бяру́цца; -бяры́ся; *зак.* **1.** Залезці куды-н. (уверх, углыб); пранікнуць. *З. на вяршыню гары. З. пад коўдру. З. ў чужы агарод.* **2.** Зайсці, заехаць куды-н. далёка. *З. на край свету.* ‖ *незак.* **забіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -бераце́, -бяру́ць; -бяры́; -бра́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Узяць, захапіць. *З. з сабой рэчы. З. у палон. З. грошы.* **2.** *што.* Аднядь, прымусіць патраціць. *Работа забрала многа часу.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго.* Авалодаць кім-н., падпарадкаваць сабе (разм.). *Мяне забраў страх. З. за жывое.* **4.** *што.* Увабраць, засунуць (пра адзенне) або зменшыць у шырыні або даўжыні пры шыцці. *З. штаны ў боты. З. рукаў.* ‖ *незак.* **забіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **забіра́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.) *і* **забо́р,** -у, *м.* (да 1 знач.; спец.). *Забор вады. Забор пробы.* ‖ *прым.* **забо́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Заборная канструкцыя.*

ЗАБРО́СНЕЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты, зацягнуты бросняй, цвіллю. *Забросьнелая сажалка.* ‖ *наз.* **забро́снеласць,** -і, *ж.*

ЗАБРО́СНЕЦЬ *гл.* броснець.

ЗАБРУ́ДЖВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Тое, што і брудзіцца.

ЗАБРУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і брудзіць.

ЗАБРУ́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* брудзіцца, -ць.

ЗАБРУКАВА́ЦЬ *гл.* брукаваць.

ЗАБРЫСЦІ́, -брыду́, -брыдзе́ш, -брыдзе́; -брыдзём, -брыдзяце́, -брыду́ць; -ры́ў, -ыла́, -ыло́; -брыдзі́; *зак.* (разм.). Брыдучы, зайсці куды-н. *Карова забрыла ў агарод.* ‖ *незак.* **забрыда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАБРЫТА́ЦЬ *гл.* брытаць.

ЗАБРЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго.* Тое, што і брытаць.

ЗАБРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак.:* **забрыць** *каго* або **забрыць лоб** *каму* (уст.) — узяць у салдаты. ‖ *незак.* **забрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАБУДАВА́ЦЦА, -дую́ся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* **1.** Пасяліўшыся, паставіць будынкі. *З. на краі вёскі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць забудаваным. *Участкі забудаваліся дачамі.* ‖ *незак.* **забудо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* Заняць пад будынак які-н. участак. ‖ *незак.* **забудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **забудо́ўванне,** -я, *н. і* **забудо́ва,** -ы, *ж.*

ЗАБУДО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто будуецца, забудоўваецца на адведзеным участку. *Індывідуальныя забудоўшчыкі. Завод-з.* ‖ *ж.* **забудо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗАБУЛДЫ́ГА, -і, *мн.* -і, -дыг, *м.* (разм. пагард.). Шалапутны чалавек, які спіўся, вядзе амаральнае жыццё.

ЗАБУРТАВА́ЦЬ *гл.* буртаваць.

ЗАБУЦІ́ЦЬ *гл.* буціць.

ЗАБЫ́ЦЦА, -бу́дуся, -бу́дзешся, -бу́дзецца; -бу́дзься; *зак.* **1.** Тое, што і забыць (у 1, 2 і 3 знач.; разм.). *З. прозвішча знаёмага. З. пра даручэнне.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Не захавацца ў памяці. *Тое здарэнне ўжо амаль забылася.* ‖ *незак.* **забыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАБЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** Стан, пры якім чалавек траціць памяць. *Упасці ў з.* **2.** Стан непрытомнасці, трызнення. *Разам наплывае з.* ◊ **Аддаць забыццю** — лічыць забытым што-н.

ЗАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бу́дзь; -бы́ты; *зак.* **1.** *каго-што* або *пра каго-што, на каго-што* або *аб кім-чым.* Перастаць помніць, страціць успамін пра каго-, што-н. *З. старое (пра старое, на старое). З. і думаць пра гэта* (перастаць успамінаць, спадзявацца на што-н.). **2.** *што, пра каго-што, аб кім-чым* і *з інф.* Упусціць з памяці, не ўспомніць. *З. адрас знаёмага. З. пра даручэнне (аб даручэнні).* **3.** *каго-што.* Пакінуць дзе-н., не захапіць з сабой па няўважлівасці. *З. парасон у аўтобусе. Што я там забыў?* (нашто мне там быць; нечага мне там рабіць; разм.).

ЗАБЯГА́ЛАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лавак, *ж.* (разм. пагард.). Маленькая другагатунковая закусачная з продажам віна, піва.

ЗАБЯГА́ЦЬ *гл.* забегчы.

ЗАБЯЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Пачаць бялець (у 2 знач.). *Забялела на ўсходзе.*

ЗАБЯЛІ́ЦЬ, -бялю́, -бе́ліш, -бе́ліць; -бе́лены; *зак., што.* **1.** Скрозь пакрыць белай фарбай. *З. плямы на сцяне.* **2.** Прыправіць страву малаком, смятанай. *З. булён.* ‖ *незак.* **забе́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **забе́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **забе́льванне,** -я, *н.*

ЗАБЯСПЕ́ЧАНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Матэрыяльны дабрабыт, дастатак. *Поўная з.* **2.** Ступень забеспячэння чым-н. *З. школ падручнікамі.*

ЗАБЯСПЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. Які жыве ў матэрыяльным дастатку. *Забяспечанае жыццё. З. чалавек.* ‖ *наз.* **забяспе́чанасць,** -і, *ж.*

ЗАБЯСПЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць дастатковыя матэрыяльныя сродкі для жыцця. *З. сваю сям'ю прадуктамі.* **2.** *каго-што, чым.* Даць чаго-н. у неабходнай колькасці. *З. горад электраэнергіяй.* **3.** *што.* Зрабіць цалкам магчымым, сапраўдным, рэальна выканальным. *З. мір ва ўсім свеце. З. выкананне плана.* ‖ *незак.* **забяспе́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **забяспе́чыцца,** -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **забяспе́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **забеспячэ́нне,** -я, *н.*

ЗАВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго (што).* **1.** Хітрасцю прымусіць прыйсці куды-н., апынуцца дзе-н. *З. звера ў пастку.* **2.** Зачараваць сваім характарам, прывабіць. ‖ *незак.* **зава́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВА́БЛІВЫ, -ая, -ае. Які заваблівае, прывабны. *Заваблівыя вочы.* ‖ *наз.* **зава́блівасць,** -і, *ж.*

ЗА́ВАД, -у, *м.* У выразе: **і заваду няма** (разм.) — няма і ніколі не было. *Ласёў тут і заваду няма.*

ЗАВАДА́ТАЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм.). Тое, што і завадатар.

ЗАВАДА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто пачынае, арганізоўвае што-н., з'яўляецца ініцыятарам чаго-н., зачыншчык, вер-

хавод. ‖ *ж.* **завада́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

ЗАВА́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіць; *зак.* (разм.). Пашкодзіць. *Лішняя капейка не з. Гэта яго здароўю не з.*

ЗА́ВАДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Невялікі заліў ракі ці возера з запаволеным цячэннем. ◊ **Ціхая завадзь** — бяспечнае, спакойнае месца.

ЗАВАДНЫ́, -а́я, -о́е. З заводам, якія прыводзіцца ў дзеянне заводам[2] (у 3 знач.). *Завадная лялька.*

ЗАВАДСКІ́[1—2] *гл.* завод[1,3].

ЗАВАЁВА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* заваяваць. **2.** *мн.* -ы, -ваёў. Тое, што заваявана, дасягненне, набытак. *Рэвалюцыйныя заваёвы.*

ЗАВАЁЎВАЦЬ *гл.* заваяваць.

ЗАВАЁЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто заваяваў або заваёўвае што-н. *Заваёўнікі космасу* (перан.: высок.). ‖ *ж.* **заваёўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАВАЁЎНІЦКІ, -ая, -ае. Накіраваны на заваяванне чужых зямель, захопніцкі. *Заваёўніцкая палітыка.*

ЗАВА́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пачаць важнічаць.

ЗАВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *зак.* (разм.). Паказаць пры ўзважванні пэўную вагу. *Рыбіна заважыла два кілаграмы.*

ЗАВА́Л, -у *і* -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Нагрувашчванне, мноства чаго-н., што перашкаджае праходу, праезду. *Снежны з. Расчысціць з. на дарозе.* **2.** -а. Прыстасаванне ў выглядзе жэрдкі для запірання варот, дзвярэй. ‖ *прым.* **зава́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАВА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Прыстасаванне ў форме металічнага стрыжня або жэрдкі для запірання дзвярэй. *Зачыніць дзверы на замок і завалу.* **2.** Тое, што і завал (у 1 знач.). **3.** *перан.* Лянівы чалавек, лежабок (разм.). ‖ *прым.* **зава́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЗАВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Валочачы, цягнучы, даставіць куды-н. *З. мяшок з бульбай у склеп. З. за вугал* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Закрыць, зацягнуць (хмарамі, туманам і пад.). *Хмары завалаклі неба. Бухту завалакло туманам.* ‖ *незак.* **завалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **зава́лакваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВАЛАЧЫ́СЯ, -лаку́ся, -лачэ́шся, -лачэ́цца; -лачо́мся, -лачаце́ся, -лаку́цца; -ло́кся, -лакла́ся, -ло́ся; -лачы́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *чым.* Закрыцца, зацягнуцца (хмарамі, туманам і пад.). *Неба завалаклося хмарамі. Вочы завалакліся слязамі.* **2.** Зайсці, зацягнуцца куды-н. (разм.). *Завалокся на край свету.* ‖ *незак.* **завалака́цца,** -а́ецца (да 1 знач.).

ЗАВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак* **1.** Упасці за што-н. *Капялюш заваліўся за шафу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абваліцца, абрушыцца. *Калодзеж заваліўся.* **3.** Упасці, не ўстаяўшы на нагах. *Паслізнуцца і з.* **4.** Улегчыся, залегчы (разм.). *З. спаць.* **5.** Бесцырымонна зайсці, заявіцца куды-н., уваліцца (разм.). *У хату заваліліся няпрошаныя госці.* **6.** *чым.* Атрымаць або мець з лішкам (разм.). *З. ураджаем бульбы. Садавіны там — хоць заваліся.* ‖ *незак.* **зава́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВАЛІ́ЦЬ, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Накідаўшы, наклаўшы чаго-н., напоўніць, загрувасціць. *З. яму каменнем. З. двор дрывамі. З. работай каго-н.* (перан.: абцяжарыць). *Магазін завалены таварамі* (перапоўнены). **2.** *каго-што.* Засыпаць зверху, пакрыць. *Дарогу заваліла* (безас.) *снегам.* **3.** *што.* Закрыць на завалу (у 1 знач.). *З. дзверы нанач.* **4.** *перан., што.* Поўнасцю праваліць (разм.). *З. экзамен. З. справу.* **5.** *безас.* Пра боль у горле (разм.). *Горла заваліла.* ‖ *незак.* **зава́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зава́льванне,** -я, *н.* *і* **зава́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.). ‖ *прым.* **зава́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.) *і* **зава́лачны,** -ае, -ае (да 1 знач.; спец.). *Завальная траншэя. Завалачная машына.*

ЗАВАЛО́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ЗАЎЛАДА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., кім-чым.* **1.** Узяць каго-, што-н. у поўнае сваё распараджэнне, захапіць. *З. чужой маёмасцю.* **2.** *перан.* Прыцягнуць да сябе, падпарадкаваць свайму ўплыву. *З. чыёй-н. увагай.* ‖ *незак.* **заваладва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗА́ВАЛЬ, -і, *ж., зб.* (разм.). Няходкія, залежалыя тавары.

ЗАВАЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *зак.* (разм.). Праляжаць доўга без выкарыстання, прымянення.

ЗАВАЛЯ́ШЧЫ, -ая, -ае (разм.). Дрэнны, зусім непрыгодны, нікому не патрэбны. *З. тавар.*

ЗАВАРАЖЫ́ЦЬ, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць; -ро́жаны; *зак., каго (што).* **1.** Падзейнічаць загаворамі, чарамі, зачараваць. *З. зубы.* **2.** *перан.* Прывабіць сваім харастовам. *Музыка заваражыла слухачоў.* ‖ *незак.* **заваро́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВА́РВАЦЦА *гл.* заварыцца.

ЗАВА́РВАЦЬ, ЗАВА́РКА *гл.* заварыць.

ЗАВАРНЫ́, -а́я, -о́е. Які патрабуе пры прыгатаванні апрацоўкі варам, заваркі. *Заварное піражное.*

ЗАВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэзкая змена напрамку руху, паварот (у 1 знач.), а таксама месца, дзе змяняецца напрамак. *З-за завароту ракі выплыла лодка.* ○ **Заварот кішак** — непраходнасць кішэчніка, выкліканая перакручваннем кішэчных петляў. ‖ *прым.* **заваро́тны,** -ая, -ае.

ЗАВАРО́ЧВАЦЦА *гл.* завярнуцца.

ЗАВАРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* завярнуць. **2.** *чым.* Кіраваць: распараджацца (разм.). *З. справамі.*

ЗАВАРУ́ХА, -і, *ДМ* -ру́се, *ж.* (разм.). Складаная, заблытаная справа, сумятня, неразбярыха.

ЗАВАРУШЫ́ЦЦА, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца; *зак.* Пачаць варушыцца, прыйсці ў рух. *Дзіця заварушылася ў калысцы. Трава заварушылася пад ветрам.*

ЗАВАРУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; *зак., што* і *чым.* Пачаць варушыць. *З. пальцамі. Вецер заварушыў кусты.*

ЗАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* **1.** Настаяцца ў вары. *Чай заварыўся.* **2.** *перан.* Распачацца (пра што-н. клапатное, складанае, непрыемнае; разм.). *Заварылася справа.* ‖ *незак.* **зава́рвацца,** -аецца.

ЗАВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -а́рыш, -а́рыць; -а́раны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Прыгатаваць навар, настой з чаго-н. ці абдаць варам пры гатаванні чаго-н. *З. чай. З. ліпавага цвету. З. цеста.* **2.** Заліць, запоўніць пустоты ў металічным ліцці (спец.). **3.** *перан.* Распачаць рабіць што-н. (клапатное, непрыемнае; разм.). *З. справу.* ‖ *незак.* **зава́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зава́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **зава́рванне,** -я, *н.*

ЗАВАСТРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -во́стрыцца; *зак.* **1.** Стаць вострым (у 1 знач.). *Нос завастрыўся* (стаў танчэйшым к кончыку пры схудненні). **2.** *перан.* Больш рэзка, больш ясна абазначыцца. *Пытанне завастрылася.* ‖ *незак.* **завастра́цца,** -а́ецца *і* **заво́стрывацца,** -аецца.

ЗАВАСТРЫ́ЦЬ, -вастру́, -во́стрыш, -во́стрыць; -во́страны; *зак., што.* **1.** Зрабіць вострым (у 1 знач.). *З. аловак.* **2.** *перан.* Больш рэзка абазначыць галоўнае, істотнае ў чым-н., падкрэсліць. *З. пытанне.* ◊ **Завастрыць увагу** *на чым* — сканцэнтраваць увагу на чым-н. ‖ *незак.* **завастра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **заво́стрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВАШЫ́ВЕЦЬ *гл.* вашывець.

ЗАВАЯВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і заваёўнік.

ЗАВАЯВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Накіраваны на заваяванне, звязаны з заваяваннем; заваёўніцкі, захопніцкі. *Заваявальныя войны.*

ЗАВАЯВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заваяваць. **2.** Тое, што і заваёва (у 2 знач.).

ЗАВАЯВА́ЦЬ, -ваю́ю, -ваю́еш, -ваю́е; -ваю́й; -ваява́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Захапіць вайной. *З. краіну.* **2.** *перан., што.* Дамагчыся, дасягнуць чаго-н. сваёй дзейнасцю. *З. аўтарытэт. З. сабе становішча.* ‖ *незак.* **заваёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заваёва,** -ы, *ж.* *і* **заваява́нне,** -я, *н.*

ЗАВЕ́ДАМЫ, -ая, -ае. Наперад добра вядомы, несумненны (звычайна пра што-н. адмоўнае). *З. нягоднік. Заведамая хлусня. Заведама* (прысл.) *непраўдзівыя звесткі.*

ЗАВЕ́ЗЦІ, -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; завёз, -ве́зла; -вязі́; -ве́зены; *зак.* **1.** *каго-што.* Везучы, даставіць куды-н., адвезці. *З. на работу.* **2.** *каго-што.* Везучы, накіраваць куды-н. вельмі далёка, не туды, куды належыць і пад. *З. ў глуш. Завёз невядома куды.* **3.** *што.* Даставіць па прызначэнню. *З. тавары ў магазін* ‖ *незак.* **заво́зіць,** -о́жу, -о́зіш, -о́зіць. ‖ *наз.* **заво́з,** -у, *м.* (да 3 знач.).

ЗАВЕ́ЙНЫ *гл.* завея.

ЗАВЕ́ЛЬМІ, *прысл.* (разм.). Занадта, празмерна, больш, чым трэба. *З. падрабязна.*

ЗАВЕРБАВА́ЦЬ *гл.* вербаваць.

ЗАВЕ́РЧВАЦЬ *гл.* завярцець[1].

ЗАВЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго (што) у чым.* Запэўніць у верагоднасці чаго-н., паручыцца за што-н. *«Усё будзе зроблена як мае быць», — заверыў старшыня.* **2.** *што.* Засведчыць, змацаваўшы подпісам, пячаткай. *З. подпіс. З. дакумент.* ‖ *незак.* **завара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **заваро́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.), **завара́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **заве́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 2 знач.).

ЗАВЕ́СА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Адна з дзвюх металічных пласцін, якімі прымацоўваюцца да вушака дзверы, аконныя рамы і пад. *Дзверы на новых завесах.* **2.** Тое, што і заслона (у 1 знач.). *Снежная з. З. туману.* ‖ *памянш.* **заве́ска,** -і, *ДМ* -ве́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (да 1 знач.).

ЗАВЕ́СІЦЬ, -е́шу, -е́сіш, -е́сіць; -е́шаны; *зак., што.* Закрыць фіранкай. *З. вокны.* ‖ *незак.* **заве́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **заве́сіцца,** -е́шуся, -е́сішся, -е́сіцца; *незак.* **заве́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; завёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Ведучы, змясціць куды-н., увесці. *З. каня ў стайню.* **2.** *каго (што).* Ведучы, даставіць куды-н. мімаходам, па дарозе. *З. дзіця ў сад.* **3.** *каго (што).* Ведучы, накіраваць куды-н., вельмі далёка, не туды, куды належыць. *З. ў балота.* **4.** *што.* Устанавіць, арганізаваць. *З. новыя парадкі. У нас так заведзена.* **5.** *каго-што.* Набыць, абзавесціся кім-, чым-н. *З. пчол. З. гаспадарку.* **6.** *што.* Пачаць што-н. (што абазначаецца назоўнікам). *З. гаворку. З. песню. З. дружбу.* **7.** *што.* Прывесці ў дзеянне, пусціць у ход (механізмы). *З. гадзіннік. З. матор.* ‖ *незак.* **заво́дзіць,** -о́джу, -о́дзіш, -о́дзіць. ‖ *наз.* **заво́д,**

-дзе, -у, *м.* (да 7 знач.) *і* **заводка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 7 знач.).

ЗАВЕСЦІСЯ, -вядуся, -вядзешся, -вядзецца; -вядзёмся, -ведзяцеся, -вядуцца; -вядзіся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць вадзіцца, зрабіцца наяўным. *Завялося знаёмства. Грошы завяліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, распладзіцца. *У садзе завяліся шкоднікі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць дзейнічаць, будучы заведзеным (*гл.* завесці ў 7 знач.). *Гадзіннік завёўся. Матор не завёўся.* **4.** Пачаць спрэчку, бойку і пад. з кім-н. (разм.). *З. сварыцца з кім-н. Ужо завёўся на паўдня* (перан.: гаварыць надта доўга і бесперастанку). ‖ *незак.* **заводзіцца,** -оджуся, -одзішся, -одзіцца.

ЗАВЕШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што чым.* Павесіць на ўсёй прасторы чаго-н. *З. двор бялізнай.* ‖ *незак.* **завешваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВЕЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Снежная бура, мяцеліца. ‖ *прым.* **завейны,** -ая, -ае.

ЗАВІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* завіцца, -ць.

ЗАВІДКІ, -аў (разм.). Зайздрасць. *З. завідкамі глядзець. З. бяруць.*

ЗАВІДНА, *прысл.* Пакуль не сцямнела. *Выехаць з.*

ЗАВІЗАВАЦЬ *гл.* візаваць.

ЗАВІЗІРАВАЦЬ *гл.* візіраваць[1].

ЗАВІЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Выгіб, звіліна. *З. ракі.*

ЗАВІЛІСТЫ, -ая, -ае. З завілінамі, звілісты. *Завілістая дарога.* ‖ *наз.* **завілістасць,** -і, *ж.*

ЗАВІНАВАЦІЦЦА, -вачуся, -вацішся, -ваціцца; *зак., каму* (разм.). Узяць у доўг, стаць даўжніком. *Я суседцы завінавацілася дваццаць тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **завінавачвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВІНАВАЧАНАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць даўгоў, доўгу. *Спагнаць з.*

ЗАВІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* (разм.). Спешна і старанна пачаць рабіць што-н. *З. і за гадзіну ўсё зрабіць.* ‖ *незак.* **завінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВІРУХА, -і, *ДМ* -русе, *мн.* -і, -рух, *ж.* **1.** Мяцеліца, завея. *Узнялася з.* **2.** *перан.* Неспакой, сумятня, бязладзіца (разм.). *Ваенная з.* ‖ *перан.* **завірушны,** -ая, -ае.

ЗАВІСНУЦЬ *гл.* віснуць.

ЗАВІТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Зайсці, заехаць куды-н. на кароткі час, заглянуць. *З. да сябра.* ‖ *незак.* **завітваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВІТОК, -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* Што-н., што ўтварае хвалістую лінію, спіраль. *З. валасоў.*

ЗАВІТУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Тое, што і завіток.

ЗАВІЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -вівак, *ж.* **1.** *гл.* завіць. **2.** Прычоска з завітымі валасамі. *Кароткая з.*

ЗАВІХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Рабіць што-н. вельмі старанна, рупліва. *На кухні завіхалася гаспадыня.* **2.** *каля каго-чаго.* Горача выяўляць сваю прыхільнасць, адданасць каму-, чаму-н. *З. каля сям'і.*

ЗАВІХРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Закружыцца, узняцца віхрам. *Завіхрыўся пыл на дарозе.* ‖ *наз.* **завіхрэнне,** -я, *н.* (спец.). *З. вады, паветра.*

ЗАВІЦЦА, заўюся, заўешся, заўецца; заўёмся, заўяцеся, заўюцца; завіўся, -вілася, -лося; завіся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць завітым, пакручастым. *Валасы завіліся.* **2.** Завіць сабе валасы. *Завілася ў цырульні.* ‖ *незак.* **завівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВІЦЬ заўю, заўеш, заўе; заўём, заўяце, заўюць; завіў, -віла, -ло; заві; завіты; *зак., што.* Зрабіць хвалістым, кучаравым або заплесці. *З. валасы.* ‖ *незак.* **завіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **завіўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *і* **завіванне,** -я, *н.*

ЗАВОБЛАЧНЫ, -ая, -ае. Вельмі далёкі, які знаходзіцца за воблакамі. *Завоблачныя вышыні. Завоблачныя мары* (перан.: далёкія ад жыцця, нерэальныя; іран.).

ЗАВОД[1], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прамысловае прадпрыемства, звычайна буйное. *Трактарны з. Цукровы з.* **2.** Прадпрыемства для развядзення жывёл. *Конны з. Рыбаводны з.* ‖ *прым.* **заводскі,** -ая, -ае *і* **завадскі,** -ая, -ое.

ЗАВОД[2], -у *і* -а, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* завесці. **2.** -у. Тэрмін дзеяння заведзенага механізма. *Гадзіннік з сутачным заводам.* **3.** -а. Прыстасаванне для прывядзення ў дзеянне механізма. *З. гадзінніка.* **4.** -у. Частка тыражу кнігі, надрукаваная з аднаго набору (спец.).

ЗАВОД[3], -у, *М* -дзе *м.* (разм.). Асобая, адборная парода свойскай жывёлы. *Свінні добрага заводу. Пакінуць на з.* ‖ *прым.* **завадскі,** -ая, -ое. *З. жарабок.*

ЗАВОДАКІРАЎНІЦТВА, -а, *н.* Адміністрацыйны орган на заводзе[1] (у 1 знач.), які кіруе ўсёй вытворчасцю, адміністрацыя завода.

ЗАВОДЗІЦЦА, -ІЦЬ *гл.* завесціся, завесці.

ЗАВОДКА *гл.* завесці.

ЗАВОДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік завода[1] (у 1 знач.).

ЗАВОЗ, ЗАВОЗІЦЬ *гл.* завезці.

ЗАВОРВАЦЬ[1—2] *гл.* заараць[1—2].

ЗАВОСТРЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* завастрыцца, -ць.

ЗАВОЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вучыцца завочна. ‖ *ж.* **завочніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАВОЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца пры адсутнасці таго, хто мае дачыненне да справы. *Завочнае знаёмства.* **2.** Звязаны з навучаннем без пастаяннага наведвання лекцый, шляхам самастойнага вывучэння прадметаў. *Завочнае аддзяленне педагагічнага інстытута. Завочнае навучанне.*

ЗАВОШТА, *прысл.* (разм.). **1.** *пытальнае.* За што, па якой прычыне. *З. ты пакрыўдзіў дзіця?* **2.** *адноснае.* Ужыв. ў якасці злучальнага слова ў дададзеных дапаўняльных сказах са знач.: па якой прычыне, чаму. *Ён расказаў мне, з. паспрачаўся з хлопцамі.*

ЗАВУАЛІРАВАЦЬ *гл.* вуаліраваць.

ЗАВУГОЛЛЕ, -я, *н.* Месца за вуглом, за будынкам або сярод будынкаў. *Шуміць вецер у завуголлі.* ◊ **Па завуголлю бегаць** — адвільваць, ухіляцца ад чаго-н.

ЗАВУЗІЦЬ, -ужу, -узіш, -узіць; -ужаны; *зак., што.* Зрабіць вузей, чым трэба, звузіць. *З. сукенку ў таліі.* ‖ *незак.* **завужваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВУЗКІ, -ая, -ае (разм.). Вузкаваты, вузейшы, чым трэба. *З. калідор.*

ЗАВУЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Невялікая, звычайна вузкая вуліца, якая злучае дзве іншыя, паралельныя вуліцы. *Сустрэцца ў завулку.* ‖ *прым.* **завулачны,** -ая, -ае.

ЗАВУСЕНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Задраная скурка каля пазногця. *Пазногці ў завусеніцах.* **2.** Востры выступ на паверхні металу (спец.). *Дэталь з завусеніцамі.*

ЗАВУЧЫЦЦА, -учуся, -учышся, -учыцца; *зак.* (разм.). Стаміўшыся ад заняткаў, перастаць успрымаць, запамінаць. *Пусці хлопца пагуляць, ён ужо завучыўся.* ‖ *незак.* **завучвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВУЧЫЦЬ, -учу, -учыш, -учыць; -учаны; *зак., што.* Вучачы, запомніць, засвоіць. *З. правіла. З. верш на памяць.* ‖ *незак.* **завучваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВУШНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Упрыгожанне, звычайна ў выглядзе кальца, якое прымацоўваецца да мочкі вуха. *Залатыя завушніцы.* ‖ *памянш.* **завушнічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЗАВУШНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за вухам. *Завушная пухліна.*

ЗАВЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Перарывіста, нудна выць. *Завываюць ваўкі. Вецер завывае.* ‖ *наз.* **завыванне,** -я, *н.*

ЗАВЫСІЦЬ, -ышу, -ысіш, -ысіць; -ышаны; *зак., што.* Занадта павысіць. *З. нормы выпрацоўкі. З. цэны. З. ацэнку на экзамене.* ‖ *незак.* **завышаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **завышэнне,** -я, *н.*

ЗАВЭДЗГАЦЬ *гл.* вэдзгаць.

ЗАВЯДЗЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Звычай, традыцыя. *Такая з. была ў іх.*

ЗАВЯЗАЦЦА, -яжуся, -яжашся, -яжацца; -яжыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Замацавацца, сцягнуцца вузлом, бантам і пад. *Гальштук добра завязаўся.* **2.** Абгарнуцца, пакрыцца чым-н., завязаўшы канцы вузлом. *Старая завязалася хусткай па самыя вочы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Устанавіцца, распачацца (пра якія-н. узаемаадносіны, узаемныя дзеянні). *Завязалася гутарка. Завязалася сяброўства.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць развівацца пасля апылення. *Плод завязаўся.* ‖ *незак.* **завязвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВЯЗАЦЬ, -яжу, -яжаш, -яжа; -яжы; -язаны; *зак., што.* **1.** Змацаваць, злучыць канцы чаго-н. вузлом, бантам і пад. *З. вузел. З. гальштук. З. хустку.* **2.** Абматаўшы, змацаваць канцы бінта, вяроўкі і пад. *З. вочы. З. мех. З. парэзаны палец.* **3.** Распачаць, даць узнікнуць (таму, што названа назоўнікам). *З. бой. З. перастрэлку. З. гаворку. З. знаёмства.* ◊ **Свет завязаць** *каму* (разм.) — зрабіць перашкодай, пазбавіць свабоды дзеянняў. **Як завязаць** (разм.) — 1) поўна, вельмі многа, колькі ўлезла. *Насыпаць мех як з.;* 2) колькі можна, уволю. *Наеўся як з.* ‖ *незак.* **завязваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **завязванне,** -я, *н.* *і* **завязка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ЗАВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн,* -і, -зак, *ж.* Тое, чым завязваюць (вяровачка, шнурок, тасьма). *Трэба мацнейшая з., бо гарох рассыплецца.* ◊ **Па самую завязку** або **пад завязку** (разм.) — наесціся ўволю.

ЗАВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* завязаць. **2.** Эпізод, з якога пачынаецца развіццё сюжэта ў мастацкім творы. *З. драмы.*

ЗАВЯЗНУЦЬ *гл.* вязнуць.

ЗАВЯЗЬ, -і, *ж.* Ніжняя частка песціка ў кветкі, якая пасля апылення ператвараецца ў плод.

ЗАВЯЛІКІ, -ая, -ае. Вялікаваты, большы, чым патрэбна. *З. касцюм.*

ЗАВЯЛЫ, -ая, -ае. Які завяў, зрабіўся вялым. *Завялая трава. З. твар* (перан.).

ЗАВЯНУЦЬ *гл.* вянуць.

ЗАВЯРАННЕ, ЗАВЯРАЦЬ *гл.* заверыць.

ЗАВЯРНУЦЦА, -вярнуся, -вернешся, -вернецца; -вярніся; *зак.* **1.** Змяніць напрамак свайго руху або становішча свайго цела. *Вецер завярнуўся з другога боку. Дарога завярнулася ўлева. Сказаўшы гэтыя словы, ён завярнуўся.* **2.** Прыбыўшы ў якое-н. месца, хутка пакінуць яго (разм.). *З. і паехаць назад.* ‖ *незак.* **заварочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАВЯРНУЦЬ, -вярну, -вернеш, -верне; -вярні; -вернуты; *зак.* **1.** *каго-што* і *без дап.* Змяніць напрамак, шлях руху, павярнуць. *З. назад. З. каня налева. З. кароў ад шкоды. Машына завярнула ў бок лесу. Дарога завярнула да ракі.* **2.** *што.* Паварочваючы, змяніць становішча чаго-н. *З. назад рукі каму-н.* **3.** Зайсці

мімаходам (разм.). *З. да знаёмых.* **4.** *каго-што.* Заваліць, закідаць чым-н. (разм.). *З. яму зямлёй.* ◊ **Завярнуць аглоблі** (разм.) — пайсці, паехаць назад, не дасягнуўшы мэты. ‖ *незак.* **заваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВЯРЦЕ́ЦЦА, -вярчу́ся, -ве́рцішся, -ве́рціцца; -вярці́ся; *зак.* Пачаць вярцецца.

ЗАВЯРЦЕ́ЦЬ[1], -вярчу́, -ве́рціш, -ве́рціць; -вярці́; -ве́рчаны; *зак., каго-што.* Абгарнуць, абматаць з усіх бакоў. *З. пакунак у газету. З. паранены палец.* ‖ *незак.* **заве́рчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАВЯРЦЕ́ЦЬ[2], -вярчу́, -ве́рціш, -ве́рціць; -вярці́; *зак.* Пачаць вярцець, круціць.

ЗАВЯРША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з заканчэннем, завяршэннем чаго-н. *З. год. З. этап работы.*

ЗАВЯРШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ве́ршыцца; *зак.* Закончыцца, скончыцца. *Будаўніцтва завяршылася. Завяршыўся хакейны сезон.* ‖ *незак.* **завярша́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **завяршэ́нне,** -я, *н.*

ЗАВЯРШЫ́ЦЬ, -вяршу́, -ве́ршыш, -ве́ршыць; -ве́ршаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць верх у чым-н. *З. стог.* **2.** Давесці да канца, закончыць, скончыць. *З. сяўбу. З. вучобу.* ‖ *незак.* **завярша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **завяршэ́нне,** -я, *н.*

ЗАВЯРЭ́ННЕ *гл.* заверыць.

ЗАВЯШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто зрабіў завяшчанне. ‖ *ж.* **завяшча́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАВЯШЧА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Вусны або пісьмовы наказ, які змяшчае распараджэнні (пераважна аб маёмасці) на выпадак смерці. *Духоўнае з.* (перан.: запавет нашчадкам, паслядоўнікам). ‖ *прым.* **завяшча́льны,** -ая, -ае. *Завяшчальнае пісьмо.*

ЗАВЯШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што каму.* Перадаць (-даваць) па завяшчанню. *З. маёмасць сыну.* **2.** *каму з інф.* Даручыць (-чаць) што-н., выказаўшы перадсмяротную волю. *Вучоны завяшчаў прадоўжыць справу сваім вучням.*

ЗАГАВА́РВАЦЦА *гл.* загаворвацца.

ЗАГАВА́РВАЦЬ[1—2] *гл.* загаворваць[1—2].

ЗАГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* Захапіцца размовай. ‖ *незак.* **загаво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГАВАРЫ́ЦЬ[1], -вару́, -во́рыш, -во́рыць; *зак.* **1.** Пачаць гаварыць. *Усе разам загаварылі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Абудзіцца, праявіцца ў дзеяннях, настроях і інш. *Сумленне загаварыла ў кім-н.* **3.** *каго (што).* Стаміць працяглымі размовамі (разм.). *З. субяседніка.* ‖ *незак.* **загаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАВАРЫ́ЦЬ[2], -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., каго-што.* Уздзейнічаць на каго-, што-н. замовай, загаворам[2]. *З. ад хваробы. З. зубы каму-н.* (таксама перан.: наўмысна адцягнуць увагу ад чаго-н. пабочнымі размовамі; разм.). ‖ *незак.* **загаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Перастаць есці скаромнае; пачаць пасціць. ◊ **Загавець душой** (разм.) — аддаць богу душу, памерці.

ЗА́ГАВІНЫ, -він. У веруючых: апошні дзень перад постам, калі дазваляецца есці скаромнае.

ЗАГАВО́Р[1], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тайнае пагадненне аб сумесных дзеяннях супроць каго-н. у палітычных і інш. мэтах. *З. мяцежнікаў.*

ЗАГАВО́Р[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У забабонных уяўленнях: магічныя словы, якія маюць гаючую, лекавую сілу. *З. ад болю зубоў.*

ЗАГАВО́РВАЦЦА і **ЗАГАВА́РВАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* загаварыцца. **2.** Гаварыць бяссэнсіцу ў выніку расстройства, хваравітага стану, старасці. *Стары пачаў з.*

ЗАГАВО́РВАЦЬ[1] і **ЗАГАВА́РВАЦЬ**[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* загаварыць[1]. **2.** *з кім.* Імкнуцца распачаць гаворку.

ЗАГАВО́РВАЦЬ[2] і **ЗАГАВА́РВАЦЬ**[2] *гл.* загаварыць[2].

ЗАГАВО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік тайнага пагаднення. ‖ *ж.* **загаво́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗАГАГУ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм.). Мудрагелісты загіб, кручок. *Пісаць з загагулінамі.*

ЗАГА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцыйнае распараджэнне таго, хто надзелены ўладай. *З. па інстытуту. Ваенны з. Аддаць з.* ‖ *прым.* **зага́дны,** -ая, -ае. *У загадным парадку* (шляхам загаду).

ЗАГАДА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -га́даны; *зак., каму.* **1.** *з інф.* Аддаць загад, распарадзіцца. **2.** Апавясціць (аб сходзе) (разм.). *З. на сход.* ‖ *незак.* **зага́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАДА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; -га́даны; *зак., што.* **1.** Прапанаваць для разгадкі. *З. загадку.* **2.** Задумаць што-н., трымаючы ў памяці або варожачы. *З. лік. З. на картах.* ‖ *незак.* **зага́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГА́ДВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* загадаць[1]. **2.** *чым.* Кіраваць (установай), распараджацца чым-н. *З. кафедрай.*

ЗАГА́ДВАЦЬ[2] *гл.* загадаць[2].

ЗАГА́ДЗІЦЬ, -а́джу, -а́дзіш, -а́дзіць; -а́дзь; -а́джаны; *зак., што* (разм.). Забрудзіць нечыстотамі, адкідамі. ‖ *незак.* **зага́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАДЗІ́ЦЬ, -гаджу́, -го́дзіш, -го́дзіць; -го́джаны; *зак., каго* (разм.). Задобрыць чым-н., выклікаць прыхільнасць. *З. ляснічага.*

ЗА́ГАДЗЯ, *прысл.* Зараней, папярэдне. *Апавясціць з. З. рыхтавацца да пасяўной.*

ЗАГА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Відарыс або вобраз, які трэба разгадаць, растлумачыць. *Загадаць каму-н. загадку. Загадкі прыроды* (перан.). *Гэта застаецца загадкай для нас* (перан.: недаступным для разумення, вырашэння).

ЗАГА́ДКАВЫ, -ая, -ае. Незразумелы, непазнаны, таямнічы. *Загадкавая з'ява. Загадкава* (прысл.) *паводзіць сябе.* ‖ *наз.* **зага́дкавасць,** -і, *ж.*

ЗАГА́ДНЫ, -ая, -ае. Які выражае загад. *З. жэст.* ○ **Загадны лад** — у граматыцы: форма дзеяслова, якая выражае загад, просьбу, чыю-н. волю. ‖ *наз.* **зага́днасць,** -і, *ж.*

ЗАГА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто загадвае чым-н. *З. малочнатаварнай фермы.* ‖ *ж.* **зага́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **зага́дчыцкі,** -ая, -ае.

ЗАГАЗАВА́НЫ, -ая, -ае (спец.). Насычаны, забруджаны шкодным газам (пра паветра). ‖ *наз.* **загазава́насць,** -і, *ж.*

ЗАГАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гоіцца; *зак.* Зацягнуцца, зарубцавацца, зажыць (пра рану). *Рана загаілася.* ‖ *незак.* **заго́йвацца,** -аецца.

ЗАГАІ́ЦЬ, -гаю́, -го́іш, -го́іць; -го́ены; *зак., што.* Залячыць, зажывіць (рану, пашкоджанне на целе). *З. рану.* ‖ *незак.* **заго́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАЙДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца і **ЗАГО́ЙДАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць гайдацца.

ЗАГАЙДА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны і **ЗАГО́ЙДАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., звычайна безас., каго (што).* Гайданнем стаміць, выклікаць галавакружэнне, моташнасць. *Мяне загайдала ў самалёце.* ‖ *незак.* **заго́йдваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАЙДА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е і **ЗАГО́ЙДАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць гайдаць.

ЗАГАЛІ́ЦЬ, -галю́, -го́ліш, -го́ліць; -го́лены; *зак., што* (разм.). Адкрыць якую-н. частку цела, падняўшы край вопраткі. ‖ *незак.* **заго́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **загалі́цца,** -галю́ся, -го́лішся, -го́ліцца; *незак.* **заго́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГАЛО́ВАК, -лоўка, *мн.* -ло́ўкі, -ло́ўкаў, *м.* Назва якога-н. твора (літаратурнага, навуковага і пад.) або асобных яго частак. ‖ *прым.* **загало́вачны,** -ая, -ае і **загало́ўны,** -ая, -ае. *З. шрыфт.* ○ **Загалоўная літара** — вялікая, якая пішацца ў слове на пачатку тэксту, раздзела, абзаца.

ЗАГА́НА, -ы, *мн.* -ы, -га́н, *ж.* **1.** Недахоп, які выклікае асуджэнне, ганебная ўласцівасць. *Тавар з заганай.* **2.** Фізічны недахоп. *З. вымаўлення.*

ЗАГАНАРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; *зак.* Пачаць ганарыцца; стаць ганарыстым, фанабэрыстым.

ЗАГА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Дрэнны, з заганамі. *З. стыль работы.* **2.** Амаральны, непрыстойны. *З. ўчынак.* ‖ *наз.* **зага́ннасць,** -і, *ж.*

ЗАГАНЯ́ЦЬ[1] *гл.* загнаць.

ЗАГАНЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго* (разм.). **1.** Змарыць, давесці да стомы, прымушаючы многа хадзіць, бегаць і пад. *З. каня.* **2.** *перан.* Стаміць працай, шматлікімі даручэннямі і пад. *Вы ўжо гэтага хлопчыка зусім заганялі.*

ЗАГА́Р, -у, *м.* Смуглы, цёмны колер, які набывае скура пад уздзеяннем ультрафіялетавых праменяў сонца або штучных крыніц святла.

ЗА́ГАРАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Агароджа з жэрдак, колля і пад. **2.** Агароджанае месца ў хляве для жывёлы, стойла.

ЗАГАРАДЖА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Судна, якое ставіць мінныя і іншыя загароды. *Мінны з.*

ЗАГАРАДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць загародай ад чаго-н., перашкодай чаму-н. *З. агонь. З. атрад.*

ЗАГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., каго-што.* Зрабіць агароджу, плот, абнесці якой-н. перашкодай. *З. плот. З. уваход. З. сабой каго-н.* ‖ *незак.* **загаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **загарадзі́цца,** -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *незак.* **загаро́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗА́ГАРАДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Тое, што і загарада.

ЗА́ГАРАДКА і **ЗАГАРО́ДКА,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Невысокая перагародка, звычайна ўнутры памяшкання. **2.** Месца, агароджанае плотам.

ЗА́ГАРАДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца або адбываецца, ажыццяўляецца за горадам. *З. дом творчасці. Загарадная экскурсія.*

ЗАГАРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е і **ЗАГА́РВАЦЬ,** -ваю, -ваеш, -вае; *незак.* **1.** *гл.* загарэць. **2.** *перан.* Бяздзейнічаць, рабіць вымушаны адпачынак у рабочы час (разм. жарт.). *Насення не падвезлі, сеяльшчыкі загараюць на полі.*

ЗАГАРНУ́ЦЦА, -гарну́ся, -го́рнешся, -го́рнецца; -гарні́ся; *зак.* Ахінуць, абгарнуць сябе чым-н., закруціцца ў што-н. *З. ў коўдру.* ‖ *незак.* **заго́ртвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак.* **1.** *што.* Згарнуць у адно месца, загрэбці. *З. жар.* **2.** *што.* Прыкрыць зверху (пяском, лісцем і пад.). *З. зямлёй.* **3.** *каго-што.* Ахінуць, закруціць у што-н. *З. хлеб у сурвэтку. З. дзіця ў коўдру.* **4.** *што.* Закрыць (кнігу, сшытак і пад.). *З. канспект.* **5.** *што.* Загнуць, адвярнуць край адзення, тканіны і

пад. *З. крысо шыняля.* ‖ *незак.* **загортваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАРОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -род, *ж.* **1.** Штучная перашкода для руху каго-, чаго-н. *Мінныя загароды. Драцяная з.* **2.** Агароджа, загарадзь. *Заехаць за загароду.*

ЗАГАРОДЖВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загарадзіць.

ЗАГАРОДКА *гл.* загарадка.

ЗАГАРТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымаць большую цвёрдасць шляхам загартоўкі. *Сталь загартавалася.* **2.** *перан.* Стаць фізічна і маральна стойкім. *Здароўе загартавалася. Армія загартавалася ў баях.* ‖ *незак.* **загартоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* **1.** *што.* Надаць металічнаму вырабу большую цвёрдасць шляхам награвання і хуткага ахаладжэння. **2.** *перан.* Зрабіць фізічна і маральна моцным, стойкім, вынослівым. *З. здароўе.* ‖ *незак.* **загартоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **загартоўванне,** -я, *н.* і **загартоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **загартовачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ЗАГАРТОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* загартаваць. **2.** Фізічная або маральная стойкасць, вынослівасць. *Чалавек атрымаў добрую загартоўку.*

ЗАГАРЭЛЫ, -ая, -ае. Цёмны, смуглы ад загару. *З. твар.*

ЗАГАРЭЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; -рыся; *зак.* **1.** Пачаць гарэць (у 1, 5, 6 і 7 знач.). *У далечыні загарэўся агеньчык. Загарэлася з вышак* (пачаўся пажар). *З. ідэяй* (перан.). *Вочы загарэліся ад цікаўнасці* (перан.). **2.** *безас., каму з інф.* Вельмі захацецца (разм.). *Загарэлася яму ісці ў грыбы.* **3.** *перан.* Узнікнуць, пачацца з вялікай сілай. *Загарэлася спрэчка.* ‖ *незак.* **загарацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГАРЭЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; -ры; *зак.* Набыць загар. *З. на сонцы.* ‖ *незак.* **загараць,** -аю, -аеш, -ае і **загарваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАСІЦЬ *гл.* гасіць.

ЗАГАСЛЫ, -ая, -ае. Які перастаў гарэць, свяціць, патухлы. *Загаслыя галавешкі. Загаслыя вочы* (перан.: стомленыя).

ЗАГАСНУЦЬ *гл.* гаснуць.

ЗАГАСЦІЦЦА, -гашчуся, -госцішся, -госціцца; *зак.* (разм.). Надта доўга прабыць у гасцях.

ЗАГАТАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туецца; *зак.* Закіпець, зрабіцца кіпячоным, гатовым для ўжывання. *Чай загатаваўся.*

ЗАГАТАВАЦЬ[1], -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Стварыць запас чаго-н., нарыхтаваць. *З. дроў на зіму.* ‖ *незак.* **загатоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГАТАВАЦЬ[2], -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што* і *каго.* Давесці да кіпення, закіпяціць. *З. ваду.*

ЗАГАТОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* загатаваць[1]. **2.** *мн.* -і, -товак. Паўпрадукт у розных галінах вытворчасці, які патрабуе далейшай апрацоўкі. ‖ *прым.* **загатовачны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЗАГАТОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і нарыхтоўшчык (разм.). **2.** Той, хто робіць загатоўкі (у 2 знач.). ‖ *ж.* **загатоўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗАГАЦІЦЬ *гл.* гаціць.

ЗАГВАЗДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Спецыяльны шпень, які ўстаўляецца ў дзірку калёснай восі, каб не спадалі колы, або такое прыстасаванне для замацавання якой-н. дэталі. **2.** *перан.* Перашкоды, замінка. *Дык вось у чым з.*

ЗАГІБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Загнутае месца, выгін. *З. ліста. З. ракі.* **2.** *перан.* Дапушчэнне шкодных крайнасцей у ажыццяўленні чаго-н. *Левы з.*

ЗАГІБАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загнуцца, -ць.

ЗАГІЗАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зуе; *зак.* (разм.). Пачаць гізаваць ад укусу аваднёў, сляпнёў і пад.

ЗАГІНАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загнуцца, -ць.

ЗАГІНУЦЬ *гл.* гінуць.

ЗАГІПНАТЫЗАВАЦЬ *гл.* гіпнатызаваць.

ЗАГІПСАВАЦЬ *гл.* гіпсаваць.

ЗАГЛАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Выраўнаваць, зрабіць гладкім (што-н. няроўнае, змятае). *З. валасы рукой. З. зямлю лапатай.* **2.** *перан.* Змякчыць. *З. віну.* ‖ *незак.* **загладжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГЛЕДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; -дзься і **ЗАГЛЯДЗЕЦЦА,** -джуся, -дзішся, -дзіцца; -дзімся, -ледзіцеся, -лядзяцца; -лядзіся; *зак., на каго-што.* Захапіцца, разглядаючы каго-, што-н., любуючыся кім-, чым-н. ‖ *незак.* **заглядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГЛУХЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які прыціх, перастаў гучаць. *З. тупат коней.* **2.** Закінуты, запусцелы. *Заглухлыя кусты сярод бур'яну.*

ЗАГЛУХНУЦЬ *гл.* глухнуць.

ЗАГЛУШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і глушыць (у 2 знач.). *З. гукі.*

ЗАГЛУШЫЦЬ *гл.* глушыць.

ЗАГЛЫНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак., каго-што* (спец.). Пра рыбу: праглынуць. *Шчупак заглынуў жыўца.* ‖ незак. **заглытваць,** -ае.

ЗАГЛЯДАЦЦА, ЗАГЛЯДВАЦЦА *гл.* заглядзецца.

ЗАГЛЯДЗЕННЕ, -я, *н.* (разм.). Пра тое, на што можна заглядзецца, чым можна залюбавацца. *Цвітуць вішні — адно з.!*

ЗАГЛЯДЗЕЦЦА *гл.* загледзецца.

ЗАГЛЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -леняце, -нуць; -ні; *зак.* **1.** Хутка або крадком паглядзець куды-н., глянуць з мэтай даведацца, высветліць што-н. *З. у вочы. З. у кнігу.* **2.** Зайсці куды-н. мімаходам, на кароткі час (разм.). *З. да сябра.* ‖ *незак.* **заглядаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГНАІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ноіцца; *зак.* Пачаць гнаіцца, пакрыцца гноем. *Рана загнаілася. Вочы загнаіліся.* ‖ *незак.* **загнойвацца,** -аецца.

ЗАГНАІЦЬ, -наю, -ноіш, -ноіць; -ноены; *зак., што* (разм.). Даць чаму-н. загнаіцца. *З. рану.* ‖ *незак.* **загнойваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГНАЦЬ, -ганю, -гоніш, -гоніць; -гнаў, -гнала; -гані; -гнаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Гонячы, прымусіць увайсці куды-н., змясціцца дзе-н. *З. кароў у хлеў. З. мяч у вароты.* **2.** *што.* Тое, што і забіць[1] (у 4 знач.; разм.). *З. цвік у сцяну.* **3.** *каго.* Замучыць хуткай яздой, гонкай. *З. каня. З. звера.* **4.** Тое, што і прадаць (у 1 знач.; разм.). *З. боты на рынку.* ‖ *незак.* **заганяць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **загон,** -у, *м.* (да 1 знач.; спец.). *Паляванне загонам.*

ЗАГНЕВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Прыйсці ў гнеў, пачаць гневацца.

ЗАГНЕТ, -а, *М* -неце, *м.* Ямка з левага або правага боку прыпечка, куды заграбаюць жар.

ЗАГНІСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніецца; *зак.* Пачаць гнісці; падгніць. *Капуста загнілася.* ‖ *незак.* **загнівацца,** -аецца. ‖ *наз.* **загніванне,** -я, *н. Маральнае з.* (перан.: разлажэнне, заняпад).

ЗАГНОЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загнаіцца, -ць.

ЗАГНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сагнуцца, падвярнуцца краем, канцом. *Край старонкі загнуўся.* **2.** Памерці (разм., груб.). *Падхапіў запаленне лёгкіх, ледзь не загнуўся.* ‖ *незак.* **загібацца,** -аюся, -аешся, -аецца і **загінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Згінаючы, завярнуць, падвярнуць канец, край чаго-н. *З. канцы дроту. З. палец.* **2.** Ідучы, завярнуць убок (разм.). *З. за вугал.* **3.** *перан., што* і *без дап.* Сказаць (што-н. рэзкае, грубае, недарэчнае; разм.). *З. слоўца. Вы тут, мусіць, крышку загнулі* (перабольшылі, сказалі няпраўду). ‖ *незак.* **загібаць,** -аю, -аеш, -ае і **загінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГОЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загаіцца, -ць.

ЗАГОЙДАЦЦА *гл.* загайдацца.

ЗАГОЙДАЦЬ[1—2] *гл.* загайдаць[1—2].

ЗАГОЛЬВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загаліць.

ЗАГОН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паласа, участак ворнай зямлі, поля. *Узараць з.* **2.** Агароджанае пад адкрытым небам месца для жывёлы.

ЗАГОН[2], -а і -у, *м.* **1.** -у, *гл.* загнаць (у 1 знач.). **2.** -а. Ланцуг загоншчыкаў на паляванні. *Воўк праравўся праз з.* ◊ **У загоне** (разм.) — у закінутым стане.

ЗАГОНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто разам з другімі заганяе, гоніць звера на паляўнічых пры аблаве. ‖ *прым.* **загоншчыцкі,** -ая, -ае.

ЗАГОРТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* загарнуцца, -ць.

ЗАГРАБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што.* Захопліваючы, грабучы, збіраць у адно месца. *З. сена.* **2.** *перан., што.* З прагнасцю захопліваць, прысвойваць або многа атрымліваць, зарабляць (разм.). *З. вялікія грошы.* **3.** Грэбці вёсламі, рукамі. *Глыбока з.* **4.** Тое, што і грэбці[1] (у 2 знач.). ‖ *зак.* **загрэбці,** -рабу, -рабеш, -рабе; -рабём, -рабяце, -рабуць; -роб, -рэбла; -рабі; -рэбены (да 1, 2 і 3 знач.).

ЗАГРАБУШЧЫ, -ая, -ае (разм.). Прагны, які імкнецца пабольш захапіць сабе. *Заграбушчыя рукі.*

ЗАГРАЗНУЦЬ *гл.* гразнуць.

ЗАГРАНІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Зарубежныя дзяржавы, чужаземныя краіны. *Гандаль з заграніцай.* ‖ *прым.* **заграклічны,** -ая, -ае. *З. пашпарт* (для паездкі за граніцу). *Заграклічныя тавары* (купленыя за граніцай).

ЗАГРУБЕЛЫ, -ая, -ае. Які загрубеў, стаў цвёрдым, шурпатым. *Загрубелыя рукі.* ‖ *наз.* **загрубеласць,** -і, *ж.*

ЗАГРУБЕЦЬ *гл.* грубець.

ЗАГРУВАСЦІЦЬ, -вашчу, -васціш, -васціць; -вашчаны; *зак., што.* Заставіць, заваліць чым-н. груваскім. *З. калідор мэбляй. З. даклад цытатамі* (перан.). ‖ *незак.* **загрувашчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГРУДКІ, *прысл.* У выразе: **узяцца (брацца) загрудкі** — задзірацца, даходзіць да сутычкі.

ЗАГРУЖАНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Насычанасць грузамі. *З. чыгункі.* **2.** Наяўнасць вялікай колькасці работы ў каго-н. *З. справамі.*

ЗАГРУЗІЦЬ, -ужу, -узіш, -узіць; -ужаны; *зак.* **1.** *гл.* грузіць. **2.** *перан., каго-што.* Запоўніць работай, даць работу ў патрэбнай колькасці. *З. трактары на поўную змену. З. выкладчыка.* ‖ *незак.* **загружаць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.; да 1 знач. — спец.). ‖ *наз.* **загрузка,** -і *ДМ* -зцы, *ж.*

ЗАГРУЗНУЦЬ *гл.* грузнуць.

ЗАГРУНТАВАЦЬ *гл.* грунтаваць.

ЗАГРЫВАК, -рыўка, *мн.* -рыўкі, -рыўкаў, *м.* **1.** Ніжняя частка грывы, якая прылягае да карка. **2.** Частка шыі ніжэй патыліцы (разм.). ◊ **Даць па загрыўку** (разм.) — выгнаць, зняць з працы. ‖ *прым.* **загрывачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАГ—ЗАД

ЗАГРЫ́ЗЦІ, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -зі́; -зены; *зак., каго.* **1.** Грызучы, давесці да смерці. *Ваўкі загрызлі каня.* **2.** *перан.* Змучыць, давесці да цяжкага душэўнага стану папрокамі, прыдзіркамі, лаянкай і пад. (разм. неадабр.). ‖ *незак.* **загрыза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАГРЫМЕ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; -мі́; *зак.* **1.** Пачаць грымець. *Загрымеў гром.* **2.** З грукатам упасці, зваліцца (разм.). *З. уніз па прыступках.*

ЗАГРЫМІРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* грыміраваць.

ЗАГРЭ́БЦІ[1], -грабу́, -грабе́ш, -грабе́; -грабём, -грабяце́, -грабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак.* **1.** *гл.* заграбаць. **2.** *каго.* Схапіць, арыштаваць або раптоўна забраць куды-н. (разм.).

ЗАГРЭ́БЦІ[2], -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; *зак.* Пачаць грэбці.

ЗАГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак., каму* (разм.). Моцна ўдарыць, агрэць. *З. па шыі.*

ЗАГС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: аддзел запісаў актаў грамадзянскага стану. *Зарэгістравацца ў загсе* (пажаніцца). ‖ *прым.* **за́гсаўскі,** -ая, -ае (разм.).

ЗАГУБІ́ЦЬ, -ублю́, -у́біш, -у́біць; -у́блены; *зак.* **1.** *каго-што.* Пагубіць, давесці да смерці. *З. чалавека. З. чыё-н. жыццё* (сапсаваць жыццё каму-н., зрабіць няшчасным). **2.** *што.* Марна патраціць (разм.). *З. многа грошай.*

ЗАГУДРАНІ́РАВАЦЬ *гл.* гудраніраваць.

ЗАГУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* (разм.). Забавіцца, прабыць доўгі час на пагулянцы або, захапіўшыся гульнёй, забыцца на ўсё. *З. ў гасцях. Дзеці загуляліся і пра ўрокі забыліся.* ‖ *незак.* **загу́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* **1.** Пачаць гуляць (у 2 знач.). **2.** Празмерна захапіцца гулянкай, папойкамі. ◊ **Загуляць на вяроўках** (разм.) — апынуцца на вяселлі, быць павешаным. ‖ *незак.* **загу́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАГУСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які загусцеў, стаў густым. *З. кісель.* ‖ *наз.* **загусце́ласць,** -і, *ж.*

ЗАГУСЦЕ́ЦЬ *гл.* гусцець.

ЗАГУСЦІ́ЦЬ, -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак., што* (разм.). Зрабіць густым ці занадта густым. *З. цеста. З. фарбу.* ‖ *незак.* **загушча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАГУЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *зак.* Пачаць гучаць.

ЗАГУ́ШКАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Гушкаючы, усыпіць. *З. дзіця.*

ЗАГУ́ШКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць гушкаць.

ЗАД, -а, *М* -дзе, *мн.* зады́, -о́ў, *м.* **1.** Задняя частка чаго-н.; *проціл.* перад. *З. матацыкла занесла на павароце. Надзець сукенку задам наперад.* **2.** Задняя частка тулава, таз. *Тоўсты з. Даць каму-н. пад з.* (таксама перан.: груба прагнаць; разм.). **3.** *мн.* Тое, што даўно вывучана ці ўсім вядома (разм.). *Паўтараць зады.*

ЗАДАВА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ва́цы, *Т* -ай (-аю) *ж., мн.* -і, -ва́к (разм.). Фанабэрысты, ганарысты чалавек, зазнайка.

ЗАДАВАЛЬНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* задаволіць. **2.** Прыемнае пачуццё ад паспяховага ажыццяўлення, завяршэння чаго-н. *Атрымаць поўнае з. ад работы. Пачуццё задавальнення. Прыняць просьбу з задавальненнем.*

ЗАДАВАЛЬНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* задаволіцца, -ць.

ЗАДАВА́ЦЦА[1], **-ЦЬ** *гл.* задацца, -ць.

ЗАДАВА́ЦЦА[2], -даю́ся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца; -дава́йся; *незак.* (разм.). Фанабэрыста, ганарліва паводзіць сябе, важнічаць.

ЗАДАВО́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Поўны пачуцця задавальнення, які выражае задавальненне. *З. чалавек. З. позірк. Задаволена* (прысл.) *усміхнуцца.* ‖ *наз.* **задаво́ленасць,** -і, *ж.*

ЗАДАВО́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак., чым.* Палічыць сябе задаволеным, адчуць задавальненне ад чаго-н. *З. адказам.* ‖ *незак.* **задавальня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗАДАВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -во́ль; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Выканаць чые-н. патрабаванні, пажаданні і пад. *З. попыт спажыўцоў. З. просьбу.* **2.** *што.* Заспакоіць, наталіць. *З. смагу. З. апетыт.* **3.** *каго (што).* Даць, прынесці каму-н. задавальненне. *Яго адказ мяне цалкам задаволіў.* ‖ *незак.* **задавальня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **задавальне́нне,** -я, *н.* і **задаво́ленне,** -я, *н.*

ЗА́ДАМ, *прысл.* Задняй часткай, заднім бокам. *Рухацца з.*

ЗАДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што прызначана для выканання, даручэнне. *Даць з. Выканаць з. Баявое з. Дамашняе з.* (зададзены ўрок).

ЗАДА́РАМ, *прысл.* (разм.). Тое, што і задарма.

ЗАДАРМА́, *прысл.* (разм.). **1.** Бясплатна, дарма. *Аддаць з. Купіць з.* (вельмі танна). **2.** Без падставы, патрэбы, дарэмна. *З. ўпікнуць чалавека. З. рызыкаваць жыццём.*

ЗАДАРЫ́ЦЬ, -дару́, -до́рыш, -до́рыць; -до́раны; *зак., каго (што).* Паднесці каму-н. многа падарункаў. *З. маладажонаў.* ‖ *незак.* **задо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДА́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Сума, якая ўносіцца або бярэцца наперад як гарантыя выканання ўсяго абавязацельства. *Даць з.* ‖ *прым.* **зада́тачны,** -ая, -ае.

ЗАДА́ТКІ, -аў. Зародкі якіх-н. якасцей, здольнасцей. *Добрыя з. Паэтычныя з.*

ЗАДА́ЦЦА, -да́мся, -дасі́ся, -да́сца; -дадзі́мся, -дасце́ся, -даду́цца; -да́ўся, -дала́ся, -ло́ся; -да́йся; *зак., чым.* Паставіць сабе для вырашэння (мэту, пытанне). *З. мэтай.* ‖ *незак.* **задава́цца,** -даю́ся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца; -дава́йся.

ЗАДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́ў, -дала́, -ло́, -лі́; -да́й; -да́дзены; *зак.* **1.** *што каму.* Даручыць зрабіць што-н. *З. работу. З. урок. З. пытанне.* **2.** *што.* Вызначыць, указаць. *З. курс караблю.* **3.** *што.* Зрабіць, арганізаваць (разм.). *З. баль.* **4.** *што* і *чаго.* Учыніць, нарабіць (чаго-н. непрыемнага; разм.). *З. страху. З. клопату. Я ім задам!* (выраз пагрозы). ‖ *незак.* **задава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць.

ЗАДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -да́ч, *ж.* **1.** Тое, што патрабуе вырашэння. *Паставіць перад сабой задачу. Выканаць задачу. Баявая з. Першачарговая з.* **2.** Практыкаванне, якое выконваецца, рашаецца шляхам разумовых заключэнняў, вылічэння і пад. *Рашыць задачу. Арыфметычная з. Шахматная з.*

ЗАДА́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Зборнік задач (у 2 знач.). *З. па фізіцы.*

ЗАДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (спец.). Увесці ў дзеянне, у эксплуатацыю. *З. новую буравую свідравіну.*

ЗАДЗЕРВЯНЕ́ЦЬ *гл.* дзервянець.

ЗАДЗЕ́РЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; задзёр, -дзе́рла; -дзяры́; -дзёрты; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* драць. **2.** Тое, што і задраць. ‖ *незак.* **задзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАДЗЕ́РЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзярэ́цца; -дзёрся, -дзе́рлася; *зак.* (разм.). Тое, што і задрацца (у 1 і 2 знач.). ‖ *незак.* **задзіра́цца,** -а́ецца.

ЗАДЗЁР, -у, *м.* Запальчывасць, гнеўнасць. ◊ **Ісці на задзёр** (разм.) — весці сябе задзірліва, абуральна.

ЗАДЗЕЎБВАЦЬ *гл.* задзяўбці[1] і задзяўбаць[1].

ЗАДЗІМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* задзьмуць[1]. **2.** Пра вецер, мяцеліцу: дзьмуць, пранікаючы куды-н. *Часам у вокны задзімаў вецер.*

ЗАДЗІ́РА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай, *ж., мн.* -ы, -дзі́р (разм.). Завадатар сварак, боек, забіяка.

ЗАДЗІРА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ра́цы, *Т* -ай, *ж., мн.* -і, -ра́к (разм.). Тое, што і задзіра.

ЗАДЗІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* задрацца, -ць, задзерціся, задзерці.

ЗАДЗІРВАНЕ́ЦЬ *гл.* дзірванець.

ЗАДЗІ́РЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і задзірысты. ‖ *наз.* **задзі́рлівасць,** -і, *ж.*

ЗАДЗІ́РЫНА, -ы, *мн.* -рын, *ж.* і **ЗАДЗІ́РЫНКА,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Задранае месца на гладкай паверхні. *Дошка з задзірынамі. Ні сучка ні задзірынкі* (перан.: вельмі гладка, без перашкод; разм.).

ЗАДЗІ́РЫСТЫ, -ая, -ае. Схільны, ахвочы да боек, сварак або які выражае задзірыстасць. *З. позірк. З. характар.* ‖ *наз.* **задзі́рыстасць,** -і, *ж.*

ЗАДЗЬМУ́ХАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Дзьмухаючы, затушыць. *З. лямпу.* ‖ *незак.* **задзьму́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДЗЬМУ́ХАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць дзьмухаць.

ЗАДЗЬМУ́ЦЬ, -му́, -ме́ш, -ме́; -мём, -мяце́, -му́ць; -мі́; -му́ты; *зак., што.* **1.** Дзьмучы, затушыць. **2.** Пачаць дзьмуць. *Задзьмуў вецер.* ‖ *незак.* **задзіма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; -дзёўб, -дзяўбла́, -ло́; -дзяўбі́; -дзяўба́ны; *зак., каго.* **1.** Забіць, прыбіць ударамі дзюбы. *Каршун задзёўб курыцу.* **2.** Пачаць дзяўбці. ‖ *незак.* **задзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДНЕ... Першая частка складаных прыметнікаў у знач. задні, напр. *заднепаднябенны, заднеязычны.*

ЗА́ДНІ, -яя, -яе. Які знаходзіцца ззаду, накіраваны назад. *Задняя ногі каня. Задняе кола. З. ход* (ход назад). *Заднім днём* (больш раннім, чым было на самой справе). ◊ **Без задніх ног** (разм.) — пра вялікую стомленасць. **Заднім розумам моцны** (разм.) — пра непрадбачлівага, някемлівага чалавека.

ЗА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Частка абутку над абцасам, якая ахоплівае пяту. **2.** Дэкарацыя на заднім плане сцэны (спец.).

ЗАДО́БРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго (што).* Выклікаць у каго-н. прыхільнасць да сябе падарункамі, паслугамі і пад. ‖ *незак.* **задо́брываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДО́К, -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* Задняя частка якога-н. прадмета (звычайна пра павозку, мэблю). *Сесці ў задок калёс. Цялячы з.*

ЗАДО́РВАЦЬ *гл.* задарыць.

ЗАДО́ЎГА, *прысл.* За многа часу перад чым-н., да чаго-н. *З. да пачатку заняткаў.*

ЗАДО́ЎГІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Даўгаваты, даўжэйшы, чым трэба. *Задоўгая вяроўка.* **2.** Занадта доўгі ў часе. *З. тэрмін.*

ЗАДРА́ІЦЬ, -а́ю, -а́іш, -а́іць; -а́ены; *зак., што* (спец.). Наглуха зачыніць. *З. люкі.* ‖ *незак.* **задра́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДРАМА́ЦЬ, -рамлю́, -рэ́млеш, -рэ́мле; -рамі́; *зак.* Заснуць лёгкім сном, прыдрамнуць.

ЗАДРАПІРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* драпіраваць.

ЗАДРА́ЦЦА, -дзяру́ся, -дзярэ́шся, -дзярэ́цца; -дзяро́мся, -дзераце́ся, -дзяру́цца; задра́ўся, -ра́лася; -дзяры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адарваўшыся, загнуцца ўгору, за-

лупіцца. *Кара на дрэве задралася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загнуўшыся, падняцца ўверх (пра вопратку). *Кашуля задралася.* **3.** Павесці сябе задзірыста. *З. ў кампаніі.* ‖ *незак.* **задзірацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАДРАЦЬ, -дзяру, -дзярэш, -дзярэ; -дзяром, -дзераце, -дзяруць; -драў, -драла; -дзяры; -драны; *зак.* **1.** *гл.* драць. **2.** *што.* Адарваўшы, загнуць канцом у адваротны бок. *З. скурку на пальцы.* **3.** *што.* Падняць угору, уверх. *З. галаву. З. кашулю.* ‖ *незак.* **задзіраць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

ЗАДРЫЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жым, -жыце, -жаць; -жы; *зак.* **1.** Здрыгануцца, скалануцца. *Задрыжалі шыбы ў вокнах.* **2.** Затрэсціся (ад хвалявання). *З. ад страху.*

ЗАДРЫПАНЫ, -ая, -ае (разм. пагард.). Заношаны, брудны. *Задрыпанае паліто. З. выгляд.*

ЗАДУБЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які стаў цвёрдым, закарчанелы ад холаду. *З. ад марозу шынель. Задубелыя ногі.*

ЗАДУБЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца цвёрдым, калянным, нягнуткім. *Вопратка задубела.* **2.** Моцна азябнуць, змерзнуць. *Рукі задубелі на холадзе.*

ЗАДУМА, -ы, *мн.* -ы, -дум, *ж.* **1.** Тое, што задумана, намечана, намеры. *Стратэгічная з. Здзяйсненне задумы.* **2.** Закладзены ў творы сэнс, ідэя. *Творчая з. аўтара.* **3.** Задуменнасць, заклапочанасць. *Сядзець у задуме.*

ЗАДУМАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Аддацца думкам, пачаць думаць, разважаць над чым-н. *Ёсць над чым з. З. на момант.* **2.** *безас., каму з інф.* Прыйсці ў галаву, захацецца (разм.). *Задумалася мне схадзіць у ягады.* ‖ *незак.* **задумвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАДУМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што і з інф.* У думках вырашыць зрабіць штон. *З. важную справу. Задумала ехаць заўтра ў Полацк.* **2.** *што.* У думках выбраць, вызначыць што-н. *З. цотны лік.* ‖ *незак.* **задумваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАДУМЕННЫ, -ая, -ае. Паглыблены ў думкі, разважанні, задумлівы. *З. выгляд.* ‖ *наз.* **задуменнасць,** -і, *ж.*

ЗАДУМЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і задуменны. ‖ *наз.* **задумлівасць,** -і, *ж.*

ЗАДУРМАНІЦЬ *гл.* дурманіць.

ЗАДУРЫЦЬ *гл.* дурыць.

ЗАДУШЫЦЦА, -ушуся, -ушышся, -ушыцца; *зак.* **1.** *гл.* душыць[1]. **2.** Памерці ад недахопу паветра, ад дыму, газу і пад. ‖ *незак.* **задушвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАДУШЫЦЬ *гл.* душыць[1].

ЗАДЫМЕЦЬ[1], -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Пацямнець ад дыму, сажы, задыміцца[1]. *Столь у лазні задымела.*

ЗАДЫМЕЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Пачаць дымець, задыміць[2].

ЗАДЫМІЦЦА[1], -ымлюся, -ымішся, -ыміцца; *зак.* Пацямнець ад дыму, сажы, задымець[1]. *Каля такой работы скора задымішся. Столь задымілася.*

ЗАДЫМІЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыміцца; *зак.* Пачаць дыміцца.

ЗАДЫМІЦЬ[1], -ымлю, -ыміш, -ыміць; -ымлены; *зак., каго-што.* Закапціць або забрудзіць дымам. *З. столь. Задымленыя вуліцы.*

ЗАДЫМІЦЬ[2], -ымлю, -ыміш, -ыміць; *зак.* Пачаць дыміць.

ЗАДЫХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць цяжка і часта дыхаць ад быстрай хады, бегу, стомленасці.

ЗАДЫХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Пачаць цяжка і часта дыхаць (ад хвалявання, бегу і пад.). *З. ад хвалявання.* **2.** Паміраць ад недахопу паветра, ад дыму, удушлівых газаў. ‖ *зак.* **задыхнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся.

ЗАДЫШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Учашчанае і цяжкае дыханне, дыхавіца. *Пакутаваць ад задышкі.*

ЗАДЫЯК, -а, *м.* (спец.). Пояс неба, па якім Сонца праходзіць свой бачны шлях на працягу года. *Знакі задыяка* (абазначэнне 12 сузор'яў, праз якія праходзіць задыяк). ‖ *прым.* **задыякальны,** -ая, -ае.

ЗАЕДЗЬ, -і, *ж., зб.* Крылатыя насякомыя, якія смокчуць кроў з жывёлы (авадні, сляпні, мошкі і пад.).

ЗАЕЗД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* заехаць. **2.** Адзін з тураў спаборніцтва ў скачках, бегу, гонках. *Паўфінальны з.* **3.** Прыезд у пэўны тэрмін групы адпачываючых у санаторый, дом адпачынку. *Сёння ў доме адпачынку з.* ‖ *прым.* **заезны,** -ая, -ае.

ЗАЕЗДАМ, *прысл.* (разм.). Тое, што і праездам.

ЗАЕЗДЖАНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Стомлены, змучаны. *З. конь.* **2.** Даўно вядомы ўсім, збіты. *Заезджаная тэма. З. жарт.*

ЗАЕЗДЖЫ, -ая, -ае. Які заехаў куды-н. мімаходам, ненадоўга. *Заезджыя акцёры.*

ЗАЕЗДЗІЦЬ[1], -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што).* **1.** Знясіліць яздой, работай без адпачынку. *З. каня.* **2.** *перан.* Змучыць непасільнай работай (разм.).

ЗАЕЗДЗІЦЬ[2], -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* Пачаць ездзіць. *Трамваі заездзілі.*

ЗАЕЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* заезд. **2. заезны двор (дом)** (уст.) — карчма з месцамі для начлегу і дваром для коней.

ЗАЕКАТАЦЬ, -екачу, -якочаш, -якоча; -екачы; *зак.* (разм.). Пачаць екатаць. *З. ад болю.*

ЗАЕСЦІ, -ем, -ясі, -есць; -ядзім, -ясце, -ядуць; -еў, -ела; -еш; -едзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Тое, што і загрызці. *Воўк заеў каня. Нуда заела* (перан.: замучыла). *Заелі вы мяне* (перан.: замучылі) *сваімі прыдзіркамі ды папрокамі.* **2.** *што чым.* З'есці што-н., каб заглушыць непрыемны смак. *З. лякарства цукеркай.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Зашчаміць, перашкодзіўшы руху (разм.). *У кулямёце нешта заела.* ‖ *незак.* **заядаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЕСЦІСЯ, -емся, -ясіся, -есца; -ядзімся, -ясцеся, -ядуцца; -еўся, -елася; -ешся; *зак., з кім і без дап.* (разм.). Счапіцца ў злоснай сварцы або быць у непрымірымых адносінах з кім-н. *З. з суседам. Ён так заеўся, што ні ў чым не хоча саступаць.* ‖ *незак.* **заядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЕХАЦЬ, -еду, -едзеш, -едзе; -ехаў, -ехала; -едзь; *зак.* **1.** Прыехаць куды-н. ненадоўга, па дарозе. *З. да знаёмых.* **2.** *па каго-што,* а таксама *з інф.* Прыехаць з якой-н. мэтай. *З. па дзяцей. З. развітацца.* **3.** Пад'ехаць не прама, аб'язджаючы. *З. з левага боку. З. наперад.* **4.** Едучы, апынуцца далёка або не там, дзе трэба. *З. на край свету. З. у гразь.* **5.** *каму ў што, па чым і без дап.* Ударыць каго-н. (разм. груб.). *З. у вуха.* ‖ *незак.* **заязджаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заезд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ЗАЕЧЫ *гл.* заяц.

ЗАЕЧЫНА, -ы, *ж.* Мяса зайца як ежа.

ЗАЖАДАЦЦА, -аецца; *безас.; зак.* Узнікнуць, з'явіцца ў каго-н. (пра жаданне), захацецца. ◊ **Зажадалася кабыле воцату** (разм. асудж.) — захацелася невядома чаго.

ЗАЖАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго і з інф.* Праявіць ахвоту, жаданне, захацець. *З. ісці па грыбы.*

ЗАЖАЎЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Пачаць жаўцець (у 2 знач.). *Зажаўцелі пясчаныя гурбы.*

ЗАЖМУРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* жмурыцца, -ць.

ЗАЖУРЧАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыць; *зак.* Пачаць журчаць. *Зажурчаў ручай.*

ЗАЖУРЫЦЦА, -уруся, -урышся, -урыцца; *зак.* (разм.). Засумаваць, замаркоціцца; пачаць журыцца. *Зажурыўся хлопец па доме.*

ЗАЖЫВА, *прысл.* У жывым стане, пры жыцці. *З. пахаваны.*

ЗАЖЫВІЦЬ, -жыўлю, -жывіш, -жывіць; -жыўлены; *зак., што.* Залячыць, даць зажыць (ране). ‖ *незак.* **зажыўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ЗАЖЫНКІ, -нак. Пачатак жніва і яго святкаванне. *Спраўляць з.* ‖ *прым.* **зажынкавы,** -ая, -ае.

ЗАЖЫЦЦА, -ывуся, -ывешся, -ывецца; -ывёмся, -ывяцеся, -ывуцца; -ыўся, -ылася, -лося; *зак.* (разм.). **1.** Пражыць даўжэй звычайнага, меркаванага. *З. на дачы. З. на белым свеце.* **2.** Пачаць жыць заможна, абжыцца. ‖ *незак.* **зажывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЖЫЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыве; -ыў, -ыла, -ло; *зак.* Зарубцавацца, загаіцца (пра рану, драпіну). *Рана зажыла.* ‖ *незак.* **зажываць,** -ае.

ЗАЖЫЦЬ[2], -ыву, -ывеш, -ыве; -ывём, -ывяце, -ывуць; -ыў, -ыла, -ло; *зак.* **1.** Пачаць жыць (пэўным чынам). *З. па-новаму.* **2.** *чаго.* Узяць панюшку табакі (разм.). *З. табакі.*

ЗАЗВАНІЦЬ, -ваню, -воніш, -воніць; *зак.* Пачаць званіць. *Зазванілі званы.*

ЗАЗВАЦЬ, -заву, -завеш, -заве; -завём, -завяце, -завуць; -заві; -званы; *зак., каго (што).* Паклікаць, запрасіць прыйсці. *З. у госці.* ‖ *незак.* **зазываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЗВІНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; *зак.* Пачаць звінець. *Зазвінеў званок.*

ЗАЗДАРОЎНЫ, -ая, -ае. Які выражае пажаданне здароўя, аб'яўляецца ці выпіваецца за чыё-н. здароўе. *Заздароўная песня. З. тост.*

ЗАЗЕЛЯНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Пачаць зелянець (у 2 і 3 знач.). *Зазелянела рунь. Удалечыні зазелянеў гай.*

ЗАЗЕЛЯНІЦЬ, -зеляню, -зяленіш, -зяленіць; -зялёнены; *зак., што* (разм.). Запэцкаць чым-н. зялёным, у зялёнае. *З. сукенку травой.*

ЗАЗЗЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* Пачацьззяць. *Заззялі зоркі на небе. Заззялі вочы шчасцем.*

ЗАЗІМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; *зак.* Застацца зімаваць дзе-н. *З. на поўначы. Зазімавала някошаная сенажаць.*

ЗАЗІМАК, -мку, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Першы снег з маразам, пачатак зімы.

ЗАЗІРНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* Тое, што і зазлянуць. *З. у твар.* ‖ *незак.* **зазіраць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЗІХАЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціць; *зак.* Пачаць зіхацець. *Снег зазіхацеў на сонцы.*

ЗАЗЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луем, -луяце, -луюць; -луй; *зак.* Прыйсці ў злосны стан, раззлавацца.

ЗАЗНАЙКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -йцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -наек (разм.). Чалавек, які зазнаецца. *Гэта быў сур'ёзны чалавек, не з.*

ЗАЗНАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Заганарыцца, заважнічаць. ‖ *незак.* **зазнавацца,** -наюся, -наешся, -наецца; -наёмся, -наяцеся, -наюцца; -навайся. ‖ *наз.* **зазнайства,** -а, *н.*

ЗАЗНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *са злуч.* «што». Зведаць на ўласным вопыце. *З. гора.* ‖ *незак.* **зазнаваць,** -наю, -наеш, -нае; -наём, -наяце, -наюць.

ЗАЗНАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што.* Паставіць знак, памеціць пэўным чынам. *З. патрэбнае месца ў лесе.* **2.** *без дап.* або *са злуч.* «што». Сказаць што-н., уставіць у

размову. *«Сёння будзе добрае надвор'е», — зазначыў сусед.* ‖ *незак.* **зазначáць**, -áю, -áеш, -áе.

ЗАЗÓР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Шчыліна, паглыбленне, вузкі прамежак паміж прылеглымі паверхнямі. *Зашпакляваць з.* ‖ *прым.* **зазóрны**, -ая, -ае.

ЗÁЗУБЕНЬ, -бня, *мн.* -бні, -бняў, *м.* (спец.). Выступ, зуб на якім-н. інструменце, прыладзе, дэталі машыны. ‖ *прым.* **зáзубенны**, -ая, -ае.

ЗАЗУБРЫЦЬ *гл.* зубрыць.

ЗАЗЫВÁЦЬ *гл.* зазваць.

ЗАЗЫЎНЫ, -áя, -óе. Які зазывае, гучыць як заклік. *Зазыўныя гукі трубы.*

ЗАЗЯВÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *зак.* (разм.). Загледзецца па баках і не ўбачыць чаго-н. іншага. *З. на вітрыны.*

ЗАЗЯМЛÍЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зéмліцца; *зак.* (спец.). Злучыцца з зямлёй (пра электрычны ланцуг). ‖ *незак.* **зазямлЯцца**, -яецца.

ЗАЗЯМЛÍЦЬ, -зямлю, -зéмліш, -зéмліць; -зéмлены; *зак., што* (спец.). Злучыць (электрычны ланцуг) з зямлёй. *З. антэну.* ‖ *незак.* **зазямлЯць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **зазямлéнне**, -я, *н.*

ЗАÍГРЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* зайграць[1]. **2.** *з кім.* Жартаўліва какетнічаць, заляцацца да каго-н. (разм.). *З. з дзяўчатамі.* **3.** *перан., з кім.* Паддобрывацца да каго-н., каб выклікаць да сябе прыхільнасць (разм.). *Дыктатар заігрывае з народам.*

ЗАÍКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -íцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -аў. Той, хто заікаецца (у 1 знач.).

ЗАІКÁННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заікацца. **2.** Загана ў маўленні — паўтарэнне адных і тых жа гукаў, складоў з-за сутаргавых скарачэнняў мышцаў гартані.

ЗАІКÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *незак.* **1.** Гаварыць з цяжкасцямі, мімаволі паўтараць адны і тыя ж гукі, склады. **2.** *перан., пра каго-што, аб кім-чым* і *са злуч.* «што». Упамінаць мімаходзь, асцярожна, намёкамі (разм.). *Яна пра доўг і не заікаецца.* ‖ *зак.* **заікнýцца**, -нýся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -нýцца; -нíся. ‖ *наз.* **заікáнне**, -я, *н.* (да 1 знач).

ЗАÍМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* У мінулым: зямельны ўчастак, заняты па праву першага валодання, звычайна ўдалечыні ад іншых ворных зямель; цяпер на Урале і ў Сібіры — назва некаторых невялікіх аддаленых пасяленняў (землякробчых, паляўнічых, рыбалавецкіх).

ЗАÍНЕЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты інеем. *Заінелыя дрэвы.*

ЗАÍНЕЦЬ *гл.* інець.

ЗАІНТРЫГАВÁЦЬ *гл.* інтрыгаваць.

ЗАЙГРÁЦЬ[1], -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* **1.** Часта іграючы на чым-н. або чым-н., зрабіць непрыгодным. *З. пласцінку.* **2.** Часта выконваючы, зрабіць банальным. *Гэту п'есу зайгралі канчаткова.*

ЗАЙГРÁЦЬ[2], -áю, -áеш, -áе; *зак.* Пачаць іграць (у 1 і 3 знач.). *Зайграў аркестр.*

ЗÁЙЗДРАСЦЬ, -і, *ж.* Пачуццё прыкрасці і раздражнення, выкліканае дабрабытам, поспехамі іншых. *Глядзець з зайздрасцю на што-н.* ◊ **На зайздрасць** — так (такі), што можна пазайздросціць. **Лопнуць ад зайздрасці** — пра бурнае праяўленне зайздрасці.

ЗАЙЗДРÓСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Зайздросны чалавек. ‖ *ж.* **зайздрóсніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **зайздрóсніцкі**, -ая, -ае.

ЗАЙЗДРÓСНЫ, -ая, -ае. **1.** Які заўсёды зайздросціць, поўны зайздрасці, які выражае зайздрасць. *З. чалавек. З. позірк.* **2.** Здольны абудзіць зайздрасць. *З. лёс. Зайздроснае здароўе.* ‖ *наз.* **зайздрóснасць**, -і, *ж.*

ЗАЙЗДРÓСЦІЦЬ, -óшчу, -óсціш, -óсціць; *незак., каму-чаму.* Зведваць пачуццё зайздрасці да каго-, чаго-н. *Зайздрошчу ўнукам сваім.* ‖ *зак.* **пазайздрóсціць**, -óшчу, -óсціш, -óсціць.

ЗÁЙКА *гл.* заяц.

ЗАЙМÁЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны займаць увагу, уяўленне, забаўны. *Займальная гульня. З. сюжэт.* ‖ *наз.* **займáльнасць**, -і, *ж.*

ЗАЙМÁЦЦА[1], -áюся, -áешся, -áецца; *незак.* **1.** *гл.* заняцца[1]. **2.** Працаваць (пра разумовы занятак), вучыцца. *З. ў інстытуце. З. па начах.* **3.** *чым.* Мець што-н. прадметам сваіх заняткаў. *З. хіміяй.* ◊ **Займацца балачкамі** (разм.) — займацца пустымі размовамі.

ЗАЙМÁЦЦА[2] *гл.* заняцца[2].

ЗАЙМÁЦЬ *гл.* заняць.

ЗАЙМÉННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: часціна мовы, якая ўключае словы, што не абазначаюць прадметаў, іх прымет, колькасці або парадку па падліку, а толькі паказваюць на іх. *Асабовыя займеннікі* (я, ты, ён). *Прыналежныя займеннікі* (мой, твой, яго) і інш. ‖ *прым.* **займéнны**, -ая, -ае.

ЗАЙМÉЦЬ *гл.* мець.

ЗÁЙМІШЧА, -а, *н.* Узбярэжная паласа, якая заліваецца ў час разліву ракі.

ЗАЙСЦÍ, зайдý, зóйдзеш, зóйдзе; зайшóў, -шлá, -лó; зайдзí; *зак.* **1.** Ідучы, мімаходам пабыць дзе-н., наведаць каго-н., наогул прыйсці да каго-н. *З. ў кантору. З. да сябра. Зайдзіце да мяне вечарам.* **2.** *па каго-што* і *з інф.* Прыйсці куды-н. па каго-, што-н., з якой-н. мэтай. *З. ў яслі па дзіця.* **3.** Падысці не прама, а збоку, у абход. *З. ад лесу. З. з правага боку.* **4.** Ідучы, трапіць куды-н. далёка, за якую-н. мяжу. *З. ў тыл. З. па горла ў ваду. Сонца зайшло за хмары* або *сонца зайшло* (г. зн. схавалася за гарызонтам). *Гутарка зайшла за поўнач* (перан.). *Справа зайшла надта далёка* (перан.: перайшла дазволеныя межы). **5.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Узнікнуць, пачацца (пра размову, гутарку). *Зайшла гаворка пра літаратуру.* **6.** Зрабіць ход, пайсці (пра гульні ў карты). *З. тузам (з туза).* **7.** *у што.* Заехаць, паглыбіцца. *Цвік зайшоў у сцяну па самую плешку.* ‖ *незак.* **захóдзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **захóд**, -у, *М* -дзе, *м.*

ЗАЙСЦÍСЯ, зайдýся, зóйдзешся, зóйдзецца; зайшóўся, -шлáся, -лóся; зайдзíся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Замерці, знямець, страціць адчувальнасць. *Пальцы зайшліся ад холаду. Сэрца зайшлося ад страху.* **2.** Памерці (разм.). *З. ад голаду.* **3.** Пачаць нястрымана плакаць, смяяцца, кашляць і пад. *З. ад смеху. Дзіця зайшлося ад плачу.* ‖ *незак.* **захóдзіцца**, -джуся, -дзішся, -дзіцца.

ЗАЙЧАНЯ́ і **ЗАЙЧАНЁ**, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня зайца.

ЗÁЙЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* заяц. **2.** Светлая пляма на чым-н. ад сонечнага праменя, адбітага бліскучай паверхняй. *Зайчыкі на сцяне.*

ЗАЙЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* Самка зайца.

ЗАКАБАЛÍЦЬ, -алю́, -алíш, -алíць; -алíм, -алíце, -алЯць; -áлены; *зак., каго (што).* Паставіць у залежнасць ад каго-н. ‖ *незак.* **закабáльваць**, -ваю, -ваеш, -вае. ‖ *звар.* **закабалíцца**, -лю́ся, -лíшся, -лíцца; -лíмся, -лíцеся, -лЯцца; *незак.* **закабалЯцца**, -Яюся, -Яешся, -Яецца. ‖ *наз.* **закабалéнне**, -я, *н.*

ЗАКАВÁЦЬ, -кую́, -куéш, -куé; -куём, -куяцé, -кую́ць; -кýй; -кавáны; *зак.* **1.** *каго (што).* Надзець на каго-н. кайданы. *З. злачынца.* **2.** *перан., што.* Замарозіць, пакрыць лёдам. *Мароз закаваў раку.* **3.** *каго (што).* Падбіваючы падкову, пашкодзіць нагу каню. ‖ *незак.* **закóўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАВЎЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* **1.** Невялікі глухі завулак. **2.** Аддалены, глухі куток дзе-н., месца ў памяшканні, закутак. *Абшукаць усе закавулкі.*

ЗАКАВЫ́РЫСТЫ, -ая, -ае (разм.). Замыславаты, мудрагелісты. *Закавырыстае пытанне.* ‖ *наз.* **закавы́рыстасць**, -і, *ж.*

ЗАКАДЗÍРАВАЦЬ *гл.* кадзіраваць.

ЗАКАЖАНÉЛЫ, -ая, -ае (разм.). Недарослы з-за дрэннага догляду, запушчанасці, зачахлы. *Закажанелае парася.*

ЗАКАЖАНÉЦЬ, -нéю, -нéеш, -нéе; *зак.* (разм.). Зачахнуць, змарнець (пра жывёлу, расліны). *Закажанела парася. Закажанелі расліны.*

ЗАКÁЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Даручэнне або просьба зрабіць, выканаць што-н. *Па заказу* (таксама перан.: па чыёй-н. просьбе, патрабаванню). *Паліто на з. Стол заказаў. Як на з.* або *як па заказу* (пра тое, што адпавядае якому-н. патрабаванню, з'яўляецца ўзорным). **2.** Заказаная рэч. *Разнесці гатовыя заказы.*

ЗАКАЗÁЦЬ[1], -кажý, -кáжаш, -кáжа; -кажы́; -кáзаны; *зак., што.* Даручыць каму-н. што-н. *З. боты. З. абед.* ‖ *незак.* **закáзваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАЗÁЦЬ[2], -кажý, -кáжаш, -кáжа; -кажы́; -кáзаны; *зак., што, каму-чаму* і *з інф.* (уст.). Забараніць, зрабіць недаступным. *Усе дарогі яму заказаны. Сэрцу не закажаш. Дзесятаму з.* (зарачыся ніколі больш не рабіць чаго-н.). ‖ *незак.* **закáзваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКÁЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Род запаведніка, дзе часова забаронена паляванне, рыбная лоўля і дзе знаходзяцца пад асобай аховай расліны і жывёлы. *Бабровы з.*

ЗАКАЗНЫ́, -áя, -óе. **1.** Зроблены на заказ, які дастаўляецца па заказу. *З. касцюм. З. аўтобус.* **2.** Адпраўлены поштай з павышанай адказнасцю за дастаўку і з дадатковай аплатай. *Заказное пісьмо.*

ЗАКÁЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто дае заказ (у 1 знач.). ‖ *ж.* **закáзчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **закáзчыцкі**, -ая, -ае.

ЗАКАЗЫТÁЦЬ, -зычý, -зы́чаш, -зы́ча; -зытáў, -тáла; -зычы́; -зытáны; *зак., каго.* Змучыць казытаннем.

ЗАКÁЙВАЦЦА *гл.* закаяцца.

ЗАКАЛАМУ́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* каламуціцца, -ць.

ЗАКАЛАЦÍЦЦА, -лачýся, -лóцішся, -лóціцца; *зак.* Пачаць калаціцца. *Закалацілася ўсё ўнутры.*

ЗАКАЛАЦÍЦЬ[1], -лачý, -лóціш, -лóціць; -лóчаны; *зак., што* (разм.). Прыгатаваць, падсыпаючы што-н. у вадкасць і размешваючы. *З. бражку.* ‖ *незак.* **закалóчваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАЛАЦÍЦЬ[2], -лачý, -лóціш, -лóціць; *зак.* Пачаць калаціць (у 1, 2, 5 і 6 знач.).

ЗАКÁЛЕЦ, -льцу, *м.* Сыры, недапечаны слой у хлебе каля ніжняй скарынкі. ◊ **Мець закалец на каго** (разм.) — затаіць злосць на каго-н.

ЗАКАЛÓЦЦА, -калю́ся, -кóлешся, -кóлецца; -калíся; *зак.* Пракалоўшы сябе чым-н. вострым, пазбавіць жыцця. *З. кінжалам.* ‖ *незак.* **закóлвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКАЛÓЦЬ[1], -калю́, -кóлеш, -кóле; -калí; -кóлаты; *зак.* **1.** *гл.* калоць[1]. **2.** *што.* Замацаваць, пракалоўшы чым-н. вострым, тонкім. *З. валасы шпількамі.* ‖ *незак.* **закóлваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

ЗАКАЛÓЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -кóле; *зак.* Пачаць калоць[1] (у 1 знач.). *Закалола ў бок.*

ЗАКАЛЫХÁЦЦА, -шыýся, -ы́шашся, -ы́шацца; -шы́ся; *зак.* **1.** Пачаць калыхацца. *Закалыхаліся сцягі ў калонах.* **2.** Дайсці да

дрымотнага стану. *Закалыхаўся ў машыне.* ‖ *незак.* **закалыхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.).

ЗАКАЛЫХА́ЦЬ, -ышу́, -ы́шаш, -ы́ша; -ышы́; -ыха́ны; *зак., каго.* **1.** *гл.* калыхаць. **2.** звычайна *безас.* Калыханнем выклікаць недамаганне, моташнасць. *Мяне закалыхала на катэры.* ‖ *незак.* **закалы́хваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

ЗАКАЛЬЦАВА́ЦЬ *гл.* кальцаваць.

ЗАКАМА́НДАВАЦЬ *гл.* камандаваць.

ЗАКАМПАСТА́ВАЦЬ *гл.* кампаставаць.

ЗАКАМПАСЦІ́РАВАЦЬ *гл.* кампасціраваць.

ЗАКАМУФЛІ́РАВАЦЬ *гл.* камуфліраваць.

ЗАКАНА... (*гл.* **закона...**). Першая частка складаных слоў, ужыв. замест «закона...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *заканада́ўчы, заканада́ўства.*

ЗАКАНАДА́ВЕЦ, -да́ўца, *мн.* -да́ўцы, -да́ўцаў, *м.* **1.** Той, хто ўстанаўлівае законы (у 2 знач.). **2.** *перан.* Той, хто сваім прыкладам устанаўлівае якія-н. правілы, наватворы. *З. мод.* ‖ *прым.* **заканада́ўчы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАКАНАДА́ЎСТВА, -а, *н.* **1.** Сукупнасць законаў (у 2 знач.). *Працоўнае з.* **2.** Укладанне і выданне законаў. *Пытанні заканадаўства.* ‖ *прым.* **заканада́ўчы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *З. орган. З. акт.*

ЗАКАНАЗНА́ВЕЦ, -зна́ўца, *мн.* -зна́ўцы, -зна́ўцаў, *м.* Знаток законаў, юрыст.

ЗАКАНАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае законам (у 1 знач.). *Заканамерная з'ява. Заканамернае дзеянне.* **2.** Тое, што і законны (у 2 знач.). *Ваша пытанне цалкам заканамернае.* ‖ *наз.* **заканаме́рнасць,** -і, *ж.*

ЗАКАНАПА́ЦІЦЬ *гл.* канапаціць.

ЗАКАНСЕРВАВА́ЦЬ *гл.* кансерваваць.

ЗАКАНСПЕКТАВА́ЦЬ *гл.* канспектаваць.

ЗАКАНСПІРАВА́ЦЬ *гл.* канспіраваць.

ЗАКАНТРАКТАВА́ЦЬ *гл.* кантрактаваць.

ЗАКАНУ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). Цеснае памяшканне, цёмны куток; патайное або аддаленае месца. *Прымасціцца ў заканурку. Абшукаць усе заканурк.*

ЗАКА́НЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* закончыцца, -ць.

ЗАКАНЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Завяршэнне, канец чаго-н. *З. школы. З. тэрміну дагавору. З. рамана.*

ЗАКАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *гл.* капацца. **2.** Закапаць частку свайго цела ў што-н., засыпаць сябе чым-н. *З. ў сена. З. ў кнігі, у работу* (перан.: цалкам аддацца чытанню, рабоце). ‖ *незак.* **зако́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.).

ЗАКА́ПАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Запэцкаць каплямі, абкапаць. *З. сурвэтку чарнілам.* **2.** *што.* Капаючы, увесці куды-н. (разм.). *З. лякарства ў нос.* ‖ *незак.* **зака́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКА́ПАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць ка́паць. *Закапаў дождж. Закапалі слёзы з вачэй.*

ЗАКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Паклаўшы ў паглыбленне, засыпаць. *З. скарб.* **2.** *што.* Засыпаць, зараўнаваць. *З. яму.* ‖ *незак.* **зако́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАПЁРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Завадатар, верхавод. ‖ *ж.* **закапёршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **закапёршчыцкі,** -ая, -ае.

ЗАКАПЫ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак., што* (разм.). Скрывіць, надзьмуць (губы), выражаючы крыўду, незадаволенасць і пад. *З. губы.* ‖ *незак.* **закапы́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАРА́ВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Зрабіцца каравым, закарэць (у 2 знач.). *Анучы закаравелі.*

ЗАКАРАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Застарэлы, які цяжка паддаецца зменам. *Закаранелая хвароба. Закаранелыя звычкі.* ‖ *наз.* **закаране́ласць,** -і, *ж.*

ЗАКАРАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Трывала замацавацца, укараніцца. *Хвароба закаранела.* **2.** *у чым.* Поўнасцю аддацца якім-н. звычкам. *З. у сваіх прывычках.*

ЗАКАРКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́ецца; *зак.* Заткнуцца, закупорыцца. *Бутэлька добра закаркавалася.* ‖ *незак.* **закарко́ўвацца,** -аецца.

ЗАКАРКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Заткнуць коркам (бутэльку і пад.). ‖ *незак.* **закарко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закарко́ўванне,** -я, *н. і* **закарко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ЗАКАРКО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для закаркоўвання. *Закарковачная машына.*

ЗАКАРМІ́ЦЬ, -кармлю́, -ко́рміш, -ко́рміць; -ко́рмлены; *зак., каго.* Празмерным кармленнем адбіць ахвоту да яды або залішне насыціць. *З. дзіця.* ‖ *незак.* **зако́рмліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАРУ́ЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Агрубелы, шурпаты. *Закарузлыя рукі.* **2.** *перан.* Адсталы, заскарузлы. *Закарузлая душа.* ‖ *наз.* **закару́зласць,** -і, *ж.*

ЗАКАРУ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ру́з, -зла; -ні; *зак.* Стаць закарузлым. *Рукі закарузлі. З. у сваіх звычках.*

ЗАКАРЦЕ́ЦЬ, -ці́ць; *безас.; зак.* (разм.). Моцна захацецца. *Мне закарцела купіць лыжы.*

ЗАКАРЧАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі азяблы, здранцвелы ад холаду. *Закарчанелыя рукі.* ‖ *наз.* **закарчане́ласць,** -і, *ж.*

ЗАКАРЧАНЕ́ЦЬ *гл.* карчанець.

ЗАКАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які засох, ператварыўся ў корку. *Закарэлая гразь.* **2.** Пакрыты засохлай граззю, крывёю і пад., карэлы. *З. бінт.*

ЗАКАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Засохнуць, ператварыцца ў корку. *Кроў закарэла.* **2.** Пакрыцца засохлай граззю, крывёю і пад. *Рукі закарэлі ад гразі.* ‖ *незак.* **зака́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., каго-што.* Закрэсліць, выкрасліць. *З. радок у вершы. З. каго-н. у спісе.* ‖ *незак.* **закасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАСА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загнуўшыся, падняцца, задрацца ўгору. *Рукаў закасаўся.* **2.** Закасаць сабе рукавы, полы і пад. (разм.). *Закасайся, каб не пам ачыць штаны.* ‖ *незак.* **зака́свацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Загнуўшы, падняць вышэй, падкасаць. *З. штаны.* ‖ *незак.* **зака́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАСІ́ЦЬ, -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны; *зак., што і чаго.* Косячы, перайсці мяжу, скасіць лішняе, што належыць іншаму. ‖ *незак.* **зако́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАСНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які закаснеў, зрабіўся косным, закаранелым. *Закаснелыя традыцыі старога быту.* ‖ *наз.* **закасне́ласць,** -і, *ж.*

ЗАКАСЦЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Акамянелы, цвёрды, як костка. *Закасцянелая зямля.* **2.** Тое, што і закаснелы. ‖ *наз.* **закасцяне́ласць,** -і, *ж.*

ЗАКАСЦЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** *гл.* касцянець. **2.** Тое, што і закаснець.

ЗАКАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго (што).* Замучыць катаваннем, давесці да смерці. *З. вязня.*

ЗАКАХА́НЫ, -ая, -ае. Які адчувае або выяўляе каханне да каго-н., захапленне кім-, чым-н. *З. ў каго-н. З. позірк.* ‖ *наз.* **закаха́насць,** -і, *ж.*

ЗАКАХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., у каго.* Адчуць пачуццё кахання да каго-н.

ЗАКАХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго ў каго* (разм.). Абудзіць у кім-н. пачуццё кахання да сябе. *З. у сябе.*

ЗАКАЦІ́ЦЦА, -качу́ся, -ко́цішся, -ко́ціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, трапіць куды-н. *Мячык закаціўся ў куток. Кола закацілася за вугал.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апусціцца за гарызонт (пра нябесныя свяцілы). *Сонца закацілася за лес. Яго слава ўжо закацілася* (перан.). ‖ *незак.* **зако́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКАЦІ́ЦЬ, -качу́, -ко́ціш, -ко́ціць; -ко́чаны; *зак.* **1.** *што.* Коцячы, накіраваць, змясціць, падзецца куды-н. *З. калёсы ў пуню. З. мяч пад стол. З. вочы* (завесці зрэнкі пад верхнія павекі). **2.** *перан., што каму.* Зрабіць, учыніць што-н. незвычайнае (разм.). *З. апляуху. З. прамову.* ‖ *незак.* **зако́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАЧА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што ў што.* Качаючы, пакрыць, абляпіць чым-н. зверху. *З. мяса ў цеста.* ‖ *незак.* **зако́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКАЧА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Пачаць качаць (у 5 знач.). *Зусім закачалі капітана.*

ЗАКА́ШЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* Зайсціся моцным працяглым кашлем. *З. ад дыму.*

ЗАКА́ШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* Пачаць кашляць.

ЗАКА́ЯЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; -а́йся; *зак.* Даць сабе абяцанне не рабіць што-н. *З. піць гарэлку.* ‖ *незак.* **зака́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКВА́СІЦЬ *гл.* квасіць.

ЗАКВА́СКА, -і, *ДМ* -васцы, *ж.* Рэчыва, якое выклікае закісанне, браджэнне (напр., дрожджы). *З. на цеста. У іх заусёды добрая з.* (перан.: пра рысы характару, закладзеныя выхаваннем, асяроддзем).

ЗАКВІТНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Пачаць квітнець. *Заквітнелі сады ў Панямонні.*

ЗА́КІД, -у, *М* -кідзе, *м.* **1.** *гл.* закінуць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Напамінанне, лёгкі папрок. *Зрабіць з. каму-н.*

ЗАКІ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць кідацца. *З. ў роспачы. З. граззю.*

ЗАКІДА́ЦЦА *гл.* закінуцца.

ЗАКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што чым.* Кідаючы, запоўніць, пакрыць, засыпаць. *З. яму ламаччам. З. прамоўцу пытаннямі* (перан.). ‖ *незак.* **закі́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКІДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* закінуць. **2.** Намякаць на што-н. (разм.). *Я ведаю, куды ты закідаеш.*

ЗАКІ́ДВАЦЦА *гл.* закінуцца.

ЗАКІ́ДВАЦЬ[1] *гл.* закідаць.

ЗАКІ́ДВАЦЬ[2] *гл.* закінуць.

ЗАКІЛЗА́ЦЬ *гл.* кілзаць.

ЗАКІ́НУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* **1.** Згубіцца, зваліўшыся куды-н., за што-н. (разм.). *Ножык кудысьці закінуўся.* **2.** Адкінуцца назад. *Галава закінулася.* ‖ *незак.* **закіда́цца,** -а́ецца *і* **закі́двацца,** -аецца.

ЗАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; закі́нь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кінуць куды-н. або далёка. *З. мяч у сетку. З. вуду* (таксама перан.: паспрабаваць папярэдне разведаць што-н. намёкам, пытаннямі; разм.). **2.** *што.* Падняўшы, надаць чаму-н. іншае становішча. *З. нагу за нагу. З. стрэльбу за плячо.* **3.** *перан., каго-што.* Даставіць куды-н. *З. прадукты на дачу. З. дэсант у тыл ворага.* **4.** *каго-што.* Перастаць займацца кім-, чым-н., пакінуць каго-,

што-н. *З. вучобу. З. гаспадарку.* ◊ **Закінуць слова** або **слоўца** (разм.) — пахадайнічаць за каго-н., аказаць падтрымку. **Як за сябе закінуць** (разм.) — хутка і многа (з'есці, выпіць). ‖ *незак.* **закідáць**, -áю, -áеш, -áе *і* **закíдваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закíд**, -у, *М* -кідзе, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ЗАКІПЕ́ЦЬ[1] *гл.* кіпець.

ЗАКІПЕ́ЦЬ[2], -плю́, -піш, -піць; -пім, -піце́, -пяць; -пі; *зак.* Пачаць кіпець. *Вада закіпела.*

ЗАКІПЯЦІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* кіпяціцца, -ць.

ЗА́КІС, -у, *м.* (спец.). У хіміі: ніжэйшая ступень акіслення элемента. *З. медзі.* ‖ *прым.* **за́кісны**, -ая, -ае.

ЗАКІ́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які закіс. *З. булён.* **2.** Занадта кіслы (разм.). *З. квас.*

ЗАКІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; закі́с, -сла; -ні; *зак.* Стаць кіслым. *Цеста закісла. З. у адзіноце* (перан.; разм.). ‖ *незак.* **закіса́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **закіса́нне**, -я, *н.*

ЗАКІТАВА́ЦЬ *гл.* кітаваць.

ЗАКЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Аддача (рэчы, маёмасці) у забеспячэнне абавязацельстваў, у пазыку. *Аднесці рэч у з. Узяць грошы пад з. Дакумент у закладзе.* **2.** Рэч, грошы, на якія паспрачаліся. *Выйграць з. Ісці ў з.* або *біцца аб з.* (спрачацца на грошы або што-н. іншае). ‖ *прым.* **закладны́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Закладная квітанцыя.*

ЗАКЛАДА́ЦЦА, ЗАКЛА́ДВАЦЦА *гл.* закласціся.

ЗАКЛАДА́ЦЬ, ЗАКЛА́ДВАЦЬ *гл.* закласці *і* залажыць.

ЗАКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* закласці *і* залажыць. **2.** Палоска паперы або істужка, якая ўкладаецца ў кнігу, каб адзначыць патрэбную старонку. *Кніга з закладкай.* ‖ *прым.* **закла́дачны**, -ая, -ае.

ЗАКЛАДНА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* (уст.). Дакумент аб закладзе маёмасці.

ЗАКЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Асоба, якая здае ў заклад рэчы, маёмасць. ‖ *ж.* **закла́дчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **закла́дчыцкі**, -ая, -ае.

ЗАКЛАПАЦІ́ЦЬ, -пачу́, -по́ціш, -по́ціць; -по́чаны; *зак., каго-што.* Прычыніць клопат. *Гэта мяне заклапаціла.* ‖ *незак.* **заклапо́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКЛАПО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Ахоплены клопатам, турботай, які выражае клопат, турботу. *Заклапочаная жанчына. З. выгляд. Заклапочана* (прысл.) *пазіраць па баках.* ‖ *наз.* **заклапо́чанасць**, -і, *ж.*

ЗАКЛА́СЦІ, -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак., што.* **1.** Пакласці што-н. за што-н. або змясціць куды-н. з пэўнай мэтай. *З. рукі за спіну. З. набой у стрэльбу.* **2.** Заняць, запоўніць прастору чым-н. *З. стол кнігамі. З. прабоіну ў сцяне цэглай.* **3.** Паклаўшы аснову, пачаць будаўніцтва чаго-н. *З. фундамент дома. З. сад. З. асновы выхавання дзіцяці* (перан.). **4.** Пакласці, змясціць для захавання (спец.). *З. дзесяць ям сіласу на зіму.* **5.** Уставіць што-н. паміж чым-н., у што-н., каб адзначыць. *З. патрэбнае месца ў кнізе закладкай.* **6.** Аддаць у заклад (у 1 знач.). *З. гадзіннік.* **7.** *безас.* Пра хваравітае адчуванне цяжару ў грудзях, носе, вушах (разм.). *Заклала вушы. Грудзі заклала.* ‖ *незак.* **заклада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **закла́дваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заклада́нне**, -я, *н.*, **закла́дванне**, -я, *н. і* **закла́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 3, 4 і 5 знач.).

ЗАКЛА́СЦІСЯ, -ладу́ся, -ладзе́шся, -ладзе́цца; -ладзёмся, -ладзяце́ся, -ладу́цца; -ла́ўся, -ла́лася; -ладзі́ся; *зак.* (разм.). Пайсці ў заклад, паспрачацца на што-н. *Я магу з., што ён гэта зрабіў ненаўмысна.* ‖ *незак.* **заклада́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **закла́двацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́іш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* Закрыць, змацаваць чым-н. клейкім. *З. канверт. З. вокны на зіму. З. ранку пластырам.* ‖ *незак.* **заклейваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закле́йванне**, -я, *н. і* **закле́йка**, -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

ЗАКЛЕЙМАВА́ЦЬ *гл.* клеймаваць.

ЗАКЛЁПАЧНЫ *гл.* заклёпка *і* закляпаць.

ЗАКЛЁПВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* закляпаць.

ЗАКЛЁПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* закляпаць. **2.** *мн.* -і, -пак. Металічны шпень, які замацаваны або якім замацоўваюць. ‖ *прым.* **заклёпачны**, -ая, -ае.

ЗА́КЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Кліч, прызыўны гук. *Птушыны з.* **2.** Запрашэнне, просьба прыйсці, з'явіцца куды-н. *Пачуць чый-н. з. Адгукнуцца на чый-н. з. З. на дапамогу.* **3.** Зварот, які ў лаканічнай форме выражае кіруючую ідэю, палітычнае патрабаванне; лозунг. ‖ *прым.* **за́клікавы**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ЗАКЛІКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які заклікае, заве. *З. звон.*

ЗАКЛІ́КАЦЬ, -і́чу, -і́чаш, -і́ча; -і́ч; -і́каны; *зак.* **1.** *каго.* Паклікаць, запрасіць куды-н. *З. у госці. З. у хату.* **2.** *каго-што да чаго, на што.* Звярнуцца з заклікам зрабіць што-н., прыняць удзел у чым-н. *З. выбаршчыкаў аддаць галасы за кандыдатаў у дэпутаты. З. да барацьбы* або *на барацьбу. Ён заклікаць быць пісьменнікам* (перан.: мае прызванне да літаратурнай творчасці). **3.** *каго (што) да чаго.* Запатрабаваць паводзіць сябе так або інакш. *З. да парадку.* ‖ *незак.* **заклікáць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАКЛІНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́ецца; *зак.* Перастаць рухацца ў выніку пашкоджання, шчыльнага прыціскання да чаго-н. *Затвор вінтоўкі заклінаваўся.* ‖ *незак.* **закліно́ўвацца**, -аецца.

ЗАКЛІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* Замацаваць пры дапамозе кліна. *З. тапарышча.* ‖ *незак.* **закліно́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закліно́ўванне**, -я, *н.*

ЗАКЛІНА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто заклінае (у 2 знач.). *З. змей.* ‖ *ж.* **закліна́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАКЛІНА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заклінаць. **2.** У народных уяўленнях: магічныя словы, якімі заклінаюць (у 2 знач.). *Гаварыць заклінанні.*

ЗАКЛІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго (што).* Настойліва прасіць, маліць аб чым-н. *З. памяццю бацькоў.* **2.** *каго-што.* У прымхлівых людзей: падпарадкоўваць сабе сілай магічных слоў, малітваў. *З. змей. З. скарб.* ‖ *наз.* **закліна́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **закліна́льны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ЗАКЛУБІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -біцца; *зак.* Пачаць клубіцца. *Пыл заклубіўся.*

ЗАКЛЮЧА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Быць сутнасцю чаго-н., зводзіцца да чаго-н. *У яго словах заключаўся глыбокі сэнс.*

ЗАКЛЮЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* заключыць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Утрымліваць у сабе, мець у сваім складзе. *Кніга заключае ў сабе многа цікавага.*

ЗАКЛЮ́ЧНЫ, -ая, -ае. Апошні, завяршальны. *З. канцэрт. Заключнае слова.*

ЗАКЛЮЧЫ́ЦЬ, -ючу́, -ю́чыш, -ю́чыць; *зак.* **1.** *са злуч.* «што» і *без дап.* Зрабіць вывад. *Урач заключыў, што ў хворага запаленне лёгкіх.* **2.** *што.* Прыняць, падпісаць. *З. пагадненне. З. дагавор.* ‖ *незак.* **заключа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **заключэ́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗАКЛЮЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заключыць. **2.** Сцверджанне, якое з'яўляецца вывадам з чаго-н. *Прыйсці да заключэння. З. эксперта.* **3.** Апошняя частка, канец чаго-н. *Цікавае з. п'есы.* ◊ **У заключэнне** — пад канец, заканчваючы што-н.

ЗАКЛЯВА́ЦЬ, -люю́, -люе́ш, -люе́; -люём, -люяце́, -люю́ць; -лю́й; -ля́ваны; *зак., каго (што).* **1.** Клюючы, забіць або замучыць, задзяўбці. *Варона заклявала гусяня.* **2.** *перан.* Замучыць нападкамі, прыдзіркамі (разм.).

ЗАКЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Распляскаць канец заклёпкі, шпяня і пад., змацоўваючы імі што-н. *З. болт.* ‖ *незак.* **заклёпваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заклёпванне**, -я, *н. і* **заклёпка**, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **заклёпачны**, -ая, -ае.

ЗАКЛЯ́ТЫ, -ая, -ае. Непрымірымы, вечны (пра ворага, праціўніка). *З. вораг.*

ЗАКЛЯ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (уст.). Тое, што і заклінанне (у 2 знач.), клятва, зарок. *Даў сабе з. не рабіць глупства.*

ЗАКО́ЛВАЦЦА *гл.* закалоцца.

ЗАКО́ЛВАЦЬ *гл.* закалоць[1].

ЗАКО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Шпілька для валасоў.

ЗАКО́Н, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Сувязь і ўзаемазалежнасць якіх-н. з'яў аб'ектыўнай рэчаіснасці. *З. развіцця прыроды. Законы класавай барацьбы. З. нераўнамернага развіцця капіталізму.* **2.** -а. Пастанова дзяржаўнай улады, якая мае найвышэйшую юрыдычную сілу. *Канстытуцыя — асноўны з. суверэннай дзяржавы. Кодэкс законаў аб працы. Рабіць па закону.* **3.** -у. Агульнапрынятае правіла, тое, што прызнаецца абавязковым. *Загад камандзіра — з. для падначаленых.*

ЗАКОНА... (а таксама **закана...**). Першая частка складаных слоў, якая ўказвае на адносіны да закона, законаў і пішацца, калі націск у другой частцы падае не на першы склад, напр. *законапарадак, законапраект.*

ЗАКОНАПАЛАЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Закон або сукупнасць законаў (у 2 знач.) у якой-н. галіне права.

ЗАКОНАПРАЕ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праект закона (у 2 знач.).

ЗАКО́ННАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* законны. **2.** Няўхільнае выкананне законаў, становішча, пры якім грамадскае жыццё і дзейнасць забяспечваюцца законамі.

ЗАКО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Знаўца законаў (у 2 знач.), заканазнавец. **2.** Той, хто строга прытрымліваецца закона (у 2 знач.). ‖ *ж.* **зако́нніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАКО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае закону (у 2 і 3 знач.), грунтуецца на законе (у 2 і 3 знач.). *З. дакумент. З. прыём барацьбы. На законных падставах.* **2.** *перан.* Цалкам зразумелы і апраўданы, абгрунтаваны. *З. папрок.* ‖ *наз.* **зако́ннасць**, -і, *ж.*

ЗАКО́НЧАНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які мае неабходную паўнату, цэласнасць. *Закончаная думка. З. сказ.* **2.** Які дасягнуў дасканаласці ў якой-н. справе, мастацтве, цалкам сфарміраваны (кніжн.). *З. майстар. З. мастак.* **3.** Пра чалавека як носьбіта адмоўных якасцей. *З. нягоднік.*

ЗАКО́НЧАНЫ[2]: **закончанае трыванне** — у граматыцы: катэгорыя дзеяслова, што паказвае, як адбываецца названае дзеясловам дзеянне ў часе (напр., завершанае, незавершанае дзеянне); *проціл.* незакончанае трыванне.

ЗАКО́НЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Прыйсці к канцу, завяршыцца, скончыцца. *Сход закончыўся позна вечарам. Жніво закончылася дажынкамі.* ‖ *незак.* **зака́нчвацца**, -аецца.

ЗАКО́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Давесці да канца, завяршыць, скончыць. *З. будаўніцтва.* ‖ *незак.* **зака́нчваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАКО́ПВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* закапа́цца, закапа́ць.

ЗАКО́РМЛІВАЦЬ *гл.* закарміць.

ЗАКО́СКІ, -сак. Пачатак касьбы. *Учора справілі з.*

ЗАКО́Т, -а, *М* -ко́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Франтон з тонкага звычайнага чэсанага бярвення. **2.** Абрывістае глыбокае месца ў рацэ (разм.). *Хлопчык трапіў у з. і ўтапіўся.* ‖ *прым.* **зако́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Закотнае акенца.*

ЗАКО́ЎВАЦЬ *гл.* закаваць.

ЗАКО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* закаціцца, -ць.

ЗАКРАДА́ЦЦА, ЗАКРА́ДВАЦЦА *гл.* закрасціся.

ЗАКРАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Даткнуцца да каго-, чаго-н. пры руху. *Куля закранула косць. З. самалюбства* (перан.). **2.** *перан., што.* Пры размове, гутарцы спыніцца на чым-н., звярнуць увагу на што-н. *З. балючае пытанне.* ‖ *незак.* **закрана́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАКРА́ПАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Пачаць крапаць. *Пад вечар закрапаў дожджык.*

ЗАКРА́СА, -ы, *ж.* Прыправа ў ежу. *Сала — найлепшая з. для першых страў. Няма мяса, то і жук не з.* (прыказка).

ЗАКРА́СІЦЬ, -ра́шу, -ра́сіш, -ра́сіць; -ра́шаны; *зак., што.* Палажыць у што-н. закрасу, заправіць. *З. капусту смятанай.* ‖ *незак.* **закра́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКРА́СЦІСЯ, -ра́дуся, -ра́дзешся, -ра́дзецца; -ра́ўся, -ра́лася; *зак.* **1.** Пранікнуць куды-н. крадком, употай. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Непрыметна паявіцца, узнікнуць. *Закралася падазронасць.* ‖ *незак.* **закрада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **закра́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКРА́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць кратацца, варушыцца.

ЗАКРА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць кратаць, варушыць. *З. пальцамі.*

ЗАКРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., што* (спец.). Скроіць, выкраіць. ‖ *незак.* **закро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закро́й,** -ю, *м.*; *прым.* **закро́йны,** -ая, -ае.

ЗАКРО́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар па закрою матэрыялу для шыцця адзення. ‖ *ж.* **закро́йшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **закро́йшчыцкі,** -ая, -ае (разм.).

ЗАКРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* Пачаць крочыць.

ЗАКРУГЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* закругліць. **2.** *мн.* -і, -яў. Закругленая частка чаго-н. *На закругленні дарогі.*

ЗАКРУ́ГЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае круглую форму, акруглы. **2.** *перан.* Пра стыль мовы: гладкі, стройны. *Закругленая фраза.* ‖ *наз.* **закру́гленасць,** -і, *ж.*

ЗАКРУГЛІ́ЦЦА, -углю́ся, -у́глішся, -у́гліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць круглым, закругленым. *Бераг возера закругліўся.* **2.** *перан.* Скараціць выклад, каб хутчэй яго закончыць (разм. жарт.). *Дакладчык закругліўся.* ‖ *незак.* **закругля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **закругле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ЗАКРУГЛІ́ЦЬ, -углю́, -у́гліш, -у́гліць; -у́глены; *зак., што.* **1.** Зрабіць круглым ці больш круглым. *З. вугал.* **2.** *перан.* Прыдаць стройнасць і закончанасць. *З. фразу.* **3.** *перан.* Скончыць, завяршыць (разм.). *З. год з добрымі вытворчымі паказчыкамі.* ‖ *незак.* **закругля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **закругле́нне,** -я, *н.*

ЗАКРУЖЫ́ЦЦА, -ужу́ся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак.* Пачаць кружыцца. *Галава закружылася.*

ЗАКРУЖЫ́ЦЬ, -ужу́, -у́жыш, -у́жыць; *зак.* Пачаць кружыць. *Закружыла завіруха.* ◊ **Закружыць галаву** *каму* (разм. неадабр.) — моцна захапіць, пазбавіўшы здольнасці цвяроза разважаць.

ЗАКРУЦІ́ЦЦА, -учу́ся, -у́цішся, -у́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Завіцца (пра валасы). *Валасы закруціліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абматацца, абвіцца вакол чаго-н. *Пуга закруцілася вакол пугаўя.* **3.** Абматацца, абгарнуць сябе чым-н. *З. ў коўдру.* **4.** Стаміцца, змучыцца ад розных клопатаў (разм.). *Столькі спраў, зусім закруціўся.* **5.** Пачаць круціцца. *Кола закруцілася.* ‖ *незак.* **закру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКРУЦІ́ЦЬ[1], -учу́, -у́ціш, -у́ціць; -у́чаны; *зак.* **1.** *што.* Круцячы, завіць, загнуць, заламаць або завязаць чым-н. *З. вусы. З. рукі.* **2.** *што.* Абматаць вакол чаго-н. *З. хустку на галаву.* **3.** *каго-што.* Загарнуць у што-н., абматаць чым-н. *З. дзіця ў коўдру.* **4.** *што.* Круцячы, зашрубаваць, закрыць. *З. гайку. З. кран.* ◊ **Закруціць галаву** *каму* (разм. неадабр.) — моцна захапіць, пазбавіўшы здольнасці цвяроза разважаць. *З. галаву дзяўчыне.* ‖ *незак.* **закру́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКРУЦІ́ЦЬ[2], -учу́, -у́ціш, -у́ціць; *зак.* (разм.). Пачаць круціць. *Вецер закруціў лісце.*

ЗАКРЫ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае дах, сценкі. *З. вазок.* **2.** Не для ўсіх даступны. *Закрытае пасяджэнне* (пасяджэнне пры зачыненых дзвярах, не публічнае). *З. конкурс* (з пэўнай колькасцю ўдзельнікаў). **3.** Скрыты, унутраны (спец.). *Працякаць у закрытай форме* (пра хваробу). *З. пералом.* ○ **Закрытае галасаванне** — тайнае галасаванне. **Закрытае мора** — мора, усе берагі якога належаць адной дзяржаве. **Закрытая навучальная ўстанова** — навучальная ўстанова, у якой навучэнцы жывуць на поўным утрыманні.

ЗАКРЫ́ЦЦА, -ыюся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак.* **1.** *гл.* закрыць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра магазіны, установы і пад.: спыніць работу. *Магазін закрыўся. Выстаўка закрылася.* ‖ *незак.* **закрыва́цца,** -а́ецца (да 2 знач.).

ЗАКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Накрыць, прыкрыць чым-н. *З. коўдрай. З. твар рукамі.* **2.** *што.* Скласці, самкнуць што-н. раскрытае. *З. парасон. З. кнігу. З. вочы.* **3.** *што.* Загарадзіць, перагарадзіць (уваход, выхад і пад.), спыніць доступ куды-н. *З. уваход. З. граніцу.* **4.** *што.* Спыніць, пакласці канец правядзенню, дзеянню, дзейнасці чаго-н. *З. сход. З. прадпрыемства. З. гандаль.* ‖ *незак.* **закрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **закры́цца,** -ыюся, -ы́ешся, -ы́ецца (да 1 і 4 знач.); *незак.* **закрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **закрыццё,** -я́, *н.* (да 3 і 4 знач.). *З. сезона.*

ЗАКРЫЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* **1.** Крыкнуць. *З. ад болю.* **2.** Пачаць крычаць. *Закрычалі «брава».*

ЗАКРЫШТАЛІЗАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* крышталізавацца, -ць.

ЗАКРЭ́МЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Закрэсліць напісанае мноствам ліній. *З. цэлыя старонкі рукапісу.*

ЗАКРЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Прыстасаванне для замацавання чаго-н. ‖ *прым.* **закрэ́пачны,** -ая, -ае.

ЗАКРЭ́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Правесці рысу па тэксту, малюнку, каб зрабіць іх несапраўднымі. *З. напісанае. З. чые-н. старыя заслугі* (перан.). ‖ *незак.* **закрэ́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКУЛІ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца за кулісамі тэатра, у тэатры. *Закулíснае жыццё.* **2.** *перан.* Скрыты, тайны. *Закулісныя перагаворы.*

ЗАКУЛЬГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Пачаць кульгаць. *З ночы я штосьці закульгаў.* **2.** Пайсці кульгаючы. *Закульгаў дадому.*

ЗАКУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Купіць у вялікай колькасці або оптам. *З. прамысловае абсталяванне.* **2.** *што* і *чаго.* Запасціся пакупкай. *З. прадукты. З. дроў.* ‖ *незак.* **закупля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **закупліванне,** -я, *н.*, **за́куп,** -у, *м. і* **заку́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* ‖ *прым.* **закупачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Закупачныя цэны.*

ЗАКУПО́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Закрыцца шчыльна, наглуха. *Бутэлька закупорылася.* ‖ *незак.* **закупо́рвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **закупо́рванне,** -я, *н. і* **закупо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж. Закупорка вен.*

ЗАКУПО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.* Заткнуць шчыльна (адтуліну ў чым-н.). *З. бочку. Тромб закупорыў вену.* **2.** *каго (што).* Прымусіць сядзець у памяшканні (разм.). *З. у чатырох сценах.* ‖ *незак.* **закупо́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закупо́рванне,** -я, *н. і* **закупо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.*

ЗАКУ́ПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто робіць закупку, займаецца закупкай чаго-н. ‖ *ж.* **заку́пшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗАКУРО́ДЫМЕЦЬ *гл.* куродымець.

ЗАКУРО́ДЫМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *зак.* Пакрыцца сажай, куродымам. *Шкло ў лямпе закуродымілася.* ‖ *незак.* **закуро́дымлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКУРО́ДЫМІЦЬ *гл.* куродыміць.

ЗАКУРО́ДЫМЛЕНЫ, -ая, -ае. Пакрыты сажай, куродымам. *Закуродымленая столь.*

ЗАКУРЫ́ЦЦА[1], -уру́ся, -у́рышся, -у́рыцца; *зак.* Пакрыцца сажай, задыміцца. *Сцены закурыліся ад дыму.* ‖ *незак.* **заку́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАКУРЫ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -у́рыцца; *зак.* Пачаць курыцца (у 1 і 3 знач.).

ЗАКУРЫ́ЦЬ[1], -уру́, -у́рыш, -у́рыць; -у́раны; *зак., каго-што.* Пакрыць сажай, задыміць, закуродыміць. ‖ *незак.* **заку́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКУРЫ́ЦЬ[2], -уру́, -у́рыш, -у́рыць; *зак.* **1.** *што, чаго* і *без дап.* Запаліць і пачаць курыць. *З. люльку.* **2.** Стаць курцом. *Ён рана закурыў.* ‖ *незак.* **заку́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКУРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты сажай, закураны. *Закурэлыя чаленікі.*

ЗАКУРЭ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́ецца; *зак.* **1.** Задыміцца. *На пажарніку вопратка закурэлася.* **2.** Падняцца віхрам. *Пыл закурэўся.*

ЗАКУРЭ́ЦЬ[1], -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Пакрыцца сажай, задыміцца[1]. *Сцены ў лазні закурэлі.*

ЗАКУРЭ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Пачаць курэць. *Галавешка закурэла.*

ЗАКУСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго (што)* (разм.). Скусаць, замучыць укусамі. *Закусалі камары.*

ЗАКУ́САЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Род сталовай, у якой падаюць проста згатаваныя, звычайна халодныя стравы.

ЗАКУСІ́ЦЬ[1], -ушу́, -у́сіш, -у́сіць; -у́шаны; *зак., што.* Моцна захапіць зубамі. *З. губу. З. цуглі.* ‖ *незак.* **заку́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАКУСІ́ЦЬ[2], -ушу́, -у́сіш, -у́сіць; *зак.* **1.** *што, чым* і *без дап.* Заесці выпітае (віно, гарэлку і пад.). **2.** Крыху паесці, перакусіць перад дарогай (разм.). ‖ *незак.* **закусваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **закусванне,** -я, *н. і* **закуска,** -і, *ДМ* -кусцы, *ж.*

ЗАКУ́СКА, -і, *ДМ* -ку́сцы, *ж.* **1.** *гл.* закусіць[2]. **2.** *мн.* -і, -сак. Ежа, страва, якой закусваюць. *Халодныя закускі. На закуску* (таксама перан.: пад канец, у заключэнне; разм.). ‖ *прым.* **заку́сачны,** -ая, -ае.

ЗАК—ЗАЛ

ЗА́КУСЬ, -і, *ж.* (разм.) Тое, што і закуска (у 2 знач.).

ЗАКУ́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Цёмны, цесны вугал, куток. **2.** *перан.* Глухое, аддаленае ад культурных цэнтраў месца.

ЗА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Вялікае памяшканне для публічных сходаў, для заняткӑў чым-н. і інш. мэт. *Глядзельная з. Актавая з. Чытальная з. Спартыўная з.* **2.** Прасторны парадны пакой для прыёму гасцей. ‖ *прым.* **за́льны,** -ая, -ае.

ЗАЛАГО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што).* Тое, што і задобрыць. ‖ *незак.* **залаго́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛА́ДЗІЦЬ[1], -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Забіўшы, зараўнаваўшы, закрыць наглуха. *З. дзірку ў плоце.* ‖ *незак.* **зала́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зала́джванне,** -я, *н.*

ЗАЛА́ДЗІЦЬ[2], -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., з інф., што* і *без дап.* (разм.). **1.** Паўтараючыся, гаварыць адно і тое ж. *Заладзіў і вярзе адно і тое ж.* **2.** Пачацца і ісці ўвесь час. *Заладзіў дождж і ўпынку яму няма.*

ЗАЛАЖЫ́ЦЦА, -лажу́ся, -ло́жышся, -ло́жыцца; *зак.* **1.** Пайсці ў заклад на што-н. *Хлопцы залажыліся, пабачым, хто выйграе.* **2.** Дружна ўзяцца за работу. *Мы як залажыліся, дык да вечара і зрабілі.*

ЗАЛАЖЫ́ЦЬ, -лажу́, -ло́жыш, -ло́жыць; -ло́жаны; *зак., што.* Тое, што і закласці. ‖ *незак.* **заклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **закла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заклада́нне,** -я, *н., і* **закла́дванне,** -я, *н. і* **заклад́ка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

ЗАЛА́ЗІЦЬ *гл.* залезці.

ЗАЛАМА́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -лама́ны; *зак., што.* **1.** Сагнуўшы, надламаць. *З. галінку на дрэве.* **2.** Сагнуўшы, адкінуць уверх або назад. *З. рукі.* **3.** Запрасіць надта дорага (разм.). *З. страшэнную цану.* ◊ **Асінку заламаць** (разм.) — даць зарок не рабіць што-н. **Заламаць шапку** (разм.) — надзець набакір або ссунуць на патыліцу. ‖ *незак.* **заламлі́ваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛАПАТА́ЦЬ, -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́; *зак.* Пачаць вельмі хутка, неразборліва гаварыць. *Прахожы спыніўся і штосьці залапатаў.*

ЗАЛА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што* (разм.). Часта чапаючы, лапаючы, забрудзіць. *З. фіранку.* ‖ *незак.* **зала́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛАТА... (*гл.* **золата...**). Першая частка складаных слоў, якая ўжыв. замест «золата...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *залатагрывы, залатаносны, залатаверхі.*

ЗАЛАТАВЕ́РХІ, -ая, -ае. У народнай паэзіі: з пазалочаным верхам, купалам. *З. палац.*

ЗАЛАТАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які мае ў сваім саставе золата (пра радовішча). *З. пясок.* ‖ *наз.* **залатано́снасць,** -і, *ж.*

ЗАЛА́ТАЦЬ *гл.* латаць.

ЗАЛАТАШВЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да шыцця золатам (у 3 знач.). *Залаташвейная майстэрня.*

ЗАЛАТНІ́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Старая мера масы, роўная 1/96 фунта або 4,26 грама. *Малы з., ды дарагі.*

ЗАЛАТНІ́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). Механізм для аўтаматычнага кіравання патокам пары, вадкасці або газу ў цеплавых, гідраўлічных і пнеўматычных механізмах. ‖ *прым.* **залатніко́вы,** -ая, -ае.

ЗАЛАТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* (уст.). Манета ў 15 капеек.

ЗАЛАТУ́ХА, -і, *ДМ* -ту́се, *ж.* Дзіцячая хвароба, якая суправаджаецца агульным знясіленнем, высыпкай на целе і пад. ‖ *прым.* **залату́шны,** -ая, -ае. *Залатушнае дзіця.*

ЗАЛАТЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* золата. **2.** **залаты́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Манета з золата, чырвонец. **3.** Колеру золата, бліскуча-жоўты. *Залатыя валасы. Залатая восень* (асенні час, калі лісце жаўцее яркімі адценнямі). **4.** *перан.* Шчаслівы, радасны. *З. час. З. век.* **5.** *перан.* Цудоўны, выдатны. *З. чалавек. Залатыя рукі* (умелыя). **6.** *перан.* Дарагі, любімы. *Залатыя мае дзеткі.* ○ **Залатое сячэнне** (спец.) — гарманічная прапорцыя, у якой адна частка адносіцца да другой, як усё цэлае да першай часткі. ◊ **Залатая моладзь** — пра моладзь з заможных слаёў грамадства, якая вядзе марнатраўнае жыццё. **Залатая сярэдзіна** — пра спосаб дзеяння, пры якім пазбягаюць крайнасцей, рызыкі, смелых рашэнняў. **Залатое вяселле** (разм.) — пяцідзесяцігоддзе сямейнага жыцця. **Залатое дно** — пра невычэрпную крыніцу багацця, даходу.

ЗАЛАЦІСТА-... Першая частка складаных слоў са знач. з залацістым адценнем, напр. *залаціста-аранжавы, залаціста-белы, залаціста-бліскучы, залаціста-пурпуровы, залаціста-русы, залаціста-рыжы, залаціста-саламяны, залаціста-чырвоны.*

ЗАЛАЦІ́СТЫ, -ая, -ае. Колеру золата, з бліскуча-жоўтым адлівам. *Залацістыя зоры. Залацістыя валасы.* ‖ *наз.* **залаці́стасць,** -і, *ж.*

ЗАЛАЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., залоціцца; *незак.* **1.** Станавіцца залатым. *Жыта залоціцца.* **2.** Віднецца (пра што-н. залатое, залацістае). *У далечыні залоціцца пясок.*

ЗАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; *незак., што.* **1.** Пакрываць золатам, пазалотай. *З. лыжкі.* **2.** Асвятляючы, надаваць чаму-н. залацісты колер. *Сонца залоціць лес.* ‖ *зак.* **вызалаці́ць,** -лачу, -лаціш, -лаціць; -лачаны (да 1 знач.) *і* **пазалаці́ць,** -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны. ‖ *наз.* **залачэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.); *прым.* **залаці́льны,** -ая, -ае (спец.).

ЗАЛАЧО́НЫ *і* ЗАЛО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Пакрыты слоем золата. *З. купал.*

ЗАЛА́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., каго (што)* (разм.). Стаміць, змучыць ласкамі. *З. шчаня.*

ЗАЛВІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* Мужава сястра. *З. не сястрыца* (з нар.).

ЗАЛГА́ЦЦА, -лгу́ся, -лжэ́шся, -лжэ́цца; -лжо́мся, -лжаце́ся, -лгу́цца; -лжы́ся; *зак.* (разм.). Лгучы, зусім заблытацца.

ЗАЛЕ́ГЧЫ, -ля́гу, -ля́жаш, -ля́жа; -лёг, -ле́гла *і* -лягла́, -ло́; заля́ж; *зак.* **1.** Легчы надоўга. *З. ў логава.* **2.** Размясціцца дзе-н. скрытна. *З. ў засаду. З. ў акопах.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размясціцца, памясціцца. *Руда залегла на глыбіні двух метраў. Трывога залягла ў сэрцы* (запала). ‖ *незак.* **заляга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 і 3 знач.).

ЗАЛЕДЗЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты лёдам, абледзянелы. *Заледзянелыя шыбы.*

ЗАЛЕДЗЯНЕ́ЦЬ *гл.* ледзянець.

ЗАЛЁЖВАЦЦА *гл.* заляжацца.

ЗАЛЕ́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Адносіны адной з'явы да другой як выніку да прычыны. *З. рыначных цэн ад попыту. У залежнасці ад абставін.* **2.** Падпарадкаванасць іншым, чужой уладзе, волі. *Прыгонная з. Быць у залежнасці.* **3.** У граматыцы: фармальная падпарадкаванасць аднаго слова ці сказа другому. *З. даданага сказа ад галоўнага.*

ЗАЛЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў залежнасці. *З. чалавек. Залежныя краіны.* **2.** Абумоўлены чым-н., які ўтрымлівае ў сабе залежнасць (у 2 знач.). *Залежнае становішча.* **3.** Які выражае залежнасць (у 3 знач.; спец.). *Залежнае слова.* **4.** У граматыцы: які мае адносіны да форм дзеяслова, якія абазначаюць, што суб'ект падвяргаецца дзеянню з боку аб'екта. *З. стан. Дзеепрыметнік залежнага стану.*

ЗА́ЛЕЖЫ, -аў, *мн.* **1.** Месца залягання карысных выкапняў (спец.). *Залежы медзі.* **2.** Няходкі, заляжалы тавар. *На складах залежы тавараў.* ‖ *прым.* **за́лежны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ЗАЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -лёз, -зла; -зь; *зак.* **1.** *на што.* Падняцца, забрацца. *З. на дрэва.* **2.** *у што.* Увайсці, пранікнуць куды-н. (разм.). *З. ў машыну. З. ў ваду. З. ў кішэню.* ◊ **Залезці ў доўг** — стаць даўжніком каго-н. ‖ *незак.* **зала́зіць,** -ажу, -а́зіш, -а́зіць.

ЗАЛЕ́ННЕ *гл.* заліць[2].

ЗАЛЕ́ПЛІВАЦЬ *гл.* заляпіць.

ЗАЛЕ́ТАСЬ, *прысл.* Два гады назад. *Гэта адбылося з.*

ЗАЛЕ́ТАШНІ, -яя, -яе. Які папярэднічае леташняму, які адбыўся залетась або захаваўся ад пазамінулага года. *З. год. Залеташнія падзеі.*

ЗАЛЁЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* залячыцца, -ць.

ЗАЛЁТ *гл.* заляцець.

ЗАЛЁТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ахвотнік заляцацца да жанчын. ‖ *прым.* **залётніцкі,** -ая, -ае. *Залётніцкія паводзіны.*

ЗАЛЁТНЫ[1], -ая, -ае. Які выпадкова або ненадоўга заляцеў куды-н. *Залётная птушка.*

ЗАЛЁТНЫ[2], -ая, -ае. Звязаны з залётамі; які выражае заляцанне. *Залётныя позіркі.*

ЗАЛЁТЫ, -аў. Імкненне выклікаць прыхільнасць жанчыны, заляцанне.

ЗАЛІВА́ЦЦА[1—2] *гл.* заліцца[1—2].

ЗАЛІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* заліць[1]. **2.** Ілгаць, расказваць байкі (разм. неадабр.). *Не залівай, усё роўна не паверым.* **3.** Многа, часта піць (разм.). *Апошні час ён вельмі залівае.*

ЗАЛІ́ВІСТЫ, -ая, -ае. Гучны, пералівісты, з бесперапыннымі пераходамі з аднаго тону ў другі. *З. смех. З. звон званка.* ‖ *наз.* **залі́вістасць,** -і, *ж.*

ЗАЛІЗА́ЦЬ, -ліжу́, -лі́жаш, -лі́жа; -ліжы́; -лі́заны; *зак., што.* **1.** Лізаннем ачысціць. *З. рану.* **2.** Шчыльна і гладка прычасаць (валасы; разм.). ‖ *незак.* **залі́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛІ́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Від праверачных іспытаў (у вышэйшай школе, у спартыўных установах і пад.), а таксама адзнака аб праходжанні такіх іспытаў. *Здаць з. Атрымаць з.* ‖ *прым.* **залiко́вы,** -ая, -ае. *Заліковая кніжка* (для адзнак аб здадзеных экзаменах, заліках).

ЗАЛІ́Ў, -ліва, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* Водная прастора, якая ўразаецца ў сушу. *Фінскі з.* ‖ *прым.* **залі́ўны,** -ая, -ае (спец.).

ЗАЛІЎНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які залівaецца вадой у час паводак. *З. луг.* **2.** Вельмі моцны, праліўны (пра дождж). **3.** Пра страву: заліты густым наварам. *Заліўное парася. Есці заліўное* (наз.).

ЗАЛІХВА́ЦКІ, -ая, -ае. Удалы, хвацкі. *З. выгляд.* ‖ *наз.* **заліхва́цкасць,** -і, *ж.*

ЗАЛІ́ЦЦА[1], -льюся, -лье́шся, -лье́цца; -льёмся, -льяце́ся, -лью́цца *і* -лі́юся, -ліе́шся, -ліе́цца; -ліёмся, -ліяце́ся, -лію́цца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся; -лі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вадкае: пранікнуць куды-н. *Вада залілася за каўнер.* **2.** *перан.* Пакрыцца чым-н., што выступіла на паверхню. *З. чырванню.* **3.** Захлынуцца (разм.). *Плаваць не ўмеў і заліўся.* ‖ *незак.* **заліва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАЛІ́ЦЦА[2], -льюся, -лье́шся, -лье́цца; -льёмся, -льяце́ся, -лью́цца *і* -ліюся, -ліе́шся, -ліе́цца; -ліёмся, -ліяце́ся, -ліюцца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся; -лі́ся; *зак.* Пачаць спяваць або ствараць якія-н. залівістыя гукі (смяяцца, брахаць і пад.) доўга, з пералівамі. *З. салаўём*

(перан.: загаварыць красамоўна, з запалам; іран.). *З. смехам.* ◊ **Заліцца слязамі** (разм.) — горка заплакаць. ‖ *незак.* **залівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЛІЦЬ[1], -лью́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць *і* -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ліло́; залі́; -лі́ты; *зак., што.* **1.** Пакрыць скрозь вадой або іншай вадкасцю. *Рака заліла паплавы. Сонечнае святло заліло пакоі* (перан.: вельмі асвяціла). *Калоны дэманстрантаў залілі вуліцы* (перан.). **2.** Абліць, запэцкаць вадкім. *З. сшытак чарнілам.* **3.** Затушыць вадой. *З. агонь.* **4.** Напоўніць, пакрыць чым-н. вадкім, здольным зацвярдзець. *З. вуліцу асфальтам. З. каток.* **5.** Наліць, напоўніць чым-н. *З. гарачае ў бак.* ‖ *незак.* **залівáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **залі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 4 і 5 знач.) *і* **залівáнне,** -я, *н.*

ЗАЛІЦЬ[2], залю́, зо́ліш, зо́ліць; зо́лены *і* залёны; *незак., што* (спец.). Апрацоўваць (шкуры) растворам вапны. ‖ *наз.* **залéнне,** -я, *н.*

ЗАЛІЧЫЦЦА, -іч́уся, -і́чышся, -і́чыцца; *зак.* (афіц.). Паступіць куды-н., уключыцца ў склад каго-, чаго-н. *З. на службу.* ‖ *незак.* **залі́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЛІЧЫЦЬ, -іч́у, -і́чыш, -і́чыць; -і́чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Уключыць у склад каго-, чаго-н., аднесці да якой-н. катэгорыі. *З. студэнтам. З. на работу. З. у адстаючыя.* **2.** *што.* Прылічыць каму-н., занесці на чый-н. рахунак. *З. на бягучы рахунак дзвесце рублёў. З. у агульны бюджэт.* **3.** *што.* Прыняць што-н. у лік чаго-н. *З. пяць рублёў у пагашэнне доўгу.* **4.** *што.* Адобрыць, паставіўшы залік. *З. курсавую работу.* ‖ *незак.* **залі́чваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **залі́чванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **залічэ́нне,** -я, *н.*

ЗАЛІШНЕ, *прысл.* (разм.). Звыш меры, занадта.

ЗАЛІШНІ, -яя, -яе (разм.). Лішні, які перавышае патрэбу, неабходнасць. *Залішнія клопаты.*

ЗАЛО́Г, -у, *м.* **1.** Тое, што і заклад. **2.** *перан.* Доказ, гарантыя чаго-н. *З. дружбы.* ‖ *прым.* **зало́гавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Залогавае абавязацельства.*

ЗАЛО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, гвалтоўна кім-н. затрыманая для таго, каб прымусіць выканаць якія-н. абавязацельствы або патрабаванні тую дзяржаву, арганізацыю, да якой належыць гэта асоба. ‖ *ж.* **зало́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **зало́жніцкі,** -ая, -ае.

ЗАЛО́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ло́з, *ж.* Орган, які выпрацоўвае і выдзяляе рэчывы, неабходныя для жыццядзейнасці арганізма. *Слінная з. Малочныя залозы. Залозы ўнутранай сакрэцыі.* ‖ *памянш.* **зало́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* ‖ *прым.* **зало́зісты,** -ая, -ае (спец.). *З. эпітэлій.*

ЗАЛО́М[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Заломленае месца на чым-н. або круты выгіб, паварот чаго-н. *З. на суку. З. акопа.* **2.** Зблытаны і заламаны чараўнікам пук жытніх сцяблоў, які, па ўяўленню забабонных людзей, мог наклікаць бяду на гаспадара нівы. *Заламаць з.*

ЗАЛО́М[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Разнавіднасць буйнога і тлустага селядца.

ЗАЛО́МЛІВАЦЬ *гл.* заламаць.

ЗАЛО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ло́вак, *ж.* Сястра мужа. *З. ў мяне вельмі добрая.*

ЗАЛО́ЧАНЫ *гл.* залачоны.

ЗАЛП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адначасовы выстрал з некалькіх гармат, вінтовак. *Гарматны з. па ворагу.* ‖ *прым.* **за́лпавы,** -ая, -ае (спец.).

ЗА́ЛПАМ, *прысл.* **1.** Адначасова з некалькіх гармат, вінтовак. *Выстраліць з.* **2.** *перан.* Адразу, без перадышкі (разм.). *Выпіць з. Расказаць усё з.*

ЗАЛУБЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Зацвярдзелы, каляны. *Залубянелая вопратка.*

ЗАЛУБЯНЕ́ЦЬ *гл.* лубянець.

ЗАЛУПІЦЦА, -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адарваўшыся, завярнуцца, загнуцца. *Скура каля пазногця залупілася.* **2.** Агаліцца, падняўшы сукенку, спадніцу, загаліцца. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загнуўшыся, падняцца ўгару. *Сукенка залупілася.* ‖ *незак.* **залу́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЛУПІЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак., што* (разм.). **1.** Адарваўшы, завярнуць, загнуць. *З. скуру на пальцы.* **2.** Загнуўшы, падняць угору, загаліць. *З. спадніцу.* ‖ *незак.* **залу́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛУПЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., каго* (разм.). Лупцуючы, давесці да страты прытомнасці або да смерці. *З. бізуном да непрытомнасці.*

ЗАЛУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак., каго* (разм.). Прыцягнуць да ўдзелу ў чым-н., перацягнуць на свой бок. ‖ *незак.* **залуча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАЛЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; залы́ганы; *зак., каго* (разм.). **1.** Накінуць што-н. на рогі, шыю (валу, каню), зашмаргнуўшы ці завязаўшы вузлом. *З. карову.* **2.** *перан.* Уцягнуць у сваю кампанію. ‖ *незак.* **залы́гваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пачаць лыпаць. *З. вачамі.*

ЗАЛЫ́СІНА, -ы, *мн.* -ы, -сін, *ж.* **1.** Участак галавы ад ілба над скронню, не пакрыты валасамі. **2.** Месца на ствале дрэва, дзе садрана кара.

ЗАЛЫ́СІЦЬ, -ы́шу, -ы́сіш, -ы́сіць; -ы́шаны; *зак., што.* Счасаць кару ў якім-н. месцы на дрэве; зрабіць залысіну (у 2 знач.). *З. дрэва.*

ЗА́ЛЬНЫ *гл.* зала.

ЗАЛЮБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *зак., кім-чым.* Любуючыся, заглядзецца. *З. на заход сонца.*

ЗАЛЮЛЯ́ЦЬ[1], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго (што).* Давесці да дрымоты, да сну, люляючы. *З. дзіця.*

ЗАЛЮЛЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* Пачаць люляць.

ЗАЛЯГА́ЦЬ *гл.* залегчы.

ЗАЛЯЖА́ЛЫ, -ая, -ае. Які доўга ляжаў без выкарыстання, які сапсаваўся ад доўгага ляжання. *Заляжалае сукно.*

ЗАЛЯЖА́ЦЦА, -ляжу́ся, -ле́жышся, -ле́жыцца; -ляжы́ся; *зак.* **1.** Праляжаць надта доўга. *З. ў пасцелі. Такі тавар доўга не залежыцца.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сапсавацца ад доўгага ляжання. *Каўбаса заляжалася.* ‖ *незак.* **зале́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЛЯМАНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* Пачаць лямантаваць. *Дзеці заляманталі пад акном.*

ЗАЛЯ́ПАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Запэцкаць чым-н. вадкім, ліпкім. *З. стол цестам.*

ЗАЛЯ́ПАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пачаць ляпаць. *З усіх бакоў заляпалі трашчоткі.*

ЗАЛЯПІ́ЦЬ, -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены; *зак.* **1.** *гл.* ляпіць. **2.** *што чым.* Замазаць, закрыць, заладзіць чым-н. ліпкім, мяккім. *З. дзірку глінай. З. разбітую шыбу паперай.* **3.** *што чым.* Наклейваючы, пакрыць чым-н. паверхню (разм.). *Усю сцяну заляпілі афішамі.* **4.** *каму* і *што каму.* Нанесці ўдар (разм.). *З. аплявуху нахабніку. З. у вуха.* ‖ *незак.* **зале́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЛЯЦА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., да каго.* Аказваць увагу каму-н., імкнучыся выклікаць прыхільнасць. *З. да жанчыны.* ‖ *наз.* **заляца́нне,** -я, *н.*

ЗАЛЯЦЕ́ЦЬ, -ячу́, -яці́ш, -яці́ць; -яці́м, -еціце́, -яця́ць; -яці́; *зак.* **1.** Летучы, апынуцца дзе-н., трапіць куды-н. *Самалёт заляцеў за хмару. Птушка заляцела ў акно.* **2.** У час палёту спыніцца дзе-н. *З. на спадарожны аэрадром.* ‖ *незак.* **залята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **залёт,** -у, *М* -лёце, *м.* (спец.).

ЗАЛЯЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ле́чыцца; *зак.* (разм.). Зажыць у выніку лячэння. *Рана хутка залячылася.* ‖ *незак.* **зале́чвацца,** -аецца.

ЗАЛЯЧЫ́ЦЬ, -лячу́, -ле́чыш, -ле́чыць; -ле́чаны; *зак.* **1.** *што.* Лечачы, загаіць што-н. *З. рану.* **2.** *каго (што).* Няўмелым лячэннем замарыць, змучыць (разм.). ‖ *незак.* **зале́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМАГІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Пра голас: глухі, як з магілы.

ЗАМА́ЗАЦЦА *гл.* мазацца.

ЗАМА́ЗАЦЬ, -а́жу, -а́жаш, -а́жа; -ма́ж; -а́заны; *зак., што.* **1.** *гл.* мазаць. **2.** Пакрыць слоем фарбы, мазі. *З. надпіс чарнілам.* **3.** Заляпіць замазкай або чым-н. мяккім, ліпкім. *З. дзіркі ў сценах глінай.* **4.** *перан.* Знарок прыкрыць, замаскіраваць (разм.). *З. недахопы.* ‖ *незак.* **зама́зваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **зама́званне,** -я, *н. і* **зама́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ЗАМА́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* замазаць. **2.** Вязкае рэчыва для замазвання шчылін, трэшчын. *Аконная з.* ‖ *прым.* **зама́зачны,** -ая, -ае.

ЗА́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* **1.** Палац і крэпасць феадала. *Сярэдневяковы з.* **2.** Назва некаторых палацаў, турмаў. ‖ *прым.* **за́мкавы,** -ая, -ае.

ЗАМАКА́ЦЬ *гл.* замокнуць.

ЗАМА́ЛА, *прысл.* (разм.). Малавата, занадта мала.

ЗА́МАЛАДА, *прысл.* У маладым узросце. *Выйшла замуж з.*

ЗАМАЛАДЫ́, -а́я, -о́е (разм.). Надта малады. *Ён з. для такой пасады.*

ЗАМАЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* **1.** *гл.* замалявацъ. **2.** часцей *мн.* Малюнак, накід з натуры. *Замалёўкі з натуры.*

ЗАМАЛІ́ЦЬ, -малю́, -мо́ліш, -мо́ліць; -мо́лены; *зак., што* (уст.). Молячы, выпрасіць дараванне за што-н. *З. грахі.* ‖ *незак.* **замо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *зак., каго-што.* **1.** Зрабіць малюнак каго-, чаго-н. *З. з натуры.* **2.** Пакрыць фарбай. *З. плямы.* ‖ *незак.* **замалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **замалёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж. і* **замалёўванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗАМАНІ́ЦЬ, -аню́, -а́ніш, -а́ніць; -а́нены; *зак., каго (што).* **1.** Прываблівавочы чым-н., прымусіць прыйсці куды-н., апынуцца дзе-н. *З. ваўка ў пастку.* **2.** Прывабіць, зачараваць. *Нас там заманіла прырода.* ‖ *незак.* **зама́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМА́НЛІВЫ, -ая, -ае. Прывабны, спакуслівы. *Заманлівая перспектыва.* ‖ *наз.* **зама́нлівасць,** -і, *ж.*

ЗА́МАРАЗКІ, -аў. Лёгкі ранішні мароз увосень ці вясной. *Раннія з. З. на глебе.*

ЗАМАРАЧЫ́ЦЬ *гл.* марочыць.

ЗАМАРДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* мардавацца, -ць.

ЗАМАРКО́ЦІЦЦА, -о́чуся, -о́цішся, -о́ціцца; *зак.* Стаць маркотным, занудзіцца. *Замаркоціўся хлопчык.*

ЗАМАРО́ЗІЦЬ, -о́жу, -о́зіш, -о́зіць; -о́жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Падвергнуць дзеянню холаду, даць замерзнуць, застыць. *З. рыбу. З.*

садавіну. **2.** *што.* Моцна астудзіць (разм.) *З. віно.* **3.** *што.* Абязболіць які-н. участак цела спецыяльнымі сродкамі (разм.). *З. зуб.* **4.** *перан., што.* Пакінуць на ранейшым узроўні або нявыкарыстаным. *З. сродкі. З. будаўніцтва.* ‖ *незак.* **замаро́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **замаро́жванне,** -я, *н.* *і* **замаро́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 3 знач.).

ЗАМАРО́ЧЫЦЬ *гл.* марочыць.

ЗАМАРУ́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* Стаць больш марудным. *Рух цягніка замарудзіўся.* ‖ *незак.* **замару́джвацца,** -аецца.

ЗАМАРУ́ДЗІЦЬ, -у́джу, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць больш павольным, марудным. *З. крок.* **2.** *што.* Марудным дзеяннямі затрымаць што-н., з'яўленне чаго-н. *Надта з. выкананне пастановы.* **3.** *без дап., з інф.* або *з чым.* Затрымацца, прыпазніцца. *Знаёмы не замарудзіў прынесці кнігу. З. з адказам на пісьмо.* ‖ *незак.* **замару́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЗАМАРЫНАВА́ЦЬ *гл.* марынаваць.

ЗАМАРЫ́ЦЦА, -мару́ся, -мо́рышся, -мо́рыцца; *зак.* Стаміцца, знясіліцца. ‖ *незак.* **замо́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАМАРЫ́ЦЬ *гл.* марыць.

ЗАМАСКІРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* маскіраваць.

ЗАМА́СЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** Запэцкацца маслам, чым-н. тлустым. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пачаць масліцца, бліпічаць. *Вочы замасліліся.* ‖ *незак.* **зама́слівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАМА́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Запэцкаць маслам, чым-н. тлустым. *З. кнігу. З. вопратку.* ‖ *незак.* **зама́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМАСЦІ́ЦЬ *гл.* масціць.

ЗАМАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Закруціцца, абматацца вакол чаго-н. *Пуга заматалася за аглоблю.* **2.** Стаміцца, знясілець ад клопатаў, работы (разм.). ‖ *незак.* **замо́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАМАТА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Матаючы, закруціць вакол чаго-н. **2.** *каго (што).* Стаміць, знясіліць работай, клопатамі і пад. (разм.).

ЗАМАТА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чым* (разм.). Пачаць матаць[1]. *З. галавой.*

ЗАМАТРЫЦАВА́ЦЬ *гл.* матрыцаваць.

ЗАМАЎКА́ЦЬ *гл.* замоўкнуць.

ЗАМАЎЛЯ́ЦЬ *гл.* замовіць.

ЗАМАЎЧА́ЦЬ[1], -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* (разм.). Замоўкнуць, перастаць гаварыць, спяваць, крычаць і пад. *Апавядальнік замаўчаў. Пісаў пісьмы, а цяпер нешта замаўчаў* (перан.: перастаў пісаць).

ЗАМАЎЧА́ЦЬ[2], -чу́, -чыш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы; *зак., што* (разм.). Наўмысным маўчаннем скрыць, не даць даведацца пра што-н. *З. непрыемны інцыдэнт. Нельга з. імя вялікага вучонага.* ‖ *незак.* **замо́ўчваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **замо́ўчванне,** -я, *н.* *З. недахопаў.*

ЗАМАХНУ́ЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *чым на каго* і *без дап.* Узмахам падняць руку (для нанясення ўдару). *З. палкай.* **2.** *перан., на што.* Намерыцца зрабіць што-н. вялікае, складанае, значнае або атрымаць што-н.; зрабіць спробу незаконна захапіць што-н. *З. на новую тэму. З. на чужое дабро.* ‖ *незак.* **зама́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **зама́хванне,** -я, *н.* *і* **зама́х,** -у, *м.*

ЗАМАЦАВА́ЛЬНІК, -у, *м.* Хімічны састаў для замацавання чаго-н. (напр., фотаздымкаў пасля іх праяўлення, фарбы на тканіне і пад.).

ЗАМАЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць замацаваным. **2.** Утрымацца на занятай пазіцыі, арганізаваўшы абарону. *Войскі замацаваліся на новых рубяжах.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Застацца за кім-, чым-н., зрабіцца прыналежнасцю каго-, чаго-н. (пра назву, мянушку і пад.). *Гэта мянушка за ім замацавалася назаўсёды.* ‖ *незак.* **замацо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **замацо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **замацава́нне,** -я, *н.*

ЗАМАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць нерухомым, устойлівым (прывязаўшы, прыбіўшы і пад.). *З. канат. З. дэталь на станку.* **2.** *перан., што.* Зрабіць трывалым, устойлівым. *З. веды. З. дасягненні.* **3.** *што.* Апрацаваць замацавальнікам (спец.). *З. фотаздымак.* **4.** *каго-што за кім-чым.* Забяспечыць чые-н. правы, уладу на каго-, што-н., устанавіць якія-н. абавязкі. *З. зямлю за сялянамі. З. за групай кансультанта.* ‖ *незак.* **замацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **замацо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **замацава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **замацава́льны,** -ая, -ае (да 3 і 4 знач.).

ЗАМАЧЫ́ЦЬ *гл.* мачыць.

ЗАМА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм. неадабр.). Манера дзейнічаць, звычка, нораў. *Барскія замашкі. Купецкія замашкі.*

ЗАМГЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты імглой, затуманены. *Замглелае неба.*

ЗАМГЛІ́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *зак.* Пакрыць імглой, затуманіць. *З. неба.*

ЗАМГЛІ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *зак.* Пачаць імгліць.

ЗАМЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца за мяжой, іншаземны, зарубежны. *Замежныя дзяржавы.* **2.** Які адносіцца да іншай дзяржавы. *Замежныя тавары. Замежная мова. Замежная камандзіроўка* (за мяжу, за граніцу). **3.** Які мае адносіны да знешняй палітыкі. *Міністэрства замежных спраў.*

ЗАМЕ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ме́н, *ж.* **1.** *гл.* замяніць. **2.** Той, хто (або тое, што) замяняе каго-, што-н. *Знайсці сабе замену.*

ЗАМЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Матэрыял, выраб і пад., які па якіх-н. уласцівасцях можа замяніць іншы. *З. каляровых металаў.*

ЗАМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Такі, які можа быць лёгка заменены другім. *Заменная дэталь. Заменныя страты.*

ЗАМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* замяніць.

ЗАМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (спец.). Зрабіць замер. *З. выпрацоўку.* ‖ *незак.* **заме́рваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **замяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **заме́р,** -у, *мн.* -ы, -аў, *м.*

ЗАМЁРЗЛЫ *гл.* замёрзлы.

ЗАМЕ́РЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; заме́рз, -зла; -ні; *зак.* **1.** Ператварыцца ў лёд або пакрыцца лёдам, ледзяной коркай. *Вада ў вёдрах замерзла. Рэчка замерзла. Вокны замерзлі.* **2.** Загінуць ад холаду або моцна азябнуць. *З. у полі. Пасажыры замерзлі.* ‖ *незак.* **замярза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **замярза́нне,** -я, *н.* *Пункт замярзання.*

ЗАМЕ́РЦІ, -мру́, -мрэ́ш, -мрэ́; -мро́м, -мраце́, -мру́ць; заме́р, -ме́рла; -мры́; *зак.* **1.** Стаць нерухомым, перастаць рухацца, дыхаць. *З. ад страху. Ад нечаканасці замерла сэрца. Словы замерлі на губах.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Заціхаючы, спыніцца. *Стук капытоў замёр у далечыні. К ночы рух на вуліцах замёр.* ‖ *незак.* **заміра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **заміра́нне,** -я, *н.* *З заміраннем сэрца* (надта хвалюючыся ад чакання чаго-н.).

ЗАМЕ́С *гл.* замясіць.

ЗАМЕ́СТ, *прыназ. з Р.* Узамен каго-, чаго-н. *Узяць адну кнігу з. другой. Пайду на дзяжурства з. цябе я.*

ЗАМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -мецяце́, -мяту́ць; замёў, -мяла́, -ло́; -мяці́; -ме́цены; *зак.* **1.** *што.* Падмятаючы, сабраць у адно месца ці аддаліць убок. *З. смецце ў куток.* **2.** *каго-што.* Пакрываючы чым-н. сыпкім, закрыць, засыпаць. *Мяцеліца замяла дарогу. З. сляды злачынства* (перан.: утаіць). ‖ *незак.* **замята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАМЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Знак, зроблены на чым-н., метка. *З. на дрэве.* **2.** Кароткі запіс. *Зрабіць заметку ў блакноце.* **3.** Кароткае паведамленне ў друку. *З. ў газеце.* ◊ **На заметку ўзяць** *каго-што* (разм.) — звярнуўшы на каго-, што-н. увагу, запомніць, запісаць. ‖ *прым.* **заме́тачны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ЗАМЕ́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, якога можна заўважыць, убачыць. *З. след удару.* ‖ *наз.* **заме́тнасць,** -і, *ж.*

ЗАМЕ́ЦІЦЬ, -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што* і *са злуч.* «што», «як». Убачыць, угледзець. *З. удалечыні агеньчык. З., што слухачы стаміліся.* **2.** *каго-што.* Адзначыць у памяці, запомніць, памеціць, прымеціць. *З. падазронага чалавека. З. дарогу ў лесе.*

ЗА́МЕЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Завіруха, мяцеліца або снег, які вецер пераганяе па зямлі. *На дварэ круціла з. Па дарозе слалася з.*

ЗАМЕ́ШВАЦЦА *гл.* замяшацца.

ЗАМЕ́ШВАЦЬ *гл.* замясіць *і* замяшаць.

ЗАМЁРЗЛЫ *і* **ЗАМЕ́РЗЛЫ,** -ая, -ае. **1.** Зацвярдзелы ад холаду; пакрыты ледзяной коркай. *Замёрзлая гразь. Замёрзлыя вокны. Замёрзлыя пальцы* (моцна азяблыя). **2.** Які загінуў, памёр ад холаду. *З. чалавек.*

ЗАМІЛАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выклікае або выражае замілаванне. *Замілавальнае дзіця. Замілавальная ўхмылка.* ‖ *наз.* **замілава́льнасць,** -і, *ж.*

ЗАМІЛАВА́ННЕ, -я, *н.* Пачуццё пяшчоты да каго-, чаго-н., любаванне кім-, чым-н. *Слёзы замілавання. Прыйсці ў з.*

ЗАМІЛАВА́ЦЦА, -лу́юся, -лу́ешся, -лу́ецца; -лу́йся; *зак.* Прыйсці ў замілаванне. ‖ *незак.* **замілоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАМІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., каго (што).* Прывесці ў замілаванне. *Дзяўчынка замілавала нас сваёй ласкавасцю.* ‖ *незак.* **заміло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМІНА́ЦЬ *гл.* замяць.

ЗАМІНІ́РАВАЦЬ *гл.* мініраваць.

ЗАМІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Затрымка, перашкода. *З. ў руху паяздоў.* **2.** Перапынак пры маўленні. *Гаварыць з замінкамі.*

ЗАМІНУ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які папярэднічае мінуламу. *З. год.*

ЗАМІРА́ЦЬ *гл.* замерці.

ЗАМІТУСІ́ЦЦА, -тушу́ся, -тусі́шся, -тусі́цца; -тусі́мся, -тусіце́ся, -туся́цца; *зак.* Пачаць мітусіцца.

ЗА́МКАВЫ *гл.* замак.

ЗАМКНЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Адасоблены, адлучаны ад грамадства; заняты сваімі вузкімі інтарэсамі. *Замкнёнае асяроддзе.* **2.** Некампанейскі, скрытны. *З. характар. З. чалавек.* ‖ *наз.* **замкнёнасць,** -і, *ж.*

ЗАМКНУ́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і замкнёны. ‖ *наз.* **замкну́тасць,** -і, *ж.*

ЗАМКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Зачыніцца (пра замок) або зачыніцца на замок, ключ. *Замок замкнуўся. З. ў пакоі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца канцамі. *Ланцуг электраправодкі замкнуўся. Круг замкнуўся* (перан.: усё вытлумачылася, стала на свае месцы). **3.** *перан., у што, у чым* і *без дап.* Адасобіцца, перастаўшы мець зносіны з іншымі. *З. ў сабе. З. ў сваёй праблеме.* ‖ *незак.* **замы-**

кацца, -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **замыканне,** -я, *н. Кароткае з.* (спец.).

ЗАМКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нёны і -нуты; *зак.* **1.** *што.* Зачыніць на замок, на ключ. *З. дзверы. З. хату.* **2.** *каго-што.* Памясціць куды-н., зачыніўшы на замок. *З. ката ў каморы. З. паперы ў скрынку.* **3.** *што.* Злучыць канцы, крайнія часткі чаго-н. *З. электрычны ланцуг. З. кола акружэння.* ‖ *незак.* **замыкаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *прым.* **замыкальны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *Замыкальныя мускулы* (у малюска).

ЗАМЛЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Анямелы, адзеравянелы. *Замлелыя ногі.* **2.** Млявы, расслаблены (пра стан чалавека). *Замлелая дзяўчынка.* ‖ *наз.* **замлеласць,** -і, *ж.*

ЗАМЛЕЦЬ *гл.* млець.

ЗАМНОГА, *прысл.* (разм.). Мнагавата, занадта многа, больш, чым трэба.

ЗАМОВА, -ы, *мн.* -ы, -моў, *ж.* Паводле забабонных уяўленняў: магічныя словы, якія валодаюць чароўнай або гаючай сілай. *З. ад хваробы.* ‖ *прым.* **замоўны,** -ая, -ае. *Замоўныя словы.*

ЗАМОВІЦЬ, -моўлю, -мовіш, -мовіць; -моўлены; *зак., каго-што.* **1.** Пахадайнічаць (за каго-, што-н.). *З. слова.* **2.** Аказаць уздзеянне замовай. ‖ *незак.* **замаўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ЗАМОЖНЫ, -ая, -ае. Матэрыяльна добра забяспечаны, багаты. *Заможнае жыццё.* ‖ *наз.* **заможнасць,** -і, *ж.*

ЗАМОК, -мка, *мн.* -мкі, -мкоў, *м.* **1.** Прыстасаванне для запірання чаго-н. на ключ. *Дзвярны з. Заперці дзверы на з. За сямю (дзесяццю) замкамі* (перан.: старанна схаваны). *На замку* (запёрта). *Граніца на замку* (перан.: надзейна абаронена). **2.** Затвор агнястрэльнай зброі. *З. гарматы.* **3.** Спосаб змацавання частак драўляных канструкцый (спец.). **4.** Верхняя злучальная частка аркі, скляпення (спец.). ‖ *прым.* **замковы,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.; спец.) *і* **замочны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАМОКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; замок, -кла; -ні; *зак.* **1.** Стаць мокрым, намокнуць. *Сена замокла. Запалкі замоклі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набрыняўшы ад вільгаці, перастаць цячы. *Бочка замокла.* ‖ *незак.* **замакаць,** -ае.

ЗАМОЛЬВАЦЬ *гл.* замаліць.

ЗАМОРАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). Кволая, фізічна недаразвітая істота.

ЗАМОРСКІ, -ая, -ае (уст.). **1.** Які знаходзіцца за морам, за граніцай або прывезены адтуль. *Заморскія краіны.* **2.** Пра гандаль: які вядзецца з заграніцай. *З. гандаль.*

ЗАМОТВАЦЦА *гл.* заматацца.

ЗАМОТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і матаць[1] (у 1 знач.).

ЗАМОЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; замоўк, -кла; -ні; *зак.* Перастаць гаварыць (або перапісвацца) з кім-н.; заціхнуць. *Гаварыў-гаварыў і раптам замоўк. Кулямёт замоўк.* ‖ *незак.* **замаўкаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМОЎЧВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* замаўчаць[2].

ЗАМОЧВАННЕ, ЗАМОЧКА *гл.* мачыць.

ЗАМУЖ. 1. *прысл.* У выразах: **пайсці (выйсці, зайсці) замуж** *за каго* — стаць чыёй-н. жонкай; **выдаць (аддаць) замуж** *за каго* — садзейнічаць уступленню ў шлюб жанчыны; **браць (узяць) замуж** — жаніцца (ажаніцца) з кім-н. **2. замуж,** -у, *м.* Замужжа, шлюб. *Нядалы з. быў у яе.*

ЗАМУЖАМ, *прысл.* У шлюбе, у стане замужняй (пра жанчыну). *З. ёй жывецца добра.*

ЗАМУЖЖА, -а, *н.* Уступленне жанчыны ў шлюб, знаходжанне ў шлюбе. *Шчаслівае з.*

ЗАМУЖНЯЯ, *м.* і *н. не ўжыв.* Якая знаходзіцца ў шлюбе, замужам. *З. жанчына.*

ЗАМУРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Пасадзіць каго-н., схаваць што-н. у чым-н., наглуха заклаўшы муроўкай. *З. золата ў сцяне.* ‖ *незак.* **замуроўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМУРЗАНЫ, -ая, -ае (разм.). Брудны, неахайны. *З. твар.*

ЗАМУРЗАЦЦА, -ЦЬ *гл.* мурзацца, -ць.

ЗАМУХРЫШКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -шцы, *Т* -ай (-аю) *ж., мн.* -і, -шак (разм. пагард.). Пра неахайнага, непрыгляднага чалавека.

ЗАМУЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* муціцца, -ць.

ЗАМУЧЫЦЦА *гл.* мучыцца.

ЗАМУЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што).* **1.** *гл.* мучыць. **2.** Мучэннямі закатаваць, давесці да смерці. *З. у засценку.* ‖ *незак.* **замучваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЧАЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыцеся, -чацца; -чыся; *зак.* Тое, што і замчаць (у 2 знач.).

ЗАМЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак.* **1.** *каго-што.* Хутка, імкліва завезці, даставіць куды-н. **2.** Хутка ідучы, едучы, апынуцца дзе-н. *Мы туды хутка замчым на веласіпедах.*

ЗАМША, -ы, *ж.* Выробленая мяккая і тонкая ворсавая скура з аксамітнай паверхняй. ‖ *прым.* **замшавы,** -ая, -ае.

ЗАМШЭЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты мохам. *З. камень.* ‖ *наз.* **замшэласць,** -і, *ж.*

ЗАМШЭЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -эе; *зак.* Пакрыцца мохам. *Страха замшэла.*

ЗАМЫКАЛЬНЫ *гл.* замкнуць.

ЗАМЫКАННЕ, ЗАМЫКАЦЦА *гл.* замкнуцца.

ЗАМЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* замкнуць. **2.** *што.* Знаходзіцца ў канцы чаго-н., заключаючы сабой. *З. шэсце.*

ЗАМЫЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Тое, што і узмыліцца. ‖ *незак.* **замыльвацца,** -аецца.

ЗАМЫЛІЦЬ[1], -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* Тое, што і узмыліць. ‖ *незак.* **замыльваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЫЛІЦЬ[2], -лю, -ліш, -ліць; *зак., што* (разм.). Падтуліць, сцяць (пра губы). *З. губы.* ‖ *незак.* **замыльваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЫЦЬ, -мыю, -мыеш, -мые; -мыты; *зак., што.* **1.** Адмыць (забруджанае месца). *З. пляму.* **2.** Сапсаваць, кепска мыючы, бялізну. *З. пляму. З. сарочку.* **3.** Занесці чым-н. *Яму ў рэчцы замыла пяском.* ‖ *незак.* **замываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЯНІЦЬ, -мяню, -меніш, -меніць; -менены; *зак., каго-што.* **1.** *кім-чым.* Узяць, скарыстаць, паставіць узамен другога. *З. сакратара новым.* **2.** Заняць чыё-н. месца, стаўшы раўнацэнным яму. *Сястра замяніла яму памерлую маці.* **3.** З'явіцца на змену каму-, чаму-н. *Песня заменіць сум.* **4.** Выпадкова ці наўмысна ўзяць чужую рэч замест сваёй, падмяніць. *З. галошы.* ‖ *незак.* **замяняць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **замена,** -ы, *мн.* -ы, -мен, *ж.*

ЗАМЯРАЦЬ *гл.* замераць.

ЗАМЯРЗАННЕ, -АЦЬ *гл.* замерзнуць.

ЗАМЯСІЦЬ, -мяшу, -месіш, -месіць; -мешаны; *зак., што.* Прыгатаваць, змешваючы якое-н. сыпкае рэчыва з вадкасцю і размінаючы для атрымання вязкай масы. *З. цеста.* ‖ *незак.* **замешваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **замес,** -у, *м.* (спец.).

ЗАМЯСЦІЦЬ, -мяшчу, -месціш, -месціць; -мешчаны; *зак.* **1.** *каго-што кім-чым.* Паставіць на чыё-н. месца, замяніць. *На фізічна цяжкіх участках з. жаночы персанал мужчынскім.* **2.** *што.* Заняць свабодную пасаду, вакансію. *З. вакантныя адзінкі.* ‖ *незак.* **замяшчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **замяшчэнне,** -я, *н. Конкурс на з. пасады загадчыка аддзела.*

ЗАМЯТАЦЬ *гл.* замесці.

ЗАМЯЦЬ, -мну, -мнеш, -мне; -мнём, -мняце, -мнуць; -мні; -мяты; *зак., што* (разм.). Спыніць, наўмысна не даць ходу. *З. размову. З. справу.* ‖ *незак.* **замінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЯШАННЕ, -я, *н.* Раптоўнае парушэнне парадку, збянтэжанасць, разгубленасць. *Прайсці ў з. Унесці з. ў шэрагі ворага.*

ЗАМЯШАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Ублытацца ў што-н., мець дачыненне да чаго-н. (заганнага, непрыемнага). *З. ў непрыемную гісторыю.* **2.** Загубіцца сярод народу. *З. ў натоўпе.* ‖ *незак.* **замешвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАМЯШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; замешаны; *зак.* **1.** *што* і *каму.* Прыгатаваць корм, мешанку жывёле. *З. свінням.* **2.** *каго (што) у што.* Уцягнуць у якую-н. непрыемную справу. *З. у непрыемную гісторыю.* ‖ *незак.* **замешваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАМЯШЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* замясціць. **2.** *каго (што).* Часова выконваць чые-н. абавязкі. *З. загадчыка.*

ЗАНАВА, *прысл.* Тое, што і нанава.

ЗАНАДТА, *прысл.* Залішне, празмерна, звыш якой-н. мяжы. *Нешта ты стаў з. смелым. З. знізіць патрабаванні.*

ЗАНАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* зона. **2.** Размешчаны ў якой-н. зоне, мясцовасці або ўласцівы ёй. *Занальная флора.*

ЗАНАРАВІЦЦА, -раўлюся, -ровішся, -ровіцца; -занараўіўся, -вілася; *зак.* Занатурыцца, уперціся. *Конь занараўіўся, не хоча ісці ўброд.*

ЗАНАСІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -носіцца; *зак.* Забрудзіцца ад доўгага нашэння. ‖ *незак.* **заношвацца,** -аецца.

ЗАНАСІЦЬ, -нашу, -носіш, -носіць; -ношаны; *зак., што.* Забрудзіць ад доўгай ноські. *З. сарочку.* ‖ *незак.* **заношваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАНАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што* і *з дадан. сказам.* Запісаць што-н. для памяці або адзначыць у памяці. *З. пачутае ў запісной кніжцы.* ‖ *незак.* **занатоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАНАТУРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Заўпарціцца, уперціся, праявіць свой нораў.

ЗАНАЧАВАЦЬ, -чую, -чуеш, -чуе; -чуй; *зак.* Астацца начаваць дзе-н. *З. у знаёмых.*

ЗАНДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каго-што.* **1.** Даследаваць зондам (у 1 знач.; спец.). **2.** *перан.* Папярэдне высвятляць што-н. у каго-н. (кніжн.). ◊ **Зандзіраваць глебу** (кніжн.) — тое, што і зандзіраваць (у 2 знач.). ‖ *зак.* **пазандзіраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй (да 2 знач.). ‖ *наз.* **зандзіраванне,** -я, *н.* і **зандаж,** -у, *м. Зандзіраванне раны. Зандаж глебы. Зандаж печані.*

ЗАНЕПАДАЦЬ *гл.* заняпасці.

ЗАНЕПАКОЕНЫ, -ая, -ае. Устрывожаны, неспакойны. ‖ *наз.* **занепакоенасць,** -і, *ж.*

ЗАНЕПАКОІЦЦА, -коюся, -коішся, -коіцца; *зак.* Пачаць непакоіцца.

ЗАНЕПАКОІЦЬ, -кою, -коіш, -коіць; -коены; *зак.* Пачаць непакоіць. *З. просьбамі і заявамі.*

ЗАНЕСЦІ, -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нёс, -несла; -нясі; -несены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць куды-н. мімаходам, па дарозе. *З. кнігі ў бібліятэку.* **2.** *каго-што.* Закінуць, прымусіць апынуцца дзе-н. вельмі далёка, накіраваць не туды, куды належыць. *Лёс занёс майго таварыша на Далёкі Усход. Куды гэта вас занесла?*

3. *што.* Падняць або, падняўшы, адвесці ўбок. *З. канец бервяна. З. руку для ўдару.* **4.** *каго-што.* Запісаць, упісаць у што-н. *З. на Дошку гонару. З. чыю-н. думку ў пратакол.* **5.** звычайна *безас., што.* Засыпаць, замесці. *Дарогу занесла снегам.* ‖ *незак.* **зано́сіць,** -ношу, -но́сіш, -но́сіць. ‖ *наз.* **зано́с,** -у, *м.* (да 5 знач.) і **занясе́нне,** -я, *н.* (да 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **зано́сны,** -ая, -ае (да 2 і 5 знач.).

ЗАНЕ́СЦІСЯ, -нясу́ся, -нясе́шся, -нясе́цца; -нясёмся, -несяце́ся, -нясу́цца; занёсся, -не́слася; -нясі́ся; *зак.* **1.** Далёка заехаць, заляцець, забегчы. *Коні занесліся ў чыстае поле.* **2.** Далёка зайсці ў думках, марах. *З. думкамі ў далёкія краіны.* ‖ *незак.* **зано́сіцца,** -но́шуся, -но́сішся, -но́сіцца.

ЗАНІ́ЗІЦЬ, -ні́жу, -ні́зіш, -ні́зіць; -ні́жаны; *зак., што.* Занадта знізіць, панізіць. *З. патрабаванні. З. расцэнкі.* ‖ *незак.* **заніжа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **заніжэ́нне,** -я, *н.*

ЗАНО́С, -у, *м.* **1.** *гл.* занесці. **2.** Намеценая завірухай гурба, якая перагароджвае шлях. *Снежныя заносы.*

ЗАНО́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* занасіцца, -ць.

ЗАНУДЗІ́ЦЦА, -джу́ся, -дзі́шся, -дзі́цца; -дзі́мся, -дзіце́ся, -дзя́цца; *зак., па кім-чым* і *без дап.* Засумаваць, замаркоціцца. *З. па родным доме.*

ЗАНУ́ДЗІЦЬ, -іць; *безас.; зак., каго.* Пачаць нудзіць. *З самага ранку яго занудзіла.*

ЗАНУМАРАВА́ЦЬ *гл.* нумараваць.

ЗАНЫ́ЦЬ, -ны́ю, -ны́еш, -ны́е; *зак.* Пачаць ныць. *Нешта сэрца заныла.*

ЗАНЯВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Пазбавіць волі, незалежнасці, поўнасцю падпарадкаваць сабе. ‖ *незак.* **занявóльваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **занявóльванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **заняво́ленне,** -я, *н.*

ЗАНЯВО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто заняволіў або занявольвае каго-н. ‖ *ж.* **заняво́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **заняво́льніцкі,** -ая, -ае.

ЗАНЯДБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Перастаць дбаць пра каго-, што-н., пакінуць каго-, што-н. без догляду, увагі. *З. гаспадарку.*

ЗАНЯДУ́ЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Стаць хворым, нядужым, захварэць. ‖ *незак.* **занядужваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАНЯМЕ́ЦЬ *гл.* нямець.

ЗАНЯПА́Д, -у, *ДМ* -дзе, *м.* Упадак, стан аслаблення дзейнасці, змяншэння актыўнасці. *З. эканомікі. Гаспадарка прыйшла ў з. Адчуць стомленасць і з.*

ЗАНЯПА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыйшоў ва ўпадак, збяднелы. *Заняпалая ў мінулым гаспадарка.* **2.** Хваравіты, слабы здароўем. *Заняпалая старая.* ‖ *наз.* **заняпа́ласць,** -і, *ж.*

ЗАНЯПА́СЦІ, -непаду́, -непадзе́ш, -непадзе́; -непадзём, -непадзяце́, -непаду́ць; -непа́дзі; *зак.* Прыйсці ў заня́пад. *Гаспадарка заняпала. Хлопчык змалку заняпаў. З. здароўем.* ‖ *незак.* **занепада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАНЯСЕ́ННЕ *гл.* занесці.

ЗАНЯ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Тое, чым хто-н. заняты, справа, праца. *Род заняткаў.* **2.** *мн.* Вучэбныя гадзіны (урокі, лекцыі), а таксама наогул час вучэння. *У школе пачаліся заняткі. Семінарскія заняткі.*

ЗАНЯ́ТАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць работы, забяспечанасць працай. *Вялікая з. Паказчык занятасці рабочых.*

ЗАНЯ́ТЫ, -ая, -ае. Які мае многа работы, спраў. *З. чалавек.*

ЗАНЯ́ЦЦА[1], займу́ся, зо́ймешся, зо́ймецца; займі́ся; *зак.* **1.** *чым.* Пачаць што-н. рабіць, прыступіць да якога-н. занятку. *З. спортам.* **2.** *кім-чым.* Накіраваць сваю ўвагу на каго-, што-н., праявіць цікавасць да каго-, чаго-н. *З. хворым. З. сабой* (пачаць клапаціцца пра сваю знешнасць, здароўе). **3.** *з кім.* Дапамагчы каму-н. у вучобе, занятках. *З. з адстаючымі вучнямі.* ‖ *незак.* **займа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 2 і 3 знач.).

ЗАНЯ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., зо́ймецца; *зак.* Пачаць гарэць, разгарацца; наступіць, пачацца (пра раніцу, зару). *Гэта хата занялася ад суседняй. Пажар заняўся з канца вёскі. Занялося на раніцу. Заняўся золак.* ‖ *зак.* **займа́цца,** -а́ецца.

ЗАНЯ́ЦЬ, займу́, зо́ймеш, зо́йме; займі́; заня́ты; *зак.* **1.** *што.* Запоўніць сабой якую-н. прастору, прамежак часу. *Кнігі занялі ўсю паліцу. Гэта работа зойме ў нас дні два.* **2.** *што.* Размясціцца дзе-н.; уступіць куды-н., авалодаўшы чым-н. *З. месца ў вагоне. З. кватэру. Полк штурмам заняў варожы гарнізон. З. крэпасць.* **3.** *перан., каго (што).* Зацікавіць, цалкам захапіць. *Мяне заняла гэта работа.* **4.** *каго (што).* Даць работу, занятак каму-н. *З. на ўроку ўсіх вучняў. З. гасцей размовамі.* **5.** *што.* У спалуч. з некаторымі наз.: заняць пасаду. *З. вакансію. З. месца малодшага навуковага супрацоўніка. З. кафедру ў інстытуце* (г. зн. месца загадчыка кафедры). **6.** *каго-што.* Захапіць, збіраючы ў адно месца і гонячы куды-н. (пра жывёлу). *З. статак і гнаць дадому.* **7.** *што.* Распачаць. *З. шырокі пракос.* ◊ **Дух заняло** (разм.) — стала цяжка дыхаць ад чаго-н. (хвалявання, хуткага руху і пад.). **Мову заняло** *каму* — страціў здольнасць гаварыць. ‖ *незак.* **займа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 4, 5 і 7 знач.). ‖ *наз.* **заня́цце,** -я, *н.* (да 2 і 4 знач.).

ЗАО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па заалогіі.

ЗА́ПАВЕДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Выслоўе, якое ўтрымлівае рэлігійна-маральнае прадпісанне. *Евангельская з.* **2.** Правіла, палажэнне, якое служыць кіруючым указаннем для каго-, чаго-н. (высок.). *Першая з.* (самае непарушнае правіла).

ЗАПАВЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Запаведнае месца, дзе зберагаюцца і захоўваюцца рэдкія і каштоўныя расліны, жывёлы, унікальныя ўчасткі прыроды, культурныя каштоўнасці і пад. *Бярэзінскі з. Бабровы з.*

ЗАПАВЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад аховай, недатыкальны. *Запаведныя лясы.*

ЗАПАВЕ́Т, -у, *М* -ве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (высок.). Наказ, парады паслядоўнікам, нашчадкам. *З. бацькі сыну.*

ЗАПАВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Дарагі для каго-н., задушэўны. *Запаветная мара. Запаветныя думкі.* **2.** Які па-асабліваму цэніцца, старанна аберагаецца. *З. куточак. З. талісман.* **3.** Звязаны з наказам, тайнай умовай. *Запаветнае слова.* ‖ *наз.* **запаве́тнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЗАПАВО́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Зрабіцца больш павольным. *Рух запаволіўся. Рост раслін запаволіўся.* ‖ *незак.* **запаво́львацца,** -аецца.

ЗАПАВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Зрабіць больш павольным. *З. бег. Машына запаволіла ход.* ‖ *незак.* **запаво́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПАДА́ЦЬ *гл.* запасці.

ЗАПАДО́ЗРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго (што) у чым.* Пачаць падазраваць у чым-н. заганным. *З. каго-н. у падслухоўванні.* **2.** *што.* Пачаць дапускаць існаванне чаго-н. непажаданага. *З. нядобрае.* ‖ *незак.* **западо́зрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПА́ЕЧНЫ *гл.* запаяць.

ЗАПАЗНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і запознены. ‖ *наз.* **запазне́ласць,** -і, *ж.*

ЗАПАЗНІ́ЦЦА, -пазню́ся, -по́знішся, -по́зніцца; *зак.* **1.** Прыбыць пазней, чым трэба, або наступіць са спазненнем. *Поезд запазніўся. Вясна запазнілася.* **2.** Затрымаўшыся, прабыць дзе-н. да позняй пары. *З. на рабоце.* **3.** *з чым, з інф.* і *без дап.* Зацягнуць выкананне чаго-н., зрабіць што-н. пазней, чым трэба. *З. з сяўбой.*

ЗАПАЗЫ́ЧАНАСЦЬ, -і, *ж.* Наяўнасць даўгоў, нявыкананых абавязацельстваў. *Ліквідаваць з.*

ЗАПАЗЫ́ЧАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Запазычаная з'ява, прадмет, слова. *Іншамоўныя запазычанні.*

ЗАПАЗЫ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Узяць, пераняць, засвоіць. *З. слова. З. ідэю.* ‖ *незак.* **запазы́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запазы́чванне,** -я, *н.*

ЗАПА́ЙВАННЕ, -ВАЦЬ, ЗАПА́ЙКА, ЗАПА́ЙНЫ *гл.* запаяць.

ЗАПАКАВА́ЦЬ *гл.* пакаваць.

ЗАПАКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і пакаваць. *З. рэчы.*

ЗАПА́Л, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Прыстасаванне і сродак для запальвання выбуховага рэчыва. **2.** -у, *перан.* Гарачнасць, парыў. *Астыў з. Гаварыць з запалам.* ‖ *прым.* **запа́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАПАЛАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Злёгку пажаўцелы. *Запалавелае жыта.*

ЗАПАЛАВЕ́ЦЬ *гл.* палавець.

ЗАПАЛАНІ́ЦЬ, -ланю́, -ло́ніш, -ло́ніць; -ло́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Узяць у палон; скарыць, пазбавіць незалежнасці. *З. народ. З. сэрца дзяўчыны* (перан.). **2.** *што.* Заняць, запоўніць сабой якую-н. прастору. *Натоўп запаланіў увесь двор. Трывога запаланіла ўсё нутро* (перан.). ‖ *незак.* **запаланя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗАПАЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Пачаць палаць[1].

ЗАПАЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Хваробны працэс, які суправаджаецца павышэннем тэмпературы, прыпухласцю і пачырваненнем хворай часткі цела. *З. лёгкіх. З. сустава.* ‖ *прым.* **запале́нчы,** -ая, -ае. *З. працэс.*

ЗАПАЛЁНЫ, -ая, -ае. У стане запалення, прыпухлы, пачырванелы. *З. ўчастак цела. Запалёныя вочы.* ‖ *наз.* **запалёнасць,** -і, *ж.*

ЗАПАЛІ́ЦЦА, -алю́ся, -а́лішся, -а́ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Успыхнуць, загарэцца. *На дварэ запаліліся ліхтары.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца запалёным. *Горла запалілася.* **3.** *перан., чым* і *без дап.* Аказацца ахопленым моцным пачуццём, імкненнем і пад. *З. гневам.* ‖ *незак.* **запа́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **запаля́цца,** -я́ецца (да 2 знач.).

ЗАПАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак.* **1.** *што.* Прымусіць гарэць, загарэцца. *З. лямпу.* **2.** *у чым.* Падпаліць паліва (у печы). *З. у печы.* **3.** *перан., каго-што.* Узбудзіць, натхніць (высок.). *З. слухачоў прамовай. З. цікавасць да чаго-н.* ‖ *незак.* **запа́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запа́льванне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.).

ЗАПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тонкая драўляная палачка з лёгка загаральнай галоўкай для здабывання агню. *Чыркнуць запалкай.* ‖ *прым.* **запа́лкавы,** -ая, -ае *і* **запала́чны,** -ая, -ае. *Запалкавая (запалачная) фабрыка.*

ЗАПАЛО́ХАНЫ, -ая, -ае. Баязлівы, палахлівы ад пастаянных пагроз, пакаранняў. *З. кот. З. выгляд.* ‖ *наз.* **запало́ханасць,** -і, *ж.*

ЗАПАЛО́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Пастаяннымі пагрозамі зрабіць

палахлівым, нясмелым. *З. дзіця.* ‖ *незак.* **запалохваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПА́ЛЫ, -ая, -ае. Які запаў, паглыбіўся ўнутр, упалы. *Запалыя грудзі.* ‖ *наз.* **запа́ласць,** -і, *ж.*

ЗАПА́ЛЬВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* запаліць. **2.** Прыстасаванне, якім выклікаецца загаранне паліва ў рухавіках унутранага згарання (спец.). *Праверыць сістэму запальвання. Уключыць з.*

ЗАПА́ЛЬВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* запаліцца, -ць.

ЗАПА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і запал (у 1 знач.).

ЗАПАЛЬНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж. і* **ЗАПАЛЬНІ́ЧКА,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Кішэнны прыбор, які ўжываецца замест запалак для здабывання агню.

ЗАПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаецца для запальвання. *Запальная бомба.* **2.** *перан.* Хвалюючы, які робіць вялікае ўражанне. *З. залік. Запальныя словы.* ‖ *наз.* **запальнасць,** -і, *ж.*

ЗАПА́ЛЬЧЫВЫ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка ўзбуджаецца, прыходзіць у раздражненне, гнеў. *З. чалавек.* **2.** Поўны раздражнення, гневу. *Запальчывыя спрэчкі.* ‖ *наз.* **запа́льчывасць,** -і, *ж.*

ЗАПАЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за Палярным кругам. *З. горад.*

ЗАПАЛЯ́ЦЦА *гл.* запаліцца.

ЗАПАМІНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які запамінаецца, надоўга застаецца ў памяці. *З. вобраз.* ‖ *наз.* **запаміна́льнасць,** -і, *ж.*

ЗАПАМІНА́ННЕ, -ЦЦА, -ЦЬ *гл.* запомніцца, -ць.

ЗАПАМЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і запомніць.

ЗАПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *зак.* **1.** *над чым.* Устанавіць сваю ўладу, панаванне. *Настаў такі час, калі бедната запанавала.* **2.** Пачаць бяздзейнае, панскае жыццё. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Настаць, устанавіцца. *Запанавала цішыня.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Зрабіцца пануючым, пераважным. *У вершах запанавала задумлівая элегія.*

ЗАПАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і распанелы. ‖ *наз.* **запане́ласць,** -і, *ж.*

ЗАПАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Тое, што і распанець.

ЗАПАНІБРА́ТА, *прысл.* (разм.). Як з роўным, проста, бесцырымонна. *Быць з кім-н. з.*

ЗАПАНІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак.* Пачаць панікаваць, упасці ў паніку.

ЗА́ПАР, *прысл.* (разм.). Непасрэдна адзін за адным, без пропуску. *Пяць дзён з. ішоў дождж.*

ЗАПАРО́ЖАЦ, -жца, *мн.* -жцы, -жцаў, *м.* Казак з Запарожскай Сечы — украінскага казацкага войска 16—18 ст.

ЗАПАРУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., што.* **1.** Забрудзіць, пашкодзіць чым-н., што трапіла ў сярэдзіну. *З. вока. Вока не запарушыць каму* (пра ціхага, бяскрыўднага чалавека; разм.). **2.** Прысыпаць, зацерушыць. *Снег запарушыў зямлю.* ‖ *незак.* **запару́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПАРШЫ́ВЕЦЬ *гл.* паршывець.

ЗАПА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). **1.** Парачыся ў лазні, давесці сябе да знямогі. *З. да паўсмерці.* **2.** Моцна стаміцца ад доўгай язды, хады, працы. ‖ *незак.* **запа́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго (што).* Гарачынёй або парачы ў лазні давесці да знямогі (разм.). **2.** *каго (што).* Стаміць шпаркай або працяглай яздой, хадой, цяжкай працай (разм.). *З. каня.* **3.** *што.* Апрацаваць парай або абліць варам, пакласці ў кіпень для чаго-н. (спец.). *З. дзежку.* **4.** *што.* Заліць варам, каб размякчыць, распарыць (пра сухі корм). *З. мякіну.* ‖ *незак.* **запа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запа́рванне,** -я, *н.* (да 3 знач.) *і* **запа́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 3 знач.). ‖ *прым.* **запа́рачны,** -ая, -ае (да 3 знач.) *і* **запа́рны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ЗАПА́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што назапашана, сабрана для чаго-н.; тое, што маецца для скарыстання. *Харчовыя запасы. Запасы паліва. Непарушны з. З. ведаў* (перан.). *У з.* або *на з.* (на выпадак, калі спатрэбіцца). *У нас яшчэ ёсць многа часу ў запасе* (маецца ў нашым распараджэнні). **2.** Загнуты за шво лішак тканіны, які пакідаюць на выпадак, калі спатрэбіцца павялічыць у шырыню або даўжыню якую-н. частку адзення. *Суканка з запасам.* **3.** Катэгорыя грамадзян, якія прайшлі вайсковую службу і прызываюцца зноў у войска ў выпадку неабходнасці. *Перавесці ў з. Прызваць з.* ‖ *прым.* **запасны́,** -а́я, -о́е (да 1 і 3 знач.). *З. выхад. З. ігрок. З. полк. Прызыў запасных* (наз.).

ЗАПА́СІЦЬ, -а́шу, -а́сіш, -а́сіць; *незак., што.* Прыгатаўляць на будучае, рабіць запас. *З. сена на зіму.*

ЗАПАСКУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што* (разм.). Забрудзіць адкідамі, нечыстотамі. ‖ *незак.* **запаску́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПА́СЛІВЫ, -ая, -ае. Які прадбачліва робіць запас чаго-н. *З. гаспадар.* ‖ *наз.* **запа́слівасць,** -і, *ж.*

ЗАПА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Музейнае сховішча.

ЗАПАСНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Военнаабавязаны запасу, а таксама салдат запаснай воінскай часці.

ЗАПА́СЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -падзе́; запа́ў, -па́ла; *зак.* **1.** Заваліцца куды-н., за што-н. *Кавалак мыла запаў за шафу.* **2.** Уцадца ўнутр, стаць запалым. *Вочы запалі.* **3.** *перан.* Глыбока замацавацца, захавацца. *Словы запалі ў душу. Што гэта запала табе ў галаву?* ‖ *незак.* **запада́ць,** -а́е.

ЗАПАСЦІ́СЯ, -су́ся, -се́шся, -се́цца; -сёмся, -сяце́ся, -су́цца; запа́сся, -сла́ся, -ло́ся; -сі́ся; *зак.* Назапасіць для сябе чаго-н. *З. харчамі. З. цярплівасцю* (перан.: падрыхтавацца вытрымаць што-н.). ‖ *незак.* **запаса́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАПАТРАБАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Патрабаванне афіцыйнага растлумачэння па якой-н. справе. *Даць з. ва ўстанову.* **2.** *мн.* Неабходнасць, патрэбы. *Культурныя запатрабаванні працоўных.* ○ **Да запатрабавання** — пра карэспандэнцыю, якая выдаецца на пошце па патрабаванню адрасата.

ЗАПАТРАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бава́ны; -бу́й; *зак., каго-што* (афіц.). **1.** Патрабаваць прад'яўлення, прысылкі чаго-н. *З. выпіску з пратакола пасяджэння.* **2.** Выклікаць куды-н. *З. сведкаў.* **3.** Прад'явіць патрабаванне на выдачу чаго-н. *З. багаж.*

ЗАПАТЭНТАВА́ЦЬ *гл.* патэнтаваць.

ЗАПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; запо́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* **1.** Забрацца куды-н. паўзком. *З. пад канапу.* **2.** Адпаўзціся куды-н. далёка. *З. ў лес.* ‖ *незак.* **запаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАПАЎНЕ́ННЕ *гл.* запоўніцца, -ць.

ЗАПАЎНЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Рэчыва, якое дабаўляецца ў вяжучую масу і не раствараецца ў ёй. *Запаўняльнікі для бетонаў.*

ЗАПАЎНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* запоўніцца, -ць.

ЗАПА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -па́х, -хла; *зак.* Пачаць пахнуць. *Запахла дымам.*

ЗАПАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Вільготны ад асеўшай пары. *Запацелае акно.* ‖ *наз.* **запаце́ласць,** -і, *ж.*

ЗАПАЦЕ́ЦЬ *гл.* пацець.

ЗАПА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прылада для ўзворвання глебы на невялікую глыбіню або для засыпання зерня.

ЗАПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Залатаць, паправіць паяннем. *З. дзірку. З. кацёл.* ‖ *незак.* **запа́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запа́йванне,** -я, *н. і* **запа́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* ‖ *прым.* **запа́йны,** -ая, -ае *і* **запа́ечны,** -ая, -ае.

ЗАПЕЛЕНГАВА́ЦЬ *гл.* пеленгаваць.

ЗАПЕ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Пакрыцца пенай. *Варэнне запенілася.* ‖ *незак.* **запе́ньвацца,** -аецца.

ЗАПЕ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Пакрыць пенай, успеніць. *З. ваду.* ‖ *незак.* **запе́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЕ́РЦІ, -пру́, -прэ́ш, -прэ́; -про́м, -праце́, -пру́ць; -пёр, -пе́рла; -пры; -пёрты; *зак.* **1.** *што.* Зачыніць (на замок, засаўку і пад.) або замкнуць (у 1 знач.). *З. дзверы на ключ.* **2.** *каго-што.* Змясціць куды-н., зачыніўшы на замок. *З. парасят у хлеўчуку. З. варожы флот* (перан.: акружыць, пазбавіўшы выхаду, магчымасці рухацца). **3.** Хутка даставіць, дамчаць куды-н. або ўсунуць, упакаваць куды-н., у што-н. (разм.). *Гэты рысак мігам вас туды запрэ. Куды ты запёр гэту скрынку?* ‖ *незак.* **запіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАПЕ́РЦІСЯ, -пру́ся, -прэ́шся, -прэ́цца; -про́мся, -працеся, -пру́цца; -пёрся, -пе́рлася; -пры́ся; *зак.* **1.** Заперці якое-н. памяшканне, застаўшыся ў ім. *З. ў каморы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зачыніцца, замкнуцца. *Вароты заперліся.* ‖ *незак.* **запіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАПЕ́Ў, -пе́ву, *мн.* -пе́вы, -пе́ваў, *м.* **1.** Пачатак песні. **2.** Зачын у народнай паэзіі. ‖ *прым.* **запе́ўны,** -ая, -ае.

ЗАПЕ́ЦЬ, -пяю́, -пяе́ш, -пяе́; -пяём, -пеяце́, -пяю́ць; -пе́ў, -пе́ла; -пе́й; *зак.* Пачаць пець. ‖ *незак.* **запява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАПЕ́ЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* Месца паміж сцяной і печчу.

ЗАПЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за печчу. *З. цвыркун.*

ЗАПЕ́ЧЧА, -а, *н.* Тое, што і запечак.

ЗАПІНА́ЦЦА[1] *гл.* запнуцца.

ЗАПІНА́ЦЦА[2] *гл.* запяцца.

ЗАПІНА́ЦЬ *гл.* запяць.

ЗА́ПІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Засцежка, якая прасоўваецца ў манжэт сарочкі.

ЗАПІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Замінка, затрымка ў гаворцы, выкліканая цяжкасцю ў падборы слоў, у вымаўленні. *Адказаць урок без запінкі* (гладка, бойка).

ЗАПІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* заперціся, заперці.

ЗА́ПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* запісаць. **2.** Тое, што запісана. *Блакнот з запісамі.* **3.** Дакумент, акт (уст.). *Даравальны з.*

ЗАПІСА́ЦЦА, -пішу́ся, -пі́шашся, -пі́шацца; -пішы́ся; *зак.* **1.** Запісаць сябе ў спіс, у склад чаго-н. *З. на прыём да ўрача.* **2.** Захапіўшыся пісаннем чаго-н., забыцца на час (разм.). *Я так запісаўся, што не заўважыў, як прайшоў час.* **3.** Зарэгістраваць у загсе свой шлюб (разм.).

ЗАПІСА́ЦЬ, -пішу́, -пі́шаш, -пі́ша; -пішы́; -пі́саны; *зак.* **1.** *што.* Адзначыць пісьмова для памяці. *З. лекцыю.* **2.** *каго-што.* Нанесці (голас, музыку і пад.) на плёнку з дапамогай спецыяльнага апарата. *З. на плёнку песню.* **3.** *каго (што).* Унесці ў спіс, уключыць у склад чаго-н. *З. на прыём.* ‖ *незак.* **запі́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запі́сванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **за́піс,** -у, *м.* *Магнітафонны запіс.*

ЗАП—ЗАП

ЗАПІСКА, -і, *ДМ* запісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Лісток паперы з запісам, кароценькае пісьмо. **2.** Кароткі пераказ у пісьмовай форме якой-н. справы. *Дакладная з.* **3.** *мн.* Лісты з запісамі. *Чытаць лекцыі па запісках.* **4.** *мн.* Літаратурны твор у форме мемуараў, успамінаў. *Запіскі пісьменніка.* **5.** *мн.* Як частка назвы некаторых навуковых часопісаў. *Вучоныя запіскі універсітэта.*

ЗАПІСНЫ, -ая, -ое: **запісная кніжка** — род сшытка маленькага фармату для розных запісаў.

ЗАПІХАННЕ, -ХАЦЬ, ЗАПІХВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* запхнуць.

ЗАПІЦЬ[1], -п'ю, -п'еш, -п'е; -п'ём, -п'яце, -п'юць; -пі; -піты; *зак., што чым.* Выпіць што-н., заглушаючы непрыемны смак або аблягчаючы праглынанне чаго-н. *З. лякарства вадой.* ‖ *незак.* **запіваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПІЦЬ[2], -п'ю, -п'еш, -п'е; -п'ём, -п'яце, -п'юць; -пі; *зак.* Пачаць п'янстваваць. *З. на цэлы тыдзень.* ‖ *незак.* **запіваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛАКАНЫ, -ая, -ае. Са слядамі слёз. *З. твар.*

ЗАПЛАКАЦЬ, -лачу, -лачаш, -лача; -лач; *зак.* Пачаць плакаць. *З. ад крыўды.*

ЗАПЛАМБАВАЦЬ *гл.* пламбаваць.

ЗАПЛАНАВАЦЬ *гл.* планаваць.

ЗАПЛАЦІЦЬ *гл.* плаціць.

ЗАПЛЕСНЕЛЫ *і* **ЗАПЛЯСНЕЛЫ,** -ая, -ае. Пакрыты плесняй. *З. кавалак сыру.* ‖ *наз.* **заплеснеласць,** -і, *ж. і* **заплясняласць,** -і, *ж.*

ЗАПЛЕСНЕЦЬ *гл.* плеснець.

ЗАПЛЕСЦІ, -пляту, -пляцеш, -пляце; -пляцём, -плецяце, -плятуць; -пляці; -плецены; *зак., што.* **1.** Перавіваючы, сплесці. *З. касу.* **2.** Плетучы, закрыць (адтуліну, дзірку і пад.). *З. дзірку ў плоце лазой.* **3.** Пакрыць густым перапляценнем чаго-н. *Хмель заплёў усю агароджу.* ‖ *незак.* **заплятаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛЕСЦІСЯ[1], -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -пляціся; *зак.* Заплесці сабе валасы ў касу (косы). ‖ *незак.* **заплятацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПЛЕСЦІСЯ[2], -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -пляціся; *зак.* (разм.). З цяжкасцю зайсці куды-н. *Ледзь заплёўся дадому.*

ЗАПЛЕЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за плячамі. *З. мяшок.* ◊ **Заплечных спраў майстар** (уст. неадабр.) — кат.

ЗАПЛЕЧЧА, -а, *н.* (разм.). Частка спіны каля плячэй.

ЗАПЛЫСЦІ[1], -ыву, -ывеш, -ыве; -ывём, -ывяце, -ывуць; -ыў, -ыла, -ло; -ыві; *зак.* **1.** Плывучы, трапіць куды-н., за што-н. *З. за буёк.* **2.** Плывучы, аддаліцца. *Далёка з.* ‖ *незак.* **заплываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛЫСЦІ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыве; -ыў, -ыла, -ло; *зак.* Пакрыцца слоем чаго-н. густога, цякучага. *Сажалка заплыла глеем. Вочы заплылі* (пра ацёкі, прыпухласці каля вачэй). ‖ *незак.* **заплываць,** -ае.

ЗАПЛЫЎ, -ыву, *мн.* -ывы, -ываў, *м.* У спорце: плаванне або гонкі на лодках, яхтах на пэўную адлегласць. *З. брасам на сто метраў.*

ЗАПЛЮХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пакрыцца пырскамі (вады, гразі і пад.). *З. з галавы да ног.* ‖ *незак.* **заплюхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПЛЮХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Пакрыць пырскамі (гразі, вады і пад.). *З. сукенку.* ‖ *незак.* **заплюхваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛЮШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., што.* Прыкрыць павекамі, зажмурыць (вочы). *З. вочы.* ‖ *незак.* **заплюшчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люём, -люяце, -лююць; -люй; -ляваны; *каго-што.* Забрудзіць пляўкамі. *З. падлогу.* ‖ *незак.* **заплёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЛЯМІЦЬ *гл.* пляміць.

ЗАПЛЯСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць пляскаць. *З. у далоні.*

ЗАПЛЯСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** Зрабіць пляскатым. *З. цвік.* **2.** Выраўнаваць, ударяючы, прыпляскаць. *З. лапатай зямлю.*

ЗАПЛЯСНЕЛАСЦЬ, -НЕЛЫ *гл.* заплеснелы.

ЗАПЛЯСНЕЦЬ *гл.* плеснець.

ЗАПЛЯТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* заплесціся[1]. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра ногі: з цяжкасцю рухацца, з цяжкасцю перамяшчацца. *Ногі заплятаюцца ад стомленасці.* **2.** Пра язык: ледзь варушыцца (ужыв. як абазначэнне невыразнай, блытанай гаворкі). *Ад хвалявання ў яе пачаў з. язык.*

ЗАПЛЯТАЦЬ *гл.* заплесці.

ЗАПНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Раптоўна перарваць гаворку, зрабіць запінку. *Два словы сказаў і запнуўся.* ‖ *незак.* **запінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПОЕМ, *прысл.* **1.** Пра п'янства: працяглы час і бесперапынна. *Піць з.* **2.** *перан.* Адразу ў вялікай колькасці (разм.). *Чытаць з.*

ЗАПОЗНА, *прысл.* (разм.). Занадта позна. *Вярнуцца дамоў з.*

ЗАПОЗНЕНЫ, -ая, -ае. Які з'явіўся, здарыўся са спазненнем, занадта позні. *Запозненая вясна.* ‖ *наз.* **запозненасць,** -і, *ж.*

ЗАПОЙ, -ю, *мн.* -і, -пояў, *м.* Перыяд бесперапыннага п'янства з прычыны хваравітай цягі да алкаголю. *Піць запоямі.* ‖ *прым.* **запойны,** -ая, -ае.

ЗАПОМНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Захавацца ў памяці. *Добра запомнілася.* ‖ *незак.* **запамінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПОМНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што.* Захаваць у памяці. *З. верш. З. сваю спадарожніцу.* ‖ *незак.* **запамінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запамінанне,** -я, *н.*

ЗАПОР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне, якім запіраюць, замыкаюць. *Дзверы без запора. Вароты на запоры.*

ЗАПОР[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Працяглая затрымка пераўтраўленай ежы, маруднае дзеянне кішэчніка. *Хварэць на з.*

ЗАПОЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць поўзаць. *Мурашкі запоўзалі.*

ЗАПОЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Напоўніцца, стаць поўнасцю занятым. *Тэатр запоўніўся гледачамі.* ‖ *незак.* **запаўняцца,** -яецца. ‖ *наз.* **запаўненне,** -я, *н.*

ЗАПОЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* **1.** Напоўніць, поўнасцю заняць. *З. ванну вадой. Гледачы запоўнілі залу. З. час работай.* **2.** Упісаць неабходныя звесткі ў што-н. *З. анкету.* ‖ *незак.* **запаўняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **запаўненне,** -я, *н.*

ЗАПРАВА, -ы, *ж.* Прыправа для стравы, закраса. *З. для салатаў.*

ЗАПРАВІЛА, -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -віл (разм.). Пра таго, хто запраўляе ў якой-н. справе, верхаводзіць.

ЗАПРАВІЦЦА, -раўлюся, -равішся, -равіцца; *зак.* **1.** Заправіць сваю машыну гаручым. **2.** *чым* і *без дап.* Добра падсілкавацца (разм.). ‖ *незак.* **запраўляцца,** -яюся, -яешся, -яюцца. ‖ *наз.* **запраўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ЗАПРАВІЦЬ, -раўлю, -равіш, -равіць; -раўлены; *зак., што.* **1.** Уставіць, усунуць у што-н. *З. штаны ў боты.* **2.** Падрыхтаваць да работы, ужывання, карыстання (пра механізмы, прыборы). *З. бак бензінам. З. газавую лямпу.* **3.** Пакласці ў што-н. прыправу. *З. грыбы смятанай.* ‖ *незак.* **запраўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **запраўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.; прым.* **запраўчны,** -ая, -ае (паводле 2 знач.). *Заправачная станцыя.*

ЗАПРАГАЦЦА, -ЦЬ *гл.* запрэгчы.

ЗАПРАГРАМІРАВАЦЬ *гл.* праграміраваць.

ЗАПРАДАЦЬ[1], -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; -дай; -дадзены; *зак., што* (спец.). Папярэдне дамовіцца аб продажы чаго-н. ‖ *незак.* **запрадаваць,** -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць; -давай. ‖ *наз.* **запродаж,** -у, *м.; прым.* **запродажны,** -ая, -ае.

ЗАПРАДАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пачынаць прадзенне.

ЗАПРАЕКТАВАЦЬ *гл.* праектаваць[1].

ЗАПРАЖНЫ, -ая, -ое. Прызначаны для запрэжкі, які ходзіць у запрэжцы. *З. конь.*

ЗАПРАПАСЦІЦЦА, -пашчуся, -пасцішся, -пасціцца; *зак.* (разм.). Прапасці, падзецца невядома куды. *Блакнот кудысьці запрапасціўся.*

ЗАПРАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што.* Загладзіць прасам. *З. шво.* ‖ *незак.* **запрасоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПРАСІЦЬ, -рашу, -росіш, -росіць; -рошаны; *зак.* **1.** *каго.* Папрасіць прыйсці. *З. у госці. З. на пасяджэнне.* **2.** *каго.* Прапанаваць выканаць якую-н. работу, даручэнне. *З. на працу ў аддзел. З. кансультанта.* **3.** *што.* Назваць занадта высокую цану за што-н. *З. за тавар вельмі дорага.* ◊ **Сардэчна запрашаем** — ветлівае запрашэнне. ‖ *незак.* **запрашаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.), **запрашваць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.) *і* **запрошваць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.). ‖ *наз.* **запрашэнне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ЗАПРАТАКАЛІРАВАЦЬ *гл.* пратакаліраваць.

ЗАПРАТОРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Далёка або невядома куды схаваць, падзець. *І куды ён запраторыў шашкі?* **2.** *перан., каго (што).* Заслаць куды-н., адкуль цяжка выбрацца, вызваліцца. *З. каго-н. у глуш.* ‖ *незак.* **запраторваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПРАТЭСТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* Пачаць пратэставаць.

ЗАПРАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* заправіць, -цца. **2.** Прыправа да стравы, заправа (разм.). *Страва без запраўкі.*

ЗАПРАЎЛЯЦЦА *гл.* заправіцца.

ЗАПРАЎЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** *гл.* заправіць. **2.** *чым.* Кіраваць, верхаводзіць дзе-н. (разм.). *Усім у доме запраўляе гаспадыня.*

ЗАПРАЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто запраўляе машыну, прыбор і пад. *Самалёт-з.*

ЗАПРАЦАВАЦЦА, -цуюся, -цуешся, -цуецца; -цуйся; *зак.* **1.** Стаміцца ад працяглай або цяжкай работы. *Ты, я бачу, тут зусім запрацаваўся.* **2.** Захапіўшыся работай, забыцца пра час. *З. да глыбокай ночы.*

ЗАПРАЦАВАЦЬ[1], -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., што* (разм.). Зарабіць працай. *З. пяцьсот тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **запрацоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПРАЦАВАЦЬ[2], -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; *зак.* Пачаць працаваць. *Машына запрацавала.*

ЗАПРАЦІВІЦЦА *гл.* праціўіцца.

ЗАПРАШАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выражае запрашэнне. *З. жэст. З. білет.*

ЗАПРАШАЦЬ, ЗАПРАШВАЦЬ *гл.* запрасіць.

ЗАПРАШЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* запрасіць. **2.** Пісьмо, запіска з просьбай з'явіцца куды-н., прыняць удзел у чым-н. *Разаслаць запрашэнні.*

ЗАПРО́ДАЖ, -НЫ *гл.* запрадаць[1].

ЗАПРО́ШВАЦЬ *гл.* запрасіць.

ЗАПРУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Найпрасцейшая плаціна ў выглядзе насыпу, якая перагароджвае цячэнне ракі. **2.** Загачаны вадаём. ‖ *прым.* **запру́дны,** -ая, -ае.

ЗАПРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Перагарадзіць запрудай. *З. раку.* **2.** *перан.* Запоўніць сабой якую-н. прастору (разм.). *Людзі запрудзілі ўвесь двор.* ‖ *незак.* **запру́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПРЫГО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што)* (уст.). Зрабіць прыгонным, закабаліць. ‖ *незак.* **запрыго́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запрыго́ньванне,** -я, *н.*

ЗАПРЫМЕ́ЦІЦЬ, -е́чу, -е́ціш, -е́ціць; -е́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Заўважыць, прымеціць. *З. знаёмага ў натоўпе.*

ЗАПРЫХО́ДАВАЦЬ *гл.* прыходаваць.

ЗАПРЭ́ГЧЫ, -прагу́, -пражэ́ш, -пражэ́; -пражо́м, -пражаце́, -прагу́ць; -ро́г, -рэ́гла; -ражы́; -рэ́жаны; *зак., каго-што.* **1.** Вупражжу злучыць з павозкай для цягі. *З. каня ў калёсы.* **2.** *перан.* Нагрузіць цяжкай работай (разм.). ‖ *незак.* **запрага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **запрэ́гчыся,** -рагу́ся, -ражэ́шся, -ражэ́цца; -ражо́мся, -ражаце́ся, -рагу́цца; -ро́гся, -рэ́глася; -ражы́ся (разм.). *З. ў работу* (перан.: узяцца за цяжкую працяглую працу); *незак.* **запрага́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАПРЭ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак; *ж.* **1.** Некалькі коней, сабак, аленяў і пад., запрэжаных у адну вупраж. *З. сабак. У адной запрэжцы* (таксама перан.: у пастаянных і цесных рабочых адносінах; разм.). **2.** Вупраж, збруя. ◊ **Хадзіць у запрэжцы** — рабіць адну пэўную работу.

ЗАПУ́ДРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Пакрыць пудрай (каб зрабіць што-н. незаўважным). *З. вяснушкі.* ‖ *незак.* **запу́дрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПУЖА́НЫ, -ая, -ае. Палахлівы ад частых пагроз. *Запужанае кацяня. З. выгляд.* ‖ *наз.* **запужа́насць,** -і, *ж.*

ЗАПУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* Частымі пагрозамі зрабіць палахлівым. *З. дзіця.* ‖ *незак.* **запу́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПУНСАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Зрабіцца пунсовым. *Шчокі ў дзяўчыны запунсавелі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вылучыцца сваім пунсовым колерам, паказацца (пра што-н. пунсовае). *У траве запунсавелі суніцы.*

ЗАПУСТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́е; *зак.* **1.** Прыйсці ў стан заняпаду. **2.** Абязлюдзець, апусцець (пра жыллё). *Запуставала вёска.*

ЗАПУСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Закінуты, запушчаны, апусцелы. *З. сад. Запусцелая хата.* ‖ *наз.* **запусце́ласць,** -і, *ж.*

ЗАПУСЦЕ́ННЕ, -я, *н.* Стан запусцелага, заняпаду. *Хата ў запусценні. Поўнае з.*

ЗАПУСЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Стаць бязлюдным, пакінутым.

ЗАПУСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пу́сціцца; *зак.* Перастаць даіцца перад ацёлам. *Карова запусцілася.* ‖ *незак.* **запуска́цца,** -а́ецца.

ЗАПУСЦІ́ЦЬ[1], -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак.* **1.** *што і чым у каго-што.* З размаху кінуць (разм.). *З. камень* або *каменем у сцяну.* **2.** *што.* Прывесці ў дзеянне, у рух, пачаць работу над чым-н. *З. матор. З. новую мадэль у вытворчасць* (пачаць масава вырабляць што-н.). *З. сцэнарый у вытворчасць* (пачаць працу над фільмам). *З. змея* (прымусіць узляцець). *З. ракету.* **3.** *што.* Засунуць куды-н. унутр (разм.). *З. руку ў чыю-н. кішэню* (таксама перан.: узяць чужое). *З. кіпцюры ў што-н.* **4.** *каго (што).* Змясціць, упусціць куды-н. з пэўнай мэтай. *З. малькоў карпа ў сажалку.* ‖ *незак.* **запуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **запуска́нне,** -я, *н.* і **за́пуск,** -у, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **запускны́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.; спец.).

ЗАПУСЦІ́ЦЬ[2], -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак., што.* **1.** Давесці да запусцення, заняпаду. *З. зямлю. З. гаспадарку. З. вучобу.* **2.** Не прыняўшы своечасовых мер, даць развіцца чаму-н. (дрэннаму). *З. хваробу.* **3.** Адгадаваць. *З. бараду.* ‖ *незак.* **запуска́ць,** -аю, -а́еш, -а́е.

ЗАПУСЦІ́ЦЬ[3], -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак., каго.* Перастаць даіць перад ацёлам. *З. карову.* ‖ *незак.* **запуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **за́пуск,** -у, *м.*

ЗАПУ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Даведзены да запусцення, занядбаны. *З. сад.* **2.** Застарэлы, не вылечаны своечасова. *Запушчаная рана.* ‖ *наз.* **запу́шчанасць,** -і, *ж.*

ЗАПУ́ШЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пу́шыць; -пу́шаны; *зак., што.* Пра снег, іней: пакрыць тонкім пушыстым слоем. *Снег запушыў зямлю.*

ЗАПХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Пхаючы, запоўніць чым-н. *З. сумку пакупкамі.* ‖ *незак.* **запіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -ае.

ЗАПХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Уціснуць, упіхнуць куды-н. *З. за пазуху кніжку.* **2.** *што.* Заткнуць, закрыць якую-н. адтуліну. *Запхнулі яму анучай рот.* ‖ *незак.* **запіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **запі́хваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **запіха́нне,** -я, *н.* *і* **запі́хванне,** -я, *н.*

ЗАПЫЛІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пыліць.

ЗАПЫНІ́ЦЦА, -ыню́ся, -ы́нішся, -ы́ніцца; *зак.* (разм.). Тое, што і спыніцца. ‖ *незак.* **запыня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗАПЫНІ́ЦЬ, -ыню́, -ы́ніш, -ы́ніць; -ы́нены; *зак.* (разм.). Тое, што і спыніць. ‖ *незак.* **запыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **запыне́нне,** -я, *н.*

ЗАПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пакрыць пырскамі. *З. сурвэтку чарнілам.* **2.** Пачаць пырскаць. ‖ *незак.* **запы́рскваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗА́ПЫТ, -у, *М* -пыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і запытанне (у 2 знач.). *Паслаць з.* **2.** Попыт, запатрабаванне. *Тавары ў магазіне былі самыя розныя, на што быў з.* **3.** Пытанне, звернутае да каго-н. афіцыйна з патрабаваннем растлумачэння. *З. народнага дэпутата.*

ЗАПЫТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выражае запытанне (у 1 знач.). *З. позірк.* ‖ *наз.* **запыта́льнасць,** -і, *ж.*

ЗАПЫТА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Пытанне, зварот да каго-н., які патрабуе адказу, тлумачэння. *Задаць з.* **2.** Патрабаванне афіцыйнага растлумачэння па якой-н. справе. *Паслаць з. ва ўстанову. З. ўраду.*

ЗАПЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Тое, што і запытаць (у 1 знач.). *З. пра сяброў.* ‖ *незак.* **запы́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Звярнуцца да каго-н. з пытаннем з мэтай даведацца, высветліць што-н. *Запытай, калі ён вернецца дадому.* **2.** *што* або *чаго.* Звярнуцца з якой-н. просьбай, папрасіць аб чым-н. *З. дазволу.* **3.** *каго-што аб чым, пра што.* Зрабіць запыт (у 1 знач.) куды-н., запатрабаваць што-н. у каго-н. *З. меркаванне рэдакцыі.* ‖ *незак.* **запы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЫ́ХКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць пыхкаць. *Запыхкаў паравоз.*

ЗАПЭ́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што) у чым.* Упэўніць, пераконваючы ў чым-н., абяцаючы што-н. *З. у сваёй адданасці і дружбе.* ‖ *незак.* **запэ́ўніваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **запэ́ўніванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **запэ́ўненне,** -я, *н.*

ЗАПЭ́ЦКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пэцкацца, -ць.

ЗАПЯВА́ЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ва́л. **1.** Саліст, які выконвае запеў у харавых песнях. *Галасісты з.* **2.** *перан.* Пачынальнік, зачыншчык чаго-н. (разм.). *З. калектыву.*

ЗАПЯВА́ЦЬ *гл.* запець.

ЗАПЯКА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Страва, прыгатаваная запяканнем. *Рысавая з.* **2.** Ягаднаяналіўка з прыправамі, прыгатаваная шляхам гарачай апрацоўкі. *Вішнёвая з.* ‖ *прым.* **запяка́начны,** -ая, -ае.

ЗАПЯКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* запячыся, запячы.

ЗАП'ЯНЕ́ЦЬ *гл.* п'янець.

ЗАПЯРЭ́ЧЫЦЬ *гл.* пярэчыць.

ЗАПЯ́СЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Частка кісці рукі паміж перадплеччам і пясцю. ‖ *прым.* **запя́сцевы,** -ая, -ае.

ЗАПЯ́ЦЦА, -пну́ся, -пне́шся, -пне́цца; -пнёмся, -пняце́ся, -пну́цца; -пні́ся; *зак., чым* (разм.). Прыкрыць сябе чым-н. *З. фартухом.* ‖ *незак.* **запіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАПЯ́ЦЬ, -пну́, -пне́ш, -пне́; -пнём, -пняце́, -пну́ць; -пні́; -пя́ты; *зак., што* (разм.). Закрыць, завесіць. *З. вокны.* ‖ *незак.* **запіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАПЯЧА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Налажыць пячатку на што-н. закрытае. *З. пакет сургучом.* **2.** Палажыўшы ў канверт, заклеіць. *З. пісьмо.* ‖ *незак.* **запяча́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАПЯЧЫ́, -пяку́, -пячэ́ш, -пячэ́; -пячо́м, -печаце́, -пяку́ць; запёк, -пякла́, -ло́; -пячы́; -пе́чаны; *зак.* **1.** *што.* Спячы, загарнуўшы ў цеста. *З. рыбу ў цесце.* **2.** Паставіць у напаленую печ, у духоўку для ўтварэння румянай скарынкі. *З. макароны.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прычыніць пякучы боль, засадніць. *Моцна запякло.* ‖ *незак.* **запяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАПЯЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пячэ́цца, -пяку́цца; запёкся, -пякла́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Спячыся ў слоі цеста. **2.** Загусцець (пра кроў). **3.** Перасохшы, пакрыцца тонкай цёмнай плеўкай (пра вусны). *Вусны запякліся.* ‖ *незак.* **запяка́цца,** -а́ецца.

ЗАРА́, -ы́, *мн.* зо́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) зары́, зор, *ж.* **1.** Яркая афарбоўка гарызонта перад усходам і пасля заходу сонца. *Вячэрняя з. Ад зары да зары* (увесь дзень або ўсю ноч). *Ні свет ні з.* (надта рана). **2.** *перан.* Пачатак, зараджэнне чаго-н. раднаснага. *На зары цывілізацыі. З. свабоды.* **3.** Ранішні або вячэрні ваенны сігнал. *Іграць зару.* **4.** звычайна *мн.* Зорка. *Ужо ў небе зазіхацелі зоры.* ‖ *прым.* **заравы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *З. захад.*

ЗАРАБІ́ЦЬ, -раблю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены; *зак., што.* **1.** Набыць работай, атрымаць за работу. *З. семсот тысяч рублёў. З. права на адпачынак.* **2.** Атрымаць у выніку чаго-н. (разм. іран.). *З. па карку. З. вымову.* **3.** Закласці, замураваць. *З. адтуліну.* ◊ **Зарабіць як Заблоцкі на мыле** (разм. жарт.) — пагарэць на якой-н. справе. ‖ *незак.* **зарабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗАРАБО́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Плата за работу. *Месячны з. Вялікі з.* **2.** *мн.* Праца па найму, звычайна часовая, па-за месцам пастаяннага жыхарства. *Ездзіць у заработкі.*

ЗАРАБО́ТНЫ, -ая, -ае: **заробо́тная плата** — плата за работу.

ЗА́РАВА, -а, *н.* Водбліск пажару або заходу сонца на небе. *Багровае з.*

ЗАРА́Д, -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Выбуховае рэчыва, якое змяшчаецца ў пэўнай колькасці ў снарадзе, патроне. **2.** -у. Колькасць электрычнасці ў якім-н. целе. *Дадатны*

з. 3. энергіі (перан.). ‖ *прым.* **зара́дны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Зарадная скрынка* (павозка для снарадаў).

ЗАРАДЗІ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ро́дзіцца; *зак.* Узяць пачатак, узнікнуць. *Зарадзілася задумка напісаць раман.* ‖ *незак.* **зараджа́цца,** -а́ецца.

ЗАРАДЗІ́ЦЦА[2], -дзі́цца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць зараджаным. **2.** *перан.* Набыць некаторы запас энергіі, падбадзёрыць сябе чым-н. *З. бадзёрасцю.* ‖ *незак.* **зараджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **зара́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 знач.).

ЗАРАДЗІ́ЦЬ[1], -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., што* (разм.). Выклікаць, парадзіць (якія-н. пачуцці, думкі). *З. надзею ў кім-н.* ‖ *незак.* **зараджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАРАДЗІ́ЦЬ[2], -аджу́, -а́дзіш, -а́дзіць; -а́джаны; *зак., што.* **1.** Уставіць зарад (у 1 знач.), патрон у што-н. *З. стрэльбу. З. гармату.* **2.** Увесці электрычны зарад (у 2 знач.). *З. электрычную батарэю.* **3.** Падрыхтаваць да дзеяння, уставіўшы што-н., заправіўшы чым-н. *З. фотаапарат. З. вогнетушыцель.* ‖ *незак.* **зараджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **зараджа́нне,** -я, *н.* і **зара́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

ЗАРАДЗІ́ЦЬ[3], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ро́дзіць; *зак.* (разм.). Урадзіць, даць багаты ураджай. *Бульба ў гэтым годзе зарадзіла.*

ЗАРАДЗІ́ЦЬ[4], -аджу́, -а́дзіш, -а́дзіць; *зак., што, з інф.* і *без дап.* (разм.). Паўтараючыся, рабіць адно і тое ж дзеянне. *Зарадзіў адно і тое ж* (гаворыць, паўтараючы адно і тое ж). *Дождж зарадзіў надоўга* (пачаў ісці не перастаючы).

ЗАРА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* зарадзіцца[2], -ць[2]. **2.** Комплекс гімнастычных практыкаванняў, якія выконваюцца з мэтай аздараўлення. *Ранішняя з.*

ЗАРА́ДНЫ *гл.* зарад.

ЗАРА́ЖАНЫ, -ае, -ае. Насычаны хваробатворнымі мікробамі, шкоднымі рэчывамі і пад. *Заражанае насенне. З. ўчастак мясцовасці.* ‖ *наз.* **зара́жанасць,** -і, *ж.* *Радыеактыўная з.*

ЗА́РАЗ, *прысл.* **1.** Цяпер, у сучасны момант. *Я з. заняты.* **2.** У самым хуткім часе, неўзабаве. *З. я вам усё раскажу.* **3.** Толькі што, зусім нядаўна. *Расказаная з. гісторыя.* **4.** (звычайна з часціцай «жа»). Неадкладна, у гэты ж час. *Трэба з. жа ўсё праверыць.*

ЗАРА́З, *прысл.* Адразу, за адзін раз. *З'есці ўсё з.*

ЗАРА́ЗА, -ы, *ж.* Хваробатворны пачатак, які распаўсюджваецца мікробамі. *Рассаднік заразы. Распаўсюджанне заразы.*

ЗАРАЗІ́ЦЦА, -ражу́ся, -разі́шся, -разі́цца; -разі́мся, -разіце́ся, -разя́цца; *зак., чым.* **1.** Захварэць, успрыняўшы заразу. *З. грыпам.* **2.** *перан.* Успрыняць, засвоіць ад іншых што-н. *З. весялосцю.* ‖ *незак.* **заража́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **зараджэ́нне,** -я, *н.* *З. крыві.*

ЗАРАЗІ́ЦЬ, -ражу́, -разі́ш, -разі́ць; -разі́м, -разіце́, -разя́ць; -ра́жаны; *зак., чым.* **1.** *каго-што.* Перадаць заразу каму-, чаму-н. *З. каго-н. грыпам.* **2.** *перан., каго (што).* Захапіць чым-н., прымусіць іншых пераймаць што-н. *З. любоўю да музыкі. З. прыкладам.* ‖ *незак.* **заража́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **зараджэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ЗАРА́ЗЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і заразны. **2.** *перан.* Які лёгка перадаецца іншым. *З. смех.* ‖ *наз.* **зара́злівасць,** -і, *ж.*

ЗАРА́ЗНЫ, -ая, -ае. Які нясе ў сабе заразу. *Заразная хвароба.* ‖ *наз.* **зара́знасць,** -і, *ж.*

ЗАРА́НА, *прысл.* (разм.). Занадта рана, ранавата. *З. падняцца з пасцелі.*

ЗАРА́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Тое, што і зара (у 1 і 2 знач.). *З. новага жыцця.*

ЗАРА́НЕЙ, *прысл.* За некаторы час да чаго-н., загадзя. *З. усё прыгатаваць.*

ЗАРАНІ́ЦА, -ы, *ж.* **1.** Перадсвітальная зара (паэт.). **2.** Ранішняя зорка.

ЗАРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Ранішняя ці вячэрняя зорка або ўвогуле зорка (у 1 знач.). *Вячэрняя з. У рацэ адбіваліся заранкі.*

ЗАРА́ННІ, -яя, -яе (разм.). Занадта ранні. *З. для купання час.*

ЗАРА́НЫ, -ая, -ае. Знесены і разрыхлены плугам. *Зараныя межы.*

ЗАРАПА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падзенне мноства метэораў, метэорны дождж. ‖ *прым.* **зарапа́дны,** -ая, -ае.

ЗАРАПАРТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *зак.* (разм.). Заблытацца, нагаварыць лішняга, недарэчнага, расказваючы што-н.

ЗА́РАСНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Густа парослыя кусты, дрэвы. *Лазовы з.* ‖ *прым.* **за́раснікавы,** -ая, -ае.

ЗАРАСЦІ́, -расту́, -расце́ш, -расце́; -расцём, -расцяце́, -расту́ць; -ро́с, -расла́, -ло́; *зак.* **1.** *чым* і *без дап.* Пакрыцца якой-н. раслліннасцю, валасамі, поўсцю. *З. мохам. З. барадой. Сцежка зарасла. З. граззю* (перан.). **2.** Пра рану: зажыць (разм.). ‖ *незак.* **зараста́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАРАЎНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* Зрабіць аднолькавым па ўзроўню з якой-н. паверхняй. *З. яму.* ‖ *незак.* **зараўно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАРАЎЦІ́, -раву́, -раве́ш, -раве́; -равём, -равяце́, -раву́ць; -ро́ў, -раўла́, -ло́; -раві́; *зак.* **1.** Пачаць раўці. *Бык зароў.* **2.** *перан.* Голасна заплакаць; моцна закрычаць (разм.).

ЗАРА́ЦЬ, -ру́, -рэ́ш, -рэ́; -ро́м, -раце́, -ру́ць; -ры́; -ра́ны; *зак., што.* Плугам зняць з паверхні зямлі. *З. пагорак.*

ЗАРАЧЫ́СЯ, -раку́ся, -рачэ́шся, -рачэ́цца; -рачо́мся, -рачаце́ся, -раку́цца; -ро́кся, -ракла́ся, -ло́ся; *зак.* Даць зарок не рабіць чаго-н. *З. ўжываць спіртное.* ‖ *незак.* **зарака́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАРВА́ЦЦА, -рву́ся, -рве́шся, -рве́цца; -рвёмся, -рвяце́ся, -рву́цца; -рві́ся; *зак.* (разм.). **1.** Вырвацца, зайсці далёка наперад у час атакі, наступлення. **2.** *перан.* Не разлічыўшы сваіх сіл, магчымасцей, правоў, занадта далёка зайсці ў чым-н. *З. ў сваіх патрабаваннях.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абарвацца унутры чаго-н. (пра нітку). *Нітка зарвалася ў клубку.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раптоўна спыніцца, абарвацца. *Голас зарваўся.* ‖ *незак.* **зарыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАРВА́ЦЬ, -рву́, -рве́ш, -рве́; -рвём, -рвяце́, -рву́ць; -рві́; -рва́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Тое, што і уварваць (у 1 знач.). *З. чужое.* **2.** Абарваць так, каб нельга было знайсці канца (пра нітку). *З. нітку ў матку.* ‖ *незак.* **зарыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ◊ **Каб табе зарвала** (разм.) — каб ты анямеў.

ЗАРДЗЕ́ЦЦА, -е́юся, -е́ешся, -е́ецца; *зак.* Стаць ярка-чырвоным, пачырванець. *Зардзелася ранішняя зара. Зардзеліся шчокі.*

ЗАРЖАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты ржой, ржавы. *З. дрот.*

ЗАРЖАВЕ́ЦЬ *гл.* іржавець.

ЗАРЖА́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае. Заржавелы, ржавы. *З. цвік.*

ЗАРЖА́ЦЬ, -жу́, -жэ́ш, -жэ́; -жо́м, -жаце́, -жу́ць; -жы́; *зак.* Пачаць іржаць. *Коні заржалі.*

ЗАРНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Аддаленая імгненная ўспышка на небе — водбліск маланак далёкай навальніцы.

ЗАРО́БАК, -бку, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* (разм.). Тое, што і заработак. *Знайшоўся някепскі з.*

ЗАРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** У чалавека і жывёл, а таксама ў вышэйшых насенных раслін: арганізм на ранняй ступені свайго развіцця, які жывіцца за кошт матчынага арганізма або пажыўнымі рэчывамі яйцаклеткі. **2.** *перан.* Пачатковы стан, першае праяўленне чаго-н. *Ліквідаваць заганную ідэю ў зародку.* ‖ *прым.* **заро́дкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗАРО́К, -у, *м.* Клятвеннае абяцанне не рабіць чаго-н. *Даць з.*

ЗАРПЛА́ТА, -ы, *ДМ* -ла́це, *ж.* (разм.). Заработная плата. *Павышэнне зарплаты. Сёння з.* (г. зн. выдача заработнай платы).

ЗАРУБЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за рубяжом, замежны. *Зарубежныя краіны. Зарубежныя госці.*

ЗАРУБІ́ЦЬ[1], -ублю́, -у́біш, -у́біць; -у́блены; *зак., што.* Загнуўшы, падшыць краі. *З. хусцінку.* ‖ *незак.* **зару́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зару́бліванне,** -я, *н.* і **зару́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

ЗАРУБІ́ЦЬ[2], -ублю́, -у́біш, -у́біць; -у́блены: *зак., што.* **1.** Зрабіць зарубку або зарубкі на чым-н. (разм.). **2.** Агаліць паверхню пласта, прызначанага для адбойкі (спец.). *З. пласт вугалю.* ◊ **Зарубі сабе на носе** (разм.) — добра запомні на будучае. ‖ *незак.* **зару́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зару́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

ЗАРУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** *гл.* зарубіць[2]. **2.** Метка, знак, зроблены сякерай, нажом і пад. на чым-н., засечка. *З. на дрэве.* ‖ *прым.* **зару́бкавы,** -ая, -ае.

ЗАРУБЦАВА́ЦЦА *гл.* рубцавацца.

ЗАРУБЦО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Тое, што і рубцавацца. *Рана зарубцоўваецца.*

ЗАРУДЗЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* (разм.). Зрабіцца рудым, зрудзець. *Папера ад сонца зарудзела.*

ЗАРУЖАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які заружавеў, зрабіўся ружовым. *Заружавелае неба.*

ЗАРУЖАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць ружовым, паружавець. *Неба на ўсходзе заружавела. Шчокі заружавелі.*

ЗАРУ́КА, -і, *ДМ* -ру́цы, *ж.* Залог, гарантыя. *У працы з. нашых поспехаў.* ‖ *прым.* **зару́чны,** -ая, -ае.

ЗАРУ́МЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пачаць плакаць. *Дзіця зарумзала.*

ЗАРУМЯ́НІЦЦА, -ЦЬ *гл.* румяніцца, -ць.

ЗАРУНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты рунню, зазелянелы. *Зарунелыя палі.*

ЗАРУНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Зазелянець, пакрыцца рунню. *Зарунела жыта.*

ЗАРУ́ПЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -піць; *безас.; зак.* Пачаць рупець. *Яму зарупела бегчы купацца.*

ЗАРУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (разм.). Магчымасць атрымаць дапамогу, садзеянне ў якой-н. справе з боку каго-н. *Мець заручку.*

ЗАРУ́ЧЫНЫ, -чын. Абрад аб'яўлення каго-н. жаніхом і нявестай. *Спраўляць з.* ‖ *прым.* **зару́чынны,** -ая, -ае.

ЗАРУЧЫ́ЦЦА[1], -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца; *зак., чым.* Загадзя забяспечыць сабе чыю-н. падтрымку, дапамогу. *З. падтрымкай сябра.* ‖ *незак.* **заруча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАРУЧЫ́ЦЦА[2], -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца; *зак., з кім* і *без дап.* Дамовіцца аб шлюбе, узяць шлюб. ‖ *незак.* **заруча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАРУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак., каго.* Справіць абрад заручын. *Павішаваць заручаных* (наз.). ‖ *незак.* **заруча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *прым.* **заруча́льны,** -ая, -ае. *З. пярсцёнак.*

ЗАРЫВА, -а, *н.* (разм.). Тое, што і зарава.

ЗАРЫВАЦЦА[1] *гл.* зарыцца.

ЗАРЫВАЦЦА[2] *гл.* зарвацца.

ЗАРЫВАЦЬ[1] *гл.* зарыць.

ЗАРЫВАЦЬ[2] *гл.* зарваць.

ЗАРЫГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пачаць кашляць скрыпучым гукам.

ЗАРЫГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* (разм.). Запэцкаць ванітамі. *З. падлогу.*

ЗАРЫДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць рыдаць.

ЗАРЫЕНТАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* арыентавацца, -ць.

ЗАРЫКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Зараўці (пра жывёлу, звычайна карову). *Карова зарыкала.*

ЗАРЫСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго-што.* Зрабіць зарысоўку каго-, чаго-н., адлюстраваць рысункам. *З. з натуры.* ‖ *незак.* **зарысоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зарысоўванне,** -я, *н. і* **зарысоўка,** -і, *ДМ* -соўцы, *ж.*

ЗАРЫСОЎКА, -і, *ДМ* -соўцы, *мн.* -і, -собак, *ж.* **1.** *гл.* зарысаваць. **2.** Малюнак з натуры, замалёўка. *Зарысоўкі з натуры.*

ЗАРЫЦЦА, -ыюся, -ыешся, -ыецца; *зак.* (разм.). **1.** Закапацца, схавацца ў вырытым паглыбленні або ў чым-н. сыпкім, рыхлым. *З. ў сена.* **2.** Схаваць (твар, галаву) у што-н. мяккае. *З. тварам у падушку.* ‖ *незак.* **зарывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАРЫЦЬ, -ыю, -ыеш, -ые; -ыты; *зак., каго-што* (разм.). Закапаць у падрыхтаваную яму, упадзіну і пад. ◊ **Зарыць носам (зямлю)** (разм.) — бегучы, паваліцца тварам на зямлю. ‖ *незак.* **зарываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАРЭГІСТРАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *зак.* **1.** *гл.* рэгістравацца. **2.** Афіцыйна афарміць свой шлюб. *З. ў загсе.*

ЗАРЭГІСТРАВАЦЬ *гл.* рэгістраваць.

ЗАРЭЗ: да зарэзу (разм.) — крайне, вельмі. *Да зарэзу патрэбна.*

ЗАРЭЗАЦЦА, -эжуся, -эжашся, -эжацца; -эжся; *зак.* Пазбавіць сябе жыцця, перарэзаўшы горла.

ЗАРЭЗАЦЬ *гл.* рэзаць.

ЗАРЭЗЕРВАВАЦЬ *гл.* рэзерваваць.

ЗАРЭКАМЕНДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *зак.:* **зарэкамендаваць сябе** — праявіць сябе з якога-н. (звычайна добрага) боку ў чым-н. *З. сябе сумленным працаўніком.*

ЗАРЭЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца за ракой. *Зарэчныя лугі.*

ЗАРЭЧЧА, -а, *н.* Мясцовасць за ракой.

ЗАСАБ, *прысл.* (разм.). Запар, адзін за другім. *Прыходзіў сюды тры разы з.*

ЗАСАВАЧНЫ *гл.* засаўка.

ЗАСАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Скрытае размяшчэнне каго-, чаго-н. з мэтай нечаканага нападу на праціўніка. *Танк у засадзе. Ляжаць у засадзе.* **2.** Атрад войск, так размешчаны. *Моцная з.* ‖ *прым.* **засадны,** -ая, -ае.

ЗАСАДЗІЦЬ, -аджу, -адзіш, -адзіць; -аджаны; *зак.* **1.** *што.* Заняць якую-н. плошчу пад пасадку раслін. *З. участак бульбай.* **2.** *каго (што).* Пасадзіць куды-н. прымусова; зняволіць (разм.). *З. льва ў клетку. З. у турму.* **3.** *каго (што) за што.* Прымусіць працягла займацца чым-н. (разм.). *З. за ўрокі. З. за работу.* **4.** *што.* Глыбока ўваткнуць (разм.). *З. тапор у калодку.* ‖ *незак.* **засаджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСАКАТАЦЬ, -качу, -кочаш, -коча; -качы; *зак.* **1.** Пачаць сакатаць. *Куры засакаталі.* **2.** *перан.* Гучна несупынна пачаць гаварыць. **3.** *перан.* Пра што-н., што раўнамерна стукае, гучыць сокатам (разм.). *Дзесьці недалёка засакатаў кулямёт.*

ЗАСАКРЭЦІЦЬ, -эчу, -эціш, -эціць; -эчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць сакрэтным, недаступным для агульнага карыстання, азнаямлення і пад. *З. вынаходства.* **2.** *каго (што).* Дапусціць да сакрэтнай работы. *З. супрацоўніка.* ‖ *незак.* **засакрэчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСАЛАДЗІЦЬ *гл.* саладзіць.

ЗАСАЛЕННЕ, -я, *н.* (спец.). Павышаная колькасць мінеральных солей у глебе, якія перашкаджаюць земляробству. *Барацьба з засаленнем глебы.*

ЗАСАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Запэцкаць чым-н. тлустым, зашмальцаваць. *З. фартух.* ‖ *звар.* **засаліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

ЗАСАЛІЦЬ *гл.* саліць.

ЗАСАПЦІ, -сапу, -сапеш, -сапе; -сапём, -сапяце, -сапуць; -соп, -сапла, -ло; *зак.* (разм.). Пачаць сапці. *Засоп носам.*

ЗАСАПЦІСЯ, -пуся, -пешся, -пецца; -пёмся, -пяцеся, -пуцца; засопся, -саплася, -лося; *зак.* (разм.). Тое, што і запыхацца. *З. ад хуткага бегу.*

ЗАСАРАМАЦІЦЬ, -ачу, -аціш, -аціць; -ацім, -аціце, -ацяць; *зак.* (разм.). Тое, што і засароміць. *Яго нічым не засарамаціш.*

ЗАСАРОМЕЦЦА, -меюся, -меешся, -меецца; *зак.* Адчуць сорам, збянтэжанасць.

ЗАСАРОМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго.* Дакараючы або выкрываючы ў чым-н., прымусіць адчуць моцны сорам. *З. гарэзніка.*

ЗАСАРЭННЕ, -я, *н.* Пашкоджанне страўніка чым-н., што трапіла ўнутр. *З. страўніка.*

ЗАСАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -савак, *ж.* Рухомая металічная або драўляная планка на прабоях для запірання дзвярэй. *Зачыніць дзверы на засаўку.* ‖ *прым.* **засавачны,** -ая, -ае.

ЗАСВАЯЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць засвойвацца арганізмам або свядомасцю. *Добрая з. праграмы вучнямі. Высокая з. кармоў.*

ЗАСВЕДЧЫЦЬ *гл.* сведчыць.

ЗАСВОІЦЬ, -ою, -оіш, -оіць; -оены; *зак., што.* **1.** Успрыняўшы што-н. новае або чужое, зрабіць уласцівым, прывычным для сябе. *З. звычку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Праглынуўшы, перапрацаваць у сабе (ежу, лякарства). *Арганізм добра засвоіў ежу.* **3.** Зразумеўшы, запомніць як мае быць. *З. школьны матэрыял.* ‖ *незак.* **засвойваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **засваенне,** -я, *н.*

ЗАСВЯЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -веціцца; *зак.* **1.** Пачаць свяціцца. *Удалечыні засвяціўся агеньчык.* **2.** *перан., чым.* Заззяць. *Вочы засвяціліся цеплынёй.* **3.** Сапсавацца ў выніку падпадання святла (пра святлоадчувальную плёнку, паперу і пад.). **4.** *перан.* Выявіць сябе, сваю ролю ў якой-н. справе, свае мэты, раней не вядомыя каму-н. (разм.). ‖ *незак.* **засвечвацца,** -аецца (да 3 і 4 знач.).

ЗАСВЯЦІЦЬ[1], -вячу, -веціш, -веціць; *зак., што.* Запаліць для асвятлення. *З. ліхтар. Сонца засвяціла ў акно.*

ЗАСВЯЦІЦЬ[2], -вячу, -веціш, -веціць; -вечаны; *зак.* Сапсаваць (святлоадчувальную плёнку), не засцярогшы ад дзеяння святла.

ЗАСЕВАК, -сеўку, *мн.* -сеўкі, -сеўкаў, *м.* Колькасць засеянай зямлі. ‖ *прым.* **засевачны,** -ая, -ае.

ЗАСЕДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Прасядзець, прабыць надта доўга. *З. ў гасцях. З. за работай.* ◊ **Заседзецца ў дзеўках** (разм.) — не выйсці своечасова замуж. ‖ *незак.* **засейджвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАСЕДЗЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіць; -джаны; *зак., што.* Пра насякомых, птушак: забрудзіць экскрэментамі што-н. *Мухі заседзелі акно.* ‖ *незак.* **засейджваць,** -ае.

ЗАСЕК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Агароджанае месца ў свірне для ссыпання збожжа, мукі. ‖ *прым.* **засекавы,** -ая, -ае.

ЗАСЕКА, -і, *ДМ* -секцы, *мн.* -і, -сек, *ж.* (спец.). Завала са ссечаных і наваленых крыж-накрыж дрэў.

ЗАСЕКЧЫ[1—2] *гл.* засячы[1—2].

ЗАСЕКЧЫСЯ *гл.* засячыся.

ЗАСЕНЬ, -і *і* **ЗАЦЕНЬ,** -і, *ж.* Месца, затененае чым-н. ад прамянёў сонца. *Схавацца ў з.*

ЗАСЕСЦІ, -сяду, -сядзеш, -сядзе; засеў, -села; -сядзь; *зак.* **1.** Надоўга размясціцца дзе-н. *З. дома.* **2.** *за што* і *з інф.* Сесці надоўга, заняўшыся якой-н. справай. *З. за падручнікі. З. пісаць.* **3.** Скрытна размясціцца дзе-н. *З. ў акопах.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у чым.* Шчыльна ўвайсці, трапіць у што-н. так, што цяжка выняць, выцягнуць. *З. ў гразі. Куля засела ў сцяне. Трывога засела ў душы* (перан.). ‖ *незак.* **засядаць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 4 знач.).

ЗАСЕЎ, -севу, *мн.* -севы, -севаў, *м.* Участак зямлі, засеяны насеннем. *Рунее малады з. ярыны.*

ЗАСЕЎКІ, -севак. Пачатак сяўбы.

ЗАСЕЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Тое, што і зарубка[2] (у 1 знач.).

ЗАСЕЯЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ей; -еяны; *зак., што.* **1.** Заняць пад пасеў які-н. участак зямлі. *З. поле ячменем.* **2.** *перан.* Пакрыць мноствам каго-, чаго-н. *Неба засеяна зоркамі.* ‖ *незак.* **засяваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСІВЕРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* Пацямнець, зашурпаціцца ад ветру. *Рукі засівералі.*

ЗАСІВІЦЬ, -сіўлю, -сівіш, -сівіць; -сіўлены; *зак., што* (разм.). Забяліць, заправіць невялікай колькасцю малака. *З. крупнік.*

ЗАСІЛАСАВАЦЬ *гл.* сіласаваць.

ЗАСІЛЛЕ, -я, *н., каго-чаго* або *чыё, якое.* Моцны ўплыў каго-, чаго-н., які падаўляе чыю-н. ініцыятыву, свабоду, шкодзіць нармальнаму ходу жыцця, спраў. *З. мяшчанскіх настрояў.*

ЗАСІНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Пачаць сінець. *У жыце засінелі васількі.*

ЗАСІНІЦЬ, -іню, -ініш, -ініць; -інены; *зак., што.* **1.** Пафарбаваць у сіні колер. *З. азёры на контурнай карце.* **2.** Залішне падсініць. *З. бялізну.* ‖ *незак.* **засіньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСКАВЫТАЦЬ, -вычу, -вычаш, -выча; -вычы; *зак.* (разм.). Пачаць скавытаць. *Сабака заскавытаў.*

ЗАСКАРОДЗІЦЬ *гл.* скародзіць.

ЗАСКАРУЗЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і закарузлы. ‖ *наз.* **заскарузласць,** -і, *ж.*

ЗАСКАРУЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -руз, -зла; -ні; *зак.* Тое, што і закарузнуць.

ЗАСКВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Заправіць скварaным салам. *З. бульён.* ‖ *незак.* **засквapваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСКОК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Адхіленне ад нормы ў паводзінах, думках. *Чалавек з заскокам. Заскокі ў развагах.*

ЗАСКОЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Скокнуўшы, забрацца куды-н. *Заяц заскочыў у агарод.* **2.** Зайсці куды-н. мімаходам, ненадоўга (разм.). *З. да сябра.* ‖ *незак.* **заскокваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСКРЭБЦІ, -скрабу, -скрабеш, -скрабе; -скрабём, -скрабяце, -скрабуць; -скроб, -рэбла; -скрабі; *зак.* Пачаць скрэбці. *Заскрэбла мыш пад падлогай.*

ЗАСЛА́БЫ, -ая, -ае (разм.). Слабаваты, слабейшы, чым трэба. *Гэты з. для рызыкі.*

ЗАСЛАНІ́ЦЦА, -ланю́ся, -ло́нішся, -ло́ніцца; *зак.* Засланіць сябе чым-н. *З. рукой ад сонца.* ‖ *незак.* **засланя́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗАСЛАНІ́ЦЬ, -ланю́, -ло́ніш, -ло́ніць; -ло́нены; *зак., каго-што.* **1.** Закрыць, загарадзіць сабой або чым-н. *З. святло. З. печ. Што табе розум засланіла?* (перан., безас.; разм.). **2.** *перан.* Адсунуць на задні план, замяніць сабой. *Гэта моцнае, радаснае пачуццё засланіла ўсе астатнія.* **3.** *безас.* Заклясці. *У грудзях засланіла.* ‖ *незак.* **засланя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗА́СЛАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Прыстасаванне ў выглядзе бляшанага ліста з ручкай для закрывання топкі печы, а таксама наогул прыстасаванне для закрывання адтулін. ‖ *прым.* **за́сланкавы,** -ая, -ае.

ЗАСЛА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сце́лецца; *зак.* Пакрыцца, завалачыся чым-н. туманным, тым, што сцелецца. *Луг заслаўся туманам. Неба заслалася хмаркамі.* ‖ *незак.* **засціла́цца,** -а́ецца.

ЗАСЛА́ЦЬ[1], зашлю́, зашле́ш, зашле́; зашлём, зашляце́, зашлю́ць; зашлі́; засла́ны; *зак., каго-што.* **1.** Адаслаць далёка ці не па прызначэнню. *З. на край свету.* **2.** Паслаць з якой-н. скрытай, тайнай мэтай. *З. агентаў.* **3.** Адправіць, пераслаць каму-н., праз каго-н. (разм.). *З. гасцінцы родным цераз знаёмага.* ‖ *незак.* **засыла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **засы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

ЗАСЛА́ЦЬ[2], -сцялю́, -сце́леш, -сце́ле; -сцялі́; -сла́ны; *зак., што.* **1.** Рассцілаючы што-н., пакрыць якую-н. паверхню. *З. стол абрусам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыць, завалачы сабой (пра што-н., што сцелецца). *Туман заслаў нізіну. Слёзы заслалі вочы.* ‖ *незак.* **засціла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСЛЕ́ДЖВАЦЬ *гл.* заслядзіць.

ЗАСЛІ́НІЦЬ *гл.* слініць.

ЗАСЛО́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вайсковы атрад для аховы і прыкрыцця галоўнай часткі войска. *Выставіць з.* ‖ *прым.* **засло́нны,** -ая, -ае.

ЗАСЛО́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хатняя пераносная лаўка. ‖ *прым.* **засло́нны,** -ая, -ае.

ЗАСЛО́НА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Тое, што пакрывае, засланяе сабой. *Дымавая з.* (паласа густога дыму для маскіроўкі; таксама перан.: пра тое, што прызначана для маскіроўкі, пакрыцця тайных задум, чаго-н. нядобрага і пад.). **2.** Шырокае палотнішча, якое закрывае сцэну ад глядзельнай залы. *Падняць заслону.*

ЗАСЛУ́ГА, -і, *ДМ* -лу́зе, *мн.* -і, -лу́г, *ж.* Грамадска карысны ўчынак, дзейнасць, вартыя павагі і агульнага прызнання. *Атрымаць па заслугах. З. перад навукай.*

ЗАСЛУ́ЖАНЫ, -ая, -ае. Які мае вялікія заслугі. *З. працаўнік. З. артыст рэспублікі. З. работнік культуры. З. настаўнік. З. майстар спорту* (ганаровыя званні).

ЗАСЛУЖЫ́ЦЬ, -ужу́, -у́жыш, -у́жыць; -у́жаны; *зак., што.* **1.** Сваёй дзейнасцю стаць дастойным або дабіцца чаго-н. *З. узнагароду. З. павагу. З. папрок.* **2.** Выслужыць, атрымаць за службу, працу. *З. права на адпачынак.* ‖ *незак.* **заслуго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСЛУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Слухаючы што-н., захапіцца, забыць на ўсё. *Так цікава расказвае, што заслухаешся.* ‖ *незак.* **заслу́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАСЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выслухаць тое, што абвяшчаецца публічна. *З. справаздачу. З. дакладчыка.* ‖ *незак.* **заслу́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСЛЯДЗІ́ЦЬ, -джу́, -дзі́ш, -дзі́ць; -дзі́м, -ледзіце́, -дзя́ць; -ле́джаны; *зак., што.* Затаптаць, забрудзіць слядамі ног. *З. падлогу.* ‖ *незак.* **засле́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСМА́ГЛЫ, -ая, -ае. Сухі, высахлы, перасохлы. *Засмаглыя губы.*

ЗАСМА́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ма́г, -гла; -ні; *зак.* **1.** Звяць, засохнуць ад недахопу вільгаці. *Зеляніна паркаў засмагла без дажджу.* **2.** Перасохнуць (пра губы, рот). *У роце засмагла.*

ЗАСМА́ЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* смажыцца, -ць.

ЗАСМАКТА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -мо́кча; -макта́ны; *зак., каго-што.* Уцягнуць, увабраць у сябе. *Балота засмактала чалавека. Асяроддзе засмактала* (перан.). ‖ *незак.* **засмо́ктваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСМАКТА́ЦЬ[2], -макчу́, -мо́кчаш, -мо́кча; -макчы́; *зак.* (разм.). Пачаць смактаць.

ЗАСМАЛІ́ЦЬ, -малю́, -ма́ліш, -ма́ліць; -мо́лены; *зак., што.* Заліўшы смалой, зрабіць непранікальным. *З. човен.* ‖ *незак.* **засмо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСМЕ́ЙВАЦЬ *гл.* засмяяць.

ЗАСМЕ́ЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *зак.* Забрудзіцца ад смецця. *Двор засмеціўся.* ‖ *незак.* **засме́чвацца,** -аецца.

ЗАСМЕ́ЦІЦЬ, -е́чу, -е́ціш, -е́ціць; -е́чаны; *зак., што.* **1.** Забрудзіць смеццем. *З. падлогу.* **2.** *перан.* Запоўніць чым-н. непатрэбным, шкодным. *З. мову грубымі словамі.* ‖ *незак.* **засме́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСМУ́ЖАНЫ, -ая, -ае. Зацягнуты смугой. *Засмужаныя далі.* ‖ *наз.* **засму́жанасць,** -і, *ж.*

ЗАСМУЖЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -му́жыць; -му́жаны; *зак., штo.* Зацягнуць смугой.

ЗАСМУРО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., што* (разм.). Напоўніць смуродам. *З. усю хату дзёгцем.*

ЗАСМУТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак.* Пачаць смуткаваць. *З. у адзіноце.*

ЗАСМУЦІ́ЦЦА, -учу́ся, -у́цішся, -у́ціцца; *зак., па кім і без дап.* Засумаваць, замаркоціцца. *З. па родных. З. ад гора.* ‖ *незак.* **засмуча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **засмучэ́нне,** -я, *н.*

ЗАСМУЦІ́ЦЬ, -учу́, -у́ціш, -у́ціць; -у́чаны і -учо́ны; *зак., каго (што).* Выклікаць пачуццё смутку, маркоты. *Гэта вестка нас моцна засмуціла.* ‖ *незак.* **засмуча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСМЯ́ГЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і засмаглы.

ЗАСМЯ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; засмя́г, -гла; -ні; *зак.* Тое, што і засмагнуць.

ЗАСМЯЯ́ЦЦА, -мяю́ся, -мяе́шся, -мяе́цца; -мяёмся, -меяце́ся, -мяю́цца; -ме́йся; *зак.* Пачаць смяяцца. *Хлопцы дружна засмяяліся.*

ЗАСМЯЯ́ЦЬ, -мяю́, -мяе́ш, -мяе́; -мяём, -меяце́, -мяю́ць; -ме́й; -мя́яны; *зак., каго (што)* (разм.). Высмеяць, абсмяяць. ‖ *незак.* **засме́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСНАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто заснаваў што-н. *Заснавальнік навуковага метаду.* ‖ *ж.* **заснава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАСНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́ецца; *зак.* Узнікнуць, утварыцца. *Заснавалася новая вёска.* ‖ *незак.* **засно́ўвацца,** -аецца.

ЗАСНАВА́ЦЬ[1], -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́ём, -нуяце́, -ну́юць; -ну́й; -на́ваны; *зак., што.* **1.** Пакласці пачатак чаму-н., стварыць. *З. Беларускую акадэмію мастацтваў. З. суверэнную дзяржаву.* **2.** *на чым.* Зрабіць на аснове чаго-н., пакласці ў аснову што-н. *З. планы на разліках.* **3.** Плетучы, снуючы, зацягнуць якую-н. паверхню чым-н. *Павук заснаваў шыбу павуцінай.* ‖ *незак.* **засно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСНАВА́ЦЬ[2], -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́ём, -нуяце́, -ну́юць; -ну́й; *зак.* Пачаць снаваць.

ЗАСНЕ́ЖАНЫ, -ая, -ае. Занесены снегам. *Заснежаныя сцяжынкі і дарогі.* ‖ *наз.* **засне́жанасць,** -і, *ж.*

ЗАСНУ́ЛЫ, -ая, -ае. Які заснуў, прыціх. *З. мінтай.*

ЗАСНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць, -ні́; *зак.* Прыйсці ў стан сну. *Не з. ні на мінутку. Прырода заснула зімовым сном. З. навекі* або *вечным сном* (перан.: памерці). ‖ *незак.* **засына́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна зачыніць на засаўку. *Засовачныя дзверы.*

ЗАСО́Л, -у, *м.* Тое, што і засолка.

ЗАСО́ЛАЧНЫ *гл.* саліць.

ЗАСО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* **1.** *гл.* саліць. **2.** Спосаб, якасць салення прадуктаў. *Халодная з. рыжыкаў. Спецыяльны рэцэпт засолкі агуркоў.*

ЗАСО́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і саліць (у 2 знач.).

ЗАСО́ЛЬНЫ *гл.* саліць.

ЗАСО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Сухі, зацвярдзелы. *Засохлая гразь.* **2.** Які завяў, загінуў ад неспрыяльных умоў (пра расліны). *Засохлая кветка.*

ЗАСО́ХНУЦЬ *гл.* сохнуць.

ЗАСПАКАЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* заспакоіць. **2.** Тое (той), што (хто) заспакойвае, радуе каго-н. *Знайсці сабе з. ў чым-н. Ты маё з.*

ЗАСПАКАЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прыносіць заспакаенне ці знімае боль. *Заспакаяльныя сродкі.*

ЗАСПАКО́ЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Стан спакою, заспакаення, ураўнаважанасці. **2.** Задаволенасць дасягнутым, бестурботнасць.

ЗАСПАКО́ІЦЦА, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* Суняць свой непакой, узбуджанасць, супакоіцца. *Даведаўшыся пра гэта здарэнне, я доўга не магла з.* ◊ **Заспакоіцца на дасягнутым** — дамогшыся пэўных поспехаў, страціць актыўнасць, энергію. ‖ *незак.* **заспако́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАСПАКО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць спакойным, супакоіць. *З. расхваляванага чалавека.* **2.** *што.* Суняць, зменшыць. *З. боль.* ‖ *незак.* **заспако́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **заспакае́нне,** -я, *н.*

ЗАСПАКО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Які заспакойвае, прыносіць заспакаенне. *Заспакойлівае слова. Заспакойлівая вестка.* ‖ *наз.* **заспако́йлівасць,** -і, *ж.*

ЗАСПА́НЫ, -ая, -ае. Са слядамі сну, сонны. *Заспаныя вочы. З. твар.*

ЗАСПА́ЦЦА, -плю́ся, -пі́шся, -пі́цца; -пі́мся, -піце́ся, -пя́цца; -пі́ся; *зак.* (разм.). Праспаць многа, больш чым звычайна. *Пасля лазні заспаўся.*

ЗАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́; -па́ны; *зак.* **1.** Прачнуцца пазней, чым трэба, праспаць. *Сёння трохі заспаў.* **2.** *што.* Доўга сплючы, пазбавіць свежасці (разм.). *З. твар.* ‖ *незак.* **засыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -ае.

ЗАСПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Прыбыўшы, паспець убачыць, знайсці на месцы. *З. поезд на станцыі. Я заспеў сябра яшчэ дома.* **2.** *каго (што).* Раптоўна застаць дзе-н., у якім-н. стане, за якім-н. заняткам. *З. злодзея. Ноч заспела падарожнікаў у лесе.*

ЗАСПІРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго-што.* Палажыць у спірт для засцярогі ад гніення. ‖ *незак.* **заспірто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСПРАЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Пачаць спрачацца. *Гутарылі спакойна, а потым заспрачаліся.*

ЗАСПЯВА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Пачаць спяваць. *Галасіста заспяваў певень.*

ЗАСПЯВА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** Знаходзіць каго-н. дзе-н., за чым-н. *З. за работай.* **2.** Раптоўна захопліваць. *З. злодзея на месцы злачынства.*

ЗАСПЯША́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Пачаць спяшацца.

ЗАСТА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -та́ў, *ж.* **1.** У старыя час: месца ўезду ў горад, пункт кантролю прывазных грузаў і прыезджых. **2.** Воінскае падраздзяленне, якое ахоўвае дзяржаўную граніцу. *Пагранічная з.* ‖ *прым.* **заста́ўны,** -ая, -ае.

ЗАСТА́ВІЦЬ[1], -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *што чым.* Ставячы што-н., заняць усю плошчу. *З. паліцу кнігамі.* **2.** *што чым.* Загарадзіць чым-н. *З. праход шафай.* **3.** *што за што.* Паставіць, змясціць што-н. за што-н. *З. ложак за шырму.* ‖ *незак.* **застаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗАСТА́ВІЦЬ[2], -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; *зак., каго (што) з інф.* Прымусіць рабіць што-н. *З. пайсці да доктара.* ‖ *незак.* **застаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗАСТАГНА́ЦЬ, -тагну́, -то́гнеш, -то́гне; -тагні́; *зак.* Пачаць стагнаць. *З. ад болю.*

ЗАСТАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Закаранелы, невылечны, непапраўны. *Застарэлая хвароба. Застарэлыя звесткі.*

ЗАСТАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* (разм.). Закаранець, устарэць. *Хвароба застарэла. Метады кіраўніцтва застарэлі.*

ЗАСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -та́вак, *ж.* Малюнак на шырыню старонкі ў пачатку кнігі, раздзела. ‖ *прым.* **заста́вачны,** -ая, -ае.

ЗАСТА́ЦЦА, -тану́ся, -тане́шся, -тане́цца; -танёмся, -таняце́ся, -тану́цца; -та́нься; *зак.* **1.** Прадоўжыць знаходжанне дзе-н. *З. дома. З. на другі год у класе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Захавацца, не знікнуць. *Засталося пачуццё крыўды.* **3.** Пакінуць, захаваць пэўны стан, погляды, становішча і пад. *З. пры сваёй думцы. Якім быў, такім і застаўся.* **4.** Апынуцца ў якім-н. становішчы, стане і пад. *З. за гаспадара. З. задаволеным. За ім застаўся доўг. З. ні з чым.* **5.** Аказацца ў наяўнасці пасля карыстання чым-н., смерці каго-н. і пад. *У вінтоўцы застаўся адзін патрон. Пасля бацькі засталося двое дзяцей.* **6.** *безас., каму з інф.* Прыйдзецца, прыйшлося. *Мне засталося з усім згадзіцца.* **7.** *кім, у кім.* Прагуляўшы ў картачнай гульні, атрымаць якую-н. мянушку ў залежнасці ад назвы гульні (разм.). *З. дурнем. З. ў дурнях* (таксама перан.: аказацца ў недарэчным становішчы). ‖ *незак.* **застава́цца,** -таю́ся, -тае́шся, -тае́цца; -таёмся, -таяце́ся, -таю́цца.

ЗАСТА́ЦЬ, -та́ну, -та́неш, -та́не; -та́нь; *зак.* Тое, што і заспець. *Вайна застала мяне ў дарозе.* ‖ *незак.* **застава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць.

ЗАСТА́ЙЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які доўгі час прастаяў, не рухаўся. *З. конь.* **2.** Які страціў свежасць ад працяглай нерухомасці. *Застаялая вада.* ‖ *наз.* **застая́ласць,** -і, *ж.*

ЗАСТАЯ́ЦЦА, -таю́ся, -та́ішся, -та́іцца; -та́імся, -та́іцеся, -тая́цца; -то́йся; *зак.* **1.** Доўга прастаяць без руху. *Коні застаяліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць нармальны стан, сапсавацца, доўга знаходзячыся ў нерухомасці. *Вада застаялася.* **3.** Затрымацца, прастаяўшы доўга на адным месцы. *З. перад карцінай.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Застацца на доўгі час не выкарыстаным (разм.). *Летам асвяжальны напітак у магазіне не застаіцца.* ‖ *незак.* **засто́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАСТО́Й, -ю, *м.* **1.** Спыненне, затрымка ў руху, функцыяніраванні чаго-н. *З. крыві ў лёгкіх. З. у правах. Плацяжы знаходзяцца ў застоі.* **2.** Час пасіўнага, вялага стану грамадскага жыцця, думкі. *З. эканомікі. З. у духоўным развіцці.* ‖ *прым.* **засто́йны,** -ая, -ае. *Застойная вада. З. перыяд.*

ЗАСТО́ЛЛЕ, -я, *н.* Святочны стол з пачастункам, месца за сталом, а таксама ўсе тыя, што сядзяць за сталом. *Поўнае з. гасцей. Гамоніць з.*

ЗАСТО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца за сталом (у час абеду, банкету і пад.). *З. тост. Застольная песня.*

ЗАСТО́ПАРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* стопарыцца, -ць.

ЗАСТРАКАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́ць; *зак.* Пачаць стракацець. *На паляне застракацелі кветкі.*

ЗАСТРАМІ́ЦЬ, -рамлю́, -рэ́міш, -рэ́міць; -рэ́млены; *зак., што.* Увагнаць стрэмку ў што-н. *З. нагу.* ‖ *незак.* **застрэ́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСТРАХАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* страхавацца, -ць.

ЗАСТРАЧЫ́ЦЬ[1], -рачу́, -ро́чыш, -ро́чыць; -ро́чаны; *зак., што.* Зашыць строчкай на швейнай машыне. *З. складку.* ‖ *незак.* **застро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСТРАЧЫ́ЦЬ[2], -рачу́, -ро́чыш, -ро́чыць; *зак.* Пачаць страчыць (у 2 і 3 знач.). *Застрачыў кулямёт.*

ЗАСТРА́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго (што).* Навесці страх, запужаць. ‖ *незак.* **астра́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСТРУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Зрабіць вострым, стругаючы. *З. палку.* ‖ *незак.* **застру́гваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСТРЭ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Забіць сябе з агнястрэльнай зброі.

ЗАСТРЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Забіць з агнястрэльнай зброі. *З. ваўка.*

ЗАСТРЭ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, каму належыць пачын у якой-н. справе. *Застрэльшчыкі арганізацыі будаўнічых брыгад.* ‖ *ж.* **застрэ́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗАСТРЭ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* (разм.). Край страхі, што навісае над сцяной, а таксама месца пад ім. *Ластаўкі гнёзды ўюць пад застрэшкам.*

ЗАСТРЭ́ШНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Дошка каля краю саламянай страхі, якая засцерагае яе ад ветру.

ЗАСТРЭ́ШША, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). Тое, што і застрэшак. *З. адрыны закладзена гарбузамі.*

ЗАСТУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак., што.* Даўшы азябнуць, прастудзіць. *З. горла. З. ногі.* ‖ *незак.* **засту́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСТУ́КАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць стукаць. *Нехта застукаў у дзверы. Кроў застукала ў скронях.*

ЗАСТУ́КАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., каго* (разм.). Захапіць, застаць на месцы злачынства.

ЗАСТУПІ́ЦЦА, -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак., за каго-што.* Абараніць каго-н. *З. за пакрыўджанага.* ‖ *незак.* **заступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАСТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** *каго-што.* Замяніць, замясціць. *З. старога майстра ля станка.* **2.** *на што* і *без дап.* Замяніўшы каго-н., прыступіць да работы. *З. на дзяжурства. З. на пост.* **3.** *каго-што.* Загарадзіць, засланіць сабой. *З. каго-н. сабой.* **4.** *што каму.* Загарадзіць, зрабіць перашкоду. *З. дарогу каму-н.* (таксама перан.: перашкодзіць дзейнасці каго-н.). **5.** *што.* Пераступіць. *Конь заступіў ляйчыну.* ‖ *незак.* **заступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСТУ́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто заступаецца за каго-н., абаронца. ‖ *ж.* **засту́пніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **засту́пніцкі,** -ая, -ае.

ЗАСТУ́ПНІЦТВА, -а, *н.* Дзеянні заступніка, абарона. ‖ *прым.* **засту́пніцкі,** -ая, -ае.

ЗАСТЫ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў густым, цвёрдым пры ахалоджванні. *З. тлушч.* **2.** Пакрыты лёдам, прымерзлы або закарчанелы ад холаду (разм.). *Застылая лужына. Застылыя ногі. Застылая ўсмешка* (перан.: нерухомая). ‖ *наз.* **засты́ласць,** -і, *ж.*

ЗАСТЫ́ЦЬ, -ы́ну, -ы́неш, -ы́не; -ы́ў, -ы́ла; -ы́нь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загусцець, стаць цвёрдым ад холаду, ахалоджвання. *Лой застыў. Смала застыла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра ваду: ператварыцца ў лёд (разм.). *Рачулка застыла.* **3.** Моцна змерзнуць (разм.). *З. на марозе. Рукі застылі.* **4.** Пра труп: стаць халодным, скарчанець. **5.** *перан.* Замерці (у 1 знач.), стаць нерухомым. *З. на месцы ад здзіўлення.* ‖ *незак.* **засты́ваць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **засты́ванне,** -я, *н.* (паводле 1 і 2 знач.).

ЗАСТЭНАГРАФАВА́ЦЬ *гл.* стэнаграфаваць.

ЗАСУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак., каго (што).* Абвінаваціць па суду. *З. злачынца.* ‖ *незак.* **засу́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСУМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; *зак.* Пачаць сумаваць. *Хлопчык засумаваў па бабулі.*

ЗАСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., што.* **1.** Пасунуўшы, паставіць, пакласці ў што-н., за што-н., пад што-н., схаваць куды-н. *З. сякеру за пояс. З. чамадан пад ложак. З. шуфляду. З. руку ў кішэню. З. паперы ў стол.* **2.** Зачыніць, закрыць на засаўку (разм.). *З. дзверы на засаўку.* ‖ *незак.* **засо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАСУПО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Сцягнуць клешчы хамута супоняй пры запраганні каня. ‖ *незак.* **засупо́ньваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **супо́ніць,** -ню, -ніш, -ніць.

ЗАСУПЯРЭ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* (разм.). Тое, што і запярэчыць.

ЗА́СУХА, -і, *ДМ* -сусе, *мн.* -і, -сух, *ж.* Працяглая адсутнасць дажджоў, якая прыводзіць да перасыхання глебы і гібелі раслiннасці. *Барацьба з засухай.*

ЗАСУХАЎСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Пра расліны: здольны вытрымліваць засуху. *З. гатунак пшаніцы.* ‖ *наз.* **засухаўсто́йлівасць,** -і, *ж.*

ЗАСУ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. Які суправаджаецца засухай, пакутуе ад засухі. *З. раён. Засушлівае лета.* ‖ *наз.* **засу́шлівасць,** -і, *ж.*

ЗАСУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., каго-што.* Зрабіць сухім, высушыць. *З. кляновы ліст. З. даклад* (перан.). ‖ *незак.* **засу́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗА́СЦЕЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Прыстасаванне для зашпільвання адзення (гузікі, кручкі, кнопкі). ‖ *прым.* **за́сцежачны,** -ая, -ае *і* **за́сцежкавы,** -ая, -ае.

ЗАСЦЕ́НАК[1], -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (гіст.). Невялікае сельскае паселішча дробнай шляхты на землях Заходняй Беларусі. *Даводзілася бываць у засценку Язвіны.* ‖ *прым.* **засцянко́вы,** -ая, -ае.

ЗАСЦЕ́НАК[2], -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Месца жорсткіх катаванняў. *Фашысцкія засценкі.* ‖ *прым.* **засце́начны,** -ая, -ае.

ЗАСЦЕ́НАК[3], -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Хлеў для дробнай жывёлы, а таксама камора, кладоўка пры хаце.

ЗАСЦЕРАГА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне ў механізме для засцярогі ад чаго-н.

ЗАСЦЕРАГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для засцярогі ад чаго-н. *З. клапан.*

ЗАСЦЕРАГЧЫ́, -агу́, -ажэ́ш, -ажэ́; -ажо́м, -ажаце́, -агу́ць; засцяро́г, -церагла́, -ло́; засцеражы́; -ражо́ны; *зак., каго-што.* Загадзя ахаваць. *З. ад пашкоджання. З. дзяцей ад хваробы.* ‖ *незак.* **засцерага́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **засцерагчы́ся**, -агу́ся, -ажэ́шся, -ажэ́цца; -ажо́мся, -ажаце́ся, -агу́цца; засцяро́гся, -цераглася, -ло́ся; засцеражы́ся; *незак.* **засцерага́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **засцяро́га**, -і, *ДМ* -ро́зе, *ж.*

ЗАСЦІЛА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* заслацца, -ць[2].

ЗАСЦІРТАВА́ЦЬ *гл.* сціртаваць.

ЗА́СЦІЦЬ, за́шчу, за́сціш, за́сціць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Засланяць, загароджваць (святло), перашкаджаць добра бачыць. *Адыдзі ад святла, бо засціш. Слёзы засціць вочы.*

ЗАСЦЯРО́ГА, -і, *ДМ* -ро́зе, *ж.* **1.** *гл.* засцерагчы. **2.** Тое, што засцерагае ад чаго-н. *Надзейная з.* **3.** Асцярожныя паводзіны, адносіны да чаго-н., якія папярэджваюць небяспеку. *Разумная з. Прыняць меры засцярогі.*

ЗАСЫЛА́ЦЬ, ЗАСЫ́ЛКА *гл.* заслаць[1].

ЗАСЫНА́ЦЬ *гл.* заснуць.

ЗАСЫ́ПАЦЦА[1], -ыплюся, -ыплешся, -ыплецца; -ыпся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра сыпкае: трапіць куды-н. усярэдзіну, за што-н. *Снег засыпаўся за каўнер.* **2.** Пакрыцца, напоўніцца чым-н. сыпучым. *З. да краёў.* **3.** *чым.* Мець чаго-н. у вялікай колькасці (разм.). *Ураджайны год, хлебам можна з.* ‖ *незак.* **засыпа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАСЫ́ПАЦЦА[2], -ыплюся, -ыплешся, -ыплецца; -ыпся; *зак.* (разм.). Пацярпець няўдачу ў якой-н. справе. *З. на экзамене. З. на кражы матэрыялаў.* ‖ *незак.* **засыпа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -сып; -паны; *зак.* **1.** *што.* Запоўніць даверху чым-н. сыпкім. *З. роў.* **2.** *каго-што.* Пакрыць слоем чаго-н. сыпкага. *З. стол мукой. З. пытаннямі* (перан.). **3.** *што* і *чаго.* Насыпаць, усыпаць куды-н. у якой-н. колькасці. ‖ *незак.* **засыпа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **засыпа́нне**, -я, *н.* і **засы́пка**, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (у 1 і 3 знач.).

ЗАСЫПА́ЦЬ *гл.* заспаць.

ЗАСЫХА́ЦЬ *гл.* засохнуць.

ЗАСЯВА́ЦЬ *гл.* засеяць.

ЗАСЯДА́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Прадстаўнік насельніцтва, выбраны для ўдзелу ў разглядзе грамадскіх і крымінальных спраў у судзе. *Народны з.* ‖ *прым.* **засяда́цельскі**, -ая, -ае.

ЗАСЯДА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Удзельнічаць у пасяджэнні камісіі, камітэта і пад.

ЗАСЯДА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Грузнуць у чым-н. вязкім.

ЗАСЯДЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго.* Прымацаваць сядло на спіну каню. *З. стаенніка.*

ЗАСЯЛІ́ЦЬ, -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *зак., што.* Пасяліўшыся або пасяліўшы каго-н. дзе-н., заняць, насяліць цалкам. *Навасёлы засялілі край. З. дом.* ‖ *незак.* **засяля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **засяле́нне**, -я, *н.*

ЗАСЯРО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Сканцэнтраваны ў думках на чым-н. адным. *Засяроджаная ўвага. Глядзець засяроджана* (прысл.). ‖ *наз.* **засяро́джанасць**, -і, *ж.*

ЗАСЯРО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Сканцэнтраваць думкі, увагу на чым-н. адным. *З. думкі. З. увагу на чым-н.* ‖ *незак.* **засяро́джваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **засяро́дзіцца**, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* **засяро́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **засяро́джанне**, -я, *н.*

ЗАСЯ́ЧЫ[1] *і* **ЗАСЕ́КЧЫ**[1], -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; засе́к, -кла; -сячы́; засе́чаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць сякерай выемку ў чым-н., на чым-н. *З. дрэва.* **2.** Пра каня: на хаду параніць адной нагой другую. *Конь засек нагу.* **3.** Адзначыць момант чаго-н., а таксама вызначыць пункт, месцазнаходжанне чаго-н. *З. час вылету. З. курс карабля.* ‖ *незак.* **засяка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСЯ́ЧЫ[2] *і* **ЗАСЕ́КЧЫ**[2], -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; засе́к, -кла; -сячы́; засе́чаны; *зак., каго.* **1.** Збіць да смерці. **2.** Пазбавіць жыцця вострым прадметам (сякерай, шабляй). ‖ *незак.* **засяка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАСЯ́ЧЫСЯ *і* **ЗАСЕ́КЧЫСЯ**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сячэ́цца; засе́кся, -клася; *зак.* Пра каня: на хаду параніць адной нагой другую. ‖ *незак.* **засяка́цца**, -а́ецца.

ЗАТАВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (спец.). Сабраць многа тавару, не пускаючы ў гандлёвы абарот. *З. муку на складзе.* ‖ *незак.* **затава́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **затава́рванне**, -я, *н.*

ЗАТАІ́ЦЬ, -таю́, -то́іш, -то́іць; -то́ены; *зак., што.* Скрыўшы ад іншых (якое-н. пачуццё), захаваць у сабе, у душы. *З. крыўду.* ◊ **Затаіць дыханне** — стрымаць дыханне (напружана ўслухоўваючыся, прытаіўшыся, спалохаўшыся і пад.). ‖ *незак.* **зато́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАТА́ННА, *прысл.* (разм.). За невысокую цану, надта дзешава. *Прадаць тавар з.*

ЗАТАНУ́ЛЫ, -ая, -ае. Які затануў. *Затанулая лодка.*

ЗАТАНУ́ЦЬ, -тану́, -то́неш, -то́не; -тані́; *зак.* Пайсці на дно вадаёма (аб прадметах). *Карабель затануў.*

ЗАТАНЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* (разм.). **1.** Захапіўшыся танцамі, забыць пра час. *З. да ранку.* **2.** Доўга танцуючы, стаміцца. *З. да ўпаду.*

ЗАТАПІ́ЦЬ, -таплю́, -то́піш, -то́піць; -то́плены; *зак., што.* **1.** Заліць вадой паверхню чаго-н. *Рака затапіла лугі.* **2.** Апусціць на дно вадаёма (пра вялікія прадметы). *З. судны.* ‖ *незак.* **затапля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗАТАПТА́ЦЬ, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -тапта́ны; *зак.* **1.** *што.* Топчучы, зараўняць або ўціснуць што-н., прыцiснуць. *З. сляды. З. сцізорык у зямлю. З. каго-н. у гразь* (перан.: зняславіць, ачарніць; разм.). **2.** *каго (што).* Топчучы, задушыць, забіць. *Конь затаптаў шчаня.* **3.** *што.* Забрудзіць слядамі (разм.). *З. падлогу.* ‖ *незак.* **зато́птваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАТАРМАЗІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* тармазіцца, -ць.

ЗАТАРМАСІ́ЦЬ, -машу́, -мо́сіш, -мо́сіць; -мо́шаны; *зак., каго (што)* (разм.). Замучыць, стаміць, тармосячы. *Дзеці мяне зусім затармасілі.*

ЗАТАРЦАВА́ЦЬ *гл.* тарцаваць.

ЗА́ТАЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *ж.* Закраса са свінога сала (звычайна нутранога). *Прынясі крышан здору на затаўку.*

ЗАТАЎРАВА́ЦЬ *гл.* таўраваць.

ЗАТАЎХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што)* (разм.). Замучыць, штурхаючы ў натоўпе. *Дзяўчынку затаўхалі ў натоўпе.*

ЗАТАЎЧЫ́[1], -таўку́, -таўчэ́ш, -таўчэ́; -таўчо́м, -таўчаце́, -таўку́ць; -то́ўк, -таўкла́, -ло́; -таўчы́; -то́ўчаны; *зак., каго (што)* (разм.). Забіць да паўсмерці, да страты прытомнасці. *Ледзь не затаўклі яго кулакамі.*

ЗАТАЎЧЫ́[2], -таўку́, -таўчэ́ш, -таўчэ́; -таўчо́м, -таўчаце́, -таўку́ць; -то́ўк, -таўкла́, -ло́; -таўчы́; -то́ўчаны; *зак., што.* Заправіць затаўкай. *З. кашу здорам.* ‖ *незак.* **затаўка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАТАЧЫ́ЦЬ, -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны; *зак., што.* Зрабіць вострым, завастрыць. *З. свярдзёлак.* ‖ *незак.* **зато́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зато́чванне**, -я, *н.* і **зато́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (спец.). ‖ *прым.* **зато́чны**, -ая, -ае (спец.). *З. станок.*

ЗАТВО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка агнястрэльнай зброі для закрывання і адкрывання канала ствала. *З. вінтоўкі.* ‖ *прым.* **затво́рны**, -ая, -ае.

ЗА́ТКАЛА, -а, *мн.* -ы, -кал, *н.* (разм.). Тое, чым затыкаюць якія-н. адтуліны (скруткі ануч, пакулля і інш.). *Замест шыбы ў акне тарчала з.*

ЗАТКА́ЦЬ, -тку́, -тчэ́ш, -тчэ́; -тчо́м, -тчаце́, -тку́ць; -тчы́; -тка́ны; *зак., што.* **1.** Пакрыць тканым узорам. *З. настольнік арнаментам. З. дыван кветкамі.* **2.** Зацягнуць густой сеткай. *Павук заткаў кут павуціннем.*

ЗАТКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нё́мся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Закрыцца, закупорыцца. *Бутэлька добра заткнулася.* **2.** Замаўчаць (разм. груб.). *Калі ты ўжо заткнешся?* ‖ *незак.* **затыка́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нё́м, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* **1.** *чым.* Шчыльна закрыць што-н. (адтуліну). *З. бутэльку коркам. З. вушы.* **2.** *за што.* Засунуць які-н. прадмет за што-н., куды-н. *З. сякеру за пояс.* ◊ **Заткнуць за пояс** *каго (што)* (разм.) — перасягнуць каго-н. у чым-н. ‖ *незак.* **затыка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАТЛУМІ́ЦЦА, -умлю́ся, -у́мішся, -у́міцца; *зак.* (разм.). Страціць здольнасць ясна мысліць, разважаць. *Галава затлумілася.* ‖ *незак.* **затлумліва́цца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **затлумле́нне**, -я, *н.* і **затлу́м**, -у, *м.* *З. галавы.*

ЗАТЛУМІ́ЦЬ *гл.* тлуміць.

ЗАТО́Е, *злуч. супраціўны.* Але ў той жа час, аднак. *Дамогся справядлівасці, з. нажыў сабе ворагаў.*

ЗАТО́ЙВАЦЬ *гл.* затаіць.

ЗАТО́КА, -і, *ДМ* -то́цы, *мн.* -і, -то́к, *ж.* **1.** Невялікі рачны заліў. **2.** Месца стаянкі і рамонту рачных суднаў. ‖ *прым.* **зато́кавы**, -ая, -ае.

ЗАТО́ПТВАЦЬ *гл.* затаптаць.

ЗАТО́Р, -у, *м.* Затрымка ў руху ад скучанасці людзей, транспарту або іншых прадметаў, што перамяшчаюцца ў адным напрамку. *На скрыжаванні дарог утварыўся з. З. лёду на рацэ.* ‖ *прым.* **зато́рны**, -ая, -ае.

ЗАТО́ЧВАННЕ, -ЧВАЦЬ, -ЧКА, -ЧНЫ *гл.* затачыць.

ЗАТРАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Зарослы травой. *З. грунт.* ‖ *наз.* **затраве́ласць**, -і, *ж.*

ЗАТРАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Зарасці травой. *Двор затравеў.*

ЗАТРАВЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Тое, што і затравець.

ЗАТРАПЯТА́ЦЦА, -пячу́ся, -пе́чашся, -пе́чацца; -пячы́ся; *зак.* Пачаць трапятацца. *Акуні затрапяталіся ў сетцы.*

ЗАТРАПЯТА́ЦЬ, -пячу́, -пе́чаш, -пе́ча; -пячы́; *зак.* Пачаць трапятаць. *Затрапяталі лісты асіны.*

ЗАТРА́ТА, -ы, *ДМ* -ра́це, *мн.* -ы, -ра́т, *ж.* **1.** *гл.* затраціць. **2.** звычайна *мн.* Тое, што затрачана, выдаткавана. *Непрадукцыйныя затраты.*

ЗАТРА́ЦІЦЬ, -а́чу, -а́ціш, -а́ціць; -а́чаны; *зак., што на каго-што.* Зрасходаваць, патраціць. *З. сродкі на будаўніцтва. З. многа намаганняў на што-н.* ‖ *незак.* **затра́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **затра́чванне**, -я, *н.* і **затра́та**,

-ы, *ДМ* -ра́це, *ж.* ‖ *прым.* **затра́тны,** -ая, -ае (спец.).

ЗАТРАШЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* Пачаць трашчаць. *Затрашчалі дошкі памоста. Пінжак затрашчаў па швах. Затрашчалі на агні яловыя лапкі. Затрашчалі конікі ў траве. Затрашчалі аўтаматы.*

ЗАТРЫМА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Спыніцца, запаволіць ці спыніць свой рух. *З. ля ўвахода.* **2.** Застацца дзе-н. на які-н. час, пабыць дзе-н. даўжэй, чым трэба або можна. *Там ён затрымаўся з-за хваробы. З. ў дарозе.* **3.** Запазніцца, не зрабіць чаго-н. у тэрмін. *З. з адказам.* ‖ *незак.* **затры́млівацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **затры́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.*

ЗАТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; затры́маны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перашкодзіць руху каго-, чаго-н., спыніць. *З. машыну. На дарозе мяне затрымаў таварыш. З. снег на палях.* **2.** *што.* Прыпыніць, адтэрмінаваць што-н. *З. высадку дэсанта. Дажджы затрымалі сяўбу.* **3.** *каго (што).* Вымусіць застацца дзе-н. (на які-н. тэрмін). *Мяне затрымалі неадкладныя справы. З. знаёмага.* **4.** *што.* Не зрабіць, не аддаць у час што-н. *З. зарплату.* **5.** *што.* Запаволіць, спыніць на пэўны час дзеянне чаго-н. *З. дыханне. З. крокі.* **6.** *каго (што).* Схапіць, арыштаваць. *З. злачынца.* ‖ *незак.* **затры́мліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **затры́мліванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.), **затрыма́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 6 знач.) *і* **затры́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.).

ЗАТРЫМЦЕ́ЦЬ, -мчу́, -мці́ш, -мці́ць; -мці́м, -мціце́, -мця́ць; -мці́; *зак.* **1.** Пачаць трымцець. *Затрымцелі лісты.* **2.** Замігаць. *Затрымцелі агеньчыкі.* **3.** Закалаціцца, задрыжаць. *Сэрца затрымцела ад радасці.*

ЗАТРЭ́СЦІСЯ, -расу́ся, -расе́шся, -расе́цца; -расёмся, -расяце́ся, -расу́цца; -ро́сся, -рэ́слася; -расі́ся; *зак.* Пачаць трэсціся, дрыжаць. *З. ад страху.*

ЗАТУ́ЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Замучыцца, стаміцца ў якіх-н. клопатах, справах. *Ён зусім затузаўся з маладым канём.*

ЗАТУ́ЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Тузаючы, замучыць, замарыць. *З. каня. З. хлопца.*

ЗАТУЛІ́ЦЦА, -улю́ся, -у́лішся, -у́ліцца; *зак.* (разм.). Засланіць сябе чым-н. ад чаго-н. або захінуцца ў што-н., схавацца за каго-, што-н., куды-н. *З. ад ветру. З. ў плашч. Хлопчык затуліўся за маці.* ‖ *незак.* **зату́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАТУЛІ́ЦЬ, -улю́, -у́ліш, -у́ліць; -у́лены; *зак., каго-што.* Закрыць, засланіць чым-н. або схаваць, захінуць у што-н. *З. твар у каўнер.* ‖ *незак.* **зату́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАТУМА́НІЦЦА, -ЦЬ *гл.* туманіцца, -ць.

ЗАТУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Пачаць тупаць. *З. нагамі.* **2.** Захадзіць. *Хутка затупаў па хаце.* **3.** Зайсці, дабрацца куды-н. (разм.). *За дзень не спяшаючыся затупаеш у горад.*

ЗАТУПІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* тупіцца, -ць.

ЗАТУ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; зату́х, -хла; *зак.* **1.** Перастаць гарэць, патухнуць. *Агонь затух. Спрэчкі затухлі* (перан.: спыніліся). **2.** Слабеючы, перастаць вагацца, заціхнуць, спыніцца. *Ваганні глебы затухлі.* ‖ *незак.* **затуха́ць,** -а́е.

ЗАТУШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* тушаваць. **2.** *перан.* Зрабіць менш выразным, прыметным, згладзіць. *З. супярэчнасці.* ‖ *незак.* **затушо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАТУШЫ́ЦЬ *гл.* тушыць[1].

ЗА́ТХЛЫ, -ая, -ае. **1.** З пахам сырасці, гнілі, застаялы, заляжалы. *Затхлая вада. Затхлая мука.* **2.** *перан.* Косны, пазбаўлены жывых, жыццёвых інтарэсаў. *Затхлае асяроддзе.* ‖ *наз.* **за́тхласць,** -і, *ж.*

ЗАТХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -нёшся, -нёцца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Задыхнуцца ад недахопу паветра. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сапсавацца, стаць затхлым ад недахопу паветра (разм.). *Мяса затхнулася.* ‖ *незак.* **затыха́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАТЫКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* заткнуцца, -ць.

ЗАТЫ́М, *прысл.* **1.** Пасля гэтага, потым. **2.** З гэтай мэтай, таму. *Зрабі, а з. хваліся.* ◊ **Затым каб** *злуч.* — для таго каб. *Прыйшоў з., каб пагаварыць.* **Затым што** *злуч.* — таму што. *Адзінота мяне радавала яшчэ і з., што хацелася спакойна думаць.*

ЗАТЫНКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак., што.* Пакрыць тынкам. ‖ *незак.* **затынко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗА́ТЫЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Тое, чым затыкаюць што-н. *Драўляная з. Ад усіх дзірак* або *бочак з.* (прымаўка пра чалавека, якога пастаянна скарыстоўваюць для замены каго-н., выканання розных даручэнняў і пад. або які любіць умешвацца не ў свае справы ці прымаць удзел ва ўсім).

ЗАЎВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *мн.* -і, -ва́г, *ж.* **1.** Кароткае меркаванне наконт чаго-н. *Трапная з. Заўвагі рэцэнзентаў.* **2.** Вымова, указанне на памылку. *Строгая з.* **3.** Дадатковая заметка, тлумачэнне да тэксту. *Падрадковыя заўвагі.*

ЗАЎВАЖА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Назірацца, выяўляцца. *Пры некаторых хваробах заўважаецца рэзкае павышэнне тэмпературы.*

ЗАЎВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *каго-што* і *са злуч.* «што», «як». Убачыць, падмеціць, выявіць. *З. агеньчык удалечыні. З., што слухачы стаміліся. Не заўважылі, як даехалі да вёскі.* **2.** *каго-што.* Адзначыць, запомніць па якіх-н. прыметах. *З. месца ў кустах, дзе ляжаў ранены.* **3.** Сказаць што-н., уставіць у размову. *«Яно так і ёсць на самай справе», — заўважыў старшыня.* ‖ *незак.* **заўважа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАЎДАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Стаць удавой, удаўцом, аўдавець.

ЗАЎЖДЫ́, *прысл.* Тое, што і заўсёды.

ЗАЎЗЯ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які з захапленнем займаецца чым-н., аддаецца чаму-н. або напорысты, упарты. *З. паляўнічы. Ён быў чалавек з.: што ні задумае, даб'ецца.* **2.** Які выконваецца з запалам, напружаны. *Заўзятая праца. Заўзятая бойка.* ‖ *наз.* **заўзя́тасць,** -і, *ж.*

ЗАЎЛАДА́ЦЬ *гл.* завалодаць.

ЗАЎСЁДНЫ, -ая, -ае. Які бывае заўсёды, пастаянны, звычайны. *З. госць. Заўсёдныя клопаты.*

ЗАЎСЁДЫ, *прысл.* У любы час, пастаянна. *З. гатоў.*

ЗА́ЎТРА, *прысл.* **1.** На наступны дзень пасля сягонняшняга. *Паедзем з.* **2.** *у знач. наз., нескл., н.* Заўтрашні дзень. *Адкласці на з.* або *да з. Шчаслівае сёння і светлае з.* (будучае).

ЗА́ЎТРАШНІ, -яя, -яе. Такі, які адбудзецца заўтра. *Заўтрашнія заняткі. Клапаціцца пра з. дзень* (перан.: пра бліжэйшае будучае).

ЗАЎЧА́СНЫ, -ая, -ае. Які адбыўся, наступіў раней належнага часу, тэрміну. *Заўчасная смерць. Заўчасныя роды. Хвалявацца яшчэ заўчасна* (прысл.; яшчэ рана хвалявацца). ‖ *наз.* **заўча́снасць,** -і, *ж.*

ЗАЎЧО́РА, *прысл.* Два дні таму назад. ‖ *прым.* **заўчара́шні,** -яя, -яе.

ЗАФАРБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* Пакрыць, замазаць фарбай. *З. пляму.* ‖ *незак.* **зафарбо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зафарбо́ўванне,** -я, *н.* *і* **зафарбо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.).

ЗАФАРШЫРАВА́ЦЬ *гл.* фаршыраваць.

ЗАФАСТРЫГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак.* Зашыць вялікімі шыўкамі. *З. складку на сукенцы.* ‖ *незак.* **зафастрыго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАФІКСАВА́ЦЬ *гл.* фіксаваць.

ЗАФРАХТАВА́ЦЬ *гл.* фрахтаваць.

ЗАХАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто захоўвае што-н., прытрымліваецца чаго-н. *З. спадчыны. З. традыцый.* ‖ *ж.* **захава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗАХАВА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Захаванне ў поўнай цэласці, адсутнасць пашкоджанняў. *Адказваць за з. рэчаў.*

ЗАХАВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зберагчыся, уцалець, застацца непашкоджаным, непатрачаным. *Дом добра захаваўся. Здароўе захавалася. Запасы захаваліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Застацца ў сіле, не знікнуць. *Старыя звычкі захаваліся.* **3.** Захаваць свае сілы, маладжавы выгляд (разм.). *Гэты чалавек добра захаваўся.* **4.** Застацца непашкоджаным, уцалець. *З. ад пажару.* ‖ *незак.* **захо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАХАВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** Аберагаючы, не даць каму-, чаму-н. прапасці, загінуць, зберагчы цэлым. *З. дзяржаўную маёмасць. З. здароўе. З. прадукты ад цвілі. З. успаміны* (перан.: не забыць). **2.** *што.* Пакінуць у сіле, у дзеянні. *З. за сабой права. З. добрыя звычкі.* **3.** *што.* Не парушыць чаго-н. *З. умовы дагавору. З. знешні спакой.* **4.** *каго-што.* Пакласці, размясціць так, каб не маглі знайсці (разм.). *Кнігу так захаваў, што я не знайшоў.* ‖ *незак.* **захо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **захава́нне,** -я, *н.*

ЗА́ХАД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Адзін з чатырох бакоў свету і напрамак, процілеглы ўсходу; частка гарызонта, дзе заходзіць сонца. **2.** Мясцовасць, размешчаная ў гэтым напрамку, а таксама («З» вялікае) краіны Заходняй Еўропы і Амерыкі. *Мастацтва Захаду.* ‖ *прым.* **захо́дні,** -яя, -яе.

ЗАХАДЖА́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Прышлы з чужых мясцін, які зайшоў мімаходам. *Захаджалыя людзі.*

ЗАХАДЗІ́ЦЬ, -хаджу́, -хо́дзіш, -хо́дзіць; *зак.* Пачаць хадзіць. *Нервова захадзіў па пакоі.*

ЗА́ХАДЫ, -аў. Меры, дзеянні, накіраваныя на дасягненне пэўнай мэты. *Рабіць* або *прымаць з.*

ЗАХАЛУ́ССЕ, -я, *н.* (разм.). Глухое, аддаленае ад цэнтра месца. *Жыць у захалуссі.* ‖ *прым.* **захалу́сны,** -ая, -ае.

ЗАХАПІ́ЦЦА, -хаплю́ся, -хо́пішся, -хо́піцца; *зак.* **1.** *кім-чым.* Цалкам аддацца якой-н. справе, занятку. *З. зборам значкоў. З. любімай работай.* **2.** *кім.* Закахацца ў каго-н. *З. дзяўчынай.* ‖ *незак.* **захапля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗАХАПІ́ЦЬ, -хаплю́, -хо́піш, -хо́піць; -хо́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Хапаючы, узяць, забраць, схапіць. *З. жменю зерня.* **2.** *каго-што.* Сілай авалодаць кім-, чым-н. *З. чужую тэрыторыю. З. у палон. З. ініцыятыву* (перан.). **3.** *каго-што* і *чаго.* Узяць з сабой. *З. плашч. З. з сабой яды.* **4.** *перан., каго (што).* Вельмі зацікавіць, прымусіць поўнасцю аддацца якой-н. справе. *Новая ідэя захапіла яго.* **5.** *перан., каго (што).* Завалодаць увагай, зачараваць. *З. гледачоў ігрой.* **6.** *каго (што).* Раптоўна застаць. *З. каго-н. дома. Навальніца захапіла нас у полі.* **7.** *каго-што.* Панесці з сабой, захапіўшы, падхапіўшы. *Цячэнне захапіла лодку.* ‖ *незак.* **захо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **за-**

ЗАХ—ЗАЦ

хапля́ць, -я́ю, -я́еш, -я́е (да 4 і 5 знач.). || *наз.* **захо́п,** -у, *м.* (да 2 знач.).

ЗАХАПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Незвычайны ўздым пачуццяў, найвышэйшае задавальненне. *Быць у захапленні ад канцэрта. Прыйсці ў з. ад чаго-н.* **2.** Усхваляванасць, запал, натхненне. *Гаварыць з захапленнем.* **3.** *кім-чым.* Павышаны інтарэс да чаго-н. *З. тэатрам. З. футболам.* **4.** *кім.* Улюбёнасць у каго-н. *Гэта было з., а не каханне.*

ЗАХАПЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і захапляючы.

ЗАХАПЛЯ́ЮЧЫ, -ая, -ае. Які выклікае захапленне, цікавасць. *З. раман.*

ЗАХА́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць харкаць. *Захаркаў крывёю.* **2.** *што.* Харкаючы, забрудзіць. *З. падлогу.*

ЗАХАЦЕ́ЦЦА, -хочацца; *безас.; зак.* Пачаць хацецца. *Захацелася спаць.*

ЗАХАЦЕ́ЦЬ, -хачу́, -хо́чаш, -хо́ча; -хаці́; *зак., чаго, з інф.* і *са злуч.* «каб». Пачаць хацець. *З. малака. З. есці. Захацела, каб дачка прыехала.*

ЗАХВАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., каго (што)* (разм.). Збалаваць, сапсаваць празмернымі пахваламі. *З. вучня.* || *незак.* **захва́льваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **захва́льванне,** -я, *н.*

ЗАХВАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* **1.** Пачаць хвалявацца. *Мора захвалявалася. Натоўп захваляваўся.* **2.** Адчуць унутраны неспакой (перан.). *Дзяўчынка захвалявалася.*

ЗАХВАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак., на што* і *без дап.* Стаць хворым. *З. на шкарлятыну.* || *незак.* **захво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАХВАСТА́ЦЬ, -вашчу́, -во́шчаш, -во́шча; -вашчы́; -васта́ны; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць хвастаць. **2.** *каго-што.* Забіць, засячы хлыстом, пугай. *Захвастаў да паўсмерці хлопца.*

ЗАХВО́РВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тое, што і хвароба. *Інфекцыйныя захворванні.* **2.** Узнікненне хваробы. *Момант захворвання.*

ЗАХІЛІ́ЦЬ, -ілю́, -і́ліш, -і́ліць; -і́лены; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Засланіць, загарадзіць чым-н. *З. твар рукамі.* **2.** Загнуць што-н. тканае. *З. край сурвэткі.* || *незак.* **захіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *звар.* **захілі́цца,** -ілю́ся, -і́лішся, -і́ліцца; *незак.* **захіля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗАХІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Засланіць, прыкрыць чым-н. *З. рукамі галаву.* **2.** *што.* Пасунуўшы, закрыць, завесіць. *З. фіранку.* **3.** *каго-што.* Ахінуць чым-н., закруціць у што-н. або схаваць куды-н., за што-н. *З. дзіця ў кажух. З. сумку за сябе.* **4.** *што.* Закінуць адзін край адзежыны за другі. *З. полы кажуха.* **5.** *перан., што.* Зацягнуць тонкім слоем. *Туман захінуў берагі ракі.* || *незак.* **захіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *звар.* **захіну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся; -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *незак.* **захіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАХЛА́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., што.* Зрабіць захламленым. *Увесь пакой захламіў.* || *незак.* **захламля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е і **захла́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАХЛА́МЛЕНЫ, -ая, -ае. Застаўлены, завалены хламам, непатрэбнымі рэчамі і пад. *З. калідор.* || *наз.* **захла́мленасць,** -і, *ж.*

ЗАХЛІПНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Міжвольна спыніць, затрымаць дыханне, папярхнуцца або памерці ад папаўшага ў рот імклівага струменю паветра, дыму і пад. *З. паветрам. Атака ворага захліпнулася* (перан.: пацярпела няўдачу). **2.** Адчуць цяжкасць, перабоі ў дыханні (ад якога-н. моцнага пачуцця, смеху, плачу і пад.). *З. ад радасці. З. ад смеху.* || *незак.* **захліпа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАХЛОРАФАРМАВА́ЦЬ *гл.* хлорафармаваць.

ЗАХЛЫНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Задыхнуцца ад вады. *З. ў час купання.* **2.** *перан.* Перастаць дзейнічаць. *Кулямёт захлынуўся. Атака праціўніка захлынулася.*

ЗАХЛЮ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пакрыцца пырскамі чаго-н. *З. граззю.*

ЗАХМА́РЫЦЦА, -ыцца; *ас.* і *безас.; зак.* Зрабіцца хмарным. *Неба захмарылася. К вечару захмарылася.* || *незак.* **захмарвацца,** -аецца.

ЗАХМЯЛЁЛЫ, -ая, -ае. Які захмялеў, ап'янелы. *Захмялелая кампанія.*

ЗАХМЯЛЕ́ЦЬ *гл.* хмялець.

ЗАХО́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* зайсці. **2.** Прыём. *З другога заходу. Перанесці цыбулю за тры заходы.*

ЗАХО́ДЗІЦЦА[1—2], -ЦЬ *гл.* зайсціся[1—2], зайсці.

ЗАХО́ДНІ *гл.* захад.

ЗАХО́П, -ПЛІВАЦЬ *гл.* захапіць.

ЗАХО́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто захапіў чужую тэрыторыю, вядзе захопніцкую палітыку, заваёўнік. *Чужаземныя захопнікі.*

ЗАХО́ПНІЦКІ, -ая, -ае. Які імкнецца гвалтоўна авалодаць чым-н., заваёўніцкі. *Захопніцкія войны.*

ЗАХО́ЎВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* захавацца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знаходзіцца дзе-н. на захаванні. *Грошы захоўваюцца ў ашчадным банку.*

ЗАХО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* захаваць. **2.** Трымаць дзе-н., каб зберагчы ад пашкоджання, псавання. *З. бульбу ў склепе.*

ЗАХО́ЎНЫ, -ая, -ае (афіц.). Які гарантуе цэласнасць, захаванасць чаго-н. *Захоўная распіска.* || *наз.* **захо́ўнасць,** -і, *ж.*

ЗАХРА́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; захра́с, -сла; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Забіцца, закупорыцца чым-н. *Ракавіна захрасла.* **2.** Засесці дзе-н., у чым-н. *Костка захрасла ў горле.*

ЗАХРЫБЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Дармаед, чалавек, які жыве чужой працай. || *ж.* **захрыбе́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. || *прым.* **захрыбе́тніцкі,** -ая, -ае.

ЗАХУ́ТАЦЦА, -ЦЬ *гл.* хутаць.

ЗАЦАЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., каго (што)* (разм.). Пакрыць мноствам пацалункаў. *З. дзіця.* || *незак.* **зацало́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦВЕ́РДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Канчаткова ўстанавіць, прыняць, афіцыйна аформіць. *З. праект. З. на пасаду дырэктара.* || *незак.* **зацвярджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *наз.* **зацвярджэ́нне,** -я, *н.*

ЗАЦВІ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пакрыўся цвіллю, заплеснелы. *З. хлеб.* || *наз.* **зацві́ласць,** -і, *ж.*

ЗАЦВІСЦІ́, -віту́, -віцеш, -віце́; -віцём, -віцяце́, -віту́ць; -віў, -віла́, -ло́; *зак.* Пачаць цвісці. *Зацвілі ружы.* || *незак.* **зацвіта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАЦВЯРДЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў цвёрдым. *Зацвярдзелая зямля.* **2.** Пра зычныя гукі: якія вымаўляецца заўсёды цвёрда (беларускія гукі «дж», «ж», «р», «ц», «ч», «ш»). *Зацвярдзелыя зычныя.*

ЗАЦВЯРДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* цвярдзець. **2.** Хваравітае ўшчыльненне мышачнай тканкі.

ЗАЦВЯРДЗЕ́ЦЬ *гл.* цвярдзець.

ЗА́ЦЕМНА, *прысл.* (разм.). Калі цёмна (пакуль яшчэ не развіднела або калі ўжо сцямнела). *Выехаць яшчэ з. Завяршыць працу ўжо з.*

ЗА́ЦЕНЬ *гл.* засень.

ЗАЦЕРУШЫ́ЦЬ, -церушу́, -цару́шыш, -цару́шыць; -цару́шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пакрыць тонкім слоем чаго-н. сыпкага. *Першы снег зацерушыў зямлю.* **2.** Пачаць церушыць (пра снег і інш.). *Зацерушыў сняжок.* || *незак.* **зацяру́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦЕ́РЦІ, затру́, затрэ́ш, затрэ́; затро́м, затраце́, затру́ць; заце́р, -це́рла; затры́; -це́рты; *зак.* **1.** *што.* Тручы, зрабіць нябачным, знішчыць. *З. надпіс. З. мокрыя сляды на падлозе.* **2.** *каго-што.* Сціснуць, пазбавіць магчымасці свабодна рухацца. *Ільды зацёрлі карабель. З. ў натоўпе.* **3.** *перан., каго (што).* Наўмысна перашкодзіць каму-н. праявіць сябе, прасунуцца па службе (разм.). *З. маладога спецыяліста.* **4.** *што.* Прыгатаваць расціраннем, замешваннем. *З. муку.* || *незак.* **заціра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАЦЕ́РЦІСЯ, затру́ся, затрэ́шся, затрэ́цца; затро́мся, затраце́ся, затру́цца; зацёрся, -це́рлася; затрыся; *зак.* (разм.). Забрацца (у натоўп, у групу людзей); пранікнуць. *З. ў натоўп.* || *незак.* **заціра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАЦЕ́СНЫ, -ая, -ае (разм.). Цеснаваты, крыху цесны. *Зацеснае паліто.*

ЗАЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* След ад вадкасці, фарбы. *Уся сцяна ў зацёках.*

ЗАЦЁКЛЫ, -ая, -ае. Які зацёк (у 2, 3 і 4 знач.). *Зацёклая сцяна. Зацёклыя ногі.*

ЗАЦІКА́ВІЦЦА, -ка́ўлюся, -ка́вішся, -ка́віцца; *зак., кім-чым.* Праявіць, адчуць цікавасць да каго-, чаго-н. *З. музыкай.* || *незак.* **зацікаўлі́вацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **заціка́ўленасць,** -і, *ж.*

ЗАЦІКА́ВІЦЬ, -ка́ўлю, -ка́віш, -ка́віць; -ка́ўлены; *зак., каго (што) чым.* **1.** Абудзіць у кім-н. цікавасць да чаго-н. *З. слухачоў лекцыяй. Што вас тут зацікавіла?* **2.** Заахвоціць матэрыяльна, практычнымі выгодамі. *Зацікаўленыя бакі.* || *незак.* **зацікаўлі́ваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **заціка́ўленасць,** -і, *ж.*

ЗАЦІКА́ЎЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* зацікавіцца, -ць. **2.** Матэрыяльны, практычны інтарэс да чаго-н. *Матэрыяльная з. З. у справе.*

ЗАЦІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* заццца, -ць.

ЗАЦІ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Рэдкая страва з дробных мучных камячкоў, згатаваных на вадзе ці малацэ. *Забяліць зацірку.* || *прым.* **заціра́чны,** -ае, -ае.

ЗАЦІСКА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Прыстасаванне для заціскання чаго-н.

ЗАЦІСКНЫ́, -а́я, -о́е. Які прызначаецца, служыць для заціскання. *З. механізм.*

ЗАЦІ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). З цяжкасцю прабрацца, залезці куды-н. *З. ў кут.* || *незак.* **заціска́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗАЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Затрымаць, заціснуць, абхапіўшы з усіх бакоў. *З. манету ў кулаку. З. болт у ціскі.* **2.** *што.* Шчыльна заткнуць, сціснуўшы. *З. вушы далонямі. З. рот* (таксама перан.: не даць свабодна выказацца). **3.** *што.* Паменшыць у аб'ёме або зрабіць больш тугім, сціснуўшы. *З. вузел.* **4.** *перан., каго-што.* Абмежаваць свабоду ў чым-н., перашкодзіць развіццю, праяўленню чаго-н. *З. крытыку. З. ініцыятыву.* **5.** *каго.* Ціскаючы, замучыць, задушыць (разм.). *З. у натоўпе.* || *незак.* **заціска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗАЦІ́ХЛЫ, -ая, -ае. Які заціх, перастаў гучаць або чуцца. *Заціхлая зала. Заціхлая песня.*

ЗАЦІ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; заці́х, -хла; -ні; *зак.* **1.** Перастаць утвараць якія-н. гукі; перастаць шумець. *Зала заціхла. Дзеці заціхлі.* **2.** *перан.* Аслабіць або спыніць сваю дзей-

насць. *Вецер зацiх.* ‖ *незак.* **зацiхаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦIШАК, -шку, *м.* **1.** Цiхае, затуленае ад ветру месца. *Схавацца ў з.* **2.** *перан.* Утульнае, адасобленае ад шуму месца. *Не мог сядзець у зацiшку, калi таварышы ваююць.*

ЗАЦIШНЫ, -ая, -ае. **1.** Бязветраны, цiхi. *З. бок.* **2.** *перан.* Без значных падзей, ажыўленай дзейнасцi. *Зацiшныя днi.*

ЗАЦIШША, -а, *н.* Спыненне шуму, ветру руху, дзейнасцi. *Наступiла з. пасля бою. З. перад навальнiцай.*

ЗАЦКАВАЦЬ *гл.* цкаваць.

ЗАЦУГЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яны; *зак., каго (што).* Укласцi ў рот каню цуглi, закiлзаць. *З. каня.* ‖ *незак.* **зацуглiваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦУКРАВАЦЦА, 1 i 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* Гусцеючы, ператварыцца ў цукрыстыя камячкi. *Варэнне зацукравалася.* ‖ *незак.* **зацукроўвацца,** -аецца.

ЗАЦУКРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Пакрыць цвёрдым слоем цукровага сiропу. *З. ягады.* ‖ *незак.* **зацукроўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦЫРАВАЦЬ *гл.* цыраваць.

ЗАЦЬМЕННЕ, -я, *н.* **1.** Астранамiчная з'ява, калi адно нябеснае цела або яго цень закрывае другое нябеснае цела. *З. Месяца. Сонечнае з.* **2.** *перан.* Часовае замарачэнне галавы. *На яго найшло нейкае з.*

ЗАЦЬМIЦЬ, 1 ас. адз. не ўжыв., -мiш, -мiць; *зак., каго-што.* **1.** Засланiўшы сабой, зрабiць нябачным. *Хмары зацьмiлi сонца.* **2.** *перан.* Перавысiць у якiх-н. адносiнах. *З. усiх непараўнанай прыгажосцю.* ‖ *незак.* **зацьмяваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦЭМЕНТАВАЦЬ *гл.* цэментаваць.

ЗАЦЭНТРАВАЦЬ *гл.* цэнтраваць.

ЗАЦЮКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што)* (разм.). Пастаяннымi прычэпкамi, нападкамi зрабiць запужаным, забiтым. *Зусiм зацюкалi хлопца.*

ЗАЦЯГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Замарыцца ад доўгай хады. *З. за дзень.* **2.** (*1 i 2 ас. не ўжыв.*). Забрудзiцца ад працяглага нашэння. *Вопратка зацягалася.*

ЗАЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Замучыць, цягаючы з аднаго месца ў другое. *З. па судах.* **2.** *што.* Занасiць пры працяглым выкарыстаннi. *З. адзежу. З. плашч.* **3.** *перан., што.* Часта карыстаючыся, зрабiць трывiяльным, збiтым. *Зацяганы выраз.*

ЗАЦЯГНУЦЦА, -ягнуся, -ягнешся, -ягнецца; -ягнiся; *зак.* **1.** Зацягнуць на сабе што-н.; туга завязацца. *З. рэменем. Пятля зацягнулася.* **2.** (*1 i 2 ас. не ўжыв.*). Абвалакаючыся чым-н., пакрыцца цалкам. *Рака зацягнулася тонкiм лёдам. Рана зацягнулася* (зажыла, пакрыўшыся скуркай). **3.** (*1 i 2 ас. не ўжыв.*). Запаволiцца ў развiццi, працягнуцца да пэўнага часу. *Сход зацягнуўся.* **4.** Глыбока ўдыхнуць у сябе дым пры курэннi. **5.** З цяжкасцю зайсцi, дабрацца куды-н. (разм.). *З. дадому.* ‖ *незак.* **зацягвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **зацягванне,** -я, *н.* (да 1, 2 i 3 знач.) *i* **зацяжка,** -i, *ДМ* -жцы, *мн.* -i, -жак, *ж.* (да 3 i 4 знач.).

ЗАЦЯГНУЦЬ, -ягну, -ягнеш, -ягне; -ягнi; -ягнуты; *зак.* **1.** *што.* Сiлай, угаворамi прывесцi, прымусiць зайсцi куды-н. (разм.). *З. у госцi. З. у клуб.* **2.** *што.* Уцягнуць у сярэдзiну, у вузкую адтулiну або засмактаць[1]. *З. нiтку ў iголку. З. у дрыгву.* **3.** *што.* Удыхнуць у сябе (дым, паветра i пад.), закурыць (разм.). *З. носам паветра. З. люльку.* **4.** *што чым.* Абвалакаючы, пакрыць поўнасцю. *Хмары зацягнулi неба. Рану зацягнула* (безас.; пра тонкую плёнку пры загойваннi). **5.** *што.* Завесiць. *З. фiранку.* **6.** *што.* Туга завязаць, сцягнуць. *З. гарсэт.* **7.** *што* i *з чым.* Затрымаць, замарудзiць заканчэнне чаго-н. *З. сяўбу. З. з водзывам на кнiгу.* **8.** *што.* Заспяваць (разм.). *З. песню.* ‖ *незак.* **зацягваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зацягванне,** -я, *н.* i **зацяжка,** -i, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 4, 7 i 8 знач.).

ЗАЦЯЖАРАЦЬ *гл.* цяжараць.

ЗАЦЯЖКI, -ая, -ае (разм.). Залiшне цяжкi.

ЗАЦЯЖНЫ, -ая, -ое. Залiшне працяглы, якi зацягнуўся. *З. дождж. З. крызiс. З. скачок* (скачок з парашутам, якi доўга не раскрываецца).

ЗАЦЯМНIЦЬ, -цямню, -цёмнiш, -цёмнiць; -цямнёны; *зак., што.* **1.** Зрабiць цёмным або закрыць чым-н. цёмным, не прапускаючым святло. *Хмары зацямнiлi сонца. З. фон карцiны.* **2.** Замаскiраваць. *З. горад.* **3.** *перан.* Зрабiць менш ясным. *З. свядомасць.* ‖ *незак.* **зацямняць,** -яю, -яеш, -яе. *З. сутнасць справы* (перан.). ‖ *наз.* **зацямненне,** -я, *н.*

ЗАЦЯНIЦЬ, -цяню, -ценiш, -ценiць; -ценены; *зак., што.* Пакрыць ценем, схаваць у цянi; засланiць (крынiцу святла). ‖ *незак.* **зацяняць,** -яю, -яеш, -яе.

ЗАЦЯРУШВАЦЬ *гл.* зацерушыць.

ЗАЦЯТЫ, -ая, -ае. **1.** Упарты, настойлiвы ў ажыццяўленнi чаго-н. *З. чалавек. Зацятая барацьба. Зацятая спрэчка.* **2.** *перан.* Працяглы, пастаянны, нязменны. *Зацятая варожасць. З. боль.* **3.** Скрытны; затоены, насцярожаны. *Ён чалавек горды i з. Зацятая маўклiвасць.* **4.** Вельмi аддадзены чаму-н., заўзяты. *З. балельшчык.* ‖ *наз.* **зацятасць,** -i, *ж.*

ЗАЦЯЦЦА, затнуся, затнешся, затнецца; затнёмся, затняцеся, затнуцца; зацяўся, -цялася, -лося; затнiся; *зак.* **1.** Заўпарцiцца, уперцiся. **2.** Затаiць у сабе свае думкi, пачуццi або злосць на каго-н. *Зацялася i нi з кiм не размаўляе.* ‖ *незак.* **зацiнацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЦЯЦЬ, затну, затнеш, затне; затнём, затняце, затнуць; зацяў, -цяла, -ло; затнi; зацяты; *зак., што.* **1.** Зацiснуць, сцяць. *З. зубы. З. дыханне* (перан.: прыпынiць, зрабiць нячутным). **2.** *безас.* Пазбавiць магчымасцi дыхаць, гаварыць. *Замаўчаў, быццам зацяло яму мову. Усе замоўклi надоўга, як зацяло iм* (безас.; адняло мову, голас; разм.). ◊ **Няма за што рук зацяць** (разм.) — нiчога няма, няма чым заняцца. ‖ *незак.* **зацiнаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЦЯЧЫ, 1 i 2 ас. не ўжыв., -цячэ; зацёк, -цякла, -ло; *зак.* **1.** Пра што-н. вадкае, цякучае: трапiць, залiцца куды-н. *Вада зацякла за каўнер.* **2.** Намокнуць, праняцца чым-н. вадкiм. *Столь зацякла.* **3.** Апухнуць, ацячы. *Вока зацякло.* **4.** Пра часткi цела: анямець. *Ногi зацяклi.* ‖ *незак.* **зацякаць,** -ае.

ЗАЧАПIЦЦА, -чаплюся, -чэпiшся, -чэпiцца; *зак.* **1.** *чым, за што.* Закрануўшы што-н., страцiць магчымасць рухацца; закрануць сабой, якой-н. часткай цела цi адзення за што-н. *Воз зачапiўся за пень. З. рукавом за дрот.* **2.** Ухапiцца, учапiцца (разм.). *З. рукамi за сук.* ‖ *незак.* **зачапляцца,** -яюся, -яешся, -яецца *i* **зачэплiвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЧАПIЦЬ, -чаплю, -чэпiш, -чэпiць; -чэплены; *зак., каго-што.* **1.** Захапiць, паддзець, каб прыцягнуць да сябе або злучыць з чым-н. *З. вядро на крук. З. бервяно бусаком.* **2.** Выпадкова закрануць пры руху. *З. воссю за вугал.* **3.** *перан.* Усхваляваць, абудзiць якое-н. пачуццё; зняважыць чые-н. пачуццi. *З. за жывое. З. самалюбства.* **4.** Пачаць гаворку з кiм-н., сказаць каму-н. што-н.; закрануць у размове што-н. *Я не рада, што яе зачапiла. З. дзяўчыну ў гаворцы.* ‖ *незак.* **зачэплiваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧАРАВАННЕ, -я, *н.* Чароўная сiла каго-, чаго-н., а таксама стан таго, хто адчувае на сабе такую сiлу. *Навакольная прыгажосць выклiкае з.*

ЗАЧАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* **1.** Паводле забабонных уяўленняў: чарамi, магiчнымi словамi падпарадкаваць сабе, заваражыць. **2.** *перан.* Зрабiць захапляючае ўражанне. *Артыстка зачаравала сваiм голасам.* ‖ *незак.* **зачароўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧАРВIВЕЦЬ *гл.* чарвiвець.

ЗАЧАРНЕЦЬ, 1 i 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Пачаць чарнець (у 2 знач.). *На полi зачарнела ралля.*

ЗАЧАРНIЦЬ *гл.* чарнiць.

ЗАЧАРСЦВЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Якi стаў чэрствым, зацвярдзеў. *З. кавалак хлеба.* **2.** *перан.* Бяздушны, нячулы. *Зачарсцвелая натура.* ‖ *наз.* **зачарсцвеласць,** -i, *ж.*

ЗАЧАРСЦВЕЦЬ *гл.* чарсцвець.

ЗАЧАРЦIЦЬ, -чарчу, -чэрцiш, -чэрцiць; -чэрцiм, -чэрцiце, -чэрцяць; -чэрчаны; *зак., што.* Пакрыць рысамi, чарцяжом. *З. лiст паперы.* ‖ *незак.* **зачэрчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧАСАЦЬ[1], -чашу, -чэшаш, -чэша; -чэшам, -чэшаце, -чэшуць; -чашы; -часаны; *зак., што.* Прычэсваючы, прыгладзiць (валасы) у адным напрамку. *З зачасанымi валасамi.* ‖ *незак.* **зачэсваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧАСАЦЬ[2], -чашу, -чэшаш, -чэша; -чэшам, -чэшаце, -чэшуць; -чашы; -часаны *i* -чэсаны; *зак., што.* Чэшучы тапаром, рабiць вузейшым, вастрэйшым з аднаго боку. *З. кол.*

ЗАЧАСЦIЦЬ, -чашчу, -часцiш, -часцiць; -часцiм, -часцiце, -часцяць; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць рабiць што-н. часта. *З. у госцi. Дзе не любяць — не гасцi, а дзе любяць — не часцi* (прыказка). **2.** Палiцца частымi кроплямi. *Дождж зачасцiў.*

ЗАЧАТАК, -тка, *мн.* -ткi, -ткаў, *м.* **1.** Тое, што i зародак. **2.** Адмiраючы астатак недаразвiтага органа ў арганiзме, рудымент (спец.). **3.** звычайна *мн., перан.* Пачатак, першае праяўленне чаго-н. *Зачаткi новых адносiн.* ‖ *прым.* **зачаткавы,** -ая, -ае. *З. стан.*

ЗАЧАХЛIЦЬ *гл.* чахлiць.

ЗАЧАХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Змарнелы, хваравiты. *З. чалавек.* **2.** Якi зачах, слаба расце, завялы. *Зачахлае дрэва.* ‖ *наз.* **зачахласць,** -i, *ж.*

ЗАЧАХНУЦЬ *гл.* чахнуць[1].

ЗАЧАЦЦЕ, -я, *н.* Зараджэнне плода, пачатак цяжарнасцi.

ЗАЧАЦЬ, -чну, -чнеш, -чне; -чнём, -чняце, -чнуць; -чаў, -чала, -ло; -чнi; -чаты; *зак., каго (што).* **1.** Распачаць (разм.). *З. будаўнiцтва.* **2.** Даць пачатак жыццю каму-н. (уст.). *З. дзiця.* ‖ *незак.* **зачынаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧОС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зачасаная, звычайна назад, пасма валасоў. *Валасы з прыгожым зачосам.*

ЗАЧУМЛЕНЫ, -ая, -ае. Заражаны чумой. *Уцякаць, як ад зачумленага* (наз.).

ЗАЧЫН, -у, *м.* **1.** Пачатак чаго-н., пачын (разм.). *Зрабiць з. у якой-н. справе.* **2.** Традыцыйны пачатак (у творах народнай паэзii). *З. былiны.* ‖ *прым.* **зачынны,** -ая, -ае.

ЗАЧЫНАЛЬНIК, -а, *мн.* -i, -аў, *м.* Той, хто пачынае якую-н. справу, пачынальнiк. *Скарына — з. усходнеславянскага кнiгадрукавання.* ‖ *ж.* **зачынальнiца,** -ы, *мн.* -ы, -нiц. ‖ *прым.* **зачынальнiцкi,** -ая, -ае.

ЗАЧЫНIЦЬ, -чыню, -чынiш, -чынiць; -чынены; *зак.* **1.** *што.* Пакрыць векам. *З. скрыню.* **2.** *што.* Злучыць створкi для спынення доступу, пранiкнення ў сярэдзiну каго-, чаго-н. *З. дзверы. З. хату.* **3.** *каго-што.* Змясцiўшы куды-н., заперцi на замок. *З. дзяцей у хаце.* ◊ **Свет зачынiць** *каму* (разм.) — перашкодзiць

ЗАЧ—ЗБА

нармальнаму, спакойнаму жыццю. **Як зачыніць** — поўна. ‖ *незак.* **зачыняць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *звар.* **зачыніцца**, -ынюся, -ынішся, -ыніцца (да 2 і 3 знач.); *незак.* **зачыняцца**, -яюся, -яешся, -яецца.

ЗАЧЫ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто пачынае што-н. (звычайна непрыстойнае). *З. бойкі.* ‖ *ж.* **зачыншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **зачыншчыцкі**, -ая, -ае.

ЗАЧЫРВАНЕ́ЦЦА, -еюся, -еешся, -еецца; *зак.* **1.** Тое, што і зачырванець. **2.** Пачырванець ад сораму, збянтэжанасці. *Дзяўчына зачырванелася.*

ЗАЧЫРВАНЕ́ЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Пачаць чырванець (у 1 і 3 знач.). *На ўсходзе зачырванела неба.*

ЗАЧЫ́СЦІЦЬ, -ышчу, -ысціш, -ысціць; -ышчаны; *зак., што* (спец.). Чысцячы, загладзіць, зняць ізаляцыю. *З. канцы праваднў. З. месца для латкі на веласіпеднай камеры.* ‖ *незак.* **зачышчаць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧЫТА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Захапіўшыся чытаннем, забыцца на час. *З. цікавай кнігай. З. да раніцы.* ‖ *незак.* **зачытвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАЧЫТА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Прачытаць уголас для ўсеагульнага апавяшчэння. *З. пастанову.* **2.** Прывесці ў неахайны выгляд працяглым або нядбайным карыстаннем (пра кнігу, газету і пад.; разм.). **3.** Узяўшы для чытання, не вярнуць (разм.). *З. кнігу.* ‖ *незак.* **зачытваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (разм.). **1.** Прыстасаванне, якім што-н. зачэпліваюць або якое што-н. трымае. **2.** *перан.* Прычына, падстава. *З. для сваркі.*

ЗАЧЭ́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* зачапіцца, -ць.

ЗАЧЭ́РПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* Чэрпаючы, набраць якую-н. колькасць вадкасці. *З. вады.* ‖ *незак.* **зачэрпваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАЧЭ́РПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што* і *чаго.* Тое, што і зачэрпаць.

ЗАЧЭ́РЧВАЦЬ *гл.* зачарціць.

ЗАЧЭ́СВАЦЬ[1—2] *гл.* зачасаць[1—2].

ЗАШАВЯЛІ́ЦЦА, -вялюся, -велішся, -веліцца; *зак.* **1.** Пачаць шавяліцца, прыйсці ў рух. *Лісце на дрэвах зашавялілася.* **2.** Пачаць мітусліва рухацца. *У кучы гною зашавяліліся жукі.* **3.** Праявіць актыўнасць. *Народ зашавяліўся.*

ЗАШАВЯЛІ́ЦЬ, -вялю, -веліш, -веліць; *зак., чым.* Пачаць шавяліць. *З. пальцамі.*

ЗАШАЛУДЗІ́ВЕЦЬ *гл.* шалудзівець.

ЗАША́СТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць шастаць. *Нехта ў кустах зашастаў.*

ЗАШКЛІ́ЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лім, -ліце, -ляць; -лёны; *зак., што.* Уставіць шкло, шыбу ў раму. *З. вокны.*

ЗАШКО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіць; *зак., каму-чаму* і *без дап.* **1.** Прынесці шкоду каму-, чаму-н. *Лішняя капейка нікому не зашкодзіць.* **2.** Шкодна адбіцца на чым-н. *Агуркам зашкодзілі халады.*

ЗАШМАЛЬЦАВА́ЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., што.* Запэцкаць чым-н. тлустым да бляску. *З. камбінезон.* ‖ *незак.* **зашмальцоўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **зашмальцавацца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цуецца; *незак.* **зашмальцоўвацца**, -аецца.

ЗА́ШМАРГА, -і, *ДМ* -рзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Зацяжная пятля, завязаная адным канцом. *Зашмаргі шаўковых шнуркоў накідкі.*

ЗАШМАРГНУ́ЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -моргнуты; *зак., што.* **1.** Тузануўшы, завесіць, запяць. *З. фіранку. З. кісет.* **2.** Зрабіць тугім, сцягнуць (вузел, пятлю). *З. пятлю.* ‖ *незак.* **зашморгваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШМА́Т, *прысл.* (разм.). Занадта многа, больш, чым трэба. *З. патрачана часу.*

ЗАШМУЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што* (разм.). **1.** Занасіць, выцерці, абтрапаць (вопратку). *З. рукавы.* **2.** Трэннем пашкодзіць скуру.

ЗАШНУРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* шнуравацца, -ць.

ЗАШПАКЛЯВА́ЦЬ *гл.* шпакляваць.

ЗАШПІЛІ́ЦЦА, -ілюся, -ілішся, -іліцца; *зак.* Зашпіліць на сабе што-н. ‖ *незак.* **зашпільвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАШПІЛІ́ЦЬ, -ілю, -іліш, -іліць; -ілены; *зак., што.* Злучыць, змацаваць (краі адзення і пад.) пры дапамозе шпілек, кнопак або гузікаў, якія прасоўваюцца ў петлі. *З. пінжак.* ‖ *незак.* **зашпільваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШПУНТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* **1.** Заткнуць шпунтам (адтуліну ў бочцы). **2.** Зрабіць шпунт у чым-н. (спец.). *З. брус.* ‖ *незак.* **зашпунтоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШРУБАВА́ЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Круцячы што-н., што мае шрубавую нарэзку, замацаваць, давесці да патрэбнага становішча. *З. гайку.* ‖ *незак.* **зашрубоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШТАБНАВА́ЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* Прашыць, застрачыць (на швейнай машыне). *З. складку.*

ЗАШТА́ТНЫ, -ая, -ае (уст.). Пазаштатны, які не ўваходзіць у штат. *З. работнік.* ○ **Заштатны горад** (уст.) — горад, які ўваходзіць у павет, але не з'яўляецца адміністрацыйным цэнтрам павета.

ЗАШТО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Завесіць шторай. *З. акно.* ‖ *незак.* **заштораваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШТРЫХАВА́ЦЬ *гл.* штрыхаваць.

ЗАШТУКАВА́ЦЬ *гл.* штукаваць.

ЗАШТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Замучыць, прычыніць удары, боль, штурхаючы. *Дзяўчынку заштурхалі ў натоўпе.*

ЗАШТУРХНУ́ЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -турхнуты; *зак., каго-што.* Штуршкамі запхнуць куды-н. *З. скрынку пад стол.* ‖ *незак.* **заштурхваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШТЭМПЕЛЯВА́ЦЬ *гл.* штэмпеляваць.

ЗАШЧАМІ́ЦЬ, -чамлю, -чэміш, -чэміць; -чэмлены; *зак., што.* Сціснуць з двух бакоў. *З. пальцы дзвярамі.* ‖ *незак.* **зашчамляць**, -яю, -яеш, -яе.

ЗАШЧАПІ́ЦЦА, -чаплюся, -чэпішся, -чэпіцца; *зак.* **1.** Застаўшыся ў памяшканні, зачыніць дзверы на зашчапку. *З. ў хаце.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зачыніцца на зашчапку (пра дзверы). ‖ *незак.* **зашчапляцца**, -яюся, -яешся, -яецца.

ЗАШЧАПІ́ЦЬ, -чаплю, -чэпіш, -чэпіць; -чэплены; *зак.* **1.** *што.* Зачыніць на зашчапку. *З. дзверы.* **2.** *каго-што.* Пакінуць каго-н. у памяшканні, зашчапіўшы дзверы. *З. дзіця ў хаце.* ‖ *незак.* **зашчапляць**, -яю, -яеш, -яе.

ЗА́ШЧАПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Прыстасаванне для запірання дзвярэй у выглядзе кручка або засаўкі.

ЗАШЧО́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачаць шчоўкаць. *Дзяцел зашчоўкаў і паляцеў.*

ЗАШЧО́ЎКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* Зачыніцца, шчоўкнуўшы запорам. *Дзверы зашчоўкнуліся.* ‖ *незак.* **зашчоўквацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАШЧО́ЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Замкнуць, зачыніць, шчоўкнуўшы запорам. ‖ *незак.* **зашчоўкваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗАШЧО́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які знаходзіцца за шчакой. *Зашчочныя мяшкі.*

ЗАШЧЫПА́ЦЬ, -ыплю, -ыплеш, -ыпле і -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Замучыць шчыпкамі.

ЗАШЫРО́КІ, -ая, -ае (разм.). Празмерна шырокі, шырэйшы, чым трэба.

ЗАШЫФРАВА́ЦЬ *гл.* шыфраваць.

ЗАШЫ́ЦЦА, -ыюся, -ыешся, -ыецца; *зак.* (разм.). **1.** Забрацца ў зацішнае, глухое месца і пад. або паглыбіцца ў што-н. *З. ў куток.* **2.** Не паспець зрабіць што-н. *З. з работай.* ‖ *незак.* **зашывацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗАШЫ́ЦЬ, -шыю, -шыеш, -шые; -шыты; *зак., што.* **1.** Адрамантаваць, сшыўшы краі, а таксама злучыць швом канцы чаго-н. *З. падраны рукаў. З. мяшок.* **2.** Упакаваць, сшыўшы канцы ўпакоўкі. *З. пасылку.* ‖ *незак.* **зашываць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зашыванне**, -я, *н.* і **зашыўка**, -і, *ДМ* -шыўцы, *ж.*

ЗАШЭ́РХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які зашэрх, зацвярдзелы. *З. снег.*

ЗАШЭ́РХНУЦЬ *гл.* шэрхнуць.

ЗАЯ́ВА, -ы, *мн.* -ы, заяў, *ж.* **1.** Афіцыйнае паведамленне ў вуснай або пісьмовай форме. *Зрабіць заяву для друку.* **2.** Пісьмовая просьба аб чым-н. *Падаць заяву на адпачынак.*

ЗАЯВІ́ЦЦА, -яўлюся, -явішся, -явіцца; *зак.* (разм.). Паявіцца дзе-н., прыйсці куды-н. нечакана. *Заявіліся двое апоўначы.*

ЗАЯВІ́ЦЬ, -яўлю, -явіш, -явіць; -яўлены; *зак., што, аб чым, пра што* і *са злуч.* «што». Зрабіць заяву аб чым-н. *З. аб сваім намеры. З. у міліцыю пра кражу.* ‖ *незак.* **заяўляць**, -яю, -яеш, -яе.

ЗАЯДА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* заесціся *і* заесці.

ЗАЯ́ДЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які надта прыхаваціўся да чаго-н., заўзяты. *З. курэц.* **2.** Які вядзецца, выконваецца з асаблівай упартасцю, зацяты. *Заядлая спрэчка.* **3.** Злосны, задзірысты. *З. чалавек.*

ЗАЯЗДЖА́ЦЬ *гл.* заехаць.

ЗАЯ́ЎКА, -і, *ДМ* -яўцы, *мн.* -і, -явак, *ж.* **1.** Заява аб сваіх правах або аб атрыманні правоў на што-н. *З. на агародна-садовы ўчастак.* **2.** Заява з указаннем на патрэбу ў чым-н. (у грашах, матэрыялах і пад.). *З. на будаўнічыя матэрыялы.* ‖ *прым.* **заявачны**, -ая, -ае.

ЗАЯ́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Той, хто падае заяву (у 2 знач.). ‖ *ж.* **заяўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **заяўніцкі**, -ая, -ае.

ЗАЯ́ХКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* (разм.). Забрахаць пры пагоні за зайцам. *Ганчак заяхкаў.*

ЗА́ЯЦ, зайца, *мн.* зайцы, -оў, *м.* **1.** Невялікі звярок з атрада грызуноў, а таксама футра з яго. *Палахлівы як з. За двума зайцамі пагонішся — ні аднаго не зловіш* (прыказка). **2.** Безбілетны пасажыр або глядач, што пранік куды-н. без білета (разм.). *Ехаць зайцам.* ‖ *памянш.-ласк.* **зайка**, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.; ужыв. таксама як ласк. зварот да каго-н.) *і* **зайчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.; ужыв. таксама як ласк. зварот да каго-н.). ‖ *прым.* **заечы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Заечая натура* (перан.: палахлівая). *Заечая губа* (прыроджанае ненармальнае раздваенне верхняй губы ў чалавека).

ЗБАВІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто збаўляе каго-н. ад каго-, чаго-н., выратавальнік. ‖ *ж.* **збавіцелька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **збавіцельскі**, -ая, -ае.

ЗБА́ВІЦЦА, збаўлюся, збавішся, збавіцца; *зак., ад каго-чаго.* Выратавацца, пазбегнуць; сумець вызваліцца ад каго-, чаго-н. *З. ад смерці. З. ад лішніх клопатаў.* ‖ *незак.* **збаўляцца**, -яюся, -яешся, -яецца.

ЗБА́ВІЦЬ[1], збаўлю, збавіш, збавіць; збаўлены; *зак., што* і *чаго.* **1.** Адняць частку чаго-н. з мэтай змяншэння (цаны, колькасці

і пад.); некалькі зменшыць, убавіць. *З. дзесяць рублёў з агульнай сумы. З. крок* (пайсці цішэй). **2.** Пахудзець. *З. у вазе.* **3.** Зменшыць сілу чаго-н. *З. тон. З. газ.* ‖ *незак.* **збаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **збаўленне,** -я, *н.* *і* **збаўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

ЗБА́ВІЦЬ[2], збаўлю, зба́віш, зба́віць; збаўлены; *зак., каго (што) ад каго-чаго.* Вызваліць, даць пазбегнуць чаго-н. *З. ад смерці. З. душу ад пакут.* ‖ *незак.* **збаўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ЗБАЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Марна патраціць. *З. усе грошы.* **2.** *каго-што.* Загубіць, знішчыць. *З. чалавека.*

ЗБАЖЫНА́, -ы́, *ж., зб.* Агульная назва хлебных злакаў, а таксама зерне хлебных злакаў. *Хваляй разбягаецца калгасная з. Мяшкі са збажынай.*

ЗБА́ЛАВАЦЬ *гл.* балаваць.

ЗБАЛАНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* балансаваць. **2.** Ураўнаважыць (у 2 знач.), узгадніць, суразмерыць. *З. магчымасці.* ‖ *наз.* **збалансаванасць,** -і, *ж.*

ЗБАЛБАТНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* (разм.). Сказаць тое, чаго не варта было гаварыць; прагаварыцца ў гутарцы. *З. глупства.*

ЗБАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Змучаны болем, пакутамі. *Збалелае цела. Збалелае сэрца.*

ЗБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее, *зак.* (разм.). Змучыцца, спакутавацца. *Збалела матчына сэрца.*

ЗБАН, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Высокая гліняная пасудзіна, якая звужаецца ўверсе і мае звычайна ручку. ‖ *памянш.* **збано́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* *і* **збано́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **зба́нны,** -ая, -ае.

ЗБАРАЗНІ́ЦЬ *гл.* баразніць.

ЗБЕГ, -у, *м.* **1.** *гл.* збегчы. **2.** Месца, паглыбленне, па якім збягае вада. *Стаць на самым збегу вады.* **3.** Спалучэнне, злучэнне (спец.). *З. зычных гукаў.* ◊ **Збег акалічнасцей** — абставіны, якія скаліся пэўным чынам, ход падзей, які абумовіў што-н.

ЗБЕ́ГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Стаміцца, змарыцца бегаючы. *Збегаўся, ледзь ногі валачэ.*

ЗБЕ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Схадзіць куды-н. хутка, бягом. *Збегай па хлеб у магазін.*

ЗБЕ́ГЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які збег, уцёк адкуль-н. *З. катаржнік.*

ЗБЕ́ГЧЫ, збягу́, збяжы́ш, збяжы́ць; збяжы́м, збежыце́, збягу́ць; збег, -гла; збяжы́; *зак.* **1.** *з чаго.* Бягом спусціцца ўніз. *З. ўніз па лесвіцы.* **2.** Знікнуць тайком, уцячы. *З. з палону.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сцячы (пра вадкасць). *Вада збегла ў канаву.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Знікнуць, прапасці (пра ўсмешку, чырвань і пад.). *Усмешка збегла з твару.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пераліцца цераз край пры кіпенні. *Увесь накіп збег.* ‖ *незак.* **збяга́ць,** -аю, -а́еш, -а́е. *Сцежка збягае да ракі* (перан.: спускаецца).

ЗБЕ́ГЧЫСЯ, збягу́ся, збяжы́шся, збяжы́цца; збяжы́мся, збежыце́ся, збягу́цца; збе́гся, -глася; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Бягом сабрацца ў адным месцы (пра многіх). *З. на пажар. Збеглася ўся вёска.* **2.** Паспець бегчы разам з кім-н. (разм.). *Дзе ж мне з вамі, маладымі, з.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і ссесціся (у 2 знач.; разм.). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стварожыцца, утварыць згусткі (пра малако). *Малако збеглася.* ‖ *незак.* **збяга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗБЕ́ДНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Прыкінуцца бедным, няшчасным. ‖ *незак.* **збядня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗБЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ража́ш, -ража́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; збяро́г, зберагла́, -ло́; -ражы́; -ражо́ны; *зак., каго-што.* Захаваць, не даць знікнуць, сапсавацца, прапасці. *З. час. З. грошы. З. прадукты.* ‖ *незак.* **зберага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **зберажэ́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **зберага́льны,** -ая, -ае.

ЗБЕРАГЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ражэ́цца; -рагу́цца; збяро́гся, зберагла́ся, -ло́ся; *зак.* Захавацца непашкоджаным, нястрачаным, незрасходаваным. ‖ *незак.* **зберага́цца,** -а́ецца.

ЗБЕРАЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* зберагчы. **2.** *мн.* Сабраная ў запас сума грошай. *Працоўныя зберажэнні. Захоўваць зберажэнні на ашчадкніжцы.*

ЗБІВА́ЦЦА[1-2], **-ЦЬ**[1-2] *гл.* збіцца[1-2], -ць[1-2].

ЗБІРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца збіраннем чаго-н. (якіх-н. рэдкасцей, твораў народнай творчасці і пад.). *З. фальклору.* **2.** Ёмішча, у якім збіраецца якая-н. вадкасць (спец.). *З. вады.* ‖ *ж.* **збіра́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **збіра́льніцкі,** -ая, -ае.

ЗБІРА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Дзейнасць збіральніка (у 1 знач.). *Захапіцца збіральніцтвам.* **2.** Здабыванне сродкаў існавання шляхам збірання грыбоў, ягад і інш. ‖ *прым.* **збіра́льніцкі,** -ая, -ае.

ЗБІРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Абагульнены, які адносіцца да многіх. *З. вобраз.* ‖ *наз.* **збіра́льнасць,** -і, *ж.*

ЗБІРА́ННЕ, ЗБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сабрацца, -ць.

ЗБІ́ЦЦА[1], саб'ю́ся, саб'е́шся, саб'е́цца; саб'ёмся, саб'яце́ся, саб'ю́цца; збі́ўся, збі́лася; збі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ссунуцца з патрэбнага месца. *Шапка збілася набок.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаптацца, скрывіцца. *Абцасы збіліся.* **3.** *з чаго* і *без дап.* Адхіліцца ад правільнага шляху, ад правільнага ходу думкі; памыліцца. *З. з дарогі. З. ў паказаннях* (упасці ў супярэчнасць). *Спачатку адказваў добра ўрок, а потым збіўся. З. пры лічэнні.* ◊ **Збіцца з ног** (разм.) — вельмі стаміцца ад беганіны, клопатаў. ‖ *незак.* **збіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗБІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., саб'е́цца; збі́ўся, збі́лася; *зак.* **1.** Згусціцца ад узбоўтвання, ператварыцца ў шчыльную масу. *Масла збілася.* **2.** Сабрацца разам, у цеснаце. *Людзі збіліся ў кучу.* ‖ *незак.* **збіва́цца,** -а́ецца.

ЗБІЦЬ[1], саб'ю́, саб'е́ш, саб'е́; саб'ём, саб'яце́, саб'ю́ць; збі́ў, збі́ла; збі; збі́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Прымусіць адваліцца, упасці, ударам зрушыць з месца. *З. з ног. З. яблык з дрэва. З. варожы самалёт.* **2.** *што.* Стаптаць, скрывіць. *З. абцасы.* **3.** *каго (што).* Моцна пабіць, знявечыць пабоямі. *З. да паўсмерці.* **4.** *што.* Знізіць, збавіць. *З. цану. З. тэмпературу лякарствамі. З. гонар.* **5.** *перан., каго (што).* Адхіліць ад правільнага шляху; заблытаць. *З. з дарогі. З. з панталыку* (выклікаць замяшанне, заблытаць). *З. цяжкім пытаннем.* ‖ *незак.* **збіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗБІЦЬ[2], саб'ю́, саб'е́ш, саб'е́; саб'ём, саб'яце́, саб'ю́ць; збі́ў, збі́ла; збі; збі́ты; *зак.* **1.** *што.* Ударамі злучыць, саставіць. *З. скрынку з дошак.* **2.** *што.* Узбіваючы, узбоўтваючы, ператварыць у шчыльную масу. *З. масла.* **3.** *каго-што.* Сабраць разам, сагнаць у кучу (разм.). *З. кароў у кучу.* ‖ *незак.* **збіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗБЛІ́ЗІЦЦА, зблі́жуся, зблі́зішся, зблі́зіцца; *зак.* **1.** Наблізіцца адзін да аднаго. *Машыны зблізіліся.* **2.** Уступіць у блізкія, сяброўскія адносіны. *Новыя суседзі з намі хутка зблізіліся.* ‖ *незак.* **збліжа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **збліжэ́нне,** -я, *н.*

ЗБЛІ́ЗІЦЬ, зблі́жу, зблі́зіш, зблі́зіць; зблі́жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Наблізіць аднаго да другога. *З. канцы дроту.* **2.** *каго (што).* Прымусіць уступіць у блізкія, сяброўскія адносіны. *Агульныя інтарэсы іх зблізілі.* ‖ *незак.* **збліжа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **збліжэ́нне,** -я, *н.*

ЗБЛІ́ЗКУ, *прысл.* З блізкай адлегласці. *Разглядзець каго-, што-н. з.*

ЗБЛЫ́ТАЦЦА, -ЦЬ *гл.* блытацца, -ць.

ЗБЛЯДНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў бледным. *З. твар.*

ЗБЛЯДНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць бледным. ‖ *незак.* **блядне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ЗБЛЯ́КЛЫ, -ая, -ае. Які страціў яркасць афарбоўкі або свежасць. *Збляклыя фарбы. Збляклыя кветкі.*

ЗБЛЯ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; зблякь, -кла; -ні; *зак.* **1.** Страціць яркасць, афарбоўку. *Ружовыя фарбы збляклі.* **2.** Завянуць, страціць свежасць. *Трава зблякла.*

ЗБО́ЖЖА, -а, *н.* **1.** Агульная назва хлебных злакавых раслін, з зерня якіх выпрацоўваюцца мука і крупы. **2.** *зб.* Зерне, насенне гэтых раслін. *Сеяць з. Змалоць з.* ‖ *прым.* **збо́жжавы,** -ая, -ае. *Збожжавыя культуры.*

ЗБОЖЖА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да збожжа, напр. *збожжакамбайн, збожжапагрузчык, збожжапастаўкі, збожжаправод, збожжасейны, збожжасклад, збожжаўборачны.*

ЗБОЖЖАВЫТВО́РЧЫ, -ая, -ае (спец.). Які займаецца вырошчваннем, вытворчасцю збожжа. *З. раён.*

ЗБО́ЖЖАВЫЯ, -ых. Злакавыя расліны (жыта, пшаніца, ячмень, авёс і пад.), зерне якіх скарыстоўваецца для атрымання прадуктаў харчавання і фуражу. *Сяўба збожжавых.*

ЗБОЖЖАНАРЫХТО́ЎКІ, -то́вак, *адз.* збожжанарыхто́ўка, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Дзяржаўная планавая нарыхтоўка збожжа. ‖ *прым.* **збожжанарыхто́ўчы,** -ая, -ае.

ЗБОЖЖАСХО́ВІШЧА, -а, *н.* Памяшканне для захоўвання збожжа.

ЗБОЖЖАЎБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўборкі хлеба. *Збожжаўборачная кампанія. З. камбайн.*

ЗБОЖЖАЎБО́РКА, -і, *ДМ* -ўбо́рцы, *ж.* **1.** Уборка спелай збажыны. **2.** Перыяд, калі праводзіцца ўборка каласавых.

ЗБОЙ[1], збо́ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Вялікая колькасць каго-, чаго-н., цесна збітага ў адным месцы. *З. машын.*

ЗБОЙ[2], збо́ю, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Замінка ў руху каня. *У канцы дыстанцыі ў скакуна адбыўся з.*

ЗБОЙ[3], збо́ю, *м.* (спец.). Галава, ногі і вантробы забітай жывёлы як ежа. *Ялавічны з.* ‖ *прым.* **збо́йны,** -ая, -ае.

ЗБО́КУ, *прысл.* **1.** З краю, не ў сярэдзіне, не ў цэнтры. *З. ад дарогі. Стаць з.* **2.** З месца, аддаленага ад каго-, чаго-н. *Адысці ўбок і назіраць з. Калі глядзець на гэта з., дык здаецца, што ўсё тут добра* (перан.). **3.** *у знач. прыназ. з Р.* Побач з кім-, чым-н., паблізу каго-, чаго-н. *З. дарогі.* ◊ **Збоку прыпёку** (разм.) — пра каго-, што-н. пабочнае, лішняе.

ЗБО́ЛЬШАГА, *прысл.* (разм.). У асноўным, у галоўных рысах або не ў поўную меру, часткова. *Расказаць пра сябе з.*

ЗБОР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* сабрацца, -ць. **2.** Тое, што сабрана; агульная колькасць чаго-н. сабранага. *Валавы з. збожжа.* **3.** Збіраемыя ці сабраныя за што-н. або на што-н. грошы. *Памольны з. У тэатры поўны з.*

4. *чаго.* Сукупнасць сабраных і выдадзеных разам якіх-н. тэкстаў. *З. законаў. З. твораў пісьменніка.* **5.** Сход членаў якой-н. арганізацыі. *З. ветэранаў вайны.* **6.** Кароткачасовае знаходжанне ваеннаабавязаных у распараджэнні ваеннага ведамства для абучэння, а таксама (звычайна мн.) знаходжанне дзе-н. групы спартсменаў для трэніровак. *Лагерны з. Вучэбна-трэніровачныя зборы.* **7.** *мн.* Падрыхтоўка да якога-н. дзеяння (ад'езду, адпраўлення куды-н.). *Зборы ў дарогу.* ◊ **Гербавы збор** — асобы дзяржаўны збор (да 1930 г.) пры афармленні дакументаў, які рэалізоўваўся шляхам продажу марак пэўнай вартасці.

ЗБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для зборкі машын і іншых механізмаў з гатовых дэталей. *З. цэх.*

ЗБО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* сабраць. **2.** Складка на адзежыне, матэрыяле. *Спадніца ў зборкі.*

ЗБО́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Кніга, у якой сабраны якія-н. творы, дакументы. *З. вершаў. З. архіўных дакументаў.* **2.** Рэзервуар для збору якой-н. вадкасці, газу (спец.). *З. нафты.*

ЗБО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца месцам збору каго-н. *З. пункт.* **2.** Які складаецца з аб'яднаных у цэлае разнародных частак. *Зборная каманда* (у спорце: з лепшых ігракоў розных каманд). **3.** Састаўлены з асобных гатовых дэталей, элементаў; заснаваны на прымяненні такіх дэталей. *З. дом. Зборныя канструкцыі. Зборнае домабудаўніцтва.* **4.** Абагульнены, які адносіцца да многіх. *З. літаратурны вобраз.* **5.** У граматыцы — які абазначае сукупнасць прадметаў ці асоб, што ўспрымаюцца як адзінае цэлае. *Зборныя назоўнікі.* ‖ *наз.* **зборнасць,** -і, *ж.*

ЗБО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая займаецца зборам чаго-н., збірае што-н. *З. бавоўны. З. членскіх узносаў.* **2.** Рабочы, які займаецца зборкай чаго-н. *З. матораў.* ‖ *ж.* **зборшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **зборшчыцкі,** -ая, -ае.

ЗБО́РЫШЧА, -а, *м.* (разм. неадабр.). Сход людзей, натоўп. *Шумнае з. Што тут у вас за з.?*

ЗБО́ЎТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* або *што з чым.* Боўтаючы, перамяшаць. *З. лякарства.* ‖ *незак.* **збоўтваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗБО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* Сысці або з'ехаць убок, даючы каму-н. дарогу, ці звярнуць убок дарогі, мяняючы напрамак руху. *Збоч, бо не размінешся з возам. З. у завулак.* ‖ *незак.* **збочваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗБРАХА́ЦЬ, збрашу́, збрэ́шаш, збрэ́ша; збрашы́; *зак., што* (разм.). Схлусіць.

ЗБРАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* і *аднакр., што* і *без дап.* (разм.). Тое, што і збрахаць.

ЗБРАШУРАВА́ЦЬ *гл.* брашураваць.

ЗБРАЯНО́СЕЦ, -сца, *мн.* -сцы, -сцаў, *м.* У сярэднія вякі: малады воін, які насіў зброю рыцара.

ЗБРОД, -у, *М* -дзе, *м., зб.* (разм. пагард.). Людзі, якія належаць да разбэшчаных, злачынных, антыграмадскіх элементаў. *Усякі з. Фашысцкі з.*

ЗБРО́ДЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Шкадлівы, памаўзлівы. *Збродлівай кошцы хвост уцінаюць.*

ЗБРО́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). Выпадкова сабраны; разнародны, разнамасны. *Збродная кампанія.*

ЗБРО́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу зброі.

ЗБРО́СНЕЛЫ, -ая, -ае. Заплеснелы (пра вадкасць). *Зброснелая вада.*

ЗБРО́СНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Заплеснець (пра вадкасць). *Вада ў сажалцы зброснела.*

ЗБРО́Я, -і, *ж.* Усякі сродак, прыстасаванне, тэхнічна прыгоднае для нападу ці абароны, а таксама сукупнасць такіх сродкаў. *Агнястрэльная з. Халодная з.* (шабля, кінжал, нож і пад.). *Стралковая з.* (ружжо, рэвальвер і пад.). *Артылерыйская з.* (гармата, гаўбіца і пад.). *Ядзерная з. Абараняцца са зброяй у руках. Вучэнне класікаў аб грамадстве — вялікая ідэйная зброя* (перан.). *Скласці зброю* (перан.: здацца; высок.). *Узняць зброю* (пачаць вайну або паўстаць са зброяй у руках; высок.). *Бразгаць зброяй* (пагражаць вайной; кніжн.). ‖ *прым.* **зброевы,** -ая, -ае *і* **збройны,** -ая, -ае. *Зброевая (збройная) майстэрня.*

ЗБРУ́Я, -і, *ж.* Прыналежнасці для запрагання каня, вупраж. ‖ *прым.* **збру́евы,** -ая, -ае *і* **збру́йны,** -ая, -ае.

ЗБРЫСЦІ́, збрыду́, збрыдзе́ш, збрыдзе́; збрыдзём, збрыдзяце́, збрыду́ць; збрыў, -рыла́, -ло́; збрыдзі́; *зак.* (разм.). Сысці куды-н., пакінуўшы сваё месца. *Цяля некуды збрыло.*

ЗБРЫ́ЦЬ, збры́ю, збры́еш, збры́е; збры́ты; *зак., што.* Зрэзаць брытвай. *З. бараду.* ‖ *незак.* **збрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗБУДАВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Будынак, пабудова (рознага віду і прызначэння). *Спартыўнае з. Гідратэхнічныя збудаванні.*

ЗБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -даваны; *зак., што.* Пабудаваць, выбудаваць. *З. палац.*

ЗБУЦВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які збуцвеў, струхнелы, спарахнелы. *Крыж з. паваліўся.*

ЗБУЦВЕ́ЦЬ *гл.* буцвець.

ЗБУЯ́ЛЫ, -ая, -ае. Які збуяў, пышна разросся (пра расліны). *Збуялае каліўе бульбы.*

ЗБУЯ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́е; *зак.* Пышна разрасціся націннем на шкоду плоданашэнню. *Буракі збуялі.*

ЗБЫТ, -у, *М* збы́це, *м.* Продаж гатовай прадукцыі. *Рынак збыту.* ‖ *прым.* **збытавы,** -ая, -о́е.

ЗБЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., збу́дзецца; збы́ўся, збыла́ся, -ло́ся; *зак.* Ажыццявіцца, здзейсніцца, стаць сапраўдным. *Падзеі збыліся.* ‖ *незак.* **збыва́цца,** -а́ецца.

ЗБЫ́ЦЬ, збу́ду, збу́дзеш, збу́дзе; збы́ў, збыла́, -ло́; збудзь; збы́ты; *зак., каго-што.* **1.** Знайсці збыт чаму-н., прадаць. *З. тавар.* **2.** Пазбавіцца, вызваліцца ад каго-, чаго-н. (разм.). *З. з рук. З. бяду з галавы.* ‖ *незак.* **збыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗБЭ́СЦІЦЬ *гл.* бэсціць.

ЗБЯГА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* збегчыся, збегчы.

ЗБЯДНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які збяднеў, стаў бедны. ‖ *наз.* **збядне́ласць,** -і, *ж.*

ЗБЯДНЕ́ЦЬ *гл.* бяднець.

ЗБЯДНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* збедніцца, -ць.

ЗБЯЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які збялеў, стаў белым, бледным. *З. твар. З. ад інею лазняк.*

ЗБЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць белым, пабялець. *З. ад злосці.*

ЗБЯНТЭ́ЖАНЫ, -ая, -ае. Разгублены, атарапелы або які выражае разгубленасць, атарапеласць. *З. выгляд.* ‖ *наз.* **збянтэ́жанасць,** -і, *ж.*

ЗБЯНТЭ́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Прыйсці ў замяшанне, разгубіцца. *З. ад нечаканасці.*

ЗБЯНТЭ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго (што).* Выклікаць замяшанне, разгубленасць. *З. каго-н. пахвалой.*

ЗВА́ДА, -ы, *ж.* Сварка, склока, разлад. ‖ *прым.* **зва́дны,** -ая, -ае.

ЗВАДЗІ́ЦЬ, зваджу́, зво́дзіш, зво́дзіць; *зак., каго (што).* Адвесці куды-н. і прывесці назад. *З. хворага да ўрача.*

ЗВА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -дак, *ж.* (разм.). Склока, сварка.

ЗВАДКАВА́НЫ, -ая, -ае (спец.). Ператвораны ў вадкі стан. *З. газ.*

ЗВА́ДЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Схільны да звадак, зваднітства. *Звадлівая суседка.* **2.** Які суправаджаецца звадкамі, з'яўляецца звадкай. *Звадлівыя адносіны.* ‖ *наз.* **зва́длівасць,** -і, *ж.*

ЗВА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які займаецца звадкамі. ‖ *ж.* **зва́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **зва́дніцкі,** -ая, -ае.

ЗВА́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Учыняць звадкі. ‖ *наз.* **зва́дніцтва,** -а, *н.*

ЗВАДЫЯ́Ш, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Зводнік, падбухторшчык. ‖ *ж.* **звадыя́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **звадыя́шцкі,** -ая, -ае.

ЗВАЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., на каго-што* і *з дадан. сказам* (звычайна з адмоўем). Звяртаць увагу на каго-, што-н., надаваць значэнне каму-, чаму-н. *Ён ні на што не зважае.* ◊ **Зважай!** — каманда, якая азначае: стаяць навыцяжку, нерухома.

ЗВА́ЖЫЦЬ[1], -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго-што.* Вызначыць вагу каго-, чаго-н. або адважыць пэўную колькасць чаго-н. *З. тавар. З. паўкілаграма цукру.* ‖ *звар.* **зва́жыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца.

ЗВА́ЖЫЦЬ[2], -жу, -жыш, -жыць; *зак., каму* (разм.). Зрабіць уступку, уважыць. *Умей з. малодшаму.* ‖ *незак.* **зважа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗВАЗІ́ЦЬ, зважу́, зво́зіш, зво́зіць; *зак., каго-што.* Адвезці і прывезці назад. *З. дзіця да доктара.*

ЗВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Цягнучы, зняць з чаго-н. *З. мех з воза.* **2.** Валочачы, знесці ў адно месца. *З. галлё ў кучу.* **3.** Знесці куды-н. далёка. *Дзеці звалаклі граблі.* ‖ *незак.* **звалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗВАЛАЧЫ́СЯ, -лаку́ся, -лачэ́шся, -лачэ́цца; -лачо́мся, -лачаце́ся, -лаку́цца; -ло́кся, -лакла́ся, -ло́ся; -лачы́ся; *зак.* (разм.). **1.** Сысці куды-н. *Карова кудысьці звалаклася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сысціся адусюль, сабрацца ў адно месца. *Прадстаўнікі навакольных вёсак звалакліся на сход у Жарнасекі.*

ЗВАЛІ́ЦЦА[1], -алю́ся, -а́лішся, -а́ліцца; *зак.* **1.** *гл.* валіцца. **2.** Захварэўшы, злегчы ў ложак (разм.). *Доўгі час дрэнна адчуваў сябе і, нарэшце, зваліўся.* ◊ **Гара з плячэй звалілася** (разм.) — пра вызваленне ад вялікіх клопатаў, цяжкіх перажыванняў. ‖ *незак.* **зва́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗВАЛІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., зва́ліцца; *зак.* Атрымацца ў выніку валення (пра вырабы з воўны). *Сукно добра звалілася.*

ЗВАЛІ́ЦЬ[1—2] *гл.* валіць[1—2].

ЗВА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Месца, куды выкідаюць, звальваюць што-н. *Вывезці смецце на звалку.* ‖ *прым.* **зва́лачны,** -ая, -ае.

ЗВАЛЬНЕ́ННЕ, ЗВАЛЬНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* звольніцца, -ць.

ЗВАЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *зак.* Застаўшыся нявыкарыстаным, прыйсці ў непрыгоднасць. *Кофта так і звалялася.*

ЗВАНА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Той, хто звоніць у царкоўныя званы. ‖ *прым.* **званарскі,** -ая, -ае.

ЗВАНІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; *безас.; зак., каго.* Пра рвоту ў каго-н. *Хворага званітавала.*

ЗВАНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Вежа са званамі пры царкве. *Глядзець са сваёй званіцы на што-н.* (са свайго, абмежаванага пункту гледжання; разм.). ‖ *прым.* **зва́нічны,** -ая, -ае.

ЗВАНІЦЬ, званю́, зво́ніш, зво́ніць; *незак.* **1.** Утвараць гукі пры дапамозе звона, званка. *З. у званы* (перан.: усюды расказваць пра што-н.; разм.). **2.** *каму.* Выклікаць званком тэлефоннага апарата для размовы па тэлефоне. *З. па тэлефоне.* **3.** *перан., пра каго-што, аб кім-чым і з дадан. сказам.* Разносіць чуткі, плёткі, учыняць шум (разм.). *Нечага пра гэта ўсюды з.* ‖ *зак.* **пазваніць**, -ваню́, -во́ніш, -во́ніць (да 1 і 2 знач.).

ЗВАНКО́ВЫ[1] *гл.* званок.

ЗВАНКО́ВЫ[2] *гл.* звонкі[2].

ЗВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Афіцыйна прысвоенае найменне, якое вызначае ступень заслуг, службовага становішча, кваліфікацыі ў галіне якой-н. дзейнасці. *Воінскія званні. Вучонае з.* **2.** Ганаровае найменне як адна з форм узнагароды і заахвочвання для далейшых поспехаў дзеячаў працы, навукі, культуры і інш. *З. Героя Сацыялістычнай Працы. З. народнага артыста Беларусі.* **3.** У дарэвалюцыйнай Расіі — аднесенасць да якой-н. грамадскай групы з спадчыннымі правамі і абавязкамі; саслоўе. *Ён з духоўнага звання. Купецкае з.* **4.** У дарэвалюцыйнай Расіі — узаконенае абазначэнне службовага становішча па табелю аб рангах; чын. *Быў калежскім асэсарам. Ён меў з. камер-юнкера.* ◊ **Адно званне** (разм.) — пра тое, што не адпавядае свайму найменню. *Адно з., што горад, а на самай справе — пасёлак.* **Ані звання** *каго-чаго* (разм.) — і ў паміне няма.

ЗВАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* **1.** Невялікі звон (у 1 знач.), а таксама прыстасаванне для гукавых сігналаў. *Дзвярны з. Электрычны з.* **2.** Гук, гукавы сігнал, утвораны такім звонам ці спецыяльным прыстасаваннем. *Прагучаў з. Тэлефонны з. Заняткі пачынаюцца па званку.* ‖ *памянш.* **званочак**, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **званко́вы**, -ая, -ае.

ЗВАНЧЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Станавіцца званчэйшым. *Голас званчэе.* ‖ *зак.* **пазванчэць**, -э́е.

ЗВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які атрымаў запрашэнне. *З. госць.* **2.** З запрошанымі гасцямі. *З. абед.* ◊ **Так званы** — ужыв. для выражэння іранічных або адмоўных адносін да каго-, чаго-н. *Вунь яны, вашы так званыя спецыялісты.*

ЗВАРАЖЫ́ЦЬ *гл.* варажыць.

ЗВАРАЧА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* звярнуцца, -ць.

ЗВА́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да зваркі металу. *Зварачныя работы. З. цэх.*

ЗВА́РКА *гл.* зварыць.

ЗВАРНЫ́, -а́я, -о́е. Які атрымліваецца шляхам зваркі. *Зварныя трубы.*

ЗВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вяртанне адкуль-н. назад, на ранейшае месца. *З. на радзіму. Па звароце ў Мінск.* **2.** Заклік, выступленне, звернутае да каго-н. *З. дэпутатаў да народа.* **3.** У граматыцы: група слоў, якія ўтвараюць пэўнае адзінства, слоўны выраз. *Дзеепрыслоўны з.*

ЗВАРО́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* У граматыцы: слова ці група слоў, якімі называюць таго, да каго звяртаюцца. *Выдзеліць коскамі з.*

ЗВАРО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вядзе назад (пра шлях, дарогу). *З. шлях.* **2.** Які аднаўляецца, падчас узнікае зноў. *З. тыф.* **3.** У граматыцы: які абазначае адносіны да суб'екта маўлення. *З. дзеяслоў.* ○ **Зваротны адрас** — адрас адпраўшчыка пісьма, пасылкі і пад.

ЗВАРО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* звярнуцца, -ць.

ЗВАРУХНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* варушыцца, -ць.

ЗВА́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы па зварцы металаў. ‖ *ж.* **зва́ршчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗВАРЫ́ЦЦА, -ару́ся, -а́рышся, -а́рыцца; *зак.* **1.** *гл.* варыцца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца шляхам зваркі. ‖ *незак.* **зва́рвацца**, -аецца (да 2 знач).

ЗВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -а́рыш, -а́рыць; -а́раны; *зак.* **1.** *гл.* варыць. **2.** *што.* Злучыць, запаўняючы прамежкі расплаўленым металам ці сціскаючы, скоўваючы ў распаленым выглядзе. *З. секцыі трубапровода.* ‖ *незак.* **зва́рваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 знач). ‖ *наз.* **зва́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 2 знач.). *Газавая з. Аўтагенная з.*

ЗВАР'ЯЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў розум, псіхічна хворы. *З. чалавек. Крычыць нібы з.* **2.** Безразважны, раз'юшаны (разм.). *З. ад злосці, ён біў посуд.* ‖ *наз.* **звар'яцеласць**, -і, *ж.* (да 2 знач.; разм.).

ЗВАР'ЯЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Захварэць на псіхічнае расстройства. **2.** Страціць развагу, раз'юшыцца (разм.).

ЗВАСТРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., зво́стрыцца; *зак.* Стаць вельмі тонкім, вузкім ад вастрэння або доўгага ўжывання. *Нож звастрыўся.* ‖ *незак.* **зво́стрывацца**, -аецца.

ЗВАСТРЫ́ЦЬ, звастру́, зво́стрыш, зво́стрыць; зво́страны; *зак., што.* **1.** Зрэзаць, знішчыць няроўнасці тачыльным інструментам. *З. няроўнасці на лязе.* **2.** Пра нож і іншую прыладу: зрабіць тонкім, вузкім ад доўгага ўжывання. ‖ *незак.* **зво́стрываць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗВА́ЦЦА, заву́ся, заве́шся, заве́цца; заве́мся, завяце́ся, заву́цца; заві́ся; *незак.* Насіць імя, называцца. *Гэты курорт завецца Сочы. Каб людзьмі з., трэба людзьмі быць* (прыказка).

ЗВАЦЬ, заву́, заве́ш, заве́; завём, завяце́, заву́ць; зваў, звала́; заві́; зва́ны; *незак., каго (што).* **1.** Голасам, сігналам прасіць наблізіцца. *З. на дапамогу.* **2.** Запрашаць куды-н. *З. у госці.* **3.** *кім.* Называць. *Яго звалі Міхасём.* ‖ *зак.* **пазва́ць**, -заву́, -заве́ш, -заве́; -завём, -завяце́, -заву́ць; -зваў, -звала́; -заві́; -зва́ны (да 1 і 2 знач.).

ЗВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* **1.** Атрымаць звесткі аб чым-н., пазнаць што-н. *З. невядомае.* **2.** Спазнаць на вопыце, перажыць. *З. многа гора.* ‖ *незак.* **зве́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗВЕ́ЗЦІ, звязу́, звязе́ш, звязе́; звязём, звезяце́, звязу́ць; звёз, звезла́; звязі́; зве́зены; *зак., каго-што.* **1.** Возячы, даставіць куды-н., перавезці (пра ўсё, многае). *З. каменне ў кучу. З. хлеб з поля.* **2.** Везучы, перамясціць зверху ўніз. *З. воз з гары.* **3.** Ад'язджаючы, непрыметна ўзяць з сабой і адвезці куды-н. *Паехаў і кнігу звёз.* ‖ *незак.* **зво́зіць**, зво́жу, зво́зіш, зво́зіць. ‖ *наз.* **звоз**, -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ЗВЕКАВА́ЦЬ, звяку́ю, звяку́еш, звяку́е; звяку́й; звекава́ны; *зак.* Пражыць век дзе-н., у якім-н. стане. *Ён так і звекаваў бабылём.*

ЗВЕ́КУ, *прысл.* З даўніх часоў, спрадвеку. *Ён з. глухі.*

ЗВЕЛІКАДУ́ШНІЧАЦЬ *гл.* велікадушнічаць.

ЗВЕННЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* звяно. **2.** **зве́ннявы́**, -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Кіраўнік звяна (у 3 знач.). *Нарада звеннявых.* ‖ *ж.* **звеннява́я**, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х.

ЗВЕР, -а, *мн.* звяры́, звяро́ў, *м.* **1.** Дзікая, звычайна драпежная жывёліна. *Пушны з.* **2.** *перан.* Пра вельмі злога, жорсткага чалавека. ‖ *памянш.* **звяро́к**, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *зб.* **звяр'ё**, -я́, *н.* ‖ *прым.* **звярыны**, -ая, -ае. *Звярыныя сляды. З. страх* (надзвычай моцны). *З. арнамент* (з адлюстраваннем жывёл).

ЗВЕРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да звера, звяроў, такі, як у звера, звяроў, напр. *зверабойны, зверарлоў, зверападобны;* 2) які мае адносіны да зверагадоўлі, напр. *зверагаспадарка, зверапітомнік, звераферма.*

ЗВЕРАБО́Й[1], -я, *мн.* -бо́і, -яў, *м.* Паляўнічы на звера. ‖ *прым.* **зверабо́йны**, -ая, -ае. *З. промысел.*

ЗВЕРАБО́Й[2], -ю, *м.* Травяністая лекавая расліна, звычайна з жоўтымі кветкамі. *Настойка зверабою.* ‖ *прым.* **зверабо́йны**, -ая, -ае. *Сямейства зверабойных* (наз.).

ЗВЕРАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Падобны з выгляду на звера. **2.** У абыходжанні — грубы, злосны, нелюдзімы. *З. чалавек.* ‖ *наз.* **звераватасць**, -і, *ж.*

ЗВЕРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па звераводству, зверагадовец.

ЗВЕРАВО́ДСТВА, -а, *н.* Тое, што і зверагадоўля. ‖ *прым.* **звераводчы**, -ая, -ае.

ЗВЕРАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Спецыяліст па зверагадоўлі, звераавод.

ЗВЕРАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Прамысловае разводзенне пушных звяроў, звераводства. ‖ *прым.* **зверагадо́ўчы**, -ая, -ае. *Зверагадоўчая ферма.*

ЗВЕРАДЗІ́ЦЬ *гл.* верадзіць.

ЗВЕРАЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* Прамысловы паляўнічы на звяроў.

ЗВЕРАЛО́ЎСТВА, -а, *н.* Прамысловае паляванне на звяроў. ‖ *прым.* **зверало́ўны**, -ая, -ае. *З. промысел.*

ЗВЕРАНЯ́ *і* **ЗВЕРАНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня звера.

ЗВЕРАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які нагадвае звера, падобны да звера. *З. выгляд.* ‖ *наз.* **зверападобнасць**, -і, *ж.*

ЗВЕРАФЕ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прадпрыемства па вырошчванню каштоўных звяроў.

ЗВЕ́РГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Сілай пазбавіць улады, скінуць; знішчыць, спыніць існаванне чаго-н. (высок.). *З. цара. З. самадзяржаўе.* **2.** *каго* і *без дап.* Нарадзіць заўчасна (пра жывёл; разм.). *Карова звергла.* ‖ *незак.* **звярга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **звярже́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.)

ЗВЕ́РСКІ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы зверу (у 2 знач.), люты, жорсткі. *Зверскае забойства.* **2.** Вельмі моцны, надзвычайны (разм.). *З. апетыт.* ‖ *наз.* **зверства**, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (да 1 знач.).

ЗВЕ́РСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** *гл.* зверскі. **2.** Зверскі ўчынак, жорсткасць. *Фашысцкія зверствы.*

ЗВЕ́РСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Учыняць зверства.

ЗВЕ́РХУ, *прысл.* **1.** У напрамку ўніз. *З. пасыпалася лісце. Глядзець з. ўніз* (таксама перан.: адносіцца да каго-н. з пагардай, высакамерна). **2.** З боку вышэйстаячых органаў. *Дырэктыва з.* **3.** Па паверхні, у верхняй частцы чаго-н. *Тлушч плавае з. Масла сапсавалася толькі з.*

ЗВЕ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік па зверцы чаго-н. з чым-н. ‖ *ж.* **зве́ршчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗВЕРЫНА́, -ы́, *ж.* **1.** *зб.* Звяры. *У лесе многа зверыны.* **2.** *м.* Вялікі звер (разм.).

ЗВЕ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** *з чым.* Зрабіць зверку, праверыць што-н. па якіх-н. крыніцах. *З. са слоўнікам.* **2.** Тое, што і зняверыцца (разм.). ‖ *незак.* **звяра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗВЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак., што з чым.* Праверыць, параўнаўшы з чым-н., узятым за ўзор. *З. копію з арыгіналам.* ‖ *незак.* **звяра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **зве́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.*

ЗВЕ—ЗВЫ

ЗВЕ́СІЦЦА, зве́шуся, зве́сішся, зве́сіцца; *зак.* **1.** Перагнуўшыся цераз што-н., нахіліцца ўніз. *З. цераз поручні.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нізка схіліцца, апусціцца. *Галіны звесіліся да зямлі.* ‖ *незак.* **зве́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗВЕ́СІЦЬ, зве́шу, зве́сіш, зве́сіць; зве́шаны; *зак., што.* Трымаючы ў вісячым стане, апусціць уніз. *Вярба звесіла галіны над вадой. Сядзець, звесіўшы ногі* (не дастаючы да падлогі, зямлі). ‖ *незак.* **зве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗВЕ́СТКІ, -так, *адз.* зве́стка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Даныя, паведамленні пра каго-, што-н. *Атрымаць важныя з. З. аб надвор'і.*

ЗВЕ́СЦІ, звяду́, звядзе́ш, звядзе́; звядзём, зведзяце́, звяду́ць; звёў, звяла́, -ло́; звядзі; зве́дзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Ведучы, спусціць зверху ўніз. *З. дзіця з лесвіцы.* **2.** *каго-што.* Перавесці, адвесці на другое месца, убок. *З. карову з дарогі. З. сур'ёзную размову на жарт* (перан.). **3.** *што.* Знішчыць, перавесці; зрасходаваць (звычайна без карысці). *З. тараканаў. З. многа лесу* (высечы). **4.** *што.* Наблізіць адно да другога, ссунуць, злучыць. *З. бровы.* **5.** *каго (што).* Сабраць у адно месца, дапамагчы або прымусіць сустрэцца ці сысціся з кім-н. *З. дзяцей у зал. З. знаёмых.* **6.** *каго-што ў што.* Злучыць у якое-н. новае цэлае. *З. даныя ў табліцу.* **7.** *каго (што).* Нацкаваўшы аднаго на другога, прымусіць пабіцца, пакусацца. *З. сабак. З. спрачальнікаў* (перан.). **8.** *што да чаго* або *на што.* Давесці да чаго-н. нязначнага, малога, нескладанага. *З. выдаткі да мінімуму.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Сагнуць, сцягнуць, скурчыць. *Сутарга звяла нагу.* ‖ *незак.* **зво́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **звядзе́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 і 9 знач.). ◊ **Звесці са свету** — загубіць, знішчыць. **Звесці ў рожкі** (разм.) — пасварыць каго-н. з кім-н.; стукнуць ілбамі.

ЗВЕ́СЦІСЯ, звяду́ся, звядзе́шся, звядзе́цца; звядзёмся, зведзяце́ся, звяду́цца; звёўся, звяла́ся, -ло́ся; звядзі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць існаваць, знікнуць. *Тая парода жывёлы ўжо звялася.* **2.** Страціць сілы, пахудзець. *Звёўся чалавек зусім.* **3.** *да чаго* і *на што.* Скараціўшыся, спрасціўшыся, выразіцца ў чым-н. малым, нескладаным. *Справа звялася да дробязей. З. на нішто* (страціць усякі сэнс, усякае значэнне). ‖ *незак.* **зво́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

ЗВЕ́ЧАРА, *прысл.* Вечарам, да надыходу ночы.

ЗВЕЧАРЭ́ЦЬ *гл.* вечарэць.

ЗВЕ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* звесіцца, -ць.

ЗВЕ́ЯЦЬ *гл.* веяць.

ЗВІ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Хвалістае скрыўленне, выгін. *З. ракі. Звіліны мозгу.*

ЗВІ́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Які мае пакручасты выгляд. *Звілістая сцежка.* ‖ *наз.* **зві́лістасць,** -і, *ж.*

ЗВІЛЬГАТНЕ́ЦЬ *гл.* вільгатнець.

ЗВІНЕ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -ні́; *незак.* Утвараць металічны гук. *Звініць званок. Звіняць галасы дзяцей. У вушах звініць* (пра звон у вушах). ‖ *зак.* **празвіне́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -ні́.

ЗВІНЮ́ЧЫ, -ая, -ае (разм.). Звонкі. *З. гук.*

ЗВІСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Быць апушчаным уніз, знаходзіцца ў вісячым становішчы. *Валасы звісалі на лоб.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вісець няроўна, не абляга́ючы плячэй, стану (пра вопратку). *Адзенне звісае з плячэй.* ‖ *зак.* **зві́снуць,** -ну, -неш, -не; звіс, -сла; -ні.

ЗВІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які звіс, апусціўся, абвіслы. *Звіслыя вусы. Звіслае голле.*

ЗВІХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і вывіх. *З. нагі.*

ЗВІХНУ́ЦЦА, -нуся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Зрушыцца ў суставе. *Палец звіхнуўся.* **2.** Страціць розум, звар'яцець (разм.). *Ад такіх перажыванняў можна з.* **3.** Збіцца з правільнага шляху, з правільных пазіцый.

ЗВІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што* (разм.). Тое, што і вывіхнуць. *Ён звіхнуў нагу.*

ЗВІ́ЦЦА, саўю́ся, саўе́шся, саўе́цца; саўёмся, саўяце́ся, саўю́цца; зві́ўся, звіла́ся, -ло́ся; зві́ся; *зак.* Скруціцца ў клубок, кальцо. *Змяя звілася ў клубок.* ‖ *незак.* **зві́вацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗВІЦЬ *гл.* віць.

ЗВОД[1], -у, *М* -дзе, *м.* (разм.). Выміранне, знікненне каго-, чаго-н. *Здавалася, што ніколі не будзе зводу такім магутным дрэвам.*

ЗВОД[2], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Зведзеныя ў адно цэлае і размешчаныя ў пэўнай паслядоўнасці звесткі, матэрыялы, тэксты. *З. законаў.* **2.** Выпуклае або крываліне́йнае перакрыццё, якое злучае сцены, апоры якога-н. збудавання. *Каменны з. Гатычны з.*

ЗВОДДАЛЕКУ, *прысл.* З далёкай адлегласці. *Назіраць з. З. ад жыллёвых будынкаў.*

ЗВОДДАЛЬ, *прысл.* Тое, што і зводдалеку.

ЗВО́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* звесціся, звесці.

ЗВО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Дакумент, запіска, у якой зведзены разам якія-н. звесткі, даныя. *Аператыўная з. З. аб ходзе сяўбы. З. надвор'я.*

ЗВО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (пагард.). Чалавек, які займаецца зводніцтвам. ‖ *ж.* **зво́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗВО́ДНІЦТВА, -а, *н.* (пагард.). **1.** Карыслівае пасрэдніцтва паміж мужчынам і жанчынай для садзейнічання ўступленню іх у любоўную сувязь. **2.** Пляткарства, нагаворы або падбухторванне да якіх-н. дрэнных учынкаў. ‖ *прым.* **зво́дніцкі,** -ая, -ае.

ЗВО́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (пагард.). Займацца зводніцтвам.

ЗВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Сабраны з розных месц, састаўлены з чаго-н., з розных частак. *Зводная справаздача. З. аркестр.* **2.** Які даводзіцца каму-н. братам ці сястрой па мачасе або айчыму. *З. брат. Зводныя дзеці.*

ЗВОЗ, ЗВО́ЗІЦЬ *гл.* звезці.

ЗВО́ЛЬНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Вызваліцца ад выканання якіх-н. абавязкаў, звязаных з вучобай, службай і пад.; канчаткова пакінуць месца работы. *З. з вайсковай службы. З. з працы.* ‖ *незак.* **звальня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗВО́ЛЬНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што).* Вызваліць ад выканання якіх-н. абавязкаў, звязаных з вучобай, службай і пад.; зняць з работы. *З. у запас. З. з работы.* ‖ *незак.* **звальня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗВОН, зво́на *і* зво́ну, *м.* **1.** зво́на, *мн.* званы́, звано́ў, *м.* Ударны сігнальны падвясны інструмент (з медзі або меднага сплаву) у форме пустога ўсечанага конуса з падвешаным усярэдзіне ўдарнікам (языком). *Царкоўны з. Пажарны з. Званіць ва ўсе званы* (таксама перан.: расказваць усім пра што-н.). **2.** зво́ну. Гук, які ўтвараецца гэтым інструментам, а таксама металічнымі або шклянымі прадметамі пры ўдары. *З. касы. З. шклянак.* **3.** зво́ну, *перан.* Погалаські, плёткі. *Нечага было разносіць такі з. па сяле.* ‖ *прым.* **зво́навы,** -ая, -ае.

ЗВОНКАГАЛО́СЫ, -ая, -ае. Са звонкім галасам. *Звонкагалосыя дзеці.* ‖ *наз.* **звонкагало́сасць,** -і, *ж.*

ЗВО́НКІ[1], -ая, -ае. **1.** Гучны, гулкі. *З. голас. Звонкае шкло. Звонкая манета* (металічныя грошы). **2.** Тое, што і гулкі (у 2 знач.). *Звонкае паветра.* ○ **Звонкі зычны** — які вымаўляецца з удзелам голасу. ‖ *наз.* **зво́нкасць,** -і, *ж.*

ЗВО́НКІ[2], -аў, *адз.* зво́нка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Картачная масць, якая абазначаецца чырвонымі ромбікамі. ‖ *прым.* **званко́вы,** -ая, -ае.

ЗВО́НКУ, *прысл.* **1.** Са знешняга боку. *Пачысціць акно з.* **2.** Знешне, з выгляду (разм.). *З. спакойны чалавек.*

ЗВО́СТРЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* звастрыцца, -ць.

ЗВУ́ЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зіцца; *зак.* Стаць вузкім або вузейшым. ‖ *незак.* **звужа́цца,** -а́ецца *і* **зву́жвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **звужэ́нне,** -я, *н. і* **зву́жванне,** -я, *н.*

ЗВУ́ЗІЦЬ, звужу, звузіш, звузіць; звужаны; *зак., што.* Зрабіць вузкім (у 1, 2 і 3 знач.), вузейшым. ‖ *незак.* **звужа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **зву́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **звужэ́нне,** -я, *н. і* **зву́жванне,** -я, *н.*

ЗВЫ́КЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў прывычкай. *Звыклыя рухі.* **2.** Які звыкся з чым-н., набыў прывычку рабіць што-н. *З. да частых пераездаў.* ‖ *наз.* **звы́класць,** -і, *ж.*

ЗВЫ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; звыкся, -клася; -ніся; *зак. з кім-чым* і *без дап.* Прывыкнуць да каго-, чаго-н. *З. з такой думкай.* ‖ *незак.* **звыка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **звыка́нне,** -я, *н.*

ЗВЫЧАЁВЫ, -ая, -ае (спец.). Устаноўлены звычаем, а не законам. *Звычаёвае права.*

ЗВЫЧА́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Агульнапрыняты парадак, правілы, што даўно ўкараніліся ў быце народа або ў пэўнай грамадскай групе. *Спрадвечны з. Гарадскія звычаі.* **2.** Прывычны спосаб дзеяння, прывычка. *Маю з. пасля абеду пашпацыраваць.*

ЗВЫЧА́ЙНА, *прысл.* Часцей за ўсё, пастаянна, па ўсталяванай звычцы. *Як з. Такія вечары з. праходзяць весела.*

ЗВЫЧА́ЙНЫ, -ая, -ае. Пастаянны, прывычны. *Звычайная з'ява. З. працоўны дзень.* ‖ *наз.* **звыча́йнасць,** -і, *ж.*

ЗВЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Паводка, прывычка. *Ведаць звычкі звера.* **2.** Звычай, традыцыя (разм.). *Мясцовая з.*

ЗВЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Добра знаёмы, прывычны. *З. занятак.* **2.** Тое, што і звыклы (у 2 знач.). ‖ *наз.* **звы́чнасць,** -і, *ж.*

ЗВЫШ, *прыназ. з Р.* Ужыв. пры абазначэнні перавышэння якой-н. меры. *З. плана. З. ста чалавек.*

ЗВЫШ... Першая частка складаных слоў, якая абазначае перавышэнне якой-н. меры, мяжы, самую высокую ступень чаго-н., напр. *звышкамплектны, звышметкі, звыштрывалы.*

ЗВЫШГУКАВЫ́, -а́я, -о́е. Які перавышае скорасць гуку. *Звышгукавая скорасць. З. самалёт.*

ЗВЫШНАТУРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** У містычным уяўленні: які не тлумачыцца натуральным чынам, дзівосны. *Звышнатуральныя сілы.* **2.** Які перавышае звычайную меру чаго-н., незвычайны (разм.). *Звышнатуральная хуткасць.* ‖ *наз.* **звышнатура́льнасць,** -і, *ж.*

ЗВЫШНО́ВЫ: звышновая зорка (спец.) — зорка, якая дае раптоўную ўспышку з надзвычай яркім бляскам.

ЗВЫШПЛА́НАВЫ, -ая, -ае. Зроблены, выраблены звыш плана. *Звышпланавыя пастаўкі.*

ЗВЫШПРЫБЫ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Прыбытак, які перавышае сярэдні прыбытак. *З. манаполіі.*

ЗВЫШТЭРМІНО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які прадаўжаецца звыш вызначанага тэрміну. *Звыштэрміновая служба.* **2.** **звыштэрміно́вы,** -ага,

мн. -ыя, -ых, *м.* Той, хто добраахвотна застаўся на вайсковай службе пасля адбыцця абавязковага тэрміну.

ЗВЫШУРО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які праводзіцца звыш устаноўленага рабочага часу. *Звышурочная работа.* **2. звышуро́чныя,** -ых. Плата за звышурочную работу. *Атрымаць звышурочныя.*

ЗВЫШЧАЛАВЕ́К, -а, *мн.* звышчалаве́кі, -аў, *м.* У некаторых філасофскіх вучэннях: моцная асоба, чые воля, жаданні і ўчынкі не падпарадкоўваюцца ніякім абмежаваннем.

ЗВЯ́ГА, -і, *ДМ* звя́зе, *ж.* (разм.). **1.** Надакучлівы брэх (сабакі). *Воўк сабакі не баіцца, але звягі не любіць* (прыказка). **2.** Назойлівае прыставанне з просьбамі, напамінамі, патрабаваннямі.

ЗВЯ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Надакучліва гаўкаць (пра сабаку). **2.** Назойліва прасіць, напамінаць, патрабаваць.

ЗВЯГЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вісклівы (пра сабак). **2.** Які дакучае назойлівымі просьбамі, напамінаннямі, патрабаваннямі. ‖ *наз.* **звяглі́васць,** -і, *ж.*

ЗВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* звесці.

ЗВЯ́ЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Тое, што і звязка (у 1 знач.). *З. ключоў.*

ЗВЯ́ЗАНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены свабоды, лёгкасці. *Звязаныя рухі.* **2.** Такі, праяўленне якога абумоўлена чым-н. (спец.). *Звязаныя хістанні.* ‖ *наз.* **звя́занасць,** -і, *ж.*

ЗВЯЗА́ЦЦА, звяжу́ся, звя́жашся, звя́жацца; звяжы́ся; *зак.* **1.** *з кім-чым.* Устанавіць сувязь, зносіны з кім-, чым-н. *З. па тэлефоне.* **2.** *з кім-чым.* Устанавіць якія-н. (пераважна заганныя) адносіны з кім-н. *З. з нягоднікам.* **3.** *з чым.* Узяцца за што-н. (цяжкае або заганнае). *З. з непасільнай працай.* ‖ *незак.* **звя́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца. *Не трэба з забіякамі з.*

ЗВЯЗА́ЦЬ, звяжу́, звя́жаш, звя́жа; звяжы́; звя́заны; *зак.* **1.** *гл.* вязаць. **2.** *што.* Завязваючы, злучыць адно з другім. *З. канцы вяровак. З. платы. З. сноп. Двух слоў не звяжа* (перан.: дрэнна перадае свае думкі). **3.** *каго-што.* Злучыць, устанавіць сувязь, зносіны, блізкасць, агульнасць паміж кім-, чым-н. *З. партызан з падполлем. З. свой лёс з кім-н. Сябры звязаны на ўсё жыццё. З. вёску тэлефоннай сувяззю з райцэнтрам.* **4.** толькі *дзеепрым. зал. прош., з чым.* Пра дзеянне, якое цягне за сабой што-н., звязана з чым-н. *Паездка звязана са значнымі расходамі.* **5.** толькі *дзеепрым. зал. прош., з кім-чым.* Пра тое, што з'яўляецца блізкім каму-, чаму-н., непасрэдна адносіцца да каго-, чаго-н. *Беражом усё, што звязана з яго памяццю. Асабістыя інтарэсы звязаны з грамадскімі.* **6.** *што з чым.* Устанавіць, адкрыць сувязі, залежнасць паміж чым-н. *З. адну з'яву з другой.* **7.** *каго-што.* Пазбавіць свабоды дзеянняў, дзейнасці, абмежаваць чым-н. *З. каго-н. па руках і нагах* (пазбавіць свабоды ўчынкаў). *З. ініцыятыву мас. З. сябе абяцаннем.* **8.** *што.* Змацаваць вяжучым рэчывам ці пры дапамозе рубкі (спец.). *З. гальку вапнай. З. кроквы.* ‖ *незак.* **звя́зваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3, 6, 7 і 8 знач.).

ЗВЯ́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Некалькі аднародных прадметаў, звязаных разам. *З. ключоў. З. кніг.* **2.** Сухажылле, якое змацоўвае асобныя часткі шкілета, асобныя органы цела. *Расцяжэнне звязак. Галасавыя звязкі.* **3.** У граматыцы: дапаможнае слова, якое ўтварае частку выказніка. ‖ *прым.* **звя́зачны,** -ая, -ае (да 3 знач.) *і* **звя́зкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЗВЯ́ЗНЫ, -ая, -ае. Добра і паслядоўна выказаны, лагічна стройны. *Звязнае выступленне. Адказаць звязна* (прысл.). ‖ *наз.* **звя́знасць,** -і, *ж.*

ЗВЯ́ЛЫ, -ая, -ае. Які звяў, завялы. *Звялыя кветкі.*

ЗВЯНО́, -а́, *мн.* звёны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) звяны́, звёнаў, *н.* **1.** Кольца, якое з'яўляецца састаўной часткай ланцуга. **2.** *перан.* Састаўная частка чаго-н., якога-н. цэлага. *Асноўнае з. вытворчасці.* **3.** Невялікая арганізацыйная ячэйка або воінскае падраздзяленне. *Піянерскае з. Паляводчае з. З. самалётаў.* ‖ *прым.* **звенявы́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.).

ЗВЯ́НУЦЬ *гл.* вянуць.

ЗВЯНЧА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вянчацца, -ць.

ЗВЯРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* зверыцца, -ць.

ЗВЯРГА́ЦЬ *гл.* звергнуць.

ЗВЯР'Ё *гл.* звер.

ЗВЯРЖЭ́ННЕ *гл.* звергнуць.

ЗВЯРЗЦІ́, -СЯ *гл.* вярзці, -ся.

ЗВЯРНУ́ЦЦА, звярну́ся, зве́рнешся, зве́рнецца; звярні́ся; *зак.* **1.** З'ездзіць, сходзіць туды і назад. *Вазакі звярнуліся за дзень па тры разы.* **2.** *да чаго.* Накіраваць сваю дзейнасць на што-н., узяцца за што-н. або накіраваць паўторна сваю ўвагу на каго-, што-н. *З. да вывучэння старажытных помнікаў. З. да перапыненай гутаркі.* **3.** Накіравацца да каго-н. з просьбай, па дапамогу і пад. або адрасавацца да каго-н. з якімі-н. словамі, з прамовай. *З. да ўрача. З. з прапановай да старшыні.* ‖ *незак.* **звярта́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 2 і 3 знач.), **зваро́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 і 3 знач.) *і* **звaрача́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (разм.).

ЗВЯРНУ́ЦЬ, звярну́, зве́рнеш, зве́рне; звярні́; зве́рнуты; *зак.* **1.** Памяняць напрамак руху. *З. у завулак. З. гутарку ўбок* (перан.). **2.** *каго-што.* Накіраваць у які-н. бок ад дарогі (каня, машыну і пад.). *З. машыну з дарогі.* **3.** *каго-што.* Варочаючы, зрушыць з месца (разм.). *З. вялікі камень. Горы з.* (перан.: зрабіць вельмі многа). **4.** *што.* Пералажыць, зваліць (віну, правіннасць і пад.) на другога (разм.). *З. усё на невінаватага.* **5.** *што.* Схіліць, павярнуць набок, убок (разм.). *З. галаву набок.* **6.** *што.* Неакуратна скідаць, зваліць у адно месца многія прадметы (разм.). *З. усё ў кучу.* ◊ **Звярнуць на сябе ўвагу** — вызначыцца чым-н., зацікавіць сабой. **Звярнуць увагу** *каго на каго-што* — паказаць каму-н. на каго-, што-н., прымусіць заўважыць. **Звярнуць увагу** *на каго-што* — заўважыць каго-, што-н., зацікавіцца кім-, чым-н., улічыць што-н. ‖ *незак.* **звярта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 5 знач.), **зваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4 і 6 знач.) *і* **звaрача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.).

ЗВЯРО́К *гл.* звер.

ЗВЯРСТА́ЦЬ *гл.* вярстаць.

ЗВЯРУ́ГА, -і, *М* -ру́зе, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Вялікі страшны звер. **2.** Тое, што і звер (у 2 знач.).

ЗВЯРЫ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Вялікі звер; звяруга.

ЗВЯРЫ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Прыстасаванае месца, дзе трымаюць звяроў для паказу. *Перасоўны з.*

ЗВЯРЫ́НЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* звер. **2.** *перан.* Вельмі моцны (пра што-н. цяжкае або жорсткае, лютае). *Звярыная нянавісць.*

ЗВЯРЭ́ДЗІЦЬ *гл.* вярэдзіць.

ЗВЯРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* Даходзіць да шаленства, станавіцца зверам (у 2 знач.). *З набліжэннем нашых войск акупанты звярэлі.* ‖ *зак.* **азвярэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е; *наз.* **азвярэ́нне,** -я, *н.*

ЗГАБЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *зак., што.* Габлюючы, зняць, счысціць. *З. няроўнасці.* ‖ *незак.* **згабле́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак., з кім.* **1.** Дамовіцца адносна якіх-н. дзеянняў. *З. пайсці ў ягады.* **2.** Дасягнуць узаемнага разумення, пагаднення ў размове. *З табой не згаворышся.* ‖ *незак.* **згаво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗГАВО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Узаемная дамоўленасць, узаемнае пагадненне. *Усе сабраліся на мітынг без згавору.*

ЗГАВО́РЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, з якім лёгка згаварыцца (у 2 знач.). *З. чалавек.* ‖ *наз.* **згаво́рлівасць,** -і, *ж.*

ЗГАДЗІ́ЦЦА[1], згаджу́ся, зго́дзішся, зго́дзіцца; *зак.* **1.** *на што* і *з інф.* Даць згоду (у 1 знач.) на што-н. *З. ехаць у камандзіроўку.* **2.** *з кім-чым.* Выказаць, пацвердзіць сваю згоду (у 2 знач.) з кім-, чым-н. *З. з думкай таварыша.* ‖ *незак.* **згаджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗГАДЗІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., зго́дзіцца; *зак.* Аказацца прыгодным, спатрэбіцца. *Што ў лесе родзіцца, тое ў хаце згодзіцца* (з нар.).

ЗГАЛАДА́ЛЫ, -ая, -ае. Які доўга цярпеў голад, знясілены ад працяглага галадання. *Згаладалыя людзі.*

ЗГАЛАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Нацярпецца голаду. *З. за дарогу. З. па добрай кнізе.*

ЗГАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Голы, апусцелы (пра дрэвы, палі і пад.). *Згалелыя нівы.* **2.** *перан.* Збяднелы. *З. шляхцюк.* ‖ *наз.* **згале́ласць,** -і, *ж.*

ЗГАЛІ́ЦЬ, згалю́, зго́ліш, зго́ліць; зго́лены; *зак.* Зрэзаць брытвай. *З. вусы.* ‖ *незак.* **зго́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗГАНІ́ЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). Даць ганьбу каму-, чаму-н. *Суседка зганіла маю пакупку.*

ЗГАНЬБАВА́ЦЬ *гл.* ганьбаваць.

ЗГА́НЬБІЦЬ *гл.* ганьбіць.

ЗГАНЯ́ЦЬ[1] *гл.* сагнаць.

ЗГАНЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго (што)* (разм.). Гонячы, прымусіць пабыць дзе-н. і вярнуцца назад. *З. коней на вадапой. З. машыну ў горад.*

ЗГАРБА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* гарбаціцца, -ць.

ЗГАРНУ́ЦЦА, згарну́ся, зго́рнешся, зго́рнецца; згарні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скруціцца трубкай. *Ватман згарнуўся ў скрутак.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загнуўшыся з краёў, закрыцца (пра пялёсткі, лісце). **3.** Легчы, сагнуўшыся, скруціцца. *З. пад дрэвам і заснуць.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Скараціцца, зменшыцца. *Прадпрыемства згарнулася.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вадкасць: загусцець, утварыўшы камячкі. *Кроў згарнулася.* ‖ *незак.* **зго́ртвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗГАРНУ́ЦЬ, згарну́, зго́рнеш, зго́рне; згарні́; зго́рнуты; *зак., што.* **1.** Скруціць, загінаючы краі; зрабіць скручваннем або загарнуць, закрыць. *Жанчына згарнула хустку. З. газету.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра расліны: закрыць, сціснуць (пялёсткі, лісце). **3.** Зграбаючы, сабраць у адно месца (што-н. сыпкае). *З. збожжа ў кучу.* **4.** *перан.* Скараціць, зменшыць. *З. вытворчасць.* ‖ *незак.* **зго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **зго́ртванне,** -я, *н.*

ЗГАРЧЭ́ЦЬ *гл.* гарчэць.

ЗГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які згарэў, спалены. *Згарэлая салома.*

ЗГАРЭ́ЦЬ *гл.* гарэць.

ЗГАСА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Тое, што і гаснуць. *Агонь згасае. Сілы згасаюць* (перан.).

ЗГА́СЛЫ, -ая, -ае. Які згас; пагаслы. *Згаслае вогнішча.*

ЗГА́СНУЦЬ *гл.* гаснуць.

ЗГАТАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* гатавацца, -ць.

ЗГВ—ЗДА

ЗГВАЛТАВА́ЦЬ, ЗГВА́ЛЦІЦЬ *гл.* гвалтаваць, гвалціць.

ЗГІБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дугападобнае скрыўленне. *З. ракі.* **2.** Месца, па якім што-н. сагнута або згібаецца. *Лакцявы з.*

ЗГІНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Тое, што і гнуцца.

ЗГІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Тое, што і гнуць (у 1 і 2 знач.).

ЗГІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; згінь; *зак.* Знікнуць, прапасці. *Згінь з маіх вачэй!*

ЗГЛА́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* **1.** Выраўнавацца, знішчыцца пасля разгладжвання. *Няроўнасць згладзілася.* **2.** *перан.* Стаць менш прыметным, змякчыцца. *Першае ўражанне згладзілася.* ‖ *незак.* **зглáджвацца,** -аецца.

ЗГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Выраўнаваць, знішчыць, разгладжваючы, раўнуючы. *З. няроўнасці. З. шурпатасць.* **2.** *перан.* Зрабіць менш прыметным, змякчыць. *З. супярэчнасці.* ◊ **Згладзіць вострыя вуглы** (кніжн.) — змякчыць вастрыню супярэчнасцей. ‖ *незак.* **зглáджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., каго-што* (разм.). Угледзець, убачыць; заўважыць. *Я і не згледзеў, як сцямнела.* ◊ **Як вокам згледзець** — як вокам ахапіць.

ЗГЛУМІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* глуміцца, -ць.

ЗГНАІ́ЦЬ *гл.* гнаіць.

ЗГНІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Гнісці, падвяргацца гніенню.

ЗГНІ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які згніў. *Згнілае дрэва.*

ЗГНІ́СЦІ, ЗГНІЦЬ *гл.* гнісці.

ЗГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Станоўчы адказ, дазвол на што-н. *Даць згоду на што-н. З чыёй-н. згоды. Маўчанне — знак згоды* (прыказка). **2.** Аднадумнасць, агульнасць пунктаў гледжання. *Прыйсці да згоды.* **3.** Сяброўскія адносіны, аднадушнасць. *Жыць у згодзе.* **4.** *безас. у знач. вык.* Дамовіліся, пярэчанняў няма. *Ну, што, з.? Едзем разам?* ◊ **У згодзе з чым** (кніжн.) — тое, што і ў адпаведнасці з чым-н. *Дзейнічаць у згодзе з прынятым рашэннем.*

ЗГО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (пагард.). Той, хто праводзіць згодніцкую палітыку з класавым ворагам. ‖ *прым.* **згодніцкі,** -ая, -ае.

ЗГО́ДНІЦТВА, -а, *н.* (пагард.). Дзейнасць, палітыка згодніка.

ЗГО́ДНЫ, -ая, -ае; -дзен, -дна. **1.** *на што.* Які выражае, дае згоду на што-н. *З. на ўсе ўмовы.* **2.** *з кім-чым.* Які прытрымліваецца з кім-н. адной думкі, адных поглядаў. *Я з ім не згодзен.* **3.** Які супадае з чым-н., падобны. *Сведкі далі згодныя паказанні.* **4.** Дружны, аднадушны. *Згоднае жыццё. Жылі яны згодна* (прысл.). **5.** Стройны, гарманічны. *Згодныя спевы.* ◊ **Згодна з чым,** *прыназ. з Т* — у адпаведнасці з чым-н. *Згодна з законам.* ‖ *наз.* **зго́днасць,** -і, *ж.* (да 4 і 5 знач.).

ЗГО́ЛЬВАЦЬ *гл.* згаліць.

ЗГОН, ЗГО́НКА *гл.* сагнаць.

ЗГО́РБІЦЦА, -ЦЬ *гл.* горбіцца, -ць.

ЗГО́РКЛЫ, -ая, -ае. Які згорк, прагорклы. *З. тварог.*

ЗГО́РКНУЦЬ *гл.* горкнуць.

ЗГО́РТВАННЕ, -ЦЦА, -ЦЬ *гл.* згарнуцца, -цца.

ЗГРАБА́ЦЬ *гл.* згрэбці.

ЗГРА́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Прыгожа і правільна складзены, добрага целаскладу. *Зграбная дзяўчына.* **2.** Грацыёзны ў рухах. *Зграбная паходка.* ‖ *наз.* **згра́бнасць,** -і, *ж.*

ЗГРА́Я, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (разм.). **1.** Гайня сабак, ваўкоў і пад. **2.** *перан.* Банда, шайка (пагард.). *Зладзейская з.*

ЗГРУВА́СЦІЦЬ *гл.* грувасціць.

ЗГРУ́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* (разм.). Сабрацца гуртам; стоўпіцца. *З. каля стала.* ‖ *незак.* **згру́джвацца,** -аецца.

ЗГРУ́ДЗІЦЬ, -у́джу, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак., што* (разм.). Сабраць, скідаць у кучу. *З. кнігі ў шафу.*

ЗГРУЗІ́ЦЬ, -ужу́, -у́зіш, -у́зіць; -у́жаны; *зак., што.* Зняць які-н. груз з чаго-н. *З. мяхі з бульбай з воза.* ‖ *незак.* **згружа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗГРУПАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* групавацца, -ць.

ЗГРЫЗО́ТА, -ы, *ДМ* -зо́це, *ж.* (разм.). **1.** Спрэчкі, звадкі, грызня. **2.** Душэўныя мукі, перажыванні, смутак.

ЗГРЫ́ЗЦІ, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; згры́з, -зла́, -ло́; згры́зены; *зак.* **1.** *што.* З'есці, грызучы. *З. сухар.* **2.** *што.* Сапсаваць грызучы. *З. аловак.* **3.** *перан., каго (што).* Змучыць (пра гора, сумненне і пад.). ‖ *незак.* **згрыза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗГРЭ́БЦІ, зграбу́, зграбе́ш, зграбе́; зграбём, зграбяце́, зграбу́ць; згроб, згрэ́бла; зграбі́; згрэ́бены; *зак.* **1.** *што.* Грабучы, сабраць у адно месца (што-н. сыпкае, рассыпістае). *З. сена. З. вугалле ў кучу.* **2.** *што.* Грабучы, скінуць. *З. снег з даху.* **3.** *каго-што.* Хуткім махам, рухам узяць што-н. або з сілай схапіць, абхапіць каго-н. (разм.). *З. у ахапак.* ‖ *незак.* **зграба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗГУ́БА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). **1.** Смерць, гібель, знішчэнне. *Берагчы лес ад згубы.* **2.** Тое, што з'яўляецца прычынай гібелі ці няшчасця для каго-, чаго-н. *Марозы — з. для кветак.* **3.** Тое, што згублена, страчана. *Знайсці сваю згубу.*

ЗГУБІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто губіць, загубіў каго-, што-н. *Насякомыя — згубіцелі лесу.* ‖ *ж.* **згубі́целька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **згубі́цельскі,** -ая, -ае.

ЗГУБІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* губляцца, -ць.

ЗГУ́БНЫ, -ая, -ае. Які вядзе да згубы, пагібельны. *З. агонь артылерыі.* ‖ *наз.* **згу́бнасць,** -і, *ж.*

ЗГУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Дасягнуць зладжаных дзеянняў у сумеснай гульні. *Футбольная каманда згулялася.* ‖ *незак.* **згу́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗГУЛЯ́ЦЬ *гл.* гуляць.

ЗГУРТАВА́НЫ, -ая, -ае. Дружны, аднадушны, арганізаваны. *З. калектыў.* ‖ *наз.* **згуртава́насць,** -і, *ж.*

ЗГУРТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ецца; *зак.* **1.** Сабрацца ў гурт. *Каля дрэва згуртавалася цэлая грамада людзей.* **2.** *перан.* Дасягнуць аднадушнасці ў поглядах, дзеяннях. *З. вакол думкі вучоных.* ‖ *незак.* **згурто́ўвацца,** -аецца; *наз.* **згурто́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **згуртава́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗГУРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* **1.** *каго.* Аб'яднаць, наблізіўшы аднаго да другога. *З. жывёлу.* **2.** *перан., каго (што).* Дабіўшыся адзінства, згуртаванасці, аб'яднаць. *З. брыгаду.* ‖ *незак.* **згурто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **згуртава́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗГУ́СНУЦЬ, -сне; згус, -сла; *зак.* (разм.). Згусціцца, загусцець. *Кісель згус.*

ЗГУ́СТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Камячок, які ўтварыўся пры загусценні вадкасці. *З. крыві. З. энергіі* (перан.: пра вельмі энергічнага чалавека). ‖ *прым.* **згу́сткавы,** -ая, -ае.

ЗГУСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сці́цца; *зак.* Стаць густым ці больш густым. *Цеста згусцілася. Хмары згусціліся.* ‖ *незак.* **згушча́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **згушчэ́нне,** -я, *н.*

ЗГУСЦІ́ЦЬ, згушчу́, згу́сціш, згу́сціць; згу́шчаны; *зак., што.* Зрабіць густым або больш густым. *З. малако. З. фарбы* (перан.: у вусным апавяданні, адлюстраванні перабольшыць што-н. дрэннае, змрочнае і пад.). ‖ *незак.* **згушча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **згушчэ́нне,** -я, *н.*

ЗДАБЫВА́ЦЬ *гл.* здабыць.

ЗДАБЫ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Маёмасць, уласнасць; тое, што непадзельна стала чым-н. набыткам. *Сялянскія здабыткі. Творчасць Янкі Купалы стала здабыткам сусветнай культуры.* **2.** Дасягненні ў развіцці чаго-н. *Мастацкія здабыткі.* **3.** Здабытая рэч, прадмет і пад. *Паляўнічы з.* **4.** Вынік множання.

ЗДАБЫ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто займаецца здабычай чаго-н. *З. нафты.* **2.** Чалавек, які здабывае сродкі на жыццё (разм.). ‖ *ж.* **здабы́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **здабы́тчыцкі,** -ая, -ае.

ЗДАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бу́дзь; -бы́ты; *зак., што.* **1.** Дастаць, набыць. *З. цясльрны інструмент. З. каштоўныя звесткі.* **2.** Дастаць з нетраў зямлі. *З. каменны вугаль. З. нафту.* **3.** *перан.* Дабіцца чаго-н. шляхам барацьбы, настойлівасці, працы і пад. *З. славу. З. перамогу ў баях.* ◊ **Здабыць корань** — у матэматыцы: выканаць дзеянне, адваротнае ўзвядзенню ў ступень. *З. корань з ліку.* ‖ *незак.* **здабыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **здабы́ча,** -ы, *ж.* *Адправіцца на здабычу* (на паляванне, на промысел).

ЗДАБЫ́ЧА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* здабыць. **2.** Тое, што здабыта, набыта.

ЗДАБЫ́ЧЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Удачлівы ў здабычы. *З. рыбалоў.* ‖ *наз.* **здабы́члівасць,** -і, *ж.*

ЗДАВАЛЬНЕ́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і задавальненне.

ЗДАВАЛЬНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* здаволіцца, -ць.

ЗДАВАЛЬНЯ́ЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Даволі добры, які задавальняе пэўныя запатрабаванні. *З. адказ. Работа выканана здавальняюча* (прысл.). **2.** **здавальня́юча,** *нескл., н.* Адзнака, якая абазначае самую нізкую станоўчую ацэнку ведаў. *Здаць экзамен на здавальняюча.*

ЗДАВА́ЦЦА[1] *гл.* здацца[1].

ЗДАВА́ЦЦА[2], здаюся, здае́шся, здае́цца; здаёмся, здаяце́ся, здаю́цца; *незак.* **1.** *гл.* здацца[2]. **2.** *у знач. пабочн.* **здае́цца, здава́лася.** Як быццам, нібыта, відаць. *Здаецца, Вас, калега, можна павіншаваць. Гэтаму дажджу, здавалася, не будзе канца.*

ЗДАВА́ЦЬ *гл.* здаць.

ЗДАВО́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Тое, што і задаволены. ‖ *наз.* **здаво́ленасць,** -і, *ж.*

ЗДАВО́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак., чым* (разм.). Тое, што і задаволіцца. ‖ *незак.* **здавальня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца *і* **здаво́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗДАВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; здаво́ль; -лены; *зак.* (разм.). Тое, што і задаволіць. ‖ *незак.* **здавальня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **здаво́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗДАГАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Зразумець, прыйсці да правільнай думкі. ‖ *незак.* **здага́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗДАГА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Меркаванне, заснаванае на верагоднасці, магчымасці чаго-н. *Ваша з. правільная: так і было.* **2.** Кемлівасць, здольнасць улоўліваць сутнасць справы (разм.). *У гэтай справе патрэбна з.*

ЗДАГА́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Кемлівы, які лёгка знаходзіць правільнае рашэнне. *Здагадлівае дзіця.* ‖ *наз.* **здага́длівасць,** -і, *ж.*

ЗДАЛЁК і ЗДАЛЁКУ, *прысл.* З далёкай адлегласці ці з аддаленага месца, далёкай мясцовасці. *Вёска відаць з. Пачаць размову з.*

(перан.: не прыступаючы адразу да сутнасці справы).

ЗДАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Вобраз каго-, чаго-н., які ўзнікае ва ўяўленні, прывід, тое, што здаецца. *Начныя здані. Перажытае чаргавалася з нейкімі зданямі.*

ЗДАРАВЕ́ННЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Высокага росту і моцнага целаскладу. *З. мужчына.* **2.** Вельмі вялікі, велізарны (пра рэчы, прадметы). *Здаравеннае палена.*

ЗДАРАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца здаравейшым. || *зак.* **паздараве́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

ЗДАРАВІ́ЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ві́л (разм.). Тое, што і здаравяка.

ЗДАРАВЯ́КА, -і, *мн.* -і, -аў, *м. і* **ЗДАРАВЯ́К**, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек моцнага целаскладу і вялікай фізічнай сілы. || *ж.* **здаравя́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ЗДАРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае добрае здароўе, не хворы. *Здаровае дзіця. З. арганізм.* **2.** Які выражае здароўе, уласцівы здароваму чалавеку. *З. выгляд. З. смех.* **3.** Карысны для здароўя. *Здаровае надвор'е. Здаровае харчаванне.* **4.** *перан.* Карысны, правільны. *Здаровая ідэя. З. быт.* **5.** Моцнага целаскладу, дужы (разм.). *З. хлопец.* **6.** Вялікі, моцны (пра з'явы, прадметы; разм.). *З. мароз. З. кавалак жалеза.* **7.** *у знач выкл.* **здаро́ў (здаро́ва)!** Ужыв. як прывітанне пры сустрэчы (разм.). ◊ **Будзь (або бывай) здаро́ў** — развітальнае пажаданне аставацца здаровым.

ЗДАРО́ЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Стомлены, змучаны дарогай, у дарозе. *З. конь.* **2.** Які выражае стомленасць дарогай. *З. выгляд.* || *наз.* **здаро́жанасць**, -і, *ж.*

ЗДАРО́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Стаміцца, змучыцца ў дарозе. || *незак.* **здаро́жвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ЗДАРО́ЎЕ, -я, *н.* **1.** Правільная, нармальная дзейнасць арганізма. *Берагчы з. Адбіцца на здароўі. Стан здароўя.* **2.** Той або іншы стан арганізма. *Моцнае, слабае з. Як з.? За ваша з.* (зварот да таго, за каго паднімаюць тост). *На з.* (выраз добрага пажадання ў знач. калі ласка). || *памянш.-ласк.* **здаро́ўечка**, -а, *н.* *Добрага Вам здароўечка* (пажаданне пры развітанні або прывітанне пры сустрэчы).

ЗДАРО́ЎКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Вітаць адзін аднаго пры сустрэчы. *З. за руку.* || *зак.* **паздаро́ўкацца**, -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **здаро́ўканне**, -я, *н.*

ЗДА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* **1.** Адбыцца, стацца. *Што здарылася?* **2.** *безас., з інф.* Выпасці на чыю-н. долю. *Здарылася заначаваць аднойчы ў лесе.* **3.** Нечакана з'явіцца, трапіцца (разм.). *Здарылася падарожная машына.* || *незак.* **здара́цца**, -а́ецца.

ЗДАРЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Нечаканы выпадак у жыцці. *Цікавае з.* **2.** Якая-н. незвычайная падзея. *Вулічнае з.*

ЗДА́ТАЧНЫ, -ая, -ае (афіц.). Такі, дзе і на якім праводзіцца здача, перадача чаго-н. *З. пункт. Здатачная квітанцыя.*

ЗДА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны на што-н., схільны да чаго-н., умелы. *З. да навукі. Пакажыць, хто на што з.* **2.** Зручны, прыгодны для чаго-н. *Месца для начлегу выбралі здатнае.* || *наз.* **зда́тнасць**, -і, *ж.*

ЗДА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Асоба, якая ажыццяўляе здачу прадукцыі, маёмасці. *З. збожжа. З. рэчаў на камісію.* || *ж.* **зда́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗДАЎМЕ́ЦЦА, -е́юся, -е́ешся, -е́ецца; *зак.* (разм.). Дадумацца да чаго-н., здагадацца пра што-н. *З., у чым справа.*

ЗДАЎНА́, *прысл.* З даўніх часоў. *Так тут з. вядзецца.*

ЗДА́ЦЦА[1], зда́мся, здасі́ся, зда́сца; здадзі́мся, здасце́ся, здаду́цца; зда́ўся, здала́ся, -ло́ся; зда́йся; *зак.* **1.** Спыніўшы супраціўленне, прызнаць сябе пераможаным. *З. ў палон.* **2.** Аслабець, страціць сілы. *Апошні год ён зусім здаўся.* **3.** Даверыцца каму-, чаму-н., паспадзявацца на каго-, што-н. *Я на вас здаўся, а вы тут вось што робіце.* || *незак.* **здава́цца**, здаю́ся, здае́шся, здае́цца; здаёмся, здаяце́ся, здаю́цца; здава́йся. || *наз.* **зда́ча**, -ы, *ж.* (да 1 знач.).

ЗДА́ЦЦА[2], зда́мся, здасі́ся, зда́сца; здадзі́мся, здасце́ся, здаду́цца; зда́ўся, здала́ся, -ло́ся; зда́йся; *зак.* **1.** Паказацца ў якім-н. выглядзе. *Ён нам здаўся не такім, як быў.* **2.** *безас., каму.* Узнікнуць у думках, адчуваннях, уявіцца. *Ці хто стукнуў у дзверы, ці мне здалося?* || *незак.* **здава́цца**, здаю́ся, здае́шся, здае́цца; здаёмся, здаяце́ся, здаю́цца.

ЗДА́ЦЦА[3], буд. не ўжыв.; зда́ўся, здала́ся, -ло́ся; *зак., каму* (разм.). Спатрэбіцца. *Нашто я там каму здаўся?*

ЗДАЦЬ, здам, здасі́, зда́сць; здадзі́м, здасце́, здаду́ць; здаў, здала́, -ло́; здай; зда́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Перадаць каму-н. (пра наяўнае, выкананае, даручанае). *З. рэчы ў багаж. З. дакументы ў архіў. З. дзяжурства. З. хлеб дзяржаве. З. манаграфію ў друк. З. затрыманага ў міліцыю.* **2.** *што.* Аддаць у наём. *З. пакой кватарантам. З. зямлю ў арэнду.* **3.** *што.* Уступіць, аддаць непрыяцелю (у выніку няўдачнага бою ці без бою). *З. горад. З. пазіцыі* (таксама перан.). **4.** *што.* Аслабіць, зменшыць, не справіўшыся. *З. тэмп работы.* **5.** *што.* Раздаць у гульні (карты). **6.** *што.* Вытрымаць іспыты на веды, уменне. *З. залік. З. нормы па бегу.* **7.** Стаць слабейшым, цішэйшым, горшым (разм.). *Пад вясну мароз здаў. Сэрца здало. Машына здала.* || *незак.* **здава́ць**, здаю́, здае́ш, здае́; здаём, здаяце́, здаю́ць; здава́й. || *наз.* **зда́ча**, -ы, *ж.* (да 1, 2, 3, 5 і 6 знач.).

ЗДА́ЧА[1], -ы, *ж.* **1.** *гл.* здаць. **2.** Лішак грошай, які вяртаецца пры разліку. *Атрымаць здачу. З. з пяці тысяч рублёў.* ◊ **Даць здачы** *каму* (разм.) — адказаць ударам на ўдар.

ЗДА́ЧА[2] *гл.* здацца[1].

ЗДВО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., што.* **1.** Зрабіць што-н. двайным. *З. нітку.* **2.** Занава размясціць у страі ў дзве шарэнгі. *З. рады.* || *незак.* **здво́йваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **здво́йванне**, -я, *н.* || *наз.* **здвае́нне**, -я, *н.*

ЗДВУРУ́ШНІЧАЦЬ *гл.* двурушнічаць.

ЗДЗЕ́ЙСНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Ажыццявіцца, збыцца. *Мая мара здзейснілася.* || *незак.* **здзяйсня́цца**, -я́ецца. || *наз.* **здзяйсне́нне**, -я, *н.*

ЗДЗЕ́ЙСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* **1.** Ажыццявіць, ператварыць у рэчаіснасць. *З. планы.* **2.** Зрабіць што-н. незвычайнае. *З. подзвіг.* || *незак.* **здзяйсня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **здзяйсне́нне**, -я, *н.*

ЗДЗЕК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* здзекавацца. **2.** Злая, зняважальная насмешка, а таксама зняважальны ўчынак ці паводзіны ў адносінах да каго-, чаго-н. *Зносіць здзекі ад каго-н.* || *прым.* **здзе́клівы**, -ая, -ае. *Здзеклівая ўсмешка.*

ЗДЗЕ́КАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *незак., з каго-чаго.* **1.** Мучыць, катаваць каго-н. *З. з людзей.* **2.** Злосна, зняважліва высмейваць, абражаць каго-, што-н., кпіць з каго-, чаго-н. *Недаравальна з. з чалавека.* || *наз.* **здзек**, -у, *м.*

ЗДЗЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Двухбаковы дагавор аб выкананні чаго-н. *Гандлёвая з. Зрабіць здзелку. З. з сумленнем* (перан.: учынак супраць уласных пераканання́ў).

ЗДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які аплачваецца па колькасці зробленага. *Здзельная работа. Здзельная аплата.* || *наз.* **здзе́льнасць**, -і, *ж.*

ЗДЗЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які выконвае здзельную работу. || *ж.* **здзе́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. || *прым.* **здзе́льшчыцкі**, -ая, -ае.

ЗДЗЕ́ЛЬШЧЫНА, -ы, *ж.* Здзельная работа.

ЗДЗЕРАВЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і адзеравянелы.

ЗДЗЕРАВЯНЕ́ЦЬ *гл.* дзеравянець.

ЗДЗЕ́РЦІ *гл.* драць.

ЗДЗЕ́РЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., здзярэ́цца; здзёрся, здзе́рлася; *зак.* Тое, што і садрацца. *Лыка лёгка здзерлася.* || *незак.* **здзіра́цца**, -а́ецца.

ЗДЗЁЎБВАЦЬ *гл.* здзяўбці.

ЗДЗІВІ́ЦЦА, здзіўлю́ся, здзі́вішся, здзі́віцца; *зак.* Прыйсці ў здзіўленне. *З. нечаканаму прыезду родзіча.* || *незак.* **здзіўля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ЗДЗІВІ́ЦЬ, здзіўлю́, здзі́віш, здзі́віць; здзі́ўлены; *зак., каго (што).* Выклікаць здзіўленне. *Твае словы мяне вельмі здзівілі. Вас нічым не здзівіш.* || *незак.* **здзіўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е.

ЗДЗІМА́ЦЬ *гл.* здзьмуць.

ЗДЗІРА́ЦЦА *гл.* садрацца.

ЗДЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Тое, што і драць (у 2 знач.). *З. скуру. З. кару.*

ЗДЗІРВАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пакрыўся дзірваном, ператварыўся ў дзірван. *З. курган.* || *наз.* **здзірване́ласць**, -і, *ж.*

ЗДЗІЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Уражанне ад чаго-н. незвычайнага, нечаканага, незразумелага. *Спыніцца ў здзіўленні.*

ЗДЗІЎЛЯ́ЮЧЫ, -ая, -ае. Які выклікае здзіўленне, незвычайны. *Імчацца са здзіўляючай хуткасцю.*

ЗДЗІЧЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які здзічэў, стаў дзікім. *З. кот.* **2.** Які выражае дзікасць, беразважнасць. *З. выгляд. З. позірк.* || *наз.* **здзічэ́ласць**, -і, *ж.*

ЗДЗІЧЭ́ЦЬ *гл.* дзічэць.

ЗДЗЬМУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Дзьмухаючы, скінуць, сагнаць. *З. пыл са стала.* || *незак.* **здзьму́хваць**, -аю, -аеш, -ае. || *аднакр.* **здзьму́хнуць**, -ну, -неш, -не; -нуты; -ні.

ЗДЗЬМУЦЬ, -му, -меш, -ме; -мём, -мяце́, -муць; -мі́; -му́ты; *зак., што.* Ачысціць ад чаго-н. або знесці што-н. струменем паветра, ветру. *Вецер здзьмуў паперу.* || *незак.* **здзіма́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗДЗЯЙСНЕ́ННЕ *гл.* здзейсніцца, -ць.

ЗДЗЯЙСНЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна здзейсніць. *Здзяйсняльныя жаданні.* || *наз.* **здзяйсня́льнасць**, -і, *ж.*

ЗДЗЯЙСНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* здзейсніцца, -ць.

ЗДЗЯЎБЦІ́, -бу́, -бе́ш, -бе́; здзяўбё́м, здзеўбяце́, здзяўбу́ць; здзёўб, здзяўбла́, -ло́; -бі́; здзяўба́ны *і* здзёўбаны; *зак., што.* **1.** Дзеўбучы, з'есці. *Кураняты здзяўблі тварог.* **2.** Дзеўбучы, зрабіць ямкі; параніць у многіх месцах. *Пеўні здзяўблі адзін аднаго. Пешняй здзяўблі тратуар.* || *незак.* **здзёўбваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗДЗЯЦІ́НЕЦЬ *гл.* дзяцінець.

ЗДО́БА, -ы, *ж.* **1.** Тлушч, цукар і яйкі, што дабаўляюцца ў цеста. *Дабавіць здобы ў цеста.* **2.** *зб.* Вырабы са здобнага цеста. *Напячы здобы.*

ЗДО́БНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны на малацэ, масле, яйках і пад. *Здобная булка.*

ЗДО—ЗЕМ

ЗДО́БРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Тое, што і раздобрыцца.

ЗДО́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** *з інф.* Быць у стане зрабіць, выканаць што-н. *Я здолею рашыць гэту задачу.* **2.** *з інф.* Атрымаць магчымасць зрабіць што-н. пры пэўных абставінах. *Учора я не здолеў паехаць.* **3.** *каго-што.* Адолець, асіліць. *Агульнымі намаганнямі ўсё можна з.*

ЗДО́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Прыродны дар, таленавітасць. *Чалавек з вялікімі здольнасцямі.* **2.** Уменне, а таксама магчымасць утвараць якія-н. дзеянні. *З. рухацца. Прапускная з. дарог. Пакупная з. насельніцтва.*

ЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае; -лен, -льна. **1.** Які мае здольнасці да чаго-н., таленавіты. *З. інжынер. З. да матэматыкі.* **2.** Які можа што-н. зрабіць; які валодае пэўным уменнем. *З. да ўсякай работы. Гэты чалавек на ўсё з.* (ні перад чым не спыніцца).

ЗДОР, -у, *м.* Нутраное свіное сала. *Мазаць бліны здорам.* ‖ *прым.* **здо́равы,** -ая, -ае.

ЗДО́РАВА, *прысл.* (разм.). **1.** Вельмі моцна. *Ну і з. ж бухаюць гарматы.* **2.** Вельмі добра, выдатна. *Зроблена з.*

ЗДОЎЖЫЦЦА *гл.* доўжыцца.

ЗДО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і дохлы. *Здзіраць скуру са здохлага каня.* **2.** *перан.* Слабы, кволы (разм.). *Чаго ён такі з. ў вас?* ‖ *наз.* **здохласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЗДО́ХНУЦЬ *гл.* дохнуць.

ЗДРАБНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які здрабнеў, дробны, схуднелы. *З. твар. Здрабнелая жывёла.*

ЗДРАБНЕ́ЦЬ *гл.* драбнець.

ЗДРАБНІ́ЦЬ *гл.* драбніць.

ЗДРА́ВІЦА, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* (высок.). Тост за здароўе. *З. ў гонар пераможцаў.*

ЗДРА́ДА, -ы, *М* -дзе, *мн.* -ы, здрад, *ж.* **1.** Здрадніцтва інтарэсам радзімы, пераход на бок ворага. *З. радзіме.* **2.** Парушэнне вернасці каму-, чаму-н. *З. сябру. З. ідэалам.*

ЗДРА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* **1.** *каму-чаму.* Перайсці на бок ворага, прадаць. *З. радзіме.* **2.** *каму-чаму.* Парушыць вернасць. *З. сябру. З. сабе* (зрабіць што-н. насуперак сваім пераканаанням). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каму.* Перастаць служыць; аслабець (пра сілы, здольнасці, пачуццёвыя ўспрыманні). *Памяць здрадзіла ёй. Сілы здрадзілі спартсмену.* ‖ *незак.* **здра́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗДРА́ДЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які можа здрадзіць, прадажны. *З. чалавек.* **2.** Які заключае ў сабе здраду, з'яўляецца здрадай. *З. учынак.* **3.** *перан.* Падманлівы, каварны, які ўтойвае ў сабе што-н. непрыемнае. *Здрадлівая ўсмешка. З. лёд.* ‖ *наз.* **здра́длівасць,** -і, *ж.*

ЗДРА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто здрадзіў каму-, чаму-н., прадаў каго-, што-н. *З. народа.* ‖ *ж.* **здрадніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **здра́дніцкі,** -ая, -ае.

ЗДРА́ДНІЦТВА, -а, *н.* Паводзіны, учынкі здрадніка.

ЗДРАНЦВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які страціў адчувальнасць, гібкасць, адзеравянелы. *Здранцвелыя ад холаду пальцы. Быць у здранцвелым стане* (таксама перан.). ‖ *наз.* **здранцве́ласць,** -і, *ж.*

ЗДРАНЦВЕ́ЦЬ *гл.* дранцвець.

ЗДРАТАВА́ЦЬ *гл.* дратаваць.

ЗДРА́ЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Агульная назва санаторыяў, дамоў адпачынку. *Дзіцячая з.*

ЗДРАХЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Слабы, хілы ад старасці або спарахнелы, струхнелы. *З. чалавек. Здрахлелая хата.*

ЗДРАХЛЕ́ЦЬ *гл.* драхлець.

ЗДРУЖЫ́ЦЦА, -ужу́ся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак.* Зблізіцца, пасябраваць. ‖ *незак.* **здру́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗДРУЖЫ́ЦЬ, -ужу́, -у́жыш, -у́жыць; -у́жаны; *зак., каго (што).* Звязаць дружбай, зблізіць. *Іх здружыла праца.* ‖ *незак.* **здру́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗДРЫГАНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Прыйсці ў рэзкі вагальны рух, задрыжаць. *Пад нагамі здрыганулася зямля.* **2.** Уздрыгнуць, закалаціцца ад моцнага хвалявання, узрушэння і пад. *З. ад моцнага крыку.* ‖ *незак.* **здрыга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗДРЭ́ЙФІЦЬ *гл.* дрэйфіць.

ЗДУБЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў рухомасць, адчувальнасць ад холаду; зацвярдзелы, адубянелы. *Здубянелыя на марозе рукі. З. ад сырасці плашч.* ‖ *наз.* **здубяне́ласць,** -і, *ж.*

ЗДУБЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Страціць рухомасць, адчувальнасць ад холаду; зацвярдзець, адубянець. *Ногі здубянелі. Адзежа на ім здубянела.*

ЗДУ́ЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Узяць верх у барацьбе, бойцы; перамагчы. *Бароўся з тым, каго мог з.* **2.** *што* і *з інф.* Справіцца з тым, што патрабуе вялікіх фізічных намаганняў, многа працы. *Здужаў падняць на плечы мех.* **3.** *перан., што.* Засвоіць, зразумець (разм.). *З. курс фізікі.* ‖ *незак.* **зду́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗДУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* (разм.). Сказаць, зрабіць якое-н. глупства, дурасць. *Я здураваў, што сам не схадзіў на нараду.*

ЗДУРНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які здурнеў, страціў розум.

ЗДУРНЕ́ЦЬ *гл.* дурнець.

ЗДУ́РУ, *прысл.* (разм.). Па глупству, непаразуменню. *З. прагаварылася.*

ЗДУ́ШАНЫ, -ая, -ае. Пра голас, гукі і пад.: прыглушаны, аслаблены. *З. плач.* ‖ *наз.* **зду́шанасць,** -і, *ж.*

ЗДУШЫ́ЦЬ, здушу́, зду́шыш, зду́шыць; зду́шаны; *зак., каго-што.* Душачы, сціснуць з сілай. *З. каго-н. у натоўпе. Спазмы здушылі горла. Сум балюча здушыў сэрца* (перан.). ‖ *незак.* **зду́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗДЫМАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Фатаграфічны адбітак каго-, чаго-н.

ЗДЫМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* зняцца, -ць.

ЗДЫМАЧНЫ, -ая, -ае. Які служыць для здымкі, ажыццяўляе здымку. *Здымачная група. Здымачная пляцоўка.*

ЗДЫМКА *гл.* зняць.

ЗДЫМНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна зняць, не прымацаваны да чаго-н. *Здымнае кола.*

ЗДЫХАТА́, -ы́, *ДМ* -хаце́, *ж.* (разм.). **1.** Павальная гібель жывёлы ў час эпідэміі. **2.** Тое, што і здыхляціна (у 2 знач.).

ЗДЫХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (часцей з адмоўем). Тое, што і аддыхацца. *Так бегла, што цяпер з. не магу.*

ЗДЫХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Паміраць (пра жывёлу і, груба, пра чалавека). *З. ад нуды* (перан.: вельмі нудзіцца, сумаваць; разм.).

ЗДЫХЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм. пагард.). Пра слабага, худога чалавека.

ЗДЫХЛЯ́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін (разм.). **1.** *ж.* Труп дохлай жывёліны. **2.** *перан., м.* і *ж.* Тое, што і здыхляк (жарт. і пагард.).

ЗЕ́БРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Дзікі афрыканскі конь з паласатай (чорнай і светла-жоўтай) афарбоўкай поўсці. ‖ *прым.* **зе́бравы,** -ая, -ае.

З'Е́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Злосна-насмешлівы, ядавіты, які імкнецца дапячы. *З. крытык. З. тон.* ‖ *наз.* **з'е́длівасць,** -і, *ж.*

З'ЕЗД[1], -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, *м.* **1.** -у, *гл.* з'ехацца. **2.** -а. Сход прадстаўнікоў якіх-н. вялікіх арганізацый, груп насельніцтва і пад. *З. славістаў.* ‖ *прым.* **з'е́здаўскі,** -ая, -ае (да 2 знач.; разм.).

З'ЕЗД[2], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца, па якім з'язджаюць, спуск. *Стромкі з.*

З'Е́ЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** Паехаць куды-н. і, пабыўшы, вярнуцца назад. *З. у горад. З. па дровы.* **3.** *што.* Зрабіць непрыгодным ад частай язды або стаптаць, папсаваць частай яздой. *Калёсы зусім з'ездзілі. З. пожню.* ‖ *незак.* **з'е́здзіваць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

ЗЕЛЕНАВАТА-... Першая частка складаных слоў са знач. з зялёным адценнем, напр. *зеленавата-буры, зеленавата-сіні.*

ЗЕ́ЛЕНЬ, -і, *ж.* **1.** Зялёны колер, што-н. зялёнае. **2.** Раслліннасць, расліны. *З. садоў. Сакавітая з. лугу.* **3.** *зб.* Некаторыя віды гародніны і траў, што скарыстоўваюцца ў ежу. *Палажыць з. у суп.*

ЗЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* (разм.). **1.** Тое, што і пустазелле. **2.** Травы як корм для жывёлы, ахрап'е. *Насячы зелля.* **3.** Лекавыя травы, а таксама настой на іх для лячэбных мэт, зёлкі. *Варыць з. Лячыцца зеллем.*

ЗЕЛЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца зялёным. *Медзь зеляннее. З. ад злосці.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца свежай травой, лісцем. *Пачалі з. лугі і дрэвы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. зялёнае). ‖ *зак.* **пазеляне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.) *і* **ззеляне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

ЗЕЛЯНІ́НА, -ы, *ж.* Тое, што і зелень (у 2 і 3 знач.). *З. паркаў. Латок з зелянінай.*

ЗЕЛЯНІ́ЦЬ, зеляню́, зяле́ніш, зяле́ніць; *незак., што.* Рабіць зялёным, фарбаваць у зялёны колер. ‖ *зак.* **пазеляні́ць,** -зеляню́, -зяле́ніш, -зяле́ніць; -зяле́нены.

ЗЕМЛЕ... (а таксама **земля...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да Зямлі (у 1 знач.), напр. *землеапісанне* (уст.); 2) які мае адносіны да зямлі (у 2, 3, 4 і 5 знач.), напр. *землекарыстанне, землеразрыхляльны, землеўгнаенне, землеўпарадчык, землечарпалка, землеадкрывальнік, землеўладальнік.*

ЗЕМЛЕКАРЫСТА́ННЕ, -я, *н.* (афіц.). Карыстанне зямлёй, сельскагаспадарчая эксплуатацыя яе. *Сістэма землекарыстання.*

ЗЕМЛЕПРАХО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* Даўнейшая назва падарожніка-даследчыка, які адкрываў новыя землі. *Рускі з. Сямён Дзяжнёў.*

ЗЕМЛЕТРАСЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Моцнае ваганне асобных участкаў зямной кары.

ЗЕМЛЕЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая карыстаецца зямлёй на правах прыватнай уласнасці. *Буйны з.* ‖ *ж.* **землеўлада́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **землеўлада́льніцкі,** -ая, -ае.

ЗЕМЛЕЎЛАДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Уладанне зямлёй на правах прыватнай уласнасці (кніжн.). **2.** Зямельны ўчастак, што знаходзіцца ў чым-н. уладанні (афіц.).

ЗЕМЛЕЎЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і землеўладальнік. ‖ *ж.* **землеўла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **землеўла́сніцкі,** -ая, -ае.

ЗЕМЛЕЎПАРА́ДКАВАННЕ, -я, *н.* Сістэма мерапрыемстваў, якія ўпарадкоўваюць землекарыстанне. ‖ *прым.* **землеўпара́дкавальны,** -ая, -ае.

ЗЕМЛЕЎПАРА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне землеўпарадкавання.

ЗЕМЛЕЧАРПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для паглыблення дна (рэк,

каналаў і пад.), якая дастае грунт чарпакамі, прымацаванымі да рухомага ланцуга.

ЗЕМЛЕЧАРПА́ННЕ, -я, *н.* Паглыбленне дна вадаёмаў пры дапамозе землечарпалак. ‖ *прым.* **землечарпа́льны**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯ... (*гл.* **земле...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «земле...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *землябітны, землязнавец, землязнаўства, землякоп, земляроб, землясос.*

ЗЕМЛЯБІ́ТНЫ, -ая, -ае. Зроблены са шчыльна збітай зямлі з дабаўленнем вяжучых рэчываў. *Землябітная хатка.*

ЗЕМЛЯКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы па земляных работах. ‖ *прым.* **землякопскі**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯКО́ПНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да земляных работ. *Землякопныя машыны.*

ЗЕМЛЯМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Тое, што і каморнік. ‖ *прым.* **землямерскі**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да вымярэння і адвядзення зямельных участкаў; каморніцкі. *Землямерныя работы.*

ЗЕМЛЯНЫ *гл.* зямля.

ЗЕМЛЯРО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца земляробствам; хлебароб. ‖ *прым.* **земляробскі**, -ая, -ае. *Земляробская праца.*

ЗЕМЛЯРО́БСТВА, -а, *н.* **1.** Апрацоўка зямлі для вырошчвання сельскагаспадарчых раслін. *Высокая культура земляробства.* **2.** Раздзел аграноміі, які вывучае спосабы карыстання зямлёй і павышэння ўрадлівасці глебы. ‖ *прым.* **земляробчы**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯРЫ́ЙКА, -і, *ДМ* -ры́йцы, *мн.* -і, -ры́ек, *ж.* Насякомаедная млекакормячая жывёліна, родная крату. ‖ *прым.* **землярыйкавы**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯРЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які служыць для земляных работ. *Землярыйныя машыны.*

ЗЕМЛЯСО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Помпа ў землясосным снарадзе для вымання і транспарціроўкі грунту. ‖ *прым.* **землясо́сны**, -ая, -ае.

ЗЕМЛЯСО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* землясос. **2. землясосны снарад** — машына для земляных работ, якая пры дапамозе помпы вымае і транспартуе па трубаправодах разрэджаны вадою грунт, земснарад.

ЗЕМНАВО́ДНЫ, -ая, -ае. Прыстасаваны да жыцця ў вадзе і на сушы. *Земнаводныя жывёлы. Вывучэнне земнаводных* (наз.).

ЗЕ́МСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* земства. **2.** Даўней: агульнадзяржаўны. *Земскае апалчэнне.* ○ **Земскі начальнік** — у царскай Расіі — чыноўнік з судова-адміністрацыйнай і паліцэйскай уладай, кіраўнік сялянскага насельніцтва пэўнага раёна.

ЗЕМСНАРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Плывучы землясосны і землечарпальны снарад для гідратэхнічных работ.

ЗЕ́МСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (гіст.). Да рэвалюцыі: мясцовае самакіраванне ў сельскіх мясцовасцях з перавагай дваранства ў яго органах. *Губернскае з. Павятовае з.* ‖ *прым.* **зе́мскі**, -ая, -ае. *Земская ўправа. З. сход.*

ЗЕ́МШЧЫНА, -ы, *ж.* (гіст.). Даўней: частка дзяржавы, выдзеленая Іванам Грозным у кіраванне баярам (у адрозненне ад апрычніны).

ЗЕНІ́Т, -у, *М* -ні́це, *м.* **1.** У астраноміі: найвышэйшы пункт нябеснай сферы, які знаходзіцца прама над галавой наглядальніка. **2.** *перан.* Вышэйшая ступень, вяршыня чаго-н. (высок.). *З. славы.* ‖ *прым.* **зені́тны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗЕНІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Зенітная гармата.

ЗЕНІ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* зеніт. **2.** Прызначаны для стральбы па самалётах і іншых паветраных цэлях. *З. снарад. З. кулямёт.*

ЗЕНІ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Артылерыст зенітнай артылерыі. ‖ *ж.* **зені́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗЕ́РНЕ, -я, зярня́ці, *мн.* зе́рні, -яў *і* зярня́ты, -ня́т, *н.* **1.** Плод, семя злакаў (а таксама некаторых іншых раслін). *Ячменнае з. Кава ў зернях.* **2.** *зб.* Насенне хлебных злакаў. *Хлеб у зерні.* **3.** Невялікі прадмет, крупінка чаго-н. *Жамчужнае з.* **4.** *перан.* Ядро, зародак чаго-н. (кніжн.). *З. ісціны.* ‖ *памянш.* **зярня́тка**, -а, *мн.* -і, -так, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **зе́рнетка**, -а, *мн.* -і, -так, *н.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **зе́рневы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) *і* **зерня́вы**, -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Зерневыя (зернявыя) культуры.*

ЗЕРНЕ... (а таксама **зерня...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да зерня (у 1 і 2 знач.), напр. *зернедрабілка, зернепадобны, зернеплюшчылка, зернесартавальны, зернесушылка, зернеўвільгатняльнік, зернефураж.*

ЗЕРНЕБАБО́ВЫ, -ая, -ае. Пра бабовую расліну: які вырошчваецца для атрымання зерня. *Зернебабовыя культуры.*

ЗЕРНЕДРАБІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для драблення зерня, якое ідзе на корм. ‖ *прым.* **зернедрабі́льны**, -ая, -ае.

ЗЕРНЕСУШЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Спецыяльна прыстасаванае памяшканне для сушкі зерня. **2.** Механічная ўстаноўка для сушкі зерня.

ЗЕРНЯ... (*гл.* **зерне...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «зерне...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *зернявоз, зернясейны.*

ЗЕРНЯСХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Памяшканне для захоўвання зерня.

З'Е́СЦІ *гл.* есці.

ЗЕЎ, зе́ва, *мн.* зе́вы, зе́ваў, *м.* Адтуліна, што злучае поласць рота з глоткай. *Слізістая абалонка зева.*

ЗЕ́ЎРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Прорва, адтуліна. *Цёмная з. прадоння.*

ЗЕ́ЎРАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Быць бачным, адкрытым (пра адтуліну, яму і пад.). *Зеўрае бяздонне.*

ЗЕФІ́Р[1], -у, *м.* У старажытных грэкаў: заходні вецер; у паэзіі: цёплы лёгкі вецер. ‖ *прым.* **зефі́рны**, -ая, -ае.

ЗЕФІ́Р[2], -у, *м.* Род пасцілы. ‖ *прым.* **зефі́рны**, -ая, -ае.

ЗЕФІ́Р[3], -у, *м.* Тонкая баваўняная тканіна. ‖ *прым.* **зефі́равы**, -ая, -ае. *Зефіравая сарочка.*

З'Е́ХАЦЦА, з'е́дуся, з'е́дзешся, з'е́дзецца; з'е́дзься; *зак.* **1.** Едучы, сустрэцца, сутыкнуцца. *З. на ростанях.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца ў адно месца, прыехаўшы з розных месц (пра многіх). *На вяселле з'ехалася ўся радня.* ‖ *незак.* **з'язджа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **з'езд**, -у, *М* -дзе, *м.* (да 2 знач.).

З'Е́ХАЦЬ, з'е́ду, з'е́дзеш, з'е́дзе; з'едзь; *зак.* **1.** Едучы, спусціцца з чаго-н. *З. з гары на санках.* **2.** Едучы, павярнуць у бок. *З. з дарогі.* **3.** Пакінуць якое-н. жыллё, перасяліўшыся (разм.). *З. з кватэры.* **4.** *перан.* Ссунуцца з месца, спаўзці; асунуцца ўніз (разм.). *Шапка з'ехала на патыліцу. У непрытомнасці жанчына з'ехала на зямлю.* ◊ **З'ехаць з глузду** (разм.) — страціць розум, звар'яцець. ‖ *незак.* **з'язджа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗЁЛКІ, -лак, *адз.* зёлка, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* Лекавыя травы. *Збіраць з.*

ЗЖАВА́ЦЬ, зжую́, зжуе́ш, зжуе́; зжуём, зжуяце́, зжую́ць; зжуй; зжава́ны; *зак., што.* **1.** Пажаваўшы, з'есці. **2.** Сапсаваць жаваннем. *Цяля зжавала кашулю.* ‖ *незак.* **зжо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ЗЖА́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; -лься; *зак., над кім-чым.* Праявіўшы, адчуўшы жаласць, зрабіць што-н. патрэбнае, прыемнае для каго-, чаго-н., злітавацца. *З. над небаракам.*

ЗЖАЎЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які зжаўцеў, стаў жоўтым. *Зжаўцелыя старыя здымкі.*

ЗЖАЎЦЕ́ЦЬ *гл.* жаўцець.

ЗЖАХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Раптоўна і моцна спужацца.

ЗЖАЦЬ *гл.* жаць.

ЗЖО́ЎКЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і зжаўцелы. *Зжоўклая трава.*

ЗЖО́ЎКНУЦЬ *гл.* жоўкнуць.

ЗЖУ́ЛЬНІЧАЦЬ *гл.* жульнічаць.

ЗЖУ́ХНУЦЬ *гл.* жухнуць.

ЗЖЫНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Тое, што і жаць.

ЗЖЫ́ЦЦА, зжыву́ся, зжыве́шся, зжыве́цца; зжывёмся, зжывяце́ся, зжыву́цца; зжы́ўся, зжыла́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** *з кім.* Жывучы разам, звыкнуцца, здружыцца. *З. з новымі таварышамі.* **2.** *перан., з чым.* Прывыкнуць. *З. з абставінамі. З. з вобразам* (пра акцёра: пераўвасобіцца ў мастацкі вобраз). ‖ *незак.* **зжыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗЖЫЦЬ, зжыву́, зжыве́ш, зжыве́; зжывём, зжывяце́, зжыву́ць; зжыў, зжыла́, -ло́; зжы́ты; *зак.* **1.** *каго (што) з чаго і без дап.* Стварыўшы невыносныя ўмовы, не даць жыць каму-н. дзе-н. *Зжылі злоснікі добрага чалавека. З. са свету* (змучыць чым-н.). **2.** *што.* Пазбавіцца ад чаго-н., выкараніць у сабе што-н. *З. недахопы.* **3.** Пражыць (жыццё, многа гадоў і пад.). *Чалавек жыццё зжыў і розуму не набраўся.* ‖ *незак.* **зжыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗЖЭ́РЦІ *гл.* жэрці.

З-ЗА, *прыназ. з Р.* **1.** Ужыв. пры абазначэнні напрамку, руху адкуль-н., з месца, закрытага чым-н., з супрацьлеглага боку чаго-н. *Выглядваць з-за дзвярэй. Дом віднееца з-за агароджы. Вылезці з-за стала.* **2.** Ужыв. пры ўказанні на прычыну, падставу дзеяння або пры ўказанні на асобу, што з'яўляецца прычынай чаго-н. *Спрачацца з-за дробязей. З-за яго столькі непрыемнасцей.*

ЗЗА́ДУ. **1.** *прысл.* З задняга боку. *Напасці з.* **2.** *прыназ. з Р.* За кім-, чым-н. *Ён ішоў з. воза.*

ЗЗЕЛЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ззеленеў, пазелянеў. *З. твар.*

ЗЗЕЛЯНЕ́ЦЬ *гл.* зелянець.

ЗЗЫВА́ЦЬ *гл.* сазваць.

ЗЗЯ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* ззяць. **2.** Яркае святло, якое выпраменьваецца або адлюстроўваецца чым-н. *Сонечнае з. У ззянні славы* (перан.). ○ **Палярнае ззянне** — свячэнне высокіх слаёў атмасферы, якое назіраецца за палярным кругам.

ЗЗЯЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** Вылучаць ззянне. *Ззяюць зоркі. На грудзях ветэрана ззяюць узнагароды.* **2.** *перан., чым і ад чаго.* Блішчаць, выражаючы якія-н. пачуцці (пра вочы), або свяціцца радасцю, шчасцем і пад. (пра чалавека). *Вочы ззяюць ад шчасця. Твары людзей ззялі радасцю.* **3.** Тое, што і зеўраць. *У адной са сцен ззяла вялікая прабоіна.* ‖ *наз.* **ззя́нне**, -я, *н.* (да 1 знач. і пра вочы, твар, да 2 знач.).

ЗІГЗА́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ламаная лінія. *Зігзагі маланкі. Чарціць зігзагі.*

ЗІГЗАГАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. У выглядзе зігзагаў. *Зігзагападобныя рухі.* ‖ *наз.* **зігзагападо́бнасць**, -і, *ж.*

ЗІМА́, -ы, *мн.* зі́мы *і* (*з ліч. 2, 3 і 4*) зімы́, зім, *ж.* Самая халодная пара года паміж во-

сенню і вясной. *Снежная з. Рыхтавацца да зімы.* ‖ *прым.* **зімо́вы,** -ая, -ае *і* **зі́мні,** -яя, -яе.

ЗІМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; *незак.* Праводзіць дзе-н. зіму, жыць дзе-н. зімой. *З. на палярнай станцыі.* ‖ *зак.* **перазімава́ць,** -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й *і* **празімава́ць,** -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й. ‖ *наз.* **зімо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мо́вак, *ж.* ‖ *прым.* **зімава́льны,** -ая, -ае (спец.). *Зімавальная сажалка* (сажалка, у якой зімуе рыба).

ЗІМАРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Невялікая птушка, родная ўдоду, з доўгай прамой дзюбай і вялікай галавой на кароткай шыі (зімой купаецца ў снезе). ‖ *прым.* **зімаро́дкавы,** -ая, -ае. *Сямейства зімародкавых* (наз.).

ЗІМАЎСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны пераносіць зімовыя халады (пра расліны). *Зімаўстойлівыя гатункі сліў.* ‖ *наз.* **зімаўсто́йлівасць,** -і, *ж.*

ЗІ́МНІ *гл.* зіма.

ЗІ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Дарога, пракладзеная прама па снезе для язды зімой. ‖ *прым.* **зі́мнікавы,** -ая, -ае.

ЗІМО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца, памяшканне, дзе зімуюць або спыняюцца зімой людзі. *Спыніцца ў зімовішчы.*

ЗІМО́ВЫ *гл.* зіма.

ЗІМО́Й, *прысл.* У час зімы. *Рыхтуй летам сані, а з. калёсы* (прыказка).

ЗІМО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што і зімовішча.

ЗІМО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мо́вак, *ж.* **1.** *гл.* зімаваць. **2.** Тое, што і зімовішча. *Пабудаваць зімоўку.*

ЗІМО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які знаходзіцца дзе-н. на зімоўцы. *Палярныя зімоўшчыкі.* ‖ *ж.* **зімо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗІРК, *у знач. вык.* (разм.). Ужыв. замест дзеясл. зірнуць, зіркнуць пры выражэнні нечаканасці, раптоўнасці выяўлення ці наступлення чаго-н. *Я з. пад елку, а там тры баравікі стаяць.*

ЗІРКА́СТЫ, -ая, -ае *і* **ЗІРКА́ТЫ,** -ая, -ае (разм.). **1.** З вялікімі вачамі, вірлавокі. **2.** З вострым зрокам, зоркі. ‖ *наз.* **зірка́стасць,** -і, *ж. і* **зірка́тасць,** -і, *ж.*

ЗІ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Кідаць позірк на каго-, што-н., пазіраць. *З. па баках.* ‖ *аднакр.* **зі́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні *і* **зірну́ць,** -ну, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні.

ЗІХАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які блішчыць, ззяе пералівістым святлом, напоўнены яркім ззяннем, бляскам. *Зіхатлівае сонца. Стаяла зіхатлівая раніца. Зіхатлівая прыгажосць* (перан.). ‖ *наз.* **зіхатлі́васць,** -і, *ж.*

ЗІХАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціць; *незак.* Блішчэць, ззяць пералівістым святлом; пералівацца, адбіваючы святло. *Зіхацелі зоркі. На мокрай траве зіхаціць раса. У кватэры ўсё зіхаціць ад чысціні* (вылучаецца чысцінёй). ‖ *наз.* **зіхаце́нне,** -я, *н.*

ЗІЯ́ННЕ, -я, *н.* У мовазнаўстве: збег двух ці больш галосных у слове або на стыку двух слоў, напр. *аэраплан, добра адпачыць.*

ЗЛАБАДЗЁННЫ, -ая, -ае. Істотны для дадзенага моманту, надзённы. *Злабадзённае пытанне.* ‖ *наз.* **злабадзённасць,** -і, *ж.*

ЗЛАВА́ЦЦА, злую́ся, злуе́шся, злуе́цца; злуёмся, злуяце́ся, злую́цца; злу́йся; *незак.* Адчуваць злосць. ‖ *зак.* **узлава́цца,** -лую́ся, -луе́шся, -луе́цца; -луёмся, -луяце́ся, -лую́цца; -лу́йся *і* **раззлава́цца,** -лую́ся, -луе́шся, -луе́цца; -луёмся, -луяце́ся, -лую́цца; -лу́йся.

ЗЛАВА́ЦЬ, злую́, злуе́ш, злуе́; злуём, злуяце́, злую́ць; злу́й; *незак.* **1.** *каго.* Абуджаць злосць у каго-н. **2.** Тое, што і злавацца. ‖ *зак.* **узлава́ць,** -лую́, -луе́ш, -луе́; -луём, -луяце́, -лую́ць; -лу́й (да 1 знач.) *і* **раззлава́ць,** -лую́, -луе́ш, -луе́; -луём, -луяце́, -лую́ць; -лу́й (да 1 знач.).

ЗЛАВЕ́СНЫ, -ая, -ае. Які прадвяшчае няшчасце, зло. *Злавесная цішыня. Злавесныя прыметы.*

ЗЛАВІ́РАВАЦЬ *гл.* лавіраваць.

ЗЛАВІ́ЦЬ *гл.* лавіць.

ЗЛА́ГАДА, -ы, *ДМ* -гадзе, *ж.* (разм.). Згода, дружныя адносіны. *Жыць у злагадзе.*

ЗЛАД, -у, *м.:* **зладу няма** *з кім-чым* (разм.) — немагчыма справіцца, зладзіць з кім-, чым-н. *Тут з адным дзіцем і то зладу няма, а там чацвёра.*

ЗЛА́ДЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, у якім дасягнута ўзаемная згода, дружны. *Зладжаная работа.* **2.** Стройны, гарманічны. *Зладжаныя спевы.* ‖ *наз.* **зла́джанасць,** -і, *ж.*

ЗЛА́ДЖВАЦЬ *гл.* зладзіць.

ЗЛАДЗЕ́ЙКА, ЗЛАДЗЕ́ЙСКІ *гл.* злодзей.

ЗЛАДЗЕЯВА́ТЫ, -ая, -ае. Падобны на зладзейскі, хітры. *Зладзеяватая ўхмылка.* ‖ *наз.* **зладзеява́тасць,** -і, *ж.*

ЗЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць, пабудаваць. *З. калёсы. З. банкет* (перан.). **2.** *з кім-чым.* Прыйсці да згоды, справіцца з кім-, чым-н. *Мы з ім зладзім. З. з дзецьмі.* **3.** *што.* Зрабіць узгодненым, стройным. *З. галасы.* ‖ *незак.* **зла́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.).

ЗЛАДЗЮ́ГА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. пагард.). Тое, што і злодзей.

ЗЛАЖЫ́ЦЦА, злажу́ся, зло́жышся, зло́жыцца; *зак.* **1.** Сабраць грошы на якую-н. агульную справу, скласціся (у 5 знач.). **2.** Узяўшы стрэльбу, прыцэліцца. *З. і стрэліць.* **3.** Налаўчыцца, прызвычаіцца. *З. ў рабоце.* ‖ *незак.* **склада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **скла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗЛАЖЫ́ЦЬ, злажу́, зло́жыш, зло́жыць; зло́жаны; *зак., што.* **1.** *гл.* класці. **2.** Палажыць разам у пэўным парадку. *З. дровы. З. чамадан* (палажыць у яго рэчы; таксама перан.: падрыхтавацца да ад'езду). **3.** Перагнуўшы, скруціўшы, палажыць, злажыць пэўным чынам, надаць якую-н. форму. *З. газету. З. пакрывала. З. раскладушку.* **4.** Паваліць, палажыць (пра ўсё, многае). *Град злажыў жыта.* **5.** *перан.* Перакласці віну на каго-н. ◊ **Злажыць галаву** (высок.) — загінуць у баі. **Злажыць рукі** (разм.) — тое, што і скласці рукі (*гл.* скласці). ‖ *незак.* **склада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2, 3, 4 і 5 знач.), **скла́дваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **зло́жваць,** -аю, -аеш, -ае (да 5 знач.).

ЗЛА́ЗІЦЬ[1] *гл.* злезці.

ЗЛА́ЗІЦЬ[2], зла́жу, зла́зіш, зла́зіць; *зак.* Пабыць дзе-н., узлезшы або спусціўшыся куды-н. *З. на гарышча. З. у склеп.*

ЗЛАК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Расліна са сцяблом у форме саломіны і з дробнымі кветкамі, сабранымі ў суквецце (колас, мяцёлку або кісць). *Хлебныя злакі. Кармавыя злакі.* ‖ *прым.* **зла́кавы,** -ая, -ае. *Злакавыя расліны.*

ЗЛАМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ламацца, -ць.

ЗЛАМЫ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто жадае каму-н. зла, чыніць зло, злоснік. ‖ *ж.* **зламы́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗЛАМЫ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае на мэце злы намер, што-н. нядобрае. *З. чалавек.* **2.** Які заключае ў сабе злы намер, злачынны (уст.). *З. ўчынак.* ‖ *наз.* **зламы́снасць,** -і, *ж.*

ЗЛАПА́МЯТЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і злапамятны. ‖ *наз.* **злапа́мятлівасць,** -і, *ж.*

ЗЛАПА́МЯТНЫ, -ая, -ае. Які доўга помніць, не дарые прычыненага зла. *З. чалавек.* ‖ *наз.* **злапа́мятнасць,** -і, *ж.*

ЗЛАПО́МНЫ, -ая, -ае. Тое, што і злапамятны. ‖ *наз.* **злапо́мнасць,** -і, *ж.*

ЗЛАРА́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* Злая радасць пры няшчасці, няўдачы іншых.

ЗЛАРА́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Праяўляць злараднасць.

ЗЛАРА́ДНЫ, -ая, -ае. Напоўнены злараднасцю, які заключае ў сабе злую радасць пры няшчасці другіх. *З. чалавек. Зларадная пачуццё. Зларадна* (прысл.) *смяяцца.*

ЗЛАСЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* Той, хто пастаянна злуецца, злоснік. ‖ *ж.* **злаславіца,** -ы, *мн.* -ы, -віц.

ЗЛАСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Поўны злосці, варожасці. *З. чалавек. Зласлівая ўсмешка.* ‖ *наз.* **зласлі́васць,** -і, *ж.*

ЗЛАСЛО́ВІЦЬ, -ло́ўлю, -ло́віш, -ло́віць; *незак.* Займацца зласлоўем.

ЗЛАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Злыя, нядобразычлівыя словы, выказванні пра каго-, што-н., злосныя плёткі, абгаворы.

ЗЛАТАШЫ́ЦЬ *гл.* латашыць.

ЗЛАЎЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыце́ся, -чацца; *зак.* **1.** Лоўка прыняравіцца або выбраць зручны момант, каб зрабіць што-н. *З. і пераскочыць канаву.* **2.** Набыць навык, лоўкасць у чым-н., налаўчыцца. *Ён злаўчыўся пісаць левай рукой.* ‖ *незак.* **злаўча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗЛАЧЫ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які робіць або зрабіў злачынства. *Ваенны з.* (асоба, якая ў ходзе вайны робіць злачынства супраць чалавецтва). ‖ *ж.* **злачы́нка,**-і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЗЛАЧЫ́ННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* злачынны. **2.** Наяўнасць, колькасць злачынстваў. *Барацьба са злачыннасцю сярод падлеткаў.*

ЗЛАЧЫ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які заключае ў сабе злачынства. *Злачынная банда. З. чалавек.* ‖ *наз.* **злачы́ннасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЗЛАЧЫ́НСТВА, -а, *н.* Грамадска небяспечнае дзеянне, якое парушае закон і падлягае крымінальнай адказнасці. *Дзяржаўнае з. З. супраць чалавецтва.*

ЗЛАШЧА́СНЫ, -ая, -ае. Які паслужыў прычынай няшчасця, непрыемнасці. *З. выстрал.* ‖ *наз.* **злашча́снасць,** -і, *ж.*

ЗЛАЯ́КАСНЫ, -ая, -ае. Вельмі небяспечны для жыцця. *Злаякасная пухліна.* ‖ *наз.* **злая́каснасць,** -і, *ж.*

ЗЛА́ЯЦЬ, зла́ю, зла́еш, зла́е; злай; зла́яны; *зак., каго-што.* Моцна абляць.

ЗЛЕ́ВА, *прысл.* З левага боку. *З. ад дарогі.*

ЗЛЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. Які прыгнуўся да зямлі, палёг. *Злеглая збажына.* ‖ *наз.* **зле́гласць,** -і, *ж.*

ЗЛЕ́ГЧЫ, злягу́, зля́жаш, зля́жа; злёг, злегла; зляж; *зак.* **1.** Захварэўшы, надоўга легчы ў пасцель. *Старая злегла ад моцнай прастуды.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыгнуцца да зямлі, палегчы (пра злакавыя расліны). *Жыта злегла.* ‖ *незак.* **зляга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗЛЕ́ГЧЫСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., зля́жацца; злёгся, зле́глася; *зак.* Ушчыльніцца, змяцца ад доўгага ляжання. *Снег злёгся. Сена злеглася.* ‖ *незак.* **зляга́цца,** -а́ецца.

ЗЛЕДЗЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які пакрыўся лёдам, ператварыўся ў лёд. *Зледзянелая дарога.* **2.** Халодны, як лёд, адубелы. *Зледзянелыя рукі.*

ЗЛЕДЗЯНЕ́ЦЬ *гл.* ледзянець.

ЗЛЕДЗЯНІ́ЦЬ *гл.* ледзяніць.

ЗЛЕ́ЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *зак.* (разм.). Тое, што і улежаць. *Хіба злежыш цэлую ноч на адным баку?*

ЗЛЕ́ЖВАЦЦА *гл.* зляжацца.

ЗЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; злез, зле́зла; злезь; *зак.* **1.** Сысці, спусціцца, прытрымліваючыся рукамі, нагамі. *З. з дрэва. З. з калёс.* **2.** Пра

пасажыра: выйсці, даехаўшы да якога-н. месца (разм.). *На наступным прыпынку злезем.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адстаць, адваліцца. *Скура злезла. Фарба злезла.* **4.** Зняцца (пра адзенне, абутак; разм.). *Бот злез з нагі.* ‖ *незак.* **злазíць,** злажу, злáзіш, злáзіць.

ЗЛЁПАК, -пка, *мн.* -пкі, -пкаў, *м.* Копія, злепленая з чаго-н. *З. з медаля.* ‖ *прым.* **злёпачны,** -ая, -ае (спец.).

ЗЛЁПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* зляпіцца, -ць.

ЗЛЁГКУ, *прысл.* Не моцна, крыху, ледзь-ледзь. *З. ўсміхнуцца. З. абапірацца на кіёк.*

ЗЛЁТ, -у, *М* злёце, -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* зляцецца. **2.** Сход членаў якой-н. масавай арганізацыі; з'езд. *З. піянераў.*

ЗЛЁТАНАСЦЬ, -і, *ж.* Навык да сумесных палётаў. *З. экіпажаў эскадрыллі.*

ЗЛЁТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Стаміцца ад беганіны, клопатаў і пад.

ЗЛЁТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Летучы, пабыць дзе-н. *З. на самалёце ў Полацк.* **2.** Хутка схадзіць, збегаць куды-н. (разм.). *Ты ўжо і ў магазін злётала?*

ЗЛІВÁЦЦА, -ЦЬ *гл.* зліцца, -ць.

ЗЛІЗÁЦЬ, зліжý, злíжаш, злíжа; зліжы́; злíзаны; *зак., што.* Счысціць, падабраць языком. *З. масла з хлеба.* ‖ *незак.* **злíзваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **злізнýць,** -нý, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нýць; -ні.

ЗЛІНЯЛЫ, -ая, -ае. Які страціў першапачатковы колер, яркасць фарбаў, выцвілы. *Злінялая хусцінка.*

ЗЛІНЯЦЬ *гл.* ліняць.

ЗЛІПЛЫ, -ая, -ае. Які зліпся, склеіўся. *Зліплыя валасы.*

ЗЛІПНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; зліпся, -плася; *зак.* **1.** Злучыцца, прыліпшы адзін да аднаго. *Лісты паперы зліпліся. Валасы зліпліся ад поту.* **2.** *перан.* Пра вочы: закрыцца (пры моцным жаданні спаць). ‖ *незак.* **злíпáцца,** -áецца.

ЗЛІТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак., над кім-чым.* **1.** Праявіць літасць у адносінах да каго-, чаго-н., змілавацца. *З. над сіратой.* **2. злітуйся (-йцеся)**. Ужыв. як выраз нязгоды, пярэчання (разм.) *Злітуйся, што ты мелеш!*

ЗЛІТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Застылы кусок расплаўленага металу. *З. чыгуну. Серабро ў злітках.* ‖ *прым.* **злітк**а**вы,** -ая, -ае.

ЗЛІТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які зліўся, злучыўся ў адно, суцэльны. *З. тлум.* **2.** Пра напісанне слоў: не асобны, не праз злучок. *Злітнае напісанне прыслоўяў.* ‖ *наз.* **злітнасць,** -і, *ж.*

ЗЛІЎ, злíва *і* зліву, *м.* **1.** зліву, *гл.* зліць. **2.** злíва, *мн.* злíвы, -аў. Прыстасаванне для сцёку якой-н. вадкасці (спец.).

ЗЛІЎНЫ, -áя, -óе (спец.). **1.** Змяшаны, зліты з розных пасудзін у адну. *Зліўное малако.* **2.** Прызначаны для зліву, злівання. *З. жолаб. З. чан.*

ЗЛІЦЦА, зліюся, зліéшся, зліéцца; зліёмся, зліяцéся, зліюцца *і* сальюся, сальéшся, сальéцца; сальёмся, сальяцéся, сальюцца; зліўся, злілáся, -лóся; зліся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца ў адзін паток (пра вадкае, цякучае). *Ручаі зліліся ў рэчку.* **2.** *перан.* Аб'яднацца, растварыўшыся адно ў другім, саставіць адно цэлае. *Грукат гармат зліўся ў суцэльную кананаду. К вясне партызанскія атрады зліліся. Нашы намаганні зліліся.* ‖ *незак.* **злівáцца,** -áюся, -áешся, -áецца ‖ *наз.* **зліццё,** -я́, *н.*

ЗЛІЦЦЁ *гл.* зліцца, -ць.

ЗЛІЦЬ, злію, зліéш, зліé; зліём, зліяцé, зліюць *і* салью, сальéш, сальé; сальём, сальяцé, сальюць; зліў, злілá, -лó, -лí; злі; зліты; *зак., што.* **1.** Адліць, каб аддзяліць што-н. ад чаго-н. *З. ваду са зваранай бульбы.* **2.** Выліць, пераліць што-н. куды-н. *З. тлушч у слоік.* **3.** Змяшаць, налíўшы з розных месц. *З. малако ад розных кароў.* **4.** *перан.* Злучыць, аб'яднаць. *З. галасы. З. два калгасы. З. сваю душу з прыродай* (перан.). **5.** Заліць усю паверхню вадкасцю. *З. падлогу вадой.* ‖ *незак.* **злівáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **злівáнне,** -я, *н.* (паводле 1, 2, 3 і 5 знач.), **зліў,** злíву, *м.* (да 3 знач.; спец.) *і* **зліццё,** -я́, *н.* (да 4 знач.).

ЗЛІЧЫЦЬ *гл.* лічыць.

ЗЛІЧЭННЕ, -я, *н.* Сукупнасць прыёмаў абазначэння ў ліках, спосабаў вылічэння. *Дзесятковая сістэма злічэння.*

ЗЛО, зла, *н.* **1.** Усё шкоднае, благое; *проціл.* дабро. *Рабіць з. каму-н. Адплаціць злом за дабро.* **2.** Бяда, няшчасце, непрыемнасць. *Знайсці віноўніка, што прычыніў такое з.* **3.** Прыкрасць, злосць (разм.). *З. ўзяло.*

ЗЛОБА -ы, *ж.* Тое, што і злосць (у 1 знач.). ◊ **Злоба дня** — тое, што асабліва актуальнае, важнае сёння.

ЗЛОДЗЕЙ, -я, *мн.* зладзéі *і* (*з ліч. 2, 3 і 4*) злóдзеі, зладзéяў, *м.* **1.** Той, хто крадзе, займаецца крадзяжом. *Злавіць злодзея.* **2.** Ужыв. як лаянкавае слова (разм.). *Што ж ты, з., тут натварыў!* ‖ *ж.* **зладзéйка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -дзеек. ‖ *прым.* **зладзéйскі,** -ая, -ае.

ЗЛОЖВАЦЬ *гл.* злажыць.

ЗЛОЖНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (спец.). Форма, якая запаўняецца расплаўленым металам для атрымання злітка.

ЗЛОМ, -у, *м.* **1.** Месца пералому, разлому. **2.** Круты паварот. *З. ракі.* ◊ **На злом галавы** (разм.) — тое, што і на скрут галавы (*гл.* скрут).

ЗЛОМАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* **1.** Непрыгодная, паламаная рэч або адламаны кавалак чаго-н. **2.** Пра слабага, надарванага чалавека (звычайна з адмоўем; разм.). *Бацька дужы, і сын не з.*

ЗЛОПАЦЬ *гл.* лопаць².

ЗЛОСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які мае зло на каго-н., вораг. *Сябры і злоснікі.* ‖ *ж.* **злоснíца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **злоснíцкі,** -ая, -ае. *Злосніцкія нагаворы.*

ЗЛОСНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны злосці, нядобразычлівасці. *З. паклёп. Злосныя намеры.* **2.** Сярдзіты, куслівы, злы (пра жывёл). *З. сабака.* **3.** Свядома нядобрасумленны. *З. банкрут.* **4.** Закаранелы ў чым-н. заганным. *З. парушальнік дысцыпліны.* ‖ *наз.* **злóснасць,** -і, *ж.*

ЗЛОСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Пачуццё варожасці, жаданне прычыняць зло. *Не мець злосці на каго-н.* **2.** Пачуццё гневу, раздражнення. *Гаварыць са злосцю. З. разбірае каго-н.*

ЗЛОТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Грашовая адзінка ў Польшчы.

ЗЛОЎЖЫВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* злоўжыць. **2.** звычайна *мн.* Учынак, звязаны з незаконным, злачынным выкарыстаннем сваіх правоў і магчымасцей. *Прыняць меры да спынення злоўжыванняў.*

ЗЛОЎЖЫЦЬ, -жывý, -жывéш, -жывé; -жывём, -жывяцé, -жывýць; -жы́ў, -жылá, -лó; *зак., чым.* Ужыць на зло, незаконна выкарыстаць што-н. каму-н. *З. службовым становішчам. З. давер'ем.* ‖ *незак.* **злоўжываць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **злоўжывáнне,** -я, *н.* *З. ўладай.*

ЗЛОЯЗЫЧНЫ, -ая, -ае (уст.). Схільны да злых нагавораў, рэзка адмоўнай ацэнкі каго-, чаго-н. ‖ *наз.* **злоязы́чнасць,** -і, *ж.*

ЗЛУБЯНЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які злубянеў, зрабіўся каляны. *Злубянелыя на марозе прасціны.*

ЗЛУБЯНЕЦЬ *гл.* лубянець.

ЗЛУПІЦЬ *гл.* лупіць¹.

ЗЛУЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для злучэння, змацавання чаго-н. *Злучальная тканка* (тканка жывёльнага арганізма). *Злучальныя галосныя* (у складаных словах, напр. «а» ў слове скуралуп). *Злучальныя злучнікі* (у граматыцы).

ЗЛУЧÁЦЦА *гл.* злучыцца.

ЗЛУЧÁЦЬ¹⁻² *гл.* злучыць¹⁻².

ЗЛУЧКА *гл.* злучыць².

ЗЛУЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: службовае слова, якое ўжыв. для злучэння сказаў і слоў унутры сказа. ‖ *прым.* **злучнікавы,** -ая, -ае.

ЗЛУЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для злучкі, які мае адносіны да злучкі. *З. пункт. З. перыяд.*

ЗЛУЧОК, -чкá, *мн.* -чкí, -чкóў, *м.* Кароткая рыска (-), якая ўжыв. як знак пераносу або як злучальная рыса паміж словамі, напр. *дзе-небудзь.*

ЗЛУЧЫЦЦА, злучýся, злýчышся, злýчыцца; *зак.* **1.** Утварыць адно цэлае, зліцца адзін з другім. *Войскі злучыліся. З. шлюбам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дакрануўшыся, змацавацца, звязацца. *Канцы правадоў злучыліся.* **3.** *з кім-чым.* Увайсці ў зносіны, устанавіць сувязь. *З. з кім-н. па тэлефоне.* ‖ *незак.* **злучáцца,** -áюся, -áешся, -áецца. ‖ *наз.* **злучэнне,** -я, *н.*

ЗЛУЧЫЦЬ¹, злучý, злýчыш, злýчыць; злýчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Саставіць з многага (многіх) адно цэлае, аб'яднаць, зліць адно з другім. *З. намаганні. З. свае сілы. З. два калгасы ў адзін.* **2.** *што.* Змацаваць, звязаць адно з другім. *З. правады.* **3.** *што з чым.* Звязаць, спалучыць. *З. тэорыю з практыкай.* **4.** *каго-што з кім-чым.* Устанавіць зносіны, сувязь паміж кім-, чым-н. *З. гарады чыгункай. З. каго-н. з кім-н. па тэлефоне.* ‖ *незак.* **злучáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **злучэнне,** -я, *н.*

ЗЛУЧЫЦЬ², злучý, злýчыш, злýчыць; злýчаны; *зак., каго.* Спараваць самку і самца для атрымання прыплоду. *З. кныра са свіннёй.* ‖ *незак.* **злучáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **злýчка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЗЛУЧЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* злучыцца, -ць. **2.** Месца, дзе што-н. злучана. *Сустрэцца на злучэнні дарог.* **3.** Вайсковае аб'яднанне, група, якая складаецца з асобных воінскіх часцей і некаторых іншых самастойных вайсковых адзінак. *Партызанскае з.* **4.** Рэчыва, у якім атамы аднаго ці розных элементаў знаходзяцца ў пэўнай хімічнай сувязі. *Арганічнае з.* **5.** У граматыцы: спосаб сувязі некалькіх слоў або простых сказаў на аснове іх граматычнай раўнапраўнасці. *Спосаб злучэння і падпарадкавання сказаў.*

ЗЛЫ, -áя, -óе. **1.** Які тоіць у сабе зло. *З. намер. Злая доля* (няшчасная). **2.** Поўны злосці, варожасці. *З. чалавек. Злыя вочы.* **3.** *на каго-што.* Сярдзіты, поўны злосці на каго-, што-н. *Ён з. на ўсіх.* **4.** Куслівы, злосны (пра жывёл). *З. сабака.* **5.** *перан.* Ужыв. для абазначэння вышэйшай ступені якой-н. якасці, дзеяння, стану і пад., выражанага назоўнікам (разм.). *З. мароз. Злыя вятры.*

ЗЛЫБЕДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -бед, *ж.* (разм.). Бяда, ліха. *Навалілася з. на вёску.*

ЗЛЫГÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *зак., каго-што.* **1.** Знізаць, звязаць. *З. стаеннікаў.* **2.** *перан.* Злучыць, звязаць. *Ходзяць, нібы чорт іх злыгаў.* ‖ *незак.* **злыгваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **злыгванне,** -я, *н.*

ЗЛЫДЗЕНЬ, -дня, *мн.* -дні, -дняў, *м.* (разм.). **1.** Шкодны чалавек, ліхадзей. **2.** толькі *мн.* Нягоды, бяда. *Як уваляцца злыдні, то не на тры дні* (прыказка).

ЗЛЫСЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Зусім лысы, аблыселы. *Злыселая галава.*

ЗЛЫСЕЦЬ *гл.* лысець.

ЗЛЮБІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., злю́біцца; *зак.* (разм.). Палюбіць адзін аднаго, прыйсціся па душы. ◊ **Сцерпіцца — злюбіцца** (прыказка) — прыцярпеўшыся, прывыкнеш, пагодзішся.

ЗЛЯЖА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., зле́жыцца; *зак.* Ушчыльніцца ад доўгага ляжання. *Сена зляжалася.*

ЗЛЯМЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., што.* Збіць у лямец. *З. воўну.*

ЗЛЯ́МЧЫЦЬ *гл.* лямчыць.

ЗЛЯ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Зрабіць што-н. наспех, абы-як. *Сяктак зляпаў дзверы.*

ЗЛЯПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., зле́піцца; *зак.* (разм.). Пра што-н. клейкае, ліпкае: змацавацца, злучыцца. *Лісты кнігі зляпіліся.* ‖ *незак.* **злепліва́цца,** -аецца.

ЗЛЯПІ́ЦЬ, зляплю́, зле́піш, зле́піць; зле́плены; *зак., што.* **1.** *гл.* ляпіць. **2.** Злучыць чым-н. ліпкім, склеіць (разм.). *З. лісты паперы. З. кавалкі статуэткі.* ‖ *незак.* **злепліва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗЛЯТА́ЦЦА[1] *гл.* зляцецца.

ЗЛЯТА́ЦЦА[2], -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Набыць навыкі для сумесных палётаў. *Лётчыкі звяна добра зляталіся.*

ЗЛЯТА́ЦЬ *гл.* зляцець.

ЗЛЯЦЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́цца; -ця́цца; *зак.* Прыляцець у адно месца з розных бакоў. *Восы зляцеліся на салодкае.* ‖ *незак.* **злята́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **злёт,** злёту, *М* злёце, *м.*

ЗЛЯЦЕ́ЦЬ, злячу́, зляці́ш, зляці́ць; зляці́; *зак.* **1.** Летучы, спусціцца. *Верабей зляцеў з куста.* **2.** Упасці зверху (разм.). *З. з ганка. Паперы зляцелі са стала.* **3.** Узляцеўшы, пакінуць якое-н. месца, вылецець куды-н. далёка. *Птушкі некуды зляцелі. Прыказка зляцела з вуснаў* (перан.). ‖ *незак.* **злята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗМАГА́Р, -а, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Той, хто змагаецца з кім-н. за што-н., барацьбіт. *З. за справядлівасць. З. за мір.* ‖ *ж.* **змага́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **змага́рскі,** -ая, -ае.

ЗМАГА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *з кім-чым, супраць каго-чаго* або *без дап.* Весці барацьбу, спаборнічаць, супраціўляцца, імкнучыся перамагчы. *З. з ворагамі. З. з канкурэнтамі. Жыць і з.* **2.** *з чым, супраць чаго.* Імкнуцца знішчыць, выкараніць што-н. *З. з забабонамі. З. супраць вайны.* **3.** *за што.* Дамагацца чаго-н., пераадольваючы перашкоды. *З. за свабоду.* **4.** *з чым* і *без дап.* Уступаць у сутыкненне (пра пачуцці, імкненні). *У ім радасць змагалася з зайздрасцю. У душы змагаліся два пачуцці.* ‖ *наз.* **змага́нне,** -я, *н.*

ЗМАГЧЫ́ *гл.* магчы.

ЗМАГЧЫ́СЯ, змагу́ся, змо́жашся, змо́жацца; змажы́ся; *зак.* Выбіцца з сілы, аслабець. *З. і заснуць.*

ЗМАДЭЛІ́РАВАЦЬ *гл.* мадэліраваць.

ЗМА́ЗАЦЦА, зма́жуся, зма́жашся, зма́жацца; зма́жся; *зак.* **1.** *гл.* мазацца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сцерціся, размазацца (пра што-н. намаляванае, напісанае і пад.). *Штрыхі змазаліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пазбавіцца выразнасці, расплысціся; сапсавацца, звесціся на нішто (разм.). ‖ *незак.* **зма́звацца,** -аецца.

ЗМА́ЗАЦЬ, зма́жу, зма́жаш, зма́жа; зма́ж; зма́заны; *зак.* **1.** *гл.* мазаць. **2.** *каго-што.* Пакрыць слоем чаго-н. тлустага, вадкага. *З. завесы ў дзвярах. З. драпіну ёдам.* **3.** *што з чаго.* Размазаць, сцерці. *З. фарбу рукой.* **4.** *перан., што.* Зрабіць невыразным, расплывістым, пазбавіць пэўнасці і вастрыні; сапсаваць, звесці на нішто (разм.). *З. пытанне.* **5.** *каго (што) па чым* і *без дап.* Моцна стукнуць (разм. груб.). *З. па твары.* ‖ *незак.* **зма́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зма́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **зма́званне,** -я, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.).

ЗМА́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* змазаць. **2.** Рэчыва, якім змазваюць. *Лыжная з.* ‖ *прым.* **зма́зачны,** -ая, -ае. *Змазачнае масла.*

ЗМА́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца змазкай чаго-н. *З. чыгуначных колаў.* ‖ *ж.* **зма́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗМАЙСТРАВА́ЦЬ *гл.* майстраваць.

ЗМАКА́ЦЬ *гл.* змокнуць.

ЗМАКРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў мокрым, намок. *З. ад поту.*

ЗМАКРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Стаць мокрым, намокнуць (ад поту, слёз, расы і пад.). *З. на дажджы. Кашуля змакрэла ад поту.*

ЗМАЛАДУ́ШНІЧАЦЬ *гл.* маладушнічаць.

ЗМАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак.* **1.** *што.* Малоцячы, аддзяліць зерне ад калосся. **2.** *каго (што).* Моцна збіць, пабіць (разм.). *З. варожыя войскі.* **3.** *што.* Перабіць, паламаць (разм.). *З. усю пасуду.* ‖ *незак.* **змало́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ЗМА́ЛКУ, *прысл.* (разм.). З малых гадоў, з маленства. *Прывучыць сябе да працы з.*

ЗМАЛО́ЦЬ *гл.* малоць[1].

ЗМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць копію з якога-н. малюнка, чарцяжа і пад., намаляваць з натуры. *З. бярозу.* **2.** *што.* Пакрыць што-н. скрозь малюнкамі. *З. увесь альбом.* **3.** *што.* Зрасходаваць на маляванне. *З. усю фарбу.* ‖ *незак.* **змалёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМАН, -у, *м.* **1.** Словы, учынкі, дзеянні, якія наўмысна наводзяць іншых на памылкі. *Паддацца на з.* **2.** Стан падманутага; памылковае, ілюзорнае ўяўленне аб чым-н. *Увесці каго-н. у з.*

ЗМАНЕЎРАВА́ЦЬ *гл.* манеўраваць.

ЗМАНІ́ЦЬ *гл.* маніць.

ЗМА́НЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які тоіць у сабе зман, здольны паслужыць асновай няправільнага меркавання аб кім-, чым-н. *Зманлівая цішыня.* **2.** Які вабіць, чаруе. *Зманлівая далеч.* ‖ *наз.* **зма́нлівасць,** -і, *ж.*

ЗМАНЦІ́РАВАЦЬ *гл.* манціраваць.

ЗМАРГНУ́ЦЬ *і* **ЗМІРГНУ́ЦЬ,** -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак. аднакр.* Маргнуць, міргнуць. *Напружана сачыць за кім-н., баючыся з. вокам. Так глядзіць — не зміргне.*

ЗМАРДАВА́НЫ, -ая, -ае (разм.). Змучаны, знясілены. *З. чалавек. З. выгляд.* ‖ *наз.* **змардава́насць,** -і, *ж.*

ЗМАРДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* мардавацца, -ць.

ЗМАРНАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* марнавацца, -ць.

ЗМАРНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Змучаны, схуднелы. *З. чалавек. З. выгляд.* **2.** Зачахлы, завялы (пра расліны). *Змарнелая агародніна.* ‖ *наз.* **змарне́ласць,** -і, *ж.*

ЗМАРНЕ́ЦЬ *гл.* марнець.

ЗМАРО́ЗІЦЬ, -о́жу, -о́зіш, -о́зіць; -о́жаны; *зак., што.* Пашкодзіць (частку цела) марозам. *З. пальцы.*

ЗМАРЫ́ЦЦА, змару́ся, змо́рышся, змо́рыцца; *зак.* Адчуць знямогу, стомленасць. *Змарыўся за дзень.*

ЗМАРЫ́ЦЬ, змару́, змо́рыш, змо́рыць; змо́раны; *зак., каго.* **1.** Давесці да стану знямогі, стомленасці, станіць. *Далёкая дарога змарыла нас.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адолець (пра сон). *Змарыў сон.* ‖ *незак.* **змо́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **змары́цца,** змару́ся, змо́рышся, змо́рыцца (да 1 знач.); *незак.* **змо́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗМАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Звіцца ў клубок, маток пры намотванні. *Ніткі добра зматаліся.* **2.** Спешна пакінуць якое -н. месца (разм.). *Яны ўжо зматаліся адгэтуль.* ‖ *незак.* **змо́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Матаючы, сабраць, наматаць. *З. пражу. З. вуды* (таксама перан.: спешна пакінуць якое-н. месца; разм.). ‖ *незак.* **змо́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змо́тванне,** -я, *н. і* **змо́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ЗМАТЛАШЫ́ЦЬ *гл.* матлашыць.

ЗМАЎКА́ЦЬ *гл.* змоўкнуць.

ЗМАЎЛЯ́ЦЦА *гл.* змовіцца.

ЗМАЎЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́ *і* **ЗМО́ЎЧАЦЬ,** -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Прамаўчаць у адказ на што-н., не пярэчыць. *Яна пакрыўдзілася, але змаўчала.* **2.** *пра што, аб чым.* Наўмысля не сказаць. *З. пра хваробу.* ‖ *незак.* **змо́ўчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМА́ХВАЦЬ[1] *гл.* змахнуць.

ЗМА́ХВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., на каго-што* (разм.). Быць падобным на каго-, што-н. *Вашы жарты змахваюць на звычайную грубасць.*

ЗМАХЛЯВА́ЦЬ *гл.* махляваць.

ЗМАХНУ́ЦЬ, -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* Хуткім, рэзкім рухам зняць, сцерці з паверхні чаго-н. або скінуць. *З. пыл. З. крошкі са стала.* ‖ *незак.* **зма́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМАЦАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* змацаваць. **2.** *мн.* -і, -яў. Прыстасаванне для злучэння частак чаго-н. (спец.). *Рэйкавыя змацаванні.*

ЗМАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Моцна злучыць. *З. бярвёны скобамі. Сумесная барацьба іх яшчэ больш змацавала* (перан.). **2.** *што чым.* Засведчыць што-н. (афіц.). *З. дакумент подпісам. З. подпіс пячаткай.* ‖ *незак.* **змацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змацава́нне,** -я, *н. і* **змацо́ўванне,** -я, *н.*

ЗМАЧЫ́ЦЬ, змачу́, змо́чыш, змо́чыць; змо́чаны; *зак., што.* Зрабіць мокрым, вільготным. *Дождж змачыў сена.* ‖ *незак.* **змо́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМЕЕВІКО́ВЫ *гл.* змеявік.

ЗМЕЕПАДО́БНЫ, -ая, -ае. З выгляду падобны на змяю. *Змеепадобная трубка.*

ЗМЕ́Й, зме́я, *мн.* зме́і, -яў, *м.* **1.** Вялікая змяя; тое, што і змяя (разм.). **2.** Казачнае крылатае страшыдла з тулавам змяі. *Трохгаловы з.* **3.** Лёгкі каркас, абцягнуты паперай ці матэрыяй, які запускаецца на нітцы ў паветра.

ЗМЕ́ЙКА *гл.* змяя.

ЗМЕ́ЙКАВЫ: змейкавы аэрастат (спец.) — лятальны апарат змеепадобнай формы.

ЗМЕ́НА, -ы, *мн.* -ы, змен, *ж.* **1.** *гл.* змяніцца, -ць. **2.** Прамежак часу, пасля заканчэння якога група людзей (якія працуюць, вучацца і пад.) зменьваецца другой такой групай. *Вячэрняя з. Працаваць у тры змены.* **3.** Група людзей, што працуе, вучыцца і пад. ў гэты прамежак. *Прыступіла да працы начная з.* **4.** Той (тыя), хто прыходзіць на змену каму-, чаму-н. *Рыхтаваць сабе змену. Маладая з.* **5.** Камплект абутку, адзення, якія час ад часу мяняюцца. *Дзве змены бялізны.* ◊ **На змену** *каму-чаму* — услед за кім-, чым-н.; замяніць сабой каго-, што-н. ‖ *прым.* **зме́нны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ЗМЕ́НЛІВЫ, -ая, -ае. Які лёгка і часта мяняецца, няўстойлівы. *Зменлівыя адносіны да каго-н. Зменлівае надвор'е.* ‖ *наз.* **зме́нлівасць,** -і, *ж.*

ЗМЕ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе пазменна з іншым. *Здаць печ зменшчыку.* ‖ *ж.* **зме́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **зме́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ЗМЕ́НШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Стаць меншым. *Сям'я зменшылася.*

Боль зменшыўся. ‖ *незак.* **змяншацца,** -аецца. ‖ *наз.* **змяншэнне,** -я, *н.*

ЗМЕНШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Зрабіць меншым. *З. дозу лякарства. З. крок. З. небяспеку.* ‖ *незак.* **змяншаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змяншэнне,** -я, *н.*

ЗМЕНЬВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* змяніцца, -ць.

ЗМЕРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вызначыць якой-н. мерай велічыню чаго-н. *З. глыбіню вадаёма. З. тэмпературу. З. вокам* (перан.: уважліва агледзець каго-н., нібы ацэньваючы). ‖ *незак.* **змяраць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМЕРЗЛЫ *гл.* змёрзлы.

ЗМЕРЗНУЦЦА *і* **ЗМЕРЗЦІСЯ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; змёрзся, змерзлася; *зак.* Прымерзнуць адзін да аднаго, змацавацца лёдам. *Рыба змерзлася ў халадзільніку.* ‖ *незак.* **змярзацца,** -аецца. ‖ *наз.* **змярзанне,** -я, *н.*

ЗМЕРЗНУЦЬ *гл.* мерзнуць.

ЗМЕРЗЦІСЯ *гл.* змерзнуцца.

ЗМЕРКНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; змерклася; *безас.; зак.* Пра наступленне змроку. *На дварэ змерклася.* ‖ *незак.* **змяркацца,** -аецца.

ЗМЕРКНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; змерк, -кла; *зак.* **1.** *гл.* меркнуць. **2.** *перан.* Страціць сілу, значэнне. *Слава змеркла.* ‖ *незак.* **змяркаць,** -ае.

ЗМЕСТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Тое, што складае сутнасць каго-, чаго-н. *Адзінства формы і зместу.* **2.** Тэма, асноўная сутнасць выкладу, выказвання. *З. размовы. З. твора.* **3.** Пералік раздзелаў, састаўных частак кнігі з указаннем старонак, змешчаны ў канцы ці ў пачатку.

ЗМЕСЦІ, змяту, змяцеш, змяце; змяцём, змецяце, змятуць; змёў, змяла, -ло; змяці; змецены; *зак., што.* **1.** Метучы, зняць, сцерці, скінуць з паверхні чаго-н. *З. пыл з лавы. З. усё на сваім шляху. З. з твару зямлі каго-, што-н.* (перан.: знішчыць). **2.** Метучы, згрэбці ў адно месца, у кучу. *З. смецце ў куток.* ‖ *незак.* **змятаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змятанне,** -я, *н.*

ЗМЕСЦІВА, -а, *н.* Тое, што змяшчаецца, знаходзіцца ў чым-н. *З. клеткі.*

ЗМЕШАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтварыўся шляхам змешвання, скрыжоўвання. *Змешаная парода жывёлы.* **2.** Які складаецца з разнародных элементаў, частак, удзельнікаў. *Змешаныя ўгнаенні. З. лес. Змешаная камісія.* ‖ *наз.* **змешанасць,** -і, *ж.*

ЗМЕШВАЦЦА *гл.* змяшацца.

ЗМЕШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Тое, што і мяшаць (у 2 знач.). ‖ *наз.* **змешванне,** -я, *н.*

ЗМЕЯВІК, змеевіка, *мн.* змеевікі, змеевікоў, *м.* **1.** Спіралепадобная трубка ў цеплаабменных апаратах. **2.** Горная парода зялёнага колеру з рознымі адценнямі. *Высакародны з.* ‖ *прым.* **змеевіковы,** -ая, -ае.

ЗМЕЯНЯ *і* **ЗМЕЯНЁ,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня змяі.

ЗМЁРЗЛЫ *і* **ЗМЕРЗЛЫ,** -ая, -ае. **1.** Азяблы ад холаду. *Змёрзлае дзіця.* **2.** Пашкоджаны марозам. *Змёрзлыя расліны.* **3.** Зацвярдзелы ад марозу. *Змёрзлая зямля.*

ЗМІГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.:* **вокам не змігнуць** (разм.) — не паказваць ніякай збянтэжанасці, нічым не выдаць сябе. *Салгаў і вокам не змігнуў.*

ЗМІЗАРНЕЛЫ, -ая, -ае. Схуднелы, здрабнелы (пра твар, чалавека з пахудзелым тварам) або зачахлы, паблеклы (пра раслінасць). *Твар яго змізарнеў. Маладое лісце змізарнела і зачахла.* ‖ *наз.* **змізарнеласць,** -і, *ж.*

ЗМІЗАРНЕЦЬ *гл.* мізарнець.

ЗМІКІЦІЦЬ, -кічу, -кіціш, -кіціць; *зак.* (разм.). Зразумець, здагадацца. *Хутка з., што да чаго.*

ЗМІЛАВАЦЦА, -луюся, -луешся, -луецца; -луйся; *зак., над кім-чым.* Тое, што і злітавацца.

ЗМІНАЦЬ *гл.* змяць.

ЗМІРГНУЦЬ *гл.* змаргнуць.

ЗМІРЫЦЦА, зміруся, змірышся, змірыцца; *зак., з кім-чым.* Прымірыцца з кім-, чым-н., пакарыцца каму-, чаму-н. *З. з якой-н. думкай. Ён змірыўся са сваім становішчам.* ‖ *незак.* **змірацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗМІРЫЦЬ, зміру, змірыш, змірыць; *зак., каго-што* (разм.). Памірыць, прымірыць. *З. суседзяў.* ‖ *незак.* **зміраць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМОВА, -ы, *мн.* -ы, змоў, *ж.* Тайнае пагадненне або ўгавор, дамоўленасць. *Злачынная з.*

ЗМОВІЦЦА, змоўлюся, змовішся, змовіцца; *зак.* Дамовіцца адносна якіх-н. дзеянняў. *Змовіліся дзейнічаць разам.* ‖ *незак.* **змаўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ЗМОГА, -і, *ДМ* змозе, *ж.* **1.** Сіла, здольнасць рабіць што-н. (ужыв. толькі ў некаторых выразах). *Наколькі хопіць змогі. Не мець змогі падняцца з ложка.* **2.** Стан моцнай стомленасці, поўнага бяссілля. *Падаць ад змогі.*

ЗМОКЛЫ, -ая, -ае. Мокры, намоклы. *Змоклае адзенне.*

ЗМОКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; змок, -кла; -ні; *зак.* Зрабіцца мокрым, намокнуць. *З. на дажджы.* ‖ *незак.* **змакаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМОЛАДУ, *прысл.* З маладых гадоў. *Уцягнуцца ў работу з.*

ЗМОР: узяць зморам *каго-што* — 1) адолець, давёўшы да поўнай страты сіл. *Узяць аблажаны горад зморам;* 2) *перан.* дамагчыся чаго-н. ад каго-н. настойлівым, назойлівым уздзеяннем (разм.).

ЗМОРА, -ы, *ж.* Тое, што і зморанасць.

ЗМОРАНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан зморанага чалавека, бяссілле, стома. *Адчуваць з. Ад зморанасці заплюшчваліся вочы.*

ЗМОРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Абяссілены, стомлены цяжкай працай ці якім-н. іншым заняткам. *З. падарожнік.* **2.** Які выяўляе стомленасць. *З. твар.*

ЗМОРВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* змарыць.

ЗМОРШЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* моршчыцца, -ць.

ЗМОТВАННЕ *гл.* зматаць.

ЗМОТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* зматацца, -ць.

ЗМОТКА *гл.* зматаць.

ЗМОЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; змоўк, -кла; -ні; *зак.* Перастаць гучаць ці перастаць гаварыць. *Музыка змоўкла. Кулямёт змоўк. Апавядальнік змоўк.* ‖ *незак.* **змаўкаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і змоўшчык. ‖ *ж.* **змоўніца** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **змоўніцкі,** -ая, -ае.

ЗМОЎЧАЦЬ, ЗМОЎЧВАЦЬ *гл.* змаўчаць.

ЗМОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік змовы. ‖ *ж.* **змоўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **змоўшчыцкі,** -ая, -ае. *Змоўшчыцкія планы.*

ЗМОЧВАЦЬ *гл.* змачыць.

ЗМРАЧНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Рабіцца змрочным, цёмным. *Неба змрачнее. Твар змрачнее.* ‖ *зак.* **пазмрачнець,** -ею, -ееш, -ее.

ЗМРОК, -у, *м.* **1.** Адсутнасць святла, цемра. *З. атуліў прасторы.* **2.** Няпоўная цемната, прыцемак, пры якім яшчэ можна распазнаваць прадметы. *Вячэрні з.* **3.** Прыцемак паміж захадам сонца і наступленнем ночы, а таксама перадсвітальны прыцемак. *Перадранішні з.*

ЗМРОЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Слаба асветлены, ахоплены змрокам. *З. яловы лес.* **2.** *перан.* Поўны цяжкіх пачуццяў, бязрадасны, пануры. *З. твар. Змрочныя думкі. Змрочныя прадчуванні.* **3.** *перан.* Цяжкі, беспрасветны. *Змрочныя гады зняволення.* ‖ *наз.* **змрочнасць,** -і, *ж.*

ЗМУДРАВАЦЬ *гл.* мудраваць.

ЗМУДРАГЕЛІЦЬ *гл.* мудрагеліць.

ЗМУРАВАЦЬ *гл.* мураваць.

ЗМУСІЦЬ, змушу, змусіш, змусіць; змушаны; *зак., каго-што* і *з інф.* Тое, што і вымусіць. *Стары змусіў мяне паехаць у горад.* ‖ *незак.* **змушаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМУЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* мучыцца, -ць.

ЗМЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* змыцца, -ць.

ЗМЫКАННЕ *гл.* самкнуць.

ЗМЫКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* самкнуцца, -ць.

ЗМЫЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Астатак ад куска мыла, якім карысталіся.

ЗМЫЦЦА, змыюся, змыешся, змыецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ад мыцця сысці, знікнуць. *Плямы змыліся.* **2.** *перан.* Пайсці адкуль-н., знікнуць (разм.). *З. з заняткаў.* ‖ *незак.* **змывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗМЫЦЬ, змыю, змыеш, змые; змыты; *зак., што.* **1.** Мыццём ліквідаваць, зняць. *З. з сябе пот. З. сваю віну* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знесці (вадой, цячэннем). *Вада змыла бярвенне.* ‖ *незак.* **змываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змыў,** змыву, *м.* (спец.).

ЗМЫЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Месца, дзе што-н. змыкаецца, злучаецца (спец.). *На змычцы склянення.* **2.** *перан., адз.* Саюз, яднанне. *З. горада з вёскай.*

ЗМЯІНЫ *гл.* змяя.

ЗМЯІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., змяіцца; *незак.* Выгінацца, цягнуцца звілістай лініяй. *Між кустоў змяілася сцежка.*

ЗМЯКЛЫ, -ая, -ае. Які змяк, страціў першапачатковую цвёрдасць, пругкасць. *Змяклая гліна.*

ЗМЯКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; змяк, -кла; -ні; *зак.* **1.** Стаць мяккім, размякнуць. *Кардон на дажджы змяк.* **2.** Тое, што і размякнуць (у 2 знач.). *Як прыйшло да справы, ён зусім змяк.*

ЗМЯКЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які надае мяккасць скуры, слізістым абалонкам. *З. крэм.* ‖ *наз.* **змякчальнасць,** -і, *ж.*

ЗМЯКЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыцеся, -чацца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш мяккім, эластычным. *Скура змякчылася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Аслабець, зменшыцца. *Боль змякчыўся. Гнеў змякчыўся.* **3.** *перан.* Стаць менш суровым. *Бацька змякчыўся. Сэрца змякчылася.* ‖ *перан.* **змякчацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **змякчэнне,** -я, *н.*

ЗМЯКЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; змякчаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць больш мяккім, эластычным. *З. скуру.* **2.** *перан., што.* Аслабіць, зменшыць. *З. удар. З. боль. З. прыгавор.* **3.** *перан., каго (што).* Зменшыць чыю-н. суровасць, зрабіць больш мяккім, лагодным. *З. суровага бацьку.* ‖ *незак.* **змякчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змякчэнне,** -я, *н.*

ЗМЯНЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* змяніцца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Папраўка, пераробка, якая мяняе што-н. ранейшае. *Змяненні ў правапісе. Карэнныя змяненні ў жыцці грамадства.*

ЗМЯНІЦЦА, змянюся, зменішся, зменіцца; *зак.* **1.** Стаць іншым. *Жыццё ў вёсцы змянілася. З. з твару* (пра перамену ў выразе твару). **2.** Замяніцца другім, другімі (на якой-н. пасадзе, месцы). *За апошні час тут змяніліся тры старшыні калгаса.* **3.** Вызваліцца ад абавязкаў, якія выконваюцца пазменна. *З. з дзяжурства.* **4.** Змяніць на сабе бялізну, адзенне (разм.). *Не было ў што з.* (безас.). ‖ *незак.* **зменьвацца,** -аюся, -аешся,

-аецца. ‖ *наз.* **змяненне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **змена,** -ы, *ж.*

ЗМЯНІЦЬ, змяню, зменіш, зменіць; зменены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць інакшым. *З. канструкцыю машыны.* **2.** *каго-што.* Замяніць другім. *З. кіраўніка аддзела. З. работу.* **3.** *каго (што).* Пачаць дзейнічаць замест другога, заняўшы чыё-н. месца. *З. дазорных.* **4.** *каго-што.* Паявіцца ўслед за кім-, чым-н., замяняючы сабой каго-, што-н. *Лета змяніла вясну.* **5.** *што.* Пачаць карыстацца чым-н. замест чаго-н. іншага, перамяніць. *З. бялізну.* ‖ *незак.* **змяняць,** -яю, -яеш, -яе *і* **змяньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змяненне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **змена,** -ы, *ж.*

ЗМЯНШАЦЦА, -ЦЬ, ЗМЯНШЭННЕ *гл.* змяншыцца, -ць.

ЗМЯНЯЦЬ[1], -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-што* (разм.). Зрабіць абмен каго-, чаго-н. на каго-, што-н. *З. быка на індыка* (прымаўка).

ЗМЯНЯЦЬ[2] *гл.* змяніць.

ЗМЯРЗАННЕ, ЗМЯРЗАЦЦА *гл.* змерзнуцца.

ЗМЯРКАННЕ, -я, *н.* **1.** Наступленне змроку, цемнаты. *Ад світання да змяркання.* **2.** Прыцемкі паміж заходам сонца і наступленнем ночы. *З. ахінула ўсё навокал.*

ЗМЯРКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* змеркнуцца, -ць.

ЗМЯРТВЛЯЦЬ *гл.* змярцвіць.

ЗМЯРЦВЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў адчувальнасць, стаў мёртвым (пра клеткі, тканкі і пад.). *Змярцвелыя тканкі.* ‖ *наз.* **змярцвеласць,** -і, *ж.* **2.** *перан.* Нерухомы, застылы, пазбаўлены жыцця. *З. твар.*

ЗМЯРЦВЕЦЬ *гл.* мярцвець.

ЗМЯРЦВІЦЬ, -ртвлю, -рцвіш, -рцвіць; -рцвім, змерцвіце, -рцвяць; -ртвлёны; *зак., што.* Зрабіць неадчувальным, безжыццёвым. *З. нерв. З. тканку.* ‖ *незак.* **змяртвляць,** -яю, -яеш, -яе.

ЗМЯСІЦЬ *гл.* мясіць.

ЗМЯСТОЎНЫ, -ая, -ае. З багатым зместам (у 1 знач.), з вялікім унутраным сэнсам, значэннем. *З. даклад. Змястоўна* (прысл.) *выкласці думкі.* ‖ *наз.* **змястоўнасць,** -і, *ж.*

ЗМЯСЦІЦЦА, змяшчуся, змесцішся, змесціцца; *зак.* Знайсці сабе дастаткова месца; умясціцца ўсярэдзіне чаго-н. *Тут столькі людзей не змесціцца. Рэчы змясціліся ў саквояж.* ‖ *незак.* **змяшчацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗМЯСЦІЦЬ, змяшчу, змесціш, змесціць; змешчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Умясціць у сабе. *Клуб не мог з. усіх прысутных.* **2.** *каго-што.* Знайсці месца для каго-, чаго-н., умясціць унутр чаго-н. *З. усе рэчы ў шафу.* **3.** *каго-што.* Даць памяшканне для жылля, месца каму-, чаму-н. *З. прыезджых у гасцініцу. З. трусоў у клеткі.* **4.** *каго-што.* Аддаць куды-н. для якой-н. мэты. *З. хворага ў бальніцу. З. грошы ў ашчадны банк.* **5.** *што.* Надрукаваць, апублікаваць. *З. аб'яву ў газеце.* **6.** *каго (што).* Звольніць з пасады (разм.). *З. загадчыка.* ‖ *незак.* **змяшчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **змяшчэнне,** -я, *н.*

ЗМЯТАЦЬ *гл.* змесці.

ЗМЯЦЦА *гл.* мяцца[1].

ЗМЯЦЬ, самну, самнеш, самне; самнём, самняце, самнуць; самні; змяты; *зак.* **1.** *гл.* мяць. **2.** *перан., каго (што).* Моцным націскам парушыць баявыя парадкі ворага, зламаць супраціўленне, прымусіць уцякаць. *З. варожыя войскі.* ‖ *незак.* **змінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗМЯШАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *гл.* мяшацца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца з чым-н., утвараючы сумесь. *Гліна змяшалася з пяском.* **3.** Зліцца з кім-, чым-н. у адно цэлае. *З. з натоўпам.* ‖ *незак.* **змешвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **змяшэнне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗМЯШАЦЬ *гл.* мяшаць.

ЗМЯШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які здольны ўмясціць вялікую колькасць каго-, чаго-н. *З. бак. Змяшчальнае памяшканне.* ‖ *наз.* **змяшчальнасць,** -і, *ж.*

ЗМЯШЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* змясціцца. **2.** Знаходзіцца ў якім-н. месцы, памяшканні. *Сталовая змяшчаецца на першым паверсе будынка.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Уваходзіць у склад чаго-н. *У кнізе змяшчаецца шэраг карысных звестак.*

ЗМЯШЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* змясціць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Мець, заключаць у сабе. *Лякарства змяшчае вісмут. Кніга змяшчае многа важных фактаў.*

ЗМЯЯ, -і, *мн.* змеі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) змяі, змей, *ж.* Паўзун з доўгім звілістым целам, без ног, звычайна з ядавітымі зубамі. *Ядавітая з. Грымучая з.* ‖ *памянш.* **змейка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, змеек, *ж.* ‖ *прым.* **змяіны,** -ая, -ае. *З. яд.*

ЗНАВЕЦ, знаўца *і* **ЗНАЎЦА,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які валодае вялікімі ведамі ў якой-н. галіне.

З-НАД, *прыназ. з Р.* Ужыв. пры абазначэнні прадмета ці месца, зверху або з верхняй часткі якога накіравана дзеянне. *З-над Прыпяці даносілася песня.*

ЗНАДВОРКУ, *прысл.* Са знешняга, надворнага боку. *Замкнуць дзверы з.*

ЗНАДВОРНЫ, -ая, -ае. Вонкавы, знешні. *З. выгляд.*

ЗНАЁМЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* (разм.). Знаёмы чалавек. *Сустрэць старога знаёмца.*

ЗНАЁМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *незак.* **1.** *з кім.* Уступіць у знаёмства з кім-н. *З. з новымі вучнямі.* **2.** *з чым.* Атрымліваць, збіраць звесткі пра што-н. *З. з горадам.* ‖ *зак.* **азнаёміцца,** -млюся, -мішся, -міцца (да 2 знач.) *і* **пазнаёміцца,** -млюся, -мішся, -міцца; *наз.* **азнаямленне,** -я, *н.* (паводле 2 знач.) *і* **знаёмства,** -а, *н.* *З першага знаёмства* (з першай сустрэчы).

ЗНАЁМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак., каго (што).* **1.** *з кім.* Рабіць знаёмым. *З. з новым супрацоўнікам.* **2.** *з чым.* Даваць каму-н. звесткі пра што-н. *З. з экспанатамі музея.* ‖ *зак.* **азнаёміць,** -млю, -міш, -міць; -млены (да 2 знач.) *і* **пазнаёміць,** -млю, -міш, -міць; -млены. ‖ *наз.* **знаёмства,** -а, *н.* (да 1 знач.) *і* **азнаямленне,** -я, *н.* (да 2 знач.). *Адбылося знаёмства. Азнаямленне з новым заданнем.*

ЗНАЁМСТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* знаёміцца, -ць. **2.** *з кім і паміж кім.* Адносіны паміж людзьмі, якія ведаюць адзін аднаго. *Завесці з. Парваць з. Набыць што-н. па знаёмству.* **3.** Круг знаёмых (разм.). *Мець вялікае з.* **4.** *з чым.* Набыцё ведаў, звестак пра што-н., азнаямленне з чым-н. *З. з культурай народа.*

ЗНАЁМЫ, -ая, -ае. **1.** *каму.* Такі, пра якога ведалі раней, вядомы. *Знаёмая мелодыя.* **2.** *з чым.* Які зведаў, выпрабаваў што-н. *Чалавек, з. з тутэйшымі парадкамі.* **3.** Які знаходзіцца ў знаёмстве (у 1 знач.) з кім-н., асабіста вядомы. *З. чалавек. Добры з.* (наз.). *Спаткаць знаёмага* (наз.).

ЗНАЙСЦІ, знайду, знойдзеш, знойдзе; знайшоў, -шла, -ло; знайдзі; знойдзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Заўважыўшы, узяць; выявіць у выніку пошукаў, назірання, роздумаў і пад. *З. грыб. З. грошы на дарозе. З. згубленую рэч. З. выхад з цяжкага становішча. З. новы спосаб рашэння задачы. З. апраўданне чаму-н.* **2.** *каго-што.* Заспець, убачыць, выявіць дзе-н. ці ў якім-н. стане. *Не з. дома сябра. З. каго-н. ляжачым хворым.* **3.** *каго-што ў кім-чым.* Заспець, сустрэць што-н. з боку каго-, чаго-н. *З. ў чым-н. суцяшэнне. Я не знайшоў у гэтым нічога асаблівага. З. добрага дарадчыка ў кім-н.* **4.** *каго-што* або *з дадан. сказам.* Прыйсці да высновы, палічыць, прызнаць, склаўшы думку пра каго-, што-н. *З., што таварыш праў. З. неабходным паведаміць аб прыездзе. Урач знайшоў яго здаровым.* **5.** *праш. час,* **знайшоў** (*незак. цяпер. час* знаходзіць) *з займ. ва ўскосн. скл.* або *з прысл.* і *з інф.* Ужыв. пры іранічных адносінах да каго-, чаго-н. (разм.). *Знайшоў чаму радавацца* (няма чаму радавацца). *Знайшлі з-за чаго сварыцца* (няма з-за чаго сварыцца). *Знайшоў дурня* (выражэнне нязгоды з кім-, чым-н., адмаўлення ад чаго-н.). ◊ **Знайсці сабе смерць (магілу)** *дзе* (высок.) — памерці, загінуць дзе-н. **Знайсці сабе** — зразумець сваё прызванне, прызначэнне, правільна вызначыць свае інтарэсы, схільнасці. ‖ *незак.* **знаходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; *наз.* **знаходжанне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.).

ЗНАЙСЦІСЯ, знайдуся, знойдзешся, знойдзецца; знайшоўся, -шлася, -лося; знайдзіся; *зак.* **1.** Выявіцца, адшукацца. *Пража знайшлася. Ахвотнікаў ехаць не знайшлося.* **2.** Не разгубіўшыся, выйсці з цяжкага становішча. *Не знайшоўся адразу, што адказаць.* ‖ *незак.* **знаходзіцца,** -ходжуся, -ходзішся, -ходзіцца.

ЗНАК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Метка, прадмет, якім абазначаецца, выражаецца што-н. *Знакі адрознення* (умоўныя абазначэнні на форменным адзенні, якія паказваюць род войск, званне і пад.). *Знакі ўзнагароды* (пра ордэны, медалі). *Грашовы з.* (крэдытны білет). *З. паштовай аплаты* (марка). **2.** Знешняе сведчанне, прымета чаго-н. *Знакі ўвагі. Нядобры з. Маўчанне — з. згоды.* **3.** Жэст, рух, якім сігналізуюць, паведамляюць што-н. *Падаць з. галавой.* ◊ **Пад знакам** *чаго* (высок.) — кіруючыся якой-н. ідэяй, якім-н. імкненнем. *Пад знакам барацьбы за мір.* **У знак** *чаго* — як сведчанне, доказ чаго-н., выяўляючы, паказваючы што-н. *У знак памяці. У знак пратэсту.* ‖ *прым.* **знакавы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.). *Знакавая сістэма* (сістэма знакаў як сродак камунікацыі ў 2 знач.; спец.).

ЗНАКАМІТЫ, -ая, -ае. Шырока вядомы, славуты. *З. горад.* ‖ *наз.* **знакамітасць,** -і, *ж.*

ЗНАМЯНАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Важны, значны. *Знамянальныя падзеі. Знамянальная дата.* **2.** У мовазнаўстве: які мае самастойнае значэнне; *працiл.* службовы. *Знамянальныя часціны мовы.* ‖ *наз.* **знамянальнасць,** -і, *ж.*

ЗНАНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вядомы, славуты. *З. ў рэспубліцы чалавек.* **2.** Знаёмы, пазнаны ў мінулым. *Знаныя дарогі.* ‖ *наз.* **знанасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЗНАРОК, *прысл.* З якой-н. мэтай, з пэўнымі намерамі. *З. папярэдзіў. Як з.* (нібы назло).

ЗНАСІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., зносіцца; *зак.* Стаць непрыгодным ад доўгай носкі ці работы. *Боты знасіліся. Поршні знасіліся. Арганізм знасіўся* (перан.: дачасна састарыўся, аслабеў). ‖ *незак.* **зношвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **знос,** -у, *м. і* **зношванне,** -я, *н.* *Знос аўтапакрышак. Няма зносу чаму-н.* або *не ведае зносу што-н.* (доўга не зношваецца; разм.). *Працаваць на знос* (перан.). *Зношванне арганізма* (перан.).

ЗНАСІЦЬ[1], знашу, зносіш, зносіць; зношаны; *зак., што.* Доўгай носкай зрабіць непрыгодным. *З. суконку.* ◊ **Не знасіць галавы** *каму* (разм.) — не мінуць пакарання, не ўца-

лець, загінуць з-за сваёй неасцярожнасці, свавольства і пад. ‖ *незак.* **зношваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **зношванне,** -я, *н.*

ЗНАСІЦЬ², знашу, зносіш, зносіць; зношаны; *зак., каго-што.* Занесці куды-н. і прынесці назад. *З. дзіця да ўрача.*

ЗНАТНАСЦЬ, -і, *ж.* (уст.). Прыналежнасць да знаці, становішча знатнага (у 2 знач.) чалавека.

ЗНАТНЫ, -ая, -ае. **1.** Вядомы, славуты. *Знатныя людзі краіны. З. пчаляр.* **2.** Які належыць да знаці (уст.). *З. род.*

ЗНАТОК, -така, *мн.* -такі, -такоў, *м.* Той, хто валодае вялікімі ведамі ў чым-н., тонкім разуменнем чаго-н.

ЗНАЎЦА *гл.* знавец.

ЗНАХАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Лекар-самавучка, які карыстаецца ўласнымі спосабамі лячэння: замовамі, травамі і пад. ‖ *ж.* **знахарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **знахарскі,** -ая, -ае.

ЗНАХАРСТВА, -а, *н.* Занятак знахара. *Займацца знахарствам.*

ЗНАХОДЖАННЕ *гл.* знайсці, знаходзіцца.

ЗНАХОДЗІЦЦА, -ходжуся, -ходзішся, -ходзіцца; *незак.* **1.** *гл.* знайсціся. **2.** Быць, змяшчацца, мецца дзе-н. *Школа знаходзілася на другім канцы вёскі.* ‖ *наз.* **знаходжанне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗНАХОДЗІЦЬ *гл.* знайсці.

ЗНАХОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Знойдзеная рэч. *Бюро знаходак* (установа, якая вяртае згубленыя рэчы іх уладальнікам). **2.** *перан.* Аб кім-, чым-н. набытым і вельмі патрэбным. *Творчыя знаходкі. Гэты спецыяліст — з. для прадпрыемства.*

ЗНАХОДЛІВЫ, -ая, -ае. Здагадлівы, дасціпны, які лёгка знаходзіць выйсце з цяжкага становішча. *З. чалавек.* ‖ *наз.* **знаходлівасць,** -і, *ж.*

ЗНАЦЦА, знаюся, знаешся, знаецца; *незак.* (разм.). **1.** *з кім-чым.* Падтрымліваць знаёмства, мець сувязі з кім-, чым-н. *З такім сябрам я і з. не хачу.* **2.** *на чым.* Добра ведаць якую-н. справу. *З. на пчалярстве.*

ЗНАЦЬ¹, знаю, знаеш, знае; *незак.* **1.** Тое, што і ведаць (у 1, 2, 3, 4 і 5 знач.). **2.** *інф. у знач. вык.* Відаць, можна заўважыць (уст.). *З. па слядах, што тут прайшоў воўк.*

ЗНАЦЬ², -і, *ж.* Вышэйшы слой прывілеяванага класа ў буржуазна-дваранскім грамадстве.

ЗНАЧКІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які мае значок як сведчанне пра кваліфікацыю, выкананне якіх-н. нарматываў. ‖ *ж.* **значкістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **значкісцкі,** -ая, -ае.

ЗНАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Вялікі памерам, колькасцю, сілай. *Значныя страты. У значнай ступені. Значна* (прысл.) *больш.* **2.** Які мае вялікае значэнне, важны. *Значныя падзеі. З. чалавек.* ‖ *наз.* **значнасць,** -і, *ж.*

ЗНАЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* **1.** Пласцінка, кружок і пад. з якім-н. адбіткам, якія носіцца на грудзях як упрыгожанне, памятны знак ці знак прыналежнасці да якой-н. арганізацыі. *Памятны з. Універсітэцкі з.* **2.** Умоўная паметка на чым-н. *Паставіць значкі на палях кнігі.*

ЗНАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак., кім-чым, як хто-што* або *ў якасці каго-чаго* (афіц.). Быць запісаным дзе-н., лічыцца, называцца. *З. ў спісе. Ён у нас значыцца ў якасці кансультанта* (або як кансультант).

ЗНАЧЫЦЬ¹, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., каго-што.* **1.** Памячаць, ставячы знак, метку і пад. *З. старонкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вызначаць, указваць сабой шлях, дарогу і пад. *Перадавыя ідэі значаць нам дарогу ў заўтра.* ‖ *зак.* **пазначыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

ЗНАЧЫЦЬ², -чу, -чыш, -чыць; *незак., што.* Мець які-н. сэнс, важнасць, каштоўнасць, выражаць што-н. *Яго абяцанні мала значаць. Нічога не значыць. Адчуваю сябе цудоўна — вось што значыць добра адпачыць.*

ЗНАЧЭННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Сэнс, тое, што дадзены прадмет (слова, знак, жэст) абазначае. *Прамое і пераноснае з. слова.* **2.** Важнасць, значнасць, роля. *Гістарычнае з. Гэтай сустрэчы надаецца вялікае з.*

ЗНЕБЫВАЦЦА *гл.* знябыцца.

ЗНЕВАЖАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто зняважыў, зневажае каго-н. ‖ *ж.* **зневажальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЗНЕВАЖАЛЬНЫ, -ая, -ае. Поўны знявагі, зняважлівы. *Зневажальныя адносіны. З. тон.* ‖ *наз.* **зневажальнасць,** -і, *ж.*

ЗНЕВАЖАННЕ, ЗНЕВАЖАЦЬ *гл.* зняважыць.

ЗНЕЛЮБІЦЬ, знелюблю, знялюбіш, знялюбіць; *зак., каго (што)* (разм.). Адчуць непрыхільнасць, непрыязнасць да каго-, чаго-н., неўзлюбіць. *Адразу з. каго-н.*

ЗНЕМАГЧЫ, знемагу, зняможаш; зняможа; знямог, знемагла, -ло; знемажы, *зак.* Страціць сілы, аслабець, дайсці да знямогі. *З. ад доўгай дарогі. З. ад смагі.* ‖ *незак.* **знемагаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗНЕМАГЧЫСЯ, знемагуся, зняможашся, зняможацца; знямогся, знемаглася, -лося; знемажыся; *зак.* Тое, што і знемагчы. ‖ *незак.* **знемагацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗНЕМАЖЭННЕ, -я, *н.* Стан поўнай стомленасці, бяссілля. *Стаміцца ад знемажэння.*

ЗНЕНАВІДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., каго-што.* Адчуць нянавісць да каго-, чаго-н. *Зненавідзеў яго назаўсёды. З. аднастайную работу.*

ЗНЕНАВІДНЫ, -ая, -ае (разм.). Ненавісны. *Сяляне гадамі адпрацоўвалі зненавідную паншчыну.* ‖ *наз.* **зненавіднасць,** -і, *ж.*

ЗНЕПРЫТОМНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Страціць прытомнасць. *Раптам знепрытомнеў пасажыр.*

ЗНЕРВАВАНЫ, -ая, -ае. Даведзены да нервознага стану, нервовы. *З. чалавек.* ‖ *наз.* **знерваванасць,** -і, *ж.*

ЗНЕРВАВАЦЦА, -рвуюся, -рвуешся, -рвуецца; -рвуйся; *зак.* Стаць вельмі нервозным.

ЗНЕРВАВАЦЬ, -рвую, -рвуеш, -рвуе; -рвуй; -раваны; *зак., каго.* Давесці да нервознага стану. *З. каго-н. прыдзіркамі.*

ЗНЕРУХОМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць нерухомым.

ЗНЕСЛАЎЛЕННЕ, ЗНЕСЛАЎЛЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* зняславіцца, зняславіць.

ЗНЕСЦІ¹, знясу, знясеш, знясе; знясём, знесяце, знясуць; знёс, знесла; знясі; знесены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць, спусціць уніз. *З. слоікі з варэннем у склеп.* **2.** *каго-што.* З сілай скінуць, зрушыць з чаго-н., адкуль-н. *Мост знесла* (безас.) *вадой. Ураган знёс дах.* **3.** *што.* Разбурыць, разабраўшы, зняць з паверхні. *З. старую хату.* **4.** *што.* Тое, што і зняць (у 4 знач.). **5.** *каго-што.* Прынесці з розных месц у адно (многае, многіх). *З. каменне ў кучу.* **6.** *што.* Адыходзячы, узяць з сабой, украсці. *З. чужую кнігу.* **7.** *перан. што.* Сцярпець, перанесці. *Моўчкі з. крыўду.* ‖ *незак.* **зносіць,** зношу, зносіш, зносіць. ‖ *наз.* **знос,** -у, *м.* (да 3 знач.). *Стары дом ідзе на з.*

ЗНЕСЦІ² *гл.* несці².

ЗНЕСЦІСЯ¹, знясуся, знясешся, знясецца; знясёмся, знесяцеся, знясуцца; знёсся, знеслася; знясіся; *зак.* (разм.). Устанавіць сувязь з кім-, чым-н., звязацца. *З. па пошце.* ‖ *незак.* **зносіцца,** зношуся, зносішся, зносіцца.

ЗНЕСЦІСЯ² *гл.* несціся².

ЗНЕШНЕГАНДЛЁВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да знешняга гандлю. *Знешнегандлёвыя сувязі.*

ЗНЕШНЕПАЛІТЫЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да знешняй палітыкі *З. курс.*

ЗНЕШНІ, -яя, -яе. **1.** Які знаходзіцца звонку, за межамі чаго-н. *З. выгляд. Знешняе асяроддзе.* **2.** Які праяўляецца толькі з вонкавага боку і не адпавядае ўнутранаму стану. *З. спакой. Знешне* (прысл.) *ён быў задаволены.* **3.** *перан.* Павярхоўны, пазбаўлены глыбіні, унутранага зместу. *З. бляск.* **4.** Які адносіцца да зносін з замежнымі дзяржавамі. *Знешняя палітыка. З. гандаль.*

ЗНІЗІЦЦА, знізюся, знізішся, знізіцца; *зак.* **1.** Спусціцца ніжэй. *Сонца знізілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць ніжэйшым (па ступені, велічыні, інтэнсіўнасці і пад.). *Цэны знізіліся. Аўтарытэт знізіўся.* ‖ *незак.* **зніжацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **зніжэнне,** -я, *н. Самалёт пайшоў на з.* (пачаў зніжацца ў 1 знач.).

ЗНІЗІЦЬ, зніжу, знізіш, знізіць; зніжаны; *зак., каго-што.* **1.** Апусціць ніжэй, зменшыць вышыню (напр., палёту) чаго-н. *З. самалёт.* **2.** *перан.* Зрабіць ніжэйшым (па ступені, велічыні, інтэнсіўнасці і пад.). *З. сабекошт. З. патрабаванні.* ‖ *незак.* **зніжаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зніжэнне,** -я, *н.*

ЗНІЗУ, *прысл.* **1.** З ніжняга боку, унізе. *Хлеб падгарэў з. З. даверху. Глядзець з. ўверх на каго-н.* (таксама перан.: адносіцца да каго-н. з глыбокай павагай). **2.** *перан.* З боку шырокіх мас народа, працоўных. *Рух пачаўся з. Крытыка з.*

ЗНІКЛЫ, -ая, -ае. Які знік, перастаў існаваць, стаў нябачным. *З. страх.*

ЗНІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; знік, -кла; -ні; *зак.* Перастаць існаваць, прапасці, схавацца. *Туман знік. З. у натоўпе.* ‖ *незак.* **знікаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **знікненне,** -я, *н.*

ЗНІТАВАНЫ, -ая, -ае. Моцна звязаны, з'яднаны дружбай. *Знітаваная група.* ‖ *наз.* **знітаванасць,** -і, *ж.*

ЗНІТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* **1.** *гл.* нітавацца. **2.** *перан.* Злучыцца, з'яднацца. *Іх лёсы моцна знітаваліся.* ‖ *наз.* **знітаванне,** -я, *н.*

ЗНІТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* **1.** *гл.* нітаваць. **2.** *што.* Пераплесці, злучыць чым-н. *З. правады.* **3.** *перан., каго-што.* Аб'яднаць, згуртаваць. *З. брыгаду.* ‖ *незак.* **зніто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **зніто́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **знітаванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ЗНІЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Падаючая зорка. *На небе прамільгнула з.*

ЗНІШЧАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *каго-што.* Той, хто знішчае каго-, што-н. *З. грызуноў.* **2.** Баявы самалёт для знішчэння авіяцыі праціўніка. **3.** Лётчык знішчальнай авіяцыі.

ЗНІШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Вялікай разбуральнай сілы; які вядзецца з мэтай разбурэння, знішчэння. *Адкрыць з. агонь па ворагу. Знішчальная вайна.* **2.** Прызначаны для знішчэння караблёў і авіяцыі праціўніка, для барацьбы з дыверсантамі і пад. *Знішчальная авіяцыя. З. батальён.* **3.** *перан.* Рэзкі, бязлітасны, які выяўляе пагарду, нянавісць. *Знішчальная крытыка. З. позірк.* ‖ *наз.* **знішчальнасць,** -і, *ж.*

ЗНІШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* Спыніць сваё існаванне, ліквідавацца,

знікнуць. ‖ *незак.* **знішчацца,** -аецца. ‖ *наз.* **знішчэнне,** -я, *н.*

ЗНІШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* **1.** Спыніць існаванне каго-, чаго-н., ліквідаваць. *З. прусакоў. З. недахопы.* **2.** Разграміць. *З. варожыя ўмацаванні.* ‖ *незак.* **знішчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **знішчэнне,** -я, *н.*

ЗНОС[1] *гл.* знесці[1].

ЗНОС[2] *гл.* знасіцца.

ЗНОСАК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Маленькае, звычайна апошняе, курынае яйцо.

ЗНОСІНЫ, -сін. **1.** Узаемная дзелавая сувязь на дзяржаўным узроўні. *З. з замежнымі дзяржавамі. Гандлёвыя з. Дыпламатычныя з.* **2.** Сродкі перамяшчэння, сувязі. *Шляхі зносін. Чыгуначныя з. Паветраныя з.* **3.** Сувязь з кім-, чым-н. *Партызаны мелі шырокія магчымасці зносін з насельніцтвам.*

ЗНОСІЦЦА, -ЦЬ *гл.* знесціся[1], знесці[1].

ЗНОСКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Дадатковы тэкст, які змяшчаецца ў самым нізе старонкі, асобна ад асноўнага. *Вынесці заўвагу ў зноску.*

ЗНОЎ, *прысл.* Яшчэ раз; да таго ж. *З. пайшоў дождж. Вы з. тут строіце падкопы?* ◊ **Зноў жа і зноў-такі** (разм.) — да таго ж, у дадатак. **Вакол крам ды зноў к нам** (прымаўка; разм.) — вярнуцца ні з чым.

ЗНОШАНЫ, -ая, -ае. Непрыгодны ад доўгага ўжывання. *Зношаныя боты. З. матор. З. арганізм* (перан.). ‖ *наз.* **зношанасць,** -і, *ж.*

ЗНОШВАЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Страта якасцей, псаванне чаго-н. пры выкарыстанні. *З. дэталей.*

ЗНОШВАННЕ *гл.* знасіцца, знасіць[1].

ЗНОШВАЦЦА *гл.* знасіцца.

ЗНОШВАЦЬ *гл.* знасіць[1].

ЗНУДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Тое, што і знудзіцца.

ЗНУДЗІЦЦА, -нуджуся, -нудзішся, -нудзіцца; *зак., па кім-чым.* Сумуючы па кім-, чым-н., змучыцца, стаміцца. *З. па родных.*

ЗНУДЗІЦЬ, -дзіць; *безас.; зак.* (разм.). Зрабіцца блага, званітаваць.

ЗНУТРЫ, *прысл.* З унутранага боку. *Зачыніць дзверы з. на завалу.*

ЗНЮХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Пазнаць адзін аднаго па нюху. *Сабакі знюхаліся.* **2.** *перан., з кім.* Уступіць у тайную змову, блізкія адносіны (разм. неадабр.).

ЗНЯБЫТЫ, -ая, -ае (разм.). Змораны, змучаны. *З. ад доўгай хады.*

ЗНЯБЫЦЦА, -будуся, -будзешся, -будзецца; -быўся, знебылася, -лося; -будзься; *зак.* (разм.). Змарыцца, змучыцца. *З. за доўгую дарогу.* ‖ *незак.* **знебывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗНЯВАГА, -і, *ДМ* -вазе, *ж.* **1.** *гл.* зняважыць. **2.** Тое, што можа зняважыць, абразлівы ўчынак, словы. *Нанесці каму-н. зняважу. Пакараць каго-н. за знявагу.*

ЗНЯВАЖЛІВЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе знявагу. *З. позірк.* ‖ *наз.* **зняважлівасць,** -і, *ж.*

ЗНЯВАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго-што.* Знясславіць, прынізіць, абразіць. *З. сваімі паводзінамі. З. чые-н. пачуцці.* ‖ *незак.* **зневажаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зневажанне,** -я, *н.* і **знявага,** -і, *ДМ* -вазе, *ж.*

ЗНЯВЕРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Страціць веру, давер'е. *З. ў сябрах.* ‖ *незак.* **зняверваццa,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗНЯВЕЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Знявечыць сябе, пакалечыць. ‖ *незак.* **знявечвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗНЯВЕЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што).* Нанесці каму-н. значныя фізічныя пашкоджанні. *З. у бойцы.* ‖ *незак.* **знявечваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗНЯВОЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* зняволіць. **2.** Стан таго, хто пазбаўлены волі, знаходжанне ў турме, ссылцы. *Турэмнае з. Быць у зняволенні.*

ЗНЯВОЛЕНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Чалавек, пазбаўлены волі, які знаходзіцца ў турме. ‖ *ж.* **зняволеная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ЗНЯВОЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Пазбавіць волі, узяць пад арышт. *З. злачынцаў.* ‖ *незак.* **знявольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зняволенне,** -я, *н.*

ЗНЯМЕЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і анямелы. ‖ *наз.* **знямеласць,** -і, *ж.*

ЗНЯМЕЦЬ *гл.* нямець.

ЗНЯМОГА, -і, *ДМ* -мозе, *м.* Стан крайняй стомленасці, бяссілля. *Зваліцца з ног ад знямогі.*

ЗНЯМОЖАНЫ, -ая, -ае. Даведзены да знямогі; знясілены; які выражае знямогу. *З. чалавек. З. твар.* ‖ *наз.* **знямоганасць,** -і, *ж.*

ЗНЯНАЦКУ, *прысл.* Раптоўна, нечакана. *З. напасці на варту.*

ЗНЯПРАЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* (разм.). Абвергнуць, даказаць непраўдзівасць чаго-н. *Ён імкнуўся з. распаўсюджаныя чуткі.*

ЗНЯСІЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* знясіліцца, -ць. **2.** Стан крайняй стомленасці, поўнай страты сіл. *Падаць ад знясілення.*

ЗНЯСІЛЕНЫ, -ая, -ае. Крайне стомлены, абяссілены, які сведчыць пра знясіленне. *З. арганізм.* ‖ *наз.* **знясіленасць,** -і, *ж.*

ЗНЯСІЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць бяссільным, аслабець, знемагчы. *Стары зусім знясілеў.*

ЗНЯСІЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** Зрабіцца слабым, бяссільным. *З. ад цяжкай працы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Спустошыцца (пра глебу). *Зямля знясілілася.* ‖ *незак.* **знясільвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **знясіленне,** -я, *н.*

ЗНЯСІЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Зрабіць бяссільным, аслабіць. *Хвароба яго знясіліла.* ‖ *незак.* **знясільваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **знясіленне,** -я, *н.*

ЗНЯСЛАВІЦЦА, -слаўлюся, -славішся, -славіцца; *зак.* Знясславіць, зганьбіць сябе. *І трэба ж гэтак з.* ‖ *незак.* **знеслаўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ЗНЯСЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; -лаўлены; *зак., каго-што.* Зганьбіць, ачарніць каго-н. *З. сумленнага чалавека.* ‖ *незак.* **знеслаўляць,** -яю, -яеш, -яе; *наз.* **знеслаўленне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **знясслаўленне,** -я, *н.*

ЗНЯЦЦА, знімуся, знімешся, знімецца; зняўся, знялася, -лося; знміся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца, адмацавацца ад чаго-н. *Века лёгка знялося з дзежкі.* **2.** Крануцца з месца, адправіцца ў дарогу. *З. з якара. Воінская часць знялася.* **3.** Сфатаграфавацца, а таксама сыграць ролю ў кінафільме. *З. на фоне мора. З. ў кінафільме.* ○ **Зняцца з уліку** — перастаць быць на ўліку дзе-н. ‖ *незак.* **здымацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗНЯЦЬ, зніму, знімеш, зніме; зняў, зняла, -ло; знімі; зняты; *зак.* **1.** *каго-што.* Дастаць, узяць, прыняць тое, што знаходзіцца зверху, на паверхні ці дзе-н. замацаванае. *З. паліто з вешалкі. З. каструлю з агню. З. вяршкі з малака. З. ураджай* (сабраць). **2.** Пра апранутае адзенне: раздзяваючыся ці раздзяваючы каго-н., вызваліцца ад чаго-н. *З. шапку. З. боты.* **3.** *каго-што.* Выдаліць, прымусіць пакінуць месца, пост. *З. ахову* (адмяніць). *З. варожага вартавога* (забіць, звязаць). **4.** *што.* Зрэзаць, ссячы. *З. галаву шабляй.* **5.** *каго-што.* Пазбавіць чаго-н., вызваліць ад чаго-н. *З. з работы. З. з забеспячэння. З. з уліку.* **6.** *што.* Спыніць дзеянне чаго-н., адмяніць, адмовіцца ад чаго-н. *З. сваю прапанову. З. забарону. З. судзімасць.* **7.** *што.* Выключыць, устараніць. *З. што-н. з абарачэння. З. з продажу.* **8.** *што.* Устараніць, пераадолеўшы, вырашыўшы. *З. спрэчнае пытанне.* **9.** *што.* Дакладна аднавіць, скапіраваць, пераносячы на што-н. *З. мерку нагі. З. копію з дакумента. З. план мясцовасці.* **10.** *каго-што.* Адлюстраваць на фота- ці кінаплёнцы. *З. кінафільм.* **11.** *што.* Атрымаць шляхам апытання (спец.). *З. паказанні з каго-н.* **12.** *што.* Узяць у наймы. *З. пакой.* ‖ *незак.* **здымаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **здымаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зняцце,** -я, *н.* (да 1 знач.; спец.) *і* **здымка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (да 9 і 10 знач.; спец.).

ЗНЯЧЭЎКУ, *прысл.* (разм.). **1.** Знянацку, неспадзявана, раптоўна. *Рашэнне ўзнікла з.* **2.** Выпадкова, незнарок. *З. разліў чарніла.*

ЗОА... (а таксама **заа...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да заалогіі, напр. *зоакабінет, зоафакультэт;* 2) які мае адносіны да жывёл, напр. *зоаінжынер, зоамагазін, зоапаталогія, зоапланктон;* «зоа...» пішацца, калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад.

ЗОАГЕАГРАФІЯ, -і, *ж.* Навука пра геаграфічнае распаўсюджанне жывёл. ‖ *прым.* **зоагеаграфічны,** -ая, -ае.

ЗОЛАК, -лку, *м.* Пачатак світання. *Устаць на золку.*

ЗОЛАТА, -а, *М* -лаце, *н.* **1.** Высакародны метал жоўтага колеру, які ўжыв. як мера каштоўнасцей і ў каштоўных вырабах. *Чыстае з. Не ўсё з., што блішчыць* (прыказка). *Чырвонае з. Чорнае з.* (пра нафту). *Белае з.* (пра бавоўну). **2.** *зб.* Манеты або вырабы з гэтага металу. *Купіць рэч за з. Хадзіць у золаце. Заваяваць з. на алімпіядзе* (залаты медаль; разм.). **3.** Пазалочаныя шаўковыя ніткі. *Шыць золатам.* **4.** *перан.* Пра таго (тое), што вылучаецца добрай якасцю, вартасцю (ужыв. таксама як ласк. зварот). *Чалавек ён — з.! З. ты маё!* ‖ *памянш.-ласк.* **золатка,** -а, *н.* (да 4 знач.) *і* **золатца,** -а, *н.* (да 4 знач.). ‖ *прым.* **залаты,** -ая, -ое (да 1 і 3 знач.). *З. пясок. З. запас. З. прызёр* (хто атрымаў залаты медаль). *Залатыя горы абяцаць каму-н.* (абяцаць вялікія даброты, багацце).

ЗОЛАТА... (а таксама **залата...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню: 1) слову золата, напр. *золатаздабыча, золаташукальнік;* 2) слову залаты, напр. *залатавалосы, залатагаловы.*

ЗОЛАТАПРАМЫСЛОВАСЦЬ, -і, *ж.* Галіна горнай прамысловасці, якая занята здабычай золата. ‖ *прым.* **золатапрамысловы,** -ая, -ае.

ЗОЛАТАПРАМЫСЛОВЕЦ, -лоўца, *мн.* -лоўцы, -лоўцаў, *м.* **1.** Работнік золатапрамысловасці. **2.** Уладальнік залатых прыіскаў.

ЗОЛАТАШУКАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца адшукваннем і распрацоўкай залатых радовішчаў, россыпаў. ‖ *прым.* **золаташукальніцкі,** -ая, -ае.

ЗОЛКІ, -ая, -ае. Сыры, пранізліва халодны (пра надвор'е, вецер, дождж). *З. вецер.* ‖ *наз.* **золкасць,** -і, *ж.*

ЗОЛЬ, -і, *ж.* Сырое, пранізлівае халоднае надвор'е.

ЗОНА, -ы, *мн.* -ы, зон, *ж.* Поле, паласа, прастора паміж якімі-н. межамі, дзвюма лініямі ці ўздоўж якой-н. лініі, а таксама нагул пэўная тэрыторыя, вобласць, што характарызуецца якой-н. агульнай прыметай. *Пагранічная з. Прыгарадная з. Бяз'ядзерная з. З. тундры. З. адпачынку.* ‖ *прым.* **зонны,** -я, -ае *і* **занальны,** -ая, -ае. *Зонны тарыф. Занальная доследная станцыя.*

ЗОНД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Назва розных інструментаў і прыбораў у выглядзе стрыжня, трубкі, якія ўжыв. для даследавання ўнутранай поласці арганізма, глебы і пад. **2.** Паветраны шар з самапісным прыборам для метэаралагічных назіранняў.

ЗОРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Нябесная цела, якое можна бачыць простым вокам у форме ззяючай кропкі на начным небе. *Палярная з. З. першай велічыні* (таксама перан.: пра выдатнага дзеяча мастацтва, навукі). *Узыходзячая з.* (таксама перан. пра чалавека: новая славутасць). *Зорак з неба не хапае* (перан.: пра звычайнага, нічым не прыметнага чалавека). *Верыць у сваю зорку* (перан.: у свой лёс). **2.** *перан.* Пра дзеяча мастацтва, навукі, спартсмена. **3.** Фігура, а таксама прадмет з трохвугольнымі выступамі па акружнасці. *Пяціканцовая з. Марская з.* (жывёліна). ‖ *прым.* **зорны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *Зорная карта. Зорная ноч* (з добра бачнымі зоркамі). ◊ **Зорная часіна** *для каго* — момант найвышэйшага ўздыму, напружання і выпрабавання сіл, вялікі поспех, трыумф.

ЗОРКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае востры зрок, добра бачыць далёкія і дробныя прадметы. *Зоркае вока.* **2.** *перан.* Пранiклівы, пільны. *Быць зоркім і пільным на варце.* ‖ *наз.* **зоркасць,** -і, *ж.*

З-ПАД *і* (перад збегам зычных) **З-ПАДА,** *прыназ. з Р.* **1.** Абазначае накіраванасць дзеяння з якога-н. месца, што знаходзіцца пад чым-н. *Выбрацца з-пад снегу.* **2.** Абазначае накіраванасць дзеяння, паяўлення з якога-н. месца, што знаходзіцца каля чаго-н. *Прыехалі з-пад Баранавіч.* **3.** Указвае на вызваленне ад якога-н. становішча, стану і пад. *Выйсці з-пад агню. Уцячы з-пад варты.* **4.** Указвае на былое прызначэнне прадмета як ёмішча для чаго-н. *Бутэлька з-пад малака.*

ЗРАБІЦЦА, -ЦЬ *гл.* рабіцца, -ць.

ЗРАДНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; -німся, -ніцеся, -няцца; *зак., з кім-чым.* Зблізіцца, пасябраваць, звыкнуцца. *З. з работай.*

ЗРАДНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нім, -ніце, -няць; зроднены; *зак., каго-што з кім-чым.* Зблізіць, зрабіць сябрамі, цесна звязаць. *Іх зрадніла агульная справа.*

ЗРАЗАЦЦА, -ЦЬ *гл.* зрэзацца, -ць.

ЗРАЗУ, *прысл.* (разм.). Тое, што і адразу.

ЗРАЗУМЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Даступны разуменню. *Зразумелае пытанне. Дакладчык даволі зразумела* (прысл.) *растлумачыў факты, падзеі.* **2.** Апраўданы, небеспадстаўны. *Цалкам зразумелае пярэчанне.* **3. зразумела,** *пабочн. сл.* Вядома, канечне. *Я, зразумела, згаджуся на яго прапанову.* **4. зразумела,** *безас. у знач. вык.* Ясна. *Усё зразумела.* ‖ *наз.* **зразумеласць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЗРАЗУМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -еты; *зак., каго-што.* Уясніць значэнне чаго-н., сэнс чыіх-н. слоў, учынкаў. *З. тлумачэнне настаўніка. З. ісціну. З. сутнасць справы. З. сваю памылку. З. адзін аднаго.*

ЗРАЗЫ, -аў, *адз.* зраза, -ы, *ж.* Мясныя катлеты з начынкай. *З. з рысам.*

ЗРАКАЦЦА *гл.* зрачыся.

ЗРАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Нанесці каму-н. многа ран. *З. усё цела.*

ЗРАНІЦЬ, зраню, зроніш, зроніць; зронены; *зак., каго* (разм.). Нарадзіць дзіця мёртвым.

ЗРАНКУ, *прысл.* **1.** У пачатку дня, раніцай. *З. пайшоў дождж.* **2.** З пачатку дня, з раніцы. *З. на нагах.*

ЗРАСХОДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* расходавацца, -ць.

ЗРАСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сце; зрос, зрасла, -ло; *зак.* (разм.). **1.** Зарасці, пакрыцца расліннасцю. *Сцежкі пырнікам зраслі.* **2.** Вырасці, урадзіць. *Жыта зрасло, як сцяна.*

ЗРАСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цецца; зросся, зраслася, -лося; *зак.* **1.** Злучыцца, утвараючы адно цэлае ў працэсе росту, зажывання. *Зламаная косць зраслася. Арэхі зрасліся.* **2.** *перан.* Зблізіцца, зжыцца. *Ён зросся з вясковым жыццём.* ‖ *незак.* **зрастацца,** -аецца. ‖ *наз.* **зрашчэнне,** -я, *н. і* **зрастанне,** -я, *н.*

ЗРАСЦІЦЬ, зрашчу, зросціш, зросціць; зрошчаны; *зак., што.* **1.** Лечачы, даць магчымасць зрасціся. *З. зламаную косць.* **2.** Злучыць вельмі шчыльна, звязаць (спец.). *З. канцы каната.* ‖ *незак.* **зрошчваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **зрошчванне,** -я, *н.*

ЗРАЎНАВАЦЦА, -нуюся, -нуешся, -нуецца; -нуйся; *зак.* **1.** Стаць роўным, гладкім, аднолькавым з кім-, чым-н. *Курган асеў, зраўнаваўся з зямлёй.* **2.** *кім-чым.* Рухаючыся, апынуцца побач, на адной лініі з кім-, чым-н. *Коннікі зраўнаваліся.* **3.** *з кім-чым.* Стаць роўным каму-, чаму-н. у якіх-н. адносінах; параўнацца. *З. з сябрамі ў вучобе. Хто з ім можа з. ў гэтай справе.* ‖ *незак.* **зраўноўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗРАЎНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць што-н. роўным, гладкім. *З. зямлю.* **2.** *каго-што з кім-чым.* Параўнаць што-н. з чым-н. *З. адно з другім.* ‖ *незак.* **зраўноўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗРАЎНЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* Тое, што і зраўнавацца.

ЗРАЎНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак.* Тое, што і зраўнаваць.

ЗРАЧЫСЯ, зракуся, зрачэшся, зрачэцца; зрачомся, зрачацеся, зракуцца; зрокся, зраклася, -лося; зрачыся; *зак., каго-чаго* (разм.). Адмовіцца, адрачыся ад каго-, чаго-н. *З. сваіх слоў. З. бацькоў.* ‖ *незак.* **зракацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗРАШЧЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* зрасціся. **2.** Месца, на якім адбылося злучэнне, зрастанне чаго-н. *З. косці пасля пералому.* ○ **Фразеалагічнае зрашчэнне** — устойлівы выраз, які складаецца з некалькіх слоў, што выражаюць адно паняцце.

ЗРАШЭЦІЦЬ, -эчу, -эціш, -эціць; -эць; -эчаны; *зак., каго-што.* Пакрыць скрозь дзіркамі, зрабіць падобным на рэшата. *З. кулямі сцяну.* ‖ *незак.* **зрашэчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗРОДУ, *прысл.* (разм.). **1.** (звычайна *з адмоўем*). Ніколі, ні разу. *З. такой пшаніцы не бачыў.* **2.** Ад самага нараджэння. *З. глухі.*

ЗРОК, -у, *м.* Адно з пяці знешніх пачуццяў, органам якога з'яўляюцца вочы; здольнасць бачыць. *Добры з. Сапсаваць з. Страціць з.* ‖ *прым.* **зрокавы,** -ая, -ае. *З. нерв. Зрокавая памяць.*

ЗРОСЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які зросся з чым-н. у адно цэлае. *Зрослыя пялёсткі. Зрослыя арэхі.* **2.** Пакрыты расліннасцю, зарослы. *Зрослая густой травой пожня.*

ЗРОШЧВАЦЬ *гл.* зрасціць.

ЗРУБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Збудаванне з чатырохвугольных вянкоў бярвення. *З. хаты. Калодзежны з.* ‖ *прым.* **зрубавы,** -ая, -ае.

ЗРУБІЦЬ, зрублю, зрубіш, зрубіць; зрублены; *зак., што.* Пабудаваць з бярвёнаў. *З. хату.*

ЗРУДЗЕЛЫ, -ая, -ае. Які зрудзеў, парудзелы. *Зрудзелая газета.*

ЗРУДЗЕЦЬ *гл.* рудзець.

ЗРУЙНАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нуецца; *зак.* Разбурыцца,ператварыцца ў руіны або знішчыцца. *У вайну гаспадарка зруйнавалася.* ‖ *наз.* **зруйнаванне,** -я, *н.*

ЗРУЙНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* Разбурыць,ператварыць у руіны або знішчыць. ‖ *наз.* **зруйнаванне,** -я, *н.*

ЗРУХ, -у, *м.* **1.** *гл.* зрушыцца, -ць. **2.** *перан.* Прыметнае, значнае паляпшэнне, змяненне ў стане, развіцці чаго-н. *З. у рабоце. Пазітыўныя зрухі ў жыцці краіны.* **3.** Гарызантальныя змяшчэнні геалагічнага слоя. *З. зямной кары.*

ЗРУЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якім лёгка ці прыемна карыстацца. *Зручнае крэсла. Мне тут зручна* (безас. у знач. вык.). *Зручна* (прысл.) *усесціся.* **2.** Падыходзячы, такі, які патрэбен. *З. выпадак.* ‖ *наз.* **зручнасць,** -і, *ж.*

ЗРУШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* Скрануцца, рухаючыся, перамясціцца. *З. з месца* ‖ *незак.* **зрушвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **зрух,** -у, *м. і* **зрушэнне,** -я, *н.*

ЗРУШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго-што.* Скрануць, рухаючы, перамясціць. *З. воз з месца.* ‖ *незак.* **зрушваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зрух,** -у, *м. і* **зрушэнне,** -я, *н.*

ЗРЫВАЦЦА[1] *гл.* сарвацца.

ЗРЫВАЦЬ[1] *гл.* сарваць.

ЗРЫВАЦЬ[2] *гл.* зрыць.

ЗРЫВІСТЫ, -ая, -ае. Пра голас, які зрываецца ад хвалявання, страху. ‖ *наз.* **зрывістасць,** -і, *ж.*

ЗРЫГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; зрыгнуты; *зак., што* і *без дап.* (разм.). Вывергнуць частку нядаўна прынятай ежы цераз рот. ‖ *незак.* **зрыгваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зрыгванне,** -я, *н.*

ЗРЫЖЭЛЫ, -ая, -ае. Які зрыжэў, парыжэлы. *З. каўнер.*

ЗРЫЖЭЦЬ *гл.* рыжэць.

ЗРЫНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* Нечакана, з шумам упасці, зваліцца. *Гора зрынулася на чалавека* (перан.). ‖ *незак.* **зрынацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗРЫНУЦЬ, -ну, -неш, -не; зрынь; -нуты; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Скінуць, зваліць уніз. *Вецер зрынуў гняздо з дрэва.* **2.** *перан.* Звергнуць, пазбавіць улады. *З. цара.* ‖ *незак.* **зрынаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗРЫСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць копію якога-н. малюнка, узору і пад. *З. партрэт.* **2.** *што.* Пакрыць рысункамі ўсю паперу. *З. альбом.* **3.** *што.* Рысуючы, зрасходаваць (разм.). *З. алоўак.* ‖ *незак.* **зрысоўваць,** -ваю, -ваеш, -вае. ‖ *наз.* **зрысоўванне,** -я, *н.*

ЗРЫЎ *гл.* сарвацца, -ць.

ЗРЫЎКІ, -аў. Шматкі, кавалкі ад чаго-н. падранага. *Ад сарочкі засталіся з.*

ЗРЫЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. неадабр.). Той, хто зрывае якую-н. работу, справу. ‖ *ж.* **зрыўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЗРЫФМАВАЦЬ *гл.* рыфмаваць.

ЗРЫЦЬ, зрыю, зрыеш, зрые; зрыты; *зак., што.* **1.** Скапаць, нарабіць ям, калдобін. *Свінні зрылі выган. Поле, зрытае снарадамі.* **2.** Рыццём, капаннем знішчыць. *З. узгорак.* ‖ *незак.* **зрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗРЭАГАВАЦЬ *гл.* рэагаваць.

ЗРЭБ'Е, -я, *н.* Грубая кастрывая кудзеля, што аддзяляецца пры трапанні лёну, пянькі, а таксама палатно з такой кудзелі і адзенне з такога палатна. *Ткаць з. Хадзіць у зрэб'і.* ‖ *прым.* **зрэбны,** -ая, -ае. *Зрэбныя ніткі. З. мех.*

ЗРЭДЖАНЫ, -ая, -ае. З недастатковай гушчынёй усходаў, надта рэдкі. *Зрэджаныя ўсходы бульбы.* ‖ *наз.* **зрэджанасць,** -і, *ж.*

ЗРЭДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Прарэдзіць, зрабіць радзейшым (пра пасевы, лес і пад.). *З. густыя ўсходы агуркоў.* **2.** Пасеяць рэдка, радзей, чым трэба. *З. пасевы.* ‖ *незак.* **зрэджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **зрэджванне,** -я, *н.*

ЗРЭ—ЗЫЧ

ЗРЭ́ДКУ, *прысл.* **1.** Іншы раз, час ад часу. *Ён з. заходзіць да нас.* **2.** Месцамі, дзе-нідзе. *З. трапляліся прыгажуні-бярозкі і трапяткія асіны.*

ЗРЭЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Месца, па якім зрэзана, разрэзана што-н., а таксама зрэзаная частка чаго-н., тое, што зрэзана. *З. бервяна.* **2.** *перан.* Стан чаго-н. у пэўны перыяд развіцця, руху. *Сінхронны з.*

ЗРЭ́ЗАНЫ, -ая, -ае. Тупы ад доўгага карыстання. *Зрэзанае лязо нажа.*

ЗРЭ́ЗАЦЦА, зрэ́жуся, зрэ́жашся, зрэ́жацца; зрэ́жся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прытупіцца або паменшыцца ад доўгага карыстання. *Нож зусім зрэзаўся.* **2.** *з кім* і *без дап.* Уступіць у спрэчку, сварку, схапіцца (разм.). *Спрачальнікі зрэзаліся.* **3.** *перан.* Не вытрымаць экзамена (разм.). *З. на экзамене.* ‖ *незак.* **зраза́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ЗРЭ́ЗАЦЬ, зрэ́жу, зрэ́жаш, зрэ́жа; зрэж; зрэ́заны; *зак.* **1.** *гл.* рэзаць. **2.** *што.* Адрэзаць ці абрэзаць зверху; спілаваць. *З. галінку. З. гарэлую скарынку. З. дрэва.* **3.** *што.* Разрэзаць на многа частак, зрабіць на чым-н. многа парэзаў ці парэзаць усё, многае для якой-н. мэты. *З. лаўку нажом. З. салому на корм жывёле.* **4.** *перан., што.* Пакрыць баразнамі, палоскамі, перасечанымі лініямі. *Канавы зрэзалі ўсё поле. З. дарогу коламі.* **5.** *перан., што.* Скараціць, зменшыць. *З. фонды. З. ліміты.* ‖ *незак.* **зраза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ЗРЭ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адтуліна ў радужнай абалонцы, праз якую ў вока пранікае святло. ‖ *прым.* **зрэ́нкавы,** -ая, -ае.

ЗРЭ́ШТЫ. 1. *у знач. далучальнага злуч.* Злучае сказ (ці яго частку), абмяжоўваючы сэнс папярэдняга, у знач. аднак, хоць і. *Раман цікавы, з. не ва ўсіх месцах.* **2.** *у знач. пабочн. сл.* Паказвае на раптоўную перамену гаворкі, на нерашучасць пры выказванні. *Ён там вельмі хваляваўся, як, з., і ўсе мы разам з ім.*

ЗУБ, -а, *мн.* зу́бы *і* зубы́, -о́ў, *м.* **1.** *мн.* зу́бы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) зубы́, зубо́ў. Касцявое ўтварэнне, орган у роце для адкусвання і разжоўвання ежы. *Кутнія зубы. Малочныя зубы* (у дзяцей). *Узброены да зубоў* (перан.: вельмі добра ўзброены). *З. на з. не пападае* (пра дрыжыкі ад моцнага холаду, страху). *З. за з.* (перан.: адплачваючы за зло той жа меркай; разм.). *Зубы на паліцу палажыць* (перан.: абмежаваць сябе ў самым неабходным з-за адсутнасці сродкаў; разм.). *Зуб* або *зубы вастрыць на каго-н.* (перан.: злавацца, імкнуцца нашкодзіць; разм.). *Праз зубы гаварыць* (ледзь раскрываючы рот, неахвотна). *Не па зубах* (перан.: не пад сілу, не па здольнасцях). **2.** *мн.* зубы́, -о́ў. Зубцы (*гл.* зубец у 1 знач.). ◊ **Ні ў зуб нагой** (разм.) — зусім нічога (не ведаць, не разумець і пад.). **Мець зуб** *на каго* (разм.) — адчуваць тайную злобу, незадаволенасць у адносінах да каго-н. ‖ *памянш.* **зубо́к,** -бка́, *мн.* зу́бкі, -аў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) зубкі́, -о́ў, *м.* (да 1 знач.). ◊ **На зубок трапіць** *каму* (разм.) — стаць прадметам насмешак, плётак, крытыкі. **На зубок** (вывучыць, выведаць) (разм.) — дакладна, дасканала. ‖ *прым.* **зубны́,** -ая, -о́е (да 1 знач.) *і* **зубавы́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.; спец.). *Зубны боль. Зубны ўрач. Зубны парашок* (для чысткі зубоў). *Зубны зычны* (які вымаўляецца пры ўдзеле зубоў; спец.). *Зубавая барана.*

ЗУБАЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Лячэнне зубных хвароб. ‖ *прым.* **зубалячэ́бны,** -ая, -ае.

ЗУБАРЭ́ЗНЫ, -ая, -ае (спец.). Прызначаны для вырабу зубцоў, зубчастых частак.

ЗУБАСКА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Пра чалавека, які любіць зубаскаліць, перасмешнік. ‖ *ж.* **зубаска́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **зубаска́льскі,** -ая, -ае.

ЗУБАСКА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Насміхацца над кім-н., а таксама ўвогуле смяяцца, жартаваць. ‖ *наз.* **зубаска́льства,** -а, *н.*

ЗУБА́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікімі вострымі зубамі. **2.** *перан.* Дзёрзкі, востры на язык. *З. хлопец.* ‖ *наз.* **зуба́стасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЗУБА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і зубасты (у 1 знач.). **2.** Які мае зубы (спец.). *З. кіт.*

ЗУБАЧЫ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Завостранае гусінае пяро ці палачка для выдалення рэштак ежы, якія заселі паміж зубоў.

ЗУ́Б'Е, -я, *н., зб.* Зубцы (*гл.* зубец у 1 знач.). *З. бараны.*

ЗУБЕ́Ц, -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* **1.** Востры выступ на інструменце, прыладзе, частцы машыны. *З. пілы. Зубцы бараны. Зубцы ў граблях.* **2.** звычайна *мн.* Надбудова на крапасной сцяне ў выглядзе слупкоў, размешчаных на аднолькавай адлегласці. ‖ *памянш.* **зу́бчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.).

ЗУБІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -бі́л, *н.* Ручны інструмент, род долата для апрацоўкі металу і каменю. ‖ *прым.* **зубі́льны,** -ая, -ае.

ЗУБІ́ЦЬ, зублю́, зу́біш, зу́біць; зу́блены; *незак. што.* Вастрыць, насякаючы зуб'е. *З. серп.* ‖ *зак.* **вы́зубіць,** -блю, -біш, -біць; -блены.

ЗУБНЫ́ *гл.* зуб.

ЗУБО́К, -бка́, *м.* **1.** *гл.* зуб. **2.** *мн.* зубкі́, зубко́ў. Долька ў галоўцы часнаку. *З. часнаку.*

ЗУБР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Дзікі лясны бык сямейства пустарогіх. **2.** Пра коснага, кансерватыўна настроенага чалавека. **3.** Пра буйнога спецыяліста, уплывовую асобу (разм. жарт.). *Што гавораць пра гэта зубры навукі?* ‖ *прым.* **зубро́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **зубры́ны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЗУБРАБІЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гібрыд зубра з бізонам. ‖ *прым.* **зубрабізо́навы,** -ая, -ае.

ЗУБРАНЯ́ *і* **ЗУБРАНЁ,** -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня зубра.

ЗУБРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** Шматгадовая травяністая расліна сямейства злакаў, якая скарыстоўваецца для прыгатавання настоек, араматызацыі напіткаў. **2.** Гарэлка, настоеная на такой траве.

ЗУБРЫ́ЛА, -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *м.*; *Д* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -рыл (разм.). Той, хто займаецца зубрэннем, бяссэнсавым завучваннем чаго-н.

ЗУБРЫ́ЦЬ, зубру́, зу́брыш, зу́брыць; *незак., што* (разм.). Завучваць механічна, не ўнікаючы ў сэнс. *З. верш.* ‖ *зак.* **вы́зубрыць,** -ру, -рыш, -рыць; -раны *і* **зазубры́ць,** -зубру́, -зу́брыш, -зу́брыць; -зу́браны. ‖ *наз.* **зубрэ́нне,** -я, *н.*

ЗУБЧА́СТЫ, -ая, -ае. З зубцамі. *Зубчастае кола. Зубчастая града гор.*

ЗУБЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (спец.). Зубчастае кола.

ЗУБЧА́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і зубчасты.

ЗУ́БЧЫК *гл.* зубец.

ЗУ́МЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрычнае прыстасаванне для падачы гукавых сігналаў. ‖ *прым.* **зу́мерны,** -ая, -ае.

ЗУ́МКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., **-ае**; *незак.* (разм.). Утвараць аднастайныя звінючыя гукі (пра насякомых). *Зумкаюць пчолы.* ‖ *наз.* **зу́мканне,** -я, *н.*

ЗУРНА́, -ы́, *мн.* зу́рны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) зурны́, -а́ў, *ж.* Усходні духавы музычны інструмент у выглядзе ражка ці жалейкі.

ЗУСІ́М, *прысл.* **1.** Абсалютна, поўнасцю. *У хаце стала з. цёмна. Я яго не з. зразумеў.* **2.** *перад адмоўем.* Ні ў якой ступені, ніколькі (разм.). *З. не смешна. Я тут з. не жартую.*

ЗУХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хват, бойкі, удалы, малайцаваты чалавек.

ЗУХАВА́ТЫ, -ая, -ае. Бойкі, удалы, малайцаваты. *З. хлопец. З. выгляд.* ‖ *наз.* **зухава́тасць,** -і, *ж.*

ЗЫБ, -у, *м.* Лёгкае хістанне воднай паверхні, рабізна на ёй. *Азёрны з.*

ЗЫ́БАВІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і зыб.

ЗЫ́БАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Гушкацца, то падымаючыся, то апускаючыся. *З. на нагах. Лодка зыбаецца на вадзе. Кладка зыбаецца.* ‖ *аднакр.* **зыбану́цца** *і* **зыбну́цца,** -нуся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няцеся, -ну́цца; -ні́ся. ‖ *наз.* **зы́банне,** -я, *н.*

ЗЫ́БАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Калыхаць у зыбцы; гайдаць. *З. дзіця. Хвалі зыбаюць човен.* ‖ *аднакр.* **зыбану́ць** *і* **зыбну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **зы́банне,** -я, *н.*

ЗЫ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Калыска, падвешаная на гнуткай жэрдцы, прымацаванай да столі. *Калыхаць у зыбцы.*

ЗЫ́БКІ, -ая, -ае. **1.** Які можа зыбацца, гушкацца, гнуткі. *Зыбкае балота. Зыбкая кладка.* **2.** Які знаходзіцца ў стане лёгкага руху, хістання. *Зыбкая паверхня возера.* ‖ *наз.* **зы́бкасць,** -і, *ж.*

ЗЫБУ́Н, -у́, *м.* (разм.). **1.** Зыбкі грунт. **2.** толькі *мн.* -ы́, -о́ў. Рухомыя зыбучыя пяскі.

ЗЫБУ́ЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і зыбкі. *Зыбучыя пяскі.* ‖ *наз.* **зыбу́часць,** -і, *ж.*

ЗЫ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; зыз, -зла; -ні; *незак.* (разм.). Ацякаць, набракаць. *Рукі зызнуць.*

ЗЫК, зы́ку, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэзкі адрывісты гук, выкрык. *Аднекуль даносіўся трывожны з.*

ЗЫ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Голасна і рэзка, адрывіста крыкнуць, закрычаць. **2.** Утварыць рэзкі, моцны гук. ‖ *незак.* **зы́каць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗЫМПРАВІЗАВА́ЦЬ *гл.* імправізаваць.

ЗЫНА́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Тое, што і перайначыцца. ‖ *незак.* **зына́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЗЫНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і перайначыць. ‖ *незак.* **зына́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ЗЫР: на зыры́ (разм.) — 1) на адкрытым узвышаным месцы. *Стаяць на зыры;* 2) на быстрыні, на хуткім цячэнні ракі.

ЗЫРА́НЕ, -ра́н, *адз.* -ра́нін, -а, *м.* Ранейшая назва народа комі. ‖ *ж.* **зыра́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **зыра́нскі,** -ая, -ае.

ЗЫ́РКІ, -ая, -ае. Яркі, асляпляльны. *Зыркае полымя. Зырка* (прысл.) *гарэць.* ‖ *наз.* **зы́ркасць,** -і, *ж.*

ЗЫХО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Завяршэнне, канец; вынік чаго-н. *Ноч была на зыходзе. На зыходзе жыцця. З. спаборніцтва.*

ЗЫХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіць; *незак., з чаго.* Грунтавацца на чым-н. *З. з жыццёвых фактаў.*

ЗЫХО́ДНЫ, -ая, -ае. Такі, з якога пачынаецца што-н., пачатковы. *Зыходная пазіцыя. Зыходны пункт гледжання.*

ЗЫЧЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* Той, хто жадае каму-н. дабра. ‖ *ж.* **зычлі́віца,** -ы, *мн.* -ы, -віц.

ЗЫЧЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які жадае дабра другому, прыхільны, спагадны. *Зычлівыя людзі.* ‖ *наз.* **зычлі́васць,** -і, *ж.*

ЗЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Звонкі, прарэзлівы. *З. голас.* **2.** Пра гукі мовы: які ўтвараецца пры

праходжанні моцнага струменю паветра праз перашкоду ў якім-н. месцы моўнага апарату, а таксама пра літары, якія адлюстроўваюць такія гукі.

ЗЫ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., што каму-чаму.* Жадаць, выказваць, выражаць каму-, чаму-н. пажаданні. *Зычу вам многа шчасця і моцнага здароўя.*

ЗЭ́ДАЛЬ, -длю, *мн.* -длі, -дляў, *м.* (разм.). Хатняя пераносная лава, услон.

ЗЭ́ДЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хатняя пераносная лаўка, услончык.

ЗЯ́БКІ, -ая, -ае. **1.** Халодны, сцюдзёны. *Пацягнуў з. вецер. Была буйная зябкая раса.* **2.** Адчувальны да сцюжы. *У яго змалку былі зябкія рукі.* ‖ *наз.* **зя́бкасць,** -і, *ж.*

ЗЯ́БЛІВА, -а, *н.* **1.** Узаранае з восені поле пад веснавую сяўбу. *Сеяць па зябліву.* **2.** Асенняе ўзоранне поля. *Аратыя паехалі на з.* ‖ *прым.* **зя́блевы,** -ая, -ае.

ЗЯ́БЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што.* Араць пад зябліва. *З. іржэўнік.*

ЗЯ́БНУЦЬ, -ну, -неш, -не; зяб, -бла; -ні; *незак.* Мерзнуць, вельмі моцна адчуваць холад. *Рукі зябнуць.* ‖ *зак.* **азя́бнуць,** -ну, -неш, -не; азяб, -бла; -ні.

З'Я́ВА, -ы, *мн.* -ы, з'яў, *ж.* **1.** Тое, у чым выяўляецца сутнасць, а таксама наогул усякае праяўленне чаго-н., падзея, выпадак. *Фізічная з. Прыродныя з'явы. Новыя з'явы ў грамадскім жыцці.* **2.** У п'есе: частка акта або дзеі, у якой склад дзеючых асоб не мяняецца.

ЗЯВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Тое, што і пазяхаць. *З. увесь вечар.* **2.** Быць няўважлівым, неабачлівым; упускаць зручны выпадак. *З. фігуру за фігурай.* ‖ *зак.* **празява́ць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *аднакр.* **зяўну́ць,** -ну, -неш, -не; зяўнём, зеўняце, зяўнуць; -ні. ‖ *наз.* **зява́нне,** -я, *н.*

З'ЯВІ́ЦЦА, з'яўлюся, з'явішся, з'явіцца; *зак.* **1.** Прыйсці куды-н. па выкліку, па якой-н. афіцыйнай неабходнасці. *З. ў час. З. ў суд.* **2.** Прыйсці, прыбыць. *Дадому сын з'явіўся позна вечарам.* **3.** Узнікнуць, паказацца перад вачамі, паявіцца. *На небе з'явіліся першыя зоркі.* **4.** Узнікнуць, пачаць існаваць. *З'явілася новая думка.* **5.** Стаць, зрабіцца чым-н. *Прастуда з'явілася прычынай хваробы.* ◊ **З'явіцца на свет** — нарадзіцца. ‖ *незак.* **з'яўля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **з'яўле́нне,** -я, *н.*

ЗЯВО́К, зяўка, *мн.* зяўкі, зяўкоў, *м.* (разм.). Недагляд, промах. *З. гульца.*

З'ЯДА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Тое, што і есці (у 1 і 3 знач.). *Хутка з. абед. З. многа хлеба.*

З'ЯДЗЕ́ННЕ, -я, *н.:* **аддаць на з'ядзенне** *каго (што) каму* (неадабр.) — 1) каб хто-н. з'еў. *Аддаць каго-н. на з. ваўкам;* 2) *перан.* пад поўную ўладу, на расправу каму-н.

З'ЯДНА́НЫ, -ая, -ае. Дружны, аднадушны, згуртаваны. *З. калектыў.* ‖ *наз.* **з'ядна́насць,** -і, *ж.*

З'ЯДНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Згуртавацца, дасягнуўшы адзінства думак і дзеянняў. *З. супраць агульнага ворага.* ‖ *незак.* **з'ядноўвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **з'ядна́нне,** -я, *н.*

З'ЯДНА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Згуртаваць, дасягнуўшы адзінства думак і дзеянняў. *З. народныя масы.* ‖ *незак.* **з'ядноўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **з'ядна́нне,** -я, *н.*

З'ЯЗДЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* з'ехацца, -ць.

ЗЯЗЮ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -зюль, *ж.* Лясная пералётная птушка, якая звычайна не ўе гнязда і кладзе яйкі ў чужыя гнёзды. ‖ *прым.* **зязю́лін,** -а, -ы. *З. лён* (назва расліны сямейства гваздзіковых; куколь).

ЗЯЛЕ́НІВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Зялёная трава, раслiннасць, зеляніна. *Нарваць зяленіва свінням.* **2.** Зялёны колер чаго-н.

ЗЯЛЁНА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) зялёны (у 1 знач.), з зялёным адценнем, напр. *зялёна-блакітны, зялёна-буры, зялёна-жоўты, зялёна-карычневы;* 2) зялёны (у 1 знач.), у спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *зялёна-белы, зялёна-чырвоны.*

ЗЯЛЁНКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Ядомы грыб з пласцiністай зялёнай шапкай. *Зялёнкі — самыя познія грыбы восені.*

ЗЯЛЁНКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Лякарства — вадкасць зялёнага колеру на спірце з антысептычнымі ўласцівасцямі для змазвання скуры.

ЗЯЛЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Колеру травы, лісця. *Зялёная тканіна. Зялёная фарба.* **2.** Пра колер твару: бледны, з зямлістым адценнем (разм.). *З. твар.* **3.** Які мае адносіны да раслiннасці, які складаецца, зроблены з зелені (у 2 і 3 знач.). *Зялёныя насаджэнні. З. корм.* **4.** Недаспелы, няспелы. *Зялёныя яблыкі. Журавіны яшчэ зялёныя.* **5.** *перан.* Нявопытны з прычыны маладосці. *З. падлетак. Молада-зелена* (пра нясталую, нявопытную моладзь). ◊ **Зялёная вуліца** — ужыв. як сведчанне таго, што шлях для транспарта свабодны, святлафоры адкрыты; таксама перан.: пра беспераШкоднае праходжанне чаго-н.

З'ЯЛЧА́ЦЬ *гл.* ялчаць.

ЗЯМЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* зямля. **2.** Які мае адносіны да землеўладання (у 1 знач.) і да земляробства. *Зямельнае права. Зямельная рэформа.*

ЗЯМЛІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае многа часцінак зямлі (у 4 знач.; спец.). *З. торф.* **2.** Пра колер твару: шаравата-бледны. *З. твар.* ‖ *наз.* **зямлі́стасць,** -і, *ж.*

ЗЯМЛЯ́, -і, *мн.* зёмлі, зямель, *Д* зёмлям, *ж.* **1.** (у тэрміналагічным значэнні — З вялікае). Трэцяя ад Сонца планета, якая круціцца вакол сваёй восі і вакол Сонца. *Месяц — спадарожнік Зямлі.* **2.** Суша (у адрозненне ад воднай або паветранай прасторы). *На гарызонце маракі ўбачылі зямлю. Адрозніваюцца як неба ад зямлі* (вельмі моцна, рэзка). **3.** Глеба, верхні слой кары нашай планеты, паверхня. *Апрацоўка зямлі. Хадзіць па зямлі.* **4.** Рыхлае цёмна-бурае рэчыва, што ўваходзіць у састаў кары нашай планеты. *З. з пяском і глінай.* **5.** Тэрыторыя, якая знаходзіцца ў чыім-н. уладанні, карыстанні. *Калгасная з. Цалінныя землі.* **6.** Краіна, дзяржава (высок.). *Беларуская з.* ‖ *памянш.-ласк.* **зяме́лька,** -і, *ДМ* -льцы, *ж.* (да 3, 4 і 5 знач.; разм.) *і* **зямлі́ца,** -ы, *ж.* (да 3, 4 і 5 знач.; разм.). ‖ *прым.* **зяме́льны,** -ая, -ае (да 5 знач.), **земляны́,** -ая, -ое (да 3 і 4 знач.) *і* **зямны́,** -ая, -ое (да 1 і 2 знач.). *Зямельны ўчастак. Зямельныя работы* (работа па ўпарадкаванню насыпаў, каналаў і пад.). *Зямны шар. Зямная вось.* ◊ **Зямны паклон** — нізкі паклон, як выказ глыбокай павагі, удзячнасці.

ЗЯМЛЯ́К, земляка, *мн.* землякі, землякоў, *м.* Ураджэнец адной з кім-н. мясцовасці. ‖ *ж.* **зямля́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ЗЯМЛЯ́НЕ, -лян, *адз.* зямлянін, -а, *м.* Жыхары планеты Зямля. *Зямлян налічваецца пяць мільярдаў.*

ЗЯМЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Крытае паглыбленне ў зямлі, выкапанае для жылля, укрыцця. ‖ *прым.* **зямля́начны,** -ая, -ае.

ЗЯМЛЯ́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Прыналежнасць па нараджэнню, жыхарству да адной мясцовасці (пра некалькі асоб). **2.** Аб'яднанне ўраджэнцаў адной мясцовасці, краіны ў другой мясцовасці, краіне. ‖ *прым.* **зямля́цкі,** -ая, -ае.

ЗЯМНЫ́ *гл.* зямля.

ЗЯ́ПА, -ы, *мн.* -ы, зяп, *ж.* (разм.). Рот звера, рыбы, пашча, а таксама (груб.) пра рот чалавека. *Заткні зяпу!*

ЗЯРНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які складваецца з зерняў (у 3 знач.). *З. колас. Зярністая ікра* (гатунак чорнай ікры). *З. граніт.* ‖ *наз.* **зярні́стасць,** -і, *ж.*

ЗЯРНЯ́ТКА *гл.* зерне.

З'ЯЎЛЕ́ННЕ, З'ЯЎЛЯ́ЦЦА *гл.* з'явіцца.

ЗЯЎНУ́ЦЬ *гл.* зяваць.

ЗЯХА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Хапаць паветра раскрытым ротам. ‖ *аднакр.* **зяхну́ць,** -ну, -неш, -не; -нём, зехняце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **зяха́нне,** -я, *н.*

З'ЯХІ́ДНІЧАЦЬ *гл.* яхіднічаць.

ЗЯЦЬ, -я, *мн.* зяці, -ёў, *м.* Муж дачкі. ‖ *памянш.* **зяцёк,** -цька, *мн.* -цькі, -цькоў *і* **зяцейка,** -і, -аў, *м.*

І

І[1], *злуч.* **1.** *спалучальны.* Злучае аднародныя члены сказа, а таксама часткі складаназлучанага сказа. *Мір і дружба. На двары было і сыра і холадна. Пачатак быў зроблены, і, трэба сказаць, пачатак нядрэнны.* **2.** *пералічальны.* Злучае асобныя члены пералічэння. *І шыла, і мыла, і прала, і ткала — і ўсё языком* (з нар.). **3.** *вынiковы.* Злучае сказы, якія суадносяцца як дзеянне і вынік. *Прайшоў дождж, і трава адразу зазелянела.* **4.** *супраціўны.* Злучае сказы і члены сказа ў супраціўным паведамленні. *Мужчына, і плача. Ён хацеў стаць на ногі і ўпаў.* **5.** *у знач.* *часу.* Ужыв. ў значэнні, блізкім да злучніка «хоць» («хаця»). *І не складаная задача, а падумаць над ёй трэба.*

І[2], *часц.* Ужыв. для ўзмацнення сэнсу таго слова, перад якім стаіць. *Не магла і падумаць пра гэта. На сваім сметніку і певень гаспадар* (прыказка).

І[3], *выкл.* (звычайна вымаўляецца працяжна). Выражае высокую ступень якога-н. пачуцця: нязгоды, пярэчання. *І-і-і, мае дарагія, усё гэта не так.*

ІАНАСФЕ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Верхні слой зямной атмасферы, насычаны іонамі і свабоднымі электронамі. ‖ *прым.* **іанасфе́рны,** -ая, -ае.

ІАНІЗАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зуе; *зак.* і *незак., што* (спец.). Выклікаць (выклікаць) іанізацыю. *І. газ.*

ІАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Утварэнне іонаў у якім-н. асяроддзі. *І. паветра.* ‖ *прым.* **іанізацы́йны,** -ая, -ае.

І́БІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўганогая птушка атрада галянастых з доўгай загнутай дзюбай,

якая жыве ў цёплых краінах, звычайна недалёка ад вады. *Белы і.* ‖ *прым.* **ібісавы,** -ая, -ае.

ІВАЛГА, -і, *ДМ* -лзе, *мн.* -і, -аў. Лясная пеўчая птушка атрада вераб'іных з жоўтым і чорным або зеленаватым апярэннем. *Свістала і. ў кустах.* ‖ *прым.* **івалгавы,** -ая, -ае.

ІВАСІ, *нескл., ж.* Невялікая прамысловая рыба сямейства селядцовых; ціхаакіянская сардзіна. ‖ *прым.* **івасёвы,** -ая, -ае. *Івасёвая пуціна.*

ІГЛАСКУРЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* Марскія беспазваночныя жывёлы з шыпамі або іголкамі на вапнавай паверхні шкілета.

ІГЛІЦА, -ы, *ж., зб.* Іголкападобнае лісце хвойных дрэў і кустоў. *І. сасны.* ‖ *прым.* **іглічны,** -ая, -ае.

ІГНАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Знарок не заўважаць (не заўважаць), не рэагаваць, не адказваць на што-н. *І. крытыку. І. думку калектыву.* ‖ *наз.* **ігнараванне,** -я, *н.*

ІГОЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Завостраны металічны стрыжань з вушкам для ніткі; прылада для шыцця. *Машынная і. Уцягнуць нітку ў іголку.* **2.** Наогул — прадмет такой формы рознага прызначэння, завостраны з аднаго канца. *Патэфонная і. Яловыя іголкі. Іголкі ў вожыка. Як на іголках* (пра неспакойны, нервовы стан). ‖ *памянш.* **іголачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ◊ **З іголачкі** (разм. адабр.) — пра новае, толькі што пашытае, пра вельмі моднае. ‖ *прым.* **іголачны,** -ая, -ае *і* **іголкавы,** -ая, -ае. *Іголачны ўкол. Іголкавы цэх.*

ІГОЛКАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Які мае форму іголкі. ‖ *наз.* **іголкападобнасць,** -і, *ж.*

ІГОЛКАТРЫМАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне, у якім замацоўваецца іголка. *І. у швейнай машыне.*

ІГОЛКАТЭРАПІЯ, -і, *ж.* Лячэнне ўколамі спецыяльных іголак у строга вызначаныя месцы на целе. ‖ *прым.* **іголкатэрапеўтычны,** -ая, -ае.

ІГОЛКАЎКОЛВАННЕ, -я, *н.* Тое, што і іголкатэрапія.

ІГОЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Падушачка або скрыначка для захоўвання швейных іголак. ‖ *ж.* **іголыніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ІГОЛЬЧАСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты вялікай колькасцю іголак (да 2 знач.). *І. кактус.*

ІГРА, -ы, *мн.* ігры, ігр аў, *ж.* **1.** *гл.* іграць. **2.** Хуткая змена, пераліваў колераў, святла і пад. *І. фарбаў.* **3.** Тайныя задумы, наўмысныя дзеянні, інтрыгі. *Разгадаць біржавую ігру.* ‖ *прым.* **ігравы,** -ая, -ое *і* **ігральны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ІГРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што на чым* і *без дап.* Выконваць (музычны твор, п'есу на сцэне, ролю і інш.). *І. на акардэоне. І. ролю партызана.* **2.** *на чым, у чым.* Бліскаць, пераліваццa рознымі колерамі, быць у руху, змяняцца (пра ўсмешку і пад.). *Усмешка іграе на твары.* **3.** Быць у бадзёрым, узбуджаным стане (пра пачуцці, уяўленні і пад.). *Кроў іграе.* ◊ **Іграць на біржы** — займацца біржавымі спекуляцыямі. **Іграць на нервах** (разм. неадабр.) — гнявіць, нерваваць каго-н. **Іграць у адну дудку** (разм. неадабр.) — быць заадно з кім-н. ‖ *зак.* **сыграць,** -аю, -аеш, -ае; сыграны (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **ігра,** -ы, *мн.* ігры, -раў, *ж. І. на цымбалах і* **іграннe,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ІГРОК, іграка, *мн.* ігракі, ігракоў, *м.* **1.** Удзельнік якой-н. ігры (спартыўнай, картачнай і інш.). *І. у шахматы. Заўзяты і.* **2.** Музыкант (разм.).

ІГРУША *гл.* груша.

ІГРУШАВЫ *гл.* грушавы.

ІГРУШАПАДОБНЫ *гл.* грушападобны.

ІГРЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). Збор моладзі для гульняў, танцаў і іншых забаў. *Спраўляць і.*

ІГРЭК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У матэматыцы: абазначэнне (лацінскай літарай «у») невядомай ці пераменнай велічыні.

ІГУМЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Настаяцель праваслаўнага манастыра. ‖ *прым.* **ігуменскі,** -ая, -ае.

ІГУМЕННЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Настаяцельніца праваслаўнага манастыра.

ІДАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Статуй, якому язычнікі пакланяліся як бажаству. **2.** Нягоднік (разм. лаянк.). *Гэты і. высадзіў шыбу.* ‖ *прым.* **ідальскі,** -ая, -ае.

ІДАЛАПАКЛОННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто пакланяецца ідалам (у 1 знач.).

ІДАЛАПАКЛОНСТВА, -а, *н.* Пакланенне ідалам як рэлігійны культ. ‖ *прым.* **ідалапаклонніцкі,** -ая, -ае.

ІДЫЁМА, -ы, *мн.* -ы, -ём, *ж.* У мовазнаўстве: выраз, сэнс якога не вызначаецца асобнымі значэннямі слоў, што ў яго ўваходзяць, напр. лынды біць. ‖ *прым.* **ідыяматычны,** -ая, -ае.

ІДЫЁТ, -а, *М* -ёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Разумова адсталы, недаразвіты ад нараджэння чалавек. **2.** Дурань, тупіца (разм. лаянк.). ‖ *ж.* **ідыётка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ІДЫЁЦКІ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы ідыёту (у 1 знач.). *І. выраз твару.* **2.** Дурны, бязглузды (разм.). *Ідыёцкая думка прыйшла ў галаву.*

ІДЫЁЦТВА, -а, *н.* (разм.). Ідыёцкі (у 2 знач.) учынак.

ІДЫЛІЯ, -і, *ж.* **1.** Невялікі літаратурны твор, у якім ідэалізавана паказваецца вясковы побыт на ўлонні прыроды. **2.** *перан.* Мірнае, шчаслівае існаванне (іран.). ‖ *прым.* **ідылічны,** -ая, -ае.

ІДЫШ, -а, *м.* Бытавая і літаратурная мова германскіх па паходжанню яўрэяў.

ІДЫЯМАТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* У мовазнаўстве: вучэнне аб ідыёмах, а таксама сукупнасць ідыём якой-н. мовы. *Беларуская і.* ‖ *прым.* **ідыяматычны,** -ая, -ае.

ІДЫЯСІНКРАЗІЯ, -і, *ж.* (спец.). Павышаная, хваравітая адчувальнасць арганізма да пэўных рэчываў, пахаў. ‖ *прым.* **ідыясінкразічны,** -ая, -ае.

ІДЫЯТЫЗМ, -у, *м.* **1.** Прыроджаная разумовая адсталасць, недаразвітасць. **2.** Неразумнасць, дурнота, бязглуздасць (разм.). ‖ *прым.* **ідыятычны,** -ая, -ае.

ІДЭАГРАМА, -ы, *мн.* -ы, -грам, *ж.* Умоўны знак, які абазначае на пісьме паняцце (у адрозненне ад літары, якая абазначае гук).

ІДЭАГРАФІЯ, -і, *ж.* Пісьмо пры дапамозе ідэаграм. ‖ *прым.* **ідэаграфічны,** -ая, -ае. *Ідэаграфічнае пісьмо.*

ІДЭАЛ, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Тое, што складае вышэйшую мэту дзейнасці, імкненняў. *Агульначалавечыя ідэалы.* **2.** -у, *чаго* або *які.* Дасканалы ўзор чаго-н. *І. жаночай прыгажосці.* **3.** -а. Вышэйшае ўвасабленне якіх-н. якасцей, узор годнасці. *Гэты чалавек — мой і.*

ІДЭАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Паказаць (паказваць) лепшым, чым ёсць у сапраўднасці. *І. сялянскі быт.* ‖ *наз.* **ідэалізацыя,** -і, *ж.*

ІДЭАЛІЗМ, -у, *м.* **1.** Філасофскі напрамак, які сцвярджае першаснасць духу, ідэі, свядомасці і другаснасць матэрыі, прыроды, быцця. **2.** Ідэалізацыя рэчаіснасці. **3.** Прыхільнасць да высокіх маральных ідэалаў. ‖ *прым.* **ідэалістычны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *Ідэалістычныя плыні. Ідэалістычныя тэорыі.*

ІДЭАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік ідэалістычнай філасофіі. **2.** Той, хто ідэалізуе, прыхарошвае рэчаіснасць (разм.). **3.** Чалавек, які ў сваім жыцці, паводзінах кіруецца ідэалістычнымі (гл. ідэалізм у 3 знач.) прынцыпамі. ‖ *ж.* **ідэалістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 і 3 знач.).

ІДЭАЛІСТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ідэалізм. **2.** Прасякнуты ідэалізмам (у 2 знач.). ‖ *наз.* **ідэалістычнасць,** -і, *ж.*

ІДЭАЛОГІЯ, -і, *ж.* Сістэма поглядаў, ідэй, якія характарызуюць тое або іншае грамадства, клас, палітычную партыю. ‖ *прым.* **ідэалагічны,** -ая, -ае.

ІДЭАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае ідэалу, узвышаны. *Ідэальныя ўзаемаадносіны.* **2.** Вельмі добры, дасканалы. *Ідэальная сям'я. Ідэальная цішыня.* ‖ *наз.* **ідэальнасць,** -і, *ж.*

ІДЭЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Ідэалагічны, звязаны з пэўнымі ідэямі, ідэалогіяй. *Ідэйная пазіцыя.* **2.** Які выражае перадавую ідэю, адданы ёй. *І. пісьменнік. Ідэйнае мастацтва.* ‖ *наз.* **ідэйнасць,** -і, *ж.*

ІДЭНТЫФІКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Устанавіць (-наўліваць) супадзенне, ідэнтычнасць. ‖ *наз.* **ідэнтыфікацыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **ідэнтыфікацыйны,** -ая, -ае.

ІДЭНТЫЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі самы, аднолькавы, раўназначны. ‖ *наз.* **ідэнтычнасць,** -і, *ж.*

ІДЭОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыхільнік, абаронца ідэалогіі якога-н. грамадскага класа, грамадска-палітычнага ладу, напрамку.

ІДЭЯ, -і, *мн.* -і, ідэй, *ж.* **1.** Паняцце, уяўленне, якое адлюстроўвае рэчаіснасць у свядомасці чалавека і выражае яго адносіны да навакольнага свету. *Патрыятычныя ідэі.* **2.** Асноўная, галоўная думка твора, якая вызначае яго змест. *І. рамана.* **3.** Думка, задума, план. *Падаць ідэю.* **4.** *чаго.* Мысленны вобраз чаго-н., паняцце аб чым-н. (кніжн.). *І. дабра і справядлівасці.* ‖ *памянш.-зніж.* **ідэйка,** -і, *ДМ* ідэйцы, *мн.* -і, ідэек, *ж.* (да 1 знач.).

ІЕНА, -ы, *мн.* -ы, іен, *ж.* Грашовая адзінка ў Японіі.

ІЕРАДЫЯКАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Манах у сане дыякана.

ІЕРАМАНАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Манах у сане святара.

ІЕРАРХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая адносіцца да вышэйшай царкоўнай іерархіі.

ІЕРАРХІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Парадак падпарадкавання ніжэйшых (чыноў, званняў і пад.) вышэйшым. ‖ *прым.* **іерархічны,** -ая, -ае. *Іерархічная лесвіца* (ступені падпарадкавання).

ІЕРОГЛІФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фігурны знак у сістэме ідэаграфічнага пісьма. ‖ *прым.* **іерагліфічны,** -ая, -ае. *Іерагліфічнае пісьмо.*

ІЕРЫХОНСКІ, -ая, -ае. Тое, што і ерыхонскі.

ІЕРЭЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Тое, што і святар. ‖ *прым.* **іерэйскі,** -ая, -ае.

ІЗА... Першая частка складаных слоў са знач. роўнасці, падобнасці, напр. *ізалінія, ізапаверхні.*

ІЗАБАРА, -ы, *мн.* -ы, -бар, *ж.* (спец.). Лінія на графіку, якая злучае месцы з аднолькавым атмасферным ціскам. ‖ *прым.* **ізабарны,** -ая, -ае.

ІЗАГЛОСА, -ы, *мн.* -ы, -лос, *ж.* (спец.). Лінія на дыялектычнай карце, якая абазначае граніцу пашырэння асобнай моўнай з'явы. ‖ *прым.* **ізаглосны,** -ая, -ае.

ІЗАЛЯВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Адасоблены, асобны. *І. пакой. Ізаляваная група.* **2.** Пакрыты ізаляцыяй (у 2 знач.; спец.). *І. провад.* ‖ *наз.* **ізаляванасць,** -і, *ж.*

ІЗАЛЯВАЦЦА, -лююся, -люешся, -люецца; -люйся; *зак.* і *незак.* Аддзяліцца (аддзя-

ляцца) ад навакольнага асяроддзя. *І. ад людзей.* ‖ *наз.* **ізаляцыя**, -і, *ж.*

ІЗАЛЯВА́ЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Пазбавіць (пазбаўляць) кантактаў з навакольным асяроддзем; аддзяліць (аддзяляць) ад чаго-н. *І. хворага. І. злачынцу. І. электрычны провад* (ад другіх праваднікоў). ‖ *наз.* **ізаляцыя**, -і, *ж.* і **ізалява́нне**, -я, *н.*

ІЗАЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рэчыва, якое не праводзіць электрычнага току, цеплыні або не прапускае гукаў (спец.). **2.** Дэталь для замацавання і ізаляцыі праваднікоў. *Фарфоравы і.* **3.** Асобнае, спецыяльна прыстасаванае памяшканне для хворых або другіх асоб, якія маюць патрэбу ў ізаляцыі. ‖ *прым.* **ізаляторны**, -ая, -ае. *І. рэжым.*

ІЗАЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* ізаляваць, -цца. **2.** Рэчыва, матэрыял, якімі ізалююць электрычныя правады і іншыя праваднікі энергіі (спец.). *Провад з двайной ізаляцыяй.* ‖ *прым.* **ізаляцыйны**, -ая, -ае.

ІЗАЛЯЦЫЯНІ́ЗМ, -у, *м.* Палітыка дзяржаўнай замкнёнасці, адмаўлення ад удзелу ў вырашэнні міжнародных канфліктаў. ‖ *прым.* **ізаляцыяністкі**, -ая, -ае. *Ізаляцыяністкая палітыка.*

ІЗАЛЯЦЫЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік ізаляцыянізму.

ІЗАТО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Атам хімічнага элемента, які адрозніваецца ад другога атама таго ж хімічнага элемента сваёй масай. *Ізатопы урану.* ‖ *прым.* **ізато́пны**, -ая, -ае.

ІЗАТЭ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Лінія на графіку, якая злучае месцы з аднолькавай сярэдняй тэмпературай. ‖ *прым.* **ізатэрмны**, -ая, -ае.

ІЗАТЭРМІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Пастаянства тэмпературы. ‖ *прым.* **ізатэрмі́чны**, -ая, -ае. *І. склад, вагон.*

ІЗГО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** У Старажытнай Русі: чалавек, які страціў сувязь са сваёй сацыяльнай групай, напр. прыгонны селянін, які выкупіўся на волю, купец, які разарыўся. **2.** *перан.* Чалавек, ад якога ўсе адхіліліся, які страціў сваё становішча ў грамадстве, адшчапенец. ‖ *прым.* **ізго́йскі**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ІЗНО́Ў, *прысл.* (разм.). Зноў, яшчэ раз. *І. прыйдзецца ехаць.*

ІЗРАІЛЬЦЯ́НЕ, -цян, *адз.* ізраільцянін, -а, *м.* Насельніцтва Ізраіля. ‖ *ж.* **ізраільця́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -цянак. ‖ *прым.* **ізраільця́нскі**, -ая, -ае.

ІЗУМРУ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Каштоўны празрысты камень ярка-зялёнага колеру. ‖ *прым.* **ізумру́дны**, -ая, -ае. *І. пярсцёнак* (з ізумрудам).

ІЗУМРУ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ізумруд. **2.** Празрыста-зялёны, колеру ізумруду. *Ізумруднае лісце.*

ІЗЮ́БР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі ўсходнесібірскі алень, разнавіднасць марала. ‖ *прым.* **ізюбравы**, -ая, -ае.

ІКАНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Апісанне і вывучэнне вобразаў якіх-н. асоб або сюжэтаў у творах жывапісу або скульптуры. *І. Пушкіна.* **2.** *зб.* Сукупнасць такіх мастацкіх адлюстраванняў. **3.** Сукупнасць правіл, якіх павінен прытрымлівацца мастак пры адлюстраванні рэлігійных або міфалагічных сюжэтаў і асоб. ‖ *прым.* **іканаграфічны**, -ая, -ае.

ІКАНАПІ́С, -у, *м.* Від рэлігійнага жывапісу — пісанне ікон. *Старажытны і.* ‖ *прым.* **іканапі́сны**, -ая, -ае. *І. твар* (перан.: строгай, суровай прыгажосці).

ІКАНАПІ́СЕЦ, -сца, *мн.* -сцы, -сцаў, *м.* Той, хто займаецца іканапісам.

ІКАНАСТА́С, -а, *м.* Сцяна з абразамі святых, якая аддзяляе алтар у праваслаўнай царкве. ‖ *прым.* **іканаста́сны**, -ая, -ае.

І́КАЎКА, -і, *ДМ* ікаўцы, *ж.* (разм.). Міжвольныя адрывістыя гукі, якія ўтвараюцца горлам пры іканні. *І. мучыць.*

І́КАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *безас.; незак., каму.* Пра міжвольную ікаўку. *Нешта ікаецца мне сёння.* ‖ *аднакр.* **і́кнуцца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца.

І́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Міжвольна ўтвараць адрывістыя гукі, якія выклікаюцца сутаргавым скарачэннем дыяфрагмы. *І. пасля абеду.* ‖ *аднакр.* **і́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **і́канне**, -я, *н.*

ІКЛА́ТЫ, -ая, -ае *і* **ІКЛА́СТЫ**, -ая, -ае. З вялікімі ікламі. *І. дзік.* ‖ *наз.* **іклатасць**, -і, *ж.* і **ікла́стасць**, -і, *ж.*

ІКО́Л, ікла, *мн.* іклы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) іклы, іклаў, *м.* Зуб, які знаходзіцца непасрэдна за разцамі (у некаторых жывёлін выступае з рота).

ІКО́НА, -ы, *мн.* -ы, ікон, *ж.* У веруючых: прадмет рэлігійнага пакланення — малюнак Бога або святога; абраз. *І. святога.* ‖ *прым.* **іко́нны**, -ая, -ае. *І. жывапіс.*

ІКРА́, -ы́, *ж.* **1.** Маса зернепадобных яечак, якія адкладваюцца рыбамі, земнаводнымі, малюскамі і пад. *Класці ікру.* **2.** Харчовы прадукт, які атрымліваецца шляхам апрацоўкі зернепадобных яечак рыбы. *Бутэрброд з ікрой.* **3.** Яда з дробна пасечанай агародніны, грыбоў і інш. *Кабачковая і. І. з баклажанаў.* ‖ *прым.* **ікраны́**, -ая, -ое.

ІКРАНЫ́, -ая, -ое. **1.** *гл.* ікра. **2.** Які мае ў сабе ікру. *Ікраная рыба.*

ІКРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Асобнае зярнятка ікры. *Ікрынкі набухлі.*

ІКРЫ́СТЫ, -ая, -ае. Які мае ў сабе многа ікры. *І. шчупак.*

ІКС, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Абазначэнне (лац. літарай «х») невядомай або пераменнай велічыні ў матэматыцы. **2.** Умоўнае абазначэнне невядомай або знарок неназванай асобы.

ІЛ, ілу, *м.* Вязкі асадак мінеральных і арганічных рэчываў на дне вадаёмаў. *Рачны іл.* ‖ *прым.* **і́лавы**, -ая, -ае.

ІЛГА́ЦЬ *і* (пасля галосных) **ЛГАЦЬ**, (і)лгу, (і)лжэш, (і)лжэ; (і)лжом, (і)лжаце, (і)лгуць; (і)лжы; *незак.* Гаварыць няпраўду. *І. у вочы. Хто сам ілжэ, той нікому не верыць* (прыказка). ‖ *зак.* **салга́ць**, -лгу́, -лжэ́ш, -лжэ́; -лжо́м, -лжаце́, -лгу́ць; -лжы́ *і* **налга́ць**, -лгу́, -лжэ́ш, -лжэ́; -лжо́м, -лжаце́, -лгу́ць; -лжы ‖ *наз.* **ілга́нне** *і* (пасля галосных) **лга́нне**, -я, *н.*

ІЛГУ́Н *і* (пасля галосных) **ЛГУН**, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Непраўдзівы чалавек; выдумшчык. ‖ *ж.* **ілгуння** *і* (пасля галосных) **лгуння**, -і, *мн.* -і, -яў.

ІЛЖЫ́ВЫ *і* (пасля галосных) **ЛЖЫ́ВЫ**, -ая, -ае. **1.** Схільны да хлусні, падману. *Ілжывая натура. І. чалавек.* **2.** Які змяшчае ў сабе хлусню, падман, прытворны, фальшывы. *Ілжывая ўсмешка. Ілжывыя словы.* ‖ *наз.* **ілжы́васць** *і* (пасля галосных) **лжы́васць**, -і, *ж.*

ІЛЖЭ... *і* (пасля галосных) **ЛЖЭ...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які ўтрымлівае хлусню, няпраўду, памылковы, няправільны, напр. *ілжэнавука, ілжэмастацтва, ілжэтэорыя;* 2) уяўны, які наўмысна выдаецца за сапраўднае, напр. *ілжэатака, ілжэвучоны, ілжэпрарок, ілжэтрывога;* 3) які лжэ, хавае ісціну, напр. *ілжэсведка, ілжэсведчанне;* 4) у саставе складаных назваў: які мае адносіны да відаў, часткова падобных да іншых, асноўных відаў, напр. *ілжэакацыя, ілжэгарлачык, ілжэлістоўніца, ілжэскарпіён, ілжэязмін.*

ІЛЖЭВУЧЭ́ННЕ *і* (пасля галосных) **ЛЖЭВУЧЭ́ННЕ**, -я, *н.* Выдуманая, фальшывая тэорыя, якая выдаецца за навуковую.

ІЛЖЭСВЕ́ДКА *і* (пасля галосных) **ЛЖЭСВЕ́ДКА**, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *мн.* -і, -дак, *м.* Сведка, які дае лжывыя паказанні. ‖ *ж.* **ілжэсве́дка** *і* (пасля галосных) **лжэсве́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *Т* -ай (-аю), *мн.* -і, -дак.

ІЛЖЭСВЕ́ДЧАННЕ *і* (пасля галосных) **ЛЖЭСВЕ́ДЧАННЕ**, -я, *н.* Паказанні ілжэсведкі (лжэсведкі).

І́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты ілам. *Ілістае дно.* ‖ *наз.* **і́лістасць**, -і, *ж.*

ІЛЬВІ́НЫ *гл.* леў[1].

ІЛЬВІ́ЦА *і* (пасля галосных) **ЛЬВІ́ЦА**, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* Самка льва.

ІЛЬВЯНЯ́, ІЛЬВЯНЁ *і* (пасля галосных) **ЛЬВЯНЯ́, ЛЬВЯНЁ**, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня льва.

ІЛЬГА́ *і* (пасля галосных) **ЛЬГА**, *прысл., безас. у знач. вык.* Можна, дазваляецца. *Хіба ж ільга схаваць жывое слова?*

ІЛЬГО́ТА *і* (пасля галосных) **ЛЬГО́ТА**, -ы, *ДМ* -гоце, *мн.* -ы, -гот, *ж.* Палёгка каму-н. у выкананні якіх-н. абавязкаў, прадастаўленне каму-н. якіх-н. пераваг. *Ільготы ўдзельнікам вайны. Ільготы па інваліднасці.* ‖ *прым.* **ільго́тны** *і* (пасля галосных) **льго́тны**, -ая, -ае.

ІЛЬДЗІ́НА *і* (пасля галосных) **ЛЬДЗІ́НА**, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Глыба лёду, крыга. ‖ *памянш.* **ільдзі́нка** *і* (пасля галосных) **льдзі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

І́ЛЬКА, -і, *ДМ* ільцы, *мн.* -і, ілек, *ж.* Пушны звярок сямейства куніц, а таксама яго футра. ‖ *прым.* **і́лькавы**, -ая, -ае.

ІЛЬМА́, -ы́, *ж.* Вялікае лісцевае дрэва з каштоўнай драўнінай. ‖ *прым.* **ільмо́вы**, -ая, -ае. *Ільмовая кара.*

ІЛЬНА... *і* (пасля галосных) **ЛЬНА...** Першая частка складаных слоў у знач. ільняны (льняны), які адносіцца да вырошчвання, апрацоўкі лёну, напр. *ільнаводства, ільнасеялка.*

ІЛЬНАВО́Д *і* (пасля галосных) **ЛЬНАВО́Д**, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па льнаводству.

ІЛЬНАВО́ДСТВА *і* (пасля галосных) **ЛЬНАВО́ДСТВА**, -а, *н.* Галіна сельскай гаспадаркі, якая займаецца вырошчваннем лёну. ‖ *прым.* **ільнаво́дчы** *і* (пасля галосных) **льнаво́дчы**, -ая, -ае.

ІЛЬНО... *і* (пасля галосных) **ЛЬНО...** Першая частка складаных слоў у знач. ільняны (льняны), які адносіцца да вырошчвання і апрацоўкі лёну, напр. *ільнопрадукцыя, ільноапрацоўчы, ільнокамбайн, ільнопрадзенне.*

ІЛЬНОВАЛАКНО́ *і* (пасля галосных) **ЛЬНОВАЛАКНО́**, -а́, *н.* Валакно лёну.

ІЛЬНОКАМБІНА́Т *і* (пасля галосных) **ЛЬНОКАМБІНА́Т**, -а, *М* -наце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадпрыемства, якое займаецца апрацоўкай лёну, вытворчасцю льняных тканін і пастаўкай іх іншым прадпрыемствам. *Аршанскі л.*

ІЛЬНОПРАДЗІ́ЛЬНЫ *і* (пасля галосных) **ЛЬНОПРАДЗІ́ЛЬНЫ**, -ая, -ае. Прызначаны для прадзення лёну. *Ільнопрадзільная фабрыка.*

ІЛЬНОТРАСТА́ *і* (пасля галосных) **ЛЬНОТРАСТА́**, -ы́, *ДМ* -сце́, *ж.* Вылежалыя або вымачаныя сцёблы лёну, з якіх атрымліваюць прадзільнае валакно. *Шаўкавістая л.*

ІЛЬНЯ́НІШЧА *і* (пасля галосных) **ЛЬНЯ́НІШЧА**, -а, *н.* Поле, з якога сабралі лён або на якім папярэдняй культурай быў лён.

ІЛЬНЯНЫ́ *і* (пасля галосных) **ЛЬНЯНЫ́**, -а́я, -о́е. **1.** Які мае адносіны да лёну. *Ільняное валакно. Ільняная сарочка.* **2.** Які мае адносіны да апрацоўкі лёну. *Ільняная прамысловасць.* **3.**

ІЛЮ—ІМП

Які колерам і мяккасцю нагадвае валакно лёну. *Ільняныя валасы.*

ІЛЮ́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Скажонае ўяўленне, уражанне, заснаванае на падмане пачуццяў. *Аптычная і.* **2.** *перан.* Надзея на што-н., пазбаўленая рэальных падстаў; мара. *Цешыць сябе ілюзіямі.* **3.** Праграмны нумар ілюзіяніста (спец.). ‖ *прым.* **ілюзорны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **ілюзі́йны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *Ілюзорны падман пачуццяў. Ілюзійная праграма.*

ІЛЮЗІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Эстрадна-цыркавы артыст, які паказвае складаныя фокусы, часта з прымяненнем спецыяльнай апаратуры. ‖ *ж.* **ілюзіяні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **ілюзіяні́сцкі,** -ая, -ае.

ІЛЮЗО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ілюзія. **2.** Створаны ілюзіяй; уяўны, несапраўдны. *Ілюзорныя спадзяванні.* ‖ *наз.* **ілюзо́рнасць,** -і, *ж.*

ІЛЮМІНАВА́ЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак.* і *незак., што.* Упрыгожыць (-жваць) ілюмінацыяй. *І. вуліцы.*

ІЛЮМІНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Круглае акно ў борце самалёта, касмічнага карабля або судна, якое герметычна закрываецца. *Глядзець праз і.* ‖ *прым.* **ілюміна́тарны,** -ая, -ае.

ІЛЮМІНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Яркае асвятленне вуліц, будынкаў у сувязі са святам, урачыстасцю. *Святочная і.* ‖ *прым.* **ілюмінацы́йны,** -ая, -ае.

ІЛЮСТРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Даць (даваць) малюнкі, якія суправаджаюць, паясняюць змест твора. *І. кнігу.* **2.** *перан.* Пацвердзіць (пацвярджаць) чым-н. наглядным, канкрэтным. *І. адказ прыкладамі.* ‖ *зак.* таксама **праілюстрава́ць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **ілюстра́цыя,** -і, *ж. і* **ілюстрава́нне,** -я, *н.*

ІЛЮСТРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які ілюструе кнігі. ‖ *прым.* **ілюстра́тарскі,** -ая, -ае.

ІЛЮСТРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* ілюстраваць. **2.** Малюнак у кнізе, часопісе, які суправаджае тэкст або тлумачыць змест. *Альбом з ілюстрацыямі.* **3.** Прыклад, які дапаўняе, пацвярджае што-н. ‖ *прым.* **ілюстрацы́йны,** -ая, -ае. *І. матэрыял.*

ІМАВЕ́РНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* імаверны. **2.** Магчымасць здзяйсняльнасці, ажыццявімасць чаго-н. *Ступень імавернасці чаго-н.* ○ **Тэорыя імавернасцей** — раздзел матэматыкі, які вывучае заканамернасці выпадковых з'яў. ‖ *прым.* **імаве́рнасны,** -ая, -ае (спец.).

ІМАВЕ́РНЫ, -ая, -ае. Магчымы, дапушчальны. *І. выпадак.* ‖ *наз.* **імаве́рнасць,** -і, *ж.*

ІМАЖЫНІ́ЗМ, -у, *м.* Кірунак у рускай літаратуры пачатку 20 ст., які першапачаткова апіраўся на паэтыку ранняга футурызму і сцвярджаў самакаштоўнасць не звязанага з рэчаіснасцю слова-вобраза. ‖ *прым.* **імажыні́сцкі,** -ая, -ае.

ІМАЖЫНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік імажынізму. ‖ *ж.* **імажыні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **імажыні́сцкі,** -ая, -ае.

ІМА́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Духоўны кіраўнік у мусульман. **2.** Правіцель мусульманскай дзяржавы, які спалучае ў адной асобе свецкую і духоўную ўладу. **3.** Духоўная асоба, якая кіруе богаслужэннем у мячэці. ‖ *прым.* **іма́мскі,** -ая, -ае.

ІМАНЕ́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Уласцівы прыродзе самога прадмета, унутраны. *Іманентныя прычыны.* ‖ *наз.* **імане́нтнасць,** -і, *ж.*

ІМАРТЭ́ЛЬ, -і, *ж.* Тое, што і бяссмертнік. ‖ *прым.* **імартэ́льны,** -ая, -ае.

ІМА́СЦЬ, -і, *ж.* **1.** Форма ветлівага звароту да таго, каго лічаць вышэйшым па званню, становішчу ў грамадстве і пад. (уст.). *Скажыце, і., што там здарылася.* **2.** Пра жонку блізка знаёмага суразмоўцы (разм. іран.).

ІМБІ́Р, -у, *м.* Прыправа з багатага на эфірны алей кораня трапічнай травяністай расліны. ‖ *прым.* **імбі́рны,** -ая, -ае. *І. алей.*

ІМБРЫ́ЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (уст.). Чайнік для заваркі чаю. ‖ *прым.* **імбры́чкавы,** -ая, -ае.

ІМГЛА́, -ы́, *ж.* **1.** Ападкі ў выглядзе вельмі дробных кропелек дажджу. *Асенняя і.* **2.** Пялёнка туману, пылу, дыму і пад.

ІМГЛІ́СТЫ, -ая, -ае. Зацягнуты імглой. *Стаяла імглістая раніца.* ‖ *наз.* **імглі́стасць,** -і, *ж.*

ІМГЛІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *незак.* Ісці, падаць вельмі дробнымі частымі кроплямі (пра дождж). *На дварэ і.* (безас.).

ІМГНЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які раптоўна ўзнікае. *Імгненная рэакцыя.* **2.** Які хутка праходзіць; кароткачасовы. *Імгненная радасць.* ‖ *наз.* **імгне́ннасць,** -і, *ж.*

І́МЕННА, *часц.* **1.** Падкрэслівае які-н. член сказа, азначае: якраз. *І. ў яго атрадзе, у Засалонава.* **2.** Ужыв. пры далучэнні сказа або асобных членаў сказа, якія растлумачваюць, удакладняюць выказаную думку. *Прыйшлі ўсе, а і.: сябры, сваякі, вучні.* **3.** Ужыв. як сцвярджальнае слова са значэннем: так, сапраўды так. *Вось і. — ехаць трэба па цаліку.*

ІМЕ́ННЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які мае адносіны да скланяльных часцін мовы (назоўніка, прыметніка, лічэбніка, займенніка). *Іменнае скланенне.*

ІМЖА́, -ы́, *ж.* Тое, што і імгла.

ІМЖЫ́СТЫ, -ая, -ае. Зацягнуты імжой. ‖ *наз.* **імжы́стасць,** -і, *ж.*

ІМЖЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жы́ць; *незак.* Ісці, падаць, асядаць дробнымі кропелькамі (пра дождж). *На вуліцы ўвесь дзень імжэла.*

ІМІГРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які іміграваў у іншую краіну. ‖ *ж.* **імігра́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **імігра́нцкі,** -ая, -ае.

ІМІГРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* Перасяліцца (перасяляцца) у якую-н. краіну на пастаяннае або часовае жыхарства. *І. за граніцу.* ‖ *наз.* **іміграцыя,** -і, *ж.*; *прым.* **іміграцы́йны,** -ая, -ае.

І́МІДЖ, -у, *м.* (кніжн.). Мэтанакіравана сфарміраваны вобраз (якой-н. асобы, з'явы, прадмета), які вылучае пэўныя важнейшыя характарыстыкі і аказвае эмацыянальна-псіхалагічнае ўздзеянне на каго-н.

ІМІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -таваны; *незак., каго-што.* Падрабляць па-майстэрску, з дакладнасцю ўзнаўляць. *І. галасы жывёл.* ‖ *наз.* **імітацыя,** -і, *ж. і* **імітава́нне,** -я, *н.*

ІМІТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які імітуе каго-, што-н. *І. гукаў птушак.* ‖ *прым.* **імітатарскі,** -ая, -ае. *І. талент.*

ІМІТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* імітаваць. **2.** Падробка чаго-н. пад што-н. *І. сцяны пад мармур.* **3.** Паўтарэнне музычнага матыву ў другім голасе на які-н. інтэрвал вышэй або ніжэй (спец.). ‖ *прым.* **імітацы́йны,** -ая, -ае.

ІМКЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі хуткі, быстры ў руху, у развіцці. *І. бег. І. час* (перан.: пра хуткасць развіцця). **2.** Які выражае парыў, імкненне да чаго-н.; палкі, гарачы. *Імклівая прамова.* ‖ *наз.* **імклі́васць,** -і, *ж.*

ІМКНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* імкнуцца. **2.** Настойлівая цяга, рашучая мэтанакіраванасць да чаго-н. *І. да запаветнай мэты. І. да перамогі.*

ІМКНУ́ЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -нíся; *незак.* **1.** Настойліва дамагацца чаго-н., старацца дасягнуць чаго-н. *І. да свабоды. І. да міру* **2.** Хутка рухацца, накіроўвацца куды-н. *Усёй душой і. да сябра* (перан.: адчуваць цягу да каго-, чаго-н.). ‖ *наз.* **імкне́нне,** -я, *н.*

ІМПАЗА́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Здольны рабіць добрае ўражанне. *І. выгляд. Імпазантная фігура.* ‖ *наз.* **імпаза́нтнасць,** -і, *ж.*

ІМПАНАВА́ЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *незак., каму-чаму* (кніжн.). Выклікаць павагу, давер, рабіць добрае ўражанне; падабацца. *І. сваім слухачам.*

І́МПАРТ, -у, *М* -рце, *м.* Увоз тавараў, капіталаў, тэхналогій і пад. з-за мяжы; *проціл.* экспарт. *І. тавараў.* ‖ *прым.* **і́мпартны,** -ая, -ае.

ІМПАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -таваны; *зак.* і *незак., што.* Увезці (увозіць) з-за мяжы. *І. камп'ютэры.*

ІМПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Асоба, арганізацыя або краіна, якая імпартуе што-н. *І. нафты.*

ІМПАТЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які пакутуе на імпатэнцыю. ‖ *прым.* **імпатэ́нцкі,** -ая, -ае.

ІМПАТЭ́НТНЫ, -ая, -ае. Які пакутуе ад імпатэнцыі.

ІМПАТЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* Палавое бяссілле.

ІМПЕРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшы тытул манарха, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *ж.* **імператры́ца,** -ы, *мн.* -ы, -рыц. ‖ *прым.* **імпера́тарскі,** -ая, -ае.

ІМПЕРАТЫ́Ў, -тыва, *м.* **1.** Катэгарычнае патрабаванне (кніжн.). **2.** У граматыцы: тое, што і загадны лад. ‖ *прым.* **імператы́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *І. тон* (патрабавальны). *Імператыўная форма дзеяслова.*

ІМПЕ́РСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* імперыя. **2.** *перан.* Тое, што і вялікадзяржаўны. *Імперскія амбіцыі.*

ІМПЕ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Манархічная дзяржава на чале з імператарам. *Рымская і.* **2.** *перан.* Буйная манаполія, якая ажыццяўляе кантроль над пэўнай галіной прамысловасці, над якой-н. дзейнасцю. *Імперыя прэсы.* ‖ *прым.* **імпе́рскі,** -ая, -ае.

ІМПЕРЫЯ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Руская залатая манета з 1775 г. вартасцю 10 руб., а пасля 1897 г. — 15 руб.

ІМПЕРЫЯЛІ́ЗМ, -у, *м.* Вышэйшая стадыя капіталізму, якая характарызуецца панаваннем буйных манаполій ва ўсіх сферах жыцця, барацьбой паміж капіталістычнымі краінамі за крыніцы сыравіны і рынкі збыту, за чужыя тэрыторыі. ‖ *прым.* **імперыялісты́чны,** -ая, -ае.

ІМПЕРЫЯЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны капіталіст, буржуазны палітычны дзеяч эпохі імперыялізму. ‖ *прым.* **імперыялі́сцкі,** -ая, -ае.

ІМПІ́ЧМЕНТ, -у, *М* -нце, *м.* (спец.). Працэдура прыцягнення да суда парламента вышэйшых службовых асоб дзяржавы.

ІМПЛАНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -таваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Правесці (-водзіць) хірургічную аперацыю ўжыўлення ў тканкі чужых арганізму матэрыялаў (біялагічна неактыўных металаў, пластмас і пад.) або перасадкі органа, тканкі, а таксама аперацыя ўкаранення зародка ў матку. *І. штучны клапан сэрца. І. зуб, косць, храсток, хрусталік.* ‖ *наз.* **імпланта́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **імплантацы́йны,** -ая, -ае.

ІМПРАВІЗАВА́ЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што* і *без дап.* Стварыць (ствараць) што-н. без папярэдняй падрыхтоўкі, у час выканання. *І. байку. І. на раялі.* ‖ *наз.* **імправіза́цыя,** -і, *ж.* ‖ *зак.* **зымправізава́ць,** -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны.

ІМПРАВІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, здольны імправізаваць. ‖ *прым.* **імправіза́тарскі**, -ая, -ае. *І. талент.*

ІМПРАВІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* імправізаваць. **2.** Імправізаваны твор. *Музычная і.* ‖ *прым.* **імправізацы́йны**, -ая, -ае.

ІМПРЭСА́РЫО, *нескл., м.* Асоба, якая арганізоўвае канцэрты, гастролі артыстаў і пад.

ІМПРЭСІЯНІ́ЗМ, -у, *м.* Плынь у мастацтве канца 19 — пачатку 20 ст., прадстаўнікі якой імкнуліся да непасрэднай перадачы суб'ектыўных адчуванняў, мімалётных уражанняў і настрояў. ‖ *прым.* **імпрэсіяні́сцкі**, -ая, -ае *і* **імпрэсіяністы́чны**, -ая, -ае.

ІМПРЭСІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік імпрэсіянізму. ‖ *ж.* **імпрэсіяні́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **імпрэсіяні́сцкі**, -ая, -ае.

І́МПУЛЬС, -у, *м.* **1.** Пабуджальны момант, штуршок, што выклікае якое-н. дзеянне (спец.). *Электрычны і. Нервовы і.* **2.** Унутранае пабуджэнне да чаго-н., інтэлектуальны або эмацыянальны штуршок, стымул (кніжн.). *І. да творчай працы.* ‖ *прым.* **і́мпульсны**, -ая, -ае. *Імпульснае выпрамяненне.*

ІМПУЛЬСІ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які выклікаецца імпульсам. *Імпульсіўныя рухі.* **2.** Які дзейнічае пад уплывам выпадковых імпульсаў. *І. чалавек.* ‖ *наз.* **імпульсі́ўнасць**, -і, *ж.*

ІМПЭ́Т, -у, *М* -пэце, *м.* **1.** Парыў ветру. *Стрымліваць і. ветру.* **2.** *перан.* Пыл, рыласць, імкненне. *І. да працы. Любоўны і.* ‖ *прым.* **імпэ́тны**, -ая, -ае.

ІМУНА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да імунітэту (у 1 знач.), напр. *імунаалергічны, імунапаталогія, імунарэактыўнасць, імунатэрапія;* 2) які мае адносіны да імуналогіі, напр. *імуналогія, імунамарфалогія, імунаэмбрыялогія.*

ІМУНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (спец.). Раздзел медыцыны — навука аб неўспрымальнасці арганізма да інфекцыйных захворванняў, аб яго засцерагальных рэакцыях.

ІМУНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Зрабіць (рабіць) неўспрымальным да інфекцыйных захворванняў. *І. арганізм.* ‖ *наз.* **імуніза́цыя**, -і, *ж.; прым.* **імунізацы́йны**, -ая, -ае.

ІМУНІТЭ́Т, -у, *М* -тэце, *м.* (спец.). **1.** Неўспрымальнасць арганізма да інфекцыйных хвароб. *Набыты і. Выпрацаваць і. супраць чаго-н.* (таксама перан.: здольнасць процістаяць чаму-н.). **2.** Выключнае права, якое даецца пэўным асобам, не падпарадкоўвацца некаторым агульным законам. *Дыпламатычны і.* (недатыкальнасць асобы, памяшканняў дыпламатаў). ‖ *прым.* **іму́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **імуніт́этны**, -ая, -ае. *Імунная рэакцыя арганізма.*

ІМУНО́ЛАГ, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па імуналогіі.

ІМХО́ВЫ *гл.* мох.

ІМЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *незак.* Вельмі хутка ехаць, бегчы. *І. што ёсць сілы.*

ІМЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы; *незак.* **1.** *каго-што.* Вельмі хутка везці, несці. *Поезд імчыць пасажыраў.* **2.** Тое, што і імчацца (разм.). *Рака імчыць хвалі.*

ІМША́, -ы́, *ж.* **1.** У каталіцкай царкве: літургія, абедня. **2.** Харавы музычны твор, прызначаны для літургіі.

ІМША́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уцепленае памяшканне для зімоўкі пчол.

ІМША́НЫ, -ая, -ае. Зарослы мохам. *Імшаное покрыва. Імшаное балота.*

ІМША́РА, -ы, *мн.* -ы, імша́р, *ж.* Мохавае балота. *Топкія імшары. Асушыць імшары.*

ІМША́РЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Тое, што і імшара.

ІМШЫ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Парослы мохам. *І. бераг.* **2.** Падобны на мох. *Імшыстая трава.* ‖ *наз.* **імшы́стасць**, -і, *ж.*

ІМШЫ́ЦЬ, -шу́, -шы́ш, -шы́ць; -шы́м, -шыце́, -шаць; *незак., што.* Перакладваць мохам бярвёны, ставячы цёплы будынак. *І. зруб.*

ІМЯ́, імя́ *і* і́мені, *Д* і́мю *і* і́мені, *мн.* імі́ *і* імёны, імя́ў *і* імён, *н.* **1.** Асабістая назва чалавека, якая даецца яму пры нараджэнні. *Уласнае і. Яго і. — Сяргей.* **2.** Імя па бацьку — найменне па асабістаму імю бацькі. *Завуць Раман, а і. па бацьку Пракопавіч.* **3.** Прозвішча — спадчыннае афіцыйнае найменне, якое паказвае на прыналежнасць чалавека да пэўнай сям'і, напр. у беларусаў: Атраховіч, Брыль, Вялюгін, Гарэцкі, Дубоўка, Карскі, Мележ, Насовіч, Шырма, Янчук. **4.** Асабістая вядомасць, рэпутацыя. *Вучоны з сусветным імем.* **5.** Назва прадмета, з'явы. *Расліна альяс вядома пад імем сталетнік.* **6.** **імя́** *каго-чаго, у знач. прыназ. з Р.* У памяць, у гонар каго-, чаго-н. *Тэатр імя Янкі Купалы.*

ІМЯНІ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек у дзень сваіх імянін або ў дзень свайго нараджэння. *Мець выгляд імянінніка* (з радасным выглядам; жарт.). ‖ *ж.* **імяні́нніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ІМЯНІ́НЫ, -ні́н. У праваслаўных і каталікаў: асабістае свята каго-н., якое выпадае на той дзень, калі царква адзначае памяць аднайменнага святога. *Спраўляць і.* (дзень нараджэння; разм.). ‖ *прым.* **імяні́нны**, -ая, -ае. *І. пірог.*

ІМЯННЫ́, -а́я, -о́е. Пазначаны імем уладальніка; выдадзены на чыё-н. імя. *І. гадзіннік. Імянная стыпендыя* (імя каго-н.). ○ **Імянны спіс** — спіс, у якім пералічваюцца прозвішчы і імёны якіх-н. асоб.

ІНА́КШ. **1.** Тое, што і інакшы. **2.** *далучальны злуч.* Далучае члены сказа, якія растлумачваюць змест папярэдніх слоў ці сказаў. ◊ **Інакш кажучы** — іншымі словамі. **Так ці інакш** — ва ўсякім выпадку, тым ці іншым спосабам.

ІНАЎГУРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Урачыстая працэдура ўступлення на пасаду кіраўніка дзяржавы.

І́НАХАДЗЬ, -і, *ж.* Спосаб конскага бегу, пры якім адначасова выкідваюцца наперад абедзве правыя нагі або абедзве левыя.

ІНАХО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* Конь, які бегае інаходдзю.

ІНА́ЧАЙ. **1.** *прысл.* Іншым спосабам, падругому. *Зрабіць і.* **2.** *супраціўны злуч.* У адваротным выпадку, а то. *Трэба спяшацца, і. спазніцца можна.*

ІНВАЛІ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які поўнасцю або часткова страціў працаздольнасць у выніку ранення, знявечання ці хваробы. *І. вайны. І. першай групы.* ‖ *ж.* **інвалі́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак (разм.). ‖ *прым.* **інвалі́дны**, -ая, -ае.

ІНВАЛІ́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан, становішча інваліда, непрацаздольнасць. *Пенсія па інваліднасці.*

ІНВАРЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Велічыня, што застаецца нязменнай пры тых або іншых пераўтварэннях (спец.). **2.** У мовазнаўстве: адзінка, якая заключае ў сабе асноўныя прыметы сваіх канкрэтных рэалізацый. *Семантычны і.* ‖ *прым.* **інварыя́нтны**, -ая, -ае.

ІНВЕНТА́Р, -у́, *м.* **1.** Сукупнасць прадметаў, прылад, якія складаюць маёмасць прадпрыемства, установы, арганізацыі. *Спартыўны і. Сельскагаспадарчы і.* **2.** Вопіс такіх прадметаў, рэестр. *Скласці і.* ○ **Жывы інвентар** — цяглавая і малочная жывёла. **Мёртвы інвентар** — прылады працы і іншая маёмасць. ‖ *прым.* **інвента́рны**, -ая, -ае.

ІНВЕНТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) вопіс інвентару. *І. маёмасць.* ‖ *наз.* **інвентарыза́цыя**, -і, *ж.*

ІНВЕ́РСІЯ, -і, *ж.* (спец.). Змяненне звычайнага парадку слоў ці словазлучэнняў як стылістычны прыём. ‖ *прым.* **інверсі́йны**, -ая, -ае.

ІНВЕ́СТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Укладчык, які ажыццяўляе інвестыцыі. ‖ *прым.* **інве́старскі**, -ая, -ае.

ІНВЕСТЫ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* інвесціраваць. **2.** звычайна *мн.* (інвесты́цыі, -цый). Доўгатэрміновыя ўкладанні капіталу ў асобныя галіны эканомікі ў краіне і за мяжой. ‖ *прым.* **інвестыцы́йны**, -ая, -ае. *І. фонд.*

ІНВЕСЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Укласці (укладваць) капітал у прадпрыемства, якое знаходзіцца ў сваёй краіне або за мяжой. ‖ *наз.* **інвесці́раванне**, -я, *н.* *і* **інвесты́цыя**, -і, *ж.; прым.* **інвестыцы́йны**, -ая, -ае.

ІНГАЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для інгаляцыі. ‖ *прым.* **інгаля́тарны**, -ая, -ае.

ІНГАЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Лячэнне ўдыханнем лекавых рэчываў (у выглядзе пары, газаў, распыленых вадкасцей). *Назначыць інгаляцыю.* ‖ *прым.* **інгаляцы́йны**, -ая, -ае.

ІНГРЭДЫЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Састаўная частка чаго-н. (рэчыва, сумесі). ‖ *прым.* **інгрэдые́нтны**, -ая, -ае.

ІНГУ́ШЫ, -о́ў, *адз.* інгу́ш, -а́, *м.* Народ — карэннае насельніцтва Інгушэціі, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **інгу́шка**, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **інгу́шскі**, -ая, -ае. *Інгушская мова.*

ІНД... Першая частка складаных слоў са знач. індывідуальны, напр. *індзаказ, індпашыў.*

ІНДАЕЎРАПЕЙЦЫ, -аў, *адз.* -пе́ец, -пе́йца, *м.* Агульная назва плямён — продкаў сучасных народаў, якія гавораць на мовах індаеўрапейскай сям'і. ‖ *прым.* **індаеўрапе́йскі**, -ая, -ае. *Індаеўрапейская прамова. Індаеўрапейская сям'я моў* (агульная для многіх народаў Еўропы, Заходняй Азіі і Індастана, якая ўключае групы балтыйскую, германскую, грэчаскую, індыйскую, іранскую, кельцкую, раманскую, славянскую і інш.).

ІНДАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць навук пра культуру Індыі. ‖ *прым.* **індалагі́чны**, -ая, -ае.

ІНДАНЕЗІ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -зі́ец, -зі́йца, *м.* Агульная назва народнасцей і плямён, якія складаюць асноўнае насельніцтва Інданезіі. ‖ *ж.* **інданезі́йка**, -і, *ДМ* -зі́йцы, *мн.* -і, -зі́ек. ‖ *прым.* **інданезі́йскі**, -ая, -ае.

ІНДЗЕ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* індзе́ец, -дзе́йца, *м.* Агульная назва карэнных плямён і народнасцей (за выключэннем эскімосаў і алеутаў), якія да паяўлення еўрапейцаў насялялі амерыканскі мацярык і захаваліся цяпер толькі ў некаторых раёнах Паўднёвай і Паўночнай Амерыкі. ‖ *ж.* **індыя́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **індзе́йскі**, -ая, -ае.

ІНДО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне індалогіі.

ІНДУІ́ЗМ, -у, *м.* Распаўсюджаная ў Індыі рэлігія, галоўныя плыні якой заснаваны на культе багоў Вішну і Шывы. ‖ *прым.* **індуі́сцкі**, -ая, -ае.

ІНДУ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Электрамагнітнае ўстройства, прызначанае для індукцыйнага награвання, а таксама невялікая электрамагнітная машына, якая выкарыстоўваецца ў тэлефоннай апаратуры. ‖ *прым.* **інду́ктарны**, -ая, -ае.

ІНД—ІНС

ІНДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Спосаб разважання ад прыватных фактаў да агульных вывадаў; *проціл.* дэдукцыя (кніжн.). **2.** Узбуджэнне электрычнага току ў якім-н. праваднiку пры руху яго ў магнітным полі або пры змяненні вакол яго магнітнага поля (спец.). ‖ *прым.* **індукцы́йны**, -ая, -ае.

ІНДУЛЬГЕ́НЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** У каталікаў: грамата на адпушчэнне грахоў, якая выдаецца царквой ад імя папы рымскага за асобыя заслугі перад царквой або за плату. **2.** *перан.* Дазвол на якія-н. дзеянні, учынкі (кніжн.).

ІНДУ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Індыец — паслядоўнік індуізму. ‖ *ж.* **інду́ска**, -і, *ДМ* -ду́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **інду́скі**, -ая, -ае.

ІНДУ́СТРЫЯ, -і, *ж.* Фабрычна-завадская прамысловасць з машыннай тэхнікай. *Лёгкая і. Цяжкая і.* ‖ *прым.* **індустрыя́льны**, -ая, -ае.

ІНДУСТРЫЯЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Перавесці (пераводзіць) на машынную, індустрыяльную тэхніку; укараніць (-няць) такую тэхніку. *І. сельскую гаспадарку.* ‖ *наз.* **індустрыяліза́цыя**, -і, *ж.*

ІНДУСТРЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* індустрыя. **2.** Тое, што і прамысловы. *Індустрыяльная дзяржава.*

ІНДЫВІ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і індывідуум.

ІНДЫВІДУАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й, -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зрабіць (рабіць) індывідуальным (у 1 знач.), не падобным на іншых; устанавіць (устанаўліваць) што-н. дастасавальна да кожнага асобнага выпадку, асобы. *І. заняткі з вучнямі.* ‖ *наз.* **індывідуаліза́цыя**, -і, *ж.*

ІНДЫВІДУАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Маральны прынцып, які ставіць інтарэсы адной асобы вышэй за інтарэсы грамадства. **2.** Імкненне да яркага праяўлення сваёй асобы незалежна ад калектыву, а таксама паводзіны, у якіх праяўляецца гэта імкненне. ‖ *прым.* **індывідуалісты́чны**, -ая, -ае.

ІНДЫВІДУАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які праяўляе індывідуалізм у поглядах, паводзінах. ‖ *ж.* **індывідуалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **індывідуалі́сцкі**, -ая, -ае.

ІНДЫВІДУА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Асаблівасці характару і псіхалагічнага складу, якія адрозніваюць адзін індывідуум ад другога. **2.** Асоба, індывідуум.

ІНДЫВІДУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы канкрэтнаму індывідууму, асабісты. *Індывідуальныя рысы характару.* **2.** Які ажыццяўляецца асобнымі людзьмі, не калектыўны. *Індывідуальная працоўная дзейнасць. Індывідуальная гаспадарка.* **3.** Асаблівы для кожнага індывідуума. *І. падыход.* **4.** Асобны, адзінкавы. *І. выпадак.*

ІНДЫВІ́ДУУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек як канкрэтная асоба, а таксама наогул асобны жывы арганізм, асобіна.

ІНДЫ́ГА. **1.** *нескл., н.* Цёмна-сіняе фарбавальнае рэчыва, якое атрымліваецца з соку некаторых трапічных (індыганосных) раслін або сінтэтычна. **2.** *нязм.* Цёмна-сіні. *Колер і.* ‖ *прым.* **інды́гавы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *І. колер.*

ІНДЫ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* індыец, -ды́йца, *м.* Агульная назва ўсяго карэннага насельніцтва Індыі незалежна ад нацыянальнай, рэлігійнай і каставай прыналежнасці. ‖ *ж.* **індыя́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **інды́йскі**, -ая, -ае.

ІНДЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вялікая свойская птушка сямейства фазанавых, якую разводзяць для атрымання мяса, самец гэтай птушкі; індзейскі певень. ◊ **Змяняць быка на індыка** — памылiцца пры выбары (замест лепшага выбраць горшае). ‖ *ж.* **інды́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **інды́чы**, -ая, -ае.

ІНДЫКА́ТАР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** -а. Прыбор для вымярэння фізічных велічынь, адлюстравання ходу працэсаў або стану аб'екта, за якім вядзецца назіранне. *Візуальны і. Акустычны і.* **2.** -у. Рэчыва, якое з'яўляецца хімічным рэактывам. *Хімічны і.* ‖ *прым.* **індыка́тарны**, -ая, -ае.

ІНДЫФЕРЭ́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Абыякавы, раўнадушны. *Індыферэнтныя адносіны.* ‖ *наз.* **індыферэ́нтнасць**, -і, *ж.*

ІНДЫФЕРЭНТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Індыферэнтныя адносіны да чаго-н.

ІНДЫЧАНЯ́ *і* **ІНДЫЧАНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня індычкі.

ІНДЫЧЫ́НА, -ы, *ж.* Мяса індыкоў як харч.

ІНДЫЯ́НКА *гл.* індзейцы *і* індыйцы.

І́НДЭКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Спіс, паказальнік чаго-н. *І. аптовых цэн.* **2.** Лічбавы (або літарны) паказчык чаго-н. *І. прамысловай вытворчасці.* **3.** Умоўнае абазначэнне ў сістэме якой-н. класіфікацыі. *Паштовы і.* ‖ *прым.* **і́ндэксны**, -ая, -ае.

ІНДЭТЭРМІНІ́ЗМ, -у, *м.* Супрацьлеглая дэтэрмінізму канцэпцыя, якая адмаўляе ўсеагульную заканамернасць і прычынную залежнасць і абумоўленасць у прыродзе і грамадстве. ‖ *прым.* **індэтэрміністы́чны**, -ая, -ае.

І́НЕЙ, -ю, *м.* Тонкі слой ледзяных крышталяў, які ўтвараецца дзякуючы выпарэнням на ахаладжанай паверхні чаго-н. *Дрэвы пакрыліся інеем.*

ІН'Е́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Увядзенне лекавых раствораў непасрэдна пад скуру, у мышцу, вену шляхам упырсквання. *І. ў вока.* ‖ *прым.* **ін'екцы́йны**, -ая, -ае.

ІНЕ́РТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае інерцыю (у 1 знач.; спец.). **2.** Бяздзейны, безыніцыятыўны. *І. чалавек.* ○ **Інертныя газы** — якія не ўступаюць у хімічныя рэакцыі. ‖ *наз.* **іне́ртнасць**, -і, *ж.* (у 2 знач.).

ІНЕ́РЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Уласцівасць цел захоўваць стан спакою або раўнамернага прамалінейнага руху, пакуль якая-н. знешняя сіла не прымусіць змяніць гэты стан. *Ляцець па інерцыі.* **2.** *перан.* Бяздзейнасць, пасіўнасць. ◊ **Па іне́рцыі** — па прывычцы, машынальна. ‖ *прым.* **інерцы́йны**, -ая, -ае.

І́НЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Пакрывацца інеем. ‖ *зак.* **заі́нець**, -ею, -ееш, -ее. *Дрэвы заінелі.*

ІНЖЫНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст з вышэйшай тэхнічнай адукацыяй. *І.-механік. Ваенны і.* ‖ *прым.* **інжыне́рскі**, -ая, -ае.

ІНЖЫНЕ́РНЫ, -ая, -ае. Тэхнічны, звязаны з дзейнасцю інжынера. *Інжынерныя войскі.*

ІНЖЫНЕ́РЫЯ, -і, *ж.* Інжынерная справа, творчая тэхнічная дзейнасць.

ІНЖЫ́Р, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Паўднёвае пладовае дрэва сямейства тутавых; фігавае дрэва, смакоўніца. **2.** -у. Салодкі плод гэтага дрэва (вінная ягады). ‖ *прым.* **інжы́рны**, -ая, -ае.

І́НІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты інеем, заінелы. *І. хмызняк.*

ІНІЦЫЯ́ЛЫ, -аў, *адз.* -я́л, -а, *м.* Першыя літары імя і імя па бацьку або імя і прозвішча. ‖ *прым.* **ініцыя́льны**, -ая, -ае.

ІНІЦЫЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто праяўляе ініцыятыву, пачынальнік. *Ініцыятары спаборніцтва. Ініцыятары алімпіяды.* ‖ *ж.* **ініцыя́тарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

ІНІЦЫЯТЫ́ВА, -ы, *ж.* **1.** Пачын, унутранае імкненне да новых форм дзейнасці; прадпрымальнасць. *Праявіць ініцыятыву.* **2.** Вядучая роля ў якіх-н. дзеяннях. *Узяць ініцыятыву ў свае рукі.*

ІНІЦЫЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які праяўляе ініцыятыву ў якой-н. справе. *Ініцыятыўная група.* **2.** Які валодае ініцыятывай, прадпрымальны. *І. чалавек.* ‖ *наз.* **ініцыятыў́насць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ІНКАСА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая займаецца прыёмам грошай ад арганізацый і ўстаноў для здачы іх у банк. ‖ *прым.* **інкаса́тарскі**, -ая, -ае.

ІНКВІЗІ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Суддзя інквізіцыі (у 1 знач.). **2.** *перан.* Пра жорсткага чалавека-мучыцеля. ‖ *прым.* **інквізі́тарскі**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Інквізітарскія метады.*

ІНКВІЗІ́ТАРСТВА, -а, *н.* Бязлітаснасць, жорсткасць, уласцівыя інквізітару.

ІНКВІЗІ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** У 13—19 стст.: следчы і карны орган каталіцкай царквы, які дзейнічаў крайне жорсткімі метадамі ў барацьбе з ерэтыкамі. *Іспанская і.* **2.** *перан.* Мучэнне, катаванне. *Гэта не жыццё, а і.* ‖ *прым.* **інквізіцы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ІНКО́ГНІТА. **1.** *прысл.* Тайна, хаваючы сваё імя. *Прыехаць і.* **2.** *наз. нескл., н.* Знаходжанне пад выдуманым імем. *Захоўваць і.* **3.** *наз. нескл., м.* і *н.* Асоба, якая скрывае сваё сапраўднае імя. *Зноў з'явіўся (з'явілася) учарашні (учарашняе) і.*

ІНКРУСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Упрыгожваючы, урэзаць (уразаць) у вырабы ўзоры з іншага матэрыялу. *І. мэблю. І. металам па дрэве.* ‖ *наз.* **інкруставанне**, -я, *н. і* **інкруста́цыя**, -і, *ж.*

ІНКРУСТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які займаецца інкрустацыяй. ‖ *прым.* **інкруста́тарскі**, -ая, -ае.

ІНКРУСТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* інкруставаць. **2.** Упрыгожанне (узоры, малюнкі), урэзаныя ў паверхню прадмета з іншага матэрыялу. *Шкатулка з інкрустацыяй.*

ІНКРЫМІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., што каму-чаму.* Абвінаваціць (абвінавачваць), прад'явіць (прад'яўляць) каму-н. абвінавачанне ў чым-н. *І. каму-н. удзел у забойстве.*

ІНКУБА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае ўстройства для штучнага вывядзення куранят, моладзі рыб і інш. ‖ *прым.* **інкуба́тарны**, -ая, -ае. *Інкубатарныя кураняты.*

ІНКУБАТО́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Памяшканне, ў якім размешчаны інкубатары.

ІНКУБА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Скрыты перыяд хваробы з моманту заражэння да з'яўлення яе першых прымет. **2.** Штучнае вывядзенне маладых асобін у інкубатары. ‖ *прым.* **інкубацы́йны**, -ая, -ае. *І. перыяд.*

ІНСАЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Асвятленне сонечнымі промнямі. *Ступень інсаляцыі памяшкання.* ‖ *прым.* **інсаляцы́йны**, -ая, -ае.

ІНСІНУА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Паклёпніцкая выдумка, накіраваная супраць каго-н. ‖ *прым.* **інсінуацы́йны**, -ая, -ае.

ІНСПЕКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., каго-што.* Правяраць правільнасць чыіх-н. дзеянняў шляхам нагляду і інструктавання. *І. школу.* ‖ *наз.* **інспектава́нне**, -я, *н. і* **інспе́кцыя**, -і, *ж.*

ІНСПЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая займаецца інспектаваннем каго-, чаго-н. *Фінансавы і.* ‖ *прым.* **інспе́ктарскі**, -ая, -ае.

ІНСПЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* інспектаваць. **2.** Установа, арганізацыя, якая інспектуе каго-, што-н. *Санітарная і.* ‖ *прым.* **інспекцы́йны**, -ая, -ае.

ІНСПІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Нагаво-

рамі, падбухторваннем вы́клікаць (выкліка́ць) у каго-н. якія-н. думкі, погляды і пад. *І. беспарадкі.* ‖ *наз.* **інспіра́цыя,** -і, *ж.* і **інспірава́нне,** -я, *н.*

ІНСПІРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто інспіруе што-н. ‖ *прым.* **інспіра́тарскі,** -ая, -ае.

ІНСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Асобная ступень у сістэме падначаленых адзін другому органаў (дзяржаўных, партыйных, судовых і інш.). *Вышэйшыя інстанцыі. Хадзіць па інстанцыях.* ‖ *прым.* **інстанцы́йны,** -ая, -ае.

ІНСТРУКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Даць (даваць) каму-н. кіруючыя ўказанні. *І. рабочых па тэхніцы бяспекі.* ‖ *зак.* таксама **праінструктава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **інструкта́ж,** -у, *м.* і **інструктава́нне,** -я, *н.*

ІНСТРУ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая інструктуе каго-, што-н. *І. фізкультуры. І. па турызме.* ‖ *ж.* **інстру́ктарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **інстру́ктарскі,** -ая, -ае.

ІНСТРУКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе кіруючыя ўказанні. ‖ *наз.* **інструкты́ўнасць,** -і, *ж.*

ІНСТРУ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Звод правіл, якія ўстанаўліваюць парадак і спосаб ажыццяўлення, выканання чаго-н. *І. па тэхніцы бяспекі.* **2.** Наогул якія-н. настаўленні. *Даваць інструкцыі.* ‖ *прым.* **інструкцы́йны,** -ая, -ае.

ІНСТРУМЕ́НТ, -а *і* -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Прылада для выканання якой-н. работы. *Хірургічны і. Сталярны і.* **2.** -у, *зб.* Сукупнасць такіх прылад. *Хатні і.* **3.** -а. Тое, што і музычны інструмент. *Духавыя інструменты.* **4.** -а, *перан., чаго.* Сродак для дасягнення чаго-н. *Быць паслухмяным інструментам у чыіх-н. руках.* ○ **Музычны інструмент** — спецыяльнае ўстройства для выканання музыкі, атрымання музычных гукаў. ‖ *прым.* **інструмента́льны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *І. цэх.*

ІНСТРУМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Правесці (-водзіць) інструментоўку (у 1 знач.) музычнага твора.

ІНСТРУМЕНТАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Музыкант, які іграе на якім-н. музычным інструменце. *Ансамбль інструменталістаў.* ‖ *ж.* **інструменталі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **інструменталі́сцкі,** -ая, -ае.

ІНСТРУМЕНТА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст, заняты вырабам інструментаў (у 1 знач.). *Слесар-і.* ‖ *ж.* **інструментальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ІНСТРУМЕНТА́РЫЙ, -я, *м.* (спец.). Сукупнасць інструментаў (у 1 знач.), якімі карыстаюцца ў якой-н. спецыяльнай галіне. *Зубаўрачэбны і.*

ІНСТРУМЕНТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* (спец.). **1.** Выклад музычнага твора для выканання аркестрам, камерным ансамблем, а таксама хорам. **2.** Аддзел тэорыі музыкі, які вывучае прынцыпы такога выкладу і спалучэнне музычных інструментаў у аркестры. **3.** *перан.* Гукавая арганізацыя мастацкай мовы.

ІНСТЫ́НКТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыроджаная здольнасць рабіць бессвядомыя мэтанакіраваныя дзеянні ў адказ на змены ўнутранага або знешняга асяроддзя. *І. самазахавання.* **2.** Падсвядомае прадчуванне чаго-н., унутранае чуццё. *Мацярынскі і.*

ІНСТЫНКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Абумоўлены інстынктам, адвольны. *І. рух.* ‖ *наз.* **інстынкты́ўнасць,** -і, *ж.*

ІНСТЫТУ́Т, -а, *М* -ту́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Назва вышэйшых навучальных і навуковых устаноў. *Педагагічны і. Навукова-даследчы і.* **2.** У дарэвалюцыйнай Расіі: сярэдняя навучальная ўстанова закрытага тыпу для жанчын дваранскага паходжання. *І. шляхетных дзяўчат.* **3.** Сукупнасць прававых норм у якой-н. сферы грамадскіх адносін, пэўная форма грамадскай арганізацыі. *І. сям'і і шлюбу.* ‖ *прым.* **інстыту́цкі,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ІНСУЛІ́Н, -у, *м.* (спец.). Бялковы гармон, які выпрацоўвае падстраўнікавая залоза, а таксама прэпарат гэтага гармона, што выкарыстоўваецца як лекавы сродак. ‖ *прым.* **інсулі́навы,** -ая, -ае.

ІНСУ́ЛЬТ, -у, *М* -льце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вострае парушэнне мазгавога кровавароту, якое суправаджаецца раптоўнай стратай прытомнасці і паралічамі. ‖ *прым.* **інсу́льтны,** -ая, -ае.

ІНСЦЭНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Прыстасаваць (прыстасоўваць) для пастаноўкі на сцэне тэатра або ў кіно. *І. раман.* **2.** *перан.* Прытворна зрабіць (рабіць) што-н. *І. непрытомнасць.* ‖ *наз.* **інсцэніро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* ‖ *прым.* **інсцэніро́вачны,** -ая, -ае.

ІНСЦЭНІРО́ЎКА, -а, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* інсцэніраваць. **2.** Інсцэніраваны твор, спектакль. *Цікавая і. рамана.*

ІНСЦЭНІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ажыццяўляе інсцэніроўку (у 1 знач.).

ІНТАКСІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Атручэнне арганізма ядавітымі рэчывамі — таксінамі. ‖ *прым.* **інтаксікацы́йны,** -ая, -ае.

ІНТАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак.* (кніжн.). Вымаўляць або выконваць з якой-н. інтанацыяй (у 1 і 3 знач.).

ІНТАНА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Рытміка-меладычны лад мовы, чаргаванне павышэнняў і паніжэнняў тону голасу пры вымаўленні. *Пытальная і. Апавядальная і.* **2.** Характар вымаўлення, які выражае пачуцці таго, хто гаворыць. *Сардэчная і. Аратарскія інтанацыі.* **3.** Дакладнае па вышыні выкананне ўсіх музычных гукаў. *Фальшывая і.* ‖ *прым.* **інтанацы́йны,** -ая, -ае.

ІНТАРЭ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асаблівая ўвага, цікавасць, якія праяўляюцца да каго-, чаго-н. *Вялікі і. да ўсяго новага.* **2.** *мн.* Патрэбнасці, імкненні, мэты. *Эканамічныя інтарэсы дзяржавы.* **3.** Карысць, выгода. *Няма ніякіх інтарэсаў ехаць туды.*

ІНТРАДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Кароткі ўступ у некаторых музычных творах. ‖ *прым.* **інтрадукцы́йны,** -ая, -ае.

ІНТРЫ́ГА, -і, *ДМ* -ры́зе, *мн.* -і, -ры́г, *ж.* **1.** Скрытыя непрыстойныя дзеянні для дасягнення чаго-н. *Весці інтрыгу супраць каго-н.* **2.** Развіццё галоўнага дзеяння ў рамане, драме (кніжн.). *Складаная, заблытаная і.* **3.** Любоўная сувязь. *Любоўная і.* ‖ *памянш.* **інтры́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

ІНТРЫГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* **1.** *супраць каго (чаго).* Весці інтрыгі (у 1 знач.). **2.** *каго (што).* Узбуджаць цікавасць чым-н. загадкавым, таямнічым. ‖ *зак.* **заінтрыгава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 2 знач.).

ІНТРЫГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, які займаецца інтрыгамі (у 1 знач.). *Палітычны і.* ‖ *ж.* **інтрыга́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **інтрыга́нскі,** -ая, -ае.

ІНТРЫГА́НСТВА, -а, *н.* (неадабр.). Паводзіны і ўчынкі інтрыгана.

ІНТУІ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Чуццё, тонкае разуменне, пранікненне ў самую сутнасць чаго-н. *Чалавек багатай інтуіцыі.* **2.** Непасрэднае пазнанне ісціны без дапамогі вопыту і лагічных вывадаў (спец.). ‖ *прым.* **інтуіты́ўны,** -ая, -ае.

ІНТЫ́МНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Весці інтымныя размовы, абыходзіцца з кім-н. празмерна даверліва.

ІНТЫ́МНЫ, -ая, -ае. Глыбока асабісты, сардэчны, шчыры. *Інтымныя адносіны. Інтымная размова.* ‖ *наз.* **інты́мнасць,** -і, *ж.*

ІНТЭГРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Аб'яднаць (аб'ядноўваць) часткі чаго-н. у адно цэлае (спец.). **2.** У матэматыцы: знайсці (знаходзіць) інтэграл дадзенай функцыі. ‖ *наз.* **інтэграва́нне,** -я, *н.*

ІНТЭГРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: велічыня, якая атрымліваецца ў выніку дзеяння, адваротнага дыферэнцыраванню. ‖ *прым.* **інтэгра́льны,** -ая, -ае. *Інтэгральнае вылічэнне.*

ІНТЭЛЕ́КТ, -у, *М* -кце, *м.* Розум (у 1 знач.), здольнасць чалавека мысліць і разважаць. *Высокі і.* ‖ *прым.* **інтэлектуа́льны,** -ая, -ае.

ІНТЭЛЕКТУА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Інтэлектуальны чалавек. ‖ *ж.* **інтэлектуа́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак (разм.).

ІНТЭЛЕКТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* інтэлект. **2.** Разумовы, духоўны; з высока развітым інтэлектам. *Інтэлектуальныя здольнасці.* ‖ *наз.* **інтэлектуа́льнасць,** -і, *ж.*

ІНТЭЛІГЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая належыць да інтэлігенцыі; інтэлігентны чалавек. ‖ *ж.* **інтэліге́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **інтэліге́нцкі,** -ая, -ае.

ІНТЭЛІГЕ́НТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць да інтэлігенцыі, а таксама чалавек, які валодае вялікай унутранай культурай. *Інтэлігентныя паводзіны.* **2.** Уласцівы інтэлігенту. *І. выгляд.* ‖ *наз.* **інтэліге́нтнасць,** -і, *ж.*

ІНТЭЛІГЕ́НЦЫЯ, -і, *ж., зб.* Грамадскі слой адукаваных людзей, якія прафесійна займаюцца разумовай творчай працай, развіццём і распаўсюджваннем культуры. *Народная і. Сельская і.*

ІНТЭНДА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы, які займаецца гаспадарчым забеспячэннем арміі і вайсковай гаспадаркай. ‖ *прым.* **інтэнда́нцкі,** -ая, -ае.

ІНТЭНДА́НЦТВА, -а, *н.* Ваенная арганізацыя, якая займаецца гаспадарчым забеспячэннем арміі і вайсковай гаспадаркай ‖ *прым.* **інтэнда́нцкі,** -ая, -ае.

ІНТЭНСІ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Напружаны, узмоцнены. *Інтэнсіўная праца.* **2.** Які дае высокую прадукцыйнасць. *Інтэнсіўнае вядзенне гаспадаркі.* ‖ *наз.* **інтэнсі́ўнасць,** -і, *ж.*

ІНТЭНСІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Зрабіць (рабіць) больш інтэнсіўным (у 2 знач.). *І. сельскую гаспадарку.* ‖ *наз.* **інтэнсіфіка́цыя,** -і, *ж.*

ІНТЭР[1]..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі з тым жа значэннем, што між..., паміж..., напр. *інтэргранула, інтэрлінгвістыка, інтэрпазіцыя, інтэрплантацыя, інтэрсекс, інтэрфаза; інтэрвакальны, інтэркансанантны, інтэрнацыянальны, інтэрперыядычны.*

ІНТЭР[2]... Першая частка складаных слоў са знач. інтэрнацыянальны, напр. *інтэрклуб, інтэрспадарожнік.*

ІНТЭРВА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адлегласць, прамежак паміж чым-н. *І. паміж радкамі* (машынапісу). *Ісці з пэўным інтэрвалам.* **2.** У музыцы, акустыцы: суадносіны двух гукаў па вышыні (спец.). ‖ *прым.* **інтэрва́льны,** -ая, -ае.

ІНТ—ІНШ

ІНТЭРВЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік інтэрвенцыі. ‖ *прым.* **інтэрве́нцкі**, -ая, -ае.

ІНТЭРВЕ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Агрэсіўнае ўмяшанне адной або некалькіх дзяржаў, звычайна ўзброенае, ва ўнутраныя справы другой дзяржавы. ‖ *прым.* **інтэрве́нцыйны** *і* **інтэрвенцыя́нісцкі**, -ая, -ае. *Інтэрвенцыйныя войскі. Інтэрвенцыяніскія намеры.*

ІНТЭРВ'Ю́, *нескл.*, *н.* Прызначаная для друку, радыё, тэлебачання гутарка з якой-н. асобай. *Браць і. Даваць і.*

ІНТЭРВ'ЮЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто бярэ інтэрв'ю.

ІНТЭРВ'ЮІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *каго (што)* (кніжн.). Узяць (браць) у каго-н. інтэрв'ю. *І. пісьменніка.* ‖ *зак.* таксама **праінтэрв'юіраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ІНТЭР'Е́Р, -а, *м.* (спец.). Унутраная прастора будынка, памяшкання, а таксама яго архітэктурнае і мастацкае афармленне. *Афармленне інтэр'ера.*

ІНТЭРМЕ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Кароткая п'еса або ўстаўная сцэна, звычайна камічнага зместу, якая выконваецца паміж актамі драматычнага або опернага твора.

ІНТЭРМЕ́ЦЦА, *нескл.*, *н.* (спец.). Невялікая інструментальная п'еса свабоднай формы, якая выконваецца аркестрам паміж асобнымі часткамі оперы, а таксама самастойная музычная п'еса.

ІНТЭ́РН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, які праходзіць інтэрнатуру.

ІНТЭРНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для пражывання навучэнцаў пры навучальнай установе. *І. сельскай школы. І. педвучылішча.* **2.** Агульнае памяшканне для асоб, якія працуюць на адным прадпрыемстве. **3.** Стацыянарная ўстанова — дом для інвалідаў і састарэлых. **4.** Школа, у якой вучні жывуць і знаходзяцца на частковым дзяржаўным забеспячэнні. *Вучыцца ў інтэрнаце. Школа-інтэрнат.* ‖ *прым.* **інтэрна́цкі**, -ая, -ае.

ІНТЭРНАТУ́РА, -ы, *ж.* Форма паслядыпломнай спецыялізацыі маладога ўрача — яго практычная (звычайна на працягу года) работа ў клініках, бальніцах, якая дае яму званне спецыяліста. *Прайсці інтэрнатуру.*

ІНТЭРНАЦЫЯНА́Л, -а, *м.* **1.** Назва буйных міжнародных аб'яднанняў, галоўным чынам палітычных арганізацый рабочага класа. *Першы І.* **2.** Міжнародны гімн рабочага класа і камуністычных партый свету. *З залы даносіліся гукі Інтэрнацыянала.*

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Аб'явіць (аб'яўляць) інтэрнацыянальным, свабодным для міжнароднага карыстання. *І. шляхі зносін.* ‖ *наз.* **інтэрнацыяналіза́цыя**, -і, *ж.*

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Ідэалогія і палітыка роўнасці і салідарнасці ўсіх народаў незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці. *Пралетарскі і.* ‖ *прым.* **інтэрнацыяналісты́чны**, -ая, -ае.

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік інтэрнацыяналізму. ‖ *ж.* **інтэрнацыяналі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **інтэрнацыяналі́сцкі**, -ая, -ае.

ІНТЭРНАЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і міжнародны (у 2 знач.). *Інтэрнацыянальныя зносіны. Інтэрнацыянальныя сувязі.* ‖ *наз.* **інтэрнацыяна́льнасць**, -і, *ж.*

ІНТЭРНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* (спец.). **1.** *каго-што.* У міжнародным праве: пазбавіць (-баўляць) свабоды перамяшчэння і выхаду з тэрыторыі краіны (іншаземцаў, грамадзян або суднаў ваюючай краіны да заканчэння вайны), а таксама прымусова затрымаць (-трымліваць) войскі, якія ўступілі на тэрыторыю нейтральнай дзяржавы. **2.** *каго (што).* Падвергнуць (-вяргаць) часоваму арышту, ізаляцыі. ‖ *наз.* **інтэрні́раванне**, -я, *н.*

ІНТЭРПРЭТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак.*, *што* (кніжн.). Вытлумачыць (вытлумачваць), раскрыць (-ываць) сэнс чаго-н. ‖ *наз.* **інтэрпрэта́цыя**, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.*

ІНТЭРПРЭТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які інтэрпрэтуе што-н. ‖ *прым.* **інтэрпрэта́тарскі**, -ая, -ае.

ІНФАНТЫЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Адсталасць у развіцці, якая характарызуецца захаваннем у дарослага фізічных або псіхічных рыс дзіцячага ўзросту (спец.). **2.** Паводзіны дарослага, падобныя на паводзіны дзіцяці (кніжн.). *І. у паводзінах.*

ІНФАНТЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Недаразвіты, які пакутуе інфантылізмам (у 1 знач.; спец.). **2.** Падобны па манерах, светаўспрыманню да дзіцяці (кніжн.). *І. тон.* ‖ *наз.* **інфанты́льнасць**, -і, *ж.*

ІНФА́РКТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спыненне прытоку крыві ў выніку спазмаў артэрый, іх закупорвання, а таксама ачаг амярцвення сардэчнай мышцы, які ўзнікае пры гэтым. ‖ *прым.* **інфа́рктны**, -ая, -ае.

ІНФАРМАВА́НЫ, -ая, -ае. Добра дасведчаны ў чым-н., які валодае падрабязнай інфармацыяй адносна чаго-н. ‖ *наз.* **інфармава́насць**, -і, *ж.*

ІНФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак.*, *каго (што).* Даць (даваць) інфармацыю. *І. прысутных аб выніках з'езда.* ‖ *зак.* таксама **праінфармава́ць**, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны.

ІНФАРМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто інфармуе. *Дасведчаны і.* ‖ *прым.* **інфарма́тарскі**, -ая, -ае.

ІНФАРМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб агульных уласцівасцях і структуры навуковай інфармацыі, заканамернасцях яе стварэння, пераўтварэння, назапашвання, перадачы і выкарыстання.

ІНФАРМАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Насычаны інфармацыяй, які добра інфармуе. ‖ *наз.* **інфарматы́ўнасць**, -і, *ж.*

ІНФАРМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Звесткі аб навакольным свеце і працэсах, якія ў ім працякаюць і ўспрымаюцца чалавекам або спецыяльнымі ўстройствамі (спец.). *Тэорыя інфармацыі.* **2.** Паведамленне аб становішчы спраў, звесткі аб чым-н. *Газетная і. Сродкі масавай інфармацыі.* ‖ *прым.* **інфармацы́йны**, -ая, -ае. *І. бюлетэнь.*

ІНФЕКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* інфекцыя. **2.** Прызначаны для заразных хворых. *Інфекцыйная бальніца.*

ІНФЕ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Заражэнне арганізма хваробатворнымі мікробамі. *Узбуджальнік інфекцыі.* ‖ *прым.* **інфекцы́йны**, -ая, -ае. *Інфекцыйнае захворванне.*

ІНФІНІТЫ́Ў, -тыва, *м.* У граматыцы: неазначальная форма дзеяслова. ‖ *прым.* **інфініты́ўны**, -ая, -ае.

ІНФІЦЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *каго-што* (спец.). Унесці (уносіць) інфекцыю, узбуджальнікаў інфекцыйных хвароб. *Арганізм інфіцыраваны.* ‖ *наз.* **інфіцы́раванне**, -я, *н.*

ІНФЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Празмернае (у адносінах да дзяржаўнага залатога запасу) павелічэнне колькасці папяровых грошай, што знаходзяцца ў абарачэнні ў краіне, якое выклікае іх абясцэньванне. ‖ *прым.* **інфляцы́йны**, -ая, -ае.

ІНФРАСТРУКТУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Галіны эканомікі, навукова-тэхнічных ведаў, сацыяльнага жыцця, якія непасрэдна забяспечваюць вытворчыя працэсы і ўмовы жыццядзейнасці грамадства. *І. раёна. І. грамадства.* ‖ *прым.* **інфраструкту́рны**, -ая, -ае.

ІНФРАЧЫРВО́НЫ, -ая, -ае: **інфрачырвоныя прамяні, інфрачырвонае выпраменьванне** — электрамагнітнае выпраменьванне, нябачнае вокам.

ІНФУЗО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* (спец.). Мікраскапічная аднаклетачная жывёліна з больш складанай будовай цела, чым у другіх прасцейшых. ‖ *прым.* **інфузо́рны**, -ая, -ае.

ІНЦЫДЭ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выпадак, здарэнне, непаразуменне. *І. на граніцы.*

ІНША... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) іншы, напр. *іншабыццё, іншадумства;* 2) з чым-н. іншым, напр. *іншамоўны, іншаформенны;* 3) які мае адносіны да чаго-н. іншага, напр. *іншагародні, іншанацыянальны, іншапланецянін;* 4) па-іншаму, напр. *іншасказальны, іншасказанне.*

ІНШАВЕ́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* (уст.). Чалавек іншай веры, іншай рэлігіі. ‖ *ж.* **іншаве́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **іншаве́рскі**, -ая, -ае.

ІНШАГАРО́ДНІ, -яя, -яе. **1.** Які жыве ў іншым горадзе, прыехаў або атрыманы з іншага горада. *І. жыхар. Іншагародняя пошта.* **2. іншагаро́дні**, -яга, *мн.* -ія, -іх, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: селянін, які жыў у казацкай станіцы, але не належаў да казацкага саслоўя.

ІНШАДУ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Той, хто думае, мысліць інакш, чым хто-н., мае іншыя погляды, перакананні. ‖ *ж.* **іншаду́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак (разм.). ‖ *прым.* **іншаду́мскі**, -ая, -ае.

ІНШАДУ́МНЫ, -ая, -ае. Які думае, мысліць інакш, чым хто-н., мае іншыя погляды, перакананні. *Іншадумныя члены з'езда.*

ІНШАДУ́МСТВА, -а, *н.* Светаўспрыманне іншадумцаў.

ІНШАЗЕ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Чалавек з іншай краіны, чужаземец. ‖ *ж.* **іншазе́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ІНШАЗЕ́МНЫ, -ая, -ае. З іншай краіны, дзяржавы. *Іншаземныя звычкі.*

ІНШАМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які гаворыць на іншай мове; напісаны на іншай мове. *Іншамоўнае насельніцтва.* **2.** Які належыць іншай мове. *Іншамоўныя словы* (запазычаныя).

ІНШАРО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* У царскай Расіі: ураджэнец усходняй ускраіны Расіі, прадстаўнік адной з нацыянальных меншасцей, пераважна ўсходняй. ‖ *прым.* **іншаро́дніцкі**, -ая, -ае.

ІНШАРО́ДНЫ, -ая, -ае. Які мае зусім іншыя ўласцівасці; пабочны, чужы. *Іншароднае цела* (прадмет, які трапіў звонку ў арганізм; таксама перан.: аб кім-, чым-н., хто трапіў у чужое для яго асяроддзе).

ІНШАСКАЗА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе іншасказанне. *І. сэнс.* ‖ *наз.* **іншасказа́льнасць**, -і, *ж.*

ІНШАСКАЗА́ННЕ, -я, *н.* Выраз, які мае іншы, скрыты сэнс; алегорыя.

І́НШЫ, -ая, -ае. **1.** Другі, які адрозніваецца ад гэтага. *Іншыя парадкі. Іншая думка.* **2.** Які-небудзь, некаторы. *Іншаму* (наз.) *такая размова не даспадобы.* ◊ **Іншы раз** — часам. **Між іншым** — мімаходам, дарэчы, к слову кажучы. **Той ці іншы** — хто-небудзь, які-небудзь.

ІÓН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Электрычна зараджаная часціца (атам, група атамаў). ‖ *прым.* **іóнны,** -ая, -ае. *Іоннае выпрамяненне.*

ІПАДРÓМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльна падрыхтаванае месца для конна-спартыўных спаборніцтваў. ‖ *прым.* **іпадрóмны,** -ая, -ае *і* **іпадрóмаўскі,** -ая, -ае (разм.). *Іпадромная дарожка. Іпадромаўскі рысак.*

ІПАСТÁСЬ: у іпастасі *каго, у знач. прыназ. з Р* (іран.) — у якасці, у ролі. *Настаўнік у іпастасі раённага начальніка* [першапачаткова іпастась — сутнасць, а таксама твар, лік, сенм].

ІПАХÓНДРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хворы на іпахондрыю.

ІПАХÓНДРЫЯ, -і, *ж.* Хваравіта-прыгнечаны псіхічны стан; беспадстаўная боязь захворвання. ‖ *прым.* **іпахандрычны,** -ая, -ае. *І. стан.*

ІПРЫ́Т, -у, *М* -рыце, *м.* Баявое атрутнае рэчыва скурна-нарыўнага дзеяння. ‖ *прым.* **іпрытавы,** -ая, -ае.

ІРАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. лаянк.). Мучыцель, кат [па імені жорсткага цара Іудзеі Ірада].

ІРАДЫЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Распаўсюджанне, павелічэнне памераў (пра хвалі, ачагі ўзбуджэння і інш.). ‖ *прым.* **ірадыяцыйны,** -ая, -ае.

ІРАНІЗАВÁЦЬ, -зýю, -зýеш, -зýе; -зýй; *незак., з кага-чага.* і *без дап.* Адносіцца з іроніяй да каго-, чаго-н., гаварыць з іроніяй пра каго-, што-н.

ІРАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* іронія. **2.** З іроніяй, поўны іроніі. *І. тон.* ‖ *наз.* **іранічнасць,** -і, *ж.*

ІРÁНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Агульная назва народаў, якія насяляюць Іран. ‖ *ж.* **іранка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **іранскі,** -ая, -ае.

ІРАЦЫЯНÁЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Супрацьлеглы рацыянальнаму пазнанню або які пярэчыць яму (кніжн.). **2. ірацыянальны лік** — у матэматыцы: які не можа быць дакладна выражаны ні цэлым, ні дробным рацыянальным лікам; несуразмерны з адзінкай; *проціл.* рацыянальны лік. ‖ *наз.* **ірацыянальнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ІРБІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйное млекакормячае сямейства кашэчых, снежны барс.

ІРВАНÝЦЦА *і* (пасля галосных) **РВАНÝЦЦА,** -нýся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -нýцца; -нíся; *зак.* Рэзкім рухам кінуцца, памкнуцца. *Конь ірвануўся з месца.*

ІРВАНÝЦЬ *і* (пасля галосных) **РВАНÝЦЬ,** -нý, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нýць; -нí; *зак.* **1.** *гл.* ірваць. **2.** *каго-што.* Моцна тузануць, рэзка пацягнуць. *І. дзверы.* **3.** Рэзка скрануцца з месца, рэзкім рухам кінуцца куды-н. (разм.). *Матацыкл ірвануў з месца.* **4.** *што.* Пачаць імкліва рабіць што-н. (разм.). *Ірванем усе дружна.* **5.** *каго-што.* Падарваць, узарваць што-н. з выбухам. *Ірвануў снарад.*

ІРВÁНЫ *і* (пасля галосных) **РВÁНЫ,** -ая, -ае. **1.** Падраны на кавалкі. *Ірваныя паперы.* **2.** Падраны, дзіравы. *Ірванае адзенне.* **3.** *перан.* З няроўнымі краямі. *Ірваная рана.*

ІРВÁЦЦА *і* (пасля галосных) **РВÁЦЦА,** (і)рвýся, (і)рвéшся, (і)рвéцца; (і)рвёмся, (і)рвяцéся, (і)рвýцца; (і)рвíся; *незак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Раздзяляцца на часткі, станавіцца рваным. *Ніткі рвуцца. Сэрца рвецца* (перан.). **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Прыходзіць у непрыгоднасць, станавіцца рваным (у 2 знач.). *Абутак ірвецца.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Узрывацца, разрывацца з выбухам. *Бомбы рвуцца.* **4.** Старацца вызваліцца. *І. на волю.* **5.** *перан.* Прагна імкнуцца зрабіць што-н., дасягнуць чаго-н. *І. на фронт.*

ІРВÁЦЬ *і* (пасля галосных) **РВАЦЬ,** (і)рву, (і)рвеш, (і)рве; (і)рвём, (і)рвяцé, (і)рвуць; (і)рві; *незак., што.* **1.** Вырываць рэзкім рухам, з сілай выхопліваць. *І. зубы.* **2.** Аддзяляць, адрываць ад сцябла, галінак (кветкі, плады і пад.). *І. яблыкі.* **3.** Раздзяляць на часткі, разрываць. *І. ніткі. І. паперу.* **4.** Разбураць, узрываць што-н. *І. чыгунку.* **5.** *перан.* Спыняць, разрываць. *І. адносіны.* **6.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Нарываць (разм.). *Палец ірве.* ◊ **Ірваць бакі (жываты)** (разм.) — моцна смяяцца, заходзіцца ад смеху. **Ірваць жылы (кішкі, пуп)** (разм.) — цяжка працаваць, надрывацца на якой-н. рабоце. **Ірваць з рук** (разм.) — купляць нарасхват. **Ірваць на сабе валасы** (разм.) — быць у адчаі, моцна перажываць. ‖ *аднакр.* **ірванýць** *і* (пасля галосных) **рванýць,** -нý, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нýць; -нí (да 1 і 4 знач.).

ІРВÓТА *і* (пасля галосных) **РВÓТА,** -ы, *ДМ* (і)рвóце, *ж.* Адвольнае вывяржэнне змесціва страўніка цераз рот, а таксама тое, што вывергнута такім чынам. ‖ *прым.* **ірвóтны** *і* (пасля галосных) **рвóтны,** -ая, -ае.

ІРВÓТНАЕ *і* (пасля галосных) **РВÓТНАЕ,** -ага, *н.* Лякарства, якое выклікае рвоту.

ІРДЗÉЦЦА *і* (пасля галосных) **РДЗÉЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., (і)рдзéецца; *незак.* Тое, што і ірдзець.

ІРДЗÉЦЬ *і* (пасля галосных) **РДЗЕЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзée; *незак.* Рэзка вылучацца (пра што-н. чырвонае), чырванець; быць ярка-чырвоным ад чаго-н. *Ірдзеюць сцягі. Неба ірдзее.* ‖ *наз.* **ірдзéнне** *і* (пасля галосных) **рдзéнне,** -я, *н.*

ІРЖÁ *і* (пасля галосных) **РЖА,** -ы, *м.* **1.** Чырвона-буры налёт на паверхні жалеза, што ўтвараецца ў выніку акіслення яго ў паветры і ў вадзе. *І. на ланцугу. І. на душы* (перан.: пра тое, што шкодна дзейнічае на каго-, што-н.). **2.** Прымесь вокіслаў жалеза ў балотнай вадзе, якая надае ёй буры колер і спецыфічны прысмак. **3.** Жоўта-аранжавыя плямы на паверхні раслін, якія з'яўляюцца ў тых месцах, дзе развіваюцца споры паразітных грыбкоў. *Хлебная р.*

ІРЖÁВАСЦЬ *і* (пасля галосных) **РЖÁВАСЦЬ,** -і, *ж.* Наяўнасць іржы.

ІРЖАВÉЦЬ *і* (пасля галосных) **РЖАВÉЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -вée, *незак.* Пакрывацца ржой. *Жалеза ржавее.* ‖ *зак.* **заржавéць,** -ée. ‖ *наз.* **іржавéнне** *і* (пасля галосных) **ржавéнне,** -я, *н.*

ІРЖÁВЫ *і* (пасля галосных) **РЖÁВЫ,** -ая, -ае. Пакрыты ржой, які эмяшчае ў сабе вокіслы жалеза. *І. замок. Іржавая вада. І. колер* (чырвона-буры).

ІРЖАНЫ́ *і* (пасля галосных) **РЖАНЫ́,** -áя, -óе. Тое, што і аржаны.

ІРЖÁЦЬ *і* (пасля галосных) **РЖАЦЬ,** (і)ржу, (і)ржэш, (і)ржэ; (і)ржы; *незак.* **1.** Пра каня: падаваць уласцівы каню голас. **2.** Гучна смяяцца, рагатаць (разм.). ‖ *наз.* **іржáнне** *і* (пасля галосных) **ржáнне,** -я, *н.*

ІРЖЫ́ШЧА *і* (пасля галосных) **РЖЫ́ШЧА,** -а, *н.* **1.** Зжатае поле. *Каровы пасвіліся на ржышчы.* **2.** Астаткі сцяблоў ад зжатага збожжа на полі.

ІРЖЭЎНІК *і* (пасля галосных) **РЖЭЎНІК,** -у, *м.* Тое, што і іржышча.

ІРЛÁНДЦЫ, -аў, *адз.* -дзец, -дца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Ірландыі. ‖ *ж.* **ірлáндка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **ірлáндскі,** -ая, -ае.

ІРÓНІЯ, -і, *ж.* Тонкая, скрытая насмешка. *Горкая і. І. лёсу* (перан.: недарэчная выпадковасць). ‖ *прым.* **іранíчны,** -ая, -ае.

ІРЫГÁТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па ірыгацыі.

ІРЫГÁЦЫЯ, -і, *ж.* Штучнае абвадненне зямель. ‖ *прым.* **ірыгацыйны,** -ая, -ае. *І. канал.*

ІРЫС, -а, *м.* Радужная абалонка вока.

ІРЫ́С, -у, *м.* **1.** Сорт цвёрдых вязкіх цукерак у выглядзе кубікаў карычневага колеру. **2.** *адз.* Суканыя каляровыя ніткі для вышывання, вязання.

ІРЫ́СКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (разм.). Адна цукерка ірысу.

ІРЭГУЛЯ́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Нерэгулярны, не падпарадкаваны агульным правілам. *Ірэгулярныя войскі* (якія не ўваходзяць у састаў рэгулярнай арміі). ‖ *наз.* **ірэгулярнасць,** -і, *ж.*

ІСК, -у, *м.* Зварот ў суд з патрабаваннем аб абароне грамадзянскіх правоў. *Прад'явіць і.* ‖ *прым.* **іскавы,** -ая, -ае. *Іскавая заява.*

ІСКРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Маленькая часцінка распаленага або палаючага рэчыва. *Электрычная і.* (род электрычнага разраду). **2.** Яркі зіхатлівы водбліск, бліскучая кропка. *Іскры снегу.* **3.** *перан., чаго.* Пачатак, пробліск, праяўленне якога-н. пачуцця, думкі, таленту. *Іскры надзеі.* ◊ **Аж іскры з вачэй пасыпаліся** (разм.) — пра замарачэнне ад болю ў выніку моцнага ўдару па галаве. ‖ *памянш.* **іскарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **іскравы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ІСКРАМÉТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які кідае іскры, іскрысты. *І. агонь.* **2.** *перан.* Яркі, агністы. *І. позірк.* ‖ *наз.* **іскраметнасць,** -і, *ж.*

ІСКРЫ́СТЫ, -ая, -ае. Які ззяе, зіхаціць іскрамі; які вылучае іскры. *І. снег. Іскрыстае віно.* ‖ *наз.* **іскрыстасць,** -і, *ж.*

ІСКРЫ́ЦЦА, -рýся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцéся, -рацца; *незак.* Ззяць, зіхацець, пераліваціца іскрамі. *Снег іскрыцца. Усмешка іскрыцца* (перан.).

ІСКРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *незак.* Даваць іскры пры недастаткова поўным кантакце. *Рубільнік і.* ‖ *наз.* **іскрэнне,** -я, *н.*

ІСЛÁМ, -у, *м.* Магаметанства, мусульманская рэлігія. ‖ *прым.* **ісламскі,** -ая, -ае.

ІСЛАМАЗНÁЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць навук, якія вывучаюць іслам.

ІСЛÁНДЦЫ, -аў, *адз.* -дзец, -дца, *м.* Народ германскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Ісландыі. ‖ *ж.* **ісландка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **ісландскі,** -ая, -ае.

ІСНАВÁННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* існаваць. **2.** Жыццё, спосаб жыцця. *Сродкі на і.*

ІСНАВÁЦЬ, існýю, існýеш, існýе; існýй; *незак.* **1.** Быць у наяўнасці, мецца. *Існуюць розныя думкі адносна гэтага.* **2.** *чым* і *на што.* Падтрымліваць сваё жыццё. *І. на сродкі бацькоў.* ‖ *наз.* **існаванне,** -я, *н.*

ІСПÁНКА[1] *гл.* іспанцы.

ІСПÁНКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Адна з цяжкіх форм грыпу.

ІСПÁНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ раманскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Іспаніі. ‖ *ж.* **іспáнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **іспáнскі,** -ая, -ае.

ІСТÓПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (абл.). Памяшканне пры хаце, дзе захоўваецца агародніна і іншыя прадукты. *Бульбу і капусту трымаем у істопцы.* ‖ *прым.* **істопкавы,** -ая, -ае.

ІСТÓТА, -ы, *ДМ* -тóце, *мн.* -ы, -тóт, *ж.* Жывы арганізм, чалавек або жывёліна. *Навокал нябачна ніводнай жывой істоты.*

ІСТÓТНЫ, -ая, -ае. Які складае сутнасць чаго-н., значны, важны. *І. недахоп.* ‖ *наз.* **істóтнасць,** -і, *ж.*

ІСТ—ІШЭ

ІСТУ́ЖКА *і* **СТУ́ЖКА,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Вузкая палоска тканіны. *Шаўковая і. І. ўплецена ў касе.* **2.** Доўгая вузкая паласа з якога-н. матэрыялу. *Ізаляцыйная і. Кінематаграфічная і.* (кінаплёнка). *І. ракі* (перан.). **3.** Рухомае перадатачнае палатно ў некаторых механізмах. *Канвеерная і.* ‖ *прым.* **істу́жкавы,** -ая, -ае, **сту́жкавы,** -ая, -ае, **істужачны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **сту́жачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ІСТЭ́БЛІШМЕНТ, -у, *М* -нце, *м.* (кніжн.). Кіруючыя колы грамадства, а таксама сама сістэма іх улады. *Палітычны і. Гаспадарчы і.*

ІСТЭ́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які пакутуе ад істэрыкі, схільны да істэрыкі. ‖ *ж.* **істэрычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ІСТЭ́РЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *ж.* Прыпадак істэрыі. *Біцца ў істэрыцы.*

ІСТЭРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* істэрыя. **2.** Хворы на істэрыю. *Істэрычная жанчына.* **3.** Характэрны для істэрыі, для істэрыка. *І. рогат.*

ІСТЭРЫ́Я, -і, *ж.* **1.** Нервовая хвароба, якая праяўляецца ў прыпадках, павышанай раздражняльнасці, сутаргавым смеху са слязамі. **2.** *перан.* Ілжывая прапаганда, якая імкнецца запужаць, нагнаць страху. *Ваенная і.* ‖ *прым.* **істэры́чны,** -ая, -ае.

ІСЦЕ́Ц, істца́, *мн.* істцы́, істцо́ў, *м.* Асоба або арганізацыя, якія прад'яўляюць іск; *проціл.* адказчык. ‖ *ж.* **ісці́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ці́ц.

ІСЦІ́, іду́, ідзе́ш, ідзе́; ідзём, ідзяце́, іду́ць; ішо́ў, ішла́, ішло́; ідзі́; *незак.* **1.** Перамяшчацца, ступаючы нагамі. *І. да суседа.* **2.** Перамяшчацца, рухацца. *Поезд ідзе хутка. Рыба ідзе касяком.* **3.** *у што, на што або з інф.* Адпраўляцца, накіроўвацца куды-н. *І. на вячоркі. І ў паход.* **4.** Рухацца ў якім-н. напрамку для дасягнення якой-н. мэты. *І. заўсёды наперад.* **5.** *на каго-што, супраць каго-чаго.* Дзейнічаць якім-н. чынам, быць гатовым да якіх-н. дзеянняў. *І. супраць волі бацькоў. І. на ўступкі.* **6.** Уступаць куды-н., прыступаць да якой-н. дзейнасці. *І. ў армію.* **7.** *за кім-чым.* Трымацца каго-н., далучацца да чыіх-н. думак, поглядаў. *І. за сваім настаўнікам.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перамяшчацца, будучы адасланым куды-н., з якой-н. мэтай, дастаўляцца, прыбываць адкуль-н., куды-н. *Пісьмы ішлі з фронту. Ідзе драўніна з Сібіры.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набліжацца, з'яўляцца, надыходзіць. *Вясна ідзе.* **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра механізмы: дзейнічаць, працаваць. *Гадзіннік ідзе.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра ападкі: ка́паць, цячы, ляцець. *Дождж ідзе.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мінаць, працякаць, праходзіць у часе, адбывацца. *Жыццё ідзе хутка. Экзамены ідуць. Справа ідзе да развязкі.* **13.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Праходзіць дзе-н., пралягаць, мець пэўны кірунак. *Дарога ідзе полем.* **14.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з чаго і без дап.* Выдзяляцца, выходзіць адкуль-н. *З комінаў ідзе дым. Ідзе кроў з раны. Ідуць чуткі* (перан.). **15.** *чым, з чаго.* Рабіць ход у гульні. *І. канём. І. з туза.* **16.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у што, на што, пад што.* Прызначацца, выкарыстоўвацца, ужывацца для чаго-н. *На касцюм ідзе тры метры тканіны. Дом ідзе пад знос.* **17.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знаходзіць збыт, пакупніка (разм.). *Тавар ідзе па зніжаных цэнах.* **18.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рэгулярна налічацца, адпускацца (пра якія-н. сродкі). *Ідзе пенсія. За звышурочную працу ідзе надбаўка.* **19.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каму-чаму.* Падыходзіць, адпавядаць; быць да твару. *Сукенка ідзе да твару.* **20.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у што.* Надзявацца без цяжкасцей, свабодна уваходзіць, улазіць. *Цвік лёгка ідзе ў сцяну.* **21.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у што.* Развівацца, расці пэўным чынам (пра расліны). *Бульба ідзе ў націну. І. ў рост* (хутка расці). **22.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выконвацца, паказвацца, ставіцца (пра п'есу, спектакль, фільм і пад.). *Ідзе новы фільм.* **23.** Уступаць у шлюб, выходзіць замуж. *Дзяўчына ідзе замуж.* **24.** З прыназоўнікам «у» і наступнымі назоўнікамі, якія называюць дзеянне, ужыв. ў знач.: падпадаць пад што-н. (што выражана назоўнікам). *І. ў продаж.* **25.** З прыназоўнікамі «на», «у» і наступнымі назоўнікамі азначае наступленне працэсу, дзеяння, якое выражана назоўнікам. *І. на пасадку. І. ў сваты.* **26.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *аб кім-чым, пра каго-што.* Весціся (пра гаворку, гутарку і пад.). *Ішла гутарка пра выхаванне моладзі.* **27.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расходавацца хутка, лёгка (разм.). *Грошы ідуць як вада.* ◊ **Ісці ўгару** (разм.) — дабівацца больш высокага становішча ў жыцці, грамадстве. **Ісці на карысць** — быць карысным. **Ісці ўразрэз** — разыходзіцца з чым-н., супярэчыць чаму-н. **Не ідзе ў галаву** *каму* (разм.) — не засвойваецца, не запамінаецца. **Ісці поўным ходам** — адбывацца без затрымкі. **Ісці на папраўку** — выздараўліваць пасля хваробы. **Ісці як па маслe** (разм.) — пра тое, што паспяхова выравацца, удала складваецца. **З торбай ісці** (разм.) — пачаць жабраваць. **Ісці на свой хлеб** (разм.) — пачаць зарабляць сабе на жыццё. **Ісці на той свет** (разм.) — паміраць. **Ісці пад суд** — прыцягвацца да судовай адказнасці. **Ісці супраць цячэння** (неадабр.) — дзейнічаць наперакор усяму. **Ісці ў прочкі** (разм.) — сыходзіць з дому, не ўжыўшыся з мужам (жонкай). **Ісці на дно** (разм.) — маральна апускацца, занепадаць. **Бяда па бядзе як па ніточцы ідзе** (разм.)— адна бяда па людзях не ходзіць. **Ісці на лад** (разм.) — разгортвацца паспяхова. **Ісці прамой дарогай** — жыць сумленна.

І́СЦІНА, -ы, *ж.* **1.** У філасофіі: адэкватнае адлюстраванне ў свядомасці суб'екта таго, што існуе аб'ектыўна. *Аб'ектыўная і. Імкненне да ісціны.* **2.** Тое, што і праўда. *Яго словы блізкія да ісціны.* **3.** Сцверджанне, меркаванне, праверанае практыкай, вопытам. *Старыя ісціны.*

ІСЦІ́СЯ, ідзе́цца, ішло́ся; *безас.; незак.* (разм.). Пра наяўнасць жадання, магчымасцей і ўмоў ісці. *Ішлося лёгка, ногі самі неслі.*

ІТАЛА... *і* **ІТАЛА-...** Першая частка складаных слоў са знач. італьянскі, напр. *італамоўны, італа-германскі.*

ІТАЛЬЯ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ раманскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Італіі. ‖ *ж.* **італья́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **італья́нскі,** -ая, -ае.

ІТЭЛЬМЕ́НЫ, -аў, *адз.* -ме́н, -а, *м.* Невялікі паўночны народ, які жыве на Камчатцы. ‖ *ж.* **ітэльме́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ітэльме́нскі,** -ая, -ае.

ІЎДА *гл.* юда.

ІЎДАІ́ЗМ, -у, *м.* Рэлігія, у аснове якой ляжыць культ бога Яхве, пашыраная сярод яўрэяў. ‖ *прым.* **іўдаі́сцкі,** -ая, -ае.

ІЎДЗЕ́І, -е́яў, *адз.* іўдзе́й, -я, *м.* Тое, што і яўрэі. ‖ *ж.* **іўдзе́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -дзе́ек. ‖ *прым.* **іўдзе́йскі,** -ая, -ае. *Іўдзейскае веравызнанне.*

ІЎРЫТ, -а, *М* -ры́це, *м.* Сучасная мадыфікацыя старажытнаяўрэйскай мовы, афіцыйная мова Дзяржавы Ізраіль. ‖ *прым.* **іўры́цкі,** -ая, -ае. *Іўрыцкая мова* (іўрыт).

ІХ. 1. *гл.* яны. **2.** *займ. прынал.* Які належыць ім. *Гэта іх кнігі.*

І́ХНІ, -яя, -яе, *займ. прынал.* (разм.). Тое, што і іх (у 2 знач.). *І. конь нарабіў шкоды ў агародзе.*

ІХТЫЁЛ, -у, *м.* Маслападобны прадукт перагонкі смалістых горных парод, якія ўтрымліваюць рэшткі выкапнёвых рыб (выкарыстоўваецца ў медыцыне). ‖ *прым.* **іхтыёлавы,** -ая, -ае. *Іхтыёлавая мазь.*

ІХТЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне іхтыялогіі.

ІХТЫЯ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рыб, напр. *іхтыятаксікоз* (харчовае атручэнне рыбнымі прадуктамі), *іхтыяфауна.*

ІХТЫЯЗА́ЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вымерлы марскі паўзун вялікіх памераў з рыбападобным целам. ‖ *прым.* **іхтыяза́ўравы,** -ая, -ае.

ІХТЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел заалогіі, які вывучае рыб. ‖ *прым.* **іхтыялагі́чны,** -ая, -ае.

ІША́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і асёл. **2.** *перан.* Пра чалавека, які пакорліва, маўкліва выконвае самую цяжкую работу (разм.). *Зрабілі з мяне ішака.* ‖ *прым.* **іша́чы,** -ая, -ае.

ІША́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). Выконваць цяжкую, няўдзячную работу. *Няхай выбачаюць, не буду я на іх і.*

І́ШЫЯС, -у, *м.* Захворванне сядалішчнага нерва. ‖ *прым.* **ішыяты́чны,** -ая, -ае.

ІШЭМІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Мясцовае абяскроўліванне тканкі ў выніку звужэння прасвету жывячай яе артэрыі. ‖ *прым.* **ішэмі́чны,** -ая, -ае. *Ішэмічная хвароба сэрца.*

Й

ЙАГУ́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Прадукт з асобым чынам заквашанага малака з фруктовымі дабаўкамі, які па кансістэнцыі нагадвае заварны сметанковы крэм. ‖ *прым.* **йагу́ртны,** -ая, -ае.

ЙАРКШЫРЫ, -аў, *адз.* йаркшы́р, -а, *м.* Высокапрадукцыйная парода свіней. ‖ *прым.* **йаркшы́рскі,** -ая, -ае.

ЙЕ́МЕНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Асноўнае насельніцтва Йемена. ‖ *ж.* **йе́менка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **йе́менскі,** -ая, -ае.

К

К (перад некаторымі спалучэннямі зычных — **ка**), *прыназ. з Д* выражае: **1.** Прасторавыя адносіны — кірунак руху або дзеяння ў бок якога-н. месца, пункта, мяжы. *Хадзіць ад дома к дому. Партызаны накіраваліся к лесу.* **2.** Часавыя адносіны — абазначае накіраванасць дзеяння да пэўнай часавай мяжы. *Дзень хіліўся к вечару. Прыйсці на сход к дзвюм гадзінам.* **3.** Мэтавыя адносіны — ужыв. пры абазначэнні мэты дзеяння або прызначэння прадмета. *Падрыхтаваць даклад к субоце. Спячы пірог к святу.* **4.** Ужыв. пры абазначэнні мэты дзеяння або прызначэння прадмета. *Стол накрыты к снеданню. Падалі пячэнне к чаю.* **5.** Ужыв. пры абазначэнні далучэння да чаго-н. *Плячо к плячу. Каласок к каласку. Адно к аднаму.* **6.** Ужыв. ва ўстойлівых спалучэннях (зняважлівых выразах, грубых зваротах). *К чортавай матары! Ідзі ты к чорту!*

КА, *прыназ. з Д.* Ужыв. замест «к» перад збегам некаторых зычных. *Ка мне прыйшлі сябры. Падарунак ка дню нараджэння.*

КААЛІ́Н, -у, *м.* Белая гліна высокай якасці. ‖ *прым.* **каалі́навы,** -ая, -ае.

КААЛІ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Аб'яднанне, саюз (дзяржаў, партый і пад.) для дасягнення агульнай мэты. ‖ *прым.* **кааліцы́йны,** -ая, -ае. *К. ўрад.*

КААПЕРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Аб'яднаць (аб'ядноўваць) на прынцыпах кааперацыі. *К. сельскую гаспадарку. К. працу.* **2.** Прыцягнуць (прыцягваць) да ўдзелу ў кааперацыі (у 2 знач.). *К. насельніцтва.* ‖ *зак.* таксама **скааперава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *звар.* **кааперава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* таксама **скааперава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **кааперава́нне,** -я, *н.* і **каапера́цыя,** -і, *ж.*

КААПЕРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік кааперацыі (у 3 знач.). ‖ *прым.* **каапера́тарскі,** -ая, -ае.

КААПЕРАТЫ́Ў, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* **1.** Арганізацыя, створаная скааперраванымі пайшчыкамі. *Сельскагаспадарчы к.* **2.** Такая жыллёвая арганізацыя, а таксама кватэра, набытая ў ёй пайшчыкам. *Уступіць у к.* **3.** Магазін спажывецкай кааперацыі. *Купіць у кааператыве.* ‖ *прым.* **кааператы́ўны,** -ая, -ае.

КААПЕРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* кааперавацъ. **2.** Форма арганізацыі працы, пры якой мноства людзей удзельнічае ў адным і тым жа або розных, але звязаных між сабой працэсах працы. **3.** Калектыўнае вытворчае, гандлёвае і пад. аб'яднанне, якое ствараецца на сродкі яго членаў-пайшчыкаў. *Жыллёвая к. Спажывецкая к.* ‖ *прым.* **кааперацы́йны,** -ая, -ае.

КААПТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго* (кніжн.). Увесці (уводзіць) куды-н. шляхам кааптацыі. *К. дадаткова члена савета.*

КААПТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Папаўненне саставу якога-н. выбарнага калегіяльнага органа новымі членамі па рашэнню гэтага органа без дадатковых выбараў.

КААРДЫНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Узгадніць (узгадняць), устанавіць (устанаўліваць) мэтазгодныя суадносіны паміж якімі-н. дзеяннямі, з'явамі. *К. дзейнасць тэхнічных устаноў.* ‖ *зак.* таксама **скаардынава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны. ‖ *наз.* **каардынава́нне,** -я, *н.* і **каардына́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **каардынацы́йны,** -ая, -ае. *К. цэнтр.*

КААРДЫНА́ТА, -ы, *ДМ* -на́це, *мн.* -ы, -на́т, *ж.* **1.** Адна з велічынь, якая вызначае месцазнаходжанне пункта на плоскасці або ў прасторы (спец.). *Геаграфічныя каардынаты.* **2.** *перан., мн.* Звесткі пра месцазнаходжанне або месцапражыванне каго-н. (разм.). *Напішы мне свае к.* ‖ *прым.* **каардына́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КААРДЫНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асоба, якая ажыццяўляе каардынацыю чаго-н.

КАБ[1], *злуч.* **1.** Далучае да галоўнага пабочны сказ з мэтавым або паясняльным значэннем. *Трэба чытаць больш выразна, каб усім было зразумела. Спяшаюся, каб не спазніцца на поезд.* **2.** *умоўны.* Далучае даданы сказ, які паведамляе пра ўмовы здзяйснення чаго-н. *Каб ён змог, то зрабіў бы сам. Не прыехаў бы, каб не было патрэбы.* **3.** Уводзіць пабочныя і ўстаўныя словазлучэнні і сказы. *А я, каб ты ведала, заўтра паеду ў камандзіроўку.*

КАБ[2], *часц.* **1.** Ужыв. пры выказванні скаргі, праклёну, пажадання (звычайна ў пачатку простых сказаў). *К. такіх вылюдкаў зямля не насіла!* **2.** Ужыв. пры выказванні сумнення ў магчымасці чаго-н. *К. толькі адна гэта бяда.*

КАБАЛА́, -ы́, *ж.* **1.** У старажытнай і сярэдневяковай Русі: даўгавое абавязацельства, якое ставіла пазычальніка ў асабістую маёмасную залежнасць ад пазыкадаўца, а таксама сама гэта залежнасць. **2.** *перан.* Поўная залежнасць ад каго-н. *Селянін быў у кабале ў памешчыка.*

КАБАЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Сярэдневяковая містычная плынь у іудаізме, якая прымяняла магічныя рытуалы і варажбу. **2.** *перан.* Штосьці незразумелае, заблытанае, поўнае загадкавай сілы (кніжн. іран.). ‖ *прым.* **кабалісты́чны,** -ая, -ае.

КАБА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да кабалы (у 1 знач.), знаходзіцца ў кабале (у 2 знач.). *Кабальная залежнасць.* **2.** *перан.* Які з'яўляецца кабалой (у 2 знач.), вельмі цяжкі. *Кабальныя ўмовы.*

КАБА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Самец свінні, кныр. **2.** Дзікая свіння, дзік. ‖ *памянш.* **каба́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

КАБАНІ́НА, -ы, *ж.* Мяса кабана. *Воўк да кабаніны вельмі ласы.*

КАБАРГА́, -і́, *ДМ* -рзе́, *мн.* -і́, -ро́г, *ж.* Сібірская і азіяцкая бязрогая горная жывёліна сямейства аленевых. ‖ *прым.* **кабарго́вы,** -ая, -ае.

КАБАРДЗІ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае карэннае насельніцтва Кабарды, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **кабардзі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **кабардзі́нскі,** -ая, -ае.

КАБАРЭ́, *нескл., н.* Невялікі рэстаран з эстрадай.

КАБАТА́Ж, -у, *м.* (спец.). Суднаходства паміж партамі аднаго мора або адной дзяржавы. *Малы к.* (у межах аднаго мора). *Вялікі к.* (паміж партамі розных мораў). ‖ *прым.* **кабата́жны,** -ая, -ае.

КАБАЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* Аднагадовая агародная расліна сямейства гарбузовых з белымі прадаўгаватымі пладамі, а таксама плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **кабачко́вы,** -ая, -ае.

КА́БЕЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Адзін або некалькі герметычна ізаляваных правадоў, якія ўжываюцца для перадачы на адлегласць электраэнергіі або электрычных сігналаў. *Тэлефонны к.* ‖ *прым.* **ка́бельны,** -ая, -ае.

КАБЕЛЬ-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да кабелю, які з'яўляецца кабелем, напр. *кабель-мачта, кабель-трос, кабель-канат.*

КА́БЕЛЬТАЎ, -тава, *мн.* -тавы, -тавых, *м.* (спец.). Марская мера даўжыні, роўная 185,2 м. ‖ *прым.* **ка́бельтавы,** -ая, -ае.

КАБЕ́ТА, -ы, *ДМ* -бе́це, *мн.* -ы, -бе́т, *ж.* (разм.). Сталая замужняя жанчына.

КАБЕ́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Тое, што і кабета.

КАБЗА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Украінскі народны спявак, які акампаніруе сабе на кобзе. ‖ *прым.* **кабза́рскі,** -ая, -ае.

КАБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* Невялікае памяшканне спецыяльнага прызначэння. *К. лётчыка. К. для тайнага галасавання.* ‖ *памянш.* **кабі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **кабі́нны,** -ая, -ае.

КАБІНЕ́Т, -а, *ДМ* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пакой для работы, заняткаў. *К. дырэктара. К. вучонага.* **2.** Памяшканне, абсталяванае для якіх-н. спецыяльных заняткаў. *Фізічны к. К. роднай мовы і літаратуры. Рэнтгенаўскі к.* **3.** У некаторых краінах: урад, які складаецца з міністраў. *Сфарміраваць к. К. міністраў.* ‖ *прым.* **кабіне́тны,** -ая, -ае. *К. вучоны* (перан.: адарваны ад жыцця).

КАБІНЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. іран.). Кіраўнік, які адарваўся ад жывой справы, ад вырашэння практычных спраў. ‖ *ж.* **кабіне́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **кабіне́тчыцкі,** -ая, -ае.

КАБЛАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* (спец.). Тэлеграма, перададзеная па падводным кабелі.

КАБРЫЯЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лёгкі аднаконны двухколы экіпаж без козлаў з адным сядзеннем. **2.** Аўтамабільны кузаў з мяккім адкідным верхам (спец.). ‖ *прым.* **кабрыяле́тны,** -ая, -ае.

КАБУРА́, -ы́, *мн.* -ы́, -бу́р, *ж.* **1.** Цвёрды чахол для рэвальвера, пісталета. **2.** Скураная сумка збоку кавалерыйскага сядла.

КАБЫ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -бы́л, *ж.* **1.** Самка каня. **2.** Даўней: лаўка, да якой прывязвалі пры пакаранні розгамі ці бізуном. ‖ *памянш.* **кабы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (да 1 знач.).

КАБЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* кабыла. **2.** Драўляная падстаўка пад струны ў струнных музычных інструментах (скрыпцы, балалайцы). **3.** Адна з дзвюх пласцінак з калёсікамі ў кроснах, да якіх падвешваюцца ніты.

КАВ—КАЗ

КА́ВА, -ы, *ж.* Тое, што і кофе (у 2 знач.). *Жалудовая к. Зварыць каву з малаком. Чорная к.*

КАВАВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Тое, што і кафяварка. ‖ *прым.* **кававарачны,** -ая, -ае.

КАВА́ДЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Цяжкая металічная апора асобай формы для ручной коўкі металу. *Паміж молатам і кавадлам* (быць, знаходзіцца; перан.; пра небяспеку, якая пагражае з двух бакоў; кніжн.). ‖ *памянш.* **кава́длачка,** -а, *мн.* -і, -чак, *н.* ‖ *прым.* **кава́длавы,** -ая, -ае.

КАВА́ДЛАЧКА, -а, *мн.* -і, -чак, *н.* **1.** *гл.* кавадла. **2.** У чалавека і млекакормячых адна са слыхавых костачак у сярэднім вуху (спец.).

КА́ВАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Вялікі кавалак чаго-н. *Адрэзаў лепшы к. скуры.*

КАВА́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Тое, што і кусок. ‖ *памянш.* **кава́лачак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **кава́лкавы,** -ая, -ае.

КАВАЛЕ́Р[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мужчына, які танцуе з дамай, суправаджае яе на гулянні, а таксама які залящаецца да дзяўчыны, паклоннік. *Яна чакае свайго кавалера.* **2.** Малады чалавек, халасты мужчына (разм.). *Сын бярэцца ўжо пад кавалера.* ‖ *прым.* **кавале́рскі,** -ая, -ае.

КАВАЛЕ́Р[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, узнагароджаная ордэнам. *К. ордэна Славы.*

КАВАЛЕРГА́РД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: ваеннаслужачы асобага палка гвардзейскай цяжкай кавалерыі. ‖ *прым.* **кавалерга́рдскі,** -ая, -ае.

КАВАЛЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы кавалерыі. ‖ *прым.* **кавалеры́йскі,** -ая, -ае.

КАВАЛЕ́РЫЯ, -і, *ж.* Конніца, конная войска. ‖ *прым.* **кавалеры́йскі,** -ая, -ае.

КАВАЛІ́ХА, -і, *ДМ* -ліse, *мн.* -і, -ліх, *ж.* (разм.). Жонка каваля.

КАВА́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Рабочы, майстар, які займаецца коўкай металу. *К. свайго шчасця* (перан.: той, хто настойлівай працай дамагаецца чаго-н., стварае што-н.).

КАВАЛЬКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* Група коннікаў на прагулцы. *Цыркавая к.*

КАВА́ЛЬСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да працы каваля, звязаны з апрацоўкай металу каваннем. *К. цэх. К. молат.*

КАВАМО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што і кафямолка.

КАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Зроблены з металу каваннем. *К. меч.* **2.** Абіты жалезам. *Кованая скрыня.* **3.** З падковамі, падкаваны. *К. конь.* **4.** *перан.* Выразны, ясны. *Кованыя радкі.*

КАВАРДА́К, -у́, *м.* (разм.). Бязладдзе, сумятня, неразбярыха. *У пакоі быў поўны к.*

КАВА́РНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца каварствам, схільны да яго. *К. чалавек.* ‖ *наз.* **кава́рнасць,** -і, *ж.*

КАВА́РСТВА, -а, *н.* Зламыснасць, прыкрытая паказной добразычлівасцю.

КАВАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Невялікая оперная арыя, звычайна лірычнага характару, а таксама напеўная інструментальная п'еса.

КАВА́ЦЬ, кую́, кue̐ш, куе́; куём, куяце́, кую́ць; куй; кава́ны; *незак., што.* **1.** Ударамі молата надаваць якую-н. форму (распаленаму металу). *К. жалеза. Куй жалеза, пакуль гарачае* (прыказка). **2.** *перан.* Актыўна ўдзельнічаць у стварэнні чаго-н. (высок.). *К. сваё шчасце. К. перамогу.* **3.** Падбіваць падковы, акоўваць. *К. каня. К. колы.* ‖ *зак.* **падкава́ць,** -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -кава́ны (да 3 знач.). ‖ *наз.* **кава́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **ко́ўка,** -і, *ДМ* ко́ўцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **ковачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *К. інструмент.*

КА́ВЕРЗА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Інтрыга, падкопы. *Падстроіць яму каверзу.*

КА́ВЕРЗІЦЬ, -ржу, -рзіш, -рзіць; *незак.* (разм.). Рабіць каверзы каму-н.

КА́ВЕРЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто робіць, чыніць каверзы. ‖ *ж.* **ка́верзніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КА́ВЕРЗНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які робіць каверзы, схільны да іх. *К. чалавек.* **2.** Які заключае ў сабе каверзу, заблытаны, складаны. *Каверзнае пытанне.* ‖ *наз.* **ка́верзнасць,** -і, *ж.*

КАВЕ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Няправільна вымаўляць, скажаць, перадаючы. *К. словы. К. тэкст.* ‖ *наз.* **каве́рканне,** -я, *н.*

КАВЕРКО́Т, -у, *М* -ко́це, *м.* Шарсцяная або паўшарсцяная тканіна ў нахільны рубчык для верхняга адзення. ‖ *прым.* **каверкотавы,** -ая, -ае. *К. касцюм.*

КАВЕ́РНА, -ы, *мн.* -ы, -рн *і* -рнаў, *ж.* (спец.). Поласць, якая ўтвараецца ў органах цела ў выніку разбурэння тканкі. *К. ў лёгкіх.* ‖ *прым.* **каверно́зны,** -ая, -ае.

КАВУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Аднагадовая расліна сямейства гарбузовых з вялікімі салодкімі пладамі, а таксама плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **кавуно́вы,** -ая, -ае.

КАВЫ́ЛЬ, -ю́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Травяністая стэпавая расліна сямейства злакавых з вузкімі лістамі і кветкамі, сабранымі ў пушыстыя мяцёлачкі. ‖ *прым.* **кавы́льны,** -ая, -ае. *К. стэп.*

КАВЯЛА́, -ы́, *мн.* кавёлы *і* (з ліч. *2, 3, 4*) кавялы́, кавёл, *ж.* (разм.). Самаробны драўляны пратэз для нагі.

КАГАДЗЕ́, *прысл.* (абл.). **1.** Калісьці. *К. ён быў валасным пісарам.* **2.** Зусім нядаўна. *Я думаў пра спатканую к. дзяўчыну.*

КАГА́Л, -у, *м.* **1.** Яўрэйскае абшчыннае самакіраванне і сама абшчына ў Польшчы ў 16—19 стст. **2.** *перан.* Шумны натоўп, зборышча (разм.). *Гэты сход нагадваў бязладны к.* ‖ *прым.* **кага́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАГА́ЛАМ, *прысл.* Усе разам, сумесна. *Усе кагалам патрабуюць чагосьці.*

КАГО́Р, -у, *м.* Гатунак чырвонага дысертнага віна. ‖ *прым.* **каго́рны,** -ая, -ае.

КАГО́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Атрад войск у Старажытным Рыме, дзесятая частка легіёна. **2.** *перан.* Група людзей, згуртаваная агульнымі мэтамі, ідэямі (высок.). *Непераможная к. аднадумцаў.*

КАДА́СТР, -а, *м.* (спец.). Вопіс чаго-н., сістэматызаваны збор звестак аб чым-н. *К. карысных выкапняў.* ‖ *прым.* **када́стравы,** -ая, -ае.

КА́ДАЎБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драўляная пасудзіна, выдзеўбаная з тоўстай калоды. *Зрабіць к. не так проста.* ‖ *памянш.* **када́ўбец,** -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* ‖ *прым.* **ка́даўбны,** -ая, -ае.

КАДЗІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -дзіл, *н.* Металічная пасудзіна на ланцужках, у якой у час набажэнства курыцца ладан або іншыя пахучыя рэчывы. *Раздзьмуць к.* (таксама перан.: падняць шум вакол якой-н. справы, учынку і пад.). ‖ *прым.* **кадзі́льны,** -ая, -ае. *К. дым.*

КАДЗІРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак. і незак., што.* Зашыфраваць (зашыфроўваць) пры дапамозе кода. *К. сакрэтнае паведамленне.* ‖ *зак.* **закадзіраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **кадзіраванне,** -я, *н.*

КАДЗІ́ЦЬ, каджу́, кадзі́ш, кадзі́ць; кадзі́м, кадзіце́, кадзя́ць; *незак.* **1.** Размахваючы кадзілам, абкурваць ладанам. **2.** *перан., каму.* Без асаблівых падстаў, празмерна хваліць каго-н.

КАДЗЬ, -і, *Т* -ддзю, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Вялікая драўляная пасудзіна з клёпак, сцягнутых абручамі (выкарыстоўваецца для заквашвання капусты і інш.). ‖ *памянш.* **ка́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.*; *прым.* **ка́дачны,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **ка́дны,** -ая, -ае.

КАДМІ́Й, -ю, *м.* **1.** Хімічны элемент, серабрыста-белы мяккі метал. **2.** Жоўтая фарба, якую выпрабляюць з гэтага элемента або сінтэтычна. ‖ *прым.* **ка́дміевы,** -ая, -ае.

КАДР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асобны здымак на кіна- або фотаплёнцы. *На плёнцы 36 кадраў.* **2.** Асобная сцэна або эпізод з кінафільма. *На экране кадры з часоў Айчыннай вайны.* ◊ **За кадрам** — за межамі непасрэдна адлюстраванага ў дадзеным фільме.

КАДРАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Кадравы работнік. *Афіцэр-к.* **2.** Работнік аддзела кадраў.

КА́ДРЫ, -аў. **1.** Пастаянны састаў воінскіх часцей рэгулярнай арміі. **2.** Асноўны састаў работнікаў якой-н. галіны дзейнасці, прадпрыемства, установы і пад. *Сельскагаспадарчыя кадры. Аддзел кадраў.* ‖ *прым.* **ка́дравы,** -ая, -ае. *К. састаў войск. К. рабочы.*

КАДРЫ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Танец з шасці фігур з цотным лікам пар, а таксама музыка да гэтага танца. ‖ *прым.* **кадры́льны,** -ая, -ае.

КАДУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Злы дух, д'ябал. ◊ **Кадук з ім (з ёй)** (разм.) — хай сабе будзе і так. **Кадук яго (цябе, яе, вас, іх) ведае** (разм.) — нічога невядома пра каго-, што-н.

КАДУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікая кадзь. ‖ *прым.* **кадушачны,** -ая, -ае.

КАДЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Невялікі выступ на горле ў мужчын — выпнутая храстковая частка гартані. ‖ *прым.* **кады́чны,** -ая, -ае.

КАДЫФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). Класіфікуючы, звесці (зводзіць) у кодэкс (у 1 знач.). *К. законы.* ‖ *наз.* **кадыфіка́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **кадыфікацы́йны,** -ая, -ае.

КАДЭ́Т[1], -а, *М* -дэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: выхаванец сярэдняй ваенна-навучальнай установы (кадэцкага корпуса). ‖ *прым.* **кадэ́цкі,** -ая, -ае.

КАДЭ́Т[2], -а, *М* -дэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член канстытуцыйна-дэмакратычнай партыі ў дарэвалюцыйнай Расіі. ‖ *прым.* **кадэ́цкі,** -ая, -ае.

КАЁТ, -а, *М* -ёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Млекакормячая жывёліна сямейства сабачых, якая водзіцца ў Паўночнай Амерыцы. ‖ *прым.* **каё́тавы,** -ая, -ае.

КАЖА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Лятучая мыш. *Нячутна носяцца кажаны.* ‖ *прым.* **кажа́нны,** -ая, -ае.

КАЖУРЫ́НА, -ы, *мн.* -ры́н, *ж.* (разм.). **1.** Мех аўчыны. *Вывернуцца кажурынаю наверх.* **2.** Кусок аўчыны.

КАЖУ́Х, -а́, *М* -жусе́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Доўгая верхняя вопратка з выраблених аўчын. *Пашыць к. з аўчын.* **2.** Чахол, футляр з жалеза, цэглы, дрэва і пад. для ізаляцыі або засцярогі збудаванняў, механізмаў ці іх частак (спец.). ‖ *памянш.* **кажушо́к,** -шка, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **кажу́шны,** -ая, -ае.

КАЗА́, -ы́, *мн.* ко́зы *і* (з ліч. *2, 3, 4*) казы́, коз, *ж.* **1.** Прыручаны від казлоў (у 1 знач.) з доўгай прамой шэрсцю. *К. з казлянятамі.* **2.** Самка казла. *Даіць казу.* **3.** Заплечныя насілкі для пераносу цэглы на будоўлі (уст.). **4.** Двухметровая драўляная мерка ў форме разнятага цыркуля для абмервання зямельных участкаў (разм.). **5.** Даўнейшы беларускі калядны абрад. ‖ *памянш.* **ко́зачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **казі́ны,** -ая, -ае.

КАЗАДО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Начная птушка з шырокай плоскай галавой.

КАЗА́К[1], -а, *мн.* казакі́, -óў *і* каза́кі, -аў, *м.* **1.** Даўней на Украіне і ў Расіі: член ваенназемляробчай абшчыны пасяленцаў на ўскраінах дзяржавы, якія актыўна ўдзельнічалі ў абароне дзяржаўных граніц. *Данскія казакі.* **2.** Селянін, патомак гэтых пасяленцаў (на Доне, на Кубані і ў некаторых іншых мясцовасцях), а таксама радавы вайсковай часці з гэтых сялян. *Дывізіі кубанскіх і данскіх казакаў.* ◊ **Вольны казак** — пра свабоднага чалавека, які ні ад каго не залежыць. ‖ *памянш.* **казачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чкóў, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **каза́цкі,** -ая, -ае *і* **каза́чы,** -ая, -ае. *Казацкі конь. Казачая дружына.*

КАЗА́К[2], -а, *м.* Танец казачок.

КАЗАКІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Мужчынскае верхняе адзенне на апліках, са зборкамі ззаду. ‖ *прым.* **казакі́нны,** -ая, -ае.

КАЗА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -óў, *м.* (абл.) Кацёл з круглым дном і шырокім верхам. ‖ *памянш.* **казано́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нкóў, *м.* ‖ *прым.* **каза́нны,** -ая, -ае.

КАЗА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* казаць. **2.** Прамова рэлігійна-павучальнага характару, пропаведзь; казань.

КА́ЗАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Тое, што і казанне (у 2 знач.).

КАЗА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Паўночная птушка сямейства качыных. *Чорная к. Канадская к.*

КАЗА́РМА, -ы, *мн.* -ы, -за́рм *і* -аў, *ж.* **1.** Спецыяльнае памяшканне для размяшчэння вайсковых часцей. **2.** У дарэвалюцыйнай Расіі: інтэрнат для рабочых. ‖ *прым.* **каза́рменны,** -ая, -ае. *Казарменнае становішча* (пастаяннае знаходжанне ў воінскай часці або на прадпрыемстве людзей, пераведзеных на ваеннае становішча).

КАЗА́ХІ, -аў, *адз.* каза́х, -а, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Казахстана. ‖ *ж.* **каза́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **каза́хскі,** -ая, -ае.

КАЗА́ЦТВА, -а, *н., зб.* Казакі.

КАЗА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ка́жацца; *незак.* Гаварыцца, расказвацца. *Скора казка кажацца, ды не скора справа робіцца* (прыказка).

КАЗА́ЦЬ, кажу, ка́жаш, ка́жа; кажы́; *незак.* **1.** *што, без дап.* і *са злуч.* «што». Выказваць у вуснай форме думкі, меркаванні, гаварыць. *К. праўду. Ён кажа, што гэта няпраўда.* **2.** Абавязваць, загадваць. *Так кажа мой абавязак. Так кажа мне маё сумленне.* **3.** *безас.* (у форме 3 ас. мн.). Ходзяць чуткі, гавораць. *Кажуць, што зіма будзе марозная.* ‖ *наз.* **каза́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

КАЗА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Жонка або дачка казака[1].

КАЗАЧНІ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Складальнік або расказчык казак (у 1 знач.). ‖ *ж.* **каза́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КА́ЗАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* казка. **2.** *перан.* Незвычайны, дзівосны, цудоўны, небывалы. *К. куточак. Казачная цана.* ‖ *наз.* **ка́зачнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

КАЗАЧО́К[1], -чка́, *мн.* -чкі́, -чкóў, *м.* **1.** *гл.* казак[1]. **2.** У рускіх дваран, памешчыкаў: хлопчык-слуга.

КАЗАЧО́К[2], -чка́, *мн.* -чкі́, -чкóў, *м.* Народны танец з паступова нарастаючым рытмам, а таксама музыка да гэтага танца.

КАЗЕІ́Н, -у, *м.* Бялковае клейкае рэчыва, якое ўтвараецца пры стварожванні малака. ‖ *прым.* **казеі́навы,** -ая, -ае. *К. клей.*

КАЗЕ́ЛІЦЬ: казеліць зрэнкі (вочы) — скасавурыўшыся, пільна ўглядацца ў каго-, што-н.

КАЗЕМА́Т, -а, *М* -ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Абарончае збудаванне для ўкрыцця ад бомб і снарадаў праціўніка, захоўвання баепрыпасаў і пад., раней — браніраванае памяшканне на караблях (спец.). **2.** Адзіночная камера ў крэпасці, турме для трымання зняволеных. ‖ *прым.* **казема́тны,** -ая, -ае.

КАЗЁЛ, -зла́, *мн.* -злы́, -злóў, *м.* **1.** Дзікая млекакормячая жывёліна сямейства пустарогіх, якая водзіцца звычайна ў гарах. *Сібірскі к.* **2.** Самец дамашняй казы. *Як з казла малака* (няма ніякай карысці). *Пусціць казла ў агарод* (дапусціць каго-н. туды, дзе ён хоча мець выгаду; разм. іран.). **3.** Від бабкі, якая складаецца з некалькіх снапоў ячменю або аўса, пастаўленых так, што каласы схаваны ўнутр (разм.). **4.** Гімнастычны снарад у выглядзе кароткага, абабітага скурай бруса на чатырох высокіх ножках. *Скакаць цераз казла.* **5.** Назва гульні ў карты, даміно (разм.). *Забіваць казла.* **6.** Легкавы аўтамабіль павышанай праходнасці (разм.). *Туды толькі на казле праедзеш.* ‖ *памянш.* **ко́злік,** -а, *мн.* -і, -аў (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **казлі́ны,** -ая, -ае. *Казліная барада* (вузкая і доўгая).

КАЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да казны (у 1 знач.), дзяржаўны (уст.). *Казённая маёмасць.* **2.** *перан.* Бюракратычны, фармальны (неадабр.). *Казённыя адносіны.* ○ **Казённая палата** — у царскай Расіі: губернская ўстанова па падатках. **Казённая частка** (спец.) — задняя частка агнястрэльнай зброі, з якой яна зараджаецца. ‖ *наз.* **казённасць,** -і, *ж.*

КАЗІНО́, *нескл., н.* Ігральны дом або рэстаран з эстрадай.

КА́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Апавядальны, звычайна народна-паэтычны твор пра выдуманых асоб і падзеі, пераважна з удзелам чарадзейных фантастычных сіл. *Беларускія народныя казкі. Казкі народаў Усходу.* **2.** Выдумка, няпраўда, мана. *Усё гэта — казкі. Бабскія казкі* (беспадстаўныя нагаворы). ◊ **Казка пра белага бычка** (разм. неадабр.) — пра бясконцае паўтарэнне аднаго і таго ж з самага пачатку. **Ні ў казцы сказаць, ні пяром апісаць** — пра каго-, што-н. прыгожае. ‖ *памянш.* **ка́зачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ка́зачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *К. жанр.*

КАЗЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -óў, *м.* Ядомы грыб з масляністай слізкай скурай на жоўта-карычневай шапачцы.

КАЗЛЯНЯ́ *і* КАЗЛЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня казы.

КАЗЛЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса казы, казла як ежа.

КАЗНА́, -ы́, *ж.* (уст.). **1.** Сукупнасць грашовых, зямельных і іншых матэрыяльных каштоўнасцей дзяржавы. **2.** Дзяржава як уладальнік гэтых каштоўнасцей. **3.** Грашовыя сродкі, каштоўнасці. *Залатая к.*

КАЗНАКРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца казнакрадствам. ‖ *прым.* **казнакра́дскі,** -ая, -ае.

КАЗНАКРА́ДСТВА, -а, *н.* Абкрадванне казны, прысвойванне дзяржаўных каштоўнасцей.

КАЗНАЧЭ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Асоба, якая ведае грашамі і каштоўнасцямі ўстановы, арганізацыі і захоўвае іх. *К. прафкома.* ‖ *прым.* **казначэ́йскі,** -ая, -ае.

КАЗНАЧЭ́ЙСТВА, -а, *н.* У некаторых краінах: фінансавы орган, які ведае захаваннем і выкарыстаннем грашовых сродкаў. *Губернскае к.* ‖ *прым.* **казначэ́йскі,** -ая, -ае. *К. білет* (назва папяровых грашовых знакаў вартасцю ў 1, 3, 5 рублёў).

КАЗУІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Юрыст, вопытны і ўмелы ў разборы заблытаных, складаных судовых спраў, казусаў. **2.** Чалавек, схільны да казуістыкі (у 2 знач.; неадабр.). ‖ *ж.* **казуі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **казуісты́чны,** -ая, -ае.

КАЗУІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). **1.** Падвядзенне прыватных выпадкаў пад агульную догму як прыём сярэдневяковай схаластыкі і багаслоўя. **2.** *перан.* Уменне адстойваць заблытаныя або фальшывыя палажэнні. ‖ *прым.* **казуісты́чны,** -ая, -ае.

КАЗУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -зу́ль, *ж.* Парнакапытная жывёліна сямейства аленевых; дзікая каза. ‖ *прым.* **казу́лін,** -а, -ы.

КАЗУЛЯНЯ́ *і* КАЗУЛЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня казулі.

КА́ЗУС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Складаны, заблытаны выпадак. ‖ *прым.* **ка́зусны,** -ая, -ае.

КАЗЫРА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** Хадзіць з казырнай карты. **2.** *перан., чым.* Выстаўляць што-н. як сваю перавагу, выхваляцца. ‖ *аднакр.* **казырну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

КАЗЫРА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). Вітаць па-ваеннаму, прыкладваючы руку да казырка. ‖ *аднакр.* **казырну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

КАЗЫ́РНЫ *гл.* козыр.

КАЗЫРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -ркóў, *м.* **1.** Цвёрдая частка ў галаўным уборы, якая выступае над ілбом. *Браць (узяць) пад к.* (аддаць чэсць па-ваеннаму, прыкладўшы руку да казырка). **2.** Невялікі навес над чым-н. ‖ *прым.* **казырко́вы,** -ая, -ае.

КАЗЫ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; *незак.* (разм.). Задавацца перад кім-н., ганарыста паводзіць сябе. *Не казырыся, разумней не станеш.*

КАЗЫТА́ЦЬ, казычу́, казы́чаш, казы́ча; казычы́; *незак.* **1.** *каго-што.* Выклікаць лёгкае нервовае раздражненне, датыкаючыся да скуры. *К. пяты.* **2.** *безас.* Пра раздражненне ў горле, носе. *У горле казыча.* **3.** *перан., што.* Прыемна ўзбуджаць. *К. гонар.* ‖ *зак.* **пазакаказыта́ць,** -зычу́, -зы́чаш, -зы́ча; -зычы́ (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **казыта́нне,** -я, *н.* *і* **ко́зыт,** -у, *М* -зыце, *м.*

КАЗЫТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Адчувальны да козыту. *Казытлівае месца.* **2.** Які казыча, выклікае козыт. *К. халадок расплываецца па целе.*

КАЗЯРО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дзікі горны казёл з вялікімі рагамі.

КАЗЯ́ЎКА, -і, *ДМ* -зя́ўцы, *мн.* -і, -зя́вак, *ж.* **1.** Усякае маленькае насякомае, кузурка. *У святле фар мітусіліся казяўкі.* **2.** *перан.* Пра нікчэмнага чалавека. *Я не жадаю падпарадкоўвацца гэтай казяўцы.*

КАЙДАНЫ, -óў *і* **КАЙДА́НЫ,** -аў. У дарэвалюцыйнай Расіі і многіх іншых краінах: злучаныя ланцугом жалезныя кольцы, якія надзяваюцца на рукі і ногі тым, хто абвінавачваецца ў цяжкіх злачынствах. *Закаваць у к.* ‖ *прым.* **кайда́навы,** -ая, -ае *і* **кайда́нны,** -ая, -ае.

КАЙЛО́, -а́, *мн.* -ы́, -óў, *н.* Кірка ў гарнякоў. ‖ *прым.* **кайло́вы,** -ая, -ае.

КАЙНАЗО́ЙСКІ, -ая, -ае: **кайназойская эра** (спец.) — эра геалагічнай гісторыі Зямлі, што суадносіцца з існаваннем самай маладой групы адкладаў парод.

КАЙНЭ́, *нескл., н.* (спец.). Функцыянальны тып мовы, што выкарыстоўваецца ў якасці асноўнага сродку паўсядзённых зносін з шырокім дыяпазонам камунікатыўных сфер ва ўмовах рэгулярных сацыяльных кантактаў паміж носьбітамі розных дыялектаў або моў.

КА́ЙСТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Торба, клунак.

КАЙФ, КАЙФАВА́ЦЬ *гл.* кейф, кейфаваць.

КАКА́ВА, *нескл., ж.* **1.** Трапічнае дрэва, абястлушчаныя зярняты якога ідуць на пры-

гатаванне шакаладу. **2.** Парашок з зярнят гэтага дрэва, ужываецца для прыгатавання напітку, а таксама сам напітак. || *прым.* **кака́вавы**, -ая, -ае.

КАКАДУ́, *нескл.*, *м.* Род папугаяў з доўгім чубам і моцнай дзюбай.

КАКАІ́Н, -у, *м.* Атрутнае рэчыва, якое здабываецца з лісця трапічнай расліны і выкарыстоўваецца як абязбольваючы або наркатычны сродак. || *прым.* **какаі́навы**, -ая, -ае.

КАКАІНІ́ЗМ, -у, *м.* Хваравітая цяга да какаіну як наркатычнага сродку.

КАКАІНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хворы на какаінізм. || *ж.* **какаіні́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **какаіні́сцкі**, -ая, -ае.

КАКАФО́НІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Негарманічнае, сумбурнае спалучэнне гукаў (у музыцы, вершах). || *прым.* **какафані́чны**, -ая, -ае.

КАКЕ́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жанчына, якая сваімі паводзінамі, манерамі, туалетам імкнецца звярнуць на сябе ўвагу, спадабацца каму-н.

КАКЕ́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і гестка.

КАКЕ́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Схільны да какецтва, які мае прыгожы, прывабны выгляд. *Какетлівая жанчына. Какетлівае ўбранне.* || *наз.* **каке́тлівасць**, -і, *ж.*

КАКЕ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Быць какеткай, весці сябе як какетка[1]. *К. з хлопцамі.* **2.** *перан.*, *чым.* Рысавацца, выстаўляць свае асабістыя якасці перад кім-н. *К. сваёй знешнасцю.* || *наз.* **каке́тнічанне**, -я, *н.*

КАКЕ́ЦТВА, -а, *н.* Паводзіны, манеры какеткі[1].

КАКО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Арэх какосавай пальмы. || *прым.* **како́савы**, -ая, -ае. *К. алей* (з какосаў). *Какосавае малако* (сок недаспелых какосаў). *Какосавыя прадукты* (разнастайныя харчовыя і тэхнічныя прадукты, якія выпрацоўваюцца з какосаў).

КАКО́САВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* какос. **2.** **какосавая пальма** — пальма з кольчатым ствалом і перыстым лісцем, якая дае буйныя ядомыя плады — какосы (какосавыя арэхі).

КАКО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жанчына лёгкіх паводзін, якая жыве на ўтрыманні свайго паклонніка.

КАКСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак.*, *што* (спец.). Ператвараць у кокс. || *наз.* **каксава́нне**, -я, *н.* || *прым.* **каксава́льны**, -ая, -ае.

КАКСАЎНЫ́, -а́я, -о́е. Які дае каштоўны кокс. *К. вугаль.*

КА́КТУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўднёвая расліна з мясістым сцяблом і калючкамі замест лісця. || *прым.* **ка́ктусавы**, -ая, -ае.

КАКТЭ́ЙЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Напітак — сумесь віна, каньяку, соку і пад. з цукрам і прыправамі. *Малочны к.* (сумесь малака з фруктовым сокам).

КАЛ, -у, *м.* Змесціва кішэчніка, якое выдзяляецца пры спаражненні. || *прым.* **ка́лавы**, -ая, -ае (спец.).

КАЛАБАРАЦЫЯНІ́СТ, -а, *М* -ні́сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Здраднік, які супрацоўнічае з ворагамі сваёй радзімы, свайго народа. *Калабарацыяністы часоў другой сусветнай вайны.* || *прым.* **калабарацыяні́сцкі**, -ая, -ае.

КАЛА́Ж, -а, *м.* У выяўленчым мастацтве: наклейванне на якую-н. аснову матэрыялаў другой фактуры, другога колеру; сам твор, выкананы такім чынам.

КАЛАІДА́ЛЬНЫ *гл.* калоід.

КАЛАМА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Лёгкая выязная павозка на рысорах. || *прым.* **калама́жачны**, -ая, -ае.

КАЛАМА́ЗЬ, -і, *ж.* Калёсная мазь з дзёгцю, смалы і солі.

КАЛАМБУ́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жарт, заснаваны на камічным выкарыстанні блізкіх па гучанню, але розных па значэнню слоў, гульня слоў. || *прым.* **каламбу́рны**, -ая, -ае.

КАЛАМБУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто любіць каламбурыць.

КАЛАМБУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Гаварыць каламбуры. || *зак.* **скаламбу́рыць**, -ру, -рыш, -рыць.

КАЛАМЕ́СА, -ы, *ж.* (разм.). Негустая сумесь чаго-н., месіва.

КАЛАМУ́ТА, -ы, *ДМ* -му́це, *ж.* Тое, што і каламуць.

КАЛАМУ́ТНЫ, -ая, -ае. Пра вадкасць: непразрысты, мутны. *К. ручаёк. Каламутная вада.* || *наз.* **каламу́тнасць**, -і, *ж.*

КАЛАМУ́ЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -му́ціцца; *незак.* Рабіцца каламутным. *Вада каламуціцца.* || *зак.* **закаламу́ціцца**, -му́ціцца, **скаламу́ціцца**, -му́ціцца *і* **ускаламуціцца**, -му́ціцца *і* **пакаламуціцца**, -му́ціцца.

КАЛАМУ́ЦІЦЬ, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; *незак.*, *што.* **1.** Муціць, рабіць каламутным. *К. ваду.* **2.** *перан.* Выклікаць неспакой, баламуціць, уносіць беспарадак. || *зак.* **закаламу́ціць**, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны (да 1 знач.), **скаламу́ціць**, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны, **ускаламу́ціць**, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны *і* **пакаламу́ціць**, -му́чу, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны.

КАЛАМУ́ЦЬ, -і, *ж.* **1.** Дробныя часцінкі ў вадкасці, якія не раствараюцца і робяць яе непразрыстай і мутнай. **2.** *перан.* Адсутнасць яснасці ў думках, разуменні. *К. у галаве. К. на душы.* **3.** *перан.*, *чаго* або *якая.* Імгла, непраглядная заслона. *Белая к. завірухі.*

КАЛАМЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Густая моцная льняная тканіна. || *прым.* **каламя́нкавы**, -ая, -ае.

КАЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Марская ластаногая млекакормячая жывёліна сямейства куніцавых, марская выдра. || *прым.* **кала́навы**, -ая, -ае.

КАЛАНА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -на́д, *ж.* Рад або некалькі радоў калон (у 1 знач.), якія складаюць архітэктурнае цэлае.

КАЛАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* **1.** Захапіўшы чужую краіну, ператварыць (ператвараць) у калонію (у 1 знач.). **2.** Засяліць (засяляць) свабодныя землі перасяленцамі, каланістамі. || *наз.* **каланіза́цыя**, -і, *ж.* || *прым.* **каланізацы́йны**, -ая, -ае.

КАЛАНІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто праводзіць палітыку каланіялізму. **2.** Той, хто засяляе пустуючыя землі, каланіст (уст.). || *прым.* **каланіза́тарскі**, -ая, -ае.

КАЛАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жыхар калоніі (у 2 і 4 знач.). || *ж.* **калані́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **калані́сцкі**, -ая, -ае.

КАЛАНІ́ЦА, -ы, *ж.* (разм.). Калёсная мазь (часцей адпрацаваная).

КАЛАНІЯЛІ́ЗМ, -у, *м.* Палітыка каланіяльнага прыгнёту. || *прым.* **каланіялі́сцкі**, -ая, -ае.

КЛАНІЯ́ЛЬНЫ *гл.* калонія.

КАЛАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* Драпежны пушны звярок сямейства куніцавых, а таксама яго футра. || *прым.* **каланко́вы**, -ая, -ае.

КАЛАНЧА́, -ы́, *мн.* -ы́, -э́й, *ж.* Дазорная вышка над будынкам пажарнай часці. *Пажарная к.*

КАЛА́ПС, -у, *м.* (спец.). Раптоўнае зніжэнне сардэчнай дзейнасці, якое суправаджаецца слабасцю, часам стратай прытомнасці і пагражае смерцю.

КАЛАРА́ДСКІ: **каларадскі жук** — буравата-жоўты з чырвонымі палоскамі бульбяны шкоднік сямейства лістаедаў, які аб'ядае лісце бульбы і іншых паслёнавых культур.

КАЛАРАТУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Віртуозныя, тэхнічна цяжкія пасажы і меладычныя ўпрыгожанні ў вакальнай партыі. || *прым.* **каларату́рны**, -ая, -ае.

КАЛАРЫ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* Колькасць калорый у чым-н. *К. мяса.*

КАЛАРЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Багаты калорыямі. *Каларыйная ежа.*

КАЛАРЫ́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння колькасці цеплыні ў калорыях.

КАЛАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мастак, які ажыццяўляе сваю творчую задуму сродкамі каларыту (у 1 знач.). **2.** Спецыяліст па расфарбоўцы тканін (спец.). || *прым.* **каларысты́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЛАРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* **1.** Суадносіны фарбаў у карціне па тону, насычанасці колеру. *Цёплы к. Яркі к.* **2.** *перан.* Сукупнасць характэрных рыс, своеасаблівасць чаго-н. *К. эпохі ў гістарычным рамане. Мясцовы к.* || *прым.* **каларысты́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **калары́тны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЛАРЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* каларыт. **2.** З яркім каларытам (у 1 знач.), выразны, характэрны. *К. пейзаж.* **3.** *перан.* З ярка выражанымі асаблівасцямі. *Каларытныя вобразы рамана. Каларытная мова.* || *наз.* **калары́тнасць**, -і, *ж.*

КАЛАРЫ́ФЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абагравальны прыбор ў выглядзе сістэмы труб, па якіх ідзе гарачая вада або нагрэтае паветра. *Паравы к.* || *прым.* **калары́ферны**, -ая, -ае.

КАЛАСАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -су́ецца; *незак.* Тое, што і каласаваць.

КАЛАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпускаць колас у працэсе росту (пра збожжавыя расліны). *Жыта каласуе.* **2.** Абмалочваць каласы (ячмень). || *зак.* **вы́каласаваць**, -суе (да 1 знач.). || *наз.* **каласава́нне**, -я, *н.*

КАЛАСАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Баравік, які вырастае ў час каласавання жыта.

КАЛАСАВЫ́ *гл.* колас.

КАЛАСАВЫ́Я, -ы́х. Злакавыя збожжавыя расліны. *Уборка каласавых.*

КАЛАСА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Велізарны, незвычайна вялікі. *К. палац.* || *наз.* **каласа́льнасць**, -і, *ж.*

КАЛАСІ́СТЫ, -ая, -ае. З мноствам каласоў або з буйным калоссем. *Каласістая пшаніца.* || *наз.* **каласі́стасць**, -і, *ж.*

КАЛАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сі́цца; *незак.* Выпускаць колас, каласаваць. *Жыта пачынае к.*

КАЛАСНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Чыгунная рашотка ў печах для праходу паветра пад паліва і выпадзення попелу з топкі. **2.** *мн.* Рашотка з брусоў у верхняй частцы тэатральнай сцэны для мацавання дэкарацый. || *прым.* **каласніко́вы**, -ая, -ае.

КАЛАСО́К *гл.* колас.

КАЛАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). **1.** Сварка з крыкам, шумам (звычайна з пабоямі). *Кожны вечар у іх к.* **2.** Бойка, патасоўка.

КАЛАТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Хатняя прылада ў выглядзе палачкі з прадаўгаватымі сучкамі на ніжнім канцы, якой таўкуць бульбу, збіваюць масла або размешваюць што-н. || *прым.* **калато́вачны**, -ая, -ае.

КАЛАТУ́ША, -ы, *ж.* **1.** Размешаная гразь, вада са снегам, усякая негустая маса. *На ага-*

родзе к. ад частых дажджоў. **2.** Негустая страва з раскалочанай у вадзе ці ў малацэ мукі.

КАЛАЎРО́Т, -а, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыстасаванне для ручнога прадзення, якое прыводзіцца ў рух панажом. **2.** Ручны сталярны інструмент для свідравання адтулін. **3.** Прыстасаванне для падымання грузаў: вал з ручкай, на які намотваецца трос, ланцуг. ‖ *прым.* **калаўро́тны**, -ая, -ае.

КАЛАЦІ́ЦЦА, калачу́ся, кало́цішся, кало́ціцца; *незак.* **1.** Дрыжаць, хістацца, трэсціся. *Сцены калоцяцца ад выбухаў. К. ад страху* (сутаргава ўздрыгваць). *Лісце калоціцца. Сэрца моцна калоціцца* (б'ецца). **2.** Сварыцца, біцца (разм.). **3.** *перан.* Непакоіцца, хвалявацца за каго-, што-н., клапаціцца аб кім-н., ашчадна расходаваць. *К. за сваё дабро.*

КАЛАЦІ́ЦЬ, калачу́, кало́ціш, кало́ціць; *незак.* **1.** *каго-што.* Выклікаць дрыжанне чаго-н., хістаць, трэсці. *Выбухі гармат калацілі горад. К. антонаўкі* (трасучы, выклікаць ападанне пладоў). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго (што).* Выклікаць дрыжыкі (пра страх, ліхаманку, холад і пад.). *Мяне калоціць* (безас.). **3.** *каго-што* і *без дап.* Рабіць вобыск (разм.). **4.** *што.* Гатаваць якую-н. страву, размешваючы калатоўкай (разм.). *К. зацірку.* **5.** *перан., каго (што).* Выклікаць непрыемнае пачуццё. *Гэта несправядлівасць калоціць мяне.* **6.** *што.* Абіваць, акалочваць снапы. *К. снапы жыта.*

КАЛАЦЦЁ, -я́, *н.* (разм.). Рэзкі колючы боль у баку; колікі.

КАЛА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пшанічны хлеб, выпечаны ў выглядзе замка з дужкай. ◊ **Цёрты калач** (разм.) — пра вельмі вопытнага чалавека. ‖ *прым.* **кала́чны**, -ая, -ае.

КАЛАШМА́ЦІЦЬ, -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны; *незак., каго-што* (разм.). **1.** Кудлаціць, тармасіць, моцна тузаць. *К. ніткі. Свінні калашмацілі снапы.* **2.** Біць. *Хлапчукі калашмацілі адзін аднаго.* ‖ *зак.* **адкалашма́ціць**, -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць (да 2 знач.).

КАЛАШЫНА́, -ы́, *мн.* калашы́ны і (*з ліч. 2, 3, 4*) калашыны́, калашы́н, *ж.* (разм.). Тое, што і калоша.

КАЛГА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аб'яднанне сялян для сумеснага вядзення сельскай гаспадаркі на аснове абагуленых сродкаў вытворчасці (са скарачэння слоў: калектыўная гаспадарка). *Усім калгасам выехалі на жніво.* ‖ *прым.* **калга́сны**, -ая, -ае.

КАЛГА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Селянін — член калгаса. ‖ *ж.* **калга́сніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КАЛГО́ТКІ, -так. Трыкатажны выраб у выглядзе панчох, вывязаных разам са штанамі. *Дзіцячыя, жаночыя к.* ‖ *прым.* **калго́тачны**, -ая, -ае.

КАЛДО́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Выбоіна, яма на дарозе; паглыбленне або ўпадзіна на дне вадаёма.

КАЛДУНЫ́[1], -о́ў, *адз.* калду́н, -а́, *м.* (разм.). Клёцкі, начыненыя мясным або іншым фаршам.

КАЛДУНЫ́[2], -о́ў. Пра зблытаныя, скудлачаныя валасы.

КАЛЕ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ле́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ле́г. Таварыш па прафесіі, па працы, па вучобе.

КАЛЕ́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Група службовых асоб, якія складаюць адміністрацыйны, дарадчы або распарадчы орган. *К. Міністэрства адукацыі. Рэдакцыйная к.* **2.** Аб'яднанне асоб адной прафесіі. *К. адвакатаў.* **3.** Назва цэнтральных урадавых устаноў у Расіі ў 18 ст. *Ваенная к.* **4.** Назва некаторых навучальных устаноў (уст.). ‖ *прым.* **кале́жскі**, -ая, -ае (да 3 знач.).

КАЛЕГІЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ажыццяўляецца сумесна, групай асоб. *Калегіяльнае кіраўніцтва. Калегіяльнае рашэнне.* ‖ *наз.* **калегія́льнасць**, -і, *ж.*

КАЛЕ́ДЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў.

КАЛЕ́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сярэдняя навучальная ўстанова ў Францыі, Бельгіі, франкамоўных кантонах Швейцарыі.

КАЛЕ́ЖСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* калегія. **2.** Як састаўная частка назваў некаторых грамадзянскіх чыноў у царскай Расіі. *К. рэгістратар. К. асэсар.*

КАЛЕЙДАСКАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* калейдаскоп. **2.** Які мяняецца хутка, як у калейдаскопе. *Калейдаскапічная змена падзей.* ‖ *наз.* **калейдаскапі́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

КАЛЕЙДАСКО́П, -а, *м.* **1.** *мн.* -ы, -аў. Трубка з люстранымі пласцінкамі і каляровымі шкельцамі, якія пры паварочванні складваюцца ў розныя ўзоры. **2.** *перан.* Хуткая змена разнастайных з'яў (кніжн.). *К. падзей.* ‖ *прым.* **калейдаскапі́чны**, -ая, -ае. *Калейдаскапічная змена ўражанняў.*

КАЛЕ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ле́цы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ле́к. Знявечаны, пакалечаны чалавек.

КАЛЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Установа, якая займаецца зборам і размеркаваннем чаго-н. па падведамасных яму арганізацыях. *Бібліятэчны к.* **2.** Шырокая труба ці канал для адводу вадкасцей або газаў (спец.). **3.** Частка генератара пастаяннага току, якая служыць для пераўтварэння пераменнага току ў пастаянны (спец.). **4.** Рабочы геалагічнай партыі, які збірае і захоўвае ўзоры горных парод. **5.** Падземная галерэя для ўкладкі кабеляў (спец.). *Кабельны к.* ‖ *прым.* **кале́ктарны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

КАЛЕКТЫВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Правесці (праводзіць) калектывізацыю. *К. сельскую гаспадарку.*

КАЛЕКТЫВІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Аб'яднанне аднаасобных гаспадарак у буйныя калектыўныя гаспадаркі. *К. сельскай гаспадаркі.*

КАЛЕКТЫВІ́ЗМ, -у, *м.* Супольнасць, калектыўны пачатак як прынцып грамадскага жыцця і дзейнасці людзей, супрацьлеглы індывідуалізму. *Дух калектывізму.* ‖ *прым.* **калектыві́сцкі**, -ая, -ае.

КАЛЕКТЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік калектывізму. ‖ *ж.* **калектыві́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **калектыві́сцкі**, -ая, -ае.

КАЛЕКТЫ́Ў, -ты́ву, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* Група людзей, аб'яднаных агульнай работай, вучобай, агульнымі інтарэсамі. *Рабочы к. К. інстытута.*

КАЛЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы калектыву, заснаваны на супольнасці працы, інтарэсаў. *К. дух.* **2.** Агульны, сумесны, які выконваецца калектывам. *Калектыўная гаспадарка.* **3.** Прызначаны для калектыву. *Калектыўнае забеспячэнне.* ‖ *наз.* **калекты́ўнасць**, -і, *ж.*

КАЛЕ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Сістэматызаваны набор аднародных прадметаў. *К. мінералаў.* ‖ *прым.* **калекцы́йны**, -ая, -ае.

КАЛЕКЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца калекцыяніраваннем. ‖ *ж.* **калекцыяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **калекцыяне́рскі**, -ая, -ае.

КАЛЕКЦЫЯНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што.* Збіраць калекцыю. *К. манеты.* ‖ *наз.* **калекцыяне́рства**, -а, *н.* і **калекцыяні́раванне**, -я, *н.*

КАЛЕ́НА, -а, *н.* **1.** (*мн.* кале́ні, -яў і -ле́нь). Сустаў, які злучае бядровую і галёначную косці; месца згібу нагі. *Сагнуць нагу ў калене. Мора па к. каму-н.* (перан.: нічога не страшна, усё ніпачым). **2.** (толькі *мн.*, кале́ні, -яў і -лень). Нага ад каленнага сустава да таза. *Узяць дзіця на калені.* **3.** (*мн.* кале́ны, -ле́н). Асобнае звяно, адрэзак у складзе чаго-н., які з'яўляецца злучэннем такіх жа адрэзкаў. *К. бамбука. К. жалезнай трубы.* **4.** (*мн.* кале́ны, -ле́н). Частка чаго-н. непрамога, сагнутага ад аднаго павароту да другога. *К. дарогі. К. ракі.* **5.** (*мн.* кале́ны, -ле́н). У музычным творы: асобная частка, закончаны матыў. *Салавей заспяваў на сем кален.* **6.** (*мн.* кале́ны, -ле́н), *перан.* У танцы: асобны прыём, фігура з эфектам. *Кадрыля на шаснаццаць кален.* **7.** (*мн.* кале́ны, -ле́н). Пакаленне ў радаслоўнай. ‖ *памянш.* **кале́нца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 5 знач.). ‖ *прым.* **кале́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. сустаў.*

КАЛЕ́НДУЛА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што і наготкі. **2.** Лекавы прэпарат з гэтай расліны. *Раствор календулы. Мазь к.*

КАЛЕНКО́Р, -у, *м.* Баваўняная, моцна праклееная тканіна аднаколернай афарбоўкі. ◊ **Іншы каленкор** (разм.) — зусім другая справа, іншая размова. ‖ *прым.* **каленко́равы**, -ая, -ае.

КАЛЕ́НЦА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** *гл.* калена. **2.** Асобнае сучляненне ў сцёблах злакавых, а таксама ў ствалах некаторых раслін.

КАЛЕ́НЧАТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з кален (у 3 знач.). *К. вал. Каленчатае сцябло.*

КАЛЕСАВА́ЦЬ, калясу́ю, калясу́еш, калясу́е; калясу́й; калесава́ны; *зак.* і *незак., каго.* Даўней: пакараць (караць) смерцю на спецыяльным коле. ‖ *наз.* **калесава́нне**, -я, *н.*

КАЛЕ́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Пашкоджанне арганізма, якое робіць цяжкім або немагчымым яго нармальнае функцыяніраванне. *Атрымаць цяжкае к. Псіхалагічнае к.* (перан.: псіхічны стан арганізма з такім пашкоджаннем). **2.** Знявечанне, цяжкае фізічнае пашкоджанне канечнасцей.

КАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Мерзнуць, зябнуць. *К. на марозе.*

КАЛЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., каго-што.* **1.** Рабіць калекам (калекай). *Вайна калечыць людзей.* **2.** *перан.* Псаваць, знявечваць маральна, рабіць непаўнацэнным. *К. душу. Нельга к. характар дзяцей.* ‖ *зак.* **скале́чыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны і **пакале́чыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны. ‖ *звар.* **кале́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца (да 1 знач.); *зак.* **скале́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца і **пакале́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца.

КАЛЁКВІУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Гутарка выкладчыка са студэнтамі з мэтай выяўлення іх ведаў. *Правесці к.* **2.** Навуковая канферэнцыя з абмеркаваннем дакладаў на пэўную тэму. *К. вірусолагаў.*

КАЛЁСЫ, -лёс. Конная чатырохколая гаспадарчая павозка. *Запрэгчы каня ў к.* ‖ *прым.* **калёсны**, -ая, -ае.

КАЛІ́, *прысл.* і *злуч.* **1.** *прысл. пытальнае.* У які час? *Калі ж вы прыйдзеце? Калі гэта будзе?* **2.** *прысл. неазнач.* Калі-небудзь. *Ці чуў ты к. такое?* **3.** *прысл. неазнач.* У няпэўны будучы час. *Заходзь к. да нас.* **4.** *прысл. азнач.* Ужыв. як абстрактнае абазначэнне часу (звычайна ў спалуч. з часц. «вось»). *Вось к. мне трэба было вярнуцца.* **5.** *злуч. часавы.* Ужыв. у пачатку даданага сказа і выражае: а) частковае або поўнае супадзенне ў часе дзеяння галоўнага і даданага сказаў; у той час як. *К. ўзышло сонца, мы ўжо былі дома;* б) паслядоўнасць дзеяння; пасля таго як. *Я надта перапужалася, к. пачула такое;* в) паўтаральнасць

дзеяння (часта са словамі «заўсёды», «кожны раз» і інш.). *Мы заўсёды рады, к. вы прыязджалі да нас.* **6.** *злуч. умоўны.* Выражае рэальную ўмову здзяйснення, існавання чаго-н. *К. працаваць, дык працаваць. К. глянеш з пагорка, то ўсё ўбачыш як на далоні.*

КАЛІБР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Дакладны размер якога-н. вырабу, прадмета. **2.** -у. Дыяметр канала ствала агнястрэльнай зброі. *Снарад вялікага калібру.* **3.** -у, *перан.* Пра форму, велічыню, якасць чаго-н. *Людзі рознага калібру.* **4.** -а. Вымяральны інструмент для праверкі размераў, формы і ўзаемнага размяшчэння частак вырабу (спец.). ‖ *прым.* **калібравы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

КАЛІБРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (спец.). **1.** Правяраць або ўдакладняць калібр (у 1 знач.). *К. дрот.* **2.** Правяраць дзяленні якога-н. вымяральнага прыбора. *К. тэрмометр.* ‖ *наз.* **каліброванне,** -я, *н. і* **каліброўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж.*

КАЛІБРЫ, *нескл., м.* і *ж.* Надзвычайна маленькая птушка з яркім апярэннем, водзіцца ў Цэнтральнай і Паўднёвай Амерыцы.

КАЛІВА,-а, *мн.* -ы, -ліў *і* -ліваў, *н.* **1.** Асобна ўзятая расліна, сцябліна, саломіна і пад. *К. пшаніцы.* **2.** Самая малая колькасць чаго-н. *К. солі.* **3.** *у знач. прысл.* Крыху (разм.). ◊ **Да апошняга каліва** (разм.) — усё, цалкам. **Ні каліва** (разм.) — ніколькі, ані. ‖ *памянш.* **каліўца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **каліўны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЛІГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які піша прыгожа і разборліва.

КАЛІГРАФІЯ, -і, *ж.* Майстэрства пісаць прыгожа і разборліва. ‖ *прым.* **каліграфічны,** -ая, -ае. *К. почырк.*

КАЛІДОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Праход, які злучае асобныя часткі кватэры, будынка. **2.** *перан.* Вузкая, доўгая прастора, якая злучае сабой што-н., праход. *Горны к. Паветраны к.* (паласа пралёту для самалётаў). ‖ *прым.* **калідорны,** -ая, -ае. *Калідорная сістэма.*

КАЛІДОРНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Работнік гасцініцы, які абслугоўвае некалькі нумароў. ‖ *ж.* **калідорная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

КАЛІЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* (кніжн.). Сутыкненне якіх-н. процілеглых сіл, інтарэсаў, імкненняў. ‖ *прым.* **калізійны,** -ая, -ае.

КАЛІЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, мяккі метал серабрыста-белага колеру. ‖ *прым.* **каліевы,** -ая, -ае *і* **калійны,** -ая, -ае. *Каліевыя солі. Калійныя ўгнаенні.*

КАЛІКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ліцы, *Т* -ай, *ж., мн.* -і, -лік. У народным эпасе: вандроўны старац, пераважна сляпы, які спявае духоўныя вершы і збірае міласціну.

КАЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Кустовая расліна сямейства бружмелевых з белымі кветкамі і чырвонымі горкімі ягадамі, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **калінавы,** -ая, -ае.

КАЛІ-НЕБУДЗЬ, *прысл.* У які-небудзь няпэўны час. *Зайдзі к.*

КАЛІ-НІКАЛІ, *прысл.* Зрэдку, час ад часу. *К. наведвае.*

КАЛІННІК, -у, *м., зб.* Зараснік каліны.

КАЛІСЬЦІ, *прысл.* Некалі ў мінулым, даўней. *К. яны часта сустракаліся.*

КАЛІТ, -у, *М* -ліце, *м.* Запаленне тоўстай кішкі. ‖ *прым.* **калітны,** -ая, -ае.

КАЛІЎЕ, -я, *н., зб.* Каліва (у 1 знач.), сцёблы збожжавых злакаў, траў. *Бульба каліўем парасла.*

КАЛІЎНЫ, КАЛІЎЦА *гл.* каліва.

КАЛІФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і халіф. ◊ **Каліф на гадзіну** (кніжн., часцей іран.) — пра чалавека, які займеў уладу на кароткі час.

КАЛІШНІ, -яя, -яе. Тое, што колішні.

КАЛМАТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты густымі скудлачанымі валасамі, поўсцю; кудлаты, касматы. *Калматыя бровы.* **2.** *перан.* З няроўнымі, як бы пашматанымі на кавалкі краямі (пра хмары, клубы пары, туману і пад.). *Калматыя хмары.* ‖ *наз.* **калматасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

КАЛМАЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *незак.* Станавіцца калматым, кудлаціцца, касмаціцца. ‖ *зак.* **пакалмаціцца,** -ціцца, **раскалмаціцца,** -ціцца *і* (разм.) **скалмаціцца,** -ціцца.

КАЛМАЦІЦЬ, -мачу, -маціш, -маціць; -мачаны; *незак., каго-што.* Рабіць калматым, кудлаціць, касмаціць. *К. воўну. К. валасы.* ‖ *зак.* **пакалмаціць,** -мачу, -маціш, -маціць; -мачаны, **раскалмаціць,** -мачу, -маціш, -маціць; -мачаны *і* (разм.) **скалмаціць,** -мачу, -маціш, -маціць; -мачаны.

КАЛМЫКІ, -аў, *адз.* калмык, -а, *м.* Народ, што складае асноўнае насельніцтва Рэспублікі Калмыкіі, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **калмычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **калмыцкі,** -ая, -ае.

КАЛОДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -лод, *ж.* **1.** Кароткае тоўстае бервяно. **2.** Вулей, зроблены з камля дуплістага дрэва. *Чатыры калоды пчол.* **3.** *перан.* Пра непаваротлівага, нязграбнага чалавека (разм. пагард.). ◊ **Цераз пень калоду** (разм. неадабр.) — дрэнна, абы-як (рабіць што-н.).

КАЛОДА[2], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -лод, *ж.* Камплект ігральных карт. *У калодзе 52 карты.*

КАЛОДДЗЕ, -я, *н., зб.* Калоды, бярвёны.

КАЛОДЗЕЖ, -а, *мн.* -ы, -аў *і* **КАЛОДЗЕЗЬ,** -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вузкая і глыбокая яма, умацаваная зрубам для здабывання вады з ваданосных слаёў зямлі. *Пачысціць к.* **2.** Яма для розных тэхнічных патрэб (спец.). *Шахтавы к. Каналізацыйны к.* ○ **Артэзіянскі калодзеж** — буравы калодзеж з труб, які падае глыбінную ваду пад напорам, без помпы. ‖ *прым.* **калодзежны,** -ая, -ае.

КАЛОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Невялікая калода; тое, што і калода (у 1 знач.). *Парэзаць бярозу на калодкі.* **2.** Кусок дрэва, які служыць асновай у некаторых інструментах, прыборах. *К. рубанка.* **3.** Кусок дрэва ў форме ступні, які выкарыстоўваецца пры пашыве абутку; капыл. *Выплятаць лапці на калодцы.* **4.** Сярэдняя частка кола, у якой умацоўваюцца спіцы. *Колы па калодкі ў гразі.* **5.** Планка для мацавання на грудзях ордэнаў, медалёў ці ордэнскіх стужак. *Ордэнская к.* ‖ *памянш.* **калодачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **калодачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

КАЛОДКІ, -дак. Масіўныя драўляныя кайданы, якія надзявалі раней на ногі, рукі і шыю арыштанта для папярэджання ўцёкаў.

КАЛОДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Арыштант у калодках.

КАЛОДЫЙ, -ю, *м.* (спец.). Густы клейкі раствор нітрацэлюлозы з сумесі спірту і эфіру, што ўжываецца ў медыцыне, фатаграфіі і пад.

КАЛОІД, -у, *М* -дзе, *м.* (спец.). Некрышталізаванае рэчыва (бялок, крухмал, клей і інш.), растворы якога не праходзяць праз жывёльныя і раслінныя перапонкі. ‖ *прым.* **калоідны,** -ая, -ае *і* **калаідальны,** -ая, -ае.

КАЛОІДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* калоід. **2. калоідная сістэма** — гетэрагенная сістэма, якая складаецца з мноства дробных часцінак якога-н. рэчыва, што знаходзіцца ў суспензаваным стане ў аднародным асяроддзі. **3. калоідная хімія** — раздзел фізічнай хіміі, які займаецца вывучэннем калоідных сістэм і паверхневых з'яў (тых, што абумоўлены асаблівымі ўласцівасцямі тонкіх слаёў рэчыва на мяжы судакранання цел).

КАЛОК, калка, *мн.* калкі, калкоў, *м.* **1.** *гл.* кол. **2.** Драўляны або металічны шпянёк для нацягвання струн у музычных інструментах. *Скрыпічныя калкі.* ‖ *памянш.* **калочак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

КАЛОНА, -ы, *мн.* -ы, -лон, *ж.* **1.** Частка архітэктурнага збудавання ў выглядзе высокага слупа, якая служыць апорай франтонаў, унутраных частак будынка або ў якасці манумента. *Станцыя метро з калонамі. Трыумфальная к.* **2.** Пра людзей, прадметы, якія размешчаны або рухаюцца адно за адным на пэўнай дыстанцыі. *Паходная к. Трактарная к.* ◊ **Пятая калона** (кніжн. неадабр.) — пра арганізаванае здрадніцтва ўнутры краіны. ‖ *памянш.* **калонка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **калонны,** -ая, -ае (да 1 і спец. да 2 знач.). *Калонная зала* (з калонамі).

КАЛОНІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Краіна або тэрыторыя, якая знаходзіцца пад уладай замежнай дзяржавы (метраполіі), пазбаўленая палітычнай і эканамічнай самастойнасці, гвалтоўна захоплена і эксплуатуецца імперыялістычнай дзяржавай і пазбаўлена дзяржаўнай самастойнасці. **2.** Паселішча выхадцаў, перасяленцаў з другой краіны, вобласці. *Іншаземныя калоніі ў царскай Расіі.* **3.** Згуртаванне людзей якой-н. краіны, землякоў, якія жывуць у чужой краіне, у чужым горадзе. **4.** Месца жыхарства асоб, паселеных разам з той або іншай мэтай. *Дзіцячая працоўная к.* **5.** Група арганізмаў, якія жывуць у злучэнні адзін з адным (спец.). *К. мікраарганізмаў. К. каралаў.* ‖ *прым.* **каланіяльны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Каланіяльныя войны. Каланіяльная палітыка* (накіраваная на падпарадкаванне слабаразвітых краін).

КАЛОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* калона. **2.** Назва розных тэхнічных прыстасаванняў у форме цыліндра ці наогул падоўжаных. *Газавая к.* (для награвання вады). *Гукавая к.* (прыстасаванне, якое складаецца з некалькіх гучнагаварыцеляў). **3.** Устаноўка для выдачы вадкага паліва аўтатранспарту. *Бензінавая к.* **4.** Вадаводнае ўстройства з кранам, устаноўленае на паверхні зямлі. **5.** Рад лічбаў, слоў, размешчаных па вертыкалі; слупок тэксту ў газеце, кнізе. *К. лічбаў. Пяць калонак газетнага тэксту.* ‖ *прым.* **калонкавы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.). *Калонкавае свідраванне.*

КАЛОРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Адзінка вымярэння колькасці цеплыні.

КАЛОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Статуя, збудаванне велізарных памераў. *К. Радоскі.* **2.** *перан.* Пра каго, што-н. грандыёзнае па сваёй велічыні, значнасці. *К. навукі. К. на гліняных нагах* (перан.: пра што-н. з выгляду велічнае, але слабае, гатовае разваліцца).

КАЛОССЕ, -я, *н., зб.* Каласы. *Ядраным зернем налілося к.*

КАЛОЦЦА[1], калюся, колешся, колецца; каліся; *незак.* **1.** Мець здольнасць калоць (у 1 знач.). *Шыпшына колецца.* **2.** Наносіць адзін аднаму раны вострай зброяй. *К. пікамі.* **3.** Мець звычку бадацца (разм.). *Каровы колюцца.* ◊ **І хочацца і колецца** (разм. жарт.) — пра адначасовае адчуванне жадання і нерашучасці зрабіць што-н.

КАЛОЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., колецца; *незак.* **1.** Паддавацца колцы. *Сухое палена добра колецца.* **2.** Трэскацца, даваць трэшчыны. *Дошкі ад сонца колюцца.*

КАЛОЦЬ[1], калю, колеш, коле; калі; *незак.* **1.** *каго-што.* Датыкаючыся чым-н. вострым, выклікаць боль. *К. іголкай. Цэлы дзень калола пад сэрцам* (безас.; перан.). **2.** *каго (што).*

Рабіць укол, уколы (разм.). *Хвораму калолі антыбіётыкі.* **3.** *каго (што).* Забіваць чым-н. вострым. *К. свіней.* **4.** *каго-што.* Біць рагамі, бадаць (разм.). *Бедная тая дамова, дзе вала коле карова* (прыказка). **5.** *перан., каго (што) і без дап.* Рабіць каму-н. колкія заўвагі, папракаць. *К. дакорамі.* ◊ **Калоць (у) вочы** (разм.) — папікаць, дакараць, сараміць. **Праўда вочы коле** — прыказка пра нежаданне слухаць непрыемную праўду. ‖ *зак.* **закалоць**, -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты (да 3 знач.). ‖ *аднакр.* **кальнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1, 2 і 5 знач.).

КАЛОЦЬ[2], калю, колеш, коле; калі; колаты; *незак., што.* Рассякаць, здрабняць на часткі. *К. лёд. К. дровы.* ‖ *зак.* **раскалоць**, -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты *і* **пакалоць**, -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты. ‖ *наз.* **колка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **калонне**, -я, *н.*

КАЛОША, -ы, *мн.* -ы, -лош, *ж.* Частка штаноў, якая надзяваецца на адну нагу; калашына.

КАЛУМБАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Месца, дзе пасля крэмацыі захоўваюцца урны з прахам.

КАЛУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Цяжкая сякера для колкі дроў. ‖ *прым.* **калунны**, -ая, -ае.

КАЛУПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Капацца, корпацца ў чым-н., дастаючы што-н. *К. ў грудзе ламачча.* **2.** *перан.* Рабіць што-н. марудна і няўмела. *К. на агародзе.*

КАЛУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Падчэпліваючы чым-н., аддзяляць, аддзіраць што-н. *К. хлеб.* ‖ *аднакр.* **калупнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні.

КАЛЧАДАН, -у, *м.* Руда, якая складаецца пераважна з сярністых мінералаў. *Серны к. Медны к.* ‖ *прым.* **калчаданны**, -ая, -ае.

КАЛЧАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней: сумка-чахол для стрэл. ‖ *прым.* **калчанны**, -ая, -ае.

КАЛЫВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Хістацца, ківацца, пакалыхвацца. *Зуб калываецца. Слуп калываецца.*

КАЛЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Хістаць, ківаць, пакалыхваць. *К. слуп.* ‖ *аднакр.* **калыўнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **калыванне**, -я, *н.*

КАЛЫМ, -у, *м.* **1.** У некаторых народаў Усходу: выкуп за нявесту. **2.** *перан.* Лёгкі пабочны заробак (разм.). ‖ *прым.* **калымны**, -ая, -ае.

КАЛЫМАГА, -і, *ДМ* -мазе, *мн.* -і, -маг, *ж.* (разм. іран.). Пра нязграбныя калёсы, павозку, машыну. ‖ *прым.* **калымажны**, -ая, -ае.

КАЛЫМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак.* (разм. неадабр.). Падзарабляць пабочным заробкам.

КАЛЫМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. неадабр.). Той, хто калыміць, працуе дзеля атрымання калыму (у 2 знач.).

КАЛЫСКА, -і, *ДМ* -лысцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Невялікая плеценая з лазы або драўляная люлька, у якой закалыхваюць дзіця. **2.** *перан.* Месца, дзе што-н. узнікла і атрымала развіццё (высок.). *Італія — к. опернага мастацтва.* **3.** Вісячы памост для падымання на вышыню рабочых, будматэрыялаў і інш. (спец.). *Фарбу паднялі на калысцы.* ‖ *прым.* **калыскавы**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

КАЛЫХАНКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Песня, якую спяваюць, калышучы дзіця.

КАЛЫХАНКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Збудаванне для калыхання, гушкання; арэлі.

КАЛЫХАЦЦА, -лышуся, -лышашся, -лышацца; -лышыся; *незак.* Мерна рухацца зверху ўніз ці з боку ў бок, гайдацца. *К. на ветры. К. на вадзе. К. на арэлях.* ‖ *аднакр.* **калыхнуцца**, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся.

КАЛЫХАЦЬ, -лышу, -лышаш, -лыша; -лышы; *незак.* **1.** *каго-што.* Злёгку мерна рухаць зверху ўніз ці з боку ў бок; гайдаць, хістаць. *Вецер калыхаў галінку. Вагон калыхала на паваротах* (безас.). **2.** *каго (што).* Гайдаючы калыску, спяваючы калыханку, усыпляць (дзіця). *К. дзіця.* **3.** *чым.* Рабіць чым-н. павольныя, мерныя рухі. *Піша і нагой калыша.* ‖ *аднакр.* **калыхнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **калыханне**, -я, *н.*

КАЛЬВІЛЬ, -ю, *м.* Паўднёвы сорт яблыні, а таксама вялікія ружова-жоўтыя яблыкі. ‖ *прым.* **кальвільны**, -ая, -ае.

КАЛЬЕ, *нескл., н.* Шыйнае ўпрыгожанне з каштоўных камянёў з падвескамі спераду. *К. з брыльянтамі.*

КАЛЬКА, -і, *ДМ* кальцы, *мн.* -і, калек, *ж.* **1.** Празрыстая папера або тканіна, пры дапамозе якой знімаюцца дакладныя копіі з чарцяжоў і малюнкаў. **2.** Копія чарцяжа, малюнка на такім матэрыяле. **3.** У мовазнаўстве: слова або выраз, утвораны па ўзору слова або выразу з іншай мовы. *Слова «самавызначэнне» — к. рускага «самоопределение».*

КАЛЬКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Зняць (знімаць) копію з чаго-н. пры дапамозе калькі (у 1 знач.). *К. чарцёж.* **2.** Стварыць (ствараць) слова або выраз па ўзору іншамоўнага слова або выразу. *К. лацінскі выраз.* ‖ *зак.* **скалькаваць**, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны.

КАЛЬКУЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *незак., што* (спец.). Вылічаць вартасць тавару, велічыню выдаткаў і інш. *К. кошт прадукцыі.* ‖ *зак.* **скалькуляваць**, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны. ‖ *наз.* **калькуляцыя**, -і, *ж.*

КАЛЬКУЛЯТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для аўтаматычнага вылічэння. ‖ *прым.* **калькулятарны**, -ая, -ае.

КАЛЬМАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Марскі малюск, мяса якога — каштоўны харчовы прадукт. ‖ *прым.* **кальмаравы**, -ая, -ае.

КАЛЬНУЦЬ *гл.* калоць.

КАЛЬРАБІ. **1.** *нескл., ж.* Разнавіднасць капусты з патаўшчэннямі на сцябле. **2.** *нязм.* Пра капусту: такой разнавіднасці. *Капуста к.*

КАЛЬСОНЫ, -аў. Нацельныя мужскія штаны, споднікі, нагавіцы. ‖ *прым.* **кальсонны**, -ая, -ае.

КАЛЬЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *незак.* **1.** *каго-што.* Меціць (жывёліну), надзяваючы кольцы на лапкі птушак або хвасты рыб для даследавання напрамку і скорасці іх перамяшчэння, працягласці жыцця і інш. *К. пералётных птушак.* **2.** *што.* Рабіць кругавы зрэз кары або надзяваць на ствол дрэва драцяныя кольцы з мэтай уздзеяння на яго рост. **3.** *што.* Абмазваць ствол дрэва для аховы яго ад шкодных насякомых. ‖ *зак.* **закальцаваць**, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны *і* **акальцаваць**, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны. ‖ *наз.* **кальцаванне**, -я, *н.*

КАЛЬЦАВЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* кольца. **2.** Які мае выгляд кольца; кругавы. *К. маршрут.*

КАЛЬЦЫЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, мяккі серабрыста-белы метал. ‖ *прым.* **кальцыевы**, -ая, -ае. *Кальцыевыя солі.*

КАЛЬЧАК, -а, *м.* (спец.). Група галін, лістоў, кветак, якія растуць на сцябле на адной вышыні. ‖ *прым.* **кальчачны**, -ая, -ае.

КАЛЬЧУГА, -і, *ДМ* -чузе, *мн.* -і, -чуг, *ж.* Даўнейшы воінскі даспех у выглядзе кашулі з металічных кольцаў. ‖ *прым.* **кальчужны**, -ая, -ае.

КАЛЮГА, -і, *ДМ* -люзе, *мн.* -і, -люг, *ж.* Выбітая коламі яма на дарозе, звычайна з вадой, граззю.

КАЛЮЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Усякае колкае вастрыё, шып, тое, што колецца. *К. ружы.* **2.** *перан.* З'едлівая заўвага, вострая насмешка.

КАЛЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае калючкі, з калючкамі. *К. дрот. Калючая ружа.* **2.** Які колецца, робіць уколы. *Калючая барада. К. ржэўнік.* **3.** *перан.* Са злой насмешкай, нядобры. *Калючае слова. К. позірк.* **4.** *перан.* Які непрыхільна, недаверліва ставіцца да ўсяго; нелюдзімы (пра чалавека). *У апошнія часы сын стаў калючым.* ‖ *наз.* **калючасць**, -і, *ж.*

КАЛЯ, *прыназ. з Р.* **1.** Ужыв. для абазначэння асобы, прадмета, месца, паблізу або вакол якіх адбываецца што-н., размяшчаецца хто-, што-н. *Дрэва расце к. акна. Турысты паселі к. вогнішча.* **2.** Ужыв. пры абазначэнні аб'екта, у дачыненні да якога адбываецца дзеянне, на які накіравана дзеянне. *К. кветак вельмі многа працы.* **3.** Ужыв. пры абазначэнні прыблізнай велічыні, меры чаго-н., пры ўказанні на пэўную пару, да якой падышоў ці падыходзіць час. *Хаце к. сарака гадоў. У мяшку к. двух пудоў мукі. Цягнік прыбывае к. 16 гадзін.*

КАЛЯ..., *прыстаўка.* Утварае: 1) назоўнікі і прыметнікі са знач. знаходжання побач, паблізу, напр. *калякветнік, каляплоддзе, каляплоднік, калявосевы, калявушны, калязоркавы, калямесячны, каляпланетны;* 2) прыметнікі са знач. які не да канца, не поўнасцю належыць да чаго-н., які толькі знешне адносіцца да чаго-н., напр. *калялітаратурны, калянавуковы, калятэатральны;* 3) прыметнікі са знач. прыблізнасці па часе, напр. *каляпаўдзённы.*

КАЛЯВУШНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца каля вуха. *Калявушная залоза.*

КАЛЯДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Даўнейшы абрад хаджэння па хатах у калядныя вечары з віншаваннем, велічальнымі песнямі, а таксама песня, што спяваецца ў час гэтага абраду і падарункі, атрыманыя ад гаспадара за віншаванне і песні. ‖ *прым.* **калядны**, -ая, -ае.

КАЛЯДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак.* Хадзіць па дварах у калядныя вечары, віншаваць гаспадароў, спяваючы калядныя песні. ‖ *наз.* **калядаванне**, -я, *н.*

КАЛЯДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто калядуе, ходзіць па калядзе. *У акно пастукалі каляднікі.*

КАЛЯДНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Калядная пара, калядная ноч.

КАЛЯДЫ, -ляд *і* **КОЛЯДЫ**, коляд. Народнае зімовае свята дахрысціянскага паходжання. ‖ *прым.* **калядны**, -ая, -ае. *Калядныя маразы.*

КАЛЯЗЯМНЫ, -ая, -ое (спец.). Які знаходзіцца каля Зямлі, акружае Зямлю. *Калязямная атмасфера.*

КАЛЯІНА, -ы, *мн.* -ы, -ляін, *ж.* **1.** Паглыблены след на дарозе ад колаў або санных палазоў. **2.** *перан.* Пра звычайны ход якіх-н. спраў, жыцця. *Выбіцца з каляіны.*

КАЛЯКВЕТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Частка кветкі (чашачка і вяночак), якая акружае тычынкі і песцік.

КАЛЯЛІТАРАТУРНЫ, -ая, -ае. Які мае толькі знешнія адносіны да літаратуры, да літаратурнага асяроддзя. *Калялітаратурныя колы.*

КАЛЯНАВУКОВЫ, -ая, -ае. Які мае толькі знешнія адносіны да навукі, да навуковага асяроддзя. *Калянавуковыя функцыянеры.*

КАЛЯНДА́Р, календара́, *мн.* календары́, календаро́ў, *м.* **1.** Сістэма лічэння дзён у годзе. *Юліянскі к.* (старога стылю). *Грыгарыянскі к.* (новага стылю). **2.** Табліца або кніжка з пералікам усіх дзён года (з рознымі даведачнымі звесткамі). *Настольны к. Адрыўны к.* **3.** Размеркаванне па днях, месяцах асобных відаў дзейнасці. *К. заняткаў. К. футбольных гульняў.* ‖ *прым.* **каляндá́рны,** -ая, -ае. *К. год* (ад 1 студзеня па 31 снежня).

КАЛЯ́НЫ, -ая, -ае. Цвёрды, грубы навобмацак; нягнуткі. *Каляная тканіна.* ‖ *наз.* **каля́насць,** -і, *ж.*

КАЛЯРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які афарбаваны або мае які-н. колер ці колеры (акрамя чорнага і белага). *Каляровае шкло. Каляровыя металы* (усе металы, акрамя жалеза і яго сплаваў). *К. фільм.* **2.** Пра людзей, якія належаць не да белай расы. *Каляровае насельніцтва.* ‖ *наз.* **каляро́васць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

КАЛЯСАРДЭ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які знаходзіцца вакол сэрца, абкружае яго. *Калясардэчная сумка.*

КАЛЯСІ́ЦЬ, каляшу́, каляс́іш, каляс́іць; каляс́ім, калесіце́, каляся́ць; *незак.* (разм.). Многа ездзіць, раз'язджаць у розных напрамках. *К. па ўсёй краіне.*

КАЛЯ́СКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Чатырохколавы экіпаж на рысорах з адкідным верхам. **2.** Маленькая ручная павозка, звычайна крытая, для катання дзяцей. *Дзіцячая к.* **3.** Невялікая павозка спецыяльнага прызначэння. *Матацыкл з каляскай.* ‖ *прым.* **каля́сачны,** -ая, -ае.

КАЛЯІ́, -і, *мн.* калéі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) калеі́, калéй *і* калéяў, *ж.* **1.** Чыгуначны пуць з дзвюх паралельных рэек. *Шырокая к.* **2.** Тое, што і каляіна (у 1 знач.).

КАМ[1]**...** Першая частка складаных слоў са знач. камуністычны, напр. *кампартыя, камфракцыя, камячэйка.*

КАМ[2]**...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) камандны, напр. *камсастаў;* 2) камандзір, напр. *кампалка, камроты, камузвода.*

КАМА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ма́нд *і* -аў, *ж.* **1.** Кароткі вусны загад па ўстаноўленай форме. *Раздалася к. «Адбой». Як па камандзе* (разам, дружна). **2.** Камандаванне якой-н. воінскай часцю. *Атрад пад чыёй-н. камандай.* **3.** Атрад, вайсковае падраздзяленне, а таксама часова выдзеленая вайсковая часць спецыяльнага прызначэння. *Сапёрная к. Пажарная к.* **4.** Асабовы састаў, экіпаж судна. *К. з 20 чалавек.* **5.** Спартыўны калектыў. *Футбольная к.* ◊ **Далажыць па камандзе** — у ваенных: далажыць непасрэднаму начальніку. ‖ *прым.* **кама́ндны,** -ая, -ае (да 1, 3, 4 і 5 знач.).

КАМА́НДАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* камандаваць. **2.** *зб.* Асобы, якія стаяць на чале войска, вайсковых падраздзяленняў. *Вярхоўнае к. К. дывізіі.*

КАМА́НДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак.* **1.** Вымаўляць словы каманды, аддаваць каму-н. каманду. **2.** *кім-чым.* Быць камандзірам. *К. палком. К. парадам* (войскамі на парадзе). **3.** *перан., кім-чым, над кім-чым* і *без дап.* Загадваць, аддаваць распараджэнні (разм.). *Ніхто не любіць, каб ім камандавалі.* ‖ *зак.* **скама́ндаваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй (да 1 і 3 знач.) *і* **закама́ндаваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **кама́ндаванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

КАМАНДЗІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Начальнік вайсковай часці, падраздзялення, ваеннага судна. *К. палка. К. крэйсера. Развялося тут камандзіраў!* (перан.: пра таго, хто любіць камандаваць, аддаваць загады; разм.). ‖ *прым.* **камандзі́рскі,** -ая, -ае.

КАМАНДЗІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* Адправіць (адпраўляць) куды-н. са службовым даручэннем. *К. на з'езд пісьменнікаў.* ‖ *наз.* **камандзіро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* *і* **камандзірава́нне,** -я, *н.*

КАМАНДЗІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* камандзіраваць. **2.** Службовае заданне, звязанае з паездкай куды-н. *Атрымаць камандзіроўку.* **3.** Паездка для выканання такога задання. *Паехаць у камандзіроўку.* **4.** Пасведчанне аб такім заданні (разм.). *Выпісаць камандзіроўку.* ‖ *прым.* **камандзіро́вачны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.). *Атрымаць камандзіровачныя* (наз.: грошы на расходы па камандзіроўцы).

КАМАНДЗІ́РСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камандзір. **2.** *перан.* Уласцівы камандзіру, начальніцкі. *К. голас. К. тон.*

КАМАНДЗІ́РЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых, *ж.* (разм.). Жонка камандзіра.

КАМА́НДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* каманда. **2.** Камандзірскі, які мае адносіны да камандавання. *К. пункт.* **3.** *перан.* Першынствуючы, пануючы. *Камандное становішча. Камандная вышыня* (мясцовасць, якая ўзвышаецца над наваколлем і дае войскам рад пераваг перад праціўнікам, а таксама перан.: важнейшыя ўчасткі ў барацьбе за што-н.).

КАМАНДО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вышэйшае званне ў рыцарскім ордэне, а таксама асоба, якая мела такое званне. **2.** Кіраўнік спартыўных спаборніцтваў. *К. прабегу.* ‖ *прым.* **камандо́рскі,** -ая, -ае.

КАМА́НДУЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Начальнік буйнога вайсковага злучэння. *К. арміяй.*

КАМА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Маленькае двухкрылае насякомае-крывасмок з тонкім цельцам і доўгім хабатком. *К. носа не падточыць* (нельга нічога сказаць, бо зроблена вельмі добра; разм.). ‖ *прым.* **камары́ны,** -ая, -ае.

КАМАРЫ́ЛЛЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Група прыдворных, якая ўплывае сваімі інтрыгамі на дзяржаўныя справы ў карыслівых мэтах.

КАМА́РЫНСКАЯ, -ай, *ж.* Руская народная танцавальная песня, а таксама танец пад гэту песню.

КАМАТО́ЗНЫ *гл.* кома[1].

КАМА́ШЫ, -аў, *адз.* -ма́ш, -а, *м.* Тое, што і гамашы.

КАМБАДЖЫ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -джы́ец, -джы́йца, *м.* Насельніцтва Камбоджы. ‖ *ж.* **камбаджы́йка,** -і, *ДМ* -джы́йцы, *мн.* -і, -джы́ек. ‖ *прым.* **камбаджы́йскі,** -ая, -ае.

КАМБА́ЙН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Перасовачная або самаходная машына, якая адначасова выконвае работу некалькіх машын або механізмаў. *Збожжаўборачны к. Горны к.* ‖ *прым.* **камба́йнавы,** -ая, -ае. *К. агрэгат.*

КАМБА́ЙНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вадзіцель камбайна (у сельскай гаспадарцы). ‖ *ж.* **камба́йнерка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **камба́йнерскі,** -ая, -ае.

КА́МБАЛА, -ы, *ж.* Плоская марская рыба з вачамі на адным баку. ‖ *прым.* **ка́мбалавы,** -ая, -ае. *Сямейства камбалавых* (наз.).

КАМБІ... Першая частка складаных слоў са знач. камбінаваны, складзены з розных кампанентаў, напр. *камбікорм, камбісілас, камбітлушч.*

КАМБІКО́РМ, -у, *м.* Скарачэнне: камбінаваны корм; прыгатаваная ў пэўных прапорцыях сумесь сухіх кармоў для жывёлы. ‖ *прым.* **камбіко́рмавы,** -ая, -ае. *Камбікормавая прамысловасць.*

КАМБІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак.* **1.** *што.* Злучаць, спалучаць розныя (але аднародныя) элементы ў якую-н. камбінацыю (у 1 знач.). *К. розныя адценні фарбаў.* **2.** Рабіць якую-н. камбінацыю (у 2 знач.; разм.). ‖ *зак.* **скамбінава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е, -ну́й; -нава́ны. ‖ *наз.* **камбінава́нне,** -я, *н.*

КАМБІНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аб'яднанне прамысловых прадпрыемстваў розных вытворчых галін, а таксама аб'яднанне дробных прадпрыемстваў. *К. бытавых паслуг. Швейны к.* **2.** Аб'яднанне навучальных устаноў розных ступеней пры якім-н. прадпрыемстве. *Вучэбны к.* ‖ *прым.* **камбіна́цкі,** -ая, -ае.

КАМБІНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто схільны да камбінацый (у 2 знач.), які ўмее дасягаць чаго-н. рознымі спосабамі. ‖ *ж.* **камбіна́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **камбіна́тарскі,** -ая, -ае.

КАМБІНАТО́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Заснаваны на камбінаванні. *К. аналіз* (у матэматыцы). *Камбінаторнае змяненне гукаў.*

КАМБІНАТО́РЫКА, *ДМ* -рыцы, *ж.* Раздзел дыскрэтнай матэматыкі, які вывучае, колькі магчымых злучэнняў элементаў існуе ў зададзеным канечным мностве.

КАМБІНА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Спалучэнне, злучэнне, узаемна абумоўленае размяшчэнне чаго-н. *К. лічбаў. К. фарбаў.* **2.** Складаная задума, сістэма прыёмаў для дасягнення якой-н. мэты. *Хітрая к. Шахматная к.* **3.** Жаночая бялізна — сарочка, звычайна шаўковая, з карункамі. ‖ *прым.* **камбінацы́йны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

КАМБІНЕЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Суцэльны рабочы касцюм з курткі і штаноў. ‖ *прым.* **камбінезо́нны,** -ая, -ае.

КА́МБУЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Кухня на судне. ‖ *прым.* **ка́мбузны,** -ая, -ае.

КАМВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да гатункаў гладкіх тонкіх шарсцяных тканін і вырабаў з іх. *Камвольныя тканіны. К. камбінат.*

КАМЕ́ДЗЬ, -і, *ж.* (спец.). Густы, клейкі сок некаторых раслін. ‖ *прым.* **каме́дны,** -ая, -ае.

КАМЕ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Драматычны твор з вясёлым, забаўным або сатырычным сюжэтам, а таксама спектакль або фільм па сцэнарыю такога твора. *Музычальная к.* **2.** *перан.* Крывадушныя паводзіны, разыгрыванне якой-н. ролі, сцэны з пэўнай мэтай. *Што за к.! Гавары як ёсць!* ◊ **Ламаць (разыгрываць, строіць) камедыю** (разм. неадабр.) — крывадушнічаць, прытварацца. ‖ *прым.* **камеды́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **камі́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Камедыйны акцёр. Камічная опера.*

КАМЕДЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і комік (у 1 знач.). **2.** *перан.* Прытворшчык, крывадушнік. ‖ *ж.* **камедыя́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **камедыя́нцкі,** -ая, -ае.

КАМЕДЫЯ́НЦТВА, -а, *н.* Паводзіны камедыянта (у 2 знач.).

КАМЕ́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Дэкаратыўная расліна сямейства чайных з вечназялёным лісцем і буйнымі прыгожымі белымі або чырвонымі кветкамі, а таксама кветка гэтай расліны.

КАМЕ́ЛЬ, камля́, *мн.* камлі́, камлёў, *м.* **1.** Ніжняя патоўшчаная частка дрэва, расліны, якая прылягае да кораня. **2.** Перавязаны канец снапа, веніка і пад. *К. снапа.* ‖ *прым.* **камлё́вы,** -ая, -ае. *Камлёвая частка дрэва.*

КАМЕНДА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Начальнік войск крэпасці або ўмацаванага раёна. **2.** Ваенны начальнік, які наглядае за

дысцыплінай, парадкам і правільным нясеннем службы ў гарнізоне. *К. горада. К. лагера.* **3.** На шляхах зносін: асоба, якая наглядае за парадкам перамяшчэння войск, ваеннаслужачых і вайсковых грузаў. **4.** Асоба, адказная за які-н. грамадскі будынак. *К. інтэрната.* ‖ *прым.* **каменда́нцкі**, -ая, -ае. *Каменданцкая гадзіна* (забарона без спецыяльнага дазволу з'яўляцца на вуліцы населенага пункта ў пэўны час пры аб'яўленні ваеннага або асаднага становішча).

КАМЕНДАТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* Установа, якую ўзначальвае камендант (у 1 і 2 знач.), а таксама памяшканне, у якім знаходзіцца такая ўстанова.

КАМЕНДО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Матрос-артылерыст. ‖ *прым.* **камендорскі**, -ая, -ае.

КАМЕНЕ... (а таксама **каменя...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да каменя (у 1 знач.), напр. *каменеапрацоўка, каменеапрацоўчы, каменедрабілка, каменеадліваны* (які мае адносіны да адліўкі з каменя), *каменеўборачны, каменешліфавальны;* 2) які змяшчае ў сабе камень (у 1 знач.), напр. *каменебетон;* 3) падобны на камень (у 1 знач.), напр. *каменепадобны;* 4) які мае адносіны да каменя (у 3 знач.), напр. *каменевыдзяляльны, каменеўтварэнне.*

КАМЕНЕДРАБІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для драблення каменя і іншых горных парод.

КА́МЕНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Печ у лазні без коміна, складзеная з каменя.

КАМЕННАВУ́ГАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да каменнага вугалю. *К. басейн.*

КАМЕ́ННЕ, -я, *н., зб.* Камяні (*гл.* камень у 2 знач.). *Збіраць к. ў кучы.*

КАМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камень. **2.** *перан.* Нерухомы, застылы. *К. выраз твару.* **3.** *перан.* Нячулы, раўнадушны. *Каменнае сэрца.* **4.** Ужыв. у назвах некаторых раслін, матэрыялаў і пад. (спец.). *К. вугаль. Каменная соль.*

КАМЕНТА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** звычайна *мн.* Тлумачэнні да якога-н. тэксту. *Збор твораў Я.Коласа з каментарыямі.* **2.** *мн.* Разважанні, тлумачальныя і крытычныя заўвагі аб чым-н. *Каментарыі карэспандэнта. Каментарыі не патрэбны* (усё і так зразумела).

КАМЕНТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая каменціруе што-н. *К. спартыўных перадач. К. тэксту.* ‖ *прым.* **камента́тарскі**, -ая, -ае.

КАМЕНЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Даць (даваць) каментарыі да чаго-н. *К. артыкул.* ‖ *зак.* **пракаменці́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

КА́МЕНЬ, -я *і* -ю, *Т* -ем, *мн.* камяні́, камянёў, *м.* **1.** -ю, *зб.* Цвёрдая горная парода (за выключэннем металу) у выглядзе суцэльнай масы або асобных кавалкаў. *Вуліца выбрукавана каменем. Будаўнічы к.* **2.** -я. Асобны кавалак такой пароды. *Збіраць камяні ля дарогі. Каштоўны к. Насіць к. за пазухай* (перан.: мець злосць на каго-н., быць гатовым адпомсціць каму-н.). *Кідаць каменем у каго-н.* (перан.: асуджаць, ганьбаваць каго-н.). *Найшла (наскочыла) каса на к.* (перан.: сутыкнуліся розныя непрымірымыя погляды, інтарэсы, характары). *Каменя на камені не пакінуць* (перан.: разбурыць усё). *Як к. у ваду* (перан.: бясследна прапасці, знікнуць). *К. на сэрцы* (перан.: душэўны цяжар, гора). **3.** *мн.* Цвёрдыя саляныя і іншыя ўтварэнні ў некаторых унутраных органах. *Камяні ў печані.* ‖ *памянш.* **каме́ньчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.). *Кідаць каменьчыкі ў чый-н. агарод* (перан.: намякаць на што-н.). ‖ *прым.* **каме́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. падмурак. К. мяшок* (перан.: турма). *К. век* (перыяд першабытнай культуры, які характарызуецца апрацоўкай каменю, вырабам прылад з каменю).

КАМЕНЯ... (*гл.* **камене...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «камене...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *каменябітны, каменявар, каменяліты, каменяломня, каменярэз, каменярэзны, каменячосны.*

КАМЕНЯЛО́МНЫ, -ая, -ае. Звязаны з апрацоўкай і здабычай каменю. *Каменяломныя работы.*

КАМЕНЯЛО́МНЯ, -і, *мн.* -і, -мень, *ж.* Месца, дзе здабываецца і апрацоўваецца камень.

КАМЕНЯЧО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які абчэсвае камяні.

КА́МЕРА, -ы, *мн.* -ы, -мер, *ж.* **1.** Асобны пакой, памяшканне спецыяльнага прызначэння ў некаторых установах. *Дэзінфекцыйная к. Турэмная к.* **2.** Закрытая прастора ў сярэдзіне якога-н. прыбора, машыны, збудавання, а таксама закрытая поласць унутры якога-н. органа. *Фатаграфічная к. К. шлюза. К. згараня ў рухавіку. К. сэрца.* **3.** Фатаграфічны, кінематаграфічны ці тэлевізійны здымачны апарат (разм.). *Здымаць скрытай камерай* (непрыкметна для таго, каго здымаюць). **4.** Унутраная гумавая абалонка шыны, мяча, якая напаўняецца паветрам. ‖ *прым.* **ка́мерны**, -ая, -ае (да 2 і 4 знач.; спец.).

КАМЕРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які адносіцца да лабараторнай апрацоўкі матэрыялаў, сабраных у час экспедыцый. *Камеральныя работы геолагаў.*

КАМЕРГЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых манархічных дзяржавах: прыдворны чын старэйшага рангу, а таксама асоба, што мае такі чын. ‖ *прым.* **камерге́рскі**, -ая, -ае.

КАМЕРДЫ́НЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слуга пры гаспадары ў багатым дваранскім доме. ‖ *прым.* **камерды́нерскі**, -ая, -ае.

КА́МЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камера. **2.** Пра музычны твор: які выконваецца ў невялічкай канцэртнай зале, абмежаванай колькасцю інструментаў або галасоў. *Камерная музыка.* **3.** Прызначаны для вузкага кола слухачоў, гледачоў. *Камернае мастацтва. К. голас.*

КАМЕРСА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца камерцыяй. ‖ *прым.* **камерса́нцкі**, -ая, -ае.

КАМЕРТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Інструмент у выглядзе сталёвай вілкі, які пры ўдары ўтварае гук пэўнай пастаяннай вышыні і выкарыстоўваецца пры настройцы музычных інструментаў, у харавых спевах. ‖ *прым.* **камерто́нны**, -ая, -ае.

КАМЕРЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камерцыя. **2.** Гандлёвы, не ваенны. *К. флот.* **3.** Звязаны з гандлем па павышаных цэнах. *К. магазін. Камерцыйныя цэны.*

КАМЕ́РЦЫЯ, -і, *ж.* Гандаль, гандлёвыя аперацыі. ‖ *прым.* **камерцы́йны**, -ая, -ае. *Камерцыйныя аперацыі.*

КАМЕРЫ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Служанка пры пані ў багатым дваранскім доме.

КА́МЕР-Ю́НКЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых манархічных краінах: малодшы прыдворны чын, а таксама асоба, якая мае гэты чын. ‖ *прым.* **ка́мер-ю́нкерскі**, -ая, -ае.

КАМЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ме́це, *мн.* -ы, -ме́т, *ж.* **1.** Нябеснае цела, якое ўдалечыні ад Сонца мае выгляд абкружанай туманнай абалонкай яркай светлай плямы з вузкай паласой святла ў форме хваста. **2.** Рачное быстраходнае пасажырскае судна на падводных крылах. ‖ *прым.* **каме́тны**, -ая, -ае.

КАМЕ́Я, -і, *мн.* -і, -ме́й, *ж.* Упрыгожанне з рэльефнай разьбой з слаістага разнакаляровага каменя або ракавіны. *Пярсцёнак з камеяй.*

КАМЗО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшая мужчынская верхняя вопратка, звычайна без рукавоў. ‖ *прым.* **камзо́льны**, -ая, -ае.

КАМІ́ЗМ, -у, *м.* Камічнае, смешнае ў чым-н., гумар. *К. сітуацыі.*

КАМІЗЭ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Кароткая мужчынская і жаночая адзежына без рукавоў і каўняра. ‖ *прым.* **камізэ́лечны**, -ая, -ае.

КАМІЛА́ЎКА, -і, *ДМ* -ла́ўцы, *мн.* -і, -ла́вак, *ж.* Высокі цыліндрычны галаўны ўбор — ганаровая ўзнагарода праваслаўным святарам.

КАМІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пакаёвая печ з шырокай адкрытай топкай. **2.** Электрычны прыбор для абагрэву пакоя. ‖ *прым.* **камі́нны**, -ая, -ае.

КАМІ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Выемка ў печы, дзе раскладалі агонь для асвятлення хаты. *На камінку гарэў смольны корч.*

КАМІНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чысцільшчык комінаў. ‖ *прым.* **каміна́рскі**, -ая, -ае.

КАМІСАВА́ЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак.* і *незак., каго (што)* (разм.). У выніку агляду спецыяльнай камісіяй даць (даваць) заключэнне аб працаздольнасці, прыгоднасці да нясення ваеннай службы. *К. раненага.* ‖ *наз.* **камісава́нне**, -я, *н.*

КАМІСА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кіруючая асоба з грамадска-палітычнымі або адміністрацыйнымі функцыямі. *Ваенны к.* (у перыяд 1918—1942 гг. — палітычны кіраўнік воінскай часці.). **2.** Асоба, якая ўзначальвае ваенны камісарыят. **3.** У ваенізаваных арганізацыях, будаўнічых атрадах: асоба, якая адказвае за арганізацыйна-выхаваўчую работу. ‖ *прым.* **каміса́рскі**, -ая, -ае.

КАМІСАРЫЯ́Т, -а, *М* -рыя́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Установа, на чале якой стаіць камісар. *Народны к.* ‖ *прым.* **камісарыя́цкі**, -ая, -ае.

КАМІСІЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Камісійны магазін.

КАМІ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Група асоб або орган з групы асоб са спецыяльнымі паўнамоцтвамі пры якой-н. установе, арганізацыі, а таксама ўстанова спецыяльнага прызначэння. *Прыёмная к. Рэвізійная к. Дзяржаўная планавая к.* **2.** Даручэнне, якое выконваецца за пэўнае ўзнагароджанне (звычайна звязанае з куплям або продажам). *Браць тавар на камісію.* ‖ *прым.* **камісі́йны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *К. магазін. Атрымаць камісійныя* (наз.).

КАМІСІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пасрэднік у гандлёвых здзелках. ‖ *прым.* **камісіяне́рскі**, -ая, -ае.

КАМІТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Калегіяльны выбарны орган, які кіруе якой-н. работай, а таксама ўстанова спецыяльнага прызначэння. *Выканаўчы к. Прафсаюзны к. К. па экалогіі.* ‖ *прым.* **камітэ́цкі**, -ая, -ае.

КАМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камедыя. **2.** Які выклікае смех, забаўны. *К. сюжэт. К. выгляд.* ‖ *наз.* **камі́чнасць**, -і, *ж.*

КАМЛІ́СТЫ, -ая, -ае. З тоўстым камлём. *К. дуб.* ‖ *наз.* **камлі́стасць**, -і, *ж.*

КАМЛО́Т, -у, *М* -ло́це, *м.* (спец.). Грубая шарсцяная ці баваўняная тканіна. ‖ *прым.* **камло́тавы**, -ая, -ае.

КАМЛЫ́ГА, -і, *ДМ* -лы́зе, *мн.* -і, -лы́г, *ж.* Вялікі абломак якой-н. цвёрдай масы. *К. зямлі.* ‖ *прым.* **камлы́гавы**, -ая, -ае.

КАМЛЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Ніжняя частка ствала дрэва; камель.

КАМЛЮКАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З тоўстым, моцным ствалом; камлісты. *К. дуб.* **2.** *перан.* Плячысты, прысадзісты (пра чалавека; разм.). ‖ *наз.* **камлюкава́тасць,** -і, *ж.*

КАМО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -мо́д, *ж.* Прадмет мэблі ў выглядзе невысокай шафы з шуфлядамі для бялізны, розных хатніх рэчаў. ‖ *прым.* **камо́дны,** -ая, -ае.

КАМО́РА, -ы, *мн.* -ы, -мо́р, *ж.* **1.** Халоднае памяшканне пры хаце для захоўвання запасаў ежы, адзення і іншых хатніх рэчаў. *Злажыць сала і мяса ў камору.* **2.** Бакоўка ў вясковай хаце, дзе спяць. *Дзеці спалі ў каморы.* **3.** Кантрольны пункт лясніцтва (уст.). ‖ *памянш.* **камо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 і 2 знач.); *прым.* **камо́рачны,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **камо́рны,** -ая, -ае.

КАМО́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Спецыяліст па межаванню і землеўпарадкаванню. ‖ *прым.* **камо́рніцкі,** -ая, -ае. *К. абмер зямлі.*

КАМО́РНІЦТВА, -а, *н.* Занятак каморніка; каморніцкая справа.

КАМПАЗІ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар музычных твораў. ‖ *прым.* **кампазі́тарскі,** -ая, -ае.

КАМПАЗІ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Будова, суадносіны і ўзаемнае размеркаванне асобных частак, элементаў. *К. рамана. К. карціны. К. сімфоніі.* **2.** Мастацкі (музычны, жывапісны, скульптурны і інш.) твор, які з'яўляецца арыгінальным спалучэннем асобных частак, элементаў. *Скульптурная к. Сюжэтная к.* **3.** Тэорыя стварэння музычных твораў. *Клас кампазіцыі.* **4.** Матэрыял, атрыманы ў выніку камбінавання разнастайных кампанентаў (напр., жалеза і бетону, пластыку і шкла; спец.). ‖ *прым.* **кампазіцы́йны,** -ая, -ае.

КАМПА́КТНЫ, -ая, -ае. **1.** Сціснуты шчыльна, без прамежкаў. *Кампактная маса.* **2.** *перан.* Кароткі, сціслы. *К. даклад.* ‖ *прым.* **кампактнасць,** -і, *ж.*

КАМПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што* (кніжн.). Складаць цэлае з частак. *К. карціну. К. матэрыял даследавання.* ‖ *зак.* **скампанава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й, -нава́ны. ‖ *наз.* **кампанава́нне,** -я, *н. і* **кампано́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **кампано́вачны,** -ая, -ае.

КАМПАНЕ́ЙСКІ[1], -ая, -ае (разм.). Які любіць падтрымліваць кампанію (у 1 знач.). *К. чалавек.*

КАМПАНЕ́ЙСКІ[2], -ая, -ае (разм.). Пра непланамерную арганізацыю работы: бессістэмны, выпадковы, які праводзіцца нерэгулярна, рыўкамі. *К. метад работы.*

КАМПАНЕ́ЙШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Пра бессістэмную, нерэгулярную арганізацыю грамадскай або вытворчай работы.

КАМПАНЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Састаўная частка чаго-н. ‖ *прым.* **кампане́нтны,** -ая, -ае. *К. аналіз.*

КАМПА́НІЯ[1], -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Група асоб, якія разам праводзяць вольны час. *Весёлая к. Падтрымаць кампанію* (не адмовіцца прыняць удзел у чым-н.). *За кампанію* (разам з іншымі). *У кампаніі з кім-н.* (разам з кім-н.). **2.** Прамысловае або гандлёвае таварыства, якое аб'ядноўвае прадпрыемцаў. *Акцыянерная к. Нафтавая к.*

КАМПА́НІЯ[2], -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Сукупнасць ваенных аперацый, аб'яднаных агульнай стратэгічнай мэтай на пэўным этапе вайны. *Руска-японская к. Крымская к.* **2.** Перыяд знаходжання карабля ў плаванні або ваенных аперацый флоту. **3.** Мерапрыемствы для ажыццяўлення чарговай важнай грамадска-палітычнай або гаспадарчай задачы. *Выбарчая к. Пасяўная к.*

КАМПАНЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто складае кампанію каму-н., займаецца чым-н. з кім-н. **2.** Член прамысловай або гандлёвай кампаніі. ‖ *ж.* **кампаньёнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **кампаньёнскі,** -ая, -ае (разм.).

КАМПАНЬЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* кампаньён. **2.** Жанчына, якую наймалі ў панскі дом для забаўляння і суправаджэння куды-н.

КАМПАРАТЫ́Ў, -ты́ва, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* (спец.). Граматычная катэгорыя прыметніка і прыслоўя, якая абазначае большую ступень праяўлення прыметы ў параўнанні з той жа прыметай, названай у звычайнай ступені (напр. лепшы, лепш, бяднейшы, бядней, цяплейшы, цяплей).

КАМПАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Ператварыць (перативараць) у кампост. ‖ *зак.* **закампастава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **кампастава́нне,** -я, *н.*

КАМПАСЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* Прабіваць пры дапамозе кампосцера. *К. білет.* ‖ *зак.* **пракампасці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **закампасці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **кампасці́раванне,** -я, *н.*

КАМПЕНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Замяніць (-няць) што-н. страчанае або тое, чаго не хапае (кніжн.). *К. страты. К. згублены час.* **2.** Ураўнаважыць (-жваць) што-н. парушанае, ажыццявіць (-яўляць) кампенсацыю (у 2 знач.; спец.). *Кампенсаваны парок сэрца.* ‖ *наз.* **кампенса́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **кампенсацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **кампенса́тарны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Кампенсацыйныя выплаты. Кампенсаторныя здольнасці арганізма.*

КАМПЕНСА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* кампенсаваць. **2.** Узнагарода за што-н.; пакрыццё выдаткаў (кніжн.). *Грашовая к. К. за нявыкарыстаны адпачынак.*

КАМПЕТЭ́НТНЫ, -ая, -ае. **1.** Дасведчаны, аўтарытэтны ў якой-н. галіне. *К. вучоны. К. спецыяліст. Кампетэнтная думка.* **2.** Які мае пэўныя паўнамоцтвы (спец.). *Перадаць дакументы ў кампетэнтную арганізацыю.* ‖ *наз.* **кампетэнтнасць,** -і, *ж.*

КАМПЕТЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Дасведчанасць у якой-н. справе, у якіх-н. пытаннях. **2.** Сукупнасць правоў і абавязкаў той ці іншай установы або адказнай асобы. *К. праваахоўчых органаў.*

КАМПІЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Рабіць кампіляцыю. *К. чужыя думкі.* ‖ *зак.* **скампілява́ць,** -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. ‖ *прым.* **кампіляцы́йны,** -ая, -ае.

КАМПІЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто займаецца кампіляцыяй. ‖ *ж.* **кампіля́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **кампіля́тарскі,** -ая, -ае.

КАМПІЛЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Заснаваны на кампіляцыі. *Кампілятыўная работа.* ‖ *наз.* **кампілятыўнасць,** -і, *ж.*

КАМПІЛЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Апрацоўка вынікаў чужых даследаванняў, думак без вывучэння першакрыніц, а таксама сама работа, зробленая такім спосабам. *К. чужых думак. Бяздарная к.*

КАМПЛЕ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Поўны набор, састаў каго-, чаго-н. *К. мэблі. К. сурвэтак.* ‖ *прым.* **камплектны,** -ая, -ае.

КАМПЛЕКТАВА́ЦЬ, -тую, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Дапаўняць да камплекта, складаць камплект чаго-н. *К. бібліятэку.* ‖ *зак.* **скамплектава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны *і* **укамплектава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **камплектава́нне,** -я, *н. і* **камплекто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **камплекто́вачны,** -ая, -ае.

КАМПЛЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Целасклад чалавека. *Чалавек магутнай камплекцыі.*

КАМПЛІМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пахвальны водзыў, прыемныя словы. *Сказаць каму-н. к.* ‖ *прым.* **кампліментá́рны,** -ая, -ае (кніжн.).

КАМПО́СТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Угнаенне, якое атрымліваецца ад змешвання розных адходаў раслліннага, жывёльнага або мінеральнага паходжання з зямлёй. ‖ *прым.* **кампо́ставы,** -ая, -ае.

КАМПО́СЦЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для прабівання ўмоўных знакаў кантролю (даты, нумару і пад.) на пасажырскіх білетах і інш. дакументах. ‖ *прым.* **кампосцерны,** -ая, -ае.

КАМПО́Т, -у, *М* -по́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Салодкая страва са звараных на вадзе ягад, садавіны. ‖ *прым.* **кампо́тны,** -ая, -ае.

КАМПРАМЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., каго-што.* Ставіць у няёмкае становішча, няславіць каго-н. чым-н. ‖ *зак.* **скампраметава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **кампраметá́цыя,** -і, *ж. і* **кампраметава́нне,** -я, *н.*

КАМПРАМІ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пагадненне з кім-н. на аснове ўзаемных уступак. *Пайсці на к.* ‖ *прым.* **кампрамі́сны,** -ая, -ае. *Кампрамісное рашэнне.*

КАМПРЭ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Змочаная вадой або лекавым растворам павязка на хворае месца. *Паставіць к. на руку.* ‖ *прым.* **кампрэ́сны,** -ая, -ае.

КАМПРЭ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына для сціскання паветра, пары, газаў. *Кіслародны к.* ‖ *прым.* **кампрэсарны,** -ая, -ае.

КАМП'Ю́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электронная вылічальная машына. ‖ *прым.* **камп'ю́тэрны,** -ая, -ае.

КАМСА́, -ы́, *ж.* Тое, што і хамса.

КАМСАМО́Л, -а, *м.* Скарачэнне: Усесаюзны Камуністычны Саюз Моладзі — грамадская арганізацыя моладзі ў СССР (1918—1991 гг.). ‖ *прым.* **камсамо́льскі,** -ая, -ае. *К. білет. Камсамольская арганізацыя.*

КАМСАМО́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Член камсамола. ‖ *ж.* **камсамо́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **камсамо́льскі,** -ая, -ае.

КАМСО́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Камсамольскі арганізатар — выбарны кіраўнік пярвічнай камсамольскай арганізацыі. ‖ *прым.* **камсо́ргаўскі,** -ая, -ае (разм.).

КАМУ́НА, -ы, *мн.* -ы, -му́н, *ж.* **1.** Калектыў людзей, якія аб'ядналіся для супольнага жыцця на пачатках абагуленай маёмасці і працы. *Жыць камунай. Працоўная к.* **2.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў некаторых краінах. ○ **Парыжская камуна** — першая пралетарская рэвалюцыя і першы ўрад рабочага класа. ‖ *прым.* **камуна́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Камунальныя выбары.*

КАМУНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* камуна. **2.** Які мае адносіны да гарадской гаспадаркі. *Камунальныя паслугі* (вадаправод, каналізацыя і пад.). ○ **Камунальная кватэра** — кватэра, у якой жывуць некалькі сямей.

КАМУНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Член камуны (у 1 знач.). **2.** Удзельнік Парыжскай камуны. ‖ *прым.* **камуна́рскі,** -ая, -ае.

КАМУНІ́ЗМ, -у, *м.* Грамадска-эканамічная фармацыя, заснаваная на пабудове бяскласавага грамадства з агульнай уласнасцю на сродкі вытворчасці, з дэкларацыяй прынцыпа «Ад кожнага — па здольнасцях, кожнаму —

па патрэбнасцях» і з поўнай сацыяльнай роўнасцю ўсіх членаў грамадства, а таксама навуковая тэорыя стварэння такой фармацыі. *Навуковы к.* ○ **Першабытны камунізм** — грамадскі дакласавы лад першабытнай радавой абшчыны. **Ваенны камунізм** — у перыяд Грамадзянскай вайны і ваеннай інтэрвенцыі (1918—1920 гг.): часовая эканамічная палітыка Савецкай улады, накіраваная на мабілізацыю сіл і сродкаў для абароны краіны. ‖ *прым.* **камуністычны**, -ая, -ае. *Камуністычнае грамадства. К. светапогляд. Камуністычныя партыі.*

КАМУНІКА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, з якім лёгка ўстанаўліваць кантакты і дамаўляцца аб чым-н. *К. чалавек.* ‖ *наз.* **камунікабельнасць**, -і, *ж.*

КАМУНІКА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). **1.** Шлях зносін, лінія сувязі. *Водныя камунікацыі. Падземныя камунікацыі.* **2.** Паведамленне, абмен думкамі, перадача інфармацыі пры дапамозе мовы (кніжн.). *Вусная мова як адзін са сродкаў камунікацыі.* ‖ *прым.* **камунікацыйны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **камунікатыўны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Камунікацыйныя лініі. Камунікатыўныя функцыі.*

КАМУНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член камуністычнай партыі. ‖ *ж.* **камуні́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КАМУТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Назва розных устройстваў для змянення напрамку, пераключэння электрычнага току. **2.** Род міжсцовай тэлефоннай станцыі з ручным злучэннем. *Званіць трэба праз к.* ‖ *прым.* **камутатарны**, -ая, -ае.

КАМУФЛЁТ, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Падземны выбух міны для разбурэння падземных збудаванняў праціўніка, а таксама разрыў артылерыйскага снарада пад зямлёй без выкідвання зямлі і асколкаў (спец.). **2.** *перан.* Нечаканая непрыемнасць, няўдача (уст. жарт.). ‖ *прым.* **камуфлётны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАМУФЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе, -руй; -раваны; *незак., што.* Маскіраваць сродкамі камуфляжу. ‖ *зак.* **закамуфлі́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

КАМУФЛЯ́Ж, -у, *м.* **1.** Маскіроўка вайсковай тэхнікі, будынкаў і пад. шляхам фарбавання палосамі, плямамі рознай формы і рознага колеру (спец.). **2.** *перан.* Падманныя дзеянні, маскіроўка якой-н. дзейнасці, ашуканства. ‖ *прым.* **камуфля́жны**, -ая, -ае.

КА́МФАРА, -ы *і* **КАМФО́РА**, -ы, *ж.* (разм.). Крышталічнае, з моцным пахам рэчыва, ужываецца ў тэхніцы і медыцыне. ‖ *прым.* **камфо́рны**, -ая, -ае *і* **камфо́равы**, -ая, -ае.

КАМФАРТА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае ўсім патрабаванням камфорту. *Камфартабельная гасцініца.* ‖ *наз.* **камфартабельнасць**, -і, *ж.*

КАМФО́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Сукупнасць бытавых выгод, зручнасцей; утульнасць. *Жыць з камфортам.* ‖ *прым.* **камфо́ртны**, -ая, -ае.

КАМЧАДА́ЛЫ, -аў, *адз.* -да́л, -а, *м.* Назва змешанага па паходжанню карэннага насельніцтва Камчаткі, якое гаворыць на рускай мове. ‖ *ж.* **камчада́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **камчада́льскі**, -ая, -ае.

КАМЫ́, -о́ў (абл.). Камякі з тоўчанай бульбы; бульбяная каша. *У пост елі к. з канаплямі.*

КАМЮНІКЕ́, *нескл., н.* (афіц.). Афіцыйнае паведамленне (пераважна па пытаннях міжнароднага значэння). *К. для друку.*

КАМЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Сціснуты, змяты або зляплены ў адно кавалак якой-н. мяккай, рыхлай масы (разм.). *К. снегу. К шэрсці.* **2.** толькі *мн.* Тое, што і камы (абл.). *Наварыць камякоў.*

КАМЯКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З камякамі, няроўны. *Камякаватае цеста.* ‖ *наз.* **камякаватасць**, -і, *ж.*

КАМЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Рабіцца цвёрдым як камень. *Соль у вільготным месцы камянее.* **2.** *перан.* Станавіцца каменным (у 2 і 3 знач.). *К. ад жаху. Сэрца камянее.* ‖ *зак.* **акамяне́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **скамяне́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

КАМЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікай колькасцю камення. *Камяністае поле.* **2.** Падобны да каменю (у 1 знач.), які ўяўляе сабой камень (у 3 знач.). *Камяністая частка косці.* ‖ *наз.* **камяні́стасць**, -і, *ж.*

КАМЯНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Камяністая глеба. *Не зямля, а к.* **2.** Каменны або цагляны будынак. *За год выраслі двухпавярховыя камяніцы з балконамі.*

КАМЯЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ме́чыцца; *незак.* **1.** Мець уласцівасць рабіцца мятым, ператварацца ў камякі. *Папера лёгка камечыцца.* **2.** Збірацца ў складкі, мяцца. ‖ *зак.* **пакамя́чыцца**, -ме́чыцца (да 2 знач.) *і* **скамя́чыцца**, -ме́чыцца.

КАМЯЧЫЦЬ, -мячу́, -ме́чыш, -ме́чыць; -ме́чаны; *незак., што.* **1.** Рабіць камякі, ляпіць што-н. з чаго-н. мяккага, рыхлага. *К. шарыкі з гліны.* **2.** Сціскаць у камяк (пра кулак). *К. кулакі.* ‖ *зак.* **пакамячы́ць**, -мячу́, -ме́чыш, -ме́чыць; -ме́чаны *і* **скамячы́ць**, -мячу́, -ме́чыш, -ме́чыць; -ме́чаны.

КАНА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -на́ў, *ж.* Неглыбокі і нешырокі роў, звычайна для сцёку вады. *Асушальная к.* ‖ *памянш.* **кана́ўка**, -і, *ДМ* -на́ўцы, *мн.* -і, -на́вак, *ж.* ‖ *прым.* **кана́ўны**, -ая, -ае.

КАНАВАКАПА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Машына для капання канаў, траншэй і пад.

КАНАВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Знахар, які лечыць коней. *Такому канавалу не даверыш сваё здароўе* (перан.; пра дрэннага ўрача, невука; разм. пагард.).

КАНАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які наглядае за коньмі, калі коннікі спешваюцца. **2.** *перан.* Завадатар, важак у якой-н. справе (разм.). ‖ *прым.* **канаво́дскі**, -ая, -ае.

КАНАВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм.). Быць канаводам (у 2 знач.). ‖ *прым.* **канаво́дскі**, -ая, -ае.

КАНАВЯ́ЗЬ *і* **КО́НАВЯЗЬ**, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Прыстасаванне для прывязвання коней на адкрытым месцы. ‖ *прым.* **канавя́зны**, -ая, -ае *і* **ко́навязны**, -ая, -ае.

КАНА́ДЦЫ, -аў, *адз.* -дзец, -дца, *м.* Насельніцтва Канады. ‖ *ж.* **кана́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **кана́дскі**, -ая, -ае.

КАНАІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца грэбляй на каноэ.

КАНАКРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Злодзей, які крадзе коней.

КАНАКРА́ДСТВА, -а, *н.* Крадзеж коней; занятак канакрада.

КАНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Штучнае рэчышча, напоўненае вадой. *Асушальны к.* **2.** Вузкая поласць у выглядзе трубы, трубкі ўнутры чаго-н. (спец.). *К. ствала гарматы.* **3.** Лінія сувязі, камунікацыі. *Перадача вядзецца на трэцім канале.* **4.** звычайна *мн., перан.* Шлях, сродак для дасягнення чаго-н. *Дыпламатычныя каналы.* ‖ *прым.* **кана́льны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

КАНАЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Сістэма труб, падземных каналаў для выдалення нечыстот. *Гарадская к.* ‖ *прым.* **каналізацыйны**, -ая, -ае.

КАНАЛУ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Чалавек, які здзірае шкуру з нежывых коней.

КАНАНА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -на́д, *ж.* Працяглая моцная стральба з вялікай колькасці гармат. *Грукат кананады.*

КАНАНЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Тое, што кананерская лодка.

КАНАНЕ́РСКІ, -ая, -ае: **кананерская лодка** — невялікае ваеннае судна з некалькімі гарматамі для дзеяння паблізу берагоў.

КАНАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *што.* Прызнаць (прызнаваць) канонам (у 1 знач.), узаконіць (узаконьваць) у якасці ўзору (кніжн.). *К. палажэнні якога-н. вучэння.* **2.** *каго (што).* У рэлігіі: залічыць (залічваць) у святыя, прызнаць (прызнаваць) царкоўна ўзаконеным. ‖ *наз.* **кананіза́цыя**, -і, *ж.*

КАНАНІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай і некаторых іншых арміях: радавы артылерыі. ‖ *прым.* **канані́рскі**, -ая, -ае.

КАНАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае канону. **2.** У тэксталогіі: прыняты за сапраўдны, цвёрда ўстаноўлены. *Кананічныя тэксты.* ‖ *наз.* **канані́чнасць**, -і, *ж.*

КАНА́ПА, -ы, *мн.* -ы, -на́п, *ж.* Прадмет мяккай мэблі для сядзення і ляжання са спінкай і падлакотнікамі. ‖ *прым.* **кана́пны**, -ая, -ае.

КАНАПА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто пасе коней.

КАНАПА́ЦІЦЬ, -па́чу, -па́ціш, -па́ціць; -па́чаны; *незак., што.* Затыкаць дзіркі, шчыліны чым-н. (пакуллем, мохам і інш.). *К. сцены. К. лодку.* ‖ *зак.* **заканапа́ціць**, -па́чу, -па́ціш, -па́ціць; -па́чаны. ‖ *наз.* **канапа́чанне**, -я, *н.*

КАНАПЕ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Народная назва некаторых відаў лугавых траў (дрыжніку, кураслепу і інш.).

КАНАПЛЯ́НІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *зб.* Сцёблы канопляў без насення, канапляная салома. **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Участак зямлі, засеяны канаплямі. *Крайнюю паласу агарода займаў к.* **3.** -а, *мн.* -і, -аў. Верабей (абл.). *К. сілка не абміне.*

КАНАПЛЯ́НІШЧА, -а, *н.* Поле, дзе раслі каноплі.

КАНАПЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Пеўчая птушка атрада вераб'іных, з доўгім хвастом і канічнай дзюбай. **2.** Хустка з канапляных нітак (абл.).

КАНАПЛЯ́НЫ *гл.* каноплі.

КАНАРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -рэ́йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* Пеўчая птушка паўднёвых краін з ярка-жоўтым апярэннем, больш вядомая як пакаёвая. ‖ *прым.* **канарэ́ечны**, -ая, -ае. *К. колер* (светла-жоўты).

КАНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тоўстая моцная вяроўка з пяньковага валакна або дроту. *Сталёвы к.* ‖ *прым.* **кана́тны**, -ая, -ае. *Канатная дарога.*

КАНАТАХО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* Цыркавы артыст, які займаецца практыкаванні на нацягнутым у паветры канаце.

КАНА́УС, -у, *м.* Гатунак шчыльнай шаўковай тканіны. ‖ *прым.* **кана́усавы**, -ая, -ае.

КАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Паміраць у муках, канчацца. *К. у нечалавечых пакутах.* **2.** *перан.* Набліжацца да канца, канчацца. ‖ *наз.* **кана́нне**, -я, *н.*

КАНВА́, -ы́, *ж.* **1.** Рэдкая сятчатая накрухмаленая або праклееная тканіна для вышыўкі крыжам па клетках. *Вышываць па канве.* **2.** *перан.* Аснова чаго-н. *Сюжэтная к. рамана. Храналагічная к.* (пералік падзей, размешчаных у храналагічнай паслядоўнасці). ‖ *прым.* **канво́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

КАНВАІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто канваіруе каго-, што-н. *Калона палонных з канвайрамі.* ‖ *прым.* **канваі́рскі**, -ая, -ае.

КАНВАІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што.* Суправаджаць канвоем. *К. палонных.*

КАНВЕЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына для бесперапыннага перамяшчэння апрацоўваемых вырабаў ад аднаго рабочага да другога або для транспарціроўкі грузаў. *Па канвееру* (ад аднаго да другога перадаваць і пад.). *Паставіць на к. што-н.* (перан.: наладзіць бесперабойную вытворчасць чаго-н.). ‖ *прым.* **канвеерны,** -ая, -ае. *Канвеерная лента.*

КАНВЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва выбарных органаў з асобымі заканадаўчымі паўнамоцтвамі ў некаторых краінах (у Францыі 1792—1795 гг.). *Нацыянальны к.*

КАНВЕНЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Міжнародны дагавор па якім-н. пэўным пытанні. ‖ *прым.* **канвенцыйны,** -ая, -ае.

КАНВЕРСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак.* і *незак., што.* Зрабіць (рабіць) пераразлік, а таксама ўвогуле змяніць (мяняць), ператвараючы ў новы від, у новую якасць. *К. пазыку.* ‖ *наз.* **канверсаванне,** -я, *н.* і **канверсія,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **канверсійны,** -ая, -ае.

КАНВЕРТ, -а, *м.* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пакет з паперы для перасылкі пісьма па пошце. *Купіць канвертаў.* **2.** Род коўдры для грудных дзяцей. ‖ *прым.* **канвертны,** -ая, -ае.

КАНВОЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Узброены атрад, які суправаджае каго-, што-н. для аховы або прадухілення ўцёкаў. *Узяць пад к. Марскі к.* (караблі, якія ахоўваюць гандлёвы флот). ‖ *прым.* **канвойны,** -ая, -ае. *К. салдат. Канвойная служба. У суправаджэнні канвойных* (наз.).

КАНВУЛЬСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Тое, што і сутарга. ‖ *прым.* **канвульсіўны,** -ая, -ае.

КАНГЕНІЯЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Адпаведны па духу, складу думак, таленавітасці. *Пераклад, к. тэксту.* ‖ *наз.* **кангеніяльнасць,** -і, *ж.*

КАНГЛАМЕРАТ, -у, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Механічнае спалучэнне чаго-н. разнароднага (кніжн.). *К. думак.* **2.** Абломачная горная парода — галечнік з прымешкай пяску, гравію і валуноў (спец.). ‖ *прым.* **кангламератны,** -ая, -ае.

КАНГРЭС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** З'езд, нарада (звычайна па пытаннях міжнароднага значэння). *Сусветны к. прыхільнікаў міру.* **2.** Назва парламента ў ЗША і некаторых іншых краінах. **3.** Назва некаторых палітычных партый, арганізацый. *Партыя Беларускі навукова-вытворчы кангрэс.*

КАНГРЭСМЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член палаты прадстаўнікоў кангрэса ЗША.

КАНДАЦЬЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Начальнік наёмнай дружыны ў сярэдневяковай Італіі. **2.** *перан.* Пра чалавека, які дзеля выгады гатоў абараняць любую справу (кніжн.).

КАНДУІТ, -а, *М* -дуіце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). У Расіі да рэвалюцыі: журнал, у які заносіліся звесткі пра паводзіны вучняў або ваеннаслужачых (пераважна ў духоўных навучальных установах і кадэцкіх карпусах). *Запісаць у к.* ‖ *прым.* **кандуітны,** -ая, -ае.

КАНДУКТАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік чыгуначнага транспарту, які суправаджае цягнікі, а таксама работнік гарадскога транспарту, які абслугоўвае пасажыраў. ‖ *ж.* **кандуктарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **кандуктарскі,** -ая, -ае.

КАНДУКТАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне ў станках, якое забяспечвае ўзаемна правільнае размяшчэнне інструмента і вырабу, які апрацоўваецца. ‖ *прым.* **кандуктарны,** -ая, -ае.

КАНДЫДАТ, -а, *М* -даце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая намячаецца да выбрання, назначэння або для прыёму куды-н. *К. у дэпутаты.* **2.** *чаго.* Малодшая вучоная ступень, а таксама асоба, якая мае гэту ступень. *К. філалагічных навук.* ‖ *ж.* **кандыдатка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **кандыдацкі,** -ая, -ае.

КАНДЫДАТУРА, -ы, *мн.* -ы, -тур, *ж.* **1.** Права ці магчымасць стаць кандыдатам (у 1 знач.). *Абмеркаваць кандыдатуру для ўнясення ў спіс для тайнага галасавання.* **2.** Тое, што і кандыдат (у 1 знач.). *К. не зусім падыходзячая.*

КАНДЫЛЬ, -ю, *м.* Сорт яблыні, а таксама прадаўгаваты плод яе.

КАНДЫТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па прыгатаванню кандытарскіх вырабаў або (уст.) той, хто імі гандлюе.

КАНДЫТАРСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вытворчасці салодкіх мучных вырабаў або да гандлю імі. *Кандытарскія вырабы* (пячэнне, цукар, цукеркі і пад.). *К. магазін. Пайсці ў кандытарскую* (наз.; магазін, які прадае кандытарскія вырабы).

КАНДЫЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Норма, якасць, якім павінна адпавядаць прадукцыя. *Давесці да адпаведнай кандыцыі.* ‖ *прым.* **кандыцыйны,** -ая, -ае. *Кандыцыйнае насенне.*

КАНДЫЦЫЯНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для кандыцыяніравання паветра. ‖ *прым.* **кандыцыянерны,** -ая, -ае.

КАНДЫЦЫЯНІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Прывесці (прыводзіць) у адпаведнасць з пэўнымі нормамі, патрабаваннямі. *К. збожжа. К. паветра.* ‖ *наз.* **кандыцыяніраванне,** -я, *н.*

КАНДЭЛЯБР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падсвечнік для некалькіх свечак, а таксама сама падстаўка-свяцільня для электрычных лямп звычайна ў выглядзе свечак. ‖ *прым.* **кандэлябравы,** -ая, -ае.

КАНДЭНСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Падвергнуць (падвяргаць) кандэнсацыі. *К. пару. К. энергію.* ‖ *зак.* таксама **скандэнсаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны. ‖ *наз.* **кандэнсаванне,** -я, *н.*

КАНДЭНСАТ, -у, *М* -саце, *м.* (спец.). Прадукт, які атрымліваецца ў выніку кандэнсацыі (у 1 знач.). *Газавы к.* ‖ *прым.* **кандэнсатны,** -ая, -ае.

КАНДЭНСАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для кандэнсацыі чаго-н. *К. пары.* ‖ *прым.* **кандэнсатарны,** -ая, -ае.

КАНДЭНСАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Пераход рэчыва з газападобнага стану ў вадкі або крышталічны. *К. пары* (ператварэнне ў вадкасць). **2.** Накапленне ў вялікай колькасці. *К. энергіі.* ‖ *прым.* **кандэнсацыйны,** -ая, -ае.

КАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцоў, *м.* **1.** Мяжа, апошняя грань чаго-н. у прасторы або часе, а таксама прылягаючая да іх частка, перыяд. *К. дарогі. К. вясны. К. горада. К. часопіса. Знайсці к.* (таксама перан.: разабрацца ў чым-н.; даведацца пра што-н.). **2.** Адлегласць паміж двума пунктамі. *У абодва канцы прайшла пехатой.* **3.** Вяроўка, канат для прычалу суднаў (спец.). *Аддаць канцы* (адвязаць; таксама перан.: памерці). **4.** *перан.* Смерць, гібель (разм.). **5.** толькі *мн.* Астаткі нітак асновы, якія не могуць быць датканы і адразаюцца ад палатна (спец.). ◊ **Адзін канец** (разм.) — усё роўна, няхай будзе так. **Без канца** (разм.) — вельмі доўга, вельмі многа, бесперапынна. **Да канца** — канчаткова, поўнасцю. **Звесці канцы з канцамі** (разм.) — з цяжкасцю задаволіць жыццёвыя патрэбы, ледзь укласціся ў суму даходу, заработку. **З усіх канцоў** — адусюль, з розных бакоў. **Канца (канца-краю) не відаць (няма)** (разм.) — пра тое, чаго вельмі многа, што цягнецца доўга. **Канцы з канцамі не сходзяцца** (разм.) — 1) няма ўзгодненасці, адпаведнасці паміж рознымі часткамі, бакамі чаго-н.; 2) *у каго* не хапае чаго-н. на ўвесь вызначаны перыяд. **Канцы ў ваду** (разм.) — ніякіх слядоў (злачынства, правіннасці) не засталося. **На благі канец** — пры найгоршых абставінах, у горшым выпадку. **Пад канец** — пры заканчэнні. ‖ *памянш.* **кончык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). *К. ніткі.*

КАНЕЧНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Рука і нага ў чалавека, а таксама асобны орган руху ў жывёл. *Верхнія канечнасці. Пярэднія і заднія канечнасці* (у жывёл).

КАНЕЧНЕ. 1. *пабочн. сл.* Само сабой зразумела, без сумнення. *Я, к., нічога не ведала.* **2.** *прысл.* Абавязкова, што б ні здарылася. *К. я не паеду ў вёску.* **3.** *часц.* Так, вядома. *Ці маеце ахвоту падарожнічаць? — К.!*

КАНЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае канец, мяжу (у прасторы і часе); *проціл.* бесканечны. *Канечная велічыня* (у матэматыцы — велічыня, што змяняецца ў пэўных межах, не роўная ні нулю, ні бесканечнасці). **2.** Які знаходзіцца на канцы чаго-н., апошні ў шэрагу прадметаў і з'яў. *К. прыпынак.* **3.** Асноўны, самы галоўны. *Канечная мэта.* **4.** Які завяршае сабой які-н. працэс, што з'яўляецца вынікам работы. *К. прадукт. К. вынік.* ‖ *наз.* **канечнасць,** -і, *ж.*

КАНЁК[1], канька, *мн.* канькі, канькоў, *м.* **1.** *гл.* конь. **2.** Месца сыходжання нахіленых плоскасцей двухсхільнага даху, вільчык страхі. **3.** Разное ўпрыгожанне ў выглядзе конскай галавы на канцы падоўжнага бруса, што ўтварае верхні край страхі. *Разны к. упрыгожвае дах.* **4.** *перан.* Любімая тэма размовы, любімы занятак каго-н. *Сесці на свайго каньха* (пачаць размову на любімую тэму). *Акардэон — мой к.*

КАНЁК[2] *гл.* канькі.

КАНІБАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жывёліна, якая з'ядае асобін свайго віду (спец.). **2.** Людаед-дзікун. **3.** *перан.* Жорсткі, люты чалавек. ‖ *прым.* **канібальскі,** -ая, -ае. *Канібальскія нравы.*

КАНІКУЛЫ, -аў. Перапынак у занятках, які даецца навучэнцам для адпачынку. *Летнія к.* ‖ *прым.* **канікулярны,** -ая, -ае. *К. час.*

КАНІНА, -ы, *ж.* Мяса каня як ежа.

КАНІСТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Бак з герметычнай накрыўкай для бензіну, змазачных масел і пад. ‖ *прым.* **каністравы,** -ая, -ае.

КАНІФАС, -у, *м.* Лёгкая бавоўняная тканіна з рэльефным тканым малюнкам. ‖ *прым.* **каніфасавы,** -ая, -ае.

КАНІФОЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што.* Націраць каніфоллю. *К. смык.* ‖ *зак.* **наканіфоліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

КАНІФОЛЬ, -і, *ж.* Жаўтавата-чырвонае смалістае рэчыва, якое выкарыстоўваецца ў якасці клеявога і ізаляцыйнага матэрыялу ў прамысловасці, а таксама для націрання смычкоў струнных інструментаў. ‖ *прым.* **каніфольны,** -ая, -ае.

КАНЦЭЛЬ, -і, *ж.* **1.** Вельмі тонкая металічная нітка для вышывання. **2.** *перан.* Нуднае, зацяжное вырашэнне якой-н. справы. ‖ *прым.* **каніцэльны,** -ая, -ае. *Каніцельная справа.*

КАНІЦЭЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Рабочы каніцельнай вытворчасці. **2.** *перан.* Нерастаропны, марудны чалавек, якому ўласціва запавольнае бесталковае вядзенне справы. *Ён у нас вядомы к.* ‖ *ж.* **каніцэльшчыца,** -ы, *мн.* -чыц. ‖ *прым.* **каніцэльшчыцкі,** -ая, -ае.

КАНІЧНЫ, -ая, -ае. Які мае форму конуса. *Канічная паверхня.*

КАНКАН, -а, *м.* Род эстраднага танца хуткага тэмпу з высокім падкідваннем ног.

КАНКАРДАНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Тып слоўніка, створаны пераважна камп'ютэрнымі сродкамі, які поўна падае словы канкрэтнага тэксту з лексікаграфічнымі характарыстыкамі (камбінаторнымі, частотнымі і інш.) і з усімі наяўнымі ў тэксце ілюстрацыямі да кожнага слова.

КАНКЛАЎ, -лава, *м.* Савет кардыналаў, які выбірае рымскага папу.

КАНКРЭТНЫ, -ая, -ае. Які рэальна існуе, дакладны, прадметна акрэслены, у адрозненне ад абстрактнага, адцягненага. *К. прадмет. Разважаць канкрэтна* (прысл.). ‖ *наз.* **канкрэтнасць**, -і, *ж.*

КАНКРЭТЫЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Даць (даваць) канкрэтнае выражэнне чаму-н.; удакладніць (удакладняць) што-н. *К. прапанову.* ‖ *наз.* **канкрэтызацыя**, -і, *ж.*

КАНКРЭТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (разм.). Канкрэтныя факты, справы, учынкі.

КАНКУР, -а, *м.* У конным спорце: пераадоленне некалькіх перашкод на пэўным маршруце. *Спаборнічаць у канкуры.* ‖ *прым.* **канкурны**, -ая, -ае.

КАНКУРСАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік конкурсу (звычайна музычнага). ‖ *ж.* **канкурсантка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КАНКУРЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., з кім-чым у чым.* Уступаць у канкурэнцыю з кім-н.

КАНКУРЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто канкурыруе з кім-н. ‖ *ж.* **канкурэнтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **канкурэнцкі**, -ая, -ае.

КАНКУРЭНТАЗДОЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Здольны вытрымаць канкурэнцыю, супрацьстаяць канкурэнтам. ‖ *наз.* **канкурэнтаздольнасць**, -і, *ж.*

КАНКУРЭНЦЫЯ, -і, *ж.* Саперніцтва, барацьба за перавагу, за дасягненне большых выгод. *Гандлёвая к. Нездаровая капіталістычная к.* ‖ *прым.* **канкурэнтны**, -ая, -ае.

КАНОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Правіла або сукупнасць правіл якога-н. напрамку, вучэння (кніжн.). *Эстэтычныя каноны класіцызму.* **2.** Царкоўнае ўстанаўленне, правіла (кніжн.). *Царкоўны к.* **3.** Царкоўнае песнапенне ў пахвалу святога або свята (спец.). *Памінальны к.*

КАНОПЛІ, канапель. Высокая травяністая расліна сямейства каноплевых, са сцёблаў якой вырабляюць пяньку, а з семя — алей, а таксама семя гэтай расліны. ◊ **Як Піліп з канапель** (разм.) — знянацку выскачыць, з'явіцца адкуль-н. ‖ *прым.* **канапляны**, -ая, -ае. *К. алей.*

КАНОЭ, *нескл., н.* Адкрытая спартыўная лодка без уключын, у якой грабуць адналопасцевым вяслом, стоячы на адным калене (бываюць адзіночкі і двойкі).

КАНСАЛІДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** З'яднаць (яднаць), згуртаваць (згуртоўваць) (кніжн.). *К. сілы змагароў за незалежнасць.* **2.** Пераўтварыць (пераўтвараць) кароткатэрміновыя дзяржаўныя даўгавыя абавязацельствы ў доўгатэрміновыя або бестэрміновыя (спец.). *К. пазыку.* ‖ *наз.* **кансалідацыя**, -і, *ж.*

КАНСАНАНС, -у, *м.* (спец.). Мілагучнае спалучэнне гукаў; *проціл.* дысананс. ‖ *прым.* **кансанансны**, -ая, -ае.

КАНСЕРВАВАЦЬ, -рвую, -рвуеш, -рвуе; -рвуй; -рваваны; *незак., што.* **1.** Нарыхтоўваючы, падвяргаць спецыяльнай апрацоўцы для засцярогі ад псавання. *К. мяса.* **2.** Прымаць спецыяльныя тэхнічныя меры для засцярогі ад псавання, карозіі (спец.). *К. лесаматэрыялы. К. машыны, станкі.* **3.** Часова прыпыняць развіццё, дзейнасць чаго-н. *К. будаўніцтва.* ‖ *зак.* **закансерваваць**, -рвую, -рвуеш, -рвуе; -рвуй; -рваваны. ‖ *наз.* **кансервацыя**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.) *і* **кансерваванне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

КАНСЕРВАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек кансерватыўных поглядаў. **2.** Член кансерватыўнай партыі. ‖ *прым.* **кансерватарскі**, -ая, -ае.

КАНСЕРВАТОРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Вышэйшая музычная навучальная ўстанова. ‖ *прым.* **кансерваторскі**, -ая, -ае.

КАНСЕРВАТЫЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Кансерватыўныя погляды, перакананні. *К. у кіраўніцтве.*

КАНСЕРВАТЫЎНЫ, -ая, -ае. Варожы ўсяму новаму, прагрэсіўнаму, які абараняе старое, аджыўшае. *Кансерватыўная палітыка. Кансерватыўныя погляды.* ‖ *наз.* **кансерватыўнасць**, -і, *ж.*

КАНСЕРВЫ, -аў. Кансерваваныя прадукты харчавання. *Мясныя к.* ‖ *прым.* **кансервавы**, -ая, -ае.

КАНСІЛІУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нарада ўрачоў для вызначэння цяжкага захворвання і пошуку спосабаў яго лячэння.

КАНСІСТОРЫЯ, -і, *ж.* Царкоўна-адміністрацыйны і царкоўна-судовы орган пры епархіяльным архірэі. ‖ *прым.* **кансісторскі**, -ая, -ае.

КАНСІСТЭНЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Ступень шчыльнасці, цвёрдасці, густаты чаго-н. *Цвёрдая к. Вадкая к. сумесі.*

КАНСОЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (спец.). Выступ у сцяне для падтрымкі некаторых частак будынка (карніза, балкона і інш.) або для ўстаноўкі на ім скульптур. ‖ *прым.* **кансольны**, -ая, -ае.

КАНСПЕКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткі запіс зместу чаго-н. *К. лекцыі.* ‖ *прым.* **канспектны**, -ая, -ае.

КАНСПЕКТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., што.* Складаць канспект чаго-н. *К. лекцыю.* ‖ *зак.* **заканспектаваць**, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны *і* **праканспектаваць**, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **канспектаванне**, -я, *н.*

КАНСПЕКТЫЎНЫ, -ая, -ае. Які мае характар канспекта; кароткі. *К. пераказ лекцыі. Расказаць канспектыўна* (прысл.) *пра экскурсію.* ‖ *наз.* **канспектыўнасць**, -і, *ж.*

КАНСПІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што* і *без дап.* Прымяняць метады канспірацыі, захоўваць канспірацыю. *К. падпольную работу.* ‖ *зак.* **заканспіраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

КАНСПІРАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто карыстаецца канспірацыяй. ‖ *прым.* **канспіратарскі**, -ая, -ае.

КАНСПІРАТЫЎНЫ, -ая, -ае. Звязаны з канспірацыяй, тайны, падпольны. *К. сход. Канспіратыўная кватэра.* ‖ *наз.* **канспіратыўнасць**, -і, *ж.*

КАНСПІРАЦЫЯ, -і, *ж.* Метады, якія прымяняюцца падпольнай арганізацыяй для захоўвання ў тайне яе дзейнасці; захоўванне тайны. *Строгая к.* ‖ *прым.* **канспірацыйны**, -ая, -ае.

КАНСТАНТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Пастаянная велічыня. ‖ *прым.* **канстантны**, -ая, -ае.

КАНСТАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., што* і *без дап.* (кніжн.). Устанавіць (устанаўліваць) наяўнасць, несумненнасць чаго-н. *К. факт.* ‖ *наз.* **канстатацыя**, -і, *ж. і* **канстатаванне**, -я, *н.*

КАНСТРУКТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст, які канструюе (у 1 знач.), стварае канструкцыю чаго-н. *К. авіямадэлей.* **2.** Дзіцячая гульня — набор дэталей для канструявання. ‖ *прым.* **канструктарскі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Канструктарскае бюро.*

КАНСТРУКТЫВІЗМ, -у, *м.* Напрамак у мастацтве 20 ст., які імкнецца да максімальнай выразнасці і эканамічнасці форм, да агалення іх тэхнічнай асновы. ‖ *прым.* **канструктывісцкі**, -ая, -ае.

КАНСТРУКТЫВІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік канструктывізму. ‖ *ж.* **канструктывістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **канструктывісцкі**, -ая, -ае.

КАНСТРУКТЫЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да канструкцыі (у 1 знач.), патрэбны для канструявання (спец.). *Канструктыўныя асаблівасці збудавання.* **2.** Які складае аснову чаго-н., важны (кніжн.). *Канструктыўная прапанова.* ‖ *наз.* **канструктыўнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

КАНСТРУКЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Будова, узаемнае размяшчэнне частак якога-н. збудавання, механізма, а таксама само збудаванне, механізм з такім устройствам. *К. моста.* **2.** Размяшчэнне слоў з пункту гледжання іх граматычнай сувязі, граматычная будова словазлучэння. *К. складанага сказа. Сінтаксічная к.* ‖ *прым.* **канструкцыйны**, -ая, -ае (прызначаны для канструкцыі). *Канструкцыйныя матэрыялы.*

КАНСТРУЯВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -руяваны; *незак., што.* **1.** Ствараць канструкцыю чаго-н.; будаваць. *К. радыёпрыёмнік.* **2.** Ствараць у пэўным саставе (кніжн.). *К. прэзідыум міжнароднага кангрэса.* ‖ *зак.* **сканструяваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -руяваны.

КАНСТЫТУЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Асноўны закон дзяржавы, які вызначае асновы грамадскага і дзяржаўнага ладу, сістэму дзяржаўных органаў, правы і абавязкі грамадзян. *К. Рэспублікі Беларусь.* ‖ *прым.* **канстытуцыйны**, -ая, -ае.

КАНСТЫТУЦЫЯ[2], -і, *ж.* (спец.). Будова, структура арганізма. *К. чалавека.* ‖ *прым.* **канстытуцыйны**, -ая, -ае.

КАНСУЛЬТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *незак., з кім.* Раіцца са спецыялістам па якому-н. пытанню. ‖ *зак.* **пракансультавацца**, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся.

КАНСУЛЬТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., каго* і *без дап.* Даваць кансультацыю (у 2 і 4 знач.). ‖ *зак.* **пракансультаваць**, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны.

КАНСУЛЬТАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто дае кансультацыі (у 2 знач.). ‖ *ж.* **кансультантка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **кансультанцкі**, -ая, -ае.

КАНСУЛЬТАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Абмеркаванне якога-н. пытання спецыялістамі. *Склікаць кансультацыю юрыстаў.* **2.** Парада спецыяліста па якім-н. пытанні. *Атрымаць кансультацыю.* **3.** Установа, якая аказвае дапамогу насельніцтву парадамі спецыялістаў па якіх-н. пытаннях. *Дзіцячая к. Юрыдычная к.* **4.** Дадатковыя заняткі выкладчыка з навучэнцамі для лепшага засваення прадмета. *Расклад кансультацый перад сесіяй.* ‖ *прым.* **кансультацыйны**, -ая, -ае.

КАНСЬЕРЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Францыі: швейцар пры доме. ‖ *ж.* **кансьержка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак.

КАНСЭНСУС, -у, *м.* (кніжн.). Агульная згода па спрэчным пытанні, дасягнутая ў выніку дыскусіі і зближэння пазіцый удзельнікаў

міжнародных перагавораў, палітычных і іншых форумаў і пад.

КАНТ[1], -а, *М* ка́нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Востры край, рабро чаго-н. *К. стала.* **2.** Каляровы шнурок, аблямоўка па краях або швах адзення, часцей форменнага. **3.** Палоска, якой абклеены (абведзены) па краях у выглядзе рамкі малюнак, табліца і пад. ‖ *памянш.* **ка́нцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **кантавы,** -ая, -ае.

КАНТ[2], -а, *М* ка́нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Пахавальнае песнапенне ўрачыстага свецкага або царкоўнага зместу.

КАНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* **1.** Абчэсваючы (бервяно, дошку, камень і пад.), рабіць кант[1] (у 1 знач.). *К. бервяно.* **2.** Пераварочваць, паварочваць на бок (груз ці выраб пры перамяшчэнні, апрацоўцы і пад.). *Асцярожна, не к.!* ‖ *зак.* **акантава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **кантава́нне,** -я, *н.,* **канто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.,* **аканто́ўванне,** -я, *н.* *і* **аканто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **канто́вачны,** -ая, -ае *і* **аканто́вачны,** -ая, -ае.

КАНТА́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сутыкненне, злучэнне (спец.). **2.** *перан.* Дзелавая сувязь, узгодненасць у дзеяннях, цесныя зносіны. *Уступіць у к. з хворым. Дзелавыя кантакты.* **3.** Дэталь, якая забяспечвае судакрананне праводаў электрычнага ланцуга (спец.). ‖ *прым.* **канта́ктны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАНТАМІНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Змешванне дзвюх або некалькіх падзей пры іх апісанні (кніжн.). **2.** У мовазнаўстве: узнікненне новага слова або выразу ў выніку змешвання частак двух розных слоў або выразаў, блізкіх па значэнню ці гучанню, а таксама слова або выраз, якія ўзніклі такім чынам; напр., няправільны выраз «іграць значэнне» — з'яўляецца кантамінацыяй двух выразаў: «іграць ролю» і «мець значэнне». ‖ *прым.* **кантаміна́цыйны,** -ая, -ае.

КА́НТАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вуздэчка без цугляў для прывязвання каня.

КА́НТАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Род бязмена.

КА́НТАР[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пеўчы хору ў каталіцкай царкве. **2.** Галоўны спявак у сінагозе. **3.** Настаўнік і дырыжор хору, а таксама арганіст у пратэстанцкай царкве.

КАНТА́ТА, -ы, *ДМ* -та́це, *мн.* -ы, -та́т, *ж.* **1.** Буйны музычны твор урачыстага або лірыка-эпічнага зместу для салістаў і аркестра, блізкі да араторыі. **2.** Верш на міфалагічную тэму, які складаецца з некалькіх частак да якой-н. урачыстасці (спец.). ‖ *прым.* **канта́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАНТО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае канты, з кантамі (у 1 знач.). *К. слуп.*

КАНТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў некаторых краінах. ‖ *прым.* **кантана́льны,** -ая, -ае.

КАНТО́РА, -ы, *мн.* -ы, -то́р, *ж.* Агульная назва адміністрацыйна-канцылярскіх аддзелаў прадпрыемстваў, а таксама самастойных устаноў, пераважна гаспадарчага, фінансавага характару. *Паштовая к. К. завода.* ‖ *прым.* **канто́рскі,** -ая, -ае. *Канторскія кнігі.*

КАНТО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Высокі пісьмовы стол з нахіленай дошкай, за якім працуюць, стоячы або седзячы на высокай табурэтцы. **2.** Невялікае памяшканне для майстра, кіраўніка цэха і пад.

КАНТО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Работнік канторы. ‖ *ж.* **канто́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **канто́ршчыцкі,** -ая, -ае.

КАНТРАБА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Тайны бяспошлінны правоз або перанос праз дзяржаўную граніцу тавараў, каштоўнасцей і інш., а таксама тавары, перапраўленыя такім спосабам. *К. наркотыкаў.* ‖ *прым.* **кантраба́ндны,** -ая, -ае.

КАНТРАБАНДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца кантрабандай. ‖ *ж.* **кантрабанды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кантрабанды́сцкі,** -ая, -ае.

КАНТРАБА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Струнны смычковы музычны інструмент самага нізкага гучання. ‖ *прым.* **кантраба́сны,** -ая, -ае *і* **кантрабасо́вы,** -ая, -ае. *Кантрабасны смычок. Кантрабасовая партыя.*

КАНТРА́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьмовы дагавор, пагадненне. *Падпісаць к. Заключыць к.* ‖ *прым.* **кантра́ктны,** -ая, -ае *і* **кантра́ктавы,** -ая, -ае (спец.).

КАНТРАКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., каго-што.* Заключаць кантракт на атрыманне, выкарыстоўванне каго-, чаго-н. *К. ураджай.* ‖ *зак.* **законтрактава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **кантракта́цыя,** -і, *ж.*

КАНТРАЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая правярае каго-, што-н. *Грамадскі к.* ‖ *ж.* **кантралёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **кантралёрскі,** -ая, -ае.

КАНТРА́ЛЬТА, *нескл.* **1.** *н.* Самы нізкі жаночы голас (у спевах). **2.** *ж.* Спявачка з такім голасам. ‖ *прым.* **кантра́льтавы,** -ая, -ае.

КАНТРАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., каго-што.* Браць пад кантроль, правяраць. *К. працоўную дысцыпліну.* ‖ *зак.* **пракантралява́ць,** -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. ‖ *наз.* **кантралява́нне,** -я, *н.*

КАНТРАМА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Талон, які дае права на бясплатнае наведванне тэатра, кіно і пад. ‖ *прым.* **кантрама́рачны,** -ая, -ае.

КАНТРАПУ́НКТ, -а, *М* -кце, *м.* (спец.). У музыцы: мастацтва спалучэння некалькіх самастойных мелодый, галасоў, якія гучаць адначасова, у адно цэлае, а таксама раздзел тэорыі музыкі, прысвечаны вывучэнню такіх спалучэнняў. ‖ *прым.* **кантрапунктны,** -ая, -ае *і* **кантрапунктычны,** -ая, -ае.

КАНТРА́СТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэзка выражаная процілегласць. ‖ *прым.* **кантра́стны,** -ая, -ае.

КАНТРАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Быць кантрастным каму-, чаму-н.; складаць кантраст з кім-, чым-н.

КАНТРА́СТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* кантраст. **2.** Які складае кантраст, зусім супрацьлеглы. *Кантрастныя з'явы. Кантрастныя колеры.* ‖ *наз.* **кантра́стнасць,** -і, *ж.*

КАНТРАЦЭПТЫ́ВЫ, -аў (спец.). Процізачаткавыя сродкі. ‖ *прым.* **кантрацэпты́ўны,** -ая, -ае. *Кантрацэптыўныя сродкі.*

КАНТРО́ЛЬ, -ю, *м.* **1.** Праверка, а таксама назіранне з мэтай праверкі. *К. за якасцю прадукцыі. Грамадскі к. Дзяржаўны к.* (сістэма дзяржаўных органаў праверкі). **2.** *зб.* Асобы, якія займаюцца кантролем, кантралёры. *На маршруце працуе к.* ‖ *прым.* **кантро́льны,** -ая, -ае. *К. пост. Кантрольная работа.*

КАНТРЫБУ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Плацяжы, якія накладаюцца дзяржавай-пераможцай на пераможаную дзяржаву. ‖ *прым.* **кантрыбуцы́йны,** -ая, -ае.

КАНТУ́ЗІЦЬ, -ту́жу, -ту́зіш, -ту́зіць; -ту́жаны; *зак., каго-што.* Нанесці кантузію каму-, чаму-н. *К. у галаву.*

КАНТУ́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* Удар або траўма арганізма без пашкоджання знешняга покрыва цела. *Цяжкая к. пры выбуху бомбы.*

КАНТЫНГЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Устаноўленая для пэўных мэт найбольшая колькасць, норма чаго-н. (спец.). *Экспартны к. тавараў.* **2.** Сукупнасць людзей, якія складаюць аднародную ў якіх-н. адносінах групу, катэгорыю (кніжн.). *К. навучэнцаў.*

КАНТЫНЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і мацярык. ‖ *прым.* **кантынента́льны,** -ая, -ае. *К. клімат.*

КАНТЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (уст.). Зборнік каталіцкіх царкоўных песень і кантаў[2].

КАНТЭ́ЙНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльная скрыня (для перавозкі грузаў без упакоўкі, для навуковай апаратуры на касмічных ракетах і пад.). ‖ *прым.* **кантэйнерны,** -ая, -ае.

КАНТЭ́КСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Закончаны ўрывак тэксту, які дазваляе вызначыць сэнс кожнага слова або выразу, што ў яго ўваходзіць. *Слова ў кантэксце выяўляе значэнне.* ‖ *прым.* **кантэкстны,** -ая, -ае *і* **канто́кставы,** -ая, -ае.

КА́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; кань; *зак.* Бясследна знікнуць, прапасці. *К. у нябыт. К. у Лету* (быць забытым, знікнуць назаўсёды з памяці людской; высок.; у грэчаскай міфалогіі: Лета — рака забыцця).

КАНФАРМІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Прыстасавальніцтва, пасіўнае прыняцце існуючага парадку, пануючых думак, модных тэндэнцый. ‖ *прым.* **канфармі́сцкі,** -ая, -ае.

КАНФАРМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік канфармізму. ‖ *ж.* **канфармі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **канфармі́сцкі,** -ая, -ае.

КАНФЕДЭРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік, член канфедэрацыі (у 1 і 2 знач.).

КАНФЕДЭРА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Польскі нацыянальны мужчынскі галаўны ўбор у выглядзе чатырохкантовай шапкі.

КАНФЕДЭРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). **1.** Саюз, аб'яднанне якіх-н. арганізацый. *Сусветная к. працы.* **2.** Пастаянны саюз дзяржаў, якія захоўваюць незалежнае (суверэннае) існаванне і аб'ядналіся з мэтай каардынацыі асобных пытанняў (знешнепалітычных і ваенных) у сваёй дзейнасці; адпаведная форма дзяржаўнага ўпарадкавання. ‖ *прым.* **канфедэраты́ўны,** -ая, -ае.

КАНФЕРА́НС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Эстрадны жанр — выступленне на сцэне, звязанае з аб'яўленнем і каменціраваннем нумароў праграмы, а таксама тэкст такога выступлення.

КАНФЕРАНСЬЕ́, *нескл., м.* Артыст, які аб'яўляе нумары праграмы на эстрадным прадстаўленні, канцэрце і займае гледачоў у перапынках паміж нумарамі.

КАНФЕРЭ́НЦ-ЗА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Зала для ўрачыстых пасяджэнняў, канферэнцый.

КАНФЕРЭ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Сход, нарада прадстаўнікоў якіх-н. дзяржаў, арганізацый. *Міжнародная к. Навуковая к.*

КАНФЕ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* (кніжн.). Тое, што і веравызнанне. ‖ *прым.* **канфесія́нальны,** -ая, -ае.

КАНФЕЦІ́, *нескл., н.* Рознакаляровыя папяровыя кружочкі, якімі абсыпаюць адзін аднаго на карнавалах, маскарадах і пад.

КАНФІГУРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Знешнія абрысы, формы чаго-н., а таксама ўзаемнае размяшчэнне прадметаў або іх частак у выглядзе якой-н. фігуры. *К. марскіх берагоў. К. зорак.* ‖ *прым.* **канфігура́цыйны,** -ая, -ае.

КАНФІДЭНЦЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Сакрэтны, даверны. *Канфідэнцыяльная размова. Паведаміць канфідэнцыяльна* (прысл.). ‖ *наз.* **канфідэнцыя́льнасць**, -і, *ж.*

КАНФІРМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** У католікаў: таінства мірапамазання дзіцяці 7—12 гадоў, якое робіцца епіскапам і якое далучае яго да царквы. **2.** У пратэстантаў: абрад прыняцця ў члены царквы юнакоў і дзяўчат 14—16 гадоў, а таксама час іх падрыхтоўкі да такога абраду. ‖ *прым.* **канфірмацы́йны**, -ая, -ае.

КАНФІСКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* Забраць (забіраць) на карысць дзяржавы пастановай дзяржаўнай улады. *К. маёмасць.* ‖ *наз.* **канфіска́цыя**, -і, *ж.* *К. панскіх маёнткаў.*

КАНФЛІ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сутыкненне, сур'ёзнае разыходжанне, спрэчка. *Сямейны к. Узброены к.* ‖ *прым.* **канфлі́ктны**, -ая, -ае. *Канфліктная камісія* (па разбору канфліктаў).

КАНФЛІКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.*, *з кім* (разм.). Уступаць у канфлікт, канфлікты. *К. з адміністрацыяй.*

КАНФО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Надстаўка на самаварнай трубе для чайніка. **2.** Кружок, які закрывае адтуліну на кухоннай пліце, а таксама сама адтуліна. ‖ *прым.* **канфо́рачны**, -ая, -ае.

КАНФРАНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Проціпастаўленне, супрацьборства. *Палітычная к.* ‖ *прым.* **канфрантацы́йны**, -ая, -ае.

КАНФУ́З, -у, *м.* (разм.). Стан няёмкасці, збянтэжанасці; няёмкае, часам смешнае становішча. *Вось такі к. здарыўся.* ‖ *прым.* **канфу́зны**, -ая, -ае. *К. выпадак.*

КАНФУ́ЗІЦЦА, -фу́жуся, -фу́зішся, -фу́зіцца; *незак.* (разм.). Адчуваць няёмкасць; саромецца, бянтэжыцца. *К. на людзях.* ‖ *зак.* **сканфу́зіцца**, -фу́жуся, -фу́зішся, -фу́зіцца.

КАНФУ́ЗІЦЬ, -фу́жу, -фу́зіш, -фу́зіць; *незак.*, *каго (што)* (разм.). Прыводзіць у канфуз. ‖ *зак.* **сканфу́зіць**, -фу́жу, -фу́зіш, -фу́зіць; -фу́жаны.

КАНФУ́ЗЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Які лёгка канфузіцца, бянтэжыцца; сарамлівы. ‖ *наз.* **канфу́злівасць**, -і, *ж.*

КАНФУ́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* канфуз. **2.** Здольны прывесці ў канфуз, які ставіць у няёмкае становішча, кампраметуе. *Канфузныя паводзіны.* ‖ *наз.* **канфу́знасць**, -і, *ж.*

КАНЦАВЫ́, -а́я, -о́е. Які знаходзіцца на канцы. *Канцавая станцыя.*

КАНЦЛА́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: канцэнтрацыйны лагер. ‖ *прым.* **канцла́герны**, -ая, -ае.

КА́НЦЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прэм'ер-міністр у некаторых краінах, а таксама вышэйшы грамадзянскі чын у царскай Расіі. ‖ *прым.* **ка́нцлерскі**, -ая, -ае.

КАНЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -цо́ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* (спец.). **1.** Графічнае ўпрыгожанне ў канцы кнігі, раздзела. **2.** Заключная частка літаратурнага ці музычнага твора.

КАНЦЫЛЯ́РШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Неапраўданы, празмерны фармалізм у вядзенні спраў.

КАНЦЫЛЯРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Служачы канцылярыі. ‖ *ж.* **канцыляры́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КАНЦЫЛЯ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Аддзел установы, заняты справаводствам, а таксама памяшканне гэтага аддзела. ◊ **Нябесная канцылярыя** (разм. жарт.) — пра сілы, якія быццам бы кіруюць надвор'ем. ‖ *прым.* **канцыля́рскі**, -ая, -ае. *К. стыль* (невыразны, са словамі, характэрнымі для дзелавых папер).

КАНЦЭНТРАВА́НЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца высокай канцэнтрацыяй (у 2 знач.). *Канцэнтраваныя кармы. К. раствор.* ‖ *наз.* **канцэнтрава́насць**, -і, *ж.*

КАНЦЭНТРАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́ецца; *незак.* Збірацца, групавацца ў якім-н. адным месцы. ‖ *зак.* **сканцэнтрава́цца**, -ру́ецца. ‖ *наз.* **канцэнтра́цыя**, -і, *ж.*

КАНЦЭНТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Збіраць, групаваць у адным месцы. *К. вытворчасць. К. войскі. К. увагу* (перан.). **2.** *што.* Згушчаць, насычаць (спец.). *К. раствор.* **3.** *што.* Тое, што і абагачаць (у 2 знач.; спец.). *К. руду.* ‖ *зак.* **сканцэнтрава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **канцэнтра́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **канцэнтрацы́йны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

КАНЦЭНТРА́Т, -у, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Гатовы сухі прадукт, спецыяльна апрацаваны для хуткага прыгатавання. *К. кашы. К. квасу.* **2.** Корм высокай пажыўнасці для жывёлы (мука, вотруб'е, макуха, зерне). **3.** Канцэнтраваная руда (спец.). ‖ *прым.* **канцэнтра́тны**, -ая, -ае.

КАНЦЭНТРАЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* канцэнтраваць. **2. канцэнтрацыйны лагер** — у некаторых краінах з рэакцыйнымі рэжымамі: месца зняволення і фізічнага знішчэння палітычных праціўнікаў, іншадумцаў, прадстаўнікоў нацыянальнасцей, якія праследуюцца, і пад. [першапач. лагер для ваеннапалонных].

КАНЦЭНТРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* канцэнтраваць, -цца. **2.** Ступень насычанасці, гушчыні чаго-н. (спец.). *Раствор моцнай канцэнтрацыі.*

КАНЦЭНТРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае агульны цэнтр; *проціл.* эксцэнтрычны[2]. *Канцэнтрычныя акружнасці.* ‖ *наз.* **канцэнтры́чнасць**, -і, *ж.*

КАНЦЭПТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* канцэпцыя. **2.** Які мае сур'ёзную самастойную канцэпцыю. *Гэта навуковая праца глыбока канцэптуальная.* ‖ *наз.* **канцэптуа́льнасць**, -і, *ж.*

КАНЦЭ́ПЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). **1.** Сістэма поглядаў, тое ці іншае разуменне з'яў, працэсаў. **2.** Агульная задума, галоўная ідэя якога-н. твора, навуковай працы і пад. ‖ *прым.* **канцэптуа́льны**, -ая, -ае.

КАНЦЭРАГЕ́Н, -у, *м.* (спец.). Хімічнае рэчыва, якое садзейнічае ўзнікненню злаякаснай пухліны. ‖ *прым.* **канцэраге́нны**, -ая, -ае. *Канцэрагенныя рэчывы.*

КАНЦЭ́РН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адна з форм аб'яднання розных прадпрыемстваў з высокім узроўнем канцэнтрацыі і цэнтралізацыі капіталаў і вытворчасці.

КАНЦЭ́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Публічнае выкананне музычных і іншых твораў. *Эстрадны к. Даць к.* (пра выканаўцу). **2.** Музычны твор для аднаго інструмента ў суправаджэнні аркестра. *К. для фартэп'яна з аркестрам.* ‖ *прым.* **канцэ́ртны**, -ая, -ае. *Канцэртная зала.*

КАНЦЭРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* (спец.). Выступаць у канцэртах, даваць канцэрты.

КАНЦЭРТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які дае канцэрт (у 1 знач.). ‖ *ж.* **канцэрта́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КАНЦЭРТМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* **1.** Музыкант, які ўзначальвае адну са струнных груп аркестра. **2.** Саліст сімфанічнага або опернага аркестра. **3.** Піяніст-акампаніятар, які развучвае партыі са спевакамі. ‖ *прым.* **канцэртма́йстарскі**, -ая, -ае.

КАНЦЭРЦІ́НА[1], -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Музычны інструмент, які мае выгляд шасцігранная гармоніка. *Іграць на канцэрціне.*

КАНЦЭРЦІ́НА[2], *нескл.*, *н.* (спец.). Музычны твор тыпу канцэрта (у 2 знач.), які адрозніваецца ад апошняга меншай складанасцю і меншымі памерамі.

КАНЦЭ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Дагавор на здачу дзяржавай у эксплуатацыю прыватным прадпрымальнікам або іншаземным фірмам прамысловых прадпрыемстваў, прыродных багаццяў або іншых гаспадарчых аб'ектаў. *Міжнародныя канцэсіі. К. на будаўніцтва чыгункі.* **2.** Само прадпрыемства, арганізаванае на аснове такога дагавору. ‖ *прым.* **канцэсі́йны**, -ая, -ае.

КАНЦЭСІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік канцэсіі. ‖ *прым.* **канцэсіяне́рскі**, -ая, -ае.

КАНЧА́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Зменная частка слова, якая паказвае на сінтаксічную сувязь з іншымі словамі; флексія. *Склонавы к.*

КАНЧАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не будзе больш пераглядацца, змяняцца; беспаваротны. *К. вынік. Рашэнне суда — канчатковае.* **2.** Які з'яўляецца завяршэннем або ажыццяўленнем чаго-н.; даведзены да канца. *Канчатковая мэта.*

КАНЧА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* кончыцца, -ць.

КАНЧУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Раменны бізун.

КАНЬЁ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Глыбокая вузкая даліна з вельмі крутымі берагамі, размытая ракой. ‖ *прым.* **каньё́нны**, -ая, -ае.

КАНЬКАБЕ́ЖАЦ, -жца, *мн.* -жцы, -жцаў, *м.* Той, хто займаецца канькабежным спортам. ‖ *ж.* **канькабе́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак.

КАНЬКАБЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да катання на каньках. *К. спорт.*

КА́НЬКАЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў (разм.). Той, хто канькае, дакучае просьбамі; папрашайка.

КА́НЬКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Назойліва прасіць аб чым-н., скардзячыся на што-н. ‖ *наз.* **ка́ньканне**, -я, *н.*

КАНЬКІ́, -о́ў, *адз.* -нёк, -нька́, *м.* **1.** Вузкія сталёвыя палазкі, якія прымацоўваюцца да абутку для катання на лёдзе. *Фігурныя к.* **2.** Від спорту — катанне на такіх палазках (разм.). *Мой любімы спорт — к.* ‖ *прым.* **канько́вы**, -ая, -ае.

КАНЬЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Моцны алкагольны напітак з вінаграднага спірту. ‖ *прым.* **канья́чны**, -ая, -ае.

КАНЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і каня.

КАН'ЮНКТУ́РА, -ы, *ж.* (кніжн.). Становішча, абставіны, што склаліся ў якой-н. галіне грамадскага жыцця. *Міжнародная к. Палітычная к.* ‖ *прым.* **кан'юнкту́рны**, -ая, -ае.

КАН'ЮНКТУ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Беспрынцыповы чалавек, які змяняе свае паводзіны ў залежнасці ад той ці іншай кан'юнктуры, ад абставін. ‖ *ж.* **кан'юнкту́ршчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

КАН'ЮНКТЫ́ВА, -ы, *ж.* (спец.). Вонкавая абалонка вока. ‖ *прым.* **кан'юнктыва́льны**, -ая, -ае.

КАН'ЮНКТЫВІ́Т, -у, *М* -ві́це, *м.* Запаленне слізістай абалонкі вока, што пакрывае ўнутраную паверхню і пярэднюю частку вочнага яблыка.

КАНЮ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань *і* -шняў, *ж.* Хлеў для коней. ‖ *прым.* **каню́шневы**, -ая, -ае.

КАНЮШЫ́НА, -ы, *ж.* Кармавая травяністая расліна сямейства бабовых з трайчастым лісцем і шарападобнымі кветкамі. ‖

прым. **канюшынны,** -ая, -ае *і* **канюшынавы,** -ая, -ае.

КА́НЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Птушка сямейства ястрабіных, якая жыве на балотах, сырых лугах, крык якой нагадвае слова «піць»; кнігаўка. *Плачуць кані над балотам, просяць піць. Енчыць, як к. на дождж.*

КАНЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па конегадоўлі.

КАНЯ́КА, -і, *ДМ* -няцы, *Т* -ай (-аю), *ж.* (разм.). Пра слабага заездж́анага каня.

КАП... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) капіталістычны, напр. *капкраіны* (разм.); 2) капітальны, напр. *капбудаўніцтва, капрамонт.*

КА́ПА, -ы, *мн.* -ы, кап, *ж.* Узорыстае пікейнае пакрывала на ложак. ‖ *прым.* **капавы,** -ая, -ае.

КАПА́[1], -ы́, *мн.* ко́пы *і (з ліч. 2, 3, 4)* капы́, коп, *ж.* Сена, снапы, складзеныя конусам. *Атава ў копах. К. валасоў* (перан.: пра густыя пышныя валасы). ‖ *памянш.* **ко́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.*

КАПА́[2], -ы́, *мн.* ко́пы *і (з ліч. 2, 3, 4)* капы́, коп, *ж.* Даўнейшая адзінка лічэння: шэсцьдзесят штук чаго-н. *К. снапоў.*

КАПАКЛА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сельскагаспадарчая машына для збору сена або саломы і складання яе ў копы.

КАПА́Л, -у, *м.* (спец.). Цвёрдая выкапнёвая смала раслiннага паходжання, лепшыя гатункі якой ідуць на прыгатаванне лакаў, а горшыя — лінолеуму. ‖ *прым.* **капа́лавы,** -ая, -ае.

КАПА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца капаннем, копкай чаго-н. ‖ *ж.* **капа́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КА́ПАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзіцячы, а таксама жаночы вязаны галаўны ўбор з завязкамі пад падбародкам. ‖ *прым.* **ка́парны,** -ая, -ае.

КАПАТА́Ж, -у, *м.* (спец.). Від аварыі, пры якой самалёт перакульваецца цераз насавую частку пры пасадцы або ўзлёце. ‖ *прым.* **капата́жны,** -ая, -ае.

КАПАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Марудлівы, непаваротлівы. ‖ *наз.* **капатлі́васць,** -і, *ж.*

КАПАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціць; *незак.* (разм.). Ка́паць часта і буйнымі кадлямі.

КАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *у чым.* Рыцца, капаючы. *К. ў градках. К. ў пяску. К. ў газетах* (шукаць што-н., перакладваючы, перабіраючы). **2.** *перан., у чым.* Залішне старанна, карпатліва разбірацца ў чым-н. *К. ў душы.* **3.** *з чым і без дап.* Марудзіць, павольна рабіць якую-н. справу. *К. з перакладваннем кніг.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паддавацца капанню. *Пасля дажджу зямля лягчэй капаецца.* ‖ *зак.* **закапа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 3 знач.). ‖ *наз.* **капа́нне,** -я, *н.*

КА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падаць каплямі. *Днём капала са стрэх* (безас.). **2.** *што.*Наліваць, разліваць каплі чаго-н. на што-н. *К. лякарства ў шклянку.* **3.** *перан., на каго.* Нагаворваць, тайна паведамляць (разм.). ‖ *зак.* **нака́паць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 2 і 3 знач.). ‖ *аднакр.* **ка́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

КАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., што.* **1.** Размякчаць, рыхліць верхні слой глебы, аддзяляючы і падымаючы (лапатай, матыкай і пад.). *К. агарод.* **2.** Выкідваючы, выбіраючы зямлю, рабіць паглыбленне. *К. яму* (таксама перан.: рыхтаваць пагібель, тварыць зло каму-н.). **3.** Выкопваць, даставаць што-н. з зямлі. *К. бульбу.* ‖ *зак.* **вы́капаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 2 і 3 знач.). ‖ *аднакр.* **капну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.) *і* **капяну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -пеняце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.; разм.). ‖ *наз.* **капа́нне,** -я, *н. і* **ко́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **капа́льны,** -ая, -ае (спец.).

КАПА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто займаецца капаннем зямлі; землякоп. **2.** Прылада для капання зямлі, выкопвання караняплодаў і пад. ‖ *прым.* **капа́цкі,** -ая, -ае.

КАПЕ́ЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* капейка. **2.** Які каштуе танна, нядорага. *Капеечная цацка.* **3.** *перан.* Залішне дробязны, скупы. *Капеечная натура.* ‖ *наз.* **капе́ечнасць,** -і, *ж.*

КАПЁЖ, капяжу́ *і* капяжа́, *м.* **1.** капяжу́. Падзенне капель талага снегу са стрэх, дрэў, а таксама самі гэтыя каплі. *Сярод дня пачаўся к.* **2.** капяжа́, *мн.* капяжы́, -о́ў, *м.* Ніжні край страхі, даху, які выдаецца над сцяной. ‖ *прым.* **капёжны,** -ая, -ае.

КАПЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -пе́йцы, *мн.* -і, -пе́ек, *ж.* Дробная манета, адна сотая рубля. *Рассыпаць капейкі. Без капейкі* (без якіх-н. сродкаў існавання). *Да (апошняй) капейкі* (без астатку патраціць, заплаціць, атрымаць і пад.). *К. ў капейку* (пры падліку грошай: абсалютна дакладна, колькі патрабуецца). *Жывая к.* (пра ўсё, што дае даход). *Ні капейкі (за душой)* (зусім няма грошай). ‖ *памянш.* **капе́ечка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* *Абысціся ў капеечку* (дорага каштаваць). ‖ *прым.* **капе́ечны,** -ая, -ае. *Капеечная манета.*

КАПЕЛЬДЫ́НЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэатральны служачы, які правярае білеты і паказвае гледачам месцы ў зале. ‖ *ж.* **капельды́нерка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **капельды́нерскі,** -ая, -ае.

КА́ПЕЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Маленькая капля. *Капелькі расы. Выпіць да капелькі* (усё без астатку). **2.** *адз., перан., чаго.* Самая малая колькасць чаго-н. (разм.). *У слоіку засталася к. малака.*

КА́ПЕЛЬКУ, *прысл.* Зусім мала, чуць-чуць. *Пачакай к.*

КАПЕЛЬМА́ЙСТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і дырыжор. ‖ *прым.* **капельма́йстарскі,** -ая, -ае.

КА́ПЕЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Прыбор, які падае вадкасць каплямі (лякарства ў вену, ваду ў расліны і пад.). **2.** Бутэлечка з жалабком для налівання лякарства каплямі. **3.** Тое, што і піпетка.

КА́ПЕЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). У выглядзе капель. *Капельнае ўвядзенне лякарства.*

КА́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыватнаўласніцкае судна, якое займалася (да сярэдзіны 19 ст.) з ведама свайго ўрада захопам гандлёвых суднаў праціўніка і нейтральных краін, што перавозілі кантрабандныя грузы для ваюючай краіны. **2.** Уладальнік такога судна.

КА́ПЕРС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паўднёвая паўхмызняковая расліна, якая сцелецца па зямлі. **2.** *мн.* Пупышкі гэтай расліны, якія ў марынаваным выглядзе ўжываюцца як прыправа. ‖ *прым.* **ка́персавы,** -ая, -ае. *Сямейства каперсавых* (наз.).

КАПЕ́Ц, -пца́, *мн.* -пцы́, -пцо́ў, *м.* **1.** Месца для захавання на зіму агародніны. *К. бульбы.* **2.** Насып са слупам як межавы знак. *На мяжы лесу з полем стаялі капцы.* **3.** Насып, курган. **4.** звычайна *мн.* Пагібель, канец (разм.). *Тут яму і к.* ‖ *прым.* **капцо́вы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

КАП'Ё, -я́, *мн.* ко́п'і *і (з ліч. 2, 3, 4)* кап'і́, ко́п'яў, *н.* Даўнейшая колючая або кідальная зброя ў форме доўгага дрэўка з вострым металічным наканечнікам. *Кіданне кап'я* (спартыўнае практыкаванне). *Ламаць коп'і* (перан.: спрачацца з-за чаго-н., адстойваць сваю думку). ‖ *прым.* **капе́йны,** -ая, -ае.

КАПЁР, -пра́, *мн.* -пры́, -про́ў, *м.* (спец.). Збудаванне над шахтным ствалом для ўстанаўлення пад'ёмніка. ‖ *прым.* **капро́вы,** -ая, -ае.

КАПІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які знімае копіі з дакументаў, рукапісаў (уст.). *Працаваць капіістам.* **2.** Мастак, які капіруе карціны.

КАПІЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Трубачка з вельмі вузкім унутраным каналам. **2.** Самы тонкі крывяносны сасуд. ‖ *прым.* **капіля́рны,** -ая, -ае. *К. ціск. К. сасуд.*

КАПІЛЯ́РНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Уласцівасць вадкасцей паднімацца або апускацца па капілярах.

КАПІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; капірава́ны; *незак.* **1.** *што.* Знімаць, рабіць копію з чаго-н. *К. дакумент.* **2.** *каго-што.* Падрабляць чые-н. рухі, міміку, слепа пераймаць што-н. *К. артыста.* ‖ *зак.* **скапірава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -пірава́ны. ‖ *наз.* **капірава́нне,** -я, *н. і* **капіро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **капірава́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **капіро́вачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Капіравальны апарат. Капіровачная работа.*

КАПІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па капіраванню. ‖ *ж.* **капіро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

КАПІТА́Л, -у, *м.* **1.** Вартасць, якая ў выніку выкарыстання наёмнай рабочай сілы прыносіць прыбавачную вартасць. *Прамысловы к. Фінансавы к. Пераменны к. Пастаянны к.* **2.** звычайна *мн.* Грошы, вялікая сума грошай (разм.). *Купіў бы, ды капіталаў не хапае.* ◊ **Мёртвы капітал** — каштоўнасці, маёмасць, якія не прыносяць даходу.

КАПІТАЛАЎКЛАДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Затраты на стварэнне новых, рэканструкцыю і расшырэнне дзеючых асноўных фондаў.

КАПІТАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Ператварыць (-тварацць) прыбавачную вартасць у капітал (у 1 знач.). ‖ *наз.* **капіталіза́цыя,** -і, *ж.*

КАПІТАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Змяніўшая сабой феадалізм грамадска-эканамічная фармацыя, пры якой асноўныя сродкі вытворчасці з'яўляюцца прыватнай уласнасцю класа капіталістаў. *Эпоха капіталізму.* ‖ *прым.* **капіталісты́чны,** -ая, -ае.

КАПІТАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У капіталістычным грамадстве: уласнік капіталу, сродкаў вытворчасці, які выкарыстоўвае наёмную працу. **2.** Багаты, разбагацелы чалавек (разм. жарт.). ‖ *ж.* **капіталі́стка,** -і, *ДМ* -стцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **капіталісты́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАПІТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Грунтоўны, асноўны, карэнны, вельмі важны. *Капітальнае даследаванне.* ○ **Капітальнае будаўніцтва** — узвядзенне новых прадпрыемстваў, жылля і пад. **Капітальная сцяна** — асноўная сцяна, якая служыць апорай для даху. **Капітальны рамонт** — поўны рамонт (усяго будынка з заменай усіх зношаных частак). **Капітальныя ўкладанні** (спец.) — тое, што і капіталаўкладанне. ‖ *наз.* **капіта́льнасць,** -і, *ж.*

КАПІТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Афіцэрскае званне, або чын, а таксама асоба, якая мае гэта званне. *К. медыцынскай службы. К.-лейтэнант. К. 3-га рангу.* **2.** Камандзір судна. *К. далёкага плавання.* **3.** Кіраўнік спартыўнай каманды. *К. валейбольнай каманды.* ‖ *прым.* **капіта́нскі,** -ая, -ае. *К. мосцік.*

КАПІТУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *зак.* і *незак.* Здацца (здавацца), згадзіўшыся на капітуляцыю, адмовіўшыся ад ба-

рацьбы. *Безагаворачная к. К. перад цяжкасцямі* (перан.: прызнаць (прызнаваць) сваё бяссілле, слабасць).

КАПІТУЛЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто капітулюе, адмаўляецца ад ранейшай пазіцыі. ‖ *прым.* **капітуля́нцкі,** -ая, -ае.

КАПІТУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Спыненне ваенных дзеянняў і здача пераможцу на прадыктаваных ім умовах. *Безагаворачная к.* **2.** *перан.* Адказ ад прадаўжэння барацьбы, ад прынцыповай абароны сваіх поглядаў.

КАПІТЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (спец.). Верхняя частка калоны, слупа або пілястры. ‖ *прым.* **капітэ́льны,** -ая, -ае.

КА́ПІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Язычніцкі храм, культавае збудаванне. **2.** *перан., чаго.* Асяродак чаго-н., што адштурхоўвае, выклікае агіду. *К. ўбоства, нуды і бруду.*

КАПЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Невялікі царкоўны або касцельны будынак з абразамі без алтара; малельня. ‖ *памянш.* **каплі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **каплі́чны,** -ая, -ае.

КАПЛУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пакладаны певень, якога адкормліваюць на мяса. ‖ *прым.* **каплу́нны,** -ая, -ае.

КА́ПЛЯ, -і, *мн.* -і, -пель, *ж.* **1.** Маленькая акруглая часцінка якой-н. вадкасці; кропля. *К. вады. Каплі дажджу. Да (апошняй) каплі* (таксама перан.: усё без астатку выпіць, расходаваць, аддаць і пад.). *Да апошняй каплі крыві* (перан.: ахвяруючы жыццём, змагацца, біцца, абараняцца; высок.). *К. за кацляй* (таксама перан.: паступова, патрошку). *К. ў моры* (перан.: вельмі нязначная колькасць у параўнанні з чым-н. вялікім). *Ні каплі ў рот не браць* (зусім не піць алкагольных напіткаў). *Як дзве каплі вады* (абсалютна, поўнасцю падобен, супадае). **2.** *мн.* Разведзенае на чым-н. лякарства, якое прымаецца па пэўнай колькасці такіх часцінак. *Вочныя каплі. К. ў нос.* **3.** *адз., перан., чаго.* Самая нязначная колькасць чаго-н. (разм.). *Малака ў бляшанцы к. Ні каплі* (ніколькі, ані). ‖ *прым.* **ка́пельны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

КА́ПНУЦЬ *гл.* ка́паць.

КАПНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *гл.* капа́ць. **2.** *перан.* Унікнуць у што-н. *Толькі капні — знойдзеш недаробкі і хібы кнігі.*

КАПО́Т[1], -а, *М* -по́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адкідная накрыўка розных механізмаў *К. аўтамабіля.* ‖ *прым.* **капо́тны,** -ая, -ае.

КАПО́Т[2], -а, *М* -по́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Жаночае плацце свабоднага пакрою; род халата.

КАПРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Воінскае званне малодшага камандзіра ў арміях некаторых краін і ў рускай арміі з 17 да пачатку 19 ст., а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **капра́льскі,** -ая, -ае.

КОПРО́ВЫ *гл.* капёр.

КАПРО́Н, -у, *м.* Штучнае валакно высокай трываласці, а таксама тканіна з гэтага валакна. *Панчохі з капрону.* ‖ *прым.* **капро́навы,** -ая, -ае.

КАПРЫ́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Беспадстаўнае, але настойлівае жаданне, патрабаванне чаго-н., недарэчная задума, дзівацтва. *Не трэба патураць дзіцячым капрызам.* **2.** *перан., чаго.* Што-н. нечаканае, выпадковае ў той ці іншай сферы жыцця. *К. моды. К. прыроды.* ‖ *прым.* **капры́зны,** -ая, -ае. *Капрызнае надвор'е.*

КАПРЫ́ЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -рыз *і* -аў (разм.). Капрызны чалавек, капрызнае дзіця.

КАПРЫ́ЗІЦЬ, -рыжу, -ры́зіш, -ры́зіць; *незак.* Паводзіць сябе капрызна, быць капрызным. ‖ *зак.* **пакапры́зіць,** -рыжу, -ры́зіш, -ры́зіць.

КАПРЫ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Капрызны чалавек, дзіця. ‖ *ж.* **капры́зніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КАПРЫ́ЗНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і капрызіць.

КАПРЫЗУ́ЛЯ, -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *м.*; *ДМ* -і, *Т* -яй (-яю), *ж.*, *мн.* -і, -зу́ль (разм.). Капрызнае дзіця.

КАПРЫ́ЧЫО, *нескл., н.* (спец.). Віртуозны музычны твор, які вызначаецца жывасцю, нечаканымі і арыгінальнымі пераходамі, нечаканым эфектам.

КА́ПСУЛА, -ы, *мн.* -ы, -сул, *ж.* **1.** Абалонка з жэлаціну, крухмалу або іншага рэчыва для вадкіх ці парашкападобных лякарстваў. *Валідол у капсулах.* **2.** Назва злучальнай абалонкі ў розных органаў або іх частак (спец.). **3.** Герметычна закрытае ёмішча. *К. касмічнага лятальнага апарата.* ‖ *прым.* **ка́псульны,** -ая, -ае.

КА́ПСУЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* У патронах, снарадах: каўпачок з выбуховым рэчывам, якое загараецца ад удару. ‖ *прым.* **ка́псульны,** -ая, -ае.

КАПТА́Н, КАПТА́ННЫ *гл.* кафтан.

КАПТУ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Дзіцячы або жаночы вязаны галаўны ўбор, які завязваецца пад падбародкам; капар[2]. **2.** Пярэдняя частка печы, што ўзвышаецца над чалеснікамі. *Кот узабраўся на к.* ‖ *прым.* **капту́рны,** -ая, -ае.

КАПТЭНА́РМУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба ў арміі, у абавязкі якой уваходзіла захаванне і выдача маёмасці, абмундзіравання, харчу.

КАПУ́СНІК, -у *і* -а, *м.* **1.** -у, *зб.* Капуснае лісце. **2.** -а, *мн.* -і, -аў, *перан.* Вечарынка ў акцёраў, студэнтаў і інш. з самадзейнымі нумарамі жартаўліва-парадыйнага характару. *Студэнцкі к.*

КАПУ́СНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Белы матылёк, вусень якога есць капусту.

КАПУ́СНІШЧА, -а, *мн.* -ы, -нішч *і* -аў, *н.* Поле, з якога сабрана капуста.

КАПУ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* Агародная расліна, лісце якой звіваецца ў качаны, а таксама самі качаны. *Цвятная к.* (асобы від капусты, суквецце якой ідзе ў ежу). *Міска гарачай капусты* (вараная страва з крышанага качана гэтай расліны). ◊ **Марская капуста** — марскія водарасці, якія ўжываюцца як ежа і як лячэбны сродак. ‖ *прым.* **капу́сны,** -ая, -ае.

КАПУ́Т, *нескл., м., у знач. вык., каму-чаму* (разм.). Канец, гібель. *К. прыйшоў усяму ліхому.*

КАПУ́ХА, -і, *ДМ* -пу́се, *мн.* -і, -пу́х, *ж.* (разм.). Жанчына, якая ўсё робіць марудна, вяла.

КАПУЦЫ́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Манах рымска-каталіцкага францысканскага ордэна, які носіць плачш з капюшонам. ‖ *ж.* **капуцы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **капуцы́нскі,** -ая, -ае.

КАПУЦЫ́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род амерыканскіх малпаў з шырокімі насамі і доўгімі валасамі на галаве ў выглядзе капюшона.

КАПЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і каптэнармус. ‖ *прым.* **капцёрскі,** -ая, -ае.

КАПЦЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Склад маёмасці ў вайсковай часці, а таксама на будоўлі, у цэху, гаражы.

КОПЦО́ВЫ *гл.* капец.

КАПЦЮ́Р, КАПЦЮ́РНЫ *гл.* кіпцюр.

КАПЧУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Дробная вэнджаная рыба. ‖ *прым.* **капчу́шачны,** -ая, -ае.

КАПШУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Мяшочак для тытуню, які сцягваецца шнурком; кісет. *Насыпаў махоркі ў к.* ‖ *прым.* **капшу́чны,** -ая, -ае.

КАПЫ́Л, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Кавалак дрэва ў форме ступні, які выкарыстоўваецца пры шыцці абутку. **2.** Адзін з драўляных брускоў, якія ўстаўляюцца ў палазы і служаць апорай для кузава саней. ◊ **Гнуць на свой капыл** (разм.) — рабіць па-свойму, не слухаючы думкі іншых. **Усё (усе) на адзін капыл** (разм.) — аднолькавыя, падобныя (парабіць, зрабіць, атрымацца).

КАПЫ́ЛЛЕ, -я, *н., зб.* Капылы.

КАПЫ́Т, -а́, *М* -пыце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Рагавое ўтварэнне на канцы ног у некаторых млекакормячых. ‖ *памянш.* **капыто́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* ‖ *прым.* **капы́тны,** -ая, -ае. *Атрад капытных* (наз.).

КАПЫ́ЦЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *незак.* Спатыкацца (пра каня). ‖ *зак.* **скапы́ціцца,** -ціцца.

КАПЭ́ЛА, -ы, -пэл, *ж.* Вялікая музычная група выканаўцаў — хор у спалучэнні з аркестрам. *Дзяржаўная харавая к.*

КАПЮШО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адкідны галаўны ўбор, прымацаваны ззаду да каўняра верхняга адзення. *Паліто з капюшонам.* **2.** У кобры: верхняя частка тулава, якая пры небяспецы раздзімаецца ў выглядзе дыска (спец.). ‖ *прым.* **капюшо́нны,** -ая, -ае.

КАПЯЛЮ́Ш, капелюша́, *мн.* капелюшы́, капелюшо́ў, *м.* Галаўны мужчынскі ўбор з палямі, жаночы — розных фасонаў. *Саламяны к.* ‖ *памянш.* **капялю́шык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **капялю́шны,** -ая, -ае.

КАПЯЛЮ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар па вырабу капелюшоў. ‖ *ж.* **капялю́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КАПЯНУ́ЦЬ *гл.* капа́ць.

КА́РА, -ы, *ж.* Суровае пакаранне за правіннасць. *К. за злачынства.*

КАРА́, -ы́, *ж.* **1.** Паверхневая частка ствала, галін і кораня дрэвавых раслін. *К. бярозы.* **2.** *чаго* або *якая.* Верхні цвёрды слой на чым-н. *Ледзяная к. Зямная к. К. вялікіх паўшар'яў галаўнога мозга* (паверхневы слой галаўнога мозга ў вышэйшых пазваночных і чалавека). ‖ *прым.* **кара́вы,** -а́я, -о́е.

КАРАБА́ТЫ, -ая, -ае. Няроўны, пагнуты, скрыўлены. *Карабатая дошка.* ‖ *наз.* **караба́тасць,** -і, *ж.*

КАРАБА́ЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *незак.* Рабіцца карабатым, выгінацца, скрыўляцца. *Фанера на сонцы карабаціцца.* ‖ *зак.* **пакараба́ціцца,** -ціцца *і* **скараба́ціцца,** -ціцца.

КАРАБА́ЦІЦЬ, -ба́чу, -ба́ціш, -ба́ціць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць карабатым. **2.** *перан., каго (што).* Выклікаць непрыемнае пачуццё. ‖ *зак.* **пакараба́ціць,** -ба́чу, -ба́ціш, -ба́ціць; -ба́чаны (да 1 знач.) і **скараба́ціць,** -ба́чу, -ба́ціш, -ба́ціць; -ба́чаны (да 1 знач.).

КАРАБЕ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даўней: дробны гандляр, які разносіў па вёсках тавары (мануфактуру, галантэрэю, дробныя рэчы і інш.).

КАРАБЕ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Спецыяліст па караблях, па іх праектаванню, будаўніцтву.

КАРАБЕ́ЛЬ, -бля́, *мн.* -блі́, -блёў, *м.* **1.** Вялікае марское судна. *Ваенны к. Акіянскі к. Вялікаму караблю вялікае плаванне* (прыказка). **2.** Лятальны апарат. *Касмічны к.* ◊ **Спаліць свае караблі** (кніжн.) — рашуча парваць з мінулым. ‖ *памянш.* **кара́блік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). *Пускаць папяровыя караблікі.* ‖ *прым.* **карабе́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *К. лес*

(высокі, прамы, прыгодны для караблебудавання).

КАРАБЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Уладальнік карабля; марак (уст.). **2.** Тое, што і караблебудаўнік (разм.).

КАРАБІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вінтоўка з пакарочаным ствалом. **2.** Механічная зашчапка, зажым. *К. павадка.* ‖ *прым.* **карабінавы,** -ая, -ае.

КАРАБІНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У Заходняй Еўропе і Расіі да сярэдзіны 19 ст.: узброены карабінам салдат-стралок. **2.** Жандар у Італіі. ‖ *прым.* **карабіне́рны,** -ая, -ае. *К. полк.*

КАРА́БКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Падымацца, чапляючыся нагамі і рукамі за што-н. *К. на ўзгорак* (узбірацца з цяжкасцю). ‖ *зак.* **ускара́бкацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

КАРАБЛЕБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Будаванне суднаў, а таксама навука аб іх будаванні. ‖ *прым.* **караблебудаўні́чы,** -ая, -ае.

КАРАБЛЕБУДАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па караблебудаванню.

КАРАБЛЕВАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Шэраг навуковых дысцыплін, што адносяцца да ваджэння суднаў, а таксама само такое ваджэнне. *Майстэрства караблеваджэння.*

КАРАБЛЕКРУШЭ́ННЕ, -я, *н.* Гібель карабля ў моры.

КАРАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* (разм.). Невялікая стандартная пушачка для запалак. *К. запалак.* ‖ *прым.* **карабко́вы,** -ая, -ае.

КАРАВА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вясельны абрадавы пірог круглай формы або вялікая булка, спечаная для якой-н. урачыстасці, свята. *Частавалі нас караваем.* ‖ *прым.* **карава́йны,** -ая, -ае.

КАРАВА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Група ўючных жывёл, якія перавозяць грузы і людзей (у пустыні, у стэпе). *К. вярблюдаў.* **2.** Група гандлёвых суднаў, якія ідуць адно за адным куды-н. ‖ *прым.* **карава́нны,** -ая, -ае.

КАРА́ВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Тое, што і каравіцца.

КАРА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *незак.* Станавіцца каравым ад бруду (у 1 знач.); каравець.

КАРАВО́КІ, -ая, -ае. З карымі вачамі.

КАРАВУ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вайсковая ўзброеная варта. *Выклікаць к.* **2.** Абавязкі па ахове чаго-н. *Несці к. Узяць каго-н. пад к.* **3.** *у знач. выкл.* Заклік на дапамогу пры небяспецы (разм.). *Каравул! Ратуйце!* ◊ **Узяць на каравул** — аддаць пашану асобым ружэйным прыёмам. ‖ *прым.* **караву́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *К. начальнік. Змяніць каравульных* (наз.).

КАРА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Каляны ад засохлай гразі. *Каравая ануча.* **2.** Нягладкі, скрыўлены, шарахаваты, загрубелы. *Каравыя рукі.* **3.** *перан.* Няскладны, шарахаваты. *Каравыя выразы.* ‖ *наз.* **кара́васць,** -і, *ж.*

КАРАВЯ́К, -у́, *м.* (разм.). Каровін гной. *Каравяком з глінаю абмазваюць яблыні.*

КАРАГА́Ч, -а́ *і* (пра драўніну і *зб.*) -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Паўднёвае дрэва, від вяза. ‖ *прым.* **карага́чавы,** -ая, -ае.

КАРАГО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Масавая народная гульня — рух людзей па крузе з песнямі, танцамі, а таксама людзі, якія сталі ў круг для ўдзелу ў якой-н. гульні. *Вадзіць к. Стаць у к.* ‖ *прым.* **караго́дны,** -ая, -ае.

КАРАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шкоднік лясоў, дробны жук, які грызе кару і драўніну.

КАРАЗІ́ЙНЫ *гл.* карозія.

КАРАІ́МЫ, -аў, *адз.* -і́м, -а, *м.* Народнасць цюркскай моўнай групы, якая жыве ў асноўным у Крыме, а таксама ў Літве. ‖ *ж.* **караі́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **караі́мскі,** -ая, -ае.

КА́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.) Задняя частка шыі ў жывёл і чалавека. *Браць (узяць) за к.* (таксама перан.: прыцягнуць да адказнасці). *Гнаць у к.* (перан.: выганяць груба, бессаромна). *Сядзець на карку* (перан.: быць на ўтрыманні ў каго-н., жыць на чые-н. сродкі).

КАРАКАЛПА́КІ, -аў, *адз.* -па́к, -а, *м.* Народнасць цюркскай моўнай групы, якая складае асноўнае карэннае насельніцтва Каракалпакіі, што ўваходзіць у склад Узбекістана. ‖ *ж.* **каракалпа́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **каракалпа́кскі,** -ая, -ае.

КАРАКА́ЦІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ціц, *ж.* **1.** Марскі малюск з групы галаваногіх, які пры небяспецы выпускае фарбавальнае рэчыва. **2.** *перан.* Пра няўклюднага чалавека з кароткімі нагамі (разм.).

КАРА́КІ, -аў, *адз.* кара́к, -а, *м.* Народнасць, якая складае асноўнае карэннае насельніцтва Камчацкай вобласці. ‖ *ж.* **кара́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **кара́кскі,** -ая, -ае.

КАРА́КУЛІ, -ляў, *адз.* кара́куля, -і, *ж.* Неразборлівыя, няўмела ці няўдала напісаныя літары. *У сшытку адны к.*

КАРА́КУЛЬ, -ю, *м.* Каштоўныя шкуркі ягнят каракульскіх авечак. ‖ *прым.* **караќулевы,** -ая, -ае. *Каракулевае футра.*

КАРА́КУЛЬСКІ, -ая, -ае: **каракульская авечка** — каштоўная парода авечак, шкуркі ягнят якой ідуць на выраб каракулю і каракульчы.

КАРАКУЛЬЧА́, -ы́, *ж.* Мех са шкурак неданошаных ягнят каракульскіх авечак. *Паліто з каракульчы.* ‖ *прым.* **каракульчо́вы,** -ая, -ае.

КАРАКУЛЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па каракулюводству.

КАРАКУЛЯВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне каракульскіх авечак як галіна жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **каракулявó́дчы,** -ая, -ае.

КАРАКУ́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядавіты павук, водзіцца ў пустынях Сярэдняй Азіі і ў стэпах Крыма. ‖ *прым.* **каракуртавы,** -ая, -ае.

КАРА́Л, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Марская жывёліна, род паліпаў, якая жыве нерухомымі калоніямі на скалах. **2.** -у. Вапнавае адкладанне некаторых відаў гэтых жывёлін — чырвоны, ружовы або белы камень. *Пацеркі з каралаў.* ‖ *прым.* **кара́лавы,** -ая, -ае. *Каралавыя рыфы. Каралавыя губы* (колеру карала).

КАРАЛАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. каралавы (у 2 знач.), з каралавым адценнем, напр. *каралава-карычневы, каралава-чырвоны.*

КАРА́ЛАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* карал. **2.** Ярка-чырвоны, колеру карала. *Каралавыя губы.*

КАРАЛЁВА, -ы, *мн.* -ы, -лёў, *ж.* **1.** *гл.* кароль. **2.** Жонка караля (у 1 знач.). **3.** У шахматах: тое, што і ферзь (разм.). **4.** *перан., чаго.* У некаторых спалучэннях: лепшая сярод іншых падобных. *К. прыгажосці. К. лыжні.*

КАРАЛЕ́ВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сын караля (звычайна у казках).

КАРАЛЕ́ЎНА, -ы, *мн.* -ы, -ле́вен *і* -ле́ўнаў, *ж.* Дачка караля (звычайна ў казках).

КАРАЛЕ́ЎСКІ *гл.* кароль.

КАРАЛЕ́ЎСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Дзяржава, на чале якой стаіць кароль (у 1 знач.).

КАРА́ЛІ, -яў, *адз.* кара́ля, -і, *ж.* Пацеркі з каралавых або іншых каштоўных камянёў.

КАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (афіц.). Які падлягае пакаранню, цягне за сабой пакаранне *К. ўчынак.* ‖ *наз.* **кара́льнасць,** -і, *ж.*

КАРАМБО́ЛЬ, -ю, *м.* У більярдзе: рыкашэтны ўдар у шар шарам, які адскочыў ад другога шара. *Зрабіць к.* ‖ *прым.* **карамбо́льны,** -ая, -ае.

КАРАМЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** *зб.* Гатунак цвёрдых цукерак, ледзянцовых ці з начынкай. *Ледзянцовая к.* **2.** Палены цукар для падфарбоўвання кандытарскіх вырабаў. **3.** Падпражаны солад для падфарбоўвання піва. ‖ *прым.* **караме́льны,** -ая, -ае.

КАРАМЕ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (разм.). Адна цукерка карамелі.

КАРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (К вялікае). Свяшчэнная кніга, у якой змяшчаюцца догматы і палажэнні мусульманскай рэлігіі, міфаў і норм права.

КАРАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Правесці (праводзіць) цырымонію каранацыі. *К. на царства.* ‖ *звар.* **каранава́цца,** -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся. ‖ *наз.* **каранава́нне,** -я, *н.*

КАРАНА́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да сасудаў, што сілкуюць сардэчную мышцу. *К. кровазварот.*

КАРАНА́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае тоўстыя, моцныя карані. *К. дуб.* **2.** Невысокага росту, моцнага целаскладу і шыракаплечы; тое, што і каржакаваты. *Каранастая фігура.* ‖ *наз.* **карана́стасць,** -і, *ж.*

КАРАНА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Урачыстая цырымонія ўскладання кароны на манарха, які ўступае на прастол. ‖ *прым.* **каранацы́йны,** -ая, -ае.

КАРАНДА́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Прылада для пісьма, чарчэння, малявання — тонкая палачка з графітным сардэчнікам; аловак. *Хімічны к. Каляровыя каранда́шы. Браць на к.* (звяртаць на што-н. увагу, запісваць для памяці). ‖ *прым.* **каранда́шны,** -ая, -ае.

КАРАНЁВЫ *гл.* корань.

КАРАНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́цца; *незак.* **1.** Пускаць карані. **2.** *у чым.* Мець сваёй асновай, крыніцай. *Прычына караніцца ў іншым.* **3.** *у кім-чым.* Быць уласцівым каму-, чаму-н., знаходзіцца ў кім-, чым-н. *У свядомасці людзей доўга караніўся недавер гэтаму чалавеку.*

КАРАННІ́К, -а, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Сярэдні конь у тройцы, які запрагаецца ў аглоблі, у адрозненне ад прысцяжных. *У гэтай тройцы к. быў самым надзейным канём.*

КАРАНТЫ́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Пра чалавека невялікага росту.

КАРАНЦІ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Часовая ізаляцыя заразных хворых і асоб, якія былі ў кантакце з такімі хворымі. **2.** Санітарны пункт для агляду людзей і грузаў, якія прыбылі з мясцовасці, заражанай эпідэміяй. ‖ *прым.* **каранці́нны,** -ая, -ае.

КАРАНЯПЛО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Расліна з тоўстым мясістым коранем, якая ідзе ў ежу або на корм скаціне. ‖ *прым.* **каранеплодны,** -ая, -ае.

КАРАПУ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. жарт.). Пра малое тоўстае дзіця. ‖ *памянш.-ласк.* **карапу́зік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

КАРА́СКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Тое, што і карабкацца. ‖ *зак.* **ускара́скацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

КАРА́СЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых з чырванаватымі плаўнікамі. ‖ *прым.* **карасёвы,** -ая, -ае *і* **кара́сіны,** -ая, -ае. *Карасёвая юшка.*

КАРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мера масы алмазаў і іншых каштоўных камянёў, роўная 0,2 г. ‖ *прым.* **кара́тны,** -ая, -ае.

КАРАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што* (разм.). Праводзіць, бавіць час. *К. вечары ў чаканні дзяцей.* ‖ *зак.* **скарата́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

КАРАТКА... (*гл.* **каротка...**). Першая састаўная частка складаных слоў; ужыв. замест «каротка...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *каратканогі, караткахвосты.*

КАРАТКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху карацейшы, чым трэба. *Караткаватыя рукавы.*

КАРАТКАХВА́ЛЕВЫ, -ая, -ае. Які працуе на кароткіх радыёхвалях. *Караткахвалевая радыёстанцыя.*

КАРАТКАХВО́СТЫ, -ая, -ае. З кароткім хвастом. *К. заяц.*

КАРАТКАШЭ́РСНЫ, -ая, -ае. З кароткай шэрсцю. *Караткашэрсная парода авечак.*

КАРАТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца каратэ.

КАРАТЭ́, *нескл., н.* Спартыўная барацьба, якая выкарыстоўвае эфектыўныя прыёмы японскай сістэмы самаабароны без зброі і заснаваная на ўдарах рукамі і нагамі па найбольш уразлівых месцах цела саперніка.

КАРАЦЕ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Сорт морквы з кароткім акруглым коранем; мышатка.

КАРАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца карацейшым, менш працяглым ў прасторы або ў часе. *Пад восень дні карацеюць.*

КАРАЦІ́Н, -у, *м.* (спец.). Аранжава-жоўты раслінны пігмент, які спрыяе ўтварэнню ў арганізме вітаміну А. *У моркве многа карацііну.*

КАРАЦІ́ЦЬ, -рачу́, -ро́ціш, -ро́ціць; *незак., што.* Рабіць карацейшым. *К. штаны. К. артыкул.*

КАРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* і *без дап.* Падвяргаць пакаранню каго-н. *К. за злачынства.* ‖ *зак.* **пакара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны.

КАРАЧА́ЕЎЦЫ, -аў, *адз.* -ча́евец, -ча́еўца, *м.* Народ, які складае карэннае насельніцтва Карачаева-Чэркесіі, якая ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **карача́еўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ча́евак. ‖ *прым.* **карача́еўскі,** -ая, -ае.

КАРА́ЧКІ: на карачкі ці **на карачках** (разм.) — поза, у якой чалавек стаіць, апіраючыся аднначасова на абедзве рукі і нагі. *Стаяць на карачках. Паўзці на карачках.*

КАРБАНА́Д, -у, *М* -на́дзе, *м.* Запечанае свіное філе асаблівага прыгатавання. ‖ *прым.* **карбана́дны,** -ая, -ае.

КАРБА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікае паморскае парусное судна для рыбалоўнага промыслу і перавозкі грузаў. ‖ *прым.* **карба́сны,** -ая, -ае.

КАРБІ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* (спец.). Злучэнне вугляроду з некаторымі металамі і металоідамі. *К. кальцыю.* ‖ *прым.* **карбі́давы,** -ая, -ае.

КАРБО́ЛАВЫ, -ая, -ае: **карболавая кіслата** — арганічнае злучэнне, бясколерныя крышталі, якія ў растворы ўтвараюць дэзінфіцыруючую вадкасць.

КАРБО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (разм.). Раствор карболавай кіслаты. *Прамыць падлогу карболкай.* ‖ *прым.* **карбо́лачны,** -ая, -ае,

КАРБУ́НКУЛ, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Гнойнае запаленне скуры і падскурнай клятчаткі. **2.** -у. Каштоўны камень чырвонага колеру; чырвоны гранат (уст.). ‖ *прым.* **карбункулёзны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАРБЮРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор, у якім адбываецца карбюрацыя. ‖ *прым.* **карбюра́тарны,** -ая, -ае.

КАРБЮРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Утварэнне гаручай сумесі з вадкага паліва і паветра ў рухавіках унутранага згарання. ‖ *прым.* **карбюрацыйны,** -ая, -ае.

КАРГА́, -і́, *ДМ* карзе́, *мн.* -і, корг *і* ко́ргаў, *ж.* (разм. лаянк.). Пра злую, шкодную старую. *Старая к.*

КАРДАМО́Н, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Трапічная расліна сямейства імбірных. **2.** -у. Насенне гэтай расліны, якое ўжываецца як вострая прыправа. ‖ *прым.* **кардамо́навы,** -ая, -ае.

КАРДА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і карданны механізм, або карданны вал.

КАРДАНА́Ж, -у, *м., зб.* Вырабы з кардону (каробкі, футляры, дзіцячыя цацкі і пад.). ‖ *прым.* **карданажны,** -ая, -ае.

КАРДА́ННЫ, -ая, -ае (спец.). **1. карданны механізм** — механізм, што служыць для перадачы вярчэння паміж валамі, размешчанымі пад вуглом адзін да аднаго. **2. карданны вал** — вал у такім механізме.

КАРДО́Н[1], -у, *м.* Тоўстая, вельмі цвёрдая папера. *Ліст кардону.* ‖ *прым.* **кардо́нны,** -ая, -ае *і* **кардо́навы,** -ая, -ае.

КАРДО́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пагранічны або загараджальны атрад; пост аховы. **2.** Месца, дзе знаходзіцца такі атрад ці пост, варта. **3.** Дзяржаўная мяжа, граніца. *Жыць за кардонам.* ‖ *прым.* **кардо́нны,** -ая, -ае.

КАРДО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Каробка з кардону. **2.** Невялікі кавалак кардону. *Выразаць самалёцік з кардонкі.*

КАРДЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па кардыялогіі.

КАРДЫНА́Л[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшы (пасля папы) духоўны сан у каталіцкай царкве, а таксама асоба, якая мае гэты сан. ‖ *прым.* **кардына́льскі,** -ая, -ае.

КАРДЫНА́Л[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая пеўчая птушка сямейства аўсянкавых з ярка-чырвоным (колеру кардынальскай мантыі) пер'ем, якая водзіцца ў Амерыцы.

КАРДЫНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Галоўны, асноўны, самы істотны. *Кардынальныя перамены ў грамадстве.*

КАРДЫЯ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да сэрца, напр. *кардыяграфія, кардыясклероз, кардыяспазм, кардыястымулятар, кардыяхірургія;* 2) які мае адносіны да кардыялогіі, напр. *кардыянеўралагічны, кардыяцэнтр.*

КАРДЫЯГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -гра́м, *ж.* Графічны паказ работы сэрца. *Зняць кардыяграму.* ‖ *прым.* **кардыягра́мны,** -ая, -ае.

КАРДЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, якая займаецца хваробамі сардэчна-сасудзістай сістэмы і іх лячэннем. ‖ *прым.* **кардыялагічны,** -ая, -ае. *К. цэнтр.*

КАРДЭБАЛЕ́Т, -у, *М* -ле́це, *м., зб.* Артысты балета, якія выконваюць групавыя танцы. ‖ *прым.* **кардэбале́тны,** -ая, -ае.

КАР'Е́Р[1], -у, *м.* Самы хуткі бег каня. *Пусціць каня ў к.* або *кар'ерам. З месца ў к.* (перан.: адразу, без падрыхтоўкі). ‖ *прым.* **кар'е́рны,** -ая, -ае.

КАР'Е́Р[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца адкрытай здабычы карысных выкапняў, а таксама месца, дзе капаюць гліну, пясок і пад. ‖ *прым.* **кар'е́рны,** -ая, -ае.

КАР'Е́РА, -ы, *мн.* -ы, -е́р, *ж.* **1.** Высокае становішча ў грамадстве, дасягнутае дзейнасцю ў якой-н. галіне, вядомасць, слава. *Зрабіць кар'еру. К. не атрымалася.* **2.** Род дзейнасці; прафесія, занятак. *Артыстычная к.* ‖ *прым.* **кар'е́рны,** -ая, -ае.

КАР'ЕРЫ́ЗМ, -у, *м.* (неадабр.). Пагоня за кар'ерай (у 1 знач.), імкненне дасягнуць асабістага поспеху па службе. ‖ *прым.* **кар'еры́сцкі,** -ая, -ае.

КАР'ЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які думае пра асабісты поспех, жадае стварыць сабе кар'еру, не зважаючы на інтарэсы іншых. ‖ *ж.* **кар'еры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кар'еры́сцкі,** -ая, -ае.

КАРЖА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Сукаваты ствол дрэва; корч.

КАРЖАКАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Пра дрэва: нізкі, з тоўстым сукаватым ствалом. *К. дуб.* **2.** Невысокі, шыракаплечы, моцнага целаскладу (пра чалавека). ‖ *наз.* **каржакава́тасць,** -і, *ж.*

КАРЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -зі́н, *ж.* **1.** Тое, што і кашолка. **2.** Гандола аэрастата. **3.** У баскетболе: сетка на абручы, у якую закідваюць мяч. ‖ *прым.* **карзі́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАРКАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Частка тушы, якая прылягае да карка. ‖ *прым.* **каркаві́нны,** -ая, -ае.

КАРКА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Унутраная апорная частка збудавання, канструкцыі, на якой трымаюцца астатнія часткі. *К. карабля.* ‖ *прым.* **карка́сны,** -ая, -ае.

КА́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Пра варону: ствараць гукі, падобныя на «кар-кар». **2.** *перан.* Прадказваць няўдачу, няшчасце, бяду (разм.). *Хопіць табе к.* ‖ *аднакр.* **ка́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.). ‖ *зак.* **нака́ркаць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). *Накаркаў бяду на сваю галаву.* ‖ *наз.* **ка́рканне,** -я, *н.*

КА́РЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек ненармальна малога росту. *Злы к.* (у казках). **2.** Вельмі малога росту або памеру (пра жывёл, раслін і пад.). *Арол-к. Сасна-к.* ‖ *прым.* **ка́рлікавы,** -ая, -ае. *Карлікавыя дрэвы. Карлікавае прадпрыемства.*

КА́РЛІКАВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* карлікавы. **2.** Хвароба, якая выклікаецца паражэннем залоз унутранай сакрэцыі і выражаецца ў ненармальна малым росце (спец.).

КА́РЛІКАВЫ, -ая, -ае. Вельмі малога росту або памеру. *Карлікавыя плямёны* (малараслыя плямёны Сярэдняй Афрыкі). *Карлікавая антылопа. К. лес. Карлікавае дрэва. Карлікавае прадпрыемства* (малой магутнасці). ‖ *наз.* **ка́рлікавасць,** -і, *ж.*

КАРМА́, -ы́, *мн.* -ы́, -о́ў, *ж.* Задняя частка судна, лодкі і некаторых іншых транспартных сродкаў. *К. карабля.* ‖ *прым.* **кармавы́,** -а́я, -о́е. *Кармавое весла.*

КАРМА... (*гл.* **корма...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «корма...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *кармакухня, кармарэзка, кармасклад, кармацэх.*

КАРМАВЫ́[1] *гл.* корм.

КАРМАВЫ́[2], -а́я, -о́е. **1.** *гл.* карма. **2. кармавы́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х. Рабочы (матрос) на карме (баркі, лодкі), рулявы.

КАРМАКУ́ХНЯ, -і, *мн.* -і, -хань, *ж.* Кухня на ферме для прыгатавання ежы жывёле.

КАРМАНЬЁЛА, -ы, *ж.* Французская народная рэвалюцыйная песня 18 ст., а таксама танец у рытме гэтай песні.

КАРМІ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* (разм.). Тое, што і карміцель.

КАРМІ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* (разм.). Тое, што і карміцелька.

КАРМІ́Н, -у, *м.* Ярка-чырвоная фарба, якая здабываецца з насякомага кашанілі. ‖ *прым.* **карміна́вы,** -ая, -ае *і* **карміі́нны,** -ая, -ае.

КАРМІ́НАВЫ, -ая, -ае *і* **КАРМІ́ННЫ,** -ая, -ае. **1.** *гл.* кармін. **2.** Ярка-чырвоны, колеру карміну.

КАРМІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто корміць, забяспечвае пражыткам. ‖ *ж.* **карміі́целька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

КАРМІ́ЦЕЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** *гл.* карміцель. **2.** Жанчына, якая корміць грудзьмі чужое дзіця.

КАРМІЦЦА, кармлюся, кормішся, корміцца; *незак.* **1.** Есці, атрымліваць корм, здабываць ежу. *Коні кормяцца на лугах.* **2.** *чым* і *без дап.* Мець за сродак для пражыцця, харчавацца. *К. сваёй працай.* **3.** *чым, з чаго, на што.* Здабываць сродкі для існавання, пражыцця. *К. паляваннем.* ‖ *зак.* **пакарміцца**, -кармлюся, -кормішся, -корміцца (да 1 знач.) *і* **пракарміцца**, -кармлюся, -кормішся, -корміцца (да 3 знач.); *наз.* **пракорм**, -у, *м.* (да 3 знач.) *і* **пракармленне**, -я, *н.* (да 3 знач.).

КАРМІЦЬ, кармлю, корміш, корміць; кормлены; *незак., каго (што).* **1.** *чым* і *без дап.* Даваць корм (жывёле). *Пара к. карову. К. куранят тварагом.* **2.** Уводзіць каму-н. ежу ў рот; даваць есці. *К. парасят праз соску. К. дзіця грудзямі. К. абяцанкамі* (перан.: абяцаць зрабіць што-н., але не выканаць). **3.** *перан.* Забяспечваць неабходным для пражыцця, утрымліваць. *К. сірот.* ‖ *зак.* **накарміць**, -кармлю, -корміш, -корміць; -кормлены (да 1 і 2 знач.), **пакарміць**, -кармлю, -корміш, -корміць; -кормлены (да 1 і 2 знач.), **пракарміць**, -кармлю, -корміш, -корміць; -кормлены (да 3 знач.); *наз.* **пракорм**, -у, *м.* (да 3 знач.) *і* **пракармленне**, -я, *н.* (да 3 знач.). ‖ *наз.* **кармленне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

КАРМУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Карыта, скрынка і пад., у якія кладуць корм для жывёлы, птушак. **2.** *перан.* Месца, дзе можна набыць што-н. для сябе незаконным спосабам (разм. неадабр.). ‖ *прым.* **кармушачны**, -ая, -ае.

КАРНАВАЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Народнае гулянне-маскарад з песнямі, танцамі [першапачаткова вясеннае — у Італіі]. *Навагодні к.* ‖ *прым.* **карнавальны**, -ая, -ае. *Карнавальнае шэсце.*

КАРНАВУХІ, -ая, -ае. З абрэзаным або пакалечаным вухам. *К. кот.* ‖ *наз.* **карнавухасць**, -і, *ж.*

КАРНЕТ[1], -а, *М* -неце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын у кавалерыі, роўны падпаручніку пяхоты, а таксама афіцэр, які меў гэты чын. ‖ *прым.* **карнецкі**, -ая, -ае.

КАРНЕТ[2], -а, *М* -неце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медны духавы музычны інструмент у выглядзе ражка.

КАРНЕТ-А-ПІСТОН, карнет-а-пістона, *мн.* карнет-а-пістоны, карнет-а-пістонаў, *м.* Карнет[2] з поршневым вентыльным механізмам.

КАРНІЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Гарызантальны выступ у верхняй частцы будынка, над вокнамі, дзвярамі. **2.** Перакладзіна над акном або дзвярамі, на якую вешаюць шторы, парцьеры. ‖ *прым.* **карнізны**, -ая, -ае.

КАРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто карае; удзельнік карнага атрада. ‖ *прым.* **карніцкі**, -ая, -ае.

КАРНІШОН, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Маленькі, зняты пасля цвіцення агурок, прызначаны для марынавання. **2.** -у. Гатунак такіх агуркоў. ‖ *прым.* **карнішонны**, -ая, -ае.

КАРНЫ, -ая, -ае. Які мае сваёй мэтай караць каго-н. *Карныя меры. К. атрад* (ваеннапаліцэйскі атрад для расправы над кім-н.).

КАРОБКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** Невялікая скрынка (з кардону, дрэва, пластмасы і пад.), а таксама (спец.) такая ж скрынка з якім-н. таварам, наборам якіх-н. прадметаў. *К. пячэння.* **2.** Каркас будынка. *К. дзевяціпавярховага дома.* ○ **Каробка скарасцей** — у розных машын: механізм для змены скорасці і напрамку руху. **Чарапная каробка** — касцявое ёмішча галаўнога мозгу. ‖ *памянш.* **каробачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **каробачны**, -ая, -ае.

КАРОБЧАТЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае выгляд каробкі, карабка. *Каробчатае скляпенне.*

КАРОВА, -ы, *мн.* -ы, -роў, *ж.* Свойская малочная жывёліна; самка быка, а таксама некаторых іншых рагатых жывёлін, напр. ласся, аленя. *Дойная к.* (таксама перан.: пра крыніцу матэрыяльных даброт, якой звычайна карыстаюцца несумленныя людзі ў асабістых мэтах). ○ **Марская карова** — вымерлае воднае млекакормячае атрада сірэн. ◊ **Як карова языком злізала** *каго-што* (разм. жарт.) — хутка і бясследна знік, як і не было. ‖ *памянш.* **кароўка**, -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -роўак, *ж.* ‖ *прым.* **каровін**, -а. *К. рык.*

КАРОЗІЯ, -і, *ж.* (спец.). Хімічнае разбурэнне, раз'яданне. *К. жалеза.* ‖ *прым.* **каразійны**, -ая, -ае.

КАРОЛЬ, караля, *мн.* каралі, каралёў, *м.* **1.** Адзін з тытулаў манарха, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. *Іспанскі к.* **2.** Ігральная карта, на якой намалявана мужчынская фігура ў кароне. **3.** Галоўная фігура ў шахматнай гульні. **4.** *перан., чаго* або *які.* Манапаліст у якой-н. галіне прамысловасці і гандлю. **5.** *перан., чаго* або *які.* Пра таго, хто вылучаецца сярод іншых у якой-н. галіне дзейнасці, хто дасягнуў дасканаласці. *К. пейзажу.* ‖ *ж.* **каралева**, -ы, *мн.* -ы, -леў (да 1 знач.). *К. балю* (перан.: пра жанчыну, якая вылучаецца сярод іншых). ‖ *прым.* **каралеўскі**, -ая, -ае.

КАРОМЫСЕЛ, -сла, *мн.* -слы, -слаў, *м.* **1.** Драўляная дуга з кручкамі на канцах для нашэння вёдзер з вадой і інш. грузаў. **2.** Барак для запрэжкі. **3.** Рычаг у некаторых механізмах, напр. у вагах. ◊ **Дым каромыслам** (разм.) — вялікае ажыўленне; шум, беспарадак. ‖ *прым.* **каромыславы**, -ая, -ае.

КАРОНА, -ы, *мн.* -ы, -рон, *ж.* **1.** Галаўны ўбор манарха з каштоўнымі ўпрыгожаннямі, які з'яўляецца сімвалам улады манарха. *Царская к. Барацьба за карону* (перан.: за ўладу; уст.). *Барацьба за шахматную карону* (перан.: за званне чэмпіёна свету па шахматах). *Уладжыць касу каронай* (перан.: вакол галавы). **2.** Уся разгалінаваная частка дрэва з яго лісцем. **3.** Светлы арэол вакол Сонца, бачны ў час сонечнага зацьмення (спец.). *Сонечная к.* ◊ **Карона з галавы не зваліцца (не спадзе)** (разм.) — гонар не будзе закрануты, аўтарытэт не пацерпіць. ‖ *прым.* **каронны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАРОНІСТЫ, -ая, -ае. Які мае вялікую карону (у 2 знач.), галінасты. *Каоністае дрэва.* ‖ *наз.* **каронгстасць**, -і, *ж.*

КАРОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Знешняя частка зуба. **2.** Металічны каўпачок, які надзяваецца на зуб, каб захаваць яго ад псавання. *Залатая к.* ‖ *прым.* **каронкавы**, -ая, -ае.

КАРОННЫ, -ая, -ае. **1.** У манархічных краінах: дзяржаўны, урадавы (уст.). *К. суд. Каронныя землі.* **2.** Пра ролю, выступленне і пад.: такі, які найлепш удаецца выканаўцу. *К. нумар канцэрта.*

КАРОСЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікаецца каростай. *К. сверб.* **2.** **кароślivы**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Хворы на каросту. *Ізалятар для каросліўых.*

КАРОСТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* Заразная хвароба скуры ў чалавека і жывёл, якая суправаджаецца моцным свербам. ‖ *прым.* **кароставы**, -ая, -ае. *К. клешч* (паразіт жывёльнага пахаджання, які з'яўляецца ўзбуджальнікам каросты).

КАРОТКА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову кароткі і пішацца тады, калі націск у другой частцы падае не на першы склад, напр. *кароткаметражны, кароткачасовы.*

КАРОТКАМЕТРАЖНЫ, -ая, -ае. Пра фільм: карацейшы за звычайны па метражу. *Хранікальны к. фільм.*

КАРОТКАТЭРМІНОВЫ, -ая, -ае. Які працягваецца кароткі тэрмін, дазваляецца на кароткі час. *К. водпуск. Кароткатэрміновая пазыка.* ‖ *наз.* **кароткатэрміновасць**, -і, *ж.*

КАРОТКАХВАЛЯВІК, -левіка, *мн.* -левікі, -левікоў, *м.* Радыёаматар, які займаецца перадачай і прыёмам на кароткіх хвалях.

КАРОТКАЧАСОВЫ, -ая, -ае. Які працягваецца нядоўгі час. *К. дождж. К. перапынак.* ‖ *наз.* **кароткачасовасць**, -і, *ж.*

КАРОТКІ, -ая, -ае; -так, -тка. **1.** Невялікі па даўжыні; *проціл.* доўгі. *Кароткая сукенка. Кароткая стрыжка. Кароткія хвалі* (радыёхвалі ад 10 да 200 метраў). *У кароткіх словах* (сцісла расказаць). **2.** Непрацяглы ў часе; *проціл.* доўгі. *Кароткая нарада. К. дзень.* **3.** Сціслы, нешматслоўны. *Кароткае пісьмо. К. адказ.* **4.** Рашучы, хуткі, суровы. *К. удар. Прысуд ворагам к.* **5.** Пра гукі, якія вымаўляюцца хутка, адрывіста. *«І» кароткае* (й). **6.** Які характарызуецца кароткай формай канчатка або адсутнасцю яго. *К. прыметнік.* ◊ **Кароткая памяць** *у каго* (неадабр.) — дрэнная, слабая памяць (звычайна ў таго, хто не хоча помніць, прыпомніць што-н.). **Кароткі заваротці** *у каго* (разм.) — пра таго, хто дзейнічае рашуча, не задумваючыся. **На кароткай назе** *хто з кім* — у добрых, сяброўскіх адносінах з кім-н. **Кароткі розум** — пра слабы, невялікі розум. **Рукі кароткія** *у каго* (разм.) — няма магчымасці, сілы зрабіць што-н. ‖ *памянш.* **кароценькі**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.) (разм.). ‖ *наз.* **кароткасць**, -і, *ж.*

КАРОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хлеў для кароў.

КАРП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых, якая разводзіцца ў штучных вадаёмах; культурная разнавіднасць сазана. *Люстраны к.* ‖ *прым.* **карпавы**, -ая, -ае.

КАРПАНІНА, -ы, *ж.* (разм.). Марудлівая, малапрадукцыйная работа. *Не работа, а толькі к.*

КАРПАННЕ *гл.* корпацца, -ць.

КАРПАРАТЫЎНЫ, -ая, -ае. Вузкагрупавы, замкнуты ў межах карпарацыі. *Карпаратыўныя інтарэсы.* ‖ *прым.* **карпаратыўнасць**, -і, *ж.*

КАРПАРАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Група асоб, аб'яднаных адной прафесіяй або саслоўнымі інтарэсамі. *Радыёвяшчальная к.* **2.** Адна з форм манапалістычнага аб'яднання.

КАРПАТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Стараныя да дробязей, дбайны, але марудлівы, павольны. *К. супрацоўнік.* **2.** Які патрабуе такой стараннасці і руплівасці. *Карпатлівая праца.* ‖ *наз.* **карпатлівасць**, -і, *ж.*

КАРПАЦЦА, -ПАЦЬ *гл.* корпацца, -ць.

КАРПАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм. зневаж.) Той, хто марудна робіць якую-н. работу, павольна корпаецца. ‖ *ж.* **карпачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

КАРПЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). **1.** *над чым* і *без дап.* Старанна, цярпліва і доўга займацца чым-н. *К. над рукапісам.* **2.** *перан.* Жыць у пакутах, цяжкіх умовах. *Вось так карпею ўсё жыццё.*

КАРПУСНЫ *гл.* корпус.

КАРСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней на Захадзе: марскі разбойнік, пірат. ‖ *прым.* **карсарскі**, -ая, -ае.

КАРСТ, -у, *М* -сце, *м.* (спец.). Стан зямной паверхні ў месцах, глеба якіх утворана з растваральных прыродных водамі асадкавых буйназярністых парод. ‖ *прым.* **карставы**, -ая, -ае. *Карставыя ўтварэнні. Карставыя пячоры.*

КАРТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гоначны мікралітражны аўтамабіль з матацыклетным рухавіком і без кузава.

КА́РТА, -ы, *ДМ* ка́рце *мн.* -ы, карт, *ж.* **1.** Зменшаны чарцёж паверхні Зямлі, зорнага неба або паверхні якой-н. планеты. *Геаграфічная к. К. Месяца. Астранамічная к.* **2.** Адзін з цвёрдых папяровых ліасткоў, якія складаюць калоду для гульні і адрозніваюцца паміж сабой па намаляваных на іх умоўных фігурах або ачках чатырох масцей. *Калода карт. Зблытаць карты* (таксама перан.: разладзіць, парушыць чые-н. планы, намеры). *І карты ў руکі* (перан.: пра таго, хто мае ўсе магчымасці, умовы для чаго-н.). *К. біта* (таксама перан.: пра чый-н. правал, пройгрыш). *Раскрыць карты* (таксама перан.: перастаць трымаць у тайне свае планы і намеры). *Ставіць на карту што-н.* (таксама перан.: рызыкаваць чым-н., спадзеючыся на выгаду, выйгрыш). **3.** *мн.* Гульня пры дапамозе калоды такіх ліасткоў. *Гульня ў карты.* **4.** Бланк для запаўнення якімі-н. звесткамі. *Санаторная к.* ‖ *прым.* **карцёжны,** -ая, -ае (да 3 знач.) *і* **ка́ртачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

КАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што* (разм.). Перамешваць карты ў калодзе. ‖ *наз.* **картава́нне,** -я, *н.*

КАРТА́ВІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Злёгку картавае вымаўленне. *Гаварыць з картавінкай.*

КАРТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; *незак.* Вымаўляць нячыста, няправільна гукі «р» і «л».

КАРТА́ВЫ, -ая, -ае. З нячыстым, няправільным вымаўленнем гукаў («р» або «л»). *Картавае дзіця. Картавае вымаўленне.* ‖ *наз.* **карта́васць,** -і, *ж.*

КАРТАГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што.* Наносіць на геаграфічную карту. ‖ *наз.* **картаграфава́нне,** -я, *н.*

КАРТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Навука аб складанні геаграфічных карт, а таксама само складанне іх. ‖ *прым.* **картаграфі́чны,** -ая, -ае.

КАРТАТЭ́КА, -і, *ДМ* -тэ́цы, *мн.* -і, -тэк, *ж.* Сістэматызаваны збор картак з якімі-н. звесткамі, матэрыяламі. *К. з біяграфічнымі звесткамі выдатных артыстаў. К. замежнай літаратуры.* ‖ *прым.* **картатэ́чны,** -ая, -ае.

КАРТАФЛЯ́НІК *і* **КАРТАПЛЯ́НІК,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і бульбянік.

КАРТАФЛЯ́НІШЧА *і* **КАРТАПЛЯ́НІШЧА,** -а, *мн.* -ы, -нішч *і* -нішчаў, *н.* Тое, што і бульбянішча.

КАРТАФЛЯ́НЫ *і* **КАРТАПЛЯ́НЫ,** -ая, -ае. Тое, што і бульбяны.

КАРТ-БЛА́НШ, *нескл., м.* (кніжн.). Неабмежаваная, поўная свабода ў дзеяннях, дадзеная якой-н. асобе.

КА́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Прамавугольны ліасток паперы або кардону. *Каталожная к. Лічбы на картках.* **2.** Пасведчанне, уліковы дакумент і пад. на невялікім ліасце цвёрдай паперы. *Уліковая к. Карэспандэнцкая к. Візітная к.* **3.** Бланк з адрознымі талонамі на атрыманне чаго-н. *Прадуктовыя карткі.* **4.** Фатаграфічны здымак (разм.). *К. для пасведчання.* ‖ *памянш.* **ка́ртачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ка́ртачны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Картачная сістэма* (выдача прадуктаў па картках).

КАРТО́ВЫ *гл.* корт[1].

КАРТО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па картаграфіі.

КАРТО́ФЛІ *і* **КАРТО́ПЛІ,** -яў. Тое, што і бульба.

КАРТУ́З, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Мужчынскі галаўны ўбор з аколышкам і цвёрдым казырком. ‖ *прым.* **карту́зны,** -ая, -ае.

КА́РТЫНГ, -а, *м.* Гонкі на аўтамабілях тыпу карт як від спорту.

КАРТЫНГІ́СТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен — удзельнік картынга.

КАРТЭ́Ж, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урачыстае шэсце, працэсія. ‖ *прым.* **картэ́жны,** -ая, -ае.

КАРТЭ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Аб'яднанне буйных прадпрыемстваў якой-н. галіны прамысловасці, якія захоўваюць камерцыйную і вытворчую самастойнасць, арганізаванае з мэтай рэгулявання вытворчасці, забеспячэння панавання на рынку, кантролю над цэнамі і атрымання манапольных прыбыткаў. *Нафтавы к.* **2.** Пісьмо з выклікам на дуэль (уст.). ‖ *прым.* **картэ́льны,** -ая, -ае. *Картэльнае аб'яднанне.*

КАРУМПІ́РАВАНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Прасякнуты карупцыяй. *Карумпіраваныя элементы.* ‖ *наз.* **карумпі́раванасць,** -і, *ж.*

КАРУ́НАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Жанчына, якая вырабляе карункі.

КАРУ́НД, -а, *М* -дзе, *м.* Цвёрды мінерал — крышталічны гліназём. ‖ *прым.* **кару́ндавы,** -ая, -ае.

КАРУ́НКІ, -аў. Ажурныя сятчастыя вырабы з ільняных, шаўковых і інш. нітак для аздобы бялізны, адзення і пад. ‖ *прым.* **кару́нкавы,** -ая, -ае.

КАРУ́ПЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Подкуп хабарам, прадажнасць службовых асоб, палітычных дзеячаў.

КАРУСЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Спецыяльная пляцоўка з сядзеннямі ў форме конікаў, экіпажаў, лодак і інш., якая круціцца вакол сваёй восі і служыць для катання. ‖ *прым.* **карусе́льны,** -ая, -ае.

КАРЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́ць; *незак.* (разм.). **1.** *безас. з інф., са злуч.* «каб» *і без дап.* Пра неадольнае жаданне зрабіць што-н., хацецца. *Мне карціць сказаць. Сыну карцела, каб хто быў побач.* **2.** Не даваць спакою, непакоіць, хваляваць. *Не вучоба карціць, а паездка ў горад.* ‖ *наз.* **карце́нне,** -я, *н.*

КАРЦЕ́Ч, -ы, *ж.* **1.** Артылерыйскі снарад, начынены круглымі кулямі для масавага паражэння жывой сілы праціўніка на блізкай адлегласці. **2.** Буйны шрот для паляўнічага ружжа. ‖ *прым.* **карце́чны,** -ая, -ае.

КАРЦЁЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Заўзяты ігрок у карты. ‖ *ж.* **карцёжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **карцёжніцкі,** -ая, -ае.

КАРЦІ́НА, -а, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* **1.** Твор жывапісу, выкананы фарбамі. *Карціны мастака М.Савіцкага.* **2.** Тое, што можна бачыць, уяўляць у канкрэтных вобразах. *Карціны прыроды.* **3.** Адлюстраванне чаго-н. у літаратурным творы. *К. бітвы. К. жыцця сялян.* **4.** Агульны стан, выгляд чаго-н. *Клінічная к. захворвання.* **5.** Частка акта ў драматычным творы, якая патрабуе самастойнай дэкарацыі. *Другая к. першага акта.* **6.** Кінакарціна, кінафільм (разм.). *У кінатэатры ідзе новая к.* ‖ *памянш.* **карці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **карці́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Карцінная галерэя.*

КАРЦІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* карціна. **2.** *перан.* Вобразны, выразны, які стварае ўражанне сваёй знешняй прыгажосцю. *Карцінная поза.* ‖ *наз.* **карці́ннасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

КА́РЦЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Памяшканне для часовага адзіночнага зняволення (напр. у турмах, канцлагерах і інш.). ‖ *прым.* **ка́рцэрны,** -ая, -ае. *К. рэжым.*

КАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; -чава́ны; *незак., што.* Выкопваць з карэннем. *К. пні.* ‖ *наз.* **карчава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **карчава́льны,** -ая, -ае (спец.). *Карчавальная машына.*

КАРЧА́ГА[1], -і, *ДМ* -ча́зе, *мн.* -і, -ча́г, *ж.* (разм.). Пень, вывернуты з карэннем, корч. ‖ *памянш.* **карча́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.*

КАРЧА́ГА[2], -і, *ДМ* -ча́зе, *мн.* -і, -ча́г, *ж.* **1.** Вялікая, звычайна з гліны пасудзіна, якая выкарыстоўвалася для трымання він і інш. (уст.). **2.** Гляк для мазі. *Наліць у карчагу дзёгцю.* ‖ *прым.* **карча́жны,** -ая, -ае.

КАРЧА́ЖЫНА, -ы, *мн.* -ы, -жын, *ж.* (разм.). Тое, што і карчага[1].

КАРЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Вывернуты з зямлі корч. *Выцяў нагу аб к.*

КАРЧАКАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікай колькасцю карчоў, карчысты (разм.). *Карчакаватая дарога.* **2.** Пра чалавека, яго постаць: каржакаваты (абл.). *Тоўсты, к. дзядзька сядзеў на ганку.* ‖ *наз.* **карчакава́тасць,** -і, *ж.*

КАРЧАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Моцна азябшы, траціць адчувальнасць. *Ногі карчанеюць на холадзе.* ‖ *зак.* **закарчане́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **скарчане́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

КАРЧМА́, -ы́, *мн.* ко́рчмы, -аў *і (з ліч. 2, 3, 4)* карчмы́, -о́ў, *ж.* (уст.). Заезны дом з начлегам у дарэвалюцыйнай Беларусі, на Украіне і ў Польшчы. ‖ *прым.* **карчо́мны,** -ая, -ае.

КАРЧМА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (уст.). Гаспадар карчмы. ‖ *ж.* **карчма́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **карчма́рскі,** -ая, -ае.

КАРЧЫ́СТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю карчоў, пнёў. ‖ *наз.* **карчы́стасць,** -і, *ж.*

КАРЧЭ́ЎЕ, -я, *н., зб.* Карчы, пні.

КАРШАК, КАРШАКО́ВЫ *гл.* коршак.

КАРШУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Вялікая драпежная птушка з доўгімі крыламі і загнутай дзюбай. *Каршуном наляцець на каго-н.* (злосна і хутка). ‖ *прым.* **каршуно́вы,** -ая, -ае. *Каршуновая дзюба.*

КА́РЫ[1], -ая, -ае. Цёмна-карычневы (пра колер вачэй). *Карыя вочы.*

КА́РЫ[2], -аў. **1.** Сані для перавозкі бярвення. **2.** Вялікія калёсы для перавозкі грузаў. ‖ *памянш.* **ка́ркі,** -аў.

КАРЫ́ДА, -ы, *М* -дзе, *ж.* Масавае відовішча ў Іспаніі і некаторых іншых краінах: бой тарэадора з быком.

КА́РЫЕС, -у, *м.* Паступовае разбурэнне цвёрдай тканкі косці зуба. ‖ *прым.* **карыёзны,** -ая, -ае.

КАРЫКАТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* **1.** Малюнак, на якім намаляваны хто-н. або што-н. у скажоным, падкрэслена смешным выглядзе. *К. на гультаёў.* **2.** *перан.* Смешнае, вартае жалю падабенства на што-н. *Гэты касцюм — к. на ўменне шыць.* ‖ *прым.* **карыкату́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАРЫКАТУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* карыкатура. **2.** *перан.* Смешны, недарэчны, прыдатны для карыкатуры. *К. выгляд.* ‖ *наз.* **карыкату́рнасць,** -і, *ж.*

КАРЫКАТУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які малюе карыкатуры. ‖ *ж.* **карыкатуры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **карыкатуры́сцкі,** -ая, -ае.

КАРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Чорны дробны сушаны вінаград без костачак. ‖ *прым.* **кары́нкавы,** -ая, -ае.

КАРЫ́СЛІВЕЦ, -ліўца, *мн.* -ліўцы, -ліўцаў, *м.* (разм.). Тое, што і карысталюбец.

КАРЫ́СЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на карысці, які мае на ўвазе карысць. *Карыслівыя намеры.* **2.** Які імкнецца да асабістай выгады, нажывы. *К. чалавек.* ‖ *наз.* **кары́слівасць,** -і, *ж.*

КАРЫ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць карысць. *Карысная кніга. Чарніцы есці карысна* (безас. у знач. вык.). **2.** Які складае частку цэлага, выкарыстоўваецца непасрэдна па

КАР—КАС

прызначэнню. *Карысная плошча.* ‖ *наз.* **карыснасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

КАРЫСТАЛЮ́БЕЦ, -бца, *мн.* -бцы, -бцаў, *м.* Карыслівы чалавек.

КАРЫСТАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і карыслівы.

КАРЫСТАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Тое, што і карысталюбівы.

КАРЫСТАЛЮ́БСТВА, -а, *н.* Імкненне да асабістай выгоды, нажывы.

КАРЫСТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., чым.* **1.** Выкарыстоўваць для сваёй патрэбы. *К. газам. К. гарадской бібліятэкай.* **2.** Атрымліваць выгаду, карысць з каго-н. у сваіх інтарэсах. *К. выпадкам. К. чужой дабратой.* **3.** Мець што-н. (аўтарытэт, павагу, правы і інш.). *К. поспехам. К. усімі правамі.* ‖ *зак.* **пакарыста́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **карыста́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

КАРЫ́СЦЬ, -і, *ж.* Добры рэзультат, дадатныя вынікі, выгада. *Прынесці к. радзіме. Мець к. са сваёй працы.* ◊ **Гаварыць на карысць** *каго-чаго* — служыць доказам, пацвярджэннем дадатных якасцей каго-, чаго-н. **На карысць** *каго-чаго* — 1) са станоўчымі вынікамі для каго-, чаго-н. *Справа вырашылася на к. селяніна;* 2) дзеля чыёй-н. выгады, карысці. *Змена месца службы пайшла яму на к.*

КАРЫ́ТА, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -ры́т *і* -ры́таў, *н.* Прадаўгаватая пасудзіна, збітая з дошак або выдзеўбаная з дрэва, якая звычайна выкарыстоўваецца для кармлення жывёлы. *Збіць к. Застацца ля разбітага карыта* (перан.: ні з чым, страціўшы ўсё набытае). ‖ *памянш.* **карытца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **карытны,** -ая, -ае.

КАРЫФЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (высок.). Выдатны дзеяч у якой-н. галіне. *К. сусветнай літаратуры.*

КАРЫ́ЦА, -ы, *ж.* Высушаная кара некаторых трапічных раслін сямейства лаўровых, ужыв. як прыправа. ‖ *прым.* **кары́чны,** -ая, -ае.

КАРЫ́ЦЦА, каруся, ко́рышся, ко́рыцца; *незак.* (разм.). Падпарадкоўвацца чыёй-н. волі, уладзе; пакарацца.

КАРЫ́ЦЬ[1], кару́, ко́рыш, ко́рыць; ко́раны; *незак., што.* Абчышчаць дрэва ад кары, акорваць. *К. жэрдкі.*

КАРЫ́ЦЬ[2], кару́, ко́рыш, ко́рыць; ко́раны; *незак., каго (што)* (разм.). Папракаць, дакараць. *Хопіць яго к.*

КАРЫЧНЕВА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) карычневы, з карычневым адценнем, напр. *карычнева-залацісты, карычнева-чорны, карычнева-чырвоны;* 2) карычневы, у спалучэнні з іншым, асобным колерам, напр. *карычнева-ружовы, карычнева-шэры.*

КАРЫ́ЧНЕВЫ, -ая, -ае. Цёмны, буравата-жоўты (колеру жолуда або карыцы). *Карычневае паліто. Карычневая чума* (пра фашыстаў; пагард.).

КАРЫЯТЫ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ты́д *і* -аў, *ж.* Калона, апора ў будынку ў выглядзе жаночай фігуры.

КАРЭ́, *нескл., н.* **1.** Баявое пастраенне ў форме чатырохвугольніка, якое прымянялася ў еўрапейскіх арміях да канца 19 ст. для адбіцця атак з усіх бакоў. **2.** *нескл., н.* Квадратны выраз каўняра на сукенцы. **3.** *нязм.* У форме чатырохвугольніка. *Каўнер к.*

КАРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -рэ́йцы, *ж.* Свіная або цялячая грудзінка спецыяльнага прыгатавання.

КАРЭ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -рэ́ец, -рэ́йца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Карэі. ‖ *ж.* **карэ́йка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **карэ́йскі,** -ая, -ае.

КАРЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік выдавецтва, газеты або друкарні, які чытае і правіць карэктуру. ‖ *прым.* **карэ́ктарскі,** -ая, -ае. *Нарада ў карэктарскай* (наз.).

КАРЭ́КТНЫ, -ая, -ае. Ветлівы і тактычны. *К. юнак. Карэктная заўвага. Карэктна* (прысл.) *паводзіць сябе.* ‖ *наз.* **карэ́ктнасць,** -і, *ж.*

КАРЭКТУ́РА, -ы, *ж.* Выпраўленне памылак на адбітку друкарскага набору, а таксама сам гэты адбітак. *Чытаць карэктуру.* ‖ *прым.* **карэкту́рны,** -ая, -ае.

КАРЭКТЫ́Ў, -ты́ву, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* (кніжн.). Частковая папраўка, змяненне чаго-н. *Унесці карэктывы ў рукапіс.*

КАРЭКЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* **1.** Уносіць карэктывы, папраўкі ў што-н. *К. праект пастановы.* **2.** Чытаць карэктуру чаго-н. ‖ *зак.* **пракарэкці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.), **скарэкці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.) *і* **адкарэкці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **карэкці́раванне,** -я, *н.* *і* **карэкціро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (да 1 знач.); *прым.* **карэкціро́вачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАРЭКЦІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто ажыццяўляе карэкціроўку. *Лётчык-к.* **2.** Лятальны апарат або спецыяльнае ўстройства (радыёлакатар і пад.), з якіх вядзецца карэкціроўка артылерыйскага агню. ‖ *ж.* **карэкціро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

КАРЭ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Выпраўленне. *К. зроку.* **2.** Унясенне папраўак у дзеянне вымяральных прыбораў, рэгулятараў у залежнасці ад змен умоў іх эксплуатацыі.

КАРЭ́ЛЫ[1], -аў, *адз.* -рэ́л, -а, *м.* Народ, які складае карэннае насельніцтва Рэспублікі Карэліі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **карэ́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **карэ́льскі,** -ая, -ае. *К. народ. Карэльская бяроза* (від бярозы з прыгожай узорыстай драўнінай на зрэзе).

КАРЭ́ЛЫ[2], -ая, -ае. Пакрыты слоем засохлай граз. *Карэлая сукенка. Карэлыя анучы.* ‖ *наз.* **карэ́ласць,** -і, *ж.*

КАРЭЛЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які знаходзіцца ў карэляцыі з чым-н. *Карэлятыўныя паняцці.*

КАРЭЛЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Узаемная сувязь, суадносіны прадметаў, паняццяў або з'яў. ‖ *прым.* **карэляцы́йны,** -ая, -ае.

КАРЭ́НІШЧА, -а, *н.* **1.** Падземнае сцябло шматгадовых травяністых раслін, якое адрозніваецца ад кораня наяўнасцю недаразвітага лісця. **2.** Асноўны, галоўны корань дрэва, які з'яўляецца прадаўжэннем ствала. ‖ *прым.* **карэ́нішчавы,** -ая, -ае.

КАРЭ́ННЕ, -я, *н., зб.* **1.** Карані (*гл.* корань у 1, 2 і 3 знач.). **2.** Падземныя часткі некаторых раслін (пятрушкі, сельдэрэю і інш.), якія ўжываюцца як прыправа.

КАРЭ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Спрадвечны, пастаянны. *К. мінчанін.* **2.** Рашаючы, самы істотны, які датычыцца асноў чаго-н. *К. пералом у грамадскім жыцці. Карэнныя змены. Карэнным чынам* (поўнасцю, зусім). ○ **Карэнныя зубы** — пяць задніх зубоў з кожнага боку верхняй і ніжняй сківіц.

КАРЭ́НЬЧЫК *гл.* корань.

КАРЭСПАНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *незак.* (кніжн.). **1.** Накіроўваць куды-н. карэспандэнцыю (у 3 знач.; уст.). **2.** *з чым.* Адпавядаць чаму-н., суадносіцца з чым-н.

КАРЭСПАНДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто знаходзіцца ў перапісцы з кім-н. **2.** Аўтар карэспандэнцый у газеце, часопісе, на радыё, тэлебачанні. *Уласны к. Спецыяльны к. Пазаштатны к. Ваенны к.* ‖ *ж.* **карэспандэ́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **карэспандэ́нцкі,** -ая, -ае.

КАРЭСПАНДЭ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Паштовая перапіска паміж асобамі або ўстановамі. *Весці карэспандэнцыю.* **2.** *зб.* Пісьмы, паштова-тэлеграфныя адпраўленні. *Дастаўка карэспандэнцыі. Заказная к.* **3.** Паведамленне пра падзеі, дасланае адкуль-н. у газету, часопіс. *Паслаць карэспандэнцыю ў «Вячэрні Мінск».*

КАРЭ́ТА, -ы, *ДМ* -рэ́це, *мн.* -ы, -рэ́т, *ж.* Закрыты з усіх бакоў чатырохколы конны экіпаж на рысорах. ○ **Карэта хуткай дапамогі** — спецыяльная аўтамашына, якая высылаецца для неадкладнай медыцынскай дапамогі. ‖ *памянш.* **карэ́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* ◊ **(Прыйшоўся) як вол да карэты** (разм.) — пра таго, хто аказаўся ў недарэчных абставінах. ‖ *прым.* **карэ́тны,** -ая, -ае.

КАРЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* карэта. **2.** Рухомая частка некаторых машын, механізмаў, апаратаў (спец.). *К. пішучай машынкі.* ‖ *прым.* **карэ́тачны,** -ая, -ае.

КАРЭ́Ц, -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* Драўляны або металічны коўш з ручкай для зачэрпвання вады, квасу і пад. ‖ *прым.* **карцо́вы,** -ая, -ае.

КАРЭ́ЦЬ, -рэ́ю, -рэ́еш, -рэ́е; *незак.* Рабіцца карэлым, каравым (ад гразі).

КАРЭ́ЯНКА *гл.* карэйцы.

КА́СА, -ы, *мн.* -ы, кас, *ж.* **1.** Скрынка, шафа для захоўвання грошай, каштоўных папер, а таксама памяшканне, установа, дзе праводзяцца грашовыя аперацыі. *Дастаць грошы з касы. Магазінная к.* **2.** Наяўныя грошы ўстановы, прадпрыемства. *Здаць касу.* **3.** Апарат, на якім адціскаюцца талоны з указаннем атрыманай сумы, а таксама кабінка, месца, дзе знаходзіцца гэты апарат і работнік, які абслугоўвае гэты апарат. *Выбіць у касе булку хлеба. Тэатральная к. працуе з 14 гадзін.* **4.** У друкарскай справе: скрынка з наборам друкарскага шрыфту. *Наборная к.* ‖ *прым.* **ка́савы,** -ая, -ае.

КАСА́[1], -ы́, *мн.* ко́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) касы́, кос, *ж.* Доўгія заплеценыя разам валасы. *Улажыць касу вакол галавы. Расплесці касу.*

КАСА́[2], -ы́, *мн.* ко́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) касы́, кос, *ж.* Ручная сельскагаспадарчая прылада, якая складаецца з доўгага загнутага ляза, насаджанага на касільна, і служыць для скошвання травы, збожжа і пад. *Кляпаць касу. Найшла к. на камень* (прымаўка: сутыкнуліся розныя непрымірымыя погляды, інтарэсы, характары). *Хоць касою касі* (таксама перан.: вельмі многа). ‖ *памянш.* **ко́ска,** -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.*

КАСА́[3], -ы́, *мн.* ко́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) касы́, кос, *ж.* Доўгая вузкая паласа, што цягнецца ад берага, мыс. *Намыўная к.*

КАСА́[4], -ы́, *мн.* ко́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) касы́, кос, *ж.* (разм.). Селязёнка.

КАСА... (а таксама **коса...**). Першая частка складаных слоў; пішацца «каса...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, і ўжыв. са знач.: 1) з косым (у 1 знач.), напр. *касаплечы, касароты;* 2) косы (у 1 знач.), напр. *касарззаны, касарэзны, касаслой* (спіральнае размяшчэнне валокнаў драўніны; спец.), *касаслойны.*

КАСАБО́КІ, -ая, -ае. З касым, крывым бокам. *Касабокая хатка.* ‖ *наз.* **касабо́касць,** -і, *ж.*

КАСАБО́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* (разм.). Станавіцца касабокім, крывым. *Паркан касабочыцца.* ‖ *зак.* **скасабочыцца,** -чуся, -чышся, -чыцца.

КАСАВАРО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Мужчынская кашуля са стаячым каўняром, які зашпільваецца збоку.

КАСАВА́ЦЬ, касу́ю, касу́еш, касу́е; касу́й; касава́ны; *незак., што.* **1.** Закрэсліваць, выкрэсліваць. *К. напісанае.* **2.** Спыняць, адмяняць дзеянне чаго-н. *К. пастанову. К. шлюб. К. дагавор.* **3.** Апратэстоўваць рашэнне суда ў касацыйным парадку (спец.). ‖ *зак.* **скасава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́й; -сава́ны (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **касава́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

КАСАВІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (абл.). Тое, што і касcё.

КАСАВІ́ЦА, -ы, *ж.* Час касьбы. *Разгарнулася самая к.*

КАСАВО́КАСЦЬ, -і, *ж.* Стан вачэй, пры якім зрэнкі накіраваны ў розныя бакі.

КАСАВО́КІ, -ая, -ае. З касымі вачамі.

КАСАВУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* (разм.). **1.** *на каго-што.* Глядзець скоса. *К. на дзверы кабінета.* **2.** *перан., на каго-што.* Адносіцца з падазрэннем, недружалюбна. ‖ *зак.* **скасаву́рыцца,** -руся, -рышся, -рыцца (да 1 знач.).

КАСАВУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што* (разм.). Глядзець коса, убок (пра вочы). *Вока касавурыць.* ‖ *зак.* **скасаву́рыць,** -ру, -рыш, -рыць; -раны.

КАСАГО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Схіл гары, пагорка. *Узбірацца давялося па камяністым касагоры.*

КАСАЛА́ПЫ, -ая, -ае. Які ідучы ставіць ступні наскамі ўсярэдзіну або ў бакі. *К. мядзведзь.* ‖ *наз.* **касала́пасць,** -і, *ж.*

КАСА́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Народная назва ластаўкі.

КАСА́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Буйная драпежная млекакормячая жывёліна сямейства дэльфінавых, падобная на кіта.

КАСАЎЁ, -я́, *мн.* -́і, -ёў, *н.* (абл.). Тое, што і касcё.

КАСА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Перагляд або адмена рашэння, якое яшчэ не ўступіла ў законную сілу, вышэйстаячай судовай інстанцыяй па скарзе бакоў або пратэсту пракурора (спец.). *К. прысуду. Падаць на касацыю.* **2.** Заява з просьбай аб пераглядзе або адмене судовага рашэння (разм.). *Падаць касацыю.* ◊ **Касацыя выбараў** — адмена выбараў або прызнанне іх несапраўднымі ў выніку парушэння выбарчага закона. ‖ *прым.* **касацы́йны,** -ая, -ае.

КАСА́Ч[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Травяністая расліна з доўгімі мечападобнымі лістамі і вялікімі кветкамі жоўтага, сіняга або фіялетавага колеру. ‖ *прым.* **касачо́вы,** -ая, -ае. *Сямейства касачовых* (наз.).

КАСА́Ч[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Цецярук-самец, які ў адрозненне ад самкі мае ў хвасце доўгае выгнутае пер'е. ‖ *прым.* **касачо́вы,** -ая, -ае.

КАСЕ́КАНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адна з трыганаметрычных функцый — секанс дадатковага вугла.

КАСЕ́ТА, -ы, *ДМ* -се́це, *мн.* -ы, касе́т, *ж.* **1.** Стандартная па форме прылада, у якую змяшчаюцца якія-н. дэталі, матэрыялы. *Бомбавая к.* **2.** Плоская закрытая каробка, у якую змяшчаецца магнітная стужка. **3.** Святлонепранікальны футляр для засцярогі святлоадчувальнай фотапласцінкі. ‖ *прым.* **касе́тны,** -ая, -ае. *К. магнітафон.*

КАСЕ́Ц, касца́, *мн.* касцы́, касцо́ў, *м.* Той, хто косіць траву, збажыну.

КАСІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Сельскагаспадарчая машына для касьбы.

КАСІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Тое, што і касcё.

КАСІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая распараджаецца касай, выдае і прымае грошы, каштоўныя паперы, прадае білеты; работнік ка́сы (у 3 знач.). ‖ *ж.* **касі́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **касі́рскі,** -ая, -ае.

КАСІ́ЦЦА, кашу́ся, ко́сішся, ко́сіцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца касым (у 1 знач.), крывіцца. *Вокны косяцца.* **2.** *на каго-што.* Глядзець скоса, убок. *Конь косіцца на машыну.* **3.** *перан., на каго-што.* Адносіцца неадабральна, з падазрэннем. *Рабі чэсна, дык і людзі не будуць к.* ‖ *зак.* **пакасі́цца,** -кашу́ся, -ко́сішся, -ко́сіцца (да 1 і 2 знач.) *і* **скасі́цца,** скашу́ся, ско́сішся, ско́сіцца (да 1 і 2 знач.).

КАСІ́ЦЬ[1], кашу́, ко́сіш, ко́сіць; ко́шаны; *незак.* **1.** *што.* Зразаць траву касой[2] або касілкай. *К. атаву.* **2.** *перан., каго (што).* Нішчыць, забіваць у вялікай колькасці. *Хвароба косіць людзей. Вайна нас гнула і касіла.* ‖ *зак.* **скасі́ць,** скашу́, ско́сіш, ско́сіць; ско́шаны. ‖ *наз.* **каша́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **касьба́,** -ы́, *ж.* (да 1 знач.).

КАСІ́ЦЬ[2], кашу́, ко́сіш, ко́сіць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць касым, крывым, прыдаваць чаму-н. касое становішча. *К. рот.* **2.** *што і чым.* Глядзець коса, убок. *Конь касіў вокам на кучу канюшыны.* **3.** Быць касавокім, касым. *Левае вока косіць.* ‖ *зак.* **скасі́ць,** скашу́, ско́сіш, ско́сіць; ско́шаны (да 1 знач.) *і* **пакасі́ць,** -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны (да 1 знач.). *Скасіць вугал хаты. Вокны пакасіла* (безас.).

КА́СКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Засцерагальны галаўны ўбор (звычайна металічны) у выглядзе шлема. *Стальная салдацкая к. Медная пажарная к.* ‖ *прым.* **ка́сачны,** -ая, -ае.

КАСКА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Натуральны або штучны вадаспад з уступамі. **2.** *перан., чаго.* Імклівая, нястрымная плынь чаго-н. *К. слоў.* **3.** Акрабатычны прыём, які імітуе падзенне з чаго-н. (з каня, веласіпеда, турніка і інш.; спец.). **4.** У аперэце: хуткі танец у суправаджэнні спеваў (спец.). **5.** Група звязаных між сабой гідраэлектрастанцый, размешчаных адна за адной (спец.). ‖ *прым.* **каска́дны,** -ая, -ае.

КАСКАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які ў кінафільмах выконвае складаныя і небяспечныя для жыцця трукі. ‖ *прым.* **каскадзёрскі,** -ая, -ае.

КАСКЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Лёгкі мужчынскі галаўны ўбор з казырком і акалышкам.

КА́СЛАЎКА, -і, *ДМ* -лаўцы, *мн.* -і, -лавак, *ж.* (разм.). Пасма валасоў, травы, лёну і пад.

КАСМА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да космасу, да касмалогіі, напр. *касмафізіка, касмахімія, касмахраналогія;* 2) які мае адносіны да касманаўтыкі як да навукі, напр. *касмабіялогія, касмамедыцына, касмапсіхалогія;* 3) які мае адносіны да касмічных палётаў, да знаходжання чалавека ў космасе, напр. *касмаадкрывальнік, касмаплавальнік, касмаплаванне, касмаплан, касмапраходзец, касмацэнтр.*

КАСМАБА́ЧАННЕ, -я, *н.* Тэлевізійныя перадачы з космасу, якія праводзяцца з борта касмічнага апарата.

КАСМАГО́НІЯ, -і, *ж.* (спец.). Вучэнне аб паходжанні касмічных цел і іх сістэм. *К. сонечнай сістэмы.* ‖ *прым.* **касмагані́чны,** -ая, -ае.

КАСМАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пляцоўка з комплексам спецыяльных збудаванняў і тэхнічных сродкаў для запуску касмічных караблёў і штучных спадарожнікаў Зямлі. ‖ *прым.* **касмадро́мны,** -ая, -ае.

КАСМАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Вучэнне аб Сусвеце. ‖ *прым.* **касмалагі́чны,** -ая, -ае.

КАСМАНА́ЎТ, -а, *М* -на́ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, удзельнік палёту ў космас. ‖ *ж.* **касмана́ўтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **касмана́ўцкі,** -ая, -ае.

КАСМАНА́ЎТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Тэорыя і практыка палётаў у космас. *Дзень касманаўтыкі.* ‖ *прым.* **касманаўты́чны,** -ая, -ае.

КАСМАПАЛІ́Т, -а, *М* -лі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік касмапалітызму. ‖ *ж.* **касмапалі́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **касмапалі́тычны,** -ая, -ае.

КАСМАПАЛІТЫ́ЗМ, -у, *м.* Ідэалогія, якая пад прыкрыццем лозунгаў «сусветнай дзяржавы» і «сусветнага грамадзянства» адмаўляе правы нацый на самастойнае існаванне і дзяржаўную незалежнасць, прапагандуе адмаўленне ад нацыянальных традыцый і нацыянальнай культуры, ад патрыятызму. ‖ *прым.* **касмапалі́тычны,** -ая, -ае.

КАСМА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З доўгай густой поўсцю; лахматы. *К. сабака. Касматая шапка.* **2.** З доўгімі валасамі; валасаты. *Касматая галава.* ‖ *наз.* **касма́тасць,** -і, *ж.*

КАСМА́ЦІЦЬ, -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; *незак., каго-што* (разм.). Рабіць касматым, лахматым. *К. валасы.* ‖ *зак.* **раскасма́ціць,** -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны.

КАСМАЧЫ́, -о́ў (разм.). Доўгія ўзлахмачаныя пасмы валасоў.

КАСМЕТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца лячэбнай касметыкай. ‖ *прым.* **касметалагі́чны,** -ая, -ае.

КАСМЕТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па касметалогіі.

КАСМЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Вучэнне аб сродках і метадах паляпшэння знешняга выгляду чалавека. **2.** Сродкі і спосабы догляду скуры, якія выкарыстоўваюцца з мэтай падтрымання здаровага стану і прыемнага выгляду. **3.** Рэчывы, якія ўжываюцца для надання свежасці і прыгожасці твару і целу. ‖ *прым.* **касметы́чны,** -ая, -ае.

КАСМЕТЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). **1.** Спецыялістка па касметычным доглядзе твару, цела. **2.** Невялікая сумачка для прадметаў касметыкі.

КАСМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* космас. **2.** *перан.* Грандыёзны, велізарны. *Касмічныя маштабы.*

КАСМЫ́К, -а́, *мн.* -́і, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і касмыль.

КАСМЫКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Які выступае касмыкамі, складаецца з касмыкоў. *Касмыкаватая кудзеля.* ‖ *наз.* **касмыкава́тасць,** -і, *ж.*

КАСМЫ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Пасма, касмыль (воўны, валасоў).

КАСМЫ́ЛЬ, -я́, *мн.* -́і, -ёў, *м.* (разм.). Скудлачаная пасма валасоў, воўны і пад. *Касмылі валасоў. К. кудзелі.* ‖ *памянш.* **касмылёк,** -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.*

КАСНІ́К, -а́, *мн.* -́і, -о́ў, *м.* **1.** Вузкая палоска тканіны; істужка, якую ўплятаюць у касу[1]. *Завязаць каснікі бантам.* **2.** *перан.* Тое, што нагадвае сабой істужку, мае форму вузкай палоскі. *Доўгімі каснікамі выглядаў тор ад калёс.* ‖ *памянш.* **каснічо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **касні́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАССЁ, -я́, *мн.* ко́ссі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) касcі́, ко́ссяў, *н.* Ручка ў касе[2], касільна.

КА́СТА, -ы, *ДМ* ка́сце, *мн.* -ы, каст *і* ка́стаў, *ж.* **1.** У краінах Усходу: грамадская група, адасобленая паходжаннем, родам заня-

КАС—КАТ

ткаў і праваым становішчам сваіх членаў. *К. брахманаў.* **2.** *перан.* Замкнутая грамадская групоўка, якая ахоўвае сваю адасобленасць і свае саслоўныя і групавыя прывілеі (неадабр.). ‖ *прым.* **кáставы**, -ая, -ае.

КÁСТАВАСЦЬ, -і, *ж.* Каставая замкнутасць, адасобленасць. *Саслоўная к.*

КАСТАÉДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Хвароба, звязаная з паступовым разбурэннем касцявой тканкі.

КАСТАНЬÉТЫ, -ньéт, *адз.* -а, -ы, *ж.* Ударны музычны інструмент — дзве злучаныя між сабой драўляныя ці пластмасавыя пласцінкі, якімі рытмічна пастукваюць, надзеўшы на пальцы. ‖ *прым.* **кастаньéтны**, -ая, -ае.

КАСТАПРÁЎ, -рáва, *мн.* -рáвы, -рáваў, *м.* (уст.). Лекар, які ставіць на месца вывіхнутыя косці або правільна складае пераламаныя.

КАСТАРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Майстар разьбы па косці. ‖ *прым.* **кастарэ́зны**, -ая, -ае. *Кастарэзнае мастацтва.*

КАСТÓР, -у, *м.* Суконная шарсцяная тканіна з густым ворсам. ‖ *прым.* **кастóравы**, -ая, -ае.

КАСТРÁ, -ы́, *ж.* Тое, што і кастрыца. ‖ *прым.* **кастрóвы**, -ая, -ае.

КАСТРÁТ, -а, *М* -рáце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, каго кастрыравалі; скапец.

КАСТРУБАВÁТЫ, -ая, -ае. Шурпаты, нягладкі. *Каструбаватая дошка.* ‖ *наз.* **каструбавáтасць**, -і, *ж.*

КАСТРУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -рýль, *ж.* Металічная пасудзіна для прыгатавання ежы. ‖ *памянш.* **кастру́лька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* ‖ *прым.* **каструльны**, -ая, -ае.

КАСТРЫ́ВЫ, -ая, -ае. З кастрой, кастрыцай. *Кастрывая кудзеля.* ‖ *наз.* **кастры́васць**, -і, *ж.*

КАСТРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* Выразаць (выразáць) палавыя залозы; палягчаць (лягчаць). ‖ *наз.* **кастрáцыя**, -і, *ж.* і **кастрыраванне**, -я, *н.*

КАСТРЫ́ЦА, -ы, *ж.* Адходы лёну і канапель, якія атрымліваюцца пасля пераціранння і трапання. ‖ *прым.* **кастры́чны**, -ая, -ае *і* **кастры́цавы**, -ая, -ае.

КАСТРЫ́ЧНІК, -а, *м.* **1.** Дзесяты месяц каляндарнага года. **2.** (К вялікае). Рэвалюцыя 1917 года, а таксама яе гадавіна 7 лістапада (25 кастрычніка па старому стылю). *Вялікі К.* ‖ *прым.* **кастры́чніцкі**, -ая, -ае. *Кастрычніцкія святы.*

КАСТРЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Тое, што і вогнішча.

КАСТЫ́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (спец.). Металічны шпень, які забіваецца ў шпалу для прымацавання да яе рэйкі. ‖ *прым.* **касты́льны**, -ая, -ае.

КАСТЭЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Жанчына, якая ведае бялізнай у бальніцы, інтэрнаце, доме адпачынку і пад.

КАСТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Халодная зброя ў выглядзе металічнай пласцінкі, якая надзяваецца на пальцы і заціскаецца ў кулаку. *Выцяць кастэтам.* ‖ *прым.* **кастэ́тны**, -ая, -ае.

КАСЦÉЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Польская назва каталіцкага храма. ‖ *прым.* **касцéльны**, -ая, -ае. *І пасцельнае і касцельнае* (пра адзежу: і будзённае і святочнае).

КАСЦЁР[1], -стрá, *мн.* -стры́, -стрóў, *м.* **1.** Складзеныя пэўным парадкам папілаваныя і паколатыя дровы. *Скласці дровы ў к.* **2.** Стос бліноў, складзеных адзін на другі. *Напячы к. бліноў.*

КАСЦЁР[2], -стрá, *мн.* -стры́, -стрóў, *м.* Агонь, распалены з кучы галля, дроў або ламачча. *Распаліць к.* ‖ *прым.* **кастрóвы**, -ая, -ае.

КАСЦІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З шырокімі буйнымі касцямі. *Касцістая фігура.* **2.** З вялікай колькасцю дробных касцей. *Акунь — рыба касцістая.* ‖ *наз.* **касці́стасць**, -і, *ж.*

КАСЦЮ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мужчынскае (пінжак і штаны) ці жаночае (жакет і спадніца) верхняе адзенне. *Пашыць к.* **2.** (часцей з азначэннем). Адзенне спецыяльнага прызначэння. *Спартыўны к. Купальны к. Маскарадны к.* ‖ *памянш.* **касцю́мчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **касцю́мны**, -ая, -ае.

КАСЦЮМÉР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па тэатральных касцюмах; работнік касцюмернай. ‖ *ж.* **касцюмéрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

КАСЦЮМÉРНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да тэатральных і маскарадных касцюмаў, звязаны з іх вырабам, падрыхтоўкай і захоўваннем. *К. магазін. Касцюмерная майстэрня.* **2.** **касцюмéрная**, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Аддзел у тэатры, дзе захоўваюцца касцюмы, ці майстэрня, дзе яны рыхтуюцца. *Атрымаць касцюм у касцюмернай.*

КАСЦЮМІ́РАВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Адзеты ў тэатральны або маскарадны касцюм. *Касцюміраваныя вучні.* **2.** Які праходзіць, адбываецца з удзелам людзей у маскарадных касцюмах. *Касцюміраванае выступленне.*

КАСЦЮМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* Адзець (адзяваць) у тэатральны або маскарадны касцюм. ‖ *звар.* **касцюмі́равацца**, -руюся, -руешся, -руецца. ‖ *наз.* **касцюмі́раванне**, -я, *н.*

КАСЦЯВЫ́ *гл.* косць.

КАСЦЯ́К, -á, *мн.* -í, -óў, *м.* **1.** Тое, што і шкілет. **2.** *перан.* Асноўная, важная частка чаго-н. *К. арганізацыі.*

КАСЦЯНÉЦЬ, -éю, -éеш, -ée; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ператварацца ў косць, станавіцца косцю. *Рогі ў цяляці касцянеюць.* **2.** *перан.* Станавіцца нерухомым, дзеравянець ад холаду. *Ногі пачынаюць к. ад холаду.* ‖ *зак.* **закасцянéць**, -éю, -éеш, -ée *і* **акасцянéць**, -éю, -éеш, -ée.

КАСЦЯНІ́ЦЫ, -ні́ц, *адз.* -ні́ца, -ы, *ж.* Лясная травяністая ягадная расліна сямейства ружакветных, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **касцяні́чны**, -ая, -ае.

КАСЦЯ́НКІ, -нак, *адз.* -нка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (абл.). Тое, што і касцяніцы. ‖ *прым.* **касця́начны**, -ая, -ае *і* **касця́нкавы**, -ая, -ае.

КАСЦЯНЫ́, -áя, -óе. Выраблены з косці, здабыты, прыгатаваны з касцей жывёл. *К. гузік. К. клей.*

КАСЫ́, -áя, -óе. Тое, што і косы.

КАСЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Хусцінка трохвугольнай формы, якую носяць на галаве або шыі. ‖ *памянш.* **касы́начка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **касы́начны**, -ая, -ае.

КАСЯ́К[1], -á, *мн.* -í, -óў, *м.* Тое, што і вушак. ‖ *прым.* **kася́чны**, -ая, -ае.

КАСЯ́К[2], -á, *мн.* -í, -óў, *м.* **1.** Гурт кабыл з адным жарабком. **2.** Чарада птушак, рыб. *К. жураўёў.* ‖ *прым.* **кася́чны**, -ая, -ае *і* **касякóвы**, -ая, -ае.

КАТ, кáта, *М* кáце, *мн.* кáты, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая прыводзіць у выкананне смяротны прыгавор, учыняе кару, катуе. **2.** *перан.* Жорсткі мучыцель, прыгнятальнік. ‖ *прым.* **кáцкі**, -ая, -ае (да 2 знач.).

КАТАВÁЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Месца катаванняў. ‖ *прым.* **катавáльны**, -ая, -ае.

КАТАВÁСІЯ, -і, *ж.* **1.** Песнапенне, што выконваецца абодвума клірасамі, якія выходзяць на сярэдзіну царквы. **2.** *перан.* Беспарадак, неразбярыха (жарт.). *Паднялася такая к., сцеражыся божа.*

КАТАВÁЦЬ, -тýю, -тýеш, -тýе; -тýй; -таваны; *незак., каго (што).* Моцна і балюча біць, жорстка мучыць. *К. на допыце. Не катуй сябе, што згубіла рэчы* (перан.: не дакарай, не пакутуй). ‖ *зак.* **скатавáць**, -тýю, -тýеш, -тýе; -тýй; -таваны. ‖ *наз.* **катавáнне**, -я, *н.* *У фашысцкім лагеры смерці былі нечалавечыя катаванні* (жорсткія здзекі; пакуты).

КАТАКЛІ́ЗМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Нечаканы рэзкі пералом, разбуральны пераварот (у прыродзе, грамадстве).

КАТАКÓМБЫ, -аў, *адз.* -а, -ы, *ж.* Падземныя галерэі [першапачаткова тыя, што служылі для першых хрысціян сховішчам у старажытным Рыме]. ‖ *прым.* **катакóмбны**, -ая, -ае.

КАТАЛАГІЗАВÁЦЬ, -зýю, -зýеш, -зýе; -зýй; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Скласці (складаць) каталог чаго-н. ‖ *наз.* **каталагізáцыя**, -і, *ж.*

КАТАЛÁЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм. уст.). Турма, месца зняволення. *Запраторыць у каталажку.*

КАТÁЛІЗ, -у, *м.* (спец.). Узбуджэнне хімічнай рэакцыі або змяненне яе хуткасці пад уздзеяннем каталізатара. ‖ *прым.* **каталі́зны**, -ая, -ае.

КАТАЛІЗÁТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Рэчыва, якое паскарае або запавольвае ход хімічнай рэакцыі. ‖ *прым.* **каталізáтарны**, -ая, -ае.

КАТАЛІ́К *гл.* католік.

КАТАЛІКÓС, -а, *м.* Тытул патрыярха армяна-грыгарыянскай, а таксама галавы грузінскай праваслаўнай царквы.

КАТАЛІЦЫ́ЗМ, -у, *м.* *і* **КАТАЛІ́ЦТВА**, -а, *н.* Адзін з асноўных напрамкаў хрысціянства з царкоўнай арганізацыяй, якую ўзначальвае рымскі папа. ‖ *прым.* **каталíцкі**, -ая, -ае.

КАТАЛІ́ЧКА *гл.* католік.

КАТАЛÓГ, -а, *М* -лóзе, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Сістэматызаваны пералік якіх-н. аднародных прадметаў (кніг, экспанатаў, тавараў і пад.). *К. часопісаў. К. крытычнай літаратуры.* **2.** Наогул пералік, спіс якіх-н. прадметаў, з'яў. *К. тайфунаў. Зорны к. К. ледніковў.* ‖ *прым.* **каталóжны**, -ая, -ае.

КАТÁЛЬ, -я́, *мн.* -í, -ёў, *м.* (уст.). Рабочы, які займаецца падвозам грузаў на тачцы.

КАТАМАРÁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна з двух карпусоў, злучаных між сабой агульнай палубай. ‖ *прым.* **катамарáнны**, -ая, -ае.

КАТÁНГЕНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Трыганаметрычная функцыя, роўная адносінам косінуса к сінусу.

КАТАПУ́ЛЬТА, -ы, *ДМ* -льце, *мн.* -ы, -льт, *ж.* **1.** У старажытнасці: прыстасаванне для кідання на вялікую адлегласць камення, бочак з запаленай смалой і пад., якое прымянялася пры асадзе крэпасцей. **2.** Устройства для паскарэння старту самалёта з палубы карабля (спец.). **3.** Аўтаматычнае прыстасаванне для выкідвання з самалёта лётчыкаў, касманаўтаў (спец.). ‖ *прым.* **катапу́льтны**, -ая, -ае.

КАТАПУЛЬТАВÁЦЬ, -тýю, -тýеш, -тýе; -тýй; -тáваны; *зак.* і *незак., каго-што.* (спец.). Выкінуць (выкідáць) з самалёта пры дапамозе катапульты (у 3 знач.). ‖ *звар.* **катапультавáцца**, -тýюся, -тýешся, -тýецца; -тýйся. *Лётчык катапультаваўся.*

КÁТАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Запаленне слізістай абалонкі якога-н. органа. *К. страўніка.* ‖ *прым.* **катарáльны**, -ая, -ае.

КАТАРÁКТА, -ы, *ДМ* -кце, *ж.* Памутненне крышталіка вока. *Зняць катаракту.* ‖ *прым.* **катарáктны**, -ая, -ае.

КА́ТАРГА, -і, *ДМ* -рзе, *ж.* Цяжкія прымусовыя работы для зняволеных у турмах ці ў другіх месцах зняволення ўзмоцненага рэжыму. *Царская к. Саслаць на катаргу. Не работа, а к.* (вельмі цяжкая). ‖ *прым.* **ка́таржны,** -ая, -ае. *Катаржная праца* (перан.: невыносна цяжкая).

КАТАРЖА́НІН, -а, *мн.* -жа́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -жа́ніны, -жа́н, *м.* Чалавек, які адбывае катаргу або які быў на катарзе (часцей пра асоб, асуджаных за палітычную дзейнасць). ‖ *ж.* **катаржа́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **катаржа́нскі,** -ая, -ае.

КА́ТАРЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і катаржанін. ‖ *ж.* **ка́таржніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ка́таржніцкі,** -ая, -ае.

КАТАСТРАФІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца катастрофай, вядзе да катастрофы. *Катастрафічнае становішча.* ‖ *наз.* **катастрафі́чнасць,** -і, *ж.*

КАТАСТРО́ФА, -ы, *мн.* -ы, -ро́ф, *ж.* **1.** Падзея з трагічнымі выпадкамі, вялікае бедства. *Дарожная к. Сямейная к.* **2.** Нечаканая грандыёзная падзея ў гісторыі планеты, якая робіць уплыў на яе далейшае існаванне (спец.). *Тэорыя катастроф.* ‖ *прым.* **катастро́фны,** -ая, -ае.

КАТАФА́ЛК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Пахавальная калясніца. **2.** Высокая падстаўка для труны. ‖ *прым.* **катафа́лкавы,** -ая, -ае.

КАТА́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Суквецце з патоўшчанай воссю, на якой шчыльна сядзяць кветкі, насенне. *К. кукурузы. Катахі вярбы.* ‖ *памянш.* **каташо́к,** -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ката́шны,** -ая, -ае.

КАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Ездзіць на чым-н., у чым-н. дзеля прагулкі. *К. на кані. К. на лыжах.* **2.** Шмат разоў ездзіць куды-н., раз'язджаць (разм.). *К. за дзяржаўны кошт па гарадах.* ‖ *наз.* **ката́нне,** -я, *н.*

КАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак.* **1.** *каго (што).* Вазіць дзе-н. дзеля прагулкі, забавы. *К. на лодцы. К. на машыне.* **2.** *што.* Апрацоўваць шляхам пракаткі (спец.). *К. лістовае жалеза.* ‖ *наз.* **ката́нне,** -я, *н.*

КАТЛАВА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паглыбленне ў зямлі для закладкі фундамента якога-н. збудавання. ‖ *прым.* **катлава́нны,** -ая, -ае.

КАТЛАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Паглыбленне, упадзіна на паверхні зямлі або на дне мора, акіяна. ‖ *прым.* **катлаві́нны,** -ая, -ае.

КАТЛЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ле́цe, *мн.* -ы, -ле́т, *ж.* Засмажаны кусок мяса з рабрынкай (адбіўная катлета) або кулінарны выраб авальнай ці круглай формы з рыбнага, мяснога фаршу, кашы і г.д. *Катлеты з цяляціны. Рыбныя катлеты.* ‖ *памянш.* **катле́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* ‖ *прым.* **катле́тны,** -ая, -ае.

КАТО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адмоўны электрод; *проціл.* анод. ‖ *прым.* **като́дны,** -ая, -ае.

КАТО́К[1], -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Пакрытая лёдам гарызантальная пляцоўка для катання на каньках.

КАТО́К[2], -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** У будаўніцтве: машына са стальнымі валкамі для ўшчыльнення і выраўноўвання грунту, дарожных пакрыццяў і інш. **2.** Круглая драўляная калодка, па якой перакочваюць цяжкія прадметы. *Перакочваць бярвенне на катках.*

КАТО́К[3], -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** *гл.* кот. **2.** Ласкавы зварот да хлопчыка. *Андрэйка, мой каток, падай мне кульбу.*

КАТО́К[4], -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Суквецце дробных кветак у выглядзе маленькіх пушыстых шарыкаў (на вярбе, лазе і інш.).

КАТО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў *і* **КАТАЛІ́К,** -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто прыняў каталіцтва і прытрымліваецца ўсіх абрадаў каталіцкай царквы. ‖ *ж.* **катал́ічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

КАТО́РЫ, -ая, -ае, *займ.* **1.** *пытальны* і *адносны.* Які іменна, які з некалькіх, які па парадку? *К. сыну год? К. раз едзеш у Маскву? Вазьмі касу, каторай учора касіў.* **2.** *неазнач.* Не першы, не адзін, а некалькі. *К. раз іду я гэтым лесам. К. год чакаем сына на пабыўку. К. час няма добрага надвор'я* (доўгі, працяглы). **3.** *неазнач.,* часцей *мн.* Іншыя, некаторыя (разм.). *Каторыя ўжо прыехалі, а каторыя яшчэ ў дарозе.*

КАТО́РЫ-НЕ́БУДЗЬ, -ая-не́будзь, -ае-не́будзь, *займ. неазнач.* Які-небудзь, хто-небудзь з некалькіх, з многіх.

КАТО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (разм.). Тое, што і катавальня.

КАТРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пераносны механічны арган у выглядзе металічнай скрынкі, на якім ігралі вандроўныя музыканты. ◊ **Завесці катрынку** (разм. неадабр.) — пачаць дакучлівую размову, гаварыць адно і тое ж. ‖ *прым.* **катры́начны,** -ая, -ае.

КАТРЫ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вандроўны музыкант з катрынкай. ‖ *ж.* **катры́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

КАТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Штурхаць каго-н., прымушаць ачнуцца, прыйсці да памяці. *К. сына раніцай.*

КАТУ́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Невялікі хлеў або адгароджанае месца ў хляве. *К. для свіней.* **2.** *перан.* Пра цёмны, малы пакой або хату (разм.). *Сем гадоў жыву ў гэтым катуху.* ‖ *памянш.* **катушо́к,** -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.*

КАТУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (спец.). Цыліндр для намотвання дроту. *К. дроту. К. нітак.* ‖ *прым.* **кату́шачны,** -ая, -ае.

КАТЭГАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ясны, безумоўны, які не дапускае іншых тлумачэнняў. *К. загад. Катэгарычнае патрабаванне.* **2.** Рашучы, які не дапускае пярэчанняў. *Катэгарычная думка. К. адказ.* ‖ *наз.* **катэгары́чнасць,** -і, *ж.*

КАТЭГО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** У філасофіі: агульнае паняцце, якое адлюстроўвае найбольш істотныя сувязі і адносіны рэальнай рэчаіснасці і пазнання. *К. часу. К. формы і зместу.* **2.** У навуковай тэрміналогіі: родавае паняцце, якое абазначае разрад з'яў, прадметаў ці найбольш агульную іх прымету. *Граматычныя катэгорыі. К. роду. Гістарычныя катэгорыі.* **3.** Група асоб, аднародных прадметаў, з'яў, аб'яднаных агульнасцю якіх-н. прымет. *Розныя катэгорыі людзей.* ‖ *прым.* **катэга-ры́яльны,** -ая, -ае (да 1 знач.; кніжн.).

КАТЭ́ДЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі жылы дом у прыгарадзе, рабочым пасёлку, звычайна з мансардай і зямельным участкам.

КА́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікае вяслярнае або самаходнае судна для транспартных, спартыўных і прамысловых мэт. *К. на падводных крылах.* **2.** Малы ваенны карабель спецыяльнага ці дапаможнага прызначэння. *Тарпедны к.* ‖ *прым.* **ка́тэрны,** -ая, -ае.

КА́ТЭТ, -а, *М* -тэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: старана прамавугольнага трохвугольніка, якая прымыкае да яго прамога вугла.

КАТЭХІ́ЗІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткі выклад хрысціянскага веравучэння ў пытаннях і адказах. ‖ *прым.* **катэхі́зісны,** -ая, -ае.

КАУЗА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* каузальны. **2.** У філасофіі: тое, што і прычыннасць.

КАУЗА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які адносіцца да прычынна-выніковых адносін, да выражэння гэтых адносін. *Каузальная сувязь з'яў.* ‖ *наз.* **кауза́льнасць,** -і, *ж.*

КАЎБАСА́ *і* **КІЛБАСА́,** -ы́, *мн.* -ба́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) каўбасы́, кілбасы́, -ба́с, *ж.* Прадукт харчавання з асоба прыгатаванага фаршу ў кішачнай або штучнай абалонцы. *Вараная, вэнджаная к.* ‖ *прым.* **каўба́сны** *і* **кілба́сны,** -ая, -ае. *Каўбасныя вырабы.*

КАЎБА́СНІК *і* **КІЛБА́СНІК,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вырабляе або прадае каўбасу. ‖ *ж.* **каўба́сніца** *і* **кілба́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КАЎБО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* На паўночнаамерыканскім захадзе: конны пастух, які аб'язджае статкі вярхом. ‖ *прым.* **каўбо́йскі,** -ая, -ае. *К. фільм.*

КАЎБО́ЙКА, -і, *ДМ* -бо́йцы, *мн.* -і, -бо́ек, *ж.* Верхняя мужчынская клятчастая сарочка асобага крою з адкладным каўняром.

КАЎКА́ЗЕЦ, -зца, *мн.* -зцы, -зцаў, *м.* Ураджэнец Каўказа. ‖ *ж.* **каўка́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак. ‖ *прым.* **каўка́зскі,** -ая, -ае.

КАЎНЕ́Р, -няра́, *мн.* -няры́, -няро́ў, *м.* Верхняя, часцей прышыўная частка адзення, што прылягае да шыі. *Прышыць к.* ‖ *памянш.* **каўне́рык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **каўняро́вы,** -ая, -ае.

КАЎПА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Галаўны ўбор конусападобнай, авальнай або іншай формы. *К. повара.* **2.** Накрыўка такой формы над чым-н. *Шкляны к.* ‖ *памянш.* **каўпачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **каўпа́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **каўпако́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Каўпаковая печ* (тэхнічная печ з награвальным і засцерагальным каўпаком).

КА́ЎСТЫК, -у, *м.* Тэхнічны едкі натр. ‖ *прым.* **каўсты́чны,** -ая, -ае. *Каўстычная сода.*

КАЎТАНУ́ЦЬ *і* **КАЎТНУ́ЦЬ,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* і *аднакр.* (абл.). Глынуць. *К. свежага паветра.* ‖ *незак.* **каўта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

КАЎТУ́Н, -у́, *м.* **1.** Хвароба скуры на галаве, пры якой валасы зблытваюцца і зліпаюцца ў камяк. *К. марудна вылечваецца. К. і ў коней бывае.* **2.** *мн.* -ы, -о́ў. Валасы (разм. пагард.). *Прычашы свае каўтуны.* ‖ *прым.* **каўту́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЎЧУ́К, -у́, *м.* Эластычнае рэчыва, якое здабываецца з млечнага соку некаторых трапічных раслін або штучным спосабам і скарыстоўваецца для вырабу гумы. *Натуральны к. Сінтэтычны к.* (які атрымліваюць хімічным спосабам). ‖ *прым.* **каўчу́кавы,** -ая, -ае.

КАЎЧУКАНО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Расліна, з якой здабываецца каўчук. ‖ *прым.* **каўчукано́сны,** -ая, -ае.

КАЎЧЭ́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У біблейскай міфалогіі: судна, у якім Ной выратаваў людзей і жывёл ад сусветнага патопу. **2.** У праваслаўнай царкве: скрынка для захоўвання некаторых асабліва каштоўных рэчаў. ‖ *прым.* **каўчэ́жны,** -ая -ае (да 2 знач.).

КАЎШО́ВЫ *гл.* коўш.

КА́ФЕДРА, -ы, *мн.* -ы, -федр *і* -аў, *ж.* **1.** Узвышэнне для лектара, прамоўцы. *Лектар падняўся на кафедру.* **2.** У вышэйшай школе: аб'яднанне спецыялістаў вучэбных дысцыплін, якія адносяцца да адной галіны навукі. *К. хіміі. К. беларускай мовы і літаратуры.* **3.** Пасада епіскапа, які кіруе епархіяй. ‖ *прым.* **кафедра́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). ◊ **Кафедральны сабор** — галоўны сабор у горадзе, у якім богаслужэнне вядзе епіскап.

КАФЕІ́Н, -у, *м.* Узбуджальны сродак, які здабываецца з зярнят кофе, чайнага лісця і скарыстоўваецца ў медыцыне як стымулятар дзейнасці цэнтральнай нервовай сістэмы. ‖ *прым.* **кафеі́навы,** -ая, -ае.

КАФ—КАШ

КАФЕ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пасудзіна для варкі кофе.

КАФЕ́ЙНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Банка для захоўвання кофе. **2.** Ручны млынок для размолвання зерняў кофе.

КАФЕ́ЙНЫ *гл.* кофе.

КАФЕ́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Маленькі рэстаран з продажам кофе.

КА́ФЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм.). Адна плітка кафлі.

КА́ФЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Керамічны выраб для абліцоўкі сцен і печаў. ‖ *прым.* **кафля́ны**, -ая, -ае. *Кафляная сцяна. К. цэх.*

КАФТА́Н *і* **КАПТА́Н**, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшая мужчынская і жаночая верхняя вопратка з доўгімі поламі. ‖ *прым.* **кафта́нны** *і* **капта́нны**, -ая, -ае.

КАФЭ́, *нескл., н.* Невялікі рэстаран.

КАФЭТЭ́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Кафэ з сістэмай самаабслугоўвання.

КАФЭШАНТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых краінах: кафэ з адкрытай сцэнай для выступленняў, звычайна непрыстойнага характару. ‖ *прым.* **кафэшанта́нны**, -ая, -ае.

КАФЯВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Апарат або пасудзіна для прыгатавання кофе. ‖ *прым.* **кафява́рны**, -ая, -ае.

КАФЯМО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Прыбор для драблення прапражаных кафейных зярнят. *Электрычная к.*

КАХА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (разм.). **1.** Любы, каханы (у 2 знач.). **2.** Тое, што і палюбоўнік.

КАХА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Любая, каханая (у 2 знач.). **2.** Тое, што і палюбоўніца.

КАХА́ННЕ, -я, *н.* Вялікае сардэчнае пачуццё да пэўнай асобы другога полу. *Першае к. Прызнацца ў каханні.*

КАХА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае каханне, да якога накіравана каханне. *К. хлопец.* **2.** **каха́ны**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, каго кахаюць. ‖ *ж.* **каха́ная**, -ай, *мн.* -ыя, -ых.

КАХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Кахаць адзін аднаго.

КАХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* і *без дап.* Мець вялікае сардэчнае пачуццё да асобы другога полу.

КАХЕЦІ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Назва грузінаў, якія жывуць у Кахеціі — гістарычнай вобласці Усходняй Грузіі. ‖ *ж.* **кахеці́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **кахеці́нскі**, -ая, -ае.

КАЦАВЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -ве́йцы, *мн.* -і, -ве́ек, *ж.* (разм.). Кароткая кофта на ваце, футры або на падкладцы.

КАЦЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* кацёл. **2.** **каце́льная**, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне, дзе знаходзяцца паравыя катлы, кацельныя ўстаноўкі.

КАЦЕ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і кацельная (*гл.* кацельны).

КАЦЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па паравых катлах і іх эксплуатацыі.

КАЦЁЛ, катла́, *мн.* катлы́, катло́ў, *м.* **1.** Вялікая металічная пасудзіна круглай формы (для награвання вады, прыгатавання ежы і пад.). *Агульны к.* (перан.: харчаванне з агульнай кухні, сумеснае карыстанне чым-н. увогуле). **2.** Закрытая пасудзіна для ператварэння вады ў пару. *Паравы к.* **3.** *перан.* Поўнае акружэнне воінскай групоўкі. *Мінскі к.* ‖ *прым.* **катло́вы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) *і* **каце́льны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Катловае забеспячэнне* (з агульнага катла; афіц.). *Кацельная ўстаноўка.*

КАЦЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Драўляны кружок, круг. **2.** *перан.* Пра поўную, невялікага росту жанчыну, дзяўчыну (разм. жарт.). ‖ *прым.* **кацёлкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЦІ́НЫ *гл* кот.

КАЦІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Цаніцца, ацэньвацца (пра тавары, каштоўныя паперы, валюту) (спец.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць у абароце на біржы (спец.). **3.** Атрымліваць, мець тую або іншую ацэнку ў вачах грамадства: цаніцца, прызнавацца значным. *Чалавек з ведамі каціруецца ўсюды.*

КАЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., што* (спец.). Вызначыць (вызначаць) цану (курс) якіх-н. каштоўных папер, тавараў, замежнай валюты. ‖ *наз.* **каціро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.; прым.* **каціро́вачны**, -ая, -ае.

КАЦІ́ЦЦА[1], качу́ся, ко́цішся, ко́ціцца; *незак.* **1.** Рухацца, верцячыся ў адным напрамку, а таксама ехаць, пасоўвацца (пра сродкі перамяшчэння на колах). *З гары коціцца камень. Калёсы каціліся па дарожцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Струменіцца, цячы (пра ваду, пот і пад.). *Коціцца хвалі. Пот градам каціўся па твары.* **3.** **кацíся (кацíцеся)**. Ідзі (ідзіце) адсюль (разм.). *Каціцеся, пакуль цярпенне не лопнула!*

КАЦІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., ко́ціцца; *незак.* Нараджаць дзіцянят (пра некаторых жывёл — авечку, казу, копку і інш.). ‖ *зак.* **акаці́цца**, ако́ціцца.

КАЦІ́ЦЬ, качу́, ко́ціш, ко́ціць; *незак.* **1.** *каго-што.* Рухаць, перамяшчаць што-н., застаўляючы каціцца па якой-н. паверхні, а таксама рухаць, везці што-н. на колах. *К. бервяно. К. тачку.* **2.** Хутка ехаць (разм.). *К. на веласіпедзе.*

КАЦЮ́ША, -ы, *мн.* -ы, -цю́ш, *ж.* У Вялікую Айчынную вайну: народная назва рэактыўнага мінамёта, устаноўленага на аўтамабілі.

КАЦЯЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* **1.** Невялікі кацёл, пасудзіна для варкі ежы і для яды з яго. *Салдацкі к.* **2.** Цвёрды мужчынскі капялюш з акруглым верхам і вузкімі палямі. **3.** *перан.* Тое, што і галава (у 3 знач.; разм.). *Штосьці к. не варыць.* ‖ *прым.* **кацялко́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КАЦЯНЯ́ *і* **КАЦЯНЁ**, -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня кошкі.

КАЧАВА́ЦЬ, качу́ю, качу́еш, качу́е; качу́й; *незак.* Весці неаседлы спосаб жыцця, пераязджаць з месца на месца; вандраваць. ‖ *наз.* **качава́нне**, -я, *н.*

КАЧАВЫ́, -ая, -ое. Які не мае аселасці, пераходзіць з месца на месца са сваёй маёмасцю; вандроўны; *проціл.* аселы. *Качавыя плямёны.*

КАЧАГА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які абслугоўвае топкі паравых катлоў. ‖ *прым.* **качага́рскі**, -ая, -ае.

КАЧАГА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Памяшканне, дзе знаходзяцца топкі паравых катлоў. ‖ *прым.* **качага́рны**, -ая, -ае.

КАЧА́ЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Крэсла на падстаўках, на якіх яно качаецца.

КАЧА́ЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Драўляны валік для раскачвання цеста або разгладжвання бялізны качаннем. **2.** *мн.* Станок для разгладжвання, качання бялізны.

КАЧА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Плод капусты: шчыльна звітыя ў галоўку капусныя лісты. ‖ *прым.* **кача́нны**, -ая, -ае *і* **качано́вы**, -ая, -ае.

КАЧАНЯ́ *і* **КАЧАНЁ**, -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня качкі.

КА́ЧАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самец качкі. ‖ *прым.* **ка́чаравы**, -ая, -ае.

КАЧАРГА́, -і́, *ДМ* -рзе́, *мн.* качэ́ргі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) качаргі́, -чэ́ргаў, *ж.* Тоўсты жалезны прут, сагнуты на канцы, для перамешвання паліва ў печы, выграбання попелу. ‖ *памянш.* **качарэ́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **качарго́вы**, -ая, -ае.

КАЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Тое, што і каціцца[1] (у 1 знач.), але абазначае рух, які адбываецца ў кожны час і ў розных напрамках. *Мячык качаецца па падлозе.* **2.** Пераварочвацца, перакульвацца з боку на бок (пра чалавека, жывёлу). *К. ў траве. Конь качаецца па зямлі. Дзеці качаюцца ў снезе.* **3.** Ляжаць без справы, без сну. *К. да раніцы ў ложку* (разм.). **4.** Быць хворым. *Цэлы месяц качалася з пабітай нагой* (разм.). ‖ *наз.* **кача́нне**, -я, *н.*

КАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і каціць (у 1 знач.), але абазначае рух, які адбываецца ў розны час і ў розных напрамках. *К. бочкі. К. бярвенне.* **2.** *што.* Размякчаючы ў руках і рухаючы па якой-н. паверхні, надаваць чаму-н. акруглую форму. *К. клёцкі. К. шарыкі з пластыліну.* **3.** *што.* Паварочваць з боку на бок у чым-н. сыпкім, вязкім. *К. рыбу ў муцэ.* **4.** *што.* Разгладжваць пры дапамозе качалкі, качалак. *К. абрусы.* **5.** *што.* Рабіць пракатку (спец.). *К. ліставое жалеза.* **6.** *каго (што).* Падкідваць на руках, выражаючы радасць, захапленне і пад. (разм.). ‖ *зак.* **пакача́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны (да 2, 3, 4 і 6 знач.), **выкачаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны (да 3 і 4 знач.) *і* **скача́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **кача́нне**, -я, *н.*

КА́ЧАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Работніца, якая даглядае качак на птушкаферме. **2.** Прадаўгаватая пасудзіна з тоўстымі сценкамі для прыгатавання мяса качкі.

КА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Вадаплаўная птушка сямейства качыных з шырокай пляскатай дзюбай і кароткімі шырока расстаўленымі лапкамі. *Прыляцелі дзікія качкі.* ‖ *памянш.* **ка́чачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **качы́ны**, -ая, -ае.

КАЧКАНО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Яйцаносная млекакормячая жывёліна з мордай, якая заканчваецца шырокай дзюбай, падобнай на качыную (водзіцца ў Аўстраліі і Тасманіі).

КАЧУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Драўлянае кола, якое качаюць дзеля забавы. **2.** Драўляны прадмет цыліндрычнай формы, з дапамогай якога ставяць у печ і вымаюць з печы вялікія чыгуны. ‖ *прым.* **качу́лачны**, -ая, -ае.

КАЧЭ́ЛІ, -яў. Тое, што і арэлі. ‖ *прым.* **качэ́льны**, -ая, -ае.

КАЧЭ́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Стаянка качэўнікаў. **2.** Мясцовасць, па якой качуюць. *К. аленяводаў.*

КАЧЭ́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які вядзе качавы спосаб жыцця; вандроўнік. ‖ *ж.* **качэ́ўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **качэ́ўніцкі**, -ая, -ае.

КА́ША, -ы, *мн.* -ы, каш, *ж.* **1.** Густая страва са звараных круп. *Манная к. Аўсяная к. Бярозавая к.* (перан.: розгі). *Заварыць кашу* (перан.: распачаць якую-н. непрыемную, клапатлівую справу). *Кашы не зварыш з кім-н.* (перан.: не дагаворышся з кім-н., не зробіш справу). *Мала кашы еў* (перан.: малады, нявопытны, недастаткова дужы). **2.** *перан.* Разрэджаная маса чаго-н., падобная з выгляду на гэту страву. *Снег ператварыўся ў кашу.* **3.** *перан.* Беспарадак, неразбярыха. *У яго ў галаве к.* ‖ *памянш.* **ка́шка**, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (да 1 знач.).

КАШАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Повар у воінскай часці або (уст.) у рабочай арцелі. ‖ *ж.* **кашава́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

КАШАВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Быць кашаварам.

КАШАЛЁК, -лька́, *мн.* -лькі́, -лькоў, *м.* Невялікая, звычайна скураная сумачка для грошай. *Пусты к. у каго-н.* (няма грошай). ‖ *прым.* **кашалько́вы**, -ая, -ае.

КАШАЛО́Т, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род зубатых кітоў з вялікай галавой. ‖ *прым.* **кашало́тавы**, -ая, -ае.

КА́ШАЛЬ, -шлю, *м.* Сутаргавы выдых з хрыпам і шумам (пры захворванні дыхальных шляхоў). *Сухі к.* (без макроты).

КАШАМІ́Р, КАШАМІ́РАВЫ *гл.* кашмір.

КАШАНІ́ЛЬ, -і, *ж.* Агульная назва некаторых відаў насякомых, з цела самак якіх здабываюць чырвоную фарбу, а таксама сама гэта фарба. ‖ *прым.* **кашані́левы**, -ая, -ае *і* **кашані́льны**, -ая, -ае.

КАША́РА, -ы, *мн.* -ы, -ша́р, *ж.* Вялікі загон, агароджанае месца на полі, дзе трымаюць авечак летам.

КАША́ЧЫ *гл.* кошка.

КАШЛА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты густой доўгай поўсцю ці валасамі; калматы. *К. сабака. Кашлатыя валасы.* **2.** З густым веццем, шырокімі лапкамі; разгалісты. *Кашлатая елка.* ‖ *наз.* **кашла́тасць**, -і, *ж.*

КАШЛА́ЦІЦЬ, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны; *незак., каго-што* (разм.). Касмаціць, кудлаціць.

КА́ШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* Пераносіць прыступ кашлю; хварэць на кашаль. ‖ *аднакр.* **кашляну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -нуць; -ні́.

КАШМА́, -ы́, *мн.* ко́шмы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) кашмы́, ко́шмаў, *ж.* Вялікі кусок лямцу, а таксама посцілка з такога лямцу. ‖ *прым.* **кашмо́вы**, -ая, -ае.

КАШМА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Цяжкі, жудасны сон з прывідамі, зданямі. **2.** Нешта жахлівае, агіднае, непрыемнае. *Кашмары мінулага жыцця.*

КАШМА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які суправаджаецца кашмарам (у 1 знач.); які напоўнены кашмарамі (у 2 знач.). *К. сон. Кашмарная ноч.* **2.** Агідны, жахлівы. *Кашмарнае надвор'е.*

КАШМІ́Р *і* **КАШАМІ́Р**, -у, *м.* Тонкая шарсцяная або напаўшарсцяная тканіна. ‖ *прым.* **кашміро́вы**, -ая, -ае *і* **кашамі́равы**, -ая, -ае.

КАШМІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.). Кашміровая хустка.

КАШНЭ́, *нескл., н.* Вузкі шалік на шыю. *Мужчынскае к.*

КАШО́ВЫ *гл.* кош.

КАШПО́, *нескл., н.* Дэкаратыўная ваза для кветкавага гаршка.

КАШТАВА́ЦЬ[1], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* **1.** Мець тую ці іншую цану, грашовую вартасць. *Кніга каштуе некалькі тысяч.* **2.** Абыходзіцца ў якую-н. суму, затрачвацца на што-н. *Адпачынак каштуе мне дорага.* **3.** *перан.* Патрабаваць якіх-н. намаганняў. *Даследаванне каштавала мне шмат здароўя.*

КАШТАВА́ЦЬ[2], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што* (разм.). Спрабаваць на смак ежу, пітво. *К. варэнне.* ‖ *зак.* **пакаштава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.‖ *наз.* **каштава́нне**, -я, *н.*

КАШТА́Н[1], -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Дрэва сямейства букавых з пладамі ў выглядзе буйнога арэха, а таксама плод гэтага дрэва. *Разгалісты к. Назбіраць каштанаў.* **2.** -у, *адз.* Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **кашта́навы**, -ая, -ае. *Каштанавая алея. Каштанавыя валасы* (колеру каштана).

КАШТА́Н[2], -а, *м.* Пра масць коней: светлакаштанавы, рыжаваты.

КАШТАРЫ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фінансавы дакумент для вызначэння і планавання выдаткаў і прыбыткаў. *Скласці к.* ‖ *прым.* **каштары́сны**, -ая, -ае.

КАШТО́ЎНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Важнасць, значнасць чаго-н. *К. навуковай працы.* **2.** Каштоўная рэч, з'ява. *Захаванне каштоўнасцей. Духоўныя каштоўнасці.*

КАШТО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дорага каштуе, мае вялікую цану. *К. камень. К. сервіз.* **2.** Які мае важнае, істотнае значэнне. *Каштоўныя парады. К. дакумент.*

КАШУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -шу́ль, *ж.* Адзенне з лёгкай тканіны на верхнюю частку цела (мужчынскае) або як ніжняя бялізна (жаночае). ‖ *прым.* **кашу́льны**, -ая, -ае.

КАШЧА́ВЫ, -ая, -ае. Такі схуднелы, што выступаюць косці. *Кашчавыя рукі.* ‖ *наз.* **кашча́васць**, -і, *ж.*

КАШЧУ́НСТВА, -а, *н.* Блюзнерства, зневажальныя адносіны да таго, чым даражаць, што паважаюць як святыню (першапачаткова рэлігійную). ‖ *прым.* **кашчу́нскі**, -ая, -ае.

КАШЧУ́НСТВАВАЦЬ, -вую, -вуеш, -вуе; -вуй; *незак.* Блюзнерыць, праяўляць кашчунства да каго-, чаго-н.

КАШЧЭ́Й, -я, *м.* **1.** У рускіх народных казках: злы і худы стары, уладальнік багацця. *К. бессмяротны.* **2.** *перан.* Пра вельмі худога і скупога чалавека (разм.).

КАШЭ́ЛЬ, -шаля́, *мн.* -шалі́, -шалёў, *м.* **1.** Вялікая кашолка, звычайна з лучыны. *Злажыць сухія грыбы ў к.* **2.** Тое, што і кашалёк (абл.). ◊ **Плесці кашалі з лапцямі** (разм. неадабр.) — гаварыць без толку, малоць бязглуздзіцу.

КАШЭ́ННЕ *гл.* касіць[1].

КАШЭ́ЧЫ *гл.* кошка[1].

КАЭФІЦЫЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лікавы (або літарны) множнік у алгебраічным выразе. **2.** Адносная велічыня, якая вызначае ўласцівасць якога-н. працэсу або ўстройства. *К. цеплаправоднасці. К. карыснага дзеяння* (адносіны колькасці карыснай работы, выкананай якім-н. механізмам, да колькасці скарыстанай ім энергіі; спец.). ‖ *прым.* **каэфіцые́нтны**, -ая, -ае.

КАЮ́К, *нескл., м.* (разм.). Канец, смерць. *Думала, ужо к. будзе.*

КАЮ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паганяты сабак або аленяў, запрэжаных у нарты. ‖ *прым.* **каю́рскі**, -ая, -ае.

КАЮ́ТА, -ы, *ДМ* каю́це, *мн.* -ы, каю́т, *ж.* Асобнае жылое памяшканне на судне. *Капітанская к.* ‖ *прым.* **каю́тны**, -ая, -ае.

КАЮ́Т-КАМПА́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Агульнае памяшканне на судне для сталавання, адпачынку і пад.

КА́ЯЦЦА, ка́юся, ка́ешся, ка́ецца; ка́йся; *незак.* **1.** Прызнавацца ў грахах, спавядацца ў царкве (уст.). **2.** Прызнаваць сваю віну, памылку перад кім-н. *К. ў сваіх учынках. Сын каяўся, што не так зрабіў.* ‖ *зак.* **пака́яцца**, -ка́юся, -ка́ешся, -ка́ецца; -ка́йся.

КВА́ДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Кожная з чатырох фаз Месяца. ‖ *прым.* **ква́дравы**, -ая, -ае.

КВАДРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Роўнастаронні прамавугольнік, а таксама прадмет або ўчастак такой формы. *К. стала.* **2.** У матэматыцы: здабытак ад памнажэння якога-н. ліку на самога сябе. *Дзевяць — гэта к. трох.* **3.** У матэматыцы: паказальнік ступені, роўны двум. *Узвесці шэсць у к.* ‖ *прым.* **квадра́тны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *К. корань.*

КВАДРА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* квадрат. **2.** Які мае форму квадрата або падобны на квадрат. *Квадратная табурэтка. К. двор.*

КВАДРАТУ́РА, -ы, *ж.* У матэматыцы: вылічэнне плошчы або паверхні фігуры. ◊ **Квадратура круга** — 1) невырашальная задача пераўтварэння круга ў роўнавялікі квадрат; 2) наогул невырашальная задача.

КВАДРЫ́ГА, -і, *ДМ* -ры́зе, *мн.* -і, -ры́г, *ж.* Двухколавая антычная калясніца, запрэжаная чацвёркай у адзін рад.

КВАДРЫЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва ліку ў выглядзе адзінкі з пятнаццаццю нулямі, а ў некаторых краінах — з дваццаццю нулямі. ‖ *прым.* **квадрыльё́нны**, -ая, -ае.

КВАЗІ... (кніжн.). Першая частка складаных слоў — тое, што і ілжэ... (у 1, 2 і 4 знач.), напр. *квазіактыўны, квазівучоны, квазікласічны, квазімагнітны, квазінавуковы, квазіполюс, квазісапраўдны, квазіспецыяліст; квазізорка, квазіімпульс, квазічасціца.*

КВА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра лягушак: утвараць гукі, падобныя на «ква-ква». ‖ *аднакр.* **ква́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ква́канне**, -я, *н.*

КВА́КЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік адной з пратэстанцкіх рэлігійных сектаў, якая адвяргае царкоўныя абрады (у ЗША, Англіі і некаторых іншых краінах). ‖ *прым.* **ква́керскі**, -ая, -ае.

КВАКТА́ННЕ, КВАКТА́ЦЬ *гл.* квахтаць.

КВАКТУ́ХА *гл.* квахтуха.

КВА́КША, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Дрэвавая лягушка.

КВАЛІТАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Якасны. *К. метад.* ‖ *наз.* **кваліταтыўнасць**, -і, *ж.*

КВАЛІФІКАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае кваліфікацыю (у 2 знач.); вопытны. *К. спецыяліст.* **2.** Які патрабуе спецыяльных ведаў. *Кваліфікаваная праца.* ‖ *наз.* **кваліфікава́насць**, -і, *ж.*

КВАЛІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго (што).* Устанавіць (устанаўліваць) ступень чыёй-н. падрыхтоўкі, годнасці да якой-н. працы, дзейнасці. *К. спецыяліста.* **2.** *каго-што.* Ацаніць (ацэньваць), вызначыць (-аць) якім-н. чынам. *Як к. такія паводзіны?* ‖ *наз.* **кваліфіка́цыя**, -і, *ж.*

КВАЛІФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* кваліфікаваць. **2.** Ступень падрыхтаванасці, прыгоднасці да якой-н. працы. *Высокая к. рабочых.* **3.** Прафесія, спецыяльнасць. *Набыць кваліфікацыю слесара.* ‖ *прым.* **кваліфікацы́йны**, -ая, -ае. *Кваліфікацыйная камісія.*

КВАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У фізіцы: найменшая колькасць энергіі, якая аддаецца або паглынаецца фізічнай велічынёй у яе нестацыянарным стане. *К. энергіі. К. святла.* ‖ *прым.* **ква́нтавы**, -ая, -ае. *Квантавая тэорыя. Квантавая электроніка.*

КВАНТЫТАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (спец.). Тое, што і колькасны. ‖ *наз.* **квантытаты́ўнасць**, -і, *ж.*

КВА́ПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *незак., на каго-што.* Пасягаць на што-н., мець жаданне завалодаць чым-н. *К. на чужое дабро.* ‖ *зак.* **пакква́піцца**, - плюся, -пішся, -піцца.

КВА́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, кварт *і* -аў, *ж.* **1.** Даўнейшая мера аб'ёму вадкіх і сыпучых рэчываў (розная ў розных краінах). **2.** Металічная пасудзіна з ручкай, з якой п'юць ваду, квас. ‖ *памянш.* **ква́ртачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **ква́ртачны**, -ая, -ае (да 2 знач.) *і* **ква́ртавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КВАРТА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Частка горада, абмежаваная некалькімі перакрыжаванымі вуліцамі. *Завадскі к.* **2.** Чацвёртая частка справаздачнага года. ‖ *прым.* **кварта́льны**, -ая, -ае.

КВА—КЕЛ

КВАРТЭ́Т, -а, *М* -ртэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Музычны твор для чатырох выканаўцаў з партыямі для кожнага. **2.** Ансамбль з чатырох выканаўцаў. *Вакальны к. Струнны к.* ‖ *прым.* **квартэ́тны**, -ая, -ае.

КВАРЦ, -у, *м.* **1.** Мінерал, адна з крышталічных разнавіднасцей крэменязёму. **2.** Апраменьванне кварцавай лямпай з лячэбнымі мэтамі (разм.). *Прызначаць хвораму к.* ‖ *прым.* **кварцавы**, -ая, -ае. *Кварцавая лямпа* (электрычная лямпа ў выглядзе невялікага балона з кварцавага шкла, якая дае ультрафіялетавыя прамяні).

КВАРЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што.* Апрамяняць кварцавай лямпай. *К. медыцынскія інструменты* (з мэтай стэрылізацыі). ‖ *наз.* **кварцаванне**, -я, *н.*

КВАС, -у, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Кіславаты напітак, прыгатаваны на вадзе з хлеба з саладам, а таксама з фруктаў, ягад. *К. з каліны. Перабівацца з хлеба на к.* (жыць бедна). ‖ *памянш.* **квасо́к**, -ску́, *м.* ‖ *прым.* **ква́сны**, -ая, -ае. ◊ **Квасны патрыятызм** (уст. неадабр.) — няправільнае, агульнае ўсхваленне ўсяго свайго, нават адсталых форм жыцця і побыту і ганьбаванне ўсяго чужога.

КВАСАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Прадпрыемства, дзе вараць і рыхтуюць квас.

КВА́СІЦЬ,ква́шу, ква́сіш, ква́сіць; ква́шаны; *незак., што.* Даводзіць да стану браджэння, акісляць. *К. капусту.* ‖ *зак.* **заква́сіць**, -ква́шу, -ква́сіш, -ква́сіць; -ква́шаны. ‖ *наз.* **ква́шанне**, -я, *н.*

КВАСО́К, -ску́, *м.* **1.** *гл.* квас. **2.** : **з кваском** (разм.) — кіславаты на смак. *Яблыкі з кваском.*

КВАТАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* (разм.). **1.** Часова жыць у каго-н., наймаючы кватэру. **2.** Размяшчацца на пастой (пра войска).

КВАТАРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што кватэранаймальнік. ‖ *ж.* **кватара́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кватара́нцкі**, -ая, -ае.

КВАТАР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, аў, *м.* Ваеннаслужачы, якога пры пераводзе часці пасылаюць уперад для падрыхтоўкі месца і расквятаравання яе. ‖ *прым.* **кватар'е́рскі**, -ая, -ае.

КВАТЭ́РА, -ы, *мн.* -ы, -тэ́р, *ж.* **1.** Асобнае жылое памяшканне ў доме з кухняй, пярэдняй і пад. *Трохпакаёвая к.* **2.** Памяшканне, якое часова наймаецца ў каго-н. для жылля. *Жыць на прыватнай кватэры.* **3.** *мн.* Месца размяшчэння войск у населеным пункце. *Размясціцца на зімнія кватэры. Галоўная к.* (штаб галоўнакамандуючага; уст.). ‖ *памянш.* **кватэ́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **кватэ́рны**, -ая, -ае. *Кватэрнае размяшчэнне войск* (не ў казарменных памяшканнях).

КВАТЭРАНАЙМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто наймае кватэру. ‖ *ж.* **кватэранайма́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КВАТЭ́РКА[1] *гл.* кватэра.

КВАТЭ́РКА[2], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Даўнейшая мера вадкіх або сыпкіх рэчываў, роўная чацвёртай частцы кварты (у 1 знач.). ‖ *прым.* **кватэ́ркавы**, -ая, -ае.

КВАХТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., кво́хча; квахчы́ *і* **КВАКТА́ЦЬ**, 1 і 2 ас. не ўжыв., кво́кча; квакчы́; *незак.* Пра курэй і самак некаторых птушак: ствараць кароткія, адрывістыя гукі. ‖ *наз.* **квахта́нне**, -я, *н. і* **квакта́нне**, -я, *н.*

КВАХТУ́ХА *і* **КВАКТУ́ХА**, -і, -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* Курыца, якая выседжвае або выводзіць куранят.

КВАЧ[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Вялікі памазок з пакулля, рагожы і пад. для размазвання чаго-н. на якой-н. паверхні.

КВАЧ[2], -а́, *м.* Дзіцячая гульня, па правілах якой адзін з удзельнікаў, дагнаўшы другога, павінен дакрануцца да яго.

КВАШАНІ́НА, -ы, *ж.* Халадзец, студзень.

КВА́ШАНЫ, -ая, -ае. Атрыманы ў выніку квашання; кіслы. *Квашаная капуста.*

КВЕТА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да кветкі (у 1 знач.), кветак, напр. *кветаед* (жук), *кветалісцік, кветаложа, кветаножка.*

КВЕТАНО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (спец.). Сцябло, на якім размешчана кветка.

КВЕТАНО́СНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае кветкі. *Кветаносныя расліны.*

КВЕ́ТАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прадаўшчыца кветак.

КВЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** У раслін: орган размнажэння з венчыкам з пялёсткаў вакол песціка і тычынак. *Жаночая к.* (толькі з песцікам або песцікамі; спец.). **2.** Травяністая расліна, якая ў перыяд цвіцення мае яркую, часта духмяную, што распускаецца з бутона, галоўку або суквецце. *Палявыя кветкі. Садовыя кветкі.* ‖ *памянш.* **кве́тачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **кве́тачны**, -ая, -ае.

КВЕ́ТКА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да кветак (у 2 знач.), напр. *кветкавод, кветкаводства, кветкаводчы.*

КВЕТКАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па кветкаводству.

КВЕТКАВО́ДСТВА, -а, *н.* Вырошчванне кветак як галіна садаводства. *Трэба развіваць к.* ‖ *прым.* **кветкаво́дчы**, -ая, -ае.

КВЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Градка, клумба або агародзік, дзе растуць кветкі. *К. перад вокнамі.* ‖ *прым.* **кве́тнікавы**, -ая, -ае.

КВЕ́ЦЕНЬ, -і, *ж.*, *зб.* Кветкі (на дрэвах, раслінах, лузе і пад.); цвіценне. *К. садоў.*

КВІЕТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Пасіўнасузіральныя, абыякавыя адносіны да рэчаіснасці. ‖ *прым.* **квіеты́чны**, -ая, -ае.

КВІ́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Пятая ступень гамы, а таксама інтэрвал паміж першай і пятай ступенямі. **2.** Самая высокая па тону струна некаторых струнных інструментаў. ◊ **Павесіць нос на квінту** (разм. жарт.) — зажурыцца, засумаваць.

КВІНТЭСЕ́НЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Аснова, сутнасць чаго-н. *К. апавядання. К. падзеі.*

КВІНТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Музычны твор для пяці выканаўцаў з самастойнымі партыямі для кожнага. *К. Р.Шумана.* **2.** Ансамбль з пяці выканаўцаў такога твора. *К. цымбалістаў.* ‖ *прым.* **квінтэ́тны**, -ая, -ае.

КВІТ, -а́, *М* квіце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Квітанцыя. *Паштовы к.* ‖ *прым.* **квіто́вы**, -ая, -ае.

КВІ́ТА, *у знач. вык.* (разм.). Усё, даволі; ніякай размовы. *Заплаціла і к. І к., дзядзька Мікіта!* (і ўсё тут).

КВІТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Афіцыйная распіска ў атрыманні ад каго-н. грошай або іншых каштоўнасцей. ‖ *прым.* **квіта́нцыйны**, -ая, -ае.

КВІТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Разлічвацца, расквітвацца.

КВІТНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў спрыяльных для развіцця ўмовах, паспяхова развівацца. *Жыццё наша будзе к.* **2.** Мець прыгожы выгляд, быць здаровым. *Дзяўчына квітнее.*

КВІТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* (разм.). Квітанцыя, распіска. ‖ *прым.* **квіто́чны**, -ая, -ае.

КВІ́ТЫ, *у знач. вык.* (разм.). У разліку, разлічыліся. *Цяпер мы з табой к.*

КВО́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* (разм.). Адчуваць сябе нездаровым, слабым; стагнаць. *К. на ногі.*

КВО́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Фізічна слабы, хваравіты. *Кволае дзіця. Кволае здароўе.* **2.** Далікатны, маладзенькі, які слаба развіваецца (пра расліны, грыбы і пад.). *Кволыя парасткі. Кволыя сыраежкі.* **3.** Невялікі па сіле, інтэнсіўнасці, напружанасці. *К. голас. К. плач.* **4.** Недастаткова моцны; нетрывалы. *Кволае крэсла.* **5.** Нязначны, малы. *Кволыя спадзяванні.* ‖ *наз.* **кво́ласць**, -і, *ж.*

КВО́РУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Колькасць членаў сходу, прысутнасць на сходзе якой-н. арганізацыі, дастатковая для прызнання сходу правамоцным.

КВО́ТА, -ы, *ДМ* кво́це, *мн.* -ы, квот, *ж.* (спец.). Доля, норма чаго-н. дапушчальнага ў сістэме падаткаў, вытворчасці, збыту, уезду ў краіну і пад. *Іміграцыйная к. Падатковая к.* ‖ *прым.* **кво́тны**, -ая, -ае.

КВЭ́ЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* і *без дап.* (разм.). **1.** і *чым.* Мазаць, пэцкаць. *К. сцяну фарбай. К. халат.* **2.** *перан.* Дрэнна, без густу маляваць. ‖ *наз.* **квэ́цанне**, -я, *н.*

КВЯЦІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты кветкамі. *Квяцістая сенажаць. К. верас.* **2.** З узорам у кветкі. *Квяцістая тканіна.* **3.** *перан.* Залішне напышлівы (пра мову, стыль і пад.). *К. стыль.* ‖ *наз.* **квяці́стасць**, -і, *ж.*

КЕ́ГЛІ, -яў, *адз.* -я, -і, *ж.* Драўляныя або пластмасавыя слупкі, якія ставяцца ў рад і збіваюцца шарам з пэўнай адлегласці, а таксама (мн.) сама гульня з гэтымі слупкамі. ‖ *прым.* **ке́гельны**, -ая, -ае.

КЕДР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Хвойнае вечназялёнае дрэва. *Гімалайскі к.* **2.** -у. Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **ке́дравы**, -ая, -ае. *Кедравыя арэхі.*

КЕ́ДРАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -равак, *ж.* Лясная птушка сямейства хваёвых.

КЕДРА́Ч, -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і кедро́ўнік (у 2 знач.).

КЕДРО́ЎНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Хмызняк або невялікае дрэва сямейства сасновых. **2.** *зб.* Лес з кедравых дрэў.

КЕ́ДЫ, -аў, *адз.* кед, -а, *М* -дзе, *м.* Спартыўны абутак з матэрыі на мяккіх рабрыстых гумавых падэшвах. ‖ *прым.* **ке́давы**, -ая, -ае.

КЕЙФ *і* **КАЙФ**, -у, *м.* (жарт.). Прыемнае гультайства і адпачынак.

КЕЙФАВА́ЦЬ *і* **КАЙФАВА́ЦЬ**, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; *незак.* (жарт.). Упадаць у кейф (кайф), аддавацца кейфу (кайфу).

КЕКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кандытарскі выраб са здобнага цеста пераважна з разынкамі або карынкай. ‖ *прым.* **ке́ксавы**, -ая, -ае.

КЕЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* келля. **2.** *перан.* Тайны, сакрэтны, скрыты ад іншых. *Келейныя справы. Вырашаць пытанне келейна* (прысл.). ‖ *наз.* **келе́йнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

КЕ́ЛІХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і бакал.

КЕ́ЛЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Асобны пакой манаха ў манастыры. ‖ *прым.* **келе́йны**, -ая, -ае.

КЕ́ЛЬМА, -ы, *мн.* -ы, -льм *і* -льмаў, *ж.* Тое, што і кельня.

КЕ́ЛЬНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых краінах: афіцыянт, слуга ў атэле. ‖ *ж.* **ке́льнерка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **ке́льнерскі**, -ая, -ае.

КЕ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Прылада муляра, тынкоўшчыка ў выглядзе трохвугольнай лапаткі для набірання і нанясення раствору на цэглу.

КЕ́ЛЬТЫ, -аў, *адз.* кельт, -а, *М* -льце, *м.* Група старажытных плямёнаў індаеўрапейскай моўнай сям'і, якія насялялі тэрыторыю Заходняй Еўропы. ‖ *прым.* **ке́льцкі,** -ая, -ае.

КЕ́МІЦЬ, ке́млю, ке́міш, ке́міць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Разумець, разбірацца, цяміць. ‖ *зак.* **скеміць,** -млю, -міш, -міць.

КЕ́МЛІВЫ, -ая, -ае. Які ўсё хутка і лёгка разумее; здагадлівы. *К. вучань.* ‖ *наз.* **ке́млівасць,** -і, *ж.*

КЕ́МНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і кемлівы. ‖ *наз.* **ке́мнасць,** -і, *ж.*

КЕ́МПІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Летні лагер для аўтатурыстаў. ‖ *прым.* **ке́мпінгавы,** -ая, -ае.

КЕНА́Ф, -у, *м.* Аднагадовая травяністая расліна сямейства мальвавых, з лубянога валакна якой атрымліваецца тэкстыльная сыравіна. ‖ *прым.* **кена́фны,** -ая, -ае.

КЕНГУРУ́, *нескл., м.* Аўстралійскае сумчатае млекакормячае з доўгімі заднімі нагамі. ‖ *прым.* **кенгуро́вы,** -ая, -ае *і* **кенгуры́ны,** -ая, -ае. *Кенгуровае футра. Кенгурыныя скачкі.*

КЕНТА́ЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старажытнагрэчаскай міфалогіі: істота з тулавам каня, галавой і грудзьмі чалавека.

КЕ́ПІКІ, -аў (разм.). Насміханне, кпіны. ◊ **Кепікі строіць** (разм.) — насміхацца з каго-н.

КЕ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Мужчынскі галаўны ўбор з казырком. ‖ *прым.* **кепачны,** -ая, -ае.

КЕ́ПСКІ, -ая, -ае. **1.** Не такі, як трэба, якога хацелася б; дрэнны. *К. малаток. Кепска* (прысл.) *зроблена акно.* **2. ке́пска,** *у знач. вык., каму.* Пра цяжкі фізічны або духоўны стан. *Дзіцяці стала кепска пасля ўколаў.*

КЕРАГА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Награвальны газавы прыбор, род бясшумнага прымуса. ‖ *прым.* **керага́завы,** -ая, -ае.

КЕРА́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* **1.** *зб.* Вырабы з абпаленай гліны, гліняных сумесей. *Мастацкая к.* **2.** Ганчарнае мастацтва. *Займацца керамікай.* ‖ *прым.* **кера́мічны,** -ая, -ае.

КЕ́РНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Інструмент у выглядзе стальнога стрыжня з загартаваным канічным вастрыём, які ўжываецца для разметкі дэталей. ‖ *прым.* **ке́рнерны,** -ая, -ае.

КЕ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Хваравіта пакашліваць.

КЕ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Манарх, уладар [славянская перадача старажытнарымскага імя Цэзар]. *Кесару — кесарава!* (няхай той, каму належыць права кіраваць, карыстаецца гэтым правам).

КЕ́САРАЎ, -ава: **кесарава сячэнне** (спец.) — аперацыя вымання плода праз разрэз брушной сценкі і маткі.

КЕСО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Воданепранікальная камера, якую выкарыстоўваюць пры падводных будаўнічых работах. ‖ *прым.* **кесо́нны,** -ая, -ае. *Кесонныя работы. Кесонная хвароба* (захворванне, якое ўзнікае пры хуткім выхадзе з асяроддзя з павышаным ціскам у асяроддзе з больш нізкім ціскам).

КЕ́ТА, -ы, *ДМ* ке́це, *ж.* Марская прамысловая рыба сямейства ласасёвых. ‖ *прым.* **ке́тавы,** -ая, -ае. *Кетавая ікра.*

КЕТГУ́Т, -у, *М* -гу́це, *м.* (спец.). Ніці, якія атрымліваюць з кішак дробнай рагатай жывёлы (скарыстоўваюцца пры хірургічных аперацыях для ўнутраных швоў). ‖ *прым.* **кетгу́тны,** -ая, -ае.

КЕТМЕ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* У Сярэдняй Азіі: сельскагаспадарчая прылада тыпу матыкі для акучвання пасеваў, капання і чысткі арыкаў. ‖ *прым.* **кетме́нны,** -ая, -ае.

КЕФА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Марская прамысловая рыба з падоўжаным і сплюснутым з бакоў целам. ‖ *прым.* **кефа́левы,** -ая, -ае *і* **кефа́льны,** -ая, -ае.

КЕФІ́Р, -у, *м.* Густы кіславаты напітак, зроблены з перабрадзіўшага каровінага малака, заквашанага на спецыяльных грыбках. ‖ *прым.* **кефі́рны,** -ая, -ае. *Кефірныя грыбкі.*

КЕ́ШКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Доўга і марудна рабіць што-н.; корпацца. *Прыйшлося доўга к. ля красён.* ‖ *наз.* **ке́шканне,** -я, *н.*

КІБЕРНЕ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па кібернетыцы.

КІБЕРНЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб агульных заканамернасцях працэсаў кіравання і перадачы інфармацыі ў машынах, жывых арганізмах і грамадстве. ‖ *прым.* **кібернеты́чны,** -ая, -ае.

КІБІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Даўней: крытая дарожная павозка. **2.** Пераноснае жыллё ў качэўнікаў. ‖ *прым.* **кібі́тачны,** -ая, -ае.

КІВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Рытмічна хістацца з боку ў бок або зверху ўніз. *Галінкі ківаюцца на ветры.* **2.** Ісці з цяжкасцю, хістаючыся (ад стомы, хваробы і пад.). *Ледзь ківаецца стары дзядок.* ‖ *аднакр.* **кіўну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся (да 1 знач.). ‖ *наз.* **ківа́нне,** -я, *н.*

КІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што.* Рухаць з боку ў бок або зверху ўніз; хістаць. *К. слупок.* **2.** *чым.* Утвараць хістальныя рухі чым-н. *Сосны ківаюць верхавінамі. К. нагой.* **3.** Лёгкім нахілам галавы выказваць знак прывітання, адабрэння і пад. **4.** Рухам галавы, пальца падзываць каго-н. да сябе, падаваць якія-н. знакі. ◊ **Нечага (няма чаго) на бога ківаць** (разм.) — не варта апраўдвацца, звальваць віну на іншых. ‖ *аднакр.* **кіўну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **ківа́нне,** -я, *н.*

КІ́ВЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цвёрды высокі галаўны ўбор цыліндрычнай або конусападобнай формы, які насілі ў некаторых старых еўрапейскіх арміях. ‖ *прым.* **кі́верны,** -ая, -ае.

КІВО́К, кіўка́, *мн.* кіўкі́, кіўко́ў, *м.* Аднакратны нахіл галавы ў знак прывітання, згоды і пад.

КІВО́Т, -а, *М* -во́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зашклёная створкавая рама або шафка для абразоў.

КІГІ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра кнігавак: абзывацца гукамі, падобнымі на «кігі». ‖ *аднакр.* **кігі́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **кігі́канне,** -я, *н.*

КІ́ДАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які кідае дыск, кап'ё, молат і інш. ‖ *ж.* **кі́дальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **кі́дальніцкі,** -ая, -ае.

КІ́ДАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для кідання. *Кідальныя спартыўныя прылады.*

КІ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* кінуцца. **2.** *чым.* Кідаць у каго-, што-н. або адзін у аднаго. *К. снежкамі.* **3.** *перан., кім-чым.* Нядбайна адносіцца да каго-, чаго-н., не шанаваць каго-, што-н. (разм.). *К. добрымі працаўнікамі. Нельга к. грашамі.* **4.** Жыць у пастаянных клопатах, у горы, бедна, гадавацца без належнага догляду (разм.). *Цэлае лета кідаецца селянін: то ў полі, то на гаспадарцы. Так і кідаецца бедная сірата без бацькоў.* ◊ **Асою ў вочы кідацца** (разм. неадабр.) — быць вельмі назойлівым.

КІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* кінуць. **2.** *што.* Складаць у стог (сена, салому). *К. стог.* ‖ *наз.* **кі́данне,** -я, *н.*

КІ́ДКІ, -ая, -ае. **1.** Які рэзка кідаецца ў вочы; яркі. *Кідкая сукенка.* **2.** Ахвочы, схільны да чаго-н.; падатлівы. *Не вельмі к. на размовы.* ‖ *наз.* **кі́дкасць,** -і, *ж.*

КІЁК, кійка́, *мн.* кійкі́, кійко́ў, *м.* Невялікі кій; тое, што і кій. *Абаперціся на к.* ‖ *памянш.* **кіёчак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **кіёчны,** -ая, -ае.

КІЁСК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая лёгкая будыніна для дробнага гандлю. *Газетны к.*

КІЗІ́Л, -у, *м.* Паўднёвае дрэва або куст з сакавітымі кіславата-салодкімі пладамі, а таксама самі плады гэтай расліны. ‖ *прым.* **кізі́лавы,** -ая, -ае *і* **кізі́льны,** -ая, -ае.

КІЗЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Гной з дамешкай саломы, які ў паўднёвых краінах высушваецца ў выглядзе цаглін і скарыстоўваецца як паліва. ‖ *прым.* **кізяко́вы,** -ая, -ае. *К. дым.*

КІЙ, кія́, *мн.* кіі́, кіёў, *м.* **1.** Прамая тонкая палка. *Бярозавы к.* **2.** Доўгая прамая палка з патанчэннем на канцы для гульні ў більярд. ◊ **Не кіем дык палкай; ці кіем ці палкай** (разм.) — усё роўна, тое самае.

КІЛА́, -ы, *мн.* кі́лы, кіл *і* кі́лаў, *ж.* **1.** Тое, што і грыжа (разм.). **2.** Хвароба крыжакветных раслін, пры якой на карэнні ўтвараюцца нарасці.

КІЛА... Першая частка складаных слоў са знач. адзінкі, роўнай адной тысячы тых адзінак, якія названы ў другой частцы складання, напр. *кілавольт, кілакалорыя, кілатона.*

КІЛАВА́Т, -а, *М* -ва́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка магутнасці электрычнага току, роўная 1000 ват.

КІЛАВА́Т-ГАДЗІ́НА, -ы, *ж.* Адзінка вымярэння энергіі і работы, роўная рабоце, што выконваецца за 1 гадзіну пры магутнасці току ў 1 кілават.

КІЛАГРА́М, -а, *мн.* -ы, -аў, (пры падліку) -гра́м *і* -гра́маў, *м.* Асноўная адзінка масы ў Міжнароднай сістэме адзінак, роўная 1000 грамаў. ‖ *прым.* **кілаграмо́вы,** -ая, -ае.

КІЛАМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка даўжыні, роўная 1000 метраў. ‖ *прым.* **кіламетро́вы,** -ая, -ае.

КІЛАМЕТРА́Ж, -у, *м.* Працягласць чаго-н. у кіламетрах. ‖ *прым.* **кіламетра́жны,** -ая, -ае.

КІКС, -у, *м.* Няўдалы ўдар кіем па шары ў більярднай гульні.

КІКСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* Няўдала ўдарыць кіем па більярдным шары.

КІЛБАСА́ *гл.* каўбаса.

КІЛБАСНІ́К *гл.* каўбаснік.

КІЛБА́СНЫ *гл.* каўбаса.

КІ́ЛЕЧНЫ *гл.* кілька.

КІЛЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго (што).* Класці цуглі ў рот каню. *К. стаенніка.* ‖ *зак.* **закілза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны.

КІЛІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (абл.). Шарсцяны бязворсавы дыван ручной работы. *Там ткуць кілімы дарагія.* ‖ *прым.* **кі́лімавы,** -ая, -ае.

КІЛІ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Шкляная чарка на ножцы. *Хрустальны к.* ‖ *прым.* **кілі́шачны,**-ая, -ае.

КІЛО́, *нескл., н.* (разм.). Тое, што і кілаграм. *Купіць к. яблыкаў.*

КІЛЬ, -я, *мн.* кілі́, -ёў, *м.* Падоўжны брус, які праходзіць па ўсёй даўжыні судна ў сярэдзіне яго днішча. ‖ *прым.* **кіляві́,** -а́я, -о́е.

КІЛЬВА́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Хвалевы струмень, які застаецца за ідучым суднам. *Ісці ў кільватэры* (пра судны: адзін за адным, тым жа курсам). ‖ *прым.* **кільва́тэрны,** -ая, -ае. *Кільватэрная калона.*

КІ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Невялікая прамысловая рыба сямейства селядцовых. ‖ *прым.* **кі́лечны,** -ая, -ае. *К. промысел.*

КІМАНО́, *нескл., н.* Японскае нацыянальнае адзенне свабоднага крою з вельмі шырокімі рукавамі.

КІМБЕРЛІ́Т, -у, *М* -лі́це, *м.* Магматычная горная парода, якая ўтрымлівае алмазы. ‖ *прым.* **кімберлі́тавы,** -ая, -ае.

КІМВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старадаўні музычны інструмент, які складаецца з дзвюх медных талерак. ‖ *прым.* **кімва́льны,** -ая, -ае. *К. звон.*

КІНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да кінематаграфіі, да кіно, напр. *кінааператар, кінагарадок, кінагледач, кіназала, кіназдымка, кіназорка, кінакадр, кінакамедыя, кінакамера, кінамастацтва, кінапанарама, кінаплёнка, кінапрамысловасць, кінарэжысёр, кінасетка, кінасцэнарый, кінасюжэт, кінафестываль, кінахроніка, кіначасопіс, кінаэкран.*

КІНААКЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст кіно. ‖ *ж.* **кінаактрыса,** -ы, *мн.* -ы, -ры́с. ‖ *прым.* **кінаакцёрскі,** -ая, -ае.

КІНААМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які здымае кіно як аматар, непрафесіянал. ‖ *прым.* **кінаама́тарскі,** -ая, -ае.

КІНААПАРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для здымак і паказу кінафільмаў.

КІНАВА́Р, -ы, *ж.* (спец.). Мінерал чырвонага колеру розных адценняў (сярністая ртуць), сыравіна для атрымання ртуці, а таксама фарба з гэтага мінералу. ‖ *прым.* **кінава́рны,** -ая, -ае.

КІНАЗДЫ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Здымка на кінематаграфічную стужку.

КІНАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука, якая даследуе кіно як мастацтва, сродак асветы і інфармацыі. ‖ *прым.* **кіназна́ўчы,** -ая, -ае. *К. факультэт.*

КІНАКАРЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (разм.). Мастацкі фільм.

КІНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука пра сабак. ‖ *прым.* **кіналагі́чны,** -ая, -ае.

КІНАМЕХА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па дэманстрацыі кінафільмаў.

КІНАПЕРАСО́ЎКА, -і, *ДМ* -со́ўцы, *мн.* -і, -со́вак, *ж.* Перасовачная ўстаноўка для дэманстрацыі кінафільмаў.

КІНАПЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Плёнка для кіназдымкаў.

КІНАПРАКА́Т, -у, *М* -ка́це, *м.* Дэманстраванне кінафільмаў на экранах кінатэатраў, клубаў. ‖ *прым.* **кінапрака́тны,** -ая, -ае.

КІНАРЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Купля і продаж фільмаў рознымі краінамі.

КІНАСТУ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Кінематаграфічная стужка.

КІНАТЭА́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэатр для дэманстрацыі кінафільмаў.

КІНАФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што.* Арганізаваць (арганізоўваць) кінатэатры і кінаперасоўкі дзе-н., а таксама абсталяваць (абсталёўваць) для паказу кінафільмаў. *К. сяло. К. школу.* ‖ *наз.* **кінафіка́цыя,** -і, *ж.*

КІНАФІ́ЛЬМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Твор кінамастацтва, прызначаны для дэманстрацыі на экране; кінакарціна. *К. для дарослых.*

КІНГСТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Клапан, што закрывае адтуліну ў падводнай частцы судна. ‖ *прым.* **кінгсто́нны,** -ая, -ае.

КІНДЗЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Страўнік. ‖ *прым.* **кіндзю́чны,** -ая, -ае.

КІНЕМАТАГРАФІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па кінематаграфіі, работнік кіно. ‖ *ж.* **кінематаграфі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кінематаграфі́сцкі,** -ая, -ае.

КІНЕМАТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Майстэрства ўзнаўлення на экране знятых на кінаплёнку відарысаў, якія рухаюцца, а таксама галіны дзейнасці, звязаныя з выпускам кінафільмаў. *К. Беларусі.* ‖ *прым.* **кінематаграфі́чны,** -ая, -ае.

КІНЕМАТО́ГРАФ, -а, *м.* Тое, што і кіно. ‖ *прым.* **кінематаграфі́чны,** -ая, -ае.

КІНЕМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Раздзел механікі, які вывучае рух цел без уліку іх масы і ўздзеяння на іх сіл. ‖ *прым.* **кінематы́чны,** -ая, -ае.

КІНЕСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыёмная электронна-прамянёвая трубка тэлевізара, якая дае відарыс. ‖ *прым.* **кінеско́пны,** -ая, -ае.

КІНЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Раздзел механікі, які ўключае дынаміку і статыку. ‖ *прым.* **кінеты́чны,** -ая, -ае.

КІНЖА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Колючая зброя ў выглядзе клінка, вострага з двух бакоў і звужанага на канцы. ‖ *прым.* **кінжа́льны,** -ая, -ае.

КІНЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* кінжал. **2.** Які дзейнічае, робіцца на вельмі блізкай адлегласці (спец.). *К. агонь.*

КІНО́, *нескл., н.* **1.** Тэатр, дзе на экране дэманструюць фільмы. **2.** Тое, што і кінематаграфія. **3.** Тое, што і кінафільм. *Паглядзець цікавае к.* ‖ *прым.* **кіно́шны,** -ая, -ае (разм.).

КІНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па кіналогіі.

КІНО́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Работнік кінематаграфіі. **2.** Любіцель хадзіць у кіно. ‖ *ж.* **кіно́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КІ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Хутка рынуцца куды-н. *К. на дапамогу. К. на ворага. К. шукаць украдзеныя рэчы. К. на ложак* (імкліва легчы, сесці на ложак). *К. за кім-н. К. бегчы. К. дапамагаць. К. на шыю каму-н. Сабака кінуўся пад ногі каму-н.* (напаў на каго-н.). *К. ў вочы* (перан.: стаць асабліва прыметным). **2.** Скокнуць з вышыні. *К. з берага ў рэчку.* ‖ *незак.* **кіда́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

КІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; кінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што* і *чым.* Выпусціўшы з рукі, прымусіць або даць паляцець і ўпасці. *К. камень. К. гранату. К. пінжак на крэсла. К. снежкай у каго-н.* **2.** *што.* Тое, што і выкінуць (у 1 знач.). *К. гнілаваты яблык у памыйнае вядро.* **3.** *перан., каго-што.* Хутка перамясціць, накіраваць, паслаць куды-н. *К. атрад на выкананне задання. Лодку кінула* (безас.) *на камяне* (рэзка аднесла). *К. позірк на каго-, што-н.* (зірнуць, хутка паглядзець). *Сонца кінула прамень. К. кпіну, заўвагу* (вымавіць мімаходзь). **4.** *каго-што* і *інф.* Пайшоўшы, пакінуць; перастаць рабіць што-н. *Кажуць, ён кінуў жонку. К. курыць. К. вучобу* (перастаць вучыцца). **5.** *што.* Працягнуць ніткі праз бёрда (спец.). *К. у бёрда.* **6.** *безас., каго-што ў што.* Ахапіць, працяць чым-н. *К. у пот, у гарачку, у сон.* **7. кінь(це),** таксама *з. інф.* Ужыв. ў знач. спыні(це), не трэба, хопіць (разм.). *Кіньце спрачацца.* ‖ *незак.* **кіда́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **кіда́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 5 і 6 знач.).

КІ́ПА, -ы, *мн.* -ы, кіп, *ж.* **1.** Вязка або пачак якіх-н. прадметаў, складзеных адзін на адзін; стос. *К. сшыткаў.* **2.** Вялікая ўпаковачная мера (спец.). *К. баваўны.*

КІПАРЫ́С, -а і -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Паўднёвае вечназялёнае хвойнае дрэва сямейства кіпарысавых. **2.** -у. Драўніна гэтай расліны. *Зроблены з кіпарысу.* ‖ *прым.* **кіпары́савы,** -ая, -ае і **кіпары́сны,** -ая, -ае.

КІ́ПЕНЬ, -ю, *м.* Вада ў час кіпення; вар.

КІ́ПЕЦЬ, -пця, *мн.* -пці, -пцяў, *м.* (разм.). Тое, што і кіпцюр. ‖ *прым.* **кі́пцевы,** -ая, -ае.

КІПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -пі́це, -пя́ць; -пі́; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Булькаць, клекатаць, выпараючыся ад моцнага нагрэву (пра вадкасці). *Малако кіпіць. Чайнік кіпіць* (кіпіць у ім вада). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., ад чаго* і *без дап.* Віраваць, клекатаць (пра вадкасці ў халодным стане). *Возера кіпела ад рыбы. Піва кіпіць* (іскрыцца, пеніцца). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Развівацца, праяўляцца з сілай, бурна. *Работа кіпіць. Нянавісць кіпела ў сэрцы.* **4.** *перан., чым* і *без дап.* Быць узрушаным, бурна, з сілай праяўляць якія-н. пачуцці. *Так і кіпіць чалавек злосцю. Кіпела ў той час у душы* (безас.). ‖ *зак.* **закіпе́ць,** -плю, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -пі́це, -пя́ць; -пі́ (да 1, 2 і 4 знач.) і **ускіпе́ць,** -плю́, -пі́ш, -пі́ць, -пі́м, -пі́це, -пя́ць; -пі́ (да 4 знач.). ‖ *наз.* **кіпе́нне,** -я, *н.*

КІПРЫЁТЫ, -аў, *адз.* -ёт, -а, *М* -ёце, *м.* Жыхары вострава Кіпр. ‖ *ж.* **кіпрыётка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кіпрыёцкі,** -ая, -ае.

КІПУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Бурлівы, пеністы. *К. вадапад.* **2.** *перан.* Напружаны, дзейны. *Кіпучая дзейнасць.* ‖ *наз.* **кіпу́часць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

КІПЦЮ́Р і **КАПЦЮ́Р,** -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Востры загнуты рагавы прыдатак на пальцах птушак, многіх паўзуноў і млекакормячых. *Паказаць кіпцюры* (перан.: пра пагрозу). *Трапіць у кіпцюры* (перан.: пад уладу да каго-н.). **2.** Ногаць (разм.). ‖ *памянш.* **кіпцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*; *прым.* **кі́пцікавы,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **кіпцю́рны,** -ая, -ае і **капцю́рны,** -ая, -ае.

КІПЦЮРА́СТЫ, -ая, -ае. З вялікімі і вострымі кіпцюрамі. ‖ *наз.* **кіпцюра́стасць,** -і, *ж.*

КІПЯЦІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор для прыгатавання кіпячонай вады.

КІПЯЦІ́ЦЦА, -пячу́ся, -пяці́шся, -пяці́цца; -пяці́мся, -пеце́ся, -пяця́цца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Награвацца да кіпення. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Варыцца ў кіпячай вадзе. **3.** *перан.* Гарачыцца, злавацца (разм.). *Ты дарэмна не кіпяціся.* ‖ *зак.* **закіпяці́цца,** -пячу́ся, -пяці́шся, -пяці́цца; -пяці́мся, -пеце́ся, -пяця́цца (да 1 і 3 знач.).

КІПЯЦІ́ЦЬ, -пячу́, -пяці́ш, -пяці́ць; -пяці́м, -пеці́це, -пяця́ць; -пячо́ны; *незак., што.* **1.** Награваючы, даводзіць да кіпення. *К. малако.* **2.** Трымаць, варыць у кіпені. *К. шпрыцы.* ‖ *зак.* **закіпяці́ць,** -пячу́, -пяці́ш, -пяці́ць; -пяці́м, -пеці́це, -пяця́ць; -пячо́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **кіпячэ́нне,** -я, *н.*

КІПЯЧО́НЫ, -ая, -ае. Такі, які кіпеў. *Кіпячонае малако.*

КІРАВА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць паддавацца кіраванню (пра механізм, машыну). *Лёгкая к. машыны.*

КІРАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* кіраваць. **2.** Дзейнасць органаў дзяржаўнай улады. *Органы дзяржаўнага кіравання.* **3.** Сукупнасць прыбораў, пры дапамозе якіх кіруюць механізмам. *Аўтаматычнае к.* **4.** Сінтаксічная сувязь, якая выражаецца ў тым, што адно слова патрабуе пры сабе іншага слова зменных часцін мовы ў пэўным склоне. *Дзеяслоўнае к.*

КІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *незак.* **1.** *чым.* Накіроўваць сваю дзейнасць, працаваць у адпаведнасці з чым-н., у залежнасці ад чаго-н. *К. правілам. К. перадавымі ідэямі.* **2.** Брацц, трымаць кірунак, напраўляцца куды-н. *К. на Мінск. К. на тую вёску.*

КІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** *кім-чым.* Карыстаючыся прыборамі, рулём і

пад., рэгуляваць ход, рух каго-, чаго-н. *К. канём. К. маторнай лодкай.* **2.** *кім-чым.* Быць на чале чаго-н. *К. краінай. К. заводам.* **3.** *кім-чым.* Накіроўваць чыю-н. дзейнасць, быць кіраўніком каго-, чаго-н. *К. курсавой работай студэнта. К. аркестрам.* **4.** Тое, што і кіравацца (у 2 знач.; разм.). *Каровы кіруюць да стагоў.* **5.** *перан.* Быць пабуджальнай прычынай, пачаткам чаго-н. *Мной кіравала пачуццё жалю.* **6.** У граматыцы: патрабаваць пасля сябе пэўнага ўскоснага склону. ‖ *наз.* **кіраванне,** -я, *н* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **кіраўніцтва,** -а, *н.* (да 2 і 3 знач.).

КІРАСА, -ы, *мн.* -ы, -рас, *ж.* Латы, металічны панцыр на спіну і грудзі.

КІРАСІР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старой рускай і некаторых заходнееўрапейскіх арміях: ваеннаслужачы цяжкай кавалерыі, які насіў кірасу ў параднай форме. ‖ *прым.* **кірасірскі,** -ая, -ае.

КІРАЎНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Асоба, якая кіруе кім-, чым-н. *К. вытворчага аб'яднання.* ‖ *ж.* **кіраўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **кіраўніцкі,** -ая, -ае.

КІРАЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* кіраваць. **2.** Падраздзяленне якой-н. установы, буйная адміністрацыйная адзінка. *К. справамі Кабінета Міністраў.* **3.** *зб.* Кіраўнікі. *Змяніць кіраўніцтва.* ‖ *прым.* **кіраўніцкі,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.) *і* **кіраўнічы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

КІРГІЗЫ, -аў, *адз.* -гіз, -а, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які складае карэннае насельніцтва Кіргізіі. ‖ *ж.* **кіргізка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак. ‖ *прым.* **кіргізскі,** -ая, -ае.

КІРЗА, -ы, *ж.* Заменнік скуры: насычаная спецыяльным саставам тканіна з кручаных нітак. ‖ *прым.* **кірзавы,** -ая, -ае. *Кірзавыя боты.*

КІРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Ручная прылада — прадаўгаваты, завостраны з двух канцоў малаток для драблення цвёрдай пароды або лёду. ‖ *прым.* **кіркавы,** -ая, -ае.

КІРМАШ, -у, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Вялікі продаж тавару, які праводзіцца ў пэўную пару года ў вызначаным месцы і часта звязаны з выстаўкай. *Вясенні Лейпцыгскі к.* **2.** *перан.* Шумнае, ажыўленае зборышча людзей (разм.). ‖ *прым.* **кірмашовы,** -ая, -ае.

КІРМАШОВЕЦ, -шоўца, *мн.* -шоўцы, -шоўцаў, *м.* Удзельнік кірмашу.

КІРПА, -ы, *мн.* -ы, кірп *і* -аў (разм.). **1.** *ж.* Пра кароткі і задраны ўгору нос. **2.** *Д* -у, *Т* -ам, *м.*; *Д* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.* Курносы чалавек. *Гэты к. любіць задзірацца.*

КІРПАНОСЫ, -ая, -ае. З кароткім і задраным носам. *Кірпаносая дзяўчынка.* ‖ *наз.* **кірпаносасць,** -і, *ж.*

КІРПАТЫ, -ая, -ае. **1.** Кароткі і задраны ўгору (пра нос). **2.** Тое, што і кірпаносы. ‖ *наз.* **кірпатасць,** -і, *ж.*

КІРУНАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Узяты напрамак куды-н. *Эшалон узяў к. на Усход.* **2.** *перан., чаго* або *які.* Шлях развіцця, накіраванасць якога-н. дзеяння, з'явы і пад. *К. ваеннай палітыкі. Гаворка ішла ў розных кірунках.* **3.** Грамадская, навуковая, літаратурная і пад. плынь; групоўка, школа. *Літаратурныя кірункі.*

КІРУЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якому належыць кіраўніцтва (у 1 знач.), які кіруе, дае прынцыповыя ўказанні. *К. цэнтр.* **2.** Такі, якім трэба кіравацца. *Кіруючыя ўказанні.*

КІРХА, -і, *ДМ* -рсе, *мн.* -і, кірх *і* -аў, *ж.* Лютэранская царква.

КІРЫЛІЦА, -ы, *ж.* Адна з дзвюх стараславянскіх азбук, якая лягла ў аснову рускага, беларускага, украінскага і іншых алфавітаў. *К. і глаголіца.* ‖ *прым.* **кірыліцкі,** -ая, -ае, **кірылічны,** -ая, -ае *і* **кірылаўскі,** -ая, -ае.

КІСА, -ы, *ж.* (разм.). Ласкальная назва кошкі. ‖ *памянш.* **кіска,** -і, *ДМ* кісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.*

КІСЕЛЬ, -сялю, *мн.* -сялі, -сялёў, *м.* Студзяністая вадкая страва. *Аўсяны к. Дзесятая вада на кісялі* (пра вельмі далёкага родзіча; разм. жарт.). ‖ *прым.* **кісельны,** -ая, -ае.

КІСЕТ, -а, *М* -сеце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Маленькі мяшочак для табакі, які зацягваецца шнурком. ‖ *прым.* **кісетны,** -ая, -ае.

КІСЛАМАЛОЧНЫ, -ая, -ае. Пра прадукты: прыгатаваны з малака (са смятанкі, сыроваткі) шляхам сквашвання. *К. сыр.*

КІСЛАРОД, -у, *М* -дзе, *м.* Хімічны элемент, газ, які ўваходзіць у склад паветра і неабходны для дыхання і гарэння. ‖ *прым.* **кіслародны,** -ая, -ае. *Кіслароднае галаданне* (востры недахоп кіслароду ў арганізме; спец.).

КІСЛА-САЛОДКІ, -ая, -ае. Які мае адначасова і кіславаты і саладкаваты смак. *К. яблык.*

КІСЛАТА[1], -ы, *ДМ* -лаце, *мн.* -лоты, -лот, *ж.* Хімічнае злучэнне, якое ўтрымлівае вадарод, здольны замяшчацца металам пры ўтварэнні солей і які афарбоўвае лакмусавую паперу ў чырвоны колер. *Азотная к. Саляная к.* ‖ *прым.* **кіслотны,** -ая, -ае.

КІСЛАТА[2] *гл.* кіслы.

КІСЛІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.*: **з кіслінкай** (разм.) — з кіславатым прысмакам. *Слівы з кіслінкай.*

КІСЛІЦА, -ы, *ж.* Травяністая расліна з белымі кветкамі, у лісцях якой знаходзіцца шчаўевая кіслата. ‖ *прым.* **кіслічны,** -ая, -ае.

КІСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лім, -ліце, -ляць; кіслены; *незак., што.* Рабіць кіслым. *К. боршч.*

КІСЛОТНАСЦЬ, -і, *ж.* Ступень змяшчэння кіслаты ў чым-н. *К. глебы. Павышаная к. страўнікавага соку.*

КІСЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае своеасаблівы востры смак (лімона, журавін). *К. яблык. К. сок. К. боршч* (боршч з дабаўленнем кіслаты). **2.** Які закіс у выніку браджэння, прыгатаваны квашаннем. *Кіслае малако. Кіслая капуста* (квашаная). **3.** *перан.* Які выражае незадаволенасць; паніклы (разм.). *К. настрой. К. выраз твару.* **4.** Які змяшчае кіслату (у 2 знач.; спец.). *Кіслая глеба.* ‖ *наз.* **кіслата,** -ы, *ДМ* -лаце, *ж.*

КІСЛЯК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм., пагард.). Тое, што і кісляціна (у 2 знач.).

КІСЛЯЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Што-н. вельмі кіслае. *Не сліва, а к.* **2.** *перан.* Вялы, нудны чалавек.

КІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; кіс, кісла; -ні; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца кіслым ад браджэння. *Смятана кісне ў цёплым месцы.* **2.** *перан.* Быць паніклым, вялым (разм.). *Не к. трэба, а сур'ёзна займацца чым-н. цікавым.* ‖ *зак.* **пракіснуць,** -не; -кіс, -сла (да 1 знач.).

КІСТА, -ы, *ДМ* -сце, *мн.* кісты, кіст *і* кістаў, *ж.* Полая пухліна, напоўненая звычайна вадкасцю. ‖ *прым.* **кістозны,** -ая, -ае (спец.).

КІСЦЕНЬ, -цяня, *мн.* -цяні, -цянёў, *м.* Даўнейшая зброя ў выглядзе кароткай палкі, на адным канцы якой падвешваўся металічны шар ці іншы цяжар для нанясення ўдараў, а на другім была пятля для надзявання на руку. *Разбойнік з кісцянём.*

КІСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Частка рукі ад запясця да канца пальцаў. ‖ *прым.* **кісцевы,** -ая, -ае (спец.). *Кісцевое раненне.*

КІСЯЯ, -і, *ж.* Празрыстая тонкая тканіна. ‖ *прым.* **кісейны,** -ая, -ае. *Кісейная суменка. Кісейная паненка* (перан.: манерная дзяўчына з мяшчанскімі поглядамі; іран.).

КІТ[1], -а, *М* кіце, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Вялікая марская млекакормячая жывёліна, знешне падобная на рыбу. *Зубатыя кіты.* **2.** часцей *мн., перан.* Чалавек, на якім трымаецца ўся справа. *Кіты навукі. Кіты сучаснай касманаўтыкі.* ‖ *прым.* **кітовы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *К. вус.*

КІТ[2], -у, *М* кіце, *м.* Замазка для акон.

КІТАБЫ, -аў, *адз.* кітаб, -а, *м.* Кнігі, напісаныя ў 16 ст. на беларускай мове арабскім пісьмом. ‖ *прым.* **кітабны,** -ая, -ае.

КІТАБОЕЦ, -бойца, *мн.* -бойцы, -бойцаў, *м.* Судна для кітабойнага промыслу.

КІТАБОЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Марак, які займаецца промыслам кітоў.

КІТАБОЙНЫ, -ая, -ае. Звязаны з промыслам кітоў. *Кітабойная флатылія. К. промысел.*

КАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., што.* Замазваць кітам. ‖ *зак.* **закітаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны *і* **пакітаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **кітаванне,** -я, *н. і* **кітоўка,** -і, *ДМ* -тоўцы, *ж.*

КІТАІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па кітаістыцы. ‖ *ж.* **кітаістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КІТАІСТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць навук аб кітайскай культуры, гісторыі, літаратуры, мове.

КІТАЙЦЫ, -аў, *адз.* -таец, -тайца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Кітая. ‖ *ж.* **кітаянка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **кітайскі,** -ая, -ае.

КІТАЛОЎНЫ, -ая, -ае. Тое, што і кітабойны.

КІТАЯНКА *гл.* кітайцы.

КІТОВЫ *гл.* кіт[1].

КІТОЎКА *гл.* кітаваць.

КІЎ, ківа, *мн.*ківы, ківоў, *м.* (разм.). Тое, што і ківок. *Не бойся ківа, пабойся кія* (прымаўка).

КІЎНУЦЦА, -ЦЬ *гл.* ківацца, -ць.

КІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Форменная аднабортная куртка са стаячым каўняром. ‖ *прым.* **кіцельны,** -ая, -ае.

КІЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Даўнейшы святочны галаўны ўбор замужняй жанчыны.

КІШАЧНАДЫХАЛЬНЫЯ, -ых. Клас марскіх жывёл з чэрвепадобным целам; распаўсюджаны ў цёплых морах, жывуць на дне, харчуюцца раслiннымі і жывёльнымі астанкамі.

КІШАЧНАПОЛАСЦЕВЫЯ, -ых. Назва аднаго з найбольш прымітыўных тыпаў мнагаклетачных жывёлін, у якіх поласць выконвае функцыі кішэчніка (медузы, паліпы і інш.).

КІШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Эластычная трубка — частка органаў стрававання ў чалавека, жывёлін. *Тонкая к.* **2.** Гумавая або брызентавая трубка для падачы вады (разм.). *Пажарная к.* ◊ **Кішка тонка (тонкая)** *у каго* (разм.) — не хапае сіл, сродкаў і пад., каб зрабіць што-н. **Кішкі марш іграюць** (разм. жарт.) — пра моцнае адчуванне голаду. ‖ *прым.* **кішачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КІШЛАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Паселішча вясковага тыпу ў Сярэдняй Азіі. ‖ *прым.* **кішлачны,** -ая, -ае.

КІШМА: кішма кішэць (разм.) — пра суцэльную масу: кішэць.

КІШМІШ, -у, *м.* Гатунак вінаграду без костачак, а таксама разынкі з гэтага вінаграду. ‖ *прым.* **кішмішны,** -ая, -ае.

КІШЭННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Кішэнны злодзей. *Нечакана злавілі кішэнніка.*

КІШЭ́НЬ *і* **КІШЭ́НЯ**, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Ушыты або прышыты зверху адзення (штаноў, паліто, пінжака) мяшочак для дробных рэчаў і грошай. *Сукенка з кішэнямі. Ушыць кішэні. Біць па кішэні* (перан.: уводзіць у выдаткі). *За словам у кішэнь не лазіць* (перан.: быць знаходлівым, дасціпным у размовах; разм.). *Класці сабе ў кішэнь* (таксама перан.: прысвойваць чужыя грошы). *Набіць кішэнь* (перан.: нажыцца). *Не па кішэні каму-н.* (перан.: надта дорага). *Пустыя кішэні ў каго-н.* (перан.: няма грошай). **2.** Асобнае аддзяленне ў партфелі, чамадане і пад. *К. у гаспадарчай сумцы.* **3.** Паглыбленне, выемка (спец.). *К. тоўстай кішкі.* ‖ *памянш.* **кішэ́нька**, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **кішэ́нны**, -ая, -ае. *К. гадзіннік* (для нашэння ў кішэні). *Кішэнныя грошы* (на дробныя расходы). *Кішэнныя расходы* (пра дробныя паўсядзённыя пакупкі). *К. злодзей* (хто крадзе з кішэней).

КІШЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыць, *незак.* **1.** Мітусліва рухацца ў розных напрамках (пра вялікую колькасць каго-н.). *Мільёны пчол кішаць на канюшыне.* **2.** *кім-чым.* Быць перапоўненым мноствам жывых істот. *Базарная плошча кішэла народам.*

КІШЭ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аддзел стрававальнай сістэмы чалавека і жывёл, які складаецца з кішак, ідзе за страўнікам і заканчваецца прамой кішкай.

КІЯСКЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадавец у кіёску. ‖ *ж.* **кіяскёрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

КЛАА́КА, -і, *ДМ* клаа́цы, *мн.* -і, клаа́к, *ж.* **1.** Падземны канал для сцёку нечыстот. **2.** *перан.* Пра вельмі нізкае і бруднае ў маральных адносінах асяроддзе. **3.** Выводная адтуліна, агульная для кішэчніка і мочапалавых органаў (у земнаводных, паўзуноў, птушак, некаторых рыб і аднапраходных млекакормячых; спец.). ‖ *прым.* **клаака́льны**, -ая, -ае (да 3 знач.; спец.) *і* **клаа́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КЛАБУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Высокі галаўны ўбор з пакрывалам, які носяць праваслаўныя манахі.

КЛАВЕСІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшы клавішна-струнны музычны інструмент, падобны на фартэп'яна. ‖ *прым.* **клавесі́нны**, -ая, -ае.

КЛАВІКО́РДЫ, -аў. Даўнейшы ўдарны клавішны музычны інструмент. ‖ *прым.* **клавіко́рдны**, -ая, -ае.

КЛА́ВІШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м. і* **КЛА́ВІША**, -ы, *мн.* -ы, -віш, *ж.* Пласцінка, удар па якой, націсканне на якую прыводзіць у рух рычагі механізма (раяля, баяна, тэлефоннага апарата, пішучай машынкі і пад.). ‖ *прым.* **кла́вішны**, -ая, -ае. *Клавішныя інструменты.*

КЛАВІЯТУ́РА, -ы, *ж.* Сістэма клавішаў. *К. раяля. К. пішучай машынкі.* ‖ *прым.* **клавіяту́рны**, -ая, -ае.

КЛАДАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Работнік склада. ‖ *ж.* **кладаўшчы́ца**, -ы, *мн.* -ы, -шчы́ц. ‖ *прым.* **кладаўшчыцкі**, -ая, -ае.

КЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* класці. **2.** Частка якой-н. пабудовы — тое, што зложана з цэглы, каменю (спец.). *Старажытная к.* **3.** Дошка, жэрдкі або некалькі пален, прыстасаваныя для пераходу цераз рэчку, канаву, гразкае месца і пад., а таксама невялікі драўляны памост на беразе рэчкі для паласкання бялізны, чэрпання вады. ◊ **Кладка яец** — адкладванне яец насякомымі, птушкамі.

КЛАДО́ЎКА, -і, *ДМ* -до́ўцы, *мн.* -і, -до́вак, *ж.* Памяшканне для захавання прадуктаў харчавання, садавіны, гародніны і пад.

КЛАДЫ́, -о́ў (абл.). Могілкі.

КЛАК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і пыж. ‖ *прым.* **клако́вы**, -ая, -ае.

КЛА́КА, -і, *ДМ* кла́цы, *ж., зб.* Людзі, нанятыя для апладзіравання артыстам або іх асвістання, каб зрабіць уражанне поспеху або правалу спектакля.

КЛА́КСАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ранейшая назва ўстройства для падачы гукавога сігналу ў аўтамабілі, матацыкле і інш., а таксама сам сігнал. *Націснуць на к.* ‖ *прым.* **кла́ксанны**, -ая, -ае.

КЛАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род, радавая абшчына [першапачаткова ў кельцкіх народаў] (спец.). **2.** *перан.* Адасобленая групоўка людзей, якія лічаць сябе лепшымі, прывілеяванымі ў якіх-н. адносінах. ‖ *прым.* **кла́навы**, -ая, -ае.

КЛА́НЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** *каму-чаму.* Рабіць паклоны, знак прывітання. *К. бацькоўскаму дому.* **2.** *каму.* У пісьме або праз каго-н. перадаваць прывітанне. *Кланяйся ад майго імя ўсім родным.* **3.** *перан., каму і перад кім.* Звяртацца з просьбай, уніжана аб чым-н. прасіць (разм.). *Кожнаму бюракрату прыходзіцца к.* ‖ *зак.* **паклані́цца**, -ланю́ся, -ло́нішся, -ло́ніцца.

КЛА́ПАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дэталь у кампрэсарах, рухавіках унутранага згарання і інш., якая закрывае праход пары, газу або вадкасці. *Засцерагальны к.* **2.** Частка полага органа ў выглядзе складкі ў сэрцы, якая не дае рухацца крыві ў адваротным напрамку. *Сардэчны к.* **3.** Нашыўка з куска матэрыі, якая прыкрывае кішэню або шво на адзенні. ‖ *прым.* **кла́панны**, -ая, -ае.

КЛАПАТА́ЦЬ, -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́; *незак.* (разм.). Вельмі старанна, настойліва і руплівa займацца чым-н. *К. каля печы.* ‖ *зак.* **паклапата́ць**, -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́.

КЛАПАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Уважлівы, старанны. *К. гаспадар.* **2.** Які патрабуе клопатаў, турбот. *Клапатлівая справа.* ‖ *наз.* **клапатлі́васць**, -і, *ж.*

КЛАПАТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Клапатлівы чалавек. ‖ *ж.* **клапату́ха**, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

КЛАПАЦІ́ЦЦА, -пачу́ся, -по́цішся, -по́ціцца; *незак.* **1.** *па кім-чым, ля каго-чаго.* Старанна і дбайна займацца чым-н. *К. па справе. К. ля гаспадаркі.* **2.** *без дап. і з дадан. сказам.* Непакоіцца, турбавацца з выпадку чаго-н. *Гаспадыня пачала к., дзе каго пасадзіць.* **3.** *аб кім-чым і пра каго-што.* Праяўляць клопат аб кім-, чым-н. *К. аб справах завода. К. пра ўнукаў.* ‖ *зак.* **паклапаці́цца**, -пачу́ся, -по́цішся; -по́ціцеся.

КЛАПІ́НЫ *гл.* клоп.

КЛАПО́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і клапатлівы. ‖ *наз.* **клапо́тнасць**, -і, *ж.*

КЛАПО́ЎНІК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Месца ў жылым памяшканні, дзе развялося многа клапоў, а таксама само такое памяшканне (разм.). **2.** -у. Расліна сямейства крыжакветных з непрыемным пахам, ужыв. ў народнай медыцыне як сродак ад клапоў.

КЛАРНЕ́Т, -а, *М* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драўляны духавы музычны інструмент у выглядзе трубкі з клапанамі і невялікім раструбам на другім канцы. ‖ *прым.* **кларне́тны**, -ая, -ае.

КЛАРНЕТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на кларнеце.

КЛАС[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая група людзей з пэўным становішчам у сістэме грамадскай вытворчасці і з пэўнай роляй у грамадскай арганізацыі працы, аб'яднаная аднолькавымі, звычайна заканадаўча замацаванымі, адносінамі да сродкаў вытворчасці, да размеркавання грамадскага багацця і агульнасцю інтарэсаў. *Рабочы к. Эксплуататарскія класы.* ‖ *прым.* **кла́савы**, -ая, -ае. *Класавае грамадства* (раздзеленае на класы). *Класавая барацьба.*

КЛАС[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У розных класіфікацыях: катэгорыя, падраздзяленне. *К. паўзуноў. К. мінаносцаў. Каюта першага класа.* **2.** Група вучняў аднаго і таго года навучання або ў спецыяльных школах вучні, якія займаюцца па аднаму і таму прадмету. *Вучань пятага класа. К. цымбалаў.* **3.** Памяшканне ў школе, дзе займаюцца вучні. *Уборка класа.* **4.** *мн.* Дзіцячая гульня на земляных пляцоўках, расчэрчаных на клеткі, дзе, скачучы на адной назе, прапіхваюць каменьчык з адной клеткі ў другую. **5.** Ступень, узровень чаго-н. *Спецыяліст высокага класа.* **6.** У матэматыцы: сукупнасць элементаў, аб'яднаных паводле якой-н. адзнакі. ‖ *прым.* **кла́сны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

КЛА́САВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* клас[1]. **2.** Які ўласцівы, адпавядае ідэалогіі якога-н. грамадскага класа[1]. *Класавая палітыка. К. падыход.* ‖ *наз.* **кла́савасць**, -і, *ж.*

КЛА́СІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Выдатны, агульнапрызнаны дзеяч навукі, мастацтва, літаратуры. *Класікі беларускай літаратуры.* **2.** Прыхільнік класіцызму ў мастацтве. **3.** Спецыяліст у галіне класічнай філалогіі, а таксама чалавек, які атрымаў адукацыю ў галіне антычных моў і літаратур.

КЛА́СІКА, -і, *ДМ* -сіцы, *ж., зб.* Класічныя (у 1 знач.) творы літаратуры і мастацтва. *Выданне класікі.*

КЛАСІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак. і незак., каго-што.* Размяркоўваць (-мяркоўваць) па групах, разрадах, класах і пад. ‖ таксама *зак.* **раскласіфікава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **класіфікава́нне**, -я, *н. і* **класіфіка́цыя**, -і, *ж.*

КЛАСІФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* класіфікаваць. **2.** Сістэма, па якой што-н. раскласіфікавана. *К. навук. К. мінералаў. К. раслін.* ‖ *прым.* **класіфікацы́йны**, -ая, -ае.

КЛАСІЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Напрамак у літаратуры і мастацтве 17 — пачатку 19 стагоддзя, заснаваны на перайманні антычных узораў. *Каноны класіцызму.* ‖ *прым.* **класі́чны**, -ая, -ае. *К. жывапіс.*

КЛАСІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* класіцызм. **2.** Які з'яўляецца класікам (у 1 знач.); створаны класікам, класікамі. *Беларускі к. пісьменнік. Руская класічная літаратура.* **3.** Антычны, які мае адносіны да старажытнай грэка-рымскай культуры. *Класічная трагедыя. Класічныя мовы.* **4.** Звязаны з вывучэннем антычных моў і літаратур. *Класічная філалогія.* **5.** Тыповы, характэрны. *К. прыклад. К. профіль.*

КЛА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* клас[2]. **2.** Які мае адносіны да навучання ў класе. *К. кіраўнік. Класнае сачыненне.* **3.** Які мае пэўны клас, разрад. *К. вагон.* **4.** Які па класіфікацыі належыць да вышэйшага класа. *К. сталявар. К. спартсмен.* ‖ *наз.* **кла́снасць**, -і, *ж.*

КЛА́СЦІ, кладу́, кладзе́ш, кладзе́; кладзём, кладзяце́, кладу́ць; клаў, кла́ла; кладзі́; *незак.* **1.** *каго-што.* Надаваць ляжачае становішча каму-, чаму-н. або змяшчаць куды-н. у такім становішчы. *К. дзіця ў калыску. К. хворага ў шпіталь. К. грошы на кніжку. К. рэчы ў чамадан.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пра жывёл, насякомых, што размнажаюцца лічынкамі, яйкамі: пакідаць пасля сябе для захавання патомства, адкладаць (спец.). *К. лічынкі.* **3.** *што.* Накладваць, наносіць на паверхню чаго-н. *К. фарбу на сцены. К. павязку на рану. К. рэзалю-*

цыю. **4.** *што.* Дадаваць унутр чаго-н. *К. прыправу ў страву. К. кашу ў талеркі.* **5.** *што.* Насцілаць, масціць дошкамі. *К. падлогу.* **6.** *што.* Рабіць адбітак на чым-н. *К. штамп.* **7.** *што.* Будаваць з цэглы што-н. *К. сцены з цэглы.* **8.** *перан., што.* Аддаваць, траціць для якой-н. мэты. *К. сілы на будаванне хаты.* ◊ **Класці галаву (жыццё)** *за каго-што* — паміраць, аддаваць жыццё за каго-, што-н.; ахвяроўваць сабой. ‖ *зак.* **пакласці,** -кладу, -кладзеш, -кладзе; -кладзём, -кладзяце, -кладуць; -клаў, -лала; -кладзі (да 1, 2, 3, 4, 6 і 8 знач.), **палажыць,** -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны (да 1, 2, 3, 4, 5, 7 і 8 знач.) *і* **скласці,** складу, складзеш, складзе; складзём, складзяце, складуць; склаў, -лала, складзі; складзены (да 7 знач.). ‖ *наз.* **кладка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 7 знач.).

КЛАСЦІСЯ, кладуся, кладзешся, кладзецца; кладзёмся, кладзяцеся, кладуцца; клаўся, клалася; кладзіся; *незак.* **1.** Прымаць ляжачае становішча. *К. адпачываць* (размяшчацца для сну, адпачынку). *К. ў шпіталь* (для лячэння). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрываць, засцілаць сабою што-н., распаўсюджваючыся па паверхні. *Туман клаўся ў нізіне. Снег кладзецца на палі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Браць які-н. напрамак (пра самалёт, карабель). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Добра паддавацца кладцы. *Цэгла добра кладзецца ў сцяну. Такія прапановы не кладуцца ў гэту пастанову. Фразы лёгка кладуцца на паперу* (свабодна выказваюцца). **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на каго-што.* Станавіцца чым-н. доўгам, абавязкам, заняткам і пад. *Цяпер усе клопаты па гаспадарцы кладуцца на матчыны плечы.* ‖ *зак.* **пакласціся,** 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -кладзецца (да 1 знач.).

КЛАУНАДА, -ы, *М* -дзе, *ж.* **1.** Жанр цыркавога мастацтва, заснаваны на буфанадзе і гратэску. 2. Частка цыркавога спектакля — клоунская сцэнка. ‖ *прым.* **клаунадны,** -ая, -ае.

КЛЕІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., клеіцца; *незак.* **1.** Рабіцца ліпкім, клейкім. *Ад смалы пальцы клеяцца.* **2.** Паддавацца склейванню. *Папера добра клеіцца.* **3.** *перан.* (звычайна з адмоўем *не*). Паспяхова развівацца, атрымлівацца (разм.). *З музыкай у яго не клеіцца.*

КЛЕІЦЬ, клею, клеіш, клеіць; клеены; *незак., што.* Рабіць што-н., змацоўваючы пры дапамозе клею. *К. пакеты.* ‖ *зак.* **склеіць,** склею, склеіш, склеіць; склеены. ‖ *наз.* **клейка,** -і, *ДМ* клейцы, *ж. і* **клеенне,** -я, *н.*; *прым.* **клеільны,** -ая, -ае.

КЛЕЙ, -ю, *мн.* кляі, кляёў, *м.* Ліпкае рэчыва для трывалага змацавання (склейвання) чаго-н. *Сталярны к.* ‖ *прым.* **клеявы,** -ая, -ое. *Клеявая фарба* (прыгатаваная на клеі).

КЛЕЙКАВІНА, -ы, *ж.* Бялковае рэчыва, якое знаходзіцца ў зерні пшаніцы. ‖ *прым.* **клейкавінны,** -ая, -ае.

КЛЕЙКІ, -ая, -ае. Які склейвае, клеіцца; ліпкі. *К. лісток. Клейкая папера для мух. Клейкія рукі.* ‖ *наз.* **клейкасць,** -і, *ж.*

КЛЕЙМАВАЦЬ, кляймую, кляймуеш, кляймуе; кляймуй; клеймаваны; *незак., каго-што.* **1.** Ставіць кляймо на каго-, што-н. *К. жывёлу. К. тканіну.* **2.** *перан.* Сурова асуджаць; ганьбіць. *К. падпальшчыкаў вайны.* ‖ *зак.* **заклеймаваць,** -кляймую, -кляймуеш, -кляймуе; -кляймуй; -клеймаваны. ‖ *наз.* **клеймаванне,** -я, *н.*

КЛЕЙСТАР, -у, *м.* Клей з мукі або крухмалу. *Зварыць к.* ‖ *прым.* **клейстарны,** -ая, -ае.

КЛЕКАТАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., клякоча; *незак.* **1.** Ствараць клёкат, крычаць падобна некаторым птушкам. *На ліпе клякоча бусел.* **2.** Бурліць, шумна кіпець. *У трубах клекатала вада.* **3.** Бурна праяўляцца (пра пачуцці). *На душы ў яго клекаталі гнеў і абурэнне* (перан.). ‖ *наз.* **клекатанне,** -я, *н.*

КЛЕНІЧЫ, -аў (разм.). Праклёны.

КЛЕНЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** Станавіцца на калені. **2.** *перан.* Настойліва прасіць, выпрошваць што-н. *К. грошай у каго-н.* ‖ *зак.* **укленчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 1 знач.) *і* **выкленчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 2 знач.). *Укленчыць перад абразамі. Выкленчыць у маці грошай.* ‖ *наз.* **кленчанне,** -я, *н.*

КЛЕПТАМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Чалавек, які хварэе на клептаманію. ‖ *ж.* **клептаманка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

КЛЕПТАМАНІЯ, -і, *ж.* (спец.). Псіхічнае захворванне, якое заключаецца ў неадольным імкненні да крадзяжу.

КЛЕРК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Канторскі служачы ў некаторых краінах.

КЛЕРЫКАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік клерыкалізму; член клерыкальнай партыі.

КЛЕРЫКАЛІЗМ, -у, *м.* Ідэалагічная і палітычная плынь, якая імкнецца ўзмацніць уплыў царквы на грамадска-палітычнае і культурнае жыццё. *Каталіцкі к.* ‖ *прым.* **клерыкальны,** -ая, -ае.

КЛЕТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Памяшканне з металічных або драўляных прутоў для птушак і жывёлін. *К. для папугаяў.* **2.** Спосаб складання некаторых матэрыялаў (дроў, дошак, цэглы і пад.) у выглядзе чатырохвугольніка. *Скласці дошкі ў клетку.* **3.** Квадрат, усякі чатырохвугольнік, начэрчаны на паверхні чаго-н. *Клеткі шахматнай дошкі. Сшыткі ў клетку.* ○ **Грудная клетка** — частка тулава, якая складаецца з рэбраў, грудзіны, пазванкоў і змяшчае ў сабе сэрца, лёгкія, стрававод. ‖ *памянш.* **клетачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **клетачны,** -ая, -ае.

КЛЕТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Прасцейшая адзінка будовы жывога арганізма, якая складаецца з ядра, пратаплазмы і абалонкі. *Нервовая к.* ‖ *памянш.* **клетачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **клетачны,** -ая, -ае. *Клетачнае ядро.*

КЛЕЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Традыцыйная сялянская будыніна для захавання збажыны, маёмасці; свіран. **2.** Шахтавы ліфт. **3.** Асноўная частка пракатнага стана.

КЛЕШЧ, кляшча, *мн.* кляшчы, кляшчоў, *м.* Невялікая членістаногая жывёліна атрада павукападобных. ‖ *прым.* **клешчавы,** -ая, -ое.

КЛЕШЧАВІНА, -ы, *ж.* Маслінавая расліна сямейства малачаевых. ‖ *прым.* **клешчавінны,** -ая, -ое.

КЛЕШЧЫ, -аў. **1.** Металічныя шчыпцы. *Кавальскія к.* **2.** Драўляная частка хамута, якая складаецца з дзвюх кляшчын. **3.** У ваеннай справе — акружэнне ворага з двух бакоў. *Узяць у к.*

КЛЕШЧЫНА, -ы, *мн.* кляшчыны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) клешчыны, кляшчын, *ж.* Адна з дзвюх драўляных частак хамута, якія сцягваюцца пад шыяй каня супоняй.

КЛЁК, -у, *м.* (разм.). **1.** Розум, развага. *У гэтага чалавека к. ёсць.* **2.** Жыццёвая сіла; сокі. *Нельга ж цягнуць з чалавека апошні к.* ◊ **Не мець клёку ў галаве** (разм. пагард.) — пра чалавека, у якога няма розуму.

КЛЁКАТ, -у, *М* -каце, *м.* **1.** Перарывістыя крыкі, характэрныя для некаторых птушак. *К. бусла.* **2.** Гукі, якія ўтвараюцца пры кіпенні, бульканні вадкасцей. *К. вады ў трубах.*

КЛЁН, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* клёны, -аў *і* кляны, -оў. Дрэва сямейства кляновых з шырокімі, у большасці відаў фігурнымі лістамі. **2.** -у. Драўніна гэтай расліны. *Начоўкі з клёну.* ‖ *памянш.* **клёнік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **кляновы,** -ая, -ае.

КЛЁННІК, -у, *м., зб.* Зараснік клёну; кляновы лес.

КЛЁПКА[1], -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Кожная асобная дошчачка для бакавых сценак бочкі і пад. *Клёпкі ў бочцы рассохліся.* ◊ **Клёпкі ў галаве не хапае (не стае)** (разм. пагард.) — пра дурнаватага, дзікаватага чалавека. ‖ *прым.* **клёпачны,** -ая, -ае.

КЛЁПКА[2] *гл.* кляпаць.

КЛЁЦКІ, -цак, *адз.* клёцка, -і, *ДМ* -ццы, *ж.* Галушкі цеста (з мукі, дранай бульбы), звараныя ў вадзе або малацэ.

КЛЁШ, -а, *м.*, таксама *нязм., прым.* Асаблівы, расшыраны ўнізе крой спадніц, штаноў. *Шырокі к. Спадніца к.* ‖ *прым.* **клёшны,** -ая, -ае.

КЛІЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая карыстаецца паслугамі адваката, натарыуса, крэдытнай установы і пад. **2.** Пастаянны наведвальнік, пакупнік або заказчык. ‖ *ж.* **кліентка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **кліенцкі,** -ая, -ае.

КЛІЕНТУРА, -ы, *ж., зб.* Кліенты. *Пастаянная к. ў цырульні.* ‖ *прым.* **кліентурны,** -ая, -ае.

КЛІЗМА, -ы, *мн.* -ы, клізм *і* -аў, *ж.* **1.** Увядзенне якой-н. вадкасці ў кішэчнік праз прамую кішку з мэтай лячэння або дыягностыкі. *Паставіць клізму.* **2.** Прыстасаванне для такога ўвядзення вадкасці. *Рызінавая к.* ‖ *прым.* **клізменны,** -ая, -ае.

КЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Кліч, вокліч (высок.). *Радасны к. Урачысты к.* **2.** Крык некаторых дзікіх птушак. *Лебядзіныя клікі.*

КЛІКА, -і, *ДМ* кліцы, *мн.* -і, клік, *ж.* (пагард.). Група, шайка людзей, якія займаюцца непрыгожымі, непрыстойнымі справамі. *К. інтрыганаў.*

КЛІКАЦЬ, клічу, клічаш, кліча; кліч; *незак.* **1.** *каго (што).* Голасна зваць, прасіць прыйсці, адгукнуцца. *К. на ратунак. К. бабулю. К. курэй* (падзываць, склікаць). **2.** *каго (што).* Запрашаць з якой-н. мэтай. *К. на вяселле. К. на ўрачысты вечар.* **3.** *каго-што.* Заклікаць да якіх-н. дзеянняў. *К. народ на барацьбу.* **4.** *каго (што) кім* або (пры пытанні) *як.* Называць якім-н. імем (разм.). ‖ *аднакр.* **клікнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 і 2 знач.). ‖ *зак.* **паклікаць,** -лічу, -лічаш, -ліча; -ліч; -ліканы (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **кліканне,** -я, *н.*

КЛІКУНСТВА, -а, *н.* Нервовае істэрычнае захворванне жанчын, якое выражаецца ў сутаргавых прыпадках і вішчанні. ‖ *прым.* **клікунскі,** -ая, -ае.

КЛІКУША, -ы, *мн.* -ы, -куш, *ж.* Жанчына, хворая на клікунства.

КЛІМАКС, -у, *м.* (спец.). Тое, што і клімактэрый.

КЛІМАКТЭРЫЙ, -ю, *м.* (спец.). Перыяд угасання функцый палавой сістэмы з набліжэннем старасці. ‖ *прым.* **клімактэрычны,** -ая, -ае. *К. перыяд.*

КЛІМАТ, -у, *М* -маце, *м.* **1.** Метэаралагічныя ўмовы, уласцівыя пэўнай мясцовасці ў залежнасці ад геаграфічных абставін. *Кантынентальны к.* **2.** *перан.* Становішча, умовы існавання чаго-н. *Міжнародны палітычны к. Здаровы к. у сям'і.* ‖ *прым.* **кліматычны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КЛІН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Завостраны ўнізе і расшыраны ўверсе кусок дрэва або металу. *Дубовы к. К. клінам выбіваюць* (перан.: супрацьдзейнічаць тым жа метадам). *Забіць (загнаць) к.* (таксама перан.: разлучыць, зрабіць варожым). **2.** Палоска тканіны ў выглядзе трохвугольніка або ўсечанага трохву-

КЛІ—КЛЯ

гольніка. *Уставіць к. у сарочку.* **3.** *перан.* Частка войск, якая, расколваючы фронт праціўніка, паглыбляецца ў яго размяшчэнне вузкім трохвугольнікам. **4.** *чаго* або *які.* Пра ўсё, што мае трохвугольную, завостраную з аднаго боку форму. *Жураўліны к.* **5.** Частка зямельных угоддзяў, якая вылучаецца па якой-н. прымеце (па віду пасеваў, мясцовасці і пад.; спец.). *Яравы к. Азімы к. К. сенакосу* (участак). ◊ **Свет клінам (не) сышоўся** *на кім-чым* (разм.) — хто-н. або што-н. не з'яўляецца адзіным, ёсць і іншыя. **Куды ні кінь — усюды клін** (прыказка) — за што ні вазьміся, чаго-н. не хапае, усё не ладзіцца. ‖ *памянш.* **кліно́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.). ‖ *прым.* **клінавы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.). *Клінавое злучэнне.*

КЛІНАВА́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і клінападобны.

КЛІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што* (разм.). Забіваць клін; закліноўваць.

КЛІНАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае форму кліна. *Клінападобная барада.*

КЛІ́НАПІС, -у, *м.* Спосаб пісьма старажытных народаў Пярэдняй Азіі, клінападобныя знакі якога наносілі на гліну або камень. *Вавілонскі к.* ‖ *прым.* **клінапі́сны,** -ая, -ае. *К. надпіс.*

КЛІ́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *мн.* -і, -нік, *ж.* Стацыянарная лячэбная ўстанова, у якой лячэнне хворых спалучаецца з навукова-даследчай і вучэбнай работай. ‖ *прым.* **клінічны,** -ая, -ае.

КЛІНІЦЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, які працуе ў клініцы. ‖ *ж.* **клініцы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КЛІНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* клініка. **2.** Які мае адносіны да лячэбнага ўздзеяння, які патрабуе або паддаецца лячэнню (спец.). *К. выпадак.*

КЛІ́НКЕР, -у, *м.* (спец.). Вельмі моцны вогнетрывалы і воданепранікальны штучны камень, а таксама абпаленая да спякання цэментная сыравіна. ‖ *прым.* **клі́нкерны,** -ая, -ае.

КЛІНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* **1.** *гл.* клін. **2.** Вострая частка халоднай зброі; лязо. **3.** Трохвугольная торбачка для прыгатавання сыру. ‖ *прым.* **клінко́вы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *К. сыр.*

КЛІП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і відэакліп.

КЛІ́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Быстраходнае парусное або парусна-паравое судна. ‖ *прым.* **клі́перны,** -ая, -ае.

КЛІ́ПСЫ, -аў, *адз.* кліпс, -а, *м. і* клі́пса, -ы, *ж.* Заціскныя завушніцы. ‖ *прым.* **клі́псавы,** -ая, -ае.

КЛІР, -а, *м.* **1.** У хрысціянскай царкве: сукупнасць свяшчэннаслужыцеляў і царкоўнаслужыцеляў аднаго храма. **2.** Царкоўны хор.

КЛІ́РАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца для пеўчых у царкве на ўзвышэнні па левы і правы бок царскіх дзвярэй. ‖ *прым.* **клі́расны,** -ая, -ае.

КЛІЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (высок.). Заклік да чаго-н. — *Усе на ўборку ўраджаю — пранёсся к.*

КЛІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Імя, якое даюць свойскай жывёле. **2.** Мянушка чалавека (для жарту, насмешкі, у канспіратыўных мэтах). *Крыўдная к. К. рэвалюцыянера.*

КЛІ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Знак прыпынку (!), які ставіцца ў канцы клічнага сказа.

КЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае заклік, загад і розныя пачуцці. *К. сказ. Клічная інтанацыя.* **2.** Які выражае зварот да асобы, прадмета (пра форму назоўніка, напр. *браце, дружа, куме*).

КЛІШЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) клішэ. *К. здымак.* ‖ *наз.* **клішы́раванне,** -я, *н. і* **клішыро́ўка,**-і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

КЛІШЭ́, *нескл., н.* (спец.). Рэльефны рысунак, чарцёж і пад. на метале, зроблены для паліграфічнага ўзнаўлення ў друку. *Металічнае к. Гатовае к.* (перан.: пра збітыя выраз, збітую фразу).

КЛОП, клапа́, *мн.* клапы́, клапо́ў, *м.* Насякомае-паразіт, якое корміцца крывёй чалавека і жывёл або сокам раслін. ‖ *прым.* **клапі́ны,** -ая, -ае.

КЛО́ПАТ, -у, *М* -паце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Неспакойная думка пра што-н. або дзейнасць па ажыццяўленню чаго-н. *К. пра вясеннія работы. Клопаты па добраўпарадкаванню горада. К. аб дабрабыце народа.* **2.** Увага да патрэб і запатрабаванняў каго-н. *К. пра жыхароў вёскі. Клопаты ўрада аб жанчыне-маці.* **3.** Неспакойны, трывожны стан; хваляванне. *К. ад сэрца не адступае. Не хочацца рабіць людзям клопату.*

КЛО́УН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыркавы артыст-комік. ‖ *прым.* **клоунскі,** -ая, -ае.

КЛУБ[1], -а, *мн.* клубы, -аў, *м.* **1.** Грамадская арганізацыя культурна-асветнага, палітычнага, спартыўнага і інш. характару. *Сельскі клуб. К. будаўнікоў.* **2.** Будынак, памяшканне для такой арганізацыі. *Сёння ў клубе цікавая лекцыя.* ‖ *прым.* **клубны,** -ая, -ае.

КЛУБ[2], -а́, *мн.* клубы́, -о́ў, *м.* Лятучая шарападобная маса пылу, дыму і пад. *Клубы пылу за аўтамабілем.*

КЛУБ[3], -а́, *мн.* клубы́, -о́ў, *м.* Верхняя частка бядра. *Выбіць нагу з клуба.*

КЛУ́БЕНЬ, -бня, *мн.* -бні, -бняў, *м.* Патоўшчаная мясістая частка сцябла або кораня расліны. *Клубні бульбы.* ‖ *прым.* **клу́бневы,** -ая, -ае. *Клубневыя расліны.*

КЛУБІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -біцца; *незак.* Узнімацца клубамі[2]. *Пыл клубіцца пад капытамі.*

КЛУБНІ́ЦЫ, -ні́ц, *адз.* -ні́ца, -ы, *ж.* Шматгадовая травяністая расліна з салодкімі чырвонымі ягадамі, а таксама ягады гэтай расліны. ‖ *прым.* **клубні́чны,** -ая, -ае.

КЛУБНІ́ЧНІК, -ку, *м., зб.* Агародная расліннасць, на якой растуць клубніцы.

КЛУБНІ́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Адна ягада клубніц; клубніца.

КЛУБНЯПЛО́ДЫ, -аў, *адз.* -ло́д, -а, *М* -дзе, *м.* Харчовыя, кармавыя і тэхнічныя расліны, якія ўтвараюць на падземных сцёблах клубні.

КЛУБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** Зматаныя шарыкам ніткі, шпагат і пад. *К. пражы.* **2.** *перан.* Што-н. заблытанае, у чым цяжка разабрацца. *К. загадкавых супярэчнасцей.* **3.** Невялікі клуб[2], тое, што і клуб[2]. *Дым клубкамі слаўся па страсе.* ◊ **Клубок у горле** — пра пачуццё сутаргавага, хваравітага сціску ў горле. **Разматаць клубок** — разблытаць якую-н. складаную справу. ‖ *прым.* **клубко́вы,** -ая, -ае *і* **клубо́чны,** -ая, -ае.

КЛУ́МАК *гл.* клунак.

КЛУ́МБА, -ы, *мн.* -ы, клумб *і* -аў, *ж.* Градка для кветак у выглядзе якой-н. замкнутай фігуры. *Круглая к.* ‖ *прым.* **клу́мбавы,** -ая, -ае.

КЛУ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў *і* **КЛУ́МАК,** -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Дробныя рэчы, звязаныя хусткай, абрусам, кавалкам матэрыі або складзеныя ў торбу. *Пагрузіць клункі на калёсы.* ‖ *памянш.* **клу́начак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў *і* **клу́мачак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

КЛЫ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Марудна ісці; клыпаць.

КЛЫК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Тое, што і ікол.

КЛЫКА́СТЫ, -ая, -ае. Тое, што іікласты. ‖ *наз.* **клыка́стасць,** -і, *н.*

КЛЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ісці марудна, накульгваючы, перавальваючыся з нагі на нагу.

КЛЫШАНО́ГІ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і касалапы. ‖ *наз.* **клышано́гасць,** -і, *ж.*

КЛЮЧ[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Металічная прылада для адмыкання і замыкання замка. *К. ад клеці.* **2.** Прылада для завінчвання і адвінчвання гаек, адкаркоўвання чаго-н., для заводкі чаго-н. і пад. *Гаечны к. К. для механічнай цацкі. К. для цымбалаў* (для нацягвання струн). **3.** *перан.* Тое, што служыць для разгадкі, разумення каго-, чаго-н., для авалодання чым-н. *К. шыфра.* ‖ *памянш.* **клю́чык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **ключавы́,** -а́я, -о́е.

КЛЮЧ[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (спец.). Знак у пачатку нотнага радка, які вызначае вышыню нот. *Басовы к. Скрыпічны к.*

КЛЮЧ[3], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чарада птушак (гусей, жураўлёў і пад.) у палёце. *К. гусей узяў кірунак на поўдзень.*

КЛЮЧ[4], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (спец.). Верхні камень, якім заканчваецца арка, скляпенне. ‖ *прым.* **ключавы́,** -а́я, -о́е.

КЛЮЧАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* ключ[1,4]. **2.** *перан.* Найбольш значны, важны ў ваенных ці эканамічных адносінах. *Ключавыя праблемы народнай гаспадаркі. Ключавыя пазіцыі войск.*

КЛЮ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даўней: слуга ў панскім маёнтку, у распараджэнні якога знаходзіліся прадукты харчавання і ключы ад месц іх захоўвання. ‖ *ж.* **клю́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КЛЮ́ЧЫКІ, -аў. Тое, што і першацвет.

КЛЮЧЫ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -чы́ц, *ж.* Парная трубчастая косць плечавога пояса чалавека і хрыбетных жывёл, якая злучае лапатку з груднай косцю. ‖ *прым.* **ключычны,** -ая, -ае.

КЛЮ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Спартыўны снарад у выглядзе палкі з загнутым канцом для гульні ў хакей, гольф. ‖ *прым.* **клюшачны,** -ая, -ае.

КЛЮ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань *і* -шняў, *ж.* Канечная частка ножкі рака і ракападобных, якая нагадвае клешчы. ‖ *прым.* **клюшневы,** -ая, -ае.

КЛЯВЕ́Ц, кляўца́, *мн.* кляўцы́, кляўцо́ў, *м.* Малаток са сплюснутым канцом для насякання млынавых камянёў, для кляпання кос.

КЛЯЙМО́, -а́, *мн.* клеймы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) кляймы́, кле́ймаў, *н.* **1.** Пячатка, знак, які ставяць, выпальваюць на кім-, чым-н. *К. на кані. К. на сукне.* **2.** *перан., чаго* або *якое.* Сведчанне чаго-н. (звычайна ганебнага). *К. ганьбы.* **3.** Прылада, якой кляймуюць. ‖ *прым.* **кляймо́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КЛЯ́КСА, -ы, *мн.* -ы, клякс *і* -аў, *м.* Чарнільная пляма. *Пасадзіў кляксу.*

КЛЯ́МАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сагнутая пад вуглом жалезная скаба для змацавання драўляных частак пабудовы. *Узяць у клямары сцяну.* **2.** Спражка на рэмені, папрузе (абл.). ‖ *прым.* **кля́марны,** -ая, -ае.

КЛЯ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Прыстасаванне, з дапамогай якога зачыняюць і адчыняюць дзверы. ‖ *прым.* **кля́мачны,** -ая, -ае.

КЛЯНІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ні́н, *ж.* (разм.). Асобнае дрэва клёна, а таксама драўніна клёна.

КЛЯНО́ВІК, -у, *м.* Кляновы сок. *Частавалі нас кляновікам.*

КЛЯНО́ВЫ *гл.* клён.

КЛЯПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па кляпанню, па кляпальных работах. ‖ *ж.* **кляпа́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

КЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* кляплю́, кле́плеш, кле́пле; кляпа́ны; *незак., што.* **1.** Злучаць часткі чаго-н. пры дапамозе заклёпак (спец.). **2.** Ударамі малатка вастрыць лязо касы. ‖ *наз.* **кляпа́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **клёпка**, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1 знач.).

КЛЯ́СЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Альбом для марак. ‖ *прым.* **кля́серны**, -ая, -ае.

КЛЯСЦІ́, кляну́, кляне́ш, кляне́; клянём, кленяце́, кляну́ць; кляў, кляла́, -ло́; клянí; *незак., каго-што.* Пасылаць праклёны; праклінаць. ‖ *наз.* **кляцьба́**, -ы́, *ж.*

КЛЯСЦІ́СЯ, кляну́ся, кляне́шся, кляне́цца; клянёмся, кленяце́ся, кляну́цца; кля́уся, кляла́ся, -ло́ся; клянí́ся; *незак.* **1.** *чым* і *без дап.* Даваць клятву; урачыста абяцаць што-н.; прысягаць. *Клянёмся Радзіму аберагаць. К. ў вернасці сябрам.* **2.** Праклінаць каго-н. ‖ *зак.* **пакля́сці́ся**, -кляну́ся, -кляне́шся, -кляне́цца; -клянёмся, -кленяце́ся, -кляну́цца; пакля́уся, -кляла́ся, -ло́ся; -клянí́ся.

КЛЯ́ТВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Урачыстае абяцанне, запэўненне. *К. ў дружбе.* ‖ *прым.* **кля́твенны**, -ая, -ае.

КЛЯТВАПАРУШÁЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто парушае клятву. ‖ *ж.* **клятвапарушáльніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КЛЯТВАПАРУШЭ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Парушэнне дадзенай клятвы.

КЛЯТЧА́СТЫ, -ая, -ае. Які мае ўзор, рысунак у клетку[1] (у 3 знач.). *Клятчастае кашнэ.*

КЛЯТЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Рэчыва, з якога складаецца абалонка клетак расліны. **2.** Рыхлая падскурная злучальная тканка ў арганізме чалавека і жывёлы. ‖ *прым.* **клятча́тачны**, -ая, -ае.

КЛЯ́ЎЗА, -ы, *мн.* -ы, кляўз *і* -аў, *ж.* (разм.). **1.** Дробязная прыдзірлівая скарга; нагавор, паклёп. *Сорамна займацца кляўзамі.* **2.** Прыдзірлівы дробны судовы іск (уст.). ‖ *прым.* **кля́ўзны**, -ая, -ае.

КЛЯ́ЎЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто займаецца кляўзамі. ‖ *ж.* **кля́ўзніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **кля́ўзніцкі**, -ая, -ае.

КЛЯ́ЎЗНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Займацца кляўзамі; нагаворваць, паклёпнічаць. ‖ *зак.* **накля́ўзнічаць**, -аю, -аеш, -ае.

КЛЯЦЬБА́, -ы́, *ж.* **1.** *гл.* клясці. **2.** Словы лаянкі, якімі выказваюць пажаданне зла, няшчасця каму-н.; праклён.

КЛЯ́ЧА, -ы, *мн.* -ы, кляч *і* -аў, *ж.* (пагард.). Худы, заезджаны конь.

КЛЯ́ШТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каталіцкі манастыр. ‖ *прым.* **кля́штарны**, -ая, -ае.

КМЕН, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства парасонавых, а таксама яе насенне, што скарыстоўваецца як прыправа. ‖ *прым.* **кме́навы**, -ая, -ае *і* **кме́нны**, -ая, -ае.

КНЕХТ, -а, *М* -хце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Тумба на палубе судна або на прыстані для замацавання троса, каната.

КНІ́ГА[1], -і, *ДМ* кнíзе, *мн.* -і, кніг, *ж.* **1.** Друкаванае (даўней таксама рукапіснае) выданне ў выглядзе пераплеценых разам лістоў паперы з якім-н. тэкстам. *К. вершаў. К. апавяданняў.* **2.** Сшытыя разам чыстыя або разлінееныя лісты паперы для якіх-н. запісаў. *К. запісаў актаў грамадзянскага стану. К. водгукаў.* **3.** Адна з некалькіх вялікіх частак літаратурнага твора. *Раман у трох кнігах.* ‖ *памянш.* **кні́жачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.), **кні́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **кні́жыца**, -ы, *мн.* -ы, -жыц, *ж.* (да 1 і 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **кні́жны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *К. кіёск. Кніжная палата.*

КНІ́ГА[2], -і, *ДМ* кнíзе, *мн.* -і, кніг, *ж.* Тое, што і кніжка[2].

КНІГА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да кніг[1] (у 1 знач.), напр. *кнігавыдавец, кнігавыдавецтва, кнігавыдача, кнігагандаль;* 2) які мае адносіны да кніг[2] (у 2 знач.), напр. *кнігавядзенне* (у бухгалтэрыі).

КНІГАВЫДАВЕ́ЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Кніжнае выдавецтва. ‖ *прым.* **кнігавыдавецкі**, -ая, -ае.

КНІГАГА́НДАЛЬ, -длю, *м.* Гандаль кнігамі. ‖ *прым.* **кнігагандлёвы**, -ая, -ае. *Кнігагандлёвыя арганізацыі.*

КНІГАДРУКАВА́ННЕ, -я, *н.* Друкаванне і выданне кніг. ‖ *прым.* **кнігадрукава́льны**, -ая, -ае.

КНІГАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука аб кнізе і кніжнай справе, аб працэсах стварэння, распаўсюджвання і выкарыстання твораў пісьменнасці і друку ў грамадстве. ‖ *прым.* **кнігазна́ўчы**, -ая, -ае.

КНІГАЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Любіцель і знавец кніг. ‖ *прым.* **кнігалю́бскі**, -ая, -ае.

КНІГАНО́ША, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -но́ш. Прадавец кніг уразнос або бібліятэчны работнік, які разносіць кнігі па дамах.

КНІГА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Кніжны магазін.

КНІГАСХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -вішч *і* -аў, *н.* **1.** Памяшканне для захоўвання кніг у бібліятэцы, кніжным магазіне. **2.** Буйная грамадская бібліятэка. ‖ *прым.* **кнігасхо́вішчны**, -ая, -ае.

КНІ́ГАЎКА, -і, *ДМ* -гаўцы, *мн.* -і, -гавак, *ж.* Птушка сямейства сяўцоў, якая жыве на балотах, сырых лугах. ‖ *прым.* **кні́гаўчын**, -а, -ы.

КНІ́ЖКА[1], -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* кніга[1]. **2.** Назва некаторых дакументаў у выглядзе сшытых разам лісткоў з тэкстам і месцам для афіцыйных запісаў. *Працоўная к.* **3.** Асобны нумар тоўстага часопіса. *Сакавіцкая к. часопіса «Полымя».*

КНІ́ЖКА[2], -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (спец.). Адзін з чатырох аддзелаў страўніка жвачных жывёл, слізістая абалонка якога ўтварае складкі, падобныя на лісты паўразгорнутай кнігі.

КНІ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Знавец і любіцель кніг. *Заўзяты к.* **2.** Работнік кніжнага гандлю (разм.). ‖ *ж.* **кні́жніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

КНІ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* кніга[1]. **2.** Які апіраецца на веды з кніг, не падмацаваны жыццёвым вопытам. *Кніжныя веды.* **3.** Характэрны для пісьмовага літаратурнага тэксту, не ўласцівы жывой мове. *К. стыль.* ‖ *наз.* **кні́жнасць**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

КНІ́КСЭН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пачцівы паклон з прысяданнем перад старэйшым. *Зрабіць к.*

КНО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** Тонкі кароткі цвічок з шырокай плоскай плешкай, якім прымацоўваюць паперу, тканіну і пад. да чаго-н. цвёрдага. **2.** Рухомы пупок, які служыць для замыкання электрычнага ланцуга і прывядзення ў дзеянне розных механізмаў націсканнем на яго. *К. ліфта. Націснуць на ўсе кнопкі* (таксама перан.: выкарыстаць усе магчымасці для дасягнення чаго-н.). **3.** Металічная або пластмасавая засцежка, якая складаецца з дзвюх частак, што ўваходзяць адна ў адну. *Пальчаткі на кнопках.* **4.** Пра маленькага ростам чалавека або дзіця (разм. жарт.). ‖ *памянш.* **кно́пачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **кно́пачны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

КНО́РАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і кныр.

КНОТ, -а, *М* кно́це, *мн.* кнаты́, -о́ў, *м.* Спецыяльная стужка або шнурок, якія служаць для гарэння ў газавай лямпе, свечцы і пад. ‖ *прым.* **кно́тавы**, -ая, -ае.

КНЫР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Самец хатняй свінні.

КНЯГІ́НЯ, -і, *мн.* -і, -гíнь, *ж.* Жонка князя.

КНЯЖНА́, -ы́, *мн.* -ы́, -жо́н, *ж.* Тое, што і князёўна.

КНЯ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак.* Правіць княствам. ‖ *наз.* **кня́жанне**, -я, *н.*

КНЯЗЁЎНА, -ы, *мн.* -ы, -зёвен, *ж.* Незамужняя дачка князя.

КНЯЗЬ, -я, *мн.* князі́, -ёў, *м.* **1.** Правадыр войска і правіцель вобласці ў феадальнай Русі. *Полацкі к.* **2.** Тытул такіх асоб, якія перадаваўся ў спадчыну або прысвойваўся царом як узнагарода, а таксама асоба, якая мела такі тытул. ‖ *пагард.* **князёк**, -зька́, *мн.* -зькі́, -зько́ў, *м.* ‖ *прым.* **кня́жацкі**, -ая, -ае. *К. палац. К. тытул.*

КНЯ́СТВА, -а, *н.* **1.** Феадальнае ўладанне на чале з князем. *Пінскае к.* **2.** Назва некаторых сучасных дзяржаў. *К. Ліхтэнштэйн.*

КО́БАЛЬТ, -а, *М* -льце, *м.* Хімічны элемент, серабрыста-белы метал з чырванаватым адлівам. ‖ *прым.* **ко́бальтавы**, -ая, -ае. *К. сплаў.*

КО́БЗА, -ы, *мн.* -ы, кобз *і* -аў, *ж.* Старадаўні ўкраінскі струнны шчыпковы музычны інструмент.

КО́БРА, -ы, *мн.* -ы, кобр *і* -аў, *ж.* Ядавітая змяя спякотных краін сямейства аспідаў, з плямамі ніжэй галавы.

КО́ВАЧНЫ *гл.* каваць.

КО́ВЫ, -аў. Тое, што і аковы (ужыв. ў паэзіі).

КОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сістэма ўмоўных абазначэнняў, сігналаў, якія перадаюць інфармацыю. *Тэлеграфны к. Лічбавы к.* ◊ **Генетычны код** (спец.) — паслядоўнасць размяшчэння матэрыяльных носьбітаў спадчыннасці (генаў), якая перадаецца ад пакалення да пакалення. ‖ *прым.* **ко́давы**, -ая, -ае.

КО́ДЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). **1.** Гняздо, логава. **2.** Вывадак, сям'я, род. *Сусед прыехаў з усім сваім кодлам. Варожае к.* (перан.: ворагі; пагард.).

КО́ДЭКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Звод законаў. *Грамадзянскі к.* **2.** *перан., чаго* або *які.* Сукупнасць асноўных правіл, пераконанняў (кніжн.). *Маральны к. будаўнікоў новага грамадства.* **3.** Старадаўні рукапіс у пераплёце (спец.). *Пергаментны к.*

КО́ЖНЫ, -ая, -ае (мн.л. ужываецца толькі ў спалучэннях колькасных лічэбнікаў з назоўнікамі, а таксама пры назоўніках, якія не маюць адз.л.), *займ. азначальны.* Усякі, адзін з усіх, узяты асобна. *К. год. Кожныя дзве гадзіны. На к. дзень* (для паўсядзённага ўжытку). *Кожнаму не патрапіш сказаць* (наз.). *К. так паступіць* (наз.).

КОЗАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне козагадоўлі.

КОЗАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне коз як галіна жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **козагадо́ўчы**, -ая, -ае.

КО́ЗАЧКА *гл.* каза.

КО́ЗЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* казёл. **2.** Тое, што і казёл (у 6 знач.).

КО́ЗЛЫ, -аў. **1.** Сядзенне для фурмана ў перадку экіпажа. **2.** Падстаўка для пілавання

КОЗ—КОН

дроў у выглядзе бруса на чатырох ножках, збітых крыж-накрыж. *Пілаваць дровы на козлах.* **3.** Спосаб састаўлення вінтовак. *Саставіць вінтоўкі ў к.*

КО́ЗЫР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Карта масці, якая з'яўляецца старшай у гульні. **2.** *перан.* Тое, што можа даць перавагу ў чым-н. *У мяне яшчэ быў к.: я нічога не ўзяла. Выбіць усе козыры.* ◊ **Хадзіць козырам** (разм.) — паводзіць сябе ганарліва. ‖ *прым.* **казырны,** -ая, -ае. *К. туз.*

КО́ЗЫТ, -у, *М* -зыце, *м.* Адчуванне лёгкага нервовага раздражнення, якое выклікаецца дотыкам да скуры. *Баяцца козыту.*

КОК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Повар на судне.

КОК[2], -а, *м.* Мужчынская прычоска — начэсаная або накручаная пасма валасоў над ілбом. *Прычоска з кокам.*

КОК[3] *гл.* кокі.

КО́КА-КО́ЛА, -ы, *ж.* Безалкагольны газіраваны танізуючы напітак.

КО́КАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ахоўная абалонка, у якой вусень пературараецца ў кукалку. *Шаўкавічны к.* ‖ *прым.* **ко́канавы,** -ая, -ае.

КО́КІ, -аў, *адз.* кок, -а, *м.* (спец.). Шарападобныя бактэрыі. ‖ *прым.* **ко́кавы,** -ая, -ае.

КО́КЛЮШ, -у, *м.* Інфекцыйная (пераважна ў дзяцей) хвароба, якая выражаецца ў прыступах сутаргавага кашлю. ‖ *прым.* **ко́клюшны,** -ая, -ае.

КО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Стукнуўшы, разбіць. *К. вазу.* **2.** *каго.* Забіць, знішчыць. *К. вартавога.* ‖ *незак.* **ко́каць,** -аю, -аеш, -ае.

КОКС, -у, *м.* Від цвёрдага паліва, якое атрымліваецца з каменнага вугалю або торфу шляхам моцнага награвання без доступу паветра. ‖ *прым.* **ко́ксавы,** -ая, -ае.

КОЛ, кала́, *мн.* калы́, калоў, *м.* **1.** Завостраная тоўстая палка. *Асінавы к. Стаяць калом у горле* (пра нясмачную страву, якая не лезе ў горла). *Хоць кол на галаве чашы каму-н.* (пра ўпартага няўступчывага чалавека, які не паддаецца ўгаворам). **2.** Самая нізкая школьная адзнака — адзінка (разм.). ‖ *памянш.* **кало́к,** калка́, *мн.* калкі́, калко́ў, *м.* (да 1 знач.), **калочак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.) *і* **ко́лік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.).

КО́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Вобад са спіцамі, які круціцца на восі і забяспечвае рух сродкаў перамяшчэння (калёс, аўтамашын і пад.). *К. да тачкі. Рулявое к. Махавое к. Пятае к. ў возе* (пра што-н. лішняе, зусім непатрэбнае). **2.** Пра ўсё, што мае форму круга або кальца. *К. каўбасы.* **3.** *перан.* Пералік, аб'ём чаго-н. *К. вобразаў у рамане. К. нявырашаных пытанняў.* **4.** *перан., чаго.* Галіна, сфера якой-н. дзейнасці. *К. дзейнасці. К. агульных інтарэсаў.* **5.** *перан., каго.* Група людзей, аб'яднаных чым-н. агульным. *К. гледачоў тэатра. К. сяброў.* **6.** звычайна *мн., перан., каго* або *якія.* Грамадскія, прафесійныя групоўкі людзей. *Колы беларускай інтэлігенцыі. Навуковыя колы.* ◊ **Ні ў кола ні ў мяла** (разм. неадабр.) — пра няўмелага, нядатнага чалавека. ‖ *памянш.* **ко́лца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **ко́лавы,** -ая, -ае. *К. тор.*

КО́ЛАС, -а, *мн.* каласы́, каласо́ў, *м.* Суквецце злакаў і некаторых іншых раслін, у якім кветкі размяшчаюцца ўздоўж канца сцябла. *Каласы пшаніцы. Спелы к. жытнёвы.* ‖ *памянш.* **каласо́к,** -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* ‖ *прым.* **каласавы́,** -а́я, -о́е. *Каласавыя культуры. Уборка каласавых* (наз.).

КО́ЛАТЫ[1], -ая, -ае. Нанесены колючай зброяй. *Колатая рана.*

КО́ЛАТЫ[2], -ая, -ае. Разбіты на кускі. *К. цукар.*

КО́ЛБА, -ы, *мн.* -ы, колб, *ж.* Лабараторная шкляная пасудзіна з доўгім горлам для хімічных работ. ‖ *памянш.* **ко́лбачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ко́лбавы,** -ая, -ае.

КО́ЛЕР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Светлавы тон чаго-н.; афарбоўка. *Блакітны к. Сукенка колеру марской хвалі.* **2.** У жывапісе: адценне фарбы, густата, ступень яе яркасці. ‖ *прым.* **ко́лерны,** -ая, -ае.

КОЛЕРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да колеру, напр. *колераадчуванне, колеракарэктар, колерамузыка, колерараспалучэнне, колераўзнаўленне, колерафатаграфія.*

КО́ЛЕРАВЫ, -ая, -ае. Звязаны з успрыняццем колеру. *Колеравая слепата.*

КОЛЕРАМУ́ЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *ж.* Спалучэнне музыкі з колерасветлавымі эфектамі; святламузыка. ‖ *прым.* **колерамузы́чны,** -ая, -ае.

КО́ЛІ, *нескл., м.* Шатландская аўчарка.

КО́ЛІК *гл.* кол.

КО́ЛІКІ, -аў, *адз.* ко́ліка, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* Востры, рэзкі боль у жываце, у баку.

КО́ЛІСЬ, *прысл.* (разм.). Калісьці, некалі ў мінулым. *К. і мы былі маладыя.*

КО́ЛІШНІ, -яя, -яе. Які быў, меў месца ў мінулым. *Колішнія сустрэчы з аднакласнікамі.*

КО́ЛКА *гл.* калоць[2].

КО́ЛКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* колкі[1—2]. **2.** *мн.* -і, -ей. З'едлівая насмешка, колкая заўвага. *Гаварыць колкасці.*

КО́ЛКІ[1], -ая, -ае. **1.** Які пры дакрананні колецца; калючы. *Колкія лапкі сасны.* **2.** *перан.* З'едлівы, злосны. *Колкія словы.* ‖ *наз.* **ко́лкасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

КО́ЛКІ[2], -ая, -ае. Які лёгка колецца. *Колкія дровы.* ‖ *наз.* **ко́лкасць,** -і, *ж.*

КО́ЛЬКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Катэгорыя, якая характарызуе прадметы і з'явы навакольнага свету з боку велічыні, аб'ёму, ліку, ступені развіцця, тэмпаў змянення і інш. (выкарыстоўваецца ва ўзаемадзеянні з катэгорыяй якасці). *Пераход колькасці ў якасць.* **2.** Велічыня, лік. *Вялікая к. дрэў у парку. К. ападкаў за суткі.* ‖ *прым.* **ко́лькасны,** -ая, -ае.

КО́ЛЬКІ, *Р мн.* ко́лькіх, *займ. і* **КО́ЛЬКІ,** *прысл.* **1.** *займ.* і *прысл. пытальныя.* Абазначае пытанне пра колькасць чаго-н.: якая колькасць? як многа? *К. часу? К. табе гадоў? К. каштуе часопіс?* **2.** *займ.* і *прысл. азначальныя.* У клічных сказах абазначае вялікую колькасць чаго-н. *К. зорак на небе! К. радасці!* **3.** *прысл. меры* і *ступені.* Абазначае меру і ступень чаго-н. *К. таго дня зімою. К. еду, а канца ўсё няма.* **4.** *займ.* і *прысл. адносныя.* Ужыв. як злучальнае слова: а) у даданых дапаўняльных сказах. *Дзеці дрэнна адчуваюць, к. праходзіць часу;* б) у даданых азначальных сказах і сказах меры і ступені. *Буду працаваць, к. дазволіць здароўе.* **5.** *у знач. ліч.* Выражае няпэўную колькасць, некалькі (разм.). *Палажы ў сумку к. яблыкаў. Хвілін праз к. пачнецца перадача пра дэманстрацыю.* ◊ **Колькі лет, колькі зім!** (разм.) — прывітанне пры сустрэчы людзей, якія даўно не бачыліся. **Колькі ёсць духу (сілы)** (разм.) — 1) вельмі хутка (бегчы, ехаць); 2) вельмі моцна (крычаць, клікаць на дапамогу).

КО́ЛЬКІ-НЕ́БУДЗЬ, **1.** *займ. прысл.* Некалькі, няпэўная колькасць. *Пазыч колькі-небудзь рублёў.* **2.** *прысл. неазначальнае.* У якой меры, ступені, наколькі. *Ты хоць колькі-небудзь думай над сваімі ўчынкамі.*

КОЛЬТ, -а, *М* -льце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэвальвер (а таксама кулямёт або іншая стралковая зброя) асобай сістэмы.

КО́ЛЬЦА, -а, *мн.* ко́льцы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) кальцы́, кольцаў, *н.* **1.** Прадмет, звычайна металічны, які мае форму вобада, абруча, акружнасці. *Кольцы дроту. Гімнастычныя кольцы.* **2.** Тое, што мае форму такога прадмета. *Кольцы дыму.*

КО́ЛЬЧАТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з кольцаў. *К. ланцуг. Кольчатыя чэрві.*

КО́ЛЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якім можна ўкалоць, пракалоць што-н. *Колючая зброя.* **2.** Які стварае адчуванне ўколу (уколаў). *К. боль.*

КО́ЛЯДЫ *гл.* каляды.

КОМ, -а, *мн.* камы́, камо́ў, *м.* Круглаваты, звычайна зацвярдзелы кавалак якога-н. мяккага, рыхлага рэчыва, а таксама пра што-н. скамечанае, скручанае. *К. зямлі. К. цеста. К. паперы. Згарнуць пасцілку ў к. К. у горле, падкаціўся (падступіў) да горла* (перан.: пра спазмы ў горле пры адчуванні моцнай крыўды; разм.).

КО́МА[1], -ы, *ж.* (спец.). Вельмі цяжкі стан, які пагражае смерцю і характарызуецца парушэннем усіх функцый арганізма. *Знаходзіцца ў коме.* ‖ *прым.* **камато́зны,** -ая, -ае. *К. стан.*

КО́МА[2], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Невялікі (меншы за $^{1}/_{8}$ тону) інтэрвал паміж двума гукамі.

КО́МЕЛЬГАМ, *прысл.* (абл.). Хутка, паспешліва, неабдумана. *Кінуўся к.*

КО́МІ, *нескл., адз.* і *мн.* Народ фіна-угорскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Рэспублікі Комі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *прым.* **ко́мі,** *нязм. Комі мова.*

КОМІВАЯЖО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Раз'язны гандлёвы агент якой-н. прыватнай фірмы. ‖ *прым.* **коміваяжо́рскі,** -ая, -ае.

КО́МІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Акцёр, які выконвае камічныя ролі. **2.** *перан.* Чалавек, які ўмее смяшыць, весяліць іншых (разм.).

КО́МІКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая кніжка з малюнкамі або серыя малюнкаў з тэкстам лёгкага, звычайна прыгодніцкага зместу.

КО́МІН, -а, *мн.* -ы, -аў *і* каміны́, каміно́ў, *м.* Труба для адводу дыму з печы. ‖ *прым.* **ко́мінны,** -ая, -ае.

КО́МКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што.* **1.** Тое, што і камячыць. **2.** Рабіць наспех, скарачаючы, заканчваючы. *К. даклад.* ‖ *зак.* **скомкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 2 знач.).

КО́МПАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вызначэння старон свету, у якім намагнічаная стрэлка заўсёды паказвае на поўнач. ‖ *прым.* **ко́мпасны,** -ая, -ае.

КО́МПЛЕКС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сукупнасць, спалучэнне чаго-н., што складае адно цэлае. *Мемарыяльны к. К. гімнастычных практыкаванняў.* **2.** Сукупнасць звязаных адзін з адным галін народнай гаспадаркі ці прадпрыемстваў розных галін гаспадаркі. *Аграпрамысловы к. Тэрытарыяльна-вытворчы к. Ваенна-прамысловы к. Паліўна-энергетычны к.* **3.** Група пабудоў аднаго прызначэння. *Жывёлагадоўчы к. Спартыўны к.* ‖ *прым.* **ко́мплексны,** -ая, -ае. *Комплексная аўтаматызацыя.*

КОН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Месца, дзе ставяцца фігуры, якія трэба выбіваць (пры гульні ў гарадкі, пікара і пад.) або месца, куды кладзецца стаўка ў азартных гульнях. *Начарціць к. Паставіць грошы на к.* **2.** Адна партыя якой-н. гульні. *Згуляць адзін к.*

КО́НАВЯЗНЫ, КО́НАВЯЗЬ *гл.* канавязь.

КО́НАЎКА, -і, *ДМ* -наўцы, *мн.* -і, -навак, *ж.* Металічная пасудзіна з ручкай для піцця вады. ‖ *прым.* **ко́наўачны,** -ая, -ае.

КО́НДАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая драпежная птушка сямейства грыфаў з голай галавой і шыяй, якая корміцца пераважна падлай.

КОНЕГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Спецыяліст па конегадоўлі.

КОНЕГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне коней як галіна жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **конегадо́ўчы**, -ая, -ае. *Конегадоўчая гаспадарка.*

КО́НІК[1] *гл.* конь.

КО́НІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Насякомае, якое скача і стракоча крыламі. ‖ *прым.* **ко́нікавы**, -ая, -ае.

КО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Да ўвядзення трамвайнага руху: гарадская рэйкавая дарога, па якой хадзілі вагоны на коннай цязе, а таксама вагон такой дарогі. ‖ *прым.* **ко́начны**, -ая, -ае.

КО́НКУРС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спаборніцтва, мэтай якога з'яўляецца выдзяленне лепшых яго ўдзельнікаў, лепшых работ. *К. музыкантаў імя П.Чайкоўскага. Аб'явіць к. на лепшую п'есу. Не прайсці па конкурсу на пасаду.* ‖ *прым.* **ко́нкурсны**, -ая, -ае.

КО́ННА, *прысл.* Вярхом, на кані. *Прыехаць к. ў брыгаду.*

КОННА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да каня, коней, напр. *коннаартылерыйскі, коннамеханізаваны, коннаспартыўны;* 2) які ажыццяўляецца з удзелам коней, напр. *коннаакрабатычны, коннабалетны, коннасувязны;* 3) які мае адносіны да конегадоўлі, напр. *коннazаводскі, коннагаводства.*

КОННАГВАРДЗЕ́ЕЦ, -дзе́йца, *мн.* -дзе́йцы, -дзе́йцаў, *м.* **1.** Той, хто служыць у гвардзейскай кавалерыі. **2.** У царскай арміі: ваеннаслужачы лейб-гвардыі коннага палка. ‖ *прым.* **коннагвардзе́йскі**, -ая, -ае.

КОННАЗАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне пародзістых коней на конных заводах. ‖ *прым.* **коннazаво́дскі**, -ая, -ае.

КО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто едзе на кані вярхом; верхавы. **2.** Конны воін, кавалерыст.

КО́ННІЦА, -ы, *ж.* Коннае войска, кавалерыя.

КО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* конь. **2.** Які прыводзіцца ў рух коньмі. *Конная касілка.* **3.** Які мае адносіны да конніцы, кавалерыйскі. *К. ўзвод. К. атрад.*

КО́НСКІ *гл.* конь.

КО́НСУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Службовая асоба дыпламатычнага ведамства, якая прадстаўляе і абараняе прававыя і эканамічныя інтарэсы сваёй дзяржавы і яе грамадзян перад уладай другой дзяржавы. *Генеральны к.* **2.** У старажытным Рыме і ў Францыі (у першыя гады 19 ст.): тытул адной з вышэйшых службовых асоб, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *прым.* **ко́нсульскі**, -ая, -ае. *Консульскія паўнамоцтвы.*

КО́НСУЛЬСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Дыпламатычнае прадстаўніцтва на чале з консулам (у 1 знач.). **2.** Пасада або час кіравання консула (у 2 знач.). ‖ *прым.* **ко́нсульскі**, -ая, -ае.

КОНТР... *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і дзеясловы са значэннем накіраванасці супраць чаго-н., супраць дзеяння чаму-н., напр. *контрагент, контрманеўр, контрпрапаганда.*

КО́НТРА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і контррэвалюцыянер.

КОНТРАГЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Асоба або ўстанова, якія ўзялі на сябе пэўныя абавязкі па дагавору. ‖ *прым.* **контраге́нцкі**, -ая, -ае.

КОНТР-АДМІРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Першае адміральскае званне або чын у флоце, роўнае званню генерал-маёра ў сухапутных войсках, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **контр-адміра́льскі**, -ая, -ае.

КОНТРАТА́КА, -і, *ДМ* -та́цы, *мн.* -і, -та́к, *ж.* Сустрэчная атака, якую арганізоўваюць з мэтай адбіць наступаючага ворага або перайсці ў наступленне самім. *Перайсці ў контратаку.*

КОНТРАТАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Правесці (праводзіць) контратаку. *К. ворага.*

КОНТРГА́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -га́ек, *ж.* (спец.). Другая гайка, якая прыкручваецца за асноўнай для засцярогі яе ад самаадкручвання пры ўдарах, штуршках.

КОНТРМАНЕ́ЎР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сустрэчны манеўр, мане́ўр у адказ.

КОНТРНАСТУПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Падрыхтаванае ў ходзе абароны наступленне ў адказ на наступленне праціўніка. *К. войск пад Масквой у снежні 1941 года.*

КОНТРРАЗВЕ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Спецыяльныя органы дзяржавы для процідзеяння разведцы праціўніка, для барацьбы са шпіянажам, дыверсіямі і пад.

КОНТРРАЗВЕ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік контрразведкі. ‖ *ж.* **контрразве́дчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

КОНТРРЭВАЛЮ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Барацьба ворагаў рэвалюцыі супраць дзейнасці рэвалюцыйных уладаў. ‖ *прым.* **контррэвалюцы́йны**, -ая, -ае.

КОНТРРЭВАЛЮЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік, прыхільнік контррэвалюцыі. ‖ *ж.* **контррэвалюцыяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

КОНТРУДА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удар, які наносяць войскі па арміі праціўніка, з мэтай яго разгрому і пераходу ў наступленне. *Нанесці ворагу к. з фланга.*

КО́НТРЫ: **быць у контрах** (разм.) — быць у непрыязных адносінах з кім-н., знаходзіцца ў звадцы.

КО́НТУР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абрыс, лінія, якая ачэрчвае што-н. *К. лесу. К. будынка.* ‖ *прым.* **ко́нтурны**, -ая, -ае. *Контурная лінія* (перарывістая лінія з кропак або кароткіх рысак). *Контурная карта* (геаграфічная карта, на якую нанесены толькі абрысы вадаёмаў і сушы).

КО́НУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Геаметрычнае цела, якое ўтвараецца вярчэннем прамавугольнага трохвугольніка вакол аднаго з яго катэтаў. **2.** Прадмет такой формы. *К. тэрыкона.* ‖ *прым.* **ко́нусны**, -ая, -ае.

КОНУСАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд конуса.

КО́НЧАНЫ, -ая, -ае. Вырашаны, закончаны. *Кончаная справа.* ◊ **Кончаны чалавек** — непапраўны ў сваіх паводзінах, дзеяннях чалавек; такі, ад якога нічога добрага нельга чакаць у будучым.

КО́НЧЫК *гл.* канец.

КО́НЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці да канца, спыніцца, завяршыцца чым-н. *Навучальны год кончыўся. Ніткі кончыліся. Гульня кончылася перамогай.* **2.** Памерці ў пакутах (разм.). ‖ *незак.* **канча́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

КО́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што,* а таксама *з чым* і *з інф.* Завяршыць, давесці да канца, закончыць. *К. касьбу. К. з рамонтам. К. чытаць.* **2.** *што чым.* Зрабіць што-н. у заключэнне, закончыць чым-н. *К. артыкул цытатай. К. выступленне заклікамі.* **3.** *што, з чым* і *з інф.* Палажыць канец чаму-н., спыніць што-н. *К. гулянкі. К. з п'янствам. К. бяздзейнічаць.* **4.** *што.* Завяршыць навучанне дзе-н. *К. аспірантуру.* **5.** *каго (што).* Звесці са свету (разм.). ◊ **Дрэнна (кепска) кончыць** — пра ганебны канец чыйго-н. жыцця або дзейнасці. **Кончыць жыццё** — памерці. ‖ *незак.* **канча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

КОНЬ, каня́, *мн.* ко́ні *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) кані́, ко́ней, *м.* **1.** Буйная свойская аднакапытная жывёліна, якая выкарыстоўваецца для перавозкі грузаў і людзей, а таксама для верхавой язды. *Купіць каня. Навязаць каня. Па конях!* (кавалерыйская каманда для пасадкі на коней). *На кані і пад канём* (у самых разнастайных і непрыемных сітуацыях пабываць, быць). **2.** Шахматная фігура з галавой каня. *Хадзіць канём. Ход канём* (таксама перан.: пра смелае, рашучае дзеянне). **3.** Абабіты скурай брус на чатырох ножках для гімнастычных практыкаванняў. ◊ **Ні па кані, ні па аглоблях** (разм.) — не так, як хацелася (зрабілася, атрымалася). ‖ *памянш.* **ко́нік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ко́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **ко́нскі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. двор. Конская грыва. Конскае шчаўе* (батанічная назва).

КО́НЮХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які даглядае коней.

КО́ПАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Полаз са ствала дрэва, выкапанага з каранёвым адросткам.

КО́ПАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Выкапаны штучны вадаём, запоўнены вадой; сажалка. ‖ *прым.* **ко́панкавы**, -ая, -ае.

КОПАСКЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сельскагаспадарчая машына для складання сена, саломы ў копы.

КО́ПАЦЬ, -і, *ж.* Сажа, якая асядае слоем на паверхні чаго-н.; курадым. *К. на сценах.*

КОП'ЕПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд, форму кап'я. ‖ *наз.* **коп'епадо́бнасць**, -і, *ж.*

КО́ПІЯ, -і, *мн.* -і, -пій, *ж.* **1.** Дакладны спіс, узнаўленне, паўтарэнне чаго-н., зробленае з арыгінала. *К. карціны. Зняць копію з пасведчання аб нараджэнні.* **2.** *перан.* Аб кім-, чым-н. вельмі падобным (разм.). *Сын — к. свайго бацькі.*

КО́ПКА[1] *гл.* капаць.

КО́ПКА[2] *гл.* капа́[1].

КО́ПТУР: **з коптурам** (разм.) — вышэй краёў; з верхам. *Набраць кош бульбы з коптурам.*

КО́РАБ, -а, *мн.* карабы́, -о́ў, *м.* Выраб з лубу, бяросты, саломы і пад. для захавання, пераноскі, упакоўкі чаго-н. ◊ **Сем карабоў** (нагаварыць, наабяцаць і пад.) (разм. іран.) — вельмі многа.

КО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** Закупорка для бутэлек. **2.** Абцас (уст.). ‖ *прым.* **ко́ркавы**, -ая, -ае.

КО́РАНЬ, -я, *мн.* карані́, каранёў, *м.* **1.** Падземная частка расліны, пры дапамозе якой яна замацоўваецца ў зямлі і атрымлівае пажыўныя рэчывы. *Вырваць бярозку з каранем. Пусціць карані* (таксама перан.: трывала, надоўга абаснавацца дзе-н.). *Вырваць з каранем* (таксама перан.: канчаткова пазбавіцца ад чаго-н.). **2.** Унутраная частка зуба, ногця, воласа і пад., якая знаходзіцца ў целе. *К. зуба.* **3.** *перан.* Пачатак, аснова чаго-н. *К. зла.* **4.** У граматыцы: асноўная частка слова без суфікса і прыстаўкі. *К. дзеяслова.* **5.** У матэматыцы: лік, які пры ўзвядзенні ў пэўную ступень дае дадзены лік. *Квадратны к. Здабыць к.* ◊ **Глядзець у корань** (разм.) — унікаць у сутнасць якой-н. справы. **На корані** — пра расліны: не зжаты, не скошаны. **Гніць на корані** — часцей перан.: гінуць. **Пад корань** — 1) ля самай асновы (ссякаць, зразаць што-н.). *Высякаць кусты пад корань;* 2) канчаткова (разбураць,

КОР—КОЦ

знішчаць). **У корані** — зусім, канчаткова. *У корані змянілася жыццё.* ‖ *памянш.* **карэньчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **караёвы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

КО́РБА, -ы, *мн.* -ы, корб *і* ко́рбаў, *ж.* Ручка, якой прыводзяць у рух што-н. *К. калодзежа.*

КО́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, корд *і* ко́рдаў, *ж.* (спец.). Доўгая вяроўка, на якой ганяюць коней па крузе. *Ганяць на кордзе.*

КОРЖ, каржа́, *мн.* каржы́, каржо́ў, *м.* Прэснае, сухое печыва з мукі; праснак. *Напячы каржоў.* ‖ *памянш.* **ко́ржык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **коржавы,** -ая, -ае.

КО́РЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* корж. **2.** Салодкі кандытарскі выраб, род перніка. ‖ *прым.* **ко́ржыкавы,** -ая, -ае.

КО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Зацвярдзелы верхні слой чаго-н. *Ледзяная к.* ‖ *прым.* **ко́ркавы,** -ая, -ае.

КО́РКАВЫ[1] *гл.* корка.

КО́РКАВЫ[2] *гл.* корак.

КОРМ, -у, *мн.* кармы́, кармо́ў, *м.* Ежа жывёлы. ‖ *прым.* **кармавы́,** -а́я, -о́е. *Кармавыя буракі. Кармавыя травы.*

КОРМА... (а таксама **карма...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да корму, кармоў, напр. *кормавытворчасць, кормаздрабняльнік, корманарыхтоўка, кормаправод, кормапрыгатавальны, кормараздатчык, кормаўборачны.*

КО́РМНЫ, -ая, -ае. Якога кормяць на забой; адкормлены. *Кормныя свінні.*

КО́РПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца *і* **КАРПА́ЦЦА,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). **1.** Капацца ў чым-н., перабіраючы, шукаючы што-н. *К. ў пяску. К. ў паперах.* **2.** *перан.* Рабіць што-н. марудна, не спяшаючыся або няўмела. *К. ля стагоў сена.* ‖ *наз.* **ко́рпанне,** -я, *н. і* **карпа́нне,** -я, *н.*

КО́РПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **КАРПА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** *што чым.* Раскопваць, калупаць. *К. зямлю матыкай.* **2.** *перан., што.* Марудна рабіць што-н. ‖ *наз.* **ко́рпанне,** -я, *н. і* **карпа́нне,** -я, *н.*

КО́РПУС, -а, *мн.* ко́рпусы, -аў *і* карпусы́ *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ко́рпусы, карпусо́ў, *м.* **1.** *мн.* ко́рпусы, -аў. Тулава чалавека або жывёліны. *Павярнуцца ўсім корпусам. Падацца корпусам уперад.* **2.** *мн.* карпусы́, -о́ў, Аснова, каркас чаго-н. *К. гадзінніка. К. судна.* **3.** *мн.* карпусы́, -о́ў. Асобны будынак на агульнай пляцоўцы або асобная частка будынка. *К. фабрыкі. Карпусы дзіцячай бальніцы.* **4.** *мн.* карпусы́, -о́ў. Вайсковае злучэнне з некалькіх дывізій. *Стралковы к. Камандаванне корпусам.* **5.** *мн. няма.* Сукупнасць асоб адной прафесіі, якога-н. аднаго афіцыйнага або службовага становішча. *Дыпламатычны к.* **6.** *мн.* карпусы́, -о́ў. У дарэвалюцыйнай Расіі: сярэдняя ваенна-навучальная ўстанова. *Кадэцкі к. Марскі к.* **7.** Назва аднаго з памераў друкарскага шрыфту. ‖ *прым.* **ко́рпусны,** -ая, -ае (да 2 і 4 знач.) *і* **карпусны́,** -а́я, -о́е (да 4 знач.). *Корпусны плуг. Корпусны флігель. Карпусны камандзір.*

КОРТ[1], -у, *М* -рце, *м.* Баваўняная тканіна, звычайна цёмнага колеру, для рабочага і спартыўнага адзення; «чортава скура». ‖ *прым.* **ка́ртовы,** -ая, -ае. *Картовыя штаны.*

КОРТ[1], -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пляцоўка для гульні ў тэніс. *Тэнісныя корты.* ‖ *прым.* **ко́ртавы,** -ая, -ае.

КО́РУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікая марская прамысловая рыба. ‖ *прым.* **ко́рушкавы,** -ая, -ае. *Сямейства корушкавых.* (наз.).

КО́РЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Афіцэрская кароткая колючая зброя.

КОРЧ, карча́, *мн.* карчы́, карчо́ў, *м.* **1.** Пень, вывернуты з зямлі з карэннем. *Сабраць карчы ў кучы.* **2.** Куст бульбы, цыбулі, вывернуты з зямлі. *Выкапаць два карчы бульбы.* ‖ *памянш.* **ко́рчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

КО́РШАК, -а *і* **КАРША́К,** -а́, *мн.* каршакі́, каршако́ў, *м.* Тое, што і ястраб. ‖ *прым.* **каршако́вы,** -ая, -ае.

КОСА... (а таксама **каса...**). Першая частка складаных слоў са знач. косы (у 1 знач.), напр. *косаабрэзаны, косавалакністы, косапрыцэльны.*

КО́СІНУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Трыганаметрычная функцыя вугла ў прамавугольным трохвугольніку, роўная адносінам да гіпатэнузы катэта, прылеглага да дадзенага вострага вугла.

КО́СКА[1] *гл.* каса́[1].

КО́СКА[2] *гл.* каса́[2].

КО́СКА[3], -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Знак прыпынку (,), які раздзяляе словы, групы слоў і сказы. *Раздзяліць коскай аднародныя члены сказа.*

КО́СМАС, -у, *м.* Сусвет. *Палёт у к. Асваенне космасу.* ‖ *прым.* **касмі́чны,** -ая, -ае. *К. карабель. К. палёт. Касмічныя прамяні. К. век* (перыяд развіцця грамадскага жыцця і навукі, які характарызуецца пачаткам асваення космасу, палётам чалавека ў космас).

КО́СНЫ[1], -ая, -ае. Неўспрымальны да новага, перадавога; адсталы. *Косныя погляды. К. чалавек.* ‖ *наз.* **ко́снасць,** -і, *ж.*

КО́СНЫ[2] *гл.* косць.

КОСНАЯЗЫ́КАСЦЬ, -і, *ж.* Расстройства мовы, няздольнасць правільна вымаўляць гукі.

КОСНАЯЗЫ́КІ, -ая, -ае. Хворы на коснаязыкасць.

КО́СТАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* косць. **2.** Цвёрдае ядро ў некаторых пладах. *К. персіка. К. слівы.* **3.** Тое, што і шчыкалатка. *У рацэ вады па костачкі.* **4.** Гібкая пласцінка, што ўшываецца ў карсет, сукенку і пад. **5.** Шарык з дзірачкай у лічыльніках. ‖ *прым.* **ко́стачкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Костачкавыя плады.*

КО́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Тое, што і косць (у 1 знач.). *Сабака грыз костку.* **2.** Тое, што і косць (у 5 знач.; уст.). *Панскай косткі чалавек.* ◊ **Як костка ў горле** (разм.) — пра таго (тое), што вельмі перашкаджае каму-н., даймае каго-н.

КО́СЦЬ, -і, *мн.* ко́сці, касце́й, *ж.* **1.** Асобная састаўная частка шкілета хрыбетных жывёл і чалавека. *Ключычная к. Скура ды косці* (пра вельмі худога чалавека). *Да касцей* (вельмі моцна прамокнуць, прамерзнуць і пад.). *Косці парыць* (памерці). *Легчы касцьмі* (загінуць; высок.). **2.** *мн.* Астанкі цела нябожчыка. **3.** *зб.* Іклы, біўні некаторых жывёл, якія скарыстоўваюцца для дробных вырабаў. *Слановая к. Упрыгожанні з косці.* **4.** *мн.* Кубікі або пласцінкі з рознага матэрыялу для гульні. *Гуляць у косці.* **5.** *якая.* Пра сацыяльнае паходжанне (уст.). *Панская к.* ‖ *памянш.* **ко́стачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.). *Разабраць па костачках* (перан.: вельмі падрабязна). *Перамываць костачкі каму-н.* (перан.: абгаворваць, пляткарыць). ‖ *прым.* **касця́вы,** -а́я, -о́е (да 1 знач.) *і* **ко́сны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КО́СЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны, накіраваны пад вуглом да гарызантальнай паверхні, не адвесны. *К. прамень. К. почырк.* **2.** Скрыўлены, несіметрычны. *Косая рама. Косыя дзверы.* **3.** Касавокі. *Косая дзяўчына.* **4.** Размешчаны не пасярэдзіне, а збоку. *К. каўнер. Косая засцежка.* **5.** *перан.* Недружалюбны, падазроны (пра позірк, погляд). *Косыя позіркі. Коса* (прысл.) *глядзець на каго-н.* ○ **Косы вугал** — вугал, які большы або меншы за прамы. ◊ **Косы сажань у плячах** (разм.) — шыракаплечы, магутнага складу (пра чалавека). **Косы парус** (спец.) — трохвугольны парус.

КОТ, ката́, *М* каце́, *мн.* каты́, като́ў, *м.* Самец кошкі. *Сібірскі к.* ◊ **Кату па пяту** (разм. жарт.) — вельмі малы ростам. **Купіць ката ў мяшку** (разм.) — набыць што-н., не ведаючы яго якасці. **Як кот наплакаў** *каго-чаго* (разм. жарт.) — пра нязначную колькасць чаго-н. ‖ *памянш.* **ко́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. і* **каток,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* ‖ *прым.* **каці́ны,** -ая, -ае.

КО́ТЛІШЧА, -а, *н.* (разм.). **1.** Месца жыхарства, сяліба. *Ён і цяпер на дзедавым котлішчы сядзіць.* **2.** *перан.* Род, сям'я. *Благі хлопец як і ўсё іх к.*

КО́ТНАЯ, -ай. Цяжарная (пра авечку, казу, кошку).

КО́ЎДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Пасцельная прыналежнасць, якой накрываюцца. *Ватная к.* ‖ *прым.* **ко́ўдравы,** -ая, -ае.

КО́ЎЗАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Расчышчанае роўнае месца, пакрытае лёдам, для катання; каток.

КО́ЎЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Рухацца па слізкай паверхні, слізгацца. *К. па ледзяной дарозе. Ногі коўзаюцца.* **2.** Катацца па слізкай паверхні. *Дзеці коўзаюцца на лёдзе.* **3.** Рухацца, не сядзець спакойна, ёрзаць. *К. па канапе.* ‖ *наз.* **ко́ўзанне,** -я, *н.*

КО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Тое, што і коўзацца (у 1 знач.). *Ногі коўзаюць па мокрым бервяне.* **2.** Вадзіць, соўгаць па якой-н. паверхні. *К. анучай па падлозе.* ‖ *наз.* **ко́ўзанне,** -я, *н.*

КО́ЎЗКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Зусім гладкі, які не стварае трэння і на якім цяжка ўтрымацца; слізкі. *Коўзкая сцежка.* **2.** Які мае гладкую паверхню і добра слізгаецца. *Коўзкія санкі.* ‖ *наз.* **ко́ўзкасць,** -і, *ж.*

КО́ЎКА *гл.* каваць.

КО́ЎКІ, -ая, -ае. Які добра паддаецца каванню, коўцы. *Коўкае жалеза.* ‖ *наз.* **ко́ўкасць,** -і, *ж.*

КО́ЎШ, каўша́, *мн.* каўшы́, каўшо́ў, *м.* **1.** Шырокая круглая пасудзіна з ручкай для чэрпання вадкасці. *Зачэрпнуць вады каўшом.* **2.** Вялікае металічнае прыстасаванне ў розных механізмах для зачэрпвання, высыпання, разлівання і пад. *Ліцейны к. К. экскаватара.* ‖ *прым.* **каўшо́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

КО́ФЕ, *нескл., м.* **1.** Зярняты (насенне) трапічнай расліны — кафейнага дрэва. *К. ў зярнятах.* **2.** Напітак, прыгатаваны з такіх молатых зярнят, а таксама заменнік такога напітку, кава. *Чорны к. Жалудовы к.* ‖ *прым.* **кафе́йны,** -ая, -ае. *К. напітак. Кафейнага колеру ніткі* (цёмна-карычневага).

КО́ФТА, -ы, *ДМ* -фце, *мн.* -ы, кофт, *ж.* Кароткае жаночае адзенне (звычайна трохі ніжэй пояса). *К. з паркалю.* ‖ *памянш.* **ко́фтачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ко́фтачны,** -ая, -ае.

КО́ХЛІК, -у, *м.* (разм.). Вострая інфекцыйная, пераважна дзіцячая хвароба, якая характарызуецца прыступамі моцнага сутаргавага кашлю. ‖ *прым.* **ко́хлічны,** -ая, -ае.

КО́ЦІК[1], -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Марская млекакормячая жывёліна сямейства вушастых цюленяў з каштоўным футрам. **2.** -у. Футра гэтай жывёліны. ‖ *прым.* **ко́цікавы,** -ая, -ае. *Коцікавае футра.*

КО́ЦІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Суквецце з дробных кветачак у некаторых дрэвавых раслін, якое ападае пасля цвіцення. *Коцікі на вербах.*

КО́ЦІК[3] *гл.* кот.

КОШ, кашá, *мн.* кашы́, кашóў, *м.* **1.** Сплеценая з лазы, карэння і пад. круглая пасудзіна ў выглядзе кашолкі для складання і пераноскі чаго-н. *Сплесці к. Насыпаць к. бульбы. К. грыбоў.* **2.** Скрыня ў млыне пад жорнамі, у якую засыпаюць збожжа для памолу. ‖ *прым.* **кашо́вы**, -ая, -ае.

КО́ШАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Зялёная падкормка (сумесь вікі з аўсом, зялёнае жыта і пад.).

КО́ШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Свойская млекакормячая жывёліна з сямейства кашэчых; самка ката. *К. мыецца — госці будуць* (павер'е). *На сэрцы (на душы) кошкі скрабуць* (перан.: пра трывожны стан, чаканне чаго-н. непрыемнага). *Чорная к. прабегла паміж кім-н.* (перан.: сапсаваліся адносіны, пасварыліся). *К. мышцы не таварыш* (прыказка). *Зброд лівай кошцы хвост уцінаюць* (прыказка). ‖ *памянш.* **ко́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **кашэ́чы**, -ая, -ае *і* **каша́чы**, -ая, -ае. *Кашэчыя (і кашачыя) лапы. Кашэчыя (і кашачыя) звычкі. Сямейства кашэчых* (наз.).

КО́ШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *мн.* Жалезныя шыпы або іншыя прыстасаванні, якія мацуюцца да абутку для пад'ёму на слупы, мачты і пад. **2.** Невялікі якар (спец.).

КО́ШКА[3], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (уст.). Даўней: раменны бізун з некалькімі хвастамі.

КОШТ, -у, *М* -шце, *м.* **1.** Выражаная ў грашах вартасць чаго-н. *К. вытворчасці.* **2.** Сродкі, рахунак. *Пабудаваць кватэру за свой к. Набыць пуцёўку за свой к.*

КО́ШЫК, -а, *мн.* -і, *м.* Тое, што і кош (у 1 знач.); невялікі кош. ‖ *прым.* **ко́шыкавы**, -ая, -ае.

КПІ́НЫ, кпін. Злыя жарты з каго-, чаго-н. ‖ *прым.* **кпі́нны**, -ая, -ае.

КПІЦЬ, кплю, кпіш, кпіць; кпім, кпіце́, кпяць; *незак., з каго-чаго і без дап.* Насміхацца. *Нельга к. з чалавека.*

КПЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які любіць насміхацца з іншых, схільны да кпін. *Кплівая суседка.* **2.** Які заключае ў сабе кпіны, насмешку. *К. тон. К. выраз твару.* ‖ *наз.* **кплі́васць**, -і, *ж.*

КРАБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род марскога рака з дзесяццю нагамі. **2.** *мн.* Кансервы з мяса гэтай жывёліны. **3.** Эмблема на форменнай фуражцы маракоў (разм.). ‖ *прым.* **кра́бавы**, -ая, -ае (у 1 знач.). *К. промысел.*

КРАБАЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* **1.** Лавец крабаў. **2.** Судна для лоўлі крабаў, а таксама плывучы завод, які апрацоўвае і кансервуе крабаў. ‖ *прым.* **крабало́ўны**, -ая, -ае.

КРАВЕ́Ц, краўца́, *мн.* краўцы́, краўцо́ў, *м.* Спецыяліст па шыццю адзення, пераважна мужчынскага. ‖ *прым.* **краве́цкі**, -ая, -ае.

КРА́ГІ, -аў, *адз.* (разм.) кра́га, -і, *ДМ* кра́зе, *ж.* **1.** Скураныя накладныя халявы з засцежкамі. **2.** Раструбы ў пальчатках.

КРАДЗЁЖ *гл.* красці.

КРА́ДЗЕНЫ, -ая, -ае. Здабыты крадзяжом. *Крадзенае дабро. Скупшчык крадзенага* (наз.).

КРАДКО́М, *прысл.* Скрытна, крадучыся, незаўважна для іншых.

КРА́ДУЧЫСЯ, *прысл.* Употай, тайна, скрытна. *Увайсці ў хату к.*

КРАЕВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.): 1) **краевугольнае пытанне** — самае важнае, самае істотнае пытанне; 2) **краевугольны камень** *чаго* — аснова, асноўная ідэя чаго-н.

КРАЁННЕ *гл.* кроіць.

КРАЁВЫ, -ая, -ае (уст.). **1.** *гл.* край[1]. **2.** Які адлюстроўвае дыялектныя асаблівасці пэўнага рэгіёну. *Віцебскі к. слоўнік.*

КРАЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ланцуг невысокіх гор. *Лясісты к.* **2.** Кароткі абрубак тоўстага бервяна. *Дубовы к.*

КРА́ЖА *гл.* красці.

КРАІ́НА, -ы, *мн.* -ы, краі́н, *ж.* **1.** Мясцовасць, тэрыторыя, край (у 2 знач.). *Горная к. Цёплыя краіны.* **2.** Дзяржава. *Капіталістычная к.*

КРАЙ[1], -ю, *мн.* краі́, краёў, *м.* **1.** Гранічная лінія, канечная частка чаго-н. *К. услона. Наліць вядро да краёў. Пярэдні край* (перадавыя пазіцыі; таксама перан.). *Біць (ліцца) цераз край* (праяўляцца з вялікай сілай). *З краю ў край, ад краю да краю; з краю да краю* (па ўсіх напрамках). *Канца-краю не відаць* (пра тое, чаго вельмі многа). *Краем вока* (мімаходам, вельмі кароткі час бачыць каго-, што-н.). *Краем вуха слухаць што-н.* (няўважліва). *К. свету* (вельмі далёка). *На краі магілы (гібелі)* (у непасрэднай блізкасці са смяротнай небяспекай быць, знаходзіцца). *Хапіць цераз к.* (зрабіць або сказаць што-н. недарэчнае, лішняе). **2.** Вобласць, мясцовасць, што вылучаюцца па якой-н. прымеце. *Родны к. Партызанскі к. К. блакітных азёр. Яго бачылі ў нашых краях.* **3.** Буйная адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка. *Прыморскі к.* ‖ *памянш.* **краёк**, крайка́, *мн.* крайкі́, крайко́ў, *м.* ‖ *прым.* **краявы́**, -а́я, -о́е (да 3 знач.) *і* **краёвы**, -ая, -ае (да 3 знач.). *К. з'езд Саветаў.*

КРАЙ[2], *прыназ. з Р* (разм.). Каля, побач (чаго-н.). *К. гасцінца старога.*

КРАЙ... Першая частка складанаскарочаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову краявы, напр. *крайвыканкам, крайцэнтр.*

КРА́ЙНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Крайняя ступень чаго-н., празмернае праяўленне чаго-н. *З адной крайнасці ў другую. Розныя крайнасці ў думках. Крайнасці сыходзяцца* (пра людзей з рознымі характарамі). **2.** Цяжкае і небяспечнае становішча. *Давесці чалавека да крайнасці.*

КРА́ЙНЕ, *прысл.* Вельмі, надзвычайна. *К. неабходна ехаць.*

КРА́ЙНІ, -яя, -яе. **1.** Які знаходзіцца на краі чаго-н., найбольш аддалены. *Крайняя хата ў вёсцы. Крайняя Поўнач.* **2.** Вельмі моцны, надзвычайны, выключны. *Крайняя патрэба. Крайнія меры.* **3.** Найбольш непрымірымы, радыкальны (пра погляды, напрамкі, палітычныя групоўкі і пад.). *К. лібералізм. Крайнія погляды.* **4.** Які нельга адкладваць на потым, апошні (пераважна пра час). *К. тэрмін.* ◊ **У крайнім выпадку** — калі не будзе іншага выйсця. **Па крайняй меры** — ва ўсякім выпадку, не менш чым.

КРАКАВЯ́К, -а, *м.* Польскі нацыянальны танец, а таксама музыка ў рытме гэтага танца.

КРАКАДЗІ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны паўзун з тоўстай панцырнай скурай, які водзіцца ў цёплых краінах. ‖ *прым.* **кракадзілавы**, -ая, -ае. *Кракадзілавая сумка.*

КРАКАДЗІ́ЛАЎ: **кракадзілавы слёзы** — няшчырыя, прытворныя слёзы.

КРА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Крычаць «кра-кра» (звычайна пра качак і некаторых іншых птушак). ‖ *аднакр.* **кра́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **кра́канне**, -я, *н.*

КРАКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *м.* Гульня, у якой драўляныя шары ўдарамі драўляных малаткоў праводзяцца праз драцяныя варотцы. ‖ *прым.* **краке́тны**, -ая, -ае. *Кракетныя шары. К. малаток.*

КРАКІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак. і незак., што.* Гуляючы ў кракет, стукнуць (стукаць) сваім шарам шар другога ігрока. ‖ *наз.* **кракіро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

КРАКО́С, -у, *м.* (абл.). Тое, што і наготкі. ‖ *прым.* **крако́савы**, -ая, -ае.

КРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які плавае кролем. ‖ *ж.* **кралі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КРА́МА, -ы, *мн.* -ы, крам *ж.* Магазін, лаўка[2]. ◊ **Вакол крам, ды зноў к нам** (прымаўка) (разм.) — вярнуцца ні з чым. ‖ *памянш.* **кра́мка**, -і, *ДМ* -мцы, -і, -мак, *ж.* ‖ *прым.* **кра́мны**, -ая, -ае.

КРАМЗАНУ́ЦЬ *гл.* крэмзаць.

КРАМЗО́ЛІ, -яў, *адз.* крамзо́ля, -і, *ж.* (разм.). Невыразна, непрыгожа напісанае; каракулі.

КРАМЗО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Няўмела, неакуратна пісаць; крэмзаць. *Калі абы-як к., дык лепш не псаваць паперу.*

КРАМЛЁЎСКІ *гл.* крэмль.

КРА́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік крамы або прадавец у ёй. ‖ *ж.* **кра́мніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **кра́мніцкі**, -ая, -ае.

КРАМНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Матэрыя фабрычнага вырабу.

КРА́МНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** *гл.* крама. **2.** Фабрычнага вырабу, куплены ў краме (пра матэрыю, вырабы з яе). *Крамная суконка.*

КРАМО́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -мо́л, *ж.* **1.** Змова, мяцеж, бунт (уст.). **2.** *перан.* Учынкі, погляды, якія супярэчаць агульнапрынятым нормам, агульнаму парадку (разм.). *У гэтым я не бачу ніякай крамолы.* ‖ *прым.* **крамо́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КРАМО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Змоўшчык, бунтаўшчык, а таксама наогул чалавек, які выступае супраць улады, законаў. ‖ *прым.* **крамо́льніцкі**, -ая, -ае.

КРАМО́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (уст.). Займацца крамолай (у 1 знач.), бунтаваць.

КРАМЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца крамяным, цвярдзець, налівацца. *Качаны капусты крамянеюць.* ‖ *зак.* **акрамяне́ць**, -ее.

КРАМЯНЁВЫ *гл.* крэмень.

КРАМЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Усеяны каменнем, камяністы. *Крамяністая дарога.* **2.** Які складаецца з крэменязёму. *К. сланец.* ‖ *наз.* **крамяні́стасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

КРАМЯ́НЫ, -ая, -ае. **1.** Пругкі, цвёрды, сакавіты. *К. качан капусты.* **2.** Поўны сілы і здароўя чалавек. **3.** *перан.* Свежы, ядраны. *Крамянае надвор'е.* ‖ *наз.* **крамя́насць**, -і, *ж.*

КРАН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне ў выглядзе трубкі для выпускання вадкасці або газу з рэзервуара або трубаправода. *Уключыць к. з гарачай вадой.* ‖ *прым.* **кра́навы**, -ая, -ае *і* **кра́нны**, -ая, -ае.

КРАН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Механізм для пад'ёму і перамяшчэння грузаў. *Вежавы к. Пад'ёмны к.* ‖ *прым.* **кра́навы**, -ая, -ае.

КРАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які кранае, хвалюе. *Кранальная карціна.* ‖ *наз.* **крана́льнасць**, -і, *ж.*

КРАНАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Машыніст, які абслугоўвае кран[2]. ‖ *ж.* **кранаўшчы́ца**, -ы, *мн.* -ы, -чы́ц. ‖ *прым.* **кранаўшчы́цкі**, -ая, -ае (разм.).

КРАНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Зрушвацца з месца, пачынаць рухацца. *Электрычка кранаецца з месца.* **2.** *чаго-каго.* Датыкацца да каго-, чаго-н. *К. рукой пляча таварыша. Смычок ледзь кранаўся струн.* ‖ *зак.* **крану́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

КРАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* **1.** Датыкацца, дакранацца да каго-, чаго-н.; чапаць. *К. рукой. Нельга к. ядавітых раслін.* **2.** Парушаць чый-н. спакой, турбаваць; закранаць каго-, што-н. у гутарцы, прамове. *Яна не хацела кранаць начальніка. Аграном кранаў пытанні ўрадлівасці глебы.* **3.** Хваляваць, расчульваць. *Маё сэрца кранаюць родныя краявіды.* **4.** Прыводзіць у рух. *Паравоз кранае вагоны.* ‖ *зак.* **крану́ць,** -ну, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты.

КРАНШНЭ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая балотная птушка з доўгай, сагнутай уніз дзюбай, род куліка.

КРАНШТЭ́ЙН, -а, *мн.* -аў, *м.* Выступ або ўмацаваная ў сцяне касая падпорка для падтрымкі балкона, карніза і пад. *Аконны карніз на кранштэйнах.*

КРАП, -у, *м.* **1.** Дробныя, іншага колеру плямкі, пырскі на чым-н. *Белы мармур з шэрым крапам.* **2.** Расфарбоўка ў выглядзе дробных кропель (на сарочцы ігральнай карты, абрэзе кнігі і пад.). *Кніга з чырвоным крапам. Шулерскі к.* (умоўная паметка на сарочцы ігральнай карты). ‖ *прым.* **кра́павы,** -ая, -ае.

КРАПАСНЫ́ *гл.* крэпасць[1].

КРА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падаць дробнымі кроплямі (пра дождж). *Стаў к. дождж.* **2.** Пакрываць крапам што-н. *К. чарнілам на паперу.* ‖ *наз.* **кра́панне,** -я, *н.*

КРАПЕ́Ж, -пяжу́, *м., зб.* (спец.). **1.** Матэрыял (стойкі, шчыты і пад.) для мацавання горных вырабатак. **2.** Дэталі для змацавання чаго-н. (балты, заклёпкі). ‖ *прым.* **крапе́жны,** -ая, -ае. *К. лес.*

КРАПІВА́, -ы́, *ж.* Травяністая расліна сямейства крапіўных з тонкімі пякучымі валаскамі на сцябле і лісці. *Нарваць крапівы.* ‖ *прым.* **крапі́ўны,** -ая, -ае. ○ **Крапі́ўная ліхама́нка** — тое, што і крапіўніца (у 1 знач.).

КРАПІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пэндзаль для апырсквання свянцонай вадой пры царкоўных абрадах.

КРАПІ́ЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для свянцонай вады, у якую мачаюць крапіла.

КРАПІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Горнарабочы, які працуе на крапежных работах.

КРА́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Пляма іншага колеру на чым-н. *Матэрыял у крапіны.* ‖ *памянш.* **кра́пінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

КРАПІЎНІ́К, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -і, -аў. Стракаты матылёк, вусені якога жывуць на крапіве. **2.** -у. Зараснік крапівы.

КРАПІ́ЎНІЦА, -ы, *ж.* **1.** Хвароба, якая суправаджаецца свербам і паяўленнем на скуры пухіркоў, падобных да апёкаў крапівы. **2.** Род матылькоў з чорным абрамленнем крылаў і блакітнымі плямамі на іх.

КРАПІ́ЦЬ, крапаю́, кро́піш, кро́піць; кро́плены; *незак., каго-што.* Пырскаць на каго-, што-н. *К. сцены вадой. К. крапілам* (пырскаць свянцонай вадой пры выкананні некаторых царкоўных абрадаў). ‖ *зак.* **акрапі́ць,** акраплю́, акро́піш, акро́піць; акро́плены *і* **пакрапі́ць,** -краплю́, -кро́піш, -кро́піць; -кро́плены.

КРАПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Нанясенне крапу на што-н.

КРАСА́, -ы́, *ж.* **1.** Хараство, прыгажосць; што-н. прыгожае, прывабнае. *К. асенняга лесу. К. беларускага краю. Дзявочая к.* **2.** Упрыгожанне, слава чаго-н. *К. і гордасць сталіцы — метро.* **3.** Пылок на красуючых злакавых раслінах.

КРАСАВА́ЦЦА, -су́юся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся; *незак.* **1.** Прыцягваць увагу, вылучацца сваім хараством. *У цэнтры горада красуецца новы тэатр. Нібы кветка, красуецца дачка.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць на відным месцы; вылучацца, віднецца. *На стале красавалася ваза з яблыкамі.* **3.** Выстаўляць сябе напаказ, любуючыся сваёй знешнасцю. *Любіць суседка к. перад люстрам.* **4.** Жыць шчасліва, паспяхова развівацца. *Красуйся, мой родны край!* ‖ *зак.* **пакрасава́цца,** -суюся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся (да 3 знач.). ‖ *наз.* **красава́нне,** -я, *н.*

КРАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Цвісці (пра злакавыя расліны). *Красуе жыта.* **2.** Тое, што і красавацца (у 4 знач.). *Красуй, на радасць сынам тваім і ўнукам, дарагая Беларусь!* ‖ *наз.* **красава́нне,** -я, *н.*

КРАСАВІ́К, -а́, *м.* Чацвёрты месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **красаві́цкі,** -ая, -ае *і* **красаві́ковы,** -ая, -ае.

КРАСА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -са́л, *н.* Тое, што і крэсіва.

КРАСАМО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Надзелены красамоўствам. *К. дакладчык.* **2.** *перан.* Які выразна перадае што-н., сведчыць наглядна пра што-н. *К. факт.* ‖ *наз.* **красамо́ўнасць,** -і, *ж.*

КРАСАМО́ЎСТВА, -а, *н.* Уменне гаварыць прыгожа і пераканаўча; прамоўніцкі талент. *Валодаць красамоўствам.*

КРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Высякаць агонь крэсівам. ‖ *аднакр.* **красану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (разм.).

КРАСВО́РД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гульня-задача, у якой фігуру з перакрыжаванымі радамі клетак патрэбна запоўніць літарамі так, каб па вертыкалях і гарызанталях атрымаліся патрэбныя словы. ‖ *прым.* **красво́рдны,** -ая, -ае.

КРАСЁНЦЫ *гл.* кросны.

КРА́СІЦЬ, кра́шу, кра́сіш, кра́сіць; *незак.* (разм.). Рабіць прыгожым, упрыгожваць. *Ёлку красяць гірлянды. Хвароба не красіць чалавека.*

КРА́СКА, -і, *ДМ* кра́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (разм.). Палявая кветка. *На лузе багата красак.* ‖ *памянш.* **кра́сачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **кра́сачны,** -ая, -ае *і* **кра́скавы,** -ая, -ае.

КРАСНУ́ХА, -і, *ДМ* -ну́се, *ж.* Заразная дзіцячая хвароба, якая суправаджаецца чырванаватай высыпкай на целе. ‖ *прым.* **красну́шны,** -ая, -ае.

КРА́СНЫ, -ая, -ае; -сен, -сна *і* -сна́ (нар.-паэт.). Прыгожы. *Не радзіся к., а радзіся шчасны* (з нар.).

КРАСО́ЎКІ, -со́вак, *адз.* красо́ўка, -і, *ДМ* -со́ўцы, *ж.* Лёгкі спартыўны абутак. ‖ *прым.* **красо́вачны,** -ая, -ае.

КРАСУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і прыгажун. ‖ *памянш.* **красу́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

КРАСУ́НЯ, -і, *мн.* -і, -су́нь, *ж.* Тое, што і прыгажуня.

КРА́СЦІ, кра́ду, кра́дзеш, кра́дзе; кра́ў, кра́ла; кра́дзены; *незак., каго-што* і *без дап.* Прысвойваць чужое, быць злодзеем. ‖ *зак.* **укра́сці,** укра́ду, укра́дзеш, укра́дзе; укра́ў, -ра́ла; укра́дзены. ‖ *наз.* **крадзе́ж,** -дзяжу́, *м.,* **кра́жа,** -ы, *ж. і* **пакра́жа,** -ы, *ж.*

КРА́СЦІСЯ, кра́дуся, кра́дзешся, кра́дзецца; кра́ўся, кра́лася; *незак.* Употай прабірацца куды-н., стараючыся быць незаўважаным. *К. паўз агароды.*

КРАТАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* (разм.). Нара крата.

КРАТАВІ́ННЕ, -я, *н., зб.* (разм.). Кучкі зямлі, нарытыя кратом.

КРА́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Рухацца, скранацца з месца. *На акне кратаецца фіранка. Машына кратаецца з месца.* **2.** Варушыцца. *У траве нешта кратаецца.* ‖ *зак.* **пакра́тацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

КРА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Дакранацца да каго-, чаго-н.; чапаць. *К. валасы. К. каляску.* **2.** *што* і *чым.* Рухаць, варушыць. *К. сена. К. фіранку. К. параненай рукой.* ‖ *зак.* **пакра́таць,** -аю, -аеш, -ае.

КРА́ТНЫ, -ая, -ае. У матэматыцы: які дзеліцца без астачы на які-н. лік. *Дзевяць — лік кратны тром.* ‖ *наз.* **кра́тнасць,** -і, *ж.*

КРАТО́ВЫ *гл.* крот.

КРА́ТЫ, -аў. Металічная рашотка на вокнах, на дзвярах. *К. на дзвярах. Пасадзіць за к.* (у турму). ‖ *прым.* **кра́тавы,** -ая, -ае.

КРА́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адтуліна на вяршыні вулкана, праз якую вывяргаецца лава, а таксама ўпадзіна, абкружаная кальцавыміваламі, у ландшафце Месяца і іншых планет. ‖ *прым.* **кра́тэрны,** -ая, -ае.

КРА́ЎЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У Рускай дзяржаве да 18 ст.: баярын, які ведаў царскім сталом, стольнікамі.

КРАЎЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* **1.** Спецыялістка па шыццю адзення, праважна жаночага. **2.** Жонка краўца (разм.).

КРАХ, -у, *м.* **1.** Разарэнне, банкруцтва. *К. банка.* **2.** *перан.* Правал, поўная няўдача. *Пацярпець к.*

КРАХТА́ЦЬ, крахчу́, крэ́хчаш, крэ́хча; крахчы́ *і* **КРАКТА́ЦЬ,** кракчу́, крэ́кчаш, крэ́кча; кракчы́; *незак.* Утвараць міжвольна ціхія, адрывістыя гукі, стогны (ад болю, пры нязёмкім становішчы і пад.). ‖ *аднакр.* **крахтану́ць** *і* **кракатану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **крахта́нне,** -я, *н. і* **кракта́нне,** -я, *н.*

КРА́ЦІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўяўляе сабой краты. *Краціcтая агароджа.* **2.** З кратамі. *Краціcтае акно.*

КРА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Вадаплаўная птушка сямейства чаек, водзіцца па адложыстых узбярэжжах рэк, азёр і харчуецца рыбай.

КРАЯВІ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Агульны выгляд якой-н. мясцовасці. *Краявіды Полаччыны.* **2.** Малюнак, карціна, якая адлюстроўвае віды прыроды, а таксама апісанне прыроды ў літаратурных творах. *Краявіды ў творах Я.Коласа.*

КРАЯВЫ́ *гл.* край[1].

КРАЯЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Чалавек, які займаецца вывучэннем свайго краю, краязнаўствам.

КРАЯЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Вывучэнне асобных мясцовасцей краіны з пункту гледжання іх геаграфічных, культурна-гістарычных, эканамічных, этнаграфічных асаблівасцей. ‖ *прым.* **краязна́ўчы,** -ая, -ае. *К. музей.*

КРОВА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову кроў, напр. *кроваачышчальны, кровазварот, кровапапаўненне.*

КРОВАЗВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *м.* Беспераппынны рух крыві па сасудах крывяноснай сістэмы ў целе чалавека або жывёліны.

КРОВАЗЛІ́ЦЦЁ, -я́, *н.* Зліццё крыві з пашкоджаных сасудаў у органы і тканкі. *К. ў мозг.*

КРОВАЗМЯШЭ́ННЕ, -я, *н.* Палавая сувязь паміж блізкімі сваякамі. ‖ *прым.* **кровазмяша́льны,** -ая, -ае.

КРОВАПАДЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Сіняк ад падскурнага кровазліцця, выкліканага ўдарам і пад. ‖ *прым.* **кровападцёчны,** -ая, -ае.

КРОВАПРАЛІ́ТНЫ, -ая, -ае. Які суправаджаецца кровапраліццём. *Кровапралітная вайна.* ‖ *наз.* **кровапралі́тнасць,** -і, *ж.*

КРОВАПРАЛІЦЦЁ, -я́, *н.* Забойства, масавая гібель людзей. *Пазбегнуць кровапраліцця.*

КРОВАПУСКА́ННЕ, -я, *н.* Спусканне некаторай колькасці крыві з арганізма ў лячэбных мэтах. ‖ *прым.* **кровапуска́льны**, -ая -ае.

КРОВАСПЫНЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для спынення кровацячэння. *Кроваспыняльныя сродкі.*

КРОВАТАЧЫ́ВЫ, -ая, -ае. Такі, з якога выдзяляецца, цячэ кроў. ‖ *наз.* **кроватачы́васць**, -і, *ж.*

КРОВАТАЧЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., кравато́чыць; *незак.* Выдзяляць кроў. *Рана пачала к.*

КРОВАЦЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Выцяканне крыві з крывяносных сасудаў. *К. з вены.*

КРО́ІЦЬ, кро́ю, кро́іш, кро́іць; кро́ены; *незак., што.* **1.** Разразаць (матэрыю, футра і пад.) на кавалкі пэўнай велічыні, выразаць па мерцы часткі чаго-н. *К. сукно. К. боты. К. халат.* **2.** Адразаць часткі ад цэлага або разразаць на кавалкі чым-н. вострым. *К. хлеб. К. лыка.* **3.** *перан.* Прыносіць каму-н. душэўны боль (разм.). *К. сэрца.* ‖ *зак.* **выкраіць**, -краю, -краіш, -краіць; -краены (да 1 знач.) *і* **скро́іць**, скро́ю, скро́іш, скро́іць; скро́ены (да 1 знач.). ‖ *наз.* **кро́йка**, -і, *ДМ* кро́йцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.). *Курсы кройкі і шыцця адзення,* **кра́енне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **крой**, -ю, *м.* (да 1 і 2 знач.); *прым.* **кро́ільны**, -ая, -ае (спец.).

КРОЙ, -ю, *м.* **1.** *гл.* кроіць. **2.** Фасон, пакрой (спец.). *Прамога крою касцюм.*

КРОК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рух нагой пры хадзьбе, бегу, а таксама адлегласць ад нагі да нагі пры такім руху. *Ступіць на к. уперад. Памераць крокамі пакой. У калідоры чуліся гулкія крокі* (гукі, што ўтвараюцца пры хадзьбе). *Адзін к.* (зусім блізка). *За два ці тры крокі* (вельмі блізка). *Горад усяго на сто крокаў. Кроку не ступіць без каго-, чаго-н.* (перан.: не абысціся без чыёй-н. дапамогі). *На кожным кроку* (усюды). *Не даваць кроку ступіць* (перан.: не даваць самастойна дзейнічаць). *Першы к.* (перан.: самы пачатковы перыяд якіх-н. дзеянняў або дзейнасці). **2.** звычайна *адз.* Тэмп руху пры хадзьбе. *Прыбавіць кроку* (пайсці хутчэй). *Шпаркім крокам.* **3.** *перан.* Дзеянне, учынак. *Рашучы к. Няправільны к.* **4.** *перан.* Этап у развіцці чаго-н. *К. у развіцці навукі. Новы к. у асваенні касмічнай прасторы.*

КРОКАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для вымярэння пройдзенай адлегласці ў кроках. **2.** Прыбор для вымярэння кроку ў якім-н. устройстве. ‖ *прым.* **крокаме́рны**, -ая, -ае.

КРО́КВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Апора, аснова для страхі — два брусы, злучаныя верхнімі канцамі пад вуглом, а ніжнімі прымацаваныя да бэлек або да верхняга вянца падоўжных сцен. ‖ *прым.* **кро́квенны**, -ая, -ае.

КРОЛЬ, -ю, *м.* Стыль спартыўнага плавання, пры якім робяцца пераменныя грабкі паўсагнутымі рукамі. *Плысці кролем.*

КРО́НА[1], -ы, *мн.* -ы, крон, *ж.* Верхняя галіністая частка дрэва з яго лісцем. *Пад кронамі дубоў.*

КРО́НА[2], -ы, *мн.* -ы, крон, *ж.* Грашовая адзінка ў Чэхіі, Даніі, Нарвегіі, Швецыі і некаторых іншых краінах Заходняй Еўропы.

КРОП, -у, *м.* Аднагадовая агародная травяністая расліна сямейства парасонавых з дробным лісцем і вострым прыемным пахам; ужываецца як прыправа да ежы. ‖ *прым.* **кро́павы**, -ая, -ае.

КРО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** След ад дакранання, уколу чым-н. вострым (кончыкам карандаша, іголкі і пад.), маленькая круглая плямка. *Суконка ў кропкі. Ставіць кропкі над і* (таксама перан.: удакладняць, высвятляць, не пакідаючы нічога недаказанага. **2.** Знак прыпынку (.), які аддзяляе сказы, а таксама ўжываецца пры скарочаным напісанні слоў, напрыклад: і пад., і інш. *К. з коскай* (;). *Дзве кропкі* (:). *Тры кропкі* (...). *Ставіць кропку на чым-н.* (перан.: канчаць з якой-н. справай). **3.** Месца, пункт у сістэме, сетцы якіх-н. пунктаў, дзе размешчана што-н. *Гандлёвая к.* (магазін, кіёск і пад.). *Агнявая к.* (кулямёт, мінамёт, дот і пад.). *Асвятляльная к. Біць у адну кропку* (таксама перан.: накіроўваць свае дзеянні на што-н. адно). **4.** *у знач. вык.* Досыць, канец (разм.). *Ідзі — і к.!* ◊ **Папасці ў самую кропку** (разм.) — якраз, так, як трэба. **Кропка ў кропку** (разм.) — якраз, дакладна. ‖ *прым.* **кро́пкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

КРО́ПЛЯ, -і, *мн.* -і, -пель, *ж.* Тое, што і капля. ‖ *прым.* **кро́пельны**, -ая, -ае.

КРОС, -у, *м.* Спартыўны бег або гонкі па перасечанай мясцовасці з пераадоленнем перашкод. ‖ *прым.* **кро́савы**, -ая, -ае. *Кросавая траса.*

КРО́СНЫ, кро́сен. **1.** Ручны ткацкі станок. *Паставіць к.* **2.** Ніцяная аснова, якая навіваецца на навой станка. ‖ *памянш.* **красёнцы**, -аў.

КРОТ, крата́, *мн.* краты́, крато́ў, *м.* Невялікая млекакормячая жывёліна атрада насякомаедных, якая жыве пад зямлёй, а таксама футра гэтай жывёліны. ‖ *прым.* **крато́вы**, -ая, -ае.

КРОЎ, крыві́, *Т* кро́ўю *і* крывёй, *ж.* **1.** Чырвоная вадкасць, якая рухаецца па крывяносных сасудах арганізма, жывіць яго клеткі і забяспечвае абмен рэчываў. *Артэрыяльная к. Гарачая к.* (перан.: пра тэмпераментнага чалавека). *К. за к.* (перан.: забойства за забойства). *К. з малаком* (перан.: пра чалавека з румяным свежым тварам). *К. іграе (кіпіць) у каго-н.* (пра багацце жыццёвых сіл, энергіі). *К. ледзянее (стыне) (у жылах)* (перан.: пра пачуццё жаху, моцнага перапуду). *Льецца (праліваецца) к.* (перан.: пра масавае забойства, звычайна ў час вайны). *Гэта ў яго ў крыві* (перан.: у характары, ад нараджэння). *Плоць ад плоці, к. ад крыві* (перан.: аб тым, што створана ўласнай працай і клопатамі; высок.). *Псаваць к. каму-н.* (псаваць настрой, раздражняць). *Сэрца кроўю абліваецца* (перан.; цяжка каму-н. ад душэўнага болю, пачуцця спагады, жалю). *Умыцца кроўю* (перан.: быць збітым). **2.** *перан.* Блізкае сваяцтва. *Адной крыві.* **3.** Пра пароду жывёл. *Бульдог чыстай крыві.* ‖ *прым.* **крывяны́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.). *К. ціск* (ціск крыві ў сасудах).

КРО́ЎНЫ, -ая, -ае *і* (разм.) **КРЭ́ЎНЫ**, -ая, -ае. **1.** Родны па крыві; які паходзіць ад адных продкаў. *К. брат. Кроўная радня. Кроўная помста* (перажытак родавага ладу — помста, забойства за забойства сваяка). *Кроўная крыўда* (перан.: цяжкая, якая глыбока ранае). **2.** *перан.* Вельмі блізкі, цесны, моцны, непарушны. *Кроўная сувязь пісьменніка з народам. Кроўна* (прысл.) *зацікаўлены ў чым-н.* ◊ **Кроўныя грошы** (разм.) — грошы, нажытыя сваёй працай. ‖ *наз.* **кро́ўнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.) *і* **крэ́ўнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

КРО́ХКІ, -ая, -ае. Які лёгка крышыцца, развальваецца на часткі; ломкі. *Крохкае пячэнне. Крохкае дрэва.* ‖ *наз.* **кро́хкасць**, -і, *ж.*

КРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** Ісці мерным крокам. *К. па вуліцы.* **2.** *перан.* Развівацца, рухацца ў пэўным кірунку. *К. у шчаслівую будучыню.*

КРО́ШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Маленькая, дробная часцінка чаго-н. *К. пячэння. Хлебныя крошкі. Да крошкі* (перан.: поўнасцю, зусім расходаваць, аддаць і пад.). *Ні крошкі* (перан.: няма ніколькі). **2.** *зб.* Сыпучае рэчыва з дробных, раскрышаных часцінак чаго-н. (спец.). *Мармуровая к.* ‖ *памянш.* **кро́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

КРО́ШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (разм.). Маленькае дзіця, малеча. ‖ *памянш.-ласк.* **кро́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *ж.*

КРУГ, -а, *М* кру́зе, *мн.* кругі́, -о́ў, *м.* **1.** Частка плоскасці, абмежаваная акружнасцю, а таксама сама акружнасць. **2.** Круглая пляцоўка. *Моладзь танцуе на крузе.* **3.** Прадмет, падобны па форме на круг ці кола. *Выратавальны к.* **4.** *перан., чаго.* Пра замкнуты ланцуг дзеянняў, спраў, працэсаў, якімі завяршаецца што-н. *Завяршыць першы к. шахматнага спаборніцтва. К. сваіх абавязкаў. К. ведаў.* **5.** *перан., чаго.* Тое, што і кола (у 4 знач.). *К. дзейнасці.* **6.** *каго* або *які.* Сукупнасць, група людзей з агульнымі інтарэсамі, сувязямі; кола (у 5 знач.). *К. знаёмых. Сямейны к.* **7.** Кружны шлях. *Пайшоў не той сцежкай і зрабіў вялікі к.* ◊ **Кругі перад вачамі (у вачах)** — цямнее ў вачах ад слабасці, стомы і пад. **Кругі пад вачамі** *ў каго* — сінякі пад вачамі ў каго-н. ад хваробы, стомы, бяссонніцы. **На круг** (разм.) — па прыблізных падліках. ‖ *памянш.* **кружо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **кругавы́**, -а́я, -о́е (да 1, 2 і 3 знач.). *Кругавыя працэсы. Кругавая абарона* (лінія абароны, якая ўтварае замкнуты ланцуг вакол якога-н. пункта). ◊ **Кругавая парука** — адказнасць усіх за кожнага і кожнага за ўсіх (цяпер таксама абазначае: узаемнае ўкрывальніцтва, узаемная выручка ў нядобрых справах).

КРУГААБАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *м.* Працэс, які заканчваецца зваротам да зыходнага становішча. *К. капіталу.*

КРУГАВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *м.* **1.** Працэс, які беспарапынна перыядычна паўтараецца. *К. вады ў прыродзе.* **2.** Увогуле беспарапынны рух, змяненне чаго-н. *К. жыцця.*

КРУГАГЛЯ́Д, -а, *М* -дзе, *м.* **1.** Прастора, якую можна ахапіць позіркам. **2.** *перан.* Аб'ём ведаў, інтарэсаў. *Пашыраць свой к.*

КРУ́ГАМ, *прысл.* У форме круга, утвараючы круг. *Стаць вакол стала к.*

КРУГАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны па форме на круг. *Кругападобная дзялянка лесу.* ‖ *наз.* **кругападобнасць**, -і, *ж.*

КРУГАСВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Звязаны з падарожжам, паездкай вакол зямнога шара. *Кругасветнае плаванне.*

КРУГЛАГАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які працягваецца ўвесь год. *К. адкорм свіней. Круглагадовая работа экспедыцыі.*

КРУГЛАСУ́ТАЧНЫ, -ая, -ае. Які працягваецца беспарапынна на працягу сутак. *Кругласутачнае нагляданне.*

КРУГЛАТВА́РЫ, -ая, -ае. З круглым тварам. *К. юнак.* ‖ *наз.* **круглатва́расць**, -і, *ж.*

КРУГЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца круглым (у 1 знач.), круглейшым. *Вочы ад здзіўлення круглеюць.* **2.** Таўсцець, папраўляцца. ‖ *зак.* **акруглець**, -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **пакругле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

КРУГЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* (разм.). Акругласць формы.

КРУ́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае форму круга. *К. стол. К. твар* (поўны). **2.** Поўны, абсалютны (разм.). *Круглая сірата* (без маці і бацькі). *К. выдатнік* (толькі з выдатнымі адзнакамі). **3.** Вылічаны без дробавых адзінак. *Круглыя лічбы. Круглая сума* (значная, немалая). **4.** Увесь, цэлы (са словам год, дзень, суткі). ‖ *памянш.* **кру́гленькі**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; разм.). ‖ *наз.* **круглата́**, -ы́, *ДМ* -лаце́, *ж.* (да 1 знач.).

КРУГЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Круглаваты, акруглены. *К. твар.* ‖ *наз.* **круглявасць,** -і, *ж.*

КРУГЛЯ́К, -а́ *і* -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** -а́. Тоўстае кароткае палена акруглай формы. *Адрэзаць пару круглякоў ад берявна.* **2.** -у́, *зб.* Нячэсанае круглае бярвенне як будаўнічы матэрыял. *Хата з тоўстага кругляку.*

КРУГО́М, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* З усіх бакоў. *К. лес. К. людзі* (усюды, ва ўсіх месцах). **2.** *прысл.* Робячы кругавы рух. *Абляцець к. Павярнуцца к.* **3.** *прысл.* Поўнасцю. *К. вінавата.* **4.** *прыназ. з Р.* Вакол каго-, чаго-н. *К. хаты растуць кветкі. К. лесу поле. Абысці к. стала.*

КРУЖА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* У будаўніцтве: драўляная або металічная дуга, па якой выкладваюць скляпенне, арку і пад.

КРУЖНЫ́, -а́я, -о́е (разм.). Больш далёкі, абходны (пра дарогу і пад.). *Кружная дарога.*

КРУЖО́К, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* **1.** *гл.* круг. **2.** Круглая драўляная падстаўка пад гарачую пасудзіну. *Паставіць патэльню на к.*

КРУЖЫ́ЦЦА, кружу́ся, кру́жышся, кру́жыцца; *незак.* **1.** Рухацца па кругу. *К. ў вальсе.* **2.** Лятаючы, рабіць кругі. *Бусел кружыцца над гняздом. Самалёт кружыўся над горадам.* ◊ **Галава кружыцца** *ў каго* — пра галавакружэнне. ‖ *наз.* **кружэ́нне,** -я, *н.*

КРУЖЫ́ЦЬ, кружу́, кру́жыш, кру́жыць; кру́жаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Застаўляць рухацца па кругу. *К. у танцы каго-н.* **2.** Тое, што і кружыцца (у 2 знач.). *Бусел кружыў над старой ліпай.* **3.** Блукаць, хадзіць, збіўшыся з дарогі. *Тры гадзіны кружыла па сасонніку.* ‖ *наз.* **кружэ́нне,** -я, *н.*

КРУ́ІЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Марское падарожжа. ‖ *прым.* **кру́ізны,** -ая, -ае.

КРУК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Металічны ці драўляны стрыжань з загнутым тупым канцом. *Павесіць паліто на к. Зняць дзверы з крукоў.* **2.** Кароткі металічны прут, загнуты на адным канцы і прымацаваны другім канцом да каната, вяроўкі і пад. для падчэплівання і перамяшчэння грузаў. *К. пад'ёмнага крана.* **3.** Зашчэпка на дзвярах у форме загнутага на канцы металічнага прута, які накідваецца на прабой. *Узяць дзверы на к.* **4.** Лішняя адлегласць пры хадзьбе кружным шляхам. ◊ **Крукам галавы (носа) не дастаць** (разм. неадабр.) — пра вельмі ганарыстага чалавека. **Сядзець крукам** (разм.) — вельмі старанна рабіць што-н. (звычайна седзячы). **Сагнуць у крук** *каго* (разм.) — прымусіць падпарадкавацца. ‖ *прым.* **крука́вы,** -а́я, -о́е (спец.).

КРУМКА́Ч, -а, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Вялікая чорная птушка сямейства крумкачовых, якая жывіцца пераважна падлай; груган. ‖ *прым.* **крумкачо́вы,** -ая, -ае *і* **крумкачыны,** -ая, -ае. *Сямейства крумкачовых* (наз.).

КРУМКАЧАНЯ́ *і* **КРУМКАЧАНЁ,** -няці́, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня крумкача.

КРУП, -у, *м.* Вострае запаленне трахеі і гартані, якое суправаджаецца цяжкім дыханнем і задышкай. ‖ *прым.* **крупо́зны,** -ая, -ае.

КРУПАДЗЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Машына для вырабу круп, а таксама невялікае прадпрыемства, дзе выробляюць крупы.

КРУПЕ́НЯ, -і, *ж.* Крупяны суп.

КРУПІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -пі́н, *ж.* Асобнае зерне круп. ◊ **Крупіна за крупінай ганяецца з дубінай** (разм. жарт.) — пра вельмі рэдкую страву. ‖ *памянш.* **крупі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

КРУПІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* крупіна. **2.** Дробная часцінка чаго-н. *К. снегу. Ні крупінкі няма* (перан.: зусім няма). **3.** *перан.* Вельмі малая колькасць чаго-н. *Хоць бы к. надзеі. Ні крупінкі праўды.*

КРУ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** *зб.* Здробленае ачышчанае ад шалупіння зерне пшаніцы як прамежкавы прадукт пры перапрацоўцы яе ў гатунковую муку. **2.** *зб.* Тое, што і крупы (у 2 знач.); крупкі.

КРУ́ПНІК, -у, *м.* Крупяны суп, крупеня.

КРУПО́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* круп. **2.** Аб запаленні лёгкіх: з паражэннем долі лёгкага.

КРУПЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Кабан, хворы на трыхінелёз.

КРУПЧА́СТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з крупінак, з дробных часцінак. *К. мёд.*

КРУПЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Самы высокі гатунак пшанічнай мукі.

КРУ́ПЫ, круп. **1.** Прадукт харчавання з цэлых або сечаных зярнят розных культур. *Грэчневыя к. Зварыць кашу з манных круп.* **2.** *перан.* Снег у выглядзе невялікіх шарападобных зярнят. ‖ *памянш.* **кру́пкі,** -пак. ‖ *прым.* **крупяны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

КРУПЭ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і крупадзёрка.

КРУТАВЕ́РЦЬ, -і, *ж.* (разм.). **1.** Дрэннае надвор'е з завірухай, мяцеліцай. *На дварэ к.* **2.** Вірлівая вада, паводка.

КРУТАДУ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Ілжывы, няшчыры чалавек.

КРУТАСВЕ́Т, -а, *М* -свеце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Пранырлівы, жулікаваты чалавек.

КРУТНУ́ЦЦА *і* **КРУТАНУ́ЦЦА** *гл.* круціцца.

КРУТНУ́ЦЬ *і* **КРУТАНУ́ЦЬ** *гл.* круціць.

КРУТНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Падман, махлярства. *Займацца крутнёй.* **2.** Справа, якая патрабуе вялікіх турбот і многіх клопатаў.

КРУТЫ́[1], -а́я, -о́е. **1.** Абрывісты. *К. бераг ракі.* **2.** З рэзкім, раптоўным змяненнем напрамку. *Крутыя павароты на дарогах.* **3.** Суровы, строгі. *К. характар. Крутыя змены.* ‖ *наз.* **кру́тасць,** -і, *ж. і* **круцізна́,** -ы́, *ж.* (да 1 знач.).

КРУТЫ́[2], -а́я, -о́е. **1.** Густа звараны, замешаны да гушчыні. *Крутое яйцо. Крутое цеста.* **2.** Туга звіты, скручаны. *Крутая пража.*

КРУХМА́Л, -у, *м.* Мучністы вуглявод, які накопліваецца ў клетках у выглядзе зерняў. *Бульбяны к. Кукурузны к.* ‖ *прым.* **крухма́льны,** -ая, -ае. *К. завод. Крухмальныя манжэты* (накрухмаленыя).

КРУХМА́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае ў сабе многа крухмалу. ‖ *наз.* **крухма́лістасць,** -і, *ж.*

КРУХМА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* Мачыць у крухмальным растворы для надання цвёрдасці, глянцу. *К. бялізну. К. ручнікі.* ‖ *зак.* **накрухма́ліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены. ‖ *наз.* **крухма́ленне,** -я, *н.*

КРУЦЕ́ЛЬ, -цяля́, *мн.* -цялі́, -цялёў, *м.* (разм.). Хітрун, махляр. ‖ *ж.* **круце́лька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **круце́льскі,** -ая, -ае.

КРУЦЕ́ЛЬСТВА, -а, *н.* (разм.). Паводзіны, дзеянні круцяля; махлярства, ашуканства. *Займацца круцельствам.*

КРУЦЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). **1.** Назва розных прыстасаванняў, прадметаў, якія круцяцца. **2.** Легкадумная, ветраная жанчына. ‖ *прым.* **круцёлачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КРУЦІЗНА́, -ы́, *ж.* **1.** *гл.* круты[1]. **2.** Крутое месца, абрыў. *На такой круцізне цяжка падняцца.*

КРУЦІ́ЦЦА, кручу́ся, кру́цішся, кру́ціцца; *незак.* **1.** Вярцецца па кругу або вакол сваёй восі. *Свердзел круціцца.* **2.** Быць ахопленым віхравым рухам; кружыцца. *Снег круціўся ля страхі. У паветры круціўся пыл.* **3.** Пастаянна быць дзе-н., ля каго-, чаго-н. *Пастаянна к. ля магазіна. Дзіця круціцца ля бацькі.* **4.** Неспакойна паварочвацца то ў адзін, то ў другі бок, вярцецца. *К. на месцы.* **5.** *перан.* Быць у пастаянных клопатах, турботах. *Цэлы дзень кручуся на кухні.* **6.** Хітрыць, выкручвацца (разм.). *Як ні круціся, а праўда ёсць праўда.* **7.** Быць у любоўных адносінах з кім-н.; любіцца (разм.). ‖ *аднакр.* **крутну́цца** *і* **крутану́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся (да 1 знач.). ‖ *наз.* **кручэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

КРУЦІ́ЦЬ, кручу́, кру́ціш, кру́ціць; кру́чаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Вярцець па кругу. *К. сячкарню. К. кран.* **2.** *чым.* Паварочваць то ў адзін, то ў другі бок. *К. галавой.* **3.** *што.* Звіваючы, вырабляць, скручваць што-н. *К. перавяслы. К. папяросу.* **4.** *каго-што.* Звязваць, сцягваць. *К. рукі назад.* **5.** *каго-што.* Уздымаючы, прыдаваць віхравы рух чаму-н. *Вецер круціць пыл. Мяцеліца круціць* (без дап.). **6.** Хітрыць, не даваць прамога адказу (разм.). *Гэты чалавек праўду не гаворыць, а круціць.* **7.** Караючы, цягаць за вушы, валасы (разм.). *К. сына за вуха.* **8.** *перан.* Распараджацца па-свойму, камандаваць, не лічачыся з чыімі-н. інтарэсамі. *Мужам круціла, як хацела* (разм.). **9.** *з кім.* Быць у любоўных адносінах з кім-н. (разм.). **10.** *што.* Свідраваць дзіркі ў чым-н. **11.** *перан.,* звычайна *безас.* Прычыняць рэзкі боль. *Цэлы дзень круціць, усё ломіць.* ‖ **скруці́ць,** скручу́, скру́ціш, скру́ціць; скру́чаны (да 3 і 4 знач.). ‖ *аднакр.* **крутну́ць** *і* **крутану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **кручэ́нне,** -я, *н.* (да 1, 3, 5, 8 і 9 знач.). ‖ *прым.* **круці́льны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *Круцільная машына.*

КРУ́ЧА, -ы, *мн.* -ы, круч, *ж.* Круты спуск, абрыў.

КРУ́ЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Зроблены скручваннем. *Кручаная пража. К. абаранак.* **2.** Хворы на шаленства (пра жывёл; разм.). *К. сабака.* **3.** *перан.* Заблытаны, неспакойны. *К. лёс. Кручаная доля.* **4.** Спіралепадобны, віты. *Кручаная лесвіца.*

КРУЧКАТВО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, схільны да кручкатворства. ‖ *ж.* **кручкатво́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **кручкатво́рскі,** -ая, -ае.

КРУЧКАТВО́РСТВА, -а, *н.* (неадабр.). Канцылярская валакіта, цяганіна, бюракратычныя прыдзіркі.

КРУЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** Металічнае прыстасаванне з загібам на адным канцы для розных мэт. *Дзвярны к. Рыбалоўны к.* **2.** Росчырк, завіток на пісьме. *Пісаць з кручкамі.* **3.** *перан.* Прыдзірка, зачэпка да каго-н. (разм.). **4.** Тое, што і кручкатвор (неадабр.). **5.** Мера гарэлкі, роўная 250 г. (уст.). ‖ *прым.* **кручко́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **кручо́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

КРУ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань, *ж.* (абл.). Куча камення.

КРУШО́Н, -у, *м.* **1.** Сумесь белага вінаграднага віна з ромам, лікёрам і каньяком, іншы раз са свежымі фруктамі. **2.** Прахаладжальны фруктовы напітак. *У такую спёку шкляначка крушону выратавала б душу ад пакуты.* ‖ *прым.* **крушо́нны,** -ая, -ае.

КРУШЫ́НА, -ы, *ж.* Невялікае лісцевае дрэва сямейства крушынавых з чорнымі неядомымі ягадамі, а таксама слабільная настойка з кары гэтага дрэва. ‖ *прым.* **крушынавы,** -ая, -ае. *К. куст. Сямейства крушынавых* (наз.).

КРУШЫ́ННІК, -у, *м.* Зараснік крушыны.

КРУШЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Няшчасны выпадак, катастрофа (поезда, судна і пад.). *Пацярпець к.* (таксама перан.). **2.** *перан.* Гібель, крах. *К. надзей і планаў.*

КРЫВА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову крывы, напр. *крывабокі, крываланейны, крываногі.*

КРЫВАБОКІ, -ая, -ае. Са скрыўленым бокам або бакамі. ‖ *наз.* **крывабокасць,** -і, *ж.*

КРЫВАВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *незак.* Выдзяляць кроў; кровачачыць. *Рана крывавіцца.*

КРЫВАВІЦЬ, -ваўлю -вавіш, -вавіць; *незак.* **1.** *каго-што.* Біць, разбіваць да крыві. *К. ногі аб калючкі.* **2.** Тое, што і крывавіцца (разм.). *Рана крывавіць.*

КРЫВАВЫ, -ая, -ае. **1.** Напоўнены, пакрыты крывёю, з прымессю крыві. *К. мазоль. К. колер* (колеру крыві). **2.** Які суправаджаецца кровапраліццем, гібеллю многіх людзей. *Крывавае злачынства. К. бой.* **3.** Які ўчыніў многа забойстваў. *К. кат.* **4.** *перан.* Вельмі пакутлівы, цяжкі. *Крывавая праца. К. пот.* ‖ *наз.* **крывавасць,** -і, *ж.*

КРЫВАДУШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Крывадушны, няшчыры, ілжывы чалавек. ‖ *ж.* **крывадушніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **крывадушніцкі,** -ая, -ае.

КРЫВАДУШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Паступаць няшчыра, праяўляць у паводзінах крывадушнасць, ілжываць. ‖ *наз.* **крывадушнічанне,** -я, *н.*

КРЫВАДУШНЫ, -ая, -ае. Поўны крывадушша, няшчыры, ілжывы. *К. чалавек.* ‖ *наз.* **крывадушнасць,** -і, *ж.*

КРЫВАЖЭРНЫ, -ая, -ае. Які прагне крыві, забойстваў; жорсткі, люты. *К. драпежнік. К. вораг.* ‖ *наз.* **крыважэрнасць,** -і, *ж.*

КРЫВАПІВЕЦ, -піўца, *мн.* -піўцы, -піўцаў, *м.* Бязлітасны, жорсткі чалавек, прыгнятальнік.

КРЫВАСМОК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Кажан, які жывіцца крывёю жывёл (жыве ў Цэнтральнай і Паўднёвай Амерыцы). **2.** *перан.* Тое, што і крывапівец (пагард.).

КРЫВАСОСНЫ, -ая, -ае. Які адсмоктвае, адцягвае кроў. *Крывасосныя банькі.*

КРЫВАТОЛКІ, -аў. Неабгрунтаваныя, няправільныя разважанні, плёткі.

КРЫВАЎКА, -і, *ДМ* -ваўцы, *ж.* (разм.). Крывавы панос; дызентэрыя. ‖ *прым.* **крываўчны,** -ая, -ае.

КРЫВАЎНІК, -у, *м.* Шматгадовая травяністая лекавая расліна з пёрыстымі рассечанымі лістамі і моцным пахам. ‖ *прым.* **крываўнікавы,** -ая, -ае.

КРЫВАХАРКАННЕ, -я, *н.* Выдзяленне крыві з макротай пры кашлі.

КРЫВАЦЁК, -у, *м.* Выцяканне крыві з крывяносных сасудаў. *Унутраны к.*

КРЫВАШЫП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дэталь механізма, якая служыць для ператварэння вярчальнага руху ў паступальны і наадварот. ‖ *прым.* **крывашыпны,** -ая, -ае.

КРЫВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Станавіцца крывым. ‖ *зак.* **акрывець,** -ею, -ееш, -ее.

КРЫВІЗНА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* крывы. **2.** Крывое, сагнутае месца. *К. стала.*

КРЫВІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Капелька крыві. *Ні крывінкі ў твары* (пра вельмі бледнага чалавека). **2.** Пра роднага па крыві. *Гэта ж мая к.*

КРЫВІЦКІ *гл.* крывічы.

КРЫВІЦЦА, крыўлюся, крывішся, крывіцца; *незак.* **1.** Станавіцца крывым, перакрыўленым. *Паркан пачаў к.* **2.** Крывіць губы, рот і пад., выказваючы нязгоду з чым-н., незадавальненне чым-н. ‖ *зак.* **пакрывіцца,** -крыўлюся, -крывішся, -крывіцца (да 1 знач.) *і* **скрывіцца,** скрыўлюся, скрывішся, скрывіцца (да 2 знач.).

КРЫВІЦЬ, крыўлю, крывіш, крывіць; крыўлены; *незак., што.* Рабіць крывым, перакошаным, выгнутым. *К. абцасы. К. губы* (выражаць грэблівасць). *К. душой* (перан.: гаварыць няшчыра, не так, як падказвае сумленне). ‖ *зак.* **пакрывіць,** -крыўлю, -крывіш, -крывіць; -крыўлены *і* **скрывіць,** скрыўлю, скрывіш, скрывіць; скрыўлены.

КРЫВІЧЫ, -оў, *адз.* крывіч, -а, *м.* Усходнеславянскае племяннное аб'яднанне 6—10 стст., якое займала тэрыторыю ў вярхоўях Заходняй Дзвіны, Дняпра і Волгі. *Полацкія к.* ‖ *прым.* **крывіцкі,** -ая, -ае. *Крывіцкія курганы.*

КРЫВЫ, -ая, -ае. **1.** Выгнуты, не прамы. *Крывая дошка. К. цвік. Крывога дрэва не выпрастаеш* (прыказка). *Крывое люстра* (якое дае скажонае адлюстраванне; таксама перан.). **2.** Ненармальны, пакалечаны (пра часткі цела). *Крывая рука.* **3.** З пашкоджанай нагой (нагамі); кульгавы (разм.). ‖ *наз.* **крывізна,** -ы, *ж.* (да 1 знач.).

КРЫВЯНІСТЫ, -ая, -ае. З крывёю, які змяшчае ў сабе пэўную колькасць крыві. *Крывяністае мяса.* ‖ *наз.* **крывяністасць,** -і, *ж.*

КРЫВЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Крывяная каўбаса.

КРЫВЯНОСНЫ, -ая, -ае. Які служыць для кровазвароту. *Крывяносныя сасуды.*

КРЫВЯНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* кроў. **2.** Які складаецца з крыві. *Крывяная пляма.* **3.** Прыгатаваны з крыві, з крывёю. *Крывяная каўбаса.*

КРЫГА[1], -і, *ДМ* крызе, *мн.* -і, крыг, *ж.* Ільдзіна на рацэ, на моры.

КРЫГА[2], -і, *ДМ* крызе, *мн.* -і, крыг, *ж.* Рыбалоўная сетка, якой ловяць рыбу ўдвух, ідучы бродам.

КРЫГАЛОМ, -у, *м.* **1.** Перыяд, калі пачынае ламацца лёд на рэках. **2.** Збудаванне для асцярогі моста ад крыгаходу.

КРЫГАХОД, -у, *М* -дзе, *м.* Рух лёду па цячэнню рэк вясной (у час раставання) і восенню (у час замярзання). ‖ *прым.* **крыгаходны,** -ая, -ае.

КРЫЖ, -а, *мн.* крыжы, -оў, *м.* **1.** Фігура з двух ліній, якія перасякаюцца пад прамым вуглом. *Намаляваць к.* **2.** Сімвал хрысціянскага культу — прадмет у выглядзе стрыжня з перакладзінай пад прамым вуглом. *К. на купале царквы. Нацельны к. Крыжы на магілах.* **3.** У хрысціян: малітоўны жэст рукой ад ілба да грудзей, да правага і левага пляча. **4.** Знак узнагароды, ордэн у форме такой фігуры. *Георгіеўскі к.* **5.** Ніжняя частка хрыбетніка, якая складаецца з пяці пазванкоў, злучаных з касцямі таза (спец.). **6.** *перан., адз.* Пра цяжкі лёс, які выпаў на чыю-н. долю. *К. пакут.* ○ **Таварыства Чырвонага Крыжа і Чырвонага Паўмесяца** — арганізацыя для аказання дапамогі ваеннапалонным, хворым, раненым, пацярпеўшым у вайну. ◊ **Несці свой крыж** — цярпліва пераносіць пакуты, выпрабаванні. **Ставіць крыж** *на кім-чым* (разм.) — лічыць скончаным, больш не існуючым; траціць усякую надзею на каго-, што-н. ‖ *памянш.* **крыжык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *прым.* **крыжовы,** -ая, -ае (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **крыжавы,** -ая, -ое (да 5 знач.; спец.). *Крыжавая косць.*

КРЫЖАВАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і красворд. ‖ *прым.* **крыжаваначны,** -ая, ае.

КРЫЖАВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны крыж-накрыж. *Крыжаваная рыфма* (цераз радок). **2.** *перан.* Які вядзецца адразу з некалькіх бакоў і сыходзіцца ў адным месцы. *К. агонь.*

КРЫЖАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жуецца; *незак.* Размяшчацца крыж-накрыж; перасякацца. ‖ *зак.* **скрыжавацца,** -жуецца. *Лініі скрыжаваліся.*

КРЫЖАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Павук з крыжападобным рысункам са светлых плямаў на спіне.

КРЫЖАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Два брусы, дзве планкі, змацаваныя ў выглядзе крыжа. **2.** Прыстасаванне на месцы перасячэння рэйкавых пуцей для пераводу цягніка на другі пуць (спец.).

КРЫЖАВЫ, -ая, -ое. **1.** Скрыжаваны, перакрыжаваны. *Крыжавыя дарогі.* **2.** Які мае адносіны да крыжа (у 5 знач.; спец.). *Крыжавая косць.*

КРЫЖАДЗЮБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая лясная птушка з перакрыжаванымі канцамі дзюбы. ‖ *прым.* **крыжадзюбавы,** -ая, -ае.

КРЫЖАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Тое, што і крыжаносец.

КРЫЖАКВЕТНЫЯ, -ых. Сямейства двухдольных раслін, кветка якіх складаецца з чатырох пялёсткаў, размешчаных крыж-накрыж (напр., капуста, бручка).

КРЫЖАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Дзікая качка. ‖ *прым.* **крыжанкавы,** -ая, -ае.

КРЫЖАНОСЕЦ, -носца, *мн.* -носцы, -носцаў, *м.* Удзельнік крыжовага паходу.

КРЫЖАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд, форму крыжа. *К. меч.* ‖ *наз.* **крыжападобнасць,** -і, *ж.*

КРЫЖАЧОК, -чка, *м.* Беларускі народны танец у двухдольным размеры, а таксама музыка да гэтага танца.

КРЫЖОВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* крыж. **2.** Які па форме нагадвае крыж. *Крыжовае скляпенне.* ○ **Крыжовыя паходы** — захопніцкія паходы заходнееўрапейскіх рыцараў у 11—13 стст. на Блізкі Усход.

КРЫЗ, -у, *м.* (спец.). Востры прыступ хваробы, які настаў раптоўна. *Гіпертанічны к.*

КРЫЗІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рэзкі, круты пералом у чым-н., абвастрэнне становішча. *Духоўны к. Урадавы к.* (выкліканая вострымі палітычнымі разыходжаннямі адстаўка ўрада). *К. хваробы.* **2.** Абумоўлены супярэчнасцямі ў развіцці грамадства разлад эканамічнага жыцця. *Фінансавы к. У цісках эканамічнага крызісу.* **3.** Востры недахоп чаго-н., цяжкае становішча. *З грашамі ў яго к.* ‖ *прым.* **крызісны,** -ая, -ае.

КРЫК, крыку, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Моцны, вельмі рэзкі гук голасу. *У лесе пачуўся к. К. адчаю* (перан.). *К. душы* (перан.). *Апошні к. моды* (перан.: пра модную навінку). **2.** Нападкі, папрокі рэзкім голасам.

КРЫКЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які многа, часта крычыць. *Крыклівыя дзеці.* **2.** Прарэзлівы, гучны, непрыемна рэзкі. *К. голас.* **3.** *перан.* Які прымушае звярнуць на сябе ўвагу сваёй стракатасцю, яркасцю. *Крыклівыя афішы. К. убор.* ‖ *наз.* **крыклівасць,** -і, *ж.*

КРЫКУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). **1.** Крыклівы чалавек. **2.** Пра таго, хто многа і попусту гаворыць. ‖ *ж.* **крыкуха,** -і, *ДМ* -кусе, *мн.* -і, -кух.

КРЫЛАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Млекакормячая жывёліна атрада рукакрылых, родная кажану.

КРЫЛАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Шырокая мужчынская адзежына ў выглядзе накідкі, плашча з пялярынай (насілі ў 19 — пачатку 20 ст.).

КРЫЛАТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае крылы (у 1, 2 і 3 знач.). *К. птах. Крылатая ракета.* **2.** *перан.* Акрылены, узнёслы. *Крылатая фантазія.* ○ **Крылатыя словы** — трапныя, характэрныя словы, якія сталі хадавымі, шыро-

каўжывальнымі. ‖ *наз.* **крыла́тасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

КРЫ́ЛЛЕ, -я, *н., зб.* Крылы. ‖ *прым.* **кры́ллевы,** -ая, -ае.

КРЫЛО́, -а́, *мн.* кры́лы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) крылы́, крыл *і* крыла́ў, *н.* **1.** Орган лятання ў птушак, насякомых, а таксама некаторых млекакормячых. *К. качкі. К. кажана. Апусціць крылы* (таксама перан.: страціць энергію, бадзёрасць). *Падрэзаць крылы* (таксама перан.: перашкодзіць каму-н. шырока разгарнуць сваю дзейнасць). **2.** Плоская паверхня самалёта, якая падтрымлівае яго ў паветры. **3.** Лопасць ветранога млына або параходнага вінта. **4.** Пакрыўка над колам аўтамабіля, веласіпеда і пад. для засцярогі ад пырскаў вады і гразі. **5.** Бакавы корпус або бакавая частка пабудовы. *Левае к. бальніцы.* **6.** Левая або правая частка строю, баявога парадку войска; фланг. **7.** Крайняя (левая або правая) групоўка якой-н. арганізацыі. ◊ **Пад крылом** — пад чыёй-н. апекай (жыць, знаходзіцца і пад.). ‖ *памянш.* **кры́льца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **кры́лавы,** -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

КРЫЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Прамысловая назва некаторых відаў марскога рачка. ‖ *прым.* **кры́левы,** -ая, -ае.

КРЫМІНАГЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Здольны прывесці да злачынстваў; злачынны. *Крыміногеннае здарэнне. Крымінагенная абстаноўка.* ‖ *наз.* **крымінаге́ннасць,** -і, *ж.*

КРЫМІНА́Л, -у, *м.* (разм.). Крымінальная справа. *Гэта ж к.!*

КРЫМІНАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне крыміналістыкі. ‖ *ж.* **крыміналі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КРЫМІНАЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Юрыдычная дысцыпліна аб метадах даследавання злачынстваў, збірання і вывучэння судовых доказаў. ‖ *прым.* **крыміналісты́чны,** -ая, -ае.

КРЫМІНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб злачыннасці і метадах яе папярэджання. ‖ *прым.* **крыміналагі́чны,** -ая, -ае.

КРЫМІНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны са злачынствам; злачынны. *К. выпадак.* ‖ *наз.* **крыміна́льнасць,** -і, *ж.*

КРЫМІНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па крыміналогіі.

КРЫМПЛЕ́Н, -у, *м.* Сінтэтычная тканіна з поліэфірнага валакна. ‖ *прым.* **крымпле́навы,** -ая, -ае.

КРЫНАЛІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшая шырокая спадніца на тонкіх абручах (мода 1-й паловы 19 ст.). ‖ *прым.* **крыналі́навы,** -ая, -ае *і* **крыналі́нны,** -ая, -ае.

КРЫНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Натуральны выхад падземных вод на паверхню зямлі, а таксама вадаём, які ўтварыўся на месцы выхаду падземных натуральных вод. *Прынесці вады з крыніцы.* **2.** *перан., чаго.* Тое, што дае пачатак чаму-н., служыць асновай для чаго-н. *К. святла. К. дабра.* **3.** Пісьмовыя помнікі, дакументы, на аснове якіх пішуцца навуковыя даследаванні. *Мовазнаўчыя крыніцы.* ◊ **Біць крыніцай** — бурна развівацца, квітнець. **Жывая крыніца** — пра тое, што існуе ў сваім першапачатковым, натуральным стане. ‖ *прым.* **крыні́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КРЫНІЦАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Раздзел гістарычнай навукі, які займаецца метадамі вывучэння і выкарыстання гістарычных крыніц. ‖ *прым.* **крыніцазна́ўчы,** -ая, -ае.

КРЫПТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Умоўнае тайнае пісьмо, зразумелае толькі для дасведчаных. ‖ *прым.* **крыптаграфі́чны,** -ая, -ае.

КРЫПТО́Н, -у, *м.* Хімічны элемент, інертны газ без колеру і паху, які прымяняецца ў электрычных лямпах і рэкламных трубках і дае чысты белы колер. ‖ *прым.* **крыпто́навы,** -ая, -ае.

КРЫСО́, -а́, *мн.* кры́сы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) крысы́, кры́саў, *н.* Ніжняя частка адзежыны, палавіны якой спераду расхінаюцца; пала. *К. пінжака.* ◊ **З-пад крыса** (разм.) — тайна, незаконна.

КРЫ́ССЕ, -я, *н., зб.* Крысы, полы.

КРЫ́ТЫ, -ая, -ае. Які мае страху, дах, верх. *К. ганак. К. базар.*

КРЫ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які выступае з крытыкай чаго-н. (у 1 знач.). *Патрабавальны к.* **2.** Спецыяліст, які займаецца разглядам і ацэнкай літаратурных, музычных, тэатральных і іншых твораў мастацтва. *Літаратурны к. Тэатральны к.*

КРЫ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Абмеркаванне, разбор чаго-н. з мэтай ацаніць вартасць, выявіць недахопы. *К. дапамагае выхаванню кадраў. Не вытрымліваць ніякай крытыкі* (быць нікуды не вартым). **2.** Літаратурны жанр, задачай якога з'яўляецца аналіз, ацэнка, тлумачэнне твораў мастацтва, навукі, літаратуры. *Музычная к. К. і літаратуразнаўства.* **3.** Адмоўнае выказванне пра што-н., аналіз недахопаў. *Падвергнуць крытыцы работу заатэхнікаў.*

КРЫТЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., каго-што.* Падвяргаць крытыцы.

КРЫТЫКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, які схільны ўсё крытыкаваць, ва ўсіх бачыць адны недахопы. ‖ *ж.* **крытыка́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **крытыка́нскі,** -ая, -ае.

КРЫТЫКА́НСТВА, -а, *н.* (неадабр.). Прыдзірлівая, дробязная, павярхоўная і тэндэнцыйная крытыка.

КРЫТЫЦЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Крытычныя адносіны да чаго-н. *Дух крытыцызму. Праявіць к.*

КРЫТЫ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які заключае ў сабе крытыку. *Крытычныя заўвагі. К. матэрыял.* **2.** Здольны адносіцца да каго-, чаго-н. крытычна, з крытыкай (у 1 знач.). *К. розум. Адносіцца крытычна* (прысл.) *да прапановы.* ‖ *наз.* **крыты́чнасць,** -і, *ж.*

КРЫТЫ́ЧНЫ[2], -ая, -ае. **1.** Пераломны, які знаходзіцца ў стане крызісу. *К. момант хваробы. Крытычная тэмпература* (тэмпература пераходу цела з аднаго стану ў другі; спец.). **2.** Вельмі цяжкі, небяспечны. *Крытычнае становішча.* ‖ *наз.* **крыты́чнасць,** -і, *ж.*

КРЫТЭ́РЫЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* (кніжн.). Прызнак, на аснове якога даецца ацэнка чаму-н., робіцца класіфікацыя чаго-н. *К. для падзелу твораў мастацтва. К. для вызначэння пераможцаў.*

КРЫЎДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, крыўд, *ж.* Несправядлівы папрок, грубы ўчынак, дапушчаная абраза ў дачыненні каго-н. *Быць у крыўдзе на каго-н.* (крыўдзіцца). *Не даць у крыўду каго-н.* (заступіцца за каго-н., не даваць быць пакрыўджаным). *Не ў крыўду хай будзе сказана* (не варта злавацца на сказанае).

КРЫЎДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; *незак.* Мець на каго-н. крыўду; крыўдзіцца. *Не трэба к.*

КРЫЎДЗІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто крыўдзіў, крыўдзіць каго-н. ‖ *ж.* **крыўдзі́целька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

КРЫЎДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* Адчуваць крыўду, прымаць што-н. за крыўду. *К. на несправядлівасць.*

КРЫЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., каго (што).* Рабіць крыўду каму-н. *К. таварыша.*

КРЫЎДЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які лёгка крыўдзіцца, здольны адчуваць крыўду. *К. па натуры чалавек.* ‖ *наз.* **крыўдлі́васць,** -і, *ж.*

КРЫЎДНЫ, -ая, -ае. Які заключае ў сабе крыўду, прычыняе крыўду. *Крыўдная мянушка. Крыўдныя словы.*

КРЫЎЛЯ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ляцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ля́к (разм.). Чалавек, які крыўляецца; ламака.

КРЫЎЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Рабіць грымасы, трымацца ненатуральна, ламацца. *К. перад люстэркам.* ‖ *наз.* **крыўля́нне,** -я, *н.*

КРЫХА́, -і́, *ДМ* крысе́, *ж.* Нязначная колькасць, часцінка чаго-н. *К. хлеба.*

КРЫХАБО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, схільны да крыхаборства. ‖ *прым.* **крыхабо́рскі,** -ая, -ае.

КРЫХАБО́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (неадабр.). Займацца крыхаборствам, быць крыхаборам.

КРЫХАБО́РСТВА, -а, *н.* (неадабр.). **1.** Празмерная дробязнасць, скупасць. **2.** Увага дробязям на шкоду шырокім, важным пытанням. ‖ *прым.* **крыхабо́рскі,** -ая, -ае.

КРЫХУ́, *прысл.* **1.** У невялікай колькасці, нямнога. *Узяць к. солі. Назбіраць к. грыбоў.* **2.** Чуць-чуць; у нязначнай ступені. *К. падлячыцца.*

КРЫЦЬ, кры́ю, кры́еш, кры́е; крый; кры́ты; *незак.* **1.** *што.* Рабіць страху, дах. *К. хлеў. К. веранду.* **2.** *каго-што.* Рэзка, груба крытыкаваць, лаяць (разм.). *К. недахопы.* ◊ **Крый бог (божа)** (разм.) — ужыв. як засцярога ад чаго-н., як забарона рабіць што-н. небяспечнае. **Крыць матам** *каго* (разм.) — лаяць груба. **Няма чым крыць** (разм.) — няма чаго сказаць у адказ, у апраўданне. **Няхай бог крые** (разм.) — ужыв. як пажаданне, пазбаўленне ад чаго-н. дрэннага. ‖ *зак.* **накры́ць,** -кры́ю, -кры́еш, -кры́е; -кры́ты (да 1 знач.) *і* **пакры́ць,** -кры́ю, -кры́еш, -кры́е; -кры́ты (да 1 знач.).

КРЫЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* **1.** Моцным голасам выражаць унутраны стан. *К. ад болю. Крычаць, што аж у Крычаве чуваць!* **2.** Гучна гаварыць. *Не трэба к., гавары спакойна.* **3.** *на каго (што).* Гаварыць з кім-н. рэзкім тонам, лаяць каго-н. *К. на дзяцей.* **4.** *перан.* Шмат гаварыць пра што-, каго-н., многа пісаць у друку, прыцягваючы агульную ўвагу. *Так і крычаць газеты аб перамогах. Аб такой падзеі нельга многа к.* ◊ **Крычма крычаць** (разм.) — вельмі моцна крычаць (ад страху, крыўды і пад.). **Хоць гвалт (караул) крычы** (разм.) — пра цяжкае бязвыхаднае становішча. ‖ *аднакр.* **кры́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 і 3 знач.).

КРЫША́Н, -а́, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Адрэзаны плоскі кусок чаго-н. ядомага. *К. хлеба.*

КРЫ́ШАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (абл.). Што-н. крышанае, здробленае. *К. з хлеба з квасам.*

КРЫ́ШАЧКУ, *прысл.* Нямнога, трошкі.

КРЫ́ШКУ, *прысл.* Тое, што і крыху.

КРЫШТАЛЕ... (а таксама **крышталя...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да крышталёў, напр. *крышталепадобны, крышталегідрат, крышталекераміка, крышталеўтварэнне.*

КРЫШТАЛІЗАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зуецца; *зак.* і *незак.* **1.** Ператварыцца (ператварацца) у крышталі. **2.** *перан.* Набыць (набываць) пэўныя ўстойлівыя формы (кніжн.). *Крышталізуюцца новыя ідэі.* ‖ *зак.* таксама **выкрышталізавацца,** -зуецца *і* **закрышталізава́цца,** -зуецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **крышталіза́цыя,** -і, *ж.*

КРЫШТАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Ператварыць

(пeратвараць) у крышталі. ‖ *зак.* таксама **закрышталізаваць**, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны. ‖ *наз.* **крышталізацыя**, -і, *ж.*

КРЫШТАЛЬ, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* Цвёрдае цела, якое мае ўпарадкаваную сіметрычную будову. ‖ *памянш.* **крышталік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **крышталічны**, -ая, -ае *і* **крыштальны**, -ая, -ае.

КРЫШТАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* крышталь. **2.** *перан.* Празрысты, чысты. *Крыштальная вада.* **3.** *перан.* Беззаганны, бездакорны (пра лепшыя якасці чалавека, а таксама пра чалавека з такімі якасцямі). *Крыштальная чэснасць. Крыштальнай душы чалавек.* ‖ *наз.* **крыштальнасць**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

КРЫШТАЛЯ... (*гл.* **крышталe...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «крышталe...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *крышталяграфія, крышталяоптыка, крышталяфізіка, крышталяхімія.*

КРЫШТАЛЯГРАФІЯ, -і, *ж.* Навука аб крышталях і крышталічным стане рэчыва. ‖ *прым.* **крышталеграфічны**, -ая, -ае.

КРЫШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., крышыцца; *незак.* Драбіцца, рассыпацца на дробныя часткі. *Пячэнне крышыцца.* ‖ *зак.* **скрышыцца**, скрышыцца, **раскрышыцца**, -крышыцца *і* **пакрышыцца**, -крышыцца.

КРЫШЫЦЬ, крышу, крышыш, крышыць; крышаны; *незак.* **1.** *што.* Наразаць дробнымі кавалкамі. *К. буракі. К. хлеб* (раздрабляць на крошкі). **2.** *каго-што.* Ламаць, разбіваць на часткі. *К. крэйду.* **3.** *перан., каго-што.* Знішчаць (разм.). *К. варожыя ўмацаванні.* **4.** Накідваць дзе-н. крошак (разм.). *Не крышы на падлогу.* ‖ *зак.* **скрышыць**, скрышу, скрышыш, скрышыць; скрышаны (да 1 і 2 знач.), **раскрышыць**, -крышу, -крышыш, -крышыць; -крышаны (да 2 знач.) *і* **накрышыць**, -крышу, -крышыш, -крышыць; -крышаны (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **крышэнне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

КРЭАЗОТ, -у, *М* -зоце, *м.* Прадукт сухой перагонкі драўніны — маслянiстая вадкасць з пахам драўніннага дзёгцю, якая выкарыстоўваецца ў медыцыне і тэхніцы. ‖ *прым.* **крэазотавы**, -ая, -ае.

КРЭАТУРА, -ы, *ж., каго* або *чыя* (кніжн.). Чый-н. стаўленік, той, хто высунуўся дзякуючы чыёй-н. пратэкцыі.

КРЭВЕТКІ, -так, *адз.* крэветка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Дробныя ракападобныя, пераважна марскія жывёлы. ‖ *прым.* **крэветачны**, -ая, -ае.

КРЭДА, *нескл., н.* **1.** Сімвал веры ў каталіцкай царкве. **2.** *перан.* Чые-н. перакананні, светапогляд.

КРЭДЫТ, -у, *М* -дыце, *м.* (спец.). У прыхода-расходных кнігах: падлік расходаў і даўгоў дадзенай установы. ‖ *прым.* **крэдытавы**, -ая, -ае.

КРЭДЫТ, -у, *М* -дыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пазыка, выдача каштоўнасцей (грошай, тавараў) у доўг; камерцыйнае давер'е. *Узяць тавар у к. Адкрыць к. каму-н.* **2.** *перан.* Давер'е, аўтарытэт (кніжн.). *Палітычны к. Карыстацца крэдытам у каго-н.* **3.** звычайна *мн.* Грашовыя сумы, адпушчаныя на пэўныя расходы. *Крэдыты на будаўніцтва жылых дамоў.* ‖ *прым.* **крэдытны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. білет* (папяровы грашовы знак, банкаўскі білет).

КРЭДЫТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Адпусціць (адпускаць) каму-н. крэдыты (у 3 знач.). *К. капітальнае будаўніцтва.* ‖ *наз.* **крэдытаванне**, -я, *н.*

КРЭДЫТАЗДОЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Здольны вярнуць тое, што ўзяў у крэдыт. ‖ *наз.* **крэдытаздольнасць**, -і, *ж.*

КРЭДЫТОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба або ўстанова, якія даюць грошы або тавары ў крэдыт. ‖ *прым.* **крэдыторскі**, -ая, -ае.

КРЭЙДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* (разм.). Тое, што і мел. ‖ *прым.* **крэйдавы**, -ая, -ае.

КРЭЙСЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі быстраходны баявы карабель. *Ракетны к.* ‖ *прым.* **крэйсерскі**, -ая, -ае.

КРЭЙСІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Плаваць, рабіць рэйсы па пэўнаму маршруту. **2.** Ажыццяўляць ваенны нагляд у якіх-н. водах, плаваць з мэтай разведкі, аховы берагоў, правядзення асобных баявых дзеянняў і пад. ‖ *наз.* **крэйсерства**, -а, *н.* (да 2 знач.); *прым.* **крэйсерскі**, -ая, -ае. *Крэйсерская эскадра.* ○ **Крэйсерская скорасць** (спец.) — нармальная скорасць карабля або самалёта ў адрозненне ад максімальнай.

КРЭКЕР, -у, *м.* Разнавіднасць сухога пячэння з дражджавога заквашанага цеста. ‖ *прым.* **крэкерны**, -ая, -ае.

КРЭКІНГ, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Перапрацоўка нафты і нафтапрадуктаў у спецыяльных установках для атрымання бензіну і інш. паліва. **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Установка для такой перапрацоўкі. ‖ *прым.* **крэкінгавы**, -ая, -ае.

КРЭМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Салодкая ежа з сумесі ўзбітых вяршкоў, масла з шакаладам, фруктовых сокаў і пад. **2.** Мазь для чысткі скуранога абутку; вакса, гуталін. **3.** Касметычная мазь. ‖ *прым.* **крэмавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КРЭМАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. крэмавы (у 2 знач.), з крэмавым адценнем, напр. *крэмава-белы, крэмава-жоўты, крэмава-ружовы.*

КРЭМАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* крэм. **2.** Белы з жаўтаватым адценнем, бледна-жоўты. *К. колер.*

КРЭМАТОРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяльна абсталяваны будынак для крэмацыі. ‖ *прым.* **крэматорны**, -ая, -ае.

КРЭМАЦЫЯ, -і, *ж.* Спальванне (трупаў) у спецыяльных печах. ‖ *прым.* **крэмацыйны**, -ая, -ае. *Крэмацыйная печ.*

КРЭМЕНЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вельмі цвёрды камень, які першапачаткова ўжываўся для высякання агню. **2.** *перан.* Пра чалавека з цвёрдым характарам. ‖ *прым.* **крамянёвы**, -ая, -ае (у 1 знач.).

КРЭМЕНЯЗЁМ, -у, *м.* Назва двухвокісу крэмнію, распаўсюджанага ў прыродзе ў выглядзе крэменю, кварцу, горнага хрусталю, аметысту. ‖ *прым.* **крэменязёмны**, -ая, -ае.

КРЭМЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Неакуратна, неразборліва пісаць або чарціць. ‖ *зак.* **накрэмзаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *аднакр.* **крамзануць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **крэмзанне**, -я, *н.*

КРЭМІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Падвергнуць (-вяргаць) крэмацыі.

КРЭМЛЬ, крамля, *мн.* крамлі, крамлёў, *м.* Крэпасць у старых рускіх гарадах. ‖ *прым.* **крамлёўскі**, -ая, -ае. *Крамлёўская сцяна.*

КРЭМНІЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, адна з састаўных частак большасці горных парод. ‖ *прым.* **крэмніевы**, -ая, -ае.

КРЭМ-СОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Салодкі прахаладжальны напітак.

КРЭН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нахіл набок (судна, самалёта). *Даць к.* **2.** *перан.* Змяненне напрамку, паварот да другіх задач. *К. у бок павышэння якасці прадукцыі.*

КРЭНДЗЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вітая здобная булка, якая па форме нагадвае васьмёрку. ‖ *прым.* **крэндзельны**, -ая, -ае.

КРЭОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нашчадак першых іспанскіх і партугальскіх каланізатараў у Лацінскай Амерыцы. ‖ *ж.* **крэолка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **крэольскі**, -ая, -ае.

КРЭП, -у, *м.* **1.** Шаўковая або шарсцяная тканіна з шурпатай паверхняй. **2.** Чорная празрыстая тканіна, а таксама жалобная павязка з такой тканіны. ‖ *прым.* **крэпавы**, -ая, -ае.

КРЭПАСЦЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Умацаваны пункт з доўтачасовымі абарончымі збудаваннямі. *Брэсцкая к.* ‖ *прым.* **крапасны**, -ая, -ое. *К. вал.*

КРЭПАСЦЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Дакумент аб куплі і продажу нерухомай маёмасці ў дарэвалюцыйнай Расіі. *Купчая к.*

КРЭПДЭШЫН, -у, *м.* Тонкая тканіна з натуральнага шоўку. ‖ *прым.* **крэпдэшынавы**, -ая, -ае.

КРЭПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; крэп, крэпла; -ні; *незак.* (разм.). Дранцвець, нямець ад холаду. *Рукі крэпнуць.*

КРЭСІВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Кавалак сталі для высякання агню з крэменю.

КРЭСЛА, -а, *мн.* -ы, -сел *і* -слаў, *н.* **1.** Шырокі прадмет мэблі для сядзення са спінкай і падлакотнікамі. *Мяккае к. К.-ложак* (якое раскладаецца і выкарыстоўваецца ў якасці ложка). **2.** Прадмет мэблі для сядзення са спінкай, але без падлакотнікаў. *Драўлянае к. Расставіць крэслы ў зале.* **3.** (звычайна з азначэннем), *перан.* Месца работы, пасада (разм.). *Заняць міністэрскае к.* **4.** Устаўка ў штанах у выглядзе кліноў (разм.). ‖ *памянш.* **крэсельца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **крэсельны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

КРЭСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* **1.** Выкрэсліваць, перакрэсліваць напісанае. *К. рукапіс.* **2.** Праводзіць па чым-н. рысы, пакідаючы сляды ў выглядзе ліній. *К. па сцяне мелам.* ‖ *наз.* **крэсленне**, -я, *н.*

КРЭСЦІ, -яў (разм.). Тое, што і трэфы.

КРЭЎНАСЦЬ, КРЭЎНЫ *гл.* кроўны.

КРЭЦІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Хворы на крэцінізм (у 1 знач.). **2.** Разумова абмежаваны, тупы чалавек (лаянк.). ‖ *ж.* **крэцінка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **крэцінскі**, -ая, -ае (да 2 знач.; разм.).

КРЭЦІНІЗМ, -у, *м.* **1.** Ад эндакрыннага захворвання — адставанне, затрымка фізічнага і псіхічнага развіцця, абумоўленыя парушэннем функцый шчытападобнай залозы. **2.** *перан.* Тупасць, разумовая абмежаванасць. ‖ *прым.* **крэцінічны**, -ая, -ае.

КРЭЧАТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная птушка сямейства сакаліных. ‖ *прым.* **крэчатавы**, -ая, -ае *і* **крэчатаў**, -тава, -тавы.

КРЭШЧЭНДА, *прысл.* У музыцы: мацней, з паступовым нарастаннем сілы гучання.

КСЕНАФОБІЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Хваравіты, навязлівы страх перад незнаёмымі асобамі. **2.** Нянавісць, нецярпімасць да чаго-н. чужога, незнаёмага, замежнага.

КСЕНОН, -у, *м.* Хімічны элемент, інертны газ без колеру і паху, які прымяняецца ў моцных асвятляльных прыборах. ‖ *прым.* **ксенонавы**, -ая, -ае. *Ксенонавая трубка.*

КСЕРАГРАФІЯ, -і, *ж.* (спец.). Адзін са спосабаў электраграфавання — атрыманне копій розных адлюстраванняў (дакументаў, тэкстаў). ‖ *прым.* **ксераграфічны**, -ая, -ае.

КСЕРАКС, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Тое, што і ксераграфія (спец.). **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Устройства для ксераграфічнага электраграфавання. **3.** -а. Адлюстраванне, атрыманае пры дапамозе такога ўстройства, ксераграфічная копія (ксеракопія) (разм.). ‖ *прым.* **ксераксны**, -ая, -ае.

КСЕ—КУЛ

КСЕРАФО́РМ, -у, *м.* Жоўты парашок, вяжучы і антысептычны сродак вонкавага прымянення. ‖ *прым.* **ксерафо́рмны**, -ая, -ае.

КСЁНДЗ, ксяндза́, *мн.* ксяндзы́, ксяндзо́ў, *м.* Польскі каталіцкі святар.

КСІЛАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Гравіраванне на дрэве, а таксама сама гравюра на дрэве або адбітак з такой гравюры. ‖ *прым.* **ксілагра́фічны**, -ая, -ае.

КСІЛАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музычны інструмент, што складаецца з драўляных брусочкаў, па якіх ударающь драўлянымі малаточкамі. ‖ *прым.* **ксілафо́нны**, -ая, -ае.

КУБ[1], -а, *мн.* кубы́, -о́ў, *м.* **1.** Геаметрычнае цела — правільны шасціграннік, усе грані якога квадраты. **2.** У матэматыцы: здабытак ад множання якога-н. ліку на самога сябе двойчы, трэцяя ступень ліку. *Восем — гэта к. двух.* **3.** У матэматыцы: паказчык ступені, роўны тром. *Два ў кубе.* **4.** Кубічны метр як мера аб'ёму (разм.). *К. дроў.*

КУБ[2], -а, *мн.* кубы́, -о́ў, *м.* Пасудзіна цыліндрычнай формы для перагонкі або кіпячэння вадкасці. *Перагонны к.* ‖ *прым.* **кубавы**, -ая, -о́е.

КУБАВА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Памяшканне, дзе знаходзіцца кіпяцільны куб.

КУ́БАВЫ, -ая, -ае. Сіні, з густым яркім адценнем. *Кубавая фарба. К. колер.*

КУ́БАК, -бка, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* **1.** Невялікая, звычайна з ручкай, пасудзіна з гліны ці фарфору для піцця. *Разбіць к.* **2.** Спартыўны прыз з каштоўнага матэрыялу, што ўручаецца пераможцу ў спартыўных спаборніцтвах. *Пераходны к.* ‖ *прым.* **ку́бкавы**, -ая, -ае (да 2 знач.). *К. матч.*

КУБАМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кубічны метр. *Купіць к. дроў.*

КУБА́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Шапка кубанскіх казакоў з плоскім верхам.

КУБА́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Сорт пшаніцы.

КУБАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** У матэматыцы: вылічэнне аб'ёму цела. **2.** Аб'ём чаго-н., выражаны ў кубічных адзінках. *К. глядзельнай залы.* ‖ *прым.* **кубату́рны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

КУ́БЕЛ, ку́бла, *мн.* кублы́, кубло́ў, *м.* Дзежка з вушкамі і векам для захоўвання прадуктаў і рэчаў. ‖ *памянш.* **кубе́лец**, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.*; *прым.* **кубе́лечны**, -ая, -ае. ‖ *прым.* **ку́бельны**, -ая, -ае.

КУ́БІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Невялікі прадмет у форме куба[1]. *Дзіцячыя кубікі* (гульня). **2.** Кубічны сантыметр як мера аб'ёму. *Два кубікі донарскай крыві.*

КУБІ́НЦЫ, -аў, *адз.* кубі́нец, -нца, *м.* Насельніцтва Кубы. ‖ *ж.* **кубі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **кубі́нскі**, -ая, -ае.

КУБІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да адзінак вымярэння аб'ёму. *Кубічныя метры.* **2.** Які мае форму куба[1] (у 2 знач.). *К. будынак.*

КУ́БРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Жылое памяшканне для каманды на караблі.

КУВА́ЛДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ва́лд *і* -валдаў, *ж.* Цяжкі кавальскі молат.

КУГА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Плакаць (пра грудное дзіця). **2.** Крычаць (пра саву). ‖ *наз.* **куга́канне**, -я, *н.*

КУГУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і пума.

КУДА́ХТАЦЬ, -хчу, -хчаш, -хча; -хчы; *незак.* Пра курэй: ствараць гукі, падобныя на «куд-кудах». ‖ *наз.* **куда́хтанне**, -я, *н.*

КУДЗЕ́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Падобны на кудзелю, пушысты, лахматы. *Кудзелістыя ніткі.* ‖ *наз.* **кудзе́лістасць**, -і, *ж.*

КУДЗЕ́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *незак.* (разм.). Станавіцца падобным на кудзелю.

КУДЗЕ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што* (разм.). Рабіць падобным на кудзелю. *К. ніткі.*

КУДЗЕ́ЛЯ, -і, *ж.* Валакністая частка лёну, пянькі. ‖ *прым.* **кудзе́льны**, -ая, -ае.

КУ́ДЗЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Кучаравая пасма валасоў, локан.

КУ́ДЗЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Невялікі вузкі ўчастак лесу сярод поля.

КУДЛА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З доўгімі скалмачанымі валасамі; лахматы. *Кудлатая галава.* **2.** З доўгай густой поўсцю; касматы. *К. сабака.* ‖ *наз.* **кудла́тасць**, -і, *ж.*

КУДЛА́ЦІЦЦА, -ла́чуся, -ла́цішся, -ла́ціцца; *незак.* (разм.). Станавіцца кудлатым. ‖ *зак.* **пакудла́ціцца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца, **ускудла́ціцца**, -ла́чуся, -ла́цішся, -ла́ціцца *і* **скудла́ціцца**, -ла́чуся, -ла́цішся, -ла́ціцца.

КУДЛА́ЦІЦЬ, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны; *незак., каго-што* (разм.). Рабіць кудлатым. *К. валасы.* ‖ *зак.* **пакудла́ціць**, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны, **ускудла́ціць**, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны *і* **скудла́ціць**, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны. ‖ *наз.* **кудла́чанне**, -я, *н.*

КУДЛА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Пра чалавека з доўгімі кудлатымі валасамі.

КУ́ДЛЫ, -аў (разм.). Доўгія скалмачаныя пасмы валасоў.

КУДЫ́, *прысл.* **1.** *пытальнае* і *адноснае.* У якім напрамку?, у якое месца? *К. едзе аўтобус? Дом, к. пераехалі суседзі.* **2.** *пытальнае.* На што? для якой мэты? (разм.). *К. столькі цукру пайшло?* **3.** *у знач. часц.* У спалучэнні з вышэйшай ступенню прыметнікаў і прыслоўяў абазначае: значна, намнога (разм.). *Гэта сукенка к. лепшая за тую.* **4.** *у знач. часц.* Выражае сумненне, немагчымасць чаго-н. *К. мне да вас!* ◊ **Кудыы каторы** — у розныя бакі разляцецца, разбегчыся. **Куды ні кінь вокам** (разм.) — усюды. **Хоць куды** (у знач. вык.) (разм.) — добры ва ўсіх адносінах, прыгодны да ўсяго.

КУДЫ́-НЕ́БУДЗЬ, *прысл.* Усё роўна куды; у нявызначанае месца.

КУДЫ́-НІКУДЫ́, *прысл.* У якое-н. месца. *Ну ходзім жа куды-нікуды.*

КУДЫ́СЬЦІ, *прысл.* Невядома куды. *Сын к. пайшоў.*

КУ́ЖАЛЬ, -ю, *м.* **1.** Валакно ачэсанага лёну, а таксама ніткі з такога валакна. *Спрасці к.* **2.** Палатно з такіх нітак. *Наткаць абрусаў з кужалю.* ‖ *прым.* **кужа́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Кужэльныя ніткі. Кужэльная кашуля* (пашытая з кужалю; у 2 знач.).

КУ́ЗАЎ, -зава, *мн.* -завы, -заваў, *м.* Частка павозкі, экіпажа, аўтамашыны і пад., якая служыць для размяшчэння людзей або грузаў. ‖ *прым.* **кузаўны**, -а́я, -о́е.

КУ́ЗНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Майстэрня з горнам для ручной коўкі металу. **2.** *перан., чаго.* Месца, дзе ствараецца што-н. вельмі важнае, істотнае (высок.). *Інстытут — к. маладых спецыялістаў.* ‖ *прым.* **ку́зневы**, -ая, -ае.

КУЗУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Усякае маленькае, дробнае насякомае. ‖ *памянш.* **кузу́рачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

КУ́ЗЬКА, -і, *мн.* -і, -зек, *м.* Шкоднік зерневых раслін; хлебны жук.

КУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* **1.** Пра зязюлю: ствараць гукі, падобныя на «ку-ку». **2.** *перан.* Гаварыць (разм.). ‖ *зак.* **пракукава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й. ‖ *наз.* **кукава́нне**, -я, *н.*

КУ́КАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Насякомае на стадыі свайго развіцця, калі знікаюць лічынкавыя і развіваюцца дарослыя органы.

КУКА́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, кука́рд *і* кукардаў, *ж.* Форменны знак устаноўленага ўзору на форменнай фуражцы. ‖ *прым.* **кука́рдны**, -ая, -ае *і* **кука́рдавы**, -ая, -ае.

КУКАРЭ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Крычаць «кукарэку». ‖ *зак.* **пракукарэ́каць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **кукарэ́канне**, -я, *н.*

КУКАРЭ́КУ, *выкл. гукаперайм.* Пра крык пеўня.

КУ́КІШКІ, -шак: **на кукішках** (сядзець), **на кукішкі** (сесці) — сагнуўшы ногі ў каленях і трымаючыся на насках.

КУ́КЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Жаночая прычоска: заплеценыя і закручаныя ў вузел валасы.

КУ-КЛУКС-КЛА́Н, -а, *м.* Тэрарыстычная расісцкая арганізацыя ў ЗША. ‖ *прым.* **ку-клукс-кла́наўскі**, -ая, -ае.

КУКЛУКСКЛА́НАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* Член ку-клукс-клана, лінчавальнік. ‖ *ж.* **куклукскла́наўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -навак.

КУКО́ЛЬ, -ю, *м.* Травяністая расліна сямейства гваздзіковых — пустазелле з цёмнаружовымі кветкамі і ядавітым насеннем.

КУ́КСА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Частка канечнасці, якая засталася пасля ампутацыі або калецтва.

КУКУРУ́ЗА, -ы, *ж.* Аднагадовая травяністая расліна сямейства злакавых з высокім і тоўстым сцяблом і ядомымі буйнымі жоўтымі зярнятамі, сабранымі ў пачаткі, а таксама зерне гэтай расліны. ‖ *прым.* **кукуру́зны**, -ая, -ае.

КУЛА́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Кісць рукі з прыгнутымі к далоні пальцамі. **2.** *перан.* Сканцэнтраваныя ў адным месцы ваенныя ўзброеныя сілы для рашаючага ўдару. *Сабраць полк у к.* ‖ *памянш.* **кулачо́к**, -чка, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **кула́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. бой. Кулачнае права* (перан.: панаванне насілля, грубай сілы).

КУЛА́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Багаты селянін-уласнік, які эксплуатаваў батракоў, беднякоў. ‖ *ж.* **кула́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.). ‖ *зб.* **кула́цтва**, -а, *н. і* (пагард.) **кулаччо́**, -а́, *н.* ‖ *прым.* **кула́цкі**, -ая, -ае.

КУЛАМЕ́СА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Гразь, змешаная са снегам, вязкая маса чаго-н. **2.** *перан.* Бязладдзе, неразбярыха.

КУЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзікая жывёліна, родная асла.

КУЛА́ЧКІ: ісці на кулачкі — удзельнічаць у кулачным баі.

КУЛЕ́Ш, -ляшу́, *м.* Густая мучная або крупяная каша з салам.

КУЛЁМ, *прысл.* (разм.). **1.** Імкліва, перакульваючыся цераз галаву. *Паляцець к. з гары.* **2.** Стрымгалоў. *Кінуцца к. за кім-н.*

КУ́ЛІ *нескл., м.* Чорнарабочы (насільшчык, грузчык) у некаторых усходніх краінах.

КУЛІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Невялікая балотная птушка з доўгімі нагамі. *Кожны к. сваё балота хваліць.*

КУЛІНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па кулінарыі. **2.** Чалавек, здатны ў прыгатаванні розных страў. ‖ *ж.* **куліна́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **куліна́рскі**, -ая, -ае. *Кулінарская работа.*

КУЛІНА́РЫЯ, -і, *ж.* **1.** Майстэрства прыгатавання ежы. *Курсы кулінарыі.* **2.** Магазін гатовых страў і харчовых паўфабрыкатаў. ‖ *прым.* **куліна́рны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КУЛІ́СА, -ы, *мн.* -ы, кулі́с, *ж.* (спец.). Бакавы шчыт у тэатральнай дэкарацыі. *Мяккая к.* (у выглядзе заслоны). *За кулісамі* (за сцэ-

най у тэатры; таксама перан.: тайна). *За кулісы* (за сцэну). ‖ *прым.* **кулісны**, -ая, -ае.

КУЛІЧ, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Салодкі здобны пірог цыліндрычнай формы. ‖ *прым.* **кулíчны**, -ая, -ае. *Кулічнае цеста.*

КУЛÓН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жаночае ўпрыгожанне з каштоўных камянёў ці інш. матэрыялу, якое носяць на ланцужку на шыі. ‖ *прым.* **кулóнны**, -ая, -ае.

КУЛÓН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка вымярэння колькасці электрычнасці, электрычнага зараду ў Міжнароднай сістэме адзінак.

КУЛУÁРЫ, -аў. **1.** Памяшканне па-за залай пасяджэння (у парламенце, на з'ездзе і пад.). **2.** *перан.* Аб неафіцыйных размовах у дасведчаных палітычных, грамадскіх колах (кніжн.). *Вядома з кулуараў.* ‖ *прым.* **кулуáрны**, -ая, -ае. *Кулуарныя размовы.*

КУЛЬ[1], -я́, *мн.* -í, -ёў, *м.* Тоўсты сноп адборнай саломы, якая звычайна ідзе на стрэхі. ‖ *прым.* **куляві́**, -áя, -óе. *Кулявая салома.*

КУЛЬ[2], -я́, *мн.* -í, -ёў, *м.* Задняя частка рыбалоўнай снасці (невада, жака і пад.) у выглядзе вузкага доўгага мяшка, куды трапляе рыба пры лоўлі. ‖ *прым.* **кулькóвы**, -ая, -ае.

КУ́ЛЬБА, -ы, *мн.* -ы, кульб *і* **КУЛЬБÁКА**, -і, *ДМ* -бáцы, *мн.* -і, -бáк, *ж.* Палка з загнутым верхнім канцом для апоры пры хадзьбе.

КУЛЬГÁВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца кульгавым.

КУЛЬГÁВЫ, -ая, -ае. **1.** З карацейшай ці балючай нагой. *К. дзед.* **2.** Са зламанай або карацейшай, чым другія, ножкай (пра рэчы; разм.). *Кульгавая табурэтка.* **3.** Больш кароткі, чым другі, другія (пра нагу, пра ножку чаго-н.; разм.). *Кульгавая нага.* ‖ *наз.* **кульгáвасць**, -і, *ж.*

КУЛЬГÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *незак.* **1.** Хадзіць, чыкільгаючы, нясмела ступаючы на карацейшую ці балючую нагу. **2.** *перан.* Мець недахопы, быць у нездавальняючым стане (разм.). *У яго арфаграфія кульгае.* ◊ **Кульгаць на абедзве нагі** (разм. неадабр.) — мець многа прабелаў (пра чые-н. веды, пра якую-н. справу, работу). ‖ *наз.* **кульгáнне**, -я, *н.*

КУЛЬМІНÁЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Праходжанне свяціла праз нябесны мерыдыян (спец.). **2.** Пункт найвышэйшага ўздыму, напружання ў развіцці чаго-н. (кніжн.). *К. падзей.* ‖ *прым.* **кульмінацы́йны**, -ая, -ае. *К. момант.*

КУЛЬНУ́ЦЦА *гл.* куляцца.

КУЛЬНУ́ЦЬ, -нý, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нýць; -ні́; -нýты; *зак.* **1.** *гл.* куляць. **2.** *што.* Выпіць (разм.). *Ён любіў к. чарачку.*

КУЛЬТ, -у, *М* -льце, *м.* **1.** Рэлігійнае служэнне бажаству і звязаныя з гэтым абрады. *К. бога Сонца ў язычнікаў. Служыцелі культу* (духавенства). **2.** *перан., каго-чаго.* Сляпое пакланенне каму-, чаму-н., абагатварэнне каго-, чаго-н. (кніжн.). *К. асобы.* ‖ *прым.* **кýльтавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

КУЛЬТ... Першая састаўная частка складаных слоў, якая абазначае: культурна-асветны, звязаны з абслугоўваннем культурных патрэбнасцей, напр. *культтавары, культгандаль, культработнік.*

КУЛЬТПАХÓД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Калектыўнае наведванне тэатра, музея, кіно і пад.

КУЛЬТТАВÁРЫ, -аў. Скарачэнне: культурныя тавары — канцылярскія і вучнёўскія прылады як прадмет гандлю. *Магазін культтавараў.* ‖ *прым.* **культтавáрны**, -ая, -ае (разм.).

КУЛЬТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -тýр, *ж.* **1.** Сукупнасць дасягненняў чалавецтва ў вытворчым, грамадскім і разумовым жыцці. *Гісторыя культуры. Матэрыяльная к. Духоўная к.* **2.** Тое, што і культурнасць. *Людзі высокай культуры.* **3.** Развядзенне, вырошчванне якой-н. расліны або жывёлы (спец.). *К. лёну. К. шаўкапрада.* **4.** Расліна, якая разводзіцца, а таксама (спец.) мікраарганізмы, вырашчаныя ў лабараторыі і пад. *К. арганічнай тканкі. К. стрэптакокаў.* **5.** Высокі ўзровень чаго-н., высокае развіццё, уменне. *К. земляробства. К. вытворчасці. К. мовы. Фізічная к.* (фізкультура). ‖ *прым.* **культу́рны**, -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

КУЛЬТУРАЛÓГІЯ, -і, *ж.* Навука пра духоўную культуру народа. ‖ *прым.* **культуралагíчны**, -ая, -ае.

КУЛЬТУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* культура. **2.** Які знаходзіцца на высокім узроўні культуры. *Культурнае грамадства. Культурна* (прысл.) *паводзіць сябе сярод людзей.* **3.** Які звязаны з пашырэннем культуры, асветы. *Культурная работа.* **4.** Вырашчаны чалавекам, не дзікаросль. *Культурныя расліны. К. слой зямлі* (слой зямлі, які ўтвараецца з арганічных і іншых рэштак на месцах пасяленняў чалавека). ‖ *наз.* **культу́рнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

КУЛЬТУРÓЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па культуралогіі.

КУЛЬТУРЫ́ЗМ, -у, *м.* Сістэма фізічных практыкаванняў (пераважна сілавых), якія садзейнічаюць развіццю мускулатуры цела чалавека, фарміраванню прыгожай пастаці.

КУЛЬТУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца культурызмам.

КУЛЬТЫВАВÁЦЬ, -тывýю, -тывýеш, -тывýе; -тывýй; -тываваны; *незак., што.* **1.** Апрацоўваць зямлю культыватарам. **2.** *перан.* Насаджаць, уводзіць ва ўжыванне. *К. новыя метады.* **3.** *перан.* Удасканальваць што-н. якім-н. спосабам; садзейнічаць развіццю чаго-н. ‖ *наз.* **культывавáнне**, -я, *н. і* **культывáцыя**, -і, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **культывацы́йны**, -ая, -ае.

КУЛЬТЫВÁТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прылада для рыхлення глебы і знішчэння пустазелля. ‖ *прым.* **культывáтарны**, -ая, -ае.

КУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, куль, *ж.* Невялікі свінцовы або стальны прадаўгаваты снарад у патроне для стральбы з ручной агнястрэльнай зброі і кулямётаў. *Трасіруючая к. Бранябойная к.* ◊ **Адліваць кулі** (разм.) — ілгаць, хлусіць. **Вылецець куляй** (разм.) — імкліва выбегчы адкуль-н. ‖ *прым.* **кулявы́**, -áя, -óе. *Кулявое раненне.*

КУЛЯБЯ́КА, -і, *ДМ* -бя́цы, *мн.* -і, -бя́к, *ж.* Прадаўгаваты вялікі пірог, начынены мясам, рыбай, капустай і інш. ‖ *прым.* **кулябя́чны**, -ая, -ае.

КУЛЯВЫ́[1] *гл.* куль[1].

КУЛЯВЫ́[2] *гл.* куля.

КУЛЯМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтаматычная скарастрэльная зброя для стральбы кулямі. *Ручны к. Станковы к.* ‖ *прым.* **кулямётны**, -ая, -ае.

КУЛЯМЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Стралок з кулямёта. ‖ *ж.* **кулямётчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

КУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* Пераварочвацца цераз галаву, перакульвацца. ‖ *аднакр.* **кульну́цца**, -нýся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -нýцца; -нíся. ‖ *наз.* **куля́нне**, -я, *н.*

КУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што.* Валіць набок; пераварочваць, перакульваць. ◊ **Куляць чарку** (разм.) — выпіваць. ‖ *аднакр.* **кульну́ць**, -нý, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нýць; -ні́; -нýты. ‖ *наз.* **куля́нне**, -я, *н.*

КУМ, -а, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Хросны бацька ў адносінах да бацькоў хрэсніка і да хроснай маці. ‖ *ласк.* **кумóк**, -мкá, *мн.* -мкí, -мкóў, *м.* (разм.).

КУМÁ, -ы́, *мн.* -ы́, -óў, *ж.* Хросная маці ў адносінах да бацькоў хрэсніка і да хроснага бацькі. ‖ *ласк.* **кýмка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.*

КУМАЎСТВÓ, -á, *н.* (разм.). **1.** Сяброўскія адносіны паміж кумамі. **2.** *перан.* Паблажлівасць у службовых справах сябрам або сваякам на шкоду агульнай справе. ‖ *прым.* **кума́ўскі**, -ая, -ое.

КУМÁЧ, -ý, *м.* Баваўняная тканіна яркачырвонага колеру. ‖ *прым.* **кумачóвы**, -ая, -ае *і* **кумáчны**, -ая, -ае.

КУМÉКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Разумець, цяміць, кеміць.

КУМÍР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Статуя язычніцкага бажаства. **2.** *перан.* Прадмет асаблівага захаплення і пакланення (высок. і іран.).

КУМÍРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Язычніцкая малельня з кумірамі.

КУМÍЦЦА, -млю́ся, -мíшся, -мíцца; -мíмся, -мíцеся, -мя́цца; *незак.* (разм.). Уступаць у кумаўскія адносіны. ‖ *зак.* **пакумíцца**, -млю́ся, -мíшся, -мíцца; -мíмся, -мíцеся, -мя́цца.

КУМПЯ́К, -á, *мн.* -í, -óў, *м.* **1.** Бядровая частка тушы (звычайна свіной). *Вэнджаны к.* **2.** Верхняя частка нагі; бядро (разм.). ‖ *прым.* **кумпя́чны**, -ая, -ае.

КУМЫ́КІ, -аў, *адз.* -мы́к, -а, *м.* Народнасць, якая складае частку насельніцтва Дагестана. ‖ *ж.* **кумы́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **кумы́цкі**, -ая, -ае.

КУМЫ́С, -у, *м.* Пажыўны напітак з малака кабылы. *Лячэнне кумысам.* ‖ *прым.* **кумы́сны**, -ая, -ае.

КУМЫСА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да кумысу, да лячэння кумысам, напр. *кумысапрыгатаванне, кумысалячэбніца, кумысалячэбны, кумысалячэнне.*

КУНЖУ́Т, -у, *М* -жýце, *м.* Аднагадовая паўднёвая расліна сямейства кунжутных, з якой здабываюць алей. ‖ *прым.* **кунжу́тны**, -ая, -ае. *К. алей.*

КУНÍЦА, -ы, *мн.* -ы, -нíц, *ж.* Невялікі драпежны звярок сямейства куніцавых з каштоўным футрам, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **куні́цавы**, -ая, -ае.

КУНСТКÁМЕРА, -ы, *мн.* -ы, -мер, *ж.* (уст.). Збор гістарычных, мастацкіх і пад. рэдкасцей, а таксама памяшканне для такога збору.

КУНТУ́Ш, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Старадаўняя польская і ўкраінская адзежына ў выглядзе кафтана з шырокімі адкіднымі рукавамі.

КУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, куп, *ж.* **1.** Група дрэў, кустоў, якія густа растуць. *К. кустоў.* **2.** Гурт, група (людзей). *К. людзей. Калі робіш у купе, то не баліць у пупе* (з нар.). **3.** Вялікая колькасць чаго-н., куча (абл.). *К. саломы.* **4.** Сухі торф, які ператварыўся ў чорны пыл (абл.). *Ужо некалькі дзён дыміць к.* ◊ **Да купы** (разм.) — у адно месца.

КУ́ПАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дах, верхняе скляпенне ў форме паўшар'я. *К. цырка. К. парашута. К. неба* (перан.). ‖ *прым.* **ку́пальны**, -ая, -ае. *Купальнае перакрыцце.*

КУПÁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Род травяністых раслін сямейства складанакветных з дробнымі кветкамі. **2.** Купальская песня.

КУПÁЛЛЕ, -я, *н.* Старажытнае свята летняга сонцастаяння ва ўсходніх славян, якое святкуецца ў ноч з 23 на 24 чэрвеня старога стылю. ‖ *прым.* **купáльскі**, -ая, -ае. *Купальская ноч. Купальская кветка.*

КУПÁЛЬНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Жаночы касцюм для купання.

КУПА́ЛЬНІК[2], -у, *м.* Высокая травяністая расліна сямейства складанакветных з жоўтымі кветкамі (скарыстоўваецца ў медыцыне).

КУПА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* Пабудова на вадзе або ля вады для купання.

КУПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто купаецца (у рацэ, возеры, моры). ‖ *ж.* **купа́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

КУПАРВА́С, -у, *м.* Назва некаторых солей сернай кіслаты. *Медны к. Жалезны к.* ‖ *прым.* **купарва́сны**, -ая, -ае.

КУПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што.* Апускаць у ваду для мыцця, асвяжэння і пад. *К. дзіця.* ‖ *зак.* **вы́купаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *звар.* **купа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **вы́купацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **купа́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **купа́льны**, -ая, -ае. *К. касцюм. К. сезон.*

КУПЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Пасудзіна ў форме чашы, у якую апускаюць дзіця пры царкоўным абрадзе хрышчэння. ‖ *прым.* **купе́льны**, -ая, -ае.

КУПЕ́Ц, -пца́, *мн.* -пцы́, -пцо́ў, *м.* **1.** Багаты гандляр, уладальнік прыватнага гандлёвага прадпрыемства. *К. першай гільдыі.* **2.** Пакупнік (разм.). *Знайсці купца на тавар.* ‖ *памянш.* **ку́пчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *павел.* **купчы́на**, -ы, *мн.* -ы, -чын, *м.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *ж.* **купчы́ха**, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х (да 1 знач.). ‖ *зб.* **купе́цтва**, -а, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **купе́цкі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *К. сан.*

КУП'Ё, -я́, *н., зб.* Купіны.

КУПІ́ЛА, -а, *н.* (разм.). Грашовыя сродкі. *Купіў бы, ды купіла няма.*

КУ́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Грудок сухой, цвёрдай зямлі на нізкім або балоцістым месцы, аброслы мохам, травой.

КУПІ́РАВАНЫ, -ая, -ае. Тое, што і купэйны.

КУП'І́СТЫ, -ая, -ае. З купінамі. *Куп'істая сенажаць.* ‖ *наз.* **куп'і́стасць**, -і, *ж.*

КУПІ́ЦЬ, куплю́, ку́піш, ку́піць; ку́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Набыць за грошы ці за іншыя каштоўнасці. *К. кнігу. На базары розуму не купіш* (прыказка). **2.** *каго (што).* Схіліць на свой бок подкупам, абяцаннямі і пад. *Справядлівага чалавека не к.* ‖ *незак.* **купля́ць**, -яю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ку́пля**, -і, *ж.* (да 1 знач.) *і* **купля́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

КУПЛЕ́Т, -а, *м* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Страфа песні або верша. ‖ *прым.* **купле́тны**, -ая, -ае.

КУПЛЕТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Эстрадны артыст, які выконвае сатырычныя, жартаўлівыя песенькі. ‖ *ж.* **куплеты́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

КУПЛЁНЫ, -ая, -ае. Не хатняга вырабу, а набыты за грошы. *Куплёныя пасцілкі.*

КУПО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адразны талон у каштоўных паперах на атрыманне працэнтаў з іх. **2.** Адрэз тканіны на касцюм, спадніцу і пад., звычайна ў раскроеным выглядзе. ‖ *прым.* **купо́нны**, -ая, -ае.

КУПЧА́СТЫ, -ая, -ае. Пра дрэвы, кветкі: пышны, з густой кронай. *Купчастая вішня.* ‖ *наз.* **купча́стасць**, -і, *ж.*

КУ́ПЧЫ, -ая, -ае: **купчая крэпасць** або **купчая**, -ай, *ж.* (уст.) — дакумент аб куплі і продажу нерухомай маёмасці і аб праве на валоданне ёю.

КУПЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* купец. **2.** Жонка купца.

КУПЭ́, *нескл., н.* Асобнае памяшканне ў пасажырскім вагоне для 4 або 2 пасажыраў.

КУПЭ́ЙНЫ, -ая, -ае. Падзелены на купэ. *К. вагон.* ‖ *наз.* **купэ́йнасць**, -і, *ж.*

КУПЮ́РА[1], -ы, *мн.* -ы, -пю́р, *ж.* Скарачэнне, пропуск у тэксце (навуковым, літаратурным, музычным). *Верш надрукаваны з купюрамі.* ‖ *прым.* **купю́рны**, -ая, -ае.

КУПЮ́РА[2], -ы, *мн.* -ы, -пю́р, *ж.* (спец.). Каштоўная папера — аблігацыя або грашовы знак. *Сторублёвая к.*

КУ́РАВА, -а, *н.* Куродым, сажа ад дыму.

КУРА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які дыміць. *Куравая галавешка.* **2.** Пакрыты сажай ад дыму, закуродымлены.

КУРАГА́, -і́, *ДМ* -разе́, *ж.* (зб.). Разрэзаныя папалам і высушаныя абрыкосы без костачак.

КУРАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне курэй як галіна птушкагадоўлі. ‖ *прым.* **курагадо́ўчы**, -ая, -ае.

КУРА́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* (разм.). Важнічаць, трымацца фанабэрыста, паводзіць сябе недапушчальна, груба.

КУРАННЫ́ *гл.* курэнь.

КУРА́НТЫ, -аў. Вежавы гадзіннік, бой якога суправаджаецца музыкай. *Крамлёўскія к.*

КУРАНЯ́ *і* **КУРАНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня курыцы. ◊ **Куранят увосень лічаць** (прыказка) — толькі канец справы пакажа, ці варта было яе пачынаць. ‖ *памянш.* **кураня́тка**, -а, *мн.* -і, -так, *н.* ‖ *прым.* **кураня́чы**, -ая, -ае.

КУРАПА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Дзікая птушка з сямейства цецеруковых. *Шэрая к.* ‖ *прым.* **курапа́ткавы**, -ая, -ае.

КУРАРТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае лекавыя ўласцівасці прыроды і іх выкарыстанне ў лячэбных мэтах. ‖ *прым.* **курарталагі́чны**, -ая, -ае.

КУРАСА́ДНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (разм.). Перакладзіна ў куратніку, на якую куры садзяцца на ноч; седала.

КУРАСЛЕ́П, -у, *м.* Народная назва шматгадовай травяністай расліны сямейства казяльцовых з жоўтымі кветкамі. *Расцвіў к.* ‖ *прым.* **курасле́пны**, -ая, -ае.

КУРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асоба, якой даручана назіранне за кім-, чым-н. ‖ *прым.* **кура́тарскі**, -ая, -ае.

КУРА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памяшканне для курэй.

КУРА́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса курыцы як ежа.

КУРГА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Высокі старадаўні магільны насып. *Скіфскі к.* ‖ *прым.* **курга́нны**, -ая, -ае.

КУ́РДЫ, -аў, *адз.* курд, -а, *м.* Народ іранскай моўнай групы, які жыве ў Іране, Турцыі, Іраку, іншых краінах Блізкага Усходу і часткова ў Расіі. ‖ *ж.* **курдзя́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ку́рдскі**, -ая, -ае.

КУРДЗЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тлушчавае адкладанне ля хваста ў некаторых парод авечак. ‖ *прым.* **курдзю́чны**, -ая, -ае. *Курдзючныя авечкі.*

КУР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пасыльны ва ўстанове, які разносіць дзелавыя паперы. **2.** Службовая асоба, якая развозіць спешныя дзяржаўныя даручэнні. *Дыпламатычны к.* ‖ *прым.* **кур'е́рскі**, -ая, -ае. *Кур'ерскія даручэнні.* ○ **Кур'ерскі поезд** — пасажырскі поезд самай высокай скорасці.

КУР'Ё́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Недарэчны выпадак, смешнае здарэнне.

КУР'ЁЗНЫ, -ая, -ае. Смешны, забаўны. *К. выпадак.* ‖ *наз.* **кур'ёзнасць**, -і, *ж.*

КУРКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* (разм.). Курковая паляўнічая стрэльба.

КУРЛЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра жураўлёў: ствараць гукі, падобныя на «курлы». ‖ *аднакр.* **курлы́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **курлы́канне**, -я, *н.*

КУРНО́СЫ, -ая, -ае. Кароткі і задраны ўгору (пра нос) або (пра чалавека) з кароткім задраным носам. ‖ *наз.* **курно́сасць**, -і, *ж.*

КУРНУ́ЦЬ *гл.* курыць.

КУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які абаграваецца печкай без коміна. *Курная хата.* **2.** Які дае многа дыму, копаці. *Курная галавешка.*

КУРНЯ́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Пра катоў: утвараць ціхія манатонныя гукі накшталт «курняў».

КУРО́ДЫМ, -у, *м.* Густы едкі дым пры гарэнні, тленні без полымя.

КУРО́ДЫМЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Вылучаць куродым, дымець. *Галавешка куродымее.* ‖ *зак.* **закуро́дымець**, -ее.

КУРО́ДЫМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак.* Спальваючы што-н., напускаць куродыму. *Начнічок к.* ‖ *зак.* **закуро́дыміць**, -млю, -міш, -міць; -млены.

КУРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Частка ўдарнага механізма ў ручной агнястрэльнай зброі. *Націснуць на к.* ‖ *прым.* **курко́вы**, -ая, -ае.

КУРО́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мясцовасць з прыроднымі лекавымі сродкамі (мінеральнымі крыніцамі, гразямі і пад.) і з санаторыямі для лячэння і адпачынку. *Лячыцца на курорце.* ‖ *прым.* **куро́ртны**, -ая, -ае. *К. сезон.*

КУРО́РТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які лечыцца, адпачывае на курорце. ‖ *ж.* **куро́ртніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

КУРС[1], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Напрамак руху, шлях (карабля, самалёта і пад.). *Самалёт узяў к. на поўдзень.* **2.** *перан.* Напрамак якой-н. палітычнай, грамадскай дзейнасці. *К. на раззбраенне. Знешнепалітычны к.* **3.** Цана, па якой прадаюцца каштоўныя паперы. *Валютны к. Змагацца за ўстойлівы к. рубля.* ◊ **У курсе чаго** (быць) і **у курс чаго** (увайсці, увесці) — пра дасведчанасць у чым-н. ‖ *прым.* **курса́вы**, -а́я, -о́е. *К. рух. Курсавая табліца.*

КУРС[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Закончаны цыкл, увесь аб'ём спецыяльнага навучання, якіх-н. працэдур. *К. сярэдняй школы. К. гразелячэння.* **2.** Асобная гадавая ступень адукацыі ў вышэйшай школе і спецыяльных навучальных установах, а таксама група навучэнцаў гэтай ступені. *Скончыць к. ва універсітэце. Староста курса. Студэнт трэцяга курса.* **3.** Выклад навуковай дысцыпліны ў вышэйшай школе, у спецыяльнай навуковай установе. *Прачытаць к. лекцый па гісторыі Беларусі.* ‖ *прым.* **курса́вы**, -а́я, -о́е. *Курсавая работа студэнта.*

КУРСА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Навучэнец курсаў. **2.** Ваеннаслужачы, які навучаецца ў сярэдняй або вышэйшай ваеннай навучальнай установе, а таксама той, хто праходзіць падрыхтоўку ў вайсковай часці. *К. сувораўскага вучылішча.* ‖ *ж.* **курса́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 знач.). ‖ *прым.* **курса́нцкі**, -ая, -ае (да 2 знач.).

КУРСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Рабіць рэгулярныя паездкі, рэйсы па пэўнаму маршруту (пра самалёт, цягнік, аўтобус і пад.). *Паміж горадам і вёскай курсіруе аўтобус.*

КУРСІ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* У дарэвалюцыйнай Расіі: слухачка вышэйшых жаночых курсаў.

КУРСІ́Ў, -сіву, *м.* Друкарскі нахілены ўправа шрыфт, падобны да рукапіснага почырку. *Выдзеліць цытату курсівам.* ‖ *прым.* **курсі́ўны**, -ая, -ае.

КУРСО́ЎКА, -і, *ДМ* -со́ўцы, *мн.* -і, -со́вак, *ж.* Дакумент на права лячэння і харчавання на курорце, звычайна без забеспячэння жыл-

лём. ‖ *прым.* **курсо́вачны,** -ая, -ае. *Курсовачныя хворыя.*

КУ́РСЫ, -аў. Назва некаторых кароткатэрміновых устаноў. *К. машыністак. К. вязання.*

КУРТА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** З кароткім або адсечаным хвастом (пра жывёл). *К. сабака.* **2.** *перан.* Невялікага росту, малы, кароткі. *К. чалавек.* **3.** Цесны (пра адзенне). *К. пінжачок.* **4.** *перан.* Няпоўны, абмежаваны (іран.). *Куртатая канстытуцыя.* ‖ *наз.* **курта́тасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

КУ́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кароткая верхняя вопратка, якая зашпільваецца на гузікі ці на замок. ‖ *памянш.* **ку́ртачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ку́ртачны,** -ая, -ае.

КУРТЫЗА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (уст.). Жанчына лёгкіх паводзін, якая знаходзілася на паслугах у арыстакратычным асяроддзі.

КУРЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* **1.** Града для кветак, клумба (уст.). **2.** Участак, засаджаны адной пародай дрэў, а таксама група дрэў адной пароды. **3.** Даўней: частка крапаснога вала паміж двума бастыёнамі. ‖ *прым.* **курці́нны,** -ая, -ае.

КУРЧ, -у, *м.* Сутаргавае сцягванне мышц цела.

КУ́РЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **1.** Сціскацца ўсім целам (ад болю, сутаргі, сцюжы і пад.). *К. ад болю.* **2.** Рабіцца няроўным, пагнутым; скручвацца, выгінацца. *Бяроста курчылася на агні.*

КУ́РЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** *каго (што),* звычайна *безас.* Балюча зводзіць мышцы цела. *Яго ўсяго курчыла.* **2.** *што.* Падгінаць. *К. пальцы на назе.*

КУ́РЫВА, -а, *н.* (разм.). Табака і наогул тое, што можна курыць. *Трэба купіць к.*

КУРЫ́ЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Тое, што і курыльня.

КУРЫ́ЛКА[2]: **жыў курылка!** (разм. жарт.) — усё яшчэ жыве, ёсць, нягледзячы на няўдачы, ганенні і пад., або пра таго, хто доўга адсутнічаў, а цяпер зноў аб'явіўся.

КУРЫ́ЛЬНЫ *гл.* курыць.

КУРЫ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* Пакой для курэння.

КУРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каго-што* (кніжн.). Ажыццяўляць нагляд і дапамогу. *К. працу. К. студэнтаў.*

КУ́РЫЦА, -ы, *мн.* ку́ры, -эй *і (з ліч. 2, 3, 4)* ку́рыцы, -рыц, *ж.* **1.** Дамашняя птушка атрада курыных, якую разводзяць для атрымання яек і мяса. *Класціся спаць з курамі* (вельмі рана). **2.** Самка дамашніх курэй, а таксама некаторых іншых курыных. *К. з куранятамі. Курам на смех* (пра што-н. вельмі недарэчнае). *Куры засмяюць каго-н.* (пра таго, хто робіць што-н. недарэчнае). *Куры не клююць* (вельмі многа, звычайна пра грошы). *Мокрая к.* (пра растрывожанага, спалоханага або бязвольнага бесхарактарнага чалавека). ‖ *памянш.* **ку́рачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **куры́ны,** -ая, -ае. ○ **Курыная слепата** — 1) тое, што і курасляп; 2) хвароба вачэй, калі чалавек не бачыць пры слабым святле, асабліва ў прыцемку.

КУРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ку́рыцца; *незак.* **1.** Слаба гарэць, тлець, вылучаючы многа дыму. *На вогнішчы курыліся галавешкі. Папяроса не курыцца.* **2.** *чым* і *без дап.* Вылучаць выпарэнні, лёгкі туман, пару. *Ад летняга дажджу курыўся лес парай.* **3.** Паднімацца ўверх, кружыцца (пра дым, туман, пыл і пад.). *За машынай курыўся пыл.*

КУРЫ́ЦЬ, куру́, ку́рыш, ку́рыць; ку́раны; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Удыхаць і выдыхаць дым якога-н. рэчыва, пераважна тытуню. *К. цыгарэту.* **2.** *што* і *чым.* Спальваць пахучыя рэчывы для атрымання дыму прыемнага паху. *К. ладанам.* ‖ *аднакр.* **курну́ць,** -ну́, -не́ш, -не; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты (да 1 знач.). ‖ *наз.* **курэ́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **куры́льны,** -ая, -ае. *Курыльная табака. К. пакой.*

КУ́РЫЯ, -і, *ж.* У некаторых буржуазных выбарчых сістэмах: разрад выбаршчыкаў, падзеленых па нацыянальнай, маёмаснай і інш. адзнаках. *Дваранская к.* ○ **Папская** або **рымская курыя** — вярхоўны кіруючы орган папскай улады. ‖ *прым.* **курыя́льны,** -ая, -ае.

КУРЭ́НЬ, куране́, *мн.* курані́, куранёў, *м.* **1.** Будан (абл.). **2.** На Украіне і ў некаторых месцах Дона: жылая хата. **3.** Даўней: асобная частка Запарожскага войска, а таксама яе стан. ‖ *прым.* **куранны́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.). *К. атаман. Выбіраць кураннога* (наз.).

КУРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *незак.* Тое, што і курыцца (у 1, 2 і 3 знач.).

КУСА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Недаедзены кавалачак хлеба. *Я чужых кусаннікаў не ем.*

КУСА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Мець прывычку кусаць (у 1 знач.). *Сабака кусаецца.* **2.** Кусаць адзін аднаго; грызціся (пра сабак, звяроў). **3.** *перан.* Мець уласцівасць раздражняць, пячы скуру (пра крапіву і некаторыя інш. расліны), а таксама пра каляную тканіну. *Крапіва кусаецца. Шарсцяная коўдра кусаецца.*

КУСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што.* **1.** Хапаць, раніць зубамі, джалам, прыносячы боль. *Сабака кусае. К. сабе губы* (выяўляць сваю злосць, прыкрасць і пад.). **2.** Захопліваць зубамі, аддзяляць, адкусваць ад чаго-н. *К. хлеб. К. яблык.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Моцна пячы, раздражняць скуру (пра крапіву і некаторыя калючыя расліны). ‖ *аднакр.* **кусану́ць** *і* **кусну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **куса́нне,** -я, *н.*

КУСА́ЧКІ, -аў. Шчыпцы для адкусвання, адразання дроту, цвікоў.

КУСКАВЫ́, -а́я, -о́е. Нарэзаны, паколаты на кускі; у кусках. *К. цукар.*

КУСЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Які мае здольнасць кусацца, джаліць. *Куслівыя пчолы. К. сабака.*

КУСО́К, -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* **1.** Адрэзаная, адбітая і пад. частка чаго-н. *К. цэглы. К. мяса. К. у горла не лезе* (немагчыма есці ад крыўды, перажыванняў і пад.). **2.** Наогул частка чаго-н. *К. жыцця.* **3.** Адзінка некаторых тавараў, што выпускаюцца паштучна. *К. мыла.* **4.** Адрэз тканіны. *К. шоўку.* ‖ *памянш.* **кусо́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.).

КУСТ[1], куста́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Травяністая расліна з галінамі, якія пачынаюць расці амаль ад зямлі. *К. малін. К. агрэсту. У кусты хавацца, уцякаць* (таксама перан.: ухіляцца ад адказнасці, ад непасрэднай справы). **2.** Травяністая расліна, сцёблы якой растуць пучком. *К. суніц.* ‖ *памянш.* **ку́сцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. і* **кусто́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* ‖ *прым.* **куставі́,** -а́я, -о́е. *Куставыя расліны.*

КУСТ[2], куста́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Аб'яднанне якіх-н. прадпрыемстваў, арцелей і пад. ‖ *прым.* **кустав́ы,** -а́я, -о́е. *Куставая нарада.*

КУСТАРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прылада для падразання і выкарчоўвання кустоў. ‖ *прым.* **кустарэ́зны,** -ая, -ае.

КУСТО́ЎЕ, -я, *н., зб.* Кусты (у 1 знач.). *Разраслося к.*

КУСЦІ́СТЫ, -ая, -ае. Які расце густа, кустом. *Кусцістая пшаніца.* ‖ *наз.* **кусці́стасць,** -і, *ж.*

КУСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́цца; *незак.* Расці кустом, даваць многа бакавых адросткаў. ‖ *наз.* **кушчэ́нне,** -я, *н.*

КУТ, -а, *М* куце, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Месца, дзе сыходзяцца ўнутраныя бакі прадмета; частка памяшкання, прастора паміж дзвюма сценамі. *З кута ў к. і вечар тут* (прымаўка). **2.** Частка пакоя, якую здаюць кватарантам у наймы. *Зняць свой к.* **4.** *перан.* Мясцовасць, звычайна глухая. *Далёкі к. Глухі к.* ‖ *памянш.* **куто́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **кутавы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

КУТА́С, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пучок нітак, звязаных разам на канцы, для ўпрыгожання чаго-н. *Пояс з кутасамі.* ‖ *прым.* **кутасо́вы,** -ая, -ае.

КУТКАВЫ́, -а́я, -о́е. Які знаходзіцца, размешчаны ў кутку. *Куткавое акно.*

КУ́ТНІ, -яя, -яе. Пра зубы: карэнны. *К. зуб.*

КУ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Крайні карэнны зуб.

КУТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** Тое, што і кут. **2.** Зацішная, прыгожая, утульная мясцовасць. *Райскі к. на Нарачы.* ‖ *памянш.* **куто́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

КУ́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і каваны.

КУ́ФАР, -фра, *мн.* -фры, -фраў, *м.* Вялікая скрынка з векам для захоўвання тканіны, адзежы, каштоўнасцей. ‖ *прым.* **ку́фравы,** -ая, -ае.

КУ́ФЕЛЬ, -фля, *мн.* -флі, -фляў, *м.* Спецыяльная кружка для піва. ‖ *прым.* **ку́фельны,** -ая, -ае *і* **ку́флевы,** -ая, -ае.

КУФЭ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** Невялікі куфар; тое, што і куфар. **2.** Дарожная скрынка, род чамадана, звычайна прыгожа афармленая. ‖ *прым.* **куфэ́рачны,** -ая, -ае.

КУ́ХАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі круглы праснак у выглядзе піражка з паглыбленнем у сярэдзіне, куды клалі цыбулю, сыпалі мак. ‖ *прым.* **ку́ханны,** -ая, -ае.

КУ́ХАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто гатуе стравы; повар. ‖ *прым.* **куха́рскі,** -ая, -ае.

КУХА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Работніца на кухні, якая гатуе стравы; паварыха. ‖ *прым.* **куха́рскі,** -ая, -ае.

КУХА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Гатаваць стравы; быць кухарам, кухаркай.

КУ́ХНЯ, -і, *мн.* -і, -хань, *ж.* **1.** Асобнае памяшканне з печчу, плітой для прыгатавання ежы, а таксама камплект мэблі для такога памяшкання. **2.** Падбор страў. *Беларуская к.* **3.** *перан., адз.* Махінацыі, інтрыгі, а таксама ўвогуле скрыты, закулісны бок якой-н. дзейнасці. ○ **Малочная кухня** — установа, якая гатуе сумесь розных адвараў з малаком для грудных дзяцей. ‖ *памянш.* **ку́ханька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **кухо́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

КУХТА́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм.). Удар кулаком. *Даць кухталя.*

КУЦЦЯ́, -і́, *ж.* **1.** Урачыстая вячэра напярэдадні каляд, новага года, якая суправаджаецца варажбою, а таксама дзень, у які адбываецца гэта ўрачыстасць. **2.** Каша з цэлага абтоўчанага ячменю як традыцыйная абрадавая яда. ○ **Багатая (шчодрая) куцця** — гатавалася перад Новым годам; імкнуліся, каб вячэра была мясной, багатай, тады ўвесь год будзе багаты. **Посная (галодная) куцця** — гатавалася напярэдадні каляд без мяса і жывёльнага тлушчу.

КУ́ЧА, -ы, *мн.* -ы, куч, *ж.* **1.** Вялікая колькасць чаго-н. сыпкага. *К. пяску. Згрэбці лісце ў кучу.* **2.** Гурт жывёл. *Авечкі збіліся ў кучу.* **3.**

Мноства чаго-н., вялікая колькасць (разм.). *К. кніг. К. грошай* (перан.). ‖ *памянш.* **кучка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

КУЧАВЫ́, -а́я, -о́е: **кучавыя воблакі** — воблакі ў выглядзе густых белых клубоў.

КУЧАРА́ВІСТЫ, -ая, -ае. Які кучаравіцца, выглядае кучаравым. *К. чуб.* ‖ *наз.* **кучара́вістасць**, -і, *ж.*

КУЧАРА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *незак.* Пра валасы: віцца, развівацца. *Валасы на скронях кучаравяцца.*

КУЧАРА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які завіваецца, мае завіткі. *Кучаравыя валасы. Кучаравая дзяўчынка.* **2.** *перан.* Пра дрэвы: з густой пышнай кронай, з дробным лісцем. *Кучаравыя ліпы.* ‖ *наз.* **кучара́васць**, -і, *ж.*

КУ́ЧАРЫ, -аў (разм.). Кучаравыя або завітыя валасы. ‖ *памянш.* **кучара́вінкі**, -нак, *адз.* -нка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.*

КУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* куча. **2.** Невялікая група людзей, аб'яднаных агульнымі інтарэсамі. *К. сяброў трымалася асобна.*

КУЧМА́, -ы, *мн.* ку́чмы, -аў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) кучмы́, -о́ў, *ж.* **1.** Тое, што кучомка. **2.** Пра пышныя, густыя валасы. *На галаве к. густых чорных валасоў.*

КУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які характарызуецца густым размяшчэннем на невялікай тэрыторыі. *Кучныя ўсходы морквы. К. палёт шроту.* ‖ *наз.* **кучнасць**, -і, *ж.*

КУЧО́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Шапка футрам наверх. *К. на вочы напаўзае.* ‖ *прым.* **кучо́мачны**, -ая, -ае.

КУШ, -а, *м.* (разм.). Вялікая колькасць грошай. *Сарваць добры к.*

КУШНЕ́Р, -няра́, *мн.* -няры́, -няро́ў, *м.* Майстар, які вырабляе шкуры пушных жывёл на футра. ‖ *ж.* **кушне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **кушне́рскі**, -ая, -ае.

КУШНЕ́РНЫ, -ая, -ае. Звязаны з вырабам футра са шкур. *Кушнерная фабрыка.*

КУШЧЭ́ННЕ *гл.* кусціцца.

КУШЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Мяккая мэбля ў выглядзе канапы з узгалоўем, але без спінкі. ‖ *прым.* **кушэ́тачны**, -ая, -ае.

КХМЕ́РЫ, -аў, *адз.* кхмер, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Камбоджы. ‖ *ж.* **кхме́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **кхме́рскі**, -ая, -ае.

КЮВЕ́Т, -а, *М* -ве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канава ўздоўж дарогі або чыгункі для сцёку вады. ‖ *прым.* **кюве́тны**, -ая, -ае.

К'ЯТ, -а, *М* к'яце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў М'янме (былой Бірме).

Л

ЛАБАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Накіраваны ў лоб, франтальны. *Лабавая атака. Л. удар.* **2.** Размешчаны ў пярэдняй частцы чаго-н. *Лабавое шкло аўтамабіля.*

ЛАБАГРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -рэ́йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* (спец.). Жняярка прасцейшай будовы.

ЛАБА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Памяшканне для гандлю зернем, мукой, а таксама для захоўвання зерня, мукі. *Мучны л.* ‖ *прым.* **лаба́зны**, -ая, -ае.

ЛАБА́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Уладальнік лабаза або прадавец у лабазе. ‖ *ж.* **лаба́зніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **лаба́зніцкі**, -ая, -ае.

ЛАБА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Прамысловая рыба сямейства кефалей.

ЛАБАРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Навукова-тэхнічны супрацоўнік лабараторыі, даследчай установы. *Старшы л.* ‖ *ж.* **лабара́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **лабара́нцкі**, -ая, -ае.

ЛАБАРАТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Памяшканне для навуковых або тэхнічных доследаў, а таксама ўстанова, у якой займаюцца такімі доследамі. ‖ *прым.* **лабарато́рны**, -ая, -ае.

ЛАБА́СТЫ, -ая, -ае. Пра чалавека: шыракалобы, з вялікім ілбом. ‖ *наз.* **лаба́стасць**, -і, *ж.*

ЛАБА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Бязрогі, які не мае рог. *Лабатая карова.* **2.** Пра чалавека: шыракалобы, з вялікім ілбом. **3.** Круглы, высокі, падобны на лоб. *Л. узгорак.* ‖ *наз.* **лаба́тасць**, -і, *ж.*

ЛАБА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Пра чалавека з высокім пакатым ілбом.

ЛАБІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Няўстойлівы, рухомы. *Л. ціск. Лабільная тэмпература.* ‖ *наз.* **лабі́льнасць**, -і, *ж.*

ЛАБІРЫ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытнай Грэцыі і Егіпце — будынак з складанымі, заблытанымі хадамі, з якога цяжка было выйсці. **2.** *перан.* Складанае, заблытанае становішча, размяшчэнне чаго-н. *Л. вуліц. Л. думак.* **3.** Унутранае вуха чалавека і пазваночных жывёл (спец.). ‖ *прым.* **лабіры́нтавы**, -ая, -ае.

ЛАБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які належыць да лобі. ‖ *прым.* **лабі́сцкі**, -ая, -ае.

ЛАБІ́СЦКІ *гл.* лабіст *і* лобі.

ЛАБІЯЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Вымаўленне некаторых гукаў з акругленнем выцягнутых наперад губ. ‖ *прым.* **лабіялізацы́йны**, -ая, -ае.

ЛАБІЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Утвораны з удзелам губ; губны. *Лабіяльныя зычныя б, п.* ‖ *наз.* **лабія́льнасць**, -і, *ж.*

ЛАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** *гл.* лоб. **2.** Узвышэнне ў ніжняй частцы жывата над зрашчэннем пярэдніх касцей таза (спец.). ‖ *прым.* **лабко́вы**, -ая, -ае.

ЛА́ВА[1], -ы, *мн.* -ы, -лаў, *ж.* Прадмет хатняга абсталявання ў выглядзе шырокай дошкі на ножках для сядзення. ◊ **Сесці (трапіць) на лаву падсудных** — пайсці пад суд. ‖ *прым.* **ла́ўны**, -ая, -ае.

ЛА́ВА[2], -ы, *ж.* Расплаўленая вулканічная маса, якая вывяргаецца на паверхню зямлі. ‖ *прым.* **ла́вавы**, -ая, -ае.

ЛА́ВА[3], -ы, *мн.* -ы, лаў, *ж.* (разм.). Шырокі аднастайны масіў чаго-н. *Л. жыта.*

ЛА́ВА[4], -ы, *мн.* -ы, лаў, *ж.* Казацкая атака — нападзенне на праціўніка з флангаў і з тылу. *Казакі мчаліся лавай.*

ЛА́ВА[5], -ы, *мн.* -ы, лаў, *ж.* Падземная горная выработка з доўгімі забоямі, у якой здабываюцца карысныя выкапні. ‖ *прым.* **ла́ўны**, -ая, -ае.

ЛАВА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Пахучая эфіраносная расліна з блакітна-фіялетавымі або сінімі кветкамі. *Горная л.* ‖ *прым.* **лавандавы**, -ая, -ае. *Л. алей.*

ЛА́ВАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* лаўка[1—2]. **2.** Пра незаконныя жульніцкія махінацыі, а таксама пра людзей — удзельнікаў такіх махінацый (разм.). *Раскрылі іх лавачку.*

ЛА́ВАЧНЫ[1—2] *гл.* лаўка[1—2].

ЛАВА́Ш, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* На поўдні, у Сярэдняй Азіі: белы хлеб у выглядзе вялікай плоскай аладкі. ‖ *прым.* **лава́шны**, -ая, -ае.

ЛАВЕЛА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Спакуснік жанчын, залётнік.

ЛАВЕ́Ц, лаўца́, *мн.* лаўцы́, лаўцо́ў, *м.* Той, хто займаецца лоўляй рыбы, звера як промыслам. *На лаўца і звер бяжыць* (прыказка). ‖ *прым.* **лаве́цкі**, -ая, -ае. *Л. промысел.*

ЛАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* **1.** Вялікая маса снегу, лёду, якая падае з гор. *Снежная л.* **2.** *перан.* Імклівая, нястрымная маса каго-, чаго-н. *Л. войск. Натоўп хлынуў лавінай* (прысл.). ‖ *прым.* **лаві́нны**, -ая, -ае.

ЛАВІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Пра паруснае судна, лодку: рухацца супраць ветру па ломанай лініі. **2.** *перан.* Рухацца, дзейнічаць не прама, абмінаючы перашкоды. *Л. паміж машын. Л. у палітыцы.* ‖ *зак.* **зляві́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй (да 2 знач.). ‖ *наз.* **лаві́раванне**, -я, *н.*

ЛАВІ́ЦЬ, лаўлю́, ло́віш, ло́віць; ло́ўлены; *незак.* **1.** *каго-што.* Імкнуцца схапіць тое, што рухаецца, захопліваць як здабычу. *Л. мяч. Л. рыбу.* **2.** *перан., каго-што.* Высочваць, вышукваць, старацца сустрэцца з кім-н. (разм.). *Л. таксі. Л. шпіёна.* **3.** *перан., што.* Старацца выкарыстаць, атрымаць што-н. (цяжка даступнае і пад.). *Л. момант. Л. кожнае слова.* **4.** *перан., каго (што) на чым.* Раптоўна спыняць увагу на чым-н. (сказаным, зробленым). *Л. на слове. Л. на хлусні.* ‖ *зак.* **зляві́ць**, злаўлю́, зло́віш, зло́віць; зло́ўлены. ‖ *наз.* **ло́ўля**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЛАГ, ла́га, *мн.* ла́гі, ла́гаў, *м.* (спец.). Прыбор для вымярэння хуткасці руху судна і пройдзенай ім адлегласці. ‖ *прым.* **лагавы**, -ая, -ае.

ЛА́ГА, -і, *ДМ* ла́зе, *мн.* -і, лаг *і* -аў, *ж.* Драўляны брус, на які насцілаецца падлога.

ЛАГАВЫ́ *гл.* лог.

ЛАГАДНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца лагодным, лагаднейшым. *Стары часам лагаднеў і пачынаў казку.* ‖ *зак.* **палагадне́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

ЛАГАПА́Т, -а, *М* -па́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек з маўленчымі недахопамі.

ЛАГАПА́ТЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Заганы ў вымаўленні (заіканне, картавасць, шапелявасць). ‖ *прым.* **лагапаты́чны**, -ая, -ае.

ЛАГАПЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па лагапедыі.

ЛАГАПЕ́ДЫЯ, -і, *ж.* Раздзел дэфекталогіі, які займаецца недахопамі вымаўлення і іх выпраўленнем. ‖ *прым.* **лагапеды́чны**, -ая, -ае.

ЛАГАРЫ́ФМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: паказчык ступені, у якую трэба ўзвесці лік-аснову, каб атрымаць дадзены лік. *Табліца лагарыфмаў.* ‖ *прым.* **лагарыфмі́чны**, -ая, -ае. *Лагарыфмічная лінейка* (лічыльны інструмент).

ЛАГАРЫФМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак.* (спец.). Знайсці

(знаходзіць) лагарыфм дадзенага ліку. ‖ *наз.* **лагарыфмаванне,** -я, *н.*

ЛА́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Часовая стаянка, звычайна пад адкрытым небам, у палатках. *Турысцкі л. Разбіць л.* **2.** Назва некаторых устаноў для ўтрымання вялікай колькасці людзей. *Піянерскі л.* (установа для летняга адпачынку дзяцей). *Л. для ваеннапалонных* (месца ўтрымання ваеннапалонных). **3.** *перан.* Грамадска-палітычная групоўка, кірунак. *Л. міру.* ‖ *прым.* **ла́герны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Л. збор.*

ЛАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* логіка. **2.** Заканамерны, разумны, паслядоўны. *Л. ўчынак.* ‖ *наз.* **лагі́чнасць,** -і, *ж.*

ЛАГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* (разм.). **1.** Прыемны спакой, хараство. *Л. ў лесе.* **2.** Згода, мір, лад. *Жыць у лагодзе.*

ЛАГО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Лашчыць, прываблівадь. *Сонца лагодзіць зямлю.* **2.** *каму.* Дагаджаць, паддобрывацца. *Л. старэйшым.*

ЛАГО́ДНЫ, -ая, -ае. Дабрадушны, ласкавы, прыемны. *Л. настрой. Лагодная ўсмешка.* ‖ *наз.* **лаго́днасць,** -і, *ж.*

ЛАГУ́НА, -ы, *мн.* -ы, -гу́н, *ж.* **1.** Марскі заліў, аддзелены ад мора пясчанай касой. **2.** Унутраны вадаём каралавых астравоў, а таксама ўчастак мора паміж каралавым рыфам і берагам. ‖ *прым.* **лагу́нны,** -ая, -ае.

ЛАГЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* **1.** Нізкае месца сярод адхонных схілаў, лог. *Ісці лагчынай.* **2.** Нізіна. *Сяло знаходзілася ў лагчыне.* ‖ *памянш.* **лагчы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **лагчы́нны,** -ая, -ае.

ЛАД[1], -у, *М* -дзе *і* у ладу́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Дзяржаўная ці грамадская сістэма. *Дзяржаўны л. Грамадскі л.* **2.** Уклад жыцця, спосаб жыцця. *Будуем новы л. жыцця.* **3.** Згода, парадак, зладжанасць (разм.). *Няма ладу ў хаце.* **4.** Спосаб, манера. *На новы л.* **5.** Сістэма чаго-н., утвораная ўнутранай сувяззю, залежнасцю суадносных частак. *Граматычны л. мовы.* ◊ **Давесці (прывесці) да ладу** — прывесці што-н. у парадак; закончыць паспяхова якую-н. справу. **Дайсці (да) ладу** — разабрацца, дабіцца толку. **На добры лад** — так, як патрэбна; па-сапраўднаму. **На свой лад** — па-свойму. **На ўсе лады** — усебакова (абмяркоўваць, разбіраць і пад.). **Не ў лад** — нязладжана, нястройна. **Не ў ладу; не ў ладах** *з кім-чым* — быць не ў згодзе, у дрэнных адносінах. **У лад** — зладжана, стройна. **(Усе) на адзін лад** — (усе) аднолькавыя.

ЛАД[2], -а *і* -у, *М* -дзе *і* у ладу́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** -у. Строй музычнага твора, арганізацыя музычных гукаў. **2.** -а. Папярочнае дзяленне на грыфе струнных музычных інструментаў. **3.** *мн.* Клавішы гармоніка, духавых інструментаў. *Перабіраць лады.* ‖ *прым.* **ла́давы,** -ая, -ае.

ЛАД[3], -у, *М* -дзе, *м.* У граматыцы: сістэма форм дзеяслова, якая выражае адносіны дзеяння да рэчаіснасці. *Абвесны л. Загадны л. Умоўны л.*

ЛА́ДАМ, *прысл.* **1.** Парадкам, як трэба. *Жыццё ідзе л.* **2.** Мірна, спакойна. *Пагутарыць л.*

ЛА́ДАН, -у, *м.* Араматычная смала, якая выкарыстоўваецца для абкурвання ў час богаслужэння. ◊ **На ладан дыхаць** (разм.) — быць пры смерці. ‖ *прым.* **ла́данны,** -ая, -ае.

ЛА́ДАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Маленькі мяшочак з ладанам, талісманам, які носяць на грудзях з мэтай засцерагчы сябе ад няшчасця (уст.). **2.** Невялікая пасудзіна, у якой спальваюць ладан.

ЛА́ДАЧКІ, -аў, толькі *мн.* (дзіц.). Назва дзіцячай гульні, пры якой, звяртаючыся да дзіцяці са словамі: «Ладачкі, ладачкі» і г.д., пляскаюць яго далонькі адна аб адну.

ЛАДДЗЯ́, -і́, *мн.* -і́, -ей, *ж.* Шахматная фігура ў форме вежы; тура. ‖ *прым.* **ладзе́йны,** -ая, -ае. *Ладзейнае заканчэнне партыі.*

ЛА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ісці на лад, добра атрымлівацца. *У калгасе справа л.* **2.** Наважвацца, рыхтавацца што-н. рабіць (разм.). *Л. спаць.*

ЛА́ДЗІЦЬ[1], -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., з кім.* Жыць у згодзе. *Яны ўсё жыццё ладзяць з суседзямі.*

ЛА́ДЗІЦЬ[2], -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *незак., што.* **1.** Падрыхтоўваць, рабіць што-н. прыгодным для карыстання. *Л. сані.* **2.** Рабіць, ствараць, спраўляць, арганізоўваць. *Л. вяселле.* **3.** Настройваць музычны інструмент.

ЛАДКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак., што.* Прыводзіць у парадак, уладжваць.

ЛА́ДКІ, -дак, толькі *мн.* Дзіцячая гульня, пры якой удзельнікі ўдараюць адзін аднаго спачатку правай далонню аб правую, потым левай аб левую і г.д. ◊ **Біць (пляскаць) у ладкі** — выказваць адабрэнне чаго-н.

ЛА́ДНА, *часц.* (разм.). Выражае згоду; добра, хай сабе і так. *Л., прыйду!*

ЛА́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Досыць вялікі, значны. *Ладная скіба.* **2.** Зграбны, прыгожы, спраўны. *Л. хлопец. Ладна* (прысл.) *пашыты.* ‖ *наз.* **ла́днасць,** -і, *ж.*

ЛА́ЕЧНЫ *гл.* лайка[1].

ЛА́ЖАННЕ *гл.* лазіць.

ЛАЖО́К *гл.* лог.

ЛАЖЫ́ЦЦА *гл.* легчы.

ЛАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікая адтуліна ў чым-н., праз якую можна пралезці. *Л. у плоце.* **2.** Устройства для доступу абслугоўвага персаналу ўнутр машыны, у склеп і пад. ‖ *прым.* **ла́зны,** -ая, -ае.

ЛАЗА́, -ы́, *мн.* ло́зы, лоз, *ж.* **1.** Кусты некаторых парод вярбы, вінаграду. *Вінаградная л.* **2.** Доўгае гнуткае галлё некаторых хмызнякоў. *Плесці кошыкі з лазы.* О **Даць лазы** (разм.) — адсцябаць розгамі. ‖ *прым.* **лазо́вы,** -ая, -ае. *Лазовая кара. Л. кошык.*

ЛАЗАВІ́КІ, -о́ў, *адз.* лазаві́к, -а́, *м.* (разм.). Лапці з лазы.

ЛАЗАРЭ́Т, -а, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі ваенны шпіталь. *Палявы л. Дома — цэлы л.* (перан.: усе хворыя; разм.). ‖ *прым.* **лазарэ́тны,** -ая, -ае.

ЛАЗА́ТЫ, -ая, -ае: **чорт лазаты** — пра таго, хто з'яўляецца ўвасабленнем зла, несправядлівасці.

ЛА́ЗЕНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік лазні, які абслугоўвае наведвальнікаў. ‖ *ж.* **ла́зеншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **ла́зеншчыцкі,** -ая, -ае.

ЛА́ЗЕНЬКА *гл.* лазня.

ЛА́ЗЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Аптычны генератар для атрымання вузкага, вельмі моцнага пучка святла. *Імпульсны л.* **2.** Пучок святла, прамень, які атрымліваецца пры дапамозе такога генератара. *Зварка лазерам. Лячэнне лазерам.* ‖ *прым.* **ла́зерны,** -ая, -ае. *Лазерная ўстаноўка. Л. прамень. Лазерная хірургія.*

ЛАЗЕРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да лазера (у 2 знач.), напр. *лазератэрапія.*

ЛА́ЗЕРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Спецыяліст па лазернай тэхналогіі, па рабоце з лазернай тэхнікай.

ЛАЗІ́НА, -ы *і* **ЛАЗІНА́,** -ы́, *мн.* -ы, лазі́н, *ж.* Галінка лазовага куста, лазовы дубец. ‖ *прым.* **лазі́нны,** -ая, -ае *і* **лазі́навы,** -ая, -ае.

ЛА́ЗІЦЬ, ла́жу, ла́зіш, ла́зіць; *незак.* **1.** Чапляючыся за што-н., узбірацца на што-н. *Л. па дрэвах.* **2.** Пранікаць куды-н. паўзком, сагнуўшыся. *Л. пад стол.* **3.** Уваходзіць у што-н. вадкае. *Л. у ваду.* **4.** Забірацца праз што-н. унутр. *Л. у хату праз вокны.* **5.** Прабірацца куды-н. скрытна, крадучыся. *Л. у чужы сад.* **6.** Рукой шукаць, намацваць. *Л. па кішэнях.* ‖ *наз.* **ла́жанне,** -я, *н.*

ЛА́ЗНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Спецыяльнае памяшканне, дзе мыюцца і парацца. *Пабудаваць новую лазню.* **2.** Мыццё ў такім памяшканні (разм.). *Пасля малацьбы добра схадзіць і ў лазню.* **3.** *перан.* Наганяй, праборка (разм.). О **Даць (задаць) лазні** (разм.) — даць наганяй, строгую вымову. ‖ *памянш.* **ла́зенька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **ла́зневы,** -ая, -ае.

ЛАЗНЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Кусты лазы, лазовы зараснік. *Буяў густы л.* ‖ *прым.* **лазняко́вы,** -ая, -ае.

ЛАЗО́ВЫ *гл.* лаза.

ЛАЗУ́РАК, -рку, *м.* Сінька для бялізны.

ЛАЗУРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мінерал сіняга колеру; выкарыстоўваецца для дробных вырабаў, упрыгожанняў, прыгатавання фарбаў (ультрамарыну). ‖ *прым.* **лазуры́тавы,** -ая, -ае.

ЛАЗУ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Разведчык (звычайна ў тыле праціўніка). *Пасылаць лазутчыка.* ‖ *ж.* **лазу́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **лазу́тчыцкі,** -ая, -ае.

ЛА́ЙБА, -ы, *мн.* -ы, лайб *і* -аў, *ж.* Вялікая парусная лодка (звычайна двухмачтавая). ‖ *прым.* **ла́йбавы,** -ая, -ае.

ЛАЙДА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Бяздзейны, варты пагарды чалавек, гультай. ‖ *ж.* **лайда́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **лайда́цкі,** -ая, -ае.

ЛАЙДА́ЦТВА, -а, *н.* (разм.). Гультайства, бяздзейнасць.

ЛАЙДА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). Бяздзейнічаць, лодарнічаць.

ЛА́ЙКА[1], -і, *ДМ* ла́йцы, *мн.* -і, ла́ек, *ж.* Парода ездавых, паляўнічых і вартавых сабак. *Язда на лайках.* ‖ *прым.* **ла́ечны,** -ая, -ае.

ЛА́ЙКА[2], -і, *ДМ* ла́йцы, *ж.* Гатунак мяккай авечай і казінай скуры. ‖ *прым.* **ла́йкавы,** -ая, -ае. *Лайкавыя пальчаткі.*

ЛА́ЙНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі акіянскі пасажырскі параход, а таксама мнагаместны самалёт. *Акіянскі л. Паветраны л.* ‖ *прым.* **ла́йнерны,** -ая, -ае *і* **ла́йнерскі,** -ая, -ае.

ЛАК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Раствор смол у спірце, шкіпінары, алеі, якім пакрываюць паверхню прадметаў, каб надаць ім бляск. *Пакрываюць лакам.* ‖ *прым.* **ла́кавы,** -ая, -ае. *Лакавыя фарбы. Лакавыя туфлі* (са скуры, пакрытай лакам).

ЛАКАЛІЗАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зу́ецца; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Сканцэнтравацца (сканцэнтроўвацца) ў пэўным месцы, спыніцца (спыняцца) ў пэўных межах. *Эпідэмія лакалізавалася.* ‖ *наз.* **лакаліза́цыя,** -і, *ж.*

ЛАКАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). *Л. эпідэмію.* ‖ *наз.* **лакаліза́цыя,** -і, *ж.*

ЛАКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Мясцовы, які не выходзіць за пэўныя межы. *Лакальная вайна.* ‖ *наз.* **лака́льнасць,** -і, *ж.*

ЛАКАМАБІ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Парасілавая перасоўная або стацыянарная ўстаноўка, якая прыводзіць у рух сельскагаспадарчыя і іншыя машыны. ‖ *прым.* **лакамабі́льны**, -ая, -ае.

ЛАКАМАТЫ́Ў, -ты́ва, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* Машына (паравоз, цеплавоз, электравоз), якая рухаецца па рэйках і прызначана для перамяшчэння паяздоў. ‖ *прым.* **лакаматы́ўны**, -ая, -ае.

ЛАКАНІ́ЗМ, -у, *м.* Гранічная і дакладная сцісласць выказвання. *Л. выражэння.* ‖ *прым.* **лакані́чны**, -ая, -ае.

ЛАКАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* лаканізм. **2.** Які вызначаецца лаканізмам, немнагаслоўны. *Л. адказ.* ‖ *наз.* **лакані́чнасць**, -і, *ж.*

ЛАКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для вызначэння месцазнаходжання розных аб'ектаў. *Лазерны л.* ‖ *прым.* **лака́тарны**, -ая, -ае.

ЛАКА́ЎТ, -у, *М* -уце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Закрыццё прадпрыемства і масавае звальненне рабочых як сродак барацьбы з іх патрабаваннямі.

ЛАКАУТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак.*, *каго.* Аб'явіць (аб'яўляць) лакаут каму-н., звольніць (звальняць) у выніку лакауту.

ЛАКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Вызначэнне месцазнаходжання чаго-н. *Гукавая л. Аптычная л. У дэльфінаў вельмі развіта адчуванне лакацыі.* ‖ *прым.* **лакацы́йны**, -ая, -ае.

ЛАКЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Слуга ў багатым доме, у гасцініцы, рэстаране. **2.** *перан.* Чалавек, які падхалімнічае, выслужваецца (неадабр.). ‖ *прым.* **лаке́йскі**, -ая, -ае. *Лакейскія манеры.*

ЛАКЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Быць, служыць лакеем (неадабр.). **2.** *перан.* Выслужвацца, падхалімнічаць. ‖ *наз.* **лаке́йніцтва**, -а, *н.*

ЛАКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.*, *што.* **1.** Пакрываць лакам. *Л. мэблю.* **2.** *перан.* Прыхарошваць, ідэалізаваць. *Л. рэчаіснасць.* ‖ *зак.* **адлакірава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **лакірава́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **лакіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **лакіро́вачны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **лакірава́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛАКІРО́ЎКА, -і, *ж.* **1.** *гл.* лакіраваць. **2.** Слой лаку, якім пакрыта што-н. *Прыгожая л.*

ЛАКІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па лакіроўцы (у 1 знач.). **2.** *перан.* Пра таго, хто аздабляе, прыхарошвае што-н. ‖ *ж.* **лакіро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **лакіро́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

ЛА́КМУС, -у, *м.* Фарбавальнае рэчыва, якое змяняе колер насычанай ім паперы пад дзеяннем кіслот у чырвоны, а пад дзеяннем шчолачаў — у сіні колер. ‖ *прым.* **ла́кмусавы**, -ая, -ае. *Лакмусавая папера.*

ЛАКРЫЦА, -ы, *ж. і* **ЛАКРЫ́ЧНІК**, -у, *м.* Расліна сямейства бабовых, карэнне якой выкарыстоўваецца ў медыцыне. ‖ *прым.* **лакры́чны**, -ая, -ае.

ЛАКТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Утварэнне і выдзяленне малака ў жанчын і ў самак млекакормячых. ‖ *прым.* **лактацы́йны**, -ая, -ае. *Л. перыяд.*

ЛАКУ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ку́н, *ж.* (спец.). **1.** Прагал, прапушчанае месца ў якім-н. тэксце. **2.** У бібліятэчнай справе — пропуск, адсутнасць кнігі ў камплекце.

ЛАКЦЯВЫ́ *гл.* локаць.

ЛА́МА[1], -ы, *мн.* -ы, лам, *ж.* Паўднёваамерыканская ўючная жывёліна сямейства вярблюдаў з каштоўнай шэрсцю.

ЛА́МА[2], -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Будыйскі манах.

ЛАМАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Грузавы рамізнік (разм.). *Л. прывёз дровы.* **2.** Парода дужых коней, на якіх перавозяць вялікі груз.

ЛАМАВЫ́, -а́я, -о́е. Які прызначаны, служыць для перавозкі цяжкіх грузаў. *Л. конь. Цокат падкоў ламавых* (наз.).

ЛАМА́КА, -і, *ДМ* -ма́цы, *мн.* -і, -ма́к, *ж.* (разм.). Старая або сапсаваная рэч.

ЛАМА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Паламаны, сапсаваны. *Л. стол.* **2.** *перан.* Няправільны, скажоны. *Гаварыць на ламанай рускай мове.* ○ **Ламаная лінія** — у матэматыцы: лінія з адрэзкаў прамой лініі, злучаных пад вуглом.

ЛАМА́ЦЦА, ламлю́ся, ло́мішся, ло́міцца; ламі́ся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раздзяляцца, распадацца на часткі. *Ломяцца, як шкло, ільдзіны.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Псавацца, станавіцца непрыгодным. *Калёсы ломяцца ад грузу.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Парушацца, разбурацца (пра што-н. прывычнае, запланаванае). *Часта мае планы ламаліся.* **4.** Быць перапоўненым мноствам чаго-н., гнуцца пад цяжарам. *Стол ламаўся ад яды. Голле ломіцца ад сліў.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра мужчынскі голас у пераходным узросце: змяняць свой тэмбр і дыяпазон. **6.** Ісці напралом, імкнуцца сілай пранікнуць куды-н. (разм.). *Ламацца ў дзверы.* ◊ **Ламацца ў адчыненыя дзверы** — даводзіць тое, што ўсім вядома. ‖ *зак.* **злама́цца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., зло́міцца (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **палама́цца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́міцца (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ЛАМА́ЦЬ, ламлю́, ло́міш, ло́міць; ламі́; лама́ны; *незак.* **1.** *што.* Згінаючы або ўдараючы з сілай, аддзяляць кускі чаго-н. *Л. вецце. Л. лёд.* **2.** *што.* Разбіваючы, разбураючы, даводзіць да непрыгоднасці, псаваць. *Л. стары дом.* **3.** *перан.*, *што.* Пераадольваць, знішчаць што-н. аджыўшае. *Л. старыя звычаі.* **4.** *перан.*, *каго-што.* Рэзка (крута) змяняць. *Л. свой характар.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Выклікаць хваравітае адчуванне ламоты. *Ломіць косці.* ◊ **Ламаць шапку** *перад кім* (уст.) — уніжацца, ліслівіць. **Ламаць галаву** *над чым* (разм.) — біцца над рашэннем якой-н. задачы, якога-н. пытання. ‖ *зак.* **палама́ць**, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -лама́ны (да 2 знач.) *і* **злама́ць**, зламлю́, зло́міш, зло́міць; зламі́; злама́ны (да 1, 2, 3 і 4 знач.); *наз.* **пало́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *наз.* **лама́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **ло́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (да 3 і 4 знач.).

ЛАМА́ЧЧА, -а, *н.*, *зб.* **1.** Абламаныя сухія галіны дрэў, якія валяюцца ў лесе. *Збіраць л.* **2.** Ламаныя, непрыгодныя для карыстання прадметы. *Жалезнае л. Поўная хата ламачча.*

ЛАМА́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* (разм.). Старая паламаная або сапсаваная рэч. *Не стрэльба, а л.*

ЛАМБА́РД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Установа для выдачы грашовай пазыкі пад заклад маёмасці. ‖ *прым.* **ламба́рдны**, -ая, -ае.

ЛАМО́ТА, -ы, *ДМ* -мо́це, *ж.* Тупыя працяглыя болі ў касцях. ‖ *прым.* **ламо́тны**, -ая, -ае.

ЛАМПА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -па́д, *ж.* Невялікая пасудзіна з кнотам, якая напаўняецца драўляным маслам і запальваецца перад абразамі. ‖ *памянш.* **лампа́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* ‖ *прым.* **лампа́дны**, -ая, -ае.

ЛАМПА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шырокая паласа з каляровага сукна, нашытая на форменныя штаны ўздоўж бакавога шва. *Генеральскія лампасы.* ‖ *прым.* **лампа́сны**, -ая, -ае.

ЛАМПІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Ліхтар з каляровай паперы або шкла для асвятлення ці ілюмінацыі. ‖ *прым.* **лампіённы**, -ая, -ае.

ЛАНАЛІ́Н, -у, *м.* Жывёльны воск; выкарыстоўваецца ў медыцыне, касметыцы, парфумерыі. ‖ *прым.* **ланалі́навы**, -ая, -ае. *Ланалінавая змазка. Ланалінавае мыла.*

ЛАНГЕ́Т, -у, *М* -ге́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Страва з мяса, нарэзанага тонкімі прадаўгаватымі кавалкамі. *Л. з гарнірам.* ‖ *прым.* **ланге́тны**, -ая, -ае.

ЛАНГУСТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядомы марскі рак.

ЛАНДТАГ, -а, *м.* Выбарны орган самакіравання абласцей і зямель у некаторых краінах (у Аўстрыі, Германіі і інш.).

ЛАНДШАФТ, -у, *М* -фце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Агульны выгляд мясцовасці; пейзаж. *Раўнінны л.* **2.** Сукупнасць тыповых прыкмет якой-н. мясцовасці. *Горны л.* ‖ *прым.* **ландшафтны**, -ая, -ае. *Ландшафтныя зоны.*

ЛА́НДЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Травяністая расліна з дробнымі белымі пахучымі кветкамі-званочкамі. *Лясны л.* ‖ *прым.* **ла́ндышавы**, -ая, -ае. *Ландышавыя каплі* (лякарства).

ЛАНЦУ́Г, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Рад аднолькавых металічных звёнаў, паслядоўна злучаных адно з адным. *Л. якара. Надзець ланцугі* (аковы). **2.** *перан.* Суцэльны рад, сукупнасць чаго-н. *Л. людзей.* **3.** Рад гор. *Горны л.* **4.** Лінія байцоў, размешчаных на пэўнай адлегласці адзін ад аднаго. *Бегчы ланцугом* (прысл.). **5.** Устройства з шэрагу злучаных між сабой элементаў, якія ўтвараюць суцэльную лінію (спец.). *Электрычны л.* ◊ **Як з ланцуга сарваўся** (разм.) — пра нястрыманага, злога чалавека. ‖ *памянш.* **ланцужо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **ланцу́жны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Л. сабака.*

ЛАНЦУГО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** З ланцугамі, на ланцугах; які дзейнічае з дапамогай ланцугоў (у 1 знач.). *Ланцуговая перадача.* **2.** Які ідзе адзін за другім падобна звёнам ланцуга. *Ланцуговая рэакцыя.*

ЛАНЦЭТ, -а, *М* -цэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Востры з двух бакоў хірургічны нож невялікіх памераў. ‖ *прым.* **ланцэтны**, -ая, -ае.

ЛАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Жывёліна сямейства аленяў з стройным целам і хуткім бегам. ‖ *прым.* **ла́нін**, -а, -ы *і* **ла́невы**, -ая, -ае. *Ланіна скура. Ланевы гадавальнік.*

ЛАО́СЦЫ, -аў, *адз.* лао́сец, -сца, *м.* Група народаў, якія складаюць асноўнае насельніцтва Лаоса, і часткова — Тайланда. ‖ *ж.* **лао́ска**, -і, *ДМ* лао́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **лао́скі**, -ая, -ае. *Лаоская мова.*

ЛА́ПА, -ы, *мн.* -ы, лап, *ж.* **1.** Ступня або ўся нага ў жывёл, а таксама (разм.) пра руку або нагу чалавека. *Мядзведжая л. Налажыць лапу на што-н.* (перан.: захапіць што-н., падпарадкаваць свайму ўплыву; разм.). *Папасціся ў лапы каму-н.* (перан.: апынуцца ў залежнасці ад каго-н.; разм.). *У лапах каго-н.* (перан.: быць у поўнай залежнасці). *Хадзіць на мяккіх лапах* (перан.: хадзіць ціхкам; выслужвацца перад кім-н.; разм. неадабр.). *Даць у лапу* (перан.: падкупіць каго-н.; разм.). **2.** Галіна хвойнага дрэва. *Пышныя лапы ялін.* **3.** Расплюшчаны і загнуты канец у некаторых інструментах для выдзірання цвікоў, а таксама інструмент з такім канцом (спец.). **4.** Шып на канцы бервяна (спец.). *Рубіць у лапу.* ‖ *памянш.* **ла́пка**, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **ла́пны**, -ая, -ае (да 1, 3 і 4 знач.).

ЛАПАВУ́ХІ, -ая, -ае (разм.). **1.** З вялікімі адтапыранымі, абвіслымі вушамі. *Лапавухая свіння.* **2.** Някемлівы, малаздольны, абмежа-

ваны чалавек (лаянк.). ‖ *наз.* **лапаўхасць,** -і, *ж.*

ЛАПАНО́СЫ, -ая, -ае (разм.). З шырокім пляскатым носам. ‖ *наз.* **лапано́сасць,** -і, *ж.*

ЛАПА́ТА, -ы, *ДМ* -па́це, *мн.* -ы, -па́т, *ж.* Прылада для капання зямлі з плоскім шырокім ніжнім канцом. *Жалезная л.* ◊ **Грэбці грошы лапатай** (разм.) — многа атрымліваць грошай. ‖ *памянш.* **лапа́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж. і* **лапа́тачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лапа́тны,** -ая, -ае.

ЛАПАТА́ЦЬ, -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́; *незак.* **1.** Удараць па якой-н. паверхні, стварараючы аднастайныя, прыглушаныя гукі. *Л. крыламі па вадзе. Дождж лапоча па страсе.* **2.** Хутка, нязвязна гаварыць (разм.). *Дзяўчынка лапатала на сваёй дзіцячай мове.* **3.** Гаварыць многа, бесперастанку аб чым-н. пустым, нязначным (разм.). *Яна цэлы дзень бегала па вёсцы і лапатала.* ‖ *зак.* **пралапата́ць,** -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́. ‖ *наз.* **лапата́нне,** -я, *н. і* **ло́пат,** -у, *М* -паце, *м.*

ЛАПА́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* лапата. **2.** Тое, што і лопасць. *Лапаткі турбіны.* **3.** Плоскі няспелы стручок гароху ці іншай бабовай расліны. *Лапаткі гароху.* ‖ *прым.* **лапа́тачны,** -ая, -ае.

ЛАПА́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Плоская шырокая косць трохвугольнай формы ў верхняй частцы спіны. *Палажыць на лапаткі* (у барацьбе, таксама перан.: наогул перамагчы). ◊ **Ва ўсе лапаткі** (бегчы) (разм.) — вельмі хутка. ‖ *прым.* **лапа́тачны,** -ая, -ае.

ЛА́ПАТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто пляце і прадае лапці (уст.). **2.** Той, хто ходзіць у лапцях (пра беднага селяніна; уст.). **3.** Пра неадукаванага, адсталага чалавека (звычайна як лаянкавае слова; пагард.). *Вахлак, л. няшчасны.*

ЛАПА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Пірог з прэснага цеста, які на лапаце садзяць у печ.

ЛАПАТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто бесперастанку гаворыць, лапоча; балбатун. ‖ *ж.* **лапату́ха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

ЛАПА́ЦІЦЬ, -па́чу, -па́ціш, -па́ціць; -па́чаны; *незак., што* (разм.). Перамешваць, перасыпаць лапатай. *Л. збожжа.*

ЛА́ПАЦЬ[1], -пця, *мн.* -пці, -пце́й, *м.* **1.** Плецены абутак з лыка бярозы ці вяровак. *Лазовыя лапці.* **2.** *перан.* Пра адсталага, некультурнага чалавека. ◊ **Абуць у лапці** (разм. жарт.) — абдурыць, ашукаць і пасмяяцца з каго-н. ‖ *памянш.* **ла́пцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ла́пцевы,** -ая, -ае.

ЛА́ПАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што і без дап.* (разм.). Хапаць, мацаць рукамі. *Не лапай, не купіш* (прыказка). ‖ *аднакр.* **ла́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ла́панне,** -я, *н.*

ЛАПІДА́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Сціслы, але выразны, зразумелы. *Л. стыль.* ‖ *наз.* **лапіда́рнасць,** -і, *ж.*

ЛА́ПІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Частка паверхні зямлі. *З-пад снегу віднеліся лапікі чорнай зямлі.* **2.** Тое, што і латка. *Рукавы кажушка былі ўсе ў лапіках.*

ЛА́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* **1.** Месца, якое вылучаецца чым-н. на агульным фоне. *Лапіны сенажаці.* **2.** Невялікі кавалак зямлі (разм.). *Мець лапіну зямлі.* **3.** Пляма другога колеру на поўсці жывёлы, на пер'і птушак.

ЛА́ПІЦЬ, ла́плю, ла́піш, ла́піць; ла́плены; *незак., што* (разм.). Зашываць дзіркі, ставіць латкі на чым-н. *Л. бялізну.*

ЛА́ПНЫ *гл.* лапа.

ЛАПСАРДА́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даўнейшы доўгі сурдут у польскіх і галіцыйскіх яўрэяў.

ЛАПТА́, -ы́, *ДМ* -пце́, *ж.* **1.** Народная гульня ў мяч. **2.** Драўляная лапатка, якой б'юць па мячу ў гэтай гульні. ‖ *прым.* **лапто́вы,** -ая, -ае.

ЛАПУ́ШНІК, -у, *м., зб.* Зараснік лопуху.

ЛАПУШНЫ́, -ая, -о́е. Шыракалісты, падобны на лісце лопуху. *Лапушныя кусцікі лотаці.*

ЛАПУШЫСТЫ, -ая, -ае. Тое, што і лапушны.

ЛАПУШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шы́цца; *незак.* (разм.). Пышна разрастацца. *Лапушыцца бульба.*

ЛАПЦЮ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і ла́патнік (у 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **лапцю́жны,** -ая, -ае.

ЛАПЦЯВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Нязграбны, нехлямяжы, пазбаўлены прываблівасці.

ЛАПЧА́СТЫ, -ая, -ае. Падобны па форме на лапы. *Лапчастае лісце.*

ЛА́ПЧАТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае лапы з перапонкамі. *Лапчатыя птушкі.* **2.** Тэхнічныя інструменты, у якіх часткі маюць выгляд лапы (спец.). *Л. культыватар.*

ЛАРНЕ́Т, -а, *М* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Складныя акуляры ў аправе з ручкай. ‖ *прым.* **ларне́тны,** -ая, -ае. *Л. шнурок.*

ЛАРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Гандлёвая палатка. ‖ *прым.* **ларо́чны,** -ая, -ае.

ЛАРО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Прадавец у ларку. ‖ *ж.* **ларо́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ларо́чніцкі,** -ая, -ае.

ЛАРЫНГАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае захворванні гартані, іх лячэнне і прафілактыку. ‖ *прым.* **ларынгалагі́чны,** -ая, -ае.

ЛАРЫНГІ́Т, -у, *М* -гі́це, *м.* Запаленне слізістай абалонкі гартані. ‖ *прым.* **ларынгі́тны,** -ая, -ае.

ЛАРЫНГО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па захворваннях гартані.

ЛА́САВАЦЦА, -суюся, -суешся, -суецца; -суйся; *незак., чым і без дап.* Есці што-н. смачнае. *Л. мёдам.* ‖ *зак.* **пала́савацца,** -суюся, -суешся, -суецца; -суйся.

ЛА́САВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; *незак., каго.* Карміць чым-н. смачным, частаваць ласункамі. *Л. цукеркамі.* ‖ *зак.* **пала́саваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны.

ЛАСАСЁВЫ *гл.* ласось.

ЛАСАСІ́НА, -ы, *ж.* Мяса ласося як ежа. ‖ *прым.* **ласасі́навы,** -ая, -ае.

ЛА́САСЦЬ *гл.* ласы.

ЛАСЁВЫ *гл.* лось.

ЛАСІ́НА, -ы, *ж.* **1.** Вырабленая скура лася. **2.** Мяса лася як ежа. *Вяленая л.* **3.** *мн.* ласі́ны, -сін. Шчыльна аблягаючыя штаны з ласінай скуры як частка парадная формы некаторых палкоў старой рускай арміі. *Кірасіры ў ласінах.*

ЛАСІ́НАВЫ, -ая, -ае. Зроблены з ласіны (у 1 знач.). *Ласінавая куртка.*

ЛАСІ́НЫ *гл.* лось.

ЛАСІ́ХА, -і, *ДМ* -сі́се, *мн.* -і, -сі́х, *ж.* Самка лася.

ЛА́СІЦА, -ы, *мн.* -ы, -сіц, *ж.* Тое, што і ласка[2].

ЛА́СКА[1], -і, *ДМ* ла́сцы, *ж.* **1.** Пяшчотнасць, цёплыя адносіны да каго-н. *Мацярынская л.* **2.** Ветлівасць, далікатнае абыходжанне. *Калі ласка, заходзьце!* ◊ **Быць у ласцы** (разм.) — карыстацца павагай, давер'ем. **Выбачайце, калі ласка!** — прабачце, даруйце! **Дзякуй за ласку** — шчыра дзякую. **Зрабіць ласку** — аказаць паслугу. **Увайсці (убіцца) у ласку** (разм.) — набыць чыю-н. прыхільнасць.

ЛА́СКА[2], -і, *ДМ* ла́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Невялікая драпежная жывёліна сямейства куніцавых, а таксама яе футра.

ЛА́СКАВЫ, -ая, -ае. Поўны ласкі[1], пяшчотны. *Ласкавае дзіця. Л. позірк. Л. вецер* ‖ *наз.* **ла́скавасць,** -і, *ж.*

ЛАСКА́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Міласцівы, які праяўляе прыхільнасць, добразычлівасць да ніжэйшага. *Ласкавыя адносіны.* ◊ **На ласкавым хлебе** (разм. жарт.) — на пажыццёвай пенсіі або на чыім.-н. утрыманні. ‖ *наз.* **ласка́васць,** -і, *ж.*

ЛАСКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны ласкі[1], пяшчотны, ветлівы. *Ласкальная ўсмешка.* **2.** У граматыцы: які ўносіць сваёй формай адценне ласкі ў значэнне слова (напр. *вавёрачка, дурненькі*).

ЛАСО́, *нескл., н.* У конных пастухоў: аркан з рухомай пятлёй на канцы для лоўлі жывёл. *Накінь л. на шыю.*

ЛАСО́СЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Буйная марская рыба з мяккім мясам ружовага колеру. ‖ *прым.* **ласасёвы,** -ая, -ае. *Ласасёвая ікра. Ласасёвая пуціна. Сямейства ласасёвых* (наз.).

ЛАСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Відазмененая пакарочаная канечнасць некаторых водных жывёл, птушак (цюленяў, пінгвінаў і пад.), пальцы якой злучаны перапонкай. **2.** пераважна *мн.* Прыстасаванне для плавання ў выглядзе шырокіх лап з перапонкамі, што надзяваюць на ногі. ‖ *прым.* **ла́ставы,** -ая, -ае.

ЛАСТАНО́ГІЯ, -іх, *адз.* ластано́гае, -ага, *н.* Атрад марскіх млекакормячых (маржы, цюлені) з канечнасцямі ў выглядзе ластаў.

ЛА́СТАЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *мн.* -і, -тавак, *ж.* Пералётная птушка атрада вераб'іных з вузкімі вострымі крыламі. *Берагавая л. Белагрудая л. Першая л.* (таксма перан.: пра першыя прыкметы з'яўлення чаго-н.). **2.** Гімнастычная фігура, пры якой пастава цела нагадвае птушку ў палёце. ‖ *прым.* **ла́стаўчын,** -а (да 1 знач.). *Ластаўчына гняздо.*

ЛАСУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Той, хто любіць паласавацца. ‖ *ж.* **ласуха,** -і, *ДМ* -су́се, *мн.* -і, -су́х.

ЛАСУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Пра што-н. вельмі смачнае, салодкае (звычайна пра кандытарскія вырабы). *Пачаставаць дзяцей ласункамі.*

ЛА́СЦІК, -у, *м.* **1.** Баваўняная тканіна, якая ўжываецца звычайна на падкладку. **2.** Гумка для сцірання напісанага алоўкам. ‖ *прым.* **ла́сцікавы,** -ая, -ае. *Ласцікавая падкладка.*

ЛА́СЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі смачны. *Л. кусок.* **2.** *на што і да чаго.* Які мае асаблівую цягу да чаго-н.; прагны. *Л. да смятаны. Паглядаць ласа* (прысл.). *Л. як кот на каўбасы* (прымаўка). *Л. на чужыя прыпасы* (прымаўка). ‖ *наз.* **ла́састь,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛАСЯНЯ́ і ЛАСЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня лася.

ЛАСЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для ласёў. **2.** Паляўнічы на лася.

ЛАСЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса лася як ежа. *Раз у жыцці давялося пакаштаваць ласяціны.*

ЛА́ТА[1], -ы, *ДМ* ла́це, *мн.* -ы, лат, *ж.* Кавалак тканіны, скуры, якім залатана дзірка на адзенні, абутку і пад. ‖ *памянш.* **ла́тачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ла́тны,** -ая, -ае.

ЛА́ТА[2], -ы, *ДМ* ла́це, *мн.* -ы, лат, *ж.* Абчасаная жэрдка, якая кладзецца ўпоперак крокваў пры крыцці страхі. *Палажыць латы.* ‖ *прым.* **ла́тны,** -ая, -ае. *Латныя цвікі.*

ЛАТА́К, -а́, *мн.* -кі́, -ко́ў, *м.* **1.** Адкрыты жолаб для сцёку вады. **2.** Паўкруглае або прамавугольнае прыстасаванне ў выглядзе невялікага жолаба ў млыне для ссыпання мукі. *Млынавы л.* ‖ *прым.* **латако́вы,** -ая, -ае.

ЛАТ—ЛЕВ

ЛА́ТАНЫ, -ая, -ае. З латкамі, рапараваны, лаплены. *Л. армяк. Хоць у латаным, абы не ў хватаным* (прыказка).

ЛАТАРЭ́Я, -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* Розыгрыш рэчаў і грашовых сум па білетах. *Грашова-рэчавая л.* ‖ *прым.* **латарэ́йны,** -ая, -ае. *Л. білет.*

ЛАТАТЫ: даць (задаць) лататы (разм.) — уцячы, кінуцца наўцёкі.

ЛА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што.* Зашываць дзіркі, ставячы латкі. *Л. кашулю.* ‖ *зак.* **зала́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **ла́танне,** -я, *н.*

ЛАТАШЫ́ЦЬ, -ташу́, -то́шыш, -то́шыць; -то́шаны; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Ірваць без разбору, псуючы і спусташаючы. *Л. гарох. Л. яблыкі.* **2.** *што.* Знішчаць безразважна. *Л. лес.* **3.** *перан., каго-што.* Біць, лупцаваць. *Дзед пачаў л. хлопцаў кульбай. Л. посуд.* ‖ *зак.* **златашы́ць,** -ташу́, -то́шыш, -то́шыць; -то́шаны.

ЛА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і лата[1]. *Паставіць латку.*

ЛА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сярэдневяковы воін у латах.

ЛАТО́, *нескл., н.* Гульня на асобых картах з нумарамі або малюнкамі, якія закрываюцца фішкамі. *Гуляць у л.*

ЛАТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -ткоў, *м.* **1.** Адкрыты прылавак для гандлю на вуліцы. **2.** Адкрыты жолаб для ссыпання мукі. *Млынавы л.* ‖ *прым.* **латко́вы,** -ая, -ае *і* **лато́чны,** -ая, -ае. *Латковы гандаль. Латочны спуск.*

ЛАТО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прадавец з латка (у 1 знач.). ‖ *ж.* **лато́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЛАТО́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Нізкае, часта забалочанае месца. *Авечкі спусціліся ў латочыну.*

ЛАТРУ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ру́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ру́г (разм.). **1.** Гультай, цяльпук, абібок. **2.** П'яніца, алкаголік.

ЛАТУ́К, -у, *м.* Травяністая расліна, некаторыя віды якой ужываюцца ў ежу (салат), выкарыстоўваюцца ў медыцыне і інш. *Салатны л.* ‖ *прым.* **лату́кавы,** -ая, -ае. *Латукавае лісце.*

ЛАТУ́НЬ, -і, *ж.* Сплаў медзі з цынкам, волавам. *Ліставая л.* ‖ *прым.* **лату́невы,** -ая, -ае.

ЛА́ТЫ, лат *і* -аў. У старажытнасці: металічныя даспехі, браня, якія засцерагалі ад халоднай, а ў сярэднія вякі і ад агнястрэльнай зброі. ‖ *прым.* **ла́тны,** -ая, -ае.

ЛАТЫНІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Засвоіць (-войваць) лацінскую мову і культуру. ‖ *наз.* **латынізацыя,** -і, *ж.*

ЛАТЫНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.* (кніжн.). **1.** *каго-што.* Увесці (уводзіць) лацінскую мову і культуру. **2.** *што.* Замяніць (-няць) які-н. алфавіт лацінскім. ‖ *наз.* **латыніза́цыя,** -і, *ж.*

ЛАТЫНІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Словы ці моўны зварот, якія запазычаны з лацінскай мовы.

ЛАТЫНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па лацінскай мове, філалогіі.

ЛАТЫ́НЬ, -і, *ж.* Лацінская мова. ○ **Вульгарная латынь** — народная латынь, лацінскае прастамоўе, у адрозненне ад літаратурнай класічнай латыні.

ЛАТЫФУНДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік латыфундыі.

ЛАТЫФУ́НДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Буйное прыватнае зямельнае ўладанне.

ЛАТЫШЫ́, -оў, *адз.* латы́ш, -а́, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Латвіі. ‖ *ж.* **латы́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **латы́шскі,** -ая, -ае.

ЛА́ЎКА[1], -і, *ДМ* ла́ўцы, *мн.* -і, ла́вак, *ж.* **1.** Прыстасаванне для сядзення на некалькі чалавек у выглядзе дошкі на ножках. **2.** Невялікая лава ў памяшканні. *Ляжаць пад лаўкай.* **3.** Прыстасаванне ў вагоне для сядзення або ляжання пасажыраў. *На ніжняй лаўцы.* **4.** Школьная парта (разм.). *Сядзець на апошняй лаўцы.* ‖ *памянш.* **ла́вачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ла́вачны,** -ая, -ае.

ЛА́ЎКА[2], -і, *ДМ* ла́ўцы, *мн.* -і, ла́вак, *ж.* (разм.). Невялікі гандлёвы магазін. *Схадзіць у лаўку.* ‖ *прым.* **ла́вачны,** -ая, -ае.

ЛАЎКА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -оў, *м.* (разм.). Пранырлівы чалавек, які ўмее выгадна ўладкоўваць свае асабістыя справы; спрытнюга. ‖ *ж.* **лаўка́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ЛА́ЎНЫ *гл.* лава[1].

ЛА́ЎР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Паўднёвае вечназялёнае дрэва, пахучае лісце якога ўжываецца як прыправа. **2.** -у. Драўніна гэтай расліны. **3.** *мн.* Вянок з лісця гэтага дрэва як сімвал перамогі, узнагароды. *Чужыя лаўры не даюць яму спакою* (перан.: аб зайздрасці да чыйго-н. поспеху). *Пажынаць лаўры* (перан.: атрымліваць прызнанне сваіх дасягненняў). *Спачыць на лаўрах* (перан.: задаволіцца дасягнутым). ‖ *прым.* **лаўро́вы,** -ая, -ае. *Л. пах. Сямейства лаўровых* (наз.). *Л. вянок.*

ЛА́ЎРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Назва вялікіх праваслаўных мужчынскіх манастыроў. *Кіева-Пячэрская л.*

ЛАЎРАВІ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань *і* -шняў, *ж.* Паўднёвая вечназялёная расліна, з лісця якой атрымліваюць лекавыя рэчывы. ‖ *прым.* **лаўравішнёвы,** -ая, -ае. *Лаўравішнёвыя кроплі.*

ЛАЎРЭА́Т, -а, *М* -рэ́аце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Званне, якое прысуджаецца за выдатныя заслугі ў галіне навукі, мастацтва і пад., а таксама асоба, якая мае такое званне. *Л. конкурсу піяністаў.* ‖ *ж.* **лаўрэа́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **лаўрэа́цкі,** -ая, -ае. *Л. медаль.*

ЛАЎСА́Н, -у, *м.* Род сінтэтычнага валакна, а таксама тканіна з гэтага валакна. ‖ *прым.* **лаўса́навы,** -ая, -ае.

ЛАФА́, -ы́, *ж., у знач. вык., каму* (разм.). Добра, выгода. *Яму цяпер л.*

ЛАФЕ́Т, -а, *М* -фе́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Станок артылерыйскай гарматы. ‖ *прым.* **лафе́тны,** -ая, -ае.

ЛАФІ́Т, -у, *М* -фі́це, *м.* Гатунак чырвонага вінаграднага віна. ‖ *прым.* **лафі́тны,** -ая, -ае.

ЛАХА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Поласць ныркі, якая служыць для збірання мачы і злучаецца непасрэдна з мачаточнікам. ‖ *прым.* **лаха́начны,** -ая, -ае.

ЛА́ХІ: лахі пад пахі (разм.) — сабраўшы свае пажыткі, выбірацца куды-н.

ЛАХМАНЫ́, -оў, *адз.* лахма́н, -а́, *м.* (разм.). Старое, паношанае або падранае адзенне; рыззё, анучы. *Скінь ты гэтыя л.*

ЛАХМА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае доўгую, густую поўсць. *Л. сабака. Лахматая шапка.* **2.** З доўгімі і густымі ўскудлачанымі валасамі. *Л. чалавек размахваў рукамі.* ‖ *наз.* **лахма́тасць,** -і, *ж.*

ЛАХМА́ЦІЦЦА, -ма́чуся, -ма́цішся, -ма́ціцца; *незак.* (разм.). Станавіцца лахматым. ‖ *зак.* **узлахма́ціцца,** -ма́чуся, -ма́цішся, -ма́ціцца *і* **разлахма́ціцца,** -мачуся, -мацішся, -маціцца.

ЛАХМА́ЦІЦЬ, -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны; *незак., каго-што* (разм.). Рабіць лахматым (у 2 знач.). *Л. валасы.* ‖ *зак.* **узлахма́ціць,** -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны *і* **разлахма́ціць,** -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны.

ЛАХМО́ЦЦЕ, -я, *н., зб.* Старое зношанае або падранае адзенне.

ЛАЦВЕ́Й, *прысл.* (разм.). Лепей, зручней. *Л. табе ўхмыляцца, калі ўсе дапамагаюць.*

ЛАЦІНА... Першая частка складаных слоў са знач. лацінскі, напр. *лацінаамерыканскі.*

ЛАЦІНААМЕРЫКА́НЦЫ, -аў, *адз.* -ка́нец, -ка́нца, *м.* Насельніцтва Лацінскай Амерыкі. ‖ *ж.* **лацінаамерыка́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **лацінаамерыка́нскі,** -ая, -ае. *Лацінаамерыканскія краіны. Л. варыянт іспанскай мовы.*

ЛАЦІ́НІЦА, -ы, *ж.* Тое, што і лацінка.

ЛАЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Лацінскі алфавіт.

ЛАЦІ́НСКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да геаграфіі і культуры старажытнага Рыма. *Лацінская прыказка. Л. шрыфт.* **2.** Тое, што і каталіцкі (уст.). *Лацінская вера.*

ЛА́ЦІЦЬ, ла́чу, ла́ціш, ла́ціць; ла́чаны; *незак., што.* Насцілаць латы[2] на кроквы. *Л. хату.* ‖ *зак.* **пала́ціць,** -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны *і* **пала́ціць,** -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны. ‖ *наз.* **ла́чанне,** -я, *н.*

ЛА́ЦКАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адварот на грудной частцы паліто, пінжака. ‖ *прым.* **ла́цканны,** -ая, -ае.

ЛАША́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Помесь жарабка і асліцы. ‖ *прым.* **лашако́вы,** -ая, -ае.

ЛА́ШЧЫЦЦА, -шчуся, -шчышся, -шчыцца; *незак., да каго і без дап.* З ласкаю гарнуцца да каго-н.; старацца ласкай выклікаць ласку ў адказ. *Л. да маці.* ‖ *зак.* **прыла́шчыцца,** -лашчуся, -лашчышся, -лашчыцца. ‖ *наз.* **ла́шчанне,** -я, *н.*

ЛА́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; *незак., каго-што.* Праяўляць пяшчотнасць, любоў, ласку[1]. *Л. дзіця. Сонца лашчыць твар* (перан.). ‖ *наз.* **ла́шчанне,** -я, *н.*

ЛАЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які фармальна трымае сябе ў рамках законнасці, прытрымліваецца добразычліва-нейтральных адносін да каго-, чаго-н. *Л. чалавек. Лаяльныя адносіны.* ‖ *наз.* **лая́льнасць,** -і, *ж.*

ЛА́ЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Грубыя абразлівыя словы, выразы. *Зняважлівая л.* **2.** Сварка. *Пражыць век без лаянкі.* ‖ *прым.* **ла́янкавы,** -ая, -ае. *Лаянкавыя словы.*

ЛА́ЯЦЦА, ла́юся, ла́ешся, ла́ецца; ла́йся; *незак.* **1.** Гаварыць грубыя, абразлівыя словы. **2.** *з кім і без дап.* Сварыцца, зневажаць адзін аднаго грубымі, абразлівымі словамі. ‖ *зак.* **пала́яцца,** -ла́юся, -ла́ешся, -ла́ецца; -ла́йся. ‖ *наз.* **ла́янне,** -я, *н.*

ЛА́ЯЦЬ, ла́ю, ла́еш, ла́е; лай; ла́яны; *незак., каго-што.* Называць грубымі, зневажальнымі словамі, ганьбіць. *Л. адна адну.* ‖ *зак.* **вы́лаяць,** -лаю, -лаеш, -лае; -лай; -лаяны *і* **абла́яць,** -ла́ю, -ла́еш, -ла́е; -ла́й; -ла́яны. *А. у газеце* (адмоўна выказацца пра каго-, што-н.).

ЛГА́ННЕ, ЛГАЦЬ *гл.* ілгаць.

ЛГУН, ЛГУ́ННЯ *гл.* ілгун.

ЛЕАПА́РД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны драпежнік сямейства кашэчых з плямістай шэрсцю. ‖ *прым.* **леапа́рдавы,** -ая, -ае.

ЛЕ́БЕДЗЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вялікая вадаплаўная птушка з доўгай выгнутай шыяй. *Чорны л. Л. ляціць к снегу, а гусь — к дажджу* (прыказка). ‖ *прым.* **лебядзі́ны,** -ая, -ае. *Л. пух. Лебядзіная песня* (перан.: апошняе праяўленне таленту).

ЛЕБЕДЗЯНЯ́ *і* ЛЕБЕДЗЯНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Птушаня лебедзя.

ЛЕБЯДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* Пустазелле. ‖ *прым.* **лебядо́вы,** -ая, -ае. *Сямейства лебядовых* (наз.).

ЛЕ́ВА: лева руля! лева на борт! — каманды на караблі, лодцы: паварот налева.

ЛЕВА... Першая частка складаных слоў у знач. левы, напр. *левабакавы, левабярэжны.*

ЛЕВАБЯРЭ́ЖЖА, -а, *н.* Зямельная прастора, што знаходзіцца на левым беразе, прылягае да левага берага. *Л. Нёмана.*

ЛЕВАБЯРЭ́ЖНЫ, -ая, -ае. Размешчаны на левым беразе. *Левабярэжная раўніна Прыпяці.*

ЛЕВАФЛАНГО́ВЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца на левым флангу. *Л. ўчастак фронту.*

ЛЕВІЯФА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Пра каго-, што-н., хто (што) здзіўляе сваёй велічынёй, сілай [паводле імя біблейскага марскога страшыдлы ці лятаючага дракона].

ЛЕ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны з таго боку цела, дзе знаходзіцца сэрца, а таксама наогул размешчаны з гэтага боку. *Левая рука. Л. бераг.* **2.** Палітычна радыкальны ці больш радыкальны, чым іншыя. *Газеты левага напрамку.* **3.** Пра пабочны або незаконны заробак. *Левы рэйс. Левыя грошы.*

ЛЕГАЛІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Перайсці (пераходзіць) на легальнае становішча. ‖ *наз.* **легаліза́цыя,** -і, *ж.*

ЛЕГАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Перавесці (-водзіць) на легальнае становішча. ‖ *наз.* **легаліза́цыя,** -і, *ж.*

ЛЕГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Дазволены законам. *Легальнае становішча.* ‖ *наз.* **лега́льнасць,** -і, *ж.*

ЛЕГА́Т, -а, *М* -га́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: пасол, а таксама намеснік імператара ў правінцыі. **2.** У каталіцкай царкве: дыпламатычны прадстаўнік Рымскага Папы. *Папскі л.* ‖ *прым.* **лега́цкі,** -ая, -ае (разм.).

ЛЕГЕ́НДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, леге́нд *і* -аў, *ж.* **1.** Паэтычнае паданне аб якой-н. гістарычнай падзеі. *Сярэдневяковыя легенды.* **2.** Вымысел пра што-н. неверагоднае. *Расказваць легенды аб чым-н.* **3.** Выдуманыя звесткі пра разведчыка, які выконвае сакрэтнае заданне.

ЛЕГЕ́НДА[2], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, леге́нд *і* -аў, *ж.* (спец.). Сукупнасць умоўных знакаў і тлумачэнняў да карты, схемы, плана і пад.

ЛЕГЕНДА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца легендай[1]. *Легендарная аповесць.* **2.** *перан.* Незвычайны, небывалы, авеяны славай (высок.). *Л. герой.* **3.** *перан.* Выдуманы, непраўдападобны. *Легендарныя чуткі.* ‖ *наз.* **легенда́рнасць,** -і, *ж.*

ЛЕГІЁ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: вялікае вайсковае злучэнне. **2.** Назва асобных вайсковых часцей у некаторых краінах. **3.** *перан.* Вялікая колькасць, мноства каго-, чаго-н. ○ **Ордэн ганаровага легіёна** — французскі ордэн часоў Напалеона. ‖ *прым.* **легіё́нны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЛЕГІ́РАВАНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра метал: такі, у склад якога ўведзены іншыя металы для пэўных уласцівасцей. *Легіраваная сталь.*

ЛЕГІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Воін, салдат легіёна (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **легіяне́рскі,** -ая, -ае.

ЛЕГКА... Першая частка складаных слоў у знач. лёгкі, ужыв. замест «лёгка...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *легкавагавы, легкаверны.*

ЛЕГКАВА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае невялікую ці недастатковую вагу. *Л. груз.* **2.** *перан.* Легкадумны, несур'ёзны, павярхоўны. *Л. выпад.* ‖ *наз.* **легкава́жнасць,** -і, *ж.*

ЛЕГКАВЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які ўсяму верыць, залішне даверлівы. *Л. чалавек.* ‖ *наз.* **легкаве́р'е,** -я, *н. і* **легкаве́рнасць,** -і, *ж.*

ЛЕГКАВУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Легкавая аўтамашына.

ЛЕГКАВЫ́, -а́я, -о́е. Прызначаны для перавозкі людзей, ручнога багажу. *Л. аўтамабіль.*

ЛЕГКАДУ́МНЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае без дастатковага разважання; несур'ёзны. *Л. юнак. Легкадумнае рашэнне.* ‖ *наз.* **легкаду́мнасць,** -і, *ж.*

ЛЕГКАКРЫ́ЛЫ, -ая, -ае. Хуткі ў палётах, у рухах; з лёгкімі крыламі. *Легкакрылая чайка. Легкакрылая радасць* (перан.).

ЛЕГКАПЛА́ЎКІ, -ая, -ае (спец.). Які плавіцца пры параўнальна невысокай тэмпературы. *Л. метал.* ‖ *наз.* **легкапла́ўкасць,** -і, *ж.*

ЛЕГКАТРА́ЎНЫ, -ая, -ае (спец.). Які лёгка засвойваецца органамі стрававання. *Легкатраўныя прадукты.* ‖ *наз.* **легкатра́ўнасць,** -і, *ж.*

ЛЕ́ГЧЫ, ля́гу, ля́жаш, ля́жа; ля́жам, ля́жаце, ля́гуць; лёг, лягла́ *і* ле́гла, лягло́ *і* ле́гла; ляж; *зак.* **1.** Прыняць ляжачае становішча. *Л. на спіну. Л. касцьмі* (загінуць). **2.** Размясціцца спаць. *Л. на сене.* **3.** *перан.* Загінуць, пасці ў баі. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўсюдзіцца па паверхні, пакрыць сабою што-н. *Снег лёг белай коўдрай.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на каго-што.* Стаць чым-н. абавязкам. *Адказнасць ляжа на прысутных. На яго плечы лягла гаспадарка.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прaлегчы, распасцерціся, працягнуцца. *Рэйкі ляглі доўгімі лініямі.* **7.** Пра самалёты, судны: прыняць якое-н. становішча, узяць які-н. напрамак. *Л. на зваротны курс. Л. на дрэйф.* ‖ *незак.* **лажы́цца,** лажу́ся, лажы́шся, лажы́цца; лажы́мся, лажыце́ся, лажа́цца (да 1, 2, 4 і 6 знач.).

ЛЕДА... (*гл.* **лёда...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «лёда...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *ледакол, ледарэз, ледаспуск, ледасховішча.*

ЛЕДАКО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Магутнае судна, прыстасаванае для плавання і пракладвання дарогі іншым суднам у ільдах. *Атамны л.* ‖ *прым.* **ледако́льны,** -ая, -ае.

ЛЕДАРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Судна, прызначанае для плавання ў бітых ільдах; ледакол. **2.** Прыстасаванне каля мастоў, плацін, аб якое разбіваецца лёд у час крыгаходу. ‖ *прым.* **ледарэ́зны,** -ая, -ае.

ЛЕДАСЕ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Род сякеры, кіркі, прызначаны для высякання прыступак у лёдзе пры ўзыходжанні на горныя вяршыні. ‖ *прым.* **ледасе́чны,** -ая, -ае.

ЛЕДАСТА́Ў, -та́ву, *м.* Замярзанне ракі, возера, утварэнне суцэльнага ледзянога покрыва. ‖ *прым.* **ледаста́ўны,** -ая, -ае.

ЛЕДАХО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Рух лёду па цячэнню (у час раставання і ў час ледаставу на рэках). ‖ *прым.* **ледахо́дны,** -ая, -ае.

ЛЕДЗЯНЕ́Ц, -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* Празрыстая цукерка з сумесі цукру з фруктовым сокам. *Смактаць ледзянцы.* ‖ *прым.* **ледзянцо́вы,** -ая, -ае.

ЛЕДЗЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца лёдам. *Вада ледзянее.* **2.** Станавіцца халодным як лёд, мерзнуць. *Пальцы ледзянеюць. Сэрца ледзянее* (перан.). ‖ *зак.* **зледзяне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **заледзяне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ЛЕДЗЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які ператварыўся ў лёд, падобны на лёд. *Ледзяністая маса.* ‖ *наз.* **ледзяні́стасць,** -і, *ж.*

ЛЕДЗЯНІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́ць; *незак., каго-што.* Замарожваць, пранізваць холадам. *Мароз ледзяніць цела. Страх ледзяніць сэрца* (перан.). ‖ *зак.* **зледзяні́ць,** -ні́ць.

ЛЕДЗЯНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* лёд. **2.** Пакрыты лёдам. *Ледзяная горка.* **3.** Вельмі халодны. *Ледзяная вада.* **4.** *перан.* Адубелы ад холаду. *Ледзяныя пальцы.* **5.** *перан.* Пагардліва халодны. *Л. позірк.*

ЛЕДНІКО́ВЫ *гл.* ляднік.

ЛЕДЭРЫ́Н, -у, *м.* Баваўняная тканіна з лакавым пакрыццём, якая імітуе скуру. ‖ *прым.* **ледэры́навы,** -ая, -ае. *Ледэрынавыя вокладкі.*

ЛЕЖАБО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які любіць доўга спаць, гультай.

ЛЕ́ЖАНЬ, ле́жня, *мн.* ле́жні, ле́жняў, *м.* (разм.). Абібок, гультай, лодар.

ЛЕ́ЖБІШЧА, -а, *мн.* -ы, -бішч *і* -аў, *н.* Месца на сушы, дзе ляжаць стайка́мі некаторыя марскія жывёлы. *Л. марскіх коцікаў.* ‖ *прым.* **ле́жбішчны,** -ая, -ае.

ЛЕ́ЖМА: лежма ляжаць (разм.) — доўга ляжаць, не ўстаючы.

ЛЕ́ЖНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** *гл.* ляжаць. **2.** Тое, што і лежбішча.

ЛЕ́ЖЫВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* След ляжаўшага звера на траве. *Зайцава л.*

ЛЕЗГІ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Народны танец лезгінаў, а таксама музыка да гэтага танца.

ЛЕЗГІ́НКА[2] *гл.* лезгіны.

ЛЕЗГІ́НЫ, -аў, *адз.* -гі́н, -а, *м.* Народ, які складае частку насельніцтва Дагестана. ‖ *ж.* **лезгі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **лезгі́нскі,** -ая, -ае.

ЛЕ́ЗЦІ, ле́зу, ле́зеш, ле́зе; лезь; *незак.* **1.** Карабкацца, узбірацца, падымацца куды-н. *Л. на гару. Л. на дрэва.* **2.** Пранікаць, уваходзіць куды-н. тайком, крадучыся. *Л. ў чужы сад.* **3.** Забірацца рукой унутр чаго-н. *Л. ў кішэню.* **4.** Настойліва ўмешвацца ў чужыя справы, жыццё і пад. (разм.). *Л. не ў сваю справу.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*; звычайна з адмоўем). Уваходзіць, змяшчацца, быць якраз (пра абутак, адзенне). *Туфлі не лезуць на нагу.* **6.** Насоўвацца, налазіць, спаўзаць. *Шапка лезе на вочы.* **7.** Надаедліва прыставаць, звяртацца з чым-н. да каго-н. (разм.). *Не лезь ты з такім глупствам.* **8.** Увязвацца ў што-н. непрыемнае. *Л. ў бойку.* **9.** Прыставаць назойліва. *Чаго ты да яго лезеш?* **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпадаць (пра валасы, поўсць). **11.** Імкнуцца стаць кім-н., заняць больш высокую пасаду (разм.). *Л. ў начальнікі.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўзацца, ірвацца. *Сукенка лезе па швах.* ◊ **Аж вочы на лоб лезуць** (разм.) — вочы шырока адкрыліся ад цяжару. **Лезці (перціся) на ражон** (разм.) — рабіць што-н. рызыкоўнае, загадзя асуджанае на няўдачу. **Лезці не ў сваё карыта** (разм.) — умешвацца не ў свае справы. **Лезці сляпіцаю ў вочы** (разм.) — назойліва прыставаць.

ЛЕ́І, ле́яў, *адз.* ле́я, -і, *ж.* Нашыўкі з моцнай тканіны ці скуры на кавалерыйскіх штанах у тых месцах, якія пры яздзе трушца аб сядло.

ЛЕЙ *гл.* лея[2].

ЛЕЙБ-... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: які знаходзіцца пры манарху, служыць пры двары, напр. *лейб-медык, лейбгвардыя.*

ЛЕЙБАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член «Рабочай партыі Вялікабрытаніі», а таксама ў некаторых іншых краінах «рабочых партый», якія праводзяць палітыку рэформ. ‖ *ж.* **лейбары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **лейбары́сцкі,** -ая, -ае.

ЛЕ́ЙКА[1], -і, *ДМ* ле́йцы, *мн.* -і, ле́ек, *ж.* **1.** Прыстасаванне ў выглядзе конуса з вузкай трубкай для пералівання і фільтравання вадкасцей. **2.** Пасудзіна для палівання раслін ў

выглядзе вядра з трубкай. ‖ *прым.* **леечны**, -ая, -ае.

ЛЕЙКА[2], -і, *ДМ* лейцы, *мн.* -і, леек, *ж.* Род вузкаплёначнага фотаапарата.

ЛЕЙКАПЛАСТЫР, -у, *м.* Тканінная палоска з нанесенай на яе змацавальнай клейкай масай, якая накладваецца на скуру. ‖ *прым.* **лейкапластырны**, -ая, -ае.

ЛЕЙКАЦЫТЫ, -аў, *адз.* -цыт, *М* -цыце, *м.* (спец.). Састаўная частка крыві — бясколерныя клеткі, якія паглынаюць бактэрыі і выпрацоўваюць антыцелы. ‖ *прым.* **лейкацытны**, -ая -ае *і* **лейкацытарны**, -ая, -ае.

ЛЕЙКОЗ, -у, *м.* Пухліннае захворванне крывятворнай тканкі. ‖ *прым.* **лейкозны**, -ая, -ае.

ЛЕЙТМАТЫЎ, -тыву, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Асноўны матыў, які паўтараецца на працягу ўсяго музычнага або літаратурнага твора. *Л. рамана* (перан.). ‖ *прым.* **лейтматыўны**, -ая, -ае.

ЛЕЙТЭНАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцэрскае званне або чын у арміі, флоце, міліцыі, а таксама асоба, якая носіць гэта званне. *Малодшы л.* (першае афіцэрскае званне). ‖ *прым.* **лейтэнанцкі**, -ая, -ае.

ЛЕЙЦЫ, -аў, *адз.* ляйчына, -ы *і* лейчына, -ы, *ж.* Вяроўкі, рамяні для кіравання коньмі ў запрэжцы. *Выпусціць лейцы* (таксама перан.: аслабіць сілу ўлады над кім-н.). *Ляйчына (лейчына) пад хвост папала каму-н.* (перан.: аб неўраўнаважаных, капрызных паводзінах; разм.). *Трымаць лейцы ў руках* (таксама перан.: мець у сваіх руках уладу, кіраўніцтва). ‖ *прым.* **лейцавы**, -ая, -ае.

ЛЕК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Грашовая адзінка Албаніі.

ЛЕКАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і урач. ‖ *ж.* **лекарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **лекарскі**, -ая, -ае.

ЛЕКАРЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых, *ж.* (разм.). Жонка лекара.

ЛЕКІ, -аў (разм.). **1.** Лякарства. *Л. ад кашлю.* **2.** Лячэнне. *Л. гразямі.* ‖ *прым.* **лекавы**, -ая, -ае. *Лекавыя расліны.*

ЛЕКСЕМА, -ы, *мн.* -ы, -сем, *ж.* (спец.). Слова як сэнсавая адзінка слоўнікавага саставу мовы ў сукупнасці яго значэнняў і форм. ‖ *прым.* **лексемны**, -ая, -ае.

ЛЕКСІКА, -і, *ДМ* -сіцы, *ж.* Слоўнікавы састаў мовы або дыялекту, твораў якога-н. пісьменніка. *Дыялектная л. Л. Якуба Коласа.* ‖ *прым.* **лексічны**, -ая, -ае.

ЛЕКСІКАГРАФІЯ, -і, *ж.* Тэорыя і практыка ўкладання слоўнікаў. ‖ *прым.* **лексікаграфічны**, -ая, -ае.

ЛЕКСІКАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел мовазнаўства, які разглядае і тэарэтычна асэнсоўвае слоўнікавы састаў мовы. ‖ *прым.* **лексікалагічны**, -ая, -ае.

ЛЕКСІКОГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне лексікаграфіі; укладальнік слоўнікаў.

ЛЕКСІКОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне лексікалогіі.

ЛЕКСІКОН, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Тое, што і слоўнік (у 1 знач.; уст.). *Нямецкі л.* **2.** -у. Запас слоў і выразаў, лексіка (кніжн.). *У яго бедны л.*

ЛЕКТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто чытае лекцыі. ‖ *прым.* **лектарскі**, -ая, -ае. *Лектарскае майстэрства.*

ЛЕКТОРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Установа, якая займаецца арганізацыяй публічных лекцый. **2.** Памяшканне для чытання публічных лекцый.

ЛЕКЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Вуснае выкладанне вучэбнага прадмета або якой-н. тэмы, а таксама запісы гэтага выкладання. *Курс лекцый па гісторыі Беларусі.* ‖ *прым.* **лекцыйны**, -ая, -ае.

ЛЕМА, -ы, *мн.* -ы, лем, *ж.* У матэматыцы: тэарэма, неабходная толькі для доказу іншай тэарэмы.

ЛЕМАНТАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (уст.). Буквар. ‖ *прым.* **лемантарны**, -ая, -ае.

ЛЕМУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі звярок, падобны на малпу, з падоўжанымі заднімі канечнасцямі. ‖ *прым.* **лемуравы**, -ая, -ае. *Сямейства лемуравых* (наз.).

ЛЕНАВАТЫ, -ая, -ае. Крыху лянівы, з адзнакамі ленасці. *Л. хлопец.* ‖ *наз.* **ленаватасць**, -і, *ж.*

ЛЕНАВАЦЦА, лянуюся, лянуешся, лянуецца; лянуйся; *незак., з інф.* Ляніва рабіць што-н., з ленасцю адносіцца да справы. *Л. рана ўставаць.* ‖ *зак.* **паленавацца**, -лянуюся, -лянуешся, -лянуецца; -лянуйся.

ЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* (разм.). Адсутнасць жадання працаваць, схільнасць да гультайства, лодарнічання.

ЛЕНІНІЗМ, -у, *м.* Вучэнне У.І.Леніна, якое ўяўляе сабой сістэму філасофскіх, эканамічных, сацыяльна-палітычных поглядаў.

ЛЕНІНІЯНА, -ы, *ж.* Серыя твораў літаратуры і мастацтва, прысвечаных У.І.Леніну.

ЛЕНІНСКІ, -ая, -ае. Створаны У.І.Леніным, уласцівы У.І.Леніну, які адносіцца да паслядоўнага ажыццяўлення прынцыпаў ленінізму. *Л. стыль.*

ЛЕНЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Драўляная аснова сядла.

ЛЕПЕЙ, *прысл.* (разм.). Тое, што і лепш.

ЛЕПЕТ, -у, *М* -пеце, *м.* Няскладная, невыразная мова, уласцівая дзецям. *Л. дзіцяці.*

ЛЕПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* ляпіць. **2.** Якасць апрацоўкі, выяўленне аб'ёмнасці (скульптуры, малюнка). *Цудоўная л.* **3.** Тое, што вылеплена. *Сцены вызначаліся прыгожай лепкай.*

ЛЕПРАЗОРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Лячэбная ўстанова для хворых на праказу (лепру).

ЛЕПТА, -ы, *ДМ* -пце, *ж.* **1.** Дробная манета ў Грэцыі. **2.** *перан.* Пасільны ўклад у якую-н. агульную справу. *Унесці сваю лепту.*

ЛЕПШ, *перан.* **1.** Выш. ст. да прысл. добра. *Вучыцца л. за іншых.* **2.** *у знач. вык., каму.* Аб паляпшэнні стану хворага. *Хвораму стала л.* **3.** *у знач. часц.* Служыць для ўзмацнення просьбы, парады і пад. *Пойдзем л. дамоў. Л. цярпець самому, чым бяду зрабіць другому* (прыказка). ◊ **Лепш (і) не трэба** (разм.) — ужываецца для абазначэння высокай, найвышэйшай ступені чаго-н. **Лепш сказаць** (у знач. пабочн.) — дакладней, праўдзівей кажучы. **Лепш позна, як ніколі** — ужываецца як апраўданне пры запозненым выкананні чаго-н.

ЛЕПШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Станавіцца лепшым. ‖ *зак.* **палепшаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны.

ЛЕПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па лепцы. ‖ *ж.* **лепшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЛЕПШЫ, -ая, -ае. Найвыш. і выш. ст. да добры. *Самае лепшае насенне. Лепшыя людзі вытворчасці.* ◊ **У лепшым выпадку** (разм.) — пры самых спрыяльных абставінах.

ЛЕПЯТАЦЬ, лепячу, ляпечаш, ляпеча; лепячы; *незак., што, пра што* і *без дап.* Гаварыць невыразна, нязвязна (пра мову дзяцей). *Дзіця ляпеча.* ‖ *зак.* **пралепятаць**, -лепячу, -ляпечаш, -ляпеча; -лепячы. ‖ *наз.* **лепятанне**, -я, *н.*

ЛЕПЯТУН, лепетуна, *мн.* лепетуны, лепетуноў, *м.* (разм.). Той, хто ляпеча. ‖ *ж.* **лепятуха**, -і, *ДМ* -тусе, *мн.* -і, -тух.

ЛЕС, -у, *мн.* лясы, лясоў, *м.* **1.** Масіў зямлі, зарослы дрэвамі. *Дрымучы л. Чорны л.* (лісцевы; спец.). *Чырвоны л.* (хваёвы; спец.). *Як у лесе* (перан.: нічога не разумець, не разбірацца). *Навука для яго — цёмны л.* (перан.: абсалютна незнаёмае, незразумелае). *Лесам* (прысл.) *ішоў, а дроў не бачыў* (прыказка). **2.** *зб.* Спілаваныя дрэвы як будаўнічы матэрыял. **3.** *перан.* Як выражэнне мноства. *Л. рук.* ‖ *памянш.* **лясок**, -ска, *мн.* -скі, -скоў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **лясны**, -ая, -ое.

ЛЕСА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да лесу (у 1 і 2 знач.), да лясной гаспадаркі, лясны, напр. *лесагадавальнік, лесазнаўства, лесанасенны, лесапасадкі, лесаразвядзенне, лесаўпарадкаванне, лесаўчастак, лесаапрацоўчы, лесагандаль, лесаматэрыял, лесапавал, лесанарыхтоўшчык;* 2) які змяшчае лес (у 1 знач.), які існуе разам з лесам (у 1 знач.), напр. *лесалуг, лесапарк, лесастэп, лесатундра, лесакустовы, лесагорны.*

ЛЕСААХОВА, -ы, *ж.* Дзейнасць чалавека, накіраваная на зберажэнне лесу як прыроднага багацця, на гаспадарчы догляд лясного масіву, на барацьбу са знішчальнікамі лесу.

ЛЕСААХОЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які накіраваны на ўсебаковую ахову лесу. *Лесаахоўная станцыя.* **2.** Які прызначаны для засцярогі сельскагаспадарчых культур. *Лесаахоўная зона.*

ЛЕСАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Чалавек, які жыве ў лесе, займаецца паляваннем (разм.). **2.** У міфалогіі: чалавекападобная казачная істота, якая жыве ў лесе і наводзіць жахі як нячыстая сіла.

ЛЕСАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па лесаводству.

ЛЕСАВОДСТВА, -а, *н.* Вырошчванне лясоў, а таксама навука аб лясной гаспадарцы. ‖ *прым.* **лесаводчы**, -ая, -ае.

ЛЕСАВОЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна або аўтамашына для перавозкі лесу. ‖ *прым.* **лесавозны**, -ая, -ае.

ЛЕСАГАДАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца, дзе вырошчваюць саджанцы драўняных і кустовых раслін.

ЛЕСАГАНДАЛЬ, -длю, *м.* Гандаль лесам, лесаматэрыяламі.

ЛЕСАЗАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Завод па першаснай апрацоўцы лясных матэрыялаў. ‖ *прым.* **лесазаводскі**, -ая, -ае.

ЛЕСАНАРЫХТОЎКІ, -товак, *адз.* -а, -і, *ДМ* -тоўцы, *ж.* Нарыхтоўка лясных матэрыялаў. ‖ *прым.* **лесанарыхтоўчы**, -ая, -ае.

ЛЕСАНАСАДЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** Штучнае развядзенне лясоў. **2.** *мн.* -і, -яў. Участак штучна насаджанага лесу.

ЛЕСАПАЛАСА, -ы, *мн.* -лосы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -ласы, -лос, *ж.* Паласа лясных насаджэнняў. *Ахоўная л.*

ЛЕСАПАРК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыгарадны лес, які выкарыстоўваецца як парк. ‖ *прым.* **лесапаркавы**, -ая, -ае.

ЛЕСАПІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для распілоўкі лесу (у 2 знач.).

ЛЕСАПІЛЬНЫ, -ая, -ае. Які займаецца распілоўкай лесу (у 2 знач.). *Л. завод.*

ЛЕСАПІЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Невялікі лесапільны завод.

ЛЕСАПРАМЫСЛОВАСЦЬ, -і, *ж.* Лясная прамысловасць. ‖ *прым.* **лесапрамысловы**, -ая, -ае.

ЛЕСАПРАМЫСЛОВЕЦ, -лоўца, *мн.* -лоўцы, -лоўцаў, *м.* Прадпрыемец у галіне лясной прамысловасці.

ЛЕСАРАСПРАЦОЎКІ, -цовак, *адз.* -а, -і, *ДМ* -цоўцы, *ж.* Высечка і нарыхтоўка лесу (у 2 знач.), а таксама месца, дзе вядуцца такія работы. ‖ *прым.* **лесараспрацоўчы**, -ая, -ае.

ЛЕСАРУ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца валкай лесу. ‖ *прым.* **лесару́бскі,** -ая, -ае.

ЛЕСАРУ́БНЫ, -ая, -ае. Які прызначаецца, служыць для валкі лесу. *Л. інструмент.*

ЛЕСАСЕ́КА, -і, *ДМ* -се́цы, *мн.* -і, -се́к, *ж.* Участак высечанага лесу або прызначаны для высечкі. ‖ *прым.* **лесасе́чны,** -ая, -ае.

ЛЕСАСПЛА́Ў, -ла́ву, *м.* Сплаў лесу (у 2 знач.). ‖ *прым.* **лесаспла́ўны,** -ая, -ае.

ЛЕСАСТЭ́П, -у, *м.* Пераходная зона паміж стэпам і лесам. ‖ *прым.* **лесастэ́павы,** -ая, -ае.

ЛЕСАТУ́НДРА, -ы, *ж.* Пераходная зона паміж лесам і тундрай. ‖ *прым.* **лесату́ндравы,** -ая, -ае.

ЛЕ́СВІЦА, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* Збудаванне ў выглядзе рада прыступак для пад'ёму і спуску. *Пажарная л. Іерархічная л.* (перан.). ‖ *памянш.* **ле́свічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ле́свічны,** -ая, -ае.

ЛЕ́СКІ, -сак. Лёгкая пераносная або падвесная лесвіца.

ЛЕСНІКО́ЎНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Дачка лесніка.

ЛЕСНІКО́ЎСКІ, -ая, -ае. Звязаны з асаблівасцямі працы лесніка, прызначаны для яго працы. *Л. абавязак.* ‖ *наз.* **леснікоўства,** -а, *н.*

ЛЕСНІЧО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -чо́вак, *ж.* (разм.). Хата лесніка і яго сям'і.

ЛЕСНІ́ЧЫХА, -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* (разм.). Жонка лесніка.

ЛЕ́ТА, -а, *М* ле́це, *мн.* ле́ты, лет, *н.* **1.** Самая цёплая пара года, якая ідзе па вясне. *Людзі рады лету, а пчолы цвету* (прыказка). **2.** *мн.* Гады. *Колькі лет, колькі зім.* ◊ **З лета ў лета** — круглы год. ‖ *ласк.* **ле́цейка** *і* **ле́цечка,** -а, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ле́тні,** -яя, -яе (да 1 знач.). *Летнія дажджы Летні дзень год корміць* (прыказка).

ЛЕ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак.* Знаходзіцца дзе-н. на працягу лета.

ЛЕТАЗЛІЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Сістэма вызначэння часу па гадах ад якой-н. важнай гістарычнай даты.

ЛЕ́ТАМ, *прысл.* У летні час.

ЛЕТАПІ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пагадовы запіс гістарычных падзей сучаснікам; кніга з такімі запісамі. *Л. Аўраамкі.* **2.** *перан.* Тое, што і гісторыя (у 4 знач.). *Л. Вялікай Айчыннай вайны.* ‖ *прым.* **летапі́сны,** -ая, -ае.

ЛЕТАПІСА́ННЕ, -я, *н.* Складанне летапісаў.

ЛЕТАПІ́СЕЦ, -пі́сца, *мн.* -пі́сцы, -пі́сцаў, *м.* Складальнік летапісаў.

ЛЕТАРГІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Хваравіты стан, падобны на доўгі сон, калі не адчуваецца дыханне і пульсу. ‖ *прым.* **летаргі́чны,** -ая, -ае. *Л. сон.*

ЛЕ́ТАСЬ, *прысл.* (разм.). У мінулым годзе.

ЛЕ́ТАШНІ, -яя, -яе. Мінулагодні. *Леташняя трава.*

ЛЕ́ТНІ[1] *гл.* лета.

ЛЕ́ТНІ[2], -яя, -яе (разм.). Цеплаваты, хатняй тэмпературы (пра ваду). *Мыцца летняй вадой.*

ЛЕ́ТНІК[1], -у, *м., зб.* Аднагадовая дэкаратыўная садовая расліна.

ЛЕ́ТНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Лёгкі летні пінжак або жакетка.

ЛЕ́ТНІК[3], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дарога, якой ездзяць толькі летам.

ЛЕТУЦЕ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* Тое, што і летуцець.

ЛЕТУЦЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* летуцець. **2.** Мара пра што-н. прывабнае, жаданае. *Рамантычнае л.*

ЛЕТУЦЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто схільны да летуцення, аддаецца летуценням. ‖ *ж.* **летуце́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЛЕТУЦЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае схільнасць да летуцення, звязаны з летуценнем. *Летуценная ўсмешка.* **2.** Створаны ўяўленнем, марай; фантастычны. *Летуценнае шчасце.* ‖ *наз.* **летуце́ннасць,** -і, *ж.*

ЛЕТУЦЕ́ЦЬ, -тучу́, -туці́ш, -туці́ць; -туці́м, -туціце́, -туця́ць; -туці́; *незак.* Аддавацца марам, марыць. *Л. аб шчаслівых днях дзяцінства.* ‖ *наз.* **летуце́нне,** -я, *н.*

ЛЕЎ[1], ільва́ *і* (пасля галосных) льва, *мн.* ільвы́ *і* (пасля галосных) львы, ільво́ў (львоў), *м.* Буйны драпежнік сямейства кашэчых з кароткай жаўтаватай поўсцю і пышнай грывай у самцоў. *Рык ільва.* О **Марскі леў** — жывёліна сямейства ўшастых цюленяў. ‖ *прым.* **ільві́ны** *і* (пасля галосных) **льві́ны,** -ая, -ае. *Ільвіная доля* (перан.: самая большая частка чаго-н.). *Ільвіны зеў* (назва кветкі).

ЛЕЎ[2], ле́ва, *мн.* ле́вы, ле́ваў, *м.* Грашовая адзінка ў Балгарыі.

ЛЕЎРЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Невялікі пакаёвы сабачка з пароды хартоў. ‖ *прым.* **леўрэ́тачны,** -ая, -ае.

ЛЕ́ЦЕЙКА, ЛЕ́ЦЕЧКА *гл.* лета.

ЛЕ́ЦІШЧА, -а, *мн.* -ы, ле́цішч *і* -аў, *н.* Тое, што і дача[2]. *Правесці выхадныя на лецішчы.*

ЛЕ́ШКА *гл.* ляха.

ЛЕШЧ, ляшча́, *мн.* ляшчы́, ляшчо́ў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых з плоскім целам. ‖ *прым.* **ляшчо́вы,** -ая, -ае.

ЛЕ́Я[1] *гл.* леі.

ЛЕ́Я[2], -і, *ж. і* **ЛЕЙ,** -я, *м., мн.* ле́і, ле́яў. Грашовая адзінка Румыніі.

ЛЁГАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Урач — спецыяліст па лёгачных хваробах. **2.** Лёгачны хворы. ‖ *ж.* **лёгачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 2 знач.).

ЛЁГАЧНЫ *гл.* лёгкія.

ЛЁГКА... Першая частка складаных слоў у знач. лёгкі, напр. *лёгкапранікальны, лёгкараствавальны.*

ЛЁГКААТЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца лёгкай атлетыкай. ‖ *ж.* **лёгкаатле́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЛЁГКААТЛЕТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да лёгкай атлетыкі. *Лёгкаатлетычныя спаборніцтвы.*

ЛЁГКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае невялікі цяжар, мала важыць. *Лёгкая сумка.* **2.** Які выконваецца, дасягаецца, пераадольваецца **без вялікай** працы, намагання. *Лёгкая праца. Лёгкая задача. Лёгкая дарога. Лёгка* (прысл.) *сяброў знайсці, ды цяжка захаваць* (прыказка). **3.** Нязначны, невялікі, слабы (па велічыні, сіле, ступені праяўлення); малапрыметны. *Л. ветрык. Л. дотык. Лёгкая ўсмешка.* **4.** Пазбаўлены грузнасці. *Лёгкія крокі. Лёгкая вада* (хуткая, бясшумная і плаўная). **5.** Не напружаны. *Лёгкае дыханне. Хвораму стала лёгка* (у знач. вык.) *дыхаць. Л. сон.* **6.** Не суровы. *Лёгкае пакаранне.* **7.** Пра хваравіты, фізіялагічны стан: не небяспечны, не сур'ёзны. *Лёгкія роды. Лёгкая форма хваробы.* **8.** Ужыўчывы, памяркоўны. *Л. чалавек. Л. характар.* **9.** Легкадумны, неглыбокі, несур'ёзны. *Лёгкія адносіны да жыцця.* **10.** Які не мае цяжкага ўзбраення, рухомы. *Лёгкія танкі.* О **Лёгкая прамысловасць** — галіна грамадскай вытворчасці, якая займаецца вырабам прадметаў шырокага спажывання. ◊ **З лёгкай рукі чыёй** (разм.) — пра чыё-н. удалае пачынанне, прыклад. **Лёгкая рука** *ў каго* — пра таго, хто прыносіць шчасце, удачу. **Лёгкі на ўспамін** *хто* (разм.) — пра таго, хто з'уляецца ў той момант, калі пра яго гавораць, думаюць. **Лёгкі на язык** (разм.) — гаваркі, які любіць многа гаварыць. **Лёгкі хлеб** (разм.) — пра лёгкую працу, без клопатаў, турбот. **Лёгка выкруціцца** (разм.) — нямнога страціць. **Лёгка сказаць** (разм.) — ужыв. тады, калі вельмі цяжка або немагчыма выканаць што-н. ‖ *наз.* **лёгкасць,** -і, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 і 9 знач.).

ЛЁГКІЯ, -іх, *адз.* лёгкае, -ага, *н.* Орган дыхання ў чалавека і пазваночных жывёл. *Запаленне лёгкіх.* ‖ *прым.* **лёгачны,** -ая, -ае.

ЛЁД, лёду, ільду́ *і* (пасля галосных) льду, *мн.* ільды́ *і* (пасля галосных) льды, ільдо́ў (льдоў), *м.* Вада, якая замерзла і перайшла ў цвёрды стан. *Палярныя льды.* ◊ **Біцца як рыба аб лёд** (разм.) — жыць у бядзе, дарэмна дабіваючыся лепшага. **Лёд крануўся** (разм.) — пра пачатак якога-н. дзеяння, руху. ‖ *памянш.* **лядо́к,** -дку́, *м.* ‖ *прым.* **ледзяны́,** -ая, -о́е.

ЛЁДА... (а таксама **леда...**). Першая частка складаных слоў, якая пішацца, калі націск у другой частцы падае не на першы склад і ўжыв. са знач.: 1) які мае адносіны да лёду, напр. *лёдагенератар, лёдазасцярога, лёдазабеспячэнне, лёдаўтварэнне*; 2) які ўтрымлівае лёд, напр. *лёдагрунтавы.*

ЛЁК, -у, *м.* Селядзечны расол. *Мачаць хлеб у л.*

ЛЁН, лёну, ільну́ *і* (пасля галосных) льну, *мн.* ільны́ *і* (пасля галосных) льны, ільно́ў (льноў), *м.* **1.** Травяністая расліна, са сцяблоў якой атрымліваюць валакно, а з семя — алей. *Цвітуць ільны.* **2.** Валакно, якое вырабляецца са сцёблаў гэтай расліны. *Прасці л.* ‖ *памянш.-ласк.* **лянок,** -нку́, *м.* ‖ *прым.* **ільняны́** *і* (пасля галосных) **льняны́,** -а́я, -о́е.

ЛЁНА... Першая частка складаных слоў; тое, што і ільно..., напр. *лёнаапрацоўчы, лёнаачышчальнік, лёнапрадзенне, лёнасушылка, лёнатраста.*

ЛЁНААПРАЦО́ЎКА *гл.* ільноапрацоўка.

ЛЁНААПРАЦО́ЎЧЫ *гл.* ільноапрацоўчы.

ЛЁНААЧЫШЧА́ЛЬНІК *гл.* ільноачышчальнік.

ЛЁНААЧЫШЧА́ЛЬНЫ *гл.* ільноачышчальны.

ЛЁНАВАЛАКНО́ *гл.* ільновалакно.

ЛЁНАВО́Д *гл.* ільнавод.

ЛЁНАВО́ДЧЫ *гл.* ільнаводчы.

ЛЁНАВЫЯ, -ых, *мн.* Сямейства двухдольных раслін з валакністым сцяблом і алеістым насеннем.

ЛЁНАКАМБІНА́Т *гл.* ільнокамбінат.

ЛЁНАМЯ́ЛКА *гл.* ільнамялка.

ЛЁНАНАРЫХТО́ЎКА *гл.* ільнонарыхтоўка.

ЛЁНАПРАДЗЕ́ННЕ *гл.* ільнопрадзенне.

ЛЁНАСУШЫ́ЛКА *гл.* ільносушылка.

ЛЁНАТРАПА́ЛКА *гл.* ільнотрапалка.

ЛЁНАТРАСТА́ *гл.* ільнотраста.

ЛЁНАЎБО́РАЧНЫ *гл.* ільноўборачны.

ЛЁНАЦЕРАБІ́ЛКА *гл.* ільноцерабілка.

ЛЁНАЧАСА́ЛКА *гл.* ільночасалка.

ЛЁН-ДАЎГУНЕ́Ц, лёну-даўгунцу́, ільну-даўгунцу́ *і* (пасля галосных) льну-даўгунцу́, *м.* Лён з доўгім валакном, яго сцябло да 125 см у вышыню, з малым разгалінаваннем, што надае высокую якасць валакну.

ЛЁН-КУДРА́Ш, лёну-кудрашу́, ільну-кудрашу́ *і* (пасля галосных) льну-кудрашу́, *м.* Расліна з невысокім кусцістым сцяблом (31—50 см), разводзіцца як багатая на алей культура.

ЛЁС[1], -у, *м.* **1.** Ход жыццёвых падзей, якія складваюцца незалежна ад волі чалавека; збег акалічнасцей. *Л. паслаў шчасце.* **2.** Доля. *Шчаслівы л. Жаночы л.* **3.** Развіццё чаго-н.; далейшае існаванне, будучыня. *Л. чалавецтва.* ◊ **На волю лёсу** (кніжн.) — без падтрымкі, без дапамогі звонку.

ЛЁС[2], -у, *мн.* (спец.). Рыхлая горная парода светла-жоўтага колеру, на якой фарміру-

ецца ўрадлівая глеба. ‖ *прым.* **лёсавы**, -ая, -ае. *Лёсавыя глебы.*

ЛЁСАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны па сваіх уласцівасцях і выгляду на лёс[2]. *Лёсападобныя суглінкі.*

ЛЁСКА, -і, *ДМ* лёсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Прымацаваная да вудзільна валасяная (капронавая) нітка з рыбалоўным кручком. ‖ *прым.* **лёскавы**, -ая, -ае.

ЛЁСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кожная з папярочных планак у кузаве калёс.

ЛЁТ *гл.* ляцець.

ЛЁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Адтуліна ў доменных печах, праз якую выпускаецца расплаўлены метал ці шлак.

ЛЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які кіруе лятальным апаратам. *Ваенны л.* ‖ *ж.* **лётчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **лётчыцкі**, -ая, -ае.

ЛЁХА, -і, *ДМ* лёсе, *мн.* -і, -аў, *ж.* (разм.). **1.** Падземны ход. *Глыбокая л.* **2.** Склеп, падзямелле. *Пад палацам каменная л.*

ЛЖЫВАСЦЬ, ЛЖЫВЫ *гл.* ілжывы.

ЛЖЭ... *гл.* ілжэ...

ЛЖЭВУЧО́ННЕ *гл.* ілжэвучэнне.

ЛЖЭСВЕ́ДКА *гл.* ілжэсведка.

ЛЖЭСВЕ́ДЧАННЕ *гл.* ілжэсведчанне.

ЛІБЕРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік лібералізму (у 1 знач.). **2.** Член ліберальнай партыі. **3.** Чалавек, які ліберальнічае. ‖ *ж.* **ліберáлка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак (да 1 і 3 знач.).

ЛІБЕРАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Ідэалагічная і палітычная плынь, якая аб'ядноўвае прыхільнікаў дэмакратычных свабод і свабоды прадпрымальніцтва. **2.** Празмерная паблажлівасць, памяркоўнасць, шкодная патуранне. *Гнілы л.* ‖ *прым.* **лібералíсцкі**, -ая, -ае.

ЛІБЕРА́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Праяўляць лібералізм (у 2 знач.) у адносінах да каго-н. *Няма чаго л. з гультаямі.*

ЛІБЕРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да лібералізму (у 1 знач.). *Ліберальная партыя.* **2.** Які праяўляе лібералізм (у 2 знач.). *Л. падыход да чаго-н.* ‖ *наз.* **ліберальнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛІБРЭ́ТА, *нескл., н.* **1.** Слоўны тэкст тэатралізаванага музычна-вакальнага твора. *Л. оперы.* **2.** Кароткі пераказ зместу оперы, балета, п'есы. **3.** План сцэнарыя (спец.).

ЛІБРЭТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар лібрэта. ‖ *ж.* **лібрэты́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **лібрэты́сцкі**, -ая, -ае.

ЛІВА́НЦЫ, -аў, *адз.* ліва́нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Лівана. ‖ *ж.* **ліва́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **лівáнскі**, -ая, -ае.

ЛІ́ВЕНЬ, лі́ўню, *м.* Моцны, праліўны дождж. *Вясенні л.* ‖ *прым.* **лі́ўневы**, -ая, -ае.

ЛІ́ВЕР, -у, *м.* Прадукт з печані, лёгкага, сэрца, селязёнкі забойнай жывёлы. ‖ *прым.* **лі́верны**, -ая, -ае. *Ліверная каўбаса.*

ЛІ́ГА[1], -і, *ДМ* лі́зе, *мн.* -і, ліг, *ж.* **1.** Саюз, аб'яднанне асоб, арганізацый, дзяржаў. *Ліга Нацый* (міжнародная арганізацыя ў 1919—1946 гг.). **2.** У спорце: група каманд, прыкладна роўных па майстэрству, якія спаборнічаюць паміж сабой. *Каманда вышэйшай лігі.*

ЛІ́ГА[2], -і, *ДМ* лі́зе, *мн.* -і, ліг, *ж.* Музычны знак у выглядзе дугі над нотамі, які паказвае, што іх трэба выконваць звязна, без перапынку.

ЛІГАТУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Прымесь медзі ці волава да золата, серабра для надання ім большай цвёрдасці. **2.** Дапаможны сплаў, які дабаўляецца ў метал ў плавільнай печы. **3.** Нітка, якой перавязваюць крывяносныя сасуды пры аперацыі. **4.** Знак, які састаўлены з элементаў двух (ці больш) пісьмовых знакаў, напр. Æ. ‖ *прым.* **лігату́рны**, -ая, -ае. *Лігатурнае золата. Л. шоўк.*

ЛІДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Быць лідэрам (у 2 знач.). *Л. у шахматным турніры.* ‖ *наз.* **лідзі́раванне**, -я, *н.*

ЛІ́ДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кіраўнік палітычнай партыі, грамадска-палітычнай арганізацыі і пад. *Палітычныя лідэры.* **2.** Той, хто ідзе першым у спартыўным спаборніцтве. *Л. турніру.* **3.** Карабель, які ўзначальвае калону, групу суднаў. ‖ *прым.* **лі́дэрскі**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; разм.).

ЛІ́ДЭРСТВА, -а, *н.* Вядучае становішча, абавязкі лідэра (у 1 і 2 знач.). *Барацьба за л. ў турніры.*

ЛІЗА́ЦЬ, ліжу́, лі́жаш, лі́жа; ліжы́; лі́заны; *незак., каго-што.* Праводзіць языком па чым-н. *Л. талерку. Хвалі лі́жуць пясок* (перан.). ‖ *аднакр.* **лізну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **лі́занне**, -я, *н.*

ЛІЗУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто любіць лізаць, лізацца. **2.** *перан.* Ліслівец, падлізнік, падхалім. ‖ *ж.* **лізу́ха**, -і, *ДМ* -зу́се, *мн.* -і, -зу́х.

ЛІЗУНЕ́Ц, -нцу́, *м.* Соль у камяках, якая выкарыстоўваецца для падкормлівання жывёлы. *Соль-л.* ‖ *прым.* **лізунцо́вы**, -ая, -ае.

ЛІК[1], -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* лічыць. **2.** Паняцце колькасці, велічыня, пры дапамозе якой праводзіцца лічэнне. *Цэлыя лікі. Простыя лікі.* **3.** Колькасць каго-, чаго-н. *Л. рабочых дзён.* **4.** Састаў, рад, колькасць каго-, чаго-н. *Быць у ліку перадавых.* **5.** Граматычная катэгорыя, якая выражае адзінкавасць або множнасць. *Множны л. Адзіночны л.* ◊ **Без ліку** (разм.) — вельмі многа, шмат. **Ліку няма** (разм.) — вельмі многа, незлічонае мноства каго-, чаго-н. ‖ *прым.* **лі́кавы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЛІК[2], -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Твар (уст. і высок.). *Лікі святых.* **2.** *перан.* Аб знешніх абрысах планет, даступных зроку чалавека (кніжн.). *Л. месяца.*

ЛІКБЕ́З, -у, *м.* Навучанне грамаце непісьменных дарослых і падлеткаў. ‖ *прым.* **лікбе́заўскі**, -ая, -ае.

ЛІКВІДАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ду́ецца; *зак. і незак.* Спыніць (спыняць) сваю дзейнасць. *Установа ліквідуецца.*

ЛІКВІДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак. і незак., каго-што.* Правесці (-водзіць) ліквідацыю каго-, чаго-н. *Л. аддзяленне банка. Л. запазычанасць.*

ЛІКВІДА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца ліквідацыяй чаго-н. *Л. наступстваў аварыі на Чарнобыльскай АЭС.* ‖ *прым.* **ліквіда́тарскі**, -ая, -ае.

ЛІКВІДА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Спыненне дзейнасці чаго-н. (напр. прадпрыемства, установы). *Л. трэста.* **2.** Спыненне існавання каго-, чаго-н. *Л. непісьменнасці.* ‖ *прым.* **ліквідацы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛІКЁР, -у, *м.* Салодкі спіртны напітак з фруктовых і ягадных сокаў, настой траў. ‖ *прым.* **лікёрны**, -ая, -ае.

ЛІЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* лілія. **2.** *перан.* Пяшчотны і белы як лілія (устар. высок.). *Лілейныя грудзі.* ‖ *наз.* **ліле́йнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛІЛЕ́Я, -і, *мн.* -і, -ле́й, *ж.* (паэт. уст.). Тое, што і лілія.

ЛІЛІПУ́Т, -а, *М* -пу́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек вельмі маленькага росту, карлік. **2.** *перан.* Аб прадмеце вельмі маленькага памеру. *Станок-л.* ‖ *ж.* **ліліпу́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **ліліпу́цкі**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛІ́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Цыбульная расліна з прамым сцяблом і буйнымі кветкамі ў выглядзе звана. *Белая л.* ‖ *прым.* **ліле́йны**, -ая, -ае. *Сямейства лілейных* (наз.).

ЛІЛОВА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) ліловы, з ліловым адценнем, напр. *лілова-блакітны, лілова-сіні, лілова-ружовы, лілова-чырвоны;* 2) ліловы, у спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *лілова-белы, лілова-сівы.*

ЛІЛО́ВЫ, -ая, -ае. Колеру бэзу ці фіялкі, фіялетавы. *Л. колер.* ‖ *наз.* **ліло́васць**, -і, *ж.*

ЛІМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Заліў, утвораны морам у нізоўях ракі, а таксама салёнае возера паблізу мора, звычайна багатае лячэбнымі гразямі. ‖ *прым.* **ліма́нны**, -ая, -ае.

ЛІМАНА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Салодкі безалкагольны напітак, звычайна з сокам лімона. ‖ *прым.* **лімана́дны**, -ая, -ае.

ЛІМІ́Т, -у, *М* -мі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гранічная норма. *Л. на электраэнергію. Л. на вываз тавараў.* ‖ *прым.* **лімі́тны**, -ая, -ае.

ЛІМІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак. і незак., што.* Устанавіць (-наўліваць) ліміт, гранічную норму чаго-н.

ЛІМО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цытрусавае вечназялёнае пладовае дрэва, а таксама кіслы на смак плод гэтага дрэва з тоўстай пахучай скуркай. ‖ *прым.* **лімо́нны**, -ая, -ае. *Л. колер* (светла-жоўты).

ЛІМОННАКІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе лімонную кіслату або атрыманы з лімоннай кіслаты. *Л. хінін.*

ЛІМУЗІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі прадстаўнічы легкавы аўтамабіль з закрытым кузавам, забяспечаным шкляной перагародкай. ‖ *прым.* **лімузі́нны**, -ая, -ае.

ЛІ́МФА, -ы, *ж.* Бясколерная вадкасць у целе чалавека і пазваночных жывёл, якая ўтвараецца з плазмы крыві і запаўняе міжклетачную прастору. ‖ *прым.* **лімфаты́чны**, -ая, -ае *і* **лімфо́ідны**, -ая, -ае. *Лімфатычная сістэма. Лімфатычныя залозы. Лімфоідная тканка.*

ЛІНАГРАВЮ́РА, -ы, *ж.* **1.** Від гравюры (у 1 знач.) — атрыманне адлюстравання з плоскай друкаванай формы з лінолеуму або з іншых пластычных матэрыялаў. *Тэхніка лінагравюры. Займацца лінагравюрай.* **2.** Від гравюры — адлюстраванне, атрыманае з плоскай друкаванай формы на лінолеуме або іншых пластычных матэрыялах. ‖ *прым.* **лінагравю́рны**, -ая, -ае.

ЛІНАТЫ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Друкарская машына, якая адлівае набор цэлымі радкамі. ‖ *прым.* **лінаты́пны**, -ая, -ае. *Л. набор.*

ЛІНГАФО́ННЫ, -ая, -ае: **лінгафонны кабінет** — аўдыторыя, абсталяваная спецыяльнай апаратурай, якая дае магчымасць навучэнцам самастойна авалодваць вуснай няроднай мовай, а таксама культурай маўлення роднай мовы.

ЛІНГВАГЕАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Лінгвістычная геаграфія — раздзел дыялекталогіі, што вывучае тэрытарыяльнае размяшчэнне дыялектных з'яў, якімі адрозніваюцца дыялекты дадзенай мовы. ‖ *прым.* **лінгвагеаграфі́чны**, -ая, -ае.

ЛІНГВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне лінгвістыкі, мовазнавец. ‖ *ж.* **лінгві́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЛІНГВІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб мове, мовазнаўства. ‖ *прым.* **лінгвісты́чны**, -ая, -ае.

ЛІНЕ́ЦЬ, -не́ю, -не́еш, -не́іць; -не́ены; *незак., што.* Праводзіць на чым-н. паралельныя лініі для пісання па іх. *Л. паперу.* ‖ *зак.* **налінеі́ць**, -нею, -нееш, -нееіць; -нееены. ‖ *наз.* **ліне́енне**, -я, *н. і* **ліне́йка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **лінее́льны**, -ая, -ае.

ЛІНЕЙКА[1], -і, *ДМ* -нейцы, *мн.* -і, -неек, *ж.* **1.** Прамая лінія на паперы або дошцы, якая дапамагае пісаць роўнымі радкамі. *Сшытак у лінейку.* **2.** Планка для вычэрчвання прамых ліній, для вымярэння. *Маштабная л. Лагарыфмічная л.* (прыбор для вылічэнняў). **3.** Адна з дарожак унутры лагера, якая падзяляе яго на прамавугольныя ўчасткі (спец.). **4.** Строй у шарэнгу. *Пастроіцца ў лінейку.* ‖ *памянш.* **лінеечка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лінеечны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

ЛІНЕЙКА[2], -і, *ДМ* -нейцы, *мн.* -і, -неек, *ж.* (уст.). Мнагамесны адкрыты экіпаж з бакавымі падоўжанымі сядзеннямі. ‖ *прым.* **лінеечны,** -ая, -ае.

ЛІНЕЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае выгляд лініі, складаецца з ліній. *Л. арнамент. Лінейныя* (наз.: салдаты, якія пасылаюцца для ўказання лініі і напрамку пастраення войск; спец.). *Лінейныя меры* (меры даўжыні). *Лінейная скорасць* (скорасць руху, якая вызначаецца па даўжыні шляху, пройдзенага за адзінку часу). **2.** Тое, што і рэгулярны (у 2 знач.; уст.). *Лінейныя войскі.* **3.** Які складае аснову баявых злучэнняў флоту. *Л. крэйсер.* **4.** Прызначаны для абслугоўвання лініі сувязі ці шляхоў зносін. *Лінейная міліцыя. Л. манцёр.*

ЛІНЕЙЧАТЫ, -ая, -ае. Які мае на сваёй паверхні лініі ў адным напрамку. *Л. ліст.* ‖ *наз.* **лінейчатасць,** -і, *ж.*

ЛІНЕЎКА, -і, *ДМ* -неўцы, *ж.* **1.** *гл.* лінеіць. **2.** Спосаб, характар лінеення. *Косая л. Л. ў клетачку.*

ЛІНЗА, -ы, *мн.* -ы, лінз *і* -аў, *ж.* Род аптычнага шкла са сферычнымі паверхнямі. *Выпуклая л.* ‖ *прым.* **лінзавы,** -ая, -ае.

ЛІНІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Рыса на плоскасці, паверхні або ў прасторы. *Прамая л. Ломаная л.* **2.** Рыса, якая вызначае кірунак, мяжу, узровень чаго-н. *Берагавая л. Л. гарызонта.* **3.** Размяшчэнне чаго-н. у адзін рад. *Л. ўмацавання.* **4.** Шлях (чыгуначны, водны і інш.) зносін, напрамак якіх-н. перадач. *Паветраная л. Трамвайная л. Тэлеграфная л.* **5.** Паслядоўны рад продкаў, нашчадкаў, аб'яднаных кроўнымі сувязямі. *Л. роду.* **6.** *перан.* Напрамак, спосаб дзеянняў, думак, поглядаў. *Л. паводзін. Весці* (*гнуць;* разм.) *сваю лінію* (дамагацца свайго). *Ісці па лініі найменшага супраціўлення* (выбіраць найбольш лёгкі спосаб дзеянняў, ухіляючыся ад цяжкасцей). **7.** *перан.* Галіна якой-н. дзейнасці. *Працаваць па грамадскай лініі.* **8.** Старая руская мера даўжыні, роўная 1/10 цалі. ◊ **Па лініі** *чаго, у знач. прыназ.* — у галіне чаго-н. *Дзейнічаць па лініі мясцкома.*

ЛІНКОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: лінейны карабель; вялікі добра ўзброены ваенны карабель, прызначаны для буйных баявых аперацый.

ЛІНОЛЕУМ, -у, *м.* Трывалы палімерны матэрыял для пакрыцця падлогі. ‖ *прым.* **лінолеумавы,** -ая, -ае.

ЛІНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Паліцца, хлынуць патокам.

ЛІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; лінь; *зак.* **1.** Рэзкім рухам выліць, узліць на што-н. вадкасць. *Л. вады на рукі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна ліцца, хлынуць патокам (пра дождж, святло, паветра і пад.). *Лінуў дождж.*

ЛІНЧАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто лінчуе, заклікае да суду Лінча. ‖ *прым.* **лінчавальніцкі,** -ая, -ае.

ЛІНЧАВАЦЬ, -чую, -чуеш, -чуе; -чуй; -чаваны; *зак.* і *незак., каго (што).* У ЗША: падвергнуць (-вяргаць) самасуду, так званаму суду Лінча. ‖ *наз.* **лінчаванне,** -я, *н.*

ЛІНЬ[1], -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых з тоўстым слізістым целам. ‖ *памянш.* **лінёк,** -нька, *мн.* -нькі, -нькоў, *м.*

ЛІНЬ[2], -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* (спец.). Вельмі моцны канат для карабельнай снасці. ‖ *памянш.* **лінёк,** -нька, *мн.* -нькі, -нькоў, *м.* ‖ *прым.* **лінявы,** -ая, -ое.

ЛІНЮЧЫ, -ая, -ае. Які лёгка ліняе, выцвітае. *Л. паркаль.* ‖ *наз.* **лінючасць,** -і, *ж.*

ЛІНЯЛЫ, -ая, -ае. Які страціў першапачатковую афарбоўку, выцвілы.

ЛІНЯЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -яе; *незак.* **1.** Траціць сваю першапачатковую афарбоўку, выцвітаць. *Тканіна ліняе на сонцы.* **2.** Скідваць ці мяняць у пэўныя перыяды сваё покрыва (пра жывёл, птушак). *Зайцы ліняюць.* ‖ *зак.* **выліняць,** -яе, **зліняць,** -яе (да 1 знач.) *і* **паліняць,** -яе. ‖ *наз.* **лінянне,** -я, *н. і* **лінька,** -і, *ДМ* -ньцы, *ж.* (да 2 знач.). *Веснавая лінька пушных звяроў.*

ЛІПА[1], -ы, *мн.* -ы, ліп, *ж.* Лісцевае дрэва сямейства ліпавых з сэрцападобнымі зубчастымі лістамі і духмянымі меданоснымі кветкамі. ‖ *памянш.* **ліпка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* *Абадраць як ліпку* (перан.: аграбіць, адабраць усё; разм.). ‖ *прым.* **ліпавы,** -ая, -ае. *Сямейства ліпавых* (наз.).

ЛІПА[2], -ы, *ж.* (разм.). Пра што-н. падробленае, фальшывае, несапраўднае. ‖ *прым.* **ліпавы,** -ая, -ае. *Ліпавыя дакументы.*

ЛІПЕНЬ, -я, *м.* Сёмы месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **ліпеньскі,** -ая, -ае.

ЛІПЕЦЬ, -плю, -піш, -піць; -пім, -піце, -пяць; -пі; *незак.* (разм.). Ледзь-ледзь трымацца (пра каго-, што-н.). *Дзверы ледзь ліпяць. Агонь ліпіць* (перан.). ◊ **Ліпець на валаску (на павуцінцы)** (разм.) — быць у вельмі ненадзейным, небяспечным становішчы.

ЛІПІНА, -ы, *ж.* (разм.). Асобнае дрэва ліпы. *Ліпіну віхор зваліў.*

ЛІПКІ, -ая, -ае. Які лёгка прыліпае, клейкі. *Ліпкія рукі. Ліпкае лісце. Л. чалавек* (недарэчны, назойлівы; перан.). ‖ *наз.* **ліпкасць,** -і, *ж.*

ЛІПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; ліп, ліпла; -ні; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *да каго-чаго.* Прыліпаць, прыставаць. *Гразь ліпне да абутку.* **2.** *перан., да каго-чаго.* Назойліва прыставаць (разм.). *Ён ліпне як смала.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і зліпацца. *Вочы ліпнуць.*

ЛІПНЯК, -у, *м.* Ліпавы зараснік. *Разросся малады л.*

ЛІПУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Ліпучы, клейкі пластыр, папера. *Л. для мух.*

ЛІПУЧЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і ліпкі. ‖ *наз.* **ліпучасць,** -і, *ж.*

ЛІРА[1], -ы, *мн.* -ы, лір, *ж.* **1.** Старажытнагрэчаскі струнны інструмент, які лічыцца сімвалам паэтычнай творчасці. *Л. Пушкіна.* **2.** Даўнейшы народны беларускі струнны смычковы інструмент. ‖ *прым.* **лірны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛІРА[2], -ы, *мн.* -ы, лір, *ж.* Грашовая адзінка ў Італіі і Турцыі.

ЛІРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* На Украіне і Беларусі даўней: вандроўны музыка-спявак з лірай[1] (у 2 знач.).

ЛІРЫЗМ, -у, *м.* **1.** Лірычны характар, лірычны змест чаго-н. *Л. паэмы.* **2.** Чуллівасць у перажываннях, у настроі; мяккасць і тонкасць эмацыянальнага пачатку. *Л. беларускага пейзажу.*

ЛІРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтар лірычных літаратурных твораў. *Паўлюк Трус — паэт-л.*

ЛІРЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *ж.* **1.** Адзін з трох родаў мастацкай літаратуры, у якім адлюстроўваюцца перажыванні, пачуцці, настроі паэта. *Беларуская л.* **2.** Сукупнасць твораў гэтага роду паэзіі. *Л. Багдановіча.* **3.** *перан.* Чуллівасць, перажыванні, настрой (разм.). *Упасці ў лірыку.* ‖ *прым.* **лірычны,** -ая, -ае. *Лірычная паэзія. Лірычнае адступленне* (у эпічным або ліра-эпічным літаратурным творы: прасякнутае лірызмам адступленне, афарбаванае інтымнай звернутасцю аўтара да чытача). *Л. настрой.*

ЛІРЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* лірыка. **2.** Прасякнуты лірызмам (у 2 знач.). *Л. тон.* **3.** Пра голас спевака: мяккі, прыемны па тэмбру. *Л. тэнар.* ‖ *наз.* **лірычнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ЛІС, ліса, *мн.* лісы, -оў, *м.* Самец лісы. ‖ *прым.* **лісіны,** -ая, -ае. *Лісіная ўсмешка* (перан.: хітрая).

ЛІСА, -ы, *мн.* -ы, ліс, *ж.* **1.** Драпежная жывёліна сямейства сабачых з вострай мордай і доўгім пушыстым хвастом, а таксама яе футра. *Л. і ў сне курэй лічыць* (прыказка). **2.** *перан.* Хітры, ліслівы чалавек. ‖ *прым.* **лісіны,** -ая, -ае.

ЛІСАХВОСТ, -у, *ДМ* -сце, *м.* Травяністая кармавая расліна сямейства злакавых з суквеццем у выглядзе мяцёлкі. ‖ *прым.* **лісахвоставы,** -ая, -ае.

ЛІСІЦА, -ы, *мн.* -ы, -сіц, *ж.* **1.** Тое, што і ліса (у 1 знач.). **2.** Прыстасаванне ў выглядзе тоўстага круглага палена з чашкай, якое кладзецца ўпоперак саней пры перавозцы бярвення (разм.). ‖ *памянш.* **лісічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЛІСІЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* лісіца. **2.** Ядомы пласціністы грыб жоўтага колеру.

ЛІСЛІВІЦЬ, -ліўлю, -лівіш, -лівіць; *незак., перад кім.* Крывадушна хваліць каго-н., дагаджаць каму-н. з карыслівай мэтай.

ЛІСЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які ліслівіць, дагаджае каму-н. з карысцю для сябе. *Л. хлопец.* **2.** Які змяшчае ліслівасць. *Ліслівая ўсмешка.* **3.** Ласкавы, угодлівы, які ўмее дагадзіць. *Л. голас* (разм.). ‖ *наз.* **ліслівасць,** -і, *ж.*

ЛІСНІК, -у, *м.* Тое, што і паслён. ‖ *прым.* **лісніковы,** -ая, -ае.

ЛІСТ[1], -а *і* -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -оў *і* (разм.) лісці, -яў, *м.* **1.** -а. Орган паветранага жыўлення і газаабмену раслін у выглядзе тонкай, звычайна зялёнай пласцінкі. *Кляновы л.* **2.** -у, *у знач. зб.* Лісце. *Лаўровы л.* ◊ **Лістам слаццa** (разм. неадабр.) — ліслівa дагаджаць. ‖ *памянш.* **лісток,** -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* (да 1 знач.).

ЛІСТ[2], -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Тонкі плоскі кусок якога-н. матэрыялу. *Л. бляхі. Л. паперы.* **2.** Пісьмо. *Атрымаць л.* **3.** Дакумент, якім што-н. пацвярджаецца або загадваецца (спец.). *Выканаўчы л.* (дакумент на права спагнання паводле рашэння суда). ○ **Тытульны л.** (старонка ў пачатку кнігі, дысертацыі і пад., дзе надрукавана яе назва). ◊ **З ліста** (іграць, чытаць) — адразу, без папярэдняй падрыхтоўкі. ‖ *памянш.* **лісток,** -тка, *мн.* -ткі, -ткоў, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ЛІСТАВЫ[1], -ая, -ое. **1.** Які мае адносіны да ліста[1], у лістах. *Л. тытунь.* **2.** Пакрыты лісцем. *Л. лес.*

ЛІСТАВЫ[2], -ая, -ое. Які мае форму ліста[2] (у 1 знач.). *Ліставое жалеза.*

ЛІСТАЖ, -у, *м.* Аб'ём кнігі, брашуры і пад. у аркушах. *Л. кнігі.* ‖ *прым.* **лістажны,** -ая, -ае.

ЛІСТАПАД, -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -а. Адзінаццаты месяц каляндарнага года. *Пачатак лістапада.* **2.** -у. Ападанне лісця восенню, а таксама час гэтага ападання. ‖ *прым.* **лістападны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЛІСТОК[1] *гл.* ліст[1].

ЛІСТО́К[2], -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** *гл.* ліст[2]. **2.** Бланк для запісу чаго-н. *Кантрольны л.*

ЛІСТО́ТА, -ы, *ДМ* -то́це, *ж., зб.* Тое, што і лісце.

ЛІСТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Друкаваны або рукапісны лісток злабадзённага палітычнага зместу. *Л. агітацыйнага характару.*

ЛІСТО́ЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Хвойнае дрэва з мяккай спадаючай на зіму ігліцай і каштоўнай драўнінай. *Сібірская л.* ‖ *прым.* **лістоўнічны,** -ая, -ае.

ЛІ́СЦЕ, -я *і* **ЛІСЦЁ,** -я́, *н., зб.* Лісты раслін. ‖ *прым.* **лі́сцевы** *і* **лісцёвы,** -ая, -ае. *Лісцевая (лісцёвая) падсцілка.*

ЛІ́СЦЕВЫ *і* **ЛІСЦЁВЫ,** -ая, -ае. **1.** *гл.* лісце. **2.** Пра дрэвы з лістамі; *проціл.* хвойны. *Лісцевае дрэва.* **3.** Які складаецца з такіх дрэў.

ЛІСЦЯНЫ́, -а́я, -о́е (разм.). **1.** Пра дрэвы з лістамі. *Лісцяныя дрэвы.* **2.** Які складаецца з лісця. *Лісцяная падсцілка.*

ЛІСЯНЯ́ *і* **ЛІСЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня лісы.

ЛІ́ТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *незак., над кім-чым.* Берагчы, праяўляць літасць, міласэрнасць.

ЛІ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак., каго.* Берагчы каго-н.; шкадаваць.

ЛІТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Друкаванне з плоскай паверхні каменя, на якой зроблены малюнак. **2.** Прадпрыемства, дзе друкуюць такім спосабам. **3.** Малюнак, зроблены такім спосабам. ‖ *прым.* **літагра́фскі,** -ая, -ае *і* **літагра́фічны,** -ая, -ае. *Літаграфскі камень. Літаграфічны партрэт.*

ЛІ́ТАРА, -ы, *мн.* -ы, -тар, *ж.* **1.** Знак азбукі. **2.** У друкарскім наборы — металічны брусочак з рэльефным відарысам друкаванага знака (спец.). ◊ **Літара ў літару** — вельмі дакладна. ‖ *прым.* **лі́тарны,** -ая, -ае.

ЛІТАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і даслоўны. *Л. пераклад.* **2.** Дакладны, прамы, не пераносны. *Л. сэнс.* ‖ *наз.* **літара́льнасць,** -і, *ж.*

ЛІТАРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які прафесійна займаецца літаратурнай працай, пісьменнік. ‖ *прым.* **літара́тарскі,** -ая, -ае.

ЛІТАРАТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* **1.** Творы пісьменнасці, якія маюць грамадскае і пазнавальнае значэнне. *Навуковая л. Мемуарная л. Мастацкая л.* **2.** Сукупнасць мастацкіх твораў (паэзія, проза, драма). *Тэорыя літаратуры. Беларуская л.* **3.** Сукупнасць твораў якой-н. галіны ведаў, па якому-н. спецыяльнаму пытанню. *Палітычная л. Тэхнічная л.* ‖ *прым.* **літарату́рны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Літаратурныя помнікі. Літаратурная праца. Літаратурныя колы.*

ЛІТАРАТУРАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне літаратуразнаўства.

ЛІТАРАТУРАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука аб мастацкай літаратуры. ‖ *прым.* **літаратуразна́ўчы,** -ая, -ае.

ЛІТАРАТУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* літаратура. **2.** Які адпавядае нормам літаратурнай мовы. *Л. стыль.* ○ **Літаратурная мова** — апрацаваная форма агульнанароднай мовы, якая валодае пісьмова замацаванымі нормамі. ‖ *наз.* **літарату́рнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛІТАРАТУ́РШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). У літаратуры (у 2 знач.): дрэнны мастацкі густ, які выяўляецца ў вычварнасці стылю, шаблоннасці вобразаў, адсутнасці прастаты і мастацкай праўды.

ЛІТАСЦІ́ВЫ, -ая, -ае. Схільны да літасці; спагадлівы. *Літасцівае сэрца.* ‖ *наз.* **літасці́васць,** -і, *ж.*

ЛІ́ТАСЦЬ, -і, *ж.* Добрыя, велікадушныя адносіны; міласць. ◊ **Без літасці** — 1) жорстка, строга; 2) неміласэрна, не шкадуючы.

ЛІТА́ЎРЫ, -аў, *адз.* -а, -ы, *ж.* Ударны музычны інструмент у выглядзе двух паўшар'яў, абцягнутых скурай. *Біць у л.* (таксама перан.: святкаваць перамогу).

ЛІТА́ЎРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на літаўрах.

ЛІТО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне літаграфіі.

ЛІТО́ЎКА[1], -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, *мн.* -то́вак, *ж.* Від касы з доўгім палатном і высокім касільнам.

ЛІТО́ЎКА[2] *гл.* літоўцы.

ЛІТО́ЎЦЫ, -аў, *адз.* -то́вец, -то́ўца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Літвы. ‖ *ж.* **літо́ўка,** -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак. ‖ *прым.* **літо́ўскі,** -ая, -ае.

ЛІТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка вымярэння аб'ёму і ёмістасці, роўная 1000 куб. см., а таксама колькасць вадкасці такога аб'ёму. ‖ *прым.* **літро́вы,** -ая, -ае.

ЛІТРА́Ж, -у́, *м.* Умяшчальнасць пасудзіны ў літрах. *Л. бака.* ‖ *прым.* **літра́жны,** -ая, -ае.

ЛІТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.). Бутэлька ёмістасцю ў адзін літр. ‖ *прым.* **літро́вачны,** -ая, -ае.

ЛІТУРГІ́Я, -і, *ж.* Хрысціянскае набажэнства, імша, абедня. ‖ *прым.* **літургі́чны,** -ая, -ае. *Літургічныя спевы.*

ЛІ́ТЫ, -ая, -ае. Выраблены ліццём. *Літая сталь.*

ЛІ́ЎНЕВЫ *гл.* лівень.

ЛІЎРЭ́Я, -і, *мн.* -і, -рэ́й, *ж.* Форменная вопратка з галунамі для швейцараў, лакеяў, фурманаў. ‖ *прым.* **ліўрэ́йны,** -ая, -ае. *Л. лакей.*

ЛІФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Верхняя частка жаночай сукенкі. ‖ *прым.* **лі́фны,** -ая, -ае *і* **лі́фавы,** -ая, -ае.

ЛІФТ, -а, *М* -фце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пад'ёмная машына з кабінай для перамяшчэння людзей, грузаў у шматпавярховых дамах, шахтах і пад. ‖ *прым.* **лі́фтавы,** -ая, -ае.

ЛІФЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік, які абслугоўвае ліфт. ‖ *ж.* **ліфцёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **ліфцёрскі,** -ая, -ае.

ЛІ́ФЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прадмет дзіцячай ці жаночай бялізны, які аблягае грудзі. ‖ *прым.* **лі́фчыкавы,** -ая, -ае.

ЛІ́ХА, -а, *н.* **1.** Няшчасце, зло, бяда. *Да ўсякага ліха прывыкнуць можна.* **2.** У фальклоры: нячыстая сіла, чорт. ◊ **Ведаць, пачым фунт ліха** (разм.) — пазнаць як цяжка жыць у горы, нястачы. **Да ліха** (разм.) — вельмі многа. **Ліха яго бяры** (разм.) — адносіцца абыякава да чаго-н. **Не памінай (не памінайце) ліхам** (разм.) — не ўспамінай(-це) блага. **Як на (тое) ліха** (разм.) — не ў пару, не да месца.

ЛІХАДЗЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто чыніць ліха (у 1 знач.), зло, бяду. ‖ *ж.* **ліхадзе́йка,** -і, *ДМ* -дзе́йцы, *мн.* -і, -дзеек. ‖ *прым.* **ліхадзе́йскі,** -ая, -ае.

ЛІХАЛЕ́ЦЦЕ, -я, *н.* Час вялікай нягоды, няшчасця і гора. *Перажылі ваеннае л.*

ЛІХАМА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** Хваравіты стан, які суправаджаецца гарачкай і трасцай. *Трэсціся як у ліхаманцы.* **2.** *перан.* Узбуджаны, трывожны стан, празмерна паспешлівая дзейнасць. *Біржавая л.*

ЛІХАМА́НКАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які бывае пры ліхаманцы (у 1 знач.). *Л. стан.* **2.** *перан.* Вельмі ўсхваляваны, нервовы, празмерна паспешлівы. *Ліхаманкавая дзейнасць.* ‖ *наз.* **ліхама́нкавасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛІХА́ЦТВА, -а, *н.* Паводзіны ліхача, залішняя адвага, празмернае маладзецтва.

ЛІХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Рамізнік з франтаватым экіпажам на добрым кані (уст.). *Наняць ліхача.* **2.** Шафёр, вадзіцель, які грэбуе правіламі бяспекі язды. *З такім ліхачом боязна ехаць.* ‖ *прым.* **ліха́цкі,** -ая, -ае.

ЛІХВЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чалавек, які дае грошы ў доўг і бярэ вельмі высокія працэнты за іх. ‖ *ж.* **ліхвя́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **ліхвя́рскі,** -ая, -ае.

ЛІХВЯ́РСТВА, -а, *н.* Занятак, дзейнасць ліхвяра.

ЛІХІ́, -а́я, -о́е. Які можа ці здольны прычыніць бяду, нядобры, злы. *Л. чалавек. Ліхая гадзіна.* ‖ *наз.* **ліха́сць,** -і, *ж.*

ЛІХТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Асвятляльны прыбор з крыніцай святла ў выглядзе шклянога шара або футарала са шклянымі сценкамі. *Вулічны л. Электрычны л.* **2.** Шкляны праём у даху, а таксама зашклёны выступ у будынку. **3.** Сіняк, крывападцёк пад вокам (разм.). ‖ *памянш.* **ліхта́рык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **ліхта́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛІХТА́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто наглядае за дзейнасцю і спраўнасцю ліхтароў (у 1 знач.). ‖ *ж.* **ліхта́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ЛІХТУ́ГА, -і, *ДМ* -ту́зе, *ж.* (разм.). Няшчаснае здарэнне, вялікая бяда.

ЛІ́ХТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Грузавое несамаходнае судна, прызначанае для пагрузкі і разгрузкі вялікіх суднаў ці для мясцовых перавозак. ‖ *прым.* **лі́хтэрны,** -ая, -ае.

ЛІЦЭ́ЙНЫ *гл.* ліць[2].

ЛІЦЭ́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Майстэрня, цэх, дзе адліваюць металічныя вырабы.

ЛІЦЭ́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы — спецыяліст па ліцейнай справе. ‖ *прым.* **ліцэ́йшчыцкі,** -ая, -ае.

ЛІ́ЦЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дакумент на права бясплатнага або льготнага праезду па чыгунцы ці іншых шляхах зносін. ‖ *прым.* **лі́церны,** -ая, -ае. *Л. білет.*

ЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., льецца *і* ліецца; лі́ўся, ліла́ся, -ло́ся; лі́ся; *незак.* Цячы струменем. *Вада льецца з крана. Льецца гаворка* (перан.).

ЛІЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** *гл.* ліць[2]. **2.** *зб.* Літыя металічныя вырабы. *Чыгуннае л.*

ЛІЦЬ[1], лью, льеш, лье; льём, льяце́, льюць *і* лію́, ліе́ш, ліе́; ліём, ліяце́, лію́ць; ліў, ліла́, ліло́; лі; лі́ты; *незак.* **1.** *што.* Нахіляючы што-н. напоўненае, прымушаць цячы якую-н. вадкасць *Л. ваду на рукі. Сонца лье цяпло* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вельмі моцна цячы, ісці (разм.). *Дождж лье як з вядра* (аб праліўным дажджы).

ЛІЦЬ[2], лью, льеш, лье; льём, льяце́, льюць *і* лію́, ліе́ш, ліе́; ліём, ліяце́, лію́ць; ліў, ліла́, ліло́; лі; *незак., што.* Вырабляць што-н. з расплаўленага рэчыва. *Л. гарматы.* ‖ *зак.* **вы́ліць,** -лью, -льеш, -лье; -літы; вы́лі. ‖ *наз.* **ліццё,** -я́, *н.*; *прым.* **ліце́йны,** -ая, -ае *і* **ліццёвы,** -ая, -ае. *Ліцейная вытворчасць. Ліцейны цэх. Ліццёвае прэсаванне.*

ЛІЦЭІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выхаванец ліцэя. ‖ *прым.* **ліцэі́сцкі,** -ая, -ае.

ЛІЦЭ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі: прывілеяваная мужчынская навучальная ўстанова. **2.** Сярэдняя навучальная ўстанова ў некаторых краінах Заходняй Еўропы, Расіі, Беларусі і інш. ‖ *прым.* **ліцэ́йскі,** -ая, -ае.

ЛІЦЭ́НЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* (спец.). **1.** Дазвол на ўвоз тавараў з-за граніцы або на вываз іх за граніцу, а таксама дакумент, які пацвярджае такое права. **2.** Дазвол на права льготнага або бясплатнага выкарыстання

чаго-н. *Л. на адстрэл лася.* **3.** Дазвол на права выкарыстання вынаходства, на права вырабу якой-н. прадукцыі *Латэнтная л.* ‖ *прым.* **ліцэнзійны,** -ая, -ае. *Ліцэнзійнае пагадненне.*

ЛІЧБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Знак для абазначэння ліку. *Арабскія лічбы* (1, 2, 3 і г.д.). *Рымскія лічбы* (I, II, III і г.д.). **2.** Паказчык чаго-н., выражаны ў лічбах, сума. ◊ **Астранамічныя лічбы** —пра вельмі вялікія лічбавыя велічыні. **Круглыя лічбы** — лічбы без дробавых адзінак. ‖ *прым.* **лічбавы,** -ая, -ае. *Л. код.*

ЛІЧБАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* лічбаваць. **2.** Лічбавае абазначэнне чаго-н.

ЛІЧБАВА́ЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -бава́ны; *незак., што.* Абазначаць лічбамі; нумараваць. *Л. старонкі.* ‖ *наз.* **лічбава́нне,** -я, *н. Л. старонак кніг.*

ЛІ́ЧБАВЫ, -ая, -ае. Абазначэнне лічбамі, выражаны ў лічбах. *Лічбавыя даныя. Л. вынік.* ◊ **Лічбавая вылічальная машына** —вылічальная машына, якая перагварае велічыні, прадстаўленыя ў выглядзе набору лічбаў (лікаў).

ЛІ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У матэматыцы: лік у простых дробах, які стаіць над рысай і паказвае, з колькіх долей складаецца дроб; процiл. назоўнік. *У дробе 3/5 л. 3, а назоўнік 5.*

ЛІЧЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). У дзіцячых гульнях: вершык з лічэннем, які вымаўляецца нараспеў і якім суправаджаецца размеркаванне ўдзельнікаў гульні.

ЛІЧЫ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для аўтаматычнага падліку чаго-н. *Л. электрычнай энергіі.*

ЛІЧЫ́ЛЬНІКІ, -аў. Простая прылада для падліку ў выглядзе чатырохвугольнай рамы з нанізанымі на папярочныя металічныя пруткі рухомымі костачкамі. *Канторскія л.*

ЛІЧЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая робіць падлік каго-, чаго-н. *Л. перапісу насельніцтва.* ‖ *ж.* **лічы́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ЛІЧЫ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адна з першых стадый развіцця некаторых жывёльных арганізмаў (чарвей, насякомых, рыб), якія адрозніваюцца па віду і будове ад канчаткова сфарміраванай жывёліны. ‖ *прым.* **лічы́нкавы,** -ая, -ае.

ЛІЧЫ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Частка затвора вінтоўкі, якая зачыняе канал ствала.

ЛІЧЫ́ЦЦА, лічу́ся, лі́чышся, лі́чыцца; *незак.* **1.** *кім-чым.* Расцэньвацца якім-н. чынам, успрымацца як-н. *Л. лепшым гаспадаром.* **2.** *з кім-чым.* Браць пад увагу, улічваць што-н. *Л. з думкамі членаў камісіі.* **3.** *чым* і *без дап.* Весці ўзаемны ўлік (паслуг, пазык, прэтэнзій і пад.). *Не будзем з гэтым л.* **4.** Знаходзіцца, быць дзе-н. *Л. ў адпачынку.* **5.** (*1 і 2 ас. не ужыв.*). Выражацца ў якой-н. колькасці. *Даходы лічацца ў мільёнах рублёў.* **6.** Размяркоўвацца паміж сабой ролі ў гульні, карыстаючыся лічылкай (разм.). *Л. перад гульнёй.* ‖ *зак.* **палі́чыцца,** палічу́ся, палі́чышся, палі́чыцца (да 2 і 6 знач.).

ЛІЧЫ́ЦЬ, лічу́, лі́чыш, лі́чыць; лі́чаны; *незак.* **1.** Называць лікі ў паслядоўным парадку. *Л. да ста.* **2.** Вызначаць колькасць, суму чаго-н. *Л. грошы.* **3.** *каго-што.* Прымаць у разлік, пад увагу. *Калі не л. некалькіх дзён непагоды, май быў добры.* **4.** *каго-што.* Рабіць якія-н. заключэнні, прызнаваць, успрымаць. *Балота лічылі непраходным. Л. каго-н. добрым чалавекам.* ◊ **Лічыць ні за што** — зусім не лічыцца з кім-н., не паважаць каго-н. ‖ *зак.* **злічы́ць,** злічу́, злі́чыш, злі́чыць; злі́чаны (да 1 і 2 знач.) *і* **палічы́ць,** -лічу́, -лі́чыш, -лі́чыць; -лі́чаны (да 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **лічэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **лік,** -у (да 1 і 2 знач.).

ЛІЧЭ́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: часціна мовы, якая абазначае колькасць або парадак прадметаў пры іх лічэнні. *Колькасныя лічэбнікі. Зборныя лічэбнікі.*

ЛІШАЙ[1], -ю, *мн.* -шаі́, -шаёў, *м.* Назва хваробы скуры з дробным свярбячым сыпам. *Стрыгучы л. Лускаваты л. Мокнучы л.* ‖ *прым.* **лішайны,** -ая, -ае.

ЛІШАЙ[2], -я́, *мн.* -шаі́, -шаёў *і* **ЛІШАЙНІК,** -у, *мн.* -аў, *м.* Расліна ніжэйшага тыпу, якая складаецца з грыба і водарасці, утвараючы адзін арганізм; расце на глебе, камянях і кары дрэў. ‖ *прым.* **лішайнікавы,** -ая, -ае.

ЛІШАК, -шку, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Што-н. лішняе, тое, што перавышае якую-н. норму, меру. *Л. хлеба. Праца акупілася з лішкам.* ◊ **З лішкам** — звера якой-н. нормы.

ЛІ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Тое, што і лішак. **2.** Няцотны лік (разм.). *Гуляць у цот і лішку.*

ЛІ́ШКАВЫ, -ая, -ае. Які перавышае патрэбнасць, норму; збыткоўны. *Лішкавая рабочая сіла.*

ЛІ́ШНЕ, *прысл.* **1.** Вельмі многа, празмерна. *На фронце не будзеш л. спаць.* **2.** Многа залішне. *Не было патрэбы л. гаварыць.*

ЛІ́ШНІ, -яя, -яе. **1.** Збыткоўны, які перавышае адпаведную колькасць, празмерна. *Лішнія грошы. Лішнія турботы.* **2.** Непатрэбны, бескарысны. *Лішнія рэчы. Лічыць сябе лішнім у хаце.* **3.** Дадатковы, пабочны. *Сказаць л. раз не шкодзіць.* ◊ **Без лішніх слоў** — не размаўляючы доўга.

ЛІ́ШНІЦА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Празмернасць, лішак. *У хаце лішніцы не было.* **2.** Лішняе. *Сказаць лішніцу.*

ЛІ́ШТВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Накладная планка вакол дзвярнога ці аконнага праёма. *Фігурная л.* **2.** Металічная накладная пласцінка з шчылінай для ключа на дзвярах, шуфлядах і пад. **3.** Тое, што і плінтус. **4.** Падгорнутая або нашытая палоска матэрыі для аддзелкі, падрубкі. ‖ *памянш.* **лі́штвачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лі́штвавы,** -ая, -ое.

ЛІШЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (уст.). Чалавек, які пазбаўлены выбарчых і іншых грамадзянскіх правоў. ‖ *ж.* **лішэ́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЛІЯ́НА, -ы, *мн.* -ы, ліян, *ж.* Павойная кустовая або дрэвавая расліна, пашыраная, галоўным чынам, у трапічных і субтрапічных лясах. ‖ *прым.* **ліянавы,** -ая, -ае. *Л. лес.*

ЛОБ, ілба *і* (пасля галосных) лба, *мн.* ілбы́, ілбо́ў *і* (пасля галосных) лбы, лбоў, *м.* Верхняя частка твару чалавека або морды жывёлы. *Адкрыты л. Пусціць (сабе) кулю ў л.* (застрэліцца). *На лбе напісана* (адразу відаць, хто ён такі; разм.) ◊ **Лоб у лоб** (разм.) — насустрач адзін аднаму (ісці, сыходзіцца і пад.). **У лоб** — 1) з фронту, франтальным ударам. *Атакаваць праціўніка ў л.*; 2) залішне прамалінейна (разм.). *Спытаць у л.* ‖ *памянш.* **лабо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ло́бны,** -ая, -ае. *Лобная косць.*

ЛО́БЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тонкая вузкая пілка ў рамцы для выпілоўвання ўзораў. ‖ *прым.* **лобзікавы,** -ая, -ае.

ЛО́БІ, *нескл., н.* Група прадстаўнікоў эканамічна моцных структур, якія аказваюць уплыў на палітыку дзяржавы. ‖ *прым.* **лабі́сцкі,** -ая, -ае.

ЛО́БНЫ[1], -ая, -ае: **лобнае месца** — узвышэнне, з якога ў старажытнасці аб'яўляліся царскія ўказы і на якім адбываліся пакаранні смерцю.

ЛО́БНЫ[2] *гл.* лоб.

ЛОГ, -у, *М* ло́гу *і* лагу́, *мн.* лагі́, лаго́ў, *м.* Шырокі доўгі яр з адхоннымі схіламі. *Ісці логам. Спусціцца ў л.* ‖ *памянш.* **лажо́к,** -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* ‖ *прым.* **лагавы,** -ая, -ое. *Лагавыя травы.*

ЛО́ГАВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Паглыбленне ў зямлі, якое служыць жыллём зверу. *Воўчае л.* **2.** *перан.* Месца размяшчэння варожых сіл (разм.). *Партызаны нечакана наляцелі на фашысцкае л.* **3.** *перан.* Убогае жыллё; пасцель чалавека, калі яна мае выгляд бярлогі (разм.).

ЛО́ГАВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Тое, што і логава. **2.** Месца масавага ляжання марскіх звяроў. *Л. цюленяў.*

ЛО́ГІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па логіцы.

ЛО́ГІКА, -і, *ДМ* -гіцы, *ж.* **1.** Навука аб законах і формах мыслення. *Дыялектычная л.* **2.** Ход разважанняў, вывадаў. *Выдатная л.* **3.** Унутраная заканамернасць чаго-н. *Л. падзей.* ‖ *прым.* **лагі́чны,** -ая, -ае.

ЛО́ДАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто не хоча працаваць, гультай.

ЛО́ДАРНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ухіляцца ад працы, гультаяваць. ‖ *наз.* **лода́рнічанне,** -я, *н.*

ЛО́ДАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* лодка. **2.** звычайна *мн.* Адкрытыя жаночыя туфлі. *Яна прыгожа прытупвала сваімі новенькімі лодачкамі.*

ЛО́ДАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца перавозкай на лодцы, той, хто плавае на лодцы. ‖ *ж.* **ло́дачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЛО́ДЖЫЯ, -і, *мн.* -і, -джый, *ж.* **1.** Адкрытая галерэя, якая прымыкае да будынка. **2.** Род балкона, паглыбленага ў фасад будынка. *Кватэра з лоджыямі.* ‖ *прым.* **ло́джыевы,** -ая, -ае.

ЛО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Невялікае, звычайна веславое, судна. *Парусная л. Маторная л.* **2.** Назва некаторых відаў ваенных суднаў. *Падводная л.* ‖ *памянш.* **ло́дачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ло́дачны,** -ая, -ае. *Лодачная станцыя.*

ЛО́ЖА[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Месца для спання, пасцель (уст.). **2.** Паглыбленне ў грунце, па якім цячэ воды паток. *Л. ракі.* ◊ **Пракрустава ложа** (кніжн.) — мерка, пад якую сілком падганяюць што-н. [ад імя міфічнага грэчаскага разбойніка Пракруста, які абсякаў або выцягваў ахвярам ногі па даўжыні свайго ложа].

ЛО́ЖА[2], -ы, *мн.* -ы, лож, *ж.* **1.** Месца ў глядзельнай зале, аддзеленае перагародкай для невялікай колькасці асоб, а таксама наогул месца (у зале пасяджэнняў, на стадыёне), аддзеленае для прадстаўнікоў друку, гасцей і інш. *Тэатральная л.* **2.** Аддзяленне масонскай арганізацыі, а таксама месца яе тайных сходаў. *Масонская л.*

ЛО́ЖА[3], -ы, *мн.* -ы, лож, *ж.* Драўляная частка ружжа, да якой прымацаваны ствол. *Л. ружжа.*

ЛО́ЖАК, -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* Мэбля для спальні — доўгая рама з ножкамі і дзвюма спінкамі, на якую кладуцца матрац і пасцельныя рэчы. ‖ *прым.* **ло́жкавы,** -ая, -ае.

ЛО́ЗУНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Заклік, зварот, які выражае кіруючую ідэю, палітычнае патрабаванне. *Баявы л.* **2.** Плакат з такім заклікам. *Дэманстранты неслі лозунгі.* ‖ *прым.* **ло́зунгавы,** -ая, -ае.

ЛОЙ, ло́ю, *м.* Нутраны тлушч (авечы, яла-вічны). *Мазаць бліны лоем.* ‖ *прым.* **ло́евы,** -ая, -ае.

ЛО́КАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кучаравая ці завітая пасма валасоў.

ЛОК—ЛУК

ЛО́КАЦЬ, ло́кця, *мн.* ло́кці, ло́кцяў, *м.* **1.** Месца згібу рукі, дзе злучаецца плечавая косць з касцямі перадплечча. *Узяць за л. Блізка л., ды не ўкусіш* (прыказка). *Кусаць (сабе) локці* (перан.: шкадаваць аб чым-н. упушчаным, непапраўным). **2.** Старадаўняя мера даўжыні, роўная прыблізна 0,5 м. ◊ **Пачуццё локця** — пачуццё сяброўства і ўзаемнай падтрымкі. ‖ *прым.* **локцевы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **лакцявы,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ЛО́КШЫНА, -ы, *ж.* Выраб з пшанічнай мукі ў выглядзе тонкіх высушаных палосак цеста, а таксама страва, прыгатаваная з такога вырабу. ‖ *прым.* **локшынавы,** -ая, -ае.

ЛОМ[1], -а, *мн.* ламы́, -о́ў, *м.* Металічны завостраны стрыжань, якім разбіваюць што-н. цвёрдае. *Калоць лёд ломам.* ‖ *памянш.* **ло́мік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ЛОМ[2], -у, *м., зб.* Ломаныя ці прыгодныя толькі для перапрацоўкі прадметы. *Жалезны л. Збіраць л.* **2.** Тое, што і ламачча (у 1 знач.). ‖ *прым.* **ло́маны,** -ая, -ае.

ЛО́МКА *гл.* ламаць.

ЛО́МКІ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка ломіцца, крохкі. *Л. лёд.* **2.** Няўстойлівы, пераменлівы (пра голас). ‖ *наз.* **ло́мкасць,** -і, *ж. Л. голасу.*

ЛО́НА, -а, *н.* (уст.). **1.** Грудзі ці чэрава жанчыны як сімвал мацярынства. *Мацярынскае л.* **2.** *перан., чаго.* Нетры зямлі, вады. ◊ **У лона** *чаго, у знач. прыназ. з Р* (кніжн.) — у сферу якой-н. дзейнасці. *У лона царквы.* ‖ *прым.* **ло́нны,** -ая, -ае (да 1 знач; спец.). *Лоннае зрашчэнне.*

ЛО́ПАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Шырокі плоскі канец чаго-н. *Л. вясла.* **2.** Рабочая частка суднавых колаў, грабных і паветраных вінтоў. *Л. кола турбіны.* ‖ *прым.* **ло́пасцевы,** -ая, -ае.

ЛО́ПАТ *гл.* лапатаць.

ЛО́ПАЦЕНЬ, -патня, *мн.* -патні, -патняў, *м.* **1.** Той, хто многа гаворыць, лапоча (разм. пагард.). **2.** Няроўнасць у адкляпанай касе. *Першы раз кляпаў касу і нагнаў лопатняў.*

ЛО́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ецца; *незак.* **1.** Даваць трэшчыны, разрывацца (пра струны). *Лёд лопаецца. Шклянка лопаецца.* **2.** *перан.* Цярпець крах, поўную няўдачу (разм.). *Лопаюцца планы.* ◊ **Лопацца са смеху** (разм.) — знемагаць ад смеху.

ЛО́ПАЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Лапатаць крыламі (пра птушак). ‖ *аднакр.* **ло́пнуць,** -не. ‖ *наз.* **ло́панне,** -я, *н.*

ЛО́ПАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Прагна есці, жраць. ‖ *зак.* **зло́паць,** -аю, -аеш, -ае. *Місу крупені злопаў.*

ЛО́ПНУЦЬ[1], -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** Даць трэшчыну; трэснуўшы, разламацца, разадрацца, парвацца. *Лопнуў графін. Лопнула струна.* **2.** *перан.* Пацярпець поўную няўдачу, крах (разм.). *Лопнулі надзеі.* ◊ **Лопнуць са смеху** (разм.) — зайсціся моцным смехам. **Цярпенне лопнула** (разм.) — няма больш сіл цярпець, вытрымка скончылася. ‖ *незак.* **ло́паць,** -аю, -аеш, -ае.

ЛО́ПНУЦЬ[2] *гл.* лопаць[1].

ЛО́ПУХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Травяністая расліна сямейства складанакветкавых з буйным шырокім лісцем і ўчэпістымі калючымі галоўкамі, а таксама ліст гэтай расліны; дзядоўнік. ‖ *прым.* **ло́пухавы,** -ая, -ае.

ЛОРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Англіі: вышэйшы дваранскі наследны тытул або тытул вышэйшых службовых асоб, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. *Л.-канцлер. Л.-мэр.*

ЛО́СКАТ, -у, *М* -каце, *м.* (разм.). Тое, што і козыт. ‖ *прым.* **ло́скатны,** -ая, -ае.

ЛОСЬ, ляся́, *мн.* ласі́, -ёў, *м.* Буйная жывёліна сямейства аленевых з шырокімі разгалістымі рагамі. ‖ *прым.* **ласі́ны,** -ая, -ае *і* **ласёвы,** -ая, -ае. *Ласінае мяса. Ласёвая шкура.*

ЛОТ[1], -а, *М* ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння глыбіні мора з борта судна. *Ручны л.* ‖ *прым.* **ло́тавы,** -ая, -ае.

ЛОТ[2], -а, *М* ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Руская мера вагі, роўная 12,8 г., якая існавала да ўвядзення метрычнай сістэмы.

ЛО́ТАС, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Паўднёвая водзяная расліна сямейства гарлачыкавых з буйнымі прыгожымі кветкамі. **2.** -у. Зараснік гэтай расліны. ‖ *прым.* **ло́тасавы,** -ая, -ае. *Сямейства лотасавых* (наз.).

ЛО́ТАЦЬ, -і, *ж.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства казяльцовых з жоўтымі кветкамі, якая расце на балотах, берагах сажалак і інш. *Л. расцвіла.* ‖ *прым.* **ло́тацевы,** -ая, -ае.

ЛО́ТРА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм. лаянк.). Тое, што і латруга.

ЛОЎЖ, лаўжа́, *мн.* лаўжы́, лаўжо́ў, *м.* Куча сухога галля. *Ссечанае галлё сцягвалі ў л.*

ЛО́ЎКІ, -ая, -ае. **1.** Спрытны, умелы. *Л. варатар.* **2.** Выкрутлівы, які знаходзіць выйсце з цяжкага становішча. *Гэта быў л. гаспадарнік.* **3.** Выгадны, зручны. *Лоўкае сядло.* ‖ *наз.* **ло́ўкасць,** -і, *ж.*

ЛО́ЎЛЯ *гл.* лавіць.

ЛО́ЎЧЫ[1], -ая, -ае. **1.** Прывучаны да лоўлі, палявання. *Лоўчыя сабакі.* **2.** Прызначаны для лоўлі звяроў. *Лоўчыя ямы.*

ЛО́ЎЧЫ[2], -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У рускай дзяржаве да 17 ст.: службовая асоба, якая ведала дварцовым паляваннем і рыбнай лоўляй.

ЛО́ЦМАН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праваднік суднаў, які добра ведае бяспечны водны шлях. ‖ *прым.* **ло́цманскі,** -ая, -ае.

ЛО́ЦМАН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая марская рыба, якая суправаджае на далёкія адлегласці караблі і буйных рыб, асабліва акул.

ЛО́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Раздзел суднаваджэння — апісанне мораў, водных шляхоў і ўзбярэжжаў. **2.** Інструкцыя для плавання ў пэўным басейне, воднай прасторы.

ЛУБ, -у, *м.* **1.** Валакністая тканка раслін, па якой перамяшчаюцца арганічныя рэчывы (спец.). **2.** Пласт, кавалак кары ліпы, вяза і іншых ліставых дрэў разам з валакністай унутранай часткай. **3.** Валакністая тканка некаторых раслін (лёну, канапель), якая ідзе на выраб пражы. ‖ *прым.* **лу́бавы,** -ая, -ае, **лубяны́,** -а́я, -о́е *і* **лу́бачны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Лубавае, лубяное валакно. Лубяная, лубачная каробка* (зробленая з лубу ў 2 знач.).

ЛУ́БАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* луб *і* лубок. **2.** Надрукаваны з лубкоў (у 4 знач.). *Лубачныя карцінкі.* ○ **Лубачная літаратура** — 1) дарэвалюцыйныя танныя і прымітыўныя па зместу масавыя выданні; 2) прымітыўная літаратура, разлічаная на непатрабавальны густ (неадабр.).

ЛУ́БІН, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства бабовых, якая высяваецца для ўгнаення глебы і на корм жывёле. ‖ *прым.* **лу́бінавы,** -ая, -ае.

ЛУБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** Тое, што луб (у 2 знач.). **2.** Ручны кораб з лубу. *Ісці па ягады з лубкамі.* **3.** Тонкія дошчачкі, якія накладаюцца на месцы касцявога пералому. *Нага ў лубках.* **4.** Ліпавая дошка, на якой гравіравалася карціна для друкавання, а таксама карціна такога вырабу. *Рускі л.* ‖ *прым.* **лубко́вы,** -ая, -ае *і* **лу́бачны,** -ая, -ае.

ЛУБЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца цвёрдым, як дуб (у 1 знач.). ‖ *зак.* **залубяне́ць,** -е́е *і* **злубяне́ць,** -е́е.

ЛУБЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Ручны кораб з лубу (у 2 знач.), бяросты для захоўвання, пераноскі, упакоўкі чаго-н.

ЛУБЯНЫ, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* луб. **2.** Цвёрды, каляны на вобмацак. *Лубяная тканіна.* **3.** Пра расліны, якія маюць валакністую тканку, луб (у 2 і 3 знач.). *Лубяныя культуры.*

ЛУГ[1], -у, *М* лу́зе, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Сенажаць, пераважна заліўная. *Уздоўж Нёмана цягнуліся бяскрайнія лугі. Альпійскія лугі* (горныя). ‖ *памянш.* **лужо́к,** -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* ‖ *прым.* **лугавы́,** -а́я, -о́е.

ЛУГ[2], -у, *М* лу́зе, *м.* Едкі раствор, прыгатаваны з попелу, залітага варам, які ўжываўся для мыцця бялізны, галавы і інш.; шчолак. ‖ *прым.* **лугавы,** -ая, -ае.

ЛУГАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Невялікі луг сярод іншых угоддзяў. *Пасвіць коней на лугавіне.* ‖ *памянш.* **лугаві́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **лугаві́нны,** -ая, -ае.

ЛУГАВО́ДСТВА, -а, *н.* Апрацоўка і выкарыстанне лугоў, сенажацей, пашы; галіна раслінаводства. ‖ *прым.* **лугаво́дчы,** -ая, -ае.

ЛУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Тое, што і палуда.

ЛУ́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Пакрыты палудай. *Л. самавар.*

ЛУДЖЭ́ННЕ *гл.* лудзіць.

ЛУДЗІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які займаецца луджэннем. ‖ *прым.* **лудзі́льшчыцкі,** -ая, -ае.

ЛУДЗІ́ЦЬ, луджу́, лу́дзіш, лу́дзіць; лу́джаны; *незак., што.* Пакрываць палудай. *Л. медную пасуду.* ‖ *зак.* **вы́лудзіць,** -луджу, -лудзіш, -лудзіць; -луджаны *і* **палудзі́ць,** -луджу́, -лу́дзіш, -лу́дзіць; -лу́джаны. ‖ *наз.* **луджэ́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **лудзі́льны,** -ая, -ае.

ЛУ́ЖА, -ы, *мн.* -ы, луж, *ж.* Тое, што і лужына.

ЛУЖО́К *гл.* луг[1].

ЛУ́ЖЫНА, -ы, *мн.* -ы, -жын, *ж.* **1.** Невялікая ўпадзіна, напоўненая вадой. *Лужыны на дарогах.* **2.** Разлітая на паверхні чаго-н. вадкасць. *Л. на падлозе.* ◊ **Сесці ў лужыну** (разм.) — пацярпець няўдачу; апынуцца ў няёмкім становішчы. ‖ *памянш.* **лу́жынка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ЛУЖЫЧА́НЕ, -ча́н, *адз.* лужыча́нін, -а, *м.* Заходнеславянская народнасць, якая жыве ў Германіі, лужыцкія сербы. ‖ *ж.* **лужыча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **лу́жыцкі,** -ая, -ае.

ЛУ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, луз, *ж.* Адтуліна з падвешаным сеткаватым мяшэчкам на краі борта більярднага стала, у якую падае шар. ‖ *прым.* **лу́зны,** -ая, -ае.

ЛУЗА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Арэх, які сам вылузаўся з шалупіння.

ЛУЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; лу́заны; *незак., што.* **1.** Разгрызаючы, ачышчаць ад шалупін і есці. *Л. гарбузікі.* **2.** Тое, што і лушчыць. (у 1 знач.). *Л. стручкі гароху.* ‖ *зак.* **аблуза́ць,** -аю, -а́еш, -а́е; -аны. ‖ *наз.* **луза́нне,** -я, *н.*

ЛУЗГА́, -і́, *ж., зб.* (разм.). Шалупінне ад гарбузікаў, сланечніку.

ЛУ́ЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што* (разм.). Тое, што і лузаць (у 1 знач.). ‖ *наз.* **лузганне,** -я, *н.*

ЛУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ручная зброя ў выглядзе гібкай дугі, сцягнутай цецівой для пуску стрэл. *Спаборніцтвы па стральбе з лука.* ‖ *прым.* **лу́чны,** -ая, -ае. *Лучнае поле* (для стральбы з лука).

ЛУКА́, -і́, *ДМ* луцэ́, *мн.* лу́кі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) лукі́, лук, *ж.* **1.** Дугападобны паварот ракі, а таксама мыс, які абгінаецца ракой. **2.** Выгін пярэдняга ці задняга краю сядла.

ЛУКАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* Тое, што і лука (у 1 знач.).

ЛУКАМО́Р'Е, -я, *н.* Старая народная назва марскога заліва, бухты.

ЛУКУ́ЛАЎСКІ, -ая, -ае: **лукулаўскі абед** (кніжн.) — багаты пачастунак, пір [ад імя старажытнарымскага палкаводца Лукула].

ЛУНАЦІЗМ, -у, *м.* Хваравіта-нервовы стан, пры якім чалавек у глыбокім сне можа хадзіць і падсвядома выконваць розныя дзеянні; сомнабулізм. ‖ *прым.* **лунаці́чны,** -ая, -ае.

ЛУНА́ЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хворы на лунацізм. ‖ *ж.* **лунаці́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ЛУНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Плаўна лятаць, рухацца ў паветры. *Буслы лунаюць у вышыні.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Павольна развявацца. *Лунаюць сцягі над плошчай.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Плысці, распаўсюджвацца (пра песні, музыку і пад.). *Песні лунаюць — настрой узнімаюць.* **4.** *перан.* Знаходзіцца ў стане ўзвышаных або далёкіх ад рэчаіснасці мар. ◊ **Лунаць у воблаках (у надхмар'і)** (неадабр.) — знаходзіцца ў летуценным стане, не заўважаючы навакольнага.

ЛУ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Невялікае паглыбленне ў чым-н., ямка. *Л. зуба.* ‖ *памянш.* **лу́начка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лу́начны,** -ая, -ае.

ЛУНЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Драпежная птушка сямейства ястрабіных з шаравата-белым апярэннем у дарослых самцоў; мышалоў. *Балотны л. Сівы як л.*

ЛУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, луп, *ж.* Павелічальнае шкло ў апраўе.

ЛУПА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае выпучаныя вочы. ‖ *наз.* **лупа́тасць,** -і, *ж.*

ЛУПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* **1.** Вонкавая абалонка плода, семя. **2.** толькі *мн.* Адходы пасля ачысткі бульбы, пладоў, семя. *Кош лупін.*

ЛУПІННЕ, -я, *н., зб.* Лупіны (у 2 знач.).

ЛУПІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., лу́піцца; *незак.* Абдзірацца, аблазіць. *Лупіцца афарбоўка. Лупіцца нос.* ‖ *зак.* **аблупіцца,** -лу́піцца *і* **адлупіцца,** -лу́піцца.

ЛУПІЦЬ[1], луплю́, лу́піш, лу́піць; лу́плены; *незак., што.* **1.** Знімаць, абдзіраць (скуру, кару і інш.) з чаго-н. або ачышчаць ад лупін, абіраць. *Л. кару з дрэва. Л. бульбу.* **2.** Драць на часткі (разм.). *Нашто ты кнігу лупіш?* **3.** *перан.* Браць празмерна вялікую плату (разм.). *Гэта вы з усіх так лупіце?* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ужыв. замест некаторых дзеясловаў для абазначэння дзеяння, якое адбываецца з асаблівай сілай (разм.). *Лупіць дождж. А ён у бубен лупіць.* ◊ **Лупіць скуру** (разм.) — 1) браць празмерна вялікую плату; 2) моцна біць. ‖ *зак.* **аблупі́ць,** -луплю́, -лу́піш, -лу́піць; -лу́плены (да 1 знач.), **злупі́ць,** злуплю́, злу́піш, злу́піць; злу́плены (да 1 і 3 знач.) *і* **адлупі́ць,** -луплю́, -лу́піш, -лу́піць; -лу́плены (да 1 знач.).

ЛУПІЦЬ[2], луплю́, лу́піш, лу́піць; *незак.* (разм.). Вытарашчваць вочы. *Чаго ты лупіш вочы?*

ЛУПІЦЬ[3], луплю́, лу́піш, лу́піць; лу́плены; *незак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Моцна біць, лупцаваць каго-н. *Л. каня пугай.* **2.** З сілай ударыць у што-н., па чым-н. *Л. нагой у дзверы.* ◊ **Лупіць як Сідараву казу** (разм.) — бязлітасна біць каго-н.

ЛУПЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак.* **1.** *каго (што).* Біць, хвастаць. **2.** Тое, што і лупіць[3] (у 1 знач.). ‖ *зак.* **адлупцава́ць,** -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны (да 1 знач.) *і* **вылупцаваць,** -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны (да 1 знач.). ‖ *аднакр.* **лупцану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **лупцава́нне,** -я, *н. і* **лупцо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* (да 1 знач.).

ЛУСКА́, -і́, *ДМ* -сцэ́, *ж.* Дробныя пласцінкі, якімі пакрыта цела рыб, яшчарак, змей. ‖ *памянш.* **лу́сачка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **лускавы́,** -а́я, -о́е.

ЛУСКА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да лускі, лускавінак, напр. *лускаачышчальны, лускакрылы, лускападобны, лускахвосты.*

ЛУСКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Пакрыты луской. *Л. ствол дрэва. Лускаватыя паўзуны. Атрад лускаватых* (наз.). ‖ *наз.* **лускава́тасць,** -і, *ж.*

ЛУСКАКРЫ́ЛЫЯ, -ых, *мн.* Назва атрада насякомых, да якога адносяцца матылькі.

ЛУ́СКАТ, -у, *М* -каце, *м.* (разм.). Трэск, лусканне. *Чуўся аддалены л. сухіх галінак.*

ЛУ́СКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *што.* Раскусваць, разгрызаць (шкарлупіну) з трэскам. *Л. сланечнік.* **2.** Утвараць чым-н. кароткія адрывістыя гукі. *Пальцы лускаюць.* ‖ *аднакр.* **лу́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **лу́сканне,** -я, *н.*

ЛУ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *мн.* -ы, луст *і* лу́стаў, *ж.* Адрэзаны вялікі плоскі кавалак хлеба і пад. ‖ *памянш.* **лу́стачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лу́ставы,** -ая, -ае.

ЛУСЬ, *у знач. вык.* (разм.). Ужыв. паводле значэння дзеясл. лускаць, луснуць.

ЛУХТА́, -ы́, *ДМ* -хце́, *ж.* (разм.). Бязглуздзіца, бяссэнсіца, недарэчнасць. *Гаварыць лухту.*

ЛУЧКО́ВЫ, -ая, -ае. Пра інструменты: падобны да лука па сваёй будове, выгляду. *Лучковая піла.*

ЛУ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Цесная сувязь, якая прыводзіць да адзінства, згуртаванасці. *Л. працоўных.*

ЛУ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Воін, узброены лукам. **2.** Спартсмен, які займаецца стральбой з лука. ‖ *ж.* **лу́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЛУЧНІК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Даўнейшае прыстасаванне для асвятлення хаты, у якое ўтыкалася запаленая лучына.

ЛУ́ЧНЫ *гл.* лук.

ЛУЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.*, таксама *зб.* Тонкая доўгая сухая шчэпка, якой даўней асвятлялі сялянскія хаты. *Дагарае л. Нашчапаць лучыны.* ‖ *памянш.* **лучы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **лучы́нны,** -ая, -ае.

ЛУЧЫ́ЦЦА, лучу́ся, лу́чышся, лу́чыцца; *незак.* (разм.). Злучацца, аб'ядноўвацца. *Налібоцкая пушча лучыцца з іншымі масівамі беларускіх лясоў.*

ЛУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* (разм.). Трапіць, пацэліць. *Лучыў у самую дзесятку.*

ЛУЧЫ́ЦЬ[1], лучу́, лу́чыш, лу́чыць; *незак., каго-што* (разм.). Злучаць, яднаць. *Родная мова лучыць усе прадметы школьнага курса.*

ЛУЧЫ́ЦЬ[2], -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; *незак., каго (што).* Паляваць на каго-н. уначы пры яркім асвятленні. *Л. рыбу* (біць восцямі з асветленай лодкі).

ЛУШПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* (разм.). Тое, што і лупіна.

ЛУШПІННЕ, -я, *н., зб.* (разм.). Тое, што і лупінне.

ЛУШЧА́К, -у́, *м.* (уст.). Тое, што і слюда.

ЛУ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. Ачышчаны ад шалупіння, якой-н. абалонкі. *Лушчаныя арэхі.*

ЛУШЧЫ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сельскагаспадарчая машына для лушчэння глебы. *Дыскавы л.* ‖ *прым.* **лушчы́льнікавы,** -ая, -ае.

ЛУ́ШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчыцца; *незак.* Лупіцца, здзірацца. *Лушчыцца скура.* ‖ *наз.* **лушчэ́нне,** -я, *н.*

ЛУ́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *незак., што.* **1.** Ачышчаць ад шалупін, якой-н. абалонкі. *Л. гарох.* **2.** Разрыхляць глебу пасля ўборкі ўраджаю (спец.). *Л. іржышча.* ‖ *зак.* **аблу́шчыць,** -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны (да 1 знач.) *і* **узлу́шчыць,** -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны (да 2 знач.). *Аблушчыць боб.* ‖ *наз.* **лушчэ́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **лушчы́льны,** -ая, -ае.

ЛЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што.* Нанізваць якія-н. рэчы на нітку, шнурок, дрот і пад. *Л. пацеркі.* **2.** *каго (што).* Начэпліваць вяроўку на рогі, шыю жывёле. *Л. валоў.* ‖ *наз.* **лыга́нне,** -я, *н.*

ЛЫЖАРО́ЛЕРЫ, -аў, *адз.* лыжаро́лер, -а, *м.* Кароткія лыжы на роліках. ‖ *прым.* **лыжаро́лерны,** -ая, -ае.

ЛЫ́ЖАЧКА[1], -і, *ДМ* -чцы, *ж.*: **пад лыжачку** (ударыць, папасці і пад.) — у ніжнюю частку грудзей. ◊ **Пад лыжачкай смокча** — есці хочацца.

ЛЫ́ЖАЧКА[2] *гл.* лыжка.

ЛЫ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Прадмет сталовага прыбора для зачэрпвання ежы. *Чайная л. Сталовая л.* ‖ *памянш.* **лы́жачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лы́жачны,** -ая, -ае *і* **лы́жкавы,** -ая, -ае.

ЛЫЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца лыжным спортам, хадзьбой на лыжах. *Атрад лыжнікаў.* ‖ *ж.* **лыжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЛЫЖНЯ́, -і́, *мн.* -і́, лы́жняў, *ж.* След, пракладзены лыжамі. *Свежая л. на снезе.*

ЛЫ́ЖЫ, -аў, *адз.* лы́жа, -ы, *ж.* Плоскія драўляныя палазкі, прымацаваныя да абутку для перамяшчэння па снезе. *Хадзіць на лыжах.* ‖ *прым.* **лы́жны,** -ая, -ае. *Л. паход.*

ЛЫ́КА, -а, *мн.* -і, лык, *н.* Луб маладой ліпы і некаторых іншых дрэў у выглядзе вузкіх палос, з якіх плятуць лапці. *Драць л. Лапці з лык.* ◊ **Лыка не вяжа** *хто* (разм.) — настолькі п'яны, што ледзь можа гаварыць. **Не лыкам шыты** *хто* (разм.) — разумее, умее не горш за іншых. ‖ *памянш.* **лычка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н.* ‖ *прым.* **лы́кавы,** -ая, -ае.

ЛЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Піць што-н. перарывістымі глыткамі. *Кот лыкае малако.* ‖ *аднакр.* **лы́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **лы́канне,** -я, *н.*

ЛЫ́НДЫ: лынды біць (разм.) — гультаяваць, бяздзельнічаць; займацца пустымі справамі.

ЛЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). То адкрываць, то закрываць вочы, маргаць. ◊ **Лыпаць вачамі** — 1) бяссэнсава маргаць ад разгубленасці, збянтэжанасці, страху; 2) маўчаць, не ведаючы, што сказаць. ‖ *аднакр.* **лы́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **лы́панне,** -я, *н.*

ЛЫСАВА́ТЫ, -ая, -ае. З невялікай лысінай, не поўнасцю лысы. ‖ *наз.* **лысава́тасць,** -і, *ж.*

ЛЫСЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Паступова станавіцца лысым. ‖ *зак.* **аблысе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е, **злысе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **палысе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; *наз.* **аблысе́нне,** -я, *н. і* **палысе́нне,** -я, *н.*

ЛЫСІНА, -ы, *мн.* -ы, -сін, *ж.* **1.** Месца на галаве, дзе вылезлі і не растуць валасы. **2.** Белая пляма на лбе некаторых жывёл. *Цяля з лысінай.* **3.** *перан.* Пра ўчастак чаго-н., пазбаўлены расліннасці, покрыва (разм.). ‖ *памянш.* **лысінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ЛЫСЫ, -ая, -ае. Які мае лысіну, з лысінай. *Лысая галава. Лысае цяля. Л. курган* (перан.: пазбаўлены расліннасці). ◊ **І не лыс Габрусь** (разм.) — а яму хоць бы што, ніштo не дзейнічае на каго-н. **Чорта лысага**

ЛЫТ—ЛЮТ

(разм.) — абазначае поўнае адмаўленне чаго-н.

ЛЫТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Акруглая частка нагі ад калена да ступні. *Лыткі пасівералі.* ‖ *прым.* **лытачны,** -ая, -ае.

ЛЫЧ, лыча́, *мн.* лычы́, -о́ў, *м.* **1.** Выцягнутая пярэдняя частка галавы ў некаторых жывёл. *Свіны л.* **2.** Тое, што і твар (у 1 знач.; груб.). ‖ *памянш.* **лычык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ЛЫЧКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* **1.** *гл.* лыка. **2.** пераважна *мн.* Вузкія папярочныя нашыўкі на пагонах. *Яфрэйтарскія лычкі.*

ЛЬВІНЫ *гл.* леў.

ЛЬВІЦА *гл.* ільвіца.

ЛЬВЯНЯ́ *і* **ЛЬВЯНЁ** *гл.* ільвяня.

ЛЬГА *гл.* ільга.

ЛЬГО́ТА *гл.* ільгота.

ЛЬДЗІНА, ЛЬДЗІНКА *гл.* ільдзіна.

ЛЬЁ, *нескл., н.* Старадаўняя французская мера даўжыні, роўная прыблізна 4,5 км.

ЛЬНА... *гл.* ільна.

ЛЬНАВО́Д *гл.* ільнавод.

ЛЬНАВО́ДСТВА, -ВО́ДЧЫ *гл.* ільнаводства.

ЛЬНО... *гл.* ільно...

ЛЬНОВАЛАКНО́ *гл.* ільновалакно.

ЛЬНОКАМБІНА́Т *гл.* ільнокамбінат.

ЛЬНОПРАДЗІ́ЛЬНЫ *гл.* ільнопрадзільны.

ЛЬНОТРАСТА́ *гл.* ільнотраста.

ЛЬНЯ́НІШЧА *гл.* ільнянішча.

ЛЬНЯНЫ́ *гл.* лён.

ЛЭ́ДЗІ, *нескл., ж.* У Англіі: жонка лорда, а таксама замужняя жанчына арыстакратычнага асяроддзя.

ЛЭ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Лапаць, мацаць. *Л. сябе па кішэнях.* ‖ *наз.* **лэпанне,** -я, *н.*

ЛЮ́БА, *прысл.* Прыемна, міла. *Л. жыць. Л. паслухаць.*

ЛЮБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *незак.* Разглядаць каго-, што-н. з задавальненнем; адчуваць захапленне кім-, чым-н. *Л. прыродай. Л. прыгажосцю артысткі.* ‖ *зак.* **палюбава́цца,** -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся. ‖ *наз.* **любава́нне,** -я, *н.*

ЛЮ́БАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Пачуццё глыбокай прыхільнасці да каго-, чаго-н., адданасці каму-, чаму-н.; замілаванне кім, -чым-н. *Л. да роднага краю.* **2.** *у знач. вык.* Любата. *Хлопец — адна л.*

ЛЮБАТА́, -ы́, *ДМ* -баце́, *ж.* **1.** Тое, што люба, што выклікае захапленне прывабнасцю, прыгажосцю. **2.** *у знач. вык.* Пра захапленне, зачараванне кім-, чым-н., задавальненне ад каго-, чаго-н. *Дзяўчына, проста л.*

ЛЮБІ́ЗНІК, -у, *м.* Нагаворнае зелле, якое нібыта здольна прывабіць, прычараваць каханага.

ЛЮБІ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Той, каго асабліва любяць, кім захапляюцца. *Л. публікі.* ‖ *памянш.* **любі́мчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *ж.* **любі́міца,** -ы, *мн.* -ы, -міц.

ЛЮБІ́МЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* любімец. **2.** Той, хто карыстаецца чыёй-н. любоўю, апякунствам на шкоду іншым (разм.). *Л. маці.*

ЛЮБІ́МЫ, -ая, -ае. Які выклікае пачуццё любві, якому аддаецца перавага перад іншымі, асабліва дарагі каму-н. *Л. пісьменнік. Любімая справа.*

ЛЮБІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** *чаго і з інф.* Чалавек, які мае прыхільнасць да чаго-н. *Л. музыкі. Л. пагаварыць.* **2.** Той, хто займаецца чым-н. не як прафесіянал. *Садавод-л. Шафёр-л.* ‖ *ж.* **любі́цельніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **любі́цельскі,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Л. спектакль.*

ЛЮБІ́ЦЦА, люблю́ся, лю́бішся, лю́біцца; *незак.* (разм.). Любіць адно аднаго, знаходзіцца ў любоўных адносінах. *Яны даўно любяцца.*

ЛЮБІ́ЦЬ, люблю́, лю́біш, лю́біць; *незак.* **1.** *каго-што.* Адчуваць любоў (у 1 знач.) да каго-, чаго-н. *Л. радзіму. Л. родную мову. Л. маці. Л. жанчыну. Дзе не любяць — не гасці, а дзе любяць — не часці* (прыказка). **2.** *што і з інф.* Мець цягу, быць схільным да чаго-н. *Л. музыку. Л. добры харч. Каса любіць брусок і сала кусок* (прыказка). *Л. збіраць грыбы.* **3.** *з дадан. сказам.* Быць задаволеным чым-н., адчуваць задавальненне ад чаго-н. *Бацька не любіць, калі яму пярэчаць.* **4.** *што.* Мець патрэбу ў якіх-н. умовах для існавання, росту і пад. *Елка любіць цень. Расліны любяць святло.*

ЛЮБО́Ў, -бві́ *і* -бо́ві, *ж.* **1.** Пачуццё сардэчнай прыхільнасці, адданасці каму-, чаму-н. *Л. да радзімы. Мацярынская л. Першая л.* **2.** Схільнасць, цяга да чаго-н. *Л. да музыкі.*

ЛЮБО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае любоў (да 1 знач.), прасякнуты любоўю. *Любоўнае пісьмо. Любоўная лірыка.* **2.** Вельмі ўважлівы, клапатлівы. *Любоўныя адносіны да справы.*

ЛЮ́БЫ, -ая, -ае. Які выклікае пачуццё любві, карыстаецца любоўю; блізкі, дарагі, мілы. *Любая матуля. Расставацца з любым* (наз.).

ЛЮБЫ́, -а́я, -о́е. Кожны, усякі, на выбар. *У л. час. Любымі сродкамі. Л.* (наз.) *з нас.*

ЛЮД, -у, *М* -дзе, *м., зб.* (разм.). Людзі, група людзей, з'яднаных супольнасцю жыцця. *Працоўны л.*

ЛЮДАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто ўжывае ў ежу чалавечае мяса. *Тыгр-людаед.* **2.** *перан.* Крыважэрны чалавеканенавіснік. *Фашысцкія людаеды.* ‖ *прым.* **людае́дскі,** -ая, -ае.

ЛЮДАЕ́ДСТВА, -а, *н.* Ужыванне ў ежу чалавечага мяса першабытнымі людзьмі, дзікунамі, а таксама перан.: пра крыважэрнасць, чалавеканенавісніцтва.

ЛЮ́ДЗІ, людзе́й, лю́дзям *і* людзя́м, людзьмі́, лю́дзях *і* людзя́х. **1.** *мн.* да чалавек; ужыв. таксама для абазначэння ўсіх, а таксама асоб, якія належаць да пэўнага асяроддзя, групы. *Л. рады лету, а пчолы цвету* (прыказка). *Л. навукі. Маладыя л.* (маладыя мужчыны). *Бываць на людзях* (быць сярод людзей). *Вывесці ў л.* (дапамагчы заняць пэўнае месца ў грамадстве). *Выйсці ў л.* (дасягнуць трывалага або высокага месца ў грамадстве). **2.** У ваенным асяроддзі: жывая сіла, салдаты. *Страты ў людзях і тэхніцы.* **3.** Кадры, працаўнікі. *Калгасу патрэбны л.* **4.** Слугі, наймічкі, парабкі (уст.). ‖ *прым.* **людскі́,** -а́я, -о́е. *Людская памяць. Шчасце людское.*

ЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, дзе прысутнічае многа людзей. *Л. рынак.* **2.** З вялікім насельніцтвам або такі, дзе жыве многа людзей. *Л. горад. Людная вуліца.* ‖ *прым.* **лю́днасць,** -і, *ж.*

ЛЮДСКА́Я, -о́й, *мн.* -і́я, -і́х, *ж.* (уст.). Памяшканне для слуг пры панскім маёнтку.

ЛЮ́ДСКІ, -ая, -ае. **1.** Чалавечны, паважлівы. *Людскія адносіны.* **2.** Добры, прыгодны для чаго-н. *Гэта людская рэч.* ‖ *наз.* **лю́дскасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЛЮДСКІ́ *гл.* людзі.

ЛЮ́ДЦЫ, -аў, *адз. няма* (разм.). Ласк. да людзі (у 1 знач.). *Л. добрыя, ратуйце!*

ЛЮК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Адтуліна, якая закрываецца векам, напр. на палубе карабля і інш. *Каналізацыйны л.* **2.** Адтуліна для зброі ў борце судна, самалёта і інш. (спец.). *Люкі для кулямётаў.* ‖ *прым.* **лю́кавы,** -ая, -ае.

ЛЮКС[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адзінка вымярэння асветленасці.

ЛЮКС[2], *прым., нязм.* **1.** Багаты, раскошны па абсталяванню, абслугоўванню. *Каюта л. Атэлье л.* **2.** Вышэйшага класа, разраду, гатунку. *Шакалад л.* ‖ *прым.* **лю́ксавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЛЮ́ЛЬКА[1], *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Прылада для курэння, якая складаецца з цыбука і коўшыка для тытуню. *Пыхкаць люлькай.* ‖ *памянш.* **лю́лечка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лю́лечны,** -ая, -ае.

ЛЮ́ЛЬКА[2], -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Тое, што і калыска (у 1 знач.). **2.** Вісячы памост з бартамі для падымання на вышыню рабочых, будаўнічых матэрыялаў, інструментаў для работы на вышыні. **3.** Частка лафета (спец.). ‖ *прым.* **лю́лечны,** -ая, -ае. *Л. транспарцёр.*

ЛЮЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што.* Рытмічна гойдаць з боку ў бок ці зверху ўніз; калыхаць. *Л. дзіця.* ‖ *наз.* **люля́нне,** -я, *н.*

ЛЮМБА́ГА, *нескл., н.* (спец.). Востры боль у паясніцы; прастрэл.

ЛЮМІНЕСЦЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Свячэнне газу, вадкасці або цвёрдага цела, якое абумоўлена не награваннем цела, а нецеплавым узбуджэннем яго атамаў і малекул. ‖ *прым.* **люмінесцэ́нтны,** -ая, -ае.

ЛЮ́МПЕН-ПРАЛЕТАРЫЯ́Т, -у, *М* -я́це, *м.* У капіталістычным грамадстве: дэкласаваны слой людзей, якія парвалі сувязь з вытворчасцю (басякі, валацугі, жабракі і пад.).

ЛЮНЕ́Т, -а, *М* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Арачны праём у скляпенні або купале над дзвярамі ці над акном (спец.). **2.** Палявое ўмацаванне (уст.). ‖ *прым.* **люне́тны,** -ая, -ае.

ЛЮ́СТРА[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Адшліфаваная паверхня (шкла, металу), здольная даваць адбіткі тых прадметаў, якія знаходзяцца перад ёю, а таксама спецыяльна зроблены прадмет з такой паверхняй. *Стаяць перад люстрам.* **2.** *перан.* Спакойная, гладкая паверхня вады. *Л. возера.* **3.** *перан.* Аб тым, што з'яўляецца адлюстраваннем якіх-н. з'яў, працэсаў і пад. *Паэзія — л. жыцця.* ‖ *прым.* **люстра́ны,** -ая, -ае *і* **люстраны́,** -а́я, -о́е. *Люстраная фабрыка. Люстраная вытворчасць. Л. карп* (карп з рэдкай бліскучай луской); *наз.* **люстра́насць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЛЮ́СТРА[2], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Падвесны асвятляльны прыбор з некалькіх падсвечнікаў або лямпаў. *Хрустальная л.* ‖ *прым.* **лю́стравы,** -ая, -ае.

ЛЮСТРА́НЫ, -ая, -ае *і* **ЛЮСТРАНЫ́,** -а́я, -о́е. **1.** *гл.* люстра[1]. **2.** Які з'яўляецца люстрам, з люстрам. *Люстраныя дзверы шафы.* **3.** *перан.* З гладкай бліскучай паверхняй. *Л. глянец. Люстраная паліроўка. Люстраная паверхня ракі.*

ЛЮСТРЫ́Н, -у, *м.* Шарсцяная ці паўшарсцяная тканіна з глянцам. ‖ *прым.* **люстры́навы,** -ая, -ае. *Л. касцюм.*

ЛЮСТЭ́РКА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* **1.** Тое, што і люстра[1] (у 1 і 2 знач.). *Глядзецца ў л. Вочы — л. душы.* **2.** Невялічкае люстра[1] (у 1 знач.). ‖ *памянш.* **люстэ́рачка,** -а, *мн.* -і, -аў, *н.* ‖ *прым.* **люстэ́ркавы,** -ая, -ае.

ЛЮСТЭ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар па вырабу люстэркаў.

ЛЮТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Праяўляць лютасць, жорсткасць. *Лютуе вораг. Лютавала зіма* (перан.).

ЛЮТНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на лютні.

ЛЮ́ТНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Старадаўні струнны шчыпковы музычны інструмент. ‖ *прым.* **лю́тневы,** -ая, -ае.

ЛЮ́ТЫ[1], -ая, -ае. **1.** Злы, бязлітасны. *Л. вораг. Л. звер.* **2.** *перан.* Вельмі моцны ў сваім праяўленні, невыказна цяжкі. *Лютая злосць.*

Лютыя маразы. ‖ *наз.* **лютасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЛЮТЫ[2], -ага, *м.* Другі месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **лютаўскі,** -ая, -ае. *Лютаўскія завірухі.*

ЛЮТЭРАНІН, -а, *мн.* -ране, -ран, *м.* Той, хто вызнае лютэранства. ‖ *ж.* **лютэранка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЛЮТЭРАНСТВА, -а, *н.* Пратэстанцкае веравызнанне, якое ўзнікла на аснове вучэння Лютэра і было накіравана супраць каталіцтва і рымскага папы. ‖ *прым.* **лютэранскі,** -ая, -ае.

ЛЮФА, -ы, *ж.* **1.** Паўднёвая расліна сямейства гарбузовых. **2.** Губка з высушанага валакністага плода гэтай расліны. ‖ *прым.* **люфавы** *і* **люфовы,** -ая, -ае. *Люфовая мачалка.*

ЛЮЦІК, -а *і* (зб.) -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Травяністая расліна з ядавітым сокам і, часцей, з жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **люцікавы,** -ая, -ае. *Сямейства люцікавых* (наз.).

ЛЮЦЭРНА, -ы, *ж.* Кармавая травяністая расліна сямейства бабовых. ‖ *прым.* **люцэрнавы,** -ая, -ае.

ЛЮЦЭРНІШЧА, -а, *н.* Поле, дзе расла люцэрна.

ЛЮЭС, -у, *м.* (спец.). Тое, што і сіфіліс. ‖ *прым.* **люэсны,** -ая, -ае.

ЛЯ[1], *прыназ з Р.* Тое, што і каля (у 1 і 2 знач.). *Ля дарогі стаяў збуцвелы крыж.*

ЛЯ[2], *нескл., н.* Шосты гук музычнай гамы, а таксама нота, што абазначае гэты гук.

ЛЯБЁДКА[1], -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Самка лебедзя.

ЛЯБЁДКА[2], -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Машына для падымання і перамяшчэння грузу. ‖ *прым.* **лябёдачны,** -ая, -ае. *Л. канат.*

ЛЯВАК, левака, *мн.* левакі, левакоў, *м.* (разм. неадабр.). **1.** Палітычны дзеяч крайне левых поглядаў. **2.** Работнік, які незаконна выкарыстоўвае рабочы час, прылады або прадукт грамадскай працы для асабістай нажывы. ‖ *прым.* **лявацкі,** -ая, -ае. *Л. загіб.*

ЛЯВАЦТВА, -а, *н.* Лявацкая палітыка. ‖ *прым.* **лявацкі,** -ая, -ае.

ЛЯВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца левым, больш левым у палітычных адносінах. ‖ *зак.* **палявець,** -ею, -ееш, -ее.

ЛЯВОНІХА, -і, *ДМ* -ніхе, *ж.* Беларускі народны танец, а таксама музыка да гэтага танца. *Танцуюць імклівую лявоніху.*

ЛЯГЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго* (разм.). Тое, што і пакладаць. ‖ *зак.* **вылегчаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **лягчанне,** -я, *н.*

ЛЯГЧЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *незак.* **1.** Памяншацца ў вазе, станавіцца больш лёгкім. **2.** *безас., каму* і *без дап.* Аб паляпшэнні самаадчування, настрою і пад. *Раніцай лягчэе на душы.* ‖ *зак.* **палягчэць,** -эю, -эеш, -эе.

ЛЯДА, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Дзялянка высечанага лесу, хмызняку; высечка. **2.** Расчышчанае месца ў лесе пад пасеў або пад сенажаць. ‖ *прым.* **лядны,** -ая, -ае. *Лядная сістэма земляробства.*

ЛЯДАЧЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і лядашчы. ‖ *наз.* **лядачасць,** -і, *ж.*

ЛЯДАШЧЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Кволы, слабы, хілы. *За возам брыла лядашчая карова.* **2.** Стары, струхлелы; збуцвелы. *Лядашчая вопратка слаба грэла.* ‖ *наз.* **лядашчасць,** -і, *ж.*

ЛЯДЗЯК, ледзяка, *мн.* ледзякі, ледзякоў, *м.* Невялікі кавалак лёду. *Рукі халодныя, як ледзякі.*

ЛЯДНІК, ледніка, *мн.* леднікі, леднікоў, *м.* (спец.). Зборышча вялікай масы паўзучага лёду ў гарах ці палярных зонах. ‖ *прым.* **леднікова,** -ая, -ае. *Ледніковыя наносы.*

ЛЯДОВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца ў ільдах. *Лядовыя плаванні.*

ЛЯДОК *гл.* лёд.

ЛЯДОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вагон з лёдам. *Вагон-л.*

ЛЯДОЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Склеп з лёдам для захоўвання мясных, рыбных прадуктаў.

ЛЯЖАК, лежака, *мн.* лежакі, лежакоў, *м.* **1.** Ніжняе апорнае ляжачае бервяно зруба. **2.** Гарызантальная частка дымахода, якая вядзе ад печы да коміна. *Л. дыміць.* **3.** Месца для ляжання.

ЛЯЖАЛЫ, -ая, -ае. **1.** Нясвежы, даўні. *Л. тавар. Ляжалая мука.* **2.** Які пэўны час знаходзіўся ў стане вылежвання, вылежалы. *Л. лён.*

ЛЯЖАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Шырокі выступ печы, грубкі для ляжання. **2.** Месца, прыстасаванае для ляжання. ‖ *прым.* **ляжаначны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **ляжанкавы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЛЯЖАЦЦА, -жыцца; *безас.; незак., каму,* звычайна з адмоўем (разм.). Пра наяўнасць жадання ці магчымасці ляжаць. *Нешта яму не ляжыцца.*

ЛЯЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жым, лежыце, -жаць; -жы; *незак.* **1.** Знаходзіцца ўсім целам на чым-н. у гарызантальным становішчы. *Л. на зямлі.* **2.** Быць хворым, знаходзіцца ў пасцелі. *Л. у непрытомнасці.* **3.** Аб прадметах: знаходзіцца на паверхні ў нерухомым стане (бакавой часткай, гарызантальна). *Кнігі ляжаць на стале.* **4.** Знаходзіцца, быць, захоўвацца, змяшчацца. *Грошы ляжаць у кішэні.* **5.** Размяшчацца дзе-н., мець напрамак куды-н. *Наўкола ляжаць калгасныя палі. Шлях ляжыць на ўсход.* **6.** *перан.* Быць чым-н. абавязкам. *На бацьку ляжаць усе клопаты пра сям'ю.* ◊ **Душа (сэрца) не ляжыць** *да каго-чаго* (разм.) — няма цікавасці, прыхільнасці да каго-, чаго-н. **Лежма ляжаць** (разм.) — доўга ляжаць. **Ляжаць аблогай** — пра нявоpанае, удзірванелае поле. **Ляжаць пад сукном** (разм.) — заставацца без разгляду, без рэагавання (пра заявы, скаргі). **Ляжаць у руінах** — быць разбураным. ‖ *наз.* **ляжанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **лежня,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач., разм.).

ЛЯЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Мускульнае пакрыццё сцегнавой косці, сцягно. ‖ *прым.* **ляжачны,** -ая, -ае.

ЛЯЖНЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -нёвак, *ж.* (спец.). Дарога з насланага бярвення. ‖ *прым.* **ляжнёвачны,** -ая, -ае.

ЛЯЗО, -а, *мн.* лёзы, -аў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) лязы, -оў, *н.* **1.** Востры край рэжучай ці сякучай прылады. *Л. сякеры, брытвы.* **2.** Тонкая стальная пласцінка для брыцця з двума завостранымі краямі. ‖ *прым.* **лязовы,** -ая, -ае.

ЛЯЙЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго.* Прывязваць лейцы да аброці пры запраганні каня. ‖ *наз.* **ляйцанне,** -я, *н.*

ЛЯЙЧЫНА *гл.* лейцы.

ЛЯКАЛА, -а, *мн.* -ы, лякал *і* -аў, *н.* **1.** Фігурная лінейка для вычэрчвання крывых ліній. **2.** У тэхніцы: кантрольна-вымяральны інструмент для праверкі вырабаў крывалінейнага профілю.

ЛЯКАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па вырабу лякал (у 2 знач.). ‖ *ж.* **лякальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **лякальшчыцкі,** -ая, -ае.

ЛЯКАРСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Медыцынскі сродак для лячэння ці папярэджвання хваробы. ‖ *прым.* **лякарстваы,** -ая, -ае. *Лякарстваыя формы* (формы, якія надаюць лекавым прэпаратам: вадкія, цвёрдыя, мяккія, аэразольныя; спец.).

ЛЯЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Дзіцячая цацка ў выглядзе фігуркі чалавека, а таксама макет фігуры чалавека ці жывёлы для тэатральных прадстаўленняў. **2.** Пра каго-, што-н. вельмі прыгожае, прывабнае (разм.). ‖ *памянш.* **лялечка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лялечны,** -ая, -ае.

ЛЯЛЯК, леляка, *мн.* лелякі, лелякоў, *м.* Начная насякомаедная птушка.

ЛЯМАНТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак.* Моцна і працягла крычаць; нястрымна плакаць. ‖ *наз.* **лямантаванне,** -я, *н. і* **лямант,** -у, *М* -нце, *м.*

ЛЯМЕЦ, -мцу, *м.* Тоўсты, шчыльны матэрыял, звалены з шэрсці, воўны. *Падшыць валёнкі лямцам.* ‖ *прым.* **лямцавы,** -ая, -ае.

ЛЯМЕШ, лемяша, *мн.* лемяшы, лемяшоў, *м.* Частка плуга, якая падразае пласт зямлі знізу і адвальвае яго. ‖ *прым.* **лямешны,** -ая, -ае.

ЛЯМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Шырокі рамень са скуры ці моцнай тканіны, які перакідваецца цераз плячо пры перацягванні, пераносцы грузу і інш. *Адвязаць лямкі.* ◊ **Цягнуць лямку** (разм.) — займацца цяжкай аднастайнай працай, справай. ‖ *памянш.* **лямачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лямачны,** -ая, -ае.

ЛЯМПА, -ы, *мн.* -ы, лямп *і* лямпаў, *ж.* Прыбор для штучнага асвятлення або награвання. *Настольная л. Газавая л. Паяльная л. Шахцёрская л.* ‖ *памянш.* **лямпачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **лямпавы,** -ая, -ае.

ЛЯМЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., што.* Збіваць у лямец, рабіць лямцам. *Л. воўну.* ‖ *зак.* **злямчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны. ‖ *звар.* **лямчыцца,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца.

ЛЯНІВЕЦ, -ніўца, *мн.* -ніўцы, -ніўцаў, *м.* Паўднёваамерыканская млекакормячая жывёліна, якая жыве на дрэвах і вельмі марудна рухаецца.

ЛЯНІВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны да ляноты, які ўхіляецца ад працы. *Л. хлопец.* **2.** Вялы, павольны. *Лянівая паходка.* ‖ *наз.* **лянівасць,** -і, *ж.*

ЛЯНОК[1] *гл.* лён.

ЛЯНОК[2], -нка, *м.* Рыба сямейства ласасёвых. ‖ *прым.* **лянковы,** -ая, -ае.

ЛЯНОТА, -ы, *ДМ* -ноце, *ж.* **1.** Адсутнасць жадання працаваць, рабіць што-н. *Навалілася л.* **2.** *у знач. вык., каму з інф.* Не хочацца, няма ахвоты. *Л. думаць.*

ЛЯП, *выкл. у знач. вык.* (разм.). Ужываецца ў значэнні дзеяслова ляпнуць. *Падбег ды л. па спіне.*

ЛЯПА, -ы, *мн.* -ы, ляп, *ж.* **1.** Тое, што і пашча. *Л. воўка.* **2.** *перан.* Цёмнае паглыбленне ў чым-н. *Пхаць снапы ў ляпу малатарні.*

ЛЯПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць рэзкі стук, шум пры ўдарах, ударацъ з ляскам. *Л. малатком.* **2.** Біць, ударацъ па чым-н. з шумам. *Л. па плячы.* **3.** *што.* Кідаць што-н. густое, ліпкае. *Л. гліну ў шчыліны.* **4.** *перан., што.* Гаварыць што-н. неабдумана, нетактоўна. *Ляпае абы што.* ‖ *зак.* **паляпаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *аднакр.* **ляпнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ляпанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ЛЯПІС, -у, *м.* Азотнакіслае серабро ў выглядзе крышталічнага парашку, што выкарыстоўваецца ў медыцыне як процізапаленчы сродак, для прыпякання. ‖ *прым.* **ляпісны,** -ая, -ае.

ЛЯПІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., лепіцца; *незак.* **1.** Быць пластычным, прыгодным для лепкі. *Пластылін добра лепіцца.* **2.** Цесна размяшчацца адзін каля другога. *Абапал вуліцы ляпіліся старэнькія хаткі.* **3.** Ствараццa з

ЛЯП—МАГ

пластычных матэрыялаў. *Скульптурныя партрэты лепяцца марудна.*

ЛЯПІ́ЦЬ, ляплю́, ле́піш, ле́піць; ле́плены; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Ствараць, рабіць якія-н. фігуры з пластычнага, мяккага матэрыялу. *Л. бюст. Л. характар* (перан.). *Не святыя гаршкі лепяць* (прыказка: хоць і цяжка, але зможам, справімся). **2.** *што.* Тое, што і прыклейваць (разм.). *Л. маркі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З сілай ісці (пра мокры снег). *Снег леліць у вокны.* ‖ *зак.* **вы́лепіць,** -леплю, -лепіш, -лепіць; -леплены (да 1 знач.), **наляпі́ць,** -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены (да 2 знач.), **зляпі́ць,** зляплю́, зле́піш, зле́піць; зле́плены (да 1 знач.) *і* **заляпі́ць,** -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены (да 3 знач.). ‖ *наз.* **ле́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1 знач.).

ЛЯПНІ́НА, -ы, *ж.* (спец.). Тое, што вылеплена, ляпныя ўпрыгожанні.

ЛЯПНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Зроблены лепкай. *Ляпныя работы.* **2.** З скульптурным упрыгожаннем. *Ляпная столь.*

ЛЯ́ПСУС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Грубая, недарэчная памылка, прыкры недагляд.

ЛЯРД, -у, *М* -дзе, *м.* Топленае свіное сала.

ЛЯСГА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: лясная гаспадарка — прадпрыемства, якое займаецца ўлікам і выкарыстаннем лясного фонду, развядзеннем лесу і пад. ‖ *прым.* **лясга́саўскі,** -ая, -ае.

ЛЯСІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -сін, *ж.* (разм.). **1.** Адно дрэва. *Віхор зваліў такую лясіну.* **2.** *зб.* Ссечаныя дрэвы як лесаматэрыял. *Сплаў карабельнай лясіны.*

ЛЯСІ́СТЫ, -ая, -ае. Густа зарослы лесам. *Л. раён. Л. край.* ‖ *наз.* **лясі́стасць,** -і, *ж.*

ЛЯСК, -у, *м.* **1.** Кароткі, звонкі гук, які ўтвараецца ад удару металічнымі прадметамі аб метал або камень. *Л. ланцугоў.* **2.** Рэзкі, сухі гук пры лясканні чым-н. *Л. пугі.*

ЛЯСКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* Утвараць дробны перарывісты стук. *Ляскочуць кулямёты.* ‖ *наз.* **ляската́нне,** -я, *н.* і **ля́скат,** -у, *М* -каце, *м.*

ЛЯ́СКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць ляск чым-н. жалезным. *Л. клямкай.* **2.** Пляскаць у далоні (разм.). **3.** Утвараць адрывістыя гукі пугай. *Л. пугай.* ◊ **Зубамі ляскаць** — дрыжаць, калаціцца ад холаду, страху. ‖ *аднакр.* **ля́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ля́сканне,** -я, *н.* і **ля́скат,** -у, *М* -каце, *м.*

ЛЯСКО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Дзіцячая цацка, пры дапамозе якой утвараецца дробны, перарывісты стук. *Дзеці бегалі з ляскоткамі.*

ЛЯСНІ́К, лесніка́, *мн.* леснікі́, леснiко́ў, *м.* Вартаўнік лесу; працаўнік лясной гаспадаркі. *Працаваць лесніком.*

ЛЯСНІ́ЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Участак лесу як гаспадарчая адзінка, а таксама ўпраўленне, якое ведае гэтым лясным участкам.

ЛЯСНІ́ЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Кіраўнік лясніцтва, спецыяліст па лясной гаспадарцы.

ЛЯСНІ́ЧЫХА, -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чых, *ж.* Жонка ляснічага.

ЛЯ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна стукнуцца аб што-н. *Л. рукой аб вушак.*

ЛЯ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *гл.* ляскаць. **2.** *каго* і *па чым.* Ударыць рукой па твары, целе. *Л. па плячах.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Прапасці марна, згінуць (разм.). *Усё нажытае раптам ляснула.*

ЛЯСНЫ, ЛЯСО́К *гл.* лес.

ЛЯСУ́Н, лесуна́, *мн.* лесуны́, -о́ў, *м.* У славянскай міфалогіі: лясны дух, чалавекападобная казачная істота, якая жыве ў лесе.

ЛЯ́СЫ: тачы́ць ля́сы (разм.). Займацца пустымі размовамі. *Цэлыя дні лясы точаць.*

ЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Тое, што і ляцець (у 1 знач., але з той розніцай, што лятаць абазначае дзеянне, якое паўтараецца ці адбываецца ў розных кірунках). ‖ *наз.* **лята́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **лята́льны,** -ая, -ае. *Л. апарат.*

ЛЯТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** Адтуліна ў вуллі для вылету пчол. **2.** Адтуліна ў доменнай печы, праз якую прапускаецца метал або шлак.

ЛЯТУ́Н, летуна́, *мн.* летуны́, летуно́ў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто добра лятае, скача. **2.** Той, хто часта мяняе месца працы ў сувязі з асабістай выгадай. ‖ *ж.* **лятуха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

ЛЯТУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). **1.** Кароткая вытворчая нарада для вырашэння неадкладных пытанняў. *Сабрацца на лятучку.* **2.** Лёгкі, аператыўны атрад, брыгада для хуткага перамяшчэння з месца на месца. *Рамонтная л.*

ЛЯТУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны лятаць, насіцца ў паветры. *Лятучае насенне. Лятучая мыш* (млекакормячая жывёліна з шырокімі крыламі). **2.** Здольны хутка перамяшчацца з месца на месца. *Л. атрад.* **3.** Які хутка выпараецца, хутка праходзіць. *Лятучыя кіслоты. Л. вірус.* **4.** *перан.* Які праводзіцца тэрмінова і хутка. *Л. сход. Л. рэйд.* ◊ **Лятучая пошта** — часова арганізаваная пошта для хуткай перадачы лістоў, распараджэнняў. ‖ *наз.* **лятý чэсць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

ЛЯЎКО́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Садовая травяністая расліна сямейства крыжакветных з пахучымі кветкамі. ‖ *прым.* **ляўко́ніевы,** -ая, -ае.

ЛЯЎША́, -ы́, *Т* -о́й (-о́ю), *мн.* -ы́, -э́й, *м.* і *ж.* Той, хто валодае левай рукой лепш, чым правай.

ЛЯХА́, -і́, *ДМ* лясе́, *мн.* ле́хі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ляхі́, лех *і* ле́хаў, *ж.* (разм.). Шырокая града ў агародзе. *Пасадзіла цэлую ляху цыбулі.* ‖ *памянш.* **ле́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.*

ЛЯЦЕ́ЦЬ, лячу́, ляці́ш, ляці́ць; ляці́м, леціце́, ляця́ць, ляці́; *незак.* **1.** Перамяшчацца, рухацца ў паветры. *Бусел ляціць над лугам. Ляцяць самалёты. Песня ляцела над плошчай* (перан.). **2.** Тое, што і імчацца. *Ляціць тройка ўдалая.* **3.** Падаць уніз (разм.). *Л. пад адхон.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра час: хутка праходзіць. *Час ляціць.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Хутка ламацца, ірвацца, расходавацца (разм.). *Ляціць адзежа на ім.* **6.** *перан.* Імкнуцца куды-н., да каго-н. (думкамі, душой і пад.). *Л. думкамі ў сваё мінулае.* ‖ *зак.* **паляце́ць,** -лячу, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -леціце́, -ляця́ць; -ляці́ (да 3 і 5 знач.). ‖ *наз.* **лёт,** -у, *М* лёце, на ляту́, *м.* (да 1 знач.; спец.). ◊ **На ляту** — 1) у час лёту, руху ў паветры; 2) *перан.* мімаходам, на скорую руку, наспех (разм.).

ЛЯЧЫ́ЦЬ, лячу́, ле́чыш, ле́чыць; ле́чаны; *незак., каго-што.* Прымяняць медыцынскія сродкі для спынення якой-н. хваробы, імкнуцца паправіць здароўе. *Л. сухоты. Л. хворага.* ‖ *звар.* **лячы́цца,** лячу́ся, ле́чышся, ле́чыцца. ‖ *наз.* **лячэ́нне,** -я, *н.*

ЛЯЧЭ́БНІЦА, -я, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Лячэбная ўстанова спецыяльнага прызначэння. *Ветэрынарная л.*

ЛЯЧЭ́БНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для лячэння. *Лячэбная фізкультура. Лячэбная ўстанова.*

ЛЯШЧО́ВЫ *гл.* лешч.

ЛЯШЧО́ТКІ, -так. Дошчачкі, лубкі, якія выкарыстоўваюцца пры пераломах касцей. *Ручка ў ляшчотках.* ‖ *прым.* **ляшчо́тачны,** -ая, -ае.

ЛЯШЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шчы́н, *ж.* Тое, што і арэшына. ‖ *прым.* **ляшчы́навы,** -ая, -ае.

ЛЯШЧЭ́ЎНІК *і* **ЛЯШЧЫ́ННІК,** -у, *м.* Зараснік, кусты ляшчыны; арэшнік.

ЛЯШЫ́ЦЬ, ляшу́, ляшы́ш, ляшы́ць; ляшы́м, лешыце́, ляша́ць; ле́шаны; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Пры сяўбе ўручную адзначаць чым-н., дакуль засеяна. *Л. жыта.* ‖ *наз.* **ляшэ́нне,** -я, *н.*

М

МАБІЛІЗАВА́НЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Чалавек, прызваны ў армію па мабілізацыі. ‖ *ж.* **мабілізава́ная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

МАБІЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Правесці (-водзіць) мабілізацыю (у 1 і 2 знач.) каго-, чаго-н. *М. у армію.* **2.** *каго (што) на што.* Правёўшы неабходныя мерапрыемствы, прывесці (-водзіць) у актыўны стан для дасягнення якой-н. мэты. *М. шырокія масы на пасадку лесу.* ‖ *зак.* таксама **адмабілізава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны (да 1 знач.). ‖ *звар.* **мабілізава́цца,** -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* таксама **адмабілізава́цца,** -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся.

МАБІЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Перавод узброеных сіл краіны з мірнага становішча ў поўную баявую гатоўнасць; прызыў ваеннаабавязаных запасу ў армію ў час вайны. *Усеагульная м.* **2.** *перан.* Давядзенне каго-, чаго-н. да стану актыўнай гатоўнасці выканаць якое-н. заданне. *М. усіх сваіх сіл.* ‖ *прым.* **мабілізацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МАБІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Рухомы, здольны хутка перамяшчацца. *Мабільныя войскі.* **2.** *перан.* Здольны хутка дзейнічаць, прымаць рашэнні. ‖ *наз.* **мабі́льнасць,** -і, *ж.*

МА́БЫЦЬ, *пабочн. сл.* Мусіць, напэўна, відаць. *Была ўжо, м., дванаццатая гадзіна.*

МАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які валодае тайнамі магіі, чарадзей (першапачаткова — жрэц). *М. і чараўнік* (перан.: пра чалавека, які робіць што-н. надта лёгка і лоўка).

МАГА́: як мага — 1) ужыв. у спалучэнні з выш. ст. прыслоўя для надання яму значэння найвышэйшай ступені. *Як м. лепш;* 2) колькі ёсць сілы, магчымасцей. *Бегчы як м. хутчэй.*

МАГАЗІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для гандлю чым-н.; крама. *Прамтаварны м.* **2.** Склад захавання чаго-н. (устар.). *Артылерыйскі м.* **3.** Каробка або трубка ў апараце або прыборы, куды закладваецца што-н., напр. патроны ў аўтамат. **4.** Рэзервуар у лямпе, куды наліваюць газу. ‖ *прым.* **магазі́нны,** -ая, -ае.

МАГАМЕТА́НІН, -а, *мн.* -тане́ *і (з ліч. 2, 3, 4)* -та́ніны, -та́н, *м.* Старая назва мусульманіна. ‖ *ж.* **магамета́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **магамета́нскі**, -ая, -ае.

МАГАМЕТА́НСТВА, -а, *н.* Старая назва рэлігіі, заснаванай, паводле арабскіх паданняў, Магаметам у 7 ст. н. э.; мусульманства. ‖ *прым.* **магамета́нскі**, -ая, -ае.

МАГАРЫ́Ч, -у́, *м.* (разм.). Пачастунак, што наладжваецца як узнагарода ў сувязі з выгаднай здзелкай. *Паставіць м.*

МАГЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Круглая высокая мужчынская шапка з лямцу, якую насілі раней сяляне. ‖ *прым.* **магерачны**, -ая, -ае.

МАГІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -гі́л, *ж.* **1.** Яма для пахавання памерлых, а таксама насып на месцы пахавання. *Засыпаць магілу. Адной нагой у магіле (стаяць)* (быць блізкім да смерці). *Глядзець у магілу* (хутка памрэ). *Загнаць (увагнаць, завесці) у магілу* (давесці да смерці). *Знайсці магілу* (перан.: загінуць, памерці). **2.** *перан., у знач. вык.* Будзе захавана ў тайне. *Ведаць аднаму і — м.* **3.** *у знач. вык.* Аб чым-н. вельмі небяспечным; смерць (разм.). *За здраду — м.* ‖ *памянш.* **магі́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **магі́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *М. камень.*

МАГІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які капае і засыпае магілу.

МАГІ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У некаторых краінах: вучоная ступень, а таксама асоба, якая мае такую ступень. *М. філасофіі.* **2.** У сярэднія вякі: кіраўнік духоўна-рыцарскага каталіцкага ордэна. ‖ *прым.* **магі́стэрскі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Магістэрская дысертацыя.*

МАГІСТРА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Галоўная лінія ў сістэме якой-н. камунікацыі (чыгуначнай, электрычнай, тэлеграфнай і інш.). *Чыгуначная, водная м.* **2.** Шырокая і прамая вуліца горада. *Галоўная м.* ‖ *прым.* **магістра́льны**, -ая, -ае. *М. напрамак* (перан.: галоўны).

МАГІСТРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых заходнееўрапейскіх краінах: гарадское ўпраўленне. ‖ *прым.* **магістра́цкі**, -ая, -ае.

МАГІСТРАТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* **1.** Адна з форм падрыхтоўкі навуковых кадраў з ліку асоб, што маюць вышэйшую адукацыю і рыхтуюцца да атрымання акадэмічнай ступені магістра. **2.** У некаторых краінах: назва судовага ведамства.

МАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* магія. **2.** *перан.* Незвычайны па сіле ўздзеяння на каго-н. *Магічныя словы паэта.*

МА́ГІЯ, -і, *ж.* У рэлігійна-містычных уяўленнях: сукупнасць дзеянняў і слоў, здольных рабіць уплыў на звышнатуральныя сілы. *Чорная м.* (паводле сярэдневяковых забабонных уяўленняў — чараўніцтва, чарадзейства, якое тлумачыцца ўздзеяннем і дапамогай пякельных сіл). ‖ *прым.* **магі́чны**, -ая, -ае.

МА́ГМА, -ы, *ж.* (спец.). Расплаўленая маса ў глыбінях Зямлі. ‖ *прым.* **магматы́чны**, -ая, -ае. *Магматычныя горныя пароды.*

МАГНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У феадальным і буржуазным грамадстве: уладальнік вялікіх маёнткаў, іншых багаццяў. *Небагатыя паны залежалі ад магнатаў. Нафтавы м.* ‖ *прым.* **магна́цкі**, -ая, -ае. *Магнацкія ўладанні.*

МАГНА́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Званне магната. **2.** *зб.* Магнаты, радавітая знаць. *Польскае м.*

МАГНЕ́ЗІЯ, -і, *ж.* Вокіс магнію ў выглядзе белага парашку, які выкарыстоўваецца ў медыцыне і прамысловасці. ‖ *прым.* **магне́зіяльны**, -ая, -ае. *М. цэмент.*

МАГНЕ́ТА, *нескл.*, *н.* (спец.). Устройства для ўтварэння электрычных разрадаў з мэтай запальвання гаручай сумесі ў цыліндрах рухавікоў унутранага згарання.

МАГНЕТЫ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць з'яў, звязаных з дзеяннем уласцівасцей магніта. *Зямны м.* ‖ *прым.* **магнеты́чны**, -ая, -ае.

МА́ГНІЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, мяккі лёгкі серабрыста-белы метал, які гарыць яркім белым полымем. ‖ *прым.* **ма́гніевы**, -ая, -ае.

МАГНІ́Т, -а *і* -у, *М* -ні́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Кавалак жалезнай руды або сталі, які мае ўласцівасць прыцягваць да сябе жалезныя або стальныя прадметы. **2.** -у, *перан.* Тое, што прыцягвае, вабіць да сябе. ‖ *прым.* **магні́тны**, -ая, -ае.

МАГНІТАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для запісу і аднаўлення гукаў электрамагнітным шляхам. ‖ *прым.* **магнітафо́нны**, -ая, -ае.

МАГНІТО́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Апарат, які сумяшчае ў сабе радыёпрыёмнік і магнітафон.

МАГНО́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Вечназялёнае паўднёвае дрэва або кусты з вялікімі пахучымі кветкамі. ‖ *прым.* **магно́ліевы**, -ая, -ае. *Сямейства магноліевых* (наз.).

МАГУ́ТНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* магутны. **2.** Фізічная велічыня, якая паказвае адносіны работы да часу, на працягу якога яна выконваецца. *М. электрастанцыі.* **3.** *мн., перан.* Вытворчыя аб'екты (электрастанцыі, заводы, машыны). *Новыя энергетычныя магутнасці.*

МАГУ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі вялікі, значны (па сіле, велічыні). *М. ўдар. М. ўраган.* **2.** Які мае вялікую магутнасць (у 3 знач.). *М. рухавік.* **3.** Тоўсты, масіўны (пласт, слой). *М. пласт гліны.* **4.** З вялікімі вытворчымі і матэрыяльнымі магчымасцямі. *Магутная краіна.* ‖ *наз.* **магу́тнасць**, -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

МАГЧЫ́, магу́, мо́жаш, мо́жа; мог, магла́, -ло́; мажы́; *незак., з інф.* **1.** Быць у стане, мець магчымасць (рабіць што-н.). *М. працаваць.* **2.** Мець права, абавязак. *Не можам адстаяць.* **3.** Абазначае верагоднасць, магчымасць якога-н. дзеяння. *Можа паказацца.* ◊ **Не магчы (не ўмець) звязаць двух слоў** (разм. неадабр.) — пра няўменне прыгожа, звязна гаварыць, выказваць свае думкі. **Не можа быць!** — выклік, які выказвае недавер, сумненне, здзіўленне і пад. **Не можа быць (і) гаворкі** — нельга нават і гаварыць аб выкананні, здзяйсненні чаго-н. ‖ *зак.* **змагчы́**, змагу́, змо́жаш, змо́жа; змог, змагла́, -ло́; змажы.

МАГЧЫ́МА. **1.** Прысл. да магчымы (у 2 знач.). **2.** *пабочн. сл.* Можа быць, можа. *Я, м., успомню.* **3.** *безас., у знач. вык.* Не выключана магчымасць. *Усё м.*

МАГЧЫ́МАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* магчымы. **2.** Сродкі, умовы, неабходныя для здзяйснення чаго-н. *Вялікія магчымасці. Па магчымасці* (наколькі магчыма). *Па меры магчымасцей* (адпаведна з сіламі, з магчымасцямі).

МАГЧЫ́МЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які можа адбыцца, дапушчальны. *Падобны выпадак м.* **2.** Які можна здзейсніць, ажыццявіць. *Пытанне гэта магчыма разгледзець неадкладна.* ‖ *наз.* **магчы́масць**, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.*

МАДА́М, *нескл.*, *ж.* **1.** Зварот да замужняй жанчыны ў Францыі, дарэвалюцыйнай Расіі і некаторых іншых краінах. **2.** У буржуазна-дваранскім асяроддзі дарэвалюцыйнай Расіі: выхавальніца-іншаземка ў багатай сям'і.

МАДАПАЛА́М, -у, *м.* Баваўняная тканіна, з якой шыюць пераважна бялізну. ‖ *прым.* **мадапала́мавы**, -ая, -ае.

МАДЗЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). **1.** Жыць у беднасці, гібець. *Не жывём, а сяктак мадзеем.* **2.** Станавіцца хваравітым, чахнуць. **3.** Бязмэтна існаваць, марнець.

МАДЗЬЯ́РЫ, -аў, *адз.* -дзья́р, -а, *м.* Тое, што і венгры. ‖ *ж.* **мадзья́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **мадзья́рскі**, -ая, -ае.

МАДО́ННА, -ы, *мн.* -ы -аў, *ж.* Назва багародзіцы ў каталікоў.

МАДРЫГА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі лірычны верш, які прысвечаны жанчыне і змяшчае пахвалу ёй. ‖ *прым.* **мадрыга́льны**, -ая, -ае.

МАДУЛЯВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лю́е; *незак.* (спец.). **1.** Пераходзіць з адной танальнасці ў другую (пра музычныя гукі). **2.** Змяняцца, пераўтварацца (пра электрычныя ваганні). ‖ *наз.* **мадуля́цыя**, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.*

МАДЫ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (уст.). Жанчына, якая займаецца шыццём моднага жаночага адзення і галаўных убораў.

МАДЫФІКАВА́ЦЬ, -кую, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак. і незак., што.* Тое, што і відазмяніць (-няць). ‖ *звар.* **мадыфікава́цца**, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся. ‖ *наз.* **мадыфіка́цыя**, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.*

МАДЭЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* Рабіць, ствараць мадэль (у 1 і 4 знач.) чаго-н. ‖ *зак.* **змадэлі́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **мадэлі́раванне**, -я, *н. М. гідрасудабудавання.*

МАДЭЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу мадэлей (у 2 знач.). ‖ *ж.* **мадэлі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **мадэлі́сцкі**, -ая, -ае.

МАДЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Макет якога-н. вырабу, а таксама ўзорны экзэмпляр для вырабу чаго-н. *Новая м. сукенкі.* **2.** Макет чаго-н., часцей у зменшаным выглядзе. *М. самалёта.* **3.** Тып, марка канструкцыі. *Новая м. аўтамабіля.* **4.** Схема якой-н. з'явы або фізічнага аб'екта (спец.). *М. атама* ‖ *прым.* **мадэ́льны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

МАДЭЛЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу мадэлей адзення. *М. зімовага паліто.* ‖ *ж.* **мадэлье́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

МАДЭ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які робіць мадэлі (у 1 і 2 знач.). ‖ *ж.* **мадэ́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МАДЭМУАЗЭ́ЛЬ, -і, *ж.* **1.** У Францыі і некаторых іншых краінах: ветлівы зварот да паненкі (звычайна перад імем, прозвішчам). **2.** Тое, што і мадам (у 2 знач.).

МАДЭ́РА, -ы, *ж.* Сорт моцнага вінаграднага віна.

МАДЭ́РН, -а, *мн.* **1.** Напрамак у выяўленчым і дэкаратыўна-прыкладным мастацтве канца 19 — пач. 20 ст., які супрацьпастаўляў сябе мастацтву мінулага і імкнуўся да канструктыўнасці і цэласнасці форм. **2.** Тое, што і сучасная мода (разм.). *Пагоня за мадэрнам.* **3.** *нескл.* Пра стыль дэкадэнцкага напрамку ў мастацтве (разм.). *Мэбля м. Танцы м.*

МАДЭ́РНАВЫ, -ая, -ае *і* **МАДЭ́РНЫ**, -ая, -ае. Тое, што і мадэрн (у 3 знач.). *Мадэрнавыя танцы.*

МАДЭРНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* **1.** Удасканаліць (-нальваць) што-н. у адпаведнасці з найвышэйшымі патрабаваннямі, густамі. *М. цэх. М. абсталяванне.* **2.** Надаць (-даваць) рысы сучасці з'явам і прадметам мінулага. *М. народную мелодыю.* ‖ *наз.* **мадэрніза́цыя**, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.*

МАДЭРНІ́ЗМ, -у, *м.* Агульная назва розных кірункаў у мастацтве канца 19 — пачатку 20 ст., якія абвясцілі разрыў з рэалізмам, ад-

МАД—МАК

маўленне ад старых форм і пошук новых эстэтычных прынцыпаў. ‖ *прым.* **мадэрнісцкі,** -ая, -ае.

МАДЭРНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік мадэрнізму. ‖ *ж.* **мадэрністка** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАЁЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* **1.** *зб.* Керамічныя вырабы, пакрытыя непразрыстай палівай. *Мастацкая м.* **2.** Майстэрства вырабу такіх рэчаў. *Займацца маёлікай.* ‖ *прым.* **маёлікавы,** -ая, -ае.

МАЁМАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што належыць каму-н., знаходзіцца ў чыім-н. уладанні; уласнасць. *Нерухомая м. Асабістая м. Калгасная м.* ‖ *прым.* **маёмасны,** -ая, -ае.

МАЁМНЫ, -ая, -ае. Заможны, багаты. *Маёмныя класы.*

МАЁНТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Зямельнае ўладанне памешчыка. *Панскі м.* ‖ *прым.* **маянткóвы,** -ая, -ае.

МАЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцэрскае званне або чын рангам вышэйшае за званне капітана, а таксама асоба, якая носіць такое званне. ‖ *прым.* **маёрскі,** -ая, -ае.

МАЁЎКА, -і, *ДМ* маёўцы, *мн.* -і, маёвак, *ж.* **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі: нелегальны сход рабочых у дзень 1-га Мая. **2.** Вясенняя загарадная прагулка, гулянне на ўлонні прыроды. *Выехаць на маёўку.*

МАЖАРЫТÁРНЫ, -ая, -ае: **мажарытарная сістэма** (спец.) — сістэма выбараў, пры якой у лік выбраных трапляюць кандыдаты партыі, што атрымала большасць галасоў у дадзенай акрузе.

МАЖДЖЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Металічны таўкач.

МАЖДЖЭРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што* (разм.). Драбіць, таўчы, раздрабляць.

МАЖЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і магчымы. ‖ *наз.* **мажлівасць,** -і, *мн.* -і, -ей, *ж.*

МАЖНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Станавіцца тоўстым, мажным. *З гадамі пачынаю м.* ‖ *зак.* **памажнець,** -ею, -ееш, -ее.

МАЖНЫ, -áя, -óе. Дзябёлы, поўны, моцнага целаскладу. *М. мужчына.*

МАЖÓР, -у, *м.* **1.** Музычны лад бадзёрай, радаснай гукавой афарбоўкі, акорд якога грунтуецца на вялікай тэрцыі (спец.). **2.** *перан.* Весёлы, радасны настрой (разм.). *Быць у мажоры.* ‖ *прым.* **мажóрны,** -ая, -ае. *М. тон. М. настрой.*

МАЗÁІКА, -і, *ДМ* -заіцы, *ж.* Узор або малюнак з рознакаляровых кавалачкаў шкла, дрэва, мармуру і пад., шчыльна падагнаных адзін да аднаго. *М. жыцця* (перан.). ‖ *прым.* **мазаічны,** -ая, -ае. *Мазаічная карціна.*

МАЗАНІНА, -ы, *ж.* Тое, што і мазня.

МÁЗАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Хата, пабудаваная з гліны або тонкага дрэва, абмазанага глінай. *Украінская м.* ‖ *прым.* **мáзанкавы,** -ая, -ае.

МÁЗАЦЦА, мáжуся, мáжашся, мáжацца; мáжся; *незак.* **1.** Мазаць сябе або свой твар чым-н. (крэмам, маззю і пад.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аб прадметах: пэцкаць пры дотыку. *Пафарбаваныя сцены мажуцца.* **3.** Рабіцца брудным, пэцкацца. ‖ *зак.* **вымазацца,** -мажуся, -мажашся, -мажацца; -мажся (да 1 і 3 знач.), **замáзацца,** -мáжуся, -мáжашся, -мáжацца; -мáжся (да 3 знач.), **намáзацца,** -мáжуся, -мáжашся, -мáжацца; -мáжся (да 1 знач.) *і* **памáзацца,** -мáжуся, -мáжашся, -мáжацца; -мáжся (да 1 знач.).

МÁЗАЦЬ[1], мáжу, мáжаш, мáжа; маж; мáзаны; *незак.* **1.** *што.* Пакрываць тонкім слоем тлустага або вадкага. *М. хлеб маслам. М. калёсы дзёгцем.* **2.** Тое, што і пэцкаць (у 1 знач.; разм.). *М. сшытак. М. рукі чарнілам.* **3.** *што.* Няўмела маляваць або пісаць (разм.). **4.** *перан.* Даваць хабар (разм.). ‖ *зак.* **замáзаць,** -мáжу, -мáжаш, -мáжа; -маж; -мáзаны (да 2 знач.), **змáзаць,** -мáжу, -мáжаш, -мáжа; -маж; -мáзаны (да 1 і 2 знач.), **намáзаць,** -мáжу, -мáжаш, -мáжа; -маж; -мáзаны; (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **памáзаць,** -мáжу, -мáжаш, -мáжа; -маж; -мáзаны (да 1 знач.); ‖ *аднакр.* **мазнýць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **мáзанне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.).

МÁЗАЦЬ[2], мáжу, мáжаш, мáжа; маж; *незак.* (разм.). Рабіць промахі (пры стральбе, у гульні). *М. з ружжа.* ‖ *зак.* **прамáзаць,** -мáжу, -мáжаш, -мáжа; -маж.

МАЗГАВÁЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; *незак.* (разм.). Думаць, меркаваць.

МАЗГАВІТЫ, -ая, -ае (разм.). Разумны, кемлівы, разважлівы. *М. хлопец.* ‖ *наз.* **мазгавітасць,** -і, *ж.*

МАЗГАВЫ *гл.* мозг.

МАЗГАЎНЯ, -і, *ж.* (разм. груб.). Галава. *М. не варыць.*

МАЗГІ, -óў (разм.). Тое, што і мозг (у 1 і 2 знач.).

МАЗЖАЧÓК, -чкá, *мн.* -чкі, -чкóў, *м.* Участак ствала галаўнога мозга, які знаходзіцца ў задняй частцы чэрапа. ‖ *прым.* **мазжачкóвы,** -ая, -ае.

МАЗІЛА[1], -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -зіл (разм.). Той, хто няўмела, дрэнна малюе, піша.

МАЗІЛА[2], -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -зіл (разм.). Пра таго, хто часта робіць промахі (пры стральбе, у гульні).

МÁЗКІ, -ая, -ае. **1.** Аб які можна запэцкацца. *Мазкія сцены.* **2.** Які лёгка пэцкаецца, брудзіцца; маркі. *Белая тканіна мазкая.*

МАЗНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для калёснай мазі. ‖ *прым.* **мазнічны,** -ая, -ае.

МАЗНЯ, -і, *ж.* (разм.). Няўмелае маляванне, неахайны малюнак, пісьмо; дрэнная, няўмелая работа. *М. ў сшытку.*

МАЗÓК, -зкá, *мн.* -зкі, -зкóў, *м.* **1.** Адзін рух пэндзля пры накладанні фарбы, а таксама слой фарбы, накладзены такім спосабам. **2.** Слой вадкага выдзялення, нанесены на шкло для мікраскапічнага даследавання.

МАЗÓЛІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты мазалямі. *Мазолістыя рукі.* ‖ *наз.* **мазóлістасць,** -і, *ж.*

МАЗÓЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што.* Націраць мазалі доўгай работай або хадзьбой. *М. рукі.* ◊ **Мазоліць язык** (разм.) — упустую гаварыць. **Мазоліць вочы** *каму* (разм.) — дакучаць, назаляць пастаяннай прысутнасцю. ‖ *зак.* **памазóліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

МАЗÓЛЬ, -залí, *мн.* -залí, -залёў, *м.* Патаўшчэнне скуры ад працяглага трэння. *Рукі ў мазалях. Крывавы м. Любімы м.* (перан.: тое, што асабліва хвалюе, выклікае боль, пакуты). ◊ **Зарабіць сваім мазалём** (разм.) — нажыць сваёй працай. **Жыць з мазаля** (разм.) — жыць працай. ‖ *прым.* **мазóльны,** -ая, -ае. *М. пластыр* (для вывядзення мазалёў).

МАЗÝРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Польскі нацыянальны танец, а таксама музыка да яго. ‖ *прым.* **мазýрачны,** -ая, -ае.

МАЗÝТ, -у, *М* -зуце, *м. і* **МАЗÝТА,** -ы, *ДМ* -зуце, *ж.* Астаткі ад нафты пасля адгонкі з яе бензіну, газу і газаліну. ‖ *прым.* **мазýтны,** -ая, -ае *і* **мазýтавы,** -ая, -ае.

МАЗЬ, -і, *М* мáззю, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Сумесь тлушчу з лекавымі сродкамі. *Цынкавая м.* **2.** Густое тлустае рэчыва для змазкі чаго-н. *М. для абутку. Лыжная м.* ◊ **На мазі** (разм.) — блізка да ажыццяўлення, завяршэння.

МАІС, -у, *м.* Тое, што і кукуруза. ‖ *прым.* **маісавы,** -ая, -ае. *М. крухмал.*

МАЙ, -я *і* -ю, *м.* **1.** -я. Пяты месяц каляндарнага года. **2.** -ю. Зелень для ўпрыгожвання (разм.). ○ **Першае Мая** — свята міжнароднай салідарнасці працоўных. ‖ *прым.* **майскі,** -ая, -ае. *М. жук.*

МАЙДÁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Базар, базарная плошча (на поўдні Расіі, на Украіне). ‖ *прым.* **майдáнны,** -ая, -ае.

МАЙКА, -і, *ДМ* майцы, *мн.* -і, маек, *ж.* Трыкатажная сарочка без рукавоў і каўняра.

МАЙНА. У такелажнікаў, будаўнікоў выраз у знач.: апускай уніз!

МАЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -троў, *м.* **1.** Спецыяліст у якім-н. рамястве, у якой-н. галіне вытворчасці. *М. па абутку. Выдатны м.* **2.** Кіраўнік асобнага ўчастка вытворчасці, цэха. *Зменны м.* **3.** Чалавек, які дасягнуў высокага майстэрства ў сваёй справе. *М. жывапісу. М. спорту* (званне). **4.** *на што і з інф.* Аб лоўкім, здатным да чаго-н. чалавеку (разм.). *М. на розныя штукі.* ‖ *ж.* **майстрыха,** -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых (да 1 і 4 знач.). ‖ *прым.* **майстроўскі,** -ая, -ае.

МАЙСТРАВÁЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., што.* Рабіць, выраблядь што-н., звычайна ручным спосабам. ‖ *зак.* **змайстравáць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **вымайстраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **майстравáнне,** -я, *н.*

МАЙСТЭРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* **1.** Вытворчае памяшканне. *Сталярная м. М. мастака.* **2.** Аддзел цэха ці завода. *Інструментальная м.* ‖ *прым.* **майстэрнеvы,** -ая, -ае.

МАЙСТЭРСКІ, -ая, -ае. Вельмі добра, дасканала зроблены. *Майстэрскае выкананне.*

МАЙСТЭРСТВА, -а, *н.* **1.** Прафесійны занятак, рамяство. *Вучыць майстэрству.* **2.** Вялікае ўменне, мастацтва ў якой-н. галіне. *Педагагічнае м.*

МАК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Травяністая расліна з высокім сцяблом і вялікімі, часцей за ўсё чырвонымі кветкамі. *Чырвоныя макі.* **2.** *зб.* Насенне гэтай расліны, якое ідзе на ежу. ◊ **Сесці макам** (разм. неадабр.) — пацярпець няўдачу ў якой -н. справе. **Дробным макам рассыпацца** *перад кім* (разм. неадабр.) — ліслíва дагаджаць каму-н. ‖ *прым.* **мáкавы,** -ая, -ае. *Сямейства макавых* (наз.).

МÁКАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Адно сцябло маку. **2.** Адна галоўка маку. **3.** Адно зярнятка маку. **4.** Вершаліна дрэва. *М. сасны.* ‖ *памянш.* **макавінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

МÁКАВІШЧА, -а, *н.* Месца, на якім рос мак.

МАКÁКА, -і, *ДМ* макáцы, *мн.* -і, макáк, *ж.* Невялікая вузканосая малпа, якая водзіцца ў Паўднёвай Азіі і Паўночнай Афрыцы.

МАКАРАНІЗМ, -а, *м.* (спец.). Замежнае слова або выраз, які пранік у родную мову ў нязменным выглядзе. ‖ *прым.* **макаранічны,** -ая, -ае. *М. стыль.*

МАКАРÓНА, -ы, *ж.* Харчовы прадукт з прэснага цеста ў выглядзе доўгіх тонкіх трубачак. ‖ *прым.* **макарóнны,** -ая, -ае. *Макаронная фабрыка.*

МАКАРÓНІНА, -ы, *мн.* (звычайна з ліч. 2, 3, 4) -ы, -рóнін, *ж.* Адна трубачка макароны.

МАКАРÓННІК, -у, *м.* Запяканка з макароны.

МÁКАЎКА[1], -і, *ДМ* -каўцы, *мн.* -і, -кавак, *ж.* **1.** Каробачка маку. **2.** Купал царквы (разм.). *Зіхацелі царкоўныя макаўкі.* **3.** Верхняя частка, вяршыня чаго-н. (разм.). *Сухая м. дрэва.* ‖ *прым.* **мáкаўкавы,** -ая, -ае.

МА́КАЎКА[2], -і, *ДМ* -каўцы, *мн.* -і, -кавак, *ж.* Канец кораня конскага хваста.

МАКАЦЁР, -катра́, *мн.* -катры́, -катро́ў, *м.* Гліняная пасудзіна, вузкая ўнізе і шырокая зверху, у якой звычайна труць мак, ільняное, канаплянае семя і інш. ‖ *прым.* **макатро́вы**, -ая, -ае.

МАКЕДО́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Македоніі і некаторых іншых краін. ‖ *ж.* **македо́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **македо́нскі**, -ая, -ае.

МАКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мадэль, папярэдні ўзор. *М. кнігі.* ‖ *прым.* **маке́тны**, -ая, -ае.

МАКЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Рабіць папярэдні ўзор кнігі, пробны экзэмпляр газеты і пад. *М. зборнік артыкулаў.*

МАКІНТО́Ш, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкае летняе паліто з непрамакальнай тканіны. ‖ *прым.* **макінто́шны**, -ая, -ае.

МАКІЯ́Ж, -у, *м.* Прыхарошванне, наданне свайму твару больш прыгожага выгляду пры дапамозе крэму, пудры і інш. ‖ *прым.* **макія́жны**, -ая, -ае.

МА́КЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пасрэднік пры заключэнні гандлёвых і біржавых здзелак. ‖ *прым.* **ма́клерскі**, -ая, -ае.

МАКНУ́ЦЬ *гл.* мачаць.

МАКО́ЎНІК, -у, *м.*, *зб.* Макавыя сцёблы. *Сноп макоўніку.*

МАКРА... Першая частка складаных слоў, якая ўказвае на адносіны да вялікіх памераў, напр. *макраклімат, макраструктура, макрацэфалія* (празмерная велічыня галавы).

МАКРАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху мокры, вільготны. *Макраватае сена.*

МАКРАКО́СМ, -у, *м.* (спец.). Сусвет, увесь свет, космас.

МАКРАМЭ́. **1.** *нескл.*, *н.* Мастацкі выраб з тоўстых плеценых нітак. *Рабіць м.* **2.** *нескл.*, *н.* Мастацтва такога пляцення. *Займацца м.* **3.** *нязм.* Пра вырабы: сплецены з такіх нітак. *Пояс м.*

МАКРАСКАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Бачны простым вокам.

МАКРАТА́, -ы́, *ДМ* -раце́, *ж.* Вільготнасць, сырасць.

МАКРО́ТА, -ы, *ДМ* -ро́це, *ж.* Слізістыя выдзяленні з лёгкіх або дыхальных шляхоў. *Кашаль з макротай.* ‖ *прым.* **макро́тны**, -ая, -ае.

МАКРО́ЦЦЕ, -я, *н.* Тое, што і макрата.

МАКРЫ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ры́ц, *ж.* **1.** Невялікая ракападобная жывёліна з вялікай колькасцю ножак, якая жыве ў сырых месцах. **2.** *адз.* Аднагадовае пустазелле, якое расце ў сырых месцах з паўзучым сцяблом і дробнымі белымі кветачкамі. ‖ *прым.* **макры́цавы**, -ая, -ае (да 2 знач.).

МАКРЫ́ЧНІК, -у, *м.* Тое ж, што і макрыца (у 2 знач.).

МАКРЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Тое, што і скумбрыя. ‖ *прым.* **макрэ́левы**, -ая, -ае. *Сямейства макрэлевых* (наз.).

МАКРЭ́Ц, -рацу́, *м.* Мокры лішай на нагах вышэй капытоў у коней і буйной рагатай жывёлы. ‖ *прым.* **макрэ́чны**, -ая, -ае.

МАКРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* Станавіцца мокрым, вільготным. ‖ *зак.* **узмакрэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е.

МАКРЭ́ЧА, -ы, *ж.* (разм.). Сырасць, дажджлівая пагода.

МА́КСІ. **1.** *нескл.*, *н.* Спадніца, сукенка, паліто максімальнай даўжыні. *Цяпер мода на м. Насіць м.* **2.** *нязм.* Пра спадніцу, сукенку, паліто: максімальна доўгі. *Спадніца-м.*

МАКСІМАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Празмерная, без уліку рэальных умоў, крайнасці у якіх-н. патрабаваннях, поглядах. ‖ *прым.* **максімалісцкі**, -ая, -ае.

МАКСІМАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік максімалізму. ‖ *ж.* **максімалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАКСІМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Самы большы сярод іншых, найбольшы; *проціл.* мінімальны. *Максімальная хуткасць.* ‖ *наз.* **максіма́льнасць**, -і, *ж.*

МА́КСІМУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Найбольшая велічыня, колькасць чаго-н. у шэрагу даных; *проціл.* мінімум. *М. намаганняў.* **2.** *у знач. прысл.* Самае большае, не больш як. *Каштуе м. 50 рублёў.* **3.** *у знач. нязм. прым.* Тое, што і максімальны (ставіцца пасля азначаемага слова). *Праграма м.*

МАКУЛАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Непрыгодная папера, кнігі і інш., прызначаныя для перапрацоўкі. **2.** *перан.* Бяздарныя, не маючыя вартасці літаратурныя творы. ‖ *прым.* **макулату́рны**, -ая, -ае.

МАКУ́ХА, -і, *ДМ* -ку́се, *ж.* Рэшткі семя (ільнянога, сланечнікавага і пад.) пасля выціскання з яго алею. ‖ *прым.* **маку́хавы**, -ая, -ае.

МАКУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Вяршыня чаго-н.; верхавіна. **2.** Верхняя частка галавы, макаўка. *Шапка сядзела на самай макушцы.* ‖ *прым.* **маку́шачны**, -ая, -ае.

МА́ЛА, *прысл.* **1.** Нямнога, у невялікай колькасці. *М. зрабіў. М. людзей. М. часу.* **2.** Недастаткова, менш, чым патрэбна. *У пакоі м.* (безас. у знач. вык.) *святла.* ◊ **Мала таго** (разм.), *пабочн. сл.* — акрамя таго. **Мала што** (разм.) — не мае значэння, што з таго. **Ні многа, ні мала** — якраз столькі, роўна столькі.

МАЛА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) з малым, з малой колькасцю, напр. *малаалкагольны, малаводны, малакаларыйны, малапясчаны, малатлусты, малавоблачны, малалессе, малаплодны, малафарматны, малапавярховы;* 2) слаба, не вельмі, напр. *малавыражаны, маладаследаваны, маладзейсны, маланаселены;* 3) дрэнна, нездавальняюча, напр. *малаабгрунтаваны, малаадукаваны, маладойны, малазабяспечаны, малапісьменны, малапрыстойны, маласпрактыкаваны;* 4) нядоўга, кароткі час, напр. *маланошаны, малапатрыманы, малаўжываны.*

МАЛАВА́ЖНЫ, -ая, -ае. Няважны, нязначны. *Малаважная акалічнасць.* ‖ *наз.* **малава́жнасць**, -і, *ж.*

МАЛАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Недастатковы па памеру, велічыні. *М. клас. Чаравікі малаваты.*

МАЛАВЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто мала верыць у што-н. ‖ *ж.* **малаве́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

МАЛАВЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які недастаткова верыць у каго-, што-н. ‖ *наз.* **малаве́р'е**, -я, *н.*

МАЛАВО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Нізкі ўзровень вады ў рэках, азёрах і пад. *Летняе м.* **2.** Недахоп вады, ападкаў, арашэння.

МАЛА́ГА, -і, *ДМ* -ла́зе, *ж.* Гатунак дэсертнага вінаграднага віна.

МАЛАГАБАРЫ́ТНЫ, -ая, -ае (спец.). Невялікіх памераў. *Малагабарытная мэбля.* ‖ *наз.* **малагабары́тнасць**, -і, *ж.*

МАЛАДАЖО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мужчына, які нядаўна ажаніўся, а таксама (мн.) муж і жонка, якія нядаўна пажаніліся. *Шчаслівыя маладажоны.*

МАЛАДАСВЕ́ДЧАНЫ, -ая, -ае. Недастаткова падрыхтаваны ў якой-н. галіне *У матэматыцы ён м.* ‖ *наз.* **маладасве́дчанасць**, -і, *ж.*

МАЛАДЗЕ́НЬКІ *гл.* малады.

МАЛАДЗЕ́Ц, малайца́, *мн.* малайцы́, -о́ў, *м.* **1.** Статны, атлетычнага складу малады чалавек. *Бравы маладзец.* **2.** Ужыв. ў знач. вык. для выказвання пахвалы, адабрэння. *М., што ў час прыйшоў* (разм.). **3.** звычайна *мн.* Тое, што і малодчык (у 2 знач.: пагард.). *Эсэсаўскія малайцы рабавалі вёскі.*

МАЛАДЗЕ́ЦКІ, -ая, -ае (разм.). Уласцівы малайцу (у 1 знач.), удалы, хвацкі. *М. выгляд.*

МАЛАДЗЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца маладзейшым. *М. ад шчасця. Насельніцтва маладзее* (перан.: павялічваецца працэнт маладых). ‖ *зак.* **памаладзе́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

МАЛАДЗЁЖНЫ *гл.* моладзь.

МАЛАДЗІ́К, -а́, *м.* Месяц у першай квадры. ‖ *памянш.* **маладзічо́к**, -чка́, *м.* ‖ *прым.* **маладзіко́вы**, -ая, -ае.

МАЛАДЗІКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* маладзік. **2. маладзіковая квадра** — першая фаза месяца.

МАЛАДЗІКО́М, *прысл.* (разм.). Калі настане маладзік, у перыяд маладзіка.

МАЛАДЗІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́ц, *ж.* Маладая замужняя жанчына. *Спявалі маладзіцы і дзяўчаты.*

МАЛАДЗІ́ЦЦА, -ладжу́ся, -ло́дзішся, -ло́дзіцца; *незак.* Прымаць захады, каб выглядаць больш маладым. *Жанчына ўсё яшчэ маладзілася.*

МАЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; *незак., каго-што.* Надаваць больш малады выгляд. *Прычоска маладзіла жанчыну.*

МАЛАДЖА́ВЫ, -ая, -ае. Які выглядае маладзей за свае гады. *М. твар.* ‖ *наз.* **маладжа́васць**, -і, *ж.*

МАЛАДНЯ́К, -у́, *м.* **1.** Маладыя жывёлы, птушкі. *Калгасны м.* **2.** Малады лес. *Грыбы ў маладняку яшчэ не раслі.* **3.** Маладыя людзі, моладзь (разм.). *Дарослыя глядзелі, як весяліўся м.*

МАЛАДО́СЦЬ, -і, *ж.* **1.** Юнацкі ўзрост, маладыя гады жыцця. *Другая м.* (прыліў новых сіл у пажылыя гады). *Не першай маладосці* (немалады, пажылы). **2.** Нядаўняе, непрацяглае існаванне чаго-н. *М. краіны.* **3.** *перан.*, *зб.* Пра маладое пакаленне, пра моладзь (высок.).

МАЛАДУ́ХА, -і, *ДМ* -ду́се, *мн.* -і, -ду́х, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і маладзіца. **2.** Маладая, нявеста, а таксама дзяўчына, якая дасягнула шлюбнага ўзросту.

МАЛАДУ́ШНАСЦЬ, -і, *ж.* Адсутнасць цвёрдага духу, мужнасці.

МАЛАДУ́ШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Праяўляць малодушнасць, нерашучасць. ‖ *зак.* **змалаоду́шнічаць**, -аю, -аеш, -ае.

МАЛАДУ́ШНЫ, -ая, -ае. Слабавольны, нерашучы, труслівы, не стойкі духам. *М. чалавек.*

МАЛАДЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Юны, які не дасягнуў сталага ўзросту. *Маладое пакаленне.* **2.** Які нядаўна пачаў расці, існаваць. *Маладое дрэўца. Маладая бульба.* **3.** Нядаўна прыгатаваны (аб напітках, прадуктах). *Маладое піва.* **4.** Уласцівы маладому ўзросту, маладым людзям. *М. задор. Маладая душа.* **5. малады́**, -о́га, *м.*, **малада́я**, -о́й, *ж.* *мн.* -ы́я, -ы́х. Які (якая) толькі ўступіў (-піла) у шлюб. *Віншаваць маладых.* ‖ *памянш.* **маладзе́нькі**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

МАЛАЕЗДЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** На якім мала ездзілі. *М. конь.* **2.** Па якім рэдка, мала ездзяць. *Малаезджаная дарога.*

МАЛАЗЯМЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* Недастатковая колькасць зямлі для вядзення сельскай гаспадаркі.

МАЛ—МАЛ

МАЛАЗЯМЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не мае дастатковай колькасці зямлі для апрацоўкі. *М. селянін.* ‖ *наз.* **малазяме́льнасць,** -і, *ж.*

МАЛАІСТО́ТНЫ, -ая, -ае. Недастаткова істотны, малаважны. *М. факт.* ‖ *наз.* **малаісто́тнасць,** -і, *ж.*

МАЛАЙЦАВА́ТЫ, -ая, -ае. Удалы, спрытны. *М. хлопец. М. выгляд.* ‖ *наз.* **малайцава́тасць,** -і, *ж.*

МАЛА́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -ла́ец, -ла́йца, *м.* Група народнасцей і плямён, якія жывуць на астравах Малайскага архіпелага, на паўвостраве Малака. ‖ *ж.* **мала́йка,** -і, *ДМ* -лайцы, *мн.* -і, -ла́ек. ‖ *прым.* **мала́йскі,** -ая, -ае.

МАЛАЙЧЫ́НА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.* (разм.). Тое, што і маладзец (у 1 і 2 знач.).

МАЛАКА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да малака (у 2 знач.), напр. *малакавоз, малакагонны, малаказавод, малакаправод;* 2) які мае адносіны да малака (у 1 знач.), напр. *малакаадсос, малакаўтварэнне.*

МАЛАКАВО́З, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аўтамашына з цыстэрнай для перавозкі малака. **2.** Той, хто займаецца перавозкай малака. ‖ *прым.* **малакаво́зны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **малакаво́зніцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МАЛАКАГО́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Які садзейнічае багатаму выдзяленню малака. *Бручка — м. корм.*

МАЛАКАЛІ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Тое, што і дробнакаліберны.

МАЛАКАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння аб'ёму малака. ‖ *прым.* **малакаме́рны,** -ая, -ае.

МАЛАКАСО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Пра маладога чалавека, які не ведае жыцця, не можа яшчэ стала разважаць.

МАЛАКО́, -а́, *М* -лацэ́, *н.* **1.** Белая вадкасць, якая выдзяляецца груднымі залозамі жанчын і самак млекакормячых пасля родаў для выкормлівання дзяцей. *Мацярынскае малако. Казінае м. Малако на губах не абсохла ў каго-н.* (перан.: пра маладога нявопытнага чалавека). **2.** Такая ж вадкасць, якую атрымліваюць ад кароў, коз і інш. жывёл і якая з'яўляецца прадуктам харчавання. *Каша з малаком. Кіслае м.* **3.** Белаваты сок некаторых раслін. *Міндальнае м.* ‖ *памянш.* **малачко́,** -а́, *н.* ‖ *прым.* **мало́чны,** -ая, -ае. *Малочныя залозы. Малочная прамысловасць. М. статак* (удойны). *М. суп* (прыгатаваны на малацэ). *Малочныя рэкі з кісельнымі берагамі* (пра забяспечанае жыццё).

МАЛАКРО́ЎЕ, -я, *н.* Хваравіты стан, які характарызуецца памяншэннем колькасці крыві і чырвоных крывяных цельцаў, гемаглабіну ў крыві. *Хварэць на м.*

МАЛАКРО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які хварэе на малакроўе. *Малакроўнае дзіця.* **2.** Бледны ад малакроўя. *М. твар.*

МАЛАКУЛЬТУ́РНЫ, -ая, -ае. З нізкім узроўнем культуры, адсталы ў культурных адносінах. *М. чалавек.*

МАЛАЛЕ́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м. і* **МАЛАЛЕ́ТКА,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Дзіця, маленькі хлопчык або дзяўчынка.

МАЛАЛЕ́ТНІ, -яя, -яе. Якому няшмнога год, дзіцячага ўзросту. *М. ўзрост.*

МАЛАЛЕ́ЦТВА, -а, *н.* (разм.). Тое, што і маленства.

МАЛАЛІ́КІ, -ая, -ае. Невялікі па колькасці. ‖ *наз.* **малалі́касць,** -і, *ж.*

МАЛАЛІТРА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Малалітражны аўтамабіль.

МАЛАЛІТРА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае невялікі літраж, змяшчае мала вадкасці. *М. бак.* **2.** З цыліндрамі невялікага літражу, які расходуе мала гаручага. *М. аўтамабіль.*

МАЛАЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае. З невялікай колькасцю людзей, не вельмі людны. *Малалюдная вёска.* ‖ *наз.* **малалю́днасць,** -і, *ж.*

МАЛАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Невялікага памеру, няпоўнай меры. *М. абутак.*

МАЛАНАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Такі, на якога нельга спадзявацца, які не выклікае давер'я. *М. чалавек.*

МАЛА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Імгненны разрад атмасфернай электрычнасці ў паветры ў выглядзе яркай ломанай лініі. *Бліснула м.* **2.** Тэрміновы выпуск бюлетэня, газеты, кнігі і інш., а таксама вельмі тэрміновая тэлеграма. **3.** Від засцежкі, якая хутка зашморгваецца. ‖ *прым.* **мала́нкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МАЛАНКААДВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вертыкальны металічны стрыжань, злучаны провадам з зямлёй, які служыць для аховы будынкаў ад прамых удараў маланкі, громаадвод. ‖ *прым.* **маланкаадво́дны,** -ая, -ае.

МАЛАНО́ШАНЫ, -ая, -ае. Пра вопратку, абутак, якія насілі нядоўгі час.

МА́ЛА-ПАМА́ЛУ, *прысл.* Пастунова, патроху. *Мала-памалу разгаварыліся.*

МАЛАПІСЬМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які не ўмее добра пісаць і чытаць. **2.** Выкананы недастаткова пісьменна, з памылкамі. *Пратакол напісаны малапісьменна* (прысл.) ‖ *наз.* **малапісьме́ннасць,** -і, *ж.*

МАЛАПРАДУКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які рэдка выкарыстоўваецца пры словаўтварэнні. *М. суфікс.* ‖ *наз.* **малапрадукты́ўнасць,** -і, *ж.*

МАЛАПРАДУКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць мала вынікаў. *Малапрадукцыйная праца.* **2.** Які дае недастатковую колькасць прадукцыі. *Малапрадукцыйная жывёла.* ‖ *наз.* **малапрадукцы́йнасць,** -і, *ж.*

МАЛАПРЫДА́ТНЫ, -ая, -ае. Недастаткова прыгодны для выкарыстання. *Малапрыдатная зямля.* ‖ *наз.* **малапрыда́тнасць,** -і, *ж.*

МАЛАРАЗВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які не дасягнуў пэўнага фізічнага развіцця. *Маларазвітыя мускулы рук.* **2.** Які не дасягнуў досыць высокага ўзроўню развіцця. *Маларазвітая прамысловасць.* **3.** Які не мае шырокага кругагляду, недастаткова адукаваны. *М. чалавек.* ‖ *наз.* **маларазві́тасць,** -і, *ж.*

МАЛАРО́СЛЫ, -ая, -ае. Невялікага росту. *М. хлопец.* ‖ *наз.* **маларо́сласць,** -і, *ж.*

МАЛАСІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае невялікую магутнасць, сілу; слабы. *М. рухавік.* ‖ *наз.* **маласі́льнасць,** -і, *ж.*

МАЛАСО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Недастаткова прасолены. *М. агурок.* ‖ *наз.* **маласо́льнасць,** -і, *ж.*

МАЛАСЯМЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае невялікую сям'ю. *Інтэрнат для маласямейных* (наз.). ‖ *наз.* **маласяме́йнасць,** -і, *ж.*

МАЛАТАБО́ЕЦ, -бо́йца, *мн.* -бо́йцы, -бо́йцаў, *м.* Каваль, рабочы ў кузні, які працуе молатам.

МАЛАТАВІ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (спец.). Ручка молата, малатка.

МАЛАТА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Машына для абмалоту розных сельскагаспадарчых культур.

МАЛАТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Металічны або драўляны брусок, насаджаны на ручку пад прамым вуглом і прызначаны для забівання чаго-н., кляпання і пад. ◊ **З малатка** (прадаць, пайсці) — быць прададзеным з аўкцыёну. ‖ *памянш.* **мала́точак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **малатко́вы,** -ая, -ае.

МАЛАТО́ЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* **1.** *гл.* малаток. **2.** Назва розных ударных прыстасаванняў у некаторых механізмах і інструментах. *М. у раялі.* **3.** Адна са слыхавых костачак сярэдняга вуха.

МАЛАХА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Шапка з шырокімі навушнікамі, падбітая футрам. **2.** Шырокі сялянскі кафтан без пояса.

МАЛАХІ́Т, -у, *М* -хі́це, *м.* Непразрысты мінерал ярка-зялёнага колеру. ‖ *прым.* **малахі́тавы,** -ая, -ае. *Малахітавая шкатулка.*

МАЛАХО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Такі, па якім мала хадзілі. *Малаходжаныя сцежкі.*

МАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Выбіваць зерне з каласоў. *М. пшаніцу.* **2.** Стукаць, біць у што-н. (разм.). *Нехта ў дзверы малоціць.* **3.** *перан., каго (што).* Падвяргаць знішчальнай крытыцы (разм.). *М. цемрашалаў.* **4.** *што.* Разбіваць, ламаць (разм.). *М. посуд.* **5.** *перан.* Хутка гаварыць, лапатаць (разм.). *Як пачне м., нічога не зразумееш.* ‖ *наз.* **малацьба́,** -ы́, *ж.* (да 1 знач.).

МАЛАЦЬБІ́Т, -а́, *М* -бі́це, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Той, хто малоціць (у 1 знач.). *Малацьбітам пара есці.* ‖ *ж.* **малацьбі́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАЛАЧА́Й, -ю, *м.* Травяністая расліна з ядавітым белым сокам. ‖ *прым.* **малача́евы,** -ая, -ае. *М. сок. Сямейства малачаевых* (наз.).

МАЛАЧА́ЙНІК, -у, *м.* Тое, што і малачай. ‖ *прым.* **малача́йнікавы,** -ая, -ае.

МАЛАЧКО́ *гл.* малако.

МАЛЕ́БЕН, -бну, *мн.* -бны, -бнаў, *м.* Кароткае набажэнства (за чыё-н. здароўе, поспехі і пад.). *Служыць м.*

МАЛЕ́КУЛА, -ы, *мн.* -ы, -кул, *ж.* Найменшая часцінка рэчыва, якая захоўвае ўсе яго асноўныя хімічныя ўласцівасці. *М. складаецца з атамаў.* ‖ *прым.* **малекуля́рны,** -ая, -ае. *Малекулярная вага.*

МАЛЕ́ЛЬНЫ *гл.* маліцца.

МАЛЕ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень. *ж.* Памяшканне для рэлігійных сходаў і службы (у сектантаў і нехрысціян).

МАЛЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто моліцца. ‖ *ж.* **мале́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МАЛЕ́НЕЧКІ, -ая, -ае. Вельмі маленькі. *М. хлопчык стаяў у куточку.*

МАЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* маліцца, -ць. **2.** Шчырая просьба, мальба.

МАЛЕ́НСТВА, -а, *н.* Дзіцячы ўзрост, дзяцінства. *Шчаслівае м.*

МАЛЕ́НЬКІ, -ая, -ае. **1.** Нязначны па велічыні, памерах, колькасці. *Маленькая хатка. М. атрад.* **2.** Нязначны, які не мае істотнага значэння. *Маленькія непрыемнасці. М. мароз.* **3.** Тое, што і малалетні. *Любіць сваіх маленькіх* (наз.).

МАЛЕСКІ́Н, -у, *м.* Шчыльная баваўняная тканіна для рабочай, спартыўнай вопраткі. ‖ *прым.* **малескі́навы,** -ая, -ае. *М. халат.*

МАЛЕ́ЧА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** *зб.* Дробныя істоты; драбяза. **2.** Маленькае дзіця, дзіцяня. *Не спіць м.*

МАЛЁК, -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.* Маленькая рыбка, якая нядаўна выйшла з ікры. *Налавіць малькоў.*

МАЛІБДЭ́Н, -у, *м.* Хімічны элемент — серабрыста-белы цвёрды метал. ‖ *прым.* **малібдэ́навы,** -ая, -ае.

МАЛІ́НА[1], -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* **1.** Паўхмызняковая расліна сямейства ружакветных з салодкімі чырвонымі ягадамі, а таксама самі яе ягады. *Лясная м. Садовая м. Не быць каліне малінаю* (прыказка). **2.** Адна ягада маліны. **3.** Адвар і варэнне з ягад гэтай расліны. *Выпіць маліны.* ◊ **Не жыццё, а маліна** (разм.) — аб вельмі добрым, прывольным жыцці. ‖ *прым.*

малінавы, -ая, -ае (да 2 знач.). *Малінавае вырэнне. М. колер.*

МАЛІ́НА[2], -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм.). Зладзейская кватэра, прытон.

МАЛІНАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. малінавы, густа чырвоны з фіялетавым адценнем; з малінавым адценнем, напр. *малінава-ружовы, малінава-чырвоны.*

МАЛІ́НАВЫ[1] *гл.* маліна[1].

МАЛІ́НАВЫ[2]: **малінавы звон** — вельмі прыемны, мяккі па сваім тэмбры звон (пра гукі званоў).

МАЛІ́НАЎКА[1], -і, *ДМ* -наўцы, *мн.* -і, -навак, *ж.* Невялікая пералётная пеўчая птушка сямейства драздовых.

МАЛІ́НАЎКА[2], -і, *ДМ* -наўцы, *мн.* -і, -навак, *ж.* Гатунак летняй яблыні, а таксама яе буйныя ружаватыя кісла-салодкія плады.

МАЛІ́НАЎКА[3], *ДМ* -наўцы, *мн. ж.* Настойка, прыгатаваная з ягад маліны.

МАЛІ́ННІК, -у, *м., зб.* Заraснік з кустоў маліны.

МАЛІ́ТВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У веруючых: тэкст, які чытаецца, калі звяртаюцца да бога ці святых. *Чытаць малітву.* **2.** Маленне, звяртанне з малітвай да бога, святых. *М. скончылася.* ‖ *прым.* **малітвенны**, -ая, -ае. *М. дом* (тое, што і малельня).

МАЛІ́ТВЕННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Зборнік малітваў.

МАЛІТО́ЎНІК, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і малітвеннік.

МАЛІ́ЦЦА, малюся, мо́лішся, мо́ліцца; *незак.* **1.** Звяртацца з малітвай да бога, святых. *М. перад абразамі.* **2.** *перан., на каго-што.* Вельмі моцна любіць, багатварыць каго-, што-н. *М. на сына.* ‖ *зак.* **памаліцца**, -малюся, -мо́лішся, -мо́ліцца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **мале́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **малельны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *М. дом* (тое, што і малельня).

МАЛІ́ЦЬ, малю́, мо́ліш, мо́ліць; *незак., каго (што).* Надта прасіць, умаляць. *М. аб памілаванні.* ‖ *наз.* **мале́нне**, -я, *н.*

МАЛО́ДЗІВА, -а, *н.* Вадкасць, якая выдзяляецца грүднымі залозамі ў жанчын і самак перад родамі і некалькі дзён пасля родаў. ‖ *прым.* **мало́дзіўны**, -ая, -ае.

МАЛО́ДШЫ, -ая, -ае. **1.** Якому менш год у параўнанні з кім-н., самы малодшы па ўзросту. *М. брат. М. ў сям'і.* **2.** Ніжэйшы чынам, ніжэйшы па службоваму становішчу. *М. навуковы супрацоўнік. М. лейтэнант.* **3.** Пачатковы, ніжэйшы (пра клас, курс і пад.). *Настаўнік малодшых класаў.*

МАЛО́ЙЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Малады чалавек, маладзец (у 1 знач.) (уст.). **2.** Чалавек амаральных паводзін, які заслугоўвае асуджэння (пагард.). *Фашысцкія малойчыкі.*

МАЛО́КІ, -аў, *адз.* мало́ка, -і, *ДМ* -лоцы, *ж.* Семявыя залозы і семявая вадкасць рыб.

МАЛО́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ме́лецца; *незак.* Раздрабняцца на муку, размолвацца. *Сухое жыта добра мелецца.*

МАЛО́ЦЬ[1], мялю́, ме́леш, ме́ле; мялі́; мо́латы; *незак., што.* Раздрабняць зерне, ператвараючы ў муку. *М. жыта.* ‖ *зак.* **змало́ць**, змялю́, зме́леш, зме́ле; змялі́; змо́латы.

МАЛО́ЦЬ[2], мялю́, ме́леш, ме́ле; мялі́; *незак., што* (разм.). Балабоніць, гаварыць абы-што. *М. лухту* (гаварыць што-н. недарэчнае). ◊ **Малоць языком** (разм. неадабр.) — балбатаць няспынна, гаварыць абы-што.

МАЛО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Абмалочаны. *Малочанае збожжа.*

МАЛО́ЧНА-ВАСКАВЫ́, -а́я, -о́е. Ступень спеласці збажыны, якая вызначаецца светлажоўтым колерам. *Малочна-васкавая спеласць.*

МАЛО́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць даваць тую ці іншую колькасць малака. *М. кароў.*

МАЛО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Збаночак, у якім малако падаецца на стол. **2.** Мужчына, які прадае малако і малочныя прадукты (разм.).

МАЛО́ЧНІЦА[1], -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прадаўшчыца малака і малочных прадуктаў.

МАЛО́ЧНІЦА[2], -ы, *ж.* Грыбковае захворванне слізістай абалонкі поласці рота ў грудных дзяцей.

МАЛО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* малако. **2.** Які дае многа малака. *Малочная карова.* **3.** Звязаны з перапрацоўкай малака. *М. завод.* **4.** Які выдзяляе малако. *Малочныя залозы.* **5.** Прызначаны для малака *Малочныя бітоны.* **6.** Выкармлены малаком. *Малочныя парасяты.* **7.** **мало́чнае**, -нага, *н.* Ежа з малаком або з малака. *Ён харчуецца толькі малочным.* ○ **Малочныя зубы** — зубы ў дзяцей, якія выпадаюць пасля шасцігадовага ўзросту. **Малочны брат** або **малочная сястра** — аб народных людзях, выкармленых малаком адной жанчыны. ◊ **Малочныя рэкі з кісельнымі берагамі** (разм.) — матэрыяльна забяспечанае жыццё.

МА́ЛПА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Млекакормячая жывёліна атрада прыматаў, якая па будове свайго цела з'яўляецца самай блізкай да чалавека. *Шыраканосыя малпы.* **2.** Пра чалавека, які крыўляецца (разм.). ‖ *памянш.* **ма́лпачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ма́лпавы**, -ая, -ае *і* **малпі́ны**, -ая, -ае. *Малпавы запаведнік. Малпінае футра.*

МАЛПАВА́ЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; *незак.* (разм.). Крыўляцца, пераймаць чые-н. рухі, міміку і пад. ‖ *наз.* **малпава́нне**, -я, *н.*

МАЛПАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які з выгляду нагадвае малпу. *М. твар.* ‖ *наз.* **малпападо́бнасць**, -і, *ж.*

МАЛПО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне для малпаў.

МАЛПЯНЯ́ *і* МАЛПЯНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня малпы.

МАЛЫ́[1], -а́я, -о́е. **1.** Нязначны па велічыні, памерах; невялікі. *Малая зала.* **2.** Нязначны па колькасці, па часе. *М. атрад. Прайшоў яшчэ м. час.* **3.** Меншы, чым патрэбна. *Малыя боты.* **4.** Які не мае істотнага значэння; малаважны. *Малая справа, м. і клопат.* **5.** Які займае нязначнае службовае становішча. *Пасада яго малая.* **6.** Тое, што і малалетні. *Малыя дзеткі — малыя і бедкі* (прыказка). ◊ **Ад малога да вялікага** — усе да аднаго, абсалютна ўсе. **З малых гадоў** — з дзяцінства. **Без малога** (разм.) — амаль (не), чуць (не). **Самае малое** — найменш.

МАЛЫ́[2], -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Дзіця. *Падвезці малых у школу.* ‖ *ж.* **мала́я**, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х.

МАЛЫ́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Маленькі хлопчык. ‖ *ж.* **малы́шка**, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **малышо́вы**, -ая, -ае.

МАЛЬБЕ́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падстаўка для падрамніка з палатном, на якой мастакі пішуць карціны. ‖ *прым.* **мальбе́ртны**, -ая, -ае.

МА́ЛЬВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Травяністая расліна сямейства мальвавых з вялікімі яркімі кветкамі. *Чырвоныя мальвы.* ‖ *прым.* **ма́львавы**, -ая, -ае. *Сямейства мальвавых* (наз.).

МАЛЮ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Карціна, ілюстрацыя, рысунак. *Кніжка з малюнкамі.* **2.** *перан.* Тое, што можна ўявіць у канкрэтных вобразах. *Малюнкі роднага краю.* **3.** У літаратуры: славеснае апісанне жыццёвых з'яў. *Апавяданне дае яркі м. жыцця дарэвалюцыйнай вёскі.* ‖ *прым.* **малю́нкавы**, -ая, -ае.

МАЛЮ́СЕНЬКІ, -ая, -ае. Вельмі маленькі. *М. вожык.*

МАЛЮ́СК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Беспазваночная жывёліна, мяккае цела якой пакрыта ракавінай. *Марскія малюскі.* ‖ *прым.* **малю́скавы**, -ая, -ае.

МАЛЯВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для размалёўвання (спец.). *М. трафарэт.* **2.** Прызначаны для малявання. *М. альбом.*

МАЛЯВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Мастак, які валодае майстэрствам малюнка. **2.** Мастак-графік, які выконвае малюнкі алоўкам, пяром. **3.** Рабочы, які пакрывае фарбай што-н. ‖ *ж.* **малява́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МАЛЯВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Рысаваны алоўкам, пяром. **2.** Пафарбаваны. *Маляваныя дзверы.* ◊ **Маляваная красуня** — вельмі прыгожая жанчына.

МАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., каго-што.* **1.** Адлюстроўваць фарбамі. *М. карціну.* **2.** Тое, што і рысаваць. *М. на асфальце.* **3.** Пакрываць фарбай. *М. паркан.* **4.** *перан.* Расказваць пра што-н., апісваць што-н. *М. сялянскі быт.* ‖ *зак.* **намалява́ць**, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. ‖ *наз.* **малява́нне**, -я, *н.* *Урок малявання.*

МАЛЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Рабочы, які фарбуе будынкі, памяшканні, парканы і пад. ‖ *ж.* **маля́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **маля́рскі**, -ая, -ае.

МАЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. Звязаны з работай маляра. *Малярныя работы.*

МАЛЯ́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які хварэе на малярыю.

МАЛЯРЫ́Я, -і, *ж.* Інфекцыйнае захворванне, якое перадаецца некаторымі відамі камароў і суправаджаецца прыступамі ліхаманкі (у 1 знач.). ‖ *прым.* **малярыйны**, -ая, -ае. *М. камар.*

МАЛЯ́ЎКА, -і, *ДМ* -ля́ўцы, *мн.* -і, -ля́вак, *ж.* **1.** Тое, што і малёк. **2.** *перан.* Пра чалавека маленькага росту або пра дзіця (разм. іран.).

МАЛЯЎНІ́ЧЫ, -ая, -ае. Вельмі прыгожы, захапляючы сваёй прыгажосцю. *Панямонне — м. куток Беларусі.* ‖ *наз.* **маляўні́часць**, -і, *ж.*

МА́МА, -ы, *мн.* -ы, мам, *ж.* Тое, што і маці (у 1 знач.). ‖ *ласк.* **ма́мачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*, **ма́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.*, **маму́ля**, -і, *мн.* -і, -му́ль, *ж.* (разм.) *і* **маму́ся**, -і, *мн.* -і, -му́сь, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **ма́мін**, -а.

МАМАЛЫ́ГА, -і, *ДМ* -лы́зе, *ж.* Каша з кукурузнай мукі або з кукурузных круп.

МА́МАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выкапнёвая жывёліна сямейства сланоў з доўгай шэрсцю і вялікімі загнутымі біўнямі. ‖ *прым.* **ма́мантавы**, -ая, -ае. *М. бівень.*

МА́МАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* мама. **2.** *у знач. выкл.* Ужыв. для перадачы здзіўлення, спалоху. *Ах, мамачкі!*

МАМЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Вельмі хуткі, імгненны. *М. здымак. Зрабіць маментальна* (прысл.). ‖ *наз.* **маментальнасць**, -і, *ж.*

МА́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** *гл.* мама. **2.** Карміцелька (у 2 знач.), жанчына, якая корміць грудзьмі чужое дзіця.

МА́МЧЫН, -а (разм.). Які належыць мамцы. *Мамчына хустка.* ◊ **Мамчын сынок** (іран.) — збалаваны, распешчаны хлапчук.

МАНА́, -ы́, *ж.* Хлусня, няпраўда.

МАНА... Першая частка складаных слоў, ужываецца замест «мона...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *манагамія, манаграфія, манаплан.*

МАНАГА́МІЯ, -і, *ж.* (спец.). Форма шлюбу, пры каторай адзін мужчына можа ўтвараць сям'ю толькі з адной жанчынай;

аднашлюбнасць. || *прым.* **манагамны,** -ая, -ае *і* **манагамічны,** -ая, -ае.

МАНАГРАМА, -ы, *мн.* -ы, -рам, *ж.* Вязь з дзвюх або некалькіх літар. || *прым.* **манаграмны,** -ая, -ае.

МАНАГРАФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* Навуковы твор, што даследуе адно якое-н. пытанне, асвятляе адну тэму. || *прым.* **манаграфічны,** -ая, -ае.

МАНАЛІТ, -у, *М* -ліце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Суцэльная каменная глыба, а таксама прадмет, высечаны з яе. **2.** Цвёрдыя матэрыялы ў выглядзе адзінага масіву (спец.). || *прым.* **маналітны,** -ая, -ае. *Маналітная калона.*

МАНАЛІТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* маналіт. **2.** *перан.* Моцна згуртаваны, з'яднаны. *Маналітная армія.* || *наз.* **маналітнасць,** -і, *ж.*

МАНАЛОГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гаворка адной асобы, звернутая да слухачоў або да самога сябе. *Сцэнічны м. М. Гамлета.* || *прым.* **маналагічны,** -ая, -ае.

МАНАПАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Устанавіць (устанаўліваць) манаполію на што-н. *М. знешні гандаль.* || *наз.* **манапалізацыя,** -і, *ж.*

МАНАПАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, прадпрыемства, што карыстаюцца манаполіяй у якой-н. галіне. **2.** Буйны капіталіст, прадстаўнік манапалістычнага капіталу. || *прым.* **манапалісцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МАНАПЛАН, а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самалёт, які мае адно крыло, размешчанае з двух бакоў фюзеляжа. || *прым.* **манапланны,** -ая, -ае.

МАНАПОЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* **1.** Выключнае права на вытворчасць або продаж чаго-н., а таксама выключнае права карыстання чым-н. *Дзяржаўная м.* **2.** Буйное капіталістычнае аб'яднанне, якое ўзнікла на падставе канцэнтрацыі вытворчасці і капіталу з мэтай панавання ў пэўнай галіне гаспадаркі і атрымання найбольшага прыбытку. || *прым.* **манапалістычны,** -ая, -ае (да 2 знач.) *і* **манапольны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Манапалістычны капітал. Манапольнае права.*

МАНАРХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая ўзначальвае манархію (цар, кароль, імператар і інш.) || *ж.* **манархіня,** -і, *мн.* -і, -хінь. || *прым.* **манаршы,** -ая, -ае. *Манаршая ўлада.*

МАНАРХІЗМ, -у, *м.* Палітычны напрамак, які прызнае манархію адзінай формай дзяржаўнай улады. || *прым.* **манархісцкі,** -ая, -ае

МАНАРХІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік манархізму. || *ж.* **манархістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **манархісцкі,** -ая, -ае.

МАНАРХІЯ, -і, *мн.* -і, -хій, *ж.* Форма кіравання, пры якой вярхоўная ўлада належыць адной асобе-манарху, а таксама дзяржава з такой формай кіравання. ○ **Абсалютная манархія** — у якой уся ўлада належыць толькі манарху. **Канстытуцыйная манархія** — форма дзяржаўнага ладу, пры якім улада манарха абмежавана канстытуцыяй. **Саслоўная манархія** — форма феадальнай дзяржавы, пры якой улада манарха спалучалася з органамі саслоўнага прадстаўніцтва дваран, духавенства і гараджан. || *прым.* **манархічны,** -ая, -ае.

МАНАРЭЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэек, *ж.* Падвесны аднарэйкавы чыгуначны пуць. || *прым.* **манарэйкавы,** -ая, -ае. *Манарэйкавая дарога.*

МАНАСКІ *гл.* манах.

МАНАСТЫР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Рэлігійная абшчына манахаў або манашак, якая ўтварае царкоўна-гаспадарчую арганізацыю. *Мужчынскі м. Жаночы м.* **2.** Тэрыторыя, царква і жылыя памяшканні такой абшчыны. ◊ **Падвесці пад манастыр** *каго* (разм.) — паставіць у вельмі непрыемнае становішча або падвесці пад спагнанне. || *прым.* **манастырскі,** -ая, -ае.

МАНАТКІ, -аў (разм.). Дробныя рэчы, пажыткі. *Збіраць свае м.*

МАНАТОННЫ, -ая, -ае. Вельмі аднастайны па тону, інтанацыі. *М. голас.* || *наз.* **манатоннасць,** -і, *ж.*

МАНАТЫП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Наборная машына, якая адлівае набор асобнымі літарамі. || *прым.* **манатыпны,** -ая, -ае. *М. набор.*

МАНАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Член царкоўнай абшчыны, які даў абяцанне весці аскетычны спосаб жыцця. *Жыць манахам* (перан.). || *ж.* **манашка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. || *прым.* **манаскі,** -ая, -ае. *М. уклад жыцця* (перан.: суровы, аскетычны). *Манаская вопратка.*

МАНГА, *нескл., н.* Трапічнае пладовае дрэва, а таксама салодкі духмяны плод яго. || *прым.* **мангавы,** -ая, -ае.

МАНГАЛОІДНЫ, -ая, -ае. **1. мангалоідная раса** (спец.) — раса людзей з жаўтаватай скурай, прамымі чорнымі валасамі, вузкімі вачамі, малым носам і некаторымі іншымі прыметамі. **2.** Які мае адносіны да такой расы, які мае прыметы такой расы. *М. тып твару.*

МАНГОЛЫ, -аў, *адз.* -гол, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Манголіі. || *ж.* **манголка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і -лак. || *прым.* **мангольскі,** -ая, -ае. *Мангольскія мовы.*

МАНГУСТА, -ы, *ДМ* -сце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Драпежная млекакормячая жывёліна з пушыстым хвастом, падобная на вялікага пацука.

МАНДАЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Струнны шчыпковы музычны інструмент з авальным корпусам. || *прым.* **мандалінны,** -ая, -ае.

МАНДАЛІНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на мандаліне. || *ж.* **мандалінiстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАНДАРЫН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны чыноўнік у старым феадальным Кітаі. || *прым.* **мандарынскі,** -ая, -ае.

МАНДАРЫН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цытрусавае пладовае дрэва, а таксама яго кісла-салодкі духмяны плод. || *прым.* **мандарынавы,** -ая, -ае. *М. сіроп.*

МАНДАТ, -а, *М* -даце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дакумент, які пацвярджае тыя або іншыя правы і паўнамоцтвы прад'яўніка. *Дэпутацкі м.* || *прым.* **мандатны,** -ая, -ае. *Мандатная камісія.*

МАНДРЫЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая малпа сямейства павіянаў.

МАНЕЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Абгароджанае месца або спецыяльнае вялікае памяшканне для верхавой язды і конных практыкаванняў. **2.** Арэна цырка. **3.** Невялікая пераносная загародка для дзяцей, якія пачынаюць хадзіць. || *памянш.* **манежык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 3 знач.). || *прым.* **манежны,** -ая, -ае. *Манежная язда.*

МАНЕЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* (разм.). Манернічаць, крыўляцца.

МАНЕЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак., каго.* **1.** Аб'язджаць (каня) па правілах манежнай язды (спец.). **2.** *перан.* Мучыць, таміць (разм.).

МАНЕКЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фігура ў выглядзе чалавечага тулава для прымеркі і паказу адзення. || *прым.* **манекенны,** -ая, -ае.

МАНЕКЕНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які дэманструе на сабе адзенне новых фасонаў. || *ж.* **манекеншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. || *прым.* **манекеншчыцкі,** -ая, -ае.

МАНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.): 1) **манерам якім** — якім-н. чынам, спосабам. *Такім манерам* (такім чынам); 2) **на манер які** — на які-н. узор. *На новы м.;* 3) **на манер** *каго-чаго, у знач. прыназ. з Р* — па ўзору, накшталт каго-, чаго-н. *Банцік на м. бабачкі.* ◊ **На адзін манер** — на адзін лад. **На свой манер** — пасвойму, не так, як іншыя.

МАНЕРА, -ы, *мн.* -ы, -нер, *ж.* **1.** Спосаб дзеяння, прыём, тая або іншая асаблівасць паводзін. *М. гаварыць.* **2.** *мн.* Знешнія формы паводзін. *Дрэнныя манеры.*

МАНЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Паходная пляшка. **2.** Круглая бляшанка (разм.). || *прым.* **манерачны,** -ая, -ае.

МАНЕРНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ненатуральна паводзіць сябе, крыўляцца.

МАНЕРНЫ, -ая, -ае. Ненатуральны, пазбаўлены прастаты. *М. стыль.* || *наз.* **манернасць,** -і, *ж.*

МАНЕТА, -ы, *ДМ* -неце, *мн.* -ы, -нет, таксама *зб.* Металічны грашовы знак. *Залатая м. Звонкая м.* (металічныя грошы звычайна высокай вартасці). *Адплаціць (плаціць) той жа манетай* (перан.: адказаць тым жа, такімі ж адносінамі). *Прыняць за чыстую манету* (перан.: палічыць праўдай, успрыняць усур'ёз). || *прым.* **манетны,** -ая, -ае. *М. двор* (прадпрыемства, якое выраблае металічныя грошы, медалі і пад.).

МАНЕЎР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Перамяшчэнне баявых сіл з мэтай нанесці ўдар праціўніку. *Абходны м. М. партызан.* **2.** *перан.* Прыём з мэтай ашукаць, перахітрыць каго-н. *Нескладаны м.* **3.** *мн.* Тактычныя заняткі вялікай колькасці войск або флоту ва ўмовах, блізкіх да баявых. *Вясеннія манеўры.* **4.** *мн.* Перамяшчэнне вагонаў і паравозаў на чыгуначных пуцях пры састаўленні паяздоў. || *прым.* **манеўровы,** -ая, -ае (да 4 знач.). *М. паравоз.*

МАНЕЎРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Рабіць манеўр (у 1, 3 і 4 знач.), манеўры. *Паравоз манеўруе.* **2.** Лавіраваць, абыходзіць перашкоду. *М. сярод перашкод.* **3.** *перан.* Дзейнічаць так, каб ашукаць каго-н., хітрыць (разм.). *Няма чаго м.* **4.** *перан., чым.* Умела распараджацца чым-н., выкарыстоўваць што-н. *М. тэхнікай.* || *зак.* **зманеўраваць,** -рую, -руеш, -руе (да 1 і 2 знач.; разм.). || *наз.* **манеўраванне,** -я, *н.*

МАНЕЎРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вядзецца з прымяненнем манеўру (у 1 знач.), без доўгачасовых умацаванняў. *Манеўраная вайна.* **2.** Здольны хутка мяняць напрамак руху. *М. крэйсер.* || *наз.* **манеўранасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МАНЖЭТА, -ы, *ДМ* -жэце, *мн.* -ы, -жэт, *ж.* Прышыты ці прышпілены абшлаг рукава кашулі, блузкі і інш. || *прым.* **манжэтны,** -ая, -ае.

МАНІЗМ, -у, *м.* Філасофскае вучэнне, якое ў проціл. дуалізму, лічыць асновай свету адзін пачатак — матэрыю або дух. *Навуковы матэрыялістычны м.* || *прым.* **маністычны,** -ая, -ае.

МАНІКЮР, -у, *м.* Чыстка і паліроўка ногцяў на пальцах рук. *Зрабіць м.* || *прым.* **манікюрны,** -ая, -ае. *Манікюрныя нажніцы.*

МАНІКЮРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Спецыялістка па манікюру.

МАНІЛАЎШЧЫНА, -ы, *ж.* Бяздзейныя, адарваныя ад рэчаіснасці летуценні, пустыя, неажыццявімыя мары [ад імя Манілава — персанажа «Мёртвых душ» Гогаля].

МАНІПУЛІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Рабіць маніпуляцыі. *Умела м. рычажкамі.*

МАНІПУЛЯТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Цыркавы артыст, які робіць розныя фокусы з дапамогай лоўкасці рук, фокуснік. **2.** Назва некаторых прыстасаванняў для выканання

складаных рухаў, дзеянняў, падобных на дзеянні рук (спец.). **3.** Чалавек, які займаецца падробкай, рознымі махінацыямі (неадабр.). ‖ *прым.* **маніпулятарскі,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **маніпулятарны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Маніпулятарскі прыём. Маніпулятарская махінацыя. Канструкцыя маніпулятарнага тыпу.*

МАНІПУЛЯЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Складаны прыём, дзеянне над чым-н. пры рабоце рукамі, ручным спосабам (кніжн.). **2.** *перан.* Махлярства, махінацыі, падробка.

МАНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік манізму. ‖ *прым.* **маністычны,** -ая, -ае.

МАНІСТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* **1.** Нанізанае што-н. на нітку. *М. тытуню.* **2.** *мн.* маністы, -аў. Упрыгожанне з пацерак, манет, каштоўных камянёў, якое жанчыны носяць на шыі.

МАНІТОР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Кантрольны прыбор, устройства, якое правярае і рэгулюе. *Многаканальныя маніторы* (у хірургіі). ‖ *прым.* **маніторны,** -ая, -ае.

МАНІТОР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устарэлы від браніраваных караблёў з буйнакалібернай артылерыяй для абстрэлу берагавых аб'ектаў. *Марскі м.* ‖ *прым.* **маніторны,** -ая, -ае.

МАНІФЕСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў *м.* **1.** Урачысты пісьмовы зварот вярхоўнай улады да народа. **2.** Пісьмовая адозва з выкладам якіх-н. палажэнняў праграмнага характару. *Літаратурны м. М. да народаў свету.*

МАНІФЕСТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак.* Прымаць удзел у маніфестацыі. *М. на вуліцах горада.*

МАНІФЕСТАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік маніфестацыі. ‖ *ж.* **маніфестантка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАНІФЕСТАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Масавае вулічнае шэсце для выражэння салідарнасці з чым-н. або пратэсту супраць чаго-н.

МАНІЦЫ, -ніц. Мужчынскія калівы канапель, а таксама валакно, якое атрымліваецца з іх. ‖ *прым.* **манічны,** -ая, -ае.

МАНІЦЬ, маню, маніш, маніць; *незак.* Абманваць, хлусіць, гаварыць няпраўду. ‖ *зак.* **зманіць,** зманю, зманіш, зманіць, **наманіць,** -маню, -маніш, -маніць *і* **паманіць,** -маню, -маніш, -маніць.

МАНІШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Белы нагруднік, прышыты або прышпілены да мужчынскай кашулі, а таксама ўстаўка на грудзях у жаночай сукенцы. ‖ *прым.* **манішкавы,** -ая, -ае.

МАНІЯ, -і, *ж.* **1.** Псіхічнае расстройства — стан павышанай псіхічнай актыўнасці, узбуджанасці (спец.). **2.** Выключная засяроджанасць свядомасці, пачуццяў на якой-н. адной ідэі. *М. вялікасці. М. праследавання.* **3.** *перан.* Хваравітая цяга да чаго-н., да пісання вершаў і інш. *М. пісаць вершы.* ‖ *прым.* **маніякальны,** -ая, -ае. *М. стан.*

МАНКІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.*, *чым* (уст.). Нядбайна аднесціся да каго-, чаго-н., пагрэбаваць (грэбаваць) чым-н. *М. службовымі абавязкамі.*

МАННА, -ы, *ж.* **1.** Ежа, якая паводле біблейскага падання, падала з неба іудзеям у час іх вандравання па пустыні. **2.** Тое, што і манныя крупы.

МАННЫ, -ая, -ае: 1) **манныя крупы** — дробныя крупы з пшаніцы; 2) прыгатаваны з манных круп. *Манная каша.*

МАНОКЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Аптычны прыбор для аднаго вока, які ўстаўляецца ў вачніцу замест акуляраў. *М. на шнурку.*

МАНОМЕТР, -а, *мн.* -ы -аў, *м.* Прылада для вымярэння ціску вадкасці або газу. ‖ *прым.* **манаметрычны,** -ая, -ае *і* **манометравы,** -ая, -ае. *Манаметрычныя вымярэнні. Манометравы завод.*

МАНПАНСЬЕ, *нескл.*, *н.* Гатунак ледзянцоў.

МАНСАРДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -сард, *ж.* Жылое памяшканне пад самай страхой дома з нахіленай столлю або з нахіленай сцяной. *Дом з мансардай.* ‖ *прым.* **мансардавы,** -ая, -ае.

МАНСІ, *нескл.*, *мн.* *і* **МАНСІЙЦЫ,** -аў, *адз.* мансіец, -сійца, *м.* *і* мансі, *нескл.*, *м.* і *ж.* Народ угра-фінскай моўнай групы, які насяляе Ханты-Мансійскую аўтаномную акругу, што ўваходзіць у склад Расійскай Фэдэрацыі. ‖ *ж.* таксама **мансійка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -сіек. ‖ *прым.* **мансі,** *нязм.* *і* **мансійскі,** -ая, -ае.

МАНТАЖ, -у, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** *гл.* манціраваць. **2.** Злучаныя ў цэлае розныя часткі чаго-н. *Літаратурны м. Фатаграфічны м.* ‖ *прым.* **мантажны,** -ая, -ае.

МАНТАЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па мантажу канструкцый. ‖ *ж.* **мантажніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

МАНТАЖОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па мантажу (у кінематаграфіі, фатаграфіі). *М. фільма.*

МАНТАЖЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які манціруе друкарскі набор, стэрэатыпы, клішэ. ‖ *ж.* **мантажыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАНТАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Марнатравец, той, хто транжырыць свае грошы, маёмасць. ‖ *ж.* **мантачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

МАНТО, *нескл.*, *н.* Жаночае паліто (пераважна футравае) свабоднага пакрою. *Коцікавае м.*

МАНТУ. **1.** *нескл.*, *ж.* Унутрыскурная проба для ранняй дыягностыкі туберкулёзу. **2.** *нязм.* Які мае адносіны да такой пробы. *Рэакцыя м.*

МАНТЫЛЬЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** У іспанак: карункавая накідка на галаву і плечы. **2.** Кароткая жаночая накідка без рукавоў.

МАНТЫЯ -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* **1.** Доўгая шырокая адзежына ў выглядзе плашча. *Чорная м.* **2.** Складка скуры ў некаторых беспазваночных жывёл, якая апяразвае ўсё цела (спец.). **3.** Унутраная сфера Зямлі, якая знаходзіцца пад зямной карой і даходзіць да яе ядра (спец.). ‖ *прым.* **мантыйны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **мантыйны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

МАНУАЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які робіцца, ажыццяўляецца рукамі, уздзеяннем рук. *Мануальная тэрапія.*

МАНУМЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Архітэктурнае або скульптурнае збудаванне ў гонар якой-н. выдатнай падзеі або знакамітай асобы. *М. Якубу Коласу.* ‖ *прым.* **манументны,** -ая, -ае.

МАНУМЕНТАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які займаецца манументальным мастацтвам. ‖ *ж.* **манументалістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАНУМЕНТАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да стварэння манументаў, помнікаў, да афармлення архітэктурных збудаванняў. **2.** Велічны, грандыёзны, які ўражвае сваёй велічынёй, магутнасцю. *М. будынак.* **3.** Грунтоўны, глыбокі па зместу. *М. твор. Манументальнае даследаванне.* ‖ *наз.* **манументальнасць,** -і, *ж.*

МАНУСКРЫПТ, -а, *М* -пце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старажытны рукапіс. *Старадаўнія манускрыпты.*

МАНУФАКТУРА, -ы, *мн.* -ы, -тур, *ж.* **1.** Форма капіталістычнай вытворчасці, характэрным для якой з'яўляецца выкарыстанне ручных прылад і падзел працы. **2.** Фабрыка, пераважна тэкстыльная (уст.). **3.** *зб.* Тканіна, тэкстыльныя вырабы (уст.). ‖ *прым.* **мануфактурны,** -ая, -ае.

МАНЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Зборшчык і ўстаноўшчык машын, абсталявання. *М.-турбіншчык.* **2.** Спецыяліст па электраабсталяванню, электраправодцы; электраманцёр. ‖ *прым.* **манцёрскі,** -ая, -ае.

МАНЦІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак.*, *што.* Збіраць (асобныя часткі) у адзінае цэлае. *М. станок. М. фільм.* ‖ *зак.* **зманціраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **манціраванне,** -я, *н.*, **мантаж,** -у, *м.* *і* **манціроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *Мантаж кінафільма.* ‖ *прым.* **мантажны,** -ая, -ае *і* **манціровачны,** -ая, -ае. *Мантажныя работы.*

МАНЦІРОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па манціроўцы, мантажнік. ‖ *ж.* **манціроўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МАНЬЧЖУРЫ, -аў, *адз.* -жур, -а, *м.* Народ, які жыве ў Маньчжурыі. ‖ *ж.* **маньчжурка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **маньчжурскі,** -ая, -ае.

МАНЬЯК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, апантаны маніяй. ‖ *ж.* **маньячка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **маньяцкі,** -ая, -ае.

МАНЬЯЦТВА, -а, *н.* Хваравітае захапленне якой-н. ідэяй, уласцівае маньяку.

МАНЮКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -нюцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -нюк. Той, хто маніць, хто не кажа праўду; хлус, ілгун.

МАПЕД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: матацыкл педальны — лёгкі матацыкл з педальным прыводам. ‖ *прым.* **мапедны,** -ая, -ае.

МАРА, -ы, *мн.* -ы, мар, *ж.* **1.** Тое, што створана ўяўленнем, фантазіяй. *Прыгожыя мары.* **2.** Прадмет жаданняў, імкненняў. *М. ўсяго жыцця. Не туфлі, а м.* (незвычайна прыгожыя; разм.).

МАРАБУ, *нескл.*, *н.* Вялікая трапічная птушка сямейства буслоў з доўгай дзюбай і з галавой без пер'я.

МАРАВЫ, -ая, -ае: **маравая пошасць** — эпідэмія, якая выклікае вялікую смяротнасць.

МАРАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто грабіць забітых і раненых на полі бою і займаецца грабяжом насельніцтва ў месцах катастроф. *Фашысцкія марадзёры.* **2.** Гандляр-спекулянт, які прадае што-н. па непамерна высокіх цэнах (разм.). ‖ *ж.* **марадзёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **марадзёрскі,** -ая, -ае.

МАРАДЗЁРСТВА, -а, *н.* Паводзіны, заняткі марадзёра.

МАРАДЗЁРСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Займацца марадзёрствам.

МАРАЗІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Камера халадзільніка для хуткага замарожвання мясных, рыбных і інш. харчовых прадуктаў.

МАРАЗІЛЬНЫ *гл.* марозіць.

МАРАЗМ, -у, *м.* Стан поўнага ўпадку псіхафізічнай дзейнасці. *Старэчы м.* ‖ *прым.* **маразматычны,** -ая, -ае.

МАРАЗМАТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які знаходзіцца ў стане маразму. ‖ *ж.* **маразматычка,** -і, *ДМ* -чцы, *н.* -і, -чак (разм.).

МАРАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Той, хто служыць у марскім флоце. **2.** Чалавек, які добра ведае мора і марскую справу. ‖ *памянш.* **марачок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* (разм.). ‖ *прым.* **марацкі,** -ая, -ае (разм.).

МАРАКЕН, -у, *м.* Тканіна са штучнага шоўку, падобная на крэпдэшын. ‖ *прым.* **маракенавы,** -ая, -ае.

МАР—МАР

МАРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны сібірскі алень з вялікімі рагамі. ‖ *прым.* **мара́лавы,** -ая, -ае. *Маралавыя рогі. М. запаведнік.*

МАРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак.* (кніжн.). Прапаведаваць строгую мараль, павучаць. ‖ *наз.* **маралізацы́я,** -і, *ж. і* **маралізава́нне,** -я, *н.*

МАРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які любіць маралізаваць. ‖ *ж.* **маралі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАРА́ЛЬ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць прынцыпаў і норм паводзін людзей між сабой і ў адносінах да грамадства. *Чалавек высокай маралі.* **2.** Лагічны, павучальны вывад з чаго-н. *М. байкі.* **3.** Павучанне, натацыя (разм.). *Чытаць м.* ‖ *прым.* **мара́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мараль. **2.** Які адпавядае правілам маралі, якому ўласціва высокая мараль. *М. кодэкс.* **3.** Унутраны, душэўны. *Маральная падтрымка. Высокі м. дух.* ○ **Маральны знос** (спец.) — старэнне (тэхнікі, апаратуры) ў сувязі са з'яўленнем новых, больш дасканалых машын. ‖ *наз.* **мара́льнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МАРАПЛА́ВАННЕ, -я, *н.* Плаванне па морах і акіянах, а таксама майстэрства вадзіць караблі. ‖ *прым.* **марапла́вальны,** -ая, -ае.

МАРАПЛА́ВЕЦ, -ла́ўца, *мн.* -ла́ўцы, -ла́ўцаў, *м.* Вандроўнік па морах. ‖ *прым.* **марапла́вальны,** -ая, -ае.

МАРАТО́РЫЙ, -ю, *м.* (спец.). Устаноўленая ўрадам адтэрміноўка выканання абавязацельстваў на пэўны тэрмін або на перыяд дзеяння якіх-н. надзвычайных абставін (вайна, крызіс, стыхійнае бедства і інш.). *М. на ядзерныя выпрабаванні.* ‖ *прым.* **марато́рны,** -ая, -ае.

МАРАФЕ́Т, -у, *М* -фе́це, *м.* (разм.): **наводзіць (навесці) марафет** — прывесці (прыводзіць) сябе або кватэру (хату) ў парадак, навесці (наводзіць) глянец з выпадку свята, урачыстай сустрэчы каго-н.

МАРАФО́Н, -у, *м.* **1.** Спартыўны бег на 42 км 195 м, а таксама наогул спартыўныя гонкі на самай доўгай дыстанцыі. *Лыжны м.* **2.** *перан.* Пра якое-н. спаборніцтва, першынство па чым-н., якое праходзіць вельмі доўга. *Шахматны м.* ‖ *прым.* **марафо́нскі,** -ая, -ае. *М. бег, заплыў.*

МАРАФО́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Спартсмен, які займаецца марафонскім бегам.

МАРАХО́Д, -а, *М* -хо́дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней: мараплавец, вынаходца марскіх шляхоў.

МАРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да мараходства, звязаны з мараходствам. *Мараходнае вучылішча. Мараходныя якасці судна.* ‖ *наз.* **марахо́днасць,** -і, *ж.*

МАРАХО́ДСТВА, -а, *н.* Тое, што і мараплаванне.

МА́РАЧНЫ *гл.* марка.

МА́РГАНЕЦ, -нцу, *м.* Хімічны элемент, метал серабрыста-белага колеру. ‖ *прым.* **ма́рганцавы,** -ая, -ае.

МАРГАНЦАВАКІ́СЛЫ, -ая, -ае: **марганцавакіслыя солі** — чорныя з зялёным адценнем крышталічныя рэчывы, якія растаюць у вадзе.

МА́РГАНЦАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* марганец. **2.** Які змяшчае марганцавую соль. *М. раствор.*

МАРГАНЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -цо́ўка, *ж.* (разм.). Крышталі марганцавакіслай солі, а таксама раствор гэтых крышталяў, якія выкарыстоўваецца як сродак дэзінфекцыі.

МАРГАРЫ́Н, -у, *м.* Харчовы тлушч, які атрымліваюць з сумесі раслінных тлушчаў з жывёльнымі. ‖ *прым.* **маргары́навы,** -ая, -ае. *М. завод.*

МАРГАРЫ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Травяністая расліна сямейства складанакветных з дробнымі ружовымі, белымі і чырвонымі кветкамі. ‖ *прым.* **маргары́ткавы,** -ая, -ае.

МАРГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Міжвольна падымаць і апускаць павекі. *М. вачамі.* **2.** *каму.* Падаваць знак рухам павек, падморгваць. *М. суседу, каб замоўк.* **3.** *перан.* Свяціць мігаючым святлом. *Лямпачка маргае.* **4.** *перан.* Упускаць зручны момант; зяваць. ‖ *аднакр.* **маргну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. *Вокам не м.* (1) не падаць віду; 2) доўга не раздумваць, не вагацца перад тым, як зрабіць што-н.). ‖ *наз.* **маргá́нне,** -я, *н.*

МАРДАБО́Й, -ю, *м.* (разм.). Бойка, калатня. *Пачаўся страшэнны м.*

МАРДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *незак.* **1.** Выбівацца з сіл, знясільвацца. **2.** Мучыцца ад няведання, няўпэўненасці, пакутаваць (разм.). *М. над цяжкай задачай.* ‖ *зак.* **замардава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся *і* **змардава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся.

МАРДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; *незак., каго.* **1.** Знясільваць цяжкай працай, марыць. *М. цяжкай працай.* **2.** Мучыць, прыносіць пакуты (разм.). *Мардуе думка.* ‖ *зак.* **замардава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны *і* **змардава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны.

МАРДА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і мардаты.

МАРДА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З тоўстым, вялікім тварам.

МАРДВА́, -ы́, *ж., зб., адз.* мардві́н, -а, *м.* Народ, які складае насельніцтва Мардоўскай Рэспублікі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **мардо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -до́вак. ‖ *прым.* **мардо́ўскі,** -ая, -ае.

МАРДО́ЎЦЫ, -аў, *адз.* мардо́вец, -до́ўца, *м.* Тое, што і мардва. ‖ *ж.* **мардо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -до́вак. ‖ *прым.* **мардо́ўскі,** -ая, -ае.

МАРЖАНЯ́ *і* **МАРЖАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня маржа.

МАРЖО́ВЫ *гл.* морж.

МАРЖЫ́ХА, -і, *ДМ* -жы́се, *мн.* -і, -жы́х, *ж.* **1.** *гл.* морж. **2.** Самка маржа.

МАРЗЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Азбука Морзе — сістэма ўмоўных знакаў для перадачы па тэлеграфе. *Стук марзянкі.*

МА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Знак аплаты паштовых і некаторых іншых збораў звычайна ў выглядзе чатырохвугольнай паперкі з абазначэннем цаны і якім-н. малюнкам. *Калекцыя марак.* **2.** Гандлёвы знак, кляймо на вырабах і таварах. *Фабрычная м. Трымаць (вытрымліваць) марку* (перан.: падтрымліваць сваю рэпутацыю). **3.** Гатунак, тып вырабу, тавару. *М. машыны. М. віна.* **4.** Грашовая адзінка ў Германіі і ў Фінляндыі. ‖ *памянш.* **ма́рачка,** -і *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ма́рачны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Марачнае віно.*

МА́РКЕТЫНГ, -у, *м.* (спец.). Сістэма арганізацыі гаспадарчай дзейнасці, заснаваная на вывучэнні рыначнага попыту, магчымасцей збыту прадукцыі, рэалізацыі паслуг.

МАРКЁР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая прыслужвае і вядзе падлік пры гульні ў більярд. ‖ *прым.* **маркёрны,** -ая, -ае.

МАРКЁР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Спецыяльнае сельскагаспадарчае прыстасаванне да пасяўнога агрэгата, якім праводзяцца рысы на ворнай зямлі пры пасеве або пасадцы. *Конны м.* ‖ *прым.* **маркёрны,** -ая, -ае.

МА́РКІ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка робіцца брудным (пра тканіну, адзенне светлага колеру). *М. колер.* **2.** Такі, ад якога можна забрудзіцца. *Маркая праца.* ‖ *наз.* **ма́ркасць,** -і, *ж.*

МАРКІ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Заходняй Еўропе: дваранскі тытул, сярэдні паміж графам і герцагам, а таксама асоба, якая мае гэты тытул.

МАРКІ́ЗА[1], -ы, *мн.* -ы, -кі́з, *ж.* Жонка або дачка маркіза.

МАРКІ́ЗА[2], -ы, *мн.* -ы, -кі́з, *ж.* Знадворны навес над акном, дзвярыма, балконам для засцярогі ад сонца.

МАРКІЗЕ́Т, -у, *М* -зе́це, *м.* Празрыстая тканіна з тонкай кручанай пражы. ‖ *прым.* **маркізе́тавы,** -ая, -ае. *Маркізетавая сукенка.*

МАРКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). **1.** Правесці (-водзіць) баразёнкі маркёрам[2]. **2.** Паставіць (ставіць) маркі (у 2 знач.) на вырабах. ‖ *наз.* **маркірава́нне,** -я, *н. і* **маркіро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **маркірава́льны,** -ая, -ае.

МАРКІТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У 18—19 стст.: гандляр харчовымі прыпасамі і напіткамі пры арміі. ‖ *ж.* **маркіта́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, -так. ‖ *прым.* **маркіта́нцкі,** -ая, -ае.

МАРКО́ТА, -ы, *ДМ* -ко́це, *ж.* Сум, туга, журба. *Душу агарнула м.*

МАРКО́ТНЫ, -ая, -ае. Сумны, тужлівы, журботны. *М. позірк.* ‖ *наз.* **марко́тнасць,** -і, *ж.*

МАРКО́ЎНІК, -у, *м.* **1.** *зб.* Націнне морквы. **2.** Травяністая расліна з лісцем, падобным да лісця морквы. ‖ *прым.* **марко́ўнікавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МАРКО́ЎНЫ *гл.* морква.

МАРКО́ЦІЦЦА, -ко́чуся, -ко́цішся, -ко́ціцца; *незак.* Сумаваць, тужыць, журыцца. ‖ *зак.* **замарко́ціцца,** -ко́чуся, -ко́цішся, -ко́ціцца.

МАРКСІ́ЗМ, -у, *м.* Навуковая сістэма філасофскіх, эканамічных і сацыяльна-палітычных поглядаў, распрацаваная К.Марксам і Ф.Энгельсам. ‖ *прым.* **марксі́сцкі,** -ая, -ае.

МАРКСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік марксізму. ‖ *ж.* **марксі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАРКШЭ́ЙДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па геадэзічных здымках горных распрацовак і правільнай эксплуатацыі нетраў. ‖ *прым.* **маркшэ́йдэрскі,** -ая, -ае.

МА́РЛЯ, -і, *ж.* Тонкая баваўняная тканіна з рэдка пераплеценых нітак, якая ўжываецца галоўным чынам у медыцыне. ‖ *прым.* **ма́рлевы,** -ая, -ае. *Марлевая павязка.*

МАРМЕЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Цукеркі з фруктова-ягаднага соку, жэлейных рэчываў і цукру. ‖ *прым.* **мармела́дны,** -ая, -ае.

МАРМО́ЛЬ, -малі́, *мн.* -малі́, -малёў, *м.* (разм.). Нелюдзімы, пануры, негаваркі чалавек.

МА́РМУР, -у, *м.* Цвёрды камень крышталічнай пароды, які ўжываецца для скульптурных і архітэктурных работ. ‖ *прым.* **мармуро́вы,** -ая, -ае.

МАРМУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). Распісаць (-пісваць), апрацаваць (-цоўваць) пад мармур. ‖ *наз.* **мармура́цыя,** -і, *ж.*

МАРМУРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па апрацоўцы мармуру.

МАРМЫТА́ЦЬ, -мычу́, -мы́чаш, -мы́ча; -мычы́; *незак.* Гаварыць ціха і невыразна; бубніць. ‖ *наз.* **мармыта́нне,** -я, *н.*

МАРМЫТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто пастаянна мармыча. ‖ *ж.* **мармыту́ха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -тух.

МАРМЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Штучная прынада для лоўлі рыбы. *Лавіць рыбу на мармышку.*

МА́РНА, *прысл.* Дарэмна, упустую. *М. страціць час.*

МАРНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Траціцца без карысці, прападаць. *Марнуюцца сілы.* **2.** Тое, што і мардавацца (у 2 знач.). *М. ў турме.* ‖ *зак.* **змарнава́цца,** -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся.

МАРНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак.* **1.** *што.* Траціць без карысці, марнатравіць. *М. час.* **2.** *каго.* Мучыць, стамляць. *М. людзей.* ‖ *зак.* **змарнава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны. ‖ *наз.* **марнава́нне,** -я, *н.*

МАРНАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Пустая размова, пустаслоўе. ‖ *прым.* **марнасло́ўны,** -ая, -ае.

МАРНАТРА́ВЕЦ, -ра́ўца, *мн.* -ра́ўцы, -ра́ўцаў, *м.* **1.** Той, хто неразумна, марна траціць што-н. **2.** Гультай. ‖ *ж.* **марнатра́ўка,** -і, *ДМ* -ра́ўцы, *мн.* -і, -ра́вак. ‖ *прым.* **марнатра́ўскі,** -ая, -ае.

МАРНАТРА́ВІЦЬ, -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; *незак., што.* Тое, што марнаваць (у 1 знач.). *М. час.*

МАРНАТРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Уласцівы марнатраўцу, які многа, без патрэбы траціць што-н. *Марнатраўнае жыццё.*

МАРНАТРА́ЎСТВА, -а, *н.* Неразумная, марная трата чаго-н. *Выкараняць м.*

МАРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Засыхаць, чахнуць, чэзнуць. *Сад марнее без дажджу. М. ад нуды.* **2.** Занепадаць, марна прападаць. *Марнее зямля.* ‖ *зак.* **змарне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

МА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Дарэмны, бескарысны. *Марныя намаганні.* **2.** Змарнелы, чэзлы, худасочны. *М. конік той ледзь цягне.* ‖ *наз.* **ма́рнасць,** -і, *ж.*

МАРО́ЖАНАЕ, -ага, *н.* Замарожаная салодкая ежа са смятанкі, пладова-ягаднага соку.

МАРО́ЖАНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прыбор для прыгатавання марожанага.

МАРО́ЖАНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прадавец марожанага. ‖ *ж.* **маро́жаншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МАРО́ЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які падвергся замарожванню. *Марожаная рыба.* **2.** Папсаваны марозам, мёрзлы. *Марожаная бульба.*

МАРО́З, -у, *мн.* маразы́, маразо́ў, *м.* **1.** Моцны холад, сцюжа. *М. бярэцца нанач. Дваццаць градусаў марозу* (ніжэй нуля). **2.** *мн.* Вельмі халоднае надвор'е. *Трашчаць маразы.* ‖ *памянш.* **маро́зік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **маро́зны,** -ая, -ае.

МАРОЗАТРЫВА́ЛЫ, -ая, -ае. Які не траціць сваіх уласцівасцей ад марозу. *М. бетон.* ‖ *наз.* **марозатрыва́ласць,** -і, *ж.*

МАРОЗАЎСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны пераносіць моцны мароз. *Марозаўстойлівыя расліны.* ‖ *наз.* **марозаўсто́йлівасць,** -і, *ж.*

МАРО́ЗІЦЬ, -ро́жу, -ро́зіш, -ро́зіць; *незак.* **1.** *каго-што.* Нішчыць холадам, марозам. *М. прусакоў.* **2.** Моцна ахалоджваць, замарожваць што-н. *М. яблыкі.* **3.** *безас.* Пра марозную, халодную пагоду. *З раніцы марозіць.* ‖ *прым.* **маразі́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

МАРО́КА, -і, *ДМ* -ро́цы, *ж.* (разм.). Аб чым-н. блытаным, незразумелым. *З гэтай справай адна м.*

МАРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., каго-што* (разм.). Уводзіць у зман, абдурваць каго-н. *М. людзей. М. галаву каму-н.* (абманваць, збіваць з толку). ‖ *зак.* **абмаро́чыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны *і* **замаро́чыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны *і* **замарача́ць,** -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чаце́, -ча́ць; -чо́ны.

МАРО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Балотная расліна з аранжавымі духмянымі ядомымі ягадамі, а таксама яе ягады. *Спелая м.* ‖ *прым.* **маро́шкавы,** -ая, -ае.

МАРСЕЛЬЕ́ЗА, -ы, *ж.* Песня, якая была складзена ў 1792 г. у час Французскай буржуазнай рэвалюцыі і якая потым стала нацыянальным гімнам Францыі.

МАРСКІ́ *гл.* мора.

МАРТЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Маленькая малпа з доўгімі заднімі нагамі, доўгім хвастом і вузканосай мордай. ‖ *прым.* **марты́шчын,** -а. *Мартышчына праца* (перан.: пра марную, бескарысную працу).

МАРТЭ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мартэнаўская печ. ‖ *прым.* **мартэ́наўскі,** -ая, -ае.

МАРТЭ́НАЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мартэн. **2.** Які мае адносіны да выплаўкі сталі ў спецыяльных полымных печах. *Мартэнаўская сталь. Мартэнаўская печ* (полымная печ для вытворчасці сталі з чыгуну і стальнога лому).

МАРУ́ДА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў (разм.). Чалавек, які любіць корпацца, вельмі павольна ўсё робіць.

МАРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* Рабіць што-н. вельмі павольна, доўга не пачынаць якой-н. справы. *М. з вырашэннем пытання.*

МАРУ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Які павольна, без паспешлівасці робіць што-н. ‖ *наз.* **мару́длівасць,** -і, *ж.*

МАРУ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Павольны, непаваротлівы; *проціл.* хуткі. *Марудная хада. Марудна* (прысл.) *пісаць.* **2.** Карпатлівы. *Марудная праца.* ‖ *наз.* **мару́днасць,** -і, *ж.*

МАРФАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** У назвах некаторых прыродазнаўчых навук: будова і форма. *М. чалавека. М. жывёл. М. раслін. М. глебы.* **2.** Раздзел граматыкі — навука аб часцінах мовы, аб іх катэгорыях і аб формах слоў. *Спецыяліст па марфалогіі.* **3.** Сістэма часцін мовы, іх катэгорый і форм слоў. *Апісанне марфалогіі беларускай мовы.* ‖ *прым.* **марфалагі́чны,** -ая, -ае.

МАРФАНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел мовазнаўства — навука аб фанемнай будове слоў і марфем. ‖ *прым.* **марфаналагі́чны,** -ая, -ае.

МАРФЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -фе́м, *ж.* У граматыцы: значымая частка слова (корань, прыстаўка, суфікс). ‖ *прым.* **марфе́мны,** -ая, -ае.

МАРФІ́Н, -у, *м.* Тое, што і морфій. ‖ *прым.* **марфі́нны,** -ая, -ае.

МАРФІНІ́ЗМ, -у, *м.* Нездаровая цяга да морфію як наркотыку.

МАРФІНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто пакутуе марфінізмам. ‖ *ж.* **марфіні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **марфіні́сцкі,** -ая, -ае.

МАРЦІ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ці́р, *ж.* Кароткаствольная артылерыйская гармата. ‖ *прым.* **марці́рны,** -ая, -ае.

МАРЦІРАЛО́Г, -а, *м.* **1.** Зборнік сярэдневяковых аповесцей пра хрысціянскіх мучанікаў. **2.** Спіс ахвяр без віны замучаных, пакараных смерцю.

МАРЦО́ВЫ: марцовы кавалер (разм. жарт.) — стары валацуга, які любіць заляцацца да жанчын.

МАРЦЫПА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кандытарскі выраб з міндальнага цеста. ‖ *прым.* **марцыпа́навы,** -ая, -ае. *Марцыпанавыя цукеркі.*

МАРШ[1], -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Спосаб строга рытмічнай хадзьбы ў страі. *Цырыманіяльны м.* **2.** -у. Паходны рух войск. *Імклівы м.* **3.** -а. Музычны твор. *Спартыўны м.* ◊ **Кішкі марш іграюць** (разм. жарт.) — пра моцнае адчуванне голаду. ‖ *прым.* **ма́ршавы,** -ая, -ае.

МАРШ[2], *выкл.* **1.** Каманда, загад рухацца ў страі. *Шагам м.!* (ваенная каманда). **2.** Ужыв. як загад выйсці, пайсці куды-н. *М. адсюль! Да дому м.!*

МАРШ[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Частка лесвіцы паміж дзвюма пляцоўкамі. *Лесвіца ў тры маршы.*

МА́РШАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* марш[1]. **2.** Які адпраўляецца для папаўнення дзеючай арміі з запасных войск. *Маршавая рота.*

МА́РШАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Воінскае званне, вышэйшае за генеральскае, якое прысвойваецца за выдатныя заслугі ў кіраўніцтве войскамі, а таксама асоба, якая мае такое званне. *М. бранятанкавых войск. Галоўны м. авіяцыі.* ‖ *прым.* **ма́ршальскі,** -ая, -ае.

МАРША́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* **1.** Прадвадзіцель дваранства. **2.** Старшыня сейма ў Польшчы.

МАРШРУ́Т, -а *і* -у, *М* -ру́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Шлях руху. *Турысцкі м.* **2.** -а. Таварны цягнік, які ідзе да месца прызначэння без змены саставу і вагі грузу (спец.). ‖ *прым.* **маршру́тны,** -ая, -ае. *Маршрутнае таксі.*

МАРШЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і маршчына.

МАРШЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* Складка, згіб на скуры твару, а таксама няроўнасць на паверхні чаго-н. ‖ *памянш.* **маршчы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

МАРШЧЫ́НІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты маршчынамі. *М. лоб.* ‖ *наз.* **маршчы́ністасць,** -і, *ж.*

МАРШЧЫ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Тое, што і моршчыцца (у 3 знач.).

МАРШЧЫ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што.* Утвараць маршчыны на твары. *М. лоб. Хвалі маршчыняць ваду* (перан.).

МАРШЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* Крочыць, ісці па-ваеннаму. ‖ *зак.* **прамаршырава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й. ‖ *наз.* **маршыро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж. і* **маршырава́нне,** -я, *н.*

МА́РЫВА, -а, *н.* **1.** Прывід, здань. **2.** Туман, непразрыстасць паветра, смуга. ‖ *прым.* **ма́рыўны,** -ая, -ае.

МАРЫ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -ры́ец, -ры́йца, *м.* Народ угра-фінскай моўнай групы, які складае карэннае насельніцтва Рэспублікі Марый Эл, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **мары́йка,** -і, *ДМ* -ры́йцы, *мн.* -і, -ры́ек. ‖ *прым.* **мары́йскі,** -ая, -ае.

МАРЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Вадкасць, якой насычаюць драўляную паверхню з мэтай афарбоўкі. **2.** Вадкасць, якой моруць насякомых (разм.).

МАРЫНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што.* **1.** Кансерваваць, нарыхтоўваць што-н. у марынадзе (у 1 знач.). *М. грыбы.* **2.** *перан.* Знарок затрымліваць, адкладваць выкананне чаго-н. (разм.). *М. справу.* ‖ *зак.* **замарынава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны. ‖ *наз.* **марынава́нне,** -я, *н.*

МАРЫНА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Соус з воцату, прыпраў і алею. **2.** звычайна *мн.* Замарынаваныя прадукты. ‖ *прым.* **марына́дны,** -ая, -ае.

МАРЫНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які малюе марскія краявіды. ‖ *ж.* **марыні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МАРЫСТЫ, -ая, -ае (спец.). Аддалены ад берагоў у бок адкрытага мора.

МАРЫХУА́НА, -ы, *ж.* Наркотык, які здабываецца з індыйскіх канапель.

МАРЫ́ЦЦА, мару́ся, мо́рышся, мо́рыцца; *незак.* Таміцца, мучыцца.

МАР—МАС

МАРЫЦЬ, ма́ру, ма́рыш, ма́рыць; *незак., пра каго-што, аб кім-чым* і з *інф.* Аддавацца марам, думаць пра ажыццяўленне чаго-н. вельмі жаданага. *М. аб спатканні. М. пра цікавае падарожжа.* ‖ *зак.* **пама́рыць**, -ру, -рыш, -рыць.

МАРЫЦЬ, мару́, мо́рыш, мо́рыць; мо́раны; *незак.* **1.** *каго (што).* Труціць, знішчаць. *М. прусакоў.* **2.** *каго (што).* Мучыць, мардаваць. *М. голадам.* **3.** *перан., каго (што).* Даводзіць да знямогі ад смеху. *М. смешнымі апавяданнямі.* **4.** *што.* Трымаць драўніну ў вадзе, у спецыяльным растворы для надання ёй цёмнага колеру і моцнасці. *М. дуб.* ◊ **Сон морыць** *каго* (разм.) — вельмі хочацца спаць. ‖ *зак.* **замары́ць**, -мару́, -мо́рыш, -мо́рыць; -мо́раны (да 2 і 3 знач.), **памары́ць**, -мару́, -мо́рыш, -мо́рыць; -мо́раны (да 1 і 2 знач.) *і* **умары́ць**, -мару́, -мо́рыш, -мо́рыць; -мо́раны (да 2 і 3 знач.).

МАРЫЯНЕ́ТАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** З удзелам марыянетак (у 1 знач.). *М. тэатр.* **2.** *перан.* Які не мае самастойнасці, а слепа выконвае чыю-н. волю. *М. ўрад.*

МАРЫЯНЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Лялька, якой кіруе акцёр пры дапамозе спецыяльнага прыстасавання. *Тэатр марыянетак.* **2.** *перан.* Пра чалавека, урад, які слепа дзейнічае па ўказцы, па волі іншых.

МАРЭ́НА[1], -ы, *ж.* (спец.). Вялікая колькасць абломкаў горных парод, якая ўтвараецца ад перамяшчэння ледніка. ‖ *прым.* **марэ́нны**, -ая, -ае. *Марэнная града. Марэнныя ўзгоркі.*

МАРЭ́НА[2], -ы, *мн.* -ы, -рэ́н, *ж.* Травяністая расліна, з каранёў якой здабываецца чырвоная фарба. ‖ *прым.* **марэ́навы**, -ая, -ае.

МАРЭ́НГА, *прым., нязм.* Чорны з шэрым адценнем. *Касцюм м.*

МА́СА, -ы, *ж.* **1.** Адна з асноўных фізічных характарыстык матэрыі, якая вызначае яе інертныя і гравітацыйныя ўласцівасці (спец.). *Адзінка масы.* **2.** Цестападобнае бясформеннае рэчыва, густая сумесь. *Расплаўленая м. чыгуну. Сырковая м.* **3.** Сукупнасць чаго-н., а таксама штоін. вялікае, сканцэнтраванае ў адным месцы. *Паветраныя масы.* **4.** *каго-што.* Мноства, вялікая колькасць каго-, чаго-н. (разм.). *М. народу.* **5.** *мн.* Шырокія колы працоўнага насельніцтва. *Воля мас.*

МАСАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто вядзе работу з масамі, сярод мас, арганізоўвае масавыя гульні, танцы, гутаркі.

МА́САВЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, у якім удзельнічае вялікая колькасць людзей. *М. гераізм савецкіх воінаў.* **2.** Які выпускаецца ў вялікай колькасці. *Масавая вытворчасць тэлевізараў.* **3.** Прызначаны для шырокіх мас. *Тавары масавага ўжытку.* **4.** Які належыць да шырокіх колаў насельніцтва. *М. чытач.* ‖ *наз.* **ма́саваснь**, -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

МАСА́Ж, -у, *м.* Расціранне цела з лячэбнай мэтай. *М. твару.* ‖ *прым.* **маса́жны**, -ая, -ае.

МАСАЖАВА́ЦЬ, -жу́ю, -жу́еш, -жу́е; -жу́й; -жава́ны; *незак., каго-што.* Рабіць масаж. *М. хвораму руку.* ‖ *наз.* **масажава́нне**, -я, *н.*

МАСАЖЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па масажу. ‖ *ж.* **масажы́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **масажы́сцкі**, -ая, -ае.

МАСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Сканцэнтраваць (канцэнтраваць) у адным месцы (войскі, авіяцыю, артылерыйскі агонь). *М. артылерыю.* ‖ *наз.* **масіро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

МАСІ́Ў, -сі́ву, *мн.* -сі́вы, -сі́ваў, *м.* **1.** Горнае ўзвышша аднароднай геалагічнай будовы з плоскай вяршыняй. *Горныя масівы.* **2.** Вялікая прастора, аднародная па якіх-н. прыметах. *Лясныя масівы.* ‖ *прым.* **масі́ўны**, -ая, -ае (спец.).

МАСІ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* масіў. **2.** Цяжкі, вялікі. *Масіўнае збудаванне. Масіўная фігура.* ‖ *наз.* **масі́ўнасць**, -і, *ж.*

МА́СКА, -і, *ДМ* ма́сцы, *мн.* -і, ма́сак, *ж.* **1.** Накладка на твар, падобная на звярыную морду або чалавечы твар з выразам для вачэй, а таксама чалавек у такой накладцы. *Навагодняя м. М. зайца. Скінуць маску* (перан.: паказаць сваю сапраўдную сутнасць). **2.** *перан.* Прытворства, якое скрывае сутнасць каго-, чаго-н. *Пакрывацца маскай.* **3.** Злепак з гіпсу, зняты з твару нябожчыка. **4.** Засцерагальная накладка на твар. *Супрацьгазавая м.* **5.** У касметыцы: слой накладзенага на твар лекавага саставу, крэму і пад. (спец.). ‖ *прым.* **ма́скавы**, -ая, -ае (да 4 і 5 знач.).

МАСКАРА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Баль, вечар, на які прыходзяць у масках і спецыяльных касцюмах. *Навагодні м.* **2.** *перан.* Прытворства, падман. ‖ *прым.* **маскара́дны**, -ая, -ае.

МАСКАТЭ́ЛЬ, -і, *ж., зб.* (уст.). Хімічныя рэчывы (фарбы, клей і інш.) як прадмет гандлю. ‖ *прым.* **маскатэ́льны**, -ая, -ае. *Маскатэльныя тавары.*

МАСКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Апранаць каго-н. у маскарадны касцюм, надзяваць маску. **2.** Рабіць каго-, што-н. нябачным для каго-н. *М. танкі. М. свой намер* (перан.). ‖ *зак.* **замаскірава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *звар.* **маскірава́цца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* **замаскірава́цца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **маскіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (да 2 знач.); *прым.* **маскіро́вачны**, -ая, -ае. *М. халат* (да 2 знач.).

МАСКІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* маскіраваць. **2.** Тое, чым маскіруюць, маскіруюцца. *Зняць маскіроўку.*

МАСКІ́Т, -а, *М* -кі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Крывасоснае паўднёвае насякомае атрада двухкрылых. **2.** *мн.* Быстраходныя ваенныя караблі, прызначаныя для баявых дзеянняў вялікімі групамі (разм. спец.). ‖ *прым.* **маскі́тны**, -ая, -ае.

МА́СЛА, -а, *н.* Харчовы тлушч, прыгатаваны з рэчываў жывёльнага, расліннага або мінеральнага паходжання. *Топленае м. Змазачнае м. Падліць масла ў агонь* (перан.: абвастрыць якія-н. непрыязныя адносіны, пачуцці). *М. масленае* (пра таўталогію). *Як па масле* (перан.: лёгка, без цяжкасцей). ‖ *прым.* **ма́слены**, -ая, -ае. *Масленая пляма.*

МАСЛА... *і* **МАСЛА-...** Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да масла, напр. *маслаадстойнік, маслабак, масла-бензінавы, маслаёмістасць, маслазаправачны, маслазбівальны, масла-малочны, масланалыўны, маслапомпа, масларапсыляльнік, масласепаратар, маслафасовачны.*

МАСЛАБО́ЙКА, -і, *ДМ* -бо́йцы, *мн.* -і, -бо́ек, *ж.* Апарат для збівання жывёльнага масла.

МАСЛАБО́ЙНЫ, -ая, -ае. Звязаны з вырабам жывёльнага масла. *М. завод.*

МАСЛАБО́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, -бо́ень, *ж.* Прадпрыемства па вырабу жывёльнага масла.

МАСЛАЗАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Завод, які вырабляе харчовае масла.

МАСЛАРО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу масла.

МАСЛАРО́БСТВА, -а, *н.* **1.** Працэс перапрацоўкі малака ў масла. **2.** Галіна малочнай прамысловасці па вырабу жывёльнага масла. ‖ *прым.* **масларо́бны**, -ая, -ае.

МА́СЛЕНІЦА[1], -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для сметанковага масла.

МА́СЛЕНІЦА[2], -ы, *ж.* Старажытнае славянскае свята провадаў зімы, ад якога захаваўся звычай пячы бліны і весяліцца. *Не жыццё, а м.* (аб добрым, забяспечаным жыцці; разм.). ‖ *прым.* **маслені́чны**, -ая, -ае.

МА́СЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* масла. **2.** Які працуе на масле. *М. выключацель.* **3.** Намазаны, насычаны маслам. *М. блін.* **4.** *перан.* Ліслівы, падлізлівы. *Масленыя словы.* **5.** *перан.* Юрлівы (пра вочы, позірк). ○ **Масленая нядзеля** — масленіца.

МАСЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Вадкасць, якая застаецца пасля збівання масла. *Напіцца маслёнкі.* **2.** Пасудзіна для змазачнага масла.

МАСЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* Аліўкавае дрэва, а таксама яго плод. ‖ *прым.* **маслі́навы**, -ая, -ае. *М. гай. Семейства маслінавых* (наз.).

МА́СЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *незак.* Блішчаць, ільсніцца (пра вочы, твар).

МА́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* Намазваць маслам, класці масла ў ежу. *М. кашу.* ‖ *зак.* **нама́сліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены *і* **пама́сліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены.

МАСЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Грыб з жоўтакарычневай слізістай шапкай.

МАСЛЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** У склад якога ўваходзіць масла. *Масляністая вадкасць.* **2.** Які мае мяккі бляск. *Масляністыя вочы* (перан.). ‖ *наз.* **масляні́стасць**, -і, *ж.*

МАСНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Тое, што і маснічына.

МАСНІ́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Дошка ў падлозе або ў якім-н. драўляным насціле.

МАСО́Н, -а, *мн.* -ы, *м.* Паслядоўнік масонства, член масонскай ложы. ‖ *прым.* **масо́нскі**, -ая, -ае.

МАСО́НСТВА, -а, *н.* Рэлігійна-філасофская плынь з містычнымі абрадамі, якая злучала задачы духоўнага самаўдасканалення з рэакцыйнымі поглядамі ў палітыцы. ‖ *прым.* **масо́нскі**, -ая, -ае. *М. рух.*

МАСО́ЎКА, -і, *ДМ* -со́ўцы, *мн.* -і, -со́вак, *ж.* (разм.). **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі: тайны сход рэвалюцыйна настроеных рабочых. *Сабрацца на масоўку.* **2.** Масавая сцэна (у кіно, тэатры). *Артыст, заняты ў масоўцы.*

МАСТАВА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Брукаваная або пакрытая асфальтам праезджая частка вуліцы.

МАСТАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па будаўніцтву мастоў.

МАСТАВЫ́ *гл.* мост.

МАСТАДО́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялізная дапатопная млекакормячая жывёліна атрада хобатных. *Не чалавек, а м.* (пра каго-н. вялікага і нязграбнага). ‖ *прым.* **мастадо́нтавы**, -ая, -ае.

МАСТА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Работнік мастацтва, жывапісец. *М.-дэкаратар.* **2.** Чалавек, які творча працуе ў якой-н. галіне мастацтва. *М. слова.* **3.** *перан.* Той, хто дасягнуў высокай дасканаласці ў якой-н. справе. *М. рабіць чучалы птушак.* ‖ *ж.* **маста́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **маста́цкі**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

МАСТАПО́ЕЗД, -а, *мн.* мостапаязды́, мостапаязда́ў, *м.* Спецыяльны поезд для рамонту і будаўніцтва мастоў і пуцеправодаў.

МАСТАЎШЧЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і мостабудаўнік.

МАСТА́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да мастацтва, да дзейнасці ў галіне мастацтва. *Мастацкае вучылішча. М. кіраўнік тэатра.* **2.** Які перадае рэчаіснасць у вобразах. *Маста-*

цкая літаратура. 3. Які адпавядае патрабаванням мастацтва, эстэтычны, прыгожы. *Мастацкія асаблівасці рамана. М. густ.* || *наз.* **маста́цкасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

МАСТА́ЦТВА, -а, *н.* 1. Творчая перадача рэчаіснасці ў мастацкіх вобразах. *Творы мастацтва.* 2. Галіна творчай мастацкай дзейнасці. *Выяўленчае м. Сцэнічнае м.* 3. Уменне, майстэрства, тонкае веданне справы. *Пеўчае м. Ваеннае м.* ◊ **Па ўсіх правілах мастацтва** — грунтоўна, захоўваючы ўсе дэталі і тонкасці.

МАСТАЦТВАЗНА́ВЕЦ, -зна́ўца, *мн.* -зна́ўцы, -зна́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне мастацтвазнаўства.

МАСТАЦТВАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука аб мастацтве (у 2 знач.). || *прым.* **мастацтвазна́ўчы**, -ая, -ае.

МАСТО́К *гл.* мост.

МАСТЫ́Т, -у, *М* -ты́це, *м.* Запаленне малочнай залозы, грудніца. || *прым.* **масты́тны**, -ая, -ае.

МАСЦІ́КА, -і, *ДМ* -ці́цы, *ж.* 1. Густая вязкая маса рознага саставу, якая ўжываецца ў тэхніцы, будаўніцтве. 2. Сумесь для націрання паркетнай падлогі. 3. Пахучая смала некаторых дрэў. || *прым.* **масці́кавы**, -ая, -ае *і* **масці́чны**, -ая, -ае. *Масцікавая смала.*

МАСЦІ́СТЫ, -ая, -ае (спец.). Добрай чыстай масці (пра каня).

МАСЦІ́ТЫ, -ая, -ае. Які заслужыў сваёй шматгадовай плённай дзейнасцю павагу і прызнанне. *М. вучоны.* || *наз.* **масці́тасць**, -і, *ж.*

МАСЦІ́ЦЦА, машчу́ся, мо́сцішся, мо́сціцца; *незак.* 1. Зручна размяшчацца, уладкоўвацца. *М. на возе.* 2. *перан.* Мець карыслівы намер, намервацца (разм.). *Ці не ў начальнікі ён мосціцца?*

МАСЦІ́ЦЬ, машчу́, мо́сціш, мо́сціць; мо́шчаны; *незак., што.* 1. Рабіць насціл з дошак, бярвення. *М. падлогу.* 2. Тое, што і брукаваць. *Брук м.* 3. Старанна ўкладваць, размяшчаць (разм.). *М. мэблю ў кузаў.* || *зак.* **вы́масціць**, -машчу, -масціш, -масціць; -машчаны (да 2 знач.), **замасці́ць**, -машчу́, -мо́сціш, -мо́сціць; -мо́шчаны (да 1 і 2 знач.) *і* **намасці́ць**, -машчу́, -мо́сціш, -мо́сціць; -мо́шчаны (да 1 і 3 знач.). || *наз.* **машчэ́нне**, -я, *н.*

МАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -е́й, *ж.* 1. Колер шэрсці ў жывёл. *Конь гнядой масці.* 2. Частка калоды ігральных карт, якая адрозніваецца колерам і формай ачкоў. *Званковая м.* ◊ **Усіх масцей** (неадабр.) — розных відаў, напрамкаў, поглядаў.

МАТ[1], -а, *М* ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пройгрыш у шахматнай гульні. *Спёрты м.* || *прым.* **ма́тавы**, -ая, -ае. *Матавая пазіцыя.*

МАТ[2], -а, *М* ма́це, *м.* (разм.). Брыдкая лаянка. || *прым.* **ма́церны**, -ая, -ае.

МА́ТА, -ы, *ДМ* ма́це, *мн.* -ы, мат, *ж.* Пляцёнка з саломы, чароту, травы і пад., якую звычайна сцелюць на падлогу.

МАТАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. матавы, з матавым адценнем, напр. *матава-белы, матава-блакітны, матава-малочны, матава-серабрысты.*

МАТАВІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -ві́л, *н.* 1. Прыстасаванне для змотвання нітак у маткі. 2. Частка жняяркі, камбайна і пад., якая нагінае сцяблíны збажыны, травы да рэжучага апарата.

МАТАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лакаматыў з рухавіком унутранага згарання невялікай магутнасці, прызначаны для дапаможных і манеўровых работ. || *прым.* **матаво́зны**, -ая, -ае.

МА́ТАВЫ, -ая, -ае. 1. Без глянцу, без бляску. *М. колер твару.* 2. Паўпразрысты. *Матавае шкло.* || *наз.* **ма́тавасць**, -і, *ж.*

МАТАДО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Галоўны ўдзельнік бою быкоў, які наносіць смяротны ўдар быку; тарэадор.

МАТА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Прыстасаванне для змотвання чаго-н.

МАТА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца матаннем (нітак, пражы і пад.). || *ж.* **мата́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц. || *прым.* **мата́льшчыцкі**, -ая, -ае.

МАТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* Аснасціць (аснашчаць) маторамі, аўтатранспартам. *М. армію.* || *наз.* **матарыза́цыя**, -і, *ж.*

МАТАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які абслугоўвае маторы. || *ж.* **матары́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **матары́сцкі**, -ая, -ае.

МАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухацца з аднаго боку ў другі, знаходзячыся ў вісячым становішчы. *Вяроўка матаецца.* 2. Праводзіць час у раз'ездах, клапоцячыся аб чым-н. (разм.). *М. па раёне.*

МАТА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак.* 1. *што.* Віць, навіваць, накручваць. *М. ніткі.* 2. *чым.* Рухаць з боку ў бок, махаць чым-н. *М. галавой.* 3. Хутка ісці, бегчы куды-н.; паспешна выбірацца адкуль-н. (разм. груб.). *Матай адсюль!* || *зак.* **намата́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны (да 1 знач.); *наз.* **намо́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1 знач.). || *аднакр.* **матну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 2 знач.). || *наз.* **мата́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.); *прым.* **мата́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

МАТА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што* (разм.). Неэканомна, неразумна траціць грошы, маёмасць. || *зак.* **праматаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **разматаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. || *наз.* **мата́нне**, -я, *н.*

МАТАЦЫ́КЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына для перамяшчэння з двума або трыма коламі, з рухавіком унутранага згарання. *М. з каляскай.* || *прым.* **матацыкле́тны**, -ая, -ае. *М. завод.*

МАТАЦЫКЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Яздок на матацыкле, спартсмен, які займаецца матацыклетным спортам. || *ж.* **матацыклі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **матацыклі́сцкі**, -ая, -ае.

МА́ТАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. Найбольшая ячэйка ў сотах, у якой выводзіцца пчаліная матка. 2. Памяшканне для матак якога-н. віду свойскай жывёлы. 3. Расліна, якая выкарыстоўваецца для вырошчвання новых раслін (спец.). 4. Участак, дзе растуць насеннікі або саджанцы якіх-н. раслін (спец.).

МА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* 1. Тое, што і маці (у 1 знач.). 2. Самка жывёл і насякомых, якая выводзіць патомства. 3. Унутраны палавы орган жанчын і самак жывародзячых жывёл, у якім развіваецца зародак. 4. (звычайна ў прыдатку). Аб тым, што з'яўляецца самым родным і блізкім. *Зямля-м.* || *прым.* **ма́тачны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

МАТКО́ВЫ, -ая, -ае. Зматаны ў маткі, у матках. *Матковая пража.*

МАТЛАШЫ́ЦЬ, -лашу́, -ло́шыш, -ло́шыць; -ло́шаны; *незак.* (разм.). 1. *што.* Ірваць на шматкі, кавалкі. 2. *што.* Прыводзіць у бязладны стан. *Вецер матлошыць голле.* 3. Біць, дубасіць, нішчыць. *Матлошаць адзін аднаго.* || *зак.* **зматлашы́ць**, -лашу́, -ло́шыш, -ло́шыць; -ло́шаны. || *наз.* **матлашэ́нне**, -я, *н.*

МАТЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *незак.* (разм.). 1. Тое, што і матацца (у 1 знач.). *Рукі матляюцца як чужыя.* 2. Часта рухацца з боку ў бок, хістацца. *Бялізна матляецца на вяроўцы.*

МАТЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* (разм.). *чым.* Тое, што і матаць[1] (у 2 знач.). *М. нагамі. Конь матляе хвастом.* || *наз.* **матля́нне**, -я, *н.*

МАТНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Хутка кінуцца, пабегчы куды-н. *Невядомая постаць матнулася цераз дарогу.*

МАТНУ́ЦЬ *гл.* матаць[1].

МАТНЯ́, -і́, *мн.* -і́, -е́й, *ж.* 1. Мяшок у сярэдняй частцы рыбалоўнай снасці, куды трапляе рыба пры лоўлі. 2. Месца ў штанах, дзе сходзяцца штаніны; крэсла (разм.).

МАТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Роўна зматаныя, або навітыя на што-н. ніткі, дрот і пад. *Ніткі ў матках.* || *прым.* **мато́чны**, -ая, -ае.

МАТО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рухавік (часцей унутранага згарання або электрычны). *Шум матораў.* || *прым.* **мато́рны**, -ая, -ае. *Маторная лодка* (з маторам).

МАТО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Маторная лодка.

МАТО́РНЫ[1], -ая, -ае (спец.). Рухальны (пра псіхафізіялагічныя працэсы). *Маторная памяць.* || *наз.* **мато́рнасць**, -і, *ж.*

МАТО́РНЫ[2] *гл.* матор.

МАТРА́Ц, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мяккая тоўстая ватовая падсцілка або прадмет такога ж прызначэння з спружынавым каркасам. || *прым.* **матра́цны**, -ая, -ае.

МАТРО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Марак, які не адносіцца да каманднага саставу, радавы флота. || *прым.* **матро́скі**, -ая, -ае.

МАТРО́СКА, -і, *ДМ* -росцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* 1. Форменная блуза матроса з вялікім адкладным каўняром спецыяльнага крою, а таксама жаночая або дзіцячая блуза такога ж крою. 2. Тое, што і бесказырка. || *прым.* **матро́скі**, -ая, -ае. *М. танец.*

МАТРО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Размаляваная драўляная лялька, што разнімаецца пасярэдзіне, у якую ўстаўляюцца такія ж лялькі меншага памеру.

МА́ТРЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -рыц, *ж.* (спец.). 1. Люстраная копія друкарскай формы, якая служыць для адліўкі стэрэатыпаў. *Свінцовая, пластмасавая м.* 2. Табліца якіх-н. матэматычных элементаў, якая складаецца з радкоў і слупкоў. 3. У некаторых інструментах: дэталь для апрацоўкі металу ціскам. || *прым.* **ма́трычны**, -ая, -ае. *М. прэс. М. цэх.*

МАТРЫЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) матрыцы (у 1 знач.). *М. набор.* || *зак.* таксама **заматрыцава́ць**, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны. || *наз.* **матрыцава́нне**, -я, *н.*

МАТРЫЯРХА́Т, -у, *М* -ха́це, *м.* Перыяд у развіцці першабытнаабшчыннага ладу, на працягу якога жанчына адыгрывала кіруючую ролю ў гаспадарчым і грамадскім жыцці. || *прым.* **матрыярха́льны**, -ая, -ае.

МАТУ́З, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.) 1. Вяровачка, аборка, тасьма для завязак. 2. часцей *мн.* Завязкі ў фартуху, шапцы-вушанцы і пад. || *прым.* **мату́зны**, -ая, -ае.

МАТУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ту́ль, *ж.* Тое, што і мама. || *прым.* **мату́лін**, -а. || *ласк.* **мату́лька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (разм.); *прым.* **мату́льчын**, -а (разм.).

МА́ТУХНА, -ы, *ж.* (разм.) 1. Тое, што і маці (у 1 знач.). 2. Ласкавы зварот да старой жанчыны. 3. Тое, што і матка (у 4 знач.). *М.-зямля.*

МА́ТУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Жонка святара, пападдзя, а таксама манашка.

МАТ—МАХ

МАТЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартыўнае спаборніцтва ў гульні паміж двума праціўнікамі або дзвюма камандамі. *Футбольны м. М.-турнір.* || *прым.* **матчавы**, -ая, -ае.

МАТЧ-ТУРНІР, -у, *м.* Від спаборніцтва па шахматах, дзе пры невялікай колькасці ўдзельнікаў кожны іграе з кожным у тым парадку, які вызначае спецыяльная табліца.

МАТЧЫН, -а. **1.** Які належыць матцы (у 1 знач.). *Матчына хата. Матчыны вочы ў сэрца глядзяць* (прыказка). **2.** Уласцівы матцы. *Матчына ласка.* **3.** Такі, як у маткі. *У Алесі матчыны вочы.* **4.** Родны; народны. *Матчына мова.*

МАТЫВАВАНЫ, -ая, -ае. Які мае матывіроўку, абгрунтаваны. *Матываванае рашэнне.* || *наз.* **матываванасць**, -і, *ж.*

МАТЫВАВАЦЬ, -тывую, -тывуеш, -тывуе; -тывуй; -тываваны; *зак.* і *незак., што.* Прывесці (-водзіць) матывы, довады ў карысць чаго-н. *М. свой адказ.* || *наз.* **матывацыя**, -і, *ж.* **матываванне**, -я, *н.* і **матывіроўка**, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.*

МАТЫВАЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* матываваць. **2.** Сістэма довадаў, аргументаў на карысць чаго-н., матывіроўка. || *прым.* **матывацыйны**, -ая, -ае.

МАТЫВІРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* **1.** *гл.* матываваць. **2.** Тое, што і матывацыя (у 2 знач.). || *прым.* **матывіровачны**, -ая, -ае.

МАТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *мн.* -і, -тык, *ж.* Ручная земляробчая прылада для рыхлення глебы, акучвання бульбы, буракоў. || *прым.* **матычны**, -ая, -ае. *Матычнае земляробства.*

МАТЫЛЁК, -лька, *мн.* -лькі, -лькоў, *м.* Насякомае з дзвюма парамі рознакаляровых крылаў, пакрытых пылком. *Капусны м.* || *прым.* **матылькові**, -ая, -ае. *Сямейства матыльковых* (наз.).

МАТЫЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Тое, што і матылёк. **2.** Хвароба хатняй жывёлы, часцей авечак, коз, з-за чаго жывёла не знаходзіць сабе месца, круціцца, круціць галавой. || *прым.* **матылічны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

МАТЫЛЬ, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* **1.** Тое, што і матылёк. **2.** Лічынка камара, якая служыць прынадай пры лоўлі рыбы, а таксама кормам для акварыумных рыб. ◊ **Матылі ў вачах** (разм.) — пра мігценні перад вачамі, калі становіцца млосна, дрэнна.

МАТЫЎ[1], -тыву, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Прычына, падстава для якога-н. дзеяння. *Ён кіраваўся асабістымі матывамі.*

МАТЫЎ[2], -тыву, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* **1.** Прасцейшая састаўная частка сюжэта, тэма ў творах мастацтва (спец.). **2.** Мелодыя, напеў. *Вясёлы м.* || *прым.* **матыўны**, -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

МАТЫЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., што.* Апрацоўваць, рыхліць зямлю матыкай. || *наз.* **матычанне**, -я, *н.*

МАТЭЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Гасцініца для аўтатурыстаў. || *прым.* **матэльны**, -ая, -ае.

МАТЭМАТЫЗАЦЫЯ, -і, *ж.* Выкарыстанне матэматычных метадаў у якой-н. навуцы, сферы дзейнасці. *М. прыродазнаўчых навук.*

МАТЭМАТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне матэматыкі. || *ж.* **матэматычка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

МАТЭМАТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука, якая вывучае велічыні, колькасныя адносіны, а таксама прасторавыя формы навакольнага свету. *Вышэйшая м.* || *прым.* **матэматычны**, -ая, -ае. *Матэматычная задача.*

МАТЭРЫЯ, -і, *ж.* **1.** Аб'ектыўная рэальнасць, якая існуе паміма і незалежна ад свядомасці чалавека. *Формы існавання матэрыі.* **2.** Рэчыва, з якога складаюцца фізічныя целы прыроды. *Будова матэрыі.* **3.** Тканіна, матэрыял (у 4 знач.; разм.). **4.** *перан.* Прадмет размовы, тэма. *Гутарыць аб высокай матэрыі.*

МАТЭРЫЯЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прадметы, рэчывы, з якіх будуецца, вырабляецца што-н., сыравіна. *Будаўнічы м.* **2.** *перан.* Розныя звесткі, крыніцы, якія служаць асновай для чаго-н. *М. для назірання. Гістарычны м.* **3.** звычайна *мн.* Збор звестак, дакументаў па якому-н. пытанню. *Матэрыялы з'езда.* **4.** Тканіна, трыкатажны або сінтэтычны выраб, прызначаны для шыцця. *М. на сукенку.* || *прым.* **матэрыяльны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

МАТЭРЫЯЛАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Навука аб трываласці і дэфармаванасці матэрыялаў (у 1 знач.). || *прым.* **матэрыялазнаўчы**, -ая, -ае.

МАТЭРЫЯЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Увасобіць (увасабляць) у канкрэтныя, рэчыўныя формы. || *звар.* **матэрыялізавацца**, -зуюся, -зуешся, -зуецца; -зуйся. || *наз.* **матэрыялізацыя**, -і, *ж.*

МАТЭРЫЯЛІЗМ, -у, *м.* Навуковы філасофскі кірунак, які ў супрацьлегласць ідэалізму, прызнае першаснасць матэрыі і другаснасць свядомасці, матэрыяльнасць свету, незалежнасць яго існавання ад свядомасці людзей і яго пазнавальнасць. О **Дыялектычны матэрыялізм** — навуковы светапогляд, які грунтуецца на матэрыялістычным тлумачэнні аб'ектыўнага свету і дыялектычным метадзе яго пазнання. **Гістарычны матэрыялізм** — навука аб найбольш агульных законах і рухаючых сілах развіцця грамадства і грамадазнаўчай думкі. || *прым.* **матэрыялістычны**, -ая, -ае. *Матэрыялістычная філасофія. Матэрыялістычнае разуменне з'яў прыроды.*

МАТЭРЫЯЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік матэрыялізму. **2.** Чалавек, вельмі практычны па сваіх інтарэсах, які падыходзіць да ўсяго з пункту гледжання матэрыяльных выгад для сябе (разм.). || *ж.* **матэрыялістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **матэрыялісцкі**, -ая, -ае.

МАТЭРЫЯЛІСТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* матэрыялізм. **2.** Вузка практычны, які адносіцца да рэчаіснасці з пункту гледжання сваёй выгады. || *наз.* **матэрыялістычнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

МАТЭРЫЯЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* матэрыял. **2.** Рэчыўны, рэальны, у супрацьлегласць духоўнаму. *М. свет.* **3.** Які адносіцца да ўзроўню жыцця, даходу, заробку. *Матэрыяльнае становішча.* || *наз.* **матэрыяльнасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

МАЎЗАЛЕЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вялікае надмагільнае мемарыяльнае збудаванне. *М. Леніна.* || *прым.* **маўзалейны**, -ая, -ае.

МАЎЗЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род аўтаматычнага пісталета.

МАЎКЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не любіць многа гаварыць, немнагаслоўны. *М. чалавек.* **2.** Зразумелы без слоў. *Маўклівая згода.* || *наз.* **маўклівасць**, -і, *ж.*

МАЎЛЕННЕ, -я, *н.* Здольнасць гаварыць; мова, што гучыць. *Невыразнае м.* || *прым.* **маўленчы**, -ая, -ае. *М. апарат.*

МАЎЛЯЎ, *пабочн. сл., часц.* (разм.). Паказвае, што асоба, якая гаворыць, перадае чужыя словы. *Сказаў, што заняты, прыходзь, м., заўтра. Дзед ганарыўся галубамі: м. ні ў каго няма такіх разумных птахаў.*

МАЎРЫ, -аў, *адз.* маўр, -а, *м.* Старажытная назва карэннага насельніцтва афрыканскай дзяржавы Маўрытаніі, а таксама сярэдневяковая назва мусульманскага насельніцтва Пірэнейскага паўвострава і заходняй часткі Паўночнай Афрыкі. || *ж.* **маўрытанка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. || *прым.* **маўрскі**, -ая, -ае *і* **маўрытанскі**, -ая, -ае.

МАЎЧАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які даў зарок маўчання пад уплывам рэлігійных меркаванняў (разм. уст.). **2.** Пра маўклівага чалавека, а таксама (неадабр.) пра чалавека, які з меркаванняў асцярогі не выказвае сваёй думкі, адмоўчваецца. || *ж.* **маўчальніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

МАЎЧАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Дзіцячая гульня, у якой той прайграе, хто першым загаворыць. *Гуляць у маўчанку* (таксама перан.: маўчаць тады, калі трэба гаварыць, выказваць сваю думку; неадабр.).

МАЎЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *незак.* **1.** Нічога не гаварыць, не падаваць голасу. *Слухай і маўчы. Батарэя маўчыць.* **2.** *аб чым.* Захоўваць што-н. у тайне, не расказваць пра што-н. *Аб гэтай справе лепш м.* || *наз.* **маўчанне**, -я, *н.*

МАЎЧКОМ, *прысл.* Нічога не кажучы, захоўваючы маўчанне. *Сядзець м.*

МАЎЧОК, -чка, *м.* **1.** Маўчанне. **2.** *у знач. вык.* Ні слова, ні гуку (не гаварыць) (разм.). *Толькі пра гэта м.!*

МАЎЧУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). Маўклівы, негаваркі чалавек. || *ж.* **маўчуха**, -і, *ДМ* -чусе, *мн.* -і, -чух.

МАФІЁЗІ *нескл., м.* Член мафіі.

МАФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* Тайная тэрарыстычная арганізацыя ў Італіі (узнікла на востраве Сіцылія); гангстэрскія аб'яднанні ў ЗША і іншых краінах, якія тэрарызуюць насельніцтва грабяжом, забойствамі і інш.

МАХ[1], -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Адзін хуткі рух у паветры чым-н., узмах. *М. крыла. М. рукі.* **2.** У спорце: адзін рух нагой, рукой або корпусам уперад, назад або ўбок. *М. уперад.* ◊ **Адным махам, за адным махам** (разм.) — адразу, за адзін прыём. **Даць маху** (разм.) — дапусціць памылку. **З усяго маху** (разм.) — размахнуўшыся, з усяе сілы.

МАХ[2], *у знач. вык.* (разм.). Ужыв. для абазначэння хуткага руху (ад дзеясл. махнуць — махаць). *Варона крыламі мах, мах!*

МАХАВІК[1], -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Кола, якое забяспечвае раўнамерны рух механізма.

МАХАВІК[2], -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Ядомы грыб на тонкай ножцы з жоўта-бурай шапкай.

МАХАВЫ[1], -ая, -ое. Які мае адносіны да маху[1], махання, прызначаны для яго. *Махавыя пёры.* О **Махавое кола** (спец.) кола вялікага дыяметра з масіўным вобадам, якое забяспечвае раўнамерны рух механізма.

МАХАВЫ[2] *гл.* мох.

МАХАЛА, -а, *н.*: **махалам не адмахацца** (разм.) — ніякімі сіламі не прымусіць адчапіцца; **хоць ты махалам махай** (разм.) — занадта многа каго-н., не адбіцца.

МАХАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Асоба, якая падае сігналы маханнем.

МАХАЛЬНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Тое, што і махальнік.

МАХАОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны дзённы матылёк з жоўтымі крыламі ў чорныя крапінкі. || *прым.* **махаонавы**, -ая, -ае.

МАХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *чым.* Рабіць узмахі, рухі ў паветры. *М. рукой каму-н.* **2.** *чым.* Трэсці чым-н., пагражаючы каму-н. *М. кулаком.* **3.** Хутка ісці, рухацца, шпарыць (разм.). *Прыйшлося м. пяць кіламетраў па дажджы.* || *аднакр.* **махнуць**, -ну, -нёш, -нё; -нём, -няце, -нуць; -ні. || *наз.* **маханне**, -я, *н.*

МАХЕР, -у, *м.* Шэрсць коз ангорскай пароды або выраб з гэтай шэрсці. || *прым.* **махеравы**, -ая, -ае. *М. шалік.*

МАХІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -хін, *ж.* (разм.). Вялікі, груваcткі прадмет.

МАХІНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца махінацыямі, махляр. ‖ *ж.* **махіна́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **махіна́тарскі,** -ая, -ае.

МАХІНА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Несумленны спосаб дасягнення чаго-н.; махлярства.

МАХЛЯВА́ЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; *незак.* (разм.). Займацца махлярствам; жульнічаць, ашукваць. ‖ *зак.* **змахлява́ць,** -люю, -люеш, -люе; -люй. ‖ *наз.* **махлява́нне,** -я, *н.*

МАХЛЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто займаецца махлярствам, махлюе; жулік, ашуканец. ‖ *ж.* **махля́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **махля́рскі,** -ая, -ае. *Махлярскія махінацыі.*

МАХЛЯ́РСТВА, -а, *н.* (разм.). Падман, ашуканства з карыслівай мэтай.

МАХНА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Аброслы поўсцю, валасамі, касматы. *М. звер.* **2.** Пра тканіны: з густым ворсам. *М. ручнік.* **3.** *перан.* З густой іглiцай, з густымі галінамі. *Махнатыя лапы ялін.* ‖ *наз.* **махна́тасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

МАХНА́ЦЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *незак.* (разм.). Рабіцца махнатым, калмаціцца. *Сукно пачало м.*

МАХНА́ЦІЦЬ, -начу, -на́ціш, -на́ціць; *незак., што* (разм.). Рабіць махнатым, калмаціць.

МАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *гл.* махаць. **2.** Кінуцца куды-н. (разм.). *М. цераз плот.* **3.** Адправіцца, паехаць куды-н. (разм.). *М. на поўдзень.* ◊ **Махнуць рукой** *на каго-што* (разм.) — перастаць звяртаць увагу на каго-, што-н.

МАХО́Р *гл.* махры.

МАХО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Тытунь ніжэйшага гатунку, а таксама расліна, з лісця і сцябла якой атрымліваюць гэты тытунь. ‖ *прым.* **махо́рачны,** -ая, -ае.

МАХРА́, -ы́, *ж.* (разм.). Тое, што і махорка.

МАХРАВА́ТЫ, -ая, -ае. З невялікімі махрамі. ‖ *наз.* **махрава́тасць,** -і, *ж.*

МАХРА́СТЫ, -ая, -ае. Тое, што і махрысты. ‖ *наз.* **махра́стасць,** -і, *ж.*

МАХРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Пра кветку: з вялікай колькасцю пялёсткаў. *М. мак.* **2.** Пра тканіны, вырабы з тканіны з высокім ворсам. *М. халат.* **3.** *перан.* Ярка выражаны з боку якой-н. адмоўнай якасці. *М. рэакцыянер.* ‖ *наз.* **махро́васць,** -і, *ж.*

МАХРЫ, -о́ў, *адз.* махо́р, -хра́, *м.* **1.** Свабодна звісаючыя ніткі, шнуркі па краях якой-н. тканіны. *Хустка з махрамі.* **2.** Пялёсткі ў махровых кветках. **3.** Тонкія адгалінаванні кораня расліны.

МАХРЫ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З махрамі. **2.** Падобны на шматкі, касмылі па краях чаго-н. ‖ *наз.* **махры́стасць,** -і, *ж.*

МАЦ, *у знач. вык.* (разм.) Ужыв. паводле знач. дзеясл. мацаць. *М. у кішэнь, а кашалька як не было.*

МАЦА́, -ы, *ж.* Тонкія сухія праснакі з пшанічнай мукі, якія выпякаюцца, паводле яўрэйскага абраду, да вялікадня.

МАЦАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Горнарабочы, спецыяліст па крапяжу. *Шахцёр-мацавальшчык.*

МАЦАВА́ЦЬ, мацу́ю, мацу́еш, мацу́е; мацу́й; мацава́ны; *незак., што.* **1.** Трывала прымацоўваць. **2.** Рабіць моцным, узмацняць. *М. абарону краіны.* **3.** Моцна прывязваць, замацоўваць. *М. трос.* **4.** Правяраць моц яйка, куштаць (разм.). *М. яйка.* ‖ *зак.* **памацава́ць,** -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны (да 4 знач.). ‖ *наз.* **мацава́нне,** -я, *н.*

МАЦА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.) **1.** Здаровы, моцны чалавек. **2.** Моцны тытунь, напітак і інш.

МА́ЦАЦЬ, ма́цаю, ма́цаеш, ма́цае; *незак.* **1.** *што.* Датыкаючыся, распазнаваць што-н., упэўнівацца ў чым-н. *М. пульс.* **2.** *каго-што.* Шукаць вобмацкам. *М. ракаў.* **3.** *перан., каго-што.* Абшукваць промнем пражэктара. ‖ *наз.* **ма́цанне,** -я, *н.*

МА́ЦЕРКІ, -рак *і* **МАЦЯРКІ́,** -ро́к (разм.). Тое, што і маці.

МАЦЕРЫКО́ВЫ *гл.* мацярык.

МА́ЦЕРЫН *гл.* маці.

МАЦЁРЫ, -ая, -ае. **1.** Сталы, поўны сіл (пра жывёлу). *М. воўк.* **2.** *перан.* Вопытны. *М. шпіён.* **3.** *перан.* Непапраўны, закаранелы. *М. бюракрат.* ‖ *наз.* **мацёрасць,** -і, *ж.*

МА́ЦІ, *РДМ* ма́ці *і* ма́церы, *В* ма́ці *і* ма́церу, *Т* ма́ці *і* ма́церай, *мн.* ма́ці *і* ма́церы, *Р мн.* ма́ці *і* мацярэ́й, *Д мн.* ма́ці *і* мацяра́м, *Т мн.* ма́ці *і* мацяра́мі, *М мн.* ма́ці *і* мацяра́х, *ж.* **1.** Жанчына ў адносінах да сваіх дзяцей. *Родная м. Маці-адзіночка* (жанчына, якая выхоўвае самастойна пазашлюбнае дзіця). *У чым маці нарадзіла* (зусім голы, без ніякага адзення). **2.** Самка ў адносінах да яе дзяцей. **3.** Зварот да старой жанчыны або жанчыны ў гадах. *Скажыце, маці, ці далёка Смаргонь?* ‖ *прым.* **мацяры́нскі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* (разм.) **ма́церын,** -а (да 1 знач.). *Мацярынская любоў. Мацерына паліто.*

МАЦНАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Даволі моцны. *М. мароз. М. чай.*

МАЦНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнімацца, дзьмуць больш моцна. *Вецер мацнее.* **2.** Рабіцца больш моцным, здаровым. *Мышцы мацнеюць.* **3.** *перан.* Станавіцца ўстойлівым. *М. духам.* **4.** Умацоўвацца эканамічна, арганізацыйна. *Год ад году мацнее калгас.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Набірацца моцы ў працэсе прыгатавання (пра віно, чай і пад.). *Чай мацнее, калі завараны пастаіць.* ‖ *зак.* **памацне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

МАЦУ́НАК, -нку, *м.* (разм.). **1.** Уласцівасць моцнага; моц, трываласць. *У віне мацунку 10 градусаў. Мароз набірае м.* **2.** Трываласць адзення, абутку, матэрыі. *М. матэрыі.* **3.** Яда, якой можна падсілкавацца, падмацаваць сілы. *Жытні хлеб — здаровы м.*

МАЦЫЁН, -у, *м.* (кніжн.). Прагулка з мэтай адпачынку. *Вячэрні м.* ‖ *прым.* **мацыё́нны,** -ая, -ае.

МАЦЮКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Лаяцца матам[2]. ‖ *наз.* **мацюка́нне,** -я, *н.*

МАЦЮКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* (разм.). Лаяць матам[2].

МАЦЯРКІ́ *гл.* мацеркі.

МАЦЯРЫ́К, -церыка́, *мн.* -церыкі́, -церыко́ў, *м.* Вялікая частка сушы, якая абмываецца морамі і акіянамі; кантынент. ‖ *прым.* **мацерыко́вы,** -ая, -ае. *М. клімат.*

МАЦЯРЫ́НСКІ *гл.* маці.

МАЦЯРЫ́НСТВА, -а, *н.* **1.** Стан жанчынымаці ў перыяд цяжарнасці, родаў і кармлення дзіцяці. *Ахова мацярынства.* **2.** Уласцівае маці пачуццё да дзяцей, усведамленне кроўнай сувязі яе з дзецьмі. *Пачуццё мярынства.*

МАЧА́, -ы́, *ж.* Вадкасць, што выдзяляецца ныркамі як прадукт абмену рэчываў. ‖ *прым.* **мачавы́,** -а́я, -о́е. *М. пузыр.*

МАЧАГО́ННЫ, -ая, -ае. Які ўзмацняе выдзяленне мачы. *Мачагонныя сродкі.*

МАЧА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -ча́л, *ж.* Тонкія доўгія палоскі з лубянога слою ліпавай кары, з якіх вырабляюць рагожу, вяроўкі і пад. ‖ *прым.* **мача́льны,** -ая, -ае.

МАЧА́ЛІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Валакністы, падобны да мачалы.

МАЧА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Пучок мачал або якіх-н. валокнаў для мыцця, змывання гразі і пад.; наогул мяккі выраб, прызначаны для мыцця чаго-н. ‖ *прым.* **мача́лкавы,** -ая, -ае.

МАЧА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Страва з сала, мяса і каўбасы, падкалочаная мукой. *М.— нацыянальная страва беларусаў.* ‖ *прым.* **мача́начны,** -ая, -ае.

МАЧА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* мачаць. **2.** Тое, што і мачанка.

МА́ЧАХА, -і, *ДМ* -часе, *мн.* -і, -чах *і* **МА́ЧЫХА,** -і, *ДМ* -часе, *мн.* -і, -чых, *ж.* Няродная маці, жонка бацькі ў адносінах да яго дзяцей ад папярэдняга шлюбу.

МАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* **1.** Апускаць у што-н. вадкае або сыпкае. *М. бульбу ў скваранае сала.* **2.** Вырабляць што-н. апусканнем у які-н. раствор (спец.). *М. запалкі.* ‖ *аднакр.* **макну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **мача́нне,** -я, *н.*

МА́ЧТА, -ы, *ДМ* -чце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Высокі слуп для парусоў на судне, а таксама збудаванне ў выглядзе слупка для розных мэт. ‖ *прым.* **ма́чтавы,** -ая, -ае. *М. лес. М. ліхтар.*

МАЧТАВЫ́, -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Матрос, які нясе службу на мачце.

МАЧТО́ЎНІК, -у, *м.* Лес, прыгодны для мачтаў. *М. знаходзіцца пад пільнай аховай.*

МАЧУ́ЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца, дзе мочаць лён, каноплі і пад.

МАЧЫ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Тое, што і мачулішча.

МА́ЧЫХА *гл.* мачаха.

МАЧЫ́ЦЦА, мачу́ся, мо́чышся, мо́чыцца; *незак.* **1.** Рабіцца мокрым, прамакаць наскрозь. *З-за маленькага шчупачка нявартa было м.* **2.** Выдзяляць мачу. ‖ *зак.* **памачы́цца,** -мачу́ся, -мо́чышся, -мо́чыцца.

МАЧЫ́ЦЬ, мачу́, мо́чыш, мо́чыць; мо́чаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Рабіць мокрым, вільготным. *Дождж мочыць збожжа.* **2.** *што.* Трымаць што-н. у чым-н. вадкім, прамочваць, насычаць вадкасцю, каб надаць адпаведныя якасці, уласцівасці. *М. лён.* ‖ *зак.* **замачы́ць,** -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны *і* **намачы́ць,** -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны; *наз.* **намо́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *наз.* **замо́чванне,** -я, *н.* (да 2 знач.), **замо́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **мачэ́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.); *прым.* **мачы́льны,** -ая, -ае.

МАШАСТО́ВЫ *гл.* мошаст.

МАШБЮРО́, *нескл., н.* Скарачэнне: машынапісное бюро.

МАШКАРА́, -ы́, *ж., зб.* Мошкі. *Балотная м.*

МАШНА́, -ы́, *ж.* (уст.). Мяшочак для грошай, а таксама (перан., разм.) пра грошы, багацце. *Набіць машну.*

МАШО́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Тое, што і машна (уст.). **2.** Скурана-мышачны мяшочак, у якім знаходзяцца мужчынскія палавыя залозы. ‖ *прым.* **машо́начны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МАШО́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Скураны капшук.

МАШТА́Б, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адносіны даўжыні лініі на карце, глобусе, чарцяжы і пад. да яе сапраўднай даўжыні. *М. — 25 км у адным сантыметры.* **2.** *перан.* Размах, значэнне. *Шырокі м. будаўнічых работ. У сусветным маштабе.* ‖ *прым.* **машта́бны,** -ая, -ае.

МАШТА́БНАСЦЬ, -і, *ж.* Уласцівасць маштабнага (у 2 знач.), вялікая глыбіня ахопу чаго-н. *М. падзей.*

МАШ—МЕЗ

МАШТА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Маласлы, каранасты, прыземісты, але дужы конік.

МАШЧЭ́ННЕ *гл.* масціць.

МАШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* **1.** Механізм, які выконвае пэўную работу, ператвараючы адзін від энергіі ў другі. *Паравая м. Вязальная м.* **2.** *перан.* Аб арганізацыі, што дзейнічае падобна механізму бесперабойна і дакладна; сістэма. *Ваенная м.* **3.** Тое, што і аўтамабіль. *Легкавая м.* ‖ *прым.* **машы́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *М. парк. М. пераклад* (пераклад, які ажыццяўляецца электроннавылічальнай машынай).

МАШЫНА... *і* **МАШЫНА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да машыны, машын (у 1 знач.), напр. *машыназабеспячэнне, машыналікавы, машына-гадзіна;* 2) які мае адносіны да машыны, машын (у 3 знач.), напр. *машынапракатны, машынаўладальнік.*

МАШЫНАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Галіна прамысловасці, якая вырабляе машыны. ‖ *прым.* **машынабудаўні́чы,** -ая, -ае. *М. завод.*

МАШЫНАБУДАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па машынабудаванню.

МАШЫНАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навуковая дысцыпліна, якая ўключае ў сябе апісанне і тэорыю машын і механізмаў. ‖ *прым.* **машыназна́ўчы,** -ая, -ае.

МАШЫНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Механічны, аўтаматычны. *М. адказ.* ‖ *наз.* **машына́льнасць,** -і, *ж.*

МАШЫ́НАПІС, -у, *м.* Друкаванне на пішучай машынцы, а таксама сам тэкст, атрыманы ў выніку друкавання. ‖ *прым.* **машынапі́сны,** -ая, -ае. *М. тэкст.*

МАШЫНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Укараніць (укараняць) машыны ў вытворчасць. ‖ *наз.* **машыніза́цыя,** -і, *ж.*

МАШЫНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які кіруе ходам машыны. *М. паравоза. М. экскаватара.*

МАШЫНІ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жанчына, якая працуе на пішучай машынцы.

МАШЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Механічная прылада для якой-н. работы. *Пішучая м. Шыць на машынцы* (на швейнай машыне). *М. для стрыжкі валасоў.*

МАЭ́СТРА, *нескл., м.* Ганаровая назва выдатных музыкантаў, жывапісцаў, шахматыстаў.

МАЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вежа з сігнальнымі агнямі на беразе мора або вострава, якія паказваюць шлях караблям. ‖ *прым.* **мая́чны,** -ая, -ае.

МАЯНТКО́ВЫ *гл.* маёнтак.

МАЯНЭ́З, -у, *м.* **1.** Соус з алею, яечнага жаўтка, воцату, гарчыцы і іншых прыпраў. **2.** Халодная страва з рыбы, птушкі, агародніны, залітая такім соусам. *М. з судака.* ‖ *прым.* **маянэ́зны,** -ая, -ае.

МАЯРА́Т, -у, *М* -ра́це, *м.* (спец.). **1.** У буржуазным грамадстве: парадак атрымання спадчыны, пры якім зямельнае ўладанне пераходзіць старэйшаму сыну або старэйшаму ў родзе. **2.** Нерухомая маёмасць, на якую пашырана такое права. ‖ *прым.* **маяра́тны,** -ая, -ае.

МА́ЯТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Стрыжань з цяжарам на ніжнім канцы, які мерна вагаецца з боку ў бок у падвешаным стане. *Насценны гадзіннік з маятнікам.* **2.** Рухомае кольца ў ручным ці кішэнным гадзінніку, якое рэгулюе ход. ‖ *прым.* **ма́ятнікавы,** -ая, -ае.

МАЯ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). Узвышацца над наваколлем. *Заводскія трубы маячылі ўдалечыні.*

МЕГА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) у мільён разоў больш за асноўную адзінку меры, указаную ў другой частцы слова, напр. *мегават, мегагерц, мегаграм, мегатона;* 2) вялікі, вялікіх памераў, напр. *мегаліты, мегаспоры.*

МЕГАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рупар для ўзмацнення голасу. *Гаварыць у м.* ‖ *прым.* **мегафо́нны,** -ая, -ае.

МЕД... Скарачэнне ў знач. медыцынскі, напр. *медагляд, меддапамога, медслужба.*

МЕДАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца мёдаварэннем.

МЕДАВА́РНЫ *гл.* медаварня *і* мёдаварэнне.

МЕДАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне з адпаведным абсталяваннем для варэння хмельнага напітку. ‖ *прым.* **медава́рны,** -ая, -ае.

МЕДАВУ́ХА, -і, *ДМ* -ву́се, *ж.* (разм.). Лёгкі хмельны напітак з мёду.

МЕДАГО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Машына для адпампоўвання мёду з сотаў. ‖ *прым.* **медаго́начны,** -ая, -ае.

МЕДАЗБО́Р, -у, *м.* **1.** Збор пчоламі нектару з кветак і час такога збору. **2.** Мёд, сабраны пчоламі. *Багаты м.* ‖ *прым.* **медазбо́рны,** -ая, -ае.

МЕДАЛІ́СТ, -а, *М* -лі́сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто атрымаў медаль ва ўзнагароду за што-н. ‖ *ж.* **медалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **медалі́сцкі,** -ая, -ае.

МЕДА́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Знак у выглядзе круглай металічнай пласцінкі з якім-н. рэльефным адбіткам і надпісам, што выдаецца ва ўзнагароду або ў памяць аб якой-н. падзеі. *М. Францыска Скарыны. Залаты м. Памятны м.* ◊ **Адваротны бок медаля** — адмоўны бок якой-н. справы. ‖ *прым.* **меда́льны,** -ая, -ае.

МЕДАЛЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які вырабляе формы для манет і медалёў. ‖ *прым.* **медалье́рскі,** -ая, -ае.

МЕДАЛЬЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да працы медальера. *Медальернае мастацтва.*

МЕДАЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ювелірны выраб авальнай ці круглай формы ў выглядзе футлярчыка, унутр якога можна ўстаўляць фотаздымак або які-н. талісман. ‖ *прым.* **медальённы,** -ая, -ае.

МЕДАНО́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Меданосная расліна. **2.** Збор пчоламі нектару з кветак, а таксама час такога збору.

МЕДАНО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Багаты нектарам. *Меданосныя кветкі.* **2.** Які ператварае нектар у мёд. *Меданосныя пчолы.* ‖ *наз.* **мердано́снасць,** -і, *ж.*

МЕДБРА́Т, -а, *М* ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: медыцынскі брат — асоба сярэдняга медыцынскага персаналу ў лячэбных установах.

МЕДЗВЕДЗЯНЯ́ *і* **МЕДЗВЕДЗЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня мядзведзя.

МЕДЗЕПЛАВІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выплаўкі медзі. *М. завод.*

МЕДЗЬ, -і, *ж.* **1.** Хімічны элемент, метал чырванавата-жоўтага колеру, вязкі і коўкі. *Плаўленая м.* **2.** Вырабы з такога металу. **3.** *зб.* Медныя грошы (разм.). *Рэшту атрымаў меддзю.* ‖ *прым.* **ме́дны,** -ая, -ае *і* **медзяны́,** -а́я, -о́е (разм.).

МЕДЗЯКІ́, -о́ў, *адз.* мядзя́к, медзяка́, *м.* Медныя манеты, грошы. *Атрымаў цэлую жменю медзякоў.*

МЕДЗЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** У склад якога ўваходзіць медзь. *Медзяністая сажа.* **2.** Падобны колерам на медзь. *М. колер.*

МЕДЗЯНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Змеепадобная бязногая яшчарка медна-шэрага колеру. **2.** Сысучае насякомае, шкоднік яблыневых і грушавых дрэў.

МЕДНА-... Першая частка складаных слоў са знач. медны (у 5 знач.), напр. *медна-бронзавы, медна-буры, медна-жоўты, медна-чырвоны.*

МЕДНАЛІЦЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ліцця медзі. *М. завод.*

МЕ́ДНІК, -а, *мн.* -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу і рамонту медных рэчаў. ‖ *прым.* **ме́дніцкі,** -ая, -ае.

МЕ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з медзі. *М. зліток.* **2.** Які мае адносіны да здабычы медзі. *Медная прамысловасць.* **3.** Зроблены з медзі. *Медныя грошы.* **4.** Уласцівы медзі; такі, як у медзі. *Нудныя медныя гукі.* **5.** Колеру медзі, чырвона-жоўты. *М. твар ад прыморскага загару.* ○ **Медны век** — пераходны перыяд ад неаліта да бронзавага веку, калі пачынаюць з'яўляцца металічныя вырабы з медзі. ◊ **Медны лоб** (разм. пагард.) — пра ўпартага, бесталковага чалавека.

МЕДПЕРСАНА́Л, -у, *м.* Скарачэнне: медыцынскі персанал.

МЕДПУ́НКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: медыцынскі пункт — амбулаторны пункт пры якой-н. устнове, прадпрыемстве. *М. на заводзе.*

МЕДСАНБА́Т, -а, *М* -ба́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: медыка-санітарны батальён. ‖ *прым.* **мебсанба́таўскі,** -ая, -ае *і* **медсанба́цкі,** -ая, -ае (разм.).

МЕДСАНБА́ТАВЕЦ, -таўца, *мн.* -таўцы, -таўцаў, *м.* Ваеннаслужачы медсанбата. ‖ *ж.* **медсанба́таўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -тавак (разм.).

МЕДСЯСТРА́, -ы́, *мн.* -сёстры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -сястры́, -сясцёр, *ж.* Скарачэнне: медыцынская сястра.

МЕДУ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ду́з, *ж.* Беспазваночная марская жывёліна са студзяністым целам і шчупальцамі.

МЕДУНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Травяністая расліна сямейства бурачнікавых з дробнымі пахучымі кветкамі.

МЕ́ДЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, а таксама студэнт вышэйшай медыцынскай навучальнай установы. ‖ *ж.* **меды́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

МЕДЫКА-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да медыцыны, напр. *медыка-інструментальны, медыка-прафілактычны, медыка-санітарны, медыка-фармацэўтычны, медыка-хірургічны.*

МЕДЫКАМЕ́НТЫ, -аў, *адз.* медыкаме́нт, -а, *М* -нце, *м.* Лячэбныя сродкі, лякарствы. ‖ *прым.* **медыкаменто́зны,** -ая, -ае.

МЕДЫЯ́НА, -ы, *мн.* -а, -дыя́н, *ж.* У геаметрыі: адрэзак прамой лініі, які злучае вяршыню трохвугольніка з сярэдзінай процілеглай стараны.

МЕЖАВА́ЦЬ, мяжу́ю, мяжу́еш, мяжу́е; мяжу́й; межаваны; *незак.* **1.** Мець агульную мяжу, быць сумежным (разм.). **2.** *што.* Вызначыць межы ўчасткаў пры падзеле зямлі. *М. палі.* ‖ *наз.* **межава́нне,** -я, *н.*

МЕЖАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па межаванню, землямер.

МЕЖАВЫ *гл.* мяжа.

МЕ́ЖАНЬ, -і, *м.* Нізкі ўзровень ў рацэ, возеры, а таксама перыяд, калі бывае такі ўзровень. ‖ *прым.* **ме́жанны,** -ая, -ае.

МЕЗАЗО́Й, -зо́ю, *м.* (спец.). Тое, што і мезазойская эра.

МЕЗАЗО́ЙСКІ, -ая, -ае: **мезазойская эра** (спец.) — эра геалагічнай гісторыі Зямлі, якая ідзе за палеазойскай і папярэднічае кайназойскай эры.

МЕЗАНІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Надбудова над сярэдняй часткай невялікага жылога дома. ‖ *прым.* **мезані́нны,** -ая, -ае.

МЕ́ЗЕНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Пяты, самы малы палец на руцэ і на назе. ‖ *памянш.* **ме́зенчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

МЕЛ, -у, *м.* Мяккі белы вапняк, які ўжыв. для пабелкі, пісання і інш. *Пісаць мелам на дошцы. Белы, як м.* ‖ *прым.* **мелавы,** -а́я, -о́е. *М. перыяд* (трэці геалагічны перыяд мезазойскай эры).

МЕЛАВА́НЫ, -ая, -ае: **мелаваная папера** — папера, пакрытая белай клеянай фарбай.

МЕЛАДРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* **1.** Драма з вострай інтрыгай, з рэзкім проціпастаўленнем дабра і зла, з перабольшанай эмацыянальнасцю (спачатку — драма з музыкай і спевамі). **2.** *перан.* Падзея, паводзіны, афарбаваныя перабольшаным драматызмам (неадабр.). **3.** Музычна-драматычны твор, у якім дыялогі і маналогі чаргуюцца з музыкай або суправаджаюцца ёю. ‖ *прым.* **меладраматычны,** -ая, -ае.

МЕЛАДЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мелодыка *і* мелодыя. **2.** Прыемны для слыху, мілагучны. *М. голас.* ‖ *наз.* **меладычнасць,** -і, *ж.*

МЕЛАДЭКЛАМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які займаецца меладэкламацыяй. ‖ *прым.* **меладэклама́тарскі,** -ая, -ае.

МЕЛАДЭКЛАМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Дэкламацыя вершаў або прозы, якая суправаджаецца музыкай. ‖ *прым.* **меладэкламацы́йны,** -ая, -ае.

МЕЛАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто вельмі любіць музыку і спевы. ‖ *ж.* **мелама́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **мелама́нскі,** -ая, -ае.

МЕЛА́НЖ, -у, *ж.* (спец.). Пража або тканіна з сумесі афарбаваных у розныя колеры валокнаў, валакністых матэрыялаў. ‖ *прым.* **мела́нжны,** -ая, -ае. *М. камбінат.*

МЕЛАНХАЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* меланхолія. **2.** Схільны да меланхоліі, які выражае меланхолію. *М. характар.* ‖ *наз.* **меланхалі́чнасць,** -і, *ж.*

МЕЛАНХО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, хворы на меланхолію, схільны да суму, нуды. ‖ *ж.* **меланхалі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

МЕЛАНХО́ЛІЯ, -і, *ж.* Хваравіта-прыгнечаны стан, туга, хандра. ‖ *прым.* **меланхалі́чны,** -ая, -ае. *М. настрой.*

МЕ́ЛАС, -у, *м.* (спец.). Абагульненне паняцця меладычнага, песеннага пачатку ў музыцы. ‖ *прым.* **ме́ласны,** -ая, -ае.

МЕЛІ́СА, -ы, *ж.* Травяністая меданосная расліна сямейства губакветных, з жоўтымі кветкамі і лімонным пахам.

МЕ́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Які мае мелі. *Мелістая затока.*

МЕЛІЯРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* Правесці (праводзіць) меліярацыю. *М. забалочаныя землі.*

МЕЛІЯРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па меліярацыі. ‖ *прым.* **меліяра́тарскі,** -ая, -ае.

МЕЛІЯРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Сістэма мерапрыемстваў, накіраваных на паляпшэнне зямель шляхам асушэння або арашэння. ‖ *прым.* **меліярацы́йны,** -ая, -ае.

МЕ́ЛКА, *у знач. вык.* Пра нязначную глыбіню. *Тут зусім м.* ◊ **Мелка плаваць** (разм. неадабр.) — не мець дастатковых даных (ведаў, вопыту, здольнасцей), каб здзейсніць што-н.

МЕЛКА... Першая частка складаных слоў у знач. мелкі, напр. *мелкаводны, мелкадонны.*

МЕЛКАВО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Нізкі ўзровень вады ў рацэ, возеры і пад. **2.** Участак ракі, возера з невялікай глыбінёй.

МЕЛКАВО́ДНЫ, -ая, -ае. Неглыбокі, з нізкім узроўнем вады (пра вадаёмы). *М. канал.* ‖ *наз.* **мелкаво́днасць,** -і, *ж.*

МЕ́ЛКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае невялікую глыбіню. *Мелкае возера. Мелкае свідраванне.* **2.** З нізкімі краямі, з меншай глыбінёй у параўнанні з іншымі аднароднымі прадметамі. *Мелкая талерка.* ‖ *наз.* **ме́лкасць,** -і, *ж.*

МЕЛО́ДЫКА, -і, *ДМ* -дыцы, *ж.* **1.** Вучэнне аб мелодыі. **2.** Заснаваная на пэўнай мелодыі пабудова музычнага твора, верша. *М. верша.* ‖ *прым.* **меладычны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МЕЛО́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Мілагучная паслядоўнасць гукаў, якая ўтварае музычнае адзінства, напеў. ‖ *прым.* **меладычны,** -ая, -ае.

МЕЛЬ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Неглыбокае месца ў рацэ або моры, небяспечнае для суднаходства. *Сесці на м.* (таксама перан.: трапіць у нязручнае, цяжкае становішча).

МЕ́ЛЬКАМ, *прысл.* У самы кароткі час, бегла. *М. зірнуць.*

МЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік, гаспадар млына або працаўнік у млыне. ‖ *прым.* **ме́льніцкі,** -ая, -ае.

МЕ́ЛЬНІЧЫХА, -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чых, *ж.* (разм.). Жонка мельніка.

МЕЛЬХІЁР, -у, *м.* Серабрыста-белы метал са сплаву медзі з нікелем і некаторымі іншымі элементамі. ‖ *прым.* **мельхіёравы,** -ая, -ае.

МЕМАРА́НДУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Дыпламатычны дакумент, у якім выказваюцца погляды ўрада дадзенай дзяржавы па якому-н. пытанню, што ўручаецца прадстаўніку другой дзяржавы.

МЕМАРЫ́ЯЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мемарыяльнае скульптурнае збудаванне-помнік на месцы якой-н. падзеі. **2.** Спартыўнае спаборніцтва ў памяць выдатных спартсменаў.

МЕМАРЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для ўвекавечання памяці якой-н. асобы або падзеі. *М. комплекс "Хатынь".*

МЕМБРА́НА, -ы, *мн.* -ы, -ра́н, *ж.* (спец.). Пругкая перапонка, тонкая металічная пласцінка, здольная вагацца. *М. тэлефона.* ‖ *прым.* **мембра́нны,** -ая, -ае *і* **мембра́навы,** -ая, -ае.

МЕМУА́РЫ, -аў. **1.** Запіскі аб мінулых падзеях, зробленыя іх сучаснікам або ўдзельнікам тых падзей. **2.** Літаратурны твор у форме асабістых успамінаў аб падзеях мінулага. ‖ *прым.* **мемуа́рны,** -ая, -ае.

МЕМУАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар мемуараў. ‖ *ж.* **мемуары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **мемуары́сцкі,** -ая, -ае.

МЕ́НА *гл.* мяняцца *і* мяняць.

МЕНАВІ́ТА. **1.** *часц.* Падкрэслівае, узмацняе паказанне на што-н. у знач. якраз так. *Ён сказаў м. так.* **2.** *у знач. злуч.* Ужыв. перад пералічэннем каго-, чаго-н. *З'явіліся ўсе, а м.: Алесь, Рыгор і Хведар.*

МЕНАВЫ́, -а́я, -о́е. Заснаваны на абмене. *М. гандаль. Менавая вартасць.*

МЕ́НЕДЖМЕНТ, -у, *М* -нце, *м.* (спец.). Мастацтва кіравання інтэлектуальнымі, фінансавымі, матэрыяльнымі рэсурсамі.

МЕ́НЕДЖЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па кіраўніцтву вытворчасцю, работай прадпрыемства. *Падрыхтоўка менеджэраў.*

МЕ́НЕЙ, *прысл.* (разм.). Тое, што і менш.

МЕНЗУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Шкляная пасудзіна з дзяленнямі для дакладнага абмервання вадкасці. ‖ *прым.* **мензу́рачны,** -ая, -ае.

МЕНІНГІ́Т, -у, *М* -гі́це, *м.* Хвароба — запаленне абалонкі галаўнога мозгу. ‖ *прым.* **менінгі́тны,** -ая, -ае.

МЕНСТРУА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Штомесячны матачны крывацёк у жанчын. ‖ *прым.* **менструа́льны,** -ая, -ае.

МЕНТАЛІТЭ́Т, -у, *М* -літэ́це, *м.* (кніжн.). Светаўспрыманне, настрой думак. *М. народа.*

МЕ́НТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Настаўнік, выхавацель. ‖ *прым.* **ме́нтарскі,** -ая, -ае. *М. тон* (перан.: павучальны).

МЕНТО́Л, -у, *м.* Празрыстае пахучае рэчыва, якое атрымліваюць з эфірнага алею мяты. ‖ *прым.* **менто́лавы,** -ая, -ае.

МЕНТУЗО́ВЫ *гл.* мянтуз.

МЕНУЭ́Т, -а, *М* -нуэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старадаўні французскі танец з павольнымі, плаўнымі рухамі, а таксама музыка да гэтага танца. ‖ *прым.* **менуэ́тны,** -ая, -ае.

МЕНШ, *прысл.* **1.** Параўн. ст. да прысл. мала. *Ведае м. за іншых. М. ведаеш — мацней спіш* (прыказка). **2.** У спалучэнні з прыметнікамі і прыслоўямі абазначае параўнанне. *М. гаваркі. М. спакойны.* ◊ **Тым не менш** — нягледзячы на гэта, аднак, усё ж.

МЕНШАВІ́ЗМ, -у, *м.* Плынь у расійскай сацыял-дэмакратыі, якая ўзнікла ў процівагу бальшавізму. ‖ *прым.* **меншаві́цкі,** -ая, -ае.

МЕНШАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Член меншавіцкай партыі, паслядоўнік меншавізму. ‖ *ж.* **меншаві́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.). ‖ *прым.* **меншаві́цкі,** -ая, -ае.

МЕ́НШАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Меншая частка чаго-н. цэлага, якой-н. групы ◊ **Нацыянальная меншасць** — нацыянальнасць, якая ў колькасных адносінах утварае меншасць у параўнанні з асноўнай масай насельніцтва краіны.

МЕ́НШАЦЬ, -ая, -аеш, -ае; *незак.* Рабіцца меншым, памяншацца, убываць. *Дні прыкметна меншаюць.*

МЕ́НШЫ, -ая, -ае. **1.** Які адрозніваецца ад іншых па велічыні, колькасці, значнасці. *Трэба чаравікі меншага памеру.* **2.** Самы малады сярод членаў сям'і. *М. сын канчае тэхнікум.* ◊ **Па меншай меры** — не менш чым.

МЕНЮ́, *нескл.*, *н.* Набор страў, а таксама лісток з іх пералікам і коштам.

МЕ́РА, -ы, *ж.* **1.** Адзінка вымярэння. *М. даўжыні. М. вагі.* **2.** Велічыня, размер, ступень чаго-н. *Знаць меру. У меру* (дастаткова). *У адной меры* (без змен). **3.** Дзеянне або сукупнасць дзеянняў, сродкаў для ажыццяўлення чаго-н. *Прыняць рашучыя меры. Меры сацыяльнай асцярогі.* ◊ **Па меры чаго,** *прыназ. з Р* — у адпаведнасці з чым-н., супадаючы з чым-н. *Па меры сіл. Па меры магчымасці* (наколькі магчыма).

МЕРАПРЫЕ́МСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Сукупнасць дзеянняў, аб'яднаных адной значай у грамадскіх адносінах задачай. *План культурных мерапрыемстваў.*

МЕ́РАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.*, *чым з кім.* Параўноўваць сябе з кім-, чым-н. у якіх-н. адносінах. *М. сілаю. М. ростам з кім-н.* ‖ *зак.* **паме́рацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

МЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Вызначыць велічыню, колькасць чаго-н. пры дапамозе якой-н. меры. *М. тэмпературу. М. пакой.* **2.** *што.* Надзяваць што-н. для прымеркі. *М. чаравікі.* **3.** *перан.*, *што.* Хадзіць, рухацца па якой-н. прасторы ўзад і ўперад або ў адным напрамку (разм.). *М. га-*

радскі брук. ‖ *зак.* **памéраць,** -аю, -аеш, -ае; -аны.

МЕРЗЛАТÁ, -ы́, *ДМ* -лацé, *ж.* Стан глебы, якая змяшчае ў сабе лёд. *Вечная м.* ‖ *прым.* **мярзлóтны,** -ая, -ае. *Мярзлотная станцыя.*

МЕРЗЛАТАЗНÁЎСТВА, -а, *н.* Навука пра мёрзлыя тоўшчы ў зямной кары і пра мёрзлыя горныя пароды. ‖ *прым.* **мерзлатазнáўчы,** -ая, -ае.

МЁРЗЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і мёрзлы. ‖ *наз.* **мéрзласць,** -і, *ж.*

МÉРЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; мёрз, мéрзла; -ні; *незак.* **1.** Рабіцца вельмі халодным, калець, дубянець. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гінуць ад марозу, вымярзаць. ‖ *зак.* **змéрзнуць,** -ну, -неш, -не; змёрз, змéрзла; змéрзні.

МÉРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Пэўны размер. *Зняць мерку.* **2.** Прадмет, які служыць мераю пры вымярэнні чаго-н. *Мераць усіх адной меркай* (перан.: падыходзіць да ўсіх і да ўсяго аднолькава, не ўлічваючы асаблівасцей кожнага).

МЕРКАВÁННЕ, -я, *н.* **1.** Думка, погляд. *Слушнае м.* **2.** Разлік, дапушчэнне.

МЕРКАВÁЦЦА, мяркýюся, мяркýешся, мяркýецца; мяркýйся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Намячацца. *Гэты будынак мяркуецца пад знос.* **2.** Жыць у згодзе, мірыцца. *Трэба м., жывучы ў адной хаце.* **3.** Раіцца. *М. з маці.*

МЕРКАВÁЦЬ, мяркýю, мяркýеш, мяркýе; мяркýй; меркавáны; *незак.* **1.** *што і з дадан. сказам.* Гаварыць, разважаць, абмяркоўваць што-н. *М., як жыць далей.* **2.** Рабіць якія-н. вывады, дапушчэнні. *М. па-свойму.* **3.** *што і з інф.* Мець намер, план. *М. паехаць у вёску.* **4.** *пра каго-што і аб кім-чым.* Ацэньваць якім-н. чынам, рабіць заключэнне. *М. аб чалавеку.*

МЕРКАНТЫЛІЗМ, -у, *м.* **1.** Эканамічная тэорыя і палітыка гандлёвай буржуазіі Еўропы 15—18 стст., якая грунтавалася на тым, што дабрабыт краіны нібыта залежыць не ад развіцця вытворчасці, а ад перавагі вывазу тавараў з краіны над іх увозам і ад прымнажэння грашовых капіталаў. **2.** *перан.* Дробязная ашчаднасць, гандлярства (кніжн.). ‖ *прым.* **меркантылістычны,** -ая, -ае.

МЕРКАНТЫЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік і прыхільнік меркантылізму (у 1 знач.). **2.** *перан.* Карыслівы, да дробязей ашчадны чалавек. ‖ *ж.* **меркантылістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **меркантылістычны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **меркантылісцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МЕРКАНТЫЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Занадта ашчадны, гандлярскі. ‖ *наз.* **меркантыльнасць,** -і, *ж.*

МÉРКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; мéркнуў, -нула *і* мерк, -кла; -ні; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Траціць паступова яснасць, бляск; цямнець. *Зоркі меркнуць.* **2.** *перан.* Траціць сілу, славу, значэнне. *Слава меркне.* ‖ *зак.* **памéркнуць,** -ну, -неш, -не; памéркнуў, -нула *і* памерк, -кла; -ні.

МÉРНЫ, -ая, -ае. **1.** Рытмічны, роўны. *М. крок.* **2.** Які служыць для вымярэння чаго-н. (спец.). *М. сажань.* **3.** Сярэдні па сіле, памерах (разм.). *М. у росце.* ‖ *наз.* **мéрнасць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

МÉРЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., мрэ; мёр, мéрла; *незак.* (разм.). Паміраць, гінуць. ◊ **Мруць як мухі** (разм.) — хутка, адзін за другім.

МЕРЫДЫЯ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уяўная замкнутая крывая лінія, якая праходзіць цераз полюсы зямнога шара і перасякае экватар. *Геаграфічны м.* ○ **Нябесны мерыдыян** (спец.) — вялікі круг нябеснай сферы, які праходзіць праз зеніт і полюсы свету. ‖ *прым.* **мерыдыя́нны,** -ая, -ае *і* **мерыдыянáльны,** -ая, -ае. *Мерыдыянная плоскасць. Мерыдыянальная лінія.*

МЕРЫНÓС, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Парода танкарунных авечак. **2.** -у. Воўна такіх авечак. ‖ *прым.* **мерынóсавы,** -ая, -ае.

МÉРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* **1.** Намервацца ажыццявіць якое-н. дзеянне. *М. ўцякаць.* **2.** Рыхтавацца для ўдару, выстралу і пад. *М. стрэльнуць.* **3.** *перан.* Імкнуцца заняць якую-н. пасаду (разм.). *М. ў начальнікі.*

МÉСА, -ы, *мн.* -ы, мес, *ж.* **1.** У каталіцкай царкве: літургія. *Скончылася м.* **2.** Музычны харавы твор на тэкст гэтага набажэнства, звычайна з суправаджэннем аргана і аркестра. *М. Ліста.*

МЕСІЯ́, -і, *м.* (кніжн.). Пасланец бога, які павінен прыйсці на зямлю і выратаваць род чалавечы ад зла і пакут. ‖ *прым.* **месіянскі,** -ая, -ае.

МÉСНІЦТВА, -а, *н.* **1.** У сярэдневяковай Русі: парадак замяшчэння дзяржаўных пасад у залежнасці ад знатнасці роду і ступені важнасці пасад. **2.** Абарона толькі сваіх вузкамесных інтарэсаў на шкоду агульнай справе. *Праяўляць м.* ‖ *прым.* **мéсніцкі,** -ая, -ае.

МÉСНЫ: месны склон — склон, які адказвае на пытанне аб кім-чым?

МЕСТАЧКÓВЫ *гл.* мястэчка.

МÉСЦА, -а, *мн.* -ы, месц, *ж.* **1.** Прастора, якая занята або можа быць занята кім-, чым-н., дзе што-н. адбываецца або размяшчаецца. *Перасоўваць з месца на месца. Рабочае м. Не знаходзіць (сабе) месца* (перан.: быць у стане крайняй трывогі). *Ні з месца!* (не рухацца!). *Душа не на месцы* (перан.: пра адчуванне трывогі, непакою). *Паставіць каго-н. на сваё месца* (перан.: збіць пыху з каго-н., зрабіць рэзкую заўвагу каму-н. пра нясціплыя паводзіны). **2.** Участак на зямной паверхні, мясцовасць. *Маляўнічае м.* **3.** Становішча, якое займае хто-н. (у спорце, грамадскім жыцці, навуцы і пад.). *Заняць першае м. ў спаборніцтве.* **4.** Служба, работа, пасада. *Вакантнае м.* **5.** Урывак, частка літаратурнага, мастацкага або музычнага твора. *Самае цікавае м. ў рамане.* **6.** Адзін прадмет багажу. *Здаць у багаж тры месцы.* ◊ **Балючае месца** — пра тое, што ўвесь час хвалюе, мучыць. **Да месца** — якраз калі трэба, дарэчы. **На месцы** — там, дзе што-н. адбылося ці будзе адбывацца. **Пустое месца** (разм. неадабр.) — пра чалавека, які не дае карысці. **Таптацца на месцы** (разм. неадабр.) — не рухацца наперад. **Цёплае месца** (разм.) — аб даходнай службе. ‖ *памянш.* **мéсцейка,** -а, *н.* (да 1 і 2 знач.).

МЕСЦА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да месца (у 1 знач.), напр. *месцажыхарства, месцазнаходжанне, месцапражыванне, месцаразмяшчэнне.*

МЕСЦАЖЫХÁРСТВА, -а, *н.* (афіц.). Месца, дзе хто-н. пастаянна жыве.

МЕСЦАЗНАХÓДЖАННЕ, -я, *н.* (афіц.). Месца, дзе хто-н. знаходзіцца.

МÉСЦАМ, *прысл.* Тое, што і месцамі.

МÉСЦАМІ, *прысл.* У некаторых месцах, дзе-нідзе. *Дарога м. няроўная.*

МЕСЦАНАРАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Месца, дзе нарадзіўся хто-н.; радзіма каго-н. *М. Цішкі Гартнага.*

МЕСЦАПРАБЫВÁННЕ, -я, *н.* (афіц.). Месца, у якім хто-н. часова знаходзіцца або пастаянна жыве.

МÉСЦЕЙКА *гл.* месца.

МÉСЦІ, мяту́, мяцéш, мяцé; мяцём, мецяцé, мяту́ць; мёў, мялá, мялó; мяці́; мéцены; *незак., што.* **1.** Ачышчаць якую-н. паверхню ад смецця, пылу венікам, мятлой, шчоткай і пад. *М. палогу. М. вуліцу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З сілай гнаць, пераносіць што-н. з месца на месца. *Вецер мяце лісце. Пачало м.* (безас.). ‖ *зак.* **падмéсці,** -мяту́, -мяцéш, -мяцé; -мяцём, -мецяцé, -мяту́ць; падмёў, -мялá, -мялó; -мяці́; -мéцены (да 1 знач.).

МÉСЦІЦЦА, мéшчуся, мéсцішся, мéсціцца; *незак.* Тое, што і мясціцца (у 1 і 3 знач.).

МÉСЯЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Планета, самая блізкая да Зямлі. *З-за хмары выплыў м.* **2.** Дванаццатая частка астранамічнага года. *Больш як м. знаходзіўся ў шпіталі.* ‖ *памянш.* **мéсячык,** -а, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **мéсячны,** -ая, -ае.

МÉСЯЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месячны адрэзак часу, прызначаны для правядзення якога-н. грамадскага мерапрыемства. *М. бяспекі руху.*

МÉТА, -ы, *ДМ* мéце, *мн.* -ы, мет, *ж.* Тое, што і метка (у 1 знач.).

МÉТАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спосаб пазнання, тэарэтычнага даследавання з'яў прыроды і грамадскага жыцця. **2.** Прыём, сістэма прыёмаў у якой-н. дзейнасці. *Перадавыя метады вытворчасці.*

МЕТАД... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да методыкі, метадычны, напр. *метадаб'яднанне, метадкабінет, метадраспрацоўка.*

МЕТАДАЛÓГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* **1.** Вучэнне аб навуковым метадзе пазнання і пераўтварэнні свету. *Навуковая м.* **2.** Сукупнасць прыёмаў даследавання, якія прымяняюцца ў асобных навуках. *М. гісторыі.* ‖ *прым.* **метадалагíчны,** -ая, -ае.

МЕТАДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па методыцы выкладання якога-н. прадмета. ‖ *ж.* **метады́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **метады́сцкі,** -ая, -ае.

МЕТАДЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* методыка. **2.** Планамерны, строга паслядоўны. *Метадычная работа.* ‖ *наз.* **метады́чнасць,** -і, *ж.*

МЕТÁЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хімічна простае рэчыва або сплаў, якому ўласцівы бляск, коўкасць і добрая праводнасць цеплыні і электрычнасці. *Чорныя металы* (чыгун, жалеза, сталь). *Каляровыя металы* (медзь, свінец і інш.). *Высакародныя металы* (золата, серабро, плаціна). *Лёгкія металы* (алюміній, магній, натрый і інш.). *Цяжкія металы* (жалеза, медзь, серабро, золата, плаціна і інш.). ‖ *прым.* **металíчны,** -ая, -ае. *Металічныя грошы. М. голас* (перан.: звонкі і рэзкі).

МЕТАЛА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да металу, металічны, напр. *металавыраб, металадабаўкі, металаёмістасць, металанарыхтоўчы, металапакрыццё, металаплавільны, металашукальнік;* 2) які ўтрымлівае метал, злучаны з металам, напр. *металадраўляны, металажалезабетон, металапапяровы, металапалімерны, металапластмаса, металацэмент, металашкло;* 3) падобны да металу, напр. *металападобны;* 4) які мае адносіны да металургіі, напр. *металакамбінат, металапрадукцыя, металапрамысловасць.*

МЕТАЛААПРАЦÓЎЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да апрацоўкі металаў. *Металаапрацоўчая прамысловасць.*

МЕТАЛАГРÁФІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука, якая займаецца вывучэннем структуры металаў і сплаваў. **2.** Друкаванне з гравіраваных або траўленых металічных форм з паглыбленым рысункам (спец.). ‖ *прым.* **металаграфíчны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **металагрáфскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МЕТАЛАЗНÁЎСТВА, -а, *н.* Навука, якая вывучае будову і фізічныя ўласцівасці металаў і сплаваў. ‖ *прым.* **металазнáўчы,** -ая, -ае.

МЕТАЛАЛО́М, -у, *м.* Металічны лом[2], які ідзе на перапрацоўку. *Збор металалому.*

МЕТАЛАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які мае ў сваім складзе метал. *М. пласт.* ‖ *наз.* **металано́снасць**, -і, *ж.*

МЕТАЛАПРАКА́ТНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да пракаткі металаў. *М. завод.*

МЕТАЛАПРАМЫСЛО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* Прамысловаць, якая займаецца вытворчасцю металаў і вырабаў з іх. ‖ *прым.* **металапрамысло́вы**, -ая, -ае.

МЕТАЛАРЭ́ЗНЫ, -ая, -ае. Які служыць для апрацоўкі металаў рэзаннем. *М. станок.*

МЕТАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы металапрамысловасці.

МЕТАЛО́ІД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устарэлая назва неметалаў. ‖ *прым.* **металоі́дны**, -ая, -ае.

МЕТАЛУ́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па металургіі.

МЕТАЛУ́РГІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб прамысловых спосабах вытворчасці металаў і сплаваў і іх першаснай апрацоўцы. **2.** Прамысловая вытворчасць металаў, сплаваў, іх механічная і хімічная апрацоўка. *Чорная м. Каляровая м.* ‖ *прым.* **металургі́чны**, -ая, -ае.

МЕТАМАРФО́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -фо́з, *ж.* **1.** Відазмяненне, пераўтварэнне, пераход у іншую форму развіцця з набыццём новага знешняга выгляду і функцый (спец.). *М. вусеня ў матылька.* **2.** Поўная канчатковая перамена, змяненне (кніжн.). *З ім адбылася незвычайная м.*

МЕТА́Н, -у, *м.* Балотны або рудніковы газ без колеру і паху, які атрымліваецца ў выніку злучэння вугляроду з вадародам. ‖ *прым.* **мета́навы**, -ая, -ае.

МЕТАНІ́МІЯ, -і, *ж.* (спец.). У паэтычнай і звычайнай мове: перанясенне назвы аднаго прадмета на другі на падставе іх сумежнасці, а таксама само такое слова або выраз, напр.: *Я дзве талеркі з'еў* замест *суп з дзвюх талерак.* ‖ *прым.* **метаніммі́чны**, -ая, -ае; *наз.* **метаніммі́чнасць**, -і, *ж.*

МЕТАСТА́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Перамяшчэнне і развіццё ў новых месцах арганізма ачагоў захворвання. *Метастазы раку.* ‖ *прым.* **метастаты́чны**, -ая, -ае.

МЕТАТЭ́ЗА, -ы, *ж.* Адвольная перастаноўка двух гукаў або складоў у слове, напр. *сыроватка,* замест *сываратка.* ‖ *прым.* **метатэ́зны**, -ая, -ае.

МЕТА́ФАРА, -ы, *мн.* -ы, -фар, *ж.* Ужыванне слова або выразу ў пераносным сэнсе, заснаванае на падабенстве або параўнанні. ‖ *прым.* **метафары́чны**, -ая, -ае.

МЕТАФАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* метафара. **2.** Насычаны метафарамі, багаты на метафары. *М. стыль.* ‖ *наз.* **метафары́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

МЕТАФІ́ЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ідэаліст, прыхільнік метафізічных поглядаў, якія выходзяць за межы вопыту. **2.** *перан.* Чалавек, схільны да абстрактных, туманных разважанняў.

МЕТАФІ́ЗІКА, -і, *ДМ* -зіцы, *ж.* **1.** Ідэалістычнае філасофскае вучэнне, якое сцвярджае нязменнасць раз назаўсёды дадзеных і недаступных вопыту пачаткаў свету. **2.** Недыялектычны спосаб мыслення, які разглядае з'явы без уліку іх узаемнай сувязі і развіцця. **3.** Што-н. незразумелае, мудрагелістае, надзвычай абстрактнае (разм.). ‖ *прым.* **метафізі́чны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

МЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* меціць. **2.** Адрознівальны знак на чым-н. *Паставіць меткі на бялізне.* ‖ *прым.* **ме́тачны**, -ая, -ае.

МЕ́ТКІ, -ая, -ае. **1.** Здольны дакладна пападаць у цэль. *М. стралок.* **2.** *перан.* Які выразна і трапна азначае што-н. *Меткае параўнанне.* ‖ *наз.* **ме́ткасць**, -і, *ж.*

МЕТЛЮЖО́К, -жку́, *м.* Травяністая кармавая расліна сямейства злакавых. *М. лугавы.* ‖ *прым.* **метлюжко́вы**, -ая, -ае.

МЕТО́ДЫКА, -і, *ДМ* -дыцы, *мн.* -і, -дык, *ж.* Сукупнасць метадаў практычнага выканання чаго-н., а таксама навука аб метадах навучання. *М. беларускай мовы.* ‖ *прым.* **метады́чны**, -ая, -ае.

МЕТР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзінка даўжыні ў метрычнай сістэме мер (100 см). *Квадратны м.* (адзінка вымярэння плошчы). **2.** Лінейка такой жа даўжыні з нанесенымі на ёй дзяленнямі на сантыметры. *Складны м.* ‖ *прым.* **метро́вы**, -ая, -ае.

МЕТР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вершаваны размер. *Ямбічны м.*

МЕТРА[1]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да метрапалітэна, напр. *метрабуд, метрабудаўнік, метравакзал, метратраса, метралінія, метрастанцыя.*

МЕТРА[2]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да вымярэння, напр. *метрарытм, метралогія.*

МЕТРА́Ж, -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Велічыня чаго-н. у метрах. *М. пакоя.*

МЕТРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб вымярэннях, метадах дасягнення іх адзінства і дакладнасці. ‖ *прым.* **метралагі́чны**, -ая, -ае.

МЕТРАНО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор з маятнікам, які ўдарамі адзначае кароткія прамежкі часу, выкарыстоўваецца для вызначэння тэмпу ў музыцы і для адліку часу на слых. ‖ *прым.* **метрано́мны**, -ая, -ае.

МЕТРАНПА́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Старшы наборшчык друкарні, які вярстае набор у старонкі або кіруе такой вёрсткай.

МЕТРАПАЛІТЭ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гарадская электрычная падземная, наземная або надземная чыгункі. ‖ *прым.* **метрапалітэ́нны**, -ая, -ае *і* **метрапалітэ́наўскі**, -ая, -ае (разм.).

МЕТРАПО́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Дзяржава ў адносінах да калоній, якімі яна валодае.

МЕТРДАТЭ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Распарадчык у рэстаране, які кіруе працай афіцыянтаў.

МЕТРО́, *нескл., н.* **1.** Тое, што і метрапалітэн. **2.** Станцыя метрапалітэна (разм.). *Сустрэцца каля м.*

МЕТРО́ВЫ *гл.* метр[1].

МЕТРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне метралогіі.

МЕТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.). **1.** Мерка (звычайна двухметровая), пры дапамозе якой падлічваюць што-н. у метрах. **2.** Пра дровы, дошкі і пад. даўжынёю ў адзін метр. *Дошка-м.*

МЕ́ТРЫКА[1], *ДМ* -рыцы, *мн.* -і, -рык, *ж.* Вучэнне аб вершаскладанні і вершаваных размерах, а таксама самі вершаваныя размеры. ‖ *прым.* **метры́чны**, -ая, -ае.

МЕ́ТРЫКА[2], -і, *ДМ* -рыцы, *мн.* -і, -рык, *ж.* Выпіска з метрычнай кнігі аб даце нараджэння. ‖ *прым.* **метры́чны**, -ая, -ае. *Метрычнае пасведчанне. Метрычная кніга* (кніга, у якую запісваюць даныя аб нованароджаным).

МЕТРЫ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. Які мае адносіны да дзесятковай сістэмы мер і вагі, у аснову якой пакладзены адзінкі вымярэння — метр і кілаграм. *Метрычная сістэма мер.*

МЕТРЫ́ЧНЫ[2—3] *гл.* метрыка [1—2].

МЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Інструмент, якім робяць меткі, знакі. **2.** Той, хто ставіць меткі, знакі на чым-н.

МЕТЫ́Л, -у, *м.* Група з аднаго атама вугляроду і трох атамаў вадароду, якая ўваходзіць у састаў шэрагу арганічных злучэнняў. ‖ *прым.* **меты́лавы**, -ая, -ае. *М. спірт.*

МЕТЫ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нашчадак ад шлюбу людзей розных рас. ‖ *ж.* **меты́ска**, -і, *ДМ* -ты́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **меты́сны**, -ая, -ае.

МЕТЭА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да метэаралогіі, напр. *метэастанцыя, метэацэнтр;* 2) які мае адносіны да даследаванняў зямной атмасферы, да метэаралагічных з'яў, напр. *метэаслужба, метэазводка, метэанізіранні, метэаўмовы.*

МЕТЭАРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб фізічным стане зямной атмасферы і аб працэсах, што адбываюцца ў ёй. ‖ *прым.* **метэаралагі́чны**, -ая, -ае. *Метэаралагічная зводка.*

МЕТЭАРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне метэаралогіі.

МЕТЭАРЫ́Т, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цвёрдае касмічнае цела, якое нагадвае камена-металічную масу, што падае на Зямлю з міжпланетнай прасторы. ‖ *прым.* **метэары́тны**, -ая, -ае *і* **метэары́чны**, -ая, -ае.

МЕТЭО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* З'ява кароткай успышкі невялікага нябеснага цела, якое ўлятае ў зямную атмасферу з міжпланетнай прасторы. ‖ *прым.* **метэо́рны**, -ая, -ае. *М. дождж.*

МЕХ[1], ме́ха, *мн.* мяхі́, мяхо́ў, *м.* **1.** Тара з палатна для захоўвання і перавозкі сыпучых цел, дробных рэчаў і пад. *Палатняны м.* **2.** Мера для чаго-н. сыпучага. *Пазычыць м. бульбы.* ◊ **Біцца за пусты мех** (разм.) — спрачацца з-за пусцякоў. **Нагаварыць цэлы мех** (разм.) — многа нагаварыць.

МЕХ[2], ме́ха, *мн.* мяхі́, мяхо́ў, *м.* **1.** У кавальскай справе: прыстасаванне са скуры для нагнятання паветра ў горан, а таксама для прывядзення ў дзеянне некаторых музычных інструментаў. **2.** У фатаграфіі: святлонепранікальная частка фатаграфічнай камеры, падобная на гармонік.

МЕХ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да механікі, механічны, напр. *мехмат* (механіка-матэматычны факультэт); 2) механізаваны, напр. *мехатрад, мехдойка, мехкалона.*

МЕХАНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да механізмаў, напр. *механагідраўлічны, механазборачны, механатэрапія, механаўзброенасць.*

МЕХАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* Аснасціць (аснашчаць) машынамі, механізмамі, перавесці (пераводзіць) на механічную цягу, энергію. *М. сельскую гаспадарку.* ‖ *наз.* **механіза́цыя**, -і, *ж.* *М. працаёмкіх працэсаў.*

МЕХАНІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па механізацыі. **2.** Спецыяліст па абслугоўванню сельскагаспадарчых машын. ‖ *прым.* **механіза́тарскі**, -ая, -ае.

МЕХАНІ́ЗМ, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Унутраная частка машыны, прылады, апарата і пад., якая прыводзіць іх у дзеянне. *Гадзіннікавы м.* **2.** -а, *перан.* Унутраная сістэма чаго-н., што вызначае парадак якога-н. віду дзеяння. *Дзяржаўны м. Гаспадарчы м.* **3.** -у, *чаго.* Сукупнасць працэсаў, з якіх складаецца якая-н. фізічная, хімічная, фізіялагічная і пад. з'ява. *М. хімічнай рэакцыі.* ‖ *прым.* **механі́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

МЕХА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па механіцы, а таксама асоба, якая назірае за работай машын.

МЕХ—МІГ

МЕХА́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* **1.** Навука аб руху цел у прасторы і аб сілах, якія выклікаюць гэты рух. *Тэарэтычная м.* **2.** Галіна тэхнікі, што займаецца пытаннямі прымянення вучэння пра рух і сілы для вырашэння практычных задач. *Прыкладная м.* **3.** *перан.* Складанае ўстройства, падаплёка чаго-н. (разм.). *Хітрая м.* ○ **Нябесная механіка** — раздзел астраноміі, які вывучае рух нябесных цел Сонечнай сістэмы. ‖ *прым.* **механі́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *М. рух.*

МЕХАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік механіцызму.

МЕХАНІЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Антыдыялектычны філасофскі кірунак, які зводзіць усю разнастайнасць свету да механічнага руху аднародных часціц матэрыі, а складаныя заканамернасці развіцця да законаў механікі. ‖ *прым.* **механісты́чны,** -ая, -ае.

МЕХА́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* **1.** Навука аб руху цел у прасторы і аб сілах, якія выклікаюць гэты рух. *Тэарэтычная м.* **2.** Галіна тэхнікі, што займаецца пытаннямі прымянення вучэння пра рух і сілы для вырашэння практычных задач. *Прыкладная м.* **3.** *перан.* Складанае ўстройства, падаплёка чаго-н. (разм.). *Хітрая м.* ○ **Нябесная механіка** — раздзел астраноміі, які вывучае рух нябесных цел Сонечнай сістэмы. ‖ *прым.* **механі́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *М. рух.*

МЕХАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік механіцызму.

МЕХАНІЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Антыдыялектычны філасофскі кірунак, які зводзіць усю разнастайнасць свету да механічнага руху аднародных часціц матэрыі, а складаныя заканамернасці развіцця да законаў механікі. ‖ *прым.* **механісты́чны,** -ая, -ае.

МЕХАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* механіка *і* механізм. **2.** Машынальны, які не рэгулюецца свядомасцю; аўтаматычны. *Запомніць механічна* (прысл.).

МЕ́ЦІЦЬ[1], ме́чу, ме́ціш, ме́ціць; ме́чаны; *незак., каго-што.* Ставіць на кім-, чым-н. адметны знак, метку. ‖ *зак.* **паме́ціць,** -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны. ‖ *наз.* **ме́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

МЕ́ЦІЦЬ[2], ме́чу, ме́ціш, ме́ціць; *незак.* **1.** *у каго-што.* Старацца папасці ў каго-, што-н. *М. у звера.* **2.** *з інф.* Мець намер, намервацца ажыццявіць якое-н. дзеянне. *М. укусіць.* **3.** Імкнуцца заняць якое-н. становішча, пасаду (разм.). ‖ *зак.* **наме́ціць,** -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны (да 1 і 2 знач.).

МЕ́ЦЦА, ма́юся, ма́ешся, ма́ецца; ма́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць у наяўнасці; знаходзіцца, існаваць. *Маецца запас харчоў.* **2.** Адчуваць сябе. *Як вы маецеся?* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з інф.* Аб тым, што павінна быць, мець намер. *Меўся ўчора прыехаць.* ◊ **Маецца на ўвазе** — мяркуецца, падразумяваецца.

МЕ́ЦЦА-САПРА́НА, *нескл., н.* **1.** Жаночы голас, сярэдні паміж сапрана і кантральта. **2.** Спявачка з такім голасам (выказнік пры гэтым значэнні ўжыв. у ж.р.).

МЕЦЬ, ма́ю, ма́еш, ма́е; меў, ме́ла; май; *незак.* **1.** *каго-што.* Валодаць кім-, чым-н. як уласнасцю. *М. сваю хату.* **2.** *што.* Валодаць чым-н. *М. прафесію.* **3.** У спалучэнні з *В* скл. назоўнікаў, якія абазначаюць уласцівасць або стан, азначае: 1) дзеянне па значэнню гэтага назоўніка. *М. намер* (намервацца). *М. ахвоту* (хацець); 2) быць, знаходзіцца ў якім-н. стане. *М. непрыемнасці.* **4.** У спалучэнні асабовых форм з інф. набывае значэнне: павінен або намерваецца што-н. зрабіць. ◊ **Вока не мець** (разм.) — быць непрыхільным да каго-н., быць незадаволеным кім-, чым-н. **Вось табе і маеш!** (разм.) — выклічнік з выпадку чаго-н. нечаканага, дзіўнага, выказванне расчаравання, здзіўлення. **Мець вушы** (разм.) — прыслухоўвацца, слухаць. **Мець зуб** *на каго* (разм.) — імкнуцца прычыніць шкоду, непрыемнасць каму-н. **Мець ласку** (разм.) — 1) любіць каго-, што-н.; 2) мець гонар, мець магчымасць (зрабіць, сказаць і г.д.). **Мець на прыкмеце** — улічваць, браць пад увагу каго-, што-н. для якой-н. мэты. **Мець руку** (разм.) — мець падтрымку якой-н. важнай, уплывовай асобы. **Мець слова** — атрымліваць дазвол выступіць дзе-н. **Мець справу** *з кім-чым* — уступаць у нейкія адносіны, сутыкацца з кім-, чым-н. **(Не) мець за душой** *чаго* (разм.) —пра наяўнасць (адсутнасць) чаго-н. у каго-н. ‖ *зак.* **займе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 і 2 знач.; разм.).

МЕЦЭНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Багаты апякун навук і мастацтваў; увогуле той, хто апякуецца над якой-н. справай. ‖ *ж.* **мецэна́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **мецэна́цкі,** -ая, -ае.

МЕЧ, мяча́, *мн.* мячы́, мячо́ў, *м.* Старадаўняя халодная зброя, падобная на шаблю, вострую з абодвух бакоў. *Падняць меч на каго-н.* (перан.: пачаць вайну, пайсці супроць каго-н.). *Скрыжаваць мячы* (перан.: пачаць паядынак, бой, спрэчку).

МЕЧАНО́СЕЦ, -носца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Сярэдневяковы воін, узброены мячом, а таксама слуга рыцара, які насіў за ім меч.

МЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. Які мае на сабе нейкую метку, знак. *Мечаныя гусі. Мечаная бялізна.*

МЕЧ-РЫ́БА, меч-ры́бы, *мн.* меч-ры́бы, меч-ры́б, *ж.* Вялікая марская рыба з адросткам на выцягнутай сківіцы, падобным на меч.

МЕ́ШАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Прылада для размешвання чаго-н.

МЕШАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Сумесь чаго-н. разнароднага. **2.** *перан.* Блытаніна, адсутнасць яснасці ў чым-н. *М. ў галаве.*

МЕ́ШАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Кармавая сумесь для жывёлы, птушак. **2.** Змешаны пасеў кармавых раслін.

МЕ́ШАНЬ[1], -і, *ж.* **1.** Сумесь. *М. пяску і гліны.* **2.** Жывёла або расліна, якія атрыманы ў выніку скрыжавання двух розных парод, двух гатункаў (разм.). *М. кабылы і асла.* **3.** Тое, што і мешанка (у 1 знач.). *Вядро мешані.*

МЕ́ШАНЬ[2], -і, *ж.* Паўторнае ўзорванне. *Ячмень сеялі па мешані.*

МЕШКАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Надта шырокі, падобны на мяшок (пра адзенне). *М. касцюм.* **2.** *перан.* Нязграбны, няспрытны, няўклюдны. *М. хлопец.* ‖ *наз.* **мешкава́тасць,** -і, *ж.*

МЕШКАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* Тканіна для мяшкоў.

МЕШЧАНІ́Н, -а, *мн.* мяшча́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) мешчані́ны, мяшча́н, *м.* **1.** У царскай Расіі: асоба гарадскога саслоўя, якое складалася з рамеснікаў, гандляроў, ніжэйшых чыноў служачых і пад. **2.** *перан.* Чалавек з дробнаўласніцкімі інтарэсамі, вузкім кругаглядам. ‖ *ж.* **мяшча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **мяшча́нскі,** -ая, -ае.

МЁД, мёду, *М* мёдзе, *мн.* мяды́, мядо́ў, *м.* **1.** Салодкае густое рэчыва, якое выпрацоўваюць пчолы з нектару кветак. *Ліпавы м.* **2.** Напітак, прыгатаваны з гэтага рэчыва. ‖ *прым.* **мядо́вы,** -ая, -ае. ◊ **Мядовы месяц** — першы месяц сямейнага жыцця.

МЁДАВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* Прамысловы выраб мёду як напітку. ‖ *прым.* **медава́рны,** -ая, -ае.

МЁРЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які зацвярдзеў ад марозу. *Мёрзлая зямля.* **2.** Сапсаваны ад марозу. *Мёрзлая бульба.* ‖ *наз.* **мёрзласць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

МЁРТВАНАРО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Які нарадзіўся мёртвым. *Мёртванароджанае дзіця. М. праект* (перан.: нерэальны).

МЁРТВЫ, -ая, -ае. **1.** Той, які памёр, нежывы. *М. чалавек. Хаваць мёртвага* (наз.). **2.** *перан.* Пазбаўлены жыццёвасці, апусцелы. *М. твар. Мёртвая вуліца.* ○ **Мёртвая гадзіна** — адпачынак пасля абеду ў лячэбных, дзіцячых установах і інш. **Мёртвая зона** (спец.) — прастора вакол радыёстанцыі, у якой наглядаецца паслабленне або адсутнасць прыёму радыёсігналаў. **Мёртвая мова** — мова, якая вядома толькі па пісьмовых помніках. **Мёртвая пятля** — фігура вышэйшага пілатажу — палёт па замкнутай крывой у вертыкальнай плоскасці. **Мёртвы пункт** — стан звёнаў механізма, калі яны знаходзяцца ў імгненнай раўнавазе. **Мёртвы сезон** — перыяд застою ў прамысловасці, гандлю. **Мёртвы штыль** — поўная адсутнасць ветру. **Мёртвая прастора** — прастора, якая не прастрэльваецца франтавым агнём. **Мёртвая хватка** — хватка ў сабак і некаторых іншых жывёл, калі доўга не разнімаюць сківіцы (таксама перан.: пра здольнасць упарта, неадступна дабівацца свайго). **Мёртвы якар** — нерухомы якар, які пастаянна ляжыць на дне і служыць для ўстаноўкі плывучых маякоў, бочак, прычынку суднаў. **Мёртвы капітал** — каштоўнасці, якія не прыносяць даходу. ◊ **Ляжаць мёртвым грузам** — пра матэрыяльныя каштоўнасці, якія ляжаць без выкарыстання. **Піць мёртвую** (разм.) — піць запоем. **Спаць мёртвым сном** — спаць вельмі моцна, не прачынаючыся.

МІГ, -у, *м.* Вельмі кароткі прамежак часу, імгненне. *У адзін м.*

МІГА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). **1.** Газоўка, лямпачка без шкла. **2.** Ліхтар, які перарывістымі ўспышкамі падае сігналы транспарту.

МІГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Звязаны з працэсам мігання, які служыць для мігання. *Мігальная перапонка вока.* **2.** Забяспечаны вейкамі, якія заўсёды знаходзяцца ў руху. *М. эпітэлій.*

МІ́ГАМ, *прысл.* (разм.). Вельмі хутка. *М. збегаў.*

МІГАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які мігаціць. *М. агеньчык.*

МІГАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гаці́ць; *незак.* **1.** Паказвацца на кароткі час і знікаць з поля зроку. **2.** Свяціць, блішчаць няроўным бляскам. *Мігацяць зоркі.* ‖ *наз.* **мігаценне,** -я, *н.*

МІГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Міжвольна паднімаць і апускаць павекі. *М. вачамі.* **2.** Падаваць знак рухам павек. *М. сябру.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Свяціцца слабым, няроўным святлом. *Зорка мігае.* **4.** *перан.* Хутка праносіцца перад вачыма, мільгаць. *Мігаюць машыны.* ‖ *аднакр.* **мігну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **міга́нне,** -я, *н.*

МІГІ́: **гаварыць на мігі** — размаўляць пры дапамозе жэстаў, знакаў.

МІГРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Перамяшчэнне, перасяленне насельніцтва ўнутры краіны або за яе межы, жывёл з адной мясцовасці ў другую і г.д. *М. рыб. Сезонная м. жывёл.* ‖ *прым.* **міграцы́йны,** -ая, -ае.

МІГРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* (спец.). Перасяліцца (-ляцца), здзейсніць (здзяйсняць) міграцыю.

МІГРЭ́НЬ, -і, *ж.* Прыступ болю ў адной палавіне галавы. ‖ *прым.* **мігрэ́невы,** -ая, -ае.

МІГЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціць; *незак.* 1. Ледзь свяціцца. *У акне мігцеў скупы агеньчык.* 2. Свяціць мігальным святлом. *За лесам мігцелі языкі полымя.* 3. *перан.* З'яўляцца на кароткі час і зноў знікаць. *Мігцелі думкі ў галаве.* ‖ *наз.* **мігце́нне,** -я, *н.*

МІ́ДЗІ. 1. *нескл., н.* Спадніца, сукенка, паліто сярэдняй даўжыні. *Насіць м. Мода на м.* 2. *нязм.* Пра спадніцу, сукенку, паліто: сярэдняй даўжыні. *Паліто м. Спадніца м.*

МІ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Ядомы дзвюхстворкавы марскі малюск.

МІЁМА, -ы, *ж.* (спец.). Дабраякасная пухліна з мышачнай тканкі. ‖ *прым.* **міёмны,** -ая, -ае.

МІЖ, *прыназ.* 1. *з Т.* Ужыв. для вызначэння прадметаў, пасярод якіх або ў прамежку паміж якімі што-н. знаходзіцца, адбываецца. *Дарога ўецца між палямі. Дружба між народамі.* 2. *з Р.* Служыць для паказання становішча прадмета або праяўлення дзеяння ў прамежку, пасярод чаго-н. *Спрэчка між сяброў.* ◊ **Між іншым** — 1) мімаходам, не звяртаючы асаблівай увагі; 2) дарэчы, к слову кажучы. **Між (паміж) намі (кажучы)** — аб чым-н. такім, чаго не варта гаварыць іншым, аб якім-н. сакрэце.

МІЖ... *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са значэннем паміж, напр. *міжгор'е, міжнароднік, міжгародні, міжкантынентальны.*

МІЖВЕ́ДАМАСНЫ, -ая, -ае. 1. Які адбываецца паміж рознымі ведамствамі. *Міжведамасная перапіска.* 2. Які аб'ядноўвае дзейнасць розных ведамстваў. *Міжведамасная камісія.*

МІЖВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. 1. Які не залежыць ад волі, свядомасці. *М. смех.* 2. Выпадковы, ненаўмысны. *М. сведка.* ‖ *наз.* **міжво́льнасць,** -і, *ж.*

МІЖГАРО́ДНІ, -яя, -яе. Які дзейнічае, існуе паміж гарадамі. *Міжгародняя тэлефонная сувязь.*

МІЖКАЛГА́СНЫ, -ая, -ае. Агульны для некалькіх калгасаў, які належыць ім. *Міжкалгасная гідраэлектрастанцыя.*

МІЖНАРО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па пытаннях міжнароднай палітыкі, міжнароднага права, міжнароднага становішча.

МІЖНАРО́ДНЫ, -ая, -ае. 1. Які мае адносіны да знешняй палітыкі, да зносін паміж народамі і краінамі. *М. агляд.* 2. Які існуе паміж народамі, распаўсюджваецца на многія народы, інтэрнацыянальны. *Міжнародная салідарнасць працоўных.*

МІЖПЛАНЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, адбываецца паміж планетамі, у касмічнай прасторы. *М. пералёт.*

МІЖРА́ДДЗЕ, -я, *н.* Прастора, адлегласць паміж радамі пасаджаных або пасеяных раслін. ‖ *прым.* **міжрадко́вы,** -ая, -ае.

МІЖРАЁННЫ, -ая, -ае. 1. Які існуе, адбываецца паміж раёнамі. *Міжраённая пераклічка. Міжраённая сувязь.* 2. Агульны для некалькіх раёнаў. *М. піянерскі лагер.*

МІЖРЭ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца паміж рэбрамі. *Міжрэберная мышца.*

МІЖРЭ́ЧЧА, а, *н.* Мясцовасць паміж дзвюма або некалькімі рэкамі, уключаючы водападзелы і прылеглыя схілы далін. ‖ *прым.* **міжрэ́чны,** -ая, -ае.

МІЗАНСЦЭ́НА, -ы, *мн.* -ы, -цэн, *ж.* Размяшчэнне дзеючых асоб і дэкарацый на сцэне ў розныя моманты выканання п'ес. ‖ *прым.* **мізансцэні́чны,** -ая, -ае.

МІЗАНТРО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавекаиенавіснік. ‖ *ж.* **мізантро́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак.

МІЗАНТРО́ПІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Чалавеканенавісніцтва, варожыя адносіны да людзей. ‖ *прым.* **мізантрапі́чны,** -ая, -ае.

МІЗАРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* 1. Худнець, траціць належны выгляд. *Жанчына на вачах мізарнела. Мізарнее душа гэтага чалавека* (перан.). 2. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца меншым, менш значным (разм.). *Кавалак вяндліны з кожным днём мізарнее.* ‖ *зак.* **змізарне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **памізарне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

МІЗЭ́РНЫ, -ая, -ае. 1. Вельмі малы, нязначны. *М. тэрмін. Мізэрныя інтарэсы.* 2. Схуднелы, худы, чэзлы. *Мізэрнае дзіця. Мізэрныя ўсходы.* 3. Несамавіты на выгляд, убогі. *Ля ганка стаяў м. ўбогі чалавек.* ‖ *наз.* **мізэ́рнасць,** -і, *ж.*

МІКРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да малых памераў, велічынь, напр. *мікраарганізм, мікраінфаркт, мікрараён, мікрафільм, мікрачасцінка, мікраметэарыт, мікрааўтамабіль, мікравыбух, мікрапрацэс, мікрарухавік, мікрасістэма, мікралітражны, мікраЭВМ;* 2) які мае адносіны да адзінкі, роўнай адной мільённай частцы той адзінкі, што называецца ў другой частцы складання, напр. *мікраампер, мікравольт, мікрарэнтген.*

МІКРААРГАНІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нябачны простым вокам пераважна аднаклетачны раслінны або жывёльны арганізм. ‖ *прым.* **мікраарганізме́нны,** -ая, -ае (спец.).

МІКРАБІЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне мікрабіялогіі.

МІКРАБІЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел біялогіі, які вывучае мікраарганізмы. ‖ *прым.* **мікрабіялагі́чны,** -ая, -ае.

МІКРАКЛІ́МАТ, -у, *М* -маце, *м.* 1. Асаблівасці клімату на невялікім участку зямной паверхні. 2. *перан.* Узаемаадносіны, умовы працы ў невялікім калектыве, у сям'і. *Маральны м.* ‖ *прым.* **мікракліматы́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МІКРАКО́СМ, -у, *м.* (спец.). Свет вельмі малых велічынь.

МІКРАЛІТРА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Вельмі малы па літражу аўтамабіль. ‖ *прым.* **мікралітра́жачны,** -ая, -ае.

МІКРАЛІТРА́ЖНЫ, -ая, -ае. Вельмі малы па літражу, меншы малалітражнага.

МІКРАПО́РЫСТЫ, -ая, -ае. Пра вырабы з рызіны: з мікраскапічнымі порамі. *Мікрапорыстая падэшва.*

МІКРАПРАЦЭ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства апрацоўкі інфармацыі, якое праграмна кіруецца і прымяняецца ў мікраЭВМ, сістэмах аўтаматычнага кіравання. ‖ *прым.* **мікрапрацэ́сарны,** -ая, -ае. *Выстаўка мікрапрацэсарнай тэхнікі.*

МІКРАСКАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. 1. Зроблены, даследаваны пры дапамозе мікраскопа. *М. аналіз.* 2. Вельмі малы, які можна ўбачыць толькі пад мікраскопам. *Мікраскапічныя клеткі.* 3. *перан.* Вельмі маленькі, нязначны па велічыні, памерах. *Мікраскапічная дэталь.* ‖ *наз.* **мікраскапі́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

МІКРАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аптычны прыбор для разглядвання прадметаў, якія нельга ўбачыць простым вокам. *Аптычны м. Электронны м.* ‖ *прым.* **мікраско́пны,** -ая, -ае. *М. аб'ектыў.*

МІКРАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор, які пераўтварае гукавыя ваганні ў электрычныя для ўзмацнення гучання. *Электрадынамічны м.* ‖ *прым.* **мікрафо́нны,** -ая, -ае.

МІКРО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і мікраарганізм. *Хваробатворныя мікробы.* ‖ *прым.* **мікро́бны,** -ая, -ае.

МІКРО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Інструмент для вымярэння вельмі малых лінейных памераў. ‖ *прым.* **мікраметры́чны,** -ая, -ае.

МІКРО́Н, а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка даўжыні, роўная мільённай частцы метра. ‖ *прым.* **мікро́нны,** -ая, -ае.

МІ́КСЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат, прыстасаванне для прыгатавання сумесей, для змешвання, змешвальнік. ‖ *прым.* **мі́ксерны,** -ая, -ае.

МІКСТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* Вадкае лякарства з сумесі некалькіх рэчываў. *М. ад кашлю.* ‖ *прым.* **міксту́рны,** -ая, -ае.

МІЛАВА́ЦЦА, -лу́юся, -лу́ецца, -лу́ецца; -лу́йся; *незак.* Лашчыцца, галубіцца, абнімацца, праяўляць узаемную любоў.

МІ́ЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; *незак., каго (што).* Дараваць каму-н. віну. *Нельга м. забойцу.*

МІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; *незак., каго (што).* Песціць, галубіць, пялегаваць. *М. дзіця.*

МІЛАВІ́ДНЫ, -ая, -ае. З прыемным на выгляд тварам, прывабны. *Мілавідная дзяўчына.* ‖ *наз.* **мілаві́днасць,** -і, *ж.*

МІЛАГУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Прыемны на слых, які прыемна гучыць. *Мілагучная мелодыя вальса.* ‖ *наз.* **мілагу́чнасць,** -і, *ж.*

МІ́ЛАСЦІВЫ, -ая, -ае. Які праяўляе міласць, прыхільнасць, добразычлівасць.

МІ́ЛАСЦІНА, -ы, *ж.* Ахвяраванне жабраку, беднаму. *Прасіць міласціну.*

МІ́ЛАСЦЬ, -і, *ж.* 1. Добрыя, велікадушныя адносіны. *Змяніць гнеў на м.* 2. Ахвяраванне, дар. ◊ **Ваша (твая, яго) міласць** (уст.) — ужываецца як пачцівы зварот ніжэйшага да вышэйшага і пры ўпамінанні трэцяй асобы, якая вышэй таго, хто гаворыць. **Міласці прасім** (разм.) — ветлівае запрашэнне зрабіць што-н. **Па міласці** *каго* (іран.) — па чыёй-н. віне, дзякуючы каму-н. **Скажы на міласць** (разм.) — выказ здзіўлення, непаразумення і пад. з якой-н. прычыны.

МІЛАСЭ́РНАСЦЬ, -і, *ж.* Гатоўнасць да дапамогі каму-н., спагада іншым. *Праявіць м.*

МІЛАСЭ́РНЫ, -ая, -ае. Які праяўляе міласэрнасць, з'яўляецца вынікам міласэрнасці. *М. ўчынак.*

МІ́ЛАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (разм.). Ласкавы зварот да маладой жанчыны або дзяўчынкі.

МІ́ЛЕНЬКІ, -ая, -ае. 1. Прыемны на выгляд, прыгожанькі. *Міленькае дзіця.* 2. Блізкі сэрцу, дарагі, каханы. *М. дружок.* 3. **міленькі,** -ага, *мн.* -ія, -іх. Ужыв. як ветлівы зварот. *Прынясі дроўцаў, м.* ◊ **Як міленькі** (разм.) — выраз ужываецца, каб паказаць, што дзеянне адбываецца баз асаблівых цяжкасцей. *Будзе працаваць як м.*

МІЛІ... Першая частка складаных слоў са знач. адзінкі, роўнай адной тысячнай долі той адзінкі, што названа ў другой частцы складання, напр. *міліампер, мілівольт, мілімікрон.*

МІЛІГРА́М, -а, *мн.* -ы, -гра́м *і* -аў, *м.* Адна тысячная частка грама. ‖ *прым.* **міліграмо́вы,** -ая, -ае.

МІЛІМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адна тысячная частка метра. ‖ *прым.* **міліметро́вы,** -ая, -ае.

МІЛІМЕТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.). Папера для чарцяжоў з клеткамі, роўнымі аднаму квадратнаму міліметру.

МІЛІТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* Падпарадкаваць (-коўваць) (эканоміку, прамысловасць)

МІЛ—МІН

мэтам мілітарызму. ‖ *наз.* **мілітарызацыя,** -і, *ж.*

МІЛІТАРЫЗМ, -у, *м.* Палітыка ўзмацнення ваеннай магутнасці, нарошчвання ўзбраенняў і актывізацыі ваенных прыгатаванняў. ‖ *прым.* **мілітарыстычны,** -ая, -ае *і* **мілітарысцкі,** -ая, -ае.

МІЛІТАРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто праводзіць палітыку мілітарызму. ‖ *прым.* **мілітарысцкі,** -ая, -ае.

МІЛІЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** У краінах СНД адміністрацыйная ўстанова для аховы грамадскага парадку, а таксама асабістай бяспекі грамадзян і іх маёмасці. **2.** *зб.* Работнікі гэтай установы. **3.** Назва народнага апалчэння ў некаторых краінах. ‖ *прым.* **міліцэйскі,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) *і* **міліцыйны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

МІЛІЦЫЯНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік міліцыі (у 1 знач.). ‖ *прым.* **міліцэйскі,** -ая, -ае *і* **міліцыянерскі,** -ая, -ае. *Міліцэйскія абавязкі. Міліцыянерскі шынель.*

МІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Ласкавая назва жанчыны, дзяўчыны.

МІЛОРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ветліва-пачцівы зварот у англічан да мужчыны з прывілеяваных класаў.

МІЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае прыхільнасць да сябе; прыемны, абаяльны. *Мілая ўсмешка.* **2.** Блізкі сэрцу, любімы, дарагі. *Душу поўнілі мілыя краявіды.* **3. мілы,** -ага *м.* Каханы. *З мілым рай і ў будане.* ◊ **За мілую душу** (разм.) — з вялікім задавальненнем.

МІЛЬГАЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гаціць; *незак.* **1.** Свяціць няроўным, перарывістым святлом; іскрыцца. *У далечыні мільгацелі агеньчыкі.* **2.** З'яўляцца ў полі зроку і знікаць, праносіцца перад вачыма. *Мільгацяць пералескі і нівы спелай збажыны.* **3.** *перан.* Хутка праносіцца ў памяці. *Думкі мільгацелі ў галаве.* ‖ *наз.* **мільгаценне,** -я, *н.*

МІЛЬГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** З'яўляцца, паказвацца на кароткі час і знікаць. *Між дрэў мільгала постаць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Хутка праносіцца адно за адным. *Мільгалі тэлеграфныя слупы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і мігаць (у 3 і 4 знач.). *Мільгаюць агеньчыкі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Праносіцца ў памяці. *Ужо не раз мільгала думка стаць ляснічым.* ‖ *аднакр.* **мільгануць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **мільганне,** -я, *н.*

МІЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лік і колькасць, роўная тысячы тысяч. *Мільёны рублёў* (мноства). ‖ *прым.* **мільённы,** -ая, -ае.

МІЛЬЯНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Уладальнік багацця, якое ацэньваецца ў мільёны (якіх-н. грашовых адзінках). *Калгас-м.* **2.** *перан.* Той, хто выканаў работу, вынікі якой ацэньваюцца мільёнамі адзінак. *Лётчыкі-мільянеры* (якія наляталі звыш мільёна кіламетраў). ‖ *ж.* **мільянерка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

МІЛЬЯРД, -а, *М* -рдзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лік і колькасць, роўная тысячы мільёнаў. *Мільярды зорак* (мноства). ‖ *прым.* **мільярдны,** -ая, -ае.

МІЛЬЯРДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік багацця, якое ацэньваецца ў мільярды (якіх-н. грашовых адзінак). ‖ *ж.* **мільярдэрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

МІЛЭДЗІ, *нескл., ж.* Ветлівы зварот у англічан да замужняй жанчыны з прывілеяваных класаў.

МІЛЯ, -і, *мн.* -і, міль, *ж.* Дарожная мера даўжыні, неаднолькавая ў розных краінах. *Геаграфічная м. Марская м.*

МІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Акцёр, які іграе толькі сродкамі мімікі, без слоў.

МІМА, *прысл.* і *прыназ.* з *Р.* Мінаючы што-н. *Ехаць м. Страляць м. цэлі.* ◊ **Прапусціць міма вушэй** (разм.) — не звярнуць увагі на тое, пра што гавораць.

МІМАВОЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і міжвольны. ‖ *наз.* **мімавольнасць,** -і, *ж.*

МІМАЕЗДАМ, *прысл.* (разм.). Праездам, па дарозе. *М. пабываць у музеі.*

МІМАЛЁТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які пралятае або праходзіць міма, не затрымліваючыся. **2.** Беглы, быстры. *М. позірк. Мімалётная сустрэча.* **3.** Які хутка знікае, хутка праходзіць, непрацяглы. *Мімалётнае шчасце.* ‖ *наз.* **мімалётнасць,** -і, *ж.*

МІМАХОДАМ, *прысл.* **1.** Праходзячы, праязджаючы міма. *М. зайсці куды-н.* **2.** *перан.* Між іншым, выпадкова. *М. сказаць.*

МІМІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Рухі мышцаў твару, якія выражаюць унутраны стан. *Выразная м.* ‖ *прым.* **мімічны,** -ая, -ае. *Мімічная сцэна.*

МІМІКРЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Прыпадабненне некаторых відаў жывёл і раслін да навакольнага асяроддзя з мэтай самазахавання.

МІМІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Акцёр, які па-майстэрску, умела валодае мімікай. ‖ *ж.* **мімістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МІМІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* міміка. **2.** Які мае адносіны да ігры мімаў, да пантамімы. *М. ансамбль* (ансамбль мімаў).

МІМОЗА, -ы, *мн.* -ы, -моз, *ж.* **1.** Трапічная расліна, асобныя віды якой згортваюць лісцікі пры дотыку да іх. *Не мужчына, а м.* (перан.: пра крыўдлівую, сарамлівую асобу). **2.** Від паўднёвай акацыі з дробнымі жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **мімозавы,** -ая, -ае.

МІНА[1], -ы, *мн.* -ы, мін, *ж.* **1.** Снарад з выбуховым рэчывам, які закладаецца ў зямлю, пад ваду і інш. *Падарвацца на міне.* **2.** Снарад мінамёта. **3.** Тое, што і тарпеда. ‖ *прым.* **мінны,** -ая, -ае. *Міннае поле.*

МІНА[2], -ы, *мн.* -ы, мін, *ж.* Выраз твару, мімічны рух, які выражае што-н. *Рабіць вясёлую міну пры дрэннай гульні* (за знешняй бесклапотнасцю старацца схаваць сваё незадавальненне, свае непрыемнасці).

МІНАМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гармата навеснага агню, якая страляе мінамі. ‖ *прым.* **мінамётны,** -ая, -ае.

МІНАМЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ваеннаслужачы мінамётных часцей і падраздзяленняў.

МІНАНОСЕЦ, -носца, *мн.* -носцы, -носцаў, *м.* Ваенны карабель з моцным тарпедным узбраеннем.

МІНАРЭТ, -а, *М* -рэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вежа пры мячэці, з якой заклікаюць мусульман на малітву. ‖ *прым.* **мінарэтны,** -ая, -ае.

МІНАШУКАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для пошуку закладзеных мін.

МІНДАЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* **1.** Адзін арэх міндаля. **2.** Згусткі лімфатычнай тканіны на сценках глоткі, падобныя па форме на міндальны арэх.

МІНДАЛЬ, -я *і* -ю, *м.* **1.** -я. Паўднёвае дрэва з пладамі ў выглядзе арэхаў авальнай формы. **2.** -ю, *зб.* Плады гэтага дрэва. ‖ *прым.* **міндальны,** -ая, -ае. *М. арэх.*

МІНДАЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.*, з *кім* (разм.). **1.** Быць празмерна ласкавым, сентыментальным. **2.** Праяўляць непатрэбную мяккасць, паблажлівасць да каго-н. *Нельга м. з гультаямі.* ‖ *наз.* **міндальнічанне,** -я, *н.*

МІНЕРАЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыроднае неарганічнае хімічнае рэчыва, якое ўваходзіць састаўной часткай зямной кары і служыць прадметам карысных выкапняў. ‖ *прым.* **мінеральны,** -ая, -ае. *Мінеральныя воды* (натуральныя воды, што змяшчаюць у сабе мінералы).

МІНЕРАЛОГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне мінералогіі.

МІНЕРАЛОГІЯ, -і, *ж.* Навука аб мінералах. ‖ *прым.* **мінералагічны,** -ая, -ае.

МІНЕРАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Сталовая мінеральная вада.

МІНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па міннай справе. ‖ *прым.* **мінёрскі,** -ая, -ае.

МІНІ. **1.** *нескл., н.* Спадніца, сукенка, паліто мінімальнай даўжыні. *Мода на м. прайшла. Насіць м.* **2.** *нязм.* Максімальна кароткі (пра спадніцу, сукенку, паліто) ці вельмі маленькі. *Паліто м. М.-аўтамабіль. М.-радыёпрыёмнік. М.-камп'ютэр. М.-ЭВМ. М.-футбол* (футбол з малой колькасцю ўдзельнікаў на невялікіх пляцоўках).

МІНІМАЛЬНЫ, -ая, -ае. Самы малы, найменшы ў шэрагу іншых; *проціл.* максімальны. ‖ *наз.* **мінімальнасць,** -і, *ж.*

МІНІМУМ, -у, *м.* **1.** Найменшая колькасць, найменшая велічыня ў шэрагу дадзеных; *проціл.* максімум. *Скараціць выдаткі да мінімуму.* **2.** Сукупнасць ведаў навучальных прадметаў, абавязковых для спецыяліста, а таксама экзамены па гэтых прадметах. *Кандыдацкі м. М. па агратэхніцы.* **3.** *у знач. прысл.* Сама менш (пры словах, якія абазначаюць колькасць). *Каштуе м. пяць мільёнаў рублёў.* **4.** *у знач. нязм. прым.* (ужыв. пасля азначаемага слова). Тое, што і мінімальны. *Праграма-м.* ○ **Пражытачны мінімум** — найменшая колькасць сродкаў, якая неабходна для існавання.

МІНІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.*, *што.* Залажыць (закладваць) міны для ўзрыву чаго-н. ‖ *зак.* таксама **замініраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **мініраванне,** -я, *н.*

МІНІСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член урада, які стаіць на чале міністэрства (у 1 знач.). *М. замежных спраў.* ‖ *прым.* **міністэрскі,** -ая, -ае.

МІНІСТЭРСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Цэнтральная ўрадавая ўстанова, якая ведае асобнай галіной кіравання. *М. культуры.* **2.** *зб.* У сістэме парламентарызму: састаў міністраў дадзенага ўрада. *Крызіс міністэрства.* ‖ *прым.* **міністэрскі,** -ая, -ае.

МІНІЯЦЮРА, -ы, *мн.* -ы, -цюр, *ж.* **1.** Невялікі малюнак у фарбах у старадаўнім рукапісе, кнізе. **2.** Невялікая карціна вельмі тонкай работы. **3.** Мастацкі твор малой формы (напр. невялікая драматычная сцэна і інш.). *Тэатр мініяцюр.* ◊ **У мініяцюры** — у зменшаным памеры. ‖ *прым.* **мініяцюрны,** -ая, -ае.

МІНІЯЦЮРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мініяцюра. **2.** *перан.* Маленькі і прыгожы. *Мініяцюрная шкатулка.* ‖ *наз.* **мініяцюрнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МІНІЯЦЮРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мастак, які малюе мініяцюры. **2.** Аўтар мініяцюр (у 3 знач.). ‖ *ж.* **мініяцюрыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

МІНОГА, -і, *ДМ* -нозе, *мн.* -і, -ног, *ж.* Водная пазваночная жывёліна са змеепадобным целам. *Марская м.* ‖ *прым.* **міногавы,** -ая, -ае. *Сямейства міногавых* (наз.).

МІНОР, -у, *м.* **1.** Музычны лад, акорд якога грунтуецца на малой тэрцыі (спец.). **2.** *перан.* Сумны прыгнечаны настрой (разм.). *Быць у мінор.* ‖ *прым.* **мінорны,** -ая, -ае. *М. настрой.*

МІНУЛАГОДНІ, -яя, -яе. Які мае адносіны да мінулага года, зроблены, праведзены ў мінулым годзе. *М. фестываль.*

МІНУЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўжо прайшоў, мінуў. *Мінулыя гады.* **2. мінулае,** -лага, *н.* Тое, што прайшло, адышло; былое. *Успомніць мінулае.*

МІ́НУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Гарызантальная рыска (-) для абазначэння аднімання або адмоўнай велічыні ў матэматыцы. **2.** *нескл.* Паміж дзвюма лічбамі абазначае, што другая лічба аднімаецца ад першай. *Пяць м. тры.* **3.** Пры ўказанні на тэмпературу паветра абазначае: ніжэй нуля. *Сёння м. пяць.* **4.** *перан.* Недахоп, адмоўны бок (разм.). *Праект мае шмат мінусаў.* ‖ *прым.* **мі́нусавы**, -ая, -ае (да 3 і 4 знач.). *Мінусавая тэмпература.*

МІНУ́СКУЛЫ, -аў, *адз.* -кул, -а, *м.* (спец.). Дробныя літары ў почырках старажытнай пісьменнасці. ‖ *прым.* **міну́скульны**, -ая, -ае. *Мінускульнае пісьмо.*

МІНУ́ТА, -ы, *ДМ* -ну́це, *мн.* -ы, -ну́т, *ж.* **1.** Адзінка вымярэння часу, роўная $^1/_{60}$ гадзіны і складаецца з 60 секунд. *Без дваццаці мінут чатыры.* **2.** Кароткі прамежак часу, імгненне. *Мінуты радасці.* **3.** Адзінка вымярэння вугла і дугі, роўная $^1/_{60}$ градуса (спец.). ‖ *памянш.* **міну́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 і 2 знач.). *Пачакайце мінутку.* ◊ **Мінута ў мінуту** — дакладна. **У адну мінуту** — вельмі хутка. **На адну мінуту** (разм.) — ненадоўга. **Мінута маўчання** — знак выказвання жалю з прычыны чыёй-н. смерці. ‖ *прым.* **міну́тны**, -ая, -ае. *Мінутная стрэлка.*

МІНУ́ЎШЧЫНА, -ы, *м.* Тое, што было раней, што даўно прайшло. *Сівая м.*

МІНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* **1.** Прайсці, скончыцца. *Мінулася пара дажджоў.* **2.** Застацца ззаду, скончыцца. *Мінулася невялічкая вёсачка.* ◊ **Мінулася кату масленіца** (разм. жарт.) — не ўвесь жа час у дастатку жыць.

МІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *каго-што.* Прайсці, праехаць каля каго-, чаго-н., пакінуўшы яго ззаду або збоку. *М. азярко.* **2.** пераважна *з адмоўем, чаго.* Пазбегнуць чаго-н. *Не м. бяды* (безас.). *Горш калі баішся: і ліха не мінеш і надрыжышся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скончыцца, прайсці (пра час, пару, падзеі і пад.). *Вось і лета мінула.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каму.* Споўніцца (пра ўзрост). *Яму мінула сем гадоў.*

МІНУ́ЧЫ, -ая, -ае. Такі, які хутка праходзіць, мінае, недаўгавечны. *Шчаслівы час — м.*

МІР[1], -у, *м.* **1.** Адсутнасць варожасці, вайны; згода. *Барацьба народаў за м. Жыць у міры. У сям'і м.* **2.** Пагадненне ваюючых бакоў аб канчатковым спыненні ваенных дзеянняў. *Падпісаць м.* ‖ *прым.* **мі́рны**, -ая, -ае.

МІР[2], -у, *м.* (уст.). Сельская грамада. *Мірам будавалі пагарэльцу хату.* ◊ **Што міру, тое і бабінаму сыну** (разм.) — што ўсім, тое і каму-н.

МІ́РА, -а, *н.* Пахучы алей, які ўжыв. у хрысціянскіх царкоўных абрадах. ◊ **Адным мірам мазаны** (разм. неадабр.) — пра людзей з аднолькавымі недахопамі.

МІРАБЕ́ЛЬ, -я *і* -ю, *м.* **1.** -я. Пладовае дрэва, падобнае на сліву. **2.** -ю, *зб.* Дробныя жоўтыя плады гэтага дрэва. ‖ *прым.* **мірабе́левы**, -ая, -ае *і* **мірабе́льны**, -ая, -ае.

МІРАВА́Я, -ой. Мірнае вырашэнне спрэчкі без суда. *Пайсці на міравую.*

МІРАВЫ́[1], -а́я, -о́е. Звязаны з устанаўленнем мірных адносін паміж спрэчнымі бакамі. *М. суд* (дарэвалюцыйны суд, дзе разбіралі дробныя грамадзянскія і крымінальныя справы).

МІРАВЫ́[2], -а́я, -о́е (разм.). Вельмі добры, цудоўны. *М. фільм.*

МІРАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард.). У дарэвалюцыйнай вёсцы: той, хто жыў з чужой працы, кулак. ‖ *прым.* **міра́едскі**, -ая, -ае.

МІРА́Ж, -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Аптычная з'ява ў атмасферы, пры якой на гарызонце становяцца бачнымі адлюстраванні розных наземных прадметаў. *М. у пустыні.* **2.** *перан.* Тое, што не адпавядае рэчаіснасці, што не можа здзейсніцца. ‖ *прым.* **міра́жны**, -ая, -ае.

МІРАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які любіць мір, згоду, заснаваны на імкненні захаваць мір; дружалюбны. *Міралюбівая палітыка. М. чалавек.* ‖ *наз.* **міралюбі́васць**, -і, *ж.*

МІРАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Тое, што міралюбівы. ‖ *наз.* **міралю́бнасць**, -і, *ж.*

МІРАПАМА́ЗАННЕ, -я, *н.* Хрысціянскі царкоўны абрад, які заключаецца ў крыжападобным памазанні мірам (пасля хрышчэння дзіцяці, пры каранацыі цароў і г.д.).

МІРАТВО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* (уст.). Той, хто садзейнічае ўстанаўленню міру, спыненню войн, ліквідацыі варожасці. ‖ *прым.* **міратво́рчы**, -ая, -ае.

МІ́РРА, -ы, *ж.* Духмяная смала, якая знаходзіцца ў кары некаторых трапічных дрэў, выкарыстоўваецца ў медыцыне і парфумерыі. ‖ *прым.* **мі́рравы**, -ая, -ае.

МІРТ, -а, *М* мі́рце, *м.* Паўднёвая вечназялёная куставая або дрэвавая расліна з пахучымі белымі кветкамі. ‖ *прым.* **мі́ртавы**, -ая, -ае. *М. вянок. Сямейства міртавых* (наз.).

МІРЫ́ЦЦА, міру́ся, мі́рышся, мі́рыцца; *незак.* **1.** *з кім* і *без дап.* Спыняць сварку, варожыя адносіны, пачынаць жыць у згодзе. **2.** *з чым.* Цярпіма адносіцца да чаго-н. *М. са сваім становішчам.* ‖ *зак.* **памі́рыцца**, -міру́ся, -мі́рышся, -мі́рыцца (да 1 знач.) *і* **прымі́рыцца**, -міру́ся, -мі́рышся, -мі́рыцца. ‖ *наз.* **прымірэ́нне**, -я, *н.*

МІРЫ́ЦЬ, міру́, мі́рыш, мі́рыць; *незак., каго-што.* Наладжваць мірныя адносіны паміж кім-, чым-н. *М. суседзяў. М. варожыя бакі.* ‖ *зак.* **памі́рыць**, -міру́, -мі́рыш, -мі́рыць *і* **прымі́рыць**, -міру́, -мі́рыш, -мі́рыць; -мі́раны; *наз.* **прымірэ́нне**, -я, *ж.*

МІРЫЯ́ДЫ, -аў (кніжн.). Незлічона вялікая колькасць. *М. зорак.*

МІС, *нескл., ж.* Ветлівы зварот да незамужняй жанчыны ў Англіі, Амерыцы (ставіцца звычайна перад прозвішчам або імем).

МІ́СА, -ы, *мн.* -ы, міс, *ж.* Пасудзіна для ежы, вялікая міска. *На абед паставілі місу клёцак.*

МІ́СІС, *нескл., ж.* Ветлівы зварот да замужняй жанчыны ў Англіі, Амерыцы (ставіцца звычайна перад прозвішчам, імем).

МІ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Адказная роля, высокае прызначэнне каго-н. (кніжн.). *Вялікая м. вучонага.* **2.** Пастаяннае дыпламатычнае прадстаўніцтва на чале з пасланнікам. **3.** Дыпламатычная дэлегацыя спецыяльнага прызначэння. *М. дружбы* (перан.). *М. добрай волі* (перан.). **4.** Місіянерская арганізацыя. *Папская м.*

МІСІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Духоўная асоба, якая пасылаецца царквой для прапаганды свайго веравызнання сярод нехрысціянскага насельніцтва. ‖ *ж.* **місіяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **місіяне́рскі**, -ая, -ае.

МІСІЯНЕ́РСТВА, -а, *н.* Дзейнасць місіянера.

МІ́СКА, -і, *ДМ* мі́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Шырокая і глыбокая, круглай формы пасудзіна для яды. ‖ *памянш.* **мі́сачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

МІ́СТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, схільны да містыкі, прыхільнік рэлігійна-містычнага светаразумення.

МІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Вера ў існаванне надпрыродных, таямнічых сіл і магчымасць зносін з імі чалавека. **2.** Нешта загадкавае, чаго нельга растлумачыць (разм.). *Усе падзеі апошніх дзён — нейкая м.* ‖ *прым.* **містычны**, -ая, -ае.

МІСТЫФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., каго (што)* (кніжн.). Наўмысна ўвесці (уводзіць) каго-н. у зман.

МІСТЫФІКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто займаецца містыфікацыямі. ‖ *прым.* **містыфіка́тарскі**, -я, -ае.

МІСТЫФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Наўмыснае ўвядзенне каго-н. у зман. *Ахвяра містыфікацыі.*

МІСТЫЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Схільнасць да містыкі (у 1 знач.), форма рэлігійна-ідэалістычнага светапогляду, заснаванага на містыцы. ‖ *прым.* **місты́чны**, -ая, -ае.

МІ́СТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ветлівы зварот да мужчыны ў Англіі, Амерыцы (ужыв. звычайна перад імем, прозвішчам).

МІСТЭ́РЫЯ, -і, *ж.* Сярэдневяковая драма на біблейскія тэмы.

МІТКА́ЛЬ, -ю, *м.* Гатунак баваўнянай тканіны палатнянага перапляцення, неапрацаваны паркаль. ‖ *прым.* **міткалёвы**, -ая, -ае *і* **мітка́льны**, -ая, -ае.

МІ́ТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Галаўны ўбор прадстаўнікоў вышэйшага духавенства і некаторых заслужаных святароў, які надзяваецца ў часе набажэнства.

МІТРАПАЛІ́Т, -а, *М* -лі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшае ганаровае званне праваслаўных епіскапаў, а таксама епіскап, якому нададзена гэтае званне. ‖ *прым.* **мітрапалі́цкі**, -ая, -ае.

МІТРАПО́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Царкоўна-адміністрацыйная акруга, якая знаходзіцца пад кіраваннем мітрапаліта.

МІТРЭ́НГА, -і, *ДМ* -рэ́нзе, *ж.* (разм.). Трывога, неспакой, непрыемнае здарэнне. *Тут пачалася нейкая м.*

МІТУЛЬГА́, -і́, *ДМ* -льзе́, *Т* -о́й (-о́ю), *ж.* (разм.). Мітусня, мільгаценне чаго-н. *Падала снегавая м.*

МІТУСІ́ЦЦА, -тушу́ся, -тусі́шся, -тусі́цца; -тусі́мся, -тусіце́ся, -тусяцца; *незак.* **1.** Хутка і без перапынку перамяшчацца ў розных напрамках. *Мітусяцца людзі на вакзале. Думкі мітусяцца* (разм.). **2.** Увіхацца, мітусліва рабіць што-н. *М. каля печы.* **3.** Мільгацець перад вачамі. *Літары мітусяцца.*

МІТУСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі рухавы, непаседлівы. *Мітуслівыя пчолы.* **2.** Паспешлівы, хаатычны. *Пачаўся м. рух пасажыраў.* **3.** Неспакойны. *М. горад.* ‖ *наз.* **мітуслі́васць**, -і, *ж.*

МІТУСНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Хуткі і бесперапынны рух у розных напрамках. **2.** Паспешнае хаатычнае перамяшчэнне з месца на месца. **3.** Бязладнае мільганне перад вачыма.

МІ́ТЫНГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Масавы сход для абмеркавання якіх-н. палітычных або іншых надзённых пытанняў. *М. пратэсту.* ‖ *прым.* **мітынго́вы**, -ая, -ае.

МІТЫНГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* (разм.). **1.** Удзельнічаць у мітынгу, абмяркоўваць што-н. на мітынгу. **2.** *перан.* Весці пустыя размовы, што не дапамагаюць справе.

МІ́ТЭЛЬШПІЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Сярэдняя стадыя шахматнай партыі паміж дэбютам і эндшпілем.

МІФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Старажытнае народнае паданне аб легендарных героях, багах, аб паходжанні свету і розных з'яў прыроды. *Міфы старажытнай Грэцыі.* **2.** *перан.* Нешта фантастычнае, неверагоднае, выдумка. *М. аб непераможнасці фашысцкай ваеннай машыны.* ‖ *прым.* **міфі́чны**, -ая, -ае.

МІФ—МНО

МІФАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць міфаў (у 1 знач.) якога-н. народа. *Славянская м.* **2.** Навука, што вывучае міфы (у 1 знач.). ‖ *прым.* **міфалагі́чны,** -ая, -ае.

МІФО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па міфалогіі (у 2 знач.).

МІ́ЧМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У некаторых родах войск СНД: воінскае званне асоб, якія добраахвотна праходзяць службу звыш устаноўленага тэрміну, а таксама асоба, якая носіць такое званне. **2.** Першы афіцэрскі чын у старым рускім флоце. ‖ *прым.* **мі́чманскі,** -ая, -ае.

МІ́ЧМАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Род форменнай фуражкі з казырком, што носяць асобы малодшага і старшага каманднага саставу флоту, а таксама цывільная фуражка падобнай формы.

МІ́ШКА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. ласк.). Тое, што і мядзведзь (у 1 знач.). *М. касалапы. Плюшавы м.* (цацка).

МІШУРА́, -ы́, *ж.* **1.** Медныя пасярэбраныя або пазалочаныя ніткі, з якіх вырабляюць парчовыя тканіны, галуны, ёлачныя ўпрыгожанні і пад. **2.** *перан.* Знешняя, падманная бліскучасць. ‖ *прым.* **мішу́рны,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **мішу́рнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МІШЭ́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Прадмет, які служыць цэллю пры вучэбнай або трэніровачнай стральбе. **2.** *перан.* Той, хто (або тое, што) з'яўляецца прадметам для кпінаў. *Ужо так павялося, што ён служыць мішэнню для кпінаў.* ‖ *прым.* **мішэ́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

МІЯ́ЗМЫ, -аў, *адз.* міязма, -ы, *ж.* (кніжн.). Атрутныя выпарэнні, якія ўтвараюцца пры гніенні. ‖ *прым.* **міязматы́чны,** -ая, -ае.

МІЯКА́РД, -а, *М* -дзе, *м.* (спец.). Мышачная сценка сэрца. *Інфаркт міякарда.*

МЛАДА... Першая частка складаных слоў са знач. новы, напр. *младагегельянцы, младапісьменны* (пра мову: які атрымаў пісьменнасць у нядаўні час).

МЛЕКАКО́РМЯЧАЕ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *н.* Вышэйшая пазваночная жывёліна, якая корміць дзяцей сваім малаком. *Клас млекакормячых.*

МЛЕЦЬ, млею, млееш, млее; *незак.* **1.** Траціць прытомнасць ад хвалявання, перажывання. *М. на пахаванні.* **2.** Слабнуць, дранцвець, нямець (пра часткі цела). *Рукі млеюць.* **3.** Знаходзіцца ў стане знямогі, млосці. *Хлопчык млее, спаць хоча.* ‖ *зак.* **самле́ць,** -ею, -ееш, -ее *і* **змле́ць,** 1 і 2 ас, не ўжыв., -ее (да 2 знач.). ‖ *наз.* **мле́нне,** -я, *н.*

МЛЕ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). З выгляду падобны на малако. *М. туман.* ○ **Млечны Шлях** — скопішча зорак, якое светлавой паласой перасякае небасхіл.

МЛО́СНА, *безас. у знач. вык.* Нядобра, моташна. *Яму стала м.*

МЛОСЦЬ, -і, *ж.* Непрыемнае самаадчуванне, якое наступае звычайна перад стратай прытомнасці, рвотай. ‖ *прым.* **мло́сны,** -ая, -ае.

МЛЫН, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Прадпрыемства, будынак з устаноўленымі ў ім прыстасаваннямі для размолу зерня. *Вадзяны м. Паравы м.* **2.** Машына для здраблення розных матэрыялаў, якая выкарыстоўваецца ў горнай, хімічнай і інш. галінах прамысловасці. ◊ **Ліць ваду на млын** *каго, чый* (неадабр.) — ускосным чынам дапамагаць сваімі выказваннямі, справамі процілегламу боку. ‖ *прым.* **млы́навы,** -ая, -ое.

МЛЫНА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Уладальнік млына або работнік у млыне. ‖ *прым.* **млына́рскі,** -ая, -ае.

МЛЫНАРЫ́ХА, -і, *ДМ* -ры́се, *мн.* -і, -ры́х, *ж.* Жонка млынара.

МЛЫНЗАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: завод-млын (мукамольны).

МЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены бадзёрасці, энергіі, вялы. *Млявыя рухі.* **2.** Які выклікае млявасць. *М. пах чаромхі.* ‖ *наз.* **мля́васць,** -і, *ж.*

МНАГА... Першая частка складаных слоў у знач. многа; ужыв. тады, калі націск падае на першы склад другога слова, напр. *мнагалюдны, мнагаструнны, мнагабор'е.*

МНАГАБО́ЖЖА, -а, *н.* Рэлігійная сістэма, якая прызнае існаванне многіх багоў, політэізм.

МНАГАБО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Спартсмен, які ўдзельнічае ў мнагабор'і. ‖ *ж.* **мнагабо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

МНАГАБО́Р'Е, -я, *н.* Спартыўнае спаборніцтва, якое ўключае комплекс практыкаванняў, а таксама спаборніцтва па некалькіх відах спорту.

МНАГАВА́ТА, *прысл.* (разм.). Некалькі больш, чым патрэбна. *У яго м. даручэнняў.*

МНАГАВО́ДДЗЕ, -я, *н.* Празмерная колькасць вады, а таксама перыяд, калі ў рэках, вадаёмах бывае вады больш, чым звычайна.

МНАГАВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Паўнаводны (пра рэкі, вадаёмы). *Мнагаводныя рэкі Сібіры.* **2.** Багаты вадой; які добра арашаецца. *М. край.* ‖ *наз.* **мнагаво́днасць,** -і, *ж.*

МНАГАГРА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Мнагаграннае геаметрычнае цела.

МНАГАГРА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае некалькі граней. *М. камень.* **2.** *перан.* Рознабаковы, усебаковы. *М. талент.* ‖ *наз.* **мнагагра́ннасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.)

МНАГАДЗЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які мае многа дзяцей. *Мнагадзетная маці.* ‖ *наз.* **мнагадзе́тнасць,** -і, *ж.*

МНАГАДЗЁННЫ, -ая, -ае. Які працягваецца многа дзён. *М. паход.*

МНАГАЖО́НСТВА, -а, *н.* Знаходжанне мужчыны ў афіцыйным шлюбе адначасова з некалькімі жанчынамі; палігамія.

МНАГАЖЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Мужчына, які адначасова знаходзіцца ў шлюбе з некалькімі жанчынамі.

МНАГАЗНА́ЧНЫ[1], -ая, -ае. Які складаецца з многіх лічбавых знакаў. *М. лік.* ‖ *наз.* **мнагазна́чнасць,** -і, *ж.*

МНАГАЗНА́ЧНЫ[2], -ая, -ае. Які мае некалькі значэнняў. *Мнагазначнае слова.* ‖ *наз.* **мнагазна́чнасць,** -і, *ж.*

МНАГАЛЕ́ТНІ, -яя, -яе (спец.). Які жыве шмат гадоў. *Мнагалетнія травы.*

МНАГАЛЕ́ЦЦЕ, -я, *н.* (уст.). Абвяшчэнне слоў "многая лета", у час царкоўнага набажэнства як пажаданне доўгага жыцця.

МНАГАЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю людзей. *М. сход.* ‖ *наз.* **мнагалю́днасць,** -і, *ж.*

МНАГАМЕ́СНЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю месц для пасажыраў, гледачоў і пад. *М. самалёт. Мнагамесная зала.*

МНАГАМУ́ЖЖА, -а, *н.* Знаходжанне жанчыны ў шлюбе адначасова з некалькімі мужчынамі; паліандрыя.

МНАГАНО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Наземная жывёліна класа членістаногіх з целам, падобным на чарвяка і вялікай колькасцю ножак. **2.** Мнагалетняя травяністая папаратнікавая расліна сямейства мнаганожкавых.

МНАГАПО́ЛЛЕ, -я, *н.* Сістэма земляробства, пры якой мнагакратна чаргуюцца пасевы разнастайных культур. ‖ *прым.* **мнагапо́льны,** -ая, -ае.

МНАГАСІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае вялікую магутнасць (пра маторы, машыны, механізмы). *М. матор.*

МНАГАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Збыткоўнасць слоў, няўменне коратка выказваць думкі. *Нуднае м.*

МНАГАСЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. Якому ўласціва збыткоўнасць слоў як загана. *Мнагаслоўнае апавяданне.* ‖ *наз.* **мнагасло́ўнасць,** -і, *ж.*

МНАГАТО́МНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з некалькіх, з многіх тамоў. *М. раман.*

МНАГАЧЛЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Алгебраічны выраз, які ўяўляе сабой суму або разнасць некалькіх аднаўчленаў. ‖ *прым.* **мнагачле́нны,** -ая, -ае.

МНАГАЧЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мнагачлен. **2.** Які складаецца з многіх членаў. *М. выраз.* ‖ *наз.* **мнагачле́ннасць,** -і, *ж.*

МНАГАШЛЮБНАСЦЬ, -і, *ж.* Форма афіцыйнага шлюбу, пры якой мужчына можа мець некалькі жонак, а жанчына — некалькі мужоў, палігамія. ‖ *прым.* **мнагашлю́бны,** -ая, -ае.

МНЕМО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (спец.). Сукупнасць правіл і прыёмаў, якія аблягчаюць запамінанне патрэбных звестак і фактаў. ‖ *прым.* **мнемані́чны,** -ая, -ае.

МНІ́ЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўсюды бачыць для сябе небяспеку, непрыемнасць; недаверлівы. ‖ *наз.* **мні́цельнасць,** -і, *ж.*

МНО́ГА, больш, *прысл.* **1.** Вялікая колькасць, дастатковая колькасць каго-, чаго-н. *М. год прайшло. М. ведае.* **2.** *у знач. вык.* Больш чым патрэбна. *Гэтага мне м.* **3.** (пры выш. ступ. і з прыназ «на»). Значна, у значнай ступені. *М. больш. На многа раней.* ◊ **Ні многа ні мала** (разм.) — якраз столькі, колькі трэба.

МНОГА... Першая частка складаных слоў у знач. многа, з вялікай колькасцю; ужыв. тады, калі націск падае не на першы склад другога слова, напр. *многавяковы, многаязмельны, многамільённы.*

МНОГААБЯЦА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які падае вялікія надзеі або ў якім заключаецца намёк на што-н.; абяцанне чаго-н. *М. вучань.*

МНОГАВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У матэматыцы: геаметрычная фігура на плоскасці, абмежаваная замкнутай ломанай лініяй. **2.** Геаметрычная фігура, якая мае больш за чатыры вуглы.

МНОГАВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. З многімі вугламі.

МНОГАВЯКО́ВЫ, -ая, -ае. Які існуе на працягу многіх вякоў. *М. дуб.*

МНОГАГАЛО́ССЕ, -я, *н.* **1.** Адначасовае гарманічнае гучанне некалькіх, многіх галасоў. **2.** Несуладны шум, які ўтвараецца мноствам галасоў.

МНОГАГАЛО́СЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да многагалосся (у 1 знач.). *М. песенны лад.* **2.** Які складаецца з многіх галасоў, якія бязладна гучаць. *М. шум натоўпу.*

МНОГАМЕТРО́ВЫ, -ая, -ае. Працягласцю на многа метраў. *Многаметровая шырыня ракі.*

МНОГАМІЛЬЁННЫ, -ая, -ае. Колькасцю, коштам у многа мільёнаў. *М. даход.*

МНОГАНАЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з многіх нацый, народнасцей. *Многанацыянальная дзяржава.*

МНОГАСЕРЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з некалькіх або многіх серый. *М. фільм.*

МНОГАСТАНО́ЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны з адначасовай работай на некалькіх станках.

МНОГАСТУПЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які праходзіць рад ступеней або адбываецца па ступенях, перыядах. *Многаступенныя выбары.* ‖ *наз.* **многаступе́ннасць,** -і, *ж.*

МНОГАСТУПЕ́НЬЧАТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з некалькіх частак, ступеней. *Многаступеньчатая ракета.* ‖ *наз.* **многаступе́ньчатасць,** -і, *ж.*

МНОГАСЯМЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае вялікую сям'ю, мнагадзетны. ‖ *наз.* **многасяме́йнасць,** -і, *ж.*

МНОГАЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Адначасовае існаванне некалькіх кіраўнічых асоб, улад без дакладнага размежавання абавязкаў; адсутнасць адзінага кіраўніцтва.

МНО́ЖАННЕ, -я, *н.* Адно з чатырох арыфметычных дзеянняў, у выніку якога адзін лік павялічваецца ў столькі разоў, колькі адзінак у другім ліку. *Табліца множання.*

МНОЖНАЛІ́КАВЫ, -ая, -ае: **множналікавы назоўнік** — назоўнік, які ўжыв. толькі ў форме множнага ліку, напр. *вароты, сані, шахматы.*

МНО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Другі з двух перамнажальных лікаў або велічынь.

МНО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з мноства чаго-н., праяўляецца ў мностве форм, відаў. ○ **Множны лік** — граматычны разрад, які паказвае, што гаворка ідзе пра многія прадметы, асобы. ‖ *наз.* **мно́жнасць,** -і, *ж.*

МНО́ЖЫЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які прызначаны для размнажэння чаго-н. (рукапісаў, чарцяжоў). *М. апарат.*

МНО́ЖЫМАЕ, -ага, *н.* Першы з двух перамнажальных лікаў або велічынь.

МНО́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *незак.* **1.** Колькасна павялічвацца; расці. *Дабро расло і множылася.* **2.** Размнажацца (уст.). *Тут жывуць і множацца розныя жучкі і кузуркі.* **3.** Падвяргацца множанню. *Пяць множыцца на тры.* ‖ *зак.* **памно́жыцца,** -ыцца (да 1 і 3 знач.).

МНО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак.* **1.** *што.* Памнажаць адзін лік на другі. *М. пяць на два.* **2.** *каго-што.* Павялічваць у колькасці. *М. багацце краіны. М. рады барацьбітоў за мір.* ‖ *зак.* **памно́жыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны. ‖ *наз.* **мно́жанне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **памнажэ́нне,** -я, *н.*

МНО́СТВА, -а, *н.* **1.** Вельмі вялікая колькасць каго-, чаго-н. *М. людзей. М. дрэў.* **2.** У матэматыцы: сукупнасць элементаў, аб'яднаных паводле якой-н. адзнакі. *Тэорыя мностваў.*

МО́ВА, -ы, *мн.* -ы, моў, *ж.* **1.** Сродак чалавечых зносін і выказвання думкі з уласцівымі яму фанетыка-граматычным ладам і лексічным фондам. *Беларуская м. Класічныя мовы.* **2.** Сукупнасць унармаваных сродкаў выражэння славеснай творчасці, уласцівых індывідуальнай манеры пісьменніка; стыль. *М. Янкі Купалы. Літаратурная м.* **3.** Здольнасць гаварыць. *У хворага адняло мову.* **4.** Сістэма знакаў, гукаў, сігналаў, якія перадаюць інфармацыю. *М. лічбаў. М. формул.* **5.** Асаблівасць маўлення, манера гаварыць. *Дзіцячая м.* **6.** *адз., перан., чаго.* Тое, што тлумачыць сабой што-н., паясняе. *М. фактаў.* ○ **Аналітычныя мовы** — мовы, у якіх граматычныя адносіны выражаюцца службовымі словамі, парадкам слоў, інтанацыяй і інш. **Жывая мова** — мова, на якой гаворыць дадзены народ у дадзены перыяд. **Індаеўрапейскія мовы** — мовы, што ўваходзяць у індаеўрапейскую сям'ю моў (славянскія, германскія, раманскія і інш. мовы). **Эзопаўская мова** — алегарычная мова, пры дапамозе якой скрываецца прамы сэнс выказвання. ◊ **Гаварыць на розных мовах** — не прыходзіць да ўзаемаразумення. **Знайсці агульную мову** — прыйсці да згоды. ‖ *прым.* **мо́ўны,** -ая, -ае.

МОВАВЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і мовазнавец. ‖ *прым.* **мовазве́дскі,** -ая, -ае.

МОВАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне мовазнаўства. ‖ *прым.* **мовазна́ўчы,** -ая, -ае.

МОВАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука аб мове (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **мовазна́ўчы,** -ая, -ае.

МОВАТВО́РЧАСЦЬ, -і, *ж.* (кніжн.). Стварэнне слоў і выразаў людзьмі, якія гавораць на дадзенай мове. *Народная м.* ‖ *прым.* **моватво́рчы,** -ая, -ае.

МО́ГІЛКІ, -лак *і* -аў. **1.** Месца, дзе хаваюць памёршых. *Навокал царквы — м.* **2.** *перан.* Месца, куды звозяць старую, пабітую тэхніку. *М. варожай тэхнікі.* ‖ *прым.* **мо́гілкавы,** -ая, -ае.

МО́ГІЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і могілкі. **2.** Старажытныя могілкі. **3.** Месца захавання радыеактыўных адходаў (спец.). ‖ *прым.* **мо́гільнікавы,** -ая, -ае.

МО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, мод, *ж.* **1.** Сукупнасць прывычак і густаў, якія пануюць у пэўным грамадскім асяроддзі ў пэўны час. *Апошняя м. Выйсці з моды.* **2.** *мн.* Навейшыя фасоны ўбораў. *Часопіс мод.* **3.** Звычай, прывычка (разм.). *Узяў моду крычаць.* ◊ **Быць у модзе** — модны (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **мо́дны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

МО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто ва ўсім прытрымліваецца моды; франт. ‖ *ж.* **мо́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

МО́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Прытрымлівацца моды, франціць.

МО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае апошняй модзе. *Моднае паліто.* **2.** Які карыстаецца папулярнасцю, агульным прызнаннем у гэты перыяд. *Модныя песні.* **3.** Які адносіцца да шыцця па модзе. *М. журнал.*

МО́ДУЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). У дакладных навуках: назва некаторых каэфіцыентаў, мерка якіх-н. велічынь. ‖ *прым.* **мо́дульны,** -ая, -ае.

МО́ЖНА, *у знач. вык.* **1.** *з інф.* Ёсць магчымасць. *Гэта м. зрабіць за два дні.* **2.** Дазваляецца. *Да вас м.? — Заходзьце.* ◊ **Можна сказаць,** *у знач. пабочн.* (разм.) — выкарыстоўваецца пры якім-н. вызначэнні, абагульненні. *Уся праца, м. сказаць, прапала дарэмна.*

МОЗГ, -а, *мн.* мазгі́, -о́ў, *м.* **1.** Цэнтральны аддзел нервовай сістэмы чалавека і жывёл — нервовая тканка, якая запаўняе чэрап і канал пазваночніка. *Галаўны м. Спінны м. Работа мозга.* **2.** Мяккая тканка, якая запаўняе поласці касцей у чалавека і пазваночных жывёл. *Касцявы м.* **3.** *перан.* Розум, разумовыя здольнасці. *Паварушы мазгамі* (падумай, як мае быць). **4.** *мн.* Ежа, прыгатаваная з мазгоў свойскіх жывёл. *Цялячыя мазгі.* ◊ **Варушыць мазгамі** (разм.) — думаць, разважаць. **Сушыць мазгі** (разм.) — заўзята займацца разумовай працай на шкоду здароўю. **У мазгах закруціла,** *безас.* — тлум у галаву прыйшоў. **Уцечка мазгоў** — эміграцыя людзей разумовай працы. ‖ *прым.* **мазгавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 3 знач.).

МОЙ, майго́, *м.; ж.* мая́, маёй; *н.* маё, майго́, *мн.* мае́, маі́х, *займ. прынал.* Які належыць мне, адносіцца да мяне. *Мая кватэра. Зараз павінны мае* (наз.; мае родныя, блізкія) *вярнуцца.* ◊ **На маё (яго) выйшла** (разм.) — так, як я (ён) хацеў.

МО́ЙВА, -ы, *ж.* Маленькая рыбка сямейства корушак.

МО́КА, *нескл., м.* Адзін з вышэйшых гатункаў кавы. *Піць м.*

МО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; мок, -кла; -ні; *незак.* **1.** Станавіцца мокрым, вільготным. *М. пад дажджом.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Псавацца ад празмернай вільгаці. *Сена мокне.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ляжаць у вадзе або іншай вадкасці для набыцця пэўных якасцей. *Лён мокне.*

МО́КРЫ, -ая, -ае. **1.** Насычаны вільгаццю. *М. снег. Мокрае адзенне.* **2.** Дажджлівы, сыры (пра надвор'е) (разм.). *М. год.* **3. мо́кра,** *безас. у знач. вык.* Вільготна, сыра. *На вуліцы мокра.* ◊ **Вочы на мокрым месцы** *у каго* (разм.) — пра таго, хто часта плача. **Мокрае месца застанецца** *ад каго* (разм.) — ужыв. як пагроза расправіцца з кім-н.

МОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Партовае збудаванне ў выглядзе высокага і доўгага вала, якое засцерагае параходы ад марскіх хваль.

МО́ЛАДЗЬ, -і, *ж. зб.* Маладое пакаленне, маладыя людзі. ‖ *прым.* **маладзёжны,** -ая, -ае. *Маладзёжнае кафэ.*

МО́ЛАТ, -а, *М* -лаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вялікі цяжкі малаток для ручной коўкі, драбнення камення. *Кавальскі м.* **2.** Механічная прылада для апрацоўкі металаў пры дапамозе ціску. *Аўтаматычны м.* **3.** Спартыўная прылада для кідання — металічнае ядро з тросам. ‖ *прым.* **мо́латавы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

МОЛЬ[1], -і, *ж.* Дробны матылёк, вусень якога нішчыць шарсцяныя тканіны, хлебнае зерне і інш. ‖ *прым.* **мо́левы,** -ая, -ае.

МОЛЬ[2], -я, *м.* (спец.). Сплаў лесу асобнымі бярвёнамі, а таксама лес, які сплаўляецца такім спосабам. ‖ *прым.* **мо́левы,** -ая, -ае. *М. сплаў.*

МО́МАНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Міг, імгненне, вельмі кароткі прамежак часу, у які адбываецца што-н. *Зрабіць у адзін м.* (хутка). *Забыцца на м.* (на імгненне). **2.** Частка, элемент, асобны бок якой-н. з'явы. *Становучыя моманты працоўнай дзейнасці.* ○ **Бягучы момант** — прамежак часу, які характарызуе сучаснае грамадскае жыццё.

МОНА... (а таксама **мана...**). Першая частка складаных слоў у знач.: які складаецца з аднаго, адзінага, які адносіцца да аднаго; адзіночны, напр. *монатэізм, монакультура, монамалекулярны.*

МОНАКУЛЬТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* (спец.). Вырошчванне на працягу многіх гадоў адной і той жа сельскагаспадарчай культуры на адным і тым жа ўчастку. ‖ *прым.* **монакульту́рны,** -ая, -ае.

МОНАТЭІ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Вера, заснаваная на пакланенні адзінаму богу, адзінабожжа; *проціл.* політэізм. ‖ *прым.* **монатэісты́чны,** -ая, -ае. *Монатэістычныя рэлігіі.*

МОНСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Пачвара, страшыдла.

МОПС, -а, *м.* Парода пакаёвых сабак з вялікай круглай галавой і кароткай мордай, падобная на бульдога.

МОР, -у, *м.* (уст.). Павальная смерць, эпідэмія. *М. выкаціў усю вёску.*

МО́РА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Частка акіяна — вялікая водная прастора з гаркаватасалёнай вадой. *Чорнае м.* **2.** *перан., каго-чаго.* Вялікая колькасць, мноства каго-, чаго-н. *М. людзей. М. слёз.* ‖ *прым.* **марскі́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *М. флот. Марская хвароба* (хваравіты стан, выкліканы гайданкай).

МОРАТРАСЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Моцнае ваганне марскога дна на вялікай глыбіні.

МОРГ[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Установа або спецыяльнае памяшканне для захавання трупаў, іх анатаміравання і выдачы для пахавання. ‖ *прым.* **мо́ргаўскі,** -ая, -ае (разм.).

МОРГ[2], -а, *м.* Старая зямельная мера ў Польшчы і Літве (0,71 гектара). ‖ *прым.* **мо́ргавы,** -ая, -ае.

МОР—МУЖ

МО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і маргаць (у 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **мо́рганне**, -я, *н.*

МО́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, морд *і* -аў, *ж.* **1.** Пярэдняя частка галавы ў жывёлы. **2.** Твар чалавека (разм. груб.). ‖ *памянш.* **мо́рдачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

МОРЖ, маржа́, *мн.* маржы́, маржо́ў, *м.* **1.** Буйная ластаногая марская млекакормячая жывёліна з кароткай шэрсцю і вялікімі ікламі. **2.** *перан.* Чалавек, які займаецца плаваннем зімой у адкрытых вадаёмах. *Секцыя маржоў.* ‖ *ж.* **маржы́ха**, -і, *ДМ* -жысе, *мн.* -і, -жых (да 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **маржо́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Маржовая скура.*

МО́РКВА, -ы, *ж.* Агародная расліна саладкаватага смаку, звычайна аранжавага колеру, караняплод, які ідзе ў ежу. ‖ *прым.* **марко́ўны**, -ая, -ае. *М. сок.*

МОРС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прахаладжальны салодкі напітак з разведзенага вадой соку ягад або фруктаў. *Яблычны м.* ‖ *прым.* **мо́рсавы**, -ая, -ае.

МО́РФІЙ, -ю, *м.* Наркатычнае і болепатольнае рэчыва, што здабываецца з млечнага соку опіумнага маку. ‖ *прым.* **мо́рфійны**, -ая, -ае.

МО́РШЧЫЦЦА, -шчуся, -шчышся, -шчыцца; *незак.* **1.** Моршчыць лоб. **2.** Моршчыць твар (ад болю, незадаволенасці і пад.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца маршчынамі, складкамі (пра адзежу, рэчы; разм.). ‖ *зак.* **намо́ршчыцца**, -шчуся, -шчышся, -шчыцца (да 1 і 2 знач.), **памо́ршчыцца**, -шчуся, -шчышся, -шчыцца (да 2 і 3 знач.) *і* **змо́ршчыцца**, -шчуся, -шчышся, -шчыцца.

МО́РШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; *незак., што.* **1.** Збіраць у маршчыны (скуру, часткі твару). *М. лоб.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць хвалі нібы складкі на гладкай паверхні (вады). *Вецер моршчыць ваду.* ‖ *зак.* **намо́ршчыць**, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны (да 1 знач.) *і* **змо́ршчыць**, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны (да 1 знач.).

МОСТ, -а, *М* -сце, *мн.* масты́, масто́ў, *м.* **1.** Збудаванне для пераходу або пераезду цераз раку, канал, чыгунку і г.д. *Чыгуначны м. Пантонны м.* **2.** *перан.* Лінія дальняй паветранай радыё- або тэлевізійнай сувязі, зносін. *Паветраны м.* (пра паветраныя зносіны паміж пунктамі, якія не маюць іншых прамых сродкаў сувязі). **3.** У спорце: пастава, пры якой цела выгнута грудзямі ўверх з апорай на далоні і пяткі. **4.** Частка шасі аўтамашыны (спец.). **5.** Зубны пратэз: планка, на якой замацоўваецца рад штучных зубоў. ‖ *памянш.* **мо́сцік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.) *і* **масто́к**, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **масtaвы́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.).

МОСТАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Пабудова мастоў.

МОСТАБУДАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па будаўніцтву мастоў.

МО́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* мост. **2.** Высокая пляцоўка, узвышэнне на караблях, вялікіх машынах, агрэгатах: высока размешчаная абгароджаная пляцоўка для кіравання. *Капітанскі м.*

МОТА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) маторны[2], напр. *мотабот, мотанарты, мотасані, мотадрызіна, мотаадсек;* 2) матарызаваны, напр. *мотадывізія, мотамеханізаваны, мотапяхота, мотастралковы;* 3) матацыклетны, напр. *мотагонкі, мотагоншчык, мотаралі, мотатурызм, мотаспорт.*

МОТАБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца мотаболам.

МОТАБО́Л, -а, *м.* Спартыўная камандная гульня; футбол на матацыклах. ‖ *прым.* **мотабо́льны**, -ая, -ае.

МОТАГО́НКІ, -нак. Гонкі на матацыклах.

МОТАГО́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які ўдзельнічае ў мотагонках. ‖ *ж.* **мотаго́ншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

МОТАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца, пляцоўка са збудаваннямі, прыстасаваннямі для спаборніцтваў па матацыклетнаму спорту і выпрабаванняў матацыклаў. ‖ *прым.* **мотадро́мны**, -ая, -ае.

МОТАПЕХАЦІ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Ваеннаслужачы мотапяхоты.

МОТАПЯХО́ТА, -ы, *ДМ* -хоце, *ж.* Матарызаваная пяхота. ‖ *прым.* **мотапяхо́тны**, -ая, -ае.

МОТАРО́ЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від матацыкла з коламі малога дыяметра і з рухавіком, размешчаным ззаду сядла ці пад ім. ‖ *прым.* **мотаро́лерны**, -ая, -ае.

МО́ТАШНА, *безас. у знач. вык., каму.* **1.** Млосна, нядобра (пра стан здароўя). **2.** *перан.* Агідна, прыкра. *Слухаць м.*

МО́ТАШНЫ, -ая, -ае. **1.** Ад якога становіцца моташна. *М. пах.* **2.** *перан.* Агідны, цяжкі і прыкры. ‖ *наз.* **мо́ташнасць**, -і, *ж.*

МО́ЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; моўк, мо́ўкла; -ні; *незак.* Заціхаць, замаўкаць. *Цэлымі днямі не моўкне гамонка.*

МО́ЎНЫ *гл.* мова.

МО́ЎЧКІ, *прысл.* **1.** Нічога не гаворачы. *Сядзець м.* **2.** *перан.* Не пратэстуючы, пакорліва, маўкліва. *М. перанесці абразу.* **3.** *перан.* Паціху, тайком. *М. сядзець у засадзе.*

МОХ, *РДМ* мо́ху, імху́ *і* (пасля галосных) мху, *Т* мо́хам, імхо́м *і* (пасля галосных) мхом, *мн.* імхі́, імхо́ў *і* (пасля галосных) мхі, мхоў, *м.* Споравая расліна без каранёў і кветак, якая сцелецца або расце прама ў вільготных мясцінах, на дрэвах, камянях. ◊ **Абрасці мохам** (разм.) — апусціцца, пасці маральна. ‖ *прым.* **мо́хавы**, -ая, -ае, **махавы́**, -а́я, -о́е, **імхо́вы**, -ая, -ае, **імшáны**, -ая, -ае *і* (пасля галосных) **мшáны**, -ая, -ае.

МОЦ, -ы, *ж.* **1.** Трываласць, мацунак. *М. тканіны. М. жалеза.* **2.** Фізічная сіла. *М. рук.* **3.** Праяўленне чаго-н.; сіла, ступень гэтага праяўлення. *Набрацца моцы.* **4.** Магутнасць, сіла. *М. Узброеных сіл.* **5.** Насычанасць, канцэнтрацыя. *М. тытуню.* **6.** У спалучэнні з асабовай формай дзеяслова, прыметніка або займенніка (часцей з прыназоўнікам) выражае найвышэйшую ступень праяўлення дзеяння. *Крычаць на ўсю м.*

МОЦНА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) моцны (у 4 знач.), напр. *моцнадзейны, моцнарадыеактыўны, моцнатокавы* (спец.), *моцнафакусіруючы;* 2) вельмі, у высокай ступені, напр. *моцнавільготны, моцнавязкі, моцназабруджаны, моцнасалёны;* 3) з вялікай колькасцю чаго-н., напр. *моцнагалінасты, моцнажалезісты, моцнапорысты.*

МО́ЦНЫ, -ая, -ае. **1.** Трывалы, такі, які цяжка парваць, разбіць, зламаць. *М. лёд. М. арэх. Моцныя сувязі* (перан.: надзейныя). **2.** Здаровы, дужы. *М. арганізм.* **3.** Устойлівы, трывалы. *Моцная дружба.* **4.** Значны па ступені свайго праяўлення, моцы, велічыні. *М. сон* (глыбокі). *Моцна* (прысл.) *пакахаць каго-н.* **5.** Не разбаўлены, канцэнтраваны. *М. раствор* (рэзкі). **6.** Багаты, заможны, з вялікім дастаткам (разм.). *М. калгас.* **7.** *перан.* Дасведчаны, вопытны, з добрымі ведамі. *М. вучань.* ◊ **Моцныя слоўца** — лаянка, грубыя словы. ‖ *наз.* **мо́цнасць**, -і, *ж.*

МОЧАВЫДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Працэс выдзялення мачы з арганізма. ‖ *прым.* **мочавыдзяля́льны**, -ая, -ае.

МО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны шляхам мачэння. *Мочаныя яблыкі.*

МОЧАПАЛАВЫ́, -а́я, -о́е (спец.). Які мае адносіны да мачавой і палавой сістэмы арганізма.

МОЧАСПУСКА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Тое, што і мочавыдзяленне. ‖ *прым.* **мочаспуска́льны**, -ая, -ае.

МО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Ніжняя мясістая частка вуха. ‖ *прым.* **мо́чкавы**, -ая, -ае.

МО́ШАСТ, -у, *М* -сце, *м.* (уст.). Крэп, аксаміт. ‖ *прым.* **машасто́вы**, -ая, -ае. *Шапкі насілі з машастовымі аколышкамі.*

МО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Дробнае двухкрылае насякомае.

МО́ШЧЫ, -аў. Высахлыя астанкі людзей, якія лічацца царквою святымі і цудатворнымі. *Жывыя м.* (перан.: пра вельмі худога, знясіленага чалавека).

МРО́І, -яў, *адз.* мро́я, -і, *ж.* Мары, летуценні. *М. пра шчасце.*

МРО́ІВА, -а, *н.* Тое, што і марыва. ‖ *прым.* **мро́йны**, -ая, -ае. *Мройная далеч.*

МРО́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., мро́іцца; *незак., каму і без дап.* **1.** Уяўляцца ў думках, здавацца. **2.** З'яўляцца ў снах, сніцца. *Мрояцца сны.* ‖ *зак.* **прымро́іцца**, -іцца.

МРО́ІЦЬ, мро́ю, мро́іш, мро́іць; *незак., пра каго-што, аб кім-чым і без дап.* Уяўляць у думках, марыць.

МРО́ЙНЫ *гл.* мроіва.

МСЦІ́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і помслівы. ‖ *наз.* **мсці́васць**, -і, *ж.*

МУА́Р, -у, *м.* Шаўковая тканіна з разводамі, якія пераліваюцца рознымі адценнямі. ‖ *прым.* **муа́равы**, -ая, -ае. *Муаравая стужка.*

МУДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* (разм.). **1.** *над чым і без дап.* Рабіць што-н. складанае, незвычайнае. **2.** Залішне ўскладняць якую-н. справу. ‖ *зак.* **намудрава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й *і* **змудрава́ць**, -ру́ю, -руеш, -ру́е; -ру́й. ‖ *наз.* **мудрава́нне**, -я, *н.*

МУДРАГЕ́ЛІСТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Цяжкі для разумення, выканання; складаны. *Мудрагелістае пытанне.* **2.** Мудроны, замысловаты, вычварны. *М. ўзор.* ‖ *наз.* **мудрагелістасць**, -і, *ж.*

МУДРАГЕ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., над чым і без дап.* (разм.). Тое, што і мудраваць. ‖ *зак.* **змудрагеліць**, -лю, -ліш, -ліць. ‖ *наз.* **мудрагельства**, -а, *н.*

МУ́ДРАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* мудры. **2.** Глыбокі розум, заснаваны на жыццёвым вопыце. *Народная м.* ○ **Зуб мудрасці** — трэці вялікі карэнны зуб, які вырастае пасля 20 гадоў.

МУ́ДРЫ, -ая, -ае. **1.** Надзелены вялікім розумам, вельмі разумны. *М. палкаводзец.* **2.** Заснаваны на глыбокім вопыце, веданні чаго-н. *Мудрая палітыка.* ‖ *наз.* **му́драсць**, -і, *ж.*

МУДРЫ́ЦЬ, -ру́, -рыш, -ры́ць; -ры́м, -ра́це, -ра́ць; *незак.* (разм.). Тое, што і мудраваць.

МУДРЭ́Ц, -рацá, *мн.* -рацы́, -рацо́ў, *м.* Мудры, разумны чалавек.

МУЖ, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Жанаты мужчына ў адносінах да сваёй жонкі. *Уважлівы м.* **2.** Дзеяч у якой-н. галіне (кніжн.). *Дзяржаўны м.* ‖ *прым.* **мужа́ў**, -ава (да 1 знач.).

МУЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Праяўляць стойкасць, мужнасць у цяжкіх абставінах. *М. ў баях.*

МУ́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* Храбрасць, вытрымка, адвага. *М. партызан і падпольшчыкаў.*

МУЖНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Дасягаць поўнага фізічнага развіцця, рабіцца дарослым, сталым. *Хлапец на вачах мужнее.* **2.** *перан.* Накапляць сілы, станавіцца больш моцным. *М. у барацьбе.*

МУ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца мужнасцю, праяўляе мужнасць, сілу, адвагу. *М. народ. М. характар.*

МУЖЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *м.* Дарослы чалавек, асоба процілеглая жанчыне па полу. *Будзь мужчынам* (паводзь сябе так, як належыць мужчыну). ‖ *прым.* **мужчы́нскі,** -ая, -ае.

МУЖЧЫ́НСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мужчына. **2.** Такі, як у мужчыны, уласцівы мужчыну. *М. голас. Мужчынская кампанія.*

МУЖЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Селянін (уст.). **2.** Тое, што і муж (у 1 знач.) (разм.). **3.** Аб грубым нявыхаваным чалавеку (разм.). ‖ *памянш.* **мужычо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **мужы́цкі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **мужы́чы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

МУЖЫКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Знешнасцю і манерамі падобны на мужыка (у 3 знач.). ‖ *наз.* **мужыкава́тасць,** -і, *ж.*

МУ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, муз, *ж.* **1.** У грэчаскай міфалогіі: адна з дзевяці багінь, заступніца навук і мастацтваў. **2.** *перан.* Крыніца паэтычнага натхнення, а таксама само творчае натхненне (кніжн.). *М. яго змоўкла.*

МУЗЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Установа, якая збірае, вывучае, зберагае і выстаўляе для агляду помнікі матэрыяльнай і духоўнай культуры, а таксама прыродазнаўчыя калекцыі. *Краязнаўчы м. Літаратурны м. Якуба Коласа.* ‖ *прым.* **музе́йны,** -ая, -ае.

МУЗЕЯЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст па музеязнаўству.

МУЗЕЯЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Прыкладная навука аб арганізацыі і дзейнасці музеяў. ‖ *прым.* **музеязна́ўчы,** -ая, -ае.

МУ́ЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *ж.* **1.** Галіна мастацтва, якая адлюстроўвае рэчаіснасць у гукавых мастацкіх вобразах, а таксама творы такога мастацтва. *Класічная м. Інструментальная м.* **2.** Выкананне твораў гэтага мастацтва на інструментах. *М. Ю.Семянякі. М. і спевы.* **3.** *перан., чаго.* Мелодыя якога-н. гучання. *М. мовы.* **4.** *перан.* Якая-н. добра арганізаваная, наладжаная справа (разм.). *Сапсаваў усю музыку.* ‖ *прым.* **музы́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МУЗЫ́КА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Музыкант. *М. зайграў беларускую полечку.*

МУЗЫКАВЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па музыказнаўству.

МУЗЫКАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Тое, што і музыкавед.

МУЗЫКАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Раздзел мастацтвазнаўства, які вывучае тэорыю і гісторыю музыкі, музычную культуру народаў. ‖ *прым.* **музыказна́ўчы,** -ая, -ае.

МУЗЫКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны да музыкі, які тонка разумее музыку. *Музыкальнае дзіця. М. слых.* ‖ *наз.* **музыка́льнасць,** -і, *ж.*

МУЗЫКА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, наогул чалавек, які грае на якім-н. музычным інструменце. ‖ *ж.* **музыка́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **музыка́нцкі,** -ая, -ае.

МУЗЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да музыкі. *М. інструмент. М. вечар. М. твор. М. магазін. М. кабінет. Музычная драма. М. вобраз.* ‖ *наз.* **музы́чнасць,** -і, *ж.*

МУ́КА, -і, *ДМ* му́цы, *мн.* -і, мук, *ж.* Вялікая фізічная або маральная пакута. *Душэўныя мукі. Мукі адзіноты.*

МУКА́, -і, *ДМ* муцэ́, *ж.* **1.** Прадукт размолу збожжа. *Жытняя м. Кукурузная м. Кармі мукою, дык пойдзе рукою* (прыказка). *Перамелецца — м. будзе* (прыказка). **2.** Размолатыя або расцёртыя ў парашок якія-н. жывёльныя ці мінеральныя рэчывы. *Рыбная м. Фасфарытная м.* ◊ **Сперці на муку** (разм.) — расправіцца з кім-н., атрымаць поўную перамогу. ‖ *прым.* **мучны́,** -а́я, -о́е.

МУКАМО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па размолу зерня.

МУКАМО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да размолу зерня. *М. камбінат.*

МУКАМО́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Прадпрыемства, якое перапрацоўвае зерне на муку, а таксама памяшканне, дзе робіцца размол.

МУКСУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Паўночная прэснаводная рыба, роднасная сігу.

МУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Свойская жывёліна, помесь асла з кабылай; аслюк.

МУЛА́, -ы́, *мн.* мулы́, му́лаў, *м.* Служыцель культу ў мусульман.

МУЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нашчадак ад шлюбу белага чалавека і негра. ‖ *ж.* **мула́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **мула́цкі,** -ая, -ае.

МУЛІНЭ́, *нескл., н.* Гатунак суканых каляровых нітак для вышывання. *Вышываць м.*

МУЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Самка мула.

МУ́ЛКА, *безас. у знач. вык.* Цвёрда. *М. сядзець.* ◊ **Мякка сцеле, ды мулка спаць** (прыказка; разм. неадабр.) — ужыв. ў дачыненні да таго, хто добры на словах, а не на справе.

МУ́ЛКІ, -ая, -ае. Які муляе, цвёрды. *Мулкая пасцель.* ‖ *наз.* **му́лкасць,** -і, *ж.*

МУЛЬТА́Н[1], -у, *м.* Бавоўняная варсістая тканіна. ‖ *прым.* **мультано́вы,** -ая, -ае. *Мультановая сукенка.*

МУЛЬТА́Н[2], -у, *м.* Гатунак турэцкага тытуню.

МУЛЬТФІ́ЛЬМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: мультыплікацыйны фільм.

МУЛЬТЫМІЛЬЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны ўладальнік многамільённага багацця.

МУЛЬТЫПЛІКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Фотакамера з некалькімі аб'ектывамі, якая дае адначасова многа здымкаў з аднаго і таго ж прадмета, а таксама прыбор для размнажэння копій. **2.** Спецыяліст па мультыплікацыі. ‖ *прым.* **мультыпліка́тарскі,** -ая, -ае.

МУЛЬТЫПЛІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Кіназдымка малюнкаў або лялек, якія паказваюць асобныя моманты руху, а таксама фільм, атрыманы такой здымкай. ‖ *прым.* **мультыплікацы́йны,** -ая, -ае.

МУЛЯ́Ж, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Злепак або мадэль прадмета ў натуральную велічыню. *Васковы м. медаля.* ‖ *прым.* **муля́жны,** -ая, -ае.

МУ́ЛЯР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рабочы, які будуе што-н. з каменя або цэглы. **2.** Пячнік, спецыяліст па кладцы печаў. ‖ *ж.* **муля́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **муля́рскі,** -ая, -ае. *М. інструмент.*

МУЛЯ́РСТВА, -а, *н.* Рамяство, спецыяльнасць і занятак муляра.

МУ́ЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і муляць (у 1 знач.). **2.** *перан.* Праяўляць нерашучасць, мяцца. *Хлопец муляўся, не даваў пэўнага адказу.*

МУ́ЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прычыняць боль, ціснуць, націраць. *Каменьчыкі ў чаравіках муляюць ногі.* **2.** *перан., каму-чаму і без дап.* Турбаваць, непакоіць, трывожыць. *Яму часта муляе якая-н. ідэя.* ◊ **Муляць вочы каму** (разм.) — назаляць каму-н. чым-н. ‖ *зак.* **намуля́ць,** -яю, -яеш, -яе; -яны (да 1 знач.).

МУМІЁ, -я́, *н.* Горная смала — біялагічна актыўнае рэчыва складанага саставу, якое выцякае з трэшчын скал, выкарыстоўваецца ў медыцыне. *М. — горны бальзам.*

МУМІФІКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́ецца; *зак.* і *незак.* (спец.). Ператварыцца (-тварацца) ў мумію, падвергнуцца (-вяргацца) амярцвенню (аб частках арганізма). ‖ *наз.* **муміфіка́цыя,** -і, *ж.*

МУМІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Ператварыць (-раць) у мумію[1]. *М. цела.*

МУ́МІЯ[1], -і, *мн.* -і, -мій, *ж.* Высахлы труп чалавека, захаваны ад гніення бальзамаваннем. *Егіпецкія муміі. Сухі як м.* (пра худога чалавека).

МУ́МІЯ[2], -і, *ж.* Гатунак парашкападобнай фарбы розных колераў (ад светла-чырвонага да чырванавата-карычневага).

МУНДЗІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннае або цывільнае форменнае адзенне. *Парадны м.* ◊ **Бульба ў мундзірах** (разм.) — звараная з лупінамі бульба. ‖ *памянш.* **мундзі́рчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **мундзі́рны,** -ая, -ае.

МУНІЦЫПАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Правесці (-водзіць) муніцыпалізацыю чаго-н.

МУНІЦЫПАЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Перадача дзяржаўнай уладай уласнасці прыватных асоб (на зямлю, будынкі) у распараджэнне органаў мясцовага самакіравання.

МУНІЦЫПАЛІТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Орган гарадскога або сельскага самакіравання, а таксама адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў некаторых краінах. ‖ *прым.* **муніцыпа́льны,** -ая, -ае.

МУР, -а *і* -у, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** -а. Мураваны будынак. **2.** -у. Цагляная або каменная сцяна вакол чаго-н. ◊ **Як мур** (разм.) — вельмі моцны.

МУРАВА́, -ы́, *ж.* Маладая сакавітая трава. *Пасвіць коней на мураве.* ‖ *памянш.-ласк.* **мура́ўка,** -і, *ДМ* -ра́ўцы, *ж. Траўка-мураўка.*

МУРАВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Будынак з каменю або цэглы. *Увесь век пражыў у мураванцы.*

МУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Будаваць што-н. з каменю або цэглы, змацоўваючы цэментам або глінай. *М. склеп.* ‖ *зак.* **вымураваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **змурава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **мурава́нне,** -я, *н. і* **муро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

МУРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які стварае муралі.

МУРА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (спец.). Твор насценнага выяўленчага мастацтва, манументальнага жывапісу.

МУРА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікае перапончатакрылае насякомае, якое жыве вялікімі згуртаваннямі. ◊ **Мурашкі па спіне (скуры) бегаюць** (разм.) — аб адчуванні дрыжыкаў ад сцюжы, страху. ‖ *прым.* **мурашыны,** -ая, -ае. *М. курган. Мурашыная працавітасць* (надзвычай вялікая). *Мурашыная кіслата* (кіслата, якая ўтрымліваецца ўігліцы, крапіве, едкіх выдзяленнях мурашак і пчол). *М. спірт* (сумесь мурашынай кіслаты са спіртам і вадой).

МУРАШКАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Беззубае млекакормячае трапічнай Амерыкі, якое жывіцца галоўным чынам мурашкамі і тэрмітамі.

МУРА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Надземная частка жылля мурашак у выглядзе конусападобнай кучы з зямлі, ігліцы і інш. *Ахоўваць мурашнікі. Людскі м.* (перан.: аб мностве людзей, якія рухаюцца, мітусяцца; разм).

МУ́РЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм.). Мурзаты, з запэцканым тварам, бруднымі рукамі (часцей пра дзіця).

МУРЗА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Запэцканы, брудны (пра твар).

МУ́РЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Рабіцца брудным, мурзатым. **2.** Пакрывацца дымкай (хмаркамі). || *зак.* **заму́рзацца**, -аюся, -аешся, -аецца. *Дзіця замурзалася.*

МУ́РЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Рабіць мурзатым, пэцкаць, брудзіць. || *зак.* **заму́рзаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны.

МУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Ласкавая назва кошкі.

МУ́РКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Звычайна пра катоў: ціха вурчаць. || *наз.* **му́рканне**, -я, *н.*

МУРЛА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З тоўстым шырокім тварам; мардаты.

МУРЛО́, -а́, *н.* (груб.). Тоўсты і шырокі, звычайна непрыгожы твар, а таксама чалавек з такім тварам. *Во якое м. наеў.*

МУРЛЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і муркаць. **2.** *перан., што* і *без дап.* Ціха мяккім голасам напяваць (разм.). *М. песню.* || *наз.* **мурлы́канне**, -я, *н.*

МУРО́Г, -рагу́, *м.* **1.** Сухадольная сакавітая трава высокай кармавой якасці. *Авечкі прагна шчыпалі м.* **2.** Сена з такой травы. *Духмяны м.* || *прым.* **муро́жны**, -ая, -ае. *М. пах мядункі.*

МУРО́ЎКА *гл.* мураваць.

МУС, му́су, *м.* Салодкая страва з узбітай да пены фруктовай, ягаднай, малочнай масы з маннымі крупамі або жэлацінам. || *прым.* **му́савы**, -ая, -ае.

МУСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** *што.* Узбіваць пену, прымушаць што-н. пеніцца. **2.** Іскрыцца, пеніцца (пра напіткі) (спец.). *Віно мусіруе.* **3.** *перан., што.* Распаўсюджваць, перабольшваючы значэнне якіх-н. вестак (кніжн.). *М. чуткі.*

МУ́СІЦЬ, му́шу, му́сіш, му́сіць; *незак.* **1.** Быць абавязаным зрабіць што-н. *Я мушу прызнаць сваю памылку.* **2.** *у форме інф., у знач. пабочн.* Мабыць, напэўна, відаць. *Ты, м., не снедаў яшчэ.*

МУСКА́Т, -у, *М* -ка́це, *м.* **1.** Араматычнае насенне мускатніку. **2.** Сорт вінаграду, а таксама віно з гэтага вінаграду. || *прым.* **муска́тны**, -ая, -ае. *Мускатнае дрэва.*

МУ́СКУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і мышца. *Ніводзін м. не здрыгнуўся* (перан.: нічым не выдаў хвалявання). || *прым.* **му́скульны**, -ая, -ае.

МУСКУЛАТУ́РА, -ы, *ж.* Мускулы, сукупнасць мускулаў. *Гра для развіцця мускулатуры.* || *прым.* **мускулату́рны**, -ая, -ае.

МУСКУЛІ́СТЫ, -ая, -ае. З развітымі мускуламі. *М. барэц.* || *наз.* **мускулі́стасць**, -і, *ж.*

МУ́СКУС, -у, *м.* Вельмі пахучае рэчыва, што выпрацоўваецца залозамі самца кабаргі і некаторых іншых жывёл, якое выкарыстоўваецца ў медыцыне і парфумерыі. || *прым.* **му́скусны**, -ая, -ае.

МУСЛІ́Н, -у, *м.* Лёгкая тонкая бавоўняная ці шаўковая тканіна. || *прым.* **муслі́навы**, -ая, -ае.

МУСО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устойлівы сезонны вецер, які летам дзьме з мора на сушу, а зімой з сушы на мора. *Трапічныя мусоны.* || *прым.* **мусо́нны**, -ая, -ае.

МУСУЛЬМА́НІН, -а, *мн.* -ма́не і (*з ліч. 2, 3, 4*) мусульма́ніны, -ма́н, *м.* Паслядоўнік мусульманства. || *ж.* **мусульма́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. || *прым.* **мусульма́нскі**, -ая, -ае.

МУСУЛЬМА́НСТВА, -а, *н.* Рэлігія, паводле падання, заснаваная ў 7 ст. Магаметам, іслам. || *прым.* **мусульма́нскі**, -ая, -ае.

МУТАГЕ́Н, -у, *м.* (спец.). Агульная назва фізічных, хімічных, біялагічных фактараў, здольных стымуляваць мутацыю (у 1 знач.). || *прым.* **мутаге́нны**, -ая, -ае.

МУТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Змяненне спадчынных уласцівасцей арганізма. **2.** Пералом голасу ў падлеткаў. || *прым.* **мутацы́йны**, -ая, -ае.

МУТНА-... Першая частка складаных слоў са знач. мутны (у 2 знач.), з мутным адценнем, напр. *мутна-белы, мутна-блакітны, мутна-малочны, мутна-шызы.*

МУТНАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху мутны, не зусім празрысты. *Мутнаватая люстра. Мутнаватая вада.* || *наз.* **мутнава́тасць**, -і, *ж.*

МУТНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́е; *незак.* Рабіцца мутным. *Вада мутнее. У галаве мутнее* (перан.). || *зак.* **памутне́ць**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́е.

МУ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра вадкасці: непразрысты, нячысты, каламутны. *М. раствор. Мутная вада.* **2.** Пацямнелы, замутнены. *Мутныя вочы. Мутнае шкло.* **3.** *перан.* Недастаткова выразны, зразумелы, абгрунтаваны (разм.). *Мутная галава.* || *наз.* **му́тнасць**, -і, *ж.*

МУ́ФТА[1], -ы, *ДМ* -фце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прыналежнасць жаночай вопраткі — род адкрытага з двух бакоў цёплага мяшочка з футра для сагравання рук.

МУ́ФТА[2], -ы, *ДМ* -фце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Прыстасаванне для злучэння цыліндрычных частак машын, механізмаў, стальных канатаў. *М. счаплення.* || *прым.* **му́фтавы**, -ая, -ае.

МУ́ФТЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Асоба вышэйшага мусульманскага духавенства, вучоны-багаслоў, тлумачальнік Карана.

МУ́ХА, -і, *ДМ* му́се, *мн.* -і, мух, *ж.* Агульная назва шырокараспаўсюджаных двухкрылых насякомых. *Пакаёвыя мухі. Рабіць з мухі слана* (перан.: значна перабольшваць што-н.). *Мухі не пакрыўдзіць* (пра добрага, спакойнага чалавека). ◊ **Быць пад мухай** (разм.) — быць п'янаватым. **З мухамі ў носе** — з норавам. || *памянш.* **му́шка**, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* || *прым.* **мушы́ны**, -ая, -ае.

МУХАЕ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Насякомае з атрада рыючых або пясочных вос, якое корміць сваіх лічынак мухамі.

МУХАЛО́ЎКА, -і, *ДМ* -ло́ўцы, *мн.* -і, -ло́вак, *ж.* **1.** Прыстасаванне для знішчэння мух. **2.** Птушка сямейства вераб'іных. *Шэрая м.* **3.** Членістаногая жывёліна-мнаганожка, якая ловіць мух і іншых насякомых. || *прым.* **мухало́вачны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **мухало́ўкавы**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Сямейства мухалоўкавых* (наз.).

МУХАМО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядавіты грыб з чырвонай або жоўтай шапкай у белыя крапінкі.

МУЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., му́ціцца; *незак.* Рабіцца мутным (пра вадкасць; у 1 знач.). *Вада ў ручаі муціцца.* || *зак.* **замуці́цца**, -му́ціцца *і* **памуці́цца**, -му́ціцца.

МУЦІ́ЦЬ, мучу́, му́ціш, му́ціць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць мутным (вадкасць). *М. ваду.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго-што.* Не даваць спакою, трывожыць. *Душу муціць неспакой.* **3.** пераважна *безас., каго-што.* Браць на ваніты. *Яго муціла ад лякарства.* || *зак.* **замуці́ць**, -мучу́, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны (да 1 знач.) *і* **памуці́ць**, -мучу́, -му́ціш, -му́ціць; -му́чаны (да 1 і 2 знач.). *Ён вады не замуціць нікому* (перан.: пра вельмі сціплага, ціхага чалавека).

МУЦЬ, -і, *ж.* **1.** Дробныя часцінкі ў вадкасці, якія робяць яе непразрыстай, каламутнай. **2.** *перан.* Туман, смуга; імгла. *М. вісіць у паветры.* **3.** *перан.* Аб цяжкім душэўным стане (разм.). *М. на душы.*

МУ́ЧАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто перанёс ці пераносіць якія-н. мукі, пакуты. *Хрысціянскія мучанікі.* || *ж.* **му́чаніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

МУЧНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе муку або крухмал. *Мучністая бульба.* **2.** Падобны чым-н. на муку. *М. налёт на раслінах.* || *наз.* **мучні́стасць**, -і, *ж.*

МУЧНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* мука. **2.** Прыгатаваны з мукі. *Мучныя аладкі. Любіць мучное* (наз.).

МУЧЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто мучыць каго-н. || *ж.* **мучы́целька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек (разм.). || *прым.* **мучы́цельскі**, -ая, -ае.

МУ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **1.** Цярпець мукі, пакуты ад чаго-н. *М. ад болю.* **2.** *з кім-чым* і *над чым.* Рабіць што-н. і адчуваць цяжкасці. *М. над складанай задачай.* || *зак.* **заму́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца *і* **зму́чыцца**, -чуся, -чышся, -чыцца.

МУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., каго.* Прычыняць мукі, пакуты каму-н. *М. жывёл. М. у засценках.* || *зак.* **заму́чыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны *і* **зму́чыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

МУЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Мука, пакута. *Не дзіця, а м.*

МУ́ШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *гл.* муха. **2.** Род пластыру са спецыяльнага парашку. *Шпанская м.* **3.** Наклееная або намаляваная чорная крапінка на твары ў выглядзе радзімкі. **4.** Упрыгожанне ў выглядзе круглага вузялка на празрыстай тканіне.

МУ́ШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Частка прыцэльнага прыстасавання ў ручной агнястрэльнай зброі, размешчаная на пярэдняй частцы ствала. *Узяць на мушку каго-н.* (прыцэліцца ў каго-н.; таксама перан.: сканцэнтраваць увагу на кім-н.).

МУШКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старажытнае буйнакалібернае ружжо з кнотам для запальвання пораху. || *прым.* **мушке́тны**, -ая, -ае.

МУШКЕЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Салдат, узброены мушкетам. || *прым.* **мушкецёрскі**, -ая, -ае.

МУ́ШТРА, -ы, *ж.* Суровая сістэма выхавання, навучання (першапачаткова ваеннага).

МУШТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго (што).* **1.** Абучаць, падвяргаючы суровым патрабаванням. **2.** Дапякаць каму-н. несправядлівымі папрокамі. || *зак.* **вымуштраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. || *наз.* **муштрава́нне**, -я, *н. і* **муштро́ўка**, -і, -ро́ўцы, *ж.*

МУШТУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Частка папяроснай гільзы, якую бяруць у рот пры курэнні, а таксама невялікая трубачка, у якую ўстаўляецца папяроса. **2.** Дэталь духавога інструмента, якую ў час ігры бяруць у рот або прыкладаюць да губ. || *прым.* **мушту́ковы**, -ая, -ае.

МУЭДЗІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Служыцель пры мячэці, які з мінарэта заклікае вернікаў на малітву.

МШАНЫ *гл.* мох.

МЫ, нас, нам, на́мі, аб нас, *займ. асаб. 1 ас. мн. л.* **1.** Ужыв. для абазначэння дзвюх і болей асоб, уключаючы і таго, хто гаворыць. *Мы адпачываем. Мы пераможам.* **2.** *з прыназ. «з»* і *з Т іншых займ.* і *наз.* Ужыв. для адасаблення таго, хто гаворыць і аднаго каго-н. іншага. *Мы з братам. Мы з табой.* ◊ **Між (паміж) намі (кажучы)** — аб чым-н. такім, чаго не варта гаварыць іншым.

МЫ́ЗА[1], -ы, *мн.* -ы, мыз, *ж.* Сядзіба, хутар (у Прыбалтыцы). || *прым.* **мы́зны**, -ая, -ае.

МЫЗА[2] *гл.* мыса.

МЫЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, мыек, *ж.* Прыстасаванне, абсталяванне, спецыяльнае памяшканне для мыцця чаго-н.

МЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць працяжныя гукі "му-му". *Цяля мыкае.* **2.** *перан.* Неразборліва гаварыць што-н., мармытаць. ‖ *зак.* **прамыкаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **мыкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **мыканне,** -я, *н.*

МЫЛА, -а, *н.* **1.** Рэчыва з тлушчу і шчолачы, якое лёгка раствараецца ў вадзе і ўжываецца для мыцця. *Гаспадарчае м. Туалетнае м.* **2.** Белая пена ў коней ад поту. *Коні ў мыле.* ‖ *прым.* **мыльны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МЫЛАВАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па мылаварэнню. ‖ *прым.* **мылаварскі,** -ая, -ае.

МЫЛАВАРНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Прадпрыемства, якое выпрацоўвае мыла.

МЫЛАВАРЭННЕ, -я, *н.* Выраб мыла. ‖ *прым.* **мылаварны,** -ая, -ае. *М. завод.*

МЫЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Палка з папярочнамі ў версе і ў сярэдзіне, на якую рукой апіраецца хворы на нogi. *Асцярожна крочыў на мыліцах салдат.* ‖ *прым.* **мылічны,** -ая, -ае.

МЫЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* **1.** *гл.* мыліць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распускаючыся ў вадзе, даваць пену. *Мыла добра мыліцца.*

МЫЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* **1.** *каго-што.* Намыльваць мылам з вадою. *М. рукі.* **2.** *што.* Распускаць мыла ў вадзе. *М. ваду.* ◊ **Мыліць шыю** *каму* (разм.) — выказваць папрок, незадаволенасць кім-н. ‖ *звар.* **мыліцца,** -люся, -лішся, -ліцца (да 1 знач.); *зак.* **намыліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

МЫЛКІ, -ая, -ае. Які дае многа пены. *Мылкае мыла.* ‖ *наз.* **мылкасць,** -і, *ж.*

МЫЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Каробачка для мыла.

МЫЛЬНЫ *гл.* мыла.

МЫЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* (разм.). Варушыць губамі.

МЫС, -а, мысе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка сушы, якая вострым вуглом выходзіць у мора, возера. ‖ *памянш.* **мысок,** -ска, *мн.* -скі, -скоў, *м.* (разм.). ‖ *прым.* **мысавы,** -ая, -ае (спец.).

МЫСА *і* МЫЗА, -ы, *мн.* -ы, мыс *і* мыз, *ж.* Тое, што і морда ў жывёлы.

МЫСЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* мысліць. Здольнасць чалавека разважаць, якая ўяўляе сабой працэс адлюстравання аб'ектыўнай рэчаіснасці ва ўяўленнях, паняццях.

МЫСЛЕННЫ, -ая, -ае. Уяўны, які існуе толькі ў мыслях. *М. вобраз.*

МЫСЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ручны інструмент для прабівання дзірак у метале, скуры і інш.

МЫСЛІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Чалавек, здольны творча мысліць, глыбока пранікаць у сукупнасць з'яў. *Вялікія мысліцелі мінулага.*

МЫСЛІЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да мыслення, звязаны са здольнасцю мысліць. *М. працэс.*

МЫСЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *незак.* Уяўляцца ў мыслях.

МЫСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* **1.** Разважаць, супастаўляючы з'явы рэчаіснасці, думкі і робячы з іх вывады. *Лагічна м.* **2.** *што.* Уяўляць у думках. *Не м. сябе без любімай працы.* ‖ *наз.* **мысленне,** -я, *н.*

МЫСЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Тое, што і думка (у 1 знач.).

МЫТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Служачы мытні, таможнік.

МЫТНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *м.* Тое, што і таможня. ‖ *прым.* **мытны,** -ая, -ае.

МЫЦЬ, мыю, мыеш, мые; мыты; *незак.* **1.** *каго-што.* Ачышчаць ад гразі, бруду вадой з мылам, якой-н. іншай вадкасцю. *М. дзіця. Рука руку мые* (прыказка: аб адносінах людзей, калі яны пакрываюць дрэнныя ўчынкі адзін аднаго). **2.** *што.* Абліваць вадой паверхню чаго-н.; абмываць. *Рака бераг мые* (перан.). ‖ *зак.* **вымыць,** -мыю, -мыеш, -мые; -мыты *і* **памыць,** -мыю, -мыеш, -мые; -мыты. ‖ *звар.* **мыцца,** мыюся, мыешся, мыецца; *зак.* **вымыцца,** -мыюся, -мыешся, -мыецца *і* **памыцца,** -мыюся, -мыешся, -мыецца. ‖ *наз.* **мыццё,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **мыйны,** -ая, -ае. *Мыйная машына.*

МЫШ, -ы, *мн.* мышы, мышэй, *ж.* Невялікі грызун з вострай мордачкай і доўгім хвастом. ‖ *памянш.* **мышка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* ‖ *прым.* **мышыны,** -ая, -ае. *М. колер* (шэры).

МЫШАЛОЎКА, -і, *ДМ* -лоўцы, *мн.* -і, -ловак, *ж.* Пастка для лоўлі мышэй. ‖ *прым.* **мышалоўчаны,** -ая, -ае.

МЫШАНЯ *і* МЫШАНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня мышы.

МЫШАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Падобны чым-н. на мыш. *Сямейства мышападобных* (наз.).

МЫШАСТЫ, -ая, -ае. Шэры, такога колеру, як мыш (пра масць коней).

МЫШЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Орган цела чалавека і жывёлы здольны скарачацца і забяспечваць функцыю руху частак цела. *Сардэчная м.* ‖ *прым.* **мышачны,** -ая, -ае. *Мышачныя валокны.*

МЫШЫНЫ *гл.* мыш.

МЫШ'ЯК, -у, *м.* Хімічны элемент, цвёрдае рэчыва, што ўваходзіць у састаў некаторых мінералаў, а таксама прэпараты з гэтага рэчыва, якія выкарыстоўваюцца ў медыцыне і тэхніцы. ‖ *прым.* **мыш'яковы,** -ая, -ае.

МЭБЕЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які робіць мэблю.

МЭБЛІРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* **1.** *гл.* мэбляваць. **2.** Мэбля, абстаноўка. *Багатая м.*

МЭБЛЯ, -і, *ж., зб.* Прадметы абстаноўкі памяшкання. *Мяккая м. Дом мэблі.* ‖ *прым.* **мэблевы,** -ая, -ае.

МЭБЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак.* і *незак., што.* Абставіць (-таўляць) мэбляй. *М. кватэру.* ‖ *наз.* **мэбліроўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *ж.*

МЭКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Утвараць працяжныя гукі «мэ-мэ» (пра авечак, коз). ‖ *аднакр.* **мэкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **мэканне,** -я, *н.*

МЭНДЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пяць снапоў аўса, ячменю, пастаўленыя кучкай каласамі ўгору для прасушкі і накрытыя распрасцёртым снапом зверху.

МЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Галава муніцыпалітэта, гарадскога кіраўніцтва.

МЭРЫЯ, -рыі, *ж.* Муніцыпальнае ўпраўленне, а таксама будынак, дзе знаходзіцца гэта ўпраўленне.

МЭТА, -ы, *ДМ* мэце, *мн.* -ы, мэт, *ж.* Тое, да чаго імкнуцца, што трэба ажыццявіць. *Ісці да запаветнай мэты.* ◊ **З мэтай** — для таго каб. ‖ *прым.* **мэтавы,** -ая, -ае.

МЭТАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* мэта. **2.** Накіраваць на дасягненне якой-н. мэты (спец.). *Мэтавае фінансаванне.*

МЭТАЗГОДНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае вызначанай мэце, разумны, карысны. *Мэтазгоднае рашэнне.* ‖ *наз.* **мэтазгоднасць,** -і, *ж.*

МЭТАНАКІРАВАНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца пастаўленай мэтай, практычна карысны. ‖ *наз.* **мэтанакіраванасць,** -і, *ж.*

МЭТЛАХІ, -аў (разм.). **1.** Зрыўкі, шматкі чаго-н. *Разарваць на м.* **2.** Незайздросныя пажыткі, сціплыя манаткі. *Сабраў свае м. і паехаў.*

МЮЗІКЛ, -а, *м.* **1.** Музычны твор для сцэны, пераважна камедыйнага характару, у якім выкарыстоўваюцца элементы эстрады, аперэты, балета і інш. **2.** Кінафільм такога роду.

МЮЗІК-ХОЛ, мюзік-хола, *м.* Від эстраднага тэатра, у праграме якога чаргуюцца эстрадныя, цыркавыя, балетныя, музычныя нумары лёгкага жанру.

МЮРЫД, -а, *М* -рыдзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслушнік у мусульман, які рыхтуе сябе да беззадмоўнага выканання ўсіх патрабаванняў свайго духоўнага настаўніка. ‖ *прым.* **мюрыдскі,** -ая, -ае.

МЯДЗВЕДЗІНА, -ы, *ж.* Мяса мядзведзя як ежа.

МЯДЗВЕДЗІХА, -і, *мн.* -і, -дзіх, *ж.* (разм.). Тое,што і мядзведзіца.

МЯДЗВЕДЗІЦА, -ы, *мн.* -ы, -дзіц, *ж.* Самка мядзведзя.

МЯДЗВЕДЗЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вялікая драпежная млекакормячая жывёліна з густой поўсцю і тоўстымі нагамі. *Буры м. Белы м.* **2.** *перан.* Пра няўклюднага, непаваротлівага чалавека (разм.). ◊ **Дзяліць шкуру незабітага мядзведзя** (разм.) — размяркоўваць прыбытак, якога ў наяўнасці няма. **Мядзведзь на вуха наступіў** *каму* (разм. жарт.) — пра чалавека, у якога адсутнічае музыкальны слых. ‖ *прым.* **мядзведжы,** -ая, -ае. *Мядзведжыя сляды. Мядзведжае футра* (са скуры мядзведзя). *Мядзведжая паходка* (перан.: такая, як у мядзведзя). ◊ **Мядзведжы куток** (разм.) — аддаленае, глухое месца. **Мядзведжая паслуга** — паслуга, якая прыносіць шкоду. **Мядзведжая хвароба** (жарт.) — панос ад страху.

МЯДЗВЕДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Насякомае атрада прамакрылых, якое жыве ў зямлі і з'яўляецца шкоднікам сельскагаспадарчых культур.

МЯДЗВЕДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Паляўнічы на мядзведзяў. **2.** Памяшканне для мядзведзяў у звярынцы або заалагічным парку.

МЯДЗЯК, медзяка, *мн.* медзякі, медзякоў, *м.* Медная манета.

МЯДЗЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Неядавітая змяя сямейства вужоў бурага (самцы) або шэрага (самкі) колеру. **2.** Зялёная фарба, прыгатаваная з воцатнамеднай солі.

МЯДОВА-... Першая частка складаных слоў са знач. колеру мёду, з залаціста-жоўтым адценнем, напр. *мядова-жоўты, мядова-залаты, мядова-залацісты.*

МЯДОВЫ *гл.* мёд.

МЯДУНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і медуніца.

МЯЖА, -ы, *мн.* межы, меж *і* межаў, *ж.* **1.** Вузкая палоска неўзаранай зямлі паміж палеткамі, участкамі, уладаннямі. **2.** Пагранічная лінія паміж сумежнымі дзяржавамі; граніца. **3.** *перан.* Парадак паводзін, форм абыходжання, рубеж чаго-н. дазволенага. *Ні ў выказваннях, ні ва ўчынках ён не дазваляў сабе пераходзіць мяжы прыстойнасці.* ‖ *прым.* **межавы,** -ая, -ое.

МЯЗГА, -і, *ж.* **1.** Мяккая частка дрэва, што знаходзіцца паміж карой і драўнінай. *Сасновая м.* **2.** Маса, якая атрымліваецца пасля расцірання чаго-н. *Бульбяная м. Вінаградная м.* ‖ *прым.* **мязговы,** -ая, -ае.

МЯЗДРА, -ы, *ж.* (спец.). Слой падскурнай клятчаткі на нявырабленай шкуры. ‖ *прым.* **мяздровы,** -ая, -ае.

МЯЗДРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, мездрыце, -раць; *незак., што.* Ачышчаць ад мя-

здры (у 1 знач.). *М. шкуру.* ‖ *наз.* **мяздрэнне,** -я, *н.*

МЯ́КАЦЬ, -і, *ж.* **1.** Мяккая частка цела жывёлы або чалавека. **2.** Мяса без касцей. *Аддзяляць м. ад касцей.* **3.** Мяккая частка пладоў, ягад, клубняў. *М. яблыка.* ‖ *прым.* **мя́катны,** -ая, -ае.

МЯ́КЕНЬКІ *гл.* мяккі.

МЯКІ́НА, -ы, *ж.* Адходы, якія застаюцца пасля абмалоту і ачысткі зерневых, бабовых культур і лёну. ‖ *прым.* **мякінны,** -ая, -ае. *М. хлеб.*

МЯКІ́ННІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -і, -аў. Памяшканне, куды ссыпаюць мякіну. **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Той, хто харчуецца хлебам з мякінай (разм.). **3.** -у. Паўднёвая расліна з сямейства злакаў. *М. безасцюковы.*

МЯ́КІШ, -у, *м.* **1.** Мяккая частка печанага хлеба. **2.** Мяккая частка чаго-н.; мякаць.

МЯККА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) мяккі (у 1 знач.), напр. *мяккападнябенны, мяккатканы;* 2) з мяккім (у 1 знач.), напр. *мяккаскуры, мяккацелы, мяккахвосты, мяккашэрсны;* 3) мяккі (у 3 знач.), напр. *мяккаачэрчаны, мяккадзейны, мяккапругкі;* 4) з мяккім (у 4 знач.), напр. *мяккасардэчнасць, мяккасардэчны.*

МЯККАСАРДЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца душэўнай мяккасцю, дабрынёй, чуласцю. ‖ *наз.* **мяккасардэ́чнасць,** -і, *ж.*

МЯККАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** З мяккім целам, вялымі мускуламі. **2.** *перан.* Які лёгка паддаецца чужому ўплыву; бязвольны. *М. чалавек.* ‖ *наз.* **мяккаце́ласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МЯ́ККІ, -ая, -ае. **1.** Які ўгінаецца пры націсканні, няцвёрды, эластычны, далікатны. *М. хлеб. М. абутак. Мяккія валасы. Мяккія рукі.* **2.** Прыемны для ўспрымання, не рэзкі. *М. голас. Мяккае святло.* **3.** Плаўны, павольны. *Мяккія рухі.* **4.** *перан.* Лагодны, ціхі, спагадлівы. *М. характар. М. чалавек.* **5.** Нястрогі, паблажлівы. *М. прыгавор.* **6.** Цёплы, несуровы. *М. клімат. Мяккая зіма.* **7.** Які ўтрымлівае мала вапнавых солей. *Мяккая вада.* **8.** На транспарце: з мяккімі сядзеннямі або прызначаны для выкарыстання мяккіх сядзенняў. *М. вагон.* **9.** Аб зычных гуках: якія вымаўляюцца набліжэннем сярэдняй часткі языка да цвёрдага паднябення; *проціл.* цвёрды. ○ **Мяккі знак** — назва літары «ь». ‖ *памяншальн.* **мя́кенькі,** -ая, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **мя́ккасць,** -і, *ж.*

МЯ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; мяк, мя́кла; -ні; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца мяккім, размякаць. *Сухары мякнуць у вадзе.* **2.** *перан.* Рабіцца вялым, расслабленым. **3.** *перан.* Прыходзіць у стан душэўнай дабрыні, чуласці, спагадлівасці. ‖ *зак.* **намя́кнуць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -не, намяк, -кла (да 1 знач.) *і* **размя́кнуць,** -ну, -неш, -не; -мяк, -кла; -ні.

МЯКЧЭ́ЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца мяккім, мякчэйшым. *Ад мазі скура мякчэе.* **2.** *перан.* Лагаднець, дабрэць. *Сэрца яго паступова мякчэла.* ‖ *зак.* **памякчэ́ць,** -эю, -эеш, -эе.

МЯ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Драўляны таўкач, якім таўкуць бульбу, расціраюць харчовыя прадукты. **2.** *перан.* Цяльпук, непаваротлівы, няспрытны чалавек (разм.). ◊ **Дурань і мяла зломіць** (разм. неадабр.) — неразумны чалавек і добрую справу сапсуе. **Ні ў кола ні ў мяла** (разм. неадабр.) — пра няўмелага, нездатнага чалавека.

МЯЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Рабіцца мелкім (у 1 знач.), неглыбокім. *Летам рака мялее.* ‖ *зак.* **абмяле́ць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее.

МЯ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* (разм.). **1.** Прылада для расцірання вымачаных сцёблаў лёну і аддзялення кастры ад валакна. **2.** *перан.* Рот (жарт.). *Разявіў сваю мяліцу.*

МЯ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Машына для размякчэння якой-н. сыравіны (скур і інш.) з мэтай далейшай апрацоўкі. **2.** Тое, што і церніца.

МЯ́МЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Марудна невыразна і вяла гаварыць. ‖ *зак.* **прамя́мліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

МЯ́МЛЯ, -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *м.; ДМ* -і, *Т* -яй (-яю), *ж., мн.* -і, -яў (разм.). Той, хто мямліць; вялы, нерашучы чалавек.

МЯНЁК, мянька́, *мн.* мянькі́, мянько́ў, *м.* Тое, што і мянтуз.

МЯНТА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Наждачная лапатка, якой вострацкосы. **2.** *перан.* Пра таго, хто многа і без толку гаворыць (разм.). ‖ *прым.* **мянта́шачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МЯНТУ́З, ментуза́, *мн.* ментузы́, ментузо́ў, *м.* Прэснаводная драпежная рыба сямейства трасковых з падоўжаным целам і плямістай скурай. ‖ *прым.* **ментузо́вы,** -ая, -ае.

МЯНУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Імя, якое даюць хатняй жывёліне. *У яго сабакі была мянушка Бялюсь.* **2.** Жартоўнае або канспірацыйнае імя чалавека. *Партыйная м.*

МЯНЦІ́ЦЬ, мянчу́, ме́нціш, ме́нціць; ме́нчаны; *незак.* **1.** *што.* Вастрыць мянташкай. *М. касу.* **2.** *перан., што, чым* і *без дап.* Гаварыць многа і без толку, лапатаць (разм.). *М. языкам.*

МЯНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** *кім-чым з кім.* Рабіць узаемны абмен, абменьвацца. *М. кнігамі.* **2.** Замяшчаць адзін аднаго, зменьвацца. *У камандзе мяняюцца трэнеры.* **3.** Рабіцца іншым, зменьвацца. *Надвор'е мяняецца.* ‖ *зак.* **памяня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **ме́на,** -ы, *ж.* (да 1 знач.).

МЯНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што.* **1.** Абменьваць адну рэч на другую. **2.** Зменьваць адно чым-н. другім аднародным. *М. работу. М. грошы* (разменьваць). **3.** Рабіць іншым, зменьваць. *М. рашэнне.* ‖ *зак.* **памяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **ме́на,** -ы, *ж.* (да 1 знач.).

МЯРЗЛО́ТНЫ *гл.* мерзлата.

МЯРЗЛЯ́К, мерзляка́, *мн.* мерзлякі́, мерзлякоў, *м.* (разм.). Чалавек, вельмі адчувальны да холаду, марозу. ‖ *ж.* **мярзля́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **мярзля́цкі,** -ая, -ае.

МЯРЗО́ТА, -ы, *ДМ* -зо́це, *ж.* (разм.). Тое, што выклікае агіду; подласць. *Мярзотай займацца не буду.*

МЯРЗО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Мярзотны, подлы чалавек; нягоднік. *Многа яшчэ мярзотнікаў на зямлі.* ‖ *ж.* **мярзо́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **мярзо́тніцкі,** -ая, -ае (разм.).

МЯРЗО́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі агідны; подлы. *Мярзотныя ўчынкі.* ‖ *наз.* **мярзо́тнасць,** -і, *ж.*

МЯРЦВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Страчваць чуллівасць, нямець. *Мярцвеюць рукі ад холаду.* **2.** *перан.* Рабіцца пустынным, змярцвелым. *Мярцвее лес.* ‖ *зак.* **змярцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.), **амярцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е, **абмярцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.) *і* **памярцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.). ‖ *наз.* **амярцве́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.). *А. тканак.*

МЯРЦВІ́ЦЬ, 1 ас. адз. не ўжыв., -ві́ш, -ві́ць; -ві́м, мерцвіце́, -вя́ць; *незак., каго-што.* **1.** Пазбаўляць жыцця, губіць. **2.** *перан.* Гнясці, уздзейнічаць засмучальна (разм.).

МЯРЦВЯ́К, мерцвяка́, *мн.* мерцвякі́, мерцвяко́ў, *м.* Мёртвы чалавек; нябожчык. ‖ *прым.* **мярцвя́цкі,** -ая, -ае.

МЯРЦВЯ́ЧЫНА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Трупы жывёл. **2.** *перан.* Разумовы, духоўны застой, занапад, інертнасць (разм.). *У п'есе няма дзеяння — жахлівая м.*

МЯРЭ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Вышыўка вузкай скразной палоскай на тым месцы, дзе з тканіны выцягнуты падоўжныя ніткі. ‖ *прым.* **мярэ́жкавы,** -ая, -ае.

МЯ́СА, -а, *н.* **1.** Туша ці частка тушы забітых жывёл, птушак, што ідуць у ежу. *Свежае м. Варанае м.* **2.** Мяккая частка пладоў, ягад; мякаць. ◊ **Выдраць (вырваць) з мясам** (разм.) — пра гузік, аплік: адарваць разам з кавалкам тканіны, скуры. **Гарматнае мяса** — пра салдат, якіх насільна пасылаюць на смерць. ‖ *прым.* **мясны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Есці мясное* (наз.). *Мясная жывёла* (якая гадуецца на зарэз).

МЯСА... *і* **МЯСА-...** Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню словам мяса, мясны, напр. *мясапрадукты, мясамалочны.*

МЯСАЕ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Перыяд пасля каляд, калі праваслаўная царква дазваляе есці мясное. *Калядны м.* ‖ *прым.* **мясае́дны,** -ая, -ае.

МЯСАКАМБІНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадпрыемства, дзе забіваюць жывёлу на мяса і перапрацоўваюць атрыманую сыравіну. ‖ *прым.* **мясакамбіна́цкі,** -ая, -ае (разм.).

МЯСАНАРЫХТО́ЎКІ, -то́вак, *адз.* мясанарыхто́ўка, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* Дзяржаўнае планавае назапашванне мясапрадуктаў. ‖ *прым.* **мясанарыхто́ўчы,** -ая, -ае.

МЯСАРУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** Машынка, якая рэжа мяса, ператвараючы яго ў фарш. **2.** *перан.* Пра бяссэнсавае кровапраліцце, знішчэнне людзей. *Крывавая м.* ‖ *прым.* **мясару́бачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МЯСІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікай колькасцю мяса, які дае многа мяса. *Мясістая частка тушы.* **2.** Тоўсты целам, поўны. *М. твар.* **3.** *перан.* Які мае багатую, сакавітую мякаць (пра плады). *Мясістыя ягады.* ‖ *наз.* **мясі́стасць,** -і, *ж.*

МЯСІ́ЦЬ, мяшу́, ме́сіш, ме́сіць; ме́шаны; *незак.* **1.** *што.* Размякчаць, размінаць якую-н. густую масу, перамешваючы з вадой. *М. цеста. М. гліну.* **2.** *перан., што.* Хадзіць, ездзіць па чым-н. гразкім, топкім, сыпкім і пад.; мяць, шкодзіць, топчучы (разм.). *М. гразь. Коні месяць пасевы.* **3.** *перан., каго (што).* Біць, дубасіць (разм.). *Мясілі яго чым папала, але больш нагамі.* ‖ *зак.* **змясі́ць,** змяшу́, зме́сіш, зме́сіць; зме́шаны. ‖ *прым.* **мясі́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *М. цэх хлебазавода.*

МЯСНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто прадае мяса, гандлюе мясам.

МЯСНЫ́ *гл.* мяса.

МЯСТЭ́ЧКА, -а, *мн.* -і, -чак, *н.* (уст.). Пасёлак гарадскога тыпу. *М. Любча.* ‖ *прым.* **местачко́вы,** -ая, -ае. *М. жыхар.*

МЯСЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* **1.** Пэўная частка, участак якой-н. тэрыторыі. *Лясная м.* **2.** Тое, што і месца (у 2 і 5 знач.). ‖ *памянш.* **мясці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* *Цудоўная м.*

МЯСЦІ́ЦЦА, мяшчу́ся, ме́сцішся, ме́сціцца; *незак.* **1.** Мець прытулак у цесным, невялікім памяшканні; жыць. *М. у знаёмых.* **2.** Змяшчацца на невялікай прасторы. *На ўзгорку мясцілася ўтульная вёсачка.*

МЯСЦІ́ЦЬ, мяшчу́, ме́сціш, ме́сціць; *незак., каго-што.* **1.** Размяшчаць. **2.** Умяшчаць.

МЯСЦКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Скарачэнне: мясцовы камітэт прафсаюзнай ар-

ганізацыі — ранейшая назва прафкома. ‖ *прым.* **мясцкомаўскі,** -ая, -ае.

МЯСЦО́ВАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Пэўная прастора на зямной паверхні. *Гарыстая м.* **2.** Край, раён, акруга. *Сельская м.*

МЯСЦО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны з пэўнай мясцовасцю, уласцівы гэтай мясцовасці. *Мясцовыя гаворкі. М. час.* **2.** Не агульнадзяржаўны, а які дзейнічае толькі ў межах пэўнай тэрыторыі. *Мясцовыя Саветы дэпутатаў.* **3.** Не прыезджы, а тутэйшы, які жыве ў пэўнай мясцовасці; не прывазны. *Мясцовыя жыхары. Мясцовыя тавары.* **4.** Не агульны, які пашырае сваё дзеянне толькі на частку чаго-н. цэлага. *Мясцовае запаленне.*

МЯ́ТА, -ы, *ДМ* мя́це, *ж.* Духмяная расліна, якая выкарыстоўваецца ў медыцыне, парфумерыі і харчовай прамысловасці. ‖ *прым.* **мя́тны,** -ая, -ае. *М. пах.*

МЯТЛА́, -ы́, *мн.* мётлы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) мятлы́, мёцел *і* мётлаў, *ж.* Прадмет гаспадарчага ўжытку для падмятання ў выглядзе насаджанага на палку пучка звязаных галінак. ◊ **Гнаць мятлой** (разм.) — груба выдаляць каго-н. **Пад мятлу** (вымесці, вычысціць, з'есці) (разм.) — начыста, без астатку. ‖ *памянш.* **мяцёлка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* ‖ *прым.* **мяце́льны,** -ая, -ае.

МЯ́ТЛІК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Матылёк (разм.). *М. сеў на кветку.* **2.** -у. Травяністая расліна сямейства злакавых. *М. лугавы.*

МЯТЛІ́СТЫ, -ая, -ае. Такі, як мяцёлка, пышны. *М. авёс.*

МЯТЛІ́ЦА, -ы, *ж.* Шматгадовая расліна з сукveццем у выглядзе мяцёлкі. *Зарадзіла м. — хлебу палавіца* (прыказка). ‖ *прым.* **мятлі́чны,** -ая, -ае.

МЯТЛІ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Палка, на якую насаджваецца мятла.

МЯТЛЮ́Г, метлюгу́, *м.* Тое, што і мятліца.

МЯ́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра ката: крычаць, утвараючы гукі «мяў». ‖ *аднакр.* **мя́ўкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **мя́ўканне,** -я, *н.*

МЯЦЁЖ, мяцяжу́, *мн.* мяцяжы́, мяцяжо́ў, *м.* Стыхійнае ўзброенае паўстанне супраць улады. *Падаўленне мяцяжу.*

МЯЦЁЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік мяцяжу. ‖ *ж.* **мяцёжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **мяцёжніцкі,** -ая, -ае.

МЯЦЁЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае непасрэдныя адносіны да мяцяжу, заклікае да яго. *Мяцежныя войскі.* **2.** Трывожны, неспакойны, бурны. *М. характар.* ‖ *наз.* **мяцёжнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

МЯЦЕ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Снежная бура, завея. *Разгулялася м.* **2.** Народны танец, які выконваецца ў хуткім тэмпе з частымі зменамі фігур і паваротамі. ‖ *прым.* **мяце́лічны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

МЯЦЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* мятла. **2.** Сукveцце некаторых раслін, якое мае мяцёлчаты выгляд. ‖ *прым.* **мяцёлачны,** -ая, -ае.

МЯЦЁЛЧАТЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае сукveцце ў выглядзе мяцёлкі (у 2 знач.).

МЯ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., мне́цца; *незак.* Рабіцца няроўным, нягладкім, збірацца ў складкі. *Гэта матэрыя мнецца.* ‖ *зак.* **змя́цца,** самне́цца *і* **памя́цца,** -мне́цца.

МЯ́ЦЦА[2], мну́ся, мне́шся, мне́цца; мнёмся, мняцеся, мну́цца; мні́ся; *незак.* (разм.). Праяўляць нерашучасць, саромецца, вагацца.

МЯЦЬ, мну, мнеш, мне; мнём, мняце́, мнуць; мні; мяты; *незак., што.* **1.** Сціскаючы, пераціраючы, перацвараць у мяккую масу, рабіць мяккім. *М. лён.* **2.** Рабіць няроўным, камячыць. *М. паперу.* **3.** Аб раслінах: прыгінаць, прытоптваць да зямлі. *М. траву.* **4.** Есці з апетытам, умінаць (разм.). ‖ *зак.* **змяць,** самну́, самне́ш, самне́; самнём, самняце́, самну́ць; самні́; змя́ты *і* **размя́ць,** разамну́, разамне́ш, разамне́; разамнём, разамняце́, разамну́ць; разамні́; размя́ты (да 1 знач.).

МЯЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Суцэльны або пусты ў сярэдзіне шар з пругкага матэрыялу, здольны адскакваць пры ўдары аб цвёрдую паверхню. *Ручны м. Валейбольны м.* ‖ *памянш.* **мя́чык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

МЯЧЭ́ЎНІК, -у, *м.* (разм.). Шматгадовая высокая балотная трава, лісце якой ідзе на пляценне і іншыя вырабы. ‖ *прым.* **мячэ́ўнікавы,** -ая, -ае.

МЯЧЭЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Маліtвены дом у мусульман.

МЯША́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (спец.). Прыстасаванне для размешвання чаго-н.

МЯША́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Асобная жывёліна, якая паходзіць ад скрыжавання двух відаў, парод.

МЯША́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і мешанка (у 1 знач.).

МЯША́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Злучацца, змешвацца з чым-н.; перамешвацца. *Мяшаюцца пахі лугавых кветак.* **2.** Умешвацца ў што-н. *М. ў чужыя справы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыходзіць у беспарадак, блытацца; траціць яснасць. *Думкі мяшаюцца.*

МЯША́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* ме́шаны; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Размешваць, перамешваць што-н., пераварочваючы, боўтаючы чым-н. *М. лыжкай. М. кашу.* **2.** *што з чым.* Змешваць, злучаць што-н. з чым-н. *М. пясок з цэментам.* **3.** *перан., каго-што ў што.* Уцягваць, умешваць, ублытваць у што-н. (разм.). *Не мяшай мяне ў гэту справу.* **4.** Замешваць корм для жывёлы. **5.** *што* і *без дап.* Пераворваць глебу (разм.). ‖ *зак.* **памяша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* -ме́шаны (да 1 знач.) *і* **змяша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* зме́шаны (да 2 знач.).

МЯШО́К, -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* **1.** Тое, што і мех[1] (у 1 знач.). *М. з мукой. Залаты м.* (перан.: пра вельмі багатага чалавека). **2.** Тое, што і мех[1] (у 2 знач.). *М. аўса.* **3.** *перан.* Поўнае акружэнне войскамі праціўніка. *Апынуцца ў мяшку.* **4.** Прыстасаванне ў жывёл і раслін для змяшчэння чаго-н. (спец.). *Зародкавы м. Зашчочныя мяшкі.* **5.** Аб непаваротлівым, нязграбным або някемлівым чалавеку (разм.). ‖ *памянш.* **мяшо́чак** *і* **мяшэ́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

МЯШО́ЧНІК *і* **МЯШЭ́ЧНІК,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спекулянт, які займаецца скупкай, перавозамі і перапродажам дэфіцытных тавараў. ‖ *ж.* **мяшо́чніца** *і* **мяшэ́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

МЯШЧА́НКА *гл.* мешчанін.

МЯШЧА́НСКІ *гл.* мешчанін *і* мяшчанства.

МЯШЧА́НСТВА, -а, *н.* **1.** У царскай Расіі: саслоўе мяшчан, мяшчанскае званне. **2.** Псіхалогія і паводзіны мешчаніна (у 2 знач.). ‖ *прым.* **мяшча́нскі,** -ая, -ае. *Мяшчанскія погляды. Мяшчанскае званне.*

Н

НА[1], *прыназ.* **І.** *з В* і *М* **1.** Ужыв. пры абазначэнні паверхні, на якой зверху размяшчаецца або куды накіроўваецца што-н. *На стале. Напісаць на паперы. Легчы на ложак.* **2.** Ужыв. пры абазначэнні месца або часу дзеяння, а таксама асобы ці прадмета, якія з'яўляюцца аб'ектам дзеяння. *Ісці на працу. Быць на сходзе. Вынесці пытанне на агульны сход. Затрымаць погляд на субяседніку.* **3.** Ужыв. для абазначэння прадмета, які з'яўляецца прыладай, інструментам, сродкам для якога-н. дзеяння, сродкам выражэння чаго-н. *Узяць на буксір. Перавесці на польскую мову.* **ІІ.** *з В* **1.** Ужыв. пры абазначэнні тэрміну, прамежку часу. *Запас на зіму. Становішча на 1 студзеня. Спазніцца на гадзіну.* **2.** Ужыв. пры абазначэнні колькасці, меры, якія вызначаюць межы чаго-н. *Купіць на пяць рублёў. Работы на гадзіну.* **3.** Ужыв. пры ўказанні на мэту прызначэння прадмета. *Лес на будоўлю. Права на працу.* **4.** Ужыв. пры абазначэнні спосабу дзеяння, стану. *Расказваць на памяць. Паверыць на слова. Зрабіць на свой густ.* **ІІІ.** *з М* **1.** У час чаго-н. *Усё рабіць на хаду.* **2.** Пры дапамозе чаго-н. *Смажыць на масле. Развесці на вадзе.* **3.** Пры паўтарэнні назоўнікаў, паказвае на наяўнасць вялікай колькасці чаго-н. (разм.). *Лата на лаце. Калдобіна на калдобіне.*

НА[2], *часц.* **1.** Вазьмі, бяры, атрымлівай. *На, занясі брату. На табе, божа, што мне нягожа* (прыказка). **2.** Ужыв. для падзывання сабакі. *На, цю на!* ◊ **Вось табе і на!** (разм.) — вокліч з выпадку чаго-н. здзіўляючага. **На табе** (разм.) — ужыв. пры выказванні здзіўлення, выкліканага нечаканасцю, неспадзяванасцю чаго-н.

НА..., *прыстаўка.* **І.** Утварае дзеясловы са значэннем: 1) накіраванасці дзеяння на паверхню прадмета, напр. *насыпаць* (солі на агурок), *наляпіць* (аб'яву на сцяну); 2) паўнаты, дастатковасці дзеяння, напр. *нагаварваць, насеяць, накідаць;* 3) задаволенасці дзеяннем самога суб'екта (са зваротнымі дзеясловамі), напр. *наесціся, нагаварыцца, нагуляцца;* 4) служыць для ўтварэння дзеясловаў закончанага трывання, напр. *пісаць—напісаць;* 5) служыць для ўтварэння дзеясловаў закончанага трывання ад дзеясловаў незакончанага трывання, якія маюць прыстаўку (а, аб, ад, вы, з(с), пад, пра, пры, раз(рас), уз, у), са значэннем вялікай колькасці, празмернасці дзеяння, напр. *наабіраць, наабломваць, наразбіваць.* **ІІ.** Утварае прыметнікі і назоўнікі са знач. які знаходзіцца на паверхні чаго-н., напр. *насценны, наскальны, нарукнікі, намордннік.* **ІІІ.** Ужыв. для ўтварэння прыслоўяў са значэннем «на які-н. тэрмін, у якім-н. напрамку, у якой-н. меры, ступені», напр. *назаўсёды, насупраць, нацянькі, настолькі, наколькі.*

НААБА́ПАЛ, *прысл., прыназ.* Тое, што і абапал.

НААБВО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абараць плугам або акучнікам вялікую колькасць чаго-н.

НААБГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., чаго.* Абараць многае акучнікам. *Н. бульбы.*

НАА—НАБ

НААБГО́Н, *прысл.* (разм.). Навыперадкі. *Бегчы н.*

НААБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* Абабіць вялікую колькасць чаго-н. *Вецер наабіваў лісця.*

НААБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* **1.** Абіраючы, сабраць у нейкай колькасці. *Н. кош сліў.* **2.** Нааблупліваць, наабіраць у нейкай колькасці. *Н. місу бульбы.*

НААБЛО́МЛІВАЦЬ *і* **НААБЛО́МВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абламаць вялікую колькасць чаго-н. *Н. галін.*

НААБЛУ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Аблупіць вялікую колькасць чаго-н.

НААБМЕ́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абмяняць значную колькасць чаго-н. *Н. марак.*

НААБПА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абпаліць многа чаго-н. *Н. гаршкоў.*

НААБРАЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **НААБРЭЗВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абрэзаць вялікую колькасць чаго-н. *Н. галін. Н. мяса.*

НААБСТРУ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абстругаць вялікую колькасць чаго-н. *Н. жэрдак.*

НААБСЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* Абсячы вялікую колькасць чаго-н. *Н. сукоў.*

НААБТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* Абтрэсці вялікую колькасць чаго-н. *Н. яблыкаў.*

НААБЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абцерабіць вялікую колькасць чаго-н. *Н. вецця. Н. тры тоны буракоў.*

НААБЧЭ́СВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абчасаць, ачысціць часаннем вялікую колькасць чаго-н. *Н. лёну.*

НААБЧЭ́СВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Абчасаць сякерай вялікую колькасць чаго-н. *Н. бярвення.*

НААБЯЦА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* і *чаго.* Паабяцаць многа чаго-н. *Н. падарункаў.*

НААДБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* **1.** Адабраць, захапіць сілаю многа чаго-н. **2.** Адабраць з аднастайных прадметаў значную колькасць чаго-н. *Н. гатунковай морквы.*

НААДВАРО́Т, *прысл.* **1.** У адваротным напрамку. *Прачытаць слова н.* **2.** Зусім інакш, не так, як трэба. *Зрабіць усё н.* **3.** *у знач. пабочн.* У процілегласць таму, што сказана. *Аб'ём будаўніцтва не стаў меншым, а н. узрос.* **4.** *у знач. супраціўн. часц.* Зусім не. *Я вам не перашкоджу? — Н., я вельмі рад бачыць вас.*

НААДРЭ́З, *прысл.* Рашуча, катэгарычна. *Адмовіцца н.*

НААДЭКАЛО́НІЦЦА, -ЦЬ *гл.* адэкалоніць.

НААПА́ШКІ, *прысл.* Накінуўшы на плечы, не прадзяваючы рук у рукавы. *Накінуць паліто н.*

НААРА́ЦЬ, -ару́, -арэ́ш, -арэ́; -аро́м, -араце́, -ару́ць; -ары́; -ара́ны; *зак., чаго* і *без дап.* Узараць нейкую колькасць зямлі. *Н. тысячу гектараў пад азіміну.* ‖ *незак.* **наворваць,** -аю, -аеш, -ае.

НААСФЕ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Стан біясферы, што склаўся ў выніку ўзаемадзеяння яе законаў з дзейнасцю чалавечага розуму.

НААТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* Атрэсці вялікую колькасць чаго-н. *Н. ігруш.*

НАБА́ВІЦЬ, -ба́ўлю, -ба́віш, -ба́віць; -ба́ўлены; *зак., што* і *чаго.* Прыбавіць, дабавіць звыш таго, што было, што ўстаноўлена. *Н. сто тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **набаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **наба́ўка,** -і, *ДМ* -ба́ўцы, *мн.* -і, -ба́вак, *ж.*

НАБАДЗЯ́ЦЦА, -дзя́юся, -дзя́ешся, -дзя́ецца; *зак.* (разм.). **1.** Наблукацца, навандравацца па чужых краях. *Хопіць, набадзяўся па свеце.* **2.** Пасланяцца без справы, нашвэндацца.

НА́БАДРЫ, -аў (разм.). Частка вупражы ў выглядзе рэменя, які прымацоўваецца двума канцамі да хамута і праходзіць па баках і спіне каня; шлеі. ‖ *прым.* **на́бадравы,** -ая, -ае.

НАБАЖЭ́НСТВА, -а, *н.* Царкоўная служба, богаслужэнне. ‖ *прым.* **набажэ́нскі,** -ая, -ае.

НА́БАК, *прысл.* **1.** На адзін бок (пра шапку, капялюш). *Капялюш збіўся н.* **2.** Заняць ляжачае становішча. *Пад'еў і н.*

НАБАКІ́Р, *прысл.* (разм.). На адзін бок, на вуха (аб манеры насіць галаўны ўбор). *Шапка н.*

НАБАЛБАТА́ЦЦА, -бачу́ся, -бо́чашся, -бо́чацца; -бачы́ся; *зак.* (разм.). Уволю нагаварыцца, доўга пабалбатаць.

НАБАЛБАТА́ЦЬ, -бачу́, -бо́чаш, -бо́ча; -бачы́; *зак., чаго* і *без дап.* (разм.). Нагаварыць многа лішняга, непатрэбнага.

НАБАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў вельмі балючым ад працяглага болю. *Набалелая рана. Крык набалелай душы* (перан.). **2.** *перан.* Які даўно наспеў і патрабуе неадкладнага вырашэння. *Набалелае пытанне. Выказваць набалелае* (наз.).

НАБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *зак.* **1.** Стаць вельмі балючым ад працяглага болю. *Рука набалела. Душа набалела* (перан.: змучыцца ад доўгіх пакут). **2.** Пра што-н. цяжкае, пакутлівае: накапіцца, сабрацца. *Усе гаварылі пра тое, што набалела.*

НАБАЛЬЗАМАВА́ЦЬ *гл.* бальзамаваць.

НАБАЛЬЗАМІ́РАВАЦЬ *гл.* бальзаміраваць.

НАБАСАНО́Ж, *прысл.* На босую нагу. *У тапачках н.*

НАБА́Т, -а *і* -у, *М* -ба́це, *м.* **1.** -у. Сігнал трывогі з выпадку якога-н. бедства, які падаецца пры дапамозе звана. *Біць у н.* (таксама перан.: заклік звярнуць увагу на тое, што выклікае трывогу). **2.** -а. Вялікі вайсковы барабан у старажытнай Русі. ‖ *прым.* **наба́тны,** -ая, -ае. *Н. звон.*

НАБА́ЎКА, -і, *ДМ* -ба́ўцы, *мн.* -і, -ба́вак, *ж.* **1.** *гл.* набавіць. **2.** Тое, што набаўлена да чаго-н. *Выгаргаваць набаўку.*

НАБА́ЯЦЬ, -ба́ю, -ба́еш, -ба́е; -ба́й; *зак., што* і *чаго* (разм.). **1.** Расказаць казку, байку або многа казак. *Н. баек.* **2.** Узвесці на каго-н. паклёп.

НАБЕ́Г, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Раптоўны напад, уварванне. *Набегі качэўнікаў.* ‖ *прым.* **набегавы,** -ая, -ае.

НАБЕ́ГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пабегаць уволю, стаміцца, бегаючы. *Н. за дзень.*

НАБЕ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* **1.** Бегаючы, атрымаць што-н. непрыемнае (разм.). *Н. хваробу.* **2.** Прабегчы пэўную колькасць кіламетраў за які-н. час. *За раніцу набегаў 10 кіламетраў.*

НАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* **1.** *на каго-што.* Наскочыць з разбегу, з разгону. *Н. на прахожага. Хвалі набеглі на бераг.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца ў адным месцы ў вялікай колькасці. *Набегла шмат народу.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Павялічыцца ў суме, колькасці. *Набеглі працэнты.* **4.** Наліцца. *Вочы набеглі крывёй.* ◊ **Набегчы на памяць** (разм.) — успомніцца. ‖ *незак.* **набяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАБЕДАВА́ЦЦА, -бяду́юся, -бяду́ешся, -бяду́ецца; -бяду́йся; *зак.* Перажыць, зазнаць многа гора.

НАБЕ́ДРАНЫ, -ая, -ае. Які носіцца на бёдрах, знаходзіцца на бёдрах. *Набедраная павязка.*

НАБЕ́ДРЫКІ *і* **НАБЭ́ДРЫКІ,** -аў. Тое, што і набадры.

НАБІВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Тканіна з набіўным узорам, а таксама сам узор.

НАБІВА́НЫ, -ая, -ае. Тое, што і набіўны (у 2 знач.). *Набіваная хустка.*

НАБІ́ЛІЦЫ, -ліц. У кроснах: драўляныя планкі, у якія ўстаўляецца бёрда. *Кляновыя н.* ‖ *прым.* **набі́лічны,** -ая, -ае.

НАБІРА́ННЕ *гл.* набраць.

НАБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* набрацца, -ць.

НАБІ́ЎКА, -і, *ДМ* -бі́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* набіць. **2.** Матэрыял, якім набіта, напоўнена што-н. *Валасяная н. матраца.* ‖ *прым.* **набівачны,** -ая, -ае.

НАБІЎНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Зроблены пры дапамозе набівання. *Н. матрац.* **2.** З набітым узорам. *Н. паркаль.* **3.** Які служыць для набівання. *Набіўная машына.*

НАБІ́ЦЦА, -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; -бі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пранікнуць куды-н., запоўніць што-н. (пра пясок, пыл і пад.). *Снег набіўся за каўнер.* **2.** Сабрацца ў вялікай колькасці дзе-н. (разм.). *Многа народу набілася ў клуб.* **3.** Напрасіцца, навязацца (разм.). *Н. ў сябры.* ‖ *незак.* **набівацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАБІ́ЦЬ, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; набі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *чаго.* Убіць, наўбіваць у значнай колькасці. *Н. цвікоў у сцяну.* **2.** *што.* Напоўніць, напхаць чым-н. *Н. мяшок травой.* **3.** *што.* Прыбіць зверху да чаго-н. або ўдарамі насадзіць. *Н. абруч на бочку.* **4.** *чаго.* Разбіць у вялікай колькасці. *Н. шкла.* **5.** *каго.* Нанесці пабоі. *Н. дзіця.* **6.** Ударамі прычыніць шкоду. *Н. гуз на лбе.* **7.** *каго-чаго.* Забіць вялікую колькасць. *Н. качак.* **8.** *што.* Зарадзіць зброю з дула. *Н. стрэльбу.* **9.** Зрабіць узор (на тканіне; спец.). *Н. паркаль.* ◊ **Біткам набіць** (разм.) — напоўніць што-н. вельмі цесна, шчыльна. **Набіць вока** (разм.) — набыць вопыт, уменне вызначыць што-н. адразу. **Набіць (наламаць) руку** (разм.) — зрабіцца спрактыкаваным, набыць вопыт у якой-н. справе. **Набіць сабе цану** (разм.) — узвысіць сябе ў вачах іншых. ‖ *незак.* **набіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 6, 7, 8 і 9 знач.). ‖ *наз.* **набіванне,** -я, *н.* і **набі́ўка,** -і, *ДМ* -бі́ўцы, *ж.* (да 3, 8 і 9 знач.).

НАБЛІ́ЗІЦЦА, -блі́жуся, -блі́зішся, -блі́зіцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго* і *без дап.* Рухаючыся, перамясціцца на больш блізкую адлегласць у адносінах да каго-, чаго-н. *Н. да вёскі.* **2.** Стаць больш блізкім па часу. *Набліжаецца вясна.* **3.** Стаць больш чутным. *Гарматныя гукі ўвесь час набліжаліся.* **4.** Стаць блізкім або бліжэй да каго-, чаго-н. *Н. да народа.* **5.** Стаць падобным на каго-, што-н. *Н. да ідэалу.* ‖ *незак.* **наблі́жацца,** -аюся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **наблі́жэнне,** -я, *н.*

НАБЛІ́ЗІЦЬ, -блі́жу, -блі́зіш, -блі́зіць; -блі́жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць больш блізкім у прасторавых адносінах. **2.** *перан., што.* Зрабіць такім, які адпавядае інтарэсам, патрабаванням каго-, чаго-н. *Н. ідэі да рэчаіснасці.* **3.** *што.* Зрабіць больш блізкім па часе. *Н. перамогу над ворагам.* **4.** *каго.* Спрыяць больш блізкім адносінам з кім-, чым-н. **5.** *каго-што.* Зрабіць падобным на каго-, што-н., блізкім да каго-, чаго-н. *Н. пераклад да арыгінала.* ‖ *незак.* **наблі́жаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **наблі́жэнне,** -я, *н.*

НАБЛУКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Многа паблукаць. *Н. па лесе.*

НАБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Заблытаць, пераблытаць нейкую колькасць чаго-н. *Н. нітак.* **2.** Дапусціць блытаніну, нарабіць памылак. *Н. у вылічэннях.*

НАБО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які верыць у бога і выконвае ўсе рэлігійныя абрады. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **набо́жнасць**, -і, *ж.*

НАБО́Й, -ю, *м.* Зарад пораху са шротам або куляй для паляўнічай стрэльбы; патрон з такім зарадам. *Праверыць н.* ‖ *прым.* **набойны**, -ая, -ае.

НАБО́ЙКА, -і, *ДМ* -бо́йцы, *мн.* -і, -бо́ек, *ж.* **1.** Ніжні слой абцаса. *Поліурэтанавыя набойкі.* **2.** Металічная пласцінка, якая набіваецца на абцас або насок абутку. *Чаравікі з жалезнымі набойкамі.* ‖ *прым.* **набо́ечны**, -ая, -ае.

НАБО́К, *прысл.* **1.** На адзін бок, набакір. *Валасы зачасаны н.* **2.** *у знач. выкл.* Прэч з дарогі. *Набок! — крычаў шафёр.*

НАБО́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* набраць. **2.** Сукупнасць прадметаў аднолькавага прызначэння. *Н. інструментаў. Н. слоў* (перан.: спалучэнне слоў без усякага сэнсу, бяссэнсіца). **3.** Друкарскія літары, што перадаюць які-н. тэкст. *Рассыпаць н.* **4.** Аздабленне з металічных прадметаў на вупражы (спец.). ‖ *прым.* **набо́рны**, -ая, -ае (да 3 і 4 знач.). *Н. цэх.*

НАБО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па друкарскаму набору. ‖ *ж.* **набо́ршчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **набо́ршчыцкі**, -ая, -ае.

НАБО́ЎТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго* (разм.). Боўтаючы, рашчыніць, замяшаць нейкую колькасць чаго-н. *Н. цеста на бліны.* ‖ *незак.* **набо́ўтваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАБРА́КЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які павялічыўся ў аб'ёме ад вільгаці, вадкасці. *Набраклыя дзверы.* **2.** Тое, што і набухлы (у 1 і 3 знач.).

НАБРА́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; набра́к, -кла; *зак.* **1.** Набрыняўшы ад вільгаці, павялічыцца ў аб'ёме; набухнуць. *Дзверы набраклі.* **2.** Тое, што і набухнуць (у 1 і 3 знач.). ‖ *незак.* **набрака́ць**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е. ‖ *наз.* **набрака́нне**, -я, *н.*

НАБРАНЗАВА́ЦЬ *гл.* бранзаваць.

НАБРАХА́ЦЦА, -брашу́ся, -брэ́шашся, -брэ́шацца; -брашы́ся; *зак.* (разм.). **1.** Удосталь пабрахаць. *Сабакі за ноч набрахаліся.* **2.** *перан.* Уволю набалбатацца (груб.).

НАБРАХА́ЦЬ, -брашу́, -брэ́шаш, -брэ́ша; -брашы́; *зак.* (разм. пагард.). **1.** Нагаварыць многа ўсялякай лухты. *Набрахаў сем карабоў.* **2.** Узвесці паклёп на каго-н. *Гэта ён набрахаў паліцаям пра партызан.*

НАБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бяро́мся, -бераце́ся, -бяру́цца; -бяры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца ў нейкай колькасці. *Набралася поўная хата людзей.* **2.** *чаго.* Знайсці ў сабе ўнутраныя сілы, магчымасці. *Н. смеласці.* **3.** звычайна *безас.* Напоўніцца чым-н. *Набралася вады.* **4.** *чаго.* Нацярпецца, перажыць, адчуць. *Н. гора.* **5.** *чаго.* Набыць, атрымаць нешта (звычайна непрыемнае). *Н. кароcты.* **6.** *чаго.* Пераняць, навучыцца чаму-н. *Н. вопыту.* **7.** *чаго.* Запасціся, назапасіць (іншы раз з адмоўем "не"; разм.). *Грошай не н.* **8.** *чаго* і *без дап.* Напіцца гарэлкі, віна (разм.). *Ды ты ўжо недзе набраўся.* ‖ *незак.* **набіра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1, 2, 3, 4, 6 і 8 знач.).

НАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -бераце́, -бяру́ць; -бяры́; -бра́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Узяць,назбіраць нейкую колькасць каго-, чаго-н. або, збіраючы, скласці. *Н. кніг у бібліятэцы. Н. вады ў вёдры. Н. кош грыбоў. Н. рабочых. Н. букет васількоў.* **2.** *што.* Скласці з друкарскіх літар тэкст або набраць яго пры дапамозе камп'ютэра. *Н. заўвагу петытам.* **3.** *што.* Саставіць з некалькіх лічбаў, знакаў, асобных частак. *Н. нумар тэлефона.* **4.** *што* і *чаго.* Дасягнуць якой-н. ступені ў сваім развіцці, руху і г.д. *Самалёт набраў вышыню. Н. хуткасць.* **5.** *што* і *чаго.* Атрымаць у выніку спаборніцтва, экзаменаў і пад. *Н. дзесяць балаў.* **6.** *чаго.* Купіць якой-н. матэрыі. *Н. паркалю на сукенку.* ◊ **Набраць сабе ў галаву** (разм.) — хваравіта думаць пра што-н. ‖ *незак.* **набіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **набіра́нне**, -я, *н.* (да 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **набо́р**, -у, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). *Здаць кнігу ў н. Н. у ліцэй. Н. вышыні.*

НАБРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* Напэцкаць, насмеціць, нанесці бруду.

НА́БРЫДЗЬ, -і, *ж., зб.* (абл. пагард.). Зброд, свалата. *Ачышчаецца ад набрыдзі планета.*

НАБРЫНЯ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ад вільгаці разбух, набрак, набрыняў. **2.** Гатовы распусціцца (пра пупышкі на дрэвах). *Пупышкі на вярбе набрынялі.*

НАБРЫНЯ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ня́е; *зак.* **1.** Павялічыцца ў аб'ёме ад вільгаці. *Дзверы набрынялі. Зямля набрыняла.* **2.** Быць гатовым распусціцца (пра пупышкі на дрэвах). *Пупышкі на вярбе ўжо набрынялі.* **3.** Апухнуць, ацячы. *Ногі набрынялі.*

НАБРЫСЦІ́, -брыду́, -брыдзе́ш, -брыдзе́; -брыдзё́м, -брыдзяце́, -брыду́ць; набры́ў, -брыла́, -ло́; -брыдзі́; *зак.* **1.** *на каго-што* і *без дап.* Ідучы, выпадкова на каго-, што-н. натрапіць, убачыць каго-, што-н. натрапіць, убачыць каго-, што-н. *Н. на леснічоўку.* **2.** *безас.* Прыйсці ў нейкай колькасці (разм.). *Набрыло нямала разявак.*

НАБУДАВА́ЦЬ, -дую, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., чаго.* Пабудаваць у вялікай колькасці. *Н. спартыўных пляцовак.* ‖ *незак.* **набудо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАБУРЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* (разм.). Уволю пабурчаць.

НАБУРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак., на каго-што* (разм.). Пабурчаць, насварыцца на каго-н.

НАБУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго* (разм.). Наліць больш, чым трэба, звыш меры. *Н. вады ў цэбар.*

НАБУ́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў гатовым да таго, каб распусціцца, прарасці. *Набухлыя пупышкі. Набухлае насенне.* **2.** Які павялічыўся ў аб'ёме ад вільгаці. *Набухлыя дзверы.* **3.** Які павялічыўся ад прыліву крыві, малака. *Набухлыя вены.*

НАБУ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; набу́х, -хла; *зак.* **1.** Стаць гатовым, каб распусціцца, прарасці. *Пупышкі набухлі.* **2.** Павялічыцца ў аб'ёме ад вільгаці, сырасці. *Рамы набухлі. Боб набух.* **3.** Павялічыцца ад прыліву крыві, малака. *Вымя набухла.* ‖ *незак.* **набуха́ць**, -а́е. ‖ *наз.* **набуха́нне**, -я, *н.*

НАБУЯ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Уволю, многа пабуяніць.

НАБУЯ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак.* (разм.). Буянячы, нарабіць чаго-н. дрэннага.

НАБЫ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Маёмасць, уласнасць. *Калгасны н. Н. гаспадара.* **2.** Тое, што набыта, прыдбана; скарб. *Небагаты н.* **3.** Тое, што набыта ў выніку вучобы, жыццёвай і працоўнай практыкі. *Мастацкія набыткі.*

НАБЫ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая набывае, купляе што-н.

НАБЫ́ЦЦА, -бу́дуся, -бу́дзешся, -бу́дзецца; -бу́дзься; *зак.* (разм.). **1.** Прабыць, пабыць дзе-н. удосталь. *Н. у лесе.* **2.** Пабыць доўгі час у якім-н. стане. *Н. у бядзе.*

НАБЫ́ЦЬ[1], -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; набы́ў, -была́, -ло́; набу́дзь; *зак.* **1.** *каго-што.* Стаць уладальнікам чаго-н. *Н. матацыкл.* **2.** *што.* Атрымаць спецыяльнасць. *Н. прафесію.* **3.** *што.* Зрабіцца якім-н. па знешняму выгляду. *Пакой набыў утульны выгляд.* **4.** *што.* Заслужыць, здабыць прызнанне. *Н. аўтарытэт.* **5.** *што.* Заразіцца чым-н. (разм.). *Н. туберкулёз.* ‖ *незак.* **набыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **набыццё**, -я́, *н.*

НАБЫ́ЦЬ[2], -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; набы́ў, -была́, -ло́; -бу́дзь; *зак.* (разм.). Тое, што і набыцца (у 1 знач.), ужыв. звычайна толькі з адмоўем «не». *Доўга ты тут не набудзеш.*

НАБЭ́ДРЫКІ *гл.* набедрыкі.

НАБЭ́РСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго* (разм.). Наблытаць у нейкай колькасці. *Н. нітак.*

НАБЯГА́ЦЬ *гл.* набегчы.

НАБЯЛІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* бяліць.

НАБЯРЭ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны на беразе, каля берага. *Н. бульвар.* **2.** **набяро́жная**, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Бераг, умацаваны сцяной з каменя, цэменту, дрэва і інш., а таксама вуліца, якая ідзе ўздоўж такога берага. *Дом на набярэжнай.*

НАВА... (*гл.* **нова...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «нова...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *навагодні, навамодны.*

НАВАБРА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, хто толькі што прызваны на ваенную службу. ‖ *прым.* **навабра́нскі**, -ая, -ае.

НАВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Паўночная марская рыба сямейства траcковых. ‖ *прым.* **нава́гавы**, -ая, -ае.

НАВАГО́ДНІ, -яя, -яе. Які мае адносіны да Новага года, да яго святкавання. *Навагодняя ёлка.*

НАВАДЗІ́ЦЬ, -ваджу́, -во́дзіш, -во́дзіць; навадзі́ў, -дзіла; *зак., каго.* **1.** Прывесці многа каго-н. куды-н. **2.** Павадзіць каго-н. доўгі час. *Н. па лесе.*

НАВАДНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́цца; *зак.* Запоўніцца вельмі вялікай колькасцю каго-, чаго-н. *Рынак навадніўся камерцыйнымі таварамі.* ‖ *незак.* **навадня́цца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца.

НАВАДНІ́ЦЬ, -вадню́, -во́дніш, -во́дніць; -во́днены; *зак., што.* Запоўніць вельмі вялікай колькасцю каго-, чаго-н. *Н. рынак таварамі.* ‖ *незак.* **наваднія́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **наваднне́нне**, -я, *н.*

НАВАДНЫ, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* навесці. **2.** Які наводзіць на правільны адказ, дапамагае знайсці яго. *Навадное пытанне.*

НАВА́ЖЫЦЦА, -ва́жуся, -ва́жышся, -ва́жыцца; *зак., з інф.* Намерыцца нешта зрабіць, рашыцца на што-н. *Н. сказаць праўду. Н. пераехаць у другі горад.* ‖ *незак.* **нава́жвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАВА́ЖЫЦЬ[1], -ва́жу, -ва́жыш, -ва́жыць; *зак., чаго.* Узважваючы, нарыхтаваць у якой-н. колькасці. *Н. тону бульбы.* ‖ *незак.* **нава́жваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАВА́ЖЫЦЬ[2], -ва́жу, -ва́жыш, -ва́жыць; *зак., з інф.* Намерыцца што-н. зрабіць; вырашыць. *Н. правесці конкурс дзіцячых малюнкаў. Н. перайсці на іншую работу.*

НАВАЗІ́ЦЦА, -важу́ся, -во́зішся, -во́зіцца; *зак.* (разм.). **1.** Тое, што і навазіць (у 1 знач.). *Дзе ж тут навозішся дроў.* **2.** Уволю наездзіцца, накатацца.

НАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -во́зіць; -во́жаны; *зак.* **1.** *чаго.* Прывезці за некалькі прыёмаў вялікую колькасць чаго-н. *Н. пяску і гліны.* **2.** *каго.* Уволю павазіць, пакатаць. *Н. на санках.* ‖ *незак.* **наво́жваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

НАВАКАІ́Н, -у, *м.* Прэпарат, які ўжываецца для мясцовага абязбольвання і для лячэння некаторых захворванняў. ‖ *прым.* **навакаі́навы**, -ая, -ае.

НАВАКО́Л. **1.** *прысл.* Тое, што і навокал (у 1 знач.). **2.** *прыназ. з Р.* Тое, што і навокал (у 2 знач.).

НАВАКО́ЛА. **1.** *прысл.* Тое, што і навокал (у 1 знач.). **2.** *прыназ. з Р.* Тое, што і навокал (у 2 знач.).

НАВАКО́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Мясцовасць, якая прылягае, прымыкае да чаго-н. *Н. горада. Вада затапіла ўсё н.* **2.** *перан.* Навакольнае асяроддзе. *Літаратурнае н.*

НАВАКО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца або жыве ў наваколлі; адбываецца навокал каго-, чаго-н. *Навакольная мясцовасць. Навакольныя людзі.* **2.** **навако́льнае,** -ага, *н.* Тое, што знаходзіцца навокал каго-, чаго-н. *Любавацца навакольным.* **3.** **навако́льныя,** -ых, *мн.* Людзі, якія акружаюць каго-н. *Абыякавы да навакольных.*

НАВАКСАВА́ЦЬ *гл.* ваксаваць.

НАВАКСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і ваксаваць.

НАВА́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* наваліць[1]. **2.** Куча чаго-н. наваленага. *Ліквідаваць н. трэсак.* **3.** Дакрананне корпусам борта да другога судна або прычала.

НАВА́ЛА, -ы, *ж.* **1.** Нашэсце ворага. *Адолець навалу. Чорная н.* **2.** Стыхійная бяда, няшчасце. *Уцячы ад навалы.* **3.** Вялікая колькасць каго-, чаго-н. *Н. работы.* **4.** *перан.* Нешта цяжкае, непрыемнае, што навісае над чалавекам. *Н. безвыходнасці.*

НАВА́ЛАМ, *прысл.* **1.** Без парадку, кучай. *Ляжаць н.* **2.** Натоўпам, вялікай масай (разм.). *Лезці н.* **3.** У вялікай колькасці (разм.). *Грыбоў — н.*

НА́ВАЛАЧ, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Хмары, туман, смуга. *Не паспела распагодзіцца і зноў пайшла н.* **2.** Той, хто прыйшоў, з'явіўся аднекуль; не тутэйшы (груб.). *Н. з усяго свету.* **3.** *зб.* Зброд, варожыя людзі (пагард.). *Фашысцкая н.* **4.** *перан.* Тое, што і напасць. *Што ж гэта за н. такая!*

НА́ВАЛАЧКА *гл.* навалочка.

НАВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; навало́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак., чаго* (разм.). **1.** Прыцягнуць, прывесці за некалькі прыёмаў у значнай колькасці або прывесці ў вялікай колькасці куды-н. *Н. галля.* **2.** пераважна *безас.* Зацягнуць, закрыць. *З захаду навалакло хмар.* ‖ *незак.* **навалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАВАЛАЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лачэ́цца; навало́кся, -лакла́ся, -ло́ся; *зак.* (разм.). **1.** Прыйсці куды-н. у вялікай колькасці (пагард.). *Навалаклося народу ў хату.* **2.** Насунуўшыся, закрыць, засланіць сабою. *Навалакліся чорныя хмары.*

НАВАЛАЧЫ́ЦЦА, -лачу́ся, -ло́чышся, -ло́чыцца; -лачы́ся; *зак.* (разм.). **1.** Стаміцца, носячы што-н. **2.** Нахадзіцца, нацягацца дзе-н.; стаміцца, многа ходзячы.

НАВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак.* **1.** Налегчы сваім цяжарам на што-н. *Н. на стол.* **2.** Дружна ўзяцца за работу, з прагнасцю накінуцца на што-н. *Н. на асушэнне балот. Малацьбіты дружна наваліліся на клёцкі.* **3.** Напасці, накінуцца. *Н. на пазіцыі ворага. Наваліліся ўсе на аднаго. Чэрві наваліліся на капусту.* **4.** Падаючы, насыпацца (пра многае; разм.). *Навалілася яблыкаў за ноч.* **5.** *перан.* Змарыць (пра сон, спёку і пад.). *Сон наваліўся.* **6.** *перан.* Спасцігнуць, нечакана напаткаць. *Хвароба навалілася.* **7.** *перан.* Нахлынуць, намножыцца ў вялікай колькасці. *Пад канец тыдня навалілася столькі работы.* **8.** Накінуцца на каго-н. з лаянкай (разм.). *Ён мог нізашто н. на чалавека.* ‖ *незак.* **нава́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАВАЛІ́ЦЬ[1], -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак.* **1.** *што* і *чаго на каго-што.* Узваліць што-н. цяжкае на паверхню чаго-н. *Н. камень на дзежку з агуркамі.* **2.** *перан., што на каго (што).* Ускласці на каго-н. многа работы, абавязкаў. *Н. усю работу на каго-н.* **3.** *чаго.* Накідаць у беспарадку многа чаго-н. *Н. кучу дроў.* **4.** *безас., што* і *чаго.* Нападаць у вялікай колькасці (пра лісце, снег і пад.). *Навaліла снегу за ноч.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго-чаго.* Прыйсці, сабрацца ў вялікай колькасці. *Навaліла народу на сход.* ‖ *незак.* **нава́льваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **нава́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 2 знач.), **нава́льванне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **нава́л,** -у, *м.* (да 1 і 3 знач.; спец.). *Навал вугалю.* ‖ *прым.* **нава́лачны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.) *і* **нава́льны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.). *Навалачны пункт. Навалачная машына. Навалачнае судна.*

НАВАЛІ́ЦЬ[2], -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак., чаго.* Прыгатаваць шляхам валення ў вялікай колькасці. *Н. валёнак.*

НАВАЛО́ЧКА *і* **НА́ВАЛАЧКА,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Чахол для падушкі. *Палатняная навалачка.*

НАВАЛЬНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Атмасферная з'ява — дождж з громам і маланкай. *Ліпеньскія навальніцы. Военная н.* (перан.: грозныя падзеі). **2.** *перан.* Бяда, небяспека. ‖ *прым.* **навальні́чны,** -ая, -ае.

НАВАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* (разм.). Уволю, многа паваляцца. *Н. ў духмяным сене.*

НАВАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., чаго* (разм.). Паваліць многа чаго-н. *Н. лесу.*

НАВАМО́ДНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае новай апошняй модзе. *Навамодная сукенка.*

НАВА́Р, -у, *м.* **1.** Вадкасць, насычаная рэчывамі тых прадуктаў, што ў ёй варацца, а таксама тлушч, які ўсплывае наверх пры варцы стравы. *Боршч з наварам.* **2.** *перан.* Прыбытак, выгада ад чаго-н. *Вялікага навару тут не атрымаеш.*

НАВАРАЖЫ́ЦЬ, -ражу́, -ро́жыш, -ро́жыць; -ро́жаны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Варожачы, прадказаць. *Варажбітка наваражыла мне розных здарэнняў.*

НАВА́РАТ: **другі́м нава́ратам** — другі раз. *Ворага перамаглі другім наваратам.*

НАВАРНЫ́, -а́я, -о́е (спец.). Прымацаваны наварваннем. *Наварная вось.*

НАВАРО́ЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* **1.** Абярнуць, паваліць на бок вялікую колькасць чаго-н. *Буран наварочаў многа дрэў.* **2.** Накідаць у вялікай колькасці (разм.). *Н. кучу камення.* **3.** Наваліць чаго-н. без парадку. *Н. горы зямлі.* ‖ *незак.* **наваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВАРО́ЧВАЦЦА *гл.* навярнуцца.

НАВАРО́ЧВАЦЬ *гл.* наварочаць *і* навярнуць.

НАВАРСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* Зрабіць варсістым.

НАВА́РЫСТЫ, -ая, -ае. З густым наварам. *Н. боршч.* ‖ *наз.* **нава́рыстасць,** -і, *ж.*

НАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* Падоўжыцца шляхам наваркі, наварвання (пра металічныя рэчы). *Лямеш добра навaрыўся.*

НАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць; -ва́раны; *зак.* **1.** *чаго.* Нагатаваць у патрэбнай колькасці. *Н. варэння.* **2.** *чаго.* Наплавіць у нейкай колькасці. *Н. сталі.* **3.** *што.* Апрацоўваючы металічны прадмет, прыварыць кавалак металу. *Н. нарог.* ‖ *незак.* **нава́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нава́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 3 знач.) *і* **нава́рванне,** -я, *н.* (да 3 знач.). ‖ *прым.* **наварны́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.; спец.).

НАВАСЕ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Жыхар, які пасяліўся на новым месцы.

НАВАСЕ́ЛЛЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Перасяленне, пасяленне на новае месца; уваходзіны. *Радасць наваселля.* **2.** Свята з выпадку пасялення на новым месцы. *Справіць н.* ‖ *прым.* **навасе́льны,** -ая, -ае.

НАВАСЁЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Новы пасяленец, жыхар. *Цалінныя навасёлы.* ‖ *ж.* **навасёлка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак.

НАВАСКАВА́ЦЬ *гл.* васкаваць.

НАВАСТРЫ́ЦЬ *гл.* вастрыць.

НА́ВАТ, *часц.* **1.** Ужыв. для ўзмацнення сэнсавай выразнасці таго слова, да якога адносіцца. *Прыйшлі на вяселле н. з далёкіх вёсак.* **2.** *у знач. злуч.* Далучае члены сказа і сказы са значэннем удакладнення, дабаўлення. *Стаяла спякота, н. лужыны высахлі.*

НАВА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто ўносіць і ажыццяўляе новыя, прагрэсіўныя ідэі, прыёмы ў якой-н. галіне дзейнасці. *Наватары вытворчасці.* ‖ *ж.* **нава́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **нава́тарскі,** -ая, -ае.

НАВА́ТАРСТВА, -а, *н.* **1.** Дзейнасць наватараў. *Н. ў тэхніцы.* **2.** Усё новае, прагрэсіўнае, што ўводзіцца ў якой-н. галіне. *Н. Маякоўскага ў паэзіі.* ‖ *прым.* **нава́тарскі,** -ая, -ае.

НАВА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). **1.** Нешта новае, новаўвядзенне. **2.** У юрыспрудэнцыі — спыненне ранейшага абавязацельства па дамоўленасці бакоў і замена яго новым абавязацельствам.

НАВАШЧЫ́ЦЬ *гл.* вашчыць.

НАВАЯВА́ЦЦА, -ваю́юся, -ваю́ешся, -ваю́ецца; -ваю́йся; *зак.* (разм.). **1.** Многа, доўга павалявацца. *Хопіць мне, навалявайся за пяць гадоў.* **2.** Пазбавіцца сілы, моцы на вайне.

НАВАЯВА́ЦЬ, -ваю́ю, -ваю́еш, -ваю́е; -ваю́й; *зак.* (разм.). Паваяваць некаторы час. *З такой зброяй доўга не навалюеш.*

НАВАЯ́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае (іран.). Які ўпершыню дзе-н. з'явіўся, праявіў сябе. *Н. лідэр.* ‖ *наз.* **навая́ўленасць,** -і, *ж.*

НАВЕ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Зайсці, заехаць да каго-н., куды-н., пабываць дзе-н. *Наведайся да нас.* ‖ *незак.* **наве́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Пабываць дзе-н. у каго-н., прыйсці або прыехаць куды-н., да каго-н. *Н. родных. Н. хворага.* ‖ *незак.* **наведваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наве́дванне,** -я, *н.*

НАВЕ́ДВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто наведаў або наведвае каго-, што-н. *Пастаянны н. бібліятэкі.* ‖ *ж.* **наве́двальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **наве́двальніцкі,** -ая, -ае.

НАВЕ́ДВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* наведаць. **2.** Колькасць наведванняў. *Добрае н. заняткаў.*

НАВЕ́ЗЦІ, -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; наве́з, -ве́зла *і* -вязла́, -ве́зла *і* -вязло́; -вязі́; -ве́зены; *зак., каго-што.* Прывезці ў вялікай колькасці. *Н. розных падарункаў.* ‖ *незак.* **наво́зіць,** -вожу́, -во́зіш, -во́зіць.

НАВЕ́К *і* **НАВЕ́КІ,** *прысл.* Назаўсёды, на ўсё жыццё. *Бывай навекі! Навек разам!*

НАВЕ́ЛА[1], -ы, *мн.* -ы, -ве́л, *ж.* Невялікае апавяданне з незвычайным і строгім сюжэтам, з яснай кампазіцыяй. *Навелы Якуба Коласа.* ‖ *прым.* **навелі́стычны,** -ая, -ае.

НАВЕ́ЛА[2], -ы, *мн.* -ы, -ве́л, *ж.* (спец.). Пазнейшае дапаўненне да якога-н. зводу законаў, статута і пад. *Падатковыя навелы.*

НАВЕЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьменнік — аўтар навел. ‖ *ж.* **навелі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

НАВЕРАДЗІЦЦА, -вераджуся, -вярэдзішся, -вярэдзіцца; *зак.* Стаміцца, натрудзіцца да стомы. *Рука наверадзілася.*

НАВЕРАДЗІЦЬ, -вераджу, -вярэдзіш, -вярэдзіць; -вярэджаны; *зак., што.* Працяглай працай прычыніць боль чаму-н. *Навярэдзіў рукі.* ‖ *незак.* **навярэджваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВЕРБАВАЦЬ, -вярбую, -вярбуеш, -вярбуе; -вярбуй; -вербаваны; *зак., каго-што.* Завербаваць у нейкай колькасці. *Н. рабочых на будоўлю.* ‖ *незак.* **навярбоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВЕРСЕ. 1. *прысл.* На верхняй частцы чаго-н., зверху. *Сядзець н.* **2.** *прысл.* У вышыні, уверсе. **3.** *прысл., перан.* У вышэйшай інстанцыі, у начальства (разм.). *Н. рашылі.* **4.** *прыназ. з Р.* Выражае прасторавыя адносіны: ужыв. пры абазначэнні прадмета, на верхняй частцы якога размяшчаецца што-н. *Сядзець н. воза.*

НАВЕРХ, *прысл.* **1.** На верхнюю частку чаго-н. (на верхнюю полку, на паверхню чаго-н.). *Падняцца н. Смала выступіла н. Праўда выйдзе н.* (перан.). **2.** *прыназ. з Р.* Выражае прасторавыя адносіны: ужыв. пры абазначэнні прадмета, асобы, на верхнюю частку якіх ці паверх якіх накіравана дзеянне. *Накінуць халат н. паліто.*

НАВЕС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дах на слупах ці іншых апорах, які ахоўвае ад сонца, непагоды. *Трава сохне пад навесам.* **2.** Тое, што навісае зверху; частка чаго-н., якая выступае, навісае. *Н. скалы.*

НАВЕСІЦЬ, -вешу, -весіш, -весіць; -вешаны; *зак., што.* **1.** Павесіць, прымацаваўшы да чаго-н. або надзеўшы на што-н. *Н. дзверы.* **2.** У спорце: па паветры накіраваць мяч у бок варот. ‖ *незак.* **навешваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **навешванне,** -я, *н.*

НАВЕСНЫ, -ая, -ае. Такі, пры якім снарады, кулі, апісваючы ў паветры крутую дугу, падаюць зверху. *Н. агонь.*

НАВЕСЦІ, -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -вядзяце, -вядуць; навёў, -вяла, -ло; навядзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго.* Прывесці ў вялікай колькасці. *Н. людзей у клуб.* **2.** *каго (што) на каго (што).* Ведучы, прывесці, вывесці куды-н. *Н. на след.* **3.** *што.* Накіраваць, нацэліць што-н. на каго-, што-н., у каго-, што-н. *Н. бінокль. Н. гармату.* **4.** *што.* Прывесці што-н. да пэўнага стану, надаць адпаведны выгляд. *Н. бляск. Н. парадак.* **5.** *што.* Пабудаваць (пра мост, пераправу). *Н. мост.* **6.** *што.* Зрабіць інструмент прыгодным для карыстання. *Н. брытву. Н. музычны інструмент.* **7.** *каго.* Нарадзіць, напладзіць у нейкай колькасці (разм.). *Н. дзяцей поўную хату.* **8.** *каго.* Быць наводчыкам, садзейнічаць крадзяжы чаго-н. *Н. злодзея.* ◊ **Навесці на думку** *каго (што)* — прымусіць падумаць пра што-н., задумацца над чым-н. ‖ *незак.* **наводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **навядзенне,** -я, *н.* (да 3, 4 і 5 знач.) *і* **наводка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 3, 5 і 6 знач.). *Навядзенне бляску. Навядзенне мастоў* (таксама перан.: устанаўленне сувязей, кантактаў; кніжн.). ‖ *прым.* **наводны,** -ая, -ое (да 5 знач. у некаторых спалучэннях). *Н. мост. Наводная пераправа.*

НАВЕЧНА, *прысл.* Назаўсёды. *Н. у памяці народнай застануцца героі Айчыннай вайны.*

НАВЕЯЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ей; -еяны; *зак., што і чаго.* **1.** Веючы, ачысціць нейкую колькасць збожжа. *Н. тону пшаніцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нанесці, прынесці ветрам. *Навеяла завіруха гурбы снегу.* **3.** Выклікаць у каго-н. пэўны настрой, думкі і пад., прывесці ў пэўны душэўны стан. *Н. сум.* ‖ *незак.* **навейваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **навяваць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

НАВЕРСТВАЦЬ[1—2] *гл.* навярстаць[1—2].

НАВІВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для навівання. *Н. станок.*

НАВІГАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне навігацыі. ‖ *прым.* **навігатарскі,** -ая, -ае.

НАВІГАЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб ваджэнні суднаў і лятальных апаратаў. *Школа навігацыі. Паветраная н.* **2.** Суднаходства, мараплаванне, а таксама перыяд года, калі магчыма суднаходства. *Адкрыць навігацыю.* ‖ *прым.* **навігацыйны,** -ая, -ае. *Навігацыйныя прыборы. Н. перыяд.*

НАВІДАВОКУ, *прысл.* (разм.). Так, што ўсе бачаць. *Усё гэта адбывалася н.*

НАВІЗНА, -ы, *ж.* Нешта новае ў чым-н. *Н. пагляду. Пачуццё навізны.*

НАВІНА, -ы, *мн.* навіны, -він, *ж.* **1.** Атрыманая нядаўна вестка. *Прыемная н. Пачуць многа навін.* **2.** Нешта новае, незнаёмае. *Н. ў жыцці.* ◊ **Якія навіны?** — што новага?

НАВІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Нешта новае, што нядаўна з'явілася. *Навінкі тэхнікі. Кніжныя навінкі.* **2.** Тое, што і навіны (у 1 знач.; разм.). *Расказаць навінку.*

НАВІСЛЫ, -ая, -ае. Які навісае, спускаецца зверху. *Навіслыя бровы. Навіслыя хмары.*

НАВІСНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; навіс, -сла; *зак.* **1.** Спусціцца, звесіцца нізка над чым-н., на што-н. *Валасы навіслі на вочы. Скалы навіслі над морам.* **2.** Апусціцца, размясціцца нізка над чым-н. *Туман навіс над ракой. Ноч навісла над горадам.* **3.** *перан., над кім-чым.* Узнікшы, з'явіўшыся, пачаць пагражаць каму-, чаму-н. *Над краінай навісла небяспека.* ‖ *незак.* **навісаць,** -ае.

НАВІСЬ, -і, *Т* навіссю, *ж.* **1.** Тое, што навісае над чым-н. *Пад навіссю чаромхі.* **2.** *перан.* Нешта страшнае, што навісла над кім-н., што пагражае чалавеку. *Н. небяспекі.*

НАВІЦЬ, наўю, наўеш, наўе; наўём, наўяце, наўюць; навіў, -віла, -ло; наві; навіты; *зак., што і чаго.* **1.** Наматаць, накруціць на што-н. *Н. ніткі на шпульку.* **2.** Нарыхтаваць вітых вырабаў. *Н. вяровак.* ‖ *незак.* **навіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **навіванне,** -я, *н.*

НАВІЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* **1.** Чалавек, які ўпершыню з'явіўся дзе-н. *У клас прыйшлі два навічкі.* **2.** Той, хто ўпершыню пачаў займацца якой-н. справай. *Н. у ваеннай справе.*

НАВОБМАЦАК, *прысл.* Пры дапамозе дотыку, абмацваючы. *Ісці н.*

НАВОДДАЛЕК (разм.). **1.** *прысл.* Тое, што і наводдаль (у 1 знач.). *Стаяць н.* **2.** *прыназ. з Р.* Тое, што і наводдаль (у 2 знач.). *Клуб стаяў н. вуліцы.*

НАВОДДАЛЬ. 1. *прысл.* На некаторай адлегласці; не вельмі далёка. *Н. стаяла капліčка.* **2.** *прыназ. з Р.* Выражае прасторавыя адносіны: ужыв. пры назве прадмета, асобы, месца ці прасторавай мяжы, на пэўнай адлегласці ад якіх адбываецца дзеянне, рух або размяшчаецца хто-, што-н. *Млын стаяў н. вёскі.*

НАВОДЗІЦЬ *гл.* навесці.

НАВОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* навесці. **2.** Наданне стваду гарматы пэўнага кірунку для пападання ў цэль (спец.). *Біць прамой наводкай.*

НАВОДЛІЎ, *прысл.* (абл.). Адмахнуўшы рукой назад, моцна ўдарыць. *Н. лясн уў яму па твары.*

НАВОДМАШ, *прысл.* Рэзка адкідваючы руку назад, з сілай ударыць. *Ударыць н.*

НАВОДНЫ, -ая, -ае (разм.). Які прыведзены, прывезены аднекуль; чужы (часцей пра жывёл). *Наводныя жывёлы.*

НАВОДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Баец, які наводзіць гармату, кулямёт на цэль. **2.** Спецыяліст, які займаецца наводкай чаго-н. *Н. мастоў.* **3.** Саўдзельнік зладзейскай шайкі, які высочвае і наводзіць на месца, дзе можна красці. ‖ *ж.* **наводчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НАВОЗІЦЬ *гл.* навезці.

НАВОЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Валік у кроснах, на які навіваюцца ніткі асновы. ‖ *прым.* **навойны,** -ая, -ае.

НАВОКАЛ. 1. *прысл.* Усюды, з усіх бакоў, кругом. *Агледзецца н.* **2.** *прыназ. з Р.* Ужыв. для выражэння прасторавых адносін пры назве асобы, прадмета або месца, з усіх бакоў якога адбываецца пэўнае дзеянне ці размяшчаецца што-н. *Абысці н. саду. Н. агню сядзелі людзі.* **3.** *прыназ. з Р.* Ужыв. для выражэння аб'ектных адносін: указвае на асобу, прадмет ці паняцце, якое з'яўляецца аб'ектам пэўнага працэсу або дзеяння. *Гутарка ідзе н. аднаго пытання.*

НАВОКАЛА. 1. *прысл.* Тое, што і навокал (у 1 знач.). *Н. — калгасныя палеткі.* **2.** *прыназ. з Р.* Тое, што і навокал (у 2 знач.).

НАВОРВАЦЬ *гл.* нааараць.

НАВОХРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Пафарбаваць вохрай. *Н. падлогу.* ‖ *незак.* **навохрываць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВОЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Шчыток або павязка для аховы вачэй ад чаго-н. **2.** Шчыток на вуздэчцы, які не дае пужліваму каню глядзець па баках.

НАВОЧНЫ[1], -ая, -ае. Які надзяваецца на вочы для аховы ад чаго-н. *Н. шчыток.*

НАВОЧНЫ[2], -ая, -ае (разм.). Тое, што і наглядны. *Навочная агітацыя.*

НАВОШТА, *прысл.* Тое, што і нашто.

НАВУГОЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Лінейка ў выглядзе трохвугольніка, пры дапамозе якой вычэрчваюцца прамыя вуглы і праводзяцца перпендыкулярныя лініі. **2.** Накладка для замацавання або аздаблення вуглоў (рамы, скрыні і пад.).

НАВУГОЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца на вуглу. *Навугольная вежа.*

НАВУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што і каго (чаго).* Налавіць вудай. *Н. акунёў.* ‖ *незак.* **навуджваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВУКА, -і, *ДМ* -вуцы, *мн.* -і, -вук, *ж.* **1.** Сістэма ведаў аб заканамернасцях развіцця прыроды, грамадства і мыслення, а таксама асобная галіна гэтых ведаў. *Гуманітарныя навукі.* **2.** толькі *адз.* Павучанне, настаўленне, урок. *Гэта будзе навукай на ўсё жыццё.* **3.** толькі *адз.* Навыкі, веды, якія чалавек атрымлівае ў выніку свайго навучання або жыццёвага вопыту. *Гэтая справа патрабуе навукі.* **4.** толькі *адз.* Навучанне, вучоба (разм.). *Хлопец здатны да навукі.* ‖ *прым.* **навуковы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

НАВУКАЗНАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* Спецыяліст па навуказнаўству.

НАВУКАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Галіна ведаў, якая вывучае заканамернасці функцыянiравання і развіцця навукі, структуру і дынаміку навуковай дзейнасці, узаемадзеянне навукі з другімі сферамі матэрыяльнага і духоўнага жыцця грамадства. ‖ *прым.* **навуказнаўчы,** -ая, -ае.

НАВУКАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Які мае толькі знешнія адзнакі навуковасці. ‖ *наз.* **навукападобнасць,** -і, *ж.*

НАВУКОВА-ТЭХНІЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да навукі і тэхнікі, звязаны з праблемамі навукі і тэхнікі. *Навукова-тэхнічны прагрэс* (адзінае ўзаемаабумоўленае, паступальнае развіццё навукі і тэхнікі).

НАВУКОВЫ, -ая, -ае. **1.** Заняты распрацоўкай пытанняў якой-н. навукі. *Н. супра-*

цоўнік. **2.** Заснаваны на прынцыпах навукі, які адпавядае патрабаванням навукі. *Навуковая тэорыя. Навуковае адкрыццё.* ‖ *наз.* **навуко́васць,** -і, *ж.*

НАВУЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да вучобы, навучання. *Н. год. Навучальная ўстанова. Н. дапаможнік.* **2.** Які кіруе вучэбным працэсам. *Загадчык навучальнай часткі.*

НАВУЧА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* вучыць. **2.** Парада, настаўленне павучальна-выхаваўчага характару (разм.). *Матчына н.*

НАВУЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Атрымліваць адукацыю, набываць пэўныя веды ў якой-н. галіне. *Н. ў школе. Н. на маляра.*

НАВУЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго.* **1.** Перадаваць каму-н. якія-н. веды, навыкі. *Н. грамаце. Н. гуляць у шахматы.* **2.** Падбіваць на што-н. нядобрае. *Вуліца навучае лаянцы.* **3.** Даваць параду, наводзіць на розум. *Маці навучае дзяцей дабру.*

НАВУЧЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вучыцца, -ць.

НАВУЧЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, хто навучаецца, вучыцца ў старэйшых класах сярэдніх школ і ў сярэдніх спецыяльных навучальных установах. *Н. тэхнікума.* ‖ *ж.* **навучэ́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **навучэ́нскі,** -ая, -ае.

НАВУ́ШНІКІ, -аў, *адз.* наву́шнік, -а, *м.* **1.** Частка цёплай шапкі, якая закрывае вушы, або спецыяльнае прыстасаванне для засцярогі вушэй ад холаду. *Апусціць навушнікі ў шапцы.* **2.** Прылада для слухання, якая надзяваецца на вушы. *Магнітафонныя н.*

НАВЫБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго.* **1.** Сабраць нейкую колькасць ураджаю бульбы, агуркоў і пад. *Н. чатыры кашы агуркоў.* **2.** Выбраць нейкую колькасць чаго-н. *Н. спелых памідораў.*

НАВЫДУ́МВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Тое, што і навыдумляць.

НАВЫДУМЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., чаго.* **1.** Вынайсці, стварыць многа чаго-н. *Н. розных цацак для дзяцей.* **2.** Налгаць, нагаварыць рознай бязглуздзіцы. *Н. несусветных страхаў.*

НА́ВЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Уменне, выпрацаванае вопытам, практыкай. *Н. у рабоце. Працоўны н.*

НАВЫ́ЛЕТ *і* **НАВЫЛЁТ,** *прысл.* **1.** Наскрозь, праз усю таўшчыню чаго-н. **2.** *перан.* Вельмі добра разумець каго-н., што-н. *Я яго бачу н.*

НАВЫЛЁТНЫ, -ая, -ае. Скразны, які праходзіць наскрозь ад аднаго канца да другога (пра адтуліны). *Навылётная адтуліна. Навылётнае кулявое раненне.*

НАВЫ́ПЕРАДКІ, *прысл.* Імкнучыся перагнаць, выперадзіць іншага, адзін аднаго. *Імчацца н.*

НАВЫ́ПУСК, *прысл.* Пра нашэнне штаноў, неўвабраных у халявы ботаў, а таксама пра кофту, кашулю, неўвабраныя ў спадніцу, штаны. *Штаны н. Насіць кофту н.*

НАВЫРАБЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., чаго.* **1.** Зрабіць, вырабіць што-н. у вялікай колькасці. *Н. цацак.* **2.** Апрацаваць дубленнем многа чаго-н. *Н. шкур.* **3.** Насвавоііць, нагарэзнічаць (разм.). *Чаго толькі не навыраблялі дзеці ў хаце.*

НАВЫРАСТ, *прысл.* Тое, што і нападрост.

НАВЭ́НДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., чаго.* Прыгатаваць нейкую колькасць шляхам вэнджання. *Н. шынак.*

НАВЮ́ТКІ, -ая, -ае (разм.). Зусім новы, самы новы. *Н. касцюм.*

НАВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* навесці.

НАВЯЗА́ЦЦА, -вяжу́ся, -вя́жашся, -вя́жацца; -вяжы́ся; *зак.* (разм.). Напрасіцца; дамагчыся свайго назойлівымі просьбамі. *Н. ў сябры.*

НАВЯЗА́ЦЬ, -вяжу́, -вя́жаш, -вя́жа; -вяжы́; -вя́заны; *зак.* **1.** *чаго.* Нарыхтаваць, зрабіць шляхам вязання. *Н. шапак. Н. венікаў.* **2.** *каго (што).* Прымацаваць, узяць на прывязь. *Н. каня на лузе.* **3.** *перан., каго-што каму.* Прымусіць прыняць або зрабіць што-н. супраць яго волі, жадання. *Н. сваю думку. Н. бой.* ‖ *незак.* **навязваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВЯРНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ве́рнецца; *зак.* **1.** Выступіць на вачах (пра слёзы). *Ад болю навярнуліся слёзы на вачах.* **2.** Нахіліцца на бок. ‖ *незак.* **навaро́чвацца,** -аецца.

НАВЯРНУ́ЦЬ, -вярну́, -ве́рнеш, -ве́рне; -вярні́; -ве́рнуты; *зак.* **1.** *каго-што чым.* Паляжыць што-н. цяжкае паверх чаго-н. *Н. каменем.* **2.** *чаго.* Налажыць, накідаць многа чаго-н.; наваліць. *Н. зямлі.* **3.** пераважна *безас., чаго.* Намесці, нагнаць у вялікай колькасці. *Навярнула гурбы снегу.* **4.** *што.* Нахіліць у які-н. бок. *Н. цэбар.* **5.** *чаго і без дап.* Нагаварыць на каго-н. няпраўды; наплесці (разм.). *Н. на чалавека немаведама чаго.* ‖ *незак.* **навaро́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

НАВЯРСТА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* (спец.). Шляхам вёрсткі зрабіць у нейкай колькасці. ‖ *незак.* **навёрстваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВЯРСТА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Тое, што і нагнаць (у 2, 3 і 4 знач.). *Н. упушчанае.* ‖ *незак.* **навёрстваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАВЯРЭ́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Тое, што і наверадзіцца.

НАВЯРЭ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Тое, што і наверадзіць.

НАВЯСНЫ, -а́я, -о́е. Прыстасаваны для навешвання. *Навясныя дзверы.*

НАГА́, -і́, *ДМ*назе́, *мн.* но́гі *і (з ліч. 2, 3, 4)* нагі́, ног, *Д* нага́м, *ж.* **1.** Адна з дзвюх ніжніх канечнасцей чалавека, а таксама адна з канечнасцей жывёл. *Доўгія ногі. Переступіць з нагі на нагу. Перанесці хваробу на нагах. Ісці нага ў нагу* (нароўні з кім-н., у адпаведнасці з кім-, чым-н.). *Збіцца з ног* (стаміцца, змучыцца ад клопатаў, беганіны). *Падняцца на ногі* (таксама перан.: стаць дарослым, самастойным). *Бегчы з усіх ног* (вельмі хутка, што ёсць моцы). *Паставіць на ногі* (перан.: вылечыць, выгадаваць да самастойнага жыцця). *Адной нагой у магіле* (быць блізкім да смерці). *Ляжаць без задніх ног* (перан.: не мець сілы паварнуцца). *Падняць на ногі* (перан.: усхваляваць, прымусіць трывожыцца). *Паставіць з ног на галаву* (перан.: няправільна растлумачыць што-н.). *Блытацца пад нагамі* (замінаць, перашкаджаць каму-н.). *Ні нагой куды-н., да каго-н.* (перан.: не бываць дзе-н.). *Ледзь ногі носяць* (аб вялікай стомленасці, старасці). *Ледзь ногі цягнуць* (з цяжкасцю ісці). *Ледзь вынесці ногі* (пазбегнуць небяспекі, выратавацца). *Ног не чуць пад сабой ад радасці* (быць у вельмі добрым настроі). *Устаць з левай (не з той) нагі* (быць у дрэнным настроі). *Траціць грунт (глебу, зямлю) пад нагамі* (пазбаўляцца таго, на чым грунтуецца грамадскае становішча, светапогляд і пад.). **2.** Апора, ніжняя частка мэблі, пабудовы, механізма. *Стол на чатырох нагах.* ◊ **На шырокую нагу** (разм.) — вельмі багата, раскошна. **Быць на роўнай назе з кім** — быць у добрых сяброўскіх адносінах. ‖ *памянш.* **но́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **нажны́,** -а́я, -о́е.

НАГАБЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., чаго.* Апрацаваць габляваннем нейкую колькасць чаго-н. *Н. дошак.* ‖ *незак.* **нагаблёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* Пагаварыць уволю. *Н. з сяброўкай.*

НАГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак.* **1.** *чаго і без дап.* Сказаць многа чаго-н. *Н. лішняга. Н. непрыемнасцей.* **2.** *на каго (што) і без дап.* Узвесці паклёп. *Н. на дзяўчыну.* **3.** *што.* Запісаць на пласцінку свой голас, чытаючы які-н. тэкст. **4.** *што.* У забабонных людзей: нашаптаць заклінаннямі на што-н. (разм.). ◊ **Нагаварыць сорак бочак арыштантаў** (разм.) — расказаць шмат неверагодных гісторый. ‖ *незак.* **нагаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАВІ́ЦЫ, -ві́ц (разм.). Споднікі, кальсоны. *Зрэбныя н.* ‖ *памянш.* **нагаві́чкі,** -чак. ‖ *прым.* **нагаві́чны,** -ая, -ае. *Н. матэрыял.*

НАГАВО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і паклёп. *Арыштаваны па нагавору.* **2.** Заклінанне, якое, па ўяўленню забабонных людзей, мае магічную сілу. ‖ *прым.* **нагаво́рны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

НАГАВО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто ўзводзіць паклёп на каго-н. ‖ *ж.* **нагаво́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **нагаво́ршчыцкі,** -ая, -ае.

НАГАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Выгадаваць, вырасціць у нейкай колькасці. *Н. дзяцей. Н. пладовых дрэў.* **2.** *каго.* Распладзіць. *Н. гусей.* ‖ *незак.* **нагадо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Успомніцца, прыйсці на памяць. *Нагадалася вясна 1945-га года.* ‖ *незак.* **нага́двацца,** -аецца.

НАГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго-што, аб чым, з дадан. сказам і без дап.* Выклікаць успамін. *Пісьмо нагадала мінулае.* **3.** *што і без дап.* Успомніць. *Н. дзяцінства.* ‖ *незак.* **нага́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нага́дванне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

НАГАДЗІ́ЦЦА, -гаджу́ся, -го́дзішся, -го́дзіцца; *зак.* (разм.). **1.** Нечакана трапіцца. *Раптам нагадзіліся паліцаі.* **2.** Здарыцца. *Неспадзявана нагадзілася новае няшчасце.* ‖ *незак.* **нагаджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАГА́ДЗІЦЬ *гл.* га́дзіць.

НАГА́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -га́ек, *ж.* Кароткі раменны плецены бізун. *Казацкая н.* ‖ *прым.* **нага́ечны,** -ая, -ае.

НАГА́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -га́ец, -га́йца, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які жыве на Паўночным Каўказе. ‖ *ж.* **нага́йка,** -і, *ДМ* -га́йцы, *мн.* -і, -га́ек. ‖ *прым.* **нага́йскі,** -ая, -ае.

НА́ГАЛА, *прысл.* **1.** Не пакінуўшы валасоў. *Пастрыжаны н.* **2.** Выняўшы з ножнаў (шаблю, цясак). *Трымаць шашкі н.*

НАГАЛАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Доўга, многа пагаладаць, папакутаваць ад голаду.

НАГАЛАСІ́ЦЦА, -лашу́ся, -ло́сішся, -ло́сіцца; *зак.* Доўга паплакаць, галосячы.

НАГАМАНІ́ЦЦА, -маню́ся, -мо́нішся, -мо́ніцца; *зак.* (разм.). Пагаманіць доўга, уволю. *Спаткаліся і не маглі н.*

НАГАМАНІ́ЦЬ, -маню́, -мо́ніш, -мо́ніць; *зак.* (разм.). Нагаварыць многа чаго-н.

НАГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэвальвер з рухомым барабанам. ‖ *прым.* **нага́нны,** -ая, -ае.

НАГАНДЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., чаго.* Набыць гандлем у нейкай колькасці. *Н. кучу грошай.* ‖ *незак.* **нагандлёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАНЯ́Й, -ю, *мн.* -і, -я́ў, *м.* (разм.). Строгая вымова. *Атрымала н. ад кіраўніцтва.*

НАГАНЯ́ЦЬ *гл.* нагнаць.

НАГА́Р, -у, *м.* Тое, што ўтвараецца ад няпоўнага згарання чаго-н., нараст ад гарэння. *Н. на свечцы.* ‖ *прым.* **нагарны,** -ая, -ае.

НА-ГАРА́, *прысл.* (спец.). У шахцёраў: з шахты на паверхню зямлі. *Выдаць вугаль на-гара.*

НАГАРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* Зазнаць многа гора. *Н. ў вайну.*

НАГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., чаго.* **1.** Нарабіць многа перагародак, парканаў, платоў. *Н. катухоў.* **2.** Наставіць, накідаць у беспарадку вялікую колькасць чаго-н. (разм.). **3.** *перан.* Нагаварыць, напісаць чаго-н. лішняга, непатрэбнага. ‖ *незак.* **нагаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак., чаго.* Горнучы, заграбаючы, сабраць у адно месца нейкую колькасць чаго-н. *Н. кучу пяску.* ‖ *незак.* **наго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАРЭ́ЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; *зак.* (разм.). Тое, што і нагарэзнічаць.

НАГАРЭ́ЗНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Насваволіць, напракудзіць.

НАГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. На якім утварыўся нагар. *Н. кнот.*

НАГАРЭ́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *зак.* **1.** Даць нагар. *Кнот нагарэў за вечар.* **2.** *безас., чаго.* Расходавацца ў нейкай колькасці (пра паліва, электрычную энергію). *Электрычнасці нагарэла на трыццаць тры рублі.* ‖ *незак.* **нагара́ць,** -а́е *і* **нагарваць,** -ае.

НАГАРЭ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *безас.; зак., каму* (разм.). Быць пакараным, атрымаць спагнанне за што-н. *Яму моцна нагарэла.*

НАГАСПАДА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* (разм.). Кіруючы гаспадаркай, дасягнуць чаго-н. *Без добрай зямлі не нагаспадарыш.*

НАГАСЦІ́ЦЦА, -гашчу́ся, -го́сцішся, -го́сціцца; *зак.* (разм.). Уволю, многа пагасціць. *Нагасціўся, пара і дадому ехаць.*

НАГАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -таваны; *зак., чаго.* **1.** Назапасіць нейкую колькасць чаго-н. *Н. дроў на зіму. Н. сена* **2.** Згатаваць, зварыць у нейкай колькасці. *Н. бульбы.* **3.** Накіпяціць у нейкай колькасці. *Н. вару.* ‖ *незак.* **нагато́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГАЦІ́ЦЬ, -гачу́, -га́ціш, -га́ціць; -га́чаны; *зак., што.* Пакрыць грэбляй што-н. *Н. сто метраў балоцістай дарогі.* ‖ *незак.* **нага́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГБО́М, *прысл.* (разм.): **піць нагбом** — піць з вялікай пасудзіны, нахіліўшы яе.

НАГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* нагнуцца, -ць.

НАГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Выгладзіць добра, акуратна. *Н. штаны.* **2.** *чаго.* Выгладзіць у нейкай колькасці. *Н. бялізны.* ‖ *незак.* **нагла́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГЛЕ́БАВЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца на глебе, які мае адносіны да глебы. *Наглебавае расліннае покрыва.*

НАГЛЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца *і* **НАГЛЯДЗЕ́ЦЦА,** -джу́ся, -дзі́шся, -дзі́цца; -дзі́мся, -ледзіцеся, -дзя́цца; *зак.* **1.** Уволю паглядзець. *Дзяўчына не магла н. ў люстэрка. Н. адзін на аднаго.* **2.** Паглядзець, убачыць многа чаго-н.; убачыць не адзін раз што-н. *Н. на сына.*

НАГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Уважліва наглядаючы, заўважыць, знайсці; прыгледзець з якой-н. мэтай. *Н. утульнае месца для забудовы.* ‖ *незак.* **нагле́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАГЛУМІ́ЦЬ, -лумлю́, -лу́міш, -лу́міць; -лу́млены; *зак., чаго* (разм.). Зрабіць непрыгодным, напсаваць у нейкай колькасці. *Н. лесу. Н. бульбы.*

НА́ГЛУХА, *прысл.* **1.** Вельмі шчыльна, без адтулін. *Н. забіць вокны.* **2.** Вельмі моцна, так што нельга пераставіць, перамясціць. *Лаўка н. прыбіта да сцяны.*

НАГЛУШЫ́ЦЬ, -глушу́, -глу́шыш, -глу́шыць; -глу́шаны; *зак., каго* (разм.). Глушачы, налавіць нейкую колькасць рыбы.

НАГЛЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *каго-што.* Праглынуць у вялікай колькасці. *Н. пылу. Н. салёнай вады.* **2.** Наесціся чаго-н. недастаткова пераджоўваючы (разм.). *Н. клёцак.*

НАГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Назіранне за кім-, чым-н. для аховы, кантролю, вывучэння і г.д. *Працаваць пад наглядам старэйшых. Знаходзіцца пад наглядам урачоў.* **2.** Догляд, клопат. *Дбайны н.* **3.** *з азначэннем.* Група асоб, якая ажыццяўляе назіранні з мэтай аховы, кантролю і г. д. *Санітарны н. Апякунскі н. Тэхнічны н.* ‖ *прым.* **наглядны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *Наглядныя органы. Наглядная інстанцыя* (у пракуратуры).

НАГЛЯДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая наглядае за кім-, чым-н. *Ваенны н.* ‖ *ж.* **наглядальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **наглядальніцкі,** -ая, -ае.

НАГЛЯДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Уважлівы, які ўмее добра назіраць, падмячаць. *Н. чалавек.* **2.** Які служыць для наглядання за кім-, чым-н. *Н. пункт.* ‖ *наз.* **наглядальнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НАГЛЯДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* наглядаць. **2.** Тое, што заўважана ў працэсе вывучэння, разгляду чаго-н., назіранняў над чым-н. *Жыццёвыя назіранні.*

НАГЛЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Бываць, здарацца, назірацца. *Наглядаюцца памылкі ў працы. Наглядаецца зніжэнне захворванняў на грып.*

НАГЛЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што, за кім-чым, з дадан. сказам і без дап.* Уважліва сачыць вачыма за кім-, чым-н. *Н. зацменне сонца. Н. за палётам буслоў.* **2.** *за кім-чым.* Вывучаць, даследаваць. *Н. за развіццём падзей, што адбываюцца ў грамадстве.* **3.** *за кім-чым.* Ажыццяўляць нагляд. *Н. за дзецьмі. Н. за парадкам.* ‖ *наз.* **нагляда́нне,** -я, *н.*

НАГЛЯ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* нагляд. **2.** Заснаваны на паказе таго, што вывучаецца. *Н. метад навучання. Наглядныя дапаможнікі.* **3.** Пераканаўчы; такі, які можна наглядаць. *Н. прыклад. Наглядная агітацыя.* ‖ *наз.* **нагляднасць,** -і, *ж.*

НАГЛЯ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які за кім-, чым-н. наглядае. *Турэмны н.* ‖ *ж.* **нагля́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **нагля́дчыцкі,** -ая, -ае.

НАГЛЯНЦАВА́ЦЬ *гл.* глянцаваць.

НАГНАЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* нагнаіцца. **2.** Гнайнік, нарыў. *Мясцовае н.*

НАГНА́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гно́іцца; *зак.* Стаць гнойным. *Рана нагнаілася.* ‖ *незак.* **нагно́йвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **нагнае́нне,** -я, *н.*

НАГНА́ІЦЬ, -гнаю, -гно́іш, -гно́іць; -гно́ены; *зак., чаго.* Згнаіць у нейкай колькасці.

НАГНА́ЦЬ, -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Ідучы, едучы і пад., дагнаць. *Н. уцекача.* **2.** *перан., каго-што.* Дагнаць каго-н. у поспехах, развіцці, выніках. *Н. таварышаў па вучобе.* **3.** *што* і *без дап.* Выканаць тое, што не было зроблена ў свой час. *Н. упушчанае.* **4.** *каго-чаго, што.* Сагнаўшы, сабраць у адным месцы. *Вецер нагнаў хмар.* **5.** *перан., што* і *чаго.* Унушыць каму-н. якое-н. пачуццё. *Н. страху. Н. смутку.* **6.** *што* і *чаго.* Выклікаць рэзкае павелічэнне якім-н. спецыяльным прыёмам. *Н. тэмпературу.* **7.** *што* і *чаго.* Нацерці. *Н. мазалёў.* **8.** *што.* Набіць што-н. на што-н. *Н. абручы на бочку.* **9.** *чаго.* Нагатаваць перагонкай. *Н. бочачку спірту.* ◊ **Нагнаць аскому** (разм. неадабр.) — адчуць непрыемнасць ад чаго-н. збітага, нуднага. ‖ *незак.* **нага́няць,** -яю, -яеш, -яе.

НАГНУ́ЦЦА, -гну́ся, -гне́шся, -гне́цца; -гнёмся, -гняце́ся, -гну́цца; -гні́ся; *зак.* Нахіліцца над кім-, чым-н. *Н. над дзіцем. Галіна нагнулася.* ‖ *незак.* **нагіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАГНУ́ЦЬ, -гну́, -гне́ш, -гне́; -гнём, -гняце́, -гну́ць; -гні́; -гну́ты; *зак.* **1.** *што.* Нагінаючы, нахіліць уніз. *Н. галінку дрэва. Н. галаву.* **2.** *чаго.* Нарабіць, нарыхтаваць нейкую колькасць чаго-н. гнутага. *Н. дуг.* ‖ *незак.* **нагіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.); *наз.* **нагіна́нне,** -я, *н.*

НАГНЯСЦІ́, -гняту́, -гняце́ш, -гняце́; -гняцём, -гнецяце́, -гняту́ць; -гняці́; *зак., што* і *чаго.* Пры дапамозе ціску сканцэнтраваць у якой-н. абмежаванай замкнутай прасторы (газ, вадкасць). *Н. паветра.* ‖ *незак.* **нагнята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **нагнятанне,** -я, *н.*

НАГНЯТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для нагнятання. *Н. насос.*

НАГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Падстава для чаго-н., выпадак. *Выдалася такая н.*

НАГО́ЙСАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Уволю, многа пагойсаць; набегацца. *Н. за дзень.*

НАГО́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Узвышаная мясцовасць, якая спалучае пласкагор'і, горныя хрыбты і даліны.

НАГО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Горны, які знаходзіцца ў гарах. *Н. ручай.* **2.** Гарысты, высокі. *Н. бераг ракі.*

НАГО́ТКІ, -так, *адз.* наго́тка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Аднагадовая садовая расліна з аранжававожоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **наго́ткавы,** -ая, -ае.

НАГРА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., чаго.* Прысвоіць грабяжом многа чаго-н.

НАГРАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор, апарат, прызначаны для награвання чаго-н. *Электрычны н.*

НАГРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прызначаны, служыць для награвання. *Н. прыбор.*

НАГРАВА́ННЕ *гл.* награваць.

НАГРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* нагрэцца, -ць.

НАГРАВІРАВА́ЦЬ *гл.* гравіраваць.

НАГРАНІ́ЦЬ *гл.* граніць.

НАГРАШЫ́ЦЬ, -грашу́, -грашы́ш *і* -грэ́шыш, -грашы́ць *і* -грэ́шыць; -грашы́м *і* -грэ́шым, -грашыце́ *і* -грэ́шыце, -граша́ць *і* -грэ́шаць; -грашы́, -шыла; *зак.* (разм.). Нарабіць грахоў, грэшных учынкаў. *Нямала людзі награшылі.*

НАГРУБІ́ЦЬ *гл.* грубіць.

НАГРУБІЯ́НІЦЬ *гл.* грубіяніць.

НАГРУВА́СЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* грувасціцца, -ць.

НАГРУВА́ШЧАННЕ, -я, *н.* Бязладная куча, груда; вялікая колькасць чаго-н. *Н. старой мэблі. Н. цытат.*

НАГРУВА́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш -ае; *незак., што* і *чаго.* Тое, што і грувасціць. ‖ *наз.* **нагрува́шчванне,** -я, *н.*

НАГРУ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Невялікі фартух або частка фартуха, якая закрывае грудзі пры ядзе. *Дзіцячы н.* **2.** Частка конскай збруі, якую надзяваюць на грудзі каня. **3.** Частка сярэдневяковых даспехаў у выглядзе шчытка або панцыра, які засцерагаў грудзі. *Рыцарскі н. Засцерагальны н.*

НАГРУ́ДНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для таго, каб насіць на грудзях; які знаходзіцца на грудзях. *Н. значок. Нагрудныя плаўнікі.*

НАГРУЗІ́ЦЬ, -гружу́, -гру́зіш, -гру́зіць; -гру́жаны; *зак., каго-што.* **1.** *гл.* грузіць. **2.** *перан., чым.* Ускласці на каго-н. якую-н. працу, грамадскія абавязкі, даручэнні. *Н. грамадскай работай.* ‖ *незак.* **нагружа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **нагру́зка**, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.*

НАГРУ́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** *гл.* нагрузіць. **2.** Тое, што нагружана, прыпадае на што-н., выконваецца кім-, чым-н. *Н. электрасеткі ў вячэрнія гадзіны. Фізічная н. Грамадская н.* **3.** *перан.* Ступень выразнасці, насычанасці чым-н. (у дачыненні да літаратуры, мастацтва і пад.). *Гэты вобраз нясе вялікую ідэйна-мастацкую нагрузку.* ‖ *прым.* **нагрузачны**, -ая, -ае.

НАГРЫЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; нагры́з, -зла; -зены; *зак., што* і *чаго.* Разгрызці ў нейкай колькасці. *Н. гарбузікаў.* ‖ *незак.* **нагрыза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАГРЫМІРАВА́ЦЬ *гл.* грыміраваць.

НАГРЭ́БЦІ, -грабу́, -грабе́ш, -грабе́; -грабём, -грабяце́, -грабу́ць; нагро́б, -грэ́бла *і* -грабла́, -грэ́бла *і* -грабло́; -грабі́; -грэ́бены; *зак., што* і *чаго.* **1.** Зграбаючы, сабраць нейкую колькасць. *Н. сена. Н. лісця.* **2.** *перан.* Прысвойваючы, сабраць вялікую колькасць чаго-н. *Н. чужога дабра.* ‖ *незак.* **награба́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАГРЭ́БЦІСЯ, -грабу́ся, -грабе́шся, -грабе́цца; -грабёмся, -грабяце́ся, -грабу́цца; нагро́бся, -грэ́блася *і* -грабла́ся, -грэ́блася *і* -грабло́ся; -грабі́ся; *зак.* (разм.). **1.** Многа награбці, стаміцца, грабучы. *Н. за дзень.* **2.** *перан.* Прысвоіць, нахапаць чаго-н. чужога ў вялікай колькасці. *Н. чужога дабра.*

НАГРЭ́ЦЦА, -грэ́юся, -грэ́ешся, -грэ́ецца; *зак.* **1.** Стаць, зрабіцца цёплым ці гарачым. *Вада нагрэлася на сонцы.* **2.** Сагрэцца (разм.). *Н. на печы.* ‖ *незак.* **награва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАГРЭ́ЦЬ, -грэ́ю, -грэ́еш, -грэ́е; -грэ́ты; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Зрабіць цёплым ці гарачым. *Н. вады.* **2.** *што.* Узняць тэмпературу ў памяшканні. *Н. пакой.* **3.** *перан., каго-што.* Падмануўшы, прымусіць панесці страту (разм. іран.). *Н. на тысячу рублёў.* ‖ *незак.* **награва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.); *наз.* **награва́нне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **нагрэ́ў**, -грэву, *м.* (да 1 і 2 знач.).

НАГУ́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* нагуляць. **2.** Ступень адкормленасці жывёлы (спец.).

НАГУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Уволю пагуляць.

НАГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Пасучыся, стаць тлустым, прыбавіць у вазе (пра жывёлу). *Н. тлушчу.* **2.** *каго-што.* Гуляючы, набыць каго-, што-н. (разм.). *Н. апетыт. Н. дзіця* (груб.). **3.** *што* і *чаго.* Гуляючы ў якую-н. гульню, выйграць што-н. (разм.). *Н. грошай.* **4.** Правесці нейкі час гуляючы (разм.). *Не вельмі тут нагуляеш.* ‖ *незак.* **нагу́льваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **нагу́л**, -у, *м.* (да 1 знач.) (спец.).

НАД(А), *прыназ. з Т.* **1.** Ужыв. пры абазначэнні размяшчэння, знаходжання каго-, чаго-н. у якіх-н. адносінах. *Туман над возерам. Вёска над Прыпяццю. Нада мной.* **2.** Ужыв. для абазначэння накіраванасці дзеяння на што-н. *Сядзець над задачай.* **3.** У спалучэнні з займеннікам «усе» паказвае на вышэйшае праяўленне ўласцівасцей данага прадмета. *Мароз над усімі маразамі.*

НАД... (**над'...**, **нада...**), *прыстаўка.* **I.** Утварае дзеясловы са знач.: 1) павелічэнне чаго-н. чым-н., напр. *надбудаваць;* 2) няпоўнага дзеяння, якое распаўсюджваецца на частку чаго-н., напр. *надпіць, надламаць, над'есці, надарваць.* **II.** Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. паверх, звыш чаго-н., напр. *надброўе, надгартанны.*

НАДАЕ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і надакучлівы. *Надаедлівыя мухі.*

НАДАЕ́СЦІ, -дае́м, -даясі́, -дае́сць; -дадзі́м, -даясце́, -даяду́ць; -дае́ш; *зак., каму, з інф.* і *без дап.* Тое, што і надакучыць. ‖ *незак.* **надаяда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДАІ́ЦЬ, -даю́, -до́іш, -до́іць; -до́ены; *зак., чаго.* Атрымаць даеннем якую-н. колькасць малака. ‖ *незак.* **надо́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАДАКУ́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, які дакучае. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **надаку́члівасць**, -і, *ж.*

НАДАКУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак., каму, з інф.* і *без дап.* Зрабіцца непрыемным сваёй аднастайнасцю, паўтарэннем. *Н. пытаннямі. Надакучыла гуляць.* ‖ *незак.* **надаку́чваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **надакуча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДАЛЕ́Й, *прысл.* На будучы час, на потым. *Падтрымліваць і н. сяброўскія адносіны.*

НАДА́ННЕ *гл.* надаць.

НАДАРВА́ЦЦА, -рву́ся, -рве́шся, -рве́цца; -рвёмся, -рвяце́ся, -рву́цца; -рві́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Крыху, не да канца парвацца. *Вяроўка надарвалася.* **2.** Пашкодзіць сваё здароўе, падымаючы цяжкія рэчы. *Н. на будоўлі.* ‖ *незак.* **надрыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **надрыва́нне**, -я, *н.*

НАДАРВА́ЦЬ, -рву́, -рве́ш, -рве́; -рвём, -рвяце́, -рву́ць; -рві́; -рва́ны; *зак., што.* **1.** Крыху, не да канца парваць. *Н. вяроўку.* **2.** Пашкодзіць здароўе ў выніку якіх-н. празмерных намаганняў. *Н. здароўе.* ◊ **Надарваць жывот (жываты)** (разм.) — вельмі моцна і доўга пасмяяцца. **Надарваць сэрца** (разм.) — выклікаць душэўныя пакуты. ‖ *незак.* **надрыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **надры́ў**, -ры́ву, *м.* (да 1 знач.) *і* **надрыва́нне**, -я, *н.*

НАДА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* **1.** *безас., з інф.* Прыйсціся, здарыцца. *Мне таксама надарылася там пабываць.* **2.** Выдацца, выпасці. *Вясна надарылася надзвычай ранняя.* **3.** Трапіцца, сустрэцца. *Надарыўся цікавы чалавек.* ‖ *незак.* **надара́цца**, -а́ецца.

НА́ДАЎБЕНЬ, -бня, *мн.* -бні, -бняў, *м.* (спец.). **1.** Праціванкавая загарода з рэек, жалезабетонных бэлек, бярвення. **2.** Пра тупога, цвердалобага чалавека (лаянк.). *Ну і н. жа твой знаёмы!*

НАДАЎЖЭ́Й, *прысл.* На больш доўгі час.

НАДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; нада́ў, -дала́, -дало́; нада́й; -да́дзены; *зак.* **1.** *што.* Прыдаць чаму-н. пэўную моц, законнасць; асаблівасць. *Н. пастанове сілу закона. Н. сур'ёзны выраз твару.* **2.** *што.* Прысвоіць каму-н. званне, надзяліць паўнамоцтвамі і пад. *Н. годнасць заслужанага дзеяча навукі. Н. чын маёра.* **3.** *што.* Выявіць у якой-н. форме. *Н. гліне форму гаршка.* **4.** *перан., што.* Аднесціся, паставіцца пэўным чынам да чаго-н. *Н. вялікае значэнне гэтаму выпадку.* **5.** *што* і *чаго.* Павялічыць, зрабіць больш прыкметным што-н. у кім-, чым-н. *Н. рашучасці абмеркаванню падзеі.* ‖ *наз.* **нада́нне**, -я, *н.*

НАДБА́ВІЦЬ, -ба́ўлю, -ба́віш, -ба́віць; -ба́ўлены; *зак., што* і *чаго* (разм.). Тое, што і набавіць. ‖ *наз.* **надба́ўка**, -і, *ДМ* -ба́ўцы, *мн.* -і, -ба́вак, *ж.*

НАДБА́ЎКА, -і, *ДМ* -ба́ўцы, *мн.* -і, -ба́вак, *ж.* **1.** *гл.* надбавіць. **2.** Надбаўленая сума. *Атрымаць надбаўку.* ‖ *прым.* **надба́вачны**, -ая, -ае.

НАДБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* і *чаго* (разм.). Прыдбаць, намножыць чаго-н. *Н. дабра.*

НАДБІ́ЦЬ, -даб'ю́, -даб'е́ш, -даб'е́; -даб'ём, -даб'яце́, -даб'ю́ць; *зак., што.* Зрабіць невялікую расколіну. *Н. кубак. Н. яйцо.* ‖ *незак.* **надбіва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДБРО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Частка лба над брывамі.

НАДБРО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца над брывамі. *Надброўныя дугі* (частка касцей ілба).

НАДБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* Пабудаваць зверху, павялічыць у вышыню. *Н. другі паверх.* ‖ *незак.* **надбудо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надбудо́ўванне**, -я, *н. і* **надбудо́ва**, -ы, *мн.* -ы, -до́ў, *ж.*

НАДБУДО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -до́ў, *ж.* **1.** *гл.* надбудаваць. **2.** Тое, што надбудавана. *Цагляная н. дома.* **3.** Сукупнасць палітычных, прававых, рэлігійных, мастацкіх, філасофскіх поглядаў грамадства і адпаведных ім устаноў, якія залежаць ад матэрыяльнай асновы грамадства. ‖ *прым.* **надбудо́ўчы**, -ая, -ае (да 3 знач.).

НА́ДВАЕ, *прысл.* На дзве часткі. *Разрэзаць н.* ◊ **Бабка надвае варажыла** (прыказка) (разм.) — яшчэ невядома, што будзе на справе, можа быць так і інакш.

НАДВЕ́ЧАР, *прысл.* Пад самы вечар; падвечар. *Н. вецер аціх.*

НАДВІ́ЦЬ, надаўю́, надаўе́ш, надаўе́; надаўём, надаўяце́, надаўю́ць; надві́ты; *зак., што* і *чаго.* **1.** Падоўжыць віццём. *Н. вяроўку.* **2.** Адматаць частку нітак з клубка. *Н. крыху нітак.* ‖ *незак.* **надвіва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца вышэй паверхні вады, у адрозненне ад падводнага. *Надводная хуткасць. Н. флот.*

НАДВО́Р, *прысл.* **1.** Вонкі адкуль-н., за межы чаго-н.; *проціл.* унутр. *Выйсці н.* **2.** На знешні бок, навыварат. *Шэрсцю н.*

НАДВО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Частка двара каля хаты, дома. *Прасторны н.*

НАДВО́Р'Е, -я, *н.* Стан атмасферы ў пэўны час у пэўным месцы. *Зводка надвор'я.*

НАДВО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны ў межах сядзібы. *Надворныя будынкі.* **2.** Той, што выходзіць на двор, знадворны. *Надворная сцяна.* **3.** Тое, што і знешні (у 2 знач.). *Надворная замкнёнасць.* **4.** Такі, якога яшчэ не паставілі на адкорм (пра свіней). *Надворныя парасяты.* ○ **Надворны саветнік** — у дарэвалюцыйнай Расіі: цывільны чын сёмага класа.

НАДВЯЗА́ЦЬ, -вяжу́, -вя́жаш, -вя́жа; -вяжы́; -вя́заны; *зак., што.* **1.** Падоўжыць вязаннем. *Н. кофту.* **2.** Прывязаць да чаго-н. датковы кавалак. *Н. шнурок.* ‖ *незак.* **надвя́зваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надвя́званне**, -я, *н. і* **надвя́зка**, -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

НАДВЯЧО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Пара перад самым вечарам. *Ціхі н.* ‖ *прым.* **надвячо́ркавы**, -ая, -ае.

НАДВЯЧО́РКАМ, *прысл.* Перад самым надыходам вечара. *З паходу вярнуліся н.*

НАДВЯЧЭ́РНІ, -яя, -яе. Які бывае перад заходам сонца, перад вечарам. *Надвячэрняя цішыня.*

НА́ДГАЛАДЗЬ, *прысл.* (разм.). Не поўнасцю наядаючыся, хочучы есці. *Леглі спаць н.*

НАДГАРТА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тонкі доўгі храсток, які дапамагае закрываць гартань пры ядзе. ‖ *прым.* **надгарта́нны**, -ая, -ае.

НАДГАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *зак.* Часткова згарэць. *Надгарэла лучына.* ‖ *незак.* **надга́рваць**, -ае *і* **надгара́ць**, -ае.

НАДГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Праверка, агляд. *Таможны н.* ‖ *прым.* **надгля́дны**, -ая, -ае.

НАДГЛЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (спец.). Рабіць надгляд на таможні.

НАДГЛЯ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто робіць надгляд. ‖ *ж.* **надгля́дчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **надгля́дчыцкі**, -ая, -ае.

НАДГНІ́СЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гніе́; *зак.* Трошкі падгніць. *Яблык надгніў.* ‖ *незак.* **надгніва́ць**, -а́е.

НАДДА́ЦЬ, -да́м, -да́сі, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́дзены; *зак.* (разм.) **1.** *што* і *чаго.* Дадаць, дабавіць да таго, што ўжо было раней. *Н. пары.* **2.** *чаго* і *без дап.* Павялічыць хуткасць. *Н. кроку. Н. хуткасці.* ‖ *незак.* **наддава́ць**, -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць.

НАДДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; наддзёўб, -дзяўбла́, -ло́; -дзяўбі́; -дзёўбаны; *зак., што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вырваць дзюбай кавалачак чаго-н. зверху, з краю. *Н. спелую грушу.* **2.** Зрабіць долатам або іншым якім-н. інструментам паглыбленне на чым-н. ‖ *незак.* **наддзёўбваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАД'Е́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* (разм.) **1.** Прыехаць у патрэбны момант. *А тут і дзеці над'ехалі.* **2.** Праехаць невялікую адлегласць. *Кіламетраў з пяць мы ўжо над'ехалі.*

НАДЗВЫЧАЙ, *прысл.* Тое, што і надзвычайна.

НАДЗВЫЧА́ЙНА, *прысл.* **1.** У высокай ступені. *Н. адукаваны чалавек.* **2.** Вельмі, надта. *Адбылася н. прыемная размова.*

НАДЗВЫЧА́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Выключны па якіх-н. якасцях. *Гэта быў н. талент.* **2.** Незвычайны, які вылучаецца адметнымі рысамі. *Надзвычайныя падзеі.* **3.** Крайні, выключны. *Надзвычайныя меры пакарання.* **4.** Экстранны, спецыяльна скліканы. *Н. з'езд.* ‖ *наз.* **надзвыча́йнасць**, -і, *ж.*

НАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Такі, на якога можна спадзявацца, трывалы, моцны; пэўны. *Н. чалавек. Надзейнае ўмацаванне.* ‖ *наз.* **надзе́йнасць**, -і, *ж.*

НАДЗЕ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* надзяліць. **2.** У дарэвалюцыйнай вёсцы: зямельны ўчастак, які выдаваўся сялянскай сям'і. *Зямельны н.* ‖ *прым.* **надзе́льны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

НАДЗЕ́МНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца над паверхняй зямлі або на паверхні зямлі. *Надземныя збудаванні.*

НАДЗЕ́РЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́; -дзяру́ць; надзёр, -дзерла; надзяры́; -дзёрты; *зак., чаго.* Тое, што і надраць. ‖ *незак.* **надзіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДЗЕ́ЦЬ, -дзе́ну, -дзе́неш, -дзе́не; -дзе́нь; -дзе́ты; *зак., што.* **1.** Адзець на сябе або на каго-н. вопратку, абутак і пад. *Н. паліто.* **2.** Уздзець, начапіць які-н. прадмет на каго-, што-н. *Н. пярсцёнак. Н. акуляры.* **3.** Начыніць, напіхаць чым-н. (спец., разм.). *Н. качку кашай.* ‖ *незак.* **надзява́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **надзе́цца**, -дзе́нуся, -дзе́нешся, -дзе́нецца; -дзе́нься; *незак.* **надзява́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **надзява́нне**, -я, *н.*

НАДЗЕ́Я, -і, *мн.* -і, -дзе́й, *ж.* **1.** Чаканне чаго-н. добрага, упэўненасць у ажыццяўленні чаго-н. радаснага. *Светлая н. Падаваць надзеі* (выяўляць якія-н. задаткі, праяўляць здольнасці да чаго-н.). **2.** Той, або тое, на каго, на што можна спадзявацца, апірацца. *Мір — н. ўсяго чалавецтва. Сын — уся мая н.*

НАДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае важнае жыццёвае значэнне, неабходны; актуальны. *Надзённыя задачы.* **2.** Які бывае кожны дзень. *Надзённыя клопаты.* ◊ **Хлеб наш надзённы** — самае неабходнае для існавання. ‖ *наз.* **надзённасць**, -і, *ж.*

НАДЗЁНШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Надзённыя клопаты; тое, што бывае кожны дзень. *Надакучыла н.*

НАДЗІ́ВА, *прысл.* (разм.). Надзвычай; надта, вельмі. *Н. цёплая зіма.*

НАДЗІВІ́ЦЦА, -дзіўлю́ся, -дзі́вішся, -дзі́віцца; *зак., з каго-чаго* і *без дап.* (звычайна з дзеясл. "магчы" і адмоўем.). Многа, уволю падзівіцца. *Не н. з прыгажосці нарачанскага краю.*

НАДЗЬМУ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Важны, ганарысты, поўны пыхі. *Ён заўсёды нейкі н.* **2.** Пакрыўджаны, незадаволены, сярдзіты, які выражае крыўду. *Н. выгляд.* ‖ *наз.* **надзьму́тасць**, -і, *ж.*

НАДЗЬМУ́ЦЦА, -дзьму́ся, -дзьме́шся, -дзьме́цца; -дзьмёмся, -дзьмяце́ся, -дзьму́цца; -дзьмі́ся; *зак.* **1.** Напоўніцца паветрам, газам, зрабіцца пругкім; нацягнуцца ад ветру. *Ветразь надзьмуўся.* **2.** Пра птушак: натапырыцца, падняўшы пер'е. **3.** *перан.* Пакрыўдзіцца, нахмурыцца, зрабіць нездаволены выраз твару (разм.). **4.** *перан.* Стаць важным, прыняць ганарысты выгляд (разм.). ◊ **Надзьмуцца як мыш на крупы** (разм.) — пра чалавека, які мае пакрыўджаны, нездаволены выгляд. ‖ *незак.* **надзіма́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАДЗЬМУ́ЦЬ, -дзьму́, -дзьме́ш, -дзьме́; -дзьмём, -дзьмяце́, -дзьму́ць; -дзьмі́; -дзьму́ты; *зак.* **1.** *што.* Напоўніць паветрам або газам, зрабіць пругкім; нацягнуць што-н. ветрам. *Н. парус. Н. мяч.* **2.** *чаго, безас.* Нанесці ветрам. *Н. снегу. Надзьмула ў вуха* (выклікала прастуду). *У пакой надзьмула* (пра халоднае паветра). ◊ **Надзьмуць губы** (разм. неадабр.) пакрыўдзіцца. ‖ *незак.* **надзіма́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **надзіма́нне**, -я, *н.*

НАДЗЯЛІ́ЦЬ, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць; -дзе́лены; *зак., каго-што кім-чым.* **1.** Даць у асабістае карыстанне, выдзеліць як долю. *Н. зямлёю.* **2.** Даць некалькім, многім як гасцінец. *Н. дзяцей цукеркамі. Н.* (перан.) *здольнасцямі. Н. уладай* (перан.). ‖ *незак.* **надзяля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **надзе́л**, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.*

НАДКАЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца вышэй калена. *Надкаленная косць.*

НАДКАЛО́ЦЬ, -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -ко́латы; *зак., што.* **1.** Раскалоць не поўнасцю. *Н. талерку.* **2.** Расшчапіць крыху зверху. *Н. палена.* ‖ *незак.* **надко́лваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАДКЛА́САВЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які стаіць вышэй класавых інтарэсаў, класавых груповак.

НАДКО́СНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Злучальная тканка, якая пакрывае косці ў пазваночных жывёл і чалавека. *Запаленне надкосніцы.* ‖ *прым.* **надко́снічны**, -ая, -ае.

НАДКРЫ́ЛЫ, -аў. Цвёрдыя пярэднія крылы жукоў і перапончатакрылых насякомых.

НАДКУ́С, -у, *м.* Надкушанае месца. *Н. на яблыку.*

НАДКУСІ́ЦЬ, -кушу́, -ку́сіш, -ку́сіць; -ку́шаны; *зак., што.* Пракусіць крыху або адкусіць частку чаго-н. *Н. яблык.* ‖ *незак.* **надку́сваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надку́сванне**, -я, *н.*

НАДЛАМА́ЦЦА, -ламлю́ся, -ло́мішся, -ло́міцца; -ламаўся, -ма́лася; -ламі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымаць трэшчыну, не пераламіцца зусім. *Сук надламаўся.* **2.** *перан.* Страціць фізічныя або душэўныя сілы; аслабець. *Здароўе надламалася.* **3.** *перан.* Стаць іншым, змяніцца. *У іх узаемаадносінах нешта надламалася.* ‖ *незак.* **надло́мвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАДЛАМА́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -ламаў, -ма́ла; -ламі́; -лама́ны *і* -ло́млены; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць трэшчыну, не зламаўшы зусім. *Н. сук дрэва.* **2.** *перан., каго-што.* Аслабіць, падарваць. *Н. здароўе.* ‖ *незак.* **надло́мліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **надло́мваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надло́мліванне**, -я, *н. і* **надло́мванне**, -я, *н.*

НАДЛІ́ЦЬ, надалью́, надалье́ш, надалье́; надальём, надальяце́, надалью́ць; *зак., чаго з чаго.* Выліць частку вадкасці з чаго-н. *Н. малака з дайніцы.*

НАДЛО́М, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Надламанае месца. *Н. косці.* **2.** *перан.* Рэзкае аслабленне фізічных і душэўных сіл у выніку якога-н. перажывання. *Душэўны н.* **3.** *перан.* Празмерная рэзкасць у праяўленні пачуццяў. *Н. у голасе.*

НАДМАГІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца над магілай, на магіле. *Н. камень.*

НАДМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які перавышае меру, вельмі вялікі па велічыні, памерах, сіле і пад. *Н. цяжар.*

НАДМУРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Тое, што і надбудавана над чым-н.; надбудаваная частка (у каменным, мураваным будынку.). ‖ *прым.* **надмуро́вачны**, -ая, -ае.

НАДНЫ́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца над верхняй часткай нырак.

НАДО́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Колькасць надоенага малака. *Павялічыць надоі.* ‖ *прым.* **надо́йны**, -ая, -ае.

НАДО́ЙВАЦЬ *гл.* надаіць.

НАДО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы прадпрыемства або арцелі, які выконвае даручаную яму працу дома. ‖ *ж.* **надо́мніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **надо́мніцкі**, -ая, -ае.

НАДО́МНІЦТВА, -а, *н.* Выкананне даручанай прадпрыемствам працы дома; дзейнасць, праца надомніка. *Развіццё надомніцтва.*

НАДО́МНЫ, -ая, -ае. Які выконваецца дома. *Надомныя работы.*

НАДО́ЎГА, *прысл.* На працяглы час. *Паехаць н.*

НАДПАРО́ЦЬ, -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты; *зак., што.* Трохі распароць. *Н. падкладку.* ‖ *незак.* **надпо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАДПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -луй; -лава́ны; *зак., што.* Распілаваць крыху, не да канца. *Н. дошку.* ‖ *незак.* **надпіло́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надпіло́ўванне**, -я, *н. і* **надпіло́ўка**, -і, *ДМ* -ло́ўцы, *ж.*

НА́ДПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткі тэкст, змешчаны на якім-н. прадмеце. *Н. на магільнай пліце.*

НАДПІСА́ЦЬ, -пішу́, -пі́шаш, -пі́ша; -пішы́; -пі́саны; *зак., што.* **1.** Зрабіць на чым-н. надпіс. *Н. канверт. Н. кнігу.* **1.** Змясціць надпіс зверху чаго-н. напісанага, намаляванага. *Н. над радком.* ‖ *незак.* **надпі́сваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **надпі́сванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **надпі́ска**, -і, *ДМ* -і, -сак, *ж.*

НАДПІ́СКА, -і, *ДМ* -пісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** *гл.* надпісаць. **2.** Тое, што змешчана зверху чаго-н. напісанага. *У рукапісе шмат надпісак.*

НАДРАБІ́ЦЬ[1], -раблю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены; *зак., што.* Падоўжыць, павялічыць вязаннем што-н. *Н. панчоху.* ‖ *незак.* **надрабля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **надро́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.*

НАДРАБІ́ЦЬ[2], -раблю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены; *зак., чаго.* Разбіўшы, разламаўшы на дробныя часткі, нагатаваць нейкую колькасць чаго-н. *Н. шчэбеню.*

НАДРАБНІ́ЦЬ, -рабню́, -ро́бніш, -ро́бніць; -рабнёны; *зак., чаго.* Раскрышыць на дробныя кавалкі нейкую колькасць чаго-н. *Н. цэглы.*

НАДРАДКО́ВЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, змешчаны над радком. *Н. знак.*

НАДРА́ЦЬ *гл.* драць.

НАДРА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Нарабіць драпін на чым-н. *Н. на сталe.* **2.** *што.* Неразборліва напісаць (разм.). *Н. заяву* (хутка, паспешліва). ‖ *незак.* **надра́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАДРА́ЦЬ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзерацé, -дзяру́ць; надзяры́; -дра́ны; *зак.* **1.** *чаго.* Аддзіраючы, нарыхтаваць нейкую колькасць. *Н. лык.* **2.** *чаго.* Разрываючы на часткі, нарваць у нейкай колькасці. *Н. паперы.* **3.** *чаго.* Зняць абалонку з зярнят, ператвараючы іх у крупы. *Н. круп.* **4.** *чаго.* Нацерці на тарцы чаго-н. *Н. бульбы.* **5.** *чаго.* Навырываць чаго-н. *Н. шчаціння.* **6.** *што.* Начасаць скуру чым-н. цвёрдым (разм.). *Н. спіну.* ‖ *незак.* **надзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАДРУКАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* друкавацца, -цы.

НАДРЫВА́ННЕ *гл.* надарвацца, -ць.

НАДРЫВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* надарвацца. **2.** *перан.* Рабіць што-н. праз меру, старацца з усіх сіл; крычаць да знямогі.

НАДРЫВА́ЦЬ *гл.* надарваць.

НАДРЫ́ВІСТЫ, -ая, -ае. Рэзкі, сутаргавы, з надрывам (у 3 знач.); прарэзлівы. *Н. кашаль.* ‖ *наз.* **надры́вістасць,** -і, *ж.*

НАДРЫ́Ў, -ры́ву, *м.* **1.** *гл.* надарваць. **2.** Надарванае месца. *Вяроўка з надрывам.* **3.** *перан.* Празмернае фізічнае напружанне. *З надрывам працуе рухавік.* **4.** *перан.* Узбуджанасць, хваравітасць у праяўленні пачуццяў. *Гаварыць з надрывам.*

НАДРЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Рэзкі, хваравіта напружаны, з надрывам (у 3 знач.). *Н. голас.*

НАДРЭ́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* надрэзаць. **2.** Надрэзанае месца. *Н. на дрэве.*

НАДРЭ́ЗАЦЬ, -рэ́жу, -рэ́жаш, -рэ́жа; -рэ́ж; -рэ́заны; *зак., што.* Разрэзаць крыху зверху. *Н. край дошкі.* ‖ *незак.* **надраза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **надрэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **надрэ́з,** -у, *мн.* -ы, -аў, *м.*

НАДСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак., што.* Дабаўляючы, зрабіць больш высокім, доўгім. *Н. рукавы.* ‖ *незак.* **надстаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **надста́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -та́вак, *ж.*

НАДСЯЧЫ́ *і* **НАДСЕ́КЧЫ,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́, -сячо́м, -сечацé, -сяку́ць; надсе́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак., што.* Рассячы трохі, не да канца. *Н. палена.* ‖ *незак.* **надсяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **надсяка́нне,** -я, *н.*

НА́ДТА, *прысл.* **1.** Звыш меры, занадта. *Н. стаміцца.* **2.** *у знач. вык.* Празмерна, вельмі. *Гэта ўжо н.* ◊ **Не надта (што)** (разм.) — не вельмі, так сабе.

НАДТРЭ́СНУТЫ, -ая, -ае. **1.** З невялікай трэшчынай. *Надтрэснутая шклянка.* **2.** *перан.* Які хрыпіць (пра голас, гукі). *Н. голас.*

НАДУ́МАНЫ, -ая, -ае. Штучны, пазбаўлены дастатковых падстаў. *Н. сюжэт.* ‖ *наз.* **наду́манасць,** -і, *ж.*

НАДУ́МАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Вырашыць зрабіць што-н. *Надумаліся паехаць на Нарач.* **2.** Многа падумаць. *Як надумаешся, дык заснуць не можаш ноччу.*

НАДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *з інф.* Задумаць зрабіць што-н., прыняць якое-н. рашэнне. *Як надумала, так і зраблю.* ‖ *незак.* **наду́мваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАДУШЫ́ЦЦА *гл.* душыць[2].

НАДУШЫ́ЦЬ[1], -душу́, -ду́шыш, -ду́шыць; -ду́шаны; *зак., каго-чаго* (разм.). Раздушыць, знішчыць нейкую колькасць каго-, чаго-н. *Н. ягад. Н. мух.*

НАДУШЫ́ЦЬ[2] *гл.* душыць[2].

НАДХВО́СЦЕ, -я, *н.* (спец.). Частка апярэння ў птушак, што знаходзіцца на спіне каля хваста.

НАДХМА́Р'Е, -я, *н.* Прастора над хмарамі. *Выглянуў месяц з надхмар'я.* ‖ *прым.* **надхма́рны,** -ая, -ае.

НАДЫМІ́ЦЬ *гл.* дыміць.

НАДЫСЦІ́, надыду́, нады́дзеш, нады́дзе; надышо́ў, -шла́, -ло́; надыдзі́; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Настаць, наблізіцца. *Надышоў час расстання.* **2.** Прайсці нейкую адлегласць. *Мы ўжо надышлі кіламетраў восем.* **3.** Прыйсці, з'явіцца куды-н. *Неўзабаве надышлі астатнія.* ‖ *незак.* **надыхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **надыхо́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.).

НАДЫ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., чым* і *без дап.* Уволю, многа падыхаць. *Н. горным паветрам.*

НАДЫ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Нагрэць паветра дыханнем. *Н. у вагоне.* **2.** Дыхнуць, падыхаць некалькі разоў на што-н. *Н. на замёрзлую шыбу.*

НАДЭБАШЫ́РЫЦЬ *гл.* дэбашырыць.

НАЕ́ДАК, -дку, *м.* (разм.). Тое, чым можна наесціся; пажыва. *Цукеркі — гэта не н.*

НА́ЕДЗЬ, -і, *ж.* Камень на зубах у каня. *Конь дужа стары — бачыш на зубах якая н.*

НАЕ́ЗД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* наехаць. **2.** Прыезд каго-н. куды-н. на нейкі час. *Н. турыстаў.* **3.** Раптоўны набег, напад вялікай колькасці каго-, чаго-н. *Н. карнікаў.*

НАЕ́ЗДАМ, *прысл.* Прыязджаючы зрэдку і ненадоўга. *Бываў у вёсцы н.*

НАЕ́ЗДЖЫ, -ая, -ае (разм.). Які прыехаў, наехаў адкуль-н. *Н. люд.*

НАЕ́ЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Праездзіць нейкі час; ездзячы, праехаць пэўную колькасць кіламетраў. *Н. тысячы кіламетраў.* **2.** *што.* Частай яздой прakласці, утрамбаваць дарогу. *Н. шлях.* **3.** Прывучыць да язды. *Н. рысака.*

НАЕ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які добра ездзіць вярхом; спецыяліст па верхавой яздзе. *Цыркавы н.* (артыст, які выступае на кані). ‖ *ж.* **нае́зніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **нае́зніцкі,** -ая, -ае.

НАЕ́СЦІ, -е́м, -ясі́, -е́сць; -ядзі́м, -ясцé, -яду́ць; -е́ў, -е́ла; нае́ш; *зак.* (разм.). **1.** *чаго* і *без дап.* З'есці ў нейкай колькасці, на якую-н. суму. *Н. на чатыры рублі.* **2.** *перан., што* і *чаго.* Атрымаць, нажыць у выніку сытнай яды. *Жывот н.* ‖ *незак.* **наяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАЕ́СЦІСЯ, -е́мся, -ясі́ся, -е́сца; -ядзі́мся, -ясце́ся, -яду́цца; нае́ўся, -е́лася; нае́шся; *зак.* Пад'есці, перастаць быць галодным. *Н. ўволю.* ‖ *незак.* **наяда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* **1.** *на каго-што.* Наткнуцца на каго-, што-н. у час язды. *Н. на пешахода.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Прыехаць у вялікай колькасці. *Наехала гасцей поўна хата.* **3.** *перан., на што.* Ссунуцца са свайго месца, засланіўшы сабой што-н. (разм.). *Шапка наехала на вочы.* ‖ *незак.* **наязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **нае́зд,** -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.*

НАЁМ *гл.* наняць.

НАЁМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ваеннаслужачы наёмнага войска. *Карныя атрады наёмнікаў.* **2.** Тое, што і наймiт. **3.** *перан.* Той, хто прадаўся і з карысных меркаванняў абараняе чужыя інтарэсы (пагард.). ‖ *ж.* **наёмніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 2 знач.). ‖ *прым.* **наёмніцкі,** -ая, -ае.

НАЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** Які працуе па найму або які выконваецца наёмнай сілай. *Н. рабочы. Наёмная праца.* **2.** Які здаецца ў наём за пэўную плату. *Наёмная кватэра.* **3.** *перан.* Падкуплены, прадажны. *Н. забойца.*

НАЖАБРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., чаго.* Просячы, жабруючы, назбіраць. *Н. рознага дабра.*

НАЖА́ВЫ *гл.* нож.

НАЖАХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Перажыць страх, страшныя часы. *За вайну нажахаўся беларускі народ.*

НАЖАХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго* (разм.). Нагнаць страху, напужаць. *Н. мяцежнікаў.*

НАЖА́ЦЬ, -жну́, -жне́ш, -жне́; -жнём, -жняце́, -жну́ць; -жні́; -жа́ты; *зак., чаго.* Зжаць у якой-н. колькасці. *Н. капу жыта.*

НАЖДА́К, -у́, *м.* Дробназярністая горная парода, якая ўжываецца для шліфоўкі або чысткі металічных вырабаў. ‖ *прым.* **нажда́чны,** -ая, -ае. *Наждачная папера* (пакрытая слоем наждачнага парашку).

НАЖНІ́ЦЫ, -ніц. **1.** Інструмент для рэзання, які складаецца з двух накрыж змацаваных нажоў з ручкамі ў выглядзе кольцаў. *Хірургічныя н.* **2.** *перан.* Разыходжанне, неадпаведнасць чаго-н. чаму-н. *Н. ў аплаце працы.* ‖ *прым.* **нажні́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

НАЖНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* нага. **2.** Які прыводзіцца ў дзеянне нагамі. *Н. тормаз.*

НАЖО́ЎКА, -і, *ДМ* -жо́ўцы, *мн.* -і, -жо́вак, *ж.* **1.** Вузкая ручная піла з адной ручкай. **2.** Ручная машына з дробна назубленым палатном. ‖ *прым.* **нажо́вачны,** -ая, -ае.

НАЖЫ́ВА, -ы, *ж.* Не чэсным шляхам атрыманы прыбытак. *Прага да нажывы.*

НАЖЫ́ЎНЫ, -а́я, -о́е. Такі, які можна нажыць, набыць. *Вопыт — справа нажыўная.*

НАЖЫ́ЦЦА, -жыву́ся, -жыве́шся, -жыве́цца; -жывёмся, -жывяце́ся, -жыву́цца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць набытым у выніку практыкі. *Вопыт гадамі нажываецца.* **2.** *на чым.* Атрымаць прыбытак, абагаціцца. *Н. на чужым горы. Н. на махінацыях.* **3.** Пражыць доўгі час, многа пажыць (разм.). *Нажыўся за свой век, усяго пабачыў.* ‖ *незак.* **нажыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1 і 2 знач.).

НАЖЫ́ЦЬ, -жыву́, -жыве́ш, -жыве́; -жывём, -жывяце́, -жыву́ць; -жыты; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Паступова набыць, назапасіць. *Н. сваёй працай.* **2.** *перан., каго-што* і *каго-чаго.* Атрымаць, набыць (што-н. непрыемнае). *Н. рэўматызм.* **3.** Пражыць нейкі час (разм.). *У гасцях доўга не нажывеш.* ‖ *незак.* **нажыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.).

НАЗА́Д, *прысл.* **1.** У адваротным напрамку. *Азірнуцца н.* **2.** На ранейшае месца, у ранейшае становішча. *Аднясі вядро н.* **3.** Раней, у мінулым. *Гэта адбылося многа год таму н.* ◊ **Браць (узяць) слова назад** — адмовіцца ад сказанага, абяцанага.

НАЗАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каму* і *без дап.* Часта прыставаць да каго-н., турбаваць каго-н., дакучаць каму-н. *Было ўсё добра, адно камары назалялі.* ‖ *наз.* **назаля́нне,** -я, *н.*

НАЗАПА́СІЦЬ, -па́шу, -па́сіш, -па́сіць; -па́шаны; *зак., чаго.* Нарыхтаваць пэўную колькасць чаго-н. *Н. сена на зіму.* ‖ *незак.* **назапа́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЗАЎЖДЫ́, *прысл.* Тое, што і назаўсёды.

НАЗАЎСЁДЫ, *прысл.* На ўвесь час, на ўсё жыццё. *Расстацца н.*

НАЗА́ЎТРА, *прысл.* На наступны дзень. *Пасяджэнне перанесена н.*

НАЗБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Сабраць за некалькі прыёмаў у

нейкай колькасці. *Н. кош ягад.* **2.** *каго (чаго).* Запрасіць сабрацца ў адно месца для арганізацыі чаго-н. *Н. народу.* **3.** *чаго.* Паступова збіраючы або адкладваючы, назапасіць значную колькасць чаго-н. *Н. грошай на хату.*

НА́ЗВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Абазначэнне словам прадмета, з'явы, паняцця і пад. *Прысвоіць назву плошчы. «Курган» — н. паэмы Янкі Купалы. Стары ведаў назвы ўсіх мясцовых раслін.* **2.** часцей *мн.* Асобнае выданне (кніга, часопіс і пад.), незалежна ад колькасці тамоў, з якіх яно складаецца. *У бібліятэцы 50 тысяч назваў, 80 тысяч тамоў.* ◊ **Адна толькі назва** (разм. неадабр.) — аб кім-, чым-н., што не адпавядае свайму прызначэнню. *Адна толькі н. што каваль.*

НАЗВА́ЦЦА, -завуся, -завешся, -завецца; -завёмся, -завяцеся, -завуцца; -завіся; *зак.* **1.** *кім-чым.* Прыняць, узяць сабе якую-н. назву, імя і пад. *Н. кантралёрам.* **2.** *кім-чым.* Назваць сябе, паведаміць сваё імя. *Урач увайшоў у хату і назваўся.* **3.** Напрасіцца, навязацца да каго-н. з чым-н. (разм.). *Н. ў памочнікі.* ‖ *незак.* **называцца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАЗВА́ЦЬ[1], -заву, -завеш, -заве; -завём, -завяце, -завуць; -заві; -званы; *зак., каго-што.* **1.** *кім-чым.* Даць імя, найменне каму-, чаму-н. *Н. дачку Святланай. Н. вуліцу Скарынінская.* **2.** Сказаць сваё імя і прозвішча, назву каго-, чаго-н., адрэкамендаваць; паведаміць аб кім-н. *Хлопец назваў сваё прозвішча.* **3.** Паведаміць, аб'явіць. *Ён назваў неверагодную лічбу.* **4.** Вызначыць, ахарактарызаваць. *Ну як н. такі ўчынак?* ‖ *незак.* **называць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **называнне,** -я, *н.*

НАЗВА́ЦЬ[2], -заву, -завеш, -заве; -завём, -завяце, -завуць; -заві; -званы; *зак., каго (чаго).* Тое, што і наззываць (разм.). *Н. гасцей поўную хату.*

НАЗВІВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* **1.** Скручваючы пасмы, ніці, звіць нейкую колькасць чаго-н. *Н. вяровак.* **2.** Намотваючы, звіць у клубок, маток вялікую колькасць чаго-н. *Н. нітак у клубкі.* **3.** Матаючы, зняць з чаго-н. у вялікай колькасці, размата́ць. *Н. пражы з матавіла.* **4.** Зляпіць, збудаваць нейкую колькасць чаго-н. *Ластаўкі назвівалі гнёздаў у падстрэшшы.*

НАЗВО́ЗІЦЬ, -звожу, -звозіш, -звозіць; *зак., чаго.* Звезці вялікую колькасць чаго-н. у некалькі прыёмаў. *Н. бярвення.*

НАЗГРАБА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Згрэбці вялікую колькасць чаго-н. *Н. некалькі коп сена.*

НАЗДЗЕ́КАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак., з каго-чаго.* Многа, доўга паздзекавацца з каго-н., пакпіць, фізічна ўздзейнічаць і пад. *Хопіць, наздзекаваліся з чалавека.*

НАЗДРАВА́ТЫ, -ая, -ае. З невялікімі адтулінамі, порысты. *Н. снег. Н. сыр.* ‖ *наз.* **наздраватасць,** -і, *ж.*

НАЗДРАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* (спец.). Наздраватае, порыстае месца, сітавіна. ‖ *прым.* **наздравінны,** -ая, -ае.

НАЗДРА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікімі ноздрамі. *Наздратая пыса.* ‖ *наз.* **наздратасць,** -і, *ж.*

НАЗЕ́МНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, дзейнічае або праводзіцца на паверхні зямлі, на сушы. *Наземныя збудаванні. Наземныя войскі.*

НАЗЗЫВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (чаго).* Склікаць у вялікай колькасці. *Н. гасцей.*

НАЗІРА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць бачыць, заўважаць факты, з'явы, якіх не бачаць, не заўважаюць іншыя. *У мастака добрая н.*

НАЗІРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто назірае за кім-, чым-н. *Тонкі н.* ‖ *ж.* **назіральніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **назіральніцкі,** -ая, -ае.

НАЗІРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прызначаны для назірання. *Назіральная вышка.* **2.** Той, хто валодае назіральнасцю, умее назіраць (у 1 знач.).

НАЗІРА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* назіраць. **2.** Тое, што заўважана ў працэсе вывучэння, разгляду чаго-н., нагляданняў за кім-, чым-н. *Навуковыя назіранні.*

НАЗІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Бываць, здарацца; адзначацца. *У тэксце назіраюцца памылкі.*

НАЗІРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што, за кім-чым, са злуч.* «што» або «як». Уважліва сачыць вачыма за кім-, чым-н., не спускаць з вачэй. *Н. зацменне сонца. Н. за палётам птушкі. Н., што робяць* (як гуляюць) *дзеці.* **2.** *каго-што.* Вывучаць, даследаваць. *Н. развіццё клетак расліны.* **3.** *за кім-чым.* Ажыццяўляць нагляд за кім-, чым-н. *Н. за парадкам.*

НА́ЗІРКАМ, *прысл.* Не спускаючы з вачэй (ісці, бегчы следам за кім-, чым-н.). *За незнаёмым н. крауся хлопчык.*

НАЗЛО́, *прысл.* Наперакор, з намерам раззлаваць. *Рабіць н.*

НАЗНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Прызначыць на якую-н. пасаду, працу. *Н. загадчыка кафедры.* **2.** *што.* Наметіць, вызначыць тэрмін. *Н. сустрэчу на вечар.* **3.** *што.* Устанавіць (зарплату, пенсію і пад.). *Н. пенсію.* **4.** *што.* Прысудзіць (у якой-н. гульні). *Н. штрафны ўдар.* **5.** *што.* Паставіць знак, пазначыць меткай. *Н. дрэвы на высечку.* ‖ *незак.* **назначаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **назначэнне,** -я, *н.*

НАЗНАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* назначыць. **2.** Асноўная функцыя, роля каго-, чаго-н. *Атрад асобага назначэння.* **3.** Мэта, прызначэнне каго-, чаго-н. *Ганаровае н. пісьменніка.*

НАЗО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, які назаляе, дакучае. *Назойлівыя мухі. Н. дождж* (перан.). ‖ *наз.* **назойлівасць,** -і, *ж.*

НАЗО́ЛА, -ы (разм.). **1.** *ж.* Дакука, назалянне. **2.** *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -зол. Той (тая), хто дакучае. *Не чалавек, а н.*

НАЗО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У граматыцы: часціна мовы, якая абазначае прадмет або апрадмечанае паняцце, мае катэгорыю роду і змяняецца па склонах і ліках. **2.** У матэматыцы: лік у простых дробах, які паказвае, на колькі частак падзелена адзінка. ‖ *прым.* **назоўнікавы,** -ая, -ае.

НАЗО́ЎНЫ: назоўны склон — склон, які адказвае на пытанні: хто-што?

НАЗУБІ́ЦЬ, -зублю, -зубіш, -зубіць; -зублены; *зак., што* і *чаго* (спец.). Навастрыць, наразаючы або насякаючы зубцы. *Н. серп.* ‖ *незак.* **назубліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **назубліванне,** -я, *н.*

НАЗУБО́К, *прысл.* (разм.). Вельмі добра, на памяць. *Вывучыць н.*

НАЗУСІ́М, *прысл.* (разм.). Назаўсёды, зусім. *Вярнуцца н. Аддаць н.*

НАЗЫВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да называння. *Называльная функцыя слова.*

НАЗЫВА́ННЕ *гл.* назваць[1].

НАЗЫВА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* назвацца. **2.** Мець якое-н. імя, прозвішча, якую-н. назву. *Вёска называецца Малінаўка.* **3.** Браць на сябе выкананне якіх-н. абавязкаў, якой-н. справы. *Згаджаліся многія, але ніхто першым не называўся.* **4.** *у знач. пабочн.* Зрабіць не так, як хацелася. *Пры сустрэчы штосьці буркнуў, называецца, прывітаўся.* ◊ **Што называецца,** *у знач. пабочн.* (разм.) — як кажуць, як прынята гаварыць.

НАЗЫВА́ЦЬ *гл.* назваць.

НАЗЫ́ЎНЫ, -ая, -ое: **назыўны сказ** — аднасастаўны сказ, у якім галоўны член выражаны формай назоўнага склону назоўніка.

НАІ́ЎНЫ, -ая, -ае. Прастадушны, які не набыў, не мае жыццёвага вопыту. *Н. хлопец. Наіўнае пытанне.* ‖ *наз.* **наіўнасць,** -і, *ж.*

НАЙ..., *прыстаўка.* Надае вышэйшай і найвышэйшай ступені прыметнікаў і вышэйшай ступені прыслоўяў значэнне гранічнасці меры прыметы, напр. *найлепшы, найчасцей.*

НАЙБО́ЛЕЙ, *прысл.* Тое, што і найбольш.

НАЙБО́ЛЬШ, *прысл.* Больш за іншых, асабліва. *Н. старанны вучань.*

НАЙБО́ЛЬШЫ, -ая, -ае. Самы вялікі, самы большы. *Н. поспех.*

НАЙВЫШЭ́ЙШЫ, -ая, -ае. Самы высокі. *Н. гатунак.*

НАЙГРА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Уволю пайграць на якім-н. музычным інструменце.

НАЙГРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Перадаць асноўны матыў. *Н. мелодыю.* **2.** *што.* Сыграць для гуказапісу. *Н. пласцінку.* **3.** *што.* Апрацаваць працяглай ігрой. *Н. скрыпку.* **4.** *што* і *чаго.* Атрымаць што-н., многа і доўга іграючы (разм.). *Найграў мазалі на пальцах.*

НА́ЙГРЫШ, -у, *м.* **1.** *мн.* -ы, -аш. Народная інструментальная мелодыя, часцей танцавальная. **2.** Ненатуральнасць, штучная напружанасць у ігры артыста і наогул у паводзінах, манерах. *Дэкламаваць з найгрышам. Гаварыць шчыра, без найгрышу.*

НАЙЛЕ́ПШЫ, -ая, -ае. Самы лепшы. *Н. сябра.*

НАЙЛЯГЧЭ́ЙШЫ, -ая, -ае. Самы лёгкі. *Найлягчэйшая вага.*

НАЙМ *гл.* наняць.

НАЙМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая наймае каго-, што-н. ‖ *ж.* **наймальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **наймальніцкі,** -ая, -ае.

НАЙМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* наняцца, -ць.

НАЙМЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Назва, імя. *Афіцыйнае н.*

НАЙМЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Названы, абазначаны. ○ **Найменны лік** — лік, пры якім стаіць назва адзінкі вымярэння (напр. 7 кілаграмаў, 5 метраў).

НАЙМЕ́НШ, *прысл.* Менш за ўсё. *Н. выгадны варыянт.*

НАЙМЕ́НШЫ, -ая, -ае. Самы малы. *Найменшая часцінка.*

НА́ЙМІТ, -а, *М* -міце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Наёмны работнік, парабак. **2.** *перан.* Той, хто з карыслівымі намерамі служыць чым-н. мэтам, хто прадаўся каму-н. (пагард.). *Наймітаы імперыялізму.* ‖ *прым.* **найміцкі,** -ая, -ае.

НА́ЙМІЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Наёмная работніца, служанка; парабчанка. *Панская н.*

НАЙПЕ́РШ, *прысл.* (разм.). Перш за ўсё, у першую чаргу. *Н. трэба з дзяржавай разлічыцца, падатак аддаць.*

НАЙПЕ́РШЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Самы першы. *Н. калгас у раёне.* **2.** Самы галоўны, самы важны, самы лепшы. *Н. гарманіст у вобласці.*

НАЙСЦІ́, найду, нойдзеш, нойдзе; найшоў, -шла, -ло; найдзі; *зак.* **1.** *на каго-што.* Ідучы, наступіць на што-н. *Упоцемку найшоў на слуп.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *на што.* Насунуўшыся, закрыць сабою. *Хмара найшла на*

сонца. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці ў вялікай колькасці; пранікнуць у якое-н. месца. *Найшло народу на сход.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на каго-што.* Апанаваць, ахапіць (аб пачуццях). *На яго найшла туга.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Настаць, з'явіцца раптам. *Бяда найшла неспадзявана.* ‖ *незак.* **нахо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць.

НАКА́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Павучанне, настаўленне. *Бацькоўскі н.* **2.** Даручэнні выбаршчыкаў свайму дэпутату ў пісьмовай або вуснай форме для вырашэння ўпэўных інстанцыях. *Наказы выбаршчыкаў.*

НАКАЗА́ЦЬ, -кажу́, -ка́жаш, -ка́жа; -кажы́; *зак., каму* і *без дап.* **1.** Паведаміць каму-н. аб чым-н. праз каго-н. *Н. аграному, каб прывёз даныя аб ураджаі.* **2.** Даць наказ, даручэнне. *Доктар наказаў сачыць за раненым.* **3.** Нагаварыць, сказаць многа чаго-н. (разм.). *Прабачце, наказаў вам немаведама колькі навін.* ‖ *незак.* **нака́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., чаго* (разм.). **1.** Натрэсці, набіваць з дрэва нейкую колькасць пладоў. *Н. груш.* **2.** Намалаціць. *Н. жыта.* **3.** Нагатаваць якой-н. стравы, боўтаючы калатоўкай. *Н. заціркі.* ‖ *незак.* **накало́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКАЛЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Накладка, павязка, якая носіцца на калене.

НАКАЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які надзяваецца, накладваецца на калена. *Накаленная павязка.*

НАКАЛО́ЦЦА, -калю́ся, -ко́лешся, -ко́лецца; -калі́ся; *зак.* **1.** Наткнуцца на што-н. вострае. *Н. на цвік.* **2.** Раскалоцца, расшчапіцца не да канца; надкалоцца. *Гарбуз накалоўся.* ‖ *незак.* **нако́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАКАЛО́ЦЬ, -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак.* **1.** *чаго.* Раскалоць пэўную колькасць чаго-н. *Н. лучыны.* **2.** *каго.* Колючы, забіць у нейкай колькасці. *Н. свіней.* **3.** *што.* Пашкодзіць, параніць чым-н. вострым. *Н. нагу.* **4.** *што.* Пракалоць паверхню чаго-н. у многіх месцах. *Н. узор.* **5.** *каго-што на што.* Насадзіць, нанізаць на што-н. вострае. *Н. матыля на шпільку.* **6.** *што.* Раскалоць, расшчапіць што-н. не да канца, надкалоць. *Н. палена.* ‖ *незак.* **нако́львацъ,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нако́лванне,** -я, *н.* (да 3, 4, 5 і 6 знач.) *і* **нако́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (да 4, 5 і 6 знач.).

НАКАЛУПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго* (разм.). Калупаючы, аддзяліць, дастаць нейкую колькасць чаго-н. *Н. каранёў валяр'яну.* ‖ *незак.* **накалу́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКАМА́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сетка або спецыяльны мяшок для аховы ад камароў. *Марлевы н.*

НАКАНАВА́НАСЦЬ, -і, *ж.* (разм.). Тое, што наперад, загадзя абумоўлена абставінамі. *Н. лёсу.*

НАКАНАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* наканаваць. **2.** Тое, што і наканаванасць; лёс. *Верыць у н.*

НАКАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., каго-што каму* (разм.). Наперад, загадзя вызначыць, абумовіць што-н. ‖ *незак.* **накано́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **накан͏ава́нне,** -я, *н.*

НАКАНЕ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікі каўпачок, звычайна падобны на конус, які насаджваецца на канец чаго-н., або прымацоўваецца да канца чаго-н. *Аловак з наканечнікам. Чахол шаблі з бліскучым наканечнікам.*

НАКАНЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, прымацаваны на канцы чаго-н.

НАКАНІФО́ЛІЦЬ *гл.* каніфоліць.

НАКА́ПАЦЬ *гл.* ка́паць.

НАКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Капаючы, нарабіць паглыбленняў. *Н. канаў.* **2.** Капаючы, здабыць нейкую колькасць чаго-н. *Н. мех бульбы.* ‖ *незак.* **нако́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКАПІ́ЦЬ, -каплю́, -ко́піш, -ко́піць; -ко́плены; *зак., што* і *чаго.* Паступова сабраць, павялічыць у якой-н. колькасці; назапасіць. *Н. грошай. Н. вопыт.* ‖ *незак.* **накапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

НАКАПЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* накапіць. **2.** *мн.* Тое, што накоплена; капітал, зберажэнні. *Дзяржаўныя накапленні.*

НАКА́РКАЦЬ *гл.* каркаць.

НАКАРМІ́ЦЬ *гл.* карміць.

НАКАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; -чава́ны; *зак., чаго.* Выкарчаваць, выкапаць з карэннем пэўную колькасць пнёў і пад. ‖ *незак.* **накарчо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Утвораны шляхам падсыхання ў выглядзе коркі на чым-н. *Накарэлая гразь.* ‖ *наз.* **накарэ́ласць,** -і, *ж.*

НАКАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* (разм.). Засохшы, утварыць корку. *На ране накарэў струп.*

НАКАСІ́ЦЦА, -кашу́ся, -ко́сішся, -ко́сіцца; *зак.* (разм.). Напрацавацца, стаміцца на касьбе. *Н. да дзесятага поту.*

НАКАСІ́ЦЬ, -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны; *зак., чаго.* Косячы, нарыхтаваць якую-н. колькасць травы, сена. *Н. воз травы. Н. жывёле сена на зіму.*

НАКАСЯ́К, *прысл.* Коса, убок ад прамога кірунку. *Дарога ішла н.* ◊ **Так-сяк, накасяк, абы не па-людску** (прыказка; разм.) — пра хуткую, ндбайную работу.

НАКА́Т, -а *і* -у, *М* -ка́це, *м.* **1.** -у, *гл.* накатаць. **2.** -а. Рад бярвёнаў, жэрдак і пад., насланых наверх або пад нізам чаго-н.; насціл. *Бліндаж у тры накаты.* **3.** -а. Слой фарбы на прыладзе для атрымання адбітку на якой-н. паверхні (на сцяне, паперы і інш.), а таксама ўзор на сценах. *Прыгожы н.* ‖ *прым.* **нака́тны,** -ая, -ае.

НАКА́ТАМ, *прысл.* **1.** Коцячы, перамяшчаць што-н. круглае. *Грузіць бочкі н.* **2.** Па інерцыі, сваім ходам. *Машына з узвышша рухалася н.*

НАКАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Уволю пакатацца на чым-н. *Н. на матацыкле.*

НАКАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; нака́таны; *зак.,што* і *чаго.* **1.** Нанесці на паверхню чаго-н. малюнак, узор і пад. пры дапамозе спецыяльных прыстасаванняў. *Н. узор. Н. набор.* **2.** Хутка або наспех напісаць (разм.). *Н. пісьмо.* ‖ *незак.* **нака́тваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.); *наз.* **нака́тванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **нака́т,** -а, *М* -каце, *м.* (да 1 знач.) *і* **нака́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1 знач.).

НАКА́ЎТ, -а, *М* -ка́ўце, *м.* Стан баксёра ў час бою, калі ён пасля моцнага ўдару на працягу 10 секунд не можа падняцца і працягваць бой. *Паслаць праціўніка ў н.*

НАКАЎТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго.* У боксе: прывесці (прыводзіць) праціўніка ў стан накаўта.

НАКАЦІ́ЦЦА, -качу́ся, -ко́цішся, -ко́ціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, наткнуцца, ускаціцца на каго-, што-н. *Бочка накацілася на нагу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Коцячыся, набегчы, пакрыць сабою. *Хваля накацілася на бераг.* **3.** *перан.* Нечакана ўзнікнуўшы, ахапіць. *Бяда раптоўна накацілася на вёску.* ‖ *незак.* **нако́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАКАЦІ́ЦЬ, -качу́, -ко́ціш, -ко́ціць; -ко́чаны; *зак.* **1.** *чаго.* Прыкаціць нейкую колькасць чаго-н. *Н. бярвення.* **2.** *што.* Ускаціць што-н. на якую-н. паверхню. *Н. бочкі на платформу.* ‖ *незак.* **нако́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

НАКАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *чаго.* Качаючы, зрабіць, прыгатаваць нейкую колькасць. *Н. галушак.* **2.** *чаго.* Выгладзіць пры дапамозе качалак у нейкай колькасці (пра бялізну і інш.). **3.** *перан., каго.* Занадта напаіць каго-н. (разм.). *Н. суседа.* ‖ *незак.* **нака́чваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **нака́чванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

НАКВА́СІЦЬ, -ква́шу, -ква́сіш, -ква́сіць; -ква́шаны, *зак., чаго.* Заквасіць пэўную колькасць чаго-н. *Н. бочку капусты.* ‖ *незак.* **наква́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКДА́ЎН, -а, *м.* Стан баксёра ў час бою, калі ён, будучы збітым з ног, можа на працягу 10 секунд падняцца і працягваць бой.

НА́КІД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* накідаць. **2.** Першапачатковы план чаго-н. *Гэта толькі н. рамана.* **3.** Папярэдні малюнак алоўкам, вуглём і пад. *Н. партрэта.*

НАКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Кідаючы, у адно месца, назбіраць нейкую колькасць чаго-н. *Н. кучу камення.* **2.** Кідаючы, скласці ў якой-н. колькасці. *Н. пяць стагоў сена.* **3.** Скласці ў агульных рысах; хутка намеціць, напісаць, намаляваць што-н. *Н. план выступлення.* ‖ *незак.* **накіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.) *і* **накі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **на́кід,** -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (да 3 знач.).

НАКІ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Верхняе адзенне без рукавоў. *Плашч-н.* **2.** Пакрывала на падушкі. *Вышываныя накідкі.*

НАКІ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** *на каго (што).* Накінуўшыся, напасці на каго-н. *Ваўкі накінуліся на авечак.* **2.** *на каго (што).* Пачаць раптам папракаць, лаяць каго-н. *Н. на чалавека з лаянкай.* **3.** *на што.* Пачаць з азартам, прагнасцю што-н. рабіць. *Н. на ежу.* ‖ *незак.* **накіда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **накі́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кі́нь; -нуты; *зак., што.* **1.** Кінуўшы наверх, прыкрыць, накрыць каго-, што-н. *Н. на плечы хустку.* **2.** Тое, што і набавіць (разм.). *Н. рубель.* ‖ *незак.* **накіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **накі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *прым.* **накідны́,** -а́я, -о́е.

НА́КІП, -у, *м.* **1.** Пена, якая ўтвараецца на паверхні вадкасці пры кіпенні, а таксама цвёрды асадак на сценках пасуды, у якой што-н. кіпяцяць. *Н. на супе. Н. у чайніку.* **2.** *перан.* Тое, што накіпела ў сэрцы, на душы; цяжкае пачуццё ад чаго-н. непрыемнага. *Змыць з душы н.*

НАКІПЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пі́ць; *зак.* **1.** Сабрацца асесці (пра накіп). **2.** *перан.* Сабрацца ў сэрцы, душы, перапоўніць сэрца, душу (пра гнеў, крыўду). *На душы накіпела* (безас.). ‖ *незак.* **накіпа́ць,** -а́е.

НАКІРАВА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Засяроджанасць думак, жаданняў, накіраваная да якой-н. мэты. *Ідэйная н. твора.*

НАКІРАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* накіраваць. **2.** Кірунак развіцця якога-н. дзеяння. *Даць н. справе.* **3.** *мн.* -і, -яў. Дакумент аб прызначэнні куды-н. *Атрымаць н. на працу.*

НАКІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* Пайсці, паехаць куды-н., да каго-, што-н., рушыць у якім-н. кірунку. *Н. ў горад. Н. ў лес.* ‖ *незак.* **накіро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Вызначыць, надаць кірунак руху каму-, -чаму-н. *Н. машыны ў горад. Н. увагу.* **2.** *каго-што.* Паслаць, адправіць, даць прызначэнне. *Н. хворага да ўрача.* **3.** *каго (што).* Даючы парады, наву-

чыць чаму-н. добраму. *Н. на ісцінны шлях.* ‖ *незак.* **накіроўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **накіраванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

НАКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Дэталь, якая накладваецца на што-н. для ўмацавання. *Ствольная н.* **2.** Памылка, пралік (разм.). *Атрымалася н.*

НАКЛАДНА́Я, -ой, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* (афіц.). Дакумент, па якім здаецца або прымаецца груз, перадаецца тавар. *Прыняць прадукты па накладной.*

НАКЛАДНЫ́, -ая, -ое. Які накладваецца, прымацоўваецца зверху чаго-н. *Накладныя кішэні. Лыжка накладнога серабра* (пакрытая слоем серабра). *Накладныя вусы* (штучныя). ◊ **Накладныя выдаткі** — дадатковыя выдаткі на гаспадарча-арганізацыйныя патрэбы.

НАКЛА́СЦІ, -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Кладучы, напоўніць чым-н. *Н. воз дроў.* **2.** *што на каго.* Падвергнуць (чаму-н., каго-н.). *Н. спагнанне.* **3.** *чаго.* Развесці (пра агонь; разм.). *Н. хворасту на агонь.* **4.** Пабіць каго-н. (разм.). *Яму так наклалі, што ледзь дыхае.* ‖ *незак.* **накладаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **накладваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

НАКЛЕ́ІЦЬ, -ле́ю, -ле́іш, -ле́іць; -ле́ены; *зак.* **1.** *што.* Прымацаваць што-н. пры дапамозе клею. *Н. афішу.* **2.** *чаго.* Склейваючы, зрабіць нейкую колькасць чаго-н. *Н. канвертаў.* ‖ *незак.* **наклейваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наклейванне,** -я, *н. і* **наклейка,** -і, *ДМ* -клейцы, *ж.*

НАКЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -кле́йцы, *мн.* -і, -кле́ек, *ж.* **1.** *гл.* наклеіць. **2.** Этыкетка, ярлык і пад., якія наклеены на што-н. *Н. на чамадане.*

НАКЛЁПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** *гл.* накляпаць. **2.** Тое, што накляпана на што-н. *Металічная н.*

НАКЛІ́КАЦЬ, -клі́чу, -клі́чаш, -клі́ча; -клі́ч; -клі́каны; *зак.* **1.** *каго (чаго).* Наззываць, запрасіць у вялікай колькасці. *Н. гасцей.* **2.** *перан., што* і *чаго.* Выклікаць якім-н. учынкам, словам і пад што-н. непрыемнае, непажаданае; напрарочыць. *Н. бяду ў хату.* ‖ *незак.* **наклікаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАКЛЮ́НУТЫ, -ая, -ае. **1.** Прабіты дзюбаю (пра шкарлупіну яек, з якіх вылупліваюцца птушаняты). *Наклюнутае яйцо.* **2.** Які пачаў прарастаць, распускацца. *Наклюнутае зерне.*

НАКЛЮ́НУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* **1.** Стаць прабітым дзюбай (пра шкарлупу яек, з якіх вылупліваюцца птушаняты). **2.** Пра зерне, пупышкі: пачаць прарастаць, распускацца. **3.** *перан.* Выпадкова трапіцца, абазначыцца, намеціцца. *Наклюнулася добрая работа.* ‖ *незак.* **наклёўвацца,** -аецца.

НАКЛЯПА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* (спец.). **1.** *што.* Прыкляпаць што-н. да чаго-н. **2.** *чаго.* Кляпаннем зрабіць пэўную колькасць чаго-н. **3.** *што.* Ударамі малатка навастрыць (касу). *Н. касу.* ‖ *незак.* **наклёпваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наклёпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж. і* **наклёпванне,** -я, *н.*

НАКЛЯПА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., на каго (што)* (разм.). Нагаварыць на каго-н., узвесці паклёп. *Дарэмна накляпалі на чалавека.*

НАКЛЯ́ЎЗНІЧАЦЬ *гл.* кляўзнічаць.

НАКО́ЛВАННЕ *гл.* накалоць.

НАКО́ЛВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* накалоцца, -ць.

НАКО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* накалоць. **2.** Аздоба з матэрыі або карункаў, якую накольваюць на жаночую прычоску. **3.** Тое, што і татуіроўка (разм.). *Н. на грудзях.*

НАКО́ЛЬКІ, *прысл.* і *ў знач. злуч. сл.* У якой ступені, меры. *Буду працаваць, н. хопіць здароўя.*

НАКО́НТ, *прыназ. з Р.* Адносна чаго-н. *Гаворка вялася н. кватэры.*

НАКО́ПВАЦЬ *гл.* накапаць.

НАКО́СНЫ, -ая, -ае. Які ўтвараецца на касцях. *Накоснае патаўшчэнне.*

НАКО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* накаціцца, -ць.

НАКРА́ПВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -вае; *незак.* Падаць кроплямі (пра дождж). *З самага ранняя пачало н.* (безас.). ‖ *наз.* **накрапванне,** -я, *н.*

НАКРО́ІЦЬ, -ро́ю, -ро́іш, -ро́іць; -ро́ены; *зак., чаго.* **1.** Скроіць, выкраіць нейкую колькасць чаго-н. *Н. сарочак.* **2.** Нарэзаць лустамі. *Н. хлеба.* ‖ *незак.* **накройваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКРУХМА́ЛІЦЬ *гл.* крухмаліць.

НАКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Навіцца, наматацца на што-н. *Ланцуг накруціўся на барабан.* **2.** *перан.* Многа, доўга пахадзіць, стаміцца ад клопатаў (разм.). *Н. за раніцу.*

НАКРУЦІ́ЦЬ, -ручу́, -ру́ціш, -ру́ціць; -ру́чаны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Навіць, наматаць што-н. *Н. нітак на цэўку.* **2.** *што.* Навінціць на што-н. *Н. гайку на болт.* **3.** *чаго.* Насвідраваць адтулін, дзірак. **4.** *перан., што* і *чаго.* Вельмі ўскладніць што-н., нарабіць чаго-н. мудрагелістага (разм.). *Н. многа лішняга ў гневе.* **5.** *што.* Прывесці ў дзеянне спружыну якога-н. механізма (разм.). *Н. будзільнік.* ◊ **Накруціць вушы** *каму* (разм.) — пакараць каго-н., пацягаўшы за вушы. **Накруціць хвост** *каму* (разм.) — даць наганяй, прабраць каго-н. за што-н. ‖ *незак.* **накру́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

НА́КРЫЖ, *прысл.* Крыжападобна, як крыж. *Перавязаць чамадан н.*

НА́КРЫЎКА, -і, *ДМ* -рыўцы, *мн.* -і, -рывак, *ж.* Тое, чым накрываюць што-н. зверху. *Н. каструлі.*

НАКРЫ́ЦЦА, -ры́юся, -ры́ешся, -ры́ецца; *зак.* Пакрыцца, прыкрыцца чым-н. зверху. *Н. шынялём.* ◊ **Хвастом накрыцца** (разм. неадабр.) — знікнуць, натварыўшы чаго-н. ‖ *незак.* **накрывацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАКРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак.* **1.** *гл.* крыць. **2.** *каго-што.* Пакрыць, закрыць чым-н. зверху. *Н. машыну брызентам. Н. праціўніка артылерыйскім агнём* (перан.: папасці ў цэль). **3.** *каго (што).* Злавіць, захапіць знянацку на месцы злачынства (разм.). *Н. бандытаў.* ◊ **Накрыць (на) стол** — падрыхтаваць стол для яды, паставіўшы ўсё неабходнае. ‖ *незак.* **накрываць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 і 3 знач.); *наз.* **накрыванне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

НАКРЫЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы *зак., на каго* і *без дап.* Насварыцца на каго-н. *Н. на свавольніка.*

НАКРЫШЫ́ЦЬ *гл.* крышыць.

НАКРЭ́МЗАЦЬ *гл.* крэмзаць.

НАКРЭ́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *чаго.* Закрэсліць у многіх месцах. **2.** *што.* Зрабіць накід (плана, схемы і пад.). **3.** *што* і *чаго.* Напісаць (разм.). *Н. мелам на сцяне.* **4.** *перан., што.* Намеціць, вызначыць на будучае; прадказаць. *Н. шлях развіцця будучага прадпрыемства.*

НАКУКАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -куку́е; *зак., што* і *чаго* (разм.). У народных павер'ях: прадказаць колькасць гадоў жыцця (пра кукаванне зязюлі).

НАКУ́ЛЬГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Крыху кульгаць. *Н. на адну нагу.* ‖ *наз.* **накульгванне,** -я, *н.*

НАКУПІ́ЦЬ, -куплю́, -ку́піш, -ку́піць; -ку́плены *і* **НАКУПЛЯ́ЦЬ,** -пля́ю, -пля́еш, -пля́е; -купля́ны; *зак., чаго.* Купіць вялікую колькасць чаго-н. *Накупіла рознай драбязы. Накупляў цацак дзецям.*

НАКУРО́ДЫМЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -міць; *зак.* Вылучыць з сябе шмат курадыму, сажы. *Лямпа накурадымела.*

НАКУРО́ДЫМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *зак.* Нарабіць, напусціць курадыму. *Галавешка накурадыміла.*

НАКУРЫ́ЦЬ, -куру́, -ку́рыш, -ку́рыць; -ку́раны; *зак.* Курачы, напоўніць памяшканне табачным дымам. ‖ *незак.* **наку́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКУРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Напусціць дыму; накурадымець. *Галавешкі накурэлі поўную хату дыму.*

НАКУСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Пра насякомых: пакусаць, нарабіць укусаў у многіх месцах. *Камары накусалі рукі.* **2.** *чаго.* Адкусваючы шчыпцамі, нарабіць кавалкаў (разм.). *Н. свінцу.* ‖ *незак.* **наку́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАКУСІ́ЦЬ, -кушу́, -ку́сіш, -ку́сіць; -ку́саны; *зак., што.* Пракусіць злёгку, зверху, не да канца. *Н. яблык.* ‖ *незак.* **наку́сваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **наку́сванне,** -я, *н.*

НАКУХА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак., чаго* і *без дап.* (разм.). Наварыць чаго-н., прыгатаваць у нейкай колькасці для яды. *Чаго ты там накухарыла?*

НАКЦЮ́РН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі музычны пераважна фартэп'янны твор лірычнага характару. ‖ *прым.* **накцю́рнавы,** -ая, -ае.

НАКШТА́ЛТ, *прыназ. з Р.* Спалучэнне з прыназоўнікам "накшталт" выражае параўнальныя адносіны: указвае на прадмет, з'яву, прымету, да якіх падобны якія-н. прадметы, з'явы. *Нешта н. дрэва.*

НАЛА́ДЗІЦЦА, -ла́джуся, -ла́дзішся, -ла́дзіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пайсці на лад; прыняць належны кірунак; устанавіцца. *Работа наладзілася. Надвор'е наладзілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць прыгодным (для работы, карыстання і пад.). *Праз тыдзень справа наладзілася.* **3.** Сабрацца, прыладзіцца рабіць што-н. *Н. слухаць радыё.* ‖ *незак.* **наладжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАЛА́ДЗІЦЬ, -ла́джу, -ла́дзіш, -ла́дзіць; -ла́джаны; *зак., што.* **1.** Адрамантаваць, направіць што-н. папсаванае, паламанае. *Н. трактар.* **2.** Зрабіць, стварыць. *Н. друкарню.* **3.** Арганізаваць што-н., ажыццявіць якое-н. мерапрыемства. *Н. сустрэчу з выпускнікамі.* **4.** Прывесці ў парадак, уладкаваць. *Н. гаспадарку.* ‖ *незак.* **наладжваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наладка,** -і, *ДМ* -дцы (да 1 знач.; спец.) *і* **наладжванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **нала́дачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

НАЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па наладцы машын, станкоў, механізмаў. *Працаваць наладчыкам.* ‖ *ж.* **нала́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НАЛАЖЫ́ЦЦА, -лажу́ся, -ло́жышся, -ло́жыцца; *зак.* (разм.). Налаўчыцца рабіць што-н. *Не налажылася яна ячэю да такой работы.*

НАЛАЖЫ́ЦЬ[1], -лажу́, -ло́жыш, -ло́жыць; -ло́жаны; *зак.* **1.** *што.* Палажыць зверху, паверх чаго-н. *Н. зверху пліту. Н. гіпс.* **2.** *што.* Зрабіць якую-н. памету, запіс, знак. *Н. рэзалюцыю. Н. свой адбітак на што-н.* (перан.: пакінуць след, адбітак на кім-н.). **3.** *што* і *чаго.* Кладучы, напоўніць чым-н. *Н. воз сена.* **4.** *што.* Падвергнуць чаму-н., што абазначана назоўнікам. *Н. штраф. Н. спагнанне.* ◊ **Налажыць галавой** (разм.) — прапасці, загінуць. **Налажыць лапу (руку)** *на што* (разм.) — захапіць што-н., падпарадкаваць сабе. ‖ *незак.*

накладваць, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **налажэнне**, -я, *н.* (да 2 і 4 знач.).

НАЛАЖЫЦЬ[2], -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак., каго* (разм.). Прывучыць каго-н. да чаго-н. *Н. хлопца на добрае.*

НАЛАЗІЦЬ *гл.* налезці.

НАЛАМАЦЬ, -ламлю, -ломіш, -ломіць; -ламаў, -мала; -ламі; -ламаны; *зак.* **1.** *чаго.* Зламаць нейкую колькасць чаго-н., паламаць. *Н. галля.* **2.** *што.* Зламаць не да канца, надламаць. *Н. галінку.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго.* Схіліць, прывучыць да чаго-н. (разм.). *Н. унука на сталярства.* ◊ **Наламаць руку** *на чым* (разм.) — набыць вопыт у якой-н. справе. ‖ *незак.* **наломліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **наломваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

НАЛАПАТАЦЬ, -лапачу, -лапочаш, -лапоча; -лапачы; *зак., чаго* (разм.). Нагаварыць абы-чаго без толку.

НАЛАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Залатаць штo-н.

НАЛАТАШЫЦЬ, -ташу, -тошыш, -тошыць; -тошаны; *зак., чаго* (разм.). Нарваць без разбору, псуючы і спусташаючы. *Н. агуркоў. Н. гароху.* ‖ *незак.* **налатошваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛАЦІЦЬ *гл.* лаціць.

НАЛГАЦЬ *гл.* ілгаць.

НАЛЕВА, *прысл.* **1.** У левы бок, на левым баку. *Звярнуць н. Н. ад выхаду.* **2.** *перан.* Не па прамому назначэнню, незаконна (разм.). *Прадаць сена н.*

НАЛЕГЧЫ, -лягу, -ляжаш, -ляжа; налёг, -лягла *і* -легла, -лягло *і* -легла; наляж; *зак.* **1.** *на каго-што.* Наваліцца на каго-, што-н., націснуць сваім цяжарам. *Н. плячом на дзверы.* **2.** *перан., на што.* З сілай пачаць дзейнічаць якой-н. прыладай. *Н. на вёслы.* **3.** *перан., на што.* Пачаць энергічна рабіць што-н., займацца чым-н. (разм.). *Н. на вучобу. Н. на работу.* ‖ *незак.* **налягаць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛЕДЗЬ, -і, *ж.* Ледзяная корка, якая ўтвараецца ў выніку замярзання вады, што выйшла на паверхню, а таксама слой лёду рознай таўшчыні, які намярзае на чым-н.

НАЛЕЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак.* **1.** *каму.* Быць, з'яўляцца ўласнасцю каго-, чаго-н., знаходзіцца ў распараджэнні каго-н. *Нетры зямлі належаць дзяржаве. Будучае належыць моладзі.* **2.** *да каго-чаго.* Адносіцца да якой-н. групы, уваходзіць у склад чаго-н. *Н. да механізатараў.* **3.** *каму-чаму.* Быць уласцівым каму-, чаму-н., зыходзячым ад каго-, чаго-н. *Рашаючая роля належыць культуры.* **4.** *безас., каму.* Падлягаць выплаце, выдачы за штo-н. *Належыць заплаціць за нумар у гасцініцы.* **5.** *безас., каму* і *без дап.* Быць устаноўленым, вызначаным. *Пастаўым належыць мець пісталеты.* **6.** *безас., з інф., каму.* Быць неабходным. *Воінам належала сустрэцца яшчэ са школьнікамі.* ◊ **Як (і) належыць** (разм.) — як патрэбна, як мае быць.

НАЛЕЖНЫ, -ая, -ае. Такі, які патрэбны. *Н. парадак. Успрыняць як належнае каму-, чаму-н.* (ацаніць па заслугах каго-, што-н.).

НАЛЕЗЦІ, -лезу, -лезеш, -лезе; налез; -зла; -лезь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Улезці куды-н. у вялікай колькасці. *Налезла мух у бутэльку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Пра адзежу, абутак: надзецца. *Боты не налезлі на ногі.* **3.** *на каго-што* і *без дап.* Насунуцца, наваліцца на каго-, што-н. *Льдзіна налезла на льдзіну.* ‖ *незак.* **налазіць**, -лажу, -лазіш, -лазіць.

НАЛЕТА, *прысл.* (разм.). Будучым летам, у будучым годзе. *Не паступіў сёлета, паступіш н.*

НАЛЁТ, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* наляцець. **2.** Раптоўны ваенны ўзброены напад на каго-, што-н. *Паветраны н. Агнявы н.* (перан.: масіраваны артылерыйскі абстрэл). **3.** Напад з мэтай грабяжу. *Бандыцкі н.* **4.** Тонкі слой чаго-н. на паверхні. *Н. пылу. Н. у горле* (гнойнае ўтварэнне на міндаліне). **5.** *перан., чаго.* Пра што-н., звязанае з унутраным станам, пачуццямі. *Артыкул з налётам гумару.* **6.** Колькасць налятанага часу або налятанай адлегласці. *На яго рахунку 500 тысяч кіламетраў налёту.* ◊ **З налёту** (разм.) — не спыняючы руху, на поўным ходу. ‖ *прым.* **налётны**, -ая, -ае (да 4 знач.).

НАЛЁТАМ, *прысл.* (разм.). Раптоўна; зняацку. *Захапіць штаб праціўніка н.*

НАЛЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Грабежнік, той, хто займаецца налётамі (у 3 знач.). ‖ *ж.* **налётчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НАЛІЗАЦЦА, -ліжуся, -ліжашся, -ліжацца; -ліжыся; *зак.* **1.** *чаго.* Уволю палізаць (разм.). *Н. мёду.* **2.** *чаго* і *без дап.* Напіцца дап'яна (груб.). *Во налізаўся, на нагах не можа стаяць.* ‖ *незак.* **налізвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАЛІК, -у, *м.* (афіц.). Грашовае спагнанне са службовай асобы за няправільныя выдаткі. *Грашовы н.* ‖ *прым.* **налікoвы**, -ая, -ае.

НАЛІНЕІЦЬ *гл.* лінеіць.

НАЛІПНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; наліп, -пла *і* наліпнуў, -нула; *зак.* Прыліпнуць да паверхні ў якой-н. колькасці. *Гразь наліпла на боты.* ‖ *незак.* **наліпаць**, -ае.

НАЛІСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вельмі тонкі блін з пшанічнай мукі. *Напячы налiснікаў.*

НАЛІЎ, -ліву, *м.* **1.** Дзеянне, звязанае з дзеясловамі наліць — наліваць. *Н. бензіну ў цыстэрны.* **2.** Ступень напоўненасці чаго-н. вадкасцю. *Бутэлька няпоўнага наліву.* **3.** Набуханне сокамі пладоў, зерня. *Н. зерня.* **4.** Пухліна на нагах каня. *У каня ўзніклі налівы.* ○ **Белы наліў** — гатунак ранніх яблыкаў белага колеру.

НАЛІЎКА, -і, *ДМ* -ліўцы, *мн.* -і, -лівак, *ж.* Род віна — салодкая настойка на фруктах, ягадах. *Вішнёвая н.* ‖ *прым.* **налівачны**, -ая, -ае.

НАЛІЎНЫ, -ая, -ое. **1.** Які прыстасаваны для перавозкі вадкіх грузаў без тары. *Наліўное судна.* **2.** Які прыводзіцца ў рух вадою, што падае зверху (спец.). *Наліўное вадзяное кола.* **3.** Поўны сокаў, спелы (пра плады). *Наліўныя яблыкі.*

НАЛІХА, *прысл.* (разм.). **1.** Для якой патрэбы, нашто. *Н. ён мне патрэбен.* **2.** (у спалучэнні са словам "як"). На няшчасце; назло. *Як н. пайшоў дождж.*

НАЛІЦЦА, -льюся *і* -ліюся, -льешся *і* -ліешся, -льецца *і* -ліецца; наліўся, -лілася, -лося; наліся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нацячы, пранікнуць куды-н. *Налілася вада ў бочку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Напоўніцца чым-н. вадкім. *Вядро налілося роўна з берагамі.* **3.** *перан.* Змяніць колер, афарбоўку. *Шчокі наліліся румянцам.* **4.** Стаць сакавітым, спелым, пруткім. *Яблыкі наліліся сокам. Мускулы наліліся.* ◊ **Наліцца кроўю** (разм.) — пачырванець ад прыліву крыві. ‖ *незак.* **налівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАЛІЦЬ[1], -лью, -льеш, -лье; -льём, -льяце, -льюць *і* -лію, -ліеш, -ліе; -ліём, -ліяце, -ліюць; наліў, -ліла, -ліло; налі; -літы; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Уліць або, уліваючы, напоўніць штo-н. *Н. шклянку кавы.* **2.** *без дап.* Тое, што і наліцца (у 4 знач.; разм.). *Жыта ўжо наліло.* **3.** *што чым.* Заліць штo-н. чым-н. для настойкі. *Н. чарніцы гарэлкай.* **4.** *чаго.* Разліць па паверхні. *Н. на стол малака.* ‖ *незак.* **наліваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛІЦЬ[2], -лью, -льеш, -лье; -льём, -льяце, -льюць; -лі; *зак., чаго.* Вырабіць, падрыхтаваць ліццём нейкую колькасць чаго-н. *Н. свінцовых куль.*

НАЛІЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Быць, мецца ў наяўнасці, у пэўнай колькасці. *У класе налічваецца 30 чалавек.*

НАЛІЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* налічыць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утрымліваць, змяшчаць у сабе нейкую колькасць каго-, чаго-н. *Атрад налічваў трыста чалавек.*

НАЛІЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Накладная ліштва на дзвярным або аконным праёме. *Без налічнікаў вокны сляпыя.*

НАЛІЧЫЦЬ, -лічу, -лічыш, -лічыць; -лічаны; *зак., што.* **1.** Лічачы, устанавіць колькасць каго-, чаго-н. *Н. дзесяць памылак.* **2.** Лічачы, дабавіць. *Н. працэнты на ўклад.* **3.** Вызначыць дадатковую аплату за пратэрміноўку плацяжу. *Н. 20 тысяч пені.* **4.** Залічыць на чый-н. рахунак які-н. від аплаты. *Н. заработную плату.* ‖ *незак.* **налічаць**, -аю, -аеш, -ае *і* **налічваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **налічэнне**, -я, *н.* (да 3 і 4 знач.).

НАЛОБНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рамень у конскай вуздэчцы, які праходзіць упоперак ілба. **2.** Павязка, якая завязваецца на галаву для падтрымкі валасоў у час работы.

НАЛОБНЫ, -ая, -ае. Які завязваецца на лоб. *Налобная павязка.*

НАЛОМВАЦЬ, НАЛОМЛІВАЦЬ *гл.* наламаць.

НАЛУЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* **1.** Ачысціць ад шалупін нейкую колькасць чаго-н. *Н. арэхаў.* **2.** Насмеціць шкарлупіннем. ‖ *незак.* **налузваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛУПІЦЬ[1], -луплю, -лупіш, -лупіць; -луплены; *зак., чаго.* **1.** Надраць пэўную колькасць чаго-н. *Н. кары.* **2.** Нарваць вялікую колькасць чаго-н. (разм.). *Н. морквы.*

НАЛУПІЦЬ[2], -луплю, -лупіш, -лупіць; -луплены; *зак., каго* (разм.). Набіць каго-н.; налупцаваць.

НАЛУПЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак., каго* (разм.). Набіць дзягай, плёткай, розгай; выхвастаць.

НАЛУШЧЫЦЬ, -лушчу, -лушчыш, -лушчыць; -лушчаны; *зак., чаго.* **1.** Ачысціць ад шалупін, якой-н. абалонкі нейкую колькасць чаго-н. *Н. гароху.* **2.** і *без дап.* Насмеціць шалушэннем. *Н. на падлогу.* ‖ *незак.* **налушчваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛЫГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Злучыць, звязаць пры дапамозе вяроўкі, рэменя і пад. *Н. валоў.* **2.** *што* і *чаго.* Тое, што і нанізаць (разм.). *Н. маністу тытуню.* **3.** *каго.* Налавіць (пры дапамозе пятлі). *Н. арканам дзікіх коней.* ‖ *незак.* **налыгваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЛЫГАЧ, -а, *мн.* -а, -оў, *м.* Рамень, шнур, на якім водзяць жывёлу, паляўнічых сабак.

НАЛЮБАВАЦЦА, -буюся, -буешся, -буецца; -буйся; *зак.* Уволю палюбавацца. *Не магу н. азёрным краявідам.*

НАЛЯГАЦЬ *гл.* налегчы.

НАЛЯПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Зрабіць штo-н. наспех, няўмела, абы-як. *Н. карціну.* **2.** *чаго, чым* і *без дап.* Напэцкаць, нарабіць плям на чым-н. *Н. на абрус.*

НАЛЯПІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лепіцца; *зак.* Прыляпіцца ў нейкай колькасці. *Наляпілася снегу на боты.*

НАЛЯПІЦЬ, -ляплю, -лепіш, -лепіць; -лeплены; *зак.* **1.** *гл.* ляпіць. **2.** *чаго.* Лепячы, нарабіць, прыгатаваць. *Н. гаршкоў.*

НАЛЯТАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *гл.* наляцець. **2.** **налятай(це).** Ужыв. як за-

прашэнне хутчэй што-н. браць, купляць (разм.). *Каму трэба дзежкі, налятайце!*

НАЛЯТА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* Лётаючы, пакрыць якую-н. адлегласць, прабыць нейкі час у паветры. *Н. тры тысячы гадзін. Н. 500 тысяч кіламетраў.*

НАЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -ляціце́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыляцець у вялікай колькасці. *Наляцелі пчолы на мёд.* **2.** *на каго-што.* На хаду, з разбегу наткнуцца, наскочыць (разм.). *Н. на слуп.* **3.** *на каго-што.* Напасці на каго-н. з лёту. *Ястраб наляцеў на куранят.* **4.** *на каго-што* і *без дап.* Зрабіць напад, атакаваць. *Карнікі наляцелі на горад.* **5.** *перан., на каго.* Накінуцца на каго-н. з лаянкай, пагрозамі (разм.). *Свякроў наляцела з пагрозамі.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знянацку пачацца (пра вецер, дождж і пад.). *Наляцела навальніца з градам.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падаючы, асесці ў якой-н. колькасці. *Наляцела тапалінага пуху ў хату.* ‖ *незак.* **наля́таць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **налёт**, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

НАМАГА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* намагацца. **2.** Фізічнае, разумовае або душэўнае напружанне, накіраванае на што-н. *Прыкласці ўсе намаганні.*

НАМАГА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *з інф.* Старацца што-н. зрабіць. *Н. скончыць работу ў тэрмін.* **2.** Настойваць на чым-н. *Н. здзейсніць задуму.* ‖ *наз.* **намага́нне**, -я, *н.*

НАМАГІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца на магіле. *Н. помнік.*

НАМАГНІ́ЦІЦЬ, -ні́чу, -ні́ціш, -ні́ціць; -ні́чаны; *зак., што.* Надаць якому-н. целу якасці магніта. *Н. сталёвы стрыжань.* ‖ *незак.* **намагні́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМА́З, -у, *м.* У мусульман: штодзённая пяціразовая (у вызначаны час) малітва, якая суправаджаецца мыццём рук і рытуальнымі рухамі. *Вячэрні н.*

НАМА́ЗАЦЦА, -ЦЬ *гл.* мазацца, -ць.

НАМАЗО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Нацерці да мазалёў. *Н. рукі.* ‖ *незак.* **намазо́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМАКА́ЦЬ *гл.* намокнуць.

НАМАЛАЦІ́ЦЦА, -лачу́ся, -ло́цішся, -ло́ціцца; *зак.* (разм.). Напрацавацца, малоцячы. *За раніцу намалаціўся ўдосталь.*

НАМАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., чаго.* **1.** Нарыхтаваць малацьбой. *Н. тону гароху.* **2.** *перан.* Пабіць, разбіць нейкую колькасць чаго-н. (разм.). *Колькі талерак намалаціілі!* **3.** *перан.* Хутка нагаварыць чаго-н. (разм.). ‖ *незак.* **намало́чваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **намало́т**, -у, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.*

НАМАЛО́ЦЬ[1], -мялю́, -ме́леш, -ме́ле; -мялі́; -мо́латы; *зак., чаго.* Размалоць нейкую колькасць чаго-н. *Н. мукі.*

НАМАЛО́ЦЬ[2], -мялю́, -ме́леш, -ме́ле; -мялі́; *зак., чаго* і *без дап.* (разм.). Нагаварыць многа лішняга, пустога. *Н. лухты.*

НАМАЛЯВА́ЦЬ *гл.* маляваць.

НАМАНІ́ЦЬ *гл.* маніць.

НАМАРЫНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., чаго.* Марынуючы, прыгатаваць нейкую колькасць чаго-н. *Н. грыбоў.* ‖ *незак.* **намарыно́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМА́СЛІЦЬ *гл.* масліць.

НАМАСЦІ́ЦЬ *гл.* масціць.

НАМАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Навіцца, накруціцца. *Ніткі наматаліся на шпульку.* **2.** Стаміцца ад беганіны, турбот (разм.). *Наматаўся за дзень.*

НАМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* і *чаго.* **1.** *гл.* матаць[1]. **2.** Матаючы, нарыхтаваць у нейкай колькасці. *Н. пяць клубкоў нітак.* ‖ *незак.* **намо́тваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМАХЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *зак., чаго* (разм.). Набыць махлярствам нейкую колькасць чаго-н.

НАМА́ЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Абмацваючы, адчуць наяўнасць чаго-н., знайсці, адшукаць. *Н. кашалёк у кішэні.* **2.** Выявіць найбольш слабае месца ў чым-н. тлумачэнні (перан.). ‖ *незак.* **нама́цваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМАЧЫ́ЦЬ, -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны; *зак.* **1.** *гл.* мачыць. **2.** *што* і *чаго.* Нарыхтаваць мачэннем. *Н. яблыкаў.*

НАМЕЖАВА́ЦЬ, -мяжу́ю, -мяжу́еш, -мяжу́е; -мяжу́й; -межава́ны; *зак., чаго.* Устанавіць граніцы, межы чаго-н. ‖ *незак.* **намяжо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМЕНКЛАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Пералік або сукупнасць назваў, тэрмінаў, што ўжываюцца ў якой-н. спецыяльнасці. *Геаграфічная н. Н. лекавых сродкаў.* **2.** *зб.* Наменклатурныя работнікі, а таксама спісы адпаведных пасад (разм.). ‖ *прым.* **наменклату́рны**, -ая, -ае.

НАМЕНКЛАТУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* наменклатура. **2.** У выразах: **наменклатурны работнік, наменклатурныя кадры** — работнікі, якія персанальна прызначаюцца вышэйшай інстанцыяй.

НАМЕ́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Замысел што-н. зрабіць. *Добрыя намеры. Цяпер ён прыйшоў з цвёрдым намерам.*

НАМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* **1.** Адмераць у якой-н. колькасці. *Н. зямлі.* **2.** Мераючы, вызначыць колькасць чаго-н. *Н. 5 метраў тканіны.* ‖ *незак.* **наме́рваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **намяра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАМЕ́РЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; намёрзся, -ме́рзлася; -ніся; *зак.* (разм.). Пабыўшы доўга на холадзе, вельмі змерзнуць. *Н. ў дарозе.*

НАМЕ́РЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зне; намёрз, -ме́рзла; *зак.* Замярзаючы, утварыцца, нарасці на паверхні чаго-н. (пра лёд і пад.). *Каля калодзежа намерзла* (безас.). ‖ *незак.* **намярза́ць**, -а́е.

НАМЕ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** *з інф.* Займець намер што-н. зрабіць. *Н. паехаць на экскурсію.* **2.** Нацэліцца, замахнуцца. *Н. сякерай для ўдару.* ‖ *незак.* **наме́рвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАМЕ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая замяняе каго-н. *Знайсці сабе намесніка.* **2.** Афіцыйная назва асобы, якая замяшчае кіраўніка. *Н. дырэктара.* ‖ *ж.* **наме́сніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **наме́сніцкі**, -ая, -ае.

НАМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -мецяце́, -мяту́ць; намёў, -мяла́, -мяло́; намяці́; -ме́цены; *зак., чаго.* **1.** Падмятаючы, сабраць у нейкай колькасці. *Н. кучу смецця.* **2.** Нанесці, надзьмуць ветрам (пра пыл і пад.). *Н. гурбы снегу.* ‖ *незак.* **намята́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАМЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што папярэдне намечана, папярэдні план. *Падрыхтаваць наметкі.*

НАМЕ́ЦІЦЬ[1], -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны; *зак.* **1.** *што.* Абазначыць, ставячы меткі, знакі на чым-н. *Н. бялізну.* **2.** *што.* Абазначыць, ставячы віткі. *Н. флажкамі дарогу.* **3.** *што.* Лёгкімі штрыхамі вызначыць асноўныя контуры чаго-н. *Н. план фасада.* **4.** *каго-што.* Папярэдне вызначыць каго-, што-н. для абрання куды-н. *Н. кандыдатуру на пасаду старшыні калгаса.* **5.** *што.* Задумаць, запланаваць зрабіць што-н. *Н. на сераду сход калгаснікаў.* ‖ *незак.* **намяча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАМЕ́ЦІЦЬ[2] *гл.* меціць[2].

НА́МЕЦЬ, -і, *ж.* Тое, што намецена ветрам (гурбы снегу, пяску і пад.). *Снежная н.*

НАМЕ́ШВАЦЬ *гл.* намяшаць.

НАМЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Слова або жэст, у якіх адкрыта не выказваецца думка, але мяркуецца, што пра яе здагадаюцца. *Гаварыць з намёкам. Зразумець н.* **2.** Слабая прымета чаго-н. *Не было ніякага намёку на дождж* (перан.).

НАМЁРЗЛЫ, -ая, -ае. Які замёрз на холадзе, азябнуў. *Намёрзлыя шчокі.*

НАМЁРТВА, *прысл.* Вельмі моцна, трывала, так, што нельга раз'яднаць. *Скляпаць н.*

НАМЁТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і наметка.

НАМЁТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і намітка (у 2 знач.).

НАМЁТКА[3], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і фастрыга.

НАМІНА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Абазначаная вартасць (на таварах, грашовых знаках, каштоўных паперах). *Продаж па наміналу.*

НАМІНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражаецца той ці іншай грашовай вартасцю (спец.). *Намінальная цана.* **2.** Які толькі называецца, але не выконвае сваіх функцый; фіктыўны (кніжн.). *Лічыцца дзе-н. намінальна* (прысл.).

НАМІНА́ЦЬ *гл.* намяць.

НА́МІТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Доўгі вузкі кусок кужэльнага палатна, звычайна з каймой або вышыўкай. *Льняная н. Н. смугі* (перан.). **2.** Даўней: галаўны ўбор замужніх жанчын. *Ішлі жанчыны ў беласнежных намітках.* ‖ *прым.* **на́мітачны**, -ая, -ае.

НАМНО́ГА, *прысл.* У значнай ступені, у некалькі разоў больш. *Зрабіць н. больш, чым планавалася.*

НАМО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -мо́ў, *ж.* (разм.). **1.** Дамоўленасць аб чым-н., угавор. **2.** Нагавор, паклёп на каго-н. *Ён стаў ахвярай намовы.* ‖ *прым.* **намо́ўны**, -ая, -ае.

НАМО́КЛЫ, -ая, -ае. Які намок, мокры; прамоклы. *Намоклая салома. Н. світар.*

НАМО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; намо́к, -кла; -ні; *зак.* Стаць мокрым, прамокнуць. *Н. пад дажджом.* ‖ *незак.* **намака́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАМО́РШЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* моршчыцца, -ць.

НАМО́ТВАЦЬ *гл.* намотаць.

НАМО́ТКА *гл.* матаць[1].

НАМУДРАВА́ЦЬ *гл.* мудраваць.

НАМУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Нацёртае хамутом ці чым-н. іншым месца ў каня, вала і пад.

НАМУ́ЛЯЦЬ *гл.* муляць.

НАМУ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Нацярпецца мук, гора. *Н. ў дарозе.*

НАМУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго.* Многа, доўга памучыць каго-н. *Намучыў ён мяне сёння.*

НАМУШТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго.* **1.** Навучыць каго-н. муштроўкай, вышкаліць. **2.** Прывучыць (сабаку) да палявання на звера, на птушак (спец.).

НАМЫ́ЛІЦЦА, -ЦЬ *гл.* мыліць.

НАМЫ́Ў, -мыву, *м.* **1.** *гл.* намыць. **2.** Грунт ля берага, намыты вадой. ‖ *прым.* **намыўны́**, -а́я, -о́е.

НАМЫ́ЦЬ, -мы́ю, -мы́еш, -мы́е; -мы́ты; *зак.* **1.** *чаго.* Вымыць нейкую колькасць. *Н. бялізны.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Нанесці плынню, хвалямі. *Рака намыла водмель.* **3.** *чаго.* Здабыць, прамываючы вадой. *Н. золата.*

НАН—НАП

4. *што і чаго.* Стварыць збудаванне з зямлі пры дапамозе землясоснай машыны. *Н. дамбу.* ‖ *незак.* **намываць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **намыў**, -мыву, *м.* (да 2, 3 і 4 знач.).

НАМЯЖОЎВАЦЬ *гл.* намежаваць.

НАМЯКАЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Размякаць ад вільгаці.

НАМЯКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., каму на каго-што* і *без дап.* Рабіць намёкі, гаварыць намёкамі, не выказваць адкрыта сваёй думкі. *Н. на чые-н. старыя грахі.* ‖ *зак.* **намякнуць**, -мякну, -мякнеш, -мякне; -мякнём, -мекняце, -мякнуць; -мякні.

НАМЯКЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сырым, размяклым ад сырасці, вады. *Намяклыя сухары.*

НАМЯКНУЦЬ *гл.* мякнуць.

НАМЯНЦІЦЬ, -мянчу, -менціш, -менціць; -менчаны; *зак., што.* Натачыць касу мянташкай.

НАМЯРАЦЬ *гл.* намераць.

НАМЯРЗАЦЬ *гл.* намерзнуць.

НАМЯСІЦЬ, -мяшу, -месіш, -месіць; -мешаны; *зак., чаго.* Месячы, прыгатаваць нейкую колькасць чаго-н. *Н. цеста.*

НАМЯТАЦЬ *гл.* намесці.

НАМЯЦЬ, -мну, -мнеш, -мне; -мнём, -мняце, -мнуць; -мні; *зак., чаго.* **1.** Размінаючы, прыгатаваць пэўную колькасць чаго-н. *Н. гліны.* **2.** Змяць у якой-н. колькасці. *Н. саломы.* **3.** Тое, што і нацерці (у 5 знач.; разм.). *Н. лёну.* ◊ **Намяць бакі** *каму* (разм.) — пабіць каго-н. ‖ *незак.* **намінаць**, -аю, -аеш, -ае.

НАМЯЧАЦЬ *гл.* намеціць[1].

НАМЯШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Мяшаючы, прыгатаваць у нейкай колькасці. *Н. свінням мяшанкі.* ‖ *незак.* **намешваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАНАВА, *прысл.* **1.** Не так, як раней, інача́й, па-новаму. *Перапісаць заяву н.* **2.** Яшчэ раз; зноў, спачатку. *Пачаць усё н.*

НАНАЙЦЫ, -аў, *адз.* нанаец, -найца, *м.* Народ, які жыве на Далёкім Усходзе ў басейне ракі Амур. ‖ *ж.* **нанайка**, -і, *ДМ* -найцы, *мн.* -і, -наек. ‖ *прым.* **нанайскі**, -ая, -ае.

НАНАСІЦЬ, -нашу, -носіш, -носіць; -ношаны; *зак., што.* Прынесці ў нейкай колькасці за некалькі прыёмаў. *Н. дроў.* ‖ *незак.* **наношваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАНАЧ, *прысл.* **1.** З наступленнем, пачаткам ночы. *Н. сабраўся дождж.* **2.** Перад начным сном. *Памыцца н.* **3.** На начлег, пераспацъ ноч. *Здарожыўся хлапчук і папрасіўся н.*

НАНЕСЦІ[1], -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нанёс, -несла *і* -нясла; -нясі; -несены; *зак.* **1.** *чаго.* Прынесці ў нейкай колькасці. *Н. снегу ў хату.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што на каго-што.* Наштурхнуць цячэннем вады, ветрам і пад. (разм.). *Лодку нанесла на мель.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *безас., каго-што.* Нечакана з'явіцца, трапіць на каго-, што-н. (разм.). *Нанесла карнікаў у вёску.* **4.** *што на што.* Адзначыць якія-н. даныя на чым-н. *Н. азёры на карту.* **5.** *што.* Прычыніць, зрабіць (тое, што абазначана назоўнікам). *Н. ўдар. Н. паражэнне.* ‖ *незак.* **наносіць**, -ношу, -носіш, -носіць. ‖ *наз.* **нанясенне**, -я, *н.* (да 4 і 5 знач.).

НАНЕСЦІ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -нясе; -несла *і* -нясла; *зак., чаго.* Знесці нейкую колькасць яек (пра птушак). *Н. кош яек.*

НАНІЗАЦЬ *гл.* нізаць.

НАНІЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і нізаць.

НАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Грубая баваўняная тканіна з тоўстай пражы, звычайна жоўтага колеру. ‖ *прым.* **нанкавы**, -ая, -ае.

НАНОВА, *прысл.* (разм.). Тое, што і нанава.

НАНОС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зямля, пясок і пад., нанесеныя вадой, ветрам. *Пясчаныя наносы.*

НАНОСНЫ, -ая, -ае. **1.** Нанесены ветрам, цячэннем. *Н. пясок.* **2.** *перан.* Выпадковы, не ўласцівы каму-н. (разм.). *Наносныя матывы ў паэзіі. Пазбавіцца ад усяго наноснага* (наз.).

НАНОШВАЦЬ *гл.* нанасіць.

НАНПАРЭЛЬ, -і, *ж.* Друкарскі шрыфт, драбнейшы за петыт. *Набраць спасылкі нанпарэллю.* ‖ *прым.* **нанпарэльны**, -ая, -ае.

НАНСУК, -у, *м.* Тонкая баваўняная тканіна, падобная на льняную, з якой шыюць бялізну. *Прасціна з нансуку.* ‖ *прым.* **нансукавы**, -ая, -ае.

НАНЮХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., чаго* (разм.). Панюхаць чаго-н. уволю, многа. *Н. кветак. Н. бензіну.*

НАНЯЦЦА, наймуся,ноймешся, ноймецца; ноймемся, ноймецеся, ноймуцца; наняўся, -нялася, -лося, -ліся; найміся; *зак.* Паступіць на працу па найму. *Н. калоць дровы.* ‖ *незак.* **наймацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАНЯЦЬ, найму, ноймеш, нойме; ноймем, ноймеце, ноймуць; наняў, -няла, -ло, -лі; наняты; *зак., каго-што.* Прыняць на работу або ўзяць у часовае карыстанне за плату. *Н. рабочых. Н. кватэру.* ‖ *незак.* **наймаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наём**, найму *і* **найм**, найму, *м.* *Працаваць па найму.*

НАОГУЛ, *прысл.* **1.** Увогуле, ва ўсіх адносінах. *Н. гэта адзіна правільнае рашэнне.* **2.** Заўсёды, ва ўсіх выпадках. *Ён н. такі.* **3.** У агульных рысах, у цэлым. *Яна н. расказвала пра людзей, а не пра цябе.* **4.** Ужыв. ў значэнні абагульняючага слова. *Н. ён імкнуўся дапамагаць абяздоленым.*

НАПАВАЛ, *прысл.* **1.** Адразу насмерць. *Забіць звера н.* **2.** *перан.* Вельмі моцна; пераканальна. *Факты білі н.*

НАПАВЕР, *прысл.* У доўг, у крэдыт. *Набраць тавару н.*

НАПАГАТОВЕ, *прысл.* У стане гатоўнасці. *Трымаць стрэльбу н.*

НАПАГАТОЎ: **узяць напагатоў** (спец.) — аб прыёме, пры якім вінтоўка трымаецца ў стане гатоўнасці да стральбы.

НАПАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Хуткае дзеянне, накіраванае на каго-, што-н. для захопу, грабяжу, забойства і пад. *Адбіць н. ворага.* **2.** Абвінавачанні, папрокі, з якімі выступаюць супраць каго-, чаго-н. *Яму давялося выслухаць н. крытыкі.*

НАПАДАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Падаючы, набрацца ў нейкай колькасці. *Нападала лісця з дрэў.*

НАПАДАЦЬ *гл.* напасці.

НАПАДАЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Ігрок спартыўнай каманды (футбола, хакея і інш.), які забівае мяч, шайбу ў вароты праціўніка.

НАПАДЗЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* напасці. **2.** *зб.* Частка каманды, якая непасрэдна вядзе атаку на праціўніка пры гульні ў футбол, хакей і пад. *Ігрок нападзення.*

НАПАДКІ, -аў *і* -дак. Прыдзіркі, папрокі, абвінавачанні. *Н. крытыкі. Падвяргацца нападкам.*

НАПАДРОСТ: **шыць нападрост** — з запасам, з разлікам на рост.

НАПАІЦЬ, -паю, -поіш, -поіць; -поены; *зак.* **1.** *гл.* паіць. **2.** *перан., што.* Насыціць, напоўніць чым-н. *Паветра напоена пахам чаромхі.* ‖ *незак.* **напойваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПАЙВАННЕ, НАПАЙВАЦЬ *гл.* напаяць.

НАПАЙКА, -і, *ДМ* -пайцы, *мн.* -і, -паек, *ж.* **1.** *гл.* напаяць. **2.** Напаяны кавалак металу. *Стальная н.*

НАПАКАЗ, *прысл.* **1.** Для агульнага агляду. *Выставіць тавары н.* **2.** З мэтай звярнуць увагу, для выгляду. *Рабіць усё толькі н.*

НАПАКУТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* Перажыць, вынесці многа пакут. *Н. ў палоне.*

НАПАЛ, -у, *м.* **1.** *гл.* напаліць. **2.** Ступень свячэння напаленага цела. *Н. ніці лямпачкі.* **3.** *перан.* Стан узбуджанасці, хвалявання. *Спрэчкі дасягнулі напалу.*

НАПАЛАВІНУ, *прысл.* **1.** У няпоўным, палавінным памеры, аб'ёме. *Хата н. пустая.* **2.** Не да канца, не зусім. *Зрабіць справу н.*

НАПАЛАМ, *прысл.* **1.** На дзве роўныя часткі, надвае. *Падзяліць маёмасць н.* **2.** У роўнай долі, на паях з кім-н. *Наймаць кватэру н. з сяброўкай.* **3.** Напалавіну, у сумесі з чым-н. *Хлеб н. з кукурузай.*

НАПАЛІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што* і *чаго.* **1.** *гл.* паліраваць. **2.** Паліруючы, зрабіць у нейкай колькасці. *Н. цацак.* ‖ *незак.* **напаліроўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПАЛІЦЬ, -палю, -паліш, -паліць; -палены; *зак.* **1.** *што і у чым.* Нагрэць шляхам спальвання дроў. *Н. у хаце.* **2.** *што.* Нагрэць да вельмі высокай тэмпературы. *Н. жалеза.* **3.** *чаго.* Нагатаваць у нейкай колькасці шляхам перапальвання. *Н. вугалю з дрэва.* **4.** *чаго.* Расходаваць у нейкай колькасці (разм.). *Н. электрычнасці на сорак рублёў.* ‖ *незак.* **напальваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **напал**, -у, *м. і* **напальванне**, -я, *н.*

НАПАЛМ, -у, *м.* Вязкая гаручая і агнямётная сумесь. *Спаліць напалмам.* ‖ *прым.* **напалмавы**, -ая, -ае. *Напалмавая бомба.*

НАПАЛОХАЦЦА, -ЦЬ *гл.* палохацца, -ць.

НАПАЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак., каго-чаго.* Настраляць, здабыць дзічыны на паляванні.

НАПАМАДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* памадзіць.

НАПАМІН, -у, *м.* (разм.). Тое, што і напамінак.

НАПАМІНАК, -нку, *м.* Зварот, які паведамляе аб чым-н. *Падзякаваць за н.*

НАПАМІНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* напомніць. **2.** *каго-што.* Быць падобным да каго-, чаго-н. *Сваім абліччам дачка напамінае маці.*

НАПАМПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак., што* і *чаго.* Напоўніць (вадою або паветрам) пры дапамозе помпы. ‖ *незак.* **напампоўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **напампоўванне**, -я, *н.*

НАПАРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе ў пары з кім-н. *Шафёры-напарнікі.* ‖ *ж.* **напарніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **напарніцкі**, -ая, -ае.

НАПАРОЦЦА, -паруся, -порашся, -порацца; -парыся; *зак.* **1.** *на што.* Параніць сябе, наткнуўшыся на што-н. вострае. *Н. на цвік.* **2.** *перан., на каго-што.* Сутыкнуцца з кім-, чым-н. нежаданым, неспадзяваным (разм.). *Н. на засаду.* ‖ *незак.* **напорвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАПАРОЦЬ, -пару, -пораш, -пора; -пары; *зак., чаго.* **1.** Распароць нейкую колькасць чаго-н. сшытага. *Н. сарочак.* **2.** Пашкодзіць чым-н. вострым. *Н. руку.* **3.** Пільна шукаючы, назбіраць чаго-н. (разм.). *Н. кош маладзенькіх баравічкоў.* ‖ *незак.* **напорваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПАРСТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Маленькі каўпачок, які надзяваецца на палец пры шыцці, каб не ўкалоць яго іголкай. ‖ *прым.* **напарсткавы**, -ая, -ае. *Напарсткавыя чаркі* (перан.: вельмі малыя).

НАПАРТАЧЫЦЬ *гл.* партачыць.

НАПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *чаго.* Прыгатаваць паранем. *Н. буракоў. Н. бобу.* **2.** *каго-што.* Добра папарыць (разм.). *Н. спіну ў лазні.* **3.** *чаго.* Кіпячэннем

прыгатаваць нейкую колькасць чаго-н. *Н. малака.* ‖ *незак.* **напа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **напа́рыцца,** -руся, -рышся, -рыцца (да 2 знач.); *незак.* **напа́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАПА́С, -у, *м.* Ступень адкормленасці жывёлы.

НАПА́СВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -се́цца; *зак.* Наесціся на пашы, многа папасвіцца (пра жывёлу, птушак).

НАПА́СВІЦЬ, -су́, -се́ш, -се́; -сём, -сяце́, -су́ць; напа́свіў, -віла; напасі́; -свены; *зак., каго.* Пасучы на пашы, накарміць (пра жывёлу, птушак). *Н. кароў.*

НАПАСКУ́ДЗІЦЬ *гл.* паскудзіць.

НАПАСЛЕ́ДАК, *прысл.* Пад канец, завяршаючы што-н. *Доўга спрачаліся, н. паладзіліся.*

НАПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; напа́ў, -па́ла; -падзі́; *зак., на каго-што.* **1.** Кінуцца на каго-, што-н. з варожым намерам, а таксама наогул пачаць дзейнічаць супраць каго-н. з варожай мэтай. *Звер напаў на чалавека. Н. на суседнюю краіну.* **2.** Рэзка, адмоўна выступіць супраць каго-, чаго-н. *Н. на сваіх крытыкаў.* **3.** З прагнасцю пачаць што-н. рабіць (разм.). *Н. на ежу. На капусту напаў вусень.* **4.** Выпадкова натрапіць на што-н. пажаданае. *Н. на ягадные месца. Н. на воўчы след.* **5.** Раптоўна ахапіць, з'явіцца (пра душэўны стан). *Напаў кашаль. На мяне напала роспач.* ◊ **Не на таго напаў (нарваўся)** (разм., часта іран.) — маеш справу не з тым, на каго разлічваў. ‖ *незак.* **напада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **нападзе́нне,** -я, *н.*

НАПА́СЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (разм.). Бяда, няшчасце. *Што за н. такая. Ад напасці і чорт плача* (з нар.).

НАПАТКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Ідучы, едучы, сустрэцца з кім-н., трапіцца каму-н. насустрач. *Па дарозе яму напаткаўся паляўнічы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сустрэцца, трапіцца пры чытанні, у рабоце і пад. *У кнізе нечакана напаткаліся цікавыя звесткі.*

НАПАТКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Ідучы або едучы, сустрэць каго-н., натрапіць на каго-, што-н. *Н. воўка.* **2.** *перан.* Здарыцца, спасцігнуць (пра бяду, няшчасце і пад.). *Пад старасць яго напаткала гора.*

НАПАЎ... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: 1) напалову з чым-н., напр. *напаўшарсцяны;* 2) не зусім, не да канца, напр. *напаўмёртвы, напаўзабыты;* 3) палавіна таго, аб чым гаворыцца ў другой частцы, напр. *напаўсфера.*

НАПАЎАСВЕ́ТЛЕНЫ, -ая, -ае. Слаба, недастаткова асветлены. *Напаўасветленая зала.*

НАПАЎГО́ЛАСУ, *прысл.* Не на поўны голас. *Спяваць н.*

НАПАЎЗАБЫ́ТЫ, -ая, -ае. Амаль забыты. *Н. вобраз.*

НАПАЎЗЦІ́, -паўзу́, -паўзе́ш, -паўзе́; -паўзём, -паўзяце́, -паўзу́ць; напо́ўз, -паўзла́, -паўзло́; -паўзі́; *зак.* **1.** *на каго-што.* Паўзучы, наткнуцца на што-н., насунуцца. *Н. на камень. Шапка напаўзла на вочы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыпаўзці, запаўзці куды-н. у вялікай колькасці. *Напаўзло мурашак у хату.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Насунуцца, засланяючы сабой што-н. *Напаўзлі хмары з поўначы.* ‖ *незак.* **напаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАПАЎКРО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які атрымліваецца ад скрыжавання чыстакроўнай пароды з простай; не чыстакроўны.

НАПАЎКРУ́ГЛЫ, -ая, -ае. Які мае форму паўкруга. *Напаўкруглае акно.*

НАПАЎМЁРТВЫ, -ая, -ае. **1.** Амаль мёртвы, блізкі да смерці. *На канапе ляжаў н. чалавек. Напаўмёртвае дрэва.* **2.** *перан.* Бязлюдны, пусты. *Напаўмёртвая пустыня.*

НАПАЎНЕ́ННЕ, НАПАЎНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* напоўніцца, -ць.

НАПАЎПУСТЫ́, -а́я, -о́е. Не зусім напоўнены, напалову пусты. *Напаўпустая зала.*

НАПАЎРАЗБУ́РАНЫ, -ая, -ае. Разбураны часткова, які пачаў разбурацца. *Н. замак.*

НАПАЎСАГНУ́ТЫ, -ая, -ае. Не зусім сагнуты, сагнуты напалавіну. *Н. цвік.*

НАПАЎСО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які не зусім прачнуўся або не зусім заснуў. *Напаўсоннае дзіця.* **2.** Амаль без сну. *Напаўсонная ноч.*

НАПАЎЦЁМНЫ, -ая, -ае. Слаба асветлены. *Н. пакой.*

НАПАЎХМЫЗНЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Расліна з драўлянымі ніжнімі і травяністымі верхнімі часткамі. ‖ *прым.* **напаўхмызняко́вы,** -ая, -ае.

НАПАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Пакрыты вільгаццю; запацелы. *Напацелае акно.*

НАПАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Пакрыцца вільгаццю, запацець. *Шыбы напацелі.*

НАПАЧА́ТКУ, *прысл.* (разм.). Спярша, спачатку. *Н. ўсё было добра.*

НАПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што* і *чаго.* Паяннем прымацаваць або, прыпайваючы, падоўжыць што-н. *Н. канец восі.* ‖ *незак.* **напа́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **напа́йванне,** -я, *н.* і **напа́йка,** -і, *ДМ* -пайцы, *ж.*

НАПЕРАБО́Й, *прысл.* Перабіваючы, перапыняючы адзін аднаго. *Загаманілі н.*

НАПЕРАВЕ́С, *прысл.* З нахілам уперад (пра стрэльбу, вінтоўку, піку ў руках). *З пікай н.*

НАПЕРАГО́НКІ, *прысл.* Стараючыся апярэдзіць адзін аднаго, навыперадкі. *Кінуцца н.*

НАПЕ́РАД, *прысл.* і *прыназ. з Д.* **1.** *прысл.* У напрамку перад сабой. *Зрабіць крок н. Глядзець н. Жыццё кліча нас н.* (перан.). **2.** *прысл.* Раней часу, раней за што-н. іншае (разм.). *Пахваліцца н.* **3.** *прысл.* Раней вызначанага тэрміну, авансам. *Узяць плату н.* **4.** *у знач. выкл.* Ужыв. як каманда рухацца ў напрамку перад сабой. *Н., сябры!* **5.** *прыназ. з Д.* Спалучэнне з прыназ. "наперад" выражае прасторавыя адносіны і ўжыв. пры назве асобы ці прадмета, на лінію руху якіх ці ў напрамку перад якімі хто-, што-н. выходзіць, выбягае і пад. *Забегчы н. каму-небудзь.*

НАПЕ́РАДЗЕ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* На нейкай адлегласці перад кім-, чым-н. *Ісці н. Н. быў лес.* **2.** *прысл.* У будучым. *У цябе яшчэ ўсё н. Н. была цікавая работа.* **3.** *прыназ. з Р.* Спалучэнне з прыназ. «наперадзе» выражае прасторавыя адносіны: ужыв. пры назве асобы ці прадмета, на некаторай адлегласці перад якімі хто-, што-н. знаходзіцца. *Ісці н. усіх. Сесці н. каго-н.*

НАПЕРАКО́Р. **1.** *прысл.* Насуперак чаканням, не так, як хто-н. хацеў. *Гаварыць н.* **2.** *прыназ. з Д.* Не зважаючы на што-н. *Н. стыхіі.*

НАПЕРАКО́С, *прысл.* **1.** Коса, не прама ў адносінах да чаго-н. *Дзверы павяло н.* **2.** *перан.* Не так, як трэба, як жадалася. *Жыццё пайшло н.*

НАПЕРАРЭ́З. **1.** *прысл.* Перасякаючы каму-н. шлях. *Кінуцца н.* **2.** *прыназ. з Д, каму чаму.* Спалучэнне з прыназ. «наперарэз» вызначае напрамак, што перасякае каму-, чаму-н. рух, шлях. *Бегчы н. машыне.*

НАПЕ́РСНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка верхавой конскай збруі з трох рамянёў, з якіх адзін ідзе ад персі да папругі, а два па баках.

НАПЕ́РСНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Вельмі блізкая асоба, якой давяраюць інтымныя тайны. ‖ *ж.* **напе́рсніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НАПЕ́РСТАЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Травяністая лекавая расліна з кветкамі, якія нагадваюць наперстак.

НАПЕ́РЦІ, -пру́, -прэ́ш, -прэ́; -про́м, -праце́, -пру́ць; напёр, -пе́рла; напры́; *зак.* (разм.). **1.** *на каго-што.* Штурхаючы, націснуць усім целам. *Н. на дзверы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці ў вялікай колькасці. *У залу наперла многа людзей.* **3.** *чаго.* Прынесці, прывезці ў вялікай колькасці чаго-н. *Н. дошак на падлогу.* **4.** *чаго.* Напхаць у вялікай колькасці чаго-н. *Н. вопраткі ў шафу.* **5.** *безас., каму.* Вельмі спатрэбіцца, прыспічыць. *Наперла ж яму менавіта сёння ехаць.* ‖ *незак.* **напіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 4 знач.).

НАПЕ́РЧЫЦЬ *гл.* перчыць.

НАПЕ́Ў, -пе́ву, *мн.* -пе́вы, -пе́ваў, *м.* Тое, што і мелодыя. *Танцавальны н. Народныя напевы.*

НАПЕ́ЎНЫ, -ая, -ае. Меладычны, пявучы. *Напеўныя вершы.* ‖ *наз.* **напе́ўнасць,** -і, *ж.*

НАПЕ́ЦЦА, -пяю́ся, -пяе́шся, -пяе́цца; -пяёмся, -пяяце́ся, -пяю́цца; *зак.* (разм.). Уволю, доўга папець. *І напеліся, і натанцаваліся.*

НАПЕ́ЦЬ, -пяю́, -пяе́ш, -пяе́; -пяём; -пеяце́, -пяю́ць; *зак.* **1.** *чаго.* Спець многа песень. **2.** *што.* Перадаць голасам напеў, мелодыю. *Н. арыю.* **3.** *што.* Спець для гуказапісу на плёнку, пласцінку (спец.). *Н. пласцінку.* ‖ *незак.* **напява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 і 3 знач.).

НАПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., чаго.* Пілуючы, нарэзаць у нейкай колькасці. *Н. дроў на зіму.* ‖ *незак.* **напіло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАПІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Інструмент у выглядзе стальнога бруска з насечкай, які ўжываецца для загладжвання металічнай, драўлянай і інш. паверхні. *Круглы н. Працаваць напільнікам.* ‖ *прым.* **напі́льнікавы,** -ая, -ае.

НАПІНА́ННЕ *гл.* напяць.

НАПІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* напяцца, -ць.

НАПІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** *гл.* наперці. **2.** *на каго-што.* Рашуча адцясняць, цясніць. *Белыя напіралі з флангаў.* **2.** *перан., на што.* Асабліва падкрэсліваць што-н., настойваць на чым-н. *Н. на неабходнасць праверкі фактаў.*

НАПІСА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Форма літары на пісьме, а таксама правапіс якога-н. слова. *Правільнае н. слова. Дваякае н. літары «д».*

НАПІСА́ЦЬ *гл.* пісаць.

НАПІ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Прадукт, прыгатаваны для піцця. *Прахаладжальныя напіткі. Спіртныя напіткі.*

НАПІХА́ЦЬ, НАПІ́ХВАЦЬ *гл.* напхаць.

НАПІ́ЦЦА, -п'ю́ся, -п'е́шся, -п'е́цца; -п'ёмся, -п'яце́ся, -п'ю́цца; напі́ўся, -піла́ся, -ло́ся; напі́ся; *зак.* **1.** *чаго* і *без дап.* Выпіць у волю, каб наталіць смагу. *Н. вады.* **2.** Дайсці да стану ап'янення. *Н. на вяселлі.* **3.** *перан., чаго* і *без дап.* Насыціцца, прасякнуцца чым-н. ◊ **Напіцца (насмактацца) крыві чыёй** (разм. неадабр.) — памучыць каго-н., паздзекавацца з каго-н. ‖ *незак.* **напіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАПЛА́ВІЦЬ, -пла́ўлю, -пла́віш, -пла́віць; -пла́ўлены; *зак., што* і *чаго.* **1.** Прырабіць шляхам плаўкі. **2.** Прыгатаваць шляхам плаўкі нейкую колькасць чаго-н. *Н. свінцу.* ‖ *незак.* **наплаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **напла́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.;* *прым.* **напла́вачны,** -ая, -ае.

НАПЛАДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пло́дзіцца; *зак., каго (чаго)* (разм.). Радзіцца або развесціся ў вялікай колькасці. *Напладзілася мух. Напладзілася гультаёў* (перан.).

НАПЛАДЗІЦЬ, -пладжу́, -пло́дзіш, -пло́дзіць; *зак.* (разм.). **1.** *каго.* Даць распладзіцца ў вялікай колькасці. *Н. трусоў.* **2.** *перан., каго-чаго.* Арганізаваць у вялікай колькасці. *Н. аддзелаў.*

НАПЛА́КАЦЦА, -пла́чуся, -пла́чашся, -пла́чацца; -пла́чся; *зак.* Паплакаць многа. *Наплачацца яна з такім работнікам* (перан.: нацярпецца многа непрыемнасцей, гора).

НАПЛА́КАЦЬ, -пла́чу, -пла́чаш, -пла́ча; -пла́ч; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Праліць нейкую колькасць слёз (разм.). **2.** *што.* Плачучы, давесці да чырвані, прыпухласці (вочы). ◊ **(Як) кот наплакаў** (разм. жарт.) — пра вельмі малую колькасць чаго-н.

НАПЛАСТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ецца; *зак.* **1.** Адкласціся пластамі. **2.** *перан.* Захавацца ў пэўнай паслядоўнасці за доўгі перыяд часу. *Напластаваліся ўспаміны.* ‖ *незак.* **напласто́ўвацца,** -аецца.

НАПЛАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., чаго.* **1.** Накласці пластамі. *Н. слюды.* **2.** Нарэзаць пластамі (спец.). *Н. рыбы для салення.* **3.** *перан.* Пакінуць які-н. адбітак за доўгі перыяд часу. ‖ *незак.* **напласто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **напластава́нне,** -я, *н.*

НАПЛАЎНЫ, -а́я, -о́е. **1.** Які робіцца на плывучых апорах. *Н. мост.* **2.** Які закідваецца па цячэнню (пра рыбалоўную снасць).

НАПЛЕ́СЦІ, -лягу́, -ляце́ш, -ляце́; -ляцём, -лецяце́, -лягу́ць; наплёў, -ляла́, -ло́; напляці́; -ле́цены; *зак., чаго.* **1.** Сплесці нейкую колькасць чаго-н. *Н. кошыкаў.* **2.** *перан.* і *без дап.* Нагаварыць рознага глупства, нахлусіць (разм.). ‖ *незак.* **наплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

НАПЛЕ́ЧНІК, -а, *мн.* і, -аў, *м.* **1.** Наплечнае ўпрыгожанне або частка адзежы, што ляжыць на плячах, а таксама частка старадаўніх воінскіх даспехаў, якая засцерагала плечы. **2.** Частка спартыўнага рыштунку, якая засцерагае плечы варатара ад пашкоджанняў.

НАПЛЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які носяць на плячах. *Наплечныя рамяні* (у партупеі).

НАПЛЫ́СЦІ, -лыву́, -лыве́ш, -лыве́; -лывём, -лывяце́, -лыву́ць; наплы́ў, -лыла́, -ло́; -лыві́; *зак.* **1.** *на каго-што.* Плывучы, наткнуцца. *Н. на камень.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыплыўшы, набрацца ў нейкай колькасці. *Наплыло смецця да берага* (безас.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нацячы на паверхню чаго-н. *Наплылі слёзы.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Плаўна насунуцца, закрыць сабой што-н. *Наплылі хмары на сонца. Наплылі ўспаміны* (перан.). ‖ *незак.* **наплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **наплы́ў,** -лыву, *м.* (да 2 і 3 знач.).

НАПЛЫ́Ў, -лыву, *м.* **1.** *гл.* наплысці. **2.** Тое, што наплыло, сабралася. *Н. водарасцей.* **3.** *перан.* Вялікая колькасць каго-, чаго-н. *Н. пакупнікоў. Н. пачуццяў.* **4.** Паступовая змена кадраў у кінафільме (спец.). **5.** Нарасць на ствале дрэва. *Н. на бярозе.*

НАПЛЫ́ЦЬ, -лыву́, -лыве́ш, -лыве́; -лывём, -лывяце́, -лыву́ць; -лы́ў, -лыла́, -ло́; *зак.* Тое, што і наплысці.

НАПЛЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго* і *без дап.* Плюхаючы, разліць, наліць на што-н. *Н. вады на падлогу.* ‖ *незак.* **наплю́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАПЛЯВА́ЦЕЛЬСКІ, -ая, -ае (разм.). Нядбайны, нядобрасумленны, халатны. *Напляваецельскія адносіны да справы.*

НАПЛЯВА́ЦЬ *гл.* пляваць.

НАПЛЯВУ́ЗГАЦЬ *гл.* плявузгаць.

НАПЛЯТКА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* (разм.). Нагаварыць плёткак. *Суседкі напляткарылі пра мяне.*

НАПНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і напяцца.

НАПНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Тое, што і напяць (у 1 знач.).

НАПО́ЙВАЦЬ *гл.* напаіць.

НАПО́МНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак.* **1.** *аб кім-чым, пра каго-што* і *без дап.* Прымусіць каго-н. успомніць. *Н. пра сябе. Н. аб мінулым.* **2.** *каго-што.* Здацца падобным на каго-, што-н. *Гэты чалавек напомніў пра сябра.* ‖ *незак.* **напаміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **напаміна́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **напамі́нак,** -нку, *м.*

НАПО́ПЕРАК, *прысл.* і *прыназ.* (разм.). **1.** *прысл.* Па шырыні чаго-н., упершыню. *Разрэзаць батон н.* **2.** *прысл.* Наперакор, незгаджаючыся з кім-н. *Гаварыць н.* **3.** *прыназ з Д.* Насуперак каму-н. *Н. волі бацькі.*

НАПО́Р, -у, *м.* **1.** Дзеянне моцнай сілы; націск. *Н. лёду. Н. ворага* (перан.). **2.** Энергічнае ўздзеянне на каго-н., націск. *Пад напорам сяброў ён вымушаны быў прызнацца.*

НАПО́РНЫ[1], -ая, -ае. Які служыць для ўтварэння напору вадкасці. *Н. бак. Напорныя трубы.*

НАПО́РНЫ[2], -ая, -ае. Тое, што і напорысты. ‖ *наз.* **напо́рнасць,** -і, *ж.*

НАПО́РЫСТЫ, -ая, -ае. Настойлівы, які рашуча дабіваецца сваёй мэты. *Н. характар.* ‖ *наз.* **напо́рыстасць,** -і, *ж.*

НАПО́ЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Стаць поўным, занятым, насычаным кім-, чым-н. *Вежа напоўнілася вадой. Пакой напоўніўся людзьмі. Сэрца напоўнілася радасцю* (перан.). ‖ *незак.* **напаўня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **напаўне́нне,** -я, *н. Пульс добрага напаўнення* (нармальны).

НАПО́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што кім-чым.* Зрабіць поўным, занятым, насычаным чым-н. *Н. мяшок мукой. Птушыныя галасы напоўнілі лес. Водар кветак напоўніў пакой. Н. сэрца жалем* (перан.). ‖ *незак.* **напаўня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **напаўне́нне,** -я, *н.*

НАПРА́ВА, *прысл.* У правы бок, на правым баку. *Павярнуць н. Траціць грошы н. і налева* (без разбору).

НАПРА́ВІЦЬ, -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак.* **1.** *што.* Адрамантаваць, зрабіць прыгодным для карыстання. *Н. рухавік.* **2.** *што.* Падвастрыўшы, зрабіць прыгодным для карыстання. *Н. брытву.* **3.** *чаго.* Унесці вялікую колькасць папраўак, змен (у тэкст, карэктуру і пад.). *Н. памылак.* ‖ *незак.* **напраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1 знач.).

НАПРАДВЕ́СНІ, *прысл.* На зыходзе зімы, перад самым наступленнем вясны. *Сын прыехаў дамоў н.*

НАПРА́ЖЫЦЬ, -ра́жу, -ра́жыш, -ра́жыць; -ра́жаны; *зак., чаго.* Праажаннем прыгатаваць нейкую колькасць. *Н. бобу.* ‖ *незак.* **напра́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАПРАКА́Т, *прысл.* У часовае карыстанне за плату. *Узяць веласіпед н.*

НАПРАКТЫКАВА́ЦЦА *гл.* практыкавацца.

НАПРАЛЁТ, *прысл.* Без перапынку, увесь час. *Працаваць усю ноч н.*

НАПРАЛО́М, *прысл.* Не лічачыся з перашкодамі, абставінамі (пры дасягненні мэты). *Ісці н. Дзейнічаць н.*

НАПРА́МАК, -мку, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* **1.** Лінія руху, шлях развіцця. *Ісці ў паўночным напрамку. Н. развіцця краіны.* **2.** Участак фронту. *Баі на заходнім напрамку.* **3.** Грамадская, навуковая і інш. плынь. *Рэалістычны н. у літаратуры.* **4.** *у знач. прысл.,* **напра́мкам.** У кірунку да чаго-н. *Пайсці напрамкам да лесу.* ◊ **Браць (узяць) напрамак** — пачынаць рухацца, ісці ў якім-н. напрамку.

НАПРАМІ́ЛЫ: напрамілы бог — хрыстом-богам прасіць, умаляць.

НАПРАМКІ́, *прысл.* (разм.). Тое, што і напрасткі.

НАПРАРО́ЧЫЦЬ *гл.* прарочыць.

НАПРАСІ́ЦЦА, -рашу́ся, -ро́сішся, -ро́сіцца; *зак.* **1.** Просьбамі і намёкамі дабіцца запрашэння на ўдзел у чым-н. *Н. ў госці.* **2.** *на што.* Сваімі паводзінамі выклікаць якія-н. адносіны да сябе. *Н. на камплімент.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, з'явіцца. *Напрасілася рашэнне.* ‖ *незак.* **напро́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАПРАСІ́ЦЬ, -рашу́, -ро́сіш, -ро́сіць; *зак., каго* (разм.). Наклікаць, запрасіць вялікую колькасць каго-н. *Н. гасцей.* ‖ *незак.* **напро́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАПРАСТКІ́, *прысл.* Па прамой лініі, самым кароткім шляхам. *Пайсці ў вёску н.*

НАПРАСЦЯ́К, *прысл.* (разм.). Тое, што і напрасткі.

НАПРА́ЎДУ, *прысл.* (разм.). На самой справе, сапраўды. *Ён н. выгнаў жонку з хаты.*

НАПРА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар па напраўцы чаго-н. *Н. брытваў.* ‖ *ж.* **напра́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

НАПРАЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* Папрацаваць многа, уволю, стаміцца ад працы.

НАПРО́СТ, *прысл.* **1.** Не звязваючы (у снапы), свабодна. *Класці жыта н.* **2.** Наця́нькі, карацейшым шляхам (абл.). *Беглі людзі н.*

НАПРО́ЦІ, *прысл.* і *прыназ.* (разм.). **1.** *прысл.* Тое, што і насупраць, насупроць. *Сядзець н.* **2.** *прыназ. з Р.* Прама перад кім-н. *Зося сядзела н. старшыні.*

НАПРУ́ЖАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* напружыць. **2.** Сканцэнтраванне намаганняў, затрата вялікай энергіі, сіл для ажыццяўлення чаго-н. *Слухаць з напружаннем.* **3.** Ненатуральнае становішча, напружанасць у якой-н. галіне дзейнасці. *Н. міжнародных адносін.* **4.** Велічыня, якая характарызуе сілу ціску або расцяжэння, што прыходзіцца на адзінку плошчы цвёрдага цела (спец.). **5.** Велічыня, якая характарызуе работу электрычных сіл пры перамяшчэнні электрычнага зараду (спец.). *Электрычнае н.*

НАПРУ́ЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў стане напружання. *Напружаныя мускулы.* **2.** Які патрабуе затраты вялікіх сіл, увагі. *Напружаная праца. Н. час.* **3.** Складаны, цяжкі, які патрабуе ўрэгулявання. *Напружаныя міжнародныя адносіны.* **4.** Які выражае напружанне, ненатуральны. *Н. шэпт.* ‖ *наз.* **напру́жанасць,** -і, *ж.*

НАПРУ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць пругкім. *Н. мускулы.* **2.** Узмацніць, павысіць ступень праяўлення чаго-н. *Н. зрок. Н. слых. Н. голас. Н. памяць.* ‖ *незак.* **напру́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **напру́жванне,** -я, *н.*

НАПРЫ́КЛАД, *пабочн. сл.* Ужыв. пры пералічэнні, пры паясненні слова ў сказе ў знач.: для прыкладу. *Н., можна пайсці ў кіно, у тэатр.*

НАПРЭ́ГЧЫ, -рагу́, -ража́ш, -ража́; -ража́м, -ражаце́, -рагу́ць; напро́г, -рэ́гла *і* -рагла́, -рэ́гла *і* -рагло́; -ражы; -рэ́жаны; *зак., чаго.* Тое, што і напражыць.

НАПСАВА́ЦЬ, -сую́, -суе́ш, -суе́; -суём, -суяце́, -сую́ць; -су́й; -саваны; *зак.* **1.** *чаго.* Сапсаваць нейкую колькасць чаго-н. *Н. матэрыялу.* **2.** *каму-чаму.* Прынесці шкоду. *Н. справе.*

НАПУ́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пудзіцца, -ць.

НАПУ́ДРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* пудрыцца, -ць.

НАПУЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пужацца, -ць.

НАПУ́ЛЬСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Павязка, якая накладваецца на тое месца на руцэ, дзе прашчупваецца пульс.

НА́ПУСК, -у, *м.* **1.** *гл.* напусціць. **2.** Частка адзення, якая свабодна звісае, выступае над чым-н. *Кофтачка з напускам.* **3.** Спуск сабак на звера ў час палявання (спец.).

НАПУСКНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Зроблены з напускам. *Напускная кофта.* **2.** Ненатуральны, штучны. *Напускная весялосць. Напускная строгасць.*

НАПУСЦІ́ЦЬ, -пушчу́, -пу́сціш, -пу́сціць; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Даць доступ куды-н. вялікай колькасці каго-, чаго-н. *Н. вады ў ванну. Н. мух у хату.* **2.** *што* і *чаго на каго (што).* Надаць сабе, сваім паводзінам нейкі выгляд, характар (разм.). *Н. на сябе строгасць.* **3.** *каго-што на каго-што.* Накіраваць для нападу (разм.). *Н. сабак на звера.* **4.** *што.* Ва ўяўленні забабонных людзей — з дапамогай вышэйшай сілы наслаць на каго-, што-н. *Н. чары, хваробу.* **5.** *што* і *чаго.* Даслаць, павялічыць у памеры пры раскроі. *Н. на швы.* ‖ *незак.* **напуска́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **на́пуск**, -у, *м.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.).

НАПУ́ХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які напух, стаў успухлым. *Напухлая рука.* ‖ *наз.* **напу́хласць**, -і, *ж.*

НАПУ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; напу́х, -хла; -ні; *зак.* Стаць ненармальна пухлым, успухнуць. *Напух нос.* ‖ *незак.* **напуха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАПХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца, стоўпіцца ўнутры чаго-н.; набіцца. *Напхалася людзей у хату.* **2.** Наесціся (груб.). *Н. бульбы.*

НАПХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Напоўніць, запіхваючы ўнутр чаго-н. *Н. сяннік саломай. Н. людзей у машыну* (перан.; разм.). **2.** *перан., што.* З'есці многа чаго-н. (груб.). *Н. жывот бульбай.* ‖ *незак.* **напіха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **напі́хваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПЫЛІ́ЦЬ *гл.* пыліць.

НАПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Пакрыць пырскамі паверхню чаго-н. *Н. вады на падлогу.* **2.** Надушыць чым-н. пахучым. *Н. духамі.* ‖ *незак.* **напы́рскваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Распытваючы, знайсці патрэбную рэч, патрэбнага чалавека. *Н. добрую карову ў суседняй вёсцы.* ‖ *незак.* **напы́тваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПЫТЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *зак., чаго.* Дробна змалоць і прасеяць нейкую колькасць мукі. *Н. мукі на пірагі.*

НАПЫ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Празмерна важны, ганарысты (пра чалавека). *Н. выгляд.* **2.** Занадта ўрачысты, прыўзнята кваецісты. *Н. стыль.* ‖ *наз.* **напы́шлівасць**, -і, *ж.*

НАПЭ́ЎНА, *прысл.* **1.** Беспамылкова, з разлікам, без рызыкі. *Дзейнічаць н.* **2.** *у знач. пабочн. сл.* Мабыць, хутчэй за ўсё. *Н., тут адпачывалі турысты.*

НАПЭ́ЦКАЦЦА *гл.* пэцкацца.

НАПЭ́ЦКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** Нарабіць бруду, запэцкаць што-н. *Н. на стале.* **2.** *перан.* Зрабіць дрэнна, нядбайна. *Н. у сшытку.* ‖ *незак.* **напэ́цкваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАПЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* напець. **2.** *што* і *без дап.* Ціха, напаўголасу пець. *Н. песню.*

НАПЯРЭ́ДАДНІ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* Непасрэдна перад якім-н. днём, перад якой-н. падзеяй. *Н. выбараў.* **2.** *чаго, прыназ. з Р.* Перад чым-н. *Сустрэцца н. Новага года.*

НАПЯРЭ́ЙМЫ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* З мэтай перахапіць каго-, што-н., рухаючыся яму насустрач; наперарэз. *Бегчы н.* **2.** *прыназ. з Д.* Ужыв. для ўказання на асобу або прадмет, якім імкнуцца зайсці наперад, каб перахапіць іх. *Бегчы н. уцекачу.*

НАПЯ́ЦЦА, -пну́ся, -пнёшся, -пнёцца; -пнёмся, -пняцеся, -пну́цца; -пя́ўся, -пя́лася; -пні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць тугім, нацягнуцца. *Трос напяўся. Мускулы напяліся.* **2.** Сабраўшы ўсе фізічныя сілы, напружыцца. ‖ *незак.* **напіна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАПЯ́ЦЬ, -пну́, -пнёш, -пнё; -пнём, -пняце́, -пну́ць; напя́ў, -пя́ла, -пні́; -пя́ты; *зак., што.* **1.** Нацягнуўшы, зрабіць тугім або туга замацаваць. *Н. лейцы. Н. струны на скрыпцы.* **2.** Надзець што-н., нацягнуць (разм.). *Н. боты.* ‖ *незак.* **напіна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **напіна́нне**, -я, *н.*

НАПЯЧА́ТАЦЬ *гл.* пячатаць.

НАПЯЧЫ́, -пяку́, -пячэ́ш, -пячэ́; -пячо́м, -печаце́, -пяку́ць; напёк, -пякла́, -кло́; -пячы́; -печаны; *зак.* **1.** *чаго.* Спячы нейкую колькасць. *Н. пірагоў.* **2.** *што.* Моцна нагрэць, перагрэць на сонцы, печы і пад. (разм.). *Н. ногі на пяску.* **3.** *каго-што.* Апячы крапівой; наджаліць (пра насякомых) (разм.). ‖ *незак.* **напяка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАПЯЧЫ́СЯ, -пяку́ся, -пячэ́шся, -пячэ́цца; -пячо́мся, -печаце́ся, -пяку́цца; напёкся, -пякла́ся, -кло́ся; -пячы́ся; *зак.* (разм.). Моцна нагрэцца, перагрэцца на сонцы, печы і пад. *Н. на пляжы.*

НАР... Першая частка складаных слоў са знач. народны, напр. *наркамат* (народны камісарыят), *нарсуд.*

НАРА́, -ы́, *мн.* но́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) нары́, нор, *ж.* Паглыбленне пад зямлёй, часта з некалькімі хадамі, якое вырыта жывёлінай і служыць ёй жыллём. *Барсукова н.* ‖ *памянш.* **но́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **нара́вы**, -а́я, -о́е.

НАРАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што* і *чаго.* Рабуючы, прысвоіць; награбіць многае. *Н. каштоўнасцей.*

НАРАБІ́ЦЦА, -раблю́ся, -ро́бішся, -ро́біцца; *зак.* **1.** Парабіць уволю; напрацавацца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Здарыцца, адбыцца (разм.). *Нарабілася бяды.*

НАРАБІ́ЦЬ, -раблю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены; *зак., чаго.* **1.** Зрабіць вялікую колькасць чаго-н. *Н. здымкаў.* **2.** Зрабіць, ажыццявіць тое, што названа назоўнікам (пра многае; неадабр.). *Н. глупства. Н. памылак.* **3.** Насмяшыць, напэцкаць. *Дзеці нарабілі смецця ў пакоі.* **4.** Зрабіць вязаннем нейкую колькасць. *Н. панчох, шкарпэтак.* ‖ *незак.* **нараблі́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1 і 4 знач.).

НАРАВІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** З норавам (звычайна пра коней). *Н. конь.* **2.** Натурысты, капрызны (пра чалавека). *Чалавек з наравістым характарам.* ‖ *наз.* **нараві́стасць**, -і, *ж.*

НАРАВІ́ЦЦА, -раўлю́ся, -ро́вішся, -ро́віцца; *незак.* Упарціцца, паказваць свой нораў. *Конь часта наравіўся.*

НАРАВІ́ЦЬ, -раўлю́, -ро́віш, -ро́віць; *незак.* **1.** Дагаджаць. *Н. як ліхой скуле.* **2.** *з інф.* і *злуч.* «*каб*». Імкнуцца, старацца рабіць што-н. *Н., каб сарвацца з ланцуга.*

НАРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дакумент, распараджэнне на выкананне якой-н. работы, на выдачу або адпраўку чаго-н. *Н. на лес. Н. на машыну.* **2.** Якая-н. работа або заданне для ваеннаслужачых. *Знаходзіцца ў нарадзе.* **3.** Воінскае падраздзяленне або група, якая нясе ўнутраную або вартаўнічую службу. *Гарнізонны н. Н. міліцыі.* ‖ *прым.* **нара́дны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

НАРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ра́д, *ж.* **1.** Афіцыйнае пасяджэнне для абмеркавання якіх-н. спецыяльных пытанняў. *Вытворчая н.* **2.** Сумеснае абмеркаванне якога-н. пытання ў сям'і. *Сямейная н.*

НАРАДАВО́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Член тайнай народніцкай арганізацыі «Народная воля». ‖ *прым.* **народавольскі**, -ая, -ае.

НАРАДЗІ́ЦЦА, -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *зак.* **1.** З'явіцца на свет (пра чалавека, жывёл). *Н. ў сарочцы* (гаворыцца пра ўдачлівага, шчаслівага чалавека). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* З'явіцца; узнікнуць, пачацца. *Нарадзілася ідэя.* ‖ *незак.* **нараджа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *наз.* **нараджэ́нне**, -я, *н.*

НАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Даць жыццё каму-н., пусціць на свет. *Н. сына.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., што.* Даць пачатак чаму-н., стварыць што-н., быць прычынай з'яўлення чаго-н. *Крыўда нарадзіла злосць.* ◊ **У чым маці нарадзіла** (разм.) — зусім голы. ‖ *незак.* **нараджа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **нараджэ́нне**, -я, *н.*

НАРАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* нарадзіць, -цца. **2.** Дзень, дата, калі хто-н. нарадзіўся, а таксама святкаванне гэтага дня. *Запрасіць на н.*

НАРА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які выпісвае нарады на якую-н. работу. ‖ *ж.* **нара́дчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НАРАЗА́ЦЬ *гл.* нарэзаць.

НАРАЗНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* нарэзаць. **2.** Які мае на сабе нарэзы, нарэзку. *Н. канал ствала.*

НАРА́ІЦЬ, -а́ю, -а́іш, -а́іць; -а́й; *зак.* **1.** *каго-што.* Параіць, парэкамендаваць для якой-н. мэты. *Н. добрага печніка.* **2.** *з інф., каму* і *без дап.* Даць параду зрабіць што-н.

НАРАКА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* наракаць. **2.** звычайна *мн.* Дакор, папрокі. *Матчыны нараканні.*

НАРАКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., на каго-што, з дадан. сказам* і *без дап.* Выказваць крыўду на каго-, што-н., незадавальненне кім-, чым-н. ‖ *наз.* **нарака́нне**, -я, *н.*

НАРАСПА́ШКУ, *прысл.* Тое, што і нараспашку.

НАРАСПЕ́Ў, *прысл.* Працягла, расцягваючы словы. *Гаварыць н.*

НАРА́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* і **НА́РАСЦЬ**, -і, -ей, *ж.* **1.** Ненармальнае паталагічнае нарастанне на якой-н. частцы арганізма. *Н. на ствале дрэва.* **2.** Тое, што наогул нарасло дзе-н., на чым-н. *Лёдавыя нарасты.* ‖ *прым.* **нара́сны**, -ая, -ае *і* **на́расцевы**, -ая, -ае.

НАРАСХВА́Т, *прысл.* Наперабой, стараючыся перахапіць у іншых. *Дровы купляюць н.*

НАРАСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -расце́; наро́с, -расла, -сло́; *зак.* **1.** Вырасці ў нейкай колькасці. *Нарасло хмызняку.* **2.** Вырасці на паверхні чаго-н. *Моху нарасло на страсе.* **3.** Сабрацца, павялічыцца (аб працэнтах, грошах і пад.). *Нараслі працэнты за год.* ‖ *незак.* **нараста́ць**, -а́е; *наз.* **нараста́нне**, -я, *н.*

НАРАСЦІЦЬ, -рашчу́, -ро́сціш, -ро́сціць; *зак.* **1.** *чаго.* Вырасціць у нейкай колькасці. *Н. кветак.* **2.** *што* і *чаго.* Вырасціць што-н. на чым-н. *Н. мускулы.* **3.** *што.* Павялічыць у памерах, дабаўляючы што-н. *Н. сцяну.* ‖ *незак.* **нарошчваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **нарошчванне**, -я, *н. і* **нарашчэнне**, -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

НАРАСЦЬ *гл.* нараст.

НАРАЎНЕ́ і НАРО́ЎНІ, *прысл.* На адной лініі, на адной вышыні, глыбіні і пад., з роўнай сілай, скорасцю і г.д. *Ляцець нароўні з хмарамі. Жанчыны працуюць нараўне з мужчынамі* (у знач. прыназ.: аднолькава з кім-, чым-н., у роўным становішчы).

НА́РАЧНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Чалавек, які спецыяльна пасылаецца з кім-н. спешным даручэннем. *Паслаць пісьмо нарачным.*

НАРАЧО́НЫ, -ая, -ае. **1.** Аб'яўлены, прызначаны быць такім. *Н. брат.* **2. нарачо́ны**, -ага, *м.;* **нарачо́ная**, -ай, *ж., мн.* -ыя, -ых. Жаніх, нявеста. *Усе лічылі іх нарачонымі.*

НАРВА́ЦЬ[1], -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак., чаго.* **1.** Сарваць нейкую колькасць. *Н. кветак. Н. букет.* **2.** Парваць нейкую колькасць. *Н. паперы.* **3.** Нацерабіць нейкую колькасць (лёну, каноплі і пад.). *Н. ільну.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*) і *што.* Нагнаць (пра вецер) (разм.). *Вецер нарваў снегу.* ‖ *незак.* **нарыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.).

НАРВА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -рве́; *зак.* Апухнуць і нагнаіцца. *Палец нарваў.* ‖ *незак.* **нарываць**, -ае.

НАРВЕ́ЖЦЫ, -аў, *адз.* -жац, -жца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Нарвегіі. ‖ *ж.* **нарве́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак. ‖ *прым.* **нарве́жскі**, -ая, -ае.

НАРЗА́Н, -у, *м.* Мінеральная лячэбная вада (на Каўказе, у Крыме). ‖ *прым.* **нарза́нны**, -ая, -ае. *Нарзанныя ванны.*

НАРКА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да наркотыкаў, напр. *наркабізнес, наркаманія, наркамафія*; 2) які мае адносіны да наркозу, напр. *наркагіпноз, наркапсіхатэрапія, наркаэлектрашок.*

НАРКАБІ́ЗНЕС, -у, *м.* Бізнес, які прыносіць даход ад незаконнага гандлю наркотыкамі.

НАРКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца вывучэннем хвароб, выкліканых алкагалізмам, наркаманіяй і таксікаманіяй і лячэннем гэтых хвароб. ‖ *прым.* **наркалагі́чны**, -ая, -ае. *Н. дыспансэр. Н. кабінет.*

НАРКАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які пакутуе наркаманіяй. ‖ *ж.* **наркама́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **наркама́нскі**, -ая, -ае.

НАРКАМА́НІЯ, -і, *ж.* Хвароба, звязаная з неадольнай цягай да наркотыкаў.

НАРКАМА́ФІЯ, -і, *ж.* Мафія, звязаная з незаконным гандлем наркотыкамі.

НАРКО́З, -у, *м.* Штучна выкліканая страта адчувальнасці ў якога-н. органа (мясцовы наркоз) або ўсыпленне са стратай болевай адчувальнасці (агульны наркоз). *Аперацыя пад наркозам.* ‖ *прым.* **нарко́зны**, -ая, -ае.

НАРКО́ЛАГ, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па наркалогіі.

НАРКО́ТЫКІ, -аў, *адз.* нарко́тык, -у, *м.* Моцнадзейнае рэчыва, звычайна расліннага паходжання, якое выклікае ўзбуджэнне і паралізуе дзейнасць цэнтральнай нервовай сістэмы. ‖ *прым.* **наркаты́чны**, -ая, -ае.

НАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак., што.* Тое, што і нарміраваць. ‖ *наз.* **нармава́нне**, -я, *н.*

НАРМАЛІЗАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зу́ецца; *зак.* і *незак.* Прыйсці (прыходзіць) у норму, зрабіцца (рабіцца) нармальным. *Адносіны нармалізаваліся.*

НАРМАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Падпарадкаваць (падпарадкоўваць) норме. *Н. літаратурнае вымаўленне.* **2.** Наблізіць (набліжаць) да нормы. *Н. міжнародныя адносіны.* ‖ *наз.* **нармаліза́цыя**, -і, *ж.*

НАРМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае нормам, звычайны. *Нармальная тэмпература цела. Нармальная вага.* **2.** Псіхічна здаровы. ‖ *наз.* **нарма́льнасць**, -і, *ж.*

НАРМА́НЫ, -аў, *адз.* нарма́н, -а, *м.* Агульная назва плямён, якія насялялі Скандынавію ў сярэднія вякі. ‖ *прым.* **нарма́нскі**, -ая, -ае.

НАРМАТЫ́Ў, -ты́ву, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* (спец.). Эканамічны або тэхнічны паказчык норм, у адпаведнасці з якімі выконваецца работа. *Нарматывы вытворчай працы.* ‖ *прым.* **нарматы́ўны**, -ая, -ае.

НАРМАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* нарматыў. **2.** Які вызначае норму, стандарты, правілы. *Нарматыўная граматыка.* ‖ *наз.* **нарматы́ўнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

НАРМІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* Увесці (уводзіць), устанавіць (устанаўліваць) нормы. *Н. заработную плату.* ‖ *наз.* **нарміра́ванне**, -я, *н.* і **нарміро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **нарміро́вачны**, -ая, -ае.

НАРМІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па нарміроўцы чаго-н. ‖ *ж.* **нарміро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

НАРО́Г, -а, *М* -ро́зе, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка плуга, якая падразае пласт зямлі знізу і перадае яго на адвал. ‖ *прым.* **наро́жны**, -ая, -ае.

НАРО́Д, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Усё насельніцтва пэўнай дзяржавы, жыхары краіны. *Н. Беларусі.* **2.** -а. Працоўная маса насельніцтва той ці іншай краіны. *Просты н. Выхадцы з народа.* **3.** -а. Розныя формы гістарычных супольнасцей (племя, народнасць, нацыя). *Беларускі н.* **4.** -у, толькі *адз.* Вялікая група людзей. *На мітынг прыйшло многа народу.* ‖ *прым.* **наро́дны**, -ая, -ае. *Народная творчасць.*

НАРОДАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Сістэма навук, якія вывучаюць культуру і быт народаў, этнаграфія. ‖ *прым.* **народазна́ўчы**, -ая, -ае.

НАРОДАНАСЕ́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Насельніцтва краіны, якой-н. тэрыторыі.

НАРОДАЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Улада народа, дэмакратыя. *Саветы — органы народаўладдзя.*

НАРОДНАГАСПАДА́РЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да народнай гаспадаркі. *Н. план. Прадпрыемства народнагаспадарчага значэння.*

НАРО́ДНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* народны. **2.** Устойлівая супольнасць людзей, заснаваная на агульнасці мовы, тэрыторыі, эканамічнага жыцця, якая папярэднічае нацыі. *Паўночныя народнасці.* **3.** Нацыянальная, народная (у 3 знач.) самабытнасць. *Н. паэзіі Янкі Купалы.*

НАРО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паслядоўнік народніцтва. ‖ *ж.* **наро́дніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **наро́дніцкі**, -ая, -ае.

НАРО́ДНІЦТВА, -а, *н.* Грамадска-палітычны рух у Расіі ў другой палове 19 ст., які ідэалізаваў сялянскую абшчыну і імкнуўся цераз яе ажыццявіць ідэі сялянскай дэмакратыі і пераходу да сацыялізму, мінуючы капіталізм. ‖ *прым.* **наро́дніцкі**, -ая, -ае.

НАРО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* народ. **2.** Які належыць усяму народу, дзяржаўны. *Народная інтэлігенцыя. Народная гаспадарка* **3.** Цесна звязаны з народам, уласцівы духу народа, яго культуры, светапогляду. *Народная паэзія.* **4.** У назвах некаторых устаноў, арганізацый, пасад: выбраны народам, які ажыццяўляецца прадстаўнікамі народа. *Н. суд. Н. кантроль.* **5.** У складзе ганаровых званняў, якія надаюцца дзеячам культуры. *Н. паэт. Н. мастак. Н. настаўнік.* ‖ *наз.* **наро́днасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

НАРО́КАМ, *прысл.* (разм.). Жартам, не ўсур'ёз. *Я н. так сказаў.*

НАРО́СХРЫСТ, *прысл.* Расшпіліўшыся, расхінуўшы краі вопраткі. *Паліто н. Душа н.* (перан.: пра адкрытага, шчырага чалавека).

НАРО́ЎНІ *гл.* нараўне.

НАРО́ШЧВАННЕ, НАРО́ШЧВАЦЬ *гл.* нарасціць.

НА́РТЫ, -аў, *адз.* на́рта, -ы, *ДМ* -рце, *ж.* Доўгія, вузкія сані ў народаў Поўначы для язды на сабаках або аленях. ‖ *прым.* **на́ртавы**, -ая, -ае. *Н. шлях.*

НАРУБІ́ЦЬ, -рублю́, -ру́біш, -ру́біць; -ру́блены; *зак., чаго* (спец.). Вырубіць, здабыць у шахце (пра каменны вугаль). *Н. вугалю.*

НАРУКА́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чахол, які надзяваецца зверху рукавоў сарочкі, пінжака (да локцяў) для аховы іх ад забруджвання, зносу ў час работы.

НАРУКА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца на рукаве. *Н. знак. Нарукаўная павязка.*

НА́РУКУ, *прысл.* (разм.). Выгадна, зручна, дарэчы. *Гэта яму н.*

НАРУМЯ́НІЦЦА, -ЦЬ *гл.* румяніцца, -ць.

НАРУ́ЧНІКІ, -аў, *адз.* -нік, -а, *м.* Металічныя кольцы, злучаныя ланцужком, якія надзяваюцца на рукі злачынцам, зняволеным.

НАРУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які надзяваецца на руку, носіцца на руцэ. *Н. гадзіннік.*

НАРЦЫ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шматгадовая цыбульная расліна з белымі або жоўтымі кветкамі. ‖ *прым.* **нарцы́савы**, -ая, -ае.

НА́РЫ, -аў. Насціл з дошак, прызначаны для спання, які знаходзіцца на пэўнай вышыні над падлогай або зямлёй. *Турэмныя н. Двух'ярусныя н.*

НАРЫВА́ЦЬ[1] *гл.* нарваць[1].

НАРЫВА́ЦЬ[2] *гл.* нарваць[2].

НА́РЫС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі літаратурны твор, кароткае апісанне жыццёвых фактаў. *Біяграфічны н. Ваенны н.* **2.** Агульны выклад якога-н. пытання. *Нарысы па дыялекталогіі.* ‖ *прым.* **на́рысавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

НАРЫСАВА́ЦЬ *гл.* рысаваць.

НАРЫСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьменнік, журналіст, які піша нарысы (у 1 знач.). ‖ *ж.* **нарысі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **нарысі́сцкі**, -ая, -ае.

НАРЫ́Ў, -ры́ва, *мн.* -ры́вы, -ры́ваў, *м.* Гнойная пухліна на якой-н. тканцы арганізма. *Гнойны н.* ‖ *прым.* **нары́ўны**, -ая, -ае *і* **нарыўны́**, -а́я, -о́е. *Нарыўная паверхня. Н. пластыр.*

НАРЫХТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* **1.** *чаго.* Назапасіць у нейкай колькасці. *Н. сена на зіму.* **2.** *што.* Падрыхтаваць; прывесці ў гатоўнасць. *Н. гранаты.* **3.** *каго-што.* Сабраць, прыгатаваць у дарогу ўсё патрэбнае (разм.). *Н. у экспедыцыю.* ‖ *незак.* **нарыхто́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нарыхто́ўка**, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

НАРЫХТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* **1.** *гл.* нарыхтаваць. **2.** Планавая здача сельскагаспадарчых прадуктаў дзяржаве. *Здаць нарыхтоўку.*

НАРЫХТО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца нарыхтоўкамі. ‖ *ж.* **нарыхто́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **нарыхто́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

НАРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́е; -ры́ты; *зак., чаго.* Нарабіць паглыбленняў у зямлі (пераважна рылам). *Нарылі свінні ям.*

НАРЭ́З, -у *і* -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Вузкае паглыбленне ў выглядзе канаўкі, якое робіцца рэжучым інструментам на чым-н. **2.** -а. Участак зямлі, адведзены каму-н. для часовага карыстання. *Н. зямлі.*

НАРЭ́ЗАЦЦА, -рэ́жуся, -рэ́жашся, -рэ́жацца; -рэ́жся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З'явіцца на дзяснах (пра зубы). *У дзіцяці нарэзаліся зубы.* **2.** Напіцца дап'яна (разм.). *Нарэзаўся, што сцежкі не бачыць.*

НАРЭ́ЗАЦЬ, -рэ́жу, -рэ́жаш, -рэ́жа; -рэ́ж; -рэ́заны; *зак.* **1.** *чаго.* Разрэзаць чым-н. вострым на часткі. *Н. хлеба. Н.сала.* **2.** *каго-чаго.* Зрэзаўшы або разрэзаўшы, нагатаваць у нейкай колькасці або зарэзаць у нейкай колькасці. *Н. дроў. Н. курэй.* **3.** *што* і *чаго.* Падзяліць шляхам межавання або выдзеліць у час межавання. *Н. зямлі.* **4.** *што.* Зрабіць нарэзы (спец.). *Н. гайку.* **5.** *што.* Падрыхтаваць участак для выемкі ў шахце (спец.). *Н. лаву.* **6.** *што.* Нарабіць зубцоў на піле. **7.** *што.* Намуляць чым-н. *Н. плячо сумкай.* ‖ *незак.* **наразáць,** -áю, -áеш, -áе (да 1, 3, 4, 5, 6 і 7 знач.) *і* **нарэзваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 3, 4, 5, 6 і 7 знач.). ‖ *наз.* **нарэ́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 3, 4 і 5 знач.). ‖ *прым.* **наразны́,** -áя, -óе (да 3, 4, 5 і 6 знач.).

НАРЭ́ШЦЕ, *прысл.* **1.** Пасля ўсяго, напаследак. *Здагадацца н.* **2.** *у знач. далучальнага злуч.* (часта ў спалучэнні са злучнікам «і»). Ужыв. для далучэння асобнага слова або цэлага сказа. *Ехалі, ехалі і, н., прыехалі.* **3.** *у знач. пабочн.* Паказвае на завяршэнне працэсу, дзеяння, з'явы. *Н., выйшаў з лесу на палянку.* **4.** *у знач. пабочн.* Паказвае, што мера цярпення, чакання і пад. скончылася, або падкрэслівае што-н. *Сціхнеце вы, н.*

НАСАБА́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (груб., фам.). Налаўчыцца, прывыкнуць што-н. рабіць. *За першы год насабачыўся ўсё рабіць.*

НАСАВЫ́, -áя, -óе. **1.** *гл.* нос. **2.** Які выгаворваецца ў нос. *Насавое вымаўленне.* **3.** Прызначаны для носа. *Насавая хустачка.* **4.** Які знаходзіцца на носе судна. *Насавая частка палубы.*

НАСАГЛО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Верхняя частка глоткі, якая ўтварае поласць ззаду носа, што пераходзіць у сярэднюю частку глоткі. ‖ *прым.* **насагло́тачны,** -ая, -ае.

НАСАДЖА́ЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *зак., каго-чаго.* **1.** Тое, што і насадзіць[1]. **2.** Пабоямі нарабіць сінякоў, гузоў і пад. (разм.). *Н. сінякоў.*

НАСА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Пашыраць, распаўсюджваць, укараняць. *Н. навуку, культуру, ідэі.*

НАСАДЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* насадзіць[1]. **2.** толькі *мн.* Пасаджаныя расліны, дрэвы. *Зялёныя насаджэнні. Лесаахоўныя насаджэнні.*

НАСАДЗІ́ЦЬ[1], -саджу́, -са́дзіш, -са́дзіць; -са́джаны; *зак.* **1.** *чаго, што.* Зрабіць пасадку (дрэў, раслін) у нейкай колькасці. *Н. парэчак. Н. парк.* **2.** *каго (што).* Змясціць куды-н. у якой-н. колькасці (разм.). *Н. поўную машыну людзей.* **3.** *чаго.* Змясціць у гарачую печ у нейкай колькасці. *Н. поўную печ хлеба.* ‖ *незак.* **наса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **насаджэ́нне,** -я, *н.*

НАСАДЗІ́ЦЬ[2], -саджу́, -са́дзіш, -са́дзіць; *зак., каго-што.* **1.** Надзець на што-н. *Н. сякеру на тапарышча. Н. чарвяка на кручок.* **2.** *перан.* Узбіўшыся на што-н. вострае, параніць (разм.). *Н. нагу на цвік.* ‖ *незак.* **наса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наса́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1 знач.).

НАСА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* насадзіць[2]. **2.** Прынада для рыб, якая насаджваецца на кручок. *Рыба з'ела насадку.* **3.** Частка прыбора або інструмента, якая надзяваецца на што-н. (спец.). *Канічная н. Н. чыгуннай муфты.*

НАСАЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць салодкім, пасаладзіць. *Н. каву.* **2.** Прарасціць зерне ў цяпле і вільгаці для атрымання соладу. **3.** Давесці цеста да стану лёгкага цукровага браджэння. ‖ *незак.* **насало́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

НАСА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак., што* (разм.). Намазаць, нацерці чым-н. тлустым. *Н. валасы.* ‖ *незак.* **наса́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСАЛІ́ЦЬ, -салю́, -со́ліш, -со́ліць; -со́лены; *зак.* **1.** *чаго.* Загатаваць пры дапамозе салення. *Н. грыбоў на зіму.* **2.** *што.* Тое, што і перасаліць. **3.** *перан., каму* і *без дап.* Нашкодзіць каму-н., нарабіць непрыемнасцей (разм.). *Н. суседу.* ‖ *незак.* **насо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСАНДА́ЛІЦЬ *гл.* сандаліць.

НАСАРО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вялікая млекакормячая траваедная жывёліна паўднёвых краін з адным або двума рагамі на пярэдняй частцы морды. *Афрыканскі н. Белы н.* ‖ *прым.* **насаро́гавы,** -ая, -ае.

НАСА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** З вялікім носам. *Н. твар.* **2.** З выступам. *Н. чайнік.*

НАСА́Ч, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* **1.** Чалавек з вялікім носам (разм.). **2.** Птушка з доўгай дзюбай або жывёліна з вялікім носам.

НАСВАВО́ЛІЦЬ *гл.* сваволіць.

НАСВАВО́ЛЬНІЧАЦЬ *гл.* свавольнічаць.

НАСВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -ва́рышся, -ва́рыцца; *зак., на каго* і *без дап.* Выказаць рэзкімі словамі сваё незадавальненне кім-н.

НАСВІДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., чаго.* Нарабіць свердзелам нейкую колькасць адтулін. *Н. дзірак.*

НАСВІНЯ́ЧЫЦЬ *гл.* свінячыць.

НАСВІ́СТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Свістам перадаваць якую-н. мелодыю. *Н. вальс.* ‖ *наз.* **насві́стванне,** -я, *н.*

НАСЕ́ВАК, -се́ўку, *м.* (разм.). **1.** Насенне, прызначанае для пасеву. *Грузавік вазіў н.* **2.** Наогул усё тое, што сеецца, ляціць, падае зверху. *Н. з шышак. Н. са шчодрага неба.*

НАСЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць *і* **НАСЯДЗЕ́ЦЬ,** -сяджу́, -сядзі́ш, -сядзі́ць; -сядзі́м, -седзіце́, -сядзя́ць; -се́джаны; *зак., што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра птушак: сагрэць яйкі цяплом свайго цела, выседжваючы птушанят. **2.** Нажыць якую-н. хваробу ў выніку працяглага сядзення (разм.). *Н. гемарой.* ‖ *незак.* **насе́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСЕ́КЧЫ *гл.* насячы.

НАСЕ́ЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Шчыльнасць насельніцтва. *Н. гарадоў.* **2.** Наяўнасць насельніцтва. *Слабая н.*

НАСЕ́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Які мае насельніцтва; заселены. *Н. востраў.* ◊ **Населены пункт** — агульная назва месц, дзе жывуць людзі (горад, вёска і пад.).

НАСЕ́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Жыхары якога-н. месца (краіны, горада і пад.). *Н. раёна. Перапіс насельніцтва.*

НАСЕН... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да насення (у 2 знач.), напр. *насензбожжа, насенфонд.*

НАСЕ́НІСТЫ, -ая, -ае. Які мае многа насення. *Н. агурок.*

НАСЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Зачатак вышэйшых раслін, які складаецца з зародка і абалонкі; семя, зерне. *Н. развіваецца з семязавязі.* **2.** *мн.* Зярняты раслін, прызначаныя для пасеву. *Н. жыта.* **3.** *перан.* Пачатак чаго-н.; тое, што мае ўплыў, уздзеянне. *Пасеяць у сэрцы добрае н.* **4.** Нашчадкі каго-н. (перан.; разм.). *Мы дарэмна тут загінем і насення не пакінем.* ‖ *прым.* **насе́нны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Насенная бульба.*

НАСЕННЕ... (а таксама **насення...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да насення, напр. *насеннеачышчальны, насеннесушылка, насеннесушыльны.*

НАСЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). **1.** Расліна або яе плод, пакінуты на насенне. *Агурок-н.* **2.** Участак, прызначаны для вырошчвання раслін на насенне (спец.). ‖ *ж.* **насе́нка,** -і, *ДМ* -нцы (да 1 знач.). *Бульба-н.*

НАСЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* насенне. **2.** Прызначаны для пасеву. *Насенная пшаніца.* **3.** Адведзены для вырошчвання насенных раслін. *Н. ўчастак.*

НАСЕННЯ... (*гл.* **насенне...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «насенне...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *насеннявод, насеннягодства, насенняносец, насенняносны, насеннясховішча.*

НАСЕННЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па насеннягодству.

НАСЕННЯВО́ДСТВА, -а, *н.* Галіна раслінаводства, якая займаецца развядзеннем насенных раслін. ‖ *прым.* **насеннявóдчы,** -ая, -ае.

НАСЕ́СЦІ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ся́дзе; *зак.* Сесці куды-н., на што-н. у вялікай колькасці. *У вагон насела многа людзей.* ‖ *незак.* **насяда́ць,** -áе.

НАСЕ́СЦІ[2], -ся́ду, -ся́дзеш, -ся́дзе; насе́ў, -се́ла; нася́дзь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асядаючы на чым-н., пакрыць сабою. *Насеў пыл.* **2.** *на каго (што).* Напаўшы, навваліцца з сілай. *Удвух населі на аднаго.* **3.** *перан., на каго (што).* Звярнуцца з настойлівымі просьбамі, патрабаваннямі (разм.). *Супрацоўнікі населі на кіраўніцтва са сваімі патрабаваннямі.* ‖ *незак.* **насяда́ць,** -áю, -áеш, -áе.

НАСЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* насячы. **2.** Зарубка, нарэзка, узор на металічнай (або іншай) паверхні. *Шабля з залатой насечкай.*

НАСЕ́ЯЦЬ, -се́ю, -се́еш, -се́е; -се́й; насе́яны; *зак., чаго.* **1.** Пасеяць у нейкай колькасці. *Н. жыта.* **2.** Прасеяць нейкую колькасць. *Н. мукі.* ‖ *незак.* **насе́йваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **насява́ць,** -áю, -áеш, -áе.

НАСЁРБАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Сёрбаючы, наесціся. *Н. заціркі.*

НАСІ́ЛКІ, -лак. Прыстасаванне для пераноскі грузаў або людзей. *Санітарныя н.*

НАСІ́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Прымяненне фізічнай сілы да каго-н. *Грубае н. Сляды насілля на целе.* **2.** Прымусовае ўздзеянне на каго-н. *Н. над асобай.* **3.** Прыцясненне, злоўжыванне сваёй уладай. *Барацьба з насіллем.*

НАСІ́ЛУ, *прысл.* З вялікімі цяжкасцямі, ледзь-ледзь. *Н. падняў мех бульбы.*

НАСІ́ЛЫ, -сі́л, *адз.* насіла, -ы, *ж.* Дзве жэрдкі без насцілу для пераноскі сена ў копах.

НАСІ́ЛЬНЫ[1], -ая, -ае. Які прызначаецца для штодзённага нашэння (пра адзенне). *Насільная бялізна.*

НАСІ́ЛЬНЫ[2], -ая, -ае. Які ажыццяўляецца шляхам насілля. *Насільная смерць.*

НАСІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які носіць багаж на вакзалах, прыстанях і пад.

НАСІНІ́ЦЬ, -сіню́, -сі́ніш, -сі́ніць; -сі́нены; *зак., што.* Зрабіць сінім; густа падсініць. *Н. бялізну.* ‖ *незак.* **насі́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСІ́ЦЦА, нашу́ся, но́сішся, но́сіцца; *незак.* **1.** Шпарка перамяшчацца (бегаць, лятаць) у розных напрамках. *Ластаўкі насіліся над сажалкай. Н. па хаце.* **2.** Быць, зна-

ходзіцца ў нашэнні. *Паліто доўга носіцца.* **3.** Празмерна захапляцца кім-, чым-н.; удзяляць шмат увагі чаму-н. (разм.). *Н. з маладым паэтам.* **4.** Разносіцца, распаўсюджвацца (пра чуткі, гукі, пахі). *Над поплавам насіўся пах свежага сена.* ◊ **Носіцца ў паветры** (кніжн.) — пра блізкі надыход чаго-н.

НАСІ́ЦЬ, нашу́, но́сіш, но́сіць; но́шаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і несці ў 1 знач. (але абазначае дзеянне, якое пастаянна паўтараецца, адбываецца ў розных напрамках і ў розны час). *Н. бульбу ў склеп. Н. дзіця на руках.* **2.** *што.* Адзявацца пэўным чынам, мець заўсёды неабходнае пры сабе, а таксама мець, захоўваць. *Н. светлыя сукенкі. Н. пашпарт у кішэні. Н. бараду.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), што.* Перамяшчаць з месца на месца сілай свайго руху (пра вецер, ваду і пад.). *Вецер носіць лісце.* **4.** *што.* Мець якое-н. імя, прозвішча, званне, тытул і пад. *Н. прозвішча мужа.* **5.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), што.* Мець адзнакі чаго-н., характарызавацца чым-н. *Спрэчка насіла востры характар.* **6.** *перан., што.* Утрымліваць у сабе; адчуваць што-н., думаць пра што-н. *Н. надзею на выздараўленне.* **7.** (звычайна ў спалучэнні са словамі «пад сэрцам»), *каго (што).* Быць цяжарнай. *Н. дзіця пад сэрцам.* **8.** *што.* Трымаць у нейкім становішчы. *Н. руку на павязцы.* **9.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), што.* Збіраць на кветках і дастаўляць у вулей. *Жывуць пчолкі і мядок носяць.* **10.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), што.* Мець адзнакі, характэрныя рысы чаго-н., якога-н. часу. *Будынак носіць сляды грэчаскай архітэктуры.* **11.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), што.* Мець якую-н. прысвоеную назву, імя якога-н. дзеяча. *Інстытут мовазнаўства носіць імя Якуба Коласа.* **12.** *што.* Адлюстроўваць пэўны ўнутраны стан. *Бледны твар Абрама заўсёды насіў выраз разгубленасці.* ◊ **Дзе цябе (вас) бог носіць?** (разм. жарт.) — здзіўленне пры сустрэчы, калі доўга не бачыліся. **Да пары збан ваду носіць** (разм.) — усё мае свой час. **За плячамі не насіць** (разм.) — аб чым-н. такім, што не абцяжарвае. **Насіць на руках** *каго* (разм.) — надта песціць каго-н.; балаваць. ‖ *наз.* **нашэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **но́ска,** -і, *ДМ* но́сцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

НАСКАКА́ЦЦА, -скачу́ся, -ска́чашся, -ска́чацца; -скачы́ся; *зак.* (разм.). **1.** Стаміцца, скачучы цераз што-н. *Н. цераз канавы.* **2.** Уволю, многа паездзіць на кані. **3.** Многа патанцаваць. *Будуць танцы, наскачамся ўволю.*

НАСКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Пра старажытныя надпісы, малюнкі: зроблены на скалах.

НАСКАНДА́ЛІЦЬ *гл.* скандаліць.

НАСКА́РДЗІЦЦА *гл.* скардзіцца.

НАСКО́К, -у, *м.* **1.** Імклівы напад, скачок з мэтай нападу. *Н. звера. Рабаўнікі рабілі наскокі на вёску. З наскоку рабіць што-н.* (перан.: не падумаўшы як след, добра не разабраўшыся). **2.** *перан.* Грубыя, беспадстаўныя нападкі, абвінавачанні супраць каго-н. *Адміністрацыйны н.*

НАСКО́КАМ, *прысл.* З разгону, хутка, а таксама наездам, мімаходам. *Бываць на ўчастку н.*

НАСКО́ЧЫЦЬ, -ко́чу, -ко́чыш, -ко́чыць; *зак.* **1.** *на каго-што.* З ходу, з разгону наткнуцца на каго-, што-н. *Н. на плот.* **2.** *на каго (што).* Раптоўна накінуцца, напасці на каго-н. *Мядзведзь наскочыў на чалавека.* **3.** Нечакана з'явіцца (прыехаць, прыйсці і пад.). *Наскочылі партызаны з лесу. Наскочыў мароз* (перан.). **4.** Пра час, пару года: хутка надысці, настаць (разм.). *А тут і жніво наскочыла.*

НАСКРО́ЗЬ, *прысл.* **1.** Праз усю таўшчыню чаго-н. *Прамокнуць н. Бачыць каго-н. н.* (перан.: вельмі добра ведаць каго-н.). **2.** *перан.* Поўнасцю, цалкам. *Лес н. апавіты змрокам.*

НАСКРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла *і* -рабла́, -рэ́бла *і* -рабло́; -рабі́; -рэ́бены; *зак., чаго.* **1.** Скрабучы, сабраць або набраць нейкую колькасць чаго-н. *Н. мукі. Н. грошай* (перан.: з цяжкасцю сабраць, набраць; разм.). **2.** Начысціць, скрабучы (пра моркву, буракі і пад.). *Н. бульбы на вячэру.* ‖ *незак.* **наскраба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАСКУ́БЦІ, -кубу́, -кубе́ш, -кубе́; -кубём, -кубяце́, -кубу́ць; -ку́б; -ку́бла; -кубі́; -ку́бены; *зак.* **1.** *чаго.* Скубучы, набраць або сабраць у нейкай колькасці. *Н. сена. Н. пер'я на падушку.* **2.** Нацягаць, натузаць (разм.). *Н. за валасы.* ‖ *незак.* **наскуба́ць,** -а́ю, -аеш, -а́е *і* **наску́бваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСКУ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Від каростаvага кляшча, які паразітуе на скуры жывёл.

НАСКУ́РНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, праяўляецца на скуры. *Н. сып.*

НАСЛАІ́ЦЬ, -лаю́, -ло́іш, -ло́іць; -лаі́ў, -лаі́ла; -лаі́; -ло́ены; *зак., чаго.* **1.** Накласці слаямі. *Н. цеста.* **2.** Падзяліць на слаі нейкую колькасць чаго-н. *Н. слюды.* ‖ *незак.* **насло́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **наслае́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **насло́йванне,** -я, *н.*

НАСЛАННЁ, -я́, *н.* Паводле забабонных уяўленняў: тое, што падказана «нячыстай сілай» з мэтай спакусіць; напасць. *Што за н.!*

НАСЛА́ЦЬ[1], нашлю́, нашле́ш, нашле́; нашлём, нашляце́, нашлю́ць; нашлі́; насла́ны; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Прыслаць у нейкай колькасці. *Н. падарункаў.* **2.** *што* і *чаго.* Напусціць на каго-н. няшчасце, бяду і пад. *Н. хваробу.* ‖ *незак.* **насыла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАСЛА́ЦЬ[2], -сцялю́, -сце́леш, -сце́ле; насцялі́; насла́ны; *зак.* **1.** *гл.* слаць[2]. **2.** *чаго.* Расаслаць, зрабіць насціл у якой-н. колькасці. *Н. саломы на начлег.* **3.** *што.* Зрабіць памост (з дошак, бярвення і пад.). *Н. падлогу.* ‖ *незак.* **насціла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАСЛЕ́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Атрымаць (атрымліваць) у спадчыну якія-н. уласцівасці, якасці бацькоў, продкаў. *Н. многія рысы характару ад маці.* **2.** толькі *незак., што* і *каму-чаму.* Быць прадаўжальнікам якой-н. дзейнасці, якіх-н. традыцый; браць што-н. за ўзор. *Н. фальклорную паэтыку.* ‖ *наз.* **наследа́ванне,** -я, *н.*

НАСЛЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая атрымала спадчыну або мае права на яе атрыманне. *Законны н.* **2.** *перан.* Пераемнік, прадаўжальнік якой-н. справы. *Наследнікі перадавых традыцый.* ‖ *ж.* **насле́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

НАСЛЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца наследнікам прастола. *Н. прынц.*

НАСЛІ́НІЦЬ *гл.* сліні́ць.

НАСЛУЖЫ́ЦЦА, -лужу́ся, -лу́жышся, -лу́жыцца; *зак.* (разм.). Многа, доўга паслужыць. *Н. за сваё жыццё.*

НАСЛУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Пачуць, паслухаць многа чаго-н. *Н. казак. Н. розных прамоўцаў.* **2.** Атрымаць задавальненне, слухаючы. *Слухаю — не наслухаюся* (слухаю з асалодай).

НАСЛЯДЗІ́ЦЬ *гл.* слядзіць.

НАСМАКТА́ЦЦА, -макчу́ся, -мо́кчашся, -мо́кчацца; -макчы́ся; *зак.* **1.** Смокчучы, напіцца чаго-н., уволю пасмактаць. *Камар насмактаўся крыві.* **2.** *перан.* Уволю накурыцца (разм.). *Насмактаўся аж вочы пачырванелі.* **3.** *перан.* Напіцца п'яным (груб.). ‖ *незак.* **насмо́ктвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАСМАКТА́ЦЬ, -смакчу́, -смо́кчаш, -смо́кча; -смакчы́; *зак., чаго.* Высмактаць нейкую колькасць чаго-н. *Камар насмактаў крыві.* ‖ *незак.* **насмо́ктваць,** -ае, -аеш, -ае.

НАСМАЛІ́ЦЬ[1], -малю́, -мо́ліш, -мо́ліць; -мо́лены; *зак., што* і *чаго.* Нацерці або пакрыць смалою. *Н. вяроўку.* ‖ *незак.* **насмо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСМАЛІ́ЦЬ[2], -малю́, -ма́ліш, -ма́ліць; -ма́лены; *зак.* **1.** *чаго.* Абпальваючы, ачысціць ад поўсці, шчаціння і пад. у вялікай колькасці. **2.** Многа накурыць (разм.). ‖ *незак.* **насма́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

НА́СМАРК, -у, *м.* Запаленне слізістай абалонкі носа, якое суправаджаецца слізістымі выдзяленнямі і чханнем. ‖ *прым.* **на́смарачны,** -ая, -ае.

НАСМЕ́ЛУЮ, *прысл.* Смела, не баючыся. *Сказаць н. праўдзівае слова.*

НАСМЕ́РЦЬ, *прысл.* **1.** Так, што надыходзіць смерць, да смерці. *Раніць н. Стаяць н.* (абараняцца, не шкадуючы жыцця). **2.** Вельмі моцна (разм.). *Перапалохацца н.*

НАСМЕ́ЦІЦЬ *гл.* смеціць.

НАСМЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Крыўдны, злосны жарт з каго-, чаго-н., высмейванне каго-, чаго-н.

НАСМЕ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які любіць насміхацца. *Н. чалавек.* **2.** Які заключае ў сабе насмешку. *Н. тон.* ‖ *наз.* **насме́шлівасць,** -і, *ж.*

НАСМЕ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які любіць насміхацца з каго-, чаго-н. ‖ *ж.* **насме́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НАСМІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., з каго-чаго, над кім-чым* і *без дап.* Здзекліва смяяцца з каго-, чаго-н. ‖ *наз.* **насміха́нне,** -я, *н.*

НАСМУРО́ДЗІЦЬ *гл.* смуродзіць.

НАСМЫ́КАЦЬ *гл.* смыкаць.

НАСМЯ́ШЫЦЬ *гл.* смяшыць.

НАСМЯЯ́ЦЦА, -мяю́ся, -мяе́шся, -мяе́цца; -мяёмся, -меяцеся, -мяю́цца; -ме́йся; *зак.* **1.** Уволю пасмяяцца (разм.). *Н. ў час спектакля.* **2.** *з каго-чаго, над кім-чым* і *без дап.* Аднесціся да каго-, чаго-н. з насмешкай; абразіць. *Н. над пачуццямі.*

НАСО́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Засоўваючы ўнутр чаго-н., напоўніць чым-н. *Н. розных рэчываў у чамадан.*

НАСО́К, -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* **1.** *гл.* нос. **2.** Пярэдняя частка абутку. *Н. бота.* Пярэдняя частка якога-н. прадмета (звычайна вузкая). *Н. касы.*

НАСО́ЛЬВАЦЬ *гл.* насаліць.

НАСО́С[1], -у, *м.* Балючая пухліна на нёбе ў жывёл.

НАСО́С[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і помпа. **2.** Прылада, пры дапамозе якой напампоўваюць паветра ў шыны веласіпеда, аўтамабіля і пад. ‖ *прым.* **насо́сны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Насосная станцыя.*

НАСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* насунуцца, -ць.

НАСО́ЎКА, -і, *ДМ* -со́ўцы, *мн.* -і, -со́вак, *ж.* (разм.). Невялікая хустачка, прызначаная для выцірання носа або твару. ‖ *прым.* **насо́вачны,** -ая, -ае.

НАСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; насо́х, -хла; *зак.* **1.** Засыхаючы, прыстаць, прыліпнуць да чаго-н. *Насохла гразь на колах.* **2.** Засохнуць у вялікай колькасці (разм.). *Насохла дрэў у лесе.* **3.** Стаць надта сухім. *Трава насохла за дзень.*

НАСПЕ́Х, *прысл.* Спяшаючыся, паспешна. *Даніла н. паснедаў.*

НАСПЕ́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* **1.** Стаць спелым, напоўніцца чым-н. знутры. *Калоссе наспела. Нарыў наспеў.* **2.** *перан.* Стаць патрэбным, надзённым, непазбежным. *Наспела ідэя аховы прыроды.* ‖ *незак.* **наспява́ць,** -а́е.

НАСПЕЦЬ², -пею, -пееш, -пее; *зак., каго-што* (абл.). Дагнаць таго, хто ўцякае. *Н. уцекачоў. Куля наспела ворага.*

НАСПІРТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Праякнуцца спіртам. **2.** *перан.* Напіцца п'яным (разм.).

НАСПЯВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Уволю, многа паспяваць.

НАСПЯВАЦЬ¹, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *чаго.* Праспяваць, спець многа чаго-н. *Н. частушак.* **2.** *перан., што* і *чаго.* Нагаварыць многа чаго-н. (разм.). *Ён такога мне наспяваў, што вушы вянуць.*

НАСПЯВАЦЬ² *гл.* наспець².

НАССАЦЦА, -ссуся, -ссешся, -ссецца; -ссёмся, -ссяцеся, -ссуцца; -ссіся; *зак.* (разм.). Уволю, многа пассаць. *Дзіця нассалася малака.* ‖ *незак.* **насысацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАССАЦЬ, -ссу, -ссеш, -ссе; -ссём, -ссяце, -ссуць; -ссі; *зак., чаго.* Пры дапамозе ссання атрымаць, здабыць (пра вадкасць). *Н. малака.*

НАСТАВІЦЬ¹, -таўлю, -тавіш, -тавіць; -таўлены; *зак.* **1.** *чаго.* Паставіць у нейкай колькасці. *Н. стагоў сена.* **2.** *што.* Накіраваць на каго-, што-н., у бок каго-, чаго-н.; нацэліць. *Н. пісталет на каго-н.* **3.** *што.* Выставіць наперад, выцягнуць. *Н. рукі.* **4.** *што.* Накіраваць на каго-, што-н. (позірк, вочы і пад.). *Н. вочы.* **5.** *што.* Падняць, зрабіць стаячым (каўнер). *Н. каўнер.* **6.** *чаго.* Пабоямі нарабіць (сінякоў, гузакоў; разм). **7.** *што.* Падрыхтаваць самавар, згатаваць чай. *Н. самавар.* ‖ *незак.* **настаўляць**, -яю, -яеш, -яе.

НАСТАВІЦЬ², -таўлю, -тавіш, -тавіць; -таўлены; *зак., каго (што) на што.* Навучыць каго-н. чаму-н. добраму, даць настаўленне. *Н. на правільны шлях. Н. на розум* (даць разумную параду; разм.).

НАСТАЛЬГІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Туга па радзіме. ‖ *прым.* **настальгічны**, -ая, -ае.

НАСТАЎЛЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Павучанне, настойлівая парада. *Бацькоўскае н.* **2.** Інструкцыя па якому-н. прадмету. *Воінскае н.*

НАСТАЎЛЯЦЬ¹, -яю, -яеш, -яе; *зак.* Навучаць; даваць настаўленні (у 1 знач.). *Н. вучня.*

НАСТАЎЛЯЦЬ², -яю, -яеш, -яе; *зак.* Паставіць што-н. многае. *Н. талерак на стол.*

НАСТАЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто выкладае ў школе, а таксама наогул асоба, якая вучыць чаму-н. *Н. мовы і літаратуры.* **2.** Той, хто наогул з'яўляецца натхніцелем, хто кіруе, вучыць чаму-н. *Духоўныя настаўнікі.* **3.** Той, хто дапамагае каму-н. асвоіць спецыяльнасць на прадпрыемстве, прывівае працоўныя навыкі. ‖ *ж.* **настаўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **настаўніцкі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Н. тон* (перан.: павучальны).

НАСТАЎНІЦКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Пакой у школе, дзе збіраюцца і адпачываюць настаўнікі ў час перапынкаў паміж урокамі.

НАСТАЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Праца, занятак настаўніка; прафесія настаўніка. *Першыя гады настаўніцтва.* **2.** *зб.* Школьныя настаўнікі. **3.** Форма выхавання і прафесійнай падрыхтоўкі маладых рабочых вопытнымі спецыялістамі. *Н. на заводах.*

НАСТАЎНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Працаваць настаўнікам (у 1 знач.). ‖ *наз.* **настаўнічанне**, -я, *н.*

НАСТАЦЬ, -тану, -танеш, -тане; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра час, стан: пачацца, надысці. *Настаў час касьбы.* **2.** Прыстаць да каго-н. з патрабаваннямі, просьбамі і пад. (разм.). *Так настаў, што я адмовіць не мог.*

НАСТАЯННЕ, -я, *н.* Настойлівая просьба, патрабаванне. *З'явіцца па настаянню настаўнікаў.*

НАСТАЯЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Кіраўнік праваслаўнага або каталіцкага мужчынскага манастыра; ігумен. **2.** Старшы святар у праваслаўнай царкве. ‖ *прым.* **настаяцельскі**, -ая, -ае.

НАСТАЯЦЕЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Кіраўніца жаночага праваслаўнага або каталіцкага манастыра.

НАСТАЯЦЦА¹, -таюся, -таішся, -таіцца; -таімся, -таіцеся, -таяцца; -тойся; *зак.* (разм.). Доўга, многа пастаяць. *Настаяўся ў чарзе.*

НАСТАЯЦЦА², 1 і 2 ас. не ўжыв., -аіцца; *зак.* Утварыць настойку. *Рабінаўка так настаялася, што стала, як спірт.* ‖ *незак.* **настойвацца**, -аецца.

НАСТАЯЦЬ¹, -таю, -таіш, -таіць; -таім, -таіце, -таяць; -той; *зак., на чым* і *без дап.* Дамагчыся выканання чаго-н. *Н. на сваім* (дамагчыся выканання сваіх патрабаванняў). ‖ *незак.* **настойваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТАЯЦЬ², 1 і 2 ас. не ўжыв., -стаіць; *зак., чаго* (разм.). Пра хатнюю жывёлу: ператварыць подсціл у гной. ‖ *незак.* **настойваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТОЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вадкасць, якая змяшчае выцяжку з расліннага або жывёльнага рэчыва. *Н. ліпавага цвету.* **2.** *перан.* Густы пах якога-н. рэчыва (раслін, ягад і пад.). *Верасовы н.* ‖ *прым.* **настойны**, -ая, -ае.

НАСТОЙКА, -і, *ДМ* -тойцы, *мн.* -і, -тоек, *ж.* **1.** Спіртны напітак, настоены на ягадах або травах. *Вішнёвая н.* **2.** Тое, што і настой (у 1 знач.). *Валяр'янавая н.* ‖ *прым.* **настоечны**, -ая, -ае.

НАСТОЙЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Рашучы ў дасягненні чаго-н. *Н. вучань.* **2.** Які выражае рашучасць або ажыццяўляецца з рашучасцю, упартасцю. *Н. стук. Настойлівыя пошукі. Настойліва* (прысл.) *стаяць на сваім.* ‖ *наз.* **настойлівасць**, -і, *ж.*

НАСТОЛЬКІ, *прысл.* У такой меры, ступені. *Не думаў, што ён н. хітры.*

НАСТОЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Выраб з шчыльнай тканіны, якім засцілаюць стол; абрус. *Льняны н.* ‖ *прым.* **настольнічны**, -ая, -ае.

НАСТОЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для стала, прыстасаваны для таго, каб быць на стале. *Настольная лямпа. Настольныя гульні.* **2.** *перан.* Які заўсёды патрэбны (пра кнігі). *Тлумачальны слоўнік — настольная кніга.*

НАСТОРЧ, *прысл.* (разм.). Старчма. *Цэглу клалі н.*

НАСТОЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -тоіцца; *зак.* Утварыць настой, настойку. *Чай не паспеў н. Вішні настояліся.* ‖ *незак.* **настойвацца**, -аецца.

НАСТОЯЦЬ¹, -тою, -тоіш, -тоіць; -тойм; -тоены; *зак., на чым* і *без дап.* Зрабіць настойку або настой з чаго-н. *Н. вішні. Н. чай.* ‖ *незак.* **настойваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТОЯЦЬ², 1 і 2 ас. не ўжыв., -тоены; *зак., што* і *чаго* (разм.). Тое, што і настаяць². *Н. гною.* ‖ *незак.* **настойваць**, -ае.

НАСТРАЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-чаго.* Застрэліць, забіць у якой-н. колькасці. *Н. дзічыны.* ‖ *незак.* **настрэльваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТРАЧЫЦЬ, -рачу, -рочыш, -рочыць; -рочаны; *зак.* **1.** *гл.* страчыць. **2.** *што.* Строчачы, вышыць, прышыць што-н. *Н. манжэты.* **3.** *чаго.* Строчачы, зрабіць нейкую колькасць чаго-н. *Н. складак.* **4.** *перан., што.* Хутка напісаць што-н. (разм.). *Н. пісьмо.* ‖ *незак.* **настрочваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

НАСТРОІЦЬ, -рою, -роіш, -роіць; -роены; *зак.* **1.** *што.* Нацягваючы струны, надаць музычнаму інструменту пэўнае гучанне. *Н. прыёмнік на кароткія хвалі.* **2.** *што.* Прыстасаваць для прыёму якіх-н. радыёхваль. *Н. прыёмнік на кароткія хвалі.* **3.** *што.* Наладзіць, прывесці ў патрэбны тэхнічны стан (спец.). *Н. станок.* **4.** *перан., каго (што).* Выклікаць які-н. настрой або якія-н. пачуцці ў каго-н. *Н. на вясёлы лад. Н. сына супраць бацькі.* ‖ *незак.* **настройваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **настроіцца**, -роюся, -роішся, -роіцца (да 2 і 4 знач.); *незак.* **настройвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **настройка**, -і, *ДМ* -стройцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

НАСТРОЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Унутраны, душэўны стан. *Перадсвяточны н. Узняты н.* **2.** Накіраванасць думак, пачуццяў і пад. у каго-н. *Нездаровыя настроі.* **3.** Схільнасць, жаданне рабіць што-н. *Не было настрою чытаць.*

НАСТРОЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па настройцы музычных інструментаў. *Н. раяляў.* ‖ *ж.* **настройшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **настройшчыцкі**, -ая, -ае.

НАСТРУГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -руганы; *зак., чаго.* **1.** Стругаючы, нарыхтаваць якую-н. колькасць. *Н. дошак.* **2.** Начысціць (пра бульбу і пад.; абл.). **3.** і *без дап.* Стругаючы, насмяціць (разм.). ‖ *незак.* **настругваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТРЫГ, -у, *М* -рызе, *м.* (спец.). Колькасць настрыжанай воўны.

НАСТРЫГЧЫ, -рыгу, -рыжэш, -рыжэ; -рыжом, -рыжаце, -рыгуць; -рыг, -грла, гло; -рыжы; -рыжаны; *зак., чаго.* Нарэзаць якую-н. колькасць чаго-н. (нажніцамі, спецыяльнай машынкай і пад.). *Н. воўны.* ‖ *незак.* **настрыгаць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *што.* Выявіць што-н. пастукваннем. *Н. пустату ў сцяне.* **2.** Надаваць кухталёў, набіць (разм.). ‖ *незак.* **настукваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

НАСТУПАЦЬ¹, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* наступіць¹. **2.** Ведучы актыўныя ваенныя дзеянні, рухацца наперад, на праціўніка. *Н. на ўсіх франтах.* **3.** Падступаць да каго-н. з просьбамі, пагрозамі і пад. **4.** *перан.* Набліжацца да чаго-н., распаўсюджвацца, насоўвацца на што-н. *Хвалі наступаюць на бераг.* ‖ *наз.* **наступленне**, -я, *н.* (да 4 знач.).

НАСТУПАЦЬ² *гл.* наступіць².

НАСТУПІЦЬ¹, -туплю, -тупіш, -тупіць; *зак.* Ступіць, стаць на каго-, што-н. *Н. на нагу каму-н.* (таксама перан.: ушчаміць чые-н. інтарэсы). ‖ *незак.* **наступаць**, -аю, -аеш, -ае.

НАСТУПІЦЬ², 1 і 2 ас. не ўжыв., -тупіць; *зак.* Пра час, стан: надысці, настаць. *Наступілі халады. Наступіла цішыня.* ‖ *незак.* **наступаць**, -ае. ‖ *наз.* **наступленне**, -я, *н.*

НАСТУПЛЕННЕ¹, -я, *н.* **1.** *гл.* наступаць¹. **2.** Баявыя дзеянні войск супраць праціўніка з мэтай разгрому яго. *Рашучае н.*

НАСТУПЛЕННЕ² *гл.* наступіць².

НАСТУПНЫ, -ая, -ае. **1.** Які наступае, настае непасрэдна пасля каго-, чаго-н.; бліжэйшы па чарзе. *Н. дзень. Наступнае спатканне.* **2.** Які наступіў пазней за чым-н.; ніжэй названы, ніжэй прыведзены. *Прапанаваць н. план.* **3.** **наступнае**, -ага, *н.* Тое, аб чым гаворыцца далей; вось што. *А затым адбылося н.*

НАСТУРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Аднагадовая дэкаратыўная травяністая ра-

сліна з буйнымі пахучымі кветкамі чырвона-жоўтага колеру. ‖ *прым.* **настуркавы,** -ая, -ае.

НАСТУРЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Тое, што і настурка. ‖ *прым.* **настурцыевы,** -ая, -ае.

НАСТЫЛЫ, -ая, -ае. Які стаў халодным, ахаладзіўся. *Настылае паветра.*

НАСТЫРНЫ, -ая, -ае (разм.). Упарты ў дасягненні чаго-н., вельмі настойлівы. *Н. хлопец.* ‖ *наз.* **настырнасць,** -і, *ж.*

НАСТЫЦЬ, -тыну, -тынеш, -тыне; -тынь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць халодным. *Хата настыла. Печ настыла.* **2.** Змерзнуць. *Ногі настылі.* ‖ *незак.* **настываць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Падрыхтаваць суканнем. *Н. цэвак.* ‖ *незак.* **насукваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСУНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Рухаючыся, наблізіцца да каго-, чаго-н. *Хмара насунулася. Ноч насунулася* (перан.). **2.** Ссунуўшыся, закрыць сабой што-н. *Хустка насунулася на лоб.* ‖ *незак.* **насоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАСУНУЦЬ, -суну, -сунеш, -суне; -сунь; -сунуты; *зак.* **1.** *чаго.* Нассоўваць у адно месца нейкую колькасць чаго-н. *Н. кучу лісця.* **2.** *што.* Закрыць, засланіць чым-н. каго-, што-н. *Н. шапку на вочы.* **3.** *безас.* Зрабіцца хмарным (разм.). *Было ясна, а потым насунула.* ‖ *незак.* **насоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСУПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак.* **1.** Тое, што і нахмурыцца (у 1 знач.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Зрабіцца пахмурным, змрочным. *Неба насупілася.* ‖ *незак.* **насуплівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАСУПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., што.* Тое, што і нахмурыць. *Н. бровы.* ‖ *незак.* **насупліваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСУПРАЦЬ *і* **НАСУПРОЦЬ,** *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* і *прыназ. з Р.* Прама перад кім-, чым-н., на процілеглым баку. *Ён жыве н. Сядзець н. акна.* **2.** *прысл.* Наперакор, нязгодна з кім-, чым-н. (разм.). *Гаварыць н. Рабіць усё н.* **3.** *прыназ. з Р і Д.* Наперакор каму-, чаму-н., нязгодна з кім-, чым-н. *Н. жаданням. Н. волі бацькі.* **4.** *прыназ. з Р.* Указвае на тэрмін, адрэзак часу, перад якім што-н. існуе, адбываецца ці павінна адбыцца. *Паехаць у горад н. ночы.*

НАСУРМІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сурміць.

НАСУСТРАЧ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* У кірунку, процілеглым каму-, чаму-н., што рухаецца, набліжаецца. *Ісці н.* (таксама перан.: дапамагаць каму-н., спачувальна адносіцца да каго-, чаго-н.). **2.** *прыназ. з Д.* Ужыв. для ўказання на прадмет ці асобу, да якіх спераду ці наперарэз ім хто-, што-н. рухаецца. *Кінуцца н. танкам. Выйсці н. гасцям.*

НАСУХА, *прысл.* Да поўнай сухасці. *Выцерці рукі н.*

НАСУШЫЦЬ, -сушу, -сушыш, -сушыць; -сушаны; *зак., чаго.* Нарыхтаваць сушкай. *Н. грыбоў.* ‖ *незак.* **насушваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСЦЕЖ, *прысл.* На ўсю шыр, поўнасцю (адчыніць, расчыніць і пад.). *Адчыніць дзверы н.*

НАСЦЕНГАЗЕТА, -ы, *ДМ* -зеце, *мн.* -ы, -зет, *ж.* Скарачэнне: насценная газета — напісаная ад рукі або надрукаваная на машынцы і вывешаная на сцяне газета, орган якой-н. мясцовай арганізацыі або ўстановы. ‖ *прым.* **насценгазетны,** -ая, -ае.

НАСЦЕННЫ, -ая, -ае. Які вісіць, знаходзіцца на сцяне. *Н. каляндар. Н. гадзіннік.*

НАСЦЕРАЖЫЦЦА, -ражуся, -ражышся, -ражыцца; -ражымся, -ражыцеся, -рагуцца; -ражыся *і* **НАСЦЯРОЖЫЦЦА,** -рожуся, -рожышся, -рожыцца; -рожся; *зак.* Стаць насцярожаным, напружана ўважлівым. ‖ *незак.* **насцярожвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАСЦЕРАЖЫЦЬ, -ражу, -ражыш, -ражыць; -ражым, -ражыце, -рагуць; -ражы; -ражоны *і* **НАСЦЯРОЖЫЦЬ,** -рожу, -рожыш, -рожыць; -рож; -рожаны; *зак., каго-што.* Выклікаць насцярожанасць, напружаную ўвагу, трывогу. ‖ *незак.* **насцярожваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСЦЁБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **НАСЦЯБАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). Набіць, нахвастаць каго-н. *Н. дубцом. Н. пугай.* ‖ *незак.* **насцёбваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАСЦІЛ, -у, *м.* **1.** *гл.* слаць[2]. **2.** Паверхня з дошак або іншага матэрыялу, пасланага на што-н. *Драўляны н.* ‖ *прым.* **насцілачны,** -ая, -ае.

НАСЦІЛАННЕ, НАСЦІЛАЦЬ *гл.* наслаць[2].

НАСЦІЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Плаўны, які амаль па прамой лініі (спец.). *Н. скачок.* **2.** Які ідзе паралельна паверхні зямлі на пэўнай вышыні (спец.). *Н. агонь. Насцільная траекторыя палёту куль.* ‖ *наз.* **насцільнасць,** -і, *ж.*

НАСЦЯБАЦЬ *гл.* насцёбаць.

НАСЦЯРОЖАНЫ, -ая, -ае. Напружана-ўважлівы ў чаканні чаго-н. *Н. погляд.* ‖ *наз.* **насцярожанасць,** -і, *ж.*

НАСЦЯРОЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* насцеражыцца, -ць.

НАСЫЛАЦЬ *гл.* наслаць[1].

НАСЫП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Узвышэнне, зробленае шляхам насыпкі зямлі, гравію і пад. *Дарожны н.*

НАСЫПАМ, *прысл.* У рассыпачным стане, без тары. *Вугаль перавозяць н.*

НАСЫПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* **1.** Сыплючыся, трапіць куды-н. *Пясок насыпаўся ў боты.* **2.** Асыпаючыся, пакрыць паверхню чаго-н. *Насыпалася лісця за ноч.* ‖ *незак.* **насыпацца,** -аецца.

НАСЫПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; насып; -паны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Сыплючы, пакрыць паверхню чаго-н.; нацерушыць, рассыпаць. *Н. пяску на дарожку.* **2.** *што* і *чаго.* Напоўніць што-н. чым-н. сыпкім. *Н. мех аўса.* **3.** *што.* Зрабіць, пабудаваць насып з якога-н. сыпкага матэрыялу. *Н. курган.* ‖ *незак.* **насыпаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **насыпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

НАСЫПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Зашыты з усіх бакоў чахол, які напаўняецца пер'ем або пухам і служыць падушкай або пярынай. *Пашыць новую насыпку.* ‖ *прым.* **насыпачны,** -ая, -ае.

НАСЫПНЫ, -ая, -ое. **1.** Які насыпаецца куды-н. *Н. грунт.* **2.** Утвораны шляхам насыпання. *Насыпная гара.*

НАСЫЦІЦЦА, -сычуся, -сыцішся, -сыціцца; *зак.* **1.** Наесціся ўволю. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Расчыніць у сабе вялікую колькасць якога-н. рэчыва, увабраць у сябе што-н. *Зямля насыцілася вільгаццю.* ‖ *незак.* **насычацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **насычэнне,** -я, *н.*

НАСЫЦІЦЬ, -сычу, -сыціш, -сыціць; -сычаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Накарміць уволю. **2.** *перан., што.* Напоўніць, прасякнуць што-н. якім-н. рэчывам у вялікай колькасці. *Паветра насычана вільгаццю.* **3.** *перан., што.* Напоўніць у вялікай колькасці. *Паветра насычана парай. Н. раствор солямі.* **4.** *перан., што.* Напоўніць, забяспечыць у вялікай колькасці. *Н. рынак таварамі.* ‖ *незак.* **насычаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **насычэнне,** -я, *н.*

НАСЯВАЦЬ *гл.* насеяць.

НАСЯДАЦЬ *гл.* насесці.

НАСЯДЗЕЦЬ *гл.* наседзіць.

НАСЯКОМАЕ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *н.* Маленькая беспазваночная членістаногая жывёліна (муха, пчала, мурашка і пад.).

НАСЯКОМАЕДНЫ, -ая, -ае. Які корміцца насякомымі. *Насякомаедныя расліны. Атрад насякомаедных* (наз.).

НАСЯЛІЦЬ, -сялю, -селіш, -селіць; -селены; *зак., што* і *кім-чым.* **1.** Засяліць людзьмі якую-н. мясцовасць, памяшканне і пад. *Н. бязлюдны край.* **2.** *перан.* Заняць, засяліць якую-н. мясцовасць (пра жывёл). *Лясы населены зверам.* ‖ *незак.* **насяляць,** -яю, -яеш, -яе; *наз.* **насяленне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

НАСЯЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* **1.** *гл.* насяліць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Складаць насельніцтва чаго-н. *Птушкі насяляюць лес.*

НАСЯЧЫ *і* **НАСЕКЧЫ,** -сяку, -сячэш, -сячэ; -сячом, -сечаце, -сякуць; насек, -кла; насячы; -сечаны; *зак.* **1.** *што.* Пакрыць паверхню чаго-н. насечкамі, надрэзамі (спец.). *Н. напільнік.* **2.** *чаго.* Ссячы нейкую колькасць чаго-н. *Н. яловых лапак.* **3.** *чаго.* Дробна скрышыць. *Н. буракоў.* **4.** *каго-што.* Нахвастаць, насцябаць (разм.). *Н. крапівою ногі.* ‖ *незак.* **насякаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **насяканне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **насечка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1 знач.).

НАТАЛІЦЬ, -талю, -толіш, -толіць; -толены; *зак., што.* Задаволіць, заспакоіць (патрэбы, жаданні і пад.). *Н. смагу.* ‖ *незак.* **наталяць,** -яю, -яеш, -яе.

НАТАМІЦЦА, -тамлюся, -томішся, -томіцца; *зак.* Стаміцца, змарыцца; змучыцца. *Н. на жніве.* ‖ *незак.* **натамляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

НАТАМІЦЬ, -тамлю, -томіш, -томіць; -томлены; *зак., каго-што.* Утаміць, змарыць; змучыць. *Н. ногі.* ‖ *незак.* **натамляць,** -яю, -яеш, -яе.

НАТАПІЦЬ, -таплю, -топіш, -топіць; -топлены; *зак., чаго.* Растапіць або вытапіць у якой-н. колькасці. *Н. масла.* ‖ *незак.* **натоплівадь,** -аю, -аеш, -ае.

НАТАПТАЦЬ, -тапчу, -топчаш, -топча; -тапчы; -таптаны; *зак.* **1.** Набрудзіць мокрымі нагамі; наслядзіць. *Н. на падлозе.* **2.** *што* і *чаго.* Уціскаючы, шчыльна зладжыць, улажыць што-н. *Н. мяшок травы.* ‖ *незак.* **натоптваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАТАПЫРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* **1.** Пра поўсць, шчаціннe, пер'е і пад.: падняцца тарчма. *Поўсць натапырылася.* **2.** Уздуцца, прыўзняцца (разм.). *Сукенка натапырылася.* ‖ *незак.* **натапырвацца,** -аецца.

НАТАПЫРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Падняць тарчма, наставіць (поўсць, шчаціну, пер'е і пад.). *Конь натапырыў вушы.* ‖ *незак.* **натапырваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАТАРАХЦЕЦЬ, -хчу, -хціш, -хціць; -хцім, -хціце, -хцяць; -хці; *зак.* (разм.). **1.** Нарабіць шуму, тарахцення. **2.** *перан., чаго* і *без дап.* Хутка і многа нагаварыць чаго-н., набалбатаць.

НАТАРГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *зак., чаго.* Тое, што і нагандляваць.

НАТАРЫУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая ажыццяўляе натарыяльныя дзеянні, акты. *Дзяржаўны н.*

НАТАРЫЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да афармлення розных дакументаў, юрыдычных актаў. *Натарыяльная кантора.*

НАТАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кароткі запіс або інфармацыя ў друку пра што-н. *Нататкі журналіста.* ‖ *прым.* **нататачны,** -ая, -ае.

НАТАЎЧЫ, -таўку, -таўчэш, -таўчэ; -таўчом, -таўчаце, -таўкуць; -тоўк, -таўкла, -таўкло; -таўчы; -тоўчаны; *зак.* **1.** *чаго.* Стаўчы якую-н. колькасць. *Н. бульбы.* **2.** *чаго.* Збіць

таўкачом шалупайкі з зерня ў працэсе вырабу круп. *Н. проса.* **3.** *чаго.* Разбіць шмат чаго (разм.). *Н. бутэлек.* **4.** *каго-што, у што, каму.* Набіць, надаваць кухталёў (разм.). *Ён не спадзяваўся, што там натаўкуць морду.*

НАТА́ЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Настаўленне, суровая заўвага. *Прачытаць натацыю каму-н.*

НАТА́ЦЫЯ[2], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Сістэма ўмоўных пісьмовых абазначэнняў чаго-н. *Шахматная н.* ‖ *прым.* **натацы́йны,** -ая, -ае.

НАТАЧЫ́ЦЬ[1] *гл.* тачыць[1].

НАТАЧЫ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́чыць; -то́чаны; *зак., чаго.* Пра грызуноў, насякомых: нагрызці нейкую колькасць чаго-н. *Мышы натачылі дзірак.* ‖ *незак.* **нато́чваць,** -ае.

НАТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., што* і *чаго* (неадабр.). Нарабіць чаго-н. непажаданага, дрэннага.

НАТКА́ЦЬ, -тку́, -тчэш, -тчэ́; -тчо́м, -тчаце́, -ткуць; -тчы́; -тка́ны; *зак., чаго.* Вырабіць тканнем у якой-н. колькасці. *Наткала дзесяць сувояў палатна.*

НАТКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *на што.* Наскочыць на што-н. вострае. *Н. на сук.* **2.** *на каго-што.* Рухаючыся, сутыкнуцца з кім-, чым-н. *Н. на засаду.* **3.** *перан., на што.* Нечакана выявіць, знайсці што-н. *Н. на след. Н. на цікавую кніжку.* ‖ *незак.* **натыка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак. каго-што.* Праткнуўшы, насадзіць на вастрыё, стрыжань. *Н. матыля на шпільку.* ‖ *незак.* **натыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАТЛУМІ́ЦЬ, -лумлю́, -лу́міш, -лу́міць; *зак., што.* Пазбавіць здольнасці ясна мысліць, лагічна разважаць; задурыць. *Н. галаву за дзень.*

НАТО́ПТВАЦЬ *гл.* натаптаць.

НАТО́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Уваткнуць, натыкаць у што-н. многа чаго-н. *Н. іголак у падушачку.*

НАТО́ЎП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікае зборышча людзей.

НАТО́ЧВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і тачыць[1] (у 1 знач.).

НАТО́ЧВАЦЬ[2] *гл.* натачыць[2].

НАТР, -у, *м.* Вокіс натрыю. *Едкі н.* (каўстычная сода). ‖ *прым.* **на́травы,** -ая, -ае.

НАТРАВІ́ЦЬ, -раўлю́, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *што* і *чаго* (спец.). Зрабіць малюнак на паверхні чаго-н. пры дапамозе едкага рэчыва; вытравіць. ‖ *незак.* **натра́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

НА́ТРАЕ, *прысл.* На тры часткі. *Разрэзаць н.*

НАТРАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., чаго.* Тралюючы, вывезці, даставіць у нейкай колькасці. *Н. бярвення.* ‖ *незак.* **натралёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАТРА́ПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак.* (разм.). **1.** Выпадкова сустрэцца, трапіцца. *Натрапіўся добры чалавек.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выдацца, выпасці; надарыцца. *Натрапіўся зручны выпадак.*

НАТРА́ПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., на каго-што.* **1.** Напасці, наткнуцца на што-н. *Н. на грыбное месца.* **2.** Выпадкова наткнуцца на каго-, што-н. ‖ *незак.* **натрапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

НАТРУ́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Прыйсці ў стан стомленасці, у хваравіты стан ад працяглай або цяжкай працы, хады і пад. *Рука натрудзілася.*

НАТРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Працяглай або цяжкай працай стаміць, давесці да хваравітага стану. *Н. ногі. Натруджаныя рукі.* ‖ *незак.* **натру́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАТРУСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́сіцца; *зак.* (разм.). Насыпацца, высыпацца пры трасенні, вытрасанні. *Натрусілася мукі на стол.*

НАТРУСІ́ЦЬ, -рушу́, -ру́сіш, -ру́сіць; -ру́шаны; *зак., чаго* (разм.). Трасучы, вытрасаючы, насыпаць, высыпаць што-н. *Н. саломы.* ‖ *незак.* **натру́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

НА́ТРЫЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент, мяккі серабрыста-белы лёгкі метал. ‖ *прым.* **на́трыевы,** -ая, -ае. *Натрыевая салетра.*

НАТРЭНІРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* трэніравацца.

НАТРЭ́СЦІ, -расу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце́, -расу́ць; -ро́с, -рэ́сла *і* -расла́, -рэ́сла *і* -расло́; -расі́; -рэ́сены; *зак.* **1.** *чаго.* Трасучы што-н., здабыць у нейкай колькасці. *Н. груш.* **2.** *чаго.* Растрэсці частку чаго-н., неакуратна перавозячы або пераносячы. *Н. сена на дарогу.* **3.** *чаго.* Пра кармы для жывёлы: трасучы, змяшаць. **4.** *безас., каго.* Стаміць, намучыць трасянінай (разм.). *Н. дзяцей за дарогу.*

НАТРЭ́СЦІСЯ, -расу́ся, -расе́шся, -расе́цца; -расёмся, -расяце́ся, -расу́цца; -ро́сся, -рэ́слася *і* -расла́ся, -рэ́слася *і* -расло́ся; -расі́ся; *зак.* (разм.). **1.** Патрэсціся доўга, многа. *Н. на калдобінах.* **2.** Падрыжаць доўга, многа. *Н. на марозе.*

НАТУ́ГА, -і, *ДМ* -ту́зе, *ж.* (разм.). Празмернае напружанне сіл. *Чырванець ад натугі.*

НАТУ́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца або робіцца з натугай. ‖ *наз.* **нату́жлівасць,** -і, *ж.*

НАТУ́ЖНЫ, -ая, -ае. Тое, што і натужлівы. *Н. гул.* ‖ *наз.* **нату́жнасць,** -і, *ж.*

НАТУ́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Напружыць усе сілы. *Конь натужыўся.* ‖ *незак.* **нату́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАТУ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Тое, што і напружыць (у 1 знач.). *Н. мускулы.* ‖ *незак.* **нату́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАТУ́ЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Стаміцца ад цяжкай тузаніны, звязанай з рэзкімі рухамі. *Натузаецца за дзень, што рук і ног не чуе.*

НАТУ́ЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Тузаючы, пакараць. *Н. за валасы.* **2.** Натрудзіць цяжкай працай (разм.). *Н. рукі за дзень.*

НАТУ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Стаміцца ад працяглай хадзьбы. *Натупалася за дзень.*

НАТУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Нарабіць слядоў мокрымі нагамі; наслядзіць. *Н. каля печы.*

НАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што і прырода (у 1 знач.). **2.** Характар чалавека, тэмперамент. *Гэта быў чалавек вясёлай натуры.* **3.** Тое, што існуе ў рэчаіснасці, натуральныя абставіны ў адрозненне ад адлюстраванага мастаком, пісьменнікам. *Маляваць з натуры і натуру.* **4.** Тое, што і натуршчык (спец.). **5.** Тавары, прадукты як плацежны сродак замест грошай. *Разлічвацца натурай.* ‖ *прым.* **нату́рны,** -ая, -ае (да 3 і 4 знач.). *Натурная здымка. Н. клас* (дзе малююць з натуршчыкаў).

НАТУРАЛІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Прыняць (прымаць) грамадзянства чужой краіны. ‖ *наз.* **натураліза́цыя,** -і, *ж.*

НАТУРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *зак.* і *незак., каго* (кніжн.). Даць (даваць) правы грамадзянства (чужаземцу). ‖ *наз.* **натураліза́цыя,** -і, *ж.*

НАТУРАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Напрамак у літаратуры і мастацтве, які характарызуецца імкненнем да знешне дакладнага капіравання рэчаіснасці без мастацкіх абагульненняў, ідэйнай ацэнкі таго, што адлюстроўваецца. ‖ *прым.* **натуралісты́чны,** -ая, -ае.

НАТУРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто вывучае, даследуе прыроду. *Гурток юных натуралістаў.* **2.** Паслядоўнік натуралізму.

НАТУРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы прыродзе, створаны прыродай; не штучны. *Натуральныя ўмовы.* **2.** Абумоўлены законамі прыроды. *Партрэт у натуральную велічыню.* **3.** Які існуе ад прыроды, прыроджаны. *Н. імунітэт.* **4.** Сапраўдны, прыродны; *проціл.* штучны. *Н. шоўк.* **5.** Які адпавядае рэчаіснасці; сапраўдны. *Натуральная велічыня прадмета.* **6.** Нармальны, звычайны. *Н. выгляд.* **7.** Які атрымліваецца, аплачваецца натурай (у 4 знач.). *Натуральная аплата.* ◊ **Натуральная гаспадарка** (спец.) — гаспадарка, у якой прадукты працы выпрацоўваюцца для задавальнення патрэб толькі саміх вытворцаў. **Натуральны рад** (спец.) — бясконечная паслядоўнасць 1, 2, 3, 4, 5,... , што складаецца з цэлых дадатных лікаў, размешчаных па парадку іх узрастання. ‖ *наз.* **натура́льнасць,** -і, *ж.* (да 4 і 6 знач.).

НАТУРФІЛАСО́ФІЯ, -і, *ж.* Агульная назва існаваўшых да 19 ст. філасофскіх вучэнняў аб прыродзе, якія грунтаваліся не на доследных даных навук, а на абстрактных філасофскіх прынцыпах. ‖ *прым.* **натурфіласо́фскі,** -ая, -ае.

НАТУ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які пазіруе перад мастаком, скульптарам. ‖ *ж.* **нату́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

НАТУ́РЫСТЫ, -ая, -ае. Наравісты, упарты. *Н. конь.*

НАТУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Наравіцца, упірацца, упарціцца.

НАТХНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Стан творчага ўздыму. *Плённа пішацца ў хвіліны натхнення.* **2.** Душэўны ўздым, захапленне. *Гаварыць з натхненнем.*

НАТХНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца; *зак.* Адчуць натхненне; прыйсці ў стан душэўнага ўздыму. ‖ *незак.* **натхня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

НАТХНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -нёны; *зак., каго-што.* **1.** Выклікаць натхненне, творчы ўздым. *Н. на напісанне верша.* **2.** Выклікаць душэўны ўздым, заахвоціць да якіх-н. дзеянняў. *Н. на подзвіг.* ‖ *незак.* **натхня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

НАТЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае, *зак., чаго.* **1.** Уваткнуць што-н. у якой-н. колькасці. *Н. іголак у падушачку.* **2.** Расставіць, размясціць дзе-н. (разм.). *Н. сцяжкоў на карце.* **3.** і *што.* Накалоць (разм.). *Н. слівы перад варкай.* ‖ *незак.* **натыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАТЫКА́ЦЬ[1] *гл.* наткнуць.

НАТЫКА́ЦЬ[2] *гл.* натыкаць.

НАЎГА́Д, *прысл.* Не будучы цвёрда ўпэўненым аб правільнасці сваіх дзеянняў; як выйдзе. *Сказаць н. Ісці н.*

НАЎГАЛО́П, *прысл.* Наўскач, галопам, вельмі хутка. *Каня гнаў н.*

НАЎДАЛУ́Ю, *прысл.* Вельмі смела, безразважна. *Кінуцца н.*

НАЎДА́ЧУ, *прысл.* У надзеі на зручны выпадак, як удасца. *Ісці н.*

НАЎЗБО́Ч, *прысл.* і *прыназ.* (разм.). **1.** *прысл.* На нейкай аддегласці, асобна ад чаго-н. *Н. стаяў дом.* **2.** *прыназ. з Р.* Збоку ад чаго-н. *Н. дарогі.*

НАЎЗДАГА́Д, *прысл.* (разм.). Наўгад, як выйдзе. *Страляць н.*

НАЎЗДАГО́Н, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* Услед за тым, хто (што) аддаляецца, адыходзіць. *Крычаць н.* **2.** *прыназ. з Д.* Ужываецца пры абазначэнні асобы ці прадмета, што ад-

даляюцца і ўслед за якімі хто-, што-н. пасылаецца. *Н. яму паслалі тэлеграму.*

НАЎЗДАГО́НКІ, *прысл.* (разм.). Тое, што і наўздагон.

НАЎЗДО́ЎЖ, *прысл.* (разм.). Тое, што і уздоўж.

НАЎЗРЫ́Д, *прысл.*: **плакаць наўзрыд** — плакаць моцна, уголас.

НАЎКО́Л, *прысл.* і *прыназ.* (разм.). **1.** *прысл.* Тое, што і навокал (у 1 знач.). **2.** *прыназ. з Р.* Тое, што і навокал (у 2 знач.).

НАЎМЕ́, *прысл.* **1.** У галаве, у думках. *Жывому жывое н.* **2.** (з адмоўем «не»). Не да таго цяпер што-н. *Не н. яму вяселле.*

НАЎМЫ́СЛЯ, *прысл.* Тое, што і наўмысна (гл. наўмысны).

НАЎМЫ́СНЫ, -ая, -ае. Які робіцца з намерам, свядома. *Н. падман. Ён зрабіў гэта наўмысна* (прысл.).

НАЎПРО́СТ, *прысл.* (разм.). Па прамой лініі, найкарацейшым шляхам. *Пайсці н.*

НАЎРА́Д, *прысл.* Ужыв. ў значэнні мала верагодна (часцей з часціцай «ці»). *Н. ці гэта яму ўдасца.*

НАЎСКАПЫТА́, *прысл.* (разм.). Вельмі шпарка, наўгалоп. *Коні памчаліся н.*

НАЎСКАСЯ́К, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* У бок ад прамога напрамку, коса. *Прыбіць дошку н.* **2.** *прыназ. з Р.* Ужыв. для ўказання на прадмет, пад вуглом да якога што-н. размяшчаецца або рухаецца. *Н. стала лягла кваяцістая сурвэтка.*

НАЎСКА́Ч, *прысл.* Скачкамі, вельмі хутка. *Коні несліся н.*

НАЎСКО́С, *прысл.* і *прыназ.* Тое, што і наўскасяк.

НАЎСЦЯ́Ж, *прысл.* і *прыназ.* (разм.). **1.** *прысл.* Ва ўсю даўжыню чаго-н. *Н. кладуцца пракосы.* **2.** *прысл.* Ва ўсіх напрамках, навокал. *Н. пралеглі дарогі.* **3.** *прыназ. з Р.* Ужыв. пры ўказанні на прадмет, уздоўж якога што-н. размяшчаецца, рухаецца. *Ісці н. дарогі.*

НАЎЮ́ЧЫЦЬ *гл.* уючыць.

НАЎЦЁКІ, *прысл.* Бягом, уцякаючы ад каго-, чаго-н. *Кінуцца н.*

НАФАБРЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Фабрыкуючы, прыгатаваць у нейкай колькасці. *Н. артыкулаў.*

НАФАРБАВА́ЦЦА *гл.* фарбавацца.

НАФАСТРЫГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак., што* і *чаго.* Прашыць буйнымі шыўкамі, зрабіць фастрыгу.

НА́ФТА, -ы, *ДМ* -фце, *ж.* Мінеральнае масляністае гаручае рэчыва, якое ўжываецца як паліва, а таксама як сыравіна, з якой атрымліваюць розныя прадукты (бензін, газу і пад.). ‖ *прым.* **на́фтавы,** -ая, -ае.

НАФТА... Першая частка складаных слоў у знач.: нафта, нафтавы, з нафты, напр. *нафтаздабыча, нафтапрадукты, нафтапрамысловасць, нафтаперапрацоўчы, нафтапрамысел.*

НАФТААЧЫШЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ачышчае ад нафты. *Нафтаачышчальнае судна* (якое ачышчае мора, акваторыю порта). **2.** Які ачышчае нафту. *Н. завод.*

НАФТАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Работнік нафтапрамысловасці, спецыяліст па нафце.

НАФТАЛІ́Н, -у, *м.* Белае крышталічнае рэчыва з рэзкім пахам, якое выкарыстоўваецца ў тэхніцы, а таксама для барацьбы з моллю. ‖ *прым.* **нафтালі́навы,** -ая, -ае.

НАФТАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе нафту. *Нафтаносныя пласты* (радовішча нафты). ‖ *наз.* **нафтано́снасць,** -і, *ж.*

НАФТАПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сістэма труб для перапампоўвання сырой нафты, нафтапрадуктаў. ‖ *прым.* **нафтаправо́дны,** -ая, -ае.

НАФТАСХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -вішч *і* -аў, *н.* Збудаванне з рэзервуарамі для захоўвання нафты, нафтапрадуктаў.

НАХА́БНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Бесцырымонная назойлівсць, бессаромнасць. **2.** Нахабны ўчынак. *Ад вашага жарту патыхае нахабнасцю.*

НАХА́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Бессаромны, бесцырымонны чалавек. ‖ *ж.* **наха́бніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НАХА́БНІЦКІ, -ая, -ае. Уласцівы нахабніку. *Н. ўчынак.*

НАХА́БНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе нахабна, бесцырымонна.

НАХА́БНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца нахабствам, бессаромны, бесцырымонны.

НАХА́БСТВА, -а, *н.* Нахабны ўчынак, бесцырымоннасць. *Не чакаў я ад яго такога нахабства.*

НАХАДЗІ́ЦЦА, -хаджу́ся, -хо́дзішся, -хо́дзіцца; *зак.* Пахадзіць доўга, уволю. *Нахадзіўся па лесе, што ног не чуе.*

НАХАМІ́ЦЬ *гл.* хаміць.

НАХАМУТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* (разм.). Нарабіць блытаніны, недарэчных памылак у якой-н. справе.

НАХАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., чаго.* **1.** Захапіць, схапіць многа чаго-н. *Нахапаўся зямлі колькі хацеў.* **2.** *перан.* Павярхоўна, выпадкова засвоіць што-н. (неадабр.).

НАХАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-чаго.* **1.** Хапаючы, набраць у вялікай колькасці. *Н. грошай.* **2.** *перан.* Тое, што і нахапацца (у 2 знач.) (неадабр.).

НАХАПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -хо́піцца; *зак.* **1.** Нечакана настаць, пачацца. *Дзень нахапіўся неўзаметку.* **2.** Ускочыць, з'явіцца на чым-н. *На лбе нахапіўся гуз.*

НАХА́ПКАМ, *прысл.* (разм.). Спехам, наспех, на скорую руку. *Вымерхаўшыся за дзень, ён н. сёрбаў тлустую крупеню.*

НАХА́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Харкаючы, напляваць. *Н. на падлогу.*

НАХВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак.* **1.** Нагаварыць пра сябе многа добрага. **2.** *кім-чым.* Вельмі пахваліць (звычайна з адмоўем «не»). *Маці сынам не нахваліцца.*

НАХВАЛІ́ЦЬ, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак., каго-што.* Нагаварыць аб чым-, кім-н. добрага; расхваліць. ‖ *незак.* **нахва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАХВАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* Моцна або доўга пахвалявацца. *Нахвалявалася за здароўе бацькі.*

НАХВАСТА́ЦЬ, -вашчу́, -во́шчаш, -во́шча; -вашчы́; -васта́ны; *зак., каго.* Адсцябаць дубцом. ‖ *незак.* **нахво́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАХВАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Тое, што і нахапацца.

НАХВАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., чаго.* Тое, што і нахапаць.

НАХВО́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка вупражы — рэмень, які ідзе па спіне каня ад сядла або падсядзёлка і праходзіць пад хвастом.

НАХІ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* нахіліць, -цца. **2.** Пастава цела пад вуглом паміж гарызантальнай і вертыкальнай плоскасцю. *Н. дрэў.* **3.** Схіл, спуск, пакатая паверхня. *Круты н.* **4.** *перан.* Прыхільнасць, схільнасць, цяга да чаго-н. *Н. да музыкі.* **5.** Унутраная схільнасць арганізма да захворвання. *Н. да прастуды.*

НАХІЛІ́ЦЦА, -хілю́ся, -хі́лішся, -хі́ліцца; *зак.* Прыняць нахільнае становішча; схіліцца набок; нагнуцца. *Нахіліліся да зямлі.* ‖ *незак.* **нахіля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **нахі́ленне,** -я, *н.* і **нахі́л,** -у, *м.*

НАХІЛІ́ЦЬ, -хілю́, -хі́ліш, -хі́ліць; -хі́лены; *зак., што.* Надаць нахільнае становішча; нагнуць. *Н. галаву.* ‖ *незак.* **нахіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **нахі́ленне,** -я, *н.* і **нахі́л,** -у, *м.*

НАХІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адхіляецца ад вертыкальнага або гарызантальнага становішча. *Н. пласт. Нахільная шахта.*

НАХІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* **1.** Наспех накінуць, апрануць на сябе што-н. *Н. паліто на плечы.* **2.** Нахіліць да зямлі (разм.). *Сядзе пчала на кветачку, нахіне яе да зямлі.* ‖ *незак.* **нахіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАХЛЕ́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто жыве на чужыя сродкі, на чужым хлебе. ‖ *ж.* **нахле́бніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НАХЛУСІ́ЦЬ, -лушу́, -лу́сіш, -лу́сіць; -лу́шаны; *зак., што, чаго* і *без дап.* Нагаварыць няпраўды, налгаць. *Гэта ж я нахлусіў пра Сяргея.*

НАХЛЫ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* **1.** Імкліва набегчы, нацячы ў вялікай колькасці. *Нахлынула хваля. Нахлынуў натоўп.* **2.** *перан.* Раптоўна прыйсці, набегчы, з'явіцца ў вялікай колькасці. *Нахлынулі карнікі.* **3.** *перан.* Узнікнуць, з'явіцца (пра думкі, пачуцці і пад.). *Нахлынулі ўспаміны.*

НАХЛЯБТА́ЦЦА, -лябчу́ся, -ле́бчашся, -ле́бчацца; -лябчы́ся; *зак.* **1.** Уволю пахлябтаць. **2.** Напіцца гарэлкі, віна (груб.). *Нахлябтаўся, што сцежкі не бачыць.*

НАХМА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* Пра неба: пакрыцца, абложыцца хмарамі. *Нахмарылася, ці не будзе дажджу?* ‖ *незак.* **нахма́рвацца,** -аецца.

НАХМУ́РАНЫ, -ая, -ае. **1.** Хмурны, пануры. *Н. твар.* **2.** *перан.* Пахмурны, змрочны, цёмны (аб прадметах і з'явах прыроды). *Нахмуранае неба.* ‖ *наз.* **нахму́ранасць,** -і, *ж.*

НАХМУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** Стаць хмурым, панурым. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Зрабіцца пахмурным, змрочным, цёмным (аб прадметах і з'явах прыроды). *Неба нахмурылася.* ‖ *незак.* **нахму́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАХМУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Сурова наморшчыць (твар, лоб), насупіць (бровы). ‖ *незак.* **нахму́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАХМЫ́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* Прыціснуўшы вушы да галавы, падрыхтавацца да нападу або абароны (пра каня).

НАХО́ДЗІЦЬ *гл.* найсці.

НАХО́ХЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* (разм.). Скурчыцца, натапырыўшы пер'е (пра птушак). *Верабей нахохліўся.*

НАХО́ХЛІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліць; -лены; *зак., што* (разм.). Натапырыць, падняць пер'е (пра птушак).

НАХРА́ПАМ, *прысл.* (разм.). Дзёрзка, нахабна. *Дзейнічаць н.*

НАХРА́ПІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Які дзейнічае нахрапам; бесцырымонны, нахабны. *Н. характар.* ‖ *наз.* **нахра́пістасць,** -і, *ж.*

НАХУЛІГА́НІЦЬ *гл.* хуліганіць.

НАЦ... Першая частка складаных слоў са знач. нацыянальны, напр. *нацменшасць, нацэнтр.*

НАЦАДЗІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цэ́дзіцца; *зак.* Цэдзячыся, наліцца ў што-н. ‖ *незак.* **наца́джвацца,** -аецца.

НАЦАДЗІ́ЦЬ, -цаджу́, -цэ́дзіш, -цэ́дзіць; -цэ́джаны; *зак., чаго-што.* Цэдзячы, наліць. *Н. квасу.* ‖ *незак.* **наца́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЦАЛАВА́ЦЦА, -лу́юся, -лу́ешся, -лу́ецца; -лу́йся; *зак.* Нацешыцца ўволю пацалункамі. *Даганяючы, не нацалуешся* (прымаўка).

НАЦАНІЦЬ, -цаню, -цэніш, -цэніць; -цэнены; *зак., што.* Правесці павышэнне цаны (цэн) на што-н. ‖ *незак.* **нацэньваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нацэнка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

НАЦЕ, *часц.* 1. Тое, што і на² (у 1 знач.), толькі пры ветлівым звароце або звароце да многіх. *Наце вам кнігу.* 2. Ужываецца пры выказванні здзіўлення, гневу і пад. *Сабраўся ехаць у брыгаду, а тут н. вам такое здарэнне.*

НАЦЕЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Матроская паласатая трыкатажная кашуля, якая надзяваецца на цела. *Матроскі н.*

НАЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які носіцца непасрэдна на целе. *Нацельная кашуля.*

НАЦЕРАБІЦЬ, -цераблю, -цярэбіш, -цярэбіць; -цярэблены; *зак., чаго.* 1. Церэбячы, нассякаць. *Н. галля.* 2. Ачысціць ад лісця, карэння якую-н. колькасць чаго-н. (пераважна пра агародніну). *Н. буракоў.* 3. Нарваць якую-н. колькасць ільну. ‖ *незак.* **нацярэбліваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЦЕРУШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цярушыцца; *зак.* 1. Насыпацца, высыпацца. *Нацерушылася сена.* 2. *безас.* Нападаць у якой-н. колькасці (пра дробны снег). ‖ *незак.* **нацярушвацца**, -аецца (да 1 знач.).

НАЦЕРУШЫЦЬ, -церушу, -цярушыш, -цярушыць; -цярушаны; *зак., чаго.* 1. Насыпаць, рассыпаць у якой-н. колькасці. 2. *безас.* Тое, што і нацерушыцца (у 2 знач.). ‖ *незак.* **нацярушваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЦЕРЦІ, натру, натрэш, натрэ; натром, натраце, натруць; нацёр, -цёрла; натры; нацёрты; *зак.* 1. *каго-што.* Намазваючы, змазваючы (вадкасцю, маззю і пад.), расцерці. *Н. спіну.* 2. *што.* Начысціць да глянцу, уціраючы што-н. (фарбу, воск і пад.). *Н. паркет.* 3. *што.* Пашкодзіць, прычыніць боль трэннем, пакінуць след ад трэння. *Н. нагу.* 4. *чаго.* Надрабніць на тарцы ў якой-н. колькасці. *Н. бульбы.* 5. *чаго.* Нарыхтаваць у якой-н. колькасці, ачышчаючы цыскам, трэннем ад цвёрдых частачак (пра лён, каноплі і пад.). ‖ *незак.* **націраць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **нацерціся**, натруся, натрэшся, натрэцца; натромся, натрацеся, натруцца; нацёрся, -цёрлася; натрыся (да 1 знач.); *незак.* **націрацца**, -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **націранне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

НАЦЕЧНЫ, -ая, -ае. Які ўтварыўся ў выніку нацёку. *Нацечныя ўтварэнні.*

НАЦЕШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак., кім-чым, з каго-чаго* і *без дап.* 1. Зведаць задавальненне; парадавацца, пацешыцца ўвволю. *Не нацешыцца з дачкі.* 2. Зведаць асалоду ўзаемнага кахання.

НАЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Слой рэчыва, якое нацякло на паверхню чаго-н., расцяклося па чым-н. *Нацёкі на сцяне.* ‖ *прым.* **нацёчны**, -ая, -ае.

НАЦІКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *зак.* (разм.). Нагледзеўшы што-н., намеціць для набыцця, выкарыстання.

НАЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). Сцябло агароднай расліны (агуркоў, гарбузоў, бульбы).

НАЦІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Сцябло травы, травінка.

НАЦІННЕ, -я, *н., зб.* (разм.). Сцёблы агародных раслін; цяўнік.

НАЦІРАННЕ, НАЦІРАЦЦА, -ЦЬ *гл.* нацерці.

НАЦІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. *гл.* націснуць. 2. Моцны напор. *Н. вятроў.* 3. Рашучы, імклівы рух (войск, натоўпу людзей) на каго-, што-н. *Стрымліваць н. праціўніка.* 4. Патаўшчэнне штрыха пры пісьме пяром. *Пісаць з націскам.* 5. Вылучэнне (складу, слова) сілай голасу або павышэннем тону, а таксама значок, які паказвае такое вылучэнне. *Паставіць н. Лагічны н.* 6. *перан.* Вылучэнне чаго-н. у якасці асноўнага. *Зрабіць н. на выпуск тавараў першай неабходнасці.*

НАЦІСКНЫ, -ая, -ое. 1. Які служыць для націскання (спец.). *Н. болт.* 2. Які прыводзіцца ў дзеянне націсканнем. *Міна націскнога дзеяння.* 3. У мовазнаўстве: які стаіць пад націскам (пра склад, слова). *Націскныя галосныя.* ‖ *наз.* **націскальнасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

НАЦІСНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Сабрацца, збіцца ў якой-н. колькасці. *У хату націснулася многа людзей.*

НАЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* 1. *што, на што* і *без дап.* Стварыць ціск, налегчы цяжарам. *Н. на дзверы.* 2. *чаго.* Выціскаючы, здабыць у якой-н. колькасці. *Н. соку з яблыкаў.* 3. *на каго-што* і *без дап.* Зрабіць націск (у 3 знач.). *Н. на ворага з флангаў.* 4. *перан., на каго-што* і *без дап.* Прымусіць або схіліць каго-н. да якога-н. дзеяння. *Н. на прафсаюз.* 5. *перан., на што* і *без дап.* Энергічна ўзяцца за што-н. (разм.). *Н. на працу.* 6. *на што* і *без дап.* Вымаўляючы, зрабіць лагічны націск. 7. *што.* Нацерці мазоль (мазалі) (разм.). ‖ *незак.* **націскаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **націсканне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 6 знач.) *і* **націск**, -у, *м.* (да 1 знач.)

НАЦКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куём, -куяце, -куюць; -куй; -каваны; *зак., каго на каго-што, з дадан. сказам* і *без дап.* 1. Падахвоціць да нападу. *Н. сабак на зайца.* 2. *перан.* Падбухторыць да варожых дзеянняў супраць каго-н. (разм.). ‖ *незак.* **нацкоўваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **нацкоўванне**, -я, *н.*

НАЦЫЗМ, -у, *м.* Нямецкі фашызм. *Не дапусціць адраджэння нацызму.* ‖ *прым.* **нацысцкі**, -ая, -ае.

НАЦЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік нацызму. ‖ *ж.* **нацыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **нацысцкі**, -ая, -ае.

НАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* 1. Гістарычна ўстойлівая супольнасць людзей, якая ўтвараецца ў працэсе фарміравання агульнасці іх тэрыторыі, эканамічных сувязей, літаратурнай мовы, асаблівасцей культуры і духоўнага аблічча. 2. У некаторых спалучэннях: краіна, дзяржава. *Арганізацыя Аб'яднаных Нацый.*

НАЦЫЯНАЛ-... Першая частка складаных слоў — назва нацыяналістычных партый, партыйных груповак, іх членаў, напр. *нацыянал-ліберал, нацыянал-сацыяліст, нацыянал-патрыёт, нацыянал-сацыялізм.*

НАЦЫЯНАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Правесці (праводзіць) нацыяналізацыю чаго-н. *Н. фабрыкі і заводы.*

НАЦЫЯНАЛІЗАЦЫЯ, -і, *ж.* 1. Перадача з прыватнай уласнасці ва ўласнасць дзяржавы прадпрыемстваў і цэлых галін эканомікі, зямель, банкаў, жылых і грамадскіх будынкаў. 2. Арганізацыя чаго-н. на нацыянальнай аснове.

НАЦЫЯНАЛІЗМ, -у, *м.* Буржуазная і дробнабуржуазная ідэалогія і палітыка, якая зыходзіць з ідэй нацыянальнай перавагі пануючай нацыі і супрацьпастаўлення яе іншым нацыям. ‖ *прым.* **нацыяналістычны**, -ая, -ае.

НАЦЫЯНАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік нацыяналізму. ‖ *ж.* **нацыяналістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **нацыяналістычны**, -ая, -ае.

НАЦЫЯНАЛЬНАСЦЬ -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прыналежнасць да той ці іншай нацыі. *Беларус па нацыянальнасці.*

НАЦЫЯНАЛЬНЫ, -ая, -ае. 1. Які мае адносіны да нацыі, нацыянальнасці, звязаны з іх грамадскім жыццём. *Нацыянальнае пытанне. Н. рух.* 2. Які ўласцівы дадзенай нацыі, выражае яе характар. *Н. тэатр. Н. касцюм.* 3. Які належыць дадзенай краіне; дзяржаўны. *Н. гімн.*

НАЦЭДЖВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* нацадзіцца, -ць.

НАЦЭЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* 1. Навесці зброю на цэль; прыцэліцца. 2. *перан.* Падрыхтавацца, сабрацца што-н. зрабіць. ‖ *незак.* **нацэльвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

НАЦЭЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* 1. Навесці зброю на якую-н. цэль. *Н.вінтоўкі.* 2. *перан., каго-што.* Накіраваць, даць пэўны напрамак дзеянням. *Н. калектыў на выкананне плана.* ‖ *незак.* **нацэльваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАЦЭНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* 1. *гл.* нацаніць. 2. Сума, на якую павышана цана на што-н. *Тавар з нацэнкай.*

НАЦЭНЬВАЦЬ *гл.* нацаніць.

НАЦЮРМОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Карціна, на якой паказаны неадушаўлёныя прадметы ў пэўных суадносінах (кветкі, садавіна, дзічына і пад.). ‖ *прым.* **нацюрмортавы**, -ая, -ае.

НАЦЯГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). 1. Доўга, многа пахадзіць, паблукаць дзе-н. *Н. па лесе.* 2. Стаміцца, цягаючы што-н. цяжкае. *Н. мяхоў.*

НАЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* 1. *чаго.* Прынесці, прыцягнуць за некалькі прыёмаў. *Н. вады ў лазню.* 2. *чаго.* Украсці за некалькі прыёмаў у якой-н. колькасці (разм.). 3. *каго (што).* Пакараць, цягаючы за вушы, валасы (разм.).

НАЦЯГНУТЫ, -ая, -ае. 1. Які знаходзіцца ў стане напружання. *Нацягнутыя нервы.* 2. Пазбаўлены натуральнасці, недружалюбны. *Нацягнутыя адносіны.* ‖ *наз.* **нацягнутасць**, -і, *ж.*

НАЦЯГНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цягнецца; *зак.* 1. Стаць тугім, напяцца. 2. Прыйсці ў вялікай колькасці; сабрацца (разм.).

НАЦЯГНУЦЬ, -цягну, -цягнеш, -цягне; -цягні; -цягнуты; *зак.* 1. *што.* Расцягваючы, зрабіць тугім, напяць (або туга прымацаваць). *Н. трос. Н. антэну.* 2. *што.* Адзець (абуць) што-н. з цяжкасцю; накрыцца, нацягнуўшы на сябе што-н. *Н. боты. Н. дзяружку на сябе.* 3. *чаго.* Прыцягнуць, прынесці ў якой-н. колькасці. 4. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Настояцца; заварыцца. *Лякарства нацягнула ўжо.* 5. *перан., што* і *без дап.* Давесці што-н. да нормы, да пэўнай ступені (пра выпрацоўку, выдаткі і пад.); завысіць што-н. (адзнаку, паказчык і пад.; разм.). *Н. ацэнку.* 6. пераважна *безас., чаго* і *без дап.* Нагнаць ветрам; закрыць, завалачы чым-н. (разм.). Нацягнула дыму ў хату. ‖ *незак.* **нацягваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **нацягванне**, -я, *н.* (да 1, 3 і 5 знач.), **нацяжка**, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **нацяжэнне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

НАЦЯЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* 1. *гл.* нацягнуць. 2. Неправамернае дапушчэнне чаго-н. *Паставіць ацэнку з нацяжкай.*

НАЦЯЖНЫ, -ая, -ое. 1. Які надзяваецца шляхам нацягвання, нацяжкі. *Нацяжная шына.* 2. Такі, які дзейнічае пры нацягванні, нацяжцы. *Н. канат.*

НАЦЯЖЭННЕ, -я, *н.* 1. *гл.* нацягнуць. 2. Зрастанне скуры, пашкоджанай раненнем (спец.). *Першаснае н.*

НАЦЯНЬКІ, *прысл.* Самым кароткім шляхам; наўпрост. *Палонных гналі цераз поле н. Праўда ходзіць н., з ёй не размінешся* (з нар.).

НАЦЯРПЕЦЦА, -цярплюся, -церпішся, -церпіцца; -цярпіся; *зак.* Зведаць, перажыць шмат чаго-н. непрыемнага, цяжкага. *Н. страху.*

НАЦ—НАШ

НАЦЯРУ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* нацерушыцца, -ць.

НАЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ *гл.* нацерабіць.

НАЦЯЧЫ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ́, -цяку́ць; -цёк, -цякла́, -кло́; *зак.* Паступова сцякаючы або прасочваючыся, сабрацца дзе-н. *У падвал нацякла вада.* ‖ *незак.* **нацяка́ць,** -áе.

НАЧ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) начальнік, напр. *начгас* (начальнік гаспадарчай часткі), *начдыў* (начальнік дывізіі), *начштаба;* 2) які начальствуе, напр. *начсастаў.*

НАЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; *незак.* Спаць дзе-н. усю ноч. *Н. на сене.* ‖ *зак.* **перанachава́ць,** -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й.

НАЧАДЗІ́ЦЬ *гл.* чадзіць.

НАЧАКА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., чаго.* Чаканячы, вырабіць. *Н. сярэбраных манет.* ‖ *незак.* **начака́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая ўзначальвае што-н., кіруе чым-н. ‖ *ж.* **нача́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (разм.). ‖ *прым.* **нача́льніцкі,** -ая, -ае. *Н. загад.*

НАЧА́ЛЬНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* начальнік. **2.** Поўны важнасці, строгасці; уладны. *Н. тон.*

НАЧА́ЛЬСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Начальнікі, адміністрацыя. **2.** Улада начальніка (разм.). *Служыць пад чыім-н. начальствам.*

НАЧА́ЛЬСТВАВАЦЬ, -ствую, -ствуеш, -ствуе; -ствуй; *незак.* Кіраваць, быць начальнікам. *Н. над палком.* ‖ *наз.* **нача́льстваванне,** -я, *н.*

НАЧАПІ́ЦЬ, -чаплю́, -чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак., што.* **1.** Накінуўшы, замацаваць, павесіць, навесіць. *Н. замок на дзверы.* **2.** Надзець на сябе, прымацаваўшы, прывесіўшы (разм.). *Н. бант.* ‖ *незак.* **начапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **начэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* Паводле забабонных уяўленняў: выклікаць што-н. чараваннем, вядзьмарствам.

НА́ЧАРНА, *прысл.* Папярэдне, без канчатковай апрацоўкі. *Напісаць н.*

НАЧАРНІ́ЦЬ *гл.* чарніць.

НАЧАРТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае: **начартальная геаметрыя** — раздзел геаметрыі, які вывучае адлюстраванне прасторавых цел на плоскасці.

НАЧАРЦІ́ЦЬ, -чарчу́, -чэ́рціш, -чэ́рціць; -чэ́рчаны; *зак.* **1.** *гл.* чарціць. **2.** *што* і *чаго.* Чэрцячы, зрабіць якую-н. колькасць. *Н. карт, планаў.* ‖ *незак.* **начэ́рчваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧАСА́ЦЬ[1], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чашы́; -часа́ны; *зак.* **1.** *чаго.* Атрымаць часаннем[1] у якой-н. колькасці. *Н. ільну.* **2.** *што.* Зачасаць валасы на лоб, вушы, скроні, а таксама ўзбіць валасы для прычоскі. ‖ *незак.* **начэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧАСА́ЦЬ[2], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чашы́; -часа́ны; *зак., чаго.* Апрацаваць, нарыхтаваць часаннем[2] у якой-н. колькасці. *Н. жэрдак.* ‖ *незак.* **начэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧА́ТКІ, -аў. Першыя пачатковыя звесткі. *Н. арыфметыкі.*

НАЧАЎПІ́ЦЦ, -пу́, -пе́ш, -пе́; -пём, -пяце́, -пу́ць; -пі́; *зак., чаго* (разм. пагард.). Набалбатаць, нагаварыць рознай лухты.

НАЧЛЕ́Г, -у, *М* -ле́зе, *м.* **1.** Начны адпачынак, а таксама месца для начнога сну, адпачынку. *Спыніцца на н.* **2.** Пасьба коней ноччу. ‖ *прым.* **начле́жны,** -ая, -ае.

НАЧЛЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Начлежны дом.

НАЧЛЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які часова начуе дзе-н. **2.** Той, хто пасе коней ноччу. ‖ *ж.* **начле́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НАЧНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -оў, *м.* **1.** Няяркая лямпачка, якая запальваецца ноччу. **2.** Чалавек, які працуе ноччу або доўга не кладзецца спаць (разм.). ‖ *памянш.-ласк.* **начнічо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (разм.).

НАЧНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Лятучая мыш. **2.** *м.* і *ж.* Той (тая), хто доўга не кладзецца спаць, бадзяецца начамі (разм.).

НАЧНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* ноч. **2.** Такі, які бывае ноччу. *Начная праца. Н. цягнік.* **3.** Такі, актыўнасць якога прыпадае на ноч (аб некаторых жывёлах, насякомых, раслінах). *Начная птушка.*

НАЧО́РНА, *прысл.* **1.** Тое, што і начарна (разм.). **2.** У чорны колер. *Перафарбаваць валасы н.*

НАЧО́С, -у, *м.* **1.** Доўгі ворс на тканінах і трыкатажных вырабах (спец.). **2.** Валасы ў прычосцы, начасаныя на лоб, вушы, скроні, а таксама прычоска ў выглядзе пышна ўзбітых валасоў (разм.). ‖ *прым.* **начо́сны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

НАЧО́ТНІЦТВА, -а, *н.* Веды, якія грунтуюцца на механічным, некрытычным засваенні прачытанага. ‖ *прым.* **начо́тніцкі,** -ая, -ае.

НАЧО́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які многа чытае, але павярхоўна, некрытычна засвойвае прачытанае. ‖ *ж.* **начо́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НАЧО́ЎКІ, -чо́вак. Прадаўгаватая драўляная або металічная пасудзіна для мыцця бялізны і іншых гаспадарчых патрэб. ‖ *памянш.* **начо́вачкі,** -чак. ‖ *прым.* **начо́вачны,** -ая, -ае.

НАЧУ́БІЦЬ, -чу́блю, -чу́біш, -чу́біць; *зак., каго* (разм.). Нацягаць, натузаць за валасы.

НАЧУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пашкодзіць скуру чуханнем.

НАЧХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Чхаючы, запырскаць каго-, што-н. **2.** *перан.* Выказаць пагарду да каго-, чаго-н. (разм.). *Н. мне на яго парады.*

НАЧЫНІ́ЦЬ, -чыню́, -чы́ніш, -чы́ніць; -чы́нены; *зак.* **1.** *што-чым.* Напоўніць, набіць унутранасць чаго-н. *Н. піражкі мясам.* **2.** *чаго.* Прыгатаваць такім спосабам у нейкай колькасці. *Н. кабачкоў.* ‖ *незак.* **начыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **начы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 1 знач.).

НАЧЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* начыніць. **2.** Тое, чым начынены пірагі, цукеркі і пад. *Пірог з начынкай.* ‖ *прым.* **начы́начны,** -ая, -ае.

НАЧЫ́ННЕ, -я, *н., зб.* **1.** Набор прадметаў, інструментаў для выканання якой-н. работы. *Н. кузні.* **2.** Сукупнасць прадметаў хатняга, гаспадарчага і пад. ужытку.

НАЧЫ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Напісаць хутка або нядбайна.

НА́ЧЫСТА, *прысл.* **1.** Чыста, без памарак. *Перапісаць н.* **2.** Цалкам, поўнасцю. *Спаліць усё н.*

НАЧЫСТАТУ́, *прысл.* (разм.). Тое, што і начыстую (у 2 знач.).

НАЧЫСТУ́Ю, *прысл.* (разм.). **1.** Цалкам; начыста. *Лён вымалочваецца н.* **2.** Нічога не ўтойваючы; без хітрыкаў; шчыра. *Гаварыць н.*

НАЧЫ́СЦІЦЦА, -чы́шчуся, -чы́сцішся, -чы́сціцца; *зак.* Старанна пачысціць на сабе вопратку, абутак. ‖ *незак.* **начышча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

НАЧЫ́СЦІЦЬ, -чы́шчу, -чы́сціш, -чы́сціць; -чы́шчаны; *зак.* **1.** *што.* Старанна вычысціць. *Н. медалі.* **2.** *чаго.* Чысцячы, нарыхтаваць. *Н. бульбы.* ‖ *незак.* **начышча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

НАЧЫ́ТАНЫ, -ая, -ае. Які набыў грунтоўныя веды ў выніку чытання. *Н. студэнт.* ‖ *наз.* **начы́танасць,** -і, *ж.*

НАЧЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., чаго.* Удосталь пачытаць. *Н. вершаў.* ‖ *незак.* **начы́тaцца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НАЧЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; начы́таны; *зак., што* і *чаго.* Прачытаць у нейкай колькасці. *Н. многа кніг.* ‖ *незак.* **начы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧЭ́ПЛІВАЦЬ *гл.* начапіць.

НАЧЭ́РПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Чэрпаючы, набраць. *Н. вады.* ‖ *незак.* **начэ́рпваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАЧЭ́РЧВАЦЬ *гл.* начарціць.

НАЧЭ́СВАЦЬ[1—2] *гл.* начасаць[1—2].

НАШ, -ага, *м.;* на́ша, -ай, *ж.;* на́ша, -ага, *н.; мн.* на́шы, -ых, *займ. прынал.* Які належыць нам, які мае адносіны да нас. *Наша акруга. Наведаць нашых* (наз.; родных, блізкіх). *Наша застанецца нам* (наз.; тое, што належыць, уласціва нам.). ◊ **Ведай (знай) нашых; няхай ведаюць (знаюць) нашых** (разм.) — вось мы якія, вось з кім маеце справу. **І нашым і вашым** (разм. неадабр.) — адным і другім адначасова (служыць, дагаджаць і пад.).

НАШАПТА́ЦЬ, -шапчу́, -шэ́пчаш, -шэ́пча; -шапчы́; -шапта́ны; *зак.* **1.** *што, чаго* і *без дап.* Нагаварыць шэптам што-н. *Н. на вуха.* **2.** *перан., без дап.* Нагаварыць на каго-н., напляткарыць. **3.** *на што.* У павер'ях: начараваць, выказаць замову. *Н. на ваду.* ‖ *незак.* **нашэ́птваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **нашэ́птванне,** -я, *н.*

НАШАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* Начысціць, нацерці да бляску, навесці глянец. *Н. самавар.* ‖ *незак.* **нашаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **нашаро́ўванне,** -я, *н.*

НАШАРМАКА́, *прысл.* (разм. груб.). Не плацячы грошай, за чужы кошт. *Пракаціўся н.*

НАШАТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., чаго.* Шаткуючы, нарыхтаваць. *Н. капусты.* ‖ *незак.* **нашатко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАШАТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., чаго.* Шатруючы, нарыхтаваць. *Н. пшаніцы.*

НАШАТЫ́Р, -у́, *м.* **1.** Хлорысты амоній. **2.** Тое, што і нашатырны спірт. ‖ *прым.* **нашатырны,** -ая, -ае. *Н. спірт* (водны раствор аміяку).

НАШВЭ́НДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пашвэндацца доўга; набадзяцца. *Н. за дзень.*

НАШКЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны; *зак., што* і *чаго.* Уставіць шкло ў рамы.

НАШКО́ДЗІЦЬ *гл.* шкодзіць.

НАШЛЁПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго* (разм.). Надаваць шлёпак, плескачоў; набіць.

НАШЛЫ́НДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пашлындаць доўга; наблукацца дзе-н.

НАШМАРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* шмараваць.

НАШМА́Т, *прысл.* (разм.). Тое, што і намнога. *Дні н. падоўжалі.*

НАШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Шморгаючы, вырваць або нарваць у якой-н. колькасці. *Н. каласоў. Н. ягад з лісцем.* ‖ *незак.* **нашмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАШПІГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак.* **1.** *гл.* шпігаваць. **2.** *што* і *чаго.* Прыгатаваць шпігаваннем. *Н. качку.* ‖ *незак.* **нашпіго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАШРУБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* Круцячы па вінтавой разьбе, надзець. *Н. гайку.* ‖ *незак.* **нашрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

НАШТАМПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -пава́ны; *зак., што і чаго.* Вырабіць у якой-н. колькасці штампоўкай. *Н. дэталей.* ‖ *незак.* **наштампо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАШТО́, *прысл. пытальнае і адноснае.* **1.** З якой мэтай, для чаго. *Н. ты так робіш? Папытайцеся ў яго, н. яму трэба было перавязджаць у горад.* **2.** *у знач часц.* (звычайна ў спалучэнні са словам «ужо»). Ужываецца ў складаных сказах з адваротнай абумоўленасцю састаўных частак. *Н. ўжо быў добры чалавек Пракоп, а і той не стрымаўся.*

НАШТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* (разм.). Штуршкамі прычыніць боль, набіць. *Наштурхалі цётку, што і ад дроў адмовілася.*

НАШТУРХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *каго-што на каго-што.* Штурхаючы, прымусіць наткнуцца на каго-, што-н. *Н. хлопца на плот.* **2.** *перан. каго (што) на што.* Аказваючы ўздзеянне, накіраваць. *Н. на правільнае рашэнне.* ‖ *незак.* **наштурхо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАШУКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., каго-чаго* (разм.). Патраціць многа часу на пошукі каго-, чаго-н. *Нашукаліся дзяцей у лесе.*

НАШУМЕ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; -мі́; *зак.* **1.** Нарабіць шуму; накрычаць на каго-н. *Залішне н.* **2.** *перан.* Выклікаць многа размоў, прыцягнуць да сябе агульную ўвагу. *Вось нашумела гэта справа.*

НАШУШУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Шушукаючыся, нагаварыцца ўволю, многа.

НА́ШЧА, *прысл.* Не еўшы нічога. *Прыняць лекі н.*

НАШЧА́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Чалавек у адносінах да сваіх продкаў. *Н. Насовіча.* **2.** *мн.* Людзі будучых пакаленняў. *Нашы нашчадкі.* **3.** Сын, наследнік або наогул сваё дзіця (разм.).

НАШЧАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., чаго.* Шчапаючы, нарыхтаваць у якой-н. колькасці. *Н. лучыны.*

НАШЧУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак. што.* Абмацваючы, выявіць, знайсці. *Н. пухліну. Н. слабыя месцы ў рабоце* (перан.). ‖ *незак.* **нашчу́пваць**, -аю, -аеш, -ае.

НАШЧЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -чы́паны; *зак.* **1.** *чаго.* Шчыпаючы, набраць, нарваць у якой-н. колькасці. *Н. цыбулі.* **2.** *што.* Прышчэмліваючы скуру цела ў многіх месцах, зрабіць балюча (разм.). *Н. вушы.*

НАШЧЭ́НТ, *прысл.* Зусім, поўнасцю, канчаткова. *Знішчыць н.*

НАШЫ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ашыйнік, аброжак. *Пашыць н.* ‖ *прым.* **нашы́йнікавы**, -ая, -ае.

НАШЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які носяць на шыі, надзяваюць на шыю. *Нашыйныя ўпрыгожанні.*

НАШЫ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка збруі — шырокі рэмень ад хамута да пярэдняга канца дышля. *Н. даўгаваты, трэба падкараціць.* ‖ *прым.* **нашы́льнічны**, -ая, -ае.

НАШЫ́ЎКА, -і, *ДМ* -шы́ўцы, *мн.* -і, -шы́вак, *ж.* **1.** *гл.* нашыць. **2.** Кавалак тканіны, скуры і пад., нашытыя на што-н. *Сумка з нашыўкай.* **3.** Знак адрознення вайсковых званняў. *Афіцэрскія нашыўкі.* ‖ *прым.* **нашы́вачны**, -ая, -ае.

НАШЫЎНЫ, -а́я, -о́е. Які нашываецца на што-н. зверху. *Нашыўныя кішэні.*

НАШЫ́ЦЦА[1], -шы́юся, -шы́ешся, -шы́ецца; *зак.* (разм.). Напрацавацца, шыючы.

НАШЫ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -шы́ецца; *зак.* (разм.). Набіцца куды-н., сабрацца дзе-н. у вялікай колькасці. *Нашылася поўная кухня дзяцей.*

НАШЫ́ЦЬ, -шы́ю, -шы́еш, -шы́е; -шы́ты; *зак.* **1.** *што.* Прышыць на што-н. *Н. кішэню.* **2.** *чаго.* Пашыць у якой-н. колькасці. *Н. сукенак.* ‖ *незак.* **нашыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **нашы́ўка**, -і, *ДМ* -шы́ўцы, *мн.* -і, -шы́вак, *ж.* (да 1 знач.).

НАШЭ́ННЕ *гл.* насіць.

НАШЭ́ПТВАННЕ, НАШЭ́ПТВАЦЬ *гл.* нашаптаць.

НАШЭ́СЦЕ, -я, *н.* **1.** Напад ворага, запаланенне ім чужой тэрыторыі. *Варожае н.* **2.** *перан.* Нечаканы прыход, з'яўленне каго-н. у вялікай колькасці (разм. жарт.). *Н. гасцей.*

НАЭЛЕКТРЫЗАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* электрызаваць.

НАЯ́ВЕ, *прысл.* У рэчаіснасці, на самой справе. *Бачыў як н.*

НАЯВУ́, *прысл.* Тое, што і наяве.

НАЯ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** У грэчаскай міфалогіі: німфа рэк і ручаёў. **2.** Аднагадовая водная травяністая расліна сямейства наядавых, якая мае тонкае разгалінаванае сцябло і малапрыкметныя адзіночныя кветкі. **3.** Лічынка стракозы (а таксама аўсяніка, вясянкі), якая жыве ў вадаёмах. ‖ *прым.* **ная́давы**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

НАЯДА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* наесціся, наесці.

НАЯЗДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* наехаць *і* наездзіць. **2.** Час ад часу прыязджаць. *Н. у вёску да бацькоў.* **3.** *на што.* Спаўзаць уніз, закрываць вочы. *Шапка наязджае на лоб.*

НАЯ́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Энергічна, з запалам іграць (на музычным інструменце) або з азартам, з асаблівай стараннасцю рабіць што-н. *Н. на гармоніку.*

НАЯ́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Прысутнасць, існаванне. *Быць у наяўнасці.* **2.** Фактычная колькасць чаго-н. у дадзены момант (пра грошы, тавары і пад.). *Касавая н.*

НАЯ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які ёсць у наяўнасці. *Прадаваць за наяўныя* (наз.; за наяўныя грошы, не ў крэдыт). *Н. разлік* (наяўнымі грашыма).

НЕ, *часц.* **1.** Служыць для выражэння адмоўя пры розных членах сказа. *Не заўважаць. Жыць не аднаму. Не магу не згадзіцца* (г. зн. згаджаюся). **2.** Служыць адмоўным адказам на пытанне. *Ты згодзен? Не, не згодзен.* **3.** Мае значэнне няпоўнага сказа пры адмоўных адказах на пытанні; тое, што і няма (у 2 знач.). *У вас ёсць білет? — Не.* **4.** Ужыв. замест выказніка з адмоўем, а таксама замест словазлучэння або цэлага сказа з адмаўленнем ці проціпастаўленнем. **5.** Надае значэнне няпэўнасці, няпоўнага адмаўлення, непаўнаты дзеяння ці стану. *Гора не гора. Ці гаварыць гэта, ці не гаварыць.* **6.** У спалучэнні з часц. «ці» у пытальных сказах выражае мадальнае значэнне сцвярджэння або няпэўнасці, здагадкі. *Ці не лепш было б табе паехаць працаваць у вёску?* **7.** У спалучэнні з пытальнымі займеннікамі і прыслоўямі пры асаблівай інтанацыі вымаўлення надае сэнс станоўчага адказу. *Ці не сустрэў у горадзе знаёмых? Чаму не?* **8.** У спалучэнні з дзеясловамі, якія канчаюцца на «-цца» і маюць прыстаўку «на-», надае значэнне немагчымасці закончыць дзеянне. *Не налюбуецца мастак роднымі краявідамі.* **9.** Уваходзіць у склад устойлівых словазлучэнняў: «далёка не», «не раўнуючы, як»; «амаль не»; «бадай не»; «не раз і не два»; «не вельмі каб» і пад. **10.** Уваходзіць у склад словазлучэнняў, якія з'яўляюцца складанымі злучнікамі і злучальнымі словамі: «не то... не то», «не то што»; «не то... а»; «не толькі, ...але (і)» і пад.

НЕ... (а таксама **НЯ...**), *прыстаўка.* Надае слову: 1) новае, процілеглае значэнне, напр. *невясёлы* (сумны); 2) тое ж, але з адценнем абмежаванасці, напр. *неблагі;* 3) значэнне адмаўлення таго, што абазначае дадзенае слова без гэтай прыстаўкі, напр. *неакуратны, непасяховы, недалёка.*

НЕА... Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову новы, напр. *неалагізм, неарэалізм, неакласіцызм.*

НЕАБАРАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які не можа развівацца ў адваротным кірунку. *Н. працэс.* ‖ *наз.* **неабарача́льнасць**, -і, *ж.*

НЕАБА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які дзейнічае неразважліва, не думае аб выніках. *Н. ўчынак.* **2.** Няўважлівы, нячулы. *Неабачлівыя адносіны.* ‖ *наз.* **неаба́члівасць**, -і, *ж.*

НЕАБВЕ́РЖНЫ, -ая, -ае. Тое, што і неабвяргальны. ‖ *наз.* **неабве́ржнасць**, -і, *ж.*

НЕАБВЯРГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які не можа быць абвергнутым; пераканальны, бяспрэчны. *Н. факт.* ‖ *наз.* **неабвярга́льнасць**, -і, *ж.*

НЕАБДУ́МАНЫ, -ая, -ае. Зроблены без абдумвання, неразважлівы. *Н. ўчынак. Неабдуманае рашэнне.* ‖ *наз.* **неабду́манасць**, -і, *ж.*

НЕАБДЫ́МНЫ, -ая, -ае. Велізарных памераў, бязмежны. *Н. сусвет.* ‖ *наз.* **неабды́мнасць**, -і, *ж.*

НЕАБЖЫ́ТЫ, -ая, -ае. Такі, у якім яшчэ мала жылі; неасвоены для жылля. *Неабжытая кватэра.* ‖ *наз.* **неабжы́тасць**, -і, *ж.*

НЕАБСТРАЛЯ́НЫ, -ая, -ае. Пра салдата: які не быў у баях, не прывык да стральбы. *Неабстраляная моладзь* (таксама перан.). ‖ *наз.* **неабстраля́насць**, -і, *ж.*

НЕАБСЯ́ЖНЫ, -ая, -ае. Вялікі па працягласці, памерах; бязмежны. *Н. акіян.* ‖ *наз.* **неабся́жнасць**, -і, *ж.*

НЕАБХО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* Патрэба ў кім-, чым-н. *Прадметы першай неабходнасці.*

НЕАБХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, без якога нельга абысціся; патрэбны. *Неабходныя рэчы. Неабходныя інструменты.* **2.** Абавязковы, непазбежны. *Неабходныя меры.*

НЕАБЧАСА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Неапрацаваны часаннем[2]. *Н. камень.* **2.** *перан.* Неадукаваны, некультурны, грубы (разм.). ‖ *наз.* **неабчаса́насць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

НЕАГЛАБАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Імкненне вялікай дзяржавы да сусветнага панавання. ‖ *прым.* **неаглабалі́сцкі**, -ая, -ае. *Неаглабалісцкія імкненні.*

НЕАГЛЯ́ДНЫ, -ая, -ае. Тое, што і неабсяжны. *Неаглядныя прасторы.* ‖ *наз.* **неагля́днасць**, -і, *ж.*

НЕАДАБРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выражае неадабрэнне. *Н. погляд.* ‖ *наз.* **неадабра́льнасць**, -і, *ж.*

НЕАДАБРЭ́ННЕ, -я, *н.* Адмоўная ацэнка каго-, чаго-н. *Выказаць сваё н.*

НЕАДДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга аддзяліць ад другога. *Неаддзельныя паняцці.* ‖ *наз.* **неаддзе́льнасць**, -і, *ж.*

НЕАД'Е́МНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які з'яўляецца састаўной, арганічнай часткай каго-, чаго-н.; неадрыўны. *Народнасць — неад'емная рыса творчасці Якуба Коласа.* ‖ *наз.* **неад'е́мнасць**, -і, *ж.*

НЕАДКЛА́ДНЫ, -ая, -ае. Які нельга адкласці; тэрміновы. *Н. рамонт. Неадкладная дапамога.* ‖ *наз.* **неадкла́днасць**, -і, *ж.*

НЕ́АДКУЛЬ, *прысл.* Няма такога месца (адкуль можна было б атрымаць, чакаць каго-, чаго-н.). *Гасцей чакаць н.*

НЕАДЛУ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які пастаянна знаходзіцца пры кім-, чым-н. *Н. спадарожнік.* **2.** Такі, у час якога нікуды не адлучаюцца.

Неадлучнае дзяжурства. ‖ *наз.* **неадлучнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЕАДНАРАЗОВЫ, -ая, -ае. Які робіцца або адбываецца не адзін раз. *Неаднаразовае запрашэнне. Н. чэмпіён.* ‖ *наз.* **неаднаразовасць,** -і, *ж.*

НЕАДНАРОДНЫ, -ая, -ае. **1.** Разнародны па складу; неаднастайны. *Н. склад насельніцтва.* **2.** Які адносіцца да іншай катэгорыі з'яў, прадметаў і інш. *Неаднародныя хімічныя сумесі.* ‖ *наз.* **неаднароднасць,** -і, *ж.*

НЕАДНОЙЧЫ, *прысл.* Не адзін раз. *За дні хваробы ён н. перадумаў свой жыццёвы шлях.*

НЕАДОЛЬНЫ, -ая, -ае. Які цяжка, немагчыма пераадолець; магутны. *Неадольная сіла.* ‖ *наз.* **неадольнасць,** -і, *ж.*

НЕАДПАВЕДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не адпавядае чаму-н., не падыходзіць да чаго-н. *Неадпаведныя ўмовы.* **2.** Які пазбаўлены адпаведнасці, прапарцыянальнасці. *Жаданні, неадпаведныя сваім магчымасцям.* ‖ *наз.* **неадпаведнасць,** -і, *ж.*

НЕАДСТУПНЫ, -ая, -ае. Настойлівы, неадчэпны. *Неадступнае пытанне: «Як жыць далей?»* ‖ *наз.* **неадступнасць,** -і, *ж.*

НЕАДУШАЎЛЁНЫ, -ая, -ае. Які не адносіцца да свету жывых істот. *Неадушаўлёныя назоўнікі.* ‖ *наз.* **неадушаўлёнасць,** -і, *ж.*

НЕАДЧЭПНЫ, -ая, -ае. Які не дае спакою; назойлівы. *Гудуць неадчэпныя камары.* ‖ *наз.* **неадчэпнасць,** -і, *ж.*

НЕАДЭКВАТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які не супадае з чым-н., пазбаўлены адэкватнасці. *Неадэкватныя катэгорыі.* **2.** Які не адпавядае норме, якім-н. патрабаванням. *Неадэкватныя паводзіны.* ‖ *наз.* **неадэкватнасць,** -і, *ж.*

НЕАКРЭСЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Дакладна нявызначаны, няпэўны. *Н. час выступлення.* **2.** Невыразны, няясны. *Неакрэсленыя вяршыні гор.* ‖ *наз.* **неакрэсленасць,** -і, *ж.*

НЕАЛАГІЗМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мовазнаўстве: новае слова або выраз, а таксама новае значэнне старога слова.

НЕАЛІТ, -у, *М* -ліце, *м.* Пазнейшы перыяд каменнага веку (8—3 тысячагоддзі да н.э.). *Эпоха неаліту.*

НЕАНДЭРТАЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Выкапнёвы чалавек эпохі ранняга і сярэдняга палеаліту. ‖ *прым.* **неандэртальскі,** -ая, -ае.

НЕАПЛАТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не можа быць аплачаны. *Н. рахунак.* **2.** *перан.* Вельмі значны, большы за любую ўзнагароду. *Н. доўг.* ‖ *наз.* **неаплатнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЕАРГАНІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не ўключае ў сябе жывых арганізмаў; нежывы. *Неарганічная прырода.* **2.** Які адносіцца да нежывой прыроды. *Неарганічныя рэчывы.* ○ **Неарганічная хімія** — раздзел хіміі, які вывучае састаў, уласцівасці і пераўтварэнні рэчываў нежывой прыроды.

НЕАСЛАБНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які пастаянна дзейнічае; безупынны. *Н. кантроль.* ‖ *наз.* **неаслабнасць,** -і, *ж.*

НЕАСПРЭЧНЫ, -ая, -ае. Які не выклікае пярэчанняў; бясспрэчны. *Н. факт.* ‖ *наз.* **неаспрэчнасць,** -і, *ж.*

НЕАФІТ, -а, *М* -фіце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Новы паслядоўнік якой-н. рэлігіі (спец.), а таксама (перан.: кніжн.) новы прыхільнік якога-н. вучэння. ‖ *ж.* **неафітка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

НЕАФІЦЫЙНЫ, -ая, -ае. Які не мае афіцыйнага значэння. *Н. прыём. Неафіцыйная сустрэча. Неафіцыйная заява.* ‖ *наз.* **неафіцыйнасць,** -і, *ж.*

НЕАХАЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не захоўвае чысціні, парадку; які ўтрымліваецца ў беспарадку. *Неахайная гаспадыня. Н. пакой.* **2.** Зроблены абы-як, без стараннасці. *Неахайная работа.* ‖ *наз.* **неахайнасць,** -і, *ж.*

НЕАХВОТА, -ы, *ДМ* -воце, *ж.* **1.** Адсутнасць ахвоты да чаго-н. *Працаваць з неахвотай.* **2.** *безас. у знач. вык.* Не хочацца, няма жадання (што-н. рабіць). *Н. з ім размаўляць.*

НЕАХВОТНЫ, -ая, -ае. Які не выказвае ахвоты да чаго-н.

НЕАХВОЧЫ, -ая, -ае. Які не мае жадання рабіць што-н., не выказвае ахвоты да чаго-н. *Н. да вучобы.*

НЕАХОПНЫ, -ая, -ае. **1.** Неабсяжны, неабдымны, вельмі вялікі па сваёй працягласці. *З поўначы сунулася неахопная градавая хмара.* **2.** Вялікі па ступені праяўлення. *Ён адчуваў у сабе неахопную сілу.* ‖ *наз.* **неахопнасць,** -і, *ж.*

НЕАЦЭННЫ, -ая, -ае. Надзвычай важны. *Неацэнныя заслугі.* ‖ *наз.* **неацэннасць,** -і, *ж.*

НЕБА, -а, *мн.* нябёсы, нябёс *і* нябёсаў, *н.* Уся бачная над Зямлёй прастора ў форме купала. *На небе. Як н. і зямля* (нічога падобнага, поўная процілегласць). *Пад адкрытым небам* (не ў памяшканні). *Быць на сёмым небе* (перажываць, адчуваць вялікую радасць). *Трапіць пальцам у н.* (сказаць што-н. неўпапад, недарэчы; разм. жарт.). *Узнесці да неба* (непамерна расхваліць каго-, што-н.). *Як гром з яснага неба* (раптоўна, зусім нечакана). *Як з неба зваліўся* [1) нечакана з'явіўся; раптоўна здарыўся; 2) не разумее таго, што адбываецца навокал; разм.]. ‖ *прым.* **нябесны,** -ая, -ае. *Н. купал. Н. колер* (блакітны). *Нябесныя сілы* (боскія).

НЕБАГАТА, *у знач. вык., каго-чаго.* Мала, у невялікай колькасці. *Рыбы ў мясцовых рэках н.*

НЕБАРАКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -рацы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -рак (разм.). Няшчасны чалавек, які выклікае спагаду, спачуванне. ‖ *прым.* **небарацкі,** -ая, -ае.

НЕБАСКРОБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вельмі высокі шматпавярховы будынак. ‖ *прым.* **небаскробны,** -ая, -ае.

НЕБАСХІЛ, -у, *м.* Частка неба над гарызонтам.

НЕБЕЗ... (а таксама **небес...**), *прыстаўка.* Складаная прыстаўка прыметнікаў (і ўтвораных ад іх назоўнікаў), якая надае значэнне ўмеранай, але дастаткова значнай ступені якасці, напр. *небезнадзейны, небеспадстаўны.*

НЕБЕЗДАКОРНЫ, -ая, -ае. Які не пазбаўлены недахопаў. *Яго адносіны да працы небездакорныя.*

НЕБЕС..., *прыстаўка.* Тое, што і небез...; пішацца замест «небез...» перад глухімі зычнымі, напр. *небескарысны, небеспадстаўны.*

НЕБІТКІ, -ая, -ое. Які не разбіваецца пры ўдары, падзенні. *Небіткое шкло.*

НЕБЛАГІ, -ая, -ое. **1.** Нядрэнны, даволі значны. *Н. ўраджай. Н. чалавек.* **2.** Дастатковы для якой-н. мэты. *У яго н. вопыт практычнай работы.*

НЕБЫВАЛЫ, -ая, -ае. Якога раней не было, незвычайны. *Небывалае здарэнне.* ‖ *наз.* **небываласць,** -і, *ж.*

НЕБЫЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Выдумка, ілжывае паведамленне, хлусня. *Разносіць небыліцы.* **2.** Від жартаўлівых твораў вуснай народнай славеснасці, дзе апавядаецца пра тое, чаго не можа быць, не бывае.

НЕБЫЛЬ, -і, *ж.* Тое, чаго не было, не бывае; небыліца.

НЕБЫЦЦЁ, -я, *н.* Адсутнасць жыцця (першапачаткова аб смерці як адсутнасці быцця). *Перайсці ў н.* (памерці). *Узнікнуць з небыцця* (адрадзіцца).

НЕБЯЗ... (а таксама **небяс...**), *прыстаўка.* Ужыв. замест «небез...», «небес...» у першым складзе перад націскам, напр. *небязгрэшны, небяскрыўдны.*

НЕБЯСПЕКА, -і, *ДМ* -пецы, *ж.* Стан, становішча, якое пагражае каму-н., можа прычыніць няшчасце, зло, шкоду. *Адчуваць небяспеку.*

НЕБЯСПЕЧНЫ, -ая, -ае. Які можа прычыняць няшчасце, зло, шкоду. *Небяспечнае становішча. Н. крок. Туды зараз небяспечна* (прысл.) *ехаць.* ‖ *наз.* **небяспечнасць,** -і, *ж.*

НЕВАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -оў, *м.* Вялікая рыбалоўная сетка. *Закінуць н.* ‖ *прым.* **невадны,** -ая, -ае.

НЕВАЖНЕЦКІ, -ая, -ае (разм.). Не зусім добры. *Неважнецкае здароўе.*

НЕВЕРАГОДНЫ, -ая, -ае. **1.** Непраўдападобны. *Неверагодная гісторыя.* **2.** Надзвычай вялікі, значны; неймаверны. *Неверагодная хуткасць.* **3.** Які выклікае сумненні ў сваёй правільнасці. *Неверагодныя звесткі.* ‖ *наз.* **неверагоднасць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ◊ **Да неверагоднасці** (разм.) — надзвычайна, вельмі.

НЕВІДЗІМКА, -і. **1.** *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -мцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -мак. Нябачная істота. *Чалавек-н.* **2.** *ж.* Маленькая тонкая шпілька або заколка для жаночай прычоскі. ◊ **Шапка-невідзімка** — у казках: шапка, якая робіць нябачным таго, хто яе надзене.

НЕВІДУШЧЫ, -ая, -ае. Які страціў зрок; сляпы. *Н. чалавек.*

НЕВІНАВАТЫ, -ая, -ае. Які не мае за сабой віны; які не мае дачынення да злачынства. ‖ *наз.* **невінаватасць,** -і, *ж.*

НЕВУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Неадукаваны, недасведчаны чалавек. *У музыцы ён безнадзейны н.* ‖ *прым.* **невуцкі,** -ая, -ае.

НЕВУЦТВА, -а, *н.* Адсутнасць ведаў, неадукаванасць, недасведчанасць у чым-н. *Цемра невуцтва.*

НЕВЫГОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -год, *ж.* **1.** пераважна *мн.* Адсутнасць, недахоп неабходных выгод. *Невыгоды кватэры.* **2.** Нягода, непрыемнасць; цяжкае становішча (разм.). *Невыгоды жыцця.*

НЕВЫГОДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае выгод, дрэнна прыстасаваны для чаго-н. *Невыгодная кватэра.* **2.** Неспрыяльны, нязручны, непрыемны. *Невыгоднае становішча.* ‖ *наз.* **невыгоднасць,** -і, *ж.*

НЕВЫКАЗНЫ, -ая, -ае. Такі, што цяжка або немагчыма выказаць, перадаць словамі. *Невыказная прыгажосць.* ‖ *наз.* **невыказнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫКАНАЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, што не можа быць выкананы. *Невыканальнае заданне. Невыканальная мара.* ‖ *наз.* **невыканальнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫКАНАННЕ, -я, *н.* **1.** Нездзяйсненне таго, што было даручана, намечана, меркавалася зрабіць. *Н. планавых заданняў.* **2.** Ухіленне ад выканання пастаноў, законаў.

НЕВЫКАРАНЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не паддаецца выкараненню. *Невыкараняльныя недахопы.* ‖ *наз.* **невыкараняльнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫЛАЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, па якім цяжка прайсці, з якога цяжка выбрацца; непраходны. *Невылазная гразь.* **2.** *перан.* Такі, ад якога цяжка, немагчыма вызваліцца. *Н. доўг.* ‖ *наз.* **невылазнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫЛЕЧНЫ, -ая, -ае. Які нельга вылечыць. *Невылечная хвароба.* ‖ *наз.* **невылечнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫМЕРНЫ, -ая, -ае. Які не паддаецца вымярэнню, вельмі вялікі. *Невымерныя прасторы.* ‖ *наз.* **невымернасць,** -і, *ж.*

НЕВЫНОСНЫ, -ая, -ае. Які цяжка, немагчыма вынесці; нясцерпны. *Н. боль.* ‖ *наз.* **невыноснасць,** -і, *ж.*

НЕВЫЧАРПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які практычна цяжка вычарпаць, выкарыстаць поўнасцю; вельмі багаты. *Невычарпальныя багацці.* ‖ *наз.* **невычарпа́льнасць,** -і, *ж.*

НЕВЫЧЭ́РПНЫ, -ая, -ае. Тое, што і невычарпальны. ‖ *наз.* **невычэ́рпнасць,** -і, *ж.*

НЕВЯДО́МАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* невядомы. **2.** Адсутнасць звестак, ведаў аб кім-, чым-н. **3.** Сціплае, непрыкметнае існаванне. *Жыць у невядомасці.*

НЕВЯДО́МЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якога не ведаюць, аб якім няма звестак; незнаёмы. *Н. востраў. Ураўненне з адным невядомым* (наз.). **2.** Які не карыстаецца вялікай папулярнасцю; малавядомы. *Н. аўтар.* **3.** Нязведаны, не перажыты раней. *Невядомае пачуццё.* **4.** Незнаёмы, незнаёмая. *Прыходзіў невядомы* (наз.). *Труп невядомага* (наз.). **5.** Аб чым-н. нязведаным. *Крок у невядомае* (наз.). ‖ *наз.* **невядо́масць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЕВЯЛІ́КІ, -ая, -ае. **1.** Малы па велічыні і памерах, нязначны па колькасці, нядоўгі (пра час). *Н. пакой. Невялікая чародка качак. Н. перапынак.* **2.** Нязначны па сіле, інтэнсіўнасці, якасці, зместу і пад. *Н. снег.* **3.** Які не мае вялікага значэння ў грамадстве. *Невялікая пасада.* **4.** Які нічым не вылучаецца; пасрэдны. *Н. знаўца.*

НЕВЯЛІ́ЧКІ, -ая, -ае. Тое, што і невялікі (у 1 і 2 знач.); маленькі. *Н. марозік.*

НЕВЯРТА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які не вярнуўся на радзіму, застаўся жыць у чужой краіне. ‖ *ж.* **невярта́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

НЕГАБАРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Вырабы, прадукты, якія сваімі памерамі не адпавядаюць норме, стандарту. ‖ *прым.* **негабары́тны,** -ая, -ае. *Негабарытная рэч.*

НЕГАВАРКІ́, -а́я, -о́е. **1.** Не схільны ўступаць у размовы; маўклівы. *Н. хлопец.* **2.** Які ўхіляецца ад размоў з людзьмі; замкнуты. *Па складу характару ён лічыўся негаваркім.*

НЕГАДА́НЫ, -ая, -ае. Нечаканы, неспадзяваны. *Н. госць.*

НЕГАТЫВІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Негатыўныя, адмоўныя адносіны да рэчаіснасці. ‖ *прым.* **негатыві́сцкі,** -ая, -ае.

НЕГАТЫ́Ў, -тыва, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* Адбітак на фатаграфічнай пласцінцы (плёнцы), у якім светлыя месцы атрымліваюцца цёмнымі, а цёмныя— светлымі, а таксама пласцінка (плёнка) з такім адбіткам. ‖ *прым.* **негаты́ўны,** -ая, -ае.

НЕГАТЫ́ЎНЫ[1], -ая, -ае (кніжн.). Адмоўны. *Негатыўныя вынікі.* ‖ *наз.* **негаты́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕГАТЫ́ЎНЫ[2] *гл.* негатыў.

НЕГА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). У граматыцы: слова ці марфема, якія заключаюць у сабе значэнне процілегласці таму, што сцвярджаецца, напр. «не», «ні»; адмаўленне.

НЕГАЦЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аптовы купец, камерсант. ‖ *ж.* **негацыя́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **негацыя́нцкі,** -ая, -ае.

НЕГРО́ІДНЫ, -ая, -ае: **негроідная раса** (спец.) — раса людзей з цёмнай скурай, кучаравымі валасамі, шырокім носам і некаторымі іншымі адзнакамі.

НЕ́ГРЫ, -аў, *адз.* негр, -а, *м.* Людзі, якія належаць да негроіднай расы. ‖ *ж.* **негрыця́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **негрыця́нскі,** -ая, -ае.

НЕДА... *прыстаўка.* Складаная прыстаўка, якая надае значэнне непаўнаты, неадпаведнасці патрэбнай норме, напр. *недабраць, недавыканаць, недаспелы, недаразвіты.*

НЕДААЦАНІ́ЦЬ, -цаню́, -цэ́ніш, -цэ́ніць; -цэ́нены; *зак., каго-што.* Недастаткова, не ў поўнай меры ацаніць каго-, што-н., прызнаць чые-н. якасці. ‖ *незак.* **недаацэ́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **недаацэ́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

НЕДАБО́Р, -у, *м.* Няпоўны збор; недабраная колькасць каго-, чаго-н. *Н. пры паступленні ў тэхнікум.*

НЕДАБРАЯ́КАСНЫ, -ая, -ае. Нізкай якасці; дрэнны. *Недабраякасныя тавары.* ‖ *наз.* **недабрая́каснасць,** -і, *ж.*

НЕДАВЕ́Р, -у, *м.* Тое, што і недавер'е.

НЕДАВЕ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** Няверны, які не верыць у бога. **2.** Недаверлівы чалавек.

НЕДАВЕ́Р'Е, -я, *н.* Сумненне ў правільнасці, праўдзівасці чаго-н., падазронасць, адсутнасць давер'я. *Вотум недавер'я* (неадабрэнне парламентам дзейнасці ўрада; спец.).

НЕДАВУ́ЧКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -чцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -чак (разм.). Недавучаны, маладасведчаны чалавек.

НЕДАВЯ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, які не верыць у бога. **2.** Бязлітасны, жорсткі чалавек; ліхадзей.

НЕДАГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -ле́джу, -ле́дзіш, -ле́дзіць; -ле́джаны; *зак., каго-што* і *без дап.* **1.** Праявіць недастаткова ўвагі пры наглядзе за кім-, чым-н., не ўберагчы ад каго-, чаго-н. *Н. дзіця.* **2.** Не заўважыць, правяраючы што-н. *Карэктар недагледзеў памылку.*

НЕДАГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Недастатковы нагляд за кім-, чым-н.; памылка, промах, зробленыя з-за няўважлівасці, нядбайнасці. *Допусціць н.*

НЕДАКО́РМ, -у, *м.* Недастатковае кармленне, харчаванне; няпоўная выдача корму. *Н. затрымлівае рост маладняку.*

НЕДАКУ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Рэштка недакуранай папяросы, цыгары, акурак.

НЕДАЛЁКІ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца або адбываецца на нязначнай адлегласці; які мае невялікую працяглaсць. *Н. лес.* **2.** Такі, які адбываўся нядаўна або адбудзецца, надыдзе неўзабаве. *Недалёкае мінулае.* **3.** *перан.* Разумова абмежаваны; някемлівы. *Н. чалавек.* **4.** **недалёка,** *у знач. вык.* і *прысл.* Блізка па адлегласці і часе. *Вёска недалёка. Да вечара ўжо недалёка.* ◊ **Недалёка ад** *каго-чаго, прыназ. з Р* — на блізкай адлегласці ад каго-, чаго-н. *Жыць недалёка ад лесу. Недалёка ад вёскі — рака.* ‖ *наз.* **недалёкасць,** -і, *ж.*

НЕДАЛЁТ, -у, *М* -лёце, *м.* Падзенне снарада, кулі бліжэй намечанай цэлі.

НЕДАЛІ́ЧЫЦЦА, -лі́чуся, -лі́чышся, -лі́чыцца; *зак., каго-чаго.* Выявіць пры падліку недахоп, адсутнасць каго-, чаго-н. *Пасля атакі недалічыліся некалькіх байцоў.* ‖ *незак.* **недалі́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

НЕДАЛУ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -лу́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -лу́г (разм.). **1.** Слабы, хваравіты чалавек. **2.** Няспрытны, няўмелы чалавек; недарэка.

НЕДАЛУ́ЖНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Слабы, хваравіты. **2.** Непрыглядны, нескладны, няўклюдны. ‖ *наз.* **недалу́жнасць,** -і, *ж.*

НЕДАЛЮ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Адчуваць непрыязнасць, непрыхільнасць да каго-, чаго-н.

НЕДАМАГА́ННЕ, -я, *н.* Хваравіты стан. *Лёгкае н.*

НЕДАМАГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Адчуваць недамаганне, быць не зусім здаровым.

НЕДАМЕ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** Тое, што не мае належнага або нармальнага памеру. **2.** Абутак і вопратка большага памеру, чым дзіцячы, і меншага, чым дарослы (разм.).

НЕДАМО́ЎЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Непаўната, незакончанасць выказвання, замоўчванне чаго-н. *Адчувалася н.* **2.** Адсутнасць дамоўленасці, узгодненасці. *Н. паміж сумежнікамі.*

НЕДАПЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Не даведзены пячэннем да поўнай гатоўнасці. *Недапечаная бульба.* **2.** *перан.* Недастаткова падрыхтаваны да якой-н. працы; малавопытны (разм.). *Н. аграном.* **3.** *перан.* Вялы, бязвольны; прыдуркаваты (разм.). *Н. хлопец.*

НЕДАПЁК, -у, *м.* **1.** Недастатковая прапечанасць хлеба і хлебных вырабаў. **2.** Недадача печанай прадукцыі з адпушчанай колькасці мукі.

НЕДАРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які нельга дараваць, прабачыць. *Недаравальная легкадумнасць.* ‖ *наз.* **недарава́льнасць,** -і, *ж.*

НЕДАРАЗВІ́ТЫ, -ая, -ае. Які не дасягнуў поўнага развіцця, затрымаўся ў росце, развіцці або вылучаецца недастатковым развіццём разумовых здольнасцей. *Недаразвітае дзіця.* ‖ *наз.* **недаразві́тасць,** -і, *ж.*

НЕДАРМА́, *прысл.* **1.** Не без падставы, не без прычыны. *Я н. адчуваў небяспеку.* **2.** Не дарэмна. *Дачушка ў хаце н. есць бацькоўскі хлеб.*

НЕДАРО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Незакончанасць, незавершанасць якой-н. працы, справы. *Ліквідаваць недаробкі будаўнікоў.*

НЕДАРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Тое, што і неўраджай.

НЕДАРО́СТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Чалавек, які не дасягнуў паўналецця; падлетак. **2.** Чалавек, жывёла або расліна нізкага росту. *Дзяўчынка-н. Бярозкі-недаросткі.* **3.** *перан.* Той, хто не дасягнуў разумовай сталасці. *Палітычныя недаросткі.*

НЕДАРЭ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -рэ́цы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -рэ́к *і* -рэ́каў (разм.). **1.** Някемлівы, няўмелы, адсталы чалавек. **2.** Тое, што і няўклюда. **3.** Слабы, хваравіты чалавек.

НЕДАРЭ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* недарэчны. **2.** Недарэчны ўчынак, думка, паводзіны і пад. *Усе разумелі н. яго паводзін.*

НЕДАРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Сказаны, зроблены неўпапад, не да месца. *Н. жарт.* **2.** Неразумны, бяссэнсавы. *Недарэчныя прапановы.* **3.** Няўклюдны, нескладны (знешне). **4.** Які не адпавядае сітуацыі, абставінам. *Недарэчная весялосць.* ‖ *наз.* **недарэ́чнасць,** -і, *ж.*

НЕДАРЭ́ЧЫ. **1.** *прысл.* Не ў час; не да месца. *Выступленне н.* **2.** *у знач. вык.* Не адпавядае абставінам. *Гэта паездка была н.*

НЕДАСВЕ́ДЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае належных ведаў аб чым-н. *Н. юнак.* **2.** Нявопытны ў чым-н., неспрактыкаваны. ‖ *наз.* **недасве́дчанасць,** -і, *ж.*

НЕДАСЕ́Ў, -се́ву, *м.* Частка зямлі, якая засталася незасеянай.

НЕДАСКАНА́ЛЫ, -ая, -ае. Які не дасягнуў дасканаласці, не пазбаўлены недахопаў. *Недасканалыя творы.* ‖ *наз.* **недаскана́ласць,** -і, *ж.*

НЕДАСО́Л, -у, *м.* Недастатковая салёнасць. *Н. на стале, перасол на спіне* (прыказка).

НЕДАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -пі́це, -пя́ць; -пі; *зак.* Паспаць менш, чым трэба; не выспацца. ‖ *незак.* **недасыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **недасыпа́нне,** -я, *н. Хранічнае н.*

НЕДАСТАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Невялікі па колькасці, які не адпавядае якім-н. патрэбам; слабы, малы. *Недастатковыя сродкі. Н. вопыт.* **2.** Няпоўны, нездавальняючы; негрунтоўны, несур'ёзны. *Недастатковыя веды.* ‖ *наз.* **недастатко́васць,** -і, *ж. Сардэчная н.* (спец.).

13. Зак. 426.

НЕД—НЕЙ

НЕДАСТА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -та́ч, *ж.* **1.** Адсутнасць патрэбнай колькасці каго-, чаго-н. *Н. паліва.* **2.** Адсутнасць патрэбнай колькасці грошай, маёмасці, выяўленая пры праверцы. *Выявіць недастачу.* **3.** Адсутнасць дастатковых сродкаў на пражыццё, недахоп самага неабходнага.

НЕДАСЯГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга дасягнуць, ажыццявіць. *Недасягальная мэта.* ‖ *наз.* **недасяга́льнасць,** -і, *ж.*

НЕДАСЯ́ЖНЫ, -ая, -ае. Тое, што і недасягальны. ‖ *наз.* **недася́жнасць,** -і, *ж.*

НЕДАТЫКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ахоўваецца законам ад усякіх замахаў з боку каго-н. *Музейныя каштоўнасці недатыкальныя.* **2.** Які захоўваецца ў цэласці, не падлягае расходаванню. *Н. запас.* ‖ *наз.* **недатыка́льнасць,** -і, *ж.*

НЕДАЎМЕ́ННЕ, -я, *н.* Здзіўленне, сумненне, стан нерашучасці як вынік неразумення чаго-н., няяснасці ў чым-н. *Быць у недаўменні.*

НЕДАЎМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які выяўляе недаўменне, поўны недаўмення. *Недаўменнае пытанне.* ‖ *наз.* **недаўме́ннасць,** -і, *ж.*

НЕДАЎМЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Знаходзіцца ў недаўменні; выказваць, выяўляць недаўменне.

НЕДАХО́П, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памылка, хіба; недасканаласць чаго-н.; адмоўная рыса ў каго-н. *Выявіць недахопы ў рабоце.* **2.** Адсутнасць неабходнай колькасці каго-, чаго-н.; патрэба ў кім-, чым-н. *Н. урачоў. Н. будаўнічых матэрыялаў.*

НЕДАЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Есці недастаткова; дрэнна харчавацца. ‖ *наз.* **недая́данне,** -я, *н.*

НЕ́ДЗЕ, *прысл.* **1.** У нейкім, дакладна невядомым месцы, дзесьці. *Н. пачуўся стрэл.* **2.** *з інф.* Няма месца (дзе можна было б што-н. зрабіць, размясціцца і пад.). *Схавацца н.* **3.** *з інф.* Неадкуль (што-н. узяць, атрымаць і пад.). *Н. было напіцца.* **4.** Невядома куды, кудысьці. *Сыйсці н. з дому.* **5.** Ужыв. ў выпадках, калі дакладна не вызначаецца час дзеяння. *Прыехалі н. к вечару.*

НЕДЗЯЛІ́МЫ, -ая, -ае. **1.** Які не паддаецца падзелу, цэласны. *Н. фонд.* **2.** Які не дзеліцца без астатку. *Н. лік.* ‖ *наз.* **недзялі́масць,** -і, *ж.*

НЕДУРНЫ́, -а́я, -о́е. Даволі разумны.

НЕЖАДА́ННЕ, -я, *н.* Адсутнасць жадання. *Н. адпраўляцца ў паход.*

НЕЖАДА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Непадыходзячы, такі, які не апраўдвае спадзяванняў. *Нежаданая кандыдатура.* **2.** Непрыемны, шкодны. *Хвароба выклікала нежаданыя ўскладненні.* ‖ *наз.* **нежада́насць,** -і, *ж.*

НЕЖЫВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Пазбаўлены адзнак жыцця, мёртвы. **2.** Які не адносіцца да жывёльнага ці расліннага свету, неарганічны. *Нежывая прырода.* **3.** *перан.* Вялы, пазбаўлены жыццёвых сіл, энергіі. *Н. погляд.* **4.** *перан.* Цьмяны, бледны (пра святло, колер і пад.). *Нежывое святло.*

НЕЖЫЛЫ́, -а́я, -о́е. Такі, у якім не жывуць, не прыстасаваны для жылля. *Нежылыя пакоі.*

НЕЗАБУ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Травяністая расліна з дробнымі блакітнымі кветкамі. ‖ *прым.* **незабу́дкавы,** -ая, -ае.

НЕЗАБЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, што нельга забыць. *Незабыўная сустрэча.* ‖ *наз.* **незабы́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕЗАДАВАЛЬНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Адмаўленне ў чым-н. *Н. просьбы.* **2.** Тое, што і нездавальненне. *Адчуваць н.*

НЕЗАДА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Нешчаслівы, няўдачлівы. *Н. дзень.* ‖ *наз.* **незада́члівасць,** -і, *ж.*

НЕЗАДО́ЎГА, *прысл., да чаго* або *перад чым.* Не за многа часу да чаго-н., перад чым-н. *Н. да юбілею. Н. перад вайной.*

НЕЗАЙЗДРО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не адчувае зайздрасці да каго-н. *Н. чалавек.* **2.** Дрэнны, няважны, які не выклікае зайздрасці. *Незайздросная хатка.* ‖ *наз.* **незайздро́снасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

НЕЗАКОННАНАРО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Народжаны ад бацькоў, якія не былі ў царкоўным шлюбе, пазашлюбны. *Ён н.* (наз.).

НЕЗАЛЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Самастойны, які не залежыць ад каго-, чаго-н., свабодны. *Незалежныя краіны. Н. чалавек.* **2.** Які выражае самастойнасць у чым-н. *Незалежныя думкі. Трымаць сябе незалежна* (прысл.). ○ **Незалежны стан** — у граматыцы: катэгорыя дзеясловаў, якія патрабуюць прамога дапаўнення (напр.: *селянін косіць сена*). *Дзеепрыметнік незалежнага стану.* ◊ **Незалежна ад таго, што** — не з прычыны чаго-н., не ў сувязі з тым што. *Паехалі незалежна ад таго, што іх пасылалі.* ‖ *наз.* **незале́жнасць,** -і, *ж.*

НЕЗАЛЮБІ́ЦЬ, -люблю́, -лю́біш, -лю́біць; *зак., каго-чаго, з дадан. сказам* і *без дап.* Выказаць незадаволенасць, не спадабацца. *Ён вельмі незалюбіў, калі напомнілі пра мінулы ўчынак.*

НЕЗАМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Такі, якога цяжка або нельга замяніць, вельмі патрэбны. *Н. спецыяліст.* ‖ *наз.* **незаме́ннасць,** -і, *ж.*

НЕЗАПАМЯТНЫ -ая, -ае. Вельмі даўні, аддалены ў часе. *З незапамятных часоў.*

НЕЗАПЛЯ́МЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае плям, чысты. *Незаплямленая вопратка.* **2.** *перан.* Неабясслаўлены, нічым не зганьбаваны. *Незаплямленая рэпутацыя.* ‖ *наз.* **незапля́мленасць,** -і, *ж.*

НЕЗВАРО́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які не вернецца, не паўторыцца. *Незваротная маладосць.* **2.** Такі, які не можа развівацца ў адваротным напрамку. *Н. працэс.* ‖ *наз.* **незваро́тнасць,** -і, *ж.*

НЕЗВЫЧА́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вылучаецца сярод іншых; выключны; надзвычайны. *Н. востраў. Незвычайная прыгажосць.* **2.** Не такі, як звычайна, як заўсёды; асаблівы. *Н. дзень.* **3.** Такі, да якога яшчэ не прывыклі; непрывычны. *Незвычайныя ўмовы.* ‖ *наз.* **незвыча́йнасць,** -і, *ж.*

НЕЗГАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Зроблены з вогнетрывалага матэрыялу. *Незгаральная шафа.*

НЕЗГАСА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (высок.). Тое, што і нязгасны. ‖ *наз.* **незгаса́льнасць,** -і, *ж.*

НЕЗДАВАЛЬНЕ́ННЕ, -я, *н.* Пачуццё непрыязнасці, неадабрэння ў адносінах да каго-, чаго-н. *Выказаць сваё н.*

НЕЗДАВАЛЬНЯ́ЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Дрэнны, які не адпавядае пэўным патрабаванням. *Н. адказ. Нездавальняючыя веды. Адказаў ён нездавальняюча* (прысл.). **2.** **нездавальня́юча,** *нескл., н.* Ацэнка (у 3 знач.), якая абазначае адсутнасць ведаў прадмета. ‖ *наз.* **нездавальня́ючасць,** -і, *ж.*

НЕЗДАВО́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Які адчувае або выказвае пачуццё нездаволенасці. *Н. выраз твару.* ‖ *наз.* **нездаво́ленасць,** -і, *ж.*

НЕЗДАРМА́, *прысл.* (разм.). Не без падстаў, не без прычыны. *Н. адбылася гэта размова.*

НЕЗДАРО́ВІЦЦА, -віцца; *безас.; незак., каму.* Пра адчуванне недамагання. *З раніцы штосьці нездаровіцца.*

НЕЗДАРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Хворы; выкліканы хваробай. *Н. колер твару.* **2.** Шкодны для здароўя. *Н. клімат.* **3.** *перан.* Шкодны ў грамадскіх і маральных адносінах. *Нездаровыя абставіны.*

НЕЗДАРО́ЎЕ, -я, *н.* Хваравіты стан, недамаганне. *Не з'явіўся з прычыны нездароўя.*

НЕЗДЗЯЙСНЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не можа быць ажыццёўлены, выкананы. *Н. план.* ‖ *наз.* **нездзяйсня́льнасць,** -і, *ж.*

НЕЗЛАСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які не выяўляе злосці; уласцівы дабрадушнаму чалавеку. ‖ *наз.* **незласлі́васць,** -і, *ж.*

НЕЗЛІЧО́НЫ, -ая, -ае (высок.). Такі, які цяжка або немагчыма палічыць; непамерны па колькасці. *Незлічоныя галасы птушак. Незлічонае багацце.* ‖ *наз.* **незлічо́насць,** -і, *ж.*

НЕЗМАЎКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (высок.). Які не змаўкае працяглы час. *Н. шум прыбою.* ‖ *наз.* **незмаўка́льнасць,** -і, *ж.*

НЕЗНАЁМЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Незнаёмы, невядомы чалавек. *Таямнічы н.* ‖ *ж.* **незнаёмка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

НЕЗНАРО́К, *прысл.* Выпадкова, ненаўмысна. *Здарылася гэта н.*

НЕЗРАЗУМЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які цяжка, немагчыма зразумець. *Незразумелыя словы.* **2.** Загадкавы, дзіўны. *Незразумелая трывога.* ‖ *наз.* **незразуме́ласць,** -і, *ж.*

НЕЗЯМНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які знаходзіцца па-за межамі Зямлі[1] (у 1 знач.). *Метэарыты — незямныя целы.* **2.** Узвышаны, незвычайны; ідэальны (высок.). *Незямное каханне.*

НЕЙК, *прысл.* Тое, што і неяк.

НЕ́ЙКІ, -ая, -ае, *займ. неазнач.* **1.** Невядома які, незнаёмы. *Н. прыезджы цябе чакае.* **2.** Да некаторай ступені падобны, нагадвае каго-, чаго-н. *Ён сапраўды н. дзівак.* **3.** Тое, што і які-небудзь (разм.). *Нейкая пастанова павінна быць прынята.* **4.** Які не заслугоўвае ні ўвагі, ні павагі. *Н. блазнюк бярэцца ўсіх павучаць.* **5.** Не вызначаны дакладна (пра час, тэрмін, колькасць чаго-н.). *Н. час сябры ішлі моўчкі.*

НЕЙЛО́Н, -у, *м.* Сінтэтычнае штучнае валакно, а таксама тканіна з такога валакна. ‖ *прым.* **нейло́навы,** -ая, -ае.

НЕЙМАВЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі вялікі, надзвычайны. *Н. мароз.* **2.** Такі, які цяжка сабе ўявіць; немагчымы. *Н. шум.* **3.** Непраўдападобны. *Н. выпадак.* ‖ *наз.* **неймаве́рнасць,** -і, *ж.*

НЕЙРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да нервовай сістэмы, да нерваў (у 1 знач.), напр. *нейраанатомія, нейрапсіхалогія, нейрасакрэцыя, нейрафізіялогія, нейрахірургія;* 2) які мае адносіны да нервовых клетак, напр. *нейравірусны, нейрагенетыка, нейраэпітэлій.*

НЕЙРАХІРУ́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па нейрахірургіі.

НЕЙРАХІРУРГІ́Я, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца захворваннямі нервовай сістэмы і іх хірургічным лячэннем. ‖ *прым.* **нейрахірургі́чны,** -ая, -ае.

НЕЙРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Клетка[2], здольная выпрацоўваць нервовыя імпульсы і перадаваць іх іншым клеткам.

НЕЙТРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зрабіць (рабіць) нейтральным (у 1 і 3 знач.). *Н. чый-н. уплыў. Н. раствор.* ‖ *наз.* **нейтраліза́цыя,** -і, *ж.*

НЕЙТРАЛІТЭ́Т, -у, *М* -тэ́це, *м.* **1.** Міжнародна-прававое становішча дзяржавы, якая не прымае ўдзелу ў вайне, што вядзецца паміж іншымі краінамі і захоўвае з імі мірныя адносіны, не ўваходзіць у ваенна-палітычныя блокі. *Захоўваць н.* **2.** *перан.* Неўмяшанне ў чужыя спрэчкі, у барацьбу паміж двума ба-

камі. ◊ **Пазітыўны нейтралітэт** — знешнепалітычны курс шэрагу дзяржаў, якія ў мірны час не ўступаюць у ваенныя саюзы, актыўна ўдзельнічаюць у барацьбе за мір.

НЕЙТРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які захоўвае нейтралітэт у адносінах да дзяржаў, што ваююць. *Нейтральная краіна.* **2.** *перан.* Які не становіцца на чый-н. бок (у палітычнай барацьбе, спрэчках і пад.). *Заняць нейтральную пазіцыю.* **3.** Які не дае ні шчолачнай, ні кіслай рэакцыі (спец.). *Н. раствор.* **4.** Які не аказвае ні шкоднага, ні карыснага дзеяння. *Нейтральныя рэчывы. Нейтральныя лякарствы.* ◊ **Нейтральная зона (паласа), нейтральныя воды** — такія, на якіх, згодна з пагадненнем, не павінны весціся ваенныя дзеянні, размяшчацца ваенныя сілы. ‖ *наз.* **нейтра́льнасць,** -і, *ж.*

НЕЙТРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Электрычна нейтральная элементарная часціца з масай, амаль роўнай масе пратона. ‖ *прым.* **нейтро́нны,** -ая, -ае.

НЕЙТРЫ́НА, *нескл., н.* (спец.). Стабільная электрычна нейтральная элементарная часцінка з масай, роўнай ці блізкай да нуля. ‖ *прым.* **нейтры́нны,** -ая, -ае.

НЕ́ЙЧЫ, не́йчага, не́йчаму, не́йчы (не́йчага), не́йчым, аб не́йчым, *м.;* не́йчая, не́йчай, не́йчую, *ж.;* не́йчае, не́йчага, не́йчае, не́йчым, аб не́йчым, *н.; мн.* не́йчыя; *займ. неазнач.* Невядома чый, чыйсьці.

НЕ́КАГА, не́каму, не́кага, не́кім, не́ аб кім; *займ.* **1.** *адмоўны, з інф.* Няма нікога, каб... *Некаму адправіць пісьмо.* **2.** *неазнач., з Р* (ад займ. «нехта»). Кагосьці. *Тут некага не хапае.*

НЕ́КАЛІ[1], *прысл., у знач. вык.* Няма калі, няма часу. *Н. адпачываць.*

НЕ́КАЛІ[2], *прысл.* **1.** Калісьці, даўно; у далёкім мінулым. *Н. тут працякала Няміга.* **2.** Калі-небудзь у будучым. *Н. тут вырасце сад.*

НЕ́КАЛЬКІ[1], -іх, *ліч. неазнач.-колък.* Некаторая, невялікая колькасць. *Н. месяцаў.*

НЕ́КАЛЬКІ[2], *прысл.* Нямнога, часткова. *Зрабіць н. больш.*

НЕКАТО́РЫ, -ая, -ае; *займ. неазнач.* **1.** Нейкі, дакладна не вызначаны. *Праз н. час.* **2.** *мн.* Не ўсе, асобныя. *У некаторых вёсках. Некаторыя* (наз.) *з прысутных.*

НЕКРАЛО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Артыкул пра нябожчыка з характарыстыкай яго жыцця і дзейнасці. ‖ *прым.* **некралагі́чны,** -ая, -ае.

НЕКРО́ПАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Месца, дзе пахаваны славутыя людзі.

НЕКТА́Р, -у, *м.* **1.** У грэчаскай міфалогіі: напітак багоў, які даваў ім бяссмерце; таксама перан.: пра цудоўны жыватворны напітак. **2.** Салодкі сок, які выдзяляецца кветкамі меданосных раслін (спец.). *Пчолы збіраюць н.* ‖ *прым.* **некта́рны,** -ая, -ае.

НЕ́КУДЫ. 1. *прысл.* Кудысьці, невядома куды. *Н. ж ідзе гэта старая.* **2.** *безас. у знач. вык., з інф.* Няма месца (куды б можна было адправіцца, змясціць каго-, што-н.). *Ехаць н. Далей ісці н.* (таксама перан.: дасягнута мяжа чаго-н.; разм., звычайна неадабр.). ◊ **Далей некуды** (разм.) — 1) лепш не можа быць. *Дасць Бог здароўе, зажывём, далей н.;* 2) горш не можа быць (неадабр.). *Абрыдла мне ўсё тут, далей н.*

НЕЛАДЫ́, -о́ў (разм.). **1.** Кепскія ўзаемаадносіны, непаразуменні паміж кім-н.; сваркі. *Н. між братамі.* **2.** Няўдачы, непаладкі. *Н. на прадпрыемстве.*

НЕЛАСКА́ВАСЦЬ, НЕЛАСКА́ВЫ *гл.* няласкавы.

НЕЛЕГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Не дазволены законам, падпольны. *Нелегальная літаратура. Нелегальнае становішча.* ‖ *наз.* **нелега́льнасць,** -і, *ж.*

НЕЛІКВІ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Маёмасць, якая не можа быць выкарыстана на дадзеным прадпрыемстве і падлягае ліквідацыі або продажу. *Распрадажа неліквідаў.* ‖ *прым.* **нелікві́дны,** -ая, -ае. *Н. фонд.*

НЕ́ЛЬГА, *у знач. вык., з інф.* **1.** Няма магчымасці. *Без дружбы жыць н. Н. не згадзіцца.* **2.** Забаронена, не дазваляецца. *Па газонах хадзіць н.*

НЕ́ЛЬМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Буйная паўночная рыба сямейства ласосевых. ‖ *прым.* **не́льмавы,** -ая, -ае.

НЕЛЮБО́Ў, -бві́, *ж.* Непрыязнасць, непрыхільнасць. *Даўняя н.*

НЕ́ЛЮДЗЕНЬ, -дня, *мн.* -дні, -дняў, *м.* (разм.). Тое, што і нелюдзь (у 1 знач.).

НЕЛЮДЗІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нелюдзімы чалавек. **2.** *мн.* Вылюдкі, ворагі, звяры. ‖ *ж.* **нелюдзі́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак (да 1 знач.).

НЕЛЮДЗІ́МЫ, -ая, -ае. **1.** Пануры, дзікаваты, які пазбягае людзей, аддае перавагу адзіноце. *Н. чалавек.* **2.** Бязлюдны, пустынны. *Н. лес.* ‖ *наз.* **нелюдзі́масць,** -і, *ж.*

НЕ́ЛЮДЗЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Нелюдзімы, пануры чалавек. **2.** пераважна *мн.* Вылюдкі, перарадженцы, звяры. *Няўжо мы нелюдзі нейкія?*

НЕ́МА, *прысл.* **1.** Дзіка, роспачна (крычаць, галасіць, раўці і пад.). **2.** Моўчкі, без слоў. *Цётка н. енчыла.*

НЕМАВЕ́ДАМА, *прысл.* (у спалуч. са словамі «што», «як», «адкуль», «куды» і пад.). Невядома, незразумела. *Хавацца н. ад каго.*

НЕМАГЧЫ́МА, *прысл., у знач. вык.* Няма магчымасці, нельга. *Н. ўбачыць зацменне.*

НЕМАГЧЫ́МЫ, -ая, -ае. **1.** Неажыццявімы, невыканальны. *Няма нічога немагчымага* (наз.). **2.** *перан.* Такі, што нельга выцерпець, вынесці; нясцерпны. *Немагчымая духата.* ‖ *наз.* **немагчы́масць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЕМАЖЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і немагчымы (у 1 знач.). ‖ *наз.* **немажлі́васць,** -і, *ж.*

НЕМАЛАВА́ЖНЫ, -ая, -ае. Даволі важны, істотны. *Немалаважныя падзеі.* ‖ *наз.* **немалава́жнасць,** -і, *ж.*

НЕМАЛЫ́, -а́я, -о́е. Даволі вялікі, значны. *Немалыя грошы. Н. шлях. Пражыць нямала* (прысл.).

НЕ́МАРАЧ, -ы, *ж.* (абл.). Глухое, цёмнае месца, цемра. *Такая н., хоць вока выкалі.*

НЕМАТА́, -ы́, *ДМ* -маце́, *ж.* **1.** Адсутнасць дару мовы. *Прыроджаная н.* **2.** *перан.* Нямая цішыня. *Вячэрняя н.* **3.** *перан.* Бяспраўе. *Векавая н. і адсталасць.*

НЕМАЎЛЯ́, -яці́, *мн.* -ля́ты, -ля́т, *н.* Малое дзіця. ‖ *памянш.-ласк.* **немаўля́тка,** -а, *мн.* -і, -так, *н.*

НЕ́МАЧ, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Недамаганне, слабасць, хвароба. *Забывацца на сваю н.* **2.** Гора, няшчасце. ◊ **Каб на яго (яе, іх, цябе, вас) немач; няхай яго (яе, іх, цябе, вас) немач** (разм. груб.) — праклён са значэннем «чорт яго (яе, іх, цябе, вас) бяры».

НЕМЕТА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Хімічна простае рэчыва, якое не належыць да металаў.

НЕ́МЕЦ[1], -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* (разм.). Нямы мужчына.

НЕ́МЕЦ[2] *гл.* немцы.

НЕМІЛАСЭ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Бязлітасны, суровы. *Н. чалавек.* **2.** *перан.* Вельмі моцны, незвычайны (пра што-н. непрыемнае, адмоўнае; разм.). *Неміласэрная жара.* ‖ *наз.* **неміласэ́рнасць,** -і, *ж.*

НЕМІНУ́ЧЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга мінуць; непазбежны. *Немінучая гібель.* ‖ *наз.* **неміну́часць,** -і, *ж.*

НЕМУДРАГЕ́ЛІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Самы звычайны, просты, прымітыўны. *Н. інструмент.* ‖ *наз.* **немудрагелістасць,** -і, *ж.*

НЕ́МЦЫ, -аў, *адз.* немец, -мца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Германіі. ‖ *ж.* **не́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **няме́цкі,** -ая, -ае.

НЕ́МЫ, -ая, -ае. Жудасны, страшэнны, дзікі, роспачны. *Н. крык.* ◊ **Немым голасам** (разм.) — вельмі моцна, што ёсць сілы (крычаць, плакаць).

НЕНАВІ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., каго-што.* Адносіцца з нянавісцю да каго-, чаго-н. *Н. ворага.*

НЕНАВІ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які ненавідзіць каго-, што-н., жадае зла. ‖ *ж.* **ненаві́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ненаві́сніцкі,** -ая, -ае.

НЕНАВІ́СНЫ, -ая, -ае. Які выклікае нянавісць, агіду. *Н. вораг.* ‖ *наз.* **ненаві́снасць,** -і, *ж.*

НЕНАГЛЯ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Каханы, самы дарагі. *Сустрэць ненаглядную* (наз.). **2.** Вельмі прыгожы, ад якога нельга адарваць вачэй. *Ненаглядныя сінія далі.*

НЕНАДО́ЎГА, *прысл.* На кароткі час. *Паехаць н.*

НЕНАЖЭ́РНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Такі, якога цяжка накарміць; пражэрлівы. *Н. шчупак. Н. агонь* (перан.). **2.** *перан.* Які не можа здаволіцца тым, што мае; прагны да чужога. *Н. характар.* ‖ *наз.* **ненажэ́рнасць,** -і, *ж.*

НЕНАПАДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* Адмаўленне дагаворных дзяржаў ад якіх-н. варожых дзеянняў у адносінах паміж сабой. *Дагавор аб ненападзенні.*

НЕНАРМА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* ненармальны. **2.** Ненармальная з'ява. *Ненармальнасці ў рабоце.*

НЕНАРМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адхіленні ад нормы. *Н. атмасферны ціск.* **2.** Душэўнахворы; псіхічна неўраўнаважаны (разм.). ‖ *наз.* **ненарма́льнасць,** -і, *мн.* -і, -ей, *ж.*

НЕНАСЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якога цяжка накарміць; прагны да яды. *Н. звер.* **2.** *перан.* Які не можа здаволіцца тым, што мае. *Ненасытная цяга да ведаў.* ‖ *наз.* **ненасы́тнасць,** -і, *ж.*

НЕНАТО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, што цяжка наталіць. *Ненатольная смага.* ‖ *наз.* **ненато́льнасць,** -і, *ж.*

НЕ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Ненецкай, Ямала-Ненецкай і Таймырскай аўтаномных акруг, якія ўваходзяць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **не́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **ненецкі,** -ая, -ае.

НЕО́Н, -у, *м.* Хімічны элемент, інертны газ без колеру і паху, які выкарыстоўваецца для напаўнення электрычных лямпачак, у сігнальных, рэкламных і пад. асвятляльных прыладах. ‖ *прым.* **нео́навы,** -ая, -ае. *Неонавая лямпа. Неонавае святло.*

НЕПАВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Адсутнасць павагі да каго-, чаго-н.; непачцівасць. *Н. да старэйшых.*

НЕПАВАРО́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Павольны, марудны, няспрытны ў рухах. *Непаваротлівае дзіця. Н. розум* (перан.). ‖ *наз.* **непаваро́тлівасць,** -і, *ж.*

НЕ́ПАГАДЗЬ, -і, *Т* -ддзю, *ж.* (разм.). Зацяжная непагода. *Асенняя н.*

НЕПАГА́СНЫ, -ая, -ае (высок.). Такі, што не гасне, якога нельга пагасіць. *Непагасныя зоры.* ‖ *наз.* **непага́снасць,** -і, *ж.*

НЕП—НЕП

НЕПАГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Дрэннае, з дажджом або снегам, надвор'е.

НЕПАДАЛЁК, *прысл.* і *прыназ.* Тое, што і непадалёку.

НЕПАДАЛЁКУ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* На нязначнай адлегласці; паблізу. *Н. працякала рэчка.* **2.** *прыназ. з Р.* Ужыв. для ўказання на прадмет ці месца, паблізу якіх хто-, што-н. знаходзіцца або што-н. адбываецца. *Н. свайго дома.*

НЕПАДА́ТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не паддаецца або з цяжкасцю паддаецца якому-н. уздзеянню. *Н. матэрыял.* **2.** Няўступчывы, упарты чалавек. *Н. характар.* ‖ *наз.* **непада́тлівасць,** -і, *ж.*

НЕПАДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не паддаецца падзелу, драбленню, распаду на часткі. *Непадзельныя словазлучэнні.* **2.** Які не падлягае падзелу, знаходзіцца ў агульным валоданні. *Н. фонд калгаса.* **3.** Якога не дзеляць ні з кім; поўны, абсалютны. *Непадзельная ўлада.* **4.** У матэматыцы: які не дзеліцца без астачы. *Н. лік.* ‖ *наз.* **непадзе́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПАДКУ́ПНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга падкупіць; чэсны. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **непадку́пнасць,** -і, *ж.*

НЕПАДРО́БЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Сапраўдны. *Н. дакумент.* **2.** *перан.* Шчыры, непрытворны; натуральны. *Непадробленая радасць.* ‖ *наз.* **непадро́бленасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

НЕПАДРО́БНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і непадроблены (у 1 знач.). ‖ *наз.* **непадро́бнасць,** -і, *ж.*

НЕПАДСТУ́ПНЫ, -ая, -ае. Такі, да якога нельга звярнуцца з просьбай, пытаннем; ганарысты, фанабэрысты. ‖ *наз.* **непадсту́пнасць,** -і, *ж.*

НЕПАЖАДА́НЫ, -ая, -ае. Такі, якога не жадаюць, які не адпавядае чым-н. жаданням, інтарэсам. *Непажаданая кандыдатура. Спазняцца на працу непажадана* (прысл.). ‖ *наз.* **непажада́насць,** -і, *ж.*

НЕПАЗБЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга пазбегнуць; немінучы. *Н. канец.* ‖ *наз.* **непазбе́жнасць,** -і, *ж.*

НЕПАЗБЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, які не праходзіць, ад якога цяжка пазбавіцца. *Непазбыўная туга.* ‖ *наз.* **непазбы́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕПАЗНАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяніўся настолькі, што яго цяжка пазнаць. *Непазнавальная вёска.* **2.** Недаступны пазнанню. *У свеце няма нічога непазнавальнага.* ‖ *наз.* **непазнава́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПАЗНА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які яшчэ не вывучаны. *Непазнаныя стыхійныя сілы.* **2.** Такі, якога не пазналі, не апазналі. *Н. труп.* ‖ *наз.* **непазна́насць,** -і, *ж.*

НЕПАКО́ІЦЦА, -ко́юся, -ко́ішся, -ко́іцца; *незак.* **1.** Адчуваць неспакой, трывогу; хвалявацца. *Н. перад дакладам.* **2.** Праяўляць клопат, турбавацца. *Н. за сына.*

НЕПАКО́ІЦЬ, -ко́ю, -ко́іш, -ко́іць; *незак., каго.* **1.** Выклікаць непакой, трывогу, хваляванне. *Навіна непакоіла яго.* **2.** Турбаваць каго-н.; прычыняць боль. *Асколак непакоіў раненага.*

НЕПАКО́Й, -ю, *м.* **1.** Стан душэўнай трывогі, хвалявання, выкліканы чым-н. *Н. за лёс разведчыкаў.* **2.** Турботы, клопаты. *Н. за дзяцей.*

НЕПАКО́РА, -ы, **1.** *ж.* Непакорнасць, непадуладнасць каму-н. *Дух непакоры.* **2.** -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *м.; Д* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ко́р *і* -ко́раў. Такі, якога немагчыма скарыць. **3.** -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *м.; Д* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ко́р *і* -ко́раў. Упарты чалавек; неслух.

НЕПАКО́РЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і непакорны. ‖ *наз.* **непако́рлівасць,** -і, *ж.*

НЕПАКО́РНЫ, -ая, -ае. Які не хоча пакарацца, быць падуладным каму-н.; непаслухмяны. *Непакорная натура.* ‖ *наз.* **непако́рнасць,** -і, *ж.*

НЕПАЛА́ДКІ, -дак *і* -дкаў, *адз.* -дка, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** Адсутнасць наладжанасці; недахопы ў рабоце чаго-н. *Ліквідаваць н. ў рабоце машыны.* **2.** Непаразуменні, сваркі, нелады. *Сямейныя н.*

НЕПАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які не паддаецца вымярэнню; вельмі вялікі, празмерны. *Непамерныя расходы.* ‖ *наз.* **непаме́рнасць,** -і, *ж.*

НЕПАНА́ДНА: каб непанадна было (разм.) — каб адвучыць, каб не было прывычкі да чаго-н. дрэннага.

НЕПАПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які немагчыма або цяжка паправіць. *Непапраўная памылка. Здарылася непапраўнае* (наз.). ‖ *наз.* **непапра́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕПАРА́ДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Беспарадак, адсутнасць або парушэнне парадку. *У пакоі панаваў н.*

НЕПАРАЗУМЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Няправільнае або недастатковае разуменне чаго-н. *Атрымалася н.* **2.** Адсутнасць узаемнага разумення. *Н. паміж сяброўкамі.*

НЕПАРТЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які не з'яўляецца членам партыі; беспартыйны. ‖ *наз.* **непарты́йнасць,** -і, *ж.*

НЕПАРУ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які не можа быць парушаны або разрушаны, моцны. *Непарушная дружба.* **2.** Які захоўваецца ў цэласці, пастаянна. *Н. запас вады.* ‖ *наз.* **непару́шнасць,** -і, *ж.*

НЕПАРЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які не паддаецца раз'яднанню на часткі. *Непарыўная сувязь.* **2.** Такі, якога нельга раз'яднаць; непарушны. *Непарыўная дружба.* ‖ *наз.* **непары́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕПАСЕ́ДА, -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -се́д (разм.). Непаседлівы чалавек (звычайна пра дзіця).

НЕПАСЕ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Вельмі рухавы, мітуслівы, неспакойны. *Непаседлівае дзіця.* ‖ *наз.* **непасе́длівасць,** -і, *ж.*

НЕПАСЛУШЭ́НСТВА, -а, *н.* Нежаданне або адмаўленне слухацца, слухаць каго-н. *Пакараць за н.*

НЕПАСЛЯДО́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* непаслядоўны. **2.** Непаслядоўны ўчынак, паводзіны і пад.

НЕПАСЛЯДО́ЎНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены паслядоўнасці, нелагічны. *Непаслядоўнае дзеянне.* ‖ *наз.* **непаслядо́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕПАСРЭ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае прамежкавых звёнаў. *Н. віноўнік пажару.* **2.** Які робіць усё без сумнення, кіруючыся толькі ўнутранымі схільнасцямі; просты, шчыры. *Непасрэдная натура. Паводзіць сябе непасрэдна* (прысл.). ‖ *наз.* **непасрэ́днасць,** -і, *ж.*

НЕПАСТАЯ́ННЫ, -ая, -ае. Зменлівы, няўстойлівы. *Непастаяннае надвор'е. Непастаянная натура.* ‖ *наз.* **непастая́нства,** -а, *н.*

НЕПАЎНАЛЕ́ТНІ, -яя, -яе. Які не дасягнуў паўналецця. *Н. юнак. У залу ўвайшлі непаўналетнія* (наз.).

НЕПАЎНАЛЕ́ЦЦЕ, -я, *н.* Узрост чалавека, які не дасягнуў паўналелецця.

НЕПАЎТО́РНЫ, -ая, -ае. Адзіны ў сваім родзе; выключны, асаблівы. *Н. выпадак.* ‖ *наз.* **непаўто́рнасць,** -і, *ж.*

НЕПАХІ́СНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Такі, што нельга пахіснуць; устойлівы. *Стаяць непахісна* (прысл.) *на варце міру.* **2.** Цвёрды, стойкі (у сваіх намерах, перакананнях і пад.). *Н. змагар.* ‖ *наз.* **непахі́снасць,** -і, *ж.*

НЕПАЧА́ТЫ, -ая, -ае. Такі, якога яшчэ не пачыналі, за які яшчэ не браліся; цэлы. *Непачатая буханка.* ◊ **Непачаты край** (работы, спраў) (разм.) — вельмі многа.

НЕПАЧЦІ́ВЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да людзей без павагі; недалікатны. *Н. мужчына.* ‖ *наз.* **непачці́васць,** -і, *ж.*

НЕПАША́НА, -ы, *ж.* Непачцівыя адносіны да каго-н. *Н. да старэйшых.*

НЕПЕРААДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, што немагчыма адолець. *Непераадольная перашкода.* ‖ *наз.* **непераадо́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПЕРАКЛАДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які нельга дакладна перакласці на іншую мову. *Неперакладальнае словазлучэнне.* ‖ *наз.* **непераклада́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПЕРАМО́ЖНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга перамагчы. *Непераможная сіла.* ‖ *наз.* **неперамо́жнасць,** -і, *ж.*

НЕПЕРАЎЗЫ́ДЗЕНЫ, -ая, -ае. Такі, што нельга пераўзысці, зрабіць лепш. *Н. твор мастацтва.* ‖ *наз.* **непераўзы́дзенасць,** -і, *ж.*

НЕПЕРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: пра дзеяслоў, які не патрабуе пасля сябе прамога дапаўнення ў форме вінавальнага склону без прыназоўніка са значэннем аб'екта. ‖ *наз.* **неперахо́днасць,** -і, *ж.*

НЕПІСЬМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які не ўмее чытаць і пісаць. *Н. чалавек. Навучанне непісьменных* (наз.). **2.** Які не мае адпаведных ведаў у якой-н. галіне, недасведчаны ў чым-н. *Н. рэцэнзент.* **3.** Які выкананы без належнага ведання справы, з памылкамі. *Н. чарцёж.* ‖ *наз.* **непісьме́ннасць,** -і, *ж.*

НЕПЛАЦЁЖ, -цяжу́, *мн.* -цяжы́, -цяжо́ў, *м.* (афіц.). Неўнясенне ў тэрмін грошай, якія падлягаюць выплаце паводле адпаведных абавязацельстваў.

НЕПЛАЦЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Асоба або прадпрыемства, якія не ўносяць у тэрмін належных плацяжоў. ‖ *ж.* **неплаце́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

НЕПРАБУ́ДНЫ, -ая, -ае. Беспрабудны (пра сон), вельмі моцны. *Н. сон. Н. п'яніца.* ‖ *наз.* **непрабу́днасць,** -і, *ж.*

НЕПРАГЛЯ́ДНЫ, -ая, -ае. Такі цёмны або густы, што нічога нельга разгледзець. *Непраглядная ноч.* ‖ *наз.* **непрагля́днасць,** -і, *ж.*

НЕПРАДБА́ЧАНЫ, -ая, -ае. Такі, якога нельга было прадбачаць; нечаканы. *Н. выпадак.* ‖ *наз.* **непрадба́чанасць,** -і, *ж.*

НЕПРАДБА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Які не прадбачыць магчымых вынікаў; недальнабачны. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **непрадба́члівасць,** -і, *ж.*

НЕПРАДУКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: такі, пры дапамозе якога не ўтвараюцца новыя словы. *Непрадуктыўныя суфіксы.* ‖ *наз.* **непрадукты́ўнасць,** -і, *ж.*

НЕПРАДУКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які траціцца дарма, без карысці, не дае патрэбных вынікаў. *Непрадукцыйная праца.* **2.** Які не дае прыбытку; нерэнтабельны. *Непрадукцыйная гаспадарка.* ‖ *наз.* **непрадукцы́йнасць,** -і, *ж.*

НЕПРАЛА́ЗНЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, праз які немагчыма або цяжка прайсці, прабрацца. *Непралазная багна.* ‖ *наз.* **непрала́знасць,** -і, *ж.*

НЕПРАМАКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не прапускае або амаль не прапускае вільгаці. *Н. плашч.* ‖ *наз.* **непрамака́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПРАНІКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Праз які не пранікаюць вада, газы, гукі і пад. *Непранікальная перагародка.* **2.** *перан.* Такі, куды нельга пранікнуць позіркам, а таксама недаступны разуменню, скрыты. *Непранікальная тайна.* ‖ *наз.* **непраніка́льнасць,** -і, *ж.*

НЕПРАХО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* непраходны. **2.** Няздольнасць прапускаць што-н. (аб органах чалавека або жывёлы; спец.). *Н. кішэчніка.*

НЕПРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Праз які немагчыма або цяжка прабрацца; прайсці. *Н. гушчар.* ‖ *наз.* **непрахо́днасць**, -і, *ж.*

НЕПРАЦАЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Няздольны да працы (па ўзросту, хваробе і пад.). *Н. інвалід.* ‖ *наз.* **непрацаздо́льнасць**, -і, *ж. Часовая н.*

НЕПРАЦІЎЛЕ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Прыхільнік непраціўлення. ‖ *ж.* **непраціўле́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак (разм.). ‖ *прым.* **непраціўле́нскі**, -ая, -ае.

НЕПРАЦІЎЛЕННЕ, -я *і* **НЕПРАЦІЎЛЕ́НСТВА**, -а, *н.* Адказ ад актыўнай барацьбы са злом, проціпастаўленне яму пакорлівасці, пасіўнасці. *Непраціўленне злу.* ‖ *прым.* **непраціўле́нскі**, -ая, -ае.

НЕПРЫВЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* Адсутнасць прывычкі да каго-, чаго-н. *З непрывычкі стаміўся.*

НЕПРЫГО́ДНЫ, -ая, -ае. Нягодны для выкарыстання. *Н. матэрыял.* ‖ *наз.* **непрыго́днасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫГО́ЖЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены прыгажосці. *Н. твар. Н. голас.* **2.** Заганны, несумленны, нядобры. *Н. ўчынак.* ‖ *наз.* **непрыго́жасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЕПРЫДА́ТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і непрыгодны. ‖ *наз.* **непрыда́тнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫЕ́МНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* непрыемны. **2.** *мн.* -і, -ей. Непрыемнае здарэнне, паведамленне. *Непрыемнасці на рабоце.*

НЕПРЫЕ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не падабаецца сваімі якасцямі, уласцівасцямі і пад. *Н. пах.* **2.** Які выклікае нездавальненне, хваляванне, парушае спакой. *Непрыемная сустрэча.* ‖ *наз.* **непрые́мнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫКА́ЯНЫ, -ая, -ае (разм.). Які не знаходзіць сабе месца, не ведае, што рабіць. *Хадзіць як н.* ‖ *наз.* **непрыка́янасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫКРЫ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Не пакрыты зверху. *Працаваць з непрыкрытай галавою.* **2.** *перан.* Які адразу адчуваецца, яўны, відавочны. *Непрыкрытая хлусня.* ‖ *наз.* **непрыкры́тасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫМЕ́ТНЫ *і* **НЕПРЫКМЕ́ТНЫ**, -ая, -ае. **1.** Такі, які цяжка заўважыць, прыкмеціць; нязначны. *Непрыметная крынічка. Прайсці непрыметна* (прысл.). **2.** Які не вылучаецца сярод іншых. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **непрыме́тнасць** *і* **непрыкме́тнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫМІ́РЫМЫ, -ая, -ае. **1.** Які не дапускае ніякага пагаднення, прымірэння. *Непрымірымая барацьба.* **2.** Такі, што нельга прымірыць. *Непрымірымыя супярэчнасці.* ‖ *наз.* **непрымі́рымасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫСТО́ЙНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* непрыстойны. **2.** Непрыстойны ўчынак, непрыстойныя словы. *Нагаварыць непрыстойнасцей.*

НЕПРЫСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. Бессаромны. *Непрыстойныя паводзіны.* ‖ *наз.* **непрысто́йнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫСТУ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, да якога цяжка або немагчыма наблізіцца, якім цяжка авалодаць. *Непрыступныя скалы. Непрыступная крэпасць.* **2.** Такі, да якога цяжка падступіцца; ганарысты. *Н. начальнік.* ‖ *наз.* **непрысту́пнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫТО́МНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Страта прытомнасці, выкліканая хваравітым станам або душэўным узрушэннем. *Быць у непрытомнасці.* **2.** Крайняя ступень душэўнага ўзрушэння, пры якой траціцца здольнасць валодаць сабой.

НЕПРЫТО́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў прытомнасць, знаходзіцца ў стане падучай хваробы. **2.** Які нічога не памятае, душэўна ўзрушаны. *Н. позірк.*

НЕПРЫХІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Непрыязна настроены; недружалюбны. *Непрыхільныя адносіны.* **2.** Які змяшчае ў сабе або выказвае неадабрэнне. *Н. водзыў.* ‖ *наз.* **непрыхі́льнасць**, -і, *ж.*

НЕПРЫЯ́ЗНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* непрыязны. **2.** Непрыязныя, недружалюбныя адносіны да каго-, чаго-н.

НЕПРЫЯ́ЗНЫ, -ая, -ае. Які праяўляе непрыязнасць; недружалюбны. *Н. тон.* ‖ *наз.* **непрыя́знасць**, -і, *ж.*

НЕ́ПРЫЯЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Чалавек, які варожа адносіцца да каго-, чаго-н. *Нажыць сабе непрыяцеля.* ‖ *ж.* **не́прыяцелька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

НЕПРЫЯ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Войскі ворага; праціўнік. ‖ *прым.* **непрыя́цельскі**, -ая, -ае.

НЕРАЗБЯРЫ́ХА, -і, *ДМ* -ры́се, *ж.* (разм.). Заблытанае становішча, адсутнасць парадку, яснасці ў чым-н. *Н. ў вядзенні дакументацыі.*

НЕРАЗДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і непадзельны (у 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **нераздзе́льнасць**, -і, *ж.*

НЕРАЗМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які нельга размяняць, які не падлягае размену (пра грошы). *Неразменная манета.* ‖ *наз.* **неразме́ннасць**, -і, *ж.*

НЕРАЗРЫЎНЫ, -ая, -ае. Такі, што нельга раз'яднаць; непарыўны, непарушны. *Неразрыўная дружба. Неразрыўная сувязь.* ‖ *наз.* **неразры́ўнасць**, -і, *ж.*

НЕ́РАСТ, -у, *М* -сце, *м.* Працэс адкладання самкамі рыб ікры і адначасовае апладненне яе самцамі. ‖ *прым.* **не́раставы**, -ая, -ае.

НЕРАСТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́е; *незак.* Знаходзіцца ў стане нерасту. *Большасць нашых рыб нерастуе вясной.* ‖ *наз.* **нераставанне**, -я, *н.*

НЕРАСЦІ́ЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -лішч *і* -аў, *н.* Месца нерасту рыб.

НЕ́РАТ, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць канічнай формы у выглядзе сеткавай камеры, нацягнутай на драўляны каркас, з кароткім конусападобным уваходам. ◊ **Трапіў у нерат — ні ўзад ні ўперад** (прыказка; разм. жарт.) — ні туды ні сюды. ‖ *прым.* **не́ратны**, -ая, -ае.

НЕРАЎНЯ́, -і, *м.* і *ж.* (разм.) Пра чалавека, няроўнага з іншымі ў якіх-н. адносінах. *Ён ёй н.*

НЕРАШУ́ЧЫ, -ая -ае. Пазбаўлены рашучасці, цвёрдасці, поўны ваганняў. *Н. адказ.* ‖ *наз.* **нерашу́часць**, -і, *ж.*

НЕРВ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзін з найтанчэйшых адросткаў-валокнаў, якія ўтвараюць разгалінаваную сістэму, што звязвае мозг з іншымі органамі і тканкамі цела. *Зрокавы н.* **2.** *мн.* Уся такая сістэма, якая вызначае дзейнасць арганізма, стан і паводзіны чалавека. *Нервы не вытрымалі.* **3.** *перан.* Цэнтр якой-н. дзейнасці, асноўная дзейная сіла чаго-н. *Нёман быў нервам сяла.* ◊ **Выматаць усе нервы** (разм. неадабр.) — змучыць, давесці да знямогі. **Іграць на нервах** (разм. неадабр.) — гнявіць, нерваваць каго-н. чым-н. **Трапаць нервы** (разм. неадабр.) — хвалявацца, моцна нерваваць каго-н. ‖ *прым.* **нервовы**, -ая, -ае. *Н. цэнтр. Нервовыя хваробы. Нервовая сістэма. Н. цік.*

НЕРВАВА́ЦЦА, нерву́юся, нерву́ешся, нерву́ецца; нервуйся; *незак.* Быць ва ўзбуджаным, нервовым стане; хвалявацца, злавацца. ‖ *зак.* **панервава́цца**, -рву́юся, -рву́ешся, -рву́ецца; -рвуйся. ‖ *наз.* **нервава́нне**, -я, *н.*

НЕРВАВА́ЦЬ, нервую, нерву́еш, нерву́е; нерву́й; *незак., каго і без дап.* Даводзіць каго-н. да нервовага стану. *Гэта выступленне нервавала прысутных.* ‖ *наз.* **нервава́нне**, -я, *н.*

НЕРВО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* нервовы. **2.** Павышаная ўзбуджальнасць нервовай сістэмы.

НЕРВОВАХВО́РЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Чалавек, які пакутуе нервовай хваробай. *Клініка для нервовахворых.* ‖ *ж.* **нервовахво́рая**, -ай, *мн.* -ыя, -ых.

НЕРВО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* нерв. **2.** Лёгка ўзбуджальны, з раздражненнем нерваў. *Н. твар.* **3.** Якога лёгка расхваляваць; неспакойны. *Нервовая жанчына.* **4.** Неспакойны, трывожны (аб рабоце, жыцці і пад.). *Нервовая праца.* ‖ *наз.* **нерво́васць**, -і, *ж.* (да 2, 3 і 4 знач.).

НЕРВО́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Хваравіта раздражняльны; які мае павышаную ўзбуджальнасць. *Н. чалавек.* **2.** Звязаны з раздражненнем, які выражае нервознасць. *Н. смех.* **3.** Неспакойны, трывожны. *Нервознае жыццё.* ‖ *наз.* **нерво́знасць**, -і, *ж.*

НЕРЖАВЕ́ЮЧЫ, -ая, -ае. Які не ржавее. *Нержавеючая сталь.*

НЕ́РПА, -ы, *мн.* -ы, нерп *і* -аў, *ж.* Ластаногая млекакормячая жывёліна сямейства цюленяў, а таксама яе мех. ‖ *прым.* **не́рпавы**, -ая, -ае. *Нерпавая шапка.*

НЕРУКАТВО́РНЫ, -ая, -ае (уст. і высок.). Такі, якога нельга стварыць працай рук чалавека, створаны самой прыродай. *Н. помнік.* ‖ *наз.* **нерукатво́рнасць**, -і, *ж.*

НЕРУХА́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Непаваротлівы, марудлівы. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **нерухававасць**, -і, *ж.*

НЕРУХО́МЫ, -ая, -ае. **1.** Які не рухаецца, застаецца ўвесь час на адным месцы. *Н. блок. Стаяць нерухома* (прысл.). **2.** *перан.* Які не змяняе свайго выразу. *Н. позірк.* **3.** Пра маёмасць: які складаецца з зямельнага ўчастка, будынка. *Нерухомая маёмасць.* **4.** У граматыцы: які не мяняе свайго месца (пра націск). ‖ *наз.* **нерухо́масць**, -і, *ж.*

НЕ́РУШ, -у, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.;* -ы, *ДМ* -ы, *Т* -шшу, *ж.* Што-н. некранутае (няворaная зямля, дзікі лес, грыбное месца і пад.); некранутая паверхня чаго-н. *Неаглядная н. тундры.* ‖ *прым.* **не́рушны**, -ая, -ае.

НЕРЭА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не існуе ў рэчаіснасці; фантастычны. **2.** Неажыццявімы. *Н. план.* ‖ *наз.* **нерэа́льнасць**, -і, *ж.*

НЕСАКРУША́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, якога нельга зруйнаваць, разбурыць; устойлівы. *Несакрушальная воля народа.* ‖ *наз.* **несакруша́льнасць**, -і, *ж.*

НЕСАМАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Непрывабны з выгляду; непрыгожы. *Н. на выгляд.* **2.** Не зусім добры; дрэнны. *Несамавітая дарога.* ‖ *наз.* **несамаві́тасць**, -і, *ж.*

НЕСВЯДО́МЫ, -ая, -ае. **1.** Які не ўсведамляе сваіх адносін да рэчаіснасці, сваіх абавязкаў. *Н. работнік. Несвядомыя адносіны да працы.* **2.** Які адбываецца без кантролю, свядомасці; інстынктыўны. *Н. ўчынак.* ‖ *наз.* **несвядо́масць**, -і, *ж.*

НЕСКАНЧО́НЫ, -ая, -ае. Надзвычай доўгі; працяглы, бясконцы. *Нескончоныя спрэчкі.* ‖ *наз.* **нескачо́насць**, -і, *ж.*

НЕ́СЛУХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Непаслухмяны, свавольны чалавек (часцей аб дзецях).

НЕСПАГА́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Нясхільны да спагады; нячулы, няўважлівы да іншых. ‖ *наз.* **неспага́длівасць**, -і, *ж.*

НЕСПАГА́ДНЫ, -ая, -ае. Тое, што і неспагадлівы. ‖ *наз.* **неспага́днасць**, -і, *ж.*

НЕСПАДЗЕ́ЎКА, -і, *ДМ* -дзе́ўцы, *мн.* -і, -дзе́вак, *ж.* (разм.). Нечаканасць, непрадбачанасць.

НЕСПАДЗЕ́ЎКІ, *прысл.* (разм.). Нечакана, раптоўна. *Н. пайшоў дождж.*

НЕС—НЕЦ

НЕСПАДЗЯВАНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* неспадзяваны. **2.** Нечаканае здарэнне, выпадак і пад. *Прыемная н.*

НЕСПАДЗЯВАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Нечаканае здарэнне, выпадак і пад.

НЕСПАДЗЯВАНЫ, -ая, -ае. Нечаканы, непрадбачаны. *Н. госць. Здарылася неспадзяванае* (наз.). ‖ *наз.* **неспадзяванасць**, -і, *ж.*

НЕСПАКОЙ, -ю, *м.* **1.** Трывога, душэўнае ўзбуджэнне. *Яго ахапіў н. Н. за сына.* **2.** Масавае хваляванне, узбуджэнне. *Грамадскі н.* **3.** Турботы, клопаты аб кім-, чым-н.

НЕСПРАВЯДЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* несправядлівы. **2.** Несправядлівы ўчынак, несправядлівае слова. *Дапусціць н.*

НЕСПРАВЯДЛІВЫ, -ая, -ае. Які адступаецца ад справядлівасці, супярэчыць справядлівасці. *Н. прыгавор.* ‖ *наз.* **несправядлівасць**, -і, *ж.*

НЕСТРАЯВІК, -раевіка, *мн.* -раевікі, -раевікоў, *м.* (разм.). Ваеннаслужачы, які знаходзіцца на нестраявой[1] (у 1 знач.) пасадзе.

НЕСТРАЯВЫ[1], -ая, -ое. **1.** У арміі: які адносіцца да вайсковых часцей, не звязаных з непасрэдным вядзеннем баявых дзеянняў. *Нестраявая служба.* **2.** **нестраявы**, -ога, *мн.* -ых, -ых, *м.* Ваеннаслужачы нестраявых часцей войск (разм.). *Каманда нестраявых.*

НЕСТРАЯВЫ[2], -ая, -ое. Непрыгодны для будаўніцтва як матэрыял. *Н. лес.*

НЕСУМЛЕННЫ, -ая, -ае. Які страціў сумленне, дазваляе сабе непрыстойныя, бессаромныя ўчынкі. *Усё гэта ў яго нажыта несумленным шляхам.* ‖ *наз.* **несумленнасць**, -і, *ж.*

НЕСУМНЕННЫ, -ая, -ае. Які не выклікае сумненняў; бясспрэчны. *Н. поспех. Несумненна* (прысл.) *правільна.* ‖ *наз.* **несумненнасць**, -і, *ж.*

НЕСУМЯШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які не можа існаваць побач, сумесна, адначасова з кім-, чым-н. *Несумяшчальныя паняцці. Несумяшчальныя характары.* ‖ *наз.* **несумяшчальнасць**, -і, *ж.* *Псіхалагічная н.*

НЕСУПЫННЫ, -ая, -ае. Тое, што і няспынны. ‖ *наз.* **несупыннасць**, -і, *ж.*

НЕСУСВЕТНЫ, -ая, -ае. Які здзіўляе сваёй недарэчнасцю, бязглуздзіцай. *Несусветная хлусня.* ‖ *наз.* **несусветнасць**, -і, *ж.*

НЕСУСВЕЦЦА, -ы, *ж.* (разм.). Што-н. недарэчнае, бязглуздае, незразумелае. *Нагаварыць несусвеціцы.*

НЕСУЦЕШНЫ, -ая, -ае. Такі, якога цяжка або немагчыма суцешыць. *Н. боль.* ‖ *наз.* **несуцешнасць**, -і, *ж.*

НЕСУЦЯШАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не прыносіць суцяшэння; які цяжка або нельга суцешыць. *Несуцяшальнае гора.* ‖ *наз.* **несуцяшальнасць**, -і, *ж.*

НЕСЦІ[1], нясу, нясеш, нясе; нясём, несяце, нясуць; нёс, несла *і* несла, несла *і* нясло; нясі; несены; *незак.* **1.** *каго-што.* Узяўшы ў рукі, нагрузіўшы на сябе, перамяшчаць, дастаўляць куды-н. **2.** *каго-што і без дап.* Імклівa рухаць, перамяшчаць сілай свайго руху. *Вецер нясе па небе хмары.* **3.** *каго-што; безас.* Прымушаць каго-н. ісці куды-н.; цягнуць (разм.). *Куды цябе нясе?* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *без дап.* Дзьмуць, павяваць, месці. **5.** *пераважна безас.* Моцна пахнуць (у 1 знач.). *Нясе гарам.* **6.** У спалуч. з некаторымі назоўнікамі абазначае стан па значэнню гэтага назоўніка. *Н. адказнасць. Н. пакаранне. Н. страты. Н. вахту.* **7.** *перан., што.* Гаварыць што-н. недарэчнае, бязглуздае (разм.). **8.** *перан., што.* Мець, змяшчаць у сабе; быць носьбітам чаго-н. *Н. радасць людзям.* **9.** *што.* Быць аснашчаным чым-н. *Карабель нясе шэсць гармат.* ‖ *зак.* **панесці**, -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нёс, -несла *і* -нясла, -несла *і* -нясло; -несены (да 6 знач. у некаторых спалучэннях). *П. кару. П. страты.* ‖ *наз.* **нясенне**, -я, *н.* (да 1, 6 і 8 знач.) *і* **носка**, -і, *ДМ* носцы, *ж.* (да 1 знач.).

НЕСЦІ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., нясе; несла *і* нясла; *незак., што.* Пра птушак: класці яйкі. ‖ *зак.* **знесці**, знясе; знесла *і* знясла; знесены. ‖ *наз.* **нясенне**, -я, *н. і* **носка**, -і, *ДМ* носцы, *ж.*

НЕСЦІСЯ[1], нясуся, нясешся, нясецца; нясёмся, несяцеся, нясуцца; нёсся, неслася *і* нясла́ся, неслася *і* нясло́ся; нясіся; *незак.* **1.** Хутка рухацца, імчацца ўперад. *Несліся коні.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Распаўсюджвацца (пра гукі, пахі, чуткі). *Нясуцца песні. Несліся новыя чуткі.*

НЕСЦІСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., нясецца; неслася *і* нясла́ся; *незак.* Пра птушак: класці яйкі. ‖ *зак.* **знесціся**, знясецца; знеслася *і* знясла́ся.

НЕСЦІХАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не сціхае, не змаўкае доўгі час; які чуваць бесперапынна. *Н. гул.* **2.** Які не праходзіць, не сунімаецца (пра боль і пад.). *Н. боль.* ‖ *наз.* **несціханасць**, -і, *ж.*

НЕТА, *нескл.* (спец.). Чыстая вага тавару без тары і ўпакоўкі.

НЕТРЫ, -аў. **1.** Тое, што знаходзіцца, змяшчаецца пад зямной паверхняй. *У нетрах зямлі. Распрацоўка нетраў.* **2.** *перан.* Унутраная прастора, частка чаго-н. *Н. душы.* **3.** Непраходныя, глухія мясціны. *Лясныя н.* **4.** *перан.* Унутраная, глыбінная частка чаго-н. *Н. памяці.*

НЕТРЫМАННЕ, -я, *н.*: **нетрыманне мачы** — міжвольнае выдзяленне мачы.

НЕЎВЯДАЛЬНЫ, -ая, -ае (высок.). **1.** Такі, які застаецца свежым, не вяне. *Неўвядальная прыгажосць.* **2.** *перан.* Які з цягам часу не траціць свайго значэння, сілы і пад. *Неўвядальная слава.* ‖ *наз.* **неўвядальнасць**, -і, *ж.*

НЕЎГАМОННЫ, -ая, -ае. **1.** Які не можа супакоіцца, вельмі рухавы. *Неўгамоннае дзіця.* **2.** Неспакойны, турботны. *Неўгамоннае жыццё.* ‖ *наз.* **неўгамоннасць**, -і, *ж.*

НЕЎЖЫВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які не ўжываецца або рэдка выкарыстоўваецца. *Неўжывальнае слова.* ‖ *наз.* **неўжывальнасць**, -і, *ж.*

НЕЎЗАБАВЕ, *прысл.* Хутка, у хуткім часе. *Н. усе раз'ехаліся.*

НЕЎЗАМЕТКУ, *прысл.* (разм.). Так, што цяжка заўважыць; непрыметна. *Н. выбег з хаты.*

НЕЎЗДАГАД, *безас. у знач. вык.* (разм.). Не можа здагадацца, зразумець; няўцям. *Яго словы мне былі н.*

НЕЎЗЛЮБІЦЬ, неўзлюблю, няўзлюбіш, няўзлюбіць; *зак., каго-што.* Адчуць непрыхільнасць, непрыязнасць да каго-, чаго-н. *Н. з першай сустрэчы.*

НЕЎЛАДКАВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Не прыведзены да ладу; неўпарадкаваны. *Н. архіў.* **2.** Не забяспечаны чым-н. неабходным. *Н. быт.* ‖ *наз.* **неўладкаванасць**, -і, *ж.*

НЕЎМІРУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які жыве вечна, не паддаецца смерці. *Н. народ.* **2.** Які застаецца назаўсёды ў памяці людзей. *Н. подзвіг.* ‖ *наз.* **неўміручасць**, -і, *ж.*

НЕЎМЯШАННЕ, -я, *н.* Адмаўленне ад умяшання ў што-н., напр., ва ўнутраныя справы іншых дзяржаў. *Палітыка неўмяшання.*

НЕЎНІКНЁНЫ, -ая, -ае. Якога нельга ўнікнуць; непазбежны. *Н. лёс.* ‖ *наз.* **неўнікнёнасць**, -і, *ж.*

НЕЎПАПАД, *прысл.* Недарэчы, не да месца. *Гаварыць н.*

НЕЎРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да нервовай сістэмы, напр. *неўрапатыя* (павышэнне ўзбуджальнасці нервовай сістэмы), *неўрапат, неўрасклероз, неўратызацыя;* 2) які мае адносіны да неўралогіі, неўрапаталогіі, напр. *неўрадыспансэр.*

НЕЎРАДЖАЙ, -ю, *М* -джаі, *мн.* -джаі, -яў, *м.* Дрэнны, нізкі ўраджай. *Н. жыта.*

НЕЎРАДЖАЙНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца неўраджаем, звязаны з ім. *Н. год.*

НЕЎРАЛГІЯ, -і, *ж.* Прыступы вострых мясцовых боляў ад запалення якога-н. нерва і яго абалонкі. *Міжрэберная н.* ‖ *прым.* **неўралгічны**, -ая, -ае.

НЕЎРАЛОГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць раздзелаў медыка-біялагічных навук, якія вывучаюць нервовую сістэму і яе захворванні. ‖ *прым.* **неўралагічны**, -ая, -ае.

НЕЎРАПАТАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца хваробамі нервовай сістэмы і іх лячэннем. ‖ *прым.* **неўрапаталагічны**, -ая, -ае.

НЕЎРАПАТОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па неўрапаталогіі.

НЕЎРАСТЭНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які хварэе на неўрастэнію. ‖ *ж.* **неўрастэнічка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

НЕЎРАСТЭНІЯ, -і, *ж.* Неўроз, пры якім павышаная ўзбуджальнасць спалучаецца з хуткай стамляльнасцю, раздражняльнасцю, болем галавы, парушэннем сну. ‖ *прым.* **неўрастэнічны**, -ая, -ае.

НЕЎРОЗ, -у, *м.* Захворванне, выкліканае расстройствам дзейнасці цэнтральнай нервовай сістэмы. *Н. сэрца.* ‖ *прым.* **неўратычны**, -ая, -ае.

НЕЎРОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па неўралогіі.

НЕЎТАЙМАВАНЫ, -ая, -ае. Такі, якога цяжка, немагчыма ўтаймаваць, стрымаць, сцішыць; вельмі моцны. *Н. агонь. Неўтаймаваная лютасць.* ‖ *наз.* **неўтаймаванасць**, -і, *ж.*

НЕФАРМАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Член нефармальнай, афіцыйна не зацверджанай арганізацыі, групы.

НЕФАРМАЛЬНЫ, -ая, -ае: **нефармальныя аб'яднанні** — групы аднадумцаў, якія не з'яўляюцца афіцыйнай юрыдычнай адзінкай, не маюць свайго рахунку ў банку, штата супрацоўнікаў, друку і пад.

НЕФРЫТ[1], -у, *М* -рыце, *м.* Запаленне нырак.

НЕФРЫТ[2], -у, *М* -рыце, *м.* Малочна-белы або зеленаваты мінерал, які ідзе на выраб упрыгожанняў і інш. ‖ *прым.* **нефрытавы**, -ая, -ае.

НЕХАЦЯ, *прысл.* Без жадання, неахвотна. *Н. рабіць што-н.*

НЕХЛЯМЯЖЫ, -ая, -ае. Несамавіты; нязграбны, няўклюдны; дрэнна зроблены (аб рэчах, прадметах). ‖ *наз.* **нехлямяжасць**, -і, *ж.*

НЕХРЫСЦЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм. лаянк. уст.). Бессаромны, бессардэчны чалавек. *Ці ж мы нехрысці якія?*

НЕХТА, некага, некаму, некага, некім, аб некім, *займ. неазнач.* **1.** Невядома хто, нейкі чалавек. *Н. стукаў у дзверы.* **2.** Якісьці мала каму вядомы чалавек (у спалучэнні з прозвішчам, імем). *Н. Іваноў.* **3.** Які-н. чалавек, усё роўна хто; хто-н.

НЕЦЭНЗУРНЫ, -ая, -ае. Непрыстойны, грубы. *Нецэнзурныя словы.* ‖ *наз.* **нецэнзурнасць**, -і, *ж.*

НЕЦЯРПЕННЕ, -я, *н.* Недахоп, адсутнасць цярпення пры чаканні каго-, чаго-н. *Чакаць з нецярпеннем.*

НЕЦЯРПІМЫ, -ая, -ае. **1.** Недапушчальны; такі, што нельга цярпець. *Нецярпімае становішча.* **2.** Які не можа па сваёй натуры

мірыцца з кім-, чым-н. ‖ *наз.* **непрымірымасць**, -і, *ж.*

НЕ́ЧАГА[1], не́чаму, не́чага, не́чым, не́ аб чым. **1.** *займ. адмоўны, з інф.* Няма нічога, каб... *Чытаць нечага, трэба ісці ў бібліятэку. Хлеба нечым нарэзаць.* **2.** *займ. неазнач. з Р* (ад займ. нешта). Чагосьці. *Для нечага ж трэба яму ехаць у горад?* **3.** *часц.* Лепш бы; дарэчы (разм.). *Заадно нечага і родных наведаў.*

НЕ́ЧАГА[2], *безас. у знач. вык., з інф.* Не трэба, няма патрэбы, няма сэнсу. *Н. заўчасна пра гэта думаць.*

НЕЧАКА́НЫ, -ая, -ае. Такі, якога не чакалі; непрадбачаны. *Н. прыезд.* ‖ *наз.* **нечака́насць**, -і, *ж.*

НЕЧАЛАВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены чалавечнасці; негуманны. ‖ *наз.* **нечалаве́чнасць**, -і, *ж.*

НЕЧАЛАВЕ́ЧЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Не ўласцівы чалавеку. *Н. крык.* **2.** Які перавышае чалавечыя магчымасці; празмерны. *Нечалавечыя намаганні.* **3.** Бесчалавечны. *Нечалавечыя пакуты.*

НЕЧАПА́НЫ, -ая, -ае. Такі, якога не чапалі, да якога не дакраналіся. *Нечапаная вязэра.*

НЕЧАРГО́ВЫ, -ая, -ае. Які склікаецца або скліканы па-за чаргой. *Нечарговая сесія Вярхоўнага Савета.* ‖ *наз.* **нечарго́васць**, -і, *ж.*

НЕЧАСА́НЫ[1] *і* **НЯЧЭ́САНЫ**[1], -ая, -ае. Якога не часалі, раскудлачаны. *Нечасаныя валасы.*

НЕЧАСА́НЫ[2] *і* **НЯЧЭ́САНЫ**[2], -ая, -ае. Не апрацаваны часаннем. *Нечасаныя бярвёны.*

НЕЧУВА́НЫ, -ая, -ае. Небывалы, надзвычайны. *Н. поспех.* ‖ *наз.* **нечува́насць**, -і, *ж.*

НЕЧЫСТАТА́, -ы́, *ДМ* -стаце́, *ж.* **1.** *гл.* нячысты. **2.** Адсутнасць чыстаты; бруд. *У хаце н.*

НЕЧЫСТО́ТЫ, -сто́т. Тое, што знаходзіцца ў памыйніцы; адкіды.

НЕ́ЧЫСЦЬ, -і, *ж., зб.* (разм.).**1.** Паводле забабонных уяўленняў: нячыстая сіла (чэрці, ведзьмы). **2.** *перан.* Жывёлы, насякомыя, якія выклікаюць агідлівае пачуццё. *Бусел знішчае мышэй, гадзюк, вусеняў і іншую н.* **3.** *перан.* Аб ганебных людзях, якія ўвасабляюць сабою ўсё варожае, цёмнае.

НЕШМАТЛІ́КІ, -ая, -ае. Які складаецца з невялікай колькасці каго-, чаго-н. *Н. атрад геолагаў.* ‖ *наз.* **нешматлі́касць**, -і, *ж.*

НЕ́ШТА[1], не́чага, не́чаму, не́шта, не́чым, аб не́чым; *займ. неазнач.* **1.** Невядома, незразумела што; штосьці. *Н. пісаць.* **2.** звычайна *Н* і *В.* Нейкі прадмет, з'ява, пачуццё і пад. *Н. страшнае.*

НЕ́ШТА[2], *прысл.* **1.** Чагосьці, чамусьці, невядома чаму. *Н. нездаровіцца.* **2.** Прыблізна. *Цягнік спазніўся н. на гадзіну.*

НЕ́ШТАЧКА, *займ. неазнач.* (ужыв. толькі ў *Н* і *В*) (разм.). Тое, што і нешта[1] (у 2 знач.). *А я н. знайшоў.*

НЕШЧАСЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* (разм.). Нешчаслівы чалавек; няўдачнік. *У калектыве ён лічыўся нешчаслівцам.*

НЕШЧАСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць няшчасце, гора. *Н. дзень.* **2.** Такі, якому не дадзена шчасце, радасць. *Без маткі нешчаслівыя дзеткі* (прыказка). **3.** Які не прыносіць удачы. *Н. латарэйны білет.* **4.** Такі, якому не шанцуе, не спрыяе поспех. *Н. жаніх.*

НЕ́ЯК. **1.** *прысл.* Нейкім чынам, спосабам. *Трэба н. дабрацца дамоў.* **2.** *прысл.* Аднойчы. *Н. вясной пайшлі рыбу лавіць.* **3.** *безас. у знач. вык., з інф.* Нельга, няма як (разм.). *Дзіця н. кінуць адно.*

НІ[1], *часц.* і *злуч.* **1.** *часц.* Служыць для ўзмацнення адмаўлення. *На небе ні хмурынкі. Ні адной рэчы не згубіў.* **2.** *часц. узмацн.* У сцвярджальных сказах у спалуч. са словамі «хто», «куды», «як» і пад. паказвае, што дзеянне, выражанае дзеясловам, захоўвае сваю сілу пры любых абставінах. *Як ні спяшайся, усё роўна не паспееш.* **3.** *часц. адмоўная.* Ужыв. у спалуч. з *Р* назоўнікаў у безасабовых адмоўных сказах пры катэгарычнай забароне якога-н. дзеяння. *Ні кроку далей!* **4.** *злуч. пералічальны.* Ужыв. ў адмоўных сказах пры пералічэнні аднародных членаў. *Не чуваць ні песень, ні гоману.*

НІ[2] (заўсёды без націску). У спалучэнні з прыназоўнікамі з'яўляецца адасобленай часткай займеннікаў «ніхто», «нішто», «нічый», «ніякі» і інш. *Ні ў якім разе. Ад яго адмовіліся як ад чалавека, ні на якую работу не прыгоднага.*

НІАДКУ́ЛЬ, *прысл.* Ні з якога месца, ні з якога боку. *Н. няма звестак. Н. не чуваць галасоў.*

НІ́БЫ, *злуч.* і *часц.* **1.** *злуч. параўнальны.* Ужыв. у параўнальных зваротах і сказах; па значэнню адпавядае злучніку «як». *Гул нарастаў, н. пры абвале.* **2.** *злуч. тлумачальны.* Выражае адценне недаверу да выказанага. *Так дакладна расказвае, н. сам бачыў.* **3.** *часц.* Выражае ўпэўненасць у адваротным, адмаўляючы магчымасць сумнення. *Н. я не клапацілася аб дзецях!* (запэўніванне ў тым, што клапацілася).

НІБЫ́ТА, *злуч.* і *часц.* Тое, што і нібы.

НІ́ВА, -ы, *мн.* -ы, ніў, *ж.* **1.** Апрацаванае пад сяўбу або засеянае поле. *Калгасная н.* **2.** *перан.* Галіна дзейнасці. *Працуе на высакароднай ніве асветы.*

НІВЕЛІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Геадэзічны прыбор для нівеліравання.

НІВЕЛІ́РАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* і *незак.* Згладзіцца (згладжвацца), страціўшы свае асаблівасці. *Пад уплывам літаратурнай мовы нівеліруюцца дыялектныя асаблівасці.* ‖ *наз.* **нівелі́раванне**, -я, *н.* *і* **нівеліро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

НІВЕЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., што.* **1.** Вызначыць (вызначаць) спецыяльнымі прыборамі вышыню пунктаў зямной паверхні над узроўнем мора або адносна якой-н. пэўнай вышыні (спец.). **2.** *перан.* Ураўнаваць, ураўноўваючы, згладзіць (згладжваць), знішчыць (-чаць) адрозненні паміж кім-, чым-н. (кніжн.). *Н. асаблівасці.* ‖ *наз.* **нівелі́раванне**, -я, *н.* *і* **нівеліро́ўка**, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

НІВЕЛІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па нівеліраванню (у 1 знач.). ‖ *ж.* **нівеліро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

НІГІЛІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Поўнае адмаўленне ўсяго агульнапрызнанага, поўны скептыцызм. ‖ *прым.* **нігілісты́чны**, -ая, -ае. *Нігілістычныя погляды.*

НІГІЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які адмаўляе ўсё агульнапрызнанае. **2.** Прадстаўнік рускай разначыннай інтэлігенцыі 60-х гадоў 19 ст., якая адмоўна адносілася да традыцый дваранства і прыгонніцтва. ‖ *ж.* **нігілі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **нігілі́сцкі**, -ая, -ае.

НІДЗЕ́, *прысл.* Ні ў якім месцы. *Н. яго не сустракаў.*

НІ́ЖАЙ, *прысл.* Тое, што і ніжэй (у 1 і 3 знач.).

НІЖЭ́Й. **1.** *гл.* нізка[2]. **2.** *прыназ. з Р.* Уніз ад чаго-н. *Зламаць нагу н. калена.* **3.** *прысл.* Далей (пры спасылцы на наступнае месца тэксту). *Аб гэтым будзе сказана н.*

НІЗ, -у, *мн.* нізы, -о́ў, *м.* **1.** Ніжняя частка чаго-н. *Н.* (ніжні паверх) *займалі кватаранты.* **2.** Паверхня, бок прадмета, процілеглы яго верху; унутраны бок (матэрыі, вопраткі). *Н. вечка.* **3.** Нізіннае месца. *Сцелецца па нізах туман.* **4.** Тое, што і нізоўе. **5.** *мн.* Шырокія пласты працоўнага народа. *Сацыяльныя нізы.* **6.** *мн.* Ніжнія ноты (спец.). *Браць нізы.*

НІЗАВО́ШТА, *прысл.* Тое, што і нізашто.

НІЗАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які дзейнічае каля самай паверхні зямлі, вады і пад. *Н. вецер.* **2.** Які знаходзіцца ў нізкім месцы. *Нізавая дарога.* **3.** Які ўтварае ніжні ярус раслíннага покрыва (спец.). *Нізавыя травы.* **4.** Які размяшчаецца ў нізоўях ракі. *Нізавыя гарады.* **5.** Які абслугоўвае масы, народ. *Нізавыя арганізацыі.*

НІ́ЗАМ, *прысл.* Па ніжняй частцы чаго-н., па больш нізкім месцы. *Агонь распаўсюджваўся н.*

НІ́ЗАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* нізкі. **2.** Нізкі ўчынак. *Рабіць нізасці.*

НІЗА́ЦЬ, ніжу́, ні́жаш, ні́жа; ніза́й; ні́заны; *незак., што.* **1.** Набіраць, насаджваць падрад на нітку, дрот і пад. *Н. пацеркі. Н. грыбы.* **2.** *перан.* Пранізваць, працінаць наскрозь. ‖ *зак.* **наніза́ць**, -ніжу́, -ні́жаш, -ні́жа; -ніза́й; -ні́заны. ‖ *наз.* **ніза́нне**, -я, *н.*

НІЗАШТО́, *прысл.* **1.** Ні ў якім разе, ні пры якіх абставінах. *Н. не згаджуся.* **2.** Дарма, без прычыны. *Узвяла паклёп н.*

НІ́ЗЕНЕЧКІ, -ая, -ае (разм.). Вельмі нізкі. *Н. зэдлік.*

НІЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -зі́н, *ж.* **1.** Нізкае месца. *Па нізіне сцелецца туман.* **2.** Раўніна, якая знаходзіцца не вышэй 200 м над узроўнем мора. *Палеская н.* ‖ *прым.* **нізі́нны**, -ая, -ае.

НІ́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Нанізаныя на нітку, дрот і пад. якія-н. аднародныя прадметы (грыбы, пацеркі і пад.). *Насушыць нізку грыбоў.* **2.** Цыкл мастацкіх твораў аднаго жанра. *Н. вершаў.*

НІЗКА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) нізкі (у 1 знач.), з нізкім, напр. *нізкабортны, нізкагор'е, нізкарослы, нізкаствольны;* 2) нізкі (у 2 знач.), які не дасягае сярэдняй нормы, напр. *нізкааплатны, нізкатэмпературны, нізкаўдойны, нізкаэфектыўны;* 3) нізкі (у 3 знач.), дрэнны якасці, напр. *нізкаарганізаваны, нізкагатунковы, нізкаякасны;* 4) нізкі (у 4 знач.), несумленны, напр. *нізкадушны* (уст.), *нізкадушнасць* (уст.).

НІЗКАГАТУНКО́ВЫ, -ая, -ае. Нізкага гатунку, невысокай якасці. *Н. тавар.* ‖ *наз.* **нізкагатунко́васць**, -і, *ж.*

НІЗКАПАКЛО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто нізкапаклоннічае; ліслівы, угодлівы чалавек. ‖ *прым.* **нізкапакло́нніцкі**, -ая, -ае.

НІЗКАПАКЛО́ННІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (уст.). Займацца нізкапаклонствам.

НІЗКАПАКЛО́НСТВА, -а, *н.* (уст.). Рабскае, ліслівае пакланенне каму-, чаму-н. ‖ *прым.* **нізкапакло́нніцкі**, -ая, -ае.

НІЗКАПРО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае нізкую пробу ў сувязі з вялікай прымессю медзі і волава ў золаце і серабры. **2.** *перан.* Невысокай якасці; дрэнны (разм.). *Н. тавар.* ‖ *наз.* **нізкапро́бнасць**, -і, *ж.*

НІЗКАРО́СЛЫ, -ая, -ае. Невялікага росту; невысокі. *Н. хлопец. Н. хмызняк.* ‖ *наз.* **нізкаро́сласць**, -і, *ж.*

НІЗКАСО́РТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і нізкагатунковы. ‖ *наз.* **нізкасо́ртнасць**, -і, *ж.*

НІ́ЗКІ, -ая, -ае; ніжэ́йшы. **1.** Малы па вышыні, які знаходзіцца на невялікай вышыні ад зямлі. *Нізкае дрэва. Н. плот. Ляцець нізка* (прысл.). **2.** Які не дасягнуў звычайнай сярэдняй нормы, пэўнага ўзроўню. *Н. ціск. Нізкая тэмпература.* **3.** Дрэнны па якасці або наогул дрэнны. *Нізкая якасць драўніны.* **4.** *перан.* Подлы, ганебны. *Н. ўчынак. Так рабіць нізка* (безас. у знач. вык.). **5.** У 18 — пач. 19 ст. пра

стыль мовы: звычайны, просты, не прыняты ў літаратуры. **6.** Невялікай вышыні (пра гукі, голас і пад.). *Н. бас. Н. голас.* ‖ *памянш.* **нізенькі,** -ая, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **нізасць,** -і, *ж.* (да 4 знач.).

НІЗО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Ніжняя частка цячэння ракі з навакольнай мясцовасцю.

НІКАГУ́СЕНЬКІ, *займ.* (разм.). Узмацняльная форма да нікога. *Н. навокал.*

НІКЕЛІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Пакрываць слоем нікелю. ‖ *зак.* **аднікеліраваць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **нікеліро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **нікеліро́вачны,** -ая, -ае.

НІКЕЛІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* нікеліраваць. **2.** Слой нікелю на чым-н. *Н. абгарэла.*

НІ́КЕЛЬ, -ю, *м.* Хімічны элемент, серабрыста-белы тугаплаўкі метал, які шырока ўжываецца ў тэхніцы. ‖ *прым.* **нікелевы,** -ая, -ае. *Нікелевыя руды.*

НІ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; нік, ні́кла; -ні; *незак.* **1.** Схіляцца, нахіляцца, апускацца. *Нікнуць лозы да зямлі. Нікне* (перан.: вяне) *трава ад спёкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Станавіцца слабейшым па сіле праяўлення; слабець. *Нікне памяць.* **3.** *перан.* Знікаць. *Нікнуць агні ў змроку.* ‖ *зак.* **панікнуць,** -ну, -неш, -не; -нік, -кла; -ні.

НІКО́ЛІ, *прысл.* Ні ў які іншы час; ні пры якіх умовах, акалічнасцях. *Адважныя людзі н. не будуць рабамі.*

НІКО́ЛЬКІ, *прысл.* Ні ў якой меры; ані. *Ён н. не пакрыўдзіўся.* ‖ *памянш.-ласк.* **ніко́лечкі** (разм.). *Н. не стаміўся.*

НІКУ́ДЫ, *прысл.* Ні ў якое месца; ні ў якім напрамку. *Н. не пайду. Дарога н. не вартая* (вельмі дрэнная).

НІКУДЫ́ШНЫ, -ая, -ае (разм.). Нікуды не варты, дрэнны. *Н. работнік.* ‖ *наз.* **нікудышнасць,** -і, *ж.*

НІКЧЭ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Неістотны, няважны. *Нікчэмная крыўда.* **2.** Нізкі ў маральных адносінах, нягодны. *Н. чалавек.* **3.** Вельмі дрэнны, няўдалы, малы. *Н. ўраджай.* ‖ *наз.* **нікчэмнасць,** -і, *ж.*

НІМБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сімвал святасці— ззянне ў выглядзе круга вакол галавы (на іконах, карцінах рэлігійнага зместу). ‖ *прым.* **німбавы,** -ая, -ае.

НІ́МФА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* У грэчаскай міфалогіі: бажаство ў выглядзе жанчыны, якое ўвасабляе розныя сілы прыроды. *Лясная н. Марская н.*

НІ́ПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Металічная злучальная трубка з разьбой на канцах. ‖ *прым.* **ні́пельны,** -ая, -ае.

НІРВА́НА, -ы, *ж.* Паводле вучэння будыстаў: стан спакою і шчасця, які дасягаецца адмаўленнем ад усіх жыццёвых клопатаў і імкненняў. *Апусціцца ў нірвану* (перан.: паглыбіцца ў стан спакою).

НІТ[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Металічны стрыжань, які мае на адным канцы галоўку, а на другім — разьбу, на якую накручваецца гайка; болт. ‖ *прым.* **ні́тавы,** -ая, -ае.

НІТ[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Злучэнне ніцяных петляў у ткацкім станку для падымання нітак асновы. *Укідаць аснову ў ніты.* **2.** Спосаб ткання, ад якога залежыць від перапляцення ніцей у тканіне. *Абрус у шаснаццаць нітоў.*

НІТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ецца; *незак.* Злучацца нітамі[1]. ‖ *зак.* **знітава́цца,** -ту́ецца.

НІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.* **1.** *што.* Злучаць, змацоўваць нітамі[1]. **2.** *перан., каго-што.* Злучаць, звязваць. *Нітуе вясна сілы.* ‖ *зак.* **знітава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **нітава́нне,** -я, *н.*

НІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Тонка ссуканая пража. *Шаўковыя ніткі. Шыта белымі ніткамі* (перан.: няўмела, няўдала схавана што-н.). *Да апошняй ніткі абабраць* (усё, поўнасцю). *Прамокнуць да ніткі* (зусім). **2.** Нізка (пацерак, караляў і пад.). **3.** *перан.* Аб чым-н. пабудаваным, што выцягнулася ў выглядзе простай лініі. *Н. нафтаправода.* **4.** *перан.* Тое, што злучае, служыць для сувязі. ‖ *памянш.* **ні́тачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. *Па нітачцы бегаць* (перан.: быць паслухмяным, дысцыплінаваным). ‖ *прым.* **ні́тачны,** -ая, -ае.

НІТКАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які падобны на нітку, нагадвае нітку. *Ніткападобныя чэрві.* ‖ *наз.* **ніткападо́бнасць,** -і, *ж.*

НІТРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да азоту, да азотнай кіслаты, напр. *нітрабензол, нітралак, нітрафарба.*

НІТРАГЛІЦЭРЫ́НА, -ы, *ж.* Арганічнае злучэнне ў выглядзе масляністай вадкасці, што атрымліваецца ўздзеяннем сумесі азотнай і сернай кіслаты на гліцэрыну; ужыв. як выбуховае рэчыва і як лекавы прэпарат. ‖ *прым.* **нітрагліцэры́навы,** -ая, -ае.

НІТРА́ТЫ, -аў (спец.). Солі і эфіры азотнай кіслаты, якія ўжываюцца ў тэхніцы, медыцыне, а таксама (солі) як угнаенне. ‖ *прым.* **ніт**р**а́тны,** -ая, -ае.

НІ́ЎХІ, -аў, *адз.* ні́ўх, -а, *м.* Народ, які жыве па ніжняму цячэнню ракі Амура і на востраве Сахалін (ранейшая назва — гіляк і). ‖ *ж.* **ні́ўхка,** -і, *ДМ* -хцы, *мн.* -і, -хак. ‖ *прым.* **ні́ўхскі,** -ая, -ае.

НІХТО́, ніко́га, ніко́му, ніко́га, ніκі́м, ні аб кім; *займ. адмоўны з наступным адмаўленнем.* **1.** Ні адзін чалавек, ні адна жывая істота. *Н. не прыйшоў. Н. не хацеў паміраць.* **2. ніхто́,** нікога, *м.* Пра чалавека, які не мае ніякага дачынення да каго-н. *Ён мне н.*

НІЦ, *прысл.* Тварам уніз. *Упасці н.*

НІЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што.* Перашываць, робячы спод верхам; пераніцоўваць. ‖ *зак.* **пераніцава́ць,** -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны. ‖ *наз.* **ніцава́нне,** -я, *н.*

НІЦЕПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Тое, што і ніткападобны. ‖ *наз.* **ніцепадо́бнасць,** -і, *ж.*

НІ́ЦМА, *прысл.* Тварам уніз. *Стары ляжаў н., уткнуўшыся тварам у зямлю.*

НІ́ЦЫ, -ая, -ае. Пра дрэвы, кусты: з доўгімі звісаючымі галінамі. *Ніцыя лозы.*

НІЦЬ, -і, *мн.* ні́ці, -ей, *ж.* **1.** *мн.* Тое, што і нітка. **2.** Прадмет, які падобны на нітку, нагадвае нітку. *Н. лямпы напальвання. Ніці павуціння.* **3.** *перан.* Тое, што злучае адно з адным, служыць для сувязі. *Ніці дружбы.* ◊ **Праходзіць пуцяводнай ніццю** (кніжн.) — вылучацца, падкрэслівацца ў якасці галоўнай ідэі. **Пуцяводная ніць** — тое, што дапамагае знайсці верны шлях у дасягненні чаго-н. ‖ *прым.* **ніцяны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

НІЧО́ГА[1], *займ. адмоўны з наступным адмаўленнем, нескл.* Тое, што і нішто[1] (у 1 знач.). *Яго н. не цікавіць.*

НІЧО́ГА[2]. **1.** *прысл.* Тое, што і нішто[2] (у 1 знач.). *Адчуваю сябе н.* **2.** *безас. у знач. вык.* Хоць бы што, не шкодзіць. *Многія стаміліся, а ён — н.* **3.** *у знач. пабочн.* Неістотна, не мае значэння; абыдзецца. *Н., шапка знойдзецца.*

НІЧЫ́Й, нічыйго́, нічыйму́, нічы́й (нічыйго́), нічы́м, аб нічы́м, *м.;* нічыя́, нічыёй, нічыю́, *ж.;* нічыё, нічыйго́, нічыйму́, нічыё, нічы́м, аб нічы́м, *н.; мн.* нічые́; *займ. адмоўны.* Які не належыць нікому. *Нічыя зямля.*

НІЧЫЙНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** *гл.* нічыя. **2.** Тое, што і нічый.

НІЧЫЯ́, -ёй, *ж.* Такі вынік гульні, барацьбы і пад., калі ні адзін з праціўнікаў не выйграе. *Згадзіцца на нічыю.* ‖ *прым.* **нічыйны,** -ая, -ае. *Н. лік.*

НІ́ША, -ы, *мн.* -ы, ніш, *ж.* Паглыбленне ў сцяне для змяшчэння там чаго-н. *Глыбокая н.*

НІ́ШКАМ, *прысл.* (разм.). **1.** Моўчкі. *Ка мне схілілася ты н.* **2.** Непрыкметна для іншых; употай. *Увайсці ў хату н.*

НІШТО́[1], нічо́га, нічо́му, нішто́, нічы́м, ні аб чым; *займ. адмоўны.* **1.** Ні адзін прадмет, ніякая з'ява, ніякая справа. *Яго н. не цікавіць.* **2. нішто́,** за ні што, нічы́м, *н.* Пра каго-, што-н., хто (што) нічога сабой не ўяўляе, не мае ніякай цаны. *Пертаварыцца ў н.*

НІШТО́[2]. **1.** *прысл.* (часта ў спалучэнні са словам «сабе»). Ніядрэнна, ніштавата, даволі добра. *Жывуць н. сабе.* **2.** *безас. у знач. вык.* Хоць бы што, не шкодзіць. *Трапіў у аварыю — і н.* **3.** *у знач. вык.* (часта ў спалучэнні са словам «сабе»). Неблагі, нядрэнны. *Ураджай н. Дзяўчына н. сабе.*

НІШЧЫ́МНІЦА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Посная ежа. *Сядзець на нішчымніцы.* **2.** Бясхлебіца.

НІШЧЫ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Не прыпраўлены скаромным, без скаромнага; посны. *Нішчымная капуста.* **2.** Без нічога, без якіх-н. дабавак; пусты. *Есці н. хлеб.*

НІ́ШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *незак.* Знішчацца, гінуць, прападаць. *Безгаспадарчасцю нішчыцца дабро дзяржавы.*

НІ́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; *незак., каго-што.* Знішчаць, разбураць; пустошыць, не даваць развівацца. *Н. лясы. Агонь спапяляў і нішчыў усё на сваім шляху.* ‖ *наз.* **нішчэ́нне,** -я, *н.*

НІЯ́К, *прысл.* Ніякім чынам; зусім. *Н. нельга* (немагчыма). *Н. не ўспомніць.*

НІЯКАВА́ТА, *прысл.* (разм.). **1.** Няёмка, не па сабе, сарамліва. *Адчуваць сябе н.* **2.** Нязручна, нягожа. *Без дзягі хадзіць н.*

НІЯ́КІ, -ая, -ае, *займ. адмоўны.* **1.** У адмоўных сказах: ніводны, які б ні быў. *Ніякія довады не памаглі.* **2.** *у спалуч. з часц. «не».* Зусім не (разм.). *Н. я не сваяк табе.* ◊ **Без нічога ніякага** (разм.) — без дай прычыны; раптоўна. **Не вытрымліваць ніякай крытыкі** — быць нікуды не вартым.

НОВА... (а таксама **нава...**). Першая частка складаных слоў у знач.: 1) новы (у 1 знач.), які ўпершыню з'явіўся, напр. *новазаведзены, новаўтварэнне;* 2) які адносіцца да новых месц, да новага месца, напр. *новаадкрывальнік, новапасяленец;* 3) супрацьлеглы старажытнаму (у 1 знач.), напр. *новагрэчаскі, новаеўрапейскі;* 4) які толькі што пачынае што-н., прыступае да чаго-н.; які з'яўляецца навічком, напр. *нованароджаны, новапрызначаны.*

НОВАБУДО́ЎЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Будаўніцтва новых заводаў, дамоў і пад. *Працаваць на новабудоўлі.* **2.** Новае збудаванне. *Школа-н.*

НОВАНАРО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які толькі што або нядаўна нарадзіўся. *Нованароджаныя дзеці.* **2. нованаро́джаны,** -ага, *м.,* **нованаро́джаная,** -ай, *ж., мн.* -ыя, -ых. Той, хто адзначае дзень свайго нараджэння. *Павіншаваць нованароджанага.*

НОВАСПЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае (іран. жарт.). Нядаўна створаны або які нядаўна атрымаў якую-н. пасаду, званне. *Н. праект. Н. студэнт.*

НОВАЎВЯДЗЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Новае правіла, нанава прынятае парадак. *Важнае н.*

НОВАЎТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* З'яўленне новых форм або элементаў чаго-н., а таксама сама ўтвораная форма, элемент. *Злаякаснае н. ў лёгкіх.*

НО́ВЕНЬКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Зусім новы (у 1 знач.). *Н. трактар.* **2. но́венькае,** -ага, *н.* Навіна. *Што новенькага ў сям'і?* **3. но́венькі,** -ага, *мн.* -ія, -іх, *м.;* **но́венькая,** -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Навічок.

НО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Упершыню створаны або зроблены; які ўзнік, з'явіўся нядаўна. *Новыя самалёты. Н. горад.* **2.** Адкрыты, вынайдзены нядаўна. *Новая планета.* **3.** Незнаёмы, малавядомы. *Новыя мясціны. Н. чалавек.* **4.** Які прыйшоў на змену ранейшаму, замяніў сабой тое, што было; чарговы, наступны. *Пасадзіць новыя дрэўцы. Радавацца новаму дню.* **5.** Які мае адносіны да нашай эпохі, часу. *Новая гісторыя.* **6.** Не той, што раней; іншы. *Н. сэнс.* **7.** Гэтага года, апошняга ўраджаю. *Н. хлеб.* **8. но́вае,** -ага, *н.* Навіна. *Што ў вас новага?*

НО́ГАЦЬ, -гця, *мн.* -гці, -гцяў, *м.* Плоскае рагавое покрыва на канцы пальцаў. *К ногцю, да ногця каго-н.* (перан.: знішчыць, падпарадкаваць). ‖ *памянш.* **но́гцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **но́гцевы,** -ая, -ае.

НОЖ, нажа́, *мн.* нажы́, нажо́ў, *ж.* Прылада для рэзання, якая складаецца з ляза і тронак, а таксама рэжучая частка розных машын, інструментаў. *Без нажа зарэзаць* (дапячы каму-н. прыдзіркамі, папрокамі). *Памерці пад нажом* (у час аперацыі). *На нажах з кім-н.* (перан.: у варожых адносінах). *Нож у спіну каму-н.* (перан.: аб подлым, здрадніцкім учынку). *(Як) нож у сэрца* (перан.: наносіць крыўду, боль, пакуты). ‖ *прым.* **нажавы́,** -а́я, -о́е. *Нажавая рана.*

НО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** *гл.* нага. **2.** Апора, стойка (стала, крэсла і пад.). *Н. крэсла.* **3.** Ніжняя частка грыба або сцябло расліны. **4.** Рассоўная частка некаторых інструментаў (спец.). *Н. цыркуля.* ◊ **Казіная ножка** — самаробная папяроса ў выглядзе люлькі.

НО́ЖНЫ[1], но́жан. Футарал для шаблі, кінжала і пад.

НО́ЖНЫ[2], -аў. **1.** Вялікія нажніцы. *Садовыя н.* **2.** Машына для рэзання чаго-н. з дапамогай пары вялікіх нажоў. *Дыскавыя н.*

НО́ЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і нож, невялікі нож. *Складаны н.* ‖ *памянш.* **но́жычак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

НО́ЗДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Адна з парных вонкавых адтулін носа. *Дым лезе ў ноздры.* ‖ *прым.* **но́здравы,** -ая, -ае.

НО́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., на каго* і *без дап.* (разм.). Паганяючы крыкам «но», прымушаць ісці хутчэй. ‖ *аднакр.* **но́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **но́канне,** -я, *н.*

НО́НСЭНС, -у, *м.* (кніжн.). Бяссэнсіца, недарэчнасць, бязглуздзіца.

НО́РАЎ, -раву, *мн.* -равы, -аў, *м.* **1.** Характар, сукупнасць душэўных якасцей. *Круты н. Розныя па нораву.* **2.** Звычай, уклад жыцця, звычка. ◊ **З норавам** — упарты, наравісты.

НОРД, -у, *М* но́рдзе, *м.* (спец.). Поўнач, паўночны напрамак, а таксама паўночны вецер. *Н.-вест.* (паўночны захад, паўночна-заходні вецер). *Н.-ост* (паўночны ўсход, паўночна-ўсходні вецер). ‖ *прым.* **но́рдавы,** -ая, -ае.

НО́РКА[1], -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Драпежны пушны звярок сямейства куніцавых з густой бліскучай поўсцю, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **но́ркавы,** -ая, -ае. *Норкавая шуба.*

НО́РКА[2] *гл.* нара.

НО́РМА, -ы, *мн.* -ы, норм, *ж.* **1.** Устаноўленая мера, сярэдняя велічыня чаго-н. *Н. выпрацоўкі. Н. выпадзення ападкаў.* **2.** Агульнапрызнаныя, узаконеныя ў пэўным асяроддзі правілы паводзін людзей у грамадстве, агульнапрынятае правіла ў мове, літаратуры. *Дыпламатычныя нормы. Нормы беларускай літаратурнай мовы. Прыйсці (увайсці) у норму* (прыйсці да звычайнага стану). **3.** Загаловак кнігі, звычайна скарочаны, які даецца дробным шрыфтам на першай старонцы кожнага друкаванага аркуша ўнізе з левага боку (спец.).

НОС, -а, *мн.* насы́, насо́ў, *м.* **1.** Орган нюху, які знаходзіцца на твары чалавека або мордзе жывёлы. *Рымскі н.* (вялікі, правільнай формы нос з гарбінкай). *Н. у н.; носам к носу* (вельмі блізка адзін да другога; разм.). *Вадзіць за н. каго-н.* (перан.: абяцаць і не выконваць; уводзіць у зман; разм.). *Бубніць сабе пад н.* (гаварыць вельмі ціха, незразумела; разм.). *Драць н.* (перан.: важнічаць, задавацца; разм.). *Вярнуць н.* (адносіцца да каго-н. з пагардай; разм.). *Соваць н. куды-н.* (перан.: умешвацца не ў сваю справу; разм. неадабр.). **2.** Дзюба ў птушкі. *Бусляняты закідваюць насы ўгору.* **3.** Пярэдняя частка судна, лодкі, самалёта і пад. **4.** Аб выступаючай пярэдняй частцы якога-н. прадмета. **5.** Тое, што і насок (у 2 знач.). *Туфлі з вострымі насамі.* ◊ **З-пад (самага) носа** *у каго* (узяць, украсці) (разм.) — на вачах у каго-н., у непасрэднай блізкасці ад каго-н. **На носе** (разм.) — вельмі скора, у самы блізкі час (адбудзецца што-н.). **Пад самым носам** (разм.) — блізка, у непасрэднай блізкасці ад каго-,чаго-н. **Носам рыць** (груб.) — выказваць сваю незадаволенасць кім-,чым-н. **Пакінуць з носам** *каго* (разм.) — абдурыць, падмануць. ‖ *памянш.* **но́сік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.), **насо́к,** -ска́, *мн.* -скі́, -ско́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **насавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 3 знач.).

НО́СІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* нос. **2.** Частка збана, чайніка і пад., праз якую выліваюць вадкасць. **3.** Вострая або завостраная частка якога-н. прадмета. *Н. яйка.*

НО́СКА[1—2] *гл.* несці[1—2] *і* насіць.

НО́СКІ, -ая, -ае. Які доўга носіцца, моцны. *Носкія боты.* ‖ *наз.* **но́скасць,** -і, *ж.*

НО́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які пераносіць ручны багаж на вакзале; насільшчык.

НО́СЬБІТ, -а, *М* -біце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто валодае, надзелены чым-н., можа быць выразнікам, прадстаўніком чаго-н. *Носьбіты мовы.* **2.** Аб рэчах, прадметах і пад., якія валодаюць якімі-н. уласцівасцямі.

НО́ТА[1], -ы, *мн.* -ы, нот, *ж.* **1.** Умоўны графічны знак для запісу гукаў музыкі, а таксама гэты гук. *Высокая н. Гучная н.* **2.** *мн.* Тэкст музычнага твора ў нотным запісе. *Іграць па нотах. Як па нотах* (перан.: без цяжкасцей, вельмі лёгка). **3.** *перан.* Тон, інтанацыя мовы, якія выражаюць якое-н. пачуццё. *Н. незадаволенасці ў голасе.* ‖ *памянш.* **но́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **но́тны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

НО́ТА[2], -ы, *ДМ* ноце, *мн.* -ы, нот, *ж.* Афіцыйны дыпламатычны зварот урада адной дзяржавы да другой. *Н. пратэсту.* ○ **Вербальная нота** — дыпламатычная нота без подпісу, якая прыраўноўваецца да вуснай заявы. ‖ *прым.* **но́тны,** -ая, -ае.

НО́У-ХА́У, *нескл., н.* (спец.). Дакументальна аформленая інфармацыя пра сучасныя тэхналогіі, навукова-тэхнічныя дасягненні, камерцыю, сэрвіс.

НОЧ, -ы, *мн.* но́чы, начэ́й, нача́м, нача́мі, нача́х, *ж.* Частка сутак з вечара да раніцы. *На ноч гледзячы* (позна вечарам, напроці ночы). *Н. у ноч* (кожную ноч). ○ **Палярная ноч** — частка года за Палярным кругам, калі сонца не падымаецца над гарызонтам. **Рабінавая ноч** — цёмная летняя ноч з громам, маланкай, праліўным дажджом або толькі з бесперапыннымі зарніцамі. ‖ *ласк.* **но́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*, **но́чанька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж. і* **но́чачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **начны́,** -а́я, -о́е.

НО́ЧЧУ, *прысл.* У начны час. *Прыехаць н.*

НО́ША, -ы, *ж.* Груз, які пераносіцца на сабе. *Цяжкая н.* ‖ *памянш.* **но́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.*

НО́ШАНЫ, -ая, -ае. Які быў ва ўжыванні, не новы. *Н. касцюм.*

НО́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *гл.* ноша. **2.** Ахапак, вязка (сена, саломы, дроў і пад.). **3.** Здабыча пчалы за адзін вылет.

НУ[1], *выкл.* Ужыв. пры падахвочванні да якога-н. дзеяння, а таксама пры здзіўленні, абурэнні, пагрозе і інш. пачуццях. *Ну, расказвай! Ну, годзе ўжо спаць. Ну і надвор'е ж сёння! Ну, помні!*

НУ[2], *часц.* **1.** *пытальная, часта ўжыв. з папярэднім «ды».* Выражае здзіўленне сказаным, адпавядае словам «няўжо», «ці праўда?» *Чуў, што Пракоп жэніцца? — Ды ну?* **2.** *узмацняльная.* Надае сказам большую выразнасць, падкрэслівае значэнне таго ці іншага слова. *Калгасны свіран, ну, як сонца! Дзяўчына, ну, як лялька!* **3.** *сцвярджальная.* Так, ага, але (разм.). *Ці праўда, што ты цяпер камерцыйны дырэктар? — Ну.*

НУВАРЫ́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (кніжн. пагард.). Чалавек, разбагацелы на спекуляцыях і разарэнні іншых.

НУГА́, -і́, *ДМ* нузе́, *ж.* Кандытарскі выраб з салодкай арэхавай масы.

НУДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* **1.** Непрыемны душэўны стан, выкліканы немагчымасцю здзейсніць свае надзеі, жаданні; сум, туга. **2.** Нудны чалавек (разм.). *Эх ты, н. хадзячая!* **3.** Паныласць, маркота, журба. *Чытаю нашумелы раман, — страшэнная н.*

НУДЗЕ́Ц́Ь, -дзе́ю, -дзе́еш, -дзе́е; *незак., па кім-чым* і *без дап.* Нудзіцца, сумаваць. *Працы шмат, няма калі н.*

НУДЗІ́ЦЦА, нуджу́ся, ну́дзішся, ну́дзіцца; *незак.* Зносіць нуду, быць у стане нуды (у 1 знач.). *Не нудзіся, слязамі гору не паможаш.*

НУДЗІЦЬ, -дзіць; *безас.; незак.* **1.** Пра млосны стан, які бывае перад ірвотай. **2.** *перан.* Пра адчуванне агіды да каго-, чаго-н. (разм.). *Мяне нудзіць ад яго прамоў.*

НУДЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны нуды (у 1 знач.), тужлівага настрою. *Н. стан.* **2.** Які наганяе нуду (у 1 і 3 знач.), сум. *Н. шум дажджу.* **3.** Які трывожыць бесперастанку (пра боль і інш.). ‖ *наз.* **нудлі́васць,** -і, *ж.*

НУДНАВА́ТЫ, -ая, -ае. Трохі нудны. *Н. фільм.*

НУ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Невясёлы, маркотны, сумны. **2.** Які наганяе нуду; нецікавы; поўны нуды, тугі. *Нудная песня.* **3.** Які не перастае, трывожыць бесперастанку (пра боль і інш.). ‖ *наз.* **ну́днасць,** -і, *ж.*

НУДО́ТА, -ы, *ДМ* -до́це, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і нуда (у 1 і 3 знач.). **2.** Пра млосны стан, які бывае перад ірвотай.

НУДЫ́ЗМ, -у, *м.* Грамадскі рух, які вызнае культ аголенага цела. ‖ *прым.* **нуды́сцкі,** -ая, -ае.

НУДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік, паслядоўнік нудызму. ‖ *ж.* **нуды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **нуды́сцкі,** -ая, -ае.

НУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., на каго* і *без дап.* (разм.). Гаворачы «ну», паганяць

каня або падганяць скаціну. ‖ *наз.* **нуканне,** -я, *н.*

НУКЛЕІНАВЫ, -ая, -ае: **нуклеінавая кіслата** (спец.) — у жывых арганізмах: высокамалекулярныя арганічныя злучэнні, якія захоўваюць і перадаюць генетычную інфармацыю.

НУЛЁЎКА, -і, *ДМ* -лёўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* (разм.). Нулявая машынка для стрыжкі нагала.

НУЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* **1.** У матэматыцы: сапраўдны лік, ад прыбаўлення якога ніякі лік не змяняецца; прыпісаны ж да любога ліку справа, павялічвае яго ў дзесяць разоў. *Звесці да нуля* (перан.: пазбавіць усякага сэнсу, значэння). **2.** Умоўная велічыня, адносна якой вызначаецца тэмпература чаго-н. *Дзесяць градусаў ніжэй нуля.* **3.** *перан.* Пра нязначнага, нікчэмнага чалавека (разм.). *У навуцы гэты чалавек н.* ○ **Абсалютны нуль** — самая нізкая магчымая тэмпература (-273,16 °С). ◊ **Нуль увагі** *на каго-што* (разм.) — ніякай увагі. **Пачаць з нуля** (разм.) — без папярэдняй падрыхтоўкі. **Стрыгчы пад нуль** (разм.) — стрыгчы нагала. ‖ *прым.* **нулявы́,** -а́я, -о́е.

НУ́МАР, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Парадкавы лік прадмета ў шэрагу яму падобных. *Н. тэлефона. Н. білета.* **2.** Прадмет, абазначаны пэўным лікам па парадку. *Святочны н. газеты.* **3.** Жэтон, планка, ярлык з адбіткам або малюнкам лічбы. **4.** Размер адзення, абутку і інш. **5.** Асобны пакой у гасцініцы, лазні і пад. **6.** Асобнае закончанае выступленне артыстаў (у тэатры, на канцэрце і пад.). *Сольны н. Выкінуць н.* (перан.: здзейсніць які-н. нечаканы, дзіўны ўчынак; разм.). **7.** Баец гарматнага, кулямётнага і пад. разліку. ‖ *памянш.* **нумаро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* (да 1 і 5 знач.). ‖ *прым.* **нумарны́,** -а́я, -о́е (да 1 і 5 знач.).

НУМАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго-што.* Ставіць нумары на кім-, чым-н. ‖ *зак.* **занумарава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны *і* **пранумарава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **нумара́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **нумарацы́йны,** -ая, -ае.

НУМАРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Апарат для нумаравання (аблігацый, білетаў, квітанцый і пад.). **2.** Прыстасаванне пры электрычным званку, якое паказвае нумары месц, адкуль перадаецца званок (напр. у гасцініцы).

НУМАРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* нумараваць. **2.** Лічбавае абазначэнне прадметаў, якія змяшчаюцца ў паслядоўным парадку. *Н. кватэр.* **3.** Сукупнасць прыёмаў называння і абазначэння лікаў. *Дзесятковая н.*

НУМАРНЫ, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* нумар. **2.** Такі, назва якога абазначана толькі нумарам. *Н. завод.*

НУМІЗМА́Т, -а, *М* -ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па нумізматыцы (у 1 знач.); чалавек, які займаецца нумізматыкай (у 2 знач.). ‖ *ж.* **нумізма́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (паводле 2 знач. наз. нумізматыка).

НУМІЗМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел навукі, які вывучае гісторыю старажытных манет, грашовых зліткаў і медалёў. **2.** Калекцыяніраванне старажытных манет і медалёў. ‖ *прым.* **нумізматы́чны,** -ая, -ае.

НУ́НЦЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пастаянны дыпламатычны прадстаўнік рымскага папы ў замежнай дзяржаве.

НУТРАНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Выняты з нутра якой-н. жывёлы. *Нутраное сала.* **2.** *перан.* Глухі, які выходзіць нібы з чэрава. *Н. голас. Н. кашаль.* **3.** Змешчаны ўнутры чаго-н., на ўнутраным баку чаго-н. (разм.). *Н. замок.*

НУТРО́, -а́, *н.* **1.** Унутраныя органы чалавека або жывёлы; вантробы. *Усё н. баліць.* **2.** Унутраная частка чаго-н. *Н. печы.* **3.** *перан.* Унутраная сутнасць каго-н. *Мяшчанскае н. Усё гэта я нутром адчуваю.* ◊ **Заглянуць у нутро** *каму, каго* (разм.) — адгадаць чые-н. думкі, пачуцці. **Пераесці нутро** *каму* (разм. неадабр.) — моцна надакучыць, стаць невыносным для каго-н. ‖ *прым.* **нутраны́,** -а́я, -о́е (да 1 і 3 знач.).

НУ́ТРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Балотны бабёр; паўводная млекакормячая жывёліна атрада грызуноў з каштоўным футрам, а таксама футра гэтай жывёлы. ‖ *прым.* **ну́трыевы,** -ая, -ае. *Нутрыевая ферма.*

НЫРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Поўнасцю апускацца ў ваду. **2.** Лётаючы ў паветры, крута і хутка апускацца ўніз. **3.** *перан.* Хутка знікаць з вачэй і зноў з'яўляцца (разм.). *Месяц зрэдку нырае за воблакі.* **4.** У боксе: ухіляцца ад бакавых удараў праціўніка ў галаву. ‖ *аднакр.* **нырну́ць,** -ну, -не́ш, -не; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні. ‖ *наз.* **ныра́нне,** -я, *н.*

НЫРЭ́Ц[1], -рца́, *м.* **1.** Скачок у ваду з галавой. *Даць нырца.* **2.** *мн.* -рцы́, -рцо́ў. Той, хто ўмее ныраць, хто добра нырае. *Майстэрства нырцоў.* **3.** У боксе: прыём, калі баксёр хутка прыгінаецца, каб ухіліцца ад бакавых удараў у галаву. ‖ *прым.* **нырцо́ўскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

НЫРЭ́Ц[2], -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* Вадаплаўная птушка сямейства качыных. ‖ *прым.* **нырцо́вы,** -ая, -ае. *Нырцовая качка.*

НЫЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які ўвесь час ные, на ўсё скардзіцца. *Надакучлівы н.*

НЫЦЬ, ны́ю, ны́еш, ны́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Балець (пра адчуванне тупога, цягучага болю). *Зуб ные. Сэрца ные* (таксама перан.: пра пачуццё непакою, хвалявання). **2.** Надакучліва скардзіцца на што-н. **3.** *перан.* Цягуча, жаласна гусці (разм.). *Ные ў коміне вецер.* ‖ *наз.* **ныццё,** -я́, *н.* (да 1 і 3 знач.).

НЬЮ́ТАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзінка сілы, роўная сіле, якая перадае масе ў 1 кг паскарэнне 1 м/сек^2.

НЭ́НДЗА, -ы (абл.). **1.** *ж.* Галеча, беднасць, незабяспечанасць сродкамі існавання. *Жыць у нэндзы.* **2.** *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў. Той (тая), хто ўвесь час ные, скардзіцца; нуда (у 2 знач.). **3.** *ж.* Тое, што і нуда (у 1 знач.). *Захварэць з нэндзы.*

НЭП, -а, *м.* Скарачэнне: новая эканамічная палітыка, якая праводзілася Савецкай дзяржавай з 1921 да канца 20-х гадоў з мэтай пераадолення разрухі, адраджэння народнай гаспадаркі пры часовым дапушчэнні капіталістычных элементаў, аднак пры захаванні камандных вышынь у руках пралетарскай дзяржавы. ‖ *прым.* **нэ́паўскі,** -ая, -ае.

НЭ́ПМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Прыватны прадпрыемец перыяду нэпа; гандляр. ‖ *прым.* **нэ́пманскі,** -ая, -ае.

НЮА́НС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Адценне, тонкае адрозненне у чым-н. *Музычныя нюансы.* ‖ *прым.* **нюа́нсны,** -ая, -ае.

НЮ́НІ: распусціць нюні (разм. неадабр.) — раскіснуць, расплакацца.

НЮ́НЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *м.* і *ж.* (разм.). Плакса, ныцік.

НЮХ, -у, *м.* **1.** Здольнасць да ўспрыняцця і адрознівання пахаў (адно з пяці знешніх пачуццяў). *У сабакі добры н.* **2.** *перан.* Чуццё, кемлівасць. *У яго добры н. на ўсё новае.* ◊ **Ні за нюх (панюх) табакі** (разм.) — ні за што, дарэмна (загінуць, прапасці). **Сабачы нюх** — вострае адчуванне паху.

НЮ́ХАЎКА, -і, *ДМ* -хаўцы, *мн.* -і, -хавак, *ж.* (груб.). Нос. *Я табе нюхаўку растаўку.*

НЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Удыхаць праз нос які-н. пах. *Н. паветра.* **2.** *што.* Удыхаць у нос лекавыя або наркатычныя сродкі. *Н. нашатыр.* **3.** *перан.* Выведваць, высочваць (разм.). ◊ **І не нюхаў** *чаго* (разм. неадабр.) — не зведаў чаго-н., не ведае чаго-н. *Не нюхаў пораху* (не быў на вайне). ‖ *зак.* **panю́хаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.). ‖ *аднакр.* **нюхну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **нюханне,** -я, *н.*; *прым.* **ню́хальны,** -ая, -ае. *Н. тытунь.*

НЮ́ХАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які нюхае што-н. (тытунь, наркотыкі і пад.). ‖ *ж.* **ню́хальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

НЯ... (*гл.* **не...**), *прыстаўка.* Ужыв. замест «не...» ў тых выпадках, калі націск падае на першы пасля прыстаўкі склад, напр. *нядобры, няшчасце, нядужы.*

НЯБА́ЧАНЫ, -ая, -ае. Выключны, незвычайны. *Н. поспех. Н. ураджай.*

НЯБА́ЧНЫ, -ая, -ае. Недаступны для зроку; скрытны. *Н. самалёт.* ‖ *наз.* **нябачнасць,** -і, *ж.*

НЯБЕСНА-... Першая частка складаных слоў са знач. колеру бязвоблачнага неба, мякка-блакітны, напр. *нябесна-блакітны, нябесна-сіні.*

НЯБЕ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* неба. **2.** *перан.* Цудоўны, чароўны, вельмі прыгожы. *Над цудам цуд н. Нябеснае стварэнне.* ○ **Нябесныя целы** (спец.) — планеты, каметы, зоркі, галактыкі і іншыя касмічныя аб'екты, што вывучаюцца астраноміяй.

НЯБО́ЖЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Мёртвы чалавек, мярцвяк. ‖ *ж.* **нябо́жчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **нябо́жчыцкі,** -ая, -ае.

НЯБО́СЬ, *часц. у знач. пабочн.* (разм.). Ужыв. для ўзмацнення зместу выказвання ў значэнні: напэўна, відаць. *А. мае ж вы родненькія, замарыліся н.*

НЯБЫ́Т, -у, *М* -бы́це, *м.* Адсутнасць быцця, існавання, жыцця. *Адысці ў н.*

НЯВА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае вялікага значэння; малазначны. *Няважная справа.* **2.** Не зусім добры, пасрэдны. *Н. тавар. Н. настой.* ‖ *наз.* **нява́жнасць,** -і, *ж.*

НЯВЕ́ДАННЕ, -я, *н.* Адсутнасць звестак аб чым-н.; адсутнасць ведаў у якой-н. галіне. *Н. замежных моў падразае крылы ў навуку.*

НЯВЕ́Р'Е, -я, *н.* **1.** Адсутнасць веры ў што-н., няўпэўненасць у чым-н. *Інжынеры часта з нявер'ем ішлі на будаўніцтва атамнай станцыі.* **2.** Адсутнасць веры ў бога.

НЯВЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які парушае вернасць каму-, чаму-н.; здрадлівы. *Н. сябар.* **2.** Які парушае вернасць у шлюбе. *Н. муж.* **3.** Недакладны ва ўспрыманні. *Н. слых.* **4.** Той (тая), хто вызнае чужую веру. *Гарэлі вёскі няверных* (наз.) *на беразе Дуная.* ‖ *наз.* **няве́рнасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

НЯВЕ́РУЮЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто адмаўляе рэлігію, не верыць у існаванне бога. *Ён н.* ‖ *ж.* **няве́руючая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

НЯВЕ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *мн.* -ы, -ве́ст, *ж.* Дзяўчына або жанчына, якая выходзіць замуж, а таксама дзяўчына, якая дасягнула шлюбнага ўзросту. *Жаніх і н. У суседкі ўжо дачка н.*

НЯВЕ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жонка сына. *Як добрая свякроў, то добрая і н.* (прыказка).

НЯВЕ́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Той, хто парушае правілы ветлівасці, абыходзіцца няветліва, нетактоўна з іншымі. *Н. чалавек. Н. адказ.* ‖ *наз.* **няве́тлівасць,** -і, *ж.*

НЯВЕ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* Станавіцца калекай, калечыцца.

НЯВЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., каго-што.* Наносячы фізічныя пашкоджанні, калечыць каго-н.; ламаць што-н. *Н. твар. Н. душы людзей* (перан.: рабіць дрэнны ўплыў). ‖ *наз.* **няве́чанне,** -я, *н.*

НЯВІ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Недаступны для зроку; нябачны. **2.** Несамавіты, непрыгожы на выгляд. *Стаяла збедніўшыся маленькая нявідная дзяўчынка.*

НЯВІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Маральна чысты, бязгрэшны. *Нявінная ахвяра.* **2.** Наіўны, прастадушны. *Прыкінуцца нявінным.* **3.** Бяскрыўдны, бясшкодны. *Нявіннае какецтва.* **4.** Цнатліва-сумленны. *Нявінная нявеста.* **5.** Тое, што і невінаваты. ‖ *наз.* **няві́ннасць,** -і, *ж.*

НЯВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., каго (што).* Прымушаць рабіць што-н. супроць жадання, волі. *Яе ніхто не няволіў ехаць туды.* ‖ *зак.* **прыняво́ліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

НЯВО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Раб, зняволены. **2.** *перан., чаго.* Чалавек, які знаходзіцца пад уплывам, уладаю чаго-н. *Н. пачуццяў.* ‖ *ж.* **няво́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **няво́льніцкі,** -ая, -ае.

НЯВО́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Рабства, няволя. ‖ *прым.* **няво́льніцкі,** -ая, -ае.

НЯВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які зроблены, адбыўся не наўмысна; выпадковы. *Н. сведка.* **2.** Які адбываецца не па сваёй волі; вымушаны. *Нявольнае расстанне з родным домам.* **3.** Тое, што і паднявольны (у 1 знач.). ‖ *наз.* **няво́льнасць,** -і, *ж.*

НЯВО́ЛЯ, -і, *ж.* **1.** Адсутнасць незалежнасці, свабоды, палон, рабства. *Загінуць у няволі.* **2.** Патрэба, неабходнасць.

НЯВЫ́ГАДНЫ, -ая, -ае. Які не дае прыбытку, даходу, не прыносіць выгады. *Нявыгадная здзелка.* ‖ *наз.* **нявы́гаднасць,** -і, *ж.*

НЯВЫ́ЕЗД, -у, *М* -дзе, *м.* Бязвыезнае пражыванне на адным месцы. *Даць падпіску аб нявыездзе.*

НЯВЫ́КРУТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (разм.). Цяжкае або бязвыхаднае становішча. *Н. з сенам.*

НЯВЫ́ХАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Няяўка на працу, прагул.

НЯГА́ШАНЫ, -ая, -ае.: **нягашаная вапна** (спец.) — вапна ў бязводным стане, калі яна нагадвае сабой белыя, шэрыя, жоўтыя кавалкі рэчыва, якія складаюцца з вокісу кальцыю.

НЯГЕ́ГЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Кволы, слабы; няўдалы. *Н. конь.* **2.** Непрыгожы з выгляду, нязграбны. *Нягеглыя літары.* **3.** Няўмелы, ні да чаго не здатны. *Нягеглая гаспадыня.* ‖ *наз.* **няге́гласць,** -і, *ж.*

НЯГО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек ганебных, несумленных паводзін; нізкі чалавек. *Ён аказаўся нягоднікам.* ‖ *ж.* **нягодніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **няго́дніцкі,** -ая, -ае.

НЯГО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Якога нельга выкарыстаць; непрыгодны, дрэнны. *Нягодная сякера.* **2.** Нізкі ў маральных адносінах; паганы, нядобры. *Н. чалавек.* ‖ *наз.* **няго́днасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

НЯГО́ЖЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і нягодны (у 1 знач.).

НЯГРЭ́БЛІВЫ, -ая, -ае. Просты, без прэтэнзій, які задавальняецца самым малым. *Н. густ. Н. чалавек.* ‖ *наз.* **нягрэ́блівасць,** -і, *ж.*

НЯГУ́СТА, *безас. у знач. вык., каго-чаго* (разм.). Мала, нямнога. *Грошай у нас н.*

НЯДА́ЎНА, *прысл.* Не так даўно, у недалёкім мінулым. *Мы прыйшлі сюды н.*

НЯДА́ЎНІ, -яя, -яе. **1.** Які адбыўся ў недалёкім мінулым; які існуе мала часу. *Нядаўнія падзеі. Нядаўняе знаёмства.* **2.** Які быў кім-н. незадоўга да сучаснага моманту. *Н. сусед.*

НЯДБА́ЙНЫ, -ая, -ае. Які абыякава адносіцца да сваіх абавязкаў; лянівы. *Н. гаспадар.* ‖ *наз.* **нядба́йнасць,** -і, *ж.*

НЯДБА́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* (разм.). Нядбалы, лянівы чалавек. ‖ *ж.* **нядба́ліца,** -ы, *мн.* -ы, -ліц. ‖ *прым.* **нядба́льскі,** -ая, -ае.

НЯДБА́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і нядбайны. ‖ *наз.* **нядба́ласць,** -і, *ж.*

НЯДЗЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Калектыўная добраахвотная бясплатная грамадска-карысная праца, якая выконваецца ў нядзелю.

НЯДЗЕ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -дзе́ль; *ж.* Сёмы дзень тыдня, агульны дзень адпачынку. ‖ *прым.* **нядзе́льны,** -ая, -ае.

НЯДО́БРА, *безас. у знач. вык.* **1.** Дрэнна, не па душы. *Усё яму н.* **2.** *каму.* Пра цяжкі фізічны або душэўны стан. *Што табе н., мая галубка? Можа вадзіцы вып'еш?*

НЯДОБРАЗЫЧЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* Чалавек, які нядобразычліва настроены ў адносінах да каго-, чаго-н. ‖ *ж.* **нядобразычлі́віца,** -ы, *мн.* -ы, -лівіц.

НЯДОБРАЗЫЧЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які не зычыць дабра каму-н.; выражае непрыязнасць да каго-, чаго-н. *Нядобразычлівыя адносіны.* ‖ *наз.* **нядобразычлі́васць,** -і, *ж.*

НЯДОБРАСУМЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які абыякава, без старання выконвае свае абавязкі. *Н. працаўнік.* **2.** Заснаваны на нядбайстве, на несумленных адносінах да чаго-н. *Н. ўчынак.* **3.** Выкананы без шчырасці і старання. *Нядобрасумленная работа.* ‖ *наз.* **нядобрасумле́ннасць,** -і, *ж.*

НЯДО́БРЫ, -ая, -ае. **1.** Які непрыязна настроены да людзей, злосны. *Н. чалавек. Нядобрая ўсмешка.* **2.** Непрыемны, кепскі. *Нядобрыя весці. Пачуць сэрцам нядобрае* (наз.). **3.** Дрэнны, заганны ў маральным плане. *Нядобрая рыса характару.* **4.** Варты дрэннай ацэнкі; не такі, якім павінен быць. *Н. тавар.*

НЯДО́ІМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (уст.). Частка падатку, збору, не ўнесеная плацельшчыкам у тэрмін. *Плаціць нядоімку.* ‖ *прым.* **нядо́імкавы,** -ая, -ае.

НЯДО́ІМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Плацельшчык, за якім лічыцца нядоімка.

НЯДО́ШЛЫ, -ая, -ае (разм.). Слабы, худы. *Н. конь.* ‖ *наз.* **нядо́шласць,** -і, *ж.*

НЯДУ́ЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Недамагаць, хварэць.

НЯДУ́ЖЫ, -ая, -ае. Слабы фізічна; хваравіты. *Н. дзядок сядзеў на прызбе.* ‖ *наз.* **няду́жасць,** -і, *ж.*

НЯДУ́ЖЫЦЦА, -жыцца; *безас., незак.* Нездаровіцца. *Апошнія гады старому нядужылася.*

НЯЁМКІ, -ая, -ае. **1.** Такі, у якім няручна быць, знаходзіцца. *Няёмкая поза. Н. шлем. Няёмка* (безас. у знач. вык.) *сядзець.* **2.** *перан.* Непрыемны, цяжкі. *Трапіць у няёмкае становішча.* **3.** *перан.* Не зусім прыстойны, недазволены этыкай. *П'яны не саромеўся і дазваляў сабе няёмкія выразы.* ‖ *наз.* **няёмкасць,** -і, *ж.*

НЯЗВА́НЫ, -ая, -ае. Які з'явіўся куды-н. без запрашэння. *Н. госць.*

НЯЗБЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, што не можа збыцца; нездзяйсняльны. *Нязбытныя планы.* **2.** Такі, якога нельга або цяжка пазбыцца. *Н. сум. Нязбытная туга.* ‖ *наз.* **нязбы́тнасць,** -і, *ж.*

НЯЗВЕ́ДАНЫ, -ая, -ае. Які не даследавалі, не вывучалі раней; зусім незнаёмы. *Н. край. Нязведанае пачуццё.* ‖ *наз.* **нязве́данасць,** -і, *ж.*

НЯЗВЫ́КЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і нязвычны. ‖ *наз.* **нязвы́класць,** -і, *ж.*

НЯЗВЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Не такі, як усе, як ва ўсіх; асаблівы. *Н. чалавек. І твар у яго н., нейкі трохвугольны.* **2.** Такі, да якога не прывыклі, які з'яўляецца новым для каго-н. *Нязвычныя абставіны.* **3.** Такі, які не мае прывычкі, навыку ў чым-н. *Кузня для яго была нязвычнай справай.* ‖ *наз.* **нязвы́чнасць,** -і, *ж.*

НЯЗВЯ́ЗНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены лагічнай сувязі, паслядоўнасці. *Н. тэкст.* ‖ *наз.* **нязвя́знасць,** -і, *ж.*

НЯЗГА́СЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і нязгасны. ‖ *наз.* **нязга́сласць,** -і, *ж.*

НЯЗГА́СНЫ, -ая, -ае (высок.). **1.** Такі, што гарыць увесь час. *Нязгаснае святло зор.* **2.** *перан.* Які не траціць з часам сваёй сілы; неаслабны. *Нязгасныя моц славы.* ‖ *наз.* **нязга́снасць,** -і, *ж.*

НЯЗГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Адсутнасць адзінства ў думках, поглядах. *Выказаць рашучую нязгоду з таварышам.* **2.** Разлад, сварка. *Н. ў сям'і.* **3.** Адмоўны адказ на што-н. *Яе зацятае маўчанне ўсе разумелі як нязгоду.*

НЯЗГРА́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае непрыгожую, нястройную постаць. *Н. хлопец.* **2.** Няспрытны ў рухах, непаваротлівы. *Н. мужчына.* **3.** Груба, аляпавата зроблены (пра рэчы). *Цацка мела н. выгляд.* ‖ *наз.* **нязгра́бнасць,** -і, *ж.*

НЯЗДА́РА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм.). Бездар, пазбаўлены здольнасцей да чаго-н.; няўмека. *Пра сапраўднага майстра ніхто не скажа — н.*

НЯЗДА́ТНЫ, -ая, -ае. Які не мае адпаведнай здольнасці да чаго-н. *Н. да музыкі.* ‖ *наз.* **нязда́тнасць,** -і, *ж.*

НЯЗЛО́МНЫ, -ая, -ае (высок.). **1.** Такі, якога нельга перамагчы, знішчыць; вельмі ўстойлівы, моцны. *Н. народ.* **2.** *перан.* Стойкі, цвёрды ў перакананнях, намерах; які выражае цвёрдасць, стойкасць. *Нязломная вера ў перамогу.* ‖ *наз.* **нязло́мнасць,** -і, *ж.*

НЯЗМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які не змяняецца, не можа быць зменены; пастаянны. *Нязменныя прынцыпы.* **2.** Заўсёдны, звычайны для каго-, чаго-н.; заўсёды аднолькавы. *Н. капялюш.* **3.** Такі, якога не зменьваюць. *Н. старшыня.* **4.** У граматыцы: часціны мовы, якія не маюць форм скланення і спражэння. ‖ *наз.* **нязме́ннасць,** -і, *ж.*

НЯЗМЕ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі вялікі, які не паддаецца вымярэнню; неабдымны. *Нязмерная прастора.* **2.** *перан.* Незвычайна глыбокі, моцны (пра пачуцці). *Нязмернае гора.* ‖ *наз.* **нязме́рнасць,** -і, *ж.*

НЯЗНА́ЙКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -на́йцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -на́ек (разм.). Пра чалавека, які мала ведае або нічога не ведае.

НЯЗНА́НЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Не бачаны раней, невядомы; нявывучаны. *Н. край. Вывучыць нязнанае* (наз.). **2.** Такі, якога не давялося перажыць, зведаць; нязведаны. *Нязнанае пачуццё.* ‖ *наз.* **нязна́насць,** -і, *ж.*

НЯЗНА́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Невялікі па колькасці, велічыні, сіле. *Нязначная сума грошай.* **2.** Які не мае істотнага значэння, малаважны. *Нязначныя змены.* ‖ *наз.* **нязна́чнасць,** -і, *ж.*

НЯЗНО́СНЫ, -ая, -ае. Такі, што перавышае цярпенне, які пераносіцца з цяжкасцю. *Н. боль. Нязносныя пакуты.* ‖ *наз.* **нязно́снасць,** -і, *ж.*

НЯЗРУ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены зручнасці ў карыстанні; дрэнна прыстасаваны для чаго-н. *Нязручнае месца. Вузкі н. праход.* **2.** Які не садзейнічае поспеху, непрыдатны для дасягнення жаданых вынікаў. *Н. момант.* **3.** Няёмкі ў якіх-н. адносінах, які абцяжарвае працу (пра інструмент, работу і пад.). *Н. гэблік.* ‖ *наз.* **нязру́чнасць,** -і, *ж.*

НЯЙ—НЯЎ

НЯЙНАКШ, *прысл.* (разм.). Тое, што і няйначай.

НЯЙНАЧАЙ. 1. *прысл.* Напэўна, менавіта. *Н. сёння павінен прыехаць сын.* 2. *у знач. пабочн.* Хутчэй за ўсё, відвочна. *Н., пастушкі спалілі стажок сена.*

НЯЛАДНЫ, -ая, -ае (разм.). Дрэнны, нядобры, не такі, як трэба. *Няладная пагода. У сям'і тварылася няладнае* (наз.).

НЯЛАСКА, -і, *ДМ* -ласцы, *ж.* Непрыхільнасць, нядобразычлівасць да каго-н. *Быць у няласцы ў каго-н.*

НЯЛАСКАВЫ *і* **НЕЛАСКАВЫ**, -ая, -ае. 1. Які не праяўляе ласкавасці ў абыходжанні з кім-н.; суровы. *Неласкавае дзіця.* 2. Нязветлівы, недалікатны ў адносінах да каго-н. *Нясласкавы прыём гасцей.* ‖ *наз.* **нясласкавасць** *і* **неласкавасць**, -і, *ж.*

НЯЛЮДСКІ, -ая, -ае. 1. Не ўласцівы чалавеку, не характэрны для чалавека. *З лесу даносіўся страшэнны н. крык.* 2. Які перавышае чалавечыя магчымасці, сілы, моцны па ступені праяўлення. *Давялося многім перанесці нялюдскія пакуты.* 3. Антыгуманны, бесчалавечны; ганебны. *Нялюдская вайна.* 4. Дрэнны, кепскі (разм.). *Нялюдская дарога.*

НЯМА, *безас. у знач. вык., каго-чаго.* 1. Не быць у наяўнасці, адсутнічаць. *Н. грошай. Яго н. дома.* 2. У знач. няпоўнага сказа пры адмоўных адказах на пытанні. *Ці дома бацька? Няма.* ◊ **Няма чаго (і) гаварыць** (разм.) — выраз упэўненай згоды, безумоўна, пэўна. *Чалавек ён працавіты, няма чаго гаварыць.* **Няма нічога лепшага (горшага), як...** — самае лепшае (горшае). *Няма нічога лепшага, як адпачынак каля мора.*

НЯМАШАКА, *безас. у знач. вык.* (разм.). Тое, што і няма.

НЯМЕЦКІ *гл.* немцы.

НЯМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* 1. Станавіцца нямым; змаўкаць, застываць у маўчанні. *Н. ад захаплення* (перан.). 2. *перан.* Траціць адчувальнасць; рабіцца нерухомым. *Ногі немеюць ад холаду.* ‖ *зак.* **анямець**, -ею, -ееш, -ее *і* **занямець**, -ею, -ееш, -ее.

НЯМНОГА, *прысл., у знач. вык.* Мала, не вельмі многа. *Адным рукамі н. зробіш* (прыказка). *Жывых партызан засталося н.*

НЯМНОГАЕ, -ага, *н.* Нязначная частка чаго-н. *З таго нямногага ўсё ж сёе-тое выбраць можна.*

НЯМНОГІЯ, -іх. Якія складаюць невялікую частку каго-, чаго-н.; асобныя, некаторыя. *Н. вярнуліся з бою.*

НЯМОГЛЫ, -ая, -ае (разм.). Слабы, хваравіты. *Ішоў ён нямоглым крокам.* ‖ *наз.* **нямогласць**, -і, *ж.*

НЯМОЖАЦЦА, *безас.; незак., каму* (разм.). Нездаровіцца. *Ужо тыдзень як мне н.*

НЯМОЖНА, *безас. у знач. вык.* 1. Не дазваляецца, забаронена. *Па газонах хадзіць н.* 2. Немагчыма, няма магчымасці (разм.). *Далей так жыць н.*

НЯМЫ, -ая, -ое. 1. Пазбаўлены здольнасці гаварыць. *Нямое дзіця. Школа для нямых* (наз.). 2. *перан.* Маўклівы, ціхі. *Нямая цішыня.* 3. *перан.* Скрыты, затоены. *Н. папрок.* ○ **Нямая карта** — вучэбная геаграфічная карта без абазначэння назваў. **Нямое кіно** — негучанае кіно. **Нямая роля** — роля без слоў.

НЯНАВІСЦЬ, -і, *ж.* Пачуцці моцнай варожасці, непрыязнасці. *Н. да ворага.*

НЯНЬКА, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* 1. Жанчына, якая даглядае дзяцей у сям'і. *Пайсці ў нянькі. У сямі нянек дзіця без носа* (прыказка). 2. *перан.* Той, хто апякае каго-н., клапоціцца пра каго-н. ‖ *ласк.* **няня**, -і, *мн.* -і, нянь, *ж.* ‖ *прым.* **нянчын**, -а.

НЯНЬЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* 1. *з кім.* Даглядаць дзіця. 2. *перан., з кім-чым.* Празмерна клапаціцца аб кім-, чым-н., удзяляць шмат увагі каму-, чаму-н. *З ім не варта н.*

НЯНЬЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., каго.* Даглядаць дзіця. *Н. унукаў.*

НЯНЯ, -і, *мн.* -і, нянь, *ж.* 1. *гл.* нянька. 2. Санітарка ў бальніцы, медпункце.

НЯПАРНАКАПЫТНЫЯ, -ых, *адз.* няпарнакапытнае, -ага, *н.* Атрад млекакормячых з адным пальцам (з цэлым нераздвоеным капытом), да якога адносяцца конь, насарог і тапір.

НЯПОЎНАГАЛОССЕ, -я, *н.* У мовазнаўстве: наяўнасць у стараславянскай мове ў каранёвых марфемах спалучэнняў ра, ла, ре, ле паміж зычнымі, што адпавядаюць усходнеславянскім оро, оло, ере, напр. страна — сторона, прохладный — холодный, млеко — молоко. ‖ *прым.* **няпоўнагалосны**, -ая, -ае. *Няпоўнагалосныя спалучэнні.*

НЯПРАЎДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* 1. Тое, што знаходзіцца ў супярэчнасці з праўдай; хлусня. *Няпраўдай свет пройдзеш, ды назад не вернешся* (з нар.). 2. Ашуканства, падман. *Многа пабачыў на вяку ашуканства і няпраўды.* 3. *у знач. вык.* Не адпавядае сапраўднасці. *Н., што ён памяняў месца працы. — Ён твой сябар? — Н.*

НЯПРОШАНЫ, -ая, -ае. Які з'явіўся куды-н. без запрашэння, нечаканы. *Н. госць.*

НЯПЭЎНЫ, -ая, -ае. 1. Які не заслугоўвае давер'я. *Няпэўныя звесткі.* 2. Ненадзейны, дакладна не ўстаноўлены. *Н. заробак. Няпэўнага ўзросту жанчына.* 3. Пазбаўлены цвёрдасці, нерашучы. *Няпэўныя крокі.* ‖ *наз.* **няпэўнасць**, -і, *ж.*

НЯСЕННЕ[1—2] *гл.* несці[1—2].

НЯСІЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Страчваць сілы, станавіцца слабым, бяссільным. *З кожным днём нясілее дзед.*

НЯСІЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., каго-што.* Пазбаўляць сілы, рабіць бяссільным. *Нясіліць стома рукі.*

НЯСКЛАДНЫ, -ая, -ае. 1. Які не вызначаецца складнасцю, зграбнасцю; нязграбны. *Няскладная фігура.* 2. Пазбаўлены лагічнай паслядоўнасці, сувязі. *Няскладная размова.* ‖ *наз.* **няскладнасць**, -і, *ж.*

НЯСКОРАНЫ, -ая, -ае. Які не скарыўся сіле, уладзе каго-, чаго-н. *Н. народ.* ‖ *наз.* **няскоранасць**, -і, *ж.*

НЯСЛАВА, -ы, *ж.* Благая слава, ганьба. *За благія ўчынкі дзяцей бацькам н.*

НЯСЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; *незак., каго-што.* Сваімі паводзінамі, учынкамі ганьбіць, прыносіць няславу каму-н. *Дурныя плёткі няславілі ўвесь род Барыса.*

НЯСПРАЎНЫ, -ая, -ае. 1. Які мае пашкоджанні; сапсаваны. *Н. матор.* 2. Неакуратны, нядобрасумленны ў выкананні сваіх абавязкаў, даручэнняў і пад. *Н. плацельшчык.* ‖ *наз.* **няспраўнасць**, -і, *ж.*

НЯСПРЫТНЫ, -ая, -ае. Нялоўкі, непаваротлівы, марудны ў рабоце. *Няспрытныя рукі.* ‖ *наз.* **няспрытнасць**, -і, *ж.*

НЯСПЫННЫ, -ая, -ае. 1. Такі, што адбываецца бесперастанку, не спыняецца. *Няспыннае цячэнне ракі.* 2. Які рухаецца суцэльнай паласой. *Няспыннае людское мора.* ‖ *наз.* **няспыннасць**, -і, *ж.*

НЯСТАЧА, -ы, *ж.* 1. Адсутнасць каго-, чаго-н. у неабходнай колькасці; недахоп. *Н. рабочых.* 2. Выяўленая пры праверцы чаго-н. недастача грашовых, матэрыяльных сродкаў, тавараў і пад. *Пакрыць нястачу тэрмінова.* 3. Адсутнасць сродкаў для існавання; беднасць. *Прыціснутыя нястачаю, людзі шукалі пабочных заробкаў.*

НЯСТОМНЫ, -ая, -ае. 1. Які не ведае стомы; настойлівы, упарты. *Н. працаўнік. Н. ў пошуках ісціны.* 2. Неаслабны, пастаянны. *Н. гоман птушак.* ‖ *наз.* **нястомнасць**, -і, *ж.*

НЯСТРЫМАНЫ, -ая, -ае. 1. Які не можа валодаць сабой, стрымлівацца. *Н. чалавек.* 2. Якога немагчыма стрымаць. *Нястрыманая сіла. Н. смех.* ‖ *наз.* **нястрыманасць**, -і, *ж.*

НЯСТРЫМНЫ, -ая, -ае. 1. Якога немагчыма стрымаць, утрымаць. *Нястрымныя рыданні.* 2. Незвычайна моцны ў сваім праяўленні. *Нястрымнае жаданне працаваць.* 3. Такі, што цяжка вытрымаць; нясцерпны, невыносны. *Н. боль.* ‖ *наз.* **нястрымнасць**, -і, *ж.*

НЯСУН, несуна, *мн.* несуны, несуноў, *м.* (разм.). Той, хто нясе з сабою што-н. з вытворчасці, з месца працы. *Барацьба з несунамі.*

НЯСУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Курыца, якая нясе яйкі.

НЯСЦЕРПНЫ, -ая, -ае. Такі, які цяжка, нельга цярпець, невыносны. *Нясцерпная спёка. Нясцерпна* (прысл.) *баліць зуб.* ‖ *наз.* **нясцерпнасць**, -і, *ж.*

НЯТЛЕННЫ, -ая, -ае (высок.). 1. Які не паддаецца гніенню, тленню (уст.). *Нятленныя мошчы.* 2. *перан.* Які ніколі не знікае; вечны. *Н. помнік гісторыі.* ‖ *наз.* **нятленнасць**, -і, *ж.*

НЯЎВАГА, -і, *ДМ* -вазе, *ж.* 1. Рассеянасць; адсутнасць або недахоп увагі. *Н. вучняў на ўроку.* 2. Непавага, раўнадушнасць. *Н. да старэйшых.*

НЯЎВАЖЛІВЫ, -ая, -ае. 1. Рассеяны, без дастатковай увагі. *Н. слухач.* 2. Які не праяўляе ўвагі да каго-, чаго-н.; нязветлівы. *Н. да сям'і.* 3. Такі, што не можа быць прыняты да ўвагі. *Няўважлівыя прычыны.* ‖ *наз.* **няўважлівасць**, -і, *ж.*

НЯЎВАЖНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і няўважлівы. ‖ *наз.* **няўважнасць**, -і, *ж.*

НЯЎВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* Адсутнасць узгодненасці, непаразуменне. *Н. ў рабоце.*

НЯЎДАЛІЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -ліц (разм.). Такі, які за што ні бярэцца, робіць няўдала; няўмелы, няўклюдны чалавек.

НЯЎДАЧА, -ы, *мн.* -ы, -дач, *ж.* Адсутнасць удачы, поспеху. *Пацярпець няўдачу.*

НЯЎДАЧЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, якому не шанцуе, у якога ва ўсім няўдачы. ‖ *наз.* **няўдачлівасць**, -і, *ж.*

НЯЎДАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Няўдачлівы чалавек. ‖ *ж.* **няўдачніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

НЯЎДАЧНЫ, -ая, -ае. 1. Не такі, які павінен быць, якога чакалі, які суправаджаецца няўдачай. *Няўдачная паездка.* 2. Нездавальняючы, кепскі. *Н. фотаздымак.* ‖ *наз.* **няўдачнасць**, -і, *ж.*

НЯЎДЗЯЧНЫ, -ая, -ае. 1. Які не праяўляе ўдзячнасці за зробленыя паслугі. *Нельга быць няўдзячным.* 2. Які не апраўдвае патрачаных намаганняў, надзей. *Няўдзячная работа.* ‖ *наз.* **няўдзячнасць**, -і, *ж.* ◊ **Чорная няўдзячнасць** — зло замест удзячнасці за зробленыя паслугі.

НЯЎДОБІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Зямля, малапрыгодная для пасеваў сельскагаспадарчых культур.

НЯЎЖО, *часц. пытальная.* Ужыв. ў пытальных сказах у знач. хіба? ці магчыма? *Н. ён згадзіўся? Н. гэта праўда?*

НЯЎЖЫЎЧЫВЫ, -ая, -ае. Які дрэнна ладзіць з іншымі людзьмі. *Н. чалавек. Н. характар.* ‖ *наз.* **няўжыўчывасць**, -і, *ж.*

НЯЎЗБРОЕНЫ, -ая, -ае. Які не мае пры сабе зброі. ◊ **Няўзброеным вокам (відаць)** —

1) без дапамогі аптычных прыбораў; 2) лёгка і адразу (пра відавочнае, зусім зразумелае).

НЯЎЗГО́ДНЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены ўзгодненасці, адзінства. *Няўзгодненыя дзеянні.* **2.** Які не ўзгаднілі або не паспелі ўзгадніць з кім-н. *Н. план.* ‖ *наз.* **няўзго́дненасць,** -і, *ж.*

НЯЎЗНА́К, *прысл.* **1.** Непрыкметна. *Смяяцца н.* **2.** Выпадкова, ненаўмысна. *Сустрэліся н.*

НЯЎКЛЮ́ДА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -лю́д *і* -аў (разм.). **1.** Той (тая), хто мае нязграбную фігуру, пазбаўлены спрыту ў рухах. **2.** Неахайны чалавек, мурза. *Н. бачны здалёк.*

НЯЎКЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Пазбаўлены зграбнасці, лоўкасці ў рухах; непаваротлівы. *Н. мядзведзь.* **2.** *перан.* Дрэнна, недастаткова апрацаваны; няскладны. *Няўклюдныя выразы.* ‖ *наз.* **няўклю́днасць,** -і, *ж.*

НЯЎЛА́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Не забяспечаны ўсім неабходным. *Н. быт.* ‖ *наз.* **няўла́джанасць,** -і, *ж.*

НЯЎЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якога цяжка злавіць, застаць дзе-н. *Ваш намеснік н.* **2.** Ледзь прыкметны. *Н. рух. Н. пах сена.* ‖ *наз.* **няўло́ўнасць,** -і, *ж.*

НЯЎМЕ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -ме́цы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ме́к (разм.). Няўмелы, няздатны да чаго-н. чалавек. *І н. спячэ, як з засека цячэ* (прыказка).

НЯЎМЕ́РУ, *прысл.* (разм.). Больш, чым трэба, чым патрабуе мера. *Н. худзенькі хлопчык.*

НЯЎМО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Такі, якога нельга ўпрасіць; непахісны. *Н. ляснік.* **2.** *перан.* Такі, што нельга парушыць; бясспрэчны; бязлітасны. *Няўмольнае рашэнне. Няўмольная хвароба.* ‖ *наз.* **няўмо́льнасць,** -і, *ж.*

НЯЎПРА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). Немагчымасць выканаць, зрабіць усё, што патрэбна. *Н. з работай.*

НЯЎПЫ́ННЫ, -ая, -ае. Такі, што не спыняецца, беспераПынны. *Н. струмень.* ‖ *наз.* **няўпы́ннасць,** -і, *ж.*

НЯЎРО́БЛЕНЫ, -ая, -ае. Які ніколі або даўно не ўрабляўся (пра зямлю, глебу і пад.). *Яго больш за ўсё хвалявала няўробленая зямля.* ‖ *наз.* **няўро́бленасць,** -і, *ж.*

НЯЎРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* (разм.). Дрэнны, нізкі ўраджай; недарод. *У гэтым годзе н. і неўмалот.*

НЯЎРО́КАМ, *прысл.* Выпадкова, нечакана. *Калі я засну н., разбудзі.* ◊ **Няўрокам кажучы** — каб не сурочыць.

НЯЎРО́ЧНЫ, -ая, -ае. Пра час: не прызначаны, не вызначаны, не абумоўлены. *Прыйсці ў н. час.* ‖ *наз.* **няўро́чнасць,** -і, *ж.*

НЯЎРЫ́МСЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не можа супакоіцца, сунякцца; непаседлівы. *Няўрымслівая натура.* **2.** Рухавы, шумлівы, нецярплівы. *Самыя наравістыя, няўрымслівыя коні ў яго руках станавіліся рахманыя.* ‖ *наз.* **няўры́мслівасць,** -і, *ж.*

НЯЎСТО́ЙКА, -і, *ДМ* -то́йцы, *мн.* -і, -то́ек, *ж.* Штраф за невыкананне адным з дагаворных бакоў узятых абавязацельстваў. *Заплаціць няўстойку.*

НЯЎСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Хісткі; пазбаўлены ўстойлівасці, цвёрдай апоры. *Н. памост.* **2.** *перан.* Які часта мяняецца, непастаянны. *Няўстойлівае надвор'е.* **3.** *перан.* Які лёгка паддаецца розным уплывам, нястойкі ў сваіх поглядах, перакананнях. ‖ *наз.* **няўсто́йлівасць,** -і, *ж.*

НЯЎТО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, што нельга здаволіць, наталіць. *Н. голад. Няўтольная смага.* ‖ *наз.* **няўто́льнасць,** -і, *ж.*

НЯЎХІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які не мае адхіленняў ад чаго-н.; пастаянны. *Н. рост вытворчасці.* **2.** Такі, што нельга парушыць, які не падлягае адвольнаму змяненню; абавязковы. *Н. закон.* **3.** Непазбежны, які вынікае з абставін; немінучы. *Над кожным злачынцам звісае няўхільная кара.* ‖ *наз.* **няўхі́льнасць,** -і, *ж.*

НЯЎЦЕ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, што немагчыма суцешыць, супакоіць. *Няўцешная маці.* **2.** Вельмі моцны па сіле праяўлення (пра гора, слёзы і пад.). *Няўцешнае гора.* **3.** Які не прыносіць суцяшэння, несуцяшальны. *Няўцешныя весткі.* ‖ *наз.* **няўце́шнасць,** -і, *ж.*

НЯЎЦЯ́М, *безас. у знач. вык., каму* і *з інф.* (разм.). Незразумела; не прыйшло ў галаву. *А мне і н. запытаць.*

НЯЎЦЯ́МНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Такі, што цяжка зразумець, усвядоміць; незразумелы. *Здарылася нешта няўцямнае.* **2.** Які выяўляе неразуменне чаго-н. або адсутнасць думак аб чым-н. *Н. погляд.* ‖ *наз.* **няўця́мнасць,** -і, *ж.*

НЯЎЧА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які наступіў вельмі рана; заўчасны. *Няўчасная смерць.* **2.** Які адбываецца ў непадыходзячы момант. *Н. сум.* ‖ *наз.* **няўча́снасць,** -і, *ж.*

НЯХА́Й, *часц.* і *злуч.* **1.** *часц.* Утварае загадны лад дзеяслова са знач. прымушэння, неабходнасці, заахвочвання. *Н. працуюць. Н. звіняць з расою косы.* **2.** *часц.* У спалуч. з часц. «бы» выражае дапушчэнне з адценнем пажадання магчымасці дзеяння, якое не адбылося. *Н. бы самі так папрацавалі.* **3.** *часц.* У сказах з дзеясловамі загаднага ладу ўзмацняе пажаданне. *Н. ты згары!* **4.** *злуч. уступальны.* Хоць, нягледзячы на тое, што. *Задача н. цяжкая, але выканальная.* ◊ **Няхай бог крые (мінуе, ратуе, бароніць)** (разм.) — ужыв. як пажаданне пазбаўлення ад чаго-н. непрыемнага. **Няхай яго (яе, іх, цябе, вас) немач** (разм.) — праклён са значэннем «чорт яго (яе, іх, цябе, вас) бяры».

НЯХВА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* **1.** *каго-чаго.* Адсутнасць каго-, чаго-н. у неабходнай колькасці; недахоп чаго-н. *Н. часу. Н. спецыялістаў.* **2.** *чаго* і *ў чым.* Адсутнасць дастатковых сродкаў для існавання; нястача. *Яны не ведаюць няхваткі ў прадуктах харчавання.*

НЯХО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Такі, па якім не хадзілі, не ходзяць. *Няходжаныя мясціны.*

НЯЦО́ТНЫ, -ая, -ае. Які не дзеліцца на два. *Н. лік.*

НЯЧЛЕНАРАЗДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены членараздзельнасці; невыразны. *Нячленараздзельнае маўленне.* ‖ *наз.* **нячленараздзе́льнасць,** -і, *ж.*

НЯЧУ́ТНЫ, -ая, -ае. Такі, што не робіць шуму; якога не чуваць зусім, вельмі ціхі. *Прайсці нячутнымі крокамі.* ‖ *наз.* **нячу́тнасць,** -і, *ж.*

НЯЧЫ́СТЫ[1], -ая, -ае. **1.** Брудны, неахайны. *Н. пакой.* **2.** Неаднародны, з дамешкамі чаго-н.; забруджаны; невыразны. *Нячыстая вада. Нячыстыя фарбы.* **3.** Неахайна выкананы, неакуратны (разм.). *Нячыстая апрацоўка.* **4.** Невыразны, не зусім дакладны, правільны (пра гукі, выказванне думак) (разм.). *Н. голас.* **5.** *перан.* Які не вызначаецца сумленнасцю, здольны да махлярства. *Нячыстая справа.* ‖ *наз.* **нечыстата́,** -ы́, *ДМ* -стаце́, *ж.*

НЯЧЫ́СТЫ[2], -ая, -ае (разм. уст.). **1.** Грэшны, д'ябальскі. *Нячыстае месца.* **2. нячысты,** -ага, *м.* Злы дух, чорт. *Вось табе і смяльчак, а нячыстага баіцца.* ◊ **Нячыстая сіла** (разм.) — чорт, д'ябал. **Нячысты дух** — бесцялесная звышнатуральная, надпрыродная істота, нячысцік.

НЯЧЫ́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). У забабонах: нячыстая сіла, чорт.

НЯЧЭ́ПАНЫ, -ая, -ае. Тое, што і нечапаны.

НЯЧЭ́САНЫ[1—2] *гл.* нечасаны[1—2].

НЯШМА́Т, *прысл., у знач. вык.* Не вельмі многа. *Н. ты напрацаваў тут без мяне. На такой гаспадарцы зімой работы н.*

НЯШЧА́ДНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Бязлітасны, няўмольны. *Няшчадная смерць.* **2.** Вельмі моцны па сіле праяўлення. *Няшчадная спёка.* ‖ *наз.* **няшча́днасць,** -і, *ж.*

НЯШЧА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які церпіць гора, бяду, перажывае няшчасце. *Н. чалавек.* **2.** Які з'яўляецца няшчасцем, заключае ў сабе няшчасце. *Н. выпадак.* **3.** Які прыносіць няшчасце або прадвяшчае яго. *Н. дзень.* **4.** Нікчэмны, мізэрны (разм.). *Бедныя людзі цягаліся па свеце, зараблялі няшчасныя рублі.* **5.** Ужыв. як лаянка (разм.). *Дык гэта ты, чарвяк н., спаіў Сяргея?*

НЯШЧА́СЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Бяда, гора; няшчасны выпадак. *Н. на чыгунцы. Н. мне з табой!* **2.** Няўдача, адсутнасць поспеху. *Шчупак з кручка сарваўся, вось н.*

НЯЯ́СНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* няясны. **2.** *мн.* -і, -ей. Што-н. незразумелае, няяснае. *Рассеяць усе няяснасці.*

НЯЯ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дрэнна відаць, не вылучаецца сваімі контурамі. *Няясныя абрысы гор.* **2.** Які ледзь чуваць. *Няясныя словы песні.* **3.** Не зусім зразумелы, невыразны. *Н. намёк.* ‖ *наз.* **няя́снасць,** -і, *ж.*

НЯЯ́СЫЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Буйная птушка атрада соў.

НЯЯ́ЎКА, -і, *ДМ* -я́ўцы, *мн.* -і, -я́вак, *ж.* (афіц.). Адсутнасць каго-н. там, дзе абавязкова патрэбна быць, куды неабходна з'явіцца. *Н. на заняткі. Н. ў суд.*

О — ПА

О

О, *выкл.* **1.** Выражае пачуццё здзіўлення, захаплення, абурэння і пад. *О, якая ў вас прасторная кватэра! О, якія тут чароўныя мясціны! О, як гэта ўсё мне надакучыла.* **2.** Ужыв. для ўзмацнення экспрэсіўнасці выказвання. *О, як хочацца ўсё гэта хутчэй забыць!*

ОБЕР-..., *прыстаўка.* **1.** Утварае назоўнікі, якія азначаюць пасады, чыны (старшы, галоўны), напр. *обер-майстар, обер-кандуктар, обер-пракурор, обер-афіцэр.* **2.** Утварае назоўнікі, што іранічна называюць асобу па вышэйшай ступені якога-н. адмоўнага характару (разм.), напр. *обер-бандыт, обер-жулік, обер-шэльма.*

ОГО́, *выкл.* Выражае здзіўленне, ацэнку. *Ого* (ці *о-го-го*), *колькі грыбоў назбіралі!*

О́ДА, -ы, *ДМ* о́дзе, *мн.* -ы, од, *ж.* Урачысты верш, прысвечаны якой-н. гістарычнай падзеі ці герою. ‖ *прым.* **адычны,** -ая, -ае.

ОДАПІ́СЕЦ, -пі́сца, *мн.* -пі́сцы, -пі́сцаў, *м.* Аўтар, які піша оды.

О́ДУМ, -у, *м.* (разм.). Стан разважання, засяроджанасці, паглыблення ў сябе, у свае думкі. *Іншы раз яго агортваў о. пра здзейсненае.*

ОЙ *і* **ОЙ-ОЙ-О́Й,** *выкл.* **1.** Выражае спалох, здзіўленне, боль. **2.** Узмацняе слова, да якога прымыкае адно або разам з займеннымі словамі «як», «які» (разм.). *Жылося ой як цяжка. Нялёгка было, ой нялёгка.*

О́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Гаварыць, захоўваючы ў вымаўленні ненаціскное «о» пасля цвёрдых зычных: вода замест вада. ‖ *наз.* **о́канне,** -я, *н.*

О́КАЮЧЫ, -ая, -ае. У якім захоўваецца ў вымаўленні ненаціскное «о». *О. дыялект.*

ОМ, -а, *м.* Адзінка электрычнага супраціўлення. ‖ *прым.* **амічны,** -ая, -ае.

ОММЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння супраціўленняў у омах. ‖ *прым.* **омметрычны,** -ая, -ае *і* **оммéтравы,** -ая, -ае.

О́МНІБУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшы шматмесны конны экіпаж на рысорах для перавозкі пасажыраў. ‖ *прым.* **о́мнібусны,** -ая, -ае.

О́МУЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Рыба з сямейства ласосяў. ‖ *прым.* **амулёвы,** -ая, -ае. *Амулёвая ікра.*

О́НІКС, -у, *м.* Мінерал, разнавіднасць агату. ‖ *прым.* **оніксавы,** -ая, -ае.

ОПЕР... Першая частка складаных слоў са знач. аператыўны[1] (у 2 знач.), напр. *оператрад, оперупаўнаважаны.*

О́ПЕРА, -ы, *мн.* -ы, о́пер, *ж.* **1.** Музычна-драматычны твор, у якім дзеючыя асобы спяваюць у суправаджэнні аркестра, а таксама тэатральны паказ такога твора на сцэне. *Оперы Ю.Семеняні. Саліст оперы. З другой оперы* або *не з той оперы* (пра тое, што не мае дачынення да справы; жарт.). **2.** Тэатр, дзе ставяцца такія творы. *Пайсці ў оперу.* ‖ *прым.* **о́перны,** -ая, -ае. *О. спявак. О. тэатр.*

О́ПІЙ, -ю, *м.* Высушаны млечны сок з няспелых галовак маку, які ўжыв. як наркатычны і болесуцішальны сродак. ‖ *прым.* **опійны,** -ая, -ае. *О. мак.*

О́ПІУМ, -у, *м.* Тое, што і опій. ‖ *прым.* **опіумны,** -ая, -ае.

О́ПТАМ, *прысл.* Пра куплю-продаж тавараў: вялікай колькасцю, вялікімі партыямі. *Закупіць о.*

О́ПТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па оптыцы, аптычнай вытворчасці.

О́ПТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел фізікі, які вывучае з'явы і ўласцівасці святла, яго распаўсюджвання і ўзаемадзеяння з рэчывам. **2.** *зб.* Прыборы і інструменты, дзеянне якіх заснавана на законах гэтай навукі. ‖ *прым.* **аптычны,** -ая, -ае.

О́ПТЫМУМ, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць найбольш спрыяльных умоў для каго-, чаго-н. *Тэмпературны о. чалавека.*

О́ПУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асобны музычны твор у шэрагу іншых твораў таго ж аўтара (спец.). **2.** Твор, праца (жарт.). *Пазнаёмся з маім першым опусам.*

О́РГАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Частка арганізма, якая мае пэўную будову і спецыяльнае прызначэнне. *О. зроку. Унутраныя органы.* **2.** *перан., чаго.* Сродак, зброя. *Друк — актыўны о. прапаганды.* **3.** Дзяржаўная ці грамадская ўстанова, арганізацыя. *Мясцовыя органы. О. аховы здароўя.* **4.** Друкаванае выданне, што належыць якой-н. установе.

О́РГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* Разгульнае, разбэшчанае баляванне (у антычныя часы — абрадавае святкаванне ў гонар бога віна і вінаробства).

О́РДЭН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асобы знак узнагароды за выдатныя заслугі. *О. Кастуся Каліноўскага. О. Маці.* ‖ *прым.* **о́рдэнскі,** -ая, -ае. *Ордэнская стужка.*

О́РДЭН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Арганізацыя, таварыства з пэўным статутам (манаская або, у сярэднія вякі, рыцарская і г.д.). *О. езуітаў.* ‖ *прым.* **о́рдэнскі,** -ая, -ае.

О́РДЭР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьмовае распараджэнне; дакумент на атрыманне, выдачу чаго-н. *О. на вобыск. Расходны о. О. на кватэру.* ‖ *прым.* **о́рдэрны,** -ая, -ае.

О́РДЭР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Разнавіднасць спалучэння, парадак размяшчэння частак архітэктурных канструкцый (калон і антаблементу). *Грэчаскі о. Карынфскі о.*

О́СМАС, -у, *м.* (спец.). Прасочванне растваральніка ў раствор скрозь напаўпранікальныя або раслінныя перапонкі, тканкі.

О́СМІЙ, -ію, *м.* (спец.). Хімічны элемент, вельмі цвёрды метал плацінавай групы. ‖ *прым.* **о́сміевы,** -ая, -ае.

ОТАРЫНАЛАРЫНГАЛО́ГІЯ, *і* **ОТАЛАРЫНГАЛО́ГІЯ,** -і, *ж.* Раздзел медыцыны, што займаецца захворваннямі вуха, горла, носа і іх лячэннем. ‖ *прым.* **отарыналарынгалагічны,** -ая, -ае. *і* **оталарынгалагічны,** -ая, -ае.

ОТАРЫНАЛАРЫНГО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў *і* **ОТАЛАРЫНГО́ЛАГ,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па отарыналарынгалогіі, оталарынгалогіі.

О́ФІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кантора, канцылярыя, служба. ‖ *прым.* **о́фісны,** -ая, -ае.

ОХ, *выкл.* **1.** Выражае пачуццё болю, аблягчэння, здзіўлення. *Ох, якое свежае паветра!* **2.** Узмацняе слова, да якога прымыкае адно або разам са словамі «як», «які». *Жывецца яму ох як нясоладка.*

О́ХАБЕНЬ, -бня, *мн.* -бні, -бняў, *м.* Старадаўняе рускае верхняе адзенне ў выглядзе кафтана з чатырохвугольным адкладным каўняром.

О́ХРА, -ы, *ж.* Тое, што і вохра. ‖ *прым.* **о́хравы,** -ая, -ае.

О́ХРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што* (спец.). Тое, што і вохрыць.

П

ПА[1], *прыназ.* **І.** *з Д у адз.* і *М у мн.* **1.** Указвае на прадмет, паверхню або межы, дзе што-н. адбываецца. *Ехаць па дарозе. Ісці па слядах звера. Страляць па акопах.* **2.** Абазначае кола дзейнасці або сферу распаўсюджвання дзейнасці. *Чаканка па металу. Працаваць па найму. Чэмпіянат свету па шахматах.* **3.** Указвае прамежак часу, перыяд, на працягу якога што-н. паўтараецца. *Па тыдню знаходзіцца ў камандзіроўках.* **4.** таксама *з М у адз.* Паказвае дзеянне, што выклікае які-н. стан. *Сумаваць па бацьку. Туга па радзіме.* **5.** таксама *з М у адз.* З дапамогай чаго-н. *Перадаваць па радыё. Вывучыць па новым падручніку. Паслаць па пошце.* **6.** У адпаведнасці, згодна з чым-н., на аснове чаго-н. *Працаваць па плану. Дзейнічаць па закону. Апрануты па модзе. Па ўсіх правілах. Работа па сілах. Меркаваць па знешняму выгляду.* **7.** таксама *з М у адз.* Указвае на прадмет ці асобу, а таксама на якасць, уласцівасць каго-, чаго-н. *Па прафесіі інжынер. Па сацыяльнаму становішчу рабочы. Родны па бацьку. Таварыш па зброі.* **8.** Ужыв. пры абазначэнні спосабу дзеяння. *Рабіць па справядлівасці. Расказаць усё па парадку. Сказаць па сакрэту.* **9.** Указвае на прычыну дзеяння. *Зрабіць што-н. па непаразуменню. Паехаць па ўласнай ахвоце.* **10.** З мэтай, для чаго-н. *Мерапрыемствы па павышэнню ўраджайнасці.* **11.** Ужыв. для ўказання на падставу, абгрунтаванне. *Здагадацца аб намеры па вачах.* **12.** Указвае на колькасць пры размеркаванні, абазначэнні цаны, паслядоўнасці, на велічыню, памер. *Даць дзецям па цукерцы. Перабіраць па каліву. Кляваць па зярнятку. Па рублю штука. Кавалкі па метру. Качаны па вядру.* **13.** У спалучэнні з ліч., што абазначаюць цану кожнага ці колькасць, што прыпадае на кожнага, ужыв. — а) *В з ліч.* ад «двух» і далей: *па два (дзве), па тры, па чатыры, па пяць, па дзесяць, па сорак, па чатыраста, па двое, па трое;* б) *Д* і *М з ліч.* «адзін»: *па аднаму* і *па адным;* в) асабліва спалучаюцца: *па паўтара, па паўтары.* **ІІ.** *з В.* **1.** таксама *з М.* Указвае на напрамак дзеяння або на месца размяшчэння каго-, чаго-н. (са словамі «бок», «край», «рука» з азначэннямі). *Па той бок фронту. Па абодва бакі дарогі. Ехаць па правым баку. Па левай руцэ цягнуўся лес.* **2.** Ужыв. для абазначэння прасторавай або часавай мяжы. *Улезці ў ваду па пояс. У адпачынку па 20 кастрычніка. Работы па горла* (перан.: вельмі многа). **3.** Указвае на прадмет як мэту руху ці перамяшчэння. *Схадзі па бацьку. Ісці ў лес па грыбы.* **ІІІ.** *з М.* **1.** Указвае на паверхню ці мяжу, дзе што-н. адбываецца. *Ісці па вуліцы. Ляпнуць па плячы. Расставіць кнігі па паліцах.* **2.** Указвае на месцы, што на-

ведваюцца кім-н. *Бегаць па знаёмых. Хадзіць па тэатрах.* **3.** Указвае на тое, на што накіравана якое-н. дзеянне. *Удар па ворагу. Пагладзіць па галоўцы.* **4.** Пасля чаго-н. *Па сканчэнні тэрміну. На наступны дзень па прыездзе. Па абедзе.* **5.** Указвае на меру часу ці на тэрмін. *Прыём наведвальнікаў па чацвяргах* (г.зн. кожны чацвер). *Работа разлічана па мінутах* (г.зн. вельмі дакладна). **6.** Указвае на падставу, аснову якога-н. дзеяння. *Ведаем вас па газетах. Разумець па вачах. Па яго́ным твары было відаць, што чалавек вельмі расхваляваны.*

ПА², *нескл., н.* У танцы: асобны рух з пэўнай пастаноўкай ног; танцавальны шаг. *Павольнае па.*

ПА... *і* **ПА-...**, *прыстаўка.* **I.** Утварае дзеясловы са знач.: 1) закончанасці дзеяння, напр. *паставіць, пабудаваць, паказаць;* 2) пачатку дзеяння, напр. *паляцець, паехаць, папаўзці;* 3) нязначнай ці няпоўнай меры дзеяння, што адбываецца на працягу кароткага часу, напр. *пагаварыць, паскакаць, паспаць;* 4) набыцця большай ступені якасці, уласцівасці, напр. *пахарашэць, пасталець;* 5) няпэўнай працягласці, паўторнасці дзеяння, напр. *пакурваць, пакрыкваць, пагойдваць;* 6) дзеянняў, якія адносяцца да многіх асоб, прадметаў, напр. *пахавацца, памерзнуць, пападаць;* 7) у спалучэнні з прыставачнымі дзеясл. (звычайна незак.): а) распаўсюджанне дзеяння на ўсё, многія аб'екты, напр. *паабіваць* (яблыкі з дрэва), *павыносіць* (мэблю з хаты), *паналаджваць* (станкі), *парассяляць* (студэнтаў па кватэрах); б) утварэнне дзеяння ўсімі, многімі асобамі, напр. *паабмарожвацца, павысялятца, панакрывацца;* в) празмернасць дзеяння, напр. *панакупляць* (рознай дробязі), *папахадзіць* (хадзіць доўга, многа), *папахварэць* (хварэць доўга); г) абмежаванасць меры дзеяння, напр. *павыжынаць, павыядаць.* **II.** Утварае: а) прыметнікі са знач.: 1) адносін да кожнага з указаных прадметаў ці адпаведнасці чаму-н., напр. *пагалоўны, падэкадны, пасільны;* 2) указання на час пасля чаго-н., напр. *пасмяротны;* б) прыметнікі і назоўнікі са знач. указання на месцазнаходжанне паблізу чаго-н., напр. *пагранічны, памор'е.* **III.** 3 прынал. займ. утварае прыслоўі са знач.: 1) у адпаведнасці з чым-н. меркаваннем, жаданнем. *Рабіць па-свойму, па-твойму, па-нашаму;* 2) з прыметнікамі утварае прыслоўі спосабу дзеяння, напр. *па-новаму, па-беларуску, па-сяброўску, па-казацку.*

ПААБА́ПАЛ, *прыназ. і прысл.* Тое, што і абапал.

ПААБВА́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Абваліцца — пра ўсё, многае. *Берагі ямы паабвальваліся.*

ПААБВА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абваліць усё, многае. *П. зямлянкі.*

ПААБВА́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Абліць варам усё, многае або ўсіх, многіх. *П. гародніну.*

ПААБВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Абвешаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. сцены карцінамі.*

ПААБВІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Абвіць усё, многае. *Хмель паабвіваў слупы.*

ПААБВІНАВА́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што) у чым.* Абвінаваціць усіх, многіх.

ПААБВІСА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Абвіснуць — пра ўсё, многае. *Галіны вярбы паабвісалі.*

ПААБВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., што чым.* Абвесці чым-н. усё, многае. *П. малюнкі рамкамі.*

ПААБВЯ́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Абвязацца — пра ўсіх, многіх. *Жанчыны паабвязваліся хусткамі.*

ПААБВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Абвязаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. яблынькі на зіму.* **2.** і *без дап.* Абвязваць некаторы час.

ПААБГАБЛЁЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Абгабляваць усё, многае. *П. дошкі.*

ПААБГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абганяючы, выперадзіць усіх, многіх. *П. машыны.* **2.** *што.* Абараць акучнікам усё, многае. *П. бульбу.*

ПААБГАРА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць *і* **ПААБГА́РВАЦЬ**, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Абгарэць у нейкай ступені. *Дрэвы месцамі паабгаралі* (і *паабгарвалі*).

ПААБГАРО́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абгарадзіць усё, многае. *П. сады.*

ПААБГНІВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Абгніць зверху або з краёў ці абгніць у многіх месцах. *З. краёў дошкі паабгнівалі.*

ПААБГО́РТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Абгарнуць усё, многае. *П. кнігі.* **2.** Абсыпаць, акучыць усё, многае. *П. бульбу акучнікам.*

ПААБГРЫЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Абгрызці з усіх бакоў што-н. або абгрызці ўсё, многае. *П. косткі.*

ПААБДЗЁЎБВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; -аны; *зак., што.* Абдзяўбці з усіх бакоў або ўсё, многае. *Птушкі паабдзёўбвалі вішні.*

ПААБДЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абадраць у многіх месцах, кругом або ўсё, многае. *П. кару на дрэвах. П. ногі.*

ПААБЕ́ДАЦЬ *гл.* абедаць.

ПААБЖЫНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ты; *зак., што.* Абжаць усё, многае. *П. траву каля кустоў.*

ПААБКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абклеіць усё, многае. *П. сцены абоямі.*

ПААБКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абкапа́ць усё, многае. *П. яблыні.*

ПААБКО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абкасіць усё, многае. *П. палеткі.*

ПААБЛІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абліць чым-н. усіх, многіх або ўсё, многае.

ПААБЛІЦО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Абліцаваць усё, многае. *П. сцены пліткай.*

ПААБЛО́МВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПААБЛО́МЛІВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абламаць усё, многае. *П. сухія галіны.*

ПААБЛЯМО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Аблямаваць усё, многае. *П. рукавы футрам.*

ПААБМО́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Абматаць чым-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. ногі анучамі.*

ПААБМЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абмыць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. раны. П. дзяцей.*

ПААБМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Абмерзнуць, абледзянець — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Тратуары паабмярзалі.*

ПААБРАЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Абрэзаць усё, многае. *П. сухое галлё.*

ПААБРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Зрываючы, абарваць усё, многае. *П. яблыкі.* **2.** Адарваць усё, многае. *П. правады.*

ПААБСМА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Тое, што і паасмальваць.

ПААБСМО́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Тое, што і паасмольваць.

ПААБСТРЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абстрыгчы ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. ногці. П. усіх авечак.*

ПААБСЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Абсохнуць — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Адзенне паабсыхала.*

ПААБСЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Абсячы ўсё, многае. *П. сухія галіны.*

ПААБЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Абцерці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. пыл з рэчаў.*

ПААБЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абцерабіць усё, многае. *П. сучча.*

ПААБЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* **1.** Абчысціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. боты ад снегу.* **2.** Абакрасці ўсіх, многіх (разм.). *За некалькі дзён паабчышчалі многія хаты ў наваколлі.*

ПААБЧЭ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Абчасаць усё, многае. *П. бярвенне.*

ПААБШЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Абшыць усё, многае. *П. рукавы футрам.* **2.** *што.* Абабіць што-н. з мэтай уцяплення. *П. сцены дошкамі.* **3.** *каго (што).* Пашыць для ўсіх, многіх вопратку, адзенне. *П. дзяцей.*

ПААБ'ЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Аб'есціся — пра ўсіх, многіх. *Каровы пааб'ядаліся канюшыны.*

ПААБ'ЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Аб'есці з усіх бакоў што-н. або ўсё, многае. *Вусень пааб'ядаў лісце ў садзе.*

ПААБЯ́ЦАЦЬ *гл.* абяцаць.

ПААДБІВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Адбіцца, адкалоцца — пра ўсё, многае. *Тынкоўка на сценах паадбівалася.* **2.** Адстаць ад тых, з кім быў разам — пра ўсіх, многіх. *Авечкі паадбіваліся ад статка.*

ПААДБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адбіць усё, многае або ў многіх месцах. *П. абшыўку. П. далоні, працуючы.*

ПААДБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Адабраць, сілай забраць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. стрэльбы ў браканьераў.*

ПААДБУДО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адбудаваць усё, многае. *П. гарады.*

ПААДВА́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Адваліцца, адпасці ў многіх месцах, усюды. *Тынкоўка паадвальвалася.* **2.** Адкінуцца, адваліцца тулавам назад — пра ўсіх, многіх. *П. на спінкі крэслаў.*

ПААДВА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Адваліць усё, многае. *П. каменне ад сцяны.*

ПААДВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., каго-што.* Адвесці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей у сад. П. кандыдатуры.*

ПААДВО́ЗІЦЬ, -во́жу, -во́зіш, -во́зіць; *зак., каго-што.* Адвезці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. людзей на станцыю.*

ПААДВУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго ад чаго* і *з інф.* Адвучыць ад чаго-н. усіх, многіх. *П. дзяцей ад дрэнных учынкаў.*

ПААДВЫКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Адвыкнуць ад каго-, чаго-н. — пра ўсіх, многіх. *Паадвыкалі ягняты ад матак.*

ПААДВЯ́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адвязацца, развязацца ў адных

ці некалькіх месцах — пра ўсё, многае. *Вяроўкі паадвязваліся.* **2.** Вызваліцца ад прывязі — пра ўсіх, многіх. *Цяляты паадвязваліся.*

ПААДВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Адвязаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вяроўкі. П. коней.*

ПААДГАНЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак., каго-што.* Адагнаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. сабак. П. лодкі ад месца.*

ПААДГАРО́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Адгарадзіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. участкі.*

ПААДГІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ты *і* -а́ны; *зак., што.* Адагнуць адно за другім усё, многае. *П. цвікі.*

ПАДГО́РТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Адгарнуць усё, многае. *П. зямлю. П. старонкі кніг.*

ПААДГРАБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адгрэбці ўсё, многае. *П. сена ад вады.*

ПААДГРУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Адгрузіць усё, многае. *П. тавары.*

ПААДДАВА́ЦЬ, -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; *зак., каго-што.* Аддаць адно за другім усё, многае; вярнуць усё пазычанае. *П. даўгі.*

ПААДДЗІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.*Ададрацца — пра ўсё, многае. *Падмёткі паадздзіраліся.*

ПААДДЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Ададраць у многіх месцах або ўсё, многае. *П. дошкі.*

ПААДЗЯЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што.* Аддзяліць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. сыноў.*

ПААДЗНАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Адзначыць што-н. у многіх месцах або ўсіх, многіх. *П. адсутных у журнале.*

ПААДЗЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго.* Адазваць усіх, многіх. *П. дыпламатаў.*

ПААДЗЯВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Адзецца, убрацца — пра ўсіх, многіх. *Дзяўчаты паадзяваліся ва ўсё святочнае.*

ПААДЗЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго.* Адзець, убраць усіх, многіх. *П. дзяцей.*

ПААДКА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Адказаць на ўсё, многае. *П. на ўсе пытанні, пісьмы.*

ПААДКАРКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адкаркаваць усё, многае. *П. бутэлькі.*

ПААДКА́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Адкасаць усё, многае або што-н. усім. *П. рукавы.*

ПААДКІДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца *і* **ПААДКІ́ДВАЦЦА,** 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* **1.** Адкінуцца, адваліцца тулавам назад — пра ўсіх, многіх. *П. на спінкі крэслаў.* **2.** Адпасці (пра многае). *Паадкідаліся шпалеры.*

ПААДКІДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПААДКІ́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Адкінуць адно за адным усё, многае або ўсіх, многіх. *П. каменне з дарогі.* **2.** *што.* Адкінуць назад (пра галовы). *П. галовы.*

ПААДКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адкласці вялікую колькасць чаго-н.; адлажыць адно за другім усё, многае. *П. каўняры.*

ПААДКЛЕ́ЙВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Адклеіцца ў многіх месцах або ў значнай колькасці. *Шпалеры паадклейваліся.*

ПААДКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адклеіць што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. маркі.*

ПААДКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Адкапаць адно за другім усё, многае або ўсіх, многіх. *П. рэчы з зямлі.*

ПААДКРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адкруціць, адвінціць адно за другім усё, многае. *П. краны.*

ПААДКРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адкрыць усё, многае або адкрыць што-н. у многіх месцах. *П. дамы культуры ў вёсках.*

ПААДЛО́МЛІВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца *і* **ПААДЛО́МВАЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Адламацца — пра ўсё, многае. *Паадломліваліся кручкі ў вешалцы.*

ПААДЛО́МЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПААДЛО́МВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адламаць усё, многае. *П. ножкі крэсла.*

ПААДЛЯТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** Адляцець — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *Птушкі адляцелі.* **2.** Адляцець, адскочыць ад моцнага ўдару, штуршка — пра ўсё, многае. *Усе засаўкі паадляталі.*

ПААДМЕ́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Адмяніць усё, многае. *П. ільготы і прывілеі.*

ПААДМІРА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Адмерці — пра ўсё, многае. *Ад сцюжы парасткі паадміралі.*

ПААДМЫВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Адмыцца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *П. ад пылу. Плямы добра паадмываліся.*

ПААДМЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адмыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. плямы на настольніку. П. рукі ад смалы.*

ПААДМЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адамкнуць адно за другім усё, многае. *П. замкі.*

ПААДМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Адмерзнуць — пра многае. *У хлапцоў вушы паадмярзалі.*

ПААДМЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адмесці ўбок усё, многае. *П. лісце ад парога.*

ПААДНІМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* **1.** Адняць, адставіць ад чаго-н. усё, многае. *П. драбіны ад сцяны.* **2.** *безас.* Паралізаваць многае. *Ногі пааднімала.*

ПААДНО́СІЦЬ, -но́шу, -но́сіш, -но́сіць; *зак., каго-што.* **1.** Аднесці, занесці адно за другім усё, многае або ўсіх, многіх. *П. пазычаны посуд. П. дзяцей у яслі.* **2.** Аднесці, аддаліць на якую-н. адлегласць усё, многае. *Вецер пааднасіў лодкі ад ад берага.*

ПААДПАДА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Адпасці, адваліцца ад чаго-н. у многіх месцах або ва ўсіх, многіх. *Паадпадаў тынк. У выніку замаразкаў завязь агуркоў паадпадала.*

ПААДПІЛО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адпілаваць адно за другім усё, многае. *П. галіны.*

ПААДПІХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПААДПІ́ХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Адапхнуць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. крыгі ад берага.*

ПААДПО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адпароць адно за другім усё, многае ці ў многіх месцах. *П. падкладку з бакоў.*

ПААДПРАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што.* Адправіць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. пасылкі.*

ПААДПУСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Адпусціць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. супрацоўнікаў у адпачынак. П. бароды.*

ПААДРАЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адрэзаць усё, многае. *П. карэньчыкі грыбоў.*

ПААДРАСТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Адрасці ў многіх месцах, на ўсіх, многіх. *На вярбе паадрасталі галінкі.*

ПААДРЫВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Адарвацца — пра ўсё, многае. *Гузікі паадрываліся.*

ПААДРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Адарваць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. дошкі ад сцяны. П. людзей ад работы.*

ПААДСА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** Пра многае — аддзяліўшы, пасадзіць на новае месца. *П. буракі.* **2.** *што.* Пра многае — замест таго, што прапала, згінула, пасадзіць зноў. *П. бульбу.* **3.** *каго.* Пра многіх — прымусіць сесці асобна. *П. вучняў на асобныя парты.* **4.** *каго.* Пра многіх — адняць ад маці. *П. цялят.*

ПААДСКРАБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адскрэбці, саскрэбці што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. кроплі фарбы.*

ПААДСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Адсунуць усё, многае. *П. сталы ад вокнаў. П. засоўкі.*

ПААДСТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -стае́; -стаём, -стаяце́, -стаю́ць; *зак.* **1.** Адстаць — пра ўсіх, многіх. *Вучні, што хварэлі, паадставалі па матэматыцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць шчыльна прылягаць — пра ўсё, многае. *Падэшвы паадставалі.*

ПААДСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Адставіць убок усё, многае. *П. крэслы.*

ПААДСЫПА́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Адсыпацца — пра нейкую колькасць чаго-н. з усіх або ў многіх месцах. *Атынкоўка паадсыпалася.*

ПААДСЫПА́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Адаспацца, выспацца — пра ўсіх, многіх. *П. пасля дарогі.*

ПААДСЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *што.* Адсеяць нанава ўсё, многае. *П. азімыя.* **2.** *перан., каго.* Павыключаць многіх. *П. неспяваючых студэнтаў.*

ПААДСЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адсячы што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. сухія галіны. П. шляхі да адступлення.*

ПААДЦВІ́ТАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Адцвісці — пра ўсё, многае. *Кветкі паадцвіталі.*

ПААДЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Адцерці ўсё, многае або вярнуць адчувальнасць расціраннем усяму, многаму. *П. плямы. П. абмарожаныя вушы.*

ПААДЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Адцягнуць, перамясціць куды-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. жэрдзе.*

ПААДЧЫНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Адчыніць усё, многае або што-н. у многіх месцах. *П. вокны.*

ПААДЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Адчысціць усё, многае. *П. адзенне.*

ПААДШПІ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адшпіліць адно за другім усё, многае. *П. гузікі.*

ПААДШРУБО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адшрубаваць адно за другім усё, многае. *П. гайкі.*

ПААДШУ́КВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Адшукаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. сваякоў. П. згубленыя рэчы.*

ПААКУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Акучыць усё, многае. *П. бульбу.* **2.** і *без дап.* Акучваць некаторы час. *П. да паўдня.*

ПААПАДА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Апасці — пра ўсё, многае. *Лісце паападала з дрэў.*

ПААПРАНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́еццa; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Апрануцца — пра ўсіх, многіх. *Госці паапраналіся і паехалі.*

ПААПРАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго-што.* Апрануць, забяспечыць вопраткай усіх, многіх. *Цёпла п. дзяцей.* **2.** *што.* Надзець на сябе многа чаго-н. *П. на сябе ўсё новае.*

ПААПУСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго-што.* Апусціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. крылы.* **2.** *што.* Павыкрэсліваць у тэксце (непатрэбныя цытаты).

ПААПУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Апухнуць, ацячы — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Ногі паапухалі.*

ПААПЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Апячы ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. рукі.*

ПААРА́ЦЬ, -ру́, -рэ́ш, -рэ́; -ро́м, -раце́, -ру́ць; -ры́; -ра́ны; *зак., што.* **1.** Узараць усё, многае. *П. усе палеткі.* **2.** і *без дап.* Араць некаторы час. *П. да паўдня.*

ПААРФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *зак., што.* **1.** Ачысціць арфай усё або вялікую колькасць чаго-н. *П. усё збожжа.* **2.** і *без дап.* Арфаваць некаторы час. *П. некалькі гадзін.*

ПААРЫШТО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Арыштаваць усіх, многіх. *Злачынцаў паарыштоўвалі.*

ПААСКУБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПААСКУ́БВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго (што).* Аскубваючы, ачысціць ад пер'я. *П. курэй.* **2.** *што.* Абраўнаваць граблямі ўсё, многае. *П. вазы з саломай.*

ПААСМА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* **1.** Асмаліць[1] у многіх месцах, усё, многае або ўсіх, многіх. *П. бакі армяка. П. вусы.* **2.** Апаліць з усіх бакоў. *П. слупы.*

ПААСМО́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Прасмаліць, пакрыць смалой усё, многае. *П. лодкі.*

ПААСО́БКУ, *прысл.* **1.** Па адным, не разам. *Гаварыць з кожным п.* **2.** Асобна, разлучыўшыся. *Сем'і бацькі і сына жывуць п.*

ПААСО́БНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які існуе, дзейнічае самастойна побач з іншымі. *Мелі поспех не толькі калектывы, але і паасобныя выканаўцы.* **2.** Адзінкавы, рэдкі. *Апладзіравалі паасобныя гледачы.* **3.** Ізаляваны ад іншых, не звязаны з іншымі. *Жыць у паасобным пакоі.*

ПААСТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -тае́цца; -таё́мся, -таяце́ся, -таю́цца; *зак.* **1.** Астацца дзе-н. — пра ўсіх, многіх або быць пакінутым дзе-н. — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Жнеі пааставаліся ў полі да вечара. На градах яшчэ пааставалася многа агароднiны.* **2.** Не перастаць быць якім-н., кім-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Вокны паасталіся адчыненымі.* **3.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Захавацца, уцалець — пра ўсё, многае. *На падлозе паасталіся сляды.* **4.** Апынуцца ў якім-н. стане — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Пасля вайны жанчыны пааставаліся ўдовамі.* **5.** Апынуцца ззаду, збоку — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Старыя ісці не паспявалі і пааставаліся ззаду.*

ПААСТРЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Тое, што і паабстрыгаць.

ПААСУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Асушыць усё, многае. *П. балоты.*

ПААТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Атрэсці ўсё або вялікую колькасць чаго-н. *П. усе яблыкі.*

ПААТРУ́ЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Атруціцца — пра ўсіх, многіх. *П. грыбамі.*

ПААТРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Атруціць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. тараканаў.*

ПААЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Ацерабіць усё, многае. *П. суччa.*

ПААЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Ачысціць усё, многае. *П. насенне.*

ПАБАГАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць багацейшым. *Пабагацею і спраўлю новы гарнітур.*

ПАБАДЗЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* (разм.). **1.** Пацягацца; павандраваць. *П. па свеце.* **2.** Пахадзіць, паблукаць без пэўнай мэты. *П. па базары.*

ПАБАЖЫ́ЦЦА *гл.* бажыцца.

ПА-БА́НКУ, *прысл.* У картачных гульнях: на ўсе грошы, якія маюцца ў банку (у 2 знач.). *Ісці па-банку.*

ПАБАРАНАВА́ЦЬ *гл.* баранаваць.

ПАБАРВАВЕ́ЦЬ *і* **ПАБАРВО́ВЕЦЬ** *гл.* барвавець.

ПАБАРВЯНЕ́ЦЬ *гл.* барвянець.

ПАБАРО́ЦЦА, -бару́ся, -бо́рашся, -бо́рацца; -бары́ся; *зак., з кім.* Аказваць супраціўленне каму-н. у барацьбе на працягу якога-н. часу.

ПАБАРО́ЦЬ, -бару́, -бо́раш, -бо́ра; -бары́; *зак., каго (што).* Перамагчы праціўніка ў спартыўнай барацьбе. *П. вядомага барца.*

ПАБАТАЛЬЁННЫ, -ая, -ае. Пра ваенны строй: які раздзяліўся на батальёны, батальёнамі. *Пабатальённае пастраенне.*

ПАБА́ЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* бачыцца, -ць.

ПАБАЧЭ́ННЕ, -я, *н.*: **да пабачэння** — ветлівыя словы, якія гаворацца пры развітанні.

ПАБАЯ́ЦЦА, -баю́ся, -баі́шся, -баі́цца; -баі́мся, -баіце́ся, -бая́цца; -бо́йся; *зак., каго-чаго, з інф.* і *з дадан. сказам.* Не адважыцца зрабіць што-н. *П. завірухі. Пабаялася ісці адна. Я пабаюся, што мяне там заўважаць.*

ПАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* Пачаць бегчы. *П. па бацьку.*

ПАБЕ́ЛКА *гл.* пабяліць.

ПАБЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; пабяро́г, -берагла́, -гло́; -ражы́; *зак., каго-што.* **1.** Часова ўзяць пад сваю ахову, не дапусціць страты чаго-н., захаваць. *П. чужыя рэчы. П. грошы.* **2.** Аднесціся да каго-, чаго-н. беражліва, клапатліва. *П. хворую сятру. Не хвалюйся, паберажы сваё здароўе!*

ПАБЕРАГЧЫ́СЯ, -берагу́ся, -беражэ́шся, -беражэ́цца; -беражо́мся, -беражаце́ся, -берагу́цца; -бяро́гся, -берагла́ся, -ло́ся; -беражы́ся; *зак.* Аднесціся да сябе, да свайго здароўя беражліва, пазбягаючы ўсяго неспрыяльнага. *Трэба п., каб не прастудзіцца.*

ПАБІ́ЦЦА, -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; пабі́ся; *зак.* **1.** *гл.* біцца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць разбітым, пацісканым, патоўчаным ад удараў, штуршкоў і пад. *Яблыкі пабіліся ў дарозе. Шыба пабілася.*

ПАБІ́ЦЬ, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *гл.* біць. **2.** *каго (што).* Забіць у якой-н. колькасці, перабіць. *Ён сотні ворагаў пабіў.* **3.** *каго (што).* Перамагчы ў спаборніцтве, гульні, спрэчцы. *У штурханні ядра ён пабіў усіх.* **4.** *што.* Пашкодзіць (пасевы і інш.). *Град пабіў жыта.* **5.** *што.* Разбіўшы, знішчыць, паламаць што-н. адно або ўсё, многае. *П. талерку. П. пасуду.* **6.** *што.* Сапсаваць, пашкодзіць (пра воспу, моль і пад.). *Моль пабіла паліто. Воспа пабіла твар.* **7.** *што.* Узнікнуць; усыпаць або пакрыцца чым-н. *Бровы пабіла сівізна.* **8.** *што.* У картачнай гульні: пакрыць карту партнёра старшай картай.

ПАБЛА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Нястрогія, паблажлівыя адносіны да каго-н. *Даваць каму-н. паблажку.*

ПАБЛА́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Нястрогі, непатрабавальны. *Паблажлівыя адносіны.* **2.** Мяккі, велікадушны. *П. лёс.* ‖ *наз.* **пабла́жлівасць,** -і, *ж.*

ПАБЛАЖЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Схуднелы; непрывабны. *П. твар.*

ПАБЛАЖЭ́ЦЬ *гл.* блажэць.

ПАБЛІ́ЗУ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* Блізка, непадалёку. *Рэчка ёсць п.* **2.** *прыназ. з Р.* Указвае на размяшчэнне блізка ад чаго-н. *Вёска стала п. возера.*

ПАБЛУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Пахадзіць у пошуках дарогі. **2.** Павандраваць, пахадзіць у вольны час (разм.). *П. каля возера.*

ПАБЛЫ́ТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Пераплесціся паміж сабой, пераблытацца. *Ніткі паблыталіся.*

ПАБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Зблытаць, пераблытаць. *П. дрот.* **2.** Прыняць адно за другое. *Я гэта ні з чым не паблытаю.*

ПАБЛЯДНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў бледным. *П. твар.* **2.** Які страціў свае яркія фарбы, стаў цьмяным. *Пабляднелыя зоркі.*

ПАБЛЯДНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць бледным ці бляднейшым.

ПАБЛЯ́КЛЫ, -ая, -ае. Які страціў свежасць, яркасць. *Пабляклыя фарбы. Пабляклая кветка.*

ПАБЛЯ́КНУЦЬ *гл.* блякнуць.

ПАБО́І, -бо́яў. Удары па жывым целе, збіванне. *Сляды пабояў. Цярпець п.*

ПАБО́ІШЧА, -а, *н.* **1.** Бітва з вялікай колькасцю ахвяр. *Мамаева п.* (назва Кулікоўскай бітвы, у якой быў разбіты татарскі хан Мамай). **2.** Жорсткая бойка (разм). *Удзельнічаць у вулічным пабоішчы.*

ПАБО́ЙВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Адчуваць лёгкі страх. *П. ісці лесам ноччу.*

ПАБО́ЛЬВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Крыху або зрэдку балець. *Зуб пабольвае.*

ПАБО́ЛЬШАЦЬ *гл.* большаць.

ПАБО́ЛЬШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Зрабіць большым па колькасці, памеру і пад. *П. кнот у лямпе.*

ПАБО́РЫ, -аў, *адз.* пабо́р, -у, *м.* **1.** Празмерныя, непасільныя падаткі ці зборы. **2.** *перан.* Неафіцыйныя зборы сродкаў на што-н. (разм.).

ПАБО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існуе побач з галоўным, асноўным, другарадным. *П. тыпаж у п'есе.* **2.** Не свой, які не належыць да дадзенага грамадства, установы, сям'і і пад. *Пабочным* (наз.) *уваход забаронены.* **3.** Які не мае непасрэдных адносін да чаго-н. *Пабочныя меркаванні.* **4.** Народжаны без шлюбу (уст.). *П. сын.* ○ **Пабочнае слова** або **пабочны сказ** — у граматыцы: інтанацыйна адасобленае слова ці сказ унутры другога сказа, якія выражаюць розныя віды адносін таго, хто гаворыць, да таго, пра што ён гаворыць.

ПАБРАЗГАТА́ЦЬ *гл.* бразгатаць.

ПАБРА́ЗГАЦЬ *гл.* бразгаць.

ПАБРА́ТАЦЦА *гл.* братацца.

ПАБ—ПАВ

ПАБРАЦІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ўступіў у пабрацімства з кім-н. *Гарады-пабрацімы* (перан.: пароднены гарады). ‖ *прым.* **пабраці́мскі,** -ая, -ае.

ПАБРАЦІ́МСТВА, -а, *н.* Старажытны славянскі звычай замацавання мужчынскай дружбы прыраўноўваннем яе да братніх адносін. *П. франтавікоў.*

ПАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -бераце́, -бяру́ць; -бяры́; -бра́ны; *зак., каго-што.* Узяць, забраць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. усе рэчы.*

ПАБРЫСЦІ́, -бяду́, -ыдзе́ш, -ыдзе́; -ыдзём, -ыдзяце́, -ыду́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыдзі́; *зак.* Пайсці павольна, з цяжкасцю перастаўляючы ногі.

ПАБРЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* брыць.

ПАБУДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* будавацца, -ць.

ПАБУДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які выклікае жаданне, прымушае дзейнічаць. *Пабуджальныя прычыны. Пабуджальныя сказы.*

ПАБУДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго (што) да чаго* і *з інф.* (кніжн.). Выклікаць жаданне рабіць што-н., прымушаць да чаго-н. *П. да высакародных паводзін. П. дзейнічаць.*

ПАБУДЗІ́ЦЬ *гл.* будзіць.

ПАБУ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (спец.). Сігнал да абуджэння. *Ранішняя п.*

ПАБУДО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -до́ў, *ж.* **1.** *гл.* будаваць. **2.** Будова (у 1 знач.); структура, канструкцыя. *П. сказа. Жалезабетонная п.* **3.** Вучэнне, тэорыя, сістэма разважанняў (кніжн.). *Лагічныя пабудовы.*

ПАБУЙНЕ́ЦЬ *гл.* буйнець.

ПАБУРЭ́ЦЬ *гл.* бурэць.

ПАБЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Паездзіць, пахадзіць (па многіх месцах). *П. на Каўказе і ў Крыме.* **2.** Пабыць, пажыць дзе-н. *П. на поўдні.* **3.** Зайсці куды-н., наведаць каго-, што-н. *П. у бацькоў.*

ПАБЫ́ЎКА, -і, *ж.*: **на пабы́ўку** (разм.) — у водпуск на кароткі час (пераважна пра ваеннаслужачых). *Адпусціць на пабыўку.*

ПАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; пабы́ў, -была́, -ло́; пабу́дзь; *зак.* Прабыць некаторы час дзе-н. *П. у горадзе тры дні. Пабудзь у нас.*

ПАБЯГУ́ШКІ: на пабягушках (разм.) — для дробных паслуг, на пасылках. *Хлопчык быў у іх на пабягушках.*

ПАБЯЛЕ́ЦЬ *гл.* бялець.

ПАБЯЛІ́ЦЬ *гл.* бяліць.

ПАБЯЛЯ́НЫ, -ая, -ае. Пакрыты ўнутры белай палівай, эмаллю, эмаліраваны. *П. чыгун.*

ПА́ВА, -ы, *мн.* -ы, па́ваў, *ж.* Самка паўліна. ‖ *прым.* **паві́ны,** -ая, -ае.

ПАВА́БІЦЬ *гл.* вабіць.

ПАВА́БНЫ, -ая, -ае. Які вабіць да сябе, прывабны. *Павабная знешнасць. Павабная ўсмешка.* ‖ *наз.* **пава́бнасць,** -і, *ж.*

ПАВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Пачцівыя адносіны, выкліканыя прызнаннем чыіх-н. высокіх якасцей, заслуг. *Выхоўваць павагу да старэйшых. Карыстацца павагай.*

ПАВАГА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вагацца, -ць.

ПАВАДЗІ́ЦЬ, -ваджу́, -во́дзіш, -во́дзіць; -во́джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Водзячы, прымусіць хадзіць на працягу якога-н. часу. *П. каня. П. гасцей па горадзе.* **2.** *чым.* Зрабіць некалькі рухаў чым-н. па паверхні або ў розных напрамках. *П. указкай па карце.*

ПАВАДО́ВЫ *гл.* повад.

ПАВАДО́К, -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* Кароткі повад, а таксама рэмень, на якім водзяць сабак. *Узяць сабаку на п.* ◊ **Ісці на павадку ў каго** (разм. неадабр.) — знаходзіцца ў залежнасці ад каго-н. ‖ *прым.* **павадко́вы,** -ая, -ае.

ПАВАДЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Той, хто водзіць каго-н., дапамагае каму-н. ісці. *Сляпы сляпому не п.* (прыказка). *П. мядзведзя. Сабакі-павадыры.*

ПАВАЖА́НЫ, -ая, -ае. Які выклікае пачуццё павагі, да якога адчуваюць павагу. *П. чалавек. Паважаныя таварышы* (ветлівы зварот). *Паслухайце, п.!* (наз.; фамільярны зварот).

ПАВАЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Адносіцца з павагай да каго-, чаго-н. *П. старэйшых. П. чужую думку. Прымусіць сябе п.* **2.** *што.* Любіць, цаніць што-н. *П. бліны з мачанкай. П. рыбалку.*

ПАВА́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да каго-н. з павагай. *П. сын. Паважліва* (прысл.) *аднесціся.* ‖ *наз.* **пава́жлівасць,** -і, *ж.*

ПАВА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Важны, поўны годнасці, самавітасці. *Хадзіць з паважным выглядам.* **2.** Спакойны, павольны. *Паважныя рухі.* **3.** Немалады. *П. ўзрост.* ‖ *наз.* **пава́жнасць,** -і, *ж.*

ПАВА́ЖЫЦЦА[1] *гл.* паважыць.

ПАВА́ЖЫЦЦА[2], -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Пасмець, асмеліцца. *П. аспрэчваць думкі лектара.*

ПАВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго-што.* **1.** Вызначыць вагу, цяжар каго-, чаго-н. *П. мяхі з жытам. П. сумку ў руцэ.* **2.** Узважыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. усю бульбу.* ‖ *звар.* **пава́жыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца (да 1 знач.).

ПАВАЗІ́ЦЦА, -важу́ся, -во́зішся, -во́зіцца; *зак.* Правесці некаторы час, возячыся на чым-н. *П. на санках.*

ПАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -во́зіць; -во́жаны; *зак., каго-што.* **1.** Правесці некаторы час, возячы каго-, што-н. *П. па горадзе.* **2.** Звезці, перавезці ўсё, многае. *П. усе снапы.*

ПАВА́Л, -у, *м.* Паваленыя лес, буралом. *У лесе многа павалу.*

ПАВАЛІ́ЦЦА *гл.* валіцца.

ПАВАЛІ́ЦЬ[1—2] *гл.* валіць[1—2].

ПАВАЛО́КА, -і, *ДМ* -ло́цы, *ж.* **1.** Лёгкая дымка, якая зацягвае, пакрывае што-н. *Сонца прабівалася праз паваяоку хмар.* **2.** У выразе: **вочы з павалокай** — з пяшчотным, павольным позіркам. *Вочы карыя з павалокай.*

ПАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ахоплівае ўсіх, многіх; пагалоўны. *Павальныя хваробы.* ‖ *наз.* **пава́льнасць,** -і, *ж.*

ПАВАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Правесці некаторы час валяючыся. *П. на сене.*

ПАВАРАЖЫ́ЦЬ *гл.* варажыць.

ПАВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* павярнуцца, -ць. **2.** Месца, дзе паварочваюць. *Выйсці з-за павароту.* **3.** *перан.* Поўная змена ў развіцці чаго-н.; пералом. *П. у жыцці. П. лёсу.*

ПАВАРО́ТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны лёгка і хутка паварочвацца. *Паваротлівая лодка.* **2.** Увішны, спрытны, разбітны. *Паваротлівая гаспадыня. Ён чалавек п.* ‖ *наз.* **паваро́тлівасць,** -і, *ж.*

ПАВАРО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для павароту, паварочвання чаго-н. *Паваротныя механізмы.* **2.** *перан.* Пераломны, пасля якога пачынаецца нешта новае. *П. перыяд у развіцці грамадства.*

ПАВАРО́ЧАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вярнуць назад многіх.

ПАВАРО́ЧАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Абярнуць, перавярнуць усё, многае. *П. усе крэслы.* **2.** Перавярнуць на другі бок для прасушвання. *П. сена.*

ПАВАРО́ЧВАЦЦА, -ваюся, -ваешся, -ваецца; *незак.* **1.** *гл.* павярнуцца. **2.** *перан.* Дзейнічаць хутка, умела, аператыўна (разм.). *Хутчэй паварочвайся!*

ПАВАРО́ЧВАЦЬ *гл.* павярнуць.

ПАВАРУХНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* варушыцца, -ць.

ПАВАРУ́ШВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Варушыцца злёгку або час ад часу. *Стары паварушваўся на печы.*

ПАВАРУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* або *чым.* Варушыць крыху або час ад часу. *Вецер паварушвае галіны. П. пальцамі.*

ПАВАРУШЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* варушыцца, -ць.

ПАВАРЧУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Падлетак — памочнік повара на кухні.

ПАВАРЫ́ХА *гл.* повар.

ПАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць; -ва́раны; *зак., што.* **1.** Зварыць усё, многае. *П. усё мяса.* **2.** Варыць яшчэ некаторы час. *П. мяса хвілін дваццаць.*

ПАВАСТРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Зрабіцца больш вострым. *Серпы павастрэлі.*

ПАВЕ́ДАМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каму што, аб кім-чым, пра каго-што* і *са злуч.* «што». Давесці да ведама. *П. аб здарэнні на рэактары. П. апошнія звесткі.* ‖ *незак.* **паведамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **паведамле́нне,** -я, *н.*

ПАВЕ́ЗЦІ[1], -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; павёз, -ве́зла; -ве́зены; *зак.* Пачаць везці[1], адправіцца куды-н., везучы каго-, што-н. *Наклаў воз як каню п.*

ПАВЕ́ЗЦІ[2] *гл.* везці[2].

ПАВЕ́К, *прысл.* Назаўсёды, навек. *П. гэтага не забуду.*

ПАВЕ́КА, -а, *мн.* -і, -аў, *н.* Рухомая складка скуры, якая прыкрывае вока. *Апусціць павекі.*

ПАВЕЛІЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для павелічэння таго, што разглядаецца. *Павелічальнае шкло.* **2.** У граматыцы: звязаны з утварэннем назоўнікаў і прыметнікаў, якія абазначаюць большы памер прадмета ці большую ступень якасці, а таксама эмацыянальныя адносіны (напр. *дамішча, велізэзны*). *Павелічальныя суфіксы.*

ПАВЕЛІЧЭ́ННЕ *гл.* павялічыцца, -ць.

ПАВЕ́РАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* (кніжн.). Асоба, афіцыйна ўпаўнаважаная дзейнічаць ад чыйго-н. імя. *П. ў справах* (дыпламатычны прадстаўнік, ніжэйшы на ранг за пасла ці пасланніка). *Прысяжны п.* (у царскай Расіі: адвакат).

ПАВЕ́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Паданне, заснаванае на забабонах. *Народныя павер'і.*

ПАВЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Пераклічка, якая робіцца для праверкі наяўнасці людзей. *Ранішняя п. салдат.*

ПАВЕ́РСЕ, *прысл.* **1.** Па верхняй частцы, верхам. *Пажар ішоў п.* **2.** Зверху, паверх чаго-н. *Падперазаўся п. вузенькай папружкай.*

ПАВЕ́РХ[1], -а, *М* -рсе, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка будынка, у якой памяшканні знаходзяцца на адным узроўні. *Жыць на пятым паверсе. Падвальны п.*

ПАВЕ́РХ[2], *прыназ. з Р.* **1.** Ужыв. пры абазначэнні паверхні, вышэй якой або на некаторай адлегласці ад якой што-н. размяшчаецца ці адбываецца. *Глядзець п. акуляраў.* **2.** На паверхні чаго-н. *Прылегчы на ложак п. коўдры.*

ПАВЕ́РХНЕВЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца, адбываецца на паверхні, каля паверхні. *П. слой глебы. Паверхневае дыханне* (неглыбокае).

ПАВЕ́РХНЯ, -і, *ж.* **1.** Вонкавы бок чаго-н. *П. металу. Слізгаць па паверхні чаго-н.* (таксама перан.: не паглыбляцца ў сутнасць чаго-н., абмяжоўвацца знешнім бокам з'яў). *Ляжаць на паверхні* (перан.: пра што-н. яснае, відавочнае). **2.** У матэматыцы: мяжа, якая ад-

дзяляе геаметрычнае цела ад знешняй прасторы або іншага цела.

ПАВЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* **1.** *каму-чаму* і *ў каго-што.* Прыняць на веру што-н., стаць перакананым у кім-, чым-н. *П. у свае сілы. П. у перамогу. Паверце, ён не памыляецца тут. Мы ў яго паверылі.* **2.** *каму-чаму.* Прыняць за праўду што-н., чые-н. словы. *П. чуткам.*

ПАВЕ́СІЦЦА, -ЦЬ *гл.* вешацца, -ць.

ПАВЕ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Пісьмовае афіцыйнае паведамленне з выклікам, запрашэннем куды-н. *П. ў міліцыю. П. на сход.* **2.** Кола пытанняў, якія павінны быць абмеркаваны на пасяджэнні. *П. схода.* ○ **Павестка дня** — тое, што і павестка (у 2 знач.).

ПАВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; паве́ў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; *зак.* **1.** *каго-што.* Пачаць весці (у 1, 2, 3, 4 і 6 знач.). *П. дзіця за руку. П. батальён на прарыў. П. шашу на захад. П. трактар па полі. П. смыкам па струнах. П. барацьбу з недахопамі.* **2.** *безас., каго куды.* Пахіліць, пацягнуць. *Галава закружылася і мяне павяло ўбок.* **3.** *чым.* Зрабіць плаўны рух, варухнуць. *П. плячамі. І вокам не павёў* (не звярнуў увагі, ніяк не зрэагаваў на слова, заўвагу і пад.). ‖ *незак.* **паво́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 3 знач.).

ПАВЕ́СЦІСЯ, -вяду́ся, -вядзе́шся, -вядзе́цца; -вядзёмся, -ведзяце́ся, -вяду́цца; паве́ўся, -вяла́ся, -ло́ся; павядзі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Увайсці ў звычай, стаць прывычным. *Так павялося тут здаўна.* **2.** *з кім.* Пачаць вадзіцца з кім-н. (разм.). *З кім павядзешся, ад таго і набярэшся* (прыказка).

ПАВЕСЯЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся больш вясёлым, весялейшым.

ПАВЕСЯЛЕ́ЦЬ *гл.* весялець.

ПАВЕ́Т, -а, *М* -ве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка ў Расійскай Імперыі, якая ўваходзіла ў губерню. ‖ *прым.* **павято́вы,** -ая, -ае. *П. горад.*

ПАВЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і павець. *Калёсы стаяць пад паветкай.*

ПАВЕ́ТРА, -а, *н.* Сумесь газаў, якая складае атмасферу Зямлі. *Чыстае п. Бываць на паветры* (хадзіць на прагулку). *Дыхаць паветрам чаго-н.* (перан.: пранікнуцца ўражаннем ад чаго-н.). *На вольным паветры* (у садзе, за горадам, не ў закрытым памяшканні). *Вісець у паветры* (перан.: знаходзіцца ў няпэўным становішчы). *Узляцець у п.* (узарвацца). *Паветра!* (каманда ў знач.: трывога, паявіўся варожы самалёт). *Бой у паветры.* ‖ *прым.* **паве́траны,** -ая, -ае. *Паветраныя войны. П. мост* (авіяцыйная лінія з перавалачнымі аэрадромамі і навігацыйным абсталяваннем).

ПАВЕ́ТРАНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* паветра. **2.** Які адносіцца да паветраплавання і авіяцыі. *П. флот. Паветраныя зносіны.* **3.** Які прыводзіцца ў рух паветрам. *Паветраная помпа.*

ПАВЕТРАПЛА́ВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца паветраплаваннем. ‖ *ж.* **паветрапла́вальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАВЕТРАПЛА́ВАННЕ, -я, *н.* Тэорыя і практыка руху ў паветры на апаратах, лягчэйшых за паветра. ‖ *прым.* **паветрапла́вальны,** -ая, -ае.

ПАВЕ́Ў, -ве́ву, *мн.* -ве́вы, -ве́ваў, *м.* **1.** Слабы парыў ветру; рух у паветры. *П. свежага ветру.* **2.** *перан.* Прыметы чаго-н., што надыходзіць, або той ці іншы напрамак у густах, настроях і жыцці грамадства (кніжн.). *Гуманістычныя павевы.*

ПАВЕ́ЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Пляцоўка пад дахам на слупах для хавання чаго-н. ад дажджу, непагоды. *Згрузіць мяхі пад п.* **2.** Памяшканне, дзе звычайна складаюць дровы.

ПАВЕ́ШАННЕ, ПАВЕ́ШАЦЬ *гл.* вешаць.

ПАВЕ́ЯЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; Пачаць веяць (у 2 знач.), дзьмуць. *Павеяў вецер. Павеяла вясной* (безас.). *Ад яе ўсмешкі павеяла цеплынёй і ласкай* (перан.; безас.).

ПАВІ́ДЛА, -а, *н.* Салодкая маса з працёртых пладоў, звараных з цукрам. *Яблычнае п.*

ПАВІДНЕ́ЦЬ *гл.* віднець.

ПАВІЛЬГАТНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся вільготным. *Павільгатнелыя вочы.*

ПАВІЛЬГАТНЕ́ЦЬ *гл.* вільгатнець.

ПАВІЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Альтанка ці невялікі лёгкі будынак (напр. у садах, парках). *Кветкавы п.* **2.** Будынак, памяшканне для экспанатаў на выстаўцы, для правядзення кіна- і фотаздымак. *Выставачны п.* ‖ *прым.* **павільёнавы,** -ая, -ае.

ПАВІНАВА́ЦІЦЦА *гл.* вінавáціцца.

ПАВІ́НЕН, -нна, *у знач. вык.* **1.** *каму.* Абавязаны заплаціць доўг. *Сусед мне п. пяцьдзесят тысяч рублёў.* **2.** *з інф.* Абавязаны зрабіць што-н. *Мы павінны змагацца за мір.* **3.** *з інф.* Пра тое, што адбудзецца абавязкова, непазбежна або мяркуецца адбыцца. *Ён п. хутка з'явіцца.*

ПАВІНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца; *зак.* Прызнацца ў сваёй віне, пакаяцца.

ПАВІ́ННАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Грамадскі або дзяржаўны абавязак насельніцтва. *Воінская п.*

ПАВІНШАВА́ЦЬ *гл.* віншаваць.

ПАВІ́НЫ *гл.* пава.

ПАВІСЕ́ЦЬ, -ішу́, -іс́іш, -іс́іць; -іс́ім, -ісіце́, -іся́ць; -іс́і; *зак.* Вісець некаторы час.

ПАВІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які павіс, абвіс. *Павіслыя струкі фасолі.*

ПАВІ́СНУЦЬ *гл.* віснуць.

ПАВІТА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вітацца, -ць.

ПАВІТУ́ХА[1], -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* (уст.). Жанчына, якая дапамагае пры родах.

ПАВІТУ́ХА[2], -і, *ДМ* -ту́се, *ж.* Пустазелле сямейства павітухавых, сцябло якога абвіваецца вакол іншых раслін і высмоктвае з іх сокі. ‖ *прым.* **паві́тухавы,** -ая, -ае.

ПАВІЯ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Малпа з падоўжанай мордай і ярка афарбаванымі сядалішчнымі мазалямі. ‖ *прым.* **павія́навы,** -ая, -ае.

ПАВО́ДДАЛЬ, *прысл.* На некаторай аддалегласці ад чаго-н. *Адышоўся і стаў п.*

ПАВО́ДЗІНЫ, -дзін. Спосаб жыцця і дзеянняў. *Культурныя п. П. вучняў. Чалавек прыкладных паводзін. Вывучаць п. жывёл.* ‖ *прым.* **паво́дзінскі,** -ая, -ае (спец.). *П. этыкет.*

ПАВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.:* **паводзіць сябе** (якім-н. чынам) — прытрымлівацца якіх-н. паводзін, трымаць сябе якім-н. чынам. *Сціпла п. сябе. Ён паводзіў сябе па-джэнтльменску.*

ПАВО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Часовае падняцце вады ў вадаёмах у выніку раставання снегу або вялікіх дажджоў. ‖ *прым.* **паво́дкавы,** -ая, -ае.

ПАВО́ДЛЕ, *прыназ. з Р.* У адпаведнасці з чым-н., згодна з якімі-н. прыметамі. *П. паведамленняў прэсы. П. апошняй пастановы.*

ПАВО́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* Просты колавы экіпаж без рысораў. ‖ *прым.* **паво́зачны,** -ая, -ае.

ПАВО́Й, -во́ю, *м.* Травяністае павойнае пустазелле сямейства бярозкавых з белавата-ружовымі кветкамі.

ПАВО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які пры росце чапляецца за што-н., абвіваецца вакол чаго-н. *Павойныя расліны.*

ПАВО́ЛІ, *прысл.* **1.** Няспешна, марудна. *Ісці п. Рабіць п.* **2.** Асцярожна. *П. ступаць.* **3.** Паступова, не адразу. *Гул п. сціхаў.*

ПАВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Няспешны, марудны. *Павольныя рухі. Павольна* (прысл.) *пісаць.* ‖ *наз.* **паво́льнасць,** -і, *ж.*

ПАВУЗЕ́ЦЬ *гл.* вузець.

ПАВУ́ЗІЦЬ, -ву́жу, -ву́зіш, -ву́зіць; -ву́жаны; *зак., што.* Зрабіць вузейшым. *П. сукенку.*

ПАВУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Драпежная членістаногая жывёліна, якая пляце павуціну. ‖ *памянш.* **павучо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **павучы́ны,** -ая, -ае *і* **павуко́вы,** -ая, -ае.

ПАВУЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Сетка з тонкіх нітак, утвораная з клейкага рэчыва, якое выдзяляецца павуком. *Плесці павуціну. П. хлусні* (перан.). ‖ *памянш.* **павуці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **павуці́нны,** -ая, -ае *і* **павуці́навы,** -ая, -ае.

ПАВУЦІ́ННЕ, -я, *н., зб.* Павуціна. *Аблытаць павуціннем хлусні* (перан.). ‖ *прым.* **павуці́ннявы,** -ая, -ае.

ПАВУЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае ў сабе што-н. карыснае, які служыць урокам, абагачае ведамі, вопытам. *П. ўрок гісторыі. Павучальныя вынікі. Павучальная гутарка.* ‖ *наз.* **павуча́льнасць,** -і, *ж.*

ПАВУЧА́ННЕ, -я, *н.* Настаўленне, павучальная парада.

ПАВУЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго (што) чаму.* Даваць павучанні каму-н., настаўляць. *П. маладых.*

ПАВУЧО́К, ПАВУЧЫ́НЫ *гл.* павук.

ПАВЫБЕ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Пабяліць усё, многае мелам, вапнай і пад. *П. сцены.* **2.** Надаць святлейшы колер усяму, многаму спецыяльнай апрацоўкай. *П. палотны.*

ПАВЫБІВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Выбіцца, прабіцца на паверхню — пра ўсё, многае. *Дзе-нідзе ўжо павыбівалася першая траўка.*

ПАВЫБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Рэзкім ударам прымусіць выпасці ўсё, многае. *П. вокны.* **2.** Ударамі ачысціць ад пылу ўсё, многае. *П. дываны.* **3.** Зрабіць вялікую колькасць паглыбленняў. *Вада павыбівала канаўкі.* **4.** Пракласці яздой, хадзьбой, пратаптаць многа чаго-н. *П. сцежкі ў жыце.*

ПАВЫБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Выбраць усё, многае або выбраць што-н. з усяго, многага. *П. зярняты. П. самыя лепшыя ягады.* **2.** *каго.* Выбраць галасаваннем усіх, многіх. *П. дэлегатаў.*

ПАВЫБРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Выбрыць усё, многае.

ПАВЫБЯГА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Выбегчы адкуль-н. — пра ўсіх, многіх. *Дзеці павыбягалі з хаты.*

ПАВЫВА́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Вываліцца, выпасці адкуль-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Кнігі павывальваліся з партфеля.*

ПАВЫВА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вываліць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. седакоў з саней.*

ПАВЫВАРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вывернуць усё, многае. *П. навалачкі. П. карчы. Ураган павыварочваў дрэвы.*

ПАВЫВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* Вывесіць усё, многае. *П. сцягі.*

ПАВЫВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Вывесці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. коней. П. плямы. П. птушанят. П. клапоў і прусакоў. П. з саставу прэзідыума.*

ПАВЫВО́ЗІЦЬ, -во́жу, -во́зіш, -во́зіць; *зак., каго-што.* Вывезці адкуль-н. або куды-н.

усіх, многіх або ўсё, многае. *П. гной з хлявоў. П. дзяцей у лагеры. П. бярвенне з лесу.*

ПАВЫВУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Вывучыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вершы. Павывучваў сыноў на аграномаў.*

ПАВЫГАНЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-што.* Выгнаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. кароў на пашу. П. з хаты.*

ПАВЫГО́РТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выгарнуць усё, многае. *П. вугалле з печы.*

ПАВЫГРАБА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выграбці ўсё, многае. *П. попел з топак.*

ПАВЫГРУЖА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выгрузіць усё, многае. *П. багаж з вагонаў.*

ПАВЫДАВА́ЦЬ, -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць; *зак., каго-што.* Выдаць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. атэстаты. П. дачок замуж. П. саўдзельнікаў.*

ПАВЫДАТКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Выдаткаваць усё, многае.

ПАВЫДЗЕ́ЎБВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выдзеўбці ўсё, многае. *П. дзіркі.*

ПАВЫДЗІРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выдраць, вырваць усё, многае. *П. цвікі са сцен.*

ПАВЫДУ́МВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* (разм.). Тое, што і павыдумляць.

ПАВЫДУ́МЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* (разм.). Тое, што і павыдумляць.

ПАВЫДУМЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак., што* (разм.). **1.** Вынайсці, прыдумаць вялікую колькасць чаго-н. *П. разнастайныя прыборы.* **2.** і *без дап.* Нахлусіць многае пра каго-, што-н. *Павыдумлялі розныя небыліцы.*

ПАВЫЖЫНА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зжынаючы, выжаць усё або частку чаго-н. *П. праходы для жняяркі.*

ПАВЫЗУ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вызубіць усё, многае. *П. сякеры.*

ПАВЫКАЛУ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАВЫКАЛУ́ПЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Калупаючы, выняць адкуль-н. усё, многае. *П. зярняты з коласа.*

ПАВЫКАРЧО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выкарчаваць усё, многае. *П. пні. П. бюракратаў з устаноў* (перан.).

ПАВЫКІДА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАВЫКІ́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выкінуць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. непатрэбныя цытаты з тэксту.*

ПАВЫКЛА́ДВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выкласці, вылажыць усё, многае. *П. пакункі з сумкі. П. сцены керамічнай пліткай.*

ПАВЫКЛЮЧА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выключыць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. са спісаў. П. святло ва ўсіх пакоях.*

ПАВЫКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выкапаць усё, многае. *П. ямы. П. бульбу.*

ПАВЫКО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выкасіць усё або што-н. у многіх месцах, усюды. *П. пустазелле.*

ПАВЫКРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выкруціць усё, многае або што-н. у многіх месцах. *П. шрубы. П. бялізну. П. дзіркі.*

ПАВЫКРЭ́СЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выкрасліць у многіх месцах, усё або ўсіх, многіх. *П. са спісаў тых, хто не ўдзельнічаў.*

ПАВЫЛА́ЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -зіць; -зім, -зіце, -зяць; *зак.* Вылезці — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *Бярозкі і хвойкі павылазілі з зямлі. Валасы павылазілі з-пад шапкі.*

ПАВЫЛІВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выліць усё, многае ці што-н. з многіх пасудзін. *П. ваду з вёдраў.*

ПАВЫЛІ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вылічыць усё, многае. *П. працэнты. П. запазычанасць.*

ПАВЫЛО́МЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАВЫЛО́МВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выламаць што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. дзверы.*

ПАВЫЛО́ЎЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вылавіць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. рыбу. П. бярвенне з ракі.*

ПАВЫЛУ́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вылушчыць усё, многае. *П. фасоль са стручкоў.*

ПАВЫЛЯТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Вылецець — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Птушкі павылятаді са сваіх гнёздаў. Ад выбуху павыляталі шыбы.*

ПАВЫМА́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Вымазацца, запэцкацца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Дзеці павымазваліся глінай.*

ПАВЫМАЛО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Вымалаціць усё, многае. *П. зерне са снапоў.*

ПАВЫМА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выняць адно за другім усё, многае. *П. рэчы з чамадана.*

ПАВЫМІРА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак., што.* Вымерці — пра ўсіх, многіх. *Паўзуны буйных памераў даўно павыміралі.*

ПАВЫМО́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вымасціць, замасціць усё, многае. *П. вуліцы.*

ПАВЫМЫВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Вымыцца — пра ўсіх, многіх. *Падарожнікі павымываліся.*

ПАВЫМЫВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вымыць усіх, многіх, усё, многае або ў многіх месцах. *П. дзяцей. П. вокны. Вада павымывала раўчукі.*

ПАВЫМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Вымерзнуць — пра ўсё, многае. *Сады павымярзалі.*

ПАВЫМЯТА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вымесці, падмесці ўсё, многае. *П. пакоі. П. смецце.*

ПАВЫНІШЧА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Вынішчыць, знішчыць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. пустазелле. П. тараканаў.*

ПАВЫНО́СІЦЬ, -ношу, -носіш, -носіць; *зак., каго-што.* Несучы, выдаліць, выставіць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. мэблю з хаты.*

ПАВЫПАДА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Выпасці адкуль-н. — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Шыбы павыпадалі ад выбухаў. Птушаняты павыпадалі з гнязда.*

ПАВЫПАЎЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Выпаўзці — пра ўсіх, многіх. *Вужакі павыпаўзалі на сонца.*

ПАВЫПІВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выпіць усё, многае. *П. прахаладжальныя напіткі.*

ПАВЫПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выпісаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. цытаты. П. раненых са шпіталя.*

ПАВЫПІХА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАВЫПІ́ХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выпіхнуць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. усіх з пакоя.*

ПАВЫПЛА́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выплаціць усё, многае. *П. пенсіі. П. надбаўку.*

ПАВЫПЛЯТА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выплесці ўсё, многае. *П. стужкі з кос.*

ПАВЫПО́ЛВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выпалаць усё, многае. *П. пустазелле. П. грады.*

ПАВЫПРАСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выпрасаваць, адпрасаваць усё, многае. *П. кашулі.*

ПАВЫПРАЎЛЯ́ЦЬ[1], -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Выправіць усё, многае. *П. памылкі ў дыктанце.*

ПАВЫПРАЎЛЯ́ЦЬ[2], -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-што.* Выправіць, адправіць куды-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей у школу. П. камбайны ў поле.*

ПАВЫПУСКА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выпусціць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. птушак на волю.*

ПАВЫПЫ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выпыліць усё, многае. *П. коўдры.*

ПАВЫПЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выпытаць усё, многае. *П. сакрэты.*

ПАВЫРАБЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Вырабіць усё, многае. *П. усе скуры. П. вугальныя разрэзы. П. у гразь адзенне.*

ПАВЫРАЗА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Выразаць усё, многае. *П. старыя дрэвы. П. патрэбныя артыкулы з газет.*

ПАВЫРАСТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* **1.** Стаць высокімі, дарослымі (пра людзей). **2.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Узнікнуць — пра ўсё, многае. *Навакол павырасталі новыя дамы.* **3.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Паўстаць перад вачамі — пра многіх, многае. *Як з зямлі павырасталі салдаты.*

ПАВЫРЫВА́ЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вырваць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. зубы. П. буракі.*

ПАВЫРЫВА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; -аны; *зак., што.* Вырыць многа чаго-н. або ў многіх месцах. *Свінні павырывалі ямы на двары.*

ПАВЫСА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго (што).* Высадзіць, ссадзіць адкуль-н. усіх, многіх. *П. пасажыраў.* **2.** *што.* Перасаджваючы, пасадзіць у многіх месцах, перасадзіць усё, многае. *П. дрэвы. П. усю расаду.*

ПАВЫСВІДРО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Высвідраваць у многіх месцах або многа чаго-н. *П. дзіркі.*

ПАВЫ́СІЦЦА, -ышуся, -ысішся, -ысіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш высокім. *Узровень вады павысіўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узмацніцца, палепшыцца, удасканаліцца. *Цікавасць да кніг павысілася. Веды вучняў павысіліся.* **3.** Перайсці на больш высокую аплату працы. *Аклады па службе павысіліся.* ‖ *незак.* **павышацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАВЫ́СІЦЬ, -ышу, -ысіш, -ысіць; -ышаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць больш высокім (у 2, 3 і 6 знач.). *П. узровень вады. П. тэмпературу. П. патрабаванні. П. прадукцыйнасць працы. П. цэны.* **2.** *што.* Узмацніць, палепшыць, удасканаліць. *П. якасць прадукцыі. П. культурны ўзровень.* **3.** *каго (што)* і *у чым, па чым.* Прызначыць на больш высокую пасаду. *П. па службе.* ◊ **Павысіць голас** — пачаць гаварыць гучней, з раздражненнем. ‖ *незак.* **павышаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **павышэнне,** -я, *н.*

ПАВЫСКА́КВАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* **1.** Выскачыць —

пра ўсіх, многіх. *Людзі павыскаквалі з хат.* **2.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*), *перан.* Нечакана выпасці адкуль-н. — пра ўсё, многае (разм.). *Коркі павыскаквалі з бутэлек.*

ПАВЫСКРАБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАВЫСКРЭ́БВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выскрабці ўсё, многае або ў многіх месцах. *П. кашу з гаршкоў. П. плямы ванны на падлозе.*

ПАВЫСКУБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАВЫСКУ́БВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выскубці адно за другім усё, многае. *П. пер'е.*

ПАВЫСО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Паказацца, высунуцца адкуль-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *З-пад шынялёў павысоўваліся галовы.*

ПАВЫСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Высунуць, перамясціць на адкрытае месца ўсё, многае. *П. сталы на сярэдзіну хаты. Дзеці павысоўвалі галовы з-пад шафы.*

ПАВЫСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** Выставіць што-н. устаўленае ў многіх месцах, усюды. *П. падвойныя рамы з вокнаў.* **2.** *што.* Падаўшы ўперад, высунуць, паставіць для агляду, карыстання і пад. ўсё, многае. *П. рукі. П. экспанаты.* **3.** *каго.* Выгнаць адкуль-н. усіх, многіх. *П. свавольнікаў за дзверы.*

ПАВЫСТРЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Выстрыгчы што-н. у многіх месцах, усюды. *П. валасы.*

ПАВЫСТУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выстудзіць усё, многае. *П. пакоі.*

ПАВЫСУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Высушыць усё, многае. *П. бялізну.*

ПАВЫСЫЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Выслаць адно за другім усё, многае або ўсіх, многіх. *П. пасылкі. П. дазоры наперад.*

ПАВЫСЫПА́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв.; -а́ецца; *зак.* Высыпацца адкуль-н. — пра ўсё, многае. *Павысыпалася зерне з каласоў.*

ПАВЫСЫПА́ЦЦА[2], адз. л. не ўжыв.; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Выспацца — пра ўсіх, многіх. *Дзеці ўжо павысыпаліся, гамоняць.*

ПАВЫСЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Высыпаць усё, многае. *П. двары пяском. П. пясок з чаравікаў.* **2.** (*адз. л. не ўжыв.*). Выйсці, выбегчы ў множстве (разм.). *З вагонаў павысыпалі пасажыры.*

ПАВЫСЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Высахнуць — пра ўсё, многае. *Сажалкі павысыхалі.*

ПАВЫСЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Высечы ўсё або вялікую колькасць чаго-н. *П. лясы. П. надпісы на скалах.*

ПАВЫСЯЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Выселіць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. злачынцаў са сталіцы.*

ПАВЫТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вытаптаць усё, многае або ў многіх месцах. *П. усю траву. П. сцежкі.*

ПАВЫТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Вытрасці ўсё, многае. *П. дарожкі. П. рэчы з сумкі.*

ПАВЫХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *зак.* **1.** Выйсці адкуль-н., пакінуць межы чаго-н. — пра ўсіх, многіх. *Людзі павыходзілі з хат. П. з акружэння.* **2.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Быць выдадзеным, надрукаваным — пра ўсё, многае. **3.** Выйсці замуж — пра ўсіх, многіх.

ПАВЫЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Выцерці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. спацелыя твары.* **2.** *што.* Вышмуляць што-н. у многіх месцах. *П. локці.*

ПАВЫЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Выцягнуць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *Гусі павыцягвалі шыі.* **2.** *перан., каго.* Дапамагчы выйсці з цяжкага становішча ўсім, многім (разм.). *П. людзей з бяды.* **4.** *што.* Выкрасці ўсё, многае (разм.). *П. грошы з кішэняў.*

ПАВЫЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выцерабіць што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. кусты пад сенажаці.*

ПАВЫЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Вычысціць усё, многае. *П. касцюмы.*

ПАВЫ́ШАНЫ, -ая, -ае. Больш высокі, вышэйшы за нармальны; павялічаны, палепшаны. *Павышаная тэмпература. Гаварыць павышаным тонам. Павышаныя абавязацельствы.*

ПАВЫША́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* павысіцца, -ць.

ПАВЫШЭ́ННЕ *гл.* павысіць.

ПАВЫШЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Зрабіцца вышэйшым. *Хлопчык за лета значна павышэў.*

ПАВЫЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Выесці што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. начынку з пірагоў.*

ПАВЫЯЗДЖА́ЦЬ, адз. л. не ўжыв.; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Выехаць адкуль-н. — пра ўсіх, многіх. *Іх родзічы павыязджалі адгэтуль.*

ПАВЯЗА́ЦЬ, -яжу́, -я́жаш, -я́жа; -яжы́; -я́заны; *зак.* **1.** *што.* Склаўшы разам, звязаць усё, многае. *П. адзенне ў клункі.* **2.** *каго.* Звязаць рукі і ногі ўсім, многім. *П. бандытаў.* **3.** *што.* Надзеўшы на што-н., завязаць. *П. галаву хусткай.* **4.** *што і без дап.* Вязаць што-н. некаторы час. *За дзень павязалі ўсе снапы.* ‖ *незак.* **павя́зваць**, -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

ПАВЯ́ЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Кавалак тканіны, які носяць на рукаве і пад. *Жалобная п.* **2.** Бінт ці іншы матэрыял, якім закрыта, завязана параненае месца або які дапамагае ўтрымліваць частку цела ў патрэбным становішчы. *Налажыць павязку на рану. Гіпсавая п.* ‖ *прым.* **павя́зачны**, -ая, -ае.

ПАВЯЛІ́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Стаць большым (па аб'ёму, колькасці і пад.). *Павялічыўся выпуск прадукцыі. Попыт павялічыўся.* ‖ *незак.* **павялі́чвацца**, -аецца. ‖ *наз.* **павелічэ́нне**, -я, *н.*

ПАВЯЛІ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* Зрабіць большым (па аб'ёму, колькасці і пад.). *П. выпуск прадукцыі. П. плошчу пасеваў.* ‖ *незак.* **павялі́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **павелічэ́нне**, -я, *н.*

ПАВЯ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; павя́ў, -вя́ла; *зак.* Звянуць — пра ўсё, многае. *Кветкі павялі.*

ПАВЯНЧА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вянчацца, -ць.

ПАВЯРНУ́ЦЦА, -вярну́ся, -ве́рнешся, -ве́рнецца; -вярні́ся; *зак.* **1.** Вярчальным рухам, варочаючыся, змяніць напрамак, становішча. *П. кругом. П. на другі бок. Ключ павярнуўся ў замку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Атрымаць нечаканае развіццё. *Справа павярнулася не так, як чакалі.* ‖ *незак.* **паваро́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **паваро́т**, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.*

ПАВЯРНУ́ЦЬ, -вярну́, -ве́рнеш, -ве́рне; -вярні́; -ве́рнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Варочаючы, змяніць становішча каго-, чаго-н. *П. ключ. П. хворага на другі бок.* **2.** *каго-што і без дап.* Змяніць напрамак, шлях руху. *П. з вуліцы ў завулак. П. каня назад. Дарога павярнула ў лес.* **3.** *перан., што.* Даць чаму-н. іншы напрамак, развіццё. *П. гаворку на іншы лад. П. справу па-свойму.* ‖ *незак.* **паваро́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **паваро́т**, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.*

ПАВЯРХО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які не дае глыбокага аналізу, не закранае сутнасць чаго-н., несур'ёзны. *Павярхоўнае знаёмства са справамі. Павярхоўна* (прысл.) *ведаць што-н.* ‖ *наз.* **павярхо́ўнасць**, -і, *ж.*

ПАВЯТО́ВЫ *гл.* павет.

ПАВЯЧЭ́РАЦЬ *гл.* вячэраць.

ПАГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; *зак.* Правесці некаторы час за гаворкай, абмяркоўваючы што-н.; перагаварыць (у 1 знач.) аб чым-н. *П. са знаёмым. Хочацца з вамі п. аб важнай справе.*

ПАГАВО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., аб кім-чым, пра каго-што і са злуч.* «што». Час ад часу ўзнаўляць размовы пра што-н., абмяркоўваючы што-н., перадаючы якія-н. чуткі. *Пагаворваюць аб яго ад'ездзе (пра яго ад'езд)* або *што ён ад'язджае.*

ПА́ГАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, па́гад, *ж.* Будыйскі або індуісцкі храм, сховішча рэлігійных рэліквій.

ПАГАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., каго.* Выгадаваць усіх, многіх. *П. дзяцей.*

ПАГАДА́ЦЬ *гл.* гадаць.

ПАГАДЗІ́ННЫ, -ая, -ае. Які робіцца, разлічваецца па гадзінах. *Пагадзінная аплата. Пагадзінная праца.*

ПАГАДЗІ́ЦЦА, -гаджу́ся, -го́дзішся, -го́дзіцца; *зак.* **1.** *з кім-чым і без дап.* Выказаць згоду з кім-, чым-н. *П. з прапановай. — Так, нам тады было надта цяжка, — пагадзіўся са мной сусед.* **2.** *на чым і без дап.* Прыйсці да згоды, сысціся на чым-н. *Пагадзіліся ісці пехатой. Пагадзіліся на тым, што туды паеду я.* **3.** *з кім-чым.* Памірыцца з кім-н. або прымірыцца з чым-н., прывыкнуць да чаго. *Паспрачаліся, а потым пагадзіліся. Ён ніяк не мог п. з тым, што несправядліва з ім абышліся.* ‖ *незак.* **пагаджа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАГАДЗІ́ЦЬ, -гаджу́, -го́дзіш, -го́дзіць; *зак.* **1.** *што.* Прывесці ў адпаведнасць з чым-н. *П. супярэчнасці.* **2.** *каго (што).* Памірыць, прымірыць. *П. спрачальнікаў.* ‖ *незак.* **пагаджа́ць**, -аю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

ПАГАДНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Дагавор, які абумоўлівае абавязацельствы ў чым-н. *Гандлёвае п. Падпісаць п.* **2.** Прымірэнне, згода. *Шукаць пагаднення.*

ПАГАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які робіцца па гадах. *Пагадовыя запісы ў летапісе.*

ПАГАЙДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **ПАГО́ЙДАЦЦА**, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Гайдацца некаторы час. *П. ў гамаку.*

ПАГАЙДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАГО́ЙДАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што і чым.* Гайдаць (гойдаць) некаторы час. *П. калыску.*

ПАГАЛІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* галіць.

ПАГАЛО́СКА, -і, *ДМ* -ло́сцы, *мн.* -і, -сак *і* **ПО́ГАЛАСКА**, -і, *ДМ* -ласцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Чуткі, размовы, якія перадаюцца. *Пусціць пагалоску (погаласку).*

ПАГАЛО́ЎЕ, -я, *н.* Агульная колькасць галоў жывёлы. *П. кароў. Рост пагалоўя.*

ПАГАЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які распаўсюджваецца на ўсіх. *П. перапіс.*

ПАГА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Нядобры чалавек, нягоднік. ‖ *ж.* **пага́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПАГА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго-што* (разм.). **1.** Пэцкаць, рабіць брудным. *П. хату. П. рукі.* **2.** Ганьбіць. *Здраднікі паганяць зямлю.* ‖ *зак.* **апага́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 2 знач.).

ПАГА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* паганец. **2.** Неядомы, паганы (у 1 знач.) грыб.

ПАГА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які нельга есці з прычыны ядавітасці, нечыстаты. *П. грыб.* **2.** Прызначаны для смецця, нечыстот. *Паганае вядро.* **3.** Мярзотны, подлы чалавек. *П. чалавек. П. настрой.* **4.** Злы, куслівы (пра сабаку). **5.** Язычніцкі (уст.). *Паганыя ідалы.* ◊ **Паганыя вочы** (разм.) — шкодныя вочы.

ПАГАНЯ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Тое, чым паганяюць. *Не кіем дык палкай — адной паганялкай* (з нар.).

ПАГАНЯ́ТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* **1.** Той, хто паганяе запрэжаных жывёл, возчык. **2.** Той, хто падганяе на працы, наглядчык. *Паганятыя з бізунамі стаялі ў кожнага над каркам.*

ПАГАНЯ́ЦЬ[1], -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго (што).* Панукваць, падсцёбваць. *П. каня пугай.*

ПАГАНЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* На працягу якога-н. часу прымусіць бегчы, лятаць (разм.). *П. галубоў. Пойдзем, паганяем мяч.* **2.** *што.* Акучваць некаторы час (разм.). *За гадзіну паганяў бульбу.*

ПАГАРАЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; *зак.* **1.** Праявіць гарачнасць, раздражнёнасць. *Дарэмна я пагарачыўся.* **2.** Праявіць паспешнасць. *Пагарачылася, паехала туды, а потым шкадавала.*

ПАГА́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Ганарыстасць, адсутнасць павагі да каго-, чаго-н. *Ён амаль да кожнага ставіцца з пагардай.*

ПАГАРДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і пагардлівы. ‖ *наз.* **пагарджа́льнасць**, -і, *ж.*

ПАГАРДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., кім-чым.* Адносіцца да каго-, чаго-н. з пагардай. *П. тэхнікай бяспекі.* ‖ *наз.* **пагарджа́нне**, -я, *н.*

ПАГА́РДЛІВЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да каго-, чаго-н. з пагардай або выражае, утрымлівае ў сабе пагарду да каго-, чаго-н. *Пагардлівыя адносіны. Пагардлівыя словы.* ‖ *наз.* **пага́рдлівасць**, -і, *ж.*

ПАГАРША́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пагоршыцца, -ць.

ПАГАРШЭ́ННЕ *гл.* пагоршаць, пагоршыцца, -шыць.

ПАГАРЭ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Той, хто пагарэў (у 1 знач.). *Дапамагчы пагарэльцам.* ‖ *прым.* **пагарэ́льскі**, -ая, -ае.

ПАГАРЭ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ры́; *зак.* **1.** Страціць дом, маёмасць у выніку пажару, а таксама згарэць — пра ўсё, многае. *Абдудаваліся тыя, хто пагарэў. Многія вёскі ў час вайны пагарэлі.* **2.** *перан., без дап.* і *на чым.* Пацярпець няўдачу (разм.). *П. на злоўжыванні службовым становішчам.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гарэць некаторы час. *Свяча пагарэла і пагасла.*

ПАГАСІ́ЦЬ *гл.* гасіць.

ПАГА́СЛЫ, -ая, -ае. Які перастаў гарэць, пагас. *Пагаслая цыгарэта.*

ПАГА́СНУЦЬ *гл.* гаснуць.

ПАГАТО́Ў, *прысл.* Тым больш. *Калі ты гэтага не здолееў зрабіць, то ён і п. не зробіць.*

ПАГАША́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што* (афіц.). Тое, што і гасіць (у 4 знач.). *П. аблігацыю. П. запазычанасць.* ‖ *наз.* **пагашэ́нне**, -я, *н. Аплата ў лік пагашэння доўгу.*

ПАГІ́БЕЛЬ[1], -і, *ж.* Смерць, гібель. *Асудзіць на п.*

ПАГІ́БЕЛЬ[2], -і, *ж.*: **у тры пагібелі гнуцца (сагнуцца)** (разм.) — 1) вельмі нізка згінацца (сагнуцца); 2) *перад кім,* празмерна ўгодніча́ць; **у тры пагібелі гнуць** *каго (што)* (разм.) — вельмі жорстка ўціскаць, прыгнятаць.

ПАГІ́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і гібельны. *П. ўраган.*

ПАГІНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Нумарацыя старонак кнігі, рукапісу.

ПАГІ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -гі́не; -гі́нем, -гі́неце, -гі́нуць; *зак.* Загінуць — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *За зіму многа парасят пагінула.*

ПАГЛА́ДЗІЦЬ *гл.* гладзіць.

ПАГЛЫБЕ́ЦЬ *гл.* глыбець.

ПАГЛЫ́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца больш глыбокім (у 1 і 4 знач.). *Каляіны паглыбіліся. Супярэчнасці паглыбіліся.* **2.** *у што.* Прасунуцца, прабрацца ўглыб чаго-н. *П. ў цясніну.* **3.** *перан., у што.* Засяродзіцца на чым-н., у думках увайсці ў што-н. *П. ў вывучэнне літаратуры. П. ў думкі.* ‖ *незак.* **паглыбля́цца**, -я́юся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **паглыбле́нне**, -я, *н.*

ПАГЛЫ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш глыбокім (у 1 і 4 знач.). *П. сажалку. П. свае веды.* **2.** Змясціць глыбей, урэзаць што-н. *П. разец у метал.* ‖ *незак.* **паглыбля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **паглыбле́нне**, -я, *н.*

ПАГЛЫ́БЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Грунтоўны, сур'ёзны. *П. псіхалагічны аналіз.* **2.** Засяроджаны на чым-н., заняты чым-н. *П. ў свае думкі* ‖ *наз.* **паглы́бленасць**, -і, *ж.*

ПАГЛЫНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Увабраць у сябе. *Зямля паглынула ўсю дажджавую ваду. Горад паглынуў прыгарадныя вёскі* (перан.). **2.** *перан., каго (што).* Цалкам захапіць чым-н. *Новая ідэя паглынула вучонага.* **3.** *перан., што і чаго.* Патраціць на сябе многа часу, затрат, намаганняў. *Работа паглынула шмат часу. Паездка паглынула многа грошай.* ‖ *незак.* **паглына́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **паглына́нне**, -я, *н.*

ПАГЛЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАГЛЯ́ДВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Глядзець (у 1 і 2 знач.) час ад часу. *П. на гадзіннік. Паглядай за дзецьмі.*

ПАГЛЯДЗЕ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* глядзецца, -ць.

ПАГНА́ЦЦА, -гнаю́ся, -го́нішся, -го́ніцца; -гані́ся *зак., за кім-чым.* Пачаць гнацца. *П. за злодзеем. П. за славай* (асудж.).

ПАГНА́ЦЬ, -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак., каго-што.* Пачаць гнаць (у 1, 2, 3, 5 і 7 знач.). *П. кароў у поле. П. ворага са сваёй зямлі. Сабака пагнаў зайца. Дзяўчынка шпарчэй пагнала каня. І чаго яго пагнала ў свет?* (безас.; чаго ён адправіўся ў свет; разм.).

ПАГНІ́СЦІ *і* **ПАГНІ́ЦЬ**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніе́; пагні́ў, -ніла́, -ло́; *зак.* Згнісці — пра ўсё, многае. *За многія гады салома пагніла на стрэхах.*

ПАГНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* гнуцца, -ць.

ПАГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Стан атмасферы ў дадзеным месцы, у дадзены час; добрае надвор'е. *Марозная п. Хто дажджом косіць, той пагодай сушыць* (з нар.). *Рабіць пагоду* (перан.: мець рашаючае значэнне ў якой-н. справе). *Чакаць з мора пагоды* (перан.: знаходзіцца ў чаканні чаго-н. няпэўнага). ‖ *памянш.* **паго́дка**, -і, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **паго́дны**, -ая, -ае (спец.). *Пагодныя ўмовы.*

ПАГО́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Добры, ясны, цёплы ў адносінах да пагоды. *Стаяў п. дзень.*

ПАГО́ЙДАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пагайдацца, -ць.

ПАГО́ЙДВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Гайдацца злёгку ці час ад часу. *Байдарка ціха пагойдвалася на хвалях.* ‖ *наз.* **паго́йдванне**, -я, *н.*

ПАГО́ЙДВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* або *чым.* Гайдаць злёгку або час ад часу. *Вада пагойдвае лодку.* ‖ *наз.* **паго́йдванне**, -я, *н.*

ПАГО́Н[1], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дарога, па якой гоняць жывёлу на папас. ‖ *прым.* **паго́нны**, -ая, -ае.

ПАГО́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Наплечны знак адрознення ў ваенным і іншым форменным адзенні. *Палкоўніцкі п. Палявыя пагоны* (засцерагальнага колеру). ‖ *прым.* **паго́нны**, -ая, -ае.

ПАГО́ННЫ[1], -ая, -ае. Які вымяраецца ў даўжыню ў лінейных метрах. *П. метр.*

ПАГО́ННЫ[2—3] *гл.* пагон[1—2].

ПАГО́НЯ, -і, *ж.* **1.** *за кім-чым.* Праследаванне каго-, чаго-н. з мэтай дагнаць, злавіць. *Кінуцца ў пагоню за кім-н.* **2.** Чалавек ці, звычайна, група людзей, якія праследуюць каго-н. *П. бегла па слядах.* **3.** *перан., за кім-чым.* Імкненне дабіцца каго-, чаго-н., дасягнуць чаго-н. *П. за прыбыткам.* ◊ **У пагоні** *за кім-чым, у знач. прыназ. з Т* — імкнучыся да каго-, чаго-н. *У пагоні за славай.*

ПАГО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Невялікая адложыстая ўзвышанасць, узгорак. *Хата стаіць на пагорку.* ‖ *прым.* **паго́рачак**, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

ПАГО́РШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Тое, што і пагоршыцца. *Было ліха ды пагоршала* (прымаўка). *Хвораму пагоршала* (безас.). ‖ *наз.* **пагаршэ́нне**, -я, *н. і* **паго́ршанне**, -я, *н.*

ПАГО́РШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Зрабіцца горшым. *Дысцыпліна пагоршылася. Здароўе пагоршылася.* ‖ *незак.* **пагарша́цца**, -аецца *і* **паго́ршвацца**, -аецца; *наз.* **пагаршэ́нне**, -я, *н.*, **паго́ршанне**, -я, *н. і* **паго́ршванне**, -я, *н.*

ПАГО́РШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Зрабіць горшым. ‖ *незак.* **пагарша́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **паго́ршваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **паго́ршванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **пагарша́нне**, -я, *н. і* **паго́ршанне**, -я, *н.* (разм.).

ПАГО́РЫСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты пагоркамі, няроўны. *Пагорыстая мясцовасць.* ‖ *наз.* **паго́рыстасць**, -і, *ж.*

ПАГРАЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтрымлівае ў сабе пагрозу, выражае пагрозу. *У голасе гучалі пагражальныя ноткі.* **2.** Які пагражае небяспекай. *П. характар падзей.* ‖ *наз.* **пагража́льнасць**, -і, *ж.*

ПАГРАЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каму і без дап.* Рабіць пагражальны жэст рукой. *П. кулаком.* **2.** *каму чым.* Папярэджваць з пагрозай пра што-н. *П. вайной.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *чым.* Служыць прыметай (чаго-н. небяспечнага, непрыемнага). *Рака пагражае разлівам.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каму.* Павінна адбыцца (пра што-н. дрэннае). *Пагражае гангрэна.* ‖ *зак.* **пагразі́ць**, -ражу, -ро́зіш, -ро́зіць (да 1 знач.).

ПАГРАН... Першая частка складаных слоў са знач. пагранічны, напр. *пагранатрад, пагранзастава, пагранслужба.*

ПАГРАНІ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ваеннаслужачы пагранічнай аховы.

ПАГРАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца або адбываецца каля граніцы. *Пагранічная зона. П. інцыдэнт.* **2.** Які мае адносіны да аховы граніцы. *П. гарнізон.*

ПАГРАНІ́ЧЧА, -а, *н.* Прыгранічная паласа, зона.

ПАГРАШЫ́ЦЬ *гл.* грашыць.

ПАГРО́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ро́з, *ж.* **1.** Запалохванне, абяцанне зрабіць непрыемнасць, зло. *Не звяртаць увагі на пагрозы.* **2.** Магчымая небяспека. *П. смерці. План быў пад пагрозай зрыву.*

ПАГРО́ЗЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і пагражальны. *П. выраз твару. Пагрозлівая цемра.* ‖ *наз.* **пагро́злівасць**, -і, *ж.*

ПАГРО́М, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэакцыйна-шавіністычнае выступленне супроць якой-н. нацыянальнай ці іншай групы насельніцтва,

якое суправаджаецца грабяжом маёмасці і масавымі забойствамі. ‖ *прым.* **пагромны,** -ая, -ае.

ПАГРОМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Арганізатар або ўдзельнік пагрому. *Фашысцкія пагромшчыкі.*

ПАГРУБЕЦЬ *гл.* грубець.

ПАГРУЗАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для пагрузкі, які мае адносіны да пагрузкі. *Пагрузачныя работы.*

ПАГРУЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* грузіцца, -ць.

ПАГРУЗКА *гл.* грузіць.

ПАГРУЗНЕЦЬ *гл.* грузнець.

ПАГРУЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; пагруз, -зла; -ні; *зак.* Завязнуць у чым-н. грузкім. *Машыны пагрузлі ў гразі.*

ПАГРУЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Самаходная машына для пагрузкі і разгрузкі матэрыялаў і перамяшчэння іх на невялікую адлегласць. *Аўтаматычны п.*

ПАГРЫЗЦІСЯ *гл.* грызціся.

ПАГРЭБАВАЦЬ *гл.* грэбаваць.

ПАГРЭБЦІ, -грабу, -грабеш, -грабе; -грабём, -грабяце, -грабуць; пагроб, -рэбла; -рабі; *зак., што.* **1.** Згрэбці ўсё, многае. **2.** *і без дап.* Грэбці некаторы час. *П. сена да абеду.*

ПАГРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -эты; *зак., каго-што.* Грэць некаторы час. *П. рукі каля печы. Ён пагрэў рукі на гэтай справе* (перан.). ‖ *звар.* **пагрэцца,** -эюся, -эешся, -эецца.

ПАГУБІЦЬ *гл.* губіць.

ПАГУБЛЯЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -яецца; -яемся, -яецеся, -яюцца; *зак.* Згубіцца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Цацкі пагубляліся.*

ПАГУБЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., каго-што.* Згубіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. карову ў лесе.*

ПАГУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Паклікаць. *Пагукалі дзяцей у хату.*

ПАГУЛЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Прагулка. *Пайсці на пагулянку ў лес.* **2.** Вечарынка, гулянка (з пачастункамі). *Наладзіць пагулянку.*

ПАГУЛЯЦЬ *гл.* гуляць.

ПАГУСЦЕЦЬ *гл.* гусцець.

ПАГУТАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* Правесці некаторы час у гутарцы. *Пасядзелі, пагутарылі.*

ПАГУШКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Гушкацца некаторы час. *П. на арэлях.*

ПАГУШКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* (разм.). Правесці некаторы час, гушкаючы каго-, што-н. *П. хлопчыка на арэлях.*

ПАГЭТУЛЬ, *прысл.* Да гэтага месца, дасюль.

ПАД (ПАДА), *прыназ.* **I.** *з В* і *Т* **1.** Ніжэй чаго-н., з боку ніжэйшай часткі чаго-н. *Пакласці сякеру п. лаўку. Ляжыць п. лавай. Нырнуць п. ваду* (ніжэй за ўзровень вады, углыб). *Працаваць п. зямлёй* (ніжэй паверхні, напр. у шахце). *Пасадзіць п. замок* (заперці). *Трымаць п. замком* (на запоры). *П. гарой зялёны гай.* **2.** Каля, у непасрэднай блізкасці ад чаго-н., а таксама ў зоне дзеяння, размяшчэння чаго-н. *Жыць п. Віцебскам. Папаў п. халодны душ. Ісці п. дажджом.* **3.** Указвае на тое становішча, стан, у які ставяць каго-, што-н. ці ў якім знаходзіцца хто-, што-н. *Працаваць п. кіраўніцтвам каго-н. Браць п. строгую ахову. Быць п. пагрозай. Паставіць п. пагрозу. Аддаць п. суд. Знаходзіцца п. судом.* **4.** Для чаго-н. *Зруб п. новы дом. Поле п. аўсом.* **II.** *з В.* **1.** Падтрымліваючы знізу. *Узяць п. руку.* **2.** Пра час: блізка да чаго-н., перад чым-н. *Бралася п. дзень* (пачынала світаць; безас.). *Гэта было п. свята. П. старасць.* **3.** У выглядзе чаго-н., падобна на што-н. *Апрацаваць п. дуб.* **4.** У абмен на якую-н. гарантыю. *Аддаць п. залог. Даць тавар п. распіску.* **5.** У суправаджэнні чаго-н., што гучыць. *Ісці п. гукі марша. Спяваць п. баян.* **III.** *з Т.* **1.** Пры наяўнасці якой-н. прыметы, уласцівасці. *Змагацца п. перамаганосным сцягам. Селядцы п. марынадам.* **2.** У выніку чаго-н. *Снег п. уздзеяннем ветру ўшчыльніўся.* **3.** Ужыв. пры ўказанні на тэрміны, словы, назвы, сэнс якіх раскрываецца ці неабходна раскрыць. *П. нашатырным спіртам разумеюць раствор аміяку.*

ПАД... (а таксама **ПАД'...**, **ПАДА...**), *прыстаўка.* **I.** Утварае дзеясловы са знач.: 1) дзеяння знізу ўверх, уніз чаго-н., напр. *падлажыць, падкінуць, падважыць;* 2) набліжэння каго-, чаго-н., напр. *падысці, пад'ехаць;* 3) дабаўлення, напр. *падліць, падсыпаць;* 4) паўтарэння якога-н. дзеяння ўслед за іншым, суправаджэння аднаго дзеяння другім, напр. *падтакваць, падбрэхваць;* 5) праяўлення дзеяння ў слабым ці непрыметным, скрытым выглядзе, напр. *падглядзець, падпільнаваць.* **II.** Утварае назоўнікі і прыметнікі: 1) прыметнікі са знач. ніжняй часткі чаго-н., знаходжання ніжэй за што-н., напр. *падводны, падстраўнікавы;* 2) назоўнікі са знач. часткі больш буйнога адзінства, напр. *пададдзел, падатрад, падклас;* 3) прыметнікі са знач. чаго-н., што знаходзіцца ў чым-н. распараджэнні, напр. *падначалены, падсудны;* 4) назоўнікі і прыметнікі са знач. чаго-н., што знаходзіцца паблізу ад чаго-н., напр. *падтропікі, падтрапічны;* 5) назоўнікі са знач. звання, ніжэйшага за іншае, пасада памочніка, напр. *падпалкоўнік, падшкіпер.*

ПАДА, *прыназ. з Т.* Ужыв. замест «пад» перад збегам некаторых зычных, напр. *пада мной.*

ПАДА..., *прыстаўка.* Ужыв. замест «пад...»: 1) перад збегам зычных, напр. *падагнаць, падарваць;* 2) перад зычнымі, пасля якіх пішацца мяккі знак або апостраф, напр. *падалью, падаб'ю.*

ПАДАБАРОННЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Падсудны, якога абараняе адвакат. ‖ *ж.* **падабаронная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ПАДАБАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., каму.* Быць даспадобы, выклікаць сімпатыю да сябе. ‖ *зак.* **спадабацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **упадабацца,** -аюся, -аешся, -аецца (разм.).

ПАДАБЕНСТВА, -а, *н.* **1.** Што-н. падобнае на што-н., з чым-н., наяўнасць агульных ці падобных рыс. *П. характараў.* **2.** Падобнасць, блізкасць, абумоўленая агульнасцю паходжання. *П. моў.* **3.** У геаметрыі: тоеснасць формы пры адрозненні велічыні. *П. двух трохвугольнікаў.*

ПАДАБРАЦЦА, падбяруся, падбярэшся, падбярэцца; падбяромся, падберацеся, падбяруцца; падбярыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скласціся, утварыцца. *Падабраліся добрыя работнікі.* **2.** Непрыметна падысці. *П. да акопаў праціўніка.* ‖ *незак.* **падбірацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДАБРАЦЬ, падбяру, падбярэш, падбярэ; падбяром, падберацё, падбяруць; падбяры; падабраны; *зак.* **1.** *што.* Сабраць, падняць з зямлі. *П. рассыпаныя арэхі.* **2.** *што.* Паправіць; сагнуўшы, падцягнуць пад сябе (пра часткі цела). *П. валасы. Сабака падабраў хвост.* **3.** *каго-што.* Падмяць, наваліўшыся; прыціснуць. *Мядзведзь падабраў пад сябе паляўнічага.* **4.** *каго-што.* Выбраць адпаведнае, патрэбнае. *П. брыгаду. П. ключ да замка. П. патрэбныя словы. П. цытаты.* ‖ *незак.* **падбіраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падбор,** -у, *м.* (да 4 знач.) *і* **падборка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* *Падбор кадраў. Падборка ніткак патрэбнага колеру.*

ПАДАБРЭЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся добрым, дабрэйшым. *Глядзеў падабрэлымі вачамі.*

ПАДАБРЭЦЬ *гл.* дабрэць.

ПАДАВАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які падае што-н. куды-н. ‖ *ж.* **падавальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падаццa, -ць.

ПАДАВІЦЦА *гл.* давіцца.

ПАДАВІЦЬ, -даўлю, -давіш, -давіць; -даўлены; *зак., каго-што.* **1.** Сілай пакласці канец чаму-н., знішчыць, заглушыць. *П. паўстанне. П. агонь праціўніка.* **2.** Раздушыць, перадавіць усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. усіх жукоў.* ‖ *незак.* **падаўляць,** -яю, -яеш, -яе (да 1 знач.). ‖ *наз.* **падаўленне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАДАВОРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закончыць ворыва на многіх участках.

ПАДАГНАЦЬ, падганю, падгоніш, падгоніць; падагнаў, -гнала; падгані; падагнаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Гонячы (*гл.* гнаць[1] у 1 знач.), наблізіць ці загнаць пад што-н. *П. курэй пад навес. Крыгу падагнала да берага* (безас.). **2.** *каго-што.* Паскорыць чый-н. бег, чыю-н. работу. *П. каня. П. адстаючых.* **3.** *што.* Давесці да патрэбнага памеру, прыладзіць, каб падыходзіла адно да другога. *П. шыбу да форткі. П. пінжак да фігуры.* ‖ *незак.* **падганяць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **падгон,** -у, *м.* (да 1 і 3 знач.) *і* **падгонка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 3 знач.).

ПАДАГНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* Загнуцца знізу ці пад што-н. *Край абруса падагнуўся.* ‖ *незак.* **падгінацца,** -аецца *і* **падгібацца,** -аецца.

ПАДАГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што.* Загнуцца знізу ці пад што-н. *П. падол. П. ногі пад сябе.* ‖ *незак.* **падгінаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падгібаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДАГРА, -ы, *ж.* Хвароба суставаў і тканак, якая выклікаецца парушэннем абмену рэчываў у арганізме. ‖ *прым.* **падагрычны,** -ая, -ае.

ПАДАГРАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыбор для падагравання чаго-н.

ПАДАГРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, хворы на падагру. ‖ *ж.* **падагрычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ПАДАГРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -эты; *зак., што.* **1.** Крыху разагрэць. *П. суп.* **2.** *перан.* Узбудзіць, узмацніць. *П. настрой, нецярпенне.* ‖ *незак.* **падаграваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падагрэў,** -рэву, *м.* (да 1 знач.; спец.) *і* **падаграванне,** -я, *н.* (да 1 знач.). *П. вады ў басейне.*

ПАДАГУЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Тое, што і падагульніць. ‖ *незак.* **падагульваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падагульванне,** -я, *н.*

ПАДАГУЛЬНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нім, -ніце, -няць; -гульнены; *зак., што.* **1.** Падвесці выніку чаго-н. *П. суму выдаткаў.* **2.** Зрабіць абагульняючыя вывады. *П. думкі папярэдніх даследчыкаў.* ‖ *незак.* **падагульняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **падагульненне,** -я, *н.*

ПАДАДЗЕЦЦА, -дзенуся, -дзенешся, -дзенецца; *зак.* (разм.). Адзецца лепш, чым звычайна. *Дзяўчаты пададзеліся.* ‖ *незак.* **пададзявацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДАДЗЕЦЬ, -дзену, -дзенеш, -дзене; -дзеты; *зак., што* (разм.). Надзець пад што-н. *П. світэр пад пінжак.* ‖ *незак.* **пададзяваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДАЖЫНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *што.* Дажаць што-н. у многіх месцах. *П.*

жыта на ўсіх палетках. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што* і *без дап.* Завяршыць жніво — пра ўсіх, многіх.

ПАДАЗВА́ЦЬ, падзаву́, падзаве́ш, падзаве́; падзавём, падзавяце́, падзаву́ць; падазва́ў, -ва́ла; падзаві́; падазва́ны; *зак., каго (што).* Жэстам, голасам папрасіць наблізіцца. *П. насільшчыка.* ‖ *незак.* **падзыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДАЗРАВА́ЦЬ, -раю́, -рае́ш, -рае́; -раём, -раяце́, -раю́ць *і* -ва́ю, -ва́еш, -ва́е; *незак.* **1.** *каго (што) у чым.* Мець падазрэнне на каго-н. *П. каго-н. у крадзяжы.* **2.** *што., аб чым і са злуч.* «што». Меркаваць, дапускаць магчымасць чаго-н. *У хворага падазраюць адзёр. Мы і не падазравалі аб яго існаванні. Я і не падазраваў, што мяне такое падсцерагала.*

ПАДАЗРО́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае падазрэнне. *П. кашаль.* **2.** Схільны падазраваць, недаверлівы. *П. характар.* ‖ *наз.* **падазро́насць,** -і, *ж.*

ПАДАЗРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Меркаванне, заснаванае на сумненні ў правільнасці, законнасці чыіх-н. учынкаў, у справядлівасці чыіх-н. слоў, у сумленнасці чыіх-н. намераў. *Затрыманы па падазрэнню ў крадзяжы. Быць пад падазрэннем* або *на падазрэнні ў каго-н.* (выклікаць да сябе падазроныя адносіны з боку каго-н.). **2.** Меркаванне аб магчымасці чаго-н. *Ёсць п., што яны сёння могуць не прыехаць. П. на адзёр.*

ПАДАІ́ЦЬ *гл.* даіць.

ПАДАКО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дошка або пліта, устаўленая ў ніжнюю частку аконнага праёма.

ПАДКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Дакапаць усё, многае. *П. ямы. П. бульбу.*

ПАДАКО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *што.* Дакасіць у многіх месцах. *П. лугі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што* і *без дап.* Завяршыць касьбу — пра ўсіх, многіх. *Аднавяскоўцы падакошвалі і падажыналі.*

ПАДАЛЕ́Й, *прысл.* (разм.). Значна далей. *Пастаў вядро п.*

ПАДАЛІКА́ТНІЧАЦЬ *гл.* далікатнічаць.

ПАДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Вуснае апавяданне пра мінулае, якое перадаецца ад пакалення да пакалення. *Народнае п.*

ПАДАПЕ́ЧНЫ, -ая, -ае (афіц. і разм.). Які знаходзіцца пад чыёй-н. апекай. *Падапечнае дзіця. Паклапаціцца пра сваю падапечную* (наз.). *Падапечная тэрыторыя* (уключаная ў міжнародную сістэму апекі пры Арганізацыі Аб'яднаных Нацый).

ПАДАПЛЁКА, -і, *ДМ* -лёцы, *ж.* Скрытая, тайная прычына чаго-н. *П. інтрыгі.*

ПАДАПРАНУ́ЦЦА, -рану́ся, -ра́нешся, -ра́нецца; -рані́ся; *зак.* (разм.). **1.** Апрануцца лепш, па-святочнаму. *П. на вечар.* **2.** Апрануць што-н. пад верхняе адзенне. *Цяплей п.* ‖ *незак.* **падапрана́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДАПРАНУ́ЦЬ, -рану́, -ра́неш, -ра́не; -рані́; -рану́ты; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Апрануць лепш, у добрае адзенне, прыбраць. *П. дзяўчыну.* **2.** *што.* Апрануць пад што-н. *П. світэр пад паліто.* ‖ *незак.* **падапрана́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДАПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які злёгку сапрэў, знізу падгніў. *Падапрэлае сена.*

ПАДАПРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Злёгку сапрэць або сапрэць знізу. *У нізінах жыта падапрэла.* ‖ *незак.* **падаправа́ць,** -а́е.

ПАДАРАВА́ЦЬ *гл.* дараваць.

ПАДАРАЖЫ́ЦЦА *гл.* даражыцца.

ПАДАРАЖЭ́ЦЬ *гл.* даражэць.

ПАДАРВА́ЦЦА, -ву́ся, -ве́шся, -ве́цца; -вёмся, -вяцеся, -ву́цца; -ві́ся; *зак.* **1.** Загінуць ад выбуху. *П. на міне.* **2.** Захварэць ад цяжкай працы ці ад падымання чаго-н. цяжкага. *Цягаў каменне і падарваўся.* ‖ *незак.* **падрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак., што.* **1.** Разбурыць узрывам. *П. варожы танк.* **2.** *перан.* Нанесці шкоду чаму-н., пахіснуць. *П. здароўе. П. чый-н. аўтарытэт.* ‖ *незак.* **падрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падры́ў,** -рыву, *м.*

ПАДАРО́ЖЖА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Паездка або перамяшчэнне пяшком па далёкіх краінах, мясцовасцях. *П. па моры. Кругасветнае п.*

ПАДАРО́ЖНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Даўней: пасведчанне на права карыстання ў дарозе казёнымі коньмі.

ПАДАРО́ЖНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто падарожнічае, вандроўнік. *Прайсці мясцамі славутых падарожнікаў.* **2.** Той, хто знаходзіцца ў дарозе, прахожы. ‖ *ж.* **падаро́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАДАРО́ЖНІК[2], -у, *м.* Тое, што і трыпутнік. ‖ *прым.* **падаро́жнікавы,** -ая, -ае.

ПАДАРО́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *назак.* Рабіць падарожжа, вандраваць.

ПАДАРО́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да падарожжа. *Падарожныя нататкі.* **2.** Які звязаны з дарогай (у 3 знач.), знаходзіцца ў дарозе. *Падарожныя людзі.* **3.** **падаро́жны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.;* **падаро́жная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Падарожнік[1]. **4.** **падарожныя грошы** — грошы за праезд на паштовых конях ці за праезд па чыгунцы афіцэраў і чыноўнікаў у старой Расіі.

ПАДАРУ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Рэч, якую дораць, падарылі. *Зрабіць п. Атрымаць п.* ‖ *памянш.* **падару́начак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **падару́нкавы,** -ая, -ае.

ПАДАРЫ́ЦЬ, *гл.* дарыць.

ПАДАСІ́НАВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ядомы грыб з чырванавата-жоўтай шапкай.

ПАДАСЛА́ЦЬ[1], -дашлю́, -дашле́ш, -дашле́; -дашлём, -дашляце́, -дашлю́ць; -дашлі́; -дасла́ны; *зак., каго (што).* **1.** Паслаць з тайнай мэтай. *П. шпіёна.* **2.** Прыслаць (у 2 знач.; разм.). *П. фурманку.* ‖ *незак.* **падсыла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падсылка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж. і* **падсыла́нне,** -я, *н.*

ПАДАСЛА́ЦЬ[2], падсцялю́, падсце́леш, падсце́ле; падсцялі́; падасла́ны; *зак., што.* Паслаць пад што-н. *П. пярыну.* ‖ *незак.* **падсціла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **по́дсціл,** -у, *м.,* **падсці́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **падсціла́нне,** -я, *н.*

ПАДАСНО́ВА, -ы, *ж.* Сапраўдная прычына, аснова чаго-н. *Сацыяльная п. з'явы.*

ПАДАСПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Паспець з'явіцца (у час, у патрэбны момант). *Хутка падаспела падмога.*

ПАДАСТАВА́ЦЬ, -стаю́, -стае́ш, -стае́; -стаём, -стаяце́, -стаю́ць; *зак., што.* **1.** Дастаць, выцягнуць усё, многае або вялікую колькасць чаго-н. *П. кнігі з шафы.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Выняць што-н. схаванае — пра ўсіх, многіх. *Касцы падаставалі сваю перакуску і пачалі есці.* **3.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Раздабыць што-н. — пра ўсіх, многіх. *Дзе яны падаставалі такія ракеткі?*

ПАДАСЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* і *чаго.* Дасыпаць да якога-н. узроўню ўсё, многае або дасыпаць якую-н. колькасць чаго-н. ва ўсё, многае. *П. мяшкі збожжам.*

ПАДА́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Дзяржаўны збор з насельніцтва і прадпрыемстваў. *Падаходны п. Браць п. Абкладаць падаткам.* ‖ *прым.* **пада́ткавы,** -ая, -ае.

ПАДАТКАПЛАЦЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Плацельшчык падаткаў. ‖ *ж.* **падаткаплаце́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАДАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* Заткнуць знізу ці пад што-н. *П. падол спадніцы. П. коўдру.* ‖ *незак.* **падтыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДА́ТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка паддаецца фармоўцы, апрацоўцы. *Напаленае жалеза падатлівае.* **2.** Згаворлівы, уступчывы. *П. чалавек. П. характар.* ‖ *наз.* **пада́тлівасць,** -і, *ж.*

ПАДАЎЖА́ЦЦА, -ЦЬ, ПАДАЎЖЭ́ННЕ *гл.* падоўжыцца, -ць.

ПАДАЎЖЭ́ЦЬ *гл.* даўжэць.

ПАДАЎЛЕ́ННЕ, -ЛЯ́ЦЬ *гл.* падавіць.

ПАДАХВО́ЦІЦЦА, -во́чуся, -во́цішся, -во́ціцца; *зак.* (разм.). Добраахвотна ўзяцца за якую-н. справу, прапанаваць зрабіць што-н. *П. збегаць па хлеб. П. дапамагчы бацьку.* ‖ *незак.* **падахво́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДАХВО́ЦІЦЬ, -во́чу, -во́ціш, -во́ціць; -во́чаны; *зак., каго на што* або *з інф.* Выклікаць жаданне што-н. рабіць. *П. ехаць па дровы. П. каго-н. да размовы.* ‖ *незак.* **падахво́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падахво́чванне,** -я, *н.*

ПАДАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае даходу. *П. падатак.*

ПАДА́ЦЦА, -а́мся, -асі́ся, -а́сца; -адзі́мся, -асце́ся, -аду́цца; -а́ўся, -ала́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Пасунуцца, ссунуцца з месца. *П. ўсім целам назад. Дзверы лёгка падаліся пад напорам.* **2.** Адправіцца, накіравацца куды-н. (разм.). *П. ў горад. П. на вучобу.* **3.** *перан.* Прыметна пагоршаць, пастарэць. *Стары вельмі падаўся за апошні год.* ‖ *незак.* **падава́цца,** -даю́ся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца.

ПА́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Апускацца, валіцца на зямлю, уніз. *П. дагары. П. на калені. П. з ног* (таксама перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра атмасферныя ападкі: ісці, выпадаць. *Падае снег.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апускацца, звісаючы. *Складкі спадніцы прыгожа падаюць.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра націск у слове: прыходзіцца на які-н. склад. *Націск падае на другі склад.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *на каго-што.* Распаўсюджвацца ў якім-н. напрамку, пакрываць сабой (пра светлавыя з'явы). *Святло праз акно падала на падлогу. Ад дрэва падае цень.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на каго (што).* Распаўсюджвацца, пашырацца на каго-, што-н. (пра што-н. заганнае). *На гэтага чалавека падае падазрэнне.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на каго-што.* Прыходзіцца на чыю-н. долю, выпадаць. *Усе клопаты падаюць на маці.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зніжацца, змяншацца (у памеры, аб'ёме, велічыні і пад.). *Акцыі падаюць. Настрой падае.* **9.** *перан.* Бегаць, насіцца (разм.). *Сабака цэлы дзень падаў па лесе.* **10.** *перан., за чым.* Вельмі хацець чаго-н., ганяцца за чым-н. (разм.). *П. за ўборамі.* **11.** *перан., за кім.* Вельмі кахаць каго-н., заляцацца да каго-н. (разм.). *Хлопцы падалі за такой прыгажуняй.* ‖ *зак.* **пасці́,** паду́, падзе́ш, падзе́; падзём, падзяце́, паду́ць; паў, па́ла; падзі́ (да 1, 5, 6 і 7 знач.) *і* **упасці́,** упаду́, упадзе́ш, упадзе́; упадзём, упадзяце́, упаду́ць; упа́ў, упа́ла; упадзі́ (да 1, 3, 5 і 8 знач.). ‖ *наз.* **па́данне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **падзе́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 5 і 8 знач.).

ПАДА́ЦЬ, -а́м, -асі́, -а́сць; -адзі́м, -асце́, -аду́ць; пада́ў, -ала́, -ло́; падай; пададзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць, паднёсшы. *П. кнігу каму-н.* **2.** *што.* Паставіць на стол (ежу). *П. кашу.* **3.** Даставіць, прывесці да месца чыёй-н. пасадкі або пагрузкі. *П. поезд да платформы. П. вагоны.* **4.** *каго-што.* Штурхнуць, пасунуць (разм.). *П. шафу ўлева.* **5.**

што. Прадставіць у пісьмовай форме (скаргу, заяву). *П. заяву на чарговы адпачынак. П. у суд на каго-н.* (прад'явіць іск). *П. на развод* (падаць заяву на скасаванне шлюбу; разм.). **6.** *што* і *без дап.* Даць як міласціну. *П. жабраку.* **7.** *што.* Зрабіць утварыць, аказаць (тое, што выражана наступным наз.). *П. дапамогу* (дапамагчы). *П. рэпліку* (прамовіць, сказаць што-н.). *П. прыметы жыцця* (выявіць прыкметы жыцця). *П. прыклад* (паслужыць прыкладам). *П. каманду* (скамандаваць). *П. вестку* (паведаміць пра сябе). **8.** *што.* У спартыўных гульнях з мячом, шайбай і пад.: ударам пасла́ць мяч партнёру. *П. мяч.* **9.** *каго-што.* Адлюстраваць, вывесці, прадставіць (кніжн.). *Рэалістычна п. жыццё ў творы. Умець сябе п.* (прадставіць у лепшым выглядзе). ◊ **Падаць руку** — працягнуць руку для поціску або (перан.) для дапамогі. ‖ *незак.* **падава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; -давай. ‖ *наз.* **пада́ча,** -ы, *мн.* -ы, -да́ч, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8 і 9 знач.).

ПАДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -да́ч, *ж.* **1.** *гл.* пада́ць. **2.** У спартыўных гульнях: удар, якім мяч, шайба, валан уводзяцца ў гульню. *Удалая п.*

ПАДА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Кусок ежы, кінуты жывёле (звычайна сабаку). *Сабака цярпліва чакае падачкі.* **2.** *перан.* Тое, што даюць каму-н. як ахвяраванне, міласціну (пагард.). *Жыць за кошт падачак.*

ПАДАШЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Дашыць усё, многае. *Швачкі падашывалі сукенкі.*

ПАДБА́ВІЦЬ, -а́ўлю, -а́віш, -а́віць; -а́ўлены; *зак., што* і *чаго.* Крыху прыбавіць. *П. цукру ў чай.* ‖ *незак.* **падбаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **падба́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПАДБАДЗЁРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго (што).* Падбавіць упэўненасці, бадзёрасці. *П. хворую.* ‖ *незак.* **падбадзёрваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падбадзёрыцца,** -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* **падбадзёрвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДБАРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Круглявасць, якая закрывае на твары пярэднюю частку ніжняй сківіцы. ‖ *прым.* **падбаро́дачны,** -ая, -ае.

ПАДБА́ЦЬ *гл.* дбаць.

ПАДБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежаце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* **1.** Наблізіцца бегам да каго-, чаго-н. або пад што-н. *Сабака падбег да гаспадара. П. пад мост.* **2.** Крыху прабегчы. *Конь падбег трушком.* ‖ *незак.* **падбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* падабрацца, -ць.

ПАДБІ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -бівак, *ж.* **1.** *гл.* падбіць[1]. **2.** Тое, чым падбіта, падшыта што-н. з адваротнага боку (разм.). *Шаўковая п.*

ПАДБІ́ЦЬ[1], -даб'ю́, -даб'е́ш, -даб'е́; -даб'ём, -даб'яце́, -даб'ю́ць; падбі; -і́ты; *зак.* **1.** *што.* Прыбіць да чаго-н. знізу, прышыць спадыспаду. *П. у ботах падэшвы. П. паліто футрам.* **2.** *што.* Убіць, забіць глыбей. *П. цвікі.* **3.** *каго-што.* Ударыўшы, стрэліўшы, прымусіць упасці, вывесці са строю. *П. танк. П. зайца.* **4.** *што.* Ударам пашкодзіць, параніць. *П. вока.* ◊ **Падбіць вынік (баланс)** (разм.) — падвесці вынікі (баланс). ‖ *незак.* **падбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падбі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **падбо́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **падбо́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **падбо́ечны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПАДБІ́ЦЬ[2], -даб'ю́, -даб'е́ш, -даб'е́; -даб'ём, -даб'яце́, -даб'ю́ць; падбі; -і́ты; *зак., каго (што) на што* і *з інф.* (разм.). Падбухтарыць да чаго-н., угаварыць зрабіць што-н. *Хто яго на гэта падбіў?* ‖ *незак.* **падбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДБО́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* падабраць. **2.** Тое, што падабрана, збор, набор чаго-н. *Цікавы кніжны п. П. кветак у букеце. Удалы п. спецыялістаў. Як на п.* (аб кім-, чым-н. аднолькавага выгляду, якасці, звычайна добрай).

ПАДБО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* **1.** *гл.* падабраць. **2.** Некалькі артыкулаў, заметак на адну тэму, надрукаваных пад агульным загалоўкам. *П. на сельскагаспадарчую тэму.*

ПАДБО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рабочы, што ажыццяўляе падбор, падборку чаго-н. **2.** Прыстасаванне, машына для падбірання скошанай збажыны, травы і пад. ‖ *ж.* **падбо́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

ПАДБРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак., каго-што.* Пагаліць з бакоў, па краях. ‖ *незак.* **падбрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДБРЭ́ХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Суправаджаць што-н. брэхам, брахаць час ад часу. **2.** *перан., каму.* Нагаворваць, даносіць на каго-н. (пагард.). ‖ *наз.* **падбрэ́хванне,** -я, *н.*

ПАДБРЭ́ХІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Той, хто ўгодліва або з якой-н. мэтай дагаджае каму-н., падтрымлівае каго-н. *Панскі п.*

ПАДБУХТО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто падбухторвае. ‖ *ж.* **падбухто́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **падбухто́ршчыцкі,** -ая, -ае.

ПАДБУХТО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго (што)* (разм.). **1.** Падбіць што-н. зрабіць (звычайна дрэннае, заганнае). *П. да спрэчак.* **2.** Настроіць супраць каго-н. *П. сына супраць бацькі.* ‖ *незак.* **падбухто́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падбухто́рванне,** -я, *н.*

ПАДБЯГА́ЦЬ *гл.* падбегчы.

ПАДБЯРО́ЗАВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ядомы грыб з бурavата-чорнай шапкай, які расце ў бярэзніку.

ПАДВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго.* Падазваць птушак або звяроў, падрабіўшы іх голас. *П. цецерука.* ‖ *незак.* **падва́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *мн.* -і, -ва́г, *ж.* Рычаг для пад'ёму цяжару. ‖ *прым.* **падва́жны,** -ая, -ае.

ПАДВАДНЫ́ *гл.* падвесці.

ПАДВАЕ́ННЕ *гл.* падвоіцца, -ць.

ПАДВА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прыстасаванне ў паравых і інш. машынах у выглядзе стрыжня для рэгуліроўкі сілы або хуткасці руху чаго-н., рычаг. **2.** Тоўстая жэрдка, пры дапамозе якой прыпадымаюць цяжары; вагар. ‖ *прым.* **падва́жнікавы,** -ая, -ае.

ПАДВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; падва́ж; -ва́жаны; *зак., што.* Прыпадняць вагаром, падважнікам (у 2 знач.). *П. бервяно.* ‖ *незак.* **падва́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВАІ́ЦЬ *гл.* двайць.

ПАДВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памяшканне пад першым паверхам будынка, ніжэй узроўню зямлі. *П. для бульбы.* **2.** Артыкул на ўсю ніжнюю частку газетнага ліста. ‖ *прым.* **падва́льны,** -ая, -ае.

ПАДВАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Падсыпаць вялікую колькасць чаго-н. *П. воз пяску пад прызбу.* **2.** *безас., каго-чаго.* Прыбавіцца яшчэ, у дадатак да таго, што ёсць (разм.). *Народу падваліла. За ноч падваліла снегу.* ‖ *незак.* **падва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВАРО́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Тое, што і падваротня (у 2 знач.).

ПАДВАРО́ТНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Шырокая шчыліна паміж варотамі і зямлёй. **2.** Дошка, якая закрывае гэту шчыліну. **3.** Праём у сцяне дома для для праезду, праходу. *Забегчы ў падваротню.*

ПАДВАРО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падвярнуцца, -ць.

ПАДВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -а́рыш, -а́рыць; -а́раны; *зак.* (разм.). **1.** *чаго.* Зварыць ці заварыць у дадатак да зваранага, заваранага раней. *П. бульбы. П. кавы.* **2.** *што.* Зваркай прымацаваць; прыварыць. *П. планку.*

ПАДВАСТРЫ́ЦЬ, -вастру́, -во́стрыш, -во́стрыць; -во́страны; *зак., што.* Зрабіць вастрэйшым. *П. сякеру.* ‖ *незак.* **падво́стрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВА́ХТАВЫ, -ая, -ае (спец.). Такі, які павінен заступіць на вахту для змены тых, хто стаіць на вахце. *П. матрос.*

ПАДВЕ́ДАМНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў чыім-н. распараджэнні, падпарадкаванні. *Устано́ва, падведамная міністэрству.* ‖ *наз.* **падве́дамнасць,** -і, *ж.*

ПАДВЕ́ЗЦІ[1], -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; падвёз, -ве́зла; -вязі́; -ве́зены; *зак.* **1.** *каго-што.* Везучы, наблізіць. *П. дровы к дому.* **2.** *каго-што.* Узяўшы з сабой па дарозе, давезці куды-н. *П. спадарожніка.* **3.** *што* і *чаго.* Прывёзшы, даставіць куды-н. *П. будаўнічыя матэрыялы.* ‖ *незак.* **падво́зіць,** -вожу, -во́зіш, -во́зіць. ‖ *наз.* **падво́з,** -у, *м.* і (разм.) **падво́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* ‖ *прым.* **падвазны́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.).

ПАДВЕ́ЗЦІ[2] *гл.* везці[2].

ПАДВЕ́РГНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ергся *і* -ергнуўся, -гласа; -ніся; *зак.* Адчуць на сабе якое-н. уздзеянне, трапіць у якое-н. становішча (звычайна непрыемнае, небяспечнае і пад.). *П. нападу. П. цяжкім выпрабаванням.* ‖ *незак.* **падвяргацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДВЕ́РГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ерг *і* -ергнуў, -гла; -ні; *зак., каго-што чаму.* Зрабіць прадметам якога-н. дзеяння, паставіць у якое-н. становішча. *П. крытыцы работніка. П. небяспецы.* ‖ *незак.* **падвярга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДВЕ́РЖАНЫ, -ая, -ае. Які падвяргаецца якому-н. уздзеянню, схільны да чаго-н. *П. хваробам.* ‖ *наз.* **падве́ржанасць,** -і, *ж.*

ПАДВЕ́СІЦЬ, -е́шу, -е́сіш, -е́сіць; падве́сь; -е́шаны; *зак., каго-што.* Падвесіць пад чым-н., прымацаваць да чаго-н. у вісячым становішчы. *П. лямпу пад столлю.* ‖ *незак.* **падве́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падве́ска,** -і, *ДМ* -весцы, *ж.* *і* **падве́шванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **падве́сачны,** -ая, -ае.

ПАДВЕ́СКА, -і, *ДМ* -весцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** *гл.* падвесіць. **2.** Падвеснае ўпрыгожанне. *Люстра з хрустальнымі падвескамі.*

ПАДВЕСЛАВА́ЦЬ, -вяслу́ю, -вяслу́еш, -вяслу́е; -вяслу́й; *зак.* (разм.). Вяслуючы, наблізіцца да чаго-н. *П. да берага.* ‖ *незак.* **падвяслоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВЕ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Умацаваны ў вісячым становішчы, падвешаны. *П. матор.* **2.** Прыладжаны для перамяшчэння па падвешанаму канату, рэйцы. *Падвесная дарога.*

ПАДВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Ведучы (*гл.* весці ў 1 і 3 знач.), наблізіць, даставіць. *П. таварыша да знаёмых. П. войскі да пераправы. П. дарогу да новабудоўлі.* **2.** *што пад што.* Пакласці, уладкаваць пад што-н. *П. хату пад кроквы* (давесці будаўніцтва да кроквaў). *П. фундамент.* **3.** *перан., што пад што.* Знайсці патрэбныя доказы для абгрунтавання чаго-н. (кніжн.). *П. тэарэтычную базу пад свае выказванні.* **4.** *што пад што.* Падагнаць пад што-н., падпарадкаваць чаму-н. *П. злачын-*

ПАД—ПАД

ства пад артыкул крымінальнага кодэкса. **5.** *што.* Зрабіць агульны вывад з чаго-н. *П. вынікі. П. баланс.* **6.** *каго (што) пад што.* Зрабіць сваімі дзеяннямі непрыемнасць каму-н. (разм.). *П. суседа пад штраф.* **7.** *перан., каго (што).* Не апраўдаць чыіх-н. надзей, спадзяванняў, паставіць у няёмкае становішча (разм.). *П. знаёмага.* **8.** *што.* Падмаляваць пры дапамозе касметычных сродкаў. *П. бровы.* ‖ *незак.* **падводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **падвядзенне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5 і 8 знач.) *і* **падводка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **падвадны,** -ая, -ое (да 1 і 2 знач.; спец.). *Падвадныя трубы.*

ПАДВЕТРАНЫ, -ая, -ае. Процілеглы таму, куды дзьме вецер, закрыты ад ветру. *П. борт судна.*

ПАДВІД, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У сістэматызацыі: падраздзяленне ўнутры аднаго віду. *Падвіды жывёл, раслін.*

ПАДВІЦЬ, -даўю, -даўеш, -даўе; -даўём, -даўяце, -даўюць; падвіў, -віла, -ло, -ві; -віты; *зак., што.* Злёгку завіць. *П. валасы.* ‖ *незак.* **падвіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падвіўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **падвіванне,** -я, *н.*

ПАДВОБЛАЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца вельмі высока, пад воблакамі. *Падвоблачная вышыня.*

ПАДВОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -вод, *ж.* Запрэжаны воз, калёсы. *Прыехаць на падводзе.* ‖ *прым.* **падводны,** -ая, -ае.

ПАДВОДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Марак, які служыць у падводным флоце. **2.** Спецыяліст па падводных, вадалазных работах.

ПАДВОДНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца, ажыццяўляецца пад паверхняй вады. *Падводная частка карабля. Падводнае плаванне.* **2.** Пра судны, флот: здольны плаваць пад вадой. *Падводная лодка* (баявы карабель). *Падводныя сілы флоту* (усе падводныя лодкі ВМФ дзяржавы або аднаго з яе флатаў).

ПАДВОДНЫ[2] *гл.* падвода.

ПАДВОЗ, ПАДВОЗІЦЬ, ПАДВОЗКА *гл.* падвезці[1].

ПАДВОІЦЬ, -ою, -оіш, -оіць; -оены; *зак., што.* **1.** Павялічыць, узмацніць удвая. *П. вытворчасць мяса. П. намаганні.* **2.** Зрабіць што-н. двайным. *П. дратву.* ‖ *незак.* **падвойваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падвойванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **падваенне,** -я, *н.*

ПАДВОЙНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з дзвюх аднародных частак, двайны. *Падвойнае дно. Падвойныя вокны.*

ПАДВОРЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая драпежная птушка сямейства ястрабіных, род арла.

ПАДВОСТРЫВАЦЬ *гл.* падвастрыць.

ПАДВУСНІКІ, -аў. Валасы па вуглах губ, якія робяць вусы большымі і пышнымі.

ПАДВУЧЫЦЦА, -учуся, -учышся, -учыцца; *зак.* (разм.). Павучыцца крыху, дадаткова. *Табе трэба яшчэ п.* ‖ *незак.* **падвучвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДВУЧЫЦЬ, -учу, -учыш, -учыць; -учаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Навучыць крыху чаму-н. ці вывучыць крыху лепш. *П. слясарнай справе. П. урокі.* **2.** *каго (што), з інф.* Падгаварыць зрабіць што-н. дрэннае, заганнае. *П. залезці ў чужы сад.* ‖ *незак.* **падвучваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВЫПІЦЬ, -п'ю, -п'еш, -п'е; *зак.* (разм.). Выпіўшы крыху спіртнога, злёгку захмялець.

ПАДВЫСІЦЬ, -ышу, -ысіш, -ысіць; -ышаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Падняць вышэй, зрабіць вышэйшым. *П. плацiну.* **2.** *каго (што).* Перавесці на больш высокую пасаду. *П. у званні.* **3.** *што.* Павялічыць (цэны, нормы і пад.). *П. норму выпрацоўкі.* ‖ *незак.* **падвышаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падвышэнне,** -я, *н.*

ПАДВЯДЗЕННЕ *гл.* падвесці.

ПАДВЯЗАЦЬ, -яжу, -яжаш, -яжа; -яжы; -язаны; *зак., што.* Прывязаць, абвязаць знізу ці прывязаць, каб не апускалася. *П. мазніцу пад калёсы. П. панчохі. П. памідоры.* ‖ *незак.* **падвязваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падвязванне,** -я, *н.*

ПАДВЯЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* Тасьма, рызінка для падвязвання панчох. ‖ *прым.* **падвязачны,** -ая, -ае.

ПАДВЯЛЫ, -ая, -ае. Які падвяў. *Падвялая трава.*

ПАДВЯНЕЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для вянчання, які надзяваецца ў час вянчання. *П. убор.*

ПАДВЯРГАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падвергнуцца, -ць.

ПАДВЯРНУЦЦА, -вярнуся, -вернешся, -вернецца; -вярніся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вывіхнуцца, аказацца пашкоджаным (пра нагі, рукі). *Нага падвярнулася.* **2.** *перан.* Выпадкова сустрэцца, аказацца побач або выпасці, прыйсціся на чыю-н. долю (разм.). *Падвярнуўся знаёмы. Падвярнуўся зручны момант.* ‖ *незак.* **падварочвацца,** -аецца (да 1 знач.).

ПАДВЯРНУЦЬ, -вярну, -вернеш, -верне; -вярні; -вернены; *зак., што.* **1.** Вернучы, падлажыць пад каго-, што-н., падгарнуць. *П. мяччэй падушку пад галаву.* **2.** Няёмка падагнуўшы, пашкодзіць, вывіхнуць. *П. нагу.* **3.** Падварушыць, крыху павярнуць. *П. сена.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аб раптоўным адчуванні млоснасці, болю. *Падвярнула пад грудзі* (безас.). ‖ *незак.* **падварочваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДВЯСЛОЎВАЦЬ *гл.* падвеславаць.

ПАДВЯЧОРАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). **1.** Яда паміж абедам і вячэрай; полудзень. *Пайсці на п.* **2.** Ежа для спажывання ў гэты час. *З'есці п.* ‖ *прым.* **падвячоркавы,** -ая, -ае.

ПАДВЯЧОРКАВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Лёгка перакусваць паміж абедам і вячэрай. ‖ *зак.* **пападвячоркаваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАВАРЫЦЬ, -вару, -ворыш, -ворыць; -вораны; *зак., каго (што).* Падвучыць зрабіць што-н., падбухторыць на што-н. *Яго падгаварылі на гэты ўчынак.* ‖ *незак.* **падгаворваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падгаварваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падгавор,** -у, *м.*, **падгаворванне,** -я, *н. і* **падгаварванне,** -я, *н.*

ПАДГАДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., каго-што.* Даць падрасці каму-, чаму-н. *П. дзяцей. П. дрэвы ў садзе.* ‖ *незак.* **падгадоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* (разм.). Нарабіць чаго-н. кепскага, гадкага каму-н., нашкодзіць. *П. суседу.* ‖ *незак.* **падгаджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -гоіцца; *зак.* Крыху загаіцца. *Рана падгаілася.* ‖ *незак.* **падгойвацца,** -аецца.

ПАДГАІЦЬ, -гаю, -гоіш, -гоіць; -гоены; *зак.* Крыху загаіць. *П. раненую руку.* ‖ *незак.* **падгойваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАЛІСТЫ, -ая, -ае. **1.** З доўгімі нагамі, цыбаты. *П. юнак.* **2.** Высокі, тонкі (пра дрэвы, расліны). *Падгалістая хвоя.* ‖ *наз.* **падгалістасць,** -і, *ж.*

ПАДГАЛІЦЬ, -галю, -голіш, -голіць; -голены; *зак., што.* Пагаліць з бакоў, па краях, падбрыць. ‖ *незак.* **падгольваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАЛОСАК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* **1.** Голас, які суправаджае асноўны голас у спевах (спец.). **2.** *перан.* Той, хто ўгодліва паўтарае чые-н. словы, думкі (пагард.). *Ажылі паклёпнікі і іх падгалоскі.* ‖ *прым.* **падгалосачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Падгалосачнае спяванне.*

ПАДГАЛОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне, якое робіць вышэйшым узгалоўе ў ложку, на крэслах у цырульнях, зубаўрачэбных кабінетах. *Падняць п.*

ПАДГАНЯЦЬ *гл.* падагнаць.

ПАДГАРНУЦЬ, -гарну, -горнеш, -горне; -гарні; -горнуты; *зак., што.* **1.** Загнуць, падагнуць знізу ці пад ніз. *П. посцілку пад сяннік.* **2.** Грабучы, сабраць у адным месцы або наблізіць да чаго-н. *П. сена.* ‖ *незак.* **падгортваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГАРОДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца каля самага горада. *Падгародныя калгасы.*

ПАДГАРЭЛЫ, -ая, -ае. Які падгарэў, абгарэў знізу пры пячэнні, смажанні. *Падгарэлая бульба.*

ПАДГАРЭЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *зак.* Абгарэць, занадта падпячыся знізу. *Пірог падгарэў.* ‖ *незак.* **падгараць,** -ае.

ПАДГАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* **1.** *што.* Прыгатаваць загадзя. *П. стол для вячэры. П. месца для будаўніцтва.* **2.** *чаго.* Згатаваць у дадатак да наваранага раней. *П. кацялок клёцак.*

ПАДГІБАЦЦА, -ЦЬ, ПАДГІНАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падагнуцца, -ць.

ПАДГЛЕБА, -ы, *ж.* Слой грунту пад верхнімі слаямі глебы. ‖ *прым.* **падглебавы,** -ая, -ае.

ПАДГЛЕДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *гл.* падглядаць. **2.** *што.* Употай разглядаючы, убачыць. *П. у дзірачку што-н.* ‖ *незак.* **падглядаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падглядваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падглядане,** -я, *н. і* **падглядванне,** -я, *н.*

ПАДГЛЯДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* падгледзець (у 2 знач.). **2.** *каго.* Выбіраць мёд у пчол. *П. пчол.* ‖ *наз.* **падгляд,** -у, *М* -дзе, *м.*

ПАДГНІЛЫ, -ая, -ае. Які падгніў. *Падгнілае бервяно.*

ПАДГНІСЦІ *і* **ПАДГНІЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -іе; -іў, -іла, -ло; *зак.* Зрабіцца гнілым знізу або крыху, злёгку згнісці. *Дрэва падгніло. Падлога падгніла.* ‖ *незак.* **падгніваць,** -ае.

ПАДГОЙВАЦЬ *гл.* падгаіць.

ПАДГОЛЬВАЦЬ *гл.* падгаліць.

ПАДГОН, -КА *гл.* падагнаць.

ПАДГОРТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падгарнуцца, -ць.

ПАДГРУПА, -ы, *мн.* -ы, -руп, *ж.* Падраздзяленне, частка групы. ‖ *прым.* **падгрупавы,** -ая, -ое.

ПАДГРЭБЦІ, -рабу, -рабеш, -рабе; -рабём, -рабяце, -рабуць; -роб; -рэбла; -рабі; -рэбены; *зак., што.* Грабучы, сабраць у кучу. *П. сена.* ‖ *незак.* **падграбаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДГУЗАК, -зка, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Кавалак тканіны, які падсцілаецца грудному дзіцяці пад ніжнюю частку цела.

ПАДГУЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* (разм.). Ап'янець пры выпіўцы.

ПАДДАНСТВА, -а, *н.* Прыналежнасць чалавека да якой-н. манархічнай дзяржавы. *Змяніць п.*

ПАДДАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая знаходзіцца ў падданстве якой-н. манархічнай дзяржавы. ‖ *ж.* **падданая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ПАДДАЎКІ: у паддаўкі (гуляць) — пра гульню ў шашкі, у якой выйграе той, каму ўдалося аддаць праціўніку ўсе свае шашкі. *Гуляць у п.*

ПАДДАЦЦА, -амся, -асіся, -асца; -адзімся, -асцеся, -адуцца; -аўся, -алася, -алося; -айся; *зак.* **1.** Уступіць пад націскам, не стрымаць напору. *Дрэва паддалося вострай піле. П. на ўгаворы* (перан.). *Не п. на правакацыю* (перан.). **2.** Даць сябе злавіць, схапіць, не аказаўшы супраціўлення пры нападзе. *Не п. ворагу.* ‖ *незак.* **паддавацца**, -даюся, -даешся, -даецца; -даёмся, -даяцеся, -даюцца.

ПАДДАЦЬ, -ам, -асі, -асць; -адзім, -асце, -адуць; -аў, -ала, -ло, -лі; -ай; -аны; *зак.* **1.** *што.* Дапамагчы падняць што-н. (звычайна на спіну, плечы). *П. мех на плечы.* **2.** *што.* Падкінуць уверх ударам. *П. мяч.* **3.** *што.* У некаторых гульнях: падставіць праціўніку (разм.). *П. шашку.* **4.** Многа выпіць спіртнога (разм.). *Учора так паддалі, што і сёння ўваччу цёмна.* **5.** *чаго.* Узмацніць, павялічыць (разм.). *П. пары* (у лазні). *П. жару каму-н.* (перан.: узбудзіць у кім-н. энергію, прымусіць дзейнічаць актыўна). **6.** *каму.* Ударыць каго-н. (разм.). ‖ *незак.* **паддаваць**, -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць; -давай. ‖ *наз.* **паддача**, -ы, *ж.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **паддаванне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАДДЗЕЦЬ[1], -ену, -енеш, -ене; -еты; *зак., што.* Тое, што і пададзець. ‖ *незак.* **паддзяваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДДЗЕЦЬ[2], -ену, -енеш, -ене; -еты; *зак.* **1.** *каго-што.* Зачапіўшы, прыпадняць. *П. ломам бервяно.* **2.** *перан., каго (што).* Задзець калючай заўвагай, укалоць (разм.). *Лоўка п. каго-н. у спрэчцы.* ‖ *незак.* **паддзяваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДДЗЁЎКА, -і, *ДМ* -дзёўцы, *мн.* -і, -дзёвак, *ж.* Мужчынскае верхняе адзенне са зборкамі на таліі. ‖ *прым.* **паддзёвачны**, -ая, -ае.

ПАДДЗІМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Дзьмуць крыху знізу, збоку. *З-пад сцяны паддзімае* (безас.).

ПАДДОБРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак., да каго.* Падлашчыцца, заваяваць да сябе прыхільнасць. *Умее п.* ‖ *незак.* **паддобрывацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДДОННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Падстаўка або падсцілка пад што-н. *Гліняны п. П. пад кветачны вазон.*

ПАДДОПЫТНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад следствам. *Прызнанне паддопытнага* (наз.).

ПАДДОСЛЕДНЫ, -ая, -ае. Які служыць аб'ектам навуковага даследу. *Паддоследнае поле.*

ПАДДУВАЛА, -а, *мн.* -ы, -вал, *н.* Адтуліна ў печы пад топкай для ўзмацнення цягі. ‖ *прым.* **паддувальны**, -ая, -ае.

ПАД'ЕЗД, -у *і* -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* пад'ехаць. **2.** -а. Месца, па якім пад'язджаюць да чаго-н. *П. да ракі.* **3.** -а. Уваход у будынак. *Парадны п.* ‖ *прым.* **пад'язны**, -ая, -ое (да 1 і 2 знач.) *і* **пад'ёзны**, -ая, -ае (да 3 знач.).

ПАД'ЕСЦІ, -ем, -ясі, -есць; -ядзім, -ясце, -ядуць; пад'еў, -ела; -еш; -едзены (да 2 знач.); *зак.* (разм.). **1.** Наесціся, паесці. *Не далі спакойна п.* **2.** *што.* З'есці знізу, ніжнюю частку чаго-н. *Бабры пад'елі дрэвы.* ‖ *незак.* **пад'ядаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАД'ЕХАЦЬ, -еду, -едзеш, -едзе; -едзем, -едзеце, -едуць; пад'едзь; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Едучы, наблізіцца да каго-, чаго-н. *П. да гаража.* **2.** *пад што.* Едучы на чым-н., трапіць куды-н., пад што-н. *П. пад мост.* **3.** Прыехаць (звычайна па справе, ненадоўга; разм.). *Вы едзьце цяпер, а я пад'еду пазней.* **4.** *перан., да каго.* Падлізацца, дабіцца чаго-н. хітрасцю, лісліваcцю (разм.). *П. да начальства.* ‖ *незак.* **пад'язджаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пад'езд**, -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПАД'ЁМ, -у, *м.* **1.** *гл.* падняцца, -ць. **2.** Участак дарогі, які ідзе ўверх. *Круты п.* **3.** Выпуклая частка нагі ад пальцаў да шчыкалаткі, над ступнёй. *Боты ціснуць у пад'ёме.* ◊ **Лёгкі** (або **цяжкі**) **на пад'ём** (разм.) — лёгка (або з цяжкасцю) адважваецца ісці, ехаць, рухацца, рабіць што-н. ‖ *прым.* **пад'ёмны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАД'ЁМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Устройства, механізм для пад'ёму цяжару і пасажыраў. *Канатны п.*

ПАД'ЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* падняцца, -ць *і* пад'ём. **2.** Які прызначаны для пад'ёму, перамяшчэння ўверх. *П. кран.* **3.** Такі, які можна падняць. *Пад'ёмная заслона.* **4.** Які выдаецца для расходаў пры пераездзе на новае месца работы. *Пад'ёмныя грошы. Атрымаць пад'ёмныя.*

ПАДЖАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак., з каго-чаго* або *над кім-чым* (разм.). Зрабіць каго-, што-н. прадметам жартаў, забавы. *П. з дзівака.*

ПАДЖАРЫ, -ая, -ае. **1.** Рыжа-буры ці бура-чорны (пра масць жывёл). **2.** Сухарлявы, тонкі (разм.). *П. лось.*

ПАДЖЫЛКІ, -лак (разм.). Каленнае сухажылле. *П. трасуцца ў каго-н.* (пра стан моцнага страху, спалоху; разм.).

ПАДЖЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыве; *зак.* (разм.). Крыху зажыць, падгаіцца. *Рана паджыла.* ‖ *незак.* **паджываць**, -ае.

ПАДЗАГАЛОВАК, -оўка, *мн.* -оўкі, -оўкаў, *м.* Другі, дадатковы загаловак. ‖ *прым.* **падзагаловачны**, -ая, -ае.

ПАДЗАКУСІЦЬ, -ушу, -усіш, -усіць; *зак.* (разм.). Крыху паесці, перакусіць. *Трэба п. з дарогі.*

ПАДЗАРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак., што, чаго* і *без дап.* (разм.). Крыху, дадаткова зарабіць. *П. грошай.* ‖ *незак.* **падзарабляць**, -яю, -яеш, -яе.

ПАДЗВІЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). Чалавек, які гераічна прыняў на сябе цяжкую працу або нягоды, пакуты дзеля дасягнення высокай мэты. *П. навукі.* ‖ *прым.* **падзвіжніцкі**, -ая, -ае. *Падзвіжніцкая праца* (самаадданая).

ПАДЗВІЖНІЦТВА, -а, *н.* (высок.). Самаадданая дзейнасць, уласцівая падзвіжніку. ‖ *прым.* **падзвіжніцкі**, -ая, -ае.

ПАДЗЁЖ, -дзяжу, *м.* Масавая гібель жывёлы ў час эпідэміі. ‖ *прым.* **падзёжны**, -ая, -ае.

ПАДЗЕЙНІЧАЦЬ *гл.* дзейнічаць.

ПАДЗЕЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і дзялімасць.

ПАДЗЕМНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца або выконваецца пад паверхняй зямлі. *Падземныя воды. Падземныя работы.*

ПАДЗЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* падаць *і* пасці. **2.** Маральнае разлажэнне, упадак, парушэнне ўсіх маральных асноў. *Дайсці да поўнага падзення.*

ПАДЗЕЦЦА, -дзенуся, -дзенешся, -дзенецца; -дзенься; *зак.* (разм.). Схавацца, знікнуць, прапасці. *Куды падзеліся дзеці? Куды п. ад сораму? Нікуды не падзенешся.*

ПАДЗЕЦЬ, -дзену, -дзенеш, -дзене; -дзень; *зак., каго-што* (разм.). Схаваць, змясціць, патрапіць. *Дзе ты падзеў запалкі?*

ПАДЗЕЯ, -і, *мн.* -і, падзей, *ж.* Тое, што адбылося, тая ці іншая значная з'ява, факт грамадскага, асабістага жыцця. *Гістарычная п. Сямейная п. Міжнародныя падзеі.* ‖ *прым.* **падзейны**, -ая, -ае.

ПАДЗЁННЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да падліку або разліку па днях. *Падзённая плата. П. заробак. Працаваць падзённа* (прысл.).

ПАДЗЁНШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Рабочы з падзённай аплатай. ‖ *ж.* **падзёншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **падзёншчыцкі**, -ая, -ае.

ПАДЗЁНШЧЫНА, -ы, *ж.* (уст.). Падзённая работа. *Працаваць на падзёншчыне.*

ПАДЗІВІЦЦА, -дзіўлюся, -дзівішся, -дзівіцца; *зак.* **1.** *гл.* дзівіцца. **2.** *на каго-што, з дадан. сказам* і *без дап.* Паглядзець са здзіўленнем, з цікавасцю. *П. на незвычайны ўраджай.*

ПАДЗІШАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тытул манарха ў некаторых краінах Блізкага і Сярэдняга Усходу (напр. былых турэцкіх султанаў). ‖ *прым.* **падзішахскі**, -ая, -ае.

ПАДЗОЛ, -у, *м.* Неўрадлівая шаравата-белая глеба. ‖ *прым.* **падзольны**, -ая, -ае.

ПАДЗОЛІСТЫ, -ая, -ае. З падзолам. *Падзолістыя глебы.* ‖ *наз.* **падзолістасць**, -і, *ж.*

ПАДЗОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Брыжы, карункі, якімі абшываецца ніжні край чаго-н. *Карункавы п.* **2.** У архітэктуры: карніз з разьбой. *Вокны з падзорам.*

ПАДЗОРНЫ, -ая, -ае. Які служыць для назірання, разглядвання. *Падзорная труба.*

ПАДЗЫВАЦЬ *гл.* падазваць.

ПАДЗЬМУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Дзьмухаць некаторы час. *Апарыўшыся малаком, і на ваду падзьмухаеш* (прыказка).

ПАДЗЬМУЦЬ, -му, -меш, -ме; -мём, -мяце, -муць; -мі; *зак.* **1.** Пачаць дзьмуць. *Ад ракі падзьмуў халодны вецер.* **2.** Дзьмуць некаторы час. *Вецер падзьме і перастане.*

ПАДЗЯКА, -і, *ДМ* -дзяцы, *мн.* -і, -дзяк, *ж.* **1.** Пачуццё ўдзячнасці за што-н. добрае. *Выказаць падзяку. Прыняць што-н. з падзякай.* **2.** Афіцыйнае выказванне высокай ацэнкі чыёй-н. працы, дзеянняў. *Аб'явіць падзяку ў загадзе. Атрымаць падзяку ад дырэкцыі.*

ПАДЗЯКАВАЦЬ *гл.* дзякаваць.

ПАДЗЯЛІЦЦА, -ЦЬ *гл.* дзяліцца, -ць.

ПАДЗЯМЕЛЛЕ, -я, *н.* Памяшканне, пячора пад паверхняй зямлі. *Сырое п.*

ПАДЗЯЎБЦІ, -дзяўбу, -дзяўбеш, -дзяўбе; -дзяўбём, -дзеўбяце, -дзяўбуць; -дзёўб, -дзяўбла, -ло; -дзяўбі; -аны; *зак., што.* **1.** Здзяўбці ўсё. *Галубы падзяўблі ўвесь корм.* **2.** Дзяўбці некаторы час. *Крыху падзяўблі і зніклі.*

ПАДКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куёмся, -куяцеся, -куюцца; -куйся; *зак.* (разм.). Набыць запас ведаў у якой-н. галіне. ‖ *незак.* **падкоўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куём, -куяце, -куюць; -куй; -каваны; *зак.* **1.** *гл.* каваць. **2.** *перан., каго (што)* (звычайна *ў форме дзеепрым.*). Падрыхтаваць, даць каму-н. запас неабходных ведаў, звестак (разм.). *Чалавек, добра падкаваны ў сваёй галіне.*

ПАДКАЗАЦЬ, -кажу, -кажаш, -кажа; -кажы; -казаны; *зак., што каму* і *без дап.* **1.** Шапнуць або паказаць незаўважна каму-н. тое, што той павінен адказаць. *П. адказ.* **2.** *перан.* Навесці на думку, дапамагчы прыйсці да рашэння. *Праверка падказала правільнае рашэнне. Падкажыце, што нам тут рабіць* (парайце; разм.). ‖ *незак.* **падказваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падказванне**, -я, *н.*, **падказ**, -у, *м. і* **падказка**, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.*

ПАДКАЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто падказвае (у 1 знач.). ‖ *ж.* **падказчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАДКАЛАЦІЦЬ, -лачу, -лоціш, -лоціць; -лочаны; *зак., што чым.* Дадаць у ежу прыправу. *П. мукой шчаўе.* ‖ *незак.* **падкалочваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДКАЛОДНЫ, -ая, -ае: **змяя падкалодная** (разм.) — пра злога, каварнага чалавека.

ПАДКАЛОЦЬ[1], -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты; *зак.* **1.** *што.* Закалоўшы ці пры-

калоўшы, прымацаваць. *П. дакументы.* **2.** *перан., каго (што).* Сказаць што-н. з'едлівае, непрыемнае (разм.). *П. суседа.* ‖ *незак.* **падколваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падколка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **падколванне,** -я, *н.*

ПАДКАЛОЦЬ[2], -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты; *зак., чаго.* Накалоць дадаткова. *П. дроў.*

ПАДКАЛОЧВАЦЬ *гл.* падкалаціць.

ПАДКАЛУПІЦЬ, -луплю, -лупіш, -лупіць; -луплены; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Тое, што і падкалупнуць (у 1 знач.). **2.** *перан., каго (што).* Тое, што і падкалоць[1] (у 2 знач.).

ПАДКАЛУПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Калупнуўшы, падчапіць, прыпадняць спадзізу. *П. сухі пянёк.* **2.** *каго (што).* Тое, што і падкалоць[1] (у 2 знач.). *П. з'едлівай заўвагай.*

ПАДКАНТРОЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад чым-н. кантролем. *Падкантрольная ўстанова.* ‖ *наз.* **падкантрольнасць,** -і, *ж.*

ПАДКАПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *пад што.* Раскапаўшы знізу, пранікнуць пад што-н. *П. пад сцяну.* **2.** *перан., пад каго (што).* Інтрыгамі дабіцца магчымасці нашкодзіць каму-н. (разм.). *Пад добрасумленнага чалавека цяжка п.* ‖ *незак.* **падкопвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падкоп,** -у, *м. і* **падкопванне,** -я, *н.*

ПАДКАПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што і чаго.* Раскапаць зямлю знізу пад чым-н. *П. слуп. П. бульбы на вячэру.* ‖ *незак.* **падкопваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падкоп,** -у, *м.,* **падкопванне,** -я, *н. і* **падкопка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

ПАДКАРМІЦЬ, -кармлю, -корміш, -корміць; -кормлены; *зак.* **1.** *каго (што).* Пакарміць дадаткова, узмацніць харчаванне (разм.). *П. хворае дзіця. П. птушак зімой.* **2.** *што.* Унесці (дадатковае ўгнаенне) у глебу (спец.). *П. кукурузу.* ‖ *незак.* **падкормліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падкарміцца,** -кармлюся, -кормішся, -корміцца (да 1 знач.; разм.); *незак.* **падкормлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падкормліванне,** -я, *н.,* **падкормка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж. і* **падкорм,** -у, *м.* ‖ *прым.* **падкормачны,** -ая, -ае (спец.).

ПАДКАСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закасаць, падвярнуць што-н. *П. штаны.* ‖ *незак.* **падкасваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падкасацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **падкасвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДКАСІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -косіцца; *зак.:* **ногі падкасіліся** — падагнуліся, аслабелі ад стомленасці, ад моцнага хвалявання, узрушэння. ‖ *незак.* **падкошвацца,** -аецца.

ПАДКАСІЦЬ, -кашу, -косіш, -косіць; -кошаны; *зак.* **1.** *што.* Падрэзаць касой. *П. траву.* **2.** *перан., каго (што).* Зваліць з ног. *Шалёная куля падкасіла партызана.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго (што).* Адняць сілы, бадзёрасць. *Хвароба падкасіла старога.* ‖ *незак.* **падкошваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДКАЎНЕРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вузкая палоска белай матэрыі, якая падшываецца пад стаячы каўнерык форменнага адзення. ‖ *прым.* **падкаўнерыкавы,** -ая, -ае.

ПАДКАЦІЦЦА, -качуся, -коцішся, -коціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, наблізіцца ці закаціцца пад што-н. *Шарык падкаціўся пад канапу.* **2.** Тое, што і падкаціць (у 3 знач.). *Слёзы падкаціліся пад горла.* **3.** *перан., да каго.* Лісліва звярнуцца да каго-н., дамагаючыся чаго-н. (разм.). ‖ *незак.* **падкочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДКАЦІЦЬ, -качу, -коціш, -коціць; -кочаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Коцячы, наблізіць або даставіць, змясціць пад што-н. *П. бочку да склепа. П. камень пад сцяну.* **2.** Хутка пад'ехаць куды-н. (разм.). *Брычка падкаціла да самага ганка.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аб раптоўным адчуванні болю, жаласлівасці і пад. *Да сэрца падкаціла трывога.* ‖ *незак.* **падкочваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падкатка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **падкочванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАДКАЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *чаго.* Качаючы, дабавіць. *П. вады.* **2.** Падвесці, не выканаць ці дрэнна выканаць што-н. (разм.). *П. у выкананні даручанай работы. Нашы хлопцы не падкачаюць.*

ПАДКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Кідаючы, наблізіць да каго-, чаго-н. *П. бліжэй дровы.* **2.** Падшыць, падфастрыгаваць. *П. падол сукенкі.* ‖ *незак.* **падкідаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.) *і* **падкідваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падкідка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1 знач.), **падкіданне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **падкідванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАДКІДАЦЬ, ПАДКІДВАЦЬ *гл.* падкінуць, падкідаць.

ПАДКІДНЫ, -ая, -ое: **падкідны дурань** — картачная гульня, у якой партнёры, паводле ўмовы гульні, па чарзе падкідаюць аднаму з гульцоў пэўныя карты, з тым, каб той адбіў іх.

ПАДКІДЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзіця, падкінутае чужым людзям.

ПАДКІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кінуць (уверх ці пад што-н.). *П. сякеру пад лаўку.* **2.** *што і чаго.* Кінуўшы, дадаць. *П. вугалю ў топку.* **3.** *каго-што і чаго.* Даць, паслаць дадаткова (разм.). *П. рэзервы на фронт. П. машыну дроў.* **4.** *каго-што.* Употай пакласці каля каго-, чаго-н., падлажыць. *П. лістоўку.* **5.** *каго-што.* Падвезці, давезці (разм.). *П. на машыне ў горад.* ‖ *незак.* **падкідаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падкідваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДКЛАДАЦЬ, ПАДКЛАДВАЦЬ *гл.* падкласці *і* падлажыць.

ПАДКЛАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Матэрыял, прышыты да ўнутранага боку адзення ці якога-н. вырабу. *Футравая п. П. пінжака.* ‖ *прым.* **падкладачны,** -ая, -ае.

ПАДКЛАСЦІ, -ладу, -ладзеш, -ладзе; -ладзём, -ладзяце, -ладуць; -лаў, -лала; падкладзі; -ладзены; *зак.* **1.** *што.* Палажыць пад што-н. *П. падушку пад галаву.* **2.** *што і чаго.* Кладучы, дадаць. *П. кашы на талерку.* **3.** *што.* Палажыць тайком, з якім-н. намерам. *П. ананімнае пісьмо.* ‖ *незак.* **падкладаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падкладваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДКЛЕІЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -еены; *зак., што.* Наклеіць пад чым-н., дадаць, прыклеіўшы. *П. назву пад малюнкам. П. геаграфічную карту.* ‖ *незак.* **падклейваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падклейка,** -і, *ДМ* -ейцы, *ж. і* **падклейванне,** -я, *н.*

ПАДКЛЮЧЫЦЬ, -ючу, -ючыш, -ючыць; -ючаны; *зак.* **1.** *што.* Далучыць да сістэмы забеспячэння электрычнасцю, газам і пад. *П. батарэі.* **2.** *каго-што.* Прыцягнуць для сумесных дзеянняў, работы. *П. да работы свежыя сілы.* ‖ *незак.* **падключаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падключыцца,** -ючуся, -ючышся, -ючыцца; *незак.* **падключацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДКОВА, -ы, *мн.* -ы, -коў, *ж.* **1.** Жалезная тоўстая дугападобная пласціна, якая прыбіваецца да конскага капыта для засцярогі ад пашкоджання і слізгацення. **2.** Наогул — усякі прадмет або размяшчэнне чаго-н. у такой форме. ‖ *памянш.* **падкоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ковак, *ж.* ‖ *прым.* **падкоўны,** -ая, -ае. *Падкоўнае жалеза.*

ПАДКОЛВАННЕ, ПАДКОЛВАЦЬ, ПАДКОЛКА *гл.* падкалоць[1].

ПАДКОП, -у, *м.* **1.** *гл.* падкапацца, -ць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Падземны ход. *Пад падлогай быў п.* **3.** *мн.* -ы, -аў, *перан.* Інтрыгі з мэтай нашкодзіць каму-н. (разм.). *Рабіць п. пад каго-н.* ‖ *прым.* **падкопны,** -ая, -ае.

ПАДКОПВАННЕ, ПАДКОПВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падкапацца, -ць.

ПАДКОПКА *гл.* падкапаць.

ПАДКОРМ, ПАДКОРМАЧНЫ, ПАДКОРМКА, ПАДКОРМЛІВАННЕ, -ВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* падкарміць.

ПАДКОЎВАЦЦА *гл.* падкавацца.

ПАДКОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Тое, што і каваць (у 3 знач.).

ПАДКОЎДРАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяльны чахол на коўдру. ‖ *прым.* **падкоўдранічны,** -ая, -ае *і* **падкоўдранікавы,** -ая, -ае.

ПАДКОЎКА, ПАДКОЎНЫ *гл.* падкова.

ПАДКОЧВАННЕ *гл.* падкаціць.

ПАДКОЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падкаціцца, -ць.

ПАДКОШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падкасіцца, -ць.

ПАДКРАСЦІСЯ, -радуся, -радзешся, -радзецца; -радземся, -радзецеся, -радуцца; -раўся, -ралася; *зак.* Падысці крадком, непрыметна. *Кот падкраўся да вераб'я. Непрыметна падкралася восень* (перан.). ‖ *незак.* **падкрадацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **падкрадвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДКРЭСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* **1.** Правесці рыску пад чым-н. *П. галосныя ў словах.* **2.** *перан.* Асабліва выдзеліць, звяртаючы ўвагу на што-н. *П. сваю думку. П. адмоўныя рысы героя.* ‖ *незак.* **падкрэсліваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падкрэсліванне,** -я, *н.*

ПАДКУЗЬМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -мім, -міце, -мяць; *зак., каго (што)* (разм.). Паставіць у няёмкае, цяжкае становішча, падвесці. *Яго падкузьміла нявопытнасць.*

ПАДКУПІЦЬ, -куплю, -купіш, -купіць; -куплены; *зак.* **1.** *каго (што).* Схіліць на свой бок грашамі, падарункамі. *П. сведак.* **2.** *перан., каго (што).* Выклікаць чым-н. сімпатыю да сябе. *П. усіх сваёй шчырасцю.* **3.** *што і чаго.* Купіць дадаткова ў невялікай колькасці. *П. прыправу для кансервавання.* ‖ *незак.* **падкупляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **подкуп,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ПАДКУРЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Сагнуўшы, падабраць пад сябе. *П. ногі.* ‖ *незак.* **падкурчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падкурчыцца,** -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* **падкурчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЛА, -ы, *ж.* **1.** Труп жывёліны. **2.** Пра каго-, што-н. вельмі дрэннае, а таксама як лаянка, грубы зварот (разм. зневаж.). *Перабраў п. меру, а цяпер дрыхне.*

ПАДЛАБУНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак., да каго* (разм.). Падлашчыцца, падлізацца. *Ён умее п. да каго хочаш.* ‖ *незак.* **падлабуньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЛАВІЦЬ, -лаўлю, -ловіш, -ловіць; -лоўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Падпільнаваўшы, злавіць або знянацку застаць. *П. спадарожную машыну. П. каго-н. на месцы злачынства.* **2.** *перан., каго (што) на чым.* Раптоўна спыніць увагу на чым-н. (сказаным, зробленым). *П. каго-н. на слове.* ‖ *незак.* **падлоўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЛАДЗІЦЦА, -ладжуся, -ладзішся, -ладзіцца; *зак., пад каго-што, да каго-чаго.* **1.** Прызвычаіцца, прыстасавацца. *П. пад чые-н. крокі. П. да працы напарніка.* **2.** *перан.* Прынараўліваючыся да чыіх-н. звычак, густаў,

выклікаць сімпатыю да сябе. *П. да начальніка.* ‖ *незак.* **падладжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЛА́ДЗІЦЬ, -ла́джу, -ла́дзіш, -ла́дзіць; -ла́джаны; *зак., што.* **1.** Падагнаць адно да другога. *П. вось да калёс.* **2.** Падрамантаваць. *П. боты.* **3.** Настроіць музычны інструмент на пэўны лад. *П. балалайку.* ‖ *незак.* **падла́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЛАЖЫ́ЦЬ, -лажу́, -ло́жыш, -ло́жыць; -ло́жаны; *зак.* **1.** *што.* Палажыць пад што-н. *П. камень пад кола.* **2.** *што.* Залажыўшы, падшыць. *П. ніз спадніцы.* **3.** *чаго.* Кладучы, дабавіць. *П. дроў у печ.* **4.** *што.* Палажыць скрытна, з якой-н. мэтай. *У стол падлажылі запіску.* ‖ *незак.* **падкла́даць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **падкла́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЛА́ЗІЦЬ *гл.* падлезці.

ПАДЛАКО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ручка крэсла, на якую абапіраюцца локцем.

ПАДЛАМА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́міцца; *зак.* Зламацца ад якога-н. цяжару. *Сук падламіўся.* ‖ *незак.* **падло́млівацца,** -аецца.

ПАДЛАМА́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; -ламі́; -ламаны; *зак.* **1.** *што.* Надламаць знізу. *П. сук.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго-што.* Пазбавіць сілы, волі. *Яе моцна падламіла хвароба.* ‖ *незак.* **падло́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЛА́СЫ, -ая, -ае. З белай поўсцю на жываце (звычайна пра масць каровы). *Пагнала падласую* (наз.) *у поле.*

ПАДЛА́ШЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак., да каго.* Ліслівасцю дабіцца прыхільнасці, ласкі, падлабуніцца. *П. да бацькі.* ‖ *незак.* **падла́шчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -лёз, -зла; -лезь; *зак.* Залезці пад што-н. *П. пад стол.* ‖ *незак.* **падла́зіць,** -ла́жу, -ла́зіш, -ла́зіць.

ПАДЛЕ́САК, -ску, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Кусты і маладыя дрэвы ў лесе, якія не дасягнулі вышыні асноўнага ляснога масіву. ‖ *прым.* **падле́сачны,** -ая, -ае.

ПАДЛЕ́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Хлопчык або дзяўчынка ў пераходным ад дзяцінства да юнацтва ўзросце (пераважна ад 12 да 16 гадоў). ‖ *прым.* **падле́ткавы,** -ая, -ае. *П. ўзрост.*

ПАДЛЕ́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падлячыцца, -цца.

ПАДЛЕ́ШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая рыба, падобная на ляшча.

ПАДЛЁДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца або робіцца пад лёдам. *Падлёдная вада. Падлёдная лоўля рыбы.*

ПАДЛІ́ЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -лі́з (разм. пагард.). Той, хто падлізваецца да каго-н.

ПАДЛІ́ЗВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., да каго* (разм.). Дагаджаннем, ліслівасцю дамагацца чыёй-н. прыхільнасці. *П. да начальства.* ‖ *зак.* **падліза́цца,** -іжу́ся, -і́жашся, -і́жацца; -іжы́ся.

ПАДЛІ́К, -у, *м.* **1.** *гл.* падлічыць. **2.** *мн.* -і, -аў. Вынік, падрахунак чаго-н. *Праверыць падлікі.*

ПАДЛІКО́ВЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для падліку. *Падліковая камісія. Падліковыя машыны.*

ПАДЛІ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Прыправа, якой паліваюць страву. *Рыба з падліўкай.*

ПАДЛІ́ЦЬ, -далью́, -дальёш, -дальё; дальём, -дальяце́, -дальюць *і* -лію́, -ліеш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ло́; падлі́; -літы; *зак., чаго.* Наліваючы, дадаць. *П. кавы ў кубак.* ‖ *незак.* **падліва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДЛІЧЫ́ЦЬ, -ічу́, -і́чыш, -і́чыць; -і́чаны; *зак., што.* Злічыўшы, падвесці вынік. *П. выдаткі.* ‖ *незак.* **падлі́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падлі́чванне,** -я, *н. і* **падлі́к,** -у, *м.*

ПАДЛО́Г, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Падробка, складанне фальшывых дакументаў. *Абвінавачванне ў растраце і падлогах.*

ПАДЛО́ГА, -і, *ДМ* -ло́зе, *мн.* -і, -ло́г, *ж.* Насціл у памяшканні, па якім ходзяць. *Паркетная п. Земляная п.* (утрамбаваная зямля без насцілу). ‖ *прым.* **падло́гавы,** -ая, -ае.

ПАДЛО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Скарачэнне: падводная лодка.

ПАДЛО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца падлогам, фальшывы. *П. дакумент.* ‖ *наз.* **падло́жнасць,** -і, *ж.*

ПАДЛО́МЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падламацца, -ць.

ПАДЛО́ЎЛІВАЦЬ *гл.* падлавіць.

ПАДЛО́ЎЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* (уст.). **1.** Старшы аб'ездчык, ляснічы. **2.** Старшы егер.

ПАДЛЮСТЭ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Столік пад насценным або стаячым люстрам.

ПАДЛЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., чаму* (афіц.). Падвяргацца чаму-н. (аб распаўсюджанні на каго-, што-н. чаго-н. абавязковага, прымусовага). *П. няўхільнаму выкананню. Не падлягае апавяшчэнню.* ◊ **Не падлягае сумненню** *што* (кніжн.) — не прыходзіцца сумнявацца ў верагоднасці чаго-н.

ПАДЛЯЦЕ́ЦЬ, -ячу́, -яці́ш, -яці́ць; -яці́м, -лецяце́, -яця́ць; -яці́; *зак.* **1.** Заляцець пад што-н. *Верабей падляцеў пад страху.* **2.** Наблізіцца, летучы. *Самалёты падляцелі да горада.* **3.** *перан.* Хутка падысці, падбегчы да каго-, чаго-н. (разм.). *Дзяўчынка падляцела да маці.* ‖ *незак.* **падлята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДЛЯЧЫ́ЦЦА, -лячу́ся, -ле́чышся, -ле́чыцца; *зак.* (разм.). Палячыцца крыху, не давёўшы лячэння да канца. *Вам трэба п. і адпачыць.* ‖ *незак.* **падле́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЛЯЧЫ́ЦЬ, -лячу́, -ле́чыш, -ле́чыць; -ле́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Палячыць крыху, не вылечваючы да канца. *П. хворыя ногі.* ‖ *незак.* **падле́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДМА́ЗАЦЦА, -ма́жуся, -ма́жашся, -ма́жацца; -ма́жся; *зак.* (разм.). **1.** Падфарбаваць сабе губы, твар. **2.** *да каго.* Ліслівасцю, падхалімствам увайсці ў ласку да каго-н. ‖ *незак.* **падма́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДМА́ЗАЦЬ, -ма́жу, -ма́жаш, -ма́жа; -ма́ж; -ма́заны; *зак.* **1.** *што.* Памазаць знізу або злёгку. *П. падшыпнікі. П. скавараду.* **2.** *перан., каго (што).* Даць каму-н. хабар (разм.). *Не падмажаш — не паедзеш* (прыказка). ‖ *незак.* **падма́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падма́званне,** -я, *н. і* **падма́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

ПАДМАКА́ЦЬ *гл.* падмокнуць.

ПАДМАЛЯВА́ЦЦА, -лююся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся: *зак.* (разм.). Крыху падфарбаваць сабе губы, шчокі. ‖ *незак.* **падмалёўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* **1.** *што.* Дадаць што-н. да малюнка. *П. вусы на партрэце.* **2.** *што.* Злёгку памаляваць. *П. вокны. П. губы.* **3.** *перан., каго-што.* Паказаць у больш прыгожым, цікавым выглядзе, чым ёсць на самой справе; унесці ў выказванне што-н., што яго ўпрыгожвае. *П. чые-н. заслугі. П. рэчаіснасць у апавяданні.* ‖ *незак.* **падмалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падмалёўванне,** -я, *н. і* **падмалёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПАДМА́Н, -у, *м.* **1.** *гл.* падмануць. **2.** Памылковае ўяўленне пра што-н., абман. *П. пачуццяў.* ‖ *прым.* **падма́нны,** -ая, -ае.

ПАДМА́НЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, які лёгка можа ўвесці ў зман, прывесці да няправільнага меркавання. *Падманлівая знешнасць.* ‖ *наз.* **падма́нлівасць,** -і, *ж.*

ПАДМАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -нуць; -ні́; -ма́нуты; *зак., каго-што.* **1.** Увесці ў зман каго-н., наўмысна сказаўшы няпраўду. *Ці ты падмануў, ці на самай справе холадна на дварэ?* **2.** Не выканаць абяцання, ашукаць. *Не падманулі — прыслалі машыны ў тэрмін.* ‖ *незак.* **падма́нваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падма́н,** -у, *м.*

ПАДМА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто падманвае, падмануў каго-н. ‖ *ж.* **падма́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **падма́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ПАДМАРГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., каму.* Маргнуць, даючы знак. *Шматзначна п. сябру.* ‖ *незак.* **падмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДМАРО́ЗІЦЬ, -о́зіць; *безас.; зак.* Пра наступленне холаду, марозу (пасля адлігі ці пасля асенняга дажджлівага надвор'я). *К вечару падмарозіла.* ‖ *незак.* **падмаро́жваць,** -ае.

ПАДМА́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *што.* Крыху, злёгку змазаць маслам; падбавіць масла ў што-н. *П. скавараду. П. кашу.* **2.** *перан., каго (што).* Задобрыць, падмазаць (у 2 знач.; разм.). ‖ *незак.* **падма́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДМАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., што* (разм.). Падпісаць, паставіць свой подпіс пад чым-н. спехам ці не чытаючы таго, што падпісваеш. *П. загад.* ‖ *незак.* **падма́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДМАЦАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* падмацаваць. **2.** *мн.* -і, -яў. Тое, што падмацоўвае, служыць дапамогай, падтрымкай (пераважна пра дадатковыя людскія рэзервы). *Прыбылі свежыя падмацаванні.*

ПАДМАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Умацаваць дадаткова. *П. плот падпоркамі. П. думку фактамі* (перан.). **2.** *каго (што).* Накарміць для надання сілы. *П. дойных кароў буракамі.* ‖ *незак.* **падмацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падмацава́цца,** -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся (да 2 знач.); *незак.* **падмацо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падмацава́нне,** -я, *н. і* **падмацо́ўванне,** -я, *н.*

ПАДМАЧЫ́ЦЬ, -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны; *зак., каго-што.* Даць падмокнуць. *П. паперу.* ◊ **Падмачыць рэпутацыю** — знізіць чый-н. аўтарытэт, выставіць з нядобрага боку. ‖ *незак.* **падмо́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДМЕ́Н, ПАДМЕ́НА, ПАДМЕ́ННЫ, ПАДМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* падмяніць.

ПАДМЁРЗЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і падмёрзлы.

ПАДМЕ́РЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -мёрз, -мёрзла; *зак.* **1.** Крыху замерзнуць, пакрыцца тонкім слоем лёду. *Балота падмерзла. На дварэ падмерзла* (безас.). **2.** Крыху сапсавацца ад марозу, памерзнуць. *Яблыкі падмерзлі.* ‖ *незак.* **падмярза́ць,** -ае.

ПАДМЕ́СКА *гл.* падмясіць *і* падмяшаць.

ПАДМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -мецяце́, -мяту́ць; -мёў, -мяла́, -ло́; -мяці́; -ме́цены; *зак.* **1.** *гл.* месці. **2.** *што.* Замесці пад што-н. *П. смецце пад лаўку.* ‖ *незак.* **падмята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **падмята́нне,** -я, *н.*

ПАДМЕ́ЦІЦЬ, -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны; *зак., каго-што.* Назіраючы, заўважыць, убачыць. *П. недахопы.* ‖ *незак.* **падмяча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДМЕ́ШВАННЕ[1—2], **-ВАЦЬ**[1—2] *гл.* падмясіць *і* падмяшаць.

ПАДМЁРЗЛЫ, -ая, -ае. Крыху мёрзлы, цвёрды ад марозу. *Падмёрзлыя яблыкі.*

ПАДМІНА́ЦЬ *гл.* падмяць.

ПАДМО́ГА, -і, *ДМ* -мо́зе, *ж.* (разм.). Тое, што і дапамога. *Прыслаць рабочых на падмогу.*

ПАДМО́КЛЫ, -ая, -ае. Крыху мокры. *Падмоклае сена.*

ПАДМО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мо́к, -мо́кла; -ні; *зак.* Намокнуць знізу або крыху. *Валёнкі падмоклі. Запалкі падмоклі.* || *незак.* **падмака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДМО́РГВАЦЬ *гл.* падмаргнуць.

ПАДМО́СТКІ, -аў. **1.** Драўляны памост на ўзвышэнні. **2.** Тое, што і сцэна (у 1 знач.). *Тэатральныя п.*

ПАДМО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Сапсаваны, з заганамі, недахопамі (разм.). *Падмочаная рэпутацыя. Падмочаная біяграфія.*

ПАДМО́ЧВАЦЬ *гл.* падмачыць.

ПАДМУ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** Каменная ці цагляная кладка пад чым-н., фундамент. *П. хаты. Закласці п.* **2.** *перан.* База, апора, аснова (кніжн.). *Эканоміка — п. жыцця грамадства.* || *прым.* **падму́ркавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАДМЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* падмыць. **2.** *безас., каго (што).* Пра моцнае жаданне, намер зрабіць што-н. (разм.). *Мяне так і падмывала паведаміць пра навіны.*

ПАДМЫ́ЦЬ, -мы́ю, -мы́еш, -мы́е; -мыты; *зак.* **1.** *каго-што.* Вымыць ніжнюю частку цела. *П. дзіця.* **2.** *што.* Вымыць на скорую руку (разм.). *П. падлогу.* **3.** *што.* Размыць знізу. *Вада падмыла берагі ракі.* || *незак.* **падмыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *звар.* **падмы́цца,** -мы́юся, -мы́ешся, -мы́ецца (да 1 знач.); *незак.* **падмыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. || *наз.* **падмыва́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ПАДМЯНІ́ЦЬ, -мяню́, -ме́ніш, -ме́ніць; -ме́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Тайна, непрыметна або незнарок замяніць другім. *П. кнігу. П. шапку. Хлопца нібы падмянілі: стаў зусім іншы.* **2.** *што.* Напоўніць іншым зместам. *П. шчырую размову выкрыкамі.* **3.** *каго (што).* Замяніць на кароткі час (разм.). *П. вартавога.* || *незак.* **падме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падмяня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **падме́на,** -ы, *ж.* *і* **падме́н,** -у, *м.* || *прым.* **падме́нны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *П. пастух.*

ПАДМЯНЦІ́ЦЬ, -мянчу́, -ме́нціш, -ме́нціць; -ме́нчаны; *зак., што.* Падвастрыць мянташкай. *П. касу.*

ПАДМЯРЗА́ЦЬ *гл.* падмерзнуць.

ПАДМЯСІ́ЦЬ, -мяшу́, -ме́сіш, -ме́сіць; -ме́шаны; *зак., што* і *чаго.* Месячы, дабавіць. *П. мукі ў цеста.* || *незак.* **падме́шваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **падме́шванне,** -я, *н.* *і* **падме́ска,** -і, *ДМ* падме́сцы, *ж.*

ПАДМЯТА́ННЕ, ПАДМЯТА́ЦЬ *гл.* падмесці.

ПАДМЯ́ЦЬ, -дамну́, -дамне́ш, -дамне́; -дамнём, -дамняце́, -дамну́ць; -дамні́; -мя́ты; *зак., каго-што.* Наваліўшыся, прыдушыць. *П. пад сябе праціўніка* (у барацьбе). || *незак.* **падміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДМЯЧА́ЦЬ *гл.* падмеціць.

ПАДМЯША́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -мяша́ны *і* -ме́шаны; *зак., што* і *чаго.* Мяшаючы, падбавіць. *П. пяску ў цэмент.* || *незак.* **падме́шваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падме́шванне,** -я, *н.*

ПАДНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -но́віш, -но́віць; -но́ўлены; *зак., што.* Крыху абнавіць, паправіць так, каб здавалася навейшым, свяжэйшым. *П. партрэт.* || *незак.* **паднаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **падна́ўле́нне,** -я, *н.*

ПАДНАГЛЯ́ДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад наглядам улады. || *наз.* **паднагля́днасць,** -і, *ж.*

ПАДНАГО́ТНАЯ, -ай, *ж.* (разм.). Праўда, падрабязнасці, якія старанна ўтойваюцца [ад старадаўняга катавання — запускання іголак або цвікоў пад ногці], пераважна ў спалуч.: **уся паднаготная.** *Ведаць усю паднаготную.*

ПАДНАЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак., на каго-што* (разм.). Тое, што і націснуць (у 1, 2 і 4 знач.). *П. на дзверы. П. і выканаць заданне. П. на вучобу.*

ПАДНАЧА́ЛЕНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Службовая асоба, якая падпарадкоўваецца асобе, старшай па пасадзе. || *ж.* **паднача́леная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ПАДНАЧА́ЛІЦЦА, -юся, -ішся, -іцца; *зак.* Стаць падуладным, падпарадкавацца. *П. загаду. П. ўладзе.* || *незак.* **паднача́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **паднача́ленне,** -я, *н.* *і* **паднача́львание,** -я, *н.* *Знаходзіцца ў падначаленні ў каго-н.*

ПАДНАЧА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Зрабіць падуладным, падпарадкаваць. *П. майстэрні трэсту.* || *незак.* **паднача́льваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **паднача́ленне,** -я, *н.* *і* **паднача́льванне,** -я, *н.*

ПАДНАШЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* паднесці. **2.** Паднесеная рэч, падарунак. *Дарагое п.*

ПАДНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; -нёс, -несла; -нясі́; -не́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Наблізіць, трымаючы ў руках ці выцягваючы руку. *П. бінокль да вачэй. П. дзіця да хаты.* **2.** *што.* Несучы, даставіць. *П. мяшкі з бульбай да воза.* **3.** *што каму.* Падаць, частуючы, або падарыць у знак павагі. *П. чарку на вяселлі. П. букет руж.* || *незак.* **падно́сіць,** -ношу́, -но́сіш, -но́сіць. || *наз.* **паднясе́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.), **падно́с,** -у, *м.,* **падно́ска,** -і, *ДМ* -носцы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **паднашэ́нне,** -я, *н.* (да 3 знач.).

ПАДНІМА́ННЕ *гл.* падняць.

ПАДНІМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* падняцца, -ць.

ПАДНО́ЖЖА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца ля самага нізу чаго-н., аснова (гары, помніка). *П. манумента.*

ПАДНО́ЖКА[1], -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Прыступка для ўваходу ў вагон, аўтамашыну і пад. *П. тралейбуса. Стаяць на падножцы вагона.*

ПАДНО́ЖКА[2], -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Удар нагой па назе ці падстаноўка нагі пад нагу другога чалавека, каб паваліць яго. *Даць падножку каму-н.*

ПАДНО́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчаецца пад нагамі. *П. зэдлічак.* **2. падножны корм** — расліны, якімі корміцца жывёла на пашы.

ПАДНО́С[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дошка або металічны (пластмасавы і пад.) ліст з загнутымі ўверх краямі для пераносу посуду, для падачы ежы на стол і пад. *Металічны п.* || *прым.* **падно́сны,** -ая, -ае.

ПАДНО́С[2] *гл.* паднесці.

ПАДНО́САК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Частка другой падэшвы ў абутку ад наска да палавіны ступні. *На хаду падноскі адарве* (перан.: пра вельмі спрытнага чалавека). || *прым.* **падно́скавы,** -ая, -ае.

ПАДНО́СІЦЬ, ПАДНО́СКА *гл.* паднесці.

ПАДНО́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто падносіць (у 2 знач.), пастаўляе што-н. куды-н. *П. патронаў.* || *ж.* **падно́счыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАДНО́ШАНЫ, -ая, -ае. Паношаны, не зусім новы. *Падношаная фуфайка.*

ПАДНЯБЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Верхняя частка поласці рота. *Цвёрдае п.* || *прым.* **паднябе́нны,** -ая, -ае.

ПАДНЯБЕ́ССЕ, -я, *н.* Нябесная высь. *Бусел лунае ў паднябессі.*

ПАДНЯВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Залежны, падначалены. *П. чалавек.* **2.** Тое, што і прымусовы. *Паднявольная праца.* || *наз.* **паднявольнасць,** -і, *ж.*

ПАДНЯСЕ́ННЕ *гл.* паднесці.

ПАДНЯ́ЦЦА, падыму́ся, пады́мешся, пады́мецца; падымі́ся *і* -німу́ся, -ні́мешся, -ні́мецца; -нямі́ся; *зак.* **1.** Перамясціцца ўверх або прыняць больш высокае становішча. *П. на чацвёрты паверх. Рука паднялася. П. па службовай лесвіцы* (перан.: дасягнуць больш высокага грамадскага становішча). **2.** Устаць, перамяніць ляжачае або сядзячае становішча на стаячае. *П. з ложка.* **3.** Крануцца, рушыць. *Войскі падняліся ў атаку.* **4.** *перан.* Перайсці да актыўных дзеянняў. *П. на барацьбу з ворагам.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць вышэйшым, павысіцца ва ўзроўні. *Вада ў рацэ паднялася.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Павялічыцца, павысіцца. *Прадукцыйнасць працы паднялася. Цэны падняліся.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць больш актыўным, прыўзнятым, палепшыцца. *Настрой падняўся.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наладжваючыся, палепшыцца, развіцца. *Прадукцыйнасць гаспадаркі паднялася.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, пачацца. *Падняўся шум. У стане ворага паднялася паніка. Падняўся вецер.* || *незак.* **падыма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **паднiма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. || *наз.* **падня́цце,** -я, *н.* (да 1, 6, 7 і 8 знач.) *і* **пад'ём,** -у, *м.* (да 1, 2 і 5 знач.). || *прым.* **пад'ёмны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАДНЯ́ЦЬ, -дыму́, -ды́меш, -ды́ме *і* падніму́, падні́меш, падні́ме; -ня́ў, -няла́, -ло́; падымі́ *і* падні́мі; -ня́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Нагнуўшыся, узяць (з зямлі, падлогі). *П. алоўак.* **2.** *каго-што.* Узяць, маючы дастаткова сілы, каб утрымаць у руках *П. камень.* **3.** *каго-што.* Перамясціць наверх, надаць чаму-н. вышэйшае становішча. *П. на ліфце. П. якар* (выцягнуць з вады перад адплыццём). *П. заслону сцэны. П. галаву* (таксама перан.: стаць бадзёрым, смелым). **4.** *каго-што.* Дапамагчы або прымусіць устаць; зноў надаць каму-, чаму-н. стаячае становішча. *П. паваленьі плот. П. з пасцелі каго-н.* (разбудзіць). *Сабака падняў зайца* (успудзіў). **5.** *каго (што).* Прымусіць крануцца з месца з якой-н. мэтай, прымусіць узяцца за што-н. *П. салдат у атаку.* **6.** *перан., каго (што).* Натхняючы, схіліць да якога-н. актыўнага дзеяння. *П. народ на барацьбу.* **7.** *што.* Зрабіць вышэйшым, узвысіць. *П. падмурак. П. узровень вады.* **8.** *перан., што.* Павялічыць, павысіць. *П. ураджай. П. цану.* **9.** *перан.* Зрабіць больш актыўным, прыўзнятым, палепшыць. *П. дух. П. цікавасць да чаго-н.* **10.** *што.* Наладжваючы, палепшыць, развіць. *П. гаспадарку.* **11.** *што.* Зрабіць, пачаць дзеянне, названае назоўнікам. *П. бунт* (узбунтавацца). *П. смех. П. трывогу. П. пытанне.* **12.** *што.* Тое, што і узараць (спец.). *П. цаліну.* || *незак.* **падыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **паднiма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. || *наз.* **падня́цце,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9 і 10 знач), **паднiма́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 7, 8, 9 і 12 знач.) *і* **пад'ём,** -у, *м.* (да 2, 3, 7 і 12 знач.). || *прым.* **пад'ёмны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 7 знач.).

ПАДО́БНАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і падабенства (у 1 і 3 знач.). *П. двух трохвугольнікаў.*

ПАДО́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае падабенства з кім-, чым-н., нагадвае каго-, што-н. *Падобныя з твару. І падобнае* (скарочана на пісьме «і пад.»; выраз, які паказвае, што далей могуць быць пералічаны тоесныя прадметы, з'явы). **2.** Такі, як гэты (пра які ідзе гаворка). *Другі п. выпадак здарыўся ў іншым месцы.* **3.** У геаметрыі: тоесны па форме, але розны па велічыні. *Падобныя трохвугольнікі.*

ПАДО́Л, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ніжні край сукенкі, спадніцы. *Трымаецца за чый-н. п.* (пра дзіця; таксама перан.: пра бездапаможныя, нерашучыя паводзіны каго-н.).

ПАДО́НКІ, -аў, *адз.* падо́нак, -нка, *м.* **1.** Рэшткі вадкасці на дне разам з асадкам.

Выліць п. з балеі. **2.** *перан.* Дэкласаваныя, разбэшчаныя, злачынныя элементы грамадства (пагард.).

ПАДО́ЎГУ, *прысл.* На працягу доўгага часу. *П. не бываць у роднай вёсцы.*

ПАДО́ЎЖНЫ, -ая, -ае. Размешчаны па даўжыні чаго-н. *П. разрэз.*

ПАДО́ЎЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Стаць даўжэйшым. *Цень падоўжыўся. Ночы падоўжыліся.* ‖ *незак.* **падаўжа́цца**, -а́ецца. ‖ *наз.* **падаўжэ́нне**, -я, *н.*

ПАДО́ЎЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Зрабіць даўжэйшым. *П. вуду. П. рэйс.* ‖ *незак.* **падаўжа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падаўжэ́нне**, -я, *н.*

ПАДО́ХНУЦЬ *гл.* дохнуць.

ПАДПАДА́ЦЬ *гл.* падпасці.

ПАДПАІ́ЦЬ, -паю́, -по́іш, -по́іць; -по́ены; *зак., каго (што)* (разм.). Напаіць з якім-н. намерам да ап'янення. ‖ *незак.* **падпо́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПА́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* падпаліць. **2.** Смалякі, трэскі і пад., што служаць для распальвання печы. *Прывезці смалякоў на п.* ‖ *прым.* **падпа́льны**, -ая, -ае.

ПАДПА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Рыжаватая або белаватая пляма на поўсці жывёлы. *Карова чорная з падпалінамі.*

ПАДПАЛІ́ЦЬ, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -па́лены; *зак., што.* **1.** Паднёсшы агонь, запаліць. *П. дровы.* **2.** Наўмысна, са злосным намерам учыніць пажар дзе-н. *П. хату.* **3.** Даць падгарэць чаму-н. *П. пірог.* **4.** і *у чым.* Раскласці агонь у печы, каб згатаваць ежу, ацяпліць памяшканне. *П. печ* або *у печы.* ‖ *незак.* **падпа́льваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падпа́льванне**, -я, *н.* і **падпа́л**, -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПАДПАЛКО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Афіцэрскае званне, чын, рангам вышэйшы за маёра і ніжэйшы за палкоўніка, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **падпалко́ўніцкі**, -ая, -ае.

ПАДПА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто наўмысна ўчыніў пажар. *Падпальшчыкаў знайсці не ўдалося.* ◊ **Падпальшчык вайны** (пагард.) — той, хто вядзе прапаганду захопніцкай вайны, агрэсар. ‖ *ж.* **падпа́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **падпа́льшчыцкі**, -ая, -ае.

ПАДПАМПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -пава́ны; *зак., што* і *чаго.* Дадаткова напампаваць. *П. паветра ў камеру.* ‖ *незак.* **падпампо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПАРАДКАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які мае адносіны да будовы сказаў, утвораных па спосабу падпарадкавання. *Падпарадкавальныя злучнікі.*

ПАДПАРА́ДКАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* падпарадкавацца, -цца. **2.** У граматыцы: фармальная залежнасць адных слоў ці сказаў ад другіх. *П. даданых сказаў.*

ПАДПАРА́ДКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак.* і *незак.* Стаць (быць) у залежнасці ад каго-, чаго-н., падначаліцца (падначальвацца) каму-, чаму-н. *П. загаду* ‖ *незак.* **падпарадко́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падпара́дкаванне**, -я, *н.*

ПАДПАРА́ДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць залежным, паставіць у залежнасць ад каго-, чаго-н., прымусіць дзейнічаць адпаведна чаму-н. *П. каго-н. свайму ўплыву. П. жыццё адзінай мэце.* **2.** *каго-што.* Паставіць пад непасрэднае кіраўніцтва, перадаць у чыё-н. непасрэднае распараджэнне, падначаліць. *П. інстытут Акадэміі навук.* **3.** *што.* У граматыцы: звязаць паводле способу падпарадкавання. ‖ *незак.* **падпарадко́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падпара́дкаванне**, -я, *н.* *Знаходзіцца ў чым-н. падпарадкаванні.*

ПАДПАРО́ЦЬ, -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты; *зак., што.* Распароць знізу або крыху знутры. *П. падкладку.* ‖ *незак.* **падпо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПАРУ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын, рангам ніжэйшы за паручніка, а таксама асоба, якая мела гэты чын. ‖ *прым.* **падпару́чніцкі**, -ая, -ае.

ПАДПА́САК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Падлетак, які дапамагае пастуху. ‖ *прым.* **падпа́скавы**, -ая, -ае.

ПАДПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; -па́ў, -па́ла; -падзі́; *зак.* **1.** *пад што.* Апынуцца пад уплывам каго-, чаго-н., пад уздзеяннем чаго-н. (адмоўнага). *П. пад шкодны ўплыў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нечакана ўзнікнуць (разм.). *Падпала ахвота.* ‖ *незак.* **падпада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -по́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* **1.** Наблізіцца да каго-, чаго-н. паўзком. *П. да варожага дота.* **2.** Паўзком забрацца пад што-н. *П. пад куст.* ‖ *незак.* **падпаўза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е і **падпо́ўзваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПА́ХА, -і, *ДМ* -па́се, *мн.* -і, -па́х, *ж.* Тое, што і паха. ‖ *прым.* **падпа́хавы**, -ая, -ае. *Падпахавая ямка.*

ПАДПА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кавалак шчыльнай тканіны, прышыты знутры адзення пад пахамі, для засцярогі адзення ад поту.

ПАДПЕРАЗА́ЦЬ, -перажу́, -пяра́жаш, -пяра́жа; -перажы́; *зак., каго-што.* Надзець на каго-н. пояс, папругу. ‖ *незак.* **падпяра́зваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падпераза́цца**, -перажу́ся, -пяра́жашся, -пяра́жацца; -перажы́ся; *незак.* **падпяра́звацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДПЕ́РЦІ, падапру́, падапрэ́ш, падапрэ́; падапро́м, падапраце́, падапру́ць; падпёр, -пёрла; падапры́; -пёрты; *зак.* **1.** *чым, што.* Паставіць падпорку для падтрымкі чаго-н., падтрымаць чым-н. **2.** *ас.* і *безас.* Пра наступленне крайняй неабходнасці (разм.). *Такая нявыкрутка падпёрла.* ‖ *незак.* **падпіра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДПЕ́РЦІСЯ, падапру́ся, падапрэ́шся, падапрэ́цца; падапро́мся, падапраце́ся, падапру́цца; падпёрся, -пёрлася; падапры́ся; *зак.* Абаперціся чым-н. на што-н. *П. локцямі.* ‖ *незак.* **падпіра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., што.* **1.** Падрэзаць пілой, напільнікам. *П. слуп.* **2.** Пілуючы, падкараціць, стачыць. *П. рогі.* ‖ *незак.* **падпіло́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падпіло́ўванне**, -я, *н.* і **падпіло́ўка**, -і, *ДМ* -ло́ўцы, *ж.*

ПАДПІЛЬНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., каго-што.* Падсцерагаючы, дачакацца з'яўлення каго-, чаго-н. *П. звера.* ‖ *незак.* **падпільно́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* падперціся, падперці.

ПАДПІСА́ЦЦА, -ішу́ся, -і́шашся, -і́шацца; -ішы́ся; *зак.* **1.** Паставіць свой подпіс пад чым-н. *П. пад рэцэнзіяй.* **2.** *на што.* Стаць падпісчыкам чаго-н. *П. на перыядычныя выданні.* ‖ *незак.* **падпі́свацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *незак.* **падпіса́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.), **падпі́сванне**, -я, *н.* (да 1 знач.) і **падпі́ска**, -і, *ДМ* падпі́сцы, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **падпі́сачны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАДПІСА́ЦЬ, -ішу́, -і́шаш, -і́ша; -ішы́; -і́саны; *зак.* **1.** *што.* Пацвердзіць, заверыць, паставіўшы подпіс. *П. загад. П. дагавор* (заключыць яго). **2.** *што.* Прыпісаць пад чым-н. *П. некалькі радкоў.* **3.** *што.* Зрабіць які-н. надпіс, паметку на чым-н. *П. сшытак.* **4.** *каго (што) на што.* Уключыць у лік падпісчыкаў. *П. каго-н. на часопіс.* ‖ *незак.* **падпі́сваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падпіса́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.), **падпі́сванне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.), **падпі́ска**, -і, *ДМ* -сцы, *ж.* (да 4 знач.) і **по́дпіс**, -у, *м.* (да 1 знач.). *Падпісанне дагавора. Падпісванне сшытка. Падпіска на газеты. Даць дакумент на подпіс.*

ПАДПІ́СКА, -і, *ДМ* -пі́сцы, *ж.* **1.** *гл.* падпісацца, -цца. **2.** Пісьмовае абавязацельства ў чым-н. *Узяць падпіску аб нявыездзе.*

ПАДПІСНЫ́, -а́я, -о́е. Які атрымліваецца па падпісцы, падпісчыкамі. *Падпісныя выданні.* ○ **Падпісны ліст** — ліст для збору грошай на карысць каго-, чаго-н., на якім ўдзельнікі збору ставяць свае подпісы.

ПАДПІ́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая мае падпіску на якое-н. друкаванае выданне. *П. на газеты.* ‖ *ж.* **падпі́счыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАДПІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* Тое, што падапхнуць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **падпіха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДПІ́ЦЬ, падап'ю́, падап'е́ш, падап'е́; падап'ём, падап'яце́, падап'ю́ць; падпі́ў, піла́; *зак.* (разм.). Тое, што і падвыпіць.

ПАДПЛЫСЦІ́ *і* **ПАДПЛЫ́ЦЬ**, -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; *зак.* **1.** Плывучы, наблізіцца да каго-, чаго-н. *П. да вострава.* **2.** Плывучы, трапіць пад што-н. *П. пад мост.* ‖ *незак.* **падплыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДПО́ЙВАЦЬ *гл.* падпаіць.

ПАДПО́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Памяшканне пад падлогай, падвал. *Засыпаць бульбу ў п.* **2.** Арганізацыя, грамадскія групы, якія дзейнічаюць тайна ад улад, а таксама сама дзейнасць у такіх арганізацыях, групах. *Рэвалюцыйнае п. Ісці ў п.* ‖ *прым.* **падпо́льны**, -ая, -ае.

ПАДПО́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая займаецца падпольнай дзейнасцю. ‖ *ж.* **падпо́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **падпо́льшчыцкі**, -ая, -ае.

ПАДПО́РВАЦЬ *гл.* падпароць.

ПАДПО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* і **ПАДПО́РА**, -ы, *мн.* -ы, -по́р, *ж.* Палка, брус, слуп і пад., якімі падпіраюць што-н. *П. пад яблыню.*

ПАДПО́РНЫ, -ая, -ае. Які падтрымлівае што-н., служыць падпоркай. *П. слуп.*

ПАДПО́ЎЗВАЦЬ *гл.* падпаўзці.

ПАДПРА́ВІЦЬ, -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., што.* Крыху выправіць, паправіць. *П. дах. П. чарцёж.* ‖ *незак.* **падпраўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **падпра́ўка**, -і, *ДМ* -ра́ўцы, *ж.*

ПАДПРА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што* і *чаго.* Пражачы, прыгатаваць для яды. *П. боб.* ‖ *незак.* **падпра́жваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДПРА́ПАРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У царскай арміі: вышэйшае званне унтэр-афіцэрскага саставу, а таксама асоба, якая мела гэта званне. ‖ *прым.* **падпра́паршчыцкі**, -ая, -ае.

ПАДПУСКНЫ́ *гл.* подпуск.

ПАДПУСЦІ́ЦЬ, -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Даць наблізіцца, падысці. *П. звера на адлегласць стрэлу.* **2.** *што.* Сказаць, скарыстаўшы зручны момант (разм.). *П. жарт. П. шпільку* (перан.). ‖ *незак.* **падпуска́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДПЯВА́ЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -вал (разм. неадабр.). Той, хто ўгодліва падтрымлівае каго-н. з карыслівых меркаванняў. *Абкружыць сябе падпявваламі.*

ПАДПЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каму.* **1.** Спяваць, уторачы каму-, чаму-н. *П. басам.* **2.** *перан.* Згаджацца з кім-н. з карыслівых меркаванняў (разм. неадабр.).

ПАДПЯРА́ЗВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падперазацца, -ць.

ПАДРАБІ́ЦЬ, -раблю́, -ро́біш, -ро́біць; -ро́блены; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць што-н. фальшывае або падобнае да чаго-н. *П. дакументы. П. почырк.* **2.** *чаго і без дап.* Зарабіць дадаткова, падзарабіць. ‖ *незак.* **падрабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **падро́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падро́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПАДРАБРЫ́ННЫ, -ая, -ае. Тое, што і падрэберны.

ПАДРАБЯ́ЗНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* падрабязны. **2.** Прыватная дэталь, дробная акалічнасць якой-н. справы, з'явы. *Звяртаць увагу на падрабязнасці.*

ПАДРАБЯ́ЗНЫ, -ая, -ае. Вельмі поўны, з усімі дэталямі, дробязнымі акалічнасцямі. *П. план. Падрабязна* (прысл.) *усё расказаць.* ‖ *наз.* **падрабя́знасць,** -і, *ж.*

ПАДРА́Д[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дагавор аб выкананні адным бокам пэўнай работы па заказу другога боку, а таксама работа, што выконваецца паводле гэтага дагавору. *П. на пабудову школы. Брыгадны п.* (які заключаецца брыгадай рабочых непасрэдна з упраўленнем або трэстам). ‖ *прым.* **падра́дны,** -ая, -ае. *Падрадная арганізацыя. Падрадныя работы.*

ПАДРА́Д[2], *прысл.* Непасрэдна адзін за другім, без пропуску. *Прачытаў 200 старонак п.*

ПАДРАДЗІ́ЦЦА, -раджу́ся, -ра́дзішся, -ра́дзіцца; *зак., з інф.* Узяцца, дамовіцца выканаць якую-н. работу. *П. рубіць зруб.* ‖ *незак.* **падраджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ра́дзіш, -ра́дзіць; -ра́джаны; *зак., каго-што.* Наняць для часовай работы, дастаўкі чаго-н. *П. майстроў.* ‖ *незак.* **падраджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДРАДКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны пад радкамі. *Падрадковая заўвага* (унізе старонкі). **2.** Пра пераклад: дакладны, літаральны, слова ў слова.

ПАДРАДКО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Падрадковы, літаральны пераклад якога-н. тэксту. *Перакладаць вершы па падрадкоўніку.*

ПАДРА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Арганізацыя (або, раней, асобны чалавек), якая займаецца работамі па падрадах[1]. ‖ *прым.* **падра́дчыцкі,** -ая, -ае.

ПАДРАЗА́ННЕ, ПАДРАЗА́ЦЬ *гл.* падрэзаць.

ПАДРАЗДЗЕ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка раздзела.

ПАДРАЗДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* падраздзяліць. **2.** Вайсковая адзінка ў складзе большай вайсковай часці. *Стралковае п.*

ПАДРАЗДЗЯЛІ́ЦЬ, -дзялю́, -дзе́ліш, -дзе́ліць; -дзе́лены; *зак., каго-што.* Раздзяліць на драбнейшыя часткі, разрады. *П. літаратуру на перыяды.* ‖ *незак.* **падраздзяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **падраздзяле́нне,** -я, *н.*

ПАДРАЗДЗЯЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -я́ецца; *незак.* Дзяліцца, распадацца на драбнейшыя часткі, разрады. *Рота падраздзяляецца на ўзводы.*

ПАДРАЗУМЯВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Мецца на ўвазе, застаючыся нявыказаным. *Гэта рашэнне само сабою падразумяваецца.*

ПАДРАЗУМЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Мець на ўвазе, дапускаць у думках, не выказваючы. *Што вы пад гэтым падразумяваеце?*

ПАДРАМАНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што* (разм.). Зрабіць невялікі рамонт. *П. абутак.*

ПАДРА́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Каркас, на які нацягваецца палатно для жывапіснай работы.

ПАДРА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (спец.). Звер або птушка, раненыя паляўнічым.

ПАДРА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што)* (спец.). Злёгку раніць (звера, птушку). ‖ *незак.* **падра́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДРА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У служыцеляў царквы: доўгая з вузкімі рукавамі адзежына, паверх якой надзяваецца раса.

ПАДРАСЦІ́, -расту́, -расце́ш, -расце́; -расцём, -расцяце́, -растуць; падро́с, -расла́, -ло́; *зак.* Трохі вырасці, стаць старэйшым. *Дрэўцы падраслі. Дзяўчаткі за лета падраслі.* ‖ *незак.* **падраста́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДРАЎНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* Зрабіць больш роўным. *П. пляцоўку. П. бараду.* ‖ *незак.* **падраўно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДРАХУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Вынік якой-н. дзейнасці, заняткаў і пад. *Падрахункі працоўнага дня.* **2.** Агульная сума. *Запісаць п. у кнігу.* ‖ *прым.* **падраху́нкавы,** -ая, -ае. *Падрахункавая лічба.*

ПАДРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзярэ́цца; *зак.* Тое, што і парвацца (у 2 знач.).

ПАДРА́ЦЬ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзяры; -драны; *зак.* **1.** *што.* Тое, што і парваць (у 1 і 2 знач.). *П. паперу. П. адзенне.* **2.** *каго.* Разрываючы, забіць усіх, многіх (пра драпежных птушак, звяроў). *Каршун падраў многа курэй.* **3.** *чаго.* Пацерці на тарцы нейкую колькасць чаго-н. *П. крыху бульбы.*

ПАДРО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** *гл.* падрабіць. **2.** Падробленая рэч. *П. пад аметыст.*

ПАДРО́БЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падрабіцца, -ць.

ПАДРО́СТ, -у, *М* -сце, *м.* (спец.). Маладыя дрэвы асноўнай для дадзенага лесу пароды.

ПАДРУБІ́ЦЬ, -ублю́, -у́біш, -у́біць; -у́блены; *зак., што.* Падшыць, загнуўшы край. *П. сукенку.* ‖ *незак.* **падру́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падру́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

ПАДРУЖЫ́ЦЦА, -ужу́ся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак.* Стаць другам каго-н., пасябраваць. *Жанчыны моцна падружыліся.*

ПАДРУЛІ́ЦЬ, -лю́, -ліш, -ліць; -лім, -ліце́, -ля́ць; *зак., што і без дап.* Кіруючы рулём, падвесці машыну, самалёт і пад. куды-н., да чаго-н. *П. самалёт да месца пасадкі.* ‖ *незак.* **падру́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДРУМЯ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* **1.** Падфарбаваць сабе твар румянамі. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць падрумяненым, набыць карычняватае адценне, сьмажачыся, пекучыся. *Булкі падрумяніліся.* ‖ *незак.* **падрумя́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДРУМЯ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Падфарбаваць румянамі. *П. шчокі.* **2.** *што.* Смажачы, пекучы, зрабіць румяным, карычняватым. *П. мяса.* ‖ *незак.* **падрумя́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДРЫВА́ЦЦА, -ЦЬ[1] *гл.* падарвацца, -ць.

ПАДРЫВА́ЦЬ[2] *гл.* падрыць.

ПАДРЫ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Дрыжаць, дрыгаць злёгку, час ад часу. *Нага падрыгвае.*

ПАДРЫСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* **1.** Тое, што і падмаляваць (у 1 знач.). **2.** Падправіць (рысунак). *П. партрэт.* ‖ *незак.* **падрысо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДРЫ́Ў *гл.* падарваць.

ПАДРЫ́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Спецыяліст па падрыўных работах.

ПАДРЫ́ЎНЫ, -ая, -ое. **1.** Які служыць для падрыву, мае адносіны да ўзрывання чаго-н. *П. матэрыял. Падрыўныя работы.* **2.** *перан.* Накіраваны на падрыў чаго-н., нанясенне шкоды чаму-н. *Падрыўная дзейнасць.*

ПАДРЫХТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* **1.** *што.* Правесці папярэднюю работу для ажыццяўлення, выканання чаго-н. *П. рукапіс да набору.* **2.** *каго (што).* Навучыць, даць неабходныя веды для чаго-н. *П. спецыялістаў.* **3.** *каго (што).* Папярэднім паведамленнем настроіць для ўспрымання чаго-н. *П. каго-н. да непрыемнай навіны.* ‖ *незак.* **падрыхто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падрыхтава́цца,** -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* **падрыхто́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падрыхто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *Артылерыйская п.* (абстрэл пазіцый праціўніка перад наступленнем войск).

ПАДРЫХТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* падрыхтаваць. **2.** Запас ведаў, атрыманых кім-н. *Прыйсці ў інстытут з добрай падрыхтоўкай.*

ПАДРЫХТО́ЎЧЫ, -ая, -ае. Які служыць для падрыхтоўкі да чаго-н. *Падрыхтоўчыя курсы. Падрыхтоўчая работа.*

ПАДРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́е; -ры́ты; *зак.* Узрыхліць зямлю пад чым-н., знізу чаго-н. (пра жывёл). *Свіння падрыла яблыню.* ‖ *незак.* **падрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДРЭ́БЕРНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад рэбрамі. *Падрэберная вобласць.*

ПАДРЭ́ЗАЦЬ, -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны; *зак.* **1.** *што.* Зрэзаць, разрэзаць знізу. *П. сцябло.* **2.** *што.* Падкараціць, абразаючы. *П. валасы.* **3.** *чаго.* Нарэзаць дадаткова, яшчэ (разм.). *П. каўбасы.* **4.** *каго (што).* Тое, што і падздзець[2] (у 2 знач.; разм.). *П. дакладчыка.* ‖ *незак.* **падраза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **падрэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падраза́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.), **падрэ́званне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.), **падрэ́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **падрэ́з,** -у, *м.* (да 1 знач.; спец.).

ПАДСА́ДЖВАЦЦА *гл.* падсесці.

ПАДСАДЗІ́ЦЬ, -аджу́, -а́дзіш, -а́дзіць; -а́джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Памагчы каму-н. сесці, узабрацца куды-н. *П. хлопчыка на каня.* **2.** *каго-што.* Пасадзіць, змясціць побач, разам з кім-н. *П. дзяўчынку да сяброўак. П. пчол у вулей.* **3.** *каго (што).* Узяць у якасці спадарожніка (у машыну, на калёсы і пад.). **4.** *што і чаго.* Дадаткова пасадзіць (пра расліны). *П. буракоў.* **5.** *што.* Прырасціць, прыжывіць (спец.). *П. скуру.* ‖ *незак.* **падса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падса́джванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.), **падса́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 2, 4 і 5 знач.) *і* **падса́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 4 знач.). ‖ *прым.* **падса́дны,** -ая, -ае (да 4 знач.). *Падсадныя дрэвы.*

ПАДСАЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны; *зак., што.* Зрабіць трохі ці больш салодкім. *П. сок.* ‖ *незак.* **падсало́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСАЛІ́ЦЬ, -салю́, -со́ліш, -со́ліць; -со́лены; *зак., што.* Падбавіць у што-н. солі. *П. булён.* ‖ *незак.* **падсо́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСВЕ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Асвятляць знізу. *П. карціны.* ‖ *зак.* **падсвяці́ць,** -свячу́, -све́ціш, -све́ціць; -све́чаны. ‖ *наз.* **падсве́чванне** -я, *н. і* **падсве́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ПАДСВЕ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Падстаўка для свечкі ці свечак. *Медны п.*

ПАДСВІ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Парася ва ўзросце ад 4 да 8—10 месяцаў.

ПАДСВІ́СТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму.* Свістаць у такт, суправаджаючы спевы, ігру і пад. ‖ *зак.* **падсвістаць**, -вішчу, -вішчаш, -вішча; -вішчы.

ПАДСВЯДО́МАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* падсвядомы. **2.** Не зусім усвядомленыя думкі, пачуцці, уяўленні. *Дзесьці ў падсвядомасці мільганула надзея.*

ПАДСВЯДО́МЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў падсвядомасці (у 2 знач.), інстынктыўны. *Падсвядомыя рухі.* ‖ *наз.* **падсвядо́масць**, -і, *ж.*

ПАДСВЯЦІ́ЦЬ *гл.* падсвечваць.

ПАДСЕ́ДЗЕЦЬ, -е́джу, -е́дзіш, -е́дзіць; -е́дзь; *зак., каго* (разм.). Пашкодзіць каму-н. у чым-н., зрабіць непрыемнасць. *П. таварыша па службе.* ‖ *незак.* **падсе́джваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДСЕ́КЧЫ *гл.* падсячы.

ПАДСЕ́СЦІ, -ся́ду, -ся́дзеш, -ся́дзе; -се́ў, -се́ла; -ся́дзь; *зак.* Сесці каля каго-, чаго-н., да каго-, чаго-н. *П. да акна.* ‖ *незак.* **падсяда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **падса́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДСЕ́ЧКА *гл.* падсячы.

ПАДСЕ́ЯЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́й; -е́яны; *зак., што* і *чаго.* Пасеяць яшчэ, у дадатак да чаго-н. *П. гароху.* ‖ *незак.* **падсява́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падсява́нне**, -я, *н. і* **падсе́ў**, -севу, *м.*

ПАДСІЛКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго (што)* (разм.). Накарміць для надання сілы. *П. сябе перад дарогай.* ‖ *незак.* **падсілко́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падсілкава́цца**, -куюся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся (да 2 знач.); *незак.* **падсілко́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падсілкава́нне**, -я, *н. і* **падсілко́ўванне**, -я, *н.*

ПАДСІНІ́ЦЬ, ПАДСІ́НЬВАННЕ *гл.* сініць.

ПАДСІ́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і сініць (у 2 знач.).

ПАДСКА́КВАЦЬ *гл.* падскочыць.

ПАДСКВА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Скварачыся, стаць гатовым для яды. *Сала добра падскварылася.* ‖ *незак.* **падсква́рвацца**, -аецца.

ПАДСКВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* і *чаго.* Прыгатаваць для ежы скваранаем. *П. крыху сала.* ‖ *незак.* **падсква́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падсква́рванне**, -я, *н.*

ПАДСКО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Наблізіцца скачкамі. *П. да тэлефона.* **2.** Зрабіць рэзкі рух, скачок уверх. *П. ад радаснай навіны.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Рэзка падняцца, павялічыцца (разм.). *Падскочыла тэмпература. Цэны падскочылі.* **4.** Зайсці, забегчы куды-н., да каго-н. ненадоўга (разм.). *Падскочу на хвілінку да Міколы.* ‖ *незак.* **падска́кваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **падска́кванне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **падско́к**, -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПАДСКРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Падчысціць або сабраць рэшткі, саскрабаючы. *П. кашу з каструлі.* ‖ *незак.* **падскраба́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **падскрэ́бваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДСКУ́РНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад скурай або ўводзіцца пад скуру. *П. слой тлушчу. Падскурнае ўпырскванне.*

ПАДСЛЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад следствам. *Паказанні падследнага* (наз.).

ПАДСЛЕПАВА́ТЫ, -ая, -ае. Вельмі блізарукі, які дрэнна бачыць. ‖ *наз.* **падслепава́тасць**, -і, *ж.*

ПАДСЛУЖЫ́ЦЦА, -ужу́ся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак., да каго* (разм.). Лісліваю паслужлівасцю дабіцца чыёй-н. прыхільнасці. ‖ *незак.* **падслу́жвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДСЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Употай прыслухоўваючыся, пачуць сказанае другому. *П. сакрэт.* ‖ *незак.* **падслу́хваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **падслухо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падслу́хванне**, -я, *н і* **падслухо́ўванне**, -я, *н.*

ПАДСМА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Смажачыся, стаць гатовым або абсмажыцца з паверхні. *Сала падсмажылася.* ‖ *незак.* **падсма́жвацца**, -аецца.

ПАДСМА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -сма́ж; -жаны; *зак., што* і *чаго.* Прыгатаваць для яды смажаннем або абсмажыць з паверхні. *П. грыбоў.* ‖ *незак.* **падсма́жваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падсма́жванне**, -я, *н.*

ПАДСМАЛІ́ЦЬ[1], -малю́, -мо́ліш, -мо́ліць; -мо́лены; *зак., што.* Заліць растопленай смалой. *П. лодку.* ‖ *незак.* **падсмо́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДСМАЛІ́ЦЬ[2], -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што.* Злёгку або дадаткова абпаліць агнём. *П. валасы.* ‖ *незак.* **падсма́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДСМЕ́ЙВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., з каго-чаго.* Смеючыся, жартаваць з каго-, чаго-н. *П. з дзівака.*

ПАДСНЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Травяністая расліна, якая цвіце белымі або блакітнымі кветкамі адразу пасля раставання снегу.

ПАДСНЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад снегам, узяты з-пад снегу. *Падснежныя воды.*

ПАДСО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* (разм.). Падсобнае памяшканне.

ПАДСО́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Падсобны рабочы. ‖ *ж.* **падсо́бніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАДСО́БНЫ, -ая, -ае. Прызначаны ў дапамогу іншаму, дапаможны. *Падсобнае памяшканне. П. рабочы.*

ПАДСО́ЛЬВАЦЬ *гл.* падсаліць.

ПАДСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* падсунуцца, -ць.

ПАДСО́ХЛЫ, -ая, -ае. Які злёгку высах, стаў больш сухім. *Падсохлая глеба.*

ПАДСО́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; падсо́х, -хла; -ні; *зак.* Злёгку высахнуць. *Дарога падсохла.* ‖ *незак.* **падсыха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. *На двары стала п.* (безас.).

ПАДСО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (спец.). Надрэзанне дрэў для атрымання жывіцы, соку. ‖ *прым.* **падсо́чны**, -ая, -ае.

ПАДСПРАВАЗДА́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выдаецца з умовай справаздачы. *Падсправаздачныя грошы.* **2.** Які абавязаны рабіць справаздачу. *Падсправаздачная асоба.* ‖ *наз.* **падсправазда́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАДСПУ́ДНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Скрыты, патаемны. *Падспудная трывога.* ‖ *наз.* **падспу́днасць**, -і, *ж.*

ПАДСТА́ВА[1], -ы, *мн.* -ы, -та́ў, *ж.* Прычына, важкія абставіны, якія робяць зразумелымі што-н., з'яўляюцца асновай для чаго-н. *Мець законныя падставы для чаго-н. Заявіць пра што-н. з поўнай падставай. На агульных падставах* (нараўне з усімі). ◊ **На падставе** *чаго, у знач. прыназ.* — зыходзячы з чаго-н., апіраючыся на што-н., у адпаведнасці з чым-н. *Дзейнічаць на падставе інструкцыі.*

ПАДСТА́ВА[2], -ы, *ж.* Даўней: зменныя коні ў дарозе, а таксама месца змены коней. *Выслаць падставу.*

ПАДСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Паставіць пад што-н. *П. таз пад кран. П. ножку каму-н.* (паставіць нагу так, каб аб яе спатыкнуўся ці ўпаў хто-н. іншы; таксама перан.: нядобрасумленнымі сродкамі перашкодзіць каму-н. у якой-н. справе; разм.). **2.** *што.* Пасунуўшы, наблізіць. *П. крэсла госцю.* **3.** *перан., каго-што.* Пазбавіць усялякай аховы, зрабіць даступным для нападу. *П. фігуру пад удар.* **4.** *каго-што.* Паставіць узамен. *П. лічбу ў формулу.* ‖ *незак.* **падстаўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **падстано́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 4 знач.).

ПАДСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -та́вак, *ж.* Прадмет, які падстаўляюць пад што-н. *Вазоны на падстаўках.* ‖ *прым.* **падста́вачны**, -ая, -ае.

ПАДСТАЎНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Такі, які падстаўляюць знізу або збоку. *Падстаўная лесвіца.* **2.** Спецыяльна падабраны для якой-н. мэты, несапраўдны. *Падстаўная асоба.*

ПАДСТРАЎНІ́КАВЫ, -ая, -ае: **падстраўнікавая залоза** — залоза, якая выдзяляе стрававальны (падстраўнікавы) сок і гармоны.

ПАДСТРАХАВА́ЦЬ, -раху́ю, -раху́еш, -раху́е; -раху́й; -рахава́ны; *зак., каго-што* (разм.). Страхуючы (*гл.* страхаваць у 3 знач.), памагчы ў выкананні практыкавання, у правядзенні якога-н. прыёму. ‖ *незак.* **падстрахо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падстрахо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПАДСТРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць: -о́ены; *зак., што.* **1.** Тое, што і настроіць (у 2 знач.). *П. гітару пад раяль.* **2.** Тайком учыніць што-н. (разм.). *П. штуку.* ‖ *незак.* **падстро́йваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падстро́іцца**, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца (да 1 знач.); *незак.* **падстро́йвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДСТРЫГЧЫ, -ыгу́, -ыжэ́ш, -ыжэ́; -ыжо́м, -ыжаце́, -ыгу́ць; -ы́г, -гла́, -ло́; -ы́жы; -ы́жаны; *зак., каго-што.* Астрыгчы крыху. *П. вусы. П. кусты. П. хлопчыка.* ‖ *незак.* **падстрыга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДСТРЫГЧЫСЯ, -ыгу́ся, -ыжэ́шся, -ыжэ́цца; -ыжо́мся, -ыжаце́ся, -ыгу́цца; -ы́гся, -гла́ся, -ло́ся; -ыжы́ся; *зак.* Падстрыгчы сабе валасы. *П. ў цырульні.* ‖ *незак.* **падстрыга́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДСТРЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Падбіць, раніць стрэлам. *П. воўка.* ‖ *незак.* **падстрэ́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАДСТРЭ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* У сялянскіх хатах: ніжні край страхі, які навісае над сцяной. ‖ *прым.* **падстрэ́шачны**, -ая, -ае *і* **падстрэ́шкавы**, -ая, -ае.

ПАДСТРЭ́ШША, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* У сялянскіх хатах: ніжні край страхі, які навісае над сцяной, а таксама прастора пад ім. *У падстрэшшы гнёзды ластавак.* ‖ *прым.* **падстрэ́шны**, -ая, -ае.

ПАДСТУПІ́ЦЦА, -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак.* **1.** Тое, што і падступіць (у 1 знач.). *Дзеці падступіліся бліжэй да дзядзькі.* **2.** *да каго.* Падысці, звярнуўшыся з просьбай, пытаннем. *Да яго сёння не п.* ‖ *незак.* **падступа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАДСТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Падысці блізка. *Вёска падступіла да лесу* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., да чаго.* Пра пачуцці, стан: з'явіцца, праявіцца ў якой-н. вобласці, у якім-н. месцы. *Падступіла да сэрца* (безас.). *Ком падступіў да горла.* ‖ *незак.* **падступа́ць**, -а́ю, -а́еш, -ае. ‖ *наз.* **подступ**, -у, *м.*

ПАДСУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму* (разм.). У спорце: прадузята судзіць на карысць якой-н. каманды, спартсмена. *Суддзя падсуджваў камандзе землякоў.* ‖ *зак.* **падсудзі́ць**, -суджу́, -су́дзіш, -су́дзіць.

ПАДСУ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які падлягае суду (наогул або ў дадзенай судовай інстанцыі). *Падсудная справа.* **2.** **падсу́дны**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.;* **падсу́дная**, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Чалавек, які абвінавачваецца ў чым-н. і зна-

ходзіцца пад судом. ‖ *наз.* **падсуднасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПАДСУМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак., што* (кніжн.). Падвесці падрахунак чаму-н. *П. усе даныя.* ‖ *незак.* **падсумоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСУМАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Невялікая паясная сумка для патронаў. *Укласці абоймы ў п.*

ПАДСУНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -сунь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Пасунуўшы, наблізіць. *П. крэсла да стала.* **2.** *каго-што.* Засунуць пад што-н. *П. таз пад лаву.* **3.** *што.* Непрыметна падлажыць. *П. запіску.* **4.** *каго-што.* Абмануўшы, прымусіць узяць што-н. дрэннае, непатрэбнае (разм.). *П. бракаваны тавар.* ‖ *незак.* **падсоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падсунуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нься (да 1 знач.); *незак.* **падсоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДСУСЕДЗІЦЦА, -еджуся, -едзішся, -едзіцца; *зак., да каго-чаго* (разм.). Падсесці, размясціцца побач з кім-н., далучыцца да каго-, чаго-н. *П. да кампаніі.* ‖ *незак.* **падсуседжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДСУШЫЦЬ, -ушу, -ушыш, -ушыць; -ушаны; *зак., што.* Крыху, злёгку высушыць. *П. бялізну. П. грыбы.* ‖ *незак.* **падсушваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падсушванне,** -я, *н. і* **падсушка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.*

ПАДСЦЕРАГЧЫ, -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; -цярог, -цераглa, -ло; -ражы; -ражоны; *зак., каго-што.* Высочваючы, дачакацца каго-, чаго-н. *Кот падсцярог здабычу.* ‖ *незак.* **падсцерагаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСЦЁБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго (што).* **1.** Падганяючы, злёгку сцебануць. *П. каня.* **2.** *перан.* Прыскорыць, прымусіць рабіць што-н. хутчэй (разм.). *П. адстаючых.* ‖ *незак.* **падсцёбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСЦІЛАННЕ, ПАДСЦІЛАЦЬ *гл.* падаслаць[2].

ПАДСЦІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* падаслаць[2]. **2.** Тое, што і подсціл (у 2 знач.). *Легчы на саламяную падсцілку.* ‖ *прым.* **падсцілачны,** -ая, -ае. *П. матэрыял.*

ПАДСЫЛАННЕ, ПАДСЫЛАЦЬ, ПАДСЫЛКА *гл.* падаслаць[1].

ПАДСЫПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -сып; -паны; *зак., што* і *чаго.* Падбавіць, насыпаючы. *П. вугалю ў топку.* ‖ *незак.* **падсыпаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падсыпанне,** -я, *н. і* **падсыпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

ПАДСЫХАЦЬ *гл.* падсохнуць.

ПАДСЫЦІЦЬ, -ычу, -ыціш, -ыціць; -ычаны; *зак., што.* Падсаладзіць мёдам. *П. кашу.* ‖ *незак.* **падсычваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДСЯВАННЕ, ПАДСЯВАЦЬ *гл.* падсеяць.

ПАДСЯДАЦЬ *гл.* падсесці.

ПАДСЯДЗЁЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Частка конскай вупражы — скураная падушка на пярэдняй частцы спіны, якая з'яўляецца апорай для паска. ‖ *прым.* **падсядзёлкавы,** -ая, -ае.

ПАДСЯЧЫ *і* **ПАДСЕКЧЫ,** -сяку, -сячэш, -сячэ; -сячом, -сечаце, -сякуць; -сек, -кла; -сячы; -сечаны; *зак.* **1.** *што.* Надсячы знізу. *П. дрэва.* **2.** *што* і *чаго.* Насячы дадаткова, яшчэ трохі. *П. дроў.* **3.** *што.* Тузануць за вуду ў той момант, калі рыба бярэцца на кручок. ‖ *незак.* **падсякаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падсяканне,** -я, *н. і* **падсечка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.*

ПАДТАКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму* (разм.). Слухаючы чужую гаворку, выказваць згоду, адабрэнне, часта вымаўляючы «так». *Ён меў звычку п.* ‖ *аднакр.* **падтакнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **падтакванне,** -я, *н.*

ПАДТАЛЫ, -ая, -ае. Які злёгку падтаў, растаў. *П. снег.*

ПАДТАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што.* **1.** Тасуючы, падабраць, укласці ў якім-н. парадку з мэтай падману. *П. карты.* **2.** *перан.* Наўмысна сказіць, падабраўшы выгаднае і выкінуўшы супярэчлівае. *П. факты.* ‖ *незак.* **падтасоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падтасоўванне,** -я, *н. і* **падтасоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПАДТАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Растаць крыху, знізу ці з краёў. *Снег падтаў.* ‖ *незак.* **падтаваць,** -тае.

ПАДТАЧЫЦЬ, -тачу, -точыш, -точыць; -точаны; *зак.* **1.** *што.* Натачыць крыху. *П. сякеру.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Папкодзіць, раз'ядаючы знутры, знізу (пра чарвей і пад.). *Шашаль падтачыў бярвенне.* **3.** *перан., каго-што.* Аслабіць, прывесці ў заняпад. *Падточанае здароўе. Гэта хвароба падтачыла яго.* ‖ *незак.* **падточваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДТРЫМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -ыманы; *зак.* **1.** *каго-што.* Прытрымаўшы, не даць упасці. *П. пад руку.* **2.** *перан., каго (што).* Аказаць каму-н. дапамогу, садзейнічанне. *П. сябра ў цяжкую мінуту. П. добрай парадай.* **3.** *перан., каго-што.* Выказаўшы згоду, адобрыўшы, выступіць у абарону каго-, чаго-н. *П. чыю-н. кандыдатуру.* **4.** *што.* Не даць спыніцца, парушыцца чаму-н. *П. агонь у пліце. П. гутарку.* ‖ *незак.* **падтрымліваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **падтрымліванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **падтрыманне,** -я, *н.* (да 4 знач.) *і* **падтрымка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.). *Падтрыманне артылерыйскім агнём. Падтрымка прапановы.*

ПАДТРЫМЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* падтрымаць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Служыць апорай для чаго-н. *Падпоры падтрымлівалі столь.*

ПАДТУЛІЦЬ, -улю, -уліш, -уліць; -улены; *зак., што.* Падагнуўшы, скурчыўшы, падабраць або прыціснуць да сябе. *Сабака падтуліў хвост.* ‖ *незак.* **падтульваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДТЫКАЦЬ *гл.* падаткнуць.

ПАДТЫННІК, -у, *м.* Тое, што і чыстацел.

ПАДТЭКСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Унутраны, прыхаваны сэнс тэксту, выказвання.

ПАДТЭКСТОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -товак, *ж.* (спец.). **1.** Складанне тэксту для песеннай музыкі. **2.** Тэкст, вершы для песеннай музыкі.

ПАДУБ, -а *і* (*зб.* і пра драўніну) -у, *м.* Тое, што і вастраліст.

ПАДУЗДЫШНЫ, -ая, -ае (спец.). Які знаходзіцца паміж ніжнімі рэбрамі і касцямі таза. *Падуздышная вобласць.*

ПАДУЛАДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад чыёй-н. уладай, залежны ад каго-, чаго-н. *П. закону.* ‖ *наз.* **падуладнасць,** -і, *ж.*

ПАДУМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *гл.* думаць. **2.** Правесці некаторы час, думаючы пра што-н. *Не спяшайся з вывадам, добра падумай.* **3.** 2 ас. адз. і мн. л. **падумаеш, падумайце.** Ужыв. як пабочн. сл. або як рэпліка для выражэння насмешкі, недавер'я і пад. (разм.). *Падумаеш, такі знаток знайшоўся. Падумайце, ён яшчэ і грубіяніць мне!* ◊ **І не падумаю** (**і не падумаеш, і не падумаў** і пад.; разм.) — 1) у спалуч. з інф. абазначае адмаўленне, нязгоду, нежаданне. *Падбухторваў мяне на дрэннае, а я і не падумаў ісці на такое. І не падумаю прасіць прабачэння;* 2) без інф. выражае катэгарычны адказ. — *Адпусціш мяне ў горад? — І не падумаю.* **Падумаць!** і **падумаць толькі!** (разм.) — выражэнне здзіўлення. *Падумаць толькі: што мы выцерпелі!*

ПАДУМВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Час ад часу думаць, раздумваць пра будучае. *П. аб жаніцьбе.* **2.** Мець намер зрабіць што-н. *Даўно падумваю паехаць павучыцца.*

ПАДУПАЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які пачаў занепадаць. *Падупалая гаспадарка.* **2.** Слабы, хваравіты. *П. здароўем чалавек.*

ПАДУПАСЦІ, -паду, -падзеш, -падзе; -падзём, -падзяце, -падуць; -паў, -пала; -падзі; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці да заняпаду. *Гаспадарка падупала.* **2.** Стаць слабым, хваравітым. *Стары зусім падупаў.* ‖ *незак.* **падупадаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДУРНЕЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ее; -еем, -ееце, -еюць; *зак.* (разм.). Здурнець — пра ўсіх, многіх. *Няўжо яны падурнелі ўсе?*

ПАДУРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* (разм.). **1.** Дурэць некаторы час. *Няхай дзеці трохі падурэюць.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Прыйсці ў стан адурэння — пра ўсіх, многіх. *Ад ацэтону ледзь не падурэлі.*

ПАДУЧЫ, -ая, -ае: **падучая хвароба** (разм.) — эпілепсія.

ПАДУШАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* падушка. **2.** *мн.* Гатунак цукерак, якія па форме нагадваюць падушку.

ПАДУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Зашыты з усіх бакоў чахол, набіты пер'ем, сенам і пад., на які кладуць галаву ў час спання. *Пуховая п.* **2.** Тое, што з'яўляецца апорай чаго-н., прымае на сябе ціск, трэнне і пад. (спец.). *П. механізма.* ○ **Кіслародная падушка** — у медыцыне: ёмішча з кіслародам (у форме падушкі). ‖ *памянш.* **падушачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). *Падушачкі пальцаў* (перан.). ‖ *прым.* **падушачны,** -ая, -ае.

ПАДУШНЫ, -ая, -ае. Даўней: падатак, які браўся з кожнага чалавека, з душы. *П. падатак.*

ПАДУШЫЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ушыцца; -ушымся, -ушыцеся, -ушацца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць падушаным, памятым. *Ягады ў кошыку падушыліся.* **2.** Задыхнуцца — пра ўсіх, многіх (разм.). *Мы там ледзь не падушыліся ад дыму.*

ПАДУШЫЦЬ[1], -ушу, -ушыш, -ушыць; -ушаны; *зак.* **1.** *каго.* Задушыць усіх, многіх. *П. усіх мух.* **2.** *што.* Раздушыць, памяць. *П. многа ягад.* **3.** *каго-што.* Душыць некаторы час.

ПАДУШЫЦЬ[2], -ушу, -ушыш, -ушыць; -ушаны; *зак., каго-што.* Апырскаць троху духамі. *П. насоўку.* ‖ *звар.* **падушыцца,** -ушуся, -ушышся, -ушыцца.

ПАДФАРБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., каго-што.* Злёгку пафарбаваць. *П. губы.* ‖ *незак.* **падфарбоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падфарбавацца,** -буюся, -буешся, -буецца; -буйся; *незак.* **падфарбоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **падфарбоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **падфарбоўванне,** -я, *н.*

ПАДФАРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікі дапаможны ліхтар каля пярэдняга крыла на аўтамашыне.

ПАДФАСТРЫГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *зак., што.* Падшыць рэдкімі шыўкамі. *П. прыпол сукенкі.* ‖ *незак.* **падфастрыгоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДХАЛІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нізкі, подлы ліслівец, які запабягае перад кім-н., каб дамагчыся свайго. ‖ *ж.* **падхалімка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **падхалімскі,** -ая, -ае.

ПАДХАЛІМАЖ, -у, *м.* (разм.). Тое, што і падхалімства.

ПАДХАЛІ́МНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе як падхалім. ‖ *наз.* **падхалі́мства,** -а, *н. і* **падхалі́мнічанне,** -я, *н.*

ПАДХАПІ́ЦЬ, -хаплю́, -хо́піш, -хо́піць; -хо́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Падтрымаць, падняць, трымаючы знізу, схапіць (кінутае, тое, што падае). *П. сумку. П. саслабелую старую. Імклівая вада падхапіла човен.* **2.** *каго-што.* Рэзкім, паспешлівым рухам узяць, прыхапіць мімаходам. *Хлопец падхапіў дзяўчыну і закружыўся ў танцы.* **3.** *перан., што.* Адразу або нечакана атрымаць, схапіць (разм.). *П. запаленне лёгкіх.* **4.** *перан., што.* Скарыстаўшы што-н. зробленае, пушчанае ў ход іншым, прадоўжыць пачатае другім (разм.). *П. чужую думку.* **5.** *што.* Пачаць падпяваць. *Весела п. песню.* **6.** *перан., што.* Падтрымаць, расшыраючы і паглыбляючы якое-н. дасягненне. *П. пачын.* ‖ *незак.* **падхо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДХАРУ́НЖЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У казацкіх войсках царскай арміі: званне, роўнае падпрапаршчыку, а таксама асоба, якая мае гэта званне.

ПАДХАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; -чава́ны, *зак., каго (што)* (разм.). Падкарміць, падсілкаваць. *П. коней.* ‖ *незак.* **падхарчо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **падхарчава́цца,** -чу́юся, -чу́ешся, -чу́ецца; -чу́йся; *незак.* **падхарчо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДХВАЛІ́ЦЬ, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак., каго-што* (разм.). Трохі пахваліць. *П. вучня за адказ.* ‖ *незак.* **падхва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДХО́ПЛІВАЦЬ *гл.* падхапіць.

ПАДЦЕ́РЦІ, -датру́, -датрэ́ш, -датрэ́; -датро́м, -датраце́, -датру́ць; падцёр, -цёрла; -датры́; -цёрты; *зак.* **1.** *каго-што.* Выцерці насуха. *П. лужыну пад рукамыйнікам. П. падлогу.* **2.** *што.* Сцерці, падчысціць (у 2 знач.). *П. напісанае.* **3.** *каго-што.* Выцерці знізу. *П. дзіця.* ‖ *незак.* **падціра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **падце́рціся,** -датру́ся, -датрэ́шся, -датрэ́цца; -датро́мся, -датраце́ся, -датру́цца; -цёрся, -цёрлася; -датры́ся (да 3 знач.); *незак.* **падціра́нне,** -я, *н. і* **падці́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **падціра́чны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПАДЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** След ад сцякання якой-н. вадкасці, фарбы. *Падцёкі на сценах.* **2.** Сіняватая прыпухласць на целе ад падскурнага кровазліцця пасля ўдару.

ПАДЦЁКЛЫ, -ая, -ае. З падцёкамі (у 2 знач.). *П. твар.*

ПАДЦЁЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Гадавалае цяля.

ПАДЦІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго (што)* (разм.). Тое, што і падпільнаваць. ‖ *незак.* **падціко́ўваць,** -аю, -аеш, ае.

ПАДЦІНА́ЦЬ *гл.* падцяць.

ПАДЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Мацней увязаць або закруціць. *П. воз з сенам. П. гайкі.* **2.** *што.* Сагнуўшы, сціснуўшы, падцягнуць пад сябе. *П. пад сябе ногі. П. губы.* **3.** *перан.* Крыху павялічыцца (пра мароз, холад; разм.). *Была адліга, а потым падціснуў мароз.* ‖ *незак.* **падціска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДЦЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што* (разм.). Зацыраваць зборшага, у асобных месцах. *П. пальчаткі.* ‖ *незак.* **падцыро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЦЯ́ГНУТЫ, -ая, -ае. Знешне акуратны, унутрана дысцыплінаваны. *П. чалавек. П. выгляд.* ‖ *наз.* **падця́гнутасць,** -і, *ж.*

ПАДЦЯГНУ́ЦЦА, -ягну́ся, -я́гнешся, -я́гнецца; -ягні́ся; *зак.* **1.** Упіраючыся, трымаючыся, падняцца. *П. на турніку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сканцэнтроўваючыся, наблізіцца, падысці куды-н. *Войскі падцягнуліся да лініі фронту.* **3.** *перан.* Стаць больш дысцыплінаваным, больш працаздольным (разм.). *Адстаючыя вучні значна падцягнуліся.* ‖ *незак.* **падцяга́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАДЦЯГНУ́ЦЬ, -ягну́, -я́гнеш, -я́гне; -ягні́; -я́гнуты; *зак.* **1.** *што.* Нацягнуць або напяць тужэй. *П. пасак.* **2.** *каго-што.* Падцягваючы, наблізіць. *П. бервяно да саней.* **3.** *каго-што.* Сканцэнтроўваючы, наблізіць, падвесці куды-н. *П. рэзервы к фронту.* **4.** *перан., каго (што).* Зрабіць больш дысцыплінаваным, больш працаздольным (разм.). *П. адстаючых па матэматыцы.* **5.** *каму* і *без дап.* Далучыцца да таго, хто спявае, падпяваючы яму. ‖ *незак.* **падця́гваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **падця́гванне,** -я, *н. і* **падця́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 1 знач.; разм.).

ПАДЦЯ́ЖКІ, -жак. Прадмет адзення ў выглядзе дзвюх эластычных, звычайна прагумаваных, перакрыжаваных на спіне тасьмаў, якія падтрымліваюць штаны; шлейкі. ‖ *прым.* **падця́жачны,** -ая, -ае.

ПАДЦЯ́ЦЬ, -датну́, -датне́ш, -датне́; -датнём, -датняце́, -датну́ць; -дця́ў, -цяла́; -датні́; -ця́ты; *зак., што* (разм.). **1.** Тое, што і падцяснуць (у 2 знач.). *П. губы. П. хвост.* **2.** Падсячы, падрэзаць. *П. сякерай ствол.* ‖ *незак.* **падціна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАДЦЯЧЫ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ́, -цяку́ць; -цёк, -цякла́, -ло́; *зак.* Нацячы пад што-н. *Вада падцякла пад дзверы.* ‖ *незак.* **падцяка́ць,** -а́е.

ПАДЧА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак.* Прычальваючы, наблізіцца. *П. да прыстані.* ‖ *незак.* **падча́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЧАПІ́ЦЬ, -чаплю́, -чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Узяць, зачапіўшы знізу. *П. бервяно бусаком.* **2.** *што.* Тое, што і прычапіць (у 1 знач.; разм.). *П. вагон да поезда.* **3.** *перан., каго-што* і *чаго.* Тое, што і падхапіць (у 3 знач.; разм. жарт.). *П. жаніха. П. насмарк.* ‖ *незак.* **падчэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падчапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **падчэ́пліванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **падчэ́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 2 знач.; разм.).

ПА́ДЧАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Тое, што і падчарыца.

ПА́ДЧАРЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -рыц, *ж.* Няродная дачка мужа ці жонкі, падчарка.

ПАДЧА́С, *прысл.* Часам, у асобныя прамежкі часу. *Яму п. бывае вельмі сумна.*

ПАДЧЫСТУ́Ю, *прысл.* (разм.). Поўнасцю, без астатку. *З'елі ўсё п.*

ПАДЧЫ́СЦІЦЬ, -ы́шчу, -ы́сціш, -ы́сціць; -ы́шчаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш чыстым; вычысціць. *П. у садзе.* **2.** Сцерці, саскрэбці (напісанае). *П. памарку.* **3.** Зрасходаваць або з'есці ўсё, без астатку (разм.). *П. усе прыпасы.* ‖ *незак.* **падчышча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падчы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ПАДЧЭ́ПКА, ПАДЧЭ́ПЛІВАННЕ, ПАДЧЭ́ПЛІВАЦЬ *гл.* падчапіць.

ПАДШКІ́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Памочнік шкіпера. ‖ *прым.* **падшкі́перскі,** -ая, -ае.

ПАДШКЛЯ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Падстаўка з ручкай для шклянкі. *Сярэбраны п.*

ПАДШЛЕ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Шапка, звычайна вязаная, якая закрывае вушы і падбародак і надзяваецца пад каску, шлем.

ПАДШМАРГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што* (разм.). Шмаргануўшы, падцягнуць. *П. лейцы.* ‖ *незак.* **падшмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДШПІЛІ́ЦЬ, -пілю́, -пі́ліш, -пі́ліць; -пі́лены; *зак., што.* Прышпіліць знізу. *П. стужкай валасы. П. даведку да заявы.* ‖ *незак.* **падшпі́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДШРУБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* Зашрубаваць глыбей, тужэй. *П. гайку.* ‖ *незак.* **падшрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДШТУРХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Злёгку штурхнуць. *П. воз плячом.* **2.** Штурхнуўшы, падсунуць, наблізіць да чаго-н. *П. суседа да дзвярэй.* **3.** *перан.* Схіліць да чаго-н., прыспешыць з чым-н., паскорыць што-н. (разм.). ‖ *незак.* **падшту́рхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **падштурхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Падбіраючы, знайсці што-н. неабходнае, прыдатнае. *П. слова. П. кватэру.* ‖ *незак.* **падшу́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДШЫВА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Гарэзлівы падлетак. *Сабраўся гурт падшыванцаў.*

ПАДШЫ́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апорная дэталь для механізмаў і частак машын, якія круцяцца або качаюцца. *Ролікавы п.* ‖ *прым.* **падшы́пнікавы,** -ая, -ае.

ПАДШЫ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -шы́вак, *ж.* **1.** *гл.* падшыць. **2.** Стос падшытых газет, дакументаў і пад.

ПАДШЫ́ЦЦА, -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак.* (разм.). Залезці пад што-н. *Хлапчук падшыўся пад ложак.*

ПАДШЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., што.* **1.** Прышыць што-н. ці да чаго-н. спадыспаду, знізу. *П. падкладку.* **2.** Зашыць, падагнуўшы вузкай паласой край чаго-н. *П. прыпол сукенкі.* **3.** Прышыўшы, далучыць, прымацаваць. *П. даведку ў асабістую справу.* ‖ *незак.* **падшыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **падшыва́нне,** -я, *н. і* **падшы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **падшыўны́,** -ая, -ое *і* **падшыва́чны,** -ая, -ае. *Падшыўны каўнерык. Падшывачны матэрыял.*

ПАДШЭ́ФНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад чыім-н. шэфствам. *П. калгас. Дапамагаць сваім падшэфным* (наз.).

ПАДЫГРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каму* (разм.). **1.** Нягучна сыграць, акампаніруючы каму-н. *П. на фартэпіяна спеваку.* **2.** *перан.* Паддадзіцца пад чые-н. інтарэсы, настрой і пад. **3.** Сваёй ігрой (на сцэне, у спорце) дапамагчы ігры партнёра. ‖ *незак.* **падыгрыва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАДЫМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і пад'ёмны.

ПАДЫМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* падняцца, -ць.

ПАДЫ́СПАД, *прысл.* **1.** У самы ніз. *Пакласці п.* **2.** Пададзець пад што-н. *Надзець п.*

ПАДЫ́СПАДАМ, *прысл.* Унізе, пад чым-н. *Сена п. мокрае.*

ПАДЫСЦІ́, падыду́, пады́дзеш, пады́дзе; падышо́ў, -шла́, -ло́; падыдзі́; *зак.* **1.** Ідучы, наблізіцца. *П. да дзвярэй. Дарога падышла да садоў* (перан.). **2.** Узяцца за чарговую справу. *П. да вывучэння дробаў.* **3.** *перан.* Паставіцца пэўным чынам да каго-, чаго-н., узяцца за што-н., маючы пэўны пункт гледжання. *Ён умее п. да чалавека. Крытычна п. да меркаванняў аўтара.* **4.** Аказацца прыдатным, зручным, прымальным для каго-, чаго-н., адпавядаць каму-, чаму-н. *Гэты касцюм мне не падышоў. Ён не падыдзе на такую работу.* ‖ *незак.* **падыхо́дзіць,** -о́джу, -о́дзіш, -о́дзіць. ‖ *наз.* **падыхо́д,** -у, *М* -дзе (да 1, 2 і 3 знач.).

ПАДЫ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Правесці некаторы час, дыхаючы чым-н. *П. свежым паветрам.*

ПАДЫХО́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* падысці. **2.** Месца, па якім падыходзяць да чаго-н. *Зручны п. да ракі.* **3.** (*перан.*) Сукупнасць спосабаў, прыёмаў разгляду чаго-н.,

адносін да каго-, чаго-н. *Правільны п. да вырашэння нацыянальнага пытання. Ён умее знайсці п. да кожнага чалавека.*

ПАДЫХО́ДЗІЦЬ *гл.* падысці.

ПАДЭ́ШВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Ступня (у 2 знач.). *Намуляць падэшву.* **2.** Ніжняя частка абутку пад ступнёй. *Скураная п.* **3.** *перан., чаго.* Ніжняя частка, аснова чаго-н. *П. гары.* ‖ *прым.* **падэ́швенны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПАД'ЯДА́ЦЬ *гл.* пад'есці.

ПАД'ЯЗДЖА́ЦЬ *гл.* пад'ехаць.

ПАД'ЯЗНЫ́ *гл.* пад'езд.

ПАД'ЯЗЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пад языком. *П. нерв.*

ПАД'ЯРЭ́МНЫ, -ая, -ае. Паднявольны, прымусовы. *Пад'ярэмная праца.*

ПАЕЗДЗІ́ЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* Зрабіць многа паездак. *П. па свеце.*

ПАЕ́ЗДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Кароткае падарожжа; выезд куды-н. на некаторы час. *П. за мяжу.*

ПАЕ́ННЕ *гл.* паіць.

ПАЕ́СЦІ, пае́м, паясі́, пае́сць; паядзі́м, паясце́, паяду́ць; пае́ў, -е́ла; пае́ш *і* пае́ж; пае́дзены; *зак.* **1.** *гл.* есці. **2.** *чаго* і *без дап.* З'есці трохі. *П. перад дарогай.* **3.** *каго-што.* З'есці без астатку. *Вусень паеў усё лісце.* **4.** *што.* Сапсаваць, грызучы, кусаючы. *Шашаль паеў дрэва.* ‖ *незак.* **паяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 3 і 4 знач.).

ПАЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзем, -е́дзеце, -е́дуць; -е́дзь; *зак.* **1.** Накіравацца ў дарогу на чым-н. *П. па дровы. П. у госці.* **2.** *перан.* Зрушыўшыся, саслізнуць, пасунуцца (разм.). *Нага не ўтрымалася і паехала.* **3.** Пачаць рабіць што-н., гаварыць што-н. (разм неадабр.) *Ад яго чакалі тоста, а ён паехаў зусім не туды.*

ПАЁК, пайка́, *мн.* пайкі́, пайко́ў, *м.* Ежа або прадукты, якія выдаюцца ў пэўнай колькасці і на пэўны час. *Хлебны п. Сухі п.* (які выдаецца замест штодзённага харчавання). ‖ *прым.* **пайко́вы,** -ая, -ае.

ПАЖАВА́ЦЬ, -жую́, -жуе́ш, -жуе́; -жуём, -жуяце́, -жую́ць; -жу́й; -жава́ны; *зак., што.* Патрымаць у роце, разжоўваючы. *Пажуй і выплюнь. П. сківіцамі* (зрабіць жавальныя рухі сківіцамі).

ПАЖАДА́НА, *безас. у знач. вык., з інф.* і *злуч.* «каб» (кніжн.). Мэтазгодна, неабходна. *П. асобныя часткі пазмы вывучыць на памяць. П., каб усё там абышлося добра.*

ПАЖАДА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які патрэбны, які адпавядае патрабаванням. *Пажаданыя вынікі. П. кірунак падзей.* **2.** Такі, якога чакаюць, жаданы. *Пажаданыя наведвальнікі. Пажаданая вестка.*

ПАЖАДА́ЦЬ *гл.* жадаць.

ПАЖА́ЛІЦЦА *гл.* жаліцца.

ПАЖАНІ́ЦЦА, адз. л. не ўжыв.; -жэ́німся, -жэ́ніцеся, -жэ́няцца; *зак., з кім* і *без дап.* **1.** *гл.* жаніцца. **2.** (*3 ас. адз. ўжыв.*). Ажаніцца — пра ўсіх, многіх. *Моладзь пажэніцца. Сыны ўжо пажаніліся.*

ПАЖАНІ́ЦЬ, -жаню́, -жэ́ніш, -жэ́ніць; *зак., каго (што)* і *каго з кім.* **1.** Паяднаць шлюбам, уладзіць чый-н. шлюб. *Думаем п. гэту пару.* **2.** Ажаніць усіх, многіх. *П. сыноў.*

ПАЖА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Агонь, які ахоплівае і знішчае ўсё, што можа гарэць. *Лясны п. Як на п. бегчы* (вельмі хутка, паспешліва; разм.). *Не на п.* (выраз, які ўжыв. у знач.: няма куды спяшацца; разм.). **2.** *перан., каго.* Ужыв. у некаторых выразах для абазначэння падзей, якія бурна развіваюцца, праяўляюцца (высок.). *П. вайны. П. рэвалюцыі.* ‖ *прым.* **пажа́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Пажарная машына.*

ПАЖА́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і пажарны (у 2 знач.).

ПАЖА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пажар. **2.** **пажа́рны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Работнік пажарнай каманды. *Пажарныя былі ў касках.* ◊ **На ўсякі пажарны выпадак** (разм. жарт) — на ўсякі выпадак. **У пажарным парадку** (разм.) — з паспешнасцю, даволі хутка.

ПАЖАРТАВА́ЦЬ *гл.* жартаваць.

ПАЖА́РЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -рышч *і* -рышчаў, *н.* Месца, дзе быў пажар. *Лясное п.*

ПАЖАЎЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся жоўтым. *П. бярэзнік.*

ПАЖАЎЦЕ́ЦЬ *гл.* жаўцець.

ПАЖА́ЦЬ, -жну́, -жне́ш, -жне́; -жнём, -жняце́, -жну́ць; -жні́; -жа́ты; *зак., што.* **1.** Зжаць (*гл.* жаць). *П. ячмень. Што пасееш, тое і пажнеш* (прыказка). **2.** *перан.* Здабыць, атрымаць, заслужыць што-н. (высок.). *П. славу. Хто пасее агонь, пажне пажар* (прыказка). ‖ *незак.* **пажына́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.).

ПАЖО́ЎКЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся жоўтым, набыў жоўтае адценне. *Пажоўклая папера. Пажоўклая трава.*

ПАЖО́ЎКНУЦЬ *гл.* жоўкнуць.

ПАЖРА́ЦЬ, -ру́, -рэ́ш, -рэ́; -ро́м, -раце́, -ру́ць; -ры́; -ра́ны; *зак.* (разм.). **1.** *чаго* і *без дап.* З'есці чаго-н. у якой-н. колькасці, прыняць ежу. **2.** *каго-што.* Прагна з'есці ўсё (звычайна пра жывёл). *Саранча пажрала пасевы.* ‖ *незак.* **пажыра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.). *П. кнігі* (перан.: чытаць вельмі многа з захапленнем). *П. вачамі каго-, што-н.* (перан.: прагна, не адрываючыся глядзець на каго-, што-н.).

ПАЖУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Які стаў жухлым. *Пажухлая трава.*

ПАЖУ́ХНУЦЬ *гл.* жухнуць.

ПАЖЫ́ВА, -ы, *ж.* Тое, чым жывіцца арганізм, спажыва. *П. для раслін, рыб. Духоўная п.* (перан.).

ПАЖЫВІ́ЦЦА, -ыўлю́ся, -ы́вішся, -ы́віцца; *зак.* (разм.). **1.** Знайсці для сябе якую-н. ежу, пажыву. *Няма дзе курам п.* **2.** *чым.* Узяць для сябе што-н. чужое, атрымаць якую-н. карысць з чужога. *П. чужым дабром.*

ПАЖЫЛЫ́, -а́я, -о́е. Які пачынае старэць, немалады. *П. мужчына. П. ўзрост.*

ПАЖЫНА́ЦЬ *гл.* пажаць.

ПАЖЫРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* **1.** *гл.* пажраць *і* пажэрці. **2.** Знішчаць цалкам што-н. *Полымя пажырае хаты.*

ПАЖЫ́ТАК, -тку, *м.* **1.** *гл.* пажыткі. **2.** Здабыча, пажыва. *Мышы — самы лепшы п. для кошкі. П. для роздуму* (перан.).

ПАЖЫ́ТКІ, -аў, *адз.* пажытак, -тку, *м.* таксама *зб.* Дробны скарб, хатнія рэчы.

ПАЖЫЦЦЁВЫ, -ая, -ае. Да канца жыцця. *Пажыццёвая пенсія.* ‖ *наз.* **пажыццёвасць,** -і, *ж.*

ПАЖЫ́ЦЬ, -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; пажы́ў, -ыла́, -ло́; *зак.* Пражыць нейкі час. *Пажывём — пабачым* (прымаўка). *П. у горадзе.*

ПАЖЭ́РЦІ, -жару́, -жарэ́ш, -жарэ́; -жаро́м, -жараце́, -жару́ць; пажо́р, -жэ́рла; -жа́ры; -жо́рты; *зак.* Тое, што і пажраць. ‖ *незак.* **пажыра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАЗ, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Вузкая шчыліна або выемка, у якую ўстаўляюць выступ другога прадмета пры замацаванні. **2.** Вузкая доўгая шчыліна паміж бярвёнамі, брусамі, якая звычайна запаўняецца мохам. ‖ *прым.* **па́завы,** -ая, -ае.

ПА-ЗА, *прыназ. з Т.* Ужыв. для абазначэння месцазнаходжання, руху, дзеяння за чым-н., па той бок чаго-н. *П. гарамі. П. часам і прасторай.*

ПАЗАБАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго.* Павесяліць, пацешыць. *П. дзяцей.* ‖ *звар.* **пазабаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПАЗАБІВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* **1.** Забіцца, разбіцца насмерць — пра ўсіх, многіх. **2.** Схавацца куды-н. — пра ўсіх, многіх. *Дзеці пазабіваліся на печ.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Засмеціцца, закупорыцца — пра ўсё, многае. *Трубы пазабіваліся пяском.*

ПАЗАБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Забіць, знішчыць усіх, многіх. *П. ваўкоў.* **2.** *што.* Забіць, увагнаць куды-н. усё, многае. *П. цвікі.* **3.** *што.* Прыбіўшы ці прымацаваўшы што-н., закрыць наглуха ўсё, многае. *П. вокны.* **4.** *што.* Захламіць, засыпаць усё, многае. *Пазабівала дарогі снегам* (безас.).

ПАЗАБІНТО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Забінтаваць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. раненых. П. ногі.*

ПАЗАБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Забраць з сабой, да сябе ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. рэчы. П. дзяцей з дзіцячага сада.* **2.** Забраць сілай усё, многае або арыштаваць ці прызваць усіх, многіх. *Рабаўнікі пазабіралі дабро. Хлопцаў пазабіралі ў армію.*

ПАЗАБРУ́ДЖВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Забрудзіцца, запэцкацца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Дзеці пазабруджваліся. Адзенне пазабруджвалася.*

ПАЗАБРУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Забрудзіць, запэцкаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. кнігі. П. рукі дзёгцем.*

ПАЗАБУДО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Забудавацца — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *Людзі пазабудоўваліся. Вёскі пазабудоўваліся.*

ПАЗАБУДО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Забудаваць усё, многае. *П. кварталы.*

ПАЗАБЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Забыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. гістарычныя даты. П. знаёмыя мясціны.*

ПАЗАВАЙСКО́ВЫ, -ая, -ае. Без знаходжання ў войсках. *Пазавайсковая падрыхтоўка.*

ПАЗАВАЛАКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАЗАВАЛА́КВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Завалачы, закрыць, заслаць усё, многае. *Хмары пазавалакалі неба.* **2.** Валочачы, зацягнуць куды-н. усё, многае або ўсіх, многіх (разм.). *П. бярвенне ў павець.*

ПАЗАВА́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Заваліцца, запасці, абваліцца — пра ўсё, многае. *Кнігі пазавальваліся за шафу. Пазавальваліся слупы.* **2.** Улегчыся, залегчы — пра ўсіх, многіх (разм.). *Усе пазавальваліся спаць.*

ПАЗАВА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Заваліць чым-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. ямы кампостам. П. праходы мэбляй.* **2.** *перан., што.* Праваліць усё, многае (разм.). *П. экзамены па асноўных прадметах.*

ПАЗАВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Завесіць усё, многае. *П. вокны.* **2.** Завешаць што-н. або ўсё, многае вялікай колькасцю чаго-н. (разм.). *П. сцены карцінамі.*

ПАЗАВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Завесці куды-н. усіх, многіх. *П. дзяцей у школу.* **2.** *каго-што.*

Абзавесціся кім-, чым-н., увесці што-н. — пра ўсіх, многіх. *Многія гаспадары пазаводзілі пчол.* **3.** *што.* Прывесці ў рух якія-н. механізмы. *Пазаводзілі маторы.*

ПАЗАВО́ЗІЦЬ, -во́жу, -во́зіш, -во́зіць; -во́жаны; *зак., каго-што.* Завезці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей у лагер. П. тавар у магазіны.*

ПАЗАВУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Завучыць усё, многае. *П. формулы.*

ПА́ЗАВЫ *гл.* паз.

ПАЗАВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Завязаць усё, многае. *П. мяхі з бульбай.*

ПАЗАГАНЯ́ЦЬ[1], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Загнаць куды-н. усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. жывёлу ў хлявы. П. цвікі ў сцяну.*

ПАЗАГАНЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго (што)* (разм.). Заганяць, замарыць усіх, многіх. *Пазаганялі коней за дзень.*

ПАЗАГАРО́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Загарадзіць усё, многае. *П. сады тынам.*

ПАЗАГІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Загнуць усё, многае. *П. цвікі.*

ПАЗАГО́РТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Горнучы, згрэбці ў адно месца ўсё, многае. *П. вугалле ў пячурку.* **2.** *каго-што.* Ахінуць, абкруціць з усіх бакоў усё, многае ці пакрыць чым-н. сыпкім усё, многае. *П. пакункі. П. бульбу пясском.* **3.** *што.* Закрыць усё, многае. *П. кнігі.*

ПАЗАГРЫЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* Загрызці ўсіх, многіх. *Пазагрызалі ваўкі авечак.*

ПАЗА́ДДЗЕ, -я, *н., зб.* **1.** Адходы пры малацьбе, веянні. **2.** *перан.* Чые-н. прыхільнікі, ахвосце (пагард.).

ПАЗАДЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Падняць угору ўсё, многае або загнуць, задраць уверх усё, многае. *П. галовы. П. пазногці.* **2.** *каго (што).* Забіць, разарваць усіх, многіх. *Каршуны пазадзіралі куранят.*

ПАЗАДУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Задушыць усіх, многіх.

ПАЗАЖЫВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Зажыць, загаіцца — пра ўсё, многае. *Раны пазажывалі.*

ПАЗАЙЗДРО́СЦІЦЬ *гл.* зайздросціць.

ПАЗАЙМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Запоўніць сабою ўсё, многае або ўзяць у сваё карыстанне ўсё, многае. *Кнігі пазаймалі ўсе паліцы.* **2.** *што.* Захапіць якую-н. прастору, нейкую колькасць чаго-н. *Турысты пазаймалі ўсе летнія домікі.* **3.** *каго.* Ахапіўшы, пагнаць куды-н. усіх, многіх. *П. кароў у статак.* **4.** *каго (што).* Заняць каго-н. чым-н. некаторы час.

ПАЗАКА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Даць заказ на ўсё, многае. *П. дзецям касцюмы.*

ПАЗАКАНАПА́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.*; Заканапаціць усё, многае. *П. усе шчыліны.*

ПАЗАКА́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закасаць усё, многае. *П. рукавы.*

ПАЗАКАСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закасаваць усё, многае. *П. недарэчы напісанае.*

ПАЗАКІДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАЗАКІ́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Ускінуць на што-н. або закінуць куды-н. усё, многае. *П. стары абутак на гарышча.* **2.** *што.* Кінуўшы, палажыўшы не на сваё месца, згубіць усё, многае (разм.). *П. інструменты.* **3.** *што.* Адкінуць, адвесці (частку цела, аддзенне і пад.) убок, уверх, уніз. *П. рукі назад.* **4.** *што.* Кідаючы, запоўніць ці прыкрыць усё, многае. *П. ямы зямлёй.*

ПАЗАКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАЗАКЛА́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Закласці, змясціць куды-н. усё, многае. *П. бялізну ў пральную машыну.* **2.** Адзначыць закладкамі патрэбныя старонкі ў кнізе. **3.** Закласці чым-н. усю паверхню прадмета. *П. сталы кнігамі.* **4.** Закрыць, загарадзіць чым-н. усё, многае. *П. аконныя праёмы цэглай.* **5.** Зрабіць аснову, пачаць будаўніцтва чаго-н. *П. фундаменты дамоў.*

ПАЗАКЛА́САВЫ, -ая, -ае. Які стаіць па-за грамадскімі класамі. *У класавым грамадстве не можа быць пазакласавага выхавання.*

ПАЗАКЛА́СНЫ, -ая, -ае. Які праводзіцца не ў класе, не ў час класных заняткаў. *Пазакласнае чытанне.*

ПАЗАКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Заклеіць усё, многае. *П. шчыліны.* **2.** Наляпіўшы чаго-н. мноства, укрыць усё, многае. *П. сцены малюнкамі.*

ПАЗАКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Паклаўшы ў якое-н. паглыбленне, засыпаць зверху — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. у пясок.* **2.** *што.* Засыпаць, зараўнаваць усё, многае. *П. ямы.*

ПАЗАКО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закаціць куды-н. усё, многае. *П. матацыклы ў гараж.*

ПАЗАКРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Закруціць, завіць (валасы); замацаваць, завязаць усё, многае. *П. вусы. П. дротам клямкі дзвярэй.* **2.** *што.* Абвязаць, абматаць чым-н. усё, многае. *П. бінтам пальцы.* **3.** *каго-што.* Загарнуць у што-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей у коўдры.* **4.** *што.* Круцячы, закрыць, завінціць усё, многае. *П. краны. П. гайкі.*

ПАЗАКРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Закрыць, накрыць чым-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей коўдрамі.* **2.** *што.* Скласці што-н. разгорнутае — пра ўсё, многае. *П. парасоны.* **3.** *што.* Закрыць, спыніць доступ куды-н. ва ўсіх, многіх напрамках. *П. усе дарогі ў горад.* **4.** *што.* Спыніць дзейнасць асобных або многіх устаноў, прадпрыемстваў. *Увечары магазіны пазакрывалі.*

ПАЗАКРЭ́СЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закрэсліць усё, многае. *П. неадпаведныя словы.*

ПАЗАКУПО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закупорыць усё, многае. *П. бутэлькі.*

ПАЗАЛА́ЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ла́зіць; -ла́зім, -ла́зіце, -ла́зяць; *зак.* **1.** Залезці, забрацца на што-н. — пра ўсіх, многіх. *Хлопчыкі пазалазілі на дрэвы.* **2.** Забрацца, пранікнуць куды-н. употай — пра ўсіх, многіх. *П. у чужыя агароды.*

ПАЗАЛАЦІ́ЦЬ *гл.* залаціць.

ПАЗАЛЕ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Заляпіць, заклеіць чым-н. усё, многае; наклейваючы што-н., укрыць усю паверхню. *П. дзіркі глінай. П. сцены афішамі.* **2.** *каго-што.* Заляпіць, пакрыць сабой усё, многае або ўсіх, многіх. *Снег пазалепліваў прахожых.*

ПАЗАЛЕ́ТАСЬ, *прысл.* Два гады назад. *Гэта было п.* ‖ *прым.* **пазалеташні,** -яя, -яе. *Пазалеташняя вясна.*

ПАЗАЛЕ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Залячыць, загаіць усё, многае. *П. раны.*

ПАЗАЛІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Заліць, затапіць усё, многае. *Паводка пазалівала паплавы.* **2.** Абліць, запэцкаць якой-н. вадкасцю ўсё, многае або ў многіх месцах. *П. абрус вінам.* **3.** Затушыць вадой усё, многае. *П. вогнішчы.* **4.** Пакрыць чым-н. вадкім, здольным зацвярдзець — пра ўсё, многае. *П. дарогі гудронам.*

ПАЗАЛО́ТА, -ы, *ДМ* -ло́це, *ж.* Тонкі слой золата на паверхні чаго-н. *Гадзіннік з пазалотай.* ‖ *прым.* **пазало́тны,** -ая, -ае.

ПАЗАЛЯТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е, -а́юць; *зак.* **1.** Заляцець, апынуцца дзе-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Птушкі пазалятали далёка.* **2.** Уляцець куды-н. — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *Галубы пазалятали ў двор.*

ПАЗАМА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Замазаць, заляпіць чым-н. усё, многае. *П. надпісы на сцяне.* **2.** Запэцкаць, забрудзіць усё, многае. *П. рукі фарбай.*

ПАЗАМАКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е, -а́юць; *зак.* **1.** Стаць мокрым, замокнуць — пра ўсё, многае. *Сена пазамакала.* **2.** Набрыняўшы, перастаць цячы — пра ўсё, многае. *Бочкі пазамакалі.*

ПАЗАМА́ТАЧНЫ, -ая, -ае: **пазаматачная цяжарнасць** — цяжарнасць, пры якой плод развіваецца па-за маткай.

ПАЗАМІНУ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які папярэднічаў мінуламу, пазалеташні. *П. год.*

ПАЗАМО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Замарыць усіх, многіх. *П. коней.*

ПАЗАМО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Замачыць, зрабіць мокрым усё, многае. *П. ногі.*

ПАЗАМО́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Замасціць усё, многае. *П. вуліцы.*

ПАЗАМУРО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Закласці муроўкай усё, многае. *П. праёмы ў сценах.* **2.** *каго-што.* Змясціць усё, многае або ўсіх, многіх у памяшканні, тайніку, наглуха закладзеным муроўкай. **3.** *перан., што.* Пакрыць снегам, лёдам усё, многае (разм.). *Мароз пазамуроўваў вокны.*

ПАЗАМЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Адмыць, замыць усе плямы, не мыючы ўсёй адзежы. **2.** Сапсаваць частым ці няўмелым мыццём усё, многае. *П. бялізну.* **3.** Занесці пяском усё, многае. *Ямы ў рэчцы пазамывала пяском* (безас.).

ПАЗАМЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Замкнуць, зачыніць на ключ усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. шуфляды.*

ПАЗАМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Пакрыцца лёдам, замерзнуць — пра ўсё, многае. *Рэкі пазамярзалі.* **2.** Загінуць ад холаду — пра ўсіх, многіх або моцна замерзнуць — пра ўсіх, многіх. *Вераб'і пазамярзалі на марозе.*

ПАЗАМЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Змесці, сабраць у адно месца ўсё, многае. *П. смецце ў кут.* **2.** *каго-што.* Занесці, засыпаць (снегам, пяском і пад.) усё, многае ці ўсіх, многіх. *Снег пазамятаў усе сцежкі.*

ПАЗАНДЗІ́РАВАЦЬ *гл.* зандзіраваць.

ПАЗАНО́СІЦЬ, -но́шу, -но́сіш, -но́сіць; -но́шаны; *зак., каго-што.* **1.** Занесці, даставіць куды-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. інструменты ў кладоўку.* **2.** Упісаць куды-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. студэнтаў у спісы. П. рахункі ў рэестр.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Засыпаць, замесці ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Завіруха пазаносіла снегам усе дарогі.*

ПАЗАНО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Занасіць усё, многае. *П. адзенне.*

ПАЗАПА́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Запаяць усё, многае. *П. каструлі.*

ПАЗАПАКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Запакаваць усё, многае. *П. рэчы.*

ПАЗАПА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Запаліць, прымусіць гарэць усё, многае. *П. ліхтары.*

ПАЗАПАЎНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* **1.** Запоўніць, заняць чым-н. усё, многае. *П. бочкі вадой.* **2.** Упісаць куды-н. усе, многія звесткі. *П. табелі.*

ПАЗАПІ́СВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Запісацца ў спісы — пра ўсіх, многіх. *Многія пазапісваліся ў атрады добраахвотнікаў.*

ПАЗАПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Запісаць, занесці на паперу ўсё, многае. *П. свае думкі.* **2.** *што.* Запісаць, нанесці на плёнку, пласцінку ўсё, многае. *П. песні на плёнку.* **3.** *каго-што.* Унесці ў спіс, рэестр і пад. усіх, многіх ці ўсё, многае; уключыць у лік каго-н. усіх, многіх. *П. прозвішчы ў спіс. П. у сведкі.*

ПАЗАПІХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАЗАПІ́ХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Запхнуць куды-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. мох у шчыліны.*

ПАЗАПЛА́НАВЫ, -ая, -ае. Які не ўваходзіць у план, які выконваецца звыш плана. *Пазапланавае заданне.* ‖ *наз.* **пазапла́навасць,** -і, *ж.*

ПАЗАПЛЫВА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Заплысці куды-н. — пра ўсіх, многіх. *Хлопчыкі далёка пазаплывалі ад берага.*

ПАЗАПЛЫВА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*), *чым* і *без дап.* Заплысці, пакрыцца або напоўніцца чым-н. — пра ўсё, многае. *Шчыліны пазаплывалі смалой.* **2.** Распаўнець — пра ўсіх, многіх (разм.). *Твары пазаплывалі тлушчам.*

ПАЗАПЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Пераплятаючы, сплесці, заплесці ўсё, многае. *П. косы. П. дзіркі ў тыне.* **2.** *чым.* Аплятаючы, пакрыць чым-н. ўсё, многае. *Павукі пазаплягалі куткі павуціннем.*

ПАЗАПРАГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Запрэгчы ўсіх, многіх. *П. коней.*

ПАЗАПУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е, -а́юць; *зак.* Запухнуць — пра многае. *Пазапухалі вочы ад сну.*

ПАЗАРАСТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Зарасці якой-н. расліннасцю — пра ўсё, многае. *Грады пазарасталі пустазеллем.* **2.** Пакрыцца валасамі, поўсцю і пад. — пра ўсіх, многіх. *Мужчыны пазарасталі барадамі.* **3.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Зажыць, зарубцавацца — пра ўсё, многае (разм.). *Пазарасталі раны.*

ПАЗАРАЎНО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зараўнаваць, зрабіць роўным усё, многае. *П. ямы.*

ПАЗАСА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Засадзіць чым-н. усё, многае. *П. клумбы кветкамі.* **2.** *каго.* Пасадзіць прымусова ўсіх, многіх куды-н. (разм.). **3.** *каго за што.* Прымусіць займацца чым-н. усіх, многіх (разм.). *П. дзяцей за ўрокі.* **4.** *што.* Засунуць, уткнуць куды-н. усё, многае (разм.). *П. граблі пад вяроўку на возе.*

ПАЗАСМЕ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Засмеціць усё, многае. *П. вуліцы.*

ПАЗАСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Засунуць, усунуць куды-н. усё, многае; зачыніць унутр чаго-н. усё, многае (разм.). *П. за пояс сякеры. П. шуфляды ў стол.* **2.** Зачыніць на засаўку ўсё, многае (разм.). *П. дзверы.* **3.** Падзець невядома куды ўсё, многае. *Куды пазасоўвалі мае пальчаткі?*

ПАЗАСТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -тае́цца; -таёмся, -таяце́ся, -таю́цца; *зак.* **1.** Застацца дзе-н., не пакінуць якога-н. месца — пра ўсіх, многіх. *Дзяўчаты пазаставаліся працаваць у вёсцы.* **2.** Не перастаць быць якім-н. — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *Дзверы пазаставаліся адчыненымі.* **3.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Захавацца, уцалець — пра ўсё, многае. *Усюды пазаставаліся сляды.* **4.** Апынуцца ў якім-н. стане — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Дзеці пазаставаліся сіротамі.* **5.** Апынуцца ззаду — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Хворыя пазаставаліся ззаду.*

ПАЗАСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што.* Заняць паверхню чаго-н. нейкай колькасцю якіх-н. прадметаў. *П. пакоі мэбляй.* **2.** *каго-што.* Закрыць, загарадзіць усё, многае ці ўсіх, многіх чым-н. пастаўленым. *П. дзверы шафамі.* **3.** *што.* Паставіць усё, многае за што-н. *П. кнігі за шкло.*

ПАЗАСТРУ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Застругаць усё, многае. *П. алоўкі.*

ПАЗАСТУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Застудзіць усіх, многіх. *П. ногі.* **2.** *каго-што.* Прастудзіць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей.*

ПАЗАСЦІЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Заслаць чым-н. усё, многае. *П. ложкі.* **2.** Пакрыць сабою ўсё, многае. *Дым пазасціла́ў наваколле.*

ПАЗАСЫНА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Заснуць — пра ўсіх, многіх. *Дзеці пазасыналі.*

ПАЗАСЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Засыпаць, закідаць чым-н. усё, многае. *П. ямы.*

ПАЗАСЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е, -а́юць; *зак.* **1.** Засохнуць, высахнуць — пра ўсё, многае. *Кроў пазасыхала на параненай скуры.* **2.** Завяўшы, загінуць — пра ўсё, многае. *Дрэвы пазасыхалі.*

ПАЗАСЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Засеяць усё, многае. *П. палі.*

ПАЗАСЯКА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Зрабіць зарубкі на ўсім, многім. *П. дрэвы.* **2.** Параніць усё, многае. *Пазасякаў конь ногі.*

ПАЗАСЯКА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго.* Збіць, забіць усіх, многіх розгамі, бізунамі.

ПАЗАСЯЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Засяліць усё, многае. *П. неабжытыя землі.*

ПАЗАТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Затаптаць, патаптаць усё, многае; падушыць нагамі, капытамі ўсіх, многіх. *П. сляды. Каровы пазатоптвалі куранят.* **2.** *што.* Загасіць усё, многае, наступаючы нагамі. *П. вогнішча.* **3.** *што ў што.* Топчучы, умясіць унутр чаго-н. усё, многае. *П. акуркі ў пясок.* **4.** *што.* Забрудзіць слядамі ўсё, многае (разм.). *Пазатоптвалі падлогу.*

ПАЗАТО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Затачыць усё, многае. *П. сякеры.*

ПАЗАТЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Заткнуць усё, многія адтуліны. *П. шчыліны пакуллем.* **2.** Засунуць за што-н., уткнуць куды-н. усё, многае. *П. сякеры за пояс.*

ПАЗАЎЧО́РА, *прысл.* Напярэдадні ўчарашняга дня, два дні назад. ‖ *прым.* **пазаўчарашні,** -яя, -яе.

ПАЗАФАРБО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зафарбаваць усё, многае. *П. слупкі дыяграм.*

ПАЗАХО́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Захапіць усіх, многіх ці ўсё, многае; апярэдзіўшы каго-н., заняць для сябе ўсё, многае. *П. палонных. П. лепшыя землі.*

ПАЗАЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Зацерці, выцерці ўсё, многае. *П. надпісы.* **2.** *каго.* Сціснуць, заціснуць усіх, многіх. *Ільды могуць пазаціраць малыя судны.*

ПАЗАЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зацягнуць куды-н. або ў што-н. усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. лодкі да ракі.* **2.** *што,* пераважна *безас.* Пакрыць тонкім слоем чаго-н. усё, многае; загаіць усё, многае. *Сажалку пазацягвала раскай. Раны пазацягвала.* **3.** *што.* Туга сцягнуць усё, многае. *П. рукзакі.*

ПАЗАЦЯРУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Зацерушыць усё, многае або ўсіх, многіх. *Снег пазацярушваў сцежкі.*

ПАЗАЧАРГО́ВЫ, -ая, -ае. Які робіцца, праводзіцца па-за чаргой ці звыш чаргі. *П. сход.* ‖ *наз.* **пазачарго́васць,** -і, *ж.*

ПАЗАЧА́САВЫ, -ая, -ае. Не абмежаваны рамкамі часу, які разглядаецца па-за часам. ‖ *наз.* **пазача́савасць,** -і, *ж.*

ПАЗАЧЫНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што.* Зачыніць усё, многае. *П. вокны і дзверы.* **2.** *каго.* Зачыніўшы, пакінуць у памяшканні ўсіх, многіх. *П. птушак у клетках.*

ПАЗАЧЭ́СВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зачасаць, прычасаць усё, многае. *П. валасы.*

ПАЗАЧЭ́СВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зачасаць, завастрыць усё, многае. *П. колле.*

ПАЗАШКО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца па-за школай. *Пазашкольная работа.*

ПАЗАШПІ́ЛЬВАЦЦА, адз. л. не ўжыв.; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Зашпіліцца — пра ўсіх, многіх. *Дзеці пазашпільваліся на ўсе гузікі.*

ПАЗАШПІ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зашпіліць усё, многае. *П. гузікі.*

ПАЗАШПУНТО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зашпунтаваць усё, многае. *П. бочкі.*

ПАЗАШРУБО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зашрубаваць усё, многае. *П. гайкі.*

ПАЗАШТА́ТНЫ, -ая, -ае. Які не знаходзіцца ў штаце; прызначаны для работнікаў, што не знаходзяцца ў штаце. *П. карэспандэнт. Пазаштатная пасада.*

ПАЗАШЧЭ́МЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зашчаміць усё, многае. *П. пальцы.*

ПАЗАШЧЭ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Закрыць на зашчэпку, кручок усё, многае. *П. дзверы.*

ПАЗАШЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Зашыць усё, многае. *П. дзіркі.* **2.** Забіць дошкамі ўсё, многае. *П. франтоны.*

ПАЗБА́ВІЦЦА, -ба́ўлюся, -ба́вішся, -ба́віцца; *зак.* **1.** *каго-што* і *ад каго-чаго.* Збавіцца, сумець вызваліцца ад каго-, чаго-н. *П. недахопаў.* **2.** *чаго.* Страціць што-н., застацца без чаго-н. *П. самастойнасці.* ‖ *незак.* **пазбаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **пазбаўле́нне,** -я, *н.*

ПАЗБА́ВІЦЬ, -ба́ўлю, -ба́віш, -ба́віць; -ба́ўлены; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Адняць што-н., пакінуць без чаго-н. *П. маёмасці. П. волі.* **2.** *ад каго-чаго* і *чаго.* Вызваліць, даць магчымасць пазбегнуць чаго-н. *П. ад клопатаў.* ‖ *незак.* **пазбаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **пазбаўле́нне,** -я, *н.*

ПАЗБАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пазбавіцца, -ць. **2.** ○ **пазбаўленне правоў** (афіц.) — адна з палітычных і грамадзянскіх правоў на пэўны тэрмін як мера пакарання за ўчыненыя злачынствы.

ПАЗБЕ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -бе́гнуў *і* -бе́г, -гла; -ні; *зак., чаго.* Збавіцца, выратавацца ад чаго-н. *П. гібелі.* ‖ *незак.* **пазбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАЗБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Збіць, прымусіць адваліцца ўсё, многае. *П. яблыкі.* **2.** *каго-што.* Паваліць, прымусіць упасці ўсіх, многіх; падстрэліўшы, прымусіць упасці ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. людзей з ног. П. самалёты.* **3.** *каго-што.* Рэзкім рухам зрушыць з пэўнага месца, адцясніць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх; збіць з дарогі, з правільнага напрамку ўсіх, многіх. *П. прыцэлы ў кулямётаў. П. людзей з курсу.* **4.** *каго.* Моцна пабіць, знявечыць пабоямі ўсіх, многіх. **5.** *што.* Сапсаваць ударамі, зрабіць нягодным усё, многае; абадраць скуру, кару і пад. ў многіх месцах. *П. капыты. П. калені.* **6.** *што.* Збіваючы, прымацаваць адно да другога ўсё, многае. *П. скрынкі цвікамі.*

ПАЗБІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Сабрацца ў адным месцы — пра ўсіх, многіх. *Да вагона пазбіраліся людзі.*

ПАЗБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Сабраць, сканцэнтраваць у адным месцы ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *П. людзей на сход.* **2.** *што.* Падабраць, падняць усё тое, што ўпала, рассыпалася і пад.; падабраўшы, скласці ў адно месца ўсё, многае. *П. рассыпаны гарох. П. галлё ў кучы.* **3.** *што.* Скласці, саставіць з розных частак многа чаго-н. *П. станкі.* **4.** *што* і *чаго.* Збіраць што-н. на працягу якога-н. часу. *Пазбіраем яшчэ з гадзіну грыбы.*

ПАЗБЯГА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* пазбегнуць. **2.** *каго-чаго* і *з інф.* Унікаць каго-, чаго-н., ухіляцца ад каго-, чаго-н. *П. знаёмых. П. сустракацца з кім-н.*

ПАЗБЯГА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** Збегчы, спусціцца ўніз — пра ўсіх, многіх. *Хлапчукі пазбягалі з лесвіцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сцячы — пра ўсё, многае. *Вада пазбягала з палеткаў.* **3.** Збегчы, уцячы — пра ўсіх, многіх. *Ад спякоты каровы пазбягалі ў кусты.*

ПАЗВА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зваліць, паваліць усіх, многіх ці ўсё, многае або спілаваць, ссячы ўсё, многае. *Вецер пазвальваў слупы. П. сосны.* **2.** *каго-што.* Скінуць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *Ты там не пазвальвай дзяцей з печы.* **3.** *што.* Неакуратна зваліць, скідаць усё, многае. *П. рэчы ў кучу.*

ПАЗВАЛЬНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго (што).* Звольніць усіх, многіх. *П. з пасад.*

ПАЗВАНІ́ЦЬ *гл.* званіць.

ПАЗВАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* Асобная косць (або храсток) пазваночніка. *Шыйныя пазванкі.* ‖ *прым.* **пазвано́чны,** -ая, -ае. *Пазваночныя жывёлы* (вышэйшыя жывёлы, якія маюць касцявы або храсткова шкілет).

ПАЗВАНО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У чалавека і пазваночных жывёл: спінны хрыбет, які складаецца з шэрагу касцей (або храсткоў), што ідуць уздоўж спіны і ўтрымліваюць у сабе спінны мозг.

ПАЗВАРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *без дап.* Змяніць напрамак свайго руху — пра ўсіх, многіх. *Жанчыны пазварочвалі са сцежкі.* **2.** *каго-што.* Накіраваць з якога-н. напрамку ў іншы бок усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. машыны на прасёлачную дарогу.* **3.** *што.* Зрушыць з месца, скінуць усё, многае (разм.). *П. мяшкі з воза.* **4.** *што.* Звярнуць, збіць на бок усё, многае (разм.). *П. слупы.* **5.** *што.* Скідаць, зваліць разам усё, многае (разм.). *П. дровы ў кучу.*

ПАЗВА́ЦЬ *гл.* зваць.

ПАЗВЕ́ШВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Звесіцца, нахіліцца, апусціцца — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Дзеці пазвешваліся з печы.*

ПАЗВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Звесіць, нахіліць, апусціць усё, многае. *П. галовы.*

ПАЗВІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Скручваючы, звіць усё, многае. *П. вяроўкі.* **2.** Зматаць усё, многае. *П. ніткі ў клубок. П. пражу з матавіла.* **3.** Звіць, зляпіць (пра гнёзды). *Ластаўкі пазвівалі гнёзды пад страхой.*

ПАЗВІСА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; *зак.* Апусціцца, звіснуць уніз — пра ўсё, многае. *Галіны пазвісалі над вадой.*

ПАЗВО́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* Звесціся, перастаць існаваць — пра ўсіх, многіх. *Пазводзіліся ў нас танкарунныя авечкі.*

ПАЗВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* **1.** *каго (што).* Звесці ўніз усіх, многіх. *П. дзяцей з ганка на двор.* **2.** *каго (што).* Адвесці на другое месца ўсіх, многіх. *П. коней убок.* **3.** *што.* Пра сутаргу: раптоўна і балюча скараціць мышцы. *Сутарга пазводзіла ногі.* **4.** *каго-што.* Звесці куды-н., злучыць, аб'яднаць у што-н. усіх, многіх. *П. палкі ў дывізію.* **5.** *каго-што.* Знішчыць, перавесці ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *П. лясы.* **6.** *перан., каго.* Збіць з правільнага шляху ўсіх, многіх. *Гэта такія сябры пазводзілі хлопцаў.*

ПАЗВО́ЗІЦЬ, -зво́жу, -зво́зіш, -зво́зіць; -зво́жваны; *зак.* **1.** *што.* Звезці ў адно месца ўсё, многае. *П. снапы ў гумны.* **2.** *каго-што.* Забраўшы, адвезці куды-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. каменне з палёў.* **3.** *каго-што.* Везучы, перамясціць зверху ўніз усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. дзяцей на санках.* **4.** *каго-што.* Едучы, узяць з сабою ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. чужыя кнігі.*

ПАЗВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Звязаць, змацаваць усё, многае. *П. вяроўкі.* **2.** *каго-што.* Перавязаць, звязаць чым-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *П. рукі бандытам.*

ПАЗГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Сагнаць, прагнаць адкуль-н. усіх, многіх. *П. кароў з пасеваў.* **2.** *што.* Сагнаць з паверхні ўсё, многае. *Завея пазганяла снег з дарог.* **3.** *каго-што.* Сагнаць, прымусіць сысціся ў адно месца ўсіх, многіх. *П. коней у табун.*

ПАЗГІНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Сагнуцца — пра ўсіх, многіх. *Людзі пазгіналіся ад сустрэчнага ветру.*

ПАЗГІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Сагнуць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. галіны. Гора не пазгінала людзей* (перан.).

ПАЗГЛА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Згладзіць, зрабіць гладкім усё, многае. *П. няроўнасці.*

ПАЗГО́РТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Згарнуць усё, многае. *П. хусткі.* **2.** Зрабіць скручваннем многа чаго-н. (разм.). *П. папяросы.* **3.** Згортваючы, сабраць у адно месца ўсё, многае. *П. збожжа ў кучу.*

ПАЗГРАБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Згрэбці ў адно месца ўсё, многае. *П. сена ў кучкі.* **2.** Грабучы, скінуць адкуль-н. усё, многае. *П. снег з дахаў.*

ПАЗГРЫЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Згрызці ўсё, многае. *Бабры пазгрызалі асіны.*

ПАЗДАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца; *зак.* Здацца — пра ўсіх, многіх. *П. ў палон.*

ПАЗДАВА́ЦЬ, -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; *зак.* **1.** *каго-што.* Здаць, перадаць куды-н., каму-н. усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. кнігі ў бібліятэку.* **2.** *што.* Здаць у часовае карыстанне ўсё, многае. *П. кватэры кватарантам.* **3.** *што.* Раздаць усе карты ў гульні. **4.** *што.* Здаць іспыты. *П. экзамены.*

ПАЗДАРАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў здаравейшым. *Паздаравелае дзіця.*

ПАЗДАРАВЕ́ЦЬ *гл.* здаравець.

ПАЗДАРО́ВІЦЦА, -іцца; *безас.; зак.:* **не паздаровіцца** *каму* (разм.) — будзе дрэнна каму-н. за што-н., з-за чаго-н. *За невыкананне работы нам не паздаровіцца.*

ПАЗДАРО́ЎКАЦЦА *гл.* здароўкацца.

ПАЗДЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Садраць што-н. у многіх месцах, садраць усё, многае. *П. фарбу з шыбаў. П. рукі аб маліннік.* **2.** Рэзкім рухам зняць усё, многае (разм.). *П. боты з ног.*

ПАЗДЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Сфатаграфаваць, адлюстраваць на фота- і кінаплёнцы ўсіх, многіх або ўсё, многае. **2.** *што.* Стварыць (кінафільмы).

ПАЗДЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Здохнуць — пра ўсіх, многіх (пра жывёлу). *Парасяты паздыхалі.*

ПАЗЕЛЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты зялёнай цвіллю, раскаю, мохам і пад. *Пазелянелая страха.* **2.** Пра колер твару: бледны, зямлістага адцення.

ПАЗЕЛЯНЕ́ЦЬ *гл.* зелянець.

ПАЗЕЛЯНІ́ЦЬ *гл.* зеляніць.

ПАЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн. неадабр.). Чалавек, які прымае позу (у 2 знач.), стараецца стварыць уражанне сваімі паводзінамі, знешнасцю. ‖ *ж.* **пазёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пазёрскі,** -ая, -ае.

ПАЗЁРСТВА, -а, *н.* (кніжн. неадабр.). Паводзіны пазёра.

ПАЗЖЫНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ты; *зак., што.* Зжаць усё, многае. *П. усё збожжа.*

ПАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Прымаць якую-н. позу, служачы натурай для фатографа або мастака. **2.** Паводзіць сябе як пазёр, фальшыва (кніжн. неадабр.). ‖ *наз.* **пазі́раванне,** -я, *н.*

ПАЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Накіроўваць позірк куды-н., на каго-, што-н., глядзець. *Задуменна п. у даль.* **2.** Выглядваць з-за чаго-н., адкуль-н. *П. з-за вугла.* **3.** Час ад часу глядзець на каго-, што-н., куды-н. *Часта п. на гадзіннік.*

ПАЗІТРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Элементарная часціца з дадатным зарадам, з масай, роўнай масе электрона. ‖ *прым.* **пазітро́нны,** -ая, -ае.

ПАЗІТЫВІ́ЗМ, -у, *м.* Напрамак у філасофіі, які аб'яўляе адзінай крыніцай сапраўдных ведаў спецыяльныя навукі ці іх сукупнасць і адмаўляе філасофію як асобную галіну ведаў. ‖ *прым.* **пазітывісцкі,** -ая, -ае.

ПАЗІТЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік пазітывізму.

ПАЗІТЫ́Ў, -ты́ва, *мн.* -ты́вы, -ты́ваў, *м.* (спец.). Здымак з негатыва, што дае адлюстраванне, светлыя і цёмныя часткі або колеры якога адпавядаюць іх размеркаванню ў рэчаіснасці. ‖ *прым.* **пазіты́ўны,** -ая, -ае.

ПАЗІТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пазітыў. **2.** Заснаваны на фактах, на вопыце, станоўчы (кніжн.). *Пазітыўная праграма.* **3.** Выражаны ў станоўчай форме; *проціл.* негатыўны (кніжн.). *П. бок справы.* ‖ *наз.* **пазіты́ўнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ПАЗ—ПАЗ

ПАЗІЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Палажэнне, размяшчэнне (кніжн.). *Удалая п. ладдзі ў шахматнай партыі. Галосны ў моцнай пазіцыі.* **2.** Месца распалажэння войск для баявых дзеянняў. *Артылерыйская, мінамётная п. Здаць свае пазіцыі* (таксама перан.). **3.** *мн.* Раён ваенных дзеянняў. *Адправіцца на пазіцыі.* **4.** *перан.* Пункт погляду, думка ў якім-н. пытанні (кніжн.). *Заняць пазіцыю чакання. З пазіцыі філасофскага матэрыялізму. Палітыка з пазіцыі сілы.* **5.** Пастава цела, поза. *Пазіцыі класічнага танца. Стартавая п. спрынтэра.* ‖ *прым.* **пазіцыйны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Пазіцыйная вайна* (якая вядзецца на доўгачасовых баявых пазіцыях).

ПАЗЛАЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -зіць; -зім, -зіце, -зяць; *зак.* **1.** Злезці адкуль-н. — пра ўсіх, многіх. *Хлопцы пазлазілі з веласіпедаў.* **2.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Знікнуць з паверхні чаго-н. *Ад сонца пазлазіла скура з цела.*

ПАЗЛЕПЛІВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Зляпіцца — пра ўсё, многае. *Лісты кнігі пазлепліваліся.*

ПАЗЛЕПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зляпіць, склеіць усё, многае. *П. лісты клеем.*

ПАЗЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Зліць з розных пасудзін у адну ўсё, многае. *П. малако ў бітон.* **2.** Зліць адкуль-н. усё, многае. *П. ваду з радыятараў.* **3.** *перан.* Злучыць у адно цэлае ўсё, многае. *П. атрады ў брыгаду.*

ПАЗЛУЧАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* **1.** Злучыць, змацаваць усё, многае. *П. правады.* **2.** Устанавіць сувязь паміж усім, многім. *П. берагі мастамі.*

ПАЗЛУЧАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Злучыць для палавога акта ўсіх, многіх (пра жывёлу).

ПАЗЛЯТАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Зляцецца разам — пра ўсіх, многіх. *Птушкі пазляталіся на раллю. Пазляталіся людзі на паратунак* (перан.).

ПАЗЛЯТАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* **1.** Зляцець адкуль-н. — пра ўсіх, многіх. *Куры пазляталі з седала.* **2.** Паляцець, вылецець куды-н. — пра ўсіх, многіх. *Шпакоў не відаць, некуды пазляталі.* **3.** Зваліцца — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае (разм.). *Шапкі пазляталі з коннікаў.*

ПАЗМАГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., з кім-чым, за каго-што* і *без дап.* Прыняць удзел у барацьбе; змагацца некаторы час. *Давялося доўга п. за справядлівасць.*

ПАЗМАЦОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Змацаваць усё, многае. *П. бярвенне скобамі.*

ПАЗМЕННЫ, -ая, -ае. Які адбываецца зменамі. *Працаваць пазменна* (прысл.).

ПАЗМРАЧНЕЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся змрочным, змрачнейшым. *Пазмрачнелае неба. П. твар.*

ПАЗМРАЧНЕЦЬ *гл.* змрачнець.

ПАЗМЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Змыць, ліквідаваць мыццём усё, многае. *П. фарбу з рук.* **2.** *каго-што.* Змыць, знесці адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх. *Вада пазмывала пасевы.*

ПАЗМЯТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Змесці з якой-н. паверхні ўсё, многае. *П. пыл з мэблі.* **2.** Метучы, сабраць у адно месца ўсё, многае. *П. лісце ў кучу.*

ПАЗНА... (*гл.* **позна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «позна...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *пазнаспеласць, пазнаспелы.*

ПАЗНАВАЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які мае адносіны да пазнання (у 2 знач.). *П. працэс.* **2.** Які садзейнічае пазнанню, расшырэнню ведаў. *Пазнавальнае значэнне мастацтва.* ‖ *наз.* **пазнавальнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАЗНАВАЦЦА, -наюся, -наешся, -наецца; -наёмся, -наяцеся, -наюцца; *незак.* **1.** *гл.* пазнацца. **2.** Станавіцца вядомым, пазнаным. *Сябры пазнаюцца ў бядзе.*

ПАЗНАЁМІЦЦА, -ЦЬ *гл.* знаёміцца, -ць.

ПАЗНАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* пазнаць. **2.** Набыццё ведаў, спасціжэнне заканамернасцей аб'ектыўнага свету. *П. законаў прыроды. Тэорыя пазнання.*

ПАЗНАХОДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., каго-што.* Адшукаць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. неабходныя адрасы.*

ПАЗНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прызнаць у кім-, чым-н. знаёмага, знаёмае. *Пакой быў такі чысты, што яго нельга было п.* **2.** Тое, што і апазнаць. **3.** *каго-што.* Зразумець, набыць веды пра што-н., атрымаць сапраўднае ўяўленне пра каго-, што-н. (кніжн.). *П. тайны сусвету. П. народнае жыццё.* **4.** *што.* Зведаць, перажыць (кніжн.). *П. гора.* ‖ *незак.* **пазнаваць**, -наю, -наеш, -нае; -наём, -наяце, -наюць. ‖ *наз.* **пазнанне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАЗНАЧЫЦЬ *гл.* значыць[1].

ПАЗНЕЙШЫ, -ая, -ае. Які адбыўся, наступіў пасля чаго-н. *Пазнейшыя звесткі.*

ПАЗНІКАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Знікнуць, перастаць існаваць — пра ўсё, многае; прапасці, схавацца — пра ўсё, многае, усіх, многіх. *Пазнікалі многія расліны на палях. Недзе пазнікалі патрэбныя рэчы. Байцы пазнікалі ў цемры.*

ПАЗНІМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зняць адкуль-н. усё, многае або ўсіх, многіх; здзець з сябе ўсё, многае; адазваць адкуль-н. усіх, многіх. *П. дзверы з завесаў. П. шапкі. П. дывізіі з фронту.* **2.** *што.* Адмяніць усё, многае, адмовіцца ад усяго, многага. *П. судзімасць. П. прапановы.* **3.** *што.* Садраць, зняць з якой-н. паверхні ўсё, многае. *П. бінты з ран.* **4.** *каго-што.* Пазбавіць усіх, многіх магчымасці дзейнічаць, вызваліць ад чаго-н. усіх, многіх. *П. баксёраў са спаборніцтваў. П. з работы.* **5.** *што.* Скапіраваць усё, многае. *П. копіі з дакументаў.* **6.** Тое, што і паздымаць.

ПАЗНІЦЦА, пазнюся, познішся, позніцца; *незак.* **1.** З'яўляцца пазней за вызначаны час. *П. на заняткі.* **2.** Выконваць што-н. пазней, чым трэба. *П. з сяўбой.* **3.** Затрымлівацца дзе-н. *Не пазніся, завідна прыходзь дамоў.*

ПАЗНІШЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Знішчыць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. ваўкоў. П. лясы.*

ПАЗНОГАЦЬ, -гця, *мн.* -гці, -гцяў, *м.* Тое, што і ногаць. ‖ *прым.* **пазногцевы**, -ая, -ае.

ПАЗНОСІЦЬ, -ошу, -осіш, -осіць; *зак.* **1.** *каго-што.* Знесці адкуль-н. усё, многае або знесці ў адно месца ўсіх, многіх ці адно, многае. *П. бульбоўнік з агарода. П. параненых у санітарную машыну.* **2.** *што.* Спусціць уніз усё, многае. *П. сена з вышак.* **3.** *што.* Сарваўшы, разбурыўшы, знесці з месца ўсё, многае. *П. масты.* **4.** *што.* Пайшоўшы, узяць з сабой усё, многае. *П. чужыя рэчы.*

ПАЗНОШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Доўгай ноской давесці да нягоднасці ўсё, многае. *П. абутак.*

ПАЗРАЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАЗРЭЗВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Зрэзаць усё, многае; зняць няроўнасці ўсюды, у многіх месцах. *П. кветкі з клумбы. П. купіны.* **2.** *перан., каго (што).* Правaліць на экзамене ўсіх, многіх (разм.).

ПАЗРАСТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Зрасціся пры пераломах — пра многае. *Паламаныя косці пазрасталіся.*

ПАЗРЫВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Аддзяліць ад галіны, сцябла ўсё, многае. *П. кветкі.* **2.** З сілай рвануўшы, садраць усё, многае. *Ураган пазрываў дахі.*

ПАЗРЫВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зрыць што-н. у многіх месцах, зрыць усё, многае. *Дзікі пазрывалі ўсё поле.*

ПАЗУМЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тасьма, звычайна шытая золатам або срэбрам, галун. *Абшыты пазументамі кафтан.* ‖ *прым.* **пазументавы**, -ая, -ае *і* **пазументны**, -ая, -ае.

ПАЗУХА, -і, *ДМ* -зусе, *мн.* -і, -зух, *ж.* **1.** Прастора паміж грудзямі і адзеннем, што прылягае да іх. *Трымаць што-н. за пазухай. Дастаць з-за пазухі.* **2.** Поласць у асобных органах цела (спец.). *Запаленне лобных пазух.* ‖ *прым.* **пазушны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *мн.* -і, -зык, *ж.* **1.** Фінансавая аперацыя, якая заключаецца ў атрыманні грошай у доўг на пэўных умовах. *Дзяржаўная ўнутраная п.* **2.** Выдача ў доўг на пэўных умовах грошай, рэчаў і пад., а таксама грошы, рэчы і пад., узятыя ў доўг. *Грашовая п. Незваротная п.* ‖ *прым.* **пазыковы**, -ая, -ае. *Пазыковая аперацыя. П. банк.*

ПАЗЫКАТРЫМАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Уладальнік аблігацый пазыкі (у 1 знач.).

ПАЗЫЎНЫ, -ая, -ое. **1.** Які служыць для прыцягвання ўвагі. *П. сігнал.* **2.** **пазыўныя**, -ых. Спецыяльныя сігналы для апазнавання радыёстанцыі, судна, вайсковай часці і пад. *Пазыўныя радыёстанцыі. Прыняць чые-н. пазыўныя.*

ПАЗЫЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што* і *чаго каму.* Даць у доўг. *П. каму-н. грошы* або *грошай.* **2.** *што* і *чаго ў каго.* Узяць у доўг. *П. у каго-н. грошы* або *грошай.* ◊ **У сабакі вачэй пазычыць** або **пазычыўшы** (разм. неадабр.) — страціць сумленне, пачуццё сораму. ‖ *незак.* **пазычаць**, -аю, -аеш, -ае. ◊ **Не пазычаць** *чаго* — ёсць, хапае. *Гэтаму чалавеку розуму не пазычаць.*

ПАЗ'ЯДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** З'есці за некалькі прыёмаў усё, многае. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пашкодзіць ядавітым рэчывам што-н. у многіх месцах, усюды. *Кіслата паз'ядала скуру на руках.*

ПАЗ'ЯЗДЖАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* З'ехацца ў адно месца — пра ўсіх, многіх. *Спецыялісты паз'язджаліся на канферэнцыю.*

ПАЗ'ЯЗДЖАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* **1.** З'ехаць, спусціцца адкуль-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Лыжнікі паз'язджалі з гары.* **2.** Едучы, павярнуць куды-н. — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Машыны паз'язджалі ўбок.* **3.** Выехаць адкуль-н. — пра ўсіх, многіх. *Моладзь паз'язджала з вёскі ў горад.* **4.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*), *перан.* Ссунуцца, збіцца — пра ўсё, многае. *Панчохі паз'язджалі з ног.*

ПАЗЯМЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўладання і карыстання зямлёй. *П. падатак.*

ПАЗЯХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Мімавольна сутаргава ўдыхаць і адразу выдыхаць паветра з шырока адкрытым ротам (пры жаданні спаць, пры стоме). ‖ *аднакр.* **пазяхнуць**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **пазяханне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **пазяхальны**, -ая, -ае (спец.). *Пазяхальныя рухі.*

ПАІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Спецыяльны посуд, прыстасаванне паіць жывёлу, птушак. *Аўтаматычная п.*

ПАІЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кубачак з доўгім носікам і паўзакрытым верхам, з якога пояць ляжачых хворых.

ПАІЦЬ, паю, поіш, поіць; паі; поены; *незак., каго (што).* **1.** Даваць піць. *П. дзяцей. П. і карміць сям'ю* (мець на ўтрыманні, даваць пражытак). **2.** Даваць піць спіртныя напіткі, частаваць чым-н. алкагольным. *Не ўздумайце яго п.: яму трэба сёння садзіцца за руль.* ‖ *зак.* **напаіць,** -паю, -поіш, -поіць; -поены. ‖ *наз.* **паенне,** -я, *н.* (да 1 знач.). *П. жывёлы.*

ПАЙ, паю, *мн.* паі, паёў, *м.* Доля, якая ўносіцца ў агульную справу асобным яе ўладальнікам. *Уступны п. Кааператыўны п.* ‖ *прым.* **паявы,** -ая, -ое.

ПАЙКА *гл.* паяць.

ПАЙКОВЫ *гл.* паёк.

ПАЙМЕННЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае пералік імён; які робіцца па імёнах. *П. спіс. Пайменнае галасаванне. Назваць усіх пайменна* (прысл.).

ПАЙСЦІ, пайду, пойдзеш, пойдзе; пайшоў, -шла, -ло; пайдзі; *зак.* Пачаць ісці (паводле ўсіх знач. дзеясл. «ісці»). *Хлопчык пайшоў* (пачаў хадзіць). *Пайшоў прэч!* (выбірайся). ◊ **Калі на тое пайшло** (разм.) — калі ўжо так трэба, калі так неабходна. **Так не пойдзе** (разм.) — так, пры такой умове нічога не атрымаецца, не выйдзе.

ПАЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік паю. *П. кааператыўнага таварыства.* ‖ *ж.* **пайшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **пайшчыцкі,** -ая, -ае.

ПАК[1], -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Стос, вязка пэўных прадметаў. *П. газет.*

ПАК[2], -у, *м.* (спец.). Шматгадовы палярны лёд. ‖ *прым.* **пакавы,** -ая, -ае.

ПАКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *незак., што.* Складаць і звязваць у пак, вузел. *П. кнігі для перасылкі.* ‖ *зак.* **запакаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны, **спакаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны *і* **упакаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *наз.* **упакоўка,** -і, *ДМ* -ўцы *і* **упакоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **пакаванне,** -я, *н. і* **пакоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.); *прым.* **пакавальны,** -ая, -ае (спец.).

ПАКАЁВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пакой. **2.** Хатні, звязаны са знаходжаннем у жылым памяшканні. *Пакаёвыя кветкі. П. сабака* (не дваровы). *Пакаёвая тэмпература* (звычайная для жылога памяшкання).

ПАКАЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ёвак, *ж.* Служанка, якая прыбірае пакоі і выконвае некаторыя інш. работы. *Багатыя людзі наймаюць пакаёвак.*

ПАКАЗАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Надпіс, стрэлка, прыбор ці іншае прыстасаванне, якое паказвае што-н. *П. дарог. Светлавы п. П. скорасці.* **2.** Даведачныя кнігі або даведачны спіс у кнізе. *Бібліяграфічны п. Чыгуначны п.*

ПАКАЗАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дае падставу для якіх-н. высноў. *П. факт. Яго заява вельмі паказальная.* **2.** Які арганізаваны для ўсеагульнага азнаямлення. *П. суд.* **3.** Узорны, які служыць прыкладам для іншых. *Паказальная гаспадарка.* ‖ *наз.* **паказальнасць,** -і, *ж.*

ПАКАЗАННЕ, -я, звычайна *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Адказ на допыце. *П. падсуднага.* **2.** Велічыня чаго-н., якая паказваецца вымяральным прыборам. *П. лічыльніка.*

ПАКАЗАЦЦА, -кажуся, -кажашся, -кажацца; -кажыся; *зак.* **1.** Паявіцца, стаць бачным. *З-за павароту паказалася машына.* **2.** Прыйсці, паявіцца дзе-н. *П. дзе-н. пасля доўгай хваробы.* **3.** *каму.* Даць каму-н. пагледзець на сябе, агледзець сябе. *Ну, пакажыся, як ты выглядаеш у новым гарнітуры. П. ўрачу.* ‖ *незак.* **паказвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАКАЗАЦЬ, -кажу, -кажаш, -кажа; -кажы; -казаны; *зак.* **1.** *каго-што каму.* Даць магчымасць убачыць каго-, што-н., упэўніцца ў чым-н., навучыцца чаму-н. *П., як карыстацца паяльнікам.* **2.** *Каму на каго-што.* Звярнуць чыю-н. увагу на каго-, што-н. (звычайна зрабіўшы рух, жэст у напрамку каго-, чаго-н.). *П. дарогу на станцыю. П. рукой на шыльду.* **3.** *каго-што каму.* Даць убачыць, каб разгледзець, азнаёміцца. *П. хворага ўрачу. П. новы спектакль.* **4.** *каго-што.* Выявіць, праявіць. *П. веды.* **5.** *са злуч.* «што». Даць паказанне (у 1 знач.). *Усе, як адна, сведкі паказалі, што ў гэты дзень абвінавачанага дома не было.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вымяральныя прыборы: засведчыць, адзначыць. *Тэрмометр паказаў 38,8 °С. Гадзіннік паказаў поўнач.* **7.** *каму.* Правучыць каго-н., адпомсціць каму-н., даць зразумець, адчуць каму-н. што-н. (разм.). *Я ж яму пакажу за гэта!* ‖ *незак.* **паказваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). ‖ *наз.* **паказ,** -у, *м.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.). *П. спектакля.*

ПАКАЗНЫ, -ая, -ое. **1.** Які паказваецца як узор. *Паказныя тавары. Паказная стральба.* **2.** Разлічаны на знешняе ўражанне, прытворны. *Паказная сціпласць.*

ПАКАЗУХА, -і, *ДМ* -зусе, *ж.* (разм.). Выгляд усяго добрага, паспяховай дзейнасці; дзеянні, разлічаныя на знешні эфект, на тое, каб зрабіць добрае ўражанне на каго-н. *Устроілі паказуху перад начальствам.* ‖ *прым.* **паказушны,** -ая, -ае.

ПАКАЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1. паказчык ступені** — у матэматыцы: лічбавае або літарнае абазначэнне, якое паказвае, колькі разоў лік (ці велічыня), што ўзводзіцца ў ступень, памнажаецца сам на сябе. **2.** Тое, па чым можна меркаваць пра развіццё і ход чаго-н. *Паказчыкі высокай культуры і адукаванасці.*

ПАКАЗЫТАЦЬ *гл.* казытаць.

ПАКАЛАМУЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* каламуціцца, -ць.

ПАКАЛЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Сваякі адной ступені роднасці ў адносінах да агульнага продка. *З пакалення ў п. перадаецца што-н.* (у спадчыну дзецям ад бацькі, малодшым ад старэйшых). **2.** Людзі блізкага ўзросту, якія жывуць у адзін час. *Сучаснае маладое п.* **3.** Група людзей, блізкіх па ўзросту, аб'яднаных агульнай дзейнасцю. *П. музыкантаў.*

ПАКАЛЕЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* калечыць.

ПАКАЛМАЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* калмаціцца, -ць.

ПАКАЛОЦЬ *гл.* калоць[2].

ПАКАЛЫХАЦЦА, -ышуся, -ышашся, -ышацца; -ышыся; *зак.* Правесці некаторы час, калышучыся. *П. ў гамаку.*

ПАКАЛЫХАЦЬ, -ышу, -ышаш, -ыша; -ышы; -ыханы; *зак., каго-што.* Правесці некаторы час, калышучы каго-, што-н. *П. дзіця на арэлях.*

ПАКАЛЫХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Злёгку або час ад часу калыхаць. *Лёгкі ветрык пакалыхваў фіранкі на вокнах.* ‖ *наз.* **пакалыхванне,** -я, *н.*

ПАКАМЯЧЫЦЦА *гл.* камячыцца.

ПАКАМЯЧЫЦЬ, -мячу, -мечыш, -мечыць; -мечаны; *зак., што.* **1.** *гл.* камячыць. **2.** Крыху скамячыць, змяць. *П. касцюм у дарозе.*

ПАКАПРЫЗІЦЬ *гл.* капрызіць.

ПАКАРАБАЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* карабаціцца, -ць.

ПАКАРАННЕ, я, *мн.* -і, -яў, *н.* Мера ўздзеяння за зробленае злачынства, правіннасць, кара. *Заслужанае п.*

ПАКАРАЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Стаць карацейшым. *Сукенка пакарацела. З надыходам зімы дні пакарацелі.* ‖ *наз.* **пакарачэнне,** -я, *н.*

ПАКАРАЦІЦЬ, -рачу, -роціш, -роціць; -рочаны; *зак., што.* Зрабіць карацейшым. *П. паліто.* ‖ *наз.* **пакарачэнне,** -я, *н.*

ПАКАРАЦЦА *гл.* пакарыцца.

ПАКАРАЦЬ[1] *гл.* караць.

ПАКАРАЦЬ[2] *гл.* пакарыць.

ПАКАРМІЦЦА, -ЦЬ *гл.* карміцца, -ць.

ПАКАРЫСТАЦЦА *гл.* карыстацца.

ПАКАРЫЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто пакарыў або пакарае каго-, што-н. *Пакарыцелі цаліны. Чалавек — п. космасу.* ‖ *ж.* **пакарыцелька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

ПАКАРЫЦЦА, -каруся, -корышся, -корыцца; *зак.* **1.** *каму-чаму.* Падпарадкавацца чыёй-н. уладзе, волі. *Не пакорымся нахабным заваёўнікам.* **2.** *чаму.* Змірыцца з чым-н., адмовіўшыся ад супраціўлення чаму-н. *П. лёсу.* ‖ *незак.* **пакарацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАКАРЫЦЬ, -кару, -корыш, -корыць; -кораны; *зак., каго-што.* **1.** Падпарадкаваць сваёй уладзе, заваяваць. *П. крэпасць. Чалавек пакарыў космас.* **2.** *перан.* Выклікаць у каго-н. сімпатыю, давер да сябе. *П. дзявочае сэрца.* ‖ *незак.* **пакараць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пакарэнне,** -я, *н.*

ПАКАСІЦЦА, -ЦЬ *гл.* касіцца, -ць[2].

ПАКАТАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пакаты. **2.** Пакатая паверхня. *П. узгорка.*

ПАКАТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Правесці некаторы час, катаючыся на чым-н. *П. на веласіпедзе.*

ПАКАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Павазіць, пракаціць крыху. *П. дзяцей на санках.*

ПАКАТЫ, -ая, -ае. Нахілены, без крутасці. *П. дах.* ‖ *наз.* **пакатасць,** -і, *ж.*

ПАКАЎЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Тое, што і паслізнуцца.

ПАКАХАЦЦА, адз. л. не ўжыв.; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* (разм.). Пакахаць адзін аднаго.

ПАКАХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Адчуць каханне да каго-, чаго-н., палюбіць. *П. дзяўчыну.*

ПАКАЦІСТЫ, -ая, -ае. З паступовым паніжэннем, адхонны, пакаты. *П. бераг.* ‖ *наз.* **пакацістасць,** -і, *ж.*

ПАКАЦІЦЦА, -качуся, -кōцішся, -кōціцца; *зак.* **1.** Пачаць каціцца. *Мяч пакаціўся па падлозе.* **2.** На спуску: упасці, круцячыся; наогул упасці рэзка, адразу (разм.). *Чалавек аступіўся і пакаціўся з абрыву.* ◊ **Пакаціцца са смеху** (разм.) — гучна рассмяяцца.

ПАКАЦІЦЬ, -качу, -коціш, -коціць; -кочаны; *зак.* **1.** *што.* Прымусіць каціцца. *П. бервяно.* **2.** Хутка паехаць, адправіцца куды-н. (разм.). *Машына пакаціла ў бок горада. Яны пакацілі на поўдзень.* **3.** *каго-што.* Паваліць, прымусіць упасці (разм.). *Ён пакаціў мяне на зямлю.*

ПАКАЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Правесці час, качаючыся. *П. на траве.*

ПАКАЧАЦЬ *гл.* качаць.

ПАКАШЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Злёгку, з перапынкамі кашляць. *Чалавек курыў і пакашліваў.* ‖ *наз.* **пакашліванне,** -я, *н.*

ПАКАШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* Кашлянуць некалькі разоў; правесці некаторы час, кашляючы.

ПАКАШТАВАЦЬ *гл.* каштаваць[2].

ПАКАЯННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Добраахвотнае прызнанне ў зробленай правіннасці,

памылцы. ◊ **Адпусціць душу на пакаянне** (разм. жарт.) — пацікадаваць, злітавацца.

ПАКАЯ́ННЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ўтрымлівае пакаянне; вінаваты. *П. выгляд. Пакаяннае пісьмо.* ◊ **Пакаяннай галавы меч не сячэ** (прыказка) — таму, хто прызнаў сваю віну, трэба даравацъ.

ПАКА́ЯЦЦА *гл.* каяцца.

ПАКВА́ПІЦЦА *гл.* квапіцца.

ПАКГА́ЎЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Склад для захоўвання грузаў. *Чыгуначны п.* ‖ *прым.* **пакга́ўзны,** -ая, -ае.

ПАКЕ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., з каго-чаго* (разм.). Кпіць, дабрадушна насміхацца. *П. з цыбатага хлопца.*

ПАКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Папяровы скрутак з чым-н. *Завінуць рэчы ў п. Індывідуальны п.* (бінт з ватай для перавязвання раны да аказання медыцынскай дапамогі). **2.** Папяровы, поліэтыленавы і пад. мяшочак для прадуктаў. **3.** Канверт з пісьмом афіцыйнага прызначэння. *Сакрэтны п.* **4.** У некаторых спалучэннях: камплект дакументаў, афіцыйных папер. *П. ідэй. П. акцый* (доля акцыянера ў акцыянерным таварыстве; спец.). **5.** Штабель, стос грузаў, змешчаных на паддон (спец.). *Цэгла ў пакетах.* ‖ *памянш.* **паке́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **паке́тны,** -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 5 знач.). *Пакетныя перавозкі грузаў* (на паддонах; спец.).

ПАКЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). Упакаваць (-коўваць), скласці (складваць) у пакет (у 5 знач.), у стос, у штабель. *П. цэглу.* ‖ *наз.* **пакетава́нне,** -я, *н.*

ПАКІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Кіўнуць некалькі разоў. *П. галавой.*

ПАКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Кінуць (многа, многае) як папала. *П. рэчы на воз.* **2.** Пакінуць (многае, многіх). *Сяляне пакідалі свае хаты і падаліся далей ад фронту.*

ПАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кі́нь; -нуты; *зак.* **1.** Адправіўшыся, не ўзяць з сабой каго-, што-н. (наўмысна або забыўшы). *П. запісную кніжку дома. П. дзяцей у вёсцы. П. рэчы ў машыне. П. пра сябе добрую памяць* (перан.). *П. след у навуцы* (перан.). **2.** *што.* Захаваць, прыберагчы. *П. агурок на насенне. П. за сабой права зрабіць што-н. П. газету для сяброўкі.* **3.** *каго-што.* Захаваць у якім-н. становішчы, стане. *П. браму адчыненай. П. закон у сіле. П. каго-н. у разгубленасці. П. пытанне адкрытым* (не вырашыць). *Пакінь мяне ў спакоі* (не дакучай мне). *П. вучня на другі год* (не перавесці ў наступны клас). *П. у дурнях* (перан.: падмануць, паставіць у няёмкае становішча). **4.** *што.* Перадаць каму-н., даць у чыё-н. карыстанне. *П. спадчыну.* **5.** *каго-што.* Прымусіць, прапанаваць застацца ці знаходзіцца дзе-н. *П. госця начаваць.* **6.** *каго-што.* Пайсці ад каго-, чаго-н., не маючы больш справы з кім-, чым-н. *П. сям'ю. Сілы пакінулі мяне. Ён не пакінуў таварыша ў бядзе. П. ззаду каго-н.* (апярэдзіць у спаборніцтве). **7.** *каго-што і без дап.* Не даць чаго-н. *П. без абеду. П. ліст без адказу.* **8.** *што.* Спыніць, перастаць чым-н. займацца. *П. непатрэбныя размовы. Пакінь кпіць!* ‖ *незак.* **пакіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 4, 5, 6 і 7 знач.).

ПАКІТАВА́ЦЬ *гл.* кітаваць.

ПАКЛАДА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Тое, што і кастрат.

ПАКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго.* Тое, што і кастрыраваць. ‖ *зак.* **выпакладаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **паклада́нне,** -я, *н.*

ПАКЛА́ДЫ, -аў, *адз.* пакла́д, -у, *М* -дзе, *м.* (спец.). Тое, што і залежы (у 1 знач.). *П. калійнай солі.*

ПАКЛА́ЖА, -ы, *ж.* Пакладзеныя для перавозкі рэчы, груз, багаж. *Воз з паклажай.*

ПАКЛАНІ́ЦЦА *гл.* кланяцца.

ПАКЛАНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак., каму-чаму* (высок.). Адносіцца да каго-, чаго-н. з глыбокай пашанай, павагай. *П. таленту пісьменніка.* ‖ *наз.* **пакланенне,** -я, *н.*

ПАКЛАПАТА́ЦЬ *гл.* клапатаць.

ПАКЛАПАЦІ́ЦЦА *гл.* клапаціцца.

ПАКЛА́СЦІ, ПАКЛА́СЦІСЯ *гл.* класці, класціся.

ПАКЛЁП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ілжывае абвінавачанне. *Узвесці п. на каго-н.*

ПАКЛЁПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто паклёпнічае на каго-, што-н. ‖ *ж.* **паклёпніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАКЛЁПНІЦКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да паклёпу, які змяшчае паклёп. *Паклёпніцкія прыёмы. Паклёпніцкая заява.*

ПАКЛЁПНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., на каго-што.* Распаўсюджваць пра каго-, што-н. заведама ілжывыя чуткі. ‖ *зак.* **напаклёпнічаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **паклёпніцтва,** -а, *н.*

ПАКЛІ́КАЦЬ *гл.* клікаць.

ПАКЛО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нахіленне галавы або верхняй часткі тулава ў знак прывітання, удзячнасці, пакорнасці і пад. *Нізкі п. Зямны п.* (да зямлі). *Адбіваць паклоны* (кланяцца). *Біць паклоны* (кланяцца ў час малітвы). **2.** *перан.* Пажаданне дабра, шчасця, прывітанне. *Паслаць, перадаць п. каму-н.* ◊ **Ісці з паклонам** *да каго* (разм.) — звяртацца з просьбай аб дапамозе, садзейнічанні да каго-н.

ПАКЛО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто з захапленнем пакланяецца каму-, чаму-н., прыхільнік. *П. мастацтва. П. чыйго-н. таленту.* **2.** Закаханы ў каго-н. чалавек. *У яе было многа паклоннікаў.* ‖ *ж.* **пакло́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАКЛЯВА́ЦЬ[1], -люю, -люе́ш, -люе́; -лю́й; -лява́ны; *зак., што.* **1.** Скляваць усё. *Птушкі паклявалі ўвесь корм.* **2.** Скляваць крыху. *Грыб крыху пакляваны.* **3.** Правесці некаторы час, клюючы.

ПАКЛЯВА́ЦЬ[2], -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й, -ля́ваны; *незак., што.* Абтыкаць пазы, дзіркі пакуллем.

ПАКЛЯСЦІ́СЯ *гл.* клясціся.

ПАКО́ВАЧНЫ *гл.* пакоўка[2].

ПАКО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Асобнае памяшканне для жылля ў кватэры. *Ізаляваны п.* **2.** *мн.* Раскошныя жылыя памяшканні ў царскім палацы. О **Прыёмны пакой** — памяшканне для прыёму хворых, якія паступаюць у бальніцу. ‖ *прым.* **пакаёвы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАКО́ЛВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Зрэдку злёгку калоць. *У грудзях паколвае* (безас.).

ПАКО́ЛЬКІ, *злуч.* Таму што, так як. *П. ты там сёння будзеш, то я туды не пайду.*

ПАКО́РА, -ы, *ж.* **1.** Поўнае падпарадкаванне, пакорнасць. *Хрысціянская п.* **2.** Паслушэнства, пакорлівае прыняцце лёсу. *Прыняць патрабаванні з пакораю.*

ПАКО́РЛІВЫ, -ая, -ае. Паслухмяны, падатлівы; які выражае пакору. *П. характар. П. тон.* ‖ *наз.* **пако́рлівасць,** -і, *ж.*

ПАКО́С, -у, *м.* **1.** Месца касьбы. *Лясны п.* **2.** Касьба або час касьбы. *Пачынаецца п.* **3.** *мн.* -ы, -аў. Тое, што і пракос. ‖ *прым.* **пако́сны,** -ая, -ае.

ПАКО́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Спецыяльна апрацаваны алей або тлушч, што прымяняецца для прыгатавання фарбаў, лакаў, кіту і пад.

ПАКО́ЎЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Правесці некаторы час, коўзаючыся. *П. на лёдзе.*

ПАКО́ЎКА[1] *гл.* пакаваць.

ПАКО́ЎКА[2], -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* (спец.). Загатоўка, апрацаваны каваннем або штампаваннем кавалак металу. ‖ *прым.* **пако́вачны,** -ая, -ае.

ПАКО́ЎНЫ, -ая, -ае. Ёмісты, здольны многа змясціць чаго-н. *П. куфар.* ‖ *наз.* **пако́ўнасць,** -і, *ж.*

ПАКО́ША, -ы, *мн.* -ы, -ко́ш *і* -ко́шаў, *ж.* Скошаная сенажаць. ‖ *прым.* **пако́шавы,** -ая, -ае.

ПАКРА́ЖА, -ы, *мн.* -ы, -ра́ж, *ж.* **1.** *гл.* красці. **2.** Украдзеная рэч. *Адшукаць пакражу.*

ПАКРА́ПАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Выпасці (пра дробны дождж). *Дождж пакрапаў і перастаў.*

ПАКРА́ПВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Злёгку, з перапынкамі крапаць (пра дождж). *Стаў п. дождж.*

ПАКРАПІ́ЦЬ *гл.* крапіць.

ПАКРАСАВА́ЦЦА *гл.* красавацца.

ПАКРА́СЦІ, -ра́ду, -ра́дзеш, -ра́дзе; -ра́ў, -ра́ла; -ра́дзены; *зак., што.* Украсці ўсё, многае. *Многа рэчаў пакралі.*

ПАКРА́ТАЦЦА, -ЦЬ *гл.* кратацца, -ць.

ПАКРУГЛЕ́ЦЬ *гл.* круглець.

ПАКРУЧА́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае многа крутых звілін. *Пакручастая рака.* **2.** Які звіваецца, не прамы. *П. плюшч.* ‖ *наз.* **пакруча́стасць,** -і, *ж.*

ПАКРЫВА́ЦЦА *гл.* пакрыцца.

ПАКРЫВІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* крывіцца, -ць.

ПАКРЫ́КВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Злёгку час ад часу крычаць (у 1 і 3 знач.). *Недзе ў гушчары пакрыкваў драч. Фурманы пакрыквалі на коней.*

ПАКРЫСЕ́, *прысл.* **1.** Патроху, невялікімі долямі. *П. ўсяго пакаштаваць.* **2.** Паступова, не адразу. *Рабіць гэта можна п.*

ПАКРЫТЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак., каго-што.* Выказаць крытычныя заўвагі пра каго-, што-н. *П. каго-н. за недахопы.*

ПАКРЫ́ЎДЖАНЫ, -ая, -ае. Які выражае пачуццё крыўды. *П. тон. П. позірк.*

ПАКРЫ́ЎДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак., на каго-што.* Адчуць крыўду, абразіцца. *П. за заўвагу.*

ПАКРЫ́ЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., каго-што.* **1.** Прычыніць крыўду каму-н. *П. выказваннем. Мухі не пакрыўдзіць* (пра добрага, спакойнага чалавека). **2.** Надзяліць чым-н. у недастатковай ступені, даць менш, чым патрэбна. *Прырода не пакрыўдзіла гэтага чалавека талентам. Пакрыўджаны богам* (пра няўдачлівага, дурнаватага чалавека; разм.).

ПАКРЫ́ЦЦА, -ры́юся, -ры́ешся, -ры́ецца; *зак.* Запоўніцца, усеяцца чым-н. на паверхні. *Твар пакрыўся чырванню. Трава пакрылася расой.* ‖ *незак.* **пакрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАКРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак.* **1.** *гл.* крыць. **2.** *каго-што.* Пакласці, накласці зверху на каго-, што-н. *П. сцены слоем фарбы.* **3.** *каго-што.* Запоўніць, усеяць чым-н. на паверхні. *Хмары пакрылі неба. Цела пакрыта сыпам.* **4.** *што.* Пра гукі: заглушыць, зрабіць нячутным. *Гром апладысментаў пакрыў апошнія словы прамоўцы.* **5.** *што.* Кампенсаваць, замяніць чым-н. *П. растрату. П. выдаткі.* **6.** *каго-што.* Дапамагчы ўтаіць, схаваць, не выдаўшы чый-н. учынак. *П. чыю-н. віну.* **7.** *што.* Пераадолець перамяшчэннем. *Лыжнік пакрыў двухкіламетровую дыстанцыю*

за 10 хвілін. **8.** *што.* У картачнай гульні: паклаўшы вышэйшую карту, вывесці з гульні карту партнёра. *П. валета дамай.* **9.** *каго.* Апладніць (пра жывёл; спец.). ‖ *незак.* **пакрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пакрыццё,** -я, *н.* (да 2, 3, 5, 6, 7, 8 і 9 знач.).

ПАКРЫШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Чахол з тоўстай гумы, які нацягваецца на камеру веласіпеда, аўтамашыны і пад., а таксама скураны чахол, які нацягваецца на гумавую камеру мяча. *Гумавая п.* ‖ *прым.* **пакрышачны,** -ая, -ае.

ПАКРЫШЫЦЦА *гл.* крышыцца.

ПАКРЫШЫЦЬ, -рышу, -рышыш, -рышыць; -рышаны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Трохі раскрышыць. *П. птушкам хлеба.* **2.** Нарэзаць дробнымі кавалачкамі. *П. на скрылікі бульбу.*

ПАКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Міжнародны дагавор. *П. аб ненападзенні.*

ПАКУДЛАЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* кудлаціцца, -ць.

ПАКУЛЛЕ, -я, *н.* Грубае валакно, якое адходзіць пры апрацоўцы льну, канапель. *Заканапаціць шчыліны пакуллем.* ‖ *прым.* **пакуллевы,** -ая, -ае.

ПАКУЛЬ. **1.** *прысл.* На працягу некаторага часу. *Пастой п. тут. П. нічога не вядома.* **2.** *злуч.* На працягу таго часу як. *П. дзяўчына вучыцца, трэба ёй дапамагаць.* **3.** *злуч.* Да той пары як. *Не пайду да таго часу, п. не скончу работы.* ◊ **Пакуль што** (разм.) — пакуль (у 1 знач.), незалежна ад таго, што можа здарыцца потым. *Пакуль што мы тут усім задаволены.*

ПАКУМІЦЦА *гл.* куміцца.

ПАКУНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Загорнутыя ў што-н. рэчы. *П. кніг.*

ПАКУПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пабыць у вадзе, купаючыся. *П. ў рацэ.*

ПАКУПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Купленая рэч. *Паказаць новую пакупку.*

ПАКУПНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Чалавек, які купляе што-н. ‖ *ж.* **пакупніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пакупніцкі,** -ая, -ае.

ПАКУПНЫ, -ая, -ое. **1.** Які звязаны з магчымасцямі купляць. *Пакупная здольнасць насельніцтва.* **2.** Такі, як пры куплі (пра цану). *Грошы, заплочаныя за будынак, залічваюцца ў кошт пакупной цаны.*

ПАКУРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Курыць, не спяшаючыся, час ад часу, пакрыху. *П. на прызбе.*

ПАКУРЫЦЬ, -куру, -курыш, -курыць; *зак.* **1.** Правесці некаторы час, курачы. **2.** *што.* Скурыць усё, многае. *П. усе папяросы.*

ПАКУСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Укусіць у многіх месцах ці некалькі разоў. **2.** Скусаць. *Хлопчыка пакусалі пчолы.*

ПАКУСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Кусаць мала, калі-нікалі. *Нервова п. цыгарэту.*

ПАКУТА, *ДМ* -куце, *мн.* -ы, -кут, *ж.* Вялікая фізічная або душэўная мука. *Вочы, поўныя пакуты. Душэўныя пакуты.*

ПАКУТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак.* **1.** Цярпець пакуты. *П. ад зубнога болю.* **2.** Пераносіць якія-н. нягоды, цяжкасці. *П. ад беззямелля.*

ПАКУТЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які прычыняе пакуты, мукі. *П. кашаль. Пакутлівае пытанне.* **2.** Які выяўляе пакуту, муку; выкліканы пакутай, мукай. *П. твар. Пакутлівыя слёзы.* ‖ *наз.* **пакутлівасць,** -і, *ж.*

ПАКУТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які перанёс або пераносіць пакуты. *Пакутнікі канцлагераў.* ‖ *ж.* **пакутніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пакутніцкі,** -ая, -ае.

ПАКУТНЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і пакутлівы (у 1 знач.). *П. боль.* **2.** Які пераносіць, церпіць пакуты. *П. чалавек.*

ПАЛАВЕЦКІ *гл.* полаўцы.

ПАЛАВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* **1.** Набываць палавы колер. *Палавее ячмень.* **2.** Вызначацца сваім бледна-жоўтым колерам. *Неба палавела.* ‖ *зак.* **запалавець,** -ее.

ПАЛАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Вузкі доўгі дыванок з грубай тканіны, які рассцілаецца на падлозе.

ПАЛАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Адна з дзвюх роўных частак, якія разам складаюць цэлае. *П. памідора. П. справы. П. зімы прайшла. Першая п. гульні* (у спорце). **2.** Сярэдзіна якой-н. адлегласці, прамежку часу. *Праехаць палавіну дарогі. П. восьмай вечара.* **3.** Асобная частка жылога памяшкання (уст.). *Парадная п. дома.* **4.** Пра жонку (разм. жарт.). *Мая п. ў ад'ездзе.* ‖ *памянш.* **палавінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **палавінны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАЛАВІНЧАТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з дзвюх частак, палавін (спец.). *Палавінчатая цэгла* (бітая). **2.** *перан.* Пазбаўлены цэласнасці, паслядоўнасці, які не даводзіць чаго-н. да канца. *Палавінчатыя меры. Палавінчатае рашэнне.* ‖ *наз.* **палавінчатасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАЛАВЫ[1] *гл.* пол[2].

ПАЛАВЫ[2], -ая, -ое. Які мае бледна-жоўты колер. *Збажына ўжо стала палавой.*

ПАЛАГАДНЕЦЬ *гл.* лагаднець.

ПАЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -ладзіш, -ладзіць; *зак., з кім.* Прыйсці да ладу, наладзіць узаемаразуменне, магчымасць сумеснага жыцця, дзейнасці. *П. з суседзямі.*

ПАЛАЖЫЦЬ *гл.* класці.

ПАЛАЖЭННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Звод правіл, законаў, якія датычацца чаго-н. *П. аб выбарах.* **2.** Навуковае сцверджанне, сфармуляваная думка. *Асноўныя палажэнні кнігі.*

ПАЛАМАЦЦА, -ЦЬ *гл.* ламацца, -ць.

ПАЛАНІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зрабіць (рабіць) польскім па мове, звычаях. ‖ *наз.* **паланізацыя,** -і, *ж.*

ПАЛАНІЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або выраз, запазычаныя з польскай мовы або пабудаваныя паводле польскага ўзору.

ПАЛАНІЦЬ, -ланю, -лоніш, -лоніць; -ланёны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Узяць (браць) у палон (высок. і ўст.). *П. варожую армію.* **2.** *перан., каго (што).* Зачараваць (зачароўваць), захапіць (захапляць). *П. чароўным голасам.* ‖ *наз.* **паланенне,** -я, *н.*

ПАЛАНКІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* На Усходзе: сродак перамяшчэння ў выглядзе ўмацаванага на доўгіх шастах крытага крэсла або ложа, якое пераносіцца насільшчыкамі.

ПАЛАНЦІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Футравая або аксамітавая жаночая наплечная накідка, а таксама вялікая і шырокая хустка. *Сабаліны п.* ‖ *прым.* **паланцінавы,** -ая, -ае.

ПАЛАНЭЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Польскі ўрачысты танец-шэсце, а таксама музыка ў яго рытме.

ПАЛАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Двухбаковы дыван без ворсу. ‖ *прым.* **паласны,** -ая, -ае.

ПАЛАСА, -ы, *мн.* палосы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) паласы, -лос, *ж.* **1.** Доўгі роўны след (у малюнку, у чарцяжы, на якой-н. паверхні і пад.), стужка, доўгая вузкая частка якой-н. прасторы. *Чырвоныя і сінія палосы на хустцы. П. на целе ад удару. П. дыму.* **2.** Працяглы ўчастак чаго-н., пояс. *Глеістая п. Прыфрантавая п.* **3.** У старой вёсцы: невялікі вузкі ўчастак ворнай зямлі сялянскага надзелу. **4.** Старонка ў наборы, у друкаваным выданні (спец.). *Газетная п.* **5.** *перан.* Прамежак часу, перыяд. *Самая шчаслівая п. яго жыцця.* **6.** *перан.* Настрой, стан. *Змрочная п. найшла на яго.* ‖ *памянш.* **палоска,** -і, *ДМ* -лосцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.). *Тканіна ў палоску.* ‖ *прым.* **палосны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **паласны,** -ая, -ое (да 1 і 4 знач.; спец.).

ПАЛАСАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* ласавацца, -ць.

ПАЛАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; *незак.* **1.** *што.* Рэзаць на палосы (спец.). *П. жалеза.* **2.** *каго-што.* Біць, пакідаючы рубцы, палосы на целе (разм.). ‖ *зак.* **спаласаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 2 знач.) *і* **распаласаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **паласаванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПАЛАСАВЫ, -ая, -ое (спец.). Які выпрабляецца ў выглядзе палос ці служыць для вырабу іх. *Паласавое жалеза. П. стан.*

ПАЛАСАТЫ, -ая, -ае. Пакрыты палосамі; з афарбоўкай у палоску. *Паласатая тканіна. Паласатыя шпалеры.* ‖ *наз.* **паласатасць,** -і, *ж.*

ПАЛАСКАЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для мыцця кубкаў, шклянак і пад.

ПАЛАСКАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* паласкаць. **2.** Лекавая вадкасць, якой палошчуць горла, рот. *Цёплае п.*

ПАЛАСКАЦЦА, -лашчуся, -лошчашся, -лошчацца; -лашчыся; *незак.* **1.** Плюхацца ў вадзе, купаючыся. *Дзеці палошчуцца ў возеры.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Трапятацца на ветры. *Палошчуцца сцягі.*

ПАЛАСКАЦЬ, -лашчу, -лошчаш, -лошча; -лашчы; -ласканы; *незак., што.* **1.** Прамываць пасля мыцця, апускаючы ў чыстую ваду. *П. бялізну.* **2.** Прамываць для ачысткі, дэзінфекцыі або з лячэбнай мэтай. *П. рот пасля яды. П. горла.* ‖ *зак.* **выпаласкаць,** -лашчу, -лашчаш, -лашча; -лашчы; -ласканы (да 1 знач.), **адпаласкаць,** -лашчу, -лошчаш, -лошча; -лашчы; -ласканы (да 1 знач.) *і* **прапаласкаць,** -лашчу, -лошчаш, -лошча; -лашчы; -ласканы. ‖ *наз.* **паласканне,** -я, *н.*

ПАЛАСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак., каго-што* (разм.). Ударыць чым-н. доўгім, вузкім, што звычайна пакідае след у выглядзе вузкай паласы. *П. нагайкай па спіне. П. нажом. П. з аўтамата* (перан.). *Яе словы палаcнулі па сэрцы* (перан.).

ПАЛАТА[1], -ы, *ДМ* -лаце, *мн.* -ы, -лат, *ж.* **1.** Вялікі, пышна аздоблены будынак, памяшканне (уст.). *Княжацкія палаты.* **2.** Асобны пакой у бальніцы, лячэбнай установе. *Шпітальная п.* ‖ *прым.* **палатны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАЛАТА[2], -ы, *ДМ* -лаце, *мн.* -ы, -лат, *ж.* **1.** Назва прадстаўнічых устаноў у некаторых краінах. *Народная п. Ніжняя п.* (першая заканадаўчая інстанцыя). *Верхняя п.* (вышэйшая заканадаўчая інстанцыя). *П. абшчын і п. лордаў* (ніжняя і верхняя палаты англійскага парламента). **2.** Назва некаторых дзяржаўных устаноў. *Кніжная п. П. мер і вагі.*

ПАЛАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Часовае памяшканне з нацягнутай на каркас тканіны, скуры. *Раскінуць палаткі.* **2.** Лёгкая пабудова з прылаўкам для дробнага гандлю. *Хлебная п.* ‖ *прым.* **палатачны,** -ая, -ае *і* **палаткавы,** -ая, -ае. *Палатачны гарадок* (часовы пасёлак з палатак).

ПАЛАТКІ, -так. У старой сялянскай хаце: насціл з дошак для спання, які робіцца на высокім узроўні ад падлогі паміж печчу і сцяной, палаці.

ПАЛАТНО, -а, *мн.* -лотны, -аў, -лацён *і* -лоцен, *н.* **1.** Гладкая льняная тканіна асобага перапляцення. *Кужэльнае, зрэбнае п. Штапельнае п.* (штапельная тканіна такога перапляцення). *Збялець як п.* (стаць вельмі бледным). **2.** Паласа, стужка ў механізме. *П.*

транспарцёра. **3.** Карціна (звычайна на матэрыі асобага перапляцення). *Выстаўка лепшых палотнаў беларускіх мастакоў. Шырокае гістарычнае п.* (перан.: пра літаратурны твор, які апісвае гістарычныя падзеі). **4.** Дарожны насып, аснова для верхняга пакрыцця дарогі (спец.). *П. чыгункі.* **5.** Плоская тонкая частка чаго-н. (спец.). *П. касы. П. пілы.* ‖ *прым.* **палатняны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Палатняная кашуля* (з палатна). *Палатняная вытворчасць. Палатнянае перапляценне* (з роўным чаргаваннем нітак асновы і утку).

ПАЛАЎЧАНКА *гл.* полаўцы.

ПАЛАХЛІВЫ, -ая, -ае. Які лёгка палохаецца, усяго баіцца; які выражае спалох. *П. позірк. Палахліва* (прысл.) *азірацца. Палахлівыя цені* (перан.: мітуслівыя, дрыготкія). ‖ *наз.* **палахлівасць,** -і, *ж.*

ПАЛАЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вялікі і пышны будынак, які звычайна выдзяляецца сваёй архітэктурай. **2.** Такі будынак, які з'яўляецца месцазнаходжаннем манарха і яго сям'і. *Царскі п.* **3.** У спалуч. з *Р* азначае: вялікі будынак шырокага грамадскага прызначэння. *П. піянераў. П. спорту.* ‖ *прым.* **палацавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАЛАЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *В* палацёра. Работнік, які націрае паркетныя падлогі. **2.** *В* палацёр. Бытавая машына для націрання паркетнай падлогі. *Электрычны п.* ‖ *прым.* **палацёрскі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **палацёрны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАЛАЦЁРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* палацёр. **2.** Які мае адносіны да працы палацёра, да націрання падлогі. *Палацёрныя работы. Палацёрная шчотка.*

ПАЛАЦІ, -яў (уст.). Тое, што і палаткі.

ПАЛАЦІЦЬ *гл.* лаціць.

ПАЛАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Гарэць яркім полымем. *Палаюць дровы ў печы.* **2.** *перан.* Станавіцца чырвоным, гарачым ад прыліву крыві. *Твар палаў.* **3.** *перан., чым.* Быць ахопленым якім-н. пачуццём, быць узбуджаным. *П. каханнем да каго-н.*

ПАЛАЦЬ[2] *гл.* апалаць.

ПАЛАЧКА *гл.* палка.

ПАЛАЧКАПАДОБНЫ, -ая, -ае (спец.). Які па форме нагадвае палачку, кароткую рыску. *Палачкападобныя бактэрыі.*

ПАЛАЧНЫ *гл.* палка.

ПАЛАШ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Халодная ручная зброя з доўгім прамым клінком. ‖ *прым.* **палашны,** -ая, -ае.

ПАЛАЯЦЦА *гл.* лаяцца.

ПАЛЕА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да старажытных эпох, да глыбокай старажытнасці, напр. *палеаазіяты, палеаазіяцкі;* 2) які мае адносіны да палеанталогіі, палеанталагічны, напр. *палеабатаніка, палеазаалогія;* 3) які мае адносіны да вывучэння глыбокай старажытнасці, напр. *палеапаталогія, палеарэнтгеналогія, палеафіталогія.*

ПАЛЕАГРАФІЯ, -і, *ж.* Навука аб развіцці пісьменства і старажытных рукапісах, мэта якой вызначыць час і месца іх узнікнення паводле знешняга выгляду і пісьма. ‖ *прым.* **палеаграфічны,** -ая, -ае.

ПАЛЕАЗАЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялізная выкапнёвая яшчарка.

ПАЛЕАЗОЙСКІ, -ая, -ае: **палеазойская эра** (спец.) — эра геалагічнай гісторыі Зямлі, якая суадносіцца з існаваннем старажытнейшай групы адкладаў горных парод.

ПАЛЕАЛІТ, -у, *М* -ліце, *м.* Ранні перыяд каменнага веку (да 10 тысячагоддзя да н.э.). ‖ *прым.* **палеалітычны,** -ая, -ае.

ПАЛЕАНТАЛОГІЯ, -і, *ж.* Навука аб акамянелых выкапнёвых жывёлінах і раслінах. ‖ *прым.* **палеанталагічны,** -ая, -ае.

ПАЛЕАНТОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па палеанталогіі.

ПАЛЕВЫ[1], -ая, -ае. Бледна-жоўты з ружовым адценнем.

ПАЛЕВЫ[2] *гл.* паля.

ПАЛЕГЛЫ, -ая, -ае. Які прыгнуўся сцяблом да зямлі (пераважна пра збожжавыя расліны). *Палеглая збажына.* ‖ *наз.* **палегласць,** -і, *ж.* (спец.). *П. жыта.*

ПАЛЕГЧЫ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ляжа; -ляжам, -ляжаце, -лягуць; палёг, -лягла *і* -легла, -лягло *і* -легла; *зак.* **1.** Легчы (пра многіх). *Дзеці палеглі спаць.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв.*). Прыгнуцца сцяблом да зямлі (пра злакі). *Жыта палягло.* **3.** *перан.* Загінуць, быць забітым (пра многіх). *У тым баі палягло многа салдат.* ‖ *незак.* **палягаць,** -ае (да 2 знач.; спец.); *наз.* **паляганне,** -я, *н.* (да 2 знач.; спец.). *П. пасеваў.*

ПАЛЕГЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць менш цяжкім, аблегчыць. *П. пераправу.* **2.** Змякчыць, паслабіць. *П. боль.* ‖ *незак.* **палягчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **палягчэнне,** -я, *н. і* **палёгка,** -і, *ДМ* -гцы, *ж.*

ПАЛЕЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Трохі, час ад часу ляжаць *П. на печы.*

ПАЛЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; палез, -зла; палезь; *зак.* **1.** Пачаць лезці (у 1, 3 і 7 знач.). *П. на дрэва. Хлапчукі палезлі ў сад. П. біцца. П. ў кішэнь.* **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Пачаць выпадаць (пра валасы, поўсць). *Валасы ўжо палезлі.*

ПАЛЕМІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; *незак., з кім-чым.* Весці палеміку. *П. з дакладчыкам.*

ПАЛЕМІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Спрэчка пры абмеркаванні, высвятленні навуковых, літаратурных, палітычных пытанняў. *Вострая палітычная п.*

ПАЛЕМІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ўмее ці любіць палемізаваць. ‖ *ж.* **палемістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАЛЕМІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да палемікі, уласцівы для палемікі. *П. тон.* **2.** Які заключае ў сабе палеміку. *Палемічная літаратура.* ‖ *наз.* **палемічнасць,** -і, *ж.*

ПАЛЕНА, -а, *мн.* -ы, -лен, *н.* **1.** Кавалак распілаванага і рассечанага бервяна на паліва. *Асінавае п.* **2.** *перан.* Непаваротлівы, тупы чалавек (лаянк.). ‖ *памянш.* **паленца,** -а, *мн.* -ы, -аў.

ПАЛЕНАВАЦЦА *гл.* ленавацца.

ПАЛЕННЕ[1] *гл.* паліць[1].

ПАЛЕННЕ[2], -я, *н., зб.* Палены. *Злажыць п. пад навес.*

ПАЛЕОГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па палеаграфіі.

ПАЛЕПШАЦЬ *гл.* лепшаць.

ПАЛЕПШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Стаць лепшым. *Здароўе палепшылася. Надвор'е палепшылася.* ‖ *незак.* **паляпшацца,** -аецца. ‖ *наз.* **паляпшэнне,** -я, *н. і* **палепшанне,** -я, *н.*

ПАЛЕПШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Зрабіць лепшым. *П. якасць прадукцыі. П. настрой.* ‖ *незак.* **паляпшаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **паляпшэнне,** -я, *н. і* **палепшанне,** -я, *н.*

ПАЛЕТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Участак поля, які выкарыстоўваецца пад пасевы. *Кукурузныя палеткі.* ‖ *прым.* **палетачны,** -ая, -ае *і* **палеткавы,** -ая, -ае.

ПАЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* **1.** Адна з пяці рухомых канцавых частак кісці рукі, ступні нагі (у чалавека) або лапы (у жывёлы). *Безыменны палец.* **2.** У машынах, механізмах і пад.: замацаваная дэталь у выглядзе акруглага стрыжня (спец.). ◊ **Па пальцах пералічыць** *каго-што* (разм.) — назваць (пра невялікую колькасць каго-, чаго-н.). **Праз пальцы глядзець** *на каго-што* (разм. неадабр.) — свядома не заўважаць чаго-н. недазволенага. **Палец аб палец не ўдарыць** або **пальцам не паварушыць** (разм. неадабр.) — нічога не зрабіць. **Як свае пяць пальцаў ведаць** *каго-што* (разм.) — ведаць вельмі добра. **Пальцам паказваць** *на каго-што* (разм.) — указваць, звяртаць асобую ўвагу на каго-, што-н. **Вакол** або **кругом пальца абвесці** *каго* (разм.) — спрытна ашукаць. **Пальца ў рот не кладзі** *каму* (разм.) — пра чалавека, які не ўпусціць выпадку выкарыстаць у сваіх інтарэсах промах, даверлівасць іншага. **З пальца высасаць** або **высмактаць** (разм.) — выдумаць, сказаць без належных падстаў. ‖ *памянш.* **пальчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **пальцавы,** -ая, -ае. *П. сустаў.*

ПАЛЁГКА, -і, *ДМ* -гцы, *мн.* -і, -гак, *ж.* **1.** *гл.* палегчыць. **2.** Стан лёгкасці, вызвалення ад чаго-н. *Адчуць палёгку.*

ПАЛЁТ, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рух, перамяшчэнне па паветры. *П. ракеты. П. на Марс. П. думкі* (перан.). *Птушка высокага палёту* (перан.: пра чалавека, які займае важнае становішча; разм. іран.). ‖ *прым.* **палётны,** -ая, -ае (спец.). *Палётная вага* (вага лятальнага апарата, гатовага да палёту).

ПАЛЁЎКА, -і, *ДМ* -лёўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* Жывёліна атрада грызуноў, падобная на мыш.

ПАЛІ... (*гл.* **полі...**). Першая частка складаных слоў, якая ўжыв. замест «полі...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *палітэхнікум, паліглот, паліклініка.*

ПАЛІВА, -а, *н.* Гаручае рэчыва, якое дае цяпло і з'яўляецца крыніцай атрымання энергіі. *Цвёрдае п.* (дровы, вугаль). *Вадкае п.* (нафта) ‖ *прым.* **паліўны,** -ая, -ае. *Паліўныя рэсурсы.*

ПАЛІВА, -ы, *ж.* (спец.). Шклопадобная маса, якой пакрываюць керамічныя вырабы. ‖ *прым.* **паліўны,** -ая, -ае.

ПАЛІВАЛЬНЫ, ПАЛІВАННЕ *гл.* паліць[2].

ПАЛІВАНЫ, -ая, -ае. Пакрыта палівай. *П. збанок.*

ПАЛІВАЦЬ *гл.* паліць[2].

ПАЛІВАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Тое, што і лейка (у 2 знач.).

ПАЛІВАЧНЫ *гл.* паліць[2].

ПАЛІГАМІЯ, -і, *ж.* (спец.). Форма шлюбу ў некаторых плямён і народаў, пры якой мужчына можа мець некалькі жонак, мнагашлюбнасць. ‖ *прым.* **палігамны,** -ая, -ае.

ПАЛІГЛОТ, -а, *М* -лоце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ведае многа моў. *Ф.Скарына быў паліглотам.*

ПАЛІГОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі спецыяльна абсталяваны ўчастак сушы або мора для выпрабавання розных відаў зброі, для баявых вучэнняў. *Артылерыйскі п. Вучэбны п.* ‖ *прым.* **палігонны,** -ая, -ае.

ПАЛІГРАФІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па паліграфіі. ‖ *ж.* **паліграфістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАЛІГРАФІЯ, -і, *ж.* Галіна тэхнікі, прамысловасць, якая занята друкаваннем кніг, газет і пад. ‖ *прым.* **паліграфічны,** -ая, -ае.

ПАЛІКЛІНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *мн.* -і, -нік, *ж.* Медыцынская ўстанова з урачамі розных спецыяльнасцей для тых хворых, якія прыхо-

дзяць сюды або для дапамогі дома. *Раённая п. Дзіцячая п.* ‖ *прым.* **паліклінічны**, -ая, -ае.

ПАЛІМЕ́РЫ, -аў, *адз.* палімер, -а, *м.* Высокамалекулярныя хімічныя злучэнні, якія складаюцца з аднародных, што паўтараюцца, груп атамаў і шырока прымяняюцца ў тэхніцы. *Прыродныя п.* ‖ *прым.* **палімерны**, -ая, -ае. *Палімерныя матэрыялы.*

ПАЛІНЯ́ЛЫ, -ая, -ае. Які выцвіў, страціў свежасць фарбаў. *Палінялая хустка.*

ПАЛІНЯ́ЦЬ *гл.* ліняць.

ПАЛІП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Марская жывёліна, якая не мяняе свайго месцазнаходжання. *Каралавы п.* **2.** Хваравітае ўтварэнне з эпітэлію слізістай абалонкі. *Паліпы ў носе.* ‖ *прым.* **паліпны**, -ая, -ае.

ПАЛІРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Націраючы, надаць люстрана-гладкі выгляд чаму-н. *П. мэблю. П. ногці.* ‖ *зак.* **напаліраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **адпаліраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **паліраванне**, -я, *н. і* **паліроўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*; *прым.* **паліравальны**, -ая, -ае *і* **паліровачны**, -ая, -ае.

ПАЛІСА́НДР, -у, *м.* Каштоўная цвёрдая драўніна некаторых трапічных дрэў. ‖ *прым.* **палісандравы**, -ая, -ае. *Палісандравае дрэва.*

ПАЛІСМЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Англіі, ЗША і некаторых іншых краінах: паліцэйскі.

ПАЛІТ... Скарачэнне ў знач. палітычны, напр. *палітаддзел, палітзаняткі, палітінфармацыя, палітэканомія.*

ПАЛІТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае палітычную сістэму і палітычнае жыццё, праблемы ўнутранай палітыкі і міжнародных зносін. ‖ *прым.* **паліталагічны**, -ая, -ае.

ПАЛІТКАТАРЖА́НІН, -а, *мн.* -жане, -жан, *м.* Рэвалюцыянер, які адбываў царскую катаргу ў перадрэвалюцыйнай Расіі. ‖ *ж.* **паліткатаржанка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПАЛІТО́, *нескл., н.* Верхняя вопратка, звычайна ніжэй за калені. *Скуранае п. Мужчынскае п.* ‖ *прым.* **паліто́вы**, -ая, -ае (спец.).

ПАЛІТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па паліталогіі.

ПАЛІ́ТРА, -ы, *ж.* **1.** Дошчачка, на якой мастак змешвае фарбы. **2.** *перан.* Падбор фарбаў у карціне, колеравая гама. **3.** *перан.* Сукупнасць выяўленчых сродкаў мастака. *Багатая п. пісьменніка.*

ПАЛІТРУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Асоба ваенна-палітычнага саставу, якая кіравала палітычнай работай у падраздзяленнях вайсковых часцей Савецкай Арміі (да 1942 г.). *П. роты.*

ПАЛІТУ́РА, -ы, *ж.* Спіртавы лак, які выкарыстоўваецца для паліроўкі. ‖ *прым.* **палітурны**, -ая, -ае.

ПАЛІ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Палітычны дзеяч, асоба, якая займаецца пытаннямі палітыкі; знаўца палітыкі. *Дальнабачны п.*

ПАЛІ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Дзейнасць органаў дзяржаўнай улады і дзяржаўнага кіравання, якая адлюстроўвае грамадскі лад і эканамічную структуру краіны, а таксама дзейнасць грамадскіх класаў, партый і інш. класавых арганізацый, грамадскіх груповак, якая вызначаецца іх інтарэсамі і мэтамі. *Міжнародная п. П. мірнага суіснавання.* **2.** Падзеі і пытанні грамадскага, дзяржаўнага жыцця. *Цікавіцца палітыкай. Бягучая п.* **3.** Характар дзеянняў, накіраваных на дасягненне таго, што вызначае адносіны з людзьмі (разм.). *Хітрая п. ў вас, мы яе навылёт бачым.* ‖ *прым.* **палітычны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Палітычная актыўнасць мас. П. дзеяч. Палітычныя навукі. П. кругагляд.*

ПАЛІТЫКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард.). Беспрынцыповы палітычны дзеяч, а таксама наогул спрытны і беспрынцыповы дзялок. ‖ *прым.* **палітыканскі**, -ая, -ае.

ПАЛІТЫКА́НСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (пагард.). Быць палітыканам. ‖ *наз.* **палітыканства**, -а, *н.*

ПАЛІТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* палітыка. **2.** Дзяржаўна-прававы. *Палітычная арганізацыя грамадства. П. лад.* **3.** Тактычны і лоўкі, умелы ў абыходжанні, дыпламатычны (разм.). *П. чалавек.* ○ **Палітычная эканомія** — навука, якая вывучае грамадскія адносіны ў працэсе вытворчасці і размеркавання матэрыяльных даброт, а таксама эканамічныя законы, што кіруюць гэтымі адносінамі. *Палітычная эканомія капіталізму.* ‖ *наз.* **палітычнасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

ПАЛІТЭКАНО́МІЯ, -і, *ж.* Скарачэнне: палітычная эканомія. ‖ *прым.* **палітэканамічны**, -ая, -ае.

ПАЛІТЭ́ХНІКУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сярэдняя політэхнічная навучальная ўстанова.

ПАЛІ́ЎКА *гл.* паліць[2].

ПА́ЛІЎНЫ *гл.* па́ліва.

ПАЛІ́ЎНЫ *гл.* палі́ва.

ПАЛІЎНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які мае патрэбу ў паліўцы. *Паліўныя землі.* **2.** Заснаваны на штучным арашэнні. *Паліўное земляробства.*

ПА́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Старажытная зброя — цяжкая дубіна з патоўшчаным канцом.

ПАЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* **1.** Прымацаваная да сцяны або зробленая ў сцяне, шафе гарызантальная дошка для розных прадметаў (кніг, пасуды і інш.). **2.** Месца для ляжання ў пасажырскім вагоне. *Верхняя п.* **3.** Тое, што і адвал[1] (у 3 знач.). ‖ *памянш.* **палі́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **палі́чны**, -ая, -ае.

ПАЛІЦА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (пагард.). У час Вялікай Айчыннай вайны ў акупіраваных раёнах: здраднік з мясцовага насельніцтва, які служыў у фашысцкай паліцыі.

ПАЛІЦМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Начальнік паліцыі ў буйных гарадах царскай Расіі, а таксама ў некаторых інш. дзяржавах. ‖ *прым.* **паліцмайстарскі**, -ая, -ае.

ПАЛІ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., па́ліцца; *незак.* Пра печ: мецца у сабе раскладзены агонь. *У кухні палілася пліта.*

ПАЛІ́ЦЦА[2], -лью́ся, -лье́шся, -лье́цца; -льёмся, -льяце́ся, -лью́цца *і* -лію́ся, -ліе́шся, -ліе́цца; -ліёмся, -ліяце́ся, -лію́цца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся; -лі́ся; *зак.* **1.** *гл.* паліць[2]. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць ліцца. *З гор паліліся ручаі.*

ПАЛІ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** У некаторых краінах: адміністратыўны орган аховы дзяржаўнай бяспекі і грамадскага парадку. **2.** *зб.* Асобы, якія служаць у гэтым органе. ‖ *прым.* **паліцэйскі**, -ая, -ае. *П. чын. Атрад паліцэйскіх* (наз.). *Паліцэйскія метады кіравання* (перан.: якія апіраюцца на насілле).

ПАЛІ́ЦЬ[1], палю́, па́ліш, па́ліць; па́лены; *незак.* **1.** *каго-што.* Знішчаць агнём. *П. паперу.* **2.** *што.* Прымушаць гарэць (для асвятлення, ацяплення). *П. дровы.* **3.** *што.* Запальваць (крыніцу асвятлення; разм.). *П. святло.* **4.** *у чым* і *што.* Распальваць і падтрымліваць агонь у печы; абаграваць памяшканне, раскладваючы агонь у печы, пліце і пад. *П. у печы* або *печ. П. лазню.* **5.** *што.* Апрацоўваць агнём, жарам, абпальваць (разм.). *П. цэглу.* **6.** *каго-што.* Дзеяннем чаго-н. гарачага, едкага ці халоднага выклікаць апёк, адчуванне апёку. *Сонца паліла нясцерпна. Мароз паліць твар.* **7.** *перан., каго-што.* Трывожыць, мучыць. *Смутак паліць душу.* ‖ *зак.* **спаліць**, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -па́лены (да 1 і 2 знач.); *наз.* **спале́нне**, -я, *н.* (паводле 1 знач.). ‖ *наз.* **пале́нне**, -я, *н.* (да 4 і 5 знач.).

ПАЛІ́ЦЬ[2], -лью́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць *і* -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ло́; -лі́; -лі́ты; *зак.* **1.** Пачаць ліць[1]. *Паліў буйны дождж.* **2.** *каго-што.* Намачыць, арасіць. *П. грады. П. сябе вадой.* ‖ *незак.* **палі́ваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *звар.* **палі́цца**, -лью́ся, -лье́шся, -лье́цца; -льёмся, -льяце́ся, -лью́цца *і* -лію́ся, -ліе́шся, -ліе́цца; -ліёмся, -ліяце́ся, -лію́цца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся (да 2 знач.); *незак.* **палі́вацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **палі́ванне**, -я, *н.* (да 2 знач.), **палі́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.). *Паліўка вуліц.* ‖ *прым.* **палі́вачны**, -ая, -ае (спец.) *і* **палі́вальны**, -ая, -ае (спец.). *Палівачныя машыны. Палівальная ўстаноўка.*

ПАЛІЦЭ́ЙСКІ *гл.* паліцыя.

ПАЛІЧЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* лічыцца, -ць.

ПАЛІШЫНЕ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Камічны персанаж французскага народнага лялечнага тэатра. *Сакрэт палішынеля* (сакрэт, які ўсім вядомы, уяўная тайна; жарт.).

ПАЛІЯТЫ́Ў, -тыву, *м.* (кніжн.). Лякарства або наогул сродак, які дае толькі часовую палёгку; паўмера. ‖ *прым.* **паліяты́ўны**, -ая, -ае.

ПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Зрэзаны тонкі ствол або тоўстая галіна без сукоў, што ўжыв. як апора пры хадзьбе і для іншых мэт, а таксама ўвогуле прадмет такой формы. *Ісці, абапіраючыся на палку. Сукаватая п. Лыжныя п. Палкі ў колы ўстаўляць* (перан.: свядома перашкаджаць якой-н. справе). ◊ **З-пад палкі** (разм.) — пад прымусам. **Палка з двума канцамі** — гаворыцца пра тое, што можа скончыцца і добра і дрэнна. ‖ *памянш.* **па́лачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* *П.-выручалачка* (перан.: пра таго, хто заўсёды дапамагае, выручае; разм.). ○ **Палачка Коха** — туберкулёзная бацыла. ‖ *прым.* **па́лачны**, -ая, -ае. *Палачная дысцыпліна* (перан.: пра дысцыпліну, якая падтрымліваецца жорсткімі мерамі).

ПАЛКАВО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* (высок.). Военачальнік, ваенны правадыр. *Славуты п.* ‖ *прым.* **палкаво́дчы**, -ая, -ае. *П. геній.*

ПАЛКАВЫ́ *гл.* полк.

ПА́ЛКІ, -ая, -ае. **1.** Прасякнуты моцным пачуццём. *П. парыў. Палкая прамова.* **2.** Які вельмі захапляецца чым-н., цалкам аддаецца якой-н. справе. *П. агітатар. П. змагар за нацыянальнае адраджэнне.* **3.** Вельмі страсны, гарачы. *П. позірк.* ‖ *наз.* **па́лкасць**, -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

ПАЛКО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Афіцэрскае званне, чын, рангам вышэйшы за падпалкоўніка і ніжэйшы за генерал-маёра, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **палко́ўніцкі**, -ая, -ае.

ПАЛО́ВА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і палавіна (у 1, 2 і 3 знач.).

ПАЛО́ЗЗЕ, -я, *н., зб.* Палазы саней.

ПАЛО́ЙКА, -і, *ДМ* -лойцы, *мн.* -і, -ло́ек, *ж.* Жменя атрапанага або ачэсанага лёну.

ПАЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* **1.** Нары паміж печчу і супрацьлеглай сцяной уздоўж глухой сцяны ў сялянскай хаце. **2.** Узвышэнне ў выглядзе шырокай паліцы ў лазні, на якім парацца.

ПАЛО́ЛЬНЫ *гл.* палоць.

ПАЛО́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца полівам чаго-н. ‖ *ж.* **пало́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАЛО́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** *гл.* ламаць. **2.** Паламанае месца, пашкоджанне. *Ліквідаваць паломку.*

ПАЛО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Багамолец, які вандруе па святых мясцінах. ‖ *ж.* **пало́м-**

ніца, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **паломніцкі**, -ая, -ае.

ПАЛО́МНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Вандраванне, падарожжа ў якасці паломніка. **2.** *перан.* Падарожжа, хаджэнне куды-н. вялікай колькасцю наведвальнікаў, каб азнаёміцца з якімі-н. славутасцямі, а таксама да славутай асобы (іран.). *Пачалося сапраўднае п. да раскапанага старажытнага помніка архітэктуры.* ‖ *прым.* **паломніцкі**, -ая, -ае.

ПАЛО́МНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Ажыццяўляць паломніцтва да святых мясцін.

ПАЛО́Н, -у, *м.* Няволя, у якой знаходзіцца чалавек, захоплены ворагам у час вайны. *Трапіць у п. У палоне старых уяўленняў* (перан.).

ПАЛО́НІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і апалонік[1].

ПАЛО́НІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і апалонік[2].

ПАЛО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Незамерзлае або ўжо расталае месца на ледзяной паверхні ракі, возера. *Конь праваліўся ў палонку.* **2.** Адтуліна, прасечаная ў лёдзе ракі, возера і пад. *Лавіць рыбу ў палонцы.*

ПАЛО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і палонны. ‖ *ж.* **пало́нніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **палонніцкі**, -ая, -ае.

ПАЛО́ННЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў палоне. *П. салдат. Узяць многа палонных* (наз.).

ПАЛО́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца, *зак.* Лопнуць (пра многія прадметы). *Шклянкі палопаліся.*

ПАЛО́СА, -ы, *мн.* -ы, -ло́с, *ж.* Тое, што і паласа (у 1, 2 і 3 знач.). ‖ *памянш.* **пало́ска**, -і, *ДМ* -ло́сцы, *мн.* -і, -сак.

ПАЛО́СКА *гл.* паласа *і* палоса.

ПАЛО́СНЫ *гл.* паласа.

ПАЛО́ТНІШЧА, -а, *мн.* -ы, -нішч *і* -нішчаў, *н.* Адрэзак тканіны на ўсю шырыню сатканага кавалка. *Стол прэзідыума быў накрыты чырвоным палотнішчам. П. сцяга.*

ПАЛО́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Даходзіць да стану страху, баяцца. ‖ *зак.* **спало́хацца**, -аюся, -аешся, -аецца *і* **напало́хацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАЛО́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго (што).* Наводзіць страх, боязь. ‖ *зак.* **спало́хаць**, -аю, -аеш, -ае *і* **напало́хаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **пало́ханне**, -я, *н.*

ПАЛО́ЦЬ, палю́, по́леш, по́ле; палі́; по́латы; *незак., што.* Ачышчаць ад пустазелля або выдаляць яго адкуль-н. *П. грады. П. маркрыцу.* ‖ *зак.* **вы́палаць**, -лю, -леш, -ле; -латы. ‖ *наз.* **полі́ва**, -а, *н.* ‖ *прым.* **пало́льны**, -ая, -ае (спец.).

ПА́ЛТУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паўночная прамысловая рыба сямейства камбалавых. ‖ *прым.* **па́лтусавы**, -ая, -ае.

ПА́ЛУБА, -ы, *мн.* -ы, -луб, *ж.* Гарызантальнае перакрыцце ў корпусе судна. *Верхняя, ніжняя п. Выйсці з каюты на палубу.* ‖ *прым.* **па́лубны**, -ая, -ае.

ПАЛУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Тонкі слой волава, якім пакрываюць паверхню металічных вырабаў для засцярогі ад іржы, акіслення.

ПАЛУДЗІ́ЦЬ *гл.* лудзіць.

ПАЛУ́ДНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *незак.* Тое, што і абедаць. ‖ *зак.* **папалу́днаваць**, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй.

ПАЛУ́КАШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Плецены кораб, які ўстаўляецца ў драбіны воза або сані.

ПАЛУ́КАШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Тое, што і палукаш.

ПАЛУ́НДРА, *выкл.* Вокрык, які перасцерагае аб небяспецы (першапачаткова ў маракоў і пажарных: папярэджанне аб небяспецы, якая зыходзіць ад прадмета, што падае зверху).

ПАЛУ́ТАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Грузавая машына грузападымальнасцю 1,5 тоны.

ПАЛУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Атрыманыя за работу грошы, заработная плата. *Месячная п.*

ПАЛЫМНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Ярка гарэць, палаць; знішчацца ў агні. *Хаты палымнелі ў агні.* **2.** Набываць колер полымя; вылучацца колерам полымя, яркай чырвонай афарбоўкай. *На ўсходзе палымнела зара. Палымнее чырвоная рабіна* (перан.). **3.** Пакрывацца румянцам. *Палымнее твар.* **4.** *перан.* Быць ахопленым якім-н. моцным пачуццём. *П. сэрцам. Палымнее агонь помсты.*

ПАЛЫМЯ́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае яркачырвоны колер, колер полымя. *П. захад.* **2.** *перан.* Вельмі палкі, страсны, моцны (высок.). *П. патрыёт. Палымяная прамова.* ‖ *наз.* **палымя́насць**, -і, *ж.*

ПАЛЫ́Н, -у́, *м.* Эфіраносная расліна з дробнымі кветачкамі, з моцным пахам і горкім смакам. ‖ *прым.* **палыно́вы**, -ая, -ае. *П. пах. Палыновая настойка.*

ПАЛЫСЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў лысым, аблыселы.

ПАЛЫСЕ́ННЕ, ПАЛЫСЕ́ЦЬ *гл.* лысець.

ПА́ЛЬМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Паўднёвае вечназялёнае дрэва з прамым негалінастым ствалом і кронай з перыстых або веерападобных лісцяў. *Какосавая п. Фінікавая п. П. першынства* (перан.: перавага ў чым-н. [ад звычаю ў старажытнай Грэцыі ўзнагароджваць пераможцу ў спаборніцтвах пальмавай галінкай]). ‖ *прым.* **па́льмавы**, -ая, -ае. *Пальмавая галіна* (перан.: сімвал міру).

ПАЛЬПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -пава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Робячы медыцынскі агляд, абмацаць (-цваць) якую-н. частку цела. *П. селязёнку.* ‖ *наз.* **пальпава́нне**, -я, *н.* і **пальпа́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **пальпацы́йны**, -ая, -ае.

ПА́ЛЬЦАВЫ *гл.* палец.

ПАЛЬЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Рукавіца з аддзяленнямі для кожнага пальца. *Скураныя пальчаткі. Кінуць пальчатку каму-н.* (таксама перан.: выклікаць на барацьбу, на спаборніцтва — сімвал выкліку на дуэль у мінулым). *Баксёрская п.* (прадмет рыштунку баксёра). *Першая п.* (перан.: пра лепшага баксёра). ‖ *прым.* **пальча́ткавы**, -ая, -ае.

ПА́ЛЬЧАТЫ, -ая, -ае (спец.). Падобны на палец. *Пальчатыя лісты.*

ПА́ЛЬЧЫК *гл.* палец.

ПАЛЮБАВА́ЦЦА *гл.* любавацца.

ПАЛЮБІ́ЦЬ, -люблю́, -лю́біш, -лю́біць; *зак., каго-што.* Адчуць любоў да каго-, чаго-н. *П. дзяўчыну. П. жывапіс.*

ПАЛЮБО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., чый* або *каго.* Мужчына, які знаходзіцца ў пазашлюбнай сувязі з жанчынай.

ПАЛЮБО́ЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Жанчына, якая знаходзіцца ў пазашлюбнай сувязі з мужчынам.

ПАЛЮБО́ЎНЫ, -ая, -ае. Заснаваны на ўзаемнай згодзе, дружалюбны, мірны. *Палюбоўная здзелка. Дамовіліся палюбоўна* (прысл.).

ПА-ЛЮ́ДСКУ, *прысл.* Так, як прынята ва ўсіх, як у іншых людзей. *Жыць па-людску. У вас усё не па-людску.*

ПАЛЮЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што.* Правесці які-н. час, люляючы, калышучы. *П. дзіця.*

ПА́ЛЯ, -і, *ж.* Бервяно, брус, забіты ў грунт для апоры ў збудаваннях. *Забіваць палі. Мост на палях.* ‖ *прым.* **па́левы**, -ая, -ае.

ПАЛЯВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н., на каго-што* або *за кім.* Пошукі і высочванне звяроў, птушак з мэтай знішчэння (на каго-што) або лоўлі (за кім). *П. на ваўкоў. П. за перапёлкамі. П. за варожым снайперам* (перан.). ‖ *прым.* **палява́нічы**, -ая, -ае. *Паляўнічае таварыства. П. сабака. П. промысел.*

ПАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* **1.** *на каго, каго, за кім* і *без дап.* Займацца паляваннем. *П. на ваўкоў. Ён паляваў мядзведзя. П. за перапёлкамі. П. за варожым разведчыкам* (перан.). **2.** *перан., за кім-чым* або *на што.* Старацца раздабыць, атрымаць, украсці што-н. (разм.). *П. за рэдкай кнігай.* **3.** Знаходзіцца ў стане цечкі (пра жывёлу; спец.).

ПАЛЯВЕ́ЦЬ *гл.* лявець.

ПАЛЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па палyводству.

ПАЛЯВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне палявых сельскагаспадарчых культур, а таксама навука аб палявых культурах. ‖ *прым.* **палявóдчы**, -ая, -ае.

ПАЛЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* поле. **2.** Які знаходзіцца або які робіцца ў полі (не ў садзе, не ў лесе, не ў гарах). *Палявыя травы. Палявая мыш. Палявыя работы.* **3.** Які мае адносіны да баявых дзеянняў, паходны. *Палявая артылерыя. Палявая пошта. П. статут. Палявая форма.*

ПАЛЯГА́ННЕ, ПАЛЯГА́ЦЬ *гл.* палегчы.

ПАЛЯГЧА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго.* Вылегчаць, кастрыраваць усіх, многіх.

ПАЛЯГЧА́ЦЬ[2] *гл.* палегчыць.

ПАЛЯГЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* палегчыць. **2.** Стан лёгкасці, вызвалення ад чаго-н. *Адчуць некаторае п.*

ПАЛЯГЧЭ́ЦЬ *гл.* лягчэць.

ПАЛЯЖА́ЦЬ, -ляжу́, -ляжы́ш, -ляжы́ць; -ляжы́м, -лежыце́, -ляжа́ць; -ляжы; *зак.* Прабыць некаторы час лежачы. *П. пасля абеду.*

ПАЛЯ́КІ, -аў, *адз.* -ля́к, -а, *м.* Заходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Польшчы. ‖ *ж.* **по́лька**, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **по́льскі**, -ая, -ае.

ПАЛЯ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ля́н, *ж.* Невялікая, адкрытая прастора сярод лесу, хмызняку. ‖ *памянш.* **паля́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, *ж.* і *памянш.-ласк.* **паля́начка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПАЛЯНДВІ́ЦА, -ы, *ж.* Мяса вышэйшага гатунку з сярэдняй часткі свіной тушы каля хрыбта, якое вэндзяць або вяляць. ‖ *прым.* **паляндві́чны**, -ая, -ае. *Паляндвічная выразка.*

ПАЛЯ́ПАЦЬ *гл.* ляпаць.

ПАЛЯПШАЦЦА, -ЦЬ, ПАЛЯПШЭ́ННЕ *гл.* палепшыцца, -цы.

ПАЛЯ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік палярных экспедыцый, работнік палярных станцый. ‖ *ж.* **паля́рніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да полюса (у 1 і 2 знач.), звязаны з дзейнасцю на полюсе, каля полюса. *П. клімат. Палярная станцыя. Палярныя групы атамаў.* **2.** *перан.* Цалкам супрацьлеглы каму-, чаму-н. (кніжн.). *Палярныя погляды.* ‖ *наз.* **паля́рнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАЛЯРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* Накідка на плечы, якая звычайна трохі не даходзіць да пояса, а таксама верхняя частка паліто, сукенкі ў форме такой накідкі. *Паліто з палярынай.* ‖ *прым.* **палярынны**, -ая, -ае.

ПАЛЯСО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лясны вартаўнік, ляснік. ‖ *прым.* **палясо́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

ПАЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** Прабыць некаторы час у палёце. **2.** Пабегаць да

стомы (разм.). *Хлапчукі палятали, палятали ды змагліся.*

ПАЛЯЎНІЦТВА, -а, *н.* Занятак паляваннем.

ПАЛЯЎНІЧЫ[1], -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто займаецца паляваннем.

ПАЛЯЎНІЧЫ[2] *гл.* паляванне.

ПАЛЯЦЕЦЬ, -лячу, -ляціш, -ляціць; -ляцім, -лецце, -ляцяць; -ляці; *зак.* **1.** *гл.* ляцець. **2.** Пачаць ляцець (у 1, 2, 3, 4 і 5 знач.).

ПАМ... Першая частка складаных слоў са знач. памочнік, напр. *паммайстра, памбух* (памочнік бухгалтара), *памзаг* (памочнік загадчыка).

ПАМАГАТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* **1.** Той, хто памагае каму-н. у чым-н., падручны (у 2 знач.). *Абыдземся без памагатых.* **2.** Прыслужнік, гатовы на любыя дзеянні, учынкі. *Царскія памагатыя.*

ПАМАГЧЫ, -магу, -можаш, -можа; -мог, -магла, -ло; -мажы; *зак., каму.* Тое, што і дапамагчы. *П. грашамі. П. пабудавацца. Лякарства памагло.* ‖ *незак.* **памагаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАМАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -мад, *ж.* Пахучая касметычная мазь. *Губная п.* ‖ *прым.* **памадны,** -ая, -ае.

ПАМАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., што* (разм.). Мазаць памадай. *П. губы.* ‖ *зак.* **напамадзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны. ‖ *звар.* **памадзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **напамадзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

ПАМАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Гатунак мяккіх духмяных цукерак. *Фруктовая п.*

ПАМАЁМАСНЫ, -ая, -ае (афіц.). Які бярэцца з маёмасці. *П. падатак* (на рухомую і нерухомую маёмасць).

ПАМАЖНЕЦЬ *гл.* мажнець.

ПАМАЗАННЕ, -я, *н.* (уст.). Царкоўны абрад, які заключаўся ў крыжападобным змазванні асвячоным алеем (мірам) ілба пры ўзвядзенні на царства, у духоўны сан і інш. *П. на царства.*

ПАМАЗАННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто памазаны на царства, манарх.

ПАМАЗАЦЦА *гл.* мазацца.

ПАМАЗАЦЬ[1], -мажу, -мажаш, -мажа; -маж; -мазаны; *зак., каго (што)* (уст.). Учыніць над кім-н. абрад памазання.

ПАМАЗАЦЬ[2] *гл.* мазаць[1].

ПАМАЗОК, -зка, *мн.* -зкі, -зкоў, *м.* Невялічкі пэндзаль для змазвання чаго-н., тое, чым змазваюць. *П. для галення.*

ПАМАЛАДЗЕЛЫ, -ая, -ае. Які набыў больш малады выгляд, адчуў сябе маладзейшым. *П. твар.*

ПАМАЛАДЗЕЦЬ *гл.* маладзець.

ПАМАЛЕНЬКУ, *прысл.* **1.** Патроху, невялікімі долямі. *Есці п.* **2.** Не спяшаючыся, паціху. *Старацца хадзіць п.* **3.** Пастунова, не адразу. *Боль п. адыходзіць.* **4.** Асцярожна (разм.). *П., не разбі.*

ПАМАЛІЦЦА *гл.* маліцца.

ПАМАЛУ, *прысл.* **1.** Не спяшаючыся, паволі. *Ішлі п.* **2.** Пастунова, не адразу. *Туман п. рассейваўся.* **3.** Асцярожна (разм.). *П., не зваліся!*

ПАМАЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак.* **1.** Правесці які-н. час, малюючы краявіды. **2.** *што.* Пакрыць фарбай (разм.). *П. ліштвы.*

ПАМАНІЦЬ *гл.* маніць.

ПАМАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Папраўленае месца ў напісаным тэксце. *Пісаць трэба без памарак.*

ПАМАРНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Змарнець (пра многае, многіх). *Расліны без сонца памарнелі.*

ПАМАРОЗІЦЬ, -рожу, -розіш, -розіць; -рожаны; *зак., што.* Даць замерзнуць, знішчыць, сапсаваць марозам або абмарозіць (звычайна пра многіх, многае). *П. усю бульбу. П. вушы.*

ПАМАРУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* Пачакаць рабіць што-н., затрымаць адказ, рашэнне на некаторы час. *П. з адказам.*

ПАМАРЫЦЬ *гл.* марыць.

ПАМАРЫЦЬ *гл.* марыць.

ПАМАСЛІЦЬ *гл.* масліць.

ПАМАЎЗА, -ы, *ДМ* -е, *Т* -ой (-ою), *мн.* -ы, -оў, *м.* і *ж.* (разм.). Шкоднік, свавольнік. *Які гэты кот п.!*

ПАМАЎЗЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Шкадлівы. *Да чаго ж памаўзлівая кошка!* **2.** Ласы, прагны да чаго-н. смачнага, прыгожага. *П. на ласункі.* ‖ *наз.* **памаўзлівасць,** -і, *ж.*

ПАМАХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каму, чым.* Махнуць некалькі разоў. *П. рукой, каб хутчэй ішлі.*

ПАМАХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым.* Махаць злёгку, зрэдку, час ад часу. *П. сцяжком.*

ПАМАЦАВАЦЬ *гл.* мацаваць.

ПАМАЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *гл.* мацаць. **2.** Пашукаць некаторы час вобмацкам. *П. у кішэнях.*

ПАМАЦНЕЦЬ *гл.* мацнець.

ПАМАЧЫЦЦА *гл.* мачыцца.

ПАМЕНШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Стаць меншым. *Дзень паменшыўся. Боль паменшыўся.* ‖ *незак.* **памяншацца,** -аецца і **паменшвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **памяншэнне,** -я, *н.*

ПАМЕНШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Зрабіць меншым. *П. выдаткі.* ‖ *незак.* **памяншаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **памяншэнне,** -я, *н.*

ПАМЕР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Велічыня чаго-н. у якім-н. вымярэнні. *П. участка. П. туфель.* **2.** Ступень развіцця, велічыня, маштаб якой-н. з'явы. *Здарэнне набыло шырокія памеры.* **3.** Колькасць і размяшчэнне націскных складоў у вершы або рытмічных адзінак у музычным такце (спец.). *Ямб — двухдольны п. Вальсы пішуцца памерам у тры чвэрці.* ‖ *прым.* **памерны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПАМЕРАЦЦА, -ЦЬ *гл.* мерацца, -ць.

ПАМЕРЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; памёрз, -мерзла; -ні; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Загінуць ад марозу (пра многіх, многае). *Кветкі памерзлі.* **2.** Прабыць некаторы час на марозе, на холадзе. *Колькі мы памерзлі на двары.*

ПАМЕРКАВАЦЦА, -мяркуюся, -мяркуешся, -мяркуецца; -мяркуйся; *зак.* Прыйсці да ўзаемнага пагаднення, паладзіць. *Мы з ім якнебудзь памяркуемся.*

ПАМЕРКАВАЦЬ, -мяркую, -мяркуеш, -мяркуе; -мяркуй; *зак.* **1.** Усебакова разгледзець, абдумаць што-н., дзелячыся сваімі думкамі, меркаваннямі. *Давайце разам памяркуем і вырашым, што будзем рабіць далей.* **2.** Падумаўшы, разважыць, прыйсці да якога-н. вываду. *Ён памеркаваў і згадзіўся.*

ПАМЕРКЛЫ, -ая, -ае. Няяркі, цьмяны. *П. малюнак.*

ПАМЕРКНУЦЬ *гл.* меркнуць.

ПАМЕРЛЫ, -ая, -ае. Які памёр, перастаў жыць. *Шанаваць памяць памерлых* (наз.).

ПАМЕРЦІ, -мру, -мрэш, -мрэ; -мром, -мраце, -мруць; памёр, -мерла; -мры; *зак.* **1.** Перастаць жыць. *Маці даўно памерла. П. ад ран.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Знікнуць, спыніцца (кніжн.). *Справа нашых бацькоў не памрэ.* ‖ *незак.* **паміраць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **паміранне,** -я, *н.*

ПАМЕСНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які мае адносіны да валодання зямлёй і да карыстання ёю на аснове феадальных правоў. *П. лад.*

ПАМЕСЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Зямельнае ўладанне памешчыка. *Буйное п.*

ПАМЕСЯЧНЫ, -ая, -ае. Які разлічваецца па месяцах. *П. даход. Работа аплачваецца памесячна* (прысл.).

ПАМЕТА, -ы, *ДМ* -меце, *мн.* -ы, -мет, *ж.* У слоўніках: спецыяльнае ўказанне на граматычную ўласцівасць слова, яго стылістычную афарбоўку і інш. *Граматычныя паметы. Стылістычная п.*

ПАМЕТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Надпіс, запіс, знак, якім абазначаецца што-н. *Паметкі на палях кнігі.*

ПАМЕЦІЦЬ *гл.* меціць[1].

ПАМЕШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Землеўладальнік-дваранін (у краінах, дзе існуюць прыгонніцкія, феадальныя адносіны або іх рэшткі). ‖ *ж.* **памешчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **памешчыцкі,** -ая, -ае.

ПАМЁТ, -у, *М* -мёце, *м.* Кал жывёл, птушак. *Птушыны п.*

ПАМІДОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агародная расліна сямейства паслёнавых, а таксама акруглы плод яе, звычайна чырвонага або жоўтага колеру. ‖ *прым.* **памідорны,** -ая, -ае.

ПАМІЖ, *прыназ.* **1.** *з Р* або *Т.* Ужыв. для паказання становішча прадмета або праяўлення дзеяння ў перамежку, пасярэдзіне чаго-н. *П. акном і сталом. П. хмар. П. двух агнёў* (перан.). *П. дзесяццю і дванаццаццю гадзінамі.* **2.** *з Т* або *Р.* Ужыв. для паказання на групу прадметаў або асоб, у асяроддзі якіх наглядаюцца ўзаемасувязі, узаемаадносіны, узаемадзеянне. *П. намі ёсць дамоўленасць. П. старымі сябрамі* або *п. старых сяброў стаў назірацца разлад. П. намі* (па сакрэту). **3.** *з Т.* Служыць для ўказання на супастаўленне якіх-н. прадметаў, асоб, з'яў. *Розніца п. прыказкай і прамаўкай.* **4.** *з Т.* Служыць для абазначэння якой-н. групы прадметаў ці асоб, у межах якой адбываецца размеркаванне, падзел чаго-н. *Размеркаваць працу п. супрацоўнікамі.*

ПАМІЗАРНЕЛЫ, -ая, -ае. Які зрабіўся мізэрным, схуднелым. *П. чалавек.*

ПАМІЗАРНЕЦЬ *гл.* мізарнець.

ПАМІЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., каго (што).* **1.** Дараваць каму-н. віну, пашкадаваць. *Не памілуе вас за гэта бацька.* **2.** Адмяніць або змякчыць пакаранне асуджанаму. *П. асуджанага.* ‖ *наз.* **памілаванне,** -я, *н.* (да 2 знач.). *Просьба аб памілаванні.*

ПАМІНАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кніжачка са спісам для памінавання. *Занесці ў п. каго-н.*

ПАМІНАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які наладжваецца пры памінках; які мае адносіны да памінак. *П. стол. П. абрад.*

ПАМІНАННЕ, ПАМІНАЦЬ *гл.* памянуць.

ПАМІНКІ, -нак. Абрадавы абед у памяць памерлага пасля хаўтур або праз пэўны тэрмін са дня смерці. *Запрашаць родных на п. Справіць п. па кім-н.*

ПАМІНУТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца кожную мінуту, бесперапынна. *Памінутныя выклікі да тэлефона. Памінутна* (прысл.) *турбуюць.* **2.** Які вылічваецца па мінутах. *Памінутная плата за тэлефонныя перагаворы.* ‖ *наз.* **памінутнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПАМІРАННЕ, ПАМІРАЦЬ *гл.* памерці.

ПАМІРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* мірыцца, -ць.

ПАМ—ПАМ

ПАМКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -нíся; *зак.* **1.** Імкліва рушыць у якім-н. напрамку. *Я памкнуўся ў дом, але мяне затрымалі.* **2.** Намерыцца што-н. зрабіць. *П. адгаварыць каго-н. ад чаго-н.* ‖ *незак.* **памыкацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАМНАЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што на што.* Тое, што і множыць (у 1 знач.).

ПАМНАЖЭННЕ *гл.* множыць.

ПАМНОГУ, *прысл.* (разм.). У вялікай колькасці, многа (звычайна пра тое, што паўтараецца). *П. перапісваць адно і тое ж.*

ПАМНОЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* множыцца, -ць.

ПАМОЛ, -у, *м.* **1.** Перапрацоўка зерня на муку. **2.** Якасць атрыманай мукі. *Мука мяккага памолу.* **3.** Змолатае збожжа, мліва. *Ёсць у запасе розны п.* ‖ *прым.* **памольны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАМОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жыхар памор'я. *Архангельскія паморы.* ‖ *ж.* **паморка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **паморскі,** -ая, -ае.

ПАМОР'Е, -я, *н.* На Поўначы: мясцовасць, якая прымыкае да марскога берага. ‖ *прым.* **паморскі,** -ая, -ае.

ПАМОРШЧЫЦЦА *гл.* моршчыцца.

ПАМОСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Узвышэнне ў выглядзе дашчанай пляцоўкі. *Лектар узышоў на п.* **2.** Тое, што і падлога. *Кухня была з цагляным памостам.*

ПАМОЎКА, -і, *ДМ* -моўцы, *мн.* -і, -мовак, *ж.* Гаворка (ужыв. звычайна ў прымаўцы: пра воўка памоўка, а воўк і тут — пра таго, хто паяўляецца ў той момант, калі пра яго гавораць ці думаюць; разм.).

ПАМОЎЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Маўчаць, ухіляючыся ад размоў. *Сядзі ды памоўчвай.*

ПАМОЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які памагае каму-н. у чым-н. *П. у рабоце.* **2.** Тое, што і намеснік (у 2 знач.). *П. машыніста цеплавоза.* ‖ *ж.* **памочніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

ПАМПА *гл.* пампасы.

ПАМПАВАЦЬ, -пую, -пуеш; -пуе; -пуй; *незак., што.* Падаваць у што-н. або выцягваць, здабываць помпай. *П. ваду.* ‖ *наз.* **пампаванне,** -я, *н.*

ПАМПАСЫ, -аў *і* (спец.) **ПАМПА,** -ы, *ж.* Паўднёваамерыканскія стэпы. ‖ *прым.* **пампасавы,** -ая, -ае *і* **пампасны,** -ая, -ае.

ПАМПОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Упрыгожанне ў выглядзе шарыка з нітак, футра і пад. на галаўным уборы, пакаёвых туфлях і пад. *Шапачка з пампонам.* ‖ *памянш.* **пампончык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ПАМПУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Пышная круглая булка. **2.** *перан.* Пра тоўстае, пульхнае дзіця, жанчыну (разм.). ‖ *памянш.* **пампушачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПАМУЖНЕЛЫ, -ая, -ае. Які памужнеў, пасталеў. *П. воін.*

ПАМУЖНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць больш развітым фізічна, больш дарослым, сталым, узмужнець. *Хлопец памужнеў.*

ПАМУЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* (разм.). Тое, што і памяцца[1].

ПАМУТНЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў мутным, непразрыстым. *Памутнелыя шыбы.* **2.** Які прыняў неасэнсаваны выраз (пра вочы, погляд). *Глядзець памутнелымі вачамі.* **3.** *перан.* Які страціў яснасць, зацямніўся (пра думкі, розум і пад.). *Памутнелая свядомасць.* **4.** Які страціў выразнасць абрысаў. *Памутнелыя далі.* ‖ *наз.* **памутнеласць,** -і, *ж.*

ПАМУТНЕЦЬ *гл.* мутнець.

ПАМУЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* муціцца, -ць.

ПАМУЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Зведаць муку, мучэнне на працягу якога-н. часу.

ПАМФЛЕТ, -а, *М* -леце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Злабадзённы востры сатырычны твор (артыкул, брашура), звычайна палітычнага характару, накіраваны супраць каго-, чаго-н. ‖ *прым.* **памфлетны,** -ая, -ае.

ПАМФЛЕТЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар памфлетаў. ‖ *ж.* **памфлетыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАМЧАЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыцеся, -чацца; -чыся; *зак.* Пачаць імчацца з вялікай хуткасцю. *Коннікі памчаліся ў лес.*

ПАМЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак.* **1.** *каго-што.* Пачаць імчаць, везці вельмі хутка. *Коні памчалі павозку.* **2.** Тое, што і памчацца (разм.). *Воўк памчаў у лес.*

ПАМЫІ, -яў. Брудная вада з харчовымі адкідамі пасля мыцця пасуды і пад. *Балейка для памыяў. Абліць памыямі каго-н.* (таксама перан.: ачарніць, абняславіць). ‖ *прым.* **памыйны,** -ая, -ае. *Памыйная яма* (памыйніца).

ПАМЫЙНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Памыйная яма, месца, куды выліваюць памыі. **2.** Пасудзіна, у якую зліваюць памыі.

ПАМЫКАЦЦА *гл.* памкнуцца.

ПАМЫЛІЦЦА, -ылюся, -ылішся, -ыліцца; *зак.* Зрабіць памылку. *П. ў падліках.* ‖ *незак.* **памыляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ПАМЫЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Няправільнасць у дзеяннях, думках. *П. ў разліках. Напісаць без памылак. Выправіць памылку.* ○ **Памылка друку** — памылка ў друкаваным тэксце.

ПАМЫЛКОВЫ, -ая, -ае. Няправільны, з памылкай. *Памылковае ўяўленне. Памылкова* (прысл.) *дзейнічаць.* ‖ *наз.* **памылковасць,** -і, *ж.*

ПАМЫСНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Жаданы, згодны з думкамі. *Памысная будучыня.* **2.** Удалы, шчаслівы. *П. паход.* ‖ *наз.* **памыснасць,** -і, *ж.*

ПАМЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* мыцца, -ць.

ПАМЯКЧЭЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які памякчэў, стаў мяккім. *П. воск.* **2.** *перан.* Які страціў суровасць, стаў больш лагодным.

ПАМЯКЧЭЦЬ *гл.* мякчэць.

ПАМЯЛО, -а, *мн.* -мёлы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -мялы, -мёлаў, *н.* Венік з яловых, сасновых галінак, надзеты на доўгую палку, для вымятання, абмятання чаго-н. *Вымятаць печ памялом.*

ПАМЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -мянуты *і* -нёны (да 1 знач.); *зак.* **1.** *каго-што.* Успомніць, упамянуць у размове (разм.). *П. дабром каго-н.* **2.** *каго (што).* Наладзіць, справіць чые-н. памінкі. *П. нябожчыка.* **3.** У веруючых: памаліцца за ўпакой памёршых. ‖ *незак.* **памінаць,** -аю, -аеш, -ае. *Памінай як звалі* (перан.: бясследна знік, прапаў; разм.); *наз.* **памінанне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

ПАМЯНШАЕМАЕ, -ага, *н.* Лік (або выраз), ад якога адымаюць другі лік.

ПАМЯНШАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для памяншэння адлюстравання прадметаў. *Памяншальнае шкло.* **2.** У граматыцы: звязаны з утварэннем назоўнікаў і прыметнікаў, якія абазначаюць меншую велічыню прадмета або паменшаную ступень якасці, а таксама станоўчыя эмацыянальныя адносіны, напр. *дамок, яблычак, ціхенькі, дабранькі. П. суфікс. Памяншальная форма прыметнікаў.*

ПАМЯНШАЦЦА, -ЦЬ, ПАМЯНШЭННЕ *гл.* паменшыцца, -ць.

ПАМЯНЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* мяняцца, -ць.

ПАМЯРАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Вечназялёнае цытрусавае дрэва, а таксама духмяны кіславата-горкі плод яго. ‖ *прым.* **памяранцавы,** -ая, -ае. *Памяранцавыя галінкі.*

ПАМЯРКОЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Падатлівы, які лёгка прыстасоўваецца да іншых. *П. чалавек.* **2.** Які выяўляе мяккасць, цярпімасць, добразычлівы. *П. тон выступлення.* **3.** Які прытрымліваецца сярэдзіны, не схільны да крайнасцей. *Памяркоўныя погляды.* ‖ *наз.* **памяркоўнасць,** -і, *ж.*

ПАМЯРЦВЕЛЫ, -ая, -ае. З прыметамі смерці, смяротна бледны. *П. твар.*

ПАМЯРЦВЕЦЬ *гл.* мярцвець.

ПАМЯТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца *і* **ПАМЯТАЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Тое, што і помніцца.

ПАМЯТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАМЯТАЦЬ** -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што, пра каго-што* і *аб кім-чым.* Тое, што і помніць.

ПАМЯТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кніжка, лісток з кароткімі настаўленнямі на які-н. выпадак, з кароткімі звесткамі пра каго-, што-н. *Скласці памятку турыста.*

ПАМЯТЛІВЫ, -ая, -ае. Які мае добрую памяць. ‖ *наз.* **памятлівасць,** -і, *ж.*

ПАМЯТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які захаваўся ў памяці, незабыўны. *Памятная падзея.* **2.** Які служыць для заметак, даведак, для захавання чаго-н. у памяці. *Памятная кніжка.* **3.** Які служыць для напаміну пра каго-, што-н., які зроблены як памяць пра што-н. *П. падарунак. П. медаль.*

ПАМЯТЫ, -ая, -ае. **1.** Няроўны, нягладкі, са складкамі. *П. касцюм.* **2.** Стомлены, нясвежы, нібы заспаны (разм.). *П. твар.* ‖ *наз.* **памятасць,** -і, *ж.*

ПАМЯЦЦА[1], -мнуся, -мнешся, -мнецца; -мнёмся, -мняцеся, -мнуцца; -мніся; *зак.* (разм.). Памарудзіць, праяўляючы нерашучасць, ваганне ў вырашэнні чаго-н. *Крыху памяўшыся, згадзіўся.*

ПАМЯЦЦА[2] *гл.* мяцца[1].

ПАМЯЦЬ, -і, *ж.* **1.** Здольнасць захоўваць і аднаўляць у свядомасці ранейшыя ўражанні, вопыт, а таксама сам запас уражанняў, якія захоўваюцца ў свядомасці. *Добрая п. Урэзацца ў п. Вылецець з памяці* (забыцца). *Гаварыць на п.* або *па памяці* (не гледзячы ў тэкст). *Выкінуць з памяці* (забыць). *Дацца ў п.* (запомніцца). *Падарыць што-н. каму-н. на п.* (каб помнілі). *Не ў п.* (пра тое, што не помніцца). *На памяці чыёй* або *пры памяці чыёй* ці *за чыю п.* (у перыяд жыцця каго-н., калі ён сам быў сведкам чаго-н.). *Дайсці да памяці* (апрытомнець). *Прыйсці на п.* (успомніцца). *Кароткая п. у каго-н.* (хутка забывае; звычайна пра таго, хто не хоча помніць, успамінаць што-н.). *Курыная п.* (вельмі дрэнная; разм. жарт.). *П. машыны* (перан.: пра запамінальнае ўстройства вылічальнай машыны). **2.** Успамін пра каго-, што-н. *Ён пакінуў у нас добрую п. пра сябе. Захоўваць п. пра якую-н. падзею.* **3.** Тое, што звязана з памёршым (успаміны пра яго, пачуцці да яго і пад.). *Прысвяціць манаграфію памяці свайго настаўніка. Ушанаваць п. нябожчыка ўставаннем. Вечная п. каму-н.* (пажаданне, каб доўга, вечна помнілі каго-н. памёршага). ◊ **Без памяці** — 1) без прытомнасці. *Хворы быў без памяці;* 2) вельмі моцна (разм.). *Бегчы без памяці;* 3) *ад каго-чаго.* У захапленні (разм.). *Ён без памяці ад дзяўчыны.*

ПАМЯ́ЦЬ, -мну́, -мне́ш, -мне́; -мнём, -мняце́, -мну́ць; -мні́; -мя́ты; *зак., што.* Зрабіць мятым, змяць. *П. касцюм.*

ПАМЯЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Ставіць паметкі на чым-н. *П. старонкі рукапісу.*

ПАМЯШАЦЬ *гл.* мяшаць.

ПАМЯШКА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Унутранасць будынка, месца, дзе хто-, што-н. размяшчаецца. *Жылое п. Добра абсталяванае п.*

ПАН, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі і ў капіталістычных краінах: чалавек з прывілеяваных класаў (памешчык, дваранін і пад.), а таксама зварот да яго. *Сядзець як пан* або *панам* (перан.: гультаяваць, нічога не рабіць; разм.). *Жыць як пан* або *панам* (перан.: жыць у дастатку і бяздзейнасці; разм.). **2.** Пра чалавека, які ўхіляецца ад працы сам і мае моду перакладваць работу на іншых (разм.). **3.** Форма ветлівага звароту да афіцыйных прадстаўнікоў або грамадзян іншых краін. *Паважаныя дамы і паны!* ‖ *ж.* **па́ні,** *нескл.* ‖ *прым.* **па́нскі,** -ая, -ае. *П. двор. Панскія замашкі.*

ПАН... Першая частка складаных слоў са знач. паўнаты ахопу, панавання, напр. *пан'еўрапейскі, панславізм, панэлінізм.*

ПАНАВА́ЛЬВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* **1.** Наваліць, нагрузіць на каго-, што-н. вялікую колькасць чаго-н. *П. галля на кастры.* **2.** Накідаць у беспарадку многа чаго-н.

ПАНАВА́ЛЬВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Зрабіць шляхам валення многа чаго-н. *П. валёнак.*

ПАНАВА́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Наварыць многа чаго-н. *П. страў на цэлую талаку.*

ПАНАВАРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* **1.** Наварочаць, накідаць, нагрувасціць у вялікай колькасці. *П. зямлі.* **2.** *што чым.* Прыкрыць, навярнуўшы чым-н. *П. міскі каструлямі.*

ПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *зак.* **1.** Мець уладу над кім-, чым-н., мець перавагу перад кім-, чым-н. або дзе-н. *П. у паветры. П. на моры.* **2.** Мець пераважнае распаўсюджанне. *Там панавала менавіта гэта думка.* **3.** Ахопліваць, напаўняць сабой усё. *У лесе панавала цішыня.* **4.** *над чым.* Узвышацца, узнімацца над чым-н. *Узвышша пануе над наваколлем.* **5.** Жыць у раскошы (разм.). *Завёў сабе добрую гаспадарку і пануе.* ‖ *наз.* **панава́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.). *Фашысцкія захопнікі імкнуліся да панавання над светам. П. ў паветры. Палітычнае п. П. чалавека над прыродай.*

ПАНАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Зрабіцца навейшым, абнавіцца. *Пафарбаваны паркан нібы панавеў.*

ПАНАВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Навешаць чаго-н. у многіх месцах. *П. ліхтароў.*

ПАНАВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* **1.** *каго (што).* Навесці, прывесці ў вялікай колькасці. *П. дзяцей у хату.* **2.** *што.* Цэлячыся, накіраваць на каго-, што-н. у вялікай колькасці. *П. пісталеты ў цэль.*

ПАНАВО́ЗІЦЬ, -о́жу, -о́зіш, -о́зіць; *зак., каго-што.* Навезці, прывезці ў вялікай колькасці. *П. дроў.*

ПАНАВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *чаго.* Зрабіць шляхам вязання многа чаго-н. *П. пальчатак.* **2.** *што.* Пачапіць што-н. усім, многім. *П. званкі на шыю жывёле.* **3.** *каго.* Прывязаць, каб не разыходзіліся (пра жывёлу). *П. коней на ланцугі.*

ПАНАГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* **1.** *каго-чаго.* Нагнаць, сабраць у адным месцы многа каго-, чаго-н. *П. жывёлы на бойню. П. лодак у бухту.* **2.** *што.* Нацерці (пра мазалі). *П. мазалі на руках.* **3.** *што.* Набіваючы, насадзіць на што-н. усё, многае. *П. абручы на бочку.* **4.** *чаго.* Увагнаць многа чаго-н. куды-н. *П. цвікоў у сцяну.*

ПАНАГРУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго-што.* Нагрузіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вазы сенам.* **2.** *каго (што).* Ускласці дадатковую нагрузку на многіх.

ПА-НАД, *прыназ. з Т.* Ужыв. пры ўказанні на каго-, што-н., над якімі ў пэўным кірунку адбываецца рух, дзеянне або зверху над якімі што-н. адбываецца. *Песні плылі па-над гаем. Гучыць голас міру па-над светам.*

ПАНАДВО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). Двор каля дома. *Падмесці п.*

ПАНАДВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Надвязаць усё, многае. *П. панчохі. П. вяроўкі.*

ПАНАДЗІМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *што.* Надзьмуць, напоўніць (паветрам, газам) усё, многае. *П. веласіпедныя камеры.* **2.** пераважна *безас., чаго.* Нанесці ветрам вялікую колькасць чаго-н. *Панадзімала ў вокны пылу.*

ПАНА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак., з інф.* і *без дап.* Набыць звычку рабіць што-н. (непажаданае). *Зайцы панадзіліся ў сад. Конь панадзіўся хадзіць у авёс.*

ПАНАДЗЯВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Надзець на сябе шмат чаго-н. або на вялікую колькасць каго-, чаго-н. *Франтавікі панадзявалі ўзнагароды. П. навалачкі на падушкі.*

ПАНАДКУ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Надкусіць усё, многае ў многіх месцах. *П. яблыкі.*

ПАНА́ДНЫ, -ая, -ае. Такі, што прыцягвае да сябе якімі-н. якасцямі, прывабны. *П. выгляд. П. смех.* ‖ *наз.* **пана́днасць,** -і, *ж.*

ПАНАДТО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Надтачыць, зрабіць даўжэйшым усё, многае. *П. вяроўкі.*

ПАНАЖО́ЎШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Бойка, у якой прымяняюцца нажы, халодная зброя. *Прычынай забойства была п.*

ПАНАЖЫ́, -о́ў, *адз.* по́наж, -а, *м.* (спец.). Прылада ў кроснах у выглядзе дзвюх або некалькіх дошчачак, пры дапамозе якіх нагамі прыводзяцца ў рух ніты.

ПАНАЖЫВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Нажыцца, разбагацець — пра ўсіх, многіх. *Многія панажываліся за гэтыя гады.*

ПАНАЖЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* і *чаго.* Нажыць паступова што-н. (пра маёмасць).

ПАНАЗНАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго (што).* Прызначыць на якую-н. пасаду, працу ўсіх, многіх. **2.** *што.* Устанавіць, вызначыць што-н. усім, многім. *П. пенсіі.*

ПАНАКА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каму* і *без дап.* Наказаць, паведаміць усім, многім.

ПАНАКІДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАНАКІ́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае, -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Накідаць многа чаго-н. *П. смецця на падлогу.* **2.** *што.* Накінуць, уздзець адно за другім усё, многае.

ПАНАКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАНАКЛА́ДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Накласці на што-н. ці куды-н. вялікую колькасць чаго-н. *П. дроў на машыны.* **2.** Абкласці многіх падаткамі.

ПАНАКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* Наклеіць што-н. у розных месцах, наклеіць многа чаго-н. *П. маркі. П. цацак з паперы.*

ПАНАКО́ЛВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Наколоць многа чаго-н. *П. дроў.* **2.** *што.* Пракалоць у многіх месцах. *П. слівы для варэння.* **3.** *каго-што.* Насадзіць на што-н. вострае ўсё, многае. або ўсіх, многіх. *П. матылёў на шпількі.*

ПАНАКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Накапаць вялікую колькасць. *П. ям. П. бульбы.*

ПАНАКО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Накасіць чаго-н. у дастатковай або вялікай колькасці. *П. сена.*

ПАНАКРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Накрыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. дзяцей. П. сталы.*

ПАНАКУПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны *і* **ПАНАКУ́ПЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Накупіць многа чаго-н. *П. тавараў.*

ПАНАЛЕ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАНАЛЯПЛЯ́ЦЬ,** -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Наляпіць чаго-н. у розных месцах або на многіх прадметах. **2.** *чаго.* Вырабіць лепкай вялікую колькасць чаго-н. *П. фігурак з пластыліну.*

ПАНАЛІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Напоўніць усю або нейкую колькасць пасуды чым-н. вадкім. *П. бочкі вадой.* **2.** *чаго.* Разліць якую-н. вадкасць у многіх месцах. *П. чарніла на стол.*

ПАНАЛІПА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е; *зак.* Наліпнуць у многіх месцах, у вялікай колькасці. *Паналіпала гразі да колаў* або *на колы* (безас.).

ПАНАЛЯТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. мн. не ўжыв.*). Наляцець, прыляцець у вялікай колькасці. *Паналятала мух у хату.* **2.** Напасці, зрабіць набег — пра ўсіх, многіх.

ПАНА́МА[1], -ы, *мн.* -ы, -на́м, *ж.* Летні шырокаполы саламяны або з матэрыі капялюш. ‖ *памянш.* **пана́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* ‖ *прым.* **пана́мны,** -ая, -ае.

ПАНА́МА[2], -ы, *ж.* (кніжн.). Буйное махлярства, звязанае з подкупам вышэйшых чыноўнікаў і іншымі злоўжываннямі. ‖ *прым.* **пана́мскі,** -ая, -ае.

ПАНАМО́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* Наматаць усё, многае. *П. клубкі нітак.*

ПАНАМО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што* і *чаго.* Намачыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. каноплі.* **2.** *што* і *чаго.* Мочачы, прыгатаваць многа чаго-н. *П. яблыкаў.*

ПАНАМЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *чаго.* Намыць, памыць вялікую колькасць чаго-н. *П. бялізны.* **2.** *чаго* і *што.* Нанесці хвалямі многа чаго-н. *П. дамбы.* **3.** *чаго.* Здабыць у вялікай колькасці. *П. золата.*

ПАНАМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -а́е; *зак.* Намерзнуць у вялікай колькасці або ў многіх месцах. *Панамярзала лёду каля калодзежа* (безас.).

ПАНАНІ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Нанізаць адно за другім усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. пацеркі на нітку.*

ПАНАНО́СІЦЬ, -о́шу, -о́сіш, -о́сіць *і* **ПАНАНО́ШВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *чаго.* Прынесці за некалькі прыёмаў многа чаго-н. *П. дроў да печы.* **2.** *чаго.* Сваім рухам нанесці многа чаго-н., утварыць што-н. *Вецер пананосіў лісця ў сенцы.* **3.** *што* і *чаго.* Нанесці на паперу, карту, схему ўсё, многае. *П. населеныя пункты на карту.*

ПАНАПАЎЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; *зак.* Напаўзці куды-н. у вялікай колькасці. *Панапаўзала мурашак на хлеб.*

ПАНАПІВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Напіц-

ца — пра ўсіх, многіх. *Дзеці панапіваліся малака.*

ПАНАПІСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* Напісаць вялікую колькасць чаго-н.; напісаць у многіх месцах або на многіх прадметах. *П. пісьмы знаёмым.*

ПАНАПЛЯТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Наплесці вялікую колькасць чаго-н. *П. вянкоў.*

ПАНАПЯКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Напячы многа чаго-н. *П. рознага печыва.*

ПАНАРАБЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., чаго.* Нарабіць, вырабіць вялікую колькасць чаго-н. *П. цацак з гліны.*

ПАНАРАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Каркас, аснова калёс. **2.** Калёсы без драбін. ‖ *прым.* **панарадны,** -ая, -ае.

ПАНАРАЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Нарэзаць многа чаго-н. *П. дроў.* **2.** *што* і *чаго.* Падзяліць шляхам межавання ўсё, многае або выдзеліць у час межавання вялікую колькасць чаго-н. *П. агароды.* **3.** *што* і *чаго.* Нарабіць нарэзаў, разьбы на ўсім, многім ці зрабіць разьбой многа чаго-н. *П. балты. П. узораў.* **4.** *што.* Назубіць усё, многае. *П. пілы.* **5.** *што.* Намуляць што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. ногі ботамі.*

ПАНАРАМА, -ы, *мн.* -ы, -рам, *ж.* **1.** Від мясцовасці з вышыні. *П. горада.* **2.** Вялікіх памераў карціна з аб'ёмнымі прадметамі на першым плане, змешчаная ўнутры круглага будынка з верхнім асвятленнем. *П. Мінскага катла.* **3.** Аптычная прылада для павелічэння дакладнасці наводкі гарматы (спец.). ‖ *прым.* **панарамны,** -ая, -ае. *Панарамнае кіно* (шырокаэкраннае кіно з увагнутым экранам).

ПАНАРАСТАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -ае; *зак.* **1.** пераважна *безас.* Вырасці ў вялікай колькасці. *З вясны даждэжыла і ўсюды панарасталі добрыя травы.* **2.** Утварыцца ў выглядзе нарасту ў многіх месцах.

ПАНАРЫВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны *зак., чаго.* **1.** Нарваць[1] вялікую колькасць чаго-н. *П. букеты кветак.* **2.** Парваць многа чаго-н. *П. паперы.*

ПАНАРЫВАЦЬ[2], 1 і 2 ас. адз. і мн. не ўжыв., -ае; -ала; *зак.* Нарваць[2], нагнаіцца — пра ўсё, многае. *Пальцы панарывалі.*

ПАНАРЫВАЦЬ[3], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Нарыць чаго-н. у вялікай колькасці або ў многіх месцах. *Краты панарывалі зямлі.*

ПАНАСАДЖВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Насадзіць[1] вялікую колькасць якіх-н. раслін. *П. дрэў.* **2.** *каго-чаго.* Змясціць, размясціць дзе-н. вялікую колькасць каго-н, чаго-н. *П. людзей на аўтамашыну. П. булак у печ.*

ПАНАСАДЖВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Насадзіць[2], шчыльна надзець на што-н. усё, многае. *П. сякеры і малаткі.*

ПАНАСВІДРОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго.* Насвідраваць вялікую колькасць адтулін.

ПАНАСІЦЬ, -нашу, -носіш, -носіць; -ношаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перанесці з аднаго месца ў другое ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *П. сена ў копы.* **2.** *што.* Давесці да непрыгоднага для нашэння стану (пра вопратку, абутак; разм.). **3.** *каго-што.* Ходзячы на працягу якога-н. часу, патрымаць на руках каго-, што-н. *П. дзіця.* **4.** *што.* Пахадзіць у чым-н., у якім-н. адзенні. *П. сястрыну сукенку.*

ПАНАСКВАРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Насквары́ць многа, для многіх. *П. сала на ўсіх гасцей.*

ПАНАСМАЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Насмажыць многа чаго-н. *П. мяса на ўсю брыгаду.*

ПАНАСТАЎЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак.* **1.** *чаго.* Паставіць вялікую колькасць чаго-н.; набудаваць многа чаго-н. *П. слупоў. П. новых хат.* **2.** *што.* Нацэліць куды-н. усё, многае. *П. рэвальверы на каго-н.* **3.** *што.* Зрабіць стаячым усё, многае. *П. каўняры.*

ПАНАСУШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Насушыць многа чаго-н. *П. грыбоў.*

ПАНАСЫЛАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Наслаць[1], прыслаць вялікую колькасць каго-, чаго-н. *П. людзей на рамонт дарогі.*

ПАНАСЫПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Насыпаць чаго-н. у многіх месцах, усюды ці ў вялікай колькасці. *П. курганы. За ноч панасыпала снегу* (безас.). **2.** *што.* Сыплючы, напоўніць усё, многае. *П. збожжа ў мяхі.*

ПАНАСЯКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць вялікую колькасць насечак на чым-н. *П. напільнікі.* **2.** *чаго.* Насячы, ссячы вялікую колькасць чаго-н. *П. жэрдак.*

ПАНАТОЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Натачыць, навастрыць усё, многае. *П. нажы.* **2.** *чаго.* Вытачыць на станку вялікую колькасць чаго-н. *П. верацён.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *чаго.* Нагрызці вялікую колькасць чаго-н. (пра грызуноў, насякомых). *Мышы панаточвалі саломы.*

ПАНАТРАСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* **1.** Трасучы, сабраць вялікую колькасць чаго-н. *П. груш.* **2.** Натрэсці чаго-н. у многіх месцах. *П. саломы на зямлю.*

ПАНАТЫКАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Натыкаць чаго-н. у якой-н. колькасці. *П. іголак у падушачку.* **2.** *каго-чаго* і *што.* Накалоць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. матылькоў на іголкі.*

ПАНАТЫКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., чаго.* Наткаць многа чаго-н. *П. палатна.*

ПАНАЦІРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Нацерці, намазаць чым-н. усё, многае. *П. рукі шкіпінарам.* **2.** *што.* Начысціць да глянцу усё, многае. *П. паркет.* **3.** *што.* Пашкодзіць трэннем усё, многае; нацерці на чым-н. многа чаго-н. *П. ногі. П. мазалі на руках.* **4.** *чаго.* Нарыхтаваць трэннем вялікую колькасць чаго-н. *П. канапель.*

ПАНАЦЭЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Уяўны ўсёвылечны сродак (у алхімікаў). *П. ад усіх бед* (перан. іран.).

ПАНАЦЯГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Нацягваючы, напяць усё, многае. *П. вяроўкі.* **2.** *што.* Надзець на сябе многа чаго-н., накрыцца чым-н. — пра ўсіх, многіх (разм.). *Дзеці панацягвалі на сябе коўдры.* **3.** *чаго.* Прыцягнуць, прынесці за некалькі прыёмаў вялікую колькасць чаго-н. (разм.). *П. галля.*

ПАНАЧЫШЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *чаго.* Чысцячы, нарыхтаваць многа чаго-н. *П. рыбы.* **2.** *што.* Начысціць, вычысціць усё, многае. *П. гузікі мундзіраў.*

ПАНАЧЭПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* (разм.) **ПАНАЧАПЛЯЦЬ,** -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што* і *чаго.* Начапіць на каго-, што-н. усё, многае або ў вялікай колькасці. *П. вёдры на крукі. П. шаблі.*

ПАНАШЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго.* **1.** Нашыць вялікую колькасць чаго-н. *П. сукенак.* **2.** Прышыць многа зверху чаго-н. *П. кішэні на камбінезон.*

ПАНАЯДАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Наесціся — пра ўсіх, многіх. *Усе панаядаліся ўдосталь.*

ПАНАЯЗДЖАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Наехаць, з'ехацца ў адно месца ў вялікай колькасці. *Панаязджала шмат людзей на кірмаш.*

ПАНДА, -ы, *ДМ* пандзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Млекакормячая жывёліна сямейства янотавых. *Вялікая п.* (бамбукавы мядзведзь). *Малая п.* ‖ *прым.* **пандавы,** -ая, -ае.

ПАНДУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Нахіленая пляцоўка, якая замяняе лесвіцу, а таксама служыць для ўезду аўтамашын і экіпажаў на мост, у гараж і пад.

ПАНДЭМІЯ, -і, *ж.* Павальная эпідэмія, што ахоплівае вялікія рэгіёны, цэлыя краіны. ‖ *прым.* **пандэмічны,** -ая, -ае.

ПАНЕГІРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Даўней: красамоўная прамова хвалебнага зместу. **2.** *перан.* Празмерная пахвала. ‖ *прым.* **панегірычны,** -ая, -ае.

ПАНЕГІРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто складае, гаворыць панегірыкі.

ПАНЕНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Незамужняя дачка пана. **2.** Маладая дзяўчына. ‖ *памянш.-ласк.* **паненачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПАНЕРВАВАЦЦА *гл.* нервавацца.

ПАНЕСЦІ *гл.* несці[1].

ПАНЕСЦІСЯ, -нясуся, -нясешся, -нясецца; -нясёмся, -несяцеся, -нясуцца; -нёсся, -неслася *і* -нялася, -неслася *і* -нялося; -нясіся; *зак.* Пачаць несціся[1]. *Коннік панёсся да лесу. Панеслася песня. Чуткі панесліся па вёсках.*

ПАНІ *гл.* пан.

ПАНІБРАЦТВА, -а, *н.* Залішняя бесцырымоннасць, фамільярнасць у абыходжанні з кім-н. ‖ *прым.* **панібрацкі,** -ая, -ае.

ПАНІЖЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* **1.** Зрабіцца ніжэйшым або размясціцца ніжэй. *Чалавек ад страху паніжэў. Сонца паніжэла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паменшыцца (пра ўзровень, інтэнсіўнасць і пад.). *Напружанне току паніжэла.*

ПАНІЗІЦЦА, -ніжуся, -нізішся, -нізіцца; *зак.* Зрабіцца больш нізкім (у 2, 3 і 7 знач.). *Пасляховасць студэнтаў панізілася. Цэны панізіліся. Узровень вады панізіўся.* ‖ *незак.* **паніжацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **паніжэнне,** -я, *н.*

ПАНІЗІЦЬ, -ніжу, -нізіш, -нізіць; -ніжаны; *зак., каго-што.* Зрабіць больш нізкім (у 2, 3 і 7 знач.). *П. цэны. П. узровень вады. П. каго-н. на пасадзе. П. напружанасць у электрасетцы. П. гук.* ◊ **Панізіць голас** — пачаць гаварыць цішэй, ціха. ‖ *незак.* **паніжаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **паніжэнне,** -я, *н.*; *прым.* **паніжальны,** -ая, -ае (спец.). *Паніжальная падстанцыя.*

ПАНІЗОЎЕ, -я, *н.* Мясцовасць па ніжнім цячэнні ракі. ‖ *прым.* **панізовы,** -ая, -ае.

ПАНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Непераадолены жах і разгубленасць, якія адразу авалодваюць чалавекам або мноствам людзей. *Людзі кідаліся ў паніцы хто куды. У варожым стане пачалася п.* ‖ *прым.* **панічны,** -ая, -ае.

ПАНІКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *незак.* (разм.). Паддавацца паніцы, моцна хвалявацца.

ПАНІКАДЗІЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Люстра або кандэлябр у царкве. ‖ *прым.* **панікадзільны,** -ая, -ае.

ПАНІКЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто паддаецца паніцы, распаўсюджвае яе. ‖ *ж.* **панікёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **панікёрскі,** -ая, -ае.

ПАНІКЁРСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (разм. неадабр.). Упадаць у паніку. ‖ *наз.* **панікёрства,** -а, *н.*

ПАНІКЛЫ, -ая, -ае. **1.** Схілены, прыгнуты. *Паніклая ад гарачыні расліннасць.* **2.** *перан.* Прыгнечаны; разбіты духоўна. *Чалавек стаяў п. Выгляд у жанчыны быў п. і разгублены.* ‖ *наз.* **панікласць**, -і, *ж.*

ПАНІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; панік, -кла; -ні; *зак.* **1.** *гл.* нікнуць. **2.** *перан.* Паддацца прыгнечанаму настрою; стаць духоўна разбітым. *Пасля пачутых слоў чалавек адразу панік.*

ПАНІХІДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -хід, *ж.* Царкоўная служба па нябожчыку. ○ **Грамадзянская паніхіда** — сход перад пахаваннем, прысвечаны памяці памёршага, жалобны мітынг. ‖ *прым.* **паніхідны**, -ая, -ае. *П. настрой* (перан.).

ПАНІЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Сын пана; малады пан. **2.** Пра спешчанага чалавека, беларучку (разм.). *Ходзіць панічом, працаваць не хоча.*

ПАНІЧНЫ *гл.* паніка.

ПАНІШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Знішчыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. тараканаў.*

ПАННА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Незамужняя дачка пана. **2.** Маладая дзяўчына, якая належала да прывілеяваных пластоў грамадства ў дарэвалюцыйны час. ‖ *памянш.-ласк.* **панначка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПАНО́, *нескл.*, *н.* **1.** Паверхня на сцяне, столі, акаймаваная рамкаю, бардзюрам, арнаментам, гладкая або з жывапіснымі, скульптурнымі выдарысамі. **2.** Карціна на палатне, якая пастаянна займае які-н. участак сцяны.

ПАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* **1.** Небагаты пан. **2.** Форма ветлівага звароту да пана. *П., ці ж я вінаваты?*

ПАНО́ПТЫКУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музей васкавых фігур і розных рэдкасцей.

ПАНО́С, -у, *м.* Расстройства дзейнасці кішэчніка з частымі вадкімі экскрэментамі. ‖ *прым.* **пано́сны**, -ая, -ае.

ПАНО́ШАНЫ, -ая, -ае. Пра адзенне: які быў ва ўжытку, такі, які ўжо насілі. *П. капялюш.* ‖ *наз.* **пано́шанасць**, -і, *ж.*

ПАНСІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі і ў замежных краінах: закрытая сярэдняя навучальная ўстанова з інтэрнатам. *П. шляхетных дзяўчат.* **2.** Тое, што і пансіянат (уст.). **3.** Утрыманне на поўным забеспячэнні таго, хто жыве ў каго-н. *Пакой з пансіёнам. Жыць на поўным пансіёне.* ‖ *прым.* **пансіённы**, -ая, -ае.

ПАНСІЯНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род гасцініцы з поўным утрыманнем для тых, хто жыве ў ёй. *Курортны п.* ‖ *прым.* **пансіяна́цкі**, -ая, -ае (разм.).

ПАНСЛАВІЗМ, -у, *м.* Ідэйна-палітычная плынь 19 — пач. 20 ст., якая адлюстроўвала імкненне да палітычнага аб'яднання і духоўнага яднання славян. ‖ *прым.* **панславісцкі**, -ая, -ае *і* **панславя́нскі**, -ая, -ае.

ПА́НСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Паны. **2.** Панаванне, улада паноў. **3.** Спешчанасць, імкненне жыць у раскошы, пагардлівыя адносіны да працы.

ПА́НТАВЫ *гл.* панты.

ПАНТАЛО́НЫ, -аў. **1.** Тое, што і штаны (уст.). **2.** Частка ніжняй жаночай бялізны ў выглядзе трусоў свабоднага крою.

ПАНТАЛЫ́К, -у, *м.:* **збіцца з панталыку** (разм.) — 1) збянтэжыцца, зблытацца, страціць разуменне; 2) пачаць весці няправільны спосаб жыцця; **збіць з панталыку** (разм.) — 1) выклікаць замяшанне, заблытаць; 2) прымусіць адступіць ад правільных думак, меркаванняў; штурхнуць на што-н. нядобрае.

ПАНТАМІ́МА, -ы, *мн.* -ы, -там́ім, *ж.* Мімічны спектакль без слоў. ‖ *прым.* **пантамі́мны**, -ая, -ае *і* **пантамімі́чны**, -ая, -ае.

ПАНТАНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы часцей, якія займаюцца навядзеннем пантонаў. ‖ *прым.* **пантанёрскі**, -ая, -ае.

ПАНТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пласкадоннае судна, якое служыць апорай часовага моста, якіх-н. часовых збудаванняў. **2.** Плывучы мост. *Навесці п. цераз раку.* ‖ *прым.* **панто́нны**, -ая, -ае.

ПАНТО́ФЛІ, -фель *і* -фляў, *адз.* панто́фель, -фля, *м. і* панто́фля, -і, *ж.* Дамашнія туфлі, звычайна без заднікаў, шлёпанцы.

ПА́НТЫ, -аў. Маладыя рогі маралаў, якія выкарыстоўваюцца для вырабу лекавых сродкаў. ‖ *прым.* **па́нтавы**, -ая, -ае.

ПАНТЭІЗМ, -у, *м.* Рэлігійна-філасофскія погляды, паводле якіх бог атаясамліваецца з прыродай. ‖ *прым.* **пантэісты́чны**, -ая, -ае.

ПАНТЭІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік пантэізму. ‖ *ж.* **пантэі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **пантэі́сцкі**, -ая, -ае.

ПАНТЭО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Манументальны будынак — месца пахавання славутых дзеячаў. **2.** У старажытных грэкаў і рымлян: храм, прысвечаны ўсім багам. **3.** Сукупнасць багоў якой-н. рэлігіі (кніжн.).

ПАНТЭ́РА, -ы, *мн.* -ы, -тэ́р, *ж.* Буйны драпежнік сямейства кашэчых з плямістай поўсцю, леапард.

ПАНУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАНУ́КВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго (што).* Прымушаць рабіць што-н. хутчэй, падганяць (першапачаткова вокрыкам «ну», звернутым да каня). *П. каня. Гэтых хлопцаў не трэба п. у рабоце.* **2.** *кім.* Дэспатычна распараджацца кім-н. *П. падлеткамі.* ‖ *наз.* **панука́нне**, -я, *н. і* **пану́кванне**, -я, *н.*

ПАНУ́РЫ, -ая, -ае. **1.** Хмурны, нявеtlівы, бязрадасны. *П. стары. П. погляд.* **2.** *перан.* Які выклікае бязрадаснае пачуццё. *Панурыя думкі.* **3.** З апушчанай галавой, паніклы. *Вакол труны стаялі панурыя людзі.* ‖ *наз.* **пану́расць**, -і, *ж.*

ПАНУ́РЫСТЫ, -ая, -ае. Хмурны, няветлівы. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **пану́рыстасць**, -і, *ж.*

ПАНУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Тужліва, панура схіліць галаву. *Сядзець пануры́ўшыся.*

ПАНУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.:* **панурыць галаву** — тужліва схіліць галаву.

ПАНУ́ЮЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае ўладу, знаходзіцца на чале ўлады. *Пануючыя класы.* **2.** Які пераважае, найбольш распаўсюджаны. *Пануючая парода дрэў.* **3.** Які ўзвышаецца над чым-н. *Пануючая вышыня.*

ПАНЦА́К, -у́, *м.* (разм.). Круглыя ячныя крупы, а таксама суп з такіх круп.

ПА́НЦЫР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Даўней: металічнае адзенне для засцярогі тулава ад удараў халоднай зброі. *Рыцары ў панцырах.* **2.** Цвёрдае покрыва некаторых жывёлін. *Чарапашы п.* ‖ *прым.* **па́нцырны**, -ая, -ае.

ПАНЧО́ХІ, -чо́х, *адз.* панчо́ха, -і, *ДМ* -чо́се, *ж.* Выраб машыннага або ручнога вязання, які надзяваецца на нагі і заходзіць за калені. *Капронавыя п. Конь у панчохах* (перан.: з белай, светлай поўсцю на ніжніх частках ног; спец.). ‖ *памян.* **панчо́шкі**, -шак, *адз.* панчо́шка, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* ‖ *прым.* **панчо́шны**, -ая, -ае.

ПАНЧО́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар па вырабу панчох. ‖ *ж.* **панчо́шніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПА́НШЧЫНА, -ы, *ж.* **1.** Пры прыгонным праве: дармовая прымусовая праца сялян на пана. *Адбываць паншчыну.* **2.** Прыгоннае права (разм.). ‖ *прым.* **па́ншчынны**, -ая, -ае.

ПАНЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Дарожка для пешаходаў па баках вуліцы; тратуар. **2.** *перан.* У некаторых выразах: пра занятак прастытуцыяй. *Пайсці на п.* (стаць прастытуткай). **3.** Драўляная абшыўка або афарбоўка (першапачаткова — пад дрэва) ніжняй часткі сцен памяшкання (спец.). *Панэлі, размаляваныя пад дуб.* **4.** У зборным будаўніцтве: вялікая пліта, якая з'яўляецца гатовым элементам збудавання (спец.). ‖ *прым.* **панэ́льны**, -ая, -ае.

ПАНЭЛЯВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грузавы аўтамабіль-платформа для перавозкі панэлей (у 4 знач.). ‖ *прым.* **панэляво́зны**, -ая, -ае.

ПАНЮ́Х, -у, *м.:* **ні за панюх табакі** (разм.) — ні за што, дарэмна (прапасці, загінуць).

ПАНЮ́ХАЦЬ *гл.* нюхаць.

ПАНЮ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікая колькасць табакі, разлічаная на адзін нюх.

ПАНЯВЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Сумненне, страта веры. *Годзе жыць у паняверцы!*

ПАНЯВО́ЛІ, *прысл.* Насуперак жаданню, незалежна ад яго. *Згадзіцца п.*

ПАНЯТЫ́, -ога, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* (афіц.). Асоба, якая запрашаецца органамі ўлады ў якасці сведкі пры вобыску, вопісе маёмасці і пад. *Запрасіць панятых.*

ПАНЯ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Лагічна аформленая думка аб прадмеце, з'яве, ідэя чаго-н. *П. прыбавачнай вартасці.* **2.** Уяўленне, звесткі пра што-н. *Даць п. пра што-н. Мець п. аб чым-н.* **3.** звычайна *мн.* Спосаб, узровень разумення чаго-н. *Паводле нашых паняццяў усё гэта павінна быць па-іншаму.* ‖ *прым.* **паня́ццевы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАНЯ́ЦЬ: **паняць моду** (разм.) — пазадзіцца, прывыкнуць да чаго-н. (непажаданага). *Паняў моду гуляць у карты.*

ПА́ПА, -ы, *мн.* -ы, пап, *м.* Вярхоўны галава каталіцкай царквы і дзяржавы Ватыкан. *Рымскі п.* ‖ *прым.* **па́пскі**, -ая, -ае.

ПАПАБЕ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАПАБЕ́ГВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Бегаць доўга, неаднаразова. *П. за каровамі.*

ПАПАБЛУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; *зак.* (разм.). Блудзіць доўга, неаднаразова. *Во папаблудзілі мы ў лесе.*

ПАПАВАДЗІ́ЦЬ, -ваджу́, -во́дзіш, -во́дзіць *і* **ПАПАВО́ДЖВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Вадзіць доўга, неаднаразова; павадзіць многа каго-, чаго-н. *Колькі ён папавадзіў (-воджваў) турыстаў.*

ПАПАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -во́зіць *і* **ПАПАВО́ЖВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Вазіць доўга, неаднаразова; павазіць многа каго-, чаго-н. *Колькі я папавазіў (папавожваў) гэтых дроў.*

ПАПАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць *і* **ПАПАВА́РВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Варыць доўга, неаднаразова; паварыць многа чаго-н. *Давялося п. грыбоў.*

ПАПАВУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць *і* **ПАПАВУ́ЧВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* (разм.). Доўга вучыць; павучыць многіх.

ПАПАГАЛАСІ́ЦЬ, -лашу́, -ло́сіш, -ло́сіць *і* **ПАПАГАЛО́ШВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Галасіць доўга, неаднаразова.

ПАПАГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што* (разм.). Ганяць доўга, неаднаразова. *Колькі плытоў я папаганяў.*

ПАПАГАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* (разм.). Гараваць доўга. *Папагараваў ён за сваё жыццё.*

ПАПАГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **ПАПАГУ́ЛЬВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Гуляць доўга, неаднаразова. *Папагуляў (-львваў) на вяселлях.*

ПАП—ПАП

ПАПАДА́ННЕ *гл.* папасці.

ПАПАДА́ЦЦА *гл.* папасціся.

ПАПА́ДАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Упасці ў вялікай колькасці або многа разоў, адзін за другім. *З паліцы пападалі кніжкі.*

ПАПАДА́ЦЬ *гл.* папасці.

ПАПАДВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Падвесіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. лямпы.*

ПАПАДВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Падвязаць усё, многае. *П. памідоры.*

ПАПАДВЯЧО́РКАВАЦЬ *гл.* падвячоркаваць.

ПАПАДДЗЯ́, -і́, *мн.* -і́, -е́й, *ж.* (разм.). Жонка папа.

ПАПАДЗЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Сын папа.

ПАПАДЗЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Дачка папа.

ПАПАДКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Падклеіць усё, многае. *П. старонкі ў кніжцы.*

ПАПАДКО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Падкаціць усё, многае (*гл.* падкаціць у 1 знач.). *П. бярвенне да сцяны.*

ПАПАДКРЭ́СЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Падкрэсліць усё, многае. *П. складаныя словы ў сказе.*

ПАПАДКУ́РЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Падкурчыць (ногі) — пра усіх, многіх. *П. ногі.*

ПАПАДПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Падпісаць усё, многае або усіх, многіх. *П. заявы на адпачынак.*

ПАПАДПЯРА́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Падперазацца — пра ўсіх, многіх.

ПАПАДПЯРА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Падперазаць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАПАДРЫЖА́ЦЬ, -жу́, -жы́ш, -жы́ць; -жы́м, -жыце́, -жа́ць; -жы́; *зак.* (разм.). Дрыжаць доўга, неаднаразова. *П. на марозе.*

ПАПАДСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Падсунуць многае пад што-н. *П. скрынкі пад шафу.*

ПАПАДСЦІЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што* і *чаго.* Падаслаць[1] усіх, многіх, усё, многае або ўсім, многім.

ПАПАДТЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Падаткнуць усё, многае.

ПАПАДЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Падцерці ўсё, многае. *П. лужыны на падлозе.*

ПАПАДЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Падцягнуць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. папружкі.*

ПАПАЕ́ЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* (разм.). Ездзіць доўга, неаднаразова. *За жыццё давялося папахадзіць і п. у розныя гарады.*

ПАПАЕ́СЦІ, -е́м, -ясі́, -е́сць; -ядзі́м, -ясце́, -ядуць; папае́ў, -е́ла; папае́ш *і* **ПАПАЯДА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго* (разм.). Есці доўга, неаднаразова; з'есці многа чаго-н. *Ну мы і папаелі ў гасцях!*

ПАПАЗБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАПАЗБІ́РВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *чаго* (разм.). Збіраць доўга, неаднаразова; сабраць многа чаго-н. *Вось тут мы грыбоў папазбіралі (папазбірвалі).*

ПАПАЗДЗЕ́КАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак., з каго-чаго* (разм.). Здзекавацца доўга, неаднаразова. *Беднае хлапчанё, папаздзекаваліся з яго людзі.*

ПАПАЗНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -по́зніцца; -по́знімся, -по́зніцеся, -по́зняцца; *зак.* (разм.). Спазніцца — пра ўсіх, многіх. *З-за электрычкі многія папазніліся на работу.*

ПАПА́ЙЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Трапічнае дрэва з жаўтавата-зялёнымі пладамі, якія нагадваюць дыню.

ПАПАКАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Калець доўга, неаднаразова. *П. на холадзе.*

ПАПАКАСІ́ЦЬ, -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць *і* **ПАПАКО́ШВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *без дап.* (разм.). Пакасіць доўга, неаднаразова. *За апошнія гады папакасіў (-кошваў) розных траў.*

ПАПАКРА́СЦІ, -а́ду, -а́дзеш, -а́дзе; **ПАПАКРАДА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАПАКРА́ДВАЦЬ,** -дваю, -дваеш, -двае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Красці многа, неаднаразова; пакрасці многа каго-, чаго-н. *Колькі ў той год папакралі (папакрадалі, папакрадвалі) коней!*

ПАПАКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца *і* **ПАПАКРУ́ЧВАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Круціцца доўга, неаднаразова. *Прыйшлося нам тады п.*

ПАПАКУ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* Пакутаваць некаторы час. *Папакутаваў у палоне небарака.*

ПАПАЛАВІ́ЦЬ, -лаўлю́, -ло́віш, -ло́віць *і* **ПАПАЛО́ЎЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Лавіць доўга, неаднаразова; палавіць многа каго-, чаго-н. *П. рыбкі.*

ПАПАЛА́ЗІЦЬ, -ла́жу, -ла́зіш, -ла́зіць *і* **ПАПАЛА́ЖВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* Лазіць доўга, неаднаразова. *П. па гарах.*

ПАПАЛА́М, *прысл.* На дзве роўныя часткі; з дзвюх роўных частак. *Падзяліць маёмасць п.*

ПАПАЛІ́ЦЬ, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -па́лены; *зак., што.* Спаліць усё або многае. *Хаты папалілі фашысцкія карнікі.*

ПАПАЛО́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што).* Злёгку напалохаць, папужаць.

ПАПАЛУ́ДНАВАЦЬ *гл.* палуднаваць.

ПАПАЛЯЖА́ЦЬ, -ляжу́, -ляжы́ш, -ляжы́ць; -ляжы́м, -лежыце́, -ляжа́ць; ляжы́ *і* **ПАПАЛЕ́ЖВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Ляжаць доўга, неаднаразова. *П. пасля аварыі.*

ПАПАЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАПАЛЕ́ТВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Лятаць доўга, неаднаразова.

ПАПАМЕ́РЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мёрз, -ме́рзла; -ні; *зак.* (разм.). Мерзнуць доўга, неаднаразова. *Папамёрзлі ў час дзяжурства.*

ПАПАМО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; папамо́к, -кла; -ні; *зак.* (разм.). Мокнуць доўга, неаднаразова.

ПАПАМУ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца *і* **ПАПАМУ́ЧВАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Мучыцца доўга, неаднаразова. *Папамучыліся (-мучваліся) людзі, як вёска згарэла.*

ПАПАНАСІ́ЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць *і* **ПАПАНО́ШВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-чаго* (разм.). Насіць доўга, неаднаразова; панасіць многа каго-, чаго-н. *Папанасіць (-ношваць) вады, дроў.*

ПАПАПА́СВІЦЬ, -пасу́, -пасе́ш, -пасе́; -пасём, -пасяце́, -пасу́ць *і* **ПАПАПА́СВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Пасвіць доўга, неаднаразова. *Папапасвіў (і папапасваў) кароў.*

ПАПАПІ́ЦЬ, -п'ю́, -п'е́ш, -п'е́; -п'ём, -п'яце́, -п'ю́ць; -пі́ў, -піла́, -ло́ *і* **ПАПАПІВА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., чаго* (разм.). Піць неаднаразова; папіць многа чаго-н. *Папапіць (папапіваць) піўка.*

ПАПАПЛА́КАЦЬ, -ла́чу, -ла́чаш, -ла́ча; -ла́ч *і* **ПАПАПЛА́КВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Плакаць доўга, неаднаразова. *Папаплакаць (папаплакваць) па бацьку.*

ПАПАПРАСІ́ЦЬ, -рашу́, -ро́сіш, -ро́сіць *і* **ПАПАПРО́ШВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Прасіць доўга, неаднаразова.

ПАПА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Поле, пакінутае на адно лета незасеяным з мэтай паляпшэння глебы пад пасеў азімых. *Узараць п. Пасвіць жывёлу на папары.* ‖ *прым.* **папа́рны,** -ая, -ае.

ПАПАРАБІ́ЦЬ, -раблю́, -ро́біш, -ро́біць *і* **ПАПАРО́БЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., што, чаго* і *без дап.* Рабіць многа, доўга, неаднаразова.

ПАПАРА́ДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* Прывесці ў парадак, навесці парадак. *П. мэблю.*

ПАПАРАСКА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што, чаго, пра каго-што, аб кім-чым, з дадан. сказам* і *без дап.* (разм.). Расказваць доўга, неаднаразова; расказаць многа чаго-н. *П. анекдотаў.*

ПА́ПАРАТНІК, -у, *м.* Тое, што і папараць. ‖ *прым.* **папара́тнікавы,** -ая, -ае.

ПА́ПАРАЦЬ, -і, *ж.* Споравая расліна з буйнымі, вельмі рассечанымі лістамі.

ПАПА́РНЫ *гл.* папар.

ПАПАРО́БЛІВАЦЬ *гл.* папарабіць.

ПАПА́РЫЦЦА *гл.* парыць.

ПАПАРЭ́ЗАЦЬ, -рэ́жу, -рэ́жаш, -рэ́жа; -рэ́ж; **ПАПАРЭ́ЗВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае *і* **ПАПАРАЗА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Рэзаць доўга, неаднаразова. *П. дроў.*

ПАПА́С, -у, *м.* **1.** Месца, дзе пасецца жывёла, паша. *Выгнаць карову на п.* **2.** Тое, што і папаска.

ПАПАСВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -ва́рышся, -ва́рыцца *і* **ПАПАСВА́РВАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Сварыцца доўга, неаднаразова.

ПАПА́СВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Карміць коней у дарозе ў час адпачынку, рабіць папаску. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пасвіцца дзе-н. час ад часу. **3.** *перан.* Мець пажыву, карысць (разм.). *І вы каля яго папасваецеся?*

ПАПАСЕ́ДЖВАЦЬ *гл.* папасядзець.

ПАПАСЕ́ЯЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́й; **ПАПАСЯВА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ПАПАСЕ́ЙВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., чаго* (разм.). Сеяць доўга, неаднаразова.

ПАПА́СКА, -і, *ДМ* -пасцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Прыпынак у дарозе для кармлення, яда. *Журавы селі на папаску.*

ПАПАСМЯЯ́ЦЦА, -мяю́ся, -мяе́шся, -мяе́цца; -мяёмся, -меяце́ся, -мяю́цца; -ме́йся *і* **ПАПАСМЕ́ЙВАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак., з каго-чаго* і *без дап.* (разм.). Смяяцца доўга, неаднаразова. *Было з чаго там п.*

ПАПАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́ *і* **ПАПАСЫПА́ЦЬ,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* (разм.). Доўга паспаць.

ПАПАСТАЯ́ЦЬ, -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й *і* **ПАПАСТО́ЙВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Стаяць доўга, неаднаразова. *Прыйшлося папастаяць (-тойваць) у чарзе.*

ПАПАСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **ПАПАСТРЭ́ЛЬВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што, чаго* і *без дап.* (разм.). Страляць многа, неаднаразова; пастраляць, настраляць многа каго-, чаго-н. *П. дзічыны.*

ПАПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; -па́ў, -па́ла; -падзі́; *зак.* **1.** *у каго-што.* Трапіць у цэль, дасягнуць каго-, чаго-н. чым-н. кінутым, накіраваным. *П. ў цэль. Бомба папала ў дом.* **2.** Апынуцца ў якім-н. месцы, становішчы, абставінах (звычайна выпадкова, нечакана). *Нага папала на слізкае. П. пад суд. Сена папала пад дождж.* **3.** *безас., каму.* Пра спагнанні, непрыемнасці, якія атрымае або можа атрымаць хто-н.

(разм.). *Пападзе табе, хлопча, ад бацькі за такое!* **4.** *прош.* **папала.** Ужыв. ў разм. выразах: **дзе папала** (усё роўна дзе, абы-дзе), **куды папала** (абы-куды), **чым папала** (абы-чым), **што папала** (усё роўна што, абы-што), **як папала** (усё роўна як, у беспарадку, абы як). ‖ *незак.* **пападаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.); *наз.* **пападанне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.). *Прамое п. снарада.*

ПАПАСЦІСЯ, -падуся, -падзешся, -падзецца; -падзёмся, -падзяцеся, -падуцца; -паўся, -палася; -падзіся; *зак.* **1.** Апынуцца дзе-н., у якіх-н. абставінах, умовах. *П. ў пастку. П. на вочы каму-н.* (выпадкова прыцягнуць да сябе чыю-н. увагу). **2.** Быць злоўленым на чым-н. *П. на кражы.* **3.** Выпадкова сустрэцца, трапіцца каму-н. (разм.). *П. насустрач.* ‖ *незак.* **пападацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАПАСЫПАЦЬ *гл.* папаспаць.

ПАПАСЯДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -дзім, -седзіце, -дзяць; -дзі *і* **ПАПАСЕДЖВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Пасядзець доўга, неаднаразова. *Колькі ён папасядзеў над гэтымі чарцяжамі.*

ПАПАСЯЧЫ, -сяку, -сячэш, -сячэ; -сячом, -сечаце, -сякуць; -сек, -кла; -сячы *і* **ПАПАСЯКАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Сячы доўга, неаднаразова. *П. дроў.*

ПАПАЎДНІ, *прысл.* Пасля 12 гадзін дня. *Каля гадзіны п.*

ПАПАЎНЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* папоўніць. **2.** Тое, чым папаўняецца што-н. (часцей пра войскі, кадры, грошы і пад.). *У батальён прыйшло п.*

ПАПАЎНЕЦЬ *гл.* паўнець.

ПАПАЎНЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* папоўніцца, -ць.

ПАПАХА, -і, *ДМ* -пасе, *мн.* -і, -пах, *ж.* Высокая футравая шапка. *Генеральская п. Казацкая п.*

ПАПАХАДЗІЦЬ, -хаджу, -ходзіш, -ходзіць *і* **ПАПАХОДЖВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Хадзіць доўга, неаднаразова.

ПАПАХВАРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе *і* **ПАПАХВОРВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Хварэць доўга, неаднаразова. *П. у час эпідэміі грыпу.*

ПАПАХВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Злёгку, крыху пахнуць чым-н. (звычайна непрыемным). *З куфра папахвала цвіллю* (безас.). *Мяса папахвае* (пачынае псавацца).

ПАПАЦЁМКУ, *прысл.* Без святла, у цемнаце. *Апранацца п.*

ПАПАЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАПАЦЯГВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Цягаць доўга, неаднаразова; пацягаць многа каго-, чаго-н. *Колькі мы папацягалі (папацягвалі) гэтага бярвення.*

ПАПАЧНЫ *гл.* папка.

ПАПАШУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАПАШУКВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Шукаць доўга, неаднаразова. *П. цяля ў лесе.*

ПАПАЯДАЦЬ *гл.* папаесці.

ПАП'Е-МАШЭ, *нескл., м.* Папяровая маса, змешаная з клеем, гіпсам, з якой шляхам прасавання вырабляюць розныя прадметы. *Вырабы з п.*

ПАПЕРА, -ы, *мн.* -ы, -пер *і* -пераў, *ж.* **1.** Матэрыял для пісьма, а таксама для іншых мэт, які вырабляецца з драўнінnай ці анучнай масы. **2.** Афіцыйнае пісьмовае паведамленне, дакумент; рукапіс. *Штабныя паперы. Каштоўныя паперы* (грашовыя дакументы). *Корпацца ў паперах.* ◊ **Застацца на паперы** — пра рашэнне, якое не выконваецца. **Папера ўсё вытрымае** (іран.) — ужыв. у знач.: напісаць можна ўсё, але не заўсёды ажыццяўляецца тое, пра што напісана. ‖ *памянш.* **паперка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *зніж.* **паперчына,** -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* ‖ *прым.* **папяровы,** -ая, -ае.

ПАПЕРААПРАНАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак., у што* і *без дап.* Пераапрануцца — пра ўсіх, многіх.

ПАПЕРАВАРОЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Перавярнуць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вёдры.*

ПАПЕРАВОДЗІЦЬ, -оджу, -одзіш, -одзіць; *зак., каго-што.* Перавесці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей цераз дарогу. П. электрычкі на запасныя пуці.*

ПАПЕРАВОЗІЦЬ, -ожу, -озіш, -озіць; *зак., каго-што.* Перавезці з аднаго месца на другое ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *П. людзей цераз раку.*

ПАПЕРАВЯЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Перавязаць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. пакункі.*

ПАПЕРАГАНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак., каго-што.* Перагнаць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. коней на другую пашу. П. лодкі на другі бок ракі.*

ПАПЕРАГАРАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае *і* **ПАПЕРАГАРВАЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Перагарэць — пра ўсё, многае. *Лямпачкі паперагаралі (паперагарвалі).*

ПАПЕРАГАРОДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перагарадзіць усё, многае.

ПАПЕРАГРЫЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перагрызці ўсё, многае. *П. ніткі.*

ПАПЕРАД (разм.). **1.** *прысл.* Уперад. *Жанчына пайшла п., паказваючы, куды трэба пад'язджаць.* **2.** *прысл.* Спачатку, раней. *П. памый рукі, а потым садзіся за стол.* **3.** *прыназ. з Р.* Ужыв. для ўказання на прадмет ці асобу, раней за якія кім-, чым-н. было ўтворана якое-н. дзеянне. *Ён з'явіўся п. усіх.*

ПАПЕРАДЖАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца папярэджаннем, служыць для перасцярогі ад чаго-н. *П. стрэл.* **2.** Вельмі ветлівы, прыязны, паслужлівы. *Пападжальныя адносіны.* ‖ *наз.* **папераджальнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАПЕРАДЖАЦЬ *гл.* папярэдзіць.

ПАПЕРАДЗЕ. **1.** *прысл.* На некаторай адлегласці перад кім-, чым-н. *Ён ішоў п., а мы за ім.* **2.** *прыназ. з Р.* Паказвае на становішча перад кім-, чым-н. *Ісці п. калоны.*

ПАПЕРАКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАПЕРАКІДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Перакідаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. каменне пад сцяну.*

ПАПЕРАКЛАДАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае *і* **ПАПЕРАКЛАДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Перакласці ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *П. у пакоях падлогу.*

ПАПЕРАКЛАДАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Перакласці з адной мовы на другую ўсё, многае. *П. творы Я.Коласа на іншыя мовы.*

ПАПЕРАКОПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перакапаць усё, многае.

ПАПЕРАКОШВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перакасіць[1] усё, многае. *П. рамы.*

ПАПЕРАКОШВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Перакасіць[2] усё, многае. *П. межы.*

ПАПЕРАКРУЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перакруціць усё, многае.

ПАПЕРАКРЭСЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перакрэсліць усё, многае. *П. старонкі.*

ПАПЕРАКУСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перакусіць усё, многае (*гл.* перакусіць у 1 знач.).

ПАПЕРАЛАЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -лазіць; -лазім, -лазіце, -лазяць; *зак., што, цераз што* і *без дап.* Пералезці — пра ўсіх, многіх. *П. цераз плот.*

ПАПЕРАЛЯТАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Пераляцаць — пра ўсіх, многіх. *Куры паперальталі цераз плот.*

ПАПЕРАМЕННА, *прысл.* Змяняючы адзін другога, па чарзе. *Чытаць п.*

ПАПЕРАНІЦОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пераніцаваць усё, многае. *П. адзенне.*

ПАПЕРАНОСІЦЬ, -ношу, -носіш, -носіць; *зак., каго-што.* Перанесці ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. дровы пад павець.*

ПАПЕРАПАЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перапаліць усё, многае.

ПАПЕРАПАЎЗАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак., што, цераз што* і *без дап.* Перапаўзці — пра ўсіх, многіх. *Чэрві паперапаўзалі з дрэў на сцяну. Па-пластунску п. дарогу.*

ПАПЕРАПІСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перапісаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. усіх прысутных.*

ПАПЕРАПЛЫВАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак., што, цераз што* і *без дап.* Пераплысці — пра ўсіх, многіх. *Усе паперапльвалі раку.*

ПАПЕРАПЛЯТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пераплесці ўсё, многае. *П. часопісы.*

ПАПЕРАРАЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАПЕРАРЭЗВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Перарэзаць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАПЕРАСАДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Перасадзіць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАПЕРАСУШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перасушыць усё, многае. *П. бялізну.*

ПАПЕРАЧЫТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Перачытаць усё, многае. *П. праграмныя творы.*

ПАПЕРАШЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Перашыць усё, многае. *П. гузікі.*

ПАПЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* папера. **2.** Лісток паперы (у 1 знач.). **3.** Папяровы грашовы знак (разм.).

ПАПЕРЦІ, -пру, -прэш, -прэ; -пром, -праце, -пруць; -пер, -перла; -пры; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць перці. **2.** *каго (што).* Выгнаць, груба прагнаць. *Лайдака паперлі з работы.*

ПАПЕРЧЫНА *гл.* папера.

ПАПЕРЧЫЦЬ *гл.* перчыць.

ПАПІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што.* Піць патроху. *Сядзяць, каву папіваюць.* **2.** Пакрыху, але не часта піць спіртное, п'янстваваць (разм.). *Пачаў п.*

ПАПІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак., каго (што).* Выказаць каму-н. незадавальненне, дакор, папракнуць. *Настаўнік папікнуў вучня за легкадумнасць.* ‖ *незак.* **папікаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАПІЛЬЁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кавалачак паперы або тканіны, на якую накручваюць пасмы валасоў для завіўкі. ‖ *прым.* **папільётачны,** -ая, -ае.

ПАПІРУС *м.* **1.** -а *і (зб.)* -у, *мн.* -ы, -аў. Трапічная травяністая расліна сямейства асаковых. **2.** -у. Матэрыял для пісьма, які вырабляўся з гэтай расліны егіпцянамі і інш. старажытнымі народамі. *Скруткі папірусу.* **3.** -а, *мн.* -ы, -аў. Рукапіс на такім матэрыяле. ‖

ПАП—ПАП

прым. папірусны, -ая, -ае і папірусавы, -ая, -ае.

ПАПІСАЦЬ, -пішу, -пішаш, -піша; -пішы; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Правесці некаторы час за пісаннем чаго-н. **2.** *каго-што.* Занесці ў спіс усё, многае або ўсіх, многіх (разм.). *П. усіх у гурток.* ◊ **Нічога не папішаш** (разм.) — нічога не зробіш, іншага выйсця няма, даводзіцца мірыцца з тым, што ёсць.

ПАПІСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Час ад часу, зрэдку пісаць. *П. вершы.*

ПАПІХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., чым.* Адштурхвацца ад чаго-н. *П. шастом, плывучы ў лодцы.*

ПАПІХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Штурхаючы, падштурхваючы, прымушаць ісці або перамяшчаць у якім-н. напрамку. *П. каго-н. у плечы. П. тачку.* **2.** *перан., каго* і *кім.* Абыходзіцца з кім-н. зняважліва, распараджацца кім-н. *Усякі тут будзе п. мяне.*

ПАПІХАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, якому даручаюць паскорыць якую-н. справу. **2.** Тое, што і папіхіч.

ПАПІХІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, якім панукаюць, зняважліва распараджаюцца.

ПАПІЦЬ, -п'ю, -п'еш, -п'е; -п'ём, -п'яце, -п'юць; -піў, -піла, -ло; -пі; *зак., што* і *чаго.* Тое, што і выпіць. *П. малака.*

ПАПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Вокладка з кардону, скуры і пад. для папер. *П. для спраў.* ‖ *памянш.* **папачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **папачны,** -ая, -ае.

ПАПЛАВЕЦ *гл.* поплаў.

ПАПЛАВОК[1], -лаўка, *мн.* -лаўкі, -лаўкоў, *м.* **1.** Лёгкі плаваючы прадмет, які прымацоўваецца да лёскі, да сеткі або трымаецца на якары. *П. вудачкі. П. невада.* **2.** Прыстасаванне, якое выкарыстоўваецца для надання плывучасці чаму-н. (род лодкі, прагумаваны мех, надзьмуты ветрам і пад.). *Мост на паплаўках.* ‖ *прым.* **паплавочны,** -ая, -ае і **паплаўковы,** -ая, -ае.

ПАПЛАВОК[2], **ПАПЛАЎНЫ** *гл.* поплаў.

ПАПЛЕСЦІСЯ, -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -лёўся, -лялася, -лося; *зак.* Пайсці, не спяшаючыся або з намаганнем.

ПАПЛЕЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Прут, якім прымацоўваецца салома да латаў пры крыцці страхі.

ПАПЛЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Таварыш па справе, саратнік. *Паплечнікі па барацьбе.* ‖ *ж.* **паплечніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАПЛЁТ, -у, *М* -лёце, *м., зб.* Пруты, пры дапамозе якіх салома прывязваецца да латаў пры крыцці страхі саломай.

ПАПЛІН, -у, *м.* Шаўковая, паўшаўковая або баваўняная тканіна з дробным папярочным рубчыкам. ‖ *прым.* **паплінавы,** -ая, -ае.

ПАПЛЫСЦІ і **ПАПЛЫЦЬ,** -ыву, -ывеш, -ыве; -ывём, -ывяце, -ывуць; -ыў, -ыла, -ло; -ыві; *зак.* Пачаць плысці, пусціцца ўплаў. *Лодка паплыла уніз па рацэ. Паплылі гады за гадамі* (перан.).

ПАПОВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Сын папа; чалавек, які паходзіць з духоўнага роду.

ПАПОЙКА, -і, *ДМ* -пойцы, *мн.* -і, -поек, *ж.* (разм.). Гулянка з багатай выпіўкай, п'янка.

ПАПОМНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што* і *з дадан. сказам.* Надоўга запомніць (што-н. непрыемнае). *Папомніш, як з такімі звязвацца.*

ПАПОЎНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Дачка папа.

ПАПОЎНАЧЫ, *прысл.* Пасля 12 гадзін ночы.

ПАПОЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак., чым.* Стаць паўнейшым, павялічыцца. *Атрад папоўніўся новымі байцамі.* ‖ *незак.* **папаўняцца,** -яецца.

ПАПОЎНІЦЫ, *прысл.* (разм.). На поўны рот, прагна (есці). *Умінаць п. хлеб.*

ПАПОЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што чым.* Павялічыць дабаўленнем новага да чаго-н., што ёсць. *П. роту байцамі. П. свае веды.* ‖ *незак.* **папаўняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **папаўненне,** -я, *н.*

ПАПОЎСКІ *гл.* поп.

ПАПРАБАВАЦЬ *гл.* прабаваць.

ПАПРАБІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Прабіць, праламаць што-н. у многіх месцах; прайсці праз што-н. з сілай — пра ўсё, многае. *П. палонкі. Крыніцы папрабівалі пясок.* **2.** Пракалоць чым-н. вострым усё, многае. *П. ногі на цвікі.*

ПАПРАВАЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Праваліцца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Коні паправальваліся ў балота. П. на ўступных экзаменах.*

ПАПРАВАЧНЫ *гл.* папраўка.

ПАПРАВЕЦЬ *гл.* правець.

ПАПРАВІЦЦА, -раўлюся, -равішся, -равіцца; *зак.* **1.** Выправіць сваю памылку (звычайна пры выказванні). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Палепшыцца, змяніцца на лепшае. *Справы паправіліся.* **3.** Стаць здаравейшым, памажнець. *П. пасля санаторыя.* ‖ *незак.* **папраўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **папраўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 і 3 знач.). *Пайшло на папраўку.*

ПАПРАВІЦЬ, -раўлю, -равіш, -равіць; -раўлены; *зак.* **1.** *што.* Ліквідаваўшы пашкоджанні, зрабіць прыгодным для карыстання. *П. калёсы.* **2.** *што.* Прывесці да належнага выгляду, парадку. *П. хустку на галаве.* **3.** *што.* Палепшыць, умацаваць. *П. сваё здароўе.* **4.** *што.* Тое, што і выправіць[1] (у 3 знач.). *П. памылкі.* **5.** *каго (што).* Указаць каму-н. на зробленую памылку. *П. студэнта.* ‖ *незак.* **папраўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **папраўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПАПРАГАНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак.* **1.** *каго.* Прагнаць, прымусіць пайсці адкуль-н. усіх, многіх. *Дождж папраганяў людзей з поля.* **2.** *што.* Пракласці ў патрэбным напрамку многа чаго-н. *П. барозны плугам.*

ПАПРАГІНАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Прагнуцца — пра ўсё, многае. *Масніцы папрагіналіся.*

ПАПРАГІНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прагнуць у многіх месцах. *П. дошкі.*

ПАПРАГНІВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Прагніць у многіх месцах. *Дошкі ад сырасці папрагнівалі.*

ПАПРАГРЫЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прагрызці што-н. у многіх месцах. *Мышы папрагрызалі дзіркі.*

ПАПРАДАВАЦЬ, -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць; -даваны; *зак., каго-што.* Прадаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. маёмасць.*

ПАПРАДЗЕЎБВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прадзяўбці што-н. у многіх месцах або ўсё, многае.

ПАПРАДЗІРАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Прадрацца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Мяхі папрадзіраліся. П. праз калючы зараснік.*

ПАПРАДЗІРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прадраць што-н. у многіх месцах, прадраць усё, многае.

ПАПРАДУХА, -і, *ДМ* -дусе, *мн.* -і, -дух, *ж.* (уст.). **1.** Жанчына, якая займаецца ручным прадзеннем. *Якая п. пры кудзелі, такое палатно ў белі* (з нар.). **2.** *мн.* Вячоркі, якія наладжвала вясковая моладзь, каб папрасці і павесяліцца, попрадкі. *Хадзіць на папрадухі.*

ПАПРАКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго чым.* Выказваць каму-н. дакор, нездавальненне чым-н., абвінавачваць у чым-н., асуджаць за што-н. *П. куском хлеба. П. каго-н. у баязлівасці.* ‖ *аднакр.* **папракнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні.

ПАПРАКОЛВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пракалоць што-н. у многіх месцах або ўсё, многае. *П. шыны.*

ПАПРАКОПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пракапаць што-н. у многіх месцах. *П. канаўкі для сцёку вады.*

ПАПРАКРУЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пракруціць у многіх месцах (дзіркі і пад.).

ПАПРАМАКАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Прамокнуць — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *Світкі папрамакалі наскрозь.*

ПАПРАМЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прамыць усё, многае. *Вада папрамывала дамбу ў многіх месцах.*

ПАПРАПІХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны і **ПАПРАПІХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прапіхнуць усё, многае.

ПАПРАПОРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прапароць што-н. у многіх месцах, прапароць усё, многае. *П. шыны. П. ногі на калючы дрот.*

ПАПРАПУСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прапусціць усіх, многіх або ўсё, многае, даць прайсці, праехаць усім, многім. *П. пешаходаў.* **2.** *што.* Прасунуць, працягнуць праз што-н. усё, многае. *П. правады праз адтуліны.* **3.** *што.* Зрабіць многа пропускаў. *П. радкі верша.*

ПАПРАРАЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прарэзаць што-н. у многіх месцах, прарэзаць усё, многае. *П. абрус. П. праёмы для акон.*

ПАПРАРЫВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Прарваць што-н. у многіх месцах, прарваць усё, многае. **2.** Зрабіць пасадкі чаго-н. радзейшымі. *П. буракі.*

ПАПРАРЫВАЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Лопнуць пасля нагнаення — пра ўсё, многае. *Скулы папрарывалі.*

ПАПРАРЫВАЦЬ[3], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; -аны; *зак., што.* Прарыць лычом у многіх месцах (пра жывёл).

ПАПРАСАВАЦЬ *гл.* прасаваць[1].

ПАПРАСВІДРОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прасвідраваць усё, многае. *П. дзіркі.*

ПАПРАСІЦЦА, -ЦЬ *гл.* прасіцца, -ць.

ПАПРАСОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прасунуць, прадзець у што-н. усё, многае.

ПАПРАСТАРНЕЦЬ *гл.* прастарнець.

ПАПРАСТРЭЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прастрэліць што-н. у многіх месцах, прастрэліць усё, многае.

ПАПРАСТУДЖВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Прастудзіцца — пра ўсіх, многіх.

ПАПРАСТУДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Прастудзіць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. дзяцей. П. вушы.*

ПАПРАСЦІ, -раду, -радзеш, -радзе; -радзём, -радзяце, -радуць; -раў, -рала, -радзі; *зак.* **1.** *што.* Спрасці ўсё, многае. *П. увесь лён.* **2.** *чаго* і *без дап.* Прасці некаторы час. *П. дзве гадзіны.*

ПАПРАСЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Прасячы ўсё, многае. *П. палонкі.* **2.** Пралажыць высечкай многа чаго-н. *П. праходы ў лесе.*

ПАПРАТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Пратаптаць усё, многае, у многіх месцах. *П. сцежкі.*

ПАПРА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ра́вак, *ж.* **1.** *гл.* папраўіцца, -ць. **2.** Змена, дадатак, якія папраўляюць што-н. *П. да плана. Жыццё ўносіць свае папраўкі.* ‖ *прым.* **папра́вачны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *П. каэфіцыент.*

ПАПРАЎЛЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* паправіцца, -ць.

ПАПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна паправіць, выправіць. *Гэта памылка папраўная.*

ПАПРА́ЎЧА-ПРАЦО́ЎНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для выпраўлення працай, у працэсе працы. *Папраўча-працоўная калонія.*

ПАПРА́ЎЧЫ, -ая, -ае. Прызначаны для выпраўлення каго-н. *Папраўчыя меры.*

ПАПРАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; *зак.* Правесці некаторы час працуючы. *П. да абеду. Каб ажыццявіць сваю задуму, прыйшлося многа п.*

ПАПРАЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Працерці што-н. у многіх месцах, працерці ўсё, многае. *П. штаны на каленях.* **2.** Выціраючы, зрабіць чыстым усё, многае. *П. шыбы.*

ПАПРАЧЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Прачытаць усё, многае. *П. гранкі.*

ПАПРАЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Прачысціць усё, многае. *П. каміны ад сажы.*

ПАПРАША́ЙКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -шайцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -шаек. **1.** Тое, што і жабрак. **2.** Той, хто назойліва выпрошвае, дакучае просьбамі (разм. пагард.).

ПАПРАША́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць, паводзіць сябе папрашайкам (-ай). ‖ *наз.* **папраша́йніцтва,** -а, *н.*

ПАПРО́БАВАЦЬ *гл* прабаваць.

ПАПРО́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Дакор, незадавальненне, абвінавачванне, выказаныя каму-н. *Цяжкі п. Сяброўскі п. Кінуць п. каму-н.* (папракнуць).

ПАПРО́СТУ, *прысл.* Проста, без цырымоніі. *Скажы ўсё п.*

ПАПРУ́ГА, -і, *ДМ* -ру́зе, *мн.* -і, -ру́г, *ж.* **1.** Раменны пояс або наогул пояс. *Падперазацца папругай.* **2.** Частка збруі для ўмацавання падсядзёлка на спіне каня. ‖ *памянш.* **папру́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.*

ПАПРЫБІВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Прыбіць што-н. у многіх месцах, прыбіць усё, многае. *П. шыльды.* **2.** *безас.* Прыгнаць сілай вады, ветру ўсё, многае. *Папрыбівала лодкі да берага.*

ПАПРЫБІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Прыбрацца, прыгожа адзецца — пра ўсіх, многіх.

ПАПРЫБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прыбраць, прыгожа адзець усіх, многіх; упрыгожыць, аздобіць усё, многае. **2.** Навесці парадак, чысціню ўсюды, у многіх месцах. *П. у пакоях.* **3.** *што.* Прыняць адкуль-н. усё, многае. *П. усё з праходу.*

ПАПРЫБЯГА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Прыбегчы — пра ўсіх, многіх. *Папрыбягалі дзеці са школы.*

ПАПРЫВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак., што.* Прывесці куды-н. усіх, многіх. *П. дзяцей на ёлку.*

ПАПРЫВО́ЗІЦЬ, -во́жу, -во́зіш, -во́зіць; *зак., каго-што.* Прывезці куды-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. мэблю ў кватэру.*

ПАПРЫВЫКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак., да каго-чаго* і *з інф.* Прывыкнуць — пра ўсіх, многіх. *Старыя папрывыкалі да песень моладзі.*

ПАПРЫВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Прывязаць усіх, многіх або ўсё, многае, прывязаць што-н. у многіх месцах. *П. яблынькі да калоў.*

ПАПРЫГАЖЭ́ЦЬ *гл.* прыгажэць.

ПАПРЫГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Гонячы, даставіць куды-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *П. кароў з пашы.*

ПАПРЫГАРА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е *і* **ПАПРЫГА́РВАЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Прыгарэць у многіх месцах, прыгарэць — пра ўсё, многае. *Бліны папрыгаралі (папрыгарвалі).*

ПАПРЫГІНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Прыгнуцца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае.

ПАПРЫГІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Прыгнуць усё, многае. *Людзі папрыгіналі галовы ад гуку сірэны.*

ПАПРЫКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыклеіць што-н. у многіх месцах, прыклеіць усё, многае. *П. плакаты.*

ПАПРЫКО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыкаціць, даставіць куды-н. усё, многае. *П. бочкі.*

ПАПРЫКРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыкруціць, прымацаваць усё, многае. *П. клямкі да дзвярэй.*

ПАПРЫЛА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыладзіць, прырабіць да чаго-н. усё, многае. *П. замкі да дзвярэй.*

ПАПРЫЛЕ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыляпіць што-н. у многіх месцах, прыляпіць усё, многае.

ПАПРЫЛІПА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; *зак.* Прыліпнуць — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае; прыліпнуць у многіх месцах. *Лісце папрыліпала да тратуару.*

ПАПРЫЛЯТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Прыляцець — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *Птушкі папрыляталі.*

ПАПРЫМАЦО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прымацаваць што-н. у многіх месцах, прымацаваць усё, многае. *П. таблiцы да дошкі.*

ПАПРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *што.* Прыняць, узяць з рук у рукі, у сваё распараджэнне ўсё ці частку таго, што здаюць, перадаюць, уручаюць. *П. кнігі ад чытачоў. П. тэлеграмы.* **2.** *каго (што).* Залічыць у склад чаго-н. усіх, многіх. *П. выпускнікоў школ на работу.* **3.** *каго (што).* Дапусціць да сябе для агляду, для размовы па якіх-н. справах усіх, многіх. *П. хворых. П. наведвальнікаў.* **4.** *што.* Зняць, забраць адкуль-н. усё, многае. *П. посуд са стала.* **5.** *што* і *без дап.* Прымаць некаторы час. *П. лякарства месяц.*

ПАПРЫМЯРЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; *зак.* Прымерзнуць — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае; прымерзнуць у многіх месцах. *Папрымярзалі вёдры да лаўкі.*

ПАПРЫНО́СІЦЬ, -о́шу, -о́сіш, -о́сіць; *зак., каго-што.* Прынесці ўсё многае ці ўсіх, многіх. *П. кашы грыбоў.*

ПАПРЫПАЎЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Прыпаўзці — пра ўсіх, многіх.

ПАПРЫПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Прыпісаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дапрызыўнікаў да прызыўных пунктаў.*

ПАПРЫРАЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАПРЫРЭ́ЗВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Прырэзаць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАПРЫСО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прысунуць да каго-, чаго-н. усё, многае. *П. крэслы да стала.*

ПАПРЫСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* **1.** *што.* Прыставіць, прысланіць да каго-, чаго-н. усё, многае. *П. жэрдзе да страхі.* **2.** *каго (што).* Прызначыць быць дзе-н., каля каго-н. — пра ўсіх, многіх. *П. вартавых да затрыманых.*

ПАПРЫСТРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прыстрачыць што-н. у многіх месцах, прыстрачыць усё, многае. *П. кішэні.*

ПАПРЫСЫЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Прыслаць усё многае або ўсіх, многіх. *П. маладых спецыялістаў у гаспадаркі раёна.*

ПАПРЫСЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Прысохнуць да чаго-н. — пра ўсё, многае, прысохнуць у многіх месцах. *Гразь папрысыхала да калёс.*

ПАПРЫХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *зак.* Прыйсці, прыбыць куды-н. — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *Цягнікі ўсе папрыходзілі ў тэрмін.*

ПАПРЫЦІХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Прыціхнуць — пра ўсіх, многіх.

ПАПРЫЧЭ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАПРЫЧАПЛЯ́ЦЬ,** -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Прычапіць усё, многае. *П. шторы да карнізаў.*

ПАПРЫШПІ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прышпіліць што-н. у многіх месцах, прышпіліць усё, многае.

ПАПРЫШЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Прышыць усё, многае, прышыць што-н. у многіх месцах. *П. гузікі.*

ПАПРЫЯЗДЖА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Прыехаць, з'ехацца куды-н. — пра ўсіх, многіх. *Сваякі папрыязджалі ў госці.*

ПАПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які папрэў, сапсаваўся ад сырасці і цяпла; які запаліўся ад перагравання, поту (пра скуру). *Папрэлыя месцы на целе.*

ПАПРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Сапрэць, сапсавацца ад сырасці і цяпла або стаць запаленым ад перагравання і поту (пра скуру). *Сена папрэла. Пад пахамі папрэла* (безас.).

ПАПСАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* псавацца, -ць.

ПА́ПСКІ *гл.* папа.

ПАПУА́СЫ, -аў, *адз.* -пуа́с, -а, *м.* Карэннае насельніцтва Новай Гвінеі і некаторых астравоў Меланезіі. ‖ *ж.* **папуа́ска,** -і, *ДМ* -асцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **папуа́скі,** -ая, -ае.

ПАПУГА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Птушка трапічных краін з яркім стракатым апярэннем, якая здольна пераймаць розныя гукі і словы. *Не паўтарай мае словы, як п.* **2.** *перан.* Пра чалавека, які паўтарае чужыя словы, не маючы свайго погляду (разм. неадабр.). ‖ *прым.* **папуга́еў,** -га́ева, -га́евы (да 1 знач.) *і* **папуга́йскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАПУ́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Спудзіцца — пра ўсіх, многіх. *Коні папудзіліся.*

ПАПУ́ДРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* пудрыцца, -ць.

ПАПУЖА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Спужацца — пра ўсіх, многіх. *Дзеці папужаліся.*

ПАПУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго (што).* **1.** Злёгку напужаць. **2.** Спужаць усіх, многіх.

ПАПУЛІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Грамадскі рух, які апелюе непасрэдна да шырокіх мас і сцвярджае, што яны самі, маючы моцнага

лідэра, здольны вырашаць свае сацыяльныя праблемы. ‖ *прым.* **папулісцкі**, -ая, -ае.

ПАПУЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік папулізму. ‖ *прым.* **папулісцкі**, -ая, -ае.

ПАПУЛЯРНЫ, -ая, -ае. **1.** Агульнадаступны, зразумелы па прастаце, яснасці выкладу. *Папулярная літаратура. Папулярна* (прысл.) *усё растлумачыць.* **2.** Які карыстаецца шырокай вядомасцю. *Папулярная песня.* ‖ *наз.* **папулярнасць**, -і, *ж.*

ПАПУЛЯРЫЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). **1.** Зрабіць (рабіць) зразумелым, даступным, папулярным (у 1 знач.). *П. навуковыя веды.* **2.** Зрабіць (рабіць) папулярным (у 2 знач.), распаўсюдзіць (-джваць). *П. новы метад.* ‖ *наз.* **папулярызацыя**, -і, *ж.*

ПАПУЛЯРЫЗАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца папулярызацыяй чаго-н. ‖ *прым.* **папулярызатарскі**, -ая, -ае.

ПАПУЛЯЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Сукупнасць асобін аднаго віду, якая доўга існуе дзе-н. *П. баброў.*

ПАПУРЫ, *нескл., н.* Музычная п'еса, якая складаецца з урыўкаў розных агульнавядомых мелодый.

ПАПУСКАЦЬ[1] *гл.* папусціць.

ПАПУСКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *каго.* Пусціць куды-н. усіх, многіх. *П. коней у авёс.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Даць парасткі. *Таполя папускала парасткі.*

ПАПУСЦІЦЦА, -пушчуся, -пусцішся, -пусціцца; *зак.* **1.** Уступіць у чым-н., адступіць, адмовіцца ад чаго-н. *Тут я не папушчуся: будзе, як рашылі раней.* **2.** Даць сябе ў крыўду. *Ён не той чалавек, каб п.* **3.** Дапусціць, дазволіць што-н. (разм.). *Як ты магла п., што яны табе на галаву селі?* ‖ *незак.* **папускацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПАПУСЦІЦЬ, -пушчу, -пусціш, -пусціць; -пушчаны; *зак.* **1.** *што* і *у чым.* Уступіць, адмовіцца ад чаго-н. *Я свайго не папушчу.* **2.** *што.* Адпусціць, аслабіць, зрабіўшы даўжэйшым. *П. канцы вяроўкі.* **3.** *чым.* Кінуць з размаху (разм.). *П. каменем.* ‖ *незак.* **папускаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПАПУХНУЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -не; -нем, -неце, -нуць; папух, -хла; *зак.* Апухнуць — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Ногі папухлі.*

ПАПЫРСКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пырскацца, -ць.

ПАПЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *каго* або *у каго.* Задаць каму-н. пытанне, каб даведацца пра што-н. *Папытайся ў яе пра здароўе маці.* **2.** *чаго* або *ў каго.* Папрасіць дазволу на што-н., звярнуцца з якой-н. просьбай. *Сам пачаў рабіць ні ў кога не папытаўшыся.*

ПАПЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго* або *ў каго.* Звярнуцца да каго-н. з пытаннем, каб даведацца пра што-н. *Папытай, калі яны ад'язджаюць.*

ПАПЫХКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Выпускаць час ад часу дым, пару. *П. люлькай. На станцыі папыхкваў паравоз.*

ПАПЯЛЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* **1.**Ператварацца ў попел (разм.). *Папялела хата ў агні.* **2.** Набываць колер попелу. *Познім летам папялеюць зоркі.*

ПАПЯЛІСТА-... Першая частка складаных слоў са знач. попельны, з попельным адценнем, напр. *папяліста-блакітны, папяліста-жамчужны, папяліста-каштанавы, папяліста-русы, папяліста-сівы, папяліста-шэры.*

ПАПЯЛІСТЫ, -ая, -ае. Які мае колер попелу. *Папялістае неба.*

ПАПЯЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -лішч *і* -лішчаў, *н.* Тое, што і пажарышча.

ПАПЯЛЬНІК, -пельніка, -пельнікі, -пельнікоў, *м.* (спец.). Ніжняя частка топкі, куды падае попел.

ПАПЯРОВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* папера. **2.** *перан.* Канцылярска-бюракратычны. *Папяровая цяганіна.*

ПАПЯРОК, *прысл.* і *прыназ. з Р.* У напрамку шырыні чаго-н. *Разрэзаць п. П. канавы ляжыць кладка.*

ПАПЯРОСА, -ы, *мн.* -ы, -рос, *ж.* Папяровая трубка з тытунём для курэння (звычайна праз муштук). ‖ *памянш.* **папяроска**, -і, *ДМ* -роцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* ‖ *прым.* **папяросны**, -ая, -ае. *Папяросная папера* (вельмі тонкая).

ПАПЯРОЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Папярочны брус.

ПАПЯРОЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памер у шырыню, дыяметр. *П. бервяна 40 см.*

ПАПЯРОЧНЫ, -ая, -ае. Які праходзіць, размяшчаецца ўпоперак чаго-н. *П. зрэз.*

ПАПЯРХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -перхняцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Закашляцца ад пападання чаго-н. у дыхальнае горла. *П. дымам.*

ПАПЯРЭДЖАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* папярэдзіць. **2.** Заўвага, якая папярэджвае пра што-н., перасцярога. *Улічыць п. ўрача. Строгая вымова з папярэджаннем* (г.зн. з папярэджаннем, што наступны раз будзе накладзена больш строгае спагнанне).

ПАПЯРЭДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Загадзя апавясціць, паведаміць. *П. аб небяспецы.* **2.** *што.* Загадзя прынятымі мерамі перашкодзіць ажыццяўленню чаго-н. *П. злачынства.* ‖ *незак.* **папярэджваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **папераджаць**, -аю, -аеш, -ае (разм.). ‖ *наз.* **папярэджанне**, -я, *н.*

ПАПЯРЭДНЕ, *прысл.* Перад чым-н., раней за што-н. *Трэба ўсё п. разведаць.*

ПАПЯРЭДНІ, -яя, -яе. **1.** Які быў раней за што-н., знаходзіўся непасрэдна перад чым-н. *На папярэдняй старонцы.* **2.** Які папярэднічае чаму-н., які бывае перад чым-н. *Папярэдняя падрыхтоўка. Папярэдняе следства.* **3.** Незакончаны, такі, пасля якога яшчэ будзе што-н. *Папярэднія вынікі.*

ПАПЯРЭДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто папярэднічаў каму-н. у чым-н., сваёй дзейнасцю падрыхтаваў што-н. *Духоўная спадчына папярэднікаў.* ‖ *ж.* **папярэдніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАПЯРЭДНІЧАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Адбывацца, здарацца раней за што-н., перад чым-н. *Як правіла, навальніцы папярэднічае вецер.*

ПАПЯЧЫЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Асоба, якая афіцыйна назначаецца для папячыцельства (у 1 знач.). *П. непаўналетняга.* **2.** У царскай Расіі: званне кіраўніка некаторых устаноў. *П. вучэбнай акругі.* ‖ *ж.* **папячыцельніца**, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **папячыцельскі**, -ая, -ае.

ПАПЯЧЫЦЕЛЬСТВА, -а, *н.* **1.** Меры па апецы над кім-н. *Устанавіць п. над сіратой.* **2.** У царскай Расіі: установа для апекі над кім-н.

ПАРА[1], -ы, *мн.* -ы, пар, *ж.* **1.** Два аднародныя прадметы, якія выкарыстоўваюцца разам і складаюць цэлае. *П. рукавіц.* **2.** Дзве штукі чаго-н. (разм.). *П. куранят.* **3.** Запрэжка з дваіх коней. *Прыехаць на пары.* **4.** Дзве асобы, якія знаходзяцца, дзейнічаюць разам, аб'яднаныя чым-н. агульным. *Хадзіць парамі. Пары танцораў. Ён табе не п.* (не падыходзіць). **5.** Пры невялікаю колькасць чаго-н.; некалькі (разм.). *Папрасіць на пару слоў* (пагаварыць трохі). *На пару хвілін.* ◊ **На пару** (разм.) — разам, удваіх. ‖ *памянш.* **парачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПАРА[2], -ы, *ж.* **1.** Рэчыва ў газападобным стане, якое ўтвараецца з вадкасці пры яе награванні, выпарэнні. *З чыгуна ішла п. Параход стаіць пад парай* (гатовы ў любы момант адправіцца). **2.** Моцна нагрэтае вільготнае паветра. *П. касцей не ломіць* (прыказка). ‖ *прым.* **паравы**, -ая, -ое. *П. кацёл* (для атрымання пары). *Паравая машына* (якая прыводзіцца ў рух парай). *Паравое ацяпленне* (якое выкарыстоўвае цяпло пары). *Паравыя катлеты* (прыгатаваныя на пары).

ПАРА, -ы, *мн.* поры, пор *і* пораў, *ж.* **1.** Час, перыяд, тэрмін. *Летняя п. Без пары* (дачасна). *Да гэтай пары* (да гэтага часу). *Да пары да часу* (пакуль што). *З той пары* (з таго часу, моманту). *Не ў пару* (не ў час, недарэчы). *У пару* (у час, своечасова). **2.** *у знач. вык.* Настаў час для чаго-н. *П. дадому.*

ПАРА... Першая частка складаных слоў у знач. звязаны з дзеяннем пары, які мае адносіны да пары[2], паравы, напр. *парагенератар, параадводны, парараразмеркавальнік, параўпускны.*

ПАРАБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -бованы; *зак., каго-што.* Абрабаваць усіх, многіх ці ўсё, многае.

ПАРАБАК, -бка, *мн.* парабкі, -коў *і* парабкі, -аў, *м.* Наёмны сельскагаспадарчы рабочы ў памешчыцкай або кулацкай гаспадарцы. ‖ *ж.* **парабчанка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **парабкоўскі**, -ая, -ае.

ПАРАБАЛА, -ы, *мн.* -ы, -бал, *ж.* У матэматыцы: незамкнутая крывая, якая складаецца з адной галіны і атрымліваецца пры перасячэнні канічнай паверхні плоскасцю. ‖ *прым.* **парабалічны**, -ая, -ае.

ПАРАБЕЛУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род аўтаматычнага пісталета.

ПАРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак., што.* **1.** Зрабіць усё, многае. *П. усю работу.* **2.** Папрацаваць некаторы час. *П. на ўборцы бульбы.* ◊ **Нічога не паробіш** або **што (ж) паробіш** (разм.) — даводзіцца згадзіцца з тым, што ёсць.

ПАРАБКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *незак.* (разм.). Працаваць, быць парабкам.

ПАРАБКОЎСКІ *гл.* парабак.

ПАРАБКОЎСТВА, -а, *н.* Занятак парабка.

ПАРАБЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак.* (разм.). Праводзіць час, робячы што-н., займаючыся чым-н. (ужыв. звычайна ў пытанні). *Што ты цяпер парабляеш?*

ПАРАБЧАНКА *гл.* парабак.

ПАРАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Паравы кацёл або рухавік (спец.). **2.** Паравоз або поезд з паравозам (разм. уст.).

ПАРАВОЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лакаматыў з паравым рухавіком. ‖ *прым.* **паравозны**, -ая, -ае.

ПАРАВЫ *гл.* пара[2].

ПАРАГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падраздзяленне тэксту ўнутры раздзела, якое абазначаецца знакам §, а таксама сам гэты знак.

ПАРАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урачысты агляд (войск, спартсменаў). *Вайсковы п. Фізкультурны п.*

ПАРАДА, -ы, *ДМ* -радзе, *мн.* -ы, -рад, *ж.* **1.** Прапанова як дзейнічаць, рада. *Даць добрую параду каму-н. Паслухацца парады таварыша.* **2.** Сумеснае абмеркаванне чаго-н., кароткая нарада. *Сабрацца для парады.*

ПАРАДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* радавацца, -ць.

ПАРАДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Наладжаная сістэма размяшчэння чаго-н., належны стан чаго-н. *У пакоі поўны п. Навесці п. дзе-н. Усё ў парадку* (усё так, як належыць).

Для парадку (для падтрымання парадку, для захавання прынятых правіл, фармальнасцей). *Сваім парадкам* (як заўсёды, як звычайна). **2.** Паслядоўны ход чаго-н. *Расказаць усё па парадку. П. дня* (пералік пытанняў, якія неабходна абмеркаваць на пасяджэнні). *У рабочым парадку* (у ходзе работы). **3.** Спосаб, метад, рэжым чаго-н. *П. аплаты працы. П. галасавання. Завесці новыя парадкі.* **4.** Вайсковае пастраенне. *Баявы п. Рухацца паходным парадкам.* **5.** Разнавіднасць, тып чаго-н. *Пытанні агульнага парадку.* **6.** У матэматыцы: лікавая характарыстыка той або іншай велічыні. *Крывая другога парадку.* ◊ **Парадак слоў** — у граматыцы: размяшчэнне членаў сказа, якое вызначаецца сінтаксічнай нормай або камунікатыўным заданнем маўлення. ‖ *памянш.* **парáдачак,** -чку, *м.* (да 1 знач.).

ПАРАДАКСÁЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* парадокс. **2.** Неверагодны, незвычайны. *П. адказ. П. выпадак.* ‖ *наз.* **парадаксáльнасць,** -і, *ж.*

ПАРÁД-АЛÉ, парáда-алé, *мн.* парáды-алé, парáдаў-алé, *м.* У цырку: выхад на арэну ўсіх удзельнікаў перад пачаткам праграмы.

ПАРАДЖÁЦЬ *гл.* парадзіць.

ПАРАДЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (кніжн.). **1.** Тое, што пароджана кім-, чым-н. *Культура — п. культурных патрэб народа.* **2.** Пра таго, хто адштурхвае сваім выглядам, дзеяннем (уст.). *П. пекла.*

ПАРАДЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які парадзеў, стаў радзейшым. *Парадзелыя валасы.*

ПАРАДЗЕ́ЦЬ *гл.* радзець.

ПАРАДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., каго-што.* Падáць (падаваць) у смешным, карыкатурным выглядзе. *П. мову персанажаў.*

ПАРАДЗІ́ХА, -і, *ДМ* -дзíсе, *мн.* -і, -дзíх, *ж.* Жанчына, якая раджае або толькі што нарадзіла дзіця.

ПАРÁДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* рáдзіцца, -ць.

ПАРАДЗІ́ЦЬ, -раджý, -рóдзіш, -рóдзіць; -рóджаны; *зак., што.* Стаць прычынай узнікнення, з'яўлення чаго. *Пачутае пра яго парадзіла ва мне непрыемнае пачуццё да гэтага чалавека.* ‖ *незак.* **параджáць,** -áю, -áеш, -áе.

ПАРÁДКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *незак.* (разм.). Прыводзіць што-н. у парадак, у належны стан. *Буду п. ў хаце.*

ПАРÁДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *зак., што* і *без дап.* Прыводзіць у парадак што-н.; наводзіць парадак дзе-н. *П. рэчы.* ‖ *зак.* **спарáдкаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны.

ПАРÁДКАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які паказвае месца ў якім-н. радзе і адказвае на пытанне: які па ліку. *П. нумар.* **2. парадкавы лічэбнік** — у граматыцы: прыметнік, які абазначае прымету як адносіны да колькасці, ліку (напр. першы, дзесяты, соты, тысячны).

ПАРÁДКАМ, *прысл.* (разм.). **1.** У значнай ступені, даволі моцна, многа. *Ён ужо п. пастарэў.* **2.** Як мае быць, як след. *Ніхто п. не ведаў, куды яны паехалі.* **3.** Па парадку. *П. абыходзіць усе двары.*

ПАРАДКÓВЫ, -ая, -ае. Які робіцца, выконваецца па радках, за кожны радок. *П. падлік. Парадковая аплата.*

ПАРÁДНАСЦЬ, і, *ж.* Урачыстасць, пышнасць, святочнасць. *П. цырымоніі.*

ПАРÁДНІК, -а, *мн* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і дарадчык. ‖ *ж.* **парáдніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАРАДНІ́ЦЦА *гл.* радніцца.

ПАРÁДНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для парада, для ўрачыстых выпадкаў, святочны. *Парадная форма. П. мундзір.* **2.** Пра ўваход: пярэдні, галоўны. *Парадныя дзверы. П. ход.*

ПАРАДÓКС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Думка, меркаванне, якое разыходзіцца з агульнапрынятымі поглядамі і на першы погляд нібы супярэчыць разумнаму сэнсу. *Гаварыць парадоксамі.* **2.** З'ява, якая здаецца неверагоднай і нечаканай. ‖ *прым.* **парадаксáльны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *П. вывад.*

ПАРАДЧЭ́ЦЬ *гл.* радчэць.

ПАРАДЫ́ГМА, -ы, *мн.* -ы, -дыгм *і* -дыгмаў, *ж.* У граматыцы: сістэма форм зменнага слова або канструкцыі. ‖ *прым.* **парадыгматы́чны,** -ая, -ае.

ПАРАДЫ́ЙНЫ *гл.* пародыя.

ПАРАДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар пародый.

ПАРАДЫ́ЧНЫ *гл.* пародыя.

ПАРАЖÁЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны паражацца чым-н. *Паражальная тэрыторыя.*

ПАРАЖÁЦЬ *гл.* парадзіць.

ПАРАЖНЯ́К, -ý, *м.* Транспарт, які ідзе без грузу. ‖ *прым.* **паражнякóвы,** -ая, -ае.

ПАРАЖНЯКÓМ, *прысл.* (разм.). Без грузу, без пасажыраў. *Машына пайшла п.*

ПАРАЖЭ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Прыхільнік паражэнства.

ПАРАЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паразіць. **2.** Няўдача ў вайне, барацьбе, спаборніцтве. *Нанесці п. ворагу. Пацярпець п. ў шахматным турніры.*

ПАРАЖЭ́НСТВА, -а, *н.* **1.** У час першай сусветнай вайны: палітычны настрой у некаторых грамадскіх колах, якія жадалі паражэння свайго ўрада ў вайне. **2.** Пазіцыя, якая адлюстроўвае навер'е ў магчымасць ажыццяўлення чаго-н., у перамогу чаго-н. (неадабр.). ‖ *прым.* **паражэ́нчы,** -ая, -ае.

ПАРАЗБІВÁЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -áецца; -áемся, -áецеся, -áюцца; *зак.* Разбіцца — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *Талеркі паразбіваліся.*

ПАРАЗБІВÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* Разбіць усё, многае. *П. пасуду. П. пракосы.*

ПАРАЗБІНТÓЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Разбінтаваць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. раненых.*

ПАРАЗБІРÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., каго-што.* Разабраць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. тавары.*

ПАРАЗБЛЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разблытаць усё, многае. *П. ніткі.*

ПАРАЗБУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што).* Разбудзіць усіх, многіх.

ПАРАЗБУРÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны *і* **ПАРАЗБУ́РВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разбурыць усё, многае.

ПАРАЗБУХÁЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -áе; *зак.* Разбухнуць — пра ўсё, многае. *Зерне паразбухала ад вільгаці.*

ПАРАЗБЭ́РСВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Разбэрсацца — пра ўсё, многае. *Шнуркі паразбэрсваліся.*

ПАРАЗБЭ́РСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разбэрсаць усё, многае.

ПАРАЗБЭ́ШЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Разбэсціцца — пра ўсіх, многіх.

ПАРАЗБЭ́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Разбэсціць усіх, многіх. *П. дзяцей.*

ПАРАЗБЯГÁЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -áецца; -áемся, -áецеся, -áюцца; *зак.* Разбегчыся — пра ўсіх, многіх. *Дзеці паразбягаліся хто куды.*

ПАРАЗВÁЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Разваліцца — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх. *Абутак паразвальваўся зусім. Паразвальваліся ў крэслах нібы тыя паны.*

ПАРАЗВÁЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Развáліць усё, многае. *П. дровы.*

ПАРАЗВÁРВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Разварыцца — пра ўсё, многае. *Бульба паразварвалася.*

ПАРАЗВÁРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разварыць усё, многае.

ПАРАЗВАРÓЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Развярнуць усё, многае. *П. сцены.*

ПАРАЗВЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Развеяць усё, многае. *Вецер паразвейваў лісце.*

ПАРАЗВЕ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Развесіць усё, многае. *П. бялізну.*

ПАРАЗВІВÁЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Развіць усё, многае. *П. вяроўкі.*

ПАРАЗВÓЗІЦЬ, -óжу, -óзіш, -óзіць; *зак., каго-што.* Развезці ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *П. гасцей.*

ПАРАЗВÓРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Разараць усё, многае. *П. бульбу.*

ПАРАЗВЯ́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Развязацца — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх. *Мяшкі паразвязваліся.*

ПАРАЗВЯ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Развязаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вузлы.*

ПАРАЗГÁДВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разгадаць усё, многае. *П. загадкі.*

ПАРАЗГАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што.* Разагнаць усё, многае або ўсіх, многіх. *Сабака паразганяў курэй.*

ПАРАЗГАРÓДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разгарадзіць усё, многае.

ПАРАЗГІНÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* Разагнуць усё, многае. *П. цвікі. П. спіны.*

ПАРАЗГЛÁДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разгладзіць усё, многае. *П. швы.*

ПАРАЗГÓРТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разгарнуць усё, многае. *П. кнігі.*

ПАРАЗГРАБÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* Разгрэбці ўсё, многае.

ПАРАЗГРУЖÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *зак., што.* Разгрузіць усё, многае. *П. вагоны.*

ПАРАЗДАВÁЦЬ, -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -дую́ць; -дава́ны; *зак., каго-што.* Раздаць усіх, многіх або ўсё, многае ўсім, многім (*гл.* раздаць[1]). *П. падарункі дзецям.*

ПАРАЗДЗІРÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* Разадраць усё, многае.

ПАРАЗДЗЯВÁЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -áецца; -áемся, -áецеся, -áюцца; *зак.* Раздзецца — пра ўсіх, многіх.

ПАРАЗДЗЯВÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *зак., што.* Раздзець усіх, многіх.

ПАРАЗДУ́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Раздурыць усіх, многіх. *П. хлопцаў.*

ПАРАЗДУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Раздушыць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАЗІ́Т, -а, *М* -зíце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Арганізм (расліна або жывёліна), які корміцца за кошт другога арганізма і шкодзіць яму. *Грыбы-паразіты.* **2.** *перан.* Той, хто жыве з чужой працы, дармаед (пагард.). ‖ *ж.* **паразíтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **паразíтны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **паразíцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.; разм.).

ПАРАЗІТАВÁЦЬ, -тýю, -тýеш, -тýе; -тýй; *незак.* (кніжн.). Жыць паразітам, весці паразітарнае існаванне.

ПАРАЗІТÁРНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які распаўсюджваецца паразітамі (у 1 знач.). *Паразітарныя хваробы.* **2.** Уласцівы паразітам.

Весці п. лад жыцця. ‖ *наз.* **паразітарнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПАРАЗІТЫЗМ, -у, *м.* **1.** Суіснаванне двух арганізмаў, пры якім адзін арганізм (паразіт) корміцца за кошт другога. **2.** *перан.* Жыццё з чужой працы, дармаедства. ‖ *прым.* **паразітычны,** -ая, -ае.

ПАРАЗІЦЬ, -ражу, -разіш, -разіць; -разім, -разіце, -разяць; -ражоны; *зак.* **1.** *каго-што чым.* Забіць, нанесці ўдар якой-н. зброяй; папаўшы ў што-н., знішчыць, разбурыць (кніжн.). *П. мішэнь.* **2.** *каго-што.* Разбіць, перамагчы (высок.). *П. ворага.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Выклікаць пашкоджанне, змяненне ў тканцы, органе (пра хваробу). *Параліч паразіў вочныя нервы.* ‖ *незак.* **паражаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **паражэнне,** -я, *н.*

ПАРАЗЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разліць усё, многае. *П. халадзец у талеркі.*

ПАРАЗЛОМВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Разламацца — пра ўсё, многае.

ПАРАЗЛОМВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разламаць усё, многае.

ПАРАЗЛЯТАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Разляцецца — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх. *Шпакі паразляталіся.*

ПАРАЗМАЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Размазаць усё, многае.

ПАРАЗМАКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак., што.* Размокнуць — пра ўсё, многае або пра ўсіх, многіх.

ПАРАЗМАЛЁЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Размаляваць усё, многае.

ПАРАЗМОЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Размачыць усё, многае. *П. сухары.*

ПАРАЗМЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Размыць усё, многае. *Паводка паразмывала дарогі.*

ПАРАЗМЯКАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Размякнуць — пра ўсё, многае або пра ўсіх, многіх.

ПАРАЗМЯТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Размесці ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. снег.*

ПАРАЗНОСІЦЬ, -ошу, -осіш, -осіць; *зак., каго-што.* Разнесці ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *Вецер паразносіў салому.*

ПАРАЗРАЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разрэзаць усё, многае.

ПАРАЗРАСТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Разрасціся — пра ўсё, многае. *Дрэвы паразрасталіся.*

ПАРАЗРАЎНОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Разраўнаваць усё, многае. *П. зямлю.*

ПАРАЗРЫВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Разарваць усё, многае ці ўсіх, многіх.

ПАРАЗРЫВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Разрыць усё, многае. *П. капцы з бульбай.*

ПАРАЗУВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Разуцца — пра ўсіх, многіх.

ПАРАЗУВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Разуць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАРАЗУМЕННЕ, -я, *н.* Згода, аднадушнасць, разуменне адзін аднаго. *Прыйсці да паразумення.*

ПАРАЗУМЕЦЦА, -еюся, -еешся, -еецца; *зак.* Прыйсці да згоды, дамовіцца. *Ці не час нам п.*

ПАРАЗУМНЕЦЬ *гл.* разумнець.

ПАРАЗЫХОДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіцца; -дзімся, -дзіцеся, -дзяцца; *зак.* Разысціся — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае. *Усе паразыходзіліся.*

ПАРАЗ'ЯДАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак., што.* Раз'есці ўсё, многае. *Ванна параз'ядала пальцы.*

ПАРАЗ'ЯЗДЖАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Раз'ехацца — пра ўсіх, многіх. *Госці параз'язджаліся.*

ПАРАЗЯЎЛЯЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -яе; -яем, -яеце, -яюць; *зак. што.* Разявіць (рот, пашчу) — пра ўсіх, многіх. *П. раты.*

ПАРАІЦЦА, -ЦЬ *гл.* раіцца, -ць.

ПАРАКОННЫ, -ая, -ае. Запрэжаны парай коней. *Параконная запрэжка.*

ПАРАКСІЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Моцны прыступ (хваробы, пачуцця). *П. кашлю. П. адчаю.* ‖ *прым.* **параксізмальны,** -ая, -ае.

ПАРАЛЕЛАГРАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: чатырохвугольнік, у якога бакі парамі паралельныя.

ПАРАЛЕЛЕПІПЕД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: прызма, асновай якой з'яўляецца паралелаграм.

ПАРАЛЕЛІЗМ, -у, *м.* **1.** Роўная на ўсім працягу аддегласць адна ад адной ліній і плоскасцей. *П. ліній.* **2.** Нязменныя суадносіны дзвюх з'яў, двух дзеянняў, якія паўтараюцца, дубліруюцца. *П. у рабоце.*

ПАРАЛЕЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** У матэматыцы: прамая, якая не перасякае другую прамую, што ляжыць з ёй у адной плоскасці. *Правесці п.* **2.** *перан.* Параўнанне, а таксама з'ява, якая можа параўноўвацца з іншай падобнай з'явай (кніжн.). *Правесці п. паміж чым-н. Канкрэтнасць гістарычных паралелей.* **3.** Уяўная лінія перасячэння зямной паверхні плоскасцю, паралельнай плоскасці экватара. *Паралелі і мерыдыяны на геаграфічнай карце.*

ПАРАЛЕЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.**Які з'яўляецца паралеллю (у 1 знач.). *Паралельныя лініі.* **2.** *перан.* Такі ж, падобны, які адбываецца адначасова і побач з чым-н. *Паралельныя з'явы.* ‖ *наз.* **паралельнасць,** -і, *ж.*

ПАРАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак. і незак., каго-што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Давесці (-водзіць) да стану паралічу. *У яго паралізавала руку.* **2.** *перан.* Пазбавіць (-баўляць) здольнасці або магчымасці дзейнічаць. *Страх паралізаваў сілы.*

ПАРАЛІТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хворы на параліч. ‖ *ж.* **паралітычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **паралітычны,** -ая, -ае.

ПАРАЛІЧ, -у, *м.* Хвароба, якая пашкоджвае нервовую сістэму і пры якой асобныя органы або частка цела трацяць здольнасць да адвольных рухаў. *П. ног. Разбіты паралічом.* ‖ *прым.* **паралічны,** -ая, -ае.

ПАРАЛОН, -у, *м.* Лёгкі і эластычны сінтэтычны матэрыял. *Паліто на паралоне.* ‖ *прым.* **паралонавы,** -ая, -ае.

ПАРАЛЮШ, -у, *м.* (разм.). Тое, што і параліч. ‖ *прым.* **паралюшны,** -ая, ае.

ПАРАМЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Велічыня, што характарызуе якую-н. асноўную ўласцівасць устройства, сістэмы, машыны або з'явы, працэсу. *Параметры лазернай устаноўкі.*

ПАРАНАІЧНЫ *гл.* паранойя.

ПАРАНДЖА, -ы, *ж.* Шырокі халат з валасяной сеткай, што закрывае твар, без якой мусульманская рэлігія не дазваляе жанчынам паяўляцца перад чужымі людзьмі.

ПАРАНЕНЫ, -ая, -ае. Які мае рану. *Параненыя байцы. Даглядаць параненых* (наз.).

ПАРАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* **1.** Нанесці рану каму-н., раніць каго-, што-н. *Яго параніла асколкам снарада* (безас.). *П. руку. П. душу каму-н.* (перан.). **2.** Раніць усіх, многіх або нанесці раны каму-н. у многіх месцах. *П. усё цела.*

ПАРАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). **1.** Запраўленая паранай бульбай ці мукой і заваравая кіпнем сечка або мякіна на корм жывёле. *Зрабіць паранкі карове.* **2.** Параная бульба ў лушпінах.

ПАРАННЕ *гл.* парыць.

ПАРАНОІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, хворы на паранойю.

ПАРАНОЙЯ, -і, *ж.* Хранічнае душэўнае захворванне, якое характарызуецца ўстойлівым трызненнем. ‖ *прым.* **паранаічны,** -ая, -ае.

ПАРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Прыгатаваны парай. *Параная бульба.* **2.** Гатаваны (пра малако). *Паранае малако.*

ПАРАПЕТ, -а, *М* -пеце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невысокая агароджа ўздоўж моста, набярэжнай вуліцы. ‖ *прым.* **парапетны,** -ая, -ае.

ПАРАПСІХАЛОГІЯ, -і, *ж.* (спец.). Вывучэнне гіпатэтычнай магчымасці непасрэдна перадаваць на адлегласць інфармацыю аб нервова-псіхалагічным стане аднаго чалавека другому. ‖ *прым.* **парапсіхалагічны,** -ая, -ае.

ПАРАПСІХОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца парапсіхалогіяй.

ПАРАСЁ *гл.* парася.

ПАРАСІЛАВЫ, -ая, -ое (спец.). Які мае адносіны да пераварэння цеплавой энергіі пары[2] ў механічную. *Парасілавая ўстаноўка* (паравы кацёл і рухавік).

ПАРАСІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -росіцца; *незак.* Пра свінню: нараджаць, прыводзіць парасят. ‖ *зак.* **апарасіцца,** -росіцца.

ПАРАСКАЛУПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАРАСКАЛУПЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскалупаць усё, многае. *П. ранкі.*

ПАРАСКАРЧОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскарчаваць усё, многае.

ПАРАСКАШНЕЦЬ *гл.* раскашнець.

ПАРАСКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАРАСКІДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Раскідаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. адзенне.*

ПАРАСКЛАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАРАСКЛАДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскласці, разлажыць усё, многае. *П. паперы на стале.*

ПАРАСКЛЕЙВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Расклеіцца — пра ўсё, многае. *Парасклейваліся табурэткі.*

ПАРАСКЛЕЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расклеіць усё, многае. *П. аб'явы.*

ПАРАСКОЛВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскалоць усё, многае. *П. круглякі.*

ПАРАСКОПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскапаць усё, многае.

ПАРАСКОРМЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Раскарміць усіх, многіх.

ПАРАСКРАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАРАСКРАДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскрасці ўсё, многае.

ПАРАСКРУЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскруціць усё, многае.

ПАРАСКРЫВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Раскрыцца — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх.

ПАРАСКРЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Раскрыць усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. дзяцей. П. стрэхі. П. расаду.*

ПАРАСКРЫШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Раскрышыць усё, многае.

ПАРАСКУСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскусіць усё, многае (*гл.* раскусіць у 1 знач.).

ПА́РАСНІК, -у, *м.* Малады лес, а таксама парасткі раслін ад каранёў, пнёў або з насення.

ПАРАСО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыстасаванне для засцярогі ад дажджу або сонца ў выглядзе замацаванага на доўгай ручцы пры дапамозе складаных спіц акруглага кавалка тканіны. **2.** Стрэшка над чым-н. **3.** Суквецце, у якога ўсе кветкі размешчаны ў адной плоскасці. ‖ *памянш.* **парасо́нік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **парасо́ністы,** -ая, -ае *і* **парасо́навы,** -ая, -ае. *Парасоністая пальма. Парасонавыя расліны* (морква, пятрушка).

ПАРАСО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* парасон. **2.** Тое, што і парасон (у 3 знач.).

ПАРАСПАКО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Распакаваць усё, многае. *П. багаж.*

ПАРАСПАЎЗА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Распаўзціся — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Ракі параспаўзаліся.*

ПАРАСПІЛО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Распілаваць усё, многае. *П. бярвенне.*

ПАРАСПІ́СВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Распісацца — пра ўсіх, многіх або паставіць подпіс пад усім, многім.

ПАРАСПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Распісаць усё, многае. *П. помнікі на картке.*

ПАРАСПІХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАРАСПІ́ХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Распіхаць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАСПЛЮ́ШЧВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расплюшчыць (вочы) — пра ўсіх, многіх (*гл.* расплюшчыць[1]).

ПАРАСПЛЮ́ШЧВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расплюшчыць усё, многае (*гл.* расплюшчыць[2]).

ПАРАСПЛЯТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Расплесціся — пра ўсё, многае.

ПАРАСПЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Раплесці ўсё, многае.

ПАРАСПО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Распароць усё, многае.

ПАРАСПРАГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Распрэгчы ўсіх, многіх. *П. коней.*

ПАРАСПРАДАВА́ЦЬ, -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; -дава́ны; *зак., каго-што.* Распрадаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. рэчы.*

ПАРАСПРАНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Распрануцца — пра ўсіх, многіх.

ПАРАСПРАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Распрануць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАРАСПУ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Распудзіць усіх, многіх.

ПАРАСПУСКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Распусціцца — пра ўсё, многае або пра ўсіх, многіх. *Усе кветкі параспускаліся.*

ПАРАСПУСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Распусціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. вучняў на канікулы. П. косы. П. старыя світары.*

ПАРАСПУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Распухнуць — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх. *Параспухалі ногі.*

ПАРАСПЫ́РСКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Распырскаць усё, многае. *П. адэкалон.*

ПАРАСПЯРА́ЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Распаразацца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАРАСПЯРА́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Распаразаць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАССА́ДЖВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Рассесціся — пра ўсіх, многіх (*гл.* рассесціся ў 1 і 2 знач.). *Госці парассаджваліся вакол стала.*

ПАРАССА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Рассадзіць усіх, многіх ці ўсё, многае. *П. буракі.*

ПАРАССКУБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАРАССКУ́БВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расскубці ўсё, многае.

ПАРАССО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Рассунуцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Частаколіны падгнілі і парассоўваліся.*

ПАРАССО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Рассунуць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАССТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Расставіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. крэслы ў зале.*

ПАРАССТРЭ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Расстраляць усіх, многіх або ўсё, многае. *Здраднікаў і злачынцаў парасстрэльвалі.*

ПАРАССЦІЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Разаслаць усё, многае (*гл.* разаслаць[2]).

ПАРАССЫЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Разаслаць усіх, многіх або ўсё, многае (*гл.* разаслаць). *П. запрашэнні.*

ПАРАССЫПА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Рассыпацца — пра ўсё, многае.

ПАРАССЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Рассыпаць усё, многае.

ПАРАССЫХА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Рассохнуцца — пра ўсё, многае. *Дзежкі парассыхаліся.*

ПАРАССЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Рассесціся — пра ўсіх, многіх.

ПАРАССЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Рассячы ўсё, многае.

ПАРАССЯЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -я́ецца; -я́емся, -я́ецеся, -я́юцца; *зак.* Рассяліцца — пра ўсіх, многіх.

ПА́РАСТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Маладая галінка, сцябло расліны з лісцем, якое вырасла ад больш старога сцябла ці ствала, або малая галінка, якая вырасла ад кораня асноўнай расліны. *Маладыя парасткі на старым ствале.* **2.** Сцябло расліны ў самым пачатку яго развіцця з насення. *Насенне пусціла парасткі.* **3.** звычайна *мн., перан., чаго.* Першае праяўленне, пачатак чаго-н., зародак. *Парасткі новага.* ‖ *прым.* **па́раcтк**авы, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.).

ПАРАСТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Растаптаць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАСТО́ЧВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Растачыць усё, многае (*гл.* растачыць[1]). *П. адтуліны ў дэталях.*

ПАРАСТО́ЧВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Растачыць усё, многае. *Шашаль парасточваў сцены.*

ПАРАСТО́ЧВАЦЬ[3], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Растачыць усё, многае (*гл.* растачыць[3]). *П. каўняры ў кашулях.*

ПАРАСТРАСА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца *і* **ПАРАСТРЭ́СВАЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Растрэсціся — пра ўсё, многае.

ПАРАСТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАРАСТРЭ́СВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Растрэсці ўсё, многае. *П. сена.*

ПАРАСТРУ́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раструшчыць усё, многае.

ПАРАСТЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Растыкаць усё, многае. *П. тычкі на лузе.*

ПАРАСХІНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Расхінуць усё, многае.

ПАРАСХО́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -о́дзіцца; -о́дзімся, -о́дзіцеся, -о́дзяцца; *зак.* Тое, што і паразыходзіцца.

ПАРАСХО́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Расхапіць, расхапаць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАРАСЦВІТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Расцвісці — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Ружы парасцвіталі. Твары дзяўчат парасцвіталі ўсмешкамі.*

ПАРАСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -расце́, -расту́ць; -ро́с, -расла́, -ло́; *зак., чым.* Пакрыцца раслiннасцю. *Акопы парaслі травой. П. мохам.*

ПАРАСЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Расцерці ўсё, многае.

ПАРАСЦІСКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Расціснуцца — пра ўсё, многае.

ПАРАСЦІСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Расціснуць усё, многае (*гл.* расціснуць у 1 і 2 знач.).

ПАРАСЦЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАРАСЦЯ́ГВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Расцягаць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАРАСЦЯРУ́ШВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Расцерушыцца — пра ўсё, многае.

ПАРАСЦЯРУ́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расцерушыць усё, многае.

ПАРАСЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расцерабіць усё, многае. *П. кусты.*

ПАРАСЧЫНЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *зак.* Расчыніцца — пра ўсё, многае. *Ад выбуху вокны парасчыняліся.*

ПАРАСЧЫНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Расчыніць усё, многае. *П. вокны.*

ПАРАСЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Расчысціць усё, многае. *П. дарогі.*

ПАРАСЧЭ́СВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Расчасацца — пра ўсіх, многіх (*гл.* расчасацца[1]).

ПАРАСЧЭ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Расчасаць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАРАСШПІ́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Расшпіліцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАРАСШПІ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расшпіліць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. гузікі.*

ПАРАСШЧАПЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца *і* **ПАРАСШЧЭ́ПЛІВАЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Расшчапіцца — пра ўсё, многае.

ПАРАСШЧАПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны *і* **ПАРАСШЧЭ́ПЛІВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Расшчапіць усё, многае.

ПАРАСЯ́ *і* ПАРАСЁ, -ся́ці, *мн.* -ся́ты, -ся́т, *н.* Дзіцяня свінні. ‖ *прым.* **парася́чы,** -ая, -ае.

ПАРАСЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса парасяці як ежа.

ПАРАТУ́НАК, -нку, *м.* **1.** Ратунак, дапамога ў бядзе. *Клікаць на п. суседзяў.* **2.** Выхад з цяжкага становішча. *Не бачыць паратунку.*

ПАР—ПАР

ПАРАТЫ́Ф, -у, *м.* Інфекцыйная кішэчная хвароба, роднасная з брушным тыфам. ‖ *прым.* **паратыфо́зны,** -ая, -ае.

ПАРАЎНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *зак., з кім-чым* (разм.). Тое, што і параўняцца. ‖ *незак.* **параўно́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАРАЎНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць роўным, гладкім. *П. асфальт катком.* **2.** *што.* Зрабіць аднолькавым па даўжыні, вышыні і пад. *П. канцы вяроўкі.* **3.** *перан., каго.* Зрабіць аднолькавымі, падобнымі ў чым-н. *Новае жыццё параўнавала людзей.*

ПАРАЎНА́ЛЬНА, *прысл.* **1.** У дастатковай ступені, болей або меней. *П. невялікі тэрмін. Дзень прайшоў п. спакойна.* **2.** *у знач. прыназ. з Т.* У параўнанні з кім-, чым-н. (ужыв. з прыназ. «з»). *Гэта група п. з іншымі зрабіла вялікую работу.*

ПАРАЎНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Заснаваны на параўнанні, які служыць для параўнання. *Параўнальныя даныя. П. метад даследавання.*

ПАРАЎНА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* параўнаць. **2.** Слова або выраз, які ўтрымлівае прыпадабненне аднаго прадмета да другога. *Народная творчасць багата параўнаннямі.* ◊ **У параўнанні** *з кім-чым* — ужыв. у знач. прыназ.: параўнальна, калі параўнаць. *Сёлета ўраджай вышэйшы ў параўнанні з мінулым годам. Ён больш дасведчаны ў гэтай справе ў параўнанні з іншымі.*

ПАРАЎНА́ЎЧА, *прысл.* Тое, што і параўнальна.

ПАРАЎНА́ЎЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і параўнальны.

ПАРАЎНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што з кім-чым.* **1.** Паставіўшы побач, супаставіць для ўстанаўлення падабенства ці розніцы. *П. два лікі.* **2.** Вобразна прыпадобніць. *Полаччыну можна п. са Швейцарыяй.* **3.** Зрабіць роўным, аднолькавым. *Умовы жыцця і падобныя акалічнасці параўналі гэтых людзей.* ‖ *незак.* **параўно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **параўна́нне,** -я, *н. і* **параўно́ўванне,** -я, *н. Не ідзе ў параўнанне (ні ў якое параўнанне) з кім-, чым-н.* (нельга параўноўваць).

ПАРАЎНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак., з кім-чым.* Рухаючыся, аказацца на адной лініі з кім-, чым-н. *Сонца параўнялася з вяршалінамі дрэў.* **2.** Стаць роўным, аднолькавым. *Дзеці параўняліся з бацькам.* **3.** Стаць нароўні з кім-, чым-н. у якіх-н. адносінах. *Нам цяжка п. з ёй у стараннасці.*

ПАРАФІ́Н, -у, *м.* Воскападобнае рэчыва, якое здабываецца пераважна з нафты. ‖ *прым.* **парафі́навы,** -ая, -ае.

ПАРА́ФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* Акруга, тэрыторыя, што аб'ядноўвае веруючых, якіх абслугоўваюць святары аднаго храма. *У гэтай царквы некалі была вялікая п.* ‖ *прым.* **пара́фіяльны,** -ая, -ае.

ПАРАФІЯ́НІН, -а, *мн.* -фія́не, -фія́н, *м.* Вернік якой-н. парафіі. ‖ *ж.* **парафія́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПАРАФРА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ра́з, *ж.* (кніжн.). Выраз, які апісальна перадае сэнс другога выразу або слова, напр. «аўтар гэтых радкоў» замест «я» у мове аўтара. ‖ *прым.* **парафрасты́чны,** -ая, -ае.

ПАРАХАВЫ *гл.* порах.

ПАРАХАЎНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Некалі: сумка, пасудзіна для захоўвання пораху. *Ёсць яшчэ порах у парахаўніцах* (перан.: ёсць яшчэ сілы).

ПАРАХНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Ператварацца ў парахню. *Стары пень парахнее.*

ПАРАХНЯ́, -і́, *ж.* Дробныя, як пясок, сухія рэшткі сапрэлага або паточанага шашалем дрэва. *Бярвенне абярнулася на парахню. П. сыплецца з каго-н.* (вельмі стары; разм. пагард.).

ПАРАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна з паравым рухавіком. *Плысці на параходзе.* ‖ *памянш.* **параходзік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **парахо́дны,** -ая, -ае.

ПАРАХО́ДСТВА, -а, *н.* Рух параходаў па водных шляхах, а таксама прадпрыемства па кіраўніцтву параходным транспартам. *Рачное п.*

ПАРАШЫ́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Рашыць усё, многае, перарашаць. *П. усе задачы.* **2.** *і без дап.* Рашаць некаторы час. *Парашаў з гадзіну і спыніўся.*

ПАРАШО́К, -шку́ *і* -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* **1.** -шку́. Дробна расцёртыя частачкі цвёрдага рэчыва. *Зубны п.* (для чысткі зубоў). *Сцерці ў п. каго-н.* (перан.: жорстка расправіцца, звычайна як выраз пагрозы; разм.). **2.** -шка́. Лекавае рэчыва пэўнай дазіроўкі ў раздробненым выглядзе. *Лякарства ў парашках.* ‖ *прым.* **парашко́вы,** -ая, -ае. *Парашковае малако* (з малочнага парашку).

ПАРАШУ́Т, -а, *М* -шу́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне для скачка з самалёта ці спуску грузу з купалам, які раскрываецца ў паветры. ‖ *прым.* **парашу́тны,** -ая, -ае. *П. дэсант. П. спорт.*

ПАРАШУТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* і *незак.* (спец.). Спускаючыся, паляцець (ляцець) з крайне малой скорасцю. ‖ *зак.* таксама **спарашутава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й.

ПАРАШУТЫ́ЗМ, -у, *м.* Парашутны спорт. *Піянеры парашутызму.*

ПАРАШУТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які робіць скачкі з парашутам. ‖ *ж.* **парашуты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **парашуты́сцкі,** -ая, -ае.

ПАРАШЫ́ЦЬ, -рашу́, -рэ́шыш, -рэ́шыць; *зак., што, на чым* і *з інф.* (разм.). **1.** Прыняць якое-н. рашэнне, рашыць. *Парашылі, што трэба ехаць неадкладна. Ну, на чым вы тут парашылі?* **2.** Падумаўшы, разважыўшы, прыйсці да якога-н. вываду. *Усё абгледзеўшы, мы парашылі, што нехта ўжо тут быў да нас.*

ПАРВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ве́цца; *зак.* **1.** Разарвацца, раздзяліцца на часткі ад нацягвання. *Ніткі парваліся.* **2.** Стаць дзіравым, знасіцца да дзірак. *Панчохі парваліся.* **3.** *перан.* Спыніцца (пра знаёмства, адносіны і пад.). *Сувязь з падпольшчыкамі парвалася.*

ПАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ваны; *зак., што.* **1.** Разарваць або крыху падраць. *П. вяроўку. П. адзенне.* **2.** *перан., з кім.* Адразу, рэзка спыніць (знаёмства, адносіны і пад. з кім-н.). *П. дыпламатычныя адносіны. П. з ранейшымі сябрамі.* ◊ **Жылы парваць** (разм.) — надарвацца ад цяжкай працы. ‖ *незак.* **парыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.).

ПАРК[1], -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Вялікі сад або пасаджаны гай з алеямі, кветнікамі і пад. *Разбіць п. П. культуры і адпачынку.* ‖ *прым.* **па́ркавы,** -ая, -ае.

ПАРК[2], -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Перасоўны склад для забеспячэння арміі. *Артылерыйскі п. Гарматны п.* **2.** -а. Месца стаянкі і рамонту транспартных сродкаў. *Аўтобусны п. Тралейбус ідзе ў п.* **3.** -у. Сукупнасць транспартных сродкаў, рухомы састаў, а таксама наогул сукупнасць машын, механізмаў і пад. *Аўтамабільны п. П. сельскагаспадарчых машын. Танкавы п.* ‖ *прым.* **па́ркавы,** -ая, -ае.

ПА́РКА *гл.* парыць.

ПАРКАЛЕНАБІЎНЫ́, -а́я, -о́е (спец.). Які мае адносіны да набіўкі малюнка на баваўняную тканіну.

ПАРКА́ЛЬ, -ю, *м.* Лёгкая баваўняная аднакаляровая або з набіўным малюнкам тканіна. ‖ *прым.* **паркалёвы,** -ая, -ае.

ПАРКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агароджа з бярвёнаў, штыкецін або мураваная. ‖ *памянш.* **парка́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **парка́нны,** -ая, -ае.

ПАРКАНУ́ЦЬ *гл.* поркаць.

ПАРКЕ́Т, -у, -ке́це, *м.* Насціл на падлозе з дошчачак у форме розных узораў, геаметрычных фігур. ‖ *прым.* **парке́тны,** -ая, -ае. *Паркетная падлога.*

ПАРКЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па вырабу і насцілу паркету.

ПАРЛА́МЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшы дзяржаўны заканадаўчы прадстаўнічы сход. ‖ *прым.* **парла́менцкі,** -ая, -ае.

ПАРЛАМЕНТАРЫ́ЗМ, -у, *м.* Дзяржаўная сістэма з парламентам на чале. ‖ *прым.* **парламента́рны,** -ая, -ае.

ПАРЛАМЕНТА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (кніжн.). Член парламента.

ПАРЛАМЕНЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, упаўнаважаная адным з ваюючых бакоў для перагавораў з праціўнікам. ‖ *прым.* **парламенцёрскі,** -ая, -ае.

ПАРНА... Першая частка складаных слоў са знач. парнаграфічны, напр. *парнабізнес, парназорка, парнафільм, парнашоу.*

ПАРНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Крайняя непрыстойнасць, цынічнасць у паказе чаго-н., звязанага з палавымі адносінамі. ‖ *прым.* **парнаграфі́чны,** -ая, -ае.

ПАРНАКАПЫ́ТНЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* Атрад млекакормячых з двума аднолькава развітымі пальцамі (раздвоенымі капытамі).

ПАРНА́С, -а, *м.* **1.** (з вялікай літары). Гара ў Грэцыі, на якой, паводле павер'яў старажытных грэкаў, жылі музы. **2.** Ужыв. як сімвалічнае абазначэнне свету паэзіі і паэтаў. *Узыходзіць на Парнас.* ‖ *прым.* **парна́скі,** -ая, -ае.

ПА́РНАСЦЬ *гл.* парны[2].

ПАРНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Род цяпліцы ў выглядзе нізкіх градак, пкрытых зашклёнымі рамамі або празрыстай плёнкай, для вырошчвання расады, ранняй агародніны і пад. ‖ *прым.* **парнiко́вы,** -ая, -ае. ○ **Парніковы эфект** (спец.) — павышэнне сярэднегадавой тэмпературы з-за забруджання атмасферы чалавекам.

ПА́РНЫ[1], -ая, -ае. Які складае пару[1], для пары[1] (у 1, 3 і 4 знач.) з чым-н., які выконваецца, робіцца парай[1] (у 4 знач.). *Парная рукавіца. Парная вупраж. Парнае катанне на каньках.*

ПА́РНЫ[2], -ая, -ае. Душны, насычаны вільгаццю. *Парнае паветра.* ‖ *наз.* **па́рнасць,** -і, *ж.*

ПАРО́Г, -а, *М* -розе, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Бервяно або брус ў ніжняй частцы дзвярнога праёму. *Пераступіць цераз п. На п. не пускаць каго-н.* (не пускаць каго-н. у дом). *Не выходзіць за п.* (не выходзіць з дому). *Ад парога хату не мятуць* (прыказка). **2.** *перан., каго.* Пярэдадзень, мяжа чаго-н. (кніжн.). *На парозе гібелі.* **3.** Камяністы папярочны выступ на дне ракі, які паскарае цячэнне і абцяжарвае суднаходства. *Пеняцца хвалі на парогах.* **4.** Найменшая магчымая велічыня, ступень праяўлення чаго-н. (спец.). *П. адчуванняў. П. чутнасці.* ◊ **З парога** (адхіліць, не прыняць і пад.; разм. неадабр.) — адразу, не ўваходзячы ў сутнасць справы. ‖ *памянш.* **паро́жак,** -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **паро́гавы,** -ая, -ае (да 4 знач.; спец.).

ПАРО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ро́д, *ж.* **1.** Разнавіднасць свойскіх жывёл (або раслін),

якія адрозніваюцца пэўнымі прыметамі ад жывёл (або раслін) таго ж віду. *Бельгійская п. коней. Вывесці новую пароду вішань.* **2.** *перан.* Разрад, тып людзей, якія адрозніваюцца ад іншых сваім унутраным складам, характарам, аблічам. *Чалавек волатаўскай пароды.* **3.** Прыналежнасць да якой-н. сацыяльнай групы, саслоўя (уст.). **4.** Выкапнёвы мінерал, пласт у зямной кары. *Цвёрдыя пароды.*

ПАРО́ДЗІСТЫ, -ая, -ае. З ярка выражанымі прыметамі добрай пароды (у 1 і 3 знач.). *Пародзістая карова.* ‖ *наз.* **паро́дзістасць,** -і, *ж.*

ПАРО́ДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які належыць да выведзеных, палепшаных парод (у 1 знач.), пародзісты. *Пародная жывёла.* ‖ *наз.* **паро́днасць,** -і, *ж.*

ПАРО́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Твор, сатырычны або камічна падроблены пад іншы твор. *П. на апавяданне.* **2.** *перан.* Знешняе, няўдалае перайманне чаго-н., скажонае падабенства да чаго-н., якое ператвараецца ў насмешку, здзек. *Не абутак, а адна п.* ‖ *прым.* **парады́йны,** -ая, -ае *і* **парады́чны,** -ая, -ае. *Парадыйны жанр. Парадычны прыём.*

ПАРО́ЖНІ, -яя, -яе. Тое, што і пусты (у 1 знач.). *Парожняя дзежка. З пустога ў парожняе пераліваць* (займацца пустой справай, пустымі размовамі; разм.).

ПАРО́ЖЫСТЫ, -ая, -ае. Які мае многа парогаў (у 3 знач.). *Парожыстае дно.* ‖ *наз.* **паро́жыстасць,** -і, *ж.*

ПАРО́К, -у, *м.*: **парок сэрца** — устойлівыя няправільнасці ў будове сэрца, якія парушаюць яго функцыяніраванне.

ПАРО́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Сакрэтнае ўмоўнае слова (або словы, фраза) для апазнання сваіх на вайсковай службе, а таксама ў канспіратыўных арганізацыях.

ПАРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пласкадоннае судна або плыт для пераправы цераз раку, праліў людзей, павозак, грузаў. *Рачны п.* ‖ *прым.* **паро́мны,** -ая, -ае.

ПАРО́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Перавозчык на пароме. ‖ *ж.* **паро́мшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАРО́СЛЫ, -ая, -ае. Які зарос чым-н., пакрыты якой-н. расліннасцю. *Лагчына, парослая хмызняком.*

ПАРО́СНАЯ, *м.* і *н.* не ўжыв. Цяжарная (пра свінню). ‖ *наз.* **паро́снасць,** -і, *ж.*

ПАРО́ТНА, *прысл.* Па ротах, адна рота за другой. *Строіцца п.*

ПАРО́ЎНУ, *прысл.* Роўнымі часткамі. *Падзяліць п.*

ПАРО́ЦЦА[1], пару́ся, по́рашся, по́рацца; пары́ся; *незак.* **1.** Калоць, пароць адзін аднаго чым-н. вострым. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і бадацца (разм.). *Каровы поруцца.* **3.** Тое, што і капацца (у 1 і 2 знач.). *Вы нешта доўга порацеся ў сшытках.*

ПАРО́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., по́рацца; *незак.* Разрывацца па шве. *Сукенка порацца.* ‖ *зак.* **распаро́цца,** -по́рацца.

ПАРО́ЦЬ[1], пару́, по́раш, по́ра; пары́; *незак.* **1.** *каго-што.* Калоць, тыкаць чым-н. вострым. *П. кійком гразь.* **2.** *што.* Разбураць, спорваць. *П. гнёзды.* **3.** *каго-што.* Бадаць (разм.). *Каровы поруць адна адну.* **4.** *каго-што.* Колючы, тыкаючы чым-н., прымушаць вылезці адкульн. *П. трусоў з малінніку.* ‖ *зак.* **распаро́ць,** -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты (да 2 і 3 знач.).

ПАРО́ЦЬ[2], пару́, по́раш, по́ра; пары́; *незак., што.* **1.** Разразаць, раз'ядноўваць па швах (сшытае). *П. стары халат.* **2.** У выразе: **пароць глупства** (разм.) — рабіць або гаварыць абы-што. *Не пары глупства.* ◊ **Пароць гарачку** (разм. неадабр.) — рабіць што-н. неабдумана, паспешліва. ‖ *зак.* **распаро́ць,** -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты (да 1 знач.). ‖ *наз.* **по́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПАРО́ША, -ы, *ж.* Снег, які толькі што выпаў. *Вецер змятае парошу.*

ПАРО́Ю, *прысл.* Тое, што і калі-нікалі.

ПАРСЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Кастрыраваны самец свойскай свінні, кабан. ‖ *прым.* **парсючы́ны,** -ая, -ае.

ПАРТ... Скарачэнне ў знач. партыйны, які мае адносіны да партыі, напр. *партгрупа, партз'езд, партканферэнцыя, партстаж.*

ПА́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, парт, *ж.* Школьны стол з нахільнай дошкай, злучаны з лаўкай. *Сесці за парту* (таксама перан.: пачаць вучыцца).

ПАРТАБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Кішэнная каробка для папярос. ‖ *прым.* **партаба́чны,** -ая, -ае.

ПАРТАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, о́ў, *м.* Работнік порта[1].

ПАРТАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадстаўнік партакратыі.

ПАРТАКРА́ТЫЯ, -і, *ж., зб.* Кіруючая партыйная вярхушка. ‖ *прым.* **партакраты́чны,** -ая, -ае.

ПАРТА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Галоўны ўваход вялікага будынка, архітэктурна афармлены. **2.** Канструкцыя ў выглядзе рамы, якая перасоўваецца (па рэйках) або з'яўляецца часткай вялікіх машын, станкоў (спец.). ‖ *прым.* **парта́льны,** -ая, -ае. *П. кран.*

ПАРТАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Зручны для нашэння пры сабе, для пераноскі. *П. магнітафон.* ‖ *наз.* **партаты́ўнасць,** -і, *ж.*

ПАРТА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм. пагард.). Чалавек, які нядбала, няўмела выконвае сваю работу.

ПАРТА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). Дрэнна, няўмела або неахайна рабіць што-н.; псаваць. ‖ *зак.* **напарта́чыць,** -чу, -чыш, -чыць *і* **спарта́чыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

ПАРТВЕ́ЙН, -у, *м.* Гатунак моцнага вінаграднага віна.

ПАРТМАНЭ́Т, -а, *М* -нэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі кашалёк.

ПАРТНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Удзельнік гульні з кім-н. (на сцэне, у карты, у спорце і г.д.), а таксама наогул удзельнік якой-н. сумеснай дзейнасці. *Партнёры згадзіліся на нічыю. П. па домаўладанню.* **2.** Краіна — удзельнік якога-н. саюза, блока, пагаднення. *Дзяржавы — гандлёвыя партнёры.* ‖ *ж.* **партнёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **партнёрскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАРТО́ВЫ *гл.* порт[1].

ПАРТО́ЧНЫ *гл.* порткі.

ПАРТПЛЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльны чахол з рамянямі для перавозкі пасцельных рэчаў. ‖ *прым.* **партпле́дны,** -ая, -ае.

ПАРТРЭ́Т, -а, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адлюстраванне якога-н. чалавека на карціне, фатаграфіі, у скульптуры. *Скульптурны п. Групавы п.* (некалькіх асоб). *Літаратурны п.* (перан.: мастацкае апісанне каго-н.). ‖ *прым.* **партрэ́тны,** -ая, -ае. *П. жывапіс.*

ПАРТРЭТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак — майстар партрэта. ‖ *ж.* **партрэты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАРТСІГА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і партабак. ‖ *прым.* **партсіга́рны,** -ая, -ае.

ПАРТУГА́ЛЬЦЫ, -аў, *адз.* -лец, -льца, *м.* Народ раманскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Партугаліі. ‖ *ж.* **партуга́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **партуга́льскі,** -ая, -ае

ПАРТУПЕ́Я, -і, *мн.* -і, -пе́й, *ж.* Рэмень, перавязь для нашэння халоднай зброі, палявой сумкі і г.д. ‖ *прым.* **партупе́йны,** -ая, -ае.

ПАРТФЕ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Чатырохвугольная сумка з засцежкай, звычайна скураная, для нашэння кніг, папер. **2.** Пра пасаду міністра ў некаторых буржуазных краінах. *Размеркаванне партфеляў. Міністр без партфеля* (назва асобай міністэрскай пасады). **3.** *перан.* Рукапісы, прынятыя да друку выдавецтвам, рэдакцыяй. *Рэдакцыйны п.* ‖ *прым.* **партфе́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАРТШЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род лёгкага пераноснага крэсла, у якім можна сядзець у паўляжачым стане. ‖ *прым.* **партшэ́зны,** -ая, -ае.

ПАРТЫЗА́Н, -а, *мн.* -ы, -за́н *і* -за́наў, *м.* Удзельнік партызанскай вайны, баец партызанскага атрада. *Партызаны — народныя мсціўцы.* ‖ *ж.* **партыза́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **партыза́нскі,** -ая, -ае.

ПАРТЫЗА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). Быць партызанам, ваяваць, знаходзіцца ў партызанскім атрадзе.

ПАРТЫЗА́НСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* партызан. **2.** Які мае адносіны да ўзброенай народнай барацьбы супраць іншаземных захопнікаў, што праводзіцца ў тыле ворага атрадамі, якія дзейнічаюць самастойна. *Партызанская вайна. П. атрад.*

ПАРТЫЗА́НШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Неарганізаваныя, анархічныя дзеянні, якія парушаюць дысцыпліну.

ПАРТЫ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Прыналежнасць да партыі (у 1 знач.). **2.** Накіраванасць у рабоце, дзейнасці, прасякнутая пэўнай ідэалогіяй.

ПАРТЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* партыя. **2.** Які выражае інтарэсы партыі (у 1 знач.). **3.** Прасякнуты пэўнай ідэалогіяй, які ажыццяўляе палітыку якой-н. партыі.

ПАРТЫТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* (спец.). Сукупнасць усіх партый шматгалоснага музычнага твора. ‖ *прым.* **партыту́рны,** -ая, -ае.

ПА́РТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* **1.** Палітычная арганізацыя грамадскага класа, якая выражае і абараняе яго інтарэсы. *Палітычныя партыі. Сацыял-дэмакратычная п.* **2.** Група людзей, аб'яднаных агульнасцю інтарэсаў, а таксама тых, што сабраліся з якой-н. мэтай. *П. геолагаў.* **3.** Асобная частка ў шматгалосным музычным творы, якая выконваецца адным інструментам, адным спеваком. *П. фартэпіяна. П. Сяргея ў оперы Я.Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся».* **4.** Адна гульня (у шахматы, шашкі, карты і некаторыя інш.). *Шахматная п.* **5.** Пэўная колькасць тавару. *П. летняга адзення.* **6.** Пра жаніцьбу або замужжа (уст.). *Выгадная п.* ‖ *прым.* **партыйны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАРТЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ніжні паверх глядзельнай залы з месцамі для публікі. ‖ *прым.* **партэ́рны,** -ая, -ае.

ПАРУБІ́ЦЬ, -рублю́, -ру́біш, -ру́біць; -ру́блены; *зак., што.* Абрубіць, падшыць усё, многае. *П. ручнікі.*

ПАРУ́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Незаконная высечка лесу, а таксама месца, дзе высякаецца лес. ‖ *прым.* **пару́бачны,** -ая, -ае (спец.). *Парубачныя рэшткі.*

ПАРУ́БШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца парубкай, высечкай лесу.

ПАРУДЗЕ́ЦЬ *гл.* рудзець.

ПАРУЖАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які паружавеў. *Паружавелыя бакі ягад.*

ПАРУЖАВЕ́ЦЬ *гл.* ружавець.

ПАР—ПАС

ПАРУ́КА, -і, *ДМ* -ру́цы, *мн.* -і, -ру́к, *ж.* Прынятая на сябе адказнасць за выкананне, пацвярджэнне чаго-н., зарука. *Аддаць, узяць на парукі каго-н.* (на чыю-н. адказнасць).

ПАРУ́ПІЦЦА *гл.* рупіцца.

ПА́РУС, -а, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Умацаваны на мачце вялікі кавалак тоўстай тканіны, які надзімаецца ветрам і прыводзіць у рух судна. *Ісці на ўсіх парусах. Падняць парусы* (паставіць і разгарнуць парусы на судне). ‖ *прым.* **па́русны,** -ая, -ае. *П. спорт.*

ПАРУСІ́НА, -ы, *ж.* Грубая, тоўстая льняная тканіна, якая першапачаткова ішла на парусы. ‖ *прым.* **парусі́навы,** -ая, -ае.

ПА́РУСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паруснае судна.

ПАРУХА́ВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць больш рухавым. *Сёння Саўка парухавеў.*

ПАРУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Паварушыць чым-н. *П. пальцамі.* **2.** *што.* Прывесці што-н. у рух. *П. стрэлку.*

ПАРУ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын, рангам вышэйшы за падпаручніка і ніжэйшы за штабс-капітана, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **пару́чніцкі,** -ая, -ае.

ПАРУЧЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Той, хто прыняў на сябе паручыцельства. ‖ *ж.* **паручы́целька,** *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **паручы́цельскі,** -ая, -ае.

ПАРУЧЫ́ЦЕЛЬСТВА, -а, *н.* (афіц.). Адказнасць, якая бярэцца кім-н. на сябе ў забеспячэнне абавязацельстваў другой асобы. ‖ *прым.* **паручы́цельскі,** -ая, -ае.

ПАРУЧЫ́ЦЦА *гл.* ручацца.

ПАРУША́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто парушае якія-н. правілы, законы, звычаі. *П. дысцыпліны. П. граніцы.* ‖ *ж.* **паруша́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАРУШЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Маленькая часцінка чаго-н., пылінка. *Выняць парушынку з вока.*

ПАРУ́ШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* Перарвацца, спыніцца ў сваім нармальным развіцці, плыні. *Спакой парушыўся.* ‖ *незак.* **паруша́цца,** -а́ецца.

ПАРУ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *што.* Перашкодзіць нармальнаму стану, развіццю чаго-н., перарваць. *П. маўчанне. П. сон.* **2.** *што.* Не захаваць чаго-н., пераступіць што-н. *П. дагавор. П. дысцыпліну. П. граніцу* (незаконна перайсці яе). **3.** *каго-што.* Скрануць, разварушыць. *П. пчол. П. яйкі ў птушыным гняздзе.* ‖ *незак.* **паруша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **парушэ́нне,** -я, *н.*

ПАРФІ́Р, -у, *м.* Вулканічная горная парода, якая выкарыстоўваецца як будаўнічы матэрыял. ‖ *прым.* **парфі́равы,** -ая, -ае.

ПАРФІ́РА, -ы, *мн.* -ы, -фі́р, *ж.* Пурпуровая мантыя манарха.

ПАРФІ́РНЫ, -ая, -ае (высок. уст.). Чырвоны, пурпурны.

ПАРФУ́МА, -ы, *ж.* Духі, адэкалон. ‖ *прым.* **парфу́мны,** -ая, -ае. *П. магазін.*

ПАРФУМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік парфумернай вытворчасці.

ПАРФУМЕ́РЫЯ, -і, *ж.* Араматычныя і касметычныя тавары, а таксама вытворчасць іх і гандаль імі. ‖ *прым.* **парфуме́рны,** -ая, -ае. *П. аддзел.*

ПАРЦЫЁН, -у, *м.* (уст. і спец.). Паёк, порцыя. *Дзённы п.* ‖ *прым.* **парцыённы,** -ая, -ае.

ПАРЦЬЕ́, *нескл., м.* Служачы, які распараджаецца захоўваннем ключоў, прыёмам пошты і інш. абслугоўваннем у вестыбюлі гасцініцы.

ПАРЦЬЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -е́р *і* -е́раў, *ж.* Занавеска з цяжкай тоўстай тканіны для акна або дзвярэй. *Аксамітавыя парцьеры.* ‖ *прым.* **парцье́рны,** -ая, -ае.

ПАРЦЯНЫ́, -а́я, -о́е. Баваўняны, ільняны, не шарсцяны. *Аснова парцяная, а ўток суконны.*

ПАРЧА́, -ы́, *ж.* Шчыльная ўзорыстая шаўковая тканіна, патыканая залатымі або сярэбранымі ніткамі. ‖ *прым.* **парчо́вы,** -ая, -ае.

ПАРША́, -ы́, *ж.* Заразная скурная хвароба, а таксама струпы, якія паяўляюцца пры гэтай хваробе на скуры пад валасамі.

ПАРШЫ́ВЕЦ, -ы́ўца, *мн.* -ы́ўцы, -ы́ўцаў, *м.* (разм.). Дрэнны, паршывы (у 2 знач.) чалавек, нягоднік. ‖ *ж.* **паршыу́ка,** -і, *ДМ* -ы́ўцы, *мн.* -ы́ўкі, -ы́вак.

ПАРШЫ́ВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Пакрывацца паршой. ‖ *зак.* **запаршы́вець,** -ею, -ееш, -ее *і* **апаршы́вець,** -ею, -ееш, -ее.

ПАРШЫ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты паршой. *П. кот.* **2.** *перан.* Вельмі дрэнны, не варты ўвагі (разм.). *Паршывыя дровы.* ‖ *наз.* **паршы́васць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПАРЫВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., з інф.* Настойліва імкнуцца, намервацца што-н. зрабіць. *Яна ўвесь час парывалася нешта сказаць.*

ПАРЫВА́ЦЬ *гл.* парваць.

ПАРЫ́ВІСТЫ, -ая, -ае. **1.** З рэзкімі раптоўнымі парывамі, няроўны. *П. вецер.* **2.** Рэзкі, імклівы, не плаўны. *Парывістыя рухі.* **3.** Які дзейнічае парывамі (у 2 знач.), які лёгка захапляецца. *Парывістая натура.* ‖ *наз.* **пары́вістасць,** -і, *ж.* *П. у рухах, у манерах.*

ПАРЫЖЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які парыжэў, выцвіў. *П. капялюш.*

ПАРЫЖЭ́ЦЬ *гл.* рыжэць.

ПАРЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Накладная прычоска з натуральных ці сінтэтычных валасоў, нашытых на аснову. *Насіць п. Акцёр у парыку.* ‖ *памянш.* **парычо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **парыко́вы,** -ая, -ае.

ПАРЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для таго, каб па́рыць (у 1 і 2 знач.), па́рыцца. *П. чан.*

ПАРЫ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Аддзяленне ў лазні, дзе парацца. **2.** Аддзяленне на фабрыцы, дзе што-н. параць (спец.).

ПАРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* **1.** У фехтаванні: адбіць (-біваць) удар праціўніка. **2.** *перан.* Адразу, хутка прывесці (-водзіць) бяспрэчныя пярэчанні супраць чаго-н. (кніжн.). *П. доказы апанентаў.* ‖ *зак.* таксама **адпары́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ПАРЫТЭ́Т, -у, *М* -рытэце, *м.* **1.** Роўнасць, раўнапраўе бакоў (кніжн.). **2.** Адносіны паміж валютамі розных краін у золаце (спец.).

ПАРЫТЭ́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Роўны, які ажыццяўляецца на аснове парытэту. *Парытэтнае прадстаўніцтва. На парытэтных пачатках.* ‖ *наз.* **парытэ́тнасць,** -і, *ж.*

ПАРЫ́Ў, -ы́ву, *мн.* -ы́вы, -ы́ваў, *м.* **1.** Раптоўнае рэзкае ўзмацненне (пра вецер). **2.** Моцнае імгненнае праяўленне якога-н. пачуцця; душэўны ўздым, які суправаджаецца імкненнем зрабіць што-н. *Працоўны п. Наступальны п.*

ПАРЫХЛЕ́ЦЬ *гл.* рыхлець.

ПА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* **1.** *гл.* парыць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Варыцца ў закрытай пасудзіне пры дапамозе пары. **3.** Знаходзіцца ў вельмі цёплым, гарачым памяшканні або быць надта цёпла апранутым (разм.) *На двары такая цеплыня, а ты парышся ў гэтым кажуху.* **4.** *перан., над чым* і *без дап.* Тое, што і пацець (у 3 знач.; разм.). *П. над задачай.*

ПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** *каго-што.* Апрацоўваць парай, варам (для ачысткі, знішчэння насякомых і г. д.). *П. бялізну. П. бочку.* **2.** *каго (што).* Хвастаць венікам (у лазні, каб выклікаць пот). **3.** *што.* Варыць у закрытай пасудзіне пры дапамозе пары. *П. гарох.* **4.** *каго.* Вельмі цёпла апранаць (разм.). *Што ты парыш дзіця ў гэтым паліто.* **5.** *што.* Кіпяціць (пра малако). **6.** *безас.* Пра вельмі гарачае вільготнае надвор'е. *Увесь дзень парыла.* ◊ **Парыць зямлю** або **косці** (разм.) — не жыць, ляжаць у магіле. ‖ *звар.* **па́рыцца,** -руся, -рышся, -рыцца. ‖ *наз.* **па́ранне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **па́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.; разм.).

ПАРЭ́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парэзанае месца. *П. на руцэ.*

ПАРЭ́ЗАЦЬ, -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны; *зак.* **1.** *што.* Параніць чым-н. вострым. *П. руку.* **2.** *што* і *чаго.* Нарэзаць у якой-н. колькасці, разрэзаць на часткі. *П. дроў.* **3.** *каго (што).* Зарэзаць у якой-н. колькасці. *П. гусей.* ‖ *звар.* **парэ́зацца,** -э́жуся, -э́жашся, -э́жацца; -э́жся (да 1 знач.).

ПАРЭ́Й, -ю, *м.* Род цыбульнай расліны, прыгодны для яды. *Цыбуля-п.*

ПАРЭКАМЕНДАВА́ЦЬ *гл.* рэкамендаваць.

ПАРЭ́НЧА, -ы, звычайна *мн.* -ы, -аў, *ж.* Тое, што і поручань. ‖ *прым.* **парэ́нчавы,** -ая, -ае.

ПАРЭ́ПАЦЦА *гл.* рэпацца.

ПАРЭ́ЧКІ, -чак, *адз.* парэ́чка, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* Кустовая ягадная расліна з ядомымі кісласалодкімі ягадамі, а таксама самі гэтыя ягады. *Чырвоныя, чорныя, белыя п.* ‖ *прым.* **парэ́чкавы,** -ая, -ае. *Парэчкавае варэнне. П. куст.*

ПАС[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыстасаванне ў выглядзе паласы скуры (або шчыльнай тканіны) для прывядзення ў рух механізма. *Злучыць пасам малатарню з трактарам.* **2.** Тое, што і пояс (у 1 знач.), пасак (у 1 знач.). ‖ *прым.* **па́савы,** -ая, -ае. *Пасавае кола сячкарні.*

ПАС[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У картачных гульнях: адказ ад удзелу ў дадзеным розыгрышы. *Аб'явіць п. Я п.* (пасую). **2.** *перан., у знач. вык.* Не ў сілах, вымушаны адмовіцца што-н. зрабіць (разм.). *Тут я п.*

ПАС[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У спартыўных гульнях: перадача мяча партнёру. *Дакладны п. П. мне!* (у гульнях: пасуй!).

ПАСАВА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -су́е; *незак.* Падыходзіць, адпавядаць каму-, чаму-н. *Табе вельмі пасуе гэты касцюм.*

ПАСАВА́ЦЬ[2], -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* **1.** Заяўляць пас[2] (у 1 знач.) у картачнай гульні. **2.** *перан.* Прызнаючы сябе бяссільным, няздольным, адказвацца ад далейшых намаганняў, здавацца. *Не п. ні перад чым.* ‖ *зак.* **спасава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й.

ПАСАВА́ЦЬ[3], -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* У гульнях з мячом: перадаваць мяч, даваць пас[3]. *П. свайму іграку.* ‖ *зак.* **спасава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й. ‖ *аднакр.* **пасану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (разм.). ‖ *наз.* **пасо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -совак, *ж.*

ПАСАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і пасалавелы.

ПАСАВЕ́ЦЬ *гл.* савець.

ПАСА́Г, -у, *м.* Маёмасць, якую даюць бацькі ці родзічы маладой, калі яна выходзіць замуж. *Нявеста з пасагам.* ‖ *прым.* **паса́жны,** -ая, -ае. *П. скарб.*

ПАСА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытнай і сярэдневяковай Русі: гандлёва-прамысловая частка горада, звычайна па-за гарадской сцяной. **2.** Прыгарад, прадмесце (уст.). **3.** У вясельным абрадзе: месца (звы-

чайна дзяжа, пакрытая кажухом), куды садзяць нявесту, часам і жаніха. ‖ *прым.* **пасадскі**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Пасадскія людзі* (у старажытнай і сярэдневяковай Русі: рамеснікі і гандляры).

ПАСА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -са́д, *ж.* Службовае месца. *П. старшыні. Штатная п.*

ПАСАДЖО́НЫ, -ая, -ае. Які выконвае ролю бацькоў жаніха або нявесты ў народным вясельным абрадзе. *П. бацька. Пасаджоная маці.*

ПАСАДЗЕЙНІЧАЦЬ *гл.* садзейнічаць.

ПАСАДЗІЦЬ *гл.* садзіць.

ПАСА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* садзіць. **2.** *мн.* Месца, на якім пасаджаны расліны. *Пасадкі маладога сасонніку.* **3.** Спуск і прызямленне лятальнага апарата. *Мяккая п. Вымушаная п. Ісці, заходзіць на пасадку.* **4.** Манера, спосаб трымацца ў сядле. *Кавалерыйская п.* ‖ *прым.* **пасадачны**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *П. матэрыял. Пасадачная платформа.*

ПАСА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У старажытнай і сярэдневяковай Русі: намеснік князя, а таксама ў феадальных рэспубліках, выбарны галава грамадзянскай адміністрацыі. *Княжацкі п.* ‖ *ж.* **пасадніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пасадніцкі**, -ая, -ае.

ПАСА́Ж[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Крытая галерэя з гандлёвымі памяшканнямі. ‖ *прым.* **пасажны**, -ая, -ае.

ПАСА́Ж[2], -у, *м.* -ы, -аў, *м.* Частка музычнага твора, звычайна віртуознага характару. *Іграць цяжкі п.*

ПАСАЖЫ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ажыццяўляе паездку на поездзе, параходзе або іншым відзе транспарту. ‖ *ж.* **пасажырка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пасажырскі**, -ая, -ае. *П. параход.*

ПАСАЖЫРАПАТО́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.).Колькасць пасажыраў, якія едуць у пэўным напрамку.

ПА́САК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* **1.** Вузкі доўгі кавалак чаго-н. (тканіны, скуры і пад.); рэмень, шнурок, матуз і пад. *Кроіць скуру на паскі. Падперазацца паскам.* **2.** Шырокая рыска, палоска на чым-н. *Рыжая карова з белымі паскамі на спіне.* **3.** Частка збруі — рэмень, працягнуты ад адной аглоблі да другой цераз падсядзёлак.

ПАСАЛАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Невыразны, мутны ад стомленасці, ап'янення і пад. (пра вочы).

ПАСАЛАВЕ́ЦЬ *гл.* салавець.

ПАСАЛАДЗІЦЬ *гл.* саладзіць.

ПАСАЛІ́ЦЬ *гл.* саліць.

ПАСАРАМАЦІ́ЦЬ *гл.* сарамаціць.

ПАСАРО́МЕЦЦА *гл.* саромецца.

ПАСАРО́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак.* **1.** *каго (што).* Зрабіць так, каб было сорамна каму-н. *П. свавольнікаў.* **2.** *каго-што.* Зняславіць, абняславіць. *Не п. гонару бацькоў.*

ПАСАСКА́КВАЦЬ *і* **ПАСАСКО́КВАЦЬ**, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Саскочыць — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх. *Хлопцы пасасkoквалі з коней.*

ПАСАСКРАБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАСАСКРЭ́БВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Саскрэбці ўсё, многае.

ПАСАСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Саставіць усё, многае. *П. снапы ў бабкі.*

ПАСАСТРУ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Сastругаць усё, многае.

ПАСА́Т, -у, *М* -са́це, *м.* Сухі трапічны вецер, які пастаянна дзьме ад субтрапічных шырот у бок экватара. ‖ *прым.* **пасатны**, -ая, -ае.

ПАСАЧЫ́ЦЬ, -сачу́, -со́чыш, -со́чыць; *зак., за кім-чым.* Правесці некаторы час сочачы (*гл.* сачыць[1]). *П. за дзецьмі.*

ПАСАШМО́РГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Сашмаргнуць усё, многае.

ПАСАШЧАПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -яны *і* **ПАСАШЧЭ́ПЛІВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Сашчапіць усё, многае.

ПАСАШЧЫ́КВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Сашчыкнуць усё, многае. *Гусі пасашчыквалі лісце буракоў.*

ПАСВАВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак.* Правесці некаторы час сваволячы. *Пасваволілі — і хопіць.*

ПАСВАРЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сварыцца, -ць.

ПАСВА́ТАЦЦА, -ЦЬ *гл.* сватацца, -ць.

ПАСВЕ́ДЧАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* пасведчыць. **2.** Дакумент, які пацвярджае які-н. юрыдычны факт. *П. аб нараджэнні.*

ПАСВЕ́ДЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што, аб чым і з дадан. сказам.* Сцвердзіць, засведчыць што-н. *Усё гэта могуць п. не словы, а рэальныя факты.* **2.** Выступіць у ролі сведкі. ‖ *наз.* **пасведчанне**, -я, *н.*

ПАСВІСТА́ЦЬ, -вішчу́, -ві́шчаш, -ві́шча; -вішчы́; *зак.* Свістаць некаторы час, свіснуць некалькі разоў.

ПА́СВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сецца *і* -свіцца; *незак.* Быць на падножным корме (пра жывёлу, птушку). *На лузе пасвіўся статак.*

ПА́СВІЦЬ, -су́, -се́ш, -се́; -сём, -сяце́, -су́ць *і* -су́, -свіш, -свіць; -свім, -свіце, -свяць; -свіў, -віла; -сі; *незак., каго-што.* Наглядаць за кім-, чым-н. (жывёлай, птушкай) у час выгану на падножны корм. *П. коней. П. статак. П. гусей.* ‖ *наз.* **пасьба́**, -ы́, *ж.*

ПАСВЯЖЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пасвяжэў, стаў свежым. *Пасвяжэлая пасля дажджу расліннасць.*

ПАСВЯЖЭ́ЦЬ *гл.* свяжэць.

ПАСВЯНЦІ́ЦЬ *гл.* свянціць.

ПАСВЯТЛЕ́ЦЬ *гл.* святлець.

ПАСВЯЦІ́ЦЬ[1] *гл.* свяціць[1].

ПАСВЯЦІ́ЦЬ[2], -вячу́, -ве́ціш, -ве́ціць; -вячо́ны; *зак.* **1.** *гл.* свяціць[2]. **2.** *каго (што) у што.* Пазнаёміць з чым-н. патаемным, не ўсім вядомым. *П. сяброўку ў сваю тайну.* ‖ *незак.* **пасвячаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.). ‖ *наз.* **пасвячэнне**, -я, *н.* (да 2 знач.).

ПАСВЯЦІ́ЦЬ[3], -вячу́, -ве́ціш, -ве́ціць; -вячо́ны; *зак., каго (што) у што.* Надаць які-н. сан, званне з дапамогай пэўных абрадаў. *П. у епіскапы.* ‖ *незак.* **пасвячаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пасвячэнне**, -я, *н.*

ПА́СЕКА, -і, *ДМ* -сецы, *мн.* -і, -сек, *ж.* Высечаная дзялянка лесу; месца, дзе высечаны лес. *Раскарчоўваць пасеку.* ‖ *прым.* **пасечны**, -ая, -ае.

ПАСЕ́КЧЫ *гл.* пасячы.

ПАСЕ́КЧЫСЯ *гл.* сячыся.

ПАСЕ́ЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -лішч *і* -лішчаў, *н.* **1.** Месца, на якім у старажытнасці было размешчана пасяленне, селішча. *Раскопкі старажытнага паселішча.* **2.** Месца, заселенае людзьмі — вёска, сяло і пад.

ПАСЕРАБРЫ́ЦЬ *гл.* серабрыць.

ПАСЕ́СЦІ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ся́дзе; -ся́дзем, -ся́дзеце, -ся́дуць; *зак.* Сесці — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае.

ПАСЕ́Ў, -е́ву, *м.* **1.** *гл.* сеяць *і* пасеяць. **2.** *мн.* -е́вы, -е́ваў. Тое, што пасеяна, засеяная плошча. ‖ *прым.* **пасяўны**, -а́я, -о́е. *Пасяўныя работы.*

ПАСЕ́ЯЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́й; -е́яны; *зак., што.* **1.** *гл.* сеяць. **2.** Змясціць мікраарганізмы ў пажыўнае асяроддзе (спец.). **3.** Згубіць (разм.). *Дзе ты пасеяў шапку?* ‖ *наз.* **пасе́ў**, -е́ву, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПАСЁЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Населены пункт гарадскога тыпу. *Рыбацкі п. Дачны п.* ‖ *прым.* **пасялко́вы**, -ая, -ае. *П. савет.*

ПАСІВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пасівеў, стаў сівым. *Пасівелыя скроні.*

ПАСІВЕ́ННЕ, ПАСІВЕ́ЦЬ *гл.* сівець.

ПАСІ́ВЕРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* Абветрыцца, патрэскацца ад ветру, сіверу. *Губы пасівералі.*

ПАСІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Адпаведны з сіламі, магчымасцямі. *Пасільная праца. Пасільная задача.* ‖ *наз.* **пасільнасць**, -і, *ж.*

ПАСІНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў сінім, пераважна ад холаду. *Пасінелыя рукі.*

ПАСІНЕ́ННЕ, ПАСІНЕ́ЦЬ *гл.* сінець.

ПАСІ́ПНУЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -не; -нем, -неце, -нуць; пасіплі; *зак.* Асіпнуць — пра ўсіх, многіх. *Спевакі пасіплі.*

ПАСІРАЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -е́е; -е́ем, -е́еце, -е́юць; *зак.* Стаць сіротамі, асірацець — пра ўсіх, многіх.

ПАСІРАЦІ́ЦЬ, -рачу́, -ро́ціш, -ро́ціць; *зак., каго.* Зрабіць сіротамі ўсіх, многіх. *Вайна пасіраціла дзяцей.*

ПАСІ́Ў, -іву, *м.* (спец.). Сукупнасць даўгоў і абавязацельстваў прадпрыемства; *проціл.* актыў[2]. ‖ *прым.* **пасіўны**, -ая, -ае. *П. рахунак.*

ПАСІ́ЎНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які не праяўляе дзейнасці, неэнергічны, абыякавы да ўсяго; *проціл.* актыўны. *П. наглядальнік. Пасіўна* (прысл.) *адносіцца да чаго-н.* **2.** Залежны, пазбаўлены самастойнасці. *Іграць пасіўную ролю ў чым-н.* **3.** Пра знешні гандаль: такі, пры якім увоз перавышае вываз (спец.). *П. баланс знешняга гандлю.* ‖ *наз.* **пасіўнасць**, -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ПАСІ́ЎНЫ[2] *гл.* пасіў.

ПАСКАКА́ЦЬ, -скачу́, -ска́чаш, -ска́ча; -скачы́; *зак.* **1.** Правесці некаторы час скачучы. *П. на вяселлі.* **2.** Пачаць скакаць, кінуцца наўскач. *Заяц паскакаў у лес.*

ПАСКАЛУ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Скалупаць усё, многае.

ПАСКАРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Устройства, устаноўка для паскарэння якіх-н. працэсаў, руху чаго-н. *Пнеўматычны п.*

ПАСКАРАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Скараціць усё, многае. *П. тэрміны выканання работ.*

ПАСКА́РДЗІЦЦА *гл.* скардзіцца.

ПАСКАРО́ДЗІЦЬ *гл.* скародзіць.

ПАСКАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паскорыцца, -ць. **2.** У фізіцы: велічыня хуткасці руху за адзінку часу. *Адзінка паскарэння.*

ПАСКВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак., што.* **1.** Пераскварыць усё, многае. *П. сала.* **2.** *і без дап.* Скварыць некаторы час.

ПА́СКВІЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Твор паклёпніцкага, зневажальнага характару. *Злосны п.* ‖ *прым.* **пасквільны**, -ая, -ае.

ПАСКВІЛЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар пасквіля. ‖ *прым.* **пасквіля́нцкі**, -ая, -ае.

ПАСКІДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАСКІ́ДВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Скінуць усё, многае або ўсіх, многіх. *Хлопцы паскідалі адзенне і хутчэй у возера.*

ПАСКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАСКЛА́ДВАЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Скласці ўсё, многае. *П. сена ў копы.* **2.** *і без дап.* Складаць (складваць) некаторы час.

ПАСКЛЕ́ЙВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Склеіцца — пра ўсё, многае. *Лісты пасклейваліся.*

ПАС—ПАС

ПАСКЛЕ́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Склеіць усё, многае.

ПАСКЛЕ́ЎВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; -аны; *зак., што.* Скляваць усё, многае. *Птушкі пасклёўвалі ягады рабіны.*

ПАСКЛІКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго (што).* Склікаць усіх, многіх. *П. гасцей.*

ПАСКНА́РНІЧАЦЬ *гл.* скнарнічаць.

ПАСКО́ЛВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Скалоць усё, многае (*гл.* скалоць[1]). *П. ломам лёд.* **2.** *і без дап.* Сколваць некаторы час.

ПАСКО́ЛВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Скалоць, змацаваць разам (шпількай) усё, многае. *П. кавалкі матэрыі.* **2.** *каго-што.* Параніць у многіх месцах або многіх чым-н. вострым, калючым. *П. ногі ржышчам.* **3.** *каго-што і без дап.* Сколваць некаторы час (*гл.* скалоць[2]).

ПАСКО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Скапаць усё, многае. *П. купіны.*

ПАСКО́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* **1.** Стаць больш хуткім. *Рух поезда паскорыўся.* **2.** Наступіць хутчэй, чым думалася. *Зварот мой паскорыўся.* ‖ *незак.* **паскара́цца,** -а́ецца *і* **паско́рвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **паскара́энне,** -я, *н.*

ПАСКО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш хуткім. *П. крок. П. апрацоўку дэталей.* **2.** Наблізіць надыход чаго-н. *П. ад'езд.* ‖ *незак.* **паскара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **паскарэ́нне,** -я, *н.*

ПАСКО́ЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Скаціцца — пра ўсё, многае ці ўсіх, многіх.

ПАСКО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак. каго-што.* Скаціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. бярвенне ў кучу.*

ПАСКО́ШВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак. каго-што.* Скасіць усё, многае (*гл.* скасіць[1]).

ПАСКРУ́ЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Скруціць — пра ўсё, многае.

ПАСКРУ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Скруціць усё, многае.

ПАСКРЭ́БКІ, -аў, (разм.). Тое, што і выскрабкі.

ПАСКРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -роб, -рэ́бла і -рабла́; -рабі́; -рэ́бены; *зак.* **1.** *што.* Аскрэбці ўсё, многае. *П. ўсю моркву.* **2.** *каго-што і без дап.* Скрэбці некаторы час.

ПАСКУ́БВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Скубці час ад часу. *П. траву.*

ПАСКУ́БЦІ, -бу́, -бе́ш, -бе́; -бём, -бяце́, -бу́ць; -ку́б, -ку́бла; -бі́; -ку́бены; *зак.* **1.** *што і чаго.* Правесці некаторы час, скубучы што-н. *П. травы.* **2.** *што.* Тое, што і выскубці. *П. ўсю траву.* **3.** *перан., каго-што.* Нанесці ўрон, шкоду. *Ні за што паскублі чалавека.*

ПАСКУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм. груб.). **1.** Пакідаць пасля сябе бруд, гадзіць. *Добрая птушка ў сваё гняздо не паскудзіць* (прыказка). **2.** *што.* Брудзіць, пэцкаць, псаваць. *П. сцены.* **3.** *перан.* Рабіць гадасці, шкодзіць. ‖ *зак.* **напаску́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 1 і 3 знач.).

ПАСКУ́ДНЫ, -ая, -ае (разм. груб.). Брыдкі, агідны. *Паскудныя словы. П. чалавек.* ‖ *наз.* **паску́дства,** -а, *н. і* **паску́днасць,** -і, *ж.*

ПАСКУПІ́ЦЦА *гл.* скупіцца.

ПАСКУ́РЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Скурчыцца — пра ўсіх, многіх ці ўсё, многае.

ПАСКУ́РЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Скурчыць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАСКУ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Скусіць усё, многае.

ПАСЛАБЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Стаць слабейшым. *П. здароўем.* **2.** Аслабнуць — пра ўсіх, многіх.

ПАСЛА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* **1.** Аслабіць, зрабіць менш тугім, нацягнутым, закручаным. *П. гайку. П. вяроўку.* **2.** Зменшыць сілу, напружанасць чаго-н. *П. увагу да чаго-н. П. націск.* ‖ *незак.* **паслабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **паслабле́нне,** -я, *н.*

ПАСЛАБЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паслабіць. **2.** Залішняя паблажлівасць, зніжэнне патрабавальнасці. *Ніякіх паслабленняў гультаям.*

ПАСЛА́БНУЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -не; -нем, -неце, -нуць; пасла́б, -бла; *зак.* Аслабнуць — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *Вяроўкі паслаблі.*

ПАСЛАНЕ́Ц, -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* Асоба, пасланая куды-н. з якім-н. даручэннем, заданнем.

ПАСЛА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Пісьмовы зварот дзяржаўнага дзеяча (ці грамадскай арганізацыі) да другога (ці да другой арганізацыі) па якім-н. важным дзяржаўным, палітычным пытанні. *П. прэзідэнта кангрэсу.* **2.** Увогуле — пісьмо, пісьмовы зварот (уст. і іран.). *Страснае п.* **3.** Літаратурны твор у форме звароту да каго-н.

ПАСЛА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дыпламатычны прадстаўнік, рангам ніжэйшы за пасла. ‖ *прым.* **пасла́нніцкі,** -ая, -ае.

ПАСЛА́ЦЦА *гл.* слацца.

ПАСЛА́ЦЬ[1], пашлю́, пашле́ш, пашле́; пашлём, пашляце́, пашлю́ць; пашлі́; пасла́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Накіраваць з якім-н. даручэннем, куды-н. *П. дыялектолагаў у экспедыцыю. П. па доктара.* **2.** *каго-што.* Адправіць для дастаўкі. *П. бандэроль па пошце.* **3.** *што.* Перадаць, выказаць жэстам, словамі, пісьмова свае адносіны, пачуцці да каго-н. (разм.). *П. паветраны пацалунак. П. прывітанне.* **4.** *што.* Кінуць, накіраваць. *П. мяч у сетку.* **5.** *што.* Пасунуць, накіраваць (спец.). *П. корпус улева* (пра рух цела). ‖ *незак.* **пасыла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пасы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1, 2 і 5 знач.) *і* **пасыла́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ПАСЛА́ЦЬ[2] *гл.* слаць[2].

ПАСЛЕ́Д, -у, *ДМ* -дзе, *м.* Абалонка плода ў цяжарных. ‖ *прым.* **паследавы,** -ая, -ае.

ПАСЛЕ́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* (разм.). **1.** Апошняе дзіця ў сям'і. **2.** *мн.* Рэшткі чаго-н. *Даесці паследкі.* ◊ **На (самы) паследак** — у апошнюю чаргу, на самы канец.

ПАСЛЕ́ПНУЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -не; -нем, -неце, -нуць; пасле́п, -пла; *зак.* Аслепнуць — пра ўсіх, многіх.

ПАСЛЁН, -у, *м.* Родавая назва некаторых раслін (напр., бульбы, памідораў, а таксама тытуню, блёкату і інш.), якія ўтвараюць асобнае сямейства. ‖ *прым.* **паслёнавы,** -ая, -ае. *Сямейства паслёнавых* (наз.).

ПАСЛІЗНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Спатыкнуцца на слізкім месцы. *П. на лёдзе.*

ПАСЛІ́НІЦЬ *гл.* слініць.

ПАСЛУ́ГА, -і, *ДМ* -лу́зе, *мн.* -і, -лу́г, *ж.* **1.** Дзеянне, якое прыносіць карысць, дапамогу іншаму. *Сяброўская п. Прапанаваць свае паслугі. Мядзведжая п.* (няўмелая дапамога, паслуга, якая прыносіць толькі шкоду). **2.** *мн.* Бытавыя выгоды, якія даюцца каму-н. *Усе віды паслуг. Бюро добрых паслуг. Камунальныя паслугі* (водаправод, асвятленне і пад.).

ПАСЛУГАВА́ЦЬ *гл.* слугаваць.

ПАСЛУГА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (пагард.). Той, хто імкнецца выслужыцца перад кім-н., саўдзельнік у чым-н. ‖ *ж.* **паслуга́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ПАСЛУ́ЖЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і услужлівы. ‖ *наз.* **паслу́жлівасць,** -і, *ж.*

ПАСЛУЖНЫ: паслужны спіс — дакумент з анкетнымі дадзенымі і звесткамі аб праходжанні службы.

ПАСЛУЖЫ́ЦЬ, -ужу́, -у́жыш, -у́жыць; *зак.* **1.** *гл.* служыць. **2.** Пабыць некаторы час, служачы дзе-н. *Паслужыў тры гады ў ваеннамарскім флоце.*

ПАСЛУ́ХАЦЦА *гл.* слухацца.

ПАСЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* **1.** *гл.* слухаць. **2.** Правесці некаторы час, слухаючы. *П. лекцыю. П. музыку. Паслухайце, што я вам скажу.*

ПАСЛУХМЯ́НЫ, -ая, -ае. Такі, які слухаецца, пакорны. *П. хлопчык.* ‖ *наз.* **паслухмя́насць,** -і, *ж.*

ПАСЛУ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыслужнік у манастыры, які рыхтуецца стаць манахам. ‖ *ж.* **паслу́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **паслу́шніцкі,** -ая, -ае.

ПАСЛУШЭ́НСТВА, -а, *н.* Беспярэчнае падпарадкаванне, пакорнасць. *Трымаць дзяцей у паслушэнстве.*

ПАСЛЯ́. **1.** *прысл.* Праз некаторы час, потым. *Гэта можна зрабіць п.* **2.** *прыназ. з Р.* Па заканчэнні, здзяйсненні чаго-н., адыходзе каго-н. *Сустрэнемся п. работы. П. Новага года. Як мне не крыўдзіцца на яго п. такіх слоў. Спадчына п. бацькоў.*

ПАСЛЯ..., *прыстаўка.* Утварае прыметнікі са знач.: які адбываецца, надыходзіць пасля чаго-н., напр. *пасляабедзенны, пасляродавы, пасляледавіковы.*

ПАСЛЯВАЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які адбываецца, існуе пасля вайны. *П. перыяд.*

ПАСЛЯДО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які прытрымліваецца якога-н. вучэння і кіруецца ім у сваёй дзейнасці. *П. Скарыны.* ‖ *ж.* **паслядо́ўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАСЛЯДО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які беспрапынна ідзе адзін за адным. *Паслядоўныя этапы работы.* **2.** Лагічна абгрунтаваны, які заканамерна вынікае з чаго-н. *П. вывад. П. ход думак. Развяжаць паслядоўна* (прысл.). ‖ *наз.* **паслядо́ўнасць,** -і, *ж.*

ПАСЛЯЗА́ЎТРА, *прысл.* На наступны дзень пасля заўтрашняга. *Паедзем п.* ‖ *прым.* **пасляза́ўтрашні,** -яя, -яе.

ПАСЛЯСЛО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Заключная заўвага або заключны артыкул да твора.

ПА́СМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Некалькі нітак або валокнаў, складзеных удоўж. *П. лёну, канапель.* **2.** Адна з частак, на якія дзеліцца маток пражы (спец.). **3.** Пучок валасоў, прылеглых адзін да другога або зліплых.

ПАСМА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *што.* Прыгатаваць смажаннем. **2.** *каго-што.* Сасмажыць усё, многае або ўсіх, многіх. **3.** *што і без дап.* Смажыць некаторы час.

ПАСМЕ́ЙВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Смяяцца або насміхацца злёгку, трохі. *Сядзіць і пасмейваецца.*

ПАСМЕ́ЦЬ *гл.* смець.

ПАСМЕ́ШЫШЧА, -а, *н.* **1.** Той, з каго (або тое, з чаго) смяюцца, кпяць. *Быць усеагульным пасмешышчам.* **2.** Здзек, асмяянне. *Выставіць каго-н. на п.*

ПАСМІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Тое, што і пасмейвацца.

ПАСМУГЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў смуглым, смуглейшым. *П. твар.*

ПАСМУГЛЕ́ЦЬ *гл.* смуглець.

ПАСМЯЛЕ́ЦЬ *гл.* смялець.

ПАСМЯРО́ТНЫ, -ая, -ае. Які ажыццёўлены або ўзнік пасля смерці (пра што-н., што адносіцца да дзейнасці нябожчыка). *Пасмя-*

ротнае выданне твораў пісьменніка. Узнагароджаны пасмяротна (прысл.).

ПАСНЕ́ДАЦЬ *гл.* снедаць.

ПАСНУ́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; *зак.* Заснуць — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *Дзеці паснулі.*

ПАСО́Л, -сла́, *мн.* -слы́, -сло́ў, *м.* Дыпламатычны прадстаўнік вышэйшага рангу. *Сустрэча на ўзроўні паслоў.* ‖ *прым.* **пасо́льскі,** -ая, -ае.

ПАСО́ЛЬСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дыпламатычнае прадстаўніцтва, якое ўзначальвацца паслом, а таксама будынак, у якім знаходзіцца гэта прадстаўніцтва. ‖ *прым.* **пасо́льскі,** -ая, -ае.

ПАСО́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Сапці злёгку, час ад часу. *Дзіця пасопвала ў калысцы.*

ПАСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пасунуцца, -ць.

ПАСО́ЎКА *гл.* пасаваць[3].

ПАСО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў сухім, страціў вільгаць; які перасох (пра вусны). **2.** Які завяў, засох ад неспрыяльных умоў. *Пасохлая трава.*

ПАСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́хне; -о́х, -о́хла; *зак.* **1.** Стаць сухім, высахнуць. *Бялізна пасохла.* **2.** Засохнуць зусім — пра ўсё, многае. *Кветкі на клумбах пасохлі.*

ПАСПАВЯДА́ЦЬ *гл.* спавядаць.

ПАСПАДЗЯВА́ЦЦА *гл.* спадзявацца.

ПАСПАКАЙНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў спакайнейшым. *Паспакайнелыя пасля сумятні людзі.*

ПАСПАКАЙНЕ́ЦЬ *гл.* спакайнець.

ПАСПАРТУ́, *нескл., н.* Спецыяльная кардонная рамка ці падклейка пад фатаграфічны здымак, гравюру.

ПАСПАЎЗА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Спаўзці — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́; *зак.* Правесці некаторы час сплючы, заснуць на кароткі час. *Пасплю з гадзінку.*

ПАСПЕ́ЕЦЦА, *безас., зак.* (разм.). Няма куды спяшацца, можна паспець. *З паездкай паспеецца, пачакайце.*

ПАСПЕ́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* **1.** *гл.* спець[2]. **2.** Стаць гатовым, прыгатаваным (разм.). *Снеданне паспела* (зварылася). *Глеба паспела* (стала прыгоднай для чаго-н.). ‖ *незак.* **паспява́ць,** -а́е (да 2 знач.).

ПАСПЕ́ЦЬ[2], -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Зрабіць што-н., прыбыць куды-н. своечасова, у тэрмін. *П. усё прыгатаваць да прыходу гасцей. П. на поезд.* ◊ **Не паспеў** (што-н. зрабіць), **як...** — ледзь было што-н. зроблена, ледзь адбылося што-н., як наступіла іншае. *Не паспеў я азірнуцца, як яны ўжо і паехалі.* ‖ *незак.* **паспява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАСПЕ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. Схільны спяшацца, хуткі. *П. чалавек. Паспешлівыя меркаванні.* ‖ *наз.* **паспе́шлівасць,** -і, *ж.*

ПАСПІЛО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Спілаваць усё, многае. *П. дрэвы.*

ПАСПІ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Спісаць усё, многае. *П. ламаныя крэслы. Паспісвалі ўсе сцены крэйдай.*

ПАСПІХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАСПІ́ХВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Сапхнуць усё, многае ці ўсіх, многіх.

ПАСПЛАЎЛЯ́ЦЬ[1], -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., што.* Сплавіць усё, многае (*гл.* сплавіць[1]).

ПАСПЛАЎЛЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., каго-што.* Сплавіць усё, многае або ўсіх, многіх (*гл.* сплавіць[2]).

ПАСПЛЫВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Сплысці — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх.

ПАСПЛЮ́ШЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Сплюшчыць усё, многае (*гл.* сплю́шчыць[2]).

ПАСПЛЯТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Сплесціся — пра ўсё, многае.

ПАСПЛЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Сплесці ўсё, многае.

ПАСПО́ЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што).* Прывучыць да п'янства. *Паспойвалі хлопцаў сябры.*

ПАСПО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Адпароць, аддзяліць усё, многае. *П. нашыўкі.* **2.** Палкай, шастом скінуць усё, многае. *П. гнёзды.*

ПАСПРАБАВА́ЦЬ *гл.* спрабаваць.

ПАСПРАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., што.* Справіць усё, многае або ўсім, многім. *П. касцюмы.*

ПАСПРАЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *гл.* спрачацца. **2.** Уступіць у спрэчку, у спаборніцтва. *П. ў майстэрстве.* **3.** Правесці які-н. час у спрэчцы. *Яна любіць п.*

ПАСПРЫЯ́ЦЬ *гл.* спрыяць.

ПАСПУСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Спусціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. сабак з прывязі. П. ваду ў канаву.*

ПАСПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* і *чаго.* **1.** Пакаштаваць, паспрабаваць на смак. *П. кураціны.* **2.** *перан.* Зведаць у жыцці, на практыцы (разм.). *П. на сваёй скуры што-н.* (пераканацца ў чым-н. на сваім вопыце; разм.).

ПАСПЯВА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што* і *без дап.* Правесці які-н. час спяваючы. *П. песні.*

ПАСПЯВА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* **1.** *гл.* паспець[1]. **2.** Тое, што і спець[1] (разм.). *Збожжавыя паспяваюць да жніўня.*

ПАСПЯВА́ЦЬ[3], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* паспець[2]. **2.** Добра вучыцца, паспяхова займацца вучэбнымі прадметамі. *Не паспявае па матэматыцы.*

ПАСПЯХО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* паспяховы. **2.** Ступень засваення вучнямі ведаў. *Павысіць п. Высокая п. навучэнцаў.*

ПАСПЯХО́ВЫ, -ая, -ае. Які заключае ў сабе поспех, удалы. *Паспяховае асваенне тэхнікі. Паспяхова* (прысл.) *выканаць абавязацельствы.* ‖ *наз.* **паспяхо́васць,** -і, *ж.*

ПАСПЯША́ЦЦА *гл.* спяшацца.

ПАСРЭ́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пасрэдны. **2.** Пасрэдны, бяздарны чалавек.

ПАСРЭ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба ці арганізацыя, пры ўдзеле якіх вядуцца перагаворы паміж бакамі. ‖ *ж.* **пасрэ́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пасрэ́дніцкі,** -ая, -ае.

ПАСРЭ́ДНІЦТВА, -ы, *н.* Садзейнічанне пагадненню, здзелцы паміж бакамі. *П. пры куплі.* ‖ *прым.* **пасрэ́дніцкі,** -ая, -ае.

ПАСРЭ́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Займацца пасрэдніцтвам, быць пасрэднікам. *П. у канфлікце.*

ПАСРЭ́ДНЫ, -ая, -ае. Сярэдні па якасці, звычайны. *П. спецыяліст. П. адказ на экзамене.* ‖ *наз.* **пасрэ́днасць,** -і, *ж.*

ПАССА́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго.* Ссадзіць усіх, многіх.

ПАССО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Ссунуцца — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх. *Снапы пассоўваліся з воза.*

ПАССО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Ссунуць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАССУ́КВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Ссукаць усё, многае.

ПАССЫЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* Саслаць усіх, многіх.

ПАССЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Ссыпаць усё, многае. *П. збожжа ў засекі.*

ПАССЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Ссесціся — пра усё, многае.

ПАССЯКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Ссячы ўсё, многае.

ПА́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* Назва розных касметычных, кулінарных і інш. рэчываў у выглядзе цестападобнай масы. *Зубная п. Таматная п.*

ПАСТА́ВА, -ы, *мн.* -ы, -та́ў, *ж.* **1.** Знешнасць, манера трымаць сябе (пераважна пра постаць, склад фігуры). *Стройная п.* **2.** Пастаноўка, становішча якой-н. часткі цела. *П. рукі пры стральбе. Правільная п. ног у танцы.*

ПАСТА́ВІЦЦА *гл.* ставіцца.

ПАСТА́ВІЦЬ[1], -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак., што* Ажыццявіць пастаўку чаго-н. *П. новае абсталяванне для майстэрняў. П. паліва.* ‖ *незак.* **пастаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПАСТА́ВІЦЬ[2] *гл.* ставіць.

ПАСТАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* пост[1]. **2.** Які стаіць на пасту[1] (у 2 знач.), на ахове чаго-н. *П. міліцыянер. Выставіць паставых* (наз.).

ПАСТАЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пасталеў, зрабіўся сталым. *Вярнуцца з арміі пасталелым.*

ПАСТАЛЕ́ЦЬ *гл.* сталець.

ПАСТАМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аснова, фундамент помніка, калоны, статуі. *Гранітны п.*

ПАСТАНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -но́віш, -но́віць; -но́ўлены; *зак., з інф.* Прыняць якую-н. пастанову. *П. адзінагалосна.* ‖ *незак.* **пастанаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПАСТАНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *ж.* **1.** Калектыўнае рашэнне або ўрадавае распараджэнне. *П. педагагічнага савета.* **2.** Адна з форм судовага рашэння. *П. суда. Прыватная п.*

ПАСТАНО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* ставіць. **2.** Становішча, манера трымаць якую-н. частку цела. *Правільная п. ног.* **3.** Спосаб рабіць што-н., арганізацыя чаго-н. *П. музычнай адукацыі ў школах.* **4.** *Р мн.* -но́вак. Тое, што і спектакль. *Тэатральная п.* ‖ *прым.* **пастано́вачны,** -ая, -ае (да 4 знач.).

ПАСТАНО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які кіруе пастаноўкай спектакля, відовішча, рэжысёр.

ПА́СТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пратэстанцкі святар. ‖ *прым.* **па́старскі,** -ая, -ае.

ПАСТАРА́ЛЬ, -і, *ж.* Жанр у літаратуры і мастацтве Еўропы 14—18 стст., у якім ідылічна паказвацца жыццё пастухоў і пастушак на ўлонні прыроды. ‖ *прым.* **пастара́льны,** -ая, -ае.

ПАСТАРА́ЦЦА *гл.* старацца.

ПАСТАРНА́К, -у, *м.* Агародная і дзікарослая расліна з прыемным пахам, караняплод з жоўтымі кветкамі, ужыв. як прыправа.

ПАСТАРО́НКАВЫ, -ая, -ае. Які робіцца па старонках. *П. падлік.*

ПАСТАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пастарэў, састарэў. *П. чалавек.*

ПАСТАРЭ́ЦЬ *гл.* старэць.

ПАСТА́Ў[1], -та́ва, *мн.* -та́вы, -та́ваў, *м.* Пара млынавых камянёў. *Млын на два паставы.* ‖ *прым.* **паста́ўны,** -ая, -ае.

ПАСТА́Ў[2], -та́ва, *мн.* -та́вы, -та́ваў, *м.* Сувой палатна. *У куфры стаялі чатыры паставы палатна.* ‖ *прым.* **паста́ўны,** -ая, -ае.

ПАСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -та́вак, *ж.* Дастаўка, забеспячэнне прадукцыяй па спецыяльнаму дагавору. *П. сыравіны заводу.*

ПАСТАЎЛЯ́ЦЬ[1] *гл.* паставіць[1].

ПАСТАЎЛЯ́ЦЬ[2], -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Паставіць усё, многае. *П. снапы. П. новыя хаты.*

15. Зак. 426.

ПАСТАЎНІК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Загарадка для жывёлы ў полі.

ПАСТАЎШЧЫК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Асоба, арганізацыя, якія пастаўляюць матэрыялы, тавары. *Завод-п.*

ПАСТАЯЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* (разм.). Жыхар, асоба, якая часова жыве ў наятай кватэры. ‖ *ж.* **пастаялка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак.

ПАСТАЯННЫ, -ая, -ае. **1.** Нязменны і аднолькавы заўсёды, беспарапынны. *Прырода на Зямлі знаходзіцца ў пастаянным развіцці. Пастаянная велічыня* (у матэматыцы). *П. ток* (у адрозненне ад пераменнага). *Пастаянная армія* (армія мірнага часу). *П. капітал* (частка капіталу, што затрачваецца на сродкі вытворчасці і застаецца нязменнай у працэсе вытворчасці). *П. заказчык у атэлье.* **2.** Разлічаны на доўгі тэрмін, не часовы. *Пастаянная работа. П. жыхар.* **3.** Не зменлівы, цвёрды. *П. погляд на рэчы.*

ПАСТАЯНСТВА, -а, *н.* **1.** Нязменнасць у якіх-н. адносінах якіх-н. уласцівасцей, якасцей, элементаў (спец.). *Закон пастаянства саставу.* **2.** Адсутнасць зменлівасці, цвёрдасць у чым-н. *П. прывычак.*

ПАСТАЯЦЬ, -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *зак.* **1.** *гл.* стаяць. **2.** Стаяць (у 1, 2, 4, 6, 8 і 9 знач.) некаторы час. **3. пастой.** Ужыв. ў знач.: пачакай, не спяшайся, а таксама як выражэнне здзіўлення, нязгоды, прыпамінання чаго-н. (разм.). *Пастой(це), давай(це) добра тут падумаем.*

ПА́СТВА, -ы, *ж., зб.* (уст.). Вернікі, прыхаджане якой-н. царквы.

ПА́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Прыстасаванне для лоўлі звяроў. *Паставіць пастку на шашка.* **2.** Нечаканая небяспека, засада. *Унікнуць пасткі на дарозе.* **3.** *перан.* Хітры манеўр для заманьвання праціўніка ў небяспечнае становішча. *Прыдумаць пастку для ворага.* ‖ *прым.* **па́сткавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПАСТО́Й, -ю, *м.* Стаянка войск, ваенных на прыватных кватэрах. *Развесці салдат на п.*

ПАСТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Стаптаць усё, многае. *Дзеці пастоптвалі абутак.*

ПАСТО́ЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Зрабіцца тонкім ад тачэння — пра ўсё, многае.

ПАСТО́ЧВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Стачыць[1] усё, многае. *П. нажы.*

ПАСТО́ЧВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Стачыць[3] усё, многае.

ПАСТРАЕ́ННЕ *гл.* строіць[2].

ПАСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* **1.** Правесці некаторы час, займаючыся стральбой. *П. у цэль.* **2.** *каго.* Расстраляць, забіць усіх, многіх. *Карнікі пастралялі людзей.* **3.** *што.* Расходаваць пры стральбе. *П. усе патроны.*

ПАСТРАСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **ПАСТРЭ́СВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Стрэсці ўсё, многае.

ПАСТРО́ІЦЦА, -ЦЬ *гл.* строіцца[2], -ць[2].

ПАСТРО́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Рэмень (вяроўка), які злучае ворчык з хамутом пры запрагanні каня ў плуг, барану. ‖ *прым.* **пастро́нкавы,** -ая, -ае.

ПАСТРЫГЧЫ, -рыгу́, -рыжэ́ш, -рыжэ́; -рыжо́м, -рыжаце́, -рыгу́ць; -ры́г, -ла; -рыжы́; -ры́жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Падраўняць, падрэзаць ці абрэзаць валасы (нажніцамі, машынкай). *П. дзіця. П. авечку.* **2.** *каго (што).* Прыняць пострыг, стаць манахам (манашкай). *П. ў манахі.* ‖ *незак.* **пастрыга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.). ‖ *наз.* **пастрыжэ́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПАСТРЫНО́ЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што).* Стрыножыць усіх, многіх. *П. коней.*

ПАСТРЭ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Страляць (у 1, 2 і 3 знач.) зрэдку, час ад часу. *П. з кулямёта. Пастрэльвае ў вуху.*

ПАСТРЭ́СВАЦЬ *гл.* пастрасаць.

ПАСТСКРЫ́ПТУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыпіска ў пісьме пасля подпісу, якая абазначаецца літарамі PS [ад лацінск. postscriptum — «пасля напісанага»].

ПАСТУ́КАЦЦА *гл.* стукацца.

ПАСТУЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы, логіцы: зыходнае палажэнне, дапушчэнне, якое прымаецца без доказу.

ПАСТУЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Выказаць (-зваць) што-н. у якасці пастулата. *П. якое-н. палажэнне.*

ПАСТУПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Накіраваны ўперад. *П. рух.* ‖ *наз.* **паступа́льнасць,** -і, *ж.*

ПАСТУПІ́ЦЦА -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак., чым.* Добраахвотна ўступаючы, адмовіцца ад чаго-н. *П. асабістымі інтарэсамі.* ‖ *незак.* **паступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАСТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** Павесці сябе пэўным чынам, зрабіць які-н. учынак. *П. высакародна.* **2.** Залічыцца куды-н. *П. у інстытут.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дайсці, прыбыць па назначэнню (пра тое, што пасылаецца, паведамляецца, перадаецца). *Кніга паступіла ў продаж.* ‖ *незак.* **паступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **паступле́нне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

ПАСТУПЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паступіць. **2.** Тое, што паступіла (у 3 знач.) куды-н., сума, матэрыялы, якія паступілі куды-н. (афіц.). *Грашовыя паступленні. Выстаўка новых паступленняў у бібліятэцы.*

ПАСТУПО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца не адразу, без рэзкіх змен. *П. пераход да чаго-н. Ажыццяўляць што-н. паступова* (прысл.). ‖ *наз.* **паступо́васць,** -і, *ж.*

ПАСТУ́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек, які пасе статак. ‖ *памянш.-ласк.* **пастушо́к,** -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* ‖ *ж.* **пастушка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **пастухо́ўскі,** -ая, -ае.

ПАСТФА́КТУМ, *прысл.* (кніжн.). Пасля таго, як што-н. ужо зроблена, адбылося. *Паведаміць пра што-н. п.*

ПА́СТЫР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Святар як кіраўнік паствы. ‖ *прым.* **па́стырскі,** -ая, -ае.

ПАСТЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і пастух. ‖ *прым.* **пасты́рскі,** -ая, -ае.

ПАСТЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Мяккія каляровыя алоўкі для жывапісу, а таксама выкананы імі рысунак. ‖ *прым.* **пасте́льны,** -ая, -ае. *Пастэльныя тоны* (мяккія, няяркія).

ПАСТЭРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Апрацаваць (-цоўваць) харчовыя прадукты награваннем (не вышэй за 100 °С) з мэтай засцярогі ад развіцця ў іх мікробаў. *Пастэрызаванае малако.* ‖ *наз.* **пастэрыза́цыя,** -ы, *ж.*

ПАСУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж., зб.* Тое, што і посуд. ‖ *прым.* **пасу́дны,** -ая, -ае.

ПАСУ́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* **1.** Адзін прадмет посуду. **2.** *перан.* Пра судна, лодку (разм.). *Пераплываць раку на старой пасудзіне.*

ПАСУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; *зак.* **1.** *каго.* Засудзіць усіх, многіх. *Усіх злачынцаў пасудзілі.* **2. пасудзі.** Падумай, уяві сабе. *Пасудзі сабе, ці можна так рабіць.* **3.** Пагаварыць, папляткарыць некаторы час.

ПАСУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* -сучу́, -су́чаш, -су́ча; -а́ны *і* -у́каны; *зак., што.* **1.** Ссукаць, перасукаць усё, многае. *П. усю пражу.* **2.** *і без дап.* Сукаць некаторы час.

ПАСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Перамясціцца, перасунуцца крыху. *П. наперад. Пасунься, я сяду.* **2.** *перан.* Пайсці далей, наперад у якіх-н. адносінах. *Будаўніцтва пасунулася.* **3.** Тое, што і сунуцца (у 1 знач.). **4.** Павольна пайсці, паплесціся. *Пасунуўся дамоў.* ‖ *незак.* **пасо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.).

ПАСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; *зак.* **1.** *каго-што.* Злёгку перасунуць, перамясціць. *П. стол да сцяны.* **2.** *перан., што.* Прасунуць наперад. *П. сваю працу.* ‖ *незак.* **пасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАСУР'Ё́ЗНЕЦЬ *гл.* сур'ёзнець.

ПАСУРО́ВЕЦЬ *гл.* суровець.

ПАСУ́ХУ, *прысл.* Па сухім месцы, сухім шляхам, посуху. *Ісці п.*

ПА́СХА, -і, *ж.* Салодкая ежа з тварагу ў выглядзе чатырохвугольнай піраміды, якая пячэцца да вялікадня. *Тваражная п.*

ПАСХІЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -я́ецца; -я́емся, -я́ецеся, -я́юцца; *зак.* Схіліцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Вучні пасхіляліся над сшыткамі.*

ПАСХІЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Схіліць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАСХО́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіцца; -дзімся, -дзіцеся, -дзяцца; *зак.* Сысціся — пра ўсіх, многіх.

ПАСХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *зак.* Сысці — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАСЦЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Месца для спання з пасланымі на ім спальнымі рэчамі (бялізнай, коўдрай і пад.). *Паслаць п.* ‖ *прым.* **пасце́льны,** -ая, -ае. *Пасцельныя рэчы. П. рэжым* (пры хваробе — неабходнасць ляжаць у пасцелі).

ПА́СЦІ, паду́, падзе́ш, падзе́; падзём, падзяце́, паду́ць; паў, па́ла; падзі́; *зак.* **1.** *гл.* падаць. **2.** Загінуць, быць забітым (высок.). *П. ў бітве за радзіму. П. ахвярай чаго-н.* (загінуць з-за чаго-н.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць пераможаным, скарыцца (пра крэпасць, уладу; высок.). *Крэпасць пала. Стары лад паў.* **4.** *перан.* Маральна апусціцца, стаць нікчэмным. *Нізка п.* ◊ **Ні сёла ні пала** (разм.) — нечакана, без прычыны. **Пасці духам** — страціць надзею, занудзіцца. ‖ *наз.* **падзе́нне,** -я, *н.* (да 3 і 4 знач.).

ПАСЦІЖО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Спецыяліст, які вырабляе парыкі, а ў тэатральных майстэрнях таксама накладныя вусы, бароды, бакенбарды. ‖ *прым.* **пасціжо́рскі,** -ая, -ае.

ПАСЦІЖО́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да работы пасціжораў. *Пасціжорная майстэрня. Пасціжорныя работы.*

ПАСЦІЛА́, -ы́, *ж.* Кандытарскі выраб, прыгатаваны збіваннем фруктова-ягаднага пюрэ з цукрам і яечнымі бялкамі. *Яблычная п.* ‖ *прым.* **пасці́льны,** -ая, -ае.

ПАСЦІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Сцерціся — пра ўсё, многае.

ПАСЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Сцерці ўсё, многае. *П. пыл з мэблі.*

ПАСЦІСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Сціснуць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. бярвенне дротам.*

ПАСЦІХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Сціхнуць — пра ўсё, многае або пра ўсіх, многіх. *Пасціхалі галасы.*

ПАСЦІ́ЦЬ, пашчу́, по́сціш, по́сціць; *незак.* Прытрымлівацца посту[1], не есці мясной або малочнай стравы.

ПАСЦЭ́ДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Сцадзіць усё, многае.

ПАСЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАСЦЯГА́ЦЬ**, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Сцягнуць усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. галлё ў кучы.*

ПАСЦЯКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Сцячы — пра ўсё, многае.

ПАСЧАПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Тое, што і пасчэплiваць.

ПАСЧЫШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Счысціць усё, многае. *П. снег з дахаў.*

ПАСЧЭ́ПЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Счапіць усё, многае. *П. вагоны.*

ПАСЧЭ́СВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Счасаць усё, многае (*гл.* счасаць[1]).

ПАСЧЭ́СВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Счасаць усё, многае (*гл.* счасаць[2]).

ПАСШЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Сшыць усё, многае; сшыць у многіх месцах.

ПАСЫЛА́ЦЬ *гл.* паслаць[1].

ПАСЫ́ЛКА[1], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* паслаць[1]. **2.** Запакаваная рэч (рэчы), перасланая (-ыя) каму-н. па пошце або кім-н. *Паштовая п. Прывёз вам пасылку ад родных.* ◊ **Быць на пасылках** *у каго* (разм.) — пастаянна выконваць чые-н. дробныя даручэнні. ‖ *памянш.* **пасы́лачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **пасы́лачны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Пасылачная квітанцыя.*

ПАСЫ́ЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* У логіцы: суджэнне, якое служыць асновай для вываду. *Правільная п.*

ПАСЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для пасылкі куды-н. з даручэннямі. *Пасыльная машына. Выклікаць каго-н. праз пасыльнага* (наз.).

ПА́СЫНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Нядродны сын для мужа ці жонкі ў сям'і. *Адносіцца да каго-, чаго-н. як да пасынка* (перан.: нядобразычліва, абыякава). **2.** Бакавы парастак расліны (спец.). ‖ *прым.* **па́сынкавы**, -ая, -ае.

ПАСЫ́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; *зак.* Пачаць сыпацца. *Пасыпаўся пясок. Пасыпаліся жарты.* (перан.).

ПАСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -паны; *зак., што.* Пакрыць чым-н. сыпкім. *П. падлогу апілкамі. П. хлеб соллю.* ‖ *незак.* **пасыпа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАСЫХО́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіцца; -дзімся, -дзіцеся, -дзяцца; *зак.* Сысціся — пра ўсіх, многіх. *На сход пасыходзіліся людзі з розных вёсак.*

ПАСЫХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *зак.* Сысці — пра ўсіх, многіх.

ПАСЫЦЕ́ЦЬ *гл.* сыцець.

ПАСЬБА́ *гл.* пасвіць.

ПАСЬЯ́НС, -у, *м.* Расклад карт паводле пэўных правіл для забавы ці варажбы. *Раскладваць п.* ‖ *прым.* **пасья́нсны**, -ая, -ае.

ПАСЯБРАВА́ЦЬ *гл.* сябраваць.

ПАСЯГА́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Спроба зрабіць замах на каго-, што-н., пазбавіць каго-н. чаго-н. *П. на чужую маёмасць.*

ПАСЯГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., на каго-што* (кніжн.). Зрабіць замах на каго-, што-н., пазбавіць каго-н. чаго-н. *П. на свабоду чалавека.* ‖ *незак.* **пасяга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПАСЯДЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Сход членаў якой-н. арганізацыі для абмеркавання чаго-н. *П. Вярхоўнага Савета. Пленарнае п.*

ПАСЯДЗЕ́ЦЬ, -сяджу́, -ся́дзіш, -ся́дзіць; -ся́дзім, -седзіце, -ся́дзяць; -ся́дзь; *зак.* Сядзець (у 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) некаторы час. *П. на прызбе. Птушка пасядзела на плоце. П. дома. П. за працай. П. у сяброўкі.*

ПАСЯЛЕ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Той, хто ўпершыню пасяліўся дзе-н. на новым, неабжытым месцы. *Пасяленцы на цалінных землях.* **2.** Той, хто сасланы на пасяленне (у 3 знач.).

ПАСЯЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* сяліць. **2.** Населены пункт, а таксама наогул месца, дзе хто-н. жыве, знаходзіцца. *Паявілася новае п. Бабровыя пасяленні.* **3.** Прымусовае выгнанне на жыхарства ў аддаленую мясцовасць як пакаранне за што-н. *Саслаць на п.*

ПАСЯЛІ́ЦЦА *гл.* сяліцца.

ПАСЯЛІ́ЦЬ, -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *зак.* **1.** *гл.* сяліць. **2.** *перан., што.* Выклікаць у кім-н. якое-н. пачуццё (кніжн.). *П. нянавісць у кім-н.* ‖ *незак.* **пасяля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е (да 2 знач.).

ПАСЯЛКО́ВЫ *гл.* пасёлак.

ПАСЯРО́Д, *прыназ.* і *прысл.* **1.** *прыназ. з Р.* У сярэдзіне. *Паставіць стол п. кухні.* **2.** *прысл.* У сярэдзіне, у цэнтры акружэння каго-, чаго-н. *Мы селі па краях, а ён п.*

ПАСЯРЭ́ДЗІНЕ, *прысл.* і *прыназ. з Р.* У сярэдзіне, на аднолькавай адлегласці ад двух пунктаў, прадметаў. *Стаяць п. П. пакоя стаяў стол.*

ПАСЯЎНА́Я, -о́й, *ж.* Кампанія па сяўбе сельскагаспадарчых культур. *Пачалася п.*

ПАСЯ́ЎНЫ *гл.* пасеў.

ПАСЯЧЫ́ *і* **ПАСЕ́КЧЫ** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак., каго-што.* Высечы, ссячы ў вялікай колькасці, зусім. *Пасеклі малады лес.*

ПАСЯЧЫ́СЯ *гл.* сячыся.

ПАТ[1], -а, *М* па́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Становішча ў шахматнай гульні, калі адзін з ігракоў не можа зрабіць ходу, не падставіўшы пад удар свайго караля.

ПАТ[2], -у, *М* па́це, *м.* Род мармеладу. *Абрыкосавы п.*

ПАТАГЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Тое, што і хваробатворны. ‖ *наз.* **патаге́ннасць**, -і, *ж.*

ПАТАГО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае пот. *Прапісаць патагоннае* (наз.). **2.** *перан.* Які вымотвае ўсе сілы, эксплуататарскі. *Патагонная сістэма.*

ПАТАЕ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Скрыты ад іншых; сакрэтны. *Патаемнае месца. Патаемная размова.* **2.** Загадкавы, таямнічы. *У іх дзеяннях было нешта патаемнае.* ‖ *наз.* **патае́мнасць**, -і, *ж.*

ПАТАЙНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Сакрэтны паводле сваёй будовы, скрыты. *П. замок. П. ход.* **2.** Загадкавы, сакрэтны. *Патайныя людзі.*

ПА́ТАКА, -і, *ДМ* -тацы, *ж.* Густое салодкае рэчыва, якое атрымліваецца з крухмалу. *Бурачная п.* ‖ *прым.* **па́тачны**, -ая, -ае.

ПАТАКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каму ў чым* або *чаму* (разм.). Тое, што і патураць. *П. дзецям у свавольствах* або *свавольствам дзяцей.* ‖ *наз.* **пата́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж. Не даваць патачкі каму-н.*

ПАТАЛАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* паталогія. **2.** Хваравіта-ненармальны, рэзка адхілены ад нормы (кніжн.). *Паталагічная з'ява.*

ПАТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб хваробных працэсах, адхіленнях ад нормы ў арганізме. **2.** Хваравітае адхіленне ад нормы. ‖ *прым.* **паталагі́чны**, -ая, -ае. *Паталагічная анатомія* (раздзел медыцыны, які вывучае хваробныя змены ў арганізме шляхам анатаміравання трупаў, даследавання выдаленых пры аперацыі органаў і тканак).

ПАТАЛО́К, -лка́, *м.* (спец.). Найбольшая вышыня пад'ёму лятальнага апарата, а таксама (разм.) наогул — мяжа, найбольш магчымая норма чаго-н.

ПАТАМІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -то́міцца; -то́мімся, -то́міцеся, -то́мяцца; *зак.* Стаміцца — пра ўсіх, многіх.

ПАТАМІ́ЦЬ, -тамлю́, -то́міш, -то́міць; *зак., каго (што).* Стаміць усіх, многіх *П. коней у дарозе.*

ПАТАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Тое, што і тануць. *Вёска патанае ў садах.*

ПАТАННЕ́ЦЬ *гл.* таннець.

ПАТАНУ́ЦЬ *гл.* тануць.

ПАТАНЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́цца; *зак.* Стаць танчэйшым (*гл.* тонкі ў 1 знач.). *Нітка патанчылася.* ‖ *незак.* **патанча́цца**, -а́ецца *і* **пато́нчвацца**, -аецца. ‖ *наз.* **патанчэ́нне**, -я, *н. і* **пато́нчванне**, -я, *н.*

ПАТАНЧЫ́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -то́нчаны; *зак., што.* Зрабіць танчэйшым (*гл.* тонкі ў 1 знач.). *П. нітку.* ‖ *незак.* **патанча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **пато́нчваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **патанчэ́нне**, -я, *н. і* **пато́нчванне**, -я, *н.*

ПАТАНЧЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў тонкім, танчэйшым. *Патанчэлая шыя.*

ПАТАНЧЭ́ЦЬ *гл.* танчэць.

ПАТАПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -то́піцца; -то́пімся, -то́піцеся, -то́пяцца; *зак.* Утапіцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *Усе патапіліся ў моры.*

ПАТАПІ́ЦЬ, ПАТАПЛЕ́ННЕ *гл.* тапіць[1].

ПАТАПТА́ЦЬ *гл.* таптаць.

ПАТАРЧА́КА *і* **ПАТЫРЧА́КА**, -і, *ДМ* -ча́цы, *мн.* -і, -ча́к, *ж.* Востры прадмет, які тырчыць адкуль-н. *Наткнуцца на патырчаку.*

ПАТАЎСЦЕ́ЦЬ *гл.* таўсцець.

ПАТАЎСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́ўсціцца; *зак.* Стаць таўсцейшым. ‖ *незак.* **патаўшча́цца**, -а́ецца.

ПАТАЎСЦІ́ЦЬ, -таўшчу́, -то́ўсціш, -то́ўсціць; -то́ўшчаны; *зак., што.* Зрабіць таўсцейшым. *П. нітку.* ‖ *незак.* **патаўшча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **патаўшчэ́нне**, -я, *н.*

ПАТА́ЧКА *гл.* патакаць.

ПА́ТАЧНЫ *гл.* патака.

ПАТАЧЫ́ЦЬ *гл.* тачыць[2].

ПАТКНУ́ЦЦА, -у́ся, -е́шся, -е́цца; -ёмся, -яце́ся, -у́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). **1.** Сунуцца, паказацца куды-н. *П. ў дзверы.* **2.** *перан.* Паспрабаваць што-н. зрабіць, памкнуцца. *П. сказаць слова.* ‖ *незак.* **патыка́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПАТЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* **1.** Сатлець — пра ўсё, многае. **2.** Тлець некаторы час. *Галавешкі патлелі.*

ПАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які моцна і часта пацее. *Патлівыя рукі.* ‖ *наз.* **патлі́васць**, -і, *ж.*

ПАТЛУСЦЕ́ЦЬ *гл.* тлусцець.

ПА́ТЛЫ, -аў (разм. пагард.). Доўгія нерасчэсаныя валасы; кудлы.

ПАТО́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Імкліва цякучая водная маса, рака, ручэй. *Бурны п. Веснавыя патокі.* **2.** Маса вадкасці, паветра, якая імкліва цячэ, распаўсюджваецца. *П. лавы. П. газу. П. святла* (перан.). *П. слёз* (перан.). *П. слоў* (перан.). *П. бежанцаў* (перан.). **3.** Паточная вытворчасць (спец.). *Выраб матораў арганізаваны па прынцыпу патоку.* **4.** Частка агульнага саставу навучэнцаў, раздзеленых для правядзення якіх-н. заняткаў, экзаменаў. *Выпускнікі аднаго патоку.*

ПАТОЛАГААНА́ТАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Урач — спецыяліст па паталагічнай анатоміі.

ПАТО́ЛЯ, -і, *ж.* **1.** Спачувальныя адносіны да слабейшых, спагада. *Адчуваць патолю з боку каго-н.* **2.** Патуранне, патаканне. *Не да-*

ваць патолі сыну. **3.** Задаволенасць, супакоенасць. *Гэта паездка прынесла мне патолю.*

ПАТО́МНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які ад роду належыць да якога-н. саслоўя (уст.). *П. дваранін.* **2.** Карэнны, спрадвечны. *П. пралетарый.*

ПАТО́МНЫ[2], -ая, -ае. Які выдаецца па тамах. *Патомнае выданне.*

ПАТО́МСТВА, -а, *н., зб.* **1.** Маладое пакаленне ў адносінах да старэйшых, бацькоў. *Не пакінуў патомства* (не меў дзяцей). *Жаўна са сваім патомствам* (з дзіцянятамі). **2.** Людзі будучых пакаленняў. *Подзвігі народа будзе помніць удзячнае п.*

ПАТО́НЧВАННЕ, ПАТО́НЧВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* патанчыцца, -чыць.

ПАТО́П, -у, *м.* **1.** Паводле біблейскай легенды: паводка, якая за грахі людзей затапіла нібыта ўсю зямлю. *Сусветны п. Пасля нас хоць п.!* (каб толькі нам было добра; неадабр.). **2.** Разводдзе, паводка; пра многа разлітай вады дзе-н. (разм. жарт.). *У нізінах вясною — цэлы п. Што тут за п. у вас у хаце?* ‖ *прым.* **пато́пны,** -ая, -ае.

ПАТО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Таргануць некалькі разоў. *П. за дзверы.*

ПАТО́РГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым.* Злёгку, час ад часу торгаць. *П. плячом.*

ПАТО́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які робіцца пры дапамозе канвеера, канвеерны. *П. выпуск прадукцыі. П. метад вытворчасці.*

ПАТРАБАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Строгі, які патрабуе многага ад іншых. *П. загадчык.* **2.** З высокімі патрабаваннямі, вельмі разборлівы. *П. чытач.* **3.** Які выражае патрабаванне (у 2 знач.), настойлівы. *П. стук.* **4.** Які змяшчае патрабаванне (у 5 знач; спец.). *Патрабавальная ведамасць.* ‖ *наз.* **патрабава́льнасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ПАТРАБАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* патрабаваць. **2.** Выражаная ў рашучай, катэгарычнай форме просьба аб тым, што павінна быць выканана, на што ёсць права. *На першае п.* **3.** Правіла, умова, абавязковая для выканання. *Выкананне патрабаванняў статута. Тэхналагічныя патрабаванні на выраб дэталі.* **4.** *мн.* Унутраныя патрэбнасці, запатрабаванні. *Чалавек без усялякіх патрабаванняў.* **5.** Афіцыйны дакумент з просьбай аб выдачы чаго-н., накіраванні каго-, чаго-н. куды-н. *П. на дровы. П. на маладых спецыялістаў.*

ПАТРАБАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бу́ецца; *незак.* Быць патрэбным, неабходным. *Патрабуецца рабочая сіла.*

ПАТРАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; *незак.* **1.** *чаго* і *са злуч.* «каб». Прасіць у катэгарычнай форме, будучы ўпэўненым у сваім праве на тое, каб гэта просьба была выканана. *П. дакладнасці. П. чыіх-н. тлумачэнняў.* **2.** *чаго ад каго-чаго.* Чакаць праяўлення якіх-н. уласцівасцей, дзеянняў. *Чытач патрабуе ад пісьменніка праўдзівага адлюстравання жыцця.* **3.** *каго-што.* Мець патрэбу ў кім-, чым-н. *Яго здароўе патрабуе цёплага клімату. Работа патрабуе кваліфікаванага кіраўніка.* ‖ *наз.* **патрабава́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.).

ПАТРА́ВА, -ы, *ж.* **1.** Знішчэнне, псаванне пасеваў, траў жывёлай. *Ахова азімых пасеваў ад патравы.* **2.** Страва, яда. *З салам і жук п.* (з нар.). ‖ *прым.* **патра́ўны,** -ая, -ае.

ПАТРАВІ́ЦЬ *гл.* травіць[2].

ПАТРАНА́Ж, -у, *м.* Рэгулярнае аказанне лячэбна-прафілактычнай дапамогі ў дамашніх умовах немаўлятам і некаторым катэгорыям хворых. ‖ *прым.* **патрана́жны,** -ая, -ае. *Патранажная сястра.*

ПАТРАНА́Т, -у, *М* -на́це, *м.* **1.** У старажытным Рыме: форма апекі, якая ажыццяўлялася патронамі[2] (у 1 знач.). **2.** Форма выхавання дзяцей, якія страцілі бацькоў у сем'ях працоўных па даручэнню дзяржаўных органаў. ‖ *прым.* **патрана́тны,** -ая, -ае.

ПАТРАНЕ́СА, -ы, *мн.* -ы, -не́с, *ж.* (уст.). Апякунка ў дабрачынный установе.

ПАТРАНТА́Ш, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сумка, перавязь з гнёздамі для патронаў. ‖ *прым.* **патранта́шны,** -ая, -ае.

ПАТРАПА́НЫ, -ая, -ае. Які страціў першапачатковы выгляд ад працяглага або неахайнага карыстання. *Патрапаная вопратка. П. часопіс.*

ПАТРАПА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* трапацца, -ць.

ПАТРА́ПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; *зак.* (разм.). **1.** *у каго-што, на што.* Папасці, пацэліць. *Не п. рукой у рукаў.* **2.** Апынуцца дзе-н., трапіць куды-н. *Як ты сёння патрапіла аж у горад?* **3.** *каму.* Дагадзіць. *Яму цяжка п.* **4.** *з інф.* Змагчы, здолець зрабіць што-н. *Я не патрапію дакладна адказаць ім.* ‖ *незак.* **патрапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПАТРА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* траціцца, -ць.

ПАТРАШЫ́ЦЬ, -рашу́, -ро́шыш, -ро́шыць; -ро́шаны; *незак., каго (што).* Вымаць вантробы. *П. курыцу. П. сумкі* (перан.: даставаць усё, што ў іх знаходзіцца; разм.). ‖ *зак.* **выпатрашыць,** -шу, -шыш, -шыць; -шаны.

ПАТРО́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́іцца; *зак.* Павялічыцца, узмацніцца ўтрая. *Рады барацьбітоў патроіліся.* ‖ *незак.* **патро́йвацца,** -аецца.

ПАТРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., што.* Павялічыць, узмацніць утрая. *П. намаганні. П. энергію.* ‖ *незак.* **патро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **патро́йванне,** -я, *н.*

ПАТРО́ЙНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з трох частак, трайны. *П. канат.*

ПАТРО́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Гільза з капсулем, зарадам і куляй (або шротам). *Баявыя патроны.* **2.** Полая трубка, цыліндр для ўстаўлявання чаго-н. у розных прыстасаваннях, прыборах (спец.). ‖ *прым.* **патронны,** -ая, -ае.

ПАТРО́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: асоба, якая брала пад сваю апеку бедных. **2.** Гаспадар прадпрыемства, фірмы. **3.** *перан.* Заступнік, абаронца (кніжн.).

ПАТРО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Задняя частка канала ствала агнястрэльнай зброі, куды ўкладваецца патрон[1] (у 1 знач.).

ПАТРО́ХУ, *прысл.* **1.** У невялікай колькасці, нямнога. *Ён есць п., але часта.* **2.** Паступова, з цягам часу. *Хворы пачаў п. папраўляцца.*

ПА́ТРУБАК, -бка, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* (спец.). Кароткая трубка, якая служыць адводам у трубаправодах, рэзервуарах і пад. ‖ *прым.* **па́трубкавы,** -ая, -ае.

ПАТРУ́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Невялікая група ад воінскага падраздзялення, ад міліцыі, ад грамадскай аховы (ці ваеннае судна, самалёт) для нагляду за парадкам, за бяспекай у пэўным раёне. *Баявы п. П. міліцыі. Зялёны п.* (па ахове лесу). ‖ *прым.* **патру́льны,** -ая, -ае. *Патрульная служба.*

ПАТРУЛЯВА́ЦЬ, -люю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак., што* і *без дап.* Выконваць патрульную службу.

ПАТРЫВО́ЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* трывожыцца, -ць.

ПАТРЫЁТ, -а, *М* -ёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, прасякнуты патрыятызмам. *Быць патрыётам сваёй радзімы.* **2.** *перан., чаго.* Чалавек, шчыра адданы якой-н. справе, які горача любіць што-н. *П. свайго калектыву.* ‖ *ж.* **патрыётка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАТРЫМА́НЫ, -ая, -ае. Не новы, які выкарыстоўваўся. *Гандляваць патрыманай мэбляй.*

ПАТРЫ́ЦЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Арыстакрат у старажытным Рыме. ‖ *ж.* **патрыцыя́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **патрыцыя́нскі,** -ая, -ае.

ПАТРЫЯ́РХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Старэйшына роду, родавай абшчыны. **2.** Вышэйшая духоўная асоба, кіраўнік праваслаўнай царквы (у 1 знач.). ‖ *прым.* **патрыя́ршы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПАТРЫЯРХА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* патрыярхат. **2.** *перан.* Верны старым традыцыям, устарэлы, традыцыйны. *П. ўклад жыцця. Патрыярхальныя звычкі.* ‖ *наз.* **патрыярха́льнасць,** -і, *ж.*

ПАТРЫЯРХА́Т, -у, *М* -ха́це, *м.* К перыяду распаду першабытнаабшчыннага ладу: эпоха, што змяніла сабой матрыярхат, для якой характэрна пануючае становішча мужчыны ў гаспадарчым і грамадскім жыцці. ‖ *прым.* **патрыярха́льны,** -ая, -ае.

ПАТРЫЯ́РХІЯ, -і, *ж.* Вобласць, падначаленая патрыярху (у 2 знач.)

ПАТРЫЯТЫ́ЗМ, -у, *м.* Адданасць і любоў да сваёй айчыны, да свайго народа. ‖ *прым.* **патрыяты́чны,** -ая, -ае.

ПАТРЫЯТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* патрыятызм. **2.** Прасякнуты патрыятызмам. *П. ўчынак.* ‖ *наз.* **патрыяты́чнасць,** -і, *ж.*

ПАТРЭ́БА, -ы, *мн.* -ы, -рэ́б, *ж.* Неабходнасць чаго-н., у чым-н. *Прыйсці да каго-н. па патрэбе.* ◊ **Па сваёй патрэбе** — па натуральнай неабходнасці.

ПАТРЭ́БНА, *безас. у знач. вык.* Неабходнасць мець, трэба. *На гэта п. шмат часу.*

ПАТРЭ́БНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Неабходнасць у чым-н., якая патрабуе задавальнення. *П. у кватэры. Матэрыяльныя і культурныя патрэбнасці.*

ПАТРЭ́БНЫ, -ая, -ае. Неабходны, які патрэбен. *Патрэбная колькасць чаго-н. Яму патрэбны грошы.*

ПАТРЭ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* і *чым* (разм.). Трэсці злёгку, час ад часу. *Калёсы патрэсвае на калдобінах* (безас.). *Конь патрэсвае галавой.*

ПАТРЭ́СКАНЫ, -ая, -ае. Які патрэскаўся, у трэшчынах. *П. асфальт.*

ПАТРЭ́СКАЦЦА *гл.* трэскацца.

ПАТРЭ́СКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Трашчаць злёгку, час ад часу. *Пад нагамі патрэсквала галлё.* ‖ *наз.* **патрэ́скванне,** -я, *н.*

ПАТРЭ́СЦІ, -расу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце́, -расу́ць; -рос, -рэ́сла; -расі́; -рэсены; *зак., каго-што.* Трасянуць некалькі разоў. *П. яблыню. У дарозе нас патрэсла* (безас.).

ПАТУ́ГІ, -ту́г, *адз.* -ту́га, -і, *ДМ* -ту́зе, *ж.* **1.** Напружанне мышцаў для якога-н. дзеяння. *Родавыя п.* **2.** *перан.* Намаганні, спробы зрабіць што-н. (пераважна няўдалыя). *Марныя п.*

ПАТУЖЭ́ЦЬ *гл.* тужэць.

ПАТУ́ЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Тузануць некалькі разоў. *П. за рукаў.*

ПАТУ́ЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Тузаць злёгку, час ад часу. *П. лейцы.*

ПАТУ́ЛЬ, *прысл.* (разм.). Да таго часу. *Пакуль у гумне цэп, п. на стале хлеб* (прыказка).

ПАТУПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -у́піцца; *зак.* Зрабіцца тупым, ступіцца — пра ўсё, многае. *Косы патупіліся.*

ПАТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак., што.* Зрабіць тупым, ступіць усё, многае. *П. нажы.*

ПАТУРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто патурае каму-, чаму-н. ‖ *ж.* **патура́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАТУРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму.* Не пярэчыць, паблажліва адносіцца (да чаго-н. заганнага, адмоўнага). *П. свавольству.* ‖ *наз.* **патура́нне**, -я, *н.*

ПАТУРБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *зак.* Праявіць турботу, клопат у адносінах да каго-, чаго-н. *П., каб дзяцей добра накармілі.*

ПАТУРБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., каго (што).* Прычыніць некаторы клопат, неспакой, турботы каму-н. *Даволькце вас п.*

ПАТУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Тое, што і тухнуць[1].

ПАТУ́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які перастаў гарэць, свяціць. *Патухлая зорка.* **2.** *перан.* Цьмяны, без жыцця (пра вочы, погляд). *Патухлыя вочы.*

ПАТУ́ХНУЦЬ *гл.* тухнуць[1—2].

ПАТУШЫ́ЦЬ *гл.* тушыць[1—2].

ПАТЫДНЁВЫ, -ая, -ае. Які праводзіцца, робіцца па тыднях. *Патыднёвая аплата.*

ПАТЫКА́НЫ, -ая, -ае. Вытканы па аснове рознакаляровым уткам. *Патыканая коўдра.*

ПАТЫКА́ЦЦА *гл.* паткнуцца.

ПАТЫ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Задняя частка чэрапа, галавы. *Ссунуць шапку на патыліцу. Чухаць патыліцу* (таксама перан.: быць заклапочаным чым-н.; разм.). ‖ *прым.* **патылі́чны**, -ая, -ае.

ПАТЫНКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* **1.** Атынкаваць усё, многае. *П. усе сцены.* **2.** *і без дап.* Тынкаваць некаторы час. *П. з гадзіну.*

ПАТЫРЧА́КА *гл.* патарчака.

ПАТЫСО́Н, -а, *м.* **1.** Агародная расліна сямейства гарбузовых з пляскатым акругленым плодам. **2.** *мн.* -ы, -аў. Плод гэтай расліны. ‖ *прым.* **патысо́навы**, -ая, -ае.

ПАТЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* 1. Слаба дзьмуць, веяць (пра вецер). *Ад ракі патыхала халадком* (безас.). **2.** *чым.* Моцна вылучаць які-н. пах. *Сасна патыхае жывіцай.*

ПАТЭ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і скаварада.

ПАТЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дакумент, у якім засведчана права вынаходніка на вынаходніцтва. *Атрымаць п. на што-н.* **2.** Пасведчанне на права займацца гандлем, промыслам і пад. (уст.). ‖ *прым.* **патэ́нтавы**, -ая, -ае *і* **патэ́нтны**, -ая, -ае.

ПАТЭНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак. і незак., што.* Выдаць (-аваць) патэнт (у 1 знач.) на што-н. *П. вынаходніцтва.* ‖ *зак.* таксама **запатэнтава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.

ПАТЭ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Магчымасць, тое, што існуе ў скрытым выглядзе і можа праявіцца пры пэўных умовах.

ПАТЭНЦЫЯ́Л, -у, *м.* **1.** Фізічная велічыня, што характарызуе сілавое поле ў дадзеным пункце (спец.). **2.** *перан.* Ступень магутнасці ў якіх-н. адносінах, сукупнасць сродкаў, неабходных для чаго-н. (кніжн.). *Ваенны п.* (рэсурсы для вядзення вайны). *Эканамічны п. краіны.*

ПАТЭНЦЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які існуе ў патэнцыі; магчымы. *Патэнцыяльная энергія. Патэнцыяльныя сілы.*

ПА́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каталіцкі святар. ‖ *прым.* **па́тэрскі**, -ая, -ае.

ПАТЭ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Наяўнасць патэтычнага тону, патэтычнага элемента ў чым-н. *Сказаць што-н. з патэтыкай.*

ПАТЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Поўны пафасу, усхваляваны, страсны. *П. стыль. Патэтычная прамова.* ‖ *наз.* **патэты́чнасць**, -і, *ж.*

ПАТЭФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Партатыўны грамафон з рупарам усярэдзіне. ‖ *прым.* **патэфо́нны**, -ая, -ае. *Патэфонныя іголкі.*

ПАЎ... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: 1) палавіну чаго-н., у палавінным памеры, напр. *паўакружнасць, паўгадавы, паўвалока;* 2) не зусім або амаль, напр. *паўдзікі, паўпісьменны, паўзабыты, паўстацыянар;* 3) не да канца, не ў поўнай меры, напр. *паўляжаць, паўсядзець;* 4) з прыметамі дзвюх розных уласцівасцей, двух відаў, дзвюх парод, напр. *паўкачэўнік, паўсабака-паўвоўк, паўюнак-паўпадлетак, паўшаўковы.*

ПАЎАБАРО́Т, -а, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Няпоўны, на чвэрць круга паварот фігуры. *П. кала. Стаяць паўабаротам* (у знач. прысл.).

ПАЎАСВЕ́ТЛЕНЫ, -ая, -ае. Недастаткова, слаба асветлены. *П. пакой.*

ПАЎБІВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Убіцца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае.

ПАЎБІВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Убіць усё, многае. *П. цвікі.*

ПАЎБІРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Убрацца — пра усіх, многіх ці ўсё, многае.

ПАЎБІРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Убраць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. збажыну з палёў. П. дачок у новае адзенне.*

ПАЎБО́ЦІКІ, -аў. Боты з кароткімі халявамі.

ПАЎБЯДЫ́, *у знач. вык.* (разм.). Не так дрэнна, не так страшна. *Гэта яшчэ п.*

ПАЎВА́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Уваліцца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЎВО́СТРАЎ, -рава, *мн.* паўастравы́, паўастраво́ў, *м.* Частка сушы, якая з трох бакоў абмываецца морам, а чацвёртым прымыкае да мацерыка, вострава. *Кольскі п.* ‖ *прым.* **паўастраўны́**, -а́я, -о́е.

ПАЎГАДЗІ́НЫ, *ж.* Трыццаць хвілін. *І п. не мінула, як ён вярнуўся.*

ПАЎГІНА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Увагнуцца — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх.

ПАЎГІНА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Увагнуць усё, многае.

ПАЎГО́ДА, *м.* Палавіна года. *Прайшло п. Дзяўчынцы ўжо п.*

ПАЎГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Прамежак часу ў паўгода. *Другое п.* ‖ *прым.* **паўгадавы́**, -а́я, -о́е. *Паўгадавая служба. Паўгадавая справаздача.*

ПАЎДАРО́ГІ, на паўдаро́зе, *ж.* Палавіна дарогі, шляху. *Праехаць п. Спыніцца на паўдарозе* (таксама перан.: не закончыўшы пачатай справы).

ПАЎДЗЁННЫ *гл.* поўдзень[2].

ПАЎДНЁВА-ЎСХО́ДНІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да паўднёвага ўсходу — напрамку паміж поўднем і ўсходам. *П. напрамак ветру.*

ПАЎДНЁВЫ[1—2] *гл.* поўдзень[1—2].

ПАЎЖА́РТАМ, *прысл.* З адценнем жартаўлівасці. *Сказаць што-н. п.*

ПАЎЗ, *прыназ. з В.* Ужыв. пры назвах мясцін, прадметаў, уздоўж або непадалёку ад якіх што-н. размяшчаецца ці рухаецца. *Праязджалі п. лес.*

ПА́ЎЗА, -ы, *мн.* -ы, паўз *і* па́ўзаў, *ж.* Кароткі перапынак у гучанні, гаворцы, працы і пад.

ПАЎЗАБЫЦЦЁ, -я́, *н.* Амаль непрытомны стан. *Ляжаць у паўзабыцці.*

ПАЎЗБІВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Узбіць усё, многае. *П. падушкі.*

ПАЎЗБУДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што).* Узбудзіць усіх, многіх. *П. дзяцей.*

ПАЎЗВЕ́РХ. **1.** *прысл.* Вышэй за паверхню чаго-н., над кім-, чым-н. *Глядзець п.* **2.** *прыназ. з Р.* Ужыв. з назвамі месца або прадмета, над паверхняй якіх што-н. размяшчаецца, адбываецца, рухаецца. *Вада ішла п. лёду.*

ПАЎЗВО́ДНА, *прысл.* Пра ваенны строй: узводамі, адзін узвод за другім. *Ісці п.*

ПАЎЗДЗІРА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Уздраць усё, многае. *П. маснічыны.*

ПАЎЗКО́М, *прысл.* Пра перамяшчэнне: прыпадаючы тулавам да паверхні, перабіраючы па ёй рукамі і нагамі. *Прабірацца куды-н. п.*

ПАЎЗЛА́ЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ла́зіць; -ла́зім, -ла́зіце, -ла́зяць; *зак.* Узлезці — пра ўсіх, многіх.

ПАЎЗМРО́К, -у, *м.* Няпоўны змрок, вельмі слабае асвятленне. *У хаце п.*

ПАЎЗМРО́ЧНЫ, -ая, -ае. Не зусім асветлены, цемнаваты. *П. пакой.*

ПАЎЗНІМА́ЦЦА *і* **ПАЎЗДЫМА́ЦЦА**, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Узняцца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЎЗНІМА́ЦЬ *і* **ПАЎЗДЫМА́ЦЬ**, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Узняць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. байцоў па трывозе.*

ПАЎЗРЫВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Узарвацца — пра ўсё, многае. *Снарады паўзрываліся.*

ПАЎЗРЫВА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак., што.* Узрыць усё, многае. *Свінні паўзрывалі грады.*

ПАЎЗРЫВА́ЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Узарваць усё, многае. *П. масты.*

ПАЎЗУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто не ўмее яшчэ хадзіць, а толькі поўзае (разм.). **2.** Дэталь механізма, якая слізгаецца ўзад і ўперад па чым-н. у прамалінейным напрамку (спец.). **3.** *мн.* Клас пазваночных жывёл, якія перамяшчаюцца пераважна паўзком (змеі, яшчаркі, кракадзілы, чарапахі). ‖ *прым.* **паўзу́нны**, -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *П. механізм.*

ПАЎЗУНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* **1.** Тое, што і паўзун (у 1 і 2 знач.). **2.** *мн.* Спецыяльны касцюм для маленькіх дзяцей, калі яны яшчэ не ўмеюць хадзіць, а толькі поўзаюць. ‖ *прым.* **паўзунко́вы**, -ая, -ае.

ПАЎЗУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які поўзае, перамяшчаецца шляхам поўзання. *Паўзучыя гады* (пра змеяў). **2.** Які сцелецца па зямлі або чапляецца за што-н. *Паўзучыя расліны.* ○ **Паўзучы эмпірызм** (кніжн. неадабр.) — няўмелае апісанне фактаў без іх аналізу і абагульнення.

ПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; поўз, паўзла́, -ло́; -зі́; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перамяшчацца па паверхні ўсім целам (пра паўзуноў) ці на ножках (пра насякомых). *Жук паўзе. Павук паўзе па сцяне. Туман паўзе па нізіне* (перан.). **2.** Пра чалавека: перамяшчацца, прыпадаючы тулавам да паверхні і перабіраючы па ёй рукамі і нагамі. *Байцы паўзлі на жыватах. Дзіця паўзе па падлозе.* **3.** Ісці, перамяшчацца вельмі павольна (разм.). *Поезд паўзе.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расці, прылягаючы да паверхні, чапляючыся за яе. *Па ствале дрэва поўз плюшч.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Апаўзаць, асыпацца. *Грунт паўзе.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра паўвадкую масу: цячы, выцякаць адкуль-н. (разм.). *Цеста паўзе з дзяжы.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Распаўсюджвацца, перадавацца (разм.). *Чуткі паўзлі ва ўсе бакі.*

ПАЎЗЫХО́ДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *зак.* Узысці — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЎКАЖУ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Кароткі, да каленяў, кажух.

ПАЎ—ПАЎ

ПАЎКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАЎКІДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Укінуць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. рыдлёўкі ў пуню.*

ПАЎКІСАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Укіснуць — пра ўсё, многае.

ПАЎКЛАДАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца *і* **ПАЎКЛАДВАЦЦА,** 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Укласціся — пра ўсіх, многіх. *Усе паўкладаліся (паўкладваліся) спаць.*

ПАЎКЛАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАЎКЛАДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Укласці ўсіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей спаць.*

ПАЎКЛЕЙВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Уклеіць усё, многае. *П. лісты ў кнігу.*

ПАЎКОПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Укапаць усё, многае. *П. слупы.*

ПАЎКОЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Укаціць усё, многае. *П. бочкі ў склеп.*

ПАЎКРОЎНЫ, -ая, -ае. Пра жывёл: які атрымліваецца ад скрыжавання чыстакроўнага вытворніка і маткі простай пароды або ад скрыжавання чыстакроўнай маткі і вытворніка простай пароды.

ПАЎКРУГ, -а, *М* -рузе, *мн.* -і, -оў, *м.* Палавіна круга або акружнасці. *Сесці паўкругам.*

ПАЎКРУЧВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Укруціцца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЎКРУЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Укруціць усё, многае або усіх, многіх. *П. лямпачкі. П. дзяцей у хусткі.*

ПАЎКРЫВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Укрыцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАЎКРЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Укрыць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. бурты саломай.*

ПАЎЛАЗІЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -зіць; -зім, -зіце, -зяць; *зак.* Улезці — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *П. у вагон. П. у даўгі.*

ПАЎЛІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Птушка сямейства фазанавых са стракатым апярэннем надхвосця ў самцоў. ‖ *прым.* **паўлінавы,** -ая, -ае. *Варона ў паўлінавым пер'і* (перан.: пра чалавека, які імкнецца здавацца важнейшым, чым ёсць на самой справе; іран.).

ПАЎЛІПАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Уліпнуць — пра ўсё, многае ці пра ўсіх, многіх. *Лісце паўліпала ў гразь.*

ПАЎЛІТРА, *н.* Палавіна літра. *П. малака.*

ПАЎЛІТРОВЫ, -ая, -ае. Ёмістасцю паўлітра. *Паўлітровая бутэлька.*

ПАЎЛІТРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* (разм.). Бутэлька гарэлкі ёмістасцю паўлітра.

ПАЎЛЯЖАЦЬ, -ляжу, -ляжыш, -ляжыць; -ляжым, -лежыце, -ляжаць; -ляжы; *незак.* Ляжаць з прыўзнятай верхняй часткай тулава.

ПАЎМАЗВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Умазацца, замазацца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае. *Дзеці паўмазваліся ў гразь.*

ПАЎМАЗВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Умазаць, замазаць усё, многае ці ўсіх, многіх. *П. кручкі ў сцены. П. рукі ў сажу.*

ПАЎМАСКА, -і, *ДМ* -масцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Вузкая маска, якая закрывае толькі верхнюю частку твару.

ПАЎМАЦОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Умацаваць усё, многае.

ПАЎМЕРА, -ы, *мн.* -ы, -мер, *ж.* Палавінчатае дзеянне, рашэнне, якое не вырашае справы. *Не абмяжоўвацца паўмерамі.*

ПАЎМЕСЯЦ, -а, *м.* Няпоўны дыск месяца, серп месяца.

ПАЎМІРАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Памерці — пра ўсіх, многіх. *Бацькі даўно паўміралі.*

ПАЎМІСАК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Неглыбокая міска.

ПАЎМУРОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Умураваць усё, многае.

ПАЎМЫВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Умыцца — пра ўсіх, многае.

ПАЎМЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Умыць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. дзяцей. П. твары.*

ПАЎМЯРЗАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Умерзнуць — пра ўсё, многае. *Лодкі паўмярзалі ў лёд.*

ПАЎНА... (*гл.* **поўна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «поўна...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *паўнагруды, паўналецце, паўнацелы.*

ПАЎНАВАЖКІ, -ая, -ае. Які мае поўную, нармальную вагу. *Паўнаважкія каласы.*

ПАЎНАВОДДЗЕ, -я, *н.* Высокі ўзровень вады ў рэках. *Веснавое п.*

ПАЎНАВОДНЫ, -ая, -ае. З высокім ўзроўнем вады. *Паўнаводныя рэкі.*

ПАЎНАГУЧНЫ, -ая, -ае. Які мае дастатковую паўнату гучання. *П. голас.* ‖ *наз.* **паўнагучнасць,** -і, *ж.*

ПАЎНАКРОЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* паўнакроўны. **2.** Павелічэнне масы крыві ў сасудах цела.

ПАЎНАКРОЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вылучаецца паўнакроўнасцю (у 2 знач.). *П. мужчына.* **2.** *перан.* Актыўны, змястоўны, жыццярадасны. *Паўнакроўнае жыццё.* ‖ *наз.* **паўнакроўнасць,** -і, *ж.*

ПАЎНАЛЕТНІ, -яя, -яе. Які дасягнуў паўналецця.

ПАЎНАЛЕЦЦЕ, -я, *н.* Узрост, калі чалавек дасягае фізічнай і духоўнай сталасці і атрымлівае грамадзянскія правы. *Дасягнуць паўналецця.*

ПАЎНАМОЦНЫ, -ая, -ае. Надзелены якімі-н. паўнамоцтвамі. *П. прадстаўнік.*

ПАЎНАМОЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Права, дадзенае каму-н. для выканання чаго-н. *Дэпутацкія паўнамоцтвы. Быць надзеленым надзвычайнымі паўнамоцтвамі.*

ПАЎНАПРАЎЕ, -я, *н.* (кніжн.). Валоданне ўсімі законнымі правамі.

ПАЎНАПРАЎНЫ, -ая, -ае. Які мае паўнату правоў, усе законныя правы. *П. грамадзянін.* ‖ *наз.* **паўнапраўнасць,** -і, *ж.*

ПАЎНАТА, -ы, *ДМ* -наце, *ж.* **1.** Наяўнасць чаго-н. у дастатковай ступені, вышэйшая ступень насычанасці чым-н. *П. улады. П. мастацкага выражэння. Ад паўнаты пачуццяў* (ад празмернасці пачуццяў, якія нібыта напаўняюць усяго чалавека). **2.** Сытасць, укормленасць. *Нездаровая п.*

ПАЎНАЦЭННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае поўную, нармальную цэннасць. *Паўнацэнная валюта.* **2.** Які поўнасцю адпавядае патрабаванням. *П. прадукт.* ‖ *наз.* **паўнацэннасць,** -і, *ж.*

ПАЎНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца паўнейшым, таўсейшым. *П. пад старасць.* ‖ *зак.* **папаўнець,** -ею, -ееш, -ее.

ПАЎНОСІЦЬ, -ошу, -осіш, -осіць; *зак., каго-што.* Унесці ўсё, многае або ўсіх, многіх. *П. прозвішчы ўсіх у спіс. П. адзенне ў хату.*

ПАЎНОЧНА-ЎСХОДНІ, -яя, -яе. Які мае адносіны да паўночнага ўсходу — напрамку паміж поўначчу і ўсходам. *П. вецер.*

ПАЎНОЧНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Жыхар, ураджэнец поўначы. ‖ *ж.* **паўночніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАЎНОЧНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто не кладзецца спаць да позняй ночы. ‖ *ж.* **паўночніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАЎНОЧНЫ[1—2] *гл.* поўнач[1—2].

ПАЎПАВАРОТ, -у, *М* -роце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Няпоўны паварот, палавіна кругавога павароту.

ПАЎПАЛІТО, *нескл., н.* Кароткае, не ніжэй за калені, паліто.

ПАЎПІСВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Упісаць усіх, многіх або ўсё, многае. *П. прапушчаныя словы.*

ПАЎПРАВАДНІКІ, -оў, *адз.* паўправаднік, -а, *м.* (спец.). Рэчывы, электраправоднасць якіх пры хатняй тэмпературы меншая, чым у металаў, і большая, чым у дыэлектрыкаў. ‖ *прым.* **паўправадніковы,** -ая, -ае. *Паўправадніковая устаноўка* (на паўправадніках).

ПАЎПУСТЫНЯ, -і, *мн.* -і, -тынь, *ж.* Геаграфічная зона, якая з'яўляецца пераходнай паміж пустыняй і стэпам. ‖ *прым.* **паўпустынны,** -ая, -ае.

ПАЎРАДКОЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Адна з дзвюх частак вершаванага радка, раздзеленага паўзай (цэзурай).

ПАЎРАСТАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Урасці — пра ўсё, многае. *Паўрасталі зеллем печышчы.*

ПАЎРУБЕЛЬ, -бля, *мн.* -блі, -блёў, *м.* Манета вартасцю 50 капеек. ‖ *прым.* **паўрублёвы,** -ая, -ае.

ПАЎРУБЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* (разм.). Манета вартасцю паўрубля.

ПАЎСАГНУТЫ, -ая, -ае. Сагнуты напалавіну, прыгнуты. *Замерці ў паўсагнутым становішчы.*

ПАЎСКАКВАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; -аем, -аеце, -аюць; *зак.* Ускочыць — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *П. з месцаў. На вадзе паўскаквалі бурбалкі.*

ПАЎСКІДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПАЎСКІДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* Ускінуць усё, многае. *П. каменне на падводу.*

ПАЎСКЛАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* **ПАЎСКЛАДВАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Ускласці ўсё, многае. *П. мяхі на воз.*

ПАЎСКОПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Ускапаць усё, многае. *П. грады.*

ПАЎСЛОВА, -а, *н.* Палавіна слова. *Напісаць п. З паўслова разумець* (з першых слоў, з намёку; разм.). *На п. выклікаць каго-н.* (для кароткай размовы; разм.). *На паўслове спыніцца* (рэзка спыніўшы пачатую гаворку).

ПАЎСМЕРЦЬ, -і, *ж.:* **да паўсмерці** (разм.) — вельмі моцна (пра што-н. адмоўнае). *Змарыўся да паўсмерці. Збіць да паўсмерці.*

ПАЎСОН, -сну, *м.* Стан, блізкі да сну. *Знаходзіцца ў паўсне.*

ПАЎСОННЫ, -ая, -ае. Які засынае або не зусім прачнуўся. *П. выгляд. П. стан.*

ПАЎСПУХАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Успухнуць — пра ўсё, многае. *Пальцы паўспухалі ад холаду.*

ПАЎСТАВАЦЬ[1], 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -тае; -таём, -таяце, -таюць; *зак.* Устаць — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЎСТАВАЦЬ[2] *гл.* паўстаць.

ПАЎСТАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Удзельнік паўстання. ‖ *прым.* **паўстанцкі,** -ая, -ае. *П. атрад.*

ПАЎСТАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Масавае ўзброенае выступленне. *П. пад кіраўніцтвам К. Каліноўскага.*

ПАЎСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак., што.* Уставіць усё, многае. *П. шыбы ў вокны.*

ПАЎСТА́ЦЬ, -а́ну, -а́неш, -а́не; *зак.* **1.** Узняцца на барацьбу з кім-, чым-н., супраць каго-, чаго-н., узняць паўстанне. *Народ паўстаў супраць царызму.* **2.** *супраць чаго.* Не згаджаючыся, пярэчачы, выступіць супраць чаго-н. (высок.). *П. супраць несправядлівасці.* **3.** *перан.* Узнікнуць у памяці, ва ўяўленні. *У думках паўстала ўсё ранейшае жыццё.* **4.** З'явіцца перад вачамі, паказацца. *Перад намі паўстала цікавая карціна.* ‖ *незак.* **паўстава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць.

ПАЎСХО́ПЛІВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Усхапіцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае. *П. са сну. На руках паўсхопліваліся пухіры.*

ПАЎСЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Усцягнуць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. мяхі на воз.*

ПАЎСЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Усыпаць усё, многае. *П. бульбу ў склеп.*

ПАЎСЫХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Усохнуць — пра ўсё, многае. *Дрэвы паўсыхалі.*

ПАЎСЮ́ДНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца, бывае ўсюды. *Паўсюдная ўборка бульбы.* ‖ *наз.* **паўсю́днасць,** -і, *ж.*

ПАЎСЯДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Які праводзіцца дзень пры дні, заўсёды, пастаянна, які не спыняецца. *Паўсядзённыя трэніровачныя практыкаванні.* **2.** Які бывае заўсёды, звычайны. *Паўсядзённыя патрэбы насельніцтва.* ‖ *наз.* **паўсядзённасць,** -і, *ж.*

ПАЎСЯМЕ́СНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца, праходзіць усюды. *Паўсямесныя замаразкі.* ‖ *наз.* **паўсяме́снасць,** -і, *ж.*

ПАЎТАРА́, *м.* і *н.* і **ПАЎТАРЫ́,** *ж, ліч.* Лік, колькасць чаго-н., роўная адзінцы з палавінай. *Паўтара года. Паўтары шклянкі. Паўтара вядра. Паўтара сутак.* ‖ *прым.* **паўтара́чны,** -ая, -ае (разм.). *П. ложак* (па шырыні сярэдні паміж двухспальным і аднаспальным).

ПАЎТАРА... Першая частка складаных слоў, якая абазначае: памерам, мерай у паўтары адзінкі чаго-н., напр. *паўтарагадовы, паўтаратонны.*

ПАЎТАРА́СТА, *ліч.* Сто пяцьдзесят. *П. рублёў.*

ПАЎТАРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* паўтарыцца. **2.** Паўтараць тое, што самім сабой ужо было зроблена, сказана. *Ты ўжо стаў п. ў гаворцы.*

ПАЎТАРА́ЧНЫ *гл.* паўтара.

ПАЎТАРЫ́ЦЦА, -тару́ся, -то́рышся, -то́рыцца; *зак.* Адбыцца, ажыццявіцца яшчэ раз. *Памылкі паўтарыліся. Хвароба паўтарылася.* ‖ *незак.* **паўтара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **паўтарэ́нне,** -я, *н.*

ПАЎТАРЫ́ЦЬ, -тару́, -то́рыш, -то́рыць; -то́раны; *зак., што.* **1.** Сказаць або зрабіць яшчэ раз. *П. сказанае. П. паездку.* **2.** Аднавіць у памяці вядомае, завучанае. *П. урок.* ‖ *незак.* **паўтара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **паўтарэ́нне,** -я, *н.*

ПАЎТАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паўтарацца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Месца, з'ява, што паўтараюцца ў чым-н. *У рамане сустракаюцца паўтарэнні.*

ПАЎТЛУ́СТЫ, -ая, -ае (спец.). Сярэдняй таўшчыні паміж тлустым і светлым (пра шрыфт).

ПАЎТО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзінка вымярэння музычных інтэрвалаў — найменшая адлегласць паміж гукамі па вышыні. **2.** Пераход ад светлага, яркага тону, колеру да цёмнага.

ПАЎТО́ПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Утаптаць усё, многае. *П. лісце ў зямлю.*

ПАЎТО́РНЫ, -ая, -ае. Які ўяўляе сабой паўтарэнне, другаразовы. *Паўторнае ворыва. Паўторнае захворванне.* ‖ *наз.* **паўто́рнасць,** -і, *ж.*

ПАЎТУ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Утуліць усё, многае. *П. галовы ў каўняры.*

ПАЎТЫКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Уткнуцца — пра ўсіх, многіх або ўсё, многае. *Стрэлы паўтыкаліся ў зямлю.*

ПАЎТЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Уткнуць усё, многае. *П. тычкі ў зямлю.*

ПАЎУСТА́Ў, -та́ва, *м.* Адзін з тыпаў пісьма старажытных грэчаскіх і славянскіх рукапісаў, сярэдні паміж уставам і скарапісам. ‖ *прым.* **паўуста́ўны,** -ая, -ае.

ПАЎФАБРЫКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выраб, які мае патрэбу ў далейшай, канчатковай апрацоўцы. *Мясныя паўфабрыкаты.* ‖ *прым.* **паўфабрыка́тны,** -ая, -ае.

ПАЎФІНА́Л, -у, *м.* У спартыўных спаборніцтвах: гульня на першынство, якая папярэднічае фіналу. ‖ *прым.* **паўфіна́льны,** -ая, -ае. *Паўфінальная сустрэча.*

ПАЎХМЫЗНЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Расліна з драўнянымі ніжнімі і травяністымі верхнімі часткамі. *Буякі адносяцца да паўхмызнякоў.* ‖ *прым.* **паўхмызняко́вы,** -ая, -ае.

ПАЎХУ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Ухутаць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАЎЦАНЫ́: за паўцаны́ (разм.) — за палавінную цану. *Прадаць за п.*

ПАЎЦЕ́МРА, -ы, *ж.* Амаль поўная адсутнасць святла, асвятлення. *У будынку панавала п.*

ПАЎЦЕ́НЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Слабы празрысты цень.

ПАЎЦЕ́МНЫ, -ая, -ае. Слаба асветлены. *Паўцёмныя сцены.*

ПАЎЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Уцерці ўсё, многае або ўсіх, многіх.

ПАЎЦІСКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Уціснуць усё, многае. *П. сена на вазах вяроўкамі.*

ПАЎЦЯ́ГВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Уцягнуць усё, многае або ўсіх, многіх. *Паўцягвала жываты* (безас.).

ПАЎЦЯКА́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́е; -а́ем, -а́еце, -а́юць; *зак.* Уцячы — пра ўсіх, многіх. *Палонныя паўцякалі з лагера.*

ПАЎША́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Палавіна шара, а таксама прадмет такой формы. *Левае п. галаўнога мозга.* **2.** Адна з палавін зямнога шара ці нябеснай сферы. *Паўднёвае п.*

ПАЎШЧУВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго.* Пажурыць, падакараць каго-н. з выхаваўчай мэтай. *Панас паўшчуваў сына за паводзіны ў школе.*

ПАЎШЧЭ́МЛІВАЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -аецца; -аемся, -аецеся, -аюцца; *зак.* Ушчаміцца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАЎШЧЭ́МЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Ушчаміць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПАЎЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Уесціся — пра ўсё, многае. *Фарба паўядалася ў рукі. Аборы паўядаліся ў ногі.*

ПАФАРБАВА́ЦЦА, -ЦЬ, ПАФАРБО́ЎКА *гл.* фарбавацца, -ць.

ПА́ФАС, -у, *м.* (кніжн.). Моцнае натхненне, уздым, энтузіязм. *Гаварыць з пафасам. П. творчай працы.* ‖ *прым.* **па́фасны,** -ая, -ае.

ПАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Уласцівасць рэчываў, якая ўспрымаецца органамі нюху. *Прыемны п. П. кветак.*

ПА́ХА, -і, *ДМ* па́се, *мн.* -і, пах *і* па́хаў, *ж.* Унутраная частка плечавога выгібу. *Несці скрутак пад пахай. Узяць што-н. пад паху* або *пад пахі.* ◊ **Лахі пад пахі** (разм.) — узяўшы самае неабходнае, хутчэй выбірацца адкуль-н. ‖ *прым.* **па́хавы,** -ая, -ае.

ПАХА́БНЫ, -ая, -ае (разм.). Непрыстойны, бессаромны. *Пахабныя словы.* ‖ *наз.* **паха́бнасць,** -і, *ж.*

ПАХАВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* хаваць[2]. **2.** Абрад закопвання нябожчыка ў зямлю або абрад крэмацыі. **3.** Месца, дзе пахаваны хто-н. *Раскопкі пахаванняў.* ‖ *прым.* **пахава́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. абрад. Пахавальная* (наз.: паведамленне з дзеючай арміі родным пра гібель байца, афіцэра; разм.).

ПАХАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца; *зак.* Схавацца — пра ўсіх, многіх ці пра ўсё, многае.

ПАХАВА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Схаваць многіх, многае. *П. усе рэчы.* ‖ *звар.* **пахава́цца,** 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -а́ецца.

ПАХАВА́ЦЬ[2] *гл.* хаваць[2].

ПАХАДА́ЙНІЧАЦЬ *гл.* хадайнічаць.

ПАХАДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Хадзіць (у 1 знач.) не спяшаючыся, прагульваючыся. *П. каля хаты.*

ПАХАДЗІ́ЦЬ, -хаджу́, -хо́дзіш, -хо́дзіць; *зак.* Хадзіць (у 1 [*гл.* ісці ў 1 знач.], 2, 3, 4, 5 і 6 знач.) некаторы час. *П. па двары. П. у новай сукенцы. П. у кіраўніках. П. за хворым дзіцем.*

ПАХАЛАДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Надыход халоднага надвор'я, пераход да халаднейшай тэмпературы паветра. *Пачалося п.*

ПАХАЛАДА́ЦЬ *гл.* халадаць.

ПАХАЛАДЗЕ́ЦЬ *гл.* халадзець.

ПАХАЛАДНЕ́ЦЬ *гл.* халаднець.

ПАХАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Узяць, схапіць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПАХАРАШЭ́ЦЬ *гл.* харашэць.

ПАХВАЛА́, -ы́, *мн.* -ы́, -ва́л, *ж.* Добры водзыў пра каго-, што-н., адабрэнне. *Адзывацца з пахвалой пра каго-н.*

ПАХВАЛІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* хваліцца, -ць.

ПАХВАЛЬБА́, -ы́, *ж.* (разм.). **1.** Выхваленне сваімі справамі, учынкамі і пад., самахвальства. **2.** Тое, што і пахвала.

ПАХВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які заслугоўвае пахвалы. *Пахвальнае імкненне.* **2.** Які змяшчае пахвалу. *Пахвальныя словы. Пахвальная грамата* (за выдатныя поспехі і паводзіны).

ПАХВАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* (разм.). Хваліцца, выхваляцца. *Пахваляецца, што ўсіх адужае.*

ПАХВАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць хворымі — пра ўсіх, многіх. *Дзеці пахварэлі.* **2.** Хварэць некаторы час. *Давялося месяц п.*

ПАХВАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Тое, што і пахапаць.

ПАХВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* Месца паміж бядром і ніжняй часткай жывата. *Баліць у пахвіне.* ‖ *прым.* **пахві́нны,** -ая, -ае.

ПАХВО́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Час ад часу хварэць, недамагаць. *Бабуля пачала п.*

ПАХІ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пакатая паверхня чаго-н., схіл, нахіл. ‖ *прым.* **пахі́льны,** -ая, -ае.

ПАХІЛІ́ЦЦА, -хілю́ся, -хі́лішся, -хі́ліцца; *зак.* **1.** Нахіліцца, нагнуцца. *П. над ложкам хворага.* **2.** Пакасіцца, нахіліцца ўбок. *Слуп пахіліўся.*

ПАХІЛІ́ЦЬ, -хілю́, -хі́ліш, -хі́ліць; -хі́лены; *зак., каго-што.* Нахіліць, нагнуць. *П. слуп. П. галаву.* ‖ *незак.* **пахіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПАХ—ПАЦ

ПАХІ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які пахіліўся, пакасіўся. *Пахілая бяроза. Пахілая будынініа.* **2.** Згорблены (пра чалавека). **3.** Які паступова паніжаецца, пакаты. *П. ўзгорак.* ‖ *наз.* **пахі́ласць**, -і, *ж.*

ПАХІСНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Страціўшы раўнавагу, хіснуцца. *П. ад удару.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць менш устойлівым, менш трывалым; сапсавацца, пагоршыцца. *Справы яго пахіснуліся. Здароўе пахіснулася.* **3.** Запанікаваць, завагацца. *Вораг пахіснуўся і пачаў адступаць.*

ПАХІСНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -хі́снуты; *зак., каго-што.* **1.** Хіснуўшы, нахіліць. *П. слуп. Чалавека пахіснула* (безас.) *ад слабасці.* **2.** *перан.* Зрабіць менш устойлівым, менш трывалым; выклікаць няўпэўненасць у чым-н. *П. чый-н. аўтарытэт. Гора нікога не пахіснула. П. сваё здароўе.*

ПАХІ́СТВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Хістацца злёгку, час ад часу. *Ісці пахістваючыся. Чарот пахістваўся ад ветру.*

ПАХІ́СТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* або *чым.* Злёгку, час ад часу хістаць. *Вецер пахістваў дрэвы.*

ПА́ХКІ, -ая, -ае (разм.). Які мае моцны пах, пахучы. *П. хлеб. Пахкае сена.* ‖ *наз.* **па́хкасць**, -і, *ж.*

ПАХМЕ́ЛКА *гл.* пахмяліцца.

ПАХМЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пахмяліцца. **2.** Дрэннае самаадчуванне пасля моцнай выпіўкі, п'янства. *Баліць галава з пахмелля.* ◊ **Пахмелле ад чужога вяселля** (разм.) — непрыемнасці з-за другіх, па чужой віне. ‖ *прым.* **пахме́льны**, -ая, -ае.

ПАХМУРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* і *незак.* **1.** *зак.* Стаць хмурным, хмурнейшым. *Пасля гэтых слоў ён адразу пахмурнеў.* **2.** *незак.* Станавіцца пахмурным, хмурнець. *Чалавек усё больш пахмурнеў.*

ПАХМУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Змрочны, хмарны, з небам, пакрытым воблакамі. *Пахмурнае надвор'е. Сёння пахмурна* (у знач. вык.). **2.** *перан.* Змрочны, невясёлы. *П. настрой. П. выгляд.* ‖ *наз.* **пахму́рнасць**, -і, *ж.*

ПАХМЯЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -е́е; -е́ем, -е́еце, -е́юць; *зак.* Захмялець — пра ўсіх, многіх.

ПАХМЯЛІ́ЦЦА, -мялю́ся, -ме́лішся, -ме́ліцца; *зак.* Выпіць спіртнога на другі дзень пасля моцнай выпіўкі. ‖ *незак.* **пахмяля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **пахме́лле**, -я, *н.* (разм.) *і* **пахме́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (разм.).

ПА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; пах, -хла; -ні; *незак.* **1.** Вылучаць які-н. пах. *Добра п. П. мятай. Ты ведаеш, чым гэта пахне* (перан.) *Грошы не пахнуць* (пра непатрабавальныя адносіны да таго, якім шляхам атрыманы грошы; неадабр.). **2.** *перан.*, звычайна *безас., чым.* Адчувацца, сведчыць пра набліжэнне чаго-н., магчымасць чаго-н. (разм.). *Пахне нядобрым. Пахне порахам* (пра набліжэнне вайны).

ПАХО́Д[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Перамяшчэнне войск або флоту з якой-н. мэтай. *Полк выступіў у п.* **2.** Ваенныя дзеянні супраць каго-н. *Крыжовыя паходы.* **3.** Арганізаванае падарожжа ці далёкая прагулка, а таксама наогул сумесны рух групы асоб з пэўнымі мэтамі, заданнямі. *Турысцкі п. П. па месцах баявой славы.* **4.** Арганізаванае або загадзя намечанае наведанне чаго-н. *Калектыўны п. у кіно.* ‖ *прым.* **пахо́дны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Ісці паходным маршам.*

ПАХО́Д[2], -у, *М* -дзе, *м.* Невялікі лішак у вазе. *Тры кілаграмы з паходам.*

ПАХО́ДЖАННЕ, -я, *н.* **1.** Прыналежнасць па нараджэнню да якой-н. нацыі, класа, саслоўя. *Беларус па паходжанню. Сацыяльнае п.* **2.** Узнікненне, паяўленне. *П. жыцця на зямлі.*

ПАХО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* **1.** *з каго-чаго.* Належаць па нараджэнню да якога-н. класа, нацыі, саслоўя. *Ён паходзіць з рабочых.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *ад каго-чаго.* Узнікаць, утварацца ад чаго-н. *Назва населішча паходзіць ад ракі.* **3.** *на каго-што.* Быць падобным да каго-, чаго-н. *П. на бацьку.*

ПАХО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Хада, манера хадзіць. *Ісці стомленай паходкай. Ваенная п.*

ПАХО́ДНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (уст.). Пераносная свяцільня ў выглядзе ліхтара на доўгай палцы або наматанага на канец палкі прасмоленага пакулля; факел.

ПАХРАБРЭ́ЦЬ *гл.* храбрэць.

ПАХРА́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Храпці злёгку, час ад часу. *П. у сне.*

ПАХРЫСТО́САВАЦЦА *гл.* хрыстосавацца.

ПАХРЫСЦІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* хрысціцца, -ць.

ПАХУДЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пахудзеў. *П. твар.*

ПАХУДЗЕ́ННЕ, ПАХУДЗЕ́ЦЬ *гл.* худзець.

ПАХУ́КАЦЬ *гл.* хукаць.

ПАХУ́ЧЫ, -ая, -ае. Духмяны, з моцным прыемным пахам. *Пахучае мыла.* ‖ *наз.* **паху́часць**, -і, *ж.*

ПАЦАЛАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* цалавацца, -ць.

ПАЦАЛУ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Дакрананне вуснамі да каго-, чаго-н. як праяўленне любові, ласкі і пад. *Гарачы п. Працягнуць руку для пацалунка.*

ПАЦА́ПАЦЦА *гл.* цапацца.

ПАЦВЕ́ЛЬВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Падражнівацца з кім-н., пасмейвацца з каго-н. *П. з хлопца.*

ПАЦВЕ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго, з каго.* Злёгку дражніць, пасмейвацца з каго-н. *П. палачкай вужа. П. з бяскрыўднай дзяўчынкі.*

ПАЦВЕ́РДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Прызнаць правільнасць чаго-н., засведчыць, пераканаць у верагоднасці чаго-н. *П. думку прыкладам. Пацвердзі, што я не абманваю.* ‖ *незак.* **пацвярджа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пацвярджэ́нне**, -я, *мн.* -і, -яў, *н.*; *прым.* **пацвярджа́льны**, -ая, -ае.

ПАЦЕ́ПВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Час ад часу злёгку сцепацца, рабіць сутаргавыя рухі. *П. ад холаду.* ‖ *наз.* **паце́пванне**, -я, *н.*

ПАЦЕ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым.* Час ад часу злёгку сцепаць, рабіць сутаргавыя рухі (звычайна плячамі). *Зябка п. плячамі.* ‖ *наз.* **паце́пванне**, -я, *н.*

ПА́ЦЕРКІ, -рак, *адз.* па́церка, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Упрыгожанне ў выглядзе нанізаных на нітку шарыкаў ці дробных прадметаў іншай формы, якое надзяваецца на шыю.

ПАЦЕ́РЦІ, патру́, патрэ́ш, патрэ́; патро́м, патрацё, патру́ць; пацёр, -цёрла; патры́; пацёрты; *зак., што.* **1.** Падушыць, памяць. *П. ягады.* **2.** *безас.* Прыціснуўшы, нанесці пашкоджанні каму-н. *Яму пацерла бакі.* **3.** Правесці некаторы час, націраючы, расціраючы што-н. *П. скроні спіртам.*

ПАЦЕ́РЦІСЯ *гл.* церціся.

ПА́ЦЕРЫ, -аў. Малітва. *Шаптаць п.*

ПАЦЕ́ХА, -і, *ДМ* -це́се, *мн.* -і, -це́х, *ж.* Забава, весялосць. *Усім на пацеху. Зрабіць што-н. для пацехі.*

ПАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Пакрывацца потам. *П. ад гарачыні.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца вільготным налётам. *Сцяна пацее ад вільгаці.* **3.** *перан.* Працаваць над чым-н. доўга, упарта (разм.). *П. над праектам.* ‖ *зак.* **спаце́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 і 2 знач.), **упаце́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.), **запаце́ць**, -е́е (да 2 знач.) *і* **адпаце́ць**, -е́е (да 2 знач.).

ПАЦЕ́ШНЫ, -ая, -ае. Смешны, забаўны. *Пацешнае дзіця. Пацешна* (прысл.) *капіраваць каго-н.*

ПАЦЕ́ШЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* цешыцца, -ць.

ПАЦЁРТАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пацёрты. **2.** Пашкоджанне, раздражненне якой-н. часткі цела ад трэння. *Пацёртасці на шыі каня.*

ПАЦЁРТЫ, -ая, -ае. **1.** Паношаны, са слядамі доўгага карыстання. *Пацёртае паліто.* **2.** *перан.* Пра твар, выгляд: змардаваны, нездаровы і нясвежы (разм.). *У цябе п. выгляд.* ‖ *наз.* **пацёртасць**, -і, *ж.*

ПАЦІКА́ВІЦЦА, -ка́ўлюся, -ка́вішся, -ка́віцца; *зак., чым* і *з дадан. сказам.* Праявіць цікавасць да каго-, чаго-н. *П. поспехамі знаёмага. Ён пацікавіўся, як мы жывём.*

ПАЦІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Церці злёгку, час ад часу. *П. лоб. П. рукі* (таксама перан.: адчуваць задавальненне, нядобрую радасць з прычыны чаго-н.; разм.).

ПАЦІ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Пасунуўшыся, сесці або стаць цясней. *Мы пацісніліся, каб села пажылая жанчына.* **2.** Пайсці, ціснучыся, перадольваючы перашкоды. *П. з рэчамі да выхаду.*

ПАЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Злёгку сціснуць. *П. руку каму-н.* (у знак прывітання). *П. плячамі* (у знак неразумення, здзіўлення крыху прыпадняць плечы). **2.** *што* і *на што.* Налегчы цяжарам; націснуць. *П. кнопку званка. П. на дзверы плячом.* **3.** Увабрацца ў сілу, памацнець. *К. вечару паціснуў мароз.* ‖ *незак.* **пацiска́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **по́ціск**, -у, *м.* (да 1 знач.).

ПАЦІ́ХУ, *прысл.* **1.** Нягучна, ціха; злёгку, асцярожна, стараючыся не рабіць шуму. *Гутарыць п. П. шуміць бор. П. прайсці ў суседні пакой.* **2.** Павольна, не спяшаючыся; мала-памалу. *Хадзіць п. Мы самі п. ўсё тут зробім.*

ПАЦУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Шкодны грызун сямейства мышападобных з доўгім хвастом. ‖ *прым.* **пацучы́ны**, -ая, -ае.

ПАЦУЧАНЯ́ і ПАЦУЧАНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня пацука.

ПАЦЫЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хворы ў адносінах да ўрача, у якога ён лечыцца. *Прыняць пацыентаў.* ‖ *ж.* **пацые́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАЦЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* **1.** Зацыраваць усё, многае. *П. усе шкарпэткі.* **2.** і *без дап.* Цыраваць некаторы час.

ПАЦЫРЫМО́НІЦЦА *гл.* цырымоніцца.

ПАЦЫФІ́ЗМ, -у, *м.* Палітычная плынь і светапогляд, якія асуджаюць любыя войны. ‖ *прым.* **пацыфі́сцкі**, -ая, -ае.

ПАЦЫФІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік пацыфізму. ‖ *ж.* **пацыфі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **пацыфі́сцкі**, -ая, -ае.

ПАЦЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак.* **1.** Трапіць у цэль. **2.** Патрапіць зрабіць. *Доўга не магла п., каб зашпіліць верхні грузік.*

ПАЦЯГА́ЦЦА *гл.* цягацца.

ПАЦЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Перамясціць, перанесці куды-н. усё, многае. *П. жэрдзе.* **2.** *каго-што* і *без дап.* Цягаць некаторы час. *П. па судах.* **3.** *каго-што.* Пакрасці, прысвоіць сабе ўсё, многае. *Яны снапы ў мяне з агарода пацягалі.* **4.** *каго-што за што.* Патузаць, паторгаць за што-н. *П. за косы.*

ПАЦЯГНУ́ЦЦА, -цягнуся, -цягнешся, -цягнецца; -цягніся; *зак.* **1.** Выпрастаць стомленыя ў аднастайнай паставе канечнасці, стан. *П. спрасонку.* **2.** Пачаць цягнуцца (у 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 і 10 знач.).

ПАЦЯГНУ́ЦЬ, -ягну, -ягнеш, -ягне; -ягні; -ягнуты; *зак.* **1.** *гл.* цягнуць. **2.** *што.* Пакрыць паверхню чаго-н. тонкім слоем якога-н. рэчыва або абшыць паверхню вопраткі якім-н. матэрыялам. *П. падлогу лакам. П. кажух сукном.* **3.** Тое, што і заважыць. *Шчупак пацягнуў пяць кілаграмаў.* **4.** *перан., што.* Змагчы выканаць, зрабіць што-н. (разм.). *Ён гэтай работы не пацягне.* **5.** Пачаць цягнуць (у 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15 і 16 знач.).

ПАЦЯЖЭ́ЦЬ *гл.* цяжэць.

ПАЦЯЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -целяцца; *зак.* Ацяліцца — пра ўсіх, многіх. *Усе каровы пацяліліся.*

ПАЦЯМНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пацямнеў, стаў цёмным. *Пацямнелая ад часу агароджа.*

ПАЦЯМНЕ́ННЕ, ПАЦЯМНЕ́ЦЬ *гл.* цямнець.

ПАЦЯПЛЕ́ННЕ, ПАЦЯПЛЕ́ЦЬ *гл.* цяплець.

ПАЦЯРО́БКІ, -аў. Адходы, якія застаюцца пасля ачысткі чаго-н. *Бульбяныя п.* ‖ *прым.* **пацяробкавы,** -ая, -ае.

ПАЦЯРПЕ́ЦЬ, -цярплю, -цярпіш, -цярпіць; -цярпім, -церпіце, -цярпяць; -цярпі; *зак.* **1.** *гл.* цярпець. **2.** Цярпліва перанесці што-н. на працягу якога-н. часу. *Хацелася есці, але прыйшлося п.* **3.** *каго-што* і *чаго з адмоўем.* Дапусціць, змірыцца з кім-, чым-н. *Не п. несправядлівасці.*

ПАЦЯРУ́ХА, -і, *ДМ* -русе, *ж.* Пацёртае сена, салома, тытунь і пад., а таксама дробныя сыпкія рэшткі чаго-н. *Канюшынная п.* ‖ *прым.* **пацярушны,** -ая, -ае.

ПАЦЯСНІ́ЦЦА, -цяснюся, -цяснішся, -цясніцца; -цяснімся, -цесніцеся, -цесняцца; *зак.* **1.** Тое, што і паціснуцца (у 1 знач.). *Пасажыры пацясніліся, каб пасадзіць дзяцей.* **2.** Пачаць жыць у цеснаце, пасяліўшы да сябе каго-н. ‖ *незак.* **пацясняцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ПАЦЯСНІ́ЦЬ, -цясню, -цясніш, -цясніць; -цяснім, -цесніце, -цясняць; -цяснёны; *зак.* **1.** *гл.* цясніць. **2.** *каго-што.* Сцясніць, прымусіць цясней стаць, сесці, размясціцца. *Давольце вас крыху п.* ‖ *незак.* **пацясняць,** -яю, -яеш, -яе (да 2 знач.).

ПАЦЯ́ЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ, -цякуць; пацёк, -цякла, -ло; *зак.* Пачаць цячы. *Пацяклі ручаі. Дах пацёк. Пацякла павольная мелодыя.*

ПАЦЯША́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *чым* і *без дап.* Забаўляцца, весяліцца. *Вакол было прыгожа, дзеці пацяшаліся. П. рыфмамі.* **2.** *з каго-чаго.* Здзекавацца, кпіць з каго-, чаго-н. *П. з дзівака.*

ПАЦЯША́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго (што).* Весяліць, забаўляць. *П. дзяцей. П. публіку жартамі.*

ПА́ЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* Некалькі аднародных прадметаў, складзеных, спакаваных разам. *П. пячэння. П. папярос.* ‖ *прым.* **пачкавы,** -ая, -ае.

ПАЧАКА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго (што)* і *каго-чаго.* **1.** Правесці некаторы час у чаканні каго-, чаго-н. *П. добрага надвор'я. Пачакай, усё ўладзіцца.* **2.** Тое, што і памарудзіць. ◊ **Пачакай(це)!** (разм.) — выражэнне перасцярогі, пагрозы. *Ах, свавольнікі, пачакайце, я зараз з вамі разбяруся!*

ПАЧАПА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., кагошто.* Дакрануцца некалькі разоў, пакратаць. *П. вусы.*

ПАЧАПІ́ЦЬ, -чаплю, -чэпіш, -чэпіць; -чэплены; *зак., што.* **1.** Павесіць, прычапіць. *П. сумку на крук.* **2.** Надзець, прымацаваўшы, прывязаўшы і пад. (разм.). *П. павязку на рукаў.*

ПАЧАПЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -яецца; -яемся, -яецеся, -яюцца; *зак.* Учапіцца, зачапіцца — пра ўсіх, многіх або пра ўсё, многае.

ПАЧАПЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Начапіць, прычапіць усё, многае. *П. шторы на дзверы.*

ПАЧАРГО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца па чарзе, адзін за адным. *Заходзіць куды-н. пачаргова* (прысл.).

ПАЧАРНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў чорным, цёмным. *Пачарнелыя сцены.*

ПАЧАРНЕ́ЦЬ *гл.* чарнець.

ПАЧАРСЦВЕ́ЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** *гл.* чарсцвець. **2.** Стаць чэрствым — пра ўсё, многае. *Усе булкі пачарсцвелі.*

ПАЧАСА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* часаца, -ць[1].

ПА́ЧАСКІ, -аў. Рэшткі пры часанні лёну, канапель і пад. *Пяньковыя п.* ‖ *прым.* **пачасквы,** -ая, -ае.

ПАЧАСО́ВЫ, -ая, -ае. Які вылічваецца або аплачваецца з разліку затрачанага часу. *Пачасовая аплата.*

ПА́ЧАССЕ, -я, *н., зб.* Тое, што і пачаскі. ‖ *прым.* **пачасны,** -ая, -ае.

ПАЧАСТАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* частавацца, -ць.

ПАЧАСТУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Ежа, пітво, якімі частуюць каго-н. *Нагатаваць многа пачастункаў.*

ПАЧАСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ціцца; *зак.* (разм.). Стаць больш частым (у 3 і 4 знач.). *Стукі малатка пачасціліся. Пульс хворага пачасціўся.* ‖ *незак.* **пачашчацца,** -аецца. ‖ *наз.* **пачашчэнне,** -я, *н.*

ПАЧАСЦІ́ЦЬ, -чашчу, -часціш, -часціць; -часцім, -часціце, -часцяць, -чашчаны; *зак., што.* Зрабіць больш частым. *П. наведванні. П. крок.* ‖ *незак.* **пачашчаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАЧА́ТАК[1], -тку, *м.* **1.** Першы момант ці першыя моманты якога-н. дзеяння, з'явы. *П. жніва. У пачатку восені. П. навучальнага года. Пакласці* або *даць п. чаму-н.* (пачаць). **2.** Зыходны пункт, кропка. *У пачатку вёскі. Весці свой пачатак ад чаго-н.* (паходзіць ад чаго-н.). *Браць п.* (пачынацца). **3.** Першакрыніца, аснова, асноўная прычына. *Арганізуючы п. Стрымліваючы п.* **4.** *мн.* -ткі, -ткаў. Асноўныя палажэнні, прынцыпы. *Пачаткі дзяржаўнасці.* **5.** *мн.* Спосабы, метады ажыццяўлення чаго-н. *На калектыўных пачатках. На грамадскіх пачатках* (бязвыплатна — пра якую-н. работу, дзейнасць каго-н.).

ПАЧА́ТАК[2], -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* (спец.). Суквецце з патоўшчанай воссю, на якой шчыльна размешчаны кветкі, плады. *Кукурузны п.* ‖ *прым.* **пачатачны,** -ая, -ае.

ПАЧАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў пачатку чаго-н., з'яўляецца пачаткам чаго-н. *Пачатковае слова. Пачатковая стадыя развіцця.* **2.** Дадзены не ў поўным аб'ёме, ніжэйшы. *Пачатковая адукацыя. Пачатковая школа.*

ПАЧА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чнецца; *зак.* Узнікнуць, пачаць адбывацца, наступіць. *Праца пачалася. Пачалося лета.* ‖ *незак.* **пачынацца,** -аецца.

ПАЧА́ЦЬ, -чну, -чнеш, -чне; -чнём, -чняце, -чнуць; -чаў, -чала, -ло; -чні; -чаты; *зак.* **1.** *што* і *з інф.* Прыступіць да якога-н. дзеяння. *П. будаўніцтва дома. П. будаваць.* **2.** *з інф.* Праявіць першыя прыметы якога-н. дзеяння або стану. *Лякарства пачало дзейнічаць. Пачало цямнець.* **3.** *што чым* або *з каго-што.* Узяцца за што-н. у першую чаргу. *П. прамову прывітаннем* або *з прывітання.* **4.** *што.* Прыступіць да спажывання чаго-н. *П. новую буханку хлеба.* ‖ *незак.* **пачынаць,** -аю, -аеш, -ае. ◊ **Пачынаючы з,** *прыназ. з Р* — тое, што і «з» (у 1 знач.). *Пачынаючы з гэтай старонкі.*

ПАЧВА́РА, -ы, *мн.* -ы, -вар, *ж.* **1.** Казачная, страшная істота, звычайна вялікіх памераў. *Валасатая п.* **2.** Пра надта непрыгожага чалавека. **3.** *перан.* Пра жорсткага, амаральнага чалавека, вырадка.

ПАЧВА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі непрыгожы, такі, як у пачвары (у 1 знач.). *П. твар.* **2.** *перан.* Незвычайны, выключна па сваіх адмоўных якасцях. *Пачварная з'ява.* ‖ *наз.* **пачварнасць,** -і, *ж.*

ПА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (спец.). У класічным балеце: кароткая, пышная, шматслойная спадніца балерыны.

ПАЧКАВА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Спосаб бясполага (вегетатыўнага) размнажэння жывёл і раслін.

ПАЧКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -куецца; *незак.* Размнажацца пачкаваннем.

ПАЧУ́ХАЦЦА, -ЦЬ *гл.* чухацца, -ць.

ПАЧУ́ХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Чухаць час ад часу. *П. патыліцу.* ‖ *звар.* **пачухвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПАЧУ́ЦЦА *гл.* чуцца.

ПАЧУ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Здольнасць адчуваць, успрымаць з'явы аб'ектыўнай рэальнасці. *Органы пачуццяў. П. зроку. П. слыху. П. смаку. П. нюху. П. дотыку.*

ПАЧУ́ЦЦЕВЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляецца або ўспрымаецца органамі пачуццяў. *Пачуццевае ўспрыманне.* ‖ *наз.* **пачуццевасць,** -і, *ж.*

ПАЧУЦЦЁ, -я, *мн.* пачуцці, -яў, *н.* **1.** *чаго* і *якое.* Здольнасць усведамляць, перажываць, разумець што-н. на аснове адчуванняў, уражанняў. *П. гордасці за сваю радзіму. П. уласнай годнасці. П. гумару. П. новага.* **2.** Каханне, прыхільнасць да каго-н. *Вялікае п. Бацькоўскае п. да дзяцей.*

ПАЧУЦЦЁВЫ, -ая, -ае. **1.** З моцна выражанай палавой цягай. *Пачуццёвая асалода.* **2.** Схільны да задавальнення цялесных, фізічных пачуццяў. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **пачуццёвасць,** -і, *ж.*

ПАЧУ́ЦЬ *гл.* чуць[1].

ПАЧЦІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Паважны, шаноўны, добразычлівы; які выказвае павагу, пашану да каго-н. *П. чалавек. П. паклон. Пачціва* (прысл.) *прывітацца.* **2.** *перан.* Вялікі, значны (разм.). *На пачцівай адлегласці.* ‖ *наз.* **пачцівасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.). *Праяўляць п. да каго-н.*

ПАЧЫ́М, *прысл.* (разм.) Колькі каштуе, па якой цане. *П. тварог? П. яблыкі?*

ПАЧЫ́Н, -у, *м.* **1.** Ініцыятыва, пачынанне якой-н. справы. *Падтрымаць п. наватараў. Узяць на сябе п. у чым-н.* (праявіць ініцыятыву). **2.** Пачатак якой-н. справы (разм.).

ПАЧЫНА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто пачынае што-н., заснавальнік. *Пачынальнікі новай літаратуры.* ‖ *ж.* **пачынальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПАЧЫНА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (кніжн.). Пачатая кім-н. справа. *Цудоўнае п. Падтрымаць п. перадавікоў.*

ПАЧЫНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пачацца, -ць.

ПАЧЫНА́ЮЧЫ, -ая, -ае. Які нядаўна распачаў якую-н. дзейнасць, які-н. род заняткаў. *П. паэт. Дапаможнік для пачынаючых* (наз.).

ПАЧЫРВАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які пачырванеў, стаў чырвоным. *П. небасхіл.*

ПАЧЫРВАНЕ́ЦЬ *гл.* чырванець.

ПАЧЫСЦІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* чысціцца, -ць.

ПАЧ—ПАЯ

ПАЧЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Правесці некаторы час, чытаючы што-н. *П. кніжку. Думаю вечарам п.* **2.** *што.* Прачытаць. *Раю п. гэты раман.*

ПАЧЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* і *без дап.* (разм.). *Чытаць патроху, час ад часу.*

ПАЧЭ́ЗНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́зне; -э́з, -зла; *зак.* Змарнець, звянуць, знясілець — пра ўсіх, многіх. *Высадкі пачэзлі.*

ПАЧЭ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца павагай, пашанай, ганаровы. *Пачэсныя госці.* **2.** Які робіць гонар каму-н., не парушае годнасці каго-, чаго-н. *П. абавязак. Пачэснае месца.* ‖ *наз.* **пачэ́снасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПА́ША, -ы, *ж.* Месца, дзе пасецца жывёла, выпас. *Выгнаць кароў на пашу.* ‖ *прым.* **па́шавы,** -ая, -ае. *Пашавыя ўгоддзі.*

ПАШАБА́ШЫЦЬ *гл.* шабашыць.

ПАШАВЯЛІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* шавяліцца, -ць.

ПАШАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Ашалець, стаць шалёным — пра ўсіх, многіх. *Што вы пашалелі, рабіць такое!* **2.** Пабыць некаторы час у стане крайняга раздражнення (разм.).

ПАША́НА, -ы, *ж.* Павага, якая аказваецца каму-н. грамадствам, людзьмі. *Быць у пашане. Адносіцца да каго-н. з пашанай.*

ПАШАНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *зак.* Праявіць некаторую асцярожнасць, аднесціся да сябе клапатліва. *Пасля хваробы трэба п.*

ПАШАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *зак., каго-што.* **1.** Аднесціся клапатліва да каго-, чаго-н. *П. сваё здароўе. П. аўтарытэт.* **2.** Аднесціся з пашанай, павагай да каго-, чаго-н. *Шануй людзей, то і людзі цябе пашануюць* (прыказка).

ПАШАНЦАВА́ЦЬ *гл.* шанцаваць.

ПАШАРАВА́ЦЬ *гл.* шараваць.

ПАША́РПАЦЦА, -ЦЬ *гл.* шарпацца, -ць.

ПАШАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў шэрым або больш шэрым. *П. снег.*

ПАШАРЭ́ЦЬ *гл.* шарэць.

ПАШКАДАВА́ЦЬ *гл.* шкадаваць.

ПАШКЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны; *зак., што.* Зашкліць усё, многае. *П. вокны.*

ПАШКО́ДЖАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пашкодзіць. **2.** *мн.* -і, -яў. Пашкоджанае месца, паломка. *Ліквідаваць п.*

ПАШКО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *гл.* шкодзіць. **2.** *што.* Сапсаваць (паламаць, параніць і пад.). *П. кабель. П. руку.* ‖ *незак.* **пашко́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *наз.* **пашкоджанне,** -я, *н.*

ПАШКУМАТА́ЦЬ *гл.* шкуматаць.

ПАШЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца пошлым. ‖ *зак.* **апашле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ПАШЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек, які гаворыць або робіць пошласці. ‖ *ж.* **пашля́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **пашля́цкі,** -ая, -ае.

ПАШЛЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). Што-н. вельмі пошлае, пошласць. *Пляце розную пашляціну.*

ПАШМАТА́ЦЬ *гл.* шматаць.

ПАШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* і *чым* (разм.). Шмаргануць некалькі разоў. *П. носам.* ‖ *незак.* **пашмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПАШНА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* (разм.). Шнарыць некаторы час. *П. па кішэнях.*

ПА́ШНЫ *гл.* паха.

ПАШНЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* (разм.). Тое, што і пашнарыць.

ПА́ШПАРТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Афіцыйны дакумент, які сведчыць асобу ўладальніка. *Замежны п.* **2.** Рэгістрацыйны дакумент машыны, будынка, апарата, прадмета гаспадарчага абсталявання і пад. *П. веласіпеда, тэлевізара. П. завода.* ‖ *прым.* **па́шпартны,** -ая, -ае.

ПАШПАРТЫЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Увядзенне сістэмы пашпартоў, забеспячэнне пашпартамі.

ПАШПАРТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая выдае або прапісвае пашпарты (у 1 знач.). ‖ *ж.* **пашпарты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПАШПАЦЫРАВА́ЦЬ *гл.* шпацыраваць.

ПАШТАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Паштовы работнік.

ПАШТАЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Разносчык пошты, карэспандэнцыі па адрасах. ‖ *ж.* **пашталье́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак (разм.). ‖ *прым.* **пашталье́нскі,** -ая, -ае.

ПАШТА́МТ, -а, *М* -мце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Галоўная паштовая ўстанова горада. ‖ *прым.* **пашта́мцкі,** -ая, -ае.

ПАШТМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* (уст.). Кіраўнік паштовай канторы. ‖ *прым.* **паштма́йстарскі,** -ая, -ае.

ПАШТО́ВЫ *гл.* пошта.

ПАШТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* **1.** Спецыяльная паштовая картка для адкрытага пісьма. **2.** Картка такога фармату з якім-н. малюнкам. *Калекцыя паштовак.*

ПАШТУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які вылічваецца за кожную штуку; які выпускаецца асобнымі прадметамі, штукамі. *Паштучная аплата. Прадаваць папяросы паштучна* (прысл.).

ПАШТЭ́Т, -у, *М* -тэ́це, *м.* Страва з мясных, рыбных і інш. прадуктаў, працёртых да пастападобнага стану. ‖ *прым.* **паштэ́тны,** -ая, -ае.

ПАШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што* і *чаго.* Правесці некаторы час у пошуках (да 1 знач.), заняцца пошукамі (у 1 знач.). *П. сабе замену.*

ПА́ШЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Рот звера, рыбы. *Ашчэрыць пашчу.*

ПАШЧАСЛІ́ВІЦЦА, -віцца; *безас.; зак., каму* і *без дап.* Тое, што і пашчасліціць.

ПАШЧАСЛІ́ВІЦЬ, -віць; *безас.; зак., каму* і *без дап.* Пра спрыяльны збег акалічнасцей для каго-н. *Яму пашчасліліла быць вучнем славутага вучонага.*

ПАШЧА́СЦІЦЬ *гл.* шчасціць.

ПАШЧО́ЎКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым* і *без дап.* Шчоўкаць час ад часу. *П. замком.*

ПАШЧУ́ПАЦЬ *гл.* шчупаць.

ПАШЧЫЛЬНЕ́ЦЬ *гл.* шчыльнець.

ПАШЧЫ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Шчыпаць час ад часу. *П. траву. Мароз пашчыпвае твар і вушы.*

ПАШЫ́ВАЧНЫ *гл.* пашыць.

ПАШЫРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто пашырае што-н. *П. ведаў.* **2.** Прыстасаванне для пашырэння, расшырэння чаго-н. (спец.). ‖ *ж.* **пашыра́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

ПАШЫРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для пашырэння, расшырэння чаго-н.

ПАШЫ́РАНЫ, -ая, -ае. **1.** Павялічаны, больш поўны па складу, зместу. *Пашыранае пасяджэнне. Пашыраная праграма.* **2.** Шырока вядомы, шырока распаўсюджаны. *Пашыраная з'ява. П. прыём.* ‖ *наз.* **пашыранасць,** -і, *ж.*

ПАШЫ́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* **1.** Стаць больш шырокім, расшырыцца. *Трэшчына пашырылася.* **2.** Павялічыцца ў колькасці, аб'ёме. *Вытворчасць пашырылася.* **3.** Стаць вядомым многім, распаўсюдзіцца. *Чуткі хутка пашырыліся.* **4.** Расшырыць кола свайго дзеяння, ахапіць сабой. *Хвароба пашырылася.* **5.** *перан.* Стаць больш шырокім па зместу, узмацніцца, паглыбіцца. *Кругагляд пашырыўся.* ‖ *незак.* **пашыра́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **пашырэ́нне,** -я, *н.*

ПАШЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш шырокім, расшырыць. *П. вуліцу.* **2.** Павялічыць у колькасці, у аб'ёме. *П. завод.* **3.** *перан.* Зрабіць больш шырокім па зместу, узмацніць, паглыбіць. *П. кола інтарэсаў.* **4.** Зрабіць шырока вядомым, даступным многім. *П. перадавы вопыт.* **5.** Расшырыць кола дзеяння чаго-н. *П. наватарскі пачын па ўсёй рэспубліцы.* ‖ *незак.* **пашыра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пашырэ́нне,** -я, *н.*

ПАШЫРЭ́ЦЬ *гл.* шырэць.

ПАШЫ́ЦЬ, -шы́ю, -шы́еш, -шы́е; -шы́й; -шы́ты; *зак., што.* **1.** і *без дап.* Правесці некаторы час, займаючыся шыццём. **2.** Зрабіць, вырабіць шыццём. *П. сукенку.* ‖ *наз.* **пашы́ў,** -шыву, *м.* (да 2 знач.; спец.) і **пашы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.; спец.); *прым.* **пашы́вачны,** -ая, -ае (паводле 2 знач.; спец.). *Пашывачная арцель.*

ПАЭ́ЗІЯ, -і, *ж.* **1.** Славесная мастацкая творчасць, пераважна вершаваная. **2.** Творы, напісаныя вершаванай мовай. *П. і проза. Рамантычная п. Беларуская п.* **3.** *перан., чаго.* Што-н. прыгожае, велічнае, узвышанае, што хвалюе, уздзейнічае на пачуцці. *Краявіды, поўныя паэзіі.* ‖ *прым.* **паэты́чны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПАЭ́МА, -ы, *мн.* -ы, паэ́м, *ж.* Вялікі вершаваны лірыка-эпічны твор. *Гераічная п.* ‖ *прым.* **паэ́мны,** -ая, -ае.

ПАЭ́Т, -а, *М* -э́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар вершаваных, паэтычных твораў. *Янка Купала — народны беларускі п.* **2.** *перан.* Чалавек, надзелены паэтычнымі адносінамі да свету, да жыцця. *П. у душы. П. у сваёй справе.* ‖ *ж.* **паэтэ́са,** -ы, *мн.* -ы, -тэ́с.

ПАЭТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Падаць (-даваць) у паэтычным, узнёслым выглядзе. *П. рэчаіснасць.*

ПАЭ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Тэорыя літаратуры, вучэнне аб паэтычнай творчасці. **2.** Раздзел тэорыі літаратуры, які вывучае структуру і творчыя прыёмы паэтычных твораў, іх форму і прынцыпы аналізу. **3.** Паэтычная манера, уласцівая дадзенаму паэту, напрамку, эпосе. *П. Янкі Купалы. П. класіцызму.*

ПАЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* паэзія. **2.** Прасякнуты паэзіяй, поўны хараства. *П. малюнак прыроды.* **3.** Мастацкі, творчы. *Паэтычнае чуццё. Паэтычная задума.* **4.** Эмацыянальны, уражлівы. *Паэтычная натура.* ‖ *наз.* **паэты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 4 знач.).

ПА́ЮСНЫ, -ая, -ае: **паюсная ікра** — чорная (асятровая, белужыная і севружыная) прасаваная салёная ікра, у адрозненне ад зярністай.

ПАЯВІ́ЦЦА, -яўлю́ся, -я́вішся, -я́віцца; *зак.* **1.** Узнікнуць перад вачамі, з'явіцца (у 3 знач.). *На небе паявіўся месяц. Паявіўся незнаёмы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Тое, што і з'явіцца (у 4 знач.). *На твары паявіліся маршчыны.* ‖ *незак.* **пая́ўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **пая́ўленне,** -я, *н.*

ПАЯВЫ́ *гл.* пай.

ПАЯДА́ЦЬ *гл.* паесці.

ПАЯДЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** У дваранскім грамадстве: узброеная барацьба двух праціўнікаў у прысутнасці секундантаў як спосаб абароны ўласнай годнасці, дуэль.

Выклікаць каго-н. на п. **2.** Наогул барацьба двух працўнікаў. *Спартыўны п. Слоўны п.*

ПАЯЗНЫ *гл.* поезд.

ПАЯЛЧА́ЦЬ *гл.* ялчаць.

ПАЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Інструмент для паяння.

ПАЯ́ЛЬНЫ *гл.* паяць.

ПАЯ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст, які займаецца паяннем. ‖ *ж.* **пая́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПАЯ́РАК, -рку, *м.* (спец.). Воўна ад першай стрыжкі ягнят. ‖ *прым.* **пая́ркавы,** -ая, -ае. *П. капялюш.*

ПАЯРЧЭ́ЦЬ *гл.* ярчэць.

ПАЯСНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які паяснеў, стаў ясным. *Паяснелыя далі.*

ПАЯСНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* паясніць. **2.** *мн.* -і, -яў. Заўвага, тлумачэнне, якое робіць што-н. больш зразумелым. *Паясненні да тэксту.*

ПАЯСНЕ́ЦЬ *гл.* яснець.

ПАЯСНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Частка спіны крыху ніжэй пояса, таліі. *Боль у паясніцы.* **2.** Паласа тканіны, якая прышываецца да верхняй часткі спадніцы, штаноў. *Прышыць паясніцу да спадніцы.* ‖ *прым.* **паясні́чны,** -ая, -ае.

ПАЯСНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -нёны; *зак., што.* Зрабіць больш ясным, зразумелым, растлумачыць. *П. думку.* ‖ *незак.* **паясня́ць,** -яю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **паясне́нне,** -я, *н.; прым.* **паясня́льны,** -ая, -ае. *П. тэкст.*

ПАЯСНЫ, ПАЯСО́К *гл.* пояс.

ПАЯЎЛЕ́ННЕ, ПАЯЎЛЯ́ЦЦА *гл.* паявіцца.

ПАЯ́Ц, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Клоун, блазен (уст.). **2.** *перан.* Пра чалавека, які крыўляецца, вядзе сябе, як клоун.

ПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *незак., што.* Апрацоўваць што-н. нагрэтым да вадкага стану металам, металічным сплавам для злучэння, змацавання. *П. вядро.* ‖ *наз.* **пая́нне,** -я, *н. і* **па́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (спец.). ‖ *прым.* **пая́льны,** -ая, -ае. *Паяльная лямпа* (пераносная награвальная гарэлка для паяння, распайвання).

ПЕ́ВЕНЬ, пе́ўня, *мн.* пе́ўні, пе́ўняў, *м.* **1.** Самец курыцы. **2.** *перан.* Пра задзірыстага чалавека, забіяку (разм.). ◊ **Да пеўняў** (праседзець; разм.) — да світання. **Да пеўняў** або **з пеўнямі** (устаць, паднята; разм.) — вельмі рана, на досвітку. **Пусціць чырвонага пеўня** (разм.) — учыніць пажар, падпаліць (у 2 знач.). ‖ *памянш.* **пе́ўнік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **пе́ўневы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *П. крык. П. голас* (таксама перан.: крыклівы, прарэзлівы).

ПЕД... Першая частка складаных слоў у знач. педагагічны, напр. *педвучылішча, пед-інстытут, педпрактыка.*

ПЕДАГАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* педагог *і* педагогіка. **2.** Які адпавядае патрабаванням педагогікі. *П. такт.* ‖ *наз.* **педагагі́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕДАГО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая займаецца выкладчыцкай і выхаваўчай работай. ‖ *прым.* **педагагі́чны,** -ая, -ае.

ПЕДАГО́ГІКА, -і, *ДМ* -гіцы, *ж.* Навука аб метадах выхавання і навучання. ‖ *прым.* **педагагі́чны,** -ая, -ае. *П. факультэт* (які рыхтуе спецыялістаў па педагогіцы). *П. інстытут* (які рыхтуе настаўнікаў).

ПЕДА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Нажны рычаг у машынах і музычных інструментах. *П. тормаза, раяля. Націснуць на ўсе педалі* (таксама перан.: прыняць усе меры для паскарэння, дасягнення чаго-н.; разм.). ‖ *прым.* **педа́льны,** -ая, -ае. *Дзіцячая педальная машына.*

ПЕДА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто залішне строгі ў выкананні ўсіх фармальных запатрабаванняў (у навуцы, жыцці і пад.). ‖ *ж.* **педа́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **педа́нцкі,** -ая, -ае.

ПЕДАНТЫ́ЗМ, -у, *м.* Паводзіны, уласцівасці педанта. *Дакладны да педантызму.*

ПЕДАНТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Строгі ў выкананні ўсіх запатрабаванняў, надзвычай дакладны і акуратны. *П. чалавек. Педантычныя адносіны. Педантычна* (прысл.) *усё выконваць.* ‖ *наз.* **педанты́чнасць,** -і, *ж.*

ПЕДЫКЮ́Р, -у, *м.* Гігіенічная апрацоўка ступняў ног (чыстка, паліроўка ногцяў, выдаленне мазалёў). ‖ *прым.* **педыкю́рны,** -ая, -ае.

ПЕДЫЯ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па педыятрыі.

ПЕДЫЯТРЫ́Я, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае анатомію і фізіялогію дзіцячага арганізма, дзіцячыя хваробы, іх лячэнне і прафілактыку. ‖ *прым.* **педыятры́чны,** -ая, -ае.

ПЕДЭРА́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца педэрастыяй.

ПЕДЭРА́СТЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Палавая ненармальнасць: палавыя адносіны мужчыны з мужчынам. ‖ *прым.* **педэрасты́чны,** -ая, -ае.

П'ЕДЭСТА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пастамент, падножжа статуі, калоны, вазы і пад. *П. абеліска. Скінуць каго-н. з п'едэстала* (перан.: пазбавіць высокага становішча, аўтарытэту). **2.** Узвышэнне, на якое ўзнімаюцца пераможцы ў спартыўных спаборніцтвах, конкурсах і пад. для атрымання ўзнагароды. ‖ *прым.* **п'едэста́льны,** -ая, -ае.

ПЕЙЗА́Ж, -у *і* -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Агульны выгляд якой-н. мясцовасці, краявід. *Беларускія пейзажы. Нарачанскі п.* **2.** -а. Малюнак краявіду, а таксама апісанне прыроды ў мастацкім творы. *Выстаўка пейзажаў вядомага мастака. Палескія пейзажы ў творах Якуба Коласа.* ‖ *прым.* **пейза́жны,** -ая, -ае. *П. жывапіс.*

ПЕЙЗАЖЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які малюе пейзажы. ‖ *ж.* **пейзажы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПЕ́КАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца выпечкай хлеба. ‖ *прым.* **пяка́рскі,** -ая, -ае.

ПЕ́КАРЫХА, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых, *ж.* Жонка пекара.

ПЕ́КЛА, -а, *н.* **1.** Паводле рэлігійна-містычных уяўленняў — месца, дзе церпяць вечныя пакуты душы памёршых грэшнікаў. *У чорта ў пекле. Лезці раней за бацьку ў пекла* (прымаўка: паспешліва і недарэчна ўмешвацца ў чые-н. справы, апярэджваючы каго-, што-н.; разм. іран.) **2.** Моцная гарачыня, спёка (разм.). *Не сядзі на самым пекле. Трапіць у самае п.* (перан.: у гарачае месца бою, у разгар злосных спрэчак і пад.). **3.** *перан.* Пра нясцерпныя ўмовы жыцця, іншыя ўмовы, стан. *П. вайны. Душэўнае п.* ‖ *прым.* **пяке́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЕ́ЛЕНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Вугал паміж стрэлкай компаса і напрамкам, па якім відаць дадзены прадмет або чуваць дадзены гук.

ПЕЛЕНГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак., што* (спец.). Вызначаць пеленг чаго-н. *П. радыёстанцыю.* ‖ *зак.* **запеленгава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны. ‖ *наз.* **пеленгава́нне,** -я, *н. і* **пеленга́цыя,** -і, *ж.*

ПЕЛЕНГА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прылада для пеленгавання. *Аптычны п.*

ПЕЛІКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая вадаплаўная птушка з доўгай дзюбай і вялікім мяшком пад ёю. ‖ *прым.* **пеліка́навы,** -ая, -ае *і* **пеліка́наў,** -нава, -навы.

ПЕЛЬМЕ́НІ, -яў, *адз.* -ме́нь, -я, *м.* Кулінарны выраб — род маленькіх піражкоў з прэснага цеста, начыненых мясным або рыбным фаршам. *Сібірскія п.* ‖ *прым.* **пельме́нны,** -ая, -ае. *П. цэх.*

ПЕЛЬМЕ́ННАЯ, -ая, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Сталовая, у якой пельмені з'яўляюцца абавязковай стравай.

ПЕ́ЛЮШЦЫ, -аў. Закраіны ў начоўках.

ПЕ́МЗА, -ы, *ж.* Лёгкая порыстая вулканічная парода, кавалкі якой ужыв. для паліроўкі, чысткі. ‖ *прым.* **пе́мзавы,** -ая, -ае.

ПЕ́НА, -ы, *ж.* **1.** Пузырыстая маса, якая ўтвараецца на паверхні некаторых вадкасцей. *Марская п. Мыльная п. Зняць пену з супу.* **2.** Густая белаватая з пузыркамі сліна, якая выступае на губах пры некаторых хваробах, моцным хваляванні. *З пенай на губах гаварыць* (таксама перан.: у гневе, раз'юшанасці; разм. неадабр.). ‖ *прым.* **пе́нны,** -ая, -ае.

ПЕНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падоўжаная скрыначка для ручак, алоўкаў, гумак і пад. *Школьны п.* ‖ *прым.* **пена́льны,** -ая, -ае.

ПЕНА́ЛЬЦІ, *нескл., м. і н.* У футболе: адзінаццаціметровы штрафны ўдар па варотах.

ПЕНАПЛА́СТ, -у, *М* -сце, *м.* Порыстая пластмаса. ‖ *прым.* **пенапла́ставы,** -ая, -ае.

ПЕНА́ТЫ, -аў (уст. і жарт.). Родны дом, родны кут [ад імя пенатаў — старажытнарымскіх багоў, апекуноў дамашняга ачага]. *Вярнуцца да сваіх пенатаў. Бацькоўскія п.*

ПЕ́НАЧКА[1] *гл.* пенка[1].

ПЕ́НАЧКА[2], -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Невялічкая пеўчая птушка атрада вераб'іных з бурым апярэннем.

ПЕ́НІ, *нескл., н.* У Англіі і некаторых іншых краінах: дробная разменная манета.

ПЕ́НІСТЫ, -ая, -ае. З пенай, а таксама які ўтварае пену (у 1 знач.). *П. квас. Пеністае мыла.* ‖ *наз.* **пе́ністасць,** -і, *ж.*

ПЕ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Быць пеністым, пакрывацца пенай. *Пеніцца хвалі.* ‖ *зак.* **успе́ніцца,** -іцца.

ПЕНІЦЫЛІ́Н, -у, *м.* Лекавы прэпарат, антыбіётык, прыгатаваны з некаторых відаў грыбковай цвілі або сінтэтычна. *Ін'екцыі пеніцыліну.* ‖ *прым.* **пеніцылі́навы,** -ая, -ае.

ПЕ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што.* Рабіць пеністым. *Вецер пеніў хвалі.* ‖ *зак.* **успе́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены.

ПЕ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Плеўка, якая ўтвараецца на некаторых вадкасцях пры іх астыванні. *Здымаць пенкі* (таксама перан.: браць сабе лепшае). ‖ *памянш.* **пе́начка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПЕ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Лёгкі порысты вогнетрывалы матэрыял, які ўжыв., напр., для вырабу люлек для курэння. *Марская п.* ‖ *прым.* **пе́нкавы,** -ая, -ае. *Пенкавая люлька.*

ПЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пена. **2.** Пакрыты пенай, пеністы або напоўнены вадкасцю з вялікай пенай. *Пенная вада. П. вогнетушыцель.*

ПЕНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дробная англійская манета, пені.

ПЕ́НСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Грашовае забеспячэнне за выслугу гадоў, па інваліднасці, непрацаздольнасці і пад. *Выйсці на пенсію.* ‖ *прым.* **пенсіё́нны,** -ая, -ае. *П. ўзрост* (па дасягненню якога належыць пенсія).

ПЕНСІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які атрымлівае пенсію. *Персанальны п.* ‖ *ж.* **пенсіяне́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пенсіяне́рскі,** -ая, -ае.

ПЕНСНЭ́, *нескл., н.* Акуляры, якія не маюць завушнікаў і трымаюцца на пераноссі пры дапамозе спружынкі.

ПЕНЬ, пня, *мн.* пні, пнёў, *м.* **1.** Астатак спілаванага, ссечанага ці зламанага дрэва, які тырчыць з зямлі. *Карчаваць пні. Быць на пні* (быць не зрэзаным — пра лес, збожжа). *Стаіць як п.* (перан.: нерухома, нічога не разумеючы; разм.). **2.** Адно дрэва будаўнічага матэрыялу. *Купіць сорак пнёў лесу.* **3.** *перан.* Пра бесталковага, абыякавага да ўсяго чалавека (разм. пагард.). *Што гэты п. тут можа зразумець?* ‖ *памянш.* **пнёк**, -нька́, *мн.* -нькі́, -нько́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **пнёчны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) і **пнёвы**. -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПЕНЬЮА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У цырульнях: накідка з белай тканіны, якой накрываюць плечы кліентаў пры стрыжцы. (спец). **2.** Лёгкі жаночы ранішні капот². ‖ *прым.* **пеньюа́рны**, -ая, -ае.

ПЕ́НЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Штраф за невыкананне ў тэрмін устаноўленых законам ці дагаворам абавязацельстваў. *Налічэнне пеняў.*

ПЕ́ПСІ-КО́ЛА, -ы, *ж.* Танізуючы прахаладжальны напітак.

ПЕПСІ́Н, -у, *м.* (спец.). Неабходнае для стрававання арганічнае рэчыва, якое выпрацоўваецца залозамі страўніка, фермент страўнікавага соку. ‖ *прым.* **пепсі́навы**, -ая, -ае.

ПЕРА..., *прыстаўка.* Абазначае: 1) накіраванасць дзеяння з аднаго месца на другое, з аднаго боку на другі, напр. *перабегчы, перавярнуць, перайсці;* 2) накіраванасць руху цераз што-н., напр. *перакінуць, пераплысці, пераскочыць;* 3) змену накіраванасці дзеяння, перадачу каму-, чаму-н., напр. *перадаць* (у спадчыну), *пераслаць;* 4) паўтарэнне дзеяння нанава, напр. *перарабіць, перачытаць, перашыць;* 5) празмернасць дзеяння, а таксама давядзенне дзеяння да адмоўнага выніку, напр. *пераесці, перасаліць, перахваліць;* 6) перавагу, першынство ў дзеянні, напр. *перакрычаць, ператанцаваць, перахітрыць;* 7) паслядоўны ахоп дзеяннем усіх або многіх асоб, прадметаў і вычарпальнасць такога дзеяння, напр. *пералавіць, перамыць* (увесь посуд), *перапэцкаць* (рукі), *перахварэць* (усімі дзіцячымі хваробамі); 8) падзел чаго-н. папалам, на часткі, напр. *перакусіць* (нітку); *пераламаць;* 9) запоўненасць дзеяннем якога-н. прамежку часу, напр. *перазімаваць, пераначаваць;* 10) пераўтварэнне ў што-н. іншае, пераход у іншы стан, від, напр. *перакласці* (на іншую мову), *перарасці* (сяброўства перарасло ў каханне), *перамяніць* (свой колер); 11) спыненне якога-н. дзеяння, стану, напр. *перабалець* (перабалела сэрца), *перабрадзіць;* 12) слабае праяўленне дзеяння або яго кароткачасовасць, напр. *перадыхнуць, перакусіць;* 13) узаемнасць дзеяння (у дзеясловаў з часціцай *-цца*), напр. *перагаворвацца, перапісвацца.*

ПЕРААБСТАЛЯ́ВАЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., што.* Абсталяваць нанава, па-іншаму. *П. лабараторыю.* ‖ *незак.* **пераабсталёўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераабсталява́нне**, -я, *н.* і **пераабсталёўванне**, -я, *н.*

ПЕРААБУ́ЦЬ, -у́ю, -у́еш, -у́е; -у́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Абуць у іншы абутак. *П. дзяцей у сухое. П. ногі.* **2.** *што.* Змяніць абутак, абуць іначай. *П. боты.* ‖ *незак.* **пераабува́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **пераабу́цца**, -у́юся, -у́ешся, -у́ецца; *незак.* **пераабува́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **пераабува́нне**, -я, *н.*

ПЕРААБЦЯЖА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Празмерна абцяжарыць. *П. даручэннямі.* ‖ *незак.* **пераабцяжа́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераабцяжа́рванне**, -я, *н.*

ПЕРААДЗЕ́ЦЬ, -е́ну, -е́неш, -е́не; -е́ты; *зак.* **1.** *каго (што).* Адзець каго-н. у іншую вопратку. *П. дзіця.* **2.** *што.* Зняўшы адно, надзець іншае. *П. касцюм.* ‖ *незак.* **пераадзява́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **пераадзе́цца**, -е́нуся, -е́нешся, -е́нецца; *незак.* **пераадзява́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **пераадзява́нне**, -я, *н.*

ПЕРААДО́ЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Дабіцца перамогі ў барацьбе, перасіліць. *П. ворага.* **2.** *што.* Справіцца з чым-н., перамагчы ў сабе што-н. *П. перавал. П. страх.* (перан.). ‖ *незак.* **пераадо́льваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **пераадо́ленне**, -я, *н.*

ПЕРААДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна пераадолець. *Лёгка пераадольная перашкода.* ‖ *наз.* **пераадо́льнасць**, -і, *ж.*

ПЕРААДРАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* Паслаць на новы адрас ці іншай асобе, установе. ‖ *наз.* **пераадрасава́нне**, -я, *н.* і **пераадрасо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *П. падпісных выданняў.*

ПЕРААПРАНУ́ЦЬ, -рану́, -ра́неш, -ра́не; -ра́ні; -ра́нуты; *зак., каго-што.* Тое, што і пераадзець. *П. дзіця. П. сукенку.* ‖ *незак.* **пераапрана́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **пераапрану́цца**, -рану́ся, -ра́нешся, -ра́нецца; -ра́нься; *незак.* **пераапрана́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **пераапрана́нне**, -я, *н.*

ПЕРААРА́ЦЬ, -ру́, -рэ́ш, -рэ́; -ро́м, -рацé, -ру́ць; -ры́; -ра́ны *і* пераво́раны; *зак.* **1.** *што.* Узараць нанава. *П. бульбянішча.* **2.** *што* і *чаго.* Узараць усё, многае. *Колькі зямлі пераараў за свой век.* **3.** *што.* Правесці баразну ўпоперак чаго-н. *П. дарогу.* ‖ *незак.* **пераво́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераво́рванне**, -я, *н.*

ПЕРААТЭСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго (што).* Атэставаць нанава з мэтай праверкі кваліфікацыі, зацвярджэння ў новым званні. *П. навуковых супрацоўнікаў.* ‖ *незак.* **пераатэсто́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераатэста́цыя**, -і, *ж.* *Прайсці пераатэстацыю.*

ПЕРААХАЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны; *зак., каго-што.* Ахаладзіць надта моцна або ніжэй за вызначаную тэмпературу. ‖ *незак.* **пераахало́джваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **пераахаладзі́цца**, -ладжу́ся, -ло́дзішся, -ло́дзіцца; *незак.* **пераахало́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **пераахаладжэ́нне**, -я, *н.*

ПЕРААЦАНІ́ЦЬ, -цаню́, -цэ́ніш, -цэ́ніць; -цэ́нены; *зак., каго-што.* **1.** Ацаніць нанава. *П. тавары.* **2.** Ацаніць занадта высока. *П. свае здольнасці.* ‖ *незак.* **пераацэ́ньваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераацэ́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* *П. каштоўнасцей* (таксама перан.: карэнны перагляд сваіх поглядаў, думак, ацэнак).

ПЕРАБАЗІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *зак.* Перамясціцца на новую базу. ‖ *наз.* **перабазі́раванне**, -я, *н.* і **перабазіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.).

ПЕРАБАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Перамясціць, перавесці на новую базу. *П. завод на новае месца.* ‖ *наз.* **перабазі́раванне**, -я, *н.* і **перабазіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* (разм.).

ПЕРАБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *зак.* Перастаць балець, супакоіцца. *Палец перабалеў.*

ПЕРАБА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што* (разм.). Пабачыць многа або многіх, зазнаць многае. *Колькі я ўсяго перабачыў за сваё жыццё.*

ПЕРАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* **1.** *што* і *праз (цераз) што.* Бягом пераадолець якую-н. прастору. *П. дарогу.* **2.** Бягом перамясціцца на другое месца. *П. з аднаго акопа ў другі.* **3.** *перан.* Перайсці на бок праціўніка (разм.). ‖ *незак.* **перабяга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перабе́г**, -у, *м.* і **перабе́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* *Рабіць перабежкі.*

ПЕРАБЕ́ЖЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто перабег на бок праціўніка. ‖ *ж.* **перабе́жчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЕРАБЕ́ЛКА, ПЕРАБЕ́ЛЬВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* перабяліць.

ПЕРАБІРА́ЦЦА *гл.* перабрацца.

ПЕРАБІРА́ЦЬ¹, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што* і *чым.* Рытмічна кратаць, патузваць што-н. пальцамі. *П. падол фартука. Нервова п. пальцамі.*

ПЕРАБІРА́ЦЬ² *гл.* перабраць.

ПЕРАБІ́ЦЦА¹, 1 і 2 ас. не ўжыв., -б'е́цца; *зак.* Разбіцца — пра ўсё, многае. *Перабіліся талеркі.*

ПЕРАБІ́ЦЦА², -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'е́мся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; *зак.* (разм.). Сяк-так пражыць некаторы час у нястачы. *П. да зарплаты.* ‖ *незак.* **перабіва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. *З вады на хлеб*, або *на квас п.* (жыць бедна, галадаючы; разм.).

ПЕРАБІ́ЦЬ¹, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *каго (што).* Забіць усіх, многіх. *П. ваўкоў.* **2.** *што.* Разбіць многа чаго-н. *П. посуд.* **3.** *што.* Зламаць, пераламаць. *П. плячо.* **4.** *што.* Узбіць нанава. *П. падушку.* **5.** *што.* Прыбіць іначай або ў іншым месцы. *П. кручок у другое месца.* ‖ *незак.* **перабіва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАБІ́ЦЬ², -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Перарваць чыю-н. гаворку. *П. прамоўцу рэплікай.* **2.** *што.* Парушыць натуральны ход, развіццё якіх-н. падзей, з'яў і пад. *П. сон. П. ход думак.* **3.** *што.* Заглушыць, перасіліць. *П. апетыт* (сапсаваць апетыт). *Дым перабіў пах смалы.* **4.** Перахапіць у каго-н., не даць другому (разм.). *П. куплю.* ‖ *незак.* **перабіва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАБЛЫТАЦЦА, -ЦЬ *гл.* блытацца, -ць.

ПЕРАБЛЫ́ТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і блытаць (у 1, 2 і 4 знач.).

ПЕРАБО́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Няроўнасць у біцці, парушэнне рытму, затрымка, прыпыненне. *Пульс з перабоямі. Перабоі ў дастаўцы тавараў* (перан.). ‖ *прым.* **перабо́йны**, -ая, -ае.

ПЕРАБО́ЛЬШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак. што* і *без дап.* Падаць у большых памерах, чым на самай справе; надаць празмерна важнае значэнне чаму-н. *П. магчымасці. Яна любіць п.* ‖ *незак.* **перабо́льшваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перабо́льшанне**, -я, *н.*

ПЕРАБО́Р, ПЕРАБО́РКА *гл.* перабраць.

ПЕРАБО́РЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі патрабавальны, капрызны пры выбары каго-, чаго-н. *П. да яды.* ‖ *наз.* **перабо́рлівасць**, -і, *ж.*

ПЕРАБРАДЗІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ро́дзіць; *зак.* Стаць гатовым для ўжывання або сапсавацца ў выніку празмернага браджэння. *Піва перабрадзіла. Цеста перабрадзіла.*

ПЕРАБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бяро́мся, -берацё́ся, -бяру́цца; -бяры́ся; *зак.* **1.** Перайсці, пераправіцца. *П. на другі бераг.* **2.** Тое, што і перасяліцца. *П. ў новы дом.* ‖ *незак.* **перабіра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПЕРАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -берацé, -бяру́ць; -бяры́; -бра́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Разбіраючы, сартуючы, пераглядзець (многае). *П. кнігі. П. бульбу. П. у размове ўсіх знаёмых* (перан.). **2.** *што.* Разабраўшы, скласці, набраць нанава (спец.). *П.*

сцены. П. вёрстку. **3.** *што.* Паслядоўна дакрануцца да чаго-н. *П. гузікі на кофце пальцамі.* **4.** *што і чаго.* Узяць больш, чым трэба, занадта многа. *П. фонд зарплаты.* **5.** Зрабіць звыш меры, перадаць, перастарацца (разм.). *П. меру* (зрабіць лішняе). *У нядзелю ў гасцях перабраў* (выпіў лішняе). ‖ *незак.* **перабіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перабіра́нне,** -я, *н.,* **пераб́ор,** -у, *м. і* **перабо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕРАБРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Забрудзіць усё, многае. *П. усю вопратку.*

ПЕРАБУДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* Змяніць парадак сваёй работы, напрамак сваёй дзейнасці, свае погляды. *П. пасля крытыкі.* ‖ *незак.* **перабудо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перабудо́ва,** -ы, *ж.*

ПЕРАБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* **1.** Зрабіць пераробку ў якой-н. пабудове. *П. хату.* **2.** Пабудаваць, перарабіць па-новаму, унёсшы змены ў парадак, сістэму чаго-н. *П. план. П. працу школы. П. сказ.* ‖ *незак.* **перабудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перабудо́ва,** -ы, *ж.*

ПЕРАБУДО́ВА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* перабудаваць, -цца. **2.** У СССР у 1985-1991 гг.: працэс змен у эканоміцы і грамадскай свядомасці, скіраваны на развіццё дэмакратыі і галоснасці, на заканчэнне халоднай вайны. ‖ *прым.* **перабудо́ўчы,** -ая, -ае. *Перабудоўчыя працэсы.*

ПЕРАБЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак. і незак.* **1.** *незак., гл.* перабыць. **2.** *зак.* Тое, што і перабыць (у 2 знач.). *За апошні час тут перабывала многа людзей.*

ПЕРАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бу́дзь; -бы́ты; *зак.* (разм.). **1.** *што і без дап.* Пражыць нейкім чынам, перачакаць нейкі час, да якой-н. пары. *П. ноч у знаёмых.* **2.** Пабываць у розны час дзе-н. — пра ўсіх, многіх або пабываць у каго-н. у руках — пра ўсё, многае. *За апошні час тут перабыло многа людзей. Колькі кніг перабыло ў яго руках.* ‖ *незак.* **перабыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

ПЕРАБЯГА́ЦЬ *гл.* перабегчы.

ПЕРАБЯЛІ́ЦЬ, -бялю́, -бе́ліш, -бе́ліць; -бе́лены; *зак., што.* **1.** Пабяліць нанава. *П. печ.* **2.** Пабяліць усё, многае. *За сезон перабяліў сотні пакояў.* **3.** Сапсаваць празмерным бяленнем. *П. палотны хлёркай.* **4.** Перапісаць з чарнавіка начыста (уст.). *П. рукапіс.* ‖ *незак.* **перабе́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перабе́льванне,** -я, *н. і* **перабе́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

ПЕРАВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго (што).* Заахвоціўшы чым-н., угаварыць перайсці, пераехаць куды-н., пераманіць. *П. добрага работніка.* ‖ *незак.* **перава́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *мн.* -і, -ва́г, *ж.* **1.** Асаблівасць, што выгадна адрознівае каго-, што-н., выгада. *Атрымаць перавагу. Колькасная п.* **2.** Выключнае права на што-н., прывілея. *Спадчынныя правы і перавагі.*

ПЕРАВАЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Мець перавагу ў чым-н.; займаць пануючае становішча. *Тут пераважаюць сосны.*

ПЕРАВА́ЖНА, *прысл.* Галоўным чынам, у большасці. *Лес быў п. хваёвы.*

ПЕРАВА́ЖНЫ, -ая, -ае. Найбольш пашыраны, распаўсюджаны, які змяшчае ў сабе якую-н. перавагу. *Пераважную большасць калектыву складае моладзь.*

ПЕРАВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Узважыць яшчэ раз. *П. груз перад здачай.* **2.** *каго-што.* Узважыць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. усе мяшкі з мукой.* **3.** *каго-што.* Перасягнуць у вазе, перацягнуць. *Адна шаля вагаў пераважыла другую.* **4.** *перан.* Аказацца больш значным, важкім, перасіліць. *Дапытлівасць пераважыла страх.* ‖ *незак.* **перава́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -во́зіць; -во́жаны; *зак., каго-што.* Возячы, паступова перавезці, перапраравіць. *П. усе снапы.*

ПЕРАВА́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* пераваліць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Найбольш нізкае месца ў горным хрыбце, даступнае для пераходу, дарога цераз такое месца. *Турысты прайшлі небяспечны п.* ‖ *прым.* **перава́льны,** -ая, -ае.

ПЕРАВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак.* **1.** Валячыся, перабіраючыся цераз што-н., упасці на процілеглы бок чаго-н. *П. цераз борт.* **2.** Перавярнуцца з аднаго боку на другі (разм.). *П. на другі бок.* ‖ *незак.* **перава́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАВАЛІ́ЦЬ, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак.* **1.** *што.* Перамясціць, пералажыць, звальваючы (пры перагрузцы; спец. і разм.). **2.** *што і цераз што.* Перайсці цераз горны хрыбет. **3.** *ас. і безас.* Перайсці які-н. колькасны або часавы рубеж. *Прабег машыны пераваліў за сотню тысяч кіламетраў. Яму перавалііла за пяцьдзесят гадоў* (безас.). ‖ *незак.* **перава́льваць,** -ая, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перава́льванне,** -я, *н.* (да 1 знач.), **перава́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.) *і* **перава́л,** -у, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **перава́лачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *П. пункт* (таксама перан.: наогул пра месца перамяшчэння, перабазіравання чаго-н.).

ПЕРАВАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Паваліць усіх, многіх або ўсё, многае.

ПЕРАВАНДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* Вандруючы, перабрацца, перамясціцца куды-н. *П. на новую пашу.* ‖ *незак.* **пераванрдро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рэзкі паварот, карэнныя змены у развіцці чаго-н. *П. у навуцы.* **2.** Карэнная змена ў дзяржаўным жыцці. *Дзяржаўны п.* **3.** Паварот з аднаго боку на другі. *П. цераз крыло* (фігура вышэйшага пілатажу). *Скачок з пераваротам* (у гімнастыцы). ‖ *прым.* **перавaро́тны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ПЕРАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* Ад доўгага варэння стаць не такім, як трэба. *Мяса пераварылася.* ‖ *незак.* **перава́рвацца,** -аецца.

ПЕРАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць; -ва́раны; *зак., што.* **1.** Зварыць нанава. *П. варэнне.* **2.** Надта доўга варачы, зрабіць не такім, як трэба. *П. мяса.* **3.** *перан.* Асэнсаваць і засвоіць прачытанае. *П. прачытаную кнігу.* ‖ *незак.* **перава́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (разм.).

ПЕРАВЕ́ЗЦІ, -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; -вёз, -ве́зла; -вязі́; -ве́зены; *зак., што.* **1.** Перамясціць, везучы цераз якую-н. прастору. *П. цераз раку.* **2.** Везучы, даставіць з аднаго месца ў другое. *П. дзяцей на дачу.* ‖ *незак.* **перавбо́зіць,** -во́жу, -во́зіш, -во́зіць. ‖ *наз.* **перавбо́з,** -у, *м. і* **перавбо́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* ‖ *прым.* **перавбо́зачны,** -ая, -ае *і* **перавбо́зны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Перавозачныя сродкі. Перавозны пункт.*

ПЕРАВЕЛІЧЭ́ННЕ *гл.* перавялічыць.

ПЕРАВЕ́СІЦЦА, -ве́шуся, -ве́сішся, -ве́сіцца; *зак.* Звесіцца (у 1 знач.) цераз што-н. *П. цераз плот.* ‖ *незак.* **перав́ешвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАВЕ́СІЦЬ, -ве́шу, -ве́сіш, -ве́сіць; -ве́шаны; *зак.* **1.** *што.* Павесіць на другое месца. *П. партрэт.* **2.** *каго-што.* Перакінуўшы цераз што-н., павесіць канцамі ўніз. *П. мяшок цераз плячо.* ‖ *незак.* **переве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВЕ́СЦІ[1], -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вядуць; -вёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Ведучы перамясціць цераз якую-н. прастору. *П. дзяцей цераз вуліцу.* **2.** *каго-што.* Перамясціць з аднаго месца на другое, размясціць у іншым месцы. *П. хворага ў другую палату. П. чыгуначныя саставы на запасныя пуці.* **3.** *каго (што).* Назначыць на другое месца, пасаду і пад. *П. студэнта ў другі інстытут. П. на другую аплату.* **4.** *што.* Перадаць, пераслаць. *П. грошы па пошце.* **5.** *што.* Падаць у іншых велічынях, у другіх знаках. *П. аршыны ў метры. П. долары ў рублі.* **6.** *што.* Перанесці, перарысаваць на што-н. якое-н. адлюстраванне. *П. выкрайку.* ◊ **Перавесці дух, дыханне** — 1) глыбока ўздыхнуць, аддыхацца; 2) зрабіць кароткі перапынак, перадышку ў чым-н. ‖ *незак.* **перавбо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **перавбо́д,** -у, *М* -во́дзе, *м.;* *прым.* **перавбо́дны,** -ая, -ае (паводле 3, 4 і 6 знач.). *Пераводныя экзамены. П. бланк. Пераводныя карцінкі.*

ПЕРАВЕ́СЦІ[2], -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Знішчыць, вывесці. *П. мышэй.* **2.** *што.* Зрасходаваць без асаблівай карысці або марна (разм.). *П. грошы.* ‖ *незак.* **перавбо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **перавбо́д,** -у, -*М* -во́дзе, *м. П. грошай.*

ПЕРАВЕ́СЦІСЯ[1], -вяду́ся, -вядзе́шся, -вядзе́цца; -вядзёмся, -ведзяце́ся, -вяду́цца; -вёўся, -вяла́ся, -ло́ся; -вядзі́ся; *зак.* Перайсці на новую пасаду, на новае месца працы, вучобы і пад. *П. на завочнае аддзяленне.* ‖ *незак.* **перавбо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

ПЕРАВЕ́СЦІСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -вядзе́цца; -вёўся, -вяла́ся, -ло́ся; *зак.* Зрасходавацца, знікнуць. *Яшчэ грошы не перавяліся.* ‖ *незак.* **перавбо́дзіцца,** -дзіцца.

ПЕРАВЕ́ТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Прасушыць на ветры. *П. збожжа.* ‖ *незак.* **перав́етрываць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВЕ́ШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Павесіць усё, многае або ўсіх, многіх.

ПЕРАВЕ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* перавесіцца, -ць.

ПЕРАВІ́ЦЬ, -раўю́, -раўе́ш, -раўе́; -раўём, -раўяце́, -раўю́ць; -ві́ў, -віла́, -ло́; -раві́; -ві́ты; *зак., што.* **1.** Абвіць чым-н., абвязаць. *Карані перавілі лясную дарогу.* **2.** Звіць нанава. *П. вяроўку.* **3.** Пераматаць на што-н. іншае. *П. ніткі з матка на клубок.* ‖ *незак.* **перавіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАВО́Д[1], -а *і* -у, *М* -во́дзе, *м.* **1.** -у, *гл.* перавесці[1]. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Грашовае адпраўленне праз банк, па пошце, тэлеграфе. *Адправіць грошы пераводам.* ‖ *прым.* **перавбо́дны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. бланк.*

ПЕРАВО́Д[2] *гл.* перавесці[2].

ПЕРАВО́ДЗІЦЦА[1—2], **-ДЗІЦЬ**[1—2] *гл.* перавесціся[1—2], перавесці[1—2].

ПЕРАВО́ДНЫ *гл.* перавесці[1] *і* перавод[1].

ПЕРАВО́З, -у, *м.* **1.** *гл.* перавезці. **2.** *мн.* -ы, -аў. Месца пераправы цераз раку на пароме, лодцы і пад.

ПЕРАВОЗАЧНЫ, ПЕРАВО́ЗІЦЬ, ПЕРАВО́ЗКА, ПЕРАВО́ЗНЫ *гл.* перавезці.

ПЕРАВО́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца перавозам цераз раку на лодцы, пароме і пад. ‖ *ж.* **перавбо́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **перавбо́зчыцкі,** -ая, -ае.

ПЕР—ПЕР

ПЕРАВО́РВАННЕ, ПЕРАВО́РВАЦЬ *гл.* перааараць.

ПЕРАВУЧЫ́ЦЬ, -вучу́, -ву́чыш, -ву́чыць; -ву́чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Навучыць, падрыхтаваць усіх, многіх. *Ён перавучыў сотні дзяцей.* **2.** *каго (што).* Навучыць нанава. *Навучыць лягчэй, чым п.* **3.** *што.* Вывучыць, завучыць нанава. *П. урок.* **4.** *каго-што.* Праявіць празмернасць у завучванні ці навучанні каго-н. ‖ *незак.* **перау́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **перавучы́цца,** -вучу́ся, -ву́чышся, -ву́чыцца (да 2 і 4 знач.); *незак.* **перау́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАВЫ́БАРЫ, -аў. Выбары членаў якой-н. арганізацыі, якія праводзяцца праз пэўныя прамежкі часу. *П. прафкома.* ‖ *прым.* **перавы́барны,** -ая, -ае.

ПЕРАВЫ́БРАЦЬ, -беру, -бераш, -бера; -беры; -браны; *зак., каго-што.* **1.** Выбраць нанава. *П. народнага суддзю.* **2.** Вызваліць ад выбарнай пасады, выбраўшы іншага (разм.). ‖ *незак.* **перавыбіра́ць,** -аю, -а́еш, -а́е.

ПАРЕВЫДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* перавыдаць. **2.** Перавыданая кніга.

ПЕРАВЫДА́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Тое, што і выдаткавана звыш нормы, плана, перарасход. *Допушчаны вялікі п.*

ПЕРАВЫДАТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Выдаткаваць звыш нормы, плана, перарасходаваць. *П. сродкі.* ‖ *незак.* **перавыдатко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перавыдаткава́нне,** -я, *н.*

ПЕРАВЫ́ДАЦЬ, -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; -даў, -дала; -дай; -дадзены; *зак., што.* Выдаць зноў. *П. падручнік.* ‖ *незак.* **перавыдава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць. ‖ *наз.* **перавыда́нне,** -я, *н.*

ПЕРАВЫ́КАНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Выканаць звыш прадугледжанага, звыш плана. *П. зменнае заданне.* ‖ *незак.* **перавыко́нваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перавыкана́нне,** -я, *н.*

ПЕРАВЫ́СІЦЬ, -вы́шу, -вы́сіш, -вы́сіць; -вы́шаны; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Быць большым па колькасці, памеру, вазе і пад. *Вага спартсмена перавысіла 100 кг.* **2.** *што.* Перавыканаць норму, план і пад. *П. норму выпрацоўкі.* **3.** *што.* Выйсці за межы дазволенага. *П. свае паўнамоцтвы. П. хуткасць руху.* **4.** *каго (што).* Аказацца лепш за каго-, што-н. у якіх-н. адносінах. *П. усіх сваёй спрытнасцю.* ‖ *незак.* **перавыша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перавышэ́нне,** -я, *н. План выкананы з перавышэннем. П. ўлады.*

ПЕРАВЫТВО́РЧАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Вытворчасць, якая перавышае магчымасці збыту. *П. тавараў.*

ПЕРАВЫ́ХАВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Выхаваннем прывіць каму-н. новыя звычкі, погляды, нормы паводзін і пад. *П. недысцыплінаванага вучня.* ‖ *незак.* **перавыхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **перавы́хавацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **перавыхо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перавыхава́нне,** -я, *н.*

ПЕРАВЯЗА́ЦЬ, -яжу́, -я́жаш, -я́жа; -яжы́; -я́заны; *зак.* **1.** *каго-што.* Наладжыць павязку на каго-, што-н. *П. раненага. П. рану.* **2.** *каго-што.* Абвязаць з усіх бакоў, крыж-накрыж. *П. пасылку шпагатам.* **3.** *што.* Развязаўшы, завязаць іначай. *П. хустку.* **4.** *каго-што.* Звязаць, павязаць усё, многае або усіх, многіх. *П. усе рэчы.* **5.** *каго.* Навязаць на новым месцы. *П. цяля.* ‖ *незак.* **перавя́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перавя́зка,** -і, *ДМ* -зцы (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **перавя́званне,** -я, *н.*

ПЕРАВЯ́ЗАЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* У медыцынскай установе: спецыяльнае памяшканне для перавязак.

ПЕРАВЯ́ЗАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для перавязкі, для аказання лячэбнай дапамогі. *П. пункт. Перавязачныя сродкі.*

ПЕ́РАВЯЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Павязка цераз плячо для падтрымання пашкоджанай рукі. *Падвесіць хворую руку на п.*

ПЕРАВЯЛІ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Надаць чаму-н. празмернае значэнне. *П. заслугі, цяжкасці.* ‖ *незак.* **перавялі́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перавелічэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАВЯРНУ́ЦЦА, -вярну́ся, -ве́рнешся, -ве́рнецца; -вярні́ся; *зак.* **1.** Павярнуцца з аднаго боку на другі, павярнуцца процілеглым бокам. *Лодка перавярнулася* (перакулілася). **2.** Прайсці, перабыць. *Колькі тут народу перавярнулася!* **3.** *у каго-што, перан.* Ператварыцца ў каго-, што-н., прыняць іншы выгляд. *Былі рублі, ды перавярнуліся ў вераб'і* (прымаўка). *Хлопчык перавярнуўся ў казляня* (у казцы). **4.** *перан.* Рэзка змяніцца, перамяніцца. *У яго жыцці ўсё перавярнулася.* ‖ *незак.* **пераваро́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАВЯРНУ́ЦЬ, -вярну́, -ве́рнеш, -ве́рне; -вярні́; -ве́рнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Павярнуць процілеглым бокам, павярнуць з аднаго боку на другі. *П. хворага на другі бок. П. уверх дном што-н.* (таксама перан.: учыніць беспарадак дзе-н.). **2.** *што.* Бязладна раскідаць, перабіраючы што-н. у пошуках, ператрэсці. *П. усе паперы.* **3.** *каго-што ў каго-што.* Пераканаўшы схіліць да якіх-н. змен; ператварыць у каго-, што-н. пры дапамозе чараў (у казках, легендах). *П. у сваю веру. П. у ваўка.* **4.** *што.* Змяніць, сказіць сэнс, змест чаго-н. (разм.). *П. на свой лад.* ‖ *незак.* **пераваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАВЯ́СЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Саламяны жгут для звязвання снапоў, кулёў. **2.** Звязка, вясло. *П. ключоў.*

ПЕРАГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; *зак.* **1.** *з кім.* Абмяняцца думкамі, коратка пагаварыць. *П. адзін на адзін.* **2.** *каго (што).* Гучна, многа гаворачы, прымусіць замаўчаць іншых (разм.). *Яго не перагаворыш.* ‖ *незак.* **перагаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

ПЕРАГАВО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *мн.* Дзелавы абмен думкамі пры высвятленні якіх-н. пытанняў, умоў і пад. *Дыпламатычныя перагаворы.* **2.** Размова, кароткая спрэчка (разм.). *Заказаць міжгародні п. Адбыўся п. з суседкай, цяпер не размаўляем.* ‖ *прым.* **перагаво́рны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. пункт.*

ПЕРАГАНЯ́ЦЬ *гл.* перагнаць.

ПЕРАГА́Р, -у, *м.* Непрыемны пах з рота ад вялікай колькасці выпітых спіртных напіткаў. *Ад суседа патыхала перагарам.* ‖ *прым.* **перага́рны,** -ая, -ае.

ПЕРАГАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак., што.* Перанесці, перажыць (нястачу, гора). *Зіму як-небудзь перагаруем.*

ПЕРАГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., што.* Раздзяліць перагародкай. *П. пакой.* ‖ *незак.* **перагаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГАРА́ЦЬ, ПЕРАГА́РВАЦЬ *гл.* перагарэць.

ПЕРАГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак., што.* Перавярнуць старонку ці ліст чаго-н. *П. некалькі старонак.* ‖ *незак.* **пераго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГАРО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Тонкая сценка, што дзеліць на часткі якое-н. памяшканне, сховішча. *Дашчаная п. ў хаце. Засек з перагародкамі.* **2.** *перан.* Тое, што аддзяляе адно ад другога, з'яўляецца перашкодай паміж чым-н. (кніжн.). *Саслоўныя перагародкі.* **3.** Унутраная сценка, што перагароджвае якую-н. поласць. *Насавая п.* ‖ *прым.* **перагаро́дачны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПЕРАГАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* Залішне загартаваць, сапсаваць празмернай загартоўкай. *П. сталь.* ‖ *незак.* **перагарто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перагарто́ўванне,** -я, *н.,* **перагарто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **перага́рт,** -у, *М* -рце, *м.* ‖ *прым.* **перагартава́льны,** -ая, -ае (спец.).

ПЕРАГАРТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Гартаючы, перабраць лісты, старонкі чаго-н. *П. часопіс.* ‖ *незак.* **перагóртваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які перагарэў. *Перагарэлая бэлька. П. гной.*

ПЕРАГАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *зак.* **1.** Пераламацца ад гарэння ці моцнага нагрэву, трэння. *Вось перагарэла.* **2.** Сапсавацца ад доўгага гарэння, моцнага награвання. *Лямпачка перагарэла.* **3.** Сатлець, сапрэць. *Гной перагарэў.* **4.** *перан.* Знікнуць, прайсці, прытупіцца (пра пачуцці, перажыванні і пад.). *Гнеў перагарэў.* ‖ *незак.* **перагара́ць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е *і* **перага́рваць,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае.

ПЕРАГІ́Б, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лінія згібання чаго-н. *На перагібе ліста.* **2.** *перан.* Парушэнне правільнай лініі ў якой-н. дзейнасці, шкодная крайнасць. *Барацьба з перагібамі.*

ПЕРАГІБА́ЦЦА, -ЦЬ, ПЕРАГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* перагнуцца, -ць.

ПЕРАГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Выгладзіць нанава або пагладзіць многа чаго-н. *П. усю бялізну.* ‖ *незак.* **перагла́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Агледзець нанава, многае. *П. усе запісы.* **2.** *што.* Разгледзець нанава. *П. нормы выпрацоўкі.* ‖ *незак.* **перагляда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перагля́д,** -у, *М* -дзе, *м. і* **перагляда́нне,** -я, *н.*

ПЕРАГЛЯНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -леняце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак., з кім.* Абмяняцца кароткімі шматзначнымі позіркамі. *Хлопцы пераглянуліся між сабой.* ‖ *незак.* **перагляда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **перагля́двацца,** -ваюся, -ваешся, -ваецца.

ПЕРАГНАІ́ЦЬ, -наю́, -но́іш, -но́іць; -но́ены; *зак., што.* **1.** Згнаіць усё, многае. *П. сена.* **2.** Угнаіць звыш нормы, празмерна. *П. зямельны ўчастак.* ‖ *незак.* **перагно́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГНА́ЦЬ, -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Гонячы, перамясціць; пераправіць. *П. кароў на другое поле. П. лодкі на другі бераг.* **2.** *каго-што.* Тое, што і абагнаць (у 1 знач.). *Легкавая машына перагнала грузавую. П. у поспехах* (перан.). **3.** *што.* Апрацаваць, раздзяляючы на састаўныя часткі награваннем, кіпячэннем. *П. нафту.* ‖ *незак.* **пераганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **пераго́н,** -у, *м.* (да 1 знач.) *і* **пераго́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **пераго́нны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **перагонáчны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *Перагонны апарат.*

ПЕРАГНІ́СЦІ і ПЕРАГНІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніе́; -ні́ў, -ні́ла, -ло́; *зак.* Згнісці (згніць) зусім. *Гной перагніў.* ‖ *незак.* **перагніва́ць,** -ае.

ПЕРАГНО́Й, -ю, *м.* Састаўная частка глебы, якая ўтварылася з рэштак згніўшых жывёльных і раслінных арганізмаў. ‖ *прым.* **перагно́йны,** -ая, -ае.

ПЕРАГНО́ЙВАЦЬ *гл.* перагнаіць.

ПЕРАГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Сагнуцца пад вуглом, дугой; сагнуць сваё тулава, нахіліўшыся на што-н., звесіцца. *П. цераз па-*

даконнік. ‖ *незак.* **перагібацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **перагінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАГНУЦЬ, -ну, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Сагнуць у дзве столкі, пад вуглом. *П. ліст паперы папалам.* **2.** *перан., што* і *без дап.* Дапусціць перагіб (у 2 знач.) у чым-н. (разм.). *Тут вы трошкі перагнулі.* ◊ **Перагнуць палку** (разм. неадабр.) — упасці ў крайнасць, перастарацца ў чым-н. ‖ *незак.* **перагібаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **перагінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перагібанне,** -я, *н.* (паводле дзеясл. перагібаць).

ПЕРАГОН[1], -у, *м.* **1.** *гл.* перагнаць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Участак чыгункі паміж дзвюма станцыямі. ‖ *прым.* **перагонны,** -ая, -ае.

ПЕРАГОН[2], -у, *м.* Малако, абястлушчанае на сепаратары.

ПЕРАГОНКА *гл.* перагнаць.

ПЕРАГОННЫ *гл.* перагнаць *і* перагон[1].

ПЕРАГОРТВАЦЬ *гл.* перагарнуць *і* перагартаць.

ПЕРАГРУЖАНАСЦЬ, -і, *ж.* Празмерная загружанасць, нагрузка ў каго-, чаго-н. *П. судна. П. работай.*

ПЕРАГРУЗІЦЬ, -ужу, -узіш, -узіць; -ужаны; *зак., каго-што.* **1.** Грузячы, перамясціць. *П. збожжа з машыны ў вагоны.* **2.** Нагрузіць празмерна. *П. воз. П. вучняў дамашнімі заданнямі* (перан). ‖ *незак.* **перагружаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перагрузка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* ‖ *прым.* **перагрузачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Перагрузачныя работы.*

ПЕРАГРУЗКІ, -зак, *адз.* перагрузка, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* **1.** *гл.* перагрузіць. **2.** Перавышэнне нармальнай для каго-, чаго-н. сілы цяжару, тэмпературы і пад. (спец.). *Пераносіць атмасферныя п.*

ПЕРАГРУПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак., каго-што.* Згрупаваць нанава, іначай. *П. палкі перад наступленнем.* ‖ *незак.* **перагрупоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перагрупоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАГРЫЗЦІ, -зу, -зéш, -зé; -зём, -зяцé, -зуць; -ыз, -зла; -зі; -зены; *зак., каго-што.* **1.** Грызучы, падзяліць на дзве часткі. *П. вяроўку.* **2.** Пагрызці ўсё, многае. ‖ *незак.* **перагрызаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАГРЫЗЦІСЯ, -зуся, -зéшся, -зéцца; -зёмся, -зяцéся, -зуцца; -зіся; *зак.* **1.** Пра жывёл: пакусаць адзін другога. **2.** *перан.* Пасварыцца (разм. неадабр.). *Учора перагрызліся, дык і сёння не размаўляюць.*

ПЕРАГРЭЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца; *зак.* **1.** Нагрэцца надта моцна. *Матор перагрэўся.* **2.** Знаходзячыся доўга пад сонечнымі праменямі, у лазні і пад., нанесці гэтым сабе шкоду. *П. на сонцы.* ‖ *незак.* **перагравацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **пераграванне,** -я, *н. і* **перагрэў,** -рэву, *м.*

ПЕРАГРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -эты; *зак., што.* Нагрэць вельмі моцна. *П. паяльнік.* ‖ *незак.* **пераграваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераграванне,** -я, *н. і* **перагрэў,** -рэву, *м. П. металу. П. матора.*

ПЕРАГУКВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., з кім.* Абменьвацца час ад часу воклічамі, словамі, гукамі, даючы знаць пра сябе. *П. ў лесе.* ‖ *аднакр.* **перагукнуцца,** -нуся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -нуцца; -ніся.

ПЕРАГУЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* **1.** Прагуляць звыш меры, больш, чым патрэбна. **2.** *што.* Згуляць паўторна. *П. партыю ў шахматы.* ‖ *незак.* **перагульваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перагульванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПЕРАД[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Пярэдняя частка чаго-н. *П. сукенкі.* **2.** Тое, што і передок (у 1 знач.). **3.** звычайна *мн.* Частка абутку, што ахоплівае верх ступні.

ПЕРАД[2], *прыназ. з Т.* **1.** На невялікай адлегласці ад пярэдняга боку чаго-н., насупраць каго-, чаго-н. *П. хатай.* **2.** За некаторы час да чаго-н. *П. заходам сонца.* **3.** Служыць для ўказання асобы, з'явы, у адносінах да якіх робіцца што-н. *Не адступаць п. цяжкасцямі.* **4.** У параўнанні з кім-, чым-н. *Чаго варты гэты конь п. тым ламавіком.*

ПЕРАД..., *прыстаўка.* **1.** Ужыв. пры ўтварэнні назоўнікаў і азначае: спераду чаго-н., напр. *перадгор'е, перадсэрдзе, перадгісторыя, перадумова.* **2.** Ужыв. пры ўтварэнні прыметнікаў і азначае: раней (у часе або прасторы) чаго-н., напр. *пераднавальнічны, перадпасяўны, перадінфарктны, перадпацыскны.*

ПЕРАДА, *прыназ. з Т.* Тое, што і перад[2]; ужыв. у спалучэнні «перада мной (мною)». *Ён чаргу займаў перада мной.*

ПЕРАДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* перадацца, -ць.

ПЕРАДАВАЯ, -ой, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* **1.** Перадавы артыкул у газеце, перадавіца. **2.** Участак баёў, передавая пазіцыя. *Знаходзіцца на перадавой.*

ПЕРАДАВЕРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каму каго-што* і *з інф.* Даверыць другому тое, што даверана самому. ‖ *незак.* **перадаваряць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Той, хто дасягнуў найлепшых вынікаў у рабоце, паказвае ўзоры свядомых, добрасумленных адносін да працы. *П. вытворчасці.*

ПЕРАДАВЫ, -ая, -ое. **1.** Які ідзе, знаходзіцца наперадзе астатніх. *П. атрад. Перадавая лінія.* **2.** *перан.* Які стаіць вышэй за іншых па ўзроўню развіцця, прагрэсіўны. *Перадавая тэхніка.*

ПЕРАДАПОШНІ, -яя, -яе. Які папярэднічае апошняму. *Студэнт перадапошняга курса.*

ПЕРАДАРУЧЫЦЬ, -учу, -учыш, -учыць; -учаны; *зак., што каму.* Даручыць другому выкананне таго, што даручана самому. *П. работу намесніку.* ‖ *незак.* **перадаручаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДАТАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прызначаны, служыць для перадачы каго-, чаго-н. *П. механізм. П. пункт.* **2.** Які пацвярджае перадачу чаго-н. каму-н. *П. акт.*

ПЕРАДАТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для перадачы паведамленняў, сігналаў, адлюстраванняў і г.д. у радыёвяшчанні, тэлебачанні, тэлеграфнай сувязі і г.д. *Лямпавы п. Светлавы п.*

ПЕРАДАЦЦА, 1 і 2 ас. не ужыв., -дасца, -дадуцца; -даўся, -далася, -лося; *зак., каму.* Перайсці ад аднаго да другога. *Твой вясёлы настрой перадаўся і нам. Хвароба перадалася дзіцяці.* ‖ *незак.* **перадавацца,** -даецца.

ПЕРАДАЦЬ, -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасцé, -дадуць; -даў, -дала, -ло; -дай; -дадзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Аддаць, уручыць, паведаміць каму-н. *П. пакет. П. пачутае. П. свае веды моладзі* (перан.). **2.** *што.* Распаўсюдзіць, давесці да каго-н. якім-н. чынам. *П. канцэрт па радыё.* **3.** *што.* Узнавіць, выкласці, адлюстраваць. *Правільна п. думку аўтара.* **4.** *што.* Аддаць у распараджэнне, на разгляд. *П. справу ў суд.* **5.** *што.* Аддаць у карыстанне. *П. сваю калекцыю музею.* **6.** *што.* Даць чаго-н. больш, чым трэба. *П. дзесяць рублёў пры разліку.* **7.** Перайсці меру ў чым-н., перастарацца (разм.). *Ён не вельмі перадасць у рабоце.* ‖ *незак.* **перадаваць,** -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяцé, -даюць. ‖ *наз.* **перадача,** -ы, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 5 і 6 знач.).

ПЕРАДАЧА, -ы, *мн.* -ы, -дач, *ж.* **1.** *гл.* перадаць. **2.** Тое, што перадаецца па радыё, тэлебачанні. *Музычная п. Слухаць перадачу па радыё.* **3.** Прадукты харчавання, рэчы, якія перадаюцца каму-н. (напр. хвораму ў бальніцу). *Прынесці перадачу хвораму.* **4.** Механізм, які перадае рух ад адной часткі прыстасавання да другой. *Зубчастая п.*

ПЕРАДГОР'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Узвышаная мясцовасць перад гарамі. *Перадгор'і Каўказа.*

ПЕРАДЗВІЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Перадвы, дэмакратычна настроены мастак-рэаліст другой паловы 19 ст. у Расіі, удзельнік так зв. «перадзвіжных выставак». ‖ *прым.* **перадзвіжніцкі,** -ая, -ае.

ПЕРАДЗЕРЦІ, -дзяру, -дзярэш, -дзярэ; -дзяром, -дзерацé, -дзяруць; -дзёр, -дзерла; -дзяры; -дзёрты; *зак., каго-што.* Тое, што і передраць. ‖ *незак.* **перадзіраць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДЗІРАЦЬ *гл.* передраць *і* перадзерці.

ПЕРАДЗЯЛІЦЬ, -дзялю, -дзéліш, -дзéліць; -дзéлены; *зак., што.* Падзяліць нанава, іначай. *П. зямельны ўчастак.* ‖ *незак.* **перадзельваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перадзел,** -у, *м.*

ПЕРАДОЙКА, -і, *ДМ* -дойцы, *мн.* -і, -доек, *ж.* Тое, што і ялавіца, ялаўка.

ПЕРАДОК, -дка, *мн.* -дкі, -дкоў, *м.* **1.** Пярэдняя частка калёс, саней і пад. **2.** Двухколка для снарадаў і перавозкі гармат. *Адчапіць гармату ад перадка.* ‖ *прым.* **перадковы,** -ая, -ае.

ПЕРАДОХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ужыв., -не; -дох, -хла; *зак.* Здохнуць (пра ўсіх, многіх жывёл). *Усе мухі перадохлі.*

ПЕРАДПЛЕЧЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Частка рукі ад локця да кісці. ‖ *прым.* **перадплечавы,** -ая, -ое.

ПЕРАДПЛЮСНА, -ы, *мн.* -люсны, -аў, *ж.* Частка ступні паміж плюсной і галёнкай. ‖ *прым.* **перадплюснявы,** -ая, -ое.

ПЕРАДПОЛЛЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Умацаваная паласа перад галаўной пазіцыяй абароны. *Баі ў перадполлі.*

ПЕРАДРАЖНІЦЬ, -дражню, -дражніш, -дражніць; -дражнены; *зак., каго-што.* Падрабляючыся пад каго-н., падаць у смешным выглядзе. *П. крыўляку.* ‖ *незак.* **перадражніваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДРАНІШНІ, -яя, -яе. Які бывае перад раніцай, папярэднічае раніцы. *П. час.*

ПЕРАДРАЦЬ, -дзяру, -дзярэш, -дзярэ; -дзяром, -дзерацé, -дзяруць; -драў, -рала; -дзяры; -драны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Разадраць папалам, на часткі. *П. паперу.* **2.** *што.* Падраць, разадраць усё, многае, доўга носячы. *П. адзенне.* **3.** *каго.* Задраць, забіць (пра ўсіх, многіх жывёл, птушак). **4.** *што.* Пацерці на тарцы ўсё, многае. *П. усю бульбу.* ‖ *незак.* **перадзіраць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДРУКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., што.* **1.** Надрукаваць нанава. *П. апавяданне ў газеце.* **2.** Перапісаць на пішучай машынцы. *П. рукапіс.* ‖ *незак.* **перадрукоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перадрукоўванне,** -я, *н. і* **перадрук,** -у, *м.*

ПЕРАДСВІТАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які бывае перад світаннем. *П. туман.*

ПЕРАДСВЯТОЧНЫ, -ая, -ае. Які бывае перад святам, папярэднічае яму. *П. настрой. Перадсвяточныя дні.*

ПЕРАДСМЯРОТНЫ, -ая, -ае. Які бывае, наступае перад смерцю. *Перадсмяротная агонія.*

ПЕРАДСЭРДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Адна з дзвюх камер сэрца. *Правае п. Левае п.* ‖ *прым.* **перадсэрдзевы,** -ая, -ае.

ПЕРАДУЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Узяць верх, перамагчы. *П.*

хваробу. **2.** Падужаць усіх, многіх або ўсё, многае. ‖ *незак.* **перадужваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Падумаўшы, змяніць намер. *Хацеў зайсці да знаёмага, але перадумаў.* **2.** *што, пра што, аб чым* і *без дап.* Падумаць пра многае або многа разоў. *Многа прыйшлося п. за апошні час.* ‖ *незак.* **перадумваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАДУМО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -мо́ў, *ж.* **1.** Папярэдняя ўмова чаго-н. *П. поспеху.* **2.** Зыходны пункт якога-н. разважання. *Зыходзіць з правільных перадумоў.*

ПЕРАДЫХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Зрабіць кароткі перапынак для адпачынку (у час хадзьбы, працы і пад.). *Касцы селі п.*

ПЕРАДЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Невялікі перапынак, каб аддыхацца, перавесці дыханне. *Бегчы кіламетр без перадышкі.* **2.** *перан.* Часовае спыненне якой-н. дзейнасці. *П. ў спрэчках.*

ПЕРАЕ́ЗД, -у *і* -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* пераехаць. **2.** -а. Месца, дзе пераязджаюць цераз што-н. *Чыгуначны п.* ‖ *прым.* **пераезны,** -ая, -ае. *Пераезная будка.*

ПЕРАЕ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Чый-н. прадаўжальнік; той, хто заняў чыё-н. месца. *Падрыхтаваць сабе пераемніка. Пераемнікі Францыска Скарыны.* ‖ *ж.* **пераемніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пераемніцкі,** -ая, -ае.

ПЕРАЕ́МНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ідзе паслядоўна, развіваецца ад аднаго да другога; заснаваны на непасрэдным пераходзе ад аднаго да другога. *П. рад з'яў. Пераемная сувязь развіцця чаго-н.* ‖ *наз.* **пераемнасць,** -і, *ж.*

ПЕРАЕ́СЦІ, -е́м, -ясі́, -е́сць; -ядзі́м, -ясце́, -яду́ць; -е́ў, -е́ла; -е́ш *і* -е́ж; -е́дзены; *зак.* **1.** *чаго* і *без дап.* З'есці лішняе. **2.** *што* і *чаго.* З'есці ўсё, многае. *Думалі хлеба не пераядзім за зіму.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пра што-н. едкае: раз'ядаючы, разбурыць, раздзяліць на часткі. *Іржа пераела жалеза.* ‖ *незак.* **пераяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **пераяда́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ПЕРАЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* **1.** *што* і *цераз што.* Праехаць цераз што-н., на другі бок чаго-н. *П. гасцінец.* **2.** *каго-што.* Праехаўшы па кім-, чым-н., раздушыць, пакалечыць. *Машына пераехала чалавека.* **3.** Перасяліцца, перабрацца. *П. у новы дом.* ‖ *незак.* **пераязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перае́зд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **перае́зны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПЕРАЖАВА́ЦЬ, -жую́, -жуе́ш, -жуе́; -жуём, -жуяце́, -жую́ць; -жу́й; -жава́ны; *зак.,* *што.* Тое, што і разжаваць (у 1 знач.). *П. ежу.* ‖ *незак.* **перажо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАЖАНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -жэ́ніцца; -жэ́німся, -жэ́ніцеся, -жэ́няцца; *зак.* Ажаніцца — пра ўсіх, многіх. *Аднакурснікі амаль усе пераженіліся.*

ПЕРАЖАНІ́ЦЬ, -жаню́, -жэ́ніш, -жэ́ніць; -жэ́нены; *зак., каго (што).* Пажаніць усіх, многіх. *П. усіх сыноў.*

ПЕРАЖЫВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Душэўны стан, выкліканы якімі-н. моцнымі адчуваннямі, уражаннямі. *Цяжкія перажыванні.*

ПЕРАЖЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* перажыць. **2.** *за каго-што* і *без дап.* Хвалявацца, нервавацца з прычыны чаго-н., быць у стане душэўнага неспакою ў сувязі з чым-н. *Пасварылася з суседкай, а цяпер перажываю.*

ПЕРАЖЫ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Тое, што захавалася ад мінулага і не адпавядае сучасным нормам, астатак устарэлага. *Перажыткі даўніны.* ‖ *прым.* **перажытачны,** -ая, -ае.

ПЕРАЖЫ́ЦЬ, -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ы́ты; *зак.* **1.** *што.* Зазнаць у жыцці. *П. вялікую радасць. Перажылі лета гарачае, перажывём і ліха хадзячае* (з нар.). **2.** *каго-што.* Пражыць даўжэй за каго-, што-н. *П. сваіх равеснікаў.* **3.** *што.* Выцерпець, перанесці што-н. *Ён не мог п. абразы.* ‖ *незак.* **перажыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАЗАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ра́дзіш, -ра́дзіць; -ра́джаны; *зак., што.* Зарадзіць зноў. *П. ружжо. П. фотаапарат.* ‖ *незак.* **перазараджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перазара́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* ‖ *прым.* **перазара́дны,** -ая, -ае (спец.).

ПЕРАЗВАНІ́ЦЬ, -ваню́, -во́ніш, -во́ніць; *зак.* (разм.). **1.** Пазваніць, набраўшы зноў нумар тэлефона. *Дрэнна чуваць, перазваніце.* **2.** Пазваніць па тэлефоне ўсім, многім або з многіх месцаў. *П. усім знаёмым. З усіх таксафонаў перазваніў — не працуюць.* ‖ *незак.* **перазво́ньваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАЗВО́Н, -у, *м.* Гукі некалькіх званоў, званочкаў. *Сталёвы п. кос* (перан.).

ПЕРАЗВО́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* перазваніць. **2.** Званіць папераменна ці адначасова ва ўсе званы.

ПЕРАЗДАРО́ЎКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., з кім* (разм.). Павітацца з усімі, многімі.

ПЕРАЗДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́й; -да́дзены; *зак., што.* **1.** Здаць, перадаць у карыстанне што-н. нанава, на іншых умовах. *П. зямлю ў арэнду. П. пакой.* **2.** Здаць, раздаць зноў, паўторна (карты). **3.** Здаць экзамен, залік паўторна (разм.). *П. фізіку на чацвёрку.* ‖ *незак.* **пераздава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; -дава́й. ‖ *наз.* **перазда́ча,** -ы, *ж.* *Дапусціць да пераздачы экзаменаў.*

ПЕРАЗДЫ́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* Здымак, атрыманы ў выніку пераздымкі.

ПЕРАЗДЫМА́ЦЬ, ПЕРАЗДЫ́МКА *гл.* перазняць.

ПЕРАЗІМАВА́ЦЬ *гл.* зімаваць.

ПЕРАЗМЕ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Прамежак часу паміж дзвюма зменамі (у 2 знач.).

ПЕРАЗНАЁМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *зак.* (разм.). Пазнаёміцца з усімі, многімі або паміж сабой. *У дарозе турысты перазнаёміліся.*

ПЕРАЗНАЁМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго (што)* (разм.). Пазнаёміць паміж сабой усіх, многіх або каго-н. аднаго з усімі, многімі. *П. гасцей.*

ПЕРАЗНЯ́ЦЬ, -німу́, -ні́меш, -ні́ме; -ня́ў, -няла́, -ло́, -лі́; -ні́мі; -ня́ты; *зак., каго-што.* Зрабіць новую здымку (*гл.* зняць у 9 і 10 знач.), зняць нанава. *П. план участка. П. кадр фільма.* ‖ *незак.* **пераздыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **перазніма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пераздымка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* *П. мясцовасці.*

ПЕРАЙГРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Сыграць паўторна. *П. партыю.* **2.** *перан., што.* Вырашыць па-іншаму, зрабіць інакш, змяніць (разм.). *Яны ўдвух перайгралі тую справу.* **3.** *што.* Сыграць усё, многае. *П. усе п'есы.* **4.** *без дап.* Сыграць ролю ненатуральна, перабіраючы меру (разм.). *У гэтай сцэне артыст яўна перайграў.* ‖ *незак.* **пераігрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераігрыванне,** -я, *н.*

ПЕРАЙМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто запазычвае, пераймае што-н. у каго-, чаго-н. ‖ *ж.* **перайма́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **перайма́льніцкі,** -ая, -ае.

ПЕРАЙМА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* (неадабр.). Несамастойнасць у творчасці, наследаванне, перайманне.

ПЕРАЙМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўяўляе сабой перайманне. *Пераймальная літаратура.* ‖ *наз.* **перайма́льнасць,** -і, *ж.*

ПЕРАЙМА́ННЕ, ПЕРАЙМА́ЦЬ *гл.* пераняць.

ПЕРАЙМЕНАВА́ЦЬ, -мяну́ю, -мяну́еш, -мяну́е; -мяну́й; -менава́ны; *зак., каго-што.* Даць каму-, чаму-н. новую назву або імя. *П. вуліцу.* ‖ *незак.* **перайменоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАЙНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Змяніўшы, зрабіць іншым. *П. характар.* ‖ *незак.* **перайна́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАЙСЦІ́, перайду́, пяро́йдзеш, пяро́йдзе; перайшо́ў, -шла́, -ло́; перайдзі́; пяро́йдзены; *зак.* **1.** *што* і *цераз што.* Ідучы, перамясціцца на працілеглы бок чаго-н. *П. дарогу. П. цераз раку. П. граніцу. П. межы дазволенага* (перан.). **2.** Прайсці з аднаго месца на другое. *П. ў другі пакой.* **3.** Змяніць работу, стан, месца знаходжання. *П. на новую работу. П. на трэці курс.* **4.** *каму* і *да каго.* Дастацца каму-, чаму-н. ад каго-, чаго-н., стаць чыёй-н. уласнасцю. *Гэта хата перайшла нам ад бацькоў.* **5.** *у што, да чаго, на што.* Прыняцца за што-н. іншае, пачаць дзейнічаць па-іншаму. *П. ў наступленне. П. да абмеркавання чарговага пытання. П. на нелегальнае становішча.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у што.* Ператварыцца ў што-н. іншае, стаць другім. *Дождж перайшоў у снег. Сяброўства перайшло ў каханне.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Уступіць, ахвяраваць што-н. каму-н. (разм.). *Няхай лепш мае пяройдзе.* ‖ *незак.* **перахо́дзіць,** -джу́, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **пераход,** -у, *М* -дзе, *м.* *П. колькасці ў якасць.*

ПЕРАКАВА́ЦЬ, -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -кава́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Падкаваць нанава або ўсіх, многіх. *П. каню пярэднія ногі. П. усіх коней.* **2.** *што.* Перарабіць каваннем. *П. мячы на аралы* (высок.). **3.** *перан., каго-што.* Карэнным чынам змяніць, перавыхаваць (разм.). *П. свой характар.* ‖ *незак.* **перако́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **перакава́цца,** -кую́ся, -куе́шся, -куе́цца; -куёмся, -куяце́ся, -кую́цца; -ку́йся (да 3 знач.); *незак.* **перако́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 3 знач.). *Па ходу п'есы галоўны герой перакоўваецца.* ‖ *наз.* **перако́ўванне,** -я, *н. і* **перако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАКА́З, -у, *м.* **1.** *гл.* пераказаць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Пісьмовая або вусная перадача сваімі словамі чаго-н. прачытанага, пачутага. *Зрабіць п. аповесці.*

ПЕРАКАЗА́ЦЬ, -кажу́, -ка́жаш, -ка́жа; -каза́ў, -зала́; -кажы́; -ка́заны; *зак., што.* **1.** Расказаць, выкласці сваімі словамі што-н. *П. змест паэмы.* **2.** і *з дадан. сказам.* Паведаміць пра што-н. вусна; перадаць на словах чыю-н. просьбу, даручэнне і пад. *П. дома ўбачанае ў горадзе. Перакажыце маім, што прыеду ў выхадны.* **3.** Расказаць падрабязна, паслядоўна пра ўсё, многае. *П. усе навіны.* ‖ *незак.* **пераказваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пера́каз,** -у, *м.*

ПЕРАКАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Перамерзнуць, моцна змерзнуць. *Перакалеў, едучы дамоў.*

ПЕРАКАЛЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што* (разм.). Пакалечыць усіх, многіх або ўсё, многае. *Вайна перакалечыла людзей.*

ПЕРАКАЛО́ЦЬ[1], -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак., што.* Расколаць усё, многае. *П. усе дровы.* ‖ *незак.* **перако́лваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКАЛО́ЦЬ[2], -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак.* **1.** *што.* Прыкалоць інакшай або ў другім месцы. *П. значок.* **2.** *каго.* Закалоць усіх, многіх. *П. свіней.* ‖ *незак.* **перако́лваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАКАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і пераканаўчы. ‖ *наз.* **пераканальнасць,** -і, *ж.*

ПЕРАКАНА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Цвёрдая ўпэўненасць у чым-н. *Сцвярджаць што-н. з вялікай пераканананасцю.*

ПЕРАКАНА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пераканаць. **2.** *мн.* -і, -яў. Цвёрды, непахісны погляд на што-н., упэўненасць. *Адстойваць свае пераканванні.*

ПЕРАКАНА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Цвёрда ўпэўнены ў чым-н., які выражае ўпэўненасць. *П. у сваёй праваце. Гаварыць пераканаaным тонам. Пераканана* (прысл.) *сцвярджаць.* **2.** Непахісны ў сваіх поглядах. *П. матэрыяліст.*

ПЕРАКАНА́ЎЧЫ, -ая, -ае. Які прымушае паверыць у правільнасць, праўдзівасць чаго-н.; пранікнуты сілай пераканананасці. *П. факт.* ‖ *наз.* **пераканаўчасць,** -і, *ж.*

ПЕРАКАНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., у чым* і *з дадан. сказам.* Упэўніцца ў чым-н., паверыць у што-н. *П. ў неабгрунтаванасці падазрэнняў. Я пераканаўся, што падругому тут не зробіш.* ‖ *незак.* **перако́нвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАКАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* **1.** і *з дадан. сказам.* Прымусіць паверыць чаму-н., упэўніць у чым-н. *Яго словы пераканалі нас. Ён пераканаў, што трэба рабіць менавіта так.* **2.** *з інф.* або *злуч.* «каб». Угаворамі схіліць да чаго-н., прымусіць зрабіць што-н. *П. каго-н. застацца. Трэба п. яго, каб ехаў сёння.* ‖ *незак.* **перако́нваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **перако́нванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **перакана́нне,** -я, *н.*

ПЕРАКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Ускапаць нанава. *П. бульбянішча.* **2.** Падзяліць што-н. ровам, канавай упоперак. *П. дарогу.* **3.** *перан.* У пошуках чаго-н. дэталёва перагледзіць, перабраць паперы, рэчы і пад. *Перакапаў усе рэчы ў шуфлядзе.* ‖ *незак.* **перако́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перако́пванне,** -я, *н.*

ПЕРАКАРМІ́ЦЬ, -кармлю́, -ко́рміш, -ко́рміць; -ко́рмлены; *зак., каго (што).* Накарміць звыш меры, абкарміць. *П. дзіця.* ‖ *незак.* **перако́рмліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перако́рмліванне,** -я, *н.* і **перако́рм,** -у, *м.*

ПЕРАКАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што* (разм.). Тое, што і ператасаваць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **перакарто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Закрэсліць зусім, цалкам. *П. старонку рукапісу.* **2.** Закасаваць, закрэсліць усё, многае. ‖ *незак.* **перакасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ко́сіцца; *зак.* Стаць касым, несіметрычным; скрывіцца. *Дзверы перакасіліся.* ‖ *незак.* **перако́швацца,** -аецца. ‖ *наз.* **перако́шванне,** -я, *н.* і **перако́с,** -у, *м.*

ПЕРАКАСІ́ЦЬ[1], -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць касым, несіметрычным; скрывіць. *П. раму.* **2.** звычайна *безас., каго-што.* Тое, што і перакрывіць (у 2 знач.). ‖ *незак.* **перако́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перако́с,** -у, *м.* і **перако́шванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **перако́сны,** -ая, -ае (спец.).

ПЕРАКАСІ́ЦЬ[2], -кашу́, -ко́сіш, -ко́сіць; -ко́шаны; *зак., што.* **1.** Скасіць далей за вызначаную мяжу. *П. мяжу.* **2.** Скасіць усё, многае. *П. усе лугі.* ‖ *незак.* **перако́шваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **перако́шванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) і **перако́с,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ПЕРАКА́Т[1], -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Працяжны перарывісты гул. *Перакаты грому.* ‖ *прым.* **перака́тны,** -ая, -ае.

ПЕРАКА́Т[2], -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мелкаводны ўчастак рэчышча ракі. *Рачныя перакаты.* ‖ *прым.* **перака́тны,** -ая, -ае.

ПЕРАКАЦІ́-ПО́ЛЕ, -я, *н.* Назва некаторых травяністых раслін стэпаў і пустынь, якія пасля выспявання адрываюцца ветрам ад кораня і, сплёўшыся ў клубкі, перакочваюцца з аднаго месца ў другое, раскідаючы насенне.

ПЕРАКАЦІ́ЦЦА, -качу́ся, -ко́цішся, -ко́ціцца; *зак.* **1.** Коцячыся, перамясціцца куды-н. *Мяч перакаціўся за рысу поля.* **2.** Упаўшы, перавярнуцца, перакінуцца (разм.). *П. ад аднаго ўдару.* ‖ *незак.* **перако́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *прым.* **перака́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАКАЦІ́ЦЬ, -качу́, -ко́ціш, -ко́ціць; -ко́чаны; *зак., каго-што.* Коцячы, перамясціць куды-н. *П. бервяно.* ‖ *незак.* **перако́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перако́чванне,** -я, *н.*

ПЕРАКАЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; *зак.* Тое, што і перавандраваць. ‖ *незак.* **перакачо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Качаючы, перамясціць усё, многае. *П. бочкі ў падвал.* **2.** *што.* Разгладзіць качалкай усё, многае. *П. усю бялізну.* **3.** *каго-што.* Паваляць, выпацкаць у што-н. усіх, многіх або ўсё, многае. *Усе яблыкі перакачалі ў гразь.*

ПЕРАКАШТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Пакаштаваць усё, многае. *П. стравы.*

ПЕРАКВАЛІФІКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *зак.* Набыць новую спецыяльнасць, прафесію. ‖ *наз.* **перакваліфіка́цыя,** -і, *ж.*

ПЕРАКВАЛІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго (што).* Даць каму-н. новую кваліфікацыю, прафесію. ‖ *наз.* **перакваліфіка́цыя,** -і, *ж.*

ПЕРАКІ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). З цяжкасцю пражыць, перабыць які-н. час. *Год сяк-так перакідаліся.*

ПЕРАКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Кідаючы, перамясціць у другое месца ўсё, многае. *П. дровы з двара пад павець.* **2.** Скідаць, злажыць нанава, іначай. *П. стог сена.* ‖ *незак.* **пераকі́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКІДНЫ́, -а́я, -о́е. Перакінуты або які перакідваецца цераз што-н. *П. мост. П. каляндар.*

ПЕРАКІ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Штуршком, махам перамясціцца цераз каго-, што-н. *П. цераз плот.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўсюдзіцца з аднаго месца на другое. *Агонь перакінуўся з хаты на гумно.* **3.** *перан.* Перайсці на чый-н. бок, стаць прыхільнікам каго-, чаго-н. (разм.). *П. ў лагер паўстанцаў.* **4.** *чым.* Кінуць што-н. адзін аднаму. *П. мячыкам. П. словам.* (перан.; разм.). *П. жартамі* (перан.; разм.). **5.** Перакуліцца, перавярнуцца на другі бок (разм.). *Воз перакінуўся ў канаву.* ‖ *незак.* **перакіда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца і **перакі́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кі́нь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кінуць цераз каго-, што-н. ці далей за якую-н. мяжу. *П. мяшок з аднаго пляча на другое. П. мяч за рысу.* **2.** *што.* Палажыць што-н. упоперак чаго-н. для пераправы. *П. кладку цераз ручай.* **3.** *перан., каго-што.* Перамясціць, адправіць на другое месца. *П. тэхніку ў раён меліярацыі. П. брыгаду тэхнікаў на новы аб'ект.* ‖ *незак.* **перакіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **перакі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перакі́дванне,** -я, *н.* і **перакі́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (разм.).

ПЕ́РАКІС, -у, *м.* У хіміі — вышэйшая ступень акіслення элемента. *П. вадароду.* ‖ *прым.* **пе́ракісны,** -ая, -ае. *Перакісныя злучэнні.*

ПЕРАКІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Закітаваць нанава, інакш. *П. вокны на зіму.* ‖ *незак.* **перакіто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перакіто́ўванне,** -я, *н.*

ПЕРАКЛА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* перакласці. **2.** Тэкст, перакладзены з адной мовы на другую. *П. з балгарскай мовы.*

ПЕРАКЛА́ДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* **1.** Папярочны брус, жэрдка і пад. **2.** Тое, што і турнік.

ПЕРАКЛАДНЫ́[1], -а́я, -о́е: **на перакладных** (уст.) — у экіпажы з коньмі, якія мяняліся на паштовых станцыях. *Ехаць на перакладных.*

ПЕРАКЛАДНЫ́[2], -а́я, -о́е. Перакладзены з якой-н. мовы. *П. твор.*

ПЕРАКЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца перакладамі з адной мовы на другую. *П. з польскай мовы.* ‖ *ж.* **пераклáдчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **перакла́дчыцкі,** -ая, -ае.

ПЕРАКЛА́СЦІ, -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла, -ладзі́; -ла́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Палажыць у другое месца. *П. кнігі з паліцы ў шафу.* **2.** *перан., што.* Укласці абавязкі, адказнасць і пад. на другога. *П. ўсю работу на памочніка.* **3.** *што чым.* Укласці, змясціўшы ў прамежках што-н. *П. талеркі стружкамі.* **4.** *што.* Злажыць нанава, іначай. *П. комін.* **5.** *што.* Перадаць сродкамі другой мовы. *П. з беларускай мовы на рускую.* ‖ *незак.* **перакладáць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **перакла́дваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **перакладáнне,** -я, *н.,* **перакла́дванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.) і **перакла́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 5 знач.).

ПЕРАКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* **1.** Наклеіць, паклеіць нанава, у другім месцы. *П. шпалеры.* **2.** Склеіць усё, многае. ‖ *незак.* **перакле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перакле́йванне,** -я, *н.* і **перакле́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

ПЕРАКЛІКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *з кім.* Абменьвацца гучнымі воклічамі, словамі. *П. ў лесе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Папераменна гучаць. *Пераклікаліся гудкі паравозаў.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., з кім-чым.* Мець падабенства, збліжацца сваімі прыметамі з чым-н. ‖ *аднакр.* **пераклі́кнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **пераклі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ПЕРАКЛІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* пераклікацца. **2.** *мн.* -і, -чак. Выклік па прозвішчах, імёнах для праверкі прысутнасці пэўных асоб.

ПЕРАКЛЮЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне для пераключэння чаго-н. (напр. электрычнага току). *П. дыяпазонаў прыёмніка.*

ПЕРАКЛЮЧЫ́ЦЦА, -ючу́ся, -ю́чышся, -ю́чыцца; *зак.* Накіравацца на што-н. іншае, новае; перайсці на іншы від працы, на другую работу. *Размова пераключылася на другую тэму. П. на педагагічную работу.* ‖ *незак.* **пераключа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **пераключэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАКЛЮЧЫ́ЦЬ, -ючу́, -ю́чыш, -ю́чыць; -ю́чаны; *зак.* **1.** *што.* Змяніць (напрамак і сілу якой-н. энергіі, руху і пад.). **2.** *перан., каго-што.* Надаць іншы напрамак чаму-н.; перавесці на новую работу, на новыя формы работ. *П. сваю ўвагу на іншы прадмет. П. цэх*

на іншую вытворчасць. ‖ *незак.* **пераключыць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераключэнне,** -я, *н.*

ПЕРАКОЛВАЦЬ[1—2] *гл.* перакалоць[1—2].

ПЕРАКОНАНАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і перакананасць.

ПЕРАКОНВАННЕ *гл.* пераканаць.

ПЕРАКОНВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пераканацца, -ць.

ПЕРАКОПВАННЕ, ПЕРАКОПВАЦЬ *гл.* перакапаць.

ПЕРАКОРМ, ПЕРАКОРМЛІВАННЕ, ПЕРАКОРМЛІВАЦЬ *гл.* перакарміць.

ПЕРАКОС[1] *гл.* перакасіцца, -ць[1].

ПЕРАКОС[2] *гл.* перакасіць[2].

ПЕРАКОСНЫ *гл.* перакасіць[1].

ПЕРАКОЎВАННЕ, ПЕРАКОЎВАЦЦА, -ЦЬ, ПЕРАКОЎКА *гл.* перакаваць.

ПЕРАКОЧВАННЕ *гл.* пераканіць.

ПЕРАКОЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* перакаціцца, -ць.

ПЕРАКОШВАННЕ[1—2] *гл.* перакасіць[1—2].

ПЕРАКОШВАЦЦА, ПЕРАКОШВАЦЬ[1—2] *гл.* перакасіцца, перакасіць[1—2].

ПЕРАКРОІЦЬ, -ою, -оіш, -оіць; -оены; *зак., што.* **1.** Скроіць нанава. *П. сукенку. Вайна перакроіла людскія лёсы* (перан.). **2.** Кроячы, разрэзаць, парэзаць усё, многае. *П. увесь матэрыял.* ‖ *незак.* **перакройваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **перакройванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **перакройка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПЕРАКРУЦІЦЦА, -учуся, -уцішся, -уціцца; *зак.* **1.** Павярнуцца кругом, процілеглым бокам ці канцом. *П. на адной назе.* **2.** (*І і 2 ас. не ўжыв.*). Сапсавацца ад частага, празмернага закручвання або распасціся напалам, на часткі ад кручэння. *Кран перакруціўся. Алюмініевы дрот лёгка перакруціўся.* **3.** *перан.* Рэзка перамяніцца, перайначыцца (разм.). *Як жыццё перакруцілася.* **4.** (*І і 2 ас. не ўжыв.*). Заблытацца, зблытацца. *Ніткі перакруціліся.* ‖ *незак.* **перакручвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАКРУЦІЦЬ, -учу, -уціш, -уціць; -учаны; *зак., што.* **1.** Павярнуць кругом, процілеглым бокам, канцом. *П. педалі.* **2.** Звіць вельмі туга, крута; сапсаваць празмерным закручваннем. *П. вужышча. П. кран.* **3.** Намата́ць на што-н. другое або іначай. *П. магнітафонную стужку на другую касету. П. анучы на нагах.* **4.** *перан.* Перайначыць, зрабіць на свой лад (разм.). *Новыя абставіны ўсё перакруцілі.* **5.** *перан.* Сказіць, змяніць змест, форму чаго-н. (разм.). *П. чые-н. словы.* ‖ *незак.* **перакручваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКРЫВІЦЦА, -ыўлюся, -ывішся, -ывіцца; *зак.* **1.** Стаць крывым, несіметрычным; перакасіцца. *Страха перакрывілася.* **2.** Скрывіцца ад болю, страху і пад. *Твар перакрывіўся ад болю.*

ПЕРАКРЫВІЦЬ, -ыўлю, -ывіш, -ывіць; -ыўлены; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць крывым, перакасіць. *П. раму.* **2.** звычайна *безас., каго-што.* Надаць скрыўлены выраз (твару, губам). *Ад болю перакрывіла твар.* **3.** *каго.* Передражніць, падаць у смешным выглядзе. ‖ *незак.* **перакрыўляць,** -яю, -яеш, -яе.

ПЕРАКРЫЖАВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Месца, дзе перасякаецца, перакрыжоўваецца што-н. *На перакрыжаванні дарог.*

ПЕРАКРЫЖАВАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які перасякаецца крыж-накрыж. *Перакрыжаваная рыфма* (праз радок). **2.** *перан.* Які сыходзіцца з розных бакоў у адно месца. *П. агонь. П. допыт* (некалькімі асобамі адразу). *Перакрыжаванае апыленне.*

ПЕРАКРЫЖАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жуецца; *зак.* **1.** Размясціцца накрыж, скрыжавацца. *Вуліцы перакрыжаваліся.* **2.** *перан.* Сутыкнуцца, пераплесціся. *Інтарэсы перакрыжаваліся.* ‖ *незак.* **перакрыжоўвацца,** -аецца.

ПЕРАКРЫЖАВАЦЬ, -жую, -жуеш, -жуе; -жуй; -жаваны; *зак., што.* **1.** Пакласці, правесці, перавязаць што-н. накрыж. *П. рамянямі скрынку.* **2.** *перан.* Сутыкнуць, пераплесці; скасаваць. *Вайна перакрыжавала нашы лёсы.* ‖ *незак.* **перакрыжоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКРЫЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Гарызантальная нясучая канструкцыя ў будынку, якая раздзяляе паверхі. *Жалезабетоннае п.*

ПЕРАКРЫЦЬ, -ыю, -ыеш, -ые; -ыты; *зак.* **1.** *што.* Накрыць нанава. *П. дах.* **2.** *перан., каго-што.* Перавысіць якія-н. паказчыкі, вынікі і пад., апярэдзіць. *П. норму.* **3.** *перан., што.* Закрыць для руху, цячэння, прыкрыць. *П. шлях. П. ваду.* ‖ *незак.* **перакрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перакрыццё,** -я, *н.*

ПЕРАКРЫЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак., каго-што.* Заглушыць сваім крыкам голас другога, другіх. *Цяжка п. натоўп.* ‖ *незак.* **перакрыкваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКРЭСЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Закрэсліць зусім, цалкам або ў многіх месцах. *П. старонку. П. рукапіс. П. былое сяброўства* (перан.: звесці на нішто яго ролю, значэнне). ‖ *незак.* **перакрэсліваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **перакрэсліванне,** -я, *н.*

ПЕРАКУЛІЦЦА, -кулюся, -кулішся, -куліцца; *зак.* (разм.). **1.** Перавярнуцца дном, нізам уверх ці паваліцца набок, на спіну, абярнуцца. *Павозка перакулілася.* **2.** *цераз што.* Перавярнуцца цераз галаву або перакуліцца цераз каго-, што-н. *П. цераз плот.* ‖ *незак.* **перакульвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАКУЛІЦЬ, -улю, -уліш, -уліць; -улены; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Перавярнуць уверх дном, нізам або паваліць набок, на спіну. *П. човен.* **2.** *каго-што цераз каго-што.* Нагнуўшы, перакінуць цераз каго-, што-н. *П. цераз борт.* **3.** *што.* Выпіць да дна. *П. чарку.* ‖ *незак.* **перакульваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКУЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Такі, які можа перакульвацца пры разгрузцы. *П. кузаў.*

ПЕРАКУПІЦЬ, -уплю, -упіш, -упіць; -уплены; *зак., каго-што.* **1.** Купіць раней купленае кім-н. другім. **2.** Купіць, перашкодзіўшы зрабіць гэта іншаму. *Нагледзела сабе паліто, на жаль, перакупілі.* ‖ *незак.* **перакупляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **перакупка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕРАКУПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто купляе што-н. на перапродаж. ‖ *ж.* **перакупшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЕРАКУР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Кароткі перапынак для курэння. *Канчай п.!* **2.** *перан.* Невялікі адпачынак, перапынак у рабоце.

ПЕРАКУРЫЦЬ, -ўру, -урыш, -урыць; -ураны; *зак.* **1.** *што.* Курачы, паспрабаваць (многа гатункаў тытуню). *П. нямала розных цыгарэт.* **2.** Многа накурыўшыся, прычыніць сабе шкоду. *Перакурыў, цяпер баліць галава.* **3.** Зрабіць кароткі перапынак для курэння (разм.). ‖ *незак.* **перакурваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАКУСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Пакусаць, скусаць (многіх, у многіх месцах). *Сабака пакусаў многіх прахожых.*

ПЕРАКУСІЦЬ, -ушу, -усіш, -усіць; -ушаны; *зак.* **1.** *што.* Кусаючы, раздзяліць. *П. саломінку.* **2.** *чаго* і *без дап.* З'есці чаго-н. нямнога, паесці збольшага; закусіць. *П. перад адыходам.* ‖ *незак.* **перакусваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перакусванне,** -я, *н.* і **перакуска,** -і, *ДМ* -кусцы, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕРАКУСКА, -і, *ДМ* -кусцы, *ж.* **1.** *гл.* перакусіць. **2.** *мн.* -і, -сак. Ежа, якой перакусваюць.

ПЕРАЛАВІЦЬ, -лаўлю, -ловіш, -ловіць; -лоўлены; *зак., каго (што).* Злавіць усіх, многіх. *П. уцекачоў.*

ПЕРАЛАЖЫЦЬ, -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак., каго-што.* Тое, што і перакласці (у 1, 2, 3, 4 і 6 знач.). ‖ *наз.* **пералажэнне,** -я, *н.* (гл. перакласці ў 6 знач.).

ПЕРАЛАЗІЦЬ[1] *гл.* пералезці.

ПЕРАЛАЗІЦЬ[2], -лажу, -лазіш, -лазіць; *зак.* (разм.). Лазячы, пабыць усюды. *П. усе куткі.*

ПЕРАЛАМАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ломіцца; *зак.* **1.** Паламацца напалам. *Палка пераламалася.* **2.** Паламацца — пра ўсё, многае. *Крэслы паламаліся.* ‖ *незак.* **пераломлівацца,** -аецца (да 1 знач.) *і* **пераломвацца,** -аецца (да 1 знач.).

ПЕРАЛАМАЦЬ, -ламлю, -ломіш, -ломіць; -ламі; -ламаны; *зак.* **1.** *што.* Зламаць напалам, на часткі. *П. палку.* **2.** *што.* Паламаць усё, многае. *Вецер пераламаў усе дрэвы.* **3.** *перан., каго-што.* Перамяніць чый-н. характар, звычкі, паводзіны, прымусіць стаць іншым. *Гэтага чалавека цяжка п. П. свой характар.* ‖ *незак.* **пераломліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **пераломваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПЕРАЛАМЛЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што і праламленне.

ПЕРАЛАПАЦІЦЬ, -пачу, -паціш, -паціць; -пачаны; *зак., што* (спец.). Перасыпаць (зерне, бульбу), перакідаючы лапатай з аднаго месца на другое для засцярогі ад прэння. ‖ *незак.* **пералапачваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАЛАЯЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; -айся; *зак.* Палаяцца паміж сабой ці з усімі, многімі. *Суседзі пералаяліся.*

ПЕРАЛЕГЧЫ, -лягу, -ляжаш, -ляжа; -ляжам, -ляжаце, -лягуць; -лёг, -легла; -ляж; *зак.* Легчы інакш або на другое месца. *П. з канапы на ложак.*

ПЕРАЛЕЖАЦЬ *гл.* пераляжаць.

ПЕРАЛЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -ез, -езла; -езь; *зак., што* і *цераз што.* Перамясціцца, карабкаючыся цераз што-н. *П. плот* або *цераз плот.* ‖ *незак.* **пералазіць,** -лажу, -лазіш, -лазіць.

ПЕРАЛЕСАК, -ску, *мн.* -скі, -скаў, *м.* Невялікі лес, аддзелены полем ад іншых лясных участкаў, або рэдкі ці малады лес паміж лясными масівамі.

ПЕРАЛЕТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* (разм.). Пражыць, перабыць лета.

ПЕРАЛЕТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Дзіцяня свойскай жывёлы паўтадовага ўзросту (якое толькі пералетавала).

ПЕРАЛЁТ[1], -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* пераляцець. **2.** Перамяшчэнне птушак у месцы або з месца зімовак. *Асенні п.* **3.** Падзенне кулі, снарада (і ўвогуле таго, што кінута) далей цэлі. ‖ *прым.* **пералётны,** -ая, -ае.

ПЕРАЛЁТ[2], -у, *М* -лёце, *м.* Кармавая і лекавая расліна сямейства бабовых з жоўтымі кветкамі, сабранымі ў суквецце. ‖ *прым.* **пералётавы,** -ая, -ае.

ПЕРАЛЁТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пералёт[1] *і* пераляцець. **2.** Пра птушак: якія адлятаюць на зіму ў вырай. *Пералётныя птушкі.*

ПЕРАЛІВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* **1.** *гл.* пераліцца. **2.** Блішчаць, мяняючы адценні, колеры або гучаць з пералівамі. *Фарбы пераліваліся на сонцы. Голас пераліваўся і дрыжэў.*

ПЕРАЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* пераліць[1]. **2.** Тое, што і пераліваца (у 2 знач.).

ПЕРАЛІ́ВІСТЫ, -ая, -ае. З пераліва́мі (пра гукі, святло). *Пералівістыя пераборы гармоніка. П. колер.* ‖ *наз.* **пералі́вістасць,** -і, *ж.*

ПЕРАЛІ́К, -у, *м.* **1.** *гл.* пераліча́ць. **2.** Спіс з пералічэннем чаго-н. *П. кніг.*

ПЕРАЛІ́Ў, -лі́ву, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* Пераход ад аднаго адцення колеру, тону да другога. *Мяккія пераліва́ святла. Пераліва́ голасу.* ‖ *прым.* **пераліўны,** -ая, -ае.

ПЕРАЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лье́цца *і* -ліе́цца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Перамясціцца з аднаго месца на другое (пра вадкасць). **2.** Перапоўніўшы ёмішча, выліцца. *П. цераз край.* ‖ *незак.* **пералі́вацца,** -а́ецца.

ПЕРАЛІ́ЦЬ[1], -лью́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць *і* -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ло́; -лі́; -лі́ты; *зак., што.* **1.** Выліць з аднаго ёмішча ў другое. *П. малако са збана ў шклянкі. П. кроў параненаму* (увесці чужую кроў з лячэбнай мэтай). **2.** Наліць звыш меры. *П. цераз край.* ‖ *незак.* **пералі́ваць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пераліва́нне,** -я, *н. П. крыві.* ‖ *прым.* **пераліўны,** -ая, -ое (да 1 знач.).

ПЕРАЛІ́ЦЬ[2], -лью́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць *і* -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ло́; -лі́; -лі́ты; *зак., што.* Перарабіць ліццём. *П. статую.* ‖ *незак.* **перліва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пералі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАЛІ́ЧЫЦЬ, -ічу́, -і́чыш, -і́чыць; -і́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Злічыць нанава. *П. кнігі паўторна.* **2.** *каго-што.* Злічыць адно за другім усё, усіх. *П. прысутных.* **3.** *каго-што.* Назваць, упамянуць усіх, усё. *П. недахопы.* **4.** *што.* Падлічваючы, падаць у другіх велічынях, адзінках. *П. фунты ў кілаграмы.* **5.** *што.* Перавесці, залічыўшы на іншы рахунак. *П. пяць мільёнаў рублёў на будаўніцтва.* ‖ *незак.* **пералі́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.) *і* **пералі́чваць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2, 3, 4 і 5 знач.); *наз.* **пералічэ́нне,** -я, *н. Плаціць па пералічэнню.* ‖ *наз.* **пералі́к,** -у, *м.*

ПЕРАЛІЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пералічыць. **2.** Пералічаная, пераведзеная каму-н. сума (спец.). *Паступіла п. на бягучы рахунак.*

ПЕРАЛО́М, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Месца, па якім што-н. пераламана. *Змацаваць вясло на пераломе.* **2.** Парушэнне цэласці косці ў чалавека, жывёліны. *Закрыты п. бядра. Асколачны п. косці.* **3.** *перан.* Рэзкая змена ў развіцці чаго-н. *П. у жыцці. На пераломе.* ‖ *прым.* **перало́мны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *П. перыяд гісторыі.*

ПЕРАЛО́МВАЦЦА, -ЦЬ, ПЕРАЛО́МЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пераламацца, -ць.

ПЕРАЛЯЖА́ЦЬ, -ляжу́, -ляжы́ш, -ляжы́ць; -ляжы́м, -лежаце́, -ляжа́ць; -ляжы́ *і* **ПЕРАЛЁЖАЦЬ,** -жу, -жыш, -жыць; *зак.* **1.** Праляжаць надта доўга. *П. на сонцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сапсавацца ад доўгага ляжання. *Агуркі пераляжалі.*

ПЕРАЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецце́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** *што* і *цераз што.* Летучы, перамясціцца, адолець якую-н. прастору. *П. з Еўропы ў Амерыку. П. горы* або *цераз горы.* **2.** Летучы, апынуцца па другі бок чаго-н. *Мяч пераляцеў цераз вароты.* **3.** *што* і *без дап.* Праляцець далей, чым трэба. *П. лінію пасадкі. Снарад пераляцеў.* ‖ *незак.* **пераліта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пералёт,** -у, *М* -лёце, *м.*

ПЕРАМАГАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які завяршыўся перамогай або нясе перамогу, увасабляе перамогу. *Перамаганосная вайна.* ‖ *наз.* **перамагано́снасць,** -і, *ж.*

ПЕРАМА́ГЧЫ, -магу́, -мо́жаш, -мо́жа; -мажы́; -мо́жаны; *зак.* **1.** *перан., каго-што* і *без дап.* Атрымаць перамогу над кім-, чым-н. *П. працiўніка. П. ў баі.* **2.** *перан., што.* Тое, што і пераадолець (кніжн.). *П. нястачы. П. страх.* ‖ *незак.* **перамага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАМА́ЗАЦЦА, -ма́жуся, -ма́жашся, -ма́жацца; -ма́жся; *зак.* Вымазаўшыся, стаць брудным. *П. сажай. Уся вопратка перамазалася.* ‖ *незак.* **перама́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАМА́ЗАЦЬ, -ма́жу, -ма́жаш, -ма́жа; -ма́ж; -ма́заны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць брудным, запэцкаць. *П. рукі чарнілам.* **2.** *што.* Замазаць, намазаць зноў або ўсё, многае. *П. аконныя рамы. П. усе падшыпнікі салідолам.* ‖ *незак.* **перама́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перама́званне,** -я, *н. і* **перама́зка,** -і, -зцы, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕРАМАЛО́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ме́лецца; *зак.* Здрабніцца ў муку. *Перамелецца — мука будзе* (прыказка: усё пройдзе, уладзіцца, усе непрыемнасці забудуцца). ‖ *незак.* **перамо́лвацца,** -аецца.

ПЕРАМАЛО́ЦЬ, -мялю́, -ме́леш, -ме́ле; -мялі́; -мо́латы; *зак., што.* Здрабніць у муку (зерне). *П. варожыя сілы* (перан.: знішчыць). ‖ *незак.* **перамо́лваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *зак.* Малюючы, зняць копію чаго-н.; намаляваць нанава. *П. дэкарацыі.* ‖ *незак.* **перамалёўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перамалёўванне,** -я, *н. і* **перамалёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

ПЕРАМАНІ́ЦЬ, -аню́, -а́ніш, -а́ніць; -а́нены; *зак., каго (што)* (разм.). Перавесці да сябе (на працу, у свой калектыў, у другі лагер і пад.), прывабіўшы якой-н. выгадай, перавагамі. *П. спецыяліста.* ‖ *незак.* **перама́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМАРГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Падморгнуць адзін другому з якой-н. мэтай. *П. з сяброўкай.* ‖ *незак.* **перамо́ргвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Намятаць нанава ці на што-н. другое. *П. кінастужку.* ‖ *незак.* **перамо́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перамо́тванне,** -я, *н. і* **перамо́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ПЕРАМАЎЛЯ́ЦЦА *гл.* перамовіцца.

ПЕРАМАХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* або *цераз што* (разм.). Лёгка, шырокім скачком пераскочыць. *П. цераз агароджу.* ‖ *незак.* **перама́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМЕ́НА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* перамяніць. **2.** *мн.* -ы, -ме́н. Змена, паварот да чаго-н. іншага. *Гэты год прынёс многа перамен* (разм.). *Рэзкая п. тэмпературы.*

ПЕРАМЕ́НЛІВЫ, -ая, -ае. Які часта мяняецца, зменлівы. *П. вецер. П. характар.* ‖ *наз.* **пераме́нлівасць,** -і, *ж.*

ПЕРАМЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які мяняецца, няўстойлівы, з пераменамі. *Пераменнае надвор'е. П. ток* (які перыядычна мяняе сілу і напрамак). *Пераменная велічыня* і *пераменная* (наз.) (велічыня, якая можа па ўмовах задачы набываць розныя значэнні). *П. капітал* (частка капіталу, якая затрачваецца на наём рабочай сілы і змяняецца ў працэсе вытворчасці).

ПЕРАМЕ́НШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Падаць у меншых памерах, чым у рэчаіснасці. *П. цяжкасці.* ‖ *незак.* **перамянша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перамяншэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* перамяніць.

ПЕРАМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Змераць або памераць нанава, яшчэ раз. *П. куплены адрэз.* **2.** Змераць, памераць усё, многае. *П. усе ўчасткі.* **3.** *перан.* Шмат прайсці, пахадзіць па якой-н. тэрыторы (разм.). *Многа дарог мне прыйшлося п. сваімі нагамі.* ‖ *незак.* **перамяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.) *і* **пераме́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМЕ́РЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мёрз, -мёрзла; *зак.* **1.** Моцна змерзнуць, азябнуць. *П. у дарозе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загінуць ад марозу (пра многіх, многае). *Усе кветкі перамерзлі.*

ПЕРАМЕ́ЦІЦЬ, -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Памеціць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. бялізну.* **2.** Нанава паставіць меткі на кім-, чым-н. ‖ *незак.* **перамяча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАМЕ́ШВАЦЦА *гл.* перамяшацца.

ПЕРАМЕ́ШВАЦЬ[1—2] *гл.* перамясіць *і* перамяшаць.

ПЕРАМЁРЗЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які перамёрз. *Перамёрзлая трава.*

ПЕРАМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Рыбалоўная сетка з кручкамі, якая нацягваецца на калкі упоперак цячэння ракі.

ПЕРАМІГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і перамаргнуцца. ‖ *незак.* **пераміга́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАМІ́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Часовае спыненне ваенных дзеянняў па ўзаемнай згодзе бакоў. *Заключыць п.*

ПЕРАМНО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Памножыць лікі адзін на другі. ‖ *незак.* **перамнажа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАМО́ВІЦЦА, -мо́ўлюся, -мо́вішся, -мо́віцца; *зак., з кім* (разм.). Сказаць адзін другому некалькі слоў, нядоўга пагаварыць. *Няма з кім словам п.* ‖ *незак.* **перамаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПЕРАМО́ГА, -і, *ДМ* -мо́зе, *мн.* -і, -мо́г, *ж.* **1.** Поспех у бітве, вайне, поўнае паражэнне працiўніка. *Дабіцца перамогі над ворагам.* **2.** Поспех у барацьбе за што-н., ажыццяўленне, дасягненне чаго-н. у выніку барацьбы, пераадолення чаго-н. *П. у спаборніцтве.* ◊ **Піра́ва перамо́га** (кніжн.) — перамога, здабытая вялікімі ахвярамі і таму роўная паражэнню [па імені эпірскага цара Піра].

ПЕРАМО́ЖНЫ, -ая, -ае (высок.). Які мае адносіны да перамогі, перамаганосны. *П. салют. Да пераможнага канца* (да таго часу, пакуль справа не завершыцца ўдачай).

ПЕРАМО́ЖЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто перамог, дабіўся перамогі. *Народ-п. П. шахматнага турніру.*

ПЕРАМО́ЛВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* перамалоцца, -ць.

ПЕРАМО́РГВАЦЦА *гл.* перамаргнуцца.

ПЕРАМО́ТВАННЕ, ПЕРАМО́ТВАЦЬ, ПЕРАМО́ТКА *гл.* перамата́ць.

ПЕРАМУДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* (разм.). Занадта намудрыць.

ПЕРАМЫ́ЦЬ, -мы́ю, -мы́еш, -мы́е; -мы́ты; *зак., каго-што.* **1.** Вымыць нанава. *П. сподак.* **2.** Вымыць усё, многае, усіх, многіх. *П. увесь посуд.* ‖ *незак.* **перамыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАМЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Злучальнае прыстасаванне паміж чым-н. *Каменная п.* **2.** Воданепранікальная загародка на земляных і будаўнічых работах, якая не дапускае прытоку вады куды-н. *Насыпная п.* **3.** Вузкая палоска, якая злучае што-н. *П. паміж канавамі.*

ПЕРАМЯНІ́ЦЦА, -мяню́ся, -ме́нішся, -ме́ніцца; *зак.* Стаць іншым, змяніцца. *Характар перамяніўся. Надвор'е перамянілася.*

ПЕРАМЯНІ́ЦЬ, -мяню́, -ме́ніш, -ме́ніць; -ме́нены; *зак., каго-што.* **1.** Замяніць адно другім, змяніць. *П. бялізну. П. тэму размовы.*

2. Надаць іншую форму, перайначыць. *П. адносіны.* ‖ *незак.* **пераме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **перамяняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **пераме́на,** -ы, *ж.*

ПЕРАМЯНШÁЦЬ, ПЕРАМЯНШЭ́ННЕ *гл.* перамяншыць.

ПЕРАМЯРÁЦЬ *гл.* перамераць.

ПЕРАМЯСÍЦЬ, -мяшу́, -ме́сіш, -ме́сіць; -ме́шаны; *зак., што.* Расціраючы, размінаючы, ператварыць у аднародную масу. *П. гліну.* ‖ *незак.* **пераме́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМЯСЦÍЦЦА, -мяшчу́ся, -ме́сцішся, -ме́сціцца; *зак.* Перасунуўшыся, заняць другое месца, размясціцца ў іншым месцы. *Полк перамясціўся ў другі горад.* ‖ *незак.* **перамяшча́цца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перамяшчэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАМЯСЦÍЦЬ, -мяшчу́, -ме́сціш, -ме́сціць; -ме́шчаны; *зак., каго-што.* Паставіць, перавесці ў другое месца. *П. шафу. П. брыгаду на другую будоўлю.* ‖ *незак.* **перамяшча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перамяшчэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАМЯЧÁЦЬ *гл.* перамеціць.

ПЕРАМЯШÁЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Змяшацца або перамясіцца (унутры чаго-н., пра асобныя прадметы), пераблытацца. *Мука перамяшалася з крупамі. У галаве ўсё перамяшалася.* ‖ *незак.* **пераме́швацца,** -аецца.

ПЕРАМЯШÁЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Мяшаючы, злучыць разам рознае або памяняць месцамі часткі чаго-н. аднароднага. *П. пясок з цэментам. П. паперы ў справе.* ‖ *незак.* **пераме́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАМЯШЧÁЦЦА, -ЦЬ, ПЕРАМЯШЧЭ́ННЕ *гл.* перамясціцца, -ць.

ПЕРАНАПРУ́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Вельмі моцна, празмерна напружыцца. ‖ *незак.* **перанапру́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перанапру́жванне,** -я, *н.*

ПЕРАНАПРУ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Вельмі моцна, празмерна напружыць. *П. сілы.* ‖ *незак.* **перанапру́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перанапру́жванне,** -я, *н.*

ПЕРАНАСЕ́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Населены густа, звыш меры. *П. раён.* ‖ *наз.* **перанасе́ленасць,** -і, *ж.*

ПЕРАНАСÍЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць; -но́шаны; *зак.* 1. *каго-што* і *чаго.* Перанесці, аднесці куды-н. за некалькі прыёмаў. *П. усе снапы пад павець. Колькі ён грыбоў за лета і восень пераносіў.* 2. *што.* Знасіць вялікую колькасць чаго-н. (адзення, абутку). 3. *каго (што).* Пра цяжарных: пранасіць дзіця больш за належны тэрмін. ‖ *незак.* **перано́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАНАСЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Лішак насельніцтва.

ПЕРАНАЧАВÁЦЬ *гл.* начаваць.

ПЕРАНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; -нёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак.* 1. *каго-што.* Несучы, перамясціць цераз якую-н. прастору. *П. хлапчука цераз ручай.* 2. *каго-што.* Памясціць у другое месца. *П. кветкі з пакоя ў сад.* 3. *што.* Аддзяліць частку слова для пераносу ў наступны радок. *П. апошні склад слова.* 4. *што.* Адкласці на другі час. *П. пасяджэнне на вечар.* 5. *што.* Зведаць, перажыць, перацярпець. *П. запаленне лёгкіх.* ‖ *незак.* **перано́сіць,** -но́шу, -но́сіш, -но́сіць. ◊ **Не пераносіць** *каго-чаго* (разм.) — адчуваць непрыязнасць да каго-, чаго-н. *Я не пераношу гэтага чалавека.* ‖ *наз.* **перанясе́нне,** -я, *н.* (да 4 знач.) *і* **перано́ска,** -і, *ДМ* -но́сцы, *ж.* (да 1, 2 і 4 знач.; разм.).

ПЕРАНЕ́СЦІСЯ, -нясу́ся, -нясе́шся, -нясе́цца; -нясёмся, -несяце́ся, -нясу́цца; -нёсся, -не́слася; -нясі́ся; *зак.* Хутка перамясціцца. *За гадзіну перанёсся на самалёце з Мінска ў Санкт-Пецярбург. П. ў думках у мінулае* (перан.). ‖ *незак.* **перано́сіцца,** -но́шуся, -но́сішся, -но́сіцца.

ПЕРАНІЦАВÁЦЬ, *гл.* ніцаваць.

ПЕРАНІЦО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і ніцаваць. ‖ *наз.* **пераніцо́ўванне,** -я, *н. і* **пераніцо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАНО́С, -у, *м.* 1. *гл.* перанесці. 2. Знак у выглядзе рыскі (-) на месцы падзелу слова, частка якога пераносіцца на наступны радок. *Правілы пераносу слоў.*

ПЕРАНО́СІЦЦА, -ЦЬ *гл.* перанесціся, перанесці.

ПЕРАНО́СНЫ, -ая, -ае. 1. Прыстасаваны для пераносу. *Пераносная радыёстанцыя.* 2. Пра сэнс, значэнне слова, выразу: не літаральны, не прамы, метафарычны. ‖ *наз.* **перано́снасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПЕРАНО́ССЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Верхняя частка носа ніжэй ілба паміж вачамі.

ПЕРАНО́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто пераносіць, перадае, распаўсюджвае што-н. *Камар — п. малярыі. П. чутак.* ‖ *ж.* **перано́счыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЕРАНУМАРАВÁЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго-што.* 1. Панумараваць усё, многае. *П. усе старонкі рукапісу.* 2. Пранумараваць нанава. *П. апошнія старонкі.* ‖ *незак.* **перанумаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАНЯ́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны пераймаць, хутка засвойваць. *Пераняўлівае дзіця.* ‖ *наз.* **пераня́тлівасць,** -і, *ж.*

ПЕРАНЯ́ЦЬ, перайму́, пяро́ймеш, пяро́йме; пяро́ймем, пяро́ймеце, пяро́ймуць; пераня́ў, -няла́, -ло́; перайме́; пераня́ты; *зак.* 1. *што.* Запазычыць, унаследаваць, зрабіць прывычным для сябе. *П. вопыт. П. дурныя звычкі.* 2. *каго-што.* Перахапіць, перагарадзіць шлях каму-, чаму-н. *П. статак.* ‖ *незак.* **пераймáць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перайма́нне,** -я, *н.*

ПЕРАПАВÍЦЬ, -паўю́, -паўе́ш, -паўе́; -паўём, -паўяце́, -паўю́ць; -паві́; -паві́ты; *зак., каго-што.* Спавіць нанава, інакш. ‖ *незак.* **перапавіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАПА́Д, -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). 1. -а. Ступеньчатае збудаванне для рэгулявання руху вады ў вадасцёку з нахіленым дном. 2. -у. Розніца паміж верхнім і ніжнім узроўнем (вады, тэмпературы, ціску і пад.). *П. ціску.*

ПЕРАПА́ДАЦЬ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -ае; *зак.* (разм.). Упасці адзін за другім — пра ўсё, многае або ўсіх, многіх.

ПЕРАПАДÁЦЬ *гл.* перапасці.

ПЕРАПАДЛІ́ЧЫЦЬ, -ічу́, -і́чыш, -і́чыць; -і́чаны; *зак., каго-што.* Зрабіць падлік нанава. ‖ *незак.* **перападлі́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перападлі́к,** -у, *м. П. тавараў; прым.* **перападлі́ковы,** -ая, -ае.

ПЕРАПАДРЫХТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *ж.* Падрыхтоўка з мэтай удасканалення ў чым-н. *Курсы перападрыхтоўкі.*

ПЕРАПАÍЦЬ, -паю́, -по́іш, -по́іць; -по́ены; *зак., каго (што).* 1. Празмерна напаіць, апаіць. *П. цяля.* 2. Напаіць спіртнымі напіткамі ўсіх, многіх. *П. гасцей.* ‖ *незак.* **перапо́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАПАКУ́ТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *зак.* 1. Зазнаць многа пакут. *Ён шмат перапакутаваў за жыццё.* 2. Перажыўшы што-н., кончыць пакутаваць. *П. страту дарагога чалавека.*

ПЕРАПАЛАСКÁЦЬ, -лашчу́, -ло́шчаш, -ло́шча; -лашчы́; -ласка́ны; *зак., што.* 1. Прапаласкаць яшчэ раз, паўторна. *П. хустачку.* 2. Папаласкаць усё, многае. *П. ўсю бялізну.*

ПЕРАПАЛÍЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што.* 1. Празмерным абпальваннем, награваннем, сапсаваць. *П. цэглу.* 2. Раздзяліць на часткі ўздзеяннем агню, едкім рэчывам. *П. вяроўку.* 3. Спаліць усё, многае. *П. усе дровы.* 4. Расходаваць звыш меры (паліва, гаручае). *П. бензін.* 5. Перапрацаваць з дапамогай агню, падвергнуць тэрмічнай апрацоўцы (спец.). *П. руду.* ‖ *незак.* **перапа́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапа́льванне,** -я, *н. і* **перапа́л,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ПЕРАПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). 1. Тое, што і перастрэлка. *Рота трапіла ў перапалку.* 2. *перан.* Крыклівая спрэчка, лаянка. *Сямейная п.*

ПЕРАПАЛО́СЫ, -ая, -ае (разм.). У палосы, плямы рознага колеру (пра масць жывёлы).

ПЕРАПАЛО́Х, -у, *м.* Агульны нечаканы спалох, збянтэжанасць, паніка. *Падняўся п.*

ПЕРАПАЛО́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Моцна спалохацца. *Насмерць перапалохаўся.*

ПЕРАПАЛО́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* Моцна спалохаць.

ПЕРАПАМПАВÁЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -пава́ны; *зак., што.* Пампуючы, перамясціць. *П. газ у балоны.* ‖ *незак.* **перапампо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапампо́ўванне,** -я, *н.*

ПЕРАПÁСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -падзе́; -па́ў, -па́ла; *зак.* 1. Выпасці (у 3 знач.), прайсці зрэдку (пра дождж, снег і пад.). *Перапалі дажджы.* 2. *ас. і безас., каму.* Дастацца на чыю-н. долю (звычайна пра нямногае). *Мне таксама крыху перапала.* ‖ *незак.* **перапада́ць,** -а́е.

ПЕРАПАЎЗЦÍ, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -по́ўз, -паўзла́, -ло́; -паўзі́; *зак.* 1. *што і цераз што.* Перамясціцца паўзком цераз якую-н. прастору. *П. дарогу* або *цераз дарогу.* 2. Прапаўзці з аднаго месца ў другое. *П. ва ўкрыцце.* ‖ *незак.* **перапаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАПАЎНЕ́ННЕ, ПЕРАПАЎНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* перапоўніцца, -ць.

ПЕРАПАХАВÁЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́еш; -а́ны; *зак., каго-што.* Тое, што і перахаваць[2] (у 1 знач.). ‖ *наз.* **перапахава́нне,** -я, *н.*

ПЕРАПЕ́РЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Вельмі наперчыць. *П. боршч.* ‖ *незак.* **перапе́рчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАПЕ́Ў, -пе́ву, *мн.* -пе́вы, -пе́ваў, *м.* 1. Паслядоўнае чаргаванне напеўных гукаў. *Птушыны п.* 2. *перан.* Паўтарэнне вядомага, раней сказанага. *Перапевы старых ісцін.*

ПЕРАПЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Пірог з хлебнага цеста, спечаны на скавародзе. *Частавалі ад душы кіславатай перапечкай.*

ПЕРАПЁЛАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. Паляўнічы, які палюе на перапёлак. 2. Невялікі ястраб, які корміцца перапёлкамі і іншымі дробнымі птушкамі.

ПЕРАПЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Маленькая палявая пералётная птушка сямейства фазанавых з завостранымі крыламі і кароткім хвастом. ‖ *прым.* **перапялі́ны,** -ая, -ае.

ПЕРАПІЛАВÁЦЬ, -лу́ю, -лу́е, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., што.* 1. Пілуючы, раздзяліць на часткі. *П. бервяно.* 2. Папілаваць усё, многае. *П. усе дровы.* ‖ *незак.* **перапіло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАПІСÁЦЬ, -ішу́, -і́шаш, -і́ша; -ішы́; -і́саны; *зак.* 1. *што.* Напісаць нанава, скапіраваць. *П. апавяданне.* 2. *каго-што.* Скласці спіс, рэестр каго-, чаго-н. *П. абсталяванне лабараторыі.* ‖ *незак.* **перапі́сваць,** -аю, -аеш,

-ае. ‖ *наз.* **перапі́сванне,** -я, *н.* *і* **перапі́ска,** -і, *ДМ* перапі́сцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПЕРАПІ́СВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Пісаць адзін аднаму пісьмы. *П. са знаёмым.* ‖ *наз.* **перапі́сванне,** -я, *н.* *і* **перапі́ска,** -і, *ДМ* перапі́сцы, *ж.*

ПЕРАПІ́СКА, -і, *ДМ* перапі́сцы, *ж.* **1.** *гл.* перапісаць *і* перапісвацца. **2.** *мн.* -і, -сак. Збор пісем, напісаных і атрыманых кім-н. *Пазнаёміцца з перапіскай Якуба Коласа.*

ПЕРАПІ́СЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто перапісвае што-н. ‖ *ж.* **перапі́счыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЕРАПІ́ЦЦА, -п'ю́ся, -п'е́шся, -п'е́цца; -п'ёмся, -п'яце́ся, -п'ю́цца; -пі́ся; *зак.* Надта многа выпіўшы, стаць зусім п'яным (пра многіх). ‖ *незак.* **перапіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПЕРАПІ́Ць, -п'ю́, -п'е́ш, -п'е́; -п'ём, -п'яце́, -п'ю́ць; -пі́; *зак.* **1.** *чаго* *і* *без дап.* Выпіць лішне. **2.** *каго (што).* Выпіць больш за каго-н. (разм.). ‖ *незак.* **перапіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАПЛАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* Спланаваць нанава, змяніць план чаго-н. *П. забудову квартала.* ‖ *незак.* **перапланó́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапланіро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАПЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны; *зак., што.* **1.** *без дап.* Заплаціць больш, чым трэба. *П. за пакупку.* **2.** *чаго.* Заплаціць, выплаціць паступова за што-н. вялікую колькасць (грошай) (разм.). *Колькі я грошай пераплаціла за кнігі.* ‖ *незак.* **перапла́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапла́та,** -ы, *ДМ* -лаце, *ж.* *і* **перапла́чванне,** -я, *н.*

ПЕРАПЛЕ́СЦІ, -ляту́, -ляце́ш, -ляце́; -ляцём, -лецяце́, -ляту́ць; -лёў, -ляла́, -ло́; -ляці́; -ле́цены; *зак., што.* **1.** Сшыць лісты, уставіўшы і замацаваўшы ў вокладку. *П. кнігу.* **2.** Злучаючы, сплесці; перавіць. *Дрэвы перапляліся свае галіны. П. касу стужкай.* **3.** Заплесці нанава. *П. касу.* ‖ *незак.* **пераплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **пераплята́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **пераплёт,** -у, *М* -лёце, *м.* (да 1 знач.).

ПЕРАПЛЕ́СЦІСЯ, -лятýся, -ляце́шся, -ляце́цца; -ляцёмся, -лецяце́ся, -лятýцца; -лёўся, -ляла́ся, -ло́ся; -ляці́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і сплесціся. *Плюшч пераплёўся з хмелем.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пераблытацца, змяшаўшыся. *Розныя думкі перапляліся ў галаве.* **3.** Заплесці сабе валасы ў косы нанава, інакш (разм.). **4.** З цяжкасцю перайсці (разм.). *Ледзь пераплёўся цераз мост.* ‖ *незак.* **пераплята́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПЕРАПЛЁТ, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* пераплесці. **2.** Цвёрдая вокладка, у якую, пераплятаючы, устаўляюць кнігу, змяшчаючы паперы. *Скураны п.* **3.** Рама, рашотка, агароджа з перакрыжаваных перакладзін. *Аконны п.* **4.** *перан.* Складанае, цяжкае становішча. *Трапіць у п.* ‖ *прым.* **пераплётны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПЕРАПЛЁТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца пераплётам кніг. ‖ *ж.* **пераплётчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **пераплётчыцкі,** -ая, -ае.

ПЕРАПЛЫ́СЦІ *і* **ПЕРАПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; *зак., што* *і* *цераз што.* Перадолець водную прастору ўплаў або плывучы на чым-н. *П. раку* або *цераз раку.* ‖ *незак.* **пераплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАПЛЮ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -лю́нь; *зак.* **1.** *каго-што.* Плюнуць цераз што-н. **2.** *перан., каго (што).* Перасягнуць каго-н. у якіх-н. адносінах (разм.). *У гэтай справе Язэп кожнага пераплюне.*

ПЕРАПЛЯЦЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тое, што пераплецена, сплецена між сабой. *П. правадоў. П. лёсаў* (перан.). **2.** Спосаб сплячення нітак асновы і ўтку ў тканінах. *Палатнянае п.*

ПЕРАПО́Й, -ю, *м.* Стан пасля моцнага ап'янення (разм.). *Баліць галава ад перапою.*

ПЕРАПО́ЙВАЦЬ *гл.* перапаіць.

ПЕРАПО́НА, -ы, *мн.* -ы, -по́н, *ж.* Тое, што стрымлівае доступ куды-н. *П. для затрымання вады.*

ПЕРАПО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тонкая пругкая плёнка, якая з'яўляецца перагародкай, абалонкай у жывым арганізме. *Барабанная п. Плавальная п.* ‖ *прым.* **перапо́начны,** -ая, -ае.

ПЕРАПО́НЧАТЫ, -ая, -ае. З перапонкамі. *Перапончатыя лапы ў гусей.*

ПЕРАПО́ЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Напоўніцца звыш меры. *Рака перапоўнілася вадой. Сэрца перапоўнілася радасцю* (перан.). ‖ *незак.* **перапаўня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **перапаўне́нне,** -я, *н.*

ПЕРАПО́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Напоўніць звыш меры. *П. засекі збожжам. П. чашу цярпення* (перан.). ‖ *незак.* **перапаўня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **перапаўне́нне,** -я, *н.*

ПЕРАПРАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны *і* **ПЕРАПРО́БАВАЦЬ,** -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Папрабаваць (папробаваць) усё, многае. *П. усе гатункі кавы.*

ПЕРАПРА́ВА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* пераправіць[1]. **2.** *мн.* -ы, -ра́ў. Месца, дзе перапраўляюцца на другі бераг (на паромах, лодках і пад.). *Рачная п.*

ПЕРАПРАВА́ННЕ, ПЕРАПРАВА́ЦЬ *гл.* перапрэць.

ПЕРАПРА́ВІЦЬ[1], -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., каго-што.* **1.** Перавезці, перавесці цераз якую-н. прастору. *П. на другі бераг. П. цераз горы.* **2.** Адправіць з аднаго месца ў другое, па прызначэнню. *П. зброю партызанскаму атраду.* ‖ *незак.* **перапраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *звар.* **перапра́віцца,** -ра́ўлюся, -ра́вішся, -ра́віцца (да 1 знач.); *незак.* **перапраўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **перапра́ва,** -ы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **перапра́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

ПЕРАПРА́ВІЦЬ[2], -ра́ўлю, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., што.* **1.** Унесці якія-н. змены, паправіць недахопы, памылкі ў чым-н. *П. лічбу «1» на «4».* **2.** Змяняючы, выпраўляючы недахопы, памылкі, паправіць усё, многае. *П. усе запісы.* ‖ *незак.* **перапраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **перапра́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАПРАГА́ЦЬ *гл.* перапрэгчы.

ПЕРАПРАДА́ЦЬ, -да́м, -дасí, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́ў, -дала́, -ло́; -да́й; -да́дзены; *зак., каго-што.* Прадаць раней купленае (звычайна даражэй). *П. пярсцёнак.* ‖ *незак.* **перапрадава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -дая́це, -даю́ць. ‖ *наз.* **перапро́даж,** -у, *м.*

ПЕРАПРАСІ́ЦЬ, -пращу́, -про́сіш, -про́сіць; -про́шаны; *зак., каго* *і* *без дап.* Папрасіць каго-н. прабачыць за правіннасць, непаслушэнства і пад. ‖ *незак.* **перапро́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапро́шванне,** -я, *н.*

ПЕРАПРАЦАВА́ЦЦА, -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ператварыцца ў што-н. у выніку якіх-н. працэсаў, апрацоўкі. *Чыгун перапрацаваўся у сталь.* **2.**Ператаміцца ў працэсе працы (разм.). ‖ *незак.* **перапрацо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАПРАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак.* **1.** *што.* Ператварыць у што-н. у працэсе апрацоўкі. *П. зялёную масу на муку.* **2.** *што.* Перарабіць, зрабіць панова́му, інакш. *П. рукапіс.* **3.** *без дап.* Папрацаваць даўжэй, чым было вызначана. *П. тры гадзіны.* ‖ *незак.* **перапрацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перапрацо́ўванне,** -я, *н.* *і* **перапрацо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **перапрацо́вачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПЕРАПРАША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выяўляе жаданне перапрасіць каго-н. за што-н. *П. тон.* ‖ *наз.* **перапраша́льнасць,** -і, *ж.*

ПЕРАПРО́БАВАЦЬ *гл.* перапрабаваць.

ПЕРАПРО́ДАЖ *гл.* перапрадаць.

ПЕРАПРЭ́ГЧЫ, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; -ро́г, -рэ́гла *і* -рагла́, -рэ́гла *і* -ргло́; -ражы́; -рэ́жаны; *зак., каго (што).* Запрэгчы нанава або ў што-н. другое. *П. коней з плуга ў барану.* ‖ *незак.* **перапрага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Сапрэлы поўнасцю. *Перапрэлае лісце.* **2.** Сапсаваны ад прэння. *Перапрэлая скура.* ‖ *наз.* **перапрэ́ласць,** -і, *ж.*

ПЕРАПРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Сапрэць поўнасцю. *Угнаенне перапрэла.* ‖ *незак.* **пераправа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пераправа́нне,** -я, *н.*

ПЕРАПУ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* (разм.). Моцны спалох. *Падскочыць з перапуду.*

ПЕРАПУ́ДЗІЦЦА, -у́джуся, -у́дзішся, -у́дзіцца; *зак.* (разм.). Перапужацца. *Коні перапудзіліся.*

ПЕРАПУ́ДЗІЦЬ, -у́джу, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак., каго* (разм.). Перапужаць. *Сабака перапудзіў авечак.*

ПЕРАПУЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Моцна спужацца. *П. да смерці.*

ПЕРАПУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* Моцна спужаць.

ПЕРАПЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Прамежак часу, на які спыняецца якая-н. дзейнасць. *Абедзенны п. П. у занятках.*

ПЕРАПЫНІ́ЦЦА, -ынюся, -ы́нішся, -ы́ніцца; *зак.* Прыпыніцца на кароткі час. *Размова перапынілася.* ‖ *незак.* **перапыня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПЕРАПЫНІ́ЦЬ, -ыню́, -ы́ніш, -ы́ніць; -ы́нены; *зак.* **1.** *што.* Спыніць або прыпыніць якое-н. дзеянне. *П. сяўбу.* **2.** *каго-што.* Умяшаннем спыніць таго, хто гаворыць, робіць што-н. *П. дакладчыка пытаннем. П. на паўслове.* **3.** *каго-што.* Спыніць, затрымаць у час руху. *Прахожых перапыніў патруль.* ‖ *незак.* **перапыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПЕРАПЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., каго (што)* (разм.). Тое, што і перапытаць (у 1 знач.).

ПЕРАПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго (што)* *і* *без дап.* Спытаць яшчэ раз (звычайна не пачуўшы ці не зразумеўшы). **2.** *каго-што.* Апытаць усіх, многіх; спытаць пра ўсё, многае. *П. усіх знаёмых пра здарэнне. Яна пра ўсё перапытала ў мяне.* ‖ *незак.* **перапы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАПЭ́ЦКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак. каго-што* (разм.). Запэцкаць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. усё адзенне.* ‖ *незак.* **перапэ́цкваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **перапэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **перапэ́цквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАПЯЛІ́НЫ *гл.* перапёлка.

ПЕРАПЯ́ЧЫ, -пяку́, -пячэ́ш, -пячэ́; -пячо́м, -печаце́, -пяку́ць; -пёк, -пякла́, -ло́; -пячы́; -пе́чаны; *зак., што.* **1.** Папячы больш, чым трэба, запячы вельмі моцна. *П. пірагі.* **2.** Спячы, папячы ўсё, многае. *Муку ўсю перапяклі.* ‖ *незак.* **перапяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

ПЕР—ПЕР

ПЕРАПЯЧЫСЯ, -пякуся, -пячэшся, -пячэцца; -пячомся, -печацеся, -пякуцца; -пёкся, -пяклася, -лося; -пячыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Папячыся больш, чым трэба і страціць сваю якасць. *Хлеб перапёкся.* **2.** *перан.* Прабыць вельмі доўга на сонцы (разм.). ‖ *незак.* **перапякацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць нанава, інакш, іншым. *Перарабіць канцоўку п'есы. П. чый-н. характар.* **2.** *што на што, у што.* Зрабіць з чаго-н. аднаго нешта іншае. *Багацце на шчасце не пераробіш* (прыказка). **3.** Папрацаваць больш, чым трэба. *П. дзве гадзіны.* **4.** Працуючы вельмі многа, ператаміцца (разм.). **5.** *што.* Зрабіць усё, многае. *П. многа работы за дзень.* **6.** *што* і *чаго.* Зазнаць усякай працы, нарабіцца (разм.). *Чаго ён толькі не перарабіў за сваё жыццё.* ‖ *незак.* **перарабляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **пераробка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ПЕРАРАДЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* перарадзіцца. **2.** Страта былога светапогляду, сацыяльнага аблічча пад уздзеяннем чужога асяроддзя, ідэалогіі. *Маральнае п.*

ПЕРАРАДЗІЦЦА, -раджуся, -родзішся, -родзіцца; *зак.* **1.** Рэзка змяніцца, абнавіцца, стаць зусім іншым. *П. духоўна.* **2.** Страціць свае папярэднія каштоўныя якасці, уласцівасці, выразіцца. *Пшаніца перарадзілася.* ‖ *незак.* **перараджацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перараджэнне,** -я, *н.*

ПЕРАРАДЗІЦЬ, -раджу, -родзіш, -родзіць; -роджаны; *зак., каго-што.* Зрабіць зусім іншым, абнавіць, перайначыць. ‖ *незак.* **перараджаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАРАЗАЦЬ *гл.* перарэзаць.

ПЕРАРАЗЛІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Разлік, зроблены нанава. *Зрабіць п.*

ПЕРАРАЗМЕРКАВАЦЬ, -мяркую, -мяркуеш, -мяркуе; -мяркуй; -меркаваны; *зак., каго-што.* Размеркаваць нанава. *П. сыравіну паміж цэхамі.* ‖ *незак.* **пераразмяркоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пераразмеркаванне,** -я, *н.*

ПЕРАРАСХОД, -у, *М* -дзе, *м.* Расход звыш меры, нормы, плана. *П. крэдытаў.*

ПЕРАРАСХОДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак.* і *незак., што.* Выдаткаваць (выдаткоўваць) звыш нормы, плана і пад. *П. фонд заработнай платы.*

ПЕРАРАСЦІ, -сту, -сцеш, -сце; -сцём, -сцяце, -стуць; -рос, -расла, -ло; -сці; *зак.* **1.** *каго-што.* Стаць ростам вышэй за каго-, што-н. *Сын перарос бацьку.* **2.** *перан., каго (што).* Стаць вышэйшым за каго-н. у разумовых, маральных адносінах, ва ўменні. *П. свайго настаўніка.* **3.** *у што.* Развіўшыся, ператварыцца ў што-н. іншае. *Гоман перарос у крык.* **4.** Выйсці з узросту, устаноўленага для чаго-н. *Для дзіцячага сада хлапчук перарос.* ‖ *незак.* **перарастаць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **перарастанне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

ПЕРАРАШЫЦЬ, -рашу, -рэшыш, -рэшыць; -рэшаны і -рашаны; *зак., што.* Рашыць іншым спосабам. *П. задачу.* ‖ *незак.* **перарэшваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАРВАЦЬ, -ву, -веш, -ве; -вём, -вяце, -вуць; -ві; -ваны; *зак.* **1.** *што.* Разарваўшы, раздзяліць на часткі. *П. вяроўку.* **2.** *што.* Перапыніць на некаторы час якое-н. дзеянне, развіццё чаго-н.; парушыць які-н. стан, працэс. *П. перапіску з кім-н. П. маўчанне.* **3.** *каго.* Перабіць чыю-н. размову, гутарку. *П. прамоўцу.* **4.** *што.* Разарваць усё, многае. *П. усе ніткі.* ‖ *незак.* **перарываць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

ПЕРАРЖАВЕЛЫ, -ая, -ае. Пераедзены ржой. *Змяніць п. дрот.*

ПЕРАРЖАВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Ад іржы распасціся на часткі, пераламацца. *Дрот у многіх месцах пераржавеў.*

ПЕРАРОСЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які вырас вышэй за іншых, вышэй за якую-н. норму. **2.** Старэйшы па гадах, чым устаноўлены для чаго-н. узрост. *П. вучань.* ‖ *наз.* **перарослась,** -і, *ж.*

ПЕРАРОСТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Падлетак, старэйшы па ўзросту, чым патрэбна для чаго-н. *Для харэаграфіі ён ужо п.*

ПЕРАРЫВАЦЬ[1] *гл.* перарваць.

ПЕРАРЫВАЦЬ[2] *гл.* перарыць.

ПЕРАРЫВІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які перапыняецца цераз кароткія прамежкі часу; няроўны. *Перарывістае дыханне. П. голас.* **2.** З прамежкамі, не суцэльны. *Перарывістая лінія.* ‖ *наз.* **перарывістасць,** -і, *ж.*

ПЕРАРЫСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго-што.* Рысуючы (часцей алоўкам), зрабіць копію чаго-н.; нарысаваць нанава. *П. узор.* ‖ *незак.* **перарысоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перарысоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* і **перарысоўванне,** -я, *н.*

ПЕРАРЫЎ, -рыву, *мн.* -рывы, -рываў, *м.* **1.** Разрыў чаго-н. на часткі, а таксама месца разрыву. *П. провада.* **2.** Тое, што і перапынак. *Гаварыць з перарывамі. П. у стажы.*

ПЕРАРЫЦЬ, -рыю, -рыеш, -рые; -рыты; *зак., што.* **1.** Разрыць, парыць лычом усё, многае. *Свінні перарылі ўвесь агарод.* **2.** *перан.* У пошуках чаго-н. раскідаць, перакапаць усё. *П. усе рэчы ў каморцы.* ‖ *незак.* **перарываць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАРЭГІСТРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Зарэгістраваць нанава. ‖ *звар.* **перарэгістравацца,** -руюся, -руешся, -руецца; -руйся. ‖ *наз.* **перарэгістрацыя,** -і, *ж.*

ПЕРАРЭЗАЦЬ, -рэжу, -рэжаш, -рэжа; -рэж; -рэзаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Разрэзаўшы, раздзяліць надвое. *П. вяроўку.* **2.** *каго (што).* Зарэзаць усіх, многіх. *П. усіх гусей.* **3.** *перан., што.* Перагарадзіць (шлях, дарогу). *П. шлях праціўніку.* ‖ *незак.* **пераразаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.) і **перарэзваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПЕРАРЭШВАЦЬ *гл.* перарашыць.

ПЕРАСАДЖВАЦЦА *гл.* пересесці.

ПЕРАСАДЖВАЦЬ *гл.* перасадзіць.

ПЕРАСАДЗІЦЬ, -саджу, -садзіш, -садзіць; -саджаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Прымусіць перасесці, пасадзіць на другое месца, прапанаваць абмяняцца месцамі. *П. вучня на першую парту. П. пасажыраў з аднаго аўтобуса ў другі.* **2.** *што.* Выкапаўшы (расліну), пасадзіць у другім месцы. *П. кветкі.* **3.** *што.* Зрэзаўшы, або выразаўшы (частку косці, тканкі, орган), перанесці для прыжыўлення на другім месцы або ў другім арганізме. *П. нырку.* **4.** *што.* Насадзіць, надзець на што-н. другое. *П. сякеру на другое тапарышча.* **5.** *каго (што).* Памагчы каму-н. пералезці цераз што-н. *П. дзіця цераз парог.* **6.** *каго-што.* Пасадзіць усё, многае або ўсіх, многіх. *За свой век ён многа дрэў перасадзіў. Акупанты перасадзілі ў турмы нямала людзей.* ‖ *незак.* **перасаджваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.). ‖ *наз.* **перасаджванне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.) і **перасадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.). *Зрабіць перасадку пасажыраў на другі самалёт. Перасадка дрэў. Перасадка скуры.* ‖ *прым.* **перасадачны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. матэрыял.*

ПЕРАСАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* перасадзіць. **2.** *мн.* -і, -дак. Пераход для прадаўжэння язды з аднаго транспартнага сродку на другі. *Ехаць з дзвюма перасадкамі.* ‖ *прым.* **перасадачны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПЕРАСАЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -лодзіш, -лодзіць; -лоджаны; *зак., што.* Зрабіць вельмі салодкім. *П. чай.* ‖ *незак.* **перасалоджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСАЛІЦЬ, -салю, -соліш, -соліць; -солены; *зак.* **1.** *што.* Пакласці вельмі многа солі ў што-н. *П. суп.* **2.** *перан.* Перайсці мяжу, меру дазволенага ў чым-н. (разм.). *П. у жартах.* ‖ *незак.* **перасольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перасольванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) і **перасол,** -у, *м.* (да 1 знач.). *Недасол на стале, а перасол на спіне* (прымаўка).

ПЕРАСАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* **1.** Рассартаваць нанава, інакш. *П. яблыкі.* **2.** Рассартаваць усё, многае. *П. усё насенне.* ‖ *незак.* **перасартоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перасартоўванне,** -я, *н.*

ПЕРАСВАРЫЦЦА, -варуся, -варышся, -варыцца; *зак.* Пасварыцца паміж сабою або з усімі, многімі. *Суседзі перасварыліся.*

ПЕРАСВАРЫЦЬ, -вару, -варыш, -варыць; -вараны; *зак., каго (што).* Пасварыць многіх, каго-н. з кім-н. *П. даўніх сяброў.*

ПЕРАСЕДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* **1.** Прасядзець дзе-н. больш, чым трэба. *Пераседзеў на тыдзень даўжэй у камандзіроўцы.* **2.** Сапсавацца ад доўгага сядзення (пра хлеб у печы). *Хлеб пераседзеў і адпёкся.* ‖ *незак.* **пераседжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСЕКЧЫ *гл.* перасячы.

ПЕРАСЕСЦІ, -сяду, -сядзеш, -сядзе; -сеў, -села; -сядзь; *зак.* **1.** Устаўшы з аднаго месца, сесці на другое. *П. на канапу.* **2.** Зрабіць перасадку (у 2 знач.). *П. на цеплаход.* **3.** Засесці (у горле і пад.). *Бульба перасела ў горле.* ‖ *незак.* **перасаджвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.) і **перасядаць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

ПЕРАСЕЧАНЫ, -ая, -ае. Няроўны, з узгоркамі і ярамі. *Перасечаная мясцовасць.* ‖ *наз.* **перасечанасць,** -і, *ж.*

ПЕРАСІЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Празмерна напружваючы сілы, надарваць сябе. *Перасіліўся, падымаючы мех.* ‖ *незак.* **перасільвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАСІЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамагчы, пераадолець. *П. праціўніка і паваліць. Плыўцы перасілілі цячэнне.* **2.** *перан., каго-што.* Пераадолець якое-н. пачуццё, адчуванне, жаданне і пад. *П. страх. П. сябе.* **3.** *каго.* Змучыць, надарваць, прымушаючы празмерна напружвацца. *П. каня.* ‖ *незак.* **перасільваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСКВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Доўга скварачы, зрабіць жорсткім, сухім, не такім, як трэба. *П. сала.* **2.** Сскварыць усё, многае. *П. усё сала.* ‖ *незак.* **перасквapваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАСКОЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** *што* і *цераз што.* Зрабіўшы скачок, апынуцца на іншым баку ад чаго-н. *П. канаву. П. цераз плот.* **2.** Перамясціцца скачком (скачкамі) на другое месца. *П. ад акна да дзвярэй.* **3.** *перан., на што.* Перайсці ад аднаго прадмета гутаркі да другога, не захоўваючы паслядоўнасці (разм.). *П. на іншую тэму.* ‖ *незак.* **пераскакваць,** -аю, -аеш, -ае і **пераскокваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **пераскокнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (разм.).

ПЕРАСЛАЦЬ[1], -рашлю, -рашлеш, -рашле; -рашлём, -рашляце, -рашлюць; -раслаў, -лала; -рашлі; -расланы; *зак., каго-што.* Паслаць, накіраваць у другое месца. *П. кнігу па пошце.* ‖ *незак.* **перасылаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перасыланне,** -я, *н.* і **перасылка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* ‖ *прым.* **перасылачны,** -ая, -ае.

ПЕРАСЛАЦЬ[2], -сцялю, -сцелеш, -сцеле; -слаў, -лала; -сцялі; -сланы; *зак., што.* **1.** Па-

слаць нанава; зрабіць новы насціл. *П. насцель. П. падлогу.* **2.** *чым.* Тое, што і пераласці (у 3 знач.). *П. рады яблыкаў саломай.* ‖ *незак.* **перасціла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перасці́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* і **перасціла́нне,** -я, *н.*

ПЕРАСМА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Ад доўгага смажання стаць цвёрдым, сухім, не такім, як трэба. *Каўбаса перасмажылася.* ‖ *незак.* **перасма́жвацца,** -аецца.

ПЕРАСМА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Доўга смажачы, зрабіць жорсткім, сухім, не такім як трэба. *П. мяса.* **2.** Сасмажыць усё, многае. *П. усю рыбу.* ‖ *незак.* **перасма́жваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАСМЕ́ЙВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Падаючы адзін другому якія-н. знакі, паціху смяяцца ў сувязі з чым-н. або з каго-н.

ПЕРАСМЕ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто любіць высмейваць, перадражніваць каго-н. ‖ *ж.* **перасме́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЕРАСО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Прыстасаваны для зручнага перасоўвання, перамяшчэння. *П. столік.* **2.** Які дзейнічае, функцыяніруе не на адным месцы, які перамяшчаецца. *Перасовачная выстаўка. Перасовачная майстэрня.*

ПЕРАСО́Л, ПЕРАСО́ЛЬВАННЕ, ПЕРАСО́ЛЬВАЦЬ *гл.* перасаліць.

ПЕРАСО́РЦІЦА, -ы, *ж.* (спец.). Перавод тавараў з аднаго сорту ў другі.

ПЕРАСО́ЎВАННЕ *гл.* перасунуць.

ПЕРАСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* перасунуцца, -ць.

ПЕРАСО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* перасунуць. **2.** *мн.* -і, -со́вак. Перасовачная культурна-асветная ўстанова. *Бібліятэка-п.*

ПЕРАСО́ЎНЫ, -ая, -ае. Тое, што і перасовачны.

ПЕРАСО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Празмерна сухі. *Перасохлае сена. Перасохлыя губы.* **2.** Які стаў бязводным. *Перасохлая рачулка.* ‖ *наз.* **перасо́хласць,** -і, *ж.*

ПЕРАСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -со́х, -хла; *зак.* **1.** Стаць сушэйшым, чым трэба, або зусім сухім. *Сена перасохла. Губы перасохлі. У горле перасохла* (безас.). **2.** Стаць бязводным, зусім абмялець. *Калодзеж перасох.* ‖ *незак.* **перасыха́ць,** -а́е; *наз.* **перасыха́нне,** -я, *н.*

ПЕРАСПА́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пяць; -пі́; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Прабыць які-н. час у стане сну; пераначаваць, правесці ноч дзе-н. *П. у суседзяў. Пераспім, а раніцай — у дарогу.* **2.** Праспаць больш, чым трэба (разм.). **3.** *каго.* Праспаць даўжэй за каго-н. *П. усіх.*

ПЕРАСПЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Вельмі спелы. *Пераспелыя ягады. Пераспелая нявеста* (якая старэе; разм. іран.). ‖ *наз.* **пераспе́ласць,** -і, *ж.*

ПЕРАСПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаўшы вельмі спелым, пачаць псавацца. *Агрэст пераспеў.* **2.** *перан.* Выйсці з узросту, уласцівага якому-н. становішчу; пастарэць (разм. іран.). *Нявеста пераспела.* ‖ *незак.* **пераспява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСПЯЛІ́ЦЬ, -пялю́, -пе́ліш, -пе́ліць; -пе́лены; *зак., што.* Даць магчымасць стаць вельмі спелым. *П. памідоры.* ‖ *незак.* **пераспе́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Паставіць на другое месца. *П. лямпу на другі стол. П. словы ў сказе.* **2.** *што.* Зрабіць нанава (хату, печ і пад.), перарабіць. ‖ *незак.* **перастаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **перастано́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАСТА́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). Той, хто выйшаў з якога-н. узросту, стаў старым для чаго-н. *Ён яшчэ не п.*

ПЕРАСТАРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Паказаць празмерную стараннасць у чым-н., залішне пастарацца.

ПЕРАСТА́ЯЛЫ, -ая, -ае. Які сапсаваўся, якасна змяніўся ад доўгага стаяння. *Перастаялая трава.*

ПЕРАСТАЯ́ЦЬ, -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прастаяць больш, чым трэба, сапсавацца, змяніцца якасна ад доўгага стаяння. *Жыта перастаяла.* **2.** *што.* Перачакаць што-н. стоячы. *П. дождж пад страхой.* ‖ *незак.* **перасто́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перасто́й,** -ю, *м.* (спец.).

ПЕРАСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Застрэліць усіх, многіх. *П. ваўкоў.* **2.** *што.* Расходаваць стральбою ўсё, многае. *П. патроны.* ‖ *незак.* **перастрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСТРАХАВА́ЦЦА, -раху́юся, -раху́ешся, -раху́ецца; -раху́йся; *зак.* **1.** Застрахавацца зноў. **2.** *перан.* Засцерагчы сябе ад магчымай адказнасці за што-н. ‖ *незак.* **перастрахо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перастрахо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **перастрахо́вачны,** -ая, -ае.

ПЕРАСТРАХАВА́ЦЬ, -раху́ю, -раху́еш, -раху́е; -раху́й; -рахава́ны; *зак., каго-што.* Застрахаваць зноў. *П. сваю маёмасць.* ‖ *незак.* **перастрахо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перастрахо́ўванне,** -я, *н.* і **перастрахо́ўка,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **перастрахо́вачны,** -ая, -ае.

ПЕРАСТРАХО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, які перастрахоўваецца, агароджвае сябе ад магчымых непрыемнасцей. ‖ *ж.* **перастрахо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЕРАСТРО́ІЦЦА[1], -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* Пераключыцца на новую радыёхвалю. *Радыст хутка перастроіўся на новую хвалю.* ‖ *незак.* **перастро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **перастро́йка,** -і, *ДМ* -ройцы, *ж.*

ПЕРАСТРО́ІЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́іцца; *зак.* Размясціцца па-іншаму, змяніўшы свой строй (у 1 знач.). *Калона хутка перастроілася.* ‖ *незак.* **перастро́йвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **перастрае́нне,** -я, *н. П. на маршы.*

ПЕРАСТРО́ІЦЬ[1], -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак.* Настроіць (у 1, 2 і 3 знач.) інакш, нанава. *П. балалайку. П. радыёпрыёмнік.* ‖ *незак.* **перастро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перастро́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

ПЕРАСТРО́ІЦЬ[2], -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., каго-што.* Нанава размясціць у страі, змяніць строй чаго-н. *П. баявыя парадкі пяхоты.* ‖ *незак.* **перастро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перастрае́нне,** -я, *н.*

ПЕРАСТРЭ́ЛЬВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Абстрэльваць адзін аднаго. ‖ *наз.* **перастрэ́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

ПЕРАСТРЭ́ЛЬВАЦЬ *гл.* перастраляць.

ПЕРАСТУ́КВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Абменьвацца ўмоўнымі стукамі цераз сцяну для паведамлення чаго-н. адзін другому. ‖ *наз.* **перасту́к,** -у *м.* і **перасту́кванне,** -я, *н.*

ПЕРАСТУПА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* пераступіць[1]. **2.** Папераменна, мяняючы апору, паднімаць то адну, то другую нагу. *П. з нагі на нагу.*

ПЕРАСТУПА́ЦЬ[2] *гл.* пераступіць[2].

ПЕРАСТУПІ́ЦЬ[1], -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** *каго-што* і *цераз каго-што.* Ступіўшы, перайсці што-н. *П. парог* або *цераз парог.* **2.** *перан., што.* Парушыць, перасягнуць мяжу чаго-н. *П. мяжу прыстойнасці. П. закон.* ‖ *незак.* **пераступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСТУПІ́ЦЬ[2], -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** *што.* Добраахвотна адмовіцца ад чаго-н. на карысць другога; ахвяраваць што-н., чым-н. *П. чаргу. Я лепш сваё пераступлю.* **2.** *каму-чаму ў чым.* Зрабіць уступку, саступіць. *Старому чалавеку трэба п.* ‖ *незак.* **пераступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСУ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Паўторны судовы разбор. *Адправіць справу на п.*

ПЕРАСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* Пасунуўшыся, перамясціцца. *П. на другі канец лаўкі.* ‖ *незак.* **перасо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., каго-што.* Пасунуўшы, перамясціць. *П. канапу.* ‖ *незак.* **перасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перасо́ўванне,** -я, *н.* і **перасо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

ПЕРАСУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць вельмі сухім. *П. тытунь.* **2.** Высушыць усё, многае. *П. усю бялізну.* ‖ *незак.* **перасу́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСЦЕРАГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які перасцерагае, папярэджвае аб небяспецы. *П. надпіс.*

ПЕРАСЦЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; -цяро́г, -цераглá, -ло́; -цераж́ы; -цяржаны; *зак., каго (што).* Даць параду асцерагацца чаго-н., папярэдзіць. *П. аб небяспецы.* ‖ *незак.* **перасцерага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСЦЕРАЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што і перасцярога.

ПЕРАСЦІЛА́ННЕ, ПЕРАСЦІЛА́ЦЬ, ПЕРАСЦІ́ЛКА *гл.* пераслаць[2].

ПЕРАСЦІ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -сці́х, -хла; *зак.* **1.** Змоўкнуць, уціхнуць часова (пра гукі). **2.** Паступова аціхаючы, перастаць, сціхнуць. *Вецер перасціх.* ‖ *незак.* **перасціха́ць,** -а́е.

ПЕРАСЦЯРО́ГА, -і, *ДМ* -ро́зе, *мн.* -і, -ро́г, *ж.* Тое, што перасцерагае ад чаго-н. *Меры перасцярогі.*

ПЕРАСЫЛА́ННЕ, ПЕРАСЫЛА́ЦЬ, ПЕРАСЫЛА́ЧНЫ, ПЕРАСЫ́ЛКА *гл.* пераслаць[1].

ПЕРАСЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для перасылкі, адпраўкі каго-н. з аднаго месца ў другое. *П. пункт.*

ПЕРАСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -ы́п; -паны; *зак., што.* **1.** Насыпаць у другое месца. *П. збожжа ў мяшкі.* **2.** і *чаго.* Насыпаць звыш меры. *П. цукру ў чай.* **3.** *чым.* Насыпаць што-н. паміж чым-н. *П. адзенне нафталінам.* **4.** Разабраўшы, сабраць нанава, замяніўшы пашкоджаныя часткі. *П. хлеў.* **5.** *перан., чым.* Перапоўніць (мову) якімі-н. заўвагамі, спецыфічнымі зваротамі, словамі і пад. *П. апавяданне дыялектызмамі.* ‖ *незак.* **перасыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перасыпа́нне,** -я, *н.* (да 1, 3, 4 і 5 знач.) і **перасы́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1, 3 і 4 знач.).

ПЕРАСЫХА́ННЕ, ПЕРАСЫХА́ЦЬ *гл.* перасохнуць.

ПЕРАСЯГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -сегняце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што.* Выйсці за якія-н. межы; аказацца большым за што-н. вызначанае. *Слава аб гераічным учынку перасягнула межы краіны. Ураджай бульбы перасягнуў 200 цэнтнераў з гектара.* ‖ *незак.* **перасяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСЯДА́ЦЬ *гл.* перасесці.

ПЕРАСЯДЗЕ́ЦЬ, -сяджу́, -сядзі́ш, -сядзі́ць; -сядзі́м, -седзіце́, -сядзя́ць; -сядзі́; *зак.* **1.** *каго (што).* Прасядзець даўжэй за каго-н. *Перасядзеў усіх у бібліятэцы.* **2.** *што.* Прабыць

дзе-н. некаторы час, чакаючы канца чаго-н. *П. дождж пад павеццю.* ‖ *незак.* **пераседжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАСЯЛЕ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які перасяліўся ці перасяляецца на новае месца. ‖ *ж.* **перасяле́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПЕРАСЯЛЕ́НЧЫ, -ая, -ае (афіц.). Які мае адносіны да перасялення людзей на новыя месцы. *П. камітэт.*

ПЕРАСЯЛІ́ЦЬ, -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *зак., каго (што).* Пасяліць у другім месцы. *П. людзей у новы дом.* ‖ *незак.* **перасяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *звар.* **перасялі́цца,** -сялю́ся, -се́лішся, -се́ліцца; *незак.* **перасяля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **перасяле́нне,** -я, *н.*

ПЕРАСЯ́ЧЫ *і* **ПЕРАСЕ́КЧЫ,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *што.* **1.** Рассячы папалам, на часткі. *П. жэрдку. Бізуном бервяна не перасячэш* (прыказка). **2.** Перайсці, пераехаць што-н. упоперак. *П. вуліцу. П. экватар.* **3.** Прайсці па паверхні чаго-н. ад аднаго канца да другога. *Чыгунка перасячэ нашу вобласць. Поле перасечана ярам.* **4.** *перан.* Перагарадзіць каму-, чаму-н. (дарогу, шлях і пад.). *Атрад перасек шлях непрыяцелю.* ‖ *незак.* **перасяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАСЯЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Месца, дзе перасякаецца што-н. *Пункт перасячэння прамых ліній.*

ПЕРАТАМІ́ЦЦА, -тамлю́ся, -то́мішся, -то́міцца; *зак.* Вельмі ўтаміцца. ‖ *незак.* **ператамля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **ператамле́нне,** -я, *н.*

ПЕРАТАМІ́ЦЬ, -тамлю́, -то́міш, -то́міць; -то́млены; *зак., каго-што.* Вельмі ўтаміць. *П. каня.* ‖ *незак.* **ператамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПЕРАТАПІ́ЦЬ[1], -таплю́, -то́піш, -то́піць; -то́плены; *зак., што.* **1.** Апрацаваць тапленнем. *П. сала.* **2.** Празмерна адтапіць моцным награваннем (пра кіслае малако). ‖ *незак.* **перато́плівать,** -аю, -аеш, -ае *і* **перата́пля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **перато́пліванне,** -я, *н. і* **перато́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (разм.).

ПЕРАТАПІ́ЦЬ[2], -таплю́, -то́піш, -то́піць; -то́плены; *зак., каго-што.* Утапіць усё, многае або ўсіх, многіх. *П. кацянят.*

ПЕРАТАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* **1.** *што.* Тасуючы, перамяшаць або стасаваць яшчэ раз. *П. карты.* **2.** *перан., каго-што.* Перамяшаць, размясціць інача (разм.). *П. паперы на стале.* ‖ *незак.* **ператасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ператасо́ўванне,** -я, *н. і* **ператасо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАТВАРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і пераўтваральнік. **2.** У некаторых складаных назвах — прыбор для ператварэння электрычнай энергіі. *П. току.*

ПЕРАТВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* **1.** Перайсці ў другі стан, набыць іншы выгляд, стаць чым-н. іншым. *Возера ператварылася ў балота.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ажыццявіцца, набыць значэнне рэчаіснасці (высок.). *Планы ператварыліся ў рэальнасць.* **3.** *у каго-што.* У казках, паданнях і пад.: змяніць свой выгляд, перавярнуцца ў каго-, што-н. пры дапамозе чараў. ‖ *незак.* **ператвара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **ператварэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак.* **1.** *каго-што ў каго-што.* Перавесці ў другі стан, надаць іншы выгляд, змяніць якім-н. чынам. *П. ваду ў пару. П. справу ў забаўку.* **2.** *што ў што.* Ажыццявіць на справе, увасобіць у чым-н. пэўным, канкрэтным. *П. мары ў жыццё.* **3.** *каго-што ў каго-што.* У казках, паданнях і пад.: перавярнуцца ў каго-, што-н. пры дапамозе чараў. *Чараўніца ператварыла чалавека ў дрэва.* ‖ *незак.* **ператвара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ператварэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАТО́ПКА, ПЕРАТО́ПЛІВАННЕ, ПЕРАТО́ПЛІВАЦЬ *гл.* ператапіць[1].

ПЕРАТРАВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́віцца; *зак.* Засвоіцца ў працэсе стрававання. *Ежа ператравілася.* ‖ *незак.* **ператраўля́цца,** -я́ецца *і* **ператра́ўлівацца,** -аецца.

ПЕРАТРАВІ́ЦЬ, -раўлю́, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., што.* Засвоіць у працэсе стрававання. *П. ежу.* ‖ *незак.* **ператраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **ператра́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАТРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Пераж̌ыць, перацярпець многае. *П. разруху.*

ПЕРАТРЫВО́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Моцна ўстрывожыцца. *У вайну ўсе ў вёсцы ператрывожыліся.*

ПЕРАТРЫВО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго.* Моцна ўстрывожыць. *Вы мяне ператрывожылі сваім паведамленнем.*

ПЕРАТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Пратрымаць надта доўга. *П. хлеб у печы. П. негатывы ў праявіцелі.* **2.** Патрымаць неаднаразова ў сваіх руках што-н. або ўсё, многае. *Многа кніг ператрымаў у сваіх руках.* ‖ *незак.* **ператры́мліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ператры́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (спец.). *П. пры фатаграфаванні.*

ПЕРАТРЭ́СЦІ, -трасу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце́, -расу́ць; -ро́с, -рэ́сла; -расі́; -рэ́сены; *зак.* **1.** *што.* Трасучы, ачысціць ад чаго-н.; перабраць, пераглядзець, шукаючы чаго-н. *П. палавікі. П. ўсе рэчы. П. ў памяці мінулае* (перан.). **2.** *каго-што.* Зрабіць вобыск. *Паліцыя ператрэсла ўсіх жыхароў вёскі* (усю вёску). ‖ *незак.* **ператраса́ць,** -а́ю, -а́еш, -ае *і* **ператрэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАТУРБА́ЦЫЯ, -ыі, *мн.* -ыі, -цый, *ж.* (кніжн.). Нечаканая перамена ў ходзе чаго-н., якая выклікае беспарадак, замяшанне.

ПЕРАЎВАСО́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* Прыняць які-н. новы выгляд, вобраз, ператварыцца ў каго-, што-н. ‖ *незак.* **пераўвасабля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **пераўвасабле́нне,** -я, *н.* *Здольнасць артыста да пераўвасаблення.*

ПЕРАЎВАСО́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго-што.* Увасобіць у новай форме, па-новаму. ‖ *незак.* **пераўвасабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **пераўвасабле́нне,** -я, *н.*

ПЕРАЎЗБРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., каго-што.* Узброіць па-новаму, нанава. *П. армію.* ‖ *незак.* **пераўзбро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **пераўзбро́іцца,** -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *незак.* **пераўзбро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **пераўзбрае́нне,** -я, *н.*

ПЕРАЎТВАРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто пераўтварае, пераўтварыў што-н. **2.** Прыстасаванне для пераўтварэння чаго-н. *Электрычны п. Вымяральны п. Ультрагукавы п.* ‖ *ж.* **пераўтвара́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

ПЕРАЎТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., што.* Змяніць карэнным чынам, перабудаваць. *П. прыроду.* ‖ *незак.* **пераўтвара́ць,** -а́ю, -а́е. ‖ *наз.* **пераўтварэ́нне,** -я, *н.*

ПЕРАФАРБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *зак.* **1.** Пафарбаваць свае валасы ў іншы колер. **2.** *перан.* Крывадушна прыкінуцца прыхільнікам каго-, чаго-н. (разм.). *П. ў добразычліўца.* ‖ *незак.* **перафарбо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАФАРБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* **1.** Пафарбаваць нанава. *П. валасы.* **2.** Пафарбаваць усё, многае. *П. вокны і дзверы.* ‖ *незак.* **перафарбо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **перафарбо́ўванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **перафарбо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПЕРАФРАЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* Змяніць (-няць) форму падачы чыіх-н. слоў, выслоўяў, фраз і пад. ‖ *незак.* **перафразо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перафразо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЕРАХАВА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Схаваць у іншым месцы. *П. грошы.* **2.** *каго-што.* Хаваючы, зберагчы, не даць загінуць. *П. бульбу ў склепе.* **3.** *што.* Схаваць, пахаваць усё, многае. ‖ *незак.* **перахо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПЕРАХАВА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Выкапаўшы з магілы, пахаваць у новым месцы. *П. прах.* **2.** Пахаваць усіх, многіх. *За год столькі перахавалі людзей.* ‖ *незак.* **перахо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАХАДЗІ́ЦЬ, -хаджу́, -хо́дзіш, -хо́дзіць; -хо́джаны; *зак.* **1.** *што.* Перабыць якую-н. пару, ходзячы ў чым-н. ці як-н. *П. зіму ў асеннім паліто.* **2.** *чым.* У гульнях: пайсці інача, перамяніць ход. *П. пешкай.* **3.** *што.* Перанесці на нагах (хваробу; разм.). *П. грып.* **4.** *што і без дап.* Абысці ўсё або многа чаго-н. *Колькі я пераходзіў за год! Усе дарогі ў наваколлі пераходзіў.* ‖ *незак.* **перахо́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

ПЕРАХАПІ́ЦЬ, -аплю́, -о́піш, -о́піць; -о́плены; *зак.* **1.** *каго-што.* Схапіць у час руху. *П. пісьмо. П. ганцоў. П. чый-н. позірк* (перан.). **2.** *каго-што.* Схапіць, абхапіць (рукамі, вяроўкай і пад.) у якім-н. месцы або інакш. *П. талію поясам.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Сціснуць спазмай. *Радасць перахапіла дыханне. Ад рэзкага пітва перахапіла* (безас.) *горла.* **4.** *перан., што, чаго і без дап.* Наспех з'есці чаго-н., перакусіць (разм.). *П. чаго-н. з яды.* **5.** *перан., што, чаго і без дап.* Пазычыць на кароткі час (разм.). *П. дзесяць рублёў.* **6.** *перан.* Перабраць меру ў чым-н. (разм. жарт.). *П. у вастраслоўі.* ‖ *незак.* **перахо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **перахапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПЕРАХАЦЕ́ЦЦА, -хо́чацца; *безас.; зак., чаго і з інф.* (разм.). Тое, што і расхацецца. *Перахацелася есці.*

ПЕРАХАЦЕ́ЦЬ, -хачу́, -хо́чаш, -хо́ча; -хаці́; *зак., чаго і з інф.* (разм.). Тое, што і расхацець. *П. купацца.*

ПЕРАХВАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., каго-што.* Пахваліць больш, чым трэба, расхваліць. *П. поспехі вучня.*

ПЕРАХВАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* Перажыць вельмі моцнае хваляванне. *Перахвалявалася з-за хваробы сына.*

ПЕРАХВАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *зак., каго (што).* Выклікаць моцнае хваляванне ў кім-н. ці ўсхваляваць многіх. *П. усю сям'ю.*

ПЕРАХВАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* **1.** Перанесці многа хвароб. *У дзяцінстве перахварэў усімі хваробамі.* **2.** Перанесці якую-н. хваробу. *Дзеці перахварэлі на адзёр.* **3.** *перан.* Перажыўшы што-н. цяжкае, супакоіцца. *П. за сына.*

ПЕРАХВА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто перахватвае, ідзе каму-н. наперарэз. *Самалёт-п.*

ПЕРАХВАЦІ́ЦЬ, -вачу́, -ва́ціш, -ва́ціць; -ва́чаны; *зак.* Тое, што і перахапіць. ‖ *наз.* **перахва́т,** -у, *М* -ва́це, *м.*

ПЕРАХІТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго (што).* Тое, што і перахітрыць.

ПЕРАХІТРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -хі́траны; *зак., каго (што).* Перамагчы хітрасцю, абхітрыць. *П. ворага.*

ПЕРАХЛЯ́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* (разм.). **1.** Неглыбокая ўпадзіна, паглыбленне паміж двума ўзвышшамі. **2.** Выгін у спіне каня; седлавіна.

ПЕРАХЛЯ́БІСТЫ, -ая, -ае (разм.). З перахлябінамі. *П. конь.*

ПЕРАХО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* перайсці. **2.** *мн.* -ы, -аў. Месца, прыгоднае, прыстасаванае для пешай пераправы, а таксама для пешаходаў, што ідуць цераз вуліцу. *П. цераз ручай. Падземны п.* **3.** *мн.* -ы, -аў. Спецыяльнае збудаванне, калідор, галерэя, што злучае адно памяшканне з другім. *Ісці па цёмных пераходах.* **4.** Адлегласць паміж двума пунктамі, пройдзеная пешшу без прыпынкаў за які-н. час. *У двух пераходах ад крэпасці.*

ПЕРАХО́ДЖВАЦЬ *гл.* перахадзіць.

ПЕРАХО́ДЗІЦЬ *гл.* перайсці.

ПЕРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для пераходу куды-н. *П. тунэль. П. экзамен.* **2.** Прамежкавы, які з'яўляецца пераходам ад аднаго стану да другога. *П. перыяд. Пераходныя гаворкі.* **3.** Пра вытворчыя і спартыўныя ўзнагароды: які перадаецца новаму пераможцу ў спаборніцтве, барацьбе. *П. кубак. П. вымпел.* **4.** Які пералічваецца, пераносіцца на наступны год (спец.). *Пераходныя фонды. Пераходная тэма.* **5.** У граматыцы пра дзеяслоў, які патрабуе пасля сябе дапаўнення ў вінавальным склоне без прыназоўніка. ‖ *наз.* **перахо́днасць,** -і, *ж.* (да 2 і 5 знач.).

ПЕРАХО́ПЛІВАЦЬ *гл.* перахапіць.

ПЕРАХО́ЎВАЦЬ[1—2] *гл.* перахаваць.

ПЕРАХРЫСЦІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* хрысціцца, -ць.

ПЕ́РАЦ, -рцу, *м.* **1.** Трапічная расліна сямейства перцавых, а таксама яе плады (зерне) з горкім пякучым смакам і моцным пахам, якія ўжываюцца як прыправа. *У горы жыць ды з перцам есці* (прымаўка). *Чорны п.* **2.** Агародная расліна сямейства паслёнавых з пладамі ў выглядзе струкоў. *Фаршыраваны п.* ◊ **Даць (задаць) перцу** *каму* (разм.) — вылаяць, пакараць. ‖ *прым.* **пе́рцавы,** -ая, -ае *і* **пярцо́вы,** -ая, -ае. *Перцавы струк. Сямейства перцавых* (спец.). *Пярцовая настойка.*

ПЕРАЦАНІ́ЦЬ, -цаню́, -цэ́ніш, -цэ́ніць; -цэ́нены; *зак.* Тое, што і пераацаніць. ‖ *незак.* **перацэ́níваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕРАЦЕ́РЦІ, перату́, перат̀рэш, перат̀рэ; перат̀ром,ператрацё, перат̀руць; -цёр, -це́рла; перат̀ры́; -цёрты; *зак., што.* **1.** Трэннем раздзяліць на часткі. *Кола перацерла вяроўку.* **2.** Тручы, ператварыць у іншы від, стан. *П. тытунь на парашок.* **3.** Выцерці ўсё, многае. *П. пасуду.* ‖ *незак.* **перацірáць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАЦЕ́РЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., пераrтрэ́цца; -цёрся, -це́рлася; *зак.* **1.** Ад трэння раздзяліцца. *Вяроўка перацерлася.* **2.** Здрабніцца, ператварыцца ў парашок. *Увесь тытунь перацёрся.* ‖ *незак.* **перацірáцца,** -а́ецца.

ПЕРАЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Моцна сціснуць, здушыць, туга перавязаць, сцягнуць чым-н. *П. аорту.* **2.** Ціскам раздзяліць на часткі, расплюшчыць у якім-н. месцы. *П. змяю колам.* ‖ *незак.* **перацiскáць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАЦІ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -ціх, -хла; *зак.* Тое, што і перасціхнуць. ‖ *незак.* **перацiхáць,** -а́е.

ПЕРАЦЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Перамясціць волакам, перанасіць ці ўкрасці за некалькі прыёмаў. *П. бярвенне. Ваўкі перацягалі многа авечак.*

ПЕРАЦЯГНУ́ЦЦА, -ягну́ся, -я́гнешся, -я́гнецца; -ягні́ся; *зак.* Туга сцягнуць сябе чым-н. *П. поясам.* ‖ *незак.* **перацяга́вацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПЕРАЦЯГНУ́ЦЬ, -ягну́, -я́гнеш, -я́гне; -ягні́; -я́гнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Цягнучы, перамясціць. *П. канапу ў другі пакой.* **2.** *перан., каго (што).* Пераманіць, прымусіць перайсці ці пераехаць куды-н. (разм.). *П. на свой бок. П. сябра да сябе на працу.* **3.** *што.* Нацягнуць нанава. *П. шыны на колах.* **4.** *каго-што.* Туга сцягнуць. *П. талію поясам.* **5.** *каго-што.* Аказацца па вазе цяжэйшым за што-н. *Адна шаля перацягнула другую.* **6.** *каго (што).* Пра спаборніцтва, у якім праціўнікі цягнуць што-н. у розныя бакі: аказацца мацнейшым за каго-н. *Хто каго перацягне?* **7.** *што.* Перарабіць, перашыць (скураны абутак; спец.). *П. боты.* ‖ *незак.* **перацяга́ваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перацяга́ванне,** -я, *н.* (да 1, 3, 4, 5 і 6 знач.) *і* **перацяжка,** -і, *ДМ* -жцы (да 3, 4 і 7 знач.).

ПЕРАЦЯРПЕ́ЦЬ, -цярплю́, -це́рпіш, -це́рпіць; -цярпі́; *зак.* **1.** *што.* Перанесці; выцерпець многае; церпячы, пераадолець што-н. *П. усе нягоды. П. спакусу.* **2.** *чаго* і *без дап.* Зазнаць шмат пакут, гора і пад. *Колькі ён перацярпеў за свой век!*

ПЕРАЧАКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што* і *без дап.* Прабыць дзе-н., у якіх-н. умовах і пад., чакаючы заканчэння чаго-н. або пакуль хто-н. закончыць што-н. *П. дождж. Усіх не перачакаеш. П. паўгадзіны.*

ПЕРАЧАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (разм.). Дакрануцца па чарзе да многага, многіх. *П. усё на стале.*

ПЕРАЧАРЦІ́ЦЬ, -чарчу́, -чэ́рціш, -чэ́рціць; -чэ́рчаны; *зак., што.* **1.** Начарціць нанава. *П. план будынка.* **2.** Зняць копію з якога-н. чарцяжа. *П. план на кальку.* ‖ *незак.* **перачэ́рчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перачэ́рчванне,** -я, *н.*

ПЕРАЧАСА́ЦЬ[1], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чашы́; -часа́ны *і* -чэ́саны; *зак.* **1.** *што.* Расчасаць для прыгатавання пражы ўсё, многае. *П. увесь лён.* **2.** *што.* Расчасаць пачэсанае яшчэ раз. *П. кудзелю.* **3.** *каго-што.* Прычасаць нанава. *П. валасы.* ‖ *незак.* **перачэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

ПЕРАЧАСА́ЦЬ[2], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чашы́; -часа́ны *і* -чэ́саны; *зак., што.* **1.** Абчасаць, пачасаць усё, многае. *П. усё бярвенне.* **2.** Абчасаць нанава. *П. бервяно.* ‖ *незак.* **перачэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

ПЕ́РАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для молатага перцу.

ПЕРАЧУ́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; *зак., што.* **1.** Даведацца з чужых размоў, пачуць пра многае. *Многае перачула ад людзей.* **2.** Адчуць, зведаць усё, многае. *Давялося многае перажыць, п.*

ПЕРАЧЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Прачытаць нанава. *П. Кузьму Чорнага.* **2.** Прачытаць многа чаго-н. *П. усе газеты.* ‖ *незак.* **перачы́тваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПЕРАШАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). **1.** Ашалець — пра ўсіх, многіх. *Што вы ўсе перашалелі тут?* **2.** Пасля буйнага, разгульнага жыцця супакоіцца, стаць разважлівым. *З цягам часу хлопец перашалее, адумаецца.*

ПЕРАШКО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ко́д, *ж.* **1.** Тое, што затрымлівае якія-н. дзеянні або развіццё чаго-н., стаіць на шляху ажыццяўлення чаго-н. *Пераадольваць перашкоды. Бюракратычныя перашкоды.* **2.** Тое, што перагароджвае шлях, затрымлівае перамяшчэнне. *Паласа перашкод* (мясцовасць са штучнымі канавамі, загародамі і пад.; спец.). *Бег з перашкодамі.*

ПЕРАШКО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* З'явіцца перашкодай для каго-, чаго-н., не даць магчымасці здзейсніць што-н. *Вайна перашкодзіла скончыць інстытут. Яму перашкодзілі працаваць.* ‖ *незак.* **перашкаджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПЕРАШРУБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* **1.** Зашрубаваць нанава. **2.** Шрубуючы, сапсаваць нарэзку. ‖ *незак.* **перашрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **перашрубо́ўванне,** -я, *н.*

ПЕРАШЫ́ЕК, -ы́йка, *мн.* -ы́йкі, -ы́йкаў, *м.* Паласа сушы, якая злучае два мацерыкі ці знаходзіцца паміж двума воднымі масівамі. *Суэцкі п.* ‖ *прым.* **перашы́ечны,** -ая, -ае.

ПЕРАШЫ́ЦЬ, -ыю; -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., што.* Перарабіць (пашытае), пашыць па-другому. *П. сукенку.* ‖ *незак.* **перашыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **перашыва́нне,** -я, *н. і* **перашы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **перашыва́чны,** -ая, -ае. *Перашывачная майстэрня.*

ПЕРАШЭ́ПТВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Перагаворвацца шэптам. *П. на сходзе. Дрэвы перашэптваюцца* (перан.)

ПЕРАЭКЗАМЕНО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -но́вак, *ж.* Паўторны экзамен (пасля нездавальняючага адказу на першым). *П. па матэматыцы.*

ПЕРАЯДА́ННЕ, ПЕРАЯДА́ЦЬ *гл.* пераесці.

ПЕРАЯЗДЖА́ЦЬ *гл.* пераехаць.

ПЕРВА́НШ, *нязм.* Шаравата-блакітны. *Крэпдэшын колеру п.*

ПЕРГА́МЕНТ, -у, *М* -нце, *м.* **1.** Пісчы матэрыял з цялячай скуры, якім карысталіся да вынаходства паперы, а таксама рукапіс на такім матэрыяле. **2.** Папера, якая не прапускае тлушчу і вільгаці. ‖ *прым.* **перга́ментны,** -ая, -ае. *П. скрутак.*

ПЕ́Р'Е, -я, *н., зб.* Пёры (*гл.* пяро ў 1 знач.). *Гусінае п.*

ПЕРЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і жэмчуг (уст.). **2.** *перан., чаго.* Пра што-н. выдатнае, цудоўнае (высок. і іран.). *Перлы паэзіі. Перлы дасціпнасці.* **3.** Пра што-н. бязглуздае, недарэчнае і пад. (разм. іран.). *Не выступленне, а адны перлы.*

ПЕРЛАМУ́ТР, -у, *м.* Каштоўнае рэчыва з пераліўістай афарбоўкай, якое складае цвёрды ўнутраны слой некаторых ракавін. ‖ *прым.* **перламу́травы,** -ая, -ае. *П. гузік.*

ПЕРЛЮСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Прагледзець (-лядаць) паштовыя адпраўленні з мэтай нагляду, цэнзуры. *П. пісьмы.* ‖ *наз.* **перлюстра́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **перлюстрацы́йны,** -ая, -ае.

ПЕРМАНЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* Завіўка, якая доўга трымаецца. *Зрабіць п.*

ПЕРМАНЕ́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Беспрапынны, пастаянны. *Перманентнае развіццё.* ‖ *наз.* **перманентнасць,** -і, *ж.*

ПЕРМЯ́КІ, -о́ў, *адз.* пярмя́к, пермяка́, *м.* Былая назва часткі народа комі. ‖ *ж.* **пярмя́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **пярмя́цкі,** -ая, -ае.

ПЕ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Салодкае печыва на мёдзе, патацы або цукры з духмянымі прыправамі. *Мядовы п.* ‖ *прым.* **пе́рнікавы,** -ая, -ае.

ПЕРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пасажырская платформа на вакзале. ‖ *прым.* **перо́нны,** -ая, -ае.

ПЕРПЕНДЫКУЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: прамая лінія, якая складае прамы вугал з другой прамой лініяй або плоскасцю. *Апусціць п.*

ПЕРПЕНДЫКУЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца перпендыкулярам. *Перпендыкулярныя плоскасці. Размясціць перпендыкулярна* (прысл.) *да чаго-н.* ‖ *наз.* **перпендыкуля́рнасць,** -і, *ж.*

ПЕРПЕ́ТУУМ-МО́БІЛЕ, *нескл., м.* (кніжн.). Вечны рухавік. *Вынаходнікі перпетуум-мобіле.*

ПЕРСАНА́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзеючая асоба ў мастацкім творы. *Эпізадычны п. Персанажы Кандрата Крапівы.*

ПЕРСАНА́Л, -у, *м.* Асабовы склад або работнікі ўстановы, прадпрыемства, якія складаюць групу па прафесійных і іншых адзнаках. *П. лабараторыі. Медыцынскі п. Абслуговы п.*

ПЕРСАНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які датычыцца толькі пэўнай асобы ці выкарыстоўваецца ёю. *Персанальнае запрашэнне. Персанальная справа. Звярнуцца да каго-н. персанальна* (прысл.). *П. камп'ютэр.*

ПЕ́РСІ, -яў (уст.). Тое, што і грудзі (у 1 і 2 знач.).

ПЕ́РСІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паўднёвы сакаўны мясісты плод з пушыстай жаўтавата-чырвонай скуркай, а таксама дрэва, на якім ён расце. ‖ *прым.* **пе́рсікавы,** -ая, -ае. *П. колер* (жаўтавата-чырвоны).

ПЕРСО́НА, -ы, *мн.* -ы, -со́н, *ж.* (кніжн.). Асоба, чалавек. *Прыехала вельмі важная п. Накрыць стол на сем персон.*

ПЕРСПЕКТЫ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ты́ў, *ж.* **1.** Мастацтва адлюстроўваць на плоскасці трохмерную прастору з улікам уяўных змяненняў велічыні, абрысаў, выразнасці прадметаў, што абумоўлены ступенню аддаленасці іх ад наглядальніка. *Законы перспектывы.* **2.** Від у далячынь з якога-н. месца, даль. *Марская п.* **3.** *перан.,* звычайна *мн.* Будучыня, планы, віды на будучае. *Добрыя перспектывы на ўраджай.* *У перспектыве* (у будучым, наперадзе). ‖ *прым.* **перспекты́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПЕРСПЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* перспектыва. **2.** Які прадугледжвае будучае развіццё. *Перспектыўнае планаванне.* **3.** Такі, які мае добрыя перспектывы (у 3 знач.), можа паспяхова развівацца ў будучым. *Перспектыўная прафесія. П. работнік* (растучы; разм.). ‖ *наз.* **перспекты́ўнасць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

ПЕ́РСЦЕНЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пярсцёнак звычайна з каштоўным каменем. ‖ *прым.* **пе́рсценевы,** -ая, -ае.

ПЕ́РСЫ, -аў, *адз.* перс, -а, *м.* Ранейшая назва іранцаў; цяпер — назва нацыі фарсаў, якая складае каля паловы насельніцтва Ірана. ‖ *ж.* **персія́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **персі́дскі,** -ая, -ае. *Персідская мова.*

ПЕРУНО́ВЫ *гл.* пярун.

ПЕРФАКА́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, -ка́рт, *ж.* (спец.). Перфарацыйная карта: картка стандартнай формы з прабітымі на ёй у пэўным парадку адтулінамі, якія нясуць закадзіраваную інфармацыю.

ПЕРФАРА́ТАР, -а, *мн.* ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Апарат для запісу інфармацыі на перфастужках і перфакартах. *Электрамагнітны п.* **2.** Машына для бурэння горных парод. ‖ *прым.* **перфара́тарны,** -ая, -ае *і* **перфарацы́йны,** -ая, -ае.

ПЕРФАРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Прабіванне адтулін перфаратарам, а таксама самі гэтыя адтуліны. ‖ *прым.* **перфарацы́йны,** -ая, -ае. *Перфарацыйная карта.*

ПЕРФАСТУ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Скарачэнне: перфарацыйная стужка — вузкая стужка з прабітымі на ёй у вызначаным парадку адтулінамі, якія нясуць закадзіраваную інфармацыю.

ПЕ́РХАЦЬ[1], -і, *ж., зб.* Дробныя лусачкі рагавых клетак скуры, якія ўтвараюцца на галаве каля каранёў валасоў. *Увесь каўнер у перхаці.*

ПЕ́РХАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм). Сутаргава пакашліваць ад перасыхання, раздражнення ў горле.

ПЕ́РЦА *гл.* пяро[1—2].

ПЕ́РЦАВЫ *гл.* перац.

ПЕ́РЦІ, пру, прэш, прэ; пром, праце́, пруць; пёр, перла; пры; *незак.* (разм.). **1.** Ісці, рухацца. *Прэ пасярэдзіне дарогі.* **2.** Ісці, рухацца куды-н., не лічачыся з перашкодамі, з заваронай. *Куды прэш напралом!* **3.** *каго-што.* Гнаць, выганяць. *П. чужога сабаку з двара.* **4.** *каго-што.* Валачы (што-н. цяжкае, грувасткае). *П. мяшок бульбы.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З сілай выходзіць вон, праяўляцца. *Карані пруць з зямлі. Злосць з яго так і прэ.* **6.** *што.* Прагна есці. *Прэ як не ў-сябе.*

ПЕ́РЦІСЯ, пру́ся, прэ́шся, прэ́цца; про́мся, праце́ся, пруцца; пёрся, пе́рлася; пры́ся; *незак.* (разм.). Тое, што і перці (у 1 і 2 знач.). *Куды прэшся без чаргі!*

ПЕ́РЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., што.* Пасыпаць перцам. *П. бульён.* ‖ *зак.* **напе́рчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны *і* **папе́рчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

ПЕРШ, *прысл.* Спачатку, раней. *П. накармлю жывёлу, а потым пайду ў агарод.* ◊ **Перш за ўсё** — у першую чаргу. *Перш за ўсё скажы нам, калі ты ад'язджаеш?* **Перш-наперш** — спачатку, перш за ўсё. *Перш-наперш неабходна зрабіць тэрміновую работу.*

ПЕРША... Першая частка складаных слоў, якая надае значэнне: 1) які адносіцца да чаго-н. першага па ліку, напр. *першакласнік, першамайскі;* 2) самы ранні, які дзейнічае раней за іншых, напр. *першадрукар, першапраходца;* 3) самы лепшы ў якіх-н. адносінах, напр. *першакласны, першагатунковы.*

ПЕРШААДКРЫВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто першым адкрыў што-н. (землі, краіны, мясцовасці і пад.). *Першаадкрывальнікі калійнай солі ў Беларусі.* ‖ *ж.* **першаадкрыва́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЕРШААСНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *ж.* (кніжн.). Асноўны пачатак. *Факты — п. ведаў.* ‖ *прым.* **першаасно́ўны,** -ая, -ае.

ПЕРШАБЫТНААБШЧЫ́ННЫ, -ая, -ае: **першабытнаабшчынны лад** — першая ў гісторыі чалавецтва грамадска-эканамічная дакласавая фармацыя, якая характарызавалася агульнай уласнасцю на сродкі вытворчасці, калектыўнай працай і спажываннем.

ПЕРШАБЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да найстаражытнейшага перыяду гісторыі чалавецтва. *П. чалавек.* **2.** *перан.* Які захоўвае першапачатковы стан. *Першабытная прырода* (некранутая). **3.** *перан.* Дзікі, некультурны, адсталы. *Першабытныя норавы.* ‖ *наз.* **першабы́тнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ПЕРШАВО́БРАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Першапачатковы, зыходны вобраз, выгляд чаго-н. ‖ *прым.* **першаво́бразны,** -ая, -ае.

ПЕРШАГАТУНКО́ВЫ, -ая, -ае. Які належыць да першага гатунку, лепшы. *Першагатунковая мука.* ‖ *наз.* **першагатунко́васць,** -і, *ж.*

ПЕРШАГО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* (разм.). **1.** Салдат ці матрос першага года службы. **2.** Маладая жывёліна на першым годзе жыцця.

ПЕРШАДРУ́К, -у, *м.* Першая або адна з першых друкаваных кніг.

ПЕРШАДРУКАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да першых, пачатковых гадоў кнігадрукавання. *Першадрукаваныя кнігі.* **2.** Які з'яўляецца першым друкаваным выданнем. *П. тэкст рамана.*

ПЕРШАДРУКА́Р -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чалавек, які паклаў пачатак кнігадрукаванню. *Беларускі п. Францыск Скарына.*

ПЕРШАКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань першага класа. ‖ *ж.* **першакла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЕРШАКЛА́СНЫ, -ая, -ае. Лепшы па якасцях, кваліфікацыі; узорны. *П. спецыяліст. Першакласная тэхніка.* ‖ *наз.* **першакла́снасць,** -і, *ж.*

ПЕРШАКРЫНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Першая асноўная крыніца якіх-н. звестак. *Летапісы — дакументальныя першакрыніцы гісторыі.*

ПЕРШАКУ́РСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Студэнт, навучэнец першага курса. ‖ *ж.* **першаку́рсніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЕРШАМА́Й, -я, *м.* (з вялікай літары). Першае мая — дзень працы. ‖ *прым.* **першама́йскі,** -ая, -ае. *П. парад.*

ПЕРШАПАЧАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Самы першы, які папярэднічае ўсяму астатняму. *П. план падарожжа.* **2.** Які з'ўляецца пачаткам, першай ступенню чаго-н. *П. перыяд хваробы. Першапачатковае накапленне капіталу.* ‖ *наз.* **першапачатко́васць,** -і, *ж.*

ПЕРШАПРЫЧЫ́НА, -ы *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* (кніжн.). Асноўная, зыходная прычына чаго-н.

ПЕРШАРА́ДНЫ, -ая, -ае. Асноўны, найважнейшы. *Першарадныя задачы навукі.* ‖ *наз.* **першара́днасць,** -і, *ж.*

ПЕРШАРАЗРА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен першага разраду. ‖ *ж.* **першразра́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЕРШАРАЗРА́ДНЫ, -ая, -ае. Які належыць да першага разраду, лепшы, першакласны. *Першаразраднае атэлье.*

ПЕРШАРО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які нарадзіўся першым, самы першы (уст.). *П. сын.* **2.** *перан.* Які захоўвае свой натуральны стан, некрануты, першапачатковы (кніжн.). *Першародная прыгажосць.*

ПЕ́РШАСНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які з'яўляецца першай, зыходнай ступенню чаго-н., першапачатковы. *Першасная абмотка трансфарматара. Першаснае значэнне слова.* ‖ *наз.* **пе́ршаснасць,** -і, *ж.*

ПЕРШАСО́РТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і першагатунко́вы. ‖ *наз.* **першасо́ртнасць,** -і, *ж.*

ПЕРШАСТУПЕ́ННЫ, -ая, -ае. Найважнейшы, першарадны. *Факт першаступеннага значэння.* ‖ *наз.* **першаступе́ннасць,** -і, *ж.*

ПЕРШАЦВЕ́Т, -у, *М* -ве́це, *м.* Тое, што і прымула. ‖ *прым.* **першацве́тны,** -ая, -ае. *Сямейства першацветных* (наз.).

ПЕРШАЦЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Карова, якая целіцца або ацялілася першы раз.

ПЕРШАЧАРГО́ВЫ, -ая, -ае. Які выконваецца ў першую чаргу, неадкладна. *Першачарговая задача.* ‖ *наз.* **першачарго́васць,** -і, *ж.*

ПЕРШАЧО́К *гл.* пяршак.

ПЕРШАЭЛЕМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асноўны, галоўны элемент, састаўная вызначальная частка чаго-н. *Першаэлементам літаратуры з'яўляецца мова.*

ПЕ́РШЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* адзін. **2.** Першапачатковы, самы ранні, які з'явіўся крыніцай або аб'ектам дзеяння раней за іншых. *Першае ўражанне. Не першага веку* (не малады). *Прадукт не першай свежасці* (пачынае псавацца). *П. рэйс.* **3.** Самы лепшы з усіх у якіх-н. адносінах, выдатны, добры. *П. майстар. П. гатунак.* **4.** **пе́ршае,** -ага, *н.* Рэдкая страва, што падаецца ў пачатку абеду (суп, боршч і пад.). *З'есці першае.*

ПЕ́РШЫНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Першае, старэйшае дзіця. **2.** *перан., чаго* або *які.* Тое, што з'явілася, створана першым па часе (высок.). *Наваполацкі нафтаперапрацоўчы завод — п. Беларусі.*

ПЕРШЫНСТВАВА́ЦЬ, -тву́ю, -тву́еш, -тву́е; -тву́й; *незак.* Быць першым у чым-н., валодаць першынством. *П. у спартыўных гульнях.*

ПЕРШЫНСТВО́, -а́, *н.* **1.** Першае месца ў дачыненні да якіх-н. дасягненняў, заслуг, вартасцей. *Барацьба за п.* **2.** Спаборніцтва за першае месца. *П. свету па шахматах.*

ПЕРШЫНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Першы раз (звычайна з адмоўем «не»). *Гэта яму не п.*

ПЕРШЭРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Конь-ламавік буйной і вынослівай пароды. ‖ *прым.* **першэро́нскі,** -ая, -ае. *Першэронская парода.*

ПЕРЫГЕ́Й, -я, *м.* (спец.). Найбліжэйшы да Зямлі пункт месяцавай арбіты ці арбіты штучнага спадарожніка Зямлі; *проціл.* апагей. ‖ *прым.* **перыге́йны,** -ая, -ае.

ПЕРЫЁДЫКА, -і, *ДМ* -дыцы, *ж., зб.* Перыядычныя выданні (газеты, часопісы). *Навуковая п.*

ПЕРЫ́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: сума даўжынь усіх старон плоскай геаметрычнай фігуры. *П. трохвугольніка.* ‖ *прым.* **перыметры́чны,** -ая, -ае.

ПЕРЫПЕТЫ́Я, -і, *мн.* -і, -ты́й, *ж.* (кніжн.). Вельмі складаны ход падзей (першапачаткова ў драме або рамане), а таксама рэзкія, нечаканыя перамены, павароты ў чым-н. жыцці. *Перыпетыі лёсу.*

ПЕРЫСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аптычны прыбор для назірання за чым-н. з укрыцця, падводнай лодкі, танка і пад. ‖ *прым.* **перыско́пны,** -ая, -ае *і* **перыскапі́чны,** -ая, -ае.

ПЕРЫСТА́ЛЬТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (спец.). Хвалепадобнае сціскванне сценак полых органаў (кішак, страўніка і інш.). ‖ *прым.* **перыстальты́чны,** -ая, -ае.

ПЕ́РЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты пер'ем (спец.). *Перыстыя крылы.* **2.** Падобны формай да пер'я. *Перыстыя воблакі.*

ПЕРЫТАНІ́Т, -у, *М* -ні́це, *м.* (спец.). Запаленне брушыны.

ПЕРЫФЕРЫ́Я, -і, *ж.* **1.** Аддаленая ад цэнтра мясцовасць, а таксама мясцовыя ўстановы, арганізацыі ў адрозненне ад цэнтральных. *Працаваць на перыферыі.* **2.** Частка чаго-н., аддаленая ад цэнтра (спец.). *П. сятчаткі вока.* ‖ *прым.* **перыферы́йны,** -ая, -ае *і* **перыферы́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПЕРЫФРА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м. і* **ПЕРЫФРА́ЗА,** -ы, *мн.* -ы, -ра́з, *ж.* (кніжн.). Выраз, які з'яўляецца апісальнай перадачай сэнсу другога выразу ці слова, напр. «цар звяроў» замест «леў». ‖ *прым.* **перыфрасты́чны,** -ая, -ае. *П. выраз.*

ПЕРЫФРАЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак., каго-што* (кніжн.). Выкласці перыфразамі. ‖ *незак.* **перыфразо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** З сілай ударыць, біць па чым-н. ці ў што-н. *П. нагой у дзверы. П. кіем па спіне.* **2.** *што.* Выбіваць што-н. пранікам. *Жанчыны перылі бялізну.*

ПЕРЫЯ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адрэзак часу, у які што-н. адбываецца (пачынаецца, развіваецца і заканчваецца). *Пасляваенны п. П. росквіту. Інкубацыйны п. хваробы.* **2.** У матэматыцы: 1) **перыяд функцыі** — велічыня, пры дадаванні якой да аргумента некаторай функцыі значэнне функцыі не змяняецца; 2) **перыяд дробу** — група лічбаў, якія нязменна паўтараюцца ў запісу бясконцага дробу. **3.** Адносна закончаны фрагмент тэксту, часткі якога звязаны паміж сабой сінтаксічна, лексічна і інтанацыйна (спец.). ‖ *прым.* **перыядычны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *П. дроб. Перыядычная сістэма элементаў.*

ПЕРЫЯДЫЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Падзел на перыяды (у 1 знач.). *П. гісторыі літаратуры.*

ПЕРЫЯДЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* перыяд. **2.** Які паўтараецца час ад часу, адбываецца праз пэўныя прамежкі часу. *Перыядычныя з'явы. Паўтараецца перыядычна* (прысл.). **3.** Які выходзіць (з друку) праз пэўныя прамежкі часу. *П. друк* (газеты, часопісы). *Перыядычныя выданні.* ‖ *наз.* **перыяды́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ПЕ́СА, *нескл., н.* Грашовая адзінка шэрагу краін Лацінскай Амерыкі і інш.

П'Е́СА, -ы, *мн.* -ы, п'ес, *ж.* **1.** Драматычны твор, прызначаны для пастаноўкі на тэатральнай сцэне. **2.** Невялікі музычны інструментальны твор (спец.). *П. для баяна.*

ПЕ́СЕННІК, -а, *мн.* -і, -аў, **1.** Зборнік песень. **2.** Выканаўца песень. **3.** Аўтар тэксту песень або кампазітар песеннай музыкі. *Паэт-п.* ‖ *ж.* **пе́сенніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 2 знач.).

ПЕ́СЕННЫ *гл.* песня.

ПЕСЕ́ТА, -ы, *ДМ* -се́те, *мн.* -ы, -се́т, *ж.* Грашовая адзінка ў Іспаніі.

ПЕСІМІ́ЗМ, -у, *м.* Светаадчуванне, прасякнутае нявер'ем у будучае, схільнасцю бачыць ва ўсім толькі адмоўнае; *проціл.* аптымізм. ‖ *прым.* **песімісты́чны,** -ая, -ае.

ПЕСІМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек песімістычнага складу; *проціл.* аптыміст. *П. па натуры.* ‖ *ж.* **песімі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПЕСІМІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* песімізм. **2.** Прасякнуты песімізмам. *П. настрой.* ‖ *наз.* **песімісты́чнасць,** -і, *ж.*

ПЕСКАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае (спец.). Пра расліны: які добра расце на пясчанай глебе. ‖ *наз.* **пескалюбі́васць,** -і, *ж.*

ПЕСКАСТРУМЕ́ННЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да апрацоўкі пры дапамозе пяску, які б'е пад моцным напорам паветранага струмення. *П. апарат. Пескаструменная апрацоўка.*

ПЕ́СНЯ, -і, *мн.* -і, -сень, *ж.* **1.** Вершаваны і музычны твор для выканання голасам. *Харавая п. Жніўныя песні. Беларускія народныя песні.* **2.** Пра спевы птушак. *Салаўіныя песні.* ◊ **Доўгая песня** (разм.) — тое, што патрабуе працяглага часу, што не скора можа быць зроблена, расказана і пад. **Старая песня** (разм.) — што-н. даўно вядомае. **Песня спета чыя** (разм.) — канец чыйго-н. жыцця, шчасця, поспехаў і пад. ‖ *памянш.* **пе́сенька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **пе́сенны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *П. матыў.*

ПЕ́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Жаночы орган кветкі, з якога ўтвараецца плод пасля апладнення пылльцой.

ПЕ́СЦІЦЦА, пе́шчуся, пе́сцішся, пе́сціцца; *незак.* Аддавацца пяшчотам, цешыцца бестурботнасцю. *П. ў цяньку.*

ПЕ́СЦІЦЬ, пе́шчу, пе́сціш, пе́сціць; пе́шчаны; *незак.* **1.** *каго.* Любоўна даглядаць, пялегаваць; патураць усім жаданням, балаваць. *П. дзяцей.* **2.** *каго.* Лашчыць, галубіць. *П. дзіця.* **3.** *перан., каго-што.* Выклікаць прыемныя адчуванні (пра вецер, сонца і пад.). *Вецер песціць твар.* **4.** *перан., што.* Жадаць здзяйснення чаго-н. прыемнага. *П. надзею.* ‖ *зак.* **вы́песціць,** -пешчу, -песціш, -песціць; -пешчаны (да 1 знач.) *і* **спе́сціць,** спе́шчу, спе́сціш, спе́сціць; спе́шчаны (да 1 знач.).

ПЕТА́РДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Старадаўні разрыўны снарад у выглядзе металічнай пасудзіны, напоўненай порахам. **2.** Сігнальны разрыўны снарад, што кладзецца на рэйкі, каб спыніць поезд у выпадку небяспекі. **3.** У піратэхніцы: снарад з парахавым зарадам, які выкарыстоўваецца для феерверку. ‖ *прым.* **пета́рдавы,** -ая, -ае *і* **пета́рдны,** -ая, -ае.

ПЕТРАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Раздзел геалогіі, які вывучае горныя пароды, іх састаў і структуру. ‖ *прым.* **петрграфі́чны,** -ая, -ае.

ПЕТЫ́Т, -у, *М* -ты́це, *м.* Дробны дукарскі шрыфт з вышынёй літар 3 мм. ‖ *прым.* **петы́тны,** -ая, -ае.

ПЕТЫ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Калектыўная пісьмовая просьба, накіраваная да ўлад. ‖ *прым.* **петыцы́йны,** -ая, -ае.

ПЕ́ЎНЕВЫ, ПЕ́ЎНІК *гл.* певень.

ПЕ́ЎЧЫ, -ая, -ае. **1.** Надзелены прыродай здольнасцямі спяваць або меладычна свістаць. *Пеўчая капэла. Пеўчыя птушкі.* **2.** **пе́ўчы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Спявак хору, звычайна царкоўнага. *Хор пеўчых.*

ПЕХАТО́Й *і* **ПЕХАТО́Ю,** *прысл.* Рухацца сваімі нагамі, пяшком. *Ісці п.*

ПЕХАЦІ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Ваенаслужачы пяхоты. ‖ *прым.* **пехаці́нскі,** -ая, -ае.

ПЕ́ЦЬ, пяю́, пяе́ш, пяе́; пяём, пеяце́, пяю́ць; пей; пе́ты; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Утвараць голасам музычныя гукі, выконваць вакальны твор. *П. раманс.* **2.** Пра пеўчых і некаторых іншых птушак: абзывацца галасамі. *Жаваранак пяе.* **3.** *што* і *пра што.* Складаць вершы пра што-н., апяваць што-н. (высок.). *Паэт пяе пра жыццё народа.* ◊ **Лазара пець** (разм. неадабр.) — скардзіцца на лёс, прыкідвацца няшчасным. ‖ *зак.* **прапе́ць,** -пяю, -пяеш, -пяе́; -пяём, -пеяце́, -пяю́ць; -пе́й; -пе́ты (да 1 і 2 знач.) *і* **спець,** спяю, спяе́ш, спяе́; спяём, спеяце́, спяю́ць; спей; спе́ты (да 1 і 2 знач.).

ПЕЧ, -ы, *Т* пе́ччу, *мн.* -ы, пячэ́й *і* пе́чаў, *ж.* **1.** Цаглянае, каменнае або металічнае збудаванне, дзе разводзяць агонь, каб нагрэць памяшканне, згатаваць ежу. *Кафляная п. Паліць у печы.* **2.** Спецыяльнае збудаванне для апрацоўкі чаго-н. награваннем. *Сушыльная п. Доменная п.* ◊ **Ні да печы ні да рэчы** (разм.) — неўпапад, не да месца. **Ад печы** (разм.) — пачынаць рабіць што-н. з самага простага, з самага пачатку. ‖ *прым.* **пячны́,** -ая, -о́е. *Пячная засланка. Пячное ацяпленне.*

ПЕЧАНЕ́ГІ, -аў, *адз.* -не́г, -а, *м.* Цюркскія і сармацкія плямёны, якія вандравалі ў 9—11 стагоддзях па паўднёвым усходзе Еўропы. ‖ *прым.* **печане́жскі,** -ая, -ае.

ПЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны пячэннем. *Печаныя яблыкі.* ◊ **Гад печаны** (лаянк.) — вылюдак, кат.

ПЕ́ЧАНЬ, -і, *ж.* Стрававальная залоза ў жывёл і чалавека, якая выпрацоўвае жоўць, удзельнічае ў працэсах стрававання, кровазвароту і абмену рэчываў. ‖ *прым.* **пячо́начны,** -ая, -ае. *Пячоначныя пратокі.*

ПЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Невялікая або часовая печ, якая служыць для абагравання памяшкання. *Чыгунная п.*

ПЕЧКУРЫ́НЫ *гл.* пячкур.

ПЕ́ЧЫВА, -а, *н., зб.* Печаныя вырабы з мукі. *Выняць п. з духоўкі.*

ПЕШАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ідзе пяшком.

ПЕШАХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для хадзьбы пяшком. *П. мосцік.* **2.** Тое, што і пешы. *П. рух.*

ПЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Найменш каштоўная па значэнню фігура ў шахматнай гульні. **2.** *перан.* Пра малазначнага і несамастойнага ў сваіх дзеяннях чалавека. ‖

памянш. **пе́шачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **пе́шачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЕ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань, *ж.* Лом з драўляным дзяржаннем для прабівання лёду.

ПЕ́ШЫ, -ая, -ае. Які ідзе пехатой ці праводзіцца, ажыццяўляецца пехатой. *П. чалавек. П.* (наз.) *коннаму не таварыш* (прыказка). *П. паход.*

ПЁРАВЫ *гл.* пяро[2].

ПЁРКА[1—2] *гл.* пяро[1—2].

ПІ́ВА, -а, *н.* Слабаалкагольны пеністы напітак з ячменнага соладу і хмелю. *Піва не зварыш з кім-н.* (перан.: цяжка дагаварыцца; разм.). ‖ *памянш.* **піўцо́,** -а́, *н.* (разм.). ‖ *прым.* **піўны́,** -а́я, -о́е. *Піўная бочка.*

ПІВАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па піваварэнню.

ПІВАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (уст.). Тое, што і піваварны завод.

ПІВАВАРЭ́ННЕ, я, *н.* Прамысловы выраб піва. ‖ *прым.* **пivава́рны,** -ая, -ае. *П. завод.*

ПІВО́НЯ, -і, *мн.* -і, -нь, *ж.* Дэкаратыўная травяністая расліна сямейства люцікавых з вялікімі чырвонымі, ружовымі ці белымі кветкамі. ‖ *прым.* **піво́невы,** -ая, -ае.

ПІГА́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* (разм.). Пра маленькага, шчуплага чалавека, пераважна жанчыну.

ПІГМЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Чалавек, які належыць да аднаго з нізкарослых плямён Афрыкі або Азіі, а таксама (перан.) увогуле пра чалавека малога росту. **2.** *перан.* Пра нікчэмнага, абмежаванага чалавека.

ПІГМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* (спец.). **1.** Рэчыва ў арганізме чалавека, жывёл і раслін, якое надае афарбоўку скуры, валасам, кветкам і лісцю. **2.** Хімічны парашковы фарбавальнік. ‖ *прым.* **пігме́нтны,** -ая, -ае *і* **пігме́нтавы,** -ая, -ае.

ПІГМЕНТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туе; -тава́ны; *зак. і незак., што* (спец.). Афарбаваць (-боўваць) тканкі арганізма пігментам.

ПІГМЕНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Афарбоўка тканак жывых арганізмаў, абумоўленая наяўнасцю пігменту. *П. вока.*

ПІЕТЭ́Т, -у, *М* -тэце, *м.* (кніжн.). Глыбокая павага, пачцівыя адносіны да каго-, чаго-н. *Да яго ўсе адносіліся з піетэтам.*

ПІЖА́МА, -ы, *мн.* -ы, -жа́м, *ж.* Хатні або спальны касцюм, які складаецца з курткі і штаноў вольнага крою. *Лёгкая п.* ‖ *прым.* **піжа́мны,** -ая, -ае.

ПІЖО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Пусты франтаваты малады чалавек. ‖ *ж.* **піжо́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **піжо́нскі,** -ая, -ае.

ПІЖО́НІСТЫ, -ая, -ае (разм. неадабр.). Падобны да піжона, які паводзіць сябе, як піжон *П. малады чалавек.*

ПІЖО́НСТВА, -а, *н.* (разм. пагард.). Паводзіны піжона.

ПІК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спічастая вяршыня гары. **2.** -у, *перан.* Найвышэйшы ўздым у развіцці чаго-н., у якой-н. дзейнасці. *П. у рабоце.* **3.** *нязм.* Які адносіцца да кароткачасовага рэзкага ўздыму. *Гадзіны п. у рабоце транспарту.*

ПІ́КА[1], -і, *ДМ* пі́цы, *мн.* -і, пік, *ж.* Колючая зброя, від кап'я. *Пранізаць пікай.*

ПІ́КА[2] *гл.* пікі.

ПІ́КАВЫ, -ая, -ае (разм.). Непрыемны, складаны. *Пікавае становішча.*

ПІКАДО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Коннік з пікай, які ўдзельнічае ў баі быкоў.

ПІКА́НТНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Цікавы сваёй сенсацыйнасцю, які выклікае цікаўнасць. *Пікантнае здарэнне. Пікантная навіна.* **2.** Вельмі прываблівы, спакуслівы. *П. выгляд.* ‖ *наз.* **піка́нтнасць,** -і, *ж.*

ПІКА́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі аўтамабіль для перавозкі грузаў і пасажыраў, з адкіднымі сядзеннямі па баках.

ПІКЕ́[1], *нескл., н.* Тканіна палатнянага перапляцення з рубчыкам уздоўж асновы. *Блузка з п.* ‖ *прым.* **піке́йны,** -ая, -ае.

ПІКЕ́[2], *нескл., н.* (спец.). Тое, што і пікіраванне. *Самалёт выйшаў з п.*

ПІКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі вартаўнічы атрад, пост. *Пост-п. ДАІ.* **2.** Група асоб, якая стаіць дзе-н. з мэтай дэманстрацыі грамадскага пратэсту, выражэння якіх-н. патрабаванняў. *П. забастоўшчыкаў. Пікеты каля будынка парламента.* ‖ *прым.* **піке́тны,** -ая, -ае.

ПІКЕТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Выстаўляць пікеты (у 2 знач.). *П. міністэрскі будынак.*

ПІКЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік пікета (у 2 знач.). ‖ *ж.* **піке́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПІ́КІ, -аў, *адз.* пі́ка, -і, *ж.* Картачная масць з малюнкам у выглядзе чорнага наканечніка пікі. ‖ *прым.* **піко́вы,** -ая, -ае. *Піковая дама.*

ПІКІ́РАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *незак., з кім* (кніжн.). Абменьвацца з'едлівымі, колкімі заўвагамі. ‖ *наз.* **пікіро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **пікі́раванне,** -я, *н.*

ПІКІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Зніжацца на вялікай хуткасці і амаль вертыкальна (пра самалёт). *Самалёт пікіруе на цэль.* ‖ *зак.* **спікі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй. ‖ *наз.* **пікі́раванне,** -я, *н.*

ПІКІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Пікіруючы бамбардзіроўшчык.

ПІКНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Загарадная прагулка кампаніяй з закускай на свежым паветры. ‖ *прым.* **пікніко́вы,** -ая, -ае.

ПІ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Выдаць кароткі гук, піск. *Жаласна п.* **2.** Зрабіць спробу сказаць што-н., запярэчыць чаму-н. *Не смець п. Толькі пікні* (пагроза).

ПІКО́ВЫ *гл.* пікі.

ПІКТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Старажытная форма пісьма — перадача паведамлення малюнкамі. ‖ *прым.* **піктаграфі́чны,** -ая, -ае.

ПІ́КУЛІ, -яў. Прыправа да некаторых страў, прыгатаваная з дробна нарэзанай марынаванай гароднiны.

ПІ́КША, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Паўночная марская рыба сямейства трасковых.

ПІЛА́, -ы́, *мн.* пі́лы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) пілы́, піл, *ж.* **1.** Стальная зубчастая пласціна (або дыск) для разразання дрэва, металу і пад. *Ручная п.* (інструмент у выглядзе такой пласціны з ручкай). *Механічная п.* (машына для пілавання). *Цыркулярная п.* **2.** *перан.* Пра чалавека, які пілуе (у 2 знач.) каго-н. (разм. неадабр.).

ПІЛАВА́НЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны шляхам пілавання. *П. цукар* (у квадратных грудках).

ПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак.* **1.** *што і без дап.* Рэзаць пілой, а таксама знімаць слой металу напільнікам. *П. лес.* **2.** *перан., каго (што).* Дапякаць бесперапыннымі папрокамі, прыдзіркамі (разм.). *П. дамашніх.* ‖ *наз.* **пілава́нне,** -я, *н. і* **піло́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПІЛАВІ́ННЕ, -я, *н., зб.* Адходы пры пілаванні, апілкі. *Драўлянае, металічнае п.*

ПІЛАМАТЭРЫЯ́ЛЫ, -аў. Матэрыялы з дрэва, атрыманыя шляхам падоўжнага распілоўвання бярвення. *Будаўнічыя п.*

ПІЛА́-РЫ́БА, пілы́-ры́бы, *мн.* пі́лы-ры́бы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) пілы́-ры́бы, піл-ры́б, *ж.* Драпежная рыба з атрада скатаў з адросткамі на мордзе, падобнымі на зуб'е пілы.

ПІЛАСТА́Ў, -та́ва, *мн.* -та́вы, -та́ваў, *м.* Рабочы, які ўстанаўлівае пілы на лесапільных рамах.

ПІЛАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Кіраваць лятальным апаратам. *П. самалёт.* ‖ *наз.* **пілатава́нне,** -я, *н.*

ПІЛАТА́Ж, -у, *м.* Майстэрства манеўравання лятальным апаратам пры выкананні авіяцыйных фігур. *Фігуры вышэйшага пілатажу.* ‖ *прым.* **пілата́жны,** -ая, -ае.

ПІЛІГРЫ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн. уст.). **1.** Паломнік, вандроўны багамолец. **2.** Вандроўнік, падарожны. ‖ *ж.* **пілігры́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **пілігры́мскі,** -ая, -ае.

ПІЛІ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць тонкія пісклівыя гукі. *На дварэ пілікала скрыпка. Пад берваном пілікаў цвыркун.* **2.** Кепска іграць на чым-н. *П. на скрыпцы.* ‖ *аднакр.* **пілі́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **пілі́канне,** -я, *н.*

ПІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Маленькая ручная піла. **2.** Напільнік для ногцяў.

ПІЛО́Т, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лётчык, які кіруе лятальным апаратам. ‖ *прым.* **піло́цкі,** -ая, -ае.

ПІЛО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Летні ваенны форменны галаўны ўбор без палёў, які першапачаткова насілі толькі пілоты; наогул шапачка такой формы. ‖ *прым.* **піло́тачны,** -ая, -ае.

ПІЛЬНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *незак.* **1.** *чаго.* Знаходзіцца паблізу чаго-н., не адыходзіцца. *П. хаты.* **2.** *каго.* Хадзіць следам за кім-н., трымацца каго-н. *П. бацькі.* **3.** *чаго.* Удзяляць увагу чаму-н. *П. гаспадаркі.* **4.** *чаго.* Прытрымлівацца чаго-н., кіравацца чым-н. *П. правіл, дысцыпліны.* **5.** Асцерагацца, быць уважлівым. *Пераходзячы дарогу, трэба п.*

ПІЛЬНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *незак., каго-што.* **1.** Вартаваць, сцерагчы. *П. сад.* **2.** Падсцерагаць, сачыць. *П. каго-н. на вуліцы.*

ПІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які патрабуе неадкладнага выканання, неабходны, тэрміновы. *Пільная работа. Пільная патрэба.* **2.** Старанны, руплівы. *П. ў рабоце чалавек.* **3.** Уважлівы, неаслабны. *Пільная праверка. Пільна* (прысл.) *сачыць.* ‖ *наз.* **пі́льнасць,** -і, *ж.*

ПІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рабочы, які займаецца пілоўкай, распілоўваннем. **2.** Насякомае атрада перапончатакрылых. ‖ *ж.* **пі́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **пі́льшчыцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **пі́льшчыкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПІЛЮ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -лю́ль, *ж.* Лякарства, спрасаванае ў форме галачкі, шарыка. *Прыняць пілюлю ад кашлю. Паднесці пілюлю* (таксама перан.: зрабіць што-н. непрыемнае; разм.). *Праглынуць пілюлю* (таксама перан.: моўчкі сцярпець справядлівы папрок, непрыемную для сябе праўду).

ПІЛЯ́СТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* *і* **ПІЛЯ́СТР,** -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прамавугольны выступ сцяны ў выглядзе ўробленай у яе калоны. ‖ *прым.* **пілястравы,** -ая, -ае.

ПІНГВІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Антарктычная птушка з кароткімі, падобнымі да крылаў ластамі, якая плавае, але не лятае. ‖ *прым.* **пінгві́навы,** -ая, -ае.

ПІНГ-ПО́НГ, -а, *м.* Настольны тэніс. ‖ *прым.* **пінг-по́нгавы,** -ая, -ае.

ПІНЕ́ТКІ, -так, *адз.* -тка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Чаравічкі на мяккай падэшве для самых маленькіх дзяцей. ‖ *прым.* **піне́тачны,** -ая, -ае.

ПІНЖА́К, -а, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Частка мужчынскага касцюма ў выглядзе курткі з адкладным каўняром, якая спераду зашпільваецца на гузікі. *Аднабортны п.* ‖ *памянш.* **пінжачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **пінжа́чны,** -ая, -ае.

ПІ́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Адзінка вымярэння вадкасцей і сыпкіх рэчываў у Англіі і ЗША і некаторых іншых краінах, роўная 0,56 л.

ПІНЦЭ́Т, -а, *М* -цэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медыцынскі або тэхнічны інструмент у выглядзе спружынных шчыпчыкаў. ‖ *прым.* **пінцэ́тны,** -ая, -ае.

ПІ́НЧЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода службовых і паляўнічых сабак, якіх выкарыстоўваюць для лоўлі ласак, шашкоў, пацукоў і мышэй.

ПІПЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Шкляная трубачка з гумавым каўпачком, пры дапамозе якой набіраюць вадкасць і выпускаюць па каплях. *П. для закапвання вачэй.* ‖ *прым.* **піпе́тачны,** -ая, -ае.

ПІ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (разм.). Люлька для курэння. *Дзед не выпускаў з зубоў сваю піпку.*

ПІРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да высокіх тэмператур, да дзеяння высокіх тэмператур, напр. *пірадынаміка, піразапальнік, піраметалургія, піраметалургічны, пірапісталет, пiратэрапія, піраэлектрычнасць.*

ПІРАЖКО́ВАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Закусачная, у якой гандлююць піражкамі.

ПІРАЖКО́ВЫ, ПІРАЖО́К *гл.* пірог.

ПІРАМІ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -мі́д, *ж.* **1.** Мнагаграннік, асновай якога з'яўляецца многавугольнік, а астатнія грані — трохвугольнікі з агульнай вяршыняй. **2.** Вялікае каменнае збудаванне такой формы — грабніца фараонаў у старажытным Егіпце. **3.** Група складзеных прадметаў, якая мае шырокую аснову і звужаецца ўверсе. *Вінтоўкі ў пірамідзе.* **4.** Гімнастычная або акрабатычная фігура з людзей, якія становяцца адзін аднаму на плечы. **5.** Станок для захоўвання вінтовак (спец.). **6.** Гульня на більярдзе, пры якой шары складваюцца ў выглядзе трохвугольніка і пры дапамозе кія ўдарным шарам разбіваюцца і заганяюцца ў лузы. ‖ *прым.* **пірамі́дны,** -ая, -ае.

ПІРАМІДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае форму піраміды (у 1 знач.). *Пірамідальная таполя* (з каронай, якая звужаецца ўверсе).

ПІРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Марскі разбойнік. **2.** *перан.* Пра варожых лётчыкаў, якія робяць налёты на мірныя гароды і вёскі. **3.** Пра ўгоншчыкаў самалётаў. *Паветраныя піраты.* **4.** *перан.* Пра таго, хто выкарыстоўвае што-н. з парушэннем аўтарскіх правоў. ‖ *прым.* **піра́цкі,** -ая, -ае. *Пірацкая копія камп'ютэрнай праграмы.*

ПІРАТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па піратэхніцы.

ПІРАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Галіна тэхнікі, звязаная з вырабам гаручых сумесей, сігнальных агнёў, ракет і пад. ‖ *прым.* **піратэхні́чны,** -ая, -ае.

ПІ́РАЎ: **пірава перамога** (кніжн.) — перамога, якая дасягаецца цаной вялікіх ахвяр [ад імя эпірскага цара Піра, які перамог рымлян].

ПІРА́ЦТВА, -а, *н.* Занятак піратаў, марскі разбой.

ПІРО́Г, -рага́, *мн.* -рагі́, -рagóў, *м.* Печаны выраб з тонка раскачанага цеста з начынкай. *П. з грыбамі.* ‖ *памянш.* **піражо́к,** -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.; прым.* **піражко́вы,** -ая, -ае. *Піражковае цеста.* ‖ *прым.* **піро́жны,** -ая, -ае.

ПІРО́ЖНАЕ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *н.* Кандытарскі выраб невялікага памеру з салодкага здобнага цеста, звычайна з крэмам, салодкай начынкай. *Бісквітнае п.*

ПІРО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто пячэ або прадае пірагі. ‖ *ж.* **піро́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПІРС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Партовае збудаванне, род дамбы для прычалу суднаў з двух бакоў.

ПІРУЭ́Т, -а, *М* -э́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У танцы: поўны паварот усяго цела на наску адной нагі.

ПІСА́ГА, -і, *ДМ* -са́зе, *мн.* -і, -са́г, *ж. і* **ПІСА́Г,** -а, *мн.* -і, -о́ў, *м.* Рубец, шрам на целе. *Пісагі ад бізуноў і шампалоў.*

ПІСА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -са́цы, *Т* -ай, *ж., мн.* -і, -са́к. **1.** Пра пісьменніка, які піша многа, але дрэнна (разм. пагард.). *Пасрэдны п.* **2.** Пра таго, хто дрэнна, няўмела піша (у 1 знач.; разм. жарт.). *Во п. — адны кляксы ў сшытках.*

ПІСАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм. пагард.). Мнагаслоўнае пісанне розных папер куды-н., а таксама самі такія паперы. *Развесці пісаніну.*

ПІСА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пісаць. **2.** Тое, што напісана, пісьмо, твор (іран.). *Расцягнутае п.*

ПІ́САНЫ, -ая, -ае. Напісаны ад рукі. *Пісаныя кнігі. Гаварыць як па пісаным* (бойка, гладка). ◊ **Пісаны прыгажун** або **пісаная прыгажуня** — пра вельмі прыгожага чалавека.

ПІ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канцылярскі служачы, які займаецца перапіскай, складаннем і рэгістрацыяй канцылярскіх папер. *Вопытны п. Ротны п.* ‖ *прым.* **пі́сарскі,** -ая, -ае. *П. почырк.*

ПІСА́ЦЦА, пішу́ся, пі́шашся, пі́шацца; пішы́ся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перадавацца на пісьме пэўным чынам. *Імёны і прозвішчы пішуцца з вялікай літары.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *безас.* Аб магчымасці або жаданні пісаць (разм.). *Сёння штосьці не пішацца.* **3.** *кім.* Лічыцца ў якім-н. званні, саслоўі, называць сябе як-н., падпісваючыся (уст.). *П. дваранінам.*

ПІСА́ЦЬ, пішу́, пі́шаш, пі́ша; пішы́; пі́саны; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Перадаваць на чым-н. якія-н. графічныя знакі. *П. літары. П. разборліва.* **2.** *што.* Складаць які-н. тэкст, ствараць літаратурны твор. *П. заяву. П. вершы.* **3.** *што аб кім-чым, пра каго-што* і *з дадан. сказам.* Паведамляць ці выказваць што-н. пісьмова. *Газеты пішуць пра падзеі ў горадзе. П. пра дасягненні нацыянальнага мастацтва.* **4.** *каму.* Звяртацца да каго-н. пісьмова. *П. у вышэйшыя інстанцыі.* **5.** *што.* Ствараць творы жывапісу. *П. пейзаж.* ◊ **Закон не пісаны** *для каго* або *каму* (разм.) — пра таго, хто дзейнічае, як яму захочацца. *Дурням закон не пісаны.* **Пішы прапала** (разм.) — аб непазбежнасці якой-н. страты, няўдачы і пад. ‖ *зак.* **напіса́ць,** -пішу́, -пі́шаш, -пі́ша; -пішы́; -пі́саны. ‖ *наз.* **піса́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.).

ПІСК, -у, *м.* Вельмі тонкі крык, высокі гук, які ўтвараецца кім-н. *Мышыны п.*

ПІСКАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Працяглы многагалосы піск. *П. пацукоў.*

ПІСКЛІ́ВЫ, -ая, -ае *і* (разм.) **ПІСКЛЯ́ВЫ,** -ая, -ае. Вельмі тонкі, з піскам, вісклівы; які ўтварае піск. *П. голас. Піскліваe дзіця.* ‖ *наз.* **піскл́івасць,** -і, *ж. і* (разм.) **піскля́васць,** -і, *ж.*

ПІСКЛЯ́, -і́, *мн.* піскі, -я́ў, *м. і ж.* (разм.). Тое, што і піскун.

ПІ́СКНУЦЬ *гл.* пішчаць.

ПІСКУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто часта пішчыць. ‖ *ж.* **піску́ха,** -і, *ДМ* -ку́се, *мн.* -і, -ку́х.

ПІ́СНУЦЬ *гл.* пішчаць.

ПІСТАЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агнястрэльная зброя з кароткім ствалом для стральбы на кароткую адлегласць. ‖ *прым.* **пістале́тны,** -ая, -ае.

ПІСТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Невялікі каўпачок з выбуховым рэчывам для загарання зарада ў патроне або снарадзе. **2.** Папяровы кружок з невялікай колькасцю выбуховага рэчыва для пацачных пісталетаў, стрэльбаў. **3.** Клапан у музычным духавым інструменце (спец.). ‖ *прым.* **пісто́нны,** -ая, -ае.

ПІСУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ракавіна ў прыбіральні для сцёку мачы.

ПІСУ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (разм. жарт.). Маленькае пісьмо, запіска.

ПІ́СЧЫ, -ая, -ае. Прызначаны для пісання. *Пісчая папера.*

ПІСЬМАНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Тое, што і паштальён. ‖ *ж.* **пісьмано́ска,** -і, *ДМ* -но́сцы, *мн.* -і, -сак (разм.).

ПІ́СЬМЕННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць моўных і графічных сродкаў пісьмовых зносін. *П. народаў Поўначы.* **2.** Сукупнасць пісьмовых помнікаў якой-н. гістарычнай эпохі пэўнага народа. *Старабеларуская п.*

ПІСЬМЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца літаратурнай працай, піша мастацкія літаратурныя творы. ‖ *ж.* **пісьме́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пісьме́нніцкі,** -ая, -ае.

ПІСЬМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўмее чытаць і пісаць, а таксама які ўмее пісаць граматычна правільна. *П. чалавек.* **2.** Які мае неабходныя веды, звесткі ў якой-н. галіне. *П. інжынер.* **3.** Выкананы адпаведна, з асноўнымі патрабаваннямі. *П. праект.* ‖ *наз.* **пісьме́ннасць,** -і, *ж.*

ПІСЬМЕ́НСТВА, -а, *н.* (уст.). Тое, што і пісьменнасць. *Старажытнае беларускае п. Прыгожае п.* (мастацкая літаратура).

ПІСЬМЁНЫ, -аў. Пісьмовыя знакі, літары, пераважна старажытныя. *Старажытныя славянскія п.*

ПІСЬМО́, -а́, *мн.* пі́сьмы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) пісьмы́, -сем *і* -сьма́ў, *н.* **1.** Напісаны тэкст, які пасылаецца для паведамлення чаго-н. каму-н. *Напісаць п. Заказное п.* **2.** *адз.* Уменне пісаць. *Вучыцца пісьму.* **3.** *адз.* Сістэма графічных знакаў для перадачы, занатавання размовы. *Арабскае п. Кірыліцкае п.* **4.** *адз.* Стыль, манера мастацкага адлюстравання. *Рэалістычнае п.* ‖ *памянш.* **пісьмо́,** -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *н.* (да 1 знач.; разм.).

ПІСЬМО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да пісання і пісьма. *Пісьмовыя прылады. Пісьмовае прадпісанне. Адказаць пісьмова* (прысл.).

ПІСЬМО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У мінулым: зборнік узораў для пісання пісьмаў рознага зместу.

ПІТВО́, -а́, *н.* **1.** *гл.* піць. **2.** Тое, што п'юць, напітак. *Прахаладжальнае п.*

ПІТНЫ́, -а́я, -о́е. Прыгодны для піцця, які мае адносіны да піцця. *Пітная вада. Пітная сода.*

ПІТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая неядавітая змяя сямейства ўдаваў, якая жыве пераважна ў джунглях. ‖ *прым.* **пітонавы,** -ая, -ае.

ПІТЭКА́НТРАП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Найбольш ранні выкапнёвы чалавек, які ў эвалюцыі папярэднічаў неандэртальцу.

ПІЎНА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Гандлёвае прадпрыемства рознічнага гандлю півам.

ПІЎНУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм. пагард.). Тое, што і піўная.

ПІЎНЫ́, ПІЎЦО́ *гл.* піва.

ПІХ—ПЛА

ПІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Тое, што і пхацца.

ПІХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Тое, што і пхаць. ‖ *аднакр.* **піхну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **піха́нне**, -я, *н.*

ПІ́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, *мн.* -ы, піхт, *ж.* Вечназялёнае хваёвае дрэва з мяккімі плоскімі шыпулькамі і з прама стаячымі шышкамі. ‖ *прым.* **піхтавы**, -ая, -ае.

ПІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, піц, *ж.* Ежа — тонкая аладка з цеста з запечанымі на ёй пад соусам кавалачкамі мяса, сыру, гародніны, грыбоў.

ПІЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** *гл.* піць. **2.** Тое, што п'юць, напітак. *Салодкае п.*

ПІЦЬ, п'ю, п'еш, п'е; п'ём, п'яце́, п'юць; піў, піла́, -ло́; пі; пі́ты; *незак.* **1.** *што і без дап.* Глытаць вадкасць. *П. каву. Хочацца п.* **2.** Тое ж пра віно, спіртныя напіткі. *П. за чыё-н. здароўе. Пі — хоць заліся!* (пра вялікую колькасць спіртных напіткаў; разм.). **3.** Ужываць спіртное; п'янстваваць. *Муж не п'е і не курыць. П. без просыпу.* ◊ **Як піць даць** (разм.) — напэўна, абавязкова. ‖ *зак.* **выпіць**, -п'ю, -п'еш, -п'е; -іты (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **піццё**, -я́, *н. і* **пітво́**, -а́, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ПІЦЭ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Закусачная, дзе гандлююць піцай.

ПІШЧА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Старадаўняя пушка ці вялікае цяжкае ружжо, якое зараджалася цераз ствол. ‖ *прым.* **пішча́льны**, -ая, -ае.

ПІШЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы; *незак.* Рабіць піск; гаварыць пісклівым голасам. *Пішчалі птушаняты.* ‖ *аднакр.* **пі́снуць**, -ну, -неш, -не; -ні *і* **пі́скнуць**, -ну, -неш, -не; -ні.

ПІ́ШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Дудачка, якой прываблівають птушак. **2.** Пласцінка, якая гучыць у муштуку языковых і духавых музычных інструментаў (спец.). *П. габоя.* **3.** У тэатры: спецыяльнае прыстасаванне ў выглядзе дзвюх пласцінак для змянення голасу акцёра (спец.).

ПІЯЛА́, -ы́, *мн.* -ы, піял, *ж.* Круглая невысокая пасудзіна для піцця, вузкая знізу і шырокая ўверсе (выкарыстоўваецца ў Сярэдняй Азіі). *П. кумысу.*

ПІЯ́НА (спец.). **1.** *нескл., н.* Няпоўная сіла музычнага гуку. *Мяккае п.* **2.** *прысл.* Ціха, у няпоўную сілу музычнага гуку; *проціл.* фортэ. *Іграць п.*

ПІЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які адным з першых прыйшоў і пасяліўся ў новай недаследаванай краіне, мясцовасці. **2.** *перан.* Чалавек, які паклаў пачатак чаму-н. новаму ў якой-н. галіне (кніжн.). *Піянеры генетыкі.* **3.** Член дзіцячай арганізацыі ў былым СССР і шэрагу дзіцячых арганізацый у інш. краінах. ‖ *ж.* **піяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **піяне́рскі**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПІЯНЕРВАЖА́ТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Кіраўнік піянерскага атрада або дружыны. ‖ *ж.* **піянерважа́тая**, -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ПІЯНІ́НА, *нескл., н.* Клавішны музычны інструмент са стаячым корпусам і вертыкальна нацягнутымі струнамі, від фартэпіяна. ‖ *прым.* **піяні́нны**, -ая, -ае.

ПІЯНІ́СІМА, *прысл.* (спец.). Вельмі ціха, цішэй, чым піяна. *Праспяваць што-н. п.*

ПІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на піяніна, раялі. ‖ *ж.* **піяні́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПІЯ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва манеты ў Турцыі, Егіпце і некаторых іншых краінах, а раней і ў Іспаніі, Партугаліі і лаціна-амерыканскіх краінах.

ПЛА́ВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* плаваць. **2.** Перамяшчэнне па паверхні вады, уменне, здольнасць так перамяшчацца. *Школа плавання. Займацца плаваннем. Падводнае п. Сінхроннае п.* (від спорту). **3.** Перамяшчэнне на судне ці іншым плывучым сродку, рэйс па водным шляху. *Капітан далёкага плавання. Хадзіць у п.* (плаваць на судне, служачы, працуючы на ім).

ПЛА́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Тое, што плысці і плыць (у 1, 2, 3 і 4 знач.), але абазначае дзеянне, якое ажыццяўляецца не ў адзін час, не за адзін прыём ці не ў адным напрамку. *П. у возеры. Мелка плавае* (перан.: пра нязначнага, маладзольнага чалавека; разм.). **2.** Умець трымацца, перамяшчацца на вадзе або ў вадзе. *Хлопчык добра плавае.* **3.** Трымацца на вадзе, не тануць. *Корак плавае.* **4.** Служыць на судне. *П. матросам на параходзе.* **5.** *перан.* Не валодаючы ведамі, гаварыць, адказваць наўгад (разм. жарт.). *П. на экзамене.* ‖ *наз.* **пла́ванне**, -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **пла́вальны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Плавальныя рухі. П. басейн.*

ПЛА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Станавіцца вадкім пад уздзеяннем высокай тэмпературы. *Шкло плавіцца пры высокай тэмпературы.* ‖ *зак.* **распла́віцца**, -іцца. ‖ *наз.* **плаўленне**, -я, *н.*

ПЛА́ВІЦЬ, пла́ўлю, пла́віш, пла́віць; пла́ўлены; *незак., што.* Ператварыць цвёрдае цела ў вадкае шляхам награвання. *П. метал.* ‖ *зак.* **распла́віць**, -ла́ўлю, -ла́віш, -ла́віць; -ла́ўлены. ‖ *наз.* **плаўле́нне**, -я, *н. і* **пла́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **плавільны**, -ая, -ае. *Плавільная печ.*

ПЛАВО́К, плаўка́, *мн.* плаўкі́, плаўко́ў, *м.* Тое, што і паплавок. ‖ *прым.* **плаво́чны**, -ая, -ае *і* **плаўко́вы**, -ая, -ае.

ПЛАГІЯ́Т, -у, *М* -я́це, *м.* Выдача чужога твора за свой або выкарыстанне ў сваёй працы чужога твора без спасылкі на аўтара.

ПЛАГІЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца плагіятам. ‖ *прым.* **плагія́тарскі**, -ая, -ае.

ПЛАДА... (*гл.* **плода...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «плода...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *пладазбор, пладазменнасць, пладамыйка, пладасховішча, пладаедны, пладаягадны, пладагонны.*

ПЛАДАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які хутка размнажаецца, нараджае вялікае патомства. *Трусы вельмі пладавітыя.* **2.** *перан.* Які многа піша, напісаў многа твораў, даследаванняў. *П. пісьменнік.* ‖ *наз.* **пладаві́тасць**, -і, *ж.*

ПЛАДАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне пладовых і ягадных раслін як галіна раслінаводства. ‖ *прым.* **пладаво́дчы**, -ая, -ае.

ПЛАДАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які прыносіць, дае плады. *Пладаноснае дрэва.* ‖ *наз.* **пладано́снасць**, -і, *ж.*

ПЛАДАПА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Падзенне спелых пладоў. ‖ *прым.* **пладапа́дны**, -ая, -ае.

ПЛАДЗІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., пло́дзіцца; *незак.* **1.** Размнажацца, разводзіцца. *Не ўсе жывёліны могуць п. ў няволі.* **2.** *перан.* З'яўляцца ў вялікай колькасці, распаўсюджвацца. ‖ *зак.* **распладзі́цца**, -ло́дзіцца.

ПЛАДЗІ́ЦЬ, пладжу́, пло́дзіш, пло́дзіць; *незак., каго-што.* **1.** Размнажаць, разводзіць (разм.). *П. хатнюю жывёлу.* **2.** *перан.* Садзейнічаць паяўленню, распаўсюджванню. *П. гультаёў.* ‖ *зак.* **распладзі́ць**, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны.

ПЛАДО́ВЫ *гл.* плод.

ПЛА́ЗАМ, *прысл.* Плоскім, шырокім бокам. *Ударыць шабляй п. Паваліцца п.*

ПЛА́ЗМА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Вадкая частка крыві. **2.** Іанізаваны газ з роўнай канцэнтрацыяй дадатных і адмоўных зарадаў. ‖ *прым.* **пла́зменны**, -ая, -ае *і* **плазматы́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЛАЗМА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да плазмы (у 1 знач.), напр. *плазмазамяшчальны, плазмаклетачны;* 2) які мае адносіны да плазмы (у 2 знач.), напр. *плазмабур, плазмахімія.*

ПЛАКА́Т, -а, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Насценны ліст — малюнак з кароткім агітацыйным, навучальным або рэкламным тэкстам. ‖ *прым.* **плака́тны**, -ая, -ае. *П. жывапіс. Плакатная нагляднасць* (перан.: яркая, простая і кідкая).

ПЛАКАТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які малюе плакаты.

ПЛА́КАЦЬ, пла́чу, пла́чаш, пла́ча; плач; *незак.* **1.** Праліваць слёзы (ад болю, гора і пад.), звычайна ўтвараючы пры гэтым нечленараздзельныя галасавыя гукі. *П. наўзрыд.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., па кім.* У некаторых выразах: чакаць каго-н., быць прызначаным каму-н. (пра што-н. непрыемнае; разм.). *Асіна плача па ім. Вяроўка па табе даўно плача.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *прош., перан.* Прапала, не вернеш (разм. жарт.). *Плакалі тваё грошыкі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пакрывацца кроплямі вільгаці (разм.). *Запацелыя вокны плачуць.*

ПЛА́КСА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм.). **1.** Той, хто многа і часта плача (звычайна пра дзяцей). **2.** Пра таго, хто любіць скардзіцца, наракаць.

ПЛАКСІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які часта плача, заўсёды гатоў плакаць. *Плаксівае дзіця.* **2.** Такі, які бывае пры плачы, які выражае гатоўнасць плакаць. *П. голас. П. твар. Гаварыць плаксіва* (прысл.). **3.** Які любіць скардзіцца, наракаць. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **плаксі́васць**, -і, *ж.*

ПЛАКУ́Н-ТРАВА́, -ы́, *ж.* Шматгадовая травяністая расліна, якая выкарыстоўваецца ў народнай медыцыне.

ПЛАМБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *незак., што.* **1.** Запячатваць што-н. пломбай (у 1 знач.). *П. вагоны.* **2.** Класці пломбу (у 2 знач.). *П. зуб.* ‖ *зак.* **запламбава́ць**, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны (да 2 знач.) *і* **апламбава́ць**, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны (да 1 знач.; спец.). ‖ *наз.* **пламбава́нне**, -я, *н. і* **пламбо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЛАМБІ́Р, -у, *м.* Сметанковае марожанае з арэхамі, ягадамі, шакаладам і пад. ‖ *прым.* **пламбі́рны**, -ая, -ае. *П. торт.*

ПЛАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чарцёж, які паказвае на плоскасці мясцовасць, збудаванне і пад. *П. зямельнага ўчастка.* **2.** Загадзя намечаная сістэма мерапрыемстваў, якая прадугледжвае парадак, паслядоўнасць і тэрмін выканання работ. *Вытворчы п. Працаваць па плану. Каляндарны п.* **3.** Праект, праграма якога-н. дзеяння. *П. падарожжа.* **4.** Узаемнае размяшчэнне частак, паслядоўнасць, сістэма. *П. урока.* **5.** Месца, размяшчэнне якога-н. прадмета ў перспектыве. *Пярэдні п. Адысці на задні п.* (перан.: страціць актуальнасць, стаць другарадным). **6.** Маштаб паказу прадметаў, асоб пры здымках, у творах і пад. *Паказаць што-н. на кінаэкране буйным планам.* **7.** Галіна праяўлення чаго-н. або спосаб разгляду чаго-н., пункт гледжання (кніжн.). *Роля гераічнага плана ў кінафільме. У тэарэтычным плане.*

ПЛАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., што.* **1.** Размяшчаць згодна з пэўным планам (у 1 знач.). *П. лагер.* **2.** Складаць план развіцця чаго-н. *П. вытворчасць*

таварау шырокага ўжытку. **3.** Уключаць у план, прадугледжваць збудаванне чаго-н. *П. пабудову клуба.* **4.** Мець намер, разлічваць, мець у сваіх планах (разм.). *Плануем схадзіць вечарам у кіно.* ‖ *зак.* **спланава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны (да 1, 2 і 3 знач.), **запланава́ць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны (да 3 і 4 знач.) *і* **расплана́ваць,** -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **планава́нне,** -я, *н.*

ПЛАНАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст па складанню вытворчых планаў.

ПЛА́НАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які ажыццяўляецца згодна з планам (у 2 знач.). *Планавая сістэма гаспадаркі.* **2.** Які ажыццяўляе або распрацоўвае план (у 2 знач.). *П. аддзел.* ‖ *наз.* **пла́навасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПЛАНАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляецца па загадзя намечанаму плану. ‖ *наз.* **планаме́рнасць,** -і, *ж.* *П. развіцця вытворчасці.*

ПЛАНЕРЫ́ЗМ, -у, *м.* Від спорту — лятанне на планерах.

ПЛАНЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца планерызмам. ‖ *ж.* **планеры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **планеры́сцкі,** -ая, -ае.

ПЛАНЕ́ТА, -ы, *ДМ* -не́це, *мн.* -ы, -не́т, *ж.* Нябеснае цела, якое рухаецца вакол Сонца і свеціцца адбітым яго святлом. ‖ *прым.* **плане́тны,** -ая, -ае *і* **планета́рны,** -ая, -ае.

ПЛАНЕТА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Устройства, якое паказвае рух планет і інш. свяціл на купалападобным экране. **2.** Будынак, дзе паказваецца дзеянне гэтага ўстройства і чытаюцца навукова-папулярныя лекцыі па астраноміі.

ПЛАНЕТАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтаматычны самаходны апарат з дыстанцыйным кіраваннем, які перамяшчаецца па паверхні планеты, аддаленай ад Зямлі.

ПЛАНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Безматорны лятальны апарат, цяжэйшы за паветра для лунаючага палёту. ‖ *прым.* **планёрны,** -ая, -ае. *П. спорт* (планерызм).

ПЛАНЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Кароткая вытворчая нарада па абмеркаванню плана работы.

ПЛАНІМЕ́ТРЫЯ, -і, *ж.* Аддзел геаметрыі, які вывучае фігуры на плоскасці. ‖ *прым.* **планіметры́чны,** -ая, -ае.

ПЛАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Паступова, плаўна зніжацца пры палёце. ‖ *зак.* **сплані́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй. *Самалёт удала спланіраваў.* ‖ *наз.* **плані́раванне,** -я, *н.*

ПЛАНІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Размяшчэнне асобных частак чаго-н. у адносінах адна да другой. *П. пасёлка.*

ПЛАНІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца планіроўкай. ‖ *ж.* **плані́роўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЛА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Падоўжаная гладкая дошчачка, пласцінка. *Металічная п. Ордэнская п.* (з прымацаванай ордэнскай стужачкай). ‖ *памянш.* **пла́начка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **пла́начны,** -ая, -ае.

ПЛАНКТО́Н, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць найдрабнейшых жывёльных і раслінных арганізмаў, якія жывуць у водных глыбінях і пераносяцца сілай цячэння. ‖ *прым.* **планкто́навы,** -ая, -ае *і* **планкто́нны,** -ая, -ае.

ПЛАНТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік плантацыі (у 2 знач.). ‖ *прым.* **планта́тарскі,** -ая, -ае. *Плантатарскія норавы* (перан.: жорсткія, бесчалавечныя).

ПЛАНТА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Вялікі ўчастак зямлі, заняты спецыяльнай сельскагаспадарчай культурай. *П. грэчкі. Чайная п.* **2.** Сельскагаспадарчае прадпрыемства. ‖ *прым.* **плантацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Плантацыйная гаспадарка.*

ПЛАНШЭ́Т, -а, *М* -шэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Плоская сумка з празрыстым верхам, у якой носяць карты. **2.** Дошчачка на трох ножках, на якой умацоўваецца карта ці лінееная папера для здымкі мясцовасці (спец.). ‖ *прым.* **планшэ́тны,** -ая, -ае.

ПЛАНШЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). Тое, што і планшэт (у 1 знач.).

ПЛАСКАГО́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Мясцовасць, размешчаная высока над узроўнем мора, з раўніннай або злёгку хвалістай паверхняй. ‖ *прым.* **пласкаго́рны,** -ая, -ае.

ПЛАСКАГРУ́ДЫ, -ая, -ае. З плоскімі, дрэнна развітымі грудзьмі. ‖ *наз.* **пласкагру́дасць,** -і, *ж.*

ПЛАСКАГУ́БЦЫ, -аў. Абцугі, канцы ў якіх (губы) маюць плоскую ўнутраную паверхню.

ПЛАСКАДО́НКА, -і, *ДІМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Пласкадонная лодка.

ПЛАСКАДО́ННЫ, -ая, -ае. Які мае плоскае дно. *Пласкадонная лодка.*

ПЛАСТ, -а́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Шчыльны, плоскі слой чаго-н. *Верхнія пласты глебы. Пласты каштоўных выкапняў.* **2.** *перан.* Аднародная ў якіх-н. адносінах маса як частка чаго-н. (кніжн.). *Пласты насельніцтва. Лексічны п.* ◊ **Ляжаць як пласт** або **пластом** (разм.) — нерухома, не маючы сіл падняцца. ‖ *прым.* **пластавы,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.). *Пластавая горная парода. П. вугаль.*

ПЛАСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Рэзаць, накладваць пластамі. *П. дзёран. П. сена.* ‖ *наз.* **пластава́нне,** -я, *н.*

ПЛАСТМА́СА, -ы, *ж.* Пластычная маса. *Вырабы з пластмасы.* ‖ *прым.* **пластма́савы,** -ая, -ае. *Пластмасавыя талеркі.*

ПЛАСТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Казак асобых пяхотных часцей. ‖ *прым.* **пласту́нскі,** -ая, -ае. *Паўзці па-пластунску* (на локцях, прыціскаючыся да зямлі).

ПЛА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Сукупнасць мастацтваў, якія ствараюць аб'ёмныя формы (скульптура, разьба; спец.). **2.** Мастацтва рытмічных і грацыёзных рухаў цела. **3.** Тое, што і пластычнасць (*гл.* пластычны ў 4 знач.). ‖ *прым.* **пласты́чны,** -ая, -ае.

ПЛАСТЫКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від эластычнай пластмасы. ‖ *прым.* **пластыка́тавы,** -ая, -ае.

ПЛА́СТЫКІ, -аў, *адз.* пла́стык, -у, *м.* Пластычныя масы. ‖ *прым.* **пла́стыкавы,** -ая, -ае.

ПЛАСТЫЛІ́Н, -у, *м.* Матэрыял для лепкі, які складаецца з гліны і воску з дабаўленнем тлушчаў, вазеліну і інш. рэчываў, што перашкаджаюць высыханню. ‖ *прым.* **пластылі́навы,** -ая, -ае.

ПЛА́СТЫР, -у, *м.* Наклееная на тканіну ліпкая лекавая маса, якая прыкладваецца да ран, нарываў і пад. ‖ *прым.* **пла́стырны,** -ая, -ае.

ПЛАСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пластыка. **2.** Здольны пад ціскам мяняць форму, не ломкі, плаўкі. *Пластычныя масы* (матэрыялы, атрыманыя з прыродных або штучных злучэнняў — палімераў, якія фармуюцца пры награванні і пад ціскам і захоўваюць нададзеную форму). **3.** Які мае адносіны да хірургічнай перасадкі скуры і бліжэйшых падскурных тканак. *Пластычная аперацыя.* **4.** Прыгожы гарманічнасцю сваіх форм і рухаў, плаўны. *П. танец.* ‖ *наз.* **пласты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 4 знач.).

ПЛАСЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Плоская палоса з якога-н. цвёрдага матэрыялу. *Жалезная п.* ‖ *памянш.* **пласці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **пласці́нны,** -ая, -ае.

ПЛАСЦІ́НІСТЫ, -ая, -ае. Які мае форму пласціны. *Пласціністыя грыбы.* ‖ *наз.* **пласці́ністасць,** -і, *ж.*

ПЛАСЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* пласціна. **2.** Дыск з гукавым запісам для прайгравальніка, патэфона і пад. **3.** Шкло са святлоадчувальным слоем для фатаграфічных здымкаў. *Зарадзіць пласцінку.* **4.** Плоская, пераважна шырокая частка лістоў раслін (спец.). *Ліставыя пласцінкі.* **5.** Складка на ніжнім баку шапачкі ў некаторых грыбоў (спец.). **6.** Здымны зубны пратэз. ‖ *прым.* **пласці́начны,** -ая, -ае.

ПЛА́ТА[1], -ы, *ДМ* пла́це, *ж.* **1.** *гл.* плаціць. **2.** Грашовая ўзнагарода, кампенсацыя за што-н. *Заработная п. П. за паслугі.*

ПЛА́ТА[2], -ы, *ДМ* пла́це, *мн.* -ы, плат, *ж.* (спец.). Дыэлектрычная пласціна для ўстаноўкі электра- і радыёэлементаў, а таксама такая пласціна з нанесенымі на ёй тонкімі электраправоднымі палоскамі. *Друкарская п. П.-аснова.*

ПЛАТА́Н, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Вялікае дрэва з зеленавата-шэрай карой і шырокім лапчастым лісцем. **2.** -у. Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **плата́навы,** -ая, -ае. *Сямейства платанавых* (наз.).

ПЛАТАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Чыста духоўны, пазбаўлены практычных, рэальных мэт. *Платанічныя мары. Платанічнае каханне* (заснаванае на духоўнай цязе, пазбаўленае пачуццёвасці).

ПЛА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які даецца за плату, падлягае аплаце. *П. праезд. Платная паліклініка* (з аплочваемым лячэннем). **2.** Які атрымлівае грашовую плату за сваю работу; звязаны з атрыманнем грашовай узнагароды, платы. *П. работнік. Платная пасада.* **3.** Які карыстаецца чым-н. за плату (разм.). *П. наведвальнік.* ‖ *наз.* **пла́тнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПЛАТО́, *нескл., н.* Раўніна, размешчаная адносна высока над ўзроўнем мора і аддзеленая ад суседняй мясцовасці крутымі схіламі.

ПЛАТФО́РМА, -ы, *мн.* -ы, -фо́рм, *ж.* **1.** Памост, пляцоўка, у прыватнасці, на чыгуначных станцыях для пасадкі, пагрузкі. *Поезд адыходзіць ад трэцяй платформы.* **2.** Невялікая чыгуначная станцыя. **3.** Таварны вагон з невысокімі бартамі без даху. **4.** Палітычная праграма партыі, апазіцыі (кніжн.). *Выбарчая п. партыі.* ‖ *прым.* **платфо́рменны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЛАЎ: на плаве (спец.) — пра судны, плавальныя сродкі: на вадзе, у плаваючым стане. *Трымацца на плаве.*

ПЛАЎ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) плывучы, напр. *плаўбаза, плаўзавод, плаўкран;* 2) які мае адносіны да плавання, напр. *плаўсастаў* (маракі ці рачнікі, якія прымаюць непасрэдны ўдзел у плаванні).

ПЛА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, пла́вак, *ж.* **1.** *гл.* плавіць. **2.** Выплаўлены за адзін вытворчы цыкл метал (спец.). *Домна выдала першую плаўку.*

ПЛА́ЎКІ[1], -ая, -ае. Здольны лёгка плавіцца. *Плаўкія металы.* ‖ *наз.* **пла́ўкасць,** -і, *ж.*

ПЛА́ЎКІ[2], пла́вак. Кароткія мужчынскія трусы для плавання, якія шчыльна аблягаюць цела.

ПЛАЎКО́ВЫ *гл.* плавок.

ПЛАЎЛЕ́ННЕ *гл.* плавіцца, -ць.

ПЛА́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае: **плаўлены сыр** — гатунак мяккага сыру.

ПЛА́ЎНІ, -яў. Парослыя водалюбівай раслiннасцю нізкія берагі рэк і астраўкі, якія

ПЛА—ПЛІ

затапляюцца вясной. *Прырэчныя п.* ‖ *прым.* **пла́ўневы**, -ая, -ае.

ПЛАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Орган руху ў рыб і водных жывёл. ‖ *прым.* **плаўніко́вы**, -ая, -ае.

ПЛА́ЎНЫ, -ая, -ае. Роўны, без рэзкіх пераходаў. *Плаўная паходка. П. танец. Плаўна* (прысл.) *чытаць.* ◊ **Плаўны зычны** — у фанетыцы: назва зычных «л» і «р». ‖ *наз.* **пла́ўнасць**, -і, *ж.*

ПЛАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Столь, упрыгожаная жывапісам, лепкай, мазаікай. **2.** Род абажура для электрычнай лямпы, звычайна на столі або на сцяне. ‖ *прым.* **плафо́нны**, -ая, -ае.

ПЛА́ХА, -і, *ДМ* пла́се, *мн.* -і, плах, *ж.* **1.** Кавалак расколатага ўздоўж бервяна. **2.** Калода, на якой даўней адсякалі галаву прыгаворанаму да пакарання смерцю, а таксама памост, на якім адбывалася пакаранне. *Класці галаву на плаху* (таксама перан.).

ПЛА́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, *ж.* Саматужнага вырабу ўкраінская тканіна, паласатая і клятчастая, а таксама чатырохвугольны адрэз яе, які носіцца ў якасці спадніцы. ‖ *прым.* **пла́хтавы**, -ая, -ае.

ПЛАЦДА́РМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прастора, на якой рыхтуецца і разгортваецца ваенная аперацыя. **2.** Участак берага, на які высаджваюцца фарсіруючыя раку войскі. **3.** *перан.* Зыходны пункт для чаго-н. *П. для далейшых разважанняў.*

ПЛАЦЁЖ, -цяжу́, *м.* **1.** *гл.* плаціць. **2.** *мн.* -цяжы́, -о́ў. Сума, якая павінна быць выплачана. *Вялікі п.* ‖ *прым.* **плаце́жны**, -ая, -ае. *Плацежнае абавязацельства.*

ПЛАЦЕЖАЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (афіц.). Здольны пакрыць свае грашовыя абавязацельствы, які мае магчымасць плаціць. *П. пакупнік.* ‖ *наз.* **плацежаздо́льнасць**, -і, *ж.*

ПЛАЦЕ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Той, хто ўносіць плацеж, плацяжы. *П. падаткаў.* ‖ *ж.* **плаце́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПЛА́ЦІНА, -ы, *ж.* Высакародны тугаплаўкі бліскучы метал шаравата-белага колеру. ‖ *прым.* **пла́цінавы**, -ая, -ае. *Плацінавая руда.*

ПЛАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Гідратэхнічнае збудаванне, якое перагароджвае раку для падняцця ўзроўню вады. *П. са шлюзамі.* ‖ *прым.* **плаці́нны**, -ая, -ае.

ПЛАЦІ́ЦЬ, плачу́, пла́ціш, пла́ціць; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Аддаваць грошы як належнае за што-н. *П. за пакупку. П. падаткі. За здароўе лепш п., чым расплачвацца* (прыказка). **2.** *перан., чым за што.* Так або інакш адказваць на чый-н. учынак (кніжн.). *П. паслугай за паслугу. П. дабром за зло.* ‖ *зак.* **заплаці́ць**, -лачу́, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́чаны. ‖ *наз.* **плацёж**, -цяжу́, *м.* (да 1 знач.). *П. з растэрміноўкай.* ‖ *прым.* **плаце́жны**, -ая, -ае.

ПЛАЦКА́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, -ка́рт, *ж.* Білет на нумараванае месца ў вагоне поезда. ‖ *прым.* **плацка́ртны**, -ая, -ае. *П. вагон.*

ПЛА́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тое, што і сукенка. **2.** *зб.* Бялізна (разм.). *Мыць п.* ‖ *прым.* **пла́ццевы**, -ая, -ае. *Плаццевыя тканіны.*

ПЛАЦЭ́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Орган у цяжарнай жанчыны або самкі млекакормячых, пры дапамозе якога ажыццяўляецца сувязь плода і матчынага арганізма, дзіцячае месца, паслед. ‖ *прым.* **плацэнта́рны**, -ая, -ае. *Плацэнтарныя* (наз.; жывародныя млекакормячыя).

ПЛАЧ, -у, *м.* Нечленараздзельныя галасавыя гукі, якія выражаюць гора ці моцную жальбу і суправаджаюцца слязамі. *П. дзіцяці.*

ПЛА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Палавіна расколатага ўздоўж бервяна. **2.** Металарэзны інструмент для нанясення разьбы на шрубы, балты і інш. (спец.).

ПЛАШКО́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пласкадоннае бяспалубнае несамаходнае судна для перавозкі грузаў, для наводкі плывучых мастоў. ‖ *прым.* **плашко́ўтны**, -ая, -ае. *П. мост* (на плашкоўтах).

ПЛАШЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Лёгкае паліто пераважна з непрамакальнай тканіны. ‖ *прым.* **плашчо́вы**, -ая, -ае.

ПЛАШЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і плашка (у 1 знач.). **2.** Плоскі бок чаго-н.

ПЛАШЧАНІ́ЦА, -ы, *ж.* Пакрывала ў выглядзе кавалка палатна з адлюстраваннем цела Хрыста ў труне.

ПЛАШЧ-ПАЛА́ТКА, плашч-пала́ткі, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Непрамакальная накідка, якая можа служыць і плашчом і палаткай.

ПЛЕАНА́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Моўны зварот, у якім без патрэбы паўтараюцца аднолькавыя ці блізкія па значэнню словы (напр., свая ўласная сям'я). ‖ *прым.* **плеанасты́чны**, -ая, -ае.

ПЛЕБЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: свабодны, але юрыдычна нераўнапраўны чалавек ніжэйшага саслоўя. **2.** Чалавек, які выйшаў з народа, не дваранскага паходжання (па яго адносінах да арыстакратычнага асяроддзя). ‖ *прым.* **плебе́йскі**, -ая, -ае.

ПЛЕБІСЦЫ́Т, -у, *М* -цы́це, *м.* (спец.). Апытанне ўсяго насельніцтва пры рашэнні асабліва важных пытанняў, рэферэндум. *Правесці п.* ‖ *прым.* **плебісцы́тны**, -ая, -ае.

ПЛЕД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, аў, *м.* Род вялікага шаля ў выглядзе прамавугольнага кавалка шарсцяной, звычайна клятчастай тканіны, якая служыць пакрывалам. *Захутацца ў п.*

ПЛЕКСІГЛА́С, -у, *м.* (спец.). Празрыстая бясколерная пластмаса; арганічнае шкло. ‖ *прым.* **плексігла́савы**, -ая, -ае.

ПЛЕ́МЯ, -мя *і* -мені, *Д* -мю *і* -мені, *В* -мя, *Т* -мем *і* -менем, *М* (аб) -мі *і* -мені, *мн.* плямёны, -мён *і* -мёнаў, *н.* **1.** У дакласавым грамадстве: этнічная і сацыяльная супольнасць людзей, звязаных радавымі адносінамі, агульнай мовай і тэрыторыяй. *Першабытныя плямёны.* **2.** *перан.* Народ, народнасць (уст.). **3.** *перан., адз.* Людзі, пакаленне людзей (высок.). *П. змагароў.* ◊ **На племя** (спец.) — для атрымання патомства. ‖ *прым.* **племянны́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.). *П. быт.*

ПЛЕМЯННЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* племя. **2.** Пародзісты, чыстакроўны. *Племянная жывёла. П. бык* (пакінуты для прадаўжэння пароды).

ПЛЕНА́РНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца пры ўдзеле ўсіх членаў выбарнага кіруючага органа, якой-н. арганізацыі і пад. *Пленарнае пасяджэнне.*

ПЛЕ́НУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пленарнае пасяджэнне. *Пленум Вярхоўнага суда.*

ПЛЕ́СНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее *і* **ПЛЯСНЕ́ЦЬ**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Пакрывацца плесняй. ‖ *зак.* **запле́снець**, -ее, **заплясне́ць**, -е́е, **спле́снець**, -ее *і* **сплясне́ць**, -е́е.

ПЛЕ́СНЯ, -і, *ж.* Мікраскапічныя грыбкі, якія збіраюцца ў выглядзе пушыстага налёту розных колераў на чым-н. гніючым, сырым. *П. мяшчанства* (перан.). ‖ *прым.* **пле́сневы**, -ая, -ае. *П. налёт.*

ПЛЕ́СЦІ, пляту́, пляце́ш, пляце́; пляцём, плецяце́, пляту́ць; плёў, пляла́, -ло́; пляці́; пле́цены; *незак., што.* **1.** Перавіваючы (лазу, ніці, стужкі і пад.), злучаць у адно цэлае, вырабляць. *П. кошык. П. вянок.* **2.** *перан.* Гаварыць што-н. недарэчнае, узводзіць паклёп, нагаворваць (разм.). *П. інтрыгі. П. бязглуздзіцу. На гэту жанчыну рознае плялі.* ‖ *зак.* **спле́сці**, сплячу́, спляце́ш, спляце́; спляцём, спляцяце́, спляту́ць; сплёў, спляла́, -ло́; спляці́; спле́цены. ‖ *наз.* **пляце́нне**, -я, *н.*

ПЛЕСЦІ́СЯ, пляту́ся, пляце́шся, пляце́цца; пляцёмся, плецяце́ся, пляту́цца; плёўся, пляла́ся, -ло́ся; пляці́ся; *незак.* (разм.). Ісці павольна, ледзь перастаўляючы ногі. *Конік ледзь плёўся ад стомы.*

ПЛЕ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, пле́вак, *ж.* **1.** Тонкая абалонка, якая ўтвараецца на паверхні нерухомай вадкасці. *Сажалка пакрылася плеўкай.* **2.** Перапонка. *Пальцы задніх ног у баброў злучаны плеўкай.* **3.** Тонкі пласт чаго-н. *П. туману.* ‖ *прым.* **пле́ўкавы**, -ая, -ае.

ПЛЕ́ЎРА, -ы, *ж.* Абалонка, якая пакрывае лёгкія і сценкі груднай поласці ў вышэйшых хрыбетных жывёл і чалавека. ‖ *прым.* **плеўра́льны**, -ая, -ае.

ПЛЕЎРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* Запаленне плеўры. ‖ *прым.* **плеўры́тны**, -ая, -ае.

ПЛЕХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Месца на галаве, дзе не выраслі або вылезлі валасы. **2.** Голае месца сярод збажыны, лесу і пад.

ПЛЕ́ЦЕНЫ, -ая, -ае. Зроблены пры дапамозе пляцення. *Плеценая мэбля.*

ПЛЕЧАВЫ́ *гл.* плячо.

ПЛЕШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і плех.

ПЛЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Верхняя расшыраная і звычайна плоская частка чаго-н., што мае форму ножкі, стрыжня і пад. *П. цвіка.* **2.** Верхні канец караняплода. ‖ *прым.* **плешачны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ПЛЕЯ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* (высок.). Група выдатных дзеячоў адной эпохі, аднаго напрамку. *П. выдатных пісьменнікаў.*

ПЛЁН, -у, *м.* **1.** Тое, што вырашчана: садавіна, гародніна, зерне і пад., ураджай. *Даваць п.* **2.** *перан.* Вынік стаpанняў, дасягненне. *П. сваёй працы.*

ПЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Эластычная стужка са святлоадчувальным слоем для фатаграфічных і кінематаграфічных здымкаў. *Праявіць плёнку. Зняць на плёнку.* **2.** Эластычная стужка са спецыяльнага матэрыялу для магнітафоннага запісу. **3.** Тое, што і плеўка (у 1 знач.). **4.** Тонкая празрыстая бясколерная матэрыя сінтэтычнага паходжання. *Поліэтыленавая п.* ‖ *прым.* **плёначны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПЛЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Які дае плён (у 1 знач.). *Плённая зямля.* **2.** *перан.* Які дае добрыя вынікі, прадукцыйны. *Плённая дзейнасць на ніве культуры. Плённа* (прысл.) *працаваць.* ‖ *наз.* **плённасць**, -і, *ж.*

ПЛЁС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шырокі ціхі ўчастак ракі паміж перакатамі або астравамі. *Рачны п.* ‖ *прым.* **плёсавы**, -ая, -ае.

ПЛЁСКАТ, -у, *ДМ* -каце, *м.* Шум ад падзення хвалі на што-н., ад удару чым-н. па вадзе. *П. хваль. П. вёсел.*

ПЛЁТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Раменны, вяровачны і пад. бізун. *Раменная п.* ‖ *прым.* **плётачны**, -ая, -ае.

ПЛЁТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Чутка пра каго-, што-н., заснаваная на недакладных ці свядома непраўдападобных звестках. *Ходзяць розныя плёткі.*

ПЛІ́НТУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вузкая планка, якая закрывае шчыліну паміж падлогай і сцяной. **2.** Вонкавы выступ у ніжняй частцы якога-н. збудавання. ‖ *прым.* **плі́нтусны**, -ая, -ае.

ПЛІС, -у, *м.* (уст.). Баваўняны аксаміт. ‖ *прым.* **плі́савы**, -ая, -ае.

ПЛІСІРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* Рабіць плісэ (у 1 знач.) на чым-н. ‖ *наз.* **плісіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **плісірава́нне**, -я, *н.*

ПЛІ́СКА, -і, *ДМ* плісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Невялікая птушка атрада вераб'іных з доўгім і вузкім хвастом. ‖ *прым.* **плі́скавы**, -ая, -ае.

ПЛІСЭ́. **1.** *нескл., н.* Дробныя запрасаваныя паралельна складкі на матэрыі. **2.** *нязм. прым.* Пра швейныя вырабы з такімі складкамі. *Каўнерык п.*

ПЛІТА́, -ы́, *ДМ* пліце́, *мн.* пліты і (*з ліч. 2, 3, 4*) і пліты́, пліт, *ж.* **1.** Плоскі прамавугольны кавалак металу, каменя або іншага матэрыялу. *Гранітная п.* **2.** Кухонная печ з канфоркамі. *Газавая п. Кухонная п.* ‖ *памянш.* **плі́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

ПЛІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* пліта. **2.** Невялікі плоскі чатырохвугольны прадмет. *П. шакаладу.* **3.** *зб.* Абліцовачны матэрыял такой формы. *Кафельная п.* **4.** Электрычны пераносны награвальны прыбор для прыгатавання ежы. *Спіраль для пліткі.* ‖ *прым.* **плі́тачны**, -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.).

ПЛІТНЯ́К, -у́, *м.* Вапняковая або пясчаная парода, якая лёгка раздзяляецца на пліты. *Набярэжная з плітняку.* ‖ *прым.* **плітняко́вы**, -ая, -ае.

ПЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, пліц, *ж.* (спец.). **1.** Чарпак для злівання вады на судне. **2.** Лопасць параходнага кола.

ПЛОД, -а, *М* -дзе, *мн.* плады́, -о́ў, *м.* **1.** Частка расліны, якая развіваецца з завязі кветкамі і змяшчае ў сабе насенне. *Ядомыя плады.* **2.** Зародак чалавека, жывёлы ва ўлонні мацеры. **3.** *перан., чаго.* Прадукт якой-н. дзейнасці, вынік чаго-н. *Плады творчай працы.* ‖ *прым.* **пладо́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **пло́дны**, -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Пладовыя дрэвы. Пладовыя кансервы* (выраблены з пладоў). *Пладовы сад. Плодная абалонка* (якая акружае плод).

ПЛОДА... (а таксама **плада...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да плода (у 1 знач.), да пладоў, напр. *плодаапрацоўка, плодазавод, плодакансервавы, плодаперапрацоўчы;* 2) які мае адносіны да плода (у 2 знач.), напр. *плодавыганяльны, плодавыгнанне.*

ПЛОДААГАРО́ДНІННЫ, -ая, -ае. Звязаны з вырошчваннем пладоў і агародніны, іх апрацоўкай і захоўваннем. *Плодаагароднінная база.*

ПЛО́ЙМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Вельмі вялікая колькасць, мноства (пра жывых істот). *П. мух.*

ПЛО́МБА, -ы, *мн.* -ы, -мб *і* -мбаў, *ж.* **1.** Бляшаная пласцінка або сплюснуты кавалачак свінцу ці іншага матэрыялу, якімі апячатваюць розныя прадметы, тавары. *Таможная п.* **2.** Пластычнае рэчыва, якім закладваецца поласць сапсаванага зуба. *П. вывалілася.* ‖ *прым.* **пло́мбавы**, -ая, -ае.

ПЛОСКАСТУПНЁВАСЦЬ, -і, *ж.* Фізічны недахоп нагі — плоская, без выгіну форма ступні.

ПЛО́СКАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* плоскі. **2.** У геаметрыі: паверхня, якая мае два вымярэнні. *Лінія на плоскасці.* **3.** Роўная, гладкая паверхня. *П. самалёта* (крыло). *Нахіленая п. Каціцца па нахіленай плоскасці* (перан.: пра паступовае маральнае падзенне). **4.** *перан.* Галіна, сфера распаўсюджання чаго-н., пункт гледжання. *Разгледзець пытанне ў іншай плоскасці.* ‖ *прым.* **пло́скасны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Плоскасныя вымярэнні.*

ПЛО́СКІ, -ая, -ае. **1.** Роўны, без узвышшаў і паглыбленняў, з прамой і гладкай паверхняй. *П. дах.* **2.** *перан.* Пазбаўлены арыгінальнасці, банальны, пошлы. *Плоскія жарты. Плоска* (прысл.) *вастраслоўіць.* ‖ *наз.* **пло́скасць**, -і, *ж.*

ПЛОТ, -а, *М* пло́це, *мн.* платы́, -о́ў, *м.* Агароджа, пераважна з жэрдак. ‖ *прым.* **пло́тавы**, -ая, -ае.

ПЛО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Невялікая прэснаводная рыба сямейства карпавых. ‖ *памянш.* **пло́тачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ПЛОЎ, пло́ву, *м.* Усходняя страва, прыгатаваная з варанага ў барановым тлушчы рысу з прыправай.

ПЛОЦЬ, -і, *ж.* (уст.). Тое, што і цела (у 2 знач.). ◊ **Плоць і кроў** *каго, чыя* або **плоць ад плоці** *чыёй* (высок.) — чыё-н. роднае дзіця, тварэнне.

ПЛО́ШЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Частка плоскасці, абмежаваная замкнутай ломанай або крывой лініяй. *П. чатырохвугольніка.* **2.** Незабудаванае вялікае і роўнае месца (у горадзе, вёсцы), ад якога звычайна разыходзяцца ў розныя бакі вуліцы. *П. Перамогі ў Мінску.* **3.** Прастора, памяшканне, прызначаныя для якіх-н. мэт. *П. пад азімыя культуры. Жылая п.*

ПЛУГ, -а, *М* плу́зе, *мн.* плугі́, -о́ў, *м.* Сельскагаспадарчая прылада з шырокім металічным лемяшом і адвалам для ворыва. *Запрэгчы каня ў п.* ‖ *памянш.* **плужо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* ‖ *прым.* **плуга́вы**, -а́я, -о́е.

ПЛУТАКРА́Т, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прадстаўнік найбольш багатай вярхушкі ў плутакратычнай дзяржаве.

ПЛУТАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Палітычнае панаванне, улада багатых. *Рымская п.* ‖ *прым.* **плутакраты́чны**, -ая, -ае.

ПЛЫВЕ́Ц, плыўца́, *мн.* плыўцы́, плыўцо́ў, *м.* Спартсмен, які займаецца плаваннем, а таксама той, хто плавае, умее плаваць. *Добры п.* ‖ *ж.* **плыўчы́ха**, -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чы́х.

ПЛЫВУ́Н, -у́, *м.* Глеісты, пясчаны ці суглінкавы слой падглебы, насычаны вадой і таму здольны расплывацца. ‖ *прым.* **плыву́нны**, -ая, -ае.

ПЛЫВУНЕ́Ц, -нца́ *і* -нцу́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* **1.** -нца́. Жук, які жыве ў стаячай або павольна цякучай прэснай вадзе. **2.** -нцу́. Насякомаедная водная расліна з шарападобнымі пухіркамі на лісцях, якія ўлоўліваюць дробных водных насякомых і харчуюцца імі (спец.).

ПЛЫВУ́ЧАСЦЬ, -і, *ж.* Уласцівасць плывучага (у 2 і 3 знач.).

ПЛЫВУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які плавае, знаходзіцца, размешчаны на вадзе. *П. мост. П. маяк.* **2.** Здольны трымацца на паверхні вады, плаваць. *Плывучыя матэрыялы.* **3.** Пра грунт: які лёгка размываецца, перамяшчацца дзякуючы вялікай колькасці вады ў ім. *Плывучая гліна.*

ПЛЫНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Імкліва цякучая водная маса. *Рачная п.* **2.** Рухомы паток паветра. *Паветраная п. Людская п.* (перан.). **3.** *перан.* Напрамак у якой-н. сферы дзейнасці. *Палітычныя плыні. Літаратурная п.*

ПЛЫСЦІ *і* **ПЛЫЦЬ**, плыву́, плыве́ш, плыве́; плывём, плывяце́, плывуць; плыў, плыла́, -ло́; плыві́; *незак.* **1.** Перамяшчацца па паверхні вады або ў вадзе. *Лодка плыла супраць цячэння.* **2.** Ехаць на судне ці на іншым плывучым сродку. *П. на параходзе.* **3.** *перан.* Плаўна рухацца або плаўна распаўсюджвацца. *Месяц плыве па небе. Над вёскай плыў водар садовай квецені. Над рэчкай плыла знаёмая мелодыя.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Праходзіць перад вачамі рухомымі кругамі (пры паўпрытомным стане). *Перад вачамі плылі зялёныя кругі.* ◊ **Плысці (плыць) у рукі** (разм.) — пра тое, што лёгка дастаецца каму-н. *Грошы самі плывуць у рукі.*

ПЛЫТ, -а́, *М* плыце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Бярвенне, звязанае ў адзін або некалькі радоў для сплаву па вадзе. *Гнаць плыты.* ‖ *прым.* **плытавы́**, -а́я, -о́е.

ПЛЫТАГО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца сплавам плытоў.

ПЛЫ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які звязвае бярвенне ў плыты і прымае ўдзел у сплаве. ‖ *прым.* **плытніцкі**, -ая, -ае.

ПЛЫЎЧЫ́ХА *гл.* плывец.

ПЛЮГА́ВЫ, -ая, -ае (разм. пагард.). Мізэрны, худы, нікчэмны з выгляду. ‖ *наз.* **плюга́васць**, -і, *ж.*

ПЛЮМА́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аздабленне з пер'я на галаўным уборы і на надлобным рэмені конскай збруі. ‖ *прым.* **плюма́жны**, -ая, -ае.

ПЛЮ́НУЦЬ *гл.* пляваць.

ПЛЮРАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Філасофскае вучэнне, згодна з якім існуюць некалькі (або мноства) незалежных духоўных пачаткаў быцця (спец.). **2.** Разнастайнасць поглядаў, ідэй, форм дзейнасці (кніжн.). *П. думак.* ‖ *прым.* **плюралісты́чны**, -ая, -ае.

ПЛЮРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік плюралізму. ‖ *прым.* **плюралі́сцкі**, -ая, -ае.

ПЛЮС, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Матэматычны знак у выглядзе крыжыка (+), які абазначае складанне і дадатную велічыню. **2.** *у знач. нязм. слова.* З дабаўленнем. *Чатыры п. два будзе шэсць.* **3.** *перан.* Дадатны бок, перавага. *Узважыць усе плюсы і мінусы.* **4.** У знач. злуч. «ды[1]» (у 2 знач.), звычайна ў спалучэні з «яшчэ» (разм.). *Цяжка мне — вучыцца, п. яшчэ малое дзіця.* **5.** Пры ўказанні на тэмпературу паветра абазначае: вышэй нуля. *На тэрмометры п. дванаццаць градусаў.* ◊ **Плюс-мінус** — з магчымым разыходжаннем у бок павелічэння ці памяншэння. ‖ *прым.* **плюсавы**, -ая, -ае (да 3 і 5 знач.). *Плюсавая тэмпература* (вышэй нуля).

ПЛЮ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пераліваціца, ударацца аб што-н. (пра вадкасць). *Вада плюхаецца на дне чоўна.* **2.** Абдаваць сябе або каго-н. пырскамі. *Хлопчык плюхаўся ў вадзе.* **3.** Падаць, шлёпацца ў ваду, гразь і пад. *Дзеці з разгону плюхаюцца ў рэчку.* ‖ *аднакр.* **плю́хнуцца**, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **плю́ханне**, -я, *н.*

ПЛЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Тое, што і плюхацца (у 1 і 3 знач.). **2.** *што* і *чаго.* Рэзкім рухам выліваць (разм.). *П. ваду* або *вады ў цэбар.* ‖ *аднакр.* **плю́хнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **плю́ханне**, -я, *н.*

ПЛЮШ, -у́, *м.* Шарсцяная або баваўняная тканіна з доўгім ворсам. ‖ *прым.* **плю́шавы**, -ая, -ае. *Плюшавая дарожка.*

ПЛЮШЧ, -у́, *м.* Паўзучая расліна, якая абвіваецца вакол сваёй апоры. ‖ *прым.* **плю́шчавы**, -ая, -ае.

ПЛЮ́ШЧЫЦЬ[1], -чу, -чыш, -чыць; *незак., што.* Закрываць, заплюшчваць (вочы).

ПЛЮ́ШЧЫЦЬ[2], -чу, -чыш, -чыць; *незак., што.* Удараючы або сціскаючы, рабіць плоскім, пляскатым. *П. цвік.* ‖ *зак.* **сплю́шчыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны. ‖ *наз.* **плюшчэ́нне**, -я, *н.* (спец.). ‖ *прым.* **плюшчы́льны**, -ая, -ае (спец.). *П. станок.*

ПЛЯВА́, -ы́, *ж.* Тонкая скурка, перапонка ў жывёльным або раслінным арганізме.

ПЛЯВА́ЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для сплёўвання.

ПЛЯВА́ЦЦА, плююся, плюе́шся, плюе́цца; плюёмся, плюяце́ся, плюю́цца; плюйся; *не-*

ПЛЯ—ПОГ

зак. **1.** Мецъ звычку пляваць (у 1 знач.). *Кінь п.!* **2.** Пляваць на каго-н. ці адзін на другога.

ПЛЯВА́ЦЬ, плюю, плюеш, плюе; плюём, плюяце, плююць; плюй; *незак.* **1.** Выкідваць з рота сліну. *П. на падлогу.* **2.** *перан., на каго-што.* Зусім не лічачыся з кім-, чым-н., паказваць пагардлівую абыякавасць (разм.). *П. ён хацеў на ваша папярэджанне.* **3.** *у знач. вык.* Выражае абыякавыя або пагардлівыя адносіны да чаго-н. (разм.). *Суседзі злуюцца, а мне п.!* ‖ *зак.* **напляваць**, -люю, -люеш, -люе; -люём, -люяце, -люююць; -люй. ‖ *аднакр.* **плюнуць**, -ну, -неш, -не; плюнь (да 1 і 2 знач.). *П. няма куды* (таксама перан.: вельмі цесна; разм.). ◊ **Раз плюнуць** (разм.) — нічога не значыць, вельмі лёгка зрабіць што-н. *Яму гэта раз п.* ‖ *наз.* **плява́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ПЛЯВО́К, пляўка, *мн.* пляўкі, пляўкоў, *м.* Выплюнуты згустак сліны, а таксама перан.: пра што-н. надта абразлівае, грубае.

ПЛЯВУ́ЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Гаварыць абы-што, малоць языком без толку, пустое. ‖ *зак.* **напляву́згаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **плявузганне**, -я, *н.*

ПЛЯЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адхоністы бераг, зручны для купання і сонечных ваннаў. *Пясчаны п.* ‖ *прым.* **пля́жны**, -ая, -ае. *П. касцюм.*

ПЛЯ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Сячы, нішчыць; глуміць. *П. векавы лес.* **2.** Моцна біць каго-н. чым-н. ‖ *наз.* **пля́жанне**, -я, *н.*

ПЛЯ́МА, -ы, *мн.* -ы, плям, *ж.* **1.** Месца іншай афарбоўкі на якой-н. паверхні, а таксама месца, забруджанае чым-н. *Радзімая п. Чарнільная п. Белая п.* (на геаграфічнай карце: абазначэнне недаследаванай мясцовасці; таксама перан.: пра што-н. невядомае, нявывучанае). *Жоўтая п.* (у сятчатцы вока: месца, вельмі чуллівае да святла; спец.). **2.** *перан.* Што-н. ганебнае, надта непрыемнае. *П. на рэпутацыі.* ‖ *памянш.* **пля́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (да 1 знач.).

ПЛЯМЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сын брата або сястры.

ПЛЯМЕ́ННІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Дачка брата або сястры.

ПЛЯ́МІНА, -ы, *мн.* -ы, -мін, *ж.* (разм.). Тое, што і пляма (у 1 знач.). *Чарнільная п.*

ПЛЯ́МІСТЫ, -ая, -ае. З плямамі іншага, чым асноўная афарбоўка, колеру. *П. алень.* ‖ *наз.* **пля́містасць**, -і, *ж.*

ПЛЯ́МІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Пакрывацца плямамі. *Светлы матэрыял хутка пляміцца.*

ПЛЯ́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак., каго-што.* **1.** Пакідаць плямы на чым-н. **2.** *перан.* Ганьбіць, знеслаўляць. *П. рэпутацыю.* ‖ *зак.* **спля́міць**, -млю, -міш, -міць; -млены *і* **запля́міць**, -млю, -міш, -міць; -млены. ‖ *наз.* **плямленне**, -я, *н.*

ПЛЯСК, -у, *м.* (разм.). **1.** Гук, які атрымліваецца пры ўдары чым-н. па вадзе або вады аб што-н. *П. вады.* **2.** Гук, які атрымліваецца пры ўдары далоні аб далонь або далонню па чым-н. *П. далоней.*

ПЛЯСКА́ТЫ, -ая, -ае. Роўны, без звычайнай пукатасці, з гладкай паверхняй. *П. камень.* ‖ *наз.* **пляска́тасць**, -і, *ж.*

ПЛЯ́СКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Ударацъ далонню аб далонь або далонню па чым-н. *П. у далоні.* ‖ *наз.* **пля́сканне**, -я, *н.*

ПЛЯСКА́ЦЬ[1], пляшчу, плешчаш, плешча; пляшчы; *незак.* **1.** Ударацъ чым-н. плоскім. **2.** Тое, што і пляскаць. *Дзеці плешчуць у ладкі.* ◊ **Пляскаць языком** (разм. неадабр.) — гаварыць многа і абы-што. ‖ *наз.* **пляска́нне**, -я, *н.*

ПЛЯСКА́ЦЬ[2], пляшчу, плешчаш, плешча; пляшчы; плясканы; *незак., што.* Рабіць плескатым, плюшчыць. *П. канец цвіка.* ‖ *наз.* **пляска́нне**, -я, *н.*

ПЛЯСНЕ́ЦЬ *гл.* плеснець.

ПЛЯ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). З шумам упасці або ўдарыцца. *П. на падлогу. П. у гразь.*

ПЛЯ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *каго і без дап.* Ударыць далонню аб далонь або далонню па кім-, чым-н. *П. па твары.* **2.** *што.* Кінуць з шумам або ўпасці з шумам (разм.). *П. мокрую анучу аб падлогу.*

ПЛЯТКА́Р, плеткара, *мн.* плеткары, плеткароў, *м.* Чалавек, які пляткарыць. ‖ *ж.* **пляткá́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пляткá́рскі**, -ая, -ае.

ПЛЯТКА́РСТВА, -а, *н.* Распаўсюджванне плётак[2]. ‖ *прым.* **пляткá́рскі**, -ая, -ае.

ПЛЯТКА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Распаўсюджваць плёткі[2]. ‖ *наз.* **пляткáранне**, -я, *н.*

ПЛЯЦ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Зямля пад сядзібай, агародам. *Паставіць хату на добрым пляцы.* **2.** Прызначаная для забудовы тэрыторыя ў горадзе або вёсцы. **3.** Плошча для ваенных парадаў і страявых заняткаў (гіст.). *Вучэбны п.*

ПЛЯЦЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* плесці. **2.** Спосаб злучэння нітак, сцяблін і інш. палос эластычнага матэрыялу. *Карункавае п. П. кошыкаў.*

ПЛЯЦЕ́НЬ, плятня, *мн.* плятні, плятнёў, *м.* Агароджа з пераплеценых тонкіх галін.

ПЛЯЦЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Што-н. сплеценае ўдоўж з некалькіх пасмаў, кавалкаў і пад. **2.** Плеценая кашолка. **3.** Падоўжаная вітая белая булка. **4.** Выраб тканіны з асобым рысункам перапляцення нітак. *Вытанчаная п.*

ПЛЯЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -цовак, *ж.* **1.** Спецыяльна абсталяваны ўчастак зямлі (ці асобае месца ў памяшканні), адведзены для якіх-н. мэт. *Спартыўная п. Дзіцячая п.* (для дзіцячых гульняў). *Будаўнічая п.* (месца, дзе робіцца пабудова чаго-н.). *Пасадачная п.* **2.** Роўная вольная прастора ў збудаванні паміж двума лесвічнымі маршамі. *Лесвічная п.* **3.** У вагонах: месца каля ўваходу і выхаду. *Задняя п. трамвая.* **4.** Тое, што і платформа (у 3 знач.). ‖ *прым.* **пляцо́вачны**, -ая, -ае.

ПЛЯЧО́, -а, *мн.* плечы, *Р* плячэй *і* плеч, *Д* плячам, *Т* плячамі *і* плячыма, *М* на плячах, *н.* **1.** Частка тулава ад шыі да рукі. *Палажыць руку на чыё-н. плячо. Вынесці на сваіх плячах што-н.* (перан.: справіцца з чым-н. цяжкім, цяжкім для аднаго, без падтрымкі). *П. ў п.* (побач, у цесным адзінстве). *З плеч далоў што-н.* (адпаў клопат, скончыліся турботы пра што-н.; разм.). *Мецъ галаву на плячах* (умець разбірацца ў чым-н., быць разумным). *Як гара з плячэй звалілася* (хто-н. адчуў палёгку, пазбавіўшыся ад якіх-н. клопатаў, перажыванняў; разм.). *За плячамі ў каго-н. што-н.* (таксама перан.: пра што-н., што было, мелася ў каго-н. у мінулым). *Уварвацца куды-н. на плячах адступаючага праціўніка* (непасрэдна за адступаючым праціўнікам). *З чужога пляча* (пра адзенне: якое не падыходзіць па размеру або якое раней насіў хто-н.). **2.** У анатоміі: верхняя частка рукі да локцевага сустава. **3.** *мн.* Тыльны бок тулава ад шыі да пояса, спіна. *Узваліць ношу на плечы. Павярнуцца плячамі да каго-, чаго-н.* (таксама перан.: адвярнуцца ад каго-, чаго-н.). **4.** Частка рычага ад пункта апоры да пункта прыкладання сілы (спец.). ‖ *памянш.* **плячу́к**, плечука, *мн.* плечукі, плечукоў, *м.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **плечавы́**, -ая, -ое (да 1, 2 і 3 знач.). *Плечавая косць.*

ПЛЯЧУ́К, плечука, *мн.* плечукі, плечукоў, *м.* **1.** *гл.* плячо. **2.** Спецыяльныя падкладкі пад плечы ў адзенні.

ПЛЯЧЫ́СТЫ, -ая, -ае. З шырокімі моцнымі плячамі. *П. хлопец.* ‖ *наз.* **плячы́стасць**, -і, *ж.*

ПЛЯ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Шкляная пасудзіна для захоўвання вадкасці, бутэлька. *П. малака.* ‖ *памянш.* **пля́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **пля́шачны**, -ая, -ае.

ПЛЯШЫ́ВЫ, -ая, -ае. З плешам, аблыселы. *Плянывая галава.* ◊ **Трапіў лысы на пляшывага** (разм. жарт.) — сышліся два роўныя. ‖ *наз.* **пляшы́васць**, -і, *ж.*

ПЛЯШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Тое, што і лысіна.

ПНЕ́ЎЕ, -я, *н., зб.* Пні.

ПНЕЎМА[1]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да пнеўматыкі, пнеўматычны, напр. *пнеўмааўтаматыка, пнеўмавадзяны, пнеўмагазавы, пнеўмагідраўлічны, пнеўмаканструкцыя, пнеўмапомпа, пнеўмарухавік.*

ПНЕЎМА[2]... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да лёгкіх, напр. *пнеўмадыяфрагменны, пнеўмаплеўрыт, пнеўмасклероз, пнеўмафіброз, пнеўмацыроз;* 2) які мае адносіны да дыхання, да дыхальных шляхоў, напр. *пнеўмавірусы, пнеўмаманометр.*

ПНЕЎМАНІ́Я, -і, *ж.* Група захворванняў, якія характарызуюцца запаленчым працэсам у тканках лёгкіх і ў канцовых разгалінаваннях бронхаў; запаленне лёгкіх.

ПНЕЎМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж., зб.* Сукупнасць пнеўматычных механізмаў, прыстасаванняў.

ПНЕЎМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які прыводзіцца ў рух пры дапамозе сціснутага паветра. *П. молат. Пнеўматычная помпа.*

ПНЁВЫ *гл.* пень.

ПНУ́ЦЦА, пнуся, пнешся, пнецца; пнёмся, пняцеся, пнуцца; пніся; *незак.* Тое, што і пяцца.

ПНУЦЬ, пну, пнеш, пне; пнём, пняце, пнуць; пні; *незак.* (разм.). Тое, што і пяць[2].

ПО́БАЧ. **1.** *прысл.* Адзін каля аднаго. *Мужчыны ішлі п.* **2.** *прыназ. з Р.* Блізка каля каго-, чаго-н., поруч з кім-, чым-н. *Ісці п. воза.* ◊ **Побач з (са)**, *прыназ. з Т* — 1) зусім блізка ля каго-, чаго-н. *Наша хата стаіць п. са школай;* 2) адначасова, разам з чым-н. *П. са складаннем слоўніка праводзілася манаграфічнае апісанне лексікі.*

ПО́БЫТ, -у, *М* -быце, *м.* **1.** Тое, што і быт. **2.** Знаходжанне, прабыванне дзе-н. *За кароткі п. у сталіцы пра многае даведаўся.* ‖ *прым.* **побытавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ПО́ВАД, -а, *М* -дзе, *мн.* павады, -оў, *м.* Прывязаная да аброці вяроўка або рэмень, на якіх водзяць каня, радзей — цяля, карову. *На повадзе ў каго-н. быць* (перан.: дзейнічаць не самастойна, па ўказцы каго-н.; неадабр.). ‖ *прым.* **павадо́вы**, -ая, -ае.

ПО́ВАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па прыгатаванню ежы. *Рэстаранны п.* ‖ *ж.* **павары́ха**, -і, *ДМ* -рысе, *мн.* -і, -рых. ‖ *прым.* **поварскі**, -ая, -ае.

ПО́ВІДНУ, *прысл.* Пакуль не сцямнела. *Заехаць п.*

ПО́ГАЛАС, -у, *м.* (разм.). Погаласка, чуткі, розныя размовы. *Дайшоў і да мяне гэты п.*

ПО́ГАЛАСКА *гл.* пагалоска.

ПО́ГАНЬ, -і, *ж.* (разм. пагард.). **1.** Усё паганае, непрыемнае, што выклікае агіду. **2.** Пра нядобрага чалавека (людзей). *Фашысцкая п.*

ПО́ГЛЯД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Накіраванасць зроку на каго-, што-н. *Кінуць п. на каго-, што-н.* (хутка паглядзець). *З пер-*

шага погляду або *на першы п.* (паводле першага ўражання). *Абевесці поглядам* (ацэньваючы агледзець). **2.** Выраз вачэй. *Ласкавы п. Збянтэжаны п.* **3.** *перан.* Думка, меркаванне, пункт гледжання. *Навуковыя погляды. Падзяляць чые-н. погляды. На мой п.* (на маю думку).

ПОД, -а, *М* -дзе, *мн.* пады́, падо́ў, *м.* Ніжняя паверхня ў печы, а таксама (у заводскіх печах) месца, дзе нагрэвам, абпалам або плаўленнем апрацоўваюцца вырабы. ‖ *прым.* **по́давы,** -ая, -ае. *П. хлеб* (спечаны на подзе).

ПО́ДАЎНА, *прысл.* **1.** Даволі даўно. *Сонца п. зайшло.* **2.** Тым больш. *Калі я паспею, дык ты і п. паспееш.*

ПО́ДБЕГАМ, *прысл.* Не вельмі хутка, трушком (пра бег чалавека). *Пусціцца п.*

ПО́ДБІЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -бівак, *ж.* Тое, што і падбіўка (у 2 знач.). *П. ў шапцы падралася.*

ПО́ДЗВІГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Гераічны, самаадданы ўчынак. *Ваенны п. Працоўны п.*

ПО́ДКАЛАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Заправа з мукі і вады для некаторых відаў стравы. ‖ *прым.* **по́дкалатачны,** -ая, -ае.

ПО́ДКУП *гл.* падкупіць.

ПО́ДЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* подлы. **2.** Подлы ўчынак. *Зрабіць п.*

ПО́ДЛЕТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Маладая птушка, якая толькі пачала вылятаць з гнязда.

ПО́ДЛЫ, -ая, -ае. Нізкі ў маральных адносінах, несумленны. *П. чалавек. П. ўчынак.* ‖ *наз.* **по́дласць,** -і, *ж.*

ПО́ДМАЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Кавалачак сала, здору і пад., якім падмазваюць скавараду, калі пякуць бліны. **2.** *перан.* Хабар, грошы або матэрыяльныя каштоўнасці, якія даюцца службовай асобе як подкуп (разм.).

ПО́ДПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* падпісаць. **2.** Надпіс пад чым-н., над чым-н. *П. пад карцінай.* **3.** Прозвішча, напісанае ўласнаручна. *Паставіць п. і дату.*

ПО́ДПУСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць у выглядзе вяроўкі з кручкамі і грузілам, якая апускаецца пад лёд. *Лавіць на п.* ‖ *прым.* **падпускны́,** -а́я, -о́е.

ПО́ДСКАКАМ, *прысл.* (разм.). Падскокваючы (бегчы, перамяшчацца). *Пабегчы п.*

ПО́ДСТУП, -у, *м.* **1.** *гл.* падступіць. **2.** звычайна *мн.* -ы, -аў. Месца, шлях для падыходу, прыбліжэння да чаго-н. *Баі ішлі на подступах да горада.*

ПО́ДСЦІЛ, -у, *м.* **1.** *гл.* падаслаць[2]. **2.** Тое, што падаслана. *Салома на п.*

ПО́ДЫУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Узвышэнне для натуршчыка, манекеншчыкаў.

ПО́ДЫХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Лёгкі рух паветра. *П. ветру. П. ранняй восені* (перан.: набліжэнне).

ПО́ЕДАМ: **поедам есці** *каго* (разм.) — бесперастанку дапякаць папрокамі, лаянкай.

ПО́ЕЗД, -а, *М* -дзе, *мн.* пяязды́, пяяздо́ў, *м.* **1.** Састаў счэпленых чыгуначных вагонаў, якія прыводзяцца ў рух лакаматывам. *Прыгарадны п. Таварны п.* **2.** Шэраг павозак, якія едуць адна за другой. *Санны п. Вясельны п.* (у народным вясельным абрадзе). ‖ *прым.* **пяязны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ПО́ЖНЯ, -і, *мн.* -і, -жань, *ж.* (абл.). Зжатае хлебнае поле або сенажаць. ‖ *прым.* **по́жневы,** -ая, -ае.

ПО́ЗА, -ы, *м.* -ы, поз, *ж.* **1.** Пастава цела. *Ляжаць у няручнай позе.* **2.** *перан.* Прытворства, няшчырыя паводзіны, рысоўка. *Не верце яму, гэта толькі п.*

ПО́ЗВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Пісьмовае паведамленне аб выкліку куды-н., павестка. *П. у суд.*

ПО́ЗІРК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Накіраванасць зроку на каго-, што-н. *Кінуць п.* ◊ **З першага позірку** — па першаму ўражанню.

ПОЗНА, пазне́й, *прысл.* **1.** Пад канец або пасля якога-н. часу. *Вярнуўся п. ўночы.* **2.** Не ў тэрмін, пасля ўстаноўленага ці патрэбнага часу. *Заявы падаваць ужо п.*

ПОЗНА... (а таксама **пазна...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) позні (у 1 знач.), напр. *познаантычны, познарэнесансны; позналедніковы* (перыяд); 2) позні (у 3 знач.), напр. *познавыспяваючы.*

ПО́ЗНІ, -яя, -яе. **1.** Пра час дня, года, перыяд развіцця чаго-н.: які набліжаецца да свайго канца, ужо праходзіць. *П. вечар. Позняя восень.* **2.** Які затрымаўся з наступленнем, запознены. *П. прыход. Сёлета вясна позняя. Позняе раскаянне.* **3.** Які паяўляецца пасля ўсіх іншых. *Познія кветкі. Познія гатункі яблыкаў.*

ПО́ЗЫЎ, -зыву, *мн.* -зывы, -зываў, *м.* Адчуванне якой-н. фізіялагічнай патрэбы. *П. на рвоту.*

ПО́ЙЛА, -а, *н.* Піццё для жывёлы. *П. для цялят.*

ПО́ЙМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Частка рачной даліны, якая затапляецца ў час разліву. ‖ *прым.* **по́йменны,** -ая, -ае. *П. луг.*

ПО́ЙНТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *мн.* Парода караткашэрсных вялікіх паляўнічых сабак.

ПО́КАТАМ, *прысл.* **1.** Пра ляжачых: адзін каля аднаго, без асобага парадку. *Спаць п. на падлозе.* **2.** Коцячы (рухаць, перамяшчаць і пад.). *Грузіць бярвенне п.*

ПО́КАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* (разм.). Лопацца, распускацца. *Покаюцца пупышкі на дрэвах.*

ПО́КЕР, -а, *м.* Від азартнай гульні ў карты. ‖ *прым.* **по́керны,** -ая, -ае.

ПО́КЛАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Яйцо або прадмет, падобны на яго, які кладуць там, дзе хочуць, каб несліся куры.

ПО́КЛІЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кліч, вокліч. *Здалёк данёсся п. аб дапамозе.*

ПО́КРЫВА, -а, *н.* **1.** Верхні слой, які пакрывае што-н. *Травяное п. Валасяное п.* **2.** *перан.* Тое, што пакрывае, ахутвае сабой што-н. *Пад покрывам ночы.* ‖ *прым.* **по́крыўны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПО́КРЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Характэрны крык (жывёл, птушак). *П. савы.*

ПО́КРЫЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -рывак, *ж.* Кавалак матэрыялу для пакрывання чаго-н. *Цыратовая п.*

ПО́КУЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Ганаровае месца ў хаце за сталом пад абразамі. *Першы сноп жыта ставяць на п.*

ПОЛ[1], -а, *м.* Палаткі, нары ў сялянскай хаце.

ПОЛ[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кожны з двух генетычна і фізіялагічна супрацьпастаўленых разрадаў жывых істот (мужчын і жанчын, самцоў і самак). *Мужчынскі п. Прыгожы* або *слабы п.* (жанчыны; жарт.). ‖ *прым.* **палавы́,** -а́я, -о́е. *Палавая спеласць.*

ПО́ЛА, *нескл.*, *н.* Спартыўная камандная гульня з драўляным мячом і клюшкамі верхам на спецыяльна выезджаных конях. *Конная п.* ○ **Воднае пола** — спартыўная камандная гульня ў мяч на вадзе, а таксама адпаведны від спорту.

ПО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Заслона, якая закрывае ложак, а таксама любая заслона. *Завесіць полагам калыску. П. хмар* (перан.).

ПО́ЛАЗ[1], -а, *мн.* палазы, палазо́ў, *м.* Гладкі, коўзкі, загнуты спераду брус, пласціна. *Санныя палазы.*

ПО́ЛАЗ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Неядавітая змяя сямейства вужоў.

ПО́ЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* У жывёльным арганізме: прастора, парожняя або запоўненая чым-н., абмежаваная ўнутранымі паверхнямі сценак цела. *Брушная п.* ‖ *прым.* **по́ласцевы,** -ая, -ае.

ПОЛАЎЦЫ, -аў, *адз.* по́лавец, -лаўца, *м.* Група плямён цюркскага паходжання, якія качавалі на паўднёвым усходзе Еўропы ў 11 — пач. 13 стст. ‖ *ж.* **пала́ўчанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПО́ЛБА, -ы, *ж.* Асобны від пшаніцы з ломкім коласам. ‖ *прым.* **по́лбенны,** -ая, -ае. *Полбенная каша.*

ПО́ЛЕ, -я, *мн.* палі́ і (*з ліч. 2, 3, 4*) по́лі, палёў, *н.* **1.** Бязлесная раўніна. *Гуляць па полі.* **2.** Засеяны або падрыхтаваны да пасеву ўчастак зямлі. *Кукурузнае п. Рыхтаваць п. пад бульбу.* **3.** Вялікая роўная пляцоўка, спецыяльна абсталяваная, прызначаная для чаго-н. *Футбольнае п.* **4.** Работа, даследчая дзейнасць у прыродных умовах (спец.). *Геолагі летам у полі.* **5.** Прастора дзеяння якіх-н. сіл (спец.). *Магнітнае п. Сілавое п.* **6.** *перан., чаго* і *для чаго.* Галіна, сфера дзейнасці, ніва. *Вялікае п. дзейнасці.* **7.** Асноўны колер, фон пад узорам. *Паркаль у белы гарошак на чырвоным полі.* **8.** звычайна *мн.* Чыстая палоса ўздоўж краю ліста ў кнізе, сшытку і пад. *Паметкі на палях сшытка.* **9.** звычайна *мн.* Шырокі бераг капелюша. *Капялюш з загнутымі палямі.* ◊ **Поле бітвы** (высок.) — месца, дзе адбываецца бой. **Поле зроку** — прастора, якую бачыць вока. ‖ *прым.* **палявы́,** -а́я, -о́е (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.). *Палявыя далі. П. ігрок. Палявая практыка. Выплаціць палявыя* (наз.).

ПОЛІ... (а таксама **палі...**). Першая частка складаных слоў у знач. многа, са многім, складаны па саставу, напр. *поліартрыт, поліфанія, полівітаміны.*

ПО́ЛІВА, -а, *н.* **1.** *гл.* палоць. **2.** Тое, што трэба прапалоць або што праполата. *У агародзе яшчэ многа полiва.* ‖ *прым.* **по́ліўны,** -ая, -ае.

ПО́ЛІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дакумент аб страхаванні. *Страхавы п.* ‖ *прым.* **по́лісавы,** -ая, -ае.

ПОЛІСЕМІ́Я, -і, *ж.* У мовазнаўстве: наяўнасць у аднаго слова некалькіх значэнняў, мнагазначнасць. ‖ *прым.* **полісемі́чны,** -ая, -ае.

ПОЛІТЭІ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Рэлігія, якая прызнае многа багоў, мнагабожжа; *проціл.* манатэізм. ‖ *прым.* **політэісты́чны,** -ая, -ае.

ПОЛІТЭХНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да розных галін тэхнікі. *П. інстытут.* **2.** Заснаваны на рознабаковым знаёмстве з тэхнікай. *Політэхнічнае навучанне.*

ПО́ЛІЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лівак, *ж.* **1.** Вадкая страва з мучной прыправай. *Частавалі яго поліўкай.* **2.** Рэдкая частка якой-н. ежы, жыжка. *Наліла адной поліўкі.* ‖ *прым.* **по́лівачны,** -ая, -ае.

ПОЛІЭТЫЛЕ́Н, -у, *м.* Сінтэтычны палімер на аснове этылену. ‖ *прым.* **поліэтыле́навы,** -ая, -ае. *Поліэтыленавая вытворчасць. П. настольнік.*

ПОЛІЯМІЭЛІ́Т, -у, *М* -ліце, *м.* Вірусная захворванне нервовай сістэмы, якое часта суправаджаецца паралічам. ‖ *прым.* **поліяміэлі́тны,** -ая, -ае.

ПОЛК, палка́, *мн.* палкі́, палко́ў, *м.* **1.** Вайсковая адзінка, якая звычайна ўваходзіць у склад дывізіі або брыгады. *Гвардзейскі п. Авіяцыйны п.* **2.** *перан., каго (чаго).* Мноства, натоўп (разм.). *П. памочнікаў.* ◊ **У нашым палку**

ПОЛ—ПОС

прыбыло (разм.) — нас стала больш. ‖ *прым.* **палкавы,** -ая, -ое (да 1 знач.).

ПО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Кавалак тканіны ва ўсю першапачатковую шырыню. *Спадніца з трох полак.* **2.** Лаўка ў вагоне для сядзення ці ляжання. *Верхняя п.* ‖ *прым.* **по́лачны,** -ая, -ае.

ПОЛУДЗЕНЬ, -дня, *мн.* -дні, -дняў, *м.* **1.** Тое, што і абед (у 2 знач.). *Узяць торбачку з полуднем.* **2.** Сярэдзіна дня, поўдзень. *Ужо мінула за п.* **3.** Лёгкая яда паміж абедам і вячэрай, падвячорак. *П. — у пяць гадзін.* ‖ *прым.* **по́лудзенны,** -ая, -ае.

ПО́ЛЧЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Вельмі вялікае варожае войска (кніжн.). *Варожыя полчышчы.* **2.** *перан.* Пра вялікую колькасць каго-н. (разм.). *Полчышчы камароў.*

ПО́ЛЫ, -ая, -ае. Пусты ўнутры. *Полае сцябло.*

ПО́ЛЫМЯ, -я, *н.* Агонь, які ўзнімаецца над тым, што гарыць. *Языкі полымя. П. партызанскай барацьбы* (перан.: уздым; высок.). ‖ *прым.* **по́лымны,** -ая, -ае.

ПО́ЛЬКА[1], -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Танец у хуткім тэмпе з падскокамі, а таксама музыка да яго.

ПО́ЛЬКА[2], -і, *ДМ* -льцы, *ж.* Род мужчынскай стрыжкі, пры якой падстрыгаюцца валасы на скронях і патыліцы.

ПО́ЛЬКА[3] *гл.* палякі.

ПО́ЛЬСКІ *гл.* палякі.

ПО́ЛЮС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзін з двух пунктаў перасячэння ўяўнай восі вярчэння Зямлі з зямной паверхняй, а таксама мясцовасць вакол гэтых пунктаў. *Паўночны п. Паўднёвы п.* **2.** Адзін з двух супрацьлеглых канцоў электрычнага ланцуга або магніта (спец.). *Дадатны, адмоўны п.* **3.** *перан.* Штон-н. зусім супрацьлеглае чаму-н. іншаму (кніжн.). *Гэтыя характары — два полюсы.* ○ **Полюсы свету** (спец.) — пункты перасячэння нябеснай сферы т.зв. воссю свету, вакол якой адбываецца сутачнае вярчэнне гэтай сферы. *Паўночны і Паўднёвы полюсы свету.* **Полюсы холаду** (спец.) — вобласці найбольш нізкіх зімовых тэмператур на зямной паверхні. **Магнітныя полюсы Зямлі** (спец.) — пункты на зямной паверхні, у якіх магнітная стрэлка з гарызантальнай воссю вярчэння прымае вертыкальнае становішча. ‖ *прым.* **по́люсны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. ток.*

ПО́МАЧ, -ы, *Т* -ччу, *ж.* Дапамога, падмога. *Ад дзяцей маю добрую п.*

ПО́МЕЖ. 1. *прысл.* Поруч, побач. *Ісці п.* **2.** *прыназ. з Т* (у спалуч. з прыназ. «з»). Поруч, побач з кім-, чым-н. *Стаяць п. з бацькам.*

ПО́МЕСЬ, -і, *ж.* **1.** Жывёліна або расліна, атрыманая ад скрыжавання розных парод, гатункаў. *Мул — п. асла з кабылай.* **2.** *перан.* Мешаніна, сумесь чаго-н. разнароднага. *П. натуралізму з пошласцю.*

ПО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Скульптурнае або архітэктурнае збудаванне ў знак ушанавання памяці каго-, чаго-н. *П. Максіму Багдановічу.* **2.** Прадмет культуры мінулага. *Археалагічны п. Помнікі пісьменнасці* (старажытныя рукапісы).

ПО́МНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* **1.** Захоўвацца, утрымлівацца ў памяці, не забывацца. *Мне помніцца тыя дні.* **2.** 3 ас. адз. **по́мніцца** ужыв. як пабочн. сл. у знач.: як у памяці. *Помніцца, вы тады прыходзілі да нас.*

ПО́МНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго-што, пра каго-што, аб кім-чым* і *з дадан. сказам.* Трымаць у памяці, не забываць. *П. сваё маленства. П. верш на памяць. П. пра сяброў. П. аб сваіх абавязках.* ◊ **Не помніць сябе** *ад чаго* — будучы ўсхваляваным, не кантраляваць сваіх дзеянняў, учынкаў. *Не п. сябе ад шчасця.*

ПО́МПА[1], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прыстасаванне, якім пампуюць вадкасць, газ; насос. *Пажарная п.* ‖ *прым.* **по́мпавы,** -ая, -ае. *Помпавая станцыя.*

ПО́МПА[2], -ы, *ж.* (кніжн.). Непраўдзівая, паказная пышнасць. *Рабіць што-н. з помпай.*

ПО́МСЛІВЫ, -ая, -ае. Схільны да помсты. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **по́мслівасць,** -і, *ж.*

ПО́МСТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* Адплата за прычыненае зло, жаданне адпомсціць. *Прага помсты.*

ПО́МСЦІЦЬ, -мшчу, -мсціш, -мсціць; *незак., каму.* Чыніць помсту каму-н. *П. ворагу.* ‖ *зак.* **адпо́мсціць,** -мшчу, -мсціш, -мсціць; -мшчаны.

ПО́НАЖ *гл.* панажы.

ПО́НАЧЫ, *прысл.* Ноччу. *Хадзіць п.*

ПО́НІ, *нескл., м.* Конь штучна выведзенай нізкарослай пароды. *Катацца на п.*

ПО́НЧА *нескл., н.* Кароткі суцэльны плашч з прамавугольнага кавалка тканіны або вязаны, які надзяваецца цераз галаву.

ПО́НЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Круглы, смажаны ў тлушчы піражок. ‖ *прым.* **по́нчыкавы,** -ая, -ае.

ПОП[1], па́па, *мн.* папы́, папо́ў, *м.* (разм.). Праваслаўны святар. ‖ *прым.* **папо́ўскі,** -ая, -ае.

ПОП[2], па́па, *м.* У гульні ў гарадкі: вертыкальна пастаўлены гарадок (руха). ◊ **На папа** (разм.) — вертыкальна. *Паставіць бочку на папа.*

ПОП-... Першая частка складаных слоў са знач.: які мае адносіны да поп-арту, а таксама да поп-музыкі, напр. *поп-мода, поп-музыка, поп-дыскі, поп-канцэрт, поп-ансамбль, попгрупа, поп-зорка, поп-танцы.*

ПОП-А́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Мадэрнісцкі напрамак у мастацтве, які разлічаны на папулярнасць і выкарыстоўвае ў жывапісе і скульптуры элементы тэхнікі, рэкламы, муляжу, адвольныя камбінацыі некаторых прадметаў побыту.

ПО́ПЕЛ, -у, *м.* Пылападобная шэрая маса, якая застаецца ад згарання чаго-н. *Выбіць п. з люлькі.Ператварыцца ў п.* ‖ *прым.* **по́пельны,** -ая, -ае. *П. колер* (светла-шэры).

ПОПЕЛАПА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Выпадзенне попелу пры вывяржэнні вулкана.

ПО́ПЕЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Спецыяльная пасудзіна для акуркаў і страсання попелу пры курэнні.

ПО́ПЛАЎ, -лаву, *мн.* паплавы́, паплаво́ў, *м.* Луг у пойме ракі. *Касіць п.* ‖ *памянш.* **паплаво́к,** -лаўка́, -лаўкі́, -лаўко́ў, *м.* ‖ *прым.* **паплаўны́,** -а́я, -о́е.

ПО́ПЛЕЧ, *прысл.* У непасрэднай блізкасці з кім-н., плячо ў плячо, поруч. *Ісці п.*

ПОП-МАСТА́ЦТВА, -а, *н.* Тое, што і поп-арт.

ПОП-МУ́ЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *ж.* Сучасная папулярная музыка, якая сумяшчае стэрэатыпы розных стыляў і жанраў.

ПО́ПРАДКІ, -дак (разм.). Вячоркі, на якіх прадуць.

ПО́ПЫТ, -у, *М* -пыце, *м.* Патрабаванне на тавар, рабочую сілу; патрэба, неабходнасць у кім-, чым-н. *П. на кнігі. П. выклікае прапанаванне.*

ПО́РА, -ы, *мн.* -ы, пор, *ж.* **1.** Вельмі дробная адтуліна потавай залозы на скуры. **2.** Вельмі дробная шчыліна, прамежак паміж часцінкамі рэчыва. *Поры ў метале.*

ПО́РАХ, -у, *м.* **1.** Выбуховае рэчыва для вырабу зарадаў агнястрэльнай зброі. *Бяздымны п. Трымаць п. сухім* (таксама перан.: быць заўсёды гатовым да абароны). *Пахне порахам* (перан.: набліжаецца вайна). *Пораху не выдумае* (перан.: пра недалёкага чалавека; разм.). **2.** *перан.* Пра запальчывага ці вельмі жвавага чалавека (разм.). *Такі нецярплівы чалавек, словам — п.* ◊ **Бочка з порахам** — пра неадступную пагрозу, вялікую небяспеку. **Не нюхаць пораху** (разм.) — не быць у баях. **Не хапае пораху** (разм.) — недастаткова сіл, настойлівасці для чаго-н. **Порах дарэмна траціць** (разм.) — дзейнічаць або гаварыць упустую. ‖ *прым.* **парахавы́,** -а́я, -о́е.

ПО́РКА *гл.* пароць[2].

ПО́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Корпацца, капацца ў чым-н. *П. ў рэчах.* **2.** Займацца чым-н. карпатлівым, марудным, а таксама рабіць што-н. марудна. *П. з апаратурай.* ‖ *наз.* **по́рканне,** -я, *н.*

ПО́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). Тыкаць, пароць. *П. палкай у зямлю.* ‖ *аднакр.* **паркану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **по́рканне,** -я, *н.*

ПО́РСТКІ, -ая, -ае (разм.). Хуткі, жвавы, запальчывы, быстры. *Даволі п. для свайго ўзросту чалавек. Адзін брат спакойны, разважлівы, а другі п., гарачы.* ‖ *наз.* **по́рсткасць,** -і, *ж.*

ПОРТ[1], -а, *М* -рце, *мн.* парты́, -о́ў, *м.* Месца з засяроджанай воднай прасторай, спецыяльна абсталяванае для стаянкі, пагрузкі, разгрузкі і рамонту суднаў, а таксама прыморскі горад з такім спецыяльна прыстасаваным месцам. *Рачны п. Гандлёвы п.* ○ **Паветраны порт** — тое, што і аэрапорт. ‖ *прым.* **парто́вы,** -ая, -ае.

ПОРТ[2], -у, *м.* Льняная або баваўняная тканіна. *Кашуля з порту.*

ПО́РТКІ, -так (разм.). Тое, што і штаны. ‖ *памянш.* **по́ртачкі,** -чак (разм.). *Цесненькія п.* ‖ *прым.* **парто́чны,** -ая, -ае.

ПО́РТЭР, -у, *м.* Гатунак моцнага і гаркаватага чорнага піва. ‖ *прым.* **по́ртэрны,** -ая, -ае.

ПО́РУЧ, *прысл.* **1.** Побач, поплеч. *Мы ішлі п.* **2.** Недалёка, паблізу. *На траве сядзелі людзі, а вазы стаялі п.*

ПО́РУЧАНЬ, -чня, звычайна *мн.* -чні, -чняў, *м.* **1.** На трапах, на лесвіцах, на бартах суднаў, пры дзвярах вагонаў — прут, брусок, рэмень, за які трымаюцца рукой пры спуску, пад'ёме. *Трымацца за п.* **2.** Апора для рук у крэсле, калясцы і пад. *Крэсла з поручнямі.*

ПО́РХАЎКА, -і, *ДМ* -хаўцы, *мн.* -і, -хавак, *ж.* Шарападобны грыб, мякаць якога пры высыханні ператвараецца ў цёмны пыл. *Забяleліся ўзлескі ад порхавак.*

ПО́РЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Крытая галерэя з калонамі, якая прылягае да вялікага будынка. *Грэчаскі п.*

ПО́РЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Пэўная доля, колькасць чаго-н. (пераважна пра ежу). **2.** Ежа, разлічаная на аднаго едака ў сталовай ці рэстаране. *П. мачанкі.*

ПО́РШАНЬ, -шня, *мн.* -шні, -шняў, *м.* Рухомая дэталь, падоўжаная ці ў форме дыска, якая шчыльна рухаецца ўнутры цыліндра і нагнятае або выпампоўвае вадкасць, газ, пару. ‖ *прым.* **по́ршневы,** -ая, -ае.

ПО́РЫСТЫ, -ая, -ае. Які мае многа пор. *Порыстая скура.* ‖ *наз.* **по́рыстасць,** -і, *ж.*

ПО́САХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Доўгі кій, на які апіраюцца пры хадзьбе.

ПО́СВІСТ, -у, *М* -сце, *м.* Асобая манера свістаць, свіст. *Салаўіны п.*

ПО́СЕДАМ: поседам сядзець (разм.) — сядзець не ўстаючы ці знаходзіцца дзе-н., нікуды не выходзячы, не выязджаючы.

ПО́СКУДЗЬ, -і, *ж.* (разм. пагард.). Пра каго-н. агіднага, паскуднага або пра што-н. агіднае, паскуднае. *Не чалавек, а п.*

ПО́СЛУХ, -у, *м.* **1.** Пакорнасць, паслушэнства. *Трымаць дзяцей у послуху.* **2.** У манастырах: абавязак, ускладзены на кожнага манаха, а таксама спецыяльная работа, што прызначаецца за які-н. грэх, правіннасць. *Назначыць каму-н. п.* **3.** Чутка, пагалоска. *Пусціць па вёсцы п.*

ПО́СНІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Посная ежа, нішчымніца.

ПО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пост[2]. **2.** Без мяса і малака, не скаромны. *Посная вячэра.* **3.** Не тлусты. *Посная свініна.* **4.** *перан.* Хмуры, сумны (пра выраз твару, усмешку і пад.; разм. жарт.). **5.** *перан.* Пра від, знешні выгляд: прытворна сціплы, ханжаскі (разм. жарт.). *Твар п., як на маленні.* ‖ *наз.* **поснасць,** -і, *ж.* (да 2 і 5 знач.).

ПО́СПЕХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Удача ў дасягненні чаго-н. *Дабіцца поспеху. З тым жа поспехам.* (перан.: з такім жа вынікам). **2.** Агульнае прызнанне. *Кніга мае п.* **3.** *мн.* Добрыя вынікі ў рабоце, вучобе і пад. *Сын робіць поспехі па фізіцы. Як вашы поспехі?* (як справы?; разм.). ◊ **З поспехам** — лёгка, паспяхова, без цяжкасцей. *Тут можна з поспехам прымяніць гэты метад.*

ПОСТ[1], паста́, *мн.* пасты́, пасто́ў, *м.* **1.** Асоба або група людзей, якія вядуць назіранне за чым-н. або ахоўваюць што-н. *Міліцэйскі п.* **2.** Месца, пункт, адкуль вядзецца назіранне, дзе знаходзіцца ахова. *Баявы п. Памерці на пасту* (перан.: пры выкананні абавязкаў). **3.** Адказная пасада. *Заняць высокі п.* **4.** Месца, у якім сканцэнтравана кіраванне рознымі тэхнічнымі сродкамі, сігналамі. *Цэнтральны п.* ‖ *прым.* **паставы́,** -а́я, -о́е (да 1, 2 і 4 знач.). *Паставая будка. Паставая служба. Паставая ведамасць* (службовы дакумент каравула).

ПОСТ[2], -у, *М* -сце, *мн.* пасты́, пасто́ў, *м.* Устрыманне ад скаромнай ежы, згодна з царкоўным патрабаваннем, а таксама перыяд такога ўстрымання. *Вялікі п.* ‖ *прым.* **по́сны,** -ая, -ае. *Посныя дні.*

ПОСТ..., *прыстаўка.* Утварае прыметнікі і назоўнікі са знач. надыходу, працягання чаго-н. пасля чаго-н., услед за чым-н., напр. *постінфекцыйны, пострадыяцыйны, постсавецкі, постпазіцыя, посттаталітарызм.*

ПО́СТАЦЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Стан, фігура. *Жаночая п. Стройная п. Значная п. у палітычным жыцці краіны* (перан.).

ПО́СТАЦЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Палоска збажыны, занятая адной жняёй у час жніва. *Дажаць сваю п.*

ПО́СТРАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Пагроза, строгае папярэджанне або пакаранне як мера засцярогі ад магчымых правіннасцей у будучым. *Сварыцца на сына для пострах*у.

ПО́СТРЫГ, -у, *м.* Царкоўны абрад прыняцця манаства, які суправаджаецца падстрыганнем валасоў. *Прыняць п.*

ПО́СТУП, -у, *м.* **1.** Паходка, манера ступаць. *Мерны п.* **2.** *перан.* Рух, ход развіцця (высок.). *Пераможны п.*

ПО́СТФІКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У граматыцы: словаўтваральная марфема, якая ідзе за канчаткам (напр. -цца, -це, -сьці, -небудзь).

ПО́СУД, -у, *М* -дзе, *м., зб.* Гаспадарчае начынне для ежы, пітва, захавання прыпасаў. *Шафа з посудам.*

ПО́СУХУ, *прысл.* (разм.). Сухім шляхам, па сухім месцы. *Ісці п.*

ПО́СЦІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Лёгкая саматканая коўдра або прасціна, якую рассцілаюць на пасцель, якой накрываюць ці засцілаюць ложак, або кавалак тканіны, якой накрываецца ці завешваецца што-н. *Ткаць посцілкі. Завесіць ложак посцілкай. Снежная п.* (перан.).

ПОТ, -у, *М* по́це, *мн.* паты́, пато́ў, *м.* Вадкасць, якая выдзяляецца падскурнымі залозамі. *Працаваць да поту. Гэта справа патрабуе нямала поту* (перан.: працяглай, напружанай працы). *Да сёмага поту* (да знямогі; разм.). *Потам і крывёю здабыць што-н.* (перан.: шляхам вялікіх намаганняў; высок.). *Увагнаць у п. каго-н.* (змардаваць напружанай працай; разм.). *Шыбы пакрыліся потам* (перан.: запацелі). ‖ *прым.* **по́тавы,** -ая, -ае. *Потавыя залозы.*

ПО́ТАРЧ, *прысл.* **1.** Старчаком, у вертыкальным становішчы. *Бервяно стала п.* **2.** Тарчма, тварам уніз. *Ляцець п.*

ПО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лямец пад сядлом ці падсядзёлкам. ‖ *прым.* **по́тнікавы,** -ая, -ае.

ПО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты потам. *П. твар.* **2.** Тое, што і запацелы. *Потныя шыбы.*

ПО́ТЫМ, *прысл.* Праз некаторы час, пасля; услед за кім-, чым-н. *Ідзіце вы, а я п. прыйду. На п. пакінуць* (*адкласці* і пад.) *што-н.* (каб зрабіць пасля, пазней; разм.).

ПО́ТЫРЧ, *прысл.* Тое, што і потарч.

ПО́ЎДЗЕНЬ[1], -дня, *м.* **1.** Адзін з чатырох напрамкаў свету, супрацьлеглы поўначы. *Вецер з поўдня. Вокны выходзяць на п.* **2.** Мясцовасць, размешчаная ў гэтым напрамку. *На поўдні Беларусі.* **3.** Мясцовасць з цёплым, гарачым кліматам, цёплыя краі. *Жыхары поўдня. Адпачываць на поўдні.* ‖ *прым.* **паўднёвы,** -ая, -ае. *П. полюс. П. тэмперамент* (уласцівы жыхарам поўдня).

ПО́ЎДЗЕНЬ[2], -дня, *м.* Сярэдзіна дня, час вышэйшага сонцастаяння над гарызонтам, які адпавядае 12 гадзінам дня. *Спякотны п.* ‖ *прым.* **паўдзённы,** -ая, -ае *і* **паўднёвы,** -ая, -ае.

ПО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і паўзці (у 1 і 2 знач.), але абазначае дзеянне, якое адбываецца не ў адзін час, не за адзін прыём ці не ў адным напрамку. *П. па траве. П. перад кім-н.* (перан.: уніжацца). ‖ *наз.* **по́ўзанне,** -я, *н.*

ПОЎНА... (а таксама **паўна...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) поўнасцю, напр. *поўнаўладны;* 2) які мае паўнату чаго-н., напр. *поўнагабарытны.*

ПОЎНАГАЛО́ССЕ, -я, *н.* У мовазнаўстве: наяўнасць у словах усходнеславянскіх моў спалучэнняў *оро, оло, ере, еле* паміж зычнымі, якія адпавядаюць стараславянскім *ра, ла, ре, ле,* напр. город — град, золото — злато, берег — брег, молоко — млеко. ‖ *прым.* **поўнагало́сны,** -ая, -ае.

ПОЎНАМЕТРА́ЖНЫ, -ая, -ае. Пра фільмы: звычайны, дастатковы па метражу для паказу аднаго сеанса нармальнай працягласці; *проціл.* кароткаметражны.

ПО́ЎНАСЦЮ, *прысл.* Да канца, цалкам. *П. выканаць заданне. П. згодзен.*

ПОЎНАЎЛА́ДНЫ, -ая, -ае. Які мае неабмежаваную, поўную ўладу. *П. гаспадар.* ‖ *наз.* **поўнаўла́ддзе,** -я, *н.*

ПО́ЎНАЧ[1], -ы, *ж.* **1.** Адзін з чатырох напрамкаў свету, супрацьлеглы поўдню; у бок якога накіравана намагнічаная стрэлка компаса. *З поўначы дзьмуў халодны вецер.* **2.** Мясцовасць, што ляжыць у гэтым напрамку. *На поўначы Беларусі.* **3.** Мясцовасць з халодным, суровым кліматам. *Расліннасць поўначы.* ‖ *прым.* **паўно́чны,** -ая, -ае. *Паўночнае ззянне* (палярнае).

ПО́ЎНАЧ[2], -ы, *ж.* Сярэдзіна ночы, якая адпавядае 12 гадзінам ночы. *Глухая п. Было за п.* ‖ *прым.* **паўно́чны,** -ая, -ае. *П. час.*

ПО́ЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Напаўняцца. *Сэрца поўніцца радасцю. Лес поўніўся птушыным спевам.*

ПО́ЎНІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іць; *незак., каго-што.* Напаўняць. *Смех поўніў залу.*

ПО́ЎНЫ, -ая, -ае; по́вен, по́ўна. **1.** *чаго* і *без дап.* Напоўнены чым-н. да самых берагоў, замешчаны цалкам. *Поўнае вядро вады. Поўная хата людзей.* **2.** *перан., чаго* і *чым.* Цалкам ахоплены, прасякнуты чым-н. *Вочы, поўныя спачування.* **3.** Цэльны, цалкам закончаны, вычарпальны. *Апісаць п. круг. П. збор твораў. Поўная свабода выбару. З поўным правам.* **4.** Які дасягнуў адпаведнай нормы, найвышэйшага развіцця, граніцы. *Поўных васемнаццаць гадоў. У поўным росквіце сіл. Уключыць поўную скорасць. Работа ідзе поўным ходам* (хутка, інтэнсіўна). *У поўным сэнсе слова* (у сапраўдным значэнні слова, сапраўды). *Гаварыць на п. голас* (на ўвесь голас; таксама перан.: адкрыта, не хаваючы нічога). **5.** Тоўсты, мажны. *П. мужчына. Гімнастыка для поўных* (наз.).

ПО́ЎНЯ, -і, *ж.* **1.** Фаза Месяца, калі відзён увесь яго дыск. **2.** Росквіт, паўната. *Вясна ва ўсёй поўні.*

ПО́ЎСЦЬ, -і, *ж.* Шэрсць; падшэрстак. *Увесь касцюм у поўсці.*

ПО́ЎХУ: даць поўху — ударыць, даць аплявуху.

ПО́ХВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Канцавы аддзел палавых праводных шляхоў у жанчыны. **2.** Ніжняя частка ліста, якая ў выглядзе трубкі ахоплівае сцябло ў некаторых раслін. **3.** Тое, што і ножны[1]. *Выняць кінжал з похвы.* ‖ *прым.* **по́хвенны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПО́ЦЕМАК, -мку, *мн.* -мкі, -мак *і* -мкаў, *м.* Цемната, адсутнасць святла, асвятлення. *Працавалі да поцемкаў.*

ПО́ЦІСК *гл.* паціснуць.

ПО́ЦЯГАМ, *прысл.* (разм.). Цягнучы па зямлі, волакам. *Валаклі лодку п.*

ПО́ЧАПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** Дужка ў вядры з вяроўкі, дроту. **2.** Вяровачка або раменьчык, прывязаныя абодвума канцамі да чаго-н. (калыскі, кашолкі і пад.). *Торба з почапкай.* ‖ *прым.* **по́чапачны,** -ая, -ае *і* **по́чапкавы,** -ая, -ае.

ПО́ЧУТ, -у, *м.* У выразе: **і почуту няма** — нічога не чуваць (пра каго-, што-н.).

ПО́ЧЫРК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Манера пісаць, характар абрысаў літар. *Каліграфічны п.* **2.** *перан.* Індывідуальная манера, характэрныя рысы. *Творчы п. мастака.*

ПОЧЫРКАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Раздзел крыміналістыкі, які займаецца вывучэннем почыркаў (у 1 знач.) для вырашэння задач, што ўзнікаюць пры расследаванні і судовым разборы. ‖ *прым.* **почырказна́ўчы,** -ая, -ае.

ПО́ШАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Хвароба, эпідэмія. *Маравая п.* (з вялікай смяротнасцю). **2.** *перан.* Напасць, насланнё. *Варожая п.*

ПО́ШВЫРАК, -рку, *м.* (разм.). **1.** Кідок з сілай. *Ад яго пошвырку разбягаюцца куры ва ўсе бакі.* **2.** Імклівы рух. *П. наперад.*

ПО́ШЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пошлы. **2.** *мн.* -і, -ей. Пошлы выраз, пошлы ўчынак. *Гаварыць пошласці.*

ПО́ШЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Дзяржаўны грашовы збор для пакрыцця пэўных апрацый. *Мытныя пошліны* (на тавары, якія ўвозяцца або вывозяцца). *Транзітная п.* ‖ *прым.* **по́шлінны,** -ая, -ае. *П. збор.*

ПО́ШЛЫ, -ая, -ае. Нізкі ў маральных адносінах, безгустоўна-грубы *П. анекдот.* ‖ *наз.* **по́шласць,** -і, *ж.*

ПО́ШТА, -ы, *ДМ* -шце, *ж.* **1.** Установа для перасылкі пісем, лёгкіх грузаў, грошай і пад., а таксама будынак, дзе яна размяшчаецца. *Работнікі пошты. Здаць бандэроль на пошту.* **2.** Перасылка, дастаўка сродкамі гэтай установы. *Паслаць пісьмо па пошце.* **3.** Тое, што

дастаўлена гэтай установай (пісьмы, пасылкі). *Разносіць пошту.* **4.** Калісьці: такая ж установа, якая займалася адначасова рэгулярнай перавозкай пасажыраў у конных экіпажах. ◊ **Палявая пошта** — 1) воінская фельд'егерская паштовая сувязь; 2) закадзіраванае найменне вайсковай часці. ‖ *прым.* **паштóвы,** -ая, -ае. *Паштовая скрынка. П. вагон* (для перавозкі пошты). *Ехаць на паштовых* (у мінулым: ехаць на конях, што належалі пошце).

ПÓШУК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *мн.* Дзеянні таго, хто шукае, адшукванне каго-, чаго-н. *У пошуках прыстанішча.* **2.** часцей *мн.* Разведачныя работы па выяўленню чаго-н. (спец.). *Геалагічныя пошукі.* **3.** Разведка, разведвальная баявая аперацыя (спец.). *Начны п.* ‖ *прым.* **пóшукавы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ПÓШЧАК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Пералівісты дрыжачы гук, трэль. *Салаўіны п.* **2.** Водгук, рэха. *Застукаў дзяцел, і пайшоў па лесе п.*

ПÓЯС, -а, *мн.* паясы́, паясóў, *м.* **1.** Стужка, шнур, рэмень і пад., якімі падпяразваюць адзенне па таліі. *Скураны п.* **2.** *перан.* Што-н., размешчанае паласой вакол чаго-н. *Зялёны п. горада.* **3.** Паясніца, талія. *Па п. у вадзе. Кланяцца ў п.* (сагнуўшы тулава). **4.** Частка зямной паверхні паміж якімі-н. паралелямі або паміж двума мерыдыянамі, якая выдзяляецца па якой-н. прымеце. *Гарачы п. Часавы п.* **5.** Прастора, якая з'яўляецца падраздзяленнем тэрыторыі краін па якіх-н. прыметах. *Тарыфны п.* **6.** Брус, распора паміж кроквамі. **7.** Частка шкілета, якая служыць для прычлянення да тулава і апоры канечнасцей (спец.). *Плечавы п.* ‖ *памянш.* **паясóк,** -ска́, *мн.* -скі, -скóў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **паясны́,** -áя, -óе (да 1, 3, 4, 5 і 7 знач.). *П. рэмень. П. партрэт* (да пояса). *П. час.*

ПРА, *прыназ. з В.* Ужыв. пры абазначэнні прадмета размовы, думкі або пачуцця. *Пагаварыць пра адпачынак. Колькі раз я ўспамінаў пра цябе.*

ПРА.., *прыстаўка.* **I.** Утварае дзясловы са знач.: 1) дзеяння, накіраванага праз што-н., напр. *прабіць, прагрызці, працячы;* 2) дзеяння, якое распаўсюджваецца з усёй паўнатой на ўвесь прадмет, напр. *праварыць, прагрэць, прасаліць;* 3) руху ў прасторы міма чаго-н., напр. *прабегчы, праехаць;* 4) поўнай закончанасці, вычарпанасці дзеяння, напр. *праспяваць, пранумараваць, прайсціся;* 5) дзеяння, якое ажыццяўляецца ў адзін прыём (пераважна пра гучанне), напр. *прапішчаць, прамяўкаць, прабарабаніць;* 6) дзеяння, якое развіваецца ва ўсім аб'ёме на працягу якога-н. прамежку часу, напр. *праседзець* (увесь дзень), *прахварэць, прамучыцца* (які-н. час), *праблукаць;* 7) дзеяння, у выніку якога нанесена шкода, страта, напр. *празяваць, прагуляць, прагандляваццa.* **II.** Утварае: 1) назоўнікі і прыметнікі са знач. першапачатковы, найбольш старажытны, напр. *прарадзіма, праславянскі;* 2) прыметнікі, якія абазначаюць высокую, найвышэйшую ступень якасці, напр. *прамудры, праславуты.* **III.** Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач.: прыхільнік каго-, чаго-н., які дзейнічае ў чыіх-н. інтарэсах, напр. *праімперыялістычны, прафашыст.*

ПРААНАЛІЗАВА́ЦЬ *гл.* аналізаваць.

ПРААНАТАВА́ЦЬ *гл.* анатаваць.

ПРААНКЕТАВА́ЦЬ *гл.* анкетаваць.

ПРААРА́ЦЬ, -ару́, -арэ́ш, -арэ́; -арóм, -араце́, -ару́ць; -ары; -ара́ны; *зак., што.* **1.** Узворваючы, прагнаць баразну, узараць прастору паміж чым-н. *П. разору.* **2.** *і без дап.* Правесці які-н. час на ворыве. *П. да абеду.* ‖ *незак.* **правóрваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **правóрванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРААРФАВА́ЦЬ *гл.* арфаваць.

ПРАБА́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Маці дзеда або бабкі.

ПРАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны *і* **ПРÓБАВАЦЬ,** -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *незак.* **1.** *каго-што.* Правяраць стан або якасць. *П. свае сілы.* **2.** *што.* Есці для пробы, на смак чаго-н. *П. страву.* **3.** *з інф.* Рабіць спробу чаго-н. *П. пісаць вершы.* ‖ *зак.* **папрабава́ць,** -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны *і* **папрóбаваць,** -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны.

ПРАБАДА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак., каго-што.* Пракалоць рагамі.

ПРАБАДА́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак. і незак., што* (спец.). Утварыць (-раць) навылётную адтуліну ў сценцы полага органа. ‖ *наз.* **прабадзе́нне,** -я, *н. П. страўніка.* ‖ *прым.* **прабадны́,** -а́я, -óе. *Прабадная язва.*

ПРАБАДЗЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* (разм.). Правесці дзе-н. які-н. час марна, нічога не робячы. *Прабадзяўся недзе ўвесь дзень.*

ПРАБАЛБАТА́ЦЦА, -лбачу́ся, -лбóчашся, -лбóчацца; -лбачы́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і прагаварыцца. *Абяцала маўчаць, а тут прабалбаталася.*

ПРАБАЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́ць; *зак.* Пра адчуванне болю на працягу якога-н. часу. *Вочы прабалелі паўмесяца.*

ПРАБАРАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* **1.** Апрацаваць бараной (узараную зямлю). **2.** Баранаваць некаторы час. *П. увесь дзень.* ‖ *незак.* **прабарано́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАБА́ЦЬКА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). Тое, што і родапачынальнік; продак.

ПРАБАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які заслугоўвае прабачэння. *П. ўчынак.* ‖ *наз.* **прабача́льнасць,** -і, *ж.*

ПРАБА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Які выражае прабачэнне, просьбу або прабачэнні. *Гаварыць прабачлівым тонам.* ‖ *наз.* **прабачлівасць,** -і, *ж.*

ПРАБА́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які заслугоўвае прабачэння. ‖ *наз.* **праба́чнасць,** -і, *ж.*

ПРАБА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каму.* Тое, што і дараваць (у 1 знач.). *Прашу п. мне.* ‖ *незак.* **прабача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прабачэ́нне,** -я, *н.*

ПРАБАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прабачыць. **2.** *мн.* -і, -яў. Дараванне віны, паблажлівасць за правіннасць. *Прашу прабачэння.*

ПРАБЕ́Г, -у, *м.* **1.** Спартыўнае спаборніцтва па бегу, яздзе. *Лыжны п. Аўтамабільны п.* **2.** Адлегласць, пройдзеная якім-н. транспартным сродкам (спец.). *Сутачны п. цеплавоза.* **3.** Знаходжанне ў дарозе, у эксплуатацыі (транспартных сродкаў; спец.). *Падрыхтаваць машыну да прабегу.*

ПРАБЕ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Правесці які-н. час у беганні. *П. паўдня.* **2.** *што.* Прапусціць за бегатнёй (разм.). *П. абед.*

ПРАБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* **1.** Бягом прайсці міма або цераз што-н. *П. цераз поле. П. па двары.* **2.** *што.* Бягом пераадолець якую-н. адлегласць. *П. тры кіламетры.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Паказацца і хутка знікнуць, мільгануць, пранесціся. *Па твары прабегла ўсмешка.* **4.** *перан., што.* Бегла прачытаць (разм.). *П. вачамі старонку.* **5.** *чым.* Правесці (пальцамі, рукой) па чым-н. (разм.). *П. пальцамі па клавішах.* ‖ *незак.* **прабяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАБЕ́ГЧЫСЯ, -бягу́ся, -бяжы́шся, -бяжы́цца; -бяжы́мся, -бежыце́ся, -бягу́цца; -бе́гся, -бе́глася; -бяжы́ся; *зак.* **1.** Прабегчы нямнога, каб размяцца. *Чалавек злез з саней і прабегся.* **2.** Тое, што і прабегчы (у 5 знач.; разм.). *П. па клавіятуры.* ‖ *наз.* **прабе́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (да 1 знач.; спец.).

ПРАБЕ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Незапоўненае месца ў тэксце, прагал (паміж літарамі, словамі, радкамі). *Пакінуць п.* **2.** *перан.* Недахоп, недагляд. *П. у ведах.* ‖ *прым.* **прабе́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *П. матэрыял* (у друкарскім наборы: брусочкі для ўтварэння прамежкаў).

ПРАБІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (спец.). **1.** Вызначаць колькасць высакароднага металу ў злітках, рудах, сплавах. **2.** Ставіць пробу на вырабы з высакародных металаў. ‖ *наз.* **прабіраванне,** -я, *н.;* *прым.* **прабі́рны,** -ая, -ае. *П. аналіз.*

ПРАБІ́ЎНЫ, -а́я, -óе. **1.** Які прабівае што-н. *Прабіўная сіла снарада.* **2.** *перан.* Энергічны і настойлівы (разм.). *П. хлопец.*

ПРАБІ́ЦЦА, -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; -бі́ся; *зак.* **1.** Прабрацца праз што-н., пераадольваючы перашкоды. *Полк прабіўся да ракі. П. праз натоўп.* **2.** Пражыць з цяжкасцю (разм.). *П. да вясны.* **3.** Пра расліны: вылезці з зямлі. *Прабілася зялёная травіца.* ‖ *незак.* **прабіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прабіццё,** -я́, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ПРАБІ́ЦЬ, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́ў, -бі́ла; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *гл.* біць. **2.** *што.* Ударамі або іншым спосабам зрабіць адтуліну, праход у чым-н. *П. адтуліну ў сцяне. П. сабе дарогу* (перан.: дасягнуць поспеху). **3.** *што.* З цяжкасцю дабіцца ажыццяўлення чаго-н. *П. праект будаўніцтва Дома культуры.* ‖ *незак.* **прабіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **прабіва́нне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

ПРАБЛЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -ле́м, *ж.* **1.** Складанае пытанне, задача, якія патрабуюць вырашэння, даследавання. *Вырашыць праблему. П. землекарыстання.* **2.** *перан.* Пра што-н. цяжка вырашальнае, ажыццявімае (разм.). *Гэта для мяне не п.* (можна лёгка і проста зрабіць). ‖ *прым.* **праблемны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Праблемныя пытанні.*

ПРАБЛЕМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Яшчэ недаказаны, які з'яўляецца праблемай. *Праблематычнае меркаванне.* **2.** Малапраўдападобны, няпэўны. *Праблематычная справа.* ‖ *наз.* **праблематычнасць,** -і, *ж.*

ПРАБЛІСНУ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́; *зак.* Бліснуць раптоўна праз што-н. *Праз воблакі праблiснула сонца. Праблiснула нейкая надзея* (перан.).

ПРАБÓІНА, -ы, *мн.* -ы, -бóін, *ж.* Прабітае наскрозь месца, дзірка. *П. ў сцяне.*

ПРАБÓЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Металічная дужка, убітая ў дзверы вечка і пад., што служыць для навешвання замка. ‖ *прым.* **прабóйны,** -ая, -ае.

ПРАБÓЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Ручны інструмент для прабівання невялікіх адтулін у метале, каменнай сцяне і пад.

ПРАБÓР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лінія, якая ўтвараецца паміж радамі расчасаных на два бакі валасоў. *Прамы п.* (пасярэдзіне). *Касы п.* (бакавы).

ПРАБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бярóмся, -берацéся, -бяру́цца; -бра́ўся, -ра́лася; -бяры́ся; *зак.* **1.** З цяжкасцю прайсці, пранікнуць. *П. праз гушчар.* **2.** Прайсці тайком, пракрасціся, пранікнуць. *П. ў хату праз акно.* ‖ *незак.* **прабіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бярóм, -берацé, -бяру́ць; -бра́ў, -ра́ла; -бяры́; -бра́ны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Тое, што і праняць. *Прабраў холад. Жанчыну прабраў страх.* **2.** *перан., каго (што).* Зрабіць вымову

каму-н., вылаяць. *П. свавольніка.* || *незак.* **прабіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАБРЫ́НКАЦЬ *гл.* брынкаць.

ПРАБРЫ́ЦЬ, -рыю, -рыеш, -рые; -рыты; *зак., што.* Выбрыць палоску паміж валасамі. || *незак.* **прабрываць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАБУБНІ́ЦЬ *гл.* бубніць.

ПРАБУДЗІ́ЦЦА, -буджу́ся, -бу́дзішся, -бу́дзіцца; *зак.* **1.** Тое, што і прачнуцца (кніжн.). *П. ад сну. Прырода прабудзілася* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Узнікнуць, з'явіцца (пра пачуцці, жаданні і пад.; высок.). || *незак.* **прабуджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. || *наз.* **прабудж́энне,** -я, *н.*

ПРАБУДЗІ́ЦЬ *гл.* будзіць.

ПРАБУРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* **1.** Абазвацца бурчаннем. *Сабака прабурчаў.* **2.** *што.* Сярдзіта прамармытаць. *Нешта прабурчаў сабе пад нос.* **3.** *што* і *без дап.* Бурчаць некаторы час. *П. увесь дзень.*

ПРАБУРЫ́ЦЬ *гл.* бурыць.

ПРАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бы́ў, -была́, -ло́; -бу́дзь; *зак.* Пражыць, правесці некаторы час дзе-н., у якасці каго-н., у якім-н. стане. *У гасцях мы прабылі роўна тыдзень. Месяц прабыў без работы.*

ПРАБЯГА́ЦЬ *гл.* прабегчы.

ПРА́ВА[1], -ы, *мн.* правы́, право́ў, права́м, *н.* **1.** Сукупнасць устаноўленых і ахоўваемых дзяржаўнай уладай норм і правіл, што рэгулююць адносіны людзей у грамадстве, а таксама навука, якая вывучае гэтыя нормы. *Правы чалавека. Выбарчае п.* **2.** Ахоўваемая дзяржавай, узаконеная магчымасць, свабода што-н. рабіць, ажыццяўляць. *Правы і абавязкі грамадзян. П. на адукацыю. П. голасу.* **3.** Магчымасць дзейнічаць якім-н. спосабам. *П. кантролю. Мець п. на што-н.* **4.** Падстава, прычына. *Вы не маеце п. на мяне крычаць. Я гэта магу сказаць з поўным правам.* **5.** *мн.* Дакумент, які дазваляе каму-н. кіраваць аўтамабілем, матацыклам і пад. *Атрымаць вадзіцельскія правы.* ◊ **Сваё права правіць** (разм.) — настойваць на сваім. || *прым.* **прававы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Прававыя нормы.*

ПРА́ВА[2]: **права руля** — каманда, якая падаецца для павароту руля ўправа.

ПРАВА[1]**...** Першая частка складаных слоў у знач., які мае адносіны да права[1], прававы, напр. *правапарадак, правапарушэнне.*

ПРАВА[2]**...** Першая частка складаных слоў у знач. правы[1], напр. *правабярэжны, правафланговы.*

ПРАВАВЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па правазнаўству, юрыст.

ПРАВАВЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які строга прытрымліваецца якой-н. веры, рэлігіі, вучэння. *П. католік.* || *наз.* **прававе́рнасць,** -і, *ж.*

ПРАВАВЫ́ *гл.* права[1].

ПРАВАДЗЕ́ЙНЫ: правадзейны член чаго — вучонае званне члена некаторых навуковых устаноў, акадэмій і пад. *П. член акадэміі навук.*

ПРАВАДНІ́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто паказвае дарогу. *Адправіцца ў дарогу з праваднікоМ.* **2.** Чыгуначны служачы, які суправаджае вагон. *Брыгада праваднікоў.* **3.** Спецыяліст, які працуе са службовым сабакам. *П. з вышуковым сабакам.* || *ж.* **праваднíца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ПРАВАДНІ́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Рэчыва, якое добра прапускае праз сябе або перадае электрычны ток, гук, цяпло. *Вада — цудоўны п. гуку.* **2.** *перан.* Перадатчык, пасрэднік у распаўсюджванні чаго-н. *Радыё — п. інфармацыі.* || *прым.* **праваднікóвы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПРАВАДНЫ́ *гл.* провад.

ПРАВАДЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Кіраўнік грамадскага руху, партыі. **2.** Чалавек, які стаіць на чале каго-, чаго-н., кіруе кім-, чым-н. *П. войска. П. племя.* || *прым.* **правадырскі,** -ая, -ае.

ПРАВАЖДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Правесці які-н. час у клопатах аб кім-, чым-н. *Цэлы дзень праважадаліся, пакуль уладкавалі турыстаў.*

ПРАВАЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае (афіц.). Здольны ажыццяўляць якія-н. правы і адказваць за свае ўчынкі. *Праваздольная асоба.* || *наз.* **праваздо́льнасць,** -і, *ж.*

ПРАВАЗІ́ЦЬ, -важу́, -во́зіш, -во́зіць; *зак., каго-што.* Правесці які-н. час, возячы каго-, што-н. *Цэлы дзень правазіў дровы.*

ПРАВАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Тое, што і прававед, юрыст.

ПРАВАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць юрыдычных навук, юрыспрудэнцыя. || *прым.* **правазна́ўчы,** -ая, -ае.

ПРАВАЗНЫ́ *гл.* правезці.

ПРАВАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* **1.** *каго (што) на што.* Падбухторваць на якія-н. дзеянні шляхам правакацыі (у 1 знач.). **2.** *што.* Рабіць правакацыю (у 2 знач.; спец.). || *зак.* **справакава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны. || *наз.* **правакава́нне,** -я, *н.*

ПРАВАКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тайны агент, які дзейнічае шляхам правакацыі (у 1 знач.). *П. царскай ахранкі.* **2.** Падбухторшчык, які дзейнічае са здрадніцкай мэтай. *П. вайны.* || *прым.* **правака́тарскі,** -ая, -ае.

ПРАВАКА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Здрадніцкія дзеянні, падбухторванне каго-н. да такіх дзеянняў, якія могуць прывесці да цяжкіх вынікаў. *Паддацца на правакацыю.* **2.** Штучнае выклікане якіх-н. прымет хваробы (спец.). || *прым.* **правакацы́йны,** -ая, -ае.

ПРАВА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* праваліцца, -ць. **2.** Месца, якое правалілася, паглыбленне. *Глыбокі п. у гарах.* **3.** *перан.* Поўная няўдача ў якой-н. справе. *П. планаў інтэрвентаў.* **4.** *перан.* Адсутнасць яснага ўспрымання ўсяго навакольнага (пры некаторых хваробах, ап'яненні). *Правалы памяці.* || *прым.* **права́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ПРАВАЛАВО́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* (разм.). Затраціць многа часу на што-н. *П. паўдня.*

ПРАВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -ляку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Працягнуць волакам. **2.** *што.* Зацягнуць (нітку ў вушка іголкі). || *незак.* **правалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАВАЛІ́ЦЦА, -алю́ся, -а́лішся, -а́ліцца; *зак.* **1.** Упасці ў якую-н. адтуліну. *П. ў яму. Гатоў скрозь зямлю п.* (хочацца знікнуць, схавацца ад сораму, страху і пад.). *Як скрозь зямлю праваліўся* (знік невядома куды). *П. мне скрозь зямлю* (клятвеннае запэўненне ў праўдзівасці сваіх слоў; разм.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абрушыцца ад цяжару. *Столь правалілася.* **3.** *перан.* Пацярпець няўдачу (у якой-н. справе або пра якую-н. справу; разм.). *Спробы праваліліся. П. на экзамене.* **4.** *перан.* Прапасці, знікнуць (разм.). *Куды ты праваліўся на два тыдні?* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і уваліцца[1] (у 2 знач.). *Вочы праваліліся.* || *незак.* **права́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **права́л,** -у, *м.* (да 2 і 3 знач.).

ПРАВАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак.* **1.** *што.* Праламаць, абрушыць. *П. падлогу.* **2.** *што.* Загубіць якую-н. справу (разм.). *П. мерапрыемства.* **3.** *каго-што.* Адхіліць, адвесці (разм.). *П. кандыдата. П. каго-н. на экзамене* (паставіць «незадавальняюча»). || *незак.* **права́льваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **права́л,** -у, *м.*

ПРАВАМЕ́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Унутрана апраўданы, заснаваны на праве, законамерны. *Правамерныя дзеянні.* || *наз.* **правамéрнасць,** -і, *ж.*

ПРАВАМО́ЦНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які мае законныя правы, паўнамоцтвы. *П. сход.* || *наз.* **правамо́цтва,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.*

ПРАВАНСА́ЛЬ, -ю, *м.* Соус з жаўткоў з алеем і вострымі прыправамі. *Капуста п.* (кіслая капуста з алеем і прыправамі).

ПРАВА́НСКІ, -ая, -ае: **правански алей** — самы лепшы гатунак аліўкавага алею.

ПРАВАПАРА́ДАК, -дку, *м.* (кніжн.). Парадак грамадскіх адносін, замацаваны прававымі нормамі.

ПРАВАПАРУША́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Асоба, вінаватая ў правапарушэнні, якая парушыла закон. || *ж.* **правапаруша́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАВАПАРУШЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (афіц.). Парушэнне права, законаў; злачынства. *Прафілактыка правапарушэнняў.*

ПРА́ВАПІС, -у, *м.* Агульнапрынятыя, узаконеныя правілы пісьма, арфаграфія. *П. беларускай мовы.* || *прым.* **правапі́сны,** -ая, -ае.

ПРАВАРО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). Прапусціць, празяваць. *Такі зручны выпадак праваронілі.*

ПРАВАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Не ўсцерагчы, празяваць. **2.** і *без дап.* Правесці які-н. час, вартуючы каго-, што-н. *П. усю ноч.*

ПРАВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́рыцца; *зак.* **1.** Добра зварыцца ў выніку доўгай варкі. **2.** Варыцца некаторы час. *Мяса праварылася тры гадзіны.* || *незак.* **права́рвацца,** -аецца (да 1 знач.).

ПРАВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -а́рыш, -а́рыць; -а́раны; *зак., што.* **1.** Доўгай варкай давесці да поўнай гатоўнасці. *П. мяса.* **2.** Правесці які-н. час, варачы што-н. || *незак.* **права́рваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАВАСКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны; *зак., што.* Нацерці воскам, правашчыць. *П. дратву.* || *незак.* **праваско́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАВАСЛА́ЎЕ, -я, *н.* Адзін з асноўных напрамкаў хрысціянства, веравызнанне, якое склалася ў Візантыі як усходнехрысціянская царква. || *прым.* **правасла́ўны,** -ая, -ае.

ПРАВАСУ́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Дзейнасць судовых органаў. *Ажыццяўляць п.* **2.** Справядлівае рашэнне справы, спрэчак. *Шукаць правасуддзя.* || *прым.* **правасу́дны,** -ая, -ае.

ПРАВАТА́, -ы́, *ДМ* -ваце́, *ж.* Правільнасць дзеянняў і думак. *Вера ў праваты сваёй справы.*

ПРАВАФЛАНГО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца, размешчаны на правым флангу. *П. баец. Раўняцца на правафланговых* (наз.). **2.** **правафланго́вы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м., перан.* Чалавек, на якога патрэбна раўняцца ў працы, што служыць прыкладам для іншых.

ПРАВАШЧЫ́ЦЬ, -вашчу́, -во́шчыш, -во́шчыць; -во́шчаны; *зак., што.* Тое, што і праваскаваць. || *незак.* **траво́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і наведаць. *П. сястру.* **2.** *што, аб чым, пра што* і *з дадан. сказам.* Атрымаць звесткі пра каго-, што-н. *П. аб яго здароўі* або *пра яго здароўе.* || *незак.* **праве́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРА́ВЕДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У веруючых: чалавек, які жыве праведным жыццём. **2.** Чалавек, які ў сваіх дзеяннях кіруецца прынцыпамі сумленнасці, справядлівасці (іран.). ◊ **Спаць сном праведніка** (разм. жарт.) — спаць спакойна, ціха, мірна. ‖ *ж.* **праведніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пра́ведніцкі,** -ая, -ае.

ПРА́ВЕДНЫ, -ая, -ае. **1.** У веруючых: набожны, бязгрэшны, які не парушае рэлігійнай маралі. *Праведнае жыццё.* **2.** Справядлівы, заснаваны на праўдзе (у 2 знач.; уст.). *П. суд.* ‖ *наз.* **пра́веднасць,** -і, *ж.*

ПРАВЕ́ЗЦІ, -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; правёз, -ве́зла; -вязі́; -ве́зены; *зак., каго-што.* **1.** Везучы, даставіць. *П. бліжэйшым шляхам.* **2.** Везучы, мінаваць што-н. *П. каля Палаца мастацтваў.* **3.** Перавезці з сабой у чым-н. *П. кнігі ў чамадане. П. кантрабанду цераз граніцу.* **4.** Тое, што і пракаціць (у 2 знач.). *А ну, правязі мяне на машыне!* ‖ *незак.* **право́зіць,** -вожу, -во́зіш, -во́зіць. ‖ *наз.* **прав́оз,** -у, *м.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **правазны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.). *Правазная здольнасць чыгункі. Правазная плата за багаж.*

ПРАВЕНТЫЛІ́РАВАЦЬ *гл.* вентыліраваць.

ПРАВЕ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто займаецца праверкай чаго-н. ‖ *ж.* **праве́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРАВЕ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* **1.** Упэўніцца ў правільнасці чаго-н., абследаваць з мэтай нагляду, кантролю. *П. правільнасць рашэння задачы. П. білеты пры ўваходзе.* **2.** Падвергнуць выпрабаванню для высвятлення чаго-н. *П. веды навучэнцаў. П. насенне на ўсходжасць.* ‖ *незак.* **правяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **праверка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.*; *прым.* **праве́рачны,** -ая, -ае.

ПРАВЕ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Правіслае месца ў чым-н.

ПРАВЕ́СІЦЬ, -ве́шу, -ве́сіш, -ве́сіць; -ве́шаны; *зак., што* (спец.). Адвесам праверыць прамізну якой-н. паверхні, лініі і пад. ‖ *незак.* **праве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вядуць; -вёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Прымусіць або памагчы прайсці куды-н., праз што-н. *П. атрад цераз балота. П. праз агароды.* **2.** *што.* Вызначыць, прачарціць. *П. граніцу.* **3.** *чым па чым.* Зрабіць рух чым-н. прыціснутым да паверхні. *П. рукой па валасах.* **4.** *што.* Пракладваючы, збудаваць. *П. канал. П. тэлефон.* **5.** *каго (што).* Развітваючыся, прайсці разам з кім-н. да якога-н. месца. *П. сястру на вакзал.* **6.** *каго (што).* Адправіць куды-н. *П. сына ў армію. Дзяжурны па станцыі правёў апошні поезд.* **7.** *каго-што.* Паглядзець услед таму, хто або што аддаляецца. *П. каго-н. вачамі.* **8.** *што.* Дамагчыся ажыццяўлення чаго-н. *П. ідэю ў жыццё.* **9.** *што.* Выканаць, ажыццявіць, зрабіць (якія-н. дзеянні, работу). *П. уборку ўраджаю. П. рэпетыцыю.* **10.** *каго-што.* Тое, што і афоpміць (у 2 знач.; спец.). *П. рахункі па касавай кнізе.* **11.** *што.* Пражыць, прабыць які-н. час дзе-н. або якім-н. спосабам. *П. некалькі гадоў у ссылцы. Весела п. свята.* **12.** *каго (што).* Ашукаць, перахітрыць (разм.). *Гэтага чалавека цяжка п.* ‖ *незак.* **право́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **правядзе́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 8, 9 і 10 знач.), **право́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.), **право́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 1, 4 і 10 знач.; спец.) *і* **право́дзіны,** -дзін (да 5 і 6 знач.). *Правод або праводка суднаў цераз канал. Праводка лініі. Праводка рахункаў.*

ПРАВЕ́ТРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ачысціцца ад дрэннага паветра прытокам свежага; прасушыцца на ветры. *Пакой добра правятрыўся. Зерне праветрылася.* **2.** Асвяжыцца, пабыць на свежым паветры. **3.** *перан.* Развеяцца, набрацца новых уражанняў, заняцца чым-н. дзеля адпачынку, забавы (разм.). *Трэба паехаць у падарожжа, каб п.* ‖ *незак.* **праве́трывацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **праве́трыванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАВЕ́ТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Асвяжыць прытокам свежага паветра. *П. хату.* **2.** Пад уздзеяннем паветра ачысціць, засцерагчы ад псавання. *П. зімовае адзенне.* ‖ *незак.* **праве́трываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **праве́трыванне,** -я, *н.*

ПРАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Рабіцца правейшым, больш кансерватыўным у палітычных адносінах. ‖ *зак.* **паправе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ПРАВЕ́ЯЦЬ *гл.* веяць.

ПРАВІ́ДЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (спец.). **1.** Лінейка для праверкі правільнасці каменнай кладкі, тынкоўкі. **2.** Прыстасаванне ў форме ступні чалавека, якая кладзецца ў боты, іншы абутак для захавання яго формы.

ПРАВІ́ЗАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аптэчны работнік, фармацэўт вышэйшай кваліфікацыі. ‖ *прым.* **праві́зарскі,** -ая, -ае.

ПРАВІ́ЗІЯ, -і, *ж.* Прадукты харчавання. ‖ *прым.* **правізі́йны,** -ая, -ае.

ПРАВІЗО́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Папярэдні або часовы. *Правізорная ацэнка.*

ПРА́ВІЛА, -а, *мн.* -ы, -віл *і* -вілаў, *н.* **1.** Палажэнне, якое выражае заканамернасць, пастаянныя суадносіны якіх-н. з'яў. *Граматычныя правілы. Па ўсіх правілах* (так, як трэба; разм.). **2.** звычайна *мн.* Пастанова, палажэнне, якія абавязваюць захоўваць пэўны парадак пры выкананні чаго-н. *Правілы вулічнага руху. Правілы ўнутранага распарадку.* **3.** Склад думак, норма паводзін, прывычка. *Чалавек строгіх правіл. Узяць сабе што-н. за п.* ◊ **Як правіла** — звычайна, найчасцей.

ПРА́ВІЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не адступае ад правіл, норм, прапорцый. *Правільнае напісанне. Правільныя рысы твару.* **2.** Заканамерны, рэгулярны. *Правільная змена пор года.* **3.** Які адпавядае сапраўднасці, такі, як патрэбна. *П. адказ. Правільнае разуменне сучаснага становішча.* **4.** Пра многавугольнік: які мае роўныя вуглы і стораны; пра мнагаграннік: які мае грані — аднолькавыя правільныя многавугольнікі і роўныя мнагагранныя вуглы пры вяршынях. ‖ *наз.* **пра́вільнасць,** -і, *ж.*

ПРАВІНАВА́ЦІЦЦА, -ва́чуся, -ва́цішся, -ва́ціцца; *зак., у чым* або *чым перад кім.* Тое, што і правініцца.

ПРАВІ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; -німся, -ніцеся, -няцца; *зак., у чым* або *чым перад кім.* Учыніць якую-н. правіннасць, стаць вінаватым. *П. перад бацькамі.*

ПРАВІ́ННАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Дрэнны ўчынак, віна. *Не даравацъ нават маленькай правіннасці.*

ПРАВІ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** У некаторых дзяржавах: вобласць, адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка. **2.** Мясцовасць, тэрыторыя краіны, аддаленая ад буйных цэнтраў. *Глухая п.* ‖ *прым.* **правінцыя́льны,** -ая, -ае.

ПРАВІНЦЫЯ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жыхар правінцыі (у 2 знач.; уст.). **2.** *перан.* Чалавек з адсталымі, абмежаванымі поглядамі. ‖ *ж.* **правінцыя́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак.

ПРАВІНЦЫЯЛІ́ЗМ, -у, *м.* Правінцыяльныя погляды, манеры.

ПРАВІНЦЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* правінцыя. **2.** *перан.* Адсталы, абмежаваны ў поглядах, наіўны. *Правінцыяльныя норавы.* ‖ *наз.* **правінцыя́льнасць,** -і, *ж.*

ПРАВІ́СНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; праві́с, -сла; *зак.* Апусціцца, прагнуўшыся ўсярэдзіне пад цяжарам. *Правады правіслі.* ‖ *незак.* **правіса́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **правіса́нне,** -я, *н.*

ПРАВІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (кніжн.). Асоба, якая правіць краінай, дзяржавай. ‖ *ж.* **праві́цельніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **праві́цельскі,** -ая, -ае.

ПРА́ВІЦЦА, пра́ўлюся, пра́вішся, пра́віцца; *незак.* **1.** Папраўляцца, ачуньваць (пасля хваробы); паўнець (разм.). *Хворы пачаў п. П. на добрых харчах.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца лепшым. *Надвор'е пачало п.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адбывацца, служыцца. *Правіцца абедня.*

ПРА́ВІЦЬ[1], пра́ўлю, пра́віш, пра́віць; *незак., кім-чым.* **1.** Кіраваць, маючы ўладу. *П. дзяржавай.* **2.** Накіроўваць чый-н. рух. *П. коньмі, яхтай.* **3.** Адпраўляць, праводзіць якое-н. дзеянне. *П. малебен.* ‖ *наз.* **праўле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРА́ВІЦЬ[2], пра́ўлю, пра́віш, пра́віць; пра́ўлены; *незак., што.* **1.** Рамантаваць, папраўляць. *П. хамут.* **2.** Выпраўляць памылкі ў чым-н. *П. карэктуру.* **3.** Тачыць, вастрыць. *П. брытву.* ‖ *наз.* **пра́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПРАВІЯ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* (уст.). Прадукты для арміі. ‖ *прым.* **правія́нцкі,** -ая, -ае.

ПРАВО́БРАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Тое, што з'яўляецца ўзорам для чаго-н. *П. будучага горада.* **2.** Асоба, якая з'явілася асновай для стварэння літаратурнага персанажа; прататып.

ПРАВО́Д, ПРАВО́ДЗІНЫ *гл.* правесці.

ПРАВО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* **1.** *гл.* правесці. **2.** *што.* Быць правадніком[2] (у 1 знач.) чаго-н. *Метал добра праводзіць электрычнасць.*

ПРАВО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* правесці. **2.** *мн.* -і, -дак. Сетка правадоў для перадачы току нізкага наружання. *Электрычная п.*

ПРАВО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Здольнасць прапускаць праз сябе электрычны ток, цяпло, гук і пад. *П. металаў.*

ПРАВО́З, -ЗІЦЬ *гл.* правезці.

ПРАВО́РВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* прааpаць.

ПРАВО́ШЧВАЦЬ *гл.* правашчыць.

ПРАВУ́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* (разм.). Вузкая вуліца паміж дамамі. ‖ *прым.* **праву́лачны,** -ая, -ае.

ПРАВУЧЫ́ЦЦА, -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца; *зак.* Правесці які-н. час за вучэннем. *Правучыўся шэсць гадоў.*

ПРАВУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Пакараць для пострахy. *П. драсліўца.* **2.** *што.* Правесці які-н. час, вучачы што-н. *П. урокі ўвесь вечар.* ‖ *незак.* **праву́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРА́ВЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца, размешчаны з боку, што з'яўляецца процілеглым леваму. *Правая рука* (таксама.: галоўны памочнік). *П. бераг ракі.* **2.** У палітыцы: кансерватыўны, рэакцыйны, варожы ўсякаму прагрэсу. *Чалавек правых поглядаў.*

ПРА́ВЫ[2], -ая, -ае. **1.** Справядлівы, праўдзівы. *Наша справа правая.* **2.** Не вінаваты, які не парушае законы. *Суд прызнаў яго правым.* **3.** часцей *кар.ф.* (праў, пра́ва). Які правільна, беспамылкова думае, гаворыць, дзейнічае. *Ён тут абсалютна праў.*

ПРАВЭ́НДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Зрабіцца вэнджаным. *Шынка правэндзілася.* ‖ *незак.* **правэ́нджвацца,** -аецца.

ПРАВЭ́НДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць вэнджаным. *П. шынку.* **2.** Падвергнуць вэнджанню на працягу якога-н. часу. ‖ *незак.* **правэ́ндждваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* правесці.

ПРАВЯ́ЛІЦЦА, -ЦЬ *гл.* вяліцца, -ць.

ПРАВЯ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; правя́ў, -вя́ла; *зак.* Злёгку звянуць. *На сонцы трава правяла.*

ПРАВЯРА́ЦЬ *гл.* праверыць.

ПРАВЯРНУ́ЦЬ, -ярну́, -е́рнеш, -е́рне; -ярні́; -е́рнуты; *зак., што* (разм.). Ажыццявіць, зрабіць спрытна і хутка. *П. справу. П. пытанне.*

ПРА́ГА, -і, *ДМ* пра́зе, *ж.* **1.** Жаданне, патрэбнасць піць, смага. *П. піць.* **2.** *перан., чаго* і *да чаго.* Моцнае, палкае жаданне чаго-н. (высок.). *П. да ведаў.*

ПРАГАБЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., што.* **1.** Выгабляваць усю паверхню чаго-н. *П. дошку.* **2.** Зрабіць гэблем палоску ў чым-н. **3.** і *без дап.* Габляваць некаторы час. ‖ *незак.* **прагаблёўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАГАВАРЫ́ЦЦА, -ару́ся, -о́рышся, -о́рыцца; *зак.* Незнарок сказаць тое, чаго не варта гаварыць. *П. аб сваіх задумах.* ‖ *незак.* **прагаво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАГАВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -о́рыш, -о́рыць; -о́раны; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Прамовіць, сказаць. *Не прагаварыў ні слова.* **2.** Правесці некаторы час у размове. *П. увесь вечар.* ‖ *незак.* **прагаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАГАВІ́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і прагны. ‖ *наз.* **прагаві́тасць,** -і, *ж.*

ПРАГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Памыліўшыся ў разліках, меркаваннях, аказацца ў нявыгадным становішчы. *Я тут нічога не прагадаў.* ‖ *незак.* **прага́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАГА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і прагаліна.

ПРАГАЛАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Адчуць голад, захацець есці. *За дзень прагаладаўся.*

ПРАГАЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Прабыць які-н. час галадаючы, без ежы. *Давялося дзень п.*

ПРАГАЛАСАВА́ЦЬ *гл.* галасаваць.

ПРАГА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Месца, не запоўненае тым, што знаходзіцца вакол яго (напр. невялікая палянка ў лесе, светлая пляма на хмарным небе і пад.). ‖ *памянш.* **прага́лінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ПРАГАЛІ́ЦЬ, -алю́, -о́ліш, -о́ліць, -о́лены; *зак., што.* Выгаліць палоску паміж валасамі, прабрыць. ‖ *незак.* **праго́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАГАНДЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* Панесці страты або разарыцца ад няўдалага гандлю.

ПРАГАНДЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* **1.** *што.* Гандлюючы, панесці страты ў якім-н. памеры. *П. чатырыста тысяч рублёў.* **2.** *чым* і *без дап.* Правесці які-н. час, гандлюючы чым-н. *Прагандляваў увесь дзень.*

ПРАГАНЯ́ЦЬ *гл.* прагнаць.

ПРАГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак., што.* **1.** Гартаючы, перабраць старонкі, лісты чаго-н. *П. кнігу.* **2.** Разграбаючы, прачысціць. *П. дарожку ў снезе.* ‖ *незак.* **прagóртваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАГАРТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* **1.** Тое, што і прагарнуць (у 1 знач.). **2.** Правесці які-н. час, гартаючы што-н. *Увесь вечар прагартаў кнігі.*

ПРАГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які прагарэў, зрабіўся дзіравым.

ПРАГАРЭ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ры́; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца дзіравым ад агню. *Сцяна прагарэла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Згарэць зусім. *Дровы ў печы прагарэлі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гарэць які-н. час. *Ліхтар прагарэў усю ноч.* **4.** *перан.* Пацярпець няўдачу ў справе, пераважна грашовай (разм.). *Справа мая прагарэла.* ‖ *незак.* **прагара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 4 знач.) *і* **прага́рваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

ПРАГІ́Б, -у, *м.* **1.** *гл.* прагнуцца, -ць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Прагнутае месца. *Трэшчына ў прагібе.*

ПРАГІБА́ННЕ, -А́ЦЦА, -А́ЦЬ *гл.* прагнуцца, -ць.

ПРАГІМНА́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* (уст.). Няпоўная (з чатырох- або шасцікласным курсам) гімназія.

ПРАГІ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і прагіб (у 2 знач.).

ПРАГІНА́ННЕ, -ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прагнуцца, -ць.

ПРАГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -е́джу, -е́дзіш, -е́дзіць; -е́дзь; -е́джаны *і* **ПРАГЛЯДЗЕ́ЦЬ,** -ягджу́, -ядзі́ш, -ядзі́ць; -ядзі́м, -едзіце́, -ядзя́ць; -ядзі́; *зак.* **1.** *што.* Аглядаючы, гледзячы, азнаёміцца з чым-н. *П. спектакль. П. новую экспазіцыю.* **2.** *што.* Бегла прачытаць. *П. часопіс.* **3.** *кагошто.* Гледзячы, не заўважыць, прапусціць. *П. памылку.* **4.** *перан., каго-што.* Не звярнуць належнай увагі, выпусціць з поля зроку (разм.). *За справамі прагледзелі (праглядзелі) сына.* **5.** *што* і *без дап.* Правесці які-н. час, разглядаючы што-н., назіраючы за чым-н. ◊ **Усе вочы прагледзець** (разм.) — углядаючыся, доўга чакаць каго-н. ‖ *незак.* **прагляда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **прагля́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.). *Калектыўны п. спектакля. Аддаць рукапіс на п. каму-н.*

ПРАГЛЫНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* Глытаючы, прапусціць праз глотку ў стрававод. *П. кавалак. З мёдам і цвік праглынеш* (прыказка). *П. пілюлю* (перан.: моўчкі перанесці абразу). *П. язык* (перан.: замаўчаць, перастаць гаварыць; разм.). *П. кнігу* (перан.: хутка прачытаць; разм.). ‖ *незак.* **праглына́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАГЛЯДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для прагляду чаго-н. *Праглядальная зала.*

ПРАГЛЯДА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца *і* **ПРАГЛЯ́ДВАЦЦА,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Аб прасторы: быць добра бачным, адкрытым для аглядання. *З узгорка добра праглядаецца (праглядваецца) усё наваколле.*

ПРАГЛЯДА́ЦЬ *гл.* прагледзець.

ПРАГЛЯ́ДВАЦЬ *гл.* прагляну́ць.

ПРАГЛЯДЗЕ́ЦЬ *гл.* прагледзець.

ПРАГЛЯ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Выглянуць, паказацца. *Праглянула сонца з-за хмар.* ‖ *незак.* **прагля́дваць,** -ае.

ПРАГМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Плынь у філасофіі, якая адмаўляе неабходнасць пазнання аб'ектыўных законаў рэчаіснасці і прызнае ісцінай толькі тое, што дае практычна карысныя вынікі. **2.** У гістарычнай навуцы: напрамак, які абмяжоўваецца апісаннем падзей у іх знешняй сувязі і паслядоўнасці без раскрыцця заканамернасцей іх развіцця. ‖ *прым.* **прагматы́чны,** -ая, -ае.

ПРАГМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* У семіётыцы, мовазнаўстве: напрамак, які вывучае адносіны паміж сродкамі мовы і тымі, хто гэтымі сродкамі карыстаецца; самі такія адносіны. ‖ *прым.* **прагматы́чны,** -ая, -ае.

ПРАГНАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Саставіць (-таўляць) прагноз. *П. развіццё навукі.* ‖ *наз.* **прагназі́раванне,** -я, *н.* *Навуковае п.*

ПРАГНАЗІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па прагназіраванню чаго-н. ‖ *ж.* **прагназі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, -і, -так.

ПРА́ГНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Празмернае імкненне задаволіць якое-н. жаданне. *Есці з прагнасцю.* **2.** Ненасытнасць, жадлівасць. *П. чалавечая.*

ПРАГНА́ЦЬ, -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гна́ў, -гна́ла; -гані́; -гна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прымусіць пайсці адкуль-н., выдаліць (груба, прымусова, сілай). *П. з хаты. П. са службы. П. змрочныя думкі* (перан.). **2.** *каго-што.* Прымусіць рухацца, ісці. *П. палонных праз горад. П. плыты па рацэ.* **3.** *што.* Ажыццявіць прагон (у 3 знач.; спец.). *П. п'есу перад прэм'ерай.* **4.** *што* і *без дап.* Хутка праехаць, прабегчы (разм.). *П. па шасэ пяць кіламетраў.* **5.** *што.* Хуткім рухам або накірункам руху чаго-н. утварыць што-н. *П. пракос. П. разору.* **6.** *перан., што.* Задаволіўшы, спыніць, наталіць (разм.). *П. смагу.* ‖ *незак.* **праганя́ць,** -яю, -яеш, -яе (да 1, 2, 3, 5 і 6 знач.).

ПРАГНІ́ЛЫ, -ая, -ае. Які прагніў. *П. мосцік.*

ПРАГНІ́СЦІ *і* **ПРАГНІ́ЦЬ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніе́, -ню́ць; *зак.* Згнісці, згніць наскрозь. *Падлога прагніла.* ‖ *незак.* **прагніва́ць,** -ае.

ПРАГНО́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прадбачанне, прадказанне, заснаванае на пэўных дадзеных. *П. надвор'я. П. падзей.* ‖ *прым.* **прагно́зны,** -ая, -ае (спец.) *і* **прагнасты́чны,** -ая, -ае (спец.). *Прагнозныя разлікі. Прагнозныя запасы калійнай солі. Прагнастычны даклад.*

ПРАГНО́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Тэорыя і практыка прагназіравання.

ПРАГНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́цца; *зак.* Пад уздзеяннем цяжару атрымаць выгіб. *Столь прагнулася.* ‖ *незак.* **прагіна́цца,** -аецца *і* **прагіба́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **прагі́б,** -у, *м.,* **прагіна́нне,** -я, *н.* *і* **прагіба́нне,** -я, *н.*

ПРА́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *незак., чаго.* Адчуваць прагу (у 2 знач.), моцна жадаць. *П. сустрэчы з сябрамі.*

ПРАГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., што.* Сілай цяжару зрабіць выгіб у чым-н. *П. металічны прут.* ‖ *незак.* **прагіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прагіба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прагі́б,** -у, *м.,* **прагіна́нне,** -я, *н.* *і* **прагіба́нне,** -я, *н.*

ПРА́ГНЫ, -ая, -ае. **1.** Які моцна хоча, прагне чаго-н. *П. да грошай. Прагна* (прысл.) *слухаць* (перан.). *П. да ведаў.* **2.** Які выказвае прагнасць (у 1 знач.). *Прагныя вочы.* **3.** Скупы, жадлівы. *П. чалавек.*

ПРАГО́ЛЬВАЦЬ *гл.* прагаліць.

ПРАГО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Абгароджаная з двух бакоў дарога, па якой ганяюць на пашу жывёлу. **2.** Доўгі ўчастак поля, сенажаці і пад., адведзены для работы аднаму чалавеку, звяну, брыгадзе. **3.** Рэжысёрскі прагляд усяго спектакля на працягу адной рэпетыцыі (спец.). ‖ *прым.* **праго́нны,** -ая, -ае.

ПРАГО́НЫ, -аў. Даўней: плата за праезд на паштовых конях ці аплата праезду па чыгунцы афіцэраў і чыноўнікаў. ‖ *прым.* **прагонны,** -ая, -ае. *Прагонныя грошы.*

ПРАГО́РКЛЫ, -ая, -ае. Які стаў горкім на смак у выніку псавання. *П. тлушч.* ‖ *наз.* **праго́ркласць,** -і, *ж.*

ПРАГО́РКНУЦЬ *гл.* горкнуць.

ПРАГО́РТВАЦЬ *гл.* прагарнуць.

ПРАГРАБА́ЦЬ *гл.* прагрэбці.

ПРАГРАВА́ННЕ *гл.* прагрэцца.

ПРАГРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прагрэцца, -ць.

ПРА—ПРА

ПРАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* **1.** План дзейнасці, работ і пад. *П. развіцця прамысловасці. Сацыяльная п.* **2.** Выклад зместу і мэты дзейнасці палітычнай партыі, арганізацыі ці асобнага дзеяча. *П. навуковай канферэнцыі.* **3.** Кароткі выклад зместу вучэбнага прадмета. *П. па хіміі.* **4.** Змест тэатральных, канцэртных, цыркавых прадстаўленняў, радыё- і тэлеперадач, а таксама лісток з пералікам выконваемых нумароў, выступленняў, перадач і пад. *П. радыёперадач.* **5.** Апісанне алгарытма рашэння задачы на мове ЭВМ (спец.). ‖ *прым.* **прагра́мны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 5 знач.).

ПРАГРАМІ́РАВАННЕ, -я, *н.* (спец.). **1.** *гл.* праграміраваць. **2.** Частка прыкладной матэматыкі і вылічальнай тэхнікі, якая распрацоўвае метады складання праграм.

ПРАГРАМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (спец.). Складаць і запісваць спецыяльным кодам праграму для ЭВМ. ‖ *зак.* **запраграмі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **праграмі́раванне,** -я, *н.*

ПРАГРАМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па праграміраванню. ‖ *ж.* **праграмі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПРАГРУКАТА́ЦЬ *гл.* грукатаць.

ПРАГРУКАЦЁЦЬ *гл.* грукацець.

ПРАГРЫ́ЗЦІ, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; прагры́з, -зла; -зі́; -зены; *зак., што.* Грызучы, зрабіць дзірку ў чым-н. *Мыш прагрызла дзірку.* ‖ *незак.* **прагрыза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАГРЫМЕ́ЦЬ *гл.* грымець.

ПРАГРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Разграбаючы што-н., зрабіць праход (звычайна на вузкай прасторы). *П. дарожку.* ‖ *незак.* **праграба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАГРЭ́С, -у, *м.* Паступальны рух наперад, паляпшэнне ў працэсе развіцця; *проціл.* рэгрэс. *П. навукі і тэхнікі. Ісці па шляху прагрэсу.*

ПРАГРЭСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паступова ўзмацняцца, павялічвацца. *Хвароба прагрэсіруе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухацца наперад па шляху прагрэсу. *Навука прагрэсіруе.* **3.** *у чым* і *без дап.* Паляпшаць сваё майстэрства ў якой-н. галіне, свае веды і пад., удасканальвацца. *Юны спартсмен прагрэсіруе.* ‖ *наз.* **прагрэсі́раванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРАГРЭСІ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -сівак, *ж.* (разм.). Здзельная зарплата за звышпланавую прадукцыю, якая налічваецца па прагрэсіўна ўзрастаючых расцэнках.

ПРАГРЭСІ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паступова ўзмацняецца, узрастае. *Прагрэсіўная аплата працы.* **2.** Які імкнецца да прагрэсу, перадавы. *Прагрэсіўная тэхналогія.* ‖ *наз.* **прагрэсі́ўнасць,** -і, *ж.*

ПРАГРЭ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* У матэматыцы: рад лікаў, што павялічваюцца або памяншаюцца, у якім рознасць або адносіны паміж суседнімі лікамі захоўваюць пастаянную велічыню. *Арыфметычная п. Геаметрычная п.*

ПРАГРЭ́ЦЦА, -рэ́юся, -рэ́ешся, -рэ́ецца; *зак.* Нагрэцца поўнасцю, як належыць. *Хата прагрэлася.* ‖ *незак.* **праграва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **праграва́нне,** -я, *н. і* **прагрэ́ў,** -рэву, *м. Прагрэў грунту.*

ПРАГРЭ́ЦЬ, -рэю, -рэ́еш, -рэ́е; -рэ́ты; *зак., што.* Нагрэць поўнасцю, як належыць. *П. матор. П. памяшканне.* ‖ *незак.* **праграва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАГУДЗЕ́ЦЬ *гл.* гудзець.

ПРАГУ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Няяўка, нявыхад на работу, на заняткі без уважлівых прычын. *Вымушаны п.* (не па сваёй віне). ‖ *прым.* **прагу́льны,** -ая, -ае (разм.).

ПРАГУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Гулянне пехатой на свежым паветры або паездка на невялікую адлегласць для адпачынку. *П. за горад. Вячэрняя п.* ‖ *прым.* **прагулачны,** -ая, -ае. *Прагулачная лодка* (для прагулак па вадзе).

ПРАГУ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* прагуляць. **2.** *каго (што).* Вадзіць, гуляючы (разм.). *П. сабаку.*

ПРАГУ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які прагуляў, не з'явіўся на работу без уважлівай прычыны. *Злосны п.* ‖ *ж.* **прагульшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРАГУЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Пахадзіць гуляючы. *П. па прысадах.* ‖ *незак.* **прагу́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАГУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** Правесці некаторы час у гулянні (у 1, 2, 3, 5 і 7 знач.) *П. гадзіну на свежым паветры. Паўдня прагулялі ў шашкі.* **2.** *што.* З-за гульні прапусціць што-н., пазбавіцца чаго-н. (разм.). *П. вячэру.* **3.** *што* і *без дап.* Не з'явіцца на работу, зрабіць прагул. *П. заняткі.* **4.** *што.* Патраціць на гулянне, п'янства (разм.). *П. многа грошай.* **5.** *каго-што.* Пацярпець паражэнне ў гульні або прайграць каго-, што-н. *П. шахматную партыю.* ‖ *незак.* **прагу́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАГУМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак., што.* Насыціць гумавай сумессю. *П. тканіну. Прагумаваць плашч.* ‖ *незак.* **прагумо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАГУСЦІ́ *гл.* гусці.

ПРАГУЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *зак.* **1.** Раздацца (пра які-н. гук). *Прагучаў стрэл.* **2.** Праявіцца, выявіцца (у гуку, голасе і пад.). *У яго голасе прагучала іронія.*

ПРАДАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прадацца, -ць.

ПРАДАВЕ́Ц, -даўца́, *мн.* -даўцы́, -даўцо́ў, *м.* **1.** Работнік магазіна, ганддёвага прадпрыемства, які прадае тавар пакупнікам. *П. марожанага.* **2.** Чалавек, які прадае што-н. *П. кветак.* ‖ *ж.* **прадаў́шчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чы́ц.

ПРАДА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто прадае, прадаў (у 2 знач.) каго-, што-н., здраднік. ‖ *ж.* **прада́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАДА́ЖНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы прадажніку, здрадніцкі. *Прадажніцкае забойства.* **2.** *перан.* Каварны, падманлівы, які тоіць у сабе што-н. непрыемнае. *Прадажніцкая ўсмешка.*

ПРАДА́ЖНІЦТВА, -ы, *н.* Прадажніцкія паводзіны, учынкі. *Пайсці на чорнае п.*

ПРАДА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* продаж. **2.** Прызначаны для продажу. *Прадажная рэч.* **3.** Пра цану, вартасць: які бярэцца пры продажы. *Прадажная цана тавару.* **4.** Які за грошы, за подкуп здольны да ганебных учынкаў. *П. чалавек. Прадажное пяро.* ‖ *ж.* **прада́жнасць,** -і, *ж.* (да 4 знач.).

ПРАДАЎГАВА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае падоўжаную форму. *П. твар.* ‖ *наз.* **прадаўгава́тасць,** -і, *ж.*

ПРАДАЎЖА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). Той, хто прадаўжае і развівае справу, ідэі свайго папярэдніка. ‖ *ж.* **прадаўжа́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАДАЎЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прадоўжыцца, -ць.

ПРАДАЎШЧЫ́ЦА *гл.* прадавец.

ПРАДА́ЦЦА, -да́мся, -дасі́ся, -да́сца; -дадзі́мся, -дасце́ся, -даду́цца; -даўся, -дала́ся, -ло́ся; -да́йся; *зак.* Здрадзіць, перайсці на які-н. бок з-за карысці, уласнай выгады. *П. ворагу.* ‖ *незак.* **прадава́цца,** -даю́ся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даю́цца.

ПРАДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́ў, -дала́, -ло́; -да́й; -да́дзены; *зак., каго-што.* **1.** Аддаць каму-н. за плату (пра гандлёвую здзелку). *П. хату.* **2.** *перан.* Выдаць каго-н., здрадзіць каму-, чаму-н. *П. сябра.* ‖ *незак.* **прадава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць. ‖ *наз.* **про́даж,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ПРАДБА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны прадбачыць магчымыя вынікі, падзеі ў будучым. *П. чалавек. Прадбачліва* (прысл.) *паступіць.* ‖ *наз.* **прадба́члівасць,** -і, *ж.*

ПРАДБА́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *незак.* Чакацца, меркавацца. *Змены прадбачацца.*

ПРАДБА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., што.* Загадзя ўлічваць, угадваць магчымасць паяўлення, недахопу чаго-н. *П. ход падзей.* ‖ *наз.* **прадба́чанне,** -я, *н. Навуковае п.*

ПРАДВАДЗІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Кіраўнік, важак. *П. племя.* ○ **Прадвадзіцель дваранства** — у царскай Расіі: выбарны прадстаўнік дваранскага саслоўя губерні ці павета. ‖ *прым.* **прадвадзі́цельскі,** -ая, -ае.

ПРАДВАДЗІ́ЦЕЛЬСТВА, -а, *н.* Званне, пасада прадвадзіцеля дваранства ў царскай Расіі.

ПРАДВЕ́СНЕ, -я, *н.* Час, які папярэднічае вясне. *Гэта было на прадвесні.*

ПРАДВЕ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто (або тое, што) прадвяшчае што-н. ‖ *ж.* **прадве́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАДВЕ́СЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (кніжн.). З'ява, прымета, якая прадвяшчае што-н. *П. навальніцы.*

ПРАДВЫЗНАЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Наперад вызначыць, абумовіць. *Удалы пачатак прадвызначыў далейшы поспех.* ‖ *незак.* **прадвызнача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прадвызнача́нне,** -я, *н.*

ПРАДВЯСЦІ́ЦЬ, -вяшчу́, -ве́сціш, -ве́сціць; -ве́шчаны; *зак., што* (уст.). Сказаць наперад пра тое, што будзе, адбудзецца, прадказаць. ‖ *незак.* **прадвяшча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРА́ДЗЕД, -а, *М* -дзедзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Бацька дзеда або бабулі. **2.** звычайна *мн.* Продкі. *Нашы прадзеды.* ‖ *прым.* **пра́дзедаўскі,** -ая, -ае.

ПРАДЗЕ́ННЕ *гл.* прасці.

ПРА́ДЗЕНЫ, -ая, -ае. Выраблены прадзеннем. *П. шоўк.*

ПРАДЗЁРЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзёр, -дзёрла; -дзяры́; -дзёрты; *зак., што.* Тое, што і прадраць. ‖ *незак.* **прадзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАДЗЁРЦЦА, -дзяру́ся, -дзярэ́шся, -дзярэ́цца; -дзяро́мся, -дзераце́ся, -дзяру́цца; -дзёрся, -дзёрлася; -дзяры́ся; *зак.* Тое, што і прадрацца. ‖ *незак.* **прадзіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРА́ДЗІВА, -а, *н.* **1.** *гл.* прасці. **2.** Тое, што спрадзена ці тое, што прыгатавана для прадзення.

ПРАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для прадзення. *П. станок.*

ПРАДЗІ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (уст.). Прадзільная фабрыка або майстэрня.

ПРАДЗІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, заняты вырабам пражы. ‖ *ж.* **прадзі́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРАДЗІМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* прадзьмуць. **2.** *каго-што.* Аб патоку паветра: дзьмуць наскрозь, абдзімаць з усіх бакоў. *Вецер прадзімае.*

ПРАДЗІРА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* (разм.). Зрабіцца дзіравым; знасіцца

да дзірак. *Кашуля прадзіравілася.* ‖ *незак.* **прадзіраўлівацца,** -аецца.

ПРАДЗІРА́ВІЦЬ, -раўлю, -равіш, -равіць; -раўлены; *зак., што* (разм.). Зрабіць дзірку ў чым-н.; разарваць. *П. лодку. П. штаны.* ‖ *незак.* **прадзіраўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДЗІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прадрацца, прадзерціся, прадраць, прадзерці.

ПРАДЗЬМУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Прачысціць струменем паветра. *П. муштук.* ‖ *незак.* **прадзьмухваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДЗЬМУ́ЦЬ, -му́, -ме́ш, -ме́; -мём, -мяце́, -му́ць; -мі́; -му́ты; *зак.* **1.** *што.* Тое, што і прадзьмухаць. **2.** *безас., каго-што.* Праняць ветрам, выклікаўшы ахаладжэнне. *Яго прадзьмула* (прастудзіўся). ‖ *незак.* **прадзіма́ць,** -аю, -а́еш, -а́е.

ПРАДЗЯЎБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Тое, што і прадзяўбці. ‖ *незак.* **прадзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДЗЯЎБЦІ́, -дзяўбу́, -дзяўбе́ш, -дзяўбе́; -дзяўбём, -дзеўбяце́, -дзяўбу́ць; -дзёўб, -дзяўбла́, -ло́; -дзяўбі́; -дзяўба́ны *і* -дзёўбаны; *зак.* **1.** *гл.* дзяўбці. **2.** *што.* Прабіць ударамі дзюбы. **3.** *што і без дап.* Правесці які-н. час за дзяўбаннем. ‖ *незак.* **прадзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАДЗЯЎБЦІ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бецца; *зак.* Пра птушаня: прадзёўбшы шалупайку, выбрацца з яйца. ‖ *незак.* **прадзёўбвацца,** -аецца.

ПРАДКАЗА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які прадказвае, прадбачыць што-н. *Ён аказаўся добрым прадказальнікам.* ‖ *ж.* **прадказа́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАДКАЗА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прадказаць. **2.** Тое, што прадказана. *Збылося п.*

ПРАДКАЗА́ЦЬ, -кажу́, -ка́жаш, -ка́жа; -кажы́; -ка́заны; *зак., што.* Наперад сказаць, што будзе, што павінна адбыцца. *Правільна п. надвор'е.* ‖ *незак.* **прадка́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прадказанне,** -я, *н.*

ПРАДМЕ́СЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Пасёлак, які размешчаны непадалёку ад горада, але не ўваходзіць у яго межы.

ПРАДМЕ́Т, -а, *М* -ме́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Канкрэтная матэрыяльная з'ява, рэч. *Адушаўлёны п. Прадметы хатняга ўжытку.* **2.** *чаго.* Тое, на што накіравана думка, што складае яе змест або на што накіравана якое-н. дзеянне. *П. гаворкі. П. даследавання.* **3.** Асобнае кола ведаў, якое ўтварае пэўную школьную дысцыпліну. *Добрыя адзнакі па ўсіх прадметах. Прафілюючыя прадметы ў вышэйшай навучальнай установе.* ‖ *прым.* **прадме́тны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *П. паказальнік* (у кнігах). *Прадметная агітацыя* (наглядная).

ПРАДМЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Настаўнік, спецыяліст па якому-н. пэўнаму вучэбнаму прадмету. *Аб'яднанні прадметнікаў.*

ПРАДМО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -моў, *ж.* Уводны артыкул да якога-н. твора. *П. да манаграфіі.*

ПРАДО́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Бяздонне, прорва. *П. ў гарах.*

ПРАДО́ЎЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Падоўжыцца, працягнуцца. *Яго жыццё прадоўжыцца ў дзецях і ўнуках.* ‖ *незак.* **прадаўжа́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **прадаўжэ́нне,** -я, *н.*

ПРАДО́ЎЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Працягнуць якое-н. дзеянне; вярнуцца (пасля перапынку) да пачатага. *П. следства. П. сход.* **2.** Зрабіць больш працяглым у часе, павялічыць. *П. адпачынак. П. свой род.* ‖ *незак.* **прадаўжа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прадаўжэ́нне,** -я, *н.*

ПРАДПАСЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Тое, што і перадумова. **2.** Зыходны пункт якога-н. разважання.

ПРАДПІСА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Пісьмовае распараджэнне, загад (афіц.). *Тэрміновае п.* **2.** Указанне захоўваць што-н. (кніжн.). *П. ўрача.*

ПРАДПІСА́ЦЬ, -пішу́, -пі́шаш, -пі́ша; -пішы́; -пі́саны; *зак., каму што і з інф.* **1.** Аддаць распараджэнне, загадаць (афіц.). *П. выехаць.* **2.** Паставіць у абавязак выконваць што-н. (кніжн.). *П. строгую дыету.* ‖ *незак.* **прадпі́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДПРЫЕ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Тое, што і прадпрымальнік. ‖ *прым.* **прадпрые́мніцкі,** -ая, -ае.

ПРАДПРЫЕ́МЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і прадпрымальны. ‖ *наз.* **прадпрые́млівасць,** -і, *ж.*

ПРАДПРЫЕ́МСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Вытворчая ці гандлёвая ўстанова. *Прадпрыемствы горада.* **2.** Задуманая кім-н. камерцыйная справа. *Цікавае і выгаднае п.*

ПРАДПРЫМА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уласнік, які валодае прадпрыемствам; той, хто бярэцца за арганізацыю якой-н. справы, што прыносіць прыбытак. *Буйны п.* ‖ *ж.* **прадпрыма́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **прадпрыма́льніцкі,** -ая, -ае.

ПРАДПРЫМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўмее арганізаваць, зрабіць што-н. у патрэбны момант, знаходлівы і практычны. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **прадпрыма́льнасць,** -і, *ж.*

ПРАДРАКА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто прадракае, прадказвае што-н. наперад. ‖ *ж.* **прадрака́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАДРАКА́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). **1.** *гл.* прадрачы. **2.** *мн.* -і, -яў. Прадказанне, прароцтва, тое, што прадракаюць. *Прадраканні не заўсёды збываюцца.*

ПРАДРА́ЦЦА, -дзяру́ся, -дзярэ́шся, -дзярэ́цца; -дзяро́мся, -дзераце́ся, -дзяру́цца; -дра́ўся, -дра́лася; -дзяры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прадзіравіцца, знасіцца да дзірак. *Шкарпэткі прадраліся.* **2.** Прабрацца з цяжкасцю, прабіцца праз што-н. *П. праз гушчар.* ‖ *незак.* **прадзіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАДРА́ЦЬ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дра́ў, -дра́ла; -дзяры́; -дра́ны; *зак., што* **1.** Прадзіравіць, знасіць да дзірак. *П. рукавы на локцях.* **2.** Прарваць чым-н. вострым. *П. страху.* ◊ **Вочы прадраць** (разм. неадабр.) — прачнуцца. ‖ *незак.* **прадзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАДРАЧЫ́, -раку́, -рачэ́ш, -рачэ́; -рачо́м, -рачаце́, -раку́ць; -рок, -ракла́, -ло́; -рачы́; -рачо́ны; *зак., што* (кніжн.). Наперад прадказаць тое, што будзе, адбудзецца. ‖ *незак.* **прадрака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАДРАШЫ́ЦЬ, -ашу́, -э́шыш, -э́шыць; -ашо́ны; *зак., што.* Рашыць наперад. *П. пытанне.* ‖ *незак.* **прадраша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАДРУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак.* Правесці які-н. час друкуючы. *Давялося п. дзве гадзіны.*

ПРАДСТА́ВІЦЦА, -таўлюся, -та́вішся, -та́віцца; *зак.* **1.** *каму і без дап.* Назваць сябе, знаёмячыся. *П. прысутным.* **2.** Уявіцца, паказацца. *Яго словы прадставіліся цяпер у іншым святле.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, надарыцца. *Прадставіўся зручны выпадак.* ‖ *незак.* **прадстаўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **прадстаўле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАДСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што каму.* Даставіць, паказаць, прад'явіць. *П. дакументы. П. доказы.* **2.** *каго (што) каму.* Пазнаёміць з кім-н. *П. новага выкладчыка педагагічнаму савету.* **3.** *каго (што) да чаго.* Прызнаўшы дастойным чаго-н., хадайнічаць аб чым-н. (аб павышэнні, узнагародзе і пад.). *П. да ўзнагароды.* ‖ *незак.* **прадстаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прадстаўле́нне,** -я, *н.*

ПРАДСТАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прадставіцца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Пісьмовая заява з прапановай аб чым-н. (афіц.). *П. аб пераводзе на новую пасаду.*

ПРАДСТА́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае. Які мае прадстаўнікоў (у 1 знач.) дзе-н. *На форуме прадстаўлены многія краіны.*

ПРАДСТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што.* **1.** *гл.* прадставіць. **2.** Дзейнічаць па чыйму-н. даручэнню, быць чым-н. прадстаўніком. *П. інтарэсы працоўных.*

ПРАДСТАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Асоба, якая прадстаўляе (у 2 знач.) чые-н. інтарэсы, адлюстроўвае чые-н. погляды. *П. адміністрацыі. Дыпламатычны п.* **2.** Чалавек, які прадстаўляе ў сваёй асобе які-н. разрад, групу людзей ці якую-н. галіну дзейнасці, выразнік чыіх-н. інтарэсаў. *Прадстаўнікі старэйшага пакалення вучоных.* **3.** Тыповы ўзор таго або іншага разраду істот, прадметаў. *П. мясцовай флоры.* ‖ *ж.* **прадстаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц. ‖ *прым.* **прадстаўні́цкі,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПРАДСТАЎНІ́ЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Выкананне абавязкаў прадстаўніка (у 1 знач.; кніжн.). *П. чыіх-н. інтарэсаў.* **2.** Установа, якая абараняе інтарэсы. *Гандлёвае п.* **3.** Правы, парадак выбару прадстаўнікоў у якія-н. органы (кніжн.). *Народнае п.*

ПРАДСТАЎНІ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Выбарны, заснаваны на прадстаўніцтве (у 3 знач.). *П. сход. П. орган.* **2.** Які добра адлюстроўвае чые-н. інтарэсы, аўтарытэтны. *Недастаткова прадстаўнічая камісія.*

ПРАДУБЛІ́РАВАЦЬ *гл.* дубліраваць.

ПРАДУГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Наперад угадаць, прадугледзець. *П. адказ.* ‖ *незак.* **прадуга́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДУГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Наперад убачыць, угадаць магчымасць чаго-н. *П. усе выпадкі.* ‖ *незак.* **прадугле́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДУЗЯ́ТЫ, -ая, -ае. Заснаваны на думцы, якая загадзя беспадстаўна была прынята за правільную. *Прадузята* (прысл.) *аднесціся да чаго-н. П. погляд.* ‖ *наз.* **прадузя́тасць,** -і, *ж.*

ПРАДУ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прадмет як вынік чалавечай працы (апрацоўкі, перапрацоўкі, даследавання і пад.). *П. абмену. Манаграфія — п. шматгадовай працы. Прадукты хімічнай перапрацоўкі дрэва.* **2.** *перан.* Вынік, гістарычнае параджэнне чаго-н. (кніжн.). *Мова — п. гістарычнага развіцця грамадства.*

ПРАДУКТААБМЕ́Н, -у, *м.* Абмен аднаго віду прадуктаў, вырабаў на другі від як адна з форм эканамічных сувязей у грамадстве.

ПРАДУ́КТЫ, -аў, *са словам «харчавання» і без яго.* Прадметы харчавання, харчовыя прыпасы. *Мясныя п. Запас прадуктаў.* ‖ *прым.* **прадукто́вы,** -ая, -ае.

ПРАДУКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: здольны ўтвараць новыя словы або формы слоў. *П. суфікс.* ‖ *наз.* **прадукты́ўнасць,** -і, *ж.*

ПРАДУКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Плённы. *Прадукцыйная праца.* **2.** Які мае адносіны да развядзення жывёлы для атрымання прадуктаў жывёлагадоўлі. *Прадукцыйная жывёлагадоўля.* ‖ *наз.* **прадукцы́йнасць,** -і, *ж.*

ПРАДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* Сукупнасць прадуктаў вытворчасці або асобны прадукт вытворчасці. *Дабівацца высокай якасці прадукцыі. Літаратурная п.* (пра творы мастацкай літаратуры, кнігі).

ПРАДУ́МАНЫ, -ая, -ае. Разумны, абгрунтаваны. *П. адказ.* ‖ *наз.* **праду́манасць,** -і, *ж.*

ПРАДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Тое, што і абдумаць. *П. план дзеянняў.* **2.** Правесці які-н. час думаючы. ‖ *незак.* **праду́мваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАДУ́ХА, -і, *ДМ* -ду́се, *мн.* -і, -ду́х, *ж.* (разм.). **1.** Адтуліна для выхаду паветра. *П. ў склепе.* **2.** Тое, што дае выхад пачуццям, імкненням і пад. *Працуеш як вол, а прадухі ніякай.*

ПРАДУХІЛІ́ЦЬ, -ілю́, -і́ліш, -і́ліць; -і́лены; *зак., што.* Загадзя ліквідаваць, устараніць. *П. бяду.* ‖ *незак.* **прадухіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прадухіле́нне,** -я, *н.*

ПРАДУ́ШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Тое, што і прадуха.

ПРАДУШЫ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -у́шыцца; *зак.* Прагнуцца, праламацца пад цяжарам чаго-н. *Чамадан прадушыўся.* ‖ *незак.* **прадушва́цца,** -аецца.

ПРАДУШЫ́ЦЦА[2], -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца; *зак.* (разм.). Прасякнуцца якім-н. пахам. *Прадушыўся табакай аж сам сабе нялюбы.*

ПРАДУШЫ́ЦЬ[1], -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., што.* Моцна націснуўшы, прагну́ць, праламаць. *П. шкло. П. крэсла.* ‖ *незак.* **прадушва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАДУШЫ́ЦЬ[2], -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., каго-што* (разм.). Насыціць чым-н. пахучым. *П. пакой духамі.*

ПРАДЧУВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Чаканне чаго-н., што павінна адбыцца, або чаго-н. невядомага. *Некаторыя людзі вераць прадчуванням.*

ПРАДЧУВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Загадзя адчуваць, мець прадчуванне чаго-н. *П. прыход смерці.*

ПРАДЫКТАВА́ЦЬ *гл.* дыктаваць.

ПРАДЫХА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Перавесці дыханне, аддыхацца. *Дайце чалавеку п.*

ПРАДЫХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* Уздыхнуць на поўныя грудзі. *Спёка такая, што не п. Работы — не п.* (вельмі многа.).

ПРАДЭЗІНФІЦЫ́РАВАЦЬ *гл.* дэзінфіцыраваць.

ПРАДЭКЛАМАВА́ЦЬ *гл.* дэкламаваць.

ПРАДЭМАНСТРАВА́ЦЬ *гл.* дэманстраваць.

ПРАД'ЯВІ́ЦЬ, -яўлю́, -я́віш, -я́віць; -я́ўлены; *зак., што.* **1.** Паказаць у пацвярджэнне чаго-н. *Прад'явіце праязныя дакументы!* **2.** Заявіць (аб якой-н. прэтэнзіі ў адносінах да каго-н.; афіц.). *П. абвінавачанне. П. іск.* ‖ *незак.* **прад'яўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прад'яўле́нне,** -я, *н.*

ПРАД'ЯЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (афіц.). Той, хто прад'яўляе што-н., які-н. дакумент. *П. мандата. Чэк з выплатай на прад'яўніка.* ‖ *ж.* **прад'яўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц. ‖ *прым.* **прад'яўні́чы,** -ая, -ае. *П. чэк.*

ПРАЕ́ЗД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* праехаць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Месца, дзе можна праехаць. *Вузкі п.* **3.** *мн.* -ы, -аў. Вуліца або завулак, якія злучаюць паралельныя вуліцы.

ПРАЕ́ЗДАМ, *прысл.* Праязджаючы міма, па дарозе. *Наведаць сяброў п.*

ПРАЕ́ЗДЖЫ, -ая, -ае. **1.** Які праязджае міма. *Праезджыя людзі. Многа праезджых* (наз.). **2.** Пра шлях: прыгодны, прызначаны для язды. *Праезджая дарога. Праезджая частка вуліцы.*

ПРАЕ́ЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Патраціць на паездку (разм.). *П. пяцьсот рублёў.* **2.** Правесці які-н. час у яздзе. *Праездзіў тры тыдні.*

ПРАЕ́ЗНЫ, -ая, -ае. Тое, што і праезджы (у 2 знач.). *П. мост.*

ПРАЕ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Распрацаваны план стварэння, пабудовы чаго-н. *П. гідратурбіны. Дыпломны п.* (у тэхнічнай вышэйшай навучальнай установе). **2.** Папярэдні тэкст якога-н. дакумента. *П. рэзалюцыі.* **3.** План, задума. *Строіць п. асушэння балот.* ‖ *прым.* **праектны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПРАЕКТАВА́ЦЬ[1], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* **1.** Распрацоўваць праект (у 1 знач.). *П. завод. П. дарогу.* **2.** таксама *з інф.* Мець намер, намячаць. *П. пабудаваць новы млын.* ‖ *зак.* **спраектава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 1 знач.) *і* **запраектава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **праектава́нне,** -я, *н. і* (да 1 знач.) **праекціро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **праекціро́вачны,** -ая, -ае (паводле 1 знач.).

ПРАЕКТАВА́ЦЬ[2], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., што* (спец.). Чарціць або перадаваць праекцыю. ‖ *наз.* **праектава́нне,** -я, *н.*

ПРАЕКТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто складае праект (у 1 знач.), аўтар праекта (у 1 знач.).

ПРАЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праекцыйны апарат, які прымяняецца для атрымання павялічанага адбітка на экране.

ПРАЕКЦІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па праекціроўцы. ‖ *ж.* **праекціро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРАЕ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). **1.** Адлюстраванне прасторавых фігур на плоскасці. **2.** Перадача на экран відарысаў. ‖ *прым.* **праекты́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **праекцы́йны,** -ая, -ае. *Праектыўная геаметрыя* (раздзел геаметрыі). *Праекцыйны ліхтар.*

ПРАЕ́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Абазвацца енкам. *Хворы праенчыў.* **2.** *што і без дап.* Сказаць з енкам. *Піць! — праенчыў ранены.* **3.** Правесці які-н. час у енках. *Увесь вечар праенчыў.*

ПРАЕ́СЦІ, -е́м, -ясі́, -е́сць; -ядзі́м, -ясце́, -яду́ць; -е́ў, -е́ла; -е́ш і -е́ж; -е́дзены; *зак., што.* Грызучы, пракусваючы ці раз'ядаючы, зрабіць дзірку, адтуліну, разбурыць. *Мыш праела дзірку ў скрынцы. Іржа праела вядро.* **2.** Патраціць на ежу. *П. многа грошай.* ‖ *незак.* **праяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАЕ́ХАЦЦА, -е́дуся, -е́дзешся, -е́дзецца; -е́дзься; *зак.* (разм.). **1.** Зрабіць падарожжа на чым-н. на невялікую адлегласць або слізгаючыся, пракаціцца на чым-н. *П. па лёдзе.* **2.** *са словамі «па кім-н.», «па чыйму-н. адрасу»* і пад. З'едліва паджартаваць з каго-н. (жарт.). ‖ *незак.* **праязджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* **1.** *што.* Перамяшчаючыся на чым-н., мінуць, пераадолець якую-н. прастору. *П. плошчу. П. міма станцыі. П. пяць кіламетраў.* **2.** *што.* Не спыніцца, не сысці там, дзе было трэба. *П. сваю станцыю.* **3.** Правесці ў дарозе які-н. час. *П. восем гадзін.* **4.** Тое, што і праехацца (у 1 знач.). *Эх, добра п. па роўнай дарозе на веласіпедзе.* ‖ *незак.* **праязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **прае́зд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.).

ПРАЕЦЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак. і незак.* Правесці (праводзіць) праекцыю. ‖ *зак.* таксама **спраецы́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ПРАЁМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адтуліна ў сцяне для акна, дзвярэй. *Дзвярны п.* ‖ *прым.* **праёмны,** -ая, -ае.

ПРА́ЖА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* прасці. **2.** Ніткі, атрыманыя прадзеннем. *Шарсцяная п.*

ПРАЖАВА́ЦЬ, -жую́, -жуе́ш, -жуе́; -жуём, -жуяце́, -жую́ць; -жу́й; -жава́ны; *зак., што.* Добра разжаваць. *П. мяса.* ‖ *незак.* **пражо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЖАНІ́НА, -ы, *ж.* Ежа, прыгатаваная з тушанага мяса і сала, падкалочаная мукой.

ПРА́ЖАНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны пражаннем. *П. гарох.*

ПРАЖЫВА́ЦЦА *гл.* пражыцца.

ПРАЖЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* пражыць. **2.** Жыць, мець месца жыхарства дзе-н. (афіц.). *П. на ўскраіне горада.* ‖ *наз.* **пражыва́нне,** -я, *н.*

ПРАЖЫВІ́ЦЬ, -жыўлю́, -жы́віш, -жы́віць; *зак.:* **душу пражывіць** — пракарміцца, праіснаваць.

ПРАЖЫ́ТАК, -тку, *м.:* **на пражытак** — для таго, каб пражыць. *Гэтага не хопіць на п.*

ПРАЖЫ́ТАЧНЫ, -ая, -ае. Неабходны для таго, каб пражыць, праіснаваць. *П. мінімум.*

ПРА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *незак.* Падвяргацца праражанню. *Боб пражыцца.* ‖ *зак.* **спра́жыцца,** -ыцца.

ПРАЖЫ́ЦЦА, -жыву́ся, -жыве́шся, -жыве́цца; -жывёмся, -жывяце́ся, -жыву́цца; -жы́ўся, -жыла́ся, -ло́ся; *зак.* (разм.). Растраціўшы, пражыўшы ўсе свае грошы, застацца без сродкаў. *П. за адпачынак.* ‖ *незак.* **пражыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАЖЫЦЦЁ, -я́, *н.:* **на пражыццё** — тое, што і на пражытак (*гл.* пражытак).

ПРА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак.* **1.** *што.* Апрацоўваць моцным жарам перад спажываннем. *П. гарох.* **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), каго-што і без дап.* Моцна пячы (пра сонца, полымя і пад.). *Цэлы дзень пражыла сонца.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), каго і без дап., перан.* Мучыць, выклікаць смагу. *Яго пражыла смага.* ‖ *зак.* **спра́жыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **пра́жанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ПРАЖЫ́ЦЬ, -жыву́, -жыве́ш, -жыве́; -жывём, -жывяце́, -жыву́ць; -жы́ў, -жыла́, -ло́; -жыві́; -жы́ты; *зак.* **1.** Прабыць жывым, праіснаваць які-н. час. *П. дзевяноста шэсць гадоў.* **2.** Правесці некаторы час, жывучы дзе-н. ці якім-н. чынам. *П. сем гадоў на Далёкім Усходзе.* **3.** *што.* Патраціць на існаванне. *П. усе грошы.* ‖ *незак.* **пражыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 3 знач.).

ПРАЖЭ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** План на будучае (уст.). **2.** Нездзяйсняльны праект (у 3 знач.; іран.). *Строіць пражэкты.*

ПРАЖЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор з крывалінейнымі люстрамі, які пасылае яркі пучок прамянёў у пэўным напрамку. ‖ *прым.* **пражэ́ктарны,** -ая, -ае.

ПРАЖЭКТАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па рабоце з пражэктарамі.

ПРАЖЭКЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца пражэкцёрствам. ‖ *ж.* **пражэкцёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **пражэкцёрскі,** -ая, -ае.

ПРАЖЭКЦЁРСТВА, -а, *н.* Захапленне нездзяйсняльнымі праектамі (у 3 знач.). *Марнае п.*

ПРАЖЭ́РЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны многа з'есці, ненасытны. *П. шчупак* ‖ *наз.* **пражэ́рлівасць,** -і, *ж.*

ПРАЗ, *прыназ. з В.* **1.** Цераз што-н., цераз унутранасць чаго-н. *Глядзець п. акно. Праязджаць п. вароты. Ісці п. лес.* **2.** Цераз які-н. час або мінуўшы якую-н. прастору. *Прыеду п. месяц.* **3.** Пры дапамозе каго-, чаго-н. *Паведаміць п. сяброў. Пісаць слова п. злучок.* **4.** Паўтараючы ў якія-н. прамежкі. *Ставіць тычкі п. пэўную адлегласць.* **5.** Па прычыне, па віне каго-, чаго-н. *Разышліся п. дробязь. П. цябе ўсе непрыемнасці.* **6.** Ужыв. пры абазначэнні дзеяння, якое суправаджаецца ці пе-

рарываецца іншым дзеяннем. *Усміхнуцца п. слёзы. Пачуць п. сон.*

ПРАЗАІЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Празаічны, уласцівы прозе выраз у паэтычнай мове.

ПРАЗАІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пісьменнік, які піша прозай.

ПРАЗАІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* проза. **2.** Будзённы, абмежаваны дробнымі жыццёвымі інтарэсамі. *Празаічныя турботы.* ‖ *наз.* **празаічнасць,** -і, *ж.*

ПРАЗВАНІЦЬ, -аню, -оніш, -оніць; *зак.* **1.** Прагучаць (пра звон). *Празваніў званок.* **2.** *што* і *з інф.* Апавясціць звонам пра што-н. (разм.). *Празванілі антракт.* **3.** Правесці які-н. час звонячы. *Празваніў паўгадзіны — ніхто не адказвае.*

ПРАЗВАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што і мянушка. *Жартоўнае п.*

ПРАЗВАЦЬ, -заву, -завеш, -заве; -завём, -завяце, -завуць; -заві; -званы; *зак., каго-што.* Даць мянушку. *Яго празвалі ліштвай.* ‖ *незак.* **празываць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЗВІНЕЦЬ *гл.* звінець.

ПРАЗЕКТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Спецыяліст у клініцы, бальніцы, які займаецца анатаміраваннем трупаў. ‖ *прым.* **празектарскі,** -ая, -ае.

ПРАЗЕКТАРСКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Памяшканне ў бальніцы, дзе анатаміруюць трупы.

ПРАЗІМАВАЦЬ *гл.* зімаваць.

ПРАЗМЕРНЫ, -ая, -ае. Занадта вялікі, які перавышае ўсякую меру. *Празмерная цікаўнасць. Празмерна* (прысл.) *гаваркая.* ‖ *наз.* **празмернасць,** -і, *ж.*

ПРАЗОРЛІВЕЦ, -ліўца, *мн.* -ліўцы, -ліўцаў, *м.* (кніжн.). Празорлівы чалавек. ‖ *ж.* **празорліўка,** -і, *мн.* -і, -вак.

ПРАЗОРЛІВЫ, -ая, -ае (кніжн.). Здольны прадбачыць, праніклівы. *П. розум.* ‖ *наз.* **празорлівасць,** -і, *ж.*

ПРАЗОРЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Чалавек, надзелены здольнасцю яснабачання.

ПРАЗРЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які прасвечваецца, прапускае праз сябе святло. *Празрыстая вадкасць. Празрыстая тканіна* (вельмі тонкая). **2.** *перан.* Яўны, які лёгка зразумець. *П. намёк. Празрыста* (прысл.) *намякнуць.* ‖ *наз.* **празрыстасць,** -і, *ж.*

ПРАЗЫВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Мець прыложанае імя, прозвішча, мянушку.

ПРАЗЫВАЦЬ *гл.* празваць.

ПРАЗЯБЛЫ, -ая -ае. Які моцна празяб, замёрз. *П. да касцей.*

ПРАЗЯБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -зяб, -бла; *зак.* Моцна азябнуць. *П. на холадзе.*

ПРАЗЯВАЦЬ *гл.* зяваць.

ПРАІЛЮСТРАВАЦЬ *гл.* ілюстраваць.

ПРАІНСТРУКТАВАЦЬ *гл.* інструктаваць.

ПРАІНТЭРВ'ЮІРАВАЦЬ *гл.* інтэрв'юіраваць.

ПРАІНФАРМАВАЦЬ *гл.* інфармаваць.

ПРАІСНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *зак.* Пражыць, прабыць які-н. час. *На такую зарплату можна п. Старыя парадкі доўга не праіснуюць.*

ПРАЙГРАЦЦА, -аюся, -аешся, -аешся; *зак.* Апынуцца ў пройгрышы, прайграць у карты многа грошай. *П. ўшчэнт.* ‖ *незак.* **прайгравацца,** -раюся, -раешся, -раецца; -раёмся, -раяцеся, -раюцца.

ПРАЙГРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Пацярпець няўдачу ў гульні, спаборніцтве, спрэчках і пад. *П. матч. П. у спрэчцы.* **2.** *што.* Пазбавіцца чаго-н. у выніку азартнай гульні, прагуляць. *П. грошы.* **3.** *што* і *без дап.* Сыграць, выканаць. *П. пласцінку. Аркестр прайграў уверцюру.* **4.** Правесці які-н. час, іграючы на чым-н. *П. дзве гадзіны на раялі.* ‖ *незак.* **прайграваць,** -раю, -раеш, -рае; -раём, -раяце, -раюць (да 1, 2 і 3 знач.).

ПРАЙДЗІСВЕТ, -а, *М* -веце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Пранырлівы, хітры чалавек, прайдоха.

ПРАЙДОХА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -досе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -дох (разм.). Тое, што і прайдзісвет.

ПРАЙМАЦЦА, -ЦЬ *гл.* праняцца, -ць.

ПРАЙСЦІ, прайду, пройдзеш, пройдзе; прайшоў, -шла, -ло; прайдзі; пройдзены; *зак.* **1.** Ступаючы, едучы, перамясціцца па якім-н. месцы або да якога-н. месца. *П. па мосце. П. да варот. П. наперад. Па рацэ прайшла баржа.* **2.** *што.* Пераадолець якую-н. прастору хадзьбой (а таксама пра некаторыя сродкі транспарту, пра пераадоленне дыстанцыі спартсменам). *П. некалькі крокаў. П. пехатой пятнаццаць кіламетраў. За гадзіну поезд прайшоў 70 км. Бягун добра прайшоў стометроўку.* **3.** *што.* Перамяшчаючыся, накіроўваючыся куды-н., прамінуць, пакінуць ззаду. *П. сад або міма саду. Задумаўшыся, п. сваю хату.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Распаўсюдзіцца (пра чуткі, весткі і пад.). *Прайшла чутка аб яго прыездзе.* **5.** *перан., перад кім-чым,* а таксама *са словамі «у думках», «ва ўяўленні»* і пад.: мысленна ўзнікнуць, паўстаць ва ўяўленні. *У думках прайшло ўсё папярэдняе жыццё.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З'явіцца і знікнуць (пра ўсмешку, мімічны рух і пад.). *Па твары прайшла ажыўленая ўхмылка.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра што-н. працяглае: пралегчы, працягнуцца. *Тут пройдзе чыгунка. Нафтаправод «Дружба» прайшоў па Беларусі.* **8.** Выпасці (пра ападкі). *Зранку прайшоў дождж.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра час, пра што-н., што было, працягвалася: мінуць, адысці. *Прайшло некалькі гадоў. Крыўда прайшла. Боль прайшоў.* **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адбыцца, закончыцца з якім-н. вынікам. *Спектакль прайшоў з вялікім поспехам.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пранікнуць цераз што-н. (пра тое, што рухаецца, перасоўваецца, цячэ). *Цвік прайшоў наскрозь. Шафа прайшла ў дзверы. Чарніла прайшло цераз паперу.* **12.** *што.* Распрацаваць, апрацаваць, рухаючыся ў пэўным напрамку. *П. вугальны пласт. П. адзін пракос.* **13.** *што* або *пра што.* Прасоўваючыся, дасягаючы чаго-н., падвергнуцца чаму-н., атрымаць прызнанне, зацвярджэнне. *Дакументы прайшлі цераз рэгістрацыю. Праект прайшоў многа інстанцый.* **14.** *у што* або (*з В мн.*) *у каго-што.* Аказацца ў ліку прынятых, залічаных, зацверджаных. *П. ў інстытут па конкурсу.* **15.** *што.* Вывучыць, пазнаёміцца з чым-н. (разм.). *Вучні прайшлі буквар.* **16.** *што.* Выканаць якія-н. абавязкі, заданні, прызначэнні. *П. вайсковую службу. П. курс лячэння.* ◊ **Прайсці ў жыцці** — ажыццявіцца на справе. ‖ *незак.* **праходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **праходжанне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 12, 13, 15 і 16 знач.) *і* **праход,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). ◊ **Праходу не даваць** *каму* (разм. неадабр.) — назойліва прыставаць з чым-н.

ПРАЙСЦІСЯ, прайдуся, пройдзешся, пройдзецца; прайшоўся, -шлася, -лося; прайдзіся; *зак.* **1.** Прайсці крыху або не спяшаючыся, зрабіць некалькі крокаў, прагуляцца. *П. па кабінеце.* **2.** Пратанцаваць (разм.). *П. ў танцы.* **3.** *па чым.* Зрабіць што-н. або падвергнуць якой-н. апрацоўцы; дакрануцца (у адпаведнасці са знач. наступнага назоўніка; разм.). *П. фуганкам па дошцы. Трэба яшчэ раз п. па рукапісе.* ‖ *незак.* **праходжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

ПРАКАЖОНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Хворы на пракаазу. ‖ *ж.* **пракажоная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ПРАКАЗА, -ы, *ж.* Цяжкая скураная інфекцыйная хвароба, якая лічыцца звычайна невылечнай.

ПРАКАЛОЦЬ, -калю, -колеш, -коле; -калі; -колаты; *зак., каго-што.* Колючы (*гл.* калоць[1]), зрабіць у чым-н. скразную адтуліну, праткнуць. *П. паперу шылам. П. шыну.* ‖ *незак.* **пракольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пракольванне,** -я, *н. і* **пракол,** -у, *м.* ‖ *прым.* **праколачны,** -ая, -ае (спец.).

ПРАКАЛУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Калупаючы, зрабіць адтуліну ў чым-н. *П. ямку ў лёдзе.* **2.** і *без дап.* Калупаць некаторы час. ‖ *незак.* **пракалупліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **пракалупваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *аднакр.* **пракалупнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні.

ПРАКАМЕНЦІРАВАЦЬ *гл.* каменціраваць.

ПРАКАМПАСЦІРАВАЦЬ *гл.* кампасціраваць.

ПРАКАНАПАЦІЦЬ, -ачу, -аціш, -аціць; -ачаны; *зак., што.* Канапацячы, заткнуць усе пазы, дзіркі ў чым-н. *П. лодку.* ‖ *незак.* **праканапачваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКАНСПЕКТАВАЦЬ *гл.* канспектаваць.

ПРАКАНСУЛЬТАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* кансультавацца, -ць.

ПРАКАНТРАЛЯВАЦЬ *гл.* кантраляваць.

ПРАКАПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Капаючыся, пранікнуць куды-н. *П. да вады.* **2.** *перан.* Правесці які-н. час, капаючыся ў чым-н. *П. ў архіве цэлы дзень.*

ПРАКАПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Зрабіць што-н., капаючы ў даўжыню, у глыбіню. *П. канаву.* **2.** Капаючы, прайсці наскрозь. *П. падземны ход.* **3.** Правесці які-н. час капаючы. *Пракапаў увесь дзень.* ‖ *незак.* **пракопваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **пракопка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **пракопванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ПРАКАРМІЦЦА, -ЦЬ, ПРАКАРМЛЕННЕ *гл.* карміцца, -ць.

ПРАКАРПАЦЦА *гл.* пракорпацца.

ПРАКАРЭКЦІРАВАЦЬ *гл.* карэкціраваць.

ПРАКАСІЦЬ, -кашу, -косіш, -косіць; -кошаны; *зак., што.* **1.** Выкасіць вузкую паласу пасярод чаго-н. *П. дарожку.* **2.** Правесці які-н. час у касьбе. *Пракасілі да абеду.* ‖ *незак.* **пракошваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **пракошванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **пракосны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПРАКАТ[1], -у, *М* -каце, *м.* **1.** Тое, што і пракатка. *П. рэек.* **2.** Металічныя вырабы пэўнага профілю, атрыманыя шляхам пракаткі. *Выпуск пракату.* ‖ *прым.* **пракатны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРАКАТ[2], -у, *М* -каце, *м.* Перадача рухомай маёмасці ў часовае карыстанне за плату, а таксама само карыстанне. *Плаціць за п. каляскі. Бюро пракату.* ‖ *прым.* **пракатны,** -ая, -ае.

ПРАКАТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Тое, што і пракаціцца (у 3 знач.). *П. на машыне.* **2.** Пакатацца на працягу якога-н. часу. *П. на санках цэлы дзень.*

ПРАКАТАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (спец.). Падвергнуць пракатцы. *П. жалеза.* ‖ *незак.* **пракатваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКАТАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *зак., каго* (*што*). **1.** Тое, што і пракаціць (у 2 знач.). **2.** Пакатаць які-н. час. *П. дзве гадзіны дзяцей на лодцы.* ‖ *незак.* **пракатваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРА—ПРА

ПРАКА́ТВАЦЬ *гл.* пракатаць[1—2] *і* пракаціць.

ПРАКА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Гарачая апрацоўка металу шляхам абціскання паміж вярчальнымі валамі ў асобных станах для надання яму патрэбнай формы, профілю. *П. труб.* ‖ *прым.* **пракатны,** -ая, -ае. *П. стан.*

ПРАКА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па пракатцы.

ПРАКАЦІ́ЦЦА, -качуся, -кóцішся, -кóціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перамясціцца куды-н. коцячыся. *Сляза пракацілася па твары.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Раздацца (пра раскацістыя гукі). *Пракаціўся гром.* **3.** Праехацца для забавы, з'ездзіць куды-н. ненадоўга. *П. на самакаце.* ‖ *незак.* **пракóчвацца,** -аецца (да 1 і 2 знач.).

ПРАКАЦІ́ЦЬ, -качу, -кóціш, -кóціць; -кóчаны; *зак.* **1.** *што.* Перамясціць коцячы. *П. бочку.* **2.** *каго.* Правезці для забавы. *П. на машыне.* **3.** Хутка праехаць (разм.). *Нехта пракаціў на веласіпедзе.* ◊ **Пракаціць на варанах** (уст.) — не выбраць, правяліць на выбарах [першапач., пры балаціроўцы шарамі, пакласці чорныя, нявыбарчыя шары]. ‖ *незак.* **пракáтваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **пракóчваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПРАКАЧА́ЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разгладзіцца качалкай, качалкамі. *Бялізна добра пракачалася.* **2.** Правесці які-н. час лежачы, качаючыся. *П. на канапе паўдня.*

ПРАКА́ШЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* **1.** *што.* Кашляючы, ачысціць горла ад чаго-н. *П. макроту.* **2.** Падвергнуцца прыступам кашлю на працягу якога-н. часу. *Пракашляў усю ноч.* ‖ *незак.* **пракáшліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАКВА́СІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -áсіцца; *зак.* Скіснуць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **праквашвацца,** -аецца.

ПРАКВА́СІЦЬ, -áшу, -áсіш, -áсіць; -áшаны; *зак., што.* Даць скіснуць (у 1 знач.), падвергнуць квашанню. *П. капусту.* ‖ *незак.* **праквашваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* Правесці які-н. час, кідаючы што-н. *Паўдня пракідаў гной у талацэ.*

ПРАКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кíнь; -нуты; *зак., што* (разм.). **1.** Кінуць паміж чаго-н. *П. вяроўку паміж сукоў.* **2.** Злічыць на лічыльніках. *П. на лічыльніках.* **3.** Кідаючы, не трапіць у цэль. *П. шайбу.* ‖ *незак.* **пракíдваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКІПЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -піць; *зак.* **1.** Прабыць у стане кіпення які-н. час. *Вада пракіпела дваццаць мінут.* **2.** Добра пакіпець, даходзячы да гатоўнасці. *Суп пракіпеў.*

ПРАКІПЯЦІ́ЦЬ, -ячу, -яціш, -яціць; -яцім, -еціце, -яцяць; -ячоны; *зак., што.* Даць добра пракіпець. *П. булён.*

ПРАКІ́СЛЫ, -ая, -ае. Сапсаваны ў выніку браджэння або ўласцівы чаму-н. сапсаванаму. *Пракіслае піва.*

ПРАКІ́СНУЦЬ *гл.* кіснуць.

ПРАКЛАДА́ННЕ, ПРАКЛАДА́ЦЬ, ПРАКЛА́ДВАННЕ, ПРАКЛА́ДВАЦЬ *гл.* пракласці *і* пралажыць.

ПРАКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* пракласці *і* пралажыць. **2.** *мн.* -і, -дак. Прадмет, пракладзены паміж чым-н. *Кардонная п.* ‖ *прым.* **праклáдачны,** -ая, -ае.

ПРАКЛАДНЫ́, -áя, -óе. Які з'яўляецца пракладкай, укладзены паміж чым-н. *Пракладная вата.*

ПРАКЛАМАВА́ЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак. і незак., што* (кніжн.). Урачыста аб'явіць (аб'яўляць), абвясціць (абвяшчаць). ‖ *наз.* **праклам аванне,** -я, *н.*

ПРАКЛАМА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Агітацыйны лісток палітычнага зместу. ‖ *прым.* **пракламацыйны,** -ая, -ае.

ПРАКЛА́СЦІ, -ладу, -ладзеш, -ладзе; -ладзём, -ладзяце; -ладуць; -лаў, -лала, -ладзі; -лáдзены; *зак., што.* **1.** Правесці, зрабіць (дарогу, шлях і пад.). *П. шашу. П. газаправод. П. сабе дарогу* (таксама перан.: дабіцца добрага становішча ў жыцці). *П. шлях, дарогу каму-, чаму-н.* (таксама перан.: пасадзейнічаць каму-, чаму-н. у чым-н., стварыць умовы для развіцця чаго-н.). *П. курс караблю* (вычарціць на карце). **2.** Укласці што-н. паміж чым-н. *П. стружкі паміж талеркамі* (або *талеркі стружкамі*) *пры ўпакоўцы.* ‖ *незак.* **пракладáць,** -аю, -аеш, -ае *і* **праклáдваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пракладáнне,** -я, *н.*, **праклáдванне,** -я, *н. і* **праклáдка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

ПРАКЛЕ́ІЦЬ, -éю, -éіш, -éіць; -éены; *зак.* **1.** *што.* Прамазаць слоем клею. **2.** Правесці які-н. час клеючы. ‖ *незак.* **праклéйваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **праклéйка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **праклéйванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАКЛЁН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Крайняе і беспаваротнае асуджэнне са злавесным прадраканнем, пажаданнем (высок.). *П. вайне.* **2.** Гнеўнае, лаянкавае слова. *Наўздагон сыпаліся праклёны.* **3.** Ужыв. як выклічнік для выказвання гневу, крайняга раздражнення (разм.).

ПРАКЛІНА́ЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *незак., каго-што.* **1.** *гл.* пракляці. **2.** Лаяць, асуджаць (разм.). *Праклінаю сябе за непаваротлівасць.*

ПРАКЛЯСЦІ́, -ляну, -лянеш, -ляне; -ляём, -леняце, -лянуць; -ляў, -ляла, -ло; -лянí; -лятыя; *зак., каго-што.* **1.** Падвергнуць праклёну (высок.). *П. здрадніка.* **2.** Моцна вылаяць, выказваючы гнеў, злосць, абурэнне. *П. усё на свеце.* ‖ *незак.* **праклінáць,** -áю, -áеш, -áе.

ПРАКЛЯ́ТЫ, -ая, -ае. Які выклікае праклён, ненавісны. *П. вораг. Праклятая хвароба.*

ПРАКО́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* пракалоць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Скразная адтуліна, зробленая чым-н. калючым. *Вушы з праколамі. П. на білеце* (кампосцерам).

ПРАКО́ЛВАННЕ, ПРАКО́ЛВАЦЬ *гл.* пракалоць.

ПРАКО́ПВАННЕ, ПРАКО́ПВАЦЬ, ПРАКО́ПКА *гл.* пракапаць.

ПРАКО́РМ *гл.* карміцца, -ць.

ПРАКО́РПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца *і* **ПРАКАРПА́ЦЦА,** -áюся, -áешся, -áецца; *зак.* (разм.). Правесці які-н. час, марудна робячы што-н., корпаючыся (карпаючыся). *Пракорпалася ў агародзе цэлы дзень.*

ПРАКО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пракошаная паласа шырынёй на размах касы, а таксама града скошанай травы. *Шырокі п.* ‖ *прым.* **пракóсны,** -ая, -ае.

ПРАКО́СНЫ *гл.* пракасіць *і* пракос.

ПРАКО́ЎЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Правесці які-н. час коўзаючыся. *Паўдня пракоўзаўся на каньках.*

ПРАКО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пракаціцца, -ць.

ПРАКО́ШВАННЕ, ПРАКО́ШВАЦЬ *гл.* пракасіць.

ПРАКРА́СЦІСЯ[1], -рáдуся, -рáдзешся, -рáдзецца; -рáўся, -рáлася; *зак.* Прабрацца куды-н. крадучыся, ціха. *П. ў пакой. Занепакоенасць пракралася ў душу* (перан.). ‖ *незак.* **пракрадáцца,** -áюся, -áешся, -áецца *і* **пракрáдвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАКРА́СЦІСЯ[2], -рáдуся, -рáдзешся, -рáдзецца; -рáўся, -рáлася; *зак.* (разм.). Папасціся пры сістэматычным крадзяжы. *Пракраўся і трапіў пад суд.*

ПРАКРУ́СТАЎ, -тава: **пракрустава ложа** (кніжн.) — мерка, пад якую сілком падганяюць, прыстасоўваюць што-н. [ад імя міфічнага старажытнагрэчаскага разбойніка Пракруста, які клаў захопленых ім ахвяр на сваё ложа і абсякаў ногі тым, хто быў даўжэйшы за ложа, а тым, хто быў карацейшы, выцягваў іх].

ПРАКРУХМА́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Насыціцца крухмалам. ‖ *незак.* **пракрухмáльвацца,** -аецца.

ПРАКРУХМА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Насыціць крухмалам. *П. манжэты.* ‖ *незак.* **пракрухмáльваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКРУЦІ́ЦЬ, -учу, -уціш, -уціць; -учаны; *зак., што.* **1.** Тое, што і прасвідраваць. *П. дзірку.* **2.** Круцячы, прывесці ў рух. *П. педалі веласіпеда.* **3.** Круцячы, прапусціць праз што-н. (разм.). *П. мяса праз мясарубку.* **4.** Прывёўшы ў кругавы рух, даць (якому-н. устройству) зрабіць пэўную колькасць абаротаў. *П. пласцінку, фільм* (прапусціць праз спецыяльны апарат для праслухоўвання, прагляду; разм.). **5.** Правесці які-н. час, круцячы што-н. ‖ *незак.* **пракрýчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пракрýчванне,** -я, *н.*

ПРАКРЫЧА́ЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак.* **1.** Абазвацца крыкам. *Пракрычала дзіця.* **2.** *што і без дап.* Вымавіць, гучна крычучы. *П. «ура».* **3.** Правесці які-н. час крычучы. ◊ **Пракрычаць вушы** *каму пра каго-што, аб кім-чым* (разм. неадабр.) — надакучыць бясконцымі расказамі, нястрымнай балбатнёй пра што-н.

ПРАКРЭ́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Правесці рысу ў чым-н., падкрэсліваць на ўсю даўжыню. *П. графу ў анкеце* (паколькі звестак па гэтай графе няма). ‖ *незак.* **пракрэ́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРА́КТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Работнік, які добра вывучыў сваю справу на практыцы. **2.** Практычны, дзелавы чалавек.

ПРА́КТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Дзейнасць людзей, у якой яны, уздзейнічаючы на матэрыяльны свет і грамадства, пераўтвараюць іх дзейнасць па прымяненню чаго-н. у жыцці, вопыт. *Не адрываць тэорыю ад практыкі. Прымяняць веды на практыцы.* **2.** Прыёмы, навыкі, звычайныя спосабы якой-н. работы. *П. складання слоўнікаў.* **3.** Скарыстанне і замацаванне на справе ведаў, атрыманых тэарэтычным шляхам. *Педагагічная п. студэнтаў.* **4.** Работа, заняткі па спецыяльнасці як аснова вопыту, умення. *П. выхавання дзяцей. Без практыкі цяжка авалодаць чужой мовай.* **5.** Пра работу ўрача (або юрыста) па сваёй спецыяльнасці (звычайна па-за ўстановай; уст.). *Урач з вялікай практыкай* (з вялікай колькасцю пацыентаў). *Адвакат са шматгадовай практыкай.*

ПРАКТЫКАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* практыкавацца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Заданне, якое выконваецца тым, хто практыкуецца ў чым-н., занятак для набыцця, удасканальвання якіх-н. навыкаў. *Пісьмовыя практыкаванні. Практыкаванні па музыцы.*

ПРАКТЫКАВА́ЦЦА, -кýюся, -кýешся, -кýецца; -кýйся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прымяняцца на практыцы. *Там практыкуецца гадоўля мерыносных авечак.* **2.** Засвойваць прыёмы якой-н. справы, набываць практыку ў чым-н. *П. ў стральбе. П. па авалоданню французскай мовай.* ‖ *зак.* **напрактыкавáцца,** -кýюся, -кýешся, -кýецца; -кýйся (да 2 знач.). ‖ *наз.* **практыкавáнне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРАКТЫКАВА́ЦЬ, -кýю, -кýеш, -кýе; -кýй; -кавáны; *незак.* **1.** *што.* Прымяняць на

практыцы (кніжн.). *П. новую форму работы.* **2.** Праходзіць практыку (у 3 знач.). *Студэнты практыкуюць у клініцы.* **3.** *каго-што.* Пастаяннай работай прывіваць якія-н. навыкі, прывучаць рабіць што-н. *П. сваю памяць.* **4.** Мець практыку (у 5 знач.; уст.). *У Полацку практыкуюць мінскія ўрачы.*

ПРАКТЫКА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая праходзіць практыку (у 3 знач.), рыхтуючыся да дзейнасці ў якой-н. галіне. ‖ *ж.* **практыка́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **практыка́нцкі,** -ая, -ае.

ПРА́КТЫКУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У вышэйшых навучальных установах: курс практычных заняткаў па якому-н. вучэбнаму прадмету. *П. па фізіцы.*

ПРАКТЫЦЫ́ЗМ, -у, *м.* Дзелавы падыход, практычныя адносіны да чаго-н. *Гаспадарчы п. Вузкі п.* (які пагарджае тэорыяй або інтарэсамі агульнай справы).

ПРАКТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да практыкі (у 1 знач.). *Практычныя вывады.* **2.** Які з'яўляецца прымяненнем ведаў на справе, на практыцы. *Практычнае навучанне.* **3.** Патрэбны для практыкі, які прывівае канкрэтныя навыкі, уменне. *Практычная школа акцёрскага майстэрства.* **4.** Які мае адносіны да жыццёвага вопыту, рэальных патрэбнасцей. *Нічога не разумець у практычным жыцці.* **5.** Дзелавіты, які ўмее разбірацца ў практычных, жыццёвых справах. *П. чалавек.* **6.** Выгадны, зручны ў справе, эканомны. *П. метад.* **7.** у форме *прысл.* Па сутнасці, на справе. *Практычна здаровы.* ‖ *наз.* **практы́чнасць,** -і, *ж.* (да 4, 5 і 6 знач.).

ПРАКУ́ДА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ку́д (разм.). Ахвотнік (ахвотніца) да свавольстваў, розных штук, гарэза.

ПРАКУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм.). Сваволіць, штукарыць, гарэзаваць. ‖ *зак.* **напраку́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць.

ПРАКУКАВА́ЦЬ *гл.* кукаваць.

ПРАКУКАРЭ́КАЦЬ *гл.* кукарэкаць.

ПРАКУРАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Дзяржаўны орган, які наглядае за выкананнем законаў і законнасці і прыцягвае да адказнасці тых, хто ўчыняе злачынствы. **2.** *зб.* Работнікі пракурорскага нагляду.

ПРАКУРО́ДЫМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Насыціцца куродымам, дымам. *Сцены пракуродымелі.*

ПРАКУРО́ДЫМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *зак.* Тое, што і пракуродымець. *Хата пракуродымілася.* ‖ *незак.* **пракуро́дымлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАКУРО́ДЫМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак., каго-што.* Насыціць куродымам, дымам. *П. пакой.* ‖ *незак.* **пракуро́дымліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКУРО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая ажыццяўляе дзяржаўны нагляд за дакладным выкананнем законаў. *П. раёна.* **2.** Дзяржаўны абвінаваўца на судзе. ‖ *прым.* **пракуро́рскі,** -ая, -ае. *П. нагляд.*

ПРАКУРЫ́ЦЦА, -уру́ся, -у́рышся, -у́рыцца; *зак.* (разм.). Насыціцца дымам ад курэння. *Лёгкія пракурыліся.* ‖ *незак.* **пракурва́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАКУРЫ́ЦЬ, -уру́, -у́рыш, -у́рыць; -у́раны; *зак., што.* **1.** Насыціць тытунёвым дымам. *П. хату.* **2.** Зрасходаваць на курэнне. *П. многа грошай.* **3.** Правесці які-н. час курачы. *Усю ноч пракурыў.* ‖ *незак.* **пракурва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАКУ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рана ад укусу, пракушанае месца. *Глыбокі п.*

ПРАКУСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Пракусіць у многіх месцах.

ПРАКУСІ́ЦЬ, -ушу́, -у́сіш, -у́сіць; -у́шаны; *зак., што.* Кусаючы, праткнуць наскрозь. *П. губу да крыві.* ‖ *незак.* **праку́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЛАЖЫ́ЦЬ, -ажу́, -о́жыш, -о́жыць; -о́жаны; *зак., што.* Тое, што і пракласці. *П. дарогу праз лес.* ‖ *незак.* **пракла́даць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прокла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пракладанне,** -я, *н.,* **пракла́дванне,** -я, *н. і* **пракла́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

ПРАЛА́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вузкая адтуліна, праз якую можна пралезці. *Зрабіць п. у плятні.*

ПРАЛА́ЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ла́з (разм.). Пранырлівы чалавек, прайдзісвет, спрытнюга.

ПРАЛА́ЗІЦЬ[1] *гл.* пралезці.

ПРАЛА́ЗІЦЬ[2], -а́жу, -а́зіш, -а́зіць; *зак.* Правесці які-н. час лазячы. *П. увесь дзень па гарах.*

ПРАЛАМА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ло́міцца; *зак.* **1.** Ламаючыся, утварыць у сабе адтуліну, дзірку. *Лёд быў тонкі і праламаўся.* **2.** Змяніць свой напрамак пры пераходзе з аднаго фізічнага асяроддзя ў другое (спец.). *Сонечны прамень праламаўся у прызме.* ‖ *незак.* **праломлівацца,** -аецца (да 1 знач.), **прало́мвацца,** -аецца (да 1 знач.) *і* **праламля́цца,** -яецца (да 2 знач.). ‖ *наз.* **праламле́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРАЛАМА́ЦЬ, -амлю́, -о́міш, -о́міць; -амі́; -ама́ны; *зак., што.* **1.** Зрабіць дзірку, пралом, прабіць наскрозь. *П. дзірку. П. чэрап.* **2.** Змяніць напрамак пры пераходзе з аднаго фізічнага асяроддзя ў другое. *Прызма праламала сонечны прамень.* ‖ *незак.* **прало́млівацъ,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.), **прало́мваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.) *і* **праламля́ць,** -яю, -яеш, -яе (да 2 знач.). ‖ *наз.* **прало́м,** -у, *м.* (да 1 знач.).

ПРАЛАНГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак. і незак., што* (афіц.). Прадоўжыць (-даўжаць) тэрмін дзеяння чаго-н. *П. дагавор.* ‖ *наз.* **пралангá цыя,** -і, *ж.*

ПРАЛАПАТА́ЦЬ *гл.* лапатаць.

ПРАЛЕ́ГЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ля́жа, -ля́гуць; -лёг, -ляглá, -ло́; *зак.* Размясціцца легчы, прайсці, працягнуцца ўздоўж чаго-н. *Праз лес праляжа дарога.* ‖ *незак.* **праляга́ць,** -áе.

ПРАЛЁЖАЦЬ, -ЖВАЦЬ *гл.* праляжаць.

ПРАЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; -ле́зь; *зак.* **1.** Улазячы, прасоўваючыся, з цяжкасцю пранікнуць куды-н. *П. цераз вузкі праход.* **2.** *перан.* Абманам і хітрасцю пранікнуць куды-н., дабіцца добрага, выгаднага становішча (разм.). *П. ў высокія чыны.* **3.** Улезці, прасунуцца. *Шафа тут не пралезе.* ‖ *незак.* **прала́зіць,** -а́жу, -а́зіш, -а́зіць.

ПРАЛЕПЯТА́ЦЬ *гл.* лепятаць.

ПРАЛЕ́СКА, -і, *ДМ* -ле́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Травяністая расліна з сіне-блакітнымі кветкамі, якія зацвітаюць адразу пасля раставання снегу.

ПРАЛЕТА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Наёмны рабочы, пазбаўлены сродкаў вытворчасці. ‖ *ж.* **пралета́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пралета́рскі,** -ая, -ае. *П. інтэрнацыяналізм.*

ПРАЛЕТАРЫЯ́Т, -у, *М* -яце, *м.* Клас пралетарыяў. ‖ *прым.* **пралета́рскі,** -ая, -ае.

ПРАЛЁТ[1], -а, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адкрытая прастора паміж чым-н. *Шырокі п. вуліцы. Аконны п.* **2.** Адлегласць паміж суседнімі пунктамі апоры ў збудаваннях (напр. частка моста ад аднаго быка да другога). *Мост на два пралёты.* **3.** Участак чыгуначнага пуці паміж станцыямі, перагон (разм.). **4.** Свабодны прамежак у лесвічнай клетцы шматпавярховага будынка. ‖ *прым.* **пралётны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРАЛЁТ[2] *гл.* праляцець.

ПРАЛЁТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Тое, што і праляцаць[1].

ПРАЛЁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Лёгкі чатырохколавы экіпаж. *Рамізніцкая п.* ‖ *прым.* **пралётачны,** -ая, -ае.

ПРАЛЁТНЫ[1], -ая, -ае. Пра птушак: якія паяўляецца вясной або восенню пры пералёце.

ПРАЛЁТНЫ[2] *гл.* пралёт[1].

ПРАЛІ́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Памылка, промах, няўдача. *Бачыць не толькі поспехі, а і пралікі.*

ПРАЛІ́Ў, -ліва, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* Вузкая водная прастора паміж двума морамі, паміж востравам і мацерыком і пад. *Керчанскі п.* ‖ *прым.* **праліўны,** -ая, -ае.

ПРАЛІЎНЫ, -а́я, -о́е: **праліўны дождж** — вельмі моцны дождж.

ПРАЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -льецца *і* -лі́ецца; -лі́ўся, -ліла́ся, -ло́ся; *зак.* Пацячы, паліцца. *Праліўся дождж. Колькі там слёз пралілося* (перан.; высок.). ‖ *незак.* **праліва́цца,** -аецца.

ПРАЛІ́ЦЬ, -лью́, -лье́ш, -лье́; -льём, -льяце́, -лью́ць *і* -лію́, -ліе́ш, -ліе́; -ліём, -ліяце́, -лію́ць; -лі́ў, -ліла́, -ло́; -лі́; -лі́ты; *зак., што.* **1.** Тое, што і разліць (у 1 знач.). *П. ваду на падлогу. П. чыю-н. кроў* (перан.: забіць каго-н.; высок.). ‖ *незак.* **праліва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **праліццё,** -я́, *н.* (да 1 знач.; высок.).

ПРАЛІЧЫ́ЦЦА, -ічу́ся, -і́чышся, -і́чыцца; *зак.* **1.** Памыліцца ў падліках. *П. на сто рублёў.* **2.** Памыліцца ў меркаваннях, планах. *Вораг праліча́ўся.* ‖ *незак.* **пралі́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРА́ЛЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Жанчына, якая займаецца ручным прадзеннем.

ПРАЛО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уступная частка літаратурнага, тэатральнага або музычнага твора. ‖ *прым.* **прало́гавы,** -ая, -ае.

ПРАЛО́М, -у, *м.* **1.** *гл.* праламаць. **1.** *мн.* -ы, -аў. Адтуліна, праламанае месца. *Праломы ў сценах.* ‖ *прым.* **прало́мны,** -ая, -ае.

ПРАЛО́МВАЦЦА, -ЦЬ, ПРАЛО́МЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* праламацца, -ць.

ПРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з мыццём бялізны. *П. парашок. Пральная машына.*

ПРА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне, а таксама грамадскае прадпрыемства для мыцця бялізны. *Фабрыка-п.*

ПРАЛЯГА́ЦЬ *гл.* пралегчы.

ПРАЛЯЖА́ЦЬ, -жу́, -жы́ш, -жы́ць; -жы́м, -лежыце́, -жа́ць; -жы́ *і* **ПРАЛЁЖАЦЬ,** -жу, -жыш, -жыць; -лёж; *зак.* **1.** Прабыць які-н. час лежачы. *П. увесь дзень у ложку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прабыць які-н. час у адным і тым жа становішчы, без руху, без выкарыстання. *Рукапіс праляжаў (-лежаў) паўгода ў выдавецтве.* **3.** *што.* Атрымаць пролежань на якой-н. часцы цела, адлежаць (разм.). *П. бокі.* ‖ *незак.* **пралёжваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЛЯТА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* Правесці які-н. час лятаючы. *П. на самалёце цэлы дзень.*

ПРАЛЯТА́ЦЬ[2] *гл.* праляцець.

ПРАЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецице́, -ляця́ць; -ляці́; *зак.* **1.** Лецячы, перамясціцца на якую-н. адлегласць. *П. семсот кіламетраў.* **2.** *што.* Лецячы, прамінуць што-н. *Самалёт праляцеў горы.* **3.** Хутка праехаць, прайсці, мінуць (разм.). *Праляцеў кур'ерскі поезд. Незаўважна праляцеў адпачынак.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Мільгануць, пра-

ПРА—ПРА

несціся (разм.). *Маланкай праляцела думка.* ‖ *незак.* **пралята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пралёт,** -у, *М* -лёце, *м.* (да 1 знач.).

ПРАМ... Першая частка складаных слоў у знач.: 1) які мае адносіны да прамысловасці, напр. *прамтавары;* 2) які мае адносіны да промыслу, напр. *прамкааперацыя.*

ПРА́МА. 1. *прысл.* Па прамой лініі, у прамым кірунку. *Прайсці п.* **2.** *прысл.* Зараз жа, непасрэдна, адразу. *Пачаць гаварыць п. з парога. Трапіць п. ў цэль.* **3.** *прысл.* Адкрыта, шчыра. *Адказаць п.* **4.** *часц.* У спалуч. з прыназ. надае ім большую дакладнасць і канкрэтнасць; проста. *Сустрэцца з кім-н. п. ў дзвярах.*

ПРАМА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) з прамым (у 1 знач.), напр. *прамабортны, прамадзюбы, прамазубы, прамакрылы;* 2) прамы (у 1 знач.), напр. *прамаезджы, прамаідучы, праманакіраваны, прамарослы.*

ПРАМАВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прамавугольны чатыровугольнік.

ПРАМАВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае прамы вугал ці прамыя вуглы.

ПРАМА́ЗАЦЬ[1], -ма́жу, -ма́жаш, -ма́жа; -ма́ж; -ма́заны; *зак., што.* Змазаць, намазаць усюды, старанна. *П. усе часткі машыны.* ‖ *незак.* **прама́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМА́ЗАЦЬ[2] *гл.* мазаць[2].

ПРАМАКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае: **прамакальная папера** — папера, якая ўбірае ў сябе вільгаць і ўжыв. для высушвання напісанага чарнілам.

ПРАМАКА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Прамакальная папера.

ПРАМАКА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* прамокнуць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прапускаць цераз сябе вільгаць, сырасць. *Прарызінены плашч не прамакае.*

ПРАМАКА́ЦЬ[2] *гл.* прамакнуць.

ПРАМАКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, ну́ць; -ні́; *зак., што.* Высушыць (напісанае чарнілам) спецыяльнай мяккай паперай, якая лёгка ўбірае ў сябе вільгаць. ‖ *незак.* **прамака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прамака́нне,** -я, *н.*

ПРАМАЛІНЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які размешчаны, ідзе па прамой лініі. *П. рух.* **2.** *перан.* Шчыры і прамы, але пазбаўлены неабходнай гібкасці, аднабаковы. *П. чалавек. П. адказ. Дзейнічаць прамалінейна* (прысл.). ‖ *наз.* **прамалінейнасць,** -і, *ж.*

ПРАМАРГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (разм.). Празяваць, упусціць. *П. выгадны выпадак.*

ПРАМАРМЫТА́ЦЬ, -мычу́, -мы́чаш, -мы́ча; -мычы́; *зак., што* (разм.). Сказаць ціха і неразборліва, вымавіць мармычачы.

ПРАМАРО́ЗІЦЬ, -о́жу, -о́зіш, -о́зіць; -о́жаны; *зак., каго-што.* **1.** Даць прамерзнуць наскрозь, замарозіць поўнасцю. *П. рыбу.* **2.** Патрымаць на марозе, на холадзе (разм.). *Прамарозілі людзей на дварэ.* ‖ *незак.* **прамаро́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМАРУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* Марудзячы з чым-н., прабыць у бяздзейнасці, спазніцца з выкананнем якой-н. справы. *П. з адпраўкай будаўнічых матэрыялаў.* ‖ *незак.* **прамару́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прамару́джанне,** -я, *н. Без усякіх прамаруджанняў.*

ПРАМАРШЫРАВА́ЦЬ *гл.* маршыраваць.

ПРАМАРЫНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* **1.** *што.* Правесці які-н. час, марынуючы што-н. *Паўдня прамарынавала грыбы.* **2.** *перан., каго-што.* Знарок затрымаць на які-н. час, адкладваючы рашэнне, выкананне чаго-н. (разм. неадабр.). *П. справу цэлы месяц.*

ПРАМАРЫ́ЦЬ, -ару́, -о́рыш, -о́рыць; -о́раны; *зак., каго (што)* (разм.). На працягу якога-н. часу прымусіць галадаць. *П. голадам.*

ПРАМА́СЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Насыціцца маслам, чым-н. масляністым. *Папера прамаслілася.* ‖ *незак.* **прама́слівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАМА́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Насыціць маслам, чым-н. масляністым. *П. тканіну.* ‖ *незак.* **прама́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМАТА́ *гл.* прамы.

ПРАМАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Абяднець, разарыцца, неразумна растраціўшы свае грошы, маёмасць. ‖ *незак.* **прамо́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАМАТА́ЦЬ *гл.* матаць[2].

ПРАМАЎЛЯ́ЦЬ *гл.* прамовіць.

ПРАМАЎЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* **1.** Не адказаць, ухіліцца ад адказу. *Дыпламатычна п.* **2.** Правесці які-н. час у маўчанні. *П. хвіліну.*

ПРАМАХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Не трапіць у цэль, даць промах. **2.** *перан.* Памыліцца, схібіць (разм.). ‖ *незак.* **прама́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАМА́ЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Мацаючы, праверыць, выявіць. *П. пухліну.* **2.** *перан., каго-што.* Праглядаючы, вывучаючы, скласці сабе ўяўленне пра каго-, што-н. (разм.). *П. новага работніка.* ‖ *незак.* **прама́цваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМАЧЫ́ЦЬ, -ачу́, -о́чыш, -о́чыць; -о́чаны; *зак., што.* Даць прамокнуць чаму-н.; насыціць вільгаццю. *П. ногі. Дождж добра прамачыў зямлю.* ‖ *незак.* **прамо́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Тое, што і промах (у 2 знач.). *Зрабіць прамашку ў чым-н.*

ПРАМЕ́ЖАК, -жку, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* Прастора або час, якія раздзяляюць што-н. *П. паміж дзвярамі і ложкам. П. пяць гадоў.*

ПРАМЕ́ЖКАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтварае сабой прамежак. *Прамежкавая адлегласць.* **2.** *перан.* Які займае сярэдняе становішча паміж чым-н. *Прамежкавая стадыя.*

ПРАМЕ́ЖНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Частка цела паміж заднім праходам і палавымі органамі. ‖ *прым.* **прамежнасны,** -ая, -ае.

ПРАМЕ́ННЕ, -я, *н., зб.* Прамені. *Сонечнае п.*

ПРАМЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які свеціцца праменямі. *Праменная энергія. П. позірк* (перан.). **2.** Які ўзнікае ў выніку выпраменьвання якой-н. энергіі (спец.). ‖ *наз.* **праме́ннасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПРАМЕ́НЬ, -я, *мн.* -ме́ні, -ме́няў *і* -мяні́, -мянёў, *м.* **1.** Вузкая паласа святла, што ідзе ад якой-н. крыніцы святла ці прадмета, які свеціцца. *П. сонца. П. надзеі* (перан.). **2.** Струмень у выглядзе пучка часціц якой-н. энергіі (спец.). *Рэнтгенаўскія прамені. Цеплавы п.* ‖ *прым.* **прамянёвы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Прамянёвая энергія. Прамянёвая хвароба* (хвароба, якая выклікаецца радыеактыўнымі рэчывамі).

ПРАМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* прамяняць.

ПРАМЕ́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* прамераць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Памылка пры вымярэнні (спец.). *Дапусціць п.*

ПРАМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Вымераць, зрабіць вымярэнне чаго-н. *П. глыбіню возера.* ‖ *незак.* **прамяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **праме́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **праме́рванне,** -я, *н. і* **праме́р,** -у, *м.* ‖ *прым.* **праме́рны,** -ая, -ае.

ПРАМЁРЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; прамёрз, -мёрзла; -ні; *зак.* **1.** Моцна змерзнуць ад холаду, адубець. *Ён вельмі прамёрз у дарозе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Змерзнуць, зледзянець наскрозь. *Сажалка прамерзла да дна.* ‖ *незак.* **прамярза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прамярзанне,** -я, *н.*

ПРАМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -мецяце́, -мяту́ць; -мёў, -мяла́, -ло́; -мяці́; -ме́цены; *зак., што.* Вымесці, падмесці на ўсім працягу чаго-н. *П. дарожку.* ‖ *незак.* **прамята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАМЕ́ШВАЦЬ *гл.* прамяшаць.

ПРАМЁРЗЛЫ *і* ПРАМЕ́РЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які прамёрз. *Яны вярнуліся з дарогі галодныя і прамёрзлыя (-мерзлыя).* **2.** Замёрзлы, зледзянелы наскрозь. *Глыбока прамёрзлая (-мерзлая) зямля.*

ПРАМІЗНА́ *гл.* прамы.

ПРАМІЛЬГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** Паказацца і хутка знікнуць. *Поезд прамільгнуў маланкай. У яго словах прамільгнула іронія* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вельмі хутка прайсці, прамінуць (пра час). *Месяц часу незаўважна прамільгнуў.*

ПРАМІНА́ЦЦА *гл.* прамяцца.

ПРАМІНА́ЦЬ[1] *гл.* прамінуць.

ПРАМІНА́ЦЬ[2] *гл.* прамяць.

ПРАМІ́НКА *гл.* прамяцца, -ць.

ПРАМІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *каго-што.* Прайсці, праехаць міма каго-, чаго-н. *П. вёску.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прайсці, мінуць (пра час, здарэнні і пад.). *Прамінуў яшчэ адзін дзень.* **3.** *што.* Зрабіць пропуск у чым-н. *П. радок.* **4.** *перан., каго-што.* Прапусціць, абысці. *Яго прозвішча выпадкова прамінулі. Нельга п. гэтага пытання.* ‖ *незак.* **праміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАМО́ВА[1], -ы, *мн.* -ы, -мо́ў, *ж.* Публічнае выступленне. *Выступіць з прамовай. Віншавальная прамова.*

ПРАМО́ВА[2], -ы, *ж.* Незасведчаная пісьмовымі помнікамі, рэканструяваная параўнальна-гістарычным метадам старажытная мова-аснова, з якой пазней узніклі мовы, што адносяцца да дадзенай сям'і (напр. праславянская мова ў адносінах да беларускай, рускай, украінскай, польскай, балгарскай і інш.).

ПРАМО́ВІЦЬ, -о́ўлю, -о́віш, -о́віць; -о́ўлены; *зак., што.* Сказаць, вымавіць. *Не п. ні слова.* ‖ *незак.* **прамаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПРАМО́КЛЫ, -ая, -ае. Насычаны вільгаццю; мокры ад дажджу, сырасці. *Прамоклае паліто.* ‖ *наз.* **прамо́класць,** -і, *ж.*

ПРАМО́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; прамо́к, -кла; -ні; *зак.* **1.** Прапусціўшы вільгаць, стаць мокрым, вільготным. *Кашуля прамокла ад поту. П. пад дажджом. Прамоклі ногі.* **2.** Пра чалавека: трапіўшы пад дождж ці ў сырое, мокрае месца, апынуцца ў мокрым адзенні, абутку. *Ён увесь прамок.* ‖ *незак.* **прамака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАМО́ЎЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто выступае з прамовай, а таксама чалавек, які валодае дарам гаварыць прамовы. *Таленавіты п.* ‖ *прым.* **прамо́ўніцкі,** -ая, -ае.

ПРАМО́ЧВАЦЬ *гл.* прамачыць.

ПРАМТАВА́РЫ, -аў. Прамысловыя тавары. ‖ *прым.* **прамтаварны,** -ая, -ае. *П. магазін.*

ПРАМУ́ДРАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Глыбокая мудрасць (уст.). **2.** Што-н. цяжкае для разумення, засваення (разм. іран.). *Ніякай прамудрасці тут няма.*

ПРАМУ́ДРЫ, -ая, -ае (уст.). Поўны прамудрасці (у 1 знач.). *П. стары.*

ПРАМУ́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Правесці ў мучэннях які-н. час. *Ноч прамучыўся з зубамі.*

ПРАМУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што).* Падвергнуць мучэнням на працягу якога-н. часу.

ПРАМЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* **1.** Праехаць (у 1 знач.) вельмі хутка. *Прамчалася машына.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Хутка мінуць, прайсці (разм.). *Прамчаліся летнія месяцы.*

ПРАМЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *зак.* Тое, што і прамчацца (у 1 знач.). *Прамчаў матацыкліст.*

ПРАМЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Роўны выцягнуты ў якім-н. напрамку, без выгібаў. *Прамая дарога. Правесці прамую* (наз.). *Прамыя валасы* (не кучаравыя). *Прамая кішка* (апошняя частка кішэчнага канала ў выглядзе кароткай прамой трубкі). *Прамая лінія сваяцтва* (радаслоўная ад бацькі да сына, ад сына да ўнука, не бакавая). *П. наследнік* (наследнік па прамой лініі). **2.** Які непасрэдна ідзе куды-н., злучае што-н. без прамежкавых пунктаў. *Прамыя зносіны. Гаварыць па прамому проваду.* **3.** Які непасрэдна адносіцца да чаго-н., непасрэдна накіраваны на што-н. або які непасрэдна вынікае з чаго-н., без прамежкавых ступеней. *Прамыя выбары. П. падатак. Прамыя ўказанні. У прамым сэнсе слова* (літаральна, не пераносна). **4.** Яўны, адкрыты. *П. выклік.* **5.** Шчыры, праўдзівы, прынцыповы. *П. чалавек. П. адказ.* **6.** Такі, пры якім павелічэнне (памяншэнне) аднаго выклікае павелічэнне (памяншэнне) другога. *Прамая прапарцыянальнасць.* О **Прамое дапаўненне** — у граматыцы: дапаўненне ў вінавальным склоне без прыназоўніка пры пераходным дзеяслове. **Прамы вугал** — вугал у 90°. ‖ *наз.* **прамізна́,** -ы́, *ж.* (у 1 знач.) *і* **прамата́,** -ы́, *ДМ* -маце́, *ж.* (да 5 знач.). *Прамізна тунэля. Прамата выступлення.*

ПРАМЫ́ВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж. і* **ПРАМЫ́ІНА,** -ы, *мн.* -ы, -мыін, *ж.* Упадзіна ў зямлі, размытай ліўнем, плынню вады.

ПРАМЫ́КАЦЬ *гл.* мыкаць.

ПРАМЫСЛАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца промыслам (у 1 і 2 знач.), паляўнічы (у 1 і 2 знач.). **2.** Чалавек, які працуе на промыслах (у 4 знач.).

ПРАМЫСЛО́ВАСЦЬ, -і, *ж.* Галіна гаспадаркі — прадпрыемствы, перапрацоўчая сыравіна або нетры для распрацоўкі. *Здабываючая п. Апрацоўчая п. Хімічная п.* ‖ *прым.* **прамысло́вы,** -ая, -ае. *Прамысловыя тавары. П. патэнцыял краіны.*

ПРАМЫСЛО́ВЕЦ, -лоўца, *мн.* -ло́ўцы, -ло́ўцаў, *м.* **1.** Уладальнік прамысловага прадпрыемства. **2.** Тое, што і прамысланік (у 1 знач.).

ПРАМЫСЛО́ВЫ *гл.* прамыловасць *і* промысел.

ПРАМЫ́ЦЬ, -мы́ю, -мы́еш, -мы́е; -мы́ты; *зак., што.* **1.** Ачысціць, мыючы, абліваючы, палошчачы. *П. рану. П. страўнік* (спец.). *П. мазгі каму-н.* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вадкасць: струменем, напорам прарабіць адтуліну, паглыбленне ў чым-н. *Вада прамыла дамбу.* **3.** Ачысціць (вадкасцю) ад прымесей або, раствараючы і ўзбоўтваючы, аддзяліць лёгкія часцінкі ад цяжкіх (спец.). *П. залаты пясок.* **4.** Правесці які-н. час, мыючы што-н. ‖ *незак.* **прамыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прамыва́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **прамы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **прамывальны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.), **прамы́ўны,** -а́я, -о́е (да 1, 2 і 3 знач.), **прамывачны,** -ая, -ае *і* **прамы́йны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРАМЯ́МЛІЦЬ *гл.* мямліць.

ПРАМЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Свяціцца праменямі. *Прамянеюць вочы* (перан.). *П. ад радасці* (перан.).

ПРАМЯНЁВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прамень. **2.** Які разыходзіцца з адной кропкі ў выглядзе праменяў. *Прамянёвая сіметрыя.* О **Прамянёвая косць** (спец.) — адна з касцей прадплечча. **Прамянёвая хвароба** — хвароба, якая выклікаецца радыеактыўнымі рэчывамі.

ПРАМЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які свеціцца праменямі. *Прамяністае сонца. Прамяністыя вочы* (перан.). **2.** Які ўзнікае пры выпраменьванні якой-н. энергіі (спец.). *Прамяністая цеплыня.* ‖ *наз.* **прамяні́стасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

ПРАМЯНІ́ЦЦА, -янюся, -е́нішся, -е́ніцца; *незак.* Тое, што і прамянець. *Праменяцца вочы.*

ПРАМЯНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* **1.** Тое, што і абмяняць. *П. быка на індыка* (прымаўка пра абмен дрэннага на яшчэ горшае). **2.** Аддаць перавагу каму-, чаму-н. *Не прамяняю самасад ні на якія цыгарэты.* ‖ *незак.* **праме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАМЯРА́ЦЬ *гл.* прамераць.

ПРАМЯРЗА́ННЕ, -ЗА́ЦЬ *гл.* прамерзнуць.

ПРАМЯТА́ЦЬ *гл.* прамесці.

ПРАМЯ́ЦЦА, -мну́ся, -мне́шся, -мне́цца; -мнёмся, -мняце́ся, -мну́цца; -мні́ся; *зак.* (разм.). Прывесці сябе ў бадзёры стан, рухаючыся, прагульваючыся, размяцца. ‖ *незак.* **праміна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **памі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.*

ПРАМЯ́ЦЬ, -мну́, -мне́ш, -мне́; -мнём, -мняце́, -мну́ць; -мні́; -мя́ты; *зак., каго-што.* (разм.). Даць размяцца, рухам прывесці ў нармальны стан (пасля ляжання, стаяння і пад.). *П. коней. П. ногі.* ‖ *незак.* **праміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **праміна́ка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.*

ПРАМЯШАЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Добра размяшаць. *П. вуголле ў печы.* **2.** Правесці які-н. час, мяшаючы што-н. ‖ *незак.* **праме́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАНАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -но́сіцца; *зак.* **1.** Прабыць у носцы які-н. час. *Боты пранасіліся доўга.* **2.** Знасіцца да дзірак. *Пінжак пранасіўся на локцях.* ‖ *незак.* **прано́швацца,** -аецца (да 2 знач.).

ПРАНАСІ́ЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць; -но́шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Правесці які-н. час, носячы каго-, што-н. або ўжываючы ў носцы што-н. **2.** *што.* Знасіць да дзірак. *П. падэшвы наскрозь.* ‖ *незак.* **прано́шваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

ПРАНЕ́СЦІ, -ясу́, -ясе́ш, -ясе́; -ясём, -есяце́, -ясу́ць; -ёс, -е́сла; -ясі́; -е́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы каго-, што-н., прайсці (якую-н. адлегласць, на працягу якога-н. часу). *П. груз на сабе ўсю дарогу.* **2.** *каго-што.* Несучы, прайсці з кім-, чым-н. міма каго-, чаго-н. *П. сцяг міма трыбуны. П. праз усё жыццё што-н.* (перан.: на ўсё жыццё захаваць у свядомасці; кніжн.). **3.** *перан., безас., што.* Пра небяспеку, бяду: мінуць (разм.). *Думаў, бацькі будуць лаяцца, аж пранесла. Бяду пранесла.* **4.** *каго-што.* Унесці, даставіць куды-н. несучы. *П. шафу праз дзверы.* **5.** *безас., каго (што).* Тое, што і праслабіць (разм.). *Ад кіслых ягад можа п.* ‖ *незак.* **прано́сіць,** -о́шу, -о́сіш, -о́сіць. ‖ *наз.* **прано́с,** -у, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **прано́сны,** -ая, -ае (да 5 знач.).

ПРАНЕ́СЦІСЯ, -ясу́ся, -ясе́шся, -ясе́цца; -ясёмся, -есяце́ся, -ясу́цца; -ёсся, -е́слася; -ясі́ся; *зак.* **1.** Хутка праехаць, прабегчы і пад. куды-н. або міма каго-, чаго-н. *Міма нас пранеслася легкавая машына. Маланкай пранеслася здагадка* (перан.: імгненна ўзнікла, прамільгнула). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Хутка прайсці, мінуць. *Дзяцінства пранеслася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Хутка распаўсюдзіцца. *Хутка пранеслася чутка.* ‖ *незак.* **прано́сіцца,** -о́шуся, -о́сішся, -о́сіцца.

ПРАНІЗА́ЦЬ, -іжу́, -і́жаш, -і́жа; -іза́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і праткнуць. *П. штыком. Страх пранізаў каго-н.* (перан.). *П. поглядам* (перан.: хутка і пільна глянуць на каго-н.). **2.** *каго-што.* Пранікнуць унутр каго-, чаго-н., праз што-н. (перан.). *Холад пранізаў усё цела. Прамені сонца пранізалі галіны дрэў.* **3.** *што.* Правесці які-н. час, ніжучы што-н. *Цэлы вечар пранізала каралі.* ‖ *незак.* **прані́зваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАНІ́ЗЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Рэзкі на слых. *П. свіст. Пранізліва* (прысл.) *крыкнуць.* **2.** Пра погляд: востры, пільны. **3.** Пра вецер, холад, боль і пад.: моцны, рэзкі, які наскрозь пранізвае. ‖ *наз.* **прані́зліваcць,** -і, *ж.*

ПРА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Плоскі драўляны брусок з ручкай для выбівання бялізны пры мыцці ці абівання, абмалоту лёну і пад.

ПРАНІКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які прапускае праз сябе што-н. *П. для электрычнасці.* ‖ *наз.* **пранікальнасць,** -і, *ж.*

ПРАНІ́КЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які глыбока і правільна разгадвае, разумее што-н., здагадлівы, прадбачлівы. *П. чалавек.* **2.** Назіральны, пільны. *П. погляд. П. розум.* **3.** Які змяшчае ў сабе глыбіню пачуццяў, праўдзівы, шчыры. *Праніклівыя радкі верша.* ‖ *наз.* **праніклівасць,** -і, *ж.*

ПРАНІКНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пранікнуць. **2.** Пранікнёнасць, глыбокая шчырасць (кніжн.). *Гаварыць з пранікненнем.*

ПРАНІКНЁНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** З вялікім унутраным пранікненнем, хвалюючы шчыра. *Пранікнёная прамова.* **2.** Тое, што і праніклівы (у 2 знач.). *Пранікнёныя вочы.* ‖ *наз.* **пранікнёнасць,** -і, *ж.*

ПРАНІ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак., чым.* Напоўніцца, ахапіцца якім-н. пачуццём, думкай і пад. *П. пачуццём адказнасці.* ‖ *незак.* **пранікацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАНІ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні́к, -кла; -ні; *зак., у што.* **1.** Трапіць, прабрацца куды-н. усярэдзіну, дасягнуць чаго-н. *Святло пранікла ў пакой. П. у хату.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўсюдзіцца дзе-н., трапіўшы куды-н., стаць вядомым. *Звесткі праніклі ў друк.* **3.** Зразумець, разгадаць, углыбіўшыся, унікшы ў што-н. *П. у псіхалогію чалавека.* ‖ *незак.* **пранікаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пранікне́нне,** -я, *н.*

ПРАНО́С *гл.* пранесці.

ПРАНО́СІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пранесціся, пранесці.

ПРАНО́СНЫ *гл.* пранесці.

ПРАНО́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пранасіцца, -ць.

ПРАНУДЗІ́ЦЦА, -уджу́ся, -у́дзішся, -у́дзіцца; *зак.* Правесці які-н. час нудзячыся. *Увесь вечар пранудзілася адна дома.*

ПРАНУМАРАВА́ЦЬ *гл.* нумараваць.

ПРА́НЦЫ, -аў (разм.). Тое, што і сіфіліс.

ПРАНЫ́РА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -ы, *Т* -ай, *ж.*, *мн.* -ы, -ны́р (разм.). Пранырлівы чалавек.

ПРАНЫ́РЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Здольны ўсюды пранікаць, дзякуючы спрыту, хітрасці. ‖ *наз.* **пранырлівасць,** -і, *ж.*

ПРАНЮ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што і пра каго-што* (разм. неадабр.). Тое, што і разведаць (у 1 знач.). *Пранюхаў, дзе можна пажывіцца.* ‖ *незак.* **пранюхваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРА—ПРА

ПРАНЯ́ЦЦА, прайму́ся, про́ймешся, про́ймецца; праня́ўся, -ня́лася, -ло́ся; прайміся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць насычаным чым-н. *Сцены праняліся вільгаццю.* **2.** Глыбока пранікнуцца якім-н. пачуццём. *П. павагай да старэйшых.* ‖ *незак.* **праймацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАНЯ́ЦЬ, праймý, про́ймеш, про́йме; праня́ў, -няла́, -ло́; праймі́; праня́ты; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Прабраць, пранікнуць усярэдзіну. *Сырасць праняла мяне наскрозь. Праняў холад.* **2.** *перан., каго.* Моцна падзейнічаць на каго-н. *Нічым яго не проймеш. Гэта гора праняло ўсіх да слёз.* **3.** *безас., каго.* Пранесці (пра панос; разм.). ‖ *незак.* **праймаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРАПАВЕ́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак.* **1.** Гаварыць пропаведзь (уст.). **2.** *перан., што.* Распаўсюджваць якое-н. вучэнне, погляды, думкі і пад. (кніжн.). *П. новыя ідэі.*

ПРАПАВЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто гаворыць пропаведзі. **2.** *перан., чаго.* Распаўсюджвальнік якога-н. вучэння, поглядаў, ідэй і пад. (кніжн.). ‖ *ж.* **прапаведніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **прапаведніцкі**, -ая, -ае (да 1 знач.). *П. тон.*

ПРАПАГА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Распаўсюджванне ў масах і растлумачэнне якіх-н. ідэй, ведаў, вучэння, поглядаў. *П. перадавых ідэй сучаснасці.* ‖ *прым.* **прапагандысцкі**, -ая, -ае.

ПРАПАГАНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *незак., што.* Займацца прапагандай чаго-н. *П. перадавы вопыт.*

ПРАПАГАНДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца прапагандай чаго-н. ‖ *ж.* **прапагандыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **прапагандысцкі**, -ая, -ае.

ПРАПАДА́ЦЬ *гл.* прапасці.

ПРАПАДО́БНАСЦЬ, -і, *ж.* У праваслаўнай царкве: тытулаванне святароў, іераманахаў, іерэяў, пратаіерэяў (у спалучэнні з займ. ваша, іх, яго). *Ваша п.*

ПРАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. У веруючых: азначэнне, якое даецца да імён манахаў і пустэльнікаў, якія лічацца святымі. *Прападобная Ефрасіння.*

ПРАПА́ЖА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* прапасці. **2.** Тое, што прапала (разм.). *Знайшлася п.*

ПРАПАЛАСКА́ЦЬ, -лашчу́, -ло́шчаш, -ло́шча; -лашчы́; -ласка́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* паласкаць. **2.** Правесці які-н. час палошчучы. *Дзве гадзіны прапаласкала бялізну.*

ПРАПАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак.* **1.** Прадзіравіць агнём, чым-н. едкім. *П. дзірку ў шынялі. П. кіслатой.* **2.** і *ў чым.* Добра напаліць, выпаліць для абагравання. *П. печ* або *ў печы.* **3.** Правесці які-н. час, займаючыся паленнем чаго-н. ці ў чым-н. або даць гарэць чаму-н. на працягу якога-н. часу. *П. святло да раніцы.* ‖ *незак.* **прапальваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАПАЛО́ЦЬ, -алю́, -о́леш, -о́ле; -алі́; -о́латы; *зак., што.* **1.** Ачысціць ад пустазелля якую-н. прастору ці пасаджаныя расліны. *П. грады. П. капусту.* **2.** Правесці які-н. час полючы. ‖ *незак.* **прапольваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прапо́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **прапольванне** (да 1 знач.). ‖ *прым.* **прапо́лачны**, -ая, -ае.

ПРАПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., каму.* **1.** *каго-што* або *з інф.* Падаць (-даваць) на абмеркаванне як пэўную магчымасць. *П. новы праект. П. пабудаваць мост. П. чыю-н. кандыдатуру для абмеркавання.* **2.** *што.* Запытаць (пытаць), задаць (-даваць). *П. пытанне. П. задачу.* **3.** *каго-што.* Даць (даваць) у чыё-н. распараджэнне. *П. свае паслугі.* **4.** *з інф.* Патрабаваць, загадаць (-дваць) што-н. зрабіць (рабіць). *П. закончыць пабудову ў тыднёвы тэрмін.* ‖ *незак.* яшчэ **прапано́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прапано́ва**, -ы, *ж. і* **прапанава́нне**, -я, *н.*

ПРАПАНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *ж.* **1.** *гл.* прапанаваць. **2.** Тое, што прапанавана, прапануецца. *Унесці прапанову. Рацыяналізатарская п.* **3.** Просьба стаць жонкай. *Зрабіць прапанову. Прыняць чыю-н. прапанову.*

ПРАПАРО́ЦЬ, -ару́, -о́раш, -о́ра; -ары́; -о́раты; *зак., каго-што.* Разарваць, разрэзаць наскрозь чым-н. вострым. *П. чаравік. П. жывот* (параніць). ‖ *незак.* **прапо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРАПАРЦЫЯНА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* прапарцыянальны. **2.** У матэматыцы: такая залежнасць паміж велічынямі, пры якой павелічэнне адной з іх цягне за сабой змяненне другой у столькі ж разоў. *Прамая п.* (пры якой з павелічэннем адной велічыні другая павялічваецца). *Адваротная п.* (пры якой з павелічэннем адной велічыні другая памяншаецца).

ПРАПАРЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** У матэматыцы: які знаходзіцца ў адносінах прапарцыянальнасці (у 2 знач.). *Прапарцыянальныя велічыні.* **2.** Які знаходзіцца ў пэўных колькасных адносінах, адпаведнасці з чым-н. *Прапарцыянальнае прадстаўніцтва.* **3.** Які мае правільныя прапорцыі (у 2 знач.), суразмерны. *П. склад цела.* ‖ *наз.* **прапарцыянальнасць**, -і, *ж.*

ПРА́ПАРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Воінскае званне асоб, якія добраахвотна праходзяць службу звыш устаноўленага тэрміну, а таксама асоба, што носіць гэта званне. **2.** У царскай арміі: самы малодшы афіцэрскі чын, а таксама асоба ў гэтым чыне. ‖ *прым.* **пра́паршчыцкі**, -ая, -ае.

ПРАПА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** Выпарыцца, папарыцца як належыць. **2.** Правесці які-н. час парачыся. ‖ *незак.* **прапа́рвацца**, -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

ПРАПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Выпарыць (у 1 знач.) як належыць, апрацаваць парай. *П. драўніну.* ‖ *незак.* **прапа́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прапа́рванне**, -я, *н. і* **прапа́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* ‖ *прым.* **прапа́рачны**, -ая, -ае.

ПРАПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; -па́ў, -па́ла; -падзі́; *зак.* **1.** Знікнуць невядома куды. *Дакументы прапалі. Дзе ты на тыдзень прапаў?* (не прыходзіў на працягу тыдня). **2.** Перастаць быць бачным ці чутным. *Коннік сеў на каня і прапаў з віду.* **3.** Страціцца, знікнуць; загінуць, памерці. *Прапаў спакой, боль. Гэты чалавек нідзе не прападзе.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прайсці без карысці, безвынікова. *Паўдня прапала.* ‖ *незак.* **прапада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. *Дзе наша не прападала!* (гаворыцца, калі хто-н. ідзе на рызыку, спадзеючыся на ўдачу; разм.). ‖ *наз.* **прапажа**, -ы, *ж.* (да 1 знач.).

ПРАПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; -по́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* **1.** Прасунуцца паўзком куды-н., па чым-н., міма чаго-н. *П. па зямлі.* **2.** *што.* Паўзком пераадолець якую-н. адлегласць. *П. некалькі метраў.* ‖ *незак.* **прапаўза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАПА́ХЛЫ, -ая, -ае. Насычаны якім-н. пахам. *Прапахлае дымам адзенне.*

ПРАПА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -па́х, -хла; -ні; *зак., чым.* Насыціцца якім-н. пахам. *Рукі прапахлі смалой.*

ПРАПАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Насычаны потам. *Прапацелая кашуля.*

ПРАПАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Моцна спацець, выдзеліць многа поту. *П. ад лякарства.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Насыціцца потам. *Шапка прапацела.* **3.** *перан.* Правесці які-н. час у цяжкай рабоце (разм.). *П. над чарцяжом дацямна.*

ПРАПА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Сельскагападарчая прылада для апрацоўкі міжрадддзяў.

ПРАПАШНЫ́, -а́я, -о́е. Які сеецца радамі, з шырокімі міжраддзямі для зручнай апрацоўкі. *Прапашныя культуры.*

ПРАПА́ШЧЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Такі, які нельга вярнуць, атрымаць назад. *Прапашчыя грошы.* **2.** Безнадзейны, ні да чаго не прыгодны. *Прапашчая справа. П. чалавек.*

ПРАПЕДЭ́ЎТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Папярэдні курс ведаў пра што-н. ‖ *прым.* **прапедэўтычны**, -ая, -ае. *П. курс* (даступны).

ПРАПЕ́ЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У самалётаў, верталётаў, дырыжабляў, аэрасаней: паветраны вінт[1]. ‖ *прым.* **прапе́лерны**, -ая, -ае.

ПРАПЕ́РЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Многа насыпаць перцу, насыціць перцам. ‖ *незак.* **прапе́рчваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРАПЕ́ЦЬ, -пяю́, -пяе́ш, -пяе́; -пяём, -пеяце́, -пяю́ць; -пе́ў, -пе́ла; -пе́й; *зак.* **1.** *гл.* пець. **2.** *што.* Страціць ад спявання (голас; разм.). *П. свой голас.* **3.** *што* і *без дап.* Правесці які-н. час, займаючыся спяваннем. *П. увесь вечар.*

ПРАПІВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прапіцца, -ць.

ПРАПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак., што.* **1.** Разрэзаць пілой да пэўнай мяжы або выразаць пілой. *П. дрэва да сярэдзіны. П. праём для акна.* **2.** Правесці які-н. час пілуючы. ‖ *незак.* **прапіло́ўваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прапіло́ўванне**, -я, *н.*

ПРАПІСА́ЦЦА, -ішу́ся, -і́шашся, -і́шацца; -ішы́ся; *зак.* Афарміць афіцыйным запісам сваё пражыванне дзе-н. ‖ *незак.* **прапі́свацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прапі́ска**, -і, *ДМ* -пісцы, *ж.*

ПРАПІСА́ЦЬ, -ішу́, -і́шаш, -і́ша; -ішы́; -і́саны; *зак.* **1.** *каго-што.* Афарміць афіцыйным запісам пражыванне каго-н. дзе-н. *П. кватаранта.* **2.** *што.* Назначыць (якое-н. лякарства або лячэнне) хвораму. *П. бром. П. пасцельны рэжым.* **3.** *каго (што).* Паведаміць у друку пра чые-н. недахопы, дрэнныя ўчынкі і пад. (разм.). *П. лайдака ў газеце.* **4.** Правесці пэўны час пішучы. *Цэлую ноч прапісаў.* ‖ *незак.* **прапі́сваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прапі́сванне**, -я, *н. і* **прапі́ска**, -і, *ДМ* прапісцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **прапі́сачны**, -ая, -ае (спец.).

ПРАПІ́СКА, -і, *ДМ* -пісцы, *ж.* **1.** *гл.* прапісацца, -ць. **2.** Рэгістрацыя месца жыхарства, а таксама адпаведная паметка ў пашпарце. *Атрымаць прапіску* (таксама перан.: асталявацца, замацавацца; разм.).

ПРАПІСНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які прызначаны, служыць для прапіскі. *П. лісток.* **2.** Агульнавядомы, пазбаўлены арыгінальнасці. ◊ **Прапісная ісціна** — усім вядомая, хадульная думка.

ПРАПІ́ТЫ, -ая, -ае. Характэрны для таго, хто п'е многа спіртных напіткаў. *П. голас. П. твар.*

ПРАПІХА́ЦЦА, -ЦЬ, ПРАПІ́ХВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прапхнуцца, -ць.

ПРАПІ́ЦЦА, -п'ю́ся, -п'е́шся, -п'е́цца; -п'ёмся, -п'яце́ся, -п'ю́цца; -пі́ўся, -пі́ла́ся, -ло́ся; прапі́ся; *зак.* (разм.). Патраціць усё на п'янства. ‖ *незак.* **прапіва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАПІ́ЦЬ, -п'ю́, -п'е́ш, -п'е́; -п'ём, -п'яце́, -п'ю́ць; -пі́ў, -піла́, -ло́; -пі́; -пі́ты; *зак.* **1.**

каго-што. Патраціць на выпіўку, п'янства. *П. грошы.* **2.** *што.* Пашкодзіць, страціць у выніку п'янства (разм.). *П. голас. П. талент.* ‖ *незак.* **прапіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прапіва́нне,** -я, *н. і* **прапіццё,** -я́, *н.* (разм.).

ПРАПЛА́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Правесці які-н. час плаваючы, у плаванні. *П. гадзіну ў рэчцы.*

ПРАПЛА́КАЦЬ, -ла́чу, -ла́чаш, -ла́ча; -ла́ч; *зак.* Правесці які-н. час плачучы. *Цэлы дзень праплакала.* ◊ **Праплакаць вочы** (разм.) — доўгі час аплакваючы каго-, што-н., бядуючы, упасці ў глыбокі смутак.

ПРАПЛЕ́СНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* Заплеснець, пакрыцца цвіллю. *Хлеб у мяшку праплеснеў.*

ПРАПЛЕ́СЦІСЯ, -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -лёўся, -лялася, -лося; -ляціся; *зак.* (разм.). Прайсці маруднай, вялай паходкай.

ПРАПЛЫ́СЦІ *і* **ПРАПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; *зак.* **1.** *што.* Плывучы (*гл.* плысці, плыць у 1, 2, 3 і 4 знач.), пераадолець якую-н. адлегласць або мінуць. *П. пяцьсот метраў. П. востраў. У паветры праплыў дырыжабль.* **2.** *перан.* Прайсці важнай, плаўнай паходкай (разм. жарт.). *Жанчына праплыла па пакоі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Прайсці, перанесціся, ідучы адно за другім. *Перад вачамі праплылі малюнкі дзяцінства.* ‖ *незак.* **праплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАПЛЫ́Ў, -ыву, *мн.* -ывы, -ываў, *м.* (спец.). Тое, што і заплыў. *П. на пяцьсот метраў.*

ПРАПО́ЛАЧНЫ, ПРАПО́ЛВАННЕ, ПРАПО́ЛВАЦЬ, ПРАПО́ЛКА *гл.* прапалоць.

ПРАПО́РВАЦЬ *гл.* прапароць.

ПРАПО́РЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** У матэматыцы: роўнасць дзвюх адносін (у 2 знач.). *Арыфметычная п. Геаметрычная п.* **2.** Пэўныя суадносіны частак паміж сабой. *Правільныя прапорцыі ў частках пабудовы.*

ПРАПРА́ДЗЕД, -а, *М* -дзедзе, *мн.* -дзеды, -аў, *м.* Бацька прадзеда ці прабабкі.

ПРАПРА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Добра спражыцца. *Гарох прапражыўся.*

ПРАПРА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Добра спражыць. *П. боб.* **2.** Правесці які-н. час, пражачы што-н. *Увесь вечар прапражыла гарох.*

ПРАПРАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -саваны; *зак., што.* **1.** Старанна разгладзіць (прасам). *П. кашулю.* **2.** Правесці які-н. час, прасуючы (*гл.* прасаваць[1]) што-н. ‖ *незак.* **прапрасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАПРАЦАВА́ЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак.* **1.** Правесці які-н. час, працуючы дзе-н. *П. пяць гадоў.* **2.** *што.* Вывучыць, азнаёміцца з чым-н., падвергнуць разгляду (разм.). *П. класічныя творы.* ‖ *незак.* **прапрацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прапрацо́ўванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **прапрацо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.).

ПРАПУСКНЫ́, -а́я, -о́е. Які служыць для пропуску, праходу куды-н. *П. пункт. П. білет.* ◊ **Прапускная здольнасць** — магчымасць у вызначаны тэрмін абслужыць, перавезці каго-што ў максімальнай колькасці.

ПРАПУСЦІ́ЦЬ, -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -ушчаны; *зак.* **1.** *што.* Даць пранікнуць чаму-н. праз што-н. *Штора не прапускае святло.* **2.** *каго-што.* Прыняўшы, абслужыць, апрацаваць і пад. *П. праз станцыю трыццаць паяздоў.* **3.** *каго-што.* Прымусіць прайсці праз што-н. *П. праз сепаратар.* **4.** *што.* Прыняўшы, зрабіць разгляд, ацаніць (разм.). *П. артыкул праз аддзел.* **5.** *каго-што.* Даць дарогу каму-, чаму-н., дазволіць прайсці, праехаць куды-н. *П. у парк. П. дзяцей наперад.* **6.** *каго-што.* Прайсці, праехаць міма каго-, чаго-н., прамінуць; прайсці, праехаць міма, не заўважыўшы, празяваўшы што-н. *П. два завулкі, а потым завярнуць. Сачыць, каб не п. свой прыпынак.* **7.** *што.* Дазволіць друкаваць, ставіць на сцэне, дэманстраваць і пад. *Выдавецтва не прапусціла дрэнна падрыхтаваны рукапіс.* **8.** *што.* Не запоўніць якое-н. месца ў чым-н., не заняць час якім-н. дзеяннем. *П. радок для прозвішча ў дакуменце. П. адзін сказ.* **9.** *што.* Не з'явіцца (на сход, заняткі і пад.). *П. тыдзень вучобы.* **10.** *што.* Не скарыстаць што-н., упусціць. *Загаварыліся і прапусцілі трамвай. П. зручны момант.* **11.** *што.* Выпіць (спіртнога; разм.). *П. па маленькай.* ‖ *незак.* **прапуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **про́пуск,** -у, *м.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 знач.) *і* **прапуска́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 7 і 11 знач.).

ПРАПУШЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які прапускае праз сябе што-н. *П. для святла.* ‖ *наз.* **прапушча́льнасць,** -і, *ж.*

ПРАПХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., каго-што.* Прапхнуць у некалькі прыёмаў.

ПРАПХНУ́ЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* (разм.). Пхаючыся, прабрацца праз натоўп. ‖ *незак.* **прапіха́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прапіхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАПХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* Прасунуць штуршком. *П. корак у бутэльку.* ‖ *незак.* **прапіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прапі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАПЫЛІ́ЦЦА, -ылю́ся, -ы́лішся, -ы́ліцца; *зак.* Набрацца пылу, запыліцца. *Шапка прапылілася.*

ПРАПЫЛІ́ЦЬ, -ылю́, -ы́ліш, -ы́ліць; -ылены; *зак.* **1.** *каго-што.* Напоўніць пылам. **2.** Праехаць, прайсці, падняўшы клубы пылу (разм.). *Па вуліцы прапыліў статак.*

ПРАПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што, аб чым, пра што* і з дадан. сказам. Тое, што і праведаць (у 2 знач.). ‖ *незак.* **прапытваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАПЯСО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што)* (разм.). Моцна прабраць, вынесці вымову за што-н. *П. на сходзе за безгаспадарчасць.* ‖ *незак.* **прапясо́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАПЯЧЫ́, -пяку́, -пячэ́ш, -пячэ́; -пячо́м, -печаце́, -пяку́ць; -пёк, -пякла́, -ло́; -пячы́; -печаны; *зак., што.* **1.** Даць спячыся да поўнай гатоўнасці. *П. мяса.* **2.** Прапаліць чым-н. моцна нагрэтым. *П. дзірку ў дошцы.* **3.** Правесці які-н. час, пекучы што-н. *Усю ноч прапяклі хлеб.* ‖ *незак.* **прапяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.).

ПРАПЯЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пячэ́цца, -пяку́цца; -пёкся, -пяклася, -лося; *зак.* Спячыся да гатоўнасці. *Пірог добра прапёкся.* ‖ *незак.* **прапяка́цца,** -а́ецца.

ПРАРА́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Непасрэдны кіраўнік на будаўніцтве чаго-н. ‖ *прым.* **прара́бскі,** -ая, -ае (разм.).

ПРАРАБІ́ЦЬ, -аблю́, -о́біш, -о́біць; -о́блены; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць адтуліну ў чым-н. *П. ход у плоце.* **2.** *што.* Выканаць, зрабіць. *П. вялікую работу.* **3.** Тое, што і прапрацаваць (у 1 знач.). *П. усё жыццё на заводзе.* ‖ *незак.* **прарабля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1 і 2 знач.).

ПРАРАЗА́ННЕ, ПРАРАЗА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прарэзацца, -цца.

ПРАРАЗНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* прарэзаць. **2.** Ушыты ў прарэз. *Праразныя кішэні.*

ПРАРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Звужаная частка рэчышча, праход, які часова пакідаецца для пропуску вады пры збудаванні плаціны і закрываецца пры завяршэнні работ. **2.** Прамывіна, адтуліна ў плаціне, дамбе, прарванай водным патокам.

ПРАРАСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -це́; -ро́с, -расла́, -ло́; *зак.* **1.** Выпусціць расток. *Агуркі прараслі.* **2.** Выпусціць расток праз што-н. прабіўшыся. *Трава прарасла праз жвір.* ‖ *незак.* **прараста́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **прараста́нне,** -я, *н.*

ПРАРАСЦІ́ЦЬ, -ашчу́, -о́сціш, -о́сціць; -о́шчаны; *зак., што.* Дачакацца паяўлення растка. *П. насенне перад пасадкай.* ‖ *незак.* **прарошчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прарошчванне,** -я, *н.*

ПРАРВА́ЦЦА, -вуся, -ве́шся, -ве́цца; -вёмся, -вяце́ся, -ву́цца; -ві́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разарвацца, утварыўшы дзірку. *Мяшок прарваўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зламацца пад напорам чаго-н. *Плаціна прарвалася. Прарвалася яе крыўда* (перан.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Лопнуць, даўшы выхад адкуль-н. чаму-н. *Нарыў прарваўся.* **4.** Сілай пракласці сабе шлях адкуль-н. *П. з акружэння.* ‖ *незак.* **прарыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прарыў,** -ыву (да 2 і 4 знач.). ‖ *прым.* **прарыўны,** -а́я, -о́е (да 2 знач.).

ПРАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак.* **1.** *што.* Разарваўшы, зрабіць адтуліну, дзірку ў чым-н. *П. панчоху.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пра ваду: напорам прамыўшы адтуліну, разбурыць перашкоду. *Прарвала плаціну.* **3.** *што.* Прабіцца праз што-н., зламаўшы супраціўленне. *П. варожую блакаду.* **4.** *што.* Зрабіць радзейшым, вырваўшы частку раслін. *П. буракі.* **5.** *безас., каго (што).* Аб раптоўным пераходзе ад бяздзеяння ці спакойнага стану да якога-н. інтэнсіўнага дзеяння (разм.). *Ён доўга маўчаў, але тут і яго прарвала.* ‖ *незак.* **прарыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пра́рыў,** -ыву, *м.* (да 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **прарыўны́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.).

ПРАРЖАВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Пакрыты ржой, наскрозь з'едзены ржой. *П. дах.*

ПРАРЖАВЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Сапсавацца, прадзіравіцца ад іржы. *Бак праржавеў.*

ПРАРО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У рэлігіі: тлумачальнік волі багоў; прадказальнік будучыні. ‖ *ж.* **праро́чыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (уст.). ‖ *прым.* **праро́чы,** -ая, -ае *і* **праро́цкі,** -ая, -ае.

ПРАРО́СЛЫ, -ая, -ае. Які прарос, пусціў расток. *Праpослае насенне.*

ПРАРО́ЦКІ, -ая, -ае. Тое, што і прарочы.

ПРАРО́ЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Тое, што і прадказанне (у 2 знач.).

ПРАРО́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прарок. **2.** Які змяшчае прадказанне, правільна прадугадвае будучыню (кніжн.). *П. сон.*

ПРАРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., што.* Прадказваць, прадракаць. *Яму некалі прарочылі вялікую будучыню.* ‖ *зак.* **напраро́чыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

ПРАРО́ШЧВАЦЬ *гл.* прарасціць.

ПРАРЫВА́ЦЦА[1], **-ЦЬ**[1] *гл.* прарвацца, -ць.

ПРАРЫВА́ЦЦА[2], **-ЦЬ**[2] *гл.* прарыцца, -ць.

ПРАРЫЗІ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Насыціць саставам з рызіны. *П. тканіну. Прарызінены плашч.* ‖ *незак.* **прарызі́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАРЫ́Ў, -ыву, *мн.* -ывы, -ываў, *м.* **1.** *гл.* прарвацца, -ць. **2.** Месца, дзе прарвана (у 2 і 3 знач.) або дзе прарвалася, прарваліся (у 2 і 4 знач.). *П. у плаціне. П. у лініі абароны праціўніка.* **3.** *перан.* Парушэнне ходу работы, якое вядзе да зрыву выканання задання, плана. *П. у рабоце. Выйсці з прарыву.*

ПРАРЫЎНЫ́ *гл.* прарвацца, -ць.

ПРА—ПРА

ПРАРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыецца; *зак.* Пракапацца (пераважна рылам). *Крот прарыўся на паверхню.* ‖ *незак.* **прарывацца,** -аецца.

ПРАРЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ые; -ыты; *зак., што.* Пракапаць (пераважна рылам). *Свіння прарыла дзірку пад варотамі.* ‖ *незак.* **прарываць,** -ае.

ПРАРЭАГАВАЦЬ *гл.* рэагаваць.

ПРАРЭДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Зрабіць радзейшым, выраўшы некаторыя расліны. *П. густыя ўсходы буракоў.* ‖ *незак.* **прарэджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прарэджванне,** -я, *н.*

ПРАРЭЗ, -у, *м.* **1.** *гл.* прарэзаць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Прарэзанае месца, адтуліна. *Завесіць шторай п. дзвярэй.*

ПРАРЭЗАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -эжацца; *зак.* **1.** З'явіцца на паверхні чаго-н., пачаць расці (пра зубы, рогі). *У цяляці прарэзаліся рогі.* **2.** Рэзка абазначыцца дзе-н. *На лбе прарэзаліся глыбокія маршчыны.* ‖ *незак.* **празацца,** -аецца *і* **прарэзвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **празанне,** -я, *н. і* **прарэзванне,** -я, *н.*

ПРАРЭЗАЦЬ, -эжу, -эжаш, -эжа; -эж; -эзаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць чым-н. рэжучым адтуліну ў чым-н. *П. сукно. П. акно* (прасячы, прапілаваць; спец.). **2.** Рэзаць што-н. на працягу якога-н. часу. **3.** *перан.* Прайсці, пралегчы праз што-н., упоперак чаго-н., перасячы што-н. *Маланка прарэзала неба. Лоб прарэзалі маршчыны.* ‖ *незак.* **празаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.) *і* **прарэзваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **прарэз,** -у, *м.* (да 1 знач.), **прарэзка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.), **празанне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прарэзванне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **празны,** -ая, -ое (да 1 знач.). *П. інструмент.*

ПРАРЭЗЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Рэзкі на слых. *П. голас. Прарэзліва* (прысл.) *крыкнуць.* **2.** Пра позірк: пільны, пранізлівы (разм.). ‖ *наз.* **прарэзлівасць,** -і, *ж.*

ПРАРЭКТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Намеснік рэктара. *П. па навуковай рабоце.* ‖ *прым.* **прарэктарскі,** -ая, -ае.

ПРАРЭПЕЦІРАВАЦЬ *гл.* рэпеціраваць.

ПРАРЭФЕРЫРАВАЦЬ *гл.* рэферыраваць.

ПРАРЭХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Дзірка на адзенні ці ў іншым прадмеце з тканіны. *Кішэнь з прарэхам.* **2.** *перан.* Недахоп, недагляд (разм.). *Прарэхі ў кіраўніцтве.* **3.** Пярэдні разрэз у штанах. ‖ *памянш.* **прарэшак,** -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* (да 1 і 3 знач.).

ПРАРЭЦЭНЗАВАЦЬ *гл.* рэцэнзаваць.

ПРАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Металічная прылада для прасавання адзення, тканіны. *Электрычны п. Чыгунны п.* ‖ *прым.* **прасны,** -ая, -ае, **прасавы,** -ая, -ае *і* **прасарны,** -ая, -ае (спец.). *Прасарная вытворчасць.*

ПРАСАВАЛЬНЫ[1], -ая, -ае. Які прызначаецца, служыць для прасавання[1]. *Прасавальная дошка.*

ПРАСАВАЛЬНЫ[2], -ая, -ае. Які прызначаны, служыць для прасавання[2]. *П. цэх.*

ПРАСАВАННЕ[1—2] *гл.* прасаваць[1—2].

ПРАСАВАНЫ[1], -ая, -ае. Гладжаны, выпрасаваны. *Прасаваная бялізна.*

ПРАСАВАНЫ[2], -ая, -ае. Зроблены шляхам прасавання (*гл.* прасаваць[2]). *Прасаванае сена.*

ПРАСАВАЦЬ[1], -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што.* **1.** Гладзіць прасам. *П. сукенку.* **2.** *перан.* Націскаючы, праводзіць чым-н. па паверхні. *Танкі прасуюць акопы.* ‖ *зак.* **выпрасаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 1 знач.), **адпрасаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 1 знач.) *і* **папрасаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прасаванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАСАВАЦЬ[2], -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *незак., што.* Апрацоўваць пры дапамозе прэса, сціскаць. *П. сена.* ‖ *зак.* **спрасаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны *і* **адпрасаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны. ‖ *наз.* **прасаванне,** -я, *н. і* **прасоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПРАСАДЗЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Машына для перапрацоўкі проса на крупы.

ПРАСАДЗІЦЬ[1], -аджу, -адзіш, -адзіць; -аджаны; *зак., што* (разм.). Пракалоць, прабіць чым-н. вострым. *П. нагу цвіком.* ‖ *незак.* **прасаджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСАДЗІЦЬ[2], -аджу, -адзіш, -адзіць; -аджаны; *зак., што* (разм.). Марна зрасходаваць, патраціць. *П. многа грошай.* ‖ *незак.* **прасаджваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСАДЫЧНЫ *гл.* прасодыя.

ПРАСАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Запэцкацца, насыціцца салам. *Папера прасалілася.* ‖ *незак.* **прасальвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАСАЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -оліцца; *зак.* Набрацца соллю, стаць прасоленым. *Сала прасалілася.* ‖ *незак.* **прасольвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **прасольванне,** -я, *н. і* **прасол,** -у, *м.* (спец.).

ПРАСАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Насыціць салам. ‖ *незак.* **прасальваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСАЛІЦЬ, -алю, -оліш, -оліць; -олены; *зак., што.* Насыціць соллю. *П. рыбу.* ‖ *незак.* **прасольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прасольванне,** -я, *н. і* **прасол,** -у, *м.* (спец.).

ПРАСАРНЫ *гл.* прас.

ПРАСАЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Рабочы, які абслугоўвае прэс. ‖ *ж.* **прасаўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРАСАЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -очыцца; *зак.* **1.** Пра вадкасць: паступова пранікнуць праз што-н. *У лодку прасачылася вада.* **2.** Непрыкметна і паступова прабрацца куды-н. *Разведчыкі прасачыліся ў тыл ворага.* **3.** *перан.* Пранікнуць, распаўсюдзіцца куды-н. *Прасачыліся слухі.* ‖ *незак.* **прасочвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **прасочванне,** -я, *н.*

ПРАСАЧЫЦЬ, -ачу, -очыш, -очыць; -очаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Наглядаючы, сочачы, выявіць, высветліць. *П. за парушальнікам граніцы.* **2.** *што.* Вывучыць ва ўсёй паслядоўнасці (кніжн.). *П. развіццё якой-н. з'явы.* **3.** *за чым.* Праверыць, сочачы за ходам справы (разм.). *П. за выкананнем задання.* ‖ *незак.* **прасочваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прасочванне,** -я, *н.*

ПРАСВЕТ, -у, *М* -веце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Светлая паласа або слабы прамень у неасветленай прасторы. *П. у воблаках. Жыццё без прасвету* (перан.: без надзеі на паляпшэнне). **2.** Шырыня аконнага ці дзвярнога праёму (спец.). **3.** На пагонах: каляровая падоўжная палоска. *Пагоны з двума прасветамі.* ‖ *прым.* **прасветны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ПРАСВЕТЛЕНЫ, -ая, -ае. Поўны яснасці, радасны, светлы. *П. твар.* ‖ *наз.* **прасветленасць,** -і, *ж.*

ПРАСВЕЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* прасвяціць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Свяціцца праз што-н. *Сонца прасвечвае паміж ствaламі дрэў.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца праз што-н. *Праз кроны дрэў прасвечвае неба. Праз яго цікаўнасць прасвечваў недавер* (перан.).

ПРАСВІДРАВАЦЬ *гл.* свідраваць.

ПРАСВІДРОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і свідраваць (у 1 і 2 знач.). *П. адтуліну.*

ПРАСВІРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак *і* **ПРОСВІРА,** -ы, *мн.* просвіры, -вір, *ж.* Маленькая круглая прэсная булачка белага колеру, якая выкарыстоўваецца ў некаторых абрадах праваслаўнага набажэнства. ‖ *памянш.* **просвірка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **прасвірны,** -ая, -ае *і* **просвірны,** -ая, -ае.

ПРАСВІСТАЦЬ, -ішчу, -ішчаш, -ішча; -ішчы; *зак.* **1.** Абазвацца свістам, свіснуць. **2.** *што.* Выканаць свістам (якую-н. мелодыю). *П. матыў знаёмай песні.* **3.** Праляцець са свістам. *Прасвістала куля.* **4.** Правесці які-н. час свішчучы.

ПРАСВЯТЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* святлець. **2.** Яснасць думак, свядомасці, пачуццяў. *Наступіла п.*

ПРАСВЯТЛЕЦЬ *гл.* святлець.

ПРАСВЯЦІЦЦА, -вячуся, -вецішся, -веціцца; *зак.* (разм.). Падвергнуцца прасвечванню. ‖ *незак.* **прасвечвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАСВЯЦІЦЬ, -вячу, -веціш, -веціць; -вечаны; *зак., каго-што.* Прапусціць праз каго-, што-н. прамяні, святло для даследавання ўнутранасці. *П. лёгкія.* ‖ *незак.* **прасвечваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прасвечванне,** -я, *н.*

ПРАСЕДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -дзь; -джаны *і* **ПРАСЯДЗЕЦЬ,** -яджу, -ядзіш, -ядзіць; -ядзім, -едзіце, -ядзяць; -ядзі; -еджаны; *зак.* **1.** Правесці які-н. час седзячы або прабыць дзе-н. (дзе можна сядзець). *П. у гасцях да поўначы.* **2.** *што.* Працерці або праціснуць доўгім сядзеннем (разм.). *П. штаны. П. крэсла.* ‖ *незак.* **праседжваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **праседжванне,** -я, *н.*

ПРАСЕКА, -і, *ДМ* -ецы, *мн.* -і, -сек, *ж.* Дарога, вузкая паласа ў лесе, лесапарку, ачышчаная ад дрэў.

ПРАСЕКЧЫ *гл.* прасячы.

ПРАСЕЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -еецца; *зак.* **1.** Ачысціцца, прайшоўшы праз сіта, рэшата. **2.** Пра сыпучае: прасыпацца праз што-н. ‖ *незак.* **прасейвацца,** -аецца *і* **прасявацца,** -аецца. ‖ *наз.* **прасейванне,** -я, *н. і* **прасяванне,** -я, *н.*

ПРАСЕЯЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -ей; -еяны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Ачысціць, прапускаючы праз сіта, рэшата. *П. муку.* **2.** *што* і *без дап.* Правесці які-н. час, сеючы што-н. ‖ *незак.* **прасейваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.) *і* **прасяваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прасейванне,** -я, *н. і* **прасяванне,** -я, *н.*

ПРАСЁЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Грунтавая дарога паміж невялікімі населенымі пунктамі. ‖ *прым.* **прасёлачны,** -ая, -ае *і* **прасёлкавы,** -ая, -ае.

ПРАСІГНАЛІЗАВАЦЬ *гл.* сігналізаваць.

ПРАСІГНАЛІЦЬ *гл.* сігналіць.

ПРАСІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (уст.). Асоба, якая звяртаецца з просьбай, з прашэннем да каго-н. ці куды-н. *Прыём прасіцеляў.* ‖ *ж.* **прасіцелька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **прасіцельскі,** -ая, -ае.

ПРАСІЦЦА, прашуся, просішся, просіцца; *незак.* **1.** Прасіць аб дазволе зрабіць што-н., адправіцца куды-н. *П. на каток.* **2.** Пра дзяцей: прасіць дазволу адправіць натуральную патрэбу. *П. на гаршчок.* **3.** Прасіць прабачэння, спагады, дапамогі і пад. (разм.) *— Адпусціце мяне, не мучце! — просіцца хлопчык.* **4.** *перан.* Быць гатовым да чаго-н., вельмі прыдатным ля чаго-н. (разм.). *Пейзаж так і просіцца на палатно.* ‖ *наз.* **папрасіцца,** -рашуся, -росішся, -росіцца (да 1, 2 і 3 знач.).

ПРАСІЦЬ, прашу, просіш, просіць; *незак.* **1.** *каго (што), чаго, аб кім-чым* і *з інф.* Звяртацца да каго-н. з просьбай аб чым-н. *П. дапамогі. П. літасці.* **2.** *каго (што) за каго (што), аб кім (чым).* Клапаціцца аб кім-н., за-

ступацца за каго-н. *П. за таварыша.* **3.** *каго (што).* Запрашаць, зваць. *П. гасцей за стол.* **4.** *што.* Назначаць цану (разм.). *Колькі просіш за хату?* (якая цана?). **5.** *што* і *без дап.* Жабраваць (уст.). *П. міласціну.* ‖ *зак.* **папрасіць,** -рашу, -росіш, -росіць (да 1, 2 і 3 знач.).

ПРАСКАКАЦЬ, -скачу, -скачаш, -скача; -скачы; *зак.* **1.** Прабегчы, праехаць наўскач, скачкамі якую-н. адлегласць, цераз што-н. або мінуўшы што-н. *Праскакалі коннікі.* **2.** Правесці які-н. час скачучы.

ПРАСКАКВАЦЬ *гл.* праскочыць.

ПРАСКВАРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Стаць гатовым у выніку скваранія. *Сала прасквары лася.* ‖ *незак.* **праскварвацца,** -аецца.

ПРАСКВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Скварачы, давесці да гатоўнасці. *П. сала.* **2.** Правесці які-н. час, скварачы што-н. *Паўгадзіны прасквар ыла сала.* ‖ *незак.* **праскварваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАСКЛАНЯЦЬ *гл.* скланяць.

ПРАСКОЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** *што.* Хутка прабегчы міма чаго-н. *Каля нас праскочылі дзеці. Поезд праскочыў паўстанак.* **2.** Пранікнуць, хутка прабрацца куды-н. праз якія-н. перашкоды (разм.). *П. у дзверы.* **3.** Лёгка прайсці, упасці праз якую-н. адтуліну. *Манета праскочыла ў шчыліну.* ‖ *незак.* **праскакваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСКРЭБЦІ, -рабу, -рабеш, -рабе; -рабём, -рабяце, -рабуць; -роб, -рэбла; -рабі; -рэбены; *зак., што.* Скрабучы, зрабіць у чым-н. адтуліну. *Мышы праскрэблі падлогу.* ‖ *незак.* **праскрабаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **праскрэбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Частка агароджы ад слупа да слупа. ‖ *прым.* **праславы,** -ая, -ае.

ПРАСЛАБЦЬ *гл.* слабіць.

ПРАСЛАВІЦЦА, -лаўлюся, -лавішся, -лавіцца; *зак.* Стаць вядомым, славутым. *П. подзвігамі.* ‖ *незак.* **праслаўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **праслаўленне,** -я, *н.*

ПРАСЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; -лаўлены; *зак., каго-што.* Зрабіць вядомым, славутым. *Геаічныя пералёты праславілі савецкіх лётчыкаў.* ‖ *незак.* **праслаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **праслаўленне,** -я, *н.*

ПРАСЛАВУТЫ, -ая, -ае (іран.). Шырока вядомы, які нашумеў. *Праславутыя лятаючыя талеркі.* ‖ *наз.* **праславутасць,** -і, *ж.*

ПРАСЛАІЦЬ, -лаю, -лоіш, -лоіць; -лоены; *зак., што чым.* Пракласці слаямі чаго-н. *П. піроажнае крэмам.* ‖ *незак.* **праслойваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **праслойванне,** -я, *н. і* **праслойка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* ‖ *прым.* **праслоечны,** -ая, -ае.

ПРАСЛЕДАВАЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Той, хто праследуе каго-н. ‖ *ж.* **праследавацельніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРАСЛЕДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *зак.* **1.** *каго (што).* Гнацца за кім-н., каб дагнаць, знішчыць. *П. звера. П. ворага.* **2.** *каго-што.* Учыняць ганенні, прыгнятаць. *П. перадавых дзеячаў культуры.* ‖ *наз.* **праследаванне,** -я, *н.*

ПРАСЛІЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* **1.** Прайсці непрыметна куды-н. (разм.). *П. у дзверы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Слізгаючыся, прайсці, праскочыць праз што-н., паміж чым-н. *Некалькі зярнят праслізнула праз пальцы.* ‖ *незак.* **праслізгваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСЛОЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *ж.* **1.** *гл.* праслаіць. **2.** *мн.* -і, -лоек. Тонкі слой, палоска паміж слаямі чаго-н. *Праслойкі іншага колеру ў белым мармуры.* **3.** *мн.* -і, -лоек, *перан.* Грамадская група, частка грамадства, арганізацыі, якая вызначаецца якімі-н. асаблівасцямі. *Сацыяльная п.*

ПРАСЛУЖЫЦЬ, -ужу, -ужыш, -ужыць; *зак.* Прабыць які-н. час служачы, у дзеянні, карыстанні. *П. пятнаццаць гадоў. Боты праслужылі тры сезоны.*

ПРАСЛУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *гл.* слухаць. **2.** *каго-што.* Выслухаць ад пачатку да канца. *П. оперу. П. курс лекцый.* **3.** *каго-што.* Вызначыць на слых стан чаго-н. (спец.). *П. лёгкія.* **4.** *што.* Слухаючы, не ўспрыняць, не пачуць (разм.). *Баяцца, каб не п. галоўнае.* **5.** Выведаць па чутках, размовах. *П. аб прыездзе артыстаў.* **6.** *каго-што.* Правесці які-н. час слухаючы. ‖ *незак.* **праслухваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3, 4 і 5 знач.); *наз.* **праслухванне,** -я, *н. і* **праслухоўваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2, 3, 4 і 5 знач.); *наз.* **праслухоўванне,** -я, *н.*

ПРАСЛЯЗІЦЦА, -яжуся, -язішся, -язіцца; -язімся, -езіцеся, -язяцца; *зак.* Заплакаць ад прыліву пачуццяў. *П. пры развітанні.*

ПРАСМАЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* У выніку смажання прыйсці ў стан поўнай гатоўнасці. *Мяса прасмажылася.* ‖ *незак.* **прасмажвацца,** -аецца.

ПРАСМАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Смажачы, давесці да поўнай гатоўнасці. *П. грыбы.* **2.** Правесці які-н. час, смажачы што-н. *Цэлую гадзіну прасмажыла бульбу.* ‖ *незак.* **прасмажваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАСМАЛІЦЬ[1], -алю, -оліш, -оліць; -олены; *зак., што.* Пакрыць, насыціць смалой. *П. лодку.* ‖ *незак.* **прасмольваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСМАЛІЦЬ[2], -алю, -аліш, -аліць; -алены; *зак., што* (разм.). **1.** Прапаліць чым-н. наскрозь. *П. папяросай кашулю.* **2.** Ачысціць агнём. *П. комін.* **3.** Некаторы час пракурыць (разм.). *Прасмаліў цэлую гадзіну.* ‖ *незак.* **прасмальваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАСМЯРДЗЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Насычаны непрыемным пахам. *П. бензінам гараж.*

ПРАСМЯРДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -дзім, -мердзіце, -дзяць; -дзі; *зак.* (разм.). Насыціцца непрыемным пахам, стаць смярдзючым. *Адзенне прасмярдзела дымам.*

ПРАСНАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Тоўсты блін з прэснага цеста.

ПРАСНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прыстасаванне, на якое падвешваецца кудзеля пры прадзенні.

ПРАСНЫ *гл.* прас.

ПРАСОДЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Тое, што і вершазнаўства. **2.** Частка вершазнаўства — вучэнне аб метрычна значных элементах мовы. **3.** Сістэма вымаўлення націскных і ненаціскных, доўгіх і кароткіх складоў у мове. ‖ *прым.* **прасадычны,** -ая, -ае.

ПРАСОЛ, ПРАСОЛЬВАННЕ, ПРАСОЛЬВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прасаліцца, -ць.

ПРАСОЎВАННЕ, ПРАСОЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прасунуцца, -ць.

ПРАСОХЛЫ, -ая, -ае. Які прасох. *Прасохлыя дровы.*

ПРАСОХНУЦЬ *гл.* сохнуць.

ПРАСОЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прасачыцца, -ць.

ПРАСПАЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца; -піся; *зак.* Пра п'яных: працверазіцца пасля сну. *Ідзі праспіся.*

ПРАСПАЦЬ, -плю, -піш, -піць; -пім, -піце, -пяць; -пі; *зак.* **1.** Прабыць які-н. час у стане сну. *П. аж да поўдня.* **2.** *што* і *без дап.* Прачнуцца пазней, чым трэба. *Праспаў і спазніўся на лекцыю.* **3.** *каго-што.* Знаходзячыся ў стане сну, не заўважыць, прапусціць. *П. станцыю.* ‖ *незак.* **прасыпаць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.).

ПРАСПЕКТ[1], -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая шырокая і прамая вуліца ў горадзе. *П. Ф.Скарыны ў Мінску.*

ПРАСПЕКТ[2], -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Праграма, план чаго-н. *П. новага вучэбнага дапаможніка.* **2.** Гандлёвае даведачнае выданне рэкламнага характару. ‖ *прым.* **праспектавы,** -ая, -ае *і* **праспектны,** -ая, -ае.

ПРАСПІРТАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туецца; *зак.* Насыціцца спіртам. ‖ *незак.* **праспіртоўвацца,** -аецца.

ПРАСПІРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., каго-што.* Насыціць спіртам. ‖ *незак.* **праспіртоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСПРАГАЦЬ *гл.* спрагаць[2].

ПРАСПЯВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *гл.* спяваць. **2.** *што* і *без дап.* Правесці які-н. час, займаючыся спяваннем. *Праспяваў увесь вечар.*

ПРАСТАВАТЫ, -ая, -ае (разм.). Не вельмі разумны, недалёкі. *П. хлопец.* ‖ *наз.* **праставатасць,** -і, *ж.*

ПРАСТАГНАЦЬ, -агну, -огнеш, -огне; -агні; *зак.* **1.** Абазвацца стогнам. *Хворы галасна прастагнаў.* **2.** *што* і *без дап.* Сказаць са стогнам. *Піць! — прастагнаў ранены.* **3.** Правесці які-н. час стогнучы. *Хворы ўвесь вечар прастагнаў.*

ПРАСТАДУШНЫ, -ая, -ае. Няхітры і добры, наіўна-даверлівы. *П. чалавек. Прастадушна* (прысл.) *усміхнуцца.* ‖ *наз.* **прастадушнасць,** -і, *ж.*

ПРАСТАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Тое, што і прасцяк. ‖ *памянш.* **прастачок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* ‖ *ж.* **прастачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ПРАСТАКВАША, -ы, *ж.* Густое кіслае малако. ‖ *прым.* **прастаквашны,** -ая, -ае.

ПРАСТАМОЎЕ, -я, *н.* Словы і граматычныя формы, уласцівыя вуснай народнай мове, якія выкарыстоўваюцца ў літаратурнай мове як стылістычны сродак для надання мове грубаватага зніжанага адцення. ‖ *прым.* **прастамоўны,** -ая, -ае.

ПРАСТАРНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Станавіцца больш прасторным. ‖ *зак.* **папрастарнець,** -ее. *У хаце цяпер папрастарнела* (безас.).

ПРАСТАТА *гл.* просты.

ПРАСТАЯЦЬ, -таю, -таіш, -таіць; -таім, -таіце, -таяць; -той; *зак.* **1.** Правесці або прабыць які-н. час стоячы (*гл.* стаяць у 1, 2, 4, 6, 8, 9 і 10 знач.). **2.** Прабыць у бяздзейнасці, у прастоі. *Поезд прастаяў на раз'ездзе гадзіну.* **3.** Праіснаваць, не разбураючыся. *Гэты дом прастаіць яшчэ доўга.* ‖ *незак.* **прастойваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРАСТОЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Вымушаная бяздзейнасць (рабочай сілы, механізмаў), непрадбачны перапынак у рабоце. *Ліквідаваць лішнія прастоі тэхнікі.* ‖ *прым.* **прастойны,** -ая, -ае (спец.).

ПРАСТОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Трон манарха. *Узысці на п.* (стаць манархам). *Сядзець на прастоле* (царстваваць). **2.** Высокі стол, які стаіць пасярэдзіне царкоўнага алтара. ‖ *прым.* **прастольны,** -ая, -ае (да 2 знач.; уст.). *Прастольнае свята* (у гонар святога, з імем якога звязана царква).

ПРАСТОЛАНАСЛЕДДЗЕ, -я, *н.* (кніжн.). Парадак атрымання ў спадчыну прастола, улады манарха.

ПРАСТОР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Свабоднае, вялікае месца, абшар. *Стэпавы п.* **2.** Свабода, раздолле. *Дзецям тут п.*

ПРА—ПРА

ПРАСТО́РА, -ы, *ж.* **1.** Адна з форм (поруч з часам) існавання матэрыі, якая бясконца развіваецца і характарызуецца працягласцю і аб'ёмам. *П. і час.* **2.** Працягласць, месца, неабмежаванае бачнымі памерамі. *Нябесная п.* **3.** Свабодны прамежак паміж чым-н., месца, дзе што-н. змяшчаецца. *Свабодная п. паміж сцяной і сталом.* ‖ *прым.* **прасто́равы,** -ая, -ае.

ПРАСТО́РНЫ, -ая, -ае. Свабодны, не цесны. *Прасторная хата. Прасторная сукенка.*

ПРАСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *зак.* Правесці які-н. час у стральбе.

ПРАСТРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Прыгнечаны стан, поўная абыякавасць да навакольля. *Упадаць у прастрацыю.*

ПРАСТРАЧЫ́ЦЬ *гл.* страчыць.

ПРАСТРО́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і страчыць (у 1 знач.).

ПРАСТРУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Выстругаць паглыбленне, паз у чым-н. *П. дошку.* **2.** Правесці які-н. час стругаючы. ‖ *незак.* **прастру́гваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАСТРЫ́ГЧЫ, -рыгу́, -рыжэ́ш, -рыжэ́; -рыжо́м, -рыжаце́, -рыгу́ць; -ры́г, -гла; -ры́жы; -рыжаны; *зак.* **1.** *што.* Выстрыгчы падоўжную паласу на чым-н. **2.** *каго-што.* Правесці які-н. час, займаючыся стрыжкай чаго-н. ‖ *незак.* **прастрыга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.).

ПРАСТРЭ́Л, -у, *м.* (разм.). Прастудная хвароба — востры боль, ламота, калаццё ў паясніцы і інш. частках цела.

ПРАСТРЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Страляючы, прабіць наскрозь. *П. руку.* ‖ *незак.* **прастрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прастрэ́льванне,** -я, *н.*

ПРАСТРЭ́ЛЬВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Быць адкрытым для абстрэлу. *Пазіцыі прастрэльваюцца з вышыні.*

ПРАСТРЭ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* прастрэліць. **2.** *што.* Мець магчымасць абстрэльваць які-н. участак поўнасцю, на ўсёй прасторы яго. *П. пазіцыі праціўніка.*

ПРАСТУ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Хвароба, выкліканая ахаладжэннем арганізма. *Пабойвацца прастуды.* ‖ *прым.* **прасту́дны,** -ая, -ае.

ПРАСТУДЗІ́ЦЦА, -уджу́ся, -у́дзішся, -у́дзіцца; *зак.* Захварэць ад прастуды. *П. ў дарозе.* ‖ *незак.* **прасту́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАСТУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак., каго-што.* Прастудай выклікаць хваробу, захворанне. *П. дзяцей. П. вуха.* ‖ *незак.* **прасту́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАСТУ́ДЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Які лёгка прастуджваецца.

ПРАСТУ́ДНЫ *гл.* прастуда.

ПРАСТУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., каго-што.* Тое, што і выстукаць (у 2 знач.). *П. хвораму грудзі.* ‖ *незак.* **прасту́кваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прасту́кванне,** -я, *н.*

ПРАСТЫТУ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Жанчына, якая займаецца прастытуцыяй. *Палітычная п.* (перан.: аб прадажным, беспрынцыповым палітыку; пагард.).

ПРАСТЫТУ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Продаж жанчынамі свайго цела з мэтай здабывання сродкаў для існавання, а таксама з мэтай асабістага ўзбагачэння.

ПРАСУМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; *зак.* Правесці які-н. час сумуючы. *Увесь вечар прасумавала адна.*

ПРАСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Пралазячы, высунуцца, прайсці паміж чым-н. ці дзе-н. *У дзверы прасунулася галава. П. наперад.* **2.** Сунучыся, перамясціцца на якую-н. адлегласць. *Нашы войскі прасунуліся значна наперад.* **3.** *перан.* Высунуцца, павысіцца (разм.). *П. па службе.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Наблізіцца да завяршэння (разм.). *Справа прасунулася.* ‖ *незак.* **прасо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прасо́ўванне,** -я, *н.*

ПРАСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Упіхнуць, засунуць куды-н., праз што-н. вузкае ці ў што-н. *П. галаву ў акно. П. нітку ў іголку.* **2.** *каго-што.* Сунучы, перамясціць на якую-н. адлегласць ці паміж чым-н. *П. шафу праз дзверы.* **3.** *каго-што.* Перамясціць, накіраваць куды-н. *П. полк да перадавой лініі. П. літаратуру ў масы* (перан.). **4.** *перан., каго (што).* Высунуць, павысіць. *П. па службе.* **5.** *перан., што.* Зрабіць што-н. для хутчэйшага завяршэння, выканання чаго-н. (разм.). *П. справу.* ‖ *незак.* **прасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прасо́ўванне,** -я, *н.*

ПРАСУШЫ́ЦЦА, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць поўнасцю сухім пасля сушкі. *Падушка прасушылася.* **2.** Высушыць на сабе адзенне, абутак (разм.). *Трапіў пад дождж, трэба п.* ‖ *незак.* **прасу́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАСУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць сухім, поўнасцю высушыць. *П. вопратку.* **2.** Правесці які-н. час, сушачы што-н. ‖ *незак.* **прасу́шваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прасу́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **прасу́шванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАСЦЕ́ЙШЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* (спец.). Тып аднаклетачных жывёлін, якія складаюцца з адной клеткі або калоны клетак.

ПРАСЦЕ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Частка сцяны паміж аконнымі ці дзвярнымі праёмамі. ‖ *прым.* **прасце́начны,** -ая, -ае.

ПРАСЦЕ́ЦКІ, -ая, -ае (разм.). Дабрадушны і просты, не цырымонны. *П. выгляд. П. хлопец.*

ПРА́СЦІ, праду́, прадзе́ш, прадзе́; прадзём, прадзяце́, праду́ць; пра́ў, пра́ла; прадзі; пра́дзены; *незак., што.* Скручваючы (воўну, кудзелю і пад.), рабіць ніткі. ‖ *зак.* **спрасці,** спраду́, спрадзе́ш, спрадзе́; спрадзём, спрадзяце́, спраду́ць; спра́ў, спра́ла; спрадзі; спра́дзены. ‖ *наз.* **прадзе́нне,** -я, *н.*

ПРАСЦІНА́, -ы́, *мн.* про́сціны, -цін *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) прасціны́, -ці́н, *ж.* Доўгі і шырокі кавалак тканіны, які падсцілаецца на пасцелі. ‖ *памянш.* **прасці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **прасці́нны,** -ая, -ае.

ПРАСЦЭ́НІУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Частка сцэны перад заслонай. ‖ *прым.* **прасцэ́ніумны,** -ая, -ае.

ПРАСЦЯ́Г, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Свабодны, вялікі прастор, шыр. *Прасцягі палёў.*

ПРАСЦЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Прастадушны, недалёкі чалавек. ‖ *памянш.* **прасцячо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *ж.* **прася́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ПРАСЫПА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* праспацца, -ць.

ПРАСЫХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Тое, што і сохнуць (у 1 знач.). *Вясной зямля добра прасыхае. Піць не прасыхаючы* (піць спіртнога многа, увесь час). ‖ *наз.* **прасыха́нне,** -я, *н.*

ПРАСЯВА́ННЕ, ПРАСЯВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прасеяцца, -ць.

ПРАСЯДЗЕ́ЦЬ *гл.* праседзець.

ПРАСЯКА́ЦЬ[1] *гл.* прасячы.

ПРАСЯКА́ЦЬ[2] *гл.* прасякнуць.

ПРАСЯ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; прася́кся, -клася; -ніся; *зак., чым.* Пранікнуцца, напоўніцца якім-н. пачуццём, перакананнем, ідэяй. *П. пачуццём адказнасці.* ‖ *незак.* **прасяка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРАСЯ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; прася́к, -кла; -ні; -нуты; *зак.* **1.** Пранікнуць куды-н. праз што-н. *Цемра імкнулася п. усюды.* **2.** *перан., што* (звычайна ў форме дзеепрым. зал. прош.). Напоўніць якім-н. пачуццём, ідэяй. *Верш прасякнуты пафасам гуманізму.* ‖ *незак.* **прасяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прасякне́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРАСЯ́НІШЧА, -а, *н.* Поле, на якім расло проса.

ПРАСЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Невялічкая птушка сямейства аўсянкавых.

ПРАСЯНЫ́ *гл.* проса.

ПРАСЯЧЫ́ *і* **ПРАСЕ́КЧЫ,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак., што.* **1.** Секучы, зрабіць навылётную адтуліну ў чым-н. *П. акно. П. палонку.* **2.** Прабіць, сцябаючы або ўдараючы вострым. *П. бот сякерай. П. пугай скуру.* **3.** Зрабіць праход, праезд у чым-н. пры дапамозе інструментаў, прылад. *П. дарогу ў гарах.* ‖ *незак.* **прасяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прасяка́нне,** -я, *н.*

ПРАТА... (*гл.* **прота...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «прота...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *пратапоп, прататып.*

ПРАТАКАЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (кніжн.). Складаць пратакол (у 1, 2 і 3 знач.). ‖ *зак.* **запратакалі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ПРАТАКО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дакумент з запісам усяго, што адбывалася на пасяджэнні, сходзе, допыце. *П. схода. П. допыту.* **2.** Дакумент, які сведчыць аб якім-н. факце. *П. анатаміравання трупа.* **3.** Акт аб парушэнні грамадскага парадку. *Скласці п. на хулігана.* **4.** Адзін з відаў міжнародных пагадненняў (спец.). ○ **Дыпламатычны пратакол** (спец.) — сукупнасць правіл, якія датычацца ажыццяўлення розных дыпламатычных актаў. ‖ *прым.* **пратако́льны,** -ая, -ае.

ПРАТА́ЛІНА, -ы, *мн.* -лін, *ж.* Месца, дзе растаў снег і агалілася зямля. ‖ *памянш.* **прата́лінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ПРАТАПЛА́ЗМА, -ы, *ж.* (спец.). Асноўнае рэчыва клеткі жывёльнага і расліннага арганізма. ‖ *прым.* **пратапла́зменны,** -ая, -ае.

ПРАТАПО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ранейшая назва протаіерэя. ‖ *прым.* **пратапо́пскі,** -ая, -ае.

ПРАТАПТА́ЦЬ, -апчу́, -о́пчыш, -о́пча; -апчы́; -апта́ны; *зак., што.* **1.** Утварыць, пракласці частай хадзьбой. *П. сцежку.* **2.** Працерці хадзьбой; пранасіць да дзірак. *П. падэшвы.* ‖ *незак.* **прато́птваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАТАРА́НІЦЬ *гл.* тараніць.

ПРАТАРА́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і тараніць (у 2 знач.).

ПРАТАРГАВА́ЦЦА, -гу́юся, -гу́ешся, -гу́ецца; -гу́йся; *зак.* (разм.). **1.** Панесці страты або разарыцца пры няўдалым гандлі. **2.** Правесці які-н. час таргуючыся.

ПРАТАРЫ́ЦЬ, -тару́, -то́рыш, -то́рыць; -то́раны; *зак., што.* Пракласці хадзьбой, яздой, зрабіць наезджаным, добра вядомым. *П. шлях, дарогу. Юрый Гагарын пратарыў* (перан.) *дарогу ў космас.* ‖ *незак.* **тары́ць,** тару́, то́рыш, то́рыць.

ПРАТАТЫ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Першапачатковы ўзор, правобраз, пераважна сапраўдная асоба як крыніца для стварэння літаратурнага вобраза, героя. *П. дзеда Талаша.*

ПРАТАЎХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). **1.** Таўхаючыся, прабіцца наперад праз натоўп. **2.** Правесці які-н. час таўхаючыся. *Гадзіны дзве патаўхаўся ў чарзе.*

ПРАТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *зак.* Растаць або стаць талым. *Снег пратаў да зямлі.* ‖ *незак.* **пратава́ць,** -тае́.

ПРАТАЧЫ́ЦЦА, -ачу́ся, -о́чышся, -о́чыцца; *зак.* Точачыся, прабрацца праз што-н. *Мыш праточылася праз шчыліну.* ‖ *незак.* **праточвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАТАЧЫ́ЦЬ, -ачу́, -о́чыш, -о́чыць; -о́чаны; *зак., што.* **1.** Пра чарвей, насякомых, мышэй: праесці, зрабіўшы вузкія дзірачкі. *Шашаль прагачыў дошку.* **2.** Такарным разцом зрабіць канаўку, вузкую адтуліну ў вырабе (спец.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра цякучую ваду: прамыць дзірку, рэчышча ў глебе. **4.** Правесці які-н. час, займаючыся тачэннем чаго-н. ‖ *незак.* **прато́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **прато́чванне,** -я, *н.*

ПРАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* Пракалоць глыбока, наскрозь. *П. шпількай палец.* ‖ *незак.* **пратыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРАТО́КА, -і, *ДМ* -то́цы, *мн.* -і, -то́к, *ж.* **1.** Бакавое адгалінаванае рэчышча, а таксама рукаў ракі, які злучае два вадаёмы. *Возера злучаецца з ракой пратокай.* **2.** Вузкая злучальная паласць, канал (спец.). *Жоўцевая п.* ‖ *прым.* **прато́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПРАТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Элементарная часцінка з дадатным зарадам, якая ўваходзіць у састаў усіх атамных ядраў. ‖ *прым.* **прато́нны,** -ая, -ае.

ПРАТО́ПТВАЦЬ *гл.* пратаптаць.

ПРАТО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пратока. **2.** Пра ваду, вадаём: цякучы, не стаячы. *Праточная вада. Праточнае возера.* **3.** Які мае адносіны да руху струменя вадкасці або газу (спец.). *П. элемент* (у пнеўмааўтаматыцы). ‖ *наз.* **прато́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПРАТО́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Прамытая вадой адтуліна, праход.

ПРАТРА́ВА, -ы, *ж.* Рэчыва, якім праpраўліваюць што-н.

ПРАТРАВІ́ЦЬ, -раўлю́, -ра́віш, -ра́віць; -ра́ўлены; *зак., што.* **1.** Зрабіць, апрацоўваючы хімічным шляхам, вытравіць. *П. узор на метале.* **2.** Апрацаваць (футра) асаблівым саставам перад фарбаваннем. **3.** Абеззаразіць хімічным рэчывам. *П. насенне.* ‖ *незак.* **пратра́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **пратраўля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **пратра́ўліванне,** -я, *н.*

ПРАТРА́ЛІЦЬ *гл.* траліць.

ПРАТРА́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (спец.). Тое, што і траліць (у 2 знач.).

ПРАТРА́ЦІЦЦА, -тра́чуся, -тра́цішся, -тра́ціцца; *зак.* Зрабіць вялікія затраты, расходы. *П. на рамонт кватэры.* ‖ *незак.* **пратра́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАТРА́ЦІЦЬ, -тра́чу, -тра́ціш, -тра́ціць; -тра́чаны; *зак.* **1.** *што і без дап.* Мець страту на чым-н. ад чаго-н. **2.** *што.* Поўнасцю растраціць. *П. грошы.* ‖ *незак.* **пратра́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАТРУБІ́ЦЬ *гл.* трубіць.

ПРАТРУ́ТА, -ы, *ДМ* -тру́це, *ж.* Рэчыва, якім пратручваюць насенне і іншыя пасадачныя матэрыялы.

ПРАТРУЦІ́ЦЬ, -учу́, -у́ціш, -у́ціць; -у́чаны; *зак., што.* Тое, што і пратравіць. ‖ *незак.* **пратру́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пратру́чванне,** -я, *н.*

ПРАТРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *што і без дап.* Стойка перажыць што-н., вытрываць. *П. шмат пакут.* **2.** Прадоўжыць сваё дзеянне не спыняючыся. *Халады пратрывалі да красавіка.* **3.** Захавацца, праіснаваць які-н. час. *Пад напорам такой вады гэты насып тут доўга не пратрывае.*

ПРАТРЫМА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Прабыць які-н. час, трымаючыся (у 1, 2, 3, 4, 5, 9 і 10 знач.).

ПРАТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Трымаць (у 1, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 знач.) на працягу якога-н. часу.

ПРАТУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). **1.** Прайсці тупаючы нагамі. *Хтосці пратупаў па калідоры.* **2.** Тое, што і прайсці (у 1 і 2 знач.). *Колькі мы сёння кіламетраў пратупалі?*

ПРАТУРЫ́ЦЬ *гл.* турыць.

ПРАТУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Тое, што і тухнуць[2]. ‖ *зак.* **пратухнуць,** -не; пратух, -хла. ‖ *наз.* **пратуха́нне,** -я, *н.*

ПРАТУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Які пратух, нясвежы. *П. сыр.*

ПРАТЭЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каму* (кніжн.). Рабіць пратэкцыю. ‖ *наз.* **пратэжы́раванне,** -я, *н.*

ПРАТЭЖЭ́, *нескл., м.* і *ж., каго* або *чый* (кніжн.). Асоба, якая карыстаецца чыёй-н. пратэкцыяй. *Гэты юнак — ваш п.*

ПРАТЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыстасаванне, выраблене ў форме якой-н. часткі цела ўзамен страчанай прыроднай. *Зубныя пратэзы.* ‖ *прым.* **пратэ́зны,** -ая, -ае.

ПРАТЭЗАВА́ЦЬ, -зую, -зу́еш, -зу́е, -зу́й; -зава́ны; *зак* і *незак., што.* Вырабіць (вырабляць) пратэз. *П. руку.* ‖ *наз.* **пратэзава́нне,** -я, *н.*

ПРАТЭ́КТАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дзяржава, якая ажыццяўляе пратэктарат.

ПРАТЭ́КТАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Патоўшчаная частка пакрышкі, якая непасрэдна сутыкаецца з дарогай. ‖ *прым.* **пратэ́ктарны,** -ая, -ае. *Пратэктарная рызіна.*

ПРАТЭКТАРА́Т, -а *і* -у, *М* -ра́це, *м.* **1.** -у. Форма залежнасці, пры якой слабейшая краіна, фармальна захоўваючы свой дзяржаўны лад, фактычна падпарадкавана мацнейшай імперыялістычнай дзяржаве. **2.** -а. Краіна, што знаходзіцца ў такой залежнасці. *На тэрыторыі пратэктарата.*

ПРАТЭ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Апякунства, падтрымка каго-н. ва ўладкаванні на работу, у прасоўванні па службе і пад. *Зрабіць пратэкцыю каму-н. Уладкавацца куды-н. па пратэкцыі.* ‖ *прым.* **пратэкцы́йны,** -ая, -ае.

ПРАТЭКЦЫЯНІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). **1.** Эканамічная палітыка дзяржавы, накіраваная на ахову нацыянальнай эканомікі ад замежнай канкурэнцыі. **2.** Падбор службовых асоб не па дзелавых якасцях, а па знаёмству, па пратэкцыі. ‖ *прым.* **пратэкцыяні́сцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПРАТЭКЦЫЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік пратэкцыянізму (у 1 знач.).

ПРАТЭЛЕФАНІ́РАВАЦЬ *гл.* тэлефаніраваць.

ПРАТЭРМІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* Прапусціць устаноўлены тэрмін чаго-н. *П. ад'езд у камандзіроўку.* ‖ *незак.* **пратэрміно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пратэрміно́ўка,** і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **пратэрміно́ўванне,** -я, *н.*

ПРАТЭ́СА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Прыналежнасць царкоўных шэсцяў у выглядзе палотнішча, прымацаванага да дрэўка з вобразам Хрыста, святых, харугва.

ПРАТЭ́СТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рашучае пярэчанне супраць чаго-н. *Дэманстрацыя пратэсту. Выказаць п.* **2.** Заява аб нязгодзе з якім-н. рашэннем (спец.). *П. пракурора.* **3.** Афіцыйнае пацвярджэнне факта нявыплаты ў тэрмін па вэксалю (спец.). *П. вэксаля.*

ПРАТЭСТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. **1.** *незак., супраць чаго.* Заяўляць пратэст (у 1 знач.), выказваць нязгоду. *П. супраць гонкі ўзбраенняў.* **2.** *зак.* і *незак., што.* Прынесці (-носіць), зрабіць (рабіць) пратэст (у 2 і 3 знач.; спец.). ‖ *зак.* таксама **апратэстава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **апратэстава́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРАТЭСТА́НТ[1], -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто пратэстуе супраць чаго-н. ‖ *ж.* **пратэста́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПРАТЭСТА́НТ[2], -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік пратэстантызму. ‖ *ж.* **пратэста́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **пратэста́нцкі,** -ая, -ае.

ПРАТЭСТАНТЫ́ЗМ, -у, *м.* Назва хрысціянскіх веравучэнняў, якія адкалоліся ў сувязі з Рэфармацыяй 16 ст. ад каталіцызму. ‖ *прым.* **пратэста́нцкі,** -ая, -ае.

ПРАТЭСТА́НЦТВА, -а, *н.* Тое, што і пратэстантызм.

ПРА́ЎДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Тое, што адпавядае рэчаіснасці, ісціна. *Гаварыць праўду. П. вочы коле* (прыказка). *Што п., то п.* (сапраўды, на самой справе; разм.). **2.** Парадак, заснаваны на справядлівасці, сумленнасці. *Шукаць праўды. Стаяць за праўду.* **3.** Тое, што і правата (разм.). *Ваша п.* (вы правы). **4.** *у знач. вык.* і *пабочн. сл.* Сапраўды, на самой справе. *І п., дождж ідзе. Я, п., забыла пра сход.* **5.** *злуч. уступальны.* Хоць і (разм.). *Сенакос добры, п. крыху далекава ад вёскі.* ◊ **Па праўдзе кажучы,** *пабочн. сл.* (разм.) — ужыв. пры падкрэсліванні правільнасці, праўдзівасці сказанага, таго, што сцвярджаецца.

ПРАЎДАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны на праўду, верагодны. *Праўдападобная інфармацыя. Праўдападобна* (прысл.) *расказаць.* ‖ *наз.* **праўдападо́бнасць,** -і, *ж.*

ПРАЎДЗІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае праўду. *Праўдзівая аповесць. Праўдзіва* (прысл.) *расказваць.* **2.** Які любіць гаварыць праўду, імкнецца да праўды. *П. чалавек. П. характар.* ‖ *наз.* **праўдзі́васць,** -і, *ж.*

ПРА́ЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* (разм.). Спраўджваць, здзяйсняцца. *Можа і сапраўды сны праўдзяць?*

ПРА́ЎКА *гл.* правіць[2].

ПРАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* правіць[1]. **2.** Орган, які кіруе якой-н. установай, арганізацыяй. *Член праўлення банка, кааператыва.* ‖ *прым.* **праўле́нскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРА́ЎЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які быў у рамонце. *Праўленыя боты.* **2.** З папраўкамі, выпраўлены. *П. экзэмпляр рукапісу.*

ПРА́ЎНУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сын унука ці ўнучкі.

ПРА́ЎНУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Дачка ўнука ці ўнучкі.

ПРАФ... Скарачэнне, якое ўжыв. у складаных словах у знач.: 1) прафесійны, напр. *прафгігіена, прафнепрыгоднасць;* 2) прафсаюзны, напр. *прафактыў, прафбілет, прафбюро, прафрух.*

ПРАФА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Зусім недасведчаны чалавек у якой-н. галіне. *У нотах ён поўны п.*

ПРАФАНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Скажэнне чаго-н. невуцкім, зняважлівым абыходжаннем, адносінамі; апашленне. *П. навукі.*

ПРАФАСТРЫГАВА́ЦЬ *гл.* фастрыгаваць.

ПРАФЕ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшае вучонае званне выкладчыка вышэйшых навучальных устаноў, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **прафе́сарскі,** -ая, -ае.

ПРАФЕ́САРСКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Пакой для прафесараў і выкладчыкаў у вышэйшай навучальнай установе.

ПРАФЕ́САРСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (кніжн.). Быць прафесарам, займаць пасаду прафесара. ‖ *наз.* **прафе́сарства,** -я, *н.*

ПРА—ПРА

ПРАФЕСІЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прафесія. **2.** Які займаецца чым-н. як прафесіяй, а таксама які з'яўляецца прафесіяй. *П. рэвалюцыянер. П. бокс.* **3.** Такі, што цалкам адпавядае патрабаванням дадзенай вытворчасці, дадзенай галіны дзейнасці. *Зроблена зусім прафесійна* (прысл.). ‖ *наз.* **прафесійнасць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

ПРАФЕ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Асноўны род заняткаў, працоўнай дзейнасці, што служыць крыніцай існавання. *Па прафесіі інжынер-электрык. Вытворчыя прафесіі.* ○ **Вольная прафесія** — прафесія творчых работнікаў, якія жывуць на ганарары.

ПРАФЕСІЯНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца чым-н. як прафесіяй (у адрозненне ад аматара). *Аўтамабіліст-п. Фатограф-п.* ‖ *ж.* **прафесіяналка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак.

ПРАФЕСУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Пасада прафесара (кніжн.). *Атрымаць прафесуру.* **2.** *зб.* Прафесары.

ПРАФІЛАКТО́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Прафілактычная або лячэбна-прафілактычная ўстанова. *Заводскі п.*

ПРАФІЛА́КТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць папераджальных мерапрыемстваў (у медыцыне, тэхніцы і іншых галінах). *П. грыпу.* ‖ *прым.* **прафілакты́чны,** -ая, -ае. *П. агляд машын.*

ПРАФІЛЬТРАВА́ЦЬ *гл.* фільтраваць.

ПРАФІЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Надаць (-аваць) чаму-н. правільны профіль (у 2 знач.). *П. дарогу.* **2.** Надаць (-аваць) профіль (у 3 знач.), адпавядаць профілю (у 3 знач.). ‖ *наз.* **прафіліява́нне,** -я, *н.* і **прафілёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

ПРАФКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: прафсаюзны камітэт — выбарны орган пярвічнай прафарганізацыі. ‖ *прым.* **прафко́маўскі,** -ая, -ае (разм.).

ПРАФНЕПРЫГО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* Скарачэнне: прафесійная непрыгоднасць. *Вызваліць каго-н. ад працы з-за прафнепрыгоднасці.*

ПРАФО́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Скарачэнне: прафсаюзны арганізатар — кіраўнік групы ўнутры пярвічнай прафсаюзнай арганізацыі. ‖ *прым.* **прафо́ргаўскі,** -ая, -ае (разм.).

ПРАФО́РМА, -ы, *ж.* (разм.). Знешняя фармальнасць, выгляд. *Захаваць праформу. Зрабіць што-н. для праформы.*

ПРАФСАЮ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: прафесійны саюз. ‖ *прым.* **прафсаюзны,** -ая, -ае.

ПРАХ, -у, *м.* (высок.). Астанкі цела чалавека пасля смерці. ◊ **Пайсці прахам** (разм.) — загінуць, знішчыцца.

ПРАХАДЗІ́ЦЬ, -аджу́, -о́дзіш, -о́дзіць; *зак.* Правесці які-н. час у хадзьбе. *Паўдня прахадзілі па лесе.*

ПРАХАДНА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Спецыяльнае службовае памяшканне, праз якое праходзяць на завод, будоўлю і пад. *Затрымацца каля прахадной.*

ПРАХАДНЫ́, -а́я, -о́е. Які мае скразны праход, служыць для праходу. *П. двор* (таксама перан.: пра месца, куды ўвесь час прыходзяць розныя людзі; неадабр.). *Прахадная пешка* (шахматная пешка, якая мае магчымасць прайсці ў ферзі).

ПРАХАЛАДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які асвяжае ў час гарачыні. *П. напітак.*

ПРАХАЛАДЗІ́ЦЦА, -аджу́ся, -о́дзішся, -о́дзіцца; *зак.* (разм.). Астыць на паветры. *Выйшаў на двор п.*

ПРАХАЛО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Умераны холад, які выклікае прыемнае адчуванне. *Ранішняя п.*

ПРАХАЛО́ДЖВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Рабіць што-н. павольна, не спяшаючыся; гультайнічаць.

ПРАХАПІ́ЦЦА, -аплю́ся, -о́пішся, -о́піцца; *зак.* Раптоўна, прачнуцца, абудзіцца. *П. ад моцнага стуку.* ‖ *незак.* **прахапля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца *і* **прахо́пліващца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАХАПІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́піць; -о́плены; *зак., каго-што* (разм.). Пра вецер, холад і пад.: пранізаць наскрозь. *Яго прахапіла ветрам.* ‖ *незак.* **прахо́пліваць,** -ае.

ПРАХАРЧАВА́ЦЦА, -чу́юся, -чу́ешся, -чу́ецца; -чу́йся; *зак.* Пракарміцца. *П. зіму.* ‖ *незак.* **прахарчо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прахарчо́ўванне,** -я, *н.*

ПРАХАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; -ча́ваны; *зак., каго (што).* Пракарміць. ‖ *незак.* **прахарчо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прахарчо́ўванне,** -я, *н.*

ПРАХВАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Прабыць хворым на працягу якога-н. часу. *Прахварэў тыдзень.*

ПРАХВАЦІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ціць; -а́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і прахапіць. ‖ *незак.* **прахва́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАХВО́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм., пагард.). Нягоднік, падлюга. ‖ *ж.* **прахво́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ПРАХО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* прайсці. **2.** *мн.* -ы, -аў. Месца, па якім можна прайсці праз што-н., дзе-н. *П. цераз мост закрыты. П. паміж радамі ў тэатры.* ○ **Задні праход** (спец.) — канечная частка прамой кішкі.

ПРАХО́ДЖАННЕ *гл.* прайсці.

ПРАХО́ДЖВАЦЦА *гл.* прайсціся.

ПРАХО́ДЗІЦЬ *гл.* прайсці.

ПРАХО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (спец.). Распрацоўка горных вырабатак у пэўным напрамку. *П. тунэляў метро.* ‖ *прым.* **прахо́дчы,** -ая, -ае. *Праходчая брыгада.*

ПРАХО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Даступнасць чаго-н. для праходу. *П. балота.* **2.** Пра органы цела: здольнасць прапускаць што-н. праз сябе. *П. кішак.* **3.** Пра транспартныя сродкі: здольнасць пераадольваць дарожныя перашкоды. *Аўтамабіль павышанай праходнасці.*

ПРАХО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы па праходцы горных вырабатак. ‖ *ж.* **прахо́дчыца,** -ы, *ДМ* -цы, -чыц.

ПРАХО́ЖЫ, -ая, -ае. Які ідзе міма, праходзіць куды-н. *Прахожыя людзі. Запытаць у прахожага* (наз.).

ПРАХО́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прахапіцца, -ць.

ПРА́ЦА, -ы, *ж.* **1.** Чалавечая дзейнасць, накіраваная на стварэнне пры дапамозе прылад вытворчасці матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей, неабходных для жыцця людзей. *Фізічная п. Разумовая п. Людзі працы* (працоўныя; высок.). *Падзел працы. Прылады працы.* **2.** Работа, занятак. *Цяжкая сялянская п. Аплаціць за працу.* **3.** *мн.* -ы, прац. Вынік разумовай дзейнасці, твор. *Навуковая п. Спіс друкаваных прац.* **4.** Тое, што і работа (у 3 знач.). *Хадзіць на працу.* ‖ *прым.* **працо́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Працоўная кніжка* (дакумент аб працоўным стажы).

ПРАЦАВА́ЦЦА, *незак.; безас.:* **працуецца, працавалася** *каму* (разм.) — пра жаданне працаваць, пра тое, як ідзе праца. *Сёння нам добра працавалася. Нешта не працуецца.*

ПРАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; *незак.* **1.** Займацца якой-н. працай, ажыццяўляць якую-н. дзейнасць. *П. у полі. Хто працуе, той і мае* (прыказка). *Хто працуе, таму і шанцуе* (прыказка). *П. здзельна. П. над помнікамі старой пісьменнасці* (вывучаць іх). *П. над сабой* (удасканальваць сябе ў чым-н.). *П. са слоўнікам.* **2.** Мецъ дзе-н. які-н. занятак, пасаду, служыць. *П. на фабрыцы. П. у калгасе. П.бухгалтарам.* **3.** *на каго-што.* Абслугоўваць каго-, што-н. сваёй працай. *П. на сябе. Завод працаваў на абарону.* **4.** *чым.* Прыводзіць у дзеянне, кіраваць чым-н. *П. вёсламі. П. рукамі і нагамі ў вадзе* (плысці). **5.** Знаходзіцца ў дзеянні, выконваць свае функцыі. *Матор працуе без перабояў. Сэрца нармальна працуе.*

ПРАЦАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Вельмі старанны, працавіты чалавек, рабацяга.

ПРАЦАВІ́ТЫ, -ая, -ае. Які многа, добра і шчыра працуе. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **працаві́тасць,** -і, *ж.*

ПРАЦАДЗЕ́НЬ, -дня́, *мн.* -дні́, -дзён, *м.* Адзінка ўліку працы калгаснікаў і размеркавання даходаў па працы ў калгасах.

ПРАЦАДЗІ́ЦЬ, -аджу́, -э́дзіш, -э́дзіць; -э́джаны; *зак., што.* **1.** Прапусціць (вадкасць) для ачысткі праз што-н., што фільтруе. *П. малако.* **2.** *перан.* Вымавіць неразборліва, не разнімаючы зубоў. ‖ *незак.* **працэ́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **працэ́джванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАЦАЁМКІ, -ая, -ае. Які патрабуе вялікай затраты працы. *Лён — працаёмкая культура.* ‖ *наз.* **працаёмкасць,** -і, *ж.*

ПРАЦАЗДО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны да працы. *Працаздольная частка насельніцтва.* ‖ *наз.* **працаздо́льнасць,** -і, *ж.* *Страта працаздольнасці.*

ПРАЦАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца вялікай любоўю да працы. *П. хлопец.*

ПРАЦАТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* Лячэнне працай, працэсамі працы. ‖ *прым.* **працатэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

ПРАЦАЎЛАДКАВА́ННЕ, -я, *н.* (афіц.). Уладкаванне на працу, забеспячэнне працай каго-н. *П. выпускнікоў вучылішча.*

ПРАЦАЎЛАДКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны; *зак., каго* (афіц.). Забяспечыць працай каго-н.

ПРАЦАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто працуе. *Сумленны п.* **2.** Работнік якой-н. галіны, сферы працы. *Працаўнікі навукі.* ‖ *ж.* **працаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ПРАЦВЕРАЗЕ́ЦЬ *гл.* цверазець.

ПРАЦВЕРАЗІ́ЦЦА, -вераж́уся, -вярэ́зішся, -вярэ́зіцца; *зак.* Стаць цвярозым (у 1 знач.). ‖ *незак.* **працвераж́ацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **працвярэжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **працвераж́энне,** -я, *н.* *і* **працвярэжванне,** -я, *н.*

ПРАЦВЕРАЗІ́ЦЬ, -вераж́у, -вярэ́зіш, -вярэ́зіць; -вярэ́жаны; *зак., каго (што).* Прывесці ў цвярозы стан. ‖ *незак.* **працвярэ́жваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **працвераж́аць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **працвярэ́жванне,** -я, *н.* *і* **працвераж́энне,** -я, *н.*

ПРАЦВІСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віце́; *зак.* Прабыць які-н. час у цвіценні. *Яблыня працвіла дзесяць дзён.*

ПРАЦВІТА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е, *незак.* Тое, што і квітнець (у 2 знач.). ‖ *наз.* **працвіта́нне,** -я, *н.*

ПРАЦЕРАБІ́ЦЬ, -ераблю́, -ярэ́біш, -ярэ́біць; -ярэ́блены; *зак., што.* Расцерабіўшы, зрабіць праход. *П. сабе дарогу* (таксама перан.). ‖ *незак.* **працярэ́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **працярэ́бліванне,** -я, *н.*

ПРАЦЕ́РЦІ, пратру́, пратрэ́ш, пратрэ́; пратро́м, пратраце́, пратру́ць; працёр, -цёрла; пратры; працёрты; *зак., што.* **1.** Прадзіравіць трэннем. *П. паперу гумкай.* **2.** Расціраючы, прапусціць праз што-н. *П. ягады праз сіта.* **3.** Выціраючы, ачысціць. *П. шкельцы акуляраў.*

4. Прякласці, утварыць частай яздой, хадой (разм.). *П. дарогу саньмі.* ◊ **Працерці вочы** (разм.) — прачнуцца, адысці ад сну. ‖ *незак.* **праціраць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **праціpка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж. і* **праціранне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **працірачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.).

ПРАЦЕРЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., пратрэцца; працёрся, -цёрлася; *зак.* Прадрацца ад трэння. *Локці рукавоў працерліся.* ‖ *незак.* **праціpацца,** -аецца.

ПРАЦІВІЦЦА, -ціўлюся, -цівішся, -цівіцца; *незак., каму-чаму.* Выказваць нязгоду, супраціўляцца. *П. злу.* ‖ *зак.* **запрацівіцца,** -ціўлюся, -цівішся, -цівіцца.

ПРАЦІНАЦЬ *гл.* праняць.

ПРАЦІСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* Прабрацца праз натоўп, вузкі праход. *П. між лавак.* ‖ *незак.* **праціскацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* 1. Моцна націснуўшы, праламаць, увагнуць. *П. шыбу. П. канапу.* 2. Праштурхнуць, прасунуць намаганнем праз што-н. вузкае, цеснае. *П. руку ў шчыліну.* ‖ *незак.* **праціскаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЦІЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. Той, хто процідзейнічае каму-, чаму-н., варожа адносіцца да каго-, чаго-н. *П. прымірэння.* 2. Вораг, нядобразычлівец. *Гэты чалавек — мой даўні п.* 3. *зб.* Варожыя ўзброеныя сілы, вораг. *Адкрыць агонь па праціўніку.* 4. Сапернік у спаборніцтве, барацьбе. *Баксёр лёгка справіўся з праціўнікам.* ‖ *ж.* **праціўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 і 2 знач.).

ПРАЦІЎНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі непрыемны, агідны. *Праціўная істота.*

ПРАЦОЎНЫ, -ая, -ае. 1. *гл.* праца. 2. Заснаваны на выкарыстоўванні працы. *Працоўнае выхаванне.* 3. Які жыве заробкам ад сваёй працы. *Працоўныя класы грамадства.* 4. Набыты працай. *Працоўныя даходы.* 5. Які праходзіць у працы. *П. дзень.*

ПРАЦЫТАВАЦЬ *гл.* цытаваць.

ПРАЦЬ, пяру, пярэш, пярэ; пяром, пераце, пяруць; праў, прала; пяры; *незак., што.* Мыць (бялізну, палатно), б'ючы пранікам. *П. бялізну.*

ПРАЦЭДЖВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* працадзіць.

ПРАЦЭДУРА, -ы, *мн.* -ы, -дур, *ж.* 1. Афіцыйны парадак дзеянняў, выканання, абмеркавання чаго-н. (кніжн.). *П. падпісання дагавора.* 2. звычайна *мн.* Асобны працэс лячэння (напр., ванна, кампрэс і пад.), загартоўвання, гігіены цела. *Хадзіць у паліклініку на працэдуры. Водныя працэдуры.* ‖ *прым.* **працэдурны,** -ая, -ае. *П. кабінет.*

ПРАЦЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. Сотая доля ліку, які прымаецца за цэлае (абазначаецца знакам %). 2. Колькасць, якая вымяраецца ў сотых долях чаго-н., прынятага за адзінку. *Выканаць план на 105 працэнтаў.* 3. Даход, які атрымліваецца на кожныя 100 грашовых адзінак, што знаходзяцца ў банку, ашчадкасе. *Выплачваюцца працэнты.* 4. Узнагарода, якая вылічваецца ў залежнасці ад даходу. *Працаваць на працэнтах.* ◊ **На (усе) сто працэнтаў** (разм. адабр.) — поўнасцю. ‖ *прым.* **працэнтны,** -ая, -ае.

ПРАЦЭС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. Паслядоўная змена стану ў развіцці чаго-н., ход, развіццё якой-н. з'явы. *Усё высветлілася ў працэсе працы. П. развіцця. Вытворчы п.* 2. Актыўнае развіццё хваробы. *Запаленчы п. П. у лёгкіх.* 3. Парадак разбору судовых і адміністрацыйных спраў, а таксама судовая справа. *Грамадзянскі п. Выступаць на працэсе.* ‖ *прым.* **працэсуальны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *П. кодэкс.*

ПРАЦЭСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Цэнтральнае ўстройства ЭВМ, якое выконвае зададзеныя праграмайператварэнні інфармацыі, кіруе вылічальным працэсам і каардынуе працу перыферыйных устройстваў. ‖ *прым.* **працэсарны,** -ая, -ае.

ПРАЦЭСІЯ, -і, *ж.* Урачыстае мнагалюднае шэсце. *Пахавальная п.*

ПРАЦЯГ, -у, *м.* 1. *гл.* працягнуцца, -цца. 2. Частка чаго-н. не закончанага, не завершанага, тое, што працягваецца (напр. артыкула, падзеі). *Гэта дарога — п. магістралі. П. рамана ў наступным нумары часопіса.* ◊ **На працягу чаго, прыназ.** — у час чаго-н., у той час, як што-н. працягваецца. *Званілі на працягу усёй гадзіны.*

ПРАЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). 1. Тое, што і пранасіць (у 1 знач.). 2. Цягаць (у 1, 3 і 4 знач.) на працягу якога-н. часу.

ПРАЦЯГЛАСЦЬ, -і, *ж.* 1. Адлегласць у прасторы, занятая чым-н. *П. трубаправода.* 2. Час, на працягу якога што-н. дзейнічае, адбываецца. *П. камандзіроўкі. П. гуку.*

ПРАЦЯГЛЫ, -ая, -ае. Які доўга працягваецца. *П. тэрмін.*

ПРАЦЯГНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ягнецца; *зак.* 1. Выцягваючыся, выставіцца наперад. *Працягнуліся дзве пары рук.* 2. Прадоўжыцца. *Даклад працягнуўся дзве гадзіны.* 3. Расцягнуцца на якую-н. адлегласць. *Горад працягнуўся ўздоўж ракі на дзесяткі кіламетраў.* ‖ *незак.* **працягвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **працяг,** -у, *м.* (да 2 знач.).

ПРАЦЯГНУЦЬ, -ягну, -ягнеш, -ягне; -ягні; -ягнуты *і* -ягнены; *зак.* 1. *каго-што.* Цягнучы, перамясціць. *П. сані па снезе.* 2. *што.* Нацягнуць на якой-н. адлегласці або ўздоўж чаго-н., пракласці на якую-н. адлегласць. *П. тэлефонную лінію.* 3. *што.* Выцягваючы, выставіць у якім-н. напрамку. *П. рукі. П. ногі* (таксама перан.: памерці; разм.). 4. *што.* Прапусціць праз вузкую адтуліну, уцягнуць у што-н. *П. нітку ў іголку.* 5. *што.* Дамагчыся прыняцця недазволенымі метадамі (разм. неадабр.). *П. рэзалюцыю на сходзе.* 6. *што.* Зрабіць даўжэйшым, павялічыць тэрмін чаго-н. *П. лінію алоўкам. П. заняткі.* 7. *што.* Прымусіць доўга гучаць; вымавіць павольна, працяжна. *П. ноту.* 8. *што.* Прадоўжыць, узнавіць пасля перапынку. *П. сход.* 9. *перан., каго (што).* Раскрытыкаваць, публічна абсмяяць (разм.). *П. у газеце.* 10. Праіснаваць, пражыць (разм.). *Гэты хворы доўга не працягне.* ‖ *незак.* **працягваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8 і 9 знач.). ‖ *наз.* **працяг,** -у, *м.* (да 8 знач.).

ПРАЦЯЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Знак прыпынку ў выглядзе доўгай гарызантальнай рыскі (—).

ПРАЦЯЖНЫ, -ая, -ае. Пра гукі: які гучыць павольна, цягуча. *П. стогн. П. гудок. Працяжная песня.* ‖ *наз.* **працяжнасць,** -і, *ж.*

ПРАЦЯЖНЫ, -ая, -ое (спец.). Які служыць для апрацоўкі чаго-н. пры руху, працягванні. *П. станок.*

ПРАЦЯРПЕЦЬ, -цярплю, -церпіш, -церпіць; -цярпі; *зак., што* (разм.). Цярпліва перанесці што-н., перацярпець. *П. дзень без яды.*

ПРАЦЯРЭБЛІВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* працерабіць.

ПРАЦЯЦЬ, пратну, пратнеш, пратне; пратнём, пратняце, пратнуць; працяў, -цяла, -ло; пратні; працяты; *зак., каго-што.* Тое, што і праткнуць. *П. рагамі. Гэта думка балюча працяла сэрца* (перан.). *П. позіркам* (перан.: хутка і пільна паглядзець на каго-н.). ‖ *незак.* **працінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАЦЯЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ; -цёк, -цякла, -ло; *зак.* 1. Прайсці дзе-н. сваім цячэннем (пра раку, ручай). 2. Прасачыцца, пранікнуць. *Вада працякла ў лодку.* 3. Стаць пранікальным для вільгаці, дзіравым. *Страха працякла.* 4. *перан.* Прайсці, мінуць. *Гады працяклі. Хвароба працякла без ускладненняў.* ‖ *незак.* **працякаць,** -ае. ‖ *наз.* **працяканне,** -я, *н.*

ПРАЧАКАНІЦЬ *гл.* чаканіць.

ПРАЧАКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., каго-што* (разм.). Стаміцца ад доўгага чакання. *П. пісьма.*

ПРАЧАКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што і чаго.* Правесці які-н. час у чаканні. *Дарэмна прачакаў увесь вечар.*

ПРАЧАРЦІЦЬ, -чарчу, -чэрціш, -чэрціць; -чэрчаны; *зак., што.* 1. Чэрцячы, правесці, вычарціць (лінію). *П. маршрут на карце.* 2. Правесці які-н. час, займаючыся чарчэннем. ‖ *незак.* **прачэрчваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРАЧАСАЦЬ[1], -чашу, -чэшаш, -чэша; -чашы; -часаны *і* -чэсаны; *зак., што.* 1. Апрацаваць часаннем (валакно). *П. лён.* 2. *перан.* Пільна агледзець, абследаваць або абстраляць (якую-н. прастору, участак). *Пяхота прачасала лес.* ‖ *незак.* **прачэсваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прачэсванне,** -я, *н. і* **прачоска,** -і, *ДМ* -чосцы, *ж.*

ПРАЧАСАЦЬ[2], -чашу, -чэшаш, -чэша; -чашы; -часаны *і* -чэсаны; *зак., што* (спец.). Вычасаць у даўжыню. *П. паз.* ‖ *наз.* **прачоска,** -і, *ДМ* -чосцы, *ж.*

ПРАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Работніца, якая займаецца мыццём бялізны.

ПРАЧНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* 1. Перастаць спаць, прабудзіцца. *Дзіця прачнулася рана. У грудзях прачнулася нянавісць* (перан.). 2. *перан.* Ажывіцца, прыйсці ў рух. *Вёска прачнулася.* ‖ *незак.* **прачынацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАЧУЛЫ, -ая, -ае. Напоўнены вялікім пачуццём. *Прачулыя словы.* ‖ *наз.* **прачуласць,** -і, *ж.*

ПРАЧУТЫ, -ая, -ае (разм.). 1. Пра які прачулі, даведаліся. *Прачутыя навіны.* 2. Прасякнуты пачуццём. *Прачутае жывое слова.*

ПРАЧУЦЬ, -чую, -чуеш, -чуе; -чуты; *зак.* (разм.). 1. Даведацца па чутках, размовах. *П. пра чыё-н. гора.* 2. Пранікнуць пачуццём у сэнс чаго-н. *П. сэрцам усё, што здарылася.*

ПРАЧЫНАЦЦА *гл.* прачнуцца.

ПРАЧЫНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыніцца; *зак.* Не поўнасцю адчыніцца. *Дзверы прачыніліся.* ‖ *незак.* **прачыняцца,** -яецца.

ПРАЧЫНІЦЬ, -ыню, -ыніш, -ыніць; -ынены; *зак., што.* Не поўнасцю адчыніць. *П. дзверы.* ‖ *незак.* **прачыняць,** -яю, -яеш, -яе.

ПРАЧЫСЦІЦЬ, -ышчу, -ысціш, -ысціць; -ышчаны; *зак., што.* 1. Вычысціць унутранасць чаго-н. *П. канал ствала. П. лес.* 2. Правесці некаторы час, ачышчаючы што-н. ‖ *незак.* **прачышчаць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **прачыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **прачышчэнне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРАЧЫТАННЕ *гл.* чытаць.

ПРАЧЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што.* 1. *гл.* чытаць. 2. Правесці які-н. час чытаючы.

ПРАЧЫТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Тое, што і чытаць (у 1 знач.). *Штодзень п. прэсу.*

ПРАЧЭРЧВАЦЬ *гл.* прачарціць.

ПРАЧЭСВАННЕ, ПРАЧЭСВАЦЬ *гл.* прачасаць[1].

ПРАШАПТАЦЬ, -шапчу, -шэпчаш, -шэпча; -шапчы; -шаптаны; *зак., што.* Сказаць шэптам. *П. ласкавае слова.*

ПРАШАРАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* Прадзіравіцца ад шаравання. *Адвал*

ПРА—ПРО

плуга прашараваўся. ‖ *незак.* **прашароўвацца,** -аецца.

ПРАШАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -рава́ны; *зак., што.* Прадзіравіць шараваннем. *П. рукаў.* ‖ *незак.* **прашаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прашаро́ўванне,** -я, *н.*

ПРАШМЫГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Хутка і непрыметна прайсці куды-н. ‖ *незак.* **прашмыгваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАШНУРАВА́ЦЬ *гл.* шнураваць.

ПРАШПАКЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., што.* Прамазаць шпаклёўкай. *П. падлогу.* ‖ *незак.* **прашпаклёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРАШПІГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак., што.* Начыніць што-н. салам, часнаком, морквай і пад.

ПРАШТАБНАВА́ЦЬ *гл.* штабнаваць.

ПРАШТРА́ФІЦЦА, -флюся, -фішся, -фіцца; *зак.* (разм.). Тое, што і правінавація.

ПРАШТУДЗІ́РАВАЦЬ *гл.* штудзіраваць.

ПРАШТУ́РХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Штурхаючыся, прабрацца праз натоўп. *П. ў першыя рады.* ‖ *незак.* **прашту́рхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **праштурхо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРАШТУРХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ту́рхнуты; *зак., каго-што.* Прасунуць штуршком. *П. корак у бутэльку. П. справу* (перан.: прасунуць, паскорыць). ‖ *незак.* **прашту́рхваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **прашту́рхванне,** -я, *н. і* **праштурхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **праштурхо́ўванне,** -я, *н.*

ПРАШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Правесці які-н. час у пошуках. *Цэлую гадзіну прашукаў кнігу.*

ПРА́ШЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Старадаўняя ручная зброя для кідання камянёў.

ПРАШЧУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Шчупаючы, выявіць, адчуць, праверыць. *П. пухліну.* **2.** *перан., каго-што.* Назіраючы, даследуючы, скласці сабе ўяўленне пра каго-, што-н. (разм.). *П. веды новага работніка. П. глебу* (тое, што і пазандзіраваць глебу). ‖ *незак.* **прашчу́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прашчу́пванне,** -я, *н.*

ПРА́ШЧУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Далёкі продак, родапачынальнік.

ПРАШЫ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* прашыць. **2.** Тое, што і прошва. ‖ *прым.* **прашыўачны,** -ая, -ае.

ПРАШЫ́ЎНЫ, -а́я, -о́е. Прашыты наскрозь. *Прашыўная падэшва.*

ПРАШЫ́ЦЬ, -ью́, -ье́ш, -ье́; -ы́ты; *зак.* **1.** *што.* Сшыць скразным швом, зрабіць шво, швы на чым-н. *П. падэшвы. П. каўнер.* **2.** *каго-што.* Прастрэліць куляй, снарадам; зрашэціць кулямі, асколкамі снарадаў (разм.). *Куля прашыла калена. П. варожую калону кулямётнай чаргой.* **3.** *што.* Правесці які-н. час за шыццём. *П. увесь вечар.* ‖ *незак.* **прашыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **прашы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **прашыва́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ПРАШЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (уст.). Пісьмовае хадайніцтва аб чым-н. *Падаць п.*

ПРАЭКЗАМЕНАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* экзаменавацца, -ць.

ПРАЯ́ВА, -ы, *мн.* -ы, прая́ў, *ж.* **1.** Незвычайнае здарэнне. *Што за п.!* **2.** З'ява, праяўленне. *Праявы жыцця.*

ПРАЯ́ВАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для праяўлення фота- і кінаплёнкі. *Праявачная машына.*

ПРАЯВІ́ЦЕЛЬ, -ю, *м.* (спец.). Хімічны састаў для праяўлення фатаграфічных пласцінак, плёнак, здымкаў.

ПРАЯВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́віцца; *зак.* **1.** Выявіцца, стаць відавочным (пра якасці, уласцівасці). *У дзяўчынкі праявіліся музычныя здольнасці.* **2.** Стаць бачным пасля хімічнай апрацоўкі (пра адбітак на фатаграфічнай пласцінцы, плёнцы; спец.). ‖ *незак.* **праяўля́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **праяўле́нне,** -я, *н.*

ПРАЯВІ́ЦЬ, -яўлю́, -я́віш, -я́віць; -я́ўлены; *зак., што.* **1.** Робячы што-н., выявіць наяўнасць якіх-н. якасцей, уласцівасцей. *П.назіральнасць. П. клопат. П. сябе* (выявіць свае магчымасці). **2.** Апрацаваўшы хімічна, зрабіць бачным адлюстраванне сфатаграфаванага прадмета (спец.). *П. плёнку.* ‖ *незак.* **праяўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **праяўле́нне,** -я, *н.*

ПРАЯДА́ЦЬ *гл.* праесці.

ПРАЯЗДЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* праехацца, -ць.

ПРАЯЗНЫ, -а́я, -о́е. Які дае права на праезд. *Праязныя дакументы. П. білет.*

ПРАЯСНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які праяснеў, стаў выразным, ясным. *Праяснелае неба. Праяснелыя думкі.*

ПРАЯСНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* **1.** Стаць ясным, чыстым ад хмар. *Неба праяснела. К вечару праяснела* (безас.; распагодзілася). **2.** Стаць асэнсаваным, ясным ці спакойным. *Думкі праяснелі. Твары людзей праяснелі.* ‖ *наз.* **праясне́нне,** -я, *н.*

ПРАЯСНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *зак.* **1.** Стаць ясным, праяснець. *Неба праяснілася. Думкі праясніліся.* **2.** Стаць свабодным ад няяснасцей. *Справа праяснілася.* ‖ *незак.* **праясня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **праясне́нне,** -я, *н.*

ПРАЯЎЛЕ́ННЕ, ПРАЯЎЛЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* праявіцца, -ць.

ПРО́БА[1], -ы, *ж.* **1.** Выпрабаванне, праверка. *П. механізма. П. галасоў. П. агнём.* **2.** Частка матэрыялу, ежы, узятая для праверкі, вызначэння якасці. *Узяць на пробу.* ‖ *прым.* **про́бны,** -ая, -ае.

ПРО́БА[2], -ы, *мн.* -ы, проб, *ж.* Колькасць частак высакароднага металу, якая змяшчаецца ў пэўнай колькасці вагавых долей сплаву, а таксама кляймо, якое абазначае гэту колькасць. *Золата нізкай пробы.* ‖ *прым.* **про́бны,** -ая, -ае (спец.). *Пробнае золата* (з кляймом пробы).

ПРО́БАВАЦЬ *гл.* прабаваць.

ПРО́БКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* **1.** Электрычны засцерагальнік. *Пробкі перагарэлі.* **2.** *перан.* Вялікая колькасць каго-, чаго-н., якая перашкаджае нармальнаму руху (разм.). *П. на чыгуначным пераездзе.*

ПРО́БЛІСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Бляск або святло, якое раптоўна паявілася дзе-н. *Праблескі маланкі.* **2.** *перан., чаго.* Слабае праяўленне чаго-н. *П. надзеі. П. свядомасці.*

ПРО́БНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Узяты на пробу[1], прызначаны для ўзяцця пробы[1]. *Пробныя духі. П. камень* (перан.: пра ўчынак, выпадак, па якім робяць вывад аб трываласці, каштоўнасці, сіле чаго-н.). *П. шар* (перан.: пра дзеянне, пры дапамозе якога імкнуцца высветліць што-н.; уст.). **2.** Які робіцца для выпрабавання, праверкі. *П. рэйс.*

ПРО́БНЫ[2] *гл.* проба[2].

ПРО́ВАД, -у, *М* -дзе, *мн.* правады́, -о́ў, *м.* Металічны дрот для перадачы электрычнага току. *Тэлефонны п. Старшыня на провадзе* (тэлефонны апарат злучаны са старшынёй; разм.). ‖ *прым.* **правадны́,** -а́я, -о́е (спец.). *Правадная сувязь* (якая ажыццяўляецца па правадах, у адрозненне ад радыёсувязі).

ПРО́ДАЖ, -у, *м.* **1.** *гл.* прадаць. **2.** Гандаль, тавараабарот. *Быць у продажы. Выпусціць у п.* ‖ *прым.* **прада́жны,** -ая, -ае.

ПРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Старажытны папярэднік па роду, а таксама сучаснік з папярэдніх пакаленняў. *Шанаваць памяць сваіх продкаў.*

ПРО́ЖАЎЦЬ, -і, *ж.* (разм.). Прымесь жоўтага, жаўцізны. *Збажына, ледзь кранутая прожаўцю.*

ПРО́ЖЫЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Тонкая каляровая палоска, прамежкавы слой ў камені, дрэве, а таксама жылка, якая свіціцца праз скуру. *Белы кварц з жоўтымі прожылкамі. Рука з сінімі прожылкамі. Прожылкі на лістах, кветках.*

ПРО́ЗА, -ы, *ж.* **1.** Невершаваная літаратура, у адрозненне ад паэзіі. *Мастацкая п. Пісаць прозай.* **2.** *перан.* Будзённасць, паўсядзённасць жыцця. *П. жыцця.* ‖ *прым.* **празаі́чны,** -ая, -ае.

ПРО́ЗВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спадчыннае сямейнае найменне, якое дадаецца да ўласнага асабістага імя. *Дзявочае п.* (да замужжа).

ПРО́ЙГРЫШ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Няўдачны для каго-н. зыход гульні, спаборніцтва і пад. *Застацца ў пройгрышы.* **2.** Сума грошай, страчаная пры гульні. *Вялікі п.* ‖ *прым.* **про́йгрышны,** -ая, -ае.

ПРО́ЙМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Адтуліна, паглыбленне ў чым-н., паміж чым-н. *У пройме дзвярэй паказалася галава. П. паміж хмарамі.* **2.** Прарэз для рукава (спец.). ‖ *прым.* **про́йменны,** -ая, -ае *і* **про́ймавы,** -ая, -ае.

ПРО́ЛЕЖАНЬ, -жня, *мн.* -жні, -жняў, *м.* У ляжачых хворых: амярцвенне скураных покрываў той часткі цела, на якой доўга і нерухома ляжаць. ‖ *прым.* **про́лежневы,** -ая, -ае.

ПРО́МАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Удар, выстрал міма цэлі. *Біць без промаху.* **2.** *перан.* Памылка, хіба. *Зрабіць п.* ◊ **Не промах** *хто* (разм.) — пра чалавека кемлівага, лоўкага. *Гэты хлопец не п.*

ПРО́МЫСЕЛ, -слу, *мн.* -слы, -слаў, *м.* **1.** *каго-чаго.* Здабыванне чаго-н., паляванне. *П. жэмчугу. П. собаля.* **2.** Занятак паляваннем, здабычай звяроў, птушак і пад. *Паляўнічы п. Рыбалоўны п.* **3.** Дробная рамесная вытворчасць, звычайна як падсобны занятак пры асноўным, сельскагаспадарчым. *Ганчарны п. Кавальскі п.* **4.** *мн.* Прамысловае прадпрыемства здабыўнога тыпу. *Нафтавыя промыслы. Саляныя промыслы.* ‖ *прым.* **прамысло́вы,** -ая, -ае *і* **промыславы,** -ая, -ае. *Прамысловая (промыславая) рыба* (якая з'яўляецца прадметам промыслу). *Прамысловая (промыславая) кааперацыя.*

ПРО́ПАВЕДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Прамова рэлігійна-павучальнага зместу. *Сказаць п.* **2.** *перан., чаго.* Распаўсюджванне якіх-н. ідэй, поглядаў (кніжн.). *П. новых ідэй.*

ПРО́ПАДАМ: прападзі ты пропадам! (разм.) — вокліч у знач.: згінь, знікні (звычайна пры выказванні прыкрасці, раздражнення). *Прападзі ён пропадам са сваімі грашыма!*

ПРО́ПІСЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Узоры правільнага і прыгожага пісьма. *Вучыцца пісаць па прапісях.*

ПРО́ПУСК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* прапусціць. **2.** -а. Дакумент на права ўваходу, уезду куды-н. *Паказаць п. Уваход па пропусках.* **3.** -а. Тое, што і пароль (спец.). **4.** -у. Няяўка на сходы, заняткі і пад. *Наведваць лекцыі без пропускаў.* **5.** -у. Не запоўненае, не занятае чым-н. месца (напр. у тэксце чаго-н.). *У канспекце многа пропускаў.* ‖ *прым.* **прапускны́,** -а́я, -о́е.

ПРО́РАЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Скразная прарэзаная адтуліна, жалабок. *П. прыцэла.* **2.** Від скразной разьбы (спец.). *Мастацкая п.*

ПРО́РВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Стромкі і глыбокі абрыў, бездань. *Сарвацца ў прорву. На краі прорвы* (таксама перан.: на краі гібелі). **2.** *перан.* Прынцыповае разыходжанне ў чым-н. *Пасля гэтай спрэчкі паміж імі лягла п.* **3.** Вельмі вялікая колькасць каго-, чаго-н. (разм.). *Паспрабуй накарміць такую прорву. П. грошай.* **4.** Пра каго-, што-н., што паглынае, пажырае многа чаго-н. (разм. неадабр.). *Якая п.: не ўкарміць яго!*

ПРО́СА, -а, *н.* Збожжавы злак з мяцёлкавым суквеццем, з ачышчанага зерня якога атрымліваюць крупы. ‖ *прым.* **прася́ны,** -ая, -ое. *Прасяная каша.*

ПРО́СВІРА, ПРО́СВІРКА, ПРО́СВІРНЫ *гл.* прасвіра.

ПРО́СІНЬ, -і, *ж.* (разм.). Сіні прасвет у афарбоўцы чаго-н. *Вочы шэрыя з просінню.*

ПРО́СТА. 1. *прысл.* Прама, не зварочваючы ўбок. *Ідзіце п., потым звярніце налева.* **2.** *прысл.* Непасрэдна. *Пачнём п. са справы.* **3.** *чаго.* Сапраўды, на самай справе. *Гэтаму п. нельга паверыць.* **4.** *часц.* Толькі, не што іншае, як. *Гэта п. здзек.* **5.** *прысл.* Неяк выпадкова, без асаблівага намеру. *Зайшоў п. пагаварыць.* **6.** *прысл.* Наогул. *Дапамагалі родзічы і п. добрыя людзі.* ◊ **Проста так** — проста (у 5 знач.), без асаблівых прычын, намеру. *Чаго ты прыйшоў? — Проста так.*

ПРОСТАВАЛО́СЫ, -ая, -ае (разм.). Без галаўнога ўбору. *Выбег на вуліцу п.*

ПРОСТАНАРО́ДДЗЕ, -я, *н., зб.* (уст.). Простыя людзі, якія належаць да непрывілеяваных класаў. *Выхадзец з простанароддзя.*

ПРОСТАНАРО́ДНЫ, -ая, -ае (уст.). Які належыць, уласцівы простаму, працоўнаму народу, непрывілеяваным класам. ‖ *наз.* **простанаро́днасць,** -і, *ж.*

ПРО́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Аднародны па саставу, не састаўны. *Простае рэчыва.* **2.** Не складаны, не цяжкі, лёгка даступны для разумення. *Простае рашэнне.* **3.** Без асаблівых хітрасцей, не мудрагелісты. *Простае абсталяванне ў кватэры.* **4.** Не першасортны, грубы па якасці. *Мука простага памолу.* **5.** Які не вызначаецца сярод іншых, самы звычайны. *П. смертны. Простыя людзі жадаюць міру.* **6.** Звычайны, не заказны (пра пісьмо, бандэроль і пад.). **7.** Прастадушны, няхітры, не ганарлівы. *Не саромцеся яго, ён чалавек п.* **8.** Які належыць да непрывілеяваных класаў, не дваранскі (уст.). *П. народ.* **9.** Прамы, без выгібаў. *Дарога простая, як страла.* **10.** Пра каня: не спутаны (разм.). ○ **Простая мова** — у граматыцы: чужая мова, перададзеная без змен, ад імя гаворачага. ◊ **Простым вокам** — без дапамогі аптычных прыбораў. ‖ *памянш.* **про́сценькі,** -ая, -ае (да 2, 3 і 7 знач.). ‖ *наз.* **прастата́,** -ы́, *ДМ* -таце́, *ж.* (да 2, 3 і 7 знач.). ◊ **Святая прастата** — пра вельмі наіўнага чалавека.

ПРО́СЫП: без просыпу (разм.) — доўга і моцна. *Спаць без просыпу.*

ПРО́СЬБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Зварот да каго-н. з заклікам задаволіць якія-н. патрэбы, жаданні. *Звярнуцца з просьбай.*

ПРОТА... (а таксама **прата...**). Першая частка складаных слоў, якая азначае: 1) першаснасць, першабытнасць чаго-н., напр. *протагісторыя, протанеаліт;* 2) у складзе найменнікаў духоўных асоб і ў некаторых іншых словах — старшынства ў адносінах да таго, хто названы ў другой частцы слова, напр. *протадыякан, протаіерэй.*

ПРОТАГІСТО́РЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Дагістарычны перыяд жыцця чалавецтва. ‖ *прым.* **протагістары́чны,** -ая, -ае.

ПРОТАДЫЯ́КАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У праваслаўнай царкве: старшы дыякан. ‖ *прым.* **пратадыя́канскі,** -ая, -ае.

ПРОТАІЕРЭ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* У праваслаўнай царкве: старшы святар. ‖ *прым.* **протаіерэ́йскі,** -ая, -ае.

ПРО́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Абломак іголкі, металічнага стрыжня.

ПРО́ФІЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Від збоку (твару, прадмета). *Прыгожы п. твару. Сфатаграфавацца ў п.* **2.** Сячэнне, разрэз чаго-н. (спец.). *П. дарогі. П. сталі.* **3.** Сукупнасць спецыфічных рыс, якія характарызуюць якую-н. сферу дзейнасці, а таксама характар вытворчага ці навучальнага ўхілу (кніжн.). *Спецыяльнасць шырокага профілю. Раён збожжавага профілю. П. прадпрыемства.* ‖ *прым.* **про́фільны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Профільная пракатка металу.*

ПРОЦІ... Першая частка складаных слоў са знач. процідзеяння чаму-н., напр. *процідэсантны, процігрыпозны, проціпажарны.*

ПРОЦІА́ТАМНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абароны супраць атамнай зброі.

ПРОЦІБО́РСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак., каму-чаму.* Змагацца супраць каго-, чаго-н., процідзейнічаць. *П. ворагу. П. злу.*

ПРОЦІВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* **1.** Груз для ўраўнаважвання сіл, якія дзейнічаюць у машынах, збудаваннях (спец.). **2.** *перан.* Тое, што процідзейнічае, процістаіць чаму-н іншаму. *Адна думка служыць процівагай іншай.* ◊ **У процівагу,** *прыназ. з Д* — у адрозненне ад каго-, чаго-н., супраць каго-, чаго-н. *Выставіць прапанову ў процівагу апаненту.*

ПРОЦІВАГА́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае прыстасаванне для аховы органаў дыхання, вачэй і твару чалавека ад атрутных газаў, бактэрый, вірусаў. ‖ *прым.* **проціва́газавы,** -ая, -ае (разм.).

ПРОЦІВАГА́ЗАВЫ, -ая, -ае. Прызначаны для барацьбы са шкодным уздзеяннем атрутных газаў. *Процівагазавыя сродкі.*

ПРОЦІДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму.* Аказваць процідзеянне, супраціўленне.

ПРОЦІДЗЕ́ЯННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Дзеянне, якое перашкаджае другому дзеянню. *П. варожай сіле. Дзеянне раўняецца процідзеянню.*

ПРОЦІЗАКО́ННЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць закону. *Процізаконная дзейнасць.* ‖ *наз.* **процізако́ннасць,** -і, *ж.*

ПРОЦІЗАЧА́ТКАВЫ, -ая, -ае. Прызначаны для прадухілення цяжарнасці. *Процізачаткавыя сродкі.*

ПРОЦІЛЕ́ГЛАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* процілеглы. **2.** Прадмет або з'ява, процілеглыя другім, непадобныя да іншых па якіх-н. прыметах. *Адзінства і барацьба процілегласцей. Ён поўная п. свайму сябру.*

ПРОЦІЛЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны насупраць. *П. бераг.* **2.** Які супярэчыць чаму-н., поўнасцю не супадае з чым-н. *Процілеглыя тэндэнцыі.* ‖ *наз.* **проціле́гласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПРОЦІПАВЕ́ТРАНЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае супраць нападу з паветра. *Проціпаветраная ахова.*

ПРОЦІПАКАЗА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). **1.** Паказанне, якое пярэчыць паказанню другога. **2.** Прымета, якая паказвае на шкоднасць прымянення якога-н. лякарства, лячэння. *Проціпаказанні супраць антыбіётыкаў.*

ПРОЦІПАКА́ЗАНЫ, -ая, -ае. Такі, якому ёсць проціпаказанне (у 2 знач.). *Проціпаказанае лякарства.*

ПРОЦІПАСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак., каго-што каму-чаму.* **1.** Параўнаць, указаўшы на розніцу, процілегласць прымет аднаго і другога. *П. новае мысленне ўстарэлым поглядам.* **2.** Процідзейнічаючы, накіраваць супраць каго-, чаго-н. *П. насіллю ўзброеную сілу.* ‖ *незак.* **проціпастаўля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **проціпастаўле́нне,** -я, *н.*

ПРОЦІРАКЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Накіраваны на абарону супраць ракетнай зброі. *Проціракетная абарона.*

ПРОЦІСТАЯ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Месцазнаходжанне верхняй планеты ў пункце неба, процілеглым Сонцу.

ПРОЦІСТАЯ́ЦЬ, -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *незак., каму-чаму* (кніжн.). **1.** Супраціўляцца дзеянню чаго-н., захоўваючы ўстойлівае становішча. *П. ветру. П. чыйму-н. націску* (перан.). **2.** Быць проціпастаўленым, адрозніваецца па сутнасці.

ПРОЦІТА́НКАВЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае супраць танкаў, абараняе ад танкаў. *Процітанкавая граната. П. роў.*

ПРОЦІХІМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Накіраваны на ахову ад баявых атрутных рэчываў. *Проціхімічныя сродкі.*

ПРОЦІЯ́ДДЗЕ, -я, *н.* Рэчыва, якое спыняе або аслабляе дзеянне яду. *П. супраць коснасці* (перан., кніжн.).

ПРО́ЦЬМА, -ы, *ж.* **1.** Бездань, прорва (у 1 знач.; уст.). **2.** *перан., каго-чаго.* Вялікае мноства, безліч. *П. народу.*

ПРО́ЧКІ, -чак (разм.). Пакіданне на некаторы час сваёй хаты, сям'і з прычыны нязгоды, неладоў. *Пайсці ў п.*

ПРО́ЧЫРК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рыска, пракрэсленае месца, якое абазначае пропуск чаго-н. *П. у анкеце.*

ПРО́ШВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Карункавая або вышываная палоска, якую ўшываюць у настольнік, ручнік і пад. *Яна цудоўна вышывала і пляла з нітак прошвы.*

ПРО́ШЛЫ, -ая, -ае: **прошлы час** — у граматыцы: форма дзеяслова, якая абазначае дзеянне, што адбывалася да моманту гаворкі пра яго або якога-н. іншага дзеяння ў мінулым.

ПРУ́ГКІ, -ая, -ае. **1.** Спружыністы, які прымае першапачатковую форму пасля сціскання або згінання. *П. мяч. Пругкія мускулы.* **2.** Пра рухі: моцны і плаўны. *П. крок. Пругкая паходка.* ‖ *наз.* **пру́гкасць,** -і, *ж.*

ПРУСА́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Рыжы таракан.

ПРУСА́К[2] *гл.* прусакі.

ПРУСАКІ́, -о́ў, *адз.* -са́к, -а́, *м.* Немцы — ураджэнцы або жыхары былой нямецкай правінцыі Прусіі. ‖ *ж.* **прусачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.). ‖ *прым.* **пру́скі,** -ая, -ае.

ПРУТ, -а́, *М* пруце, *мн.* пруты, -о́ў, *м.* **1.** Тонкая палка без сучча. *Асінавы п.* **2.** Тонкі металічны стрыжань, кавалак дроту. *Жалезны п.* ‖ *памянш.* **пруто́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м. і* **пруці́к,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **прутко́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.) *і* **пруця́ны,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Прутковы каркас. Пруцяная агароджа.*

ПРУ́ТКІ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і пругкі. *Пруткія галіны дрэва.* **2.** Жорсткі, цвёрды. *Калошы былі мокрыя і пруткія.* ‖ *наз.* **пру́ткасць,** -і, *ж.*

ПРУТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** *гл.* прут. **2.** Вязальная спіца. ‖ *прым.* **прутко́вы,** -ая, -ае.

ПРУЦЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца нягнуткім, карчанець. *П. ад холаду.* ‖ *зак.* **апруцяне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (разм.) *і* **спруцяне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (разм.).

ПРЫ, *прыназ. з М.* **1.** Каля чаго-н. *Пры доме быў сад.* **2.** Указвае на падпарадкаваныя, падсобныя адносіны да чаго-н., аднесенасць да чаго-н. *Лабараторыя пры інстытуце. Слу-*

жыць пры штабе. Сядзелка пры цяжкахворым. **3.** Указвае на наяўнасць чаго-н. у каго-н. *Трымаць дакументы пры сабе. Быць пры зброі. Пры жаданні ўсяго можна дабіцца.* **4.** Указвае на час, абставіны, становішча. *Пры царызме. Чытаць пры настольнай лямпе. Заявіць пры сведках. Быць пры памяці. Пры выпадку завітаю да вас.*

ПРЫ..., *прыстаўка.* **І.** Утварае дзеясловы са знач.: 1) давядзення дзеяння да канчатковай мэты, напр. *прыйсці, прыхіліцца, прывалачыся;* 2) дабаўлення, зближэння, змацавання чаго-н. з чым-н., напр. *прыбіць, прырабіць, прыбудаваць, прыдрукаваць, прыкласці, прышыць;* 3) накіравання дзеяння к сабе, выканання дзеяння ў сваіх інтарэсах, напр. *прывабіць, прысвоіць;* 4) накіравання дзеяння на прадмет зверху ўніз, напр. *прымяць, прыціснуць;* 5) паўнаты, вычарпанасці дзеяння, напр. *прывучыць, прыахвоціць;* 6) непаўнаты, слабай меры дзеяння, напр. *прыглушыць, прысыпаць, прыадчыніць;* 7) у дзеясловах на -оўва, -ва — суправаджальнага дзеяння, напр. *прыгаворваць, прытанцоўваць.* **ІІ.** Утварае: 1) назоўнікі і прыметнікі са знач. непасрэднага прымыкання да чаго-н., напр. *прылесак, прыбярэжны, прыазёрны, прыгранічны;* 2) назоўнікі са знач. дадатковасці, напр. *прыплод, прыпёк.*

ПРЫАДЗЕ́ЦЬ, -е́ну, -е́неш, -е́не; -е́нь; -е́ты; *зак., каго (што)* (разм.). Адзець у добрае адзенне, прыбраць. *П. дзяўчыну.* ‖ *звар.* **прыадзе́цца,** -е́нуся, -е́нешся, -е́нецца.

ПРЫАДКРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́ецца; *зак.* Трохі адкрыцца. *Заслона прыадкрылася.* ‖ *незак.* **прыадкрыва́цца,** -а́ецца.

ПРЫАДКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., што.* Трохі адкрыць. *П. рот.* ‖ *незак.* **прыадкрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫАДЧЫНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́ніцца; *зак.* Тое, што і прачыніцца. ‖ *незак.* **прыадчыня́цца,** -я́ецца.

ПРЫАДЧЫНІ́ЦЬ, -ыню́, -ы́ніш, -ы́ніць; -ы́нены; *зак., што.* Тое, што і прачыніць. ‖ *незак.* **прыадчыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПРЫАХВО́ЦІЦЬ, -о́чу, -о́ціш, -о́ціць; -о́чаны; *зак., каго (што) да чаго* (разм.). Выклікаць у каго-н. ахвоту да чаго-н. *П. дзяцей да чытання.* ‖ *незак.* **прыахво́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **прыахво́ціцца,** -о́чуся, -о́цішся, -о́ціцца; *незак.* **прыахво́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫБА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* **1.** Паявіцца ў дадатак. *Людзей на вуліцах прыбавілася.* **2.** Стаць большым. *Дзень прыбавіўся. П. ў вазе.* ‖ *незак.* **прыбаўля́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **прыбаўле́нне,** -я, *н. П. сям'і* (пра нараджэнне ў сям'і дзіцяці).

ПРЫБА́ВІЦЬ, -а́ўлю, -а́віш, -а́віць; -а́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што* і *чаго.* Даць, пакласці, зрабіць, сказаць у дадатак да чаго-н. *П. дзвесце рублёў. П. цукру ў ягады. П. да сказанага.* **2.** *чаго.* Павялічыць памер, колькасць, хуткасць чаго-н. *П. грошай. П. кроку.* ◊ **Прыбавіць у вазе** (разм.) — патаўсцець, стаць цяжэйшым. ‖ *незак.* **прыбаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыбаўле́нне,** -я, *н.* і **прыба́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПРЫБА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* прыбавіць. **2.** Прыбаўленая сума, колькасць чаго-н. *Атрымаць прыбаўку.* ‖ *прым.* **прыба́вачны,** -ая, -ае. ○ **Прыбавачная вартасць** — частка вартасці, якая ствараецца наёмным рабочым звыш вартасці рабочай сілы.

ПРЫБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* Дасягнуць якога-н. месца бягом. *П. першым.* ‖ *незак.* **прыбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫБЕ́ДНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм. неадабр.). Прыкінуцца бедным, няшчасным. ‖ *незак.* **прыбядня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПРЫБЕРАГЧЫ́, -агу́, -ажэ́ш, -ажэ́; -ажо́м, -ажаце́, -агу́ць; -бе́рог, -берагла́; -ажы́; -ажо́ны; *зак., што.* Захаваць, схаваць, адклаўшы на запас. *П. грошы на пакупку.* ‖ *незак.* **прыберага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫБІРА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* **1.** Пакой у тэатры, дзе акцёры адзяваюцца, рыхтуюцца да выхаду на сцэну. *Акцёрская п.* **2.** Памяшканне для адпраўлення натуральных патрэб. *Грамадская п.*

ПРЫБІРА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца прыбіраннем, навядзеннем чыстаты ва ўстановах, на прадпрыемствах. ‖ *ж.* **прыбіра́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **прыбіра́льшчыцкі,** -ая, -ае.

ПРЫБІРА́ННЕ *гл.* прыбраць.

ПРЫБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыбрацца, -цца.

ПРЫБІ́ЦЦА, -б'ю́ся, -б'е́шся, -б'е́цца; -б'ёмся, -б'яце́ся, -б'ю́цца; -бі́ся; *зак.* (разм.). **1.** Доўга ідучы, блукаючы, дабрацца куды-н. *П. да незнаёмага хутара.* **2.** *каго-чаго.* Далучыцца, пайсці следам за кім-н. *Чужая авечка прыбілася да чарады.* ‖ *незак.* **прыбіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫБІ́ЦЬ, -б'ю́, -б'е́ш, -б'е́; -б'ём, -б'яце́, -б'ю́ць; -бі́; -бі́ты; *зак.* **1.** *што.* Прымацаваць цвікамі. *П. маснічыну.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Шчыльна прыціснуць. *Траву прыбіла лівнем да зямлі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Сунучы, штурхаючы, давесці куды-н. *Хваляй прыбіла лодку да берага.* **4.** *каго.* Моцна пабіць (разм.). *П. злодзея да паўсмерці.* ‖ *незак.* **прыбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **прыбіва́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прыбі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.; разм.).

ПРЫБЛІ́ЖАНЫ[1], -ая, -ае. Не зусім дакладны, прыблізны. *Прыбліжанае рашэнне. Прыбліжана* (прысл.) *падлічыць.* ‖ *наз.* **прыблі́жанасць,** -і, *ж.*

ПРЫБЛІ́ЖАНЫ[2], -ая, -ае. Які блізка стаіць да высокапастаўленай асобы, карыстаецца яе даверам. *Прыбліжаныя асобы. Манарх і яго прыбліжаныя* (наз.).

ПРЫБЛІ́ЗІЦЦА, -і́жуся, -і́зішся, -і́зіцца; *зак.* Стаць больш блізкім (у 1 і 5 знач.). *П. да дзвярэй. Прыблізіўся дзень ад'езду. П. да лепшых узораў.* ‖ *незак.* **прыбліжа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прыбліжэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫБЛІ́ЗІЦЬ, -і́жу, -і́зіш, -і́зіць; -і́жаны; *зак., каго-што.* Паставіць блізка; зрабіць больш блізкім (у 1, 4 і 5 знач.). ‖ *незак.* **прыбліжа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыбліжэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫБЛІ́ЗНЫ, -ая, -ае. Не зусім дакладны, больш-менш блізкі да сапраўднага. *Прыблізныя звесткі. Падлічыць прыблізна* (прысл.). ‖ *наз.* **прыблі́знасць,** -і, *ж.*

ПРЫБЛУ́ДА, -ы, *Д* -у, *Т* -ам, *М* -дзе, *м.*; *ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў (разм.). **1.** Чужы, не тутэйшы чалавек. **2.** Аб прыблуднай жывёліне.

ПРЫБЛУ́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). Які выпадкова зайшоў куды-н., апынуўся дзе-н. (у чужым месцы, доме, статку). *Прыблудная авечка.*

ПРЫБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і прыплесці (у 2 знач.). ‖ *незак.* **прыблы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫБО́Й, -ю, *м.* Марскія хвалі, якія б'юць у бераг. *Час прыбою.* ‖ *прым.* **прыбо́йны,** -ая, -ае.

ПРЫБО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Набор прылад для чаго-н. *Чарнільны п. Чайны п.* **2.** Прыстасаванне, спецыяльнае ўстройства, апарат для выканання якой-н. работы, рэгулявання, кантролю і пад. *Вымяральны п. Награвальныя прыборы.* ‖ *прым.* **прыбо́рны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ПРЫБОРАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Галіна машынабудавання, што вырабляе вымяральныя прыборы, сродкі апрацоўкі інфармацыі, аўтаматычныя і аўтаматызаваныя сістэмы кіравання. **2.** Галіна навукі і тэхнікі, якая распрацоўвае сродкі аўтаматызацыі і сістэмы кіравання. ‖ *прым.* **прыборабудаў́нічы,** -ая, -ае.

ПРЫБРА́ЦЦА, -бяру́ся, -бярэ́шся, -бярэ́цца; -бяро́мся, -берацеся, -бяру́цца; -бра́ўся, -ра́лася; -бяры́ся; *зак.* **1.** Адзецца прыгожа, лепш, чым звычайна. *П. як на вяселле.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., у што і без дап.* Пакрыцца чым-н., упрыгожыцца. *Горад прыбраўся к святу.* **3.** Прывесці ў парадак што-н., зрабіць уборку чаго-н. або давесці да ладу што-н. (разм.). ‖ *незак.* **прыбіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫБРА́ЦЬ, -бяру́, -бярэ́ш, -бярэ́; -бяро́м, -бераце́, -бяру́ць; -бра́ў, -ра́ла; -бяры́; -бра́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Адзець прыгожа, лепш, чым звычайна; упрыгожыць. *П. галаву кветкамі.* **2.** *што і без дап.* Прывесці ў парадак. *П. у хаце. П. на стале.* **3.** *што.* Прыняць адкуль-н. *П. посуд са стала.* ◊ **Прыбраць да рук** *каго-што* (разм.) — цалкам падпарадкаваць сабе каго-н. або завалодаць чым-н., захапіць сабе што-н. ‖ *незак.* **прыбіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыбо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* *і* **прыбіра́нне,** -я, *н.*

ПРЫБРЫСЦІ́, -рыду́, -рыдзе́ш, -рыдзе́; -рыдзём, -рыдзяце́, -рыду́ць; -ры́ў, -ры́ла, -ло́; -рыдзі́; *зак.* (разм.). Брыдучы, прыйсці куды-н.

ПРЫБУДАВА́ЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак., што.* Прыбудаваць у дадатак да чаго-н. *П. трысцен да хаты.* ‖ *незак.* **прыбудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыбудо́ва,** -ы, *ж.* *і* **прыбудо́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫБУДО́ВА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* прыбудаваць. **2.** *мн.* -ы, -до́ў. Прыбудаваны будынак. *Драўляная п.*

ПРЫБЫ́ТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Сума, на якую даход перавышае выдаткі. *Чысты п.* **2.** Абагульняючы паказчык фінансавых вынікаў гаспадарчай дзейнасці прадпрыемства. **3.** *перан.* Карысць, выгада (разм.). *Які п. нам з гэтага?* **4.** Пра з'яўленне патомства (у сям'і, гаспадарцы і пад.; разм.). *Чакаць прыбытку ў хаце.*

ПРЫБЫТКО́ВЫ, -ая, -ае. Які прыносіць прыбытак, выгадны. *Прыбытковая галіна гаспадаркі. Прыбыткова* (прысл.) *прадаць што-н.* ‖ *наз.* **прыбытко́васць,** -і, *ж.*

ПРЫБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бы́ў, -была́, -ло́; -бу́дзь; *зак.* **1.** Прыйсці, прыехаць (афіц.). *Цягнік прыбыў своечасова. П. да месца прызначэння.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павялічыцца, прыбавіцца. *Вада прыбыла.* ‖ *незак.* **прыбыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыбыццё,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прыбыва́нне,** -я, *н.* *Расклад прыбыцця цягнікоў.*

ПРЫБЯГА́ЦЬ *гл.* прыбегчы.

ПРЫБЯДНЯ́ЦЦА *гл.* прыбедніцца.

ПРЫВА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак.* **1.** *каго (што).* Імітуючы голас або прыцягваючы ўвагу якой-н. прынадай, паклікаць, прымусіць наблізіцца. *П. глушца. П. ваўка.* **2.** *каго-што.* Прымусіць звярнуць увагу на што-н. або прыйсці куды-н. *Святло ў акне прывабіла нас. Пах смажанага прывабіў мяне на кухню.* **3.** *каго (што).* Выклікаць да сябе сімпатыю, прыхільнасць, станоўчыя адносіны. *П. сваёй знешнасцю.* **4.** *перан., каго (што).* Стаць для каго-н. заманлівым, прыемным. *Яго прывабіла добрая пасада.* ‖ *незак.*

прываблівацъ, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прываблівание**, -я, *н.*

ПРЫВАБЛІВЫ, -ая, -ае. Які прывабліве да сябе сваімі якасцямі, уласцівасцямі. *Прываблівая знешнасць.* ‖ *наз.* **прывабліва́сць**, -і, *ж.*

ПРЫВА́БНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вабіць, прыцягвае да сябе якімі-н. якасцямі, рысамі; прыемны з выгляду, мілавідны. *Прывабныя рысы твару.* **2.** Прыемны, мілы. *П. голас. Прывабная ўсмешка.* **3.** Які вабіць чым-н., выклікае цікавасць. *Прывабная прафесія.* ‖ *наз.* **прыва́бнасць**, -і, *ж.*

ПРЫВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* (спец.). Колькасць вагі, якая прыбавілася. *Сярэднясутачная п. свіней.*

ПРЫВАДНІ́ЦЦА, -аднюся, -о́днішся, -о́дніцца; *зак.* Пра лятальны апарат, парашутыста: апусціцца на ваду. ‖ *незак.* **прывадняцца**, -яюся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **прывадне́нне**, -я, *н.*

ПРЫВАДНЫ́ *гл.* прывод[2].

ПРЫВАЗНЫ́, -а́я, -о́е. Прывезены адкуль-н., не мясцовы. *Прывазная сыравіна.*

ПРЫВА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* прываліць[1]. **2.** Прыпынак у дарозе для адпачынку, а таксама месца прыпынку. *Зрабіць п.* ‖ *прым.* **прыва́льны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРЫВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы́; -ло́чаны; *зак., каго-што.* Даставіць валочачы. *П. мех.* ‖ *незак.* **прывалака́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫВАЛІ́ЦЬ[1], -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Прыперці, прыхіліць да чаго-н. або прыціснуць зверху чым-н. *П. камень да сцяны.* **2.** Прыстаць да берага, да прыстані (спец.). *Параход прываліў да прыстані.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* З'явіцца, прыйсці (разм.). *Шчасце прываліла ў хату. Прывваліла многа народу.* ‖ *незак.* **прыва́льваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыва́льванне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прывал**, -у, *м.* (да 2 знач.).

ПРЫВАЛІ́ЦЬ[2], -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што.* Трохі, не поўнасцю зваліць (сукно). ‖ *незак.* **прыва́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫВА́ЛЬНЫ *гл.* прывал.

ПРЫВАРАЖЫ́ЦЬ, -ажу́, -о́жыш, -о́жыць; -о́жаны; *зак., каго (што).* **1.** У забабонных уяўленнях: прывабіць варажбой. **2.** *перан.* Зачараваўшы, прывабіць да сябе (разм.). ‖ *незак.* **прывар́ожваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫВА́РАК, -рку, *м.* Гатаваная страва, прадукты для яе, а таксама заправа, якая дадаецца да галоўных прадуктаў пры гатаванні гарачых страў. *П. ў боршч.* ‖ *прым.* **прыва́рачны**, -ая, -ае.

ПРЫВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -а́рыш, -а́рыць; -а́раны; *зак., што.* Прырабіць, зварваючы. ‖ *незак.* **прыва́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыва́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж. і* **прыва́рванне**, -я, *н.*

ПРЫВА́Т-ДАЦЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У вышэйшых навучальных установах да рэвалюцыі: пазаштатны выкладчык, роўны па званню дацэнту, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **прыва́т-дацэ́нцкі**, -ая, -ае.

ПРЫВА́ТНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прыватная, не тыповая акалічнасць, падрабязнасць. *Звярніце увагу на прыватнасць.* ◊ **У прыватнасці**, *пабочн. сл.* — ужыв. для падкрэслівання якога-н. прыватнага выпадку, у знач. напрыклад, у тым ліку.

ПРЫВАТНАЎЛА́СНІЦКІ, -ая, -ае. Тое, што і прыватны (у 3 знач.). *Прыватнаўласніцкая гаспадарка.*

ПРЫВА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Прыватны гандляр, прадпрыемец. ‖ *ж.* **прыва́тніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **прыва́тніцкі**, -ая, -ае.

ПРЫВА́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца асобнай часткай чаго-н., не агульны, не тыповы. *П. вывад. Заключэнне ад агульнага да прыватнага* (наз.). *П. факт.* **2.** Асабісты, не грамадскі, не дзяржаўны. *Прыватная тэлеграма. Прыватная справа.* **3.** Які належыць пэўнай асобе, не грамадству, не дзяржаве. *Прыватная ўласнасць. П. заказ.* **4.** Які мае адносіны да асабістага, індывідуальнага валодання, дзейнасці, гаспадаркі і адносін, якія адсюль вынікаюць. *Прыватнае жыццё.* ○ **Прыватная пастанова** (спец.) — пастанова, якая выносіцца судом па пытанню, што не падлягае яго кампетэнцыі.

ПРЫВЕ́ЗЦІ, -язу́, -язе́ш, -язе́; -язём, -езяце́, -язу́ць; -ёз, -е́зла; -язі́; -е́зены; *зак., каго-што.* Даставіць, завезці. ‖ *незак.* **прыво́зіць**, -о́жу, -о́зіш, -о́зіць. ‖ *наз.* **прыво́з**, -у, *м. і* **прыво́зка**, -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (разм.).

ПРЫВЕ́СІЦЬ, -е́шу, -е́сіш, -е́сіць; -е́шаны; *зак., што.* Прымацаваць у вісячым становішчы. *П. лямпу да столі.* ‖ *незак.* **прыве́шваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыве́шванне**, -я, *н.*

ПРЫВЕСЛАВА́ЦЬ, -яслу́ю, -яслу́еш, -яслу́е; -яслу́й; *зак.* Наблізіцца, вяслуючы. *П. да берага.* ‖ *незак.* **прывяслоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́, -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Ведучы, памагчы дайсці. *П. дзяцей дадому.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго (што).* Паслужыць шляхам да чаго-н. *Сляды прывялі паляўнічых да нары. Сцежка прывяла на паляну.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго (што) да чаго.* Давесці да якога-н. выніку, стаць прычынай чаго-н. *Новыя факты прывялі вучонага да важнага адкрыцця. Усё гэта можа п. да вялікіх непрыемнасцей.* **4.** *каго-што ў што.* Зрабіць што-н. (што ўказана назоўнікам). *П. ў захапленне. П. прыгавор у выкананне. П. ў належны выгляд.* **5.** *каго.* Даць прыплод, нарадзіць (разм.). *Свіння прывяла адзінаццаць парасят.* **6.** *што.* Паведаміць для падмацавання чаго-н., напомніць. *П. выказванне вучонага. П. прыклад.* ‖ *незак.* **прыво́дзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **прывядзе́нне**, -я, *н.* (да 3, 4, 6 знач.) *і* **прыво́д**, -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.; спец.).

ПРЫВЕ́ТЛІВЫ, -ая, -ае. Добразычлівы, гасцінны, ветлівы. *П. гаспадар. Прыветліва* (прысл.) *сустрэць гасцей.* ‖ *наз.* **прыве́тлівасць**, -і, *ж.*

ПРЫ́ВІД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вобраз каго-, чаго-н., што бачыцца ва ўяўленні. *Начныя прывіды.* **2.** Ледзь акрэсленыя рысы чаго-н., контуры. *Аддаленыя прывіды зарыва.*

ПРЫ́ВІДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца прывідам, параджэннем хворага ўяўлення. *П. малюнак.* **2.** *перан.* Які існуе ва ўяўленні, несапраўдны. *Прывіднае шчасце.* ‖ *наз.* **пры́віднасць**, -і, *ж.*

ПРЫВІЛЕ́Я, -і, *мн.* -і, -ле́й, *ж.* Выключнае права, ільгота. *Прывілеі ветэранам вайны.*

ПРЫВІЛЕЯВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца прывілеямі. *Прывілеяванае саслоўе.* **2.** Лепшы, больш выгадны ў параўнанні з другім. *Паставіць каго-н. у прывілеяванае становішча.* ‖ *наз.* **прывілеява́насць**, -і, *ж.*

ПРЫВІТА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Словы, рух, жэст, звернутыя да каго-н. як знак добразычлівасці, дружалюбнасці, добрага пажадання і пад. *Адказаць на чыё-н. п. Перадаць п.* **2.** *нязм.* Зварот да блізкага знаёмага пры сустрэчы (разм.). *П.! Куды крочыш?* **3.** Вусны або пісьмовы зварот да каго-н. з выказваннем асабістай прыязнасці, добрага пажадання, салідарнасці і пад. *Гарачае п. абаронцам Радзімы. Паслаць п. юбіляру* ‖ *прым.* **прывіта́льны**, -ая, -ае.

ПРЫВІТА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вітацца, -ць.

ПРЫВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., прыўецца; -віўся, -віла́ся, -ло́ся; *зак.* Стаць звычайным, замацавацца. *Прывіліся навыкі да фізічнай працы.* ‖ *незак.* **прыві́вацца**, -а́ецца.

ПРЫВІ́ЦЬ, -ыўю́, -ыўе́ш, -ыўе́; -ыўём, -ыўяце́, -ыўю́ць; -ві́ў, -віла́, -ло́; -ві́; -ві́ты; *зак., што каму.* Прымусіць засвоіць, зрабіць звычайным. *П. культурныя навыкі.* ‖ *незак.* **прыві́ваць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прывіццё**, -я́, *н.*

ПРЫВО́Д[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* прывесці. **2.** Прымусовая дастаўка ў органы следства або ў суд тых, хто не з'явіўся па выкліку, а таксама часовы арышт для допыту (афіц.). *Хуліган ужо мае некалькі прыводаў у міліцыю.*

ПРЫВО́Д[2], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Механізм або сістэма механізмаў для прывядзення ў рух розных машын. *Электрычны п.* ‖ *прым.* **прывадны́**, -а́я, -о́е. *П. пас.*

ПРЫВО́ДЗІЦЬ *гл.* прывесці.

ПРЫВО́З, -у, *м.* **1.** *гл.* прывезці. **2.** Тое, што прывезена, прывезеныя тавары (разм.). *Вялікі п.*

ПРЫВО́ЗІЦЬ, ПРЫВО́ЗКА *гл.* прывезці.

ПРЫВО́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Шырокае адкрытае месца, прастора. *Лугавое п.* **2.** Поўная свабода, вольнае жыццё. *Тут п. для дзіцячых гульняў.*

ПРЫВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Свабодны, прасторны. *Прывольныя палі.* **2.** Пра ўмовы жыцця: вольны, нічым не абмежаваны. *Прывольнае жыццё. Прывольна* (прысл.) *жывецца.* ‖ *наз.* **прыво́льнасць**, -і, *ж.*

ПРЫВУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак., каго (што) да каго-чаго і з інф.* Прымусіць прывыкнуць да каго-, чаго-н., навучыць чаму-н., выпрацаваць навык да чаго-н. *П. да парадку.* ‖ *незак.* **прывуча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыву́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **прывучы́цца**, -учуся, -у́чышся, -у́чыцца; *незак.* **прывуча́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прыву́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прывучэ́нне**, -я, *н. і* **прыву́чванне**, -я, *н.*

ПРЫВЫКА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Наяўнасць прывычкі да чаго-н. (звычайна пра лекавыя сродкі). *П. да снатворнага.*

ПРЫВЫ́КЛЫ, -ая, -ае. Які прывык да чаго-н., мае прывычку да чаго-н. *Прывыклае да шуму вуха.*

ПРЫВЫ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; прывы́к, -кла; -ні; *зак.* **1.** *да чаго і з інф.* Набыць прывычку да чаго-н. *П. рана ўставаць.* **2.** *да каго-чаго.* Асвоіцца з кім-, чым-н. *П. да новых знаёмых.* ‖ *незак.* **прывыка́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прывыка́нне**, -я, *н.*

ПРЫВЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Засвоеная на працягу часу схільнасць, манера паводзін, дзеянняў, якая стала звычайнай, пастаяннай. *Дрэнная п. Увайшло ў прывычку займацца гімнастыкай. Узяць у прывычку.* **2.** Навык, уменне, набытае вопытам. *Без прывычкі касіць цяжка.*

ПРЫВЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў прывычкай. *П. уклад жыцця.* **2.** Вядомы, добра знаёмы, такі, да якога прывык. *Прывычныя з дзяцінства мясціны. Прывычныя сцэны.* **3.** Які прывык, прывучыўся да чаго-н. (разм.). *Рукі, прывычныя да ўсякай працы.* ‖ *наз.* **прывы́чнасць**, -і, *ж.*

ПРЫВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* прывесці.

ПРЫВЯЗА́ЦЦА, -яжу́ся, -я́жашся, -я́жацца; -яжы́ся; *зак.* (разм.). **1.** Прымацавацца да чаго-н. вяроўкай. *П. поясам да слупа.* **2.** *перан., да каго-чаго.* Пачаць дакучаць, прыставаць. *П. з пытаннямі.* **3.** *перан., да каго-чаго*

або *за кім-чым.* Пачаць неадступна ісці за кім-, чым-н. *Сабака прывязаўся да хлопчыка.* ‖ *незак.* **прывязвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫВЯЗА́ЦЬ, -яжу́, -я́жаш, -я́жа; -яжы́; -я́заны; *зак.* **1.** *што да чаго.* Прымацаваць, завязваючы. *П. лейцы да канавязі.* **2.** *каго-што да каго-чаго.* Прымацаваць, злучаючы рэменем, вяроўкай і пад. *П. каня да дрэва.* **3.** *перан., што да чаго.* У думках злучыць, суаднесці з чым-н. *П. пабудову да мясцовасці.* ‖ *незак.* **прывя́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прывя́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* і **прывя́званне,** -я, *н.*

ПРЫВЯЗНЫ́, -а́я, -о́е. Які мае прыстасаванне для прывязвання, такі, які можна прывязаць. *Прывязныя лыжы.*

ПРЫ́ВЯЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* У спалучэннях: **на прывязі, на прывязь, з прывязі** і пад.: тое, чым хто-н. прывязаны (рэмень, ланцуг і пад.). *Трымаць сабаку на прывязі. Хадзіць на прывязі.*

ПРЫВЯРЗЦІ́СЯ *гл.* вярзціся.

ПРЫВЯСЛО́ЎВАЦЬ *гл.* прывеславаць.

ПРЫГАВАРЫ́ЦЬ, -ару́, -о́рыш, -о́рыць; -о́раны; *зак., каго (што) да чаго.* Вынесці абвінаваўчы прыгавор каму-н. *П. да турэмнага зняволення.* ‖ *незак.* **прыгаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГАВО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рашэнне, вынесенае судом пасля разбору судовай справы. *Абвінаваўчы п. Апраўдальны п. П. абскарджанню не падлягае.* **2.** *перан.* Увогуле пастанова, рашэнне, меркаванне з ацэнкай чаго-н. *Суровы п. гісторыі.*

ПРЫГАВО́РВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* Гаварыць, робячы што-н., суправаджаць што-н. словамі. *Біць і п.*

ПРЫГАВО́РВАЦЬ[2] *гл.* прыгаварыць.

ПРЫГАВО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Вострыя, забаўныя словы, словазлучэнні, якія ўстаўляюцца ў гаворку. *Гаварыць з прыгаворкамі.*

ПРЫГАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Прыйсці на памяць, успомніцца. *Прыгадалася далёкае мінулае.* ‖ *незак.* **прыга́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Прыпомніць, узнавіць у памяці. *П. падрабязнасці здарэння.* **2.** *каго-што.* Напомніць, навесці на ўспамін. *Гэта пісьмо прыгадала мне мінулае.* **3.** *што каму.* Прыпомніць зробленае кім-н., каб адпомсціць, пакараць за гэта (разм.). *Мы гэта табе яшчэ прыгадаем!* ‖ *незак.* **прыга́дваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.).

ПРЫГАЖО́СЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Сукупнасць якасцей, што прыносяць асалоду позірку, слыху; усё прыгожае, чароўнае. *Горад выключнай прыгажосці. Вызначацца прыгажосцю.* **2.** *мн.* Прыгожыя, чароўныя мясціны. *Прыгажосці прыроды.* **3.** *толькі Н.* Пра што-н. прыемнае, што прыносіць задавальненне (разм.). *Надыхаліся лясным паветрам, адпачылі. П.!*

ПРЫГАЖУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Прыгожы чалавек. **2.** *перан.* Пра што-н. вельмі прыгожае. *П.-цеплаход.* ‖ *памянш.* **прыгажу́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *ж.* **прыгажу́ня,** -і, *мн.* -і, -жу́нь.

ПРЫГАЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* Станавіцца прыгожым, прыгажэйшым. *Прыгажэе родны край.* ‖ *зак.* **папрыгажэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е.

ПРЫГАЛУ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго (што)* (разм.). Прылашчыць. *П. дзіця.* ‖ *незак.* **прыгалу́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГАНЯ́ТЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Памешчыцкі слуга, які наглядаў за працай сялян у час прыгону, цівун.

ПРЫГАНЯ́ЦЬ[1—2] *гл.* прыгнаць[1—2].

ПРЫ́ГАРАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пасёлак, які прымыкае да тэрыторыі вялікага горада. **2.** У Старажытнай Русі: горад, падпарадкаваны палітычна і гаспадарча галоўнаму гораду вобласці. *Прыгарады Вялікага Ноўгарада.* ‖ *прым.* **прыгарадны,** -ая, -ае.

ПРЫ́ГАРАДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прыгарад. **2.** Які знаходзіцца, размешчаны ў прыгарадзе, у наваколлі горада. *П. жыхар. П. завод.* **3.** Пра транспарт: не далёкі, які абслугоўвае блізкія ад горада раёны. *П. аўтобус.*

ПРЫГАРНУ́ЦЦА, -арну́ся, -о́рнешся, -о́рнецца; -арні́ся; *зак., да каго-чаго.* З ласкаю, пяшчотай прытуліцца. *П. да шчакі маці.* ‖ *незак.* **прыго́ртвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫГАРНУ́ЦЬ, -арну́, -о́рнеш, -о́рне; -арні́; -о́рнуты; *зак.* **1.** *што.* Прыгрэбці, зграбаючы, сабраць каля чаго-н. *П. жар да чыгункоў.* **2.** *што чым.* Прыкрыць, прысыпаць чым-н. *П. зямлёй карэнне.* **3.** *каго (што).* З ласкаю, пяшчотай прытуліць да сябе. *П. дачку.* ‖ *незак.* **прыго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́ГАРШЧЫ, -аў. **1.** Складзеныя разам у выглядзе акругленага ёмішча абедзве далоні так, каб можна было туды чаго-н. насыпаць, наліць. *Падставіць п.* **2.** Колькасць чаго-н., якая ўмяшчаецца ў складзеныя такім чынам далоні. *Цэлыя п. арэхаў.*

ПРЫГАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які прыгарэў, падпаліўся. *Прыгарэлыя скваркі.* ‖ *наз.* **прыгарэ́ласць,** -і, *ж.*

ПРЫГАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ры́ць; *зак.* **1.** Пра печанае, смажанае: трохі абгарэць, абвугліцца. *Бульба прыгарэла.* **2.** Пра вадкую страву, кашу: пры варцы, кіпячэнні пачаць пахнуць дымам, гарам або прыстаць, прыліпнуць да пасудзіны. *Малако прыгарэла. Каша прыгарэла да гаршка.* ‖ *незак.* **прыгара́ць,** -а́е і **прыга́рваць,** -ае.

ПРЫГАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць, вырабіць што-н. або згатаваць, падрыхтаваць для спажывання, яды. *П. цэментны раствор. П. вячэру.* **2.** *што* і *чаго.* Прывесці ў стан годнасці для ўжытку; падрыхтаваць загадзя. *П. калёсы ў дарогу. П. корму свінням.* ‖ *незак.* **прыгато́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыгнуцца, -ць.

ПРЫГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Гладзячы, зрабіць роўным. *П. валасы. П. стыль* (перан.). ‖ *незак.* **прыгла́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыгла́джванне,** -я, *н.*

ПРЫГЛЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго* і *без дап.* Уважліва паглядзець, каб разгледзець каго-, што-н. *П. і ўбачыць, што мясцовасць тут няроўная.* **2.** *да каго-чаго* і *без дап.* Уважліва разглядаючы, вывучаючы, асвойтацца з кім-, чым-н. *П. да тутэйшых парадкаў. Да гэтага чалавека трэба добра п.* **3.** Прывыкнуць глядзець у якіх-н. умовах. *Вочы прыгледзеліся ў поцемках.* ‖ *незак.* **прыглядацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца і **прыгля́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *за кім-чым, каго-што* і *без дап.* Пасачыць з мэтай догляду; паклапаціцца пра каго-, што-н. *П. за дзецьмі. Прыглядай гасцей, каб хадзілі часцей* (з нар.). *Прыгледзь тут, а я адлучуся ў магазін.* **2.** *каго-што.* Намеціць для набыцця, скарыстання (разм.). *П. сабе касцюм. П. месца для будоўлі.* ‖ *незак.* **прыглядаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **прыгля́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГЛУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак.* Зрабіць менш чутным, гучным, некалькі заглушыць (у 2, 3 і 4 знач.). *П. матор.* ‖ *незак.* **прыглуша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **прыглу́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГНА́ЦЬ[1], -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак., каго-што.* Гонячы, прывесці, даставіць. *П. коней з начлегу.* ‖ *незак.* **прыганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыго́н,** -у, *м.*

ПРЫГНА́ЦЬ[2], -ганю́, -го́ніш, -го́ніць; -гані́; -гна́ны; *зак., што да чаго* (спец.). Прыладзіць так, каб адно да аднаго падыходзіла па памерах. *П. века да куфра.* ‖ *незак.* **прыганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыго́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* *П. дэталей.*

ПРЫГНЕ́СЦІ *гл.* прыгнятаць.

ПРЫГНЕ́ЧАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прыгнятаць. **2.** Цяжкі, змрочны стан. *Быць у прыгнечанні.*

ПРЫГНЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які церпіць прыгнёт, уціск, эксплуатуецца. *П. народ.* **2.** Які адчувае на сабе прыгнечанне (у 2 знач.), цяжкі, змрочны. *П. настрой.* ‖ *наз.* **прыгне́чанасць,** -і, *ж.*

ПРЫГНЁТ, -у, *М* -ёце, *м.* **1.** *гл.* прыгнятаць. **2.** Жорсткі ўціск, эксплуатацыя. *Класавы п.*

ПРЫГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Нагнуцца, нахіліцца, трохі сагнуцца. *Галіны прыгнуліся да зямлі. П., уваходзячы ў склеп.* ‖ *незак.* **прыгіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* Нагнуць, нахіліць, трохі сагнуць. *П. галаву ў дзвярах.* ‖ *незак.* **прыгіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыгіна́нне,** -я, *н.*

ПРЫГНЯТА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто прыгнятае, эксплуататар. ‖ *ж.* **прыгнята́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРЫГНЯТА́ЛЬНІЦКІ, -ая, -ае (кніжн.). Заснаваны на прыгнёце, прыгнечанні, эксплуататарскі. *П. лад.*

ПРЫГНЯТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што.* Прыціскаць чым-н. цяжкім зверху. *П. сыр каменем.* **2.** *каго (што).* Эксплуатаваць, не даваць свабодна жыць. *П. слабых.* **3.** *каго (што).* Непакоіць, ствараць цяжкі, падаўлены настрой. *Прыгнятаюць змрочныя думкі.* ‖ *зак.* **прыгне́сці,** -няту́, -няце́ш, -няце́; -няцём, -няцяце́, -няту́ць; -нёў, -няла́, -ло́; -няці́; -не́чаны. ‖ *наз.* **прыгнёт,** -у, *М* -ёце (да 2 знач.) і **прыгне́чанне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРЫГО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -го́д, *ж.* Здарэнне, нечаканы выпадак у жыцці. *Падарожныя прыгоды.*

ПРЫГО́ДНІЦКІ, -ая, -ае. Заснаваны на прыгодах, звязаны з прыгодамі. *П. твор. П. жанр.*

ПРЫГО́ДНЫ, -ая, -ае. Які можа спатрэбіцца для чаго-н.; здатны да чаго-н.; прыдатны для выкарыстання. *П. для вайсковай службы. Прыгодная для апрацоўкі зямля.* ‖ *наз.* **прыго́днасць,** -і, *ж.*

ПРЫГО́ЖЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць асалоду позірку, прыемны знешнім выглядам, гарманічнасцю, стройнасцю. *Прыгожая жанчына. П. від. Прыгожая музыка. Прыгожа* (прысл.) *пісаць. Прыгожыя рухі.* **2.** Поўны ўнутранага зместу, высокамаральны. *П. учынак.* **3.** Эфектыўны знешне, але беззмястоўны. *Прыгожыя словы. П. жэст.* **4.** **прыго́жае,** -ага, *н.* Тое, што адпавядае ідэалам прыгажосці, хараства. *Навука аб прыгожым* (эстэтыка). ◊ **Прыгожае пісьменства** — тое, што і мастацкая літаратура. **Прыгожы пол** (жарт.) — пра жанчын.

ПРЫГО́Н[1] *гл.* прыгнаць[1].

ПРЫГО́Н[2], -у, *м.* **1.** Грамадскі лад, заснаваны на прыгонным праве, прыгонніцтва. *Часы прыгону.* **2.** Дармавая прымусовая праца сялян на памешчыка ў часы прыгоннага

права, паншчына. *Адбываць п.* ‖ *прым.* **прыго́нны,** -ая, -ае.

ПРЫГО́НКА *гл.* прыгнаць[2].

ПРЫГО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памешчык — прыхільнік і абаронца прыгоннага права. ‖ *ж.* **прыго́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **прыго́нніцкі,** -ая, -ае.

ПРЫГО́ННІЦТВА, -а, *н.* **1.** Тое, што і прыгоннае права. **2.** Рэакцыйная ідэалогія прыхільнікаў прыгоннага права. ‖ *прым.* **прыго́нніцкі,** -ая, -ае.

ПРЫГО́ННЫ[1], -ая, -ае. Прыгнаны, дастаўлены (сухім або водным шляхам) з другога месца. *П. лес. Прыгонная жывёла.*

ПРЫГО́ННЫ[2], -ая, -ае. **1.** *гл.* прыгон[2]. **2.** Які адносіцца да грамадскага ладу, пры якім памешчык меў права на прымусовую працу, маёмасць і асобу, прымацаваных да зямлі і належачых яму сялян. *Прыгоннае права* (грамадскі лад, заснаваны на такім праве памешчыка). *Прыгонная гаспадарка.*

ПРЫГО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Невялікая горка, пагорак, узгорак. *Спусціцца з прыгорка.*

ПРЫГО́РТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыгарнуцца, -ць.

ПРЫГРАЗІ́ЦЬ *гл.* гразіць.

ПРЫГРЭ́БЦІ, -рабу́, -рабе́ш, -рабе́; -рабём, -рабяце́, -рабу́ць; -ро́б, -рэ́бла; -рабі́; -рэ́бены; *зак., што.* Зграбаючы, сабраць каля чаго-н. *П. сена да стога.* ‖ *незак.* **прыграба́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫГРЭ́Ў, -рэ́ву, *м.* **1.** *гл.* прыгрэць. **2.** *мн.* -рэ́вы, -рэ́ваў. Месца, дзе прыгравае сонца. *На прыгрэвах чарнела зямля.*

ПРЫГРЭ́ЦЦА, -э́юся, -э́ешся, -э́ецца; *зак.* (разм.). Сагрэцца ў цёплым месцы або ўкрыўшыся чым-н. *П. каля агню. П. пад цёплай коўдрай.* ‖ *незак.* **прыграва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; -э́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Абагрэць крыху, злёгку або зверху. *Прыгрэла сонца.* **2.** *перан., каго (што).* Прыласкаць, прытуліць (у 2 знач.; разм.). *П. сірату.* ‖ *незак.* **прыграва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыгрэ́ў,** -рэ́ву, *м.* (да 1 знач.) *і* **прыграва́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ПРЫГУ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што, чаго і без дап.* Каштуючы што-н., толькі дакрануцца губамі. *Толькі прыгубіла і паставіла чарку.* ‖ *незак.* **прыгу́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫГУ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вельмі кароткі і няясны дадатковы гук, які суправаджае асноўны.

ПРЫДАРО́ЖНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пры дарозе. *П. камень.*

ПРЫДА́ТАК, -тка *і* -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** -тку. Тое, што дададзена, прыбаўка, якая з'яўляецца дадаткам да чаго-н. асноўнага. *Памяняць без прыдатку.* **2.** -тка. Дадатковы адростак, дадатковае ўтварэнне ў арганізме (спец.). *Мазгавы п.* **3.** -тка. У граматыцы: азначэнне, выражанае назоўнікам. ‖ *прым.* **прыда́ткавы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *П. страўнік у птушак.*

ПРЫДА́ТНЫ, -ая, -ае. Такі, які мае патрэбныя якасці для чаго-н. прыгодны, які падыходзіць для каго-, чаго-н.; здатны да чаго-н. *П. для яды. Прыдатная кандыдатура.* ‖ *наз.* **прыда́тнасць,** -і, *ж.*

ПРЫДА́ЦЦА[1], -да́мся, -дасі́ся, -да́сца; -дадзі́мся, -дасце́ся, -даду́цца; -да́ўся, -дала́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Аказацца патрэбным, падысці. *Набытыя веды прыдаліся ў гэтай справе.* **2.** Выдацца, здарыцца. *Прыдаўся пагодлівы дзень.* ‖ *незак.* **прыдава́цца,** -даюся, -дае́шся, -дае́цца; -даёмся, -даяце́ся, -даюцца.

ПРЫДА́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -да́сца; -да́ўся, -дала́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Дадацца, далучыцца да каго-, чаго-н.; перадацца. *Яму прыдалося ўпартасці* (безас.). *Меркавалі, што хвароба прыдалася дзіцяці ад паганага вока.* **2.** Здацца, уявіцца. *Мне спачатку прыдалося, што ён намнога старэйшы.* ‖ *незак.* **прыдава́цца,** -дае́цца.

ПРЫДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́ў, -дала́, -ло́; -да́й; -да́дзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць дадаткова. *П. у дапамогу брыгадзе пяць чалавек.* **2.** *чаго.* Узмацніць, павялічыць. *П. бадзёрасці.* **3.** *што.* Зрабіць якім-н. з выгляду, па характару (са словамі «выгляд», «форма», «аблічча» і інш.). *П. сур'ёзны выраз твару.* **4.** *перан., што.* Аднесціся да чаго-н. так або іначай, асэнсаваць (са словамі «значэнне», «сэнс», «увага» і некаторымі інш.). *П. значэнне чым-н. словам. Не п. увагі чаму-н.* ‖ *незак.* **прыдава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць. ‖ *наз.* **прыдава́нне,** -я, *н.*

ПРЫДА́ЧА, -ы, *ж.* Тое, што прыдадзена, прыбаўка. *Даць што-н. у прыдачу. Абмен з прыдачай.*

ПРЫДБА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што* і *чаго.* Набыць, займець, нажыць. *П. сваю гаспадарку. П. добрую рэч.* **2.** *што* і *чаго.* Атрымаць што-н., авалодаць чым-н. *П. вопыт.*

ПРЫДВО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да двара манарха. *Прыдворная пасада.* **2.** **прыдво́рны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая знаходзіцца пры манарху і ўваходзіць у яго акружэнне.

ПРЫДЖГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* (разм.). Хутка прыйсці, прыбегчы куды-н. *Прыджгаў, не зважаючы на дождж.*

ПРЫДЗІ́РА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -дзі́р (разм.). Прыдзірлівы чалавек.

ПРЫДЗІРА́ЦЦА *гл.* прыдрацца.

ПРЫДЗІ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Дробязны папрок. *Недарэчныя прыдзіркі к слову.*

ПРЫДЗІ́РЛІВЫ, -ая, -ае. Схільны прыдзірацца да кожнай дробязі. *П. тон. Прыдзірлівыя патрабаванні.* ‖ *наз.* **прыдзі́рлівасць,** -і, *ж.*

ПРЫДРА́ЦЦА, -дзяру́ся, -дзярэ́шся, -дзярэ́цца; -дзяро́мся, -дзерацё́ся, -дзяру́цца; -дра́ўся, -ра́лася; -дзяры́ся; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Незаслужана папракнуць, зрабіць вымову за дробную або ўяўную правіннасць. *П. да дробязі.* **2.** *да чаго.* Выкарыстаць што-н. як зачэпку для прыдзіркі. ‖ *незак.* **прыдзіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫДУ́МАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Стварыць у думках, вынайсці, здагадацца што-н. зрабіць. *П. мелодыю. П. адгаворку.* **2.** *каго-што* і *з дадан. сказам.* Выдумаць тое, чаго не было на самай справе. *Ты усё прыдумаў, гэтага там не было.* ‖ *незак.* **прыдумля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **прыду́мваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́ДУМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* (разм.). Тое, што прыдумана, выдумка. *Здатны на розныя прыдумкі.*

ПРЫДУ́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто прыдумляе (у 2 знач.), выдумшчык. *Не верце гэтаму прыдумшчыку.* ‖ *ж.* **прыду́мшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРЫДУРКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Дурнаваты, бесталковы. *П. дзяцюк. П. выгляд.* ‖ *наз.* **прыдуркава́тасць,** -і, *ж.*

ПРЫДУ́ШАНЫ, -ая, -ае. Пра голас, гукі: прыглушаны, здаўлены. *П. шэпт.* ‖ *наз.* **прыду́шанасць,** -і, *ж.*

ПРЫДУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., каго (што).* Прыціснуўшы, задушыць. *П. кураня.* ‖ *незак.* **прыду́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫДЫХА́ННЕ, -я, *н.* Гук, які суправаджае маўленне пры выдыху, а таксама (спец.) гук мовы, які ўтвараецца трэннем паветра аб ненапружаныя галасавыя звязкі. ‖ *прым.* **прыдыха́льны,** -ая, -ае.

ПРЫЕ́ЗД *гл.* прыехаць.

ПРЫЕ́ЗДЖЫ, -ая, -ае. Які прыехаў адкуль-н., не тутэйшы. *Пакой для приезджых* (наз.).

ПРЫЕ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыносіць задавальненне, радасць. *П. пах. Приемная навіна. П. ўспамін. Приемна* (прысл.) *слухаць.* **2.** Які выклікае сімпатыю, прывабны. *П. чалавек. Приемная ўсмешка.* ‖ *наз.* **прые́мнасць,** -і, *ж.*

ПРЫЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́сца; *зак.* **1.** Надакучыць ад частага ўжывання, аднастайнасці (пра ежу). *Штодзённы кісель ужо прыеўся.* **2.** *перан.* Страціць цікавасць для каго-н. *Яго анекдоты ўжо ўсім прыеліся.* ‖ *незак.* **прыяда́цца,** -а́ецца.

ПРЫЕ́ХАЦЬ, -е́ду, -е́дзеш, -е́дзе; -е́дзь; *зак.* Прыбыць, перамяшчаючыся на чым-н. *П. на аўтобусе. П. дамоў.* ‖ *незак.* **прыязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прые́зд,** -у, *М* -дзе, *м.*

ПРЫЁМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* прыняць. **2.** Асобнае дзеянне, рух. *Напісаць артыкул у два прыёмы.* **3.** Спосаб у ажыццяўленні чаго-н. *Мастацкі п.* **4.** Збор запрошаных асоб (звычайна афіцыйных) у гонар каго-, чаго-н. *П. у пасольстве. Наладзіць п. карэспандэнтаў.*

ПРЫЁМАЧНЫ, ПРЫЁМКА *гл.* прыняць.

ПРЫЁМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Апарат для прыёму чаго-н. (сігналаў, мовы, музыкі, адбіткаў і пад.) пры дапамозе гукавых або электрамагнітных хваль. **2.** Тое, што і радыёпрыёмнік. **3.** Прыстасаванне ў выглядзе ёмішча для чаго-н. (спец.). *Рыбны п.* **4.** Установа, якая часова прымае каго-н. (напр., дзяцей, што страцілі бацькоў) для далейшага размеркавання. *П.-размеркавальнік.*

ПРЫЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прыняць. **2.** Які ўсынавіў каго-н. або ўсыноўлены кім-н. *П. бацька. Прыёмная дачка.* **3.** **прыёмная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Пакой для наведвальнікаў. *Прыёмная рэктара.*

ПРЫЁМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які займаецца прыёмкай чаго-н. ‖ *ж.* **прыёмшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРЫЁМЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Прыёмны сын або прыёмная дачка. *Узяць прыёмыша.*

ПРЫЖМУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Прыжмурыць вока або вочы. *П. ад яркага святла.* ‖ *незак.* **прыжму́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЖМУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Жмурачыся, прыкрыць векамі (вочы). *П. правае вока.* ‖ *незак.* **прыжму́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЖЫВІ́ЦЬ, -ыўлю́, -ы́віш, -ы́віць; -ы́ўлены; *зак., што.* Далучыўшы, даць прырасці, зрасціся. *П. перасаджаны орган. П. галінку.* ‖ *незак.* **прыжыўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыжыўле́нне,** -я, *н. П. тканак.*

ПРЫЖЫ́ЦЦА, -ыву́ся, -ыве́шся, -ыве́цца; -ывёмся, -ывяце́ся, -ыву́цца; -ы́ўся, -ыла́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Прыстасавацца да дадзеных умоў (бытавых, кліматычных і пад.). *П. на новым месцы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прырасці, зрасціся з чым-н. *Прышчэпак добра прыжыўся.* ‖ *незак.* **прыжыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫЖЫЦЦЁВЫ, -ая, -ае. Які адбыўся пры чым-н. жыцці. *Прыжыццёвае выданне твораў.*

ПРЫ—ПРЫ

ПРЫЖЫЦЬ, -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ы́ты; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыняцца, украніцца. *Саджанцы добра прыжылі на новым месцы.* **2.** *каго (што).* Нарадзіць, даць жыццё дзіцяці (ад пазашлюбнай сувязі). *П. дзіця з кім-н.* ‖ *незак.* **прыжыва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЗ[1], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Узнагарода пераможцу ў спаборніцтве. ‖ *прым.* **прызавы,** -ая, -ое.

ПРЫЗ[2], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Захопленае ў марской вайне судна або іншая маёмасць, якая па міжнароднаму праву пераходзіць ва ўласнасць таго, хто іх захапіў. ‖ *прым.* **прызавы,** -ая, -ое.

ПРЫЗАБЫ́ЦЬ, -бу́ду, -бу́дзеш, -бу́дзе; -бы́ты; *зак., каго-што* (разм.). Крыху забыць, не поўнасцю захаваць у памяці. *Многае п.*

ПРЫЗАПАСІ́ЦЬ, -па́шу, -па́сіш, -па́сіць; -па́шаны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Нарыхтаваць на выпадак патрэбы. *П. грошай.* ‖ *незак.* **прызапа́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́ЗБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Земляны невысокі насып уздоўж знадворных сцен хаты. ‖ *прым.* **пры́збенны,** -ая, -ае.

ПРЫЗВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Унутраная цяга і здольнасць да якой-н. справы, прафесіі. *П. да ваенна-марской справы. Настаўнік па прызванню.*

ПРЫЗВА́ЦЦА, -заву́ся, -заве́шся, -заве́цца; -завёмся, -завяце́ся, -заву́цца; -заві́ся; *зак.* (разм.). Пайсці ў армію па прызыву. ‖ *незак.* **прызыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫЗВА́ЦЬ, -заву́, -заве́ш, -заве́; -завём, -завяце́, -заву́ць; -заві́; -зва́ны; *зак., каго-што.* Прыцягнуць для адбывання вайсковай службы. *П. у армію.* ‖ *незак.* **прызыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прызы́ў,** -ы́ву, *м.*

ПРЫЗВЫЧА́ЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў прывычкай, прывычны, звычайны. *П. рух.* **2.** Які прывык да чаго-н. *Прызвычаенае да цемнаты вока.* ‖ *наз.* **прызвыча́енасць,** -і, *ж.*

ПРЫЗВЫЧА́ІЦЦА, -а́юся, -а́ішся, -а́іцца; *зак.* **1.** Прывыкнуць да чаго-н. як да звычайнага; звыкнуцца. *П. да новых умоў. П. да цемры.* **2.** Набыць навык да чаго-н., прывучыцца рабіць што-н. *П. да цяжкай працы.* ‖ *незак.* **прызвыча́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЗВЫЧА́ІЦЬ, -а́ю, -а́іш, -а́іць; -а́ены; *зак., каго-што.* Прывіць навык да чаго-н. *П. змалку дзяцей да працы.* ‖ *незак.* **прызвыча́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЗЕ́МЛЕНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены ўзвышанага, незвычайнага, прыніжаны. *П. быт.* ‖ *наз.* **прызе́мленасць,** -і, *ж.*

ПРЫЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік спаборніцтва, які атрымаў прыз[1]. *П. рэспубліканскага першынства.* ‖ *ж.* **прызёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **прызёрскі,** -ая, -ае.

ПРЫ́ЗМА, -ы, *мн.* -ы, -зм, *ж.* **1.** Шматграннік з дзвюма роўнымі паралельнымі асновамі і бакавымі гранямі-паралелаграмамі. **2.** Частка аптычнага прыбора — прадмет такой формы з празрыстага рэчыва. ◊ **Праз прызму** *чаго* (глядзець, успамінаць і пад.; кніжн.) — не непасрэдна, з апасродкаваным уплывам якіх-н. прамежкавых фактараў. *Адлюстраваць падзеі праз прызму свайго разумення і сваіх адносін.* ‖ *прым.* **прызматы́чны,** -ая, -ае. *Прызматычнае шкло.*

ПРЫЗНА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* прызнацца, -ць. **2.** Словы, у якіх хто-н. прызнаецца ў чым-н. *Пачуць чыё-н. п.* **3.** Станоўчая ацэнка, адносіны з боку каго-, чаго-н. *Карыстацца агульным прызнаннем.*

ПРЫЗНА́НЫ, -ая, -ае. Які карыстаецца агульным прызнаннем (у 3 знач.), вядомы. *П. талент.*

ПРЫЗНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Адкрыта аб'явіць, прызнаць што-н. адносна сябе. *П. ў сваіх памылках.* **2.** *інф.* **прызна́цца** (*незак. не ўжыв.*) і *1 ас.* **прызна́юся.** Ужыв. як пабочн. слова ў знач.: кажучы шчыра, калі сказаць праўду (разм.). *П., я гэтага не чакаў. Прызнаюся, я не глядзеў гэты фільм.* ‖ *незак.* **прызнава́цца,** -наю́ся, -нае́шся, -нае́цца; -наёмся, -наяце́ся, -наю́цца; -нава́йся (да 1 знач.; 1 ас. прызнаю́ся — таксама да 2 знач., пабочнае слова). ‖ *наз.* **прызна́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПРЫЗНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак.* **1.** *каго-што ў кім-чым* і *каго-што.* Пазнаць па знешніх прыметах. *П. у сустрэчным старога знаёмага. Я яе ледзь прызнала: так яна пастарэла.* **2.** *што.* Дапусціць рэальнасць, наяўнасць чаго-н., згадзіцца лічыць законным што-н. *П. чые-н. правы. П. свае памылкі.* **3.** *каго-што кім-чым* або *за каго-што.* Палічыць, зрабіць якое-н. заключэнне пра каго-, што-н. *П. сваім важаком* (за важака). *Урач прызнаў яго здаровым. П. факты правільнымі.* **4.** *каго-што.* Ацаніць каго-, што-н. па заслугах. *Яго творчасць спачатку не прызналі.* ‖ *незак.* **прызнава́ць,** -наю́, -нае́ш, -нае́; -наём, -наяце́, -наю́ць; -нава́й. ‖ *наз.* **прызна́нне,** -я, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.).

ПРЫЗНА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Загадзя намеціць для якой-н. мэты, патрэбы. *П. участак для забудовы.* **2.** *каго (што).* Паставіць на якую-н. пасаду, работу. *П. брыгадзірам.* **3.** *што.* Намеціць, вырашыць зрабіць, устанавіць. *П. сустрэчу. П. сход на семнаццаць гадзін. П. пенсію.* ‖ *незак.* **прызнача́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прызначэ́нне,** -я, *н.* *Перадаць па прызначэнню* (куды належыць). *Атрымаць п. на работу.*

ПРЫЗЫВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прызвацца, -ць.

ПРЫЗЫ́Ў, -ы́ву, *м.* **1.** *гл.* прызваць. **2.** *зб.* Асобы пэўнага ўзросту, аднačасова прызваныя на вайсковую службу. *Сёлетні п.*

ПРЫЗЫЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек, які прызываецца на вайсковую службу.

ПРЫЗЫЎНЫ, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да прызыву на вайсковую службу. *П. ўзрост. П. пункт.*

ПРЫЗЯМЛІ́ЦЦА, -лю́ся, -лі́шся, -лі́цца; -лі́мся, -земліце́ся, -ля́цца; *зак.* Апусціцца на зямлю (пра лятальны апарат, парашутыста). *Верталёт прызямліўся.* ‖ *незак.* **прызямля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **прызямле́нне,** -я, *н.*

ПРЫЗЯМЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -земліце́, -ля́ць; -зе́млены; *зак., што.* Апусціць на зямлю (лятальны апарат). *П. самалёт.* ‖ *незак.* **прызямля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прызямле́нне,** -я, *н.*

ПРЫ́ІСК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца распрацоўкі каштоўнага выкапня. *Залатыя прыіскі.* ‖ *прым.* **пры́іскавы,** -ая, -ае.

ПРЫЙСЦІ́, прыйду́, пры́йдзеш, пры́йдзе; прыйшо́ў, -шла́, -ло́; прыйдзі́; *зак.* **1.** Ідучы, дасягнуць чаго-н., з'явіцца куды-н. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наступіць, настаць, узнікнуць. *Прыйшоў час ісці ў армію. Прыйшло каханне.* **3.** *у што.* Дайсці да якога-н. стану (абазначанага назоўнікам). *П. ў занепад. П. ў норму. П. ў захапленне. П. ў сябе* (заспакоіцца, апрытомнець). **4.** *да чаго.* Дасягнуць чаго-н. шляхам якіх-н. дзеянняў, намаганняў. *П. да ладу. П. да вываду.* ‖ *незак.* **прыхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **прыхо́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПРЫЙСЦІ́СЯ, прыйду́ся, пры́йдзешся, пры́йдзецца; прыйшо́ўся, -шла́ся, -ло́ся; прыйдзі́ся; *зак.* **1.** Аказацца адпаведным, падыходзячым. *Туфлі прыйшліся па густу. Зрабіць што-н. як прыйдзецца* (сяк-так; разм.). *Есці што прыйдзецца* (што трапіцца, што знойдзецца; разм.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Супасці з чым-н.; трапіць куды-н., у што-н. *Свята прыйшлося на нядзелю.* **3.** *безас.* Выпасці на долю. *Мне не прыйшлося многа вучыцца. На кожнага прыйшлося па дваццаць рублёў.* **4.** *безас., з інф.* Аказацца вымушаным (што-н. рабіць). *Мне прыйдзецца тэрмінова паехаць.* ‖ *незак.* **прыхо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

ПРЫКАВА́ЦЬ, -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Коўкай прымацаваць да чаго-н. *П. сейф да сцяны.* **2.** *перан.* Прымусіць нерухома заставацца ў якім-н. стане, на якім-н. месцы. *Страх прыкаваў яго да месца.* ◊ **Прыкаваць чыю ўвагу, позіркі** *да каго-чаго* (кніжн.) — прыцягнуць чыю-н. пільную ўвагу, позіркі. ‖ *незак.* **прыко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́КАЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Кароткае народнае выслоўе павучальнага зместу; народны афарызм. *Стаць прыказкай* (пра каго-, што-н., што стала агульнавядомым з якога-н. боку). **2.** Прыгаворка, зачын казкі. *Гэта п., а казка наперадзе.* ‖ *прым.* **пры́казкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *П. выраз.*

ПРЫКА́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). **1.** Наёмны служачы ў гандлёвай установе, прадавец. **2.** Служачы ў маёнтку, які кіраваў гаспадаркай памешчыка. ‖ *прым.* **прыка́зчыцкі,** -ая, -ае.

ПРЫКАЛО́ЦЬ, -алю́, -о́леш, -о́ле; -алі́; -о́латы; *зак.* **1.** *што.* Прымацаваць шпількай. *П. кветку да валасоў.* **2.** *каго (што).* Забіць чым-н. колючым (разм.). *П. кабана.* ‖ *незак.* **прыко́лваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫКАМАНДЗІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -раваны; *зак., каго (што) да каго-чаго.* Адкамандзіраваўшы, прызначыць куды-н. часова. *П. да шпіталя.* ‖ *незак.* **прыкамандзіро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫКАРХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Заснуць на кароткі час. *П. седзячы.*

ПРЫКАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які прыкарэў, прысох. *Прыкарэлыя бінты.*

ПРЫКАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Закарэўшы, прысохнуць. *Павязка прыкарэла да раны.*

ПРЫКАЦІ́ЦЬ, -ачу́, -о́ціш, -о́ціць; -о́чаны; *зак.* **1.** *што.* Коцячы, даставіць. *П. бервяно.* **2.** Тое, што і прыехаць (звычайна хутка ці нечакана; разм.). *Прыкаціў дарагі госць.* ‖ *незак.* **прыко́чваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРЫКІ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* (разм.). **1.** *кім-чым.* Тое, што і прытварыцца. *П. хворым. Прыкінуўся, што нічога не разумее.* **2.** Раптоўна наступіць, прыстаць (пра хваробу). *Вогнік прыкінуўся.* ‖ *незак.* **прыкіда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прыкі́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кінь; -нуты; *зак.* **1.** Прыблізна злічыць, вызначыць што-н. (разм.). *П. на лічыльніках.* **2.** *што* і *чаго.* Дабавіць. *Прыкінь тысяч сто.* ‖ *незак.* **прыкіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыкі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **пры́кідка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж., і* **прыкі́дванне,** -я, *н.*

ПРЫКІПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыстаць да вельмі нагрэтага дна і сценак пасудзіны. *Варэнне прыкіпела да чыгуна.* **2.** *перан., да каго-чаго,* са словамі: «душа», «сэрца» і пад. Захапіўшыся, вельмі прывязацца да чаго-н. *Душой п. да мора. П.*

сэрцам да работы. ‖ *незак.* **прыкіпа́ць,** -аю́, -а́еш, -а́е.

ПРЫКЛАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Канкрэтная з'ява, факт, які прыводзіцца для тлумачэння, доказу чаго-н. *Ілюстраваць выступленне прыкладамі. Гістарычныя прыклады.* **2.** Дзеянне, якое служыць узорам для пераймання, а таксама ўвогуле выдатны ўзор чаго-н. *Па прыкладу дарослых* (так, як робяць дарослыя). *Паказаць п. чаго-н. П. геройства.* **3.** Матэматычнае практыкаванне, якое патрабуе некаторых дзеянняў над лікамі. *Алгебраічныя прыклады. Рашыць прыклады.*

ПРЫКЛА́Д[1], *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Расшыраны канец ружэйнай ложы, які служыць для ўпору ў плячо пры стральбе. *Ударыць прыкладам.* ‖ *прым.* **прыкла́дны,** -ая, -ае.

ПРЫКЛА́Д[2], -у, *М* -дзе, *м.* Дапаможны матэрыял для швейных вырабаў, абутку. *Кравецкі п.* (падкладка, гузікі і пад.). ‖ *прым.* **прыкладны́,** -а́я, -о́е *і* **прыкла́дачны,** -ая, -ае.

ПРЫ́КЛАДНЫ, -ая, -ае. **1.** Выдатны, узорны, які служыць прыкладам. *Прыкладная гаспадыня.* **2.** Тое, што і прыблізны. *П. падлік чаго-н. Паехалі прыкладна* (прысл.) *у сем гадзін.* ‖ *наз.* **пры́кладнасць,** -і, *ж.*

ПРЫКЛАДНЫ[1], -а́я, -о́е. Які мае практычнае значэнне, прымяняецца на практыцы. *Прыкладныя навукі. Прыкладная электратэхніка. Прыкладное мастацтва* (мастацкі выраб якіх-н. прадметаў, рэчаў, начыння).

ПРЫКЛАДНЫ[2] *гл.* прыкла́д[2].

ПРЫКЛА́СЦІ, -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак., што да чаго.* **1.** Пакласці ўшчыльную. *П. трубку да вуха.* **2.** Падаць разам з чым-н., далучыць да чаго-н. *П. да заявы даведку.* **3.** Накіраваць дзеянне чаго-н. на што-н., прымяніць. *П. ўсе намаганні.* ‖ *незак.* **прыклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыкла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыклада́нне,** -я, *н. і* **прыкла́дванне,** -я, *н.*

ПРЫКЛА́СЦІСЯ, -ладу́ся, -ладзе́шся, -ладзе́цца; -ладзёмся -ладзяце́ся, -ладу́цца; -ла́ўся, -ла́лася; -ладзі́ся; *зак.* **1.** Наблізіць ушчыльную да чаго-н. вуха ці вока, каб пачуць, разгледзець што-н. *П. вухам да шчыліны.* **2.** Прыціснуўшыся шчакой да ружэйнай ложы, прыцэліцца. *П. і выстраліць.* **3.** *да чаго.* Накіраваць дзеянне, сілы на што-н. (разм.). *Добра п. да пілы.* ‖ *незак.* **прыклада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прыкла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца. *Прыкладвацца да чаркі* (перан.: выпіваць у 2 знач.; разм.). ‖ *наз.* **прыклада́нне,** -я, *н. і* **прыкла́дванне,** -я, *н.*

ПРЫКЛЕ́ЕЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́іцца; *зак.* Прыліпнуць, прымацавацца з дапамогай клею ці чаго-н. клейкага. *Марка добра прыклеілася.* ‖ *незак.* **прыкле́йвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **прыкле́йванне,** -я, *н.*

ПРЫКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́іш, -е́іць; -е́ены; *зак., што.* Прымацаваць клеем. *П. плакат на дошцы.* ‖ *незак.* **прыкле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыкле́йванне,** -я, *н. і* **прыкле́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

ПРЫКЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* -ляплю́, -ле́плеш, -ле́пле; -а́ны; *зак., што.* Прымацаваць пры дапамозе клёпкі. ‖ *незак.* **прыклёпваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыклёпванне,** -я, *н. і* **прыклёпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

ПРЫКМЕ́ТА *гл.* прымета.

ПРЫКМЕ́ТНАСЦЬ, -НЫ *гл.* приметны.

ПРЫКМЕ́ЦІЦЬ, ПРЫКМЯЧА́ЦЬ *гл.* прымеціць.

ПРЫКО́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Паля, кол, умацаваныя ў зямлі (для прычалу, прывязі). *Судны на прыколе.* ‖ *прым.* **прыко́льны,** -ая, -ае.

ПРЫКО́ЛВАЦЬ *гл.* прыкалоць.

ПРЫКО́НЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Зрасходаваць да канца. *Усе запасы прыкончылі.* **2.** *каго (што).* Умярцвіць, дабіць. *П. ваўка.* ‖ *незак.* **прыко́нчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫКО́РМ, -у, *м.* **1.** *гл.* прыкормліваць. **2.** Тое, чым прыкормліваюць. ‖ *прым.* **прыко́рмачны,** -ая, -ае.

ПРЫКО́РМЛІВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго (што).* Карміць у дадатак да чаго-н. *П. грудное дзіця кашай.* ‖ *наз.* **прыко́рмліванне,** -я, *н.*

ПРЫКО́ЎВАЦЬ *гл.* прыкаваць.

ПРЫКО́ЧВАЦЬ *гл.* прыкаціць.

ПРЫКРА́СА, -ы, *ж.* **1.** звычайна *мн.* -ы, -ра́с. Аздоба, упрыгожанні. *Стаяў просты дом без прыкрас. Расказваць без прыкрас* (перан.: без перабольшання, выдумкі). **2.** Тое, што і закраса.

ПРЫКРА́СІЦЬ, -а́шу, -а́сіш, -а́сіць; -а́шаны; *зак., што.* **1.** Аздобіць, упрыгожыць. *П. апавяданне дасціпнай выдумкай* (перан.). **2.** Тое, што і закрасіць. *П. боршч.* ‖ *незак.* **прыкра́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫКРАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* прыкры. **2.** Пачуццё раздражнення, незадавальнення, крыўды ў выніку чаго-н. *П. бярэ. Адказаць з прыкрасцю.* **3.** Тое, што выклікае гэта пачуццё, непрыемнасць. *Прычыніць каму-н. п.*

ПРЫКРУЦІ́ЦЬ, -учу́, -у́ціш, -у́ціць; -у́чаны; *зак., што.* **1.** Прышрубаваць, прымацаваць пры дапамозе шрубы, балта і пад. *П. гайку. П. засаўку да дзвярэй.* **2.** Закручваючы, прымацаваць, прывязаць. *П. рукі да спіны.* **3.** Круцячы, убавіць, укараціць. *П. кнот у лямпе.* ‖ *незак.* **прыкру́чваць,** -аю -аеш, -ае.

ПРЫ́КРЫ, -ая, -ае. **1.** Непрыемны; пакутлівы, цяжкі. *П. дождж. Прыкрае маўчанне.* **2.** Які выклікае пачуццё незадавальнення, крыўдны. *П. выпадак.* **3.** Надакучлівы, нязносны. *П. боль.* **4.** Прытарны, агідны. *Прыкрая ласкавасць.* ‖ *наз.* **пры́красць,** -і, *ж.*

ПРЫКРЫ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак., на каго (што).* Крыкнуць — з пагрозай, загадам. *П. на дуроніка.* ‖ *незак.* **прыкрыкваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫКРЫ́ЦЦА, -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак.* **1.** Накрыцца, пакрыцца. *П. газетай. П. ад сонца.* **2.** Схаваць, замаскіраваць свае дзеянні, намеры. *П. артыкулам закона.* ‖ *незак.* **прыкрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прыкры́шча,** -я, *н. і* **прыкрыва́нне,** -я, *н.*

ПРЫКРЫ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* прыкрыцца, -ць. **2.** Прадмет, за якім можна схавацца. *Стаць пад п.* **3.** Вайсковая часць, падраздзяленне, якое ахоўвае, прыкрывае каго-, што-н. *Артылерыйскае п. Група прыкрыцця.*

ПРЫКРЫЦЦЁ, -я́, *н.* Ахова, заслона. *Пад прыкрыццём агню зенітных батарэй.*

ПРЫКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Закрыць, накрыць. *П. чыгунок накрыўкай.* **2.** *каго-што.* Абараніць дзеяннямі войск. *П. з аўтаматаў хвост калоны.* **3.** *перан., што.* Схаваць, не выявіць. *П. сваё хваляванне.* **4.** *што.* Ліквідаваць, закрыць (разм.). *П. ларок.* ‖ *незак.* **прыкрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыкры́щче,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.) *і* **прыкрыва́нне,** -я, *н.*

ПРЫ́КУП, -у, *м.* У некаторых картачных гульнях: карты, якія атрымліваюць у дадатак да здадзеных. *Казырны кароль у прыкупе.* ‖ *прым.* **прыкупны́,** -а́я, -о́е.

ПРЫКУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак.* **1.** *каго-што і каго-чаго.* Купіць дадаткова. *П. бульбы.* **2.** У некаторых картачных гульнях: атрымаць у прыкупе. *П. дзесятку і даму.* ‖ *незак.* **прыкупля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **прыку́пліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыку́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж. і* **прыку́пліванне,** -я, *н.*

ПРЫКУРЫ́ЦЬ, -уру́, -у́рыш, -у́рыць; -у́раны; *зак., што.* Запаліць папяросу. ‖ *незак.* **прыку́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыку́рванне,** -я, *н.*

ПРЫКУ́С, -у, *м.* Становішча зубоў пры ступленых сківіцах. *Правільны п.*

ПРЫКУ́СВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* прыкусіць. **2.** Адкусваць па кусочках. *П. цукар пры чаяванні.*

ПРЫКУСІ́ЦЬ, -ушу́, -у́сіш, -у́сіць; -у́шаны; *зак., што.* Злёгку ўкусіўшы, сціснуць. *П. губу. П. язык* (таксама перан.: замаўчаць адразу, раптоўна; разм.). ‖ *незак.* **прыку́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЛА́ВАК, -ла́ўка, *мн.* -ла́ўкі, -ла́ўкаў, *м.* Род вузкага, закрытага спераду стала ў магазіне, які аддзяляе прадаўца ад пакупнікоў, а таксама стол для продажу тавараў на рынку. *Работнікі прылаўка* (служачыя магазіна). ‖ *прым.* **прыла́вачны,** -ая, -ае.

ПРЫЛА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ла́д, *ж.* **1.** Тэхнічнае прыстасаванне, пры дапамозе якога выконваецца работа ці якое-н. дзеянне. *Прылады працы. Сельскагаспадарчая п.* **2.** Тое, што і прыбор (у 2 знач.). *Аптэчная п.* **3.** часцей *мн.* Камплект прадметаў для выканання аднаго працэсу, напрамку работ. *Рыбалоўныя прылады. Спартыўныя прылады.* ‖ *прым.* **прыла́дны,** -ая, -ае.

ПРЫЛА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **1.** Размясціцца дзе-н., каля каго-, чаго-н. *П. на краі лаўкі.* **2.** Уладкавацца, трапіць на работу, службу і пад. (разм.). *П. на працу.* **3.** Прыстасавацца, набыць навык рабіць што-н. *П. пісаць левай рукой.* **4.** Прымазацца, далучыцца да каго-, чаго-н. з карыслівымі мэтамі (разм.). *П. да чужой славы.* ‖ *незак.* **прыла́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЛА́ДЗІЦЬ, -а́джу, -а́дзіш, -а́дзіць; -а́джаны; *зак.* **1.** *што да чаго.* Прыстасаваць, прырабіць. *П. аглоблі да саней.* **2.** *што.* Зрабіць адпаведным па размерах, падагнаць. *П. раму да акна.* **3.** *каго (што).* Тое, што і прыстроіць[1] (у 2 знач.; разм.). *П. сына на завод.* ‖ *незак.* **прыла́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыла́дка,** -і, *ДМ* -дцы (да 1 і 2 знач.) *і* **прыла́джванне,** -я, *н.*

ПРЫЛАЖЫ́ЦЦА, -ажу́ся, -о́жышся, -о́жыцца; *зак.* **1.** Тое, што і прыкласціся. **2.** Дакрануцца губамі, цалуючы. *П. да ручкі.* ‖ *незак.* **прыклада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прыклада́нне,** -я, *н. і* **прыкла́дванне,** -я, *н.*

ПРЫЛАЖЫ́ЦЬ, -ажу́, -о́жыш, -о́жыць; -о́жаны; *зак., што да чаго.* Тое, што і прыкласці. *П. палец да вуснаў. П. намаганні. П. рукі да чаго-н.* (перан.: пачаць рабіць што-н., праявіўшы ініцыятыву). ‖ *незак.* **прыклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыкла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыклада́нне,** -я, *н. і* **прыкла́дванне,** -я, *н.*

ПРЫЛА́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памяшканне для раздзявання ў лазні.

ПРЫЛАЎЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; *зак.* (разм.). Злаўчыцца, прыстасавацца. *П. поўзаць па-пластунску.*

ПРЫЛА́ШЧЫЦЦА *гл.* лашчыцца.

ПРЫЛА́ШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што).* Праявіць ласку, добрыя адносіны да каго-н. *П. дзіця.* ‖ *незак.* **прыла́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЛГА́ЦЬ, -лгу́, -лжэ́ш, -лжэ́; -лжо́м, -лжаце́, -лгу́ць; -лжы; *зак.* (разм.). Расказваючы, сказаць няпраўду, прыманіць.

ПРЫЛЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які прылягае да чаго-н., мяжуецца з чым-н. *Прылеглыя*

17. Зак. 426.

астравы. **2.** У матэматыцы: які прымыкае, сумежны. *П. вугал.* **3.** Які сапсаваўся ад доўгага ляжання. *Прылеглая мука.*

ПРЫЛЕ́ГЧЫ, -ля́гу, -ля́жаш, -ля́жа; -лёг, -ле́гла; -ля́ж; *зак.* **1.** *гл.* прылягаць. **2.** Легчы ненадоўга. *П. адпачыць.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Схіліцца, прыгнуцца. *Збажына прылегла ад дажджу.*

ПРЫЛЕ́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыляпіцца, -ць.

ПРЫЛЁТ *гл.* прыляцець.

ПРЫЛЁТНЫ, -ая, -ае. Пра птушак: які прылятае адкуль-н., не мясцовы, пералётны.

ПРЫЛІ́ЗАНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Пра валасы: надта гладка прычасаны. **2.** Пра стыль, твор: штучна гладкі, пазбаўлены яркасці, выразнасці. *Прылізаная проза.* ‖ *наз.* **прылі́занасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ПРЫЛІЗА́ЦЬ, -іжу́, -і́жаш, -і́жа; -іжы́; -і́заны; *зак., каго-што.* **1.** Прыгладзіць языком. *Сабака прылізаў поўсць.* **2.** *перан.* Надта гладка прычысаць, прыгладзіць. ‖ *незак.* **прылі́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЛІ́К, -у, *м.*: **для прыліку** (разм.) — для выгляду, для стварэння патрэбнага ўражання. *Гэта яго строгасць для прыліку.*

ПРЫЛІ́ПЛЫ, -ая, -ае. Які прыліп, прыстаў да чаго-н. *Прыліплая да касы трава.*

ПРЫЛІ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -і́п, -і́пла; -ні; *зак.* **1.** *да чаго.* Моцна прыстаць (пра што-н. ліпкае або да чаго-н. ліпкага). *Кашуля прыліпла да потнага цела.* **2.** *перан.* Тое, што і прыстаць (у 3 і 4 знач.; разм.). *Прыліпла са сваімі распытваннямі. Прыліп нейкі дзіўны спадарожнік.* ‖ *незак.* **прыліпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫЛІ́ПЧЫВЫ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка прыліпае. *Прыліпчывая гліна. Прыліпчывая хвароба* (перан.: заразная; разм.). **2.** *перан.* Надакучлівы, неадчэпны (разм.). ‖ *наз.* **прылі́пчывасць,** -і, *ж.*

ПРЫЛІ́Ў, -лі́ву, *мн.* -лі́вы, -лі́ваў, *м.* **1.** Перыядычны пад'ём узроўню адкрытага мора. *Час прыліву.* **2.** Прыбыццё, паступленне каго-, чаго-н. у вялікай колькасці. *П. рабочай сілы. П. крыві да галавы.* ‖ *прым.* **прылі́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПРЫЛІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лье́ *і* -ліе́; -лі́ў, -ліла́, -ло́; *зак.* Сабраўшыся, прыцячы, падступіць (пра вадкае). *Кроў прыліла да галавы.* ‖ *незак.* **прыліва́ць,** -а́е.

ПРЫЛІ́ЧЫЦЬ, -і́чу, -і́чыш, -і́чыць; -і́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Дадаць пры падліку. *П. працэнты да капіталу.* **2.** *каго (што).* Назначыць куды-н. для адбывання службы (спец.). *П. навабранцаў да воінскай часці.* **3.** *каго-што.* Аднесці да ліку каго-, чаго-н. *П. да выдатных даследчыкаў.* ‖ *незак.* **прылі́чваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прыліча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫЛУЧЫ́ЦЦА, -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Злучыцца з кім-н.; згадзіцца з чым-н. *П. да прапановы.* **2.** *да чаго.* Уключыцца ў якую-н. дзейнасць, стаць удзельнікам чаго-н. *П. да навукі.* ‖ *незак.* **прылуча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **прылучэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫЛУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Злучыць з чым-н.; уключыць у склад чаго-н. іншага, асноўнага. *П. да кампаніі. П. раён да другой вобласці.* **2.** *каго (што).* Даць магчымасць уключыцца ў якую-н. дзейнасць, зрабіць удзельнікам чаго-н. *П. падлеткаў да грамадска-карыснай працы.* ‖ *незак.* **прылуча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прылучэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫЛЯГА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак., да чаго.* **1.** Шчыльна ахопліваць, абляга́ць. *Сукенка добра прылягае да таліі.* **2.** Размяшчацца, цесна прымыкаючы да чаго-н. *Поле прылягае да лесу.* ‖ *зак.* **прыле́гчы,** -ля́жа; -лёг, -ле́гла (да 1 знач.).

ПРЫЛЯПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ле́піцца; *зак., да чаго* (разм.). Тое, што і прыліпнуць. *Пластыр моцна прыляпіўся. Хлопчык прыляпіўся на багажніку веласіпеда* (перан.). ‖ *незак.* **прыле́плівацца,** -аецца *і* **прыляпля́цца,** -я́ецца.

ПРЫЛЯПІ́ЦЬ, -ляплю́, -ле́піш, -ле́піць; -ле́плены; *зак., што да чаго.* Прымацаваць ліпкае або ліпкім. *П. аб'яву да сцяны. П. пластыр.* ‖ *незак.* **прыле́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прыляпля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПРЫЛЯЦЕ́ЦЬ, -лячу́, -ляці́ш, -ляці́ць; -ляці́м, -лецяце́, -лятя́ць; -ляці́; *зак.* Лецячы (у 1 і 2 знач.), прыбыць, дасягнуць чаго-н. *Шпакі прыляцелі. Хлопчык прыляцеў з трывожнай весткай.* ‖ *незак.* **прылята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прылёт,** -у, *М* -лёце, *м.*

ПРЫ́МА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Першы, асноўны гук гамы. **2.** Першая струна смычковага музычнага інструмента. **3.** Інструмент, голас, які выконвае вядучую партыю ў аркестры, хоры.

ПРЫ́МА-БАЛЕРЫ́НА, пры́мы-балеры́ны, *мн.* пры́мы-балеры́ны, пры́ма-балеры́н, *ж.* Балерына, якая выконвае першыя ролі.

ПРЫМАДО́ННА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Спявачка, якая выконвае першыя ролі ў оперы, аперэце.

ПРЫМА́ЗАЦЦА, -а́жуся, -а́жашся, -а́жацца; -а́жся; *зак.* (разм.). **1.** Бесцырымонна або з карыслівымі мэтамі прымкнуць да чаго-н., пранікнуць у якую-н. кампанію, асяроддзе, грамаду. **2.** У азартных гульнях: прыняць удзел у гульні, дадаўшы якую-н. суму да стаўкі іграка. ‖ *незак.* **прыма́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫМАЙСТРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* (разм.). **1.** Прыладзіцца, размясціцца дзе-н. *П. на падаконніку.* **2.** Уладкавацца, атрымаць якую-н. работу, пасаду. *П. на працу ў горад.* ‖ *незак.* **прымайстро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫМАЙСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што да чаго* (разм.). Прыладзіць, прыстасаваць. *П. вешалку да сцяны.* ‖ *незак.* **прымайстро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫМА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Зяць, прыняты ў сям'ю жонкі, які жыве ў доме жонкі. ‖ *прым.* **прыма́чы,** -ая, -ае *і* **прыма́цкі,** -ая, -ае. *Прымачы хлеб — сабачы* (прымаўка).

ПРЫМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Такі, які можна прыняць, які не выклікае пярэчанняў. *Прымальная прапанова.* ‖ *наз.* **прыма́льнасць,** -і, *ж.*

ПРЫМАНІ́ЦЬ, -аню́, -а́ніш, -а́ніць; -а́нены; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* Апавядаючы, дадаць ад сябе выдумак, маны. **2.** *каго (што).* Прывабіць да сябе. *П. голуба.* ‖ *незак.* **прыма́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыма́ньванне,** -я, *н.*

ПРЫМА́ННЕ *гл.* прыняць.

ПРЫ́МАРАЗАК, -зку, *мн.* -зкі, -зкаў, *м.* Ранішні або начны лёгкі мароз вясной ці восенню. *Начныя прымаразкі.*

ПРЫМАСЦІ́ЦЦА, -машчу́ся, -мо́сцішся, -мо́сціцца; *зак.* (разм.). Размясціцца, уладкавацца (у нязручным месцы). *П. на краі лавы.* ‖ *незак.* **прымо́шчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫМАСЦІ́ЦЬ, -машчу́, -мо́сціш, -мо́сціць; -мо́шчаны; *зак., што* (разм.). Паставіць, пакласці (у нязручным месцы). *П. рэчы на лаўцы.* ‖ *незак.* **прымо́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫМА́Т, -у, *М* -ма́це, *м.* (кніжн.). Перавага, першаснасць, найважнейшае значэнне. *П. розуму над пачуццем.*

ПРЫМА́ТЫ, -аў, *адз.* -ма́т, *М* -ма́це, *м.* (спец.). Атрад найбольш высокаарганізаваных млекакормячых (людзі, малпы і паўмалпы).

ПРЫ́МАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мавак, *ж.* **1.** Выраз, пераважна вобразны, які не складае, у адрозненне ад прыказкі, закончанага суджэння і не з'яўляецца афарызмам. **2.** Словы, якія часта кім-н. паўтараюцца, прыгаворка.

ПРЫМАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., каго-што да каго-чаго.* **1.** Трывала прырабіць. *П. канькі да чаравікаў.* **2.** Аддаць, перадаць у чыё-н. распараджэнне (для абслугоўвання і пад.). *П. праваднікa да турыстаў. П. да палiклiнiкi.* ‖ *незак.* **прымацо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **прымацава́цца,** -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся (да 2 знач.); *незак.* **прымацо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **прымацо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **прымацава́нне,** -я, *н.*

ПРЫМА́ЦКІ *гл.* прымак.

ПРЫМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыняцца, -ць.

ПРЫМА́ЧЫ *гл.* прымак.

ПРЫМГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Заснуць ненадоўга лёгкім сном, задрамаць. *П. на хвіліну.*

ПРЫМЕ́НШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што* (разм.). Падаць як крыху меншае, чым на самай справе. *П. расходы. П. небяспеку.* ‖ *незак.* **прымянша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прымяншэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Надзець (адзенне, абутак) для вызначэння адпаведнасці мерцы, прыгоднасці па памеру. *П. сукенку.* ‖ *незак.* **прымерва́ць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прымяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **приме́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* *і* **прыме́рванне,** -я, *н.*

ПРЫМЕ́РЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ёрз, -ёрзла; -ні; *зак.* **1.** Прыліпнуць пад уздзеяннем марозу. *Дошка прымерзла да зямлі.* **2.** Крыху змерзнуць, падмерзнуць. *Фруктовыя дрэвы прымерзлі.* ‖ *незак.* **прымярза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прымярза́нне,** -я, *н.*

ПРЫМЕРКАВА́ЦЦА, -мярку́юся, -мярку́ешся, -мярку́ецца; -мярку́йся; *зак.* Сабрацца, падрыхтавацца што-н. рабіць, улічыўшы абставіны. *П. скочыць цераз канаву.* ‖ *незак.* **прымярко́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫМЕРКАВА́ЦЬ, -мярку́ю, -мярку́еш, -мярку́е; -мярку́й; -меркава́ны; *зак.* **1.** *што да чаго.* Аднесці да якога-н. тэрміну. *П. выданне кнігі да юбілею.* **2.** Прыйсці ў патрэбны момант, трапіць у час. *Прымеркаваў к самаму абеду.* ‖ *незак.* **прымярко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́МЕСЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Дадатковы элемент у складзе чаго-н., дамешак. *Ачысціць насенне ад прымесей.* ‖ *прым.* **пры́месны,** -ая, -ае (спец.). *Прымесныя элементы ў фарбах.*

ПРЫМЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ме́це, *мн.* -ы, -ме́т *і* **ПРЫКМЕ́ТА,** -ы, *ДМ* -ме́це, *мн.* -ы, -ме́т, *ж.* **1.** Адметная рыса, па якой можна пазнаць каго-, што-н. *Асобыя прыметы (прыкметы). Прыметы (прыкметы) восені.* **2.** У народных уяўленнях: прадвесце чаго-н. *Дрэнная п.* ◊ **На прымеце (прыкмеце) быць, мецца** *у каго* (разм.) — пра таго, хто (што) з'яўляецца прадметам чыёй-н. увагі, цікавасці і пад.

ПРЫМЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: часціна мовы, якая абазначае якасць, уласцівасць або прыналежнасць і змяняецца па склонах, ліках і родах. ‖ *прым.* **прыме́тнікавы,** -ая, -ае.

ПРЫМЕ́ТНЫ, -ая, -ае *і* **ПРЫКМЕ́ТНЫ,** -ая, ае. **1.** Такі, што лёгка прымеціць. *П. шрам над брывом. Ён прыметна (прыкметна) пахудзеў.* **2.** Які выдзяляецца сярод

іншых. *Ён чалавек п.* **3.** Які з'яўляецца прыметай, адзнакай. *П. знак.* ‖ *наз.* **прыметнасць,** -і, *ж.* *і* **прыкметнасць,** -і, *ж.*

ПРЫМЕЦІЦЬ *і* **ПРЫКМЕЦІЦЬ,** -ечу, -еціш, -еціць; -ечаны; *зак., каго-што* і *са злуч.* «што». Заўважыць, звярнуць увагу на каго-, што-н. *Гэту птушку цяжка п. сярод пасохлай травы. Я гэтага чалавека даўно прымеціў.* ‖ *незак.* **прымячаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прыкмячаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫМЕШВАЦЬ *гл.* прымяшаць.

ПРЫМЁРЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыстаў да чаго-н. пад уздзеяннем марозу. *Прымёрзлая да зямлі плашка.* **2.** Трохі замёрзлы, падмёрзлы. *Прымёрзлая бульба.*

ПРЫМІЛЬГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Стаць знаёмым, прывычным [пра каго-, што-н., хто (што) часта сустракаўся (-калася), трапляўся (-лялася) на вочы]. *Звароты, якія прымільгаліся на старонках прэсы.*

ПРЫМІНАЦЬ *гл.* прымяць.

ПРЫМІРЫЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які садзейнічае прымірэнню. *П. тон.*

ПРЫМІРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* мірыцца, -ць.

ПРЫМІРЭННЕ *гл.* мірыцца, -ць.

ПРЫМІРЭНСТВА, -а, *н.* Паводзіны таго, хто імкнецца любой цаной згладзіць супярэчнасці, пазбегнуць канфліктаў. ‖ *прым.* **прымірэнчы,** -ая.

ПРЫМІТЫВІЗМ, -у, *м.* **1.** Спрошчаны падыход да складаных пытанняў (кніжн.). **2.** Напрамак у мастацтве, які выкарыстоўвае формы першабытных, ранніх або прымітыўных стыляў.

ПРЫМІТЫЎ, -ыву, *м.* (кніжн.). Што-н. простае, неразвітае (у параўнанні з пазнейшым, больш дасканалым).

ПРЫМІТЫЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Просты, не складаны па будове, выкананню. *Прымітыўная тэхніка.* **2.** Недастаткова глыбокі, надта спрошчаны. *П. падыход да з'яў.* **3.** Неразвіты. *Прымітыўная асоба.* ‖ *наз.* **прымітыўнасць,** -і, *ж.*

ПРЫМКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Зачыніць, замкнуць на некаторы час. *П. дзверы.* **2.** Прысунуцца шчыльна да чаго-н. *П. вухам да тэлефоннай трубкі.* **3.** *да каго-чаго.* Тое, што і далучыцца. *П. да большасці.* ○ **Прымкнуць штык** (спец.) — надзеўшы, прымацаваць да вінтоўкі. ‖ *незак.* **прымыкаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прымыканне,** -я, *н.*

ПРЫМНОЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Яшчэ больш павялічыцца, памножыцца. *Веды прымножыліся.* ‖ *незак.* **прымнажацца,** -аецца. ‖ *наз.* **прымнажэнне,** -я, *н.*

ПРЫМНОЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Яшчэ больш павялічыць, памножыць. *П. грамадскае багацце.* ‖ *незак.* **прымнажаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прымнажэнне,** -я, *н.*

ПРЫМОР'Е, -я, *н.* Прыморская мясцовасць.

ПРЫМОРСКІ, -ая, -ае. Які знаходзіцца каля мора. *П. курорт.*

ПРЫМОЎКЛЫ, -ая, -ае. Які прымоўк, прыціхлы. *Прымоўклыя вуліцы.*

ПРЫМОЎКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -моўк, -кла; -ні; *зак.* (разм.). Прыціхнуць, замоўкнуць. *Птушкі прымоўклі.*

ПРЫМОЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Лекавая вадкасць, якой змочваюць вату, марлю для прыкладвання да хворага месца. *П. да вачэй.*

ПРЫМОШЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прымасціцца, -ць.

ПРЫМРОІЦЦА *гл.* мроіцца.

ПРЫМУДРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; *зак.* Злаўчыцца, змагчы зрабіць што-н. *Як ты прымудрыўся туды залезці?*

ПРЫМУЛА, -ы, *мн.* -ы, -мул, *ж.* Невялікая дэкаратыўная і дзікарослая травяністая расліна з трубчастымі кветкамі, першацвет.

ПРЫМУРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Прыбудаваць што-н. з каменю, цэглы.

ПРЫМУРАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Выступ печы, на якім можна сядзець ці ставіць што-н. ‖ *прым.* **прымурачны,** -ая, -ае.

ПРЫМУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для награвання і прыгатавання ежы, з помпай, якая падае гаручае (газу) у гарэлку. *Шыпеў п. на кухні.* ‖ *прым.* **прымусны,** -ая, -ае.

ПРЫМУСАМ, *прысл.* Сілай, прымушэннем. *П. даставіць на лячэнне наркамана.*

ПРЫМУСІЦЬ, -ушу, -усіш, -усіць; -ушаны; *зак., каго (што) да чаго* і *з інф.* Абавязаць, патрэбаваць зрабіць што-н. *Ніхто мяне не прымусіць ехаць туды.* ‖ *незак.* **прымушаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прымус,** -у, *м.* *і* **прымушэнне,** -я, *н.*

ПРЫМУСОВЫ, -ая, -ае. Які праводзіцца, робіцца па прымусу. *Прымусовыя работы.* ‖ *наз.* **прымусовасць,** -і, *ж.*

ПРЫМУСОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм. неадабр.). Прымусовая работа; тое, што робіцца па прымусу.

ПРЫМХІ, -аў, *адз.* прымха, -і, *ДМ* -мсе, *ж.* Забабоны, забабонныя прыметы.

ПРЫМХЛІВЫ, -ая, -ае. Прасякнуты прымхамі, заснаваны на прымхах. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **прымхлівасць,** -і, *ж.*

ПРЫМЧАЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; -чымся, -чыцеся, -чацца; -чыся; *зак.* Прыехаць, прыбегчы вельмі хутка. *Прымчаўся конны атрад.*

ПРЫМЫ, -аў. Пражыванне мужчыны пасля жаніцьбы ў сям'і жонкі. *Пайсці ў п.*

ПРЫМЫКАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прымкнуць. **2.** У граматыцы: падпарадкавальная сувязь, пры якой граматычна залежным з'яўляецца слова, якое не мае формазмянення, а таксама дзеепрыслоўе, інфінітыў і форма ступені параўнання. *П. прыслоўя да дзеяслова.*

ПРЫМЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* прымкнуць. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размяшчацца зусім побач. *Сенажаць прымыкае да возера.*

ПРЫМЯНІМЫ, -ая, -ае. Такі, які можна прымяняць. *П. спосаб.* ‖ *наз.* **прымянімасць,** -і, *ж.*

ПРЫМЯНІЦЬ, -мяню, -меніш, -меніць; -менены; *зак., што.* Ажыццявіць на справе. *П. веды на практыцы.* ‖ *незак.* **прымяняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **прымяненне,** -я, *н.*

ПРЫМЯНШАЦЬ, -ШЭННЕ *гл.* прыменшыць.

ПРЫМЯРАЦЬ *гл.* прымераць.

ПРЫМЯРЗАННЕ, -ЗАЦЬ *гл.* прымерзнуць.

ПРЫМЯРКОЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прымеркавацца, -ць.

ПРЫМЯЦЬ, -мну, -мнеш, -мне; -мнём, -мняце, -мнуць; -мні; -мяты; *зак., каго-што.* Прыціснуўшыся зверху, трохі змяць. *П. траву.* ‖ *незак.* **прымінаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫМЯЧАЦЬ *гл.* прымеціць.

ПРЫМЯШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -мешаны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Дадаць змешваючы. *П. саломы ў гліну.* **2.** Ублытаць, уцягнуць дарэмна (разм.). *Навошта вы мяне прымяшалі да гэтай справы?* ‖ *незак.* **прымешваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫНАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -над, *ж.* Кавалак ежы, а таксама (перан.) усё тое, што прываблівае. *П. для рыбы.* ‖ *прым.* **прынадны,** -ая, -ае.

ПРЫНАДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што).* **1.** Прыцягваючы ўвагу кормам, прынадай, прымусіць наблізіцца. *П. птушку.* **2.** Прывучыць да каго-, чаго-н. ласкай, увагай, выклікаць сімпатыю да сабе. *Прынадзіла дзяцей з усёй вуліцы.* ‖ *незак.* **прынаджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прынаджванне,** -я, *н.*

ПРЫНАЗОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У граматыцы: нязменная часціна мовы, слова, якое выражае адносіны паміж граматычна залежнымі адно ад другога словамі ў сказе, напр. *ад* (сцяны), *па* (полі), *перад* (домам) і пад. ‖ *прым.* **прыназоўнікавы,** -ая, -ае. *Прыназоўнікавае словазлучэнне.*

ПРЫНАЛЕЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *да чаго.* Знаходжанне ў складзе чаго-н., уваходжанне ў склад чаго-н. (кніжн.). *П. да якой-н. арганізацыі, партыі, класа.* **2.** Неад'емная ўласцівасць, прымета каго-, чаго-н. *Дапытлівасць — п. маладосці.*

ПРЫНАЛЕЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць да чаго-н., уваходзіць у склад чаго-н. *Быць прыналежным да арганізацыі.* **2.** У граматыцы: які выражае прыналежнасць да каго-, чаго-н. *П. займеннік* (мой, твой, іхні і пад.).

ПРЫНАМСІ, *пабочн. сл.* Ва ўсякім разе. *Я, п., чую ўпершыню пра гэта.*

ПРЫНЕСЦІ, -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нёс, -несла; -нясі; -несены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць. **2.** *перан., што.* З'явіцца прычынай, даць у выніку. *П. карысць. П. заспакаенне. Напружаная праца прынесла свае вынікі.* **3.** *што.* Зрабіць, ажыццявіць што-н., што ўказана назоўнікам. *П. клятву* (паклясціся). *П. падзяку* (падзякаваць). *П. ў ахвяру што-н.* (ахвяраваць). **4.** *каго (што); безас.* і *ў спалуч. са словамі «д'ябл», «чорт», «нячыстая».* Пра нечаканы, непажаданы прыход, паяўленне каго-н. (разм.). *Які чорт прынёс сюды гэту кампанію! Каго там прынесла нячыстая ў такі час?* ‖ *незак.* **прыносіць,** -ошу, -осіш, -осіць. ‖ *наз.* **прынясенне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.) *і* **прынос,** -у, *м.* (да 1 знач.; разм.).

ПРЫНІЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Уніжаны, зняважаны або які выказвае пакорлівасць. *П. тон. П. выгляд.* **2.** Бяспраўны, зняважлівы. ‖ *наз.* **прыніжанасць,** -і, *ж.*

ПРЫНІЗІЦЬ, -іжу, -ізіш, -ізіць; -іжаны; *зак., каго-што.* **1.** Паставіць у зневажальнае становішча. **2.** Зменшыць значэнне каго-, чаго-н. *П. чый-н. аўтарытэт.* ‖ *незак.* **прыніжаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыніжэнне,** -я, *н.*

ПРЫНІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нік, -кла; -ні; *зак., да каго-чаго.* Прыціснуцца, прыпасці. *П. да зямлі.* ‖ *незак.* **прынікаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫНОС, ПРЫНОСІЦЬ *гл.* прынесці.

ПРЫНУКА, -і, *ДМ* -нуцы, *мн.* -і, -нук, *ж.* Прымус, прымушэнне. *Выконваць усё без прынукі.*

ПРЫНУКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго (што).* Прымушаць, патрабаваць. *П. да работы.* ‖ *наз.* **прынуканне,** -я, *н.*

ПРЫНЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул члена царскага дома (у Заходняй Еўропе), а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. ‖ *ж.* **прынцэса,** -ы, *мн.* -ы, -цэс.

ПРЫНЦЫП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асноўнае, зыходнае палажэнне якой-н. тэорыі, вучэння, навукі і пад. *Прынцып праваной дзяржавы. Прынцыпы мастацтва.* **2.** Перакананне, погляд на рэчы. Мець цвёрдыя жыццёвыя прынцыпы. **3.** Асноўная асаблівасць кан-

струкцыі чаго-н. *Гучнагаварыцелі зроблены па прынцыпу тэлефона.* ◊ **У прынцыпе** — у асноўным, у агульных рысах. *У прынцыпе я згодзен.*

ПРЫНЦЫПО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які датычыць прынцыпаў. *Прынцыповае пытанне.* **2.** Які прытрымліваецца цвёрдых прынцыпаў. *П. чалавек. Прынцыповая крытыка.* **3.** Які датычыць чаго-н. толькі ў асноўным. *Прынцыповая згода на што-н.* ‖ *наз.* **прынцыпо́васць,** -і, *ж.*

ПРЫНЮ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Прывыкнуць да якога-н. паху. *П. да тытунёвага дыму.* **2.** Унюхваючыся, пастарацца вызначыць што-н. па паху, распазнаць якія-н. пахі. *Прынюхаўся — пахла смажанай рыбай.* ‖ *незак.* **прыню́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫНЯВО́ЛІЦЬ *гл.* няволіць.

ПРЫНЯСЕ́ННЕ *гл.* прынесці.

ПРЫНЯ́ЦЦА, прыму́ся, пры́мешся, пры́мецца; прыня́ўся, -няла́ся, -ло́ся; прымі́ся; *зак.* **1.** *за што* і *з інф.* Пачаць што-н. рабіць, узяцца за што-н. *П. за справу. П. пісаць заяву.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пусціць карані, прыжыцца. *Прышчэпак прыняўся.* ‖ *незак.* **прыма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫНЯ́ЦЬ, прыму́, пры́меш, пры́ме; прыня́ў, -няла́, -ло́; прымі́; прыня́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Прыбраць, занесці, пераставіць у іншае месца. *П. пасуду ў шафу.* **2.** *каго-што.* Узяць, атрымаць тое, што хто-н. дае, перадае, здае; узяць у сваё распараджэнне. *П. тэлеграму. П. тавар. Камісія прыняла новы дом.* **3.** *што.* Узяць пад сваё кіраўніцтва, заняць (якую-н. пасаду). *П. брыгаду. П. пост дырэктара.* **4.** *каго (што).* Уключыць у склад чаго-н., дапусціць да ўдзелу ў чым-н. *П. на працу. П. у інстытут.* **5.** *каго (што).* Дапусціць, пусціць да сябе з якой-н. мэтай (для размовы, для агляду, у якасці госця, жыльца і пад.). *П. пасла. П. наведвальніка. П. гасцей. Урач прыняў хворую. Добра п. каго-н.* (добра аднесціся, добра сустрэць). **6.** *што.* Успрыняць. *П. вестку без энтузіязму. П. да ведама што-н. П. на свой рахунак што-н.* (як што-н., што адносіцца да сябе). *П. да сэрца што-н.* **7.** *што.* Згадзіцца з чым-н., аднесціся да чаго-н. станоўча. *П. параду. П. чыё-н. запрашэнне.* **8.** *што.* Зацвердзіць, галасаваннем выразіць згоду з чым-н. *П. закон. П. пастанову. Праект прыняты.* **9.** *што.* Выканаць, ажыццявіць (тое, што выражана наступным назоўнікам). *П. рашэнне* (рашыць). *П. смерць* (памерці). *П. прысягу. П. меры. П. на сябе абавязак што-н. зрабіць.* **10.** *што.* Стаць уладальнікам якога-н. звання, сану, падданым (якой-н. дзяржавы). *П. беларускае грамадзянства.* **11.** *што.* Набыць які-н. выгляд, асаблівасці. *П. позу. Столік прыняў выгляд чарцёжнага стала.* **12.** *што.* Падвергнуць сябе якой-н. гігіенічнай, лячэбнай працэдуры. *П. душ. П. курс лячэння.* **13.** *што* і *чаго.* Выпіць, праглынуць (лякарства). *П. мікстуру.* **14.** *каго-што за каго-што.* Прызнаць, палічыць. *П. каго-н. за іншага.* **15.** Прасунуцца трохі ў якім-н. напрамку (разм.). *Калона прыняла ўправа.* **16.** *што.* Зразумеўшы, паўтарыць (спец.). *П. сігнал.* **17.** *каго (што).* Аказаць дапамогу пры родах. *П. дзіця.* ◊ **Прыняць бой** — не ўхіліцца ад бою, што ўзнік па ініцыятыве праціўніка. **Прыняць ласку** — аказаць гонар, уважыць (зайшоўшы, завітаўшы і пад.). **Прыняць экзамен (залік** і пад.) *у каго* — правесці вучэбную праверку. ‖ *незак.* **прыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыма́нне,** -я, *н.,* **прыём,** -у, *м.* (да 2, 4, 5, 13 і 16 знач.), **прыёмка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* (да 2 знач.; спец.) *і* **прыняцце,** -я, *н.* (да 2, 3, 8, 9, 10, 11, 14 і 16 знач.). *Гасцінны прыём. Тэлеграфістка перайшла на прыём. Прыёмка тавараў. Прыняцце рэзалюцыі.* ‖ *прым.* **прыёмачны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **прыёмны,** -ая, -ае (да 1, 4 і 5 знач.). *Прыёмачная камісія* (якая прымае гатовы аб'ект). *Прыёмны пункт. Прыёмная радыёстанцыя. Прыёмныя экзамены. Прыёмная камісія* (якая прымае абітурыентаў у 2 знач.). *Прыёмны дзень.*

ПРЫПАДАБНЕ́ННЕ, ПРЫПАДАБНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыпадобніцца, -ць.

ПРЫПА́ДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Раптоўнае і моцнае праяўленне якой-н. хваробы або якога-н. пачуцця. *П. эпілепсіі.* ‖ *прым.* **прыпа́дачны,** -ая, -ае.

ПРЫПАДА́ЦЬ *гл.* прыпасці.

ПРЫПА́ДАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прыпадак. **2.** У якога бываюць прыпадкі якой-н. хваробы. *Што ты крычыш, як прыпадачны* (наз.).

ПРЫПАДНЯ́ЦЬ, -дніму́, -дні́меш, -дні́ме; -дні́мі́ *і* -дыму́, -ды́меш, -ды́ме; -ды́мі́; -дня́ты; *зак., каго-што.* Злёгку падняць. *П. хворага на ложку.* ‖ *незак.* **прыпаднiма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыпадыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **прыпадня́цца,** -дніму́ся, -дні́мешся, -дні́мецца *і* -дыму́ся, -ды́мешся, -ды́мецца; *незак.* **прыпаднiма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прыпадыма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫПАДО́БНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак., каго-чаго.* Стаць падобным на каго-, што-н. ‖ *незак.* **прыпадабня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **прыпадабне́нне,** -я, *н.*

ПРЫПАДО́БНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што да каго-чаго.* Параўноўваючы, зрабіць, уявіць падобным на каго-, што-н. ‖ *незак.* **прыпадабня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыпадабне́нне,** -я, *н.*

ПРЫПА́ЕЧНЫ *гл.* прыпаяць.

ПРЫПАЗНІ́ЦЦА, -пазню́ся, -по́знішся, -по́зніцца; *зак.* Трохі спазніцца. *Сёлета вясна прыпазнілася.* ‖ *незак.* **прыпазня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПРЫПА́Й, -ю, *м.* Прымёрзлы да берага лёд. ‖ *прым.* **прыпа́йны,** -ая, -ае.

ПРЫПА́ЙВАННЕ, ПРЫПА́ЙВАЦЬ, ПРЫПА́ЙКА *гл.* прыпаяць.

ПРЫПА́ЙНЫ *гл.* прыпай *і* прыпаяць.

ПРЫПАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што.* **1.** Запаліць ад ужо запаленага. *П. лучыну.* **2.** Трохі падпаліць (разм.). *П. пірог. П. валёнкі пры сушцы.* **3.** Прыкурыць (разм.). ‖ *незак.* **прыпа́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПА́ЛЫ, -ая, -ае. Які прыпаў да чаго-н., апусціўся. *Прыпалыя да зямлі галінкі.*

ПРЫПАМІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыпомніцца, -ць.

ПРЫПА́Р, -у, *м.* **1.** Гарачыня ад нагрэтага сонцам паветра. *Паўдзённы п.* **2.** Напружаная летняя праца ў час касьбы, жніва. *Жніўны п. Экзаменацыйны п.* (перан.). ‖ *прым.* **прыпа́рны,** -ая, -ае. *Прыпарная пара.*

ПРЫПА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Лекавы сродак, які прыкладваецца да хворага месца гарачым. *Як мёртваму п.* (паможа, патрэбна і пад.; пра што-н. бескарыснае, непатрэбнае; разм.). ‖ *прым.* **прыпа́рачны,** -ая, -ае.

ПРЫПА́СЦІ, -аду́, -адзе́ш, -адзе́; -адзём, -адзяце́, -аду́ць; -а́ў, -а́ла; -адзі́; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Нізка нахіліцца, апусціцца, прыціснуцца. *Галіны прыпалі да долу. П. да матчыных грудзей.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсціся, супасці з чым.-н. у часе. *Свята прыпала на пятніцу.* **3.** *безас.* Тое, што і выпасці (у 4 знач.). *Прыпала спаткацца з цяжкім горам.* ‖ *незак.* **прыпада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫПА́СЫ, -аў. Прадукты, матэрыялы, нарыхтаваныя ў запас. *Харчовыя п. Агнястрэльныя п.* (снарады, патроны).

ПРЫПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; прыпо́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* Дабрацца куды-н. паўзком. *П. да хаты.* ‖ *незак.* **прыпа́ўзаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫПА́ХВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак., чым* і *без дап.* (разм.). Аддаваць якім-н. непрыемным пахам. *Мяса прыпахвае* (пачынае псавацца).

ПРЫПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што.* Прырабіць паяннем. *П. ручку да чайніка.* **2.** *што каму.* Вынесці судовае рашэнне ў адносінах да каго-н. (разм. неадабр.). *Яму прыпаялі пяць гадоў турмы.* ‖ *незак.* **прыпа́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыпа́йванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прыпа́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **прыпа́йны,** -ая, -ае *і* **прыпа́ечны,** -ая, -ае.

ПРЫПЕ́РЦІ, -пру́, -прэ́ш, -прэ́; -пром́, -праце́, -пру́ць; -пёр, -пе́рла; -пры́; -пёрты; *зак.* (разм.). **1.** Тое, што і прыціснуць (у 1 знач.). *П. да плота. П. да сцяны каго-н.* (таксама перан.: паставіць у становішча, з якога няма выйсця). **2.** *што чым.* Зачыніўшы, прыставіць шчыльна што-н., каб не адчынялася. *П. дзверы калом.* **3.** *каго-што.* Прынесці на сабе (што-н. цяжкае; разм.). *Прыпёр цэлы мяшок бульбы.* **4.** Прыйсці (разм. неадабр.). *Ён прыпёр за пяць кіламетраў.* **5.** *безас.* Вельмі захацецца; тэрмінова спатрэбіцца (разм. груб.). *Так прыпёрла табе ехаць сёння.* ‖ *незак.* **прыпіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.).

ПРЫПЕ́РЦІСЯ, -пру́ся, -прэ́шся, -прэ́цца; -про́мся, -праце́ся, -пру́цца; прыпёрся, -пе́рлася; -пры́ся; *зак.* **1.** *чым да каго-чаго.* Стаўшы або сеўшы блізка да каго-, чаго-н., абаперціся верхняй часткай тулава на каго-, што-н. *П. спінай да дзвярэй.* **2.** Тое, што і прыперці (у 4 знач.; разм.). *Чаго ты сюды прыпёрся?* **3.** Знайсці прыстанішча, прыстроіцца дзе-н. (разм.). *Гэтаму чалавеку няма дзе часова п.* ‖ *незак.* **прыпіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫПЕ́Ў, -е́ву, *мн.* -е́вы, -е́ваў, *м.* Частка песні, якая паўтараецца пасля кожнага куплета. *Вясёлы п.*

ПРЫПЕ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -пе́вак, *ж.* Тое, што і частушка. *А за песні, за прыпеўкі палюбілі мяне дзеўкі.*

ПРЫ́ПЕЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* Месца перад чалеснікамі печы.

ПРЫПЁК[1], -у, *м.* Прыбаўка ў вазе хлеба пасля выпечкі ў параўнанні з вагой затрачанай мукі. *Значны п.*

ПРЫПЁК[2], -у, *м.* Месца, дзе моцна прыпякае сонца. *Легчы на прыпёку.*

ПРЫПІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыперціся, прыперці.

ПРЫПІСА́ЦЬ, -ішу́, -і́шаш, -і́ша; -ішы́; -і́саны; *зак.* **1.** *што.* Напісаць у дадатак да чаго-н. *П. некалькі слоў.* **2.** *каго-што.* Прылічыць (у 2 знач.) запісаўшы. *П. да прызыўнога ўчастка.* **3.** *што каму-чаму.* Палічыць вынікам чаго-н., зыходным ад каго-, чаго-н., прыналежным каму-н. *Поспех акцёра прыпісалі яго прыгажосці. П. верш не таму, хто складаў.* ‖ *незак.* **прыпі́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыпі́ска,** -і, *ДМ* -сцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **прыпі́сванне,** -я, *н.* (да 3 знач.).

ПРЫПІ́СКА, -і, *ДМ* -пі́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** *гл.* прыпісаць. **2.** Дадатак да напісанага. *П. другім чарнілам.* **3.** часцей *мн.* Заведама завышаныя, несапраўдныя паказчыкі поспехаў вытворчасці, выканання плана і пад. *Барацьба з прыпіскамі.*

ПРЫПІ́СНЫ, -а́я, -о́е (афіц.). Прылічаны да якой-н. установы прадпрыемства, які сведчыць пра такое прылічэнне. *Прыпісное пасведчанне.*

ПРЫПЛА́ТА, -ы, *ДМ* -ла́це, *ж.* **1.** *гл.* прыплаціць. **2.** Прыплачаная сума. *Вялікая п.*

ПРЫПЛАЦІЦЬ, -ачу, -аціш, -аціць; -ачаны; *зак., што.* Заплаціць у дадатак, звыш якой-н. платы. *П. семдзесят рублёў.* ‖ *незак.* **прыплачваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыплата**, -ы, *ДМ* -лаце, *ж.* і **прыплачванне**, -я, *н.*

ПРЫПЛЕСЦІ, -лятў, -ляцеш, -ляце; -ляцём, -лецяце, -лятуць; -лёў, -ляла, -ло; -ляці; -лецены; *зак.* **1.** *што.* Далучыць уплятаючы. *П. стужку да вянка.* **2.** *перан., каго-што.* Ублытаць у што-н., упамянуць дарэмна (разм.). *Прыплялі і маё імя да гэтай справы.* ‖ *незак.* **прыплятаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПЛЕСЦІСЯ, -лятуся, -ляцешся, -ляцецца; -ляцёмся, -лецяцеся, -лятуцца; -лёўся, -лялася, -лося; -ляціся; *зак.* (разм.). Прыйсці куды-н. з цяжкасцю, паволі. *Прыплёўся дадому.*

ПРЫПЛОД, -у, *М* -дзе, *м.* Патомства ў жывёл. *Штогодні п. авечак.* ‖ *прым.* **прыплодны**, -ая, -ае.

ПРЫПЛЫСЦІ *і* **ПРЫПЛЫЦЬ**, -ыву, -ывеш, -ыве; -ывём, -ывяце, -ывуць; -ыў, -ыла, -ло; *зак.* Дасягнуць чаго-н. плывучы. *П. да вострава.* ‖ *незак.* **прыплываць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПЛЮСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., што* (разм.). Складаючы лікі, дадаць да агульнай сумы, а таксама наогул далучыць. ‖ *незак.* **прыплюсоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПЛЮСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Націснуўшы, зрабіць плоскім, трохі сплюшчыць. *П. галоўку цвіка. Прыплюснуты нос* (шырокі і плоскі). **2.** *што.* Прышчурыць, прыкрыць (павекі). *П. вейкі.*

ПРЫПЛЮШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Прыкрыць павекамі (вока, вочы). *П. вока.* ‖ *незак.* **прыплюшчваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПЛЯСКАЦЬ, -ляшчу, -лешчаш, -лешча; -ляшчы; -ляскаНы; *зак., што.* **1.** Пляскаючы, зрабіць плоскім, роўным. *П. кучу гліны.* **2.** Прыбіць, прыгнуць да чаго-н., прыціснуць уніз. *Град прыпляскаў да зямлі ячмень.*

ПРЫПОЙ, -ю, *м.* (спец.). Метал або сплаў для паяння. ‖ *прым.* **прыпойны**, -ая, -ае.

ПРЫПОЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ніжні пярэдні край сукенкі, кашулі і пад. *Несці яблыкі ў прыполе.*

ПРЫПОМНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* **1.** Прыйсці на памяць. *Прыпомніўся мудры выраз.* **2.** *каму.* Не забыцца, не даравацца. *Гэта ўсё табе прыпомніцца!* ‖ *незак.* **прыпамінацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫПОМНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак.* **1.** *каго-што.* Успомніць, аднавіць у памяці. *П. прозвішча даўняга знаёмага.* **2.** *што каму.* Не забыць зробленага кім-н., каб адпомсціць, пакараць за гэта (разм.). *Я гэта табе прыпомню!* ‖ *незак.* **прыпамінаць**, -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

ПРЫПРАВА, -ы, *мн.* -ы, -раў, *ж.* Тое, чым прыпраўляюць страву для смаку. *Вострая п.* ‖ *прым.* **прыправачны**, -ая, -ае.

ПРЫПРАВІЦЬ, -аўлю, -авіш, -авіць; -аўлены; *зак., што.* **1.** *чым.* Прыбавіць чаго-н. для смаку (да стравы). *П. суп таматам.* **2.** Прыладзіць, прымацаваць. *П. пастронкі да ворчыка.* ‖ *незак.* **прыпраўляць**, -яю, -яеш, -яе.

ПРЫПРАЖНЫ, -ая, -ое. **1.** Такі, якога прыпрагаюць. *П. конь.* **2.** **прыпражны**, -ога, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Конь, запрэжаны ў прыпрэжку.

ПРЫПРЭГЧЫ, -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; -рог, -рэгла; -ражы; -рэжаны; *зак., каго-што.* Упрэгчы яшчэ, дадаткова. *П. яшчэ аднаго каня.* ‖ *незак.* **прыпрагаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПРЭЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* Запрэжка коней збоку ад аглабель для дапамогі каранніку. *Запрагаць у прыпрэжку.*

ПРЫПУДРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Злёгку напудрыць сабе твар. ‖ *незак.* **прыпудрывацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫПУДРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Крыху, злёгку напудрыць. *П. твар.* ‖ *незак.* **прыпудрываць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПУЖАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **ПРЫПУЖНУЦЬ**, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго (што)* (разм.). Злёгку напужаць, прыгразіць з мэтай уздзеяння. *Прыпужаць пакараннем. Прыпужнуць вымовай.* ‖ *незак.* **прыпужваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПУСЦІЦЦА, -пушчуся, -пусцішся, -пусціцца; *зак.* (разм.). **1.** Пайсці, пабегчы хутка, паскорыць хаду, крок; пачаць што-н. рабіць, пусціцца. *П. за кім-н. П. бягом. П. ў скокі. П. бегчы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і узмацніцца. *Дождж прыпусціўся.* ‖ *незак.* **прыпускацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫПУСЦІЦЬ, -ушчу, -усціш, -усціць; -ушчаны; *зак.* **1.** *каго (што) да каго.* Дапусціць да злучкі, да сысання малака (спец.). *П. жарабка. П. цяля да каровы.* **2.** *што* і *чаго.* Выпусціць затрыманае. *Карова малака не прыпусціла.* **3.** Пабегчы хутчэй (разм.). *П. наўздагон.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць ісці з большай сілай (разм.). *Дождж прыпусціў.* **5.** *што.* Зрабіць шырэйшым, даўжэйшым (спец.). *П. сукенку ў падоле.* ‖ *незак.* **прыпускаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыпуск**, -а, *м.* (да 1 і 5 знач.).

ПРЫПУХЛАСЦЬ, -і, *ж.* Невялікая пухліна. *П. павек.*

ПРЫПУХЛЫ, -ая, -ае. Які трохі прыпух. *Прыпухлыя губы.*

ПРЫПУХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -пух, -хла; *зак.* Трохі ўспухнуць. *Шчака прыпухла.* ‖ *незак.* **прыпухаць**, -ае.

ПРЫПЫНАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Часовы перапынак у якім-н. дзеянні, часовае спыненне чаго-н. *Зрабіць п. на паляне. Скакаць без прыпынку.* **2.** Месца, дзе прыпыняецца аўтобус, трамвай, поезд і пад. для пасадкі і высадкі пасажыраў. *Аўтобусны п.* **3.** Месца, якое можа служыць прыстанішчам, прытулкам. *Знайсці сабе п.* **4.** **знакі прыпынку** — пісьмовыя знакі (кропка, коска, двукроп'е і г.д.), якія расстаўляюцца паводле пэўных правіл і абазначаюць сэнсавае і інтанацыйнае чляненне тэксту. ‖ *прым.* **прыпынкавы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.). *П. механізм. П. пункт.*

ПРЫПЫНІЦЦА, -пынюся, -пынішся, -пыніцца; *зак.* **1.** Часова, ненадоўга спыніцца або перарвацца. *П. каля вітрыны. Цягнік прыпыніўся на паўстанку. Работа прыпынілася.* **2.** Знайсці прыпынак дзе-н. *Дзе ён прыпыніўся з сям'ёй на першы час?* ‖ *незак.* **прыпыняцца**, -яюся, -яешся, -яецца.

ПРЫПЫНІЦЬ, -пыню, -пыніш, -пыніць; -пынены; *зак., каго-што.* Часова спыніць, затрымаць; сціснуць, зменшыць скорасць руху. *П. машыну. П. каня. П. гаворку.* ‖ *незак.* **прыпыняць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **прыпыненне**, -я, *н.*

ПРЫПЯВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Суправаджаць што-н. нягучнымі спевамі. *П. жнучы.* ◊ **Жыць прыпяваючы** (разм.) — жыць весела і добра.

ПРЫПЯЧАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Запячатаць чым-н. *П. сургучом.* **2.** Паставіць пячатку на чым-н. *П. дакумент.* **3.** *перан.* Моцна прыціснуць, прыбіць. *Моцны дождж прыпячатаў траву.* ‖ *незак.* **прыпячатваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫПЯЧЫ, -пяку, -пячэш, -пячэ; -пячом, -печаце, -пякуць; -пёк, -пякла, -ло; -пячы; -печаны; *зак.* **1.** *што.* Патрымаўшы доўга на агні, жары, падпаліць; злёгку спячы, апячы. *П. пірагі. П. руку прасам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Моцна прыгрэць (пра сонца). *К поўдню прыпякло* (безас.). **3.** *перан., безас., каму.* Прыйсціся цяжка, крута. *Яму тут добра прыпякло.* **4.** *што.* Змазаць чым-н. пякучым. *П. парэз ёдам.* ‖ *незак.* **прыпякаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыпяканне**, -я, *н.*

ПРЫРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак.* **1.** *што да чаго.* Прымацаваць, трывала злучыць з чым-н. *П. ручку да форткі.* **2.** *што да чаго.* Прыбудаваць да чаго-н. *П. дашчаную пуню да хлява.* **3.** *што, чаго* і *без дап.* Зарабіць у дадатак да асноўнага заработку. *П. на пагрузцы вагонаў.* **4.** *што.* Прыбавіць вязаннем. *П. палец у пальчатцы.* ‖ *незак.* **прырабляць**, -яю, -яеш, -яе *і* **прыробліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыробка**, -і, *ДМ* -бцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ПРЫРАБОТАК, -тку, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Дадатковы заработак. *Значны п.*

ПРЫРАЗАННЕ *гл.* прырэзаць[1].

ПРЫРАЗАЦЬ[1—2] *гл.* прырэзаць[1—2].

ПРЫРАЗНЫ, -ая, -ое (спец.). Такі, які прырэзалі[1], прыбавілі. *Прыразныя землі.*

ПРЫРАЦЬ *гл.* раіць.

ПРЫРАСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -це; -рос, -расла, -ло; *зак.* **1.** *да чаго.* Зрастаючыся, утварыць адно цэлае з чым-н. *Прэшчэп прырос. П. да месца* (перан.: зрабіцца нерухомым). **2.** Павялічыцца ў колькасці, памерах (разм.). ‖ *незак.* **прырастаць**, -ае. ‖ *наз.* **прырашчэнне**, -я, *н.* *і* **прырост**, -у, *М* -сце, *м.* (да 2 знач.). *Прырашчэнне працэнтаў. Прырост пагалоўя жывёлы.*

ПРЫРАЎНАВАЦЬ[1], -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., каго-што да каго-чаго.* Прыпадобніць да каго-, чаго-н., прызнаць роўным з кім-, чым-н. *Па таленту яго можна п. да лепшых спевакоў.* ‖ *незак.* **прыраўноўваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫРАЎНАВАЦЬ[2] *гл.* раўнаваць[2].

ПРЫРОБКА, ПРЫРОБЛІВАЦЬ *гл.* прырабіць.

ПРЫРОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Усё існае ў сусвеце, арганічны і неарганічны свет. *Законы прыроды. Жывая п.* (арганічны свет). *Мёртвая п.* (неарганічны свет: не расліны, не жывёлы). **2.** Месцы па-за гарадамі (палі, лясы, горы). *Любавацца прыродай. На ўлонні прыроды. Выехаць на прыроду* (разм.). **3.** *перан., чаго.* Асноўная ўласцівасць, сутнасць (кніжн.). *П. атама. П. сацыяльных адносін.* ◊ **Ад прыроды** або **з прыроды** — ад нараджэння, ад пачатку існавання. *З дрэнным зрокам ад (з) прыроды.* **Па прыродзе** — па характару, па натуры. *Па прыродзе ён добры чалавек.* ‖ *прым.* **прыродны**, -ая, -ае. *Прыродныя багацці краю. Прыродныя рэсурсы. Прыродныя ўмовы.*

ПРЫРОДА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да прыроды (у 1 знач.), напр. *прыродаахоўны, прыродазнаўства, прыродакарыстанне.*

ПРЫРОДААХОЎНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да аховы прыроды, прыроднага багацця. *Прыродаахоўныя мерапрыемствы.*

ПРЫРОДАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Навука аб прыродзе; такая навука як прадмет школьнага выкладання. *Праграма па прыродазнаўству.* ‖ *прым.* **прыродазнаўчы**, -ая, -ае.

ПРЫРОДЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы ад нараджэння. *П. імунітэт. П. парок сэрца. П. талент.* **2.** Які ў найвышэйшай ступені вало-

дае якімі-н. уласцівасцямі, якасцямі для якой-н. дзейнасці. *П. тэхнік. П. мастак.* ‖ *наз.* **прыро́джанасць**, -і, *ж.*

ПРЫРО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* прырода. **2.** Натуральны. *П. газ.* **3.** Які па нараджэнню належыць да якой-н. мясцовасці, краіны, да якога-н. грамадскага класа. *П. мінчанін. П. селянін.* **4.** *перан.* Тое, што і прыроджаны (у 1 знач.). *П. талент.*

ПРЫРО́СЛЫ, -ая, -ае. Які прырос да чаго-н. *П. прышчэп.*

ПРЫРО́СТ *гл.* прырасці.

ПРЫРУЧЫ́ЦЦА, -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца; *зак.* Стаць ручным, прывыкнуць да чалавека. *Алень хутка прыручыўся.* ‖ *незак.* **прыруча́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫРУЧЫ́ЦЬ, -учу́, -у́чыш, -у́чыць; -у́чаны; *зак., каго (што).* Прыручыць да выканання волі чалавека, зрабіць ручным, паслухмяным. *П. дзікага кабана. П. нелюдзімага юнака* (перан.). ‖ *незак.* **прыруча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прыручэ́нне**, -я, *н.*

ПРЫРЭ́ЗАЦЬ[1], -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны; *зак., што* і *чаго.* Адразаючы шляхам межавання, прыбавіць. *П. зямлі.* ‖ *незак.* **прыраза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **прыраза́нне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **пры́рэз**, -у, *м.* і **прырэ́зка**, -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

ПРЫРЭ́ЗАЦЬ[2], -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны; *зак., каго (што)* (разм.). **1.** Умярцвіць, канчаткова дарэзаўшы. *П. падбітага звера.* **2.** Зарэзаць. *Такі бандыт і п. можа.* ‖ *незак.* **прыраза́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прырэ́зваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫРЭ́ЙКАВЫ, -ая, -ае (спец.). Які знаходзіцца каля лініі чыгункі. *Прырэйкавая пляцоўка.*

ПРЫСА́ДЖВАЦЦА *гл.* прысесці.

ПРЫСА́ДЗІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Маларослы і моцнага складу. *Прысадзістая постаць.* **2.** *перан.* Нізкі, але шырокі, тоўсты. *П. дуб.* ‖ *наз.* **прыса́дзістасць**, -і, *ж.*

ПРЫСА́ДЫ, -са́д. Дрэвы, пасаджаныя вакол, каля чаго-н. (дарогі, вуліцы, будынка і пад.). *Шлях абрамлялі бярозавыя прысады.*

ПРЫ́САК, -ску, *м.* Гарачы, распалены попел. *Пячы бульбу ў прыску.*

ПРЫСАРАМАЦІ́ЦЬ *гл.* сарамаціць.

ПРЫСАРО́МІЦЬ *гл.* сароміць.

ПРЫСВА́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пра жаніха: пасватацца. ‖ *незак.* **прысва́тванца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫСВА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што)* (разм.). Знайшоўшы (жаніха, нявесту), пасватаць. ‖ *незак.* **прысва́тваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́СВІСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Свіст, які суправаджае спевы. *Салаўіны п.* **2.** Свісцячы прыгук. *Гаварыць з прысвістам.*

ПРЫСВІ́СТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Спяваць з прысвістам. **2.** Гаварыць з прысвістам.

ПРЫСВО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Завалодаць, самавольна ўзяць у сваю ўласнасць, выдаць за сваё. *П. знойдзенае. П. чужыя ідэі.* **2.** *што каму-чаму.* Даць (якое-н. званне), назваць якім-н. чынам. *П. званне прафесара. П. плошчы імя Якуба Коласа.* ‖ *незак.* **прысво́йваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прысвае́нне**, -я, *н.*

ПРЫСВЯТА́К, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* (разм.). **1.** Невялікае свята. **2.** Перадсвяточны дзень.

ПРЫСВЯЦІ́ЦЬ, -вячу́, -ве́ціш, -ве́ціць; -ве́чаны; *зак., што каму-чаму.* **1.** Прызначыць, аддаць. *П. жыццё мастацтву.* **2.** Зрабіць, стварыць што-н. у гонар каго-, чаго-н. *П. кнігу памяці бацькоў.* ‖ *незак.* **прысвяча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прысвячэ́нне**, -я, *н.*

ПРЫСВЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прысвяціць. **2.** *мн.* -і, -яў. Надпіс, уступная частка твора, звернутая да асобы, якой твор прысвечаны.

ПРЫСЕ́СТ, -у, *М* -сце, *м.*: **за адзін прысест** (разм.) — не ўстаючы з месца, за адзін раз. *З'есці ўсё за адзін п.*

ПРЫСЕ́СЦІ, -ся́ду, -ся́дзеш, -ся́дзе; -ся́дзь; *зак.* **1.** Сагнуўшы калені, апусціцца. *П. на кукішкі. Аж прысеў ад нечаканасці.* **2.** Сесці (на нядоўгі час). *П. адпачыць.* ‖ *незак.* **прыса́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.) *і* **прысяда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 знач.); *наз.* **прысяда́нне**, -я, *н.* (паводле 1 знач.).

ПРЫСКАКА́ЦЬ, -скачу́, -ска́чаш, -ска́ча; -скачы́; *зак.* Наблізіцца скачкамі або прыехаць наўскач. *Да шышак прыскакала вавёрка. П. вярхом.*

ПРЫСКРЫ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Скрыначка ў куфры на бакавой сценцы для захоўвання дробных рэчаў. *Палажыць брошку ў п.* ‖ *прым.* **прыскры́начны**, -ая, -ае.

ПРЫСЛА́ЦЬ, прышлю́, прышле́ш, прышле́; прышлём, прышляце́, прышлю́ць; прышлі́; прысла́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Даставіць праз каго-н. або поштай. *П. пасылку. П. падарунак.* **2.** *каго (што).* Накіраваць куды-н. з якой-н. мэтай. *П. пасыльнага.* ‖ *незак.* **прысыла́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прысы́лка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

ПРЫСЛО́ЎЕ[1], -я, *мн.* -і, -яў, *н.* У граматыцы: нязменная часціна мовы, якая абазначае прымету дзеяння ці іншай прыметы, напр. *цёпла, гучна, там, заўсёды.* ‖ *прым.* **прысло́ўны**, -ая, -ае.

ПРЫСЛО́ЎЕ[2], -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Прыгаворка, выраз і пад., якія ўстаўляюцца ў мову для большай эфектнасці ці па прывычцы або тое, што гаворыцца для суправаджэння якіх-н. дзеянняў. *Традыцыйныя прыслоўі заклінання.*

ПРЫСЛУ́ГА, -і, *ДМ* -лу́зе, *ж.* **1.** Служанка, хатняя работніца (уст.). **2.** *зб.* Слугі. **3.** *зб.* Разлік гарматы, кулямёта, мінамёта. *Кулямётная п.*

ПРЫСЛУГО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму* (разм.). Тое, што і прыслужваць. ‖ *наз.* **прыслуго́ўванне**, -я, *н.*

ПРЫСЛУ́ЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму* (уст.). Выконваць абавязкі прыслугі (у 2 знач.). *П. за сталом.* ‖ *наз.* **прыслу́жванне**, -я, *н.*

ПРЫСЛУ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Слуга (у 1 знач.; уст.). *П. пры гасцініцы.* **2.** Той, хто імкнецца выслужыцца перад кім-н., памагаты (пагард.). ‖ *ж.* **прыслу́жніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРЫСЛУЖЫ́ЦЦА, -ужу́ся, -у́жышся, -у́жыцца; *зак.* (разм.). Тое, што і падслужыцца. ‖ *незак.* **прыслу́жвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прыслу́жванне**, -я, *н.*

ПРЫСЛУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., да каго-чаго.* **1.** Напружыць слых, увагу, каб пачуць што-н. *П. да гаворкі.* **2.** *перан.* Прыняць пад увагу, да ведама што-н. *П. да парад старэйшых. П. да голасу мас.* **3.** Прывыкшы да якіх-н. гукаў, перастаць заўважаць іх (разм.). *П. да тарахцення колаў.* ‖ *незак.* **прыслухо́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫ́СМАК, -у, *м.* Дадатковы, пабочны смак чаго-н. у якой-н. ежы, а таксама асаблівы, характэрны смак чаго-н. *Гарэлы п. П. сентыментальнасці* (перан.).

ПРЫСМА́КІ, -аў, *м.* **1.** Ласункі, а таксама ўвогуле смачныя, асабліва прыгатаваныя стравы. *Ласы на п.* **2.** Прыправа (разм.). *Страва з неабходнымі прысмакамі.*

ПРЫСМАКТА́ЦЦА, -макчу́ся, -мо́кчашся, -мо́кчацца; -макчы́ся; *зак.* Упіцца, прыстаць да чаго-н. усмоктваючыся. *П'яўкі прысмакталіся.* ‖ *незак.* **прысмо́ктвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *прым.* **прысмо́ктвальны**, -ая, -ае.

ПРЫСНІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сніцца, -ць.

ПРЫСО́С, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *гл.* прыссацца. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Прастасаванне, пры дапамозе якога што-н. можа прыссацца. *Трымацца на прысосах.* ‖ *прым.* **прысо́сны**, -ая, -ае.

ПРЫСО́САК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* (спец.). Орган, пры дапамозе якога расліна ці жывёльны арганізм прысмоктваюцца да іншых і які служыць у паразітаў органам усмоктвання пажыўных рэчываў. ‖ *прым.* **прысо́скавы**, -ая, -ае.

ПРЫСО́ЎВАННЕ, ПРЫСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прысунуцца, -ць.

ПРЫСО́ХЛЫ, -ая, -ае. Які прысох, прыстаў. *Прысохлая да ботаў гразь.*

ПРЫСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -со́х, -хла; *зак.* Падсохшы, прыстаць да чаго-н. *Гразь прысохла да колаў.* ‖ *незак.* **прысыха́ць**, -а́е.

ПРЫСПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Надысці, настаць (пра час, справу, патрэбу). *Прыспела чарга.* **2.** *безас.* Абавязкова спатрэбіцца, вельмі захацецца (разм.). *Што табе так прыспела з гэтай паездкай?* **3.** З'явіцца ў патрэбны момант; паспець, не спазніцца (разм.). *П. на паратунак.*

ПРЫСПЕ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць больш хуткім. *П. хаду.* **2.** *што.* Наблізіць наступленне чаго-н. *П. перамогу над ворагам.* **3.** *каго (што)* і *каго (што) з чым.* Прымусіць рабіць што-н. хутчэй. *П. з заканчэннем работы.* ‖ *незак.* **прыспя́шаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **прыспе́шваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСПІ́ЧЫЦЬ, -ыць; *безас.; зак., каму з інф.* (разм.). Вельмі захацецца, спатрэбіцца. *Прыспічыла ім ехаць сёння.*

ПРЫСПУСЦІ́ЦЬ, -ушчу́, -у́сціш, -у́сціць; -у́шчаны; *зак., што.* Трохі спусціць. *П. сцяг.* ‖ *незак.* **прыспуска́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫССА́ЦЦА, -ссу́ся, -ссе́шся, -ссе́цца; -ссёмся, -ссяце́ся, -ссу́цца; -ссі́ся; *зак.* Моцна прыстаць да чаго-н. ссучы. ‖ *наз.* **прысо́с**, -у, *м.* ‖ *прым.* **прысо́сачны**, -ая, -ае.

ПРЫСТАВА́ННЕ, -ВА́ЦЬ *гл.* прыстаць.

ПРЫСТА́ВАЧНЫ *гл.* прыстаўка.

ПРЫСТА́ВІЦЬ, -а́ўлю, -а́віш, -а́віць; -а́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Паставіць ушчыльную да чаго-н., прыкласці. *П. зэдлік к ложку.* **2.** *каго (што).* Прызначыць для догляду, нагляду пры кім-, чым-н. *П. варту да чаго-н.* ‖ *незак.* **прыстаўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прыстаўле́нне**, -я, *н.*

ПРЫСТА́НАК, -нку, *м.* і **ПРЫСТА́НІШЧА**, -а, *н.* Месца, якое можа служыць прытулкам, часовым жыллём. *Знайсці сабе прыстанак (пристанішча).*

ПРЫ́СТАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Месца на беразе ракі, вадаёма, абсталяванае для прычалвання суднаў. *Паромная п. Ціхая п.* (таксама перан.: пра спакойнае, бестурботнае жыццё). ‖ *прым.* **пры́percent**

ПРЫСТАРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., чаго.* Раздабыць, прыгатаваць што-н., звычайна з намаганнямі. *П. дроў.*

ПРЫСТАСАВА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць ці магчымасць прыстасавацца да чаго-н. *П. арганізма да асяроддзя.*

ПРЫСТАСАВА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* (пагард.). Паводзіны прыстасаванца. ‖ *прым.* **прыстасава́льніцкі**, -ая, -ае. *Прыстасавальніцкая палітыка.*

ПРЫСТАСАВА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Прыгоднасць, адпаведнасць якім-н. умовам. *П. да жыцця.*

ПРЫСТАСАВА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (пагард.). Чалавек, які прыстасоўваецца да абставін, утойваючы свае сапраўдныя

погляды. ‖ *ж.* **прыстасава́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПРЫСТАСАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* прыстасавацца, -цы. **2.** *мн.* -і, -яў. Прадмет, любое ўстройства, пры дапамозе якога выконваецца якое-н. дзеянне, работа; увогуле — прыбор, механізм. *П. для заціску дэталі. Фільтравальнае п.*

ПРЫСТАСАВА́НСТВА, -а, *н.* (пагард.). Тое, што і прысавальніцтва.

ПРЫСТАСАВА́ЦЦА, -су́юся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся; *зак.* Асвоіўшыся з чым-н., набыць патрэбныя навыкі, уменне. *П. да абставін. П. да новых умоў жыцця.* ‖ *незак.* **прыстасо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прыстасава́нне,** -я, *н.*; *прым.* **прыстасава́льны,** -ая, -ае (спец.). *Прыстасавальныя ўласцівасці. Прыстасавальная афарбоўка насякомых* і **прыстасо́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫСТАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць прыгодным, прымяніць для чаго-н. *П. будынак пад клуб.* **2.** *што да чаго.* Прымеркаваць да чаго-н. у часе. *П. паездку да свята.* ‖ *незак.* **прыстасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыстасава́нне,** -я, *н.* і **прыстасо́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫ́СТАЎ, -тава, *мн.* -тавы, -таваў, *м.* **1.** У царскай Расіі: начальнік паліцыі невялікага адміністрацыйнага раёна. *Участковы п.* **2.** У Старажытнай Русі: службовая асоба, прыстаўленая да якой-н. справы для нагляду. ○ **Судовы прыстаў** — у царскай Расіі: судовы выканаўца.

ПРЫСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -та́вак, *ж.* **1.** Тое, што прыстаўлена, далучана да чаго-н. *Магнітафонная п.* **2.** У граматыцы: частка слова, марфема, якая стаіць перад коранем, прэфікс. ‖ *прым.* **прыста́вачны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Прыставачныя дзеясловы.*

ПРЫСТАЎЛЕ́ННЕ, -ЛЯ́ЦЬ *гл.* прыставіць.

ПРЫСТАЎНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які прыстаўляецца ці можа прыстаўляцца да чаго-н. *Прыстаўное крэсла* (у тэатры). *Прыстаўная лесвіца. Прыстаўныя гукі* (зычныя і галосныя гукі, што ўзнікаюць у пэўных фанетычных умовах на пачатку слова, напр., *в* у слове *возера, о* ў слове *Орша*).

ПРЫСТА́ЦЬ, -а́ну, -а́неш, -а́не; -а́нь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *да каго-чаго.* Прымацавацца, шчыльна прылягаючы, прыліпнуць. *Гразь прыстала да паліто.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., да каго.* Пра заразную хваробу: перадацца (разм.). *Прыстаў грып.* **3.** *да каго.* Далучыцца, прымкнуць. *П. да кампаніі.* **4.** *да каго.* Звярнуцца з надакучлівымі размовамі, просьбамі і пад. (разм.). *П. з пытаннямі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра судны: падышоўшы да берага, прычаліць. **6.** Стаміцца, змагчыся. *Конь прыстаў у дарозе.* ◊ **Прыстаць у прымы** — стаць прымаком. ‖ *незак.* **прыстава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць; -тава́й; *наз.* **прыстава́нне,** -я, *н.* (паводле 4 і 5 знач.).

ПРЫСТО́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* прыстойны. **2.** Ветлівасць, далікатнасць. *Прытрымлівацца правіл прыстойнасці.*

ПРЫСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае правілам прыстойнасці (у 2 знач.); добра выхаваны, сумленны. *П. малады чалавек.* **2.** Дастаткова добры; адпаведны па велічыні. *П. касцюм. Прыстойная адлегласць.* ‖ *наз.* **прысто́йнасць,** -і, *ж.*

ПРЫСТРАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* Пробнай стральбой устанавіць правільны прыцэл. *Артылерысты прыстраляліся.* ‖ *незак.* **прыстрэ́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прыстрэ́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

ПРЫСТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што.* Пробнымі стрэламі вызначыць правільны прыцэл чаго-н. *П. гармату.* ‖ *незак.* **прыстрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыстрэ́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.*; *прым.* **прыстрэ́лачны,** -ая, -ае (спец.) і **прыстрэ́льны,** -ая, -ае (спец.). *Прыстрэлачная шрапнэль. Прыстрэльны агонь.*

ПРЫСТРАЧЫ́ЦЬ, -рачу́, -ро́чыш, -ро́чыць; -ро́чаны; *зак., што.* Прышыць (строчкай). *П. каўнер.* ‖ *незак.* **прыстро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСТРО́ІЦЦА[1], -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* Далучыцца да строю (у 1 знач.). *П. ў хвост калоны.* ‖ *незак.* **прыстро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫСТРО́ІЦЦА[2], -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* (разм.). Апрануцца па-святочнаму, прыбрацца. ‖ *незак.* **прыстро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫСТРО́ІЦЬ[1], -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., каго-што.* Паставіць у строй (у 1 знач.), у дадатак да ўжо пастроеных. *П. другую роту да першай.* ‖ *незак.* **прыстро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСТРО́ІЦЬ[2], -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., каго (што)* (разм.). Апрануць па-святочнаму, прыбраць. ‖ *незак.* **прыстро́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСТРУ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -ру́нь; -нены; *зак., каго (што)* (разм.). Уздзейнічаць на каго-н. строгімі мерамі, зрабіць каму-н. вымову. *П. распусніка.* ‖ *незак.* **прыстру́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСТРЭ́ЛАЧНЫ *гл.* прыстраляць.

ПРЫСТРЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Забіць або дабіць выстралам. *П. ваўка. П. хворага сабаку.* ‖ *незак.* **прыстрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫСТРЭ́ЛКА, ПРЫСТРЭ́ЛЬВАЦЬ, ПРЫСТРЭ́ЛЬНЫ *гл.* прыстраляць.

ПРЫСТУ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *чым.* Стукнуць злёгку, у такт чаму-н. *П. абцасам.* **2.** *каго (што).* Забіць моцным ударам, выстралам (разм.). *П. здрадніка.* ‖ *незак.* **прысту́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫ́СТУП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* прыступіць. **2.** Атака, штурм. *Ісці на п. Прыступам захапіць горад.* **3.** Вострае праяўленне адзнак хваробы, страху і пад. *П. кашлю. П. рэўнасці. Сардэчны п.* ◊ **Ані прыступу** *да каго* (разм.) — не магчы падысці, звярнуцца да каго-н. **Цяпер да яго прыступу няма** (разм.) — тое, што і ані прыступу.

ПРЫСТУПІ́ЦЦА, -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Наблізіцца, падысці блізка; звярнуцца да каго-н. *Па балоцістым беразе не п. да ракі. Сёння да яго не п., такі злы.* **2.** *да чаго.* Тое, што і прыступіць (у 3 знач.). ‖ *незак.* **прыступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫСТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак., што.* Прыціснуць, прытрымаць, наступіўшы на што-н. *П. ботам акурак.* **2.** *да каго-чаго.* Падысці, падступіць. *Праціўнік прыступіў да крэпасці.* **3.** *да чаго.* Пачаць, узяцца за што-н. *П. да будаўніцтва. П. да сваіх абавязкаў.* ‖ *незак.* **прыступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пры́ступ,** -у, *м.*

ПРЫСТУ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** Падножка, па якой падымаюцца ўверх або спускаюцца ўніз. *П. трамвая.* **2.** *перан.* Асобны этап у развіцці чаго-н. (разм.). *Прайсці ўсе прыступкі навучання.*

ПРЫСУ́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рашэнне суда, прыгавор. *Вынесці п.* **2.** *перан.* Асуджальная ацэнка чаго-н. *Суровы п. гісторыі.*

ПРЫСУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак.* **1.** *каго (што) да чаго* або *што каму.* Пра суд: прыгаварыць да чаго-н. *П. штраф каму-н.* або *п. каго-н. да штрафу.* **2.** *каго-што каму.* Пра суд: вынесці рашэнне аб перадачы каго-, чаго-н. каму-н. (разм.). *П. хату бацьку.* **3.** *што каму.* Пастанавіць аб выдачы, прысваенні каму-н. чаго-н. *П. прэмію. П. вучоную ступень.* ‖ *незак.* **прысу́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прысуджэ́нне,** -я, *н.*

ПРЫСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Сунучыся, наблізіцца. *П. да акна.* **2.** Прыйсці павольна, з цяжкасцю (разм. неадабр.). *А гэты чаго прысунуўся сюды?* ‖ *незак.* **прысо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прысо́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., каго-што.* Сунучы, наблізіць. *П. куфар да сцяны.* ‖ *незак.* **прысо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прысо́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫСУСЕ́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак., да каго-чаго* (разм.). Сесці побач, блізка каля каго-, чаго-н., прыладзіцца. *Можна да вас п.?* ‖ *незак.* **прысусе́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫСУ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* Знаходжанне ў якім-н. месцы ў дадзены час. *У маёй прысутнасці.* ◊ **Прысутнасць духу** — поўнае самавалоданне.

ПРЫСУ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Знаходзіцца дзе-н. у дадзены час. *П. на сходзе.*

ПРЫСУ́ТНЫ, -ая, -ае. Які прысутнічае дзе-н. у дадзены час. *Прысутныя людзі. Усе прысутныя галасавалі «за»* (наз.).

ПРЫСЦЕ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Бакавая прыбудова. *Размясціцца ў прысценку.* ‖ *прым.* **прысце́начны,** -ая, -ае.

ПРЫСЫЛА́ЦЬ, ПРЫСЫ́ЛКА *гл.* прыслаць.

ПРЫСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -сып; -паны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Насыпаючы, дадаць. *П. зерня.* **2.** *што чым.* Пасыпаць тонкім слоем. *П. папрэлыя месцы стрэптацыдам.* ‖ *незак.* **прысыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **прысыпа́нне,** -я, *н.* і **прысы́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.*

ПРЫСЫ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* прысыпаць. **2.** Парашок, якім прысыпаюць хворае месца (у 2 знач.).

ПРЫСЫХА́ЦЬ *гл.* прысохнуць.

ПРЫСЯ́ГА, -і, *ДМ* -ся́зе, *ж.* Афіцыйнае і ўрачыстае абяцанне захоўваць якія-н. абавязацельствы. *Ваенная п. Прыняць прысягу.*

ПРЫСЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каму-чаму.* Даваць прысягу каму-н. у чым-н. *П. на вернасць каму-, чаму-н.* ‖ *зак.* **прысягну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

ПРЫСЯДА́ННЕ, ПРЫСЯДА́ЦЬ *гл.* прысесці.

ПРЫСЯДЗІ́БНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца пры доме, пры сядзібе. *П. ўчастак.*

ПРЫСЯ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыняў прысягу (уст.). **2.** *перан.* Пастаянны, заўсёдны (разм. жарт.). *П. жартаўнік.* ○ **Прысяжны паверáны** — у царскай Расіі: адвакат. **Суд прысяжных** — суд з удзелам выбарных ад насельніцтва асоб, якія выносяць рашэнне аб вінаватасці або невінаватасці абвінавачанага.

ПРЫТАІ́ЦЦА, -таю́ся, -то́ішся, -то́іцца; *зак.* Схавацца, імкнучыся застацца незаўважаным. *П. ў кутку.* ‖ *незак.* **прыто́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫТАМІ́ЦЦА, -тамлю́ся, -то́мішся, -то́міцца; *зак.* (разм.). Адчуць стому, стаміцца. ‖ *незак.* **прытамля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПРЫТАМІ́ЦЬ, -тамлю́, -то́міш, -то́міць; -то́млены; *зак., каго (што)* (разм.). Тое, што і стаміць. *П. коней.* ‖ *незак.* **прытамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПРЫТАНЦО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Рабіць нагамі рухі, падобныя да танцавальных. *П. ад холаду.*

ПРЫТАПТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., прыто́пчацца; *зак.* Прымяцца ад хаджэння. *Трава ў садзе прытапталася.* ‖ *незак.* **прыто́птвацца,** -аецца.

ПРЫТАПТА́ЦЬ, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -тапта́ны; *зак., што.* Прымяць нагамі. *П. траву.* ‖ *незак.* **прыто́птваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫТАРГАВА́ЦЬ *гл.* таргаваць.

ПРЫТАРМАЗІ́ЦЬ, -мажу́, -мо́зіш, -мо́зіць; -мо́жаны; *зак., што* і *без дап.* Трохі затармазіць. *П. на скрыжаванні дарог.* ‖ *незак.* **прытармо́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫТАРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што* (спец.). Прывязаць рамянямі, тарокамі (да сядла). ‖ *незак.* **прытаро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫТАЎЧЫ́, -таўку́, -таўчэ́ш, -таўчэ́; -таўчо́м, -таўчаце́, -таўку́ць; -то́ўк, -таўкла́, -ло́; -таўчы́; -то́ўчаны; *зак.* **1.** *што чым.* Прыправіць затаўкай. *П. боршч салам.* **2.** *каго.* Збіць, пабіць; дабіць (разм.). *Прытаўклі небараку да паўсмерці.* ‖ *незак.* **прыто́ўкваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫТВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* Прыняць на сябе які-н. выгляд з мэтай увесці ў зман. *П. глухім.* ‖ *незак.* **прытварá́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫТВО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уваходнае памяшканне з заходняга боку царквы. *У прытворы храма.*

ПРЫТВО́РНЫ, -ая, -ае. Які падманна выдаецца за сапраўднае, шчырае. *П. смех. Прытворна сур'ёзнасць. Прытворна* (прысл.) *згадзіцца.* ‖ *наз.* **прытво́рнасць,** -і, *ж.*

ПРЫТВО́РСТВА, -а, *н.* Паводзіны таго, хто прытвараецца.

ПРЫТВО́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які прытвараецца. ‖ *ж.* **прытво́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **прытво́ршчыцкі,** -ая, -ае.

ПРЫТКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Злёгку дакрануцца да каго-, чаго-н. *П. да пляча.* **2.** Прымасціцца, прысесці дзе-н. (разм.). *П. на краі лавы.* **3.** *перан.* Уладкавацца, трапіць на службу, на працу і пад. (разм.). *П. ў канцылярыю.* ‖ *незак.* **прытыка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* **1.** *што.* Злёгку дакрануцца чым-н. да каго-, чаго-н., прыкласці на момант. **2.** *што.* Змясціць, пакласці. *П. яшчэ адзін ложак у пакоі.* **3.** *перан., каго (што).* Прыладзіць на якую-н. пасаду, месца, працу (разм.). *П. у горад.* ‖ *незак.* **прытыка́ць,** -аю, -а́еш, -ае.

ПРЫТО́ЙВАЦЦА *гл.* прытаіцца.

ПРЫТО́К, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *каго-чаго.* Прыліў, паступленне чаго-н. куды-н. у вялікай колькасці. *П. свежага паветра. П. крыві. П. сродкаў.* **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Рака, якая ўпадае ў другую раку. *Прытокі Дняпра.* ‖ *прым.* **прыто́чны,** -ая, -ае *і* **прыто́кавы,** -ая, -ае.

ПРЫТО́МНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан, у якім чалавек здольны ўсведамляць, успрымаць навакольны свет. *Страціць п. Прыйсці да прытомнасці.*

ПРЫТО́МНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Прыходзіць да прытомнасці. *Чалавек то прытомнеў, то зноў губляў прытомнасць.*

ПРЫТО́МНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў прытомнасці, пры памяці.

ПРЫТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца, дзе тайна збіраюцца са злачыннымі або непрыстойнымі мэтамі. *Зладзейскі п. П. разбэшчанасці.*

ПРЫТО́ПТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прытаптацца, -цЬ.

ПРЫТО́РКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак., да каго-чаго* (разм.). Дакрануцца злёгку. *П. да праса. П. да работы* (перан.). ‖ *незак.* **прыто́рквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫТО́ЎКВАЦЬ *гл.* прытаўчы.

ПРЫТРЫ́ЗНІЦЦА *гл.* трызніцца.

ПРЫТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -ы́маны; *зак.* **1.** *каго-што.* Злёгку ўтрымаць, не даючы рухацца або ўпасці. *П. каня. П. збан.* **2.** *што.* Тое, што і затрымаць (у 2 знач.). *Дажджы прытрымалі ўборку збожжавых.* **3.** *перан., каго-што.* Патрымаць да некаторага часу, прыберагчы; не пусціць у продаж. *П. сена к вясне. П. тавар.* ‖ *незак.* **прытры́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫТРЫ́МЛІВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *за што.* Злёгку трымацца. *П. за парэнчы.* **2.** *чаго.* Трымацца бліжэй да чаго-н. *П. правага боку дарогі.* **3.** *перан., чаго.* Стаяць за што-н., дзейнічаць згодна з чым-н., мець схільнасць да чаго-н. *П. цвёрдых перакананняў. П. традыцый.*

ПРЫТУ́ЛАК, -лку, *м.* **1.** Месца, дзе можна ўратавацца ад каго-, чаго-н., адпачыць, прабыць патрэбны час. *Шукаць прытулку. Права прытулку* (права асобы, якая праследуецца дзяржавай, на абарону з боку чужой дзяржавы; спец.). **2.** Дабрачынная ўстанова для выхавання сірот і беспрытульных дзяцей. *Дзіцячы п.* ‖ *прым.* **прыту́лкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПРЫТУЛІ́ЦЦА, -улю́ся, -у́лішся, -у́ліцца; *зак.* **1.** *да каго-чаго.* Шчыльна прыціснуцца, прыхіліцца. *П. да маці. П. да сцяны.* **2.** Знайсці прытулак (у 1 знач.). *П. у родных. Каля лесу прытулілася хатка* (перан.). ‖ *незак.* **прыту́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **прытуля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

ПРЫТУЛІ́ЦЬ, -улю́, -у́ліш, -у́ліць; -у́лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Шчыльна або з пяшчотай прыціснуць, прыхіліць да сябе. *П. трубку да вуха. П. дзіця да грудзей.* **2.** *каго (што).* Даць прытулак (у 1 знач.), узяць пад сваю апеку. *П. сірот.* ‖ *незак.* **прыту́льваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прытуля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

ПРЫТУ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тупаць нагамі ў такт чаму-н. *П. нагой у такт песні.*

ПРЫТУПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -у́піцца; *зак.* **1.** Крыху затупіцца. *Канькі прытупіліся.* **2.** *перан.* Страціць адчувальнасць, стаць менш успрыімлівым. *Боль прытупіўся. Увага прытупілася.* ‖ *незак.* **прытупля́цца,** -я́ецца.

ПРЫТУПІ́ЦЬ, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак., што.* **1.** Трохі затупіць. *П. нож.* **2.** *перан.* Аслабіць, зрабіць менш успрыімлівым. *П. памяць. П. пільнасць.* ‖ *незак.* **прытупля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **прытупле́нне,** -я, *н.*

ПРЫТУ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *аднакр.* Тупнуць, стукнуць нагой аб падлогу або зямлю. *П. ботамі.*

ПРЫТУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., што* (разм.). Аслабіць, убавіць; затушыць (святло, агонь). *П. лямпу. П. цыгарэту.*

ПРЫ́ТЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (кніжн.). У старажытнай літаратуры: іншасказальнае апавяданне з павучальным вывадам. *П. пра блуднага сына.* ‖ *прым.* **пры́тчавы,** -ая, -ае.

ПРЫТЫКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* прыткнуцца, -цЬ.

ПРЫТЫ́М, *злуч.* Да таго ж, акрамя таго (ужыв. звычайна ў спалучэнні са злучнікамі «і», «ды», «а»). *Ён малавопытны і п. мяккахарактарны.*

ПРЫЎДА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць рабіць што-н. хутчэй, паднаціснуць. *Трэба п., бо не выканаем норму.* **2.** *за кім.* Пачаць заляцацца, валачыцца. *П. за суседкай.* ‖ *незак.* **прыўдара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

ПРЫЎЗНЯ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Бадзёры, ажыўлены. *П. настрой.* **2.** Высокі, урачысты. *П. тон.* ‖ *наз.* **прыўзня́тасць,** -і, *ж.*

ПРЫЎЗНЯ́ЦЬ, -німу́, -ні́меш, -ні́ме; -ні́мі; -ня́ты; *зак., каго-што.* Трохі ўзняць, падняць. *П. галаву.* ‖ *незак.* **прыўзніма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **прыўзня́цца,** -німу́ся, -ні́мешся, -ні́мецца; -ні́міся; *незак.* **прыўзніма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **прыўздыма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПРЫЎНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; -нёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак., што ў што.* Уключыць, унесці што-н. дадатковае, пабочнае. *Рэчаіснасць прыўнесла ў жыццё многа змен.* ‖ *незак.* **прыўно́сіць,** -о́шу, -о́сіш, -о́сіць. ‖ *наз.* **прыўнясе́нне,** -я, *н.*

ПРЫЎСТА́ЦЬ, -а́ну, -а́неш, -а́не; -а́нь; *зак.* Прыпадняцца, устаць не на ўвесь рост. *П. з месца.* ‖ *незак.* **прыўстава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць; -тава́й.

ПРЫФАСТРЫГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак., што.* Прышыць буйнымі шыўкамі. *П. каўнер.* ‖ *незак.* **прыфастрыго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыфастрыго́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *і* **прыфастрыго́ўванне,** -я, *н.*

ПРЫФРАНТАВЫ́, -а́я, -о́е. Які знаходзіцца паблізу фронту, каля фронту. *Прыфрантавая зона.*

ПРЫФРАНЦІ́ЦЦА, -нчу́ся, -нці́шся, -нці́цца; -нці́мся; -нціце́ся; -нця́цца; *зак.* (разм.). Франтавата апрануцца, прыбрацца.

ПРЫХАВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Схаваць на які-н. выпадак. *П. капейку на чорны дзень.* ‖ *незак.* **прыхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫХАДЖА́НІН, -а, *мн.* -джа́не *і* (з ліч. 2, 3, 4) -джа́ніны, -джа́н, *м.* Веруючы, які належыць да якога-н. прыхода[2]. ‖ *ж.* **прыхаджа́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ПРЫХАДНЫ́, -а́я, -о́е. Які з'яўляецца куды-н. на час для выканання абавязкаў, для лячэння, але не жыве, не знаходзіцца там пастаянна. *Прыхадная нянька. Прыхадныя хворыя.*

ПРЫХАПІ́ЦЬ, -хаплю́, -хо́піш, -хо́піць; -хо́плены; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Узяць з сабою. *П. памочніка.* **2.** *што* і *чаго.* Дастаць, пазычыць. *П. грошай у каго-н.* **3.** *каго-што.* Застаць, заспець. *Нас у дарозе прыхапіла мяцеліца.* **4.** *што.* Прымацаваць, замацаваць чым-н. *П. валасы грэбенем.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Пашкодзіць (марозам). *Мароз прыхапіў кветкі* або *марозам прыхапіла кветкі.* ‖ *незак.* **прыхо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫХАРАШЫ́ЦЦА, -рашу́ся, -ро́шышся, -ро́шыцца; *зак.* (разм.). Апрануцца прыгожа, надаць сабе прыгажэйшы выгляд. ‖ *незак.* **прыхаро́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прыхаро́шванне,** -я, *н.*

ПРЫХАРАШЫ́ЦЬ, -рашу́, -ро́шыш, -ро́шыць; -ро́шаны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Зрабіць больш прыгожым, надаць прыгажэйшы выгляд. *П. горад к святу.* **2.** *перан.* Падаць у больш прыгожым выглядзе, чым у сапраўднасці. *П. героя. П. праўду.* ‖ *незак.* **прыхаро́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыхаро́шванне,** -я, *н.*

ПРЫХВАРНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **ПРЫХВАРЭ́ЦЬ,** -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Захварэць няцяжка, ненадоўга.

ПРЫХВАСЦЕНЬ, -сня, *мн.* -сні, -сняў, *м.* (разм. пагард.). Тое, што і падхалім, угоднік. *Панскі п.*

ПРЫХВАТКАМІ, *прысл.* У перапынках паміж іншымі справамі і заняткамі, урыўкамі. *Світэр вязала п.*

ПРЫХВОРВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Хварэць часта, але не моцна. *У апошні час стары прыхворвае.*

ПРЫХІЛІЦЦА, -хілюся, -хілішся, -хіліцца; *зак.* **1.** Нахіліцца, нагнуцца трохі ўніз. *Галіны прыхіліліся да зямлі.* **2.** *да каго-чаго.* Шчыльна наблізіцца да чаго-н., прыпасці да каго-н. *Дзіця прыхілілася да бацькі.* **3.** *перан., да каго.* Знайсці спагаду ў каго-н., адчуць прыхільнасць да каго-н. *Няма ёй да каго п.* ‖ *незак.* **прыхіляцца**, -яюся, -яешся, -яецца *і* **прыхільвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫХІЛІЦЬ, -хілю, -хіліш, -хіліць; -хілены; *зак.* **1.** *каго-што.* Схіліць, нагнуць трохі ўніз. *П. галіну.* **2.** *каго-што.* Шчыльна наблізіць да чаго-н., прытуліць, прыціснуць да каго-, чаго-н. *П. дошку да сцяны. Маці прыхіліла дзіця да грудзей.* **3.** *перан., каго (што).* Даць прытулак (у 1 знач.) каму-н.; выклікаць у кім-н. прыхільныя адносіны да каго-, чаго-н. *П. сірату.* ‖ *незак.* **прыхіляць**, -яю, -яеш, -яе *і* **прыхільваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫХІЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* прыхільны. **2.** Добразычлівыя, спагадлівыя адносіны да каго-, чаго-н., сімпатыя. *П. да сяброўкі.* **3.** Схільнасць да якога-н. занятку. *Вялікая п. да музыкі.*

ПРЫХІЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м., каго-чаго і чый.* **1.** Паслядоўнік якіх-н. поглядаў, якога-н. вучэння. *У гэтага вучонага многа прыхільнікаў. Кангрэс прыхільнікаў міру.* **2.** Той, хто выказвае сімпатыі, прыхільнасць да каго-н., паклоннік. *П. чыйго-н. таленту. П. душы і сэрца.* ‖ *ж.* **прыхільніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПРЫХІЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае схільнасць да чаго-н. *П. да працы.* **2.** Які выказвае сімпатыі да каго-, чаго-н., спачувае каму-н.; які выяўляе адабрэнне, спагаду. *П. слухач. П. позірк.* **3.** Які выказвае адабрэнне, станоўчы. *П. водзыў.* ‖ *наз.* **прыхільнасць**, -і, *ж.*

ПРЫХІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Тое, што і прыхіліцца (у 2 і 3 знач.). ‖ *незак.* **прыхінацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫХІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** Тое, што і прыхіліць. **2.** *каго-што.* Прыкрыць, засланіць чым-н. (разм.). *П. ложак коўдрай.* ‖ *незак.* **прыхінаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫХЛУСІЦЬ, -ушу, -усіш, -усіць; -ушаны; *зак., што і без дап.* (разм.). Крыху схлусіць, расказваючы пра што-н., прылгаць. ‖ *незак.* **прыхлушваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫХЛЫНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Хлынуць, прыблізіцца куды-н. *Хвалі прыхлынулі. Натоўп прыхлынуў. Прыхлынулі думкі пра мінулае* (перан.).

ПРЫХОД[1], -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* прыйсці. **2.** Прыбыццё (поезда, парахода). *П. поезда.* **3.** Паступленне сум, тавараў, а таксама графа ў бухгалтарскіх кнігах для запісу паступленняў; *проціл.* расход. *П. перавышае расход.* ‖ *прым.* **прыходны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Прыходная квітанцыя. Прыходная каса.*

ПРЫХОД[2], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абшчына веруючых, якая належыць да адной царквы (у 2 знач.). *Ён не тутэйшага прыхода.* ‖ *прым.* **прыходскі**, -ая, -ае. *Прыходская школа.*

ПРЫХОДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак., што.* Запісваць у прыход[1] (у 3 знач.). ‖ *зак.* **запрыходаваць**, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны *і* **апрыходаваць**, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны.

ПРЫХОДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* **1.** *гл.* прыйсціся. **2.** *каму.* Быць з кім-н. у якой-н. роднасці. *Ён мне прыходзіцца дзядзькам.*

ПРЫХОДЗІЦЬ *гл.* прыйсці.

ПРЫХОЖАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Тое, што і пярэдняя. *Распранулся ў прыхожай.*

ПРЫХОПЛІВАЦЬ *гл.* прыхапіць.

ПРЫХОЎВАЦЬ *гл.* прыхаваць.

ПРЫЦАНІЦЦА, -цанюся, -цэнішся, -цэніцца; *зак., да каго-чаго і без дап.* (разм.). Збіраючыся купіць, спытаць пра цану. ‖ *незак.* **прыцэньвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЦЕМАК, -мку, *м.* Паўзмрок, паўцемра пасля заходу сонца ці перад яго ўсходам або ў дрэнна асветленым памяшканні, месцы. *Набліжаўся п. У гэтым пакоі заўсёды п.*

ПРЫЦЕМКАМ, *прысл.* У час прыцемку, на змярканні або на світанні. *Выехаць у дарогу яшчэ п.*

ПРЫЦЕМНА, *прысл.* **1.** На світанні або на змярканні, прыцемкам. *Прыехалі на месца ўжо п.* **2.** *безас. у знач. вык.* Цемнавата. *Ужо было п., калі вярнуліся дамоў.*

ПРЫЦЕРЦІ, прытру, прытрэш, прытрэ; прытром, прытраце, прытруць; прыцёр, -церла; прытры, -цёрты; *зак., што.* Трэннем, шліфоўкай шчыльна прыгладзіць, далучыць да чаго-н. *П. шкляны корак да бутэлькі.* ‖ *незак.* **прыціраць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыціранне**, -я, *н. і* **прыцірка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* ‖ *прым.* **прыцірачны**, -ая, -ае. *П. станок.*

ПРЫЦЕРЦІСЯ, прытруся, прытрэшся, прытрэцца; прытромся, прытрацеся, прытруцца; прыцёрся, -церлася; прытрыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Шчыльна далучыцца ў выніку прыгонкі, шліфоўкі, трэння. **2.** *перан., да каго-чаго.* Прыстасавацца, прыладзіцца (разм.). *П. адзін да аднаго.* ‖ *незак.* **прыцірацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прыціранне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **прыцірка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.*

ПРЫЦІСК, -у, *м.* **1.** Выдзяленне слова (слоў) сілай голасу. *Сказаць з прыціскам.* **2.** Патоўшчаная лінія пры пісьме пяром. *Пісаць з прыціскам.*

ПРЫЦІСК *гл.* прыціснуць.

ПРЫЦІСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак., да каго-чаго.* Шчыльна наблізіцца, прытуліцца. *П. да сцяны.* ‖ *незак.* **прыціскацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Націснуўшы, наблізіць да чаго-н.; прычыніць боль, націснуўшы чым-н., заціснуўшы дзе-н. *П. дзіця да грудзей. П. палец дзвярамі.* **2.** *перан.* Стварыць суровыя, неспрыяльныя ўмовы, абмежаваць у чым-н., пазбавіць магчымасці адмаўляць што-н., адпірацца ад чаго-н. (разм.). *П. гультаёў. П. каго-н., каб той усё расказаў.* ‖ *незак.* **прыціскаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыцісканне**, -я, *н. і* **прыціск**, -у, *м. Прыцісканне дзіцяці да грудзей. Прыціск пячаткі да дакумента. Прыціск абібокаў.*

ПРЫЦІХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які перастаў падаваць гукі, ствараць шум, сцішаны; прыглушаны. *Прыціхлая вячэрняя вёска. Прыціхлая гаворка.* **2.** Які перастаў рухацца, заціх, паслабеў у сіле свайго праяўлення. *Прыціхлыя дзеці.*

ПРЫЦІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; прыціх, -хла; -ні; *зак.* **1.** Перастаць падаваць гукі, ствараць шум; стаць амаль нячутным. *Гукі прыціхлі. Гутарка прыціхла.* **2.** Перастаць рухацца; паслабець у сіле свайго праяўлення. *Дзеці прыціхлі. Вецер прыціх.* ‖ *незак.* **прыціхаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЦІШЫЦЬ, -ішу, -ішыш, -ішыць; -ішаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць менш чутным; прыпыніць работу (матора), прыглушыць. *П. радыёпрыёмнік. П. матор.* **2.** *што.* Запаволіць (рух, хаду і пад.). *Аўтамабіль прыцішыў ход. П. хаду.* **3.** *перан., што.* Паслабіць, суцішыць (якое-н. пачуццё, адчуванне; разм.). *П. боль.* **4.** *каго-што.* Заспакоіць, суняць (разм.). *П. дзяцей.* ‖ *незак.* **прыцішваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **прыцішаць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЦІШЭЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які прыцішэў, прыціхлы. *Прыцішэлыя вуліцы.*

ПРЫЦІШЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* (разм.). Тое, што і прыціхнуць (у 1 знач.). *Гоман прыцішэў.*

ПРЫЦМОКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* Утварыць гук губамі, стуліўшы і хутка растуліўшы іх. *П. ад здзіўлення.* ‖ *незак.* **прыцмокваць**, -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЦЭЛ, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Прыстасаванне на агнястрэльнай зброі для навядзення на цэль. **2.** -у. Навядзенне на цэль, прыцэльванне. *Лінія прыцэлу. Узяць (браць) на п. каго-, што-н.* (прыцэліцца ў каго-, што-н.: таксама перан.: звярнуць асаблівую ўвагу на каго-, што-н.). ‖ *прым.* **прыцэльны**, -ая, -ае. *Прыцэльная стральба* (па цэлі).

ПРЫЦЭНЬВАЦЦА *гл.* прыцаніцца.

ПРЫЦЯГАЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які вабіць да сябе, выклікае інтарэс. *Прыцягальная сіла музыкі.* ‖ *наз.* **прыцягальнасць**, -і, *ж.*

ПРЫЦЯГНУЦЦА, -ягнуся, -ягнешся, -ягнецца; -ягніся; *зак.* (разм.). Прыйсці куды-н. з цяжкасцю, павольна. *Прыцягнуўся дадому.*

ПРЫЦЯГНУЦЬ, -ягну, -ягнеш, -ягне; -ягні; -ягнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Цягай наблізіць, цягнучы, прысунуць, даставіць куды-н. *П. бервяно. П. лодку да берага.* **2.** *каго (што).* Прывесці сілай ці супраць волі (разм.). *П. у госці.* **3.** *каго-што.* Прымусіць звярнуць увагу на што-н. або выклікаць жаданне прыбыць куды-н. *Выстаўка прыцягнула шмат наведвальнікаў.* **4.** *каго (што).* Прымусіць, выклікаць жаданне прыняць удзел у чым-н. *П. да работы ў камісіі.* **5.** *каго (што) да чаго.* Прымусіць адказаць за сваю дзейнасць, учынкі (афіц.). *П. да адказнасці.* ‖ *незак.* **прыцягваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прыцягванне**, -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **прыцягненне**, -я, *н.* (да 4 і 5 знач.).

ПРЫЦЯЖЭННЕ, -я, *н.* Фізічная з'ява, якая заключаецца ў тым, што адно цела імкнецца наблізіцца да другога. *Закон зямнога прыцяжэння.*

ПРЫЦЯРПЕЦЦА, -цярплюся, -церпішся, -церпіцца; -цярпіся; *зак., да каго-чаго і без дап.* Прывыкнуць да чаго-н. непрыемнага. *П. да болю.*

ПРЫЦЯЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цячэ, -цякуць; -цёк, -цякла, -ло; *зак.* Пра цякучую вадкасць: паявіцца дзе-н. *Вада прыцякла ў лагчыну.* ‖ *незак.* **прыцякаць**, -ае.

ПРЫЧАЛ, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *гл.* прычаліць. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Вяроўка, канат, якім прычальваюць. *Замацаваць, кінуць, падаць п.* **3.** -а, *мн.* -ы, -аў. Месца, дзе прычальваюць. *Карабель стаіць каля прычала.* ‖ *прым.* **прычальны**, -ая, -ае.

ПРЫЧАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *што.* Падвёўшы да берага (зямлі), прывязаць (судна, дырыжабль). **2.** Пра судна, дырыжабль: падысці, прыстаць. ‖ *незак.* **прычальваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прычал**, -у, *м. і* **прычальванне**, -я, *н.*

ПРЫЧАПІЦЦА, -чаплюся, -чэпішся, -чэпіцца; *зак.* **1.** Моцна зачапіўшыся, павіснуць. *Да вопраткі прычапіліся ваўчкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не*

ПРЫ—ПРЭ

ўжыв.), *перан.* Тое, што і прыстаць (у 2 знач.; разм.). *Прычапілася хвароба.* **3.** *перан.* Тое, што і прыдрацца (разм. неадабр.). *П. да дробязі.* ‖ *незак.* **прычэплівацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **прычапляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ПРЫЧАПІЦЬ, -чаплю, -чэпіш, -чэпіць; -чэплены; *зак., што.* **1.** Зачапіўшы за што-н., прывесіць або прышпіліць (разм.) да чаго-н. *П. значок.* **2.** Счапіўшы, далучыць, прымацаваць. *П. касілку да трактара.* ‖ *незак.* **прычэпліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прычапляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **прычэпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **прычэпліванне,** -я, *н.*

ПРЫЧАПНЫ, -ая, -ое. Такі, які рухаецца як прычэп. *П. вагон* (у трамвая). *П. агрэгат.*

ПРЫЧАПУРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* чапурыцца, -ць.

ПРЫЧАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго (што).* Прывабіць сваёй прыгажосцю або іншымі якасцямі. ‖ *незак.* **прычароўваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЧАСАЦЬ, -чашу, -чэшаш, -чэша; -чэшам, -чэшаце, -чэшуць; -чашы; -часаны *і* -чэсаны; *зак., каго-што.* Прыгладзіць грэбенем (валасы), зрабіць прычоску каму-н. *П. валасы. П. дзіця.* ‖ *незак.* **прычэсваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **прычасацца,** -чашуся, -чэшашся, -чэшацца; -чэшамся, -чэшацеся, -чэшуцца; -чашыся; *незак.* **прычэсвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **прычэсванне,** -я, *н.*

ПРЫЧАСЦІЦЦА, -чашчуся, -часцішся, -часціцца; -часцімся, -часціцеся, -часцяцца; *зак.* У веруючых: прыняць прычасце (у 1 знач.). ‖ *незак.* **прычашчацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ПРЫЧАСЦІЦЬ, -чашчу, -часціш, -часціць; -часцім, -часціце, -часцяць; -чашчоны; *зак., каго (што).* У веруючых: справіць над кім-н. абрад прычашчэння. ‖ *незак.* **прычашчаць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫЧАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** У веруючых: віно з кавалачкамі просвіры ў чашы, якое ўжываецца ў царкве для прычашчэння. **2.** Тое, што і прычашчэнне.

ПРЫЧАШЧЭННЕ, -я, *н.* Хрысціянскі абрад прыняцця просвіры і віна — таінства, у час якога на веруючых нібыта сыходзіць боская ласка.

ПРЫЧОСКА, -і, *ДМ* -чосцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Форма, якая надаецца валасам стрыжкай, расчэсваннем, завіўкай. *Модная п.*

ПРЫЧТ, -у, *М* -чце, *м.* Царкоўныя служыцелі і пеўчыя ў хрысціянскай царкве (першапачаткова — без святара). *З'явіўся з усім прычтам.* ‖ *прым.* **прычтавы,** -ая, -ае.

ПРЫЧЫМ, *злуч.* Да таго ж, у дадатак да гэтага. *Пры школе добры сад, п. большасць дрэў пасаджаны самімі вучнямі.*

ПРЫЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* **1.** З'ява, якая выклікае, абумоўлівае ўзнікненне другой з'явы. *П. хваробы. П. звальнення з работы.* **2.** Падстава, зачэпка для якіх-н. дзеянняў. *Уважлівая п. Смяяцца без прычыны. Па той простай прычыне, што...* (таму, што...). ◊ **Без дай прычыны** — беспадстаўна, ні з таго ні з сяго. **З прычыны** *чаго, у знач. прыназ.* — у выніку чаго-н. *Не прыехаў з прычыны хваробы.*

ПРЫЧЫНДАЛЫ, -аў (разм. жарт.). Прадметы, рэчы аднаго якога-н. прызначэння. *Сабраць свае прычындалы.*

ПРЫЧЫНІЦЦА[1], -ынюся, -ынішся, -ыніцца; *зак.* **1.** *да чаго.* Стаць прычынай чаго-н. *Самаахвярная праца людзей прычынілася да росквіту гаспадаркі.* **2.** *да чаго.* Стаць саўдзельнікам якой-н. справы; далучыцца да чаго-н. *П. да развіцця музычнага мастацтва. П. да размовы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Здарыцца, адбыцца. *Прычынілася бяда.* ‖ *незак.* **прычыняцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

ПРЫЧЫНІЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыніцца; *зак.* Зачыніцца няпоўнасцю, няшчыльна. *Дзверы прычыніліся.* ‖ *незак.* **прычыняцца,** -яецца.

ПРЫЧЫНІЦЬ[1], -ыню, -ыніш, -ыніць; -ынены; *зак., што.* Паслужыць прычынай чаго-н. (непрыемнага). *П. боль, крыўду. П. страты.* ‖ *незак.* **прычыняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **прычыненне,** -я, *ж.*

ПРЫЧЫНІЦЬ[2], -ыню, -ыніш, -ыніць; -ынены; *зак., што.* Зачыніць няпоўнасцю, няшчыльна. *П. дзверы.* ‖ *незак.* **прычыняць,** -яю, -яеш, -яе.

ПРЫЧЫННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Датычнасць, дачыненне да чаго-н. *Мець п. да справы.* **2.** У філасофіі: узаемная сувязь з'яў, ва ўзнікненні і развіцці якіх адна служыць прычынай чаго-н., а другая — вынікам, адна параджаецца другой.

ПРЫЧЫННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае ці меў дачыненне да чаго-н. *Да ўсіх будынкаў у калгасе і мае рукі прычынныя.* **2.** Які выражае прычыннасць (у 2 знач.). *Прычынная сувязь з'яў.* **3.** У граматыцы: які паказвае на прычыну, мае значэнне прычыны. *П. злучнік.*

ПРЫЧЭП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Павозка (або вагон, прыстасаванне), якая прычэпліваецца да самаходнага транспартнага сродку. *Трактар з прычэпам.*

ПРЫЧЭПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** *гл.* прычапіць. **2.** *перан.* Зачэпка, прычына (разм.). *Знайсці прычэпку зайсці да яго.* **3.** *перан.* Тое, што і прыдзірка (разм.). *І за шчэпку знойдзеш прычэпку* (прыказка).

ПРЫЧЭПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прычапіцца, -ць.

ПРЫЧЭПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які абслугоўвае прычэп. ‖ *ж.* **прычэпшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПРЫЧЭСВАННЕ, ПРЫЧЭСВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* прычасацца, -ць.

ПРЫШВАРТАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* швартавацца, -ць.

ПРЫШВЫ, -аў, *адз.* прышва, -ы, *ж.* Пярэдняя частка ботаў, якая пакрывае пальцы і верхнюю частку ступні; галоўкі. *Халявы ёсць, а п. зробім.*

ПРЫШЛАСЦЬ, -і, *ж.* Час, які прыйдзе за цяперашнім, будучыня. *Вера ў светлую п.*

ПРЫШЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыйшоў адкуль-н., не тутэйшы. *П. чалавек.* **2.** Які прыйдзе, наступіць, будучы. *Спадзявацца на прышлае* (наз.).

ПРЫШПІЛІЦЬ, -ілю, -іліш, -іліць; -ілены; *зак.* **1.** *што.* Прымацаваць шпількай; прыкалоць. *П. каўнерык.* **2.** *перан., каго-што.* Дадаць, далучыць (разм.). ‖ *незак.* **прышпільваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **прышпіляць,** -яю, -яеш, -яе.

ПРЫШПІЛЬНЫ, -ая, -ое. Такі, які прышпільваецца, не прышыты. *П. каўнерык.*

ПРЫШПОРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго (што).* Ударыць шпорамі (па баках каня), прымушаючы рухацца. ‖ *незак.* **прышпорваць,** -аю, -аеш, -ае.

ПРЫШРУБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Прымацаваць пры дапамозе шрубы. *П. накрыўку.* ‖ *незак.* **прышрубоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прышрубоўванне,** -я, *н.*

ПРЫШЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Невялікі запалёны бугарок на скуры. *Твар у прышчах.* ‖ *памянш.* **прышчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ПРЫШЧАВАТЫ, -ая, -ае (разм.). Пакрыты прышчамі. *П. твар.* ‖ *наз.* **прышчаватасць,** -і, *ж.*

ПРЫШЧАВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Пакрывацца прышчамі. ‖ *зак.* **апрышчавець,** -ею, -ееш, -ее.

ПРЫШЧАВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і прышчаваты. ‖ *наз.* **прышчавасць,** -і, *ж.*

ПРЫШЧАМІЦЬ, -чамлю, -чэміш, -чэміць; -чэмлены; *зак., каго-што.* Заціснуць, зашчаміць. *П. кату лапу.* ‖ *незак.* **прышчамляць,** -яю, -яеш, -яе.

ПРЫШЧАПІЦЬ, -чаплю, -чэпіш, -чэпіць; -чэплены; *зак., што.* **1.** Зрабіць перасадку часткі жывой расліны (чаранок, вочка) на тканку другой расліны, каб перадаць пэўныя ўласцівасці. **2.** *каму.* Увесці ў арганізм вакцыну для папярэджвання ці вылечвання якой-н. хваробы. *П. воспу.* **3.** *перан., каму.* Прымусіць засвоіць, зрабіць прывычным. *П. культурныя звычкі.* ‖ *незак.* **прышчэпліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прышчэпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **прышчэпліванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **прышчэпачны,** -ая, -ае (паводле 1 і 2 знач.). *Прышчэпачныя кампаненты.*

ПРЫШЧЭП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м. і* **ПРЫШЧЭПА,** -ы, *мн.* -ы, -чэп, *ж.* Прышчэпленая расліна.

ПРЫШЧЭПАК, -пка, *мн.* -пкі, -пкаў, *м.* (спец.). Чаранок расліны, які перасаджваецца на тканку іншай расліны для надання ёй новых уласцівасцей.

ПРЫШЧЭПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* прышчапіць. **2.** *мн.* -і, -пак. Заціскачка для прымацавання да вяроўкі павешанай бялізны.

ПРЫШЫЎНЫ, -ая, -ое. Які прышываецца, не прышпільны. *Прышыўныя манжэты.*

ПРЫШЫЦЬ, -шыю, -шыеш, -шые; -шыты; *зак., што.* **1.** Шыючы, прымацаваць. *П. гузік.* **2.** Прымацаваць, прыбіць (спец.). *П. дошку.* **3.** *перан., каму.* Ілжыва прыпісаць што-н., абвінаваціць у чым-н. (разм. неадабр.). *П. справу.* ‖ *незак.* **прышываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **прышыванне,** -я, *н. і* **прышыўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ПРЫШЭЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* **1.** Прышлы, не тутэйшы чалавек. **2.** часцей *мн.* У навуковай фантастыцы: іншапланецянін, які прыляцеў на Зямлю. *Прышэльцы з космасу.* ‖ *ж.* **прышэлица,** -ы, *мн.* -ы, -ліц.

ПРЫШЭПТВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што і без дап.* (разм.). Суправаджаць якое-н. дзеянне шэптам. ‖ *наз.* **прышэптванне,** -я, *н.*

ПРЫШЭСЦЕ, -я, *н.* (уст.). Прыход, паяўленне. ◊ **Да другога прышэсця** (разм. жарт.) — пра што-н. далёкае і няпэўнае. *Прыйдзецца нам чакаць да другога прышэсця.*

ПРЫЯДАЦЦА *гл.* прыесціся.

ПРЫЯЗДЖАЦЬ *гл.* прыехаць.

ПРЫЯЗНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* прыязны. **2.** Сяброўскія, добразычлівыя адносіны.

ПРЫЯЗНЫ, -ая, -ае. Прасякнуты сяброўскімі адносінамі, дружалюбнасцю, добразычлівасцю. *Прыязная гутарка. П. чалавек.* ‖ *наз.* **прыязнасць,** -і, *ж.*

ПРЫЯРЫТЭТ, -у, *М* -тэце, *м.* Першынство па часу ў адкрыцці, вынаходстве чаго-н. *Вучоным Расіі належыць п. адкрыцця Антарктыкі.* ‖ *прым.* **прыярытэтны,** -ая, -ае.

ПРЫЯЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Блізка знаёмы чалавек, з якім устанавіліся сяброўскія адносіны. *Даўні п.* ‖ *ж.* **прыяцелька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек. ‖ *прым.* **прыяцельскі,** -ая, -ае.

ПРЭАМБУЛА, -ы, *мн.* -ы, -бул, *ж.* (спец.). Уступная растлумачальная частка міжнароднага пагаднення, закона ці іншага прававога акта.

ПРЭВАЛІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кніжн.). Пераважаць, мець перавагу. *Павінны п. інтарэсы справы.*

ПРЭВЕНТЫЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які папярэджвае што-н., засцерагальны. *Прэ-*

вентыўныя меры. П. ўдар. ‖ *наз.* **прэвентыўнасць,** -і, *ж.*

ПРЭДЫКА́Т, -а, *М* -ка́це, *м.* **1.** У логіцы: паняцце, якое вызначае прадмет суджэння — суб'ект. **2.** У граматыцы: выказнік. ‖ *прым.* **прэдыка́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **прэдыкаты́ўны,** -ая, -ае.

ПРЭДЫКАТЫЎНАСЦЬ, -і, *ж.* У граматыцы: катэгорыя, якая цэлым комплексам фармальных сінтаксічных сродкаў суадносіць паведамленне з тым ці іншым часавым планам рэчаіснасці.

ПРЭЗЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст., цяпер разм., жарт.). Падарунак. *Прыміце мой п.*

ПРЭЗЕНТА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Відны, паважны. *П. выгляд.* ‖ *наз.* **прэзента́бельнасць,** -і, *ж.*

ПРЭЗЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што каму* (уст., цяпер разм. жарт.). Даць (даваць) у прэзент, падараваць (дараваць). *Я вам прэзентую сваю кнігу.*

ПРЭЗІ́ДЫУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва кіруючага органа схода, нарады, выбарнай або навуковай установы. *П. Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь. П. Акадэміі навук.*

ПРЭЗІДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У краінах з рэспубліканскай формай кіравання: кіраўнік дзяржавы. *Рэзідэнцыя прэзідэнта.* **2.** Кіраўнік некаторых буйных навукова-даследчых устаноў, таварыстваў, кангрэсаў. *П. Акадэміі навук Беларусі. П. Міжнароднага з'езда славістаў.* ‖ *прым.* **прэзідэ́нцкі,** -ая, -ае.

ПРЭЗІДЭ́НЦТВА, -а, *н.* **1.** Пасада прэзідэнта. **2.** Час дзейнасці прэзідэнта.

ПРЭЗУ́МПЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Меркаванне, якое лічыцца правільным, пакуль не даказана адваротнае. *П. невінаватасці* (у судаводстве: становішча, паводле якога чалавек лічыцца невінаватым да таго часу, пакуль яго віна не даказана ў законным парадку).

ПРЭЙСКУРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даведнік цэн на тавары і віды паслуг. *Цэны строга па прэйскуранту.* ‖ *прым.* **прэйскура́нтны,** -ая, -ае.

ПРЭЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У каталіцкай і некаторых пратэстанцкіх цэрквах: вышэйшая духоўная асоба. ‖ *прым.* **прэла́цкі,** -ая, -ае.

ПРЭЛІМІНА́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Папярэдні, першапачатковы (перагавор, пагадненне). *Прэлімінарны дагавор.* ‖ *наз.* **прэлімінарнасць,** -і, *ж.*

ПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які падвергся прэнню, затхлы. *Прэлае лісце.* ‖ *наз.* **прэ́ласць,** -і, *ж.*

ПРЭЛЬ, -і, *ж.* Тое, што сапрэла. *Яблыкі з прэллю. Патыхае прэллю.*

ПРЭЛЮ́ДЫЯ, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Уступная частка музычнага твора. *П. да рамана. П. да вялікіх падзей* (перан.). **2.** Невялікі музычны твор. *П. для фартэпіяна.*

ПРЭМ'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і прэм'ер-міністр. **2.** Акцёр, які выконвае першыя ролі (спец.). ‖ *ж.* **прэм'е́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (да 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **прэм'ерскі,** -ая, -ае.

ПРЭМ'Е́РА, -ы, *мн.* -ы, -м'е́р, *ж.* Першы паказ спектакля, цыркавой праграмы, фільма. ‖ *прым.* **прэм'е́рны,** -ая, -ае.

ПРЭМ'Е́Р-МІНІ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўнік урада, старшыня Кабінета міністраў.

ПРЭМІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Узнагародзіць (-джваць) прэміяй. *П. лепшых працаўнікоў.* ‖ *наз.* **прэміраванне,** -я, *н.*

ПРЭ́МІЯ, -і, *мн.* -і, -мій, *ж.* Грашовае або іншае матэрыяльнае заахвочванне як узнагарода за што-н. *Атрымаць прэмію на конкурсе. Міжнародныя прэміі міру.* ○ **Страхавая прэмія** (спец.) — узнос страхавальніка страхавой установе. ‖ *прым.* **прэміяльны,** -ая, -ае. *П. фонд. Выдаць прэміяльныя* (наз.).

ПРЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Металічны прут. *Падрыхтаваць некалькі жалезных прэнтаў.* ‖ *памянш.* **прэ́нцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ПРЭПАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Вырабіць (-рабляць) прэпарат (у 1 знач.) з каго-, чаго-н. *П. птушку.* ‖ *незак.* **прэпарава́нне,** -я, *н.*

ПРЭПАРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Частка жывёльнага або расліннага арганізма, прыгатаваная для лабараторнага даследавання або дэманстрацыі. **2.** Хімічны або фармацэўтычны прадукт. *Хімічны п. Медыцынскі п.* ‖ *прым.* **прэпара́тны,** -ая, -ае.

ПРЭПАРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Спецыяліст, які вырабляе прэпараты (у 1 знач.). ‖ *прым.* **прэпара́тарскі,** -ая, -ае.

ПРЭРАГАТЫ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ты́ў, *ж.* (кніжн.). Выключнае права, прывілея дзяржаўнага органа, службовай асобы. *Прэрагатывы ўлады.*

ПРЭ́РЫ, -рый, *адз.* прэ́рыя, -і, *ж.* Вялікі стэп на чарназёмных землях у Паўночнай Амерыцы.

ПРЭС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Механізм для моцнага сціскання чаго-н., разгладжвання, апрацоўкі чаго-н. ціскам. *Гідраўлічны п. Палажыць што-н. пад п.* (пад што-н. цяжкае). ‖ *прым.* **прэ́савы,** -ая, -ае (спец.).

ПРЭС-[1]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да прэсы, напр. *прэс-бюро, прэс-клуб, прэс-сакратар, прэс-служба.*

ПРЭС-[2]... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да прэса, напр. *прэс-бювар, прэс-астатак, прэс-ліццё, прэс-форма, прэс-эфект;* 2) спрасаваны, напр. *прэс-бетон, прэс-выраб, прэс-маса, прэс-метал.*

ПРЭ́СА, -ы, *ж.* Масавы перыядычны друк (газеты, часопісы). *Прагрэсіўная п.*

ПРЭС-АТАШЭ́, *нескл., м.* Супрацоўнік дыпламатычнага прадстаўніцтва па пытаннях друку.

ПРЭС-БЮРО́, *нескл., н.* **1.** Пастаянна дзеючы орган інфармацыі пры рэдакцыі буйной газеты, агенцтве друку, пасольствах, прадстаўніцтвах. **2.** Рэдакцыйны апарат для абслугоўвання друку на перыяд з'ездаў, канферэнцый, нарад.

ПРЭ́СІНГ, -а, *м.* Адна з найбольш актыўных форм абароны ў некаторых спартыўных гульнях (хакеі, баскетболе). *Палітычны п.* (перан.). ‖ *прым.* **прэ́сінгавы,** -ая, -ае.

ПРЭС-КАНФЕРЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* Сход прадстаўнікоў друку, радыё, тэлебачання, які афіцыйна склікаецца для якой-н. важнай інфармацыі.

ПРЭСНАВО́ДНЫ, -ая, -ае. Які водзіцца ў прэснай вадзе, мае адносіны да прэснай вады. *Прэснаводныя рыбы.*

ПРЭ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Без солі або з недастатковай колькасцю солі (ці кіслаты, вастрыні). *Прэсная вада. Прэсная страва.* **2.** *перан.* Пазбаўлены жывасці, займальнасці, нецікавы, сумны (разм.). *Прэсныя жарты.* ‖ *наз.* **прэ́снасць,** -і, *ж.*

ПРЭС-ПАП'Е́, *нескл., н.* Прыналежнасць пісьмовай прылады ў выглядзе акруглай асновы з нацягнутай на яе прамакальнай паперай.

ПРЭС-СЛУ́ЖБА, -ы, *ж.* Аддзел збору і апрацоўкі інфармацыі па матэрыялах друку.

ПРЭСТЫ́Ж, -у, *м.* (кніжн.). Уплыў, павага, якой карыстаецца хто-, што-н. *Сацыяльны п. Падтрымліваць свой п.* ‖ *прым.* **прэсты́жны,** -ая, -ае. *Прэстыжная спецыяльнасць.*

ПРЭС-ЦЭ́НТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аддзел інфармацыйнага і арганізацыйнага абслугоўвання журналістаў (на кангрэсах, фестывалях і пад.).

ПРЭТЭНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; *незак.* **1.** *на каго-што.* Заяўляць прэтэнзію, разлічваць на што-н., дабівацца чаго-н. *П. на кіруючую пасаду.* **2.** *на што.* Лічыць сябе ўладальнікам якіх-н. дадатных якасцей, жадаць, каб іх прызналі іншыя. *П. на інтэлігентнасць.*

ПРЭТЭНДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая прэтэндуе на што-н. *П. на вакантную пасаду.* ‖ *ж.* **прэтэндэ́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **прэтэндэ́нцкі,** -ая, -ае.

ПРЭТЭ́НЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Прад'яўленне сваіх правоў на валоданне кім-, чым-н., атрыманне чаго-н. *П. на спадчыну.* **2.** Паводзіны таго, хто жадае прызнання за ім якіх-н. добрых якасцей, якія ён сабе прыпісвае. *Чалавек з прэтэнзіямі. П. на элегантнасць.* ◊ **Быць у прэтэнзіі** *на каго* — адчуваць незадаволенасць, крыўду ў адносінах да каго-н. ‖ *прым.* **прэтэнзі́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Прэтэнзійная заява.*

ПРЭТЭНЦЫЁЗНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** З прэтэнзіямі (у 2 знач.). *Прэтэнцыёзныя паводзіны.* **2.** Які прэтэндуе на арыгінальнасць, вычварны. *Прэтэнцыёзна* (прысл.) *апранацца.* ‖ *наз.* **прэтэнцыёзнасць,** -і, *ж.*

ПРЭФЕ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: назва розных адміністрацыйных, судовых або ваенных пасад, а таксама асоб, што займаюць адпаведныя пасады. **2.** У Францыі і некаторых іншых краінах: асоба, якая стаіць на чале дэпартамента, акругі. **3.** У некаторых краінах: начальнік гарадской паліцыі.

ПРЭФЕКТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* **1.** У Рымскай імперыі: адміністрацыйная адзінка. **2.** У Францыі і некаторых іншых краінах: службовы апарат прэфекта (у 2 знач.). **3.** У Францыі і некаторых іншых краінах: канцылярыя прэфекта (у 2 і 3 знач.). **4.** У Японіі, Мароке і некаторых іншых краінах: адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка. ‖ *прым.* **прэфекту́рны,** -ая, -ае.

ПРЭФЕРА́НС, -а, *м.* Род картачнай гульні.

ПРЭ́ФІКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У граматыцы: прыстаўка (у 2 знач.). ‖ *прым.* **прэфікса́льны,** -ая, -ае. *П. спосаб утварэння слоў.*

ПРЭЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гнісці, тлець ад сырасці або цеплыні. *Мокрае сена прэе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца вільготным, сырым ад цеплыні. *Зямля вясной прэе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павольна даходзіць да гатоўнасці на жары, на невялікім агні. *Бульба прэе.* **4.** Пацець, пакрывацца потам (разм.). *Прэе ў ватоўцы на такім сонцы.* ‖ *зак.* **сапрэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 і 4 знач.), **упрэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1, 3 і 4 знач.) *і* **ўвапрэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **прэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ПРЭЦЭДЭ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Выпадак, які служыць прыкладам, апраўданнем для падобных выпадкаў у будучым. *Гэты ўчынак не мае прэцэдэнтаў у мінулым. Павучальны п.*

ПРЭЧ, *прысл.* Убок, далей ад якога-н. месца, далоў. *Пайшоў п. адгэтуль!* ◊ **Рукі прэч!** — патрабаванне не ўмешвацца не ў сваю справу.

ПСАВА́ЦЦА, псуюся, псуе́шся, псуе́цца; псуёмся, псуеце́ся, псую́цца; псава́ўся, -ва́лася; псу́йся; *незак.* Станавіцца непрыгодным, дрэнным. *Мяса пачало п. Зрок псуецца. Настрой псуецца.* ‖ *зак.* **сапсава́цца,** -суюся,

ПСА—ПУД

-суе́шся, -суе́цца; -суёмся, -суяце́ся, -сую́цца; -сава́ўся, -ва́лася; -су́йся *і* **папсава́цца,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -суе́цца. ‖ *наз.* **псава́нне,** -я, *н.*

ПСАВА́ЦЬ, псую́, псуе́ш, псуе́; псуём, псуяце́, псую́ць; псава́ў, -ва́ла; псуй; псава́ны; *незак., каго-што.* Прыводзіць у непрыгоднасць, рабіць дрэнным. *П. машыну. П. сваё здароўе. П. адносіны. П. дзіця дрэнным выхаваннем.* ‖ *зак.* **сапсава́ць,** -сую́, -суе́ш, -суе́; -суём, -суяце́, -сую́ць; -сава́ў, -ва́ла; -су́й; -сава́ны *і* **папсава́ць,** -сую́, -суеш, -суе́; -суём, -суяце́, -сую́ць; -су́й; -саваны. ‖ *наз.* **псава́нне,** -я, *н.*

ПСАЛО́М, -лма́, *мн.* -лмы́, -лмо́ў, *м.* Род рэлігійнага песнапення. ‖ *прым.* **псало́мны,** -ая, -ае.

ПСАЛО́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Служыцель у царкве, які дапамагае святару пры адпраўленні абрадаў; дзяк. ‖ *прым.* **псало́мшчыцкі,** -ая, -ае.

ПСАЛТЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Частка бібліі, кніга псалмоў. *Чытаць п. над нябожчыкам.* ‖ *прым.* **псалты́рны,** -ая, -ае.

ПСЕЎДА... Першая частка складаных слоў са знач. несапраўдны, ілжывы, напр. *псеўдавучоны, псеўдагалюцынацыя, псеўдагібрыд, псеўдакласічны, псеўдамастацтва, псеўданавуковы.*

ПСЕЎДАНІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выдуманае імя, прозвішча, пад якім іншы раз выступаюць пісьменнікі, мастакі. *Пісаць пад псеўданімам.* ‖ *прым.* **псеўдані́мны,** -ая, -ае.

ПСІК, *выкл.* Вокрык, якім адганяюць ката. *П. адсюль!*

ПСІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Пра сабаку, звычайна вялікага. **2.** Пах сабакі, яго поўсці. *Смярдзіць псінай.* **3.** Сабачае мяса. ‖ *прым.* **псі́ны,** -ая, -ае.

ПСІХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Псіхічна неўраўнаважаны або псіхічна хворы чалавек. ‖ *ж.* **псі́хічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ПСІХА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да псіхікі, да псіхалогіі (у 2 і 3 знач.), напр. *псіхааналіз, псіхагенны, псіхагігіена, псіханеўроз, псіхатэрапія;* 2) які мае адносіны да псіхіятрыі, да псіхалогіі (у 1 знач.), напр. *псіханеўралогія, псіхафармакалогія, псіхафізіялогія.*

ПСІХАВА́ЦЬ, псіху́ю, псіху́еш, псіху́е; псіху́й; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе, як псіхічна ненармальны, а таксама паводзіць сябе надта ўзбуджана, нервова. ‖ *аднакр.* **псіхану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

ПСІХАЛАГІ́ЗМ, -у, *м.* Паглыблены паказ псіхічных, душэўных перажыванняў. *П. у літаратуры.*

ПСІХАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука, якая вывучае працэсы і заканамернасці псіхалагічнай дзейнасці. **2.** Сукупнасць псіхічных працэсаў, што абумоўліваюць пэўны род дзейнасці. *П. творчасці.* **3.** Душэўны склад, псіхіка. *Раскрыць псіхалогію героя.* ‖ *прым.* **псіхалагі́чны,** -ая, -ае.

ПСІХАПА́Т, -а, *М* -па́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек з хворай псіхікай. ‖ *ж.* **псіхапа́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **псіхапа́цкі,** -ая, -ае.

ПСІХАПАТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае агульныя заканамернасці праяўлення расстройстваў псіхічнай дзейнасці. ‖ *прым.* **псіхапаталагі́чны,** -ая, -ае.

ПСІХАПА́ТЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Псіхічная ненармальнасць, звычайна спадчыннага паходжання. ‖ *прым.* **псіхапаты́чны,** -ая, -ае.

ПСІХАСТЭ́НІК, -а, *мн.* -і, *м.* (спец.). Чалавек, які хварэе на псіхастэнію. ‖ *ж.* **псіхастэ́нічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

ПСІХАСТЭНІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Нервовае захворанне, якое праяўляецца ў павышанай уражлівасці, няўпэўненасці ў сабе, пастаянных сумненнях, назойлівых думках і пад. ‖ *прым.* **псіхастэні́чны,** -ая, -ае.

ПСІХАТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* Метад лячэння хворага сродкамі псіхічнага ўздзеяння. ‖ *прым.* **псіхатэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

ПСІ́ХІКА, -і, *ДМ* -хіцы, *ж.* Сукупнасць душэўных адчуванняў, уяўленняў, пачуццяў, думак як адлюстраванне ў свядомасці аб'ектыўнай рэчаіснасці; душэўны склад чалавека. *Здаровая п.* ‖ *прым.* **псіхі́чны,** -ая, -ае. *Псіхічныя хваробы* (хваробы расстройства мазгавых цэнтраў, нервовай сістэмы). *Псіхічная атака* (від атакі, разлічанай на застрашванне, падаўленне волі, псіхікі тых, хто абараняецца).

ПСІХІЯ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па псіхіятрыі.

ПСІХІЯТРЫ́Я, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца псіхічнымі захворваннямі і іх лячэннем. ‖ *прым.* **псіхіятры́чны,** -ая, -ае.

ПСІХО́З, -у, *м.* **1.** Псіхічная хвароба, а таксама ўвогуле ненармальнасць, дзівацтва ў псіхіцы чалавека. **2.** *перан.* Нервовасць, нагнятанне страху ў адносінах да чаго-н., істэрыя. *Ваенны п.*

ПСІХО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вучоны, спецыяліст па псіхалогіі. **2.** Знаток чалавечай псіхалогіі. *Тонкі п. чалавечых душ.*

ПСТРЫК, *выкл. у знач. вык.* (разм.). Пстрыкнуў. *П. яго ў лоб* (або *па лбе*).

ПСТРЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Даваць пстрычкі каму-н. *П. па лбе.* **2.** *чым* і *без дап.* Утвараць кароткія рэзкія гукі. *П. пальцамі.* **3.** *перан.* Злавацца, выказваючы незадавальненне (разм.). *Чаго пстрыкаеш, чым незадаволены?* ‖ *аднакр.* **пстрыкну́ць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **пстрыка́нне,** -я, *н.*

ПСТРЫКУ́ХА, -і, *ДМ* -ку́се, *мн.* -і, -ку́х, *ж.* (разм.). **1.** Пра жанчыну, якая чым-н. незадаволена і злуецца, фыркае. **2.** *перан.* Пра рухавую, вясёлую асобу, якая лёгка пырхае, нібы страказа.

ПСТРЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Адрывісты ўдар пры разгібанні ўказальнага або сярэдняга пальца, сагнутага вялікім пальцам. *Даць пстрычку каму-н.*

ПСЯР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Наглядчык за паляўнічымі сабакамі і ўдзельнік у паляванні. ‖ *прым.* **пся́рскі,** -ая, -ае.

ПСЯ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Памяшканне для сабак (пераважна паляўнічых), сабакарня. ‖ *прым.* **пся́рны,** -ая, -ае.

ПТА́СТВА, -а, *н., зб.* Птушкі.

ПТАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Птушка (звычайна вялікая).

ПТА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Дробная птушка. ‖ *памянш.* **птушаня́тка,** -а, *мн.* -і, -так, *н.*

ПТУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Пакрытая пер'ем і пухам пазваночная жывёліна з крыламі, дзвюма канечнасцямі і дзюбай. *Вадаплаўныя птушкі. Пеўчыя птушкі. Вольная п.* (таксама перан.: пра свабоднага, ні ад каго не залежнага чалавека). *Важная п.* (перан.: пра важнага чалавека; разм.). **2.** *зб.* Такія жывёлы як прадмет развядзення, палявання, прадукт харчавання. *Хатняя п. Рэзаная п. Марожаная п.* **3.** Паметка ў выглядзе дзвюх рысак, якія ўтвараюць востры вугал унізе. *Паставіць птушку на полі сшытка.* ‖ *памянш.* **пту́шачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **пту́шыны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *З птушынага палёту* (з вышыні, адкуль усё відаць). *Жыць на птушыных правах* (не маючы трывалага становішча, забеспячэння; разм.). *Толькі птушынага малака не хапае* (пра поўны дастатак; разм. жарт.).

ПТУШКАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Развядзенне свойскай птушкі як галіна сельскай гаспадаркі. ‖ *прым.* **птушкагадо́ўчы,** -ая, -ае.

ПТУШКАЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* Чалавек, які займаецца лоўляй птушак (пераважна пеўчых).

ПТУШКАЛО́ЎСТВА, -а, *н.* Лоўля птушак як промысел.

ПТУШКАФЕ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -фе́рм, *ж.* Прадпрыемства, якое займаецца развядзеннем свойскай птушкі. *Саўгасная п.*

ПТУ́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для свойскай птушкі. **2.** Работнік, які даглядае свойскую птушку. ‖ *ж.* **пту́шніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 2 знач.).

ПУА́НТЫ, -аў, *адз.* пуа́нт, -а, *М* -нце, *м.* Балетныя туфлі з цвёрдым наском. *Стаяць на пуантах, танцаваць на пуантах* (абапіраючыся на наскі такіх туфель).

ПУ́БЛІКА, -і, *ж., зб.* **1.** Людзі, якія знаходзяцца дзе-н. у якасці гледачоў, слухачоў, наведвальнікаў і пад., а таксама ўвогуле — людзі, грамадства. *Тэатральная п. Чытацкая п. На публіку* (гаварыць, рабіць і пад.: напаказ; разм. неадабр.). **2.** Грамадства або асобныя людзі, аб'яднаныя па якіх-н. агульных прыметах (разм. жарт. або неадабр.). *Нявартa вадзіцца з такой публікай.*

ПУБЛІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Аб'яўляць для агульнага ведама праз друк. *П. матэрыялы з'езда.* ‖ *зак.* **апублікава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *наз.* **апублікава́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **публіка́цыя,** -і, *ж. і* **публікава́нне,** -я, *н.*

ПУБЛІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* публікаваць. **2.** *мн.* -і, -цый. Тое, што апублікавана, надрукавана. *Газетная п.*

ПУБЛІЦЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пісьменнік, які займаецца публіцыстычнай дзейнасцю. ‖ *ж.* **публіцы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **публіцы́сцкі,** -ая, -ае.

ПУБЛІЦЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Літаратура па грамадска-палітычных пытаннях сучаснасці. ‖ *прым.* **публіцысты́чны,** -ая, -ае.

ПУБЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ажыццяўляецца ў прысутнасці публікі, адкрыты. *Публічнае выступленне. Публічна* (прысл.) *заявіць.* **2.** Прызначаны для шырокага наведвання, агляду і пад. *Публічная бібліятэка. Публічная выстаўка.* ○ **Публічны дом** — памяшканне, дзе прастытуткі прымаюць наведвальнікаў.

ПУ́ГА, -і, *ДМ* пу́зе, *мн.* -і, пуг, *ж.* Прымацаваны да пугаўя кавалак спецыяльна звітай вяровачкі або сырамязі, якім паганяюць жывёлу. *Раменная п.* ◊ **Як пугаю па вадзе** (разм.) — без пэўнага выніку, без знаку. ‖ *памянш.* **пу́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* *Слаўную пужку звіў.*

ПУГАЎЁ, -я́, *мн.* -го́ўі, -го́ўяў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -гаўі́, -гаўёў, *н.* Дзяржанне, да якога прымацоўваецца пуга.

ПУГА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Дзіцячая цацка ў выглядзе пісталета.

ПУД, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Руская мера вагі, роўная 16,38 кілаграма. *Пуд солі з'есці з кім-н.* (пражыць разам доўгі час і добра азнаёміцца з кім-н.; разм.). ‖ *памянш.* **пу́дзік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ПУ́ДЗЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Парода пакаёвых сабак з кучаравай шэрсцю.

ПУ́ДЗІЛА, -а, *мн.* -ы, -дзіл, *н.* **1.** Чучала для адпужвання птушак у агародах, садах. **2.** *перан.* Пра чалавека, які адпужвае сваім выглядам, а таксама пра чалавека, вычварна, безгустоўна апранутага (разм.). **3.** Тое, чым (той, кім) палохаюць, прадмет боязні, страху.

ПУ́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* Пужацца, палохацца (звычайна пра жывёлу). ‖ *зак.* **спу́дзіцца**, -джуся, -дзішся, -дзіцца, **напу́дзіцца**, -джуся, -дзішся, -дзіцца *і* **успу́дзіцца**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзішся.

ПУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., каго (што).* Страшыць, пужаць (жывёлу); пужаючы, разганяць, адганяць адкуль-н. *Машыны пудзілі жывёлу. П. варон.* ‖ *зак.* **спу́дзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны, **напу́дзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны *і* **успу́дзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны.

ПУ́ДЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). Промах у стральбе, няўдалы стрэл. ◊ **Даць пудла** (разм.) — 1) не пацэліць, прамахнуцца; 2) зрабіць памылку.

ПУДО́ВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пудовая гіра.

ПУДО́ВЫ, -ая, -ае. Вагой у адзін пуд.

ПУ́ДРА, -ы, *ж.* Дробны, мяккі і пахучы парашок для касметычных мэт. *П. для твару.* ○ **Цукровая пудра** — цукар у выглядзе дробнага парашку, які ўжыв. ў кулінарыі.

ПУ́ДРАНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Каробачка для пудры.

ПУ́ДРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Пакрываць сабе твар пудрай. ‖ *зак.* **напу́драцца**, -руся, -рышся, -рыцца *і* **папу́дрыцца**, -руся, -рышся, -рыцца. ‖ *наз.* **пу́дранне**, -я, *н.*

ПУ́ДРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *незак., каго-што.* Пакрываць пудрай. *П. твар. П. нос.* ‖ *зак.* **напу́дрыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны *і* **папу́дрыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны. ‖ *наз.* **пу́дранне**, -я, *н.*

ПУ́ДЫНГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Запяканка з круп, мучных вырабаў, тварагу і пад. з фруктамі, ласункамі ці іншымі прыправамі. *Тварожны п. Яблычны п.*

ПУЖА́НЫ, -ая, -ае. Такі, якога часта і многа пужалі. *Пужаная варона і куста баіцца* (прыказка).

ПУЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Адчуваць страх, палохацца. ‖ *зак.* **спужа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **напужа́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПУЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго (што).* Наводзіць страх, палохаць. ‖ *зак.* **спужа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **напужа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. *Напужаў мех, дык і торба страшна* (прыказка). ‖ *аднакр.* **пужну́ць**, -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **пужа́нне**, -я, *н.*

ПУ́ЖКА *гл.* пуга.

ПУЖЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Схільны да спалоху, які ўсяго баіцца, палахлівы; які выражае спалох. *П. позірк. Пужліва* (прысл.) *азірацца.* ‖ *наз.* **пужлі́васць**, -і, *ж.*

ПУ́ЗА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). Тое, што і жывот. *П. разгадаваў* (пра тоўстага чалавека). *Ад пуза* (есці, наесціся: колькі хочаш, да адвалу).

ПУЗАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* Рыба сямейства селядцовых.

ПУЗА́ТЫ, -ая, -ае, (разм.). **1.** З вялікім жыватом. *П. мужчына.* **2.** *перан.* Нізкі і шырокі, з пукатымі бакамі. *П. чыгун. П. самавар.* ‖ *наз.* **пуза́тасць**, -і, *ж.*

ПУЗЫ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Напоўнены паветрам празрысты шарык у вадкасці, вадкай масе. *П. у шкле* (ужо застылы). *Пузыры ў цесце.* **2.** Балючае ўздуцце скуры, пухір. *П. ад апёку.* **3.** Перапончаты полы орган у целе чалавека, жывёлы, які змяшчае ў сабе якую-н. вадкасць. *Мачавы п. Жоўцевы п.* **4.** Гумавы мяшок, напоўнены паветрам або вадой, які ўжыв. для розных мэт (разм.). *Вучыцца плаваць з пузырамі.* ‖ *памянш.* **пузыро́к**, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* (да 1 і 2 знач.); *прым.* **пузырко́вы**, -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). ‖ *прым.* **пузы́рны**, -ая, -ае (да 2 і знач.; спец.).

ПУЗЫРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* **1.** *гл.* пузыр. **2.** Невялікая шкляная бутэлечка. *П. з лекамі.*

ПУЗЫ́РЫСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты пузырамі, з пузырамі ў сярэдзіне. *Пузырыстае шкло.*

ПУЗЫ́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *незак.* (разм.). **1.** Узнімацца, пакрывацца пузырамі. *Раствор пузырыцца.* **2.** Пра тканіну, адзенне: надзімацца ад ветру. *Кашуля пузырыцца.*

ПУК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Звязка, ахапак. *П. лёну.* **2.** Сцябло зялёнай цыбулі з суквеццем наверсе. *Цыбуля пайшла ў пукі.* ‖ *памянш.* **пучо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

ПУКА́ТАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пукаты. **2.** *мн.* -і, -ей. Пукатае месца. *Пукатасці паверхні.*

ПУКА́ТЫ, -ая, -ае. Тое, што і выпуклы. *Пукатае дно. П. лоб.* ‖ *наз.* **пука́тасць**, -і, *ж.*

ПУЛО́ВЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род трыкатажнага світэра без каўняра і засцежак. ‖ *прым.* **пуло́верны**, -ая, -ае.

ПУЛЬВЕРЫЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для распырсквання вадкасці дробнымі часцінкамі. ‖ *прым.* **пульверыза́тарны**, -ая, -ае.

ПУЛЬВЕРЫ́ЗАЦЫЯ, -і, *ж.* Распырскванне вадкасці пульверызатарам.

ПУ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Партыя гульні ў праферанс, а таксама графа на аркушы для запісу вынікаў гульні.

ПУЛЬНУ́ЦЬ *гл.* пуляць.

ПУ́ЛЬПА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Рыхлая злучальная тканка, якая запаўняе поласць зуба. **2.** Сумесь вады і грунту або горнай пароды, якая атрымліваецца пры земляных і горных работах гідраўлічным спосабам. **3.** Зробленая і разрэджаная руда.

ПУЛЬС, -у, *м.* **1.** Рытмічны рух сценак артэрый, які выклікаецца дзейнасцю сэрца. *Намацаць п.* **2.** *перан., чаго.* Тэмп жыцця, руху чаго-н. *П. грамадскага жыцця.* ‖ *прым.* **пу́льсавы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ПУЛЬСАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -су́е; *незак.* **1.** Пра сэрца, артэрыі: мець пульс, біцца. *На скроні ледзь прыметна пульсавала жылка.* **2.** Праяўляцца з перыядычнымі зменамі ў сіле, напружанні і пад. (спец.). ‖ *наз.* **пульсава́нне**, -я, *н. і* **пульса́цыя**, -і, *ж.*

ПУЛЬСА́РЫ, -аў, *адз.* -са́р, -а, *м.* (спец.). Касмічныя крыніцы выпрамяненняў, якія дасягаюць Зямлі ў выглядзе імпульсаў, што перыядычна ўзнікаюць.

ПУЛЬСУ́ЮЧЫ, -ая, -ае (спец.). Які праяўляецца, дзейнічае з перыядычнымі зменамі, рытмічна. *П. струмень.*

ПУЛЬТ, -а, *М* -льце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Падстаўка для нот у выглядзе нахіленай рамы на высокай ножцы. *Дырыжорскі п.* **2.** Пункт, адкуль адбываецца аўтаматычнае кіраванне чым-н. *Дыспетчарскі п. П. электрастанцыі.* ‖ *прым.* **пульта́вы**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ПУЛЬТАВА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Памяшканне, у якім змяшчаецца пульт (у 2 знач.), пульты.

ПУ́ЛЬХНЫ, -ая, -ае. **1.** Пухлы, быццам надзьмуты; тоўсты. *Пульхныя вусны. Пульхныя рукі.* **2.** Мяккі, пышны. *Пульхныя аладкі.* **3.** Мяккі, пухкі. *П. снег. Пульхная зямля.* ‖ *наз.* **пу́льхнасць**, -і, *ж.*

ПУЛЯ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Маладая курыца, адкормленая для стала.

ПУЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* (разм.). Кідаць чым-н. куды-н. ці ў каго-н. *П. камякі зямлі.* ‖ *аднакр.* **пульну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **пуля́нне**, -я, *н.*

ПУ́МА, -ы, *мн.* -ы, пум, *ж.* Буйны лясны драпежнік смейства кашачых, які водзіцца ў Амерыцы.

ПУ́НАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Невялікая паўночная птушка сямейства аўсянкавых.

ПУНКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Месца, якое характарызуецца пэўнымі адзнакамі і можа быць выкарыстана для неабходных дзеянняў. *Камандны п. Зборны п. Населены п.* (месца, дзе пастаянна жывуць людзі; афіц.). *Прызыўны п. Пераграворны п. Самы высокі п. гары.* **2.** Асобнае палажэнне, раздзел у складзе чаго-н. (дакумента, выкладання і пад.). *Асноўныя пункты даклада. Выкласці па пунктах* (таксама перан.: паслядоўна). **3.** Асобны момант у развіцці чаго-н. *Кульмінацыйны п.* **4.** Асноўнае паняцце геаметрыі, а таксама механікі, фізікі — месца, якое не мае вымярэння, мяжа адрэзка лініі. *П. перасячэння прамых. П. апоры. П. прылажэння сіл. П. сонцастаяння.* **5.** Мяжа, пры якой надыходзіць якая-н. з'ява. *П. замярзання. П. плаўлення.* ◊ **Пункт погляду** (або **гледжання**) *на што* — чыя-н. думка, погляд на што-н. *У мяне на гэта свой пункт погляду.* ‖ *памянш.* **пу́нкцік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.).

ПУНКТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Вельмі дакладны, акуратны ў выкананні чаго-н. *П. чалавек. Пунктуальнае выкананне.* ‖ *наз.* **пунктуа́льнасць**, -і, *ж.*

ПУНКТУА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Вучэнне аб сістэме знакаў прыпынку і іх ужыванні ў пісьмовым тэксце. *Засвоіць пунктуацыю.* ‖ *прым.* **пунктуацы́йны**, -ая, -ае.

ПУНКЦІ́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лінія, якая ўтвараецца з кропак, кароткіх рысак. ‖ *прым.* **пункці́рны**, -ая, -ае. *Пункцірнае акрэсленне сітуацыі* (перан.: у агульных рысах).

ПУ́НКЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Пракол (тканкі, поласці, сасуда) з лячэбнымі або дыягнастычнымі мэтамі. ‖ *прым.* **пункцы́йны**, -ая, -ае.

ПУНСАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Рабіцца пунсовым, чырвоным. *П. ад радасці.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. пунсовае). *Пунсавеюць суніцы на паляне.*

ПУНСОВА-... Першая частка складаных слоў са знач. з пунсовым адценнем, напр. *пунсова-ружовы, пунсова-чырвоны.*

ПУНСО́ВЫ, -ая, -ае. Ярка-чырвоны. *П. мак. Пунсовыя шчокі.* ‖ *наз.* **пунсо́васць**, -і, *ж.*

ПУНШ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Напітак з рому, закіпячонага з цукрам, вадой і фруктовымі прыправамі. ‖ *прым.* **пу́ншавы**, -ая, -ае.

ПУ́НЯ, -і, *мн.* -і, пунь, *ж.* Вялікая халодная будыніна для захоўвання сена, адрына. ‖ *памянш.* **пу́нька**, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.*

ПУП, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Упадзіна на сярэдзіне жывата пасля адпадзення пупавіны. **2.** Страўнік ў птушак. *Курыны п.* **3.** Круглае ці вострае заканчэнне розных прадметаў (разм.). *Дарабіць п. у шапцы.* ◊ **Пуп зямлі** (разм. іран.) — пра таго, хто лічыць сябе галоўным, цэнтрам чаго-н. **Браць на пуп** (разм.) — цяжка падымаць, перанапружвацца. ‖ *памянш.* **пупо́к**, -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ПУПАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н. *ж.* Трубкападобны орган, які злучае зародак чалавека (або жывёлы) з целам маці і служыць каналам для жыўлення зародка. ‖ *прым.* **пупаві́нны**, -ая, -ае.

ПУПО́К, -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* **1.** Тое, што і пуп (у 1 і 2 знач.). **2.** Невялікі акруглы выступ. *Кепка з пупком.* ‖ *памянш.* **пупо́чак**, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **пупко́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **пупо́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Пупочная грыжа.*

ПУП—ПУХ

ПУПЫШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Круглы зародак ліста, парастка, кветкі. *З'явіліся пупышкі на дрэвах.* ‖ *прым.* **пупышкавы,** -ая, -ае (спец.).

ПУРГА́, -і́, *ДМ* -рзе́, *мн.* пу́ргі, -аў, *ж.* Моцная снегавая завея, завіруха.

ПУ́РПУР, -у, *м.* **1.** Цёмна- або ярка-чырвоны колер (першапачаткова каштоўнае фарбавальнае рэчыва). **2.** Дарагое адзенне з чырвонай тканіны як знак раскошы і велічы (уст.). **3.** *перан.* Чырвань, палымяны колер. *П. зары. П. сцягоў.* ‖ *прым.* **пурпу́рны,** -ая, -ае *і* **пурпуро́вы,** -ая, -ае.

ПУРПУРНА-... *і* **ПУРПУРОВА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) пурпурны, пурпуровы, з пурпурным адценнем, напр. *пурпурна-малінавы, пурпурна-ружовы, пурпурова-фіялетавы, пурпурна-чырвоны;* 2) пурпурны, пурпуровы ў спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *пурпурна-сіні, пурпурова-чорны.*

ПУРЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Імкненне з кансерватыўных меркаванняў да захавання чаго-н. (напр., мовы) у нязменным выглядзе, у поўнай чысціні, да аховы ад усялякіх нова-ўвядзенняў. ‖ *прым.* **пуры́сцкі,** -ая, -ае *і* **пурыстычны,** -ая, -ае.

ПУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік пурызму. ‖ *ж.* **пуры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **пуры́сцкі,** -ая, -ае.

ПУСК *гл.* пусціць.

ПУСКА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да пуску (*гл.* пусціць у 3 знач.), да прыводу ў дзеянне, у рабочы стан, напр. *пусканаладачны, пускарэгуліровачны, пускарэгулюючы.*

ПУСКАВЫ́ *гл.* пусціць.

ПУСКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пусціцца, -ць.

ПУСТАБРЭ́Х, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Пра сабаку, які брэша без патрэбы. **2.** *перан.* Пра балбатлівага чалавека, пустаслова.

ПУСТАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́е; *незак.* Пра якое-н. памяшканне: быць пустым, незанятым. *Кватэра пакуль пустуе.*

ПУСТАГАЛО́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Бесталковы, неразумны. *П. чалавек.* ‖ *наз.* **пустагало́васць,** -і, *ж.*

ПУСТАЗВО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і пустаслоў.

ПУСТАЗВО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). Займацца пустымі размовамі без справы. ‖ *наз.* **пустазво́нства,** -а, *н.*

ПУСТАЗЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* Дзікарослая расліна, якая засмечвае пасевы культурных раслін, а таксама (зб.) сукупнасць такіх раслін. *П. заглушыла бульбу.* ‖ *прым.* **пустазе́льны,** -ая, -ае.

ПУСТАЛЬГА́, -і́, *ДМ* -льзе́, *мн.* -тэ́льгі, -аў. **1.** *ж.* Драпежная птушка сямейства сакаліных. **2.** *м.* і *ж.* Легкадумны, пусты чалавек (разм. неадабр.).

ПУСТАМЕ́ЛЯ, -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *м.; ДМ* -і, *Т* -яй (-яю), *ж., мн.* -і, -мель (разм.). Тое, што і пустаслоў.

ПУСТАРО́ГІ, -ая, -ае. З пустымі рагамі, які ўяўляе сабой адросткі лобных касцей, пакрытых рагавым рэчывам. *Сямейства пустарогіх* (наз.: авечкі, козы, антылопы і інш.).

ПУСТАСЛО́ВІЦЬ, -о́ўлю, -о́віш, -о́віць; *незак.* (разм.). Займацца пустаслоўем.

ПУСТАСЛО́Ў, -о́ва, *мн.* -о́вы, -о́ваў, *м.* (разм.). Той, хто гаворыць пустое, нясе лухту.

ПУСТАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* (разм.). Пустыя размовы, балбатня. ‖ *прым.* **пустасло́ўны,** -ая, -ае.

ПУСТАТА́, -ы́, *ДМ* -стце́, *мн.* пусто́ты, пусто́т, *ж.* **1.** *гл.* пусты. **2.** *адз.* Адсутнасць імкненняў, інтарэсаў (кніжн.). *Душэўная п.* **3.** Пустая (у 1 знач.) прастора (спец.). *Пустоты ў ліцці.* ‖ *прым.* **пусто́тны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.).

ПУСТАЦВЕ́Т, -у *і* -а, *М* -цве́це, *м.* **1.** -у. Кветка без завязі, якая не дае пладоў. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў, *перан.* Чалавек, які не зрабіў у жыцці нічога карыснага. *Развялося нахлебнікаў і пустацветаў.* ‖ *прым.* **пустацве́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПУСТАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае (спец.). Пусты ў сярэдзіне. *Пустацелая цэгла.* ‖ *наз.* **пустаце́ласць,** -і, *ж.*

ПУ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Пусты, без расліннасці ўчастак зямлі або пакінуты ўчастак зямлі, які не апрацоўваецца. *Забудаваць пустку дамамі.* **2.** Пустое, бязлюднае памяшканне. ‖ *прым.* **пу́сткавы,** -ая, -ае.

ПУСТО́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць пустым, бязлюдным, руйнаваць. *Вайна пустошыла ўсё на зямлі.* **2.** *перан., каго-што.* Пазбаўляць маральных сіл, душэўнага багацця. *П. душу.*

ПУСТЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Пра ёмішча: нічым не запоўнены, вольны. *П. караб. Пустыя кішэні. З пустога* (наз.) *і Саламон не нальe* (прыказка). *На п. жывот* (не пад'еўшы; разм.). *П. шар. Пустая парода* (без металу; спец.). **2.** *перан.* Беззмястоўны, беспадстаўны, несур'ёзны. *П. чалавек. Пустая задума. Пустая кніга.* ◊ **З пустымі рукамі** (разм.) — нічога не прынёсшы або нічога не атрымаўшы. *Прыйшлі з пустымі рукамі.* **Каб табе (яму, вам, ім) пуста было** (разм.) — ужыв. пры выражэнні лёгкай незадаволенасці чыімі-н. дзеяннямі. ‖ *наз.* **пустата́,** -ы́, *ДМ* -стце́, *ж.*

ПУСТЫ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пустыня. **2.** Пусты, бязлюдны. *Пустынныя вуліцы.*

ПУСТЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, -тынь, *ж.* Вялікая прастора з беднай расліннасцю ці ўвогуле без яе. *Бязлюдная п. Лядовая п.* ‖ *прым.* **пусты́нны,** -ая, -ае. *Пустынная зона* (зона пустыні). *П. востраў.*

ПУСТЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). **1.** Гумавая трубачка ў выглядзе саска, якую даюць ссаць грудному дзіцяці. **2.** *перан.* Аб кім-, чым-н. пустым і легкадумным, аб чым-н. беззмястоўным (пагард.). *Гэта п. толькі пра ўборы думае.*

ПУСТЭ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які з рэлігійных меркаванняў адмовіўся ад зносін з людзьмі і пасяліўся ў бязлюдным месцы (уст.). *Манах-п.* **2.** *перан.* Пра чалавека, які жыве ў адзіноце, у бязлюдным месцы. ‖ *ж.* **пустэ́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **пустэ́льніцкі,** -ая, -ае. *Пустэльніцкае жыццё.*

ПУСТЭ́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Жыццё пустэльніка. ‖ *прым.* **пустэльніцкі,** -ая, -ае.

ПУСТЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пустэльня. **2.** Бязлюдны, пусты. *П. дом.* ‖ *наз.* **пустэ́льнасць,** -і, *ж.*

ПУСТЭ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і пустыня. ‖ *прым.* **пустэ́льны,** -ая, -ае.

ПУСТЭ́ЧА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і пустата (у 1 і 2 знач.). *П. ў бараках. П. ў сэрцы.* **2.** Тое, што і пустка (у 1 знач.). *П., зарослая палыном.* ‖ *прым.* **пустэ́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПУСЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца пустым, пустынным. *Начныя вуліцы пусцеюць.* ‖ *зак.* **спусце́ць,** -е́е *і* **апусце́ць,** -е́е; *наз.* **апусце́нне,** -я, *н.*

ПУСЦІ́ЦЦА, пушчу́ся, пу́сцішся, пу́сціцца; *зак., у што* і *з інф.* **1.** Адправіцца куды-н. *П. ў далёкую дарогу. П. бягом.* **2.** Пачаць рабіць што-н. у адпаведнасці са значэннем назоўніка або інфінітыва. *П. ў скокі. П. ў спрэчкі. П. разважаць.* ‖ *незак.* **пуска́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ПУСЦІ́ЦЬ, пушчу́, пу́сціш, пу́сціць; пу́шчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перастаць трымаць, даць каму-, чаму-н. волю, выпусціць. *П. птушку на волю.* **2.** *каго-што.* Дазволіць, даць магчымасць каму-, чаму-н. ісці ці ўвайсці куды-н. *П. ў адпачынак. П. жывёлу на пашу. П. у хату. П. начаваць.* **3.** *што.* Прывесці ў рух, у дзеянне, у рабочы стан. *П. гадзіннік. П. струмень вады. П. аўтаматычную лінію.* **4.** *каго-што.* Прымусіць, даць магчымасць каму-н. рухацца якім-н. чынам ці куды-н. *П. каня наўскач. П. плуг глыбей у зямлю.* **5.** *каго-што.* У спалучэнні з назоўнікамі ўжыв. у знач. падвергнуць чаму-н. або выкарыстаць з якімі-н. мэтамі, накіраваць у якую-н. сферу дзейнасці. *П. у абыходак. П. участак пад авёс.* **6.** *што.* Распаўсюдзіць, разнесці (разм.). *П. пагаласку. П. плётку.* **7.** *што.* Кінуць у каго-, што-н. *П. камень у акно. П. кулю ў лоб. П. грошы на вецер* (перан.: патраціць дарэмна, упустую). **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Даць з сябе парастак, карані. *П. атожылкі.* **9.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Не вытрымаўшы напружання, цяжару, перастаць утрымліваць што-н. (разм.). *У мяшку пусціла шво.* **10.** *ас.* і *безас.* Адтаяць (разм.). *Балота месцамі пусціла. Замарозіла, а потым зноў пусціла.* ◊ **Пусціць (з) агнём** або **(з) дымам** *што* (разм.) — спаліць. **Пусціць з торбай** *каго* (разм. уст.) — давесці да жабрацтва. **Пусціць на свет** *каго (што)* (разм.) — нарадзіць, даць жыццё. **Пусціць юшку** *каму* (разм.) — ударыць, разбіць нос да крыві. ‖ *незак.* **пуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **пуск,** -у, *м.* (да 3 знач.). *П. ракеты.* ‖ *прым.* **пускавы́,** -а́я, -о́е. *П. аб'ект. Пускавая ўстаноўка.*

ПУСЦЯКО́ВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* (разм.). Што-н., не вартае увагі, дробязь.

ПУСЦЯКО́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Не варты ўвагі, дробязны. *Пусцяковае пытанне. Пусцяковая справа* (лёгка выканальная).

ПУ́ТА, -а, *М* пу́це, *мн.* -ы, пут, *н.* **1.** Вяроўка, якой пераваязваюць пярэднія ногі каню ў час пасьбы. **2.** *мн.* Вяроўкі, рамяні і пад., якімі звязваюць рукі і ногі для пазбаўлення свабоды рухаў (уст.). **3.** *мн., перан.* Тое, што пазбаўляе волі, прыгнятае. *Путы рабства.*

ПУ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., каго.* Звязваць путам ногі коням. *П. каня.* ‖ *зак.* **спу́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **пу́танне,** -я, *н.*

ПУТЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Спроба дзяржаўнага перавароту, а таксама арганізаваны групай змоўшчыкаў сам пераварот. ‖ *прым.* **путчы́сцкі,** -ая, -ае.

ПУТЧЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік путчу. ‖ *прым.* **путчы́сцкі,** -ая, -ае.

ПУФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род мэблі — нізкае мяккае сядзенне без спінкі. ‖ *памянш.* **пу́фік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ПУХ, -у, *м.* **1.** Мяккія і тонкія валаскі пад пер'ем птушак, шэрсцю жывёл. *Гусіны п. Казіны п.* **2.** Тонкія лёгкія валаскі на скуры твару, на целе. *П. на твары ў дзіцяці.* **3.** Тоненькія валаконцы на раслінах, пладах. *Тапаліны п.* ◊ **Ні пуху ні пер'я** (разм.) — пажаданне ўдачы. **У пух і прах** (разм.) — зусім, канчаткова. *Разбіць у пух і прах.* ‖ *памянш.* **пушо́к,** -шку́, *м. Над верхняй губой прабіваецца п.* ‖ *прым.* **пухо́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Пуховая хустка* (з казінага пуху).

ПУХА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да пуху (у 1 знач.), напр. *пухавязальны, пухапрадзенне.*

ПУХАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і пярына.

ПУХІ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Балючае ўздуцце месца на скуры. *П. ад апёку.* **2.** Тое, што і пузыр (у 1 знач.). *Пухіры на вадзе.* ‖ *прым.* **пухі́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПУХІРЫСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты пухірамі, з пухірамі ўсярэдзіне, пузырысты. ‖ *наз.* **пухірыстасць,** -і, *ж.*

ПУХКІ, -ая, -ае. Мяккі, пушысты. *Пухкая падушка.* ‖ *наз.* **пухкасць,** -і, *ж.*

ПУХЛІНА, -ы, *ж.* Хваравітае ўздуцце тканак арганізма, ненармальнае разрастанне тканкі якога-н. органа. *Дабраякасная п.* ‖ *прым.* **пухлінны,** -ая, -ае.

ПУХЛЫ, -ая, -ае. Круглявы, мяккі, некалькі ўспухлы. *Пухлыя губы.* ‖ *наз.* **пухласць,** -і, *ж.*

ПУХНАТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Пушысты, мяккі. *Пухнатая валошка. Пухнатая шапачка.* **2.** Поўны, пухлы. *П. тварык.* ‖ *наз.* **пухнатасць,** -і, *ж.*

ПУХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; пух, -хла; -ні; *незак.* Станавіцца круглявым, пакрывацца пухлінай. *Ногі пухнуць.* ‖ *зак.* **успухнуць,** -ну, -неш, -не; успух, -хла; -ні *і* **апухнуць,** -ну, -неш, -не; апух, -хла; -ні.

ПУХОВЫ *гл.* пух.

ПУХОЎКА[1], -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ховак, *ж.* Пучок мяккіх пушыстых валокнаў, які ўжываецца для пудрання.

ПУХОЎКА[2], -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ховак, *ж.* Тое, што і порхаўка.

ПУЦЕАБХОДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які сочыць за спраўнасцю чыгуначных пуцей. ‖ *ж.* **пуцеабходчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ПУЦЕЕЦ, -цейца, *мн.* -цейцы, -цейцаў, *м.* Работнік чыгункі, чыгуначнай гаспадаркі.

ПУЦЕЙСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да чыгуначных пуцей зносін. *Інжынер пуцейскай службы.*

ПУЦЕПРАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мост, які праходзіць над дарогай або скрыжаваннем дарог. ‖ *прым.* **пуцеправодны,** -ая, -ае.

ПУЦЕЎКЛАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* Укладка рэйкавага пуці.

ПУЦЕЎКЛАДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Машына для ўкладкі рэйкавага пуці цэлымі звёнамі.

ПУЦЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -цёвак, *ж.* **1.** Афіцыйны дакумент, які выдаецца асобе пры накіраванні куды-н. *П. ў санаторый. Турысцкая п.* **2.** Лісток у вадзіцеляў транспарту з указаннем маршруту і задання (спец.). ◊ **Пуцёўка ў жыццё** — пра які-н. паваротны момант у жыцці, які дае магчымасць займацца карыснай працоўнай дзейнасцю. ‖ *прым.* **пуцёвачны,** -ая, -ае.

ПУЦІНА, -ы, *ж.* **1.** Сезон масавай лоўлі рыбы. *Зімовая п.* **2.** *мн.* -ы, -цін. Тое, што і пуцявіна (паэт.). ‖ *прым.* **пуцінны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ПУЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *м.* Чыгуначная або трамвайная каляя, лінія. *Служба пуці. Запасны п.* ‖ *прым.* **пуцявы,** -ая, -ое. *П. абходчык.*

ПУЦЯВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* (паэт.). Шлях, жыццёвая дарога. *Пуцявіны маладосці.* ‖ *прым.* **пуцявінны,** -ая, -ае.

ПУЦЯВОДНЫ, -ая, -ае; у выразах: 1) **пуцяводная зорка** — а) зорка, якая ўказвае напрамак дарогі; б) *перан.* пра таго, хто вызначае чый-н. жыццёвы шлях, развіццё дзейнасці (кніжн.). *Ён быў не толькі братам, а і пуцяводнай зоркай усё жыццё;* 2) **пуцяводная ніць** (кніжн.) — тое, што дапамагае знайсці правільны шлях, рашэнне.

ПУЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* **1.** *гл.* пук. **2.** Мноства чаго-н., што разыходзіцца з аднаго месца, адной кропкі. *П. прамянёў.* ‖ *прым.* **пучковы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПУЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *незак.* Станавіцца выпуклым, узнімацца ўгору. *Лёд пучыцца.* ‖ *зак.* **успучыцца,** -ыцца *і* **выпучыцца,** -ыцца.

ПУЧЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыць; *незак.* Уздымаць, рабіць выпуклым. *Вецер пучыць брызент* (безас.). ‖ *незак.* **успучыць,** -ыць *і* **выпучыць,** -ыць. ‖ *наз.* **пучанне,** -я, *н.*

ПУШБОЛ, -а, *м.* Спартыўная камандная гульня з вялікім скураным мячом, які стараюцца прапіхнуць у вароты праціўніка. *Конны п.* ‖ *прым.* **пушбольны,** -ая, -ае.

ПУШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Гармата, якая мае насцільную траекторыю стральбы і прызначаецца для паражэння далёкіх, адкрытых і хуткарухомых цэлей. **2.** Апарат для лячэння сродкамі радыеактыўнага выпраменьвання (спец.). *Кобальтавая п.* ‖ *прым.* **пушачны,** -ая, -ае.

ПУШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Тое, што і каробка (у 1 знач.). *П. запалак.* ‖ *прым.* **пушачны,** -ая, -ае.

ПУШНІНА, -ы, *ж., зб.* Шкуры пушных жывёл, з якіх вырабляюць футра, футравыя тавары.

ПУШНЫ, -ая, -ое. **1.** Які мае каштоўнае футра. *П. звер.* **2.** Які з'яўляецца пушнінай, адносіцца да здабычы, апрацоўкі ці да продажу пушніны. *П. тавар. П. промысел. П. аўкцыён.*

ПУШОК *гл.* пух.

ПУШЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Вялікі і густы, цяжкапраходны лес. *Белавежская п.*

ПУШЫНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Часцінка пуху ці чаго-н. іншага, што лёгкасцю нагадвае пух.

ПУШЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты мяккім густым пухам, мяккай шэрсцю. *П. кот.* **2.** Вельмі мяккі, лёгкі. *Пушыстыя валасы.* ‖ *наз.* **пушыстасць,** -і, *ж.*

ПУШЫЦЬ, -ыць; *безас.; незак., каго-што* (разм.). Распіраць. *Жывот пушыць.* ‖ *зак.* **успушыць,** -ыць; -аны. ‖ *наз.* **пушанне,** -я, *н.*

ПУШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шым, -шыце, -шаць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць пушыстым. *П. валасы. П. пер'е.* **2.** *перан., каго (што).* Моцна лаяць, распякаць (разм.). ‖ *зак.* **распушыць,** -шу, -шыш, -шыць; -шым, -шыце, -шаць; -пушаны. ‖ *наз.* **пушэнне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Пхаць, штурхаць іншага ці адзін другога. **2.** Адштурхвацца, упіраючыся ў што-н. *П. шастом.*

ПХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Дакранацца рэзкім рухам, кароткім ударам, рухам ад сябе, штурхаць. *П. у грудзі. П. суседа локцем. П. тачку.* **2.** *каго-што.* Паспешліва або з цяжкасцю запіхваць. *П. рэчы ў чамадан.* **3.** *каму што.* Прымушаць есці, піць многа ці супраць жадання. *П. ежу дзіцяці.* ‖ *аднакр.* **пхнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **пханне,** -я, *н.*

ПХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *незак.* (разм.). Ісці, з цяжкасцю. *П. з клункамі.*

ПЧАЛА, -ы, *мн.* пчолы *і* (з *ліч. 2, 3, 4*) пчалы, пчол, *ж.* Насякомае, якое перапрацоўвае кветкавы нектар на мёд. ‖ *памянш.* **пчолка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* ‖ *прым.* **пчаліны,** -ая, -ае. *Пчаліное малачко* (сакрэт слінных залоз рабочых пчол, якім яны выкормліваюць лічынак на пэўнай стадыі развіцця; спец.).

ПЧАЛАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і пчаляр.

ПЧАЛАВОДСТВА, -а, *н.* Тое, што і пчалярства. ‖ *прым.* **пчалаводны,** -ая, -ае *і* **пчалаводчы,** -ая, -ае. *Пчалаводны інвентар. Пчалаводчая гаспадарка.*

ПЧАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Тое, што і пасека (у 2 знач.).

ПЧАЛЯР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Чалавек, які займаецца пчалярствам.

ПЧАЛЯРСТВА, -а, *н.* Развядзенне пчол як галіна сельскай гаспадаркі. ‖ *прым.* **пчалярскі,** -ая, -ае. *П. інструмент. Пчалярская справа.*

ПЧОЛАЛЯЧЭННЕ, -я, *н.* (спец.). Лячэнне ўкусамі пчол (пчаліным ядам).

ПЧОЛАТЭРАПІЯ, -і, *ж.* (спец.). Тое, што і пчолалячэнне.

ПШАНІЦА, -ы, *ж.* Хлебны злак, а таксама зерне яго, якое ідзе на выраб белай мукі. *Азімая п. Насенная п.* ‖ *памянш.* **пшанічка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **пшанічны,** -ая, -ае.

ПШЫК, -у, *м.* (разм.). Нічога, пустата. *Застаўся адзін п.*

ПЫЖ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Войлачная ці кардонная затычка, якой забіваюць зарад у зброі, што зараджаецца з дула. **2.** Пракладка ўсярэдзіне патрона, якая аддзяляе зарад ад кулі, шроту. ‖ *прым.* **пыжовы,** -ая, -ае.

ПЫЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Цяля паўночнага аленя ва ўзросце да аднаго месяца, а таксама футра яго. ‖ *прым.* **пыжыкавы,** -ая, -ае. *Пыжыкавая шапка.*

ПЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Гаварыць невыразна, неразборліва. ‖ *наз.* **пыканне,** -я, *н.*

ПЫЛ, -у, *м.* **1.** Найдрабнейшыя сухія часцінкі, якія лятаюць у паветры або аселі на паверхню чаго-н. *Сціраць п. з мэблі. Дарожны п. Аж п. курыць. П. у вочы пускаць* (перан.: хвалячыся, абманваць; разм.). **2.** Тое, што і пылок (у 2 знач.). ‖ *памянш.* **пылок,** -лку, *м.* (да 1 знач.). ‖ *павел.* **пылішча,** -а, *м.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **пыльны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **пылавы,** -ая, -ое (да 1 знач.). *Пыльнае паветра. Пылавыя буры* (буры, якія ўзнімаюць пыл, пясок, слаі ўрадлівай глебы і пераносяць іх за тысячы кіламетраў).

ПЫЛА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да пылу (у 1 знач.), напр. *пылаадсмоктвальны, пылаадсос, пылаахоўны, пылаводанепранікальны, пылаўлоўнік, пылаўлоўны, пылаўсмоктвальны, пылаўтварэнне.*

ПЫЛАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд пылу, парашку. ‖ *наз.* **пылападобнасць,** -і, *ж.*

ПЫЛАСОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для ачышчэння ад пылу памяшканняў, мэблі. ‖ *прым.* **пыласосны,** -ая, -ае.

ПЫЛІНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Часцінка пылу.

ПЫЛІЦЬ, пылю, пыліш, пыліць; *незак.* **1.** Узнімаць, наносіць пыл. *П. венікам.* **2.** *што.* Пакрываць пылам. *П. адзенне.* ‖ *зак.* **напыліць,** -ылю, -ыліш, -ыліць (да 1 знач.) *і* **запыліць,** -ылю, -ыліш, -ыліць; -ылены (да 2 знач.). ‖ *звар.* **пыліцца,** пылюся, пылішся, пыліцца (да 2 знач.); *зак.* **запыліцца,** -ылюся, -ылішся, -ыліцца.

ПЫЛОК, -лку, *м.* **1.** *гл.* пыл. **2.** Мужчынскія палавыя клеткі расліны, якія знаходзяцца ў тычынках і апладняюць расліну пры пападанні на рыльца песціка. ‖ *прым.* **пылковы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПЫЛЬНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Верхняя частка тычынкі кветкі, у якой знаходзіцца пылок. ‖ *прым.* **пыльнікавы,** -ая, -ае.

ПЫЛЬНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Плашч, які засцерагае ад пылу.

ПЫЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пыл. **2.** Пакрыты, насычаны пылам. *П. дыван. Работа не пыльная* (перан.: лёгкая, якая не патрабуе напружання; разм.). **3.** Які служыць для сцірання пылу. *Пыльная ануча.*

ПЫРНІК, -у, *м.* Род травяністых раслін сямейства злакавых, асобныя віды якіх з'яў-

ПЫР—П'Я

ляюцца шкодным пустазеллем. ‖ *прым.* **пыр́лікавы,** -ая, -ае.

ПЫРНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́; -ну́ць; -ні́; *зак., каго-што чым* (разм.). Ударыць чым-н. вострым. *П. штыкам у грудзі.*

ПЫ́РСКАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -кавак, *ж.* (разм.). Тое, чым пырскаюць.

ПЫ́РСКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., чым.* **1.** Пакрываць сябе пырскамі чаго-н. *П. адэкалонам.* **2.** Пырскаць на каго-н., адзін на аднаго ці вакол сябе. *П. вадой.* ‖ *зак.* **папы́рскацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **пы́рсканне,** -я, *н.*

ПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *чым.* Раскідаць кроплі вадкасці, дробныя часцінкі чаго-н. *П. слінай ад злосці* (злавацца, быць раз'юшаным). *Шнур пырскаў іскрамі.* **2.** *каго-што чым* або *што на каго-што.* Рассейваць дробныя пырскі дзе-н., абліваць дробнымі пырскамі. *П. адэкалонам.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разлятацца пырскамі (кроплямі і пад.); ліцца струменем, з сілай. *Фантан пырскае. Гразь пырскае з-пад капытоў. Кроў пырскае з раны. Пырскае злосць* (перан.). **4.** Смяяцца (не стрымаўшыся або ў адказ на што-н. смешнае). *П. у кулак* (хаваючы смех). **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Разбягацца імкліва, адразу. *П. у розныя бакі.* ‖ *зак.* **пы́рснуць,** -ну, -неш, -не; -ні, **напы́рскаць,** -аю, -аеш, -ае (*чым* або *што на каго-што;* да 2 знач.) *і* **папы́рскаць,** -аю, -аеш, -ае. *Пырснулі слёзы. Пырснуць ад смеху. Дзеці пырснулі ўрассыпную.* ‖ *наз.* **пы́рсканне,** -я, *н.*

ПЫ́РСКІ, -аў, *адз.* пы́рска, -і, *ДМ* -рсцы, *ж.* **1.** Кроплі вадкасці, якія разлятаюцца пры ўдары, усплёску. **2.** *чаго.* Дробныя часцінкі цвёрдага цела (шкла, лёду і пад.), якія разлятаюцца ад удару.

ПЫ́РХАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пералятаць з месца на месца. *Берасцянкі пырхалі з галінкі на галінку.* ‖ *аднакр.* **пы́рхнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **пы́рханне,** -я, *н.*

ПЫ́РХАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** З шумам выпускаць паветра з ноздраў. *Пырхаюць коні.* **2.** *перан.* Смяяцца, утвараючы гукі носам, губамі (разм.). **3.** *перан.* Злавацца, выказваць незадавальненне чым-н. (разм.). *Чаго пырхаеш, чым незадаволен?* ‖ *аднакр.* **пы́рхнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **пы́рханне,** -я, *н.*

ПЫСА, -ы, *мн.* -ы, пыс, *ж.* **1.** Пярэдняя частка галавы (з губамі і ноздрамі) жывёліны. **2.** Тое, што і твар (у 1 знач.; разм. груб.). *Выставіў пысу.*

ПЫТА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Знак прыпынку (?), які ставіцца ў канцы пытальнага сказа.

ПЫТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе пытанне (у 1 знач.), выяўляе яго. *П. сказ. П. позірк.*

ПЫТА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Зварот, які патрабуе адказу. *Адказаць на п. Прамое п.* **2.** Тое ці іншае становішча, акалічнасць як прадмет вывучэння і меркавання, задача, якая патрабуе вырашэння, праблема. *Аграрнае п. Нацыянальнае п. Пакінуць п. адкрытым.* **3.** *чаго.* Справа, акалічнасць, якая датычыцца чаго-н., залежыць ад чаго-н. *П. жыцця і смерці* (надзвычай важная справа). ◊ **Ставіць пад пытанне** *што* — лічыць нявызначаным, няпэўным, непатрэбным наяўнасць чаго-н.

ПЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., каго-што, чаго, пра каго-што, аб кім-чым* і *з дадан. сказам.* Тое, што і пытаць. *П. дарогі. П. пра здароўе.*

ПЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго (што), з дадан. сказам* і *без дап.* Звяртацца да каго-н. з пытаннем, каб даведацца пра што-н., высветліць што-н. *У людзей пытай, ды свой розум май* (прыказка). *Хто пытае, той не блудзіць* (прыказка). *П. вучня* (з мэтай высветліць веды). **2.** *што* і *чаго.* Прасіць дазволу на што-н., звяртацца з якой-н. просьбай. *П. дазволу. П. парады.* **3.** *што.* Патрабаваць прад'явіць (дакумент). *П. пасведчанне.*

ПЫТЛЯВА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Пытляваная мука.

ПЫТЛЯВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Пра муку: дробна размолаты і прасеяны. **2.** Выпечаны з такой мукі. *П. хлеб.*

ПЫТЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., што.* Дробна размолваць і прасейваць папярэдне ачышчанае зерне. ‖ *наз.* **пытлява́нне,** -я, *н. і* **пытлёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ПЫ́ХА, -і, *ДМ* пы́се, *ж.* Фанабэрыстасць, ганарыстасць. *Збіць пыху з каго-н.*

ПЫ́ХКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць гукі, выпускаючы пару, газ. *Пыхкае паравоз.* **2.** Выпускаць час ад часу дым (пры курэнні). *П. люлькай.* ‖ *аднакр.* **пы́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **пы́хканне,** -я, *н.*

ПЫХЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Фанабэрысты, празмерна ганарысты. *П. чалавек. Пыхлівая пастава.* ‖ *наз.* **пыхлі́васць,** -і, *ж.*

ПЫ́ЦЕЛЬ, пы́тля, *мн.* пы́тлі, пы́тляў, *м.* Машына для пытлявання. ◊ **Даць (задаць) пытлю** *каму* (разм.) — даць наганяй, аб'явіць вымову. ‖ *прым.* **пы́цельны,** -ая, -ае.

ПЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Круглая пульхная булка. *Мядовыя пышкі.* ‖ *прым.* **пы́шачны,** -ая, -ае.

ПЫ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Лёгкі, нібы ўзбіты. *Пышныя валасы.* **2.** Раскошны, багаты. *П. ўбор. П. прыём.* ‖ *наз.* **пы́шнасць,** -і, *ж.*

ПЫ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *незак.* Празмерна ганарыцца, задавацца. *Няма чаго п.*

ПЭ́НДЗАЛЬ, -дзля, *мн.* -дзлі, -дзляў, *м.* Пучок шчаціння, валасоў на ручцы для нанясення фарбы, клею на што-н. *Малярны п. П. мастака. Валодаць пэндзлем* (умець маляваць карціны). ‖ *памянш.* **пэ́ндзлік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **пэ́ндзлевы,** -ая, -ае.

ПЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул вышэйшага дваранства (у Англіі, Францыі), а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. ‖ *прым.* **пэ́рскі,** -ая, -ае.

ПЭ́ЎНА. **1.** *прысл.* Надзейна, безумоўна. *Пасяджэнне адбудзецца п.* **2.** *пабочн. сл.* Відаць, відавочна, мабыць. *Ён, п., сёння не прыедзе.*

ПЭ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Дакладна вызначаны, прызначаны. *Сустрэцца ў пэўным месцы.* **2.** Ясны, несумненны. *Даць п. адказ.* **3.** Некаторы, той ці іншы. *У працы выяўлены пэўныя недахопы.* **4.** Такі, якому можна даверыцца, надзейны. *П. чалавек. Пэўная схованка.* **5.** Упэўнены, цвёрды. *Ісці пэўным крокам.* ‖ *наз.* **пэ́ўнасць,** -і, *ж.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.).

ПЭ́ЦКАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм.). Той, хто пэцкае, дрэнна робіць што-н. *Ты сапраўдны мастак ці п.?*

ПЭЦКАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Няўмела, неахайна, брудна выкананая работа.

ПЭ́ЦКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *у што, чым* і *без дап.* Забруджвацца, пэцкаць сябе чым-н. *П. ў гразь.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца брудным. *Светлае адзенне хутка пэцкаецца.* **3.** Вельмі марудна рабіць што-н. (разм.). *Дакуль вы будзеце п. з гэтай справай?* ‖ *зак.* **выпэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.), **апэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.), **запэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.), **спэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.), **напэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 3 знач.; разм.) *і* **упэ́цкацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **пэ́цканне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ПЭ́ЦКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што ў што* і *чым.* Забруджваць, вымазваць. *П. адзенне. П. рукі.* **2.** Рабіць брудна, няўмела (разм.). *Не малюе, а пэцкае.* ◊ **Пэцкаць рукі** *аб каго-што* (разм.) — быць замешаным у што-н. непрыстойнае, нізкае, звязанае з кім-н. ‖ *зак.* **выпэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.), **апэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.), **запэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.), **спэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.), **напэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 2 знач.) *і* **упэ́цкаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1 знач.). ‖ *аднакр.* **пэ́цнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.; разм.). ‖ *наз.* **пэ́цканне,** -я, *н.*

ПЭ́ЦНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* пэцкаць. **2.** *каго (што) па чым.* Ударыць. *П. па твары.*

ПЮПІ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падстаўка для нот у выглядзе нахіленай рамкі, дошчачкі на ножцы.

ПЮРЭ́, *нескл., н.* Прыправа да стравы з працёртай агародніны, а таксама наогул працёртая маса з фруктаў, ягад або агародніны. *Бульбяное п.*

ПЯВУ́Н, певуна́, *мн.* певуны́, певуно́ў, *м.* (разм.). Той, хто любіць пець, многа спявае. ‖ *ж.* **пяву́ха,** -і, *ДМ* -ву́се, *мн.* -і, -ву́х.

ПЯВУ́ЧЫ, -ая, -ае. Меладычны, падобны на спеў. *Пявучая гаворка.* ‖ *наз.* **пяву́часць,** -і, *ж.*

ПЯ́ДЗЕНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Начны матыль-шкоднік, вусені якога, рухаючыся, выгінаюць сярэднюю частку цела, нібы мераюць зямлю пядзямі.

ПЯ́ДЗЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Старая мера даўжыні, роўная адлегласці паміж расшыранымі вялікім і ўказаным пальцамі. ◊ **Лоб на сем пядзяў** (разм.) — вельмі разумны. **Ні пядзі** (не аддаць, не ўступіць і пад.) (разм.) — нават самай малой часткі.

ПЯКА́РНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выпечкі хлеба. *Пякарная справа.*

ПЯКА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Прадпрыемства па выпечцы хлебных вырабаў.

ПЯКА́РСКІ *гл.* пекар.

ПЯКЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пекла. **2.** *перан.* Вельмі моцны, а таксама нясцерпны (пра што-н. непрыемнае; разм.). *Пякельная спёка. П. боль.*

ПЯКО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Адчуванне пякучага болю ў страваводзе.

ПЯКУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны спальваць, паліць, які выклікае адчуванне апёку. *Пякучыя прамяні сонца. П. боль.* **2.** *перан.* Які востра перажываецца, пакутлівы. *Пякучае гора.* ‖ *наз.* **пяку́часць,** -і, *ж.*

ПЯЛЁГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *незак., каго-што* (разм.). Песціць, любоўна даглядаць. *П. дзіця.* ‖ *наз.* **пялёгаванне,** -я, *н.*

ПЯЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Прасцінка, у якую закручваюць і спавіваюць грудных дзяцей. **2.** Суцэльны покрыў, тое што завалаквае, зацягвае з усіх бакоў (кніжн.). *Пушыстая п. снегу. П. туману.* ◊ **З пялёнак** (разм.) — з ранняга дзяцінства. ‖ *прым.* **пялёначны,** -ая, -ае.

ПЯЛЁСТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* Лісток з вяночка кветак. *Пялёсткі рамонка.* ‖ *прым.* **пялёсткавы,** -ая, -ае.

ПЯ́ЛЬЦЫ, -аў. Рама для нацягвання тканіны, на якой вышываюць. *Сядзець за пяльцамі.*

П'ЯНАВА́ТЫ, -ая, -ае. Злёгку п'яны. *Насупраць сядзеў п. дзядзька.*

П'ЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца п'яным. *П. ад адной чаркі. П. ад шчасця* (перан.). ‖ *зак.* **зап'яне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (разм.), **сп'яне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **ап'яне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **ап'яне́нне,** -я, *н.*

ПЯНЁК, ПЯНЁЧНЫ *гл.* пень.

П'Я́НІЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -ніц. Той, хто п'янствуе, алкаголік. *Непрабудны п.*

П'ЯНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; *незак., каго-што.* Рабіць п'яным. *Віно п'яніць. Духмяны пах кветені п'яніў галовы. Поспехі п'яняць* (перан.). ‖ *зак.* **ап'яні́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -нёны.

П'Я́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Гулянка, дзе многа п'юць спіртных напіткаў. *Справіць п'янку.* **2.** Тое, што і п'янства. *Прагулы з-за п'янкі.*

П'ЯНКІ́, -ая́, -о́е. Тое, што і п'янлівы. ‖ *наз.* **п'я́нкасць,** -і, *ж.*

П'ЯНЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які прыводзіць да стану ап'янення, хмельны. *П. водар.* ‖ *наз.* **п'янлі́васць,** -і, *ж.*

П'Я́НСТВА, -а, *н.* Пастаяннае і празмернае ўжыванне спіртных напіткаў. *Тут раней панавала невыводнае п.*

П'Я́НСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Займацца п'янствам.

П'ЯНЧУ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -чу́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -чу́г (разм. пагард.). Тое, што і п'яніца. ‖ *памянш.-зніж.* **п'янчу́жка,** -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -жцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -жак.

П'Я́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў стане ап'янення, нецвярозы. *П'янаму* (наз.) *мора па калена* (прыказка). *Што ў цвярозага на ўме, тое ў п'янага* (наз.) *на языку* (прыказка). *П. ад радасці* (перан.). **2.** Уласцівы захмялелым людзям. *П. голас.* **3.** Які прыводзіць да стану ап'янення (разм.). *П. напітак.*

ПЯНЬКА́, -і́, *ДМ* -ньцы́, *ж.* Прадзільнае валакно з канопляў. ‖ *прым.* **пянько́вы,** -ая, -ае. *Пяньковыя вяроўкі вельмі моцныя.*

ПЯРВІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца першым, пачатковым звяном якой-н. арганізацыі, нізавы. *Пярвічная ячэйка.*

ПЯРМЯ́К, ПЯРМЯ́ЦКІ, ПЯРМЯ́ЧКА *гл.* пермякі.

ПЯРО́[1], -а, *мн.* пёры *і (з ліч. 2, 3, 4)* пяры́, пёраў, *н.* **1.** Рагавы стрыжань з пушыстымі адросткамі па баках, які вырастае на скуры птушак. *Страусавае п. Гусінае п.* (да паяўлення металічных пёраў[2] — прылада для пісання чарнілам). **2.** Зялёны ліст цыбулі і часнаку (разм.). ‖ *памянш.* **пёрца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н. і* **пёрка,** -а, *мн.* -і, -рак, *н.*

ПЯРО́[2], -а́, *мн.* пёры *і (з ліч. 2, 3, 4)* пяры́, пёраў, *н.* Металічная выгнутая пласцінка з расшчэпленым канцом для пісання чарнілам, тушшу. *Узяцца за п.* (пачаць пісаць). *Выйсці з-пад пяра каго-н.* (быць напісаным кім-н.). *Бойкае п.* (перан.: пра лёгкі, вольны стыль). *Разбойнікі пяра* (перан.: пра прадажных, беспрынцыповых журналістаў; пагард.). ‖ *памянш.* **пёрца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н. і* **пёрка,** -а, *мн.* -і, -рак, *н.* ‖ *прым.* **пёравы,** -ая, -ае. *Шарыкавыя і пёравыя ручкі.*

ПЯРСЦЁНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Прадмет, звычайна з дарагога металу, у форме абадка, абруча, часта з каштоўнымі камянямі, які носіцца на пальцы як упрыгожанне ці як сімвал шлюбу. *Заручальны п.*

ПЯРУ́Н, перуна́, *мн.* перуны́, перуно́ў, *м.* Аглушальны ўдар грому. *П. ударыў у дрэва. П. яго (цябе, яе, вас, іх) ведае* (нічога невядома пра каго-, што-н.; разм.). ‖ *прым.* **перуно́вы,** -ая, -ае.

ПЯРХО́ТА, -ы, *ДМ* -хо́це, *ж.* (разм.). Сухі кашаль, пакашліванне ад перасыхання, раздражнення ў горле. ‖ *прым.* **пярхо́тны,** -ая, -ае.

ПЯРЦО́ВЫ *гл.* перац.

ПЯРЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Гарэлка, настоеная на перцы. ‖ *прым.* **пярцо́вачны,** -ая, -ае.

ПЯРША́К, першаку́, *м.* (разм.). **1.** Тавар першага гатунку. **2.** Першая, самая моцная самагонка. *Хапіў першаку, дык і вочы на лоб.* ‖ *памянш.* **першачо́к,** -чку́, *м.*

ПЯРША́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Тое, што і першацёлка.

ПЯРШЫ́ЦЬ, -ы́ць; *безас.; незак.* (разм.). Пра адчуванне пярхоты. *Пяршыць у горле.*

ПЯРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* Мяккая тоўстая падсцілка на ложак у выглядзе доўгага мяшка, напоўненага пер'ем або пухам. ‖ *памянш.* **пяры́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **пяры́нны,** -ая, -ае.

ПЯРЭ́БАРЫ, -аў (разм.). Пераезд, перасяленне. *П. на новае месца.*

ПЯРЭ́ВАРАЦЕНЬ, -ратня, *мн.* -ратні, -ратняў, *м.* Паводле паданняў — чалавек, здольны ператварацца ў каго-, што-н. пры дапамозе чараў.

ПЯРЭ́ДАДЗЕНЬ, -дня, *мн.* -дні, -дняў, *м.* Час, які папярэднічае якой-н. даце, падзеі, з'яве. *П. Новага года.*

ПЯРЭ́ДАДНЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Тое, што і пярэдадзень.

ПЯРЭДНЕ... Першая частка складаных прыметнікаў у знач. пярэдні, напр. *пярэднепаднябенны, пярэднеязычны.*

ПЯРЭ́ДНІ, -яя, -яе. Звернуты ўперад, які знаходзіцца наперадзе. *Пярэднія лапы. П. край абароны.*

ПЯРЭ́ДНЯЯ, -яй, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Нежылое, першае ад уваходу памяшканне ў кватэры, прыхожая.

ПЯРЭ́ЗІМАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* (разм.). Свойская жывёліна мінулагодняга прыплоду (звычайна пра цялят, жарабят).

ПЯРЭСТАТКА́НЫ, -ая, -ае. Вытканы з пражы рознага колеру для асновы і ўтку. *Пярэстатканая посцілка.*

ПЯРЭ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з рознакаляровых плям, палос, рознакаляровы. *Пярэстая тканіна.* **2.** *перан.* Неаднародны, з розных элементаў. *П. склад слухачоў.* **3.** З вялікімі плямамі, крапінамі (пра масць коней). *П. конь.* ‖ *наз.* **пяро́стасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ПЯРЭ́СЦІЦЬ[1], -э́шчу, -э́сціш, -э́сціць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць пярэстым, надаваць пярэсты выгляд чаму-н. *Цені ад дрэў пярэсцяць поле.* **2.** звычайна *безас.* Пра адчуванне пярэстасці ў вачах. *Аж пярэсціць уваччу ад мільгання тэлеграфных слупоў.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Вылучацца сваёй пярэстасцю сярод чаго-н. *На лузе пярэсцяць кветкі.* **4.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), чым* і *ад чаго.* Быць пярэстым ад чаго-н. *Сцяна пярэсціць афішамі.*

ПЯРЭ́СЦІЦЬ[2], -э́шчу, -э́сціш, -э́сціць; *незак.* (разм.). Моцна біць. *П. палкай па спіне.* ‖ *зак.* **спярэ́сціць,** -э́шчу, -э́сціш, -э́сціць; -э́шчаны. ‖ *наз.* **пярэ́шчанне,** -я, *н.*

ПЯРЭ́ЧАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пярэчыць. **2.** *мн.* -і, -яў. Доказ, думка супраць чаго-н., выражэнне нязгоды з чым-н. *Праект сустрэў пярэчанні. Ён не выносіць пярэчанняў.*

ПЯРЭ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** *каму.* Выказваць нязгоду з кім-, чым-н., прыводзіць доказ супраць чаго-н. *П. дакладчыку.* **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), чаму.* Не адпавядаць, маючы ў сабе супярэчнасць. *Паказанні пярэчаць адно аднаму. Гэта пярэчыць яго погляду.* ‖ *зак.* **запярэ́чыць,** -чу, -чыш, -чыць (да 1 знач.). ‖ *наз.* **пярэ́чанне,** -я, *н.*

ПЯСЕ́Ц, пясца́, *мн.* пясцы́, пясцо́ў, *м.* Палярная лісіца з каштоўным футрам, пераважна сівога колеру, а таксама само футра. *Блакітны, белы п.* ‖ *прым.* **пясцо́вы,** -ая, -ае.

ПЯСНЯ́Р, песняра́, *мн.* песняры́, песняро́ў, *м.* (паэт.). **1.** Пра народнага паэта, вершы якога перакладаюцца на музыку, становяцца песнямі. *Народны п.* **2.** *перан., чаго.* Той, хто апявае што-н. (кніжн.). *П. рэвалюцыі.* ‖ *ж.* **пясня́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **пясня́рскі,** -ая, -ае.

ПЯСО́К, -ску́, *м.* **1.** Сыпкія часцінкі кварцу або іншых цвёрдых мінералаў. *Рачны п. Жоўты п. Будаваць на пяску што-н.* (перан.: на ненадзейнай аснове). *П. сыплецца з каго-н.* (вельмі стары; разм. жарт.). **2.** *мн.* -скі́, -ско́ў. Прасторы, пакрытыя пяском. *Зыбкія пяскі.* **3.** Тое, што і цукровы пясок (разм.). ◊ **Цукровы пясок** — цукар у дробных крупінках у адрозненне ад пілаванага, колатага. ‖ *памянш.* **пясо́чак,** -чку, *м.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **пясо́чны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *П. колер* (карычнева-жоўты).

ПЯСО́ЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Прылада, якая ўжывалася некалі для пасыпання пяском напісанага з мэтай прасушвання. **2.** У паравозе: скрынка з пяском, які аўтаматычна высыпаецца на рэйкі, калі пачынаюць буксаваць колы (спец.). **3.** Запоўненая пяском нізкая шырокая скрынка для дзіцячых гульняў. *П. ў двары.*

ПЯСО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пясок. **2.** Пра цеста і вырабы з яго: сухі і рассыпісты. *Пясочнае цеста. П. торт.*

ПЯСТУ́Н, пестуна́, *мн.* пестуны́, пестуно́ў, *м.* **1.** Той, хто любіць песціцца, балаўнік. **2.** Той, каго вельмі песцяць, распешчваюць. ‖ *ж.* **пястуха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

ПЯСЦО́ВЫ *гл.* пясец.

ПЯСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Пяць прамянепадобна размешчаных костачак, якія злучаюць пальцы з запясцем і ўтвараюць кісць рукі. ‖ *прым.* **пя́сцевы,** -ая, -ае (спец.).

ПЯСЧА́НІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Асадкавая горная парода са спрасаванага пяску. ‖ *прым.* **пясча́нікавы,** -ая, -ае.

ПЯСЧА́НЫ, -ая, -ае. Які складаецца з пяску, нясе пясок, пакрыты пяском. *Пясчаная выспа. Пясчаная глеба. Пясчаная бура.*

ПЯСЧЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Крупінка пяску.

ПЯТА́, -ы́, *ДМ* пяце́, *мн.* пя́ты *і (з ліч. 2, 3, 4)* пяты́, пят, *ж.* **1.** Задняя частка ступні, а таксама частка панчохі, шкарпэткі, якая закрывае яе. *Пяты ныюць* (ад хадзьбы). *Наступаць на пяты каму-н.* (таксама перан.: даганяць). **2.** Шырокі канец чаго-н., які з'яўляецца апорай (спец.). *П. дзвярэй.* ◊ **Ахілесава пята** (кніжн.) — найбольш слабае месца каго-, чаго-н. [са старажытнагрэч. міфа пра Ахілеса, які меў толькі адно слабае месца на целе — пяту]. **Да пят** (разм.) — пра вельмі доўгае, амаль да зямлі адзенне, касу. **З (ад) галавы да пят** (разм.) — тое, што і з галавы да ног. **Пад пятой** *каго* або *чыёй* (разм.) — пад прыгнётам, пад уладай. **Па пятах** (хадзіць, гнацца) *за кім* (разм.) — следам за кім-н., не адстаючы. ‖ *прым.* **пя́тачны,** -ая, -ае (да 1 знач.), **пя́тавы,** -ая, -ае (да 2 знач.) *і* **пя́тны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ПЯТА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Манета ці сума ў 5 капеек. ‖ *прым.* **пятако́вы,** -ая, -ае. ‖ *памянш.* **пятачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.; прым.* **пятачко́вы,** -ая, -ае.

ПЯ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Тое, што і пята (у 1 знач.). *Пераступаць з наскоў на пяткі. Паказаць (падмазаць) пяткі* (таксама перан.: хутка пабегчы, уцячы).

Пяткі лізаць каму-н. (падхалімнічаць перад кім-н.; разм. пагард.). *Толькі пяткі блішчаць* або *заблішчалі* (перан.: хто-н. хутка пабег). **2.** Тое, што і пята (у 2 знач.; спец.). ‖ *прым.* **пятачны,** -ая, -ае.

ПЯТЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* **1.** Абкідная або нашыўная пятля на верхняй вопратцы. *Стужачка ў пятліцы фрака.* **2.** Каляровая надоўжаная нашыўка на каўняры форменнага адзення. ‖ *памянш.* **пятлі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **пятлі́чны,** -ая, -ае.

ПЯТЛЯ́, -і, *мн.* пе́тлі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) пятлі́, пе́тляў, *ж.* **1.** Складзены і завязаны кальцом канец вяроўкі, шнурка і пад., а таксама сагнутая кальцом частка ніткі пры пляценні, вязанні. *Завязаць пятлю. П. на панчосе.* **2.** *перан.* Ужыв. для сімвалічнага абазначэння пакарання смерцю праз павешанне ці для абазначэння такога бязвыхаднага становішча, пры якім можна толькі павесіцца. *П. на яго трэба! Хоць у пятлю лезь* (пра бязвыхаднае становішча). *Шукаць пятлі на шыю* (таксама перан.: лезці ў небяспечныя, рызыкоўныя справы). **3.** Лінія, кругавы рух у выглядзе замкнутай або паўзамкнутай крывой. *Апісаць пятлю. Мёртвая п.* (фігура найвышэйшага пілатажу — палёт па замкнутай крывой у вертыкальнай плоскасці). *Петлі заечых слядоў.* **4.** Тое, што і сіло. **5.** Прарэзная адтуліна ў адзенні для зашпільвання, а таксама засцежка з тонкага шнурка, дроціка. *Абкідаць петлі.* **6.** Дзве планкі на шарніры, якія служаць для прымацавання створкі, дзвярэй. *Павесіць дзверы на петлі.* ‖ *памянш.* **пяце́лька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (да 1, 5 і 6 знач.). ‖ *прым.* **пяце́льны,** -ая, -ае (да 1, 3, 4, 5 і 6 знач.). *Пяцельнае шво.*

ПЯТЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* (разм.). Ісці, рухацца не прама, робячы петлі (у 3 знач.). *Веласіпедыст пятляе.*

ПЯТНА́ЦЦАЦЬ, -і, *ліч.* Лік і колькасць 15. ‖ *парадк.* **пятна́ццаты,** -ая, -ае.

ПЯ́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пяты дзень тыдня. *Сем пятніц на тыдні ў каго-н.* (жарт. пра таго, хто часта мяняе думкі, рашэнні). *Серада з-пад пятніцы відаць* (з-пад верхняга адзення відаць ніжняе; разм. жарт.) ‖ *прым.* **пя́тнічны,** -ая, -ае.

ПЯТО́К, -тка́, *м.* (разм.). Пяць аднолькавых прадметаў. *П. бульбін.*

ПЯТРУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Агародная расліна, корань і лісце якой ужыв. як прыправа да страў. ‖ *прым.* **пятру́шкавы,** -ая, -ае.

ПЯТРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). **1.** Сохнуць, высыхаць (на сонцы, ветры і пад.). *На полі пятрэе салома.* **2.** Станавіцца чахлым. *П. ад сухот.*

ПЯ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пяць. **2.** *ж.* Які атрымліваецца дзяленнем на пяць. *Пятая частка. Адна пятая* (наз.).

П'Я́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, п'я́вак, *ж.* **1.** Прэснаводны чарвяк, які корміцца крывёю жывёл, прысмоктваючыся да іх цела. *Медыцынская п.* (для кровапускання). *Ставіць п'яўкі.* **2.** *перан.* Пра скупога і жорсткага чалавека, які эксплуатуе іншых.

ПЯХО́ТА, -ы, *ДМ* -хо́це, *ж.* Род войск, якія дзейнічаюць у пешым страі. *Марская п.* ‖ *прым.* **пяхо́тны,** -ая, -ае. *П. полк.*

ПЯЦЕ́ЛЬНЫ *гл.* пятля.

ПЯЦЁРА, пяцяры́х, пяцяры́м, пяцяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн.л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з асабовымі займ. мн.л. і без залежнага слова: колькасць пяць. *П. мужчын. П. сірот. Іх там працуе п.: два мужчыны і тры жанчыны. П. свіней. Нас было п. Пяцярым прапаноўваў.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць пяць. *П. шчанят.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: пяць прадметаў. *П. сутак. П. калёс. П. абцугоў. П. штаноў.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або якія носяць у пары: пяць пар або адзін паверх другога. *П. ботаў. П. рукавіц.*

ПЯЦЁРАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Вучань, які звычайна атрымлівае пяцёркі, выдатнік. *Круглы п.* ‖ *ж.* **пяцёрачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. *Дачка — п.*

ПЯЦЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Лічба 5. **2.** Школьная адзнака «выдатна». *Вучыцца на пяцёркі.* **3.** Назва чаго-н., што змяшчае пяць адзінак, напр. ігральная карта ў пяць ачкоў, група з пяці чалавек ці прадметаў, грашовы знак у пяць рублёў і пад. **4.** Назва чаго-н., што абазначаецца лічбай 5 (разм.). *Ехаць на пяцёрцы* (аўтобус, тралейбус і пад. пад нумарам 5). ‖ *прым.* **пяцёрачны,** -ая, -ае (да 1 знач.; разм.).

ПЯЦІ... Першая частка складаных слоў у знач. які змяшчае пяць адзінак, складаецца з пяці адзінак, напр. *пяцігадовы, пяцікапеечны, пяцірублёвы, пяцігадзінны.*

ПЯЦІБО́Р'Е, -я, *н.* Спартыўнае спаборніцтва па пяці відах спорту.

ПЯЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пяцігоддзе. **2.** Які праіснаваў, пражыў 5 гадоў. *П. план. Пяцігадовае дзіця.*

ПЯЦІГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 5 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася 5 гадоў таму назад. *П. адкрыцця музея.* ‖ *прым.* **пяцігадо́вы,** -ая, -ае.

ПЯЦІГО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Перыяд у 5 гадоў. **2.** Пяцігадовы план развіцця эканомікі.

ПЯЦІДЗЕСЯ́ТЫ *гл.* пяцьдзесят.

ПЯЦІДЗЕСЯЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пяцідзесяцігоддзе. **2.** Які праіснаваў, пражыў 50 гадоў.

ПЯЦІДЗЕСЯЦІГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 50 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася 50 гадоў таму назад. *П. рэспублікі. Адзначаць п.* (пяцідзесяты дзень нараджэння). ‖ *прым.* **пяцідзесяцігадо́вы,** -ая, -ае.

ПЯЦІКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань пятага класа. ‖ *ж.* **пяцікла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ПЯЦІКЛА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з пяці класаў. **2.** У аб'ёме пяці класаў. *Пяцікласная адукацыя.*

ПЯЦІКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Зроблены, выкананы пяць разоў, паўлічаны ў пяць разоў, пяціразовы. *П. напамін. У пяцікратным памеры.*

ПЯЦІРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Прароблены пяць разоў. *Пяціразовае наведванне.*

ПЯЦІСОТГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пяцісотгоддзе. **2.** Які праіснаваў 500 гадоў.

ПЯЦІСОТГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 500 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая была 500 гадоў таму назад. *П. горада.*

ПЯЦІСО́ТЫ *гл.* пяцьсот.

ПЯЦІСО́ЦЕННЫ, -ая, -ае (разм.). Вартасцю у пяць сотняў.

ПЯЦІСЦЕ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Вялікая хата, падзеленая на дзве часткі капітальнай сцяной.

ПЯЦІТО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Аўтамашына грузападымальнасцю ў 5 тон.

ПЯЦІТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ліч. парадк. да пяць тысяч. **2.** Коштам у 5 тысяч рублёў. **3.** Які складаецца з пяці тысяч адзінак. *П. атрад.*

ПЯ́ЦЦА, пну́ся, пне́шся, пне́цца; пнёмся, пняце́ся, пну́цца; пя́ўся, пя́лася; пні́ся; *незак.* **1.** Напружваць усе сілы, напружвацца. *П., цягнучы калёсы.* **2.** *перан.* Намагацца зрабіць што-н. *П., каб хутчэй выканаць заданне.* ‖ *наз.* **пя́нне,** -я, *н.*

ПЯЦЬ[1], пяці́, пяццю́, *ліч. кольк.* **1.** Лік, лічба і колькасць 5. **2.** Тое, што і пяцёрка (у 2 знач.). *Напісаў сачыненне на п.* ◊ **Ні ў пяць ні ў дзесяць** (разм.) — ні туды ні сюды, не так, як трэба. *Зрабіў ні ў п. ні ў дзесяць.* ‖ *парадк.* **пя́ты,** -ая, -ае (да 1 знач.). ◊ **Пятае цераз дзесятае** і **з пятага на дзесятае** (разм.) — пераходзячы непаслядоўна ад аднаго да другога. *Расказаць пятае цераз дзесятае.*

ПЯЦЬ[2], пну, пнеш, пне; пнём, пняце́, пнуць; пні; *незак.* (разм.). Напружваць, напінаць. *Пінжак пне ў плячах.*

ПЯЦЬДЗЕСЯ́Т, пяці́дзесяці, пяццю́дзесяццю, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 50. *Яму ўжо за п.* (больш як пяцьдзесят гадоў). ‖ *парадк.* **пяцідзеся́ты,** -ая, -ае.

ПЯЦЬСО́Т, пяцісо́т, пяціста́м, пяцюста́мі, аб пяціста́х, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 500. ‖ *парадк.* **пяцісо́ты,** -ая, -ае.

ПЯЦЯРНЯ́, -і, *мн.* -і, -рэ́нь, *ж.* (разм.). Пяць пальцаў рукі разам з далонню. *Запусціць у ягады ўсю пяцярню.*

ПЯЧА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што.* Узнаўляць (фотаздымак) з негатыва. ‖ *зак.* **напяча́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **пяча́танне,** -я, *н. П. фотаздымкаў.*

ПЯЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і пячаць. *Засведчыць подпіс пячаткай.*

ПЯЧА́ЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Прылада з наразнымі знакамі для адціскання іх на чым-н. (на паперы, воску, сургучы), а таксама сам адбітак гэтых знакаў, які служыць звычайна для сведчання чаго-н. *Сургучная п. Прылажыць п. да паперы. За сямю пячацямі* (перан.: пра што-н. зусім недаступнае). *П. маўчання* (перан.: пра забарону гаварыць, пра маўклівасць; кніжн.). **2.** *перан., чаго.* Знак, след, адбітак чаго-н. (высок.). *П. спакою. П. гора на твары.*

ПЯЧКУ́Р, печкура́, *мн.* печкуры́, печкуро́ў, *м.* Невялікая рачная рыба сямейства карпавых. ‖ *прым.* **печкуры́ны,** -ая, -ае.

ПЯЧНІ́К, печніка́, *мн.* печнікі́, печніко́ў, *м.* Майстар, які робіць і рамантуе печы. ‖ *прым.* **пячні́цкі,** -ая, -ае.

ПЯЧНЫ *гл.* печ.

ПЯЧО́НАЧНЫ *гл.* пячонка *і* печань.

ПЯЧО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Печань жывёлы як ежа. *Паштэт з пячонкі.* **2.** Тое, што і печань (разм.). *Камяні ў пячонцы.* ◊ **У пячонках сядзець** *у каго* (разм. неадабр.) — вельмі непакоіць каго-н., дапякаць каго-н. ‖ *прым.* **пячо́начны,** -ая, -ае *і* **пячо́нкавы,** -ая, -ае.

ПЯЧО́РА, -ы, *мн.* -ы, -чо́р, *ж.* Пустая прастора пад зямлёй або ў горным масіве, якая мае выхад на паверхню. *Сталактытавыя пячоры.* ‖ *прым.* **пячо́рны,** -ая, -ае.

ПЯЧО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* пячора. **2.** Які адносіцца да дагістарычных часоў, да жыцця першабытных людзей у пячорах. *П. чалавек. П. перыяд.*

ПЯЧО́РЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** З вялікай колькасцю пячор. *П. край.* **2.** Губчаты па будове, з вялікай колькасцю пустот, каналаў (спец.). *Пячорыстае цела.* ‖ *наз.* **пячо́рыстасць,** -і, *ж.*

ПЯЧУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Невялікая ніша ў сцяне печы. *Паставіць збан з малаком у пячурку.* **2.** Невялікая, звычайна часовая печка.

ПЯЧЫ́, пяку́, пячэ́ш, пячэ́; пячо́м, печаце́, пяку́ць; пёк, пякла́, -ло́; пячы́; пе́чаны; *незак.* **1.** *што.* Гатаваць (ежу) сухім награваннем на адкрытым агні, у прыску, духу ці на патэльні. *П. пірагі. П. бульбу. П. яечню.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што* і *без дап.* Дзеяннем чаго-н. гарачага, едкага ці вельмі халоднага ўтвараць апёк, адчуванне апёку. *Сонца пякло неміласэрна. Крапіва пячэ. Мароз пёк твар.* ‖ *зак.* **спячы́,** спяку́, спячэ́ш, спячэ́; спячо́м, спечаце́, спяку́ць; спёк, спякла́, -ло́; спячы́; спе́чаны. ‖ *наз.* **пячэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ПЯЧЫ́СЯ, пяку́ся, пячэ́шся, пячэ́цца; пячо́мся, печаце́ся, пяку́цца; пёкся, пякла́ся, -ло́ся; пячы́ся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гатавацца сухім награваннем, на адкрытым агні, у духу або на патэльні. *Бульба пячэцца ў прыску. Пячэцца яечня на патэльні.* **2.** Знаходзіцца на моцным сонцы, у гарачым месцы (разм.). *П. каля печы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мець здольнасць, уласцівасць абпальваць, жыгацца. *Крапіва пячэцца.* ‖ *зак.* **спячы́ся,** спяку́ся, спячэ́шся, спячэ́цца; спячо́мся, спечаце́ся, спяку́цца; спёкся, спякла́ся, -ло́ся (да 1 і 2 знач.).

ПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* пячы. **2.** Кандытарскі выраб з кавалачкаў салодкага цеста. *Пачак пячэння.*

ПЯШКО́М, *прысл.* Пешым ходам, пехатой. *Ісці п.* ‖ *памянш.* **пяшэ́чкам.**

ПЯШЧО́ТА, -ы, *ДМ* -чо́це, *ж.* **1.** Поўнае задавальненне чыіх-н. жаданняў, капрызаў. *Жыць у пяшчоце.* **2.** Пачуццё ласкі, замілавання, мяккасці ў адносінах да каго-, чаго-н. *Мацярынская п.* **3.** толькі *мн.* (пяшчо́ты, -чо́т). Учынкі, словы, якімі выказваюцца пачуцці ласкі, замілавання.

ПЯШЧО́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* пяшчотны. **2.** Ласкавасць, пяшчота. *П. маці да дзяцей.*

ПЯШЧО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны ласкі, замілавання, які выяўляе ласку, любоў. *П. позірк.* **2.** *перан.* Мяккі, лагодны, вельмі прыемны. *П. голас. П. ветрык.* ‖ *наз.* **пяшчо́тнасць,** -і, *ж.*

ПЯЮ́Н, пеюна́, *мн.* пеюны́, пеюно́ў, *мн.* (разм.). Той, хто вельмі любіць спяваць, многа спявае, пявун. ‖ *ж.* **пяю́ха,** -і, *ДМ* пяю́се, *мн.* -і, пяю́х.

Р

РАБ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** У рабаўладальніцкім грамадстве: чалавек, які з'яўляўся поўнай уласнасцю гаспадара-рабаўладальніка і быў пазбаўлены правоў і сродкаў вытворчасці. *Гандаль рабамі. Цяжкая праца рабоў. Паўстанне рабоў.* **2.** *перан.* Наогул — чалавек залежны, прыгнечаны ва ўмовах эксплуататарскага грамадства. **3.** *перан., чаго.* Чалавек, які поўнасцю падпарадкаваў чаму-н. сваю волю, свае ўчынкі (кніжн.). *Р. моды. Р. уласнасці. Р. сваіх прывычак.* ‖ *ж.* **рабы́ня,** -і, *мн.* -і, -бы́нь (да 1 знач.) *і* **раба́,** -ы (толькі адз.). ‖ *прым.* **ра́бскі,** -ая, -ае. *Рабская псіхалогія.*

РАБ... Скарачэнне ў знач. прыметніка рабочы, напр. *рабкор* (рабочы карэспандэнт), *рабсіла* (рабочая сіла).

РАБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Забіраць сілай, разбоем што-н. у каго-н.; грабіць. *Р. людзей.* **2.** *перан.* Разараць паборамі, падаткамі; абіраць (разм.). ‖ *зак.* **абрабава́ць,** -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *наз.* **абрабава́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **рабава́нне,** -я, *н.*

РАБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Гліст. *У яго рабакі.* ‖ *прым.* **рабо́чны,** -ая, -ае.

РАБАЛЕ́ПНЫ, -ая, -ае. Ліслівы, рабскі, угодлівы. *Рабалепная просьба. Рабалепнае пакланенне.* ‖ *наз.* **рабале́пнасць,** -і, *ж.*

РАБАЛЕ́ПСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Весці сябе рабалепна, быць рабалепным. ‖ *наз.* **рабале́пства,** -а, *н.*

РАБАЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто валодае рабамі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **рабаўлада́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **рабаўлада́льніцкі,** -ая, -ае. *Рабаўладальніцкія плантацыі.*

РАБАЎЛАДА́ННЕ, -я, *н.* Валоданне рабамі (у 1 знач.). ‖ *прым.* **рабаўлада́льніцкі,** -ая, -ае. *Р. лад.*

РАБАЎЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і рабаўладальнік. ‖ *ж.* **рабаўла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **рабаўла́сніцкі,** -ая, -ае.

РАБАЎЛА́СНІЦТВА, -а, *н.* Тое, што і рабаўладанне.

РАБАЎНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто рабуе каго-, што-н.; грабежнік. ‖ *ж.* **рабаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц. ‖ *прым.* **рабаўні́цкі,** -ая, -ае.

РАБАЎНІ́ЦТВА, -а, *н.* Тое, што і рабаванне; грабежніцтва.

РАБАЦІ́НІСТЫ, -ая, -ае. З рабаціннем. *Р. твар дзяўчынкі.* ‖ *наз.* **рабаці́ністасць,** -і, *ж.*

РАБАЦІ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Пакрывацца рабізной, быць рабым ад чаго-н., мільгацець рознымі колерамі. *Ад ветру рабацінілася рака.*

РАБАЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Вяснушка. *Нос у рабацінках.*

РАБАЦІ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Вяснушкі або ямкі на скуры пасля воспы (разм.). *На носе многа рабаціння. Ляжала пяць блакітных яечак, абсыпаных рабаціннем* (аб рабой афарбоўцы чаго-н.). **2.** Рабізна на паверхні вады. *Ад лёгкага ветру па вадзе пайшло р.*

РАБАЦІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́ць; *незак.* **1.** *што.* Пакрываць рабаціннем (у 2 знач.), рабізной (у 1 знач.). *Ветрык злёгку рабаціў лужыны.* **2.** Выклікаць адчуванне рабізны, стракатасці ў вачах. *Аж р. у вачах.*

РАБАЦЯ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -цязе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ця́г (разм.). **1.** Старанны, шчыры працаўнік. **2.** Рабочы чалавек, просты, самаадданы працаўнік.

РАБАЦЯ́ШЧЫ, -ая, -ае (разм.). Які любіць працу, многа і добра працуе, старанны. *Р. сын.*

РАБАЧКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: рабочы камітэт. ‖ *прым.* **рабачко́маўскі,** -ая, -ае (разм.).

РАБЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца рабым, пакрывацца рабізной. **2.** Віднецца, здавацца рабым ад чаго-н. рознакаляровага.

РАБІЗНА́, -ы́, *ж.* **1.** Лёгкае хваляванне воднай паверхні. *Рэчка пакрывалася рабізной.* **2.** Стракатасць, мноства рознакаляровых кропак у вачах. *З'явілася нейкая р. у вачах.*

РА́БІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Служыцель культу ў яўрэйскай рэлігійнай абшчыне. ‖ *прым.* **ра́бінскі,** -ая, -ае.

РАБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* Дрэва з гронкамі дробных гаркаватых аранжава-чырвоных пладоў, а таксама ягады гэтага дрэва. *Пад акном расцвіла маладая р. Кампот з рабіны.* ‖ *памянш.* **рабі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **рабі́навы,** -ая, -ае. *Р. колер. Рабінавая гарэлка. Рабінавая ноч* (цёмная летняя ноч з громам, маланкай, дажджом або толькі з бесперапыннымі зарніцамі).

РАБІНА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). Рабінавая наліўка або настойка.

РАБІ́ННІК[1], -у, *м.* Зараснік з дрэў рабіны.

РАБІ́ННІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вялікі шэры дрозд.

РАБІ́ЦЦА, раблю́ся, ро́бішся, ро́біцца; *незак.* **1.** Станавіцца. *Р. вясёлым. Чалавек робіцца майстрам у час працы. Рабілася млосна* (безас.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адбывацца, тварыцца. *Бацька добра ведаў, што рабілася ў хаце.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З'яўляцца, утварацца (разм.). *Калі яна смяялася, на шчочках рабіліся ямачкі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вырабляцца з чаго-н. *Цэгла робіцца з гліны.* ◊ **Што яму робіцца (зробіцца)!** (разм.) — нічога з ім не здараецца, нічога з ім не будзе. ‖ *зак.* **зрабі́цца,** зраблю́ся, зро́бішся, зро́біцца.

РАБІ́ЦЬ, раблю́, ро́біш, ро́біць; *незак.* **1.** *што.* Займацца чым-н., праяўляць якую-н. дзейнасць, паступаць якім-н. чынам. *Ён нічога не робіць. Р. усё па-свойму. Думай з вечара, а рабі з рання* (прыказка). **2.** *што.* Працуючы, вырабляць, майстраваць. *Р. мэблю Р. марожанае.* **3.** Працаваць дзе-н., кім-н. *Р. на заводзе. Р. закройшчыкам у атэлье. Р. аграномам у калгасе.* **4.** *што* (у спалучэнні з займ. «сабе» або без яго). Заказваючы, даручаць вырабіць што-н. для сябе (разм.). *Р. абноўку. Р. касцюм у атэлье.* **5.** *што.* У спалучэнні з назоўнікам выражае дзеянне паводле знач. гэтага назоўніка. *Р. памылкі* (памыляцца). *Р.назіранне* (назіраць). **6.** *што каму.* Аказваць, прычыняць што-н. каму-н. *Р. дабро людзям.* **7.** *каго-што з каго-чаго.* Ператвараць у каго-, што-н., выконваючы якія-н. дзеянні. *Р. з хлопца камедыянта.* **8.** *каго (што) кім* або *якім.* Прыводзіць у які-н. стан, становішча. *Р. чалавека шчаслівым.* **9.** *што.* Утвараць сабой. *Рака рабіла круты паварот.* ‖ *зак.* **зрабі́ць,** зраблю́, зро́біш, зро́біць; зро́блены.

РАБО́ТА, -ы, *ДМ* -бо́це, *мн.* -ы, -бо́т, *ж.* **1.** Знаходжанне ў дзеянні, працэс ператварэння аднаго віду энергіі ў другі. *Адзінка работы* (спец.). *Р. сэрца.* **2.** Кола заняткаў, справа, дзейнасць. *Разумовая р. Фізічная р. Грамадская р.* **3.** Служба, праца ў якой-н. установе, на якім-н. прадпрыемстве. *Паступіць на работу. Сумяшчаць работу на заводзе з вучобай у тэхнікуме.* **4.** *мн.* Дзейнасць па стварэнню, выпуску, апрацоўцы чаго-н. *Сельскагаспадарчыя работы. Унутраныя работы ў новым доме.* **5.** Прадукт працы, выраб, твор. *Выстаўка работ мастака. Друкаваная р.* **6.** Матэрыял, які знаходзіцца ў працэсе вырабу. *Прынесці работу дадому.* **7.** Якасць або спосаб выкanання чаго-н. *Замок кавальскай работы.* ◊ **Пусціць у работу** — даць прымяненне чаму-н. ‖ *памянш.-ласк.* **рабо́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 2, 6 і 7 знач.; разм.).

РАБОТАДА́ВЕЦ, -да́ўца, *мн.* -да́ўцы, -да́ўцаў, *м.* (афіц.). Той, хто дае работу, наймае рабочую сілу.

РАБ—РАД

РАБОТАДА́ЎЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Тое, што і работадавец.

РАБО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто працуе; працаўнік. *Ён — добры р.* **2.** Чалавек, які працуе дзе-н., займаецца якой-н. дзейнасцю. *Адказны р. Работнікі друку.* **3.** Наёмны рабочы, парабак (уст.). *Гаспадар і р.* ‖ *ж.* **рабо́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **рабо́тніцкі,** -ая, -ае (да 3 знач.).

РАБО́ЧЫ[1], -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Наёмны работнік, які займаецца вытворчай працай. *Высокакваліфікаваны р.*

РАБО́ЧЫ[2], -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да рабочых[1], уласцівы ім. *Р. клас. Р. рух. Па-рабочаму* (прысл.; так, як уласціва рабочым). **2.** Які непасрэдна выконвае работу, пэўнае дзеянне. *Рабочыя часткі машыны. Рабочыя пчолы.* **3.** Які жыве з сваёй працы (разм.). *Р. народ.* **4.** Які служыць, прызначаны для работы, выкарыстоўваецца ў рабоце. *Р. інструмент. Рабочае адзенне. Р. стол. Р. дзень.* **5.** Неабходны для работы. *Р. план. Р. праект.* ○ **Рабочая сіла** — тое, што і рабочыя[1]. **Рабочыя рукі** — тое, што і рабочыя[1]. *Не хапае рабочых рук.* **Рабочы пасёлак** — пасёлак гарадскога тыпу. **Рабочы поезд** — мясцовы поезд для перавозкі рабочых. ◊ **У рабочым парадку** (зрабіць, вырашыць што-н.) — у час работы, не адрываючыся ад работы.

РАБРО́, -а́, *мн.* рэ́бры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) рабры́, рэ́браў, *н.* **1.** Дугападобная вузкая косць, якая ідзе ад хрыбетніка да грудной косці. *Зламаць р. Адны рэбры* (перан.: надта худы, благі хто-н.). *Палічыць рэбры каму-н.* (перан.: пабіць, збіць каго-н.; разм.). **2.** Звычайна выгнутая частка каркаса якога-н. збудавання, прадмета і пад. (разм.). *Валяюцца рэбры старой лодкі.* **3.** Адрэзак прамой, які ляжыць на перасячэнні дзвюх граней геаметрычнага цела. *Р. куба.* **4.** Вузкі край ці бок прадмета (па яго даўжыні), кант. *Р. цаглілы. Р. далоні.* ‖ *прым.* **рэ́берны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **рабро́вы,** -ая, -ае (да 3, 4 знач.: спец.). *Рэберныя мышцы.*

РАБРЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ры́н, *ж.* (разм.). Адно рабро (у 1 і 2 знач.). ‖ *памянш.* **рабры́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

РАБРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* рабрына. **2.** Мяса грудной часткі тушы з рэбернымі касцямі. *Капуста з рабрынкай.*

РАБРЫ́СТЫ, -ая, -ае. Няроўны, з выступамі, гранямі. *Рабрыстая паверхня.* ‖ *наз.* **рабры́стасць,** -і, *ж.*

РА́БСТВА, -а, *н.* **1.** Становішча раба. *Духоўнае р.* **2.** Грамадскі лад, заснаваны на рабаўладанні.

РАБУ́НАК, -нку, *м.* (уст.). Гвалтоўны захоп чужой маёмасці, грабёж.

РАБФА́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Скарачэнне: рабочы факультэт — для падрыхтоўкі рабочай і сялянскай моладзі да навучання ў вышэйшай школе (у 1919—1940 гг.). ‖ *прым.* **рабфа́каўскі,** -ая, -ае.

РАБФАКАВЕ́Ц, -каўца, *мн.* -каўцы, -каўцаў, *м.* Слухач рабфака. ‖ *ж.* **рабфа́каўка,** -і, *ДМ* -каўцы, *мн.* -і, -кавак.

РА́БЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лясная птушка з сямейства цецерукоў са стракатым апярэннем. ‖ *прым.* **ра́бчыкавы,** -ая, -ае.

РАБЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Не адной масці, не аднаго колеру, з плямамі; пярэсты. *Рабая карова. Рабая тканіна.* **2.** З рабаціннем. *Р. твар.* **3.** З рабізной, дробным хваляваннем на паверхні вады. ◊ **Абое рабое** (разм.) — пра людзей, падобных у чым-н. адзін на аднаго (звычайна па якіх-н. адмоўных якасцях).

РАБЯ́ТЫ, -бят (разм.). Хлопчыкі і дзяўчаткі, дзеці.

РАВЕ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек аднолькавага ўзросту з кім-н. *Мы з ім равеснікі.* ‖ *ж.* **раве́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАВО́К, раўка́, *мн.* раўкі́, -раўко́ў, *м.* **1.** *гл.* роў[1]. **2.** Падоўжанае паглыбленне ў чым-н., канаўка. ‖ *прым.* **раво́чны,** -ая, -ае.

РА́ГА, -і, *ДМ* ра́зе, *мн.* -і, ра́г, *ж.* Струменьчык, след чаго-н. вадкага на якой-н. паверхні. *Рагі поту на твары. Рагі на вокнах.*

РАГАВЕ́НЬ, рагаўня́, *мн.* рагаўні́, рагаўнёў, *м.* (абл.). Табакерка, зробленая з рога.

РАГАВІ́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Палічка трохвугольнай формы ў куце хаты. ‖ *памянш.* **рагаві́чок,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

РАГАВІ́К[2], -у́, *м.* Шчыльная зярністая горная парода бурага або шэрага колеру, якая ўтвараецца на кантакце глiністых парод з гранітамі і іншымі пародамі.

РАГАВІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ві́ц, *ж.* Празрыстая вонкавая абалонка вока. *Перасадка рагавіцы.*

РАГАВЫ́ *гл.* рог[1].

РАГА́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Маленькая булачка ў выглядзе рога[1].

РАГАНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* (разм. жарт.). Муж, якому здраджвае жонка.

РАГАТА́ЦЬ, -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гачы́; *незак.* Гучна смяяцца. *Р. да ўпаду. Р. да слёз.* ‖ *наз.* **рагата́нне,** -я, *н.*

РАГА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Перашкода на шляху пранікнення куды-н. у выглядзе некалькіх накрыж збітых колаў, аблытаных дротам. *Ставіць рагаткі каму-, чаму-н.* (перан.: ствараць перашкоды для каго-, чаго-н.). **2.** Невялікая драўляная развіліна з прывязанай да абодвух яе канцоў гумкай для кідання чаго-н. *Страляць з рагаткі.* ‖ *прым.* **рага́тачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАГАТО́К, -тку́, *м.* (разм.). Кароткі, стрыманы рогат, смех. *Пачуўся вясёлы, бесклапотны р.*

РАГАТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто любіць смяяцца, рагатаць. ‖ *ж.* **рагату́ха,** -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х; *ласк.* **рагату́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак.

РАГА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае рогі[1]. *Буйная рагатая жывёла.* **2.** Які мае форму рога[1]. *Р. месяц.* **3.** Пра мужа, якому здраджвае жонка, ашуканы жонкаю (разм. жарт.).

РАГА́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Паляўнічая зброя ў выглядзе вострага з абодвух бакоў нажа на доўгім дрэўку. *Хадзіць з рагацінай на мядзведзя.*

РАГА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Самец-алень або іншая жывёліна з рагамі[1]. **2.** Вывернуты корань дрэва (разм.). **3.** Драўляная саха (уст.).

РАГО́ЖА, -ы, *ж.* Грубая ўпаковачная, плеценая звычайна з лубяных палосак тканіна. *Паклаcці каля дзвярэй кусок рагожы.* ‖ *памянш.* **раго́жка,** -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак. ‖ *прым.* **раго́жны,** -ая, -ае. *Рагожная тканіна.*

РАГО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* **1.** *гл.* рагожа. **2.** Тканіна рэдкага палатнянага перапляцення. *Сукенка з рагожкі.*

РАГО́ЖЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Кавалак рагожы. *Накрыць бочку рагожынай.*

РАГО́З, -у, *м.* Шматгадовая травяністая балотная расліна, коп'епадобны трыснёг. ‖ *прым.* **рагозавы,** -ая, -ае *і* **раго́зны,** -ая, -ае.

РАГУ́, *нескл., н.* Страва з дробных утушаных кавалачкаў мяса, рыбы або гародніны.

РАГУ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм. і спец.). Тое, што і рагуля.

РАГУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -гу́ль, *ж.* (разм.). Усякі прадмет, які мае разгаліноўванне ў выглядзе рагоў[1]. ‖ *памянш.* **рагу́лька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.*

РАД[1], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Лінія роўна размешчаных аднародных прадметаў. *Р. пладовых дрэў. Стаяць радамі. У першых радах* (таксама перан.: уперадзе ўсіх). **2.** Сукупнасць з'яў, падзей і пад., якія ідуць адно за адным. *Рады пакаленняў.* **3.** Некаторая, звычайна немалая колькасць чаго-н., шэраг. *Быў прачытан рад лекцый.* **4.** *мн.* Склад, асяроддзе. *У радах арміі.* **5.** Магазіны, ларкі, размешчаныя ў адну лінію. *Гандлёвыя рады.* **6.** Прабор у валасах. *Расчэсаныя на рад валасы.* ‖ *памянш.* **радо́к,** -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* (да 1 і 6 знач.); *прым.* **радко́вы,** -ая, -ае (спец.). *Радковая сяўба. Радковая сеялка.* ‖ *прым.* **радавы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.; спец.) *і* **ра́дны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Радавая пасадка бульбы. Радавая сеялка.*

РАД[2] *гл.* рады.

РА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Парада, павучанне, як паступіць, як зрабіць. *Папрасіць рады. Іншай рады не было.* **2.** Сумеснае абмеркаванне якіх-н. пытанняў, нарада. *Сямейная р.* **3.** Народны сход, а таксама савет прадстаўнікоў у розныя гістарычныя перыяды. *Мясцовая р. Выбарная р.*

РА́ДАВАЦЦА, -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся; *незак.* Адчуваць радасць, аддавацца радасці, быць у вясёлым, радасным настроі. *Р. веснавому дню. Р. поспеху. Чалавек радаваўся, смяяўся.* ‖ *зак.* **абра́давацца,** -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся, **узра́давацца,** -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся *і* **пара́давацца,** -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся.

РА́ДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак., каго-што.* Выклікаць радасць у кім-, чым-н., прыносіць радасць, асалоду. *Поспехі дзяцей радуюць нас. Зялёная рунь радуе вока.* ‖ *зак.* **абра́даваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; **узра́даваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны *і* **пара́даваць,** -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны.

РАДАВІ́ТЫ, -ая, -ае (уст.). Які належыць да старога знатнага роду. *Радавітая шляхта.* ‖ *наз.* **радаві́тасць,** -і, *ж.*

РАДАВЫ́[1], -а́я, -о́е. **1.** Які нічым не вызначаецца сярод іншых; просты, звычайны. *Р. работнік. Р. член арганізацыі.* **2.** Які не належыць да каманднага, начальніцкага складу. *Р. баец.* **3.** **радавы́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* Тое, што і салдат (у 1 знач.). *Гвардыі р.*

РАДАВЫ́[2] *гл.* рад[1].

РАДАВЫ́[3], -а́я, -о́е. **1.** Які мае адносіны да роду (у 1 знач.). *Р. абрад.* **2.** Спадчынны, родавы (уст.). *Радавая маёмасць.* **3.** Які змяшчае ў сабе прыкметы, агульныя для рада з'яў. *Радавыя і відавыя паняцці.*

РАДАВЫ́[4], -а́я, -о́е. Зроблены з грубай ільняной пражы, зрэбны. *Радавое палатно.*

РАДАДЭ́НДРАН, -а, *м.* Вечназялёная кустовая дэкаратыўная расліна з тоўстым лісцем і вялікімі прыгожымі кветкамі; альпійская ружа. ‖ *прым.* **рададэ́ндравы,** -ая, -ае.

РАДА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Радыёлакацыйная ўстаноўка. ‖ *прым.* **рада́рны,** -ая, -ае.

РАДАСЛО́ЎЕ, -я, *н.* (кніжн.). Гісторыя роду, генеалогія. ‖ *прым.* **радасло́ўны,** -ая, -ае. *Радаслоўная табліца.*

РАДАСЛО́ЎНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Пералік пакаленняў аднаго роду, які ўстанаўлівае паходжанне і ступень роднасці.

РА́ДАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выяўляе радасць, весялосць, поўны радасці. *Р. настрой.* **2.** Які прыносіць, дае радасць. *Радасная падзея.* ‖ *наз.* **ра́даснасць,** -і, *ж.*

РА́ДАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Вясёлае пачуццё, адчуванне вялікага душэўнага задавальнення. *Скакаць ад радасці. З радасцю* (з поўнай гатоўнасцю). **2.** Тое, што або той, хто выклікае такое пачуццё. *Радасці жыцця.*

РА́ДЖА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Княжацкі тытул у Індыі, а таксама асоба, якая яго мае.

РАДЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* радзіцца, -ць.

РАДЗЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Рабіцца рэдкім, радзейшым, змяншацца колькасна. *Радзее лес. Радзее туман.* || *зак.* **парадзе́ць,** -е́е.

РАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для аказання ўрачэбнай дапамогі пры родах. *Р. дом.* **2.** Які бывае пры родах. *Радзільная гарачка.*

РАДЗІ́МА, -ы, *ж.* **1.** Бацькаўшчына, родная краіна. *Абарона Радзімы.* **2.** Месца нараджэння, узнікнення, паходжання каго-, чаго-н. *Паехаць на сваю радзіму. Радзіму, як і маці, не выбіраюць* (прыказка).

РАДЗІ́МЕЦ, -мцу, *м.* (разм.). Прыпадак у хворых малых дзяцей, а таксама ў парадзіх і цяжарных жанчын з сутаргамі і стратай прытомнасці.

РАДЗІ́МІЧЫ, -аў, *адз.* радзі́міч, -а, *м.* Саюз усходнеславянскіх плямён, якія ў першым тысячагоддзі займалі міжрэчча Дняпра і Дзясны, а ў 12 ст. — большую частку тэрыторыі ў Чарнігаўскай і паўночную частку — у Смаленскіх землях.

РАДЗІ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Прыроджаная плямка на скуры чалавека. *Р. на шчацэ.*

РАДЗІ́МЫ, -ая, -ае. Родны (у народнай паэзіі і ў зваротах). *Р. край. Сустракай, радзімая, дарагіх гасцей* (наз.) ◊ **Радзімая пляма** — 1) цёмная прыродная пляма на скуры; 2) *перан., чаго* перажытак. *Радзімыя плямы мінулага.*

РАДЗІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Сям'я, радня. *Сабралася ўся р.*

РАДЗІ́НЫ, -і́н. **1.** Нараджэнне дзіцяці. **2.** Сямейнае святкаванне, звязанае з нараджэннем дзіцяці. *Спраўляць р.*

РАДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* Паведаміць (-мляць) пры дапамозе рацыі, па радыё. *Р. пра стан надвор'я.*

РА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак., з кім.* **1.** Прасіць у каго-н. рады (у 1 знач.). *Да бацькі заўсёды ішлі р.* **2.** Мець з кім-н. раду (у 2 знач.), раіцца. *Сябры сталі р., што рабіць далей.* || *зак.* **парадзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца.

РАДЗІ́ЦЦА, раджу́ся, ро́дзішся, ро́дзіцца; *зак.* і *незак.* **1.** Тое, што і нарадзіцца (нараджацца). **2.** *незак.* Даваць ураджай, плады (аб раслінах). *Надта родзіцца у нас капуста.* || *незак.* таксама **раджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1 знач.).

РА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* **1.** *каму, з інф.* Даваць якую-н. раду (у 1 знач.), раіць. *Я заўсёды раджу падумаць, пагдядзець, не спяшацца.* **2.** *каго-што.* Прапанаваць каго-, што-н. у якасці каго-, чаго-н. *Доктар р. лекі як сродак ад болю.* **3.** Раіцца, меркаваць. *Сядзелі мужчыны на лаўцы і ўсё радзілі і думалі.* ◊ **Раду радзіць** (разм.) — радзіцца, раіцца. || *зак.* **парадзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць.

РАДЗІ́ЦЬ, раджу́, ро́дзіш, ро́дзіць; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і нарадзіць (нараджаць). **2.** *незак.* Даваць ураджай, плады (аб глебе, раслінах). *Глеба родзіць добра. Надта родзяць буракі.* || *незак.* таксама **раджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАДКО́ВЫ, *гл.* рад[1].

РАДКО́М, *прысл.* (разм.). У адзін рад.

РАДНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і радно.

РАДНІ́ЦЦА, радню́ся, ро́днішся, ро́дніцца; *незак.* Уступіць у адносіны роднасці, сваяцтва з кім-н. *Р. з суседзямі.* || *зак.* **парадні́цца,** -радню́ся, -ро́днішся, -ро́дніцца.

РАДНІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., ро́дніць; *незак., каго-што з кім-чым.* Рабіць падобным, збліжаць. *Два такія зборнікі вершаў родняць паэтаў.*

РАДНО́, -а́, *н.* Тоўстае палатно з пяньκі або грубай ільняной пражы, а таксама выраб з такога палатна. *Ткаць р. Накрыцца радном.* || *прым.* **радня́ны,** -ая, -ае. *Радняныя нагавіцы.*

РАДНЯ́, -і́, *ж.* **1.** *зб.* Сваякі. *Блізкая р. Сабралася ў госці ўся р.* **2.** Тое, што і сваяк або сваячка (разм.). *Яна мне р.*

РАДО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -вішч, *н.* Месцанараджэнне карысных выкапняў. *Р. золата.*

РАДО́К, -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* **1.** *гл.* рад[1]. **2.** Частка тэксту або асобныя словы, літары, іншыя знакі, надрукаваныя ці напісаныя ў адну лінію. *Р. верша. Чытаць паміж радкоў* (перан.: здагадваючыся пра скрыты сэнс напісанага). *Р. у р.* (пра перапісанае, перакладзенае: слова ў слова).

РАДО́Н, -у, *м.* Радыеактыўны хімічны элемент — газ, які выкарыстоўваецца ў тэхніцы і медыцыне. || *прым.* **радо́навы,** -ая, -ае. *Радонавыя ванны* (з радонам).

РАДО́ЎКА[1], -і, *ДМ* -до́ўцы, *мн.* -і, до́вак, *ж.* Агульная назва некалькіх відаў шапкавых грыбоў сямейства радоўкавых. *Шэрая р.*

РАДО́ЎКА[2], -і, *ДМ* -до́ўцы, *мн.* -і, -до́вак, *ж.* Чыя-н. чарга рабіць што-н. (разм.). *Настала р. пасвіць кароў.*

РА́ДУЖНЫ, -ая, -ае: **радужная абалонка** (спец.) — пярэдняя частка сасудзістай абалонкі вочнага яблыка, якая размешчана наперадзе хрусталіка і вызначае сабой колер вачэй.

РА́ДЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто раіць, дае параду (у 1 знач.), дарадца, дарадчык. **2.** Выбарны член ад багатых гарадскіх вярхоў у раду (магістрат) у Беларусі ў 14—18 стст. (уст.).

РАДЧЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Тое, што і радзець. *Радчэў туман.* || *зак.* **парадчэ́ць,** -э́е.

РА́ДЫ, -ая, -ае; рад, -а. **1.** Які перажывае пачуццё радасці, задавальнення. *Радая маці гаварыла безупынку. Я вельмі р. гэтай сустрэчы.* **2.** *у знач. вык.* (звычайна кар. ф.), *каму-чаму, з дадан. сказам* і *без дап.* Пра пачуццё радасці, задавальнення, якое перажывае хто-н. *Мы надта рады такому госцю. Я рад, што ты ўдала з'ездзіў.* **3.** *у знач. вык., з інф.* Пра жаданне, гатоўнасць зрабіць што-н. *Я рад бы вам дапамагчы, ды не маю цяпер вольнага часу.* ◊ **І не рад (рады); (і) сам не рад (рады)** (разм.) — пра чый-н. жаль, шкадаванне з прычыны таго, што адбылося пры яго ўдзеле. *Я і не рада (і сама не рада), што звярнулася да той злюкі.* **Рад (ці) не рад** (разм.) — паняволі, хочаш не хочаш. *Рад ці не рад, а ехаць туды прыйдзецца.*

РАДЫЕ... (а таксама **радыя...**). Першая частка складаных слоў у знач. які адносіцца да радыю, радыяцыі, напр. *радыелячэнне, радыеізатопы, радыетэрапія, радыяграфія, радыялогія.*

РАДЫЕАКТЫ́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* Распад атамных ядзер некаторых хімічных элементаў, які суправаджаецца актыўным выпраменьваннем. || *прым.* **радыеакты́ўны,** -ая, -ае.

РА́ДЫЕВЫ *гл.* радый.

РАДЫЁ, *нескл., н.* **1.** Спосаб перадачы і прыёму гукаў, сігналаў на адлегласць без правадоў пры дапамозе электрамагнітных хваль, што перадаюцца спецыяльнымі станцыямі, а таксама галіна ведаў, якая мае дачыненне да гэтага спосабу сувязі. *Звязацца па р. Дзень р.* **2.** Устройства для прыёму гукаў такім чынам. *Правесці р.* **3.** Гукавая перадача такім спосабам. *Слухаць р.*

РАДЫЁ... Першая частка складаных слоў у знач. які мае дачыненне да радыё, напр. *радыёапарат, радыёсувязь, радыётэхніка.*

РАДЫЁАМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца радыё і яго тэхнікай як аматар (у 2 знач.). || *прым.* **радыёама́тарскі,** -ая, -ае.

РАДЫЁВУ́ЗЕЛ, -зла́, *мн.* -злы, -злоў, *м.* Установка па абслугоўванню насельніцтва радыёперадачамі.

РАДЫЁВЯШЧА́ННЕ, -я, *н.* Перадача паведамленняў, музыкі і пад. па радыё. *Р. для моладзі.* || *прым.* **радыёвяшча́льны,** -ая, -ае.

РАДЫЁГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м *ж.* Тэлеграма, перададзеная па радыё.

РАДЫЁКРО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Скарачэнне: радыётрансляцыйная кропка. *Устанавіць радыёкропку.*

РАДЫЁЛА, -ы, *мн.* -ы, -дыёл, *ж.* Апарат, які злучае ў сабе радыёпрыёмнік і прайгравальнік.

РАДЫЁЛАКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для радыёлакацыі. || *прым.* **радыёлакатарны,** -ая, -ае.

РАДЫЁЛАКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Вызначэнне месцазнаходжання і аддаленасці аб'ектаў пры дапамозе радыёхваль. || *прым.* **радыёлакацыйны,** -ая, -ае.

РАДЫЁПЕРАДА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для перадачы гукаў, сігналаў па радыё.

РАДЫЁПЕРАДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -да́ч, *ж.* Перадача па радыё. *Слухаць радыёперадачы.*

РАДЫЁПЕРАХВА́Т, -у, *М* -ва́це, *м.* (спец.). Спосаб радыёразведкі — выяўленне і расшыфроўка радыёсігналаў праціўніка.

РАДЫЁПРЫЁМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для прыёму гукаў, сігналаў па радыё.

РАДЫЁСПО́РТ, -у, *М* -рце, *м.* Тэхнічны від спорту — устанаўленне аматарскай радыёсувязі на кароткіх і ультракароткіх хвалях, спаборніцтвы па радыёпеленгацыі. || *прым.* **радыёспарты́ўны,** -ая, -ае.

РАДЫЁСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -цый, *ж.* Станцыя для перадачы і прыёму гукаў і іншых сігналаў па радыё.

РАДЫЁСУ́ВЯЗЬ, -і, *ж.* Сувязь, якая ажыццяўляецца па радыё.

РАДЫЁТЭЛЕГРА́Ф, -а, *м.* Сістэма сувязі для перадачы тэлеграфных паведамленняў з дапамогай радыёхваль. || *прым.* **радыётэлегра́фны,** -ая, -ае.

РАДЫЁТЭЛЕФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сродак сувязі для перадачы моўных паведамленняў пры дапамозе радыёхваль. || *прым.* **радыётэлефо́нны,** -ая, -ае.

РАДЫЁТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне радыётэхнікі.

РАДЫЁТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* **1.** Навука аб электрамагнітных ваганнях высокай частаты і радыёхвалях. **2.** Тэхніка прымянення радыёхваль для практычных патрэб. || *прым.* **радыётэхні́чны,** -ая, -ае.

РАДЫЁФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што.* Абсталяваць (-лёўваць) што-н. установкамі для прыёму і перадачы па радыё. || *наз.* **радыёфіка́цыя,** -і, *ж.*

РАДЫЁХВА́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ва́ль, *ж.* Электрамагнітная хваля, якая выкарыстоўваецца для перадачы сігналаў на адлегласць без правадоў. || *прым.* **радыёхва́левы,** -ая, -ае.

РАДЫЁЭЛЕКТРО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Агульная назва асобных галін ведаў, якія развіліся з радыётэхнікі і электронікі.

РАДЫЁЭЛЕКТРО́ННЫ, -ая, -ае. Які выкарыстоўвае для ўзбуджэння або ўзмацнення

РАД—РАЗ

радыёхваль электронныя з'явы ў газах або цвёрдых целах. *Радыёэлектронныя прыборы.*

РА́ДЫЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент — серабрыста-белы бліскучы метал, які мае радыеактыўныя ўласцівасці. ‖ *прым.* **ра́дыевы,** -ая, -ае.

РАДЫКА́Л[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік радыкалізму (у 1 знач.), член радыкальнай партыі. **2.** *перан.* Прыхільнік крайніх, рашучых дзеянняў, поглядаў (уст.). *Р. у навуцы.*

РАДЫКА́Л[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У матэматыцы: знак (√), які абазначае здабыванне кораня з ліку або матэматычнага выразу, што стаіць пад гэтым знакам. **2.** Устойлівая група атамаў у малекуле, якая мае няспараны электрон і здольная пераходзіць без змен з аднаго хімічнага стану ў другі (спец.).

РАДЫКАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Палітычны кірунак і рух радыкалаў[1] (у 1 знач.), які арыентуецца на правядзенне частковых дэмакратычных рэформ у рамках існуючага ладу. **2.** *перан.* Рашучы спосаб дзеянняў (кніжн.). ‖ *прым.* **радыкалі́сцкі,** -ая, -ае.

РАДЫКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прытрымліваецца крайніх поглядаў, рашучы. *Радыкальныя меры.* ‖ *наз.* **радыка́льнасць,** -і, *ж.*

РАДЫКУЛІ́Т, -у, *М* -лі́це, *м.* Захворванне карэньчыкаў спіннамазгавых нерваў. ‖ *прым.* **радыкулі́тны,** -ая, -ае.

РАДЫ́СКА, -і, *ДМ* -ды́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Агародная расліна сямейства крыжакветных з ядомым круглым або падоўжаным белым або ярка-чырвоным коранем гэтый расліны. *Салат з радыскі.* ‖ *прым.* **радыска́вы,** -ая, -ае.

РАДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па перадачы і прыёму паведамленняў па радыё. ‖ *ж.* **рады́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РА́ДЫУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У матэматыцы: адрэзак прамой лініі, які злучае цэнтр з любым пунктам акружнасці або паверхні шара. **2.** *перан.* Велічыня ахопу чаго-н., вобласць распаўсюджання чаго-н. *Р. дзеяння авіяцыі.* ‖ *прым.* **ра́дыусны,** -ая, -ае (спец.).

РАДЫЯ... (*гл.* **радые...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «радые...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *радыяграфія, радыялогія.*

РАДЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Размешчаны, накіраваны па радыусу. *Радыяльная планіроўка забудовы.* ‖ *наз.* **радыя́льнасць,** -і, *ж.*

РАДЫЯТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для ахаладжэння ў рухавіках унутранага згарання, у халадзільных установках. **2.** Награвальны прыбор цэнтральнага ацяплення. ‖ *прым.* **радыя́тарны,** -ая, -ае.

РАДЫЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Выпрамяненне, што ідзе ад якога-н. цела. *Сонечная р. Доза радыяцыі.* **2.** Праменепадобнае распаўсюджанне чаго-н. ад цэнтра да акружнасці. ‖ *прым.* **радыяцы́йны,** -ая, -ае. *Радыяцыйная засцярога.*

РАДЭ́О, *нескл., н.* Каўбойскія спаборніцтвы, у якія ўваходзіць утаймаванне дзікіх коней і быкоў, а таксама язда на неўтаймаваных конях і быках. ○ **Аўтамабільнае радэо (аўтарадэо)** — выкананне небяспечных трукаў на аўтамабілях.

РАЁННЕ *гл.* раіцца.

РАЁШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і раёк (у 1 знач.). **2.** Той, хто паказвае раёк (у 1 знач.).

РАЁК, райка́, *мн.* райкі́, -райко́ў, *м.* **1.** Даўней: скрынка з павелічальным шклом для разглядвання малюнкаў, а таксама паказ такіх малюнкаў на кірмашах, якія суправаджаўся жартоўнымі тлумачэннямі; батлейка. **2.** Тэатральная галёрка (разм. уст.). ‖ *прым.* **раёшны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мясцовасць, што вылучаецца паводле якіх-н. асаблівасцей, прыкмет. *Вугальныя раёны. Р. засухі.* **2.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльныя адзінкі ўнутры краіны, вобласці або ўнутры вялікага горада. *Першамайскі р. горада Мінска.* **3.** Горад ці гарадскі пасёлак — адміністрацыйны цэнтр унутры вобласці (разм.). *Быў я ў раёне на нарадзе.* **4. у раёне** *чаго.* Ужыв. ў знач. прыназоўніка паблізу, каля. *Жыць у раёне вакзала.* **5.** Пра сельскую мясцовасць (разм.). *Бацькі жывуць на раёне.* ‖ *прым.* **раённы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *Р. цэнтр. Раённае начальства.*

РАЁЎНЯ, -і, *мн.* -і, -ёвень, *ж.* Абцягнутая тканінай лубянка, у якую збіраюць пчаліны рой для перасадкі ў новы вулей.

РА́ЖАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Кіслае адтопленае малако.

РА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Драўляная пасудзіна ў выглядзе цэбрыка з ручкай для розных гаспадарчых патрэб. ‖ *памянш.* **ра́жачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ра́жачны,** -ая, -ае.

РАЖО́К, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* **1.** -жка́, *мн.* ро́жкі, -жак; *гл.* рог[1—2]. **2.** Тое, што і рог[1] (у 2 знач.). **3.** Назва розных вырабаў, прадметаў у выглядзе рога[1], трубкі з расшыраным канцом. **4.** *мн.* Харчовы прадукт у выглядзе коратка нарэзанай макароны. *Наварыць ражкоў.* **5.** *мн.* Доўгі, вузкі плод некаторых раслін. *Рожкі-стручкі.* ‖ *прым.* **ражко́вы,** -ая, -ае. *Ражковае дрэва.*

РАЖО́Н, -жна́, *мн.* -жны́, -жно́ў, *м.* (уст.). Востры кій. ◊ **Лезці на ражон** (разм. неадабр.) — брацца за што-н. заведама рызыкоўнае. **Якога ражна яшчэ трэба (не хапае)** *каму?* (разм. неадабр.) — што яшчэ трэба?

РАЖО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на розе[1] (у 2 знач.), на ражку. *Ансамбль ражочнікаў.*

РАЗ[1], -у, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Абазначэнне аднакратнага дзеяння (пры падліку, указанні на колькасць). *Не р.* (неаднакратна). *Сем разоў адмерай, адзін р. адрэж* (прыказка). **2.** З'ява, выпадак у шэрагу аднародных дзеянняў, праяўленняў чаго-н. *У мінулы р. Адным разам* (аднойчы). *Р. за разам* (паўтараючыся). *Р. на р. не прыходзіцца* (не заўсёды бывае аднолькава). **3.** *нескл.* Адзін (пры падліку). *Р., два, тры. Р.-два і гатова* (вельмі хутка; разм. жарт.). ◊ **Аднаго разу** — аднойчы. **Ва ўсякім разе** — пры любых абставінах. **Другім разам** (разм.) — калі-небудзь, не цяпер. **Другі раз (іншы раз)** — часам, у некаторых выпадках. **За раз** — у адзін прыём. **Не раз (і не два)** — многа разоў. **Ні ў якім разе** — ні пры якіх умовах, ніколі. **Па той раз** — з таго часу. **Раз за разам** — зноў і зноў, бесперапынна. **Раз (і) назаўсёды** — канчаткова, беспаваротна. **У самы раз (самы раз)** (разм.) — якраз, у пару. **У такім разе** — у такім выпадку. ‖ *памянш.* **разо́к,** -зка́, *м.* (да 1 і 2 знач.) *і* **ра́зік,** -а, *м.* (да 1 і 2 знач.).

РАЗ[2], *прысл.* (разм.). Аднойчы. *Р. уночы пачуўся гул машын.*

РАЗ[3], *умоўны злуч.* (разм.). Калі. *Р. не ўмееш, не бярыся.*

РАЗ[4], *у знач. вык.* (разм.). Абазначае хуткае і рэзкае дзеянне (стукнуў, схапіў і пад.). *Р. яго па спіне!*

РАЗ[1]**...(РАЗА..., РАС...),** *дзеяслоўная прыстаўка.* Абазначае: 1) дзяленне на часткі, размеркаванне па частках, па месцах, па паверхнасці і пад., напр. *разрэзаць, разараваць, раскідаць, размазаць;* 2) узмацненне, напружанне ў праяўленні дзеяння, напр. *раскарміць, расхваліць;* 3) у спалучэнні з -цца: пачатак працяглага, інтэнсіўнага дзеяння, напр. *разбурчацца, растанцавацца, разбалецца;* 4) у спалучэнні з -цца: кірунак руху многіх у розныя бакі, напр. *раз'ехацца, разляцецца, рассыпацца;* 5) спыненне дзеяння, стану, напр. *размарозіцца, разлюбіць;* 6) адваротнае дзеянне, напр. *размініраваць, раскруціць.*

РАЗ[2]**...(РАС...),** *прыстаўка прыметнікаў* (разм.). Абазначае: 1) вышэйшую ступень якой-н. якасці, напр. *развясёлы, разудалы, распракляты;* 2) наяўнасць чаго-н., што распасціраецца ў розных кірунках, напр. *развілісты, разгалісты, раскідзісты.*

РАЗАБРА́ЦЦА, -збяру́ся, -збярэ́шся, -збярэ́цца; -збяро́мся, -збераце́ся, -збяру́цца; -забра́ўся, -ра́лася; -збяры́ся; *зак.* **1.** Прывесці ў парадак свае рэчы, уладкавацца (разм.). *Р. з дарогі.* **2.** *у кім-чым і* (разм.) *з кім-чым.* Вывучыўшы, унікнуўшы ў падрабязнасці, добра зразумець каго-, што-н. *Р. ў чарцяжах. Р. ў абставінах.* ‖ *незак.* **разбіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗАБРА́ЦЬ, -збяру́, -збярэ́ш, -збярэ́; -збяро́м, -збераце́, -збяру́ць; -збяры́; -забра́ны; *зак.* **1.** *што.* Раз'ядноўваючы, разнімаючы па частках, раскласці. *Р. гадзіннік. Р. старую хату.* **2.** *каго-што.* Узяць усё, раскупіць. *Р. бычкоў для гадоўлі. Р. падручнікі. Разабралі тавар.* **3.** *што.* Прывесці ў парадак, размясціць у пэўным парадку. *Р. лісты. Р. дакументы.* **4.** *каго-што.* Спадаркаваць, раздзяліўшы мяса і сала і інш. часткі. *Р. кабана.* **5.** *перан., што.* Даследуючы, высветліць, даць ацэнку чаму-н. *Р. паперы. Р. сказ па часцінах мовы.* **6.** *перан., што.* Распазнаць, адрозніць. *Р. почырк. Р. гатунак груш па смаку. Не р., што ён гаворыць.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго (што).* Ахапіць, апанаваць (пра пачуццё, жаданне і пад.) (разм.). *Яе разабрала злосць. Дзяцей разабрала цікавасць.* **8.** *безас., каго (што).* Пра стан моцнага ап'янення (разм.). *Яго разабрала пасля шклянкі гарэлкі.* ◊ **Не разбяры-бяры** (разм.) — пра што-н. вельмі заблытанае, незразумелае. **Разабраць па костачках** (разм.) — дэталёва абмеркаваць, абгаварыць каго-што-н. **(Усю) ноч разбяруць** (разм.) — не будзе калі спаць. ‖ *незак.* **разбіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **разбо́р,** -у, *м.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **разбо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.; разм.). ‖ *прым.* **разбо́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РА́ЗАВЫ, -ая, -ае. Прыгодны на адзін раз, які робіцца толькі раз або за адзін прыём. *Р. білет. Разавая дапамога.*

РАЗАГНА́ЦЦА, -зганю́ся, -зго́нішся, -зго́ніцца; -загна́ўся, -на́лася; -згані́ся; *зак.* Давесці рух да вялікай скорасці. *Р. на машыне.* ‖ *незак.* **разганя́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **разго́н,** -у, *м. Узяць р.* (тое, што і разагнацца). *З разгону* (разагнаўшыся).

РАЗАГНА́ЦЬ, -зганю́, -зго́ніш, -зго́ніць; -загна́ў, -на́ла; -згані́; -загна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Гонячы, прымусіць разысціся, разляцецца, разбегчыся (пра многіх); выгнаць, звольніць. *Р. дзяцей. Р. гультаёў на рабоце. Вецер разагнаў хмары* (перан.). **2.** *каго-што.* Паскорыць ход, рух. *Р. каня. Р. лодку.* **3.** *што.* Разараць плугам. *Р. некалькі баразён бульбы.* **4.** *што.* Размясціць на якой-н. паверхні, займаючы як можна больш месца (разм.). *Р. тэкст на цэлы аркуш.* ◊ **Разагнаць тугу** (разм.) — перастаць сумаваць. ‖ *незак.* **разганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **разго́н,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **разго́нны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

РАЗАГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -нё́шся, -нё́цца; -нё́мся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Выпрастацца (пра каго-што-н. сагнутае і пад.). ‖ *незак.* **разгіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **разгіба́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗАГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Выпрастаць сагнутае. *Р. спіну. Р. падкову.* ‖ *незак.* **разгінаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **разгібаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАГРЭЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца; *зак.* 1. Грэючыся, стаць цёплым, гарачым; нагрэцца. *Суп разагрэўся. Маторы разагрэліся.* 2. Адчуць цяпло ў сваім целе, сагрэцца (разм.). *Р. ў рабоце.* ‖ *незак.* **разагравацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗАГРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -рэты; *зак.* 1. *што.* Грэючы, зрабіць цёплым, гарачым. *Р. суп. Р. матор.* 2. *каго-што.* Выклікаць адчуванне цяпла ў целе (разм.). *Р. сябе работай.* ‖ *незак.* **разаграваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **разаграванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **разагрэў,** -грэву, *м.* (спец.).

РАЗАДЗЕЦЦА, -дзенуся, -дзенешся, -дзенецца; *зак.* (разм.). Прыгожа, шыкоўна апрануцца; убрацца, прыбрацца. *Р. на свята.* ‖ *незак.* **разадзявацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗАДЗЕЦЬ, -дзену, -дзенеш, -дзене; -дзеты; *зак., каго-што* (разм.). Прыгожа апрануць; убраць, прыбраць. *Р. дзіця.* ‖ *незак.* **разадзяваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАДЗЬМУЦЦА, -муся, -мешся, -мецца; -мёмся, -мяцеся, -муцца; -міся; *зак.* Тое, што і раздзьмуцца.

РАЗАДЗЬМУЦЬ, -му, -меш, -ме; -мём, -мяце, -муць; -мі; -муты; *зак., што.* Тое, што і раздзьмуць. *Р. у печы агеньчык.*

РАЗАДНЕЦЬ, -ее; *безас.; зак.* Тое, што і развіднецца.

РАЗАДРАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -здзярэцца; *зак.* (разм.). Тое, што і разарвацца (у 1 знач.). ‖ *незак.* **раздзірацца,** -аецца.

РАЗАДРАЦЬ, -здзяру, -здзярэш, -здзярэ; -здзяром, -здзераце, -здзяруць; -здзяры; -задраны; *зак.* (разм.). 1. *каго-што.* Рэзкім рухам раздзяліць на часткі, парушыць што-н. цэлае. *Р. плашч. Р. кніжку.* 2. *каго.* Пазбавіць жыцця (пра драпежных жывёл, птушак). *Воўк разадраў авечку.* 3. *што.* Зрабіць драпіну на чым-н. *Р. нагу аб дрот.* ‖ *незак.* **раздзіраць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (спец.). 1. Вялікі шырокі нож. 2. Рэжучая частка якой-н. машыны, прылады, якога-н. інструмента. 3. Першабытная каменная сякера.

РАЗАМ, *прысл.* 1. Сумесна з кім-, чым-н. *Працаваць р. Ходзяць р. боль і радасць.* 2. Адначасова (разм.). *Паляцелі птушкі, а р. з імі і цёплае лета.* 3. У адзін прыём. *Прачытаць усё р.* 4. Усяго (пра агульную суму чаго-н.). *Р. 15 000 рублёў.* ◊ **Разам з гэтым** — у той жа час, адначасова.

РАЗАМКНУЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; *зак.* Раз'яднацца (пра самкнутае). *Ланцуг разамкнуўся.* ‖ *незак.* **размыкацца,** -аецца. ‖ *наз.* **размыканне,** -я, *н.*

РАЗАМКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што.* Раз'яднаць (што-н. самкнутае). *Р. ланцуг Р. рукі.* ‖ *незак.* **размыкаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **размыканне,** -я, *н.*

РАЗАМЛЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). Вялы, расслаблены. *Разамлелае ад спёкі цела.* ‖ *наз.* **разамлеласць,** -і, *ж.*

РАЗАМЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Стаць вялым, расслабіцца. *Р. ад гарачыні.*

РАЗАНУЦЬ *гл.* рэзаць.

РАЗАПРЭЛЫ, -ая, -ае. Які разапрэў, распараны *Р. гарох.*

РАЗАПРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прэючы, размякнуць, разбухнуць. *Каша разапрэла.* 2. Надта спацець, распарыцца (разм.). *Р. пасля лазні.* ‖ *незак.* **разаправаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАПХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). 1. *каго-што.* Пхаючы, размясціць па розных месцах, парассоўваць. *Р. яблыкі па кішэнях.* 2. *што.* Набіваючы чым-н., прымусіць раздацца; разбіць. ‖ *незак.* **распіхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **распіхаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАПХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што* (разм.). Піхнуўшы, прымусіць даць дарогу, прыбраць з дарогі. *Р. людзей.* ‖ *незак.* **распіхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **распіхаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАРАЦЬ[1], -ару, -арэш, -арэ; -аром, -араце, -аруць; -ары; -араны; *зак., што.* Аручы, раскінуць (зямлю плугам.). *Р. некалькі баразён бульбы.* ‖ *незак.* **разворваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАРАЦЬ[2] *гл.* разарыць.

РАЗАРВАЦЦА, -вуся, -вешся, -вецца; -вёмся, -вяцеся, -вуцца; -віся; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раздзяліцца на часткі ад рэзкага руху або ад старасці, драхласці. *Вяроўка разарвалася. Кашуля разарвалася.* 2. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узарвацца знутры, распасціся на часткі. *Снарад разарваўся.* 3. *перан.* Ужыв. пры абазначэнні неабходнасці адразу выканаць многа спраў, паспець усюды (разм.). *Я на ўсё не разарвуся. Хоць разарвіся!* (вельмі многа розных спраў). ‖ *незак.* **разрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 і 3 знач.). *Душа (сэрца) разрываецца* (перан.: вельмі цяжка на душы ад гора і пад.). ‖ *наз.* **разрыў,** -рыву, *м.* (да 1 і 2 знач.).

РАЗАРВАЦЬ, -ву, -веш, -ве; -вём, -вяце, -вуць; -ві; -ваны; *зак.* 1. *каго-што.* Рэзкім рухам раздзяліць на часткі, парушыць цэласць чаго-н. *Р. ліст паперы. Р. кайданы рабства* (перан.: знішчыць). 2. *што.* Узарваць знутры, разнесці на часткі, асколкі. *Трубы разарвала* (безас.). 3. *перан., што.* Спыніць, парваць. *Р. дыпламатычныя зносіны. Р. сувязі з сябрамі.* ‖ *незак.* **разрываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разрыў,** -рыву, *м.* (да 2 і 3 знач.).

РАЗАРЫЦЦА, -заруся, -зорышся *і* -зарышся, -зорыцца *і* -зарыцца; -зорымся *і* -зарымся, -зорыцеся *і* -зарыцеся, -зорацца *і* -зарацца; *зак.* 1. Страціць маёмасць, багацце; збяднець. 2. Патраціць на што-н. грошы (разм.). *Р. на кнігі.* ‖ *незак.* **разарацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разарэнне,** -я, *н.*

РАЗАРЫЦЬ, -зару, -зорыш *і* -зарыш, -зорыць *і* -зарыць; -зорым *і* -зарым, -зорыце *і* -зарыце, -зоруць *і* -зараць; -зароны; *зак., каго-што.* Давесці да беднасці, галечы, пазбавіць дастатку, багацця. *Р. сям'ю.* ‖ *незак.* **разараць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разарэнне,** -я, *н.*

РАЗАСЛАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., рассцелецца; *зак.* Сцелючыся па паверхні чаго-н., распаўсюдзіцца. *Разаслаўся па сенажаці туман.* ‖ *незак.* **рассцілацца,** -аецца.

РАЗАСЛАЦЬ[1], -зашлю, -зашлеш, -зашле; -зашлём, -зашляце, -зашлюць; -зашлі; -засланы; *зак., каго-што.* Паслаць, адправіць у розныя месцы. *Р. ганцоў. Р. пісьмы.* ‖ *незак.* **рассылаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **рассыланне,** -я, *н. і* **рассылка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* ‖ *прым.* **рассылачны,** -ая, -ае.

РАЗАСЛАЦЬ[2], рассцялю, рассцелеш, рассцеле; рассцялі; разасланы; *зак., што.* Разгарнуўшы поўнасцю, паслаць па паверхні чаго-н. *Р. новы абрус. Р. дыван.* ‖ *незак.* **рассцілаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **рассціланне,** -я, *н.*, **рассцілка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **рассціл,** -у, *м.* (спец.). ‖ *прым.* **рассцілачны,** -ая, -ае (спец.).

РАЗАСПАЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца; -піся; *зак.* (разм.). Праспаць занадта доўга, заснуць надоўга. *Дзіця разаспалася, усё спіць і спіць.*

РАЗАССАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сецца; *зак.* Пра пухліны, нарасці: апасці, знікнуць. ‖ *незак.* **рассысацца,** -аецца.

РАЗАССАЦЬ, -ссу, -ссеш, -ссе; -ссём, -ссяце, -ссуць; -ссі; -ссаны; *зак., што.* Прымусіць разассацца. *Кампрэсамі р. зацвярдзенне.* ‖ *незак.* **рассысаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАСЯРОДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Размеркавацца невялікімі часткамі на вялікай прасторы. *Войска разасярodзілася на вялікай плошчы.* ‖ *незак.* **разасяроджвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **разасяроджванне,** -я, *н.*

РАЗАСЯРОДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што.* Размеркаваць невялікімі часткамі на вялікай прасторы. *Р. войска. Р. аб'екты.* ‖ *незак.* **разасяроджваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАХВОЦІЦЦА, -очуся, -оцішся, -оціцца; *зак.* (разм.). 1. Адчуць жаданне, ахвоту да чаго-н. 2. Страціць жаданне, ахвоту да чаго-н. *Нешта ён разахвоціўся, не пайшоў па грыбы.* ‖ *незак.* **разахвочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗАХВОЦІЦЬ, -очу, -оціш, -оціць; -очаны; *зак., каго (што)* (разм.). 1. Абудзіць у кім-н. жаданне, ахвоту рабіць што-н. 2. Прымусіць страціць жаданне, ахвоту рабіць што-н. *Р. ісці ў кіно.* ‖ *незак.* **разахвочваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗАХКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Здзівіўшыся або засмуціўшыся, пачаць ахкаць.

РАЗАЧХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць многа і доўга чхаць.

РАЗБАВІЦЬ, -аўлю, -авіш, -авіць; -аўлены; *зак., што.* Дадаўшы чаго-н., зрабіць менш моцным, больш вадкім. *Р. спірт вадой.* ‖ *незак.* **разбаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **разбаўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАЗБАГАЦЕЛЫ, -ая, -ае. Які разбагацеў. *Р. купец.*

РАЗБАГАЦЕЦЬ *гл.* багацець.

РАЗБАЗАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што* (разм. неадабр.). Распрадаць, раздаць, растраціць. *Р. маёмасць.* ‖ *незак.* **разбазарваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБАЗЫРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (абл.). Разленавацца, зрабіцца распусным.

РАЗБАЛАБОНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што* (разм.). Разнесці чуткі, пагалоскі, раззваніць, разбалбатаць. *Р. на ўвесь свет ліха ведае што.* ‖ *незак.* **разбалабоньваць,** -аю, -ае, -ае.

РАЗБАЛАВАЦЦА, -луюся, -луешся, -луецца; -луйся; *зак.* (разм.). 1. Пачаць занадта балавацца. 2. Стаць балаўніком, збалавацца.

РАЗБАЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., каго (што).* Надта распесціць, зрабіць непаслухмяным, капрызным. *Р. дзіця.*

РАЗБАЛБАТАЦЦА, -балбачуся, -балбочашся, -балбочацца; -балбачыся; *зак.* (разм. неадабр.). Захапіцца, займаючыся пустымі размовамі.

РАЗБАЛБАТАЦЬ, -лбачу, -лбочаш, -лбоча; -лбачы; -лбатаны; *зак., што* (разм. неадабр.). Расказаць каму-н. тое, чаго нельга, не варта было гаварыць. *Р. сакрэт.*

РАЗБАЛЕЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* Пачаць моцна балець. *Зуб разбалеўся.* ‖ *незак.* **разбольвацца,** -аецца.

РАЗБАМБІЦЬ, -бамблю, -бамбіш, -бамбіць; -бамбім, -бамбіце, -бамбяць; -бомблены; *зак., каго-што.* Разбіць, разбурыць бамбёжкай.

РАЗБАРАНІЦЬ, -раню, -роніш, -роніць; -ронены; *зак., каго (што).* Разняць, развесці (тых, хто пачаў біцца). *Р. задзір.* ‖ *незак.* **разбаранять,** -яю, -яеш, -яе.

РАЗ—РАЗ

РАЗБАРСА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* (разм.). Развязацца (пра аборы і пад.). ‖ *незак.* **разбо́рсвацца,** -аецца.

РАЗБАРСА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Развязаць шнуркі, аборы. *Хлопец сеў, разбарсаў лапці.* ‖ *незак.* **разбо́рсваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБЕ́ГЧЫСЯ, -бягу́ся, -бяжы́шся, -бяжы́цца; -бяжы́мся, -бежыце́ся, -бягу́цца; -бе́гся, -бе́глася; -бяжы́ся; *зак.* **1.** Прабегчы некаторую адлегласць, каб падрыхтавацца да скачка. *Разбегся і скочыў. Перад скачком трэба добра р.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра многіх: бягом накіравацца ў розныя бакі. *Дзеці з шумам разбегліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра думкі: страціць здольнасць сканцэнтравацца на чым-н. ◊ **Вочы разбегліся** *ў каго* (разм.) — не ведае, што выбраць, на чым спыніцца. ‖ *незак.* **разбяга́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **разбе́г,** -у, *м. і* **разбе́жка,** -і, *ДМ* -жцы (да 1 знач.). *Узяць разбег* (таксама перан.). *Скочыць з разбегу. Разбег самалёта* (даўжыня прабегу па зямлі да моманту ўзлёту). *Разбежка перад скачком.*

РАЗБЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). **1.** *гл.* разбегчыся. **2.** Размінка бегам перад спартыўнымі выступленнямі. **3.** Разыходжанне, несупадзенне ў чым-н., супярэчнасць. *Р. ў два міліметры.*

РАЗБЕ́ЖНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Тое, што і разбежка. *Можна было заўважыць разбежнасці з планам.*

РАЗБІНТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *зак.* **1.** Зняць з сябе бінт. *Ранены разбінтаваўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разматацца, развязацца (пра бінт, павязку і пад.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вызваліцца ад бінту, павязкі і пад. (разм.). *Палец разбінтаваўся.* ‖ *незак.* **разбінто́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗБІНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго-што.* Развязаць, зняць, разматаць бінт на чым-н. *Р. нагу.* ‖ *незак.* **разбінто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБІРА́ЦЦА *гл.* разабрацца.

РАЗБІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* разабраць. **2.** *каго-што.* Выбіраючы, разборліва разглядаць. *Ісці, не разбіраючы дарогі.* **3.** *каго-што.* Крытычна абмяркоўваць (паводзіны, чые-н. учынкі; разм.). *На сходзе разбіралі парушальнікаў дысцыпліны.*

РАЗБІТНЫ́, -а́я, -о́е (разм.). Кемлівы, бойкі, развязны, лоўкі. *Мой сябар — р. хлопец.*

РАЗБІ́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў бадзёрасць, бяссільны, стомлены. *Адчуваць сябе разбітым.* ‖ *наз.* **разбі́тасць,** -і, *ж.*

РАЗБІ́ЦЦА, разаб'ю́ся, разаб'е́шся, разаб'е́цца; разаб'ёмся, разаб'яце́ся, разаб'ю́цца; разбі́ся; *зак.* **1.** Раскалоцца ад удару, трэснуць, распасціся на часткі. *Шклянка разбілася. Самалёт разбіўся. Разбіліся планы* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раздзяліцца на часткі, групы. *Р. на атрады.* **3.** Моцна выцяць, параніць сабе якую-н. частку цела або загінуць пры падзенні. *Р. насмерць.* ‖ *незак.* **разбіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗБІ́ЦЬ, разаб'ю́, разаб'е́ш, разаб'е́; разаб'ём, разаб'яце́, разаб'ю́ць; разбі́ў, -бі́ла; разбі́; разбі́ты; *зак.* **1.** *гл.* біць. **2.** *каго-што.* Раздзяліць, расчляніць. *Р. лес на ўчасткі. Р. атрад на групы.* **3.** *што.* Плануючы, зрабіць, устроіць, размясціць што-н. *Р. палатку. Р. кветнік.* **4.** *каго-што.* Пашкодзіць, разбурыць, парушыць. *Р. галаву. У час землетрасення разбіла* (безас.) *дом. Разбіты паралічом* (паралізаваны). *Р. мары і надзеі* (перан.). *Р. чужое шчасце* (перан.). **5.** *каго-што.* Перамагчы, нанесці паражэнне. *Р. ворага. Р. працаўнікаў новай ідэі* (перан.). **6.** *што.* Растрэсці, разварушыць, раскідаць. *Р. сена. Р. гной на полі.* ‖ *незак.* **разбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). ‖ *наз.* **разбіва́нне,** -я, *н.* (да 2, 3, 4, 5 і 6 знач.) *і* **разбі́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **разбіва́чны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.).

РАЗБЛЫ́ТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* **1.** Раздзяліцца, разматацца. *Вузлы нарэшце разблыталіся. Вяроўка з цяжкасцю разблыталася.* **2.** *перан.* Стаць ясным, зразумелым (разм.). *Клубок заблытаных спраў лёгка разблытаўся.* ‖ *незак.* **разблы́твацца,** -аецца.

РАЗБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Раздзяліць, размотаць (зблытанае). *Р. клубок* (таксама перан.: разабрацца ў складаней, заблытанай справе). *Р. валасы.* **2.** *перан.* Зрабіць ясным, зразумелым што-н., дабрацца да сутнасці чаго-н. *Р. складанае пытанне.* ‖ *незак.* **разблы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБО́Й, -ю, *м.* Узброены напад з мэтай аграблення, забойства. *Р. на вялікай дарозе* (таксама перан.). *Марскі р.* (пірацтва). ‖ *прым.* **разбо́йны,** -ая, -ае.

РАЗБО́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца разбоем; грабежнік. **2.** Свавольнік, балаўнік, нягоднік (звычайна ў зваротку; разм. жарт.). *Ах, р., што ты робіш!* ‖ *ж.* **разбо́йніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **разбо́йніцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **разбо́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАЗБО́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Займацца разбоем, быць разбойнікам (да 1 знач.).

РАЗБО́ЛЬВАЦЦА *гл.* разбалецца.

РАЗБО́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* разабраць. **2.** Адбор, выбар (разм.). *Высякалі лес без разбору. Крытыкаваць ты крытыкуй, але з разбарам.* **3.** Разгляд судовай справы. *Судовы р.* ◊ **На (пад) шапачны разбор; на разбор шапак** (паспець, з'явіцца, прыйсці; разм.) — пад канец, калі ўсе разыходзяцца, усё скончылася.

РАЗБО́РКА *гл.* разабраць.

РАЗБО́РЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Строгі ў выбары, патрабавальны. *Р. тэлеглядач.* **2.** Які лёгка разабраць, успрыняць на слых і пад.; выразны. *Р. почырк. Напісаць разборліва* (прысл.). ‖ *наз.* **разбо́рлівасць,** -і, *ж.*

РАЗБО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* разабраць. **2.** Такі, які можна разабраць і зноў сабраць, які паддаецца разборцы. *Р. дом. Разборная кніжная паліца.*

РАЗБО́ЎТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* **1.** Размяшацца ад узбоўтвання. *Яйкі з цестам для аладак добра разбоўталіся.* **2.** Боўтаючыся, разліцца. *Малако разбоўталася.* ‖ *незак.* **разбо́ўтвацца,** -аецца.

РАЗБО́ЎТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Размяшаць, боўтаючы. *Р. фарбу.* **2.** Боўтаючы, разліць. *Р. малако.* ‖ *незак.* **разбо́ўтваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБРАКА́ЦЬ *гл.* разбракнуць.

РАЗБРА́КЛЫ, -ая, -ае. Які разбрак, разбух ад вільгаці. ‖ *наз.* **разбра́класць,** -і, *ж.*

РАЗБРА́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -бра́к, -кла; *зак.* Разбухнуць ад вільгаці, размокнуць, размякнуць. *Дзверы разбраклі.* ‖ *незак.* **разбрака́ць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБРАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што.* Вызваліць ад броні, зняць броню з каго-н. *Р. спецыяліста.*

РАЗБРАХА́ЦЦА, -брашу́ся, -брэ́шашся, -брэ́шацца; -брашы́ся; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць доўга і моцна брахаць. *Нешта ўночы разбрахаліся сабакі.* **2.** Захапіцца, займаючыся пустымі размовамі (неадабр.).

РАЗБРАХА́ЦЬ, -брашу́, -брэ́шаш, -брэ́ша; -брашы́; -браха́ны; *зак., што* (разм. неадабр.). Расказаць усім які-н. сакрэт, разззваніць, раструбіць, разбалбатаць.

РАЗБРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Разлад, рознагалоссе, адсутнасць згоды ў чым-н. *У калектыве поўны р. Ідэйны р.*

РАЗБРЫСЦІ́СЯ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -брыдзе́цца; -брыдзёмся, -брыдзяце́ся, -брыду́цца; -бры́ўся, -брыла́ся, -ло́ся; *зак.* Пра многіх: брыдучы, разысціся ў розныя бакі. *Р. па хатах. Статак разбрыўся.* ‖ *незак.* **разбрыда́цца,** -а́ецца.

РАЗБУБНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца; *зак.* (разм.). Пачаць доўга і моцна бубніць. *Нешта дзед разбубніўся.*

РАЗБУДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* (разм.). Будуючыся, вырасці, пашырыць сваю плошчу; абзавесціся новымі будынкамі. *Горад разбудаваўся.* ‖ *незак.* **разбудо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗБУДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што* (разм.). Будуючы, расшырыць плошчу. *Р. пасёлак.* ‖ *незак.* **разбудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБУДЗІ́ЦЬ *гл.* будзіць.

РАЗБУЙНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ні́цца; *зак.* Стаць менш буйным, раздзяліцца на менш буйныя адзінкі. *Гаспадарка разбуйнілася.* ‖ *незак.* **разбуйня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **разбуйне́нне,** -я, *н.*

РАЗБУЙНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -бу́йнены; *зак., што.* Зрабіць менш буйным, раздзяліць на менш буйныя адзінкі. *Р. раён. Р. вялікую гаспадарку.* ‖ *незак.* **разбуйня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **разбуйне́нне,** -я, *н.*

РАЗБУРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто разбурае што-н. *Ворагразбуральнік. Р. культуры.* ‖ *наз.* **разбура́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **разбура́льніцкі,** -ая, -ае.

РАЗБУРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прыносіць разбурэнне. *Разбуральная вайна.* ‖ *наз.* **разбура́льнасць,** -і, *ж.*

РАЗБУРЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* (разм.). Пачаць і працягваць бурчаць.

РАЗБУРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бу́рыцца; *зак.* **1.** Разваліцца, зламацца. *Старая хата разбурылася.* **2.** *перан.* Парушыцца, разладзіцца. *Планы мае разбурыліся.* ‖ *незак.* **разбу́рвацца,** -аецца *і* **разбура́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **разбу́рванне,** -я, *н. і* **разбурэ́нне,** -я, *н.*

РАЗБУРЫ́ЦЬ, -буру́, -бу́рыш, -бу́рыць; -бу́раны; *зак., што.* **1.** Б'ючы, ламаючы, знішчаючы, ператварыць у руіны. *Р. дом. Р. мост.* **2.** *перан.* Парушыць, разладзіць, знішчыць. *Р. планы непрыяцеля. Р. сям'ю.* ‖ *незак.* **разбу́рваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **разбура́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **разбу́рванне,** -я, *н. і* **разбурэ́нне,** -я, *н.*

РАЗБУ́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які павялічыўся ў аб'ёме, набраўшыся вільгаці. *Р. гарох.* **2.** *перан.* Непамерна павялічаны, раздуты. *Разбухлыя штаты.* ‖ *наз.* **разбу́хласць,** -і, *ж.*

РАЗБУ́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; -бу́х, -хла; *зак.* **1.** Набухнуць, раздацца, патаўсцець ад вільгаці. *Боты намоклі, разбухлі. Пупышкі на дрэве разбухлі* (набухлі). **2.** *перан.* Праз меру павялічыцца, разрасціся. *Штаты разбухлі. Папка з дакументамі разбухла.* ‖ *незак.* **разбуха́ць,** -а́е.

РАЗБУШАВА́ЦЦА, -шу́юся, -шу́ешся, -шу́ецца; -шу́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна бушаваць. *Разбушавалася непагода.* **2.** Пачаць моцна шумець, буяніць (разм.). *Разбушаваўся бацька.*

РАЗБУЯ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна буяніць.

РАЗБЫЦЦА, -бу́дуся, -бу́дзешся, -бу́дзецца; -бу́дзься; *зак.* (разм.). Распаўнець, раздацца. *Патаўсцеў, разбыўся начальнік.* ‖ *незак.* **разбыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗБЭ́РСАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Разблытаць, раскідаць. *Р. ніткі. Р. валасы.* **2.** Тое, што і разбарсаць. *Р. аборы.* ‖ *незак.* **разбэ́рсваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗБЭ́РСВАЦЦА *гл.* разбарсацца.

РАЗБЭ́РСВАЦЬ *гл.* разбарсаць *і* разбэрсаць.

РАЗБЭ́СЦІЦЦА, -бэ́шчуся, -бэ́сцішся, -бэ́сціцца; *зак.* **1.** Маральна распусціцца, прывучыцца да дрэнных звычак. **2.** Стаць непаслухмяным, разбалавацца, раздурэць. *Дзеці зусім разбэсціліся.* ‖ *незак.* **разбэ́шчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разбэ́шчванне,** -я, *н.*

РАЗБЭ́СЦІЦЬ, -бэ́шчу, -бэ́сціш, -бэ́сціць; -бэ́шчаны; *зак., каго (што).* **1.** Маральна распусціць, прывучыць да дрэнных звычак. **2.** Разбалаваць, раздурыць. *Р. дзіця.* ‖ *незак.* **разбэ́шчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разбэ́шчванне,** -я, *н.*

РАЗБЭ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** З дрэннымі, амаральнымі звычкамі. **2.** Разбалаваны, непаслухмяны. *Разбэшчаныя дзеці.* ‖ *наз.* **разбэ́шчанасць,** -і, *ж.*

РАЗБЭ́ШЧВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто разбэшчвае. ‖ *ж.* **разбэ́шчвальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАЗБЯГА́ЦЦА *гл.* разбегчыся.

РАЗВАДЗЯ́ШЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Ваеннаслужачы, які расстаўляе вартавых на пасты. *Назначыць разводзяшчага.*

РАЗВАДНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які служыць для разводкі. *Р. ключ* (для пілы). **2.** Такі, які можна развесці[1] (у 4 знач.). *Р. мост.*

РАЗВАЖА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Вывад, рад думак, выкладзеных у лагічна паслядоўнай форме. **2.** звычайна *мн.* Выказванні, абмеркаванні, размовы. *Многа часу траціцца на разважанні.* ◊ **Без разважання** (разм.) — адразу, доўга не думаючы.

РАЗВАЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Мысліць, рабіць вывады. *Умець р.* **2.** Паслядоўна выкладаць свае думкі наконт чаго-н.; весці гутарку. *Р. аб ролі мастацтва.*

РАЗВА́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які любіць падумаць, разважыць. *Старэйшы брат больш р.* **2.** Які выяўляе развагу, здольнасць разважаць. *Гаворка ў яго разважлівая.* ‖ *наз.* **разва́жлівасць,** -і, *ж.*

РАЗВА́ЖНІЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць паводзіць сябе занадта важна, стаць не ў меру важным. *Разважнічаўся новы начальнік.*

РАЗВА́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Якому ўласціва развага, роздум; разважлівы. *Дзядзька — чалавек р.: спачатку падумае, а потым скажа.* **2.** Які змяшчае ў сабе павучанне, параду і пад. *Разважнае слова.* **3.** Спакойны, паважны, размераны. *Ісці разважным крокам.* ‖ *наз.* **разва́жнасць,** -і, *ж.*

РАЗВАЖНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які прадаецца на вагу. *Разважное масла.*

РАЗВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Раздзяліць на часткі пры дапамозе вагаў. *Р. муку. Р. цукар.* ‖ *незак.* **разва́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВАЗНЫ́ *гл.* развезці[1].

РАЗВА́Л, -у, *м.* Поўны разлад, разруха, беспарадак. *Р. у гаспадарцы.*

РАЗВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -лачы; -ло́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Расцягнуць па частках у розныя бакі. *Р. бярвенне.* **2.** Раскрасці (разм.). *Р. дабро.* ‖ *незак.* **развалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **развала́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВАЛАЧЫ́ЦЦА, -лачу́ся, -ло́чышся, -ло́чыцца; *зак.* (разм.). Пачаць часта і доўга валачыцца, хадзіць усюды. *Разявалачыўся хлопец, кожную ноч недзе цягаецца.*

РАЗВА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* **1.** *мн.* Рэшткі разбуранай пабудовы ці паселішча, руіны. *Развалiны горада.* **2.** *перан.* Пра старога або разбітага хваробай чалавека (разм.). *Ён нагадваў жывую развалiну.*

РАЗВА́ЛІСТЫ, -ая, -ае (разм.). З пахістваннем з боку на бок. *Ісці развалістай паходкай.* ‖ *наз.* **разва́лістасць,** -і, *ж.*

РАЗВАЛІ́ЦЦА, -валю́ся, -ва́лішся, -ва́ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паваліўшыся, рассыпацца, распасціся. *Бабка снапоў развалілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці ў заняпад. *Справа развалілася.* **3.** Сесці, неакуратна раскінуўшы рукі і ногі (разм. неадабр.). *Р. на канапе.* ‖ *незак.* **разва́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВАЛІ́ЦЬ, -валю́, -ва́ліш, -ва́ліць; -ва́лены; *зак., што.* **1.** Разбураючы, паваліць, раскідаць. *Р. будынiну.* **2.** Прывесці ў стан развалу, у заняпад. ‖ *незак.* **разва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВА́ЛКІ, -лак. Нізкія і шырокія сані з разваламі.

РАЗВА́ЛЫ, -аў. **1.** Рама з трох жэрдак, якая кладзецца на сані для большай умяшчальнасці. *Сані з разваламі.* **2.** Нізкія і шырокія сані з такой рамай. *Дзед вёз сена на развалах.*

РАЗВАЛЮ́ХА, -і, *ДМ* -люсе, *мн.* -і, -лю́х, *ж.* (разм. зневаж.). Пра што-н. старое, якое вось-вось разваліцца. *Не хата, а р. Хопіць ездзіць на машыне-развалюсе.* ‖ *памянш.* **развалю́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак.

РАЗВАРНЫ́, -а́я, -о́е. Які добра разварваецца, рассыпчаты ў вараным выглядзе. *Разварная бульба.*

РАЗВАРО́Т *гл.* развярнуцца, -ць.

РАЗВАРО́ЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Варочаючы, раскідаць, разбурыць (што-н. складзенае, пабудаванае); развярнуць (у 1 і 2 знач.). *Р. стары хлеў.* ‖ *незак.* **развaро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВАРО́ЧВАННЕ *гл.* развярнуць.

РАЗВАРО́ЧВАЦЦА *гл.* развярнуцца.

РАЗВАРО́ЧВАЦЬ *гл.* развярнуць *і* разварочаць.

РАЗВАРУШЫ́ЦЦА, -рушу́ся, -ру́шышся, -ру́шыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць варушыцца, рухацца. *Мурашкі разварушыліся.* **2.** *перан.* Пачаць актыўна дзейнічаць. ‖ *незак.* **развару́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВАРУШЫ́ЦЬ *гл.* варушыць.

РАЗВАРЫСТЫ, -ая, -ае. Які добра разварваецца. *Разварыстая бульба.* ‖ *наз.* **разва́рыстасць,** -і, *ж.*

РАЗВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ва́рыцца; *зак.* Варачыся, стаць зусім мяккім або занадта мяккім. *Бульба надта разварылася, пераварылася ў кашу.* ‖ *незак.* **разва́рвацца,** -аецца.

РАЗВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -ва́рыш, -ва́рыць; -ва́раны; *зак., што.* Давесці варкай да мяккасці або залішняй мяккасці. *Р. бульбу.* ‖ *незак.* **разва́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВАР'Я́ВАНЫ, -ая, -ае. Які развар'яваўся, раз'юшаны. *Р. натоўп.* ‖ *наз.* **развар'я́ванасць,** -і, *ж.*

РАЗВАР'Я́ВАЦЦА *гл.* вар'явацца.

РАЗВАЯВА́ЦЦА, -ваю́ся, -ваю́ешся, -ваю́ецца; -ваю́йся; *зак.* (разм. жарт.). Увайшоўшы ў азарт, пачаць шумна паводзіць сябе, буяніць.

РАЗВЕД... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да разведкі (у 1 знач.), напр. *разведпошук*; 2) які мае адносіны да разведкі (у 2 знач.), напр. *разведгрупа, разведдазор, разведузвод*; 3) які мае адносіны да разведкі (у 4 знач.), напр. *разведслужба, разведцэнтр, разведшкола.*

РАЗВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што* ці *аб кім-чым.* Даведацца, дазнацца (разм.). *Р. планы. Р., калі будзе вяселле.* **2.** *што.* Правесці, зрабіць разведку (у 1 і 2 знач.) чаго-н. *Р. размяшчэнне праціўніка. Р. запасы нафты.* ‖ *незак.* **разве́дваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **разве́дванне,** -я, *н.*; *прым.* **разве́двальны,** -ая, -ае (паводле 2 знач.).

РАЗВЕ́ДВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Той, хто займаецца разведваннем нетраў. *Інжынер-разведвальнік.* ‖ *прым.* **разве́двальніцкі,** -ая, -ае. *Разведвальніцкая партыя геолагаў.*

РАЗВЕ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Абследаванне чаго-н. са спецыяльнай мэтай. *Р. карысных выкапняў.* **2.** Дзеянні вайсковых груп, дазораў і пад. для атрымання звестак аб праціўніку і мясцовасці, якую ён займае. *Пайшлі дабраахвотнікі ў разведку. Паветраная р. У разведку не пойдзеш з кім-н.* (таксама перан.: пра таго, каму нельга давяраць, на каго нельга поўнасцю разлічваць). **3.** Вайсковая група, падраздзяленне і пад., якія збіраюць звесткі аб праціўніку. *Камандзір разведкі.* **4.** Арганізацыя, якая адказвае спецыяльна за вывучэнне эканамічнага і палітычнага жыцця краін, іх ваеннага патэнцыялу і пад. ‖ *прым.* **разве́дачны,** -ая, -ае.

РАЗВЕ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ваеннаслужачы або работнік разведкі (у 3 і 4 знач.). **2.** Спецыяліст па разведцы нетраў, карысных выкапняў. **3.** Самалёт або карабель, што вядзе разведку (у 1 і 2 знач.). ‖ *ж.* **разве́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **разве́дчыцкі,** -ая, -ае.

РАЗВЕ́ЗЦІ[1], -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; -вёз, -везла́; -вязі́; -везены; *зак., каго-што.* Везучы многае (многіх), даставіць у розныя месцы. *Р. пошту. Р. гасцей.* ‖ *незак.* **разво́зіць,** -во́жу, -во́зіш, -во́зіць; *наз.* **разво́з,** -у, *м. і* **разво́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* ‖ *прым.* **развазны́,** -а́я, -о́е.

РАЗВЕ́ЗЦІ[2], -вязу́, -вязе́ш, -вязе́; -вязём, -везяце́, -вязу́ць; -вёз, -везла́; -вязі́; -везены; *зак.* (разм.). **1.** *безас., каго (што).* Прывесці ў стан знямогі. *Ад духаты яго развезла.* **2.** *безас., што.* Пра дарогу: зрабіць мала прыдатнай для язды, гразкай. *Дарогу развезла, не праехаць.* **3.** *што* і *без дап.* Расказваючы, гаворачы, надта расцягнуць (неадабр.). *Развёз даклад на цэлую гадзіну.* ‖ *незак.* **разво́зіць,** -во́жу, -во́зіш, -во́зіць.

РАЗВЕ́ЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* развеяцца, -ць.

РАЗВЕ́НЧВАЦЬ *гл.* развянчаць.

РАЗВЕРАДЗІ́ЦЬ *гл.* верадзіць.

РАЗВЕ́СІСТЫ, -ая, -ае. З шырока раскінутымі навіслымі галінамі. *Развесістая бяроза.* ‖ *наз.* **разве́сістасць,** -і, *ж.*

РАЗВЕ́СІЦЬ, -ве́шу, -ве́сіш, -ве́сіць; -ве́шаны; *зак., што.* **1.** Шырока, у розныя бакі раскінуць (галіны). *Клён развесіў сваё голле. Р. вушы* (перан.: слухаць што-н. з цікавасцю і даверлівасцю; разм. іран.). *Р. губы* (перан.: быць пасіўным, безуважным; разм. іран.). **2.** Павесіць, развешаць (разм.). *Р. сушыць бялізну.* ‖ *незак.* **разве́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВЕ́СЦІ[1], -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́; -ло́; -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Ведучы, даставіць (многіх) у розныя месцы. *Р. вартавых* (расставіць па пастах). **2.** *каго (што).* Тое, што і раз'яднаць. *Лёс навекі нас развёў.* **3.** *каго (што).* Скасаваць чый-н. шлюб. *Р. мала-*

дых. **4.** *што.* Накіраваць часткі чаго-н. у розныя бакі. *Р. мост. Р. пілу* (адагнуць зубы адзін за адным управа і ўлева). ◊ **Развесці рукамі** (разм.) — павесці рукамі ў розныя бакі ў знак здзіўлення, бяссілля ў вырашэнні якой-н. справы. ‖ *незак.* **разводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **развядзенне,** -я, *н.* (да 4 знач.), **развод,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 3, і 4 знач.) *і* **разводка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 4 знач.; спец.).

РАЗВЕСЦІ[2], -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -ведзяце, -вядуць; -вёў, -вяла, -ло; -вядзі; -ведзены; *зак., што.* Тое, што і развабрыць. *Р. спірт. Р. фарбу.* ‖ *незак.* **разводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **развядзенне,** -я, *н.*

РАЗВЕСЦІ[3], -вяду, -вядзеш, -вядзе; -вядзём, -ведзяце, -вядуць; -вёў, -вяла, -ло; -вядзі; -ведзены; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць распладзіцца каму-н., разрасціся чаму-н. *Р. трусоў. Р. парк.* **2.** *перан., што.* Пачаць рабіць што-н. непрыемнае, нуднае (разм.). *Р. доўгую, пустую гутарку.* **3.** *што.* Распаліць, раскласці. *Р. вогнішча. Р. агонь.* ‖ *незак.* **разводзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **развядзенне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **развод,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.). *Пакінуць рубель на р.*

РАЗВЕСЦІСЯ[1], -вядуся, -вядзешся, -вядзецца; -вядзёмся, -ведзяцеся, -вядуцца; -вёўся, -вялася, -лося; -вядзіся; *зак., з кім.* Скасаваць свой шлюб. *Р. з жонкаю.* ‖ *незак.* **разводзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца. ‖ *наз.* **развод,** -у, *М* -дзе, *м.*

РАЗВЕСЦІСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -вядзецца; -вёўся, -вялася, -лося; *зак.* Расплодзіцца, размножыцца. *Развялося многа камароў.* ‖ *незак.* **разводзіцца,** -дзіцца.

РАЗВЕСЯЛІЦЦА, -весялюся, -вяселішся, -вяселіцца; *зак.* Стаць вясёлым. *І дзядзька наш развесяліўся.* ‖ *незак.* **развясельвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВЕСЯЛІЦЬ *гл.* весяліць.

РАЗВЕШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Павесіць у розных месцах. *Р. малюнкі. Р. бялізну.* ‖ *незак.* **развешваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВЕШВАЦЬ *гл.* развесіць *і* развешаць.

РАЗВЕЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -еецца; *зак.* **1.** Разнесціся ва ўсе бакі ад ветру і пад. *Дым развеяўся.* **2.** *перан.* Рассеяцца, знікнуць. *Сумненні развеяліся.* ‖ *незак.* **развейвацца,** -аецца.

РАЗВЕЯЦЬ, -вею, -вееш, -вее; -вей; -веяны; *зак., што.* **1.** Разнесці ў розныя бакі (ветрам). *Віхор падхапіў шматкі сухога сена, падняў іх угару і развеяў.* **2.** *перан.* Знішчыць, рассеяць. *Р. трывогу. Р. сумненні.* ‖ *незак.* **развейваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВЁРСТВАЦЬ *гл.* развярстаць.

РАЗВЁРСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Планавае размеркаванне каго-, чаго-н. *Р. спецыялістаў. Атрымаць насенне па развёрстцы.*

РАЗВІДНЕЦЦА, -еецца; *безас.; зак.* Тое, што і развіднець. *Не зусім яшчэ развіднелася.* ‖ *незак.* **развіднівацца,** -аецца *і* **развідняцца,** -яецца.

РАЗВІДНЕЦЬ, -ее; *безас.; зак.* Пра світанне, наступленне дзённага святла. *Развіднела ўжо.* ‖ *незак.* **развідняць,** -яе.

РАЗВІЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* **1.** Раздвоены ствол, сук і пад., а таксама месца, дзе пачынаецца раздваенне. *Р. дуба.* **2.** Месца разыходжання дарогі і пад. *На развіліне дарог.*

РАЗВІЛІСТЫ, -ая, -ае. З развілінай. *Р. ствол старога дрэва.* ‖ *прым.* **развілістасць,** -і, *ж.*

РАЗВІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Тое, што і развіліна (у 2 знач.). *На развілцы дарог адбылася сустрэча.*

РАЗВІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* (разм.). Тое, што і разгарнуцца (у 1 знач.). ‖ *незак.* **развінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., што* (разм.). Тое, што і разгарнуць (у 1, 3 і 4 знач.). *Р. сцяг.* ‖ *незак.* **развінаць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВІТАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які бывае пры развітанні. *Развітальныя словы. Даць р. абед.*

РАЗВІТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *з кім.* Абмяняцца развітальнымі словамі, паціснуць адзін аднаму рукі. *Р. перад ад'ездам.* **2.** *з кім-чым.* Пакінуць што-н., расстацца. *Р. са службай. Р. з белым светам* (з жыццём). ‖ *незак.* **развітвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **развітанне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.).

РАЗВІТЫ, -ая, -ое. **1.** Які дасягнуў высокай ступені развіцця. *Развітая культура.* **2.** Сталы духоўна, культурны і адукаваны. *Р. малады чалавек.* ‖ *наз.* **развітасць,** -і, *ж.*

РАЗВІЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -заўецца; -звіўся, -звілася, -лося; *зак.* **1.** Раздзяліцца, стаць прамым (пра што-н. звітае, завітае). *Вяроўка развілася.* **2.** Распусціцца (пра пупышкі, кветкі і пад.). *Тады каза разжывецца, як куст разаўецца* (прыказка). **3.** Дайсці да высокай ступені дасканаласці. *Шырока развілася сучасная літаратура.* **4.** Узмацніцца, дайсці да значнай ступені. *З гары развілася вялікая скорасць.* ‖ *незак.* **развівацца,** -аецца. ‖ *наз.* **развіццё,** -я, *н.*

РАЗВІЦЦА[2], -заўюся, -заўешся, -заўецца; -заўёмся, -заўяцеся, -заўюцца; -звіўся, -звілася, -лося; -звіся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Стаць мацнейшым, умацавацца, памацнець. *Мускулы развіліся. Здольнасці развіліся.* **2.** Вырасці духоўна, стаць больш свядомым, культурным. *За кароткі час юнак надта развіўся, паразумнеў.*

РАЗВІЦЬ, -заўю, -заўеш, -заўе; -заўём, -заўяце, -заўюць; -звіў, -звіла, -ло; -зві; -звіты (да 1 знач.) *і* -звіты; *зак.* **1.** *што.* Раскруціць, расплесці што-н. звітае, завітае. *Р. вяроўку.* **2.** *што.* Даць чаму-н. памацнець, узмацніць. *Р. мускулы. Р. памяць. Р. цікавасць да навукі.* **3.** *каго-што.* Давесці да якой-н. ступені духоўнай сталасці, свядомасці, культуры. *Р. вучня. Р. грамадства.* **4.** *што.* Падняць узровень чаго-н. *Р. прамысловасць краіны.* **5.** *што.* З усёй энергіяй разгарнуць што-н. *Р. грамадскую дзейнасць. Р. скорасць.* **6.** *што.* Распаўсюдзіць, паглыбіць і пашырыць змест або прымяненне чаго-н. *Р. думку. Р. свае доказы.* ‖ *незак.* **развіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **развіццё,** -я, *н.*

РАЗВОД[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Агляд і размеркаванне па пастах падраздзяленняў, прызначаных у каравул.

РАЗВОД[2] *гл.* развесці[3].

РАЗВОД[3], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* развесці[1], -ся[1]. **2.** Скасаванне шлюбу. *Бацька і маці ў разводзе* (развяліся). *Падаць на р.* (падаць у суд заяву аб разводзе). *Даць р.* (згадзіцца на развод). ‖ *прым.* **разводны,** -ая, -ае. *Разводная справа.*

РАЗВОДДЗЕ, -я, *н.* Вясенні разліў, веснавая вада.

РАЗВОДЗІЦЦА[1—2], **-ЦЬ**[1—3] *гл.* развесціся[1—2], развесці[1—3].

РАЗВОДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** *гл.* развесці[1]. **2.** Інструмент для развядзення зубоў пілы (спец.).

РАЗВОДЫ, -аў. **1.** Буйныя неакрэсленыя ўзоры на чым-н. *Матэрыя у р.* **2.** Няроўныя, звілістыя падцёкі, рагі (разм.). *На сцяне р. ад сырасці.*

РАЗВОЗ *гл.* развезці[1].

РАЗВОЗІЦЬ[1—2] *гл.* развезці[1—2].

РАЗВОЗКА *гл.* развезці[1].

РАЗВОЙКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць войкаць (ад болю, непрыемнасці і пад.). *Развойкаўся стары.*

РАЗВОРВАЦЬ *гл.* разараць[1].

РАЗВУЧЫЦЦА, -вучуся, -вучышся, -вучыцца; *зак., з інф.* Страціць навыкі, уменне рабіць што-н. *Р. вышываць. Р. іграць на піяніна* ‖ *незак.* **развучвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВУЧЫЦЬ, -вучу, -вучыш, -вучыць; -вучаны; *зак., што.* Вывучыць з мэтай выканання, паўтарэння. *Р. песню. Р. ролю.* ‖ *незак.* **развучваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **развучванне,** -я, *н.*

РАЗВЯВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Пра разгорнутае палотнішча, распушчаныя валасы і пад.; калыхацца ад ветру. *Развяваюцца сцягі на плошчы.*

РАЗВЯВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак., што.* Прымушаць калыхацца (разгорнутае палотнішча, валасы і пад.). *Вецер развявае сцягі.*

РАЗВЯДЗЕНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Разведзены з жонкай мужчына.

РАЗВЯДЗЕННЕ[1—3] *гл.* развесці[1—3].

РАЗВЯДЗЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Разведзеная з мужам жанчына.

РАЗВЯЗАЦЦА, -вяжуся, -вяжашся, -вяжацца; -вяжыся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Раз'яднацца (аб канцах чаго-н. звязанага). *Развязаўся вузел. Хустка развязалася.* **2.** *перан., з кім-чым.* Вызваліцца ад таго, што (хто) звязвае, не дае свабоды дзеянням (разм.). *Р. з кампаніяй.* ‖ *незак.* **развязвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗВЯЗАЦЬ, -вяжу, -вяжаш, -вяжа; -вяжы; -вязаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Раз'яднаць канцы чаго-н. звязанага, вызваліць ад розных завязак. *Р. вузел. Р. хустку. Р. мяшок.* **2.** *перан., што.* Знішчыўшы перашкоды, даць магчымасць чаму-н. развіцца, разгарнуцца. *Агрэсары развязалі вайну* (пачалі). *Р. ініцыятыву мас.* **3.** *перан., каго (што).* Даць свабоду дзеянняў, вызваліць ад якіх-н. абавязацельстваў (разм.). *Р. рукі каму-н. Р. язык каму-н.* (прымусіць разгаварыцца). ‖ *незак.* **развязваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **развязка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, зак, *ж.* (да 1 і 3 знач.) *і* **развязванне,** -я, *н.*

РАЗВЯЗНЫ, -ая, -ае. Залішне вольны, бесцырымонны (чалавек, яго паводзіны). *Развязныя манеры. Паводзіць сябе развязна* (прысл.). ‖ *наз.* **развязнасць,** -і, *ж.*

РАЗВЯНЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Пазбавіць ранейшага прызнання, паказаўшы адмоўныя бакі каго-, чаго-н. *Р. асобу. Р. суб'ектывізм.* ‖ *незак.* **развенчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **развянчанне,** -я, *н.*

РАЗВЯРНУЦЦА, -вярнуся, -вернешся, -вернецца; -вярніся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Разваліцца, разбурыцца. *Старая хата развярнулася.* **2.** Павярнуцца, каб змяніць становішча або напрамак свайго руху. *Лётчык развярнуўся і паляцеў у бок лесу.* **3.** Пра наяўнасць месца для пэўных дзеянняў. *Там не р., малы ўчастак.* **4.** Размясціцца ў шырыню па лініі фронту, прыняць баявы парадак (спец.). ‖ *незак.* **разварочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разварот,** -у, *М* -роце, *м.* (да 2 знач.).

РАЗВЯРНУЦЬ, -вярну, -вернеш, -верне; -вярні; -вернуты; *зак., што.* **1.** Разваліць, раскідаць, разбурыць. *Р. старую будыніну. Р. бульдозерам зямлю. Бачыш, як развярнула* (безас.) *выбухам зямлю.* **2.** Рассунуць, расшырыць. *Р. дзірку.* **3.** Павярнуўшы, змяніць ста-

новішча прадмета. **4.** Размясціць у шырыню па лініі фронту (спец.). *Р. войска. Р. строй.* ‖ *незак.* **разваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разваро́чванне,** -я, *н. і* **развaро́т,** -у, *М* -ро́це, *м.* (да 3 знач.).

РАЗВЯРСТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (афіц.). Тое, што і размеркаваць (у 1 знач.). *Р. сродкі. Р. грошы на новую будоўлю.* ‖ *незак.* **развёрстваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗВЯРЦЕ́ЦЬ, -вярчу́, -ве́рціш, -ве́рціць; -вярці́; -ве́рчаны; *зак., каго-што.* Вызваліць ад абгорткі, раскруціць. *Р. дзіця. Р. палец. Р. цукерку.*

РАЗВЯРЭ́ДЗІЦЬ *гл.* вярэдзіць.

РАЗВЯСЕ́ЛЬВАЦЦА *гл.* развесяліцца.

РАЗГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць гаварыць, захапіцца размовай. *Мужчыны больш маўчалі, нарэшце разгаварыліся.* **2.** Пачаць шчыра гаворку з кім-н. *Дзяўчаты разгаварыліся ў дарозе.*

РАЗГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; *зак., каго (што)* (разм.). Выклікаць у кім-н. жаданне ўключыцца ў гаворку, пачаць гаварыць. *Р. прысутных на сходзе. Р. маўчуноў.*

РАЗГАВЕ́ЦЦА, -е́юся, -е́ешся, -е́ецца; *зак.* **1.** У веруючых: пасля посту паесці скаромнага (уст.). **2.** З'есці ці выпіць чаго-н. смачнага і многа пасля перапынку (разм.). *Хоць р. крыху.* ‖ *незак.* **разгаўля́цца,** -яюся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **разгаве́нне,** -я, *н.*

РАЗГАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., каго (што).* **1.** Старанна дагледзячы, забяспечыць рост, развіццё каго-, чаго-н. *Р. каня, як на выстаўку.* **2.** Выгадаваць у вялікай колькасці, распладзіць. *Р. гусей. Р. свіней.* ‖ *незак.* **разгадо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Знайсці правільны адказ на загаданае; адгадаць. *Р. рэбус. Р. загадку.* **2.** *каго-што.* Зразумець сэнс, уясніць характар каго-, чаго-н. *Р. чалавека. Р. намеры праціўніка.* ‖ *незак.* **разга́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разга́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.*

РАЗГА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто разгадвае што-н., знаходзіць правільны адказ на загаданае. ‖ *ж.* **разга́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАЗГАЙДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **РАЗГО́ЙДАЦЦА,** -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць моцна гайдацца (гойдацца). *Лодка разгайдалася на вадзе.* ‖ *незак.* **разгойдвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГАЙДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны *і* **РАЗГО́ЙДАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Прымусіць моцна гайдацца (гойдацца). *Р. арэлі.* **2.** Гайдаючы (гойдаючы) каго-, што-н., надаць яму сілу інерцыі для кідання. *Р. за рукі-ногі і кінуць у ваду.* ‖ *незак.* **разго́йдваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГАЛАСІ́ЦЦА, -лашу́ся, -ло́сішся, -ло́сіцца; *зак.* Пачаць моцна і доўга галасіць. *Разгаласілася ўдава.*

РАЗГАЛЁКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Раскрычацца, звычайна завучы каго-н. *Разгалёкаліся дзеці ў лесе.*

РАЗГА́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм.). Тое, што і развіліна. *Р. старога дрэва. На разгаліне дарог спынілася машына.*

РАЗГАЛІНАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* разгалінавацца. **2.** Месца, дзе што-н. разгаліноўваецца, разыходзіцца ў розныя бакі. *На разгалінаванні дарог.*

РАЗГАЛІНАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае многа галін. *Разгалінаваная яблыня.* **2.** Які мае многа адзелаў, аддзяленняў, размешчаны на розных тэрыторыях. *Разгалінаванае прадпрыемства.* ‖ *наз.* **разгалінава́насць,** -і, *ж.*

РАЗГАЛІНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нуецца; *зак.* **1.** Даць галіны, разгалінавацца. *Разгалінавалася сасна.* **2.** *перан.* Раздзяліцца на некалькі частак, ліній, напрамкаў, якія ідуць з аднаго пункта ў розныя бакі. ‖ *незак.* **разгаліно́ўвацца,** -аецца *і* **разгалíня́цца,** -яецца. ‖ *наз.* **разгалінава́нне,** -я, *н. і* **разгаліне́нне,** -я, *н.*

РАЗГАЛІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што.* **1.** Раздзяліць на некалькі частак, ліній, якія ідуць ад аднаго пункта ў розныя бакі. *Р. чыгуначны пуць.* **2.** Раздзяліць на часткі, аддзелы, аддзяленні і пад. ‖ *незак.* **разгаліно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГАЛІ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Пайсці ў галіны, даць многа голля. *Разгалінілася ліпа.* ‖ *незак.* **разгаліня́цца,** -яецца. ‖ *наз.* **разгаліне́нне,** -я, *н.*

РАЗГА́ЛІСТЫ, -ая, -ае. З шырока раскінутымі галінамі. *Р. дуб.* ‖ *наз.* **разга́лістасць,** -і, *ж.*

РАЗГАМАНІ́ЦЦА, -маню́ся, -мо́нішся, -мо́ніцца; *зак.* (разм.). Тое, што разгаварыцца. *Разгаманіліся сябры.* ‖ *незак.* **разгамо́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГАНЯ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* разагнацца, -ць.

РАЗГА́Р, -у, *м.*: **у (самы) разгар** або **у (самым) разгары** — 1) пра тое, што гарыць, разгарэлася ў поўную сілу. *Пажар у самым разгары;* 2) пра час поўнага праяўлення чаго-н., найвышэйшага напружання ў развіцці чаго-н. *У разгары пасяўная. Вясна ў разгары.*

РАЗГАРАДЗІ́ЦЦА, -раджу́ся, -ро́дзішся, -ро́дзіцца; *зак., з кім.* Аддзяліцца адзін ад аднаго агароджай, перагародкай. *Р. з суседзямі парканам.* ‖ *незак.* **разгаро́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак., што.* **1.** Раздзяліць перагародкай, агароджай. *Р. пакой у кватэры. Р. участак.* **2.** Раскідаць, разбурыць тое, чым было перагароджана што-н. ‖ *незак.* **разгаро́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГАРА́ЦЦА *гл.* разгарэцца.

РАЗГАРАЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; *зак.* **1.** *гл.* гарачыцца. **2.** Адчуць жар, разгрэцца. *Р. ад спрэчак.*

РАЗГАРЛАПА́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца *і* **РАЗГАРЛА́НІЦЦА,** -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Раскрычацца. *Чаго разгарлапаніўся?*

РАЗГАРНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* разгарнуцца. **2.** Свабода дзеянняў, размах. *Ніякага разгарнення чалавеку.*

РАЗГАРНУ́ЦЦА, -гарну́ся, -го́рнешся, -го́рнецца; -гарні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расправіцца, расхінуцца (пра што-н. згорнутае, загорнутае). *Пакунак разгарнуўся. Цукерка разгарнулася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскрыцца (пра што-н. складзенае). *Кніга разгарнулася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскрыцца, распусціцца (пра кветкі, лісты і пад.). *Бутоны маку разгарнуліся.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Быць бачным на вялікай адлегласці, удалячынь і ўшыркі. *Перад вачамі разгарнулася маляўнічая прастора.* **5.** *перан.* Праявіць свае сілы і здольнасці, выявіцца ў шырокім маштабе. *Р. на свабодзе. Талент мастака разгарнуўся.* **6.** *перан.* Прыняць шырокі размах. *Жніво разгарнулася ваўсю.* **7.** Падрыхтавацца да дзеяння, прыняць баявы парадак (спец.). ‖ *незак.* **разго́ртвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разго́ртванне,** -я, *н. і* **разгарне́нне,** -я, *н.* (да 5 і 6 знач.).

РАЗГАРНУ́ЦЬ, -гарну́, -го́рнеш, -го́рне; -гарні́; -го́рнуты; *зак., што.* **1.** Раскрыць што-н. згорнутае, загорнутае, складзенае. *Р. сцяг. Р. пакунак. Р. кнігу. Р. газету.* **2.** Расхінуць, рассунуць. *Разгарнулі хлопцы прысак і дасталі печаную бульбу.* **3.** Выпрастаць, расправіць. *Р. свае плечы.* **4.** Раскрыць, распусціць. *Разгарнула пялёсткі шыпшына.* **5.** *перан.* Падрабязна выкласці, выказаць, апісаць. *Р. тэму сачынення.* **6.** *перан.* Даць магчымасць сілам, здольнасцям поўна і свабодна развіцца. *Р. талент.* **7.** *перан.* Павялічыць аб'ём, паглыбіць змест, зрабіць буйнейшым па жанру. *Байку пісьменнік паспрабаваў р. у вялікую аповесць.* **8.** Зрабіць, арганізаваць што-н. у шырокіх маштабах. *Р. спаборніцтва.* **9.** Падрыхтаваць да дзеяння, функцыяніравання. *Р. выстаўку.* **10.** Размясціць у шырыню па лініі фронту, прыняць баявы парадак (спец.). **11.** Начарціць на плоскасці паверхню геаметрычнага цела (спец.). *Р. мнагаграннік.* ‖ *незак.* **разго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разго́ртванне,** -я, *н. і* **разго́ртка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 11 знач.; спец.).

РАЗГАРО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Разгароджанае месца ў плоце, праход.

РАЗГАРЭ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыцеся, -ра́цца; -ры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна гарэць. *Дровы ў печы разгарэліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць чырвоным, гарачым (ад хвалявання, узбуджэння і пад.). *Шчокі разгарэліся.* **3.** *перан.* Моцна ўзбудзіцца. *Разгарэліся спрэчкі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Узмацняючыся, дайсці да высокай ступені напружання, развіцця. *Спрэчка разгарэлася. Бой разгарэўся.* ○ **Вочы (зубы) разгарэліся** *на што* (разм.) — моцна захацелася мець што-н. ‖ *незак.* **разга́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **разгара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗГАСЦІ́ЦЦА, -гашчу́ся, -го́сцішся, -го́сціцца; *зак.* (разм.). Вельмі доўга прабыць у гасцях. *Разгасціліся цёткі.*

РАЗГА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Разгалісты, з расстаўленымі сукамі, галінамі і пад. *Р. клён.* ‖ *наз.* **разга́тасць,** -і, *ж.*

РАЗГАЎЛЯ́ЦЦА *гл.* разгавецца.

РАЗГА́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Рагуліна, палка з развілінай. *Р. прыгадзілася на падпорку.*

РАЗГА́ЦІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і разгаты. *Разгацістая елка.* ‖ *наз.* **разга́цістасць,** -і, *ж.*

РАЗГІ́Б, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* разагнуць. **2.** Месца, дзе прадмет разагнуты. *Старонкі пацерліся на разгібе.*

РАЗГІБА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* разагнуцца, -ць.

РАЗГІЛЬДЗЯ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм. пагард.). Нядбайны, безадказны чалавек. ‖ *ж.* **разгільдзя́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -дзяек. ‖ *прым.* **разгільдзя́йскі,** -ая, -ае.

РАЗГІЛЬДЗЯ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм. пагард.). Быць разгільдзяем.

РАЗГІЛЬДЗЯ́ЙСТВА, -а, *н.* (разм. пагард.). Паводзіны разгільдзяя. *Недапушчальнае р.*

РАЗГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* разагнуцца, -ць.

РАЗГЛАГО́ЛЬСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (разм. неадабр.). Мнагаслоўна, без толку гаварыць аб чым-н. *Р. аб сіле мастацтва.* ‖ *наз.* **разглаго́льстваванне,** -я, *н.*

РАЗГЛА́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* **1.** Расправіцца, знікнуць (пра складкі, няроўнасці на чым-н.). *Маршчыны разгладзіліся.* **2.** Стаць гладкім, роўным, без складак і няроўнасцей. *Матэрыял разгладзіўся.* ‖ *незак.* **разгла́джвацца,** -аецца.

РАЗГЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* Зрабіць гладкім, роўным, расправіць. *Р. складкі. Р. маршчыны* (перан.). ‖ *незак.* **разгла́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗ—РАЗ

РАЗГЛЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Паглядзець вакол сябе, прыглядзецца, азнаёміцца з абстаноўкай. *Зайшоў чалавек у хату, разгледзеўся. Не даць р.* (перан.), *апомніцца ворагу.* ‖ *незак.* **разглядацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **разгля́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Углядаючыся, агледзець. *Р. мясцовасць. Р. надпіс. Уменне р.* (перан.) *новае.* **2.** *што.* Унікнуць, разабраць, абмеркаваць. *Р. заяву. Р. жыллёвае пытанне.* ‖ *незак.* **разгляда́ць,** -аю, -аеш, -ае *і* **разгля́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разгля́д,** -у, *М* -дзе; *м.,* **разгляда́нне,** -я, *н. і* **разгля́дванне,** -я, *н.*

РАЗГНЕ́ВАНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў стане гневу, выяўляе гнеў. *Разгневаная маці.* ‖ *наз.* **разгне́ванасць,** -і, *ж.*

РАЗГНЕ́ВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Дайсці да стану моцнага гневу.

РАЗГНЕ́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Тое, што і разгнявіць.

РАЗГНЯВІ́ЦЬ, -нягўлю, -нявіш, -нявіць; -нявім, -невіце, -нявяць; *зак., каго-што.* Давесці да стану моцнага гневу.

РАЗГНЯЗДЗІ́ЦЦА, -нязджуся, -нездзішся, -нездзіцца; *зак.* Пра птушак: размясціцца па гнёздах.

РАЗГО́ЙДАЦЦА, РАЗГО́ЙДАЦЬ, РАЗГО́ЙДВАЦЦА, РАЗГО́ЙДВАЦЬ *гл.* разгайдацца, разгайдаць.

РАЗГО́Н, -у, *м.* **1.** *гл.* разагнаць. **2.** Рух з паступова нарастаючай скорасцю; разбег. *Набраць р.* **3.** Адлегласць ад аднаго пункта да другога. *Які р!* **4.** *перан.* Шырыня, размах у дзеяннях, дзейнасці. *Гаспадарка набірае р.* **5.** Строгая вымова; разнос (разм.). *Даць р.* ‖ *прым.* **разго́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАЗГО́НІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны з разгонам (у 2 знач.); які бывае пры разгоне (у 2 знач.). *Разгоністыя хвалі.* **2.** Шырокі, з вялікім разгонам (у 3 знач.); залівісты, працяглы (пра голас, брэх і пад.). **3.** З вялікімі прамежкамі паміж літарамі (пра почырк, друк). ‖ *наз.* **разго́ністасць,** -і, *ж.*

РАЗГО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* разагнаць. **2.** Расплюшчванне кавалка металу ў папярочным напрамку (спец.). **3.** Паслядоўная паўторная перагонка вадкасцей, сумесей (спец.). **4.** Строгая вымова; прапрацоўка, разнос.

РАЗГО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* разагнаць *і* разгон. **2.** Тое, што і разгоністы (у 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **разго́ннасць,** -і, *ж.*

РАЗГО́РНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Паддацца наплыву жалю; разжаліцца.

РАЗГО́РНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што* (разм.). Выклікаць жаль у каго-н.; разжаліць.

РАЗГО́РНУТЫ, -ая, -ае. **1.** Шырокі, падрабязны. *Р. план. Р. сказ* (які мае паясняльныя словы). **2.** Шырока арганізаваны. *Разгорнутае спаборніцтва.* **3.** Размешчаны ў шырыню па лініі фрнту (спец.). ‖ *наз.* **разго́рнутасць,** -і, *ж.*

РАЗГО́РТВАННЕ, РАЗГО́РТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* разгарнуцца, -ць.

РАЗГО́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* разгарнуць. **2.** Разгорнутая на плоскасці паверхня геаметрычнай фігуры. *Р. бакавой паверхні прызмы.*

РАЗГРАБА́ННЕ, РАЗГРАБА́ЦЬ *гл.* разгрэбці.

РАЗГРА́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* Грабячы, расцягнуць, раскрасці. *Р. гаспадарку.* ‖ *незак.* **разграбля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **разграбле́нне,** -я, *н.*

РАЗГРАМІ́ЦЬ, -млю, -міш, -міць; -мім, -міце, -мяць; -ромлены; *зак., каго-што.* **1.** Разарыць, разбурыць. *Р. абсталяванне. Р. склады.* **2.** Разбіць, знішчыць у баі, у выніку барацьбы. *Р. варожы гарнізон. Р. артыкул* (перан.). ‖ *наз.* **разгро́м,** -у, *м.; прым.* **разгро́мны,** -ая, -ае.

РАЗГРАФІ́ЦЬ, -флю, -фіш, -фіць; -фім, -фіце, -фяць; -флёны; *зак., што.* Расчарціць на графы (у 1 знач.). *Р. ліст паперы.* ‖ *незак.* **разграфля́ць,** -яю, -яеш, -яе.

РАЗГРО́МНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* разграміць. **2.** Які рэзка крытыкуе каго-, што-н.; разносны. *Разгромнае выступленне ў друку.*

РАЗГРУ́ЗАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да разгрузкі, служыць для разгрузкі. *Разгрузачныя работы.* **2. разгрузачны дзень** — дзень, у які тлустым людзям, некаторым хворым рэкамендуецца лёгкая дыета.

РАЗГРУЗІ́ЦЦА, -ружуся, -рузішся, -рузіцца; *зак.* **1.** Вызваліцца ад грузу. *Разгрузілася машына.* **2.** *перан.* Вызваліцца ад часткі работы, ад дадатковай нагрузкі. ‖ *незак.* **разгружа́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГРУЗІ́ЦЬ, -ружу, -рузіш, -рузіць; -ружаны; *зак., каго-што.* **1.** Вызваліць ад грузу. *Р. вагон.* **2.** *перан.* Вызваліць ад чаго-н. непатрэбнага, ад дадатковай нагрузкі (разм.). ‖ *незак.* **разгружа́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разгру́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.*

РАЗГРУЗНЫ́, -ая, -ое (спец.). Прызначаны для разгрузкі. *Разгрузное судна.*

РАЗГРУ́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Рабочы, які працуе на разгрузцы. **2.** Прыстасаванне для разгрузкі чаго-н. *Механічны р.* ‖ *ж.* **разгру́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

РАЗГРУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць моцна і доўга грукаць.

РАЗГРУПАВА́ЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак., каго-што.* Разбіць на групы, размясціць групамі. ‖ *незак.* **разгрупо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГРЫЗА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Грызці, разрываючы або раздрабняючы зубамі што-н. цвёрдае, моцнае.

РАЗГРЫЗЦІ́ *гл.* грызці.

РАЗГРЭ́БЦІ, -грабу, -грабеш, -грабе; -грабём, -грабяце, -грабуць; разгроб, -грэбла *і* -грабла, -грэбла *і* -грабло; -грабі; -грэбены; *зак., што.* Адгрэбці ў розныя бакі, раскідаць што-н. сыпкае, рыхлае; расчысціць ад чаго-н. сыпкага, рыхлага і пад. *Р. сена. Р. кучу снегу.* ‖ *незак.* **разграба́ць,** -аю, -аеш, -ае ‖ *наз.* **разграба́нне,** -я, *н.*

РАЗГУБІ́ЦЦА, -гублюся, -губішся, -губіцца; *зак.* Страціць на нейкі час рашучасць, здольнасць разумець, дзейнічаць (ад хвалявання, страху, збянтэжлівасці); прыйсці ў замяшанне. *Р. перад небяспекай.* ‖ *незак.* **разгу́блівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГУБІ́ЦЬ, -гублю, -губіш, -губіць; -гублены; *зак., каго-што.* Пагубляць, растраціць паступова (многіх, многае). *Р. рэчы. Р. сяброў. Р. веды.* ‖ *незак.* **разгу́бліваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗГУБЛЯ́ЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *зак.* Тое, што і разгубіць.

РАЗГУ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Моцнае, буйнае праяўленне чаго-н. адмоўнага. *Р. шавінізму.* **2.** Нястрымнае п'янства, папойка.

РАЗГУ́ЛЛЕ, -я, *н.* (разм.). Бурнае вяселле, вясёлае правядзенне часу.

РАЗГУ́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Павольна, не спяшаючыся, гуляць, хадзіць для адпачынку. *Р. у парку.*

РАЗГУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Схільны да разгулу (у 2 знач.), папоек; поўны разгулу (у 2 знач.). *Разгульная кампанія.* ‖ *наз.* **разгу́льнасць,** -і, *ж.*

РАЗГУЛЬТА́ІЦЦА, -аюся, -аішся, -аіцца; *зак.* (разм.). Стаць гультаём, разленавацца. *Зусім разгультаіўся хлопец.* ‖ *незак.* **разгульта́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГУЛЬТАЯВА́ЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* (разм.). Тое, што і разгультаіцца.

РАЗГУЛЯ́ЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* **1.** Пачаўшы гуляць, захапіцца гульнёй, забавамі, развесяліцца. *Разгулялася дзіця.* **2.** Даць сабе поўную волю; праявіць сябе ў поўную меру сваіх сіл, здольнасцей і жаданняў; разысціся. *Футбалісты разгуляліся.* **3.** Дасягнуць у сваім праяўленні вялікай інтэнсіўнасці, сілы. *Разгулялася мяцеліца. Разгулялася стыхія.*

РАЗГУСЦІ́СЯ, -гудуся, -гудзешся, -гудзецца; -гудзёмся, -гудзяцеся, -гудуцца; разгуўся, -гулася, -гулося; -гудзіся; *зак.* (разм.). Пачаць гусці не перастаючы. *Вецер разгуўся.*

РАЗГУ́ТАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Завесці гутарку; разгаварыцца. *Р. па дарозе.*

РАЗГУ́ШКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць гушкацца моцна, не спяшаючыся (на гушкалцы). ‖ *незак.* **разгу́шквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗГУ́ШКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* **1.** Рухаючы з аднаго боку ў другі або зверху ўніз, падштурхоўваючы, прымусіць гушкацца моцна, не спыняючыся. **2.** Гушкаючы каго-, што-н., надаць яму сілу інерцыі. ‖ *незак.* **разгу́шкваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разгу́шкванне,** -я, *н.*

РАЗДАБРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які растаўсцеў; растаўсцелы. *Раздабрэлая гаспадыня ўвіхалася каля печы.* ‖ *наз.* **раздабрэ́ласць,** -і, *ж.*

РАЗДАБРЭ́ЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* Тое, што і растаўсцець.

РАЗДАБЫ́ТКІ, -аў (разм.): **на (ў) раздабыткі** — каб раздабыць што-н., разжыцца на што-н. (ісці, хадзіць і пад.).

РАЗДАБЫ́ЦЬ, -буду, -будзеш, -будзе; раздабыў, -была, -ло; -будзь; -быты; *зак., каго-што* (разм.). Здабыць, дастаць з цяжкасцямі. *Р. зброю. Р. харчы.* ‖ *незак.* **раздабыва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДАЖДЖЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дажджыцца, *безас.; зак.* (разм.). Стаць надоўга дажджлівым, сырым (пра надвор'е).

РАЗДАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -доіцца; *зак.* Пра карову і пад.: пачаць даваць больш малака. ‖ *незак.* **раздо́йвацца,** -аецца.

РАЗДАІ́ЦЬ, -даю, -доіш, -доіць; -доены; *зак., каго-што.* Дабіцца павелічэння надою (ад малочнай жывёлы). ‖ *незак.* **раздо́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раздо́й,** -ю, *м. і* **раздо́йванне,** -я, *н.*

РАЗДАРО́ЖЖА, -а, *н.* Месца, дзе сходзяцца і разыходзяцца дарогі, ростань. ◊ **На раздарожжы** — у стане сумнення, роздуму, хістання, у нерашучасці (быць, стаяць, знаходзіцца і пад.).

РАЗДАРЫ́ЦЬ, -дару, -дорыш, -дорыць; -дораны; *зак., каго-што.* Раздаць у выглядзе падарункаў усё, многае. *Р. кнігі сябрам.* ‖ *незак.* **раздо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДА́ТАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* раздаць[1]. **2. разда́тачная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне, дзе праводзіцца раздача чаго-н.

РАЗДА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца раздачай чаго-н. ‖ *ж.* **разда́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАЗДА́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -дасца, -дадуцца; раздаўся, -далася, -лося; -дайся; *зак.* Пра гукі: прагучаць, пачуцца. ‖ *незак.* **раздава́цца,** -даецца.

РАЗДА́ЦЦА[2], -дамся, -дасіся, -дасца; -дадзімся, -дасцеся, -дадуцца; -даўся, -далася, -далося; -дайся; *зак.* **1.** Стаць большым, шы-

рэйшым. *Р. у плячах.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расступіцца, рассунуцца ў бакі. *Натоўп раздаўся ў бакі.* **3.** Раскалоцца, распароцца па шву. *Мех раздаўся.* ‖ *незак.* **раздавацца,** -даюся, -даешся, -даецца; -даёмся, -даяцеся, -даюцца.

РАЗДАЦЬ[1], -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; -даў, -дала, -ло; -дай; -дадзены; *зак., каго-што.* Аддаць усё, многае многім. *Р. падарункі. Р. зарплату.* ‖ *незак.* **раздаваць,** -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць. ‖ *наз.* **раздача,** -ы, *ж.; прым.* **раздатачны,** -ая, -ае. *Р. пункт.*

РАЗДАЦЬ[2], -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; -даў, -дала, -ло; -дай; -дадзены; *зак., што.* Расшырыць, расцягнуць. *Р. боты на калодцы. Хлопца за лета раздало* (безас.).

РАЗДВОЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які раздвоіўся; раздзелены надвае. *Раздвоеная губа. Р. след.* **2.** *перан.* Такі, які страціў цэльнасць, унутранае адзінства. *Раздвоенае ўсведамленне.* ‖ *наз.* **раздвоенасць,** -і, *ж. Р. пачуццяў* (перан.).

РАЗДВОІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -двоіцца; *зак.* **1.** Раздзяліцца надвае. *Сцежка раздвоілася.* **2.** *перан.* Страціць цэльнасць, унутранае адзінства, стаць супярэчлівым. *Думкі раздвоіліся.* ‖ *незак.* **раздвойвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **раздваенне,** -я, *н.*

РАЗДВОІЦЬ, -двою, -двоіш, -двоіць; -двоены; *зак., што.* Раздзяліць надвае. *Р. пасму валасоў. Р. провад.* ‖ *незак.* **раздвойваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раздваенне,** -я, *н.*

РАЗДЗЕЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Асобны, адасоблены, самастойны. *Раздзельнае навучанне.* **2.** З перарывамі, перапынкамі, паўзамі. *Раздзельнае напісанне слоў.* ‖ *наз.* **раздзельнасць,** -і, *ж.*

РАЗДЗЕРЦІ, -дзяру, -дзярэш, -дзярэ; -дзяром, -дзераце, -дзяруць; -дзёр, -дзёрла; -дзяры; -дзёрты; *зак., каго-што.* Тое, што і разадраць.

РАЗДЗЕРЦІСЯ, -дзяруся, -дзярэшся, -дзярэцца; -дзяромся, -дзерацеся, -дзяруцца; -дзярыся; *зак.* Тое, што і разадрацца.

РАЗДЗЕЦЬ, -дзену, -дзенеш, -дзене; -дзень; -дзеты; *зак., каго-што.* Зняць з каго-н. адзенне. *Р. дзіця. Бандыты раздзелі прахожага.* ‖ *незак.* **раздзяваць,** -аю, -аеш, -ае *і* (радзей) -дзяю, -дзяеш, -дзяе; -дзяём, -дзеяце, -дзяюць. ‖ *звар.* **раздзецца,** -дзенуся, -дзенешся, -дзенецца; -дзенься; *незак.* **раздзявацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* (радзей) -дзяюся, -дзяешся, -дзяецца; -дзяёмся, -дзеяцеся, -дзяюцца. ‖ *наз.* **раздзяванне,** -я, *н.*

РАЗДЗЁЎБВАЦЬ *гл.* раздзяўбці *і* раздзяўбаць.

РАЗДЗІРАЦЦА, -ЦЬ *гл.* разадрацца, -ць.

РАЗДЗЬМУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Дзьмухаючы, прымусіць гарэць; распаліць. *Р. агонь.* ‖ *незак.* **раздзьмухваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раздзьмухванне,** -я, *н.*

РАЗДЗЬМУЦЦА, -муся, -мешся, -мецца; -мёмся, -мяцеся, -муцца; -міся; *зак.* Павялічыцца ў аб'ёме, напоўніўшыся чым-н.; надзьмуцца. *Мяч раздзьмуўся. Губа раздзьмулася* (перан.: апухла).

РАЗДЗЬМУЦЬ, -му, -меш, -ме; -мём, -мяце, -муць; -мі; -муты; *зак., што.* **1.** Дзьмучы, дзьмухнуўшы, развеяць, рассеяць што-н. лёгкае. *Р. пыл.* **2.** Прытокам паветра ўзмацніць гарэнне; распаліць. *Р. жар. Р. полымя варожасці* (перан.). **3.** Напоўніць паветрам; надзьмуць. *Р. ноздры.* ‖ *незак.* **раздзімаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раздзіманне,** -я, *н.*

РАЗДЗЯВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для раздзявання. *Р. пакой. Прасторная раздзявальная* (наз.).

РАЗДЗЯВАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -яў, *ж. і* (разм.) **РАЗДЗЯВАЛКА,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што гардэроб (у 2 знач.).

РАЗДЗЯВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* раздзець.

РАЗДЗЯЛЕННЕ *гл.* дзяліць *і* раздзяляцца.

РАЗДЗЯЛІЦЦА, -дзялюся, -дзелішся, -дзеліцца; *зак.* **1.** *гл.* дзяліцца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Разысціся ў чым-н., выявіць розніцу, не супасці. *Думкі раздзяліліся.* ‖ *незак.* **раздзяляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

РАЗДЗЯЛІЦЬ, -дзялю, -дзеліш, -дзеліць; -дзелены; *зак., каго-што.* **1.** *гл.* дзяліць. **2.** Далучыцца да каго-н., выказаць сваё аднадушша з кім-н. *Р. сваю радасць з сябрамі.* ‖ *незак.* **раздзяляць,** -яю, -яеш, -яе.

РАЗДЗЯЛЯЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дзеліць што-н., абазначае раздзел, раздзяленне. *Раздзяляльная рыса.* **2.** У граматыцы і логіцы: які выражае выбар паміж дзвюма або больш думкамі, магчымасцямі. *Раздзяляльныя адносіны.*

РАЗДЗЯЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** *гл.* раздзяліцца. **2.** Тое, што і дзяліцца (у 2 знач.). ‖ *наз.* **раздзяленне,** -я, *н.*

РАЗДЗЯЎБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Тое, што і раздзяўбці. ‖ *незак.* **раздзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДЗЯЎБЦІ, -дзяўбу, -дзяўбеш, -дзяўбе; -дзяўбём, -дзеўбяце, -дзяўбуць; -дзёўб, -дзяўбла, -ло; -дзяўбі, -дзёўбаны; *зак., што.* **1.** Дзеўбучы, з'есці, расцягнуць. *Р. мешанку.* **2.** Дзеўбучы, пашкодзіць, разбіць на часткі. ‖ *незак.* **раздзёўбваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДНЕЦЬ, -ее; *безас.; зак.* Пра наступленне дзённага святла. *Ужо разднела.*

РАЗДОБРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Праявіць дабрату, шчодрасць. *Раней ганяў птушак, а то раздобрыўся і насыпаў прыгаршчы ім.* ‖ *незак.* **раздобрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗДОБРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго.* Схіліць каго-н. да дабраты, шчодрасці, добрых учынкаў. ‖ *незак.* **раздобрываць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДОЙ, РАЗДОЙВАННЕ *гл.* раздаіць.

РАЗДОЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* раздаіцца, -ць.

РАЗДОЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Шыр, прастор; шырокая вольная прастора. *Р. калгасных палёў.* **2.** Шырокая прастора, якая дае магчымасць свабодна дзейнічаць каму-, чаму-н. і пад. (разм.). *Р. птушкам у лесе. Тут р. для грыбнікоў* (перан.).

РАЗДОЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Шырокі, прывольны, раскінуты на вялікай прасторы. *Раздольныя лугі.* **2.** *перан.* Свабодны, лёгкі. *Раздольнае жыццё.* ‖ *наз.* **раздольнасць,** -і, *ж.*

РАЗДОРВАЦЬ *гл.* раздарыць.

РАЗДРАБІЦЦА *гл.* драбіцца.

РАЗДРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць, -роблены; *зак., што.* **1.** *гл.* драбіць. **2.** Выразіць больш дробнымі адзінкамі. *Р. метры ў сантыметры.* ‖ *незак.* **раздрабляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **раздрабленне,** -я, *н.*

РАЗДРАБНІЦЬ, -рабню, -робніш, -робніць; -робнены; *зак., што.* **1.** Зрабіць дробным, больш дробным; раскрышыць. *Р. вугаль.* **2.** Раздзяліць на часткі, групы; расчляніць. *Р. сілы працаўніка.* ‖ *незак.* **раздрабняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **раздрабненне,** -я, *н.*

РАЗДРАЖНЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* раздражніць. **2.** Пачуццё незадаволенасці, злосці. *Сказаць з раздражненнем.*

РАЗДРАЖНІЦЦА, -дражнюся, -дражнішся, -дражніцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падвергнуцца ўздзеянню раздражняльніка. *Скура раздражнілася.* **2.** Прыйсці ў стан раздражнення, злосці. **3.** Выклікаць, распаліць у сабе якое-н. жаданне. ‖ *незак.* **раздражняцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **раздражненне,** -я, *н.*

РАЗДРАЖНІЦЬ, -ражню, -ражніш, -ражніць; -ражнены; *зак.* **1.** *каго-што.* Давесці да стану нервовага ўзбуджэння; раззлаваць. *Р. пчол.* **2.** *што.* Выклікаць раздражненне, дзейнічаючы якім-н. раздражняльнікам. *Р. дзясны.* ‖ *незак.* **раздражняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **раздражненне,** -я, *н.*

РАЗДРАЖНЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Фактар, які ўздзейнічае на арганізм, выклікаючы ў ім якую-н. рэакцыю, раздражненне.

РАЗДРАЖНЯЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які хутка прыходзіць у стан раздражнення; уразлівы, чуллівы. *Р. чалавек. Р. характар.* **2.** Звязаны з уздзеяннем якога-н. раздражняльніка на арганізм або на асобны орган. *Р. працэс.* ‖ *наз.* **раздражняльнасць,** -і, *ж.*

РАЗДРАКОНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). Раскрытыкаваць, разграміць. *Р. дысертацыю.* ‖ *незак.* **раздраконьваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДРОБЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Разбіты, расколаты на дробныя часткі. *Раздробленая соль.* **2.** Пашкоджаны (пра косць). *Раздробленая косць.* ‖ *наз.* **раздробленасць,** -і, *ж.*

РАЗДРОБНЕНЫ, -ая, -ае. Тое, што і раздроблены (у 1 знач.). ‖ *наз.* **раздробненасць,** -і, *ж.*

РАЗДРУЖЫЦЦА, -ружуся, -ружышся, -ружыцца; *зак.* (разм.). Спыніць, перарваць дружбу з кім-н. *Р. з сябрам.*

РАЗДУМАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Больш і лепш падумаць, памеркаваць. **2.** Падумаўшы, змяніць ранейшую думку; адумацца. *Раздумайся, не варта будаваць дачу.*

РАЗДУМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** Падумаць, усебакова абдумаць. **2.** Перадумаўшы, адмовіцца ад задуманага. *Я раздумаў: не паеду.* ‖ *незак.* **раздумваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.).

РАЗДУМВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* раздумаць. **2.** Думаць, вагаючыся; доўга не магчы прыняць рашэнне. *Хопіць р., згаджайся!*

РАЗДУМ'Е, -я, *н.* (разм.). Тое, што і роздум.

РАЗДУМЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які часта аддаецца роздуму; разважлівы. *Р. стары.* **2.** Які робіцца з роздумам, спакойна; які наводзіць на роздум. *Раздумлівая песня.* ‖ *наз.* **раздумлівасць,** -і, *ж.*

РАЗДУРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Распешчаны, капрызны, свавольны. *Раздуранае дзіця.* **2.** Разбэшчаны, распусны. *Не па гадах р. хлопец.* ‖ *наз.* **раздуранасць,** -і, *ж.*

РАЗДУРЫЦЦА, -дуруся, -дурышся, -дурыцца; *зак.* (разм.). **1.** Стаць вельмі дураслівым, свавольным, непаслухмяным; распусціцца. *Раздурыліся дзеці за лета.* **2.** Дайсці да поўнага маральнага і бытавога разлажэння; разбэсціцца.

РАЗДУРЫЦЬ, -дуру, -дурыш, -дурыць; -дураны; *зак., каго.* **1.** Паслабіўшы нагляд, патрабавальнасць, зрабіць каго-н. дураслівым, непаслухмяным. *Р. сына.* **2.** Даць поўную волю каму-н., дазволіць поўнасцю праяўляць свае жаданні, патрабаванні і пад. ‖ *незак.* **раздурваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗДУРЭЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які раздурэў, стаў дураслівым, гарэзлівым. *Раздурэлыя дзеці.* ‖ *наз.* **раздурэласць,** -і, *ж.*

РАЗДУРЭЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна дурэць. *Дзеці раздурэліся, не суняць.*

РАЗДУРЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* (разм.). **1.** Стаць дуронным, непаслухмяным. *Хлопчык*

зусім раздурэў. 2. Распусціцца, разленавацца. *Раздурэў чалавек, не хоча нічога рабіць.*

РАЗДУШЫЦЬ, -душу, -душыш, -душыць; -душаны; *зак., каго-што.* 1. Моцна націснуўшы, змяць, расплюшчыць. *Р. яйка. Р. ягады.* 2. Прыціснуўшы чым-н. цяжкім, забіць або скалечыць. *Р. грудную клетку.* ‖ *незак.* **раздушваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗ'ЕЗД, -у *і* -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. -у, *гл.* раз'ехацца. 2. -у, звычайна *мн.* Паездкі ў розныя месцы. *Ён месяцамі бывае ў раз'ездах.* 3. -а. Невялікае кавалерыйскае падраздзяленне, якое накіроўваецца для разведкі, аховы, сувязі ва ўмовах ваенных дзеянняў. *Кавалерыйскі р.* 4. -а. Раздваенне аднакалейнага чыгуначнага пуці. *Цягнік спыніўся на раз'ездзе.* ‖ *прым.* **раз'язны,** -ая, -ое (да 2 і 4 знач.). *Р. конь. Р. пуць.*

РАЗ'ЕЗДЗІЦЦА, -езджуся, -ездзішся, -ездзіцца; *зак.* (разм.). Пачаць многа і часта ездзіць. *Па вуліцы раз'ездзіліся веласіпедысты.*

РАЗ'ЕЗДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што* (разм.). 1. Частай яздой пракласці, працерці, зрабіць прыгодным для праезду (шлях, дарогу). 2. Частай яздой разбіць, зрабіць непрыгодным для праезду, язды. ‖ *незак.* **раз'езджваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗ'ЕНЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна енчыць, стагнаць.

РАЗ'ЕСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -есць, -ядуць; раз'еў, -ела; -едзены; *зак., што.* Разбурыць, прычыніць пашкоджанні чаму-н. *Кіслата раз'ела скуру.* ‖ *незак.* **раз'ядаць,** -ае. ‖ *наз.* **раз'яданне,** -я, *н.*

РАЗ'ЕСЦІСЯ, раз'емся, раз'ясіся, раз'есца; раз'ядзімся, раз'ясцеся, раз'ядуцца; раз'еўся, -елася; раз'ешся *і* раз'ежся; *зак.* (разм.). Распаўнець ад залішняй, сытай ежы. ‖ *незак.* **раз'ядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЕТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* 1. Прыстасаванне для ўключэння электрапрыбораў у электрычны ланцуг. 2. Маленькі спадачак для варэння. 3. Сабраныя ў пучок стужка, тасьма, шнур і пад., якія служаць упрыгожаннем чаго-н. 4. Кружок з адтулінай у сярэдзіне, які засцерагае падсвечнік ад капель стэарыну, воску і пад. 5. Архітэктурнае або мастацкае ўпрыгожанне ў выглядзе кветкі з аднолькавымі пялёсткамі (спец.). 6. Шкляны або папяровы абажур для электрычнай лямпы ў выглядзе раструба. ‖ *прым.* **разетачны,** -ая, -ае (да 1, 2, 4, 5 і 6 знач.).

РАЗ'ЕХАЦЦА, -едуся, -едзешся, -едзецца; -едзься; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакінуць месца знаходжання, ад'язджаючы ў розныя бакі, у розны час. *Госці раз'ехаліся па хатах.* 2. Перастаць жыць разам. 3. Праязджаючы па адным шляху насустрач адзін аднаму, размінуцца, не зачапіць адзін аднаго. *Машынам цяжка раз'ехацца на вузкай дарозе.* 4. Едучы па адным шляху, насустрач адзін аднаму, не сустрэцца, не ўбачыцца. 5. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Слізгаючы па гладкай, коўзкай паверхні, рассунуцца ў розныя бакі. *Ногі раз'ехаліся на лёдзе.* 6. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разваліцца ад доўгага ўжытку (разм.). *Табурэтка раз'ехалася.* ‖ *незак.* **раз'язджацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **раз'езд,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 2 знач.).

РАЗЕЦ, -зца, *мн.* -зцы, -зцоў, *м.* 1. Рэжучы інструмент для апрацоўкі металу, дрэва і іншых цвёрдых матэрыялаў. *Р. скульптара.* 2. Пярэдні парны зуб плоскай формы. *Сківіца мае чатыры разцы.* 3. *перан.* Пра майстэрства, манеру, стыль скульптара. *Адразу бачны р. мастака.* ‖ *прым.* **разцовы,** -ая, -ае.

РАЗЖАВАЦЬ, -жую, -жуеш, -жуе; -жуём, -жуяце, -жуюць; -жуй; -жаваны; *зак., што.* 1. Размяць, раздрабніць зубамі. *Р. хлеб.* 2. *перан.* Вельмі падрабязна растлумачыць, расказаць (разм.). *Р. і ў рот палажыць.* ‖ *незак.* **разжоўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЖАЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., каго (што).* Панізіць у чыне або ў пасадзе за якую-н. правіннасць. *Р. у радавыя.* ‖ *наз.* **разжалаванне,** -я, *н.*

РАЗЖАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* 1. Паддацца пачуццю жалю, жаласці. *Р. ад кранальнага апавядання.* 2. Пачаць занадта жаліцца. *Разжаліўся на свой лёс.* ‖ *незак.* **разжальвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЖАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Выклікаць у каго-н. пачуццё жалю. ‖ *незак.* **разжальваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЖАНІЦЦА, -жанюся, -жэнішся, -жэніцца; *зак.* (разм.). Перастаць быць жанатым, развесціся (у 1 знач.). ‖ *незак.* **разжэньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЖАРТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* (разм.). Пачаць многа і з захапленнем жартаваць. *Разжартаваўся так, што не суняць.*

РАЗЖЫТАК, -тку, *м.* (разм.): **на разжытак** — для таго, каб даць магчымасць разжыцца, наладзіць жыццё. *Даю табе сотню на р.*

РАЗЖЫЦЦА, -жывуся, -жывешся, -жывецца; -жывёмся, -жывяцеся, -жывуцца; *зак.* (разм.). 1. *на чым і без дап.* Нажыцца, разбагацець. *Р. на спекуляцыях.* 2. *на што, чым, чаго.* Дастаць, раздабыць што-н. *Р. на кніжкі.* ‖ *незак.* **разжывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЗБРОІЦЦА, -роюся, -роішся, -роіцца; *зак.* 1. Вызваліцца ад зброі, зняць з сябе зброю, а таксама знішчыць або скараціць сваё ўзбраенне. 2. *перан.* Адмовіцца ад актыўных дзеянняў, страціць волю да барацьбы. *Ідэйна р.* ‖ *незак.* **раззбройвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **раззбраенне,** -я, *н. Барацьба за р.*

РАЗЗБРОІЦЬ, -рою, -роіш, -роіць; -роены; *зак., каго-што.* 1. Адабраць у каго-н. зброю, пазбавіць сродкаў узбраення. *Р. палонных.* 2. *перан.* Пазбавіць магчымасці змагацца за што-н. *Ідэйна р. праціўніка.* ‖ *незак.* **раззбройваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раззбройванне,** -я, *н.*

РАЗЗВАНІЦЬ, -званю, -звоніш, -звоніць; *зак., што, аб чым, пра што і з дадан. сказам* (разм.). Расказаць усюды, усім. *Р. навіну.* ‖ *незак.* **раззвоньваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЗЛАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* злавацца, -ць.

РАЗЗНАЁМІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *зак.* (разм.). 1. Перапыніць знаёмства з кім-н. у выніку спрэчак, крыўды. 2. Перазнаёміцца з усімі, многімі, пашырыць круг знаёмых. *Р. з многімі ў горадзе.*

РАЗЗНАЁМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *зак., каго* (разм.). 1. Прывесці да зрыву знаёмства з кім-н. *Р. сяброў.* 2. Перазнаёміць з усімі, многімі.

РАЗІК *гл.* раз[1].

РАЗЛАГОДЗІЦЬ, -годжу, -годзіш, -годзіць; *зак., каго* (разм.). Зрабіць лагодным, больш лагодным. *Р. маці.*

РАЗЛАГОДНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Паддацца лагоднасці, стаць лагодным, ласкавым.

РАЗЛАД, -у, *М* -дзе, *м.* 1. Адсутнасць адзінства, адпаведнасці, згоднасці. *Р. у працы.* 2. Нязгода, нелады; раздор. *Р. у сям'і.*

РАЗЛАДДЗЕ, -я, *н.* (разм.). Тое, што і разлад.

РАЗЛАДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ладзіцца; *зак.* 1. Прыйсці ў няспраўнасць. *Машына разладзілася.* 2. Расстроіцца, парушыцца. *Дружба разладзілася. Веселле разладзілася.* ‖ *незак.* **разладжвацца,** -аецца.

РАЗЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -ладзіш, -ладзіць; -ладжаны; *зак., што.* 1. Вывесці з рабочага стану (спец.). *Р. станок.* 2. Расстроіць, парушыць што-н. *Р. справу. Р. веселле.* 3. Сапсаваць (пра здароўе). ‖ *незак.* **разладжваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЛАЖЫЦЦА[1], -лажуся, -ложышся, -ложыцца; *зак.* 1. Раскласці, размясціць свае рэчы. *Разлажыўся са сваімі рэчамі па ўсёй хаце.* 2. Прыняць раскладзены выгляд. *Паходны ложак лёгка разлажыўся.* ‖ *незак.* **раскладацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **раскладвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЛАЖЫЦЦА[2], -лажуся, -ложышся, -ложыцца; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распасціся пад уздзеяннем бактэрый, згніць. *Торф яшчэ слаба разлажыўся.* 2. *перан.* Дайсці да поўнага маральнага падзення, дэзарганізавацца. *Армія ворага разлажылася.* ‖ *незак.* **разлагацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разлажэнне,** -я, *н.*

РАЗЛАЖЫЦЬ[1], -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак., што.* 1. Палажыць па розных месцах у пэўным парадку. *Р. тавар.* 2. Рассунуць, прыгатаваць для карыстання. *Р. складаные крэсла.* 3. Размеркаваць паміж кім-н. пэўную суму. *Р. страту паміж усімі ўдзельнікамі.* 4. Распаліць агонь. *Р. агонь.* ‖ *незак.* **раскладаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **раскладваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскладанне,** -я, *н. і* **раскладванне,** -я, *н.*

РАЗЛАЖЫЦЬ[2], -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак.* 1. *што.* Раздзяліць што-н. на састаўныя часткі (спец.). *Р. ваду на кісларод і вадарод.* 2. *перан., каго (што).* Дэзарганізаваць, давесці да маральнага падзення. *Р. варожую групоўку.* ‖ *незак.* **раскладаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **раскладваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскладанне,** -я, *н.* (да 1 знач.), **раскладванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **разлажэнне,** -я, *н. Маральнае разлажэнне.*

РАЗЛАЙДАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Разленавацца, стаць гультаём.

РАЗЛАМАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ломіцца; *зак.* 1. Пры ломцы, удары распасціся на кавалкі. *Льдзіна разламалася.* 2. Разбурыцца, разваліцца, зламацца (разм.). *Плот разламаўся.*

РАЗЛАМАЦЬ, -ламлю, -ломіш, -ломіць; -ламі; -ламаны; *зак., што.* 1. Ламаючы, падзяліць на часткі, на кавалкі. *Р. крэсла.* 2. Разбурыць, разваліць. *Р. дзверы.* ‖ *незак.* **разломліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **разломваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разлом,** -у, *м.,* **разломліванне,** -я, *н. і* **разломванне,** -я, *н.*

РАЗЛАПАТАЦЦА, -пачуся, -почашся, -почацца; -пачыся; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна лапатаць (крыламі). 2. Весці несупынную гаворку, лапатаць языком (разм.).

РАЗЛАПІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Які шырока раскінуў свае галіны ў розныя бакі (пра дрэвы, галлё). *Разлапістыя елкі.* ‖ *наз.* **разлапістасць,** -і, *ж.*

РАЗЛАПУШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыцца; *зак.* (разм.). Буйна, шырока разрасціся. *Разлапушылася кукуруза.*

РАЗЛАСАВАНЫ, -ая, -ае. Які разласаваўся, стаў вельмі ласы.

РАЗЛАСАВАЦЦА, -суюся, -суешся, -суецца; -суйся; *зак.* (разм.). 1. Стаць вельмі ласым; паспрабаваўшы смачнага, захацець яшчэ. *Р. мёдам.* 2. *перан.* Тое, што і разахвоціцца (у 1 знач.).

РАЗЛАСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго (што)* (разм.). Узбудзіць у кім-н. жаданне паласавацца, а таксама (пе-

ран.) ахвоту да чаго-н. *Р. дзіця малінамі. Лёгкая нажыва разласавала яго.*

РАЗЛАХМА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* лахмаціцца, -ць.

РАЗЛЕ́ГЛАСЦЬ, -і, *ж.* Даль, прастора, раздолле. *Касцёл быў відзен на ўсю р.*

РАЗЛЕ́ГЧЫСЯ, -лягуся, -ляжашся, -ляжацца; разлёгся, -ляглася, -лося *і* -леглася; разляжся; *зак.* (разм.). **1.** Легчы, свабодна раскінуўшыся, разваліўшыся. *Р. на траве пад дубам.* **2.** *перан.* Заняць вялікую прастору; раскінуцца. *Блакітнае мора льну разлеглася на гарызонце.* ‖ *незак.* **разляга́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЛЕ́ЖВАЦЦА *гл.* разляжацца.

РАЗЛЕ́ЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які падраўся, прынасіўся, разваліўся (пра адзенне, тканіну і пад.). *Р. мех. Чаравікі мелі р. выгляд.* **2.** Вельмі прамоклы, размоклы; раскіслы. *Разлезлая папера.* **3.** Які страціў фігуру, празмерна расплыўся. *Яго постаць здавалася нейкай бясформеннай, разлезлай.* ‖ *наз.* **разле́зласць,** -і, *ж.*

РАЗЛЕ́ЗЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лезецца; разлезся, -лезлася; *зак.* (разм.). Распасціся, развaліцца, звычайна намокшы. *Кашуля ад поту разлезлася.*

РАЗЛЕНАВА́ЦЦА, -лянуюся, -ляну́ешся, -лянуецца; -лянуйся; *зак.* Стаць зусім лянівым, страціць ахвоту працаваць. *Р. за час адпачынку.*

РАЗЛЁТ, -у, *М* -лёце, *м.* **1.** *гл.* разляцецца. **2.** Адлёт птушак у цёплыя краіны. *Р. птушак.* **3.** Контур, абрысы чаго-н. у выглядзе раскінутых, прыўзнятых крылаў. *Р. броваў.* **4.** Разгон, рух з паступова нарастаючай скорасцю; скорасць, набраная такім палётам, рухам. *Ударыцца з разлёту.* ‖ *прым.* **разлётны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.).

РАЗЛІВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для разлівання з большай пасудзіны ў меншыя. *Разлівальная лыжка.*

РАЗЛІ́ВАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які прызначаны для разліўкі чаго-н. *Р. пункт.*

РАЗЛІ́К, -у, *м.* **1.** *гл.* разлічыць. **2.** Звальненне з поўнай выплатай зaробленых грошай. **3.** Намер, меркаванне. *Хітры р.* **4.** Карыслівыя намеры, меркаванні. *Матэрыяльныя разлікі.* **5.** Беражлівасць у расходаванні сродкаў. *Жыць з разлікам.* **6.** Група байцоў, якая абслугоўвае гармату, мінамёт, кулямёт і пад. *Мінамётны р.* ◊ **Брацца (прымацца) у разлік** — улічвацца, брацца пад увагу. **Браць (узяць) у разлік** — улічваць (улічыць), прымаць (прыняць) пад увагу. **Звесці разлікі** *з кім-н.* — 1) узаемна разлічыцца грашамі; 2) адпомсціць каму-н. за абразу, знявагу. ‖ *прым.* **разліко́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Р. месяц.*

РАЗЛІКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* разлік. **2.** Які служыць для падлікаў, для абазначэння вылічэнняў. *Разліковая табліца.* **3.** Прызначаны для ўліку грашовых сродкаў, правядзення плацяжоў і іншых грашовых разлікаў. *Р. банк.*

РАЗЛІНЕ́ІЦЬ, -ею, -ееш, -еіць; -еены; *зак., што.* Правесці на паперы лініі для пісання па іх або паміж імі. *Р. ліст паперы.* ‖ *незак.* **разліне́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разліне́йванне,** -я, *н.*

РАЗЛІТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што* (уст.). Распаяць. ‖ *незак.* **разліто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разліто́ўванне,** -я, *н.*

РАЗЛІ́ТЫ, -ая, -ае (спец.). Які ахапіў вялікую паверхню чаго-н. *Р. бранхіт. Разлітае пачырваненне.*

РАЗЛІ́Ў, -ліву, *м.* **1.** *гл.* разліцца, -ць. **2.** Тое, што і паводка. *Р. Дняпра.* ‖ *прым.* **разліўны,** -ая, -ае.

РАЗЛІЎНЫ́, -ая, -ое. **1.** Які служыць, прызначаны для разліву (у 1 знач.). *Р. апарат.* **2.** Які прадаецца на разліў (у 1 знач.), які наліваецца ў пасуду пакупнікоў. *Разліўное малако.*

РАЗЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., разальецца *і* разліецца; разліўся, -лілася, -лося; разліся; *зак.* **1.** Выліцца часткова або поўнасцю; расплюхацца. *Малако разлілося.* **2.** Размеркавацца па розных пасудзінах (пра вадкасць). **3.** Заліць якую-н. прастору, паверхню чаго-н., расцячыся; выйсці з берагоў. *Рака разлілася.* **4.** *перан.* Разнесціся ва ўсе бакі, па ўсёй прасторы чаго-н., у межах чаго-н. *Разлілася песня ў прасторы.* ‖ *незак.* **разліва́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **разлі́ў,** -ліву, *м.* (да 2, 3 і 4 знач.) *і* **разліццё,** -я, *н.* (да 1 знач.). *Разліццё жоўці.*

РАЗЛІ́ЦЬ, разалью, разальеш, разалье; разальём, разальяце, разальюць *і* разлію, разліеш, разліе; разліём, разліяце, разліюць; разліў, -ліла; -ло; разлі; -літы; *зак., што.* **1.** Выліць часткова або поўнасцю; расплюхаць. *Р. малако.* **2.** Пераліць якую-н. вадкасць з адной пасудзіны ў некалькі іншых. *Р. віно ў шклянкі.* **3.** *безас.* Прымусіць выйсці з берагоў. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Распаўсюдзіць ва ўсе бакі, па ўсёй прасторы чаго-н., у межах чаго-н. *Сонца разліло святло па зямлі.* ◊ **Вадой не разліць (не разальеш)** *каго* (разм.) — пра неразлучных сяброў. ‖ *незак.* **разліва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разлі́ў,** -ліву, *м.* (да 2 знач.), **разлі́ўка,** -і, *ДМ* -ліўцы, *ж.* (да 2 знач.), **разліва́нне,** -я, *н. і* **разліццё,** -я, *н.* (да 2 знач.).

РАЗЛІ́ЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* разлічыць. **2.** Меркаваць, мець намер; спадзявацца. *Р. на дапамогу.* ‖ *наз.* **разлі́чванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

РАЗЛІЧЫ́ЦЦА, -лічуся, -лічышся, -лічыцца; *зак.* **1.** *з кім.* Цалкам расплаціцца з кім-н. *Р. з крэдыторамі.* **2.** *перан., з кім.* Адпомсціць каму-н. за што-н.; звесці рахункі з кім-н. *Р. з крыўдзіцелем.* **3.** Звольніцца, ўзяць разлік (разм.). *Р. на рабоце.* **4.** Зрабіць разлік у страі. *Па парадку нумарaў разлічыся!* ‖ *незак.* **разлі́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЛІЧЫ́ЦЬ, -лічу, -лічыш, -лічыць; -лічаны; *зак., каго-што* і *з дадан. сказам.* **1.** Правёўшы падлік, вызначыць размер, кольксць чаго-н. *Р. кошт будаўніцтва склепа. Р. канструкцыю* (зрабіць тэхнічны разлік). **2.** *і без дап.* Прадугледзець, вызначыць, рашыць. *Р. свае магчымасці.* **3.** Выдаць зарплату, звольніць. *Р. з завода.* **4.** Правесці разлік у страі. **5.** *на што, для чаго* (звычайна ў форме дзеепр. зал. прош.). Зрабіць што-н. для таго, каб выклікаць пэўную рэакцыю, вынікі. ‖ *незак.* **разлі́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разлі́к,** -у, *м.*

РАЗЛО́Г, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Абшар, адкрытая прастора. *Паўз Прыпяць цягнуліся пясчаныя разлогі.*

РАЗЛО́ГА, -і, *ДМ* -лозе, *мн.* -і, -лог, *ж.* (разм.). Тое, што і разлог.

РАЗЛО́ГІ, -ая, -ае. Шырокі, з вялікаю кронай, раскідзісты. *Р. дуб.* ‖ *наз.* **разло́гасць,** -і, *ж.*

РАЗЛО́ЖЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Развесісты, раскідзісты, шырокі (пра дрэвы, крону, галіны і пад.). *Разложыстая ліпа.* **2.** Шырокі, пакаты, адкрыты, роўны. *Р. луг.* ‖ *наз.* **разло́жыстасць,** -і, *ж.*

РАЗЛО́М, -у, *м.* **1.** *гл.* разламаць. **2.** *перан.* Парушэнне ўнутранага адзінства; раздвоенасць, надломленасць. *Душэўны р.*

РАЗЛО́МВАННЕ, РАЗЛО́МВАЦЬ, РАЗЛО́МЛІВАННЕ, РАЗЛО́МЛІВАЦЬ *гл.* разламаць.

РАЗЛУЗА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Раскрыць (абалонку), каб дастаць семя; разлушчыць. *Р. арэх.* ‖ *незак.* **разлу́зваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЛУ́КА, -і, *ДМ* -луцы, *ж.* **1.** *гл.* разлучыцца. **2.** Растанне з кім-н. родным, блізкім.

РАЗЛУПІ́ЦЬ, -луплю, -лупіш, -лупіць; -луплены; *зак., што* (разм.). **1.** Разадраць на палосы, распаласаваць што-н.; падраць. *Р. кашулю.* **2.** Нанесці рану, глыбокую драпіну. *Зачапіўся за сук і разлупіў скуру наназе.* ‖ *незак.* **разлу́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЛУЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і раз'яднальнік.

РАЗЛУ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто разлучыў, разлучае блізкіх адзін аднаму людзей. **2.** Мужчына, які развёўся з жонкай (абл.). ‖ *ж.* **разлу́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАЗЛУЧЫ́ЦЦА, -лучуся, -лучышся, -лучыцца; *зак.* **1.** *з кім* і *без дап.* Расстацца, перастаць быць разам (пра блізкіх, сяброў). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раз'яднацца (пра што-н. злучанае). *Правады разлучыліся.* ‖ *незак.* **разлуча́цца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разлу́ка,** -і, *ДМ* -луцы, *ж.* *Час разлукі.*

РАЗЛУЧЫ́ЦЬ, -лучу, -лучыш, -лучыць; -лучаны; *зак., каго-што.* **1.** Прымусіць расстацца (блізкіх, сяброў); разысціся. *Вайна разлучыла родных.* **2.** Раздзяліць, аддзяліць што-н. ад чаго-н. *Р. канцы праводаў.* ‖ *незак.* **разлуча́ць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЛУ́ШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Раскрыць (абалонку), расцерабіць, каб дастаць семя. *Р. арэх.* ‖ *незак.* **разлу́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЛЫГА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца. *зак.* Вызваліцца ад вяроўкі, якой быў залыганы; развязацца. *Конь разлыгаўся.* ‖ *незак.* **разлы́гвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЛЫГА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Зняць вяроўку з таго, хто быў залыганы. ‖ *незак.* **разлы́гваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разлы́гванне,** -я, *н.*

РАЗЛЮБІ́ЦЬ, -люблю, -любіш, -любіць; -люблены; *зак., каго-што.* Перастаць любіць каго-, што-н. *Р. жонку.*

РАЗЛЮТАВА́ЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* Прыйсці ў лютасць, дайсці да крайняй ступені жорсткасці; раз'юшыцца. *Мачыха так разлютавалася, што нельга было суняць.*

РАЗЛЮТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., каго.* Прывесці ў лютасць. *Разлютавалі несправядлівыя нападкі.*

РАЗЛЯГА́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* разлегчыся. **2.** Поўніцца звонкімі, пераліўчастымі гукамі. *Лес разлягаецца ад галасоў дзетвары.*

РАЗЛЯЖА́ЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; -жымся, -лежыцеся, -жацца; -жыся; *зак.* (разм.). Праляжаўшы доўгі час, захацець ляжаць яшчэ. ‖ *незак.* **разле́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЛЯЙЦА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго.* Вызваліць ад лейцаў. *Р. каня.*

РАЗЛЯ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна і доўга ляпаць. *Р. на ўсю ваколіцу.*

РАЗЛЯПІ́ЦЬ, -ляплю, -лепіш, -лепіць; -леплены; *зак., што.* **1.** Раз'яднаць тое, што зляпілася. *Не разляпіць лісты ў кнізе.* **2.** Наляпіць, прыляпіць у многіх месцах. *Р. афішы.* ‖ *незак.* **разле́пліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **разляпля́ць,** -яю, -яеш, -яе.

РАЗЛЯТА́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -таек, *ж.* Крылатка або наогул якое-н. верхняе адзенне са свабоднымі, без зашпілек поламі.

РАЗЛЯТА́ЦЦА[1], -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* разляцецца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*).

Развяваецца ў бакі ад павеваў ветру. *Над калонай разляталіся сцягі.*

РАЗЛЯТА́ЦЦА², -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Пачаўшы лятаць, захапіцца лятаннем, палётамі; разлётацца. *Самалёты разляталіся. Дзеці разляталіся.*

РАЗЛЯЦЕ́ЦЦА, -лячу́ся, -ляці́шся, -ляці́цца; -ляці́мся, -леціце́ся, -ляця́цца; -ляці́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паляцець у розныя бакі. *Птушкі разляцеліся. Дзеці выраслі і разляцеліся з роднага дому* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Разбіцца, распасціся на часткі, кавалкі ад удару, узрыву. *Талерка разляцелася ўшчэнт.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Знікнуць, аказацца нерэальным (разм.). *Усе мае мары разляцеліся.* **4.** У палёце або на бягу набраць вялікую хуткасць (разм.). *Ён так разляцеўся, што не дагнаць.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра навіну: хутка распаўсюдзіцца, зрабіцца вядомай многім. ‖ *незак.* **разлята́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **разлёт**, -у, *М* -лёце, *м.* (да 1 знач.).

РАЗМАГНІ́ЦІЦЦА, -ні́чуся, -ні́цішся, -ні́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пазбавіцца магнітных уласцівасцей. *Сталь размагнісілася.* **2.** *перан.* Пра чалавека: пазбавіцца сабранасці, стаць бязвольным, бяздзейным (разм.). ‖ *незак.* **размагні́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗМАЖДЖЭ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Моцна ўдарыўшы, раздрабіць. *Р. галаву.* ‖ *незак.* **размажджэ́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗМА́ЗАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ма́жацца; *зак.* Распаўсюдзіцца па ўсёй паверхні (пра тое, што мажа, фарбуе). *Фарба размазалася па паперы.* ‖ *незак.* **разма́звацца**, -аецца.

РАЗМА́ЗАЦЬ, -ма́жу, -ма́жаш, -ма́жа; -ма́ж; -ма́заны; *зак., што.* **1.** Разнесці, расцерці па якой-н. паверхні, мажучы, пэцкаючы яе. *Р. гразь па падлозе.* **2.** *перан.* і *без дап.* З лішнімі падрабязнасцямі, адступленнямі расказаць, апісаць што-н. (разм.). ‖ *незак.* **разма́зваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗМАЗНЯ́, -і, *ж.* **1.** Рэдкая каша. *Частавалі нас нейкай размазнёй.* **2.** *м.* і *ж.* Аб вялым, нерашучым, слабавольным чалавеку (разм.). *Не хлопец, а р.*

РАЗМАКА́ЦЬ *гл.* размокнуць.

РАЗМАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., што* (разм.). Разбіць, разламаць. *Р. акно.*

РАЗМАЛО́ЦЬ, -мялю́, -ме́леш, -ме́ле; -мялі́; -мо́латы; *зак., што.* Расцерці на муку, парашок. *Р. зерне.* ‖ *незак.* **размо́лваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **размо́л**, -у, *м.* і **размо́лванне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **размо́льны**.

РАЗМАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак., каго-што.* **1.** Пакрыць рознымі, звычайна яркімі фарбамі. *Р. талерку. Размалявалі твар у бойцы* (нарабілі сінякоў; разм. груб.). **2.** *перан.* Паказаць у прыхарошаным выглядзе, перабольшыць значэнне чаго-н. *Ён умеў размаляваць самую звычайную рэч, надаць ёй хараство.* ‖ *незак.* **размалёўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **размалёўванне**, -я, *н.* і **размалёўка**, -і, *ДМ* -лёўцы, *ж.*

РАЗМАРО́ЗІЦЬ, -ро́жу, -ро́зіш, -ро́зіць; -ро́жаны; *зак., каго-што.* **1.** Вывесці з замарожанага стану, даць магчымасць адтаць чаму-н. *Р. халадзільнік.* **2.** *перан.* Зноў пусціць у абарот, у эксплуатацыю (сродкі, запасы сыравіны і пад.). *Р. крэдыты.* ‖ *незак.* **размаро́жваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗМАРЫ́Н, -у, *м.* **1.** Паўднёвая вечназялёная расліна, з якой здабываюць эфірны алей. **2.** Сорт яблыкаў. ‖ *прым.* **размары́навы**, -ая, -ае.

РАЗМАРЫ́ЦЦА, -мару́ся, -мо́рышся, -мо́рыцца; *зак.* (разм.). Знемагчыся (ад спёкі, духаты або стомы). *Р. на сонцы.*

РАЗМАРЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мо́рыць; -мо́раны; *зак., каго* (разм.). Давесці да расслабленага, санлівага стану. *Духмянае сена размарыла касцоў.* ‖ *незак.* **размо́рваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗМАТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Пра што-н. наматанае, зматанае: развіцца, раскруціцца. *Супоня разматалася і павісла.*

РАЗМАТА́ЦЬ¹, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Развіць, раскруціць што-н. зматанае; зняць з таго, на што было наматана. *Р. вуду.* ◊ **Разматаць клубок** — высветліць, разблытаць якую-н. складаную, заблытаную справу. ‖ *незак.* **размо́тваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **размо́тванне**, -я, *н.* і **размо́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

РАЗМАТА́ЦЬ² *гл.* матаць².

РАЗМАТЛАШЫ́ЦЬ, -лашу́, -ло́шыш, -ло́шыць; -ло́шаны; *зак., што* (разм.). **1.** Падраць на шматкі, разнесці па частках. *За адзін сезон разматлашыў касцюм.* **2.** Давесці да бязладнага стану, разнесці. *Р. склад.*

РАЗМАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* Весці размову, гутарку; гаварыць з кім-н. *Р. усю дарогу.*

РАЗМА́Х, -у, *м.* **1.** *гл.* размахнуцца. **2.** Велічыня хістання, вагання якога-н. цела; амплітуда (спец.). *Р. маятніка.* **3.** Адлегласць паміж крайнімі пунктамі чаго-н. разгорнутага, распасцёртага, разнятага. *Р. крылаў.* **4.** *перан.* Шырыня дзейнасці; адсутнасць абмежаванасці ў праяўленні чаго-н. *Р. будаўніцтва.*

РАЗМАХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна махаць чым-н. *Р. кулакамі.*

РАЗМА́ХВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Махаць чым-н. то ў адзін, то ў другі бок. *Р. рукамі.*

РАЗМАХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Зрабіць узмах рукой для ўдару, кідання і пад. **2.** *перан.* Адзначыць што-н. з размахам (у 4 знач.) (разм.). *Банадысь жаніў сына, ды так размахнуўся, што паўсвету заклікаў гасцей.* ‖ *незак.* **разма́хвацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разма́х**, -у, *м.* (да 1 знач.).

РАЗМАЧА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць, -лены; *зак., што.* Растрапаць, раздзяліць на валокны. *Р. канец вяроўкі.* ‖ *незак.* **размача́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗМАЧЫ́ЦЬ, -мачу́, -мо́чыш, -мо́чыць; -мо́чаны; *зак., што.* Намачыўшы, зрабіць мяккім, разбухлым. *Р. сухары.* ◊ **Размачыць лік** (разм.) — адкрыць лік (у спартыўнай гульні). ‖ *незак.* **размо́чваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **размо́чванне**, -я, *н.* і **размо́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *ж.*

РАЗМА́ШЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца шырокімі, свабоднымі ўзмахамі рук або ног. *Размашыстыя крокі.* **2.** Які атрымліваецца ў выніку шырокіх узмахаў пяра, пэндзля. *Р. почырк. Р. стыль* (перан.). **3.** Раскідзісты, з вялікім размахам (у 3 знач.). *Размашыстыя галіны дуба.* ‖ *наз.* **разма́шыстасць**, -і, *ж.*

РАЗМЕЖАВА́ЦЦА, -мяжу́юся, -мяжу́ешся, -мяжу́ецца; -мяжу́йся; *зак.* **1.** Раздзяліцца, устанавіўшы межы паміж землямі, уладаннямі. *Р. з суседзямі.* **2.** *перан.* Аддзяліцца, адасобіцца адзін ад другога ў выніку несупадзення, процілегласці інтарэсаў, поглядаў. *Р. з ідэйнымі праціўнікамі.* ‖ *незак.* **размяжо́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **размяжо́ўванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **размежава́нне**, -я, *н.*

РАЗМЕЖАВА́ЦЬ, -мяжу́ю, -мяжу́еш, -мяжу́е; -мяжу́й; -межава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Раздзяліць, правёўшы межы. *Р. участкі.* **2.** *перан.* Аддзяліць, адмежаваць сферы дзейнасці. *Р. абавязкі.* ‖ *незак.* **размяжо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **размяжо́ўванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **размежава́нне**, -я, *н.*

РАЗМЕ́Н *гл.* размяніць, размяняцца *і* размяняць.

РАЗМЕ́ННЫ *гл.* размяняць.

РАЗМЕ́НЬВАЦЦА *гл.* размяняцца.

РАЗМЕ́НЬВАЦЬ *гл.* размяніць *і* размяняць.

РАЗМЕ́Р, -у, *м.* Тое, што і памер (у 2, 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **разме́рны**, -ая, -ае.

РАЗМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Мераючы, вызначыць межы, падзяліць на часткі, згодна з велічынёй чаго-н. *Р. зямлю.* ‖ *незак.* **разме́рваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **размяра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАЗМЕРКАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Асоба, якая размяркоўвае што-н. **2.** Установа, якая ведае размеркаваннем каго-н. (раненых па шпіталях, дзяцей-сірот па дзіцячых дамах). **3.** Магазін, які адпускае тавары па пэўных нормах. **4.** Прыстасаванне для размеркавання току, газу, вады і пад. *Р. электраэнергіі.*

РАЗМЕРКАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для размеркавання чаго-н. *Р. пункт.*

РАЗМЕРКАВА́ЦЬ, -мярку́ю, -мярку́еш, -мярку́е; -мярку́й; -меркава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Раздзяліць, падзяліць паміж кім-, чым-н., вызначыўшы кожнаму пэўную частку. *Р. прэмію.* **2.** Размясціць у пэўнай паслядоўнасці. *Р. вучняў па класах.* **3.** Мяркуючы, падлічыць, вырашыць. *Маці размеркавала, колькі кватарантаў паселіць у прыбудове.* **4.** Пра маладых спецыялістаў: накіраваць на працу пасля заканчэння навучальнай установы. ‖ *незак.* **размярко́ўваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **размярко́ўванне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **размеркава́нне**, -я, *н.*

РАЗМЕ́СЦІ, -мяту́, -мяце́ш, -мяце́; -мяцём, -мецяце́, -мяту́ць; размёў, -мяла́, -мяло́; -мяці́; -ме́цены; *зак., каго-што.* **1.** Метучы, ачысціць што-н. (ад чаго-н.). *Р. снег. Ветрам размяло сухое лісце.* **2.** *перан.* Разагнаць, раскідаць. *Вайна размяла нас па свеце.* **3.** *перан.* Расхапаць, разабраць. *Р. тавары за адзін дзень.* ‖ *незак.* **размята́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАЗМЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца разметкай чаго-н. *Р. дэталей.* ‖ *ж.* **разме́тчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАЗМЕ́ЦІЦЬ, -ме́чу, -ме́ціш, -ме́ціць; -ме́чаны; *зак., што.* Расставіць значкі, меткі. *Р. шрыфты.* ‖ *незак.* **размяча́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **разме́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ **разме́тачны**, -ая, -ае. *Р. інструмент.*

РАЗМЕ́ШВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* размяшаць.

РАЗМІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* размяцца, -ць.

РАЗМІ́НАЧНЫ *гл.* размінка *і* размяцца.

РАЗМІ́НІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Ачысціць (ачышчаць) ад мін. *Р. участак.* ‖ *наз.* **размі́ніраванне**, -я, *н.*

РАЗМІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* размяцца, -ць. **2.** Фізічнае практыкаванне перад спартыўнымі выступленнямі або перад трэніроўкай. *Р. гімнастаў.* ‖ *прым.* **размі́начны**, -ая, -ае.

РАЗМІНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Ідучы адзін аднаму насустрач, не сустрэцца; разысціся. *Р. з сябрам.* **2.** Разысціся пры сустрэчы, не дакрануўшыся адзін да аднаго, не зачапіўшы адзін аднаго. *На вузкай дарозе машыны ледзь размінуліся.* ‖ *незак.* **разміна́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗМНАЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для размнажэння чаго-н. (рукапісаў, чарцяжоў) у некаторай колькасці экзэмпляраў. *Р. апарат.*

РАЗМНАЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* размножыцца. **2.** Аднаўляць патомства (пра раслінныя і жывёльныя арганізмы). *Рыбы размнажаюцца ікрой.*

РАЗМНО́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* **1.** Павялічыцца ў колькасці, ліку. **2.** Распладзіцца, развесціся. *Размножыліся бабры.* ‖ *незак.* **размнажа́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **размнажэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМНО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго-што.* **1.** Павялічыць колькасна. *Р. тэзісы на ксераксе.* **2.** Распладзіць, развесці. *Р. трусоў.* ‖ *незак.* **размнажа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **размнажэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -мо́ў, *ж.* **1.** Гутарка, слоўны абмен з кім-н. звесткамі, думкамі. *Завесці размову пра догляд дзяцей. Р. па тэлефоне.* **2.** *мн.* Чуткі, абгаворы, плёткі. *Пра хлопца хадзіла многа размоў па вёсцы.* **3.** Мова, гаворка, вымаўленне (разм.). *Па размове лёгка вызначыць, адкуль чалавек родам.* ‖ *прым.* **размо́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Р. стыль.*

РАЗМО́КЛЫ, -ая, -ае. Які размок, размяк ад вільгаці, разбух. *Р. гарох.*

РАЗМО́КНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; размо́к, -кла; *зак.* Набраўшы вільгаці, разбухнуць, размякнуць. ‖ *незак.* **размака́ць,** -а́е.

РАЗМО́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* размалоць. **2.** Спосаб, якасць млёва. *Мука тонкага размолу.*

РАЗМО́ЛВАННЕ, -ВАЦЬ, РАЗМО́ЛЬНЫ *гл.* размалоць.

РАЗМО́РВАЦЬ *гл.* размарыць.

РАЗМО́ТВАННЕ, -ВАЦЬ, РАЗМО́ТКА *гл.* разматаць[1].

РАЗМО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дапаможнік для размовы з іншаземцамі з узорамі дыялогаў на бытавыя і іншыя тэмы.

РАЗМО́ЧВАННЕ, -ВАЦЬ, РАЗМО́ЧКА *гл.* размачыць.

РАЗМЫ́ВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* Размытае вадой паглыбленне ў зямлі, на дне вадаёма.

РАЗМЫКА́ННЕ, РАЗМЫКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* разамкнуцца, -ць.

РАЗМЫ́Ў, -мыву, *м.* **1.** *гл.* размыць. **2.** Месца, размытае вадой.

РАЗМЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мы́ецца; *зак.* Разбурыцца пад дзеяннем вады, плыні. *Бераг паступова размыўся.* ‖ *незак.* **размыва́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **размы́ў,** -мыву, *м.*

РАЗМЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мы́е; -мыты; *зак., што.* Разбурыць плынню, вадою. *Рака размыла бераг.* ‖ *незак.* **размыва́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **размыва́нне,** -я, *н. і* **размы́ў,** -мыву, *м.*

РАЗМЯЖО́ЎВАННЕ, -ВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* размежавацца, -цца.

РАЗМЯ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; размя́к, -кла; -ні; *зак.* **1.** *гл.* мякнуць. **2.** *перан.* Стаць вялым, расслабіцца, а таксама прыйсці ў стан чуллівасці. *Р. ад пахвалы.* ‖ *незак.* **размяка́ць,** -аю, -а́еш, -а́е.

РАЗМЯКЧЫ́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; *зак.* **1.** Стаць мяккім, размякнуць пад уздзеяннем чаго-н. *Пластылін размякчыўся ў цяпле.* **2.** *перан.* Прыйсці ў стан душэўнай лагоднасці, стаць ласкавым, добрым. ‖ *незак.* **размякча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **размякчэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМЯКЧЫ́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; размя́кчаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць мяккім. *Р. воск.* **2.** *перан., каго-што.* Прывесці ў стан душэўнай мяккасці. *Р. сэрца ласкай.* ‖ *незак.* **размякча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **размякчэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМЯНІ́ЦЬ, -мяню́, -ме́ніш, -ме́ніць; -ме́нены; *зак., што.* Тое, што і разм́яняць (у 1 знач.). ‖ *незак.* **разме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разме́н,** -у, *м.*

РАЗМЯНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *зак.* **1.** Памылкова абмяняўшыся чым-н. падобным, аднародным, зрабіць размен. *Р. шапкамі.* **2.** У шахматнай гульні: зрабіць размен фігур. *Р. сланамі.* **3.** Зрасходаваць свае сілы, здольнасці на дробныя справы. *Р. на дробязі.* **4.** Пра тых, хто жыве разам: раз'ехацца, падзяліўшы агульную жылую плошчу. ‖ *незак.* **разме́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разме́н,** -у, *м.* (да 1, 2 і 4 знач.). *Р. фігур у шахматнай гульні.*

РАЗМЯНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *што.* Абмяняць адны грашовыя купоны або манеты на больш дробныя ў адпаведнай колькасці. *Р. сто рублёў. Р. пяты дзесятак* (перан. пра ўзрост: ужо споўнілася сорак). **2.** *каго-што.* Абмяняць каго-, што-н. на другое падобнае або на другога падобнага. *Р. кватэру. Р. палонных.* ‖ *незак.* **разме́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разме́н,** -у, *м.* ‖ *прым.* **разме́нны,** -ая, -ае. *Р. аўтамат* (для размену манет). *Разменныя манеты* (дробныя, для размену).

РАЗМЯРКО́ЎВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* размеркаваць.

РАЗМЯСІ́ЦЬ, -мяшу́, -ме́сіш, -ме́сіць; -ме́шаны; *зак., што.* Перамяшаўшы, размяць (што-н. густое, вязкае). *Р. цеста.* ‖ *незак.* **разме́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разме́шванне,** -я, *н. і* **разме́ска,** -і, *ДМ* -месцы, *ж.* ‖ *прым.* **разме́сачны,** -ая, -ае (спец.).

РАЗМЯСЦІ́ЦЦА, -мяшчу́ся, -ме́сцішся, -ме́сціцца; *зак.* Заняць месца; уладкавацца. *Р. па вагонах. Р. на кватэры.* ‖ *незак.* **размяшча́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **размяшчэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМЯСЦІ́ЦЬ, -мяшчу́, -ме́сціш, -ме́сціць; -ме́шчаны; *зак., каго-што.* **1.** Расставіць або разлажыць у пэўным парадку, даць кожнаму месца. *Р. пасажыраў у вагоне. Р. тавары на паліцах.* **2.** Размеркаваць паміж многімі. *Р. латарэйныя білеты.* ‖ *незак.* **размяшча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **размяшчэ́нне,** -я, *н.*

РАЗМЯТА́ЦЬ *гл.* размесці.

РАЗМЯ́ЦЦА, разамну́ся, разамне́шся, разамне́цца; разамнёмся, разамняце́ся, разамну́цца; разамні́ся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Стаць мяккім (ад сціскання, расціранія). *Воск размяўся.* **2.** *перан.* З дапамогай якіх-н. рухаў прывесці цела ў стан фізічнай бадзёрасці (разм.). *Р. пасля сну.* ‖ *незак.* **разміна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **размі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **размі́начны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Размінaчная дарожка.*

РАЗМЯ́ЦЬ, разамну́, разамне́ш, разамне́; разамнём, разамняце́, разамну́ць; разамні́; размя́ты; *зак.* **1.** *гл.* мяць. **2.** *перан., каго-што.* Рухамі прывесці цела ў стан фізічнай бадзёрасці (разм.). *Р. ногі.* ‖ *незак.* **разміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **размі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

РАЗМЯЧА́ЦЬ *гл.* размеціць.

РАЗМЯША́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -мяша́ны *і* -ме́шаны; *зак., што.* Прыгатаваць што-н. шляхам размешвання лыжкай, мешалкай і пад. *Р. цукар у шклянцы чаю.* ‖ *незак.* **разме́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разме́шванне,** -я, *н.*

РАЗНА... (*гл.* **розна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «розна...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *разназначны, разнаколерны.*

РАЗНАБО́Й, -ю, *м.* Адсутнасць узгодненасці, зладжанасці, адзінства ў чым-н. *Ліквідаваць р. у працы. Р. у правапісе.* ‖ *прым.* **разнабо́йны,** -ая, -ае.

РАЗНАВІ́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* Прадмет або з'ява, якая ўяўляе сабой відазмяненне асноўнага віду, катэгорыі. *Р. пшаніцы.*

РАЗНА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* (разм.). Разахвоціцца да чаго-н., адчуць ахвоту да якой-н. справы. *Дзяўчынка разнадзілася і памыла падлогу.*

РАЗНА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што* (разм.). Разахвоціць, прывучыць да чаго-н.

РАЗНАКО́ЛЕРНЫ, -ая, -ае. Тое, што і рознакаляровы.

РАЗНАМО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з людзей, якія гавораць на розных мовах. *Разнамоўнае насельніцтва. Разнамоўныя тэксты.* ‖ *наз.* **разнамо́ўе,** -я, *н.*

РАЗНАМЫ́СНАСЦЬ, -і, *ж.* Нязгода ў думках, разыходжанне ў перакананнях.

РАЗНАПО́ЛЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да розных полаў. *Разнаполыя дзеці.* ‖ *наз.* **разнапо́ласць,** -і, *ж.*

РАЗНАРА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (спец.). **1.** Размеркаванне каго-, чаго-н. у планавым парадку; распараджэнне аб такім размеркаванні. *Р. на атрыманне будаўнічых матэрыялаў.* **2.** Пісьмовае распараджэнне аб парадку выканання якіх-н. работ або размеркаванні рабочых па рабочых месцах.

РАЗНАРО́ДНЫ, -ая, -ае. З неаднолькавымі, рознымі прыкметамі, уласцівасцямі. *Разнародныя рэчывы.* ‖ *наз.* **разнаро́днасць,** -і, *ж.*

РАЗНАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -но́сіцца; *зак.* Стаць прастарнейшым пасляноскі. *Боты разнасіліся.* ‖ *незак.* **разно́швацца,** -аецца.

РАЗНАСІ́ЦЬ, -нашу́, -но́сіш, -но́сіць; -но́шаны; *зак., што.* Носячы, зрабіць прастарнейшым. *Р. туфлі.* ‖ *незак.* **разно́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разно́шванне,** -я, *н.*

РАЗНАСТА́ЙНЫ, -ая, -ае. Неаднолькавы з другім (другімі) па якіх-н. прыкметах. *Разнастайныя людзі. Разнастайныя ўражанні.* ‖ *наз.* **разнаста́йнасць,** -і, *ж.*

РАЗНАТРА́ЎЕ, -я, *н.* Розныя травы, якія растуць разам, а таксама (спец.) група кармавых травяністых раслін (акрамя злакавых, бабовых і асаковых). ‖ *прым.* **разнатра́ўны,** -ая, -ае.

РАЗНАЧЫ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* У 19 ст. у Расіі: прагрэсіўна настроены інтэлігент не дваранскага паходжання, а з дробнага чыноўніцтва. ‖ *прым.* **разначы́нны** *і* **разначы́нскі,** -ая, -ае.

РАЗНАШЭ́РСНЫ, -ая, -ае. **1.** З шэрсцю рознага колеру. *Р. табун коней.* **2.** *перан.* Разнастайны, выпадковы па складу (разм.). ‖ *наз.* **разнашэ́рснасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

РАЗНЕРВАВА́ЦЦА, -нервую́ся, -нервуе́шся, -нервуе́цца; -нерву́йся; *зак.* Пачаць вельмі нервавацца, прыйсці ва ўзбуджаны стан; расхвалявацца. *Моцна р.*

РАЗНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; разнёс, -не́сла *і* -нясла́, -не́сла *і* -нясло́; разнясі́; -не́сены; *зак.* **1.** *каго-што.* Несучы, даставіць у пэўнае месца. *Р. пісьмы. Вецер разнёс хмары* (перан.: рассеяў). **2.** *што.* Распаўсюдзіць сярод многіх. *Р. заразу. Р. чутку.* **3.** *што.* Размеркаваць, запісаўшы ў розных месцах. *Р. па графах.* **4.** *што.* Расцягнуць па частках, раскрасці (разм.). *Р. цэмент.* **5.** *што.* Разбурыць, разбіць, разламаць (разм.). *Бурай разнесла* (безас.) *хлеў.* **6.** *каго-што.* Падвергнуць рэзкай крытыцы (разм.). *Р. на сходзе.* **7.** *безас., каго-што.* Пра ўтварэнне апухласці на чым-н. (разм.). *Шчаку разнесла.* ‖ *незак.* **разно́сіць,** -ношу, -но́сіш, -но́сіць. ‖ *наз.* **разно́с,** -у, *м.* (да 1, 2, 3, 4, 5 і 6 знач.), **разно́ска,** -і, *ДМ* -но́сцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **разнясе́нне** (да 1,

2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **разносны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Р. тавар. Р. гандаль* (уразнос).

РАЗНЕСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нясецца; разнёсся, -неслася *і* -няслася, -неслася *і* -няслося; *зак.* **1.** Распаўсюдзіцца, пашырыцца. *Разнесліся чуткі.* **2.** Прагучаць, стаць чутным на далёкую адлегласць. *Разнёсся звон.* **3.** *перан.* Хутка разысціся па чым-н., у чым-н. *Па целе разнеслася цеплыня.* ‖ *незак.* **разносіцца**, -сіцца.

РАЗНІЗАЦЬ, -ніжу, -ніжаш, -ніжа; -нізаны; *зак., што.* Зняць нанізанае. *Р. пацеркі.* ‖ *незак.* **разнізваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Той, хто займаецца рэзаннем жывёлы; мяснік.

РАЗНІТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* Зняць або паслабіць ніты[1] ў чым-н. ‖ *незак.* **разнітоўваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (разм.). Прадпрыемства, дзе рэжуць жывёлу; бойня.

РАЗНОС, -у, *м.* **1.** *гл.* разнесці. **2.** Суровая размова з рэзкай крытыкай (разм.). *Зрабіць р. каму-н.*

РАЗНОСІЦЦА, -ЦЬ *гл.* разнесціся, разнесці.

РАЗНОСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* разнесці. **2.** Які служыць для рэгістрацыі выходнай карэспандэнцыі (спец.). *Разносная кніга.* **3.** Які змяшчае рэзкую крытыку (разм.). *Р. артыкул.* ‖ *наз.* **разноснасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

РАЗНОСЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца разноскай, дастаўкай чаго-н. *Р. кніг.* ‖ *ж.* **разносчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАЗНОШВАННЕ *гл.* разнасіць.

РАЗНОШВАЦЦА *гл.* разнасіцца.

РАЗНОШВАЦЬ *гл.* разнасіць.

РАЗНЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* рэзаць. **2.** Зроблены разьбой (у 1 знач.). *Разныя ўпрыгожанні.* **3.** Упрыгожаны разьбой (у 2 знач.). *Разныя аканіцы.*

РАЗНЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыецца; *зак.* Пачаць многа ныць (у 1 знач.), разбалецца. *Разныліся старыя косці.*

РАЗНЮХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Распазнаць нюхам. *Сабака разнюхаў след зайца.* **2.** *перан., што і пра што.* Даведацца пра што-н. тайком; разведаць. *Ад яе нічога не ўтоіш, умомант разнюхае.* ‖ *незак.* **разнюхваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗНЯ, -і, *ж.* Масавае забойства, кровапраліцце. *Крывавая р.*

РАЗНЯВОЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго-што.* Збавіць ад няволі, прыгнёту; даць волю. ‖ *незак.* **разнявольваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разняволенне**, -я, *н.*

РАЗНЯСЕННЕ *гл.* разнесці.

РАЗНЯЦЬ, -німу, -німеш, -німе; -німі; -няты; *зак., каго-што.* **1.** Аддзяліць адно ад другога; раз'яднаць. *Р. кулак.* **2.** Развесці ў бакі тых, хто б'ецца. *Р. забіякаў.* ‖ *незак.* **разнімаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разніманне**, -я, *н.*

РАЗОК *гл.* раз[1].

РАЗОРА, -ы, *мн.* -ы, -зор, *ж.* **1.** Доўгая канаўка на паверхні зямлі, праведзеная плугам у час ворыва. *Вузкія разоры.* **2.** Паглыбленне ў выглядзе канаўкі, зробленае плугам або лапатай на полі і агародзе для сцёку вады і для праходу. *Ісці разорай.* ‖ *прым.* **разоравы**, -ая, -ае *і* **разорны**, -ая, -ае.

РАЗРАБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Разграбіць, расцягнуць, раскрасці. *Р. маёмасць.*

РАЗРАБІЦЬ, -раблю, -робіш, -робіць; -роблены; *зак., што.* Апрацаваўшы, падрыхтаваць для выкарыстання, зрабіць прыгодным на што-н., для чаго-н. *Р. участак лесу.* **2.** Расшырыць шляхам апрацоўкі. *Р. дзірку.* ‖ *незак.* **разрабляць**, -яю, -яеш, -яе *і* **разробліваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗРАГАТАЦЦА, -гачуся, -гочашся, -гочацца; -гачыся; *зак.* (разм.). Пачаць моцна і доўга рагатаць, смяяцца.

РАЗРАД[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Група, катэгорыя асоб, прадметаў або з'яў, аб'яднаных агульнасцю якіх-н. прымет. *Р. раслін.* **2.** Ступень, афіцыйна зацверджаны ўзровень кваліфікацыі ў прафесіі, спорце. *Токар сёмага разраду.* **3.** У матэматыцы: месца, займаемае лічбай пры запісу ліку. *Адзінка другога разраду.* ‖ *прым.* **разрадны**, -ая, -ае.

РАЗРАД[2] *гл.* разрадзіць, -цца[1].

РАЗРАДЗІЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* **1.** Вызваліцца ад зарада (пра агнястрэльную зброю). **2.** Вызваліцца ад электрычнага зараду. *Электрычная батарэя разрадзілася.* **3.** *перан.* Пра адносіны, абстаноўку: перастаць быць напружаным, стаць спакайнейшым. *Абстаноўка разрадзілася.* ‖ *незак.* **разраджацца**, -аецца. ‖ *наз.* **разрад**, -у, *М* -дзе, *м.*

РАЗРАДЗІЦЦА[2], -раджуся, -родзішся, -родзіцца; *зак.* (разм.). Нарадзіць дзіця.

РАЗРАДЗІЦЬ, -раджу, -радзіш, -радзіць; -раджаны; *зак., што.* **1.** Выняць зарад (з агнястрэльнай зброі). *Р. гранату.* **2.** Пазбавіць электрычнага зараду. *Р. акумулятар.* **3.** *перан.* Ліквідаваць напружанасць, аслабіць сілу праяўлення чаго-н. *Р. атмасферу ў сям'і.* ‖ *незак.* **разраджаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разрадка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж. і* **разрад**, -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **разрадны**, -ая, -ае.

РАЗРАДНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтаматычнае прыстасаванне, якое засцерагае электрычныя ўстаноўкі ад перанапружання. *Іскравы р.*

РАЗРАДНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які мае спартыўны разрад. ‖ *ж.* **разрадніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАЗРАЗАЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і разразны (у 3 знач.).

РАЗРАЗАННЕ, РАЗРАЗАЦЬ *гл.* разрэзаць.

РАЗРАЗНЫ, -ая, -ое. **1.** З разрэзам, з разрэзамі. *Р. рукаў.* **2.** Які складаецца з разрэзаных частак, кавалкаў. *Разразная азбука.* **3.** Прызначаны для разразання. *Р. нож.*

РАЗРАСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -расцецца; разросся, -раслася, -лося; *зак.* **1.** У выніку росту стаць большым, гусцейшым. *Расада разраслася.* **2.** *перан.* Стаць большым па велічыні, па колькасці. *Штаты разрасліся.* ‖ *незак.* **разрастацца**, -аецца.

РАЗРАЎНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* **1.** Зрабіць роўным, зняўшы бугры, няроўнасці. *Р. пляцоўку.* **2.** Расправіць, зняць складкі, згібы на чым-н. *Р. ліст паперы.*

РАЗРАЎНЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак., што.* Тое, што і разраўнаваць (у 2 знач.).

РАЗРАЎЦІСЯ, -равуся, -равешся, -равецца; -равёмся, -равяцеся, -равуцца; -равіся; *зак.* (разм.). **1.** Узняць моцны, працяжны роў (пра жывёл). **2.** Моцна, голасна расплакацца; разрыдацца.

РАЗРАХУНАК, -нку, *м.* (разм.). Тое, што і разлік.

РАЗРОБЛІВАЦЬ *гл.* разрабіць.

РАЗРОЗНЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не складае камплекта; у якім не хапае асобных частак. *Разрозненыя падшыўкі газет.* **2.** Пазбаўлены сувязі, адзінства. *Разрозненыя выступленні.* ‖ *наз.* **разрозненасць**, -і, *ж.*

РАЗРОЗНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Стаць разрозненым, страціць цэласнасць. ‖ *незак.* **разрозніваца**, -аецца.

РАЗРОЗНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Парушыць цэласнасць, адзінства (камплекта, сукупнасці чаго-н.). *Р. камплект часопіса.* ‖ *незак.* **разрозніваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗРУМЯНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Пакрыцца румянцам, стаць румяным. *Твар разрумяніўся ад марозу. Пірагі разрумяніліся.* ‖ *незак.* **разрумяньвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗРУМЯНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Выклікаць румянец на твары ў каго-н.; зрабіць румяным. *Мароз разрумяніў шчокі.* ‖ *незак.* **разрумяньваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗРУХА, -і, *ДМ* -русе, *ж.* Поўнае расстройства, развал у гаспадарцы, у эканоміцы. *Цяжкі час ваеннай разрухі перажылі.*

РАЗРЫВАЦЦА *гл.* разарвацца.

РАЗРЫВАЦЬ[1] *гл.* разарваць.

РАЗРЫВАЦЬ[2] *гл.* разрыць.

РАЗРЫДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Пачаць моцна рыдаць.

РАЗРЫСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго-што.* **1.** Упрыгожыць, нанесці рысункі алоўкам, пяром. **2.** *перан.* Прадставіць у якім-н. выглядзе; размаляваць (разм.). *Р. гультая ў газеце.* ‖ *незак.* **разрысоўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разрысоўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **разрысоўванне**, -я, *н.*

РАЗРЫЎ, -рыву, *мн.* -рывы, -рываў, *м.* **1.** *гл.* разарвацца, -ць. **2.** Месца, дзе што-н. разарвана; прамежак, які ўтварыўся паміж разарванымі часткамі чаго-н.; прамежак у часе. *Знайсці р. провада.* **3.** *перан.* Адсутнасць адпаведнасці, узгодненасці паміж чым-н. *Р. паміж тэорыяй і практыкай.* **4.** Поўнае спыненне якіх-н. адносін паміж кім-н. *Балюча перанесці р. з сябрам.*

РАЗРЫЎНЫ, -ая, -ое. Які разрываецца ад удару. *Разрыўная куля. Разрыўная сіла снарада.*

РАЗРЫХЛЕННЕ, РАЗРЫХЛІЦЬ *гл.* рыхліць.

РАЗРЫХЛЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Машына, апарат для рыхлення, разрыхлення чаго-н. **2.** Рэчыва, якое надае чаму-н. рыхласць, порыстасць.

РАЗРЫХЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., што.* Тое, што і рыхліць. *Р. глебу.*

РАЗРЫЦЬ, -рыю, -рыеш, -рые; -рыты; *зак., што.* Рыючы, раскідаць, развярнуць. *Р. двор.* ‖ *незак.* **разрываць**, -аю, -аеш, -ае.

РАЗРЭГУЛЯВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -люецца; *зак.* Страціць рэгуліроўку, выйсці з рабочага стану. *Станок разрэгуляваўся.*

РАЗРЭДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* **1.** Стаць рэдкім (у 2 знач.), радзейшым, утварыўшы прамежкі. *Пасевы разрэдзіліся.* **2.** Стаць менш шчыльным, менш густым. *Змрок разрэдзіўся.* ‖ *незак.* **разрэджвацца**, -аецца. ‖ *наз.* **разрэджванне**, -я, *н.*

РАЗРЭДЗІЦЬ, -рэджу, -рэдзіш, -рэдзіць; -рэджаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць радзейшым, не такім частым, аддзяліўшы прамежкамі адзін ад аднаго. *Р. буракі.* **2.** Зрабіць меней шчыльным, меней густым. *Сонца разрэдзіла туман.* **3.** Разбавіць, размяшаць якой-н. вадкасцю. *Р. раствор.* ‖ *незак.* **разрэджваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разрэджванне**, -я, *н.*

РАЗРЭЗАЦЬ, -рэжу, -рэжаш, -рэжа; -рэж; -рэзаны; *зак.* **1.** *гл.* рэзаць. **2.** *што.* Зрабіць рану на чым-н.; парэзаць. *Р. палец.* ‖ *незак.* **разразаць**, -аю, -аеш, -ае *і* **разрэзваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разразанне**, -я, *н.*, **разрэз**, -у, *м. і* **разрэзванне**, -я, *н.*

РАЗРЭКЛАМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак., каго (што)* (разм.). Рэкламуючы, зрабіць вядомым; расхваліць. *Р. тавар.*

РАЗУВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* разуцца, -ць.

РАЗУЗНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Тое, што і разведаць. ‖ *незак.* **разузнаваць**, -наю, -наеш, -нае; -наём, -наяце, -наюць.

РАЗУКАМПЛЕКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* **1.** *што.* Зняўшы або прыняўшы часткі абсталявання, прывесці (прадпрыемства, механізм) у стан немагчымасці працаваць, дзейнічаць. **2.** *каго-што.* Парушыць цэласнасць чаго-н. укамплектаванага, скамплектаванага. *Р. звяно. Р. бібліятэку.* ‖ *незак.* **разукамплекто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **разукамплекто́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **разукамплектава́нне,** -я, *н.*

РАЗУМЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* разумець. **2.** Здольнасць спасцігаць розумам змест, сэнс, значэнне чаго-н. *Р. законаў прыроды.* **3.** Пэўнае вытлумачэнне чаго-н. *Правільнае р. значэння слова.*

РАЗУМЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Усведамляць, спасцігаць розумам сэнс, змест і пад. чаго-н.: асэнсоўваць. *Р. усё сказанае. Р. мастацтва. Р. музыку.* **2.** *што* і *з дадан. сказам.* Ведаць, здагадвацца аб чым-н., усведамляць што-н. *Р. сваю памылку. Р., што назад дарогі няма.* **3.** *каго-што.* Падразумяваць, мець на ўвазе. **4.** *у знач. пабочн.* **разуме́еш (разуме́еце).** Ужыв. з мэтай падкрэсліць што-н., звярнуць увагу на што-н. *Я, разумееш, не згодна з такой думкай.* ‖ *наз.* **разуме́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

РАЗУМНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Набірацца розуму, станавіцца разумным, разумнейшым. *Дзеці разумнеюць з гадамі.* ‖ *зак.* **паразумне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

РАЗУ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Разумны, разважлівы чалавек. ‖ *ж.* **разу́мніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАЗУ́МНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паступаць па-свойму, лічачы сябе разумней за іншых. *Не разумнічай, рабі так, як табе кажуць.*

РАЗУ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, якому дадзены розум, надзелены розумам; які выяўляе розум. *Р. чалавек. Разумная парада. Разумная машына* (перан.: якая выконвае складаную работу). **2.** Які сведчыць аб розуме, разважлівасці. *Разумная думка.* **3.** Які адпавядае абставінам, мэтазгодны. *Разумная арганізацыя працы.* ‖ *наз.* **разу́мнасць,** -і, *ж.*

РАЗУМО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны з дзейнасцю розуму, свядомасцю. *Разумовая праца. Разумовыя здольнасці.* **2.** Абстрактны, які існуе або ўяўляецца толькі ў думках.

РАЗУПЭ́ЎНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак., у чым.* Страціць упэўненасць у чым-н. *Р. у сваіх меркаваннях.* ‖ *незак.* **разупэ́ўнівацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **разупэ́ўненне,** -я, *н.*

РАЗУПЭ́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што) у чым.* Довадамі прымусіць каго-н. адмовіцца ад сваіх перакананняў, ад упэўненасці ў чым-н. *Р. у правільнасці рашэння задачы.* ‖ *незак.* **разупэ́ўніваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **разупэ́ўненне,** -я, *н.*

РАЗУХА́БІСТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Вельмі бойкі, развязны. *Р. хлопец.* **2.** Напоўнены грубай весялосцю, ліхацтвам. *Р. рогат.* ‖ *наз.* **разуха́бістасць,** -і, *ж.*

РАЗУ́ЦЦА, разу́юся, разу́ешся, разу́ецца; *зак.* Зняць са сваіх ног абутак. ‖ *незак.* **разува́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАЗУ́ЦЬ, разу́ю, разу́еш, разу́е; -зу́ты; *зак., каго-што.* Зняць з каго-, чаго-н. абутак. *Р. дзіця. Р. правую нагу.* ‖ *незак.* **разува́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАЗУЮ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Зняць з жывёлы паклажу, уюк. *Р. вярблюда.* ‖ *незак.* **разуючваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЦО́ВЫ *гл.* разец.

РАЗЫГРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Захапіцца ігрой, натхніцца. *Артысты разыграліся.* **2.** Пайграўшы некаторы час, настроіцца на лёгкую і свабодную ігру на якіх-н. інструментах (разм.). *Піяніст разыграўся.* **3.** Адбыцца, здарыцца. *Пад раніцу разыгралася бітва.* ‖ *незак.* **разы́грывацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗЫГРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Іграючы, выканаць (музычны твор, тэатральную п'есу). *Р. квартэт. Р. ролю.* **2.** *што.* Згуляць, давесці шахматную партыю да канца. **3.** *што.* Прысудзіць шляхам латарэі, жэрабя выйгрыш. *Р. дзесяць выйгрышаў.* **4.** *каго (што).* Жартуючы з каго-н., паставіць яго ў смешнае становішча (разм.). *Р. таварыша.* ‖ *незак.* **разы́грываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ро́зыгрыш,** -у, *м.* (да 2, 3 і 4 знач.).

РАЗЫ́НКІ, -нак, *адз.* разы́нка, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Сушаныя ягады вінаграду. *Пірог з разынкамі.* ‖ *прым.* **разы́нкавы,** -ая, -ае.

РАЗЫСЦІ́СЯ, разыду́ся, разы́дзешся, разы́дзецца; разышо́ўся, -шла́ся, -ло́ся; разыдзі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пайсці ў розныя бакі, розныя месцы. *Нашы шляхі разышліся. Хмары разышліся.* **2.** Ідучы насустрач, не сустрэцца; размінуцца. *Р. ў цемры.* **3.** *з кім.* Спыніць якія-н. сувязі, знаёмства з кім-н.; парваць адносіны. *Сябры разышліся.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раз'ехацца, рассунуцца ў бакі. *Р. па швах* (разарвацца). **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аказацца распраданым, раскупленым. *Усе выданні разышліся.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распаўсюдзіцца, расплыцца на паверхні чаго-н., у чым-н.; пашырыцца, стаць вядомым. *Чуткі разышліся.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паступова рассеяцца, знікнуць. *Дым разышоўся.* **8.** Прывыкнуць да хады; перастаць адчуваць стому ад хады. **9.** Набыць большую скорасць у руху (разм.). *Няма дзе разысціся.* **10.** *перан.* Дайсці да крайняй ступені ў якіх-н. дзеяннях, у праяўленні чаго-н.; моцна ўзбудзіцца. *Дзеці разышліся, не суняць.* ‖ *незак.* **разыхо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца. ‖ *наз.* **разыхо́джанне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.) *і* **разыхо́д,** -у, *М* -дзе (да 1 знач.).

РАЗЬБА́, -ы́, *ж.* **1.** *гл.* рэзаць. **2.** Узор, малюнак, выразаны на цвёрдых матэрыялах. *Р. па дрэве. Мастацкая р.* **3.** Шрубавая нарэзка. ‖ *прым.* **разьбя́рны,** -ая, -ае.

РАЗЬБЛЁНЫ, -ая, -ае. Тое, што і разны (у 2 знач.). *Разьблёныя ліштвы акон.*

РАЗЬБЯ́НЫ, -ая, -ае. Тое, што і разны (у 2 знач.). *Разьбяныя аканіцы.*

РАЗЬБЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Майстар па мастацкай разьбе (у 2 знач.). **2.** Скульптар (уст.). ‖ *прым.* **разьбя́рскі,** -ая, -ае. *Разьбярскае майстэрства.*

РАЗЬБЯ́РСТВА, -а, *н.* Разьбярская справа.

РАЗЬБЯ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Займацца мастацкай разьбой.

РАЗ'Ю́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* Стаць раз'юшаным; разлютавацца. *Сабака раз'юшыўся, ашчэрыў зубы.* ‖ *незак.* **раз'ю́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАЗ'Ю́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго.* Давесці да ярасці, шаленства. *Р. звера.* ‖ *незак.* **раз'ю́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАЗЯ́ВА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -зя́ў (разм., груб.). Рассеяны, няўважлівы чалавек.

РАЗЯВА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ва́цы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ва́к (разм.). **1.** Той, хто бяздумна, рассеяна прыглядаецца да чаго-н. *Каля вітрыны збіраліся разявакі.* **2.** Тое, што і разява. *Згубіў грошы, р.!*

РАЗЯ́ВІЦЦА, разя́ўлюся, разя́вішся, разя́віцца; *зак.* (разм.). Шырока раскрыцца (пра рот, пашчу). *Чаго ты разявіўся на мяне?* (перан.: уставіцца вачыма, позіркам). ‖ *наз.* **разяўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

РАЗЯ́ВІЦЬ, разя́ўлю, разя́віш, разя́віць; разя́ўлены; *зак., што* (разм.). Шырока раскрыць (рот, зяпу). ◊ **Разявіць горла** (разм. груб.) — моцна, на ўсю сілу загаварыць, закрычаць. ‖ *незак.* **разяўля́ць,** -яю, -яеш, -яе.

РАЗ'ЯДА́ННЕ *гл.* раз'есці.

РАЗ'ЯДА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* раз'есціся, раз'есці.

РАЗ'ЯДНА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для раз'яднання і пераключэння ўчасткаў высакавольтнай лініі.

РАЗ'ЯДНА́НАСЦЬ, -і, *ж.* Стан раз'яднанага; адсутнасць еднасці, агульнасці.

РАЗ'ЯДНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддзяліцца адзін ад аднаго (пра злучаныя часткі чаго-н.) (разм.). *Правады раз'ядналіся.* **2.** *перан.* Страціць сувязь, стаць далёкімі, чужымі адзін аднаму.

РАЗ'ЯЗДЖА́ЦЦА *гл.* раз'ехацца.

РАЗ'ЯЗДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Многа і часта ездзіць з месца на месца. *Р. па краіне.* ‖ *прым.* **раз'язны́,** -а́я, -о́е. *Р. агент. Р. карэспандэнт.*

РАЗ'ЯЗНЫ́ *гл.* раз'езд *і* раз'язджаць.

РАЗ'ЯРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; раз'яраны; *зак., каго.* Прывесці ў ярасць. *Р. звера.*

РАЗ'ЯСНЕ́ЦЬ, -е́е; *безас.; зак.* Стаць ясным, сонечным, праясніцца.

РАЗ'ЯСНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *зак.* Стаць ясным сонечным, праясніцца. *Неба раз'яснілася.* ‖ *незак.* **раз'ясня́цца,** -я́ецца *і* **раз'ясні́вацца,** -аецца.

РАЗ'Я́ТРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Разззлаваны, раз'юшаны. *Р. бык.* **2.** Моцна развярэджаны, растрывожаны. *Балелі раз'ятраныя раны.* ‖ *наз.* **раз'я́транасць,** -і, *ж.*

РАЗ'Я́ТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго (што).* Выклікаць у кім-н. моцнае раздражненне, злосць; раз'юшыць. *Нечаканая навіна раз'ятрыла Івана.* **2.** *што.* Прычыніць боль, дакрануўшыся да балючага месца, растрывожыць, развярэдзіць. *Р. рану.* ‖ *незак.* **раз'я́трываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раз'я́трыванне,** -я, *н.*

РАІ́СТЫ, -ая, -ае. Які дае многа раёў, які часта раіцца. *Раістая сям'я пчол.* ‖ *наз.* **раі́стасць,** -і, *ж.*

РА́ІЦЦА, ра́юся, ра́ішся, ра́іцца; ра́йся; *незак.* Пытацца, прасіць парады ў каго-н. *Р. з мудрымі дзядзькамі.* ‖ *зак.* **пара́іцца,** -а́юся, -а́ішся, -а́іцца; -а́йся.

РАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., раі́цца; *незак.* **1.** Утвараць новы рой. **2.** Лятаць, збірацца роем. **3.** *перан.* Паяўляцца ў вялікай колькасці (пра думкі, пачуцці, сны і пад.). *Думкі раяцца ў галаве.* ‖ *наз.* **рае́нне,** -я, *н.*

РА́ІЦЬ, ра́ю, ра́іш, ра́іць; рай; *незак.* **1.** *каго-што* і *з інф.* Даваць якую-н. параду, рэкамендацыі, як зрабіць што-н., як паступіць. *Р. больш хадзіць.* **2.** *з інф.* (з адмоўем). Перасцерагаць ад чаго-н., не рэкамендаваць рабіць што-н. *На вайне не раяць весці дзённік.* ‖ *зак.* **пара́іць,** -а́ю, -а́іш, -а́іць; -а́й (да 1 знач.) *і* **прыра́іць,** -а́ю, -а́іш, -а́іць; -а́й; -а́ены.

РАІ́ЦЬ, раю́, раі́ш, раі́ць; раі́м, раіце́, рая́ць; *незак., каго-што.* Збіраць у рой. *Р. пчол.*

РАЙ, ра́ю, *м.* Паводле рэлігійна-містычных уяўленняў: месца, дзе знаходзіць шчаслівае існаванне душы праведнікаў пасля іх смерці. *Рад бы ў р., ды грахі не пускаюць* (прымаўка). *Тут проста р., а не жыццё* (перан.: вельмі добра). ‖ *прым.* **ра́йскі,** -ая, -ае.

РАЙ... Скарачэнне ў знач. раённы, напр. *райсавет, райвыканком, райцэнтр.*

РАЙ—РАМ

РАЙНІК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Абцягнуты палатном кошык для лоўлі рою, які вылецеў з вулля.

РА́ЙСКІ *гл.* рай.

РАК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пакрытая панцырам прэснаводная або марская жывёліна з клюшнямі і брушкам. *Рачны р. Паказаць, дзе ракі зімуюць* (выказванне пагрозы; разм.). *Калі рак свісне* (невядома калі або ніколі; разм. жарт.). ‖ *памянш.* **рачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ра́кавы,** -ая, -ае *і* **рачы́ны,** -ая, -ае. *Ракавая шыйка* (брушка рачнога рака). *Рачыныя вочы.*

РАК[2], -у, *м.* Род злаякаснай пухліны. *Р. страўніка.* ‖ *прым.* **ра́кавы,** -ая, -ае.

РАКА́, -і́, *ДМ* рацэ́, *мн.* рэ́кі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ракі́, рэк, *ж.* **1.** Прыродны вадаём, які пастаянна цячэ па пракладзеным вадой рэчышчы ад вытоку ўніз да вусця. *Пайсці на раку. Рыбка ў рацэ, ды не ў руцэ.* **2.** *перан.* Няспынны паток, вялікая колькасць. *Р. крыві. Слёзы льюцца ракой.* ‖ *ласк.* **рэ́чачка,** -і, *ДМ* -чачцы, *мн.* -і, -чачак. ‖ *нар.-паэт.* **рэ́чанька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **рачны,** -ая, -ое.

РА́КАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Цвёрдае ахоўнае покрыва некаторых беспазваночных жывёл у выглядзе вітай, авальнай або створкавай каробкі. *Р. малюска.* **2.** Назва розных прадметаў, якая сваім знешнім выглядам нагадвае ракавіну (у 1 знач.). *Вушная р. Мыцца над ракавінай.* **3.** Пустата ў метале, бетоне, гіпсе і пад., утвораная пры пераходзе рэчыва з вадкага стану ў цвёрды (спец.). *Усадачная р.* ‖ *памянш.-ласк.* **ра́кавінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **ра́кавінны,** -ая, -ае.

РАКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* (спец.). Шлях зносін, лінія сувязі, што праходзяць уздоўж лініі фронту. ‖ *прым.* **ракадны,** -ая, -ае. *Ракадная дарога.*

РАКАКО́, *нескл., н.* Архітэктурны і дэкаратыўны стыль 18 ст., які вызначаецца незвычайнай складанасцю форм і дзівосным арнаментам. *Архітэктура р. Мэбля р.*

РА́КАМ, *прысл.* (разм.). Стаўшы на карачкі. *Дзеці р. поўзалі па падлозе.*

РАКАПАДО́БНЫЯ, -ых. Клас членістаногіх, з падзеленым на сегменты і пакрытым панцырам целам.

РАКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць раскацістыя гукі. *Ракоча і пеніцца мора. Трактар ракоча.* **2.** Гаварыць, спяваць нізкім раскацістым голасам. *За дэрмацінавымі дзвярыма ракатаў начальніцкі бас.* ‖ *наз.* **раката́нне,** -я, *н.*

РАКЕ́ТА, -ы, *ДМ* -ке́це, *мн.* -ы, -ке́т, *ж.* **1.** Напоўнены піратэхнічнай сумессю снарад, які пасля выстралу ярка свеціцца ў паветры і ўжываецца для феерверкаў і светлавых сігналаў. *Сігнальная р.* **2.** Беспілотны лятальны апарат з рэактыўным рухавіком. *Касмічная р.* **3.** Быстраходнае рачное пасажырскае судна на падводных крылах. *Плысці на ракеце.* ‖ *прым.* **раке́тны,** -ая, -ае. *Дзень ракетных войск і артылерыі.*

РАКЕТА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да ракеты (у 2 знач.), напр. *ракетабудаванне, ракетабудаўнік, ракетадром, ракетаносец, ракетаносны, ракетападобны.*

РАКЕТАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Вытворчасць ракет (у 2 знач.).

РАКЕТАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Комплекс збудаванняў і тэхнічных сродкаў для запуску ракет (у 2 знач.). ‖ *прым.* **ракетадро́мны,** -ая, -ае.

РАКЕТАНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Самалёт, карабель ці падводная лодка, аснашчаныя ракетамі (у 2 знач.).

РАКЕТАНО́СНЫ, -ая, -ае. Узброены баявымі ракетамі. *Р. карабель.*

РАКЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Спартыўны снарад у выглядзе зацягнутага сеткай абруча авальнай формы або лапатачкі з ручкай для гульні ў тэніс, бадмінтон, пінгпонг. *Першая р.* (перан.: лепшы ігрок). ‖ *прым.* **раке́тачны,** -ая, -ае.

РАКЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ваеннаслужачы ракетных войск. **2.** Чалавек, які падае сігналы ракетамі (у 1 знач.). ‖ *ж.* **раке́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАКІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* і *незак.* (спец.). Зрабіць (рабіць) ракіроўку.

РАКІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* У шахматнай гульні: адначасовы ход каралём і ладдзёй, пры якім кароль перастаўляецца цераз адно поле ў бок ладдзі, а затым ладдзя ставіцца побач з каралём з другога яго боку. ‖ *прым.* **ракіро́вачны,** -ая, -ае.

РАКІ́ТА, -ы, *ДМ* -кі́це, *мн.* -ы, -кі́т, *ж.* Дрэва або вялікі куст сямейства вярбовых. ‖ *прым.* **ракі́тавы,** -ая, -ае.

РАКІ́ТНІК, -у, *м.* Зараснік ракіты, кусты ракіты.

РА́КУРС, -у, *м.* (спец.). **1.** Перспектыўнае скарачэнне аддаленых ад гледача частак адлюстраванага на плоскасці прадмета. **2.** У фота- і кіназдымцы: незвычайная перспектыва, якая ўзнікае ў выніку неаднолькавага ўдалення ад аб'ектыва частак здымаемага аб'екта, калі аптычная вось аб'ектыва накіроўваецца на прадмет не прама, а пад вуглом, знізу або зверху. ‖ *прым.* **ра́курсны,** -ая, -ае.

РАКУ́ШНІК, -у, *м.* Порыстая вапнавая горная парода, якая складаецца з ракавін марскіх жывёл, змацаваных вапняковым ілам. ‖ *прым.* **раку́шачны,** -ая, -ае.

РАКФО́Р, -у, *м.* Гатунак сыру з плесневым грыбком, які адрозніваецца асаблівай вастрынёй смаку і паху.

РА́ЛА, -а, *мн.* -ы, рал, *н.* Адгаліненне ствала дрэва; тоўсты сук. ‖ *прым.* **ра́лісты,** -ая, -ае. *Ралістая дзічка.*

РА́ЛІ, *нескл., н.* Аўта- або мотагонкі на спецыяльных спартыўных машынах паводле зададзенага рэжыму руху. *Мнагадзённае аўтамабільнае р.* ‖ *прым.* **ралі́йны,** -ая, -ае.

РАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які ўдзельнічае ў ралі.

РАЛЛЯ́, -і́, *ж.* Узаранае поле, узараная глеба. *Свежая р.*

РАМ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рамонту, напр. *рамбрыгада, рамзавод, рамкантора.*

РА́МА, -ы, *мн.* -ы, рам, *ж.* **1.** Аконны пераплёт з устаўленым шклом і без яго. *Зімнія рамы.* **2.** Аправа для ўстаўкі карцін, партрэтаў, люстраў і пад. *Прыгожая р.* **3.** Нясучая частка машыны, якой-н. канструкцыі; станіна. *Веласіпедная р. Лесапільная р.* (станок для пілы). **4.** Прамавугольнік з брусоў або планак для розных патрэб і мэт. ‖ *прым.* **ра́мны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

РАМА́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апавядальны твор са складаным сюжэтам і шматлікімі героямі, вялікая форма эпічнай літаратуры. *Гістарычны р.* ‖ *прым.* **рама́нны,** -ая, -ае (спец.) *і* **рамані́чны,** -ая, -ае (уст.).

РАМА́Н[2], -а, *м.* (разм.). Любоўныя адносіны паміж мужчынам і жанчынай. *Завесці р.* ‖ *прым.* **рамані́чны,** -ая, -ае. *Раманічная гісторыя.*

РАМАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Правесці (праводзіць) у чыё-н. асяроддзе раманскую культуру. ‖ *звар.* **раманізава́цца,** -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся. ‖ *наз.* **раманіза́цыя,** -і, *ж.*

РАМАНІ́СТ[1], -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар раманаў[1]. ‖ *ж.* **рамані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РАМАНІ́СТ[2], -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучоны, спецыяліст па раманістыцы. ‖ *ж.* **рамані́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РАМАНІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць навук, якія вывучаюць раманскія мовы, літаратуры, фальклор, культуру.

РАМА́НС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі лірычны верш (пераважна пра каханне), а таксама музыкальна-паэтычны твор для голасу з інструментальным суправаджэннем. ‖ *прым.* **рама́нсны,** -ая, -ае (спец.). *Рамансная лірыка.*

РАМА́НСКІ, -ая, -ае. Які ўзнік на аснове старажытнарымскай культуры або звязаны з гэтай культурай. *Раманская культура. Раманская філалогія.*

РАМАНТАВА́ЦЬ[1], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.* Праводзіць рамонт. *Р. хату. Р. вопратку.* ‖ *зак.* **адрамантава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны.

РАМАНТАВА́ЦЬ[2], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., што* (спец.). **1.** Папаўняць табун або статак маладняком. **2.** Ліквідаваць разрэджанасць пасеваў, прысад падсадкай новых раслін.

РАМАНТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Напрамак у літаратуры і мастацтве канца 18 — першай паловы 19 ст., які выступіў супраць канонаў класіцызму і сцвярджаў неабходнасць стварэння вобразаў ідэальных герояў і пачуццяў, выкарыстоўваючы гістарычныя і народна-паэтычныя тэмы. **2.** Мастацкі метад, у якім першаступеннае значэнне адводзіцца суб'ектыўнай пазіцыі мастака ў адносінах да з'яў жыцця і паказу высокага прызначэння чалавека. **3.** Настрой думак, светаадчуванне, прасякнутае ідэалізацыяй рэчаіснасці, летуценнай сузіральнасцю (кніжн.). ‖ *прым.* **раманты́чны,** -ая, -ае.

РАМА́НТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік і паслядоўнік рамантызму (у 1 і 2 знач.). **2.** Чалавек, схільны да рамантызму (у 3 знач.). **3.** Чалавек, пранікнуты рамантыкай, высокімі пачуццямі.

РАМА́НТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Тое, што змяшчае ідэі і пачуцці, якія эмацыянальна ўзвышаюць чалавека. *Р. творчых пошукаў.* **2.** Незвычайнасць, казачнасць чаго-н., якая выклікае эмацыянальнае, прыўзнятае светаадчуванне. *Р. гор.*

РАМАНТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рамантызм. **2.** Пранікнуты рамантызмам (у 3 знач.). *Р. настрой.* ‖ *наз.* **раманты́чнасць,** -і, *ж.*

РАМА́ТУС, -у, *м.* (разм.). Тое, што і рэўматызм.

РА́МАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рамачны вулей.

РАМБІ́ЧНЫ *гл.* ромб.

РАМЕ́ННЫ, РАМЕ́НЬ, РАМЕ́НЬЧЫК *гл.* рэмень.

РАМЕ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца, валодае прафесійным рамяством. *Дробны р.* **2.** *перан.* Той, хто працуе без творчай думкі, па шаблону. **3.** Вучань рамеснага вучылішча (разм.). ‖ *ж.* **раме́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **раме́сніцкі,** -ая, -ае.

РАМЕ́СНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рамеснік. **2.** Тое, што і рамесны. *Р. промысел. Рамесніцкае вучылішча.*

РАМЕ́СНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Занятак рамяством, саматужнай работай. **2.** *перан.* Работа

без творчай ініцыятывы, па шаблону. *Мастацтва выключае паняцце рамесніцтва.*

РАМЕ́СНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць рамеснікам (у 1 знач.), займацца рамяством.

РАМЕ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца рамяством, мае адносіны да рамяства. *Рамесная праца.* **2. рамесная вучылішча** — якое рыхтавала кадры кваліфікаваных рабочых (у 1940—1958 гг.).

РАМІ́З, -у, *м.* (спец.). **1.** У некаторых картачных гульнях: недабор пэўнай колькасці бітак, а таксама штраф за такі недабор. **2.** У фехтаванні: паўторны папераджальны ўкол.

РАМІ́ЗІЦЦА, -міжуся, -мізішся, -мізіцца; *незак.* Прайграваць у карты ў выніку рамізу (у 1 знач.). ‖ *зак.* **абрамі́зіцца,** -міжуся, -мізішся, -мізіцца.

РАМІ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Фурман наёмнага экіпажа. **2.** Экіпаж з фурманам. ‖ *прым.* **рамі́зніцкі,** -ая, -ае.

РАМІ́ЗНІЦТВА, -а, *н.* Занятак рамізніка (у 1 знач.).

РА́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Невялікая рама (у 2 знач.). *Партрэт у прыгожай рамцы.* **2.** Графічнае абрамленне якога-н. тэксту, малюнка. *Траурная р.* **3.** *перан., мн., чаго.* Межы, у якіх павінна адбывацца, адбываецца што-н. *У рамках закона. Выйсці з рамак спецыяльнасці.* **4.** Прыстасаванне для сотаў у вуллі. ‖ *прым.* **ра́мачны,** -ая, -ае (у 1, 2 і 4 знач.). *Рамачная антэна. Р. вулей.*

РАМО́НАК, -нку *і* -нка, *м.* **1.** -нку. Травяністая расліна з адзіночнымі кветкамі, у якіх пялёсткі звычайна белыя, а сярэдзіна жоўтая. **2.** -нка, *мн.* -нкі, -нкаў. Кветка гэтай расліны. **3.** -нку. Лекавы настой або высушаныя кветкі гэтай расліны. *Паласкаць горла рамонкам.* ‖ *прым.* **рамо́нкавы,** -ая, -ае.

РАМО́НТ[1], -у, *М* -нце, *м.* Ліквідацыя пашкоджанняў, паломак. *Р. абутку. Капітальны р. кватэры.* ‖ *прым.* **рамо́нтны,** -ая, -ае. *Рамонтныя работы.*

РАМО́НТ[2], -у, *М* -нце (спец.). **1.** Папаўненне табуна або статка маладняком. **2.** Ліквідацыя зрэджанасці пасеваў, прысад насеннем, саджанцамі і пад. *Р. вінаградніку.* ‖ *прым.* **рамо́нтны,** -ая, -ае. *Р. маладняк.*

РАМО́НТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца рамонтам[1]. ‖ *ж.* **рамо́нтніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РА́МПА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Невысокі бар'ер уздоўж авансцэны, які прыкрывае ад гледачоў прыборы для асвятлення сцэны. **2.** Асвятляльная апаратура, якая змяшчаецца за такім бар'ерам. *Агні рампы.* ‖ *прым.* **ра́мпавы,** -ая, -ае.

РАМШТЭ́КС, -у, *м.* Адбіты і падсмажаны ў сухарах скрылік ялавічыны. *Р. з гарнірам.* ‖ *прым.* **рамштэ́ксны,** -ая, -ае.

РА́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які працуе на лесапільнай раме.

РАМЯСТВО́, -а, *мн.* раме́ствы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) рамяствы́, раме́стваў, *н.* Прафесійны занятак, звязаны з вырабам якіх-н. тавараў ручным, саматужным спосабам. ‖ *прым.* **раме́сны,** -ая, -ае.

РА́НА[1], -ы, *мн.* -ы, ран, *ж.* Пашкоджанне тканак жывога арганізма, парушэнне яго цэласнасці. *Агнястрэльная р. Душэўная р.* (перан.). ‖ *памянш.* **ра́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **ра́навы,** -ая, -ае (спец.) *і* **ра́нны,** -ая, -ае (спец.). *Ранавая інфекцыя. Ранны канал.*

РА́НА[2],ране́й, *прысл.* **1.** Раніцай, уранні. *З вечара да рана* (наз.). **2.** Раннім часам; пра ранні час. *Прыехаць вельмі р.* **3.** Да ўстаноўленага або патрэбнага часу. *Р. вярнуцца дадому. Р. легчы спаць.* ◊ **Рана ці позна, рана-позна** — калі-н. (пра тое, што абавязкова павінна здарыцца).

РАНАВА́ТА, *прысл.* (разм.). Крыху рана[2]. *Абедаць яшчэ р.*

РА́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Пачатак дня, раніца. ◊ **Добрага ранку!** — ранішняе прывітанне пры сустрэчы.

РАНГ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Катэгорыя, разрад, клас[2]. *Вышэйшы р.* **2.** Званне, чын. *Дыпламатычныя рангі. Капітан другога рангу.* ‖ *прым.* **ра́нгавы,** -ая, -ае.

РАНГО́ЎТ, -а, *М* -го́ўце, *м.* (спец.). На суднах: сукупнасць драўляных брусоў або стальных труб, прызначаных для ўстанаўлення парусоў, пад'ёму сігналаў, для пад'ёмных прыстасаванняў і пад. ‖ *прым.* **ранго́ўтны,** -ая, -ае.

РАНДО́[1], *нескл., н.* (спец.). Вершаваная форма з абавязковым паўтарэннем у страфе адных і тых жа радкоў у пэўным парадку.

РАНДО́[2], *нескл.,н.* **1.** Закруглены рукапісны, а таксама друкаваны шрыфт (спец.). **2.** Пяро са зрэзаным канцом для пісання такім шрыфтом.

РАНЕ́Й, *прысл.* **1.** *гл.* рана[2]. **2.** Да пэўнага, указанага моманту. *Прыйсці на дзве гадзіны р.* **3.** У мінулым, да гэтага, да нядаўняга часу. *Р. тут было балота.* **4.** Спачатку, найперш. *Р. выслухай, а потым гавары.*

РА́НЕНЫ, -ая, -ае. Які мае рану[1]. *Р. салдат. Апырываць раненую* (наз.).

РА́НЕНЬКА, *прысл.* Вельмі рана[2]. *Устаць р.*

РАНЕ́Т, -у, *М* -не́це, *м.* Сорт каштоўнай паўднёвай яблыні, а таксама яе салодкія плады. ‖ *прым.* **ране́тавы,** -ая, -ае.

РА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Паходная вайсковая або вучнёўская сумка, якую носяць на лямках за спіной. ‖ *прым.* **ра́нцавы,** -ая, -ае.

РАНЖЫ́Р, -у, *м.* (спец.). Пастраенне ў калоне ваенных па росту. *Пастроіцца па ранжыру.* ‖ *прым.* **ранжы́рны,** -ая, -ае.

РА́НІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Час сутак ад канца ночы да пачатку дня, першыя гадзіны дня. ‖ *памянш.* **ра́нічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ◊ **Добрай раніцы!** —ранішняе прывітанне пры сустрэчы. ‖ *прым.* **ра́нішні,** -яя, -яе. *Ранішняя зарадка.*

РА́НІЦАЙ, *прысл.* У ранішні час, ранішняй парою.

РА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак.* і *незак., каго-што.* Нанесці (наносіць) рану каму-н. *Р. руку. Р. чулае сэрца* (перан.). ‖ *наз.* **раненне,** -я, *н.*

РА́НІШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ранішні спектакль, збор і пад. *Дзіцячы р.*

РА́НКАМ, *прысл.* У ранні час; раніцай.

РА́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і раніца.

РАННЕ... (а таксама **ранне...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову ранні (у 2 знач.), напр. *раннестаражытны, раннефеадальны.*

РА́ННІ, -яя, -яе. **1.** Які мае адносіны да ранне; ранішні. *У р. час.* **2.** Які з'яўляецца самай першай, пачатковай парой якога-н. часу. *Р. вечар.* **3.** Які наступае раней, чым звычайна (пра поры года, час сутак і пад.). *Ранняя зіма. Ранняя смерць.* ◊ **Малады ды ранні** (разм., часцей неадабр.) — пра вопытнага, спрактыкаванага не па гадах чалавека. **Ранняя птушка** (разм. адабр.) — пра таго, хто рана ўстае, з'яўляецца рана дзе-н.

РА́ННЫ *гл.* рана[1].

РАННЯ... (*гл.* **ранне...**). Першая частка складаных слоў; ужываецца замест «ранне...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *ранняспелы.*

РАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вузкая палоска скуры па краях абутку, якая накладваецца на край скуры верху, каб дратва не рвала скуры верху. ‖ *прым.* **ра́нтавы,** -ая, -ае.

РАНЦЬЕ́, *нескл., м.* Чалавек, які жыве на рэнту.

РА́НЧА, *нескл., н.* У Амерыцы: сядзіба, зямельнае ўладанне.

РАНЬ, -і, *ж.* Вельмі ранні час. *У такую р. падняўся!*

РАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што.* Даваць магчымасць упасці, скаціцца таму, што аддзялілася, адарвалася. *Р. горкія слёзы* (перан.: плакаць).

РАПА́, -ы́, *ж.* Вада салёных азёр, марскіх заліваў з высокай канцэнтрацыяй солей (выкарыстоўваецца як лекавы сродак).

РАПА́К, -у́, *мн.* -і, -о́ў, *м.* (спец.). Ільдзіна, якая вертыкальна або з нахілам вылучаецца на ледзяной паверхні ў паўночных марах.

РАПАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што* (разм.). Папраўляць, рамантаваць. *Р. абутак.* ‖ *наз.* **рапарава́нне,** -я, *н. і* **рапара́цыя,** -і, *ж.*

РА́ПАРТ, -а *і* -у, *М* -рце, *м.* **1.** -а. Пісьмовы службовы даклад, данясенне аб чым-н. вышэйшай інстанцыі, начальству. *Напісаць р. начальніку.* **2.** -у. Урачыстае паведамленне аб выкананні ўзятых на сябе абавязацельстваў. *Святочны р.*

РАПАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* і *незак.* Прадставіць (прадстаўляць) рапарт (у 1 знач.), звярнуцца (звяртацца) з рапартам да каго-н. *Р. аб выкананні плана.* ‖ *зак.* таксама **адрапартава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й.

РАПАРЦІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Кароткая ведамасць аб паступленні і руху якіх-н. матэрыялаў, аб выкананні чаго-н. *Касавая р.*

РАПІ́РА, -ы, *мн.* -ы, -пі́р, *ж.* Колючая халодная зброя з доўгім чатырохгранным клінком, ужываецца ў фехтаванні.

РАПІРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен-фехтавальшчык на рапірах. ‖ *ж.* **рапіры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РАПС, -у, *м.* Аднагадовая травяністая алейная і кармавая расліна сямейства крыжакветных з жоўтымі кветкамі і шыза-зялёнымі лістамі. ‖ *прым.* **ра́псавы,** -ая, -ае.

РАПСО́ДЫЯ, -і, *мн.* -дый, *ж.* Музычны твор на тэмы народных песень, эпічных паданняў. *Венгерская р. Ліста.*

РА́ПТАМ, *прысл.* **1.** Знянацку, нечакана, неспадзявана. *Р. пачуўся стрэл.* **2.** У спалучэнні са словам «яшчэ» ужыв. у якасці часц. са знач.: а калі. *Р. яшчэ захварэе.*

РАПТО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які надышоў, адбыўся раптам, нечакана. *Р. разрыў адносін паміж сябрамі.* ‖ *наз.* **рапто́ўнасць,** -і, *ж.*

РАПУ́ХА, -і, *ДМ* -пу́се, *мн.* -і, -пух, *ж.* Палявая жывёліна, падобная на жабу, з бугрыстай скурай шэрага, зямлістага колеру.

РА́ПУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Невялікая прэснаводная рыбка сямейства ласасёвых.

РАРЫТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Выключна рэдкая, каштоўная рэч, цуд. ‖ *прым.* **рарытэ́тны,** -ая, -ае.

РАС..., *прыстаўка.* Тое, што і раз...; пішацца замест «раз...» перад глухімі зычнымі, напр. *раскусіць, расхапаць.*

РА́СА[1], -ы, *мн.* -ы, рас, *ж.* Гістарычна ўзнікшая група чалавецтва, аб'яднаная агульнасцю спадчынных фізічных адзнак (колерам скуры, вачэй, валасоў, формай чэрапа), абумоўленых супольнасцю паходжання і першапачатковага рассялення. *Белая р. Жоўтая р.*

Мангалоідная р. Негроідная р. ‖ *прым.* **ра́савы,** -ая, -ае.

РА́СА[2], -ы, *мн.* -ы, рас, *ж.* У праваслаўнага духавенства: верхняе доўгае адзенне з шырокімі рукавамі.

РАСА́, -ы́, *мн.* ро́сы, рос, *ж.* Атмасферная вільгаць, якая пры ахаладжэнні асядае дробнымі вадзянымі кроплямі на паверхні раслін і розных наземных прадметаў. *Ранішняя р.* ◊ **Мучністая раса** — хвароба раслін, пры якой на раслінах утвараецца налёт, падобны на муку. ‖ *прым.* **расяны́,** -ая, -ае, **ра́сяны,** -ая, -ое *і* **ро́сны,** -ая, -ае.

РАСА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж., зб.* Маладыя расліны, вырашчаныя ў асобых умовах і прызначаныя для перасадкі іх на градкі, у адкрыты грунт. *Капусная р.* ‖ *прым.* **раса́дны,** -ая, -ае.

РАСА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяльнае месца для вырошчвання маладых раслін, расады.

РАСАМА́ХА, -і, *ДМ* -ма́се, *ж.* Драпежны звер, разнавіднасць куніцы з каштоўным футрам, а таксама футра яго. ‖ *прым.* **расама́хавы,** -ая, -ае.

РАСАХА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З раздвоеным ствалом; вілаваты. *Стары р. дуб.* **2.** Рагаты, з галіністымі рагамі. *Р. лось.*

РАСІ́ЗМ, -у, *м.* Сістэма поглядаў і чалавеканенавісніцкая палітыка, аснову якіх складаюць сцверджанні аб фізічнай і псіхічнай нераўнацэннасці чалавечых рас і аб рашаючым уплыве расавых адрозненняў на гісторыю і культуру грамадства. ‖ *прым.* **расі́сцкі,** -ая, -ае. *Р. рэжым.*

РАСІ́ЙСКІ, -ая, -ае. Тое, што і рускі, які адносіцца да Расіі. *Расійская Федэрацыя.*

РАСІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Капелька расы. ◊ **Макавай расінкі ў роце не было** (разм.) — нічога яшчэ не піў, не еў.

РАСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік расізму. ‖ *ж.* **расі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **расі́сцкі,** -ая, -ае.

РАСІЯ́НІН, -а, *мн.* -я́не, -я́н, *м.* Жыхар Расіі. ‖ *ж.* **расія́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

РАСКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -куе́цца; *зак.* **1.** Згубіць падкову або падковы (пра каня). *За вясну раскаваліся коні.* **2.** Вызваліцца ад лёду, снегу. *Раскаваліся рэкі.* ‖ *незак.* **раско́ўвацца,** -аецца.

РАСКАВА́ЦЬ, -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Вызваліць ад падкоў. *Р. коней.* **2.** Вызваліць ад кайданоў. *Р. рукі.* **3.** *перан.* Зрабіць вольным, даць магчымасць поўнасцю праявіцца. *Р. ініцыятыву мас.* ‖ *незак.* **раско́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раско́ўванне,** -я, *н. і* **раско́ўка,** -і, *ДМ* -ко́ўцы, *ж.*

РАСКАВЯЛІ́ЦЬ, -вялю́, -ве́ліш, -ве́ліць; -ве́лены; *зак., што* (разм.). Рассячы, развяліць, глыбока параніць. *Р. нагу сякерай.* ‖ *незак.* **раскаве́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКА́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вуснае паведамленне пра каго-, што-н. *Усе слухалі р. старога рыбака.*

РАСКАЗА́ЦЬ, -кажу́, -ка́жаш, -ка́жа; -кажы́; -ка́заны; *зак., што аб кім-чым і пра каго-што.* Вусна паведаміць пра што-н. бачанае, чутае. *Р. пра ўсё перажытае.* ‖ *незак.* **расказва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раска́з,** -у, *м.*

РАСКА́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто расказвае што-н. ‖ *ж.* **раска́зчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **раска́зчыцкі,** -ая, -ае.

РАСКАЛАЦІ́ЦЬ, -лачу́, -ло́ціш, -ло́ціць; -ло́чаны; *зак., што.* **1.** Інтэнсіўна мяшаючы, размяшаць, зрабіць раўнамерным раствор чаго-н. *Р. цеста на бліны.* **2.** Разбіць, размалаціць. *Р. збанок.* ‖ *незак.* **раскало́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАЛАШМА́ЦІЦЬ, -ма́чу, -ма́ціш, -ма́ціць; -ма́чаны; *зак., каго-што* (разм.). Разбіць, растрапаць; разграміць у бойцы. *Р. гарнізон праціўніка.*

РАСКАЛМА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* калмаціцца, -ць.

РАСКАЛО́ЦЬ, -калю́, -ко́леш, -ко́ле; -калі́; -ко́латы; *зак.* **1.** *гл.* калоць[2]. **2.** *перан., каго-што.* Раз'яднаць, унёсшы рознагалоссі, супярэчнасці. *Р. групоўку.* ‖ *незак.* **раско́лваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раско́лванне,** -я, *н. і* **раско́л,** -у, *м.*

РАСКАЛУПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). **1.** Калупаючы, разадраць, зрабіць дзірку ў чым-н. *Р. дзірку ў мяху.* **2.** Калупаючы, садраць струп з ранкі. *Р. рану.* ‖ *незак.* **раскалу́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАЛЫХА́ЦЬ, -лышу́, -лы́шаш, -лы́ша; -лышы́; -лыха́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пачаць моцна калыхаць, прымусіць калыхацца. *Р. качэлі.* **2.** *што.* Калышучы, зрабіць хісткім, няўстойлівым. *Р. слупок.* **3.** *перан., каго (што).* Вывесці са стану апатыі, абыякавасці. *Пыталіся многа, ледзь раскалыхалі яго на адказы.* ‖ *незак.* **раскалы́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАМПЛЕКТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., што.* Парушыць камплект, камплектнасць чаго-н. ‖ *незак.* **раскамплекто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАМЯЧЫ́ЦЬ, -мячу́, -ме́чыш, -ме́чыць; -ме́чаны; *зак., што.* Разняць сціснутыя ў кулак пальцы. *Р. кулак.* ‖ *незак.* **раскаме́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Капаючы, раскідаць, разрыць што-н. *Р. снег. Р. курган.* **2.** *перан.* Дэталёва разабрацца ў чым-н.; знайсці. *Р. цікавыя матэрыялы ў архіве.* ‖ *незак.* **раско́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раско́пванне,** -я, *н. і* **раско́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (да 1 знач.).

РАСКАПУ́СЦІЦЦА, -пу́шчуся, -пу́сцішся, -пу́сціцца; *зак.* (разм.). Шырока рассесціся, разваліцца (часцей пра жанчыну).

РАСКАРКАВА́ЦЬ, -кую́, -куе́ш, -куе́; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Выняць корак. *Р. бутэльку.* ‖ *незак.* **раскарко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКА́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна каркаць. *Вароны раскаркаліся.*

РАСКАРМІ́ЦЬ, -кармлю́, -ко́рміш, -ко́рміць; -ко́рмлены; *зак., каго.* Сытна кормячы, зрабіць тлустым, сытым. *Р. свіней.* ‖ *звар.* **раскармі́цца,** -кармлю́ся, -ко́рмішся, -ко́рміцца. ‖ *незак.* **раско́рмліваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; -чава́ны; *зак., што.* Расчысціць ад пнёў, хмызняку. *Р. паляну ў лесе.* ‖ *незак.* **раскарчо́ўваць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **раскарчо́ўванне,** -я, *н. і* **раскарчо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСКАСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што* (спец.). Расфарміраваць, ліквідаваць. *Р. аб'яднанне.*

РАСКАСМА́ЦІЦЬ *гл.* касмаціць.

РАСКАТУ́РХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Абудзіцца ад сну. *Кастусь доўга не мог р. ад сну.* **2.** *перан.* Выйсці са стану пасіўнасці, разварушыцца. *Нарэшце дзеці раскатурхаліся.* ‖ *незак.* **раскату́рхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКАТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Нямоцна штурхаючы, трасучы, абудзіць ад сну, прымусіць прачнуцца. *Р. соннага.* **2.** *перан.* Вывесці са стану пасіўнасці, разварушыць. *Р. гледачоў.* ‖ *незак.* **раскату́рхваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКА́ЦІСТЫ, -ая, -ае. Гулкі, моцны, з раскатамі. *Р. гром.* ‖ *наз.* **раска́цістасць,** -і, *ж.*

РАСКАЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ко́ціцца; *зак.* **1.** Пакаціцца ў розныя бакі. *Мячы раскаціліся па падлозе.* **2.** Пакаціўшыся, разгарнуцца, раскруціцца. *Дыван раскаціўся на ўсю хату.* **3.** Прагучаць моцна, раскаціста. *Рэха раскацілася ў гарах.* ‖ *незак.* **раско́чвацца,** -аецца.

РАСКАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Зрабіць тонкім, качаючы чым-н. па паверхні. *Р. цеста на коржыкі.* ‖ *незак.* **раска́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раска́чванне,** -я, *н.*

РАСКАШАВА́ЦЦА, -шу́юся, -шу́ешся, -шу́ецца; -шу́йся; *незак.* (разм.). **1.** Жыць у раскошы, мець усяго ў дастатку. **2.** і (рэдка) *зак.* Жыць (пачаць жыць) або размяшчацца (размясціцца) дзе-н. вельмі свабодна, на вялікай плошчы. *Раскашуецца адна ў такой кватэры.* **3.** *перан.* Буйна расці на прыволлі. *Раскашуецца пад плотам крапіва.*

РАСКА́ШЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* Пачаць моцна і доўга кашляць. *Хворы раскашляўся.*

РАСКАШНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца раскошным, раскашнейшым. ‖ *зак.* **параскашне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. *Пасля перастаноўкі мэблі ў пакоі параскашнела* (безас.).

РАСКАШЭ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* (разм.). Пайсці на значныя выдаткі, не паскупіцца. *Р. на падарунак сябру.* ‖ *незак.* **раскашэ́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКА́ЯЦЦА, -ка́юся, -ка́ешся, -ка́ецца; -ка́йся; *зак.* З жалем пашкадаваць аб зробленым учынку, прызнаўшы яго памылковым або благім. *Цяпер ён раскайваецца.* ‖ *незак.* **раска́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **раска́янне,** -я, *н. Р. прыйшло позна.*

РАСКВА́СІЦЬ, -ква́шу, -ква́сіш, -ква́сіць; -ква́шаны; *зак., што* (разм.). **1.** Размачыць, зрабіць гразкім. *Дарогу расквасіла* (безас.), *не праехаць.* **2.** Разбіць да крыві (нос, твар). *Р. нос.* ‖ *незак.* **расква́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКВАТАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго-што.* Размясціць па кватэрах. *Р. полк.* ‖ *незак.* **раскватаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **раскватарава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *незак.* **раскватаро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **раскватарава́нне,** -я, *н.*

РАСКВЕ́ЦІЦЬ, -кве́чу, -кве́ціш, -кве́ціць; -кве́чаны *і* **РАСКВЯЦІ́ЦЬ,** -квячу́, -кве́ціш, -кве́ціць; *зак., што.* Убраць што-н. у яркія колеры; зрабіць рознакаляровым. *Святочны салют расквеціў неба.* ‖ *незак.* **раскве́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскве́чванне,** -я, *н.*

РАСКВІТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Расплаціцца за што-н., аддаць доўг каму-н. *Р. з крэдыторамі.* **2.** *перан., з кім.* Адпомсціць каму-н. за ўчыненую крыўду, зло. *Р. з ворагам.* **3.** Расстацца з кім-, чым-н. назаўсёды, пакінуць каго-, што-н., пазбавіцца ад чаго-н. *Р. з горадам.* ‖ *незак.* **раскві́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКВІТНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расцвісці, распусціцца (пра кветкі, расліны). *Цюльпаны ўжо расквітнелі.* **2.** *перан.* Стаць прыгожым, здаровым, дасягнуць росквіту. *Расквітнела дзяўчына.* **3.** *перан.* Дасягнуць высокай ступені развіцця, праявіцца з вялікай сілай. *Расквітнеў талент мастака.* ‖ *наз.* **ро́сквіт,** *М* -віце, *м.* (да 1 знач.).

РАСКВЯЦІ́ЦЬ *гл.* расквеціць.

РАСКІ́ДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць непрыгодным, разбурыцца, разваліцца на часткі. *Печ раскідалася. Вяселле раскідалася* (перан.: разладзілася). **2.** Размясціцца на вялікай прасторы, далёка адзін ад аднаго. *Рэдкія бярозкі*

раскідаліся на пагорку. **3.** Раскінуць рукі, ногі (у сне). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць непрыгодным, немагчымым для язды (пра дарогу напрадвесні і ранняй вясной) (разм.). **5.** Захапіцца кіданнем чаго-н. (разм.). **6.** Нарадзіць дзіця (разм.). **7.** Заняцца адначасова многімі справамі, не засяроджваючыся ні на чым. ‖ *незак.* **раскіда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **раскі́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што.* Кідаючы, размясціць ў розных месцах па паверхні або пакласці ў беспарадку. *Р. сена.* **2.** *перан., каго-што.* Размясціць у розных кутках на адлегласці адзін ад аднаго. *Жыццё раскідала сяброў па свеце.* **3.** *што.* Разбурыць, разваліць. *Р. старую хату.* **4.** *што.* Дарэмна патраціць. *Куды грошы раскідаў — не ведаю.* **5.** *што.* Прааараць уроскідку. *Р. дзве палосы.* ‖ *незак.* **раскіда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **раскі́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскіда́нне,** -я, *н.*, **раскі́дванне,** -я, *н. і* **ро́скід,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.).

РАСКІДА́ЦЬ *гл.* раскідаць.

РАСКІ́ДВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто займаецца раскіданнем чаго-н. *Р. сена.* **2.** Прыстасаванне для раскідання чаго-н. *Механічны р. угнаенняў.*

РАСКІ́ДВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* раскідацца. **2.** Дарэмна траціць, не імкнучыся ўтрымаць што-н. пры сабе; раскідацца. *Р. грашыма.*

РАСКІ́ДВАЦЬ *гл.* раскідаць.

РАСКІ́ДЗІСТЫ, -ая, -ае. **1.** З шырока раскінутымі галінамі. *Р. дуб.* **2.** Раскінуты, размешчаны на вялікай прасторы. *Раскідзістая вёска.* ‖ *наз.* **раскі́дзістасць,** -і, *ж.*

РАСКІ́ДЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Неашчадны, неэканомны. *Р. гаспадар.* ‖ *наз.* **раскі́длівасць,** -і, *ж.*

РАСКІДНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Такі, які можна раскінуць, расклассці; раскладны. *Раскіднoе крэсла.* **2.** Прызначаны для раскідання чаго-н. (спец.). *Раскідная сеялка.* **3.** Які робіцца шляхам раскідання, рассейвання. *Раскіднoе ўнясенне ўгнаенняў.*

РАСКІЛЗА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго.* Вызваліць ад укладзеных у рот цугляў. *Р. каня.* ‖ *незак.* **раскі́лзваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кі́нь; -нуты; *зак., што.* **1.** Шырока развесці, распасцерці ў розныя бакі. *Р. рукі.* **2.** Разаслаць, разгарнуць на паверхні што-н. *Р. дыван на падлозе.* **3.** Знайшоўшы месца, паставіць, размясціць што-н. *Р. палаткі.* **4.** Разварушыць, разгарнуць. *Р. сена.*

РАСКІПЕ́ЦЦА, -плю́ся, -пі́шся, -пі́цца; -пі́мся, -піце́ся, -пя́цца; -пі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна кіпець. *Вада раскіпелася.* **2.** *перан.* Моцна разгарачыцца, разгневацца (разм.). *Ён можа хутка р.*

РАСКІРА́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -раці, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -ра́к, (разм.). Пра чалавека з няўклюдна расстаўленымі нагамі або наогул пра што-н. няўклюднае, растапыранае. *Не стол, а р.*

РАСКІРА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што* (разм.). Шырока расставіць (ногі). ‖ *незак.* **раскіра́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКІ́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які раскіс, ператварыўся ў вязкае месіва. *Раскіслая гліна.* **2.** *перан.* Расслаблены, разамлелы, які страціў волю, здольнасць дзейнічаць. *Р. твар.* ‖ *наз.* **раскі́сласць,** -і, *ж.*

РАСКІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; раскі́с, -сла; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пад дзеяннем вільгаці, вады ператварыцца ў вязкае месіва, размокнуць, разбухнуць. *Зямля раскісла. Боты раскіслі.* **2.** *перан.* Расслабіцца, разамлець (ад гарачыні, выпіўкі і пад.). *Р. на сонцы. Выпіў шклянку і раскіс.* **3.** *перан.* Паддацца залішняй чуллівасці. *Р. ад віншаванняў.* ‖ *незак.* **раскіса́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАСКЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** *гл.* раскласці. **2.** Графік, у якім указваецца час, месца, паслядоўнасць правядзення чаго-н. *Р. на тыдзень. Вывесіць р. заняткаў.* ◊ **Штатны расклад** — дакумент, які вызначае склад работнікаў якой-н. установы, прадпрыемства з указаннем іх пасад і акладаў.

РАСКЛАДА́ННЕ[1] *гл.* раскласці[1] *і* разлажыць[1].

РАСКЛАДА́ННЕ[2] *гл.* раскласці[2] *і* разлажыць[2].

РАСКЛАДА́ЦЦА[1] *гл.* раскласціся[1] *і* разлажыцца[1].

РАСКЛАДА́ЦЦА[2] *гл.* раскласціся[2].

РАСКЛАДА́ЦЬ[1] *гл.* раскласці[1] *і* разлажыць[1].

РАСКЛАДА́ЦЬ[2] *гл.* раскласці[2] *і* разлажыць[2].

РАСКЛА́ДВАННЕ[1] *гл.* раскласці[1] *і* разлажыць[1].

РАСКЛА́ДВАННЕ[2] *гл.* разлажыць[2].

РАСКЛА́ДВАЦЦА *гл.* раскласціся[1] *і* разлажыцца[1].

РАСКЛА́ДВАЦЬ *гл.* раскласці[1] *і* разлажыць[1—2].

РАСКЛА́ДКА *гл.* раскласці[1].

РАСКЛАДНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які можна разлажыць, рассунуць, разагнуць у месцах згібу. *Р. ложак.*

РАСКЛАДУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Лёгкі раскладны ложак. *Спаць на раскладушцы.* ‖ *прым.* **раскладу́шачны,** -ая, -ае.

РАСКЛА́НЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *зак.* Пакланіцца адзін аднаму пры сустрэчы або расставанні. *Ветліва р.* ‖ *незак.* **раскла́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКЛАСІФІКАВА́ЦЬ *гл.* класіфікаваць.

РАСКЛА́СЦІ[1], -кладу́, -кладзе́ш, -кладзе́; -кладзём, -кладзяце́, -кладу́ць; -кладзі́; -кла́дзены; *зак., што.* **1.** Размясціць па розных месцах у пэўным парадку. *Р. тавары. Р. яблыкі па кішэнях.* **2.** Палажыць, расправіўшы або разгарнуўшы. *Р. карту.* **3.** Размеркаваць паміж кім-н. *Р. страту на траіх.* **4.** Склаўшы гаручы матэрыял, запаліць. *Р. вогнішча.* ‖ *незак.* **раскладаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **раскла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскладанне,** -я, *н.*, **раскла́дванне,** -я, *н.*, **раскла́д,** *М* -дзе, *м. і* **раскла́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.*

РАСКЛА́СЦІ[2], -кладу́, -кладзе́ш, -кладзе́; -кладзём, -кладзяце́, -кладу́ць; -кладзі́; -кла́дзены; *зак., што* (разм.). Вылучыць састаўныя часткі ў чым-н. *Р. ваду на вадарод і кісларод.* ‖ *незак.* **раскладаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **раскладанне,** -я, *н.*

РАСКЛА́СЦІСЯ[1], -кладу́ся, -кладзе́шся, -кладзе́цца; -кладзёмся, -кладзяце́ся, -кладу́цца; -кладзі́ся; *зак.* **1.** Раскласці, размясціць свае рэчы, маёмасць (разм.). *Р. са сваімі кнігамі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыняць раскладзены выгляд. *Крэсла лёгка расклалася.* ‖ *незак.* **раскладацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **раскла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКЛА́СЦІСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -кладзе́цца; *зак.* Раздзяліцца на састаўныя часткі, элементы. ‖ *незак.* **раскладацца,** -а́ецца.

РАСКЛЕ́ІЦЦА, -кле́юся, -кле́ішся, -кле́іцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разысціся ў месцах склейкі. *Канверт расклеіўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Разладзіцца, расстроіцца (разм.). *Вяселле расклеілася.* **3.** *перан.* Занемагчы, стаць вялым, слабым, заняпасці духам (разм.). *Расклеілася на старасці.* ‖ *незак.* **раскле́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКЛЕ́ІЦЬ, -кле́ю, -кле́іш, -кле́іць; -кле́ены; *зак., што.* **1.** Разняць склееныя часткі чаго-н. *Р. канверт.* **2.** Наклеіць у многіх месцах. *Р. афішы.* ‖ *незак.* **раскле́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскле́йванне,** -я, *н. і* **раскле́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

РАСКЛЁШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., што.* Расшырыць унізе пры кройцы. *Р. спадніцу.* ‖ *незак.* **расклёшваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКЛІНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́ецца; *зак.* Расшчапіцца ад увагнанага кліна. ‖ *незак.* **расклíноўвацца,** -аецца.

РАСКЛІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., што., зак.* **1.** Забіўшы клін, расшчапіць. **2.** Выцягнуць, вырваць з чаго-н. забіты клін. ‖ *незак.* **расклíно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКЛЯВА́ЦЬ, -клю́ю, -клюе́ш, -клюе́; -клюём, -клюяце́, -клю́юць; -клю́й; -кляваны; *зак., што.* **1.** Клюючы, з'есці ўсё. *Куры расклявалі зерне.* **2.** Клюючы, пашкодзіць што-н. або пашырыць пашкоджанне ў чым-н. *Груганнё расклявала рану.* ‖ *незак.* **расклёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Разняць на часткі што-н. скляпанае. *Р. канструкцыю.* **2.** Расплясканць, расплюшчыць чым-н. цяжкім, цвёрдым. *Р. заклёпку.* ‖ *незак.* **расклёпваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расклёпванне,** -я, *н. і* **расклёпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **расклёпачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАСКО́Л[1], -у, *м.* **1.** *гл.* раскалоць. **2.** Месца, па якім што-н. расколата або раскалолася; трэшчына. **3.** *перан.* Раздзяленне каго-, чаго-н. на групы, часткі, абумоўленае наяўнасцю рознагалоссяў. *Р. у грамадстве.* **4.** Рэлігійна-грамадскі рух у Расіі, які ўзнік у сярэдзіне 17 ст., быў накіраваны супраць афіцыйнай царквы і закончыўся ўтварэннем стараверства.

РАСКО́Л[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хуліган, задзіра. *Трэба супакоіць гэтага раскола.*

РАСКО́ЛВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* раскалоць.

РАСКО́ПВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* раскапаць.

РАСКО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** *гл.* раскапаць. **2.** *мн.* Работы па выяўленню чаго-н. схаванага ў зямлі, звычайна прадметаў старажытнасці, а таксама месца, дзе праводзяцца падобныя работы. *Археалагічныя раскопкі.* ‖ *прым.* **раскопачны,** -ая, -ае.

РАСКО́РМЛІВАЦЬ *гл.* раскарміць.

РАСКО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Коса пастаўленая распорка, падпорка. ‖ *прым.* **раско́сны,** -ая, -ае.

РАСКО́СЫ, -ая, -ае. **1.** Пра вочы з касым разрэзам. **2.** З касавокасцю, пры якой зрэнкі скіраваны ў бок ад носа. ‖ *наз.* **раско́сасць,** -і, *ж.*

РАСКО́ЎВАННЕ *гл.* раскаваць.

РАСКО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* раскавацца, -ць.

РАСКО́ЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Яздой або катаннем зрабіць слізкім, коўзкім. *Р. сцежку.* **2.** Размяць, раскідаць, скамячыць. *Р. пасцель.* ‖ *незак.* **раско́ўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКО́ЎКА *гл.* раскаваць.

РАСКО́ЧВАЦЦА *гл.* раскаціцца.

РАСКО́ША, -ы, *ж.* **1.** Поўны жыццёвы дастатак. *Жыць у раскошы.* **2.** Празмернасць, пышнасць у камфорце. *Прадметы раскошы.* **3.** Прыроднае багацце, пышнасць раслінасці. *Р. паўднёвай прыроды.*

РАСКО́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца багаццем, раскошаю. *Р. кабінет. Р. касцюм.* **2.** Пышны, прыгожы; незвычайны. *Раскошныя валасы.* **3.** Прасторны, велічны і прыгожы. *Р. палац.* ‖ *наз.* **раско́шнасць,** -і, *ж.*

РАСКРА́СЦІ, -кра́ду, -кра́дзеш, -кра́дзе; раскра́ў, -кра́ла; -кра́дзены; *зак., каго-што.* Крадучы па частках, расцягнуць, развалачы што-н. поўнасцю, да канца. *Р. маёмасць, гаспадарку.* ‖ *незак.* **раскрада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **раскрадва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскрада́нне,** -я, *н. і* **раскра́дванне,** -я, *н.*

РАСКРО́ІЦЬ, -кро́ю, -кро́іш, -кро́іць; -кро́ены; *зак., што.* **1.** Кроячы, разрэзаць. *Р. матэрыял на касцюмы.* **2.** Парэзаць на часткі (пераважна пра хлеб). **3.** Нанесці глыбокую сечаную рану, рассячы (разм.). *Р. лоб шабляй.* ‖ *незак.* **раскро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскро́йванне,** -я, *н. і* **раскро́й,** -ю, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **раскро́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАСКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Развіцца (пра што-н. звітае, скручанае). *Вяроўка раскруцілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разгарнуцца (пра што-н. скручанае). *Пакунак раскруціўся.* **3.** Вызваліцца ад чаго-н. наматанага, накручанага. *Раскруцілася цэлая шпулька нітак.* **4.** Пачаць круціцца з узрастаючай хуткасцю, сілай (разм.). *Кола раскруцілася.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павялічыцца ў дыяметры ад кручэння, свідравання. *Адтуліна раскруцілася.* ‖ *незак.* **раскру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКРУЦІ́ЦЬ, -ручу́, -ру́ціш, -ру́ціць; *зак., што.* **1.** Развіць звітае, скручанае. *Р. дрот.* **2.** Разгарнуць, разраўняць (што-н. скручанае). *Р. вуду.* **3.** Разгарнуць, зняць (што-н. наматанае, накручанае). *Р. шалік.* **4.** Прымусіць круціцца з узрастаючай хуткасцю. *Р. кола.* **5.** Пашырыць у дыяметры. *Р. дзірку.* ‖ *незак.* **раскру́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскру́чванне,** -я, *н.*

РАСКРЫЖАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* раскрыжаваць. **2.** *мн.* -і, -яў. Разыходжанне дарог у выглядзе крыжа.

РАСКРЫЖАВА́ЦЬ, -жу́ю, -жу́еш, -жу́е; -жу́й; -жава́ны; *зак., каго-што.* Раскінуць крыжам (рукі). ‖ *незак.* **раскрыжо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **раскрыжо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **раскрыжава́нне,** -я, *н.*

РАСКРЫТЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., каго-што.* Падвергнуць рэзкай крытыцы. *Р. кнігу. Р. брыгадзіра на сходзе.* ‖ *незак.* **раскрытыко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКРЫ́ЦЦА, -ры́юся, -ры́ешся, -ры́ецца; *зак.* **1.** Стаць раскрытым. *Парасон раскрыўся.* **2.** Вызваліцца ад таго, чым быў пакрыты; агаліцца. *Дзіця раскрылася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць бачным, адкрыцца вачам. *Перад вачамі раскрыўся прыгожы краявід.* **4.** Праявіць, выявіць сябе; адкрыцца. *Р. перад сябрам.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць вядомым; выкрыцца. *Злачынства раскрылася.* ‖ *незак.* **раскрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАСКРЫ́ЦЬ, -ры́ю, -ры́еш, -ры́е; -ры́ты; *зак., што.* **1.** Адкрыць шырока, разгарнуць; распасцерці што-н. складзенае, агаліць. *Р. кнігу. Р. хату. Р. парасон.* **2.** Выявіць, зрабіць вядомым, растлумачыць. *Р. акцёрскія здольнасці. Р. змест твора. Р. злачынства. Р. тайну* (перан.). **3.** Знайсці, устанавіць, адкрыць у вынікуназіранняў, даследаванняў. *Р. стаянку першабытнага чалавека.* **4.** Расказаць аб сваіх думках, пачуццях. *Р. свае думкі перад сябрам.* ‖ *незак.* **раскрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **раскрыццё,** -я́, *н.*

РАСКРЫШЫ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* крышыцца, -ць.

РАСКУДАХТА́ЦЦА, -хчуся, -хчашся, -хчацца; -хчыся; *зак.* **1.** Пачаць моцна і доўга кудахтаць. *Куры раскудахталіся.* **2.** Пачаць гаварыць доўга, усхвалявана (разм.). *Сёння наша бабуля раскудахталася* (перан.: раскрычалася без прычыны).

РАСКУДЗЕ́ЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ліцца; *зак.* (разм.). Растрапацца, раздзяліцца на валокны. *Вяроўка раскудзелілася.* ‖ *незак.* **раскудзе́львацца,** -аецца.

РАСКУДЗЕ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што* (разм.). Растрапаць, раздзяліць на валокны; раскудлаціць. *Вецер раскудзеліў валасы.* ‖ *незак.* **раскудзе́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКУДЛА́ЦІЦЦА, -ла́чуся, -ла́цішся, -ла́ціцца; *зак.* (разм.). Растрапацца, збіцца ў кудлы (пра валасы, прычоску). ‖ *незак.* **раскудла́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСКУДЛА́ЦІЦЬ, -ла́чу, -ла́ціш, -ла́ціць; -ла́ч; -ла́чаны; *зак., што* (разм.). Растрапаць; зрабіць кудлатым. ‖ *незак.* **раскудла́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСКУДЛА́ЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Тое, што і раскудлаціцца.

РАСКУДЛА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -ла́ч; -чаны; *зак., што* (разм.). Тое, што і раскудлаціць.

РАСКУЛА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Пазбавіць заможных сялян (кулакоў) зямлі, сродкаў вытворчасці і палітычных правоў. ‖ *незак.* **раскула́чваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **раскула́чванне,** -я, *н.*

РАСКУПІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́піць; -ку́плены; *зак., што і без дап.* (разм.). Купіць усё (пра некалькіх, многіх пакупнікоў). *Р. кнігі. Р. увесь тавар.* ‖ *незак.* **раскупля́ць,** -я́е.

РАСКУПО́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* Раскрыцца (пра што-н. закупоранае). ‖ *незак.* **раскупо́рвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **раскупо́рванне,** -я, *н.*

РАСКУПО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Адкрыць закупоранае. *Р. бутэльку.* ‖ *незак.* **раскупо́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раскупо́рванне,** -я, *н.*

РАСКУРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́рыцца; *зак.* **1.** Распаліцца, разгарэцца (пра папяросу, цыгару, люльку). **2.** Курыць не перастаючы (разм.). ‖ *незак.* **раску́рвацца,** -аецца (да 1 знач.).

РАСКУРЫ́ЦЬ, -куру́, -ку́рыш, -ку́рыць; -ку́раны; *зак., што.* **1.** Распаліць (папяросу, цыгару, люльку). **2.** Выкурыць (разм.). ‖ *незак.* **раску́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раску́рванне,** -я, *н.*

РАСКУСІ́ЦЬ, -кушу́, -ку́сіш, -ку́сіць; -ку́шаны; *зак.* **1.** *што.* Кусаючы, раздзяліць на часткі. *Р. арэх.* **2.** *перан., каго.* Распазнаць, добра ўведаць (разм.). *Р. задуму хітраца.* ‖ *незак.* **раску́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **раску́сванне,** -я, *н.*

РАСКУ́ЦЬ, -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -ку́ты; *зак., каго-што.* Тое, што і раскаваць.

РАСЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* Арганізм, які звычайна развіваецца ў нерухомым становішчы, атрымлівае пажыўныя рэчывы з глебы і паветра. *Вышэйшыя расліны* (з коранем, сцяблом і лісцем). ‖ *памянш.-ласк.* **раслі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **раслі́нны,** -ая, -ае. *Р. свет.*

РАСЛІНАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па раслінаводству.

РАСЛІНАВО́ДСТВА, -а, *н.* Навука аб вырошчванні культурных сельскагаспадарчых раслін, а таксама само такое вырошчванне. ‖ *прым.* **раслінаво́дчы,** -ая, -ае.

РАСЛІ́ННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць раслін, расліннае покрыва якой-н. мясцовасці. *Р. Каўказа.* **2.** Валасы на целе, галаве, твары (разм.). *Яго твар бедны на р.*

РАСЛІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* расліна. **2.** Які складаецца з раслін. *Р. корм.* **3.** Прыгатаваны, здабыты з раслін. *Р. тлушч.* **4.** Які жыве на расліне, раслінах. *Раслінная тля.* **5.** З малюнкам, адбіткам раслін. *Р. арнамент.*

РАСНІ́ЧКІ, -чак, *адз.* расні́чка, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (спец.). Тонкія ніцепадобныя адросткі на паверхні клетак жывёл, раслін. ‖ *прым.* **расні́чны,** -ая, -ае. *Расні́чныя чэрві.*

РАСО́Л -у, *м.* **1.** Вадкасць, насычаная сокамі засоленых у ёй прадуктаў. *Капуста з расолам.* **2.** Моцна насычаная солямі прыродная вада. **3.** Водны раствор солей, які прымяняецца ў тэхніцы (спец.). ‖ *прым.* **расо́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РАСО́ЛЬНІК, -у, *м.* Мясны або рыбны суп, звараны з салёнымі агуркамі.

РАСПАВІ́ЦЬ, -паўю́, -паўе́ш, -паўе́; -паўём, -паўяце́, -паўю́ць; -паві́; -паві́ты; *зак., каго.* Развязаць спавівач і вызваліць (дзіця) ад пялёнак. *Р. дзіця.* ‖ *незак.* **распавіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **распаві́цца,** -паўю́ся, -паўе́шся, -паўе́цца; -паўёмся, -паўяце́ся, -паўю́цца; -паві́ся; *незак.* **распавіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАСПАГО́ДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *безас.; зак.* Пра наступленне яснага, пагоднага надвор'я. *К вечару распагодзілася.* ‖ *незак.* **распаго́джвацца,** -аецца.

РАСПА́Д, -ДА́ЦЦА, -ДЗЕ́ННЕ *гл.* распасціся.

РАСПАЗНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Вызначыць, пазнаць па якіх-н. прыкметах. *Р. хваробу.* **2.** Адрозніць, вылучыць сярод падобных. **3.** Пазнаць у падрабязнасцях, дэталях. *Р. мясцовасць.* ‖ *незак.* **распазнава́ць,** -наю́, -нае́ш, -нае́; -наём, -наяце́, -наю́ць; -нава́й. ‖ *наз.* **распазна́нне,** -я, *н. і* **распазнава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **распазнава́льны,** -ая, -ае. *Р. знак.*

РАСПАКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *зак.* **1.** Распакаваць свае рэчы (разм.). *Прыехаўшы дадому, распакаваліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вызваліцца ад упакоўкі, развязацца. *Пакет распакаваўся.* ‖ *незак.* **распако́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **распако́ўванне,** -я, *н. і* **распако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

РАСПАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Вызваліць ад упакоўкі. *Р. багаж.* ‖ *незак.* **распако́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распако́ўванне,** -я, *н. і* **распако́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСПАЛАСАВА́ЦЬ *гл.* паласаваць.

РАСПА́ЛАЧНЫ, -ая, -ае. Які прызначаецца, служыць для распальвання.

РАСПАЛІ́ЦЦА, -палю́ся, -па́лішся, -па́ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Моцна нагрэцца ад агню, жару. *Жалеза распалілася дачырвана.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць гарэць. *Дровы распаліліся.* **3.** *перан.* Моцна ўзрушыцца, расхваляваццa; разгневацца. ‖ *незак.* **распа́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПАЛІ́ЦЬ, -палю́, -па́ліш, -па́ліць; -па́лены; *зак.* **1.** *што.* Прымусіць гарэць. *Р. вогнішча.* **2.** *што.* Моцна нагрэць агнём дачырвана. *Р. жалеза.* **3.** *перан., каго-што.* Выклікаць узбуджэнне. *Р. гнеў.* **4.** *перан.* Развязаць, распачаць (барацьбу, вайну). *Р. пажар вайны.* ‖ *незак.* **распа́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распа́льванне,** -я, *н.*

РАСПАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які распанеў. *Р. хлопец.*

РАСПАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.).Ператварыцца ў пана, набыць панскія звычкі. *Ну ты ўжо зусім распанеў.*

РАСПАРА́ДАК, -дку, *м.* Устаноўлены парадак у якой-н. справе. *Р. дня. Правілы ўнутранага распарадку.*

РАСПАРАДЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* распарадзіцца. **2.** Кіраваць, ведаць кім-, чым-н. *У доме ўсім рспараджаец-*

ца бацька. **3.** Весці сябе як гаспадар; камандаваць. *Р. ў чужой хаце.*

РАСПАРАДЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* распарадзіцца. **2.** *мн.* -і, -яў. Загад, пастанова. *Аддаць р.* ◊ **У распараджэнне** *каго-чаго* або *чыё* — пад чыё-н. начальства, кіраўніцтва. *Камандзіраваць каго-н. у распараджэнне раёна.*

РАСПАРАДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; -дзімся, -дзіцеся, -дзяцца; *зак.* **1.** Аддаць загад; загадаць. *Р. наконт адпраўкі экспедыцыі.* **2.** Паклапаціцца аб выкананні чаго-н. належным чынам. *Р. па-гаспадарску грашыма.* ‖ *незак.* **распараджацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **распараджэнне,** -я, *н.*

РАСПАРАДЛІВЫ, -ая, -ае. Які ўмее добра кіраваць, распараджацца чым-н. *Р. начальнік.* ‖ *наз.* **распарадлівасць,** -і, *ж.*

РАСПАРАДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая адказвае за даручаную ёй справу і непасрэдна кіруе ёй. *Р. крэдытаў.* ‖ *ж.* **распарадчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **распарадчыцкі,** -ая, -ае.

РАСПАРОЦЦА *гл.* пароцца[2].

РАСПАРОЦЬ[1—2] *гл.* пароць[1—2].

РАСПАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размякчыцца, размякнуць пад дзеяннем пары, гарачай вады. *Рэпа добра распарылася.* **2.** Разагрэцца да поту (разм.). *Р. ў лазні.* ‖ *незак.* **распарвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* **1.** Размякчыць парай, варам. *Р. зерне.* **2.** Разагрэць да поту (разм.). *Р. цела.* ‖ *незак.* **распарваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распарванне,** -я, *н.* і **распарка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 знач.).

РАСПАСЦЕРЦІ, -стру, -стрэш, -стрэ; -стром, -страце, -струць; распасцёр, -сцерла; -стры; -сцёрты; *зак., што.* **1.** Шырока раскінуць (рукі, крылы). *З распасцёртымі абдымкамі сустрэць* (перан.: з радасцю, прыветна). **2.** Роўна, свабодна разгарнуць, разаслаць што-н. на паверхні чаго-н. *Р. коўдру на канапе.* **3.** *перан., на каго-што.* Пашырыць сферу дзеяння чаго-н.; распаўсюдзіць. *Р. сваю ўладу.* ‖ *незак.* **распасціраць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСПАСЦЕРЦІСЯ, -струся, -стрэшся, -стрэцца; -стромся, -страцеся, -струцца; распасцёрся, -сцерлася; -стрыся; *зак.* **1.** Легчы або паваліцца, шырока расхінуўшы рукі, ногі. *Ранены распасцёрся на зямлі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Заняць сабой шырокі абшар, вялікую прастору. *Над зямлёй распасцёрся купал неба.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пашырыць сферу свайго дзеяння, уплыву. *Дзейнасць перадавых калгасаў распасцерлася на суседнія гаспадаркі.* ‖ *незак.* **распасцірацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПАСЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -падзецца; распаўся, -палася; *зак.* **1.** Раскласціся на састаўныя часткі; развaліцца. *Малекула распалася на атамы.* **2.** *перан.* Раздзяліўшыся на часткі, перастаць існаваць. *Аб'яднанне распалася.* ‖ *незак.* **распадацца,** -аецца. ‖ *наз.* **распадзенне,** -я, *н.* і **распад,** -у, *М* -дзе, *м.*

РАСПАТРАШЫЦЬ, -рашу, -рошыш, -рошыць; -рошаны; *зак., каго-што.* Выняць вантробы. *Р. рыбу. Р. ранец* (разм.: выняць тое, што знаходзіцца ўнутры).

РАСПАЎЗЦІСЯ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -зецца; -зёмся, -зяцеся, -зуцца; распоўзся, -паўзлася, -лося; *зак.* **1.** Папаўзці ў розныя бакі. *Мурашкі распаўзліся па падлозе.* **2.** Расплыцца, расцячыся на паверхні чаго-н., страціць пэўныя абрысы. *Чарнільная пляма распаўзлася па паперы.* **3.** Разваліцца, разлезціся ад доўгай носкі, ад старасці (разм.). *Куртка распаўзлася па швах.* ‖ *незак.* **распаўзацца,** -аецца.

РАСПАЎНЕЛЫ, -ая, -ае. Які распаўнеў, стаў поўны, тоўсты. ‖ *наз.* **распаўнеласць,** -і, *ж.*

РАСПАЎНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Стаць поўным, тоўстым. *Р. за зіму.*

РАСПАЎСЮДЖВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца распаўсюджваннем чаго-н. *Грамадскі р. друку.* ‖ *ж.* **распаўсюджвальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РАСПАЎСЮДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* **1.** Ахапіць сабой больш круг з'яў, асоб або прадметаў, большую тэрыторыю, пашырыцца. *Рух прыхільнікаў міру распаўсюдзіўся на ўсёй планеце.* **2.** Стаць вядомым многім. *Чуткі распаўсюдзіліся па горадзе.* ‖ *незак.* **распаўсюджвацца,** -аецца.

РАСПАЎСЮДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Пашырыць сферу дзеяння на каго-, што-н. *Р. вопыт перадавікоў.* **2.** Зрабіць што-н. вядомым, даступным многім. *Р. вучэнне.* **3.** Раздаць, прадаць многім. *Р. латарэйныя білеты.* ‖ *незак.* **распаўсюджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распаўсюджванне,** -я, *н.*

РАСПАЧАЦЬ, -чну, -чнеш, -чне; -чнём, -чняце, -чнуць; -чаў, -чала, -ло; -чні; -чаты; *зак., што.* **1.** Актыўна прыступіць да ажыццяўлення чаго-н.; узяцца за якую-н. справу. *Р. будаўніцтва.* **2.** Пачаць карыстацца чым-н. *Р. новую бочку піва.* ‖ *незак.* **распачынаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распачынанне,** -я, *н.*

РАСПАШОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Кароткая без гузікаў кашулька для груднога дзіцяці з разрэзам на спіне або на грудзях.

РАСПАЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -яецца; *зак.* Расплавіцца на тым месцы, дзе спаяны. ‖ *незак.* **распайвацца,** -аецца.

РАСПАЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак.* Расплавіць на месцы, дзе спаяна. *Р. чайнік.*

РАСПЕРАЗАЦЦА, -пяражуся, -пяражашся, -пяражацца; расперажыся; *зак.* **1.** Зняць з сябе пояс, дзягу. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расшпіліцца (пра пояс) (разм.). **3.** *перан.* Перастаць стрымліваць сябе; стаць недысцыплінаваным, нахабным. ‖ *незак.* **распяразвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПЕРАЗАЦЬ, -пяражу, -пяражаш, -пяража; -пяражы; -перазаны; *зак., каго-што.* Зняць, развязаць пояс. *Дзед распеpазаў кажух.*

РАСПЕРЦІ *гл.* распіраць.

РАСПЕСЦІЦЦА, -пешчуся, -песцішся, -песціцца; *зак.* (разм.). Стаць занадта спешчаным, капрызным, распусным. ‖ *незак.* **распешчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПЕСЦІЦЬ, -пешчу, -песціш, -песціць; -пешчаны; *зак., каго-што.* Сапсаваць празмернымі пяшчотамі; зрабіць пешчаным, капрызным, распусным. *Р. дзяцей.* ‖ *незак.* **распешчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распешчванне,** -я, *н.*

РАСПЕЎ, -певу, *м.* **1.** Своеасаблівы прынцып будовы мелодыі, характэрны для старадаўняга царкоўнага спявання. *Р. малітвы.* **2.** Працяжнае вымаўленне слоў пры чытанні, размове, якое нагадвае спевы. *Словы ён вымаўляе крыху з распевам.* ‖ *прым.* **распеўны,** -ая, -ае.

РАСПЕЦЬ, -пяю, -пяеш, -пяе; -пяём, пеяце, -пяюць; -пей; -петы; *зак., што.* **1.** Развучыць, рэпеціруючы (музычны твор для голасу). *Р. дуэт.* **2.** Прымусіць добра гучаць (пра голас, галасы). *Р. хор перад выступленнем.* ‖ *незак.* **распяваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распяванне,** -я, *н.*

РАСПІВАЦЬ *гл.* распіць.

РАСПІВАЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны з продажам напіткаў, якія выпіваюцца на месцы іх пакупкі.

РАСПІЛАВАЦЬ, -лую, -луеш, -луе; -луй; -лаваны; *зак., што.* Разрэзаць пілой на часткі. *Р. дошку.* ‖ *незак.* **распілоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распілоўванне,** -я, *н.* і **распілоўка,** -і, *ДМ* -лоўцы, *ж.* ‖ *прым.* **распіловачны,** -ая, -ае.

РАСПІНАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм. неадабр.). Траціць шмат сіл, слоў, доказаў дзеля каго-, чаго-н. *Пракоп распінаўся, даводзячы, што ён не вінаваты.*

РАСПІНАЦЬ *гл.* распяць.

РАСПІРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што.* Напорам знутры прымусіць расшырыцца, раздацца. *Кофтачку распіралі поўныя грудзі маладой маці.* **2.** *перан., каго-што.* Перапаўняць радасць, захапляць. *Нечаканая радасць распірала Максіма.* **3.** *безас., каго (што).* Разносіць, прыводзіць да сытасці. *Яго аж распірала на добрых харчах.* ‖ *зак.* **расперці,** разапру, разапрэш, разапрэ; разапром, разапраце, разапруць; распёр, -перла; разапры; расперты.

РАСПІСАЦЦА, -пішуся, -пішашся, -пішацца; -пішыся; *зак.* **1.** Паставіць свой подпіс пад чым-н. *Р. ў дзённіку сына. Р. ў сваёй бездапаможнасці* (перан.: прызнаць сваю бездапаможнасць). **2.** *з кім* і *без дап.* Зарэгістраваць свой шлюб (разм.). **3.** Пачаўшы пісаць, захапіцца (разм.). *Так распісаўся, што не спыніць.* ‖ *незак.* **распісвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **распісванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) і **распіска,** -і, *ДМ* распісцы, *ж.* (да 1 знач.).

РАСПІСАЦЬ, -пішу, -пішаш, -піша; -пішы; -пісаны; *зак.* **1.** *што.* Перапісаць асобна часткі чаго-н. *Р. тэкст на карткі.* **2.** *каго-што.* Размеркаваць каго-, што-н. паміж кім-, чым-н., зрабіўшы адпаведны запіс. *Усе дні прыёму распісаны.* **3.** *каго (што).* Зарэгістраваць чый-н. шлюб. *У загсе маладых распісалі.* **4.** *што.* Размаляваць фарбамі, узорамі, пакрыць роспісам (у 2 знач.). *Р. столь.* **5.** *перан., каго-што.* Расказаць, апісаць каго-, што-н. занадта падрабязна, у дэталях (разм.). *Мне яго распісалі як добрага працаўніка.* ‖ *незак.* **распісваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распісванне,** -я, *н.*, **распіска,** -і, *ДМ* распісцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.) і **роспіс,** -у, *м.* (да 4 знач.).

РАСПІСНЫ, -ая, -ое. Упрыгожаны роспісам (у 2 знач.). *Распісныя сцены.*

РАСПІХАЦЬ[1] *гл.* разапхнуць.

РАСПІХАЦЬ[2] *гл.* разапхаць.

РАСПІХВАЦЬ[1] *гл.* разапхнуць.

РАСПІХВАЦЬ[2] *гл.* разапхаць.

РАСПІЦЬ, разап'ю, разап'еш, разап'е; разап'ём, разап'яце, разап'юць; распіў, -піла, -ло; распі; распіты; *зак., што* (разм.). Выпіць разам з кім-н. *Р. бутэльку каньяку.* ‖ *незак.* **распіваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСПЛАВІЦЦА, -ЦЬ *гл.* плавіцца, -ць.

РАСПЛАДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пладзіцца, -ць.

РАСПЛАКАЦЦА, -плачуся, -плачашся, -плачацца; -плачся; *зак.* **1.** Пачаць моцна плакаць. *Дзіця расплакалася.* **2.** *перан.* Пачаць расчулена гаварыць, імкнучыся выклікаць спачуванне (разм.). *Ён умеў так р., што здавалася горш за яго ніхто не жыве.*

РАСПЛАНАВАЦЬ *гл.* планаваць.

РАСПЛАСТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Легчы, расцягнуцца пластом. *Р. на зямлі.* ‖ *незак.* **распластвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПЛАСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Шырока расцягнуць плазам, у гарызантальным становішчы. *Р. крылы.* ‖ *незак.* **распластваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСПЛА́ТА, -ы, *ДМ* -пла́це, *ж.* **1.** *гл.* расплаціцца. **2.** *перан.* Кара, помста. *Настаў час расплаты за здраду.*

РАСПЛА́Ў, -лаву, *мн.* -ла́вы, -ла́ваў, *м.* (спец.). Рэчыва ў расплаўленым стане.

РАСПЛАЦІ́ЦЦА, -плачу́ся, -пла́цішся, -пла́ціцца; *зак.* **1.** *з кім-чым.* Заплаціць грошы каму-н. за што-н., разлічыцца за паслугі. *Р. з даўгамі.* **2.** *перан., з кім.* Адпомсціць, разлічыцца за прычыненую крыўду. *Р. з ворагам.* **3.** *перан.* Панесці пакаранне за што-н. *Здраднік расплаціўся за свае дзеянні.* ‖ *незак.* **распла́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **распла́та,** -ы, *ДМ* -пла́це, *ж.*

РАСПЛЕ́СЦІ, -пляту́, -пляце́ш, -пляце́; -пляцём, -плецяце́, -плятуць; расплёў, -пляла́, -ло́; -плящі; -пле́цены; *зак., што.* Распусціць што-н. сплеценае, разняць. *Р. касу. Р. вянок.* ‖ *незак.* **расплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАСПЛЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пляцецца; расплёўся, -пляла́ся, -ло́ся; *зак.* Распусціцца (пра што-н. сплеценае). *Каса расплялася.* ‖ *незак.* **расплята́цца,** -а́ецца.

РАСПЛЫ́СЦІСЯ *і* **РАСПЛЫ́ЦЦА**, -плыву́ся, -плыве́шся, -плыве́цца; -плывёмся, -плывяце́ся, -плыву́цца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паплысці ў розныя бакі. *Гусі расплыліся па возеры.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разысціся пад уздзеяннем вільгаці, вады. *Літары расплыліся, нічога нельга разабраць. У цемрадзі расплыліся абрысы гор* (перан.). **3.** *перан.* Распаўнець, страціць стройнасць фігуры (разм.). *Р. на старасці гадоў.* **4.** З'явіцца на твары (пра ўсмешку). *На твары расплылася лагодная ўсмешка.* ‖ *незак.* **расплыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

РАСПЛЫ́ЎЧАТЫ, -ая, -ае. **1.** Які не мае выразна акрэсленых абрысаў. *Расплыўчатыя абрысы гор.* **2.** *перан.* Невыразны, няпэўны, няясны. *Р. адказ вучня.* ‖ *наз.* **расплы́ўчатасць,** -і, *ж.*

РАСПО́КНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* (разм.). Пра пупышкі, пераспелыя плады: распусціцца, лопнуць. *Пупышкі на вярбе распокнуліся.* ‖ *незак.* **распо́квацца,** -аецца.

РАСПО́Р, -у, *м.* (спец.). У збудаваннях і канструкцыях: ціск, які пашыраецца ў гарызантальным напрамку пад уздзеяннем сіл, якія дзейнічаюць у вертыкальным напрамку. ‖ *прым.* **распо́рны,** -ая, -ае.

РАСПО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Фасонны разрэз у верхнім адзенні; распорка. *Фрэнч з распоркамі ззаду.*

РАСПО́РВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Тое, што і пароцца[2].

РАСПО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Брус, планка для надання ўстойлівасці частткам збудаванняў, для захавання чаго-н. у пэўным становішчы. *Р. для лыжаў.* **2.** Тое, што і разрэз, распорак. *На ім быў кароткі кажушок з аблямаваней распоркай ззаду.* **3.** Разарванае па шву месца. *Яго шапка была скрозь з распоркамі.* ‖ *прым.* **распо́рачны,** -ая, -ае.

РАСПО́ЎЗЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які страціў пэўныя абрысы, форму. *Р. памідор.* ‖ *наз.* **распо́ўзласць,** -і, *ж.*

РАСПРА́ВА, -ы, *ж.* Жорсткае прымяненне фізічнай сілы да каго-н. з мэтай пакарання, прымусу да чаго-н. *Кулачная р. Учыніць расправу.*

РАСПРА́ВІЦЦА[1], -праўлюся, -пра́вішся, -пра́віцца; *зак.* **1.** *з кім.* Учыніць расправу на кім-н., жорстка пакараць каго-н. *Р. са злачынцамі.* **2.** *перан., з кім-чым.* Управіцца з чым-н., паспець скончыць што-н. (разм.). *Р. з сенам.* ‖ *незак.* **распраўля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

РАСПРА́ВІЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -пра́віцца; *зак.* Разгладзіцца, зрабіцца роўным; выпраміцца. *Складкі на спадніцы расправіліся.* ‖ *незак.* **распраўля́цца,** -я́ецца.

РАСПРА́ВІЦЬ, -праўлю, -пра́віш, -пра́віць; -праўлены; *зак., што.* **1.** Разгладзіць, зрабіць роўным, выпраміць. *Р. абрус на стале.* **2.** Напружыўшы мышцы, выпрастаць (часткі цела). *Р. плечы.* ◊ **Расправіць крылы** — праявіць рашучасць, веру ў сябе. ‖ *незак.* **распраўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **распра́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.).

РАСПРАГА́ННЕ *гл.* распрэгчы.

РАСПРАГА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* распрэгчыся, распрэгчы.

РАСПРАДА́ЦЬ, -да́м, -дасі́, -да́сць; -дадзі́м, -дасце́, -даду́ць; -да́дзены; *зак., каго-што.* Прадаць усё па частках многім. *Р. маёмасць.* ‖ *незак.* **распрадава́ць,** -даю́, -дае́ш, -дае́; -даём, -даяце́, -даю́ць; -дава́й. ‖ *наз.* **распрада́жа,** -ы, *ж. і* **распро́даж,** -у, *м.* ‖ *прым.* **распрада́жны,** -ая, -ае (спец.).

РАСПРАНА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне ў грамадскай установе, прызначанае для распранання і захавання верхняга адзення. ‖ *прым.* **распрана́льны,** -ая, -ае. *Распранальныя кабіны на пляжы.*

РАСПРАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́; -ні́; распра́нены *і* -нуты; *зак., каго (што).* **1.** Зняць з каго-н. верхняе адзенне. *Р. гасцей.* **2.** Абрабаваць, зняўшы вопратку з каго-н. (разм.). ‖ *незак.* **распрана́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **распрану́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; *незак.* **распрана́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **распрана́нне,** -я, *н.*

РАСПРАПАГАНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* Прапагандуючы, канчаткова пераканаць каго-н. у чым-н.

РАСПРАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак., што.* Разгладзіць прасам. *Р. складкі на сукенцы.* ‖ *незак.* **распрасо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распрасо́ўванне,** -я, *н.*

РАСПРАСТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** Выпрастаць, зрабіць роўным, разагнуць. *Р. спіну.* **2.** Разгарнуць на ўвесь размах (крылы). ‖ *незак.* **распро́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСПРАЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *зак., што.* **1.** Старанна апрацоўваючы, зрабіць прыгодным для чаго-н. *Р. поле.* **2.** Усебакова даследаваць, вывучыць. *Р. праблемнае пытанне.* **3.** Вычарпаць дзе-н. усю магчымую здабычу карысных выкапняў. *Залаты прыіск ужо распрацаваны.* ‖ *незак.* **распрацо́ўваць,** -ваю, -ваеш, -вае. ‖ *наз.* **распрацо́ўванне,** -я, *і* **распрацо́ўка,** -і, *ДМ* -цоўцы, *ж.*

РАСПРЭ́ГЧЫ, -прагу́, -пражэ́ш, -пражэ́; -пражо́м, -пражаце́, -прагу́ць; распро́г, -прэ́гла *і* -прагла́, -прэ́гла *і* -прагло́; распражы́; -прэ́жаны; *зак., каго-што.* Вызваліць ад вупражы, выпрагчы. *Р. каня.* ‖ *незак.* **распрага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **распрага́нне,** -я, *н.*

РАСПРЭ́ГЧЫСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пражэ́цца, -прагу́цца; распро́гся, -прэ́глася *і* -прагла́ся, -прэ́глася *і* -прагло́ся; *зак.* Вызваліцца ад вупражы. *Коні распрэгліся.* ‖ *незак.* **распрага́цца,** -а́ецца.

РАСПУ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* Напалохаўшы, разагнаць. *Р. курэй.* ‖ *незак.* **распу́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСПУСКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* распусціцца, -ць.

РАСПУ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто вядзе распуснае жыццё. **2.** Свавольнік (разм.). *Малы р. папатаптаў грады.* ‖ *ж.* **распу́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **распу́сніцкі,** -ая, -ае.

РАСПУ́СНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Весці разбэшчанае, распуснае жыццё. **2.** Сваволіць, дурэць, гарэзаваць. *Вы яго прывучылі р.*

РАСПУ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца маральнай разбэшчанасцю. *Распусная жанчына.* **2.** Свавольны (разм.). *Распуснае дзіця.* ‖ *наз.* **распу́снасць,** -і, *ж.*

РАСПУ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* **1.** Палавая разбэшчанасць, распуснае жыццё. *Кінуцца ў распусту.* **2.** Свавольства, раздуранасць, гарэзлівасць. *Залішняя распешчанасць вядзе да распусты.* **3.** *ДМ* -сту, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -сце, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -пуст. Пра таго, хто разбэсціўся, раздурэў (разм.). *Не хлапец, а р.*

РАСПУСЦІ́ЦЦА, -пушчу́ся, -пу́сцішся, -пу́сціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскрыцца, разгарнуцца, пакрыцца лістамі (пра пупышкі, кветкі, лісты). *Распусціліся бярозы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расплесціся, развіцца (пра валасы, што-н. заплеценае). *Косы распусціліся. Шкарпэтка распусцілася* (раскідалася). **3.** Пачаць весці сябе непрыстойна; стаць недысцыплінаваным (разм.). *Распусціліся дзеці без бацькі.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перайсці ў вадкі стан. *Масла распусцілася на скавародзе.* **5.** Разысціся, растварыцца ў вадзе. *У халоднай вадзе цукар доўга распускаецца.* ‖ *незак.* **распуска́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **распуска́нне,** -я, *н.*

РАСПУСЦІ́ЦЬ, -пушчу́, -пу́сціш, -пу́сціць; -пу́шчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Адпусціць (многіх), вызваліўшы ад абавязкаў, вучобы і пад. *Р. вучняў на час разводдзя. Р. часовую камісію па прывілеях* (ліквідаваць). **2.** *што.* Развязаць, разгарнуць што-н. звязанае, скручанае, сцягнутае. *Р. парусы. Р. косы. Р. парасон.* **3.** *што.* Раскідаць што-н. вязанае. *Р. шкарпэткі.* **4.** *каго-што.* Знізіўшы патрабавальнасць, строгасць, садзейнічаць свавольству, зрабіць дуроным, недысцыплінаваным (разм.). *Р. дзяцей.* **5.** *што.* Прымусіць раствaрыцца ў якой-н. вадкасці (разм.). *Р. фарбу ў вадзе.* **6.** *што.* Растапіць. *Р. масла.* **7.** *што.* Расказаць многім (разм. неадабр.). *Р. чуткі.* ‖ *незак.* **распуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **распуска́нне,** -я, *н. і* **ро́спуск,** -у, *м.* (да 1 знач.).

РАСПУ́ТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Вызваліцца ад пута. *Конь распутаўся.* ‖ *незак.* **распу́твацца,** -аецца.

РАСПУ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Вызваліць ад пута, путаў. *Р. каня.* ‖ *незак.* **распу́тваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распу́тванне,** -я, *н.*

РАСПУ́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які распух. *Распухлая рука.* **2.** *перан.* Які моцна павялічыўся ў памерах (разм. неадабр.). *Р. штат.* ‖ *наз.* **распу́хласць,** -і, *ж.*

РАСПУ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; распу́х, -хла; -ні; *зак.* **1.** Моцна апухнуць; ацячы. *Нага распухла.* **2.** *перан.* Павялічыцца ў памерах (разм. неадабр.). *Папка распухла ад папер.* ‖ *незак.* **распуха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **распуха́нне,** -я, *н.*

РАСПУ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Недысцыплінаваны. *Р. хлапец.* **2.** Які свабодна па́дае, не сабраны разам (пра валасы). *Распушчаныя валасы.* ‖ *наз.* **распу́шчанасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РАСПУШЫ́ЦЬ *гл.* пушыць.

РАСПЫЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пы́ліцца; *зак.* **1.** Рассеяцца, распырскацца моцным струменем (пра парашок, вадкасць і пад.). **2.** *перан.* Разбіцца, рассеяцца на дробныя групы у многіх месцах. *Сілы праціўніка распыліліся.* ‖ *незак.* **распыля́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **распыле́нне,** -я, *н.*

РАСПЫЛІ́ЦЬ, -пылю́, -пы́ліш, -пы́ліць; -пы́лены; *зак.* **1.** *што.* Рассеяць, распырскаць моцным струменем (парашок, вадкасць;

спец.). 2. *перан. каго-што.* Раскідаць дробнымі групамі, часткамі па вялікай прасторы. *Р. сілы. Р. сродкі.* ‖ *незак.* **распыляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **распыленне,** -я, *н. і* **распыл,** -у, *м.* (спец.).

РАСПЫЛЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для рассейвання парашкоў або вадкасцей.

РАСПЫЛЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для распылення чаго-н. *Р. апарат.*

РАСПЫРСКАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Распляскацца пырскамі. ‖ *незак.* **распырсквацца,** -аецца. ‖ *наз.* **распырскванне,** -я, *н.*

РАСПЫРСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* 1. Рассеяць дробнымі пырскамі. *Р. раствор соды.* 2. Пырскаючы, зрасходаваць. *Р. адэкалон.* ‖ *незак.* **распырскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распырскванне,** -я, *н.*

РАСПЫТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Тое, што і распытаць. ‖ *незак.* **распытвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСПЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Пытаючы ў каго-н., даведацца пра што-н., высветліць што-н. *Р. дарогу на бліжэйшы млын.* ‖ *незак.* **распытваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распытванне,** -я, *н. і* **роспыт,** -у, *М* -пыце, *м.*

РАСПЭЦКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Размазацца па якой-н. паверхні. *Фарба распэцкалася па падлозе.*

РАСПЭЦКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Размазаць па паверхні што-н. *Р. чарніла па стале.*

РАСПЯВАННЕ *гл.* распець.

РАСПЯВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* 1. *гл.* распець. 2. *што* і *без дап.* Спяваць гучна, весела. *Р. вясёлыя песні.*

РАСПЯРАЗВАЦЦА *гл.* распперазацца.

РАСПЯЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* 1. *гл.* распяць. 2. Крыж з фігурай распятага Хрыста, а таксама сама фігура распятага Хрыста.

РАСПЯЦЬ, разапну, разапнеш, разапне; разапнём, разапняце, разапнуць; разапні; распяты; *зак., каго-што.* Прыбіць рукі і ногі да крыжа (старадаўні спосаб пакарання). ‖ *незак.* **распінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распяцце,** -я, *н.*

РАСПЯЧАТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Адкрыцца, расклеіўшыся (пра што-н. запячатанае). ‖ *незак.* **распячатвацца,** -аецца.

РАСПЯЧАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Адкрыць заклеенае, запячатанае. *Р. пакет.* ‖ *незак.* **распячатваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **распячатванне,** -я, *н.*

РАССАБАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* (разм.). Разбэсціцца, распусціцца.

РАССАДЖВАЦЦА *гл.* рассесціся.

РАССАДЗІЦЬ, -саджу, -садзіш, -садзіць; -саджаны; *зак.* 1. *каго (што).* Усадзіць (многіх) на месца. *Р. гасцей.* 2. *каго (што).* Пасадзіць паасобку адзін ад аднаго. *Р. непаслухмяных вучняў.* 3. *што.* Перасадзіць расліны радзей, у другое месца. *Р. агуркі. Р. агрэст.* 4. *што.* Моцным ударам разбіць, параніць, разламаць (разм.). *Р. галаву. Р. акно.* ‖ *незак.* **рассаджваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **рассадка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 3 знач.) *і* **рассаджванне,** -я, *н.*

РАССАДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што з'яўляецца крыніцай з'яўлення, размнажэння чаго-н. *Р. хвароб.*

РАССАКРЭЦІЦЬ, -рэчу, -рэціш, -рэціць; -рэчаны; *зак., каго-што.* Зрабіць несакрэтным, вызваліць ад сакрэтнай дзейнасці. *Р. закрытыя архівы.* ‖ *незак.* **рассакрэчваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССАРТАВАЦЬ *гл.* сартаваць.

РАССВІДРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Свідруючы, расшырыць. ‖ *незак.* **рассвідроўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССВІТАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *безас.; зак.* і *незак.* Пра наступленне світання; развіднецца (развідняцца).

РАССВЯРБЕЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -біцца; *зак.* (разм.). Пачаць моцна і доўга свярбець.

РАССЕДЗЕЦЦА, -седжуся, -седзішся, -седзіцца *і* **РАССЯДЗЕЦЦА,** -сяджуся, -сядзішся, -сядзіцца; -сядзімся, -седзіцеся, -сядзяцца; *зак.* (разм.). Прасядзець доўгі час дзе-н. ‖ *незак.* **расседжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАССЕК, -у, *м.* Месца, дзе рассечана.

РАССЕКЧЫ, -СЯ *гл.* рассячы, -ся.

РАССЕСЦІСЯ, -сядуся, -сядзешся, -сядзецца; расселся, -селася; -сядзься; *зак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размясціцца дзе-н. (пра многіх, усіх). *Р. у вагоне.* 2. Сесці, заняўшы шмат месца (разм.). *Р. на лаўцы.* 3. Сеўшы, затрымацца надоўга. *Што ж я расселася, трэба ж дадому!* ‖ *незак.* **рассаджвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.) *і* **рассядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАССЕЯНЫ, -ая, -ае. Няўважлівы, які не ўмее засяродзіцца. *Р. вучань. Рассеяна* (прысл.) *адказваць урок.* ‖ *наз.* **рассеянасць,** -і, *ж.*

РАССЕЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сеецца; *зак.* 1. Размеркавацца, размясціцца на вялікай прасторы, у розных месцах. *Браты рассеяліся па ўсёй рэспубліцы.* 2. *перан.* Прайсці, знікнуць (пра якое-н. непрыемнае пачуццё). *Мая трывога не рассеялася.* ‖ *незак.* **рассейвацца,** -аецца *і* **рассявацца,** -аецца. ‖ *наз.* **рассейванне,** -я, *н. і* **рассяванне,** -я, *н.*

РАССЕЯЦЬ, -сею, -сееш, -сее; -сей; -сеяны; *зак.* 1. *што.* Пасеяць. *Р. ячмень.* 2. *каго-што.* Прымусіць разысціся; разагнаць. *Р. ворага па лесе.* 3. Аслабіць, зрабіць менш моцным у выніку распаўсюджання ў розныя бакі. *Р. святло.* 4. *перан., што.* Прымусіць знікнуць, прайсці (пра якое-н. непрыемнае пачуццё). ‖ *незак.* **рассейваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **рассяваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 знач.). ‖ *наз.* **рассеў,** -севу, *м.* (да 1 знач.), **рассейванне,** -я, *н.* (да 2 і 4 знач.), **рассяванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **рассеянне,** -я, *н.* (да 3 знач.).

РАССКАКАЦЦА, -скачуся, -скачашся, -скачацца; -скачыся; *зак.* (разм.). 1. Захапіўшыся скокамі, пачаць многа скакаць. 2. Пра каня: скачучы, набраць большую хуткасць.

РАССКВАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Падсмажыць, выскварыць (сала). ‖ *незак.* **расскварваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССКУБЦІ, -скубу, -скубеш, -скубе; -скубём, -скубяце, -скубуць; -скуб, -бла; -скубі; -скубены; *зак., што.* Скубучы, разадраць, расцягнуць што-н. *Р. кудзелю.* ‖ *незак.* **расскубаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расскубанне,** -я, *н.*

РАССЛАБЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Тое, што і расслабнуць.

РАССЛАБІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., каго-што.* Моцна аслабіць; падарваць (сілы, веру, волю і пад.). *Р. мышцы. Урок фізкультуры расслабіў увагу вучняў.* ‖ *незак.* **расслабляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **расслабленне,** -я, *н.*

РАССЛАБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; расслаб, -бла; -ні; *зак.* (разм.). Моцна аслабець, стаць слабым. *Р. ад ношы.*

РАССЛАВІЦЬ, -лаўлю, -лавіш, -лавіць; -лаў; -лаўлены; *зак., каго-што* (разм.). 1. Празмерна расхваліць каго-, што-н. *Р. працу шэфаў.* 2. Распусціць чуткі, плёткі пра каго-, што-н. *Р. па ўсім сяле.* ‖ *незак.* **расслаўляць,** -яю, -яеш, -яе.

РАССЛАІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -слоіцца; *зак.* 1. Раздзяліцца на слаі (у 1 знач.). *Горная парода расслаілася.* 2. *перан.* Раздзяліцца на сацыяльныя групы, праслойкі. ‖ *незак.* **расслойвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **расслаенне,** -я, *н. і* **расслойка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.).

РАССЛАІЦЬ, -лаю, -лоіш, -лоіць; -лоены; *зак.* 1. *што.* Раздзяліць на слаі (у 1 знач.). *Р. торт.* 2. *перан., каго-што.* Падзяліць на сацыяльныя групы. ‖ *незак.* **расслойваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расслаенне,** -я, *н. і* **расслойка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (да 1 знач.; спец.).

РАССЛУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* (разм.). Добра пачуць.

РАССМАКТАЦЬ, -макчу, -мокчаш, -мокча; -макчы; -мактаны; *зак., што* (разм.). 1. Прымусіць знікнуць, разысціся (пра пухліну і пад.). 2. Смокчучы, раствараць. *Р. драбок цукру.* ‖ *незак.* **рассмоктваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **рассмоктванне,** -я, *н.*

РАССМЯШЫЦЬ *гл.* смяшыць.

РАССМЯЯЦЦА, -мяюся, -мяешся, -мяецца; -мяёмся, -меяцеся, -мяюцца; -мейся; *зак.* Пачаць моцна смяяцца, адказаць смехам. *Недарэчна р.*

РАССОВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Размясціць, засоўваючы ў розныя месцы. *Р. яблыкі па скрынках.*

РАССОЎВАННЕ *гл.* рассунуць.

РАССОЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* рассунуцца, -ць.

РАССОЎНЫ, -ая, -ае. Які можна рассунуць. *Р. стол.*

РАССОХЛЫ, -ая, -ае. Які рассохся. *Рассохлая дзежка.*

РАССОХНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; рассохся, -сохлася; *зак.* Высахнуць так, каб утварыліся шчыліны. *Цэбар рассохся.* ‖ *незак.* **рассыхацца,** -аецца.

РАССПЯВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* 1. Пачаўшы пець, захапіцца спевамі. *Сын расспяваўся.* 2. Крыху паспяваўшы, пачаць спяваць добра. *Р. перад канцэртам.*

РАССТАВІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -віцца; -вімся, -віцеся, -вяцца; *зак.* (разм.). Размясціцца, стаўшы на патрэбных месцах у пэўным парадку. *Пасуда добра расставілася.* ‖ *незак.* **расстаўляцца,** -яецца; -яемся, -яецеся, -яюцца.

РАССТАВІЦЬ, -таўлю, -тавіш, -тавіць; -таўлены; *зак.* 1. *каго-што.* Размясціць на патрэбных месцах. *Р. кнігі на паліцах. Правільна р. сілы.* 2. *што.* Паставіць так, каб павялічылася адлегласць паміж чым-н. *Р. ногі.* 3. *што.* Рассунуўшы, устанавіць для карыстання што-н. рассоўнае. *Р. раскладушку.* ‖ *незак.* **расстаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **расстаноўка,** -і, *ДМ* -ноўцы, *ж.* (да 1 знач.).

РАССТАЙНЫ, -ая, -ае. У паэзіі: які мае адносіны да расстання, звязаны з раставаннем. *Расстайныя дарогі.*

РАССТАНОЎКА, -і, *ДМ* -ноўцы, *ж.* 1. *гл.* расставіць. 2. *Р мн.* -новак. Парадак у размяшчэнні чаго-н. *Правільная р. знакаў прыпынку.* 3. *Р мн.* -новак. Кароткая паўза пры размове, пры выкананні чаго-н. *Чытаць верш з расстаноўкай.* ‖ *прым.* **расстановачны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

РАССТАРАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Вельмі пастарацца для набыцця чаго-н.

РАССТАЦЦА, -тануся, -танешся, -танецца; -танься; *зак., з кім-чым.* 1. Пайсці адкуль-н., ад каго-, чаго-н., перастаць бачыцца, разлучыцца, разысціся, развітаўшыся. *Р. з сябрамі. Р. назаўсёды.* 2. Адмовіцца ад каго-, чаго-н. *Р. з дрэннымі звычкамі.* ‖ *незак.* **расставацца,** -стаюся, -стаешся, -стаецца; -ста-

ёмся, -стаяце́ся, -стаю́цца. ‖ *наз.* **расстава́нне,** -я, *н.*, **расста́нне,** -я, *н. і* **ро́стань,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РАССТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Падвергнуць расстрэлу (у 2 знач.). *Р. здрадніка.* **2.** *каго-што.* Падвергнуць моцнаму абстрэлу з блізкай адлегласці. *Р. варожы эшалон з боепрыпасамі.* **3.** *што.* Зрасходаваць, страляючы. *Р. усе патроны.* ‖ *незак.* **расстрэ́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расстрэ́л,** -у, *м. і* **расстрэ́льванне,** -я, *н.*

РАССТРО́ІЦЦА, -ро́юся, -ро́ішся, -ро́іцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць беспарадкавым, страціць правільнасць пастраення. *Калона вучняў расстраілася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць свой лад (пра музычныя інструменты). *Цымбалы расстроіліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці ў заняпад, стаць ненармальным. *Гаспадарка расстроілася. Здароўе расстраілася.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Не адбыцца па якой-н. прычыне. *Вяселле расстроілася.* **5.** Засмуціцца, моцна загараваць. *Р. з-за сына.* ‖ *незак.* **расстро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАССТРО́ІЦЬ, -ро́ю, -ро́іш, -ро́іць; -ро́ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Парушыць парадак, строй чаго-н. *Р. калону вучняў.* **2.** *што.* Парушыць лад, строй (пра музычныя інструменты). *Р. скрыпку.* **3.** *што.* Нанесці ўрон чаму-н., парушыць нармальны ход чаго-н. *Р. гаспадарку. Р. здароўе.* **4.** *што.* Перашкодзіць чаму-н., разладзіць. **5.** *каго (што).* Засмуціць, давесці да дрэннага настрою. *Расстроіў сын сваімі паводзінамі.* ‖ *незак.* **расстро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расстро́йства,** -а, *н.*

РАССТРО́ЙСТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* расстроіць. **2.** Поўны беспарадак, замяшанне з прычыны парушэння строю (у 1 знач.). *Калона прыйшла ў р.* **3.** Заняпалы стан, беспарадак з прычыны ўрону, дэзарганізацыі, беспарадку. *Р. у сям'і. Р. у гаспадарчых справах.* **4.** Захворванне, выкліканае парушэннем дзейнасці якіх-н. органаў. *Р. нерваў.* **5.** Дрэнны настрой, страта душэўнай раўнавагі. *Не жыццё, а адно р.*

РАССТРЫ́ГА, -і, *ДМ* -у, *мн.* -і, -ры́г *і* -аў, *м.* Служка культу, пазбаўлены царкоўнага сану.

РАССТРЫ́ГЧЫ, -рыгу́, -рыжэ́ш, -рыжэ́; -рыжо́м, -рыжаце́, -рыгу́ць; -ры́г, -гла́; -ры́жы; -ры́жаны; *зак., каго-што.* Пазбавіць духоўнага сану або манаства. ‖ *незак.* **расстрыга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е ‖ *наз.* **расстрыжэ́нне,** -я, *н.*

РАССТРЭ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* расстраляць. **2.** Смяротная кара, якая чыніцца выстралам з агнястрэльнай зброі. *Прысудзіць да расстрэлу.*

РАССТУПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -сту́піцца; -сту́пімся, -сту́піцеся, -сту́пяцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адышоўшы ў бакі, даць месца для праходу, праезду. *Народ расступіўся.* **2.** Утварыць трэшчыны, разысціся ў бакі (пра зямлю, скалы, хвалі і пад.). ‖ *незак.* **расступа́цца,** -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца.

РАССТЫКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *зак.* Правесці расстыкоўку, раз'яднацца. ‖ *незак.* **расстыко́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **расстыко́ўка,** -і, *ДМ* -ко́ўцы, *ж.*

РАССУДЗІ́ЦЬ, -суджу́, -су́дзіш, -су́дзіць; -су́джаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Разабраўшы абставіны, акалічнасці, вынесці рашэнне з прычыны чаго-н. *Р. спрэчку. Рассудзяць нас людзі.* **2.** Абдумаць, рашыць, зрабіць заключэнне. *Сама сабе рассуджу.* ‖ *незак.* **рассу́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССУКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца *і* -су́чацца; *зак.* Развіцца, распусціцца (пра скручанае). ‖ *незак.* **рассу́квацца,** -аецца.

РАССУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* -сучу́, -су́чаш, -су́ча; -сука́ны; *зак., што.* Развіць, распусціць (скручанае). *Р. плётку.* ‖ *незак.* **рассу́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССУ́НУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* **1.** Рухаючыся, сунучыся ў бакі, аддаліцца, раз'яднацца, расступіцца. *Шторы рассунуліся. Кусты рассунуліся.* **2.** Разбурыцца, разваліцца (разм.). *Капа рассунулася.* ‖ *незак.* **рассо́ўвацца,** -а́ецца.

РАССУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Рухаючы, сунучы ў розныя бакі, раз'яднаць, адсунуць, расхіліць. *Р. парты. Р. шторы. Р. пясок.* **2.** *што.* Зрабіць шырэйшым, раскласці (што-н. састаўное). *Р. сажань.* **3.** *каго-што.* Прымусіць расступіцца. *Р. натоўп.* ‖ *незак.* **рассо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **рассо́ўванне,** -я, *н.*

РАССУПО́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* Развязацца (пра супоню на хамуце). ‖ *незак.* **рассупо́ньвацца,** -аецца.

РАССУПО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што.* Развязаць супоню на хамуце. ‖ *незак.* **рассупо́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССУСО́ЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм. неадабр.). Гаварыць павольна, трацячы час на лішнія падрабязнасці. ‖ *наз.* **рассусо́льванне,** -я, *н.*

РАССЦІЛА́ННЕ *гл.* разаслаць[2].

РАССЦІЛА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* разаслацца. **2.** Размяшчацца на вялікай прасторы. *За хатай рассцілаўся луг.*

РАССЦІЛА́ЦЬ, РАССЦІ́ЛАЧНЫ, РАССЦІ́ЛКА *гл.* разаслаць[2].

РАССЫЛА́ННЕ, РАССЫЛА́ЦЬ, РАССЫ́ЛАЧНЫ, РАССЫ́ЛКА *гл.* разаслаць[1].

РАССЫ́ЛЬНЫ[1], -ая, -ае. Які служыць для запісу пакетаў, што рассылаюцца (пра сшытак, кнігу). *Рассыльная кніга.*

РАССЫ́ЛЬНЫ[2], -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Кур'ер, які разносіць пакеты, пісьмы. ‖ *ж.* **рассы́льная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

РАССЫ́ПАЦЦА, -плюся, -плешся, -плецца; рассы́пся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Высыпаўшыся адкуль-н., раскідацца ў розныя бакі, рассеяцца. *Мука рассыпалася па стале. З кошыка рассыпаліся баравікі. Валасы рассыпаліся па плячах* (свабодна ляглі). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размясціцца на адлегласці адзін да аднаго, разысціся па якой-н. прасторы. *Каровы рассыпаліся па аўсянішчы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разваліцца на дробныя часткі, распасціся. *Хлеў хутка рассыплецца. Груда зямлі даволі лёгка рассыпалася.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разысціся, разбегчыся ў розныя бакі. *Дзеці рассыпаліся па дварах.* **5.** Абазвацца частымі пераліўчастымі гукамі. *Р. вясёлым рогатам.* **6.** Падкрэслена лісліва і шматслоўна выказаць каму-н. што-н. прыемнае (падзяку і пад.; разм.). *Р. у падзяках.* **7.** Радзіць (разм.). ‖ *незак.* **рассыпа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **рассыпа́нне,** -я, *н.*

РАССЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; -паны; *зак.* **1.** *што.* Высыпаць, раскідаць, рассеяць па паверхні. *Р. вішні. Р. грыбы.* **2.** *што.* Насыпаючы, размеркаваць, размясціць. *Р. бульбу ў два мяхі. Р. муку ў ёмістасці.* **3.** *перан., каго-што.* Размясціць байцоў на якой-н. адлегласці адзін ад другога. *Р. роту ўздоўж дарогі.* ‖ *незак.* **рассыпа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **рассыпа́нне,** -я, *н. і* **рассы́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 2 знач.; разм.).

РАССЫ́ПІСТЫ, -ая, -ае. Які лёгка рассыпаецца на крупінкі, крошкі; які крышыцца. *Рассыпістая бульба.* ‖ *наз.* **рассы́пістасць,** -і, *ж.*

РАССЫПНЫ́, -а́я, -о́е. Які захоўваецца, утрымліваецца, прадаецца без упакоўкі, россыпам. *Р. цэмент. Р. цукар. Р. тавар.* ◊ **Рассыпны строй** — баявы строй пяхоты, у якім стралкі размяшчаюцца ланцугом на значнай адлегласці адзін ад другога.

РАССЫ́ПЧАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і рассыпісты. ‖ *наз.* **рассы́пчатасць,** -і, *ж.*

РАССЫСА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* разассацца, -ць.

РАССЫХА́ЦЦА *гл.* рассохнуцца.

РАССЫЦЕ́ЦЬ *гл.* сыцець.

РАССЯВА́ННЕ, РАССЯВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* рассеяцца, -ць.

РАССЯДА́ЦЦА *гл.* рассесціся.

РАССЯДЗЕ́ЦЦА *гл.* расседзецца.

РАССЯДЛА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак.* Вызваліцца ад сядла. *Конь рассядлаўся.* ‖ *незак.* **рассядло́ўвацца,** -аецца.

РАССЯДЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго (што).* Зняць сядло (з асядланай жывёліны). ‖ *незак.* **рассядло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАССЯКА́ННЕ *гл.* рассячы.

РАССЯКА́ЦЦА *гл.* рассячыся.

РАССЯКА́ЦЬ *гл.* рассячы.

РАССЯЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -се́ліцца; -се́лімся, -се́ліцеся, -се́ляцца; *зак.* **1.** Пасяліцца ў розных месцах. *Р. на беразе возера.* **2.** Пасяліцца асобна (пра тых, хто жыў разам). *У хаце цесна, р. трэба.* ‖ *незак.* **рассяля́цца,** -я́ецца; -я́емся, -я́ецеся, -я́юцца. ‖ *наз.* **рассяле́нне,** -я, *н.*

РАССЯЛІ́ЦЬ, -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *зак., каго-што.* **1.** Пасяліць у многіх месцах. *Р. студэнтаў па кватэрах.* **2.** Пасяліць асобна (пра тых, хто жыў разам). *Р. сыноў, а то не мірацца.* ‖ *незак.* **рассяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **рассяле́нне,** -я, *н.*

РАССЯЧЫ́ *і* **РАССЕ́КЧЫ,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Секучы, раздзяліць на часткі. *Р. палена.* **2.** *што.* Глыбока парэзаць чым-н. вострым, нанесці глыбокую рану. *Р. палец. Р. нагу.* **3.** *перан., што.* Моцным рухам прарэзаць, раздзяліць, раз'яднаць. *Баржа рассекла водную гладзь. Рака рассекла луг на дзве часткі. Р. армію праціўніка.* ‖ *незак.* **рассяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **рассяка́нне,** -я, *н. і* **рассячэ́нне,** -я, *н.*

РАССЯЧЫ́СЯ *і* **РАССЕ́КЧЫСЯ,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -сячэ́цца, -сяку́цца; -се́кся, -се́клася; *зак.* Раздзяліцца, расшчапіцца на часткі. ‖ *незак.* **рассяка́цца,** -а́ецца.

РАСТАЛКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што.* Растлумачыць; зрабіць зразумелым. *Р. правільнае рашэнне задачы.* ‖ *незак.* **расталко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прылада для вымярэння росту чалавека.

РАСТАПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́піцца; *зак.* Стаць вадкім у выніку награвання. *Воск растапіўся.* ‖ *незак.* **растапля́цца,** -я́ецца *і* **расто́плівацца,** -аецца.

РАСТАПІ́ЦЬ, -таплю́, -то́піш, -то́піць; -то́плены; *зак., што.* Нагрэўшы, ператварыць цвёрдае ў вадкае. *Р. сала. Р. воск.* ‖ *незак.* **растапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **расто́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТАПТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -то́пчацца; *зак.* Пра абутак: страціць форму, стаць залішне прасторным у выніку працяглай ноські; разнасіцца. ‖ *незак.* **расто́птвацца,** -аецца.

РАСТАПТА́ЦЬ, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -тапта́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Наступіўшы, расціснуць; сапсаваць, знішчыць. *Р. чарвяка. Р. грыб. Р. веру чалавека* (перан.). **2.** *што.* Пра абутак: доўга носячы, зрабіць залішне прасторным, разнасіць (разм.). *Р. чаравікі.* ‖ *незак.* **расто́птваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расто́птванне,** -я, *н.*

РАСТАПЫ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). **1.** Шырока раскінуць, расставіць, развесці рукі, ногі седзячы або стоячы. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рассунуцца, расставіцца ў розныя бакі. *Галіны дрэва растапырыліся ад ветру.* ‖ *незак.* **растапы́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСТАПЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (разм.). Расставіць, развесці ў бакі. *Р. пальцы. Р. крылы. Елка растапырыла галіны* (перан.). ‖ *незак.* **растапы́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растапы́рванне,** -я, *н.*

РАСТАРМАСІ́ЦЬ, -машу́, -мо́сіш, -мо́сіць; -мо́шаны; *зак., каго (што)* (разм.). **1.** Тармосячы, разбудзіць, раскатурхаць. **2.** *перан.* Прымусіць дзейнічаць, разварушыць, расшавяліць.

РАСТАРО́ПНЫ, -ая, -ае. Кемлівы ў справах; упраўны. *Р. чалавек.* ‖ *наз.* **растаро́пнасць,** -і, *ж.*

РАСТАЎСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які растаўсцеў; распаўнелы, тоўсты. ‖ *наз.* **растаўсце́ласць,** -і, *ж.*

РАСТАЎСЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Стаць тоўстым; распаўнець. *Пад старасць дзед растаўсцеў.*

РАСТАЎЧЫ *гл.* таўчы.

РАСТА́ЦЬ, -та́ну, -та́неш, -та́не; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перайсці ў вадкі стан пад уздзеяннем цяпла. *Снег растаў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адтаяць, перастаць быць падмёрзлым. *Дарога растала.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Паступова знікнуць; разысціся, рассеяцца. *Гукі песні расталі ў далечыні. Туман растаў.* **4.** *перан.* Прыйсці ў замілаванне; расчуліцца, памякчэць. *Р. ад пахвалы.* ‖ *незак.* **растава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, -таяце́, -таю́ць; -тава́й. ‖ *наз.* **растава́нне,** -я, *н.*

РАСТАЧЫ́ЦЬ[1], -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны; *зак., што* (спец.). Расшырыць, апрацаваць разцом. *Р. адтуліну* ‖ *незак.* **расто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расто́чванне,** -я, *н. і* **расто́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **расто́чны,** -ая, -ае. *Р. станок.*

РАСТАЧЫ́ЦЬ[2], -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны; *зак., што.* Згрызці, праесці, патачыць у многіх месцах. *Шашаль растачыў сцяну.* ‖ *незак.* **расто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расто́чванне,** -я, *н.*

РАСТАЧЫ́ЦЬ[3], -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны; *зак., што.* Прытачыўшы, зрабіць шырэйшым. *Р. спадніцу.* ‖ *незак.* **расто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расто́чванне,** -я, *н. і* **расто́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.*

РАСТВАРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэчыва, здольнае растварацъ у сабе іншае рэчыва.

РАСТВАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які здольны раствараццa ў вадкасці. ‖ *наз.* **раствара́льнасць,** -і, *ж.*

РАСТВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -орыцца; *зак.* Утварыць у злучэнні з вадкасцю аднародную сумесь. ‖ *незак.* **раствара́цца,** -аецца.

РАСТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., што.* Прымусіць растварыцца. *Р. цукар у вадзе.* ‖ *незак.* **раствара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **растварэ́нне,** -я, *н.*

РАСТВО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вадкасць, атрыманая растварэннем якога-н. рэчыва ў вадзе або іншай вадкасці. *Содавы р.* **2.** У будаўнічай справе: вязкая цестападобная сумесь цэменту, пяску і вады. ‖ *прым.* **раство́рны,** -ая, -ае.

РАСТЛУМАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для растлумачэння чаго-н. *Растлумачальная работа.*

РАСТЛУМА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што.* Раскрыць сэнс чаго-н., зрабіць ясным, зразумелым. *Р. рашэнне задачы.* ‖ *незак.* **растлума́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *незак.* **растлума́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растлумачэ́нне,** -я, *н.*

РАСТЛУСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і растаўсцелы. ‖ *наз.* **растлусце́ласць,** -і, *ж.*

РАСТЛУСЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Тое, што і растаўсцець.

РАСТО́К, -тка́ *і* -тку́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** -тку́, *гл.* рост. **2.** -тка́. Сцябло расліны ў самым пачатку яго развіцця з семя, клубня або кораня. **3.** -тка́. Чаранок з пупышкамі для пасадкі. **4.** *перан.*, звычайна *мн., чаго.* Першая прымета развіцця чаго-н. *Расткі новага.* ‖ *прым.* **расткo̍вы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.).

РАСТО́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* растапіцца, -ць.

РАСТО́ПТВАННЕ *гл.* растаптаць.

РАСТО́ПТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* растаптацца, -ць.

РАСТО́ЧВАННЕ[1—3], **РАСТО́ЧВАЦЬ**[1—3] *гл.* растачыць[1—3].

РАСТО́ЧКА[1] *гл.* растачыць[1].

РАСТО́ЧКА[2] *гл.* растачыць[3].

РАСТРАВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -тра́віцца; *зак.* **1.** Моцна раздражніцца чым-н. (разм.). **2.** Паглыбіцца або падняцца ад дзеяння кіслаты або іншых едкіх рэчываў (пра рэльеф малюнка, адбітку). ‖ *незак.* **растра́ўлівацца,** -аецца *і* **растраўля́цца,** -яецца.

РАСТРАВІ́ЦЬ, -аўлю́, -а́віш, -а́віць; -аўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Моцна раздражніць (разм.). **2.** *што.* Паглыбіць або падняць з дапамогай кіслаты ці іншых едкіх рэчываў выпуклы адбітак на плоскасці (рэльеф; спец.). ‖ *незак.* **растраўля́ць,** -яю, -яеш, -я́е *і* **растра́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растра́ўліванне,** -я, *н.*

РАСТРА́ЛЬНЫ *гл.* ростра.

РАСТРАНЖЫ́РВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм. неадабр.). Тое, што і транжырыць. *Р. грошы.* ‖ *наз.* **растранжы́рванне,** -я, *н.*

РАСТРАНЖЫ́РЫЦЬ *гл.* транжырыць.

РАСТРАПА́НЫ, -ая, -ае. Беспарадачны; раскалмачаны. *Растрапаныя валасы.* ‖ *наз.* **растрапа́насць,** -і, *ж.*

РАСТРАПА́ЦЦА, -траплю́ся, -трэ́плешся, -трэ́плецца; -трапі́ся; *зак.* Раскідацца ў беспарадку; раскалмаціцца. ‖ *незак.* **растрэ́пвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСТРАПА́ЦЬ, -траплю́, -трэ́плеш, -трэ́пле; -трапі́; -трапа́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* трапаць. **2.** Раскалмаціць, раскідаць у беспарадку. *Вецер растрапаў валасы.* ‖ *незак.* **растрэ́пваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТРА́ТА, -ы, *ДМ* -ра́це, *мн.* -ы, -ра́т, *ж.* **1.** *гл.* растраціць. **2.** Незаконна растрачаная сума, маёмасць. *Пакрыць растрату.*

РАСТРА́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які зрабіў растрату (у 2 знач.). ‖ *ж.* **растра́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАСТРА́ЦІЦЦА, -ра́чуся, -ра́цішся, -ра́ціцца; *зак.* **1.** Растраціць грошы, сродкі і пад. *Р. на вяселле.* **2.** Незаконна расходаваць чужыя грошы, маёмасць і інш.; зрабіць растрату (у 2 знач.). ‖ *незак.* **растра́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСТРА́ЦІЦЬ, -а́чу, -а́ціш, -а́ціць; -а́чаны; *зак., што.* **1.** Расходаваць, патраціць. *Р. грошы. Р. сілы* (перан.). **2.** Незаконна расходаваць даверaныя кім-н. грошы, маёмасць і інш. *Р. казённыя грошы.* ‖ *незак.* **растра́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растра́чванне,** -я, *н. і* **растра́та,** -ы, *ж.* (да 2 знач.).

РАСТРУ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Конусападобнае расшырэнне (трубы, адзення, абутку). *Боты з раструбамі.* ‖ *прым.* **растру́бны,** -ая, -ае (спец.).

РАСТРУБІ́ЦЬ *гл.* трубіць.

РАСТРУСІ́ЦЬ, -рушу́, -ру́сіш, -ру́сіць; -ру́шаны; *зак., што.* Раскідаць тонкім, рыхлым слоем для прасушвання. *Р. сена.* ‖ *незак.* **растру́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растру́шванне,** -я, *н. і* **растру́ска,** -і, *ДМ* -ру́сцы, *ж.*

РАСТРУ́ШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчыцца; *зак.* (разм.). Раздрабіцца ад удару або пад моцным цяжарам. *Ад удару раструшчылася шкло.* ‖ *незак.* **растру́шчвацца,** -аецца.

РАСТРУ́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., каго-што* (разм.). Ударыўшы, націснуўшы чым-н., раздрабіць. *Р. шкло. Р. косць.* ‖ *незак.* **растру́шчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растру́шчванне,** -я, *н.*

РАСТРЫБУШЫ́ЦЬ, -бушу́, -бу́шыш, -бу́шыць; -бу́шаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Выняць вантробы з забітай жывёліны, птушкі, рыбы; распатрашыць, выпатрашыць. **2.** *што.* Развярнуць, разарваць што-н., дастаўшы тое, што знаходзіцца ўнутры. *Р. чамадан.* ‖ *незак.* **растрыбу́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТРЫВО́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Моцна ўстрывожыцца. ‖ *незак.* **растрыво́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСТРЫВО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць, -жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Выклікаць у кім-н. моцную трывогу; устрывожыць. *Р. непрыемнай навіной. Р. душу.* **2.** *што.* Прычыніць боль, дакрануўшыся да чаго-н. балючага; развярэдзіць (разм.). *Р. рану. Успаміны растрывожылі перажытае* (перан.). ‖ *незак.* **растрыво́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТРЭ́ПВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* растрапацца, -ць.

РАСТРЭ́СКАНЫ, -ая, -ае. Пакрыты трэшчынамі. *Р. камель.*

РАСТРЭ́СКАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Даць многа трэшчын, пакрыцца трэшчынамі. *Сцяна растрэскалася.* ‖ *незак.* **растрэ́скваццa,** -аецца.

РАСТРЭ́СЦІ, -расу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце́, -расу́ць; растро́с, -рэ́сла *і* -расла́, -рэ́сла *і* -расло́; -рась́; -рэ́сены; *зак.* **1.** *што.* Трасучы, раскідаць. *Р. сена.* **2.** *перан., што.* Рассыпаць, згубіць (разм.). *Пакуль ехаў, растрос усе свае веды.* **3.** *што.* Разбурыць, прымусіць распасціся. *Р. воз.* **4.** *каго-што.* Натаміць, пашкодзіць пры трасучай яздзе (разм.). *За дарогу яго растрэсла.* ‖ *незак.* **растраса́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **растрэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растраса́нне,** -я, *н. і* **растрэ́сванне,** -я, *н.*

РАСТРЭ́СЦІСЯ, -расу́ся, -расе́шся, -расе́цца; -расёмся, -расяце́ся, -расу́цца; растро́сся, -рэ́слася *і* -расла́ся, -рэ́слася *і* -расло́ся; -расі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскідацца, рассыпацца. *Валасы яе растрэсліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рассыпацца, раскідацца; згубіцца (разм.). *Усе мае нататкі растрэсліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разбурыцца, распасціся. *Воз з сенам растросся.* **4.** Натаміцца, намучыцца ад трасучай язды (разм.). ‖ *незак.* **растраса́цца,** -а́ецца *і* **растрэ́свацца,** -аецца.

РАСТУ́ЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Пашкодзіць, тузаючы. *Авечкі растузалі снапы.*

РАСТУЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ліцца; *зак.* (разм.). Перастаць быць студеным; раскрыцца. ‖ *незак.* **растульва́цца,** -аецца.

РАСТУЛІ́ЦЬ, -тулю́, -ту́ліш, -ту́ліць; -ту́лены; *зак., што* (разм.). Развесці стуленыя парныя часткі чаго-н. *Р. далоні.* ‖ *незак.* **расту́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСТУШАВАЦЬ, -шую, -шуеш, -шуе; -шуй; -шаваны; *зак., што* (спец.). Раўнамерна размазаць туш, карандаш у ценявых месцах малюнка. ‖ *незак.* **растушоўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растушоўванне**, -я, *н. і* **растушоўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **растушовачны**, -ая, -ае.

РАСТУШОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -шовак, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* растушаваць. **2.** Палачка з мяккага матэрыялу для тушоўкі, для накладвання грыму.

РАСТЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Уваткнуць у розныя месцы ўсё, многае. *Р. кніжкі па паліцах.* ‖ *незак.* **растыкаць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСТЭРМІНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., што.* Размеркаваць на некалькі тэрмінаў. *Р. выплату даўгоў.* ‖ *незак.* **растэрміноўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **растэрміноўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **растэрміноўванне**, -я, *н.*

РАСФАРБАВАЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны; *зак., што.* Распісаць (у 4 знач.), размаляваць рознымі фарбамі. ‖ *незак.* **расфарбоўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расфарбаванне**, -я, *н. і* **расфарбоўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **расфарбовачны**, -ая, -ае.

РАСФАРМІРАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руецца; *зак.* Спыніць сваё існаванне ў якасці арганізаванай адзінкі. *Гарнізон расфарміраваўся.* ‖ *незак.* **расфарміроўвацца**, -аецца.

РАСФАРМІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Спыніць існаванне чаго-н. як арганізаванай адзінкі. *Р. полк.* ‖ *незак.* **расфарміроўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расфарміраванне**, -я, *н. і* **расфарміроўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСФАСАВАЦЬ, РАСФАСОВАЧНЫ, РАСФАСОЎВАННЕ, РАСФАСОЎКА *гл.* фасаваць.

РАСФАСОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца расфасоўкай. ‖ *ж.* **расфасоўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАСФРАНЦІЦЦА, -ранчуся, -ранцішся, -ранціцца; -ранцімся, -ранціцеся, -ранцяцца; *зак.* (разм.). Адзецца па-моднаму, франтавата.

РАСФРАНЧАНЫ, -ая, -ае (разм.). Адзеты па-моднаму, франтавата. *Расфранчаная публіка.*

РАСФУФЫРАНЫ, -ая, -ае. Занадта крыкліва і безгустоўна адзеты.

РАСФУФЫРЫЦЦА, -фыруся, -фырышся, -фырыцца; *зак.* (разм. неадабр.). Занадта крыкліва і безгустоўна адзецца. ‖ *незак.* **расфуфырвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХАДЖВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Хадзіць павольна ўзад і ўперад. *Р. па пакоі.*

РАСХАДЗІЦЦА, -хаджуся, -ходзішся, -ходзіцца; *зак.* **1.** Прахадзіўшы доўга, прывыкнуць да хадзьбы, перастаць адчуваць стомленасць ад яе. *Расхадзіўся і ногі перасталі балець.* **2.** Пачаць хадзіць многа, сюды-туды. **3.** *перан.* Дайсці да крайняй ступені ў праяўленні чаго-н., у якіх-н. дзеяннях, разысціся. *Нервы расхадзіліся. Расхадзілася шалёная завіруха.* ‖ *незак.* **расходжвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХАЛАДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). Стаць раўнадушным, халодным да каго-, чаго-н. *Расхаладзела моладзь да работы.*

РАСХАЛАДЗІЦЬ, -ладжу, -лодзіш, -лодзіць; -лоджаны; *зак., каго-што.* Заставіць аднесціся больш холадна да чаго-н., расчараваць. ‖ *незак.* **расхалоджваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расхалоджванне**, -я, *н.*

РАСХАПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Хутка разабраць, раскупіць. ‖ *незак.* **расхопліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **расхапляць**, -яю, -яеш, -яе.

РАСХАПІЦЬ, -хаплю, -хопіш, -хопіць; -хоплены; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Тое, што і расхапаць. **2.** *што.* Хутка разнесці, разамкнуць. *Р. рукі.* ‖ *незак.* **расхопліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **расхапляць**, -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **расхопліванне**, -я, *н.*

РАСХАЦЕЦЦА, -хочацца; *безас.; зак., чаго і з інф.* (разм.). Перастаць хацецца. *Расхацелася спець.*

РАСХАЦЕЦЬ, -хачу, -хочаш, -хоча; -хаці; *зак., чаго і з інф.* (разм.). Перастаць хацець. *Р. есці.*

РАСХВАЛІЦЦА, -валюся, -валішся, -валіцца; *зак.* (разм.). Пачаць празмерна хваліцца. ‖ *незак.* **расхвальвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХВАЛІЦЬ, -валю, -валіш, -валіць; -валены; *зак., каго-што.* Вельмі часта, не адзін раз пахваліць. *Р. вучня.* ‖ *незак.* **расхвальваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расхвальванне**, -я, *н.*

РАСХВАЛЯВАЦЦА, -лююся, -люешся, -люецца; -люйся; *зак.* Моцна ўсхвалявацца. *Ён расхваляваўся ад успамінаў. Мора расхвалявалася* (перан.).

РАСХВАЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак., каго-што.* Моцна ўсхваляваць. *Успаміны расхвалявалі яго. Вецер расхваляваў возера* (перан.).

РАСХВАРЭЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца; *зак.* (разм.). Моцна і надоўга захварэць. *Нешта ён расхварэўся.* ‖ *незак.* **расхворвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХВАСТАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -вошчацца; *зак.* (разм.). **1.** Сапсавацца, размачаліцца ад хвастання. *Пуга расхвасталася.* **2.** Разбіцца, раскалаціцца. *Міска расхвасталася.* ‖ *незак.* **расхвостваццa**, -аецца.

РАСХВАСТАЦЬ, -вашчу, -вошчаш, -вошча; -вашчы; -ваcтаны; *зак., што* (разм.). **1.** Сапсаваць хвастаннем, размачаліць. *Р. пугу.* **2.** Разбіць, раскалаціць. *Р. гаршчок.* ‖ *незак.* **расхвостваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХВАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* Тое, што і расхапаць. ‖ *незак.* **расхватваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХІЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -хіліцца; *зак.* Адхіліць, адысці ў розныя бакі (пра што-н. самкнутае). *Заслона расхілілася.* ‖ *незак.* **расхіляцца**, -яецца.

РАСХІЛІЦЬ, -хілю, -хіліш, -хіліць; -хілены; *зак., што.* Адхіліць, адвесці ў розныя бакі; разняць самкнутае. *Р. шторы.* ‖ *незак.* **расхіляць**, -яю, -яеш, -яе.

РАСХІНУЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Разысціся ў бакі, адхінуўшыся. *Полы курткі расхінуліся. Натоўп расхінуўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раскрыцца (пра дзверы, акно, заслону і пад.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разгарнуцца (пра што-н. загорнутае). *Пакунак расхінуўся.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Распаўсюдзіцца, ахапіць сваім дзеяннем. *Граніцы калгаса пашырыліся, расхінуліся.* ‖ *незак.* **расхінацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Адвесці ў бакі, адхінуць захінутае; распасцерці. *Р. полы плашча. Р. кусты.* **2.** *што.* Раскрыць (дзверы, акно, заслону і пад.). **3.** *што.* Разгарнуць (што-н. загорнутае, складзенае, скручанае). *Р. торбу са снеданнем.* **4.** *каго-што.* Прымусіць расступіцца. *Р. натоўп.* ‖ *незак.* **расхінаць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расхінанне**, -я, *н.*

РАСХІСТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Пачаць моцна хістацца. *Маятнік расхістаўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць няўстойлівым ад хістання. *Слупок расхістаўся.* **3.** *перан.* Пахіснуцца, разладзіцца. *Дысцыпліна расхісталася.* ‖ *незак.* **расхіствацца**, -аецца.

РАСХІСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Раскалыхаць, разгушкаць. *Р. качэлі.* **2.** Хістаючы, зрабіць няўстойлівым. *Р. слуп.* **3.** *перан.* Разладзіць, падарваць. *Р. дысцыпліну.* ‖ *незак.* **расхістваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расхістванне**, -я, *н.*

РАСХЛЁБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Тое, што і расхлябаць. ‖ *незак.* **расхлёбваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХЛЁБВАЦЬ *гл.* расхлябаць *і* расхлёбаць.

РАСХЛІСТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Расшпіліўшыся, шырока расхінуць на сабе адзенне. ‖ *незак.* **расхліствацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХЛІСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Расшпіліўшы, шырока расхінуць адзенне. *Р. грудзіну.* ‖ *незак.* **расхліставаць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХЛЯБАНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Пазбаўлены ўстойлівасці, цвёрдасці. *Расхлябаная паходка.* **2.** *перан.* Недысцыплінаваны, неарганізаваны (неадабр.). *Р. чалавек.* ‖ *наз.* **расхлябанасць**, -і, *ж.*

РАСХЛЯБАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* (разм.). Тое, што і расхістацца (у 2 і 3 знач.). ‖ *незак.* **расхлябвацца**, -аецца.

РАСХЛЯБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Расхістаць. *Р. балты.* ‖ *незак.* **расхлябваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХЛЯБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Хлябаючы, з'есці ўсё. *Р. суп.* **2.** *перан.* Разблытаць, уладзіць што-н. заблытанае, непрыемнае (разм.). ‖ *незак.* **расхлёбваць**, -аю, -аеш, -ае. ◊ **Расхлёбваць кашу** (разм.) — разблытваць якую-н. складаную справу.

РАСХЛЯБІСТЫ, -ая, -ае (абл.). Гразкі, з калюжынамі (пра дарогу). *Расхлябістая дарога.*

РАСХЛЯБІЦА, -ы, *ж.* (абл.). Гразь, бездараж. *Восень не бывае без расхлябіцы.*

РАСХНЫКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць плакаць, выказваючы незадаволенасць кім-, чым-н. *Ну, годзе вам, расхныкаліся.*

РАСХОД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Трата, расходаванне чаго-н. *Р. электраэнергіі.* **2.** звычайна *мн.* Сума зрасходаваных грошай; выдаткі. *У наступным месяцы будуць вялікія расходы.* **3.** Графа ў бухгалтарскіх кнігах для запісу выдаткаў; *проціл.* прыход. ◊ **Кішэнныя расходы** — дробныя асабістыя расходы. **Вывесці (пусціць, спісаць) у расход** (разм.) — знішчыць, расстраляць. **У расходзе** (разм.) — у адсутнасці, не на месцы (быць, знаходзіцца). ‖ *прым.* **расходны**, -ая, -ае.

РАСХОДАВАЦЦА, -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся; *зак. і незак.* **1.** Патраціць (траціць) грошы на што-н. (разм.). *Р. на пакупкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Траціцца на што-н., выкарыстоўвацца. *Масла расходуецца эканомна.* ‖ *зак.* **зрасходавацца**, -дуюся, -дуешся, -дуецца; -дуйся. ‖ *наз.* **расходаванне**, -я, *н.*

РАСХОДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак. і незак., што.* **1.** Патраціць (траціць) на што-н. *Р. грошы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Спажыць (спажываць) (разм.). *Малая лямпачка расходуе менш электраэнергіі.* ‖ *зак.* яшчэ **зрасходаваць**, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны. ‖ *наз.* **расходаванне**, -я, *н.*

РАСХОДЖВАЦЦА *гл.* расхадзіцца.

РАСХОДЗІНЫ, -дзін (разм.). Разыход людзей з якога-н. сходу, бяседы і пад. *Перад расходзінамі Мікіту папрасілі застацца.*

РАСХО́ДНІК, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства таўсцянкавых з жоўтым мясістым сцяблом і лісцем.

РАСХО́ПЛІВАННЕ, РАСХО́ПЛІВАЦЬ *гл.* расхапіць.

РАСХРАБРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; *зак.* (разм.). Набрацца храбрасці; асмялець.

РАСХРАПЦІ́СЯ, -храпу́ся, -храпе́шся, -храпе́цца; -храпё́мся, -храпяце́ся, -храпу́цца; расхро́пся, -рапла́ся, -ло́ся; -храпі́ся; *зак.* (разм.). Пачаць моцна і доўга храпці.

РАСХРЫСТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Тое, што і расхлістацца. ‖ *незак.* **расхры́ствацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСХРЫСТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -ры́станы; *зак.*, *што* (разм.). Тое, што і расхлістаць. ‖ *незак.* **расхры́стваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСХУ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.*, *каго-што.* Раскруціць, раскрыць што-н. захутанае. *Р. дзіця. Р. хустку.* ‖ *незак.* **расху́тваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **расху́тацца**, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **расху́твацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **расху́тванне**, -я, *н.*

РАСЦАЛАВА́ЦЦА, -лу́юся, -лу́ешся, -лу́ецца; -лу́йся; *зак.* Моцна, некалькі разоў пацалавацца адзін з адным. ‖ *незак.* **расцало́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЦАЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак.*, *каго-што.* Моцна, некалькі разоў пацалаваць. ‖ *незак.* **расцало́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСЦАНІ́ЦЬ, -цаню́, -цэ́ніш, -цэ́ніць; -цэ́нены; *зак.* **1.** *што.* Вызначыць цану чаго-н.; ацаніць. *Р. тавар.* **2.** *перан.*, *каго-што.* Вызначыўшы свае адносіны да каго-, чаго-н., даць ацэнку, ацаніць. *Р. чый-н. талент.* ‖ *незак.* **расцэ́ньваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расцэ́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **расцэ́ньванне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **расцэ́начны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Расцэначная ведамасць.*

РАСЦВЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Спалучэнне колераў. *Тканіна яркай расцветкі.*

РАСЦВІСЦІ́, -цвіту́, -цвіце́ш, -цвіце́; -цвіцё́м, -цвіцяце́, -цвіту́ць; расцві́ў, -віла́, -ло́; -цві́ці; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыцца цветам, кветкамі; распусціцца. *Расцвілі вішні.* **2.** *перан.* Дасягнуць росквіту фізічных і духоўных сіл. *Дзяўчына расцвіла.* **3.** *перан.* Дасягнуць высокага развіцця, працвітання. *Талент пісьменніка расцвіў.* ‖ *незак.* **расцвіта́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **расцвіта́нне**, -я, *н.* *і* **росквіт**, -у, *м.*

РАСЦВЫ́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць доўга, беспрастанку цвыркаць. *Расцвыркаўся цвыркун.*

РАСЦВЯЛІ́ЦЬ, -вялю́, -ве́ліш, -ве́ліць; -ве́лены; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Раздражніць, раззлаваць. **2.** *што.* Развярэдзіць. *Р. рану.* ‖ *незак.* **расцве́льваць**, -аю, -аеш, -ае.

РАСЦЕ́ЛЬВАЦЦА *гл.* расцяліцца.

РАСЦЕРАБІ́ЦЬ, -цераблю́, -цярэ́біш, -цярэ́біць; -цярэ́блены; *зак.*, *што.* Ачысціць ад хмызняку (лес). ‖ *незак.* **расцярэ́бліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расцярэ́бліванне**, -я, *н.* *і* **расцяро́б**, -у, *м.*

РАСЦЕРУШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цяру́шыцца; *зак.* **1.** Расцерціся на дробныя часцінкі. *Тытунь расцерушыўся.* **2.** Рассыпацца пры перавозцы, пераносе. *Соль расцерушылася.* ‖ *незак.* **расцяру́швацца**, -аецца.

РАСЦЕРУШЫ́ЦЬ, -церушу́, -цяру́шыш, -цяру́шыць; -цяру́шаны; *зак.*, *што.* Рассыпаць роўным рыхлым пластом. *Р. сена тонкім слоем.* **2.** Рассыпаць, разгубіць, перавозячы, пераносячы. *Р. жыта па дарозе.* ‖ *незак.* **расцяру́шваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расцяру́шванне**, -я, *н.*

РАСЦЕ́РЦІ, разатру́, разатрэ́ш, разатрэ́; разатро́м, разатраце́, разатру́ць; расцё́р, -цё́рла; разатры́; расцё́рты; *зак.* **1.** *што.* Тручы, размяць, раздрабніць, ператварыць у аднародную масу. *Р. тытунь.* **2.** *што.* Націскаючы, размазаць па якой-н. паверхні. *Р. крэм на руках.* **3.** *каго-што.* Зрабіць масаж, моцна пацерці. *Р. спіну.* **4.** *што.* Ходзячы, едучы, пратаптаць, пракласці след; працерці (разм.). *Р. дарогу.* ‖ *незак.* **расціра́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **расціра́нне**, -я, *н.* *і* **расці́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* ‖ *прым.* **расціра́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **расціра́льны**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.).

РАСЦЕ́РЦІСЯ, разатру́ся, разатрэ́шся, разатрэ́цца; разатро́мся, разатраце́ся, разатру́цца; расцё́рся, -цё́рлася; разатры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ператварыцца ў парашок ад трэння. **2.** Нацерці сябе чым-н. *Р. мокрым ручніком.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пракласціся, пратаптацца (пра дарогу, сцежку і пад.; разм.). ‖ *незак.* **расціра́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *наз.* **расціра́нне**, -я, *н.* (да 2 знач.).

РАСЦЁЛ *гл.* расцяліцца.

РАСЦІ́, расту́, расце́ш, расце́; расцё́м, расцяце́, расту́ць; рос, расла́, -ло́; *незак.* **1.** Пра жывыя істоты, арганізмы: жывучы, павялічвацца. *Дзеці растуць. Дрэвы растуць.* **2.** Пра дзяцей, падлеткаў: праводзіць дзе-н. сваё дзяцінства, раннія гады жыцця. *Хлопчык рос у вёсцы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павялічвацца ў колькасці, памерах, развівацца. *Расце ўраджай пшаніцы. Расце попыт на тавары.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мацнець, узмацняцца. *Расце палітычная свядомасць мас. Расце аўтарытэт.* **5.** Удасканальвацца, развівацца. *Ён расце як вучоны.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аб раслінах: распаўсюджвацца, існаваць; знаходзіцца ў працэсе росту. *Мандарыны растуць на поўдні. У садзе раслі толькі яблыні.* ‖ *зак.* **вы́расці**, -расту, -расцеш, -расце; -расцем, -расцеце, -растуць; вы́рас, -сла.

РАСЦІНА́ЦЬ *гл.* расцяць.

РАСЦІ́СНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* **1.** Аказацца расціснутым, раздаўленым, падушаным. *Яйкі ў кошыку расціснуліся.* **2.** Раскрыцца, расшчаміцца. *Кулакі расціснуліся.* ‖ *незак.* **расціска́цца**, -а́ецца.

РАСЦІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Націснуўшы, раздушыць, расплюшчыць. *Р. ягады.* **2.** *што.* Разняць, развесці, расшчаміць (сціснутае). *Р. зубы.* ◊ **Расціснуць бутэльку** (груб.) — выпіць спіртнога. ‖ *незак.* **расціска́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **расціска́нне**, -я, *н.*

РАСЦІ́ЦЬ, рашчу́, ро́сціш, ро́сціць; ро́сцім, ро́сціце, ро́сцяць; *незак.* **1.** *каго-што.* Гадаваць, вырошчваць. *Р. дзяцей. Р. сад. Р. бараду.* **2.** *што.* Прарошчваць (на солад). *Р. ячмень.* ‖ *наз.* **рашчэ́нне**, -я, *н.*

РАСЦУГЛЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *зак.* Вызваліцца ад цугляў. *Конь расцугляўся.*

РАСЦУГЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак.* Пра каня: вызваліць ад цугляў. *Р. каня.*

РАСЦЫРЫ́КАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* (разм.). Пачаць доўга беспрастанку цырыкаць. *Вераб'і расцырыкаліся.*

РАСЦЭ́НАЧНЫ *гл.* расцаніць *і* расцэнка.

РАСЦЭ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* расцаніць. **2.** Устаноўленая на што-н. цана, размер аплаты за што-н. *Знізіць расцэнкі.* ‖ *прым.* **расцэ́начны**, -ая, -ае.

РАСЦЭ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вызначае расцэнкі. ‖ *ж.* **расцэ́ншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАСЦЭ́НЬВАННЕ, РАСЦЭ́НЬВАЦЬ *гл.* расцаніць.

РАСЦЮКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.*, *што.* Развязаць, распакаваць цюк. *Р. сена.* ‖ *незак.* **расцюко́ўваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расцюко́ўванне**, -я, *н.* *і* **расцюко́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСЦЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.*, *каго-што.* **1.** Разабраць, разнесці ў некалькі прыёмаў у розныя месцы. *Р. паркан на дрэвы.* **2.** Раскрасці (разм.). *Хцівыя расцягалі інструмент цесляра.*

РАСЦЯ́ГНЕНЫ, -ая, -ае. Тое, што і расцягнуты. ‖ *наз.* **расця́гненасць**, -і, *ж.*

РАСЦЯ́ГНУТЫ, -ая, -ае. **1.** Які падоўжылі, расцягнулі. *Расцягнутая вяроўка.* **2.** *перан.* Празмерна працяглы, доўгі. *Р. даклад.* ‖ *наз.* **расця́гнутасць**, -і, *ж.*

РАСЦЯГНУ́ЦЦА, -цягну́ся, -ця́гнешся, -ця́гнецца; -цягні́ся; *зак.* **1.** Легчы, выцягнуўшыся. *Р. на лаўцы.* **2.** Упасці ўсім целам. *Зачапіўся нагою і расцягнуўся на зямлі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ад нацягвання падоўжыцца, павялічыцца. *Рызінка расцягнулася.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пашкодзіцца ад неасцярожнасці, моцнага напружання, удару. *Сухажылле расцягнулася.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухаючыся, размясціцца доўгім радам на вялікай прасторы. **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Размясціцца паласой на нейкай адлегласці. *Вёсачка расцягнулася на два кіламетры.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць вельмі працяглым; зацягнуцца. *Работа расцягнулася на тыдзень.* ‖ *незак.* **расця́гвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЦЯГНУ́ЦЬ, -цягну́, -ця́гнеш, -ця́гне; -цягні́; -ця́гнены *і* -ця́гнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Нацягваючы, павялічыць у аб'ёме ці даўжыні. *Р. боты.* **2.** *што.* Нацягнуўшы, раскласці, развесіць, разаслаць. *Р. дыван на падлозе.* **3.** *што.* Нацягваючы, зрабіць непрыгодным. *Р. рызінку.* **4.** *што.* Зрабіць празмерна доўгім, працяглым. *Р. абоз. Р. фронт.* **5.** *што.* Пашкодзіць моцным напружаннем, рыўком. *Р. сухажылле.* **6.** *што.* Зрабіць празмерна працяглым. *Р. работу на месяц.* **7.** *што.* Разабраць, разнесці па частках у розныя бакі. *Р. бярвенне.* **8.** *што.* Раскрасці (разм.). **9.** *каго (што).* Адцягнуць адно ад другога, разняць. ‖ *незак.* **расця́гваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расцяжэ́нне**, -я, *н.* (да 1, 3 і 5 знач.), **расця́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *ж.* (да 1 і 6 знач.; разм.) *і* **расця́гванне**, -я, *н.*

РАСЦЯЖНЫ́, -а́я, -о́е. Такі, які можна расцягнуць (у 1 знач.).

РАСЦЯЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* расцягнуць. **2.** Пашкоджанне тканак (звязкі, сухажылля) моцным напружаннем, ударам, рыўком. *Р. сухажылля.*

РАСЦЯЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -це́ліцца; *зак.* (разм.). Ацяліцца (звычайна з цяжкасцямі). ‖ *незак.* **расце́львацца**, -аецца. ‖ *наз.* **расцё́л**, -у, *м.*

РАСЦЯ́ПА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -ы, -аў (разм. неадабр.). Някемлівы, няўважлівы, рассеяны чалавек.

РАСЦЯРО́Б *гл.* расцерабіць.

РАСЦЯРУ́ШВАННЕ *гл.* расцерушыць.

РАСЦЯРУ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* расцерушыцца, -ць.

РАСЦЯРЭ́БЛІВАННЕ, РАСЦЯРЭ́БЛІВАЦЬ *гл.* расцерабіць.

РАСЦЯ́ЦЬ, разатну́, разатне́ш, разатне́; разатнё́м, разатняце́, разатну́ць; расця́ў, -цяла́, -ло́; разатні́; расця́ты; *зак.*, *што* (разм.). **1.** Разняць, развесці, расціснуць. *Р. зубы.* **2.** Рассячы, разрэзаць. ‖ *незак.* **расціна́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАСЦЯЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чэ́цца; расцё́кся, -цякла́ся, -ло́ся; **1.** Пацячы ў розных кірунках па якой-н. паверхні. *Чарніла*

расцяклося па стале. **2.** Утварыць рагі, падцёкі. *Літары расцякліся па паперы.* **3.** *перан.* Распаўсюдзіцца дзе-н., па чым-н. *Па целе расцяклася цеплыня. Расцёкся пах свежага хлеба.* ‖ *незак.* **расцякáцца,** -áецца. ‖ *наз.* **расцякáнне,** -я, *н.*

РАСЧАКÁНІЦЬ *гл.* чаканіць.

РАСЧАПІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чэ́піцца; *зак.* Раз'яднацца (аб счэпленым). *Вагоны расчапіліся.* ‖ *незак.* **расчэ́плівацца,** -аецца. ‖ *наз.* **расчаплéнне,** -я, *н.* *і* **расчэ́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (спец.).

РАСЧАПІЦЬ, -чаплю́, -чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак., што.* Раз'яднаць (счэпленае). *Р. вагоны.* ‖ *незак.* **расчэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расчэ́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* *і* **расчаплéнне,** -я, *н.* (спец.).

РАСЧАРАВÁННЕ, -я, *н.* Пачуццё, стан незадаволенасці, выкліканы няздзейсненымі спадзяваннямі, надзеямі, марамі; страта веры ў каго-, што-н. *Глыбокае р.*

РАСЧАРАВÁНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў стане расчаравання; які сведчыць аб расчараванні. ‖ *наз.* **расчарава́насць,** -і, *ж.*

РАСЧАРАВÁЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак., у кім-чым.* Зведаць расчараванне. *Р. ў суседзях.* ‖ *незак.* **расчаро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЧАРАВÁЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго-што.* Выклікаць расчараванне. ‖ *незак.* **расчаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСЧАРЦІЦЬ, -чарчу́, -чэ́рціш, -чэ́рціць; -чэ́рцім, -чэ́рціце, -чэ́рцяць; -чэ́рчаны; *зак., што.* Нанесці на што-н. штрыхі, лініі ў патрэбных кірунках. *Р. паперу.* ‖ *незак.* **расчэ́рчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расчэ́рчванне,** -я, *н.*

РАСЧАСÁЦЦА, -чашу́ся, -чэ́шашся, -чэ́шацца; -чэ́шамся, -чэ́шацеся, -чэ́шуцца; -чашы́ся; *зак.* Расчасаць сабе валасы. ‖ *незак.* **расчэ́свацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЧАСÁЦЬ[1], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чэ́шам, -чэ́шаце, -чэ́шуць; -чашы́; -часа́ны *і* -чэ́саны; *зак., што.* Расправіць, разраўняць, прыгладзіць грэбенем. *Р. валасы. Р. бараду.* ‖ *незак.* **расчэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расчэ́сванне,** -я, *н.*

РАСЧАСÁЦЬ[2], -чашу́, -чэ́шаш, -чэ́ша; -чэ́шам, -чэ́шаце, -чэ́шуць; -чашы́; -часа́ны; *зак., што.* Высечы, расшырыць адтуліну сякерай. ‖ *незак.* **расчэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расчэ́сванне,** -я, *н.*

РАСЧАХЛІЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны; *зак., што.* Зняць чахол з чаго-н. *Р. гарматы.* ‖ *незак.* **расчахля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

РАСЧÁЦЬ, разачну́, разачнéш, разачнé; разачнём, разачняце́, разачну́ць; разачні́; расча́ты; *зак., што* (разм.). Пачаць, распачаць (рабіць што-н.). *Р. будаўніцтва школы.* ‖ *незак.* **расчына́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

РАСЧЛЯНІЦЦА, -ЦЬ *гл.* чляніцца, -ць.

РАСЧЛЯНЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ня́ецца; *незак.* Тое, што і чляніцца. ‖ *наз.* **расчлянéнне,** -я, *н.*

РАСЧЛЯНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што.* Тое, што і чляніць.

РАСЧО́СКА, -і, *ДМ* -чо́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Грэбень для расчэсвання валасоў. *Металічная р.*

РАСЧУ́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Прыемна ўсхваляваны і замілаваны; які паддаўся чуллівасці; які выражае спагаду, спачуванне. *Расчулена* (прысл.) *дзякаваць. Р. чалавек. Р. голас.* ‖ *наз.* **расчу́ленасць,** -і, *ж.*

РАСЧУ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* Паддацца пачуццю прыемнага хвалявання, замілавання. *Р. да слёз.* ‖ *незак.* **расчу́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЧУ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Выклікаць пачуццё прыемнай усхваляванасці. *Словы сына расчулілі маці.* ‖ *незак.* **расчу́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСЧУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць многа і энергічна чухацца. **2.** *перан.* Пазбавіцца стану санлівасці, вяласці; раскатурхацца. ‖ *незак.* **расчу́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСЧУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Пашкодзіць, чухаючы. *Р. руку.* ‖ *незак.* **расчухваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расчу́хванне,** -я, *н.*

РАСЧУ́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; *зак., каго-што* (разм.). Ясна ўспрыняць слыхам. *Не ўсе яго словы можна было р.*

РАСЧЫНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ніцца; *зак.* Адчыніцца, стаць адчыненым. *Дзверы расчыніліся.* ‖ *незак.* **расчыня́цца,** -я́ецца.

РАСЧЫНІЦЬ, -чыню́, -чы́ніш, -чы́ніць; -чы́нены; *зак., што.* Адчыніць што-н. зачыненае. *Р. дзверы. Р. шкатулку.* ‖ *незак.* **расчыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **расчынéнне,** -я, *н.*

РАСЧЫРВАНÉЛЫ, -ая, -ае. Які расчырванеўся, стаў румяным, чырвоным. *Р. твар.*

РАСЧЫРВАНÉЦЦА, -е́юся, -е́ешся, -е́ецца; *зак.* Пакрыцца чырванню, румянцам.

РАСЧЫСЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Стаць чыстым, свабодным ад чаго-н. *Неба расчысцілася ад хмар.* ‖ *незак.* **расчышча́цца,** -а́ецца.

РАСЧЫСЦІЦЬ, -чы́шчу, -чы́сціш, -чы́сціць; -чы́шчаны; *зак., што.* Ачысціць, вызваліць ад чаго-н.; прыбраць што-н. *Р. дарожку ад снегу.* ‖ *незак.* **расчышча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **расчышчэ́нне,** -я, *н.* *і* **расчы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

РАСЧЫТÁЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* З цяжкасцю разабраць невыразна напісанае. *Не расчытаў слова.* ‖ *незак.* **расчы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСЧЫХВО́СЦІЦЬ, -во́шчу, -во́сціш, -во́сціць; -во́сці; -во́шчаны; *зак., каго-што* (разм.). Разбіць, разграміць; раскрытыкаваць.

РАСЧЭ́ПКА, РАСЧЭ́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* расчапіцца, -ць.

РАСЧЭ́РЧВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* расчарціць.

РАСЧЭ́СВАННЕ[1—2] *гл.* расчасаць[1—2].

РАСЧЭ́СВАЦЦА *гл.* расчасацца.

РАСЧЭ́СВАЦЬ[1—2] *гл.* расчасаць[1—2].

РАСШАВЯЛІЦЦА, -вялю́ся, -ве́лішся, -ве́ліцца; *зак.* Тое, што і разварушыцца. ‖ *незак.* **расшаве́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСШАВЯЛІЦЬ, -вялю́, -ве́ліш, -ве́ліць; -ве́лены; *зак., каго-што.* **1.** Шавелячы, разварушыць, вывесці са спакойнага стану. *Р. мурашнік.* **2.** *перан.* Абудзіць да дзейнасці. *Р. слухачоў.* ‖ *незак.* **расшаве́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСШАЛО́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак., што* (разм.). З цяжкасцю зразумець. *Ён ледзь расшалопаў, чаго ад яго патрабуюць.*

РАСША́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** Раскланяцца, шаркаючы нагой. *Пачціва расшаркаўся.* **2.** *перан.* Выказаць залішне лісліва́я адносіны да каго-н. *Р. перад начальствам.* ‖ *незак.* **расша́ркваццa,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **расша́ркванне,** -я, *н.*

РАСША́СТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Разадраць. *Р. сукенку.*

РАСШКУМАТÁЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Разадраць на кавалкі. *Дзеці расшкуматалі прасціну.*

РАСШМАРГНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нéцца; *зак.* **1.** Рассунуцца ў бакі (аб чым-н. зашмаргнутым). *Фіранка на акне расшмаргнулася.* **2.** Развязацца (пра тое, што было завязана). *Шнуркі расшмаргнуліся.* ‖ *незак.* **расшмо́ргвацца,** -аецца.

РАСШМАРГНУ́ЦЬ, -ну́, -нéш, -нé; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* **1.** Рассунуць, развесці ў бакі што-н. зашмаргнутае. *Р. занавескі.* **2.** Развязаць завязанае пятлёй. *Р. шнурок.* ‖ *незак.* **расшмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСШНУРАВÁЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Развязацца (пра зашнураванае). *Чаравікі расшнураваліся.* **2.** Развязаць, паслабіць на сабе шнуроўку. ‖ *незак.* **расшнуро́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **расшнуро́ўванне,** -я, *н.*

РАСШНУРАВÁЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., што.* Развязаць зашнураванае. *Р. чаравікі.* ‖ *незак.* **расшнуро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшнуро́ўванне,** -я, *н.* *і* **расшнуро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСШПІЛІЦЦА, -пілю́ся, -пі́лішся, -пі́ліцца; *зак.* **1.** Расшпіліць на сабе адзенне. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вызваліцца ад засцежкі. *Каўнер расшпіліўся.* ‖ *незак.* **расшпі́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **расшпіля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

РАСШПІЛІЦЬ, -пілю́, -пі́ліш, -пі́ліць; -пі́лены; *зак., што.* Раз'яднаць што-н. зашпіленае. *Р. паліто. Р. гузікі.* ‖ *незак.* **расшпі́льваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **расшпіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **расшпі́льванне,** -я, *н.*

РАСШПУРЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., каго-што.* Раскідаць, шпурляючы. *Р. цацкі па кутках.*

РАСШРУБАВÁЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бу́ецца; *зак.* Аслабнуць у змацаваннях, расхістацца (пра сашрубаванае). ‖ *незак.* **расшрубо́ўвацца,** -аецца.

РАСШРУБАВÁЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* Раз'яднаць што-н. сашрубаванае. *Р. замок.* ‖ *незак.* **расшрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСШТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Адштурхнуць усіх, многіх у розныя бакі. *Р. натоўп.* **2.** *каго (што).* Штурхаючы, разбудзіць; раскатурхаць. ‖ *незак.* **расшту́рхваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшту́рхванне,** -я, *н.*

РАСШТУ́РХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак., каго-што* (разм.). Штурхнуўшы, разняць каго-н. *Р. задзірыстых хлапчукоў.* ‖ *незак.* **расштурхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСШУКÁЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Знайсціся пасля пошукаў. ‖ *незак.* **расшу́квацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **расшука́нне,** -я, *н.*

РАСШУКÁЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* Знайсці пасля пошукаў. *Р. прапаўшую кнігу.* ‖ *незак.* **расшу́кваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшу́кванне,** -я, *н.*

РАСШУМÉЦЦА, -млю́ся, -мі́шся, -мі́цца; -мі́мся, -міце́ся, -мя́цца; -мі́ся; *зак.* (разм.). **1.** Пачаць моцна шумець. *Лес расшумеўся.* **2.** *перан.* Пачаць моцна крычаць, спрачацца. *Дзеці расшумеліся.*

РАСШЧАБЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* расшчабяніць. **2.** Дробны шчэбень. *Засыпаць брук расшчабёнкай.*

РАСШЧАБЯНІЦЬ, -бяню́, -бе́ніш, -бе́ніць; -бе́нены; *зак., што* (спец.). Раздрабніць,ператварыць у шчэбень. *Р. камень.* ‖ *незак.* **расшчабе́ньваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшчабёнка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* *і* **расшчабе́ньванне,** -я, *н.*

РАСШЧАБЯТÁЦЦА, -бячу́ся, -бе́чашся, -бе́чацца; -бячы́ся; *зак.* **1.** Пачаць моцна шчабятаць (пра птушак). *Ластаўкі расшчабяталіся.* **2.** *перан.* Хутка загаварыць, зашчабятаць (звычайна пра дзяцей). *Дзеці расшчабяталіся.*

РАСШЧАДРЫ́ЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; *зак.* Праявіць шчодрасць, стаць шчодрым. ‖ *незак.* **расшчадра́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСШЧАМІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчэміцца; *зак.* Разняцца, расчапіцца (пра што-н. сашчэмленае). *Пальцы расшчаміліся.* ‖ *незак.* **расшчамля́цца,** -яецца *і* **расшчэ́млівацца,** -аецца.

РАСШЧАМІ́ЦЬ, -шчамлю, -шчэміш, -шчэміць; -шчэмлены; *зак., што.* Разняць, расчапіць сашчэмленае. *Р. зубы.* ‖ *незак.* **расшчамля́ць,** -яю, -яеш, -яе *і* **расшчэ́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСШЧАПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчэпіцца; *зак.* **1.** Раскалоцца, раздзяліцца на часткі. *Палена лёгка расшчапілася.* **2.** Разняцца, раз'яднацца. *Зубы расшчапіліся.* **3.** Раздрабіцца, распасціся на часткі (спец.). *Валакно расшчапілася.* **4.** Раскласціся на часткі ў выніку хімічнай рэакцыі (спец.). *Эфір расшчапіўся.* **5.** Распасціся (аб атамах; спец.). ‖ *незак.* **расшчапля́цца,** -яецца *і* **расшчэ́плівацца,** -аецца. ‖ *наз.* **расшчапле́нне,** -я, *н.*

РАСШЧАПІ́ЦЬ, -шчаплю, -шчэпіш, -шчэпіць; -шчэплены; *зак., што.* **1.** Раскалоць, раздзяліць на часткі, шчапаючы. *Маланка расшчапіла сасну.* **2.** Разняць, раз'яднаць. *Р. пальцы.* **3.** Раздрабіць, заставіць распасціся на часткі (спец.). *Р. валакно.* **4.** Раскласці на часткі пры дапамозе хімічнай рэакцыі (спец.). *Р. эфір.* **5.** Раздзяліць на часткі, заставіць распасціся на часткі (спец.). *Р. атам.* ‖ *незак.* **расшчапля́ць,** -яю, -яеш, -яе *і* **расшчэ́плiваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшчапле́нне,** -я, *н.* (да 3, 4 і 5 знач.).

РАСШЧО́ДРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Тое, што і расшчадрыцца. ‖ *незак.* **расшчо́драцца,** -аюся, -аешся, -аецца.

РАСШЧЭ́П, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Месца, дзе што-н. расшчэплена, разрэзана ўдоўж. *Р. у дошцы.*

РАСШЧЭ́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Шчыліна, расколіна ў чым-н. *Р. ў дошцы.*

РАСШЫ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Даўней на Волзе і на Каспійскім моры: вялікае пласкадоннае парусное судна для перавозкі грузаў.

РАСШЫРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне, прылада для расшырэння чаго-н.

РАСШЫ́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* **1.** Стаць больш шырокім. *Пляцоўка расшырылася.* **2.** Павялічыцца колькасна, у аб'ёме. *Асартымент прадуктаў расшырыўся.* **3.** Стаць больш шырокім па змесце, паглыбіцца. *Тэматыка дакладаў расшырылася.* ‖ *незак.* **расшыра́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **расшырэ́нне,** -я, *н.*

РАСШЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш шырокім. *Р. дарогу.* **2.** Павялічыць колькасна, у аб'ёме. *Р. вытворчасць.* **3.** Зрабіць больш шырокім па змесце. *Р. правы дэпутатаў. Р. кругагляд.* ‖ *незак.* **расшыра́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшырэ́нне,** -я, *н.*

РАСШЫЎНЫ́, -ая, -ое. Расшыты ўзорамі, упрыгожаны вышыўкай. *Р. ручнік.*

РАСШЫФРАВА́ЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Разабраць, прачытаць зашыфраванае. *Р. радыёграму.* ‖ *незак.* **расшыфро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшыфро́ўванне,** -я, *н. і* **расшыфро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСШЫФРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца расшыфроўкай. ‖ *ж.* **расшыфро́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РАСШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шыецца; *зак.* Распароцца (пра што-н. сшытае). *Накідка расшылася.* ‖ *незак.* **расшыва́цца,** -аецца.

РАСШЫ́ЦЬ, -шыю, -шыеш, -шые; -шыты; *зак., што.* **1.** Распароць сшытае. *Р. кнігу.* **2.** Упрыгожыць узорным шыццём, вышыўкай. *Р. сурвэтку гладдзю.* ‖ *незак.* **расшыва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **расшыва́нне,** -я, *н. і* **расшы́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

РАСШЭ́ЙГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Растраціць. *Р. грошы.* ‖ *незак.* **расшэ́йгваць,** -аю, -аеш, -ае.

РАСЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Травяністая балотная насякомаедная расліна. ‖ *прым.* **расянкавы,** -ая, -ае. *Сямейства расянкавых* (наз.).

РАСЯ́НЫ *і* **РАСЯНЫ́** *гл.* раса́.

РА́ТА, -ы, *ДМ* раце, *мн.* -ы, рат, *ж.* (разм.). Адна з частак належнай выплаты. *Плаціць падатак у дзве раты.*

РАТАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ратуе або выратаваў каго-н. ‖ *ж.* **ратава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ратавальніцкі,** -ая, -ае.

РАТАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для ратавання, выратавання каго-, чаго-н. *Р. круг.*

РАТАВА́ЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *незак.* Пазбаўляцца ад якой-н. небяспекі, пагрозы, гібелі. *Р. ад смерці.*

РАТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., каго-што.* Даваць ратунак, дапамогу ў цяжкім выпадку; пазбаўляць ад небяспекі. *Р. ад голаду. Р. лес ад пажару.* ‖ *наз.* **ратава́нне,** -я, *н.*

РАТА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (уст.). Араты. ‖ *прым.* **ратайскі,** -ая, -ае.

РАТАПРЫ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Друкарская машына малога фармату для друкавання малатыражных выданняў з машынапіснага тэксту, а таксама спосаб такога друкавання (афсетны). ‖ *прым.* **ратапры́нтны,** -ая, -ае.

РАТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Размнажальны апарат для друкавання копій з машынапісу, з рукапісаў, чарцяжоў, малюнкаў. ‖ *прым.* **рата́тарны,** -ая, -ае.

РАТАЎНІ́К, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Тое, што і ратавальнік. ‖ *ж.* **ратаўні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **ратаўні́цкі,** -ая, -ае.

РАТАЎНІ́ЧЫ, -ая, -ае. Тое, што і ратавальны.

РАТАЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае: **ратацыйная машына** (спец.) — друкарская машына з вярчальнай друкарскай формай.

РАТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Ратацыйная друкарская машына. **2.** Перыяд часу, на працягу якога ўсе палі якой-н. гаспадаркі павінны быць заняты культурамі ў адпаведнасці з севазваротам (спец.).

РА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Воін (уст.). **2.** У царскай Расіі: радавы салдат дзяржаўнага апалчэння.

РА́ТНЫ, -ая, -ае (уст. і высок.). Ваенны, баявы. *Р. подзвіг.*

РАТО́К *гл.* рот.

РАТО́НДА[1], -ы, *ДМ* -ндзе, *мн.* -ы, -тонд *і* -тондаў, *ж.* (спец.). Круглы або паўкруглы невялікі будынак, звычайна з купалам. ‖ *прым.* **ратондавы,** -ая, -ае.

РАТО́НДА[2], -ы, *ДМ* -ндзе, *мн.* -ы, -тонд *і* -тондаў, *ж.* (спец.). Верхняе цёплае жаночае адзенне без рукавоў у выглядзе доўгай накідкі. ‖ *прым.* **ратондавы,** -ая, -ае.

РАТУ́НАК, -нку, *м.* Дапамога, аказаная ў выпадку няшчасця; ратаванне, збавенне. *Прасіць ратунку. Няма ратунку.*

РА́ТУША, -ы, *мн.* -ы, -туш, *ж.* У некаторых краінах Заходняй Еўропы: орган гарадскога самакіравання, а таксама будынак, дзе ён размяшчаўся. ‖ *прым.* **ра́тушны,** -ая, -ае.

РАТЫФІКАВА́ЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* і *незак., што.* Падвергнуць (падвяргаць) ратыфікацыі.

РАТЫФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Зацвярджэнне вярхоўнай уладай міжнароднага дагавора, заключанага яе ўпаўнаважанымі. *Р. мірнага дагавора.* ‖ *прым.* **ратыфікацы́йны,** -ая, -ае. *Ратыфікацыйная грамата.*

РА́УНД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У боксе: адна са схватак, якія разам складаюць бой. **2.** *перан.* Цыкл, серыя якіх-н. дзеянняў. *Закончыўся першы р. перагавораў.*

РА́УТ, -у, *М* рауце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Урачысты званы вечар без танцаў; прыём. *Запрасіць на р.*

РАЎНА... (*гл.* **роўна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «роўна...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *раўнабокі, раўнаважны, раўнадзейны, раўназначны, раўнапраўны, раўнасільны.*

РАЎНАБЕ́ДРАНЫ, -ая, -ае: **раўнабедраны трохвугольнік** — які мае дзве роўныя стараны. ‖ *наз.* **раўнабе́дранасць,** -і, *ж.*

РАЎНАВА́ГА, -і, *ДМ* -вазе, *ж.* **1.** Стан спакою, у якім знаходзіцца цела пад уздзеяннем роўных, процілегла накіраваных сіл. *Устойлівая р.* **2.** Устойлівасць, устойлівае становішча. *Ішоў і баяўся страціць р.* **3.** *перан.* Устойлівыя суадносіны паміж чым-н. *Экалагічная р.* **4.** *перан.* Стан спакою, ураўнаважанасці, нармальны стан духоўнага і маральнага жыцця. *Вывесці з раўнавагі.* ‖ *прым.* **раўнава́жны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

РАЎНАВА́ЖКІ, -ая, -ае (спец.). Аднолькавы з чым-н. па вазе.

РАЎНАВА́ЦЦА, -нуюся, -нуешся, -нуецца; -нуйся; *незак.* Лічыць сябе роўным з кім-н. *Р. з маладымі.*

РАЎНАВА́ЦЬ[1], -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *незак., што.* Рабіць роўным, прамым; выраўноўваць. *Р. дарогу. Р. сагнутыя цвікі.* ‖ *наз.* **раўнава́нне,** -я, *н.*

РАЎНАВА́ЦЬ[2], -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *незак., каго (што) да каго.* Адчуваць пачуццё рэўнасці. *Р. мужа да сяброўкі.* ‖ *зак.* **прыраўнава́ць,** -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны (разм.).

РАЎНАВА́ЦЬ[3], -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *незак., каго-што.* Параўноўваць, лічыць сябе роўным у якіх-н. адносінах з кім-н. *Па ведах іх нельга р.*

РАЎНАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае: **раўнадзейная сіла** (спец.) — сіла, якая аказвае на цвёрдае цела механічнае ўздзеянне, роўнае таму, якое аказваюць на яго іншыя прыкладзеныя да яго сілы.

РАЎНАДЗЕ́НСТВА, -а, *н.* Час, які бывае двойчы ў год, калі працягласць дня і ночы аднолькавыя. *Вясеннее р.*

РАЎНАДУ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Абыякавы да людзей, да навакольнага. *Ён чалавек р.* **2.** *да каго-чаго.* Які не адчувае схільнасці, цікавасці, цягі да каго-, чаго-н. *Р. да паэзіі* (наз.). ‖ *наз.* **раўнаду́шнасць,** -і, *ж. і* **раўнаду́шша,** -а, *н.*

РАЎНАЗНА́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае аднолькавае значэнне з іншым. *Раўназначныя выразы. Р. па колькасці.* ‖ *наз.* **раўназна́чнасць,** -і, *ж.*

РАЎНАЛЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ва ўсіх сваіх пунктах аднолькава аддалены ад іншага; паралельны. *Раўналежныя лініі.* **2.** Які супадае з іншым; аднолькавы. *Раўналежныя з'явы.* ‖ *наз.* **раўнале́жнасць,** -ці, *ж.*

РАЎНАМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Аднолькавы, пастаянны ў якіх-н. адносінах на ўсім працягу, ва ўсіх сваіх частках. *Р. стук сэрца. Раўнамерная хада.* ‖ *наз.* **раўнаме́рнасць,** -ці, *ж.*

РАЎНАПЛЕ́ЧЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае роўныя плечы (у 4 знач.). *Р. рычаг.*

РАЎНАПРА́ЎЕ, -я, *н.* Раўнапраўнае становішча, роўнасць у правах. *Р. грамадзян.*

РАЎНАПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які мае аднолькавыя з кім-н. правы. *Р. грамадзянін.* ‖ *наз.* **раўнапра́ўнасць,** -і, *ж.*

РАЎНАСІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Аднолькавы з кім-, чым-н. па сіле, магутнасці. *Раўнасільныя барцы. Раўнасільныя арміі.* ‖ *наз.* **раўнасі́льнасць,** -і, *ж.*

РАЎНАЦІ́Н, -у, *м.* Лекавы сродак для рэгуляцыі крывянога ціску.

РАЎНАЦЭ́ННЫ, -ая, -ае. Аднолькавы па цане, значэнню якасці. *Раўнацэнныя рэчы. Раўнацэнныя работнікі.* ‖ *наз.* **раўнацэ́ннасць,** -і, *ж.*

РАЎНАЧЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. У матэматыцы: які мае аднолькавыя члены.

РАЎНІ́ВЕЦ, -ні́ўца, *мн.* -ні́ўцы, -ні́ўцаў, *м.* Раўнівы чалавек. ‖ *ж.* **раўні́ўка,** -ы, *мн.* -ы, -віц.

РАЎНІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны да рэўнасці, ахоплены рэўнасцю, які выражае рэўнасць. *Раўнівая жонка. Р. погляд.* **2.** Прыдзірліва-насцярожаны. ‖ *наз.* **раўні́васць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РАЎНІ́НА, -ы, *мн.* -ы, раўні́н, *ж.* Роўная, без вялікіх узгоркаў зямная паверхня. *Р. цягнулася да самага лесу.* ‖ *прым.* **раўні́нны,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **раўні́ннасць,** -і, *ж.*

РАЎНІНА́, -ы́, *ж.* Роўнае месца, роўнядзь. *Р. вакол, ні ўзгорачка.*

РАЎНЮ́ТКІ, -ая, -ае. Вельмі роўны. *Раўнюткая дарожка.*

РАЎНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Чалавек, роўны другому, раўнацэнны з другім. *Ён табе не р.*

РАЎНЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** Станавіцца ў строй па прамой лініі. *Р. па правафланговаму.* **2.** *на каго-што* і *па кім-чым.* Імкнуцца быць падобным да каго-, чаго-н. *Р. на перадавікоў.* **3.** *з кім-чым.* Параўноўваючы сябе з кім-н., прызнаваць роўным. *З ім ніхто не можа р.* ‖ *наз.* **раўне́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

РАЎНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што.* **1.** Рабіць роўным, гладкім. *Р. дарожку.* **2.** Размяшчаць у адзін рад па прамой лініі. *Р. рады.*

РАЎЦІ́, раву́, раве́ш, раве́; равём, равяце́, раву́ць; роў, раўла́, раўло́; раві́; *незак.* **1.** Утвараць рык, роў (пра жывёл). *Карова раве.* **2.** Моцна плакаць (разм.). *Чаго ты равеш?* **3.** Моцна гаварыць, крычаць, пець (разм.). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць гукі, падобныя на рык жывёлы. *Завіруха раве. Самалёты равуць.* ‖ *аднакр.* **раўну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -нячэ́, -ну́ць; -ні́.

РАЎЧАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -аў *і* -ві́н, *ж.* (абл.). Роў, равок. *Зарослая алешнікам р.*

РАЎЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і раўчук.

РАЎЧУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Невялікі равок, канаўка. **2.** Ручаёк.

РАФІНАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Ачышчаны ад дамешак. *Р. алей. Р. цукар.* **2.** *перан.* Вытанчаны, удасканалены (кніжн.). *Р. густ.* ‖ *наз.* **рафінава́насць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

РАФІНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Ачысціць (ачышчаць) ад дамешак. *Р. металічны сплаў.* **2.** Апрацоўкай ператварыць (ператвараць) у рафінад. *Р. цукар.* ‖ *наз.* **рафінава́нне,** -я, *н.*

РАФІНА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Ачышчаны цукар у кавалках. ‖ *прым.* **рафіна́дны,** -ая, -ае.

РАФІНЁР, -а, *м.* Машына для раздрабнення і ачысткі грубых валакністых матэрыялаў у папяровай вытворчасці. ‖ *прым.* **рафінёрны,** -ая, -ае. *Рафінёрная маса.*

РАФІНЁРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рафінёр. **2.** Прызначаны для рафінавання. *Р. цэх.*

РАФІНО́ВАЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які прызначаны, служыць для рафінавання. *Рафіновачная печ.*

РА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Пальма з вялікімі перыстымі лістамі і кароткім ствалом. **2.** Трывалае, моцнае валакно, прыгатаванае з вонкавага слою лістоў некаторых відаў гэтай пальмы.

РАХАВА́ЦЦА, раху́юся, раху́ешся, раху́ецца; раху́йся; *незак.* (разм.). **1.** *з кім.* Рабіць падлікі, разлічвацца. **2.** Ра́іцца, абменьвацца думкамі.

РАХАВА́ЦЬ, раху́ю, раху́еш, раху́е; раху́й; *незак.* (разм.). Рабіць падлікі, разлікі, падлічваць.

РАХА́Т-ЛУКУ́М, -у, *м.* Усходні кандытарскі выраб з цукру, мукі і крухмалу з арэхамі і міндалём.

РАХІ́Т, -у, *М* -хі́це; *м.* Дзіцячая хвароба — парушэнне развіцця касцей у выніку недахопу ў арганізме неабходных вітамінаў. ‖ *прым.* **рахіты́чны,** -ая, -ае. *Р. целасклад.*

РАХІТЫ́ЗМ, -у, *м.* Сукупнасць прымет рахіту.

РАХІ́ТЫК, -ы, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хворы на рахіт. ‖ *ж.* **рахіты́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

РАХІТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рахіт. **2.** Хворы на рахіт; падобны на рахітыка. *Рахітычнае дзіця. Р. выгляд.* ‖ *наз.* **рахіты́чнасць,** -і, *ж.*

РАХМА́НЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* **1.** Рабіцца ручным, свойскім (пра жывёлу). **2.** Станавіцца лагодным, ціхім, пакорлівым (пра чалавека).

РАХМА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Пра жывёлін, птушак, якія не баяцца чалавека — ручны, свойскі. **2.** Пра чалавека — памяркоўны ў адносінах да іншых, згаворлівы, дабрадушны. *Чалавек ён р.* ‖ *наз.* **рахма́насць,** -і, *ж.*

РАХУ́БА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Падлікі, разлікі. **2.** Выгада, карысць. *Няма рахубы рамантаваць хату.*

РАХУ́НАК, -нку *і* -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** -нка. Дакумент з указаннем належнай сумы грошай за адпушчаны тавар ці выкананую работу. *Р. за міжгародні перагаворы.* **2.** -нку. Фінансавыя аперацыі, а таксама дакументы, якія служаць для бухгалтарскага ўліку фінансавых аперацый якой-н. установы, прадпрыемства. **3.** -нку. Падлік даходаў і расходаў. *Падвесці р. зробленых за тыдзень расходаў.* **4.** -нку, *перан.* Узаемныя прэтэнзіі, крыўды, незадавальненні. *У мяне з ім асобы р.* ○ **Асабовы рахунак** — рахунак у ашчадбанку або ў банку, адкрыты на пэўную асобу. **Бягучы рахунак** — рахунак укладчыка ў банку, у ашчадбанку. ‖ *прым.* **рахунко́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

РАХУНКАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па рахунказводству. *Працаваць рахункаводам.* ‖ *прым.* **рахункаво́дчы,** -ая, -ае.

РАХУНКАВО́ДСТВА, -а, *н.* Вядзенне бухгалтарскага ўліку, аперацый па рахунках (у 2 знач.); бухгалтарскі ўлік. ‖ *прым.* **рахункаво́дчы,** -ая, -ае.

РАЦІ́Н, -у, *м.* Шарсцяная тканіна для верхняга адзення з кароткімі завіткамі густога ворсу на добрым баку тканіны. ‖ *прым.* **раці́навы,** -ая, -ае.

РАЦІ́ШЧА *гл.* рот.

РАЦПРАПАНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *м.* Скарачэнне: рацыяналізатарская прапанова. *Ганарар за рацпрапанову. Укараніць рацпрапанову.*

РАЦЫЁН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Норма харчовага забеспячэння для людзей і корму для жывёлы на пэўны тэрмін. *Дзённы р.* ‖ *прым.* **рацыённы,** -ая, -ае.

РА́ЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Пераносная радыёстанцыя. *Звязацца па рацыі з аддаленай паляводчай брыгадай.*

РА́ЦЫЯ[2], -і, *ж.* Лагічная падстава; слушнасць. *Ён мае рацыю так сцвярджаць. Няма рацыі рабіць гэта цяпер.*

РАЦЫЯНАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Удасканальваючы, арганізаваць што-н. больш рацыянальна, прадукцыйна. *Р. вытворчасць.* ‖ *наз.* **рацыяналіза́цыя,** -і, *ж.*

РАЦЫЯНАЛІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік, які займаецца рацыяналізацыяй вытворчасці, вытворчых працэсаў. ‖ *прым.* **рацыяналіза́тарскі,** -ая, -ае. *Рацыяналізатарская прапанова.*

РАЦЫЯНАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Філасофскі напрамак, які адрывае мысленне ад пачуццёвага ўспрымання і лічыць розум адзінай крыніцай пазнання. **2.** Разважлівыя, без эмоцый адносіны да жыцця (кніжн.). ‖ *прым.* **рацыяналісты́чны,** -ая, -ае.

РАЦЫЯНАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік рацыяналізму (у 1 знач.). **2.** Той, хто разважліва, рацыяналістычна адносіцца да ўсяго. ‖ *ж.* **рацыяналі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.). ‖ *прым.* **рацыяналі́сцкі,** -ая, -ае.

РАЦЫЯНАЛІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рацыяналізм. **2.** Які абапіраецца толькі на патрабаванні развагі, розуму. ‖ *наз.* **рацыяналісты́чнасць,** -і, *ж.*

РАЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да розуму. *Рацыянальнае пазнанне.* **2.** Разумна абгрунтаваны, мэтазгодны. *Р. падыход да справы.* **3.** **рацыянальны лік** — у матэматыцы: цэлы або дробавы лік. ‖ *наз.* **рацыяна́льнасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

РАЦЫЯНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Увесці (уводзіць), установіць (устанаўліваць) пэўны рацыён з мэтай арганізацыі правільнай сістэмы харчавання людзей ці кармлення жывёл. ‖ *наз.* **рацыяні́раванне,** -я, *н.*

РАЧАНЯ́ *і* **РАЧАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *м.* Дзіцяня рака, маленькі рачок.

РАЧКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* (разм.). **1.** Поўзаць на карачках. **2.** Цяжка працаваць, сагнуўшыся ракам. *Р. на полі да цямна.* ‖ *наз.* **рачкава́нне,** -я, *н.*

РАЧКО́М, *прысл.* Тое, што ракам. *Цімка р. дабраўся да ганка.*

РАЧНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Работнік рачнога транспарту.

РАЧНЫ *гл.* рака *і* рэчка.

РАЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** *гл.* рак[1]. **2.** *мн.* Агульная назва групы дробных марскіх ракападобных жывёл. ‖ *прым.* **рачко́вы,** -ая, -ае.

РАЧУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Невялікая рэчка.

РАЧЫНЫ *гл.* рак[1].

РАША́ЮЧЫ, -ая, -ае. Найбольш істотны, галоўны. *Рашаючая перамога.* ○ **Рашаючы голас** — права галасаваць (на з'ездзе, канферэнцыі і пад.).

РАШО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Загарадка, прыстасаванне з планак, металічных пруткоў, дроту і пад. (якія звычайна пераплятаюцца). *Аконная р. Паддувальная р. За рашотку садзіць* (у турму). ○ **Крышталічная рашотка** — размяшчэнне атамаў і іонаў у крышталі, якое паўтараецца. ‖ *прым.* **рашотачны,** -ая, -ае.

РАШО́ТНЫ *гл.* рэшата.

РА́ШПІЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Напільнік з буйна насечанымі зубчыкамі. ‖ *прым.* **ра́шпільны,** -ая, -ае.

РАШУ́ЧАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* рашучы. **2.** Смеласць, гатоўнасць прыняць і ажыццявіць сваё рашэнне. *Праявіць р.*

РАШУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Цвёрды ва ўчынках, без хістанняў. *Р. чалавек.* **2.** Які не дапускае пярэчанняў, цвёрды. *Р. адказ. Рашучыя меры.* **3.** Найбольш важны, які вызначае далейшы ход, развіццё чаго-н. *Р. момант.* ‖ *наз.* **рашу́часць,** -і, *ж.*

РАШЧЫНІ́ЦЬ, -ыню́, -ы́ніш, -ы́ніць; -ы́нены; *зак., што.* Прыгатаваць (рошчыну), развёўшы муку вадой ці малаком. *Р. цеста.* ‖ *незак.* **рашчыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

РАШЧЭ́ННЕ *гл.* расціць.

РАШЫ́ЦЦА, рашу́ся, рэ́шышся, рэ́шыцца; *зак.* **1.** *на што і з інф.* Знайшоўшы ў сабе сілы, смеласць, адважыцца на што-н. *Р. на далёкую паездку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымаць тое ці іншае рашэнне. *Ураўненне не рашылася.* **3.** Страціць што-н. (разм.). *Мы ўсяго рашыліся.*

РАШЫ́ЦЬ, рашу́, рэ́шыш, рэ́шыць; рэ́шаны; *зак.* **1.** *з інф.* Абдумаўшы, прыйсці да якога-н. выніку, заключэння. *Рашыў ехаць сягоння.* **2.** *з інф.* і *дадан. сказам.* Вынесці рашэнне адносна каго-, чаго-н. *Праўленне калгаса рашыла пачаць будаўніцтва электрастанцыі.* **3.** *што.* Расходаваць што-н. нажытае (разм.). *Р. маёнтак.* ◊ **Рашыць жыцця** — забіць. ‖ *незак.* **раша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **рашэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

РАШЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* рашыць. **2.** Пастанова. *Р. з'езда. Судовае р.* (прысуд). **3.** Заключэнне, вывад з чаго-н. *Прыйсці да канчатковага рашэння.* **4.** Адказ да задачы, красворда і пад. *Знайсці р.* **5.** Ажыццяўленне творчай задумы; сама такая задума. *Рэжысёрскае р. п'есы. Смелае канструктарскае р.*

РАШЭ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ядомы грыб карычневага колеру з сятчастай з-пад нізу шапкай.

РАЯЛІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Прыхільнасць да каралеўскай улады, манархізм. ‖ *прым.* **раялі́сцкі,** -ая, -ае.

РАЯЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік каралеўскай улады. ‖ *ж.* **раялі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **раялі́сцкі,** -ая, -ае.

РАЯ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Музычны клавішны інструмент з металічнымі струнамі, нацягнутымі па гарызанталі. *Іграць на раялі. Вучыцца па класу раяля.* ‖ *прым.* **рая́льны,** -ая, -ае.

РАЯНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Зрабіць (рабіць) падзел на раёны (адміністрацыйныя, эканамічныя і пад.). **2.** Размеркаваць (-мяркоўваць), прызначыць (-чаць) для пэўных раёнаў (спец.). *Р. сорт пшаніцы. Насенне раяніраваных сартоў.* ‖ *наз.* **раяні́раванне,** -я, *н.*

РВАНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ірванууца, -ць.

РВА́НЫ *гл.* ірваны.

РВА́ЦКІ *гл.* ірвацкі.

РВА́ЦТВА *гл.* ірвацтва.

РВА́ЦЦА *гл.* ірвацца.

РВАЦЬ *гл.* ірваць.

РВАЧ *гл.* ірвач.

РВО́ТА *гл.* ірвота.

РВО́ТНАЕ *гл.* ірвотнае.

РВО́ТНЫ *гл.* ірвота.

РДЗЕ́ННЕ *гл.* ірдзець.

РДЗЕ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* ірдзецца, -ць.

РЖА, РЖА́ВАСЦЬ, РЖАВЕ́ЦЬ, РЖА́ВЫ *гл.* іржа, іржавасць, іржавець, іржавы.

РЖА́ННЕ, РЖАЦЬ *гл.* іржаць.

РЖЫ́ШЧА *гл.* іржышча.

РЖЭЎНІК, РЖЭЎНІКАВЫ *гл.* іржэўнік.

РО́БА, -ы, *мн.* -ы, роб, *ж.* Грубае рабочае адзенне (звычайна парусінавае або брызентавае). *Матроская р.*

РО́БАТ, -а, *М* -баце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтамат, які выконвае чалавечую працу (звычайна на канвееры), а таксама чалавекападобны механізм. *Прамысловы р.* (аўтаматычны маніпулятар).

РОБАТА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да робата, напр. *робатабудаванне, робататэхніка.*

РОБАТАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Вытворчая тэхніка, заснаваная на прымяненні робатаў. *Укараненне робататэхнікі.* ‖ *прым.* **робататэхні́чны,** -ая, -ае.

РО́БЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых складаных картачных гульнях: закончанае кола гульні. *Р. у вісце.*

РО́БЛЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Штучна выкліканы, ненатуральны. *Робленая весялосць.* **2.** Выкананы ручным вязаннем. *Робленыя рукавіцы.* ‖ *наз.* **робленасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РОГ[1], -а, *М* ро́зе, *мн.* -і *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) рагі́, рог *і* раго́ў, *м.* **1.** Выраст з касцявога рэчыва на чэрапе ў некаторых жывёл. *Валовыя рогі. Абламаць* або *пазбіваць рогі каму-н.* (перан.: уціхамірыць, утаймаваць, прымусіць каго-н. пакарыцца; сагнаць пыху з каго-н.; разм.). *Сагнуць* (або *скруціць*) *у бараноў р.* (перан.: строгасцю, жорсткасцю прымусіць каго-н. пакарыцца, падпарадкавацца; разм.). **2.** Музычны або сігнальны інструмент у выглядзе сагнутай трубы з расшыраным канцом. *Паляўнічы р.* **3.** Полы рог жывёліны, які выкарыстоўваецца для піцця і як ёмішча. *Піць віно з рога. Р. багацця* (пра невычэрпную крыніцу багацця, дабрабыту). **4.** Востры загнуты канец чаго-н. *Р. пячных вілак.* ‖ *памянш.* **ражо́к,** -жка́, *мн.* ро́жкі, -жак, *м.* (да 1 знач.). *Рожкі ды ножкі засталіся ад каго-н.* (нічога не засталося; разм.). ‖ *прым.* **рага́вы,** -ая, -о́е (да 1 знач.) *і* **ро́гавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РОГ[2], рага́, *мн.* рагі́, -о́ў, *м.* Месца, дзе сыходзяцца, перасякаюцца два прадметы ці два бакі чаго-н. *На рагу вуліцы. Р. стала. Р. хусткі.* ‖ *памянш.* **ражо́к,** -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.*

РОГАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны знешне на рог[1] або на рогавае рэчыва. *Рогападобныя сукі.* ‖ *наз.* **рогападо́бнасць,** -і, *ж.*

РО́ГАТ, -у, *М* -гаце, *м.* Гучны, нястрыманы смех. *Вясёлы р. Пакаціцца* (або *паехаць*) *ад* (*з*) *рогату* (гучна і нястрымана зарагатаць; разм.).

РОД[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асноўная грамадская арганізацыя першабытнаабшчыннага ладу, аб'яднаная сваяцтвам і агульнасцю гаспадаркі. *Старэйшына роду.* **2.** Рад пакаленняў, якія паходзяць ад аднаго продка, а таксама ўвогуле пакаленне. *Са знатнага роду. Весці свой р. ад каго-н.* (паходзіць ад каго-н.). *Родам гараджанін. З роду ў р.* (з пакалення ў пакаленне). *Без роду, без племені* (пра чалавека невядомага паходжання; уст.). *Ні роду ні племені* (пра чалавека адзінокага, без родных; уст.). *Гэта ў іх у родзе* (па спадчыннасці). *Р. чалавечы* (людзі). **3.** У сістэматыцы жывёл і раслін: група, якая аб'ядноўвае некалькі відаў, што валодаюць агульнымі прыметамі. ◊ **Ад (з) роду** (разм.) — ад самага нараджэння. **На раду напісана** *што* (разм.) — прадвызначана.

РОД[2], -у, *М* -дзе, *м., чаго.* **1.** Разнавіднасць чаго-н., якая валодае якой-н. якасцю, уласцівасцю. *Р. войск* (спецыялізацыя войск у залежнасці ад характару ўзбраення і прызначэння). *Войскі ўсіх родаў зброі.* **2.** Напрамак, спосаб дзейнасці. *Выбраць новы р. дзейнасці.* **3.** Нешта (нехта) накшталт каго-, чаго-н., падабенства каго-, чаго-н. *Гэта гасцініца — р. пансіяната.*

РОД[3], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Граматычны клас слоў, які характарызуецца пэўнымі склонавымі канчаткамі і асаблівасцямі дапасавання. *Назоўнікі мужчынскага, жаночага і ніякага роду.* ‖ *прым.* **ро́давы,** -ая, -ае.

РО́ДАВЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да роду[1] (у 1 і 2 знач.), радавы. *Р. лад.* **2.** Які належыць роду[1] (у 2 знач.), перадаецца з пакалення ў пакаленне. *Р. побыт.*

РО́ДАВЫ[2] *гл.* род[3].

РО́ДАВЫ[3] *гл.* роды.

РОДАДАПАМО́ГА, -і, *ДМ* -мо́зе, *ж.* (спец.). Медыцынская дапамога жанчынам у час цяжарнасці, родаў і ў пасляродавы перыяд. ‖ *прым.* **родадапамо́жны,** -ая, -ае. *Родадапаможная ўстанова.*

РОДАНАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Продак, ад якога вядзе свой пачатак род[1] (у 2 знач.). **2.** *перан.* Тое, што і заснавальнік. *В.Дунін-Марцінкевіч і Ф.Багушэвіч — роданачальнікі беларускага крытычнага рэалізму.* ‖ *ж.* **родаnача́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

РО́ДЗІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Член роду[1] (у 1 знач.). **2.** Сваяк, чалавек, блізкі па паходжанню (разм.). ‖ *ж.* **ро́дзічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 2 знач.).

РО́ДНАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на адносінах роднасці (у 1 знач.), які мае адносіны да роднасці (у 1 знач.), да родных. *Роднасныя сувязі. Роднасныя адносіны.* **2.** Блізкі да другога (-іх) па паходжанню, па прыметах, якасцях і пад. *Роднасныя народы. Роднасныя мовы.* ‖ *наз.* **ро́днаснасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

РО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Адносіны паміж людзьмі, якія маюць агульных продкаў. *Р. першай ступені. Р. душ* (перан.). **2.** Блізкасць, падабенства, заснаванае на агульнасці паходжання. *Р. славянскіх народаў.*

РО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў кроўнай роднасці, а таксама наогул у роднасці (у 1 знач.). *Р. брат. Родная цётка. Гасціць у родных* (наз.). **2.** Свой па нараджэнню, па духу, па звычках. *Родная вёска. Родная мова* (мова сваёй радзімы, на якой гавораць з дзяцінства). **3.** Дарагі, любы, мілы (у звароце). ‖ *ласк.* **ро́дненькі,** -ая, -ае (да 3 знач.; разм.).

РО́ДЫ, -аў. Фізіялагічны працэс з'яўлення на свет дзіцяці. *Прымаць р.* ‖ *прым.* **ро́давы,** -ая, -ае. *Родавыя схваткі.*

РО́ЕВЫ *гл.* рой.

РО́ЖА, -ы, *ж.* Інфекцыйная хвароба, якая характарызуецца запаленнем скуры або слізістай абалонкі. ‖ *прым.* **ро́жысты,** -ая, -ае. *Рожыстае запаленне.*

РО́ЗГА, -і, *мн.* -і, -заг *і* -згаў, *ж.* **1.** Тонкая гнуткая галінка, дубец як прылада для пакарання. **2.** *мн.* Удары, пакаранне такімі дубцамі (уст.). *Усыпаць розаг.* ‖ *прым.* **ро́згавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РО́ЗДУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стан сканцэнтраванасці думак, задумлівасці. *Р. над кнігай. Упасці ў р.*

РО́ЗНА, *прысл.* Не разам, паасобку. *Харчавацца р.*

РОЗНА... (а таксама **разна...**). Першая частка складаных слоў у знач. розны, з розным (тым, што названа другой асновай), па-рознаму, напр. *рознаіменны, рознатыповы, рознасастаўны.*

РОЗНААБЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Розны па саставу, стракаты (у 2 знач.). *Р. натоўп.* ‖ *наз.* **рознааблічнасць,** -і, *ж.*

РОЗ—РОС

РОЗНАБАКО́ВЫ, -ая, -ае. Які ахоплівае розныя бакі чаго-н., разнастайны. *Living Рознабаковая дзейнасць. Рознабаковыя інтарэсы.* ‖ *наз.* **рознабако́васць**, -і, *ж.*

РОЗНАГАЛО́ССЕ, -я, *н. і* **РОЗНАГАЛО́СІЦА**, -ы, *ж.* **1.** Бязладныя галасы, гукі. *Птушынае рознагалоссе* (і *птушыная рознагалосіца*). **2.** Адсутнасць згоды ў поглядах, думках. *Р. па асноўных пытаннях. Рознагалоссі* (і *рознагалосіца*) *паміж мужам і жонкай.* **3.** Супярэчлівасць, няўзгодненасць. *Р. ў паказаннях сведак.*

РОЗНАГАЛО́СЫ, -ая, -ае. **1.** Нязладжаны, няскладны (пра гукі). *Р. хор.* **2.** З рознымі галасамі. *Рознагалосыя птушкі.* ‖ *наз.* **рознагало́сасць**, -і, *ж.*

РОЗНАКАЛІ́БЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** Розны па калібру. *Рознакаліберныя гарматы.* **2.** *перан.* Розны па стылю, фасону, памерах і пад. *Рознакаліберныя талеркі.* ‖ *наз.* **рознакалі́бернасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

РОЗНАКАЛЯРО́ВЫ, -ая, -ае. З афарбоўкай розных колераў, які змяшчае розныя колеры. *Рознакаляровая тканіна.* ‖ *наз.* **рознакалялро́васць**, -і, *ж.*

РОЗНАПЛЯМЕ́ННЫ, -ая, -ае (уст.). Неаднародны па племяннай, этнічнай прыналежнасці, які складаецца з розных плямён. *Рознаплямённае насельніцтва.*

РОЗНАРАБО́ЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Рабочы на розных падсобных работах, якія не патрабуюць пэўнай прафесіі. ‖ *ж.* **рознарабо́чая**, -ай, *мн.* -ыя, -ых.

РОЗНАСКЛАНЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: такі, які сумяшчае ў адной парадыгме розныя тыпы скланення (пра назоўнікі).

РОЗНАСПРАГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: такі, які ўтварае адны формы па першаму спражэнню, а другія — па другому (пра дзеясловы).

РОЗНАСТАРО́ННІ, -яя, -яе. У матэматыцы: які мае неаднолькавыя стораны. *Р. трохвугольнік.* ‖ *наз.* **рознастаро́ннасць**, -і, *ж.*

РО́ЗНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* розны. **2.** Вынік адымання. ‖ *прым.* **ро́знасны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

РОЗНАТЫПО́ВЫ, -ая, -ае. Розны, не аднаго тыпу. *Рознатыповыя сказы.* ‖ *наз.* **рознатыпо́васць**, -і, *ж.*

РОЗНАХАРА́КТАРНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Разнародны, розны па тыпу, характару. *Рознахарактарныя з'явы.* ‖ *наз.* **рознахара́ктарнасць**, -і, *ж.*

РОЗНАЧАСО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца ў розныя часы. *Рознастайныя падзеі.* ‖ *наз.* **рознача́со́васць**, -і, *ж.*

РОЗНАЧЫТА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Адна з рэдакцый (у 2 знач.) асноўнага тэксту ў якім-н. месцы твора. *Разбор рознагачытанняў.*

РО́ЗНІЦА[1], -ы, *ж.* **1.** Непадабенства, адрозненне ў чым-н. *Р. ва ўзросце.* **2.** Велічыня, якая з'яўляецца рознасцю паміж дзвюма іншымі. *Р. паміж старым і новым акладамі.* ◊ **Якая розніца?** (разм.) — ці не ўсё роўна? **Няма розніцы** або **без розніцы** (разм.) — усё роўна.

РО́ЗНІЦА[2], -ы, *ж.* (спец.). Тавар, які прадаецца паштучна або невялікімі партыямі. ◊ **У розніцу** — невялікімі колькасцямі, паштучна. *Прадаваць у розніцу.*

РО́ЗНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *незак., ад каго-чаго чым* (разм.). Мець розніцу у чым-н., адрознівацца.

РО́ЗНІЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны з гандлем у розніцу, не аптовы. *Р. тавараабарот. Рознічныя цэны.*

РО́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *мн.* Неаднолькавы, непадобны чым-н. *Розныя погляды. Яны розныя людзі.* **2.** *мн.* Не адзін і той жа, іншы. *Дабіраліся рознымі шляхамі.* **3.** Разнастайны. *Розныя віды зброі. Розныя дробязі. Сабраліся самыя розныя людзі.* ‖ *наз.* **ро́знасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.). *Р. поглядаў.*

РО́ЗУМ, -у, *м.* **1.** Здольнасць чалавека лагічна і творча мысліць, абагульняць вынікі пазнання. *Чалавек вялікага розуму. Яна адрозніваецца і розумам і прыгажосцю. Прыродны р.* **2.** Разумовае развіццё, інтэлект. *Р. дыктаваў ёй зрабіць так. Што галава, то р.* (прыказка). *Каб не твой р. ды не наша хітрасць, прапалі б усе на свеце* (прымаўка). *Людзей слухай, а свой р. май* (прыказка). *Па адзенні сустракаюць, а па розуму праводзяць* (прыказка). **3.** *перан.* Пра чалавека, як носьбіта інтэлекту. *Лепшыя розумы чалавецтва* (вялікія мысліцелі, вучоныя; высок.). ◊ **Ад (з) вялікага розуму** (разм. іран.) — здуру, па дурасці. **Давесці да розуму** *каго* (разм.) — тое, што і на розум наставіць. **Дайсці да розуму** (разм.) — паразумнець, разабрацца ў чым-н. **Дайсці сваім розумам** (разм.) — самастойна разабрацца ў чым-н. **Жыць сваім розумам** (разм.) — прытрымлівацца сваіх поглядаў, быць самастойным ва ўсім. **Жыць чужым розумам** (разм.) — прытрымлівацца чужых поглядаў, не маючы самастойнай думкі. **Звесці з розуму** *каго* (разм.) — 1) давесці да страты розуму; 2) захапіць, зачараваць. *Яе прыгажосць звяла з розуму хлопца.* **З розумам** або **з галавой** (рабіць што-н.) (разм.) — разумна, з веданнем справы. **З розуму сышло** (разм.) — зусім забыў. **На розум наставіць (навесці)** *каго* (разм.) — даць разумную параду, навучыць чаму-н. добраму. **Не пры сваім розуме** *хто* (разм.) — не зусім нармальны псіхічна. **Прыйсці да розуму** (разм.) — стаць разважлівым. **Пры сваім розуме** *хто* (разм.) — у нармальным псіхічным стане. **Розум за розум заходзіць** *у каго* (разм.) — не ў стане разумна разважаць, дзейнічаць з-за разгубленасці, мноства спраў. **Розуму не дабяру** (разм.) — не магу зразумець, здагадацца. **Траціць розум** — 1) дурнець; 2) *ад каго-чаго,* надта захапляцца кім-, чым-н. (разм.). **Ці маеш ты розум?** (разм.) — ці разумееш ты, што робіш?

РО́ЗЫГРЫШ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* разыграць. **2.** У некаторых гульнях: заканчэнне ўнічыю. ‖ *прым.* **ро́зыгрышны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

РОЙ, -ю, *мн.* раі́, -раёў, *м.* **1.** Вялікая колькасць насякомых, якія кружацца ў паветры. *Р. мошак.* **2.** Сям'я пчол (або іншых падобных насякомых), якія ўтвараюць на чале з маткай адасобленую групу. *Пчаліны р.* **3.** *перан.* Мноства, вялікая колькасць каго-, чаго-н. *Р. думак.* ‖ *прым.* **ро́евы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) *і* **ро́йны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Роевыя пчолы. Ройны вулей.*

РОК. **1.** -а, *м.* Тое, што і рок-музыка. **2.** -а, *м.* Тое, што і рок-н-рол (разм.). **3.** *нязм.* Які мае адносіны да рок-музыкі. *Танец у стылі р. Джаз-р.*

РОК... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рок-музыкі, напр. *рок-ансамбль, рок-група, рок-спявачка.*

РО́КАТ, -у, *М* -каце, *м.* Аднастайны раскацісты гук. *Р. матора. Р. марскіх хваль.*

РОК-МУ́ЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *ж.* Эстрадная музыка, якая выконваецца ў хуткіх рытмах, звычайна на электронных інструментах, з удзелам голасу (галасоў).

РОК-Н-РО́Л, -а, *м.* Імправізацыйны парны танец, які выконваецца ў хуткім эксцэнтрычным тэмпе.

РОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Цыліндр, вал у механізмах. **2.** Цыліндрычны скрутак з лістоў або суцэльнай паласы якога-н. матэрыялу. *Р. паперы.* ‖ *прым.* **ро́левы**, -ая, -ае *і* **ро́льны**, -ая, -ае. *Ролевая* або *рольная папера.*

РО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Невялікае металічнае кольца на ножцы стала, крэсла, ложка, раяля для зручнасці перасоўвання. **2.** Фарфоравы ізалятар у выглядзе шпулькі для замацавання на ім шнура электраправодкі. **3.** Вярчальная частка механізма ў выглядзе невялікага цыліндра, шпулькі (спец.). **4.** Тое, што і рол (у 2 знач.). **5.** *мн.* Род канькоў на колцах для катання на гладкай паверхні. *Катацца на роліках.* ‖ *прым.* **ро́лікавы**, -ая, -ае. *Р. падшыпнік. Ролікавыя канькі.*

РОЛІКАБЕ́ЖНЫ, -ая, -ае: **ролікабежны спорт** — спартыўныя практыкаванні і спаборніцтвы на ролікавых каньках: скорасны бег, хакей, фігурнае катанне.

РО́ЛІКАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ролік. **2. ролікавыя канькі** — спартыўная прылада для катання на роліках, прымацаваная да ступні. **3. ролікавыя лыжы** — спартыўная прылада ў форме шырокіх лыж з ролікамі.

РО́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Мастацкі вобраз, створаны драматургам у п'есе, сцэнарыі, які ўвасабляецца ў сцэнічнай ігры акцёрам. *Увайсці ў ролю* (таксама перан.: асвоіцца з якой-н. манерай паводзін). *Выйсці з ролі* (таксама перан.: адступіць ад прынятай на сябе манеры). *Вытрымаць сваю ролю* (перан.: не адступіць ад прынятай на сябе ролі, манеры). *У ролі каго-н.* (таксама перан.: у якасці каго-н.). *Памяняцца ролямі* (таксама перан.). *Ролі перамяніліся* (таксама перан.: змяніліся ўзаемаадносіны людзей, суадносіны іх сіл). **2.** Сукупнасць рэплік адной дзеючай асобы ў п'есе. *Перапісаць ролю.* **3.** Род, характар і ступень удзелу у чым-н. *Р. асобы ў гісторыі.* ◊ **Іграць ролю** — мець уплыў, значэнне. *Названы фактар іграе тут вялікую ролю.* ‖ *прым.* **ро́левы**, -ая, -ае (да 1 знач. у некаторых спалучэннях і да 2 знач.; спец.). *Ролевая ігра* (з размеркаваннем роляў паміж удзельнікамі).

РОМ, -у, *м.* Моцны спіртны напітак з соку цукровага трыснягу. ‖ *прым.* **ро́мавы**, -ая, -ае.

РОМБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У матэматыцы: паралелаграм, у якога ўсе стораны роўныя. **2.** Назва знака адрознення такой формы на пятліцах у вышэйшага каманднага саставу Савецкай Арміі да 1943 г. ‖ *прым.* **рамбі́чны**, -ая, -ае *і* **ро́мбавы**, -ая, -ае.

РО́НДА, *нескл., н.* (спец.). Музычная п'еса, у якой некалькі разоў паўтараецца рэфрэн.

РО́НДАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (уст.). Каструля з ручкай.

РО́СКАШ, -ы, *ж.* Тое, што і раскоша.

РО́СКВІТ, -у, *М* -віце, *м.* **1.** *гл.* расквітнець *і* расцвісці. **2.** Найвышэйшая ступень развіцця чаго-н., уздым. *Р. эканомікі краіны. У росквіце сіл.*

РО́СКІД *гл.* раскідаць.

РО́СЛЫ, -ая, -ае. Высокага росту. *Р. хлопец.* ‖ *наз.* **ро́сласць**, -і, *ж.*

РО́СНЫ[1], -ая, -ае: **росны ладан** — від раслінная араматычнай смалы.

РО́СНЫ[2] *гл.* раса́.

РО́СПАЧ, -ы, *м.* Стан, пачуццё крайняй безнадзейнасці, упадку духу. *Быць у роспачы. Гаварыць з роспаччу.*

РО́СПАЧНЫ, -ая, -ае. У якім адчуваецца роспач; поўны роспачы. *Р. крык. Р. позірк.*

РО́СПІС, -у, *м.* **1.** *гл.* распісаць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Мастацкае ўпрыгожанне каляровымі фарбамі сцен, столі, прадметаў побыту і пад.

Фрэскавыя роспісы. **3.** *мн.* -ы, -аў. Тое, што і подпіс. *Уласнаручны р.*

РО́СПУСК *гл.* распусціць.

РО́СПЫТ *гл.* распытаць.

РО́ССЫП, -у, *м.* **1.** Пра тое, што рассыпана ў вялікай колькасці (разм.). *Лес сплаўляюць россыпам* (у рассыпаным, разрозненым стане). **2.** звычайна *мн.* -ы, -аў. Месцанараджэнне карысных выкапняў, адкладанні, у складзе якіх маюцца крупінкі, крышталі карысных мінералаў. *Алмазныя россыпы. Плацінавыя россыпы* (таксама перан.: пра вялікую колькасць, мноства чаго-н. каштоўнага, добрага). ‖ *прым.* **россыпны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Россыпныя месцанараджэнні ізумрудаў.*

РОСТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Павелічэнне арганізма або асобных органаў у працэсе развіцця. *Час росту раслін. Трава пайшла ў р.* (расце). **2.** Павелічэнне ў колькасці, у памерах, развіццё. *Р. насельніцтва. Р. прамысловасці.* **3.** Узмацненне, павышэнне. *Р. палітычнай актыўнасці.* **4.** Удасканаленне ў працэсе развіцця. *Творчы р. Р. майстэрства.* **5.** Вышыня чалавека або жывёлы. *Сярэдні р. Касцюм не па росту* (вялікі ці малы). ◊ **Ва ўвесь рост, на ўвесь рост** — 1) выпраміўшыся; 2) *перан.* патрабуючы неадкладнага вырашэння (кніжн.). *Новыя праблемы паўсталі ва (на) ўвесь рост;* 3) *перан.* поўнасцю, як мае быць. *Уласнік абудзіўся ў ім ва (на) ўвесь рост.* ‖ *памянш.* **расто́к,** -тку́, *м.* (да 5 знач.). ‖ *прым.* **роставы,** -ая, -ае (да 1 і 5 знач.; спец.). *Р. час. Роставыя рэчывы* (якія ўплываюць на рост раслін). *Р. гармон.*

РО́СТАНЬ[1], -і, *ж.* **1.** *гл.* расстацца. **2.** Час, праведзены далёка ад блізкіх. *Р. у некалькі месяцаў.*

РО́СТАНЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Месца перакрыжавання дзвюх або некалькіх дарог. *Сустрэцца з кім-н. на ростані дарог.* ◊ **На ростанях** — у стане вагання, няўпэўненасці пры выбары далейшага шляху.

РО́СТБІФ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ялавічына з філейнай часткі, засмажаная вялікім кавалкам.

РО́СТРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Архітэктурнае ўпрыгожанне ў выглядзе насавой часткі старажытнага судна. ‖ *прым.* **растра́льны,** -ая, -ае. *Растральная калона* (з рострамі).

РО́СТРЫ, -аў (спец.). Крацісты насціл для ўстаноўкі шлюпкі, складвання вёслаў на борце карабля.

РО́СТУЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вугал, атрыманы ў выніку расхілення ножак цыркуля і пад. *Шырокі р.* **2.** Адтуліна, якая ўтвараецца, калі адчыніць двухстворкавае акно, дзверы, вароты; росчын.

РО́СЧЫН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і ростул.

РО́СЧЫРК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Дадатковая рыса да апошняй літары ў чым-н. подпісу ў выглядзе размашыстай завітушкі. *Распісацца з росчыркам.* ‖ *прым.* **ро́счыркавы,** -ая, -ае.

РОТ, -а, *М* ро́це, *мн.* раты́, -о́ў, *м.* **1.** Поласць паміж верхняй і ніжняй сківіцамі, якая мае адтуліну ў ніжняй частцы твару. *Паласкаць р. Горка ў роце. Дыхаць ротам. Адкрыць р.* (таксама перан.: надта здзівіцца; разм.). *У р. не лезе што-н. каму-н.* (не хоча і не можа есці; разм.). *Не браць у р. чаго-н.* (не есці або не піць, не ўжываць; разм. *У р. не бярэ гарэлкі). Разявіць р.* (таксама перан.: тое, што і адкрыць рот; разм.). *Баяцца р. разявіць* (перан.; баяцца што-н. сказаць, паспрачацца; разм.). *Заціснуць р. каму-н.* (таксама перан.: не даць свабодна выказацца; прымусіць маўчаць; разм.). *Заляпіць р. каму-н.* (перан.: подкупам, падарункамі прымусіць маўчаць, не гаварыць праўду; разм. неадабр.). *Не закрываючы рота гаварыць* (не змаўкаючы; разм.). *У р. глядзець каму-н.* (таксама перан.: угодліва слухаць або слухацца каго-н.; разм. неадабр.). **2.** Абрысы і разрэз губ. *Вялікі р. Прыгожы р.* **3.** У жывёл: тое, што і пашча. *Рыбін р.* **4.** *перан.* Ядок, утрыманец (разм.). *Карміць шэсць ратоў. Лішні р. у сям'і.* ‖ *памянш.* **ро́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.) *і* **рато́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м. Маленькі роцік* або *раток.* ‖ *пагард.* **рацішча,** -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **ро́тавы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.; спец.). *Ротавая поласць.*

РО́ТА, -ы, *ДМ* ро́це, *мн.* -ы, рот, *ж.* Падраздзяленне ў пяхоце і некаторых іншых родах войск, якое ўваходзіць у склад батальёна. *Камандзір роты. Санітарная р. Цэлая р. каго-н.* (перан.: надта многа). ‖ *прым.* **ро́тны,** -ая, -ае. *Р. камандзір. Загад ротнага* (наз.).

РО́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Вярчальная частка, вал у машынах. **2.** Машына (транспартнае прыстасаванне, прылада), якая кіруецца аўтаматычна і загатоўкі якой рухаюцца па дугах акружнасці разам з прыладамі, якія іх апрацоўваюць. ‖ *прым.* **ро́тарны,** -ая, -ае. *Ротарная лінія* (комплекс ротараў у 2 знач.).

РО́ТМІСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын у кавалерыі, які адпавядаў капітану ў пяхоце, а таксама асоба ў гэтым чыне. ‖ *прым.* **ро́тмістрскі,** -ая, -ае.

РОЎ[1], ро́ва, *мн.* равы́, раво́ў, *м.* Доўгае паглыбленне, выкапанае ў зямлі. *Процітанкавы р.* ‖ *памянш.* **раво́к,** раўка́, *мн.* раўкі́, раўко́ў, *м.*

РОЎ[2], ро́ву, *м.* **1.** Моцны працяглы крык некаторых жывёл. *Мядзведжы р. Р. самалётаў. Р. буры* (перан.). **2.** Моцны плач (разм.). *Дзеці ўсчалі р.*

РО́ЎМА: роўма раўці (разм.) — вельмі моцна раўці, плакаць.

РО́ЎНА. 1. *у знач. вык.* Пра адсутнасць няроўнасцей, упадзін, узгоркаў. *Р., як на стале. Зімой у полі р. і бела.* **2. ро́ўна з,** *прыназ. з Т.* На адной лініі (вышыні, глыбіні і пад.) з кім-, чым-н., на адным узроўні з кім-, чым-н. *Нагрузіць мяхоў на калёсы роўна з канём.* **3.** *часц.* Дакладна, якраз. *Р. поўдзень. Р. праз паўгадзіны.*

РОЎНА... (а таксама **раўна...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) роўны, з роўным, напр. *роўнавугольны, роўнаразмешчаны, роўнарасстаўлены;* 2) аднолькава, падобна, напр. *роўнавялікі, роўнадаступны, роўнаімавернасны, роўнамагчымы, роўнатрывалы.*

РОЎНАВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае роўныя вуглы. *Р. многавугольнік.*

РОЎНАВЯЛІ́КІ, -ая, -ае. У матэматыцы: роўны па плошчы або аб'ёму. *Роўнавялікія фігуры.*

РОЎНАСТАРО́ННІ, -яя, -яе. Які мае роўныя стораны. *Р. трохвугольнік.*

РО́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Уласцівасць і стан роўнага, а таксама пра вялікае роўнае месца. *Гаворка раптам страціла р. Палявая р.* **2.** Поўнае падабенства, аднолькавасць (па велічыні, колькасці, якасці і пад.). *Р. сіл.* **3.** Становішча людзей у грамадстве, што выяўляецца ў аднолькавых адносінах да сродкаў вытворчасці і ў карыстанні аднолькавымі палітычнымі і грамадзянскімі правамі. *Р. народаў і нацый.* **4.** У матэматыцы: суадносіны паміж велічынямі, якія паказваюць, што адна велічыня роўная другой. *Знак роўнасці* (=). *Ставіць знак роўнасці паміж кім-, чым-н.* (перан.: прызнаваць раўназначным).

РО́ЎНІЦА, -ы, *ж.* **1.** Пасма валакна, злёгку скручаная, якая ідзе на выраб пражы (спец.). **2.** Тое, што і раўня (разм.). *Ёй няма роўніцы ў танцах.* ‖ *прым.* **ро́ўнічны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Гладкі, прамы, які не мае ўзвышэнняў, патаўшчэнняў, выгібаў. *Роўная мясцовасць. Дарога ідзе роўна* (прысл.). *Роўнае вудзільна.* **2.** Аднолькавы, надта падобны, такі ж (па велічыні, значэнню, якасці). *Роўныя сілы. На роўных пачатках. Быць роўным каму-н. Гаварыць як з роўным* (наз.). *Як роўныя* (на роўных правах, падставах, у роўных адносінах). **3.** Раўнамерны, спакойны. *Р. пульс. Роўна* (прысл.) *дыхаць. Р. голас.* **4.** Пастаянна аднолькавы і спакойны,ураўнаважаны. *Роўнае жыццё. Р. характар.* **5.** Цалкам аднолькавы па велічыні. *Роўныя долі.* **6.** Які знаходзіцца на адной лініі з кім-, чым-н. (па вышыні, глыбіні і пад.). *Кукуруза вырасла роўная з чалавекам.* ○ **Роўны лік** — лік круглымі лічбамі, без капеек, без дробаў.

РО́ЎНЯДЗЬ, -і, *ж.* Роўнае месца, раўніна; роўная паверхня чаго-н., гладзь. *Снежная р. палёў. Люстраная р. азёр.*

РО́ХКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *зак.* Пра свінню: утвараць характэрныя адрывістыя гукі. ‖ *аднакр.* **ро́хкнуць** *і* **рохнуць,** -не. ‖ *наз.* **ро́хканне,** -я, *н.*

РО́ШЧЫНА, -ы, *ж.* **1.** Негустое цеста на дражджах або з закваскай, якое пасля замешваюць. **2.** Цэментны, будаўнічы раствор. ‖ *прым.* **ро́шчынны,** -ая, -ае.

РТУЦЬ, -і, *ж.* Хімічны элемент, вадкі метал серабрыста-белага колеру. *Жывы як р.* (вельмі рухавы). ‖ *прым.* **рту́тны,** -ая, -ае. *Ртутная руда. Р. тэрмометр.*

РУБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вузкі край або вузкі бок якога-н. прадмета. *Кладка цэглы рубам.* ◊ **Паставіць пытанне рубам** — заявіць пра што-н. з усёй рашучасцю. ‖ *прым.* **ру́бавы,** -ая, -ае (спец.).

РУБА́КА, -і, *мн.* -і, руба́к, *м.* (разм.). Смелы, адважны чалавек, які па-майстэрску валодае халоднай зброяй (шабляй, шашкай). *Хвацкі р.*

РУБА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Сталярны інструмент у выглядзе калодкі з шырокім жалезным лязом для стругання. ‖ *прым.* **руба́начны,** -ая, -ае. *Рубаначнае лязо.*

РУБА́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (спец.). Верхні, пакрыўны слой, абалонка. *Р. катла. Р. плода.*

РУБЕ́Ж, -бяжа́, *мн.* -бяжы́, -бяжо́ў, *м.* **1.** Тое, што і граніца (у 1 знач.). *Вадзяны р. Зорка ахоўваць рубяжы нашай Радзімы. У яго жыцці намеціўся новы р.* (перан.). **2.** Паласа зямлі, зручная або абсталяваная для вядзення баявых дзеянняў. *Абаронны р. Выйсці на новыя рубяжы* (таксама перан.: прыступіць для вырашэння новых задач). ‖ *прым.* **рубе́жны,** -ая, -ае.

РУБЕ́ЛЬ[1], -бля́, *мн.* -блі́, -блёў, *м.* Асноўная грашовая адзінка ў Расіі, Беларусі і іншых рэспубліках былога СССР, роўная 100 капейкам, а таксама грашовы знак і манета такой вартасці. *Заплаціць за рэч пяцьдзесят рублёў.* ‖ *памянш.* **рублёк,** -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.* (разм.). ‖ *прым.* **рублёвы,** -ая, -ае. *Рублёвая зона.*

РУБЕ́ЛЬ[2], -бля́, *мн.* -блі́, -блёў, *м.* Тоўстая жэрдка, якой уціскаюць на возе сена, салому, снапы і пад.

РУБЕРО́ЙД, -у, *М* -дзе, *м.* (спец.). Прамочаны спецыяльным саставам кардон для пакрыцця даху або для ізаляцыі. ‖ *прым.* **рубeróйдавы,** -ая, -ае *і* **рубeróйдны,** -ая, -ае.

РУБЕ́Ц[1], -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* **1.** Глыбокі след на целе пасля зажыўшай раны. **2.**

Паглыблены след, засечка на чым-н. **3.** Патоўшчанае шво на тканіне, скуры. ‖ *памянш.* **ру́бчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **рубцо́вы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; спец.).

РУБЕ́Ц[2], -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* **1.** Частка страўніка жвачных жывёл, куды паступае праглынутая ежа. **2.** Ежа, прыгатаваная з гэтай часткі страўніка.

РУБІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Апарат для ўключэння, выключэння і пераключэння моцных электрычных токаў.

РУБІ́Н, -у, *м.* Каштоўны камень чырвонага колеру. ‖ *прым.* **рубі́навы,** -ая, -ае. *Р. колер* (чырвоны). *Р. пярсцёнак* (з рубінам).

РУБІ́ЦЬ[1], рублю́, ру́біш, ру́біць; ру́блены; *незак., што.* Падшываць край чаго-н., рабіць рубец[1] (у 3 знач.). *Р. хустку.*

РУБІ́ЦЬ[2], рублю́, ру́біш, ру́біць; ру́блены; *незак., што.* **1.** Будаваць з дрэва, бярвення будынак (спец.). *Р. зруб.* **2.** Са словамі вугаль, руда і пад.: здабываць. ‖ *наз.* **ру́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *ж.*

РУ́БКА[1], -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* Надбудоўка на палубе судна для кіравання, а таксама памяшканне для падобнага прызначэння ў дырыжаблі, на радыёстанцыі і пад. *Рулявая р. Хадавая р.* (з якой кіруецца ход судна). *Баявая р.*

РУ́БКА[2] *гл.* рубіць[2].

РУ́БЛЕНЫ, -ая, -ае. Зроблены з бярвення, драўляны. *Рубленая хата.*

РУБЛЁВЫ *гл.* рубель[1].

РУБЛЁЎКА, -і, *ДМ* -лёўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* (разм.). Манета або казначэйскі білет вартасцю ў адзін рубель.

РУ́БРЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *мн.* -і, -рык, *ж.* **1.** Загаловак раздзела (у газеце, часопісе і пад.). **2.** Раздзел, падраздзяленне чаго-н., графа. *Разнесці лічбы па рубрыках.*

РУБРЫКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Размеркаванне па рубрыках (у 2 знач.).

РУБЦАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цу́ецца; *незак.* Пра рану: зажываць, утвараючы рубец[1] (у 1 знач.). ‖ *зак.* **зарубцава́цца,** -цу́ецца. ‖ *наз.* **рубцава́нне,** -я, *н.*

РУБЧА́СТЫ, -ая, -ае. З рубцамі[1] (у 1 і 2 знач.); з кантамі, кантовы. *Рубчастая шклянка. Рубчастая тканіна.* ‖ *наз.* **рубча́стасць,** -і, *ж.*

РУ́БЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* рубец[1]. **2.** Выпуклая палоска на тканіне, на якой-н. паверхні. *Драп у р.* ‖ *прым.* **ру́бчыкавы,** -ая, -ае.

РУДА́, -ы́, *ДМ* рудзе́, *мн.* ру́ды, руд, *ж.* Прыродная мінеральная сыравіна, якая змяшчае ў сабе металы ці іх злучэнні. *Жалезная р.* ‖ *прым.* **ру́дны,** -ая, -ае. *Рудныя горы.*

РУДА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) руды, з рудым адценнем, напр. *рудажоўты, руда-чорны, руда-чырвоны;* 2) руды, у спалучэнні з іншым, асобным колерам, напр. *руда-ружовы, руда-шэры.*

РУДАВА́ТЫ, -ая, -ае. Трохі руды, не зусім руды. *Рудаватыя капялюшыкі грыбоў.*

РУДАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна, прызначанае для перавозкі руды і каменнага вугалю. ‖ *прым.* **рудаво́зны,** -ая, -ае.

РУДАНО́СНЫ, -ая, -ае. З залежамі руды. *Р. пласт.* ‖ *наз.* **рудано́снасць,** -і, *ж.*

РУДЗЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Рабіцца рудым, рудзейшым. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. рудое). ‖ *зак.* **зрудзе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.) *і* **парудзе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

РУДНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Горнапрамысловае прадпрыемства для здабычы руды, карысных выкапняў. *Уранавыя руднікі.* ‖ *прым.* **руднiко́вы,** -ая, -ае. *Рудніковае мацаванне.*

РУ́ДНЫ *гл.* руда.

РУДЫ́, -а́я, -о́е. Рыжа-карычневы. *Рудая вавёрка.*

РУДЫМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Недаразвіты, астаткавы орган арганізма, які страціў сваё першапачатковае значэнне ў працэсе эвалюцыйнага развіцця. **2.** *перан.* Астатак, рэшткі якой-н. з'явы (кніжн.). ‖ *прым.* **рудымента́рны,** -ая, -ае.

РУДЫМЕНТА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рудымент. **2.** Які знаходзіцца ў зародкавым стане (кніжн.). ‖ *наз.* **рудымента́рнасць,** -і, *ж.*

РУ́ЖА, -ы, *мн.* -ы, руж, *ж.* **1.** Расліна з прыгожымі шырокапялёсткавымі пахучымі кветкамі і са сцяблом, звычайна пакрытым шыпамі. *Усеяць чый-н. шлях ружамі* (перан.: зрабіць чыё-н. жыццё лёгкім, шчаслівым). **2.** Архітэктурнае або ювелірнае ўпрыгожанне, якое схематычна перадае форму кветкі гэтай расліны. ○ **Ружа вятроў** (спец.) — 1) графічнае адлюстраванне паўтаральнасці напрамку вятроў у пэўным месцы; 2) вятры, якія дзьмуць адначасова ў розных напрамках. ‖ *памянш.* **ру́жачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ру́жавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Р. алей. Сямейства ружавых* (наз.).

РУЖАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Прадпрыемства, якое перапрацоўвае пялёсткі руж у ружавы алей.

РУЖАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца ружовым. *Шчокі ружавеюць на марозе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. ружовае). ‖ *зак.* **паружаве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

РУЖА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* У некаторых хрысціян: шнурок з пацеркамі або вузельчыкамі для адлічвання прачытаных малітваў або паклонаў у часе малітвы.

РУЖЖО́, -а́, *мн.* ру́жжы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ружжы́, ру́жжаў, *н.* Ручная агнястрэльная зброя з доўгім ненаразным ствалом. *Паляўнічае р. Процітанкавае р. Быць пад ружжом* (быць на ваенным становішчы, у стане баявой гатоўнасці — пра армію). *У р.!* (каманда; стаць у строй з вінтоўкамі). *Паставіць пад р.* (прызваць на ваенную службу). ‖ *памянш.* **ружэ́йца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **ружэ́йны,** -ая, -ае.

РУЖОВА-... Першая частка складаных слоў са знач. з ружовым адценнем, напр. *ружова-пурпуровы, ружова-фіялетавы, ружова-чырвоны.*

РУЖОВАКВЕ́ТНЫЯ, -ых (спец.). Сямейства двухдольных раслін, да якога адносяцца яблыня, груша, вішня, шыпшына, ажына, маліна, глог, ружа і інш.

РУЖО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Светла-чырвоны. *Р. колер. Ружовыя шчокі* (румяныя). *Ружовая кофта.* **2.** *перан.* Нічым не азмрочаны, радасны, светлы (разм.). *Ружовыя мары.* **3.** Ружовае дрэва — драўніна некаторых трапічных дрэў, афарбаваная ў ружовы колер. ◊ **Праз ружовыя акуляры глядзець** *на каго-што* (неадабр.) — уяўляць усё ў прыемным выглядзе, глядзець на ўсё жыццярадасна, не заўважаючы дрэннага. **У ружовым святле бачыць** *каго-што* — тое, што і праз ружовыя акуляры глядзець. ‖ *наз.* **ружо́васць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РУЖО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гадавальнік, дзе вырошчваюцца ружы, а таксама кветнік з руж.

РУЖЭ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які вырабляе ружжы, рабочы ружэйнага цэха.

РУІ́НА, -ы, *мн.* -ы, руін, *ж.* **1.** звычайна *мн.* Рэшткі разбуранага збудавання, паселішча. **2.** *перан.* Стары, зусім нямоглы чалавек (разм.). *Стаць руінай.* ‖ *прым.* **руі́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РУЙНАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́ецца; *незак.* Ператварацца ў руіны (у 1 знач.), разбурацца. *Замак руйнуецца. Руйнаваліся старадаўнія звычаі* (перан.: знішчаліся).

РУЙНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *незак., што.* Ператвараць у руіны (у 1 знач.), разбураць. *Вораг руйнаваў гарады.* ‖ *наз.* **руйнава́нне,** -я, *н.*

РУКА́, -і́, *ДМ* руцэ́, *мн.* ру́кі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) рукі́, рук, *ж.* **1.** Верхняя канечнасць чалавека ад пляча да кончыкаў пальцаў, а таксама ад запясця да кончыкаў пальцаў. *Правая р. Доўгія рукі. Выпасці з рук. Паціснуць руку каму-н.* (у знак прывітання або ўдзячнасці). *Павітацца за руку* (пра поціск рукі). *Рукі не падаваць каму-н.* (у знак пагарды не абменьвацца рукапаціскaннем). *Весці за руку* (трымаючы за руку). *Узяцца (пабрацца) за рукі. Пад рукі весці* (падтрымліваючы з двух бакоў пад сагнутыя локці). *Пад руку ісці з кім-н.* (апіраючыся на чыю-н. сагнутую ў локці руку). *На рукі ўзяць каго-н.* (пасадзіць да сябе на калені ці, падняўшы, прытуліць да сябе; звычайна пра дзіця). *На руках трымаць каго-н.* (узяўшы на рукі). *На руках насіць каго-н.* (таксама перан.: надта песціць, балаваць; разм.). *Рукі апусціліся ў каго-н.* (таксама перан.: прапала жаданне рабіць што-н., быць актыўным). *У рукі аддаць каму-н.* (самому, асабіста). *На руку надзець. Не па руцэ рукавіцы* (вялікія або малыя). *Залатыя рукі ў каго-н.* (умелыя; разм.). *Рукам волі не давай* (не біся, прымі рукі; разм.). *З рук выпусціць* (таксама перан.: упусціць што-н., не выкарыстаць што-н. выгаднае; разм.). *Рукі грэць на чым-н.* (перан.: нажывацца несумленным спосабам; разм. неадабр.). *Рукі прэч ад каго-, чаго-н.!* (таксама перан.: патрабаванне не ўмешвацца ў чые-н. справы). *Р. не задрыжыць у каго-н.* (таксама перан.: хопіць рашучасці зрабіць што-н. дрэннае). *За руку схапіць каго-н.* (таксама перан.: злавіць на месцы злачынства; разм.). *Цвёрдая р. ў каго-н.* (перан.: упэўнены ў сабе, строгі). *У руках у каго-н.* (таксама перан.: 1) маецца, ёсць. *Доказ у руках у следчага;* 2) у поўным падначаленні, залежнасці. *Уся група ў яе ў руках;* 3) злоўлены. *Злачынец у руках у міліцыі*). *У руках* або *ў сваіх руках трымаць, мець што-н.* (таксама перан.: трымаць у сваёй уладзе, валодаючы чым-н.). *У руках трымаць каго-н.* (таксама перан.: у строгасці; разм.). *Руку прылажыць* (таксама перан.: паставіць свой подпіс; уст.). *У рукі* або *ў свае рукі захапіць, узяць што-н.* (таксама перан.: узяць сабе або пад свой кантроль, сваё кіраўніцтва). *У рукі ўзяць каго-н.* (таксама перан.: зрабіць больш дысцыплінаваным, прымусіць падпарадкавацца; разм.). *У нашых (маіх, яго) руках* (таксама перан.: у нашых магчымасцях, наша права; разм.). *Усё валіцца з рук* (перан.: за што ні вазьмешся, нічога не атрымліваецца, ні на што няма сіл; разм.). *У добрыя, дрэнныя, чужыя рукі аддаць, трапіць* або *ў добрых, дрэнных, чужых руках быць, знаходзіцца* (перан.: да добрых, дрэнных, чужых людзей або ў добрых, дрэнных, чужых людзей; разм.). *У адны рукі прадаць, адпусціць* (перан.: аднаму чалавеку; разм.). *У рукі само (сам) ідзе* (перан.: аказваецца лёгка даступным, дасягальным; разм.). *У чатыры рукі іграць* (іграць на раялі ўдваіх). *Голымі рукамі не возьмеш каго-н.* (перан.: пра таго, хто хітры, выкрутлівы; разм.). *З рук у рукі перадаць каго-, што-н.* (перан.: непасрэдна перадаць каму-н.). *З рук у рукі пераходзіць* (перан.: пераходзіць у валоданне то да аднаго, то да другога папераменна). *Пад гарачую руку трапіць* (у сярдзітую хвіліну, калі хто-н. раздражнёны, раззлаваны; разм.). *Пад руку папасці, трапіць* (перан.: 1) выпадкова трапіцца. *Пад руку трапіла цікавая*

кніжка; 2) тое, што і пад гарачую руку трапіць; разм.). *Пад рукой* (таксама перан.: у непасрэднай блізкасці, так, што зручна карыстацца; разм.). *Пад руку гаварыць каму-н.* (перан.: гаварыць, перашкаджаючы таму, хто заняты справай; разм.). *На руках біць* або *ўдарыць* (таксама перан.: заключыць здзелку, дамовіцца; разм.). *Па руках даць каму-н.* (таксама перан.: даць каму-н. пострах; разм.). *На руках памерці чыіх-н.* або *ў каго-н.* (перан.: у прысутнасці таго, хто быў побач, блізка). *Падаць, працягнуць руку дапамогі* (перан.: дапамагчы; высок.). *Падняць руку на каго-н.* (перан.: намерыцца ўдарыць або забіць каго-н.). *Рукамі і нагамі адбівацца, адпіхвацца* (таксама перан.: катэгарычна адмаўляцца; разм.). *З рукамі і нагамі* (перан.: 1) ахвотна, з прыемнасцю; разм. *З рукамі і нагамі возьмуць такога працаўніка;* 2) увесь, цалкам. *Выдаць сябе з рукамі і нагамі;* разм.). *Рука ў руку ісці* (узяўшыся за рукі; таксама перан.: дзейнічаць сумесна, дружна). *Рукой не дастаць каго-н.* (таксама перан.: пра таго, хто дасягнуў высокага становішча, а таксама пра таго, хто далёка; разм.). *Руку налажыць, накласці на што-н.* (перан.: завалодаць чым-н.; разм. неадабр.). *Р. не падымаецца ў каго на каго-, што-н.* (перан.: не хапае смеласці, рашучасці зрабіць што-н.; разм.). *Рукі развязаць каму-н.* (таксама перан.: даць магчымасць свабодна дзейнічаць; разм.). *Рукі атрэсці* (перан.: катэгарычна адмовіцца ад каго-, чаго-н.; разм.). *Рукі свярбяць у каго-н.* (таксама перан.: 1) *на каго,* хочацца пабіцца; разм.; 2) *на што* і *з інф.,* хочацца заняцца якой-н. справай; разм. *Рукі свярбяць на працу* або *працаваць). Прайсці праз чые-н. рукі* (перан.: быць прадметам чыёй-н. дзейнасці, уздзеяння, увагі). *Р. руку мые* (прыказка пра тых, хто пакрывае дрэнныя ўчынкі адзін аднаго). *Чыстымі рукамі рабіць што-н.* (таксама перан.: не крывячы душой, з чыстым сумленнем). **2.** *перан.* Манера пісьма, почырк. *Увесь тэкст напісаны адной рукой.* **3.** *перан.* Старана, бок, напрамак (разм.). *Па правай руцэ цягнуўся лес* (справа). **4.** *перан.* Пра чалавека, які можа пасадзейнічаць, аказаць пратэкцыю (разм.). *Свая р. дзе-н. у каго-н. Моцная р.* ◊ **Ад рукі напісаць** — пяром, карандашом, у адрозненне ад машынапіснага, друкаванага тэксту. **Воля рук** (кніжн.) — свабода дзеянняў. **Да рук прыбраць** *каго-што* — 1) прысвоіць або завалодаць, захапіць (разм. неадабр.). *Прыбраць да рук чые-н. рэчы;* 2) поўнасцю падпарадкаваць сабе каго-н. (разм.). **З другіх (трэціх) рук** (даведацца, атрымаць звесткі) — не непасрэдна ад каго-н. **З першых рук** (даведацца, атрымаць звесткі) — з першакрыніцы, непасрэдна ад каго-н. **З рук вон** (разм.) — вельмі дрэнна, нікуды не варта. **З рук збыць** *каго-што* (разм.)— пазбавіцца ад каго-, чаго-н. **З рук сысці** (разм.) — застацца беспакараным. *Правіннасць сышла з рук. З чужых рук глядзець* (разм. неадабр.) — быць у залежнасці ад іншых. **На руках** — 1) быць, мецца ў наяўнасці. *Даведка на руках;* 2) *у каго,* на чым-н. утрыманні, пад апекай каго-н. *У мяне на руках вялікая сям'я.* **На рукі выдаць** *што каму* — уручыць. **На руку** *каму што* (разм.) — выгадна каму-н., супадае з чыімі-н. інтарэсамі. **На руку нячысты** (разм.) — схільны да крадзяжу, махлярства. **На ўсе рукі майстар** (разм.) — усё умее рабіць. **Не з рукі** (разм.) — 1) *каму,* пра няўручнае становішча рукі ў момант якога-н. занятку. *Пісаць лежачы — не з рукі;* 2) не варта, не падыходзіць. **Не пакладаючы рук** (разм.) — старанна, не перастаючы. **Па руках пайсці (хадзіць)** (разм.) — пераходзіць ад аднаго да другога. **Прасіць** *чыёй* **рукі** — зрабіць каму-н. прапанову выйсці замуж за сябе. **Рукі не дайшлі (не даходзяць)** *да чаго* (разм.) — не паспявае хто-н. зрабіць што-н. з-за вялікай колькасці іншых спраў. *Рукі не даходзяць навесці парадак у кладоўцы.* **Рукой падаць** (разм.) — вельмі блізка. *Да лесу рукой падаць.* **Руку (і сэрца) прапанаваць** *каму* (уст.) — тое, што і прасіць чыёй-н. рукі. **Сон у руку** (разм.) — пра сон, які спраўдзіўся. **Трымаць руку** *чыю* (уст. і разм.) — быць чыім-н. прыхільнікам; падтрымліваць каго-н. у чым-н. **Узяць сябе ў рукі** — прымусіць сябе супакоіцца. **Як рукой зняло** *што* (разм.) — поўнасцю прайшло (звычайна пра боль). ‖ *памянш.* **ру́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). *За ручку вадзіць каго-н.* (таксама перан.: залішне апекаваць, пазбаўляць магчымасці дзейнічаць самастойна; неадабр.). ◊ **Да ручкі дайсці (дабіцца)** (разм.) — да галечы ці да зусім бязвыхаднага становішча. ‖ *памянш.* **ру́чачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *павел.* **ручы́шча,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ручны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

РУКАВІ́ЦЫ, -віц, *адз.* рукавіца, -ы, *ж.* Род пальчаткі з аддзяленнем толькі для вялікага пальца. *Кажуховыя р. Брызентавыя р.* (рабочыя). ◊ **Трымаць у вожыкавых рукавіцах** *каго* (разм.) — абыходзіцца з кім-н. строга, сурова. ‖ *памянш.* **рукаві́чкі,** -чак, *адз.* рукавічка, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* ‖ *прым.* **рукаві́чны,** -ая, -ае.

РУКАДЗЕ́ЛЛЕ, -я, *н.* **1.** Ручная праца (пераважна пра шыццё, вязанне, вышыўку). **2.** Рэч, якая адмыслова выканана рукамі (пераважна пра вышытае, звязанае). *Выстаўка рукадзелля.* ‖ *прым.* **рукадзе́льны,** -ая, -ае.

РУКАДЗЕ́ЛЬНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (разм.). Жанчына-майстар рукадзелля.

РУКАДЗЕ́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Займацца рукадзеллем.

РУКАКРЫ́ЛЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* (спец.). Атрад млекакормячых з прыстасаванымі для палёту пярэднімі канечнасцямі (лятучыя мышы і крыланы).

РУКАМЫ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікі вісячы ўмывальнік.

РУКАПАЦІСКА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Пацісканне адзін аднаму правай рукі ў знак прывітання, падзякі. *Сяброўскае р. Абмяняцца рукапацісканнямі.*

РУКАПА́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра бой, сутычку: які ажыццяўляецца халоднай зброяй, штыкамі, прыкладамі. *Рукапашная сутычка.* **2. рукапа́шная,** -ай, *ж.* Такая сутычка, бой. *Пайсці ў рукапашную.*

РУ́КАПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Арыгінал або копія тэксту, напісанага ад рукі ці аддрукаванага на пішучай машынцы. *Рукапісы пісьменніка. Аддаць р. у набор.* **2.** Помнік пісьменнасці, які адносіцца пераважна да часу ўзнікнення кнігадрукавання. *Вывучэнне старажытных рукапісаў.* ‖ *прым.* **рукапі́сны,** -ая, -ае. *Р. тэкст. Р. аддзел бібліятэкі.*

РУКАПРЫКЛА́ДСТВА, -а, *н.* (разм.). Нанясенне пабояў. *Справа дайшла да рукапрыкладства.*

РУКА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** З доўгімі, вялікімі рукамі. *Р. дзяцюк.* **2.** *перан.* Умелы, дзелавы, энергічны. *Р. гаспадарнік.* ‖ *наз.* **рука́стасць,** -і, *ж.*

РУКА́Ў, -кава́, *мн.* -кавы́, -каво́ў, *м.* **1.** Частка адзення, якая пакрывае руку. *Доўгія рукавы* (да кісці). *Кароткія рукавы* (якія закрываюць плячо). **2.** Адгалінаванне ад галоўнага рэчышча ракі. *Р. Нёмана.* **3.** Шланг для падачы вадкасцей або сыпучых цел, газаў. *Пажарны р. Р. млына. Усмоктвальны р.* ‖ *памянш.* **рука́ўчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **рука́ўны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

РУКА́ЎЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* рукаў. **2.** звычайна *мн.* Род прышыўной манжэты. *Сукенка з белымі рукаўчыкамі.*

РУКЗА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Заплечны рэчавы мяшок з кішэнямі. *Паходны р.* ‖ *прым.* **рукза́чны,** -ая, -ае.

РУЛА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, рула́д, *ж.* Раскацісты і віртуозны пасаж[2] у спевах — выкананая ў хуткім тэмпе частка мелодыі. *Р. ў партыі каларатурнага сапрана. Салаўіныя рулады* (перан.).

РУЛЕ́Т, -у, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ежа з сечанага мяса ці бульбы з якой-н. начынкай, запечаная ў выглядзе батона. *Мясны р. Р. з макам.* **2.** Кумпяк, з якога вынята костка і якому нададзена круглая форма. ‖ *прым.* **руле́тны,** -ая, -ае.

РУЛЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Інструмент для вымярэння даўжыні — лента з дзяленнямі, якая накручваецца на валік. **2.** Прыстасаванне для азартнай гульні ў выглядзе рухомага круга з нумараванымі ямкамі, па якіх коціцца шарык, а таксама сама гэта гульня. *Гуляць у рулетку.* ‖ *прым.* **руле́тачны,** -ая, -ае.

РУЛІ́, -ёў (разм.). Страва, прыгатаваная з накрышанага хлеба ў малако ці ў падсоленую з алеем ваду.

РУЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; *незак.* Тое, што і руляваць. ‖ *зак.* **вы́руліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены. ‖ *наз.* **руленне,** -я, *н.*

РУЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трубка гнуткага матэрыялу, згорнутага для захоўвання. *Папера, цырата, толь у рулонах. Р. лінолеуму.* ‖ *прым.* **руло́нны,** -ая, -ае.

РУЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Прыстасаванне для кіравання рухам судна, самалёта, аўтамабіля. *Р. аўтамабіля. Паветраны р.* (у лятальнага апарата). *Сядзець, стаяць за рулём. Стаяць каля руля* (таксама перан.: кіраваць; кніжн.). ‖ *прым.* **руля́вы,** -а́я, -о́е. *Рулявое кола. Рулявое кіраванне.*

РУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тое, што і ствол дула. *Р. вінтоўкі.* ‖ *прым.* **ру́льны,** -ая, -ае.

РУЛЯВА́ЦЬ, -люю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* **1.** Кіраваць рулём; кіраваць рухам чаго-н. (лодкі, санак і пад.). *Р. да ангара.* **2.** Пра самалёт: коцячыся па зямлі, накіроўвацца куды-н. ‖ *зак.* **вырулява́ць,** -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны. ‖ *наз.* **рулява́нне,** -я, *н.*

РУЛЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* руль. **2. руляво́ы,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.* На судне: чалавек, які кіруе рулём, а таксама спецыяліст, які рэгулюе кіраванне рулём. *Гэты чалавек — наш р.* (перан.: вядзе нас наперад). ‖ *ж.* **руляво́я,** -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х.

РУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Месца на беразе ракі, куды звозяць бярвенне для сплаву і дзе вяжуць плыты. *Вывезці лес на р.*

РУМБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Дзяленне на крузе компаса, якое адпавядае $^1/_{32}$ часткі акружнасці гарызонта. ‖ *прым.* **ру́мбавы,** -ая, -ае.

РУ́МБА, -ы, *ж.* Танец мексіканскага паходжання хуткага тэмпу, чатырохдольнага памеру, а таксама музыка да гэтага танца. ‖ *прым.* **ру́мбавы,** -ая, -ае.

РУ́МЗА, -ы, *ДМ* -у, *Т,* -ам, *м.; ДМ* -е, -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, румз *і* ру́мзаў (разм. неадабр.). Чалавек, які многа і часта плача; плакса.

РУ́МЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм. неадабр.). Часта і надакучліва плакаць. ‖ *наз.* **ру́мзанне,** -я, *н.*

РУМ—РУЧ

РУМЫ́НЫ, -аў, *адз.* -мы́н, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Румыніі. ‖ *ж.* **румы́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **румы́нскі**, -ая, -ае.

РУМЯ́НАСЦЬ *гл.* румяны[1].

РУМЯ́НЕЦ, -нцу, *м.* Ружовы ці ярка-чырвоны колер твару, шчок. *Здаровы р.*

РУМЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца румяным, чырванець. *Румянеюць шчокі.*

РУМЯ́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *незак.* **1.** *гл.* румяніць. **2.** Пакрывацца румянцам. *Шчокі румяняцца на марозе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прапякаючыся, пакрывацца залаціста-карычневай скарынкай. *Пірог пачаў р.* ‖ *зак.* **зарумя́ніцца**, -нюся, -нішся, -ніцца.

РУМЯ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *незак.* **1.** *каго-што.* Фарбаваць румянамі. *Р. сабе твар.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрываць румянцам. *Мароз румяніць шчокі. Зара румяніць неба.* ‖ *зак.* **нарумя́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 1 знач.) *і* **зарумя́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 2 знач.). ‖ *звар.* **румя́ніцца**, -нюся, -нішся, -ніцца (да 1 знач.); *зак.* **нарумя́ніцца**, -нюся, -нішся, -ніцца.

РУМЯ́НЫ[1], -ая, -ае. **1.** Пакрыты румянцам. *Р. твар.* **2.** *перан.* Ярка-чырвоны, ружовы. *Р. небасхіл.* **3.** Пра печыва: з паверхняй залаціста-карычневага адцення. *Румяныя пампушкі. Румяная скарынка.* ‖ *наз.* **румя́насць**, -і, *ж.*

РУМЯ́НЫ[2], -аў. Ружовая ці чырвоная касметычная фарба для твару. *Р. і бялілы.*

РУНДУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Металічны сундук у карабельным памяшканні. ‖ *прым.* **рундучны**, -ая, -ае.

РУНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Узыходзячы, зелянець (звычайна пра азімыя пасевы). *Рунее жыта.*

РУНО́, -а́, *н.* (спец.). Шэрсць авечкі. *Тонкае р. Залатое р.* (перан.: пра багацце; кніжн. [паводле старажытнага міфа пра герояў, якія ажыццявілі падарожжа ў Калхіду ў пошуках залатога руна чароўнага барана]). ‖ *прым.* **ру́нны**, -ая, -ае.

РУ́НЫ, рун, *адз.* ру́на, -ы, *ж.* **1.** Старажытныя пісьмёны пераважна скандынаваў, якія захаваліся ў надпісах на камянях, зброі і іншых прадметах. **2.** Старадаўнія народныя эпічныя песні ў карэлаў, фінаў і эстонцаў. ‖ *прым.* **руні́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Рунічнае пісьмо.*

РУНЬ, -і, *ж.* Усходы, пасевы азімых культур. *Жытнёвая р.* ‖ *прым.* **ру́невы**, -ая, -ае.

РУ́ПАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Труба канічнай формы, якая служыць для ўзмацнення гуку. *Гаварыць у р.* **2.** Рэпрадуктар у выглядзе такой трубы. *З рупара даносілася музыка.* **3.** *перан., чаго.* Распаўсюджвальнік чыіх-н. ідэй, поглядаў (кніжн.). *Р. чужых ідэй.* ‖ *прым.* **ру́парны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

РУ́ПЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -піць; *незак.* **1.** *безас., каму, з інф.* і *без дап.* Пра неадольнае жаданне рабіць штo-н.; хацецца; карцець. *Мне рупіла хутчэй пра ўсё даведацца.* **2.** Турбаваць, не даваць спакою. *Яго ўвесь час рупіць сям'я і гаспадарка.*

РУ́ПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *незак.* **1.** Клапаціцца, непакоіцца пра каго-, што-н. *Р. пра сям'ю.* **2.** *безас.* Хацецца. *Мне ўсё рупіцца паехаць туды.* ‖ *зак.* **пару́піцца**, -плюся, -пішся, -піцца.

РУ́ПІЯ, -і, *мн.* -і, -пій, *ж.* Грашовая адзінка ў Індыі, Пакістане і некаторых іншых краінах. ‖ *прым.* **ру́піевы**, -ая, -ае.

РУПЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які імкнецца зрабіць як мага больш і лепш; дбайны; клапатлівы, старанны. *Р. чалавек. Руплівая праца.* ‖ *наз.* **руплі́васць**, -і, *ж.*

РУ́ПНЫ, -ая, -ае. Тое, што і руплівы. *Р. гаспадар.* ‖ *наз.* **ру́пнасць**, -і, *ж.*

РУСА... Першая частка складаных слоў са знач. з русым, напр. *русабароды, русавалосы, русакосы.*

РУСАВАЛО́СЫ, -ая, -ае. З русымі валасамі. *Р. хлопец.* ‖ *наз.* **русавало́сасць**, -і, *ж.*

РУСА́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і русявы. ‖ *наз.* **руса́васць**, -і, *ж.*

РУСА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Шэры заяц, які захоўвае аднолькавую афарбоўку зімой і летам. ‖ *прым.* **русако́вы**, -ая, -ае.

РУСА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* У народных павер'ях — істота ў выглядзе аголенай жанчыны з доўгімі распушчанымі валасамі, якая жыве ў вадзе або жыце. ‖ *памянш.-ласк.* **руса́лачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **руса́лчын**, -а.

РУСІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Слова ці моўны зварот, запазычаныя якой-н. мовай з рускай або ўтвораныя па рускаму ўзору.

РУСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучоны — спецыяліст па русістыцы. ‖ *ж.* **русі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **русі́сцкі**, -ая, -ае.

РУСІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць навук, якія вывучаюць рускую мову, літаратуру і культуру.

РУ́СКІ[1], -ага, *м.* Нацыянальны танец рускіх, а таксама музыка да гэтага танца. *Танцаваць рускага.*

РУ́СКІ[2] *гл.* рускія.

РУ́СКІЯ, -іх, *адз.* -і, -ага, *м.* Усходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Расіі і жыве таксама ў іншых рэспубліках былога СССР. ‖ *ж.* **ру́ская**, **-ай**, *мн.* -ія, -іх. ‖ *прым.* **ру́скі**, -ая, -ае.

РУ́СЫ, -ая, -ае. Светла-карычневы (пра валасы); са светла-карычневымі валасамі. *Русая барада. Русая дзяўчына.*

РУСЯ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Блізкі да русага, светла-русы, са светла-русымі валасамі. *Русявыя косы. Р. хлопец.* ‖ *наз.* **руся́васць**, -і, *ж.*

РУХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У філасофіі — форма існавання матэрыі, бесперапынны працэс развіцця матэрыяльнага свету. *Няма матэрыі без руху і руху без матэрыі.* **2.** Перамяшчэнне каго-, чаго-н. у пэўным напрамку. *Вярчальны р. Механізм прыйшоў у р. Р. планет.* **3.** Змяненне становішча цела ці яго частак. *Р. рукі. Танцавальныя рухі. Ляжаць без руху.* **4.** *перан.* Унутраны штуршок, выкліканы якім-н. пачуццём, перажываннем. *Душэўныя рухі.* **5.** Язда, хада ў розных напрамках. *Р. транспарту. Правілы дарожнага руху.* **6.** *перан.* Развіццё, напружанасць дзеяння. *Драматычны р. апавядання.* **7.** Актыўная дзейнасць многіх людзей, накіраваная на дасягненне агульнай сацыяльнай мэты. *Р. прыхільнікаў міру. Нацыянальна-вызваленчы р.* **8.** Колькаснае ці якаснае змяненне; рост, развіццё. *Р. народанасельніцтва.*

РУ́ХА, -і, *ДМ* ру́се, *мн.* -і, рух, *ж.* Невялікі цыліндрычны драўляны валік для гульні ў гарадкі. *Адной бітой выбіў пяць рух.*

РУХАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Машына, якая ператварае які-н. від энергіі ў механічную работу. *Р. унутранага згарання. Рэактыўны р.* **2.** *перан., чаго.* Пра сілу, якая пабуджае да чаго-н., садзейнічае росту, развіццю ў якой-н. галіне (высок.). *Навука — магутны р. прагрэсу.* ‖ *памянш.* **рухавічо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 знач.).

РУХА́ВЫ, -ая, -ае. Жвавы, хуткі ў рухах; напоўнены рухамі. *Рухавыя гульні.* ‖ *наз.* **руха́васць**, -і, *ж.*

РУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў руху, перамяшчацца. *Войскі рухаліся на захад. Р. па службе* (атрымліваць павышэнне). *Справа не рухаецца* (стаіць на месцы). **2.** Рушыцца з месца, адпраўляцца. *Р. ў дарогу.* **3.** Варушыцца (у 1 знач.), мяняць становішча цела. *Сядзець, не рухаючыся. Ногі не рухаюцца* (не можа ступіць, ісці хто-н.). ‖ *прым.* **ру́хальны**, -ая, -ае (да 3 знач.; спец.).

РУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Перамяшчаць, пхаючы ці цягнучы. *Р. воз.* **2.** *што.* Прыводзіць у рух, прымушаць дзейнічаць. *Р. пад'ёмны кран.* **3.** *чым.* Рабіць рухі, варушыць. *Р. пальцамі.* **4.** *перан., што.* Садзейнічаць развіццю чаго-н. *Р. навуку.* **5.** Тое, што і рухацца (у 2 знач.; разм.). *Будзем р., да вёскі.* ‖ *наз.* **ру́ханне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **рухальны**, -ая, -ае. *Рухальная сіла. Рухальныя нервы.*

РУХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (спец.). Назва ўстройстваў, якія забяспечваюць рух (у 2 знач.; вінт[1] самалёта, кола, гусеніцы танка).

РУХО́МАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* рухомы. **2.** Рухомая маёмасць (спец.).

РУХО́МЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны рухацца, які можа рухаць. *Р. блок.* **2.** Які пераязджае з месца на месца. *Р. лазарэт.* **3.** Які можа змяняцца ў залежнасці ад умоў; які хутка развіваецца, мяняецца. *Рухомыя формы арганізацыі. Рухомая з'ява.* ○ **Рухомая маёмасць** (спец.) — такая, якая можа быць перамешчана з месца на месца. **Рухомы састаў** — сукупнасць сродкаў аўтамабільнага, чыгуначнага і іншых відаў транспарту. ‖ *наз.* **рухо́масць**, -і, *ж.*

РУЦІ́НА, -ы, *ж.* Боязь змен, кансерватызм і застой у справах, ладзе жыцця. ‖ *прым.* **руці́нны**, -ая, -ае.

РУЦІНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік руціны, кансерватар (у 1 знач.). ‖ *ж.* **руцінёрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **руцінёрскі**, -ая, -ае.

РУЧАІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чаі́н, *ж.* Невялікі ручай. *Вясна разлівалася ручаінамі.* ‖ *памянш.-ласк.* **ручаі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

РУЧА́Й, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Невялікі натуральны вадзяны паток, які цячэ струменем. *Горны р. Бягуць вясеннія ручаі. Ручаі слёз* (перан.). ‖ *памянш.* **ручаёк**, -чайка́, *мн.* -чайкі́, -чайко́ў, *м.*; *прым.* **ручайко́вы**, -ая, -ае. ‖ *прым.* **ручаёвы**, -ая, -ае.

РУЧА́ЙКА, -і, *ДМ* -а́йцы, *мн.* -і, -ча́ек, *ж.* **1.** Верацяно з пражай. *Напрала дзве ручайкі.* **2.** Пучок валакна лёну або канапель. *Яе валасы нагадвалі ачэсаную ручайку льну.* ‖ *прым.* **руча́ечны**, -ая, -ае *і* **ручайкавы**, -ая, -ае.

РУЧА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., за каго-што.* Прымаць на сябе адказнасць за каго-, што-н. *Р. за дакладнасць інфармацыі. Р. за калегу.* ‖ *зак.* **паручы́цца**, -учу́ся, -у́чышся, -у́чыцца.

РУ́ЧАЧКА *гл.* рука.

РУ́ЧКА[1], -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Частка прадмета, за якую яго трымаюць або бяруцца рукой. *Р. дзвярэй. Р. партфеля, малатка.* **2.** Пісьмовая прылада ў выглядзе палачкі, дзяржання, куды ўстаўляецца пяро, стрыжань. *Аўтаматычная р. Шарыкавая р.* ‖ *прым.* **ру́чачны**, -ая, -ае.

РУ́ЧКА[2] *гл.* рука.

РУЧНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вузкі прадаўгаваты кавалак тканіны для выцірання твару, рук ці пасуды. *Вышываны р.* ‖ *памянш.* **ручнічо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ручніко́вы**, -ая, -ае. *Ручніковая тканіна.*

РУЧНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* рука. **2.** Прызначаны, прыстасаваны для рук. *Р. гадзіннік* (наручны). *Р. багаж* (які можна везці пры сабе). **3.** Які робіцца рукамі; які прыводзіцца ў дзеянне рукамі. *Ручная вышыўка. Ручная граната* (для кідання рукой). *Р. набор* (друкарскі). **4.** Пра работу, падлікі: не аўтаматычны (спец.). *Ручныя вылічэнні.* **5.** Пра звера, птушку: пры-

ручаны, які прывык да чалавека. *Ручная ваверка. Р. арол.* ○ **Ручны продаж** — 1) гандаль з рук; 2) у аптэцы: продаж без рэцэптаў.

РУЧЫ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., ру́чыць; *незак.* звычайна *безас.* (разм.). Удавацца, везці, шчасціць. *Мне не ручыць у гульні на грошы.*

РУЧЫ́ШЧА *гл.* рука.

РУ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* і *незак.* **1.** *зак.* Скрануцца з месца, пачаць рух. *Р. з месца.* **2.** *зак.* Накіравацца куды-н. *Р. ў паход. За кароткі час будаўніцтва значна рушылася наперад* (перан.: атрымала далейшае развіццё). **3.** *незак.* Тое, што і рухацца. *Ніхто не рушыцца з месцаў.*

РУ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *зак.* і *незак.* **1.** *зак.* Пачаць рух; накіравацца куды-н. *Трактар рушыў з месца. Атрад рушыў да лесу. Калгас за апошнія гады значна рушыў наперад* (перан.: атрымаў далейшае развіццё). **2.** *незак.* Тое, што і рухацца (у 1 знач.). *Ужо рушыць вясна.* **3.** *зак.* і *незак., каго-што.* Прымусіць (-мушаць) рухацца каго-, што-н.; адправіць каго-, што-н. куды-н. *Р. каня з месца. Р. войска ў бой.* **4.** *незак.* (звычайна з адмоўем), *каго-чаго.* Чапаць, закранаць (разм.). *Гэтага чалавека не рушце, ён тут ні пры чым.*

РЫА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў Іране і ў некаторых іншых краінах.

РЫБ... Першая частка складаных слоў са знач. рыбны, напр. *рыбінспекцыя, рыбнагляд.*

РЫ́БА, -ы, *мн.* -ы, рыб, *ж.* **1.** Вадзяная пазваночная жывёліна з канечнасцямі ў выглядзе плаўнікоў, якая дыхае жабрамі. *Касцявыя рыбы. Драпежная р. Рачная, марская р. Біцца як р. аб лёд* (пакутліва шукаць выйсце з цяжкага становішча; разм.). *Як р. у вадзе адчуваць сябе дзе-н.* (натуральна, проста, добра; разм.). *У каламутнай вадзе рыбу лавіць* (перан.: мець выгаду, карыстаючыся няяснасцю абставін; разм. неадабр.). **2.** Частка тушы (тушкі) такой жывёліны, якая ўжыв. ў ежу. *Смажаная, вэнджаная, салёная р. Р. пад марынадам.* ‖ *памянш.* **ры́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* (ласкавы зварот да жанчыны, дзіцяці; разм.). ‖ *прым.* **ры́бны**, -ая, -ае *і* **ры́бін**, -а (да 1 знач.). *Рыбная лоўля. Рыбная прамысловасць. Рыбныя катлеты. Рыбны дзень* (у які гатуюцца рыбныя, а не мясныя стравы). *Рыбіна луска. Рыбін тлушч* (вадкі тлушч з печані трасковых рыб).

РЫБА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да рыбы, яе лоўлі, да развядзення, апрацоўкі рыбы, напр. *рыбаапрацоўка, рыбаахова, рыбагадавальнік, рыбагаспадарка, рыбаедны, рыбалакацыя, рыбапрамысловы;* 2) які мае адносіны да рыбы (у 2 знач.), да рыбных прадуктаў, напр. *рыбаяндлярны, рыбазасольны, рыбакансервы, рыбамарозільны, рыбапрадукты.*

РЫБАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па рыбаводству.

РЫБАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне рыб у вадаёмах як галіна народнай гаспадаркі, гаспадарчай дзейнасці. ‖ *прым.* **рыбаво́дчы**, -ая, -ае *і* **рыбаво́дны**, -ая, -ае.

РЫБАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна для перавозкі жывой рыбы. ‖ *прым.* **рыбаво́зны**, -ая, -ае.

РЫБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек, які займаецца рыбнай лоўляй як промыслам, а таксама як аматар рыбнай лоўлі. *Р. рыбака бачыць здаляка* (прыказка). *Калі бацька р., дык і дзеці ў ваду глядзяць* (з нар.). ‖ *ж.* **рыба́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **рыба́цкі**, -ая, -ае *і* **рыба́чы**, -ая, -ае.

РЫБА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Рыбная лоўля (у рыбакоў-аматараў). *Паехаць на рыбалку.*

РЫБАЛО́Ў, -ло́ва, *мн.* -ло́вы, -ло́ваў, *м.* **1.** Чалавек, які ловіць рыбу (вудай, перамётам і пад.). *Р.-аматар.* **2.** Тое, што і рыбак. *Р. з вялікім стажам.* ‖ *прым.* **рыбало́ўны**, -ая, -ае. *Рыбалоўныя снасці.*

РЫБАЛО́ЎСТВА, -а, *н.* Лоўля рыбы як промысел ці як галіна народнай гаспадаркі. ‖ *прым.* **рыбалаве́цкі**, -ая, -ае. *Рыбалавецкая арцель. Р. траўлер.*

РЫБАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для самастойнага праходу рыбы цераз штучныя і натуральныя перашкоды (плаціны, вадаспады і інш.). ‖ *прым.* **рыбахо́дны**, -ая, -ае.

РЫБА́ЦКІ, РЫБА́ЧЫ *гл.* рыбак.

РЫБА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). Займацца рыбнай лоўляй; быць рыбаком.

РЫБЕ́Ц, -бца́, *мн.* -бцы́, -бцо́ў, *м.* Прамысловая рыба сямейства карпавых.

РЫ́БІН *гл.* рыба.

РЫ́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* (разм.). Адна рыба, звычайна буйная.

РЫ́БКА *гл.* рыба.

РЫБНАГЛЯ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* (афіц.). Нагляд за выкананнем правіл рыбалоўства. *Дзяржаўны р.* ‖ *прым.* **рыбнагля́дны**, -ая, -ае.

РЫ́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па рыбалоўству; работнік рыбных промыслаў.

РЫ́БНЫ *гл.* рыба.

РЫВО́К, рыўка́, *мн.* рыўкі́, рыўко́ў, *м.* **1.** Рэзкі, парывісты рух рукамі або целам. *Ускочыць на каня спрытным рыўком.* **2.** У цяжкай атлетыцы: пад'ём цяжару над галавой на выцягнутых руках адным бесперапынным рухам. *Вынікі ў рыўку.* **3.** *перан.* Рэзкае ўзмацненне, якое парушае агульны рытм работы. *Праца без рыўкоў.* ‖ *прым.* **рыўко́вы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.).

РЫГАРЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Празмерная строгасць, прамалінейнасць у выкананні маральных прынцыпаў, у паводзінах. ‖ *прым.* **рыгарысты́чны**, -ая, -ае.

РЫГАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які вызначаецца рыгарызмам. ‖ *ж.* **рыгары́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РЫГАРЫСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Схільны да рыгарызму. *Р. погляд на рэчы.* ‖ *наз.* **рыгарысты́чнасць**, -і, *ж.*

РЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). **1.** Вывяргаць ротам прынятую ежу, ванітаваць. **2.** Моцнаікаць. ‖ *аднакр.* **рыгну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **рыга́нне**, -я, *н.*

РЫДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Галасна, сутаргава плакаць. *Р. над нябожчыкам.* ‖ *наз.* **рыда́нне**, -я, *н.*

РЫДВА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней: вялікая дарожная карэта.

РЫДЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* Ручная прылада для капання; металічная лапата. ‖ *прым.* **рыдлёвачны**, -ая, -ае.

РЫДЫКЮ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (уст.). Ручная жаночая сумачка. ‖ *прым.* **рыдыкю́льны**, -ая, -ае.

РЫЖАБАРО́ДЫ, -ая, -ае. З рыжай барадой.

РЫЖАВАЛО́СЫ, -ая, -ае. З рыжымі валасамі.

РЫ́ЖЫ, -ая, -ае. **1.** Чырвона-жоўтага колеру. *Рыжая ліса. Рыжыя вусы.* **2.** З валасамі такога колеру, рыжавалосы. ‖ *наз.* **ры́жасць**, -і, *ж.*

РЫ́ЖЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ядомы пласціністы грыб з рыжай шапачкай. ‖ *прым.* **ры́жыкавы**, -ая, -ае.

РЫЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** Станавіцца рыжым, рыжэйшым. *Валасы рыжэюць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. рыжае). *На палянах рыжэе леташні бур'ян.* ‖ *зак.* **зрыжэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 знач.) *і* **парыжэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 знач.).

РЫ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, рыз, *ж.* **1.** Адзенне, якое надзявае святар пры набажэнстве. *Пазалочаная р.* **2.** Фігурная металічная накладка на абразах, якая пакідае адкрытымі толькі твар і рукі святога. ‖ *прым.* **ры́зны**, -ая, -ае.

РЫЗЗЁ, -я́, *н., зб.* (разм.). Старое, падранае адзенне; анучы, старызна. *Затыкаць шчыліны рыззём.* ‖ *прым.* **рыззёвы**, -ая, -ае.

РЫЗІ́НА, -ы, *ж.* Эластычны матэрыял, які атрымліваецца шляхам вулканізацыі каўчуку. ◊ **Цягнуць рызіну** (разм. неадабр.) — зацягваць якую-н. справу, рашэнне чаго-н. ‖ *прым.* **рызі́навы**, -ая, -ае.

РЫЗІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). **1.** Невялікі кавалачак рызіны, якім сціраюць напісанае; сцірка. **2.** Ніткі з рызіны, а таксама шнур, тасьма з рызінавых нітак. **3.** Спецыяльны від вязання, які мае ўласцівасць расцягвацца. *Вязаць рызінкай.* ‖ *прым.* **рызі́нкавы**, -ая, -ае.

РЫЗМА́НЫ, -о́ў, *адз.* рызма́н, -а́, *м.* (разм.) Падранае, зношанае адзенне, лахманы. *Укрыць бульбу рызманамі, каб не памерзла.*

РЫ́ЗНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Памяшканне пры царкве, у якім захоўваюцца рызы і царкоўныя рэчы. ‖ *прым.* **ры́знічны**, -ая, -ае.

РЫ́ЗЫКА, -і, *ДМ* -зыцы, *ж.* **1.** Магчымая небяспека, пагроза чаму-н. *Ісці на рызыку. Без усякай рызыкі.* **2.** Дзеянне наўдачу з надзеяй на шчаслівы канец. *На сваю рызыку дзейнічаць* (на сваю адказнасць).

РЫЗЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* **1.** Ісці на рызыку, рабіць рызыкоўны ўчынак. *Ён не баіцца р.* **2.** *кім-чым.* Падвяргаць каго-, чаго-н. рызыцы (у 1 знач.). *Р. жыццём.* **3.** *з інф.* Ісці на ўчынак, звязаны з магчымымі непрыемнасцямі. *Р. заблудзіцца ў лесе.* ‖ *аднакр.* **рызыкну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.).

РЫЗЫКА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Смелы, адважны чалавек. ‖ *ж.* **рызыка́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РЫЗЫКО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Звязаны з рызыкай, напоўнены рызыкай. *Р. крок. Так рабіць рызыкоўна* (у знач. вык.). **2.** *перан.* Непрыстойны, двухсэнсоўны. *Р. туалет. Рызыкоўныя прыпеўкі.* ‖ *наз.* **рызыко́ўнасць**, -і, *ж.*

РЫК, -у, *м.* Моцны працяглы роў (хатніх жывёл); дзікі роў, злоснае рыканне (лясных жывёл). *Р. каровы. Ільвіны р.*

РЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра хатніх і дзікіх жывёл: утвараць рык. *Рыкае карова. Рыкаў леапард.* **2.** *перан.* Крычаць, гаварыць груба, раздражнёна і адрывіста (разм.). *Р. на падначаленых.* ‖ *аднакр.* **рыкну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **рыка́нне**, -я, *н.*

РЫКАШЭ́Т, -у, *М* -шэце, *м.* Палёт цвёрдага цела пад вуглом пасля ўдару аб якую-н. паверхню. *Куля адскочыла рыкашэтам.* ‖ *прым.* **рыкашэ́тны**, -ая, -ае.

РЫ́КША, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* У краінах Паўднёва-Усходняй Азіі: чалавек, які, запрогшыся ў лёгкую двухколавую каляску, перавозіць седакоў і грузы.

РЫ́ЛА, -а, *мн.* -ы, рыл, *н.* **1.** Выцягнутая пярэдняя частка галавы ў некаторых жывёл. *Свіное р.* **2.** Тое, што і твар (разм. лаянк.). *У яго не твар, а сапраўднае р.* **3.** Верхняя выцягнутая частка чаго-н. *Р. бутэлькі.* ◊ **Ні вуха ні рыла** (не ведае, не разумее) (разм. неадабр.) — зусім нічога не ведае. ‖ *памянш.* **ры́льца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* *Р. ў пуху ў каго-н.*

РЫМ—РЫХ

(перан.: хто-н. ублытаны ў нячыстую справу; разм.).

РЫ́МАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Майстар, які шые раменную вупраж (хамуты, сёдлы, вуздэчкі). ‖ *прым.* **ры́марскі**, -ая, -ае.

РЫМА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Рымарская майстэрня. *Калгасная р.*

РЫ́МАРСТВА, -а, *н.* Рамяство, занятак рымара. ‖ *прым.* **рымарскі**, -ая, -ае. *Рымарская майстэрня.*

РЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Сфера таварнага абарачэння, тавараабароту. *Знешні р. Унутраны р. Рынкі збыту* (раёны рэалізацыі тавараў; спец.). **2.** Месца рознічнага гандлю пад адкрытым небам або ў гандлёвых радах, базар. *Калгасны р. Крыты р. Гандляваць на рынку.* ‖ *прым.* **ры́начны**, -ая, -ае. *Рыначныя адносіны. Рыначная цана.*

РЫ́НГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Абгароджаная канатам пляцоўка для спаборніцтваў па боксу. *Выхад на р. Пакінуць р.* (таксама перан.: перастаць займацца боксам).

РЫ́НДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *м.* На Русі ў сярэднія вякі: воін царскай прыдворнай аховы.

РЫ́НДА[2], -ы, *ДМ* -дзе, *ж.*: **рынду біць** (спец.) — на гандлёвых суднах у старыя часы, а таксама ў парусным флоце: тройчы ўдарыць у звон роўна ў поўдзень.

РЫ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* Імкліва кінуцца, накіравацца, хлынуць. *Р. ў атаку. Вада рынулася, прарваўшы загароду.*

РЫП, -у, *м.* Рэзкі гук, які ўтвараецца пры трэнні. *Р. колаў. Р. палазоў.*

РЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць рыпенне, рыпець. *Рыпалі дзверы. Р. варотамі.* **2.** Іграць непрафесійна на якім-н. музычным інструменце (звычайна на гармоніку; разм.). *Рыпаў гармонік.* ‖ *аднакр.* **ры́пнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ры́панне**, -я, *н.*

РЫПЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -піць; *незак.* Утвараць рып, скрыпець. *Падлога рыпіць. Боты рыпяць. Пад нагамі рыпіць снег.* ‖ *неаднакр.* **ры́пнуць**, -не; -ні. ‖ *наз.* **рыпе́нне**, -я, *н.*

РЫПЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Тое, што і рыпучы. *Рыплівыя дзверы.* ‖ *наз.* **рыплі́васць**, -і, *ж.*

РЫПС, -у, *м.* Тоўстая, моцная тканіна палатнянага перапляцення ў дробны рубчык. ‖ *прым.* **ры́псавы**, -ая, -ае.

РЫПУ́ЧЫ, -ая, -ае. Які ўтварае рып. *Рыпучыя вароты. Рыпучыя колы. Р. голас* (перан.). ‖ *наз.* **рыпу́часць**, -і, *ж.*

РЫС, -у, *м.* Злак з белым прадаўгаватым зернем, якое скарыстоўваецца ў ежу, а таксама яго зерне. *Плантацыі рысу. Піражкі з рысам.* ‖ *прым.* **рысавы**, -ая, -ае. *Р. суп.*

РЫ́СА, -ы, *мн.* -ы, рыс, *ж.* **1.** Вузкая паласа, лінія. *Правесці рысу. Падвесці рысу пад чым-н.* (таксама перан.: падвесці вынік, скончыць з якой-н. справай). **2.** Лінія (існуючая ці ўяўная), якая раздзяляе што-н., рубеж. *Р. падʼёму вады.* **3.** Уласцівасць, адметная адзнака, якасць. *Рысы характару. Рысы новага чалавека.* **4.** *мн.* Тое, што і рысы твару. *Дарагія рысы.* ◊ **Рысы твару** — абрысы, аблічча твару. *Прыгожыя рысы твару.* **У агульных рысах** — без падрабязнасцей. ‖ *памянш.* **ры́ска**, -і, *ДМ* -рысцы, *мн.* -і, -сак, *ж.*

РЫСА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рысу, да яго вырошчвання і апрацоўкі, напр. *рысаапрацоўчы, рысаачышчальны, рысаўборачны.*

РЫСАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца рысаваннем, хто робіць малюнкі для чаго-н. *Добры р., горшы гравёр.* ‖ *ж.* **рысава́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

РЫСАВА́ЦЦА, -суюся, -суешся, -суецца; -суйся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца, паўставаць ва ўяўленні. *Удалечыні рысуюцца абрысы гор. Знаёмы вобраз рысаваўся ва ўяўленні* (перан.). **2.** Старацца паказаць сябе з выгаднага боку, выклікаць чым-н. інтарэс да сябе. *Р. перад людзьмі.* ‖ *наз.* **рысо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.).

РЫСАВА́ЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *зак., каго-што.* **1.** Перадаваць прадметы на плоскасці ад рукі пры дапамозе графічных сродкаў (звычайна контурамі, рыскамі і пад.). *Р. з натуры. Р. партрэт.* **2.** *перан.* Мысленна падаваць у якіх-н. вобразах, формах. *Уяўленне рысуе будучыню.* ‖ *зак.* **нарысава́ць**, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны. ‖ *наз.* **рысава́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **рысава́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Рысавальная папера.*

РЫСАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па рысаводству.

РЫСАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне рысу як галіна сельскай гаспадаркі. ‖ *прым.* **рысаво́дчы**, -ая, -ае.

РЫ́САВЫ *гл.* рыс.

РЫСА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Пародзісты, рысісты конь. *Памчаць на рысаку. Арлоўскія рысакі.* ‖ *прым.* **рыса́чы**, -ая, -ае.

РЫСІ́НЫ *гл.* рысь[2].

РЫСІ́СТЫ, -ая, -ае. Які валодае добрай рэзвай рыссю. *Р. конь.* ‖ *наз.* **рысі́стасць**, -і, *ж.*

РЫСІ́ЦЬ, рышу́, рысі́ш, рысі́ць; рысі́м, рысіце́, рыся́ць; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Бегчы рыссю (пра коней і інш. жывёл). **2.** Ехаць на кані рыссю.

РЫ́СКА *гл.* рыса.

РЫ́СКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (спец.). Пра судна: ухіляцца ад курсу то ў адзін, то ў другі бок. ‖ *наз.* **рыск**, -у, *м.* *і* **ры́сканне**, -я, *н.*

РЫ́СЛІНГ, -у, *м.* Гатунак белага сталовага вінаграднага віна. ‖ *прым.* **ры́слінгавы**, -ая, -ае.

РЫСО́РА, -ы, *мн.* -ы, рысо́р, *ж.* Пругкая гнутая стальная паласа (або прыстасаванне з такіх палос) паміж воссю і кузавам экіпажа, аўтамабіля, вагона і пад., якая змякчае штуршкі пры яздзе. ‖ *прым.* **рысо́рны**, -ая, -ае.

РЫСО́ЎКА *гл.* рысавацца.

РЫСУ́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Тое, што і малюнак. *Майстар рысунка.* ‖ *прым.* **рысу́начны**, -ая, -ае.

РЫСЬ[1], *ж.* **1.** Спосаб бегу каня (або іншай жывёлы), пры якім адначасова выносяцца наперад ногі пярэдняя левая і задняя правая або пярэдняя правая і задняя левая. *Ехаць рыссю.* **2.** Часты і павольны бег чалавека.

РЫСЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Драпежная млекакормячая жывёліна сямейства кашэчых з надта вострым зрокам. ‖ *прым.* **рысі́ны**, -ая, -ае. *Рысіныя вочы* (таксама перан.: вострыя, злыя, пранізлівыя).

РЫСЯНЯ́ *і* **РЫСЯНЁ**, -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня рысі[2].

РЫ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Старажытнай Грэцыі і Рыме: прамоўца, а таксама настаўнік красамоўства. ‖ *прым.* **ры́тарскі**, -ая, -ае. *Рытарскае мастацтва.*

РЫТАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рыторыка. **2.** Напышлівы, упрыгожаны словамі (кніжн.). *Р. стыль.* ‖ *наз.* **рытары́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

РЫТМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Раўнамернае чаргаванне якіх-н. элементаў (гукавых, рухальных). *Музычны р. Р. верша. Р. рухаў. Танцавальныя рытмы. Сардэчны р.* **2.** *перан.* Наладжаны ход чаго-н., размеранасць у працэджанні чаго-н. *Р. жыцця. Рабочы р.* ‖ *прым.* **ры́тмічны**, -ая, -ае *і* **ры́тмавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

РЫТМІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак. і незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) рытмічным. *Рытмізаваныя рухі.* ‖ *наз.* **рытміза́цыя**, -і, *ж.*

РЫ́ТМІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* **1.** Сістэма і характар рытму. *Р. верша.* **2.** Вучэнне аб рытме (у вершах, музыцы). **3.** Рытмічныя рухі з музычным суправаджэннем. *Урокі рытмікі.*

РЫТМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рытм. **2.** Падпарадкаваны рытму (у 1 знач.), які раўнамерна чаргуецца. *Рытмічныя рухі. Рытмічная гімнастыка.* **3.** *перан.* Раўнамерны, зладжаны. *Рытмічная праца заводаў.* ‖ *наз.* **рытмі́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

РЫТО́РЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *ж.* **1.** Тэорыя аратарскага мастацтва. **2.** Напышлівая і бессэнсоўная гаворка. *Голая р.* ‖ *прым.* **рытары́чны**, -ая, -ае. *Рытарычнае пытанне* (прыём аратарскай мовы — сцвярджэнне ў форме пытання).

РЫТУА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Парадак абрадавых дзеянняў. *Р. пахавання.* **2.** Тое, што і цырымонія. *Воінскія рытуалы.* ‖ *прым.* **рытуа́льны**, -ая, -ае.

РЫЎКО́ВЫ *гл.* рывок.

РЫФ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шэраг падводных або выступаючых з вады скалістых узвышэнняў марскога дна. *Караладыя рыфы.* ‖ *прым.* **ры́фавы**, -ая, -ае.

РЫФ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адтуліна або пятля на парусе, у якія прасоўваецца завязка для сцягвання яго. *Брыць рыфы* (змяншаць плошчу паруса пры моцным ветры). ‖ *прым.* **ры́фавы**, -ая, -ае.

РЫФЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Апрацоўка паверхні для надання ёй шурпатасці — нанясенне вузкіх вострых паглыбленняў (рыфляў).

РЫ́ФЛЕНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра паверхню: нягладкі, з правільнымі радамі паглыбленняў і выступаў. *Рыфленае жалеза. Рыфленыя падэшвы.*

РЫ́ФМА, -ы, *мн.* -ы, рыфм, *ж.* Сугучнасць канцоў вершаваных радкоў. *Мужчынская р.* (з націскам на апошнім складзе вершаванага радка). *Жаночая р.* (з націскам на перадапошнім складзе вершаванага радка). *Гаварыць у рыфму.* ‖ *прым.* **ры́фменны**, -ая, -ае.

РЫФМАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -му́ецца; *незак.* Утвараць рыфму. *Гэтыя словы рыфмуюцца паміж сабой.*

РЫФМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -маваны; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і рыфмавацца (спец.). **2.** *што.* Падбіраць (словы) для атрымання рыфмы. ‖ *зак.* **зрыфмава́ць**, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -маваны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **рыфмава́нне**, -я, *н.*

РЫФМАПЛЁТ, -а, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. зневаж.). Дрэнны стваральнік вершаў, рыфмач.

РЫФМО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мо́вак, *ж.* Сістэма, парадак чаргавання рыфмаў у вершы. *Перакрыжаваная р.*

РЫХЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца рыхлым, рыхлейшым. *Глеба рыхлее.* ‖ *зак.* **парыхле́ць**, -е́е.

РЫХЛІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Сельскагаспадарчая прылада для рыхлення глебы.

РЫХЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; ры́хлены; *незак., што.* Рабіць рыхлым (звычайна пра ўскопванне). *Р. глебу.* ‖ *зак.* **узрыхлі́ць**, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -ры́хлены *і* **разрыхлі́ць**, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -ры́хлены. ‖ *наз.* **рыхле́нне**, -я, *н.*, **узрыхле́нне**, -я, *н.* *і* **разрыхле́нне**, -я, *н.*

РЫ́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Порысты, рассыпісты, мяккі. *Р. снег. Рыхлая глеба.* **2.** *перан.*

Пра стыль, выклад: расплывісты і вялы. *Рыхлая кампазіцыя.* ‖ *наз.* **рыхласць**, -і, *ж.*

РЫХТ, -у, -хце, *м.* (разм.): **рыхт у рыхт** — дакладна такі або такі самы. *Зрабіў р. у р. як ты сказаў.*

РЫХТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *незак.* **1.** *да чаго, у што* і *з інф.* Рабіць прыгатаванні да чаго-н. *Р. да зімы. Р. ў дарогу. Р. да экзаменаў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць у стане ці працэсе падрыхтоўкі; наспяваць, быць наперадзе. *Рыхтуюцца важныя падзеі.*

РЫХТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Рабіць годным, гатовым для чаго-н. (для выкарыстання, ужывання, для ажыццяўлення чаго, для работы). *Р. глебу пад пасевы. Р. хворага да аперацыі. Р. кадры.* **2.** *што.* Працаваць над выкананнем чаго-н., распрацаваць што-н. *Р. матэрыялы для даклада. Р. дыпломную работу.* **3.** *што.* Збірацца, намервацца зрабіць што-н., задумваць што-н. *Р. удар па праціўніку.* **4.** *што.* Варыць ежу, гатаваць. *Р. вячэру.*

РЫХТЫК, *прысл.* (разм.). Правільна, якраз, дакладна (таксама, такі самы). *Зраблю р. так, як ты сказаў. Сын — р. бацька* (у знач. нязм. прым.).

РЫ́ЦАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У сярэдневяковай Еўропе: феадал, які належаў да ваенназемлеўладальніцкага саслоўя, а таксама цяжка ўзброены воін, які знаходзіўся ў васальнай залежнасці ад свайго сюзерэна. *Р. журботнага вобраза* (пра Дон-Кіхота, героя рамана Сервантэса). *Р. без страху і дакору* (перан.: пра смелага, ва ўсім бездакорнага чалавека; высок.). *Р. плашча і кінжала* (перан.: тайны грабежнік і забойца; кніжн.). **2.** *перан.* Самаадданы, высакародны чалавек (высок.). *Р. рэвалюцыі.* ‖ *прым.* **ры́царскі**, -ая, -ае. *Рыцарскія даспехі. Р. ўчынак.*

РЫЦАРСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* У феадальнай Еўропе: прывілеяванае ваенна-землеўладальніцкае саслоўе, рыцары (у 1 знач.). **2.** Самаадданасць, высакародства (кніжн.). *Праявіць р.*

РЫ́ЦЦА, ры́юся, ры́ешся, ры́ецца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Капацца ў чым-н. рыхлым, сыпкім (пра жывёл). *На пожні рыліся свінні.* **2.** *перан.* Перабіраць, перакладваць што-н. (звычайна шукаючы што-н.). *Р. ў шуфлядзе.*

РЫЦЫ́НА, -ы, *ж.* Алей, які здабываецца з насення клешчавіны і ўжываецца як слабіцельнае. ‖ *прым.* **рыцы́навы**, -ая, -ае.

РЫЦЬ, ры́ю, ры́еш, ры́е; ры́ты; *незак., што.* **1.** Капаць, раскопваць рыхлае, сыпкае (лычом, рылам); капаючы, даставаць з зямлі, вырываць. *Свіння рые пожню. Дзік рые бульбу.* **2.** Вымаючы зямлю, рабіць паглыбленне (пра жывёл). *Барсук рые нару.* ‖ *зак.* **вы́рыць**, -рыю, -рыеш, -рые; -рыты. *В. нару.* ‖ *наз.* **рыццё**, -я́, *н.*

РЫЧА́Г, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Устройства, якое мае пункт апоры і служыць для ўраўнаважвання большай сілы пры дапамозе меншай, а таксама для выканання якой-н. работы. *Падважыць груз рычагом. Р. скорасці. Рычагі кіравання* (таксама перан.). **2.** *перан.* Сродак, якім можна паўздзейнічаць на каго-, што-н., прывесці каго-, што-н. у рух. *Пісьменнасць — р. культуры.* ‖ *памянш.* **рычажо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **рыча́жны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Р. механізм.*

РЫШТАВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Часовае збудаванне з дошак, стоек або металічных трубак, якое ўстанаўліваецца ўздоўж сцен для будаўнічых або рамонтных работ. *Будынак у рыштаванні.*

РЫШТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Жалабок, канаўка сцёку вады. *Прыдарожныя рыштокі.*

РЫШТУ́НАК, -нку, *м., зб.* Набор, сукупнасць прыстасаванняў, неабходных для якога-н. занятку, для якой-н. работы. *Рыбацкі р. Паходны р.*

РЫШЭЛЬЕ́. **1.** *нескл., н.* Ажурная вышыўка з абкіданым контурам малюнка. *Салфетка з р.* **2.** *нязм.* Пра ажурную вышыўку з такім контурам. *Вышыўка р.*

РЭ... Прыстаўка, якая ўтварае дзеясловы і назоўнікі са знач. паўторнасці або процілегласці, напр. *рэарганізаваць, рээвакуіраваць, рэканструкцыя.*

РЭАБІЛІТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Аднавіць (-наўляць) былую добрую рэпутацыю або ў ранейшых правах. ‖ *звар.* **рэабілітава́цца**, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся. ‖ *наз.* **рэабілі́тацыя**, -і, *ж.*

РЭАБІЛІТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* рэабілітаваць. **2.** Устараненне вынікаў якой-н. цяжкай хваробы або траўмы (спец.). *Медыцынская р.* ‖ *прым.* **рэабілітацы́йны**, -ая, -ае. *Р. цэнтр.*

РЭАГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак., на што.* **1.** Адказваць якім-н. чынам на раздражненне, уздзеянне звонку. *Сэрца па-рознаму рэагуе на фізічную нагрузку.* **2.** Праяўляць свае адносіны да чаго-н. *Р. на скаргу.* ‖ *зак.* **прарэагава́ць**, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й, **зрэагава́ць**, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й *і* **адрэагава́ць**, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй (да 2 знач.; разм.). ‖ *наз.* **рэагава́нне**, -я, *н. і* **рэа́кцыя**, -і, *ж. Рэагаванне вока на святло. Гэта навіна выклікала ў людзей дваякую рэакцыю.* ‖ *прым.* **рэакты́ўны**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

РЭА́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат або ўстаноўка, у якой адбываецца фізічная (ядзерная) або хімічная рэакцыя. *Ядзерны р. Хімічны р.* ‖ *прым.* **рэа́ктарны**, -ая, -ае.

РЭАКТЫ́ВЫ, -аў, *адз.* -ты́ў, -ты́ву, *м.* (спец.). Рэчывы, якія прымяняюцца для ажыццяўлення хімічнай рэакцыі. *Хімічныя р.* ‖ *прым.* **рэакты́ўны**, -ая, -ае.

РЭАКТЫ́ЎНЫ[1], -ая, -ае (спец.). **1.** *гл.* рэактывы. **2.** Які мае адносіны да ўтварэння такога руху, пры якім на цела, што рухаецца, дзейнічае сіла выцякаючага з яго струменя газу, пары, накіраваная ў бок, супрацьлеглы руху. *Р. рух. Р. рухавік. Р. самалёт* (з рэактыўным рухавіком). *Рэактыўная артылерыя.* **3.** Здольны рэагаваць на знешнія ўздзеянні, які наступае пад уплывам знешніх уздзеянняў. *Р. стан* (расстройства псіхічнай дзейнасці, выкліканае эмацыянальным узрушэннем). ‖ *наз.* **рэакты́ўнасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

РЭАКТЫ́ЎНЫ[2] *гл.* рэагаваць.

РЭАКЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляе рэакцыю[2], дзейнічае ў інтарэсах рэакцыі[2]. *Р. друк. Рэакцыйныя рэжымы.* ‖ *наз.* **рэакцы́йнасць**, -і, *ж.*

РЭА́КЦЫЯ[1], -і, *ж.* **1.** *гл.* рэагаваць. **2.** Пераўтварэнне адных рэчываў у другія (хімічная рэакцыя) або пераўтварэнне атамных ядзер у выніку іх узаемадзеяння з іншымі элементарнымі часціцамі (ядзерная рэакцыя). *Ланцуговая р.* (самастойны працэс пераўтварэння атамаў — у хімічнай рэакцыі або атамных ядзер — у ядзернай рэакцыі; таксама перан.: пра шэраг дзеянняў, якія ўзаемна выклікаюцца; кніжн.). **3.** Рэзкая перамена ў самаадчуванні, упадак, слабасць пасля ўздыму, напружання. *Паслястрэсавая р.*

РЭА́КЦЫЯ[2], -і, *ж.* Палітыка актыўнага супраціўлення грамадскаму прагрэсу і падаўлення рэвалюцыйнага руху, якую вядуць эксплуататарскія класы ў барацьбе за захаванне або зварот сваіх правоў і палітычнага панавання, за захаванне аджыўшых грамадскіх парадкаў. *Палітычная р.*

РЭАКЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік палітычнай рэакцыі[2], вораг прагрэсу, дэмакратыі. *Крайні р.* ‖ *ж.* **рэакцыяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

РЭАЛІЗАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зу́ецца; *зак.* і *незак.* **1.** Ажыццявіцца (-цыяўляцца), здзейсніцца (здзяйсняцца) (кніжн.). *Задумы рэалізаваліся.* **2.** Перавесціся (-водзіцца) ў грошы (пра каштоўнасці) (спец.). ‖ *наз.* **рэаліза́цыя**, -і, *ж.*

РЭАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Ажыццявіць (-цыяўляць), здзейсніць (здзяйсняць) (кніжн.). *Р. планы.* **2.** Тое, што і прадаць (-даваць) (у 1 знач.) (спец.). *Р. прадукцыю.* ‖ *наз.* **рэаліза́цыя**, -і, *ж.*

РЭАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Напрамак у мастацтве, які ставіць мэтай праўдзівае адлюстраванне рэчаіснасці ў яе тыповых рысах. *Крытычны р. Р. Якуба Коласа.* **2.** Яснае і цвярозае разуменне рэчаіснасці пры ажыццяўленні чаго-н. *Палітычны р.* ‖ *прым.* **рэалісты́чны**, -ая, -ае. *Рэалістычнае мастацтва. Р. напрамак у літаратуры. Р. погляд на жыццё.*

РЭАЛІЗО́ЎВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* **1.** Ажыццяўляцца, здзяйсняцца (кніжн.). *Намечаны план пачаў р.* **2.** Пераводзіцца ў грошы (пра каштоўнасці; спец.). ‖ *наз.* **рэаліза́цыя**, -і, *ж.*

РЭАЛІЗО́ЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* **1.** Ажыццяўляць, здзяйсняць (кніжн.). *Р. задумы.* **2.** Пераводзіць у грошы, прадаваць (спец.). *Р. тавар.* ‖ *наз.* **рэаліза́цыя**, -і, *ж.*

РЭАЛІ́СТ[1], -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мастак — паслядоўнік рэалізму (у 1 знач.). *Пісьменнік-р. Мастак-р.* **2.** Чалавек, які правільна ўлічвае ў сваёй дзейнасці ўмовы рэальнай рэчаіснасці. *Цвярозы р.* ‖ *ж.* **рэалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.).

РЭАЛІ́СТ[2], -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: вучань рэальнага вучылішча.

РЭАЛІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэалізм. **2.** Які зыходзіць з разумення і ўліку рэальных абставін, практычны. *Р. падыход да жыцця. Рэалістычна* (прысл.) *глядзець на рэчы.* ‖ *наз.* **рэалісты́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

РЭА́ЛІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Адзінкавы прадмет, рэч; тое, што ёсць, існуе.

РЭА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які сапраўды існуе ў рэчаіснасці, не ўяўны. *Р. факт.* **2.** Які можа быць ажыццёўлены, здзейснены. *Рэальныя планы. Р. тэрмін.* **3.** Практычны, заснаваны на разуменні наяўных умоў, абставін. *Рэальная палітыка. Р. погляд на жыццё.* ◊ **Рэальнае вучылішча** — у дарэвалюцыйнай Расіі: агульнаадукацыйная сярэдняя навучальная ўстанова без выкладання старажытных моў, з пераважаннем у навучальным плане прыродазнаўчанавуковых прадметаў. **Рэальная заработная плата** (спец.) — пакупная здольнасць намінальнай заработнай платы. ‖ *наз.* **рэа́льнасць**, -і, *ж.*

РЭАНІМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Правесці (-водзіць) рэанімацыю. *Р. арганізм.*

РЭАНІМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па рэанімацыі. ‖ *прым.* **рэаніма́тарскі**, -ая, -ае (разм.).

РЭАНІМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Ажыўленне арганізма ў перыяд агоніі і клінічнай смерці. ‖ *прым.* **рэанімацы́йны**, -ая, -ае. *Рэанімацыйнае аддзяленне клінікі.*

РЭАРГАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Арганізаваць на новых пачатках, пераўтварыць (-раць). ‖ *наз.* **рэарганіза́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **рэарганізацы́йны**, -ая, -ае.

РЭАСТА́Т, -а, *М* -ста́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для рэгулявання сілы току і яго напружання. ‖ *прым.* **рэаста́тны**, -ая, -ае.

РЭ́БЕРНЫ *гл.* рабро.

РЭ́БУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Загадка, у якой слова або фраза, што трэба разгадаць, падаецца ў выглядзе камбінацыі малюнкаў, знакаў і літар. *Рашаць рэбусы. Гаварыць рэбусамі* (перан.: незразумела, з намёкамі). ‖ *прым.* **рэ́бусны**, -ая, -ае.

РЭВАЛЬВА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Афіцыйнае павышэнне залатога забеспячэння грашовай адзінкі краіны або фактычнае павышэнне яе валютнага курсу. ‖ *прым.* **рэвальвацы́йны**, -ая, -ае.

РЭВАЛЬВЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Многазарадная ручная агнястрэльная зброя з рухомым барабанным магазінам. *Страляць з рэвальвера. Спартыўны р.* ‖ *прым.* **рэвальве́рны**, -ая, -ае. ◊ **Рэвальверны станок** (спец.) — такарны або свідравальны станок з рухомай галоўкай.

РЭВАЛЬВЕ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Токар, які працуе на рэвальверным станку.

РЭВАЛЮЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэвалюцыя. **2.** Які выражае ідэі рэвалюцыі, накіраваны на ажыццяўленне рэвалюцыі. *Рэвалюцыйная барацьба. Р. рух.* **3.** Устаноўлены рэвалюцыяй, які замацоўвае яе дасягненні. *Р. ўрад. Рэвалюцыйная законнасць.* **4.** Які ўносіць рэвалюцыю (у 2 знач.) у якую-н. галіну жыцця. *Рэвалюцыйныя пераўтварэнні ў тэхніцы.* ‖ *наз.* **рэвалюцы́йнасць**, -і, *ж.* (да 4 знач.).

РЭВАЛЮ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Карэнны пераварот у жыцці грамадства, які прыводзіць да ліквідацыі старога грамадскага і палітычнага ладу і да перадачы ўлады ў рукі перадавога класа. *Буржуазная р.* (якая звяргае буржуазны лад і ўстанаўлівае ўладу перадавога класа). *Кастрычніцкая р. 1917 г.* **2.** Карэнны пераварот, рэзкі скачкападобны пераход ад аднаго якаснага стану да другога. *Навукова-тэхнічная р.* ‖ *прым.* **рэвалюцы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Р. час.*

РЭВАЛЮЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Удзельнік рэвалюцыйнага руху, рэвалюцыі (у 1 знач.), прыхільнік рэвалюцыйных метадаў барацьбы, носьбіт рэвалюцыйных ідэй. *Прафесійны р.* (які прысвяціў усяго сябе рэвалюцыйнай барацьбе). **2.** Чалавек, які робіць пераварот, адкрывае новыя шляхі ў якой-н. галіне жыцця, навукі, вытворчасці. *Р. у паэзіі.* ‖ *ж.* **рэвалюцыяне́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

РЭВАЛЮЦЫЯНІЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак.* **1.** Прасякнуцца (-кацца) рэвалюцыйнымі ідэямі. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Змяніцца (-няцца) карэнным чынам. *Тэхніка рэвалюцыянізавалася.*

РЭВАЛЮЦЫЯНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пашырыць (-раць) рэвалюцыйныя ідэі сярод каго-, чаго-н. **2.** *што.* Змяніць (-няць) карэнным чынам. *Р. спосабы вытворчасці.*

РЭВА́НШ, -у, *м.* Адплата за паражэнне (у вайне, у гульні). *Узяць р. Матч-р.* ‖ *прым.* **рэва́ншны**, -ая, -ае (кніжн.).

РЭВАНШЫ́ЗМ, -у, *м.* Агрэсіўная палітыка рэваншу пасля паражэння ў вайне. ‖ *прым.* **рэваншы́сцкі**, -ая, -ае.

РЭВАНШЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік рэваншызму.

РЭВЕ́НЬ, -ю, *м.* Травяністая расліна сямейства грэчкавых з тоўстымі каранямі і вялікім лісцем, маладыя чаранкі якой ужываюцца ў ежу. ‖ *прым.* **рэ́веневі**, -ая, -ае.

РЭВЕРА́НС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пачцівы паклон з прысяданнем. **2.** *перан.*, звычайна *мн.* Перабольшанае выказванне пачцівасці, угодлівасці (іран.). *Рабіць рэверансы перад кім-н.* (расшарквацца ў 2 знач.).

РЭВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць (рабіць) рэвізію (у 1 знач.) каго-, чаго-н. *Р. магазін.* **2.** *што.* Падвергнуць (-вяргаць) рэвізіі (у 2 знач.) (кніжн.). *Р. чые-н. погляды, вучэнне.* ‖ *зак.* таксама **абрэвізава́ць**, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны (да 1 знач.).

РЭВІ́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Абследаванне чыёй-н. дзейнасці для ўстанаўлення правільнасці і законнасці дзеянняў. *Р. магазіна.* **2.** Перагляд чаго-н. з мэтай унясення карэнных змен (кніжн.). *Р. поглядаў, вучэння.* **3.** У Расіі ў 18 — 1-й палове 19 ст.: перапіс падатковага насельніцтва для налічэння падатку. ‖ *прым.* **рэвізі́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **рэві́зскі**, -ая, -ае (да 3 знач.; уст.). *Рэвізійная камісія. Рэвізскія казкі.*

РЭВІЗІЯНІ́ЗМ, -у, *м.* Абазначэнне ідэйна-палітычных і навуковых кірункаў, якія пераглядаюць прынцыпы і палажэнні якой-н. тэорыі, канцэпцыі, вучэння. ‖ *прым.* **рэвізіяні́сцкі**, -ая, -ае.

РЭВІЗІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік рэвізіянізму. ‖ *прым.* **рэвізіяні́сцкі**, -ая, -ае.

РЭВІЗО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Службовая асоба, ўпаўнаважаная рабіць рэвізію (у 1 знач.). **2.** У асобных галінах чыгуначнай службы: тое, што і кантралёр. *Р. руху. Дарожны р.* ‖ *прым.* **рэвізо́рскі**, -ая, -ае.

РЭВЮ́, *нескл., н.* Тэатральны агляд — прадстаўленне з паасобных сцэн, эпізодаў і нумароў. *Музычнае р.*

РЭГА́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* **1.** Прадмет, які з'яўляецца знакам манархічнай улады, напр. карона, скіпетр (уст.). *Царскія рэгаліі.* **2.** звычайна *мн.* Ордэн, знак узнагароды (уст. і разм.). *Прыйсці пры ўсіх рэгаліях.*

РЭГА́ТА, -ы, *ДМ* -га́це, *мн.* -ы, -га́т, *ж.* Буйное спаборніцтва спартыўных суднаў. *Парусная р.*

РЭ́ГБІ, *нескл., н.* Спартыўная камандная гульня, якая заключаецца ў тым, што іграки стараюцца закінуць вялікі авальны мяч у вароты саперніка або ўбегчы туды з мячом, а таксама адпаведны від спорту. ‖ *прым.* **рэгбі́йны**, -ая, -ае.

РЭГБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца рэгбі.

РЭГЕНЕРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Ператварэнне шляхам пэўных аперацый адпрацаваных прадуктаў у зыходныя прадукты для паўторнага іх выкарыстання. *Р. адпрацаваных масел.* **2.** Награванне газу і паветра, што паступаюць у печ, адпрацаванымі прадуктамі гарэння. **3.** Аднаўленне арганізмам утрачаных або пашкоджаных органаў, тканак, клетак, а таксама аднаўленне цэлага арганізма з яго часткі. *Р. хваста яшчаркі.* ‖ *прым.* **рэгенерацы́йны**, -ая, -ае *і* **рэгенераты́ўны**, -ая, -ае.

РЭ́ГЕНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Часовы правіцель манархічнай дзяржавы. **2.** Дырыжор хору, пераважна царкоўнага. ‖ *ж.* **рэ́гентка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **рэ́генцкі**, -ая, -ае.

РЭГІЁН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая вобласць, група суседніх краін або тэрыторыі, раёны, аб'яднаныя па якіх-н. агульных прыметах. *Геаграфічны р. Эканамічны р.* ‖ *прым.* **рэгіяна́льны**, -ая, -ае. *Рэгіянальнае пагадненне.*

РЭГІ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Спіс, пералік чаго-н., кніга для запісаў. **2.** Ступень вышыні голасу, музычнага інструмента. *Бас — голас нізкага рэгістра.* **3.** У некаторых музычных інструментах: група труб або група язычковых аднолькавага тэмбру. **4.** Род рэгулятара, размеркавальніка ў машынах і прыборах. *Р. каманд у ЭВМ.* **5.** Рад клавішаў у пішучай машынцы, у лічыльных і іншых машынах. *Верхні, ніжні р.* **6.** Назва дзяржаўнага органа, які ажыццяўляе нагляд над будаўніцтвам і эксплуатацыяй суднаў. *Рачны р. Марскі р.* ‖ *прым.* **рэгістравы**, -ая, -ае (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.).

РЭГІСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго-што.* Запісваць, адзначаць з мэтай уліку, сістэматызацыі, надання законнай сілы чаму-н. *Р. паступаючую дакументацыю. Р. змены надвор'я. Р. шлюб.* ‖ *зак.* **зарэгістрава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *звар.* **рэгістрава́цца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* **зарэгістрава́цца**, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **рэгістра́цыя**, -і, *ж. і* **рэгістрава́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **рэгістрацы́йны**, -ая, -ае.

РЭГІСТРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая праводзіць рэгістрацыю каго-, чаго-н. *Р. карэспандэнцыі.* ‖ *ж.* **рэгістра́тарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **рэгістра́тарскі**, -ая, -ае.

РЭГІСТРАТУ́РА, -ы, *ж.* Аддзел ва ўстанове, які займаецца рэгістрацыяй каго-, чаго-н.

РЭГІЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэгіён. **2.** Мясцовы, які мае адносіны да якой-н. вобласці, рэгіёна. *Рэгіянальныя асаблівасці. Рэгіянальныя цэны.*

РЭГЛА́МЕНТ, -у, *М* -нце, *м.* **1.** Правілы, якія рэгулююць парадак якой-н. дзейнасці. *Трымацца рэгламенту. Р. пасяджэння. Р. работы камісіі.* **2.** Час, адведзены на сходзе для прамовы, выступлення. *Р. для прамоўцы — пятнаццаць мінут.* ‖ *прым.* **рэгла́ментны**, -ая, -ае.

РЭГЛАМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Падпарадкаваць (-коўваць) рэгламенту. ‖ *наз.* **рэгламента́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **рэгламентацы́йны**, -ая, -ае.

РЭГЛА́Н. **1.** -а, *м.* Адзенне, у якога рукаў складае адно цэлае з плячом. **2.** *нязм.* Пра адзенне: такога крою. *Сукенка, куртка, паліто р.*

РЭГРЭ́С, -у, *м.* (кніжн.). Упадак у развіцці чаго-н., рух назад; *проціл.* прагрэс.

РЭГРЭСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кніжн.). Ісці па шляху рэгрэсу, пагаршэння.

РЭГРЭСІ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які з'яўляецца рэгрэсам, вядзе да рэгрэсу. *Р. працэс.* ‖ *наз.* **рэгрэсі́ўнасць**, -і, *ж.*

РЭГУЛІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, спецыяліст, які займаецца рэгуліроўкай чаго-н. *Р. дарожнага руху. Р. механізмаў.* ‖ *ж.* **рэгуліро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **рэгуліро́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

РЭГУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *незак., што.* **1.** Упарадкоўваць, наладжваць. *Р. узаемаадносіны.* **2.** Накіроўваць развіццё, рух чаго-н. з мэтай прывесці ў парадак, у сістэму. *Р. дарожны рух. Р. цэны.* **3.** Прыводзіць (механізмы і іх часткі) у такі стан, які забяспечвае нармальную і правільную работу. *Р. ход машыны. Р. матор.* ‖ *зак.* **урэгулява́ць**, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны (да 1 знач.), **адрэгулява́ць**, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **рэгулява́нне**, -я, *н.*, **рэгуля́цыя**, -і, *ж.* (да 2 знач.) *і* **рэгуліро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 3

знач.). ‖ *прым.* **рэгуляцыйны,** -ая, -ае, **рэгулятарны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.) *і* **рэгуліровачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *Рэгуляцыйныя работы. Рэгулятарныя функцыі гармонаў. Рэгуліровачны пост.*

РЭГУЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які раўнамерна і правільна адбываецца праз пэўныя прамежкі часу. *Р. агляд. Рэгулярнае харчаванне.* **2.** Які мае правільную і пастаянную арганізацыю. *Рэгулярныя войскі.* ‖ *наз.* **рэгулярнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

РЭГУЛЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для рэгулявання чаго-н. (спец.). **2.** Тое, што рэгулюе, накіроўвае развіццё чаго-н. *Р. цэн.*

РЭД... Першая частка складаных слоў са знач. рэдакцыйны, напр. *рэдкалегія, рэдсавет, рэдпадрыхтоўка.*

РЭДАГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *незак., што.* **1.** Правяраць і выпраўляць тэкст пры падрыхтоўцы да друку. *Р. артыкул.* **2.** Кіраваць выданнем чаго-н. *Р. штогоднік.* ‖ *зак.* **адрэдагава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **рэдагава́нне,** -я, *н. і* **рэда́кцыя,** -і, *ж.* *Рэдагаванне тэксту. Манаграфія пад рэдакцыяй прафесара.* ‖ *прым.* **рэдакцы́йны,** -ая, -ае. *Рэдакцыйная калегія.*

РЭДА́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які рэдагуе што-н.; спецыяліст па рэдагаванню. *Р. газеты. Адказны р. Тэхнічны р.* ‖ *ж.* **рэда́ктарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **рэда́ктарскі,** -ая, -ае.

РЭДА́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* рэдагаваць. **2.** Разнавіднасць тэксту якога-н. твора. *Раман у дзвюх рэдакцыях.* **3.** Тая ці іншая фармулёўка, выказванне думкі. *Пункт пратакола ў новай рэдакцыі.* **4.** Група работнікаў, што рэдагуюць якое-н. выданне, а таксама аддзел выдавецтва, які рыхтуе рукапісы да друку. *Галоўная р. Тэхнічная р. Р. мастацтва.* ‖ *прым.* **рэдакцы́йны,** -ая, -ае.

РЭ́ДЗЬКА, -і, *ДМ* рэ́дзьцы, *ж.* Караняплод з тоўстым і светлым (у цёмнай скурцы) коранем, з гаркаватым вострым смакам і пахам. ◊ **Як горкая рэдзька** (разм.) — вельмі, надта (надакучыць, абрыднуць). ‖ *прым.* **рэ́дзечны,** -ая, -ае *і* **рэ́дзькавы,** -ая, -ае.

РЭДКАЛЕ́ССЕ, -я, *н., зб.* Рэдкі, не густы лес.

РЭ́ДКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* рэдкі. **2.** Рэдкая з'ява. *Жывыя кветкі на поўначы — вялікая р.* **3.** Рэдкі прадмет, музейная, антыкварная рэч. *Бібліяграфічная р. Калекцыя рэдкасцей.* ◊ **На рэдкасць** — аб кім-, чым-н. выключным, рэдкім. *Дні стаялі на рэдкасць халодныя.* **Не рэдкасць** — звычайна, часта бывае. *Такія выпадкі — не рэдкасць.*

РЭ́ДКІ, -ая, -ае; радзе́йшы, -ая, -ае. **1.** Недастаткова густы, вадзяністы. *Р. кісель. Рэдкая смятана.* **2.** Які складаецца з далёка размешчаных адзін ад аднаго частак, не густы; не шчыльны. *Рэдкая барада. Рэдкія зубы. Р. невад* (не шчыльна сплецены). **3.** Размешчаны на вялікай адлегласці адзін ад аднаго. *Рэдкія паўстанкі.* **4.** Які складаецца з аддаленых адзін ад другога момантаў. *Рэдкія стрэлы. Р. пульс.* **5.** Які паўтараецца, адбываецца, з'яўляецца праз вялікія прамежкі часу. *Рэдкая з'ява. Р. госць. Р. чалавек* (выдатны, выключны па сваіх якасцях). *Рэдка* (прысл.) *бачыцца. Рэдкія металы.* ‖ *наз.* **рэ́дкасць,** -і, *ж.* (да 2, 3, 4 і ў некаторых спалучэннях да 5 знач.).

РЭДУКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́ецца; *зак.* і *незак.* (спец.). Падвергнуцца (-вяргацца) рэдукцыі (у 2 знач.).

РЭДУКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Падвергнуць (-вяргаць) рэдукцыі.

РЭДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Пераход, звядзенне складанага да простага. **2.** Змяншэнне, паслабленне чаго-н. *Р. ціску пары. Р. ненаціскных галосных.* ‖ *прым.* **рэдукцы́йны,** -ая, -ае.

РЭДУ́Т, -а, *М* -ду́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старых арміях: самкнутае палявое ўмацаванне, акружанае ровам і брустверам. ‖ *прым.* **рэду́тны,** -ая, -ае.

РЭ́ЕСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вопіс, пісьмовы пералік. *Дзяржаўны суднавы р.* ‖ *прым.* **рэ́естравы,** -ая, -ае.

РЭ́ЕЧНЫ *гл.* рэйка[1].

РЭЖЫ́М, -у, *м.* **1.** Дзяржаўны лад. *Дэмакратычны р. Стары р.* **2.** Устаноўлены распарадак чаго-н. *Правільны р. харчавання. Школьны р. Р. эканоміі.* **3.** Умовы дзейнасці, працы, існавання чаго-н. *Працоўны р. машыны. Р. рэк.* ‖ *прым.* **рэжы́мны,** -ая, -ае.

РЭЖЫСЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Творчы работнік, мастацкі арганізатар, кіраўнік тэатральнай, кіна- або тэлевізійнай пастаноўкі, наогул відовішчных праграм. *Р.-пастаноўшчык.* ‖ *прым.* **рэжысёрскі,** -ая, -ае. *Рэжысёрскае бачанне п'есы.*

РЭЖЫСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (спец.). Кіраваць пастаноўкай спектакля, фільма, увогуле відовішчнай праграмы ў якасці рэжысёра. *Р. оперу.*

РЭЖЫСУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Прафесія, дзейнасць рэжысёра. **2.** Рэжысёрскае рашэнне (трактоўка) спектакля, фільма. *Таленавітая р. фільма.* **3.** *зб.* Рэжысёры. *Рашэнне рэжысуры.*

РЭЗАЛЮТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які змяшчае ў сабе вывады, рэзалюцыю. *Рэзалютыўная частка даклада.*

РЭЗАЛЮ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Пастанова, прынятая ў выніку абмеркавання якога-н. пытання. *Праект рэзалюцыі.* **2.** Пісьмовае распараджэнне, рашэнне начальніка ў форме надпісу на дзелавой паперы. *Налажыць рэзалюцыю.* ‖ *прым.* **рэзалюцы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РЭЗАНА́НС, -у, *м.* **1.** З'ява рэзкага ўзрастання амплітуды вымушаных ваганняў сістэмы пры набліжэнні частаты (у 2 знач.) перыядычнага знешняга ўздзеяння да частаты яе ўласных ваганняў (спец.). *Р. токаў. Аптычны р.* **2.** Здольнасць узмацняць гук, уласцівая рэзанатарам або памяшканням, сцэны якіх добра адбіваюць гукавыя хвалі. *Кіназала дае добры р.* **3.** *перан.* Водгук, водгаласак, уражанне, зробленае на многіх. *Прамова атрымала шырокі грамадскі р.* ‖ *прым.* **рэзана́нсны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Рэзанансная елка* (для выррабу музычных інструментаў; спец.).

РЭЗАНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Вагальная сістэма, электрычны ланцуг, полае цела або прыстасаванне, у якіх магчыма ўзнікненне з'явы рэзанансу. ‖ *прым.* **рэзана́тарны,** -ая, -ае.

РЭЗАНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які любіць весці доўгія разважанні павучальнага характару. **2.** Дзеючая асоба п'есы, рамана, якая звычайна выражае адносіны аўтара да падзей (спец.). ‖ *прым.* **рэзанёрскі,** -ая, -ае. *Р. тон.*

РЭЗАНЁРСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (кніжн.). Разважаць у павучальным тоне. ‖ *наз.* **рэзанёрства,** -а, *н.*

РЭЗАНІ́РАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руе; *незак.* Знаходзіцца ў стане рэзанансу (у 1 і 2 знач.). *Струны раяля рэзаніруюць.*

РЭ́ЗАНЫ, -ая, -ае. **1.** Парэзаны на кавалкі. *Р. сыр.* **2.** *у знач. прым.* Нанесены рэжучай зброяй. *Рэзаная рана. Крычыць як р.* (наз.; нібы яго рэжуць; разм.). **3.** *у знач. прым.* Накіраваны коса, убок (пры гульні ў тэніс, валейбол і пад.). *Р. удар. Р. мяч.*

РЭ́ЗАЦЦА, рэ́жуся, рэ́жашся, рэ́жацца; рэ́жся; *незак.* **1.** Рэзаць сябе чым-н. вострым (разм.). *Р. брытвай.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рэзаць, рабіць балюча, муляць (разм.). *Пад кашуляй рэжацца колас.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра зубы, рогі: прарэзацца. **4.** Біцца халоднай зброяй або (перан.) моцна сварыцца (разм.). **5.** *у што.* Гуляць з азартам у якую-н. гульню (разм.). *Р. ў карты. Р. ў шашкі.*

РЭ́ЗАЦЬ, рэ́жу, рэ́жаш, рэ́жа; рэ́ж; рэ́заны; *незак.* **1.** *каго-што.* Раздзяляць на часткі, аддзяляць ад цэлага чым-н. вострым. *Р. нажом хлеб. Р. сала. Р. на кавалкі. Р. метал. Р. дровы* (пілаваць). *Р. камунікацыі* (перан.: перарываць, парушаць). *Р. па жывым* (таксама перан.: дзейнічаць жорстка). **2.** *каго-што.* Рабіць надрэз, разразаць, а таксама (разм.) аперыраваць. *Р. нарыў.* **3.** *каго (што).* Забіваць чым-н. вострым. *Р. авечку. Р. курэй. Воўк рэзаў авечак* (загрызаў; разм.). *Без нажа рэжа хто-н. каго-н.* (перан.: ставіць у цяжкае, бязвыхаднае становішча; разм.). **4.** *перан., каго-што.* Ставіць у бязвыхаднае становішча; губіць (разм.). *Р. мой праект.* **5.** *што., па чым.* Рабіць адбітак каго-, чаго-н. на паверхні чаго-н. вострым інструментам; вырабляць вырэзваннем. *Р. па дрэве. Р. на медзі.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прычыняць рэзкі боль, уразацца ў цела; непрыемна дзейнічаць на вочы, слых і пад. (пра вецер, святло, гук і пад.). *Цвік рэжа ў боце нагу. Каўнер рэзаў шыю. Зыркае сонца рэзала вочы. Яго голас рэжа слых.* **7.** *безас., што.* Пра адчуванне рэзі. *Рэжа ў жываце.* **8.** *што.* Гаварыць проста, адкрыта (разм.). *Р. праўду ў вочы.* **9.** *каго (што).* Ставіць дрэнную адзнаку на экзамене (разм.). **10.** *што, у што* і *без дап.* Ужыв. замест многіх дзеясловаў для перадачы энергічнага дзеяння, якое абазначаецца гэтымі дзеясловамі (разм.). *Р. польку* (танцаваць). *Р. у карты* (гуляць). **11.** *што.* Ударыць па датычнай, накіроўваючы ўбок, у косы палёт (спец.). *Р. мяч.* ‖ *зак.* **разрэ́заць,** -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны (да 1 і 2 знач.), **зарэ́заць,** -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны (да 3, 4 і 9 знач.) *і* **зрэ́заць,** -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны (да 9 і 11 знач.). ‖ *аднакр.* **разану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1, 6, 7, 8, 10 і 11 знач.; разм.) *і* **рэ́знуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1, 6, 7, 8, 10 і 11 знач.; разм). ‖ *наз.* **рэ́занне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 5 і 11 знач.), **рэ́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **разьба́,** -ы́, *ж.* (да 5 знач.). *Апрацоўка металаў рэзаннем. Разьба па дрэве. Рэзка хлеба.* ‖ *прым.* **рэ́зальны,** -ая, -ае (да 1 і 5 знач.; спец.) *і* **разны́,** -а́я, -о́е (да 5 знач.). *Рэзальны апарат. Разныя работы.*

РЭ́ЗГІНЫ, -гін. Прыстасаванне з вяровачнай сеткі, нацягнутай на сагнутыя драўляныя дужкі, у якім носяць сена, салому. ‖ *прым.* **рэ́згінны,** -ая, -ае.

РЭЗЕДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* Садовая травяністая расліна з конусападобным пахучым суквеццем. ‖ *прым.* **рэзедо́вы,** -ая, -ае. *Сямейства рэзедовых* (наз.).

РЭЗЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Аперацыя выдалення органа або часткі органа. *Р. страўніка. Р. рабра.* ‖ *прым.* **рэзекцы́йны,** -ая, -ае.

РЭЗЕ́РВ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Запас, адкуль чэрпаюцца новыя сілы, рэсурсы. *Рэзервы вытворчасці. Выкарыстаць усе рэзервы.* **2.** Воінскія фарміраванні, прызначаныя для стварэння новых ці ўмацавання дзеючых груповак. *Адвесці дывізію ў р.* **3.** Састаў ваеннаабавязаных, што прызываюцца ў армію па мабілізацыі. ◊ **Працоўныя рэзервы** — пра моладзь, якая атрымлівае ў спецыяльных навучальных установах прафесіі кваліфікаваных рабочых. ‖ *прым.* **рэзерво́вы,** -ая, -ае.

РЭЗЕРВАВА́ЦЬ, -рву́ю, -рву́еш, -рву́е; -рву́й; -рвава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Захаваць (-хоўваць) у рэзерве (у 1 знач.) што-н. *Р. запасы нафты. Р. сваю думку* (пакінуць за сабой права выказацца пазней). ‖ *зак.* таксама **зарэзервава́ць,** -рву́ю, -рву́еш, -рву́е; -рву́й; -рвава́ны.

РЭЗЕРВА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* У ЗША і некаторых іншых краінах: тэрыторыя для пасялення абарыгенаў краіны. *Р. індзейцаў.* ‖ *прым.* **рэзервацы́йны,** -ая, -ае.

РЭЗЕРВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У арміях некаторых краін: ваеннаабавязаны рэзерву (у 3 знач.). *Прызыў рэзервістаў.* ‖ *прым.* **рэзерві́сцкі,** -ая, -ае.

РЭЗЕРВУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ёмішча для вадкасцей і газаў. *Шкляны, металічны р.* ‖ *прым.* **рэзервуа́рны,** -ая, -ае.

РЭЗІДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Прадстаўнік каланіяльнай дзяржавы ў пратэктараце. **2.** У некаторых краінах: чужаземец, які пастаянна пражывае ў дадзенай дзяржаве. **3.** Тайны прадстаўнік разведкі ў якім-н. раёне замежнай дзяржавы. ‖ *прым.* **рэзідэ́нцкі,** -ая, -ае.

РЭЗІДЭ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (афіц.). Месца знаходжання ўрада, высокапастаўленай асобы. *Летняя р. прэзідэнта.*

РЭ́ЗКА[1], -і, *ДМ* -зцы, *ж.* Дробна парэзаная салома; сечка.

РЭ́ЗКА[2] *гл.* рэзаць.

РЭ́ЗКІ, -ая, -ае. **1.** Які праяўляецца з вялікай сілай, вастрынёй. *Р. вецер. Рэзкія болі.* **2.** Раптоўны і вельмі значны. *Рэзкае павышэнне паспяховасці навучэнцаў. Рэзкае пахаладанне.* **3.** Занадта моцны. *Р. крык. Р. пах. Рэзкае святло.* **4.** Пазбаўлены мяккасці, плаўнасці, парывісты. *Рэзкія рухі.* **5.** Які вызначаецца выразнымі абрысамі, не расплывісты. *Рэзкія лініі. Рэзкія рысы твару.* **6.** Прамы і жорсткі, востры. *Рэзкая крытыка. Рэзкія словы. Р. соус.* ‖ *наз.* **рэ́зкасць,** -і, *ж.*

РЭ́ЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Моцна стукнуцца аб што-н., у што-н. *Р. аб дрэва.*

РЭ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* рэзаць. **2.** Моцна ўдарыць чым-н. *Р. калом па спіне.*

РЭЗУЛЬТА́Т, -у, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і вынік. ‖ *прым.* **рэзульта́тны,** -ая, -ае.

РЭЗУЛЬТАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Прадуктыўны па сваіх выніках. *Самы р. ігрок.* ‖ *наз.* **рэзультаты́ўнасць,** -і, *ж.*

РЭ́ЗУС, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Вузканосая малпа роду макак. **2.** -у. Тое, што і рэзус-фактар (разм.). *Адмоўны р. Дадатны р.* ‖ *прым.* **рэ́зусны,** -ая, -ае.

РЭ́ЗУС-ФА́КТАР, -у, *м.* (спец.). Складанае арганічнае рэчыва, якое змяшчаецца ў крыві малпаў пароды рэзус і ў людзей і абумоўлівае сумяшчальнасць і несумяшчальнасць крыві донара і таго, каму пераліваюць яго кроў, або цяжарнай жанчыны і плода.

РЭ́ЗЧЫК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Майстар па мастацкай разьбе, разьбяр. *Р. па дрэве, па косці, па мармуру.* **2.** Рабочы, які займаецца рэзкай чаго-н. (спец). *Р. паперы.* ‖ *ж.* **рэ́зчыца,** *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **рэ́зчыцкі,** -ая, -ае.

РЭ́ЗЧЫК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Тое, што і разец (у 1 знач.). ‖ *прым.* **рэ́зчыцкі,** -ая, -ае.

РЭЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Вострыя рэзкі ўнутраны боль. *Рэзі ў жываце.*

РЭЗЮМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **РЭЗЮМАВА́ЦЬ,** -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны, *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Зрабіць (рабіць) рэзюмэ, вывад са сказанага, напісанага. *Р. сваё выказванне.*

РЭЗЮМЭ́, *нескл., н.* (кніжн.). Кароткі вывад са сказанага, напісанага. *Р. артыкула.*

РЭЙ: весці рэй *гл.* весці.

РЭЙД[1], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Водная прастора (каля марскога берага), зручная для стаянкі суднаў. *Стаяць на рэйдзе. Знешні р.* (на падыходах да порта). *Унутраны р.* (унутры порта). ‖ *прым.* **рэ́йдавы,** -ая, -ае.

РЭЙД[2], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Набег рухомых ваенных сіл у тыл праціўніка з мэтай ажыццяўлення баявых дзеянняў. *Р. партызанскіх атрадаў.* **2.** *перан.* Нечаканая рэвізія, праверка дзейнасці якіх-н. аб'ектаў, што праводзіцца групай актывістаў па заданню грамадскіх арганізацый. *Р. народных кантралёраў.* ‖ *прым.* **рэ́йдавы,** -ая, -ае.

РЭ́ЙДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенны карабель, які вядзе на марскіх шляхах самастойныя аперацыі па знішчэнню транспартных, гандлёвых суднаў праціўніка. ‖ *прым.* **рэ́йдэрскі,** -ая, -ае.

РЭ́ЙКА[1], -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, рэ́ек, *ж.* **1.** Плоскі брус, вузкая тонкая дошка. **2.** Брус з дзяленнямі для вымярэння вышыні ўзроўню вады, глыбіні снежнага покрыва (спец.). ‖ *прым.* **рэ́ечны,** -ая, -ае.

РЭ́ЙКА[2], -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, рэ́ек, *ж.* **1.** На чыгуначным пуці: вузкі стальны брус, па якім коцяцца колы цягніка. *Мацаванне рэек да шпал.* **2.** *перан.* У некаторых спалучэннях: напрамак, шлях. *Стаць на новыя рэйкі. На рэйках інтэнсіфікацыі.* ◊ **На рэйкі** *чаго, у знач. прыназ. з Р* — на які-н. шлях, на пэўны напрамак. *Перавесці вытворчасць на рэйкі аўтаматызацыі.* ‖ *прым.* **рэ́йкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Рэйкавая дарога* (чыгунка). *Рэйкавая вайна* (у гады Вялікай Айчыннай вайны: дзеянні партызан, якія падрывалі варожыя цягнікі).

РЭЙКАПРАКА́ТНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вырабу рэек[2] (у 1 знач.) пракаткай. *Р. завод.*

РЭЙНВЕ́ЙН, -у, *м.* Гатунак вінаграднага віна.

РЭЙС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шлях транспартнага сродку (судна, самалёта, аўтамабіля) па пэўнаму маршруту. *Аўтобусны р. Дальнія рэйсы.* ‖ *прым.* **рэ́йсавы,** -ая, -ае.

РЭ́ЙСАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэйс. **2.** Пра транспартны сродак: які ходзіць па пэўных рэйсах, мае пастаянны маршрут. *Р. аўтобус. Р. самалёт.*

РЭЙСФЕ́ДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чарцёжны інструмент для правядзення ліній тушшу. ‖ *прым.* **рэйсфе́дэрны,** -ая, -ае.

РЭЙСШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *ж.* Доўгая чарцёжная лінейка з папярочнай планкай на адным канцы для правядзення паралельных ліній.

РЭЙТУ́ЗЫ, -аў. **1.** Доўгія, вузкія штаны ў абцяжку (першапачаткова для верхавой язды). *Кавалерскія р.* **2.** Доўгія жаночыя або дзіцячыя вузкія трыкатажныя штаны. *Шарсцяныя р.* ‖ *прым.* **рэйту́зны,** -ая, -ае.

РЭ́ЙТЫНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і рэйтынг-ліст (спец.). **2.** Індывідуальны лічбавы паказчык ацэнкі папулярнасці, аўтарытэту якой-н. асобы, арганізацыі, групы, іх дзейнасці, праграм, планаў, палітыкі ў пэўны час, а таксама ўвогуле ступень папулярнасці вядомага дзеяча. *Р. кіраўніка ўрада.* ‖ *прым.* **рэ́йтынгавы,** -ая, -ае.

РЭ́ЙТЫНГ-ЛІ́СТ, -а, *м.* (спец.). Індывідуальны каэфіцыент ацэнкі сілы гульні гросмайстра (шахмат, шашак).

РЭЙХСТА́Г, -а, *м.* У Германіі да 1945 г.: назва парламента, а таксама будынак, у якім засядаў гэты парламент. *Член рэйхстага. Узняць савецкі сцяг над рэйхстагам.*

РЭКАГНАСЦЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) рэкагнасцыроўку. *Р. мясцовасць.* ‖ *прым.* **рэкагнасцыро́вачны,** -ая, -ае.

РЭКАГНАСЦЫРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.). **1.** Разведка для атрымання звестак аб праціўніку, якая праводзіцца асабіста камандзірам і афіцэрамі штабоў перад будучымі баявымі дзеяннямі. **2.** Папярэдняе абследаванне мясцовасці для геадэзічных работ. ‖ *прым.* **рэкагнасцыро́вачны,** -ая, -ае.

РЭКАМЕНДАВА́ЦЦА, -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Назваць (-зываць) сябе пры знаёмстве. *Рэкамендуюся: ваш сусед па купэ.* ‖ *зак.* таксама **адрэкамендава́цца,** -ду́юся, -ду́ешся, -ду́ецца; -ду́йся.

РЭКАМЕНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак.* і *незак.* Даць (даваць) станоўчую характарыстыку каму-, чаму-н., прапанаваць выкарыстаць, прыняць куды-н. *Р. спецыяліста. Лякарства рэкамендавана Міністэрствам аховы здароўя.* **2.** *што* і *з інф.* Параіць (раіць) што-н. (кніжн.). *Р. заняцца спортам.* **3.** *каго (што).* Назваць (-зываць) пры знаёмстве (уст.). *Рэкамендую вам маіх членаў сям'і.* ‖ *зак.* таксама **парэкамендава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны (да 1 знач.) *і* **адрэкамендава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **рэкамендá́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **рэкамендацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

РЭКАМЕНДАЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэкамендаваць. **2.** Які змяшчае ў сабе рэкамендацыю (у 2 знач.). *Рэкамендацыйнае пісьмо. Р. спіс літаратуры.*

РЭКАМЕНДА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* рэкамендаваць. **2.** Спрыяльны водзыў пра каго-, што-н. *Атрымаць добрую рэкамендацыю ад каго-н.* **3.** Парадак, пажаданне, прапанова (кніжн.). *Выканаць рэкамендацыі камісіі.*

РЭКАНСТРУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Карэнная перабудова, арганізацыя чаго-н. на новых асновах. *Р. цэха.* **2.** Аднаўленне чаго-н. па апісаннях ці рэштках, якія захаваліся. *Р. тэксту старажытнага рукапісу.* ‖ *прым.* **рэканструкцы́йны,** -ая, -ае.

РЭКАНСТРУЯВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -руе́цца; *зак.* і *незак.* Падвергнуцца (-вяргацца) рэканструкцыі.

РЭКАНСТРУЯВА́ЦЬ, -рую́ю, -рую́еш, -рую́е; -руй; -руява́ны; *зак.* і *незак., што.* Правесці (-водзіць) рэканструкцыю чаго-н. *Р. абсталяванне цэха. Р. помнікі архітэктуры.* ‖ *прым.* **рэканструкцы́йны,** -ая, -ае.

РЭКАРДСМЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які ўстанавіў рэкорд. ‖ *ж.* **рэкардсме́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **рэкардсме́нскі,** -ая, -ае.

РЭКАРДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і рэкардсмен (уст.). **2.** Свойская жывёліна, якая па сваіх якасцях вызначаецца рэкордным паказчыкамі. *Бык-р.* ‖ *ж.* **рэкарды́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РЭ́КВІЕМ, -а, *м.* **1.** У католікаў: набажэнства па нябожчыку. **2.** Жалобны вакальны або вакальна-інструментальны музычны твор. *Р. Моцарта.*

РЭКВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Адабраць (адбіраць) у прымусовым парадку на карысць дзяржавы ці на ваенныя патрэбы. ‖ *наз.* **рэквізі́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **рэквізіцы́йны,** -ая, -ае.

РЭКВІЗІ́Т, -у, *М* -зі́це, *м.* (спец.). **1.** Сукупнасць сапраўдных або бутафорскіх прадметаў для тэатральнай пастаноўкі. **2.** звычайна *мн.* -ы, -аў. У афіцыйным дакуменце:

звесткі, якія абавязкова ўваходзяць у яго. || *прым.* **рэквізітны,** -ая, -ае.

РЭ́КЕТ, -у, *М* -кеце, *м.* (спец.). Злачыннае (шляхам пагроз, шантажу) вымаганне ў каго-н. грошай, каштоўнасцей і пад.

РЭКЕЦІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца рэкетам. || *прым.* **рэкецірскі,** -ая, -ае.

РЭКЛА́МА, -ы, *ж.* **1.** Апавяшчэнне рознымі спосабамі для стварэння шырокай вядомасці, прыцягнення спажыўцоў, гледачоў. *Гандлёвая р. Шырокавяшчальная р. Зрабіць рэкламу каму-н.* (перан.: занадта расхваліць, разрэкламаваць). **2.** Аб'ява з такім апавяшчэннем. *Светлавая р.* || *прым.* **рэкла́мны,** -ая, -ае. *Р. характар артыкула* (перан.: які рэкламуе што-н., хвалебны).

РЭКЛАМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Аб'явіць (аб'яўляць) пра каго-, што-н., карыстаючыся рэкламай. *Р. новую кнігу.* **2.** *перан.* Тое, што і расхваліць (-льваць) (разм.). *Р. свае поспехі.* || *наз.* **рэкламава́нне,** -я, *н.*

РЭКЛАМА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Прэтэнзія на нізкую якасць тавараў з патрабаваннем пакрыцця страт. *На завод ідуць рэкламацыі.* || *прым.* **рэкламацы́йны,** -ая, -ае.

РЭКЛАМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто афармляе, робіць рэкламы. || *ж.* **рэклами́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

РЭ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак., што* і *без дап.* (разм.). Сказаць што-н., абазвацца. *Р. слоўца* (неабдумана, неасцярожна сказаць што-н.).

РЭКО́РД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Найлепшы вынік, дасягнуты ў працы, спорце. *Устанавіць сусветны р. Пабіць чый-н. р. Р. трываласці* (перан.: вышэйшая ступень трываласці).

РЭКО́РДНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца рэкордам, найвышэйшы. *Рэкордныя вынікі. Р. ўраджай. Закончыць работу ў рэкордна* (прысл.) *кароткі тэрмін.*

РЭ́КРУТ, -а, *М* -руце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Расіі з 1705 па 1874 гг.: салдат-навабранец. *Здаць у рэкруты* (па воінскаму абавязку). *Пайсці ў рэкруты* (па найму). || *прым.* **рэкру́цкі,** -ая, -ае. *Рэкруцкая павіннасць.*

РЭКРУ́ТЧЫНА, -ы, *ж.* У старой Расіі: рэкруцкая воінская павіннасць.

РЭКРЭА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Адпачынак, аднаўленне сіл пасля працы. || *прым.* **рэкрэацы́йны,** -ая, -ае. *Рэкрэацыйная зала* (у навучальнай установе; уст.). *Р. лес* (прызначаны для адпачынку, аднаўлення сіл).

РЭ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кіраўнік універсітэта і некаторых іншых вышэйшых навучальных устаноў. || *прым.* **рэ́ктарскі,** -ая, -ае.

РЭКТАРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адміністрацыйны орган, які ўзначальваецца рэктарам. *Пасяджэнне рэктарата.* **2.** Памяшканне, дзе знаходзіцца гэты орган. || *прым.* **рэктара́тны,** -ая, -ае.

РЭКТЫФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Ачысціць (ачышчаць) (вадкасць) перагонкай. *Р. спірт.* || *наз.* **рэктыфіка́цыя,** -і, *ж.* || *прым.* **рэктыфікацы́йны,** -ая, -ае.

РЭКТЫФІКА́Т, -у, *М* -ка́це, *м.* (спец.). Прадукт рэктыфікацыі. || *прым.* **рэктыфіка́тны,** -ая, -ае.

РЭЛЕ́, *нескл., н.* (спец.). Аўтаматычны механізм для замыкання і размыкання электрычнага ланцуга. *Электрамагнітнае р.* || *прым.* **рэле́йны,** -ая, -ае.

РЭЛІГІ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэлігія. **2.** Які верыць у бога, набожны. *Р. чалавек.* || *наз.* **рэлігі́йнасць,** -і, *ж.*

РЭЛІ́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Адна з форм грамадскай свядомасці — сукупнасць духоўных уяўленняў, што грунтуюцца на веры ў звышнатуральныя сілы і істоты (багоў, духаў), якія з'яўляюцца прадметам пакланення. **2.** *мн.* -і, -гій. Адзін з напрамкаў такой грамадскай свядомасці. *Сусветныя рэлігіі* (будызм, іслам, хрысціянства). || *прым.* **рэлігі́йны,** -ая, -ае.

РЭЛІГІЯЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст па рэлігіязнаўству.

РЭЛІГІЯЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Навука, якая займаецца вывучэннем рэлігій. || *прым.* **рэлігіязна́ўчы,** -ая, -ае.

РЭЛІ́КВІЯ, -і, *мн.* -і, -вій, *ж.* Рэч, якая беражліва захоўваецца як памяць пра мінулае. *Сямейныя рэліквіі. Франтавая р.* || *прым.* **рэлі́квійны,** -ая, -ае (спец.). *Рэліквійныя экспанаты музея.*

РЭЛІ́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Жывёльны або раслінны арганізм, які захаваўся як перажытак старажытных эпох. || *прым.* **рэлі́ктавы,** -ая, -ае. *Рэліктавая расліна.*

РЭЛЬЕ́Ф, -у, *м.* **1.** Будова зямной паверхні, сукупнасць няроўнасцей сушы, акіянскага і марскога дна. *Р. мясцовасці. Гарысты р.* **2.** Выпукласць, выпуклы відарыс на плоскасці. *Мэбля з рэльефамі і драўлянай мазаікай.* **3.** Від скульптуры, у якім відарыс з'яўляецца выпуклым або ўвагнутым у адносінах да плоскасці фону (спец.). || *прым.* **рэлье́фны,** -ая, -ае.

РЭЛЬЕ́ФНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* рэльеф. **2.** Выпуклы, які выступае над паверхняй. *Рэльефная карта.* **3.** *перан.* Выразны, ясны (кніжн.). *Рэльефная мова.* || *наз.* **рэлье́фнасць,** -і, *ж.*

РЭЛЯТЫВІ́ЗМ, -у, *м.* У філасофіі: метадалагічная пазіцыя, прыхільнікі якой, абсалютызуючы адноснасць і ўмоўнасць усіх нашых ведаў, адмаўляюць магчымасць аб'ектыўнага пазнання рэчаіснасці. || *прым.* **рэлятыві́сцкі,** -ая, -ае.

РЭЛЯТЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік, прыхільнік рэлятывізму. || *ж.* **рэлятыві́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **рэлятыві́сцкі,** -ая, -ае.

РЭЛЯТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Тое, што і адносны (у 1 знач.). || *наз.* **рэляты́ўнасць,** -і, *ж.*

РЭЛЯ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (уст.). Пісьмовае данясенне аб дзеяннях войск. *Пераможныя рэляцыі* (таксама перан.: шумныя паведамленні пра поспехі; іран.).

РЭМА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Заўвага; памета на палях (рукапісу, кнігі; уст.). *Рэмаркі на палях рукапісу.* **2.** У п'есе: тлумачэнне аўтара да тэксту, якое датычыць абставін дзеяння, знешняга выгляду ці паводзін персанажа. || *прым.* **рэма́рачны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

РЭ́МЕЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сініца, якая жыве па берагах вадаёмаў.

РЭ́МЕНЬ, -меня *і* **РАМЕ́НЬ,** -мяня́, *мн.* рамяні́, рамянёў, *м.* **1.** Доўгая паласа выробленай скуры, моцнай тканіны, якая ўжыв. для звязвання, замацавання чаго-н., у якасці пояса, для перадачы руху ад шківа. *Сумка на рэмені. Падперазацца рэменем. Р. для вастрэння брытваў. Прывадны р. Прывязныя рамяні* (у самалёце, аўтамашыне). **2.** *мн.* Дзве злучаныя перамычкай палоскі скуры (або моцнай тканіны, заменніка) са спражкамі і ручкай для ўвязвання і пераноскі ручнога багажу. *Перавязаць клунак рамянямі.* || *памянш.* **раме́ньчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). || *прым.* **раме́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Раменная вупраж. Раменная пуга. Раменная перадача.*

РЭМІЛІТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зноў стварыць (-раць) дзе-н. армію, ваенную прамысловасць пасля ранейшай дэмілітарызацыі. || *наз.* **рэмілітарыза́цыя,** -і, *ж.* || *прым.* **рэмілітарызацы́йны,** -ая, -ае.

РЭМІНІСЦЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Няясныя ўспаміны. *Р. далёкага мінулага.* **2.** Адбітак уплыву чыёй-н. творчасці ў мастацкім творы. *Рэмінісцэнцыі рамантызму.*

РЭНАМЭ́, *нескл., н., каго* (уст. і кніжн.). Усталяваная рэпутацыя, агульная павага. *Захаваць сваё р. Р. добрага чалавека.*

РЭНЕГА́Т, -а, *М* -га́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн. пагард.). Адступнік, здраднік. || *ж.* **рэнега́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **рэнега́цкі,** -ая, -ае. *Р. ўчынак.*

РЭНЕГА́ЦТВА, -а, *н.* (кніжн. пагард.). Адступніцтва, паводзіны рэнегата.

РЭНЕСА́НС, -у, *м.* (Р вялікае). Эпоха росквіту навук і мастацтваў у Еўропе, якая прыйшла на змену сярэдневяковую і абвясціла зварот да чалавека як да вышэйшага пачатку быцця; Адраджэнне. || *прым.* **рэнеса́нсны,** -ая, -ае.

РЭНКЛО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Гатунак буйных круглых салодкіх сліў. || *прым.* **рэнкло́дны,** -ая, -ае *і* **рэнкло́давы,** -ая, -ае.

РЭ́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, рэнт, *ж.* Рэгулярны даход у форме працэнтаў (у 3 знач.), які атрымліваецца з капіталу, маёмасці або зямлі. *Зямельная р. Дыферынцыяльная р.* || *прым.* **рэ́нтавы,** -ая, -ае. *Р. даход.*

РЭНТА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Даходны, прыбытковы, які апраўдвае расходы. *Рэнтабельная гаспадарка. Рэнтабельнае прадпрыемства.* || *наз.* **рэнта́бельнасць,** -і, *ж.*

РЭНТГЕ́Н[1], -у, *м.* Прамяні, прасвечванне рэнтгенаўскімі прамянямі. *Назначыць хворага на р.*

РЭНТГЕ́Н[2], -а, *мн.* -ы, рэнтге́наў *і* пры падліку пераважна рэнтге́н, *м.* Адзінка вымярэння; апарат для прасвечвання. *Р. паказаў змены касцявой тканкі.*

РЭНТГЕНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рэнтгену (у 1 знач.), да рэнтгенаўскіх прамянёў, напр. *рэнтгенаабсталяванне, рэнтгенаадчувальны, рэнтгенаапаратура, рэнтгеналагічны, рэнтгенапалеанталогія, рэнтгенаструктурны, рэнтгенатэрапія.*

РЭНТГЕНАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Фатаграфічны здымак пры дапамозе рэнтгенаўскіх прамянёў.

РЭНТГЕНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Фатаграфаванне ўнутранай будовы непразрыстых прадметаў пры дапамозе рэнтгенаўскіх прамянёў. || *прым.* **рэнтгенаграфі́чны,** -ая, -ае.

РЭНТГЕНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца вывучэннем прымянення рэнтгенаўскіх прамянёў для даследавання ўнутраных органаў, для дыягностыкі захворванняў і іх лячэння. || *прым.* **рэнтгеналагі́чны,** -ая, -ае.

РЭНТГЕНАСКАПІ́Я, -і, *ж.* Прасвечванне рэнтгенаўскімі прамянямі непразрыстых прадметаў і даследаванне іх ценявога адбітка. || *прым.* **рэнтгенаскапі́чны,** -ая, -ае.

РЭНТГЕНАТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* Лячэнне рэнтгенаўскімі прамянямі. || *прым.* **рэнтгенатэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

РЭНТГЕ́НАЎ: **рэнтгенавы прамяні** — тое, што і рэнтгенаўскія прамяні.

РЭНТГЕ́НАЎСКІ, -ая, -ае. **1. рэнтгенаўскія прамяні** — нябачныя прамяні, што з'яўляюцца кароткімі электрамагнітнымі хвалямі, якія здольны пранікаць праз непразрыстыя прадметы. **2.** Які мае адносіны да прымянення

РЭН—РЭЎ

такіх прамянёў. *Р. здымак. Рэнтгенаўская апаратура.*

РЭНТГЕНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па рэнтгеналогіі і рэнтгенатэрапіі.

РЭ́ПА, -ы, *ж.* Караняплод з акруглым коранем светла-жоўтага колеру. *Кармавая р. Танней за параную рэпу* (надта танна; разм. жарт.). ‖ *памянш.* **рэпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **рэпны,** -ая, -ае *і* **рэ́павы,** -ая, -ае. *Рэпнае поле. Рэпавае лісце.*

РЭПАРА́ЦЫІ, -цый, *адз.* -ыя, -і, *ж.* (спец.). Выплата дзяржавай, распачаўшай вайну, дзяржавам, панёсшым страты ў гэтай вайне, грошай або іншага віду кампенсацыі. ‖ *прым.* **рэпарацы́йны,** -ая, -ае.

РЭПАРТА́Ж, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паведамленне пра мясцовыя падзеі, пра падзеі дня, інфармацыя (па радыё, тэлебачанні, у друку). *Р. з выставачнай залы. Р. з месца здарэння.* ‖ *прым.* **рэпарта́жны,** -ая, -ае.

РЭПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Карэспандэнт, які піша рэпартажы. ‖ *ж.* **рэпарцёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **рэпарцёрскі,** -ая, -ае.

РЭПАРЦЁРСТВА, -а, *н.* Работа, дзейнасць рэпарцёра. *Займаецца рэпарцёрствам.*

РЭПАТРЫІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што)* (кніжн.). Вярнуць (-ртаць) на радзіму ваеннапалонных, грамадзянскіх асоб, бежанцаў, эмігрантаў. ‖ *наз.* **рэпатрыя́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **рэпатрыяцы́йны,** -ая, -ае.

РЭПАТРЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асоба, якая падвяргалася рэпатрыяцыі. ‖ *ж.* **рэпатрыя́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **рэпатрыя́нцкі,** -ая, -ае.

РЭ́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* (разм.). Трэскацца, лопацца. *Ад сіверу рэпаецца скура.* ‖ *зак.* **парэ́пацца,** -аецца.

РЭПЕРТУА́Р, -у, *м.* **1.** Сукупнасць п'ес, музычных і іншых твораў, якія ідуць у тэатры, у кіно, выконваюцца ў канцэртных залах, на эстрадзе, у цырку. *Песенны р. канцэрта. Небагаты р. слоў.* **2.** Сукупнасць тэатральных роляў, музычных твораў, якія выконваюцца кім-н. *Р. дэкламатара. У сваім рэпертуары хто-н.* (таксама перан.: як уласціва каму-н., як заўсёды робіць хто-н.; іран.). ‖ *прым.* **рэпертуа́рны,** -ая, -ае.

РЭПЕТЫ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Настаўнік, звычайна дамашні, які рэпеціруе (у 2 знач.) каго-н. **2.** Вопытны спецыяліст, які праводзіць групавыя ці індывідуальныя рэпетыцыі з акцёрамі. *Р. па вакалу. Р. па балету.* ‖ *ж.* **рэпеты́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **рэпеты́тарскі,** -ая, -ае.

РЭПЕТЫ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Папярэдняе выкананне спектакля, якога-н. відовішчнага мерапрыемства ў час іх падрыхтоўкі. *Р. п'есы. Р. парада. Генеральная р.* ‖ *прым.* **рэпетыцы́йны,** -ая, -ае.

РЭПЕЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак.* **1.** *што.* Праводзіць рэпетыцыю чаго-н., развучваць. *Р. п'есу. Р. ролю.* **2.** *каго (што).* Дапамагаць каму-н. у праходжанні вучэбнага курса, у вучэнні. *Р. вучня.* ‖ *зак.* **адрэпеці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.) *і* **прарэпеці́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.; спец.).

РЭ́ПІЦА, -ы, *ж.* У пазваночных жывёлін: канцавая частка пазваночніка, якая выступае каля хваста. ‖ *прым.* **рэ́пічны,** -ая, -ае.

РЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* рэпа. **2.** Надкаленная косць.

РЭ́ПЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *мн.* -і, -лік, *ж.* **1.** Адказ, пярэчанне, заўвага на словы субяседніка, таго, хто гаворыць. *Кінуць рэпліку. Рэплікі з месцаў* (на сходзе). *Калючая р. Абмен рэплікамі.* **2.** У сцэнічным дыялогу: тэкст, які змяшчае ў сабе словы адной з дзеючых асоб. **3.** На судовым працэсе: пярэчанне адной са старон (спец.). **4.** Кароткі газетны або часопісны артыкул як пярэчанне, выражэнне нязгоды з кім-, чым-н.

РЭПРАДУ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У радыёвяшчанні: гучнагаварыцель. ‖ *прым.* **рэпраду́ктарны,** -ая, -ае.

РЭПРАДУ́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Узнаўленне карцін, малюнкаў, чарцяжоў шляхам фатаграфіі, клішэ (спец.). **2.** *мн.* -і, -цый. Перадрукаваны малюнак, карціна ці фотаздымак. *Яркія рэпрадукцыі.* **3.** Узнаўленне, размнажэнне племянной жывёлы ці гатунковага насення (спец.). *Высокая р. насення пшаніцы.* ‖ *прым.* **рэпрадукты́ўны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.) *і* **рэпрадукцы́йны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.; спец.).

РЭПРЭЗЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Прадставіць (-таўляць), выявіць (-яўляць), паказаць (-зваць). ‖ *наз.* **рэпрэзента́цыя,** -і, *ж.*

РЭПРЭСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* Падвергнуць (-вяргаць) рэпрэсіі, рэпрэсіям.

РЭПРЭ́СІЯ, -і, звычайна *мн.* -і, -сій, *ж.* Карная мера з боку дзяржаўных органаў. *Падвяргаца рэпрэсіям. Ахвяры рэпрэсій.* ‖ *прым.* **рэпрэсі́ўны,** -ая, -ае. *Рэпрэсіўныя меры.*

РЭПТЫ́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* (спец.). Тое, што і паўзун (у 3 знач.).

РЭПУТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Грамадская ацэнка, якая склалася пра каго-н., агульная думка пра якасці, заслугі і недахопы каго-, чаго-н. *Добрая, дрэнная р. Ганьбаваць чыю-н. рэпутацыю.*

РЭ́ПЧАТЫ, -ая, -ае. Па форме падобны на рэпу. *Рэпчатая цыбуля.*

РЭСКРЫ́ПТ, -а, *М* -пце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Пісьмо манарха да падначаленага з якім-н. прадпісаннем, аб'явай аб узнагародзе, з выражэннем падзякі. *Імператарскі р.*

РЭСПАНДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (афіц.). Асоба, якая адказвае на пытанні анкеты або дае інтэрв'ю. ‖ *прым.* **рэспандэ́нцкі,** -ая, -ае.

РЭСПЕКТА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Паважаны, шаноўны, самавіты. *Рэспектабельная фірма.* ‖ *наз.* **рэспекта́бельнасць,** -і, *ж.*

РЭСПІРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прылада для аховы органаў дыхання (а таксама вачэй, вушэй) ад пылу, шкодных газаў. *Пылаахоўны р.* ‖ *прым.* **рэспіра́тарны,** -ая, -ае.

РЭСПІРАТО́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да дыхальных шляхоў, да дыхання. *Вострае рэспіраторнае захворванне* (інфекцыйнае захворванне дыхальных шляхоў).

РЭСПУ́БЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *мн.* -і, -лік, *ж.* **1.** Форма дзяржаўнага кіравання, пры якой усе вышэйшыя органы ўлады выбіраюцца або фарміруюцца агульнанацыянальнымі прадстаўнічымі ўстановамі. *Прэзідэнцкая р.* (калі на чале дзяржавы стаіць выбраны шляхам прамых або ўскосных выбараў прэзідэнт, які з'яўляецца і кіраўніком урада). *Парламентарная р.* (калі ў дзяржаве вяршэнства парламент). **2.** Дзяржава з выбранымі на пэўны тэрмін органамі ўлады. ‖ *прым.* **рэспубліка́нскі,** -ая, -ае. *Рэспубліканская канферэнцыя.*

РЭСПУБЛІКА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Прыхільнік рэспубліканскага ладу. **2.** Член рэспубліканскай партыі. ‖ *ж.* **рэспубліка́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

РЭСТАРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адчыненая да ночы, добра абсталяваная сталовая з падачай дарагіх заказных страў і напіткаў, звычайна з музыкай, танцамі. *Першакласны р. Заказаць столік у рэстаране.* ‖ *прым.* **рэстара́нны,** -ая, -ае. *Рэстаранныя цэны.*

РЭСТАЎРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па рэстаўрацыі прадметаў мастацтва, старых помнікаў. *Мастак-р. Архітэктар-р.* **2.** Прыхільнік рэстаўрацыі (у 2 знач.). ‖ *прым.* **рэстаўра́тарскі,** -ая, -ае.

РЭСТАЎРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Аднаўленне і ўмацаванне старых ці пашкоджаных помнікаў мастацтва, гісторыі і культуры. **2.** Аднаўленне ранейшага палітычнага ладу (кніжн.). ‖ *прым.* **рэстаўрацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **рэстаўра́тарскі,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Рэстаўрацыйная майстэрня.*

РЭСТАЎРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Падвергнуць (-вяргаць) рэстаўрацыі. ‖ *зак.* **адрэстаўры́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (паводле 1 знач. наз. рэстаўрацыя).

РЭСУ́РС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *мн.* Запасы, крыніцы чаго-н. *Харчовыя рэсурсы. Прыродныя рэсурсы. Працоўныя рэсурсы* (частка насельніцтва краіны, здольная да працы). **2.** Сродак, да якога звяртаюцца ў неабходным выпадку (кніжн.). *Выкарыстаць апошні р.* **3.** Тэхнічныя магчымасці чаго-н. (спец.). *Р. самалёта.* ‖ *прым.* **рэсу́рсны,** -ая, -ае.

РЭСУРСАЗБЕРАЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Скарачэнне: зберажэнне рэсурсаў.

РЭТО́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Лабараторная пасудзіна з доўгім выгнутым горлам, якая выкарыстоўваецца часцей для перагонкі вадкасцей. ‖ *прым.* **рэто́ртны,** -ая, -ае.

РЭ́ТРА. **1.** *нескл., н.* Усё старадаўняе, што ўзнаўляе старое, мінулае. *Мода на р.* **2.** *нязм.* Стары, старадаўні, які ўзнаўляе старадаўнасць, даўніну. *Танцы ў стылі р. Абсталяванне ў стылі р.*

РЭТРАГРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праціўнік прагрэсу, рэакцыянер. ‖ *ж.* **рэтрагра́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **рэтрагра́дскі,** -ая, -ае.

РЭТРАГРА́ДНЫ, -ая, -ае. Рэакцыйны, адсталы. *Рэтраградныя погляды.* ‖ *наз.* **рэтрагра́днасць,** -і, *ж.*

РЭТРАНСЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Прыём і перадача радыё- або тэлевізійнай праграмы цераз прамежкавы пункт. ‖ *прым.* **рэтрансляцы́йны,** -ая, -ае.

РЭТРАСПЕКТЫ́ВА, -ы, *ж.* (кніжн.). Погляд у мінулае, агляд таго, што было ў мінулым.

РЭТРАСПЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Звернуты да мінулага, у рэтраспектыву. *Р. погляд. Р. паказ фільмаў.* ‖ *наз.* **рэтраспекты́ўнасць,** -і, *ж.*

РЭ́ТУШ, -ы, *ж.* Выпраўленне малюнка, адбітка на фатаграфічных негатывах і здымках, іх спецыяльная апрацоўка для паляпшэння пры друкаванні.

РЭТУШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны; *зак.* і *незак., што.* Апрацаваць (-цоўваць) рэтушшу. ‖ *зак.* таксама **адрэтушава́ць,** -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны. ‖ *наз.* **рэтушава́нне,** -я, *н. і* **рэтушо́ўка,** -і, *ДМ* -шо́ўцы, *ж.*

РЭТУШО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па рэтушаванні. ‖ *прым.* **рэтушо́рскі,** -ая, -ае.

РЭЎКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: рэвалюцыйны камітэт — часовы надзвычайны орган савецкай улады ў час грамадзянскай вайны і ваенай інтэрвенцыі (1918—1920 гг.). ‖ *прым.* **рэўко́маўскі,** -ая, -ая (разм.).

РЭЎМАРКАРДЫ́Т, -у, *М* -дыце, *м.* Запаленчае паражэнне сэрца пры рэўматызме.

РЭЎМАТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае рэўматызм і займаецца яго лячэннем. ‖ *прым.* **рэўматалагі́чны,** -ая, -ае.

РЭЎМАТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па рэўматалогіі.

РЭЎМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Інфекцыйна-алергічная хвароба з паражэннем суставаў, сардэчна-сасудзістай сістэмы, якая звычайна суправаджаецца вострым болем. *Застарэлы р.* ‖ *прым.* **рэўматы́чны,** -ая, -ае *і* **рэўмато́ідны,** -ая, -ае.

РЭЎМА́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, хворы на рэўматызм. ‖ *ж.* **рэўматы́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

РЭ́ЎНАСЦЬ, -і, *ж.* Пакутлівае сумненне ў чыёй-н. вернасці, каханні. *Пачуццё рэўнасці.*

РЭФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́ем, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., што.* Змяніць (-няць) шляхам рэформ. *Р. грашовую сістэму.*

РЭФАРМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ажыццяўляе рэформу чаго-н., пераўтваральнік у якой-н. галіне. ‖ *прым.* **рэфарма́тарскі,** -ая, -ае.

РЭФАРМІ́ЗМ, -у, *м.* Плынь у рабочым руху, што імкнецца шляхам рэфармавання капіталізму стварыць аснову для руху наперад да сацыялізму. ‖ *прым.* **рэфармі́сцкі,** -ая, -ае.

РЭФАРМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік рэфармізму. ‖ *ж.* **рэфармі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, так.

РЭФЕРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткі выклад зместу кнігі, артыкула, даследавання, а таксама даклад з такім выкладам. ‖ *прым.* **рэфера́тны,** -ая, -ае *і* **рэфератыў́ны,** -ая, -ае. *Рэфератыўны часопіс* (які друкуе рэфераты навуковых публікацый).

РЭ́ФЕРЫ́, *нескл., м.* У некаторых спартыўных спаборніцтвах: тое, што і суддзя (у 2 знач.).

РЭФЕРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* (кніжн.). Зрабіць (рабіць) рэферат чаго-н. *Р. кнігу.* ‖ *зак.* таксама **прарэферы́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

РЭФЕРЭ́НДУМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Усенароднае галасаванне, апытанне пры вырашэнні важнага дзяржаўнага пытання. *Правесці р.*

РЭФЕРЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая з'яўляецца дакладчыкам і кансультантам па пэўных пытаннях. *Р. прэзідэнта.* ‖ *прым.* **рэферэ́нцкі,** -ая, -ае.

РЭФЛЕ́КС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Міжвольная рэакцыя арганізма на знешнія або ўнутраныя раздражняльнікі. *Рэфлексы галаўнога мозга. Безумоўны р.* (прыроджаны). *Умоўны р.* (набыты ў выніку неаднаразовага ўздзеяння раздражняльнікаў). ‖ *прым.* **рэфлекто́рны,** -ая, -ае *і* **рэфлектыў́ны,** -ая, -ае. *Рэфлекторная рэакцыя. Рэфлектыўныя рухі.*

РЭФЛЕ́КСІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Роздум пра свой унутраны стан, самааналіз. *Схільнасць да рэфлексіі.* ‖ *прым.* **рэфлексіў́ны,** -ая, -ае.

РЭФЛЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тэлескоп з увагнутым люстрам або сістэмай люстраў. **2.** Адбівальнік прамянёў у форме ўвагнутай паліраванай паверхні. *Лямпа з рэфлектарам.* ‖ *прым.* **рэфле́ктарны,** -ая, -ае.

РЭФЛЕКТО́РНЫ, РЭФЛЕКТЫЎ́НЫ *гл.* рэфлекс.

РЭФО́РМА, -ы, *мн.* -ы, рэфо́рм, *ж.* **1.** Пераўтварэнне, змена, перабудова чаго-н. *Р. адукацыі. Р. правапісу. Грашовая р.* **2.** Пераўтварэнне ў якой-н. галіне палітычнага жыцця, якое не датычыць асноў існуючага сацыяльнага ладу. *Палітычныя рэформы.* ‖ *прым.* **рэфо́рменны,** -ая, -ае (да 2 знач.; уст.).

РЭФРА́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Тэлескоп з лінзавым аб'ектывам. ‖ *прым.* **рэфра́ктарны,** -ая, -ае.

РЭФРА́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Пераламленне светлавога праменя ў атмасферы, а таксама змена напрамку гукавых ваганняў з-за неаднароднасці асяроддзя. *Р. святла. Р. гука.* ‖ *прым.* **рэфракцы́йны,** -ая, -ае. *Рэфракцыйная з'ява.*

РЭФРЫЖЭРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Частка халадзільнай машыны, у якой за кошт выпарэння вадкасці атрымліваецца нізкая тэмпература, ахаладжальнік. **2.** Судна, вагон або аўтамабіль, забяспечаныя халадзільнымі ўстаноўкамі. ‖ *прым.* **рэфрыжэра́тарны,** -ая, -ае.

РЭФРЭ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Радок або страфа, якія ў пэўным парадку паўтараюцца ў вершы. **2.** Тэма музычнага твора, якая шматкратна паўтараецца і змацоўвае яго будову. ‖ *прым.* **рэфрэ́нны,** -ая, -ае.

РЭ́ХА, -а, *н.* **1.** Адбіццё гуку ад прадметаў, водгук. *Лясное р. Р. мінулых падзей* (пераи.: водгалас). **2.** Электрамагнітная хваля, адбітая ад якой-н. перашкоды і прынятая спецыяльным прыборам (спец.).

РЭХА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да рэха (у 2 знач.), напр. *рэхадальнамер, рэхазапіс, рэхакардыяграма, рэхалакатар, рэхалакацыйны, рэхалот, рэхапеленг, рэхарэзанатар, рэхасігнал, рэхахваля.*

РЭХАЛО́Т, -а, *М* -ло́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння глыбіні вады электраакустычным метадам. ‖ *прым.* **рэхало́тны,** -ая, -ае. *Р. прамер марскога дна.*

РЭ́ХВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (абл.). Жалезны абруч, што наганяецца на драўляную калодку кола, у якой знаходзяцца спіцы. ‖ *прым.* **рэ́хвенны,** -ая, -ае.

РЭЦІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* і *незак.* (уст. і іран.). Адысці (адыходзіць), пайсці (ісці) незаўважна або скрытна. *Своечасова р.*

РЭЦЫДЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Злачынец, які адбыў пакаранне і зноў зрабіў злачынства (злачынствы). *Злодзей-р.* ‖ *ж.* **рэцыдыві́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **рэцыдыві́сцкі,** -ая, -ае.

РЭЦЫДЫ́Ў, -ды́ву, *мн.* -ды́вы, -ды́ваў, *м.* (кніжн.). **1.** Зварот хваробы пасля таго, калі здавалася б, што яна ўжо прайшла. *Р. рэўматызму.* **2.** Паўторнае праяўленне чаго-н. (адмоўнага). *Р. страху. Р. крадзяжу.* ‖ *прым.* **рэцыдыў́ны,** -ая, -ае.

РЭЦЭНЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак., што.* Пісаць рэцэнзію на што-н. *Р. манаграфію.* ‖ *зак.* **прарэцэнзава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны *і* **адрэцэнзава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны (разм.).

РЭЦЭНЗЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар рэцэнзіі. ‖ *ж.* **рэцэнзе́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **рэцэнзе́нцкі,** -ая, -ае.

РЭЦЭ́НЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* Крытычны водзыў пра што-н. напісанае, створанае, пра спектакль, фільм і пад. *Р. на паэтычны зборнік. Аддаць манаграфію на рэцэнзію. Станоўчая р.* ‖ *прым.* **рэцэнзі́йны,** -ая, -ае.

РЭЦЭ́ПТ, -а, *М* -пце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прадпісанне ўрача аб саставе лякарства, яго прыгатаванні і спосабе прымянення. *Выпісаць р. на парашкі. Водпуск лякарстваў па рэцэптах. Р. на акуляры.* **2.** Спосаб прыгатавання чаго-н. *Кулінарныя рэцэпты. Р. варкі грыбоў.* **3.** *перан.* Настаўленне, парада, як дзейнічаць у тым ці іншым выпадку. *Цяжка даць р. на ўсе выпадкі жыцця.* ‖ *прым.* **рэцэ́птавы,** -ая, -ае (да 1 знач.), **рэцэ́птны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **рэцэпту́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Рэцэптавы* або *рэцэптны бланк. Рэцэптурны аддзел* (у аптэцы).

РЭЦЭ́ПТАРЫ, -аў, *адз.* рэцэ́птар, -а, *м.* (спец.). У арганізме жывёл і чалавека: спецыяльныя адчувальныя ўтварэнні, якія ўспрымаюць раздражненні з навакольнага і ўнутранага асяроддзя і пераўтвараюць іх у нервовыя імпульсы, што перадаюцца ў цэнтральную нервовую сістэму.

РЭЦЭПТУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Раздзел фармацыі, які займаецца правіламі выпісвання рэцэптаў. **2.** Спосаб прыгатавання лекавых рэчываў, якіх-н. сумесей. ‖ *прым.* **рэцэпту́рны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

РЭЧ, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Асобны прадмет, выраб. *Антыкварная р.* **2.** Тое, што належыць да асабістай рухомай маёмасці. *Чамадан з рэчамі. Цёплыя рэчы.* **3.** Пра творы навукі, мастацтва. *Ён напісаў цудоўную р. Слабая р.* **4.** Нешта, нейкая з'ява, абставіны. *Складаная р. жыццё. Дзіўная р.!* (вокліч, які паказвае на моцнае ўражанне). *Называць рэчы сваімі імёнамі* (гаварыць прама, не хаваючы ісціны). ‖ *прым.* **рэ́чавы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Р. мяшок. Р. доказ. Рэчавае права* (маёмаснае права валодання рэчамі). *Рэчавая хвароба* (цяга да набывання рэчаў у 2 знач., набывальніцтва, рэчавізм).

РЭЧАВІ́ЗМ, -у, *м.* (неадабр.). Цяга да рэчаў (у 2 знач.), да матэрыяльных каштоўнасцей на шкоду каштоўнасцям духоўным, набывальніцтва.

РЭЧАІ́СНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* рэчаісны. **2.** Аб'ектыўны свет з усёй мнагастайнасцю яго сувязей, быццё, навакольнае асяроддзе, становішча. *Літаратура адлюстроўвае р.*

РЭЧАІ́СНЫ, -ая, -ае. Які сапраўды існуе, рэальны. *Р. факт.* ‖ *наз.* **рэчаі́снасць,** -і, *ж.*

РЭЧАНЬКА, РЭЧАЧКА *гл.* рака *і* рэчка.

РЭ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Невялікая рака. ‖ *ласк.* **рэ́чачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж. і* (у народнай славеснасці) **рэ́чанька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **рачны́,** -ая, -о́е.

РЭ́ЧЫВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Від матэрыі; тое, з чаго складаецца фізічнае цела. *Арганічныя рэчывы. Выбуховыя рэчывы.*

РЭЧЫТАТЫ́Ў, -ты́ву, *м.* (спец.). Напеўная размова ў вакальна-музычным творы. *Чытаць рэчытатывам* (нараспеў). ‖ *прым.* **рэчытатыў́ны,** -ая, -ае.

РЭ́ЧЫЎНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з рэчыва, матэрыяльны. *Р. свет.* ○ **Рэчыўныя назоўнікі** — у граматыцы: назоўнікі, якія называюць аднародную масу, рэчыва (напр., малако, жвір, тытунь). ‖ *наз.* **рэ́чыўнасць,** -і, *ж.*

РЭ́ЧЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Паглыбленне ў грунце, па якім цячэ вадзяная плынь. *Р. ракі.* **2.** *перан.* Напрамак, шлях развіцця чаго-н. *Накіраваць гаворку ў патрэбнае р. У рэчышчы рамантычных традыцый.*

РЭ́ШАТА, -а, *М* -шаце, *мн.* рашо́ты *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) рэ́шаты, рашо́таў, *н.* **1.** Рэч хатняга ўжытку — нацягнутая на шырокі абруч густая сетка для прасейвання мукі і інш. *Прасеяць муку на р. У рэшаце ваду насіць* (пераи.: займацца чым-н. бескарысным, пустой справай; разм.). *Галава як р. ў каго-н.* (пра таго, хто ўсё забывае, у каго дрэнная памяць; разм.). **2.** Прасейвальнае прыстасаванне ў зернеачышчальных, сартавальных і інш. машынах. *Рашоты ў камбайне.* ◊ **Цуды ў рэшаце** (разм. жарт.) — пра што-н. незвычайнае або незразумелае. ‖ *прым.* **рашо́тны,** -ая, -ае.

РЭШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Бок манеты, адваротны гербаваму малюнку.

РЭШТА, -ы, *ДМ* -шце, *ж.* **1.** Частка чаго-н., якая засталася нявыкарыстанай, астача, астатак. **2.** Частка якога-н. адрэзка часу ці адлегласці, якая засталася нявыкарыстанай ці непераадоленай. *Р. дня. Р. дарогі.* **3.** Здача. *Атрымаць рэшту. Р. з рубля.* ◊ **У рэшце рэшт** — 1) у канчатковым выніку. *Доўга ўтлумачвалі, у рэшце рэшт зразумеў;* 2) *пабочн. сл.*, тое, што і нарэшце (у 2 і 3 знач.).

РЭШТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* **1.** Тое, што і рэшта (у 1 і 2 знач.). *Р. прыпасаў. Р. вольнага часу.* **2.** *мн.* -і, -аў, *н.* Тое, што захавалася, уцалела ад таго, што раней існавала. *Р. печы. Р. разбітых часцей ворага.* ‖ *прым.* **рэшткавы,** -ая, -ае.

РЭЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (спец.). Рухомы папярочны брус на мачце, які служыць для мацавання парусоў, для ўстаноўкі антэн і для падачы сігналаў.

РЭЯЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., рэе; *незак.* **1.** Лятаць плаўна, лунаць. *У паднябессі рэяў каршун.* **2.** Плаўна развявацца. *Рэюць сцягі.*

С

С... (а таксама **СА..., СУ...**), *прыстаўка.* **I.** Ужыв. пры ўтварэнні дзеясловаў і надае ім значэнне: **1.** Убіранне чаго-н. з паверхні або наогул адкуль-н., напр. *ссыпаць, спілаваць.* **2.** Рух зверху ўніз; перамяшчэнне туды і назад, напр. *ссунуць, скаціцца, схадзіць* (у магазін). **3.** Злучэнне: а) змацаванне, напр. *скруціць* (дрот), *скleіць;* б) сканцэнтраванне ў адным месцы, напр. *ссунуць* (сталы), *ссяліць;* в) (звычайна з часц. *-цца*) рух з розных месцаў у адзін пункт, напр. *сцячыся.* **4.** (з часц. *-цца*). Узаемнае дзеянне, напр. *спісацца, спрацавацца.* **5.** Рэзультатыўнасць: а) паўната, інтэнсіўнасць, наступленне якога-н. стану, напр. *ступіцца, спісацца* (пра чарніла); б) зрасходаванне ў выніку якога-н. дзеяння, напр. *скурыць* (тытунь), *скарміць;* в) выраб прадмета ў выніку дзеяння, напр. *скруціць* (вяроўку), *спячы* (торт). **II.** Утварае форму закончанага трывання некаторых дзеясловаў, напр. *скласці, скучыць.* **III.** Ужыв. пры ўтварэнні прыслоўяў са значэннем месца, напрамку, прычыны ад ускосных склонаў назоўнікаў, напр. *справа, спачатку.*

СА (*гл.* з), *прыназ. з Р, В* і *Т.* Ужыв. замест «з» перад словамі, якія пачынаюцца са збегу зычных, дзе першымі з'яўляюцца «с», «з», «ж», «ш», «м», напр. *са стала, са шчыта, са зруба, са жменьку, са мной.*

СА..., *прыстаўка* (*гл.* **с...**). **I.** Выкарыстоўваецца пры ўтварэнні дзеясловаў замест прыстаўкі «с...»: 1) перад дзвюма і больш зычнымі, напр. *саткаць, сагрэць, саслаць, саставіць;* 2) перад зычнай з наступным «ь» або апострафам, напр. *сальо, саб'ю.* **II.** Выкарыстоўваецца для ўтварэння назоўнікаў і прыметнікаў, якія абазначаюць сумеснасць дзеяння, напр. *садаклад, саўдзельнік, саа́ўтарскі.*

СААМЫ, -аў, *адз.* саам, -а, *м.* Народ, які насяляе Кольскі паўвостраў, а таксама поўнач Фінляндыі, Нарвегіі і Швецыі. ‖ *ж.* **саамка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **саамскі,** -ая, -ае.

СААЎТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая сумесна з кім-н. з'яўляецца аўтарам літаратурнага навуковага твора, адкрыцця або вынаходства. *С. манаграфіі. С. сцэнарыя. С. праекта помніка.* ‖ *прым.* **саа́ўтарскі,** -ая, -ае.

СААЎТАРСТВА, -а, *н.* Сумеснае аўтарства, работа сааўтараў.

САБАКА, -і, *мн.* -і, -бак, *м.* **1.** Свойская млекакормячая жывёліна сямейства ваўчыных. *Пародзістыя с. Паляўнічы с. З сабакамі не знойдзеш каго-, чаго-н.* (цяжка знайсці; разм.). *Ні адзін сабака не гаўкне* (ніхто не скажа; разм. неадабр.). **2.** Самец сукі. **3.** *перан.* Пра злога, шкоднага чалавека (разм. лаянк.). ◊ **Вось дзе сабака закапаны** (разм.) — вось у чым сутнасць справы. **Сабакам сена касіць** (жарт.) — знаходзіцца невядома дзе і займацца невядома чым. **У сабакі вачэй пазычыць (пазычыўшы)** (разм. асудж.) — згубіць сумленне. **Сабаку з'есці** *на чым* (разм.) — быць вопытным у якой-н. справе. ‖ *памянш.* **сабачка,** -і, *мн.* -і, -чак, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **сабачы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). *Сабачыя вочы* (таксама перан.: адданыя, пакорныя). *Сабачая пакорнасць, адданасць* (перан.).

САБАКАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па сабакаводству.

САБАКАВОДСТВА, -а, *н.* Развядзенне сабак і паляпшэнне іх пароды. *Службовае с.* ‖ *прым.* **сабакаводчы,** -ая, -ае.

САБАКАГАДОВЕЦ, -доўца, *мн.* -доўцы, -доўцаў, *м.* Тое, што і сабакавод.

САБАКАГАДОЎЛЯ, -і, *ж.* Тое, што і сабакаводства. ‖ *прым.* **сабакагадоўчы,** -ая, -ае.

САБАКАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Чалавек, які даглядае сабак у спецыяльным гадавальніку, у сабачніку (разм.). **2.** Чалавек, які займаецца лоўляй сабак. **3.** Той, хто ганяе, дражніць сабак (разм.). ‖ *прым.* **сабакарскі,** -ая, -ае.

САБАКАРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* (разм.). Памяшканне для сабак (пераважна паляўнічых).

САБАЛЁВЫ, САБАЛІНЫ *гл.* собаль.

САБАНТУЙ, -я, *м.* **1.** У татараў і башкіраў: веснавое народнае свята. **2.** *перан.* Шумлівая пагулянка (разм. жарт.). *З нагоды прыезду ў горад наладзілі с.*

САБАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., што.* Дзейнічаць супраць чаго-н. шляхам сабатажу, займацца сабатажам. ‖ *наз.* **сабатаванне,** -я, *н.*

САБАТАЖ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Наўмысны зрыў работы якога-н. мерапрыемства пры захаванні бачнасці яго выканання, замаскіраванае супрацьдзеянне ажыццяўленню чаго-н. *Справа даходзіла да свядомага сабатажу.* ‖ *прым.* **сабатажны,** -ая, -ае.

САБАТАЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца сабатажам. ‖ *ж.* **сабатажніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **сабатажніцкі,** -ая, -ае.

САБАТАЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і сабатаваць.

САБАЧАНЯ і САБАЧАНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* **1.** Дзіцяня сабакі, шчаня. **2.** Маленькі сабачка.

САБАЧКА[1], -і, *мн.* -і, -чак, *м.* **1.** *гл.* сабака. **2.** Шчаня.

САБАЧКА[2], -і, *мн.* -і, -чак, *м.* **1.** Спускавы механізм у агнястрэльнай зброі. *Націснуць на сабачку.* **2.** Прыстасаванне ў машынах, механізмах, якое перашкаджае руху зубчастага кола назад.

САБАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для сабак; сабакарня. **2.** Тое, што і сабакар (у 1 і 2 знач.). **3.** Аматар сабак (разм.).

САБАЧУГА, -і, *М* -чузе, *мн.* -і, -чуг, *м.* (разм.). Вялізны сабака. *Такога сабачугу не даводзілася бачыць.*

САБАЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сабака. **2.** Вельмі цяжкі, нязносны, а таксама (пра мароз, холад) незвычайна моцны ў сваім праяўленні (разм.). *Сабачая доля. С. холад.* **3.** Як састаўная частка некаторых батанічных і заалагічных тэрмінаў. *Сабачая мята. С. клешч.* ◊ **Ушыцца ў сабачую скуру** (разм.) — страціць сумленне.

САБЕ[1] *гл.* сябе.

САБЕ[2], *часц.* (разм.). Ужыв. пры дзеясловах або займенніках для абазначэння спакойнага, свабоднага, незалежнага дзеяння. *Еду с. і ні пра што не думаю. Што яна с. думае?* ◊ **Нішто сабе** (разм.) — не дрэнны. **Так сабе** (разм.) — 1) ні добрае, ні дрэннае (пра каго-, што-н.); 2) проста так, несур'ёзна. **Няхай (хай) сабе** (разм.) — добра, хай будзе так.

САБЕКОШТ, -у, *М* -шце, *м.* Грашовыя выдаткі прадпрыемства пры вырабе прадукцыі (або яе транспартаванні, набыцці). *Знізіць с. прамысловых тавараў.*

САБЕС, -а, *м.* **1.** Скарачэнне: сацыяльнае забеспячэнне. *Органы сабеса.* **2.** Установа, якая займаецца пытаннямі сацыяльнага забеспячэння. *Здаць дакументы ў с.* ‖ *прым.* **сабесаўскі,** -ая, -ае (разм.).

САБО, *нескл., мн., адз. м.* і *н.* Абутак на драўлянай падэшве.

САБОЙ (-ОЮ) *гл.* сябе.

САБОР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Сход, з'езд (уст. і спец.). *Земскі с. Царкоўны с. Памесны с.* (з'езд служыцеляў хрысціянскай царквы). **2.** -а. Галоўная або вялікая царква ў горадзе, манастыры. *Кафедральны с.* ‖ *прым.* **саборны,** -ая, -ае.

САБОРАВАННЕ, -я, *н.* Адно з таінстваў хрысціянскай царквы: чытанне малітваў, памазанне ялеем цяжкахворага або паміраючага чалавека.

САБОРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго (што).* У хрысціян: правесці (праводзіць) над кім-н. сабораванне.

САБРАНЫ, -ая, -ае. Які ўмее засяродзіцца; падцягнуты. ‖ *наз.* **сабранасць,** -і, *ж.* *У навуковай працы патрэбна с. і засяроджанасць.*

САБРАТ, -а, *М* -браце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Блізкі таварыш па занятку, па роду дзейнасці. *С. па зброі.*

САБРАЦЦА, збяруся, збярэшся, збярэцца; збяромся, зберацеся, збяруцца; збярыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Сысціся, з'ехацца, згрупавацца ў адно месца. *Сабраліся ўсе ўдзельнікі паходу. Вечарам уся сям'я сабралася дома.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Паступова накапіцца, назбірацца ў адным месцы. *Сабралася нямала ягад. Над балотам збіраюцца хмары.* **3.** Падрыхтавацца, нагатаваць усё неабходнае для паездкі, паходу куды-н. *С. ў горад. С. на рыбную лоўлю.* **4.** *з інф.* Наважыцца зрабіць што-н. *С. вячэраць. С. садзіць агарод.* **5.** (звычайна са словамі *сілы, думкі, дух* і пад.). Унутрана арганізаваць сябе. *С. з магчы-*

масцямі. С. з духам (набрацца смеласці). ◊ **Сабрацца ў прочкі** — звычайна пайсці ад мужа; пакінуць сваю сям'ю з-за неладоў. **Сабрацца ў свіныя галасы** (разм.) — у позні час, са спазненнем. ‖ *незак.* **збіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **збор,** -у, *м.* (да 1 знач.).

САБРА́ЦЬ, збяру́, збярэ́ш, збярэ́; збяро́м, збераце́, збяру́ць; збяры́; сабра́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Сканцэнтраваць у адным месцы, запрасіўшы або прымусіўшы прыехаць, прыйсці куды-н. *С. студэнтаў. С. калгаснікаў на сход.* **2.** *што* і *чаго.* Назапасіць дзе-н., паступова збіраючы, адшукваючы. *С. многа значкоў. С. грошы на мэблю.* **3.** *што.* Размясціць блізка адно ля аднаго; злучыць у што-н. *С. кветкі ў букет.* **4.** *што.* Зняць пасля паспявання ўраджай. *С. ягады з кустоў парэчак. С. добры ўраджай пшаніцы.* **5.** *што* і *чаго.* Пазбіраць, падбіраючы з зямлі рассыпанае, раскіданае; прывесці ў парадак. *С. шчаўя ў суп. С. бульбу пасля бараны. С. інструмент са стала.* **6.** *што.* Даведаўшыся з розных крыніц, сканцэнтраваць, змясціць у адным месцы. *С. звесткі. С. прапановы і заўвагі.* **7.** *што.* Атрымаць за сябе, за сваю кандыдатуру пры галасаванні. *С. большасць галасоў.* **8.** *што.* Злажыўшы ў адно месца, падрыхтаваць, нагатаваць. *С. сумку ў дарогу.* **9.** *каго (што).* Падрыхтаваць у дарогу таго, хто ад'язджае. *С. сына ў паездку.* **10.** *што.* Злучыўшы асобныя часткі, дэталі, атрымаць што-н. цэлае. *С. магнітафон. С. будзільнік.* **11.** *перан., што.* Мабілізаваць свае сілы, волю, энергію і пад., прывесці сябе ў актыўны стан. *С. волю.* **12.** *што* і *без дап.* Зрабіць зборкі на чым-н. *С. сукенку ў поясе.* **13.** *што.* Паставіць, прыгатаваць на стол усё неабходнае для яды. *Тое-сёе можна с. на стол. С. абед.* ‖ *незак.* **збіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **збор,** -у, *м. і* **збіра́нне,** -я, *н.*

САБУТЭ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які п'е, п'янствуе разам з кім-н. ‖ *ж.* **сабутэ́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

САВА́, -ы́, *мн.* со́вы *і (з ліч. 2, 3, 4)* савы́, соў, *ж.* Драпежная начная птушка з вялікай круглай галавой, з вялікімі вачамі і кароткай загнутай дзюбай. ‖ *прым.* **саві́ны,** -ая, -ае.

САВАКУПІ́ЦЦА, -куплю́ся, -ку́пішся, -ку́піцца; *зак.* (кніжн.). Здзейсніць палавы акт. ‖ *незак.* **савакупля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **савакупле́нне,** -я, *н.*

СА́ВАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пахавальны ўбор з белай тканіны для нябожчыка. ‖ *прым.* **са́ванны,** -ая, -ае.

САВА́ННА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Трапічны стэп з рэдкімі дрэвамі і хмызнякамі. ‖ *прым.* **сава́нны,** -ая, -ае.

САВЕ́Т, -а, *М* -ве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прадстаўнічы орган дзяржаўнай улады ў былым СССР, адна з форм палітычнай арганізацыі грамадства. *Улада Саветаў. С. нацыянальнасцей. Вярхоўны С. Беларусі. Сельскі С. Гарадскі С. Мясцовыя Саветы.* **2.** Назва некаторых органаў дзяржаўнага кіравання, якія складаюцца з выбарных або прызначаных асоб і маюць кіруючае значэнне ў жыцці дзяржавы, у дзейнасці якой-н. галіны гаспадаркі. *Савет Міністраў рэспублікі.* **3.** Распарадчы або дарадчы калегіяльны орган пры якой-н. установе, арганізацыі, таварыстве і пад. *Савет Бяспекі ААН. Вучоны с. інстытута. Педагагічны савет школы. С. атрада. Мастацкі с. тэатра.*

САВЕТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* У зарубежнай паліталогіі: вывучэнне жыцця былога Савецкага Саюза. ‖ *прым.* **саветалагі́чны,** -ая, -ае.

САВЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Назва пасады у некаторых установах (пасольствах, міністэрствах і пад.), а таксама асоба, якая займае гэту пасаду. *С. пасольства. С. юстыцыі. С. дырэкцыі.*

САВЕТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па саветалогіі.

САВЕ́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да Савета, заснаваны на кіраванні Саветамі як органамі дзяржаўнай улады. *Савецкая ўлада. Савецкая дзяржава. Савецкая мірная ініцыятыва.* **2.** Адданы справе і ідэалам краіны Саветаў, які выражае гэтыя ідэалы і інтарэсы. *С. пункт погляду.*

САВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Тое, што і салавець. ‖ *зак.* **пасаве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

САВІ́НЫ *гл.* сава.

САВУ́ЧАНЬ -чня, *мн.* -чні, -чняў, *м.* Той, хто вучыцца або вучыўся разам з кім-н. ‖ *ж.* **савучані́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СА́ГА[1], -і, *ДМ* са́зе, *мн.* -і, саг, *ж.* Старажытнаскандынаўскае і старажытнаірландскае народнае эпічнае сказанне пра багоў і герояў. *Сагі аб вікінгах.*

СА́ГА[2], *нескл., н.* Крупы з крухмалу сагавай пальмы, а таксама штучныя крупы з кукурузнага або бульбянога крухмалу. ‖ *прым.* **са́гавы,** -ая, -ае.

САГІТАВА́ЦЬ *гл.* агітаваць.

САГНА́ЦЬ, згоню́, зго́ніш, зго́ніць; сагна́ў, -на́ла; згані́; сагна́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Гонячы, прымусіць пайсці, пабегчы, паляцець адкуль-н. *С. з месца. С. скаціну ў лес.* **2.** *каго-што.* Прымусіць сабрацца ў адно месца. *С. цялят на ферму.* **3.** *што.* Растапіць (снег). *Сонца сагнала снег з пагоркаў.* **4.** *што.* Пазбавіцца ад чаго-н.; знішчыць. *С. барадаўку. С. вагу.* ◊ **Сагнаць ахвоту** (разм.) — задаволіць жаданне, нацешыцца чым-н. **Сагнаць злосць на кім** (разм.) — даць выхад сваёй злаславасці, дрэннаму настрою. ‖ *незак.* **зганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **згон,** -у, *м. і* **зго́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.*

САГНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* гнуцца, -ць.

САГРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які саграе, служыць для сагравання. *С. кампрэс.*

САГРАШЫ́ЦЬ *гл.* грашыць.

САГРЭ́ЦЦА, -грэ́юся, -грэ́ешся, -грэ́ецца; *зак.* **1.** Сагрэць сябе, сваё цела. *С. ў хаце ля печы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць гарачым, цёплым; нагрэцца. *Вада ў печы сагрэлася.* **3.** *перан.* Падабрэць ад добрых, сардэчных слоў, адносін. *Ад добрай парады сагрэлася душа.* ‖ *незак.* **саграва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **саграва́нне,** -я, *н.*

САГРЭ́ЦЬ, -грэ́ю, -грэ́еш, -грэ́е; -грэ́ты; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць цёплым, гарачым. *С. малако. Сонца сагрэла зямлю.* **2.** *каго-што.* Перадаць каму-, чаму-н. сваю цеплыню. *С. дзіця на руках. С. сваёй дабратой* (перан.). ‖ *незак.* **саграва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **саграва́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

САД, -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* сады́, -о́ў, *м.* **1.** -у. Участак зямлі, засаджаны дрэвамі, кустамі, кветкамі. *Фруктовы с. Батанічны с.* (такі, у якім з навуковай мэтай вырошчваюць розныя расліны). *Зімні с.* (спецыяльнае памяшканне для кветак, раслін). **2.** -а. Тое, што і дзіцячы сад. *Забраць з сада дзяцей.* ○ **Дзіцячы сад** — выхаваўчая ўстанова для дзяцей дашкольнага ўзросту. ‖ *памянш.* **садо́к,** -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м. і* **са́дзік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **садо́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.). ◊ **Галава садовая** (разм. неадабр.) — пра някемлівага, неразумнага чалавека, разяву.

САДАВІНА́, -ы́, *ж., зб.* Плады садовых дрэў. *Купіць свежай садавіны.*

САДАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па садаводству; чалавек, які разводзіць сад, сады.

САДАВО́ДСТВА, -а, *н.* **1.** Развядзенне садоў як галіна раслінаводства. **2.** Асобная гаспадарка, занятая развядзеннем садовых культур. ‖ *прым.* **садаво́дчы,** -ая, -ае.

САДАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* і *аднакр.* (разм.). **1.** *што.* З размаху ўсадзіць што-н. вострае. *С. нож у дрэва.* **2.** *чым* і *без дап.* Моцна ўдарыць. *С. кулаком у бок. С. з ружжа* (выстраліць).

САДЖА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Сельскагаспадарчая машына для пасадкі бульбы, агародніны, расады.

СА́ДЖАНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Маладая расліна, вырашчаная ў гадавальніку з чаранкоў або сеянцаў і прызначаная для перасадкі ў другое месца. *Саджанцы сліў.* ‖ *прым.* **са́джанцавы,** -ая, -ае (спец.).

СА́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Які вырас з саджанца, пасаджаны (не сеяны і не дзікарослы). *Саджаныя бярозы. С. лес.*

САДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што.* Тое, што і садзіць (у 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 знач.).

САДЗЕ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто садзейнічае, дапамагае, спрыяе каму-, чаму-н.

САДЗЕ́ЙНІЧАННЕ, -я, *н.* Дапамога, падтрымка ў чым-н. *С. поспеху. Аказаць с.*

САДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Аказваць садзейнічанне, спрыяць. *С. поспеху.* ‖ *зак.* **пасадзе́йнічаць,** -аю, -аеш, -ае.

САДЗІ́ЦЦА *гл.* сесці.

САДЗІ́ЦЬ, саджу́, са́дзіш, са́дзіць; *незак.* **1.** *каго-што.* Запрашаць або прымушаць заняць якое-н. месца. *С. дзяцей у зале. С. пасажыраў на параход. С. авіялайнер* (прызямляць, весці на пасадку). **2.** *каго (што).* Змяшчаць куды-н., прымушаючы што-н. рабіць, або знаходзіцца ў якім-н. стане. *С. каго-н. за станок. С. у астрог. С. кватхуху. С. на дыету.* **3.** *што.* Закопваць у зямлю або сеяць з мэтай вырошчвання. *С. бульбу. С. сад.* **4.** *што.* Ставіць у гарачую печ, сушню для выпякання, сушэння. *С. пірагі ў печ.* **5.** *што.* Усоўваць, змяшчаць што-н. куды-н. *С. руку ў цеста. С. картку за рамку* (разм.). **6.** і *без дап.* Ужыв. для ўтварэння якога-н. энергічнага дзеяння (разм.). *С. калом па плоце. С. з ружжа* (страляць). *З коміна садзіў чорны дым* (валіў густымі клубамі). **7.** *каго-што.* Глыбока ўвязнуўшы ў што-н. гразкае, даць завязнуць, засесці. *С. калёсы ў гразь.* **8.** *што.* Наносіць, прымацоўваць што-н. на якую-н. паверхню (разм.). *С. плямы. С. латкі на штаны.* **9.** *што.* Марна траціць, расходаваць (разм.). *Няма чаго напрасна с. грошы.* ◊ **На пасад садзіць** — 1) рыхтаваць месца і садзіць на вяселлі на покуце — пачэсным месцы; 2) аддаваць замуж. **Пасад садзіць** — рассцілаць снапы на таку ў два рады, каласы да каласоў для абмалоту. **Садзіць нос** *куды, у што* (разм. неадабр.) — умешвацца не ў сваю справу. ‖ *зак.* **пасадзі́ць,** -саджу́, -са́дзіш, -са́дзіць; -саджаны. ‖ *наз.* **паса́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (да 1 знач. — пра самалёт або пра размяшчэнне ў вагоне, параходзе і пад. і 3 знач.).

САДЗЬМУ́ЦЬ, -дзьму́, -дзьме́ш, -дзьме́; -дзьмём, -дзьмяце́, -дзьму́ць; -дзьмі́; -дзьму́ты; *зак., каго-што.* Сагнаць, скінуць з паверхні чаго-н. струменем, павевам ветру. *С. пыл з тэлевізара. Як ветрам садзьмула* (знік імгненна).

СА́ДНІЦЬ, -ніць; *безас.; незак.* (разм.). Пра шчымлівы, пякучы боль (пры раненні, апёку, раздражненні скуры і пад.). *Нага с.*

САДО́ВЫ *гл.* сад.

САДО́К[1] *гл.* сад.

САДО́К[2], -дка́, *мн.* -дкі́, -дко́ў, *м.* Памяшканне (клетка, вадаём і пад.) для развядзен-

ня і трымання жывёл. *Гусіны с. С. для рыбы.* ‖ *прым.* **садко́вы**, -ая, -ае. *Садковая рыба.*

САДО́М, -у, *м.* (разм.). Неразбярыха, сумятня, крык. *У хаце цэлы вечар с.* ◊ **Садом і гамора** (кніжн.) — поўны беспарадак, хаос [ад назваў гарадоў, якія, паводле біблейскай легенды, былі разбураны богам за грахі жыхароў].

САДО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Працаўнік па догляду саду і вырошчванню садовых раслін. ‖ *ж.* **садо́ўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **садо́ўніцкі**, -ая, -ае.

САДО́ЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Занятак садоўніка, майстэрства даглядаць сад. **2.** Развядзенне садовых раслін як галіна сельскай гаспадаркі. ‖ *прым.* **садо́ўніцкі**, -ая, -ае.

САДРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., здзярэцца; *зак.* **1.** Аддзяліцца ад паверхні. *На пальцы садралася скура.* **2.** Стаць непрыгодным ад доўгага ўжывання (пра венік, шчотку і пад.). ‖ *незак.* **здзіра́цца**, -аецца.

САДРА́ЦЬ *гл.* драць.

САДРУ́ЖНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Узаемная дружба, сяброўскае яднанне. *С. народаў. Салдацкая с.* **2.** Аб'яднанне каго-, чаго-н. на аснове дружбы. *С. пісьменнікаў брацкіх рэспублік.* **3.** Дзяржаўнае аб'яднанне. *Садружнасць Незалежных Дзяржаў (СНД).*

САДЫЗМ, -у, *м.* **1.** Палавая ненармальнасць, пры якой палавое пачуццё задавальняецца прычыненнем фізічнага болю другой асобе. **2.** Ненармальная і абвостраная жорсткасць. ‖ *прым.* **сады́сцкі**, -ая, -ае.

САДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, апантаны садызмам. ‖ *ж.* **сады́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сады́сцкі**, -ая, -ае.

СА́ЕЧНЫ *гл.* сайка.

СА́ЖА, -ы, *ж.* **1.** Чорны налёт ад няпоўнага згарання паліва, што асядае на ўнутраных частках печаў, комінаў. **2.** Хвароба хлебных злакаў у выглядзе чорнага ліпкага налёту.

СА́ЖАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Штучны вадаём. **2.** Садок для рыбы. ‖ *прым.* **са́жалкавы**, -ая, -ае (спец.). *Сажалкавая рыбная гаспадарка.*

СА́ЖАНЬ, -жня, *мн.* -жні, -жняў, *м.* **1.** Старая руская і беларуская мера даўжыні, роўная 3 аршынам (2,13 м). *Касы с. у плячах* (пра шырокага ў плячах, высокага чалавека). **2.** Колькасць чаго-н., роўная гэтай меры. *Тры сажні дроў.* **3.** Прылада для абмервання зямельных участкаў. *Памераць прысядзібны надзел сажнем.* ‖ *прым.* **сажнёвы**, -ая, -ае. *Сажнёвыя крокі* (вельмі вялікія).

САЖО́НКІ, -нак. Стыль плавання з папераменным выкідваннем уперад то адной, то другой рукі. *Плыць сажонкамі.*

САЖРА́ЦЬ *гл.* жраць.

САЗА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прамысловая рыба сямейства карпавых з буйной луской. ‖ *прым.* **сазано́вы**, -ая, -ае *і* (прыгатаваны з сазана) **саза́навы**, -ая, -ае. *Сазановая галава. Сазанавая юшка.*

САЗВАНІ́ЦЦА, -званю́ся, -зво́нішся, -зво́ніцца; *зак.* Дамовіцца з кім-н. па тэлефоне. *Перш чым ехаць да сястры, трэба с.* ‖ *незак.* **сазво́ньвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

САЗВА́ЦЬ, ззаву́, ззаве́ш, ззаве́; ззавём, ззавяце́, ззаву́ць; сазва́ў, -ва́ла; ззаві́; сазва́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Паклікаць, сабраць у адно месца ўсіх, многіх. *С. гасцей.* **2.** *каго-што.* Сабраўшы ўдзельнікаў сходу, канферэнцыі і пад., арганізаваць, пачаць дзейнасць па вырашэнню якіх-н. пытанняў. *С. кансіліум. С. нараду.* ‖ *незак.* **ззыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

САЗЛУ́ЧАНЫ: сазлучаныя сасуды (спец.) — сасуды, злучаныя адзін з другім у ніжняй частцы.

САЗНА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** Усвядоміўшы няправільнасць свайго ўчынку, сказаць пра гэта. *С. ў сваёй памылцы.* **2.** Прызнаць сваю віну. *Пасля доўгага запірання злачынец сазнаўся.* ‖ *незак.* **сазнава́цца**, -наю́ся, -нае́шся, -нае́цца; -наёмся, -наяце́ся, -наю́цца. ‖ *наз.* **сазна́нне**, -я, *н.*

САЙГА́, -і́, *ДМ* сайзе́, *мн.* са́йгі, -аў, *ж.* *і* **САЙГА́К**, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Стэпавая парнакапытная жывёліна з лірападобнымі рагамі, від антылопы. ‖ *прым.* **сайга́чы**, -ая, -ае. *С. статак.*

СА́ЙДА, -ы, *ДМ* са́йдзе, *ж.* Паўночная марская рыба сямейства траскавых. ‖ *прым.* **са́йдавы**, -ая, -ае.

СА́ЙКА, -і, *ДМ* са́йцы, *мн.* -і, са́ек, *ж.* Невялікая прадаўгаватая або круглая булка з пшанічнай мукі. ‖ *прым.* **са́ечны**, -ая, -ае.

СА́ЙРА, -ы, *ж.* Ціхаакеанская прамысловая рыба. ‖ *прым.* **са́йравы**, -ая, -ае.

САК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Жаночая верхняя вопратка тыпу кароткага паліто; *прым.* **са́кавы**, -ая, -ае. ‖ *памянш.* **сачо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*; *прым.* **сачко́вы**, -ая, -ае.

САК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць у выглядзе сеткі, нацягнутай на абруч; *прым.* **са́кавы**, -ая, -ае. ‖ *памянш.* **сачо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*; *прым.* **сачко́вы**, -ая, -ае.

САКАВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Апарат, прызначаны для атрымання соку з ягад і фруктаў, для пастэрызацыі кампотаў і марынадаў. **2.** Прыстасаванне ў выглядзе злучаных трубамі чанаў для атрымання дубільнага соку ў гарбарнай вытворчасці. ‖ *прым.* **сакава́рачны**, -ая, -ае.

САКАВІ́К, -а́, *м.* Трэці месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **сакаві́цкі**, -ая, -ае. *С. вецер.*

САКАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае шмат соку. *Сакавітыя суніцы. Сакавітая трава.* **2.** *перан.* Яркі, свежы. *Сакавітыя фарбы карціны. Сакавітыя вусны.* **3.** *перан.* Пра гук, голас: прыемны, звонкі, гучны. *С. смех.* **4.** *перан.* Пра словы, мову: трапны, вобразны. *Сакавітае слова. Сакавітая мова вёскі.* ‖ *наз.* **сакаві́тасць**, -і, *ж.*

САКАВІ́ЦКІ *гл.* сакавік.

САКАЛІ́НЫ *гл.* сокал.

САКАЛІ́ХА, -і, *ДМ* -лі́се, *мн.* -і, -лі́х, *ж.* Самка сокала.

САКАЛЯНЯ́ *і* САКАЛЯНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушка сокала.

САКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* **1.** Пра курэй: кудахтаць, утвараць сокат. *Сакочуць куры.* **2.** Часта стукаць, страляць, трашчаць. *У лесе сакаталі кулямёты.* **3.** *перан.* Вельмі хутка, не сціхаючы, гаварыць (разм.). ‖ *наз.* **саката́нне**, -я, *н.*

САКАТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто, не сціхаючы, многа гаворыць; балбатун.

САКАТУ́ХА, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* **1.** Курыца. *С. аб'елася ячменем.* **2.** Балбатлівая жанчына (разм.). *Гэта с. цэлы дзень балбоча.*

САКАЎНЫ́, -а́я, -о́е. Тое, што і сакавіты.

САКВАЯ́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дарожная сумка з замком, звычайна са скуры. ‖ *прым.* **саквая́жны**, -ая, -ае.

СА́КЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Назва жылля каўказскіх горцаў. *Стаяла с. пад гарою.*

САКО́Л, -кала, *мн.* -калы́, -кало́ў, *м.* Тое, што і сокал. ◊ **Гол як сакол** (разм.) — надта бедны, нічога не мае.

САКО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* сокал. **2.** Пяшчотная назва юнака, дзіцяці, мужчыны (звычайна ў звароце і нар.-паэт.). *Сынок, с. мой дарагі!*

САКРАМЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Звязаны з рэлігійным абрадам, рытуальны. *Сакраментальныя словы* (таксама перан.: якія гучаць, як заклінанні). **2.** *перан.* Які замацаваўся ў традыцыі, стаў звычайным. ‖ *наз.* **сакрамента́льнасць**, -і, *ж.*

САКРАТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Асоба, якая вядзе справаводства, канцылярыю ўстановы або перапіску і справы прыватнай асобы. *С.-машыністка. Асабісты с.* **2.** Асоба, што піша пратакол схода. **3.** Выбарны кіраўнік арганізацыі. *Генеральны с. ААН.* **4.** Адказная асоба, якая вядзе арганізацыйна-выканаўчую работу. *Вучоны с. інстытута.* ‖ *прым.* **сакрата́рскі**, -ая, -ае.

САКРАТАРЫЯ́Т, -а, *М* -ры́яце, *м.* **1.** Арганізацыйна-выканаўчы орган, аддзел пры ўстанове ці арганізацыі для вядзення бягучых спраў. **2.** Супрацоўнікі такога аддзела, органа.

САКРУША́ЛЬНЫ, -ая, -ае (высок.). Знішчальны, вялікай сілы. *С. ўдар.*

САКРЭ́Т[1], -у, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тайна, тое, пра што не гавораць. *Не выдаць с. У мяне няма сакрэтаў ад бацькоў. Не рабіць сакрэту.* **2.** *чаго.* Тайны спосаб. *С. вытворчасці. С. прыгатавання каньяку.* **3.** *чаго.* Скрытая прычыны. *С. поспеху. У чым с. такіх паказчыкаў?* **4.** Мудрагелістая канструкцыя ў якім-н. механізме. *Замок з сакрэтам.* **5.** Дадатковы патайны пост, які размяшчаецца вартаўнічай аховай на найбольш небяспечных подступах праціўніка. *Назначыць байцоў у с.* ‖ *прым.* **сакрэ́тны**, -ая, -ае (да 1 і 4 знач.). *Вельмі сакрэтна* (прысл.).

САКРЭ́Т[2], -у, *М* -рэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Рэчыва, якое выпрацоўваецца клеткамі розных залоз, неабходнае для жыццёвых функцый арганізма. *С. шчытападобнай залозы.* ‖ *прым.* **сакрато́рны**, -ая, -ае.

САКРЭ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Род пісьмовага стала з адкідной дошкай і шуфлядамі для папер.

САКРЭ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Трымаць што-н. у сакрэце[1] (у 1 знач.). *Мне няма чаго с., я ўсё раскажу.* **2.** Гаварыць шэптам у прысутнасці каго-н. *Аб чым вы там сакрэтнічаеце?*

САКРЭ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Выдзяленне сакрэту[2] клеткамі залозы. *Залозы ўнутранай сакрэцыі.* ‖ *прым.* **сакрато́рны**, -ая, -ае. *Сакраторная дзейнасць.*

САКСАЎ́Л, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Невысокае сярэднеазіяцкае дрэва або хмызняк з лісцем, падобным на бугаркі. **2.** -у. Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **саксау́лавы**, -ая, -ае *і* **саксау́льны**, -ая, -ае.

САКСАФАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на саксафоне.

САКСАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медны духавы музычны інструмент, па тэмбру блізкі да кларнета. ‖ *прым.* **саксафо́нны**, -ая, -ае.

СА́ЛА[1], -а, *н.* Тлушчавае адкладанне ў целе жывёльнага арганізма, а таксама прадукт з гэтага рэчыва. *Таплёнае с. Дурань-дурань, а с. любіць* (прымаўка). ◊ **Заліць сала за скуру каму** (разм.) — нашкодзіць, нарабіць непрыемнасцей каму-н. ‖ *памянш.-ласк.* **са́льца**, -а, *н.* ‖ *прым.* **са́льны**, -ая, -ае. *Сальная свечка* (з сала).

СА́ЛА[2], *н.* Дробны лёд або насычаны вадой снег, які плыве па паверхні вады перад замярзаннем вадаёма. *Па рацэ плыло с.*

САЛАВЕ́Й, -лаўя́, *мн.* -лаўі́, -лаўёў, *м.* Буравата-шэрая маленькая пеўчая птушка атрада вераб'іных, якая вылучаецца прыгожым спевам. *Ля рэчкі зацёхкаў с. Пець (заліваецца) салаўём* (гаварыць красамоўна, з захапленнем). ‖ *ласк.* **салаве́йка**, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* *і* **сало́ўка**, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (нар.-паэт.). ‖ *прым.* **салаўі́ны**, -ая, -ае.

САЛАВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Рабіцца вялым, сонным. ‖ *зак.* **асалаве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **пасалаве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

САЛАДЖА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Саладкаваты. *С. хлеб.* **2.** *перан.* Празмерна ветлівы, да прыкрасці ліслівы. *Саладжавая ўхмылка. С. чалавек.* ‖ *наз.* **саладжа́васць,** -і, *ж. У яго паводзінах адчувалася с.*

САЛАДЗЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца салодкім, саладзейшым.

САЛАДЗІ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Памяшканне, дзе прарошчваюць зерне на солад.

САЛАДЗІ́НЫ, -дзі́н (спец.). Гушча, якая застаецца пасля вінакурэння, півіварэння і ідзе на корм жывёле. ◊ **Знацца (разбірацца) як свіння на саладзінах** (разм.) — зусім не разбірацца. ‖ *прым.* **саладзі́нны,** -ая, -ае.

САЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны; *зак., што.* **1.** Рабіць салодкім. *С. чай. С. кісель.* **2.** Прарошчваць зерне для атрымання соладу. *С. ячмень.* ‖ *зак.* **пасаладзі́ць,** -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны (да 1 знач.) *і* **засаладзі́ць,** -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; -ло́джаны (да 2 знач.).

САЛАДКАКО́РАНЬ, -ю, *м.* Травяністая расліна, саладкаваты корань якой ужываецца ў медыцыне як слабіцельнае, а таксама ў тэхніцы; лакрыца. ‖ *прым.* **саладкако́раневы,** -ая, -ае.

САЛАДО́СЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* салодкі. **2.** *перан.* Адчуванне чаго-н. прыемнага, добрага. *На душы с.*

САЛАДУ́ХА, -і, *ДМ* -ду́се, *ж.* (разм.). Салодкая страва з густазаваранай жытняй мукі. *Дзеці перабіваліся на бульбе з саладухаю.*

САЛА́КА, -і, *ДМ* -ла́цы, *ж.* Дробная марская рыба сямейства селядцоў.

САЛАМА... (*гл.* **салома...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «салома...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *саламакрутка, саламарэзка, саламатрэс.*

САЛАМА́НДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Хвастатае земнаводнае. *Гіганцкая чорная с.* ‖ *прым.* **саламандравы,** -ая, -ае.

САЛАМО́НАЎ: саламонава рашэнне (кніжн.) — мудрае і простае рашэнне цяжкавырашальнага пытання [паводле біблейскага падання аб судзе цара Саламона, які вызначыў, якая з дзвюх прэтэндуючых на дзіця жанчын з'яўляецца яго маці].

САЛАМЯ́НЫ *гл.* салома.

САЛАНЕ́Ц, -нцу́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* Глеба стэпавых, пустынных зон, насычаная солямі натрыю. ‖ *прым.* **саланцо́вы,** -ая, -ае.

САЛАНІ́НА, -ы, *ж.* Свіное пасоленае сала.

САЛАНЧА́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Глеба стэпавых зон, насычаныя прыроднымі солямі. ‖ *прым.* **саланчако́вы,** -ая, -ае.

САЛАПЯ́КА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -пяцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -пяк (разм. зневаж.). Разява, неарганізаваны чалавек.

САЛА́Т, -у, *М* -ла́це, *м.* Тое, што і салата. ‖ *прым.* **салатавы,** -ая, -ае *і* **сала́тны,** -ая, -ае.

САЛА́ТА, -ы, *ДМ* -ла́це, *ж.* **1.** Травяністая агародная расліна, лісты якой сырымі ўжываюцца ў ежу. **2.** *мн.* -ы, -аў. Халодная страва з нарэзаных кавалачкамі гародніны, яек, мяса, рыбы і пад. з якой-н. прыправай. *Мясны с.* ‖ *прым.* **сала́тавы,** -ая, -ае *і* **сала́тны,** -ая, -ае. *С. колер* (светла-зялёны).

САЛА́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Спецыяльная пасудзіна для салаты (у 2 знач.).

САЛА́ТНЫ *гл.* салата.

САЛАТО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца вытапліваннем сала.

САЛАТО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Прадпрыемства, дзе вытопліваюць сала.

САЛГА́ЦЬ *гл.* ілгаць.

САЛАЎІ́НЫ *гл.* салавей.

САЛДА́Т, -а, *М* -да́це, *мн.* -ы, -да́т, *м.* **1.** Радавы ваеннаслужачы сухапутнага войска, а таксама ваеннаслужачы наогул. *С. музычнага ўзвода.* **2.** *перан.* Ваенны чалавек, воін. *Мой тата — стары с. С. рэвалюцыі* (той, хто прысвяціў сваё жыццё справе рэвалюцыі; высок.). *Лясныя салдаты* (партызаны). ‖ *памянш.* **салда́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. Скакаць у ваду салдацікам* (стоячы, у стаячым становішчы). *Алавяны с.* (дзіцячая цацка — фігурка салдата). ‖ *прым.* **салда́цкі,** -ая, -ае.

САЛДА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Жонка салдата, які пайшоў на вайну.

САЛДАТНЯ́, -і́, *ж., зб.* (зневаж.). Салдаты.

САЛДАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. зневаж.). Грубы, некультурны чалавек з ваенных. ‖ *прым.* **салдафо́нскі,** -ая, -ае.

САЛДА́ЦІК, САЛДА́ЦКІ *гл.* салдат.

САЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* саліць. **2.** *мн.* -і, -яў. Пасоленыя ў запас харчовыя прадукты. *Назапасіць на зіму розных саленняў.*

САЛЕ́ТРА, -ы, *ж.* Азотнакіслая соль калію, натрыю, амонію, ужываецца ў вытворчасці выбуховых рэчываў, аграноміі. ‖ *прым.* **сале́травы,** -ая, -ае.

САЛЁНАСЦЬ, -і, *ж.* Насычанасць соллю. *Ступень салёнасці мораў бывае розная.*

САЛЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Насычаны соллю, які ўтрымлівае ў сабе соль. *Салёнае мора.* **2.** Пасолены з перавышэннем нормы. *С. блін. Салёныя пельмені.* **3.** Прыгатаваны ў растворы солі ў запас. *Салёныя грыбы.* **4.** *перан.* Дасціпны да рэзкасці, непрыстойнасці (разм.). *Салёны анекдот. С. жарт.*

САЛІДА́РНАСЦЬ, -і, *ж.* Актыўнае спачуванне якім-н. дзеяннем, адзінства поглядаў, інтарэсаў, думак. *Сяброўская с.*

САЛІДА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае сваю салідарнасць з кім-, чым-н., аднадушны. **2.** У юрыспрудэнцыі — той, хто нясе сумесную з кім-н. адказнасць. *Салідарныя адказчыкі.*

САЛІДАРЫЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *зак.* і *незак., з кім-чым.* Выказаць (выказваць) сваю салідарнасць з кім-, чым-н. *С. з думкай дакладчыка.* ‖ *наз.* **салідарыза́цыя,** -і, *ж.*

САЛІ́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Трывалы, надзейны, добра зроблены. *Салідная пабудова. Салідная адукацыя.* **2.** Грунтоўны, важны, прадстаўнічы. *Салідная фігура. Салідная ўстанова.* **3.** Пра ўзрост: не вельмі малады, сталы. *Жанчына саліднага ўзросту.* **4.** Значны па велічыні, памеру, сіле і пад. *Салідныя грошы.* **5.** Мажны, поўны (пра чалавека). *Салідная камплекцыі.* ‖ *наз.* **салі́днасць,** -і, *ж.*

САЛІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для салення, засолу. *С. басейн.*

САЛІПСІ́ЗМ, -у, *м.* У філасофіі: крайні суб'ектыўны ідэалізм, які прызнае адзінай рэальнасцю толькі індывідуальную свядомасць, уласнае «я» і адмаўляе існаванне навакольнага свету. ‖ *прым.* **саліпсі́чны,** -ая, -ае.

САЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Выконваць сола (у 3 знач.). ‖ *наз.* **салі́раванне,** -я, *н.*

САЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Артыст, які выконвае сольную партыю. *С. аперэты. С. аркестра.* ‖ *ж.* **салі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

САЛІТЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйны брыльянт.

САЛІЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Доўгі плоскі чарвяк, які паразітуе ў страўніку чалавека і жывёлы.

САЛІЦЫ́ЛАВЫ, -ая, -ае: **саліцылавая кіслата** — арганічная кіслата, якая выкарыстоўваецца для прыгатавання лекавых рэчываў і фарбавальнікаў.

СА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., каго-што.* Насычаць, намазваць салам ці забруджваць чым-н. тлустым.

САЛІ́ЦЬ, салю́, со́ліш, со́ліць; со́лены; *незак.* **1.** *што.* Сыпаць соль у што-н. для смаку. *С. катлеты. С. бульбу.* **2.** *што.* Нарыхтоўваць у запас у салёным растворы. *С. агуркі. С. сала.* **3.** *перан.* Рабіць каму-н. непрыемнасці, дапякаць. *С. кпінамі.* ‖ *зак.* **пасалі́ць,** -салю́, -со́ліш, -со́ліць; -со́лены *і* **засалі́ць,** -салю́, -со́ліш, -со́ліць; -со́лены (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **сале́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.), **со́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.), **засо́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 2 знач.) *і* **засо́л,** -у, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **салі́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.), **засо́лачны,** -ая, -ае (да 2 знач.) *і* **засо́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

САЛО́ДКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае прыемны смак, уласцівы цукру або мёду. *С. яблык. Паставіць на стол салодкае* (наз.; салодкую страву, дэсерт). **2.** *перан.* Прыемны, які прыносіць задавальненне і асалоду. *Салодкая трывога. Не салодка* (прысл.) *жывецца сіраце.* **3.** *перан.* Празмерна далікатны, занадта ўважлівы і ласкавы. *Салодкая ветлівасць. Салодкія манеры.* **4.** *перан.* Ліслівы, ненатуральны, дагодлівы. *Салодкія словы.* ‖ *наз.* **сало́дкасць,** -і, *ж.*

САЛО́МА, -ы, *ж.* Сухія сцёблы злакавых раслін, што застаюцца пасля абмалоту. *Аўсяная с.* ‖ *памянш.* **сало́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *ж.* ‖ *прым.* **саламя́ны,** -ая, -ае. *Саламяная страха. С. колер* (светла-жоўты). *Саламяная сурвэтка* (з саломы). ◊ **Саламяная ўдава** (жарт.) — жанчына, якая знаходзіцца ў часовай разлуцы з мужам. **Саламяны ўдавец** (жарт.) — мужчына, які знаходзіцца ў часовай разлуцы з жонкай.

САЛОМА... (а таксама **салама...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да саломы, напр. *саломазбіральнік, саломаздрабляльны, саломапад'ёмнік, саломаскладальнік, саломатранспарцёр.*

САЛО́МІНА, -ы, *мн.* -ы, -мін, *ж.* Адно сцябло саломы. ‖ *памянш.* **сало́мінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж. Хапацца за саломінку* (перан.: спрабаваць выратаваць сябе ці якую-н. справу, маючы надзею на сродкі, што дапамагчы не могуць).

САЛО́МКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* салома. **2.** *зб.* Сцёблы абабітага льну, канапель. **3.** Кандытарскі, мучны выраб у выглядзе тонкіх доўгіх палачак або трубачак. **4.** *зб.* Тонкія і кароткія драўляныя палачкі, з якіх робяць запалкі (спец.). ‖ *прым.* **сало́мкавы,** -ая, -ае (да 4 знач.).

САЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для выставак, для дэманстрацыі тавараў і пад., а таксама магазін для продажу і дэманстрацыі прадметаў гандлю, мастацкіх вырабаў і твораў мастацтва або атэлье, цырульня і пад., дзе заказы выконваюцца па-майстэрску. *Мастацкі с. С. жаночага адзення. С.-цырульня.* **2.** Парадная гасціная або зала для прыёму гасцей у багатым доме (уст.), а таксама агульная гасціная ў атэлі, гасцініцы. **3.** Літаратурны або грамадска-палітычны гурток з вядомых асоб арыстакратычнага асяроддзя, якія збіраліся ў доме якой-н. прыватнай асобы (уст.). **4.** Унутранае памяшканне аўтобуса, самалёта, цеплахода для пасажыраў, а таксама зала для чакання ў парыкмахерскай, атэлье і пад. ○ **Салон-вагон** — пасажырскі вагон, у адной палавіне якога размешчаны купэ, а ў другой — агульная зала для пасажыраў. ‖ *прым.* **сало́нны,** -ая, -ае.

САЛ—САМ

САЛОЎКА *гл.* салавей

СА́ЛЬДА, *нескл., н.* (спец.). Астатак, розніца паміж прыходам і расходам рахунка. *С. гандлёвага балансу.* ‖ *прым.* **са́льдавы,** -ая, -ае.

СА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* сальны. **2.** *мн.* -і, -ей. Непрыстойнасць, грубасць, цынічнасць. *Гаварыць сальнасці.*

СА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тлушчавая складка ў брушыне. **2.** Прыстасаванне для герметызацыі адтулін, праз якія праходзяць рухомыя часткі механізмаў — валы, штокі і пад. (спец.). **3.** Гандляр салам (разм.). ‖ *прым.* **са́льнікавы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

САЛЬНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Невялікая пасудзіна для солі. *Насыпаць солі ў сальніцу.*

СА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сала. **2.** Які стаў тлустым, бліщчастым ад сала, забруджаны салам. *Сальная барада.* **3.** *пера́н.* Непрыстойны, грубы, цынічны. *С. анекдот.* ‖ *наз.* **са́льнасць,** -і, *ж.*

СА́ЛЬТА, *нескл., н.* і **СА́ЛЬТА-МАРТА́ЛЕ,** *нескл., н.* Скачок з пераваротам цела ў паветры.

САЛЬФЕ́ДЖЫО, *нескл., н.* (спец.). **1.** Вакальнае практыкаванне — спяванне нот з вымаўленнем іх назваў. **2.** Вучэбная дысцыпліна, прызначаная для развіцця музыкальнага слыху, голасу. *Два ўрокі с.*

СА́ЛЬЦА *гл.* сала.

САЛЮ́Т, -у, *М* -лю́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенная форма прывітання або аддача пашаны каму-, чаму-н. ружэйнымі або артылерыйскімі залпамі, падняццем ці апусканнем сцяга і пад., а таксама стральба і фейерверк з прычыны ўрачыстай даты, падзеі. *С. дваццаццю артылерыйскімі залпамі. Піянерскі с.* (прывітанне, якое выражаецца ў падняцці над галавой правай рукі). ‖ *прым.* **салю́тны,** -ая, -ае.

САЛЮТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* і *незак., каму-чаму.* Аддаць (аддаваць) салют. ‖ *зак.* **адсалютава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й.

САЛЯ... (*гл.* **солe...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «соле...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *салявар, салярварня, салявоз, салякоп, саляносны* (басейн), *саляпромысел, саляфабрыка.*

САЛЯВА́РНЫ *гл.* солеварэнне.

САЛЯВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Прадпрыемства, дзе выварваюць соль.

САЛЯВЫ́ *гл.* соль[1].

САЛЯ́МІ, *нескл., ж.* Сорт цвёрдай вэнджанай каўбасы.

САЛЯНАКІ́СЛЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да солей салянай кіслаты.

САЛЯ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і сальніца.

САЛЯ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Густы суп з дробна нарэзанымі кавалкамі мяса або рыбы і вострымі прыправамі.

САЛЯ́НЫ: саляная кіслата — раствор хлорыстага вадароду ў вадзе.

САЛЯНЫ́ *гл.* соль[1].

САЛЯ́Р, -у, *м.* Прадукт перагонкі нафты, які выкарыстоўваецца як паліва. ‖ *прым.* **саля́равы,** -ая, -ае. *Саляравае масла.*

САЛЯ́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяльная пляцоўка для прыняцця сонечных ваннаў.

САМ, само́га; *ж.* сама́, само́й; *н.* само́, само́га; *мн.* са́мі, самі́х, *займ. азначальны.* **1.** Ужыв., каб падкрэсліць, што хто-н. асабіста выконвае дзеянне або адчувае на сабе яго. *С. тата гнаў каня. Такую навіну трэба паведаміць ёй самой. С. не свой* (аб стане разгубленасці, роспачы, адчаю, непакою). **2.** Ужыв., каб падкрэсліць, што дзеянне выконваецца асобай або прадметам самастойна, без чыёй-н. дапамогі. *Калгаснікі самі ўправіліся са жнівом. С. (сама, само, самі) па сабе* (адвольна, незалежна ні ад кога). *С. (сама, само, самі) сабе* (адзін, адна, адно, без нікога). *Само сабой зразумела* (не выклікае ніякага сумнення). **3.** Ужываецца для падкрэслівання важнасці, значнасці асобы або прадмета. *С. аграном прыехаў на поле.* **4.** У спалучэнні з назоўнікамі з якасным значэннем падкрэслівaюць наяўнасць вышэйшай ступені якасці ў прадмеце. *Прагулкі на лыжах — гэта само здароўе.* **5.** *у знач. наз.* **сам,** -о́га, *м.,* **сама́,** -о́й, *ж.* Ужыв. для абазначэння якой-н. паважанай асобы (гаспадара, кіраўніка і пад.; разм.). *С. яшчэ не прыехаў.*

САМ-... (уст. і разм.). Першая частка нязменных складанняў з колькаснымі словамі: «друг», «пят», «сём» — са знач.: 1) больш у столькі разоў, колькі паказана колькасным словам. *Ураджай знялі сам-друг, сам-пят* (г. зн. удвое, упяцёра больш за тое, што было пасеяна); 2) столькі-небудзь (колькі паказана колькасным словам), лічачы разам з тым, пра каго ідзе гаворка. *Застаўся з ім сам-друг* (удваіх). *Сям'я ў яго сам-сем* (г. зн. сем душ, лічачы з ім самім).

СА́МА, *часц.* **1.** Ужыв. у спалучэнні з якаснымі прыслоўямі для абазначэння найвышэйшай ступені. *С. менш прапушчана ўрокаў у першым паўгоддзі.* **2.** У спалучэнні з дзеясловамі выражае самы пачатак чаго-н., якога-н. дзеяння. *С. што пачыналі касьбу.* **3.** У канструкцыях са значэннем: у самую пару, у самы раз, у гэты час, якраз цяпер. *С. раслі грыбы. С. пайсці за горад на прагулку.*

САМА... Першая састаўная частка складаных слоў, якая абазначае: 1) накіраванасць дзеяння (названага ў другой частцы) на самога сябе, напр. *самазабеспячэнне, самакантроль, самаабман;* 2) здзяйсненне чаго-н. без дапамогі збоку, адвольна, аўтаматычна, напр. *самаразбурэнне, саманаладка, самаразрадны.*

САМААБАРО́НА, -ы, *ж.* Абарона самога (самiх) сябе ўласнымі сіламі і сродкамі. *Ён валодаў тэхнікай самаабароны.*

САМААБКЛАДА́ННЕ, -я, *н.* Дабравольны збор сродкаў на мясцовыя грамадскія патрэбы, вызначаны самім насельніцтвам.

САМААБСЛУГО́ЎВАННЕ, -я, *н.* Абслугоўванне сябе сваімі ўласнымі сіламі. *Магазін самаабслугоўвання.*

САМААДВО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Матываванае адхіленне сваёй кандыдатуры ад вылучэння на якую-н. выбарную пасаду. *Заявіць с. на сходзе.*

САМААДВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўзнікае адвольна, сам па сабе, без уздзеяння звонку. *С. рух малекул.* ‖ *наз.* **самаадво́льнасць,** -і, *ж.*

САМААДДА́НЫ, -ая, -ае. Які ахвяруе сабой, сваімі інтарэсамі для другіх, для агульнай справы. *С. змагар. С. ўчынак. Самаадданае служэнне Радзіме.* ‖ *наз.* **самаадда́насць,** -і, *ж.*

САМААДРАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Свядомае адмаўленне ад асабістых выгад, даброт. *С. ў імя вялікай мэты.*

САМААДУКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Набыццё ведаў самастойна, без дапамогі выкладчыкаў. ‖ *прым.* **самаадукацы́йны,** -ая, -ае.

САМААДЧУВА́ННЕ, -я, *н.* Агульны стан фізічных і духоўных сіл чалавека. *С. пацыента стала лепшым.*

САМААКУ́ПНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Спосаб вядзення гаспадаркі, пры якім расходы пакрываюцца ўласнымі даходамі прадпрыемства. *Перайсці на с. і гаспадарчы разлік.*

САМААНА́ЛІЗ, -у, *м.* Аналіз уласных учынкаў і перажыванняў.

САМААХВЯ́РНЫ, -ая, -ае. Гатовы ахвяраваць сабой, сваімі інтарэсамі дзеля агульнай справы, дзеля шчасця іншых, гераічны і высакародны. *С. ўчынак. С. подзвіг у імя інтарэсаў народа.* ‖ *наз.* **самаахвя́рнасць,** -і, *ж.*

САМААЦЭ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Ацэнка самога сябе, сваіх недахопаў і сваёй годнасці.

САМАБІЧАВА́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Прычыненне сабе фізічных і маральных пакут, суровае асуджэнне сябе, сваіх паводзін, сваіх памылак.

САМАБО́Р, -а, *м.:* **абрус-самабор** — у казках: чарадзейны абрус, на якім сама па сабе з'яўляецца жаданая яда. ‖ *прым.* **самабо́рны,** -ая, -ае.

САМАБРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і самабор. ‖ *прым.* **самабра́ны,** -ая, -ае.

САМАБЫ́ТНЫ, -ая, -ае. Арыгінальны, не падобны на іншых, самастойны ў сваім развіцці. *С. талент. Самабытная літаратура.* ‖ *наз.* **самабы́тнасць,** -і, *ж.*

САМАВАЛО́ДАННЕ, -я, *н.* Уменне валодаць сабою, стрыманасць і душэўная ўраўнаважанасць. *Праявіць с.*

САМАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Металічнае прыстасаванне для кіпячэння вады з награвальнай трубой у сярэдзіне. *Ставіць с.* (пачаць кіпяціць ваду ў самавары). *Электрычны с.* ‖ *памянш.* **самава́рчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **самава́рны,** -ая, -ае.

САМАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Мажны, дзябёлы. *Плячысты с. асілак.* **2.** Паважны, салідны. *С. мужчына.* **3.** Поўны дастатку, эканамічна моцны, заможны. *Самавітая гаспадарка.* **4.** (з адмоўем не). Які выражае непаўнату або адсутнасць якой-н. якасці. *Дарога ўжо не самавітая.* ‖ *наз.* **самаві́тасць,** -і, *ж.*

САМАВО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Самавольная адлучка з работы, службы і пад. *Пайсці ў самаволку.*

САМАВО́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паступаць самавольна. ‖ *наз.* **самаво́льнічанне,** -я, *н.*

САМАВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паступае, робіць па сваёй волі, не лічачыся ні з кім. *Самавольныя дзеянні.* **2.** Які робіцца без дазволу, самаўпраўны. *Самавольная паездка.* ‖ *наз.* **самаво́льнасць,** -і, *ж.*

САМАВО́ЛЬСТВА, -а, *н.* **1.** Схільнасць рабіць што-н. па-свойму, не лічачыся ні з кім. *С. адміністрацыі.* **2.** Самавольныя паводзіны; самавольны ўчынак. *С. дзяцей.*

САМАВУ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і самавучка.

САМАВУ́КАМ, *прысл.* Самастойна, без сістэматычнага навучання, без кіраўніка. *Авалодаць граматай с.*

САМАВУ́ЧКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -чцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -чак. Чалавек, які навучыўся чаму-н. самастойна, без сістэматычнага навучання і без кіраўніка. *Кравец-с.*

САМАВУЧЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Падручнік для вывучэння чаго-н. самастойна, без дапамогі кіраўніка. *С. ігры на баяне. С. французскай мовы.*

САМАВЫЗНАЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* Вызначыць сваё месца ў жыцці, у грамадстве, усвядоміць свае грамадскія, класавыя, нацыянальныя інтарэсы. ‖ *незак.* **самавызнача́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **самавызначэ́нне,** -я, *н.*

САМАВЫЗНАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* самавызначыцца. **2.** Вызначэнне, выяўленне народам сваёй волі ў адносінах свайго нацыянальнага і дзяржаўнага ладу. *Права нацый на с.*

САМАВЫКРЫВА́ННЕ, -я *і* **САМАВЫКРЫЩЦЁ**, -я́, *н.* Выкрыванне самога сябе, сваіх дзеянняў, учынкаў.

САМАВЫХАВА́ННЕ, -я, *н.* Выхаванне самога сябе.

САМАВЫХВАЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Усхваленне, праслаўленне самога сябе, сваіх заслуг.

САМАГО́Н, -у, *м. і* **САМАГО́НКА**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Самаробная гарэлка з хлеба, цукру, караняплодаў, садавіны і пад. ‖ *прым.* **самаго́нны**, -ая, -ае. *С. апарат.*

САМАГО́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто вырабляе самогонку. ‖ *ж.* **самаго́ншчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

САМАГУ́БНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* самагубства. **2.** *перан.* Небяспечны, згубны для самога сябе (кніжн.). *С. ўчынак. Самагубнае рашэнне.* ‖ *наз.* **самагу́бнасць**, -і, *ж.*

САМАГУ́БСТВА, -а, *н.* Наўмыснае пазбаўленне сябе жыцця. *Паконччыць жыццё самагубствам. Палітычнае с.* (перан.: дзеянні, учынак, якія вядуць да спынення сваёй палітычнай дзейнасці). ‖ *прым.* **самагу́бны**, -ая, -ае (спец.). *С. акт.*

САМАДАСТАТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Дастатковы для задавальнення сваіх патрэбнасцей. **2.** Дастатковы значны сам па сабе, які мае зусім самастойнае значэнне. *Самадастатковая велічыня.*

САМАДЗЕ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Праяўленне асабістага пачыну ў якой-н. справе. **2.** Непрафесійная тэатральна-мастацкая дзейнасць, выступленні асоб, якія не з'яўляюцца артыстамі. *Мастацкая с.*

САМАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае самастойна, уласнымі творчымі сіламі, па ўласнаму пачыну. *Самадзейнае мастацтва. С. харавы калектыў.*

САМАДЗЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Самаробная рэч.

САМАДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Самаробны, зроблены хатнімі сродкамі. *С. радыёпрыёмнік.*

САМАДЗЕ́РЖАЦ, -жца, *мн.* -жцы, -жцаў, *м.* (гіст.). У старой Расіі: манарх. ‖ *ж.* **самадзе́ржыца**, -ы, *мн.* -ы, -жыц.

САМАДЗЯРЖА́ЎЕ, -я, *н.* У дарэвалюцыйнай Расіі: неабмежаваная вярхоўная ўлада цара, а таксама сістэма праўлення, заснаваная на такой уладзе. *Вызваленне народаў ад самадзяржаўя.* ‖ *прым.* **самадзяржа́ўны**, -ая, -ае.

САМАДУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які дзейнічае па асабістаму капрызу, не лічачыся з іншымі людзьмі. ‖ *ж.* **самаду́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **самаду́рскі**, -ая, -ае. *Самадурскія звычкі.*

САМАДУ́РСТВА, -а, *н.* Паводзіны, учынкі самадура.

САМАЗАБО́ЙСТВА, -а, *н.* Наўмыснае пазбаўленне сябе жыцця; самагубства. *Скончыць жыццё самазабойствам.* ‖ *прым.* **самазабо́йны**, -ая, -ае.

САМАЗАБО́ЙЦА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Той, хто пакончыў жыццё самазабойствам, самагубствам.

САМАЗАБЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** Забыццё самога сябе, сваіх перажыванняў; лагоднае заспакаенне. *Працаваць да самазабыцця.* **2.** Найвышэйшая ступень узбуджанасці, узрушанасці, якая прыводзіць да забыцця самога сябе і ўсяго навакольнага. *Кахаць да самазабыцця.*

САМАЗАГАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Здольны да самазагарання ў выніку ўнутранага награвання. *Самазагаральныя газы.* ‖ *наз.* **самазагара́нне**, -я, *н. С. каменнага вугалю.*

САМАЗАРА́ДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які зараджаецца аўтаматычна. *Самазарадная вінтоўка.*

САМАЗАСПАКАЕ́ННЕ, -я, *н.* Легкадумная ўпэўненасць, уяўнае заспакаенне сябе тым, што ўсё ідзе добра. *Няма падстаў для самазаспакаення.*

САМАЗАСПАКО́ЕНАСЦЬ, -і, *ж.* Беспадстаўная супакоенасць, легкадумная ўпэўненасць у паспяховым ходзе спраў.

САМАЗАСПАКО́ІЦЦА, -ко́юся, -ко́ішся, -ко́іцца; *зак.* Аддацца самазаспакаенню. ‖ *незак.* **самазаспако́йвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

САМАЗАХАВА́ННЕ, -я, *н.* Імкненне захаваць сваё жыццё, засцерагчы сябе ад небяспекі. *Інстынкт самазахавання.*

САМАЗВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грузавы аўтамабіль з кузавам, які механічна перакульваецца, а таксама вагон, які можа самаразгружацца. *Вагон-с.* ‖ *прым.* **самазва́льны**, -ая, -ае.

САМАЗВА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, хто выдае сябе за другога чалавека, прысвоіўшы сабе чужое імя, званне. ‖ *ж.* **самазва́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

САМАЗВА́НСТВА, -а, *н.* Незаконнае прысваенне сабе чужога імя, звання з мэтай абману.

САМАЗВА́НЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца самазванцам.

САМАЗДАВО́ЛЕНЫ, -ая, -ае. Такі, які здаволены сабой, пераканаы ў сваёй перавазе, годнасці і паказвае, праяўляе гэту здаволенасць. *Самаздаволеныя пустасловы.* ‖ *наз.* **самаздаво́ленне**, -я, *н.*

САМАЗНЕВАЖА́ННЕ, -я, *н.* Наўмыснае зневажанне самога сябе, прызнанне сябе нікчэмным.

САМАКАНТРО́ЛЬ, -ю, *м.* Кантроль над самім сабой; назіранне за сваёй працай, станам здароўя.

САМАКА́Т, -а, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Назва веласіпеда ў арміі ў час першай сусветнай вайны. **2.** Дзіцячае механічнае рухальнае прыстасаванне ў выглядзе планкі на двух колцах з прымацаванай да яе ручкай накшталт веласіпеднага руля. ‖ *прым.* **самака́тны**, -ая, -ае.

САМАКІРАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Права якой-н. арганізацыі, таварыства, гаспадарчай, адміністрацыйнай адзінкі вырашаць сваімі, мясцовымі сіламі пытанні свайго ўнутранага кіравання. *Студэнцкае с.* **2.** Права дзяржаўнай адзінкі мець свае ўрадавыя органы, вырашаць пытанні ўнутранага заканадаўства і кіравання. ‖ *прым.* **самакірава́льны**, -ая, -ае.

САМАКРУ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). Самаробная папяроса. *Выкурыць самакрутку.*

САМАКРЫ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Крытыка недахопаў у сваёй рабоце, крытычныя адносіны да сваіх памылак, недахопаў. *Разгортванне крытыкі і самакрытыкі.* ‖ *прым.* **самакрыты́чны**, -ая, -ае.

САМАКРЫТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца сам да сябе крытычна; які заключае ў сабе самакрытыку. *Самакрытычнае выступленне.* ‖ *наз.* **самакрыты́чнасць**, -і, *ж.*

САМАЛЁТ, -а, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лятальны апарат, цяжэйшы за паветра, з рухавіком і нерухомымі крыламі. *Транспартны с. Ваенны с.* ◊ **Дыван-самалёт** — у казках: чарадзейны дыван, на якім героі пераляталюць па паветры ў любое месца. ‖ *прым.* **самалётны**, -ая, -ае. *Самалётнае абсталяванне.*

САМАЛЁТА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да самалётаў, напр. *самалётабудаўнік, самалётарамонтны.*

САМАЛЁТАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Вытворчасць самалётаў. ‖ *прым.* **самалётабудаўні́чы**, -ая, -ае.

САМАЛЁТАВАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Тэорыя і практыка ваджэння самалётаў.

САМАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які вылучаецца абвостраным самалюбствам. *С. характар.*

САМАЛЮ́БСТВА, -а, *н.* Пачуццё ўласнай годнасці, якое звычайна спалучаецца з раўнівымі адносінамі да думкі пра сябе іншых людзей. *Хваравітае с.*

САМАМЭ́ТА, -ы, *ДМ* -мэ́це, *ж.* Мэта, дасягненне якой не з'яўляецца сродкам для дасягнення іншых мэт. *Для музыканта тэхніка не с.*

САМА́Н, -у, *м.* Цэгла-сырэц, зробленая з сумесі гліны, гною, саломы або якіх-н. валакністых матэрыялаў. ‖ *прым.* **сама́нны**, -ая, -ае.

САМАНАБЫ́ТЫ, -ая, -ае. Не спадчынны, набыты асабіста, на свае сродкі.

САМАНАВО́ДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які аўтаматычна наводзіцца на цэль. *Самнаводная ракета.*

САМАНАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Празмерна ўпэўнены ў самім сабе, які выражае такую празмерную ўпэўненасць. *С. чалавек. С. адказ.* ‖ *наз.* **саманадзе́йнасць**, -і, *ж.*

САМАНА́ЗВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Імя, якім які-н. народ называе сам сябе.

САМАНАРЫХТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Нарыхтоўка чаго-н. (паліва, сыравіна і пад.) самім спажыўцом, мясцовымі арганізацыямі.

САМАПАВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *ж.* Павага да самога сябе.

САМАПАДМА́Н, -у, *м.* Абман самога сябе, унушэнне сабе таго, чаго няма ў сапраўднасці.

САМАПА́САМ, *прысл.* (разм.). Без нагляду; на свабодзе. *Авечкі ходзяць с. Цэлы дзень дзеці с.* (перан.: самі сабой, без нагляду старэйшых).

САМАПІ́СКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (разм.). Тое, што і аўтаручка.

САМАПІ́СНЫ, -ая, -ае. Які аўтаматычна робіць запіс якіх-н. паказчыкаў. *С. механізм.*

САМАПРЫНІЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Прыніжэнне сваёй асобы, сваіх заслуг і дасягненняў.

САМАРО́БАК, -бка, *мн.* -бкі, -бкаў, *м.* (разм.). Самаробная рэч.

САМАРО́БНЫ, -ая, -ае. Ручной работы, не фабрычнага вырабу. *С. стол.*

САМАРО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Розная велічыні кавалкі металу (звычайна каштоўнага), якія сустракаюцца ў прыродзе ў чыстым выглядзе. *С. золата.* **2.** *перан.* Чалавек з прыроднымі здольнасцямі, якія выявіліся без адукацыі, выхавання. *Музыкант-с.* ‖ *прым.* **самаро́дкавы**, -ая, -ае. *Самародкавае золата.*

САМАРО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які сустракаецца ў прыродзе ў хімічна чыстым выглядзе. *С. метал.* **2.** Прыродны, які развіўся самастойна, без сістэматычнай адукацыі. *С. талент.*

САМАРУ́ШНЫ, -ая, -ае. Тое, што і самаходны. *Самарушнае ўстройства. С. экскаватар.*

САМАРЭКЛА́МА, -ы, *ж.* Усхваленне самога сябе, сваіх поспехаў, якасцей.

САМАСА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* (разм.). Тытунь уласнага пасеву і дамашняй апрацоўкі. *Курыць с.* ‖ *прым.* **самаса́дны**, -ая, -ае.

САМАСВЯДО́МАСЦЬ, -і, *ж.* Поўнае разуменне сваёй сутнасці, свайго значэння, сваёй ролі ў жыцці, грамадстве. *Нацыянальная с.*

САМАСЕ́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Тое, што і самасейка. *Мак-с.*

САМАСЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -се́йцы, *мн.* -і, -се́ек, *ж.* Расліна, якая вырастае з насення, што само асыпалася. *Бяроза-с.*

САМАСПАКУ́СА, -ы, *ж.* Спакушэнне сябе прыемнымі, але нязбытнымі марамі, надзеямі і пад.

САМАСПАКУШЭ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Самападман, беспадстаўная ўпэўненасць у тым, што ўсё добра, удачна, паспяхова. *Пустое с.*

САМАСПАЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Спальванне самога сябе (як адно з праяўленняў фанатызму ці як форма сацыяльнага пратэсту).

САМАСТО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існуе асобна ад іншых; незалежны. *Самастойная дзяржава. Жыць самастойна* (прысл.). **2.** Здольны дзейнічаць сам, па ўласнай ініцыятыве. *С. чалавек. Самастойныя паводзіны.* **3.** Які робіцца сваімі сіламі або па сваёй ініцыятыве, без пабочнага ўплыву. *Самастойнае даследаванне.* ‖ *наз.* **самасто́йнасць,** -і, *ж.*

САМАСТРЭ́Л[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Від старажытнай зброі для кідання стрэл і камення, якая складаецца з лука з прыкладам і спускавога механізма.

САМАСТРЭ́Л[2], -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Наўмыснае раненне самога сябе з мэтай ухіліцца ад ваеннай службы. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Салдат, які знарок раніў сябе (разм.). *Шпіталізаваць самастрэла.*

САМАСУ́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Самачыннае пакаранне каго-н. без ведама ўлад і суда. ‖ *прым.* **самасу́дны,** -ая, -ае. *Самасудная расправа.*

САМАСЦВЯРДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Сцвярджэнне сябе, сваёй асобы, свайго значэння.

САМАТКА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Адзенне з саматканага палатна.

САМАТКА́НЫ, -ая, -ае. Пра тканіну: вытканы ў хатніх умовах саматужным спосабам. *Саматканая посцілка. С. абрус.*

САМАТУ́ГАМ, *прысл.* **1.** На сабе, без дапамогі цяглавай сілы. *Араць с. Вазіць торф с.* **2.** *перан.* Сваімі сіламі, без дапамогі. *Пракоп с. выбіўся ў людзі.*

САМАТУ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца вырабам чаго-н. дома; рамеснік. *Арцель саматужнікаў.* ‖ *прым.* **самату́жніцкі,** -ая, -ае.

САМАТУ́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Займацца саматужным промыслам. **2.** *перан.* Рабіць што-н. хатнім прымітыўным спосабам. ‖ *наз.* **самату́жніцтва,** -а, *н.*

САМАТУ́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вырабляецца ўручную або мае адносіны да вытворчасці дамашнім, ручным, не фабрычным спосабам. *Саматужныя вырабы. Саматужная майстэрня.* **2.** *перан.* Неарганізаваны, адасоблены, прымітыўны. *Саматужныя прыёмы.* ‖ *наз.* **самату́жнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

САМАЎЗГАРА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* (спец.). Загарацца самаадвольна ў выніку ўнутранага награвання. ‖ *наз.* **самаўзгара́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **самаўзгаральнасць,** -і, *ж. С. торфу.*

САМАЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* Тое, што і самаўладства. ‖ *прым.* **самаўла́дны,** -ая, -ае.

САМАЎЛА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* самаўладства *і* самаўладдзе. **2.** Схільны загадваць, падпарадкоўваць сваёй волі. *С. характар.* ‖ *наз.* **самаўла́днасць,** -і, *ж.*

САМАЎЛА́ДСТВА, -а, *н.* **1.** Аднаасобная неабмежаваная ўлада. *Царскае с.* **2.** Схільнасць падпарадкоўваць сваёй волі; уладалюбства. *Бацькоўскае с.* ‖ *прым.* **самаўладны,** -ая, -ае.

САМАЎНІЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Уніжэнне сябе, сваіх здольнасцей, прызнанне сябе нікчэмным.

САМАЎНУШЭ́ННЕ, -я, *н.* Унушэнне чаго-н. самому сабе.

САМАЎПРА́ВЕЦ, -ра́ўца, *мн.* -ра́ўцы, -ра́ўцаў, *м.* (разм.). Той, хто схільны да самаўпраўства, паступае самаўпраўна.

САМАЎПРА́ЎНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Дзейнічаць самаўпраўна, займацца самаўпраўствам.

САМАЎПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае самачынна, незаконна, паводле ўласнага нораву. *С. бюракрат.*

САМАЎПРА́ЎСТВА, -а, *н.* Парушэнне кім-н. законнага парадку пры вырашэнні якіх-н. спраў; незаконнае, самачыннае ажыццяўленне чаго-н. *Гэта нечуванае с.!*

САМАЎПЭ́ЎНЕНЫ, -ая, -ае. Занадта ўпэўнены ў самім сабе, у сваёй бясхібнасці. *Самаўпэўненая супакоенасць. Паступаць самаўпэўнена* (прысл.). ‖ *наз.* **самаўпэ́ўненасць,** -і, *ж.*

САМАЎСХВАЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Усхваленне, праслаўленне самога сябе, сваіх заслуг, сваёй годнасці.

САМАЎХІЛІ́ЦЦА, -хілю́ся, -хі́лішся, -хі́ліцца; *зак., ад чаго.* Самавольна ўхіліцца ад выканання сваіх абавязкаў, сваёй справы. ‖ *незак.* **самаўхіля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **самаўхіле́нне,** -я, *н.*

САМАХВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Выхваляка, той, хто займаецца самахвальствам. ‖ *ж.* **самахва́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **самахва́льскі,** -ая, -ае.

САМАХВА́ЛЬСТВА, -а, *н.* (разм.). Празмернае расхвальванне самога сябе, сваіх дасягненняў.

САМАХО́Д, -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -у. Механічная падача разца або дэталі ў металарэзных станках (спец.). *Станок уключаны на с.* **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Назва некаторых машын і транспартных сродкаў са сваёй цягай.

САМАХО́ДАМ, *прысл.* **1.** Механічна (пра падачу разца або дэталі ў станках) (спец.). **2.** З дапамогай уласнага рухавіка, без пабочнай цягі. *Камбайн ідзе с.* **3.** Рухаючыся сілай цячэння ракі (пра плыты, сплаўны лес). *Раней плыты маглі ісці с.* **4.** Уласнымі нагамі, пехатой (разм.). *Ён будзе дабірацца с.*

САМАХО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (спец.). Браніраваная машына з артылерыйскім узбраеннем і са сваёй цягай.

САМАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Які рухаецца сваёй цягай. *С. камбайн.*

САМАЦВЕ́Т, -у, *М* -цве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самацветны каштоўны камень. *Уральскія самацветы.*

САМАЦВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Пра каштоўныя мінералы, вырабныя камяні з бляскам, з прыгожай прыроднай афарбоўкай. *С. каменьчык.*

САМАЦЁК, -у, *м.* **1.** Рух вадкасці або сыпкіх рэчываў сілай свайго цяжару. *С. вады.* **2.** *перан.* Ход якой-н. справы, працы без плана, без кіраўніцтва, стыхійнае ажыццяўленне чаго-н. *Пусціць справу на с.* ‖ *прым.* **самацёчны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Самацёчнае арашэнне. С. канал.*

САМАЦЁКАМ, *прысл.* **1.** Сілай свайго цяжару (пра рух вадкасці і сыпкіх рэчываў). *Вада ідзе с.* **2.** *перан.* Стыхійна, неарганізавана, без планавага кіраўніцтва. *Работа не пойдзе с.*

САМАЧЫ́ННЫ, -ая, -ае. Самавольны, самаўпраўны. *С. падыход.* ‖ *наз.* **самачы́ннасць,** -і, *ж.*

СА́МБА, *нескл., н.* Спартыўная барацьба, якая дапускае разнастайныя эфектыўныя прыёмы і дазваляе перамагчы больш моцнага або ўзброенага праціўніка [са скарачэння рускамоўнага словазлучэння «самозащита без оружия»].

САМБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен — спецыяліст па барацьбе самба.

САМБРЭ́РА, *нескл., н.* У Іспаніі, Лацінскай Амерыцы: лёгкі капялюш з шырокімі палямі.

САМЕ́Ц, -мца́, *мн.* -мцы́, -мцо́ў, *м.* **1.** Асобіна жывёлы мужчынскага полу. **2.** Пра празмерна падкага да жанчын мужчыну.

СА́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Асобіна жывёлы жаночага полу. **2.** Пра празмерна пажадлівую жанчыну.

САМКНУ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́цца; *зак.* **1.** Злучыцца, стаць шчыльным. *Шарэнгі самкнуліся.* **2.** Пра вочы, губы і пад.: заплюшчыцца, стуліцца. *Вусны самкнуліся.* ‖ *незак.* **змыка́цца,** -а́ецца.

САМКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -нуць; -ні́; -нуты; *зак., што.* **1.** Злучыць шчыльна адно з адным, зрабіць суцэльным. *С. ножкі цыркуля. С. шарэнгі.* **2.** Пра вочы, губы і пад.: заплюшчыць, стуліць. *Ледзь самкнула вочы — будзільнік зазвінеў.* ‖ *незак.* **змыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **змыка́нне,** -я, *н.*

САМЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які страціў прытомнасць. **2.** Здранцвелы, сшэрхлы. *Самлелая рука.* **3.** Знясілены ад працы, спёкі і пад.

САМЛЕ́ЦЬ *гл.* млець.

САМНА́МБУЛА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -е, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -бул. Хворы на самнамбулізм.

САМНАМБУЛІ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Расстройства свядомасці, пры якім у сне чалавек аўтаматычна робіць звычайныя дзеянні, лунацізм. ‖ *прым.* **самнамбулі́чны,** -ая, -ае.

САМО́ТА, -ы, *ДМ* само́це, *ж.* **1.** Адзінота, знаходжанне ў адзіноцтве. *Застацца ў самоце.* **2.** Стан, самаадчуванне самотнага; смутак, туга.

САМО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Манах, пустэльнік, які жыве ў скіце (уст.). **2.** *перан.* Чалавек, які пазбягае людзей, вядзе адасобленае жыццё. ‖ *ж.* **само́тніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **само́тніцкі,** -ая, -ае.

САМО́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Жыць на адзіноце, быць самотным.

САМО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які жыве ў адзіноце, адасоблена. *Самотнае жыццё.* **2.** Сумны, журботны. *Самотныя вочы.* ‖ *наз.* **само́тнасць,** -і, *ж. С. лягла на душу.*

САМО́ХАЦЬ, *прысл.* (разм.). Па сваёй ахвоце, па ўласнаму жаданню. *С. паехаць на ўборку бульбы.*

САМУ́М, -у, *м.* Сухі, гарачы вецер пустынь, што налятае шквалам і ўтварае пясчаныя буры. ‖ *прым.* **саму́мны,** -ая, -ае.

САМУРА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Член прывілеяванага ваенна-феадальнага саслоўя ў Японіі. **2.** *мн.* Наогул пра японскіх мілітарыстаў (разм.). ‖ *прым.* **самура́йскі,** -ая, -ае.

САМШЫ́Т, -а, *М* -шы́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікае вечназялёнае дрэва з вельмі цвёрдай і цяжкай драўнінай. *Каўказскі с.* ‖ *прым.* **самшы́тавы,** -ая, -ае.

СА́МЫ, -ая, -ае, *займ. азнач.* **1.** Ужыв. пры ўказальных займенніках «той», «гэты» для ўдакладнення, а таксама пры асабовых займенніках у значэнні менавіта. *Гэта той с. дом. Дык гэта і ёсць твая сяброўка? — Яна самая.* **2.** Ужыв. для ўдакладнення месца і часу ў значэнні прама, як раз, непасрэдна. *Ля самага лесу. На самае дно. З самай поўначы. С. час касіць. Самая пара гнаць кароў у поле.* **3.** У спалучэнні з якаснымі прыметнікамі служыць для ўтварэння найвышэйшай ступені, а пры назоўніках указвае на крайнюю ступень колькасці або якасці. *С. новы. С. добры. С. смак. Самая бездараж. С. накал падзей.* **4.** Тое, што і сам (у 1 і 2 знач.). *Парвала с. канверт, дастаючы са скрынкі.* ◊ **На самай справе** — фактычна, у сапраўднасці. **Самы раз; у самы**

раз (разм.) — тады, калі трэба; у патрэбны момант. **Самы той!** (іран.) — азначае: не на таго напалі. **Самы-самы (самая-самая, самае-самае** і г.д.) (разм. жарт.) — добры. *Я таксама самы-самы!*

САН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Званне, звязанае з пачэсным становішчам (кніжн.). *Царскі с. С. пасла.* **2.** Званне служыцеля хрысціянскага рэлігійнага культу. *Духоўны с.*

САН... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову санітарны, напр. *санпрапускнік, санінспектар, санурач, санпост, сантэхніка, санбат.*

САНАВІ́ТЫ, -ая, -ае (уст.). **1.** Які валодае высокім санам. *С. чыноўнік.* **2.** Уласцівы чалавеку высокага стану. *С. выгляд.* ‖ *наз.* **санаві́тасць**, -і, *ж.*

САНА́ТА, -ы, *ДМ* -на́це, *мн.* -ы, -на́т, *ж.* Музычны твор для аднаго або некалькі інструментаў, які складаецца з трох або чатырох кантрастуючых частак рознага характару і тэмпу. *С. Бетховена.* ‖ *прым.* **сана́тны**, -ая, -ае.

САНАТО́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Стацыянарная ўстанова для лячэння, прафілактыкі захворванняў і адпачынку. *Бальнеалагічны с.* ‖ *прым.* **санато́рны**, -ая, -ае *і* **санато́рскі**, -ая, -ае. *Санаторны рэжым. Санаторскі аўтобус.*

САНАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (спец.). Невялікая саната.

СА́НАЧКІ, СА́НАЧНЫ *гл.* санкі.

САНВУ́ЗЕЛ, -зла́, *мн.* -злы́, -зло́ў, *м.* Скарачэнне: санітарны вузел — ванная, душ і прыбіральня.

САНГВІ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек сангвінічнага тэмпераменту. ‖ *ж.* **сангві́нічка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

САНГВІНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Жвавы, жыццярадасны, з хуткай, бурнай рэакцыяй на знешнія ўражанні. *С. тэмперамент.*

САНДА́Л, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Вечназялёнае трапічнае дрэва сямейства сандалавых з араматычнай драўнінай. **2.** -у. Фарбавальнік (звычайна чырвоны), які здабываюць з драўніны гэтага і некаторых іншых дрэў. ‖ *прым.* **санда́лавы**, -ая, -ае.

САНДАЛЕ́ТЫ, -ле́т, *адз.* сандале́та, -ы, *ДМ* -ле́це, *ж.* Лёгкія летнія туфлі.

САНДА́ЛІ, -яў, *адз.* санда́ля, -і, *ж.* Лёгкія летнія туфлі без абцасаў (першапачаткова падэшва з раменьчыкамі для прымацавання да нагі). ‖ *прым.* **санда́льны**, -ая, -ае.

САНДА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* Пакрываць, фарбаваць сандалам (у 2 знач.). ‖ *зак.* **насанда́ліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены.

СА́НДВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзве складзеныя разам скібачкі хлеба з маслам, сырам, каўбасой і пад. паміж імі. *С. з сырам.*

САНЕ́Т, -а, *М* -не́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лірычны верш з 14 радкоў — двух чатырохрадкоўяў і двух трохрадкоўяў з асаблівым размяшчэннем рыфмаў. ‖ *прым.* **сане́тны**, -ая, -ае.

СА́НІ, -е́й. Зімовая павозка на двух палазах. *Паехаць у санях па дровы. Не ў свае с. не садзіся* (прыказка). ‖ *прым.* **са́нны**, -ая, -ае. *С. след.*

САНІНСТРУ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: санітарны інструктар — малодшы медыцынскі работнік у арміі, які мае спецыяльную падрыхтоўку. ‖ *прым.* **санінстру́ктарскі**, -ая, -ае.

САНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Аздаравіць (-раўляць) што-н. ‖ *наз.* **сані́раванне**, -я, *н.* *С. паласці рота.*

САНІТА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба малодшага медыцынскага персаналу ў лячэбных установах, якая даглядае хворых і раненых, сочыць за чысцінёй у палатах і пад. ‖ *ж.* **саніта́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **саніта́рскі**, -ая, -ае (разм.).

САНІТА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* санітарыя. **2.** Які выконваецца паводле патрабаванняў санітарыі; звязаны з ажыццяўленнем мерапрыемстваў па санітарыі. *Санітарная асвета. С. стан памяшкання. С. нагляд.* **3.** У арміі: які мае адносіны да медыцынскай службы. *Санітарная часць. С. пункт. С. цягнік. С. інструктар.*

САНІТАРЫ́Я, -і, *ж.* Сукупнасць мерапрыемстваў, накіраваных на захаванне і ажыццяўленне правіл гігіены, на ахову здароўя насельніцтва. ‖ *прым.* **саніта́рны**, -ая, -ае.

СА́НКІ, -нак, -нкам. **1.** Тое, што і сані (у 1 знач.). **2.** Невялікія сані для перавозу грузаў уручную, для катання з горак. ‖ *памянш.* **са́начкі**, -чак, -чкам. ‖ *прым.* **са́starting**

СА́НКЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Зацвярджэнне вышэйшай інстанцыяй, дазвол на што-н. (кніжн.). *Атрымаць санкцыю старшыні.* **2.** У міжнародным праве: мера ўздзеяння ў адносінах да дзяржавы, якая парушае свае абавязацельствы, дагаворы, а таксама наогул тая ці іншая мера ўздзеяння ў адносінах да правапарушальніка (спец.). *Прымяніць эканамічныя санкцыі.*

САНКЦЫЯНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Даць (даваць) санкцыю (у 1 знач.) на што-н. *С. чыё-н. рашэнне.*

САНЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м.* Санлівы чалавек. ‖ *ж.* **санлі́ўка**, -і, *ДМ* -лі́ўцы, *мн.* -і, -лі́вак.

САНЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Які вельмі любіць спаць, схільны да сну, вялы. *Санлівае дзіця. С. выгляд.* ‖ *наз.* **санлі́васць**, -і, *ж.*

СА́ННЫ *гл.* сані.

САНО́РНЫ, -ая, -ае: **санорны зычны гук** (спец.) — зычны гук, які вымаўляецца з перавагай голасу над шумам (напр. л, м, н).

САНО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Асоба, якая мае высокі чын, сан. *Царскі с.* ‖ *ж.* **сано́ўніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **сано́ўніцкі**, -ая, -ае.

САНО́ЎНЫ, -ая, -ае (уст.). Які мае высокі сан (у 1 знач.). *Чыталі оду ў прысутнасці саноўных асоб.*

САНСКРЫ́Т, -у, *М* -ры́це, *м.* Літаратурная мова старажытнай Індыі. ‖ *прым.* **санскры́цкі**, -ая, -ае.

САНТЫ... Першая частка складаных слоў са знач. адзінкі, роўнай сотай долі той адзінкі, якая названа ў другой частцы складання, напр. *сантыграм, сантыметр.*

САНТЫ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дробная манета ў Францыі, Бельгіі, Люксембургу і Швейцарыі, роўная сотай частцы франка.

САНТЫМЕ́НТЫ, -аў (разм. іран.). Праяўленне празмернай чуллівасці ў словах, учынках. *Не трэба разводзіць сантыменты.*

САНТЫМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адзінка даўжыні, сотая доля метра. **2.** Вымяральная лінейка, істужка з дзяленнямі такой меры. ‖ *прым.* **сантыметро́вы**, -ая, -ае.

САНТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Скарачэнне: санітарны тэхнік — спецыяліст па санітарнай тэхніцы. *Інжынер-с. Слесар-с.* (спецыяліст па абслугоўванню цеплавой, водаправоднай і каналізацыйнай тэхнікі ў дамах).

САНТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Скарачэнне: санітарная тэхніка. *Магазін сантэхнікі* (зб.). ‖ *прым.* **сантэхні́чны**, -ая, -ае. *Сантэхнічнае абсталяванне.*

САНЦА... (*гл.* **сонца...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «сонца...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *санцапёк, санцалюбны, санцацвет.*

САНЦАПЁК, -у, *м.* Месца, дзе моцна прыпякае сонца. *Ляжаць на санцапёку.*

САНЭПІДСТАНЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый *і* **САНЭПІДЭМСТА́НЦЫЯ**, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Скарачэнне: санітарна-эпідэміялагічная станцыя — установа, што ажыццяўляе санітарны нагляд і санітарна-проціэпідэмічнае абслугоўванне.

САП, -у, *м.* Заразная хвароба коней і некаторых іншых жывёл, якая перадаецца чалавеку. ‖ *прым.* **са́пны**, -ая, -ае.

СА́ПА, -ы, *мн.* -ы, сап, *м.* (спец.). Глыбокі акоп, які капаецца ў напрамку да пазіцыі праціўніка для паступовага і скрытага набліжэння да яго. *Капаць сапу.* ◊ **Ціхай сапай** (разм.) — непрыкметна, цішком.

САПЕ́ННЕ *гл.* сапці.

САПЕ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які сапернічае з кім-н. у чым-н. *Сур'ёзны с. чэмпіёна. Няма сапернікаў у каго-н. у чым-н. (няма роўных).* ‖ *ж.* **сапе́рніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **сапе́рніцкі**, -ая, -ае.

САПЕ́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Дамагаючыся адной і той жа мэты, спаборнічаць з кім-, чым-н. *С. у ведах.* ‖ *наз.* **сапе́рніцтва**, -а, *н.*

САПЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы інжынерных войск. ‖ *прым.* **сапёрны**, -ая, -ае. *С. батальён. Сапёрныя работы. С. інструмент.*

САПЛІ́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Такі, у якога цякуць з носа соплі. *С. хлапчук* (таксама пеpан.: пра маладога, нявопытнага чалавека; пагард.). ‖ *наз.* **саплі́васць**, -і, *ж.*

САПЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і соплі. **2.** Нявопытны чалавек, які мала ведае жыццё; малакасос (разм. пагард.). ‖ *ж.* **сапля́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **сапля́цкі**, -ая, -ае.

СА́ПНЫ *гл.* сап.

САПРА́НА, *нескл.* **1.** *н.* Найбольш высокі жаночы голас. *Каларатурнае с.* **2.** *ж.* Спявачка з такім голасам. ‖ *прым.* **сапра́навы**, -ая, -ае. *Сапранавая арыя.*

САПРА́ЎДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* сапраўдны. **2.** Сучаснасць. *Наша сягонняшняя с.*

САПРА́ЎДНЫ, -ая, -ае. **1.** Аўтэнтычны, рэальны, праўдзівы. *С. дакумент.* **2.** Які захоўвае сваю сілу, дзейнічае. *Білет с. тры дні.* **3.** Які з'яўляецца лепшым узорам чаго-н., ідэалам каго-, чаго-н. *С. мастак. Сапраўдная дружба.* **4.** Пра адмоўныя якасці каго-н. (разм.). *С. дурань.* ○ **Сапраўдны лік** — у матэматыцы: усякі лік, дадатны або адмоўны, цэлы або дробавы. ‖ *наз.* **сапра́ўднасць**, -і, *ж.*

САПРАЎДЫ́, *прысл.* **1.** Ужываецца для падкрэслівання праўдзівасці таго, што адбываецца на самай справе. *Я с. адчуваю сябе не вельмі.* **2.** *у знач. пабочн.* Так, на самай справе. *С., чаму б не паглядзець фільм?*

САПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Сапсаваны ад цяпла і вільгасці; папрэлы; сатлелы. *С. мох. Сапрэлыя шпалы.* **2.** Змакрэлы ад поту.

САПРЭ́ЦЬ *гл.* прэць.

САПСАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* псавацца, -ць.

САПСА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная птушка сямейства сакаліных, сапраўдны сокал. *Паляванне з сапсанам. Развядзенне сапсанаў у вальерах.*

САПСЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які выжыў з розуму.

САПСЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Выжыць з розуму.

САПФІ́Р, -у, *м.* Каштоўны камень сіняга або блакітнага колеру. ‖ *прым.* **сапфі́рны**, -ая, -ае *і* **сапфі́равы**, -ая, -ае.

САП—САР

САПХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што* (разм.). У беспарадку, абы-як пакласці, упхнуць куды-н. *С. усё ў мех.* ‖ *незак.* **спіха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

САПХНУ́ЦЬ, -пхну́, -пхне́ш, -пхне́; -пхнём, -пхняце́, -пхну́ць; -пхні́; -пхну́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Пхаючы, ссунуць, скінуць адкуль-н. *С. лодку з берага.* **2.** *перан., каго (што).* Прымусіць вызваліць з пасады (разм.). *С. дырэктара.* **3.** *перан., каго-што.* Перакласці на каго-н. свае абавязкі, справы і пад., зваліць на каго-н. адказнасць за свой учынак. *С. сваю работу на другога. С. віну на іншых.* **4.** *перан., каго-што.* Пазбавіцца ад каго-, чаго-н. (часцей непрыемнага; разм.). *С. няспраўныя дэталі.* ‖ *незак.* **спіха́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

САПЦІ́, -пу́, -пе́ш, -пе́; -пём, -пяце́, -пу́ць; соп, сапла, -ло́; -пі́; *незак.* Цяжка дыхаючы, утвараць гукі з прысвістам. *С. носам.* ‖ *наз.* **сапе́нне**, -я, *н.*

САРАКА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову сорак, напр. *саракакіламетровы, саракагадзінны, саракаградусны.*

САРАКАВЫ́ *гл.* сорак.

САРАКАГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* саракагоддзе. **2.** Які працягваецца 40 гадоў, які дасягнуў узросту сарака гадоў. *Саракагадовая служба. С. мужчына.*

САРАКАГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін, прамежак часу ў 40 гадоў. **2.** Гадавіна якой-н. падзеі, якая была 40 гадоў таму назад. *С. навучальнай установы. С. маёй сяброўкі* (саракавы год нараджэння). ‖ *прым.* **саракагадо́вы**, -ая, -ае.

САРАКАНО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* (разм.). Членістаногая жывёліна з чэрвепадобным целам і вялікай колькасцю ножак; мнаганожка.

САРАКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* Дошка, таўшчынёю ў 40 мм (разм.). *Дошка-с.*

САРАМАТА́, -ы́, *ДМ* -маце́, *ж.* (разм.). **1.** Сорам, ганьба. *С. якая! Нельга ж так гаварыць.* **2.** Пачуццё маральнай адказнасці за свае паводзіны. *Не мець ніякай сараматы так рабіць.*

САРАМАТНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Бессаромны чалавек. ‖ *ж.* **сараматні́ца**, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

САРАМАТНЫ́, -а́я, -о́е. Бессаромны, непрыстойны. *Сараматныя паводзіны.*

САРАМАЦІ́ЦЦА, -мачу́ся, -маці́шся, -маці́цца; -маці́мся, -маціце́ся, -маця́цца; *незак.* **1.** Адчуваць сорам ад усведамлення непрыстойнасці сваіх паводзін. *С. за зробленае.* **2.** Бянтэжыцца. *Юнак сарамаціўся.* ‖ *зак.* **асарамаці́цца**, -мачу́ся, -маці́шся, -маці́цца; -маці́мся, -маціце́ся, -маця́цца (да 1 знач.).

САРАМАЦІ́ЦЬ, -мачу́, -маці́ш, -маці́ць; -маці́м, -маціце́, -маця́ць; *незак., каго.* **1.** Дакараць, выклікаючы пачуццё сораму. *С. за дрэнныя ўчынкі.* **2.** Няславіць, ганьбіць. *Што ты сябе сарамаціш?* ‖ *зак.* **асарамаці́ць**, -мачу́, -маці́ш, -маці́ць; -маці́м, -маціце́, -маця́ць; -ма́чаны (да 2 знач.), **пасарамаці́ць**, -мачу́, -маці́ш, -маці́ць; -маці́м, -маціце́, -маця́ць; -ма́чаны *і* **прысарамаці́ць**, -мачу́, -маці́ш, -маці́ць; -маці́м, -маціце́, -маця́ць; -ма́чаны (да 1 знач.).

САРАМЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які саромеецца, бянтэжыцца; нясмелы. *С. хлапец.* **2.** Непрыстойны. *Сарамлівыя словы.* ‖ *наз.* **сарамлі́васць**, -і, *ж.*

САРАМЯ́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і сарамлівы (у 1 знач.). ‖ *наз.* **сарамя́жлівасць**, -і, *ж.*

САРАНЧА́, -ы́, *ж.*, таксама *зб.* Насякомае, небяспечны шкоднік сельскай гаспадаркі, які пералятае вялікімі масамі. *С. наляцела. Накінуцца на што-н., як с.* (прагна, падбіраючы ўсё; разм.). ‖ *прым.* **саранчо́вы**, -ая, -ае. *Сямейства саранчовых* (наз.).

САРА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (высок.). Таварыш па працы, барацьбе. ‖ *ж.* **сара́тніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

САРАФА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Жаночае сялянскае адзенне, від сукенкі без рукавоў, якое адзяваюць на кашулю з доўгімі рукавамі. **2.** Жаночая сукенка з вялікім выразам, без рукавоў. ‖ *памянш.* **сарафа́нчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **сарафа́нны**, -ая, -ае.

САРБІ́Т, -у, *М* -біце, *м.* Рэчыва, якое атрымліваецца з глюкозы і ўжыв. замест цукру ў харчаванні хворых на дыябет. ‖ *прым.* **сарбі́тны**, -ая, -ае.

САРВА́ЦЦА, -рву́ся, -рве́шся, -рве́цца; -рвёмся, -рвяце́ся, -рву́цца; -рві́ся; *зак.* **1.** Адарваўшыся, не ўтрымаўшыся, зваліцца. *Дзверы сарваліся з завесаў. С. з вяршыні гары. С. з рыштаванняў.* **2.** Рвануўшыся, вызваліцца ад чаго-н. *Сабака сарваўся з ланцуга.* **3.** Хутка, імкліва пакінуць якое-н. месца. *Хлопец сарваўся з лаўкі і пабег.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сапсавацца, прыйсці ў нягоднасць пры няўмелым карыстанні (пра разьбу і пад.). *Разьба сарвалася.* **5.** Страціць самакантроль над сваімі паводзінамі, дзеяннямі. *С. і накрычаць на дзяцей.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Застацца нявыкананым, не адбыцца. *Сход сарваўся* (разм.). ◊ **З языка сарвалася** *што ў каго* (разм.) — сказаў не падумаўшы, паспешна. **Як з ланцуга сарваўся** (разм. неадабр.) — 1) пра шумныя паводзіны, празмерную радасць каго-н., хто адчуў сябе на свабодзе; 2) пра паводзіны, учынкі чалавека, які страціў кантроль над сабой, перастаў сябе стрымліваць. ‖ *незак.* **зрыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **зрыў**, зрыву, *мн.* зрывы, зрываў, *м.*

САРВА́ЦЬ, -рву́, -рве́ш, -рве́; -рвём, -рвяце́, -рву́ць; -рві́; -рва́ны; *зак., што.* **1.** Рэзкім рухам адзадзіць, зняць, сцягнуць. *С. астру. С. вароты з завесаў. Вецер сарваў бялізну з вяроўкі. С. шапку з галавы.* **2.** Рэзкім рухам, моцна націснуўшы, сапсаваць (разьбу і пад.). *С. разьбу.* **3.** Пашкодзіць здароўе, галасавыя звязкі ад пастаянных празмерных перагрузак. *С. здароўе. С. голас.* **4.** *перан.* Перапыніць ход чаго-н., не даць магчымасці ажыццявіць што-н. *С. графік работы. С. лекцыю. С. канцэрт.* **5.** *перан.* Атрымаць ад каго-н. у выніку ашуканства, вымагання (разм.). *С. вялікія грошы з каго-н.* **6.** *перан.* Са словамі «злосць», «гнеў», «незадавальненне» і пад. ўжываецца ў значэнні выказаць, спагнаць злосць, гнеў, незадавальненне на кім-н. *С. злосць на дзецях.* ◊ **Сарваць галаву** *каму* (разм.) — строга пакараць каго-н. **Сарваць маску** *з каго* — выкрыць каго-н., паказаць сапраўдны твар каго-н. ‖ *незак.* **зрыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **зрыў**, зрыву, *мн.* зрывы, зрываў, *м.*

САРВІГАЛАВА́, -ы́, *мн.* -ло́вы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -лавы́, -ло́ў, *м. і ж.* (разм.). Адважны чалавек, а таксама гарэза, свавольнік.

САРДАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Злосліва-насмешлівы, кплівы. *С. позірк.*

САРДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Невялікая марская рыбка сямейства селядцовых. *Сардзіны ў алеі.* ‖ *прым.* **сардзі́нны**, -ая, -ае *і* **сардзі́начны**, -ая, -ае.

САРДЭ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Тоўстая кароткая сасіска. ‖ *прым.* **сардэ́лечны**, -ая, -ае.

САРДЭ́ЧНА-САСУ́ДЗІСТЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да сэрца і крываносных сасудаў. *Сардэчна-сасудзістая сістэма.*

САРДЭ́ЧНАСЦЬ *гл.* сардэчны.

САРДЭ́ЧНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, які хварэе на сэрца. **2.** Урач, спецыяліст па хваробах сэрца; кардыёлаг. ‖ *ж.* **сардэ́чніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

САРДЭ́ЧНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Стрыжань, які з'яўляецца ўнутранай часткай чаго-н., на які навіваецца, надзяваецца што-н. *Жалезны с. С. электрамагніта.*

САРДЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сэрца. **2.** Які ідзе ад сэрца, шчыры; добры, чулы, спагадлівы. *С. чалавек. Сардэчная сустрэча. Сардэчна* (прысл.) *прыняць гасцей.* **3.** Які мае адносіны да кахання паміж мужчынам і жанчынай; любоўны. *С. друг. Сардэчныя справы.* **4.** *у знач. наз.* **сардэ́чны**, -ага, *м.*, **сардэ́чная**, -ай, *ж.* Ужыв. як ласкавы зварот пры ўпамінанні пра каго-н. з адценнем ласкі, жалю, спачування. *Пацярпі, с. мой.* ‖ *наз.* **сардэ́чнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

СА́РЖА, -ы, *ж.* Баваўняная або шаўковая тканіна з дыяганальным перапляценнем нітак. ‖ *прым.* **са́ржавы**, -ая, -ае.

САРКА́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). **1.** З'едлівая, злосная насмешка. **2.** З'едлівая, кплівая заўвага.

САРКАСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які выражае сарказм, прасякнуты сарказмам. *С. тон.* ‖ *наз.* **саркасты́чнасць**, -і, *ж.*

САРКАФА́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У старажытных народаў: грабніца ў выглядзе труны (звычайна з каменя).

САРКО́МА, -ы, *ж.* Злаякасная пухліна, што развіваецца са злучальнай тканкі. ‖ *прым.* **саркамато́зны**, -ая, -ае.

СА́РНА, -ы, *мн.* -ы, сарн, *ж.* Парнакапытная жывёліна сямейства пустарогіх; горная антылопа.

САРО́КА, -і, *ДМ* -ро́цы, *мн.* -і, -ро́к, *ж.* Птушка сямейства крумкачовых з доўгім хвастом і чорным з белым пер'ем у крылах. *С. на хвасце прынесла* (пра навіну, вестку, атрыманая невядома адкуль; жарт. іран.). ‖ *прым.* **саро́чы**, -ая, -ае *і* **саро́чын**, -а. *Сарочына гняздо.*

САРО́МЕЦЦА, -еюся, -еешся, -еецца; *незак.* **1.** Адчуваць сорам, няёмкасць за свае ўчынкі, паводзіны і пад. *С. расказаць пра свае поспехі. С. свайго адзення. Не трэба с. сваіх слёз.* **2.** Бянтэжыцца, канфузіцца. *С. незнаёмых людзей. С. пець.* ‖ *зак.* **асаро́міцца**, -млюся, -мішся, -міцца (да 1 знач.) *і* **пасаро́мецца**, -еюся, -еешся, -еецца. *Дзяцей бы пасаромелася! Пасароме́уся позна званіць сябру.*

САРО́МІЦЬ, -ро́млю, -ро́міш, -ро́міць; *незак., каго-што.* **1.** Дакараць, выклікаючы пачуццё сораму. *С. дзяцей за дрэнныя ўчынкі. С. за непавагу.* **2.** Бянтэжыць, канфузіць. *С. падлетка заўвагамі.* **3.** Няславіць, ганьбіць. *Такі сын с. усю сям'ю.* ‖ *зак.* **асаро́міць**, -млю, -міш, -міць; -млены (да 2 і 3 знач.) *і* **прысаро́міць**, -млю, -міш, -міць; -млены (да 1 знач.).

САРО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Мужчынская (верхняя і сподняя) або жаночая (сподняя) кашуля. ‖ *прым.* **саро́чачны**, -ая, -ае.

САРПІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Тонкая баваўняная тканіна ў клетку ці ў палоску. ‖ *прым.* **сарпі́нкавы**, -ая, -ае.

САРТАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца сарціроўкай чаго-н. ‖ *ж.* **сартава́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

САРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Размяркоўваць, раскла-

дваць па сартах. *С. бульбу. С. швейныя вырабы.* ‖ *зак.* **рассартаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **сартаванне, -я,** *н. і* **сарціроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **сартавальны,** -ая, -ае *і* **сарціровачны,** -ая, -ае. *Сартавальная машына. Сартавальная станцыя* (станцыя, дзе фарміруюць і расфарміроўваюць чыгуначныя саставы). *Сартавальная горка* (месца на чыгуначных пуцях, дзе фарміруюцца саставы; спец.). *Сарціровачная ўстаноўка.*

САРТАВЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* сорт. **2.** Які належыць да высокага, каштоўнага або спецыяльнага сорту. *Сартавая пшаніца. Сартавое насенняводства.*

САРТЫМЕНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Сукупнасць адзнак, уласцівасцей, паводле якіх вырабы адносяцца да таго ці іншага сорту. *Трубы нафтавага сартыменту. С. пракату. Сартыменты лесу.*

САРЦАВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Сярэдняя частка сцябла, ствала або кораня раслін. **2.** Унутраная, сярэдняя частка чаго-н., напр. плода. *С. яблыка. С. праблемы* (перан.: аснова, сутнасць). ‖ *прым.* **сарцавінны,** -ая, -ае.

САРЦІРОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* **1.** *гл.* сартаваць. **2.** Машына для размеркавання чаго-н. па сартах, па якасці.

САСВАТАЦЬ *гл.* сватаць.

САСІСАЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Закусачная, дзе гандлююць гарачымі сасіскамі.

САСІСКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Невялікая тонкая каўбаска, якую ядуць у вараным выглядзе. ‖ *прым.* **сасісачны,** -ая, -ае.

САСКАКВАЦЬ *гл.* саскочыць.

САСКАЎЗНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Тое, што і саскаўзнуць.

САСКАЎЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* Спусціцца, з'ехаць зверху ўніз, зваліцца з чаго-н. коўзаючыся. *Лыжа лёгка саскаўзнула з нагі.* ‖ *незак.* **саскоўзваць,** -аю, -аеш, -ае.

САСКВАРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* скварыцца, -ць.

САСКОВЫ *гл.* сасок.

САСКОЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** Скочыць, скачком спусціцца ўніз. *С. з каня.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Не ўтрымаўшыся на чым-н., зваліцца, скінуцца. *Дзверы саскочылі з завесаў.* ‖ *незак.* **саскакваць,** -аю, -аеш, -ае.

САСКРЭБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што саскрэбена з чаго-н.; месца, з якога што-н. саскрэбена. *Дыягнастычны с.* ‖ *прым.* **саскрэбны,** -ая, -ае.

САСКРЭБЦІ, -скрабу, -скрабеш, -скрабе; -скрабём, -скрабяце, -скрабуць; -скроб, -скрэбла; -скрабі; -скрэбены; *зак., што.* Скрабучы, зняць або ачысціць што-н. з паверхні чаго-н. *С. кару з дрэва.* ‖ *незак.* **саскрабаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **саскрэбваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **саскрабанне,** -я, *н. і* **саскрэбванне,** -я, *н.*

САСКУБЦІ, -бу, -беш, -бе; -бём, -бяце, -буць; -бі; -бены; *зак., што.* **1.** Скубучы, сарваць. *С. траву.* **2.** Зрабіць шэрсць прыгоднай для прадзення. ‖ *незак.* **саскубаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **саскубваць,** -ваю, -ваеш, -вае.

САСЛАБЕЛЫ, -ая, -ае. Фізічна нядужы, слабы.

САСЛАБЕЦЬ *гл.* слабець.

САСЛАЦЬ, сашлю, сашлеш, сашле; сашлём, сашляце, сашлюць; сашлі; сасланы; *зак., каго (што).* У якасці пакарання прымусова адправіць на пасяленне (у аддаленую мясцовасць). *С. у Сібір.* ‖ *незак.* **ссылаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссылка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж.* ‖ *прым.* **ссылачны,** -ая, -ае *і* **ссыльны,** -ая, -ае.

САСЛЕПУ, *прысл.* Тое, што і сослепу.

САСЛІЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* **1.** Слізгаючы, спусціцца ўніз. *С. з берага ў раку.* **2.** Не ўтрымаўшыся на чым-н., зваліцца. *Нага саслізнула з драбіны і ён паляцеў уніз.* ‖ *незак.* **саслізгваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **саслізгванне,** -я, *н.*

САСЛОЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Узніклая на падставе класавых адносін феадалізму грамадская група са сваімі спадчыннымі правамі і абавязкамі, замацаванымі звычаямі і законамі. *Дваранскае с. Падатковае с.* (сяляне, гараджане і пад. як грамадская група насельніцтва, якая абкладалася падаткамі). *Прывілеяваныя саслоўі* (духавенства, дваранства). **2.** У дарэвалюцыйнай Расіі: група асоб, аб'яднаных прафесійнымі інтарэсамі. ‖ *прым.* **саслоўны,** -ая, -ае. *Саслоўныя інтарэсы.*

САСЛУЖЫВЕЦ, -жыўца, *мн.* -жыўцы, -жыўцаў, *м.* Чалавек, які працуе, служыць з кім-н. у адным месцы. ‖ *ж.* **саслужыўка,** -ы, *мн.* -ы, -віц.

САСЛУЖЫЦЬ, -ужу, -ужыш, -ужыць; *зак.*: **саслужыць службу каму** — 1) зрабіць паслугу. *С. службу даўняму сябру;* 2) прынесці карысць. *Старыя рэчы яшчэ саслужаць сваю службу.*

САСМАГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Знямоганы ад смагі, гарачыні. **2.** Перасохлы, запечаны (пра губы, рот). *Сасмаглыя губы.*

САСМАГНУЦЬ *гл.* смагнуць.

САСМАЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* смажыцца, -ць.

САСМЯГЛЫ, -ая, -ае. Тое, што сасмаглы.

САСМЯГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -мяг, -гла; -ні; *зак.* Тое, што і сасмагнуць.

САСНА, -ы, *мн.* сосны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сасны, сосен, *ж.* Хваёвае вечназялёнае дрэва з доўгімі іголкамі і акруглымі шышкамі. *Заблудзіцца у трох соснах* (перан.: не змагчы разабрацца ў чым-н. простым). ‖ *памянш.-ласк.* **сасонка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **сасновы,** -ая, -ае.

САСНАВАЦЬ, -сную, -снуеш, -снуе; -снуём, -снуяце, -снуюць; -снуй; -снаваны; *зак., што* (разм.). **1.** Зрасходаваць пры снаванні. *С. пражу.* **2.** Сплесці (пра павуціну).

САСНІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сніцца, -ць.

САСНЯК, -у, *мн.* -і, -оў, *м., зб.* Сасновы лес.

САСОК, -ска, *мн.* -скі, -скоў, *м.* Знешняя частка малочнай залозы млекакормячых і чалавека ў выглядзе шышачкі, з якой дзіцяня ссе малако. ‖ *памянш.* **сасочак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **саскова,** -ая, -ае.

САСОННІК, -у, *м.* Сасновы лес. *Адвеку тут стаяла сцяна густога, цяністага сасонніку.*

САСТАВІЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Спецыяліст/ па састаўленню, фарміраванню паяздоў. ‖ *прым.* **саставіцельскі,** -ая, -ае.

САСТАВІЦЬ, -стаўлю, -ставіш, -ставіць; -стаўлены; *зак., што.* **1.** Паставіць побач або ў адно месца. *С. снапы ў мэндлікі. С. сталы ў адзін рад.* **2.** Атрымаць што-н. цэлае, злучыўшы асобныя часткі. *С. цягнік. С. лякарства* (перамяшаўшы кампаненты). **3.** Зняць што-н. зверху. *С. вазоны з акна на падлогу.* ‖ *незак.* **састаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **састаўленне,** -я, *н.*

САСТАРЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* старыцца, -ць.

САСТАРЭЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў стары. *С., хваравіты чалавек. Дом для састарэлых* (наз.). **2.** *перан.* Які перастаў быць сучасным; устарэлы. *С. метад. Састарэлае адзенне* (немоднае). ‖ *наз.* **састарэласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

САСТАРЭЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца; *зак.* Тое, што і састарэць.

САСТАРЭЦЬ *гл.* старэць.

САСТАЎНЫ, -ая, -ое. **1.** Які складаецца з некалькіх частак, элементаў. *Састаўная лесвіца.* **2.** Які з'яўляецца часткай чаго-н., уваходзіць у склад чаго-н. *Састаўная частка лякарства.*

САСТОЕНЫ, -ая, -ае. Які пасля стаяння даў асадак. *С. раствор.*

САСТОЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -стоіцца; *зак.* Пра вадкасць: пастаяўшы некаторы час, даць асадак. *Вада павінна с. Малако састоілася* (зверху сабралася смятанка). ‖ *незак.* **састойвацца,** -аецца.

САСТРАЧЫЦЬ, -страчу, -строчыш, -строчыць; -строчаны; *зак., што.* **1.** Злучыць строчкай. *С. кліны спадніцы.* **2.** Пра нітку: зрасходаваць, шыючы на машыне. ‖ *незак.* **састрочваць,** -аю, -аеш, -ае.

САСТРОІЦЬ *гл.* строіць[1].

САСТРУГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -руганы; *зак., што.* Стругаючы, зняць, счысціць. *С. кару. С. усю моркву* (счысціць, абрэзаць больш чым трэба). ‖ *незак.* **састругваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **састругванне,** -я, *н.*

САСТРЫГЧЫ, -стрыгу, -стрыжэш, -стрыжэ; -стрыжом, -стрыжаце, -стрыгуць; -стрыг, -стрыгла, -стрыгло; -стрыжы; -стрыжаны; *зак., што.* Зняць, зрэзаць валасы нажніцамі. *С. валасы.* ‖ *незак.* **састрыгаць,** -аю, -аеш, -ае.

САСТУПІЦЬ, -ступлю, -ступіш, -ступіць; -ступлены; *зак.* **1.** Пакінуўшы якое-н. месца, перайсці на іншае. *С. на тратуар. С. з ганка* (спусціцца). **2.** *што* і *чаго.* Добраахвотна адмовіцца ад каго-, чаго-н., перадаўшы каму-н. іншаму (разм.). *С. сваю чаргу на машыну суседу. С. месца ў аўтобусе* (вызваліць для іншага). *Не саступім ворагу зямлі роднай* (не здадзім). **3.** Перастаць супраціўляцца, пярэчыць; пайсці на ўступкі (разм.). *Ён жа малы, трэба яму с.* **4.** Аказацца горшым у якіх-н. адносінах пры параўнанні з кім-, чым-н. *У ведах па геаграфіі ён не саступіць нікому.* **5.** *што.* Пры продажы аддаць танней вызначанай цаны. *Каб саступіла трохі, то можна купіць і больш яблыкаў.* ‖ *незак.* **саступаць,** -аю, -аеш, -ае.

САСТЫКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак.* Тое, што і стыкавацца. ‖ *незак.* **састыкоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

САСТЫКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак. што.* Тое, што і стыкаваць. ‖ *незак.* **састыкоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **састыкоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **састыкоўванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **састыковачны,** -ая, -ае.

САСУД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трубчасты орган (у целе чалавека, жывёлы, у раслінных арганізмах), па якім цячэ вадкае рэчыва. *Крываносныя сасуды. Сасуды раслін.* ‖ *памянш.* **сасудзік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

САСУДА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да сасудаў, напр. *сасудазвужальны, сасудападобны, сасудапашыральны, сасударуxальны.*

САСУДЗІСТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з сасудаў, мае адносіны да іх. *Сасудзістая тканка вока.*

САСЦЁБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **САСЦЯБАЦЬ,** -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Збіць, сцябаючы чым-н. *С. траву. С. куст парэчак.* **2.** *што.* Сапсаваць, зрабіць непрыгодным сцябаючы (пра пугу). *С. пугу.* **3.** *каго (што).* Удараючы пугай, дубцом, пакрыць пісагамі шкуру жывёлы. ‖ *незак.* **сасцёбваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сасцёбванне,** -я, *н.*

САТАНА, -ы, *м.* У некаторых рэлігіях: злы дух, д'ябал, які супрацьстаіць богу, а таксама (разм., м. і ж.) ужыв, як лаянкавае слова. ‖ *прым.* **сатанінскі,** -ая, -ае. *С. смех* (перан.: злосна-насмешлівы).

САС—САЧ

САТАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца раз'юшана-злым, злейшым. ‖ *зак.* **асатане́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

САТКА́ЦЬ *гл.* ткаць.

САТЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Такі, што, тлеючы, згніў або згарэў да канца. *Сатлелая адзежына. Сатлелае вугалле.*

САТЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е *зак.* Тлеючы, згніць або згарэць да канца. *Вопратка сатлела ад часу. У печы сатлела вугалле.*

САТРА́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Намеснік правіцеля ў старажытнай Персіі і Індыі. **2.** *перан.* Самадур, дэспат, жорсткі начальнік. ‖ *прым.* **сатра́пскі,** -ая, -ае.

САТУРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для насычэння вадкасцей вуглякіслым газам. ‖ *прым.* **сатура́тарны,** -ая, -ае.

САТЫ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У грэчаскай міфалогіі: ніжэйшае бажаство ў выглядзе істоты з хвастом, рагамі і казлінымі нагамі, распусны спадарожнік бога віна і весялосці Дыяніса.

САТЫ́РА, -ы, *ж.* **1.** Рэзкая, з'едлівая іронія, высмейванне, развянчанне каго-, чаго-н. **2.** Твор мастацтва і літаратуры, дзе высмейваюцца і рэзка асуджаюцца негатыўныя з'явы жыцця. *У сатыры вялікая сіла ачышчэння.* ‖ *прым.* **сатыры́чны,** -ая, -ае.

САТЫ́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтар сатырычных твораў.

САТЭ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Скаварада з тоўстым дном і з высокімі прамымі бакамі.

САТЭЛІ́Т, -а, *М* -лі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: узброены слуга-целаахоўнік. **2.** *перан.* Выканаўца чужой волі, памагаты (кніжн.). **3.** Спадарожнік планеты (спец.). *Месяц — с Зямлі.* **4.** Дзяржава, фармальна незалежная, а па сутнасці падпарадкаваная іншай, больш моцнай дзяржаве.

СА́УНА, -ы, *ж.* Фінская лазня з гарачым сухім паветрам, дзе парацца, і халодным басейнам.

САЎГАНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* соўгацца, -ць.

САЎГА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: савецкая гаспадарка — буйное дзяржаўнае сельскагаспадарчае прадпрыемства. *Свінагадоўчы с.* ‖ *прым.* **саўга́сны,** -ая, -ае.

САЎДЗЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які ўдзельнічае разам з кім-н. у чым-н. нядобрым, шкодным. *Саўдзельнікі ў злачынствах.* ‖ *ж.* **саўдзе́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **саўдзе́льніцкі,** -ая, -ае.

САЎДЗЕ́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Сумесны ўдзел з кім-н. у чым-н. непрыемным.

САЎДЗЕ́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Сумесна ўдзельнічаць з кім-н. у якой-н. нядобрай справе, быць саўдзельнікам чаго-н. несамавітага, непрыстойнага.

САЎЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -аў, *м.* Асоба, якая сумесна з кім-н. валодае чым-н. ‖ *ж.* **саўладальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

САЎЛАДА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., з кім-чым.* Перамагчы, узяць верх у чым-н.; адолець, асіліць каго-, што-н. *С. з злачынцам. С. з канём* (прымусіць слухацца, падпарадкаваць сабе). *С. з сабою* (перасіліць сябе). **2.** Змагчы выканаць якую-н. работу, ажыццявіць што-н. *С. з уборкай хлеба.*

САЎЛАДА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (спец.). Уладаць чым-н. сумесна з кім-н. ‖ *наз.* **саўлада́нне,** -я, *н.*

САЎНАРКО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: Савет Народных Камісараў — назва вышэйшага выканаўчага і распарадчага органа дзяржаўнай улады ў былым СССР у 1917—1946 гг. ‖ *прым.* **саўнарко́маўскі,** -ая, -ае.

САФА́, -ы, *мн.* со́фы *і* (*з ліч 2, 3, 4*) сафы́, соф, *ж.* Нізкая шырокая канапа.

САФА́РЫ. 1. *нескл., н.* Адзенне прамога крою з лёгкай тканіны, з кішэнямі і адстрочкай. **2.** *нязм.* Пра адзенне: такога крою, фасону. *Куртка-с. Сукенка-с.*

САФІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Розумазаключэнне, якое здаецца фармальна правільным, але няверная па сутнасці, паколькі заснавана на наўмысна няправільным падборы зыходных палажэнняў. ‖ *прым.* **сафісты́чны,** -ая, -ае.

САФІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які карыстаецца сафізмамі для доказу сваіх сцвярджэнняў. ‖ *ж.* **сафі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сафі́стычны,** -ая, -ае.

САФІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Сафістычны спосаб разважанняў.

САФІ́Т, -а, *М* -фі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Свяцільнік рассеянага святла, які асвятляе сцэну спераду і зверху. ‖ *прым.* **сафі́тны,** -ая, -ае.

САФ'Я́Н, -у, *м.* Мяккая, спецыяльна вырабленая казіная або авечая скура яркага колеру, якая ідзе на кніжныя пераплёты, абутак. ‖ *прым.* **саф'я́навы,** -ая, -ае.

САХА́, -і, *ДМ* сасе́, *мн.* со́хі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сахі́, сох, *ж.* **1.** Прымітыўная сельскагаспадарчая прылада для ворыва. **2.** Слуп з развілкай на канцы, які ўжыв. пры будаўніцтве чаго-н. як апора. **3.** Даўней на Русі: мера зямлі, што была адзінкай падатковага абкладання. **4.** *мн.* Рогі лася. ‖ *памянш.* **со́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **со́шны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

САХАРЫ́Н, -у, *м.* Белы саладкі парашок — сурагат цукру. ‖ *прым.* **сахары́навы,** -ая, -ае.

САХАРЫ́НА, -ы, *ж.* Тое, што і сахарын. ‖ *прым.* **сахары́навы,** -ая, -ае.

САХА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З галіністымі рагамі. *С. алень.* **2. саха́ты,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Тое, што і лось.

САХО́Р, -хара́, *мн.* -хары́, -харо́ў, *м.* Жалезныя вілы для накідвання гною. ‖ *прым.* **сахо́рны,** -ая, -ае.

САЦ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) сацыялістычны, напр. *сацабавязацельства;* 2) сацыяльны, напр. *сацзабеспячэнне, сацстрахаванне.*

САЦІ́Н, -у, *м.* Баваўняная ці шаўковая тканіна, якая мае бліскучы правы бок. ‖ *прым.* **сацінавы,** -ая, -ае.

САЦКУЛЬТБЫ́Т, -у, *М* -бы́це, *м.* Скарачэнне: сацыяльная культурна-бытавая сфера. *Аб'екты сацкультбыту* (усе аб'екты, установы, што адносяцца да гэтай сферы). ‖ *прым.* **сацкультбы́таўскі,** -ая, -ае (разм.).

САЦСТРА́Х, -у, *м.* Скарачэнне: сацыяльнае страхаванне. *Органы сацстраху.* ‖ *прым.* **сацстра́хаўскі,** -ая, -ае (разм.). *Сацстрахаўская пуцёўка.*

САЦЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне сацыялогіі.

САЦЫЯ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да грамадства, да навук пра грамадства, напр. *сацыялінгвістыка, сацыяпсіхалогія,*

САЦЫЯЛАГІ́ЧНЫ *гл.* сацыялогія.

САЦЫЯ́Л-ДЭМАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член сацыял-дэмакратычнай партыі.

САЦЫЯ́Л-ДЭМАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* Ідэйна-палітычная плынь у міжнародным рабочым руху, якая ўзнікла ў канцы 19 ст. і спачатку ставіла сваёй мэтай рэвалюцыйную барацьбу з капіталізмам, а затым перайшла да палітыкі рэформ і зараз аб'ядноўвае левыя сілы ў іх імкненні да паступовага сацыяльна-эканамічнага ўдасканалення грамадства. ‖ *прым.* **сацыя́л-дэмакраты́чны,** -ая, -ае.

САЦЫЯЛІ́ЗМ, -у, *ж.* Грамадскі лад, які характарызуецца грамадскай уласнасцю на сродкі вытворчасці, адсутнасцю эксплуатацыі чалавека чалавекам, пры якім ажыццяўляецца прынцып: ад кожнага па яго здольнасцях, кожнаму па яго працы. *Пабудова сацыялізму.* ‖ *прым.* **сацыялісты́чны,** -ая, -ае.

САЦЫЯЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член сацыялістычнай партыі, паслядоўнік сацыялістычнага вучэння. ‖ *ж.* **сацыялі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

САЦЫЯЛІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сацыялізм. **2.** Які мае адносіны да сацыялізму, заснаваны на прынцыпах сацыялізму, які ажыццяўляе сацыялізм; які прасякнуты ідэямі сацыялізму, выражае іх. *Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Сацыялістычныя краіны. Сацыялістычная эканоміка. Сацыялістычная гаспадарка. С. гуманізм.* **3.** Які мае адносіны да сацыял-дэмакратыі. *С. інтэрнацыянал.*

САЦЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб заканамернасцях развіцця і функцыяніравання грамадства. ‖ *прым.* **сацыялагі́чны,** -ая, -ае. *Сацыялагічная даследаванні.*

САЦЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* соцыум. **2.** Грамадскі, які мае адносіны да жыцця людзей і да іх адносін у грамадстве. *Сацыяльнае становішча. Сацыяльна* (прысл.) *небяспечны элемент. Сацыяльнае асяроддзе. Сацыяльнае забеспячэнне* (дзяржаўная сістэма матэрыяльнага забеспячэння грамадзян у старасці, а таксама ў выпадку хваробы або непрацаздольнасці).

САЧАВІ́ЦА, -ы, *ж.* Расліна сямейства бабовых, а таксама круглае зерне гэтай расліны. ‖ *прым.* **сачаві́чны,** -ая, -ае. *С. суп* (прыгатаваны з насення сачавіцы). ◊ **(Прадацца) за сачавічную поліўку** (кніжн. пагард.) — здрадзіць чаму-н. важнаму з-за дробязнай выгады.

САЧКО́ВЫ[1—2], **САЧО́К**[1—2] *гл.* сак[1—2].

САЧЫНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Від пісьмовай школьнай работы, якая ўяўляе сабой выкладанне сваіх думак, ведаў на зададзеную тэму.

САЧЫЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). Тое, што і сачавіца.

САЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., со́чыцца; *незак.* **1.** Цячы, выцякаць па кроплі або тонкім струменем з чаго-н. *Вада сочыцца з цэбра. З бярозы сачыўся сок* (выдзяляўся). **2.** Пранікаць, пападаць унутр (пра вадкасць). *У боты сочыцца вада.* **3.** *перан.* Пранікаць куды-н. праз што-н. (пра святло, гукі і пад.). *Праз шчыліны дзвярэй сачылася святло.*

САЧЫ́ЦЬ[1], сачу́, со́чыш, со́чыць; *незак.* **1.** *што, за кім-чым і з дадан. сказам.* Назіраць за тым, што рухаецца (або за тым, што можа прыйсці ў рух). *С. за самалётам у небе. С., як бусел кружыцца над ліпай.* **2.** *за чым і з дадан. сказам.* Назіраць за развіццём, ходам чаго-н, быць у курсе справы, цікавячыся ўсім, што дзе-н. адбываецца. *С. за сустрэчай на вышэйшым узроўні. С., як ідуць справы на ўборцы каласавых. С. за выразам твару* (перан.: углядацца, каб правільна зразумець, не прапусціць чаго-н.). **3.** *за кім-чым, што, са злуч. «каб» і з дадан. сказам.* Назіраць, наглядаць за кім-, чым-н. (з мэтай праверкі, аховы і пад.). *С. за ўзроўнем вады ў прыборах. С. за парадкам у інтэрнаце. С. за выкананнем правіл пажарнай бяспекі. С., каб дзеці былі дагледжаны* (клапаціцца). **4.** *за кім-чым, што.* Устанавіць пастаянны нагляд за кім-, чым-н. з мэтай выкрыць, выявіць што-н, злавіць каго-н. на чым-н. *С. за работай гандлю.* **5.** *каго-што.* Падпільноўваць, асочваць. *С., дзе курыца ня-*

сецца. **6.** *каго-што.* У мове паляўнічых: адшукваць па следу; высочваць. *С. зайца.* ‖ *наз.* **сачэ́нне,** -я, *н.* (да 4, 5 і 6 знач.) *і* **со́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 4 знач.).

САЧЫ́ЦЬ^{2}, сачу́, со́чыш, со́чыць; *незак.* **1.** Пра вадкасць: выцякаць па кроплі, струменьчыкам; цячы. **2.** Здабываць што-н. з чаго-н. *С. мёд з сотаў.* ‖ *наз.* **сачэ́нне,** -я, *н.*

САЧЭ́ННЕ$^{1-2}$ *гл.* сачыць$^{1-2}$.

САЧЭ́НЬ, -чня́, *мн.* -чні́, -чнёў, *м.* (абл.). Тоўсты мучны блін з начынкай.

САШМАРГНУ́ЦЬ, -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -шмо́ргнуты; *зак., што.* **1.** Шмаргнуўшы, сарваць што-н. або абарваць з паверхні. *С. колькі каласоў ячменю.* **2.** Шмаргануўшы, злучыць, сцягнуць што-н. *С. замок у куртцы. С. матузамі капшук.* ‖ *незак.* **сашмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

САШМО́РГАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* Сцерціся ад доўгага шморгання.

САШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Шморгаючы, сарваць што-н. або абарваць з паверхні. *С. лісце з галля.* **2.** Сцерці частым шморганнем. *С. венік.*

САШНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). **1.** Частка сахі, плуга і некаторых іншых сельскагаспадарчых прылад — востры жалезны нарог, які падразае пласт зямлі знізу, праводзіць у глебе баразёнкі. **2.** Шырокая стальная пласціна, прымацаваная да хобата лафета, якая, упіраючыся ў зямлю, перашкаджае адкату гарматы пасля выстралу. ‖ *прым.* **сашніко́вы,** -ая, -ае.

САШПІЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шпі́ліцца; *зак.* Злучыцца разам (шпількай і пад.). ‖ *незак.* **сашпі́львацца,** -аецца. ‖ *наз.* **сашпі́льванне,** -я, *н.*

САШРУБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што.* **1.** Злучыць, змацаваць шрубамі. **2.** Сапсаваць частым зашрубоўваннем і расшрубоўваннем. ‖ *незак.* **сашрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сашрубо́ўванне,** -я, *н.*

САШТУРХНУ́ЦЬ, -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* Штурхнуўшы, зрушыць з месца. *С. камень з дарогі. С. з моста ў рэчку* (зверху ўніз). ‖ *незак.* **сашту́рхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **саштурхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сашту́рхванне,** -я, *н. і* **саштурхо́ўванне,** -я, *н.*

САШЧАМІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчэ́міцца; *зак.* (разм.). **1.** Шчыльна самкнуцца, злучыцца (пра зубы, пальцы і пад.). **2.** *перан.* Пра сэрца, душу: адчуць боль, цяжар пад уплывам якога-н. пачуцця. *Ад жалю сашчамілася сэрца.* ‖ *незак.* **сашчамля́цца,** -я́ецца *і* **сашчэ́млівацца,** -аецца.

САШЧАМІ́ЦЬ, -шчамлю́, -шчэ́міш, -шчэ́міць; -шчэ́млены: *зак., што* (разм.). **1.** Шчыльна злучыць, самкнуць (зубы, пальцы і пад.). *С. зубы.* **2.** *перан.* Выклікаць адчуванне душэўнага болю, смутку і пад. *Жаль сашчаміў сэрца.* ‖ *незак.* **сашчамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **сашчэ́мліваць,** -аю, -аеш, -ае.

САШЧАПІ́ЦЦА, -шчаплю́ся, -шчэ́пішся, -шчэ́піцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца пры дапамозе чаго-н. (сашчэпак, клямараў і пад.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Шчыльна сціснуцца, сашчаміцца (пра рукі, пальцы і пад.). *Ад гневу сашчапіліся зубы.* **3.** *перан.* Сысціся ў бойцы, спрэчцы. *С. загрудкі.* ‖ *незак.* **сашчапля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца *і* **сашчэ́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

САШЧАПІ́ЦЬ, -шчаплю́, -шчэ́піш, -шчэ́піць; -шчэ́плены; *зак., што.* **1.** Злучыць адно з адным пры дапамозе сашчэпак, клямараў і пад. *С. ланцуг.* **2.** Злучыць разам, сплятаючы (рукі, пальцы). *С. кулак. С. рукі. С. зубы* (сціснуць). **3.** Сшыць наспех (разм.). *За вечар сашчапіла сукенку.* ‖ *незак.* **сашчапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **сашчэ́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

САШЧЫПА́ЦЬ, -шчыплю́, -шчы́плеш, -шчы́пле; -шчы́пі; -шчыпа́ны; *зак., што.* Шчыпкамі або шчыпаючы сарваць, вырваць што-н. *С. шчаўе. С. лусту хлеба.* ‖ *незак.* **сашчы́пваць,** -аю, -аеш, -ае; *аднакр.* **сашчыпну́ць,** -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты. ‖ *наз.* **сашчы́пванне,** -я, *н.*

САШЧЭ́МЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* сашчаміцца, -ць.

САШЧЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** Прылада для сашчэплівання папер. **2.** Прыстасаванне, з дапамогай якога счапляюць што-н. (спец.). *Вагонныя сашчэпкі.* ‖ *прым.* **сашчэ́пачны,** -ая, -ае.

САЮ́З, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Цеснае аб'яднанне, сувязь дзвюх або некалькіх асоб, груп, таварыстваў, класаў. *С. рабочых і сялян.* **2.** -у. Аб'яднанне, пагадненне якіх-н. сумесных мэт. *Сяброўскі с.* **3.** -а. Дзяржаўнае аб'яднанне. **4.** -а. Грамадская арганізацыя, аб'яднанне. *Прафесійны с. С. кампазітараў.* ‖ *прым.* **саю́зны,** -ая, -ае.

САЮ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто знаходзіцца ў саюзе (у 1 і 2 знач.), дзейнічае ў згодзе з кім-, чым-н. *Заключаць пагадненне з саюзнікамі. Саюзнікі ў барацьбе з агрэсарамі.* ‖ *ж.* **саю́зніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **саю́зніцкі,** -ая, -ае.

САЮ́ЗНЫ *гл.* саюз.

СВАБО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** У філасофіі: магчымасць праяўлення суб'ектам сваёй волі на аснове пазнання законаў развіцця прыроды і грамадства. *Суадносіны свабоды і неабходнасці.* **2.** Незалежнасць, адсутнасць абмежаванняў, якія звязваюць грамадска-палітычнае жыццё і дзейнасць якога-н. класа, усяго грамадства або яго членаў. *Барацьбіты за свабоду народа. С. слова. С. выбару веравызнання.* **3.** Увогуле — адсутнасць якіх-н. абмежаванняў у чым-н. *Даць больш свабоды моладзі ў арганізацыі свайго адпачынку.* **4.** Стан таго, хто не знаходзіцца ў заключэнні, у няволі. *Выпусціць на свабоду.*

СВАБОДАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які любіць свабоду, незалежнасць, прасякнуты любоўю, імкненнем да свабоды, да незалежнасці. *С. народ.*

СВАБОДАЛЮ́БНАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і свабодалюбства.

СВАБОДАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Тое, што і свабодалюбівы.

СВАБОДАЛЮ́БСТВА, -а, *н.* Любоў к свабодзе, імкненне да яе, барацьба за яе.

СВАБОДАМЫ́СНАСЦЬ, -і, *ж.* Свабодны і незалежны склад думак.

СВАБОДАМЫ́СНЫ, -ая, -ае. Які адрозніваецца, вызначаецца свабодамыснасцю. *С. вучоны.*

СВАБО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які карыстаецца свабодай. *Свабодныя народы. Свабодная праца. Свабодныя рэспублікі.* **2.** Незалежны, не звязаны ні з кім якімі-н. абавязкамі, адносінамі. *С. мастак.* **3.** Які не ведае перашкод, абмежаванняў, не адчувае сораму. *Надта свабодныя паводзіны.* **4.** Які працякае, адбываецца лёгка, без замінак. *Свабоднае дыханне. Свабодныя рухі рукамі. Свабодна* (прысл.) *гаварыць на кітайскай мове.* **5.** Нікім або нічым не заняты; вольны. *Свабоднае месца ў партэры. Свабодная кабіна з тэлефонам. Свабодныя рукі* (нічым не занятыя). **6.** Раскошны, не цесны. *Свабоднае паліто. У тэатры прыгожа і свабодна* (прысл.). **7.** Які не знаходзіцца ў дадзены момант у карыстанні. *Свабодныя грошы.* **8.** Які ні да чаго не прымацаваны. *С. канец ланцуга.* **9.** **свабо́дна,** *прысл.* Проста, лёгка, без цяжкасцей (разм.). *Тут с. можна памясціцца. У горадзе, бывала, с. купіш патрэбную рэч.* ‖ *наз.* **свабо́днасць,** -і, *ж.* (да 1, 3 і 4 знач.).

СВАВО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* **1.** Гарэзаваць, дурэць. *Наглядай, каб дзеці не сваволілі.* **2.** Паступаць у адпаведнасці са сваёй воляй, не зважаючы ні на што. **3.** Весці сябе несур'ёзна, легкадумна; буяніць. *Хлопец сталы, а сваволіць.* ‖ *зак.* **насваво́ліць,** -лю, -ліш, -ліць. ‖ *наз.* **сваво́ленне,** -я, *н.*

СВАВО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто сваволіць; гарэза, дуронік. *Не дзеці, а свавольнікі.* **2.** Упарты, свавольны чалавек. *Ты паступаеш, як с.* **3.** Несур'ёзны, легкадумны чалавек. ‖ *ж.* **сваво́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СВАВО́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Тое, што і свавольства.

СВАВО́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і сваволіць. ‖ *зак.* **насваво́льнічаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сваво́льнічанне,** -я, *н.*

СВАВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Гарэзлівы, гуллівы. *Свавольнае дзіця. С. ветрык* (перан.). **2.** Схільны да свавольства; упарты, неслух. *Нічога не слухае гэты с. сын, усё па-свойму робіць.* ‖ *наз.* **сваво́льнасць,** -і, *ж.*

СВАВО́ЛЬСТВА, -а, *н.* **1.** Гарэзлівасць, гуллівасць. *С. дзяцей.* **2.** Свавольныя паводзіны, учынкі, якія ідуць наперакор каму-н.

СВАЛАТА́, -ы́, *ДМ* -лаце́, *ж.* (разм. лаянк.). Тое, што і сволач (у 2 знач.).

СВАЛАЧНЫ́, -а́я, -о́е (разм. лаянк.). Подлы, агідны. *С. характар.*

СВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Спрэчка, якая адначасова адбываецца з крыкам, шумам і пад. *Распачаць сварку. Лепш благі мір, як добрая с.* (прыказка).

СВАРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Схільны да сварак, спрэчак. *С. сусед. С. характар.* ‖ *наз.* **сварлі́васць,** -і, *ж.*

СВАРЫ́ЦЦА, свару́ся, сва́рышся, сва́рыцца; *незак.* **1.** Распачынаць сварку, лаяцца з кім-н. *Сварацца жанчыны каля студні.* **2.** Крычаць на каго-н., лаяць за што-н. *На мужа сварылася жонка.* ‖ *зак.* **пасвары́цца,** -вару́ся, -ва́рышся, -ва́рыцца.

СВАРЫ́ЦЬ, свару́, сва́рыш, сва́рыць; *незак., каго.* Выклікаць сварку, спрэчку каго-н. з кім-н. ‖ *зак.* **пасвары́ць,** -свару́, -сва́рыш, -сва́рыць. *П. сяброў.*

СВА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *мн.* -і, -тык, *ж.* **1.** Знак у выглядзе крыжа з загнутымі пад вуглом канцамі — арнаментальны матыў у старажытных культурах, у мастацтве некаторых народаў. **2.** Эмблема германскага фашызму.

СВАТ, -а, *М* сва́це, *мн.* сваты́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто сватае каго-н. каму-н. *Сустракаць сватоў.* **2.** Бацька мужа ў адносінах да жончыных ці бацька жонкі ў адносінах да мужавых бацькоў. *Ні сват ні брат* (ніякая не радня). ‖ *ж.* **сва́цця,** -і, *мн.* -і, -яў.

СВА́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., да каго і без дап.* Прасіць згоды на шлюб. *С. да дзяўчыны з суседняга сяла.* ‖ *зак.* **пасва́тацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **сва́танне,** -я, *н. і* **сватаўство́,** -а́, *н.*

СВА́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* **1.** *каму.* Прапаноўваць каго-н. у мужы ці ў жонкі. *Сваталі яму многа дзяўчат.* **2.** Прасіць згоды на шлюб з кім-н. (у жанчыны або ў яе радні). *С. дачку суседа.* **3.** Настойліва прапаноўваць (заняць якую-н. пасаду, выступіць у каго-н. або выкарыстаць, назначыць у якасці каго-н. і пад.; разм.). *С. у кіраўнікі.* ‖ *зак.* **пасва́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны, **сасва́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны, **высватаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **усва́таць,** -аю, -аеш, -ае;

-аны. ‖ *наз.* **свата́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.) *і* **сватаўство́,** -а́, *н.* (да 1 і 2 знач.).

СВА́ЦЦЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Жанчына, якая сватала нявесту жаніху ці жаніха нявесце. **2.** Маці мужа ў адносінах да жончыных ці маці жонкі ў адносінах да мужавых бацькоў. ◊ **Пераезная сваццця** (разм.) — чалавек, які часта мяняе месца свайго знаходжання дзе-н.

СВАЯВО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і свавольнік. ‖ *ж.* **сваяво́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СВАЯВО́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і свавольнічаць. ‖ *наз.* **сваяво́льнічанне,** -я, *н.*

СВАЯВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і свавольны.

СВАЯВО́ЛЬСТВА, -а, *н.* Тое, што і свавольства.

СВАЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Той, хто знаходзіцца ў сваяцтве з кім-н. *С. па маме. Далёкі с.* ‖ *ж.* **сваячка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СВАЯЎСТВО́, -а́, *н.* (разм.). Адносіны паміж людзьмі, якія ўзнікаюць са шлюбнага саюза аднаго са сваякоў (адносіны паміж мужам і кроўнымі сваякамі жонкі, а таксама паміж сваякамі мужа і жонкі). *Быць у сваяўстве з кім-н. С. зрабілася відам роднасці, сваяцтва.*

СВАЯ́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на сваяцтве, які мае адносіны да сваяцтва. *Сваяцкія адносіны.* **2.** Блізкі па агульнасці паходжання. **3.** Уласцівы сваякам, блізкім людзям; сардэчны, цёплы. *С. прыём гасцей.* ‖ *наз.* **сваяцкасць,** -і, *ж.*

СВАЯ́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Сувязь паміж людзьмі, заснаваная на паходжанні аднай асобы да другой (прамая роднасць), або розных асоб ад агульнага продка, а таксама на шлюбных сямейных адносінах. *Дальняе с. С. па бацькавай лініі.* **2.** *зб.* Родныя, сваякі; радня. *На вяселле з'ехалася ўсё с.*

СВАЯ́ЧКА *гл.* сваяк.

СВЕ́ДКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -дцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -дак. **1.** Чалавек, які непасрэдна прысутнічаў пры якой-н. падзеі, здарэнні. *Быць сведкам бойкі. Быць за сведку.* **2.** Асоба, якая прысутнічае пры чым-н. для афіцыйнага пацвярджэння сапраўднасці ці правільнасці таго, што адбываецца. *Прысутнічаць сведкамі пры рэгістрацыі шлюбу.* ‖ *прым.* **све́дкавы,** -ая, -ае. *Сведкавыя паказанні.*

СВЕ́ДЧАННЕ, -я, *н.* **1.** Паведамленне асобы пра тое, сведкай чаго яна была. *Па сведчанню старажылаў, гэты млын тут стаяў даўно.* **2.** Факты і рэчы, што з'яўляюцца пацвярджэннем чаго-н. *Гэтыя лічбы — с. пра добрыя поспехі.* **3.** Дача паказанняў на судзе. *Праўдзівае с.* **4.** Афіцыйнае пацвярджанне сапраўднасці чаго-н. *С. медыцынскай камісіі.*

СВЕ́ДЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** *аб чым, пра што і з дадан. сказам.* Пацвярджаць сапраўднасць чаго-н. *С. аб забойстве.* **2.** *аб чым і пра што.* Быць сведчаннем чаго-н. *Парадак на пісьмовым стале сведчыць пра тое, што вучань акуратны.* **3.** *каму, па чым.* Даць паказанні на судзе. *С. па справе крадзяжу.* **4.** *што.* Афіцыйна пацвярджаць правільнасць чаго-н. *С. подпіс дырэктара.* ‖ *зак.* **засве́дчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны (да 1 і 4 знач.).

СВЕЖА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) нядаўна, толькі што, напр. *свежавыгалены, свежавымалеваны, свежавыпрасаваны, свежапаголены, свежаскошаны, свежаспечаны;* 2) у свежым выглядзе, напр. *свежазамарожаны, свежамарожаны.*

СВЕЖАВА́ЦЬ, свяжу́ю, свяжу́еш, свяжу́е; свяжу́й; свежава́ны; *незак., каго-што* (разм.). Знімаць скуру з забітай жывёліны і разбіраць тушу. ‖ *зак.* **асвежава́ць,** асвяжу́ю, асвяжу́еш, асвяжу́е; асвяжу́й; асвежава́ны. ‖ *наз.* **свежава́нне,** -я, *н.*

СВЕЖАМАРО́ЖАНЫ, -ая, -ае. Замарожаны ў свежым выглядзе. *Свежамарожаная рыба.*

СВЕЖАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і свежына.

СВЕ́ЖАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* свежы. **2.** Халаднаватае, чыстае паветра; прахалода. *У акно дыхнула свежасцю.* **3.** Свежы, здаровы выгляд. *С. шчок.*

СВЕ́ЖЫ, -ая, -ае. **1.** Толькі што падрыхтаваны або атрыманы, не сапсаваны, такі, якога не кранула апрацоўка. *Свежае мяса. С. чай. Свежыя кветкі. Свежыя баразны. Свежыя ягады.* **2.** Які не быў у карыстанні, ва ўжыванні. *Свежыя фіранкі.* **3.** Пра ваду, паветра: чысты, нічым не забруджаны, які часта мяняецца. *У хаце свежае паветра. Свежая вада.* **4.** Халаднаваты, не вельмі цёплы. *Вечар досыць с. С. вецер.* **5.** Які не страціў сваёй яркасці, натуральнай афарбоўкі. *Фарба на сценах не пажухла, была як свежая. Свежае сена* (ярказялёнае). *Свежыя ўражанні* (перан.: незабытыя, выразныя). **6.** Поўны сіл, энергіі, здаровы (пра чалавека). *Са свежымі сіламі працаваць* (перан.: адпачыўшы, паспаўшы). **7.** Які нядаўна ці толькі што з'явіўся; новы. *С. нумар штотыднёвіка. С. чалавек* (чужы, які першы раз прыйшоў куды-н.). *Свежыя чуткі* (пакуль нікому невядомыя). *Свежая думка* (перан.: арыгінальная). ‖ *наз.* **све́жасць,** -і, *ж.* *Не першай свежасці* (не свежы ў 1 і 2 знач.).

СВЕЖЫНА́, -ы́, *ж.* Свежае мяса, сала. *Напячы свежыны.*

СВЕРБ, -у, *м.* **1.** Адчуванне казытлівага нервовага раздражнення скуры. **2.** *перан.* Нецярплівае жаданне чаго-н., імкненне да чаго-н. *Пісьменніцкі с.*

СВЕ́РДЗЕЛ, -дла, *мн.* -длы, -длаў, *м.* Інструмент для свідравання круглых адтулін у дрэве, метале і пад. ‖ *прым.* **свердлавы,** -ая, -ае (спец.).

СВЕТ[1], -у, *М* све́це, *м.* **1.** Зямля з усім тым, што на ёй існуе; сусвет (у 2 знач.), а таксама людзі, якія насяляюць зямлю, і ўсё, што акружае чалавека. *Падарожжа вакол свету. Пахадзіць па свеце. Ні за што на свеце* (ні ў якім выпадку, ніколі). *Гэты с.* (зямны свет, жыццё як супрацьпастаўленне замагільнаму свету). *Той с.* (замагільны свет як супрацьпастаўленне зямному свету, жыццю). *Няпраўдай с. пройдзеш, ды назад не вернешся* (прыказка). *Выйсці ў с.* (быць апублікаваным). *Зжыць са свету* (загубіць, знішчыць). *З усяго свету* (здалёк). *Ісці на той с.* (паміраць). *На чым с. стаіць* (вельмі моцна лаяць, крычаць). *Пусціць на с.* (нарадзіць). *С. не бачыў* (незвычайна). *Такі с. настаў* (настала не тое жыццё). *С. аб'ехаць* (пабыць у розных месцах). **2.** Тое, што і сусвет (у 1 знач.). *Пакарыцелі свету.* **3.** *які.* Чалавечае грамадства, аб'яднанае пэўным грамадскім ладам, культурнымі і сацыяльна-гістарычнымі адзнакамі. *Антычны с. Адышоў у нябыт стары с.* (перан.: змяніўся лад жыцця). **4.** *чаго* або *які.* Асобная галіна жыцця, з'яў, прадметаў. *Жывёльны с. С. гукаў. Духоўны с. народа.* **5.** *чаго* або *які.* Якая-н. сфера, галіна дзейнасці людзей. *С. навукі.* **6.** Кола асоб, якія належаць да прывілеяваных класаў. *Вышэйшы с. Арыстакратычны с.* **7.** Зямное жыццё ў процілегласць незямному. ◊ **У белы свет як у капейку** (разм.) — без мэты, не ведаючы куды (ісці, ехаць і пад.).

СВЕТ[2]**: чуць свет** — раніцай, на золку.

СВЕТААДЧУВА́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Успрыманне чалавекам навакольнага свету, што праяўляецца ў адпаведных дзеяннях, пачуццях, настроях.

СВЕТАБУДО́ВА, -ы, *ж.* (кніжн.). Тое, што і сусвет (у 1 знач.).

СВЕТАПО́ГЛЯД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сістэма поглядаў на жыццё, прыроду і мастацтва. *Матэрыялістычны с.* ‖ *прым.* **светапо́глядны,** -ая, -ае.

СВЕТАРАЗУМЕ́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Тое або іншае разуменне свету; сукупнасць поглядаў на свет[1] (у 1 знач.).

СВЕТАСУЗІРА́ННЕ, -я, *н.* Сукупнасць пераканання́ў, поглядаў на свет[1] (у 1 знач.); светаразуменне. ‖ *прым.* **светасузіра́льны,** -ая, -ае.

СВЕТАЎСПРЫМА́ННЕ, -я, *н.* Успрыманне чалавекам навакольнага свету[1] (у 1 знач.).

СВЕ́ТАЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і дзед[3]. *Запаліць с.* **2.** *перан.* Пра таго, хто нясе з сабой ісціну, асвету, свабоду, культуру. *Ф.Скарына — наш с.*

СВЕТЛА... *і* **СВЕТЛА-.** Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову светлы (у 3 і 4 знач.), напр. *светлавалосы, светлатвары; светла-жоўты, светласіні.*

СВЕТЛАВЫ́ *гл.* святло.

СВЕ́ТЛАСЦЬ *гл.* светлы.

СВЕ́ТЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ярка свеціць. *Светлая лямпачка.* **2.** Добра асветлены, яркі. *Светлыя палацы. С. дзень.* **3.** Ясны, празрысты. *С. ручаёк.* **4.** Менш яркі па колеру ў параўнанні з іншымі, не цёмны. *Светлыя валасы. Светлыя фарбы.* **5.** Радасны, нічым не азмрочаны, незасмучаны. *Светлае будучае. С. ўспамін.* **6.** Ясны, пранікlівы. *С. розум. Светлыя надзеі.* ‖ *наз.* **све́тласць,** -і, *ж.*

СВЕТЛЫНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Яркае асвятленне (звычайна месяцавае ці зорнае), пры якім усё добра відаць.

СВЕТЛЯЧО́К *гл.* святляк.

СВЕ́ТНІК, -у, *м.* Назва некаторых травяністых раслін сямейства гваздзіковых з ярка афарбаванымі кветкамі.

СВЕ́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Які адпавядае запатрабаванням свету[1] (у 6 знач.), які мае адносіны да яго. *Свецкае жыццё. Свецкія манеры.* **2.** Не царкоўны, не духоўны, грамадзянскі. *Свецкая літаратура.* ‖ *наз.* **све́цкасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

СВЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Палачка з тлушчавага рэчыва з кнотам усярэдзіне, якая служыць для асвятлення. *Стэарынавая с.* **2.** Прыстасаванне для запальвання чаго-н. (спец.). *Запальныя свечкі рухавіка* (у рухавіках унутранага згарання). **3.** Адзінка вымярэння сілы святла. *Электрычная лямпачка на 100 свечак.* **4.** Медыцынскі прэпарат у выглядзе невялікай тлушчавай палачкі. **5.** Прамы ўзлёт, круты пад'ём уверх (спец.). ‖ *прым.* **све́чачны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

СВЁКАР, -кра, *мн.* -кры, -краў, *м.* Бацька мужа. *Дай божа кожнай такога свёкра.*

СВІ́ДАР, -дра, *мн.* -дры, -драў, *м.* Тое, што і бур.

СВІДРАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца свідраваннем. ‖ *ж.* **свідрава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

СВІДРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *што.* Рабіць свердлам адтуліны ў чым-н. *С. вачамі, позіркам каго-н.* (перан.: пільна ўглядацца). **2.** *што.* Прабіваць, праточваць адтуліны, ход у чым-н. *Дзяцел свідруе дрэва. Карэнне свідруе асфальт.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго-што.* Мучыць, хвалявацць, прыносіць боль (пра думкі, пачуцці). *Непакой за сына свідруе душу і сэрца.* ‖ *зак.*

прасвідравáць, -рýю, -рýеш, -рýе; -рýй; -раваны (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **свідравáнне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **свідравáльны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *С. станок.*

СВІДРАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* Адтуліна, зробленая свідраваннем. *Нафтавая с.* ‖ *прым.* **свідраві́нны,** -ая, -ае.

СВІНАГАДÓЎЛЯ, -і, *ж.* Гадоўля свіней як галіна жывёлагадоўлі. ‖ *прым.* **свінагадóўчы,** -ая, -ае.

СВІНАМÁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Свіння, якая дае прыплод. ‖ *прым.* **свінамáтачны,** -ая, -ае.

СВІНÁР, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Працаўнік, які даглядае свіней. ‖ *ж.* **свінáрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

СВІНÁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* свінар. **2.** Тое, што і свінуха (абл.).

СВІНÁРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хлеў для свіней. *У пакоі с.* (вельмі брудна; разм.). ‖ *прым.* **свінáрны,** -ая, -ае.

СВІНАФЕ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -фéрм, *ж.* Свінагадоўчая ферма.

СВІНЕ́Ц, -нцý, *м.* Мяккі, вельмі цяжкі метал сінявата-шэрага колеру. *Сустрэць ворага свінцом* (перан.: ружэйным агнём, кулямі). *Як свінцом налітая (налітыя)* (перан.: вельмі натруджаная ад стомы, хваробы і пад. — аб адчуванні цяжару ў руках, нагах і пад.). ‖ *прым.* **свінцóвы,** -ая, -ае. *С. блішчак* (мінерал).

СВІНІ́НА, -ы, *ж.* Свінное мяса як ежа. ‖ *памянш.* **свіні́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.).

СВІ́НКА[1] *гл.* свіння.

СВІ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Віруснае (пераважна дзіцячае) захворванне — запаленне калявушных залоз.

СВІННЯ́, -і́, *мн.* свінні і (*з ліч. 2, 3, 4*) свінні́, свіне́й, *ж.* **1.** Парнакапытная млекакормячая жывёліна, свойскі від якой разводзяць для атрымання сала, мяса, скуры, шчаціння. **2.** *перан.* Пра таго, хто робіць каму-н. непрыемнасці, пра няўдзячнага чалавека (разм.). *С. ты, а не чалавек!* ◊ **Падлажыць свінню** *каму* (разм. неадабр.) — зрабіць непрыемнасць. ‖ *памянш.* **свінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). *Марская с.* (невялікая бясхвостая жывёліна-грызун). ‖ *прым.* **свіны́,** -áя, -óе (да 1 знач.).

СВІ́НСКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Брудны, неахайны. *Жыць па-свінску* (прысл.). **2.** Непрыстойны, подлы, нізкі. *С. ўчынак.*

СВІ́НСТВА, -а, *н.* (разм.). Нізкі ўчынак, грубасць, непрыстойнасць. *Гэта с. з яго боку — не сказаць праўду.*

СВІНТЎХ, -á, *мн.* -і́, -óў, *м.* (разм. жарт.). Той, хто зрабіў што-н. па-свінску (гаворыцца звычайна з дружалюбна-дакорлівым адценнем). *Ну і с. жа ты!*

СВІНЎХА, -і, *ДМ* -нýсе, *мн.* -і, -нýх, *ж.* Ядомы грыб сямейства свінухавых з жоўтабурай уціснутай усярэдзіне шапачкай; свінушка.

СВІНЎШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Тое, што і свінуха.

СВІНЦÓВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* свінец. **2.** *перан.* Цёмна-шэры, колеру свінцу. *Свінцовае неба.* **3.** *перан.* Цяжкі. *С. ўдар. Свінцовая галава* (пра боль і цяжар у галаве). *Свінцовае маўчанне* (панурае, гнятучае).

СВІНЧÁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. *ж.* **1.** Злітак свінцу, які выкарыстоўваецца ў бітах, як зброя ў кулачнай бойцы. **2.** Свінцовае грузіла на рыбалоўнай сетцы. **3.** Нагайка з уплеценым куском свінцу на канцы.

СВІНЧÓ, -áці, *ДМ* -óм, *мн.* -áты, -áт, *н.* (разм.). Падсвінак.

СВІНЫ́ *гл.* свіння.

СВІНЯ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* (разм.). **1.** Забруджваць што-н., рабіць беспарадак. **2.** *перан.* Паскудзіць, шкодзіць каму-н. у чым-н. ‖ *зак.* **насвіня́чыць,** -чу, -чыш, -чыць.

СВІ́РАН, -рна, *мн.* -рны, -рнаў, *м.* Халодны будынак, прызначаны для захоўвання збожжа, мукі, а таксама рэчаў. ‖ *прым.* **сві́рнавы,** -ая, -ае.

СВІРЭ́ПІЦА, -ы, *ж.* Аднагадовая культурная расліна з тонкім коранем, з насення якога здабываецца тэхнічны алей.

СВІРЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* Пустазелле, палявая шматгадовая расліна з жоўтымі кветкамі.

СВІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** *гл.* свістаць. **2.** *каму.* Моцна з размаху спляжыць (разм.). *С. кіем па плячах.* **3.** *каго-што.* Украсці (разм.). *С. грошы.*

СВІСТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Рэзкі, высокі гук, які ўтвараецца рухам паветра праз вузкую адтуліну. *Утвараць с. губамі.* **2.** Голас некаторых птушак і жывёл такога тэмбру і вышыні. *Салаўіны с.* **3.** Гук, які ўтварае прадмет пры хуткім рассяканні паветра. *С. куль.* ○ **Мастацкі свіст** — высвістванне мелодыі.

СВІСТАПЛЯ́СКА, -і, *ДМ* -пля́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (разм.). Нястрыманае, бурнае праяўленне чаго-н. адмоўнага. *Пачалася с., якой свет не бачыў.*

СВІСТÁЦЬ, свішчý, сві́шчаш, сві́шча; свішчы́; *незак.* **1.** Утвараць свіст. *С. у свісток. С. у пальцы. Свішча паравоз.* **2.** (1 і 2 ас. не ўжыв.). Ліцца з сілаю (пра вадкасць). *З крана свішча вада.* **3.** *перан.* Не працаваць, гультаяваць (разм.). *Цэлы месяц свістала, а грады травой зараслі.* ◊ **Свістаць у кулак** (разм. жарт.) — растраціўшыся, сядзець без грошай. **Вецер свішча ў кішэнях** (разм. жарт.) — няма грошай. **Чортам свістаць** (разм.) — вельмі злавацца, варожа адносіцца да каго-н. ‖ *аднакр.* **сві́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 і 2 знач.).

СВІСТÓК, -тка́, *мн.* -ткі́, -ткóў, *м.* **1.** Прыстасаванне, пры дапамозе якога ўтвараецца свіст. *Зрабіць с. Міліцэйскі с.* **2.** Свіст, які ўтвараецца пры дапамозе такога прыстасавання. *Ноччу раздаўся трывожны с.* ‖ *прым.* **свісткóвы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СВІСТЎЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (разм.). **1.** Невялікі свісток з саломы, травы і пад.; пішчалка. **2.** Дзіцячая цацка — свісток.

СВІСТЎН, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* **1.** Той, хто любіць свістаць. **2.** *перан.* Чалавек, які многа гаворыць, а робіць мала, які несур'ёзна адносіцца да справы; балбатун. ‖ *ж.* **свістýха,** -і, *ДМ* -тýсе, *мн.* -і, -тýх.

СВІСЦЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). **1.** Духавы народны музычны інструмент у выглядзе дудкі, зроблены з дрэва або чароту. **2.** Тое, што і свістулька.

СВІСЦЯ́ЧЫ, -ая, -ае (спец.). Які ўтвараецца пры праходжанні струменя паветра праз вузкую шчыліну ў месцы зближэння пярэдняй часткі языка з верхнімі пярэднімі зубамі. *С. зычны гук. Мяккі с.* (наз.).

СВІ́ТА[1], -ы, *ДМ* сві́це, *мн.* -ы, світ, *ж.* Асобы, якія суправаджаюць якую-н. важную асобу. *С. караля. Цэлая с. ходзіць за сястрой* (перан.: многа паклоннікаў, ухажораў). ‖ *прым.* **сві́цкі,** -ая, -ае. *С. афіцэр* (у царскай Расіі: афіцэр світы цара).

СВІ́ТА[2], -ы, *ДМ* сві́це, *мн.* -ы, світ, *ж.* Доўгая сялянская верхняя вопратка з даматканага сукна. ‖ *прым.* **сві́тавы,** -ая, -ае.

СВІТÁНАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Тое, што і світанне. ‖ *прым.* **світáнкавы,** -ая, -ае.

СВІТÁННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Час перад усходам сонца; самы пачатак раніцы. *Выгнаць карову ў поле на світанні.* **2.** *перан.* Ранні перыяд, пачатак чаго-н. *С. майго юнацтва.* ‖ *прым.* **світáльны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СВІТÁЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -áе; *незак.* **1.** *безас.* Пачынаць развідніваццa (аб набліжэнні ўсходу сонца). *Зімой світае позна.* **2.** Наступаць (пра дзень). *Пасля ночы світае дзень.*

СВІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і світа[2]. ‖ *прым.* **сві́ткавы,** -ая, -ае.

СВІ́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цёплая фуфайка без засцежак з высокім каўняром.

СВІЦЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., свіці́цца; *незак.* **1.** Быць бачным, праглядацца праз што-н. *Праз бярэзнік свіцілася поле.* **2.** Будучы рэдкім, не густым, прапускаць праз сябе святло. *Занавеска на акне свіцілася.* **3.** *перан.* Пра твар, вочы, знешні выгляд чалавека: адлюстроўваць якія-н. пачуцці. *Дзіця свіцілася ад радасці.*

СВІШЧ, -á, *мн.* -ы́, -óў, *м.* **1.** Загана ў чым-н. у выглядзе адтуліны, сітавіны. *С. у арэхах.* **2.** Скрытая пустата, ракавіна ў металічным ліцці (спец.). **3.** Ненармальны канал, які ўтвараецца ў тканках арганізма з выхадам на паверхню цела; фістула. *С. на губе.* ‖ *прым.* **сві́шчавы,** -ая, -ае.

СВІШЧАВÁТЫ, -ая, -ае. Са свішчамі (у 1 знач.). *С. арэх.* ‖ *наз.* **свішчавáтасць,** -і, *ж.*

СВОЕАСАБЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Не падобны на іншых, які мае свае адметныя ўласцівасці, арыгінальны. *С. характар. Своеасаблівая асоба.* **2.** Які сваімі рысамі, асаблівасцямі падобны на каго-, што-н., які напамінае што-н. *Над сцежкай с. тунэль з верхавін бяроз.* ‖ *наз.* **своеасаблі́васць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

СВОЕКАРЫ́СЛІВЫ, -ая, -ае. Які імкнецца задаволіць свае жаданні, дбае толькі пра сваю выгаду; карыслівы. *С. чалавек. Своекарыслівыя разлікі.* ‖ *наз.* **своекары́слівасць,** -і, *ж.*

СВОЕЎЛÁДНЫ, -ая, -ае. Які робіць што-н. па сваёй волі, па свайму нораву; свавольны. *С. чалавек.* ‖ *наз.* **своеўлáдства,** -а, *н.*

СВОЕЧАСÓВЫ, -ая, -ае. Які адбываецца, робіцца ў вызначаны час. *С. прыезд хуткай дапамогі. С. збор ураджаю. Своечасова* (прысл.) *аказаць медыцынскую дапамогу.* ‖ *наз.* **своечасóвасць,** -і, *ж.*

СВОЙ, свайгó, *м.;* свая́, сваёй, *ж.;* сваё, свайгó, *н.; мн.* свае́, сваі́х. **1.** *займ. прынал.* Які належыць сабе, мае адносіны да сябе. *Любіць сваю вёску. Наведаць сваіх землякоў. Выказаць свае адносіны да падзей. Жыць са сваіх грошай. Не пры сваім розуме* (пра псіхічна ненармальнага чалавека). *Называць рэчы сваімі імёнамі* (гаварыць адкрыта, не хаваючы праўды). **2.** Уласны, які з'яўляецца асабістым набыткам. *Пабудаваць сваё жыллё. Узяць не с. світэр. Выкапаць сваё буракі. Свая хатка — родная матка* (прыказка). **3.** Уласцівы толькі дадзенай асобе або прадмету, своеасаблівы. *У гэтай прапанове ёсць свае перавагі.* **4.** Уласцівы чаму-н., прызначаны менавіта для данай акалічнасці, прадмета. *На ўсё свая пара. На ўсё ёсць свае законы. У с. час* (своечасова). **5.** Родны або які знаходзіцца ў сваяцкіх, блізкіх ці сяброўскіх адносінах. *С. калі не дасць, то і не абгаворыць* (прыказка). *С. таварыш. Пайсці да сваіх* (наз.). **6.** *у знач. наз.* **сваё,** свайгó, *н.* Тое, што належыць, уласціва каму-, чаму-н. (пра думку, справу, права, прывычкі і пад.). *Не адступаць ад свайго* (даказваць праўату). *Ён сваё дакажа* (даб'ецца таго, да чаго імкнецца). *Дамагчыся свайго.*

СВÓЙСКІ, -ая, -ае. **1.** Не дзікі, выгадаваны чалавекам (пра жывёл, птушак). *С. конь. Свойскія качкі.* **2.** Спакойны, не брыклівы. *Свойскае жарабя. Свойскія ласяняты.* **3.** Не купляны, выраблены дома, прыгатаваны ў хатніх умовах. *Свойскай работы ніткі.* **4.** Пра

СВО—СВЯ

чалавека: які спагадліва, па-таварыску адносіцца да людзей (разм.). *С. сусед.*

СВО́ЛАЧ, -ы, *мн.* сво́лачы, свалачэ́й, *ж.* (разм. лаянк.). **1.** Паганец, подлы чалавек. **2.** *зб.* Зброд, подлыя людзі. *Развялося ўсякай сволачы.*

СВЯДО́МАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* свядомы. **2.** Чалавечая здольнасць да ўзнаўлення рэчаіснасці ў мысленні; псіхічная дзейнасць як адлюстраванне рэчаіснасці. *Быццё вызначае с.* **3.** Стан чалавека пры здаровым розуме і памяці, здольнасць кантраляваць свае ўчынкі і пачуцці. *Страціць с.* **4.** Думка, пачуцце, поўнае разуменне чаго-н., уменне ацэньваць з'явы жыцця, разбірацца ў рэчаіснасці. *С. мас. С. учынкаў.*

СВЯДО́МЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае свядомасцю (у 2 знач.). *Чалавек — істота свядомая.* **2.** Які правільна ацэньвае і разумее ўсё навакольнае. *Свядомыя адносіны да працы. Свядомая палітычная барацьба.* **3.** Які дзейнічае наўмысна, знарок, абдумана. *С. падман.* ‖ *наз.* **свядо́масць,** -і, *ж.*

СВЯЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца свяжэйшым (*гл.* свежы ў 4 знач.), халаднейшым. *Пад раніцу свяжэе* (безас.). **2.** Станавіцца больш яркім, набываць больш здаровы выгляд. *Пабыўшы ў лесе, чалавек свяжэе.* ‖ *зак.* **пасвяжэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е.

СВЯКРО́Ў, свекрыві́, *мн.* свякро́ві, свекрыве́й, *ж.* Маці мужа.

СВЯКРУ́ХА, -і, *ДМ* -ру́се, *мн.* -і, -ру́х, *ж.* (разм.). Тое, што і свякроў.

СВЯНЦІ́ЦЬ, свянчу́, све́нціш, све́нціць; све́нчаны; *незак., што.* Тое, што і свяціць². ‖ *зак.* **пасвянці́ць,** -свянчу́, -све́нціш, -све́нціць; -све́нчаны.

СВЯНЦО́НЫ, -ая, -ае. Пасвячоны, асвячоны. *Свянцоная вада. С. хлеб.*

СВЯРБЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -бі́ць, *незак.* **1.** Выклікаць адчуванне казытлівага болю, адчуваць гэты боль. *Ад крапівы пякуць і свярбяць ногі. Цела свярбіць.* **2.** *перан., безас.* Пра неадольнае жаданне зрабіць што-н. *Цэлы дзень свярбела паехаць па грыбы.* ◊ **Язык свярбіць** *у каго* (разм.) — хто-н. не можа стрымацца, каб не сказаць што-н. **Рукі свярбяць** (разм.) — 1) хочацца пабіцца; 2) хочацца прыкласці рукі да якой-н. справы.

СВЯРДЗЁЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Невялікі свердзел. *С. заўсёды патрэбны ў гаспадарцы.*

СВЯ́ТА, -а, *М* свя́це, *мн.* -ы, свят, *н.* **1.** Урачысты дзень у гонар або ў памяць якой-н. падзеі, даты. *С. Перамогі.* **2.** Выхадны, нерабочы дзень. **3.** Дзень ці дні, якія адзначаюцца царквою або традыцыйна ў гонар якой-н. падзеі ці святога. *С. нараджэння Хрыста. С. Новага года.* **4.** Урачыстасць з прычыны чаго-н. *Сямейнае с. На сэрцы с.* (перан.). *І на нашай вуліцы с.* (у нас радасць, урачыстасць). **5.** Дзень гульняў, забаў і пад. *Спартыўнае с.* ‖ *прым.* **свято́чны,** -ая, -ае.

СВЯТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* У праваслаўі: служыцель культу, які вядзе царкоўныя богаслужбовыя трэбы (хрысціны, вянчанне, паніхіды, споведзь); іерэй, свяшчэннік. ‖ *прым.* **свята́рскі,** -ая, -ае.

СВЯ́ТАСЦЬ *гл.* святы.

СВЯТАТА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які чыніць, учыніў святатацтва.

СВЯТАТА́ЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Зневажанне, ганьбаванне чаго-н. святога, запаветнага (першапачаткова царкоўнай святыні). ‖ *прым.* **святата́цкі,** -ая, -ае.

СВЯТАТА́ЦТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (кніжн.). Учыняць святатацтва.

СВЯТАЯ́ННІК, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства святаяннікавых з жоўтымі кветкамі; зверабой². ‖ *прым.* **святая́ннікавы,** -ая, -ае.

СВЯТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак., што* і *без дап.* Адзначаць свята або якую-н. падзею, знамянальны дзень. *С. Новы год. С. юбілей пісьменніка.* ‖ *наз.* **адсвяткава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **святкава́нне,** -я, *н.*

СВЯТЛАБО́ЯЗЬ, -і, *ж.* Павышаная да болю адчувальнасць вока да святла.

СВЯТЛАКО́ПІЯ, -і, *мн.* -і, -пій, *ж.* Копія чаго-н., зробленая на святлоадчувальнай паперы.

СВЯТЛАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае. Тое, што і святлолюбівы. ‖ *наз.* **святлалю́бнасць,** -і, *ж.*

СВЯТЛАСІ́ЛА, -ы, *ж.* (спец.). Адносіны асветленасці адлюстравання, якое ствараецца аптычнай сістэмай, да яркасці прадмета, што адлюстроўваецца.

СВЯТЛАТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па святлатэхніцы. *Інжынер-с.*

СВЯТЛАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Галіна навукі і тэхнікі — тэорыя і практыка спосабаў прымянення святла, а таксама пераўтварэння энергіі святла ў іншыя віды энергіі. ‖ *прым.* **святлотэхні́чны,** -ая, -ае.

СВЯТЛАФО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Светлавое сігнальнае ўстройства з чырвоным, жоўтым і зялёным шкельцамі для рэгулявання руху на вуліцах і дарогах. ‖ *прым.* **святлафо́рны,** -ая, -ае.

СВЯТЛАЦЕ́НЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* У жывапісу і графіцы: размеркаванне розных па яркасці колераў і адценняў, светлых і ценявых штрыхоў для перадачы аб'ёмнасці малюнка. ‖ *прым.* **святлоценявы́,** -а́я, -о́е.

СВЯТЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца больш светлым. *Валасы пасля мыцця святлеюць. На дварэ святлее* (безас.). **2.** *перан.* Станавіцца радасным, ласкавым. *Твар сябра святлее.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра думкі, свядомасць: рабіцца больш ясным, нармальным. *Думкі сталі с.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. светлае). *У гушчары ельніку святлела купка бяроз.* ‖ *зак.* **пасвятле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 і 2 знач.) *і* **прасвятле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1, 2 і 3 знач.); *наз.* **прасвятле́нне,** -я, *н.* (паводле 3 знач.).

СВЯТЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* Даўней: светлы, чысты пакой у хаце. ‖ *прым.* **святлі́чны,** -ая, -ае.

СВЯТЛО́, -а́, *н.* **1.** Прамяністая энергія, якая робіць навакольны свет бачным; электрамагнітныя хвалі ў інтэрвале частот, што ўспрымаюцца зрокам. *Сонечнае с. Пры святле месяца. С. свечкі. С. дабра* (перан.). *На твары відаць было с. пяшчоты* (перан.). **2.** Тая або іншая крыніца асвятлення. *Запаліць с. Уключыць электрычнае с. Стаць бліжэй да святла. Устаць да святла* (да ўсходу сонца, да світання). **3.** Светлае месца на карціне, у адрозненне ад ценю. *Кантрасты святла і ценю.* **4.** *перан., чаго.* Тое, што робіць зразумелым навакольны свет, што дае пачатак чаму-н. радаснаму, робіць шчаслівым жыццё. *С. яго ідэй відаць ва ўсіх кутках зямлі.* ◊ **Праліць святло** *на што* (кніжн.) — растлумачыць што-н. **У святле** *чаго* — зыходзячы з пэўнага пункту гледжання на каго-, што-н. **У святле** *якім* (выстаўляць, падаваць і пад.) — у якім-н. выглядзе. *Падзеі ўцяер выглядалі ў другім святле.* **У чорным святле** (бачыць, падаваць што-н.) — змрочным, непрыглядным. ‖ *прым.* **светлавы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *С. сігнал.*

СВЯТЛОАДЧУВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У фотатэхніцы: які мае ўласцівасць адчуваць святло, рэагаваць на святло. *Святлоадчувальная плёнка.* ‖ *наз.* **святлоадчува́льнасць,** -і, *ж.*

СВЯТЛОКАПІРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для атрымання святлакопій. *С. апарат.*

СВЯТЛОЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які добра расце і развіваецца толькі пры нармальным сонечным святле. *Сасна — дрэва святлолюбівае.* ‖ *наз.* **святлолюбі́васць,** -і, *ж.*

СВЯТЛОЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Лячэнне штучна атрыманымі інфрачырвонымі, бачнымі і ультрафіялетавымі прамянямі. ‖ *наз.* **святлолячэ́бны,** -ая, -ае.

СВЯТЛОМАСКІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Маскіроўка асветленых аб'ектаў. ‖ *прым.* **святломаскіро́вачны,** -ая, -ае.

СВЯТЛОТЭХНІ́ЧНЫ *гл.* святлатэхніка.

СВЯТЛОЦЕНЯВЫ́ *гл.* святлацень.

СВЯТЛЯ́К, светляка́, *мн.* светлякі́, светлякоў, *м.* Невялікае насякомае, жучок (а таксама яго лічынкі і яйкі), які свеціцца ў цемры. ‖ *памянш.* **светлячо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

СВЯТО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* свята. **2.** Не будзённы, прыгожы, прыбраны. *С. касцюм.* **3.** *перан.* Урачыста-ўзнёслы, шчаслівы. *С. настрой.*

СВЯТО́ША, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -то́ш (іран.). Прытворна-набожны чалавек, ханжа.

СВЯ́ТЦЫ, -аў. Царкоўная кніга з пералікам святаў і святых па днях іх памінання.

СВЯТЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Прасякнуты высокімі пачуццямі, узвышаны, чысты, высакародны (высок.). *Святая любоў да Радзімы.* **2.** Сапраўдны, запаветны, выключны па сваёй важнасці, велічны. *С. абавязак дзяцей — паважаць бацькоў.* **3.** *перан.* Бездакорны ў сваім жыцці, паводзінах, высокамаральны. *Святая вада. Не такі ён с., як здаецца* (не такі бязгрэшны). **4.** У рэлігійна-містычных уяўленнях: надзелены боскай сілай, вышэйшай дасканаласцю і чыстатой. *Святая тройца.* **5.** *у знач. наз.* **святы́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м.,* **свята́я,** -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* У хрысціян: чалавек, які ўсё жыццё прысвяціў служэнню богу і рэлігіі, а пасля смерці прызнаны царквой нябесным заступнікам веруючых. *Абразы са святымі.* ◊ **Святая святых** (высок.) — пра нешта самае дарагое, велічнае. ‖ *наз.* **свя́тасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 4 знач.).

СВЯТЫ́НЯ, -і, *мн.* -ты́нь, *ж.* **1.** Тое, што з'яўляецца асабліва дарагім, што ахоўваецца і шануецца (высок.). *Народныя святыні. Брэсцкая крэпасць — наша с.* **2.** Прадмет або месца рэлігійнага пакланення. *Святыні ў ахвяру не прыносяцца.*

СВЯЦЕ́ЙШЫ, -ая, -ае. Састаўная частка тытула праваслаўных патрыярхаў і сінода, а таксама рымскіх пап.

СВЯЦІ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** *ДМ* -е. Нябеснае цела, якое выпраменьвае святло ў касмічную прастору або свеціць адбітым святлом. *Дзённае с.* (Сонца). *Начное с.* (Месяц). **2.** *ДМ* -у; *чаго* або *якое; перан.* Выдатны чалавек, які набыў шырокую вядомасць у пэўнай сферы дзейнасці і праславіў навуку і культуру сваім талентам (высок.). *С. навукі.*

СВЯЦІ́ЛІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Храм (уст.). *С. аракулаў.* **2.** *перан.* Месца, якое выклікае пачуццё глыбокай павагі і пашаны (высок.). *С. навукі* (цэнтр навуковай думкі).

СВЯЦІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выкарыстоўваецца для асвятлення. *Свяцільнае масла.*

СВЯЦІ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* **1.** Асвятляльная прылада ў выглядзе невялікай бляшанай лямпы, у якую наліваліся масла,

тлушч і пад. **2.** Даўней: лампада, плошка з запаленым маслам.

СВЯЦІЦЦА, свячу́ся, све́цішся, све́ціцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпраменьваць роўнае святло. *На небе свяціліся зоркі. У вокнах свяціліся агеньчыкі.* **2.** *перан.* Пра твар, вочы: іскрыцца радасцю, святлом, ажыўляцца ад шчасця. *Твар бабулі свяціўся дабратой.* ‖ *наз.* **свячэ́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

СВЯЦІЦЬ[1], свячу́, све́ціш, све́ціць; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпраменьваць святло. *Цэлы дзень свеціць сонца. Свеціць, ды не грэе* (загадка). **2.** Накіроўваць святло так, каб каму-н. было ўсё відаць. *С. ліхтарыкам.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Быць азораным радасцю, шчасцем і пад. (разм.). *Вочы свяцілі радасцю.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Траціць зрок ад старасці. *Вочы з гадамі не так свецяць.* ‖ *зак.* **пасвяці́ць**, -свячу́, -све́ціш, -све́ціць (да 1 і 2 знач.).

СВЯЦІЦЬ[2], свячу́, све́ціш, све́ціць; *незак., каго-што.* У веруючых: выконваць над кім-н. царкоўны абрад асвячэння. *С. ваду. С. хату.* ‖ *зак.* **асвяці́ць**, асвячу́, асве́ціш, асве́ціць; асвячо́ны.

СВЯШЧЭННАДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Выконваць які-н. царкоўны абрад. **2.** *перан.* Рабіць што-н. урачыста і паважна (іран.). ‖ *наз.* **свяшчэннадзе́йства**, -а, *н.*

СВЯШЧЭННАСЛУЖЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Асоба, якая адпраўляе набажэнства і трэбы. ‖ *прым.* **свяшчэннаслужы́цельскі**, -ая, -ае.

СВЯШЧЭ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У праваслаўі: служыцель культу, асоба, якая выконвае царкоўныя службы і трэбы, іерэй. ‖ *прым.* **свяшчэ́нніцкі**, -ая, -ае.

СВЯШЧЭ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Выключна важны, асабліва пачэсны, святы (у 2 знач.; высок.). *С. абавязак. С. доўг.* **2.** У рэлігіі: які валодае святасцю, адпавядае рэлігійнаму ідэалу, боскі. *С. абрад. Свяшчэннае пісанне.* **3.** Недатыкальны, непарушны. *Свяшчэнная граніца нашай краіны.*

СЕА́НС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паказ або выкананне чаго-н. у пэўны прамежак часу без перапынку. *С. адначасовай гульні. Тры сеансы інгаляцыі.* **2.** Адзін з некалькіх (у розны час дня) паказаў фільма ў кінатэатры. *Вячэрні с.*

СЕВАЗВАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* У сельскай гаспадарцы: паслядоўнае чаргаванне сельскагаспадарчых культур на пэўных зямельных участках. *Кармавыя севазвароты. Травапольныя севазвароты.* ‖ *прым.* **севазваро́тны**, -ая, -ае.

СЕГМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У геаметрыі: частка круга, абмежаваная дугой і яе хордай, а таксама частка шара, аддзеленая сякучай плоскасцю. **2.** Адзін з многіх аднародных членікаў цела некаторых жывёл, а таксама адзін з некалькіх аднародных участкаў якога-н. органа (спец.). *С. чарвяка. С. пазваночніка.* ‖ *прым.* **сегме́нтны**, -ая, -ае.

СЕГРЭГА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Адзін з відаў расавай дыскрымінацыі — абмежаванне ў правах на падставе колеру скуры або нацыянальнай прыналежнасці. *С. неграў у ЗША.* **2.** Неаднароднасць хімічнага саставу металічных сплаваў, што ўзнікла пры іх крышталізацыі (спец.). ‖ *прым.* **сегрэгацыйны**, -ая, -ае.

СЕ́ДАЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Жэрдка або некалькі жэрдак у куратніку, на якія садзяцца ноччу куры; курасадня. **2.** *перан.* Месца, дзе чалавек пражыў многа гадоў; абжыты куток. *Пакінуць роднае с.*

СЕДЛАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сядлаць. **2.** Спосаб, якім асядланы конь (спец.). *Паходнае с.*

СЕДЛАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* **1.** Прагіб у спіне жывёлін (спец.). **2.** Невялікая прадаўгаватая ўпадзіна паміж дзвюма высокімі вяршынямі ў горным хрыбце.

СЕДЛАВЫ́ *гл.* сядло.

СЕЗО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адна з чатырох пор года. *Зімовы с. Не па сезону апрануцца.* **2.** Частка года, якая з'яўляецца найбольш прыдатнай для якой-н. работы, адпачынку і пад. *С. адпачынкаў. Канцэртны с. філармоніі. На чарніцы яшчэ не с.* (не паспелі). *Купальны с.*

СЕЗО́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы на сезонных работах. ‖ *ж.* **сезо́нніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СЕЗО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да пэўнага сезона. *Сезонныя рабочыя.* **2.** Які дзейнічае ўвесь сезон, на ўвесь указаны час. *С. абанемент на канцэрты.* ‖ *наз.* **сезо́ннасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

СЕ́ЙБІТ, -а, *М* -біце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто сее зерне. *С. за лёс ураджаю трывожыцца.* **2.** *перан.* Чалавек, які распаўсюджвае ідэі, веды. *С. разумнага, добрага, вечнага.*

СЕЙМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва парламента ў некаторых дзяржавах. ‖ *прым.* **се́ймавы**, -ая, -ае.

СЕ́ЙНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікае марское судна для лоўлі рыбы спецыяльным невадам.

СЕЙСМА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) сейсмічны, напр. *сейсмаактыўнасць, сейсмазона, сейсмапрафіляванне, сейсмаразведка, сейсмастойкі;* 2) які мае адносіны да сейсмаграфіі, напр. *сейсмазандзіраванне, сейсмазапісваючы;* 3) які мае адносіны да сейсмалогіі, напр. *сейсмагеалогія, сейсмагідраакустыка, сейсмастанцыя.*

СЕЙСМАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Запіс ваганняў зямной паверхні сейсмографам. ‖ *прым.* **сейсмаграфі́чны**, -ая, -ае. *Сейсмаграфічная станцыя.*

СЕЙСМАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел геафізікі, які вывучае ваганні зямной паверхні. ‖ *прым.* **сейсмалагі́чны**, -ая, -ае.

СЕЙСМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ваганняў зямной паверхні, да землетрасенняў. *Сейсмічныя хвалі. Сейсмічныя з'явы. Сейсмічная станцыя. Сейсмічная разведка* (вывучэнне будовы зямной кары шляхам назірання за штучна ўзбуджальнымі пругкімі хвалямі).

СЕЙСМО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для запісу ваганняў зямной паверхні ў час землетрасенняў або пры выбухах.

СЕЙСМО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне сейсмалогіі.

СЕЙФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Незгаральная металічная шафа для захоўвання каштоўных папер, дакументаў і пад. ‖ *прым.* **се́йфавы**, -ая, -ае.

СЕ́КАНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У трыганаметрыі: функцыя вугла, у прамавугольным трохвугольніку роўная адносінам гіпатэнузы да катэта, які прылягае да гэтага вугла.

СЕКАНУ́ЦЬ *гл.* сячы.

СЕКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікія садовыя нажніцы, якімі абразаюць галінкі дрэў і кустоў, наразаюць чаранкі. ‖ *прым.* **сека́тарны**, -ая, -ае.

СЕКВЕ́СТР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). У цывільным праве: забарона карыстання якой-н. маёмасцю, якая накладаецца органамі ўлады. *Накласці с. на маёмасць.*

СЕКВЕСТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Накласці (накладаць) секвестр на што-н.

СЕКВО́Я, -і, *мн.* -і, -во́й, *ж.* Гіганцкае рэліктавае хваёвае дрэва, якое расце ў Паўночнай Амерыцы.

СЕКС, -у, *м.* Усё тое, што адносіцца да палавога жыцця. ‖ *прым.* **сексуа́льны**, -ая, -ае.

СЕКСАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая вывучае біёлага-медыцынскі, сацыяльны і псіхалагічны аспекты палавога жыцця. ‖ *прым.* **сексалагі́чны**, -ая, -ае.

СЕКСО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па сексалогіі.

СЕ́КСТА, -ы, *мн.* -ы, секст *і* се́кстаў, *ж.* У музыцы: інтэрвал шырынёй у шэсць ступеней. *Вялікая с. Малая с.*

СЕКСТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Вугламерны інструмент вызначэння вуглавых вышынь нябесных свяцілаў.

СЕКСТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Музычны твор для шасці выканаўцаў з самастойнымі партыямі для кожнага. **2.** Ансамбль з шасці выканаўцаў такога твора. *С. цымбалаў.* ‖ *прым.* **секстэ́тны**, -ая, -ае.

СЕКСУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* секс. **2.** Тое, што і пачуццёвы (у 2 знач.). ‖ *наз.* **сексуа́льнасць**, -і, *ж.*

СЕ́КТА, -ы, *ДМ* -кце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Рэлігійнае аб'яднанне, што адасобілася ад якога-н. веравучэння і супрацьстаіць яму. *С. духабораў.* **2.** *перан.* Наогул група асоб, якая замкнулася ў сваіх вузкіх, дробязных інтарэсах (неадабр.).

СЕКТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік секты (у 1 знач.). **2.** *перан.* Чалавек, які схільны да сектанцтва (у 2 знач.). ‖ *ж.* **секта́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **секта́нцкі**, -ая, -ае.

СЕКТА́НЦТВА, -а, *н.* **1.** Агульная назва руху адасаблення ад пануючага веравучэння, утварэння сектаў (у 1 знач.). **2.** *перан.* Грамадская замкнёнасць і вузкасць у поглядах, уласцівыя людзям, якія абмяжоўваюцца сваімі групавымі інтарэсамі.

СЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У геаметрыі: частка круга, абмежаваная дугой і двума радыусамі. **2.** Участак, абмежаваны радыяльнымі лініямі. *С. стадыёна. С. абстрэлу.* **3.** Аддзел установы, арганізацыі. *Культурна-масавы с. мясцкома. С. уліку.* **4.** Частка народнай гаспадаркі, якая мае пэўныя эканамічныя і сацыяльныя адзнакі. *Саўгасны с. Прамысловы с.* ‖ *прым.* **се́ктарны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **сектара́льны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

СЕКУ́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -нд *і* -ндаў, *ж.* **1.** Адзінка вымярэння часу, роўная $^{1}/_{60}$ часткі мінуты ў Міжнароднай сістэме адзінак. *Адну секунду!* (вельмі нядоўга). **2.** У матэматыцы: адзінка вымярэння вуглоў, роўная $^{1}/_{3600}$ часткі градуса. **3.** У музыцы: інтэрвал шырынёй у дзве ступені. *Малая с. Вялікая с.* ‖ *прым.* **секу́ндны**, -ая, -ае.

СЕКУНДАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дакладны прыбор, які паказвае час ў долях секунды, секундах, мінутах і гадзінах. *Электрычны с.* ‖ *прым.* **секундаме́рны**, -ая, -ае.

СЕКУНДА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пасрэднік, які суправаджае кожнага з удзельнікаў дуэлі, яе сведка. **2.** У спорце: пасрэднік і памочнік удзельніка спартыўнага спаборніцтва (напр. у шахматах, боксе). ‖ *прым.* **секунда́нцкі**, -ая, -ае.

СЕ́КЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Падраздзяленне якой-н. установы, арганізацыі, канферэнцыі, з'езда і пад. з пэўнай спецыялізацыяй. *Спартыўная с. клуба. Пасяджэнне секцыі па культуры мовы.* **2.** Частка збудавання, канструкцыі, якая складаецца з некалькіх дэталей. *С. паравога ацяплення. С. дзевяціпавярховага дома.* ‖ *прым.* **секцы́йны**, -ая, -ае.

СЕ́КЧЫ, СЕ́КЧЫСЯ *гл.* сячы, сячыся.

СЕ́ЛЕВЫ *гл.* сель.

СЕЛЕ́КТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрамагнітны апарат, уключаны ў сецьз іншымі апаратамі для ажыццяўлення аператыўнай тэлефоннай сувязі некалькіх пунктаў з цэнтрам. *Сувязь па селектару.* ‖ *прым.* **селе́ктарны,** -ая, -ае.

СЕЛЕ́КЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб метадах стварэння гатункаў і гібрыдаў раслін, парод жывёл і культур мікраарганізмаў. **2.** Паляпшэнне гатункаў раслін або парод жывёл і вывядзенне новых гатункаў і парод шляхам штучнага адбору, скрыжавання. ‖ *прым.* **селекцы́йны,** -ая, -ае. *Селекцыйная станцыя. Селекцыйнае насенне* (палепшанае).

СЕЛЕКЦЫЯНЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па селекцыі.

СЕЛЕНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да Месяца, напр. *селенаграфія, селенадэзія, селеналогія, селенацэнтрычны.*

СЕЛЬ, -ю, *м.* Гразе-каменны бурны паток з гор, які ўтвараецца ў выніку лівяў, тання снегу і пад. *З гор сышоў с.* ‖ *прым.* **се́левы,** -ая, -ае. *С. вал.*

СЕЛЬ... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову сельскі, напр. *сельсавет, сельмаг* (сельскі магазін).

СЕЛЬДЭРЭ́Й, -ю, *м.* Агародная расліна сямейства парасонавых, лісце і карэнне якой выкарыстоўваюцца як прыправа. ‖ *прым.* **сельдэрэ́евы,** -ая, -ае.

СЕЛЬКО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: сельскі карэспандэнт. *Нататкі селькора.* ‖ *ж.* **селько́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **селько́раўскі,** -ая, -ае.

СЕЛЬПО́, *нескл., н.* Сельскае спажывецкае таварыства, а таксама магазін-кааператыў такога таварыства. *Купіць у с. прадукты.* ‖ *прым.* **сельпо́ўскі,** -ая, -ае (разм.).

СЕЛЬСАВЕ́Т, -а, *М* -ве́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: сельскі Савет народных дэпутатаў — прадстаўнічы орган дзяржаўнай улады ў сельскім раёне. *Звярнуцца за даведкай у с.* ‖ *прым.* **сельсаве́цкі,** -ая, -ае.

СЕЛЬСКАГАСПАДА́РЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да сельскай гаспадаркі. *Сельскагаспадарчая тэхніка.*

СЕ́ЛЬСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сяло. **2.** Які мае адносіны да жыцця і дзейнасці вёскі, вясковы. *С. клуб. Сельская мясцовасць.* О **Сельская гаспадарка** — галіна народнай гаспадаркі, якая займаецца вырошчваннем сельскагаспадарчых культур і развядзеннем жывёл для атрымання прадукцыі раслінаводства і жывёлагадоўлі, а таксама першаснай перапрацоўка гэтай прадукцыі.

СЕ́ЛЬТЭРСКІ, -ая, -ае: **се́льтэрская вада́** або **се́льтэрская,** -ай, *ж.* — мінеральная саляна-вуглякіслая вада, а таксама аналагічная штучная вада. *Выпіць сельтэрскай.*

СЕЛЯДЗЕ́Ц, -дца́, *мн.* -дцы́, -дцо́ў, *м.* Невялікая марская прамысловая рыба, якая ўжываецца ў ежу ў засоленым ці вэнджаным выглядзе. *Сярэднесалёны с. Як у бочцы селядцоў* (пра мноства людзей у цесным памяшканні; разм.). ‖ *прым.* **селядцо́вы,** -ая, -ае. *С. промысел. Сямейства селядцовых* (наз.).

СЕЛЯДЗЕ́ЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прадаўгаватая талерка для падачы на стол селядцоў.

СЕЛЯДЗЁЎКА, -і, *ДМ* -дзёўцы, *мн.* -і, -дзёвак, *ж.* (разм.). Бочка ад селядцоў.

СЕЛЯЗЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Крывятворны орган, размешчаны ў брушной поласці арганізма пазваночных жывёл і чалавека, які ўдзельнічае ў абмене рэчываў. ‖ *прым.* **селязёначны,** -ая, -ае.

СЕЛЯНІ́Н, -а, *мн.* сяля́не *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) селя́ніны, сяля́н, *м.* Жыхар вёскі, які заняты апрацоўкай зямлі, вырошчваннем сельскагаспадарчых культур і развядзеннем сельскагаспадарчай жывёлы як сваёй асноўнай работай. ‖ *ж.* **сяля́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **сяля́нскі,** -ая, -ае.

СЕМ, сямі́, *Т* сямю́, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 7. *С. разоў адмерай, а раз адрэж* (прыказка). ‖ *парадк.* **сёмы,** -ая, -ае.

СЕМА́НТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** У мовазнаўстве: значэнне, сэнс (моўнай адзінкі). *С. слова. С. сказа. С. граматычных форм.* **2.** Тое, што і семасіялогія. ‖ *прым.* **семанты́чны,** -ая, -ае.

СЕМАСІЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел мовазнаўства, які вывучае значэнні слоў і выразаў, а таксама змены гэтых значэнняў. ‖ *прым.* **семасіялагі́чны,** -ая, -ае.

СЕМАФО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сігнальнае прыстасаванне на чыгунцы, якое паведамляе, што пуць свабодны або заняты. **2.** У флоце: спосаб зрокавай сігналізацыі флажкамі, рукамі або пры дапамозе спецыяльнага апарата. ‖ *прым.* **семафо́рны,** -ая, -ае.

СЕ́МДЗЕСЯТ, сямі́дзесяці, *Т* сямю́дзесяццю, *ліч. кольк.* Лік і колькасць 70. *С. гадоў народнаму музею. Паехаць за с. кіламетраў у горад. Пад с. гадоў каму-н.* (хутка будзе 70 гадоў). ‖ *парадк.* **сямідзеся́ты,** -ая, -ае.

СЕМЕ́СТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Навучальнае паўгоддзе ў вышэйшых ці спецыяльных сярэдніх навучальных установах. ‖ *прым.* **семе́страва,** -ая, -ае.

СЕ́МЕЧКА, -а, *мн.* -і, -чак, *н.* **1.** *гл.* семя. **2.** Адно семя ў плодзе якой-н. расліны. *С. гарбуза. С. грушы.* ‖ *прым.* **се́мечкавы,** -ая, -ае.

СЕМІЁТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука, якая вывучае найбольш агульныя ўласцівасці знакаў і знакавых сістэм. ‖ *прым.* **семіяты́чны,** -ая, -ае.

СЕМІНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Групавыя практычныя заняткі пад кіраўніцтвам выкладчыка ў вышэйшай навучальнай установе. **2.** Мерапрыемства, групавыя заняткі, гурток для якой-н. спецыяльнай падрыхтоўкі, для павышэння кваліфікацыі і пад. *Міжнародны навуковы с. С. лектараў.* ‖ *прым.* **семіна́рскі,** -ая, -ае.

СЕМІНАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вучань семінарыі. ‖ *прым.* **семінары́сцкі,** -ая, -ае.

СЕМІНА́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Назва некаторых спецыяльных сярэдніх навучальных устаноў. *Настаўніцкая с.* (для падрыхтоўкі настаўнікаў; уст.). *Духоўная с.* (для падрыхтоўкі служыцеляў культу). ‖ *прым.* **семіна́рскі,** -ая, -ае.

СЕМІТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Агульная назва навук, якія вывучаюць семіцкія мовы і культуры. ‖ *прым.* **семіталагі́чны,** -ая, -ае.

СЕМІТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па семіталогіі.

СЕМІ́ТЫ, -аў, *адз.* -мі́т, -а, *М* -мі́це, *м.* Група блізкіх па мовах народаў паўднёва-заходняй Азіі і паўночнай Афрыкі, да якіх адносіліся старажытныя вавіланяне, асірыйцы, фінікійцы, іудзеі і некаторыя іншыя народы, да якіх належаць сучасныя арабы, яўрэі і іншыя народы. ‖ *ж.* **семі́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **семі́цкі,** -ая, -ае *і* **семіты́чны,** -ая, -ае.

СЕМНА́ЦЦАЦЬ, -ццаці, *Т* -ццаццю, *ліч.* Лік і колькасць 17. ‖ *парадк.* **семна́ццаты,** -ая, -ае.

СЕМСО́Т, сямісо́т, *Т* сямюста́мі, *ліч.* Лік і колькасць 700. ‖ *парадк.* **сямісо́ты,** -ая, -ае.

СЕ́МЯ, се́мя *і* се́мені, *Д* се́мю *і* се́мені, *В* се́мя, *Т* се́мем *і* се́менем, *М* (аб) се́мі *і* се́мені, *н.* **1.** Орган размнажэння ў раслін, зерне. *Льняное с.* **2.** *перан.* Зародак, крыніца чаго-н. *С. навукі засявай!* **3.** Тое, што і сперма. ‖ *памянш.* **се́мечка,** -а, *мн.* -і, -чак, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **се́мявы,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *Семявыя залозы.*

СЕМЯ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да семя (у 1 і 3 знач.), напр. *семявывяржэнне, семядольны, семязавязь, семязліццё, семяправод, семяўваход, семяўтварэнне.*

СЕМЯДО́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ль, *ж.* (спец.). Зародак лісця ў семені. ‖ *прым.* **семядо́льны,** -ая, -ае.

СЕМЯЗА́ВЯЗЬ, -і, *ж.* (спец.). Зародак семені.

СЕМ'ЯНІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто мае неабходныя для сямейнага жыцця якасці. *Бачу, што ты будзеш добрым сем'янінам.* ‖ *ж.* **сем'яні́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

СЕМЯННІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). Мужчынская палавая залоза. ‖ *прым.* **семянні́ковы,** -ая, -ае.

СЕМЯРЫ́К, -мерыка́, *мн.* -мерыкі́, -мерыко́ў, *м.* **1.** Мера або прадмет, якія змяшчаюць у сабе сем якіх-н. адзінак. *С. пшаніцы.* **2.** Сем коней у адной запрэжцы. ‖ *прым.* **семяры́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЕ́НА, -а, *н.* Скошаная і высушаная трава, якая ідзе на корм жывёле. ‖ *памянш.-ласк.* **сянцо́,** -а́, *н.* ‖ *прым.* **сянны́,** -а́я, -о́е.

СЕНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да сена, напр. *сеназбіральнік, сенакасілка, сенапагрузчык, сенанарыхтоўка, сенапад'ёмнік, сенапрэс, сенаразбіўка, сенасушылка, сенасховішча, сенафураж.*

СЕНАЖА́ЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Месца, дзе расце трава на сена; луг. *Скарыстаць пад с. Пакасіць сенажаці.* **2.** Час касьбы. *Пачалася с.* ‖ *прым.* **сенажа́тны,** -ая, -ае.

СЕНАКАСІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Сельскагаспадарчая машына для касьбы травы.

СЕНАКО́С, -у, *м.* **1.** Касьба травы на сена. *Хутка пачнецца с.* **2.** Пара ўборкі сена. *Вясёлая пара лета — с.* **3.** Месца касьбы травы. *С. наш далёка на балоце.* ‖ *прым.* **сенако́сны,** -ая, -ае.

СЕНАНАРЫХТО́ЎКІ, -то́вак. Планавая нарыхтоўка сена. ‖ *прым.* **сенанарыхто́ўчы,** -ая, -ае.

СЕНАСУШЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Устаноўка для штучнай сушкі травы.

СЕНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытным Рыме: дзяржаўны савет, вышэйшы орган кіравання. **2.** У царскай Расіі: вышэйшая судова-адміністрацыйная ўстанова. **3.** Верхняя заканадаўчая палата парламента ў ЗША, Францыі і некаторых іншых дзяржавах. ‖ *прым.* **сена́цкі,** -ая, -ае.

СЕНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Член сената. ‖ *прым.* **сена́тарскі,** -ая, -ае.

СЕНАЎБО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Уборка сена. ‖ *прым.* **сенаўбо́рачны,** -ая, -ае.

СЕНА́ЦКІ *гл.* сенат.

СЕНБЕРНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода даўгашэрсных вялікіх і дужых сабак.

СЕ́НІ, сяне́й. Памяшканне паміж жылой часткай дома і ганкам у вясковых хатах. *С. без падлогі.* ‖ *памянш.* **сенцы,** сяне́ц. ‖ *прым.* **се́нечны,** -ая, -ае *і* **се́нны,** -ая, -ае.

СЕННІКО́ВЫ *гл.* сяннік.

СЕ́НСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Першасны вымяральны пераўтваральнік, датчык. **2.** Адчувальны элемент. ‖ *прым.* **се́нсарны,** -ая, -ае. *С. пераключальнік.*

СЕНСАЦЫЙНЫ, -ая, -ае. Які выклікае сенсацыю. *Сенсацыйныя падзеі. Сенсацыйная навіна.* ‖ *наз.* **сенсацыйнасць**, -і, *ж.*

СЕНСАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Моцнае ўражанне ад якой-н. падзеі. *Кніга выклікала сенсацыю.* **2.** Падзея, паведамленне, якія выклікаюць такое ўражанне. *Газетная с.*

СЕНСОРНЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з пачуццямі, з органамі пачуццяў. *Сенсорнае выхаванне. Сенсорная рэакцыя.*

СЕНСУАЛІЗМ, -у, *м.* Філасофскі кірунак, які прызнае адчуванне, успрыманне адзінай крыніцай пазнання. ‖ *прым.* **сенсуалістычны**, -ая, -ае.

СЕНСУАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік сенсуалізму. ‖ *ж.* **сенсуалістка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СЕНСУАЛЬНЫ, -ая, -ае. Заснаваны на суб'ектыўных пачуццях, адчуваннях. ‖ *наз.* **сенсуальнасць**, -і, *ж.*

СЕНТЫМЕНТАЛІЗМ, -у, *м.* **1.** Напрамак у літаратуры і мастацтве 18 — пач. 19 стст., які характарызуецца асаблівай увагай да духоўнага жыцця чалавека, пачуццёвасцю і ідэалізаваным паказам людзей, жыццёвых сітуацый, прыроды. **2.** Сентыментальныя (у 2 знач.) адносіны да чаго-н. (кніжн.). ‖ *прым.* **сентыменталісцкі**, -ая, -ае.

СЕНТЫМЕНТАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадстаўнік сентыменталізму (у 1 знач.). ‖ *прым.* **сентыменталісцкі**, -ая, -ае.

СЕНТЫМЕНТАЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* сентыментальны. **2.** Сентыментальныя паводзіны, сентыментальны ўчынак. *Не трэба сентыментальнасцей.*

СЕНТЫМЕНТАЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Быць сентыментальным (у 2 знач.). **2.** *перан., з кім.* Абыходзіцца з кім-н. празмерна мякка, паблажліва. *Не сентыментальнічай з гэтым гультаём!*

СЕНТЫМЕНТАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на прынцыпах сентыменталізму (у 1 знач.). *С. раман.* **2.** Залішне чуллівы, які можа лёгка расчуліць. *С. верш.* **3.** Прасякнуты залішняй чуллівасцю. *Сентыментальная сцэна.* ‖ *наз.* **сентыментальнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

СЕНТЭНЦЫЙНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Павучальны, які мае ў сабе сентэнцыю. *С. раман.* ‖ *наз.* **сентэнцыйнасць**, -і, *ж.*

СЕНТЭНЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Выслоўе павучальнага характару. *Выслухаць чые-н. сентэнцыі.*

СЕНЦЫ *гл.* сені.

СЕНЬЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У феадальным грамадстве: землеўладальнік, які меў неабмежаваную ўладу на сваёй тэрыторыі. **2.** У іспанамоўных краінах: форма ветлівага звароту да мужчыны. ‖ *ж.* **сеньёра**, -ы, *мн.* -ы, -ёр (да 2 знач.).

СЕНЬЯРЫТА, -ы, *ДМ* -рыце, *мн.* -ы, -рыт, *ж.* У іспанамоўных краінах — дзяўчына, паненка (зварот або форма ветлівага ўпамінання).

СЕПАРАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для вылучэння аднаго якога-н. рэчыва з саставу другога (напр. смятанкі з малака). ‖ *прым.* **сепаратарны**, -ая, -ае.

СЕПАРАТНЫ, -ая, -ае. Асобны, адасоблены ад іншых. *С. дагавор. С. мір* (заключаны без ведама і згоды сваіх ваенных саюзнікаў). ‖ *наз.* **сепаратнасць**, -і, *ж.*

СЕПАРАТЫЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Імкненне да аддзялення, адасаблення. *Палітычны с.* ‖ *прым.* **сепаратысцкі**, -ая, -ае.

СЕПАРАТЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік сепаратызму. ‖ *ж.* **сепаратыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сепаратысцкі**, -ая, -ае.

СЕПАРАТЫЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Прасякнуты сепаратызмам. *Сепаратыўныя імкненні.* ‖ *наз.* **сепаратыўнасць**, -і, *ж.*

СЕРА, -ы, *ж.* **1.** Хімічны элемент — лёгкае на загаранне рэчыва жоўтага ці шараватага колеру, якое выкарыстоўваецца ў тэхніцы і медыцыне. **2.** Жоўтае тлустае рэчыва, якое ўтвараецца на сценках вушнога канала. ‖ *прым.* **серны**, -ая, -ае.

СЕРАБРО, -а, *н.* **1.** Каштоўны бліскучы метал шаравата-белага колеру. **2.** *зб.* Вырабы з гэтага металу. *Сталовае с.* (пасуда, сталовыя прыборы). *Упрыгожанні з серабра. Нашы спартсмены заваявалі с.* (сярэбраныя медалі; разм.). **3.** *зб.* Дробная разменная манета са сплаву з гэтым металам або нікелем. *Заплаціць серабром.*

СЕРАБРЫСТА... Першая частка складаных слоў са знач. серабрысты (у 1 знач.), з серабрыстым адценнем, напр. *серабрыста-белы, серабрыста-блакітны, серабрыста-жамчужны, серабрыста-залацісты, серабрыста-перламутравы.*

СЕРАБРЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які колерам і бляскам нагадвае серабро. *С. іней. Серабрыстая луска. Серабрыстыя скроні* (з сівізной). *Серабрыстая таполя* (таполя, у якой лісце з ніжняга боку пакрыта пушком). **2.** *перан.* Меладычна-звонкі, высокага тону. *С. голас жаўранка.* ‖ *наз.* **серабрыстасць**, -і, *ж.*

СЕРАБРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *незак.* Зіхацець сярэбраным бляскам. *Серабрыцца бяроза на сонцы. Скроні серабрацца* (з'яўляецца сівізна).

СЕРАБРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; -роны; *незак., што.* Пакрываць тонкім слоем серабра. *С. відэльцы.* ‖ *зак.* **высерабрыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны *і* **пасерабрыць**, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -раць; пасярэбраны. *Скроні пасерабрыла сівізна* (перан.). ‖ *наз.* **серабрэнне**, -я, *н.*

СЕРАВАДАРОД, -у, *М* -дзе, *м.* Газ з рэзкім непрыемным пахам, які ўтвараецца пры гніенні бялковых рэчываў. ‖ *прым.* **серавадародны**, -ая, -ае.

СЕРАВУГЛЯРОД, -у, *М* -дзе, *м.* Бясколерная, лёгкая на загаранне ядавітая вадкасць з непрыемным пахам. ‖ *прым.* **серавугляродны**, -ая, -ае.

СЕРАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* серады *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) серады, серад, *ж.* Трэці дзень тыдня, які ідзе пасля аўторка.

СЕРАДНЯК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Селянін-аднаасобнік, які мае зямельны ўчастак, апрацоўвае яго ўласнымі сіламі без наёмнай працы і па свайму маёмаснаму становішчу знаходзіцца паміж бедняком і кулаком. **2.** Чалавек сярэдніх здольнасцей, які нічым асаблівым не вылучаецца. ‖ *ж.* **серадняўчка**, -і, *ДМ* -чцы, -чак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **серадняцкі**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СЕРАЛЬ, -я, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Палац турэцкага султана. **2.** Тое, што і гарэм.

СЕРАФІМ, -а, *мн.* -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* У хрысціянскай міфалогіі — шасцікрылы анёл.

СЕРБАЛУЖЫЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сербалужычане. **2.** Тое, што і лужыцкі. *Сербалужыцкая літаратура* (на верхня- і ніжнялужыцкай літаратурных мовах).

СЕРБАЛУЖЫЧАНЕ, -чан, *адз.* сербалужычанін, -а, *м.* Тое, што і лужычане. ‖ *ж.* **сербалужычанка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **сербалужыцкі**, -ая, -ае.

СЕРБАНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* **1.** *гл.* сёрбаць. **2.** *чаго.* З'есці трохі чаго-н. вадкага (разм.). *Сербанула булёну і пабегла.*

СЕРБЫ, -аў, *адз.* серб, -а, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Сербіі. ‖ *ж.* **сербка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак. ‖ *прым.* **сербскі**, -ая, -ае.

СЕРВАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род шафы для пасуды і сталовай бялізны. ‖ *прым.* **сервантны**, -ая, -ае.

СЕРВЕЛАТ, -у, *М* -лаце, *м.* Гатунак вэнджанай каўбасы.

СЕРВІЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Поўны набор сталовай або чайнай пасуды на пэўную колькасць чалавек. ‖ *прым.* **сервізны**, -ая, -ае.

СЕРВІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Падрыхтаваць (падрыхтоўваць) стол для яды, расстаўляючы пасуду і стравы. *С. стол. С. абед.* ‖ *наз.* **сервіраванне**, -я, *н. і* **сервіроўка**, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* ‖ *прым.* **сервіровачны**, -ая, -ае.

СЕРВІРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* **1.** *гл.* сервіраваць. **2.** Убранне стала (посуд, сталовыя прыборы і пад.). *Багатая с.*

СЕРДАВАЦЬ, сярдую, сярдуеш, сярдуе; сярдуй; *незак.* (разм.). Адчуваць злосць, раздражненне, гнеў на каго-н. *С. на сына.*

СЕРДАЛІК, -у, *м.* Паўкаштоўны камень бледна-ружовага, чырвонага ці аранжавага колеру, разнавіднасць халцэдону. ‖ *прым.* **сердалікавы**, -ая, -ае.

СЕРНАКІСЛЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да солей сернай кіслаты.

СЕРНЫ *гл.* сера.

СЕРП, сярпа, *мн.* сярпы, сярпоў, *м.* Сельскагаспадарчая ручная прылада ў выглядзе выгнутага дробнаназубленага нажа для зрэзвання злакаў з кораня. *Назубіць с. С. і молат* (эмблема працы). *С. месяца* (перан.: месяц у пачатковай або апошняй фазе, які нагадвае па выгляду такую прыладу).

СЕРПАНЦІН, -у, *м.* **1.** Скрутак доўгай вузкай стужкі з каляровай паперы, якую кідаюць у танцуючых на балях, карнавалах і пад. **2.** *перан.* Звілістая горная дарога. ‖ *прым.* **серпанцінны**, -ая, -ае.

СЕРПАПАДОБНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд сярпа. *Серпападобныя крылы. Серпападобныя струкі фасолі.* ‖ *наз.* **серпападобнасць**, -і, *ж.*

СЕРПЕНТАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Гадавальнік, у якім утрымліваюць ядавітых змей і забіраюць ад іх яд.

СЕРСО, *нескл., н.* Гульня з тонкім лёгкім абручом, які падкідваюць і ловяць спецыяльнай палачкай, а таксама гэты абруч і палачка. *Гуляць у с.*

СЕРТЫФІКАТ, -а, *М* -каце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Пазыковае фінансавае абавязацельства дзяржаўных органаў, а таксама назва білетаў некаторых дзяржаўных пазык. **2.** Афіцыйнае пісьмовае пасведчанне аб чым-н. ‖ *прым.* **сертыфікатны**, -ая, -ае.

СЕРЫЙНЫ, -ая, -ае. Які выпускаецца серыямі па пэўнаму ўзору. *С. выпуск швейных машын.* ‖ *наз.* **серыйнасць**, -і, *ж.*

СЕРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Паслядоўны рад якіх-н. аднародных прадметаў, якія маюць агульную прымету, аб'яднаны агульным прызначэннем, складаюць адну групу. *С. артыкулаў пра падзеі на франтах. С. станкоў. С. вопытаў.* **2.** Разрад, катэгорыя каштоўных папер, дакументаў. *С. і нумар пашпарта.* **3.** Адна з частак вялікага кінафільма, якая дэманструецца самастойна. *Кінафільм у чатырох серыях.*

СЕРЭНАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -над, *ж.* **1.** У Заходняй Еўропе (першапачаткова сярэдневяковай): прывітальная песня пад акампанемент лютні, мандаліны або гітары ў го-

нар каханай. **2.** Лірычны музычны твор тыпу сюіты для інструментальнага ансамбля.

СЕ́СІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Пасяджэнні розных устаноў, якія праводзяцца перыядычна. *Дванаццатая с. Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.* **2.** Перыяд здачы экзаменаў у вышэйшых навучальных установах і тэхнікумах. *Зімовая с.* ‖ *прым.* **сесіённы,** -ая, -ае.

СЕ́СЦІ, ся́ду, ся́дзеш, ся́дзе; сеў, се́ла; ся́дзь; *зак.* **1.** Прыняць сядзячае становішча. *С. на крэсла. С. пад бярозай. Села і сядзіць* (даўно сядзіць). **2.** *у што* і *на што.* Заняць месца, размясціцца дзе-н. (для паездкі). *С. на электрычку. С. на аўтобус. Сесці ў самалёт.* **3.** *за што, на што* і *з інф.* Пачаць якую-н. справу, работу, прыняўшы сядзячае становішча. *С. за даклад. С. пісаць. С. на камбайн. С. на тэлефон* (званіць доўга і ў многія месцы; разм.). **4.** Быць пазбаўленым волі, сесці ў турму па прыгавору суда. *С. за кражу.* **5.** Спыніўшы рух, палёт, апусціцца з вышыні. *Матылёк сеў на кветку. Сонца села за лес. Самалёт сеў на аэрадром.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асесці, паглыбіцца ў зямлю. *Сцяна села.* **7.** *на што.* Абмежаваць сябе ў чым-н., падпарадкаваць сябе якому-н. рэжыму. *С. на дыету. С. на адну зарплату. С. на квас і ваду.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выскачыць, з'явіцца (пра фурункул і пад.; разм.). *На руку села балячка.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Страціць сілу, напружанне, стаць слабейшым (пра пару, электрычны ток і пад.). *У машыне сеў акумулятар. Голас сеў* (стаў хрыплым). ‖ *незак.* **садзі́цца,** саджу́ся, садзішся, са́дзіцца.

СЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Прыстасаванне (з перакрыжаваных нітак, дроту, вяровак і пад.) рознага прызначэння. *Плесці сетку на рыбу. Валейбольная с. С. пчаляра. С. павуціны* (перан.). **2.** Сумка для нашэння прадуктаў, дробных рэчаў і пад., сплеценая з нітак, вяровак, шнуркоў і пад. *Злажыць у сетку хлеб.* **3.** *адз.; чаго* або *якая.* Сукупнасць размешчаных дзе-н. і звязаных адзінай сістэмай устаноў, прадпрыемстваў і пад. *С. дамоў адпачынку. С. бальніц. Гандлёвая с. Курортная с.* **4.** Разлінееная, звычайна ў клетку, паверхня. *Градусная с. Геаграфічная с.* (лініі, якія абазначаюць даўготы і шыроты). **5.** Расклад, схема, шкала (спец.). *Тарыфная с.* ‖ *памянш.* **се́тачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **се́тачны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 5 знач.) *і* **сетка́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЕТКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд сеткі; які з'яўляецца сеткай (у 1 знач.). *Сеткаватыя крылы. С. ўзор. С. чарпак.*

СЕТКАКРЫ́ЛЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* Атрад насякомых з крыламі, пакрытымі густой сеткай дробных жылак.

СЕЎРУЖЫ́НЫ *гл.* сяўруга.

СЕ́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (уст. высок.). Бой, бітва. *Крывавая с.*

СЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** Дробна нарэзаная салома, трава на корм жывёле. *Запарыць сечкі карове.* **2.** Драблёныя крупы. *Ячная с. Грэчневая с.* **3.** Шырокі паўкруглы нож для ссякання капусты.

СЕ́ЯЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для пасеву насення. *Трактарная с.* ‖ *прым.* **се́ялкавы,** -ая, -ае.

СЕ́ЯЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік сельскай гаспадаркі, які займаецца пасевам насення. ‖ *ж.* **се́яльшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

СЕ́ЯНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Расліна, што вырасла з насення (у адрозненне ад саджанца).

СЕ́ЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). Дробна прасеяная мука.

СЕ́ЯЦЬ, се́ю, се́еш, се́е; сей; се́яны; *незак. што.* **1.** і *без дап.* Раскідваць насенне на падрыхтаваную для сяўбы глебу. *С. пшаніцу.* **2.** *перан.* Распаўсюджваць сярод людзей якія-н. думкі, настрой і пад. (высок). *С. разумнае, добрае, вечнае. С. веру ў лепшае жыццё.* **3.** Тое, што і прасейваць. *С. муку.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра дробны дождж, снег: ісці. *Цэлую раніцу сеяў дождж.* **5.** Засяваць (якую-н. плошчу зямлі; разм.). *С. поле пад лесам.* ‖ *зак.* **пасе́яць,** -се́ю, -се́еш, -се́е; -се́й; -се́яны (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **се́янне,** -я, *н. і* **пасе́ў,** -севу, *м.* (да 1 знач.). *Сеянне дрэнных чутак. Сеянне мукі. Пасеў азімых закончаны.*

СЁДЗЕЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які робіць сёдлы. ‖ *прым.* **сёдзельніцкі,** -ая, -ае.

СЁЕ-ТО́Е, сяго́-таго́, *займ. неазнач., н.* Нешта, некаторыя рэчы. *Узяць з сабой сёе-тое.* (неабходнае).

СЁЙ-ТО́Й, сяго́-таго́, *займ. неазнач., м.* (разм.). Некаторыя, нямногія людзі. *Сёй-той не прыехаў на сустрэчу.*

СЁЛЕТА *гл.* сяголета.

СЁЛЕТНІ *гл.* сяголетні.

СЁМГА, -і, *ДМ* -мзе, *ж.* Каштоўная прамысловая рыба сямейства ласасёвых з мясам ружовага колеру. ‖ *прым.* **сёмгавы,** -ая, -ае.

СЁМУХА, -і, *ДМ* -мусе, *ж.* Адно са свят праваслаўнай царквы, якое святкуецца ў пяцідзясяты дзень (праз сем тыдняў) пасля вялікадня.

СЁМЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сем. **2.** *ж.* Які атрымліваецца дзяленнем на сем. *Сёмая частка. Адна сёмая* (наз.).

СЁННЯ, СЁННЯШНІ *гл.* сягоння.

СЁРБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* і *без дап.* **1.** Есці вадкую страву або піць, прысмоктваючы. *С. зацірку.* **2.** Піць невялікімі глыткамі час ад часу. *Гаворачы, госць з апетытам сёрбаў кампот.* ‖ *зак.* **высёрбаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *аднакр.* **сербану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **сёрбнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (разм.). ‖ *наз.* **сёрбанне,** -я, *н.*

СЁРБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* сёрбаць. **2.** Тое, што і сербануць (у 2 знач.).

СІБАРЫ́Т, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Распешчаны, раздураны раскошаю чалавек. ‖ *ж.* **сібары́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сібары́цкі,** -ая, -ае.

СІБАРЫ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (кніжн.). Весці жыццё, уласцівае сібарыту.

СІБАРЫ́ЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Паводзіны сібарыта.

СІБЕ́РНЫ, -ая, -ае (разм.) **1.** Жорсткі, бязлітасны. *С. чалавек.* **2.** Вельмі моцны, рэзкі, люты (пра вецер, мароз і пад.). *С. вецер.*

СІБІРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Жыхар або ўраджэнец Сібіры. ‖ *ж.* **сібіра́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **сібіра́цкі,** -ая, -ае.

СІВА... Першая частка складаных слоў са знач. з сівымі, напр. *сівавусы, сівагаловы.*

СІВАБАРО́ДЫ, -ая, -ае. З сівой барадой. *С. стары.*

СІВАВАЛО́СЫ, -ая, -ае. З сівымі валасамі.

СІВАВАРО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пералётная птушка сямейства сіваваронкавых з яркім зеленавата-блакітным апярэннем.

СІВАВУ́СЫ, -ая, -ае. З сівымі вусамі.

СІВАГРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і сіваваронка.

СІВАДУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Каляровая ліса, помесь чорна-бурай і рыжай лісы, а таксама футра гэтага звярка.

СІВА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і сіўка.

СІ́ВЕРАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Рабіцца шурпатым, грубець ад ветру, холаду (звычайна пра скуру на твары, руках і пад.). ‖ *зак.* **абсі́верацы,** -ае; -аны.

СІВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Рабіцца сівым. *Сівеюць скроні.* ‖ *зак.* **пасіве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; *наз.* **пасіве́нне,** -я, *н. і* **ссіве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

СІВІЗНА́, -ы́, *ж.* **1.** Сівыя валасы. *С. ў валасах. Дажыць да сівізны* (да старасці). **2.** Сівінка ў футры. *Каракуль з сівізной.* **3.** *перан.* Старажытнасць, даўніна. *С. вякоў.* ◊ **Сівізна ў бараду, а чорт у рабрыну** (прыказка) — пра старога, які заляцаецца да жанчын.

СІВУ́ХА, -і, *ДМ* -ву́се, *ж.* (разм.) Дрэнна ачышчаная гарэлка. ‖ *прым.* **сіву́шны,** -ая, -ае. *Сівушнае масла* (пабочны прадукт перагонкі спірту).

СІВУ́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Вялікая млекакормячая марская жывёліна сямейства вушатых цюленяў. ‖ *прым.* **сіву́чы,** -ая, -ае.

СІВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Пра валасы: белы, серабрысты, які страціў афарбоўку. *Сівыя вусы. Сівыя схілы гор* (перан.). **2.** З белымі валасамі, пасівелы. *Сівая галава. Сівая жанчына.* **3.** З прымессю белай шэрсці (пра футра). *С. каўнер. С. каракуль.* **4.** *перан.* Які мае адносіны да старажытнасці, далёкага мінулага. *Сівыя вякі.* ‖ *наз.* **сі́васць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СІГ, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Паўночная прамысловая рыба сямейства ласасёвых. ‖ *прым.* **сіго́вы,** -ая, -ае.

СІГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Скакаць. *Вавёрка сігала з сасны на сасну.* ‖ *аднакр.* **сігану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

СІГНА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Умоўны знак для перадачы на адлегласць якога-н. паведамлення, распараджэння, каманды і пад. *С. дакладнага часу. С. сірэны. Прагучаў с. хуткай дапамогі.* **2.** *перан.* Тое, што служыць штуршком да якога-н. дзеяння ў адказ. *Сігналам да шырокай дыскусіі паслужыў артыкул цэнтральнай газеты.* **3.** *перан.* Папярэджанне, паведамленне аб чым-н. непажаданым. *С. у раённую газету.* ‖ *прым.* **сігна́льны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). ○ **Першая сігнальная сістэма** (спец.) — сістэма ўмоўнарэфлекторных сувязей, якія фарміруюцца ў жывёлы і чалавека пры ўздзеянні канкрэтных раздражняльнікаў. **Другая сігнальная сістэма** (спец.) — уласцівая чалавеку сістэма ўмоўнарэфлекторных сувязей, якія фарміруюцца пры ўздзеянні моўных сігналаў.

СІГНАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *зак.* і *незак.* **1.** Падаць (падаваць) сігнал. *С. ракетай. С. аб набліжэнні цягніка.* **2.** *перан.* Папярэдзіць (папярэджваць), паведаміць (паведамляць) пра што-н. непажаданае. *С. аб праліках і недахопах.* ‖ *зак.* **прасігналізава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й (да 1 знач.). ‖ *наз.* **сігналіза́цыя,** -і, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **сігналізацы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СІГНА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Тое, што і сігналізаваць (у 1 знач.). ‖ *зак.* **прасігна́ліць,** -лю, -ліш, -ліць.

СІГНА́ЛЬНЫ *гл.* сігнал.

СІГНА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які падае сігналы (у 1 знач.).

СІГНАТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* (спец.). Частка рэцэпта з указаннем спосабу ўжывання лякарства, а таксама копія рэцэпта, якая прыкладаецца аптэкай да выдадзенага лякарства. ‖ *памянш.* **сігнату́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **сігнату́рны,** -ая, -ае.

СІГО́ВЫ *гл.* сіг.

СІДР, -у, *м.* Віно з яблычнага соку. ‖ *прым.* **сідравы,** -ая, -ае.

СІЗІ́ФАЎ: сізіфава праца — бясконцая і марная праца [ад імя міфічнага цара Сізіфа, прыгаворанага за абразу багоў каціць на гару камень, які, дасягнуўшы вяршыні, скочваўся назад].

СІ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, сіл, *ж.* **1.** Здольнасць жывых істот напружаннем мышц рабіць фізічныя рухі, дзеянні; таксама ўвогуле — фізічная або маральная магчымасць актыўна дзейнічаць. *Мецъ немалую сілу. Страціць сілу. Набрацца сіл. Прыступіць да работы са свежымі сіламі. Выбіцца з сіл. Прымяніць сілу* (фізічнае ўздзеянне). *Палітыка з пазіцыі сілы* (аб агрэсіўнай тактыцы). **2.** Велічыня, якая з'яўляецца мерай механічнага ўзаемадзеяння цел (спец.); энергія, якая ўздзейнічае на матэрыю, цела, а таксама ступень інтэнсіўнасці, напружанасці гэтай энергіі. *С. зямнога прыцяжэння. С. цяжару. С. электрычнага току.* **3.** звычайна *мн.* Матэрыяльная аснова, як крыніца энергіі, дзейнасці. *Сілы прыроды. Творчыя сілы інтэлігенцыі.* **4.** *чаго.* Здольнасць праяўлення якой-н. дзейнасці, стану, якая адрозніваецца пэўнай ступенню напружанасці, накіраванасці. *С. характару. С. духу.* **5.** Улада, магутнасць, уплыў. *Магутная і непераможная с. барацьбітоў за мір.* **6.** Сутнасць, сэнс (разм.). *Уся с. ў тым, што чалавек гэты — майстар сваёй справы.* **7.** Значэнне, дзейнасць, правамоцтва. *Закон уступае ў сілу з 1 студзеня. С. закону.* **8.** *мн.* Грамадская група, наогул людзі, якія вызначаюцца якімі-н. характэрнымі прыкметамі або накіраванасцю ў сваёй дзейнасці. *Дэмакратычныя сілы міру. Лепшыя філармачічныя сілы.* **9.** *мн.* Тое, што і войскі. *Сухапутныя сілы. Узброеныя сілы краіны.* **10.** *Т мн.* **сіламі.** Пры дапамозе, з удзелам каго-н. *Сіламі аднавяскоўцаў адрамантавалі дарогу.* **11.** *каго-чаго.* Велізарная колькасць, мноства (разм.). *Гэты чалавек мае сілу дабра ўсякага.* ◊ **Ад сілы** (разм.) — самае большае. **З сілай** — з вялікім уздымам, пачуццём (гаварыць, спяваць і пад.). **З усёй сілы** або **на ўсю (поўную) сілу** або **з усіх сіл** — з найбольшым напружаннем; што ёсць моцы. **(Не) па сіле** *каму* або **(не) пад сілу** *каму* — пра адпаведнасць (неадпаведнасць) магчымасцей каго-н. рабіць што-н. **(Не) у сілах** — (не) магчы зрабіць што-н. **Нячыстая сіла** (разм.) — чорт, д'ябал. **Па меры сіл** — адпаведна з сіламі, з магчымасцямі. **У сіле** (разм.) — 1) у стане фізічнага і духоўнага росквіту; 2) у разгары, у росквіце. **Усімі сіламі** — прыкладваючы ўсё старанне, намаганні. **Цераз сілу** — звыш магчымасцей, жадання. ‖ *прым.* **сілавы,** -ая, -ое (да 1 і 2 знач.).

СІЛАБІ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра вершаскладанне: заснаваны на захаванні пэўнай колькасці складоў у вершаваным радку незалежна ад націску у словах. *Сілабачная сістэма вершаскладання.*

СІЛАГІ́ЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лагічнае розумазаключэнне, у якім з двух дадзеных суджэнняў атрымліваецца трэцяе (вывад). ‖ *прым.* **сілагі́чны,** -ая, -ае.

СІ́ЛАЙ, *прысл.* Гвалтам, супраць волі. *С. трэба браць.*

СІЛАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння фізічнай сілы чалавека. ‖ *прым.* **сіламерны,** -ая, -ае.

СІ́ЛАС, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Сакавіты корм для жывёлы з зялёных здробненых частак раслін, які атрымліваецца пры заквашванні. **2.** -а. Збудаванне ў выглядзе вежы або ямы для захавання такога корму. ‖ *прым.* **сіласны,** -ая, -ае.

СІЛАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., што.* Пераўтвараць (-раць) у сілас. *С. кукурузу.* ‖ *зак.* таксама **засіласава́ць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны. ‖ *наз.* **сіласава́нне,** -я, *н.*

СІЛА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Чалавек вялікай фізічнай сілы. ‖ *ж.* **сіла́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СІЛІКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва мінералаў, у склад якіх уваходзіць крэмнязём, а таксама вырабаў з такіх мінералаў. ‖ *прым.* **сіліка́тны,** -ая, -ае. *С. клей. Сілікатная цэгла.*

СІ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* Намагацца, старацца зрабіць што-н. *Колькі ні сілься, а адной не ўправіцца з гаспадаркай. Дзіця сілілася ўстаць.*

СІЛКАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Прызначаны для сілкавання. *Сілкавальная помпа для паравога катла.* **2.** Які забяспечвае чым-н. неабходным для нармальнага дзеяння, функцыяніравання. *Сілкавальныя батарэйкі.*

СІЛКАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сілкаваць. **2.** Тое, што забяспечвае нармальнае дзеянне, функцыяніраванне чаго-н. (спец.). *С. для радыёпрыёмніка.*

СІЛКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *незак.* **1.** Есці. *З дарогі селі хлопцы с.* **2.** Атрымліваць адкуль-н. што-н. неабходнае для нармальнага дзеяння, функцыяніравання (спец.). *Радыёпрыёмнік сілкуецца ад батарэек.* ‖ *наз.* **сілкава́нне,** -я, *н.*

СІЛКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак.* **1.** *каго.* Падмацоўваць ежай, карміць. *С. клёцкамі з душамі.* **2.** *што.* Забяспечваць чым-н. неабходным для нармальнага дзеяння, функцыяніравання (спец.). *С. акумулятар.* ‖ *наз.* **сілкава́нне,** -я, *н.*

СІЛКО́М, *прысл.* (разм.). Сілай: супраць волі. *С. прывесці ў суд.*

СІЛО́, -а́, *мн.* сілы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сілы́, сі́лаў, *н.* **1.** Прыстасаванне ў выглядзе петляў для лоўлі птушак і дробных жывёлін. **2.** *перан.* Пастка. *Ставіць с. на каго-н.* ‖ *прым.* **сілавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СІЛУЭ́Т, -а, *М* -э́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аднаколернае плоскаснае адлюстраванне прадмета на фоне іншага колеру. *С. твару ў профіль.* **2.** Абрыс чаго-н., што відне́ецца ўдалечыні, у тумане. *Здалёку віднеўся с. бярэзніку.* **3.** Тое, што і контур. *Модны с. адзення.* ‖ *прым.* **сілу́этны,** -ая, -ае.

СІМБІЁЗ, -у, *м.* (спец.). Форма сумеснага жыцця арганізмаў розных відаў, якая прыносіць ім узаемную карысць. *С. мурашкі і тлі. С. грыба і водарасці.* ‖ *прым.* **сімбіяты́чны,** -ая, -ае.

СІ́МВАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што служыць умоўным знакам якога-н. паняцця, з'явы, ідэі. *Голуб — с. міру.* **2.** Прынятае ў навуцы ўмоўнае абазначэнне якой-н. адзінкі, велічыні. ○ **Сімвал веры** — 1) кароткі выклад асноўных дагматаў хрысціянскай рэлігіі; 2) тое, што і крэда. ‖ *прым.* **сімвалі́чны,** -ая, -ае *і* **сі́мвальны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Сімвалічнае адлюстраванне. Сімвальная інфармацыя.*

СІМВАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). З'явіцца (з'яўляцца) сімвалам (у 1 знач.) чаго-н. *Заключны хор у спектаклі сімвалізуе адзінства народа.* ‖ *наз.* **сімваліза́цыя,** -і, *ж.*

СІМВАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Напрамак у літаратуры і мастацтве канца 19 — пач. 20 стст., прасякнуты індывідуалізмам і містыцызмам, які адлюстроўваў рэчаіснасць як ідэальную сутнасць свету ва ўмоўных і абстрактных формах. ‖ *прым.* **сімвалі́чны,** -ая, -ае.

СІМВАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік сімвалізму. ‖ *ж.* **сімвалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сімвалі́сцкі,** -ая, -ае.

СІМВАЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сімвал *і* сімволіка. **2.** Які мае скрыты сэнс, які наводзіць на асацыяцыі (у 2 знач.). *Лёс героя с. С. сэнс назвы рамана.* **3.** Пра пла́ты, сумы: мізэрна малы. *Аплата за паслугі — чыста сімвалічная. С. ўзнос.* ‖ *наз.* **сімвалі́чнасць,** -і, *ж.*

СІМВО́ЛІКА, -і, *ДМ* -ліцы, *ж.* **1.** Сімвалічнае значэнне, што прыпісваецца чаму-н. *С. лічбаў. С. колераў.* **2.** *зб.* Сукупнасць якіх-н. сімвалаў. *Народная с.* ‖ *прым.* **сімвалі́чны,** -ая, -ае.

СІМЕТРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які валодае сіметрыяй. *Сіметрычнае збудаванне.* ‖ *наз.* **сіметры́чнасць,** -і, *ж.*

СІМЕ́ТРЫЯ, -і, *ж.* Суразмернасць, аднолькавасць у размяшчэнні частак чаго-н. па супрацьлеглых баках ад пункта, прамой або плоскасці. *Вытрымаць сіметрыю.*

СІМПАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; *незак., каму-чаму.* Адчуваць сімпатыю, добра адносіцца да каго-, чаго-н. *С. выкладчыку.*

СІМПАТЫ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. Які выклікае сімпатыю, прывабны. *Сімпатычныя суседзі. Гэты чалавек мне чымсьці с.* ‖ *наз.* **сімпаты́чнасць,** -і, *ж.*

СІМПАТЫ́ЧНЫ[2], -ая, -ае (спец.). **1.** Які ўзнікае на іншых, блізкіх або сіметрычна размешчаных участках. *Сімпатычныя болі ў зубах.* **2.** Які аслабляе боль у хворага (пра нейтральныя лекавыя сродкі). *Сімпатычныя прэпараты.* ○ **Сімпатычнае чарніла** — бясколерная або слаба афарбаваная вадкасць, якая выкарыстоўваецца ў тайнай перапісцы. **Сімпатычная нервовая сістэма** (спец.) — аддзел нервовай сістэмы, які ўдзельнічае ў рэгуляванні кровазвароту, абмену рэчываў і іншых функцыях арганізма.

СІМПА́ТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* **1.** Прыхільнасць, ласкавыя, цёплыя адносіны да каго-, чаго-н. *Адносіцца да каго-н. з вялікай сімпатыяй.* **2.** Любімы чалавек (разм.). *Сёння сустрэў сваю сімпатыю.*

СІМПО́ЗІУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Нарада, канферэнцыя па якім-н. навуковым пытанні. *Міжнародны с. фізіёлагаў.*

СІМПТАМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца сімптомам чаго-н. (кніжн.). *Сімптаматычная з'ява.* **2.** Які накіраваны на ліквідацыю асобных сімптомаў хваробы, а не на асноўную прычыну яе (спец.). *Сімптаматычнае дзеянне лякарства.* ‖ *наз.* **сімптаматы́чнасць,** -і, *ж.*

СІМПТО́М, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Знешняя прыкмета, знешняе праяўленне чаго-н. *С. хваробы. Сімптомы страху.* ‖ *прым.* **сімптаматы́чны,** -ая, -ае.

СІМУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* і *незак., што.* Прытвараючыся, стварыць (ствараць) ілжывае ўяўленне пра наяўнасць чаго-н. *С. хваробу.* ‖ *наз.* **сімуля́ванне,** -я, *н.* *і* **сімуля́цыя,** -і, *ж.*

СІМУЛЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які прытвараецца, сімулюе хваробу. ‖ *ж.* **сімуля́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сімуля́нцкі,** -ая, -ае.

СІМУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Прытворства, стварэнне ілжывага ўяўлення аб чым-н. *С. хваробы. С. абрабавання.*

СІМФО́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Вялікі (звычайна з чатырох частак) музычны твор для аркестра. *Трэцяя с. Бетховена.* **2.** *перан.* Гарманічнае спалучэнне, злучэнне чаго-н. *С.*

СІН—СІП

колераў. *С. гукаў.* ‖ *прым.* **сімфанічны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *С. аркестр* (са струннымі, духавымі і ўдарнымі інструментамі).

СІНАГОГА, -і, *ДМ* -гозе, *мн.* -і, -гог, *ж.* Іудаісцкі храм. ‖ *прым.* **сінагагальны,** -ая, -ае.

СІНАНІМІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* (спец.). **1.** Раздзел лексікалогіі, які вывучае сінонімы. **2.** Сукупнасць сінонімаў якой-н. мовы. *Беларуская с.*

СІНАНІМІЧНЫ *гл.* сінонім.

СІНАНІМІЯ, -і, *ж.* У мовазнаўстве: адносіны, якія існуюць паміж сінонімамі. *Лексічная с. Сінтаксічная с.* ‖ *прым.* **сінанімічны,** -ая, -ае.

СІНАПТЫЧНЫ, *гл.* сіноптыка.

СІНДРОМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Комплекс сімптомаў, характэрных для якога-н. захворвання. *Астматычны с. Болевы с.*

СІНДЫКАТ, -а, *М* -каце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Буйное манапалістычнае аб'яднанне прадпрыемцаў, у якім удзельнікі, захоўваючы вытворчую самастойнасць, ажыццяўляюць сумесную камерцыйную дзейнасць (вызначэнне цэн, закупку сыравіны, збыт тавараў). **2.** У некаторых краінах: назва прафесійных саюзаў. ‖ *прым.* **сіндыкатны,** -ая, -ае.

СІНЕ-... (а таксама **сіня-...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) сіні (у 1 знач.), з сінім адценнем, напр. *сіне-блакітны, сіне-зялёны, сіне-фіялетавы;* 2) сіні (у 1 знач.), у спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *сіне-бела-чырвоны, сіне-чырвоны.*

СІНЕКДАХА, -і, *ДМ* -дасе, *ж.* (спец.). Від метаніміі — назва часткі замест назвы цэлага, прыватнага замест агульнага і наадварот, напр. «галава» замест «чалавек».

СІНЕКУРА, -ы, *ж.* (кніжн.). Пасада, якая добра аплачваецца і не патрабуе асаблівых намаганняў.

СІНЕЛЬ, -і, *ж.* Аксаміцісты шнурок для вышывання, упрыгожання жаночага адзення, капелюшоў. ‖ *прым.* **сінельны,** -ая, -ае. *Сінельныя махры.*

СІНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* **1.** Рабіцца сінім. *С. на холадзе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Віднецца (пра што-н. сіняе). *У жыце сінеюць васількі.* ‖ *зак.* **пасінець,** -ею, -ееш, -ее (да 1 знач.); *наз.* **пасіненне,** -я, *н.* *Купацца да пасінення* (пакуль не змерзнеш; разм.) *і* **ссінець,** -ею, -ееш, -ее (да 1 знач.).

СІНЕЧА, -ы, *ж.* (разм.). Сіні колер чаго-н., сіняя прастора. *Над галавой с. неба.*

СІНІ, -яя, -яе. **1.** Які мае афарбоўку аднаго з асноўных колераў спектра — сярэдняга паміж блакітным і фіялетавым. *Сіняе неба. Сінія вочы.* **2.** Пра скуру: які мае адценне гэтага колеру. *Сінія губы.* ◊ **Сіняя панчоха** (пагард.) — пра жанчыну: сухую педантку, пазбаўленую жаноцкасці і паглыбленую ў кнігі. ‖ *памянш.* **сіненькі,** -ая, -ае.

СІНІЛЬНЫ, -ая, -ае: **сінільная кіслата** — ядавітая бясколерная вадкасць з пахам горкага міндалю; цыяністы вадарод.

СІНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Невялікая стракатая птушка атрада вераб'іных. ‖ *памянш.* **сінічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **сінічы,** -ая, -ае *і* **сінічын,** -а. *Сінічы свіст. Сінічына гняздо.*

СІНІЦЬ, сіню, сініш, сініць; сінены; *незак., што.* **1.** Фарбаваць у сіні колер. *С. ніткі.* **2.** Паласкаць у вадзе з разбаўленай у ёй сінькай; падсіньваць. *С. фіранкі.* ‖ *зак.* **падсініць,** -сіню, -сініш, -сініць; -сінены (да 2 знач.). ‖ *наз.* **сінька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* *і* **падсіньванне,** -я, *н.*

СІНКЛІТ, -а, *М* -ліце, *м.* **1.** Сход вышэйшых саноўнікаў у Старажытнай Грэцыі. **2.** Сход духоўных асоб, духавенства. *Сабраўся ўвесь духоўны с. з кансісторскімі чыноўнікамі.*

СІНКРЭТЫЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Злітнасць, нерасчлянёнасць, якія характэрны для першапачатковага стану ў развіцці чаго-н. *С. першабытнага мастацтва.* ‖ *прым.* **сінкрэтычны,** -ая, -ае.

СІНКРЭТЫЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* сінкрэтызм. **2.** Злітны, нерасчлянёны ў сваім зыходным, першапачатковым стане. *Сінкрэтычная рэлігія. Сінкрэтычнае цэлае.* **3.** Які вызначаецца эклектызмам, знешняй злучанасцю таго, што ўнутрана не злучана. *Сінкрэтычныя тэорыі.*

СІНОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: вышэйшы калегіяльны орган праваслаўнай царквы; цяпер — дарадчы орган пры патрыярху. ‖ *прым.* **сінодскі,** -ая, -ае.

СІНОДЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У праваслаўнай царкве: кніга запісу імён памёршых для памінання іх у час набажэнства.

СІНОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне сіналогіі (кітаязнаўства), кітаіст.

СІНОНІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мовазнаўстве: слова (або выраз), якія супадаюць або блізкія па значэнню з другім словам (выразам), напр. «смелы» і «адважны»; «апусціць галаву» і «панурыць галаву». ‖ *прым.* **сінанімічны,** -ая, -ае. *С. рад назоўнікаў.*

СІНОПТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па сіноптыцы, па прагназіраванню надвор'я.

СІНОПТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Раздзел метэаралогіі, які займаецца вывучэннем фізічных працэсаў у атмасферы і вызначае стан пагоды на бліжэйшае будучае. ‖ *прым.* **сінаптычны,** -ая, -ае.

СІНТАКСІС, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Уласцівыя пэўнай мове спосабы спалучэння слоў у словазлучэнні і сказы, а таксама раздзел граматыкі, які вывучае сістэму моўных катэгорый, звязаных са спалучэннем слоў і будовай сказаў. *С. беларускага простага сказа.* **2.** -а. Падручнік, кніга, прысвечаны вывучэнню такога раздзела граматыкі (разм.). *Купіць «Сінтаксіс беларускай мовы».* ‖ *прым.* **сінтаксічны,** -ая, -ае.

СІНТЭЗ, -у, *м.* **1.** Абагульненне звестак у адзінае цэлае, здабытых у працэсе аналізу даследаваных з'яў. **2.** Атрыманне складаных хімічных злучэнняў з больш простых (спец.). *С. бялкоў.* ‖ *прым.* **сінтэтычны,** -ая, -ае.

СІНТЭЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак. і незак., што.* **1.** Зрабіць (рабіць) сінтэз (у 1 знач.); абагульніць (-няць), злучыць (злучаць). **2.** Атрымаць (-мліваць) шляхам сінтэзу (у 2 знач.). *С. вадкае паліва.*

СІНТЭТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж., зб.* Сінтэтычныя матэрыялы, а таксама вырабы з іх.

СІНТЭТЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сінтэз. **2.** Атрыманы ў выніку сінтэзу (у 2 знач.). *Сінтэтычнае валакно. Сінтэтычная тканіна.* **3.** У мовазнаўстве: такі, пры якім граматычныя адносіны ў сказе выражаюцца формамі слоў. *Сінтэтычныя мовы.*

СІНУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трыганаметрычная функцыя вугла, у прамавугольным трохвугольніку роўная адносінам катэта, што ляжыць супраць дадзенага вострага вугла, да гіпатэнузы.

СІНХРАНІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак. і незак., што* (спец.). Прывесці (прыводзіць) да сінхранізму. *С. работу механізмаў.* ‖ *наз.* **сінхранізацыя,** -і, *ж.; прым.* **сінхранізацыйны,** -ая, -ае.

СІНХРАНІЗАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Механізм, які забяспечвае сінхроннае дзеянне чаго-н. *С. гуку і відарыса* (у кіно, тэлебачанні).

СІНХРАНІЗМ, -у, *м.* (спец.). Дакладнае супадзенне і сувязь у часе дзвюх або некалькіх з'яў або працэсаў; адначасовасць.

СІНХРАНІСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Спартсменка, якая займаецца сінхронным плаваннем.

СІНХРАНІЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які вызначаецца сінхранізмам, паказвае на адначасовасць чаго-н. *Сінхранічныя табліцы* (хранальгічныя табліцы падзей, якія адбываліся адначасова).

СІНХРАТРОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адзін з відаў установак для паскарэння руху электронаў. ‖ *прым.* **сінхратронны,** -ая, -ае.

СІНХРАФАЗАТРОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адзін з відаў установак для паскарэння руху пратонаў. ‖ *прым.* **сінхрафазатронны,** -ая, -ае.

СІНХРОННЫ, -ая, -ае (спец.). Які ажыццяўляецца адначасова, супадае ў часе. *Сінхронная хуткасць. С. пераклад* (які адбываецца адначасова з маўленнем на замежнай мове). ‖ *наз.* **сінхроннасць,** -і, *ж.*

СІНЬ, -і, *ж.* **1.** Сіні колер. *Марская с. Не змераць вокам шыр палёў і неба с.* **2.** У горнай справе — назва некаторых руд, якія маюць сіні колер. *Медная с. Жалезная с.*

СІНЬЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Італіі: пан, а таксама форма ветлівага звароту да мужчын, якая звычайна ўжыв. перад імем або прозвішчам. ‖ *ж.* **сіньёра,** -ы, *мн.* -ы, сіньёр.

СІНЬКА, -і, *ДМ* -і, -нек, *ж.* **1.** *гл.* сініць. **2.** Сіняя фарба для падсінівання бялізны, паперы. *С. для бялізны.* **3.** Сіняга колеру капіравальная папера для размнажэння чарцяжоў, а таксама чарцёж, адбіты з калькі на такой паперы (спец.).

СІНЬЯРЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* У Італіі — форма ветлівага звароту да дзяўчыны, паненкі.

СІНЮХА, -і, *ДМ* -нюсе, *ж.* Тое, што і сінюшнасць.

СІНЮШНАСЦЬ, -і, *ж.* Сінявата афарбоўка скуры пры некаторых захворваннях. ‖ *прым.* **сінюшны,** -ая, -ае.

СІНЯ-... (*гл.* **сіне-...**). Першая частка складаных слоў, ужыв. замест «сіне-...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *сіня-чорны, сіня-шэры.*

СІНЯВА, -ы, *ж.* Сіні колер, сіняя прастора. *С. возера. Тканіна з сінявой. С. неба.*

СІНЯК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Пасінелы крывападцёк на целе. *С. на назе.*

СІП[1], -у, *м.* Гукі сіпення. *Прастудны с.*

СІП[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная птушка падатрада сапраўдных драпежных з бурым апярэннем і белым пухам на галаве і шыі.

СІПАВАТЫ, -ая, -ае. Крыху сіпаты. *С. голас.* ‖ *наз.* **сіпаватасць,** -і, *ж.*

СІПАТА, -ы, *ДМ* -паце, *ж.* **1.** *гл.* сіпаты. **2.** Адчуванне сухасці ў горле. *Пець да сіпаты.*

СІПАТЫ, -ая, -ае. Які страціў чысціню і гучнасць (пра голас, гукі і пад.). *С. голас. С. чалавек* (з прыглушаным хрыплым голасам). ‖ *наз.* **сіпатасць,** -і, *ж.*

СІПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Гаварыць сіпатым голасам.

СІПЕЦЬ, -плю, -піш, -піць; -пім, -піце, -пяць; -пі; *незак.* Утвараць сіплыя гукі. *С. ад прастуды.* ‖ *наз.* **сіпенне,** -я, *н.*

СІПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* Тое, што і сіпата.

СІПЛЫ, -ая, -ае. Прыглушана-хрыплы, з прысвістваннем і лёгкім сіпеннем. *С. голас. Сіпла* (прысл.) *пець.* ‖ *наз.* **сіпласць,** -і, *ж.*

СІПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; сіп, -пла; -ні; *незак.* Рабіцца сіплым, пачынаць сіпець. *Голас сіпне.* ‖ *зак.* **асіпнуць,** -ну, -неш, -не; асіп, -пла; -ні.

СІРАТА́, -ы́, *ДМ* -раце́, *Т* -о́й (-о́ю), *мн.* сіро́ты *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сіраты́, -ро́т, *м.* і *ж.* Дзіця або падлетак, які застаўся без аднаго або двух бацькоў. *Дзе ж сірацe бацьку ўзяць? Круглая с.* (без маці і бацькі). *Казанская с.* (перан.: пра таго, хто прыкідваецца няшчасным, каб разжаліць каго-н.). ‖ *памянш.-ласк.* **сіро́тка,** -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -тцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -так *і* **сіраці́нка,** -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -нцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **сіро́чы,** -ая, -ае *і* **сіро́цкі,** -ая, -ае. *Сірочую галоўку дождж мые. Зіма сёлета сіроцкая — без моцных маразоў.*

СІРАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Тужліва-адзінокі, сумны, маркотны. *С. выгляд. Сіратлівая старасць.* ‖ *наз.* **сіратлі́васць,** -і, *ж.*

СІРАЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца сіратой. ‖ *зак.* **асірацець,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

СІРО́КА, *нескл., м.* Сухі і гарачы афрыканскі вецер, які дзьме ў міжземнаморскіх краінах.

СІРО́П, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Канцэнтраваны раствор цукру ў вадзе. *Лекавы с.* (змяшчае лекавыя рэчывы і з'яўляецца лекавым прэпаратам). **2.** Салодкая вадкасць з фруктовых і ягадных сокаў з цукрам. *Малінавы с.* ‖ *прым.* **сіро́пны,** -ая, -ае.

СІРО́ЦТВА, -а, *н.* Стан сіраты; адзіноцтва. *Вырасці ў сіроцтве. С. з дзяцінства.*

СІРЫ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* -ры́ец, -ры́йца, *м.* Насельніцтва Сірыі. ‖ *ж.* **сіры́йка,** -і, *ДМ* -ры́йцы, *мн.* -і, -ры́ек. ‖ *прым.* **сіры́йскі,** -ая, -ае.

СІ́РЫН, -а, *м.* У старажытнай рускай літаратуры: фантастычная птушка з жаночым тварам і грудзьмі.

СІРЭ́НА, -ы, *мн.* -ы, -рэ́н, *ж.* **1.** У грэчаскай міфалогіі: марская істота ў выглядзе жанчыны з хвастом рыбы або птушкі, якая сваім мілагучным спевам заваблівала маракоў у гібельныя месцы. **2.** *мн.* Атрад водных млекакормячых, якія жывуць у цёплых морах і рэках. **3.** Прыбор для атрымання гукаў markednай вышыні (спец.). **4.** Прыстасаванне для падачы рэзкіх, моцных гукавых сігналаў, а таксама гукі, якія падаюцца такім прыстасаваннем. *Рэзка завыла с. С. аўтамашыны.*

СІСТЭ́МА, -ы, *мн.* -ы, -тэ́м, *ж.* **1.** Пэўны парадак у правільным размяшчэнні і сувязі частак чаго-н., у дзеяннях. *Прывесці ў сістэму выпісаныя цытаты. Працаваць па правільнай сістэме. С. выхавання падрастаючага пакалення.* **2.** Форма арганізацыі чаго-н. *Дзяржаўная с. Выбарчая с.* **3.** Спалучэнне заканамерна звязаных паміж сабой элементаў (прадметаў, з'яў, ведаў і пад.), якія складаюць нешта цэласнае, адзінае. *С. поглядаў вучоных 19 ст. Нервовая с. Гукавая с. беларускай мовы. Педагагічная с. Філасофская с.* (вучэнне). *С. аўтамабільных дарог. Меліярацыйная с.* **4.** Грамадскі лад, фармацыя. *Сацыялістычная с. Капіталістычная с.* **5.** Сукупнасць арганізацый, блізкіх па сваіх задачах, або ўстаноў, арганізацый, аб'яднаных у адзінае цэлае. *С. органаў народнай асветы.* **6.** Устройства, канструкцыя. *Машына новай сістэмы.* **7.** Тое, што стала звычайным, рэгулярным заняткам (разм.). *Стала сістэмай для вучняў пачынаць рабочы дзень з фізічных практыкаванняў.* ‖ *прым.* **сістэ́мны,** -ая, -ае (да 3 і 6 знач.).

СІСТЭМАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.*, *што.* Прывесці (прыводзіць) у сістэму (у 1 знач.). *С. матэрыялы.* ‖ *наз.* **сістэматызаванне,** -я, *н. і* **сістэматыза́цыя,** -і, *ж.*

СІСТЭМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Прывядзенне ў сістэму (у 1 знач.) чаго-н., а таксама сістэма, класіфікацыя чаго-н. *С. раслін. С. жывёл.*

СІСТЭМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які трымаецца пэўнай сістэмы (у 1 знач.). *С. каталог навуковай літаратуры.* **2.** Які пастаянна паўтараецца, не перапыняецца. *Сістэматычныя ўрокі па музыцы. Сістэматычна* (прысл.) *наведваць заняткі.* ‖ *наз.* **сістэматы́чнасць,** -і, *ж.*

СІСТЭМАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (спец.). Навукова-тэхнічная дысцыпліна, што займаецца стварэннем і эксплуатацыяй складаных сістэм (у 3 знач.). ‖ *прым.* **сістэматэхні́чны,** -ая, -ае.

СІ́ТА, -а, *М* сіце, *мн.* -ы, -аў, *н.* Род рэшата (у 1 знач.) з густой сеткай для прасейвання або працэджвання чаго-н. *Прасеяць муку на с. Працадзіць варыва на с.* ‖ *памянш.* **сі́тца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* ‖ *прым.* **сі́тавы,** -ая, -ае.

СІТА́ЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *мн.* -і, -тавак, *ж.* Невялікая пералётная птушка атрада верабʼіных. *Скачуць як на пружынках вёрткія сітаўкі.* ‖ *прым.* **сіта́ўкавы,** -ая, -ае.

СІ́ТНІЦА, -ы, *ж.* (разм.). Хлеб, спечаны з сітнай мукі.

СІ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Прасеяны праз сіта. *Сітная мука.* **2.** Спечаны з такой мукі. *С. хлеб. Купіць паўбулкі сітнага* (наз.).

СІТРО́, *нескл., н.* Газіраваны фруктовы безалкагольны напітак.

СІТУАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які мае адносіны да асобнай сітуацыі, абмежаваны пэўнымі ўмовамі. ‖ *наз.* **сітуаты́ўнасць,** -і, *ж.*

СІТУА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Сукупнасць абставін, становішча. *Рэвалюцыйная с. Ваенная с. Вось дык с.!* (пра заблытанае становішча). ‖ *прым.* **сітуацы́йны,** -ая, -ае.

СІ́ТЦА *гл.* сіта.

СІ́ЎКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* сіўцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, сівак (разм.). Конь сівой масці. *Ну, варушыся, с.*

СІ́ЎКА-ВАРО́НКА, сіўкі-варонкі, *ДМ* сіўцы-варонцы, *мн.* сіўкі-варонкі, сівак-варонак, *ж.* Тое, што і сіваваронка.

СІФІЛІС, -у, *м.* Заразная венерычная хвароба. ‖ *прым.* **сіфілі́тычны,** -ая, -ае.

СІФІЛІ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, хворы на сіфіліс. ‖ *ж.* **сіфілі́тычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СІФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Выгнутая трубка для пералівання з адной пасудзіны ў другую вадкасцей з рознымі ўзроўнямі (спец.). **2.** Устройства для газіравання пітной вады. ‖ *прым.* **сіфо́нны,** -ая, -ае.

СІЯ́МЦЫ, -аў, *адз.* -я́мец, -мца, *н.* Народ, які складае больш за палавіну насельніцтва Тайланда. ‖ *ж.* **сія́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак. ‖ *прым.* **сія́мскі,** -ая, -ае. *Сіямская мова.*

СІЯНІ́ЗМ, -у, *м.* Яўрэйскі нацыянальны рух, які ўзнік у канцы 19 ст. і ставіць сваёй мэтай аб'яднанне яўрэяў розных краін на аснове іх гістарычнай радзімы [па назве гары Сіён, што каля Іерусаліма]. ‖ *прым.* **сіяні́сцкі,** -ая, -ае.

СІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік сіянізму. ‖ *ж.* **сіяні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **сіяні́сцкі,** -ая, -ае.

СІЯ́ЦЕЛЬСТВА, -а, *н.* Тытулаванне князёў, графаў у царскай Расіі (ужывалася з займеннікам «ваша», «яго», «іх»), а таксама іх жонак. *Іх с.*

СКААПЕРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* кааперавацца.

СКААРДЫНАВА́ЦЬ *гл.* каардынаваць.

СКАБА́, -ы́, *мн.* ско́бы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) скабы́, скоб, *ж.* **1.** Выгнутая паўкругам металічная паласа, якая служыць ручкай у дзвярах, сундуках і пад. **2.** Сагнутая пад вуглом жалезная паласа ці дрот для змацавання драўляных частак будынінь. *Змацаваць вуглы скобамі.* ‖ *памянш.* **ско́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* ‖ *прым.* **ско́бачны,** -ая, -ае.

СКАБЯНЫ, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да вырабаў з жалеза; звязаны з вытворчасцю і гандлем лёгкімі жалезнымі вырабамі (скобы, крукі, засоўкі і пад.). *Скабяныя тавары.*

СКАВА́НЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены лёгкасці, свабоды, натуральнасці, з затрымкай у дзеяннях, у праяўленні чаго-н. *Скаваныя рухі.* ‖ *наз.* **скава́насць,** -і, *ж.*

СКАВАРАДА́, -ы́, *ДМ* -радзе́, *мн.* скаваро́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) скаварады́, -ро́д, *ж. і* (разм.) **СКАВАРО́ДКА,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* Мелкая металічная пасудзіна з загнутымі краямі, для смажання; патэльня. ‖ *прым.* **скаваро́дны,** -ая, -ае.

СКАВА́ЦЬ, скую́, скуе́ш, скуе́; скуём, скуяце́, скую́ць; скуй; скава́ны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць каваннем. *С. сякеру.* **2.** *што.* Злучыць пры дапамозе кавання. *С. звёны ланцуга.* **3.** *каго-што.* Надзець кайданы, аковы або злучыць кайданамі з кім-н. *С. злачынцаў.* **4.** *перан., каго-што.* Пазбавіць свабоды, лёгкасці ў рухах, дзеяннях. *Мароз скаваў цела. Трывога скавала мае думкі. С. сілы ворага.* **5.** *перан., што.* Зрабіць цвёрдым, нерухомым. *Мароз скаваў возера. Зямлю скавала ранавата* (безас.). ‖ *незак.* **ско́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ско́ўванне,** -я, *н. і* **ско́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ковак, *ж.* (да 2 знач.).

СКАВЫТА́ЦЬ, -вычу́, -вы́чаш, -вы́ча; -вычы́; *незак.* **1.** Пра сабаку: жаласна павіскваць, ціха ныць. **2.** *перан.* Крыўдзіцца, скардзіцца (разм. зневаж.). ‖ *наз.* **скавыта́нне,** -я, *н.*

СКАВЫ́Ш, -у, *м.* (разм.). Моцны пранізлівы вецер з завываннем. *С. завываў у коміне.*

СКАЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сказіцца, -ць.

СКАЖО́НЫ -ая, -ае. Няправільны, перайначаны. *С. тэкст артыкула.* ‖ *наз.* **скажо́насць,** -і, *ж.*

СКАЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* сказіцца, -ць. **2.** Памылка, няправільнасць. *Недапушчальныя скажэнні ў газеце.*

СКАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У граматыцы: сінтаксічна і інтанацыйна аформленая канструкцыя, якая выражае закончаную думку. *Безасабовы с. Складаны с.* **2.** Народнае эпічнае апавяданне аб падзеях мінулага або сучаснасці. *С. пра герояў Вялікай Айчыннай вайны.* **3.** У літаратуразнаўстве: форма апавядання ў творы, што вядзецца ад імя літаратурнага героя. *С. пра Лысую гару.* ‖ *прым.* **ска́завы,** -ая, -ае.

СКАЗА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Паданне (пераважна народнае) гістарычнага або легендарнага зместу. *С. пра беларускіх волатаў.*

СКАЗАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што* і *без дап.* (разм.). Сказаць што-н. нечаканае (часам грубае і недарэчнае). *Трэба ж такое с.!*

СКАЗА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ска́жацца; *зак.* (разм.). Быць сказаным. *На сходзе многае сказалася.*

СКАЗА́ЦЬ, скажу́, ска́жаш, ска́жа; скажы́; ска́заны; *зак.* **1.** *гл.* гаварыць. **2.** *з інф.* Распарадзіцца, загадаць. *Мне сказалі падрыхтаваць ілюстрацыйны матэрыял да тэмы. Мама сказала сыну хутчэй бегчы дадому.* **3.** (звычайна з адмоўем). Зрабіць вывад, падумаць. *Па тваім адзенні не скажаш, што бедна жывеш.* **4.** 1 ас. мн. **ска́жам,** ужыв. таксама як пабочн. сл. Напрыклад (разм.). *Скажам, заўтра я не змагу пайсці ў бібліятэку.* **5. скажы́(це).** Вокліч, які служыць для выражэння здзіўлення, абурэння і пад. з прычыны чаго-н. *Скажыце, які ты спрытны!* **6.** 2 і 3 ас. буд. **ска́жаш (ска́жаце), ска́жа (ска́жуць).** Вокліч з асобай інтанацыяй, ужыв. для выражэння нязгоды, недавер'я. *Сходзі ў лес па ягады! — Скажаш жа! — Куды ёй у лес!* ◊ **Скажы(це),**

СКА—СКА

калі ласка — ветлівы зварот пры запытанні аб чым-н. *С. калі ласка, куды вядзе гэта дарога?*

СКАЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зіцца; *зак.* **1.** Змяніцца, перайначыцца. *Думка пры перадачы па тэлебачанню сказілася.* **2.** Моцна змяніцца (пра твар, знешні выгляд). *Твар сказіўся ад болю.* ‖ *незак.* **скажацца,** -аецца. ‖ *наз.* **скажэнне,** -я, *н.*

СКАЗІЦЬ, скажу, сказіш, сказіць; сказім, сказіце, сказяць; скажоны; *зак., што.* **1.** Перайначыць, падаць у няправільным, памылковым выглядзе. *С. думку.* **2.** (1 і 2 ас. не ўжыв.). Моцна змяніць (твар, знешні выгляд — ад болю, гора і пад.). *Боль сказіў твар.* ‖ *незак.* **скажаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скажэнне,** -я, *н.*

СКАКАВЫ *гл.* скачкі.

СКАКАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* У дзіцячых гульнях — шнур або вяровачка, цераз якую скачуць, круцячы і перакідваючы яе цераз галаву.

СКАКАЦЬ, скачу, скачаш, скача; скачы; *незак.* **1.** Рабіць скачкі, хутка рухацца, падскокваючы. *Дзеці скачуць на лузе. Заяц скача па канюшыне. С. на адной назе. Гутарка скакала з адной тэмы на другую* (мянялася; перан.). **2.** Адскокваць убок або ўверх, стукаючы аб што-н. цвёрдае. *Мячык скача на тратуары.* **3.** Міжвольна дрыжаць, трэсціся (пра часткі цела, твару; разм.). *Калені скакалі ад страху. На шыі скача жылка.* **4.** Ехаць наўскач. *С. на кані праз выган.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рэзка змяняцца (разм.). *Тэмпература ў дзіцяці скача. Цэны скачуць.* **6.** Танцаваць (разм.). *С. польку.* **7.** Часта мяняць месца работы, вучобы (разм.). *С. з аднаго завода на другі.* ◊ **Скакаць пад чыю дудку** (неадабр.) — падпарадкоўвацца чужой волі. ‖ *аднакр.* **скануць,** -ну, -нёш, -нё; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1, 2 і 5 знач.; разм.), **скокнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1, 2, 5 і 7 знач.) *і* **скочыць,** -чу, -чыш, -чыць (да 1 і 5 знач.). ‖ *наз.* **скаканне,** -я, *н. і* **скок,** -у, *м.* (да 4 знач.).

СКАКУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Конь з высокімі бегавымі якасцямі. *Арабскі с.* **2.** Спартсмен, які займаецца скачкамі. **3.** Той, хто танцуе (разм.). ‖ *ж.* **скакуха,** -і, *ДМ* -кусе, *мн.* -і, -кух (да 3 знач.).

СКАЛА, -ы, *мн.* скалы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) скалы, скал, *ж.* Каменная гара з вострымі выступамі, крутымі схіламі. *Падводная с.* ‖ *прым.* **скальны,** -ая, -ае.

СКАЛАЛАЖАННЕ, -я, *н.* Від спорту — узыходжанне на крутыя скалы.

СКАЛАЛАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца скалалажаннем. ‖ *ж.* **скалалазка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак.

СКАЛАМБУРЫЦЬ *гл.* каламбурыць.

СКАЛАМУЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* каламуціцца, -ць.

СКАЛАНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* **1.** Задрыжаць, затрэсціся; страсянуцца, здрыгануцца. *Бярозка ад удару скаланулася.* **2.** Уздрыгнуць. *С. ад холаду.* **3.** *перан.* Моцна захваляваўцца. *Сэрца маё скаланулася ад непрыемнай весткі.* ‖ *незак.* **скаланацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СКАЛАНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Прымусіць здрыгануцца, страсянуцца. *С. грушу. Вецер скалануў дзверы. Машыну скаланула на калдобіне* (безас.). **2.** *што.* Перамяшаць часцінкі вадкасці, страсянуўшы пасудзіну. *С. квас.* **3.** *безас., каго-што.* Перакрывіць, перасмыкнуць (пра сутаргавы рух). *Ад холаду яго скаланула.* **4.** *перан., каго-што.* Ахапіць, авалодаць (пра пачуцці, думкі); моцна ўзрушыць, усхваляваць. *Жаль скалануў сэрца маці.* **5.** *перан., каго (што).* Вымусіць каго-н. аддаць што-н. (разм.). *Калі скаланём, дык аддасць.* ‖ *незак.* **скаланаць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАЛАПЕНДРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Невялікая членістаногая ядавітая жывёліна. ‖ *прым.* **скалапендравы,** -ая, -ае.

СКАЛДУНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* (разм.). Зблытацца, скудлаціцца (пра валасы, шэрсць і пад.).

СКАЛДУНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што* (разм.). Зблытаць, скудлаціць (валасы, шэрсць і пад.).

СКАЛЕЛЫ, -ая, -ае. Які моцна змёрз, скалеў. *С., ледзь жывы, вярнуўся з лесу.* ‖ *наз.* **скалеласць,** -і, *ж.*

СКАЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Вельмі змерзнуць. *Скалелі рукі на марозе.*

СКАЛЕЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* калечыць.

СКАЛІЁЗ, -у, *м.* (спец.). Скрыўленне пазваночніка. ‖ *прым.* **скаліёзны,** -ая, -ае.

СКАЛІСТЫ, -ая, -ае. З мноствам скал; падобны на скалы. *Скалістыя горы.* ‖ *наз.* **скалістасць,** -і, *ж.*

СКАЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* Скаліць зубы. *Звер злосна с.* ‖ *зак.* **аскаліцца,** -люся, -лішся, -ліцца *і* **выскаліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

СКАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.*: **скаліць зубы** — 1) раскрываючы губы, агаляць, паказваць зубы; 2) смяяцца, рагатаць (разм. неадабр.). *Абставіны тут складаныя, а ты зубы с.!* ‖ *зак.* **аскаліць,** -лю, -ліш, -ліць, -лены (да 1 знач.) *і* **выскаліць,** -лю, -ліш, -ліць, -лены.

СКАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Вельмі цвёрды камень для выкрэсвання агню; крэмень. **2.** Тлушчавая кропля на звaранай страве (разм.). *Крупеня тлустая, аж скалкі плаваюць.* ‖ *памянш.* **скалачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **скалачны,** -ая, -ае.

СКАЛМАЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* калмаціцца, -ць.

СКАЛОЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., сколецца; *зак.* Аддзяліцца, адпасці пры ўдары (пра слой, кавалак чаго-н.). *Лёд лёгка скалоўся.* ‖ *незак.* **скольвацца,** -аецца.

СКАЛОЦЦА[2], скалюся, сколешся, сколецца; скаліся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Змацавацца (шпількай і пад.). **2.** Параніць цела чым-н. вострым у многіх месцах. *С. іржышчам.* ‖ *незак.* **скольвацца,** -аецца (да 1 знач.).

СКАЛОЦЬ[1], скалю, сколеш, сколе; скалі; сколаты; *зак., што.* Аддзяліць слой, кавалак чаго-н. ударам; збіць. *С. лёд з ганка.* ‖ *незак.* **скольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сколка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **скольванне,** -я, *н.*

СКАЛОЦЬ[2], скалю, сколеш, сколе; скалі; сколаты; *зак., што.* **1.** Змацаваць разам што-н., сашпільваючы. *С. кускі матэрыі. С. шпількай пояс.* **2.** *і каго.* Зраніць у многіх месцах чым-н. вострым, калючым. *С. ногі іржышчам.* ‖ *незак.* **скольваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сколка,** -і, *ДМ* -лцы, *ж. і* **скольванне,** -я, *н.*

СКАЛУПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Калупаючы, садраць. *С. больку.* **2.** Калупаючы, сапсаваць. *С. стол цвіком.* ‖ *незак.* **скалупваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **скалупліваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАЛУПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак. што* (разм.). Калупаючы, здзерці што-н. *С. струп з болькі.*

СКАЛЫХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* **1.** Зварухнуцца, захістацца. *Паверхня вады скалыхнулася. Калыска скалыхнулася* (гайданулася з боку ў бок). **2.** *перан.* Узрушыцца, захвалявацца, прыйсці ў рух. *Бач, ад песні яго скалыхнуўся народ.*

СКАЛЫХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* **1.** Зварухнуць, захістаць, заставіць калыхацца. *Вецер скалыхнуў жыта. С. калыску* (гайдануць з боку ў бок). **2.** *перан.* Усхваляваць, узрушыць; парушыць спакой. *Навіна скалыхнула народ.*

СКАЛЬКАВАЦЬ *гл.* калькаваць.

СКАЛЬКУЛЯВАЦЬ *гл.* калькуляваць.

СКАЛЬНЫ, -ая, -ае. Камяністы, які складаецца з каменных горных парод (спец.). *С. грунт. Скальныя работы* (у камяністым грунце).

СКАЛЬП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зрэзаная з галавы скура з валасамі. *Зняць с.*

СКАЛЬПАВАЦЬ, -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Зняць (знімаць) скальп. ‖ *наз.* **скальпаванне,** -я, *н.* ‖ *зак.* таксама **аскальпаваць,** -пую, -пуеш, -пуе; -пуй; -паваны.

СКАЛЬПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Невялікі хірургічны нож. ○ **Светлавы скальпель** (спец.) — лазерны прамень, які выкарыстоўваецца ў хірургіі для рассячэння тканак. ‖ *прым.* **скальпельны,** -ая, -ае.

СКАМАНДАВАЦЬ *гл.* камандаваць.

СКАМАРОСТВА, -а, *н.* **1.** Занятак, прафесія скамарохаў. **2.** Блюзнерства, крыўлянне, камедыянцтва (разм. неадабр.). ‖ *прым.* **скамарошскі,** -ая, -ае. *Скамарошскае выступленне.*

СКАМАРОХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У Старажытнай Русі: спявак-музыкант, вастраслоў і акрабат. **2.** *перан.* Пра несур'ёзнага чалавека, які пацяшае іншых сваімі камедыянцкімі, штукарскімі выхадкамі (разм. неадабр.). ‖ *прым.* **скамарохаў,** -ава.

СКАМАРОШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе несур'ёзна, як скамарох; крыўляцца. ‖ *наз.* **скамарошнічанне,** -я, *н.*

СКАМБІНАВАЦЬ *гл.* камбінаваць.

СКАМЕЧВАЦЬ *гл.* скамячыць.

СКАМПАНАВАЦЬ *гл.* кампанаваць.

СКАМПІЛЯВАЦЬ *гл.* кампіляваць.

СКАМПЛЕКТАВАЦЬ *гл.* камплектаваць.

СКАМПРАМЕТАВАЦЬ *гл.* кампраметаваць.

СКАМЯНЕЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* скамянелы. **2.** Выкапнёвыя рэшткі арганізмаў — скамянелая жывёліна, расліна або якая-н. частка іх. *Знайсці с.*

СКАМЯНЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ператварыўся ў камень. *Скамянелае карэнне сасны.* **2.** *перан.* Нерухомы, застылы, безжыццёвы. *С. позірк. С. твар.* ‖ *наз.* **скамянеласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СКАМЯНЕЦЬ *гл.* камянець.

СКАМЯЧЫЦЦА *гл.* камячыцца.

СКАМЯЧЫЦЬ, -мячу, -мечыш, -мечыць; -мечаны; *зак., што.* **1.** *гл.* камячыць. **2.** *перан.* Скомкаць, сапсаваць. *С. даклад.* ‖ *незак.* **скамечваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАНАННЕ, -я, *н.* Канец жыцця, смерць. ◊ **Да скanання** — да апошняга ўздыху.

СКАНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Памерці (толькі пра чалавека). *Без яды можна і с.*

СКАНДАЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Падзея, учынак, якія ганьбяць яе ўдзельнікаў. *Палітычны с.* **2.** Сварка з крыкам, лаянкай і пад. *У пятай кватэры зноў с.*

СКАНДАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., каго (што)* (кніжн.). Скандальнымі паводзінамі выклікаць у каго-н. пачуццё няёмкасці, абурэння.

СКАНДАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто пастаянна ўчыняе скандалы (у 2 знач.), хто схільны да сварак. ‖ *ж.* **скандалістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СКАНДА́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* (разм.). Трапляць у скандальнае становішча. ‖ *зак.* **аскандáліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

СКАНДА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* **1.** Учыняць скандал (у 2 знач.); дэбашырыць. **2.** *каго (што).* Знеслаўляць. *Старога бацьку не скандальце.* ‖ *зак.* **наскандáліць,** -лю, -ліш, -ліць (разм.).

СКАНДА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца скандалам (у 1 знач.), які ганьбіць каго-н. *Скандальная гісторыя.* **2.** Які пастаянна робіць скандалы (у 2 знач.). *Скандальная асоба. С. характар.* **3.** Які мае адносіны да скандалу. *С. дзень. Скандальная хроніка буржуазных газет* (дзе апісана што-н. ганебнае). ‖ *наз.* **скандáльнасць,** -і, *ж.*

СКАНДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* **1.** Выразна выдзяляць пры вымаўленні састаўныя часткі верша (стопы, склады) націскамі, інтанацыяй. **2.** Выразна вымаўляць словы, вылучаючы кожны склад. *Увесь стадыён скандзіраваў: «Шай-бу! Шай-бу!»* ‖ *наз.* **скандзíраванне,** -я, *н.*

СКАНДЫНА́ВЫ, -аў, *адз.* -нáў, -нáва, *м.* Насельніцтва Скандынаўскага паўвострава і некаторых астравоў на поўначы Еўропы. ‖ *ж.* **скандынáўка,** -і, *ДМ* -нáўцы, *мн.* -і, -нáвак. ‖ *прым.* **скандынáўскі,** -ая, -ае.

СКАНДЭНСАВА́ЦЬ *гл.* кандэнсаваць.

СКАНСТРУЯВА́ЦЬ *гл.* канструяваць.

СКАНФУ́ЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* канфузіцца, -ць.

СКАНЦЭНТРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* канцэнтравацца, -ць.

СКАНЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Завяршэнне, давядзенне чаго-н. да канца; канец. *С. палявых работ.* ◊ **Да сканчэння свету** — вельмі доўга, назаўсёды. **Сканчэнне свету** — у хрысціянскім веравучэнні: канец, пагібель свету.

СКА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Пакрыць кaплямі, закáпаць. *С. абрус чарнілам.* **2.** Кáпаючы, зрасходаваць. *Усе каплі скапаў.* ‖ *незак.* **скáпваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАПА́ЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* **1.** Капаючы, зрэзаць (выступ, няроўнасць глебы). *С. бугарок.* **2.** Пакапаць паверхню зямлі ў многіх месцах. *Крот скапаў увесь агарод.* ‖ *незак.* **скóпваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАПЕ́Ц, -пцá, *мн.* -пцы, -пцóў, *м.* **1.** Чалавек, які падвергся кастрацыі. **2.** Член рэлігійнай секты ў Расіі, што ўзнікла ў канцы 18 ст. і прапаведавала барацьбу з плоццю шляхам кастрацыі. ‖ *прым.* **скапéцкі,** -ая, -ае.

СКАПІ́РАВА́ЦЬ *гл.* капіраваць.

СКАПУ́ЦІЦЦА, -пýчуся, -пýцішся, -пýціцца; *зак.* (разм. груб.). Памерці.

СКАПЫ́ЦІЦЦА, -пы́чуся, -пы́цішся, -пы́ціцца; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* капыціцца. **2.** Памерці, згінуць. *Вядзьмар нядоўга керхаў і скапыціўся.* **3.** *перан.* Зрабіць няправільны крок, спатыкнуцца. *Спраўу павёў добра, але потым скапыціўся.*

СКАРАБА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* карабаціцца, -ць.

СКАРАВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Каструля з герметычнай накрыўкай для хуткага прыгатавання ежы.

СКАРАДЗІ́ЦЬ *гл.* скародзіць.

СКАРАПІ́СНЫ *гл.* скорапіс.

СКАРАСНЫ́ *гл.* скорасны *і* скорасць.

СКАРАСПЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Скараспелы плод, агародніна. *Бульба-с.*

СКАРАСПЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які хутка і рана паспявае. *Скараспелая бульба.* **2.** *перан.* Надта паспешна зроблены, недастаткова падрыхтаваны, прадуманы (разм.). *Скараспелыя рашэнні.* ‖ *наз.* **скараспéласць,** -і, *ж.* (да 1 знач., спец., і да 2 знач.).

СКАРАСТРЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які робіць максімальную колькасць выстралаў у адзінку часу. *Скарастрэльная гармата.* ‖ *наз.* **скарастрэ́льнасць,** -і, *ж.*

СКАРАТА́ЦЬ *гл.* каратаць.

СКАРАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які вельмі хутка ходзіць, а таксама спартсмен — спецыяліст па хадзьбе, бегу (на лыжах, каньках). **2.** Даўней: пасыльны, ганец.

СКАРАЦЕ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які хутка праходзіць. *Скарацечныя радасці.* ○ **Скарацечныя сухоты** — туберкулёз, які хутка развіваецца. ‖ *наз.* **скарацéчнасць,** -і, *ж.*

СКАРАЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рóціцца; *зак.* **1.** Стаць кароткім або больш кароткім. *У жніўні дні скараціліся.* **2.** Зменшыцца колькасна або па велічыні, у аб'ёме. *Зарплата скарацілася.* **3.** Пра мышцы: зменшыцца па даўжыні, у аб'ёме. *Мышцы нагі скараціліся.* **4.** Звузіцца. *Вытворчасць скарацілася.* **5.** У матэматыцы: выразіцца ў меншых ліках пасля дзялення на які-н. лік. ‖ *незак.* **скарачáцца,** -áецца. ‖ *наз.* **скарачэ́нне,** -я, *н.*

СКАРАЦІ́ЦЬ, -рачý, -рóціш, -рóціць; -рóчаны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць кароткім або больш кароткім. *С. артыкул. С. тэрмін адпачынку.* **2.** *што.* Зменшыць колькасна або па велічыні, у аб'ёме. *С. пасевы жыта. С. расходы.* **3.** *каго (што).* Звольніць з работы, службы ў выніку скарачэння штатаў (разм.). **4.** **скараціць дроб** — у матэматыцы: падзяліць лічнік і назоўнік на агульны дзельнік. ‖ *незак.* **скарачáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **скарачэ́нне,** -я, *н.*

СКАРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* скарыцца, -ць.

СКАРАЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* скараціцца, -ць. **2.** Скарочанае абазначэнне, назва каго-, чаго-н. *Умоўныя скарачэнні ў слоўніку.* **3.** Пропуск у якім-н. тэксце. *Раман друкуецца з скарачэннямі.* **4.** Звальненне з работы (разм.). *С. штатаў.* **5.** У слоўнікатварэнні: усячэнне слова, а таксама частка слова ці цэлае слова, утвораныя шляхам такога ўсячэння. *Лясгас — с. слоў лясны і гаспадарка. Слоўнік скарачэнняў.*

СКАРБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** звычайна *мн.* Грошы, каштоўныя дарагія рэчы, каштоўнасці. *Незлічоныя скарбы і багацце.* **2.** *перан.;* звычайна *мн.* Духоўныя і культурныя каштоўнасці (кніжн.). *Скарбы духоўнай культуры беларускага народа.* **3.** *перан.* Пра каго-, што-н. вельмі вялікай вартасці. *Гэты артыст — сапраўдны с.* **4.** Багацце, маёмасць, хатнія рэчы. *Уласны с. Калгасны с.*

СКА́РБНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Даўней: месца захоўвання дарагіх рэчаў, каштоўнасцей. *Княжацкая с.* **2.** *перан.* Сукупнасць культурных, духоўных каштоўнасцей, сканцэнтраванне чаго-н. вельмі каштоўнага. *Паэзія Якуба Коласа і Янкі Купалы — с. беларускай літаратуры.*

СКАРБО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Бляшанка, скрыначка з вузкай шчылінай для збірання і захоўвання грошай. *Ссыпаць манеты ў скарбонку.* **2.** Тое, што і скарбніца (у 2 знач.). ‖ *прым.* **скарбóначны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *С. збор.*

СКА́РГА, -і, *ДМ* -рзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* **1.** Выражэнне незадавальнення, нараканне з прычыны непрыемнасцей. *Скаргі дзяцей.* **2.** Афіцыйная заява аб незаконным дзеянні якой-н. асобы, установы, арганізацыі. *Напісаць скаргу. Кніга скаргаў.* ‖ *прым.* **скáргавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

СКА́РДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *незак.* **1.** *на каго-што* і *са злуч.* «што». Выказваць скаргі (у 1 знач.). *С. на нястачу. Яна скардзіцца, што ўвесь час хворая.* **2.** *на каго-што.* Падаваць скаргу (у 2 знач.). *С. ў суд.* **3.** *на каго (што).* Даносіць, нагаворваць (разм.). *С. начальству на калегу.* ‖ *зак.* **паскáрдзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца *і* **наскáрдзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца (да 3 знач.).

СКА́РЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто падае скаргу (у 2 знач.). ‖ *ж.* **скáржніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СКАРМІ́ЦЬ, скармлю́, скóрміш, скóрміць; скóрмлены; *зак., што.* Зрасходаваць на корм каму-н. *С. каровам кукурузны сілас.* ‖ *незак.* **скóрмліваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКАРО́ДЗІЦЬ, -рóджу, -рóдзіш, -рóдзіць *і* **СКАРАДЗІ́ЦЬ,** -раджý, -рóдзіш, -рóдзіць; *незак., што* і *без дап.* Разрыхляць бараной зямлю. ‖ *зак.* **паскарóдзіць,** -рóджу, -рóдзіш, -рóдзіць; -рóджаны і **заскарóдзіць,** -рóджу, -рóдзіш, -рóдзіць; -рóджаны. ‖ *наз.* **скарóджанне,** -я, *н. і* **скарадзьбá,** -ы́, *ж.*

СКАРО́МІНА, -ы, *ж.* (разм.). Скаромная ежа, скаромнае. *У набожных сем'ях не дазвалялася есці ў пост скароміну.*

СКАРО́МІЦЦА, -млюся, -мішся, -міцца; *незак.* (разм.). Есці ў пост скаромную ежу. ‖ *зак.* **аскарóміцца,** -млюся, -мішся, -міцца.

СКАРО́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак., каго-што* (разм.). Карміць скаромнай ежай у посныя дні. ‖ *зак.* **аскарóміць,** -млю, -міш, -міць.

СКАРО́МНЫ, -ая, -ае. Пра малочную, мясную ежу, якую не ўжываюць рэлігійныя людзі ў час посту. *Скаромная ежа. Не есці скаромнага* (наз.).

СКАРО́ЧВАЦЦА *гл.* скараціцца.

СКАРПІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядавітая павукападобная членістаногая жывёліна, якая водзіцца ў трапічных і субтрапічных паясах. ‖ *прым.* **скарпіёнавы,** -ая, -ае. *С. яд.*

СКАРЧАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які азябнуў ад холаду; замерзлы. *Скарчанелыя пальцы.* ‖ *наз.* **скарчанéласць,** -і, *ж.*

СКАРЧАНЕ́ЦЬ *гл.* карчанець.

СКАРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Цвёрды вонкавы слой хлеба, батона і пад. *Цвёрдая с. ў пірага.* **2.** Верхні зацвярдзелы слой чаго-н. *Снегавая с.* ‖ *памянш.* **скарына́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **скары́нкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

СКАРЫСТА́ЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., каго-што.* Выкарыстаць каго-, што-н. для якой-н. справы; знайсці прымяненне каму-, чаму-н. *С. вольны час для падрыхтоўкі. С. рукапісныя матэрыялы.* ‖ *незак.* **скарыстóўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скарыстáнне,** -я, *н.*

СКАРЫ́ЦЦА, скарýся, скóрышся, скóрыцца; *зак.* (разм.). Тое, што і пакарыцца. ‖ *незак.* **скарáцца,** -áюся, -áешся, -áецца.

СКАРЫ́ЦЬ, скарý, скóрыш, скóрыць; скóраны; *зак.* (разм.). Тое, што і пакарыць. ‖ *незак.* **скарáць,** -áю, -áеш, -áе.

СКАРЭ́Й, *прысл.* Ужыв. для супастаўлення ў сказах з параўнальным зваротам у значэнні: 1) больш. *Ён с. падобны на бацьку, чым на маці;* 2) лепш. *Чым с., тым лепш.* ◊ **Скарэй за ўсё** — напэўна, больш пэўна.

СКАРЭКЦІ́РАВАЦЬ *гл.* карэкціраваць.

СКАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які скарэў; зацвярдзелы ад бруду. *Шкарпэткі скарэлі.*

СКАСАБО́ЧЫЦЦА *гл.* касабочыцца.

СКАСАВА́ЦЬ *гл.* касаваць.

СКАСАВУ́РЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* касавурыцца, -ць.

СКАСІ́ЦЦА *гл.* касіцца.

СКАСІ́ЦЬ[1—2] *гл.* касіць[1—2].

СКАТ[1], -а, *М* скáце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Камплект колаў для воза, вагона, паравоза. ‖ *прым.* **скáтны,** -ая, -ае.

СКА—СКЛ

СКАТ[2], -а, *М* ска́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная марская рыба з плоскім целам і вострым хвастом.

СКАТ[3], -а, *М* ска́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Нахільная праверхня чаго-н., пакаты спуск. *Бераг Нёмана з высокім пясчаным скатам.*

СКАТАВА́ЦЬ *гл.* катаваць.

СКА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Шынель, скручаны ў трубку і звязаны на канцах для нашэння цераз плячо. *Салдацкая с.*

СКАФА́НДР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Герметычны вадалазны касцюм для работы пад вадой, а таксама спецыяльны касцюм касманаўтаў. ‖ *прым.* **скафа́ндравы**, -ая, -ае.

СКАЦІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** *зб.* Буйная сельскагаспадарчая жывёла. *Пасвіць скаціну. Пагнаць скаціну ў поле.* **2.** *перан.* Грубы, бяздушны чалавек (груб., лаянк.). ‖ *памянш.-ласк.* **скаці́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (да 1 знач.).

СКАЦІ́ЦЦА, скачу́ся, ско́цішся, ско́ціцца; *зак.* Коцячыся па паверхні, спусціцца. *Мячык скаціўся з гары. С. ў балота апартунізму* (перан.). ‖ *незак.* **ско́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **ско́чванне**, -я, *н.*

СКАЦІ́ЦЬ, скачу́, ско́ціш, ско́ціць; ско́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Коцячы па нахільнай паверхні, спусціць. *С. камень з гары. С. бервяно з калёс.* **2.** Тое, што і скаціцца (разм.). *С. з гары на мапедзе.* **3.** *каго-што.* Коцячы, сабраць у адно месца. *С. круглякі ў кучу.* ‖ *незак.* **ско́чваць**, -аю, -аеш, -ае; *наз.* **ско́чванне**, -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

СКАЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* **1.** *гл.* качаць. **2.** Качаючы, надаць круглую форму чаму-н. *С. з хлеба галушку. С. у трубку шпалеры.* **3.** Качаючыся, прыціснуць да зямлі, змяць (разм.). *С. пасевы жыта.* ‖ *незак.* **ска́чваць**, -аю, -аеш, -ае.

СКАЧКАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які развіваецца скачкамі, без плаўных пераходаў ад аднаго да другога, нераўнамерны. *Скачкападобнае развіццё.* ‖ *наз.* **скачкападо́бнасць**, -і, *ж.*

СКА́ЧКІ, -чак. Від коннага спорту — спаборніцтвы на верхавых конях. *С. з перашкодамі.* ‖ *прым.* **скакавы́**, -а́я, -о́е. *С. конь. Скакавыя спаборніцтвы.*

СКАЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** Хуткае перамяшчэнне цела адштурхоўваннем ад якога-н. пункта апоры. *С. зайца.* **2.** *перан.* Рэзкае змяненне чаго-н. *С. зарплаты. С. узроўню вады.* **3.** Пераход ад старога якаснага стану да новага ў выніку колькасных змяненняў (кніжн.). ‖ *прым.* **скачко́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *С. механізм* (у кінаапаратуры: які скачкападобна, рыўкамі перамяшчае кінастужку пры змене кадраў).

СКВА́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Прагны да багацця, нажывы, хціўвы. **2.** *на што, да чаго.* Які прагна імкнецца мець што-н. у вялікай колькасці. *С. на кнігі.* ‖ *наз.* **сква́пнасць**, -і, *ж.*

СКВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Падсмажаны кавалачак сала. *Напячы скварак.*

СКВА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пячыся на агні; смажыцца. *У печы скварыцца свежае сала.* **2.** Грэцца на сонцы; быць у вельмі гарачым месцы (разм.). ‖ *зак.* **сасква́рыцца**, -руся, -рышся, -рыцца.

СКВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *незак., што.* **1.** Пячы на агні сала. *С. свежаніну.* **2.** *перан.,* і *без дап.* Паліць (пра сонца; разм.). *Цэлы дзень скварыць сонца.* ‖ *зак.* **сасква́рыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны (да 1 знач.); **засква́рыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны (пра страву). ‖ *наз.* **сква́ранне**, -я, *н.*

СКВА́СІЦЬ, -ва́шу, -ва́сіш, -ва́сіць; -ва́шаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць што-н. квашаным. *С. капусту. С. малако.* **2.** Разбіць каму-н. твар (разм.). *С. нос.*

СКВЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі грамадскі сад у горадзе, у гарадскім пасёлку. ‖ *памянш.* **скве́рык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

СКВІРЧЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыць; *незак.* (разм.). Верашчаць, пішчаць, патрэскваць на гарачай скавародзе (пра сала і пад.).

СКВІТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., з кім-чым* (разм.). **1.** Разлічыцца, пакончыць разлікі з кім-н. *С. з даўгамі.* **2.** *перан.* Адплаціць каму-н. паслугай за паслугу або адпомсціць крыўдай за крыўду.

СКВІТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Разлічыцца з кім-н., аддаць пазычанае. *С. даўгі* (перан.). *С. лік* (у спорце: зрабіць лік аднолькавым). *С. мяч, шайбу* (забіць мяч, шайбу) *у адказ.*

СКЕ́МІЦЬ *гл.* кеміць.

СКЕ́ПСІС, -у, *м.* (кніжн.). Тое, што і скептыцызм (у 2 знач.).

СКЕ́ПТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік скептыцызму (у 1 знач.). **2.** Чалавек, які ва ўсім сумняваецца, да ўсяго адносіцца з недаверам.

СКЕПТЫЦЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Філасофскі напрамак, які падвяргае сумненню магчымасць пазнання аб'ектыўнай рэчаіснасці. **2.** Крытычна-недаверлівыя адносіны да чаго-н., крайняе сумненне ў правільнасці чаго-н. ‖ *прым.* **скепты́чны**, -ая, -ае. ‖ *наз.* **скепты́чнасць**, -і, *ж.* (паводле 2 знач.).

СКЕ́РЦА, *нескл., н.* Невялікі музычны твор хуткага тэмпу. ‖ *прым.* **скерцо́зны**, -ая, -ае (спец.) *і* **скерцые́зны**, -ая, -ае (спец.).

СКЕТЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая эстрадная п'еса жартаўлівага зместу. ‖ *прым.* **ске́тчавы**, -ая, -ае.

СКІ́БА, -ы, *мн.* -ы, скіб, *ж.* **1.** Луста (звычайна хлеба). *Дзве скібы хлеба.* **2.** Пласт узаранай зямлі. ‖ *памянш.* **скі́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* ‖ *памянш.-ласк.* **скі́бачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

СКІ́ВІЦА, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* **1.** Кожная з дзвюх костак твару, у якіх умацаваны зубы. *Верхняя с. Ніжняя с.* **2.** Пласцінка са штучнымі зубамі, зубны пратэз. *Устаўная с.* ‖ *прым.* **скі́вічны**, -ая, -ае.

СКІД, -у, *М* -дзе, *м.* У геалогіі: перамяшчэнне часткі горных парод па трэшчыне ў вертыкальным або нахільным кірунку. ‖ *прым.* **скі́давы**, -ая, -ае. *Скідавыя горы.*

СКІДА́ЦЦА *гл.* скінуцца.

СКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Скінуць з чаго-н. у некалькі прыёмаў. *С. сена з машыны.* **2.** Кідаючы, сабраць, злажыць у адно месца. *С. траву ў кучу. С. стог.* **3.** Зрабіць сяк-так якую-н. будыніну (разм.). *С. лазеньку.*

СКІДА́ЦЬ *гл.* скінуць.

СКІ́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Сума, на якую зменшана цана на што-н. *С. з падаткаў. Тавар са скідкай.* **2.** Заніжанае патрабаванне да каго-, чаго-н.; уступка. *Не даваць ніякай скідкі.*

СКІ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ньса; *зак.* **1.** Упасці з чаго-н. *Мячык скінуўся з ложка.* **2.** Сабраць грошы на якую-н. справу; скласціся. *С. на падручнік.* **3.** Пра карты: згуляць (разм.). *С. ў карты.* ‖ *незак.* **скіда́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **скі́двацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **скіда́нне**, -я, *н. і* **скі́дванне**, -я, *н.*

СКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; скінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Кінуць уніз з чаго-н. *С. снег са страхі. С. дэсант. С. путы няволі* (перан.; высок.). **2.** *што.* Зняць з сябе (вопратку, абутак і пад.), рыўком адкінуць што-н. з чаго-н. *С. боты. С. з галавы хустку. С. стому* (перан.). **3.** *што.* Паменшыць на якую-н. колькасць, велічыню (разм.). *С. сотні дзве. Эх, с. бы гадоў дзесяць! С. салому ў кучу. С. сена ў пуньку.* **4.** *каго* і *без дап.* Дачасна пазбавіцца ад цяжарнасці па якой-н. прычыне (разм.). *Карова скінула цялё.* **5.** *што.* У гідратэхніцы: адвесці ваду з якога-н. вадаёма. *С. воды ў мора.* **6.** Тое, што і скінуцца (у 2 знач.). *С. па дваццаць тысяч на пакупку.* ‖ *незак.* **скіда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **скі́дваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скіда́нне**, -я, *н. і* **скі́дванне**, -я, *н.*

СКІ́ПЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жазло з каштоўнымі камянямі і разьбой — знак царскай улады.

СКІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *зак.* **1.** Пайсці ў якім-н. напрамку. *С. да лесу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Прыняць пэўны кірунак, схіліцца куды-н. *Жыццё скіравалася ў лепшы бок.* ‖ *незак.* **скіро́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

СКІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Накіраваць каго-, што-н. у якім-н. напрамку. *С. каня ў лес. С. позірк у акно.* **2.** *перан.* Даць пэўны кірунак каму-, чаму-н., схіліць да чаго-н. *С. народ на рэферэндум. С. думкі ў пэўным напрамку.* ‖ *незак.* **скіро́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

СКІ́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** Пракіслы, які стаў кіслым. *С. салат. Скіслая сыроватка.* **2.** *перан.* Які страціў бадзёрасць, стаў вялым. *Што гэта ты нейкі с.?*

СКІ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; скіс, -сла; -ні; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць кіслым; пракіснуць. *Суп скіс.* **2.** *перан.* Зрабіцца вялым, сумным (разм.). *Захварэла і скісла.* ‖ *незак.* **скіса́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

СКІТ, -а, *М* скі́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі пасёлак у аддаленні ад манастыра для манахаў-пустэльнікаў, а таксама невялікі асобны манастыр у глухой мясцовасці. ‖ *прым.* **скі́цкі**, -ая, -ае.

СКІФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вузкая доўгая і лёгкая гоначная лодка для акадэмічнай грэблі.

СКІ́ФЫ, -аў, *адз.* скіф, -а, *м.* Агульная назва стэпавых плямён, якія вандравалі або жылі аседла за некалькі вякоў да н.э. у паўночным Прычарнамор'і і прылеглых да яго тэрыторыях. ‖ *прым.* **скі́фскі**, -ая, -ае.

СКЛАД[1], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Спецыяльнае месца, памяшканне для захоўвання чаго-н. *С. для розных прамысловых тавараў.* **2.** Запас тавараў, матэрыялаў, зложаных у адным месцы. *Склады сыравіны.* ‖ *прым.* **складскі́**, -а́я, -о́е.

СКЛАД[2], -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Сукупнасць частак, якія ўтвараюць адзінае цэлае; структура. *Лексічны с. мовы.* **2.** *чаго* або *які.* Сукупнасць людзей, якія ўтвараюць які-н. калектыў, арганізацыю. *С. праўлення саўгаса.* **3.** Постаць, фізічны выгляд, будова (чалавека, жывёліны). *Спартыўнага складу юнак.* **4.** Асаблівасці думак, розуму і звычак, характар чаго-н. *Паэтычны с. душы. Нацыянальны с. характару.* **5.** Парадак, сэнс, зладжанасць. *Жадаю вам ладу і складу.*

СКЛАД[3], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Гук або спалучэнне гукаў, што вымаўляюцца адным штуршком выдыхнутага паветра. *Націскны с. Дзяліць словы на склады.* ◊ **Адкрыты склад** — склад, які канчаецца на галосны гук. **Закрыты склад** — склад, які канчаецца на зычны гук. ‖ *прым.* **складо́вы**, -ая, -ае. *Складовае пісьмо* (у якім знакамі абазначаюцца склады, а не гукі).

СКЛАДА́ЕМАЕ -ага, *н.* У матэматыцы: велічыня (лік), якая складваецца з другой велічынёй (лікам).

СКЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто складае што-н., аўтар. ‖ *ж.* **склада́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **склада́льніцкі**, -ая, -ае.

СКЛАДАНАЗАЛЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які адносіцца да пабудовы складаных сказаў па спосабу падпарадкавання. *С. сказ.*

СКЛАДАНАЗЛУ́ЧАНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які адносіцца да пабудовы складаных сказаў па спосабу злучэння. *С. сказ.*

СКЛАДАНАКВЕ́ТНЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* (спец.). Сямейства двухдольных травяністых раслін з дробнымі кветкамі, сабранымі ў суквеცце, падобнае на адну кветку.

СКЛАДАНАСКАРО́ЧАНЫ, -ая, -ае. У словаўтварэнні: утвораны са скарочаных частак двух або некалькіх слоў, якія ўваходзяць у склад якіх-н. назваў (напр. калгас — калектыўная гаспадарка).

СКЛАДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* складаць. **2.** У матэматыцы: дзеянне, пры дапамозе якога з двух або некалькіх лікаў (складаемых) атрымліваюць новы (суму), які мае столькі адзінак, колькі было ва ўсіх дадзеных ліках разам. **3.** У моваэнаўстве: слова, што ўтворана з дзвюх або некалькіх асноў і прадстаўляе лексічную адзінку, якая мае граматычныя і семантычныя адзнакі паасобнага слова; складанае слова (напр. *збожжаўборачны, земляечарпалка, хлебароб*).

СКЛАДА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з некалькіх частак, разнастайны па складу частак і сувязей паміж імі. *Складанае рэчыва. С. сказ.* **2.** Цяжкі для разумення, зблытаны. *Складаная матэматычная задача. Складанае становішча. Складаная аперацыя.* **3.** Які спалучае ў сабе розныя, часта супярэчлівыя бакі, рысы (пра характар і пад.). *Складаныя пачуцці і думкі.* **4.** Які можна складваць дзякуючы рухомаму злучэнню частак. *С. нож. Складанае крэсла.* ‖ *наз.* **склада́насць**, -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

СКЛАДАПАДЗЕ́Л, -у, *м.* У моваэнаўстве: мяжа паміж двума сумежнымі складамі ў слове.

СКЛАДАЎТВАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Пра гук: які можа ўтварыць склад.

СКЛАДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* скласціся. **2.** Мець у сваім складзе каго-, што-н., быць складзеным з каго-, чаго-н. *Падручнік складаецца з двух раздзелаў.*

СКЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* скласці. **2.** Быць састаўной часткай чаго-н.; утвараць сабой што-н. *Большую частку праграмы складалі народныя песні.*

СКЛА́ДАЧНЫ, -ая, -ае. Прыстасаваны для склада[1] (у 1 знач.), складвання чаго-н. *Складачныя памяшканні.*

СКЛАДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Змясціць (змяшчаць) на склады[1] (у 1 знач.), у сховішчы. *С. зерне.* ‖ *наз.* **складзіраванне**, -я, *н.*

СКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* **1.** Роўна складзеная ў дзве столкі і загнутая палоска на тканіне, паперы. *Пашыць спадніцу ў складкі.* **2.** Прамалінейны згіб на штаніне. *Штаны з адпрасаванымі складкамі.* **3.** Маршчына, адвісласць на скуры. *Адвіслыя складкі на шыі.* **4.** Згіб у пластах зямной кары. *Складкі горных парод* (спец.). ‖ *памянш.* **скла́дачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СКЛАДКАВА́ТЫ, -ая, -ае (спец.). Утвораны складкамі, са складкамі. *Складкаватыя горы.* ‖ *наз.* **складкава́тасць**, -і, *ж.*

СКЛА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Зграбны, стройны (разм.). *Складная дзяўчына.* **2.** Пра мову, пісьмо і пад.: звязны, паслядоўны, лагічны. *Складаная прамова. Складаная песня.* ‖ *наз.* **скла́днасць**, -і, *ж.*

СКЛАДНЫ́, -ая, -ое. Такі, які можна складваць дзякуючы рухомаму злучэнню частак. *С. метр.*

СКЛАДСКІ́ *гл.* склад[1].

СКЛА́ДЧЫНА, -ы, *ж.* Унясенне грошай, прадуктаў і пад. удзельнікамі якой-н. агульнай справы. *Купіць дачу ў складчыну. Устроіць складчыну.*

СКЛАНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* скланяцца, -цъ. **2.** У граматыцы: клас назоўнікаў з аднолькавымі формамі словазмянення. *Назоўнікі першага, другога, трэцяга склалення.*

СКЛАНЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *незак.* **1.** Змяняцца па склонах. **2.** *перан.* Часта ўпамінацца (звычайна непрыхільна; разм.). *Яго прозвішча часта скланяецца на сходах.* ‖ *наз.* **склане́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

СКЛАНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** *што.* Змяняць іменныя часціны мовы па іх граматычных формах. *С. назоўнікі.* **2.** *перан., каго-што.* Часта ўпамінаць, многа гаварыць пра каго-, што-н. (звычайна непрыхільна; разм.). ‖ *зак.* **праскланя́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е (да 1 знач.). ‖ *наз.* **склане́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

СКЛА́СЦІ, складу́, складзе́ш, складзе́; складзём, складзяце, складу́ць; склазі́; скла́дзены; *зак., што.* **1.** *гл.* класці. **2.** Пакласці разам у пэўным парадку. *С. дровы пад навес. С. салому ў стог. С. рэчы ў рукзак* (падрыхтаваць да ад'езду). **3.** Прыбавіць адзін лік да другога, зрабіць складанне. *С. дзве сумы.* **4.** Падрыхтаваць што-н. на падставе сабраных звестак. *С. справаздачу аб сабраным ураджаі. С. спіс супрацоўнікаў. Скласці песню* (стварыць, напісаць). **5.** Утварыць групу, камісію, падабраўшы людзей. *С. камісію.* **6.** Стварыць навуковую працу. *С. слоўнік беларускай мовы.* **7.** Перагнуўшы, сагнуўшы прыдаць якую-н. форму, зменшыць аб'ём. *С. ліст паперы папалам. С. шэзлонг.* **8.** Зрабіць вывад на падставе назіранняў або лагічных заключэнняў. *С. уяўленне аб кім-н.* **9.** *перан.* Вызваліцца ад якіх-н. абавязкаў. *С. свае паўнамоцтвы. Ён усю віну склаў на мяне.* ◊ **Скласці зброю** — 1) спыніць узброенае супраціўленне; 2) адмовіцца ад барацьбы, ад якіх-н. дзеянняў. **Скласці рукі** (разм.) — перастаць дзейнічаць. ‖ *незак.* **скла́дваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4, 6, 7 і 8 знач.) *і* **склада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 знач.). ‖ *наз.* **скла́дванне**, -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 знач.) *і* **склада́нне**, -я, *н.*

СКЛА́СЦІСЯ, складу́ся, складзе́шся, складзе́цца; складзёмся, складзяце́ся, складу́цца; складзі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утварыцца з асобных частак, элементаў. *З асобных кніг і часопісаў склалася невялікая бібліятэка.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, з'явіцца ў працэсе творчасці (пра песню, верш і пад.). *У людзей склалася многа легенд пра гэта страшнае месца ў лесе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпрацавацца, устанавіцца, сфарміравацца. *У мяне склалася добрае ўяўленне аб фільме.* **4.** Набыць якую-н. форму, выгляд (пра губы, рукі, ногі, цела чалавека). **5.** Зрабіць складчыну (разм.). *С. на паездку за горад.* **6.** Спакавацца, падрыхтаваць свае рэчы для ад'езду (разм.). *С. для ад'езду.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Атрымацца ў выніку пошукаў. *Дзённікавыя запісы скаліся ў асобнае апавяданне.* ‖ *незак.* **скла́двацца**, -аюся, -аешся, -аецца *і* **склада́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **скла́дванне**, -я, *н.* (да 4 знач.).

СКЛЕ́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., склеіцца; *зак.* **1.** Змацавацца пры дапамозе клею, зліпнуцца. *Паперы склеіліся.* **2.** *перан.* Наладзіцца, аднавіцца (разм.). *Справа склеілася. Сямейнае жыццё склеілася.* ‖ *незак.* **склейвацца**, -аецца.

СКЛЕ́ІЦЬ, склею, склеіш, склеіць; скле́ены; *зак., што.* **1.** *гл.* клеіць. **2.** Змацаваць клеем. *С. лісты паперы.* **3.** *перан.* Наладзіць, аднавіць (разм.). *Не с. дружбу пасля такой сваркі.* ‖ *незак.* **склейваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **склейванне**, -я, *н. і* **склейка**, -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

СКЛЕП, -а, *мн.* скляпы́, скляпо́ў, *м.* **1.** Паглыбленае ў зямлю, закрытае памяшканне для захоўвання прадуктаў, віна, пораху і пад. *Вінны с. Парахавы с.* **2.** Закрытае падземнае памяшканне, у якім устанаўліваюцца дамавіны з нябожчыкамі. *Пахавальны с.* ‖ *памянш.* **скляпо́к**, -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* ‖ *прым.* **скле́павы**, -ая, -ае. *Склепавая сырасць.*

СКЛЕРАТЫ́ЧКА *гл.* склеротык.

СКЛЕРО́З, -у, *м.* Ушчыльненне органаў у выніку пераразджэння іх тканкі ў цвёрдую злучальную тканку, у шчыльную масу. *С. сасудаў. С. ныркі.* ‖ *прым.* **склератычны**, -ая, -ае *і* **склеро́зны**, -ая, -ае. *Склератычны працэс. Склерозныя з'явы.*

СКЛЕРО́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які хварэе на склероз. ‖ *ж.* **склераты́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СКЛЕ́ПАЧНЫ, СКЛЕ́ПВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* скляпаць.

СКЛЕ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* скляпаць. **2.** Месца, дзе скляпана што-н.

СКЛЕ́ЎВАЦЬ *гл.* скляваць.

СКЛІ́КАЦЬ, склі́чу, склі́чаш, склі́ча; скліч; склі́каны; *зак.* **1.** *каго (што).* Паклікаўшы, запрасіўшы, сабраць у адным месцы (многіх). *С. сяброў у госці.* **2.** *каго-што.* Сабраць удзельнікаў (сходу, нарады, калегіяльнага органа і пад.) для работы. *С. сесію.* ‖ *незак.* **склікаць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **склікане**, -я, *н.*

СКЛО́КА, -і, *ДМ* скло́цы, *мн.* -і, -ло́к, *ж.* Сварка, непрыязныя адносіны на глебе дробных інтрыг, барацьбы асабістых інтарэсаў. *Развесці склоку.*

СКЛОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У граматыцы: словазменная катэгорыя іменных часцін мовы, якая выражаецца флексіямі. *Родны с. Клічны с.* ‖ *прым.* **склонавы**, -ая, -ае. *Склонавыя канчаткі.*

СКЛО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (неадабр.). Чалавек, які займаецца склокамі. ‖ *ж.* **склочніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **склочніцкі**, -ая, -ае.

СКЛО́ЧНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (неадабр.). Учыняць склокі. ‖ *наз.* **склочніцтва**, -а, *н.*

СКЛО́ЧНЫ, -ая, -ае (неадабр.). **1.** Схільны да склок, да склочніцтва. *С. чалавек.* **2.** Які мае адносіны да склокі, з'яўляецца склокай. *Склочная справа.* ‖ *наз.* **скло́чнасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

СКЛЮД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цялярская сякера для склюдавання, абчэсвання бярвення.

СКЛЮДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *незак., што.* Секучы ўдоўж, знімаць паверхневы слой (з дрэва). *С. сцены. С. дрэва.* ‖ *наз.* **склюдава́нне**, -я, *н.*

СКЛЯВА́ЦЬ, склюю, склюе́ш, склюе́; склюём, склюяце́, склюю́ць; склюй; скляваны; *зак., каго-што.* Клюючы, з'есці. *Куры склявалі пшаніцу.* ‖ *незак.* **склёўваць**, -аю, -аеш, -ае.

СКЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** У маракоў: паўгадзінны прамежак часу. *Шэсць склянак* (тры гадзіны). *Удар склянак* (удары, якія адзначаюць прамежак часу). **2.** *мн.* У старадаўнім парусным флоце: суднавы

СКЛ—СКР

пясочны гадзіннік, які вымярае час па паўгадзінах. || *прым.* **скляначны**, -ая, -ае.

СКЛЯПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае *і* скляплю, склепплеш, склепле; -пай; -паны; *зак., што.* Злучыць пры дапамозе кляпання. || *незак.* **склёпваць**, -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **склёпванне**, -я, *н. і* (спец.) **склёпка**, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* || *прым.* **склёпачны**, -ая, -ае.

СКЛЯПЕНІСТЫ, -ая, -ае. Які мае форму скляпення, утварае скляпенне (у 1 знач.). *Скляпеністая столь.*

СКЛЯПЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Дугападобнае перакрыцце, якое злучае сцены, апоры пэўнага збудавання. *Гатычнае с.* **2.** Падвальнае памяшканне.

СКЛЯСЦІ, скляну, склянеш, скляне; склянём, скленяце, скляну́ць; скляў, -ляла, -ло; скляні; *зак., каго-што.* Падвергнуць праклёну, пракляўці. *С. чалавека.*

СКНАРА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, скнар (разм.). Вельмі скупы чалавек.

СКНАРЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Надзвычай скупы, прагны (пра чалавека). || *ж.* **скнарлівасць**, -і, *ж.*

СКНАРНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць скнарай, скупіцца. || *зак.* **паскнарнічаць**, -аю, -аеш, -ае.

СКОБАЧНЫ, СКОБКА *гл.* скаба.

СКОБЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Інструмент для акорвання і габлявання дрэва ў выглядзе паўкруглага ляза з дзвюма ручкамі на канцах; струг. || *прым.* **скоблевы**, -ая, -ае.

СКОК *гл.* скакаць.

СКОКІ, -аў (разм.). **1.** *гл.* скакаць. **2.** Танцы. *Пайсці ў с.*

СКОКНУЦЬ *гл.* скакаць.

СКОЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Месца, дзе што-н. сколата, адкалолася. *С. на мармуры.*

СКОЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* **1.** Адкалоты кавалак чаго-н. *С. каменя.* **2.** *перан.* Дакладнае падабенства, копія з чаго-н. *Сколкі чужых думак.*

СКОЛВАННЕ[1—2] *гл.* скалоць[1—2].

СКОЛВАЦЦА *гл.* скалоцца.

СКОЛВАЦЬ[1—2] *гл.* скалоць[1—2].

СКОЛКА *гл.* скалоць[1].

СКОМКАЦЬ *гл.* комкаць.

СКОН, -у, *м.* Тое, што і скананне. ◊ **Да (самага) скону** (дзён, гадоў, жыцця) (разм.) — да (самай) смерці.

СКОНЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** Тое, што і кончыцца (у 1 і 2 знач.). **2.** Тое, што і памерці (у 1 знач.).

СКОНЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* Тое, што і кончыць (у 1, 2 і 3 знач.).

СКОПВАЦЬ *гл.* скапаць.

СКОРАГАВОРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Хуткае маўленне. *Гаварыць скорагаворкай.* **2.** Спецыяльна прыдуманая фраза, пабудаваная на спалучэнні гукаў, якія робяць цяжкім хуткае вымаўленне яе (напр.: ліска лашчыць лісяня, а ласіха — ласяня). || *прым.* **скорагаворачны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

СКОРАМ, -у, *м.* **1.** Скаромная (мясная або малочная) ежа. *Чым такі с., дык лепш нішчымніца* (прыказка). **2.** Тое, што і мясаед.

СКОРАМІНУЧЫ, -ая, -ае (кніжн.). Недаўгавечны, кароткатэрміновы.

СКОРАПІС, -у, *м.* Хуткае злітнае пісьмо, пераважна ў старажытных рукапісах. || *прым.* **скарапісны**, -ая, -ае.

СКОРАПСАВАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які хутка псуецца, калі захоўваецца не ў належных умовах. *С. прадукт.*

СКОРАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Перадавы рабочы, які працуе скараснымі метадамі, а таксама спецыяліст па руху на вялікай скорасці. *Токар с. Лётчык-с.* || *ж.* **скорасніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СКОРАСНЫ, -ая, -ае *і* **СКАРАСНЫ**, -ая, -ое. **1.** *гл.* скорасць. **2.** Які дзейнічае, працуе на вялікай скорасці. *Скораснае рэзанне металаў.*

СКОРАСЦЬ, -і, *мн.* -і, скарасцей, *ж.* **1.** Ступень хуткасці руху, якога-н. дзеяння. *Вялікая с. у машыны. С. выканання даручэння. С. бегу.* **2.** Ступень хуткасці дастаўкі грузаў (спец.). *Пасажырская с.* **3.** У механіцы: адносіны пройдзенага целам шляху да адпаведнага прамежку часу (спец.). *Сярэдняя с. Раўнамерная с.* || *прым.* **скорасны**, -ая, -ае *і* **скарасны**, -ая, -ое (да 1 і 3 знач.).

СКОРАСШЫВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Папка з прыстасаваннем для змацавання папер.

СКОРМЛІВАЦЬ *гл.* скарміць.

СКОРЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца з вялікай скорасцю, у кароткі прамежак часу; які мае вялікую скорасць. *С. ход. С. цягнік. Скора* (прысл.) *ідзе. Скоры* (наз.) *прыбывае да першай платформы.* **2.** *перан.* Здольны хутка працаваць, дзейнічаць; схільны спяшацца (разм.). *С. ў рабоце. Да стала — с., а на сенажаць — хворы* (прыказка). **3.** Які адбываецца ў кароткі час, тэрмін. *С. ад'езд.* **4.** Які павінен адбыцца хутка. *Да скорага спаткання!* ◊ **На скорую руку** (зрабіць што-н.) (разм.) — хутка і неакуратна.

СКОСА, *прысл.* **1.** Скасіўшы вочы. **2.** *перан.* Недаверліва, недружалюбна. *Браты не ладзяць між сабой, с. глядзяць адзін на аднаго.*

СКОСАК, -ска, *мн.* -скі, -скаў, *м.* **1.** Коса зрэзаны клін тканіны, дрэва і пад. **2.** Каса, якая за доўгі час працы зрэзалася, стала вузкай.

СКОЎВАННЕ, -ЦЬ *гл.* скаваць.

СКОЎЗАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *зак.* (разм.). Стаць тонкім ад слізгання, трэння; сцерціся. *Канькі скоўзаліся.* || *незак.* **скоўзвацца**, -аецца.

СКОЎЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Коўзаннем, трэннем сцерці верхні слой чаго-н. *С. падэшвы. С. палазы ў санях.* **2.** Качаючыся, пакамячыць што-н. *С. пасцель.* || *незак.* **скоўзваць**, -аю, -аеш, -ае.

СКОЎКА *гл.* скаваць.

СКОЦІСТЫ, -ая, -ае. Спадзісты, адхонны. *С. бераг возера.* || *наз.* **скоцістасць**, -і, *ж.*

СКОЧВАННЕ *гл.* скаціць.

СКОЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* скаціцца, -ць.

СКОЧЫЦЬ *гл.* скакаць.

СКОШВАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і касіць[1] (у 1 знач.).

СКОШВАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і касіць[2] (у 1 знач.).

СКРАБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Скрабучы, драпаючы чым-н., рабіць шум. *У запечку скрабае мыш.* || *наз.* **скрабанне**, -я, *н.*

СКРАБЕННЕ *гл.* скрэбці.

СКРАБЛО, -а, *мн.* скрэблы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) скраблы, скрэблаў, *м.* Тое, што і скрэбла.

СКРАБНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Металічная шчотка для чысткі коней.

СКРАБОК, -бка, *мн.* -бкі, -бкоў, *м.* **1.** Вострая лапатка для саскрэбвання чаго-н. **2.** Вялікі шуфель з вострым краем для чэрпання грунту або якога-н. сыпкага матэрыялу. *С. аўтапагрузчыка.* || *прым.* **скрабковы**, -ая, -ае (да 2 знач.). *С. транспарцёр.*

СКРАБЯНУЦЬ *гл.* скрэбці.

СКРАДВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Рабіцца непрыкметным. *Пры цьмяным святле скрадваюцца недахопы рамонту кватэры.*

СКРАДВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак., што.* Рабіць менш выразным, прыкметным. *Касцюм скрадвае недахопы фігуры.*

СКРАЗНЫ, -ая, -ое. **1.** Які праходзіць наскрозь. *Скразная рана.* **2.** Які перамяшчаецца прама ад аднаго пункта да другога, без перасадак і перагрузак. *С. цягнік.* **3.** Які распаўсюджваецца на ўсе моманты вытворчай дзейнасці, на ўвесь прадмет. *Скразная загартоўка дэталей.* **4.** Рэдкі, ажурны; праз які праходзіць святло. *Скразныя фіранкі.* **5.** Пра вецер, што дзьме праз адтуліны, якія знаходзяцца насупраць адна адной. *С. вецер.*

СКРАЗНЯК, -у, *мн.* -і, -оў, *м.* Вельмі моцная цяга паветра праз скразныя адтуліны, праёмы і пад. *С. шкодны для здароўя.* || *прым.* **скразняковы**, -ая, -ае.

СКРАНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* Зрушыцца з месца. *Цягнік скрануўся з месца.* || *незак.* **скранацца**, -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **скрананне**, -я, *н.*

СКРАНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Зрушыць з месца. *С. шафу.* || *незак.* **скранаць**, -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **скрананне**, -я, *н.*

СКРАПІЦЬ, скраплю, скрэпіш, скрэпіць; скрэплены; *зак., што.* Выклікаць запор. *Пражаным бобам скрапіла* (безас.) *жывот.* || *незак.* **скрапляць**, -яю, -яеш, -яе. || *наз.* **скрапленне**, -я, *н.*

СКРАПЛЯЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для скраплення жывата. *С. сродак.*

СКРАСЦІ, скраду, скрадзеш, скрадзе; скрадзены; *зак., каго-што.* Цішком забраць для сябе што-н. чужое. *Тваіх здабыткаў злодзею не с.*

СКРОЗЬ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* Усюды. *С. лёг снег.* **2.** *прысл.* Заўсёды, увесь час (разм.). *Я сябе с. сам правяраю.* **3.** *прыназ. з В.* Цераз што-н. *С. шчыліны дзвярэй прабівалася святло.* **4.** *прыназ. з В.* Ужыв. пры абазначэнні стану, дзеяння і пад., якое змяняецца, суправаджаецца іншым дзеяннем, станам і пад. *Шаптаць с. слёзы.*

СКРОІЦЬ, скрою, скроіш, скроіць; скроены; *зак., што.* **1.** *гл.* кроіць. **2.** Кроячы, зрасходаваць што-н. *С. увесь паркаль.* || *незак.* **скройваць**, -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

СКРОМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек сціплых паводзін. || *ж.* **скромніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СКРОМНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Дзейнічаць з залішняй скромнасцю. || *зак.* **паскромнічаць**, -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **скромнічанне**, -я, *н.*

СКРОМНЫ, -ая, -ае. **1.** Стрыманы ў выказваннях аб сваіх заслугах, не ганарысты. *Вядомы вучоны — вельмі с. чалавек.* **2.** Стрыманы, умераны, просты і прыстойны. *Вельмі скромная дзяўчына. Скромна* (прысл.) *апранацца.* **3.** *перан.* Нязначны, малы, якога ледзь хапае. *Скромная сума грошай.* || *наз.* **скромнасць**, -і, *ж.*

СКРОНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Бакавая частка чэрапа ад вуха да лобнай косці. || *прым.* **скроневы**, -ая, -ае.

СКРУПУЛЁЗНЫ, -ая, -ае. Дакладны да самых дробязей, надзвычайна дакладны. *С. аналіз. Скрупулёзна* (прысл.) *даследаваць з'яву.* || *наз.* **скрупулёзнасць**, -і, *ж.*

СКРУТ: (кідацца) на скрут галавы (разм.) — не думаючы, безразважліва. *Кідацца на с. галавы.*

СКРУТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Прадмет, скручаны трубкай або звіты кольцам. *С. палатна. С. дроту.* **2.** Прадмет або некалькі прадметаў, загорнутых у пакунак. *На машыну грузілі скруткі дываноў.*

СКРУ́ХА, -і, *ДМ* скру́се, *ж.* Туга, маркота. *Радасць прыемней за скруху.*

СКРУЦІ́ЦЦА, скручу́ся, скру́цішся, скру́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Туга звіцца, скачацца трубкай, загнуцца па краях. *Вяроўка дрэнна скруцілася. Лісце на яблыньцы скруцілася ад спякоты.* **2.** Сагнуцца, скурчыцца, кладучыся ці лежачы. *Скруціўся абаранкам і заснуў.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сашрубавацца, сапсавацца пры частым адкручванні і закручванні. *Кран скруціўся. Гайка скруцілася.* **4.** Знікнуць (разм. неадабр.). *Сяргей некуды скруціўся з дому.* **5.** Уступіць у інтымныя адносіны з кім-н. (разм. неадабр.). *Жонка скруцілася з бухгалтарам.* ‖ *незак.* **скру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1, 2 і 3 знач.).

СКРУЦІ́ЦЬ, скручу́, скру́ціш, скру́ціць; скру́чаны; *зак.* **1.** *гл.* круціць. **2.** *што.* Навіць на што-н. *С. дрот. С. вуду.* **3.** *перан., каго (што).* Перамагчы, скарыць, узяць верх над кім-н. *С. ворага.* **4.** (*1 і 2 не ўжыв.*), *перан., каго (што).* Адолець, аваладаць (пра хваробу). *Дзядулю скруціў рамагус. На тым тыдні так скруціла, што не магла павярнуцца* (безас.). **5.** *перан., што.* Не вярнуць доўг, не аддаць належнае; не выканаць абяцанага. *С. пазычаныя грошы. Узяла кош і скруціла, не вярнула. С. вяселле.* **6.** *што.* Зняць што-н., круцячы. *С. гайку.* **7.** *што.* Доўга або неасцярожна круцячы, прывесці ў непрыгоднасць. *Так можна кран с.!* **8.** *перан., што.* Сапсаваць (жыццё, лёс і пад.) каму-н. *Ты мне жыццё скруціў.* ‖ *незак.* **скру́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скру́чванне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

СКРЫ́ВА, *прысл.* (разм.). Тое, што і скоса.

СКРЫВА́ВІЦЦА, -ва́ўлюся, -ва́вішся, -ва́віцца; *зак.* Заліцца, запэцкацца крою. ‖ *незак.* **скрыва́ўлівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СКРЫВА́ВІЦЬ, -ва́ўлю, -ва́віш, -ва́віць; -ва́ўлены; *зак., каго-што.* Збіць да крыві; запэцкаць крою. *С. рушнік. Скрываўленая вопратка.* ‖ *незак.* **скрыва́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКРЫВА́ЦЬ *гл.* скрыць.

СКРЫВІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* крывіцца, -ць.

СКРЫ́ГАТ, -у, *М* -гаце, *м.* Рэзкі гук, які ўтвараецца пры моцным трэнні аднаго прадмета аб другі. *С. жалеза.*

СКРЫГАТА́ЦЬ, -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гачы́; *незак.* Утвараць гукі скрыгату. *Дзверы скрыгочуць. С. зубамі* (таксама перан.: выказваць незадавальненне, злосць). ‖ *наз.* **скрыгата́нне,** -я, *н.*

СКРЫ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і скрыгатаць. ‖ *аднакр.* **скрыгану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **скры́ганне,** -я, *н.* (разм.).

СКРЫЖАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* скрыжаваць. **2.** Месцы, дзе скрыжоўваюцца дарогі, вуліцы. *С. шашэйных дарог.* **3.** Адзін з відаў моўнай канвергенцыі (сыходжання, прыпадобнівання моў; уст.). *С. моў.*

СКРЫЖАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жу́ецца; *зак.* **1.** *гл.* крыжавацца. **2.** Спалучыцца адзін з адным у выніку скрыжавання (пра расліны, жывёл). **3.** Зрабіць уплыў адзін на аднаго ў выніку скрыжавання (пра мовы, гаворкі; уст.). ‖ *незак.* **скрыжо́ўвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **скрыжава́нне,** -я, *н.*

СКРЫЖАВА́ЦЬ, -жу́ю, -жу́еш, -жу́е; -жу́й; -жава́ны; *зак.* **1.** *што.* Скласці што-н. крыжнакрыж. *С. рукі. С. шпагі* (пра паядынак; таксама перан.: уступіць у бой, спрэчку). **2.** *каго-што.* Зрабіць спарванне розных відаў (жывёл, раслін) для атрымання новай пароды, гатунку. ‖ *незак.* **скрыжо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скрыжава́нне,** -я, *н.*

СКРЫЖА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Дошка з напісаным на ёй свяшчэнным тэкстам. *Падзеі засведчаны на скрыжалях гісторыі* (перан.; высок.).

СКРЫЛЬ, -я, *мн.* -і́, -ёў, *м.* Адрэзаны значны кавалак чаго-н. (пераважна пра сала, сыр, кавун і пад.). *Скрылі сала.* ‖ *памянш.* **скрылі́к,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. і* **скрылёк,** -льќа, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.*

СКРЫЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *незак., што* (разм.). Нарэзваць скрылікамі. *С. кавуны.*

СКРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Ёмістасць звычайна чатырохвугольнай формы для захоўвання, укладвання чаго-н. *С. для цвікоў. Паштовая с. Снарадная с.* ‖ *памянш.* **скры́начка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, чак, *ж.* ‖ *прым.* **скры́начны,** -ая, -ае.

СКРЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, -ры́нь, *ж.* **1.** Драўляная чатырохвугольная пасудзіна для ссыпання ці складвання чаго-н. *С. для ячменю.* **2.** Прадаўгаватая пасудзіна для перавозкі і трымання сельскагаспадарчых прадуктаў (бульбы, морквы і пад.). *Ссыпаць бульбу ў скрыню.* **3.** Тое, што і куфар. ‖ *прым.* **скрыневы,** -ая, -ае. *Скрыневае века.*

СКРЫП, -у, *м.* Рэзкі гук, што ўзнікае пры трэнні. *С. дзвярэй.* ◊ **За адным скрыпам** (разм.) — за адным заходам. **Са скрыпам** (разм.) — нехаця ці з цяжкасцю (рабіць што-н.). *Са скрыпам атрымаў дазвол на паездку.*

СКРЫ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і скрыпець. *С. дзвярыма.* ‖ *наз.* **скры́панне,** -я, *н.*

СКРЫПА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Музыкант, які іграе на скрыпцы. ‖ *ж.* **скрыпа́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СКРЫ́ПЕНЬ, -ю, *м.* Высокая травяністая расліна з мяцёлкай пурпурна-ружовых або белых кветак і пушыстым насеннем. ‖ *прым.* **скрыпнёвы,** -ая, -ае. *Сямейства скрыпнёвых* (наз.).

СКРЫПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́ *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць скрыпучыя гукі. *Завесы ў дзвярах скрыпяць. Скрыпіць снег пад нагамі.* **2.** Гаварыць скрыпучым голасам. *Не гаворыць, а скрыпіць.* **3.** *перан.* Жыць абы-як, з цяжкасцю падтрымліваючы свае сілы (разм.). *Скрыплю ячшэ трошкі.* ‖ *аднакр.* **скрыпну́ць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.). ‖ *наз.* **скрыпе́нне,** -я, *н.*

СКРЫ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Чатырохструнны смычковы музычны інструмент высокага тэмбру. *Сола на скрыпцы. Першая с.* (вядучая скрыпка ў аркестры, а таксама перан.: пра чалавека, якому належыць галоўная, уплывовая роля ў чым-н.). ‖ *прым.* **скрыпі́чны,** -ая, -ае. *С. клас.* ○ **Скрыпічны ключ** (спец.) — знак на нотным радку, які ўстанаўлівае вышыню і назву высокага гуку.

СКРЫПУ́ЧЫ, -ая, -ае. Які вылучаецца скрыпам. *С. снег. Скрыпучае акно. С. голас* (перан.: рэзкі, падобны на скрып). ‖ *наз.* **скрыпу́часць,** -і, *ж.*

СКРЫ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць скрытным, паводзіць сябе скрытна.

СКРЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які пазбягае адкрытасці, не расказвае іншым пра сябе. *С. хлопец. Дзейнічаць скрытна* (прысл.). **2.** Скрытны ад чыйго-н. вока; таемны. *С. вобраз жыцця.* ‖ *ж.* **скры́тнасць,** -і, *ж.*

СКРЫ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Нябачны, замаскіраваны, тайны. *Скрытыя дзеянні. Скрытыя замыслы праціўніка.* **2.** Без характэрных знешніх прыкмет. *Скрытае цячэнне хваробы. Скрытая ўсмешка.* **3.** Які ўласцівы каму-, чаму-н., але яшчэ не праявіўся, знешне не прыкметны. *Скрытыя магчымасці тэхнікі.* ‖ *наз.* **скры́тасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

СКРЫЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго* (разм.). Тое, што і пакрыўдзіць.

СКРЫЎЛЯЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* Тое, што і крывіцца.

СКРЫЎЛЯЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* Тое, што і крывіць.

СКРЫЦЬ, скры́ю, скры́еш, скры́е; скры́ты; *зак., каго-што.* Утаіць што-н. ад каго-н. *С. сваю радасць.* ‖ *незак.* **скрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

СКРЫЧА́ЦЦА, -чу́ся, -чы́шся, -чы́цца; -чы́мся, -чыце́ся, -ча́цца; -чы́ся; *зак.* Знямагчы ад крыку. *Унук скрычаўся.*

СКРЫШАЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і сакрушальны. ‖ *наз.* **скрыша́льнасць,** -і, *ж.*

СКРЫШЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* крышыцца, -ць.

СКРЭ́БАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і скрабаць.

СКРЭ́БЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Тое, што і скрабніца. **2.** Лапатка для саскрэбвання чаго-н. *Зламаць с.* ‖ *прым.* **скрэ́блавы,** -ая, -ае.

СКРЭ́БЦІ, скрабу́, скрабе́ш, скрабе́; скрабём, скрабяце́, скрабу́ць; скроб, скрэ́бла; скрабі́; скрэ́бены; *незак.* **1.** *каго-што і без дап.* Драпаць чым-н. вострым на паверхні. *С. падлогу. Мыш скрабе за шпалерамі.* **2.** *каго-што.* Счышчаючы, дзерці чым-н. вострым, цвёрдым. *С. скавараду пяском. С. снег.* **3.** *што.* Чысціць, знімаць верхні слой (пра маладую гародніну, рыбу і пад.). *С. моркву. С. рыбу.* **4.** звычайна *безас., перан.* Хваляваць, трывожыць. *Цэлы дзень скрабе на душы.* ‖ *аднакр.* **скрабану́ць,** -бяну́, -бяне́ш, -бяне́; -бянём, -бяняце́, -бяну́ць; -бяні́. ‖ *наз.* **скрабе́нне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

СКРЭ́БЦІСЯ, скрабу́ся, скрабе́шся, скрабе́цца; скрабёмся, скрабяце́ся, скрабу́цца; скро́бся, скрэ́блася; скрабі́ся; *незак.* Скрабучы, рабіць шум (*гл.* скрэбці ў 1 знач.). *У запечку скрабецца мыш.*

СКРЭ́МЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Пакрыць рознымі штрыхамі, неакуратна спісаць. *С. чысты аркуш паперы.* **2.** Зрабіць многа правак, закрэсліць у многіх месцах. *Рэдактар скрэмзаў артыкул.*

СКРЭ́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Землярыйнатранспартная машына для капання, перавозкі і ўкладкі грунту. ‖ *прым.* **скрэ́перны,** -ая, -ае.

СКРЭПЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які працуе на скрэперы.

СКРЭ́СЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што* (разм.). **1.** Пакрыць рознымі штрыхамі, закрэсліць у многіх месцах. *С. увесь сшытак.* **2.** Унесці многа паправак. *С. артыкул.* ‖ *незак.* **скрэ́сліваць,** -аю, -аеш, -ае.

СКУ́БЦІ, скубу́, скубе́ш, скубе́; скубём, скубяце́, скубу́ць; скубі́; *незак.* **1.** *што.* Цягнучы, выцягваючы, браць патроху. *С. салому ад стога.* **2.** *што.* Разрываць пальцамі што-н. на дробныя часткі. *С. пер'е.* **3.** *каго-што.* Вырываць, адрываць, выскубваць (пра траву, пер'е, пух і пад.). *Гусі скубуць траву. С. курыцу.* **4.** *каго-што.* Перабіраць пальцамі, тузаць. *Дзеці скубуць бацьку за паліто.* **5.** *перан., каго-што.* Патрабаваць чаго-н.; непакоіць. *Мяне скубуць з усіх бакоў.* ‖ *аднакр.* **скубану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́, **скубну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць, -ні́ *і* **скубяну́ць,** -ну, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **скубе́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СКУ́БЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., скубе́цца; *незак.* Пра магчымасць лёгка скубці (у 1, 2 і 3 знач.). *Салома не скубецца. Сухое пер'е добра скубецца.*

СКУ—СЛА

СКУГО́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* **1.** Пра сабаку: жаласна выць, падвываць. *Цэлую ноч скуголіў Бялюсь.* **2.** *перан.* Скардзіцца, надакучліва прасіць што-н. (разм.). ‖ *наз.* **скуголенне,** -я, *н.*

СКУДЛА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* кудлаціцца, -ць.

СКУ́ЛА[1], -ы, *мн.* -ы, скул, *м.* Выпуклая косць чэрапа ніжэй вачэй, над верхняй часткай сківіцы. ‖ *прым.* **скулавы,** -ая, -ое (спец.).

СКУ́ЛА[2], -ы, *мн.* -ы, скул, *ж.* Гнойнае мясцовае запаленне скуры, тканкі, нарыў. ‖ *прым.* **скулаваты,** -ая, -ае.

СКУЛА́СТЫ, -ая, -ае. З вялікімі пукатымі скуламі[1]. *С. твар.* ‖ *наз.* **скуластасць,** -і, *ж.*

СКУЛІ́ЦЦА, скулюся, скулішся, скуліцца; *зак.* (разм.). Зваліцца адкуль-н. ‖ *незак.* **скульвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СКУЛІ́ЦЬ, скулю, скуліш, скуліць; скулены; *зак., каго-што* (разм.). Скінуць з чаго-н. *С. з воза.* ‖ *незак.* **скульваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скульванне,** -я, *н.*

СКУЛЬ, *прысл.* (праст.). Тое, што і адкуль.

СКУ́ЛЬПТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які працуе ў галіне скульптуры. ‖ *прым.* **скульптарскі,** -ая, -ае.

СКУЛЬПТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -тур, *ж.* **1.** Майстэрства стварэння аб'ёмных мастацкіх твораў шляхам разьбы, высякання, лепкі або адліўкі, коўкі, чаканкі. **2.** Твор такога мастацтва, а таксама сукупнасць такіх твораў. *Скульптуры, выкананыя на высокім мастацкім узроўні.* ‖ *прым.* **скульптурны,** -ая, -ае. *С. партрэт.*

СКУ́МБРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Невялікая марская прамысловая рыба. ‖ *прым.* **скумбрыевы,** -ая, -ае.

СКУНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежны звярок сямейства куніц з каштоўным футрам, які водзіцца ў Паўночнай і Цэнтральнай Амерыцы, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **скунсавы,** -ая, -ае.

СКУ́ПАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* скупы. **2.** Празмерная беражлівасць, нежаданне траціць грошы.

СКУПЕ́НДА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -дзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Тое, што і скупянда.

СКУПЕ́ЧА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -печ (разм. неадабр.). Скупы чалавек.

СКУПІ́ЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца; *незак., на што, з інф.* і *без дап.* Неахвотна расходаваць, аддаваць; быць празмерна ашчадным. *Не с. на добрыя словы* (перан.: лёгка гаварыць каму-н. прыемнае). ‖ *зак.* **паскупіцца,** -плюся, -пішся, -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца.

СКУ́ПІЦЬ, скуплю, скупіш, скупіць; скуплены; *зак., каго-што* (разм.). Сабраць у адно месца, стоўпіць. *С. кароў.*

СКУПІ́ЦЬ, скуплю, скупіш, скупіць; скуплены; *зак., каго-што.* Купіць (усё, многае). *С. многа кніг.* ‖ *незак.* **скупляць,** -яю, -яеш, -яе *і* **скупліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скупка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **скупачны,** -ая, -ае (спец.) *і* **скупны,** -ая, -ое (спец.).

СКУ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** *гл.* скупіць. **2.** Камісійны магазін, дзе скупліваюць рэчы (разм.). *Здаць паліто ў скупку.*

СКУ́ПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто скупляе што-н. для перапродажу або іншых мэт. ‖ *ж.* **скупшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **скупшчыцкі,** -ая, -ае.

СКУПЫ́, -ая, -ое. **1.** Празмерна беражлівы, да прагнасці ашчадны. *Скупая суседка. Скупа* (прысл.) *траціць грошы.* **2.** Які сведчыць аб празмернай беражлівасці, прагнасці. *С. падарунак.* **3.** Які не дасягае крыху якой-н. меры, вагі і пад., няпоўны (разм.). *С. беркавец сена. С. кілаграм цукру. Скупая вячэра* (бедная, мізэрная). **4.** *перан.* Недастатковы, слабы ў сваім праяўленні; умераны, стрыманы. *С. дождж. Скупыя словы пахвалы. С. на словы чалавек* (які маўчыць). ‖ *наз.* **скупасць,** -і, *ж.*

СКУПЯНДА́, -ы, *ДМ* -дзе, *Т* -ой (-ою), *мн.* скупенды *і* (з *ліч. 2, 3, 4*) скупянды, скупендаў, *м.* і *ж.* (разм. неадабр.). Скупы чалавек; скнара.

СКУР... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да скуры (у 2 знач.), напр. *скурсурагат;* 2) скураны, гарбарны, напр. *скурсыравіна, скуртавары.*

СКУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Верхняе покрыва цела чалавека і жывёлы. *С. на руках гладкая. Вылазіць са скуры* (перан.: старацца з усіх сіл). *С. ды косці* (перан.: пра вельмі худога чалавека). *С. свярбіць* (таксама перан.: пра няўрымслівага, неспакойнага чалавека, які быццам просіцца на пакаранне). **2.** Выробленая шкура жывёлы. *Паліто з натуральнай скуры.* **3.** *перан.* (звычайна са словамі «свая», «уласная» і пад.). Пра жыццё, існаванне, дабрабыт (разм.). *Свая с. даражэй.* ‖ *памянш.* **скурка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **скурны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Скурныя захворванні.*

СКУРАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і шкурадзёр.

СКУРАЛУ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто знімае скуры з забітых жывёл. **2.** *перан.* Бязлітасны, жорсткі чалавек.

СКУРАМІ́Т, -у, *М* -міце, *м.* Штучная скура, якая ідзе на падэшвы. ‖ *прым.* **скураміТавы,** -ая, -ае.

СКУРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Скураная куртка або кароткае скураное паліто.

СКУРАНЫ́, -ая, -ое. **1.** Які мае адносіны да вырабу скур і да рэчаў са скуры. *С. завод. Скураная сыравіна.* **2.** Зроблены, пашыты са скуры, абабіты скурай (у 2 знач.). *Скураныя боты. С. кашалёк. Скураное крэсла.*

СКУРА́Т, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). Кавалак скуры. ◊ **Круціцца як скурат на агні** (разм.) — выкручвацца, каб давесці сваю невінаватасць у чым-н.

СКУ́РВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* скурыцца, -ць.

СКУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* скура. **2.** Невялікая выробленая шкура жывёлы (для пашыву шапак, каўняроў і пад.). **3.** Верхняе покрыва, абалонка пладоў. *С. памідора.*

СКУ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто займаецца вырабам скур. **2.** Урач па хваробах скуры (разм.).

СКУ́РНЫ *гл.* скура.

СКУ́РЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *зак.* **1.** Сціснуцца ўсім целам, скруціцца. *С. ад холаду.* **2.** Падагнуцца, сагнуцца. *Пальцы на нагах скурчыліся.* **3.** Зрабіцца няроўным; скрывіцца, выгнуцца. *Лісце ад марозу скурчылася.* ‖ *незак.* **скурчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СКУ́РЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *што.* Сагнуць, падагнуць. *С. ногі.* **2.** *каго-што.* Звесці курчам. *Хвароба скурчыла пальцы. Раптам мяне скурчыла* (безас.). ‖ *незак.* **скурчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скурчванне,** -я, *н.*

СКУ́РЫСТЫ, -ая, -ае. Які мае скуру або з паверхняй, падобнай на скуру. *Скурыстае лісце. Скурыстая перапонка. Скурыстая чарапаха* (з целам, пакрытым скурай).

СКУРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., скурыцца; *зак.* Зрасходавацца пры курэнні; дакурыцца. *Папяроса скурылася.* ‖ *незак.* **скурвацца,** -аецца.

СКУРЫ́ЦЬ, скуру, скурыш, скурыць; скураны; *зак., што.* Курачы, зрасходаваць; дакурыць. *С. цыгарэту.* ‖ *незак.* **скурваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скурванне,** -я, *н.*

СКУСА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Моцна пакусаць, укусіць у многіх месцах. *Мяне скусалі камары.* ‖ *незак.* **скусваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скусванне,** -я, *н.*

СКУСІ́ЦЬ, скушу, скусіш, скусіць; скушаны; *зак., што* (разм.). Адкусіць зверху частку чаго-н. *Рыба скусіла чарвяка.* ‖ *незак.* **скусваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **скусванне,** -я, *н.*

СКУ́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аднамесная спартыўная лодка з падвесным маторам. ‖ *прым.* **скутэрны,** -ая, -ае.

СКУФ'Я́, -і, -ей, *ж.* Востраканечная мяккая шапка з чорнага або фіялетавага аксаміту ў праваслаўнага духавенства. ‖ *памянш.* **скуфейка,** -і, *ДМ* -фейцы, *мн.* -і, -феек, *ж.*

СКУЦЬ, скую, скуеш, скуе; скуём, скуяце, скуюць; скуй; скуты; *зак., каго-што.* Тое, што і скаваць.

СКУ́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *зак.* Сабрацца ў кучу, у адно месца. *Воблакі скучыліся. Вучні скучыліся ля дзвярэй класа.* ‖ *незак.* **скучвацца,** -аецца.

СКУ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што.* Сабраць у кучу, у адно месца. *С. кароў на сенажаці.* ‖ *незак.* **скучваць,** -аю, -аеш, -ае.

СЛАБА... *і* **СЛАБА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) слабы (у 1 знач.), напр. *слабаактыўны, слабавыражаны, слабадакладны* (спец.); 2) слабы (у 2 знач.), напр. *слабабачанне* (спец.); 3) слабы (у 6 знач.), напр. *слабаалкагольны, слабасалёны;* 4) з малой колькасцю чаго-н., напр. *слабаваданосны, слабагліністы, слабажалезісты;* 5) злёгку ці недастаткова, напр. *слаба-жоўты, слабазаселены, слабапранікальны, слабаразвіты, слабарастваральны;* 6) малы, напр. *слабарослы* (пра расліны: малой вышыні; спец.).

СЛАБАВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Са слабай воляй. *С. чалавек.* ‖ *наз.* **слабавольнасць,** -і, *ж.*

СЛАБАДА́, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* слабоды *і* (з *ліч. 2, 3, 4*) слабады, -бод, *ж.* **1.** У Расіі да адмены прыгоннага права: вялікае сяло, жыхары якога не былі прыгоннымі. **2.** Пасёлак ля горада; прыгарад (уст.). ‖ *памянш.* **слабодка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **слабадскі,** -ая, -ое.

СЛАБАДЖА́НІН, -а, *мн.* -джане, -джан, *м.* Жыхар слабады. ‖ *ж.* **слабаджанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

СЛАБА́К, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм. неадабр.). Слабасільны, слабавольны або слабанервовы чалавек.

СЛАБАНЕРВО́ВЫ, -ая, -ае. Са слабымі нервамі; занадта чуллівы. ‖ *наз.* **слабанервовасць,** -і, *ж.*

СЛАБАСІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Са слабым здароўем, недастаткова дужы. *С. чалавек.* **2.** З невялікай магутнасцю (спец.). *С. матор.* ‖ *наз.* **слабасілле,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СЛА́БАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* слабы. **2.** Недахоп фізічных сіл; недамаганне. *Ад слабасці цяжка стаяць на нагах.* **3.** Недастатковая цвёрдасць і паслядоўнасць у правядзенні чаго-н. *Тут ён праявіў с.* **4.** *перан.* Прывычка, схільнасць, ад якой няма жадання адмовіцца (разм.). *С. да азартных гульняў. Оперны тэатр — мая с.*

СЛАБАХАРА́КТАРНЫ, -ая, -ае. Са слабым характарам, бязвольны. *С. чалавек.* ‖ *наз.* **слабахарактарнасць,** -і, *ж.*

СЛАБЕ́ЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Рабіцца слабым ці больш слабым (у 1, 2, 3, 4, 6 і 7 знач.). *Вецер слабее. Хворы прыкметна слабее.*

‖ *зак.* **аслабець,** -ею, -ееш, -ее *і* **саслабець,** -ею, -ееш, -ее. ‖ *наз.* **аслабленне,** -я, *н.*

СЛАБІНА, -ы, *мн.* слабіны, -бін, *ж.* **1.** Слабае месца ў чым-н. (менш моцнае, слабей нацягнутае і пад.; разм. і спец.). *С. фала* (каната, троса). **2.** Слабасць, недахоп (разм.). *С. ў характары.*

СЛАБІЦЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, ад якога слабіць. *Слабіцельнае лякарства.*

СЛАБІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -біць; *незак.* **1.** *безас., каго-што.* Пра частае апаражненне кішэчніка. *Дзіця ўвесь час с.* **2.** Выклікаць паскоранае дзеянне кішэчніка ў каго-н. *Касторка добра с.* ‖ *зак.* **праслабіць,** -біць (у 1 знач.).

СЛАБКІ, -ая, -ае. **1.** Які няшчыльна зацягнуты (пра пояс, рэмень). *С. пояс. Слабкая пятля.* **2.** Нямоцна завязаны, слаба прыкручаны. *Воз з сенам уціснуты слабка* (прысл.). *С. трос.* ‖ *наз.* **слабкасць,** -і, *ж.*

СЛАБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; слаб, -бла; -ні; *незак.* Тое, што і слабець. *Без сну чалавек слабне.* ‖ *зак.* **аслабнуць,** -ну, -неш, -не; аслаб, -бла; -ні.

СЛАБОДКА *гл.* слабада.

СЛАБЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае малую сілу, магутнасць. *С. чалавек. С. рухавік.* **2.** Нездаровы, хваравіты. *Слабая бабуля. Слабыя нервы.* **3.** Які не вызначаецца моцным характарам; нястойкі. *Слабая натура. Слабая воля.* **4.** Нязначны, малы. *Слабая падтрымка. С. ўдзел.* **5.** Дрэнны, няўмела падрыхтаваны, выкананы і пад. *С. вучань. С. раман.* **6.** Ненасычаны, нямоцны. *С. раствор солі. Слабая гарэлка.* **7.** Нямоцна нацягнуты, свабодны. *Лейцы слаба* (прысл.) *нацягнуты.* **8.** Які дрэнна ведае ці выконвае сваю справу, недастаткова ўмелы ў чым-н. *Сын с. ў матэматыцы.* ◊ **Слабае месца** або **слабы бок** *каго-чаго* (разм.) — недахоп чый-н. або чаго-н. ‖ *наз.* **слабасць,** -і, *ж.*

СЛАВА, -ы, *ж.* **1.** Ганаровая вядомасць, усеагульнае прызнанне чыіх-н. заслуг, таленту і пад. *С. папулярнага артыста. Паэтычная с. Ордэн Славы.* **2.** Чутка, размовы (разм.). *Добрая с. ідзе пра наш горад.* **3.** Агульнапрынятая думка аб кім-, чым-н., рэпутацыя. *Добрая с. пра магазін.* ◊ **На славу** (разм.) — вельмі добра. **Толькі слава, што...** (разм.) — толькі лічыцца, гавораць так, а на справе зусім наадварот. **Не слава богу** (разм.) — не ўсё добра.

СЛАВАКІ, -аў, *адз.* -вак, -а, *м.* Заходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Славакіі. ‖ *ж.* **славачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **славацкі,** -ая, -ае.

СЛАВАЛЮБІВЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца славалюбствам, прагай да славы. *С. характар.*

СЛАВАЛЮБСТВА, -а, *н.* Любоў да славы, прагнасць славы.

СЛАВЕНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Славеніі. ‖ *ж.* **славенка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **славенскі,** -ая, -ае.

СЛАВІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне славістыкі, славяназнаўства. ‖ *ж.* **славістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **славісцкі,** -ая, -ае.

СЛАВІСТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Тое, што і славяназнаўства. ‖ *прым.* **славістычны,** -ая, -ае.

СЛАВІЦЦА, слаўлюся, славішся, славіцца; *незак.* **1.** *чым* або са словам *як.* Мець шырокую вядомасць у якіх-н. адносінах. *Горад славіцца сваімі паркамі. Вёска славіцца хлебаробамі.* **2.** Праслаўляцца, ушаноўвацца. *У песнях славіцца наш беларускі лён.*

СЛАВІЦЬ, слаўлю, славіш, славіць; *незак., каго-што.* Праслаўляць каго-, што-н. *Працай сваёй славім айчыну. Хлебароба поле славіць.*

СЛАВУТАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* славуты. **2.** Шырокая папулярнасць (пра месца, прадмет). *Брэсцкая крэпасць — с. нашага народа.* **3.** Вядомы, праслаўлены чалавек.

СЛАВУТЫ, -ая, -ае. **1.** Пра якога ўсе ведаюць; агульнавядомы, праслаўлены. *С. раман. С. опера.* **2.** Які набыў славу або дастойны яе; слаўны. *С. год перамогі ў вайне.* **3.** Пра чалавека, які стаў знакамітым, карыстаецца вялікай папулярнасцю. *С. вучоны.* ‖ *наз.* **славутасць,** -і, *ж.*

СЛАВЯНАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць навуковых дысцыплін аб славянах, іх гісторыі, мовах, фальклоры, літаратурах, матэрыяльнай культуры. ‖ *прым.* **славяназнаўчы,** -ая, -ае.

СЛАВЯНАФІЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік славянафільства. ‖ *ж.* **славянафілка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **славянафільскі,** -ая, -ае.

СЛАВЯНАФІЛЬСТВА, -а, *н.* У Расіі ў сярэдзіне 19 ст.: ідэйна-палітычная плынь, прадстаўнікі якой супрацьстаўлялі гістарычны шлях развіцця Расіі развіццю краін Заходняй Еўропы і ідэалізавалі патрыярхальныя рысы рускага побыту і культуры. ‖ *прым.* **славянафільскі,** -ая, -ае.

СЛАВЯНЕ, -вян, *адз.* -вянін, -а, *м.* Адна з буйнейшых у Еўропе груп роднасных па мове і культуры народаў, якія ўтвараюць тры галіны: усходнеславянскую (рускія, украінцы, беларусы), заходнеславянскую (палякі, чэхі, славакі, лужычане) і паўднёваславянскую (балгары, сербы, харваты, славенцы, македонцы, чарнагорцы). ‖ *ж.* **славянка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **славянскі,** -ая, -ае. *Славянскія мовы. С. эпас.*

СЛАВЯНІЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Слова або моўны зварот, запазычаныя неславянскай мовай з якой-н. славянскай мовы. **2.** Слова або зварот, якія ўвайшлі ў некаторыя славянскія мовы з царкоўнаславянскай.

СЛАВЯНСТВА, -а, *н., зб.* Славянскія народы.

СЛАІСТЫ, -ая, -ае. Які складаецца са слаёў. *Слаістыя воблакі.* ‖ *наз.* **слаістасць,** -і, *ж.*

СЛАІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., слаіцца; *незак.* Падзяляцца на слаі. *Слюда добра слаіцца.*

СЛАІЦЬ, слаю, слаіш, слаіць; слаім, слаіце, слаяць; *незак., што.* Рабіць слаі з чаго-н. *С. цеста.* ‖ *наз.* **слаенне,** -я, *н. і* (разм.) **слойка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

СЛАЙД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і дыяпазітыў. **2.** Рухомае сядзенне ў гоначнай лодцы (спец.). ‖ *прым.* **слайдавы,** -ая, -ае. *Слайдавая фатаграфія.*

СЛАЛАМ, -а, *м.* Від спорту — скарасны спуск на лыжах з гары па зададзеным складаным маршруце. *Спартсмен па слаламу.* ‖ *прым.* **слаламны,** -ая, -ае. *Слаламная дыстанцыя.*

СЛАЛАМІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен — спецыяліст па слаламу. ‖ *ж.* **слаламістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СЛАНЕЦ, -нцу, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Горная парода, якая мае слаістую будову і можа расслойвацца на тонкія пласціны, слаі. *Гаручыя сланцы. Гліністы с.* ‖ *прым.* **сланцавы,** -ая, -ае.

СЛАНЕЧНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Высокая расліна з буйным жоўтым суквеццем на высокім сцябле, якая вырошчваецца ў асноўным дзеля атрымання алею з насення, а таксама насенне гэтай расліны. ‖ *прым.* **сланечнікавы,** -ая, -ае.

СЛАНІК, -у, *м., зб.* Хмызняковае дрэва або нізкарослыя кусты, якія сцелюцца па зямлі і растуць у горнай мясцовасці і ў тундры. *Кедравы с.*

СЛАНІХА, -і, *ДМ* -нісе, *мн.* -і, -ніх, *ж.* Самка слана.

СЛАННЕ *гл.* слаць[2].

СЛАНОВАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Хваравітае патаўшчэнне скуры і падскурнай клятчаткі, часцей на нагах.

СЛАНОВЫ *гл.* слон.

СЛАНЦАВЫ *гл.* сланец.

СЛАНЯНЯ *і* **СЛАНЯНЁ,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня слана.

СЛАНЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** Хадзіць туды-сюды без мэты, без справы (разм. неадабр.). *С. па задворках.* **2.** Злёгку хістацца. *С. ад стомы.*

СЛАТА *гл.* слота.

СЛАЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які набыў славу або варты яе; славуты. *Вера Харужая — слаўная дачка беларускага народа.* **2.** Харошы, прыемны, які выклікае прыхільнасць. *Слаўнае дзіця.* **3.** Які дае радасць; прыемны, добры (разм.). *С. дзянёк. Слаўную пабудавалі хату.*

СЛАЦЦА, сцялюся, сцелешся, сцелецца; сцяліся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ляжаць, распаўсюджвацца па паверхні або над паверхняй чаго-н. *Сцелюцца ў лузе туманы густыя. Травы сцелюцца мяккім дываном.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Расці, распасціраючы галіны па паверхні чаго-н. *Галіны вярбы слаліся амаль па самай зямлі.* **3.** Слаць сабе пасцель. *Пара слацца і спаць.* ◊ **Лістам слацца** (разм.) — выдыгаць перад кім-н., падлізвацца да каго-н. ‖ *зак.* **пасла́цца,** -сцялюся, -сцелешся, -сцелецца; -сцяліся.

СЛАЦЬ[1], шлю, шлеш, шле; шлём, шляцё, шлюць; слаў, слала; шлі; сланы; *незак.* Тое, што і пасылаць (у 1, 2, 3 і 4 знач.).

СЛАЦЬ[2], сцялю, сцелеш, сцеле; сцялі; сланы; *незак., што* **1.** Укладваючы, раскладваць па паверхні. *С. пасцілку на канапу. С. пасцель* (рыхтуючы да сну). *Мякка сцеле, ды мулка спаць* (прыказка пра таго, хто добразычлівы толькі знешне). *С. каноплі.* **2.** Рабіць, укладваючы шчыльна састаўныя часткі чаго-н. (дошкі, пліткі, брусы і пад.). *С. падлогу. С. паркет.* ◊ **Слаць лістам** (разм.) — ліслІва дагаджаць каму-н. з карыслівай мэтай. ‖ *зак.* **пасла́ць,** -сцялю, -сцелеш, -сцеле; пасцялі; -сланы, **насла́ць,** -сцялю, -сцелеш, -сцеле; насцялі; -сланы; *наз.* **насцілание,** -я, *н. і* **насціл,** -у, *м.* ‖ *наз.* **сланне,** -я, *н.*

СЛЕД[1], -у, *М* следзе, *мн.* сляды, слядоў, *м.* **1.** Адбітак чаго-н. (нагі, колаў і пад.) на якой-н. паверхні. *Птушыныя сляды. Конскі с. Замесці сляды* (таксама перан.: знішчыць, утаіць тое, што можа быць доказам віны). *І следу не засталося* (таксама перан.: пра поўнае знікненне, адсутнасць чаго-, каго-н.). *Напасці на чый-н. с.* (таксама перан.: атрымаць звесткі, якія дапамагаюць выявіць, знайсці каго-, што-н.). *Ісці па чыіх-н. слядах* (таксама перан.: прытрымліваючыся чыйго-н. вучэння або беручы прыклад з каго-н.). **2.** *перан., чаго.* Астатак, адметная рыса чаго-н. *Сляды пажару. Сляды злачынства. І следу няма* (нічога не засталося). *Без следу* (зусім бясследна знікнуць, згінуць і пад.). ‖ *прым.* **следавы,** -ая, -ое (да 1 знач.; спец.). *Кантрольная следавая паласа* (на граніцы).

СЛЕД[2]: 1) **як след** — як мае быць, як трэба; 2) **не след** — не варта.

СЛЕДАМ, *прысл.* Услед за кім-, чым-н., не адстаючы. *Ехаць с.* ◊ **Следам за дзедам** (разм.) — па прыкладу старэйшых.

СЛЕДАПЫТ, -а, *М* -пыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто добра распазнае сляды, высочвае каго-н. па слядах. *Паляўнічы-с. Разведчык-с.* (перан.). **2.** Той, хто шукае сляды былых гістарычных падзей. *Юныя следапыты накіра-*

валіся ў паход па месцах баявой славы. || *прым.* **следапыцкі**, -ая, -ае.

СЛЕ́ДСТВА, -а, *н.* Высвятленне органамі юстыцыі абставін, звязаных са злачынствам. *Весці с.* || *прым.* **сле́дчы**, -ая, -ае. *Следчыя органы.*

СЛЕ́ДЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Службовая асоба, якая вядзе следства. || *прым.* **следчыцкі**, -ая, -ае.

СЛЕПАВО́КІ, -ая, -ае. **1.** Вельмі блізарукі. **2.** Сляпы на адно вока, аднавокі. || *наз.* **слепаво́касць**, -і, *ж.*

СЛЕПАГЛУХАНЯМЫ́, -а́я, -о́е (спец.). Пазбаўлены зроку, слыху і нямы. *Школа-інтэрнат для слепаглуханямых* (наз.).

СЛЕПАНАРО́ДЖАНЫ, -ая, -ае. Сляпы ад нараджэння. *Слепанароджанае дзіця. Падручнік для слепанароджаных* (наз.).

СЛЕПАТА́, -ы́, *ДМ* -паце́, *ж.* **1.** Адсутнасць зроку. *С. на правае вока.* **2.** *перан.* Няўменне разумець, разбірацца ў чым-н. *Палітычная с.*

СЛЕ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; слеп, -пла; -ні; *незак.* Рабіцца сляпым, траціць зрок. *С. к старасці. С. ад празмернага чытання.* || *зак.* **асле́пнуць**, -ну, -неш, -не; асле́п, -пла; -ні.

СЛЕ́САР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па апрацоўцы, зборцы і рамонту металічных вырабаў. *С.-зборшчык. С.-сантэхнік.* || *прым.* **сле́сарскі**, -ая, -ае.

СЛЁЗА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да слёз (у 1 знач.), напр. *слёзавыдзяленне, слёзатачывасць, слёзатачывы, слёзацячэнне.*

СЛЁЗАВЫДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Выдзяленне слёз слёзнымі залозамі. || *прым.* **слёзавыдзяля́льны**, -ая, -ае.

СЛЁЗАТАЧЫ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які пакутуе безупынным выдзяленнем слёз. *Слёзатачывыя вочы.* **2.** Які выклікае выдзяленне слёз. *С. газ.* || *наз.* **слёзатачы́васць**, -і, *ж.*

СЛЁЗАЦЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Павышанае слёзавыдзяленне.

СЛЁЗКА *гл.* сляза.

СЛЁЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сляза. **2.** Які мае намер расчуліць, разжаліць каго-н. *Слёзнае пісьмо. Слёзна* (прысл.) *прасіць.* **3.** Набыты цяжкай працай. *Слёзныя капейкі.*

СЛІ́ВА, -ы, *мн.* -ы, сліў, *ж.* Фруктовае дрэва сямейства ружакветных з невялікімі сакавітымі пладамі з костачкай ў сярэдзіне, а таксама плод гэтага дрэва. || *прым.* **слі́вавы**, -ая, -ае. *С. джэм.*

СЛІ́ВЕНЬ, слі́ўня, *мн.* слі́ўні, слі́ўняў, *м.* Змяя сямейства вужоў бурага (самцы) або шэрага (самкі) колеру.

СЛІВЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Наліўка, настоеная на слівах.

СЛІ́ЗГАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Слізкае месца, коўзанка.

СЛІЗГАНУ́ЦЬ, -ну́, -неш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *гл.* слізгаць. **2.** Хутка і незаўважна прайсці, прабегчы, шмыгнуць куды-н. *С. у калідор.*

СЛІЗГАТА́, -ы́, *ДМ* -гаце́, *ж.* Тое, што і слізгота.

СЛІЗГАЦЕ́ЦЬ, -гачу́, -го́чаш, -го́ча; -гаці́; *незак.* Тое, што і слізгаць. || *наз.* **слізгаце́нне**, -я, *н.*

СЛІ́ЗГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Плаўна рухацца па гладкай, слізкай паверхні. *С. на лыжах.* **2.** Тое, што і слізгаць (у 3 знач.). || *аднакр.* **слізгану́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся. || *наз.* **слі́зганне**, -я, *н.*

СЛІ́ЗГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Рухацца па гладкай, слізкай паверхні. *Палазы лёгка слізгаюць па ўтаптаным снезе.* **2.** *перан.* Плаўна, лёгка рухацца, перамяшчацца. *Паплавок слізгае па люстраной паверхні возера.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Плаўна пераходзіць з прадмета на прадмет (пра цень, святло і пад.). *Сонечны зайчык слізгае па сцяне.* || *аднакр.* **слізгану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. || *наз.* **слі́зганне**, -я, *н.*

СЛІЗГО́ТА, -ы, *ДМ* -го́це, *ж.* (разм.). Слізкасць, абледзянеласць чаго-н. *На дарозе с.*

СЛІ́ЗЕВЫ *гл.* слізь.

СЛІ́ЗІСТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* слізь. **2.** Пакрыты слізззю або які выдзяляе слізь. *Слізістая шапачка грыба. Слізістая абалонка* (тонкая, пакрытая слізззю абалонка, якая высцілае ўнутраную паверхню некаторых органаў чалавека і пазваночных жывёлін). *Запаленне слізістай* (наз.). || *наз.* **слі́зістасць**, -і, *ж.*

СЛІ́ЗКІ, -ая, -ае. **1.** Гладкі, які не ўтварае трэння. *С. паркет. Слізкая сцежка.* **2.** *перан.* Ненадзейны, які мае ў сабе нейкую няпэўнасць, двухсэнсавасць. *Слізкую дарогу ты выбраў у жыцці. Слізкая тэма.* **3.** Пакрыты слізззю. *Слізкія шапачкі грыбоў.*

СЛІЗНЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Род малюска, які не мае ракавіны. **2.** *перан.* Пра бязвольнага, нікчэмнага чалавека (разм. зневаж.). || *прым.* **слізняко́вы**, -ая, -ае.

СЛІЗЬ, слі́зі, *ж.* Цягучая і слізкая маса, якая выдзяляецца некаторымі клеткамі жывых арганізмаў, слізістымі залозамі. || *прым.* **слі́зісты**, -ая, -ае *і* **слі́зевы**, -ая, -ае.

СЛІМА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Смоўж, які мае ракавіну і вельмі марудна рухаецца. **2.** Пра бязвольнага, бесхарактарнага чалавека (разм. зневаж.). || *прым.* **слімако́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СЛІ́НА, -ы, *ж.* Цягучая вадкасць, якая выдзяляецца ў поласці рота чалавека і жывёлы і садзейнічае змочванню і пераварванню ежы. *Глытаць сліну* (таксама перан.: з зайздрасцю, з прагнасцю глядзець на што-н. смачнае, прывабнае, але недаступнае). *Пырскаць слінай* (таксама перан.: гаварыць узрушана, з гневам, абурэннем і пад.). || *прым.* **слі́нны**, -ая, -ае. *Слінныя залозы.*

СЛІНАВЫДЗЯЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Выдзяленне сліны слінными залозамі. || *прым.* **слінавыдзяля́льны**, -ая, -ае.

СЛІНАЦЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Узмоцненае выдзяленне сліны.

СЛІ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *незак.*, *што.* **1.** Змочваць слінай. *С. нітку.* **2.** Пэцкаць слінай. *Нельга с. кнігу.* || *зак.* **насліні́ць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 1 знач.), **паслі́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 1 знач.) *і* **заслі́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 2 знач.).

СЛІ́ННЫ *гл.* сліна.

СЛІНЯ́ВЫ, -ая, -ае (разм. пагард.). Вымазаны слінай; такі, у якога цячэ з рота сліна. *Слінявае дзіця.* || *наз.* **сліня́васць**, -і, *ж.*

СЛО́ВА, -а, *мн.* сло́вы, слоў, *н.* **1.** Моўная адзінка, якая служыць для называння паняццяў, прадметаў, асоб, дзеянняў, станаў, прымет, сувязей, адносін, ацэнак. *Знамянальныя словы. Службовыя словы. Іншамоўныя словы. Падзяліць словы на склады. С. ў слова* (пра пераказ, пераклад дакладна). *Ад слова да слова.* (ад пачатку да канца). *Не абмовіцца ні адным словам* (змаўчаць). *У адно с.* (разам, адначасова падумаць, сказаць). *С. за слова* [1) пра паступовае развіццё размовы; 2) спрачаючыся, пасварыцца]. **2.** *адз.* Маўленне, здольнасць гаварыць. *Дар слова. Працаваць над словам.* **3.** звычайна *мн.* Гаворка, размова, што-н. сказанае. *Падбадзёрыць добрым словам. Зразумела без слоў. Не трэба лішніх слоў. З чужых слоў* (з таго, што сказана кім-н.). *Перадаць прачытанае сваімі словамі* (не дакладна, але захоўваючы сэнс прачытанага). *Сказаць некалькі слоў на развітанне.* **4.** *адз.* Вуснае публічнае выступленне, прамова дзе-н. *Заключнае с. на выбарным сходзе.* **5.** *адз.* Права, дазвол гаварыць публічна. *Атрымаць с. для выступлення.* **6.** *адз.*, *з азначэннем.* Думка, вывад; дасягненне ў якой-н. галіне. *У гэтай справе трэба с. вучоных. Новае с. ў навуцы.* **7.** Тое, што і абяцанне. *Даў с. — стрымай! Не вер яму на слова. Узяць с. з сябра.* **8.** *мн.* Тэкст да вакальнага твора. *Песня на словы Адама Русака.* **9.** *адз.* Літаратурны твор у форме аратарскай прамовы, пропаведзі ці паслання (уст.). *«С. аб палку Ігаравым».* ◊ **Адным словам** — карацей кажучы. **Глытаць словы** — гаварыць неразборліва. **Да слова сказаць** — у сувязі са сказаным. **Слоў няма** *пабочн. сл.* (разм.) — канешне, так. **У двух словах** (разм.) — коратка. **Цвёрдае слова** — якому можна верыць. **Закінуць слова** *за каго* (разм.) — падтрымаць пры неабходнасці. **Браць слова назад** (разм.) — адмаўляцца ад сказанага. **Апошняе слова** — 1) навейшае дасягненне (кніжн.); 2) заключнае слова падсуднага. || *памянш.* **сло́ўца**, -а, *н.* (да 1 і 3 знач.; разм.). || *прым.* **сло́ўны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

СЛОВАБЛУ́ДСТВА, -а, *н.* (пагард.). Пустаслоўе, балбатня, якія выдаюцца за сур'ёзнае разважанне аб чым-н. *Займацца словаблудствам.*

СЛОВАЗЛУЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* У граматыцы: спалучэнне двух або некалькіх слоў, аб'яднаных падпарадкавальнай сувяззю. || *прым.* **словазлучальны**, -ая, -ае.

СЛОВАЗМЯНЕ́ННЕ, -я, *н.* У граматыцы: змяненне слоў па іх граматычных формах. *С. дзеяслова.* || *прым.* **словазмяняльны**, -ая, -ае *і* **словазме́нны**, -ая, -ае.

СЛО́ВАМ, *пабочн. сл.* Карацей кажучы, увогуле. *С., заўтра першы дзень адпачынку.*

СЛОВАСКЛАДА́ННЕ, -я, *н.* У словаўтварэнні: спосаб утварэння новых слоў шляхам злучэння дзвюх або некалькіх асноў.

СЛОВАТВО́РЧАСЦЬ, -і, *ж.* Стварэнне новых слоў. *С. маладых паэтаў.*

СЛОВАЎЖЫВА́ННЕ, -я, *н.* Ужыванне слоў у мове. *Правільнае літаратурнае с.*

СЛОВАЎТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Раздзел граматыкі, які вывучае спосабы ўтварэння слоў. **2.** Утварэнне слоў у мове па законах і правілах дадзенай мовы. *Спосаб суфіксальнага словаўтварэння назоўнікаў.* || *прым.* **словаўтвара́льны**, -ая, -ае. *Словаўтваральная сістэма.*

СЛО́ДЫЧ, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Салодкі смак. *Такая с., есці немагчыма.* **2.** *перан.* Прыемнае адчуванне; асалода. *Сэрца знае с. мар.*

СЛО́ЕНЫ, -ая, -ае. Пра цеста і вырабы з яго: такі, які расслойваецца пасля выпечкі. *Слоенае цеста. С. торт.*

СЛО́ІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая шкляная або гліняная пасудзіна. *С. з кампотам.* || *прым.* **сло́ікавы**, -ая, -ае.

СЛОЙ, -я, *мн.* слаі́, слаёў, *м.* **1.** Маса якога-н. рэчыва, якая пакрывае паверхню чаго-н., або пласт чаго-н. *С. гліны. С. тлушчу.* **2.** *перан.*, звычайна *мн.* Тая або іншая група людзей, насельніцтва, грамадства. *Шырокія слаі інтэлігенцыі.*

СЛО́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *ж.* (разм.) **1.** *гл.* слаіць. **2.** Булачка з слоенага цеста.

СЛОН, слана́, *мн.* сланы́, слано́ў, *м.* **1.** Буйное млекакормячае трапічных краін з доўгім хобатам і двума біўнямі. *Слана не заўважыць* (перан.: не бачыць самага важнага, вялікага). **2.** Шахматная фігура, якая можа перамяшчацца на любую колькасць клетак па дыяганалі. || *памянш.-ласк.* **слоні́к**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). || *прым.* **слано́вы**, -ая, -ае

(да 1 знач.). *Вырабы са сланавай косці. Сланковы ногі.* ○ **Сланавая хвароба** — тое, што і слановасць.

СЛОНАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Вельмі вялікі і тоўсты. *Слонападобная фігура.* ‖ *наз.* **слонападобнасць,** -і, *ж.*

СЛО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Лясная птушка з рудавата-бурым апярэннем; лясны кулік; вальдшнэп. ‖ *прым.* **сло́нкавы,** -ая, -ае.

СЛО́ТА, -ы, *ДМ* сло́це *і* **СЛАТА́,** -ы́, *ДМ* слаце́, *ж.* (разм.). Вадкая гразь на зямлі, на дарогах. *Асенняя с.* ‖ *прым.* **сло́тны,** -ая, -ае.

СЛО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Лексіка, слоўнікавы склад мовы, дыялекту, якой-н. сацыяльнай групы, асобнага пісьменніка і пад. **2.** Даведачная кніга, якая змяшчае словы (або марфемы, словазлучэнні, ідыёмы і пад.), размешчаныя ў пэўным парадку, тлумачыць значэнні ўключаных адзінак, дае розную інфармацыю пра іх ці іх пераклад на іншую мову або паведамляе звесткі аб прадметах, абазначаемых словамі. *Тлумачальны с. Беларуска-рускі с. Дыялетны с. С. мовы Якуба Коласа. Энцыклапедычны с. Этымалагічны с. Гістарычны с. беларускай мовы.* **3.** Спіс слоў для слоўніка, рэестр. ○ **Частотны слоўнік** — тып слоўніка, у якім даюцца лічбавыя характарыстыкі ўжывальнасці слоў (словаформ, словазлучэнняў) у якой-н. мове. ‖ *прым.* **сло́ўнікавы,** -ая, -ае. *Слоўнікавая работа.*

СЛО́ЎНЫ, СЛО́ЎЦА *гл.* слова.

СЛУГА́, -і, *ДМ* слузе́, *мн.* слу́гі *і (з ліч. 2, 3, 4)* слугі́, слуг, *м.* **1.** Работнік у доме для асабістых паслуг, для выканання даручэнняў пана. *Панскія слугі.* **2.** *перан.* Чалавек, які прысвяціў сябе цалкам служэнню каму-, чаму-н. *С. народа.*

СЛУГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* Тое, што і прыслужваць. ‖ *зак.* **паслугава́ць,** -гую, -гу́еш, -гуе; -гуй. ‖ *наз.* **слугава́нне,** -я, *н.*

СЛУЖА́КА, -і, *мн.* -і, -жа́к, *м.* (разм.). **1.** Вопытны, старанны служачы (звычайна пра ваеннага). **2.** Той, хто выслужваецца перад кім-н.; паслугач.

СЛУЖА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Жанчына, якая выконвала абавязкі слугі (у 1 знач.).

СЛУ́ЖАЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Асоба, якая працуе ў розных сферах разумовай працы, кіраўніцтва, абслугі, гандлю. ‖ *ж.* **слу́жачая,** -ыя, -ых.

СЛУ́ЖБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** *гл.* служыць. **2.** *адз.* Работа, заняткі служачага, а таксама месца такой работы і знаходжанне на ёй. *Ісці на службу.* **3.** *адз.* Выкананне воінскіх абавязкаў. *С. ў радах арміі.* **4.** *чаго* або *якая.* Якая-н. спецыяльная галіна работы, заняткаў. *Медыцынская с. С. сувязі. С. надвор'я.* **5.** У веруючых: правядзенне набажэнства. *У кафедральным саборы закончылася с.* ◊ **Не ў службу, а ў дружбу** (разм.) — не па абавязку, а па-сяброўску. ‖ *прым.* **службо́вы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.). *С. абавязак. Службовае памяшканне. С. ўваход* (для служачых).

СЛУЖБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які старанна, але з крайнім фармалізмам, адносіцца да сваіх службовых абавязкаў. ‖ *ж.* **службі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СЛУЖБО́ВЕЦ, -бо́ўца, *мн.* -бо́ўцы, -бо́ўцаў, *м.* (разм.). Тое, што і служачы.

СЛУЖБО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* служба *і* служыць. **2.** Пра сабак: якія адносяцца да парод, што дрэсіруюцца для выканання спецыяльных службаў. *Службовае сабакаводства. Выстаўка службовых сабак.* **3.** Другарадны, дапаможны. *Зробленыя падлікі маюць толькі службовае значэнне.* **4.** У граматыцы: словы, якія прызначаны для выражэння граматычных сувязей і адносін, не знамянальныя. *Службовыя часціны мовы.* ‖ *наз.* **службо́васць,** -і, *ж.* (да 3 і 4 знач.).

СЛУ́ЖКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -жцы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -жак. **1.** *м.* і *ж.* Работнік (работніца), слуга. **2.** *м.* Слуга ў манастыры або ў архірэя. *Манастырскі с.*

СЛУЖЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Работнік, слуга (у 1 знач.). **2.** Ніжэйшы служачы ў некаторых установах. *С. у тэатры. С. у музеі.* **3.** *перан., чаго.* Той, хто служыць чаму-н. (высок.). *С. навукі.* ○ **Служыцель культу** — духоўная асоба.

СЛУЖЫ́ЦЬ, служу́, слу́жыш, слу́жыць; *незак.* **1.** Выконваць службу (у 2, 3 і 5 знач.). *С. у навуковай установе. С. у арміі.* **2.** *перан., каму-чаму.* Рабіць што-н. для каго-, чаго-н., быць адданым каму-, чаму-н. накіроўваць сваю дзейнасць на карысць чаго-н. (высок.). *С. народу. С. мастацтву.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Выконваць сваё прызначэнне, быць прыгодным для чаго-н. *Канапа служыць пасцеллю. Здароўе яшчэ служыць.* **4.** *што* і *без дап.* У веруючых: праводзіць набажэнства. *С. ютрань.* **5.** Пра сабак: стаяць на задніх лапах. *Бялюсь, служы!* ‖ *зак.* **паслужы́ць,** -служу́, -слу́жыш, -слу́жыць (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.). ‖ *наз.* **слу́жба,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (да 1, 2 і 5 знач.) *і* **служэ́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.; высок.). ‖ *прым.* **службо́вы,** -ая, -ае (да 1 знач. паводле 2 і 3 знач. наз. служба).

СЛУП, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Бервяно, тоўсты брус, умацаваныя вертыкальна. *Тэлеграфны с. Стаяць слупам* (перан.: стаяць нерухома; разм. неадабр.). **2.** *перан., чаго* або *які.* Маса чаго-н., што рухаецца, ляціць, падымаецца ўверх (пра дым, пыл і пад.). *С. пылу. С. мошак.* **3.** Пра тое, што мае вертыкальна-падоўжаную форму. *С. ртуці ў тэрмометры.* ◊ **Геркулесавы слупы** — 1) старажытная назва Гібралтарскага праліва, які, паводле ўяўлення старажытных народаў, лічыўся «краем свету», месцам, дзе канчаецца суша; 2) *перан.* мяжа чаго-н. ‖ *памянш.* **слупо́к,** -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* ‖ *прым.* **слупавы́,** -а́я, -о́е.

СЛУПНЯ́К, -у́, *м.* Вострая інфекцыйная хвароба, якая прыводзіць да сутаргі мышцаў. ‖ *прым.* **слупняко́вы,** -ая, -ае. *Слупняковыя сутаргі.*

СЛУПО́К, -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* **1.** *гл.* слуп. **2.** Калонка лічбаў, кароткіх радкоў у газеце, часопісе і пад., якія размешчаны адзін пад адным. *Газетныя слупкі.* ‖ *прым.* **слупко́вы,** -ая, -ае.

СЛУПЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Траціць здольнасць рухацца ад моцнага ўзрушэння, хвалявання і пад. *С. ад страху.* ‖ *зак.* **аслупяне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; *наз.* **аслупяненне,** -я, *н.*

СЛУ́ХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Публічна разглядацца (пра судовую справу), публічна заслухвацца (пра чыю-н. інфармацыю, паведамленне і пад.). *Слухаецца справа аб забойстве. Слухаюцца даклады па праблемных пытаннях мовы.* **2.** *каго-чаго.* Дзейнічаць, паводзіць сябе згодна з чымі-н. парадамі. *С. добрых парад.* ‖ *зак.* **паслу́хацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.).

СЛУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Накіроўваць слых на што-н. *С. настаўніка. С. музыку.* **2.** *што.* Публічна разглядаць (судовую справу; афіц.). *С. справу аб разводзе.* **3.** *каго-што.* Вывучаць што-н. наведваючы лекцыі. *С. курс уводзін у мовазнаўства. У педінстытуце слухалі лепшых выкладчыкаў.* **4.** *каго-што.* Вызначыць стан здароўя на слых. *С. хворага. Доктар уважліва слухаў сэрца.* **5.** *каго-што.* Слухацца каго-н., выконваць чые-н. загады, рабіць так, як хто-н. раіць. *Слухай, што бацька гаворыць. Трэба с. старэйшых. Вучні павінны с. настаўніка.* **6.** **слу́хай(це).** Ужыв. таксама ў пачатку размовы як зваротак для таго, каб прыцягнуць увагу (разм.). *Слухай, яшчэ я не закончыла, а ты сваё працягваеш.* **7.** 1 ас. адз. **слу́хаю,** *часц.* Адказ (пераважна вайскоўцаў) на якое-н. распараджэнне, які абазначае, што яно будзе выканана. ‖ *зак.* **праслу́хаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1, 3 і 4 знач.) *і* **паслу́хаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **слу́ханне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СЛУХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто слухае каго-, што-н. *Удзячны с.* **2.** У некаторых навучальных установах: навучэнец, студэнт. *С. курсаў.* ‖ *ж.* **слуха́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **слухацкі́,** -ая, -ае. *Слухацкая аўдыторыя.*

СЛУХМЯ́НЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і паслухмяны. ‖ *ж.* **слухмя́насць,** -і, *ж.*

СЛУ́ШНЫ, -ая, -ае. Абгрунтаваны; практычна карысны; разумны. *Слушная думка.* ‖ *наз.* **слу́шнасць,** -і, *ж.*

СЛЫХ, -у, *м.* **1.** Адно з пяці знешніх пачуццяў, якое дае магчымасць успрымаць гукі. *Органы слыху.* **2.** Здольнасць правільна ўспрымаць і аднаўляць музычныя гукі. *Абсалютны с. Падбіраць музыку па слыху.* **3.** Вестка, гаворка пра каго-н., звычайна нічым яшчэ не падмацаваная. *Пра сына ні слыху. Сярод людзей пра гэта пайшоў нядобры с.* ◊ **Ні слыху ні дыху** (разм.) — няма ніякіх вестак. ‖ *прым.* **слыхавы,** -ая, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Слыхавыя органы. С. апарат* (для таго, хто дрэнна чуе).

СЛЮДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* Празрысты слаісты мінерал. ‖ *прым.* **слюдзяны́,** -а́я, -о́е. *Слюдзяная жыла.*

СЛЯДЗІ́ЦЬ, сляджу́, слядзі́ш, слядзі́ць; слядзі́м, следзіце́, слядзя́ць; *незак., чым* і *без дап.* (разм.). Пакідаць сляды на падлозе, пэцкаючы яе. *Не слядзі!* ‖ *зак.* **наслядзі́ць,** -сляджу́, -слядзі́ш, -слядзі́ць; -слядзім, -следзіце́, -слядзя́ць.

СЛЯЗА́, -ы́, *мн.* слёзы *і (з ліч. 2, 3, 4)* слязы́, слёз, *ж.* **1.** *мн., адз. ў знач. зб.* Празрыстая саленаватая вадкасць, якая выдзяляецца слёзнымі залозамі вачэй. *З вачэй цякуць слёзы. Плакаць горкімі слязамі. Абліваца слязамі* (моцна плакаць). **2.** Адна кропля такой вадкасці. *З вока паказалася с. Пусціць слязу* (заплакаць; іран.). **3.** *мн.* Плач. *Прыйсці са слязамі. Не стрымаць слёз. Скрозь слёзы* (плачучы). *Сыр са слязой* (перан.: з кроплямі вільгаці). ‖ *памянш.* **слёзка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* (да 2 знач.) *і* **слязі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 2 знач.).

СЛЯЗІ́СТЫ, -ая, -ае. Які выдзяляе слёзы. *Слязістыя вочы.* ‖ *наз.* **слязі́стасць,** -і, *ж.*

СЛЯЗІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зіцца; *незак.* Пра вочы: напаўняцца слязамі. *Вочы слязяцца ад дыму.*

СЛЯЗЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны часта плакаць. *Слязлівая дзяўчынка.* **2.** Які плача, жаласны. *С. голас.* ‖ *наз.* **слязлі́васць,** -і, *ж.*

СЛЯЗНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** У старажытным Рыме: пасудзіна, у якую збіралі слёзы, калі плакалі па нябожчыку. **2.** Слёзны мяшок каля вока, дзе збіраюцца слёзы.

СЛЯПА́К, слепака́, *мн.* слепакі́, слепако́ў, *м.* (разм. зневаж.). **1.** Сляпы чалавек. **2.** *перан.* Чалавек, які не заўважае, што яго ашукваюць у чым-н. *Не трэба быць слепаком!*

СЛЯПЕ́НЬ, -пня́, *мн.* -пні́, -пнёў, *м.* Двухкрылае насякомае сямейства крывасмокаў, якое жывіцца крывёю жывёл і чалавека.

СЛЯ—СМЕ

СЛЯПІЦА, -ы, *ж.* (абл.). У выразе: **лезці сляпіцай ў вочы** — назойліва прыставаць да каго-н.

СЛЯПІЦЦА, сляплюся, слепішся, слепіцца; *незак.* **1.** Псаваць сабе зрок. *С. над кнігаю.* **2.** Пра немагчымасць глядзець (ад яркага святла і пад.). *Ад сонца гарыць лоб і слепяцца вочы.*

СЛЯПІЦЬ, сляплю, слепіш, слепіць; слеплены; *незак., каго-што.* **1.** Пазбаўляць зроку; пагаршаць зрок, псаваць вочы. *С. вочы чытаннем.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асляпляць вочы яркім святлом, перашкаджаць бачыць, засыпаючы ці залепліваючы, засцілаючы вочы чым-н. *Белізна снегу слепіць вочы. Мокры снег сляпіў вочы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пазбаўляць разважлівасці пад уздзеяннем якіх-н. пачуццяў. *Рэўнасць сляпіла хлопца.*

СЛЯПУЧЫ, -ая, -ае. Вельмі яркі, асляпляльны. *Сляпучыя промні сонца.*

СЛЯПЫ, -ая, -ое. **1.** Які не бачыць, пазбаўлены зроку. *Сляпое дзіця. Падручнікі для сляпых* (наз.). **2.** *перан.* Які паступае, не ўзважаючы і не абдумваючы сваіх учынкаў. *Слепа* (прысл.) *паверыць першаму сустрэчнаму. Сляпое наследаванне чым-н. дзеянням.* **3.** Такі, што цяжка разабраць, прачытаць (пра шрыфт, тэкст і пад.). *С. адбітак на паперы.* **4.** Праз які дрэнна або нічога не бачна. *Сляпыя шыбы ў вокнах. Сляпая хата* (з малымі вокнамі). **5.** Які адбываецца без удзелу зроку, без бачных арыенціраў (спец.). *С. метад друкавання* (не гледзячы на клавішы). *С. палёт на самалёце.* ○ **Сляпая кішка** — пачатковая частка тоўстай кішкі, якая мае чэрвепадобны адростак.

СЛЯСАК, слесака, *мн.* слесакі, слесакоў, *м.* Прыстасаванне ў выглядзе рычажка ў клямцы, пры дапамозе якога адчыняюцца і зачыняюцца дзверы. ‖ *прым.* **слясачны**, -ая, -ае.

СЛЯСАРНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да работы слесара. *Слясарныя работы. С. інструмент.*

СЛЯСАРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Слясарная майстэрня.

СМАГА, -і, *ДМ* смазе, *ж.* **1.** Моцнае жаданне піць. *С. не давала нармальна працаваць. Сагнаць смагу* (напіцца вады). **2.** *перан., да чаго.* Моцнае імкненне да чаго-н. (разм.). *С. да жыцця.*

СМАГЛЫ, -ая, -ае. Пра губы: перасохлы, сасмаглы. *Смаглыя вусны.*

СМАГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; смаг, смагла; -ні; *незак.* **1.** Мучыцца ад смагі, гарачыні. *С. без вады.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра губы, горла, рот: перасыхаць, сохнуць. *У горле смагне.* **3.** *перан.* Моцна хацець чаго-н.; прагнуць. *С. працы.* ‖ *зак.* **высмагнуць**, -ну, -неш, -не; высмаг, -гла; -ні (да 1 і 2 знач.) *і* **сасмагнуць**, -ну, -неш, -не; сасмаг, -гла; -ні (да 1 і 2 знач.).

СМАЖАНІНА, -ы, *ж.* Страва з мяса, прыгатаваная смажаннем. *Гарнір да смажаніны.*

СМАЖОНКА *і* **СМАЖАНКА**, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Тое, што і смажаніна.

СМАЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пад уздзеяннем агню рабіцца гатовым да ўжывання. *На пліце смажыцца мяса.* **2.** *перан.* Знаходзіцца на гарачыні, на спёцы (разм.). *С. на сонцы.* ‖ *зак.* **засмажыцца**, -жыцца (да 1 знач.) *і* **сасмажыцца**, -жыцца (да 1 знач.).

СМАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак., што* і *без дап.* **1.** Гатаваць на агні (рыбу, мяса, грыбы і пад). *С. каўбасы.* **2.** *безас.* Пра сухасць у роце ад смагі. *Смажыць ад салёнага.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паліць (пра сонца). *Сонца смажыць цэлы дзень.* ‖ *зак.* **засмажыць**, -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 1 знач.) *і* **сасмажыць**, -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **смажанне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

СМАЖЭННЕ, -я, *н.* (разм.). Тое, што і смажаніна.

СМАК, -у, *м.* **1.** Адно са знешніх адчуванняў чалавека, органам якога з'яўляецца слізістая абалонка языка і ротавая паласць. **2.** Адчуванне на языку, у роце або ўласцівасць ежы, якая з'яўляецца крыніцай гэтага адчування. *Кіслы на с. яблык.* **3.** *перан.* Сэнс, цікавасць, вастрыня чаго-н. *У гэтым эпізодзе ўвесь с. анекдота. Ён адчуваў с. у працы.* ‖ *прым.* **смакавы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СМАКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *незак., што.* **1.** Есці або піць паволі, з асалодай, каб адчуць смак (у 1 знач.). *С. кляновы сок.* **2.** Есці ці піць на пробу; каштаваць. *С. кожны глыток.* **3.** *перан.* Успрымаць, адчуваючы асаблівае задавальненне, цешыцца, радавацца чым-н. *С. апошнія навіны.* ‖ *наз.* **смакаванне**, -я, *н.*

СМАКАТА, -ы, *ДМ* -каце, *ж.* (разм.). Што-н. вельмі смачнае. *Не бліны, а с!*

СМАКОЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Паўднёвае дрэва сямейства тутавых з цвёрдай драўнінай і пладамі ў выглядзе ягад з вінным смакам, інжыр. ‖ *прым.* **смакоўнічны**, -ая, -ае.

СМАКОЎНЫ *гл.* смоква.

СМАКТАЦЬ, смакчу, смокчаш, смокча; смакчы; *незак., што.* **1.** Губамі і языком уцягваць у рот (вадкае). *С. малако. С. матчыны грудзі* (карміцца мацярынскім малаком). **2.** Пра насякомых і некаторых жывёлін: усмоктваць у сябе што-н. вадкае пры дапамозе спецыяльных органаў. *Авадні смокчуць каня. С. кроў з каго-н.* (таксама перан.: тое, што і піць чыю-н. кроў). **3.** Трымаць у роце, размінаючы, размякчаючы губамі, языком. *С. цукар.* **4.** Трымаючы што-н. у роце і змочваючы слінай, рабіць смактальныя рухі языком і губамі. *С. соску. С. лапу. С. люльку* (курыць). **5.** *перан.*, звычайна *безас.* Выклікаць тупы боль. *Смокча пад грудзямі.* ‖ *наз.* **смактанне**, -я, *н.*; *прым.* **смактальны**, -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

СМАЛА, -ы, *мн.* смолы, смол, *ж.* **1.** Ліпкі, здольны зацвердзяваць сок хваёвых і некаторых іншых раслін. *Яловая с. Прыстаў як с.* (разм.). *Сінтэтычныя смолы* (сінтэтычныя палімеры, здольныя пры перапрацоўцы ў выніку ацвярдзення ператварацца ў няплаўкія і нерастваральныя рэчывы). **2.** *перан.* Прыстала, той, хто ліпне, прыстае да каго-н. (разм.). ‖ *ласк.* **смолка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **смаляны**, -ая, -ое. *С. завод. Смаляныя шпалы* (апрацаваныя смалой).

СМАЛАКУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па смолакурэнню.

СМАЛАКУРНЫ *гл.* смолакурэнне.

СМАЛАКУРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Смалакурнае прадпрыемства.

СМАЛІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе многа смалы. *Смалістая сасна.* **2.** Які пахне смалой, насычаны смаляным водарам. *С. пах у лесе. Смалістае паветра.* **3.** Які складаецца з хваёвых дрэў (пра лес). *С. бор.* **4.** Бліскучы і чорны (пра валасы). ‖ *наз.* **смалістасць**, -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

СМАЛІЦЬ[1], смалю, смоліш, смоліць; смолены; *незак., што.* **1.** Насычаць смалой. *С. канат.* **2.** Мазаць паверхню чаго-н. смалой. *С. шпалы. С. лыжы.* ‖ *зак.* **высмаліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены, **абсмаліць**, -смалю, -смоліш, -смоліць; -смолены *і* **асмаліць**, асмалю, асмоліш, асмоліць; асмолены. ‖ *наз.* **смаленне**, -я, *н. і* **смолка**, -і, *ДМ* -лцы, *ж.*

СМАЛІЦЬ[2], смалю, смаліш, смаліць; смалены; *незак.* **1.** *каго-што.* Апякаць агнём, чымсьці гарачым. *С. пальцы запалкай.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абдаваць гарачынёй, прыпякаць (пра сонца). *Нясцерпна смаліць сонца.* **3.** *каго-што.* Абпальваючы агнём, знішчаць рэштку пуху, шэрсці і пад. *С. свінню. С. качку.* **4.** *што* і *без дап.* Курыць (разм.). *Цэлы дзень дзед смаліць люльку за люлькай.* ‖ *зак.* **абсмаліць**, -смалю, -смаліш, -смаліць; -смалены (да 1 і 3 знач.) *і* **асмаліць**, асмалю, асмаліш, асмаліць; асмалены (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **смаленне**, -я, *н.* (да 3 знач.).

СМАЛІЦЬ[3], смалю, смаліш, смаліць; *незак.* (разм.). Біць, сцябаць (дубцом, пугай). *С. пугаўём каня па клубах.* ‖ *аднакр.* **смальнуць**, -ну, -неш, -не; -ні.

СМАЛІЦЬ[4], смалю, смаліш, смаліць; *незак.* (разм.). Страляць. *Цэлы дзень смаляць з вінтовак і аўтаматаў.*

СМАЛІЦЬ[5], смалю, смаліш, смаліць; *незак.* (разм.). Хутка ехаць, спрытна рабіць што-н. і пад. *Азірнуўся, а за мной смаліць верхам на кані паліцай. Тодар смаліць пракос за пракосам, люба зірнуць.*

СМАЛЬ, -і, *ж.* (разм.). Гар, гарэлае. *Пахне смаллю.*

СМАЛЬТА, -ы, *ДМ* -льце, *ж.* (спец.). Каляровае непразрыстае шкло ў выглядзе кубікаў або пласцінак, якое выкарыстоўваецца пры мазаічных работах. *Карціна са смальты.* ‖ *прым.* **смальтавы**, -ая, -ае.

СМАЛЯК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Смалісты кавалак дрэва. *Падпаліць дровы смаляком.* **2.** *мн.* Насычаная смалой драўніна хваёвых парод, якая выкарыстоўваецца як сыравіна для вырабу каніфолі, шкіпінару і пад.

СМАЛЯНЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* смала. **2.** Пра валасы: вельмі чорны і бліскучы. *Смаляная барада.*

СМАЛЯРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Тое, што і смалакурня.

СМАРАГД, -у, *М* -дзе, *м.* Тое, што і ізумруд. ‖ *прым.* **смарагдавы**, -ая, -ае. *Смарагдавая брошка.*

СМАРЖОК, -жка, *мн.* -жкі, -жкоў, *м.* **1.** Веснавы ядомы грыб на кароткай ножцы і з шапкай, паверхня якой ў маршчынах, звілістых складках. **2.** *перан.* Пра маларослага несамавітага, маршчыністага чалавека (разм. пагард.). ‖ *прым.* **смаржковы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СМАРКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Рэзкім выдыхам ачышчаць нос ад слізі. ‖ *зак.* **высмаркацца**, -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *аднакр.* **смаркануцца**, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся.

СМАРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* і *без дап.* Тое, што і смаркацца. *С. нос.* ‖ *зак.* **высмаркаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны.

СМАРКАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** *мн.* Слізь, якая выцякае з носа. *Вытры смаркачы!* **2.** Адна кропля гэтай слізі. *С. пад носам вісіць.* **3.** Пра дзіця, а таксама пра маладога нявопытнага ў справах чалавека (разм. зневаж.). ‖ *ж.* **смаркачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 3 знач.).

СМАЎЖОВЫ *гл.* смоўж.

СМАЧНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Станавіцца больш смачным.

СМАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Прыемны на смак (у 2 знач.); апетытны. *Смачныя яблыкі. Смачная мачанка.* **2.** Пра сон: які дае задавальненне; прыемны. *С. сон.* **3.** *перан.* Сакавіты, каларытны. *С. выраз* (словазлучэнне). ‖ *наз.* **смачнасць**, -і, *ж.*

СМЕЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* смелы. **2.** Смелыя паводзіны, адвага, рашучасць. *С. падлетка здзівіла многіх. Не ў кожнага хопіць смеласці сказаць праўду.*

СМЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які не ведае страху, адважны, рашучы. *С. учынак. Смела* (прысл.) *пераплысці раку.* **2.** Наватарскі, нетрафарэтны. *Смелая тэма выступлення. С. кампазіцыйны прыём.* **3.** *перан.* Які выходзіць за межы прынятага, не зусім сціплы. *Смелае дэкальтэ.* **4. смела**, *прысл.* З лёгкасцю, без перашкоды, без цяжкасці (разм.). *Сюды смела ўлезе дзесяць тон сена.* **5. смела**, *прысл.* Упэўнена, несумненна. *З такім дакладам смела можна выступаць на сходзе.* ‖ *наз.* **сме́ласць**, -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СМЕРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Старажытнай Русі: селянін, земляроб.

СМЕРТАНО́СНЫ, -ая, -ае (высок.). Які пазбаўляе жыцця, выклікае смерць. *С. яд.* ‖ *наз.* **смертано́снасць**, -і, *ж.*

СМЕ́РТНАСЦЬ, -і, *ж.* Колькасць смярцей за які-н. час. *Скарачэнне смертнасці.*

СМЕ́РТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто асуджаны на смерць. ‖ *ж.* **сме́ртніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СМЕ́РТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які канчаецца смерцю. *С. час. С. выпадак.* **2.** Такі, які павінен памерці. *Усякі чалавек с. Нам, смертным* (наз.), *не ўсё ўдаецца.* **3.** Які вядзе да смерці, пазбаўляе жыцця. *С. прыгавор.*

СМЕРЦЬ, -і, *мн.* -і, смярце́й, *ж.* **1.** Спыненне жыццядзейнасці арганізма. *Клінічная с.* (прамежак часу, калі дыханне і сардэчная дзейнасць спыняцца, але тканкі яшчэ ў пэўнай ступені захоўваюць жыццяздольнасць). *Біялагічная с.* (поўнае спыненне біялагічных працэсаў у клетках і тканках арганізма). *Раптоўная с. Быць пры смерці* (паміраць). *Не на жыццё, а на с.* (не шкадуючы жыцця). *Палітычная с.* (немагчымасць для каго-н. працягваць палітычную дзейнасць). **2.** *у знач. вык.* Спыненне якой-н. дзейнасці.. *Творчая няўдача для яго — с.* ◊ **Да смерці** (разм.) — вельмі моцна.

СМЕРЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Моцны віхор, які падымае ўверх і круціць слуп вады, пяску, пылу. *С. на моры.* ‖ *прым.* **сме́рчавы**, -ая, -ае. *С. слуп.*

СМЕТАНКО́ВЫ *гл.* смятанка.

СМЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца, куды выкідаюць смецце, непрыгодныя і непатрэбныя рэчы.

СМЕХ, -у, *м.* Кароткія характэрныя галасавыя гукі, якія выражаюць весялосць, радасць, задаволенасць, а таксама злараднасць, насмешку і іншыя пачуцці. *Здаровы дзіцячы с. Без смеху* (сур'ёзна). *Не да смеху* (няма прычыны смяяцца, весяліцца). *С. бярэ* (хочацца смяяцца). *Смеху варта* (смешна). *Падарваць жываты са смеху.*

СМЕХАТА́, -ы́, *ДМ* -хаце́, *ж.* (разм.). Нешта смешнае, вартае насмешкі. *З гэтых дзяцей адна с.!*

СМЕХАТВО́РНЫ, -ая, -ае. Легкадумны, варты смеху, кпін. *Смехатворнае апраўданне. С. выпадак.* ‖ *наз.* **смехатво́рнасць**, -і, *ж.*

СМЕ́ЦІЦЬ, сме́чу, сме́ціш, сме́ціць; *незак.* Пакідаць дзе-н. смецце, забруджваць смеццем. *С. на кухні.* ‖ *зак.* **насме́ціць**, -сме́чу, -сме́ціш, -сме́ціць; -сме́чаны.

СМЕ́ЦЦЕ, -я, *н.* **1.** Адкіды, рэшткі чаго-н. *Згарнуць с. ў кучу.* **2.** Што-н. дробнае, драбяза. *Не ягады, а адно с.* ◊ **Выносіць смецце з дому (хаты)** (разм.) — рабіць вядомым тое, чаго не павінны ведаць іншыя. ‖ *прым.* **сме́ццевы**, -ая, -ае.

СМЕЦЦЕПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вертыкальны канал у сцяне дома з адтулінамі на паверхах для скідвання смецця з кватэр. ‖ *прым.* **смеццеправо́дны**, -ая, -ае.

СМЕЦЬ, сме́ю, сме́еш, сме́е; *незак., з інф.* **1.** Адважвацца, мець смеласць для чаго-н. *Не с. спрачацца.* **2.** Мець права на што-н. *Ніхто не смее парушаць закон.* ◊ **Не смей(це)** (разм.) — строгая забарона што-н. рабіць. ‖ *зак.* **пасме́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

СМЕ́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае смех. *С. анекдот. Смешнае здарэнне. Смешна* (прысл.) *мне з такой работы.* **2.** Які выклікае іронію, насмешку. *С. загад.* **3.** *перан.* Недарэчны, такі, што нельга ўспрымаць сур'ёзна. *Смешныя патрабаванні.*

СМОГ, -у, *м.* У вялікіх гарадах: задушлівы туман, змяшаны з выхлапнымі газамі, дымам і куродымам. *Над горадам вісіць с.* ‖ *прым.* **смо́гавы**, -ая, -ае.

СМО́КВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Плод смакоўніцы, вінная ягада. ‖ *прым.* **смако́ўны**, -ая, -ае.

СМО́КІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пінжак для ўрачыстасцей з адкрытымі грудзямі і доўгімі, абшытымі шоўкам лацканамі. ‖ *прым.* **смо́кінгавы**, -ая, -ае.

СМОЛАКУРЭ́ННЕ, -я, *н.* Здабыванне смалы, шкіпінару з драўніны хваёвых дрэў. ‖ *прым.* **смалаку́рны**, -ая, -ае.

СМО́ЛКА[1] *гл.* смаліць[1].

СМО́ЛКА[2], -і, *ДМ* -лцы, *ж.* **1.** *гл.* смала. **2.** Сумесь хваёвай або яловай смалы з пахучымі рэчывамі. *Пахучая с.*

СМОЛЬ: як смоль — вельмі чорны (пра валасы). *Барада як с.*

СМО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і смалісты. ‖ *наз.* **смо́льнасць**, -і, *ж.*

СМОЎЖ, смаўжа́, *мн.* смаўжы́, смаўжо́ў, *м.* Тое, што і слімак. *С. паўзе, пачанку вязе* (прыказка пра справу, якая ажыццяўляецца вельмі павольна і невядома, калі будзе скончана). ‖ *прым.* **смаўжо́вы**, -ая, -ае.

СМУГА́, -і́, *ДМ* смузе́, *ж.* **1.** Падобная на дым, лёгкая атмасферная плёнка, дымка, туман. *Небасхіл заслаўся смугой. Каля лесу слалася с.* **2.** *перан.* Тое, што перашкаджае ясна бачыць, затуманьвае. *С. засцілае вочы. С. на твары* (журботны настрой).

СМУГЛАТВА́РЫ, -ая, -ае. Са смуглым тварам.

СМУГЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́ш, -е́е; *незак.* Рабіцца смуглым або больш смуглым. ‖ *зак.* **пасмугле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

СМУ́ГЛЫ, -ая, -ае. Пра скуру твару, цела: з больш цёмнай афарбоўкай (у параўнанні з колерам скуры людзей белай расы). *Смуглыя рукі. Смуглая дзяўчынка.* ‖ *наз.* **сму́гласць**, -і, *ж.*

СМУГЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Пра скуру твару, цела: злёгку смуглы; смуглаваты. *Смуглявыя рукі. С. хлапец.* ‖ *наз.* **смугля́васць**, -і, *ж.*

СМУГЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Смуглы мужчына, юнак.

СМУГЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Смуглая жанчына, дзяўчына. *Гэта была с. ўсходняга тыпу.*

СМУРО́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Непрыемны, агідны пах.

СМУРО́ДЗІЦЬ, -ро́джу, -ро́дзіш, -ро́дзіць; *незак.* (разм.). Распаўсюджваць смурод. ‖ *зак.* **насмуро́дзіць**, -джу, -дзіш, -дзіць.

СМУРО́ДНЫ, -ая, -ае. Які дрэнна пахне, смярдзіць. *Смуроднае паветра.* ‖ *наз.* **смуро́днасць**, -і, *ж.*

СМУ́ТА, -ы, *ДМ* сму́це, *ж.* **1.** Паўстанне, мяцеж (уст.). *Сеяць смуту.* **2.** Душэўнае замяшанне, хваляванне. *С. на сэрцы.* ‖ *прым.* **сму́тны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Смутныя часы.*

СМУ́ТАК, -тку, *м.* Пачуццё суму, маркоты, журбы. *Несці с. у сэрцы. С. у вачах* (сумны выраз).

СМУТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* **1.** Гараваць з прычыны чыёй-н. смерці. **2.** Сумаваць, журыцца, перажываць смутак. *Смуткуе хлопец па дому.* ‖ *наз.* **смуткава́нне**, -я, *н.*

СМУ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* смута. **2.** Які адчувае смутак; маркотны, сумны (пра чалавека). *Смутная дзяўчына. Смутныя вочы* (выражаюць смутак, бязрадасныя). **3.** Невыразны, няпэўны. *Смутныя намёкі.* **4.** Трывожны, неспакойны, мяцежны. *Смутныя часы.* ‖ *наз.* **сму́тнасць**, -і, *ж.*

СМУ́ШАК, -шка, *мн.* -шкі, -шкаў, *м.* Шкурка, знятая з нованароджанага ягняці некаторых каштоўных парод, а таксама футра такога ягня. ‖ *прым.* **сму́шкавы**, -ая, -ае. *Смушкавая шапка.*

СМЫК, смыка́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Палачка з напятым удоўж яе пучком конскіх валасоў, дотыкам якой да струн музычнага інструмента ўтвараюць адпаведныя гукі. *Скрыпічны с.* ‖ *прым.* **смыка́вы**, -ая, -ае. *С. волас.*

СМЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Выскубваць кудзелю пры прадзенні. *С. кудзелю.* **2.** *каго-што.* Тузаць за што-н. *С. за рукаў. С. цыбулю з вянка.* ‖ *аднакр.* **смыкну́ць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *зак.* **насмы́каць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **смы́канне**, -я, *н.*

СМЫЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лі́ць; *незак.* (разм.). **1.** Пячы, балець (ад апёкаў, ран і пад.). *Смылелі папечаныя пальцы.* **2.** *перан.* Пра душэўны боль: мучыць, непакоіць. *Смыліць душа па сыне.* **3.** Слаба, без полымя гарэць; тлець. *Ледзь смыляць у печы сырыя палены.* ‖ *наз.* **смыле́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

СМЫЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** Тое, што і смык. **2.** Прылада для трапання шэрсці. ‖ *прым.* **смычко́вы**, -ая, -ае. *Смычковыя інструменты.*

СМЯ́ГЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і смаглы.

СМЯ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; смяг, -гла; -ні; *незак.* Тое, што і смагнуць. ‖ *зак.* **вы́смягнуць**, -ну, -неш, -не; вы́смяг, -гла; -ні.

СМЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Рабіцца смелым, смялейшым, рашучым. ‖ *зак.* **асмяле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **пасмяле́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

СМЯЛЬЧА́К, смельчака́, *мн.* смельчакі́, смельчако́ў, *м.* (разм.). Смелы чалавек. *Такога смельчака трэба пашукаць.*

СМЯРДЗЕ́ЦЬ, -джу́, -дзі́ш, -дзі́ць; -дзі́м, смердзяце́, -дзяць; -дзі; *незак.* Вылучаць смурод, дрэнны пах. *Ва ўсёй хаце смярдзела нечым кіслым і гнілым.*

СМЯРДЗЮ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Невялічкі драпежны звярок з каштоўным футрам, які выдзяляе рэзкі смярдзючы пах; скунс. **2.** Назва розных раслін (траў), якія маюць моцны непрыемны пах.

СМЯРДЗЮ́ЧЫ, -ая, -ае. Які вылучае смурод; смуродны. *С. дым.* ‖ *наз.* **смярдзю́часць**, -і, *ж.*

СМЯРО́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* смяротны. **2.** Колькасць выпадкаў смерці за які-н. перыяд часу. *Дзіцячая с.*

СМЯРО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які асуджаны на смерць, прыгавораны да пакарання смерцю. *Камера смяротнікаў.* ‖ *ж.* **смяро́тніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СМЯРО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які жыве не вечна, якога чакае смерць. *Усе людзі смяротныя.* **2.** Які выклікае смерць. *Смяротная доза яду.* **3.** Тое, што і смертны (у 3 знач.). *С. прысуд. Смяротная кара.* **4.** *перан.* Крайні ў сваім праяўленні, вельмі моцны. *Смяротная нуда.* ‖ *наз.* **смяро́тнасць**, -і, *ж.*

СМЯРТЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і смяротны. ‖ *наз.* **смяртэ́льнасць**, -і, *ж.*

СМЯТА́НА, -ы, *ж.* Густы і тлусты верхні слой сквашанага малака. *Памідоры са смята-*

СМЯ—СОК

най. ‖ *ласк.* **смята́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **смята́нны,** -ая, -ае.

СМЯТА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* смятана. **2.** Верхні густы і тлусты слой салодкага малака, вяршкі. ‖ *прым.* **сметанко́вы,** -ая, -ае. *Сметанковае масла.*

СМЯТА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Пасудзіна для смятаны. **2.** Круглы піражок са смятаннай начынкай. *Напячы смятаннікаў.*

СМЯЦЦЯ́Р, смецяра́, *мн.* смецяры́, смецяро́ў, *м.* Чалавек, які збірае і вывозіць смецце. ‖ *ж.* **смяцця́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

СМЯШЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны часта смяяцца, якога можна лёгка рассмяшыць. *С. чалавек.* **2.** Які выражае гатоўнасць да смеху. *С. позірк. С. твар.* **3.** Пра настрой: такі, пры якім усё здаецца смешным, увесь час хочацца смяяцца. ‖ *наз.* **смяшлі́васць,** -і, *ж.*

СМЯШО́К, -шку́, *м.* (разм.). Кароткі, нямоцны смех. *С. прабег па аўдыторыі.*

СМЯШЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Усмешка, вясёлая іскрынка (у вачах). *С. ў рот папала* (пра смяшлівы настрой, пра жаданне ўвесь час смяяцца; жарт.).

СМЯШЫ́ЦЬ, смяшу́, сме́шыш, сме́шыць; *незак., каго (што).* Выклікаць у каго-н. смех. *С. жартамі.* ‖ *зак.* **насмяшы́ць,** -смяшу́, -сме́шыш, -сме́шыць *і* **рассмяшы́ць,** -смяшу́, -сме́шыш, -сме́шыць; -сме́шаны.

СМЯЯ́ЦЦА, смяю́ся, смяе́шся, смяе́цца; смяёмся, смеяце́ся, смяю́цца; сме́йся; *незак.* **1.** Праяўляць весялосць, радасць пры дапамозе смеху. *С. да слёз.* **2.** *з каго-чаго.* Высмейваць каго-, што-н.; насміхацца. *Нельга с. са старога чалавека.* **3.** *перан.* Жартаваць, гаварыць смехам. *Я не веру табе, ты смяешся.*

СНАБІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Паводзіны, манеры, уласцівыя снобу. ‖ *прым.* **снабі́сцкі,** -ая, -ае.

СНАБІ́СЦКІ *гл.* сноб *і* снабізм.

СНАВА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (спец.). Снавальная машына.

СНАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для снавання.

СНАВА́ЦЬ, сную́, сную́ш, сную́; снуём, снуяце́, сную́ць; снуй; *незак.* **1.** *што.* Падрыхтоўваць пражу асновы для ткання. *С. пражу.* **2.** Рухацца туды і сюды, у розных кірунках. *С. па вуліцы ўзад-уперад.* ‖ *наз.* **снава́нне,** -я, *н.*; *прым.* **снава́льны,** -ая, -ае.

СНА́ЙПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Майстар меткай стральбы. ‖ *прым.* **сна́йперскі,** -ая, -ае. *С. агонь* (трапны, дакладны).

СНАПО́ВЫ *гл.* сноп.

СНАРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Від боепрыпасаў для стральбы з гармат, а таксама лятальны апарат з баявым зарадам. *У лесе разарваўся с.* **2.** Прыбор, інструмент, машына. *С. для свідравання. Гімнастычныя снарады* (прыстасаванні для спартыўных практыкаванняў). ‖ *прым.* **снара́дны,** -ая, -ае.

СНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *зб.* Прыборы, інструменты, прыстасаванні для якога-н. занятку. *Рыбалоўная с.* **2.** звычайна *мн.* Канат, вяроўка, якія служаць для кіравання парусамі і пад.

СНАТВО́РНЫ, -ая, -ае. Які выклікае сон (у 1 знач.). *С. сродак. Прыняць снатворнае* (наз). *Снатворнае апавяданне* (перан.: вельмі сумнае; разм.).

СНЕГ, -у, *М* сне́зе, *мн.* снягі́, -о́ў, *м.* Атмасферныя ападкі ў выглядзе крышталікаў лёду, а таксама суцэльная маса такіх ападкаў, што пакрывае зямлю. *Выпаў першы с. Вечныя снягі* (на вяршынях высокіх гор). *Патрэбен, як леташні с.* (зусім не патрэбен; разм. неадабр.). *Як с. на галаву* (раптоўна, нечакана; разм.). ‖ *памянш.* **сняжо́к,** -жку́, *м.* ‖ *прым.* **снегавы́,** -а́я, -о́е *і* **сне́жны,** -ая, -ае. *Снегавая хатка* (зробленая з снегу). *Снегавая нагрузка* (нагрузка на будынкі, якую стварае снежнае покрыва). *Снежныя заносы. Снежная белізна* (падобная на снег).

СНЕГА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да снегу, напр. *снегаачыстка, снегазатрыманне, снегалавінны, снегаўборачны.*

СНЕГААХО́ВА, -ы, *ж.* Ахова чыгунак, дарог і пад. ад снежных заносаў. ‖ *прым.* **снегаахо́ўны,** -ая, -ае.

СНЕГААЧЫШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Машына для ачысткі вуліц, дарог ад снегу, снежных заносаў.

СНЕГАВЫ́ *гл.* снег.

СНЕГАЗАТРЫМА́ННЕ, -я, *н.* Штучнае затрыманне снегу на палях для накаплення вільгаці ў глебе.

СНЕГАПАГРУ́ЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *мн.* Машына для пагрузкі ў кузаў грузавіка снегу.

СНЕГАПА́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выпадзенне снегу.

СНЕГАЎБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які служыць для ўборкі снегу. *Снегаўборачная тэхніка.*

СНЕГАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтамабіль, прызначаны для руху па снезе. ‖ *прым.* **снегахо́дны,** -ая, -ае.

СНЕ́ДАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Ранішняя яда, а таксама ежа, прызначаная для ранішняй яды.

СНЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Есці раніцай. ‖ *зак.* **пасне́даць,** -аю, -аеш, -ае.

СНЕ́ЖАНЬ, -жня, *мн.* -жні, -жняў, *м.* Дванаццаты месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **сне́жаньскі,** -ая, -ае. *С. дзень кароценькі.*

СНЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Невялікі тугі камяк, злеплены са снегу, а таксама (мн.) гульня, удзельнікі якой стараюцца закідаць адзін аднаго такімі камякамі. *У адліжны дзень зручней гуляць у снежкі.*

СНЕ́ЖНЫ *гл.* снег.

СНІ́ЦЦА, сню́ся, сні́шся, сні́цца; сні́мся, сніце́ся, сня́цца; *незак.* Бачыцца ў сне, мроіцца. *Мне сняцца сны аб Беларусі.* ‖ *зак.* **прысні́цца,** -сню́ся, -сні́шся, -сні́цца; -сні́мся, -сніце́ся, -сня́цца *і* **сасні́цца,** -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца.

СНІЦЬ, сню, сніш, сніць; снім, сніце́, сняць; *незак.* **1.** *каго-што* і *з дадан. сказам.* Бачыць сон (сны), бачыць у сне. *Сёння сніла возера Нарач.* **2.** *перан., каго-што, аб кім-чым, пра каго-што* і *з дадан. сказам.* Марыць пра што-н., спадзявацца на што-н. *Ты толькі і сніш экскурсію ў Кіеў.* ‖ *зак.* **прысні́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць (да 1 знач.) *і* **сасні́ць,** -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць (да 1 знач.).

СНОБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Чалавек, які слепа трымаецца моды, густаў і манер «вышэйшага свету». **2.** Чалавек, які лічыць сябе носьбітам вышэйшай інтэлектуальнасці, вытанчаных густаў і манер (неадабр.). ‖ *прым.* **снабі́сцкі,** -ая, -ае.

СНОП, снапа́, *мн.* снапы́, снапо́ў, *м.* **1.** Звязаны пук зжатых сцёблаў збажыны і некаторых іншых культур. *С. жыта. Паваліўся як с.* (цяжка, усім целам). **2.** *перан., чаго.* Паток чаго-н. (прамянёў, пылу і пад.). *С. яркага святла.* ‖ *прым.* **снапо́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СНОПАВЯЗА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына, якая косіць сцёблы збажыны і вяжа іх у снапы.

СНОПАВЯЗА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для вязання снапоў. *С. механізм.*

СНО́ЎДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм. неадабр.). Хадзіць туды і сюды, сланяцца без справы. *С. па агародзе.* ‖ *наз.* **сно́ўданне,** -я, *н.*

СНО́ЎДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і сноўдацца. *Дзеці сноўдалі з двара ў двор.* ‖ *наз.* **сно́ўданне,** -я, *н.*

СНЯГІ́Р, снегіра́, *мн.* снегіры́, снегіро́ў, *м.* Невялікая пеўчая птушка з атрада вераб'іных з чырвонай афарбоўкай пер'я на грудзях (у самцоў).

СНЯГУ́РАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** У народных казках: дзяўчына з снегу, якая растала ўвесну. **2.** *мн.* Канькі з моцна закругленымі насамі. *Бацька прывёз мне з горада снягурачкі.*

СНЯДА́НАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (разм.). Снеданне.

СНЯДА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (разм.). Тое, што і снеданне.

СНЯЖО́К *гл.* снег.

СНЯЖЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пушынка, крышталік снегу. *На дзедавы вусы насела сняжынак.*

СНЯТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Невялікая азёрная рыба паўночнай Еўропы. ‖ *прым.* **снятко́вы,** -ая, -ае. *С. суп* (са сняткоў).

СО́БАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Драпежны звярок сямейства куніцавых з каштоўным футрам бурага колеру, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **сабалёвы,** -ая, -ае, **сабалі́ны,** -ая, -ае *і* **со́балевы,** -ая, -ае. *Сабалёвая шапка. Сабаліныя бровы* (перан.: густыя, цёмныя, шаўкавістыя; нар.-паэт.).

СО́БІЦЬ, -біць; *безас.; зак., каму* (разм.). Прыйсці ў галаву, навесці на думку зрабіць нечаканае. *Собіла ж яму ў такое разводдзе адпраўляцца ў дарогу.*

СО́ВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* сунуцца[1]. **2.** Хадзіць туды і сюды, звычайна без справы (разм.). *С. з хаты ў хату.* **3.** Перамяшчацца куды-н. *Лодка соваецца па вадзе.* ‖ *наз.* **со́ванне,** -я, *н.*

СО́ВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *гл.* сунуць[1-2]. **2.** *каго-што.* Перамяшчаць з месца на месца. *С. табурэткі па кухні.* **3.** Класці, укладваць куды-н. неахайна. *С. кнігі ў партфель.* **4.** *перан., што.* Даваць хабар (разм.). *С. хабар* (падкупляць). ‖ *наз.* **со́ванне,** -я, *н.*

СО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Вуглякіслы натрый, белае крышталічнае шчолачнае рэчыва, якое выкарыстоўваецца ў медыцыне, тэхніцы і інш. *Пітная с.* ‖ *прым.* **со́давы,** -ая, -ае. *С. завод. Содавая вада.*

СО́ДАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сода. **2.** *у знач. наз.* **со́давая,** -ай, *ж.* Тое, што і содавая вада. *Выпіць шклянку содавай.*

СО́ЕВЫ *гл.* соя.

СО́ЙКА, -і, *ДМ* сойцы, *мн.* -і, со́ек, *ж.* Пярэстая лясная птушка атрада вераб'іных.

СОК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вадкасць, якая знаходзіцца ў клетках, тканках і поласцях раслінных і жывёльных арганізмаў. *Кляновы с. Страўнікавы с. Выціснуць усе сокі з каго-н.* (перан.: абяссіліць празмернай работай). **2.** Напітак, які вырабляюць з мякаці розных пладоў. *Купіць вінаграднага соку.* ◊ **Варыцца ў сваім саку** (неадабр.) — працаваць, не падтрымліваючы сувязі з тымі, хто займаецца падобнай работай, не выкарыстоўваць іх вопыт. **У самым саку** (разм.) — у росквіце фізічных сіл. ‖ *прым.* **сока́вы,** -ая, -ае.

СОКАВЫЦІСКА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Апарат або прыстасаванне для выціскання соку з пладоў, ягад, гародніны.

СО́КАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная птушка з моцнай дзюбай і доўгімі вострымі крыламі; даўней яе выкарыстоўвалі пры паляванні на дробных жывёл і птушак. *Палёт сокала. С. ясны* (перан.: назва прыгожага юнака, мужчыны; нар.-паэт.). *Слаўныя сокалы нашай краіны* (перан.: пра лётчыкаў, касманаўтаў;

высок.). ‖ *памянш.* **сакóлік,** -а, *мн.* -аў, *м.* ‖ *прым.* **сакалíны,** -ая, -ае. *С. зрок* (як у сокала).

СÓЛА. 1. *нескл., н.* Музычны твор або яго частка, прызначаная для выканання адным музыкантам, спеваком або танцорам. *С. для цымбалаў з аркестрам.* **2.** *нескл., н.* Выкананне такога твора адным чалавекам. *С. на баяне.* **3.** *прысл.* Без удзелу каго-н., асобна ад другіх (пра выкананне музычных твораў, танцаў). *Танцаваць, пець с.* ‖ *прым.* **сóльны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

СÓЛАД, -у, *М* -дзе, *м.* Прадукт, падрыхтаваны з прарошчанага, высушанага і змолатага зерня хлебных злакаў; ужываецца для вырабу спірту, піва, квасу і пад. *Ячменны с.* ‖ *прым.* **сóладавы,** -ая, -ае.

СОЛЕ... (а таксама **саля...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да солі[1] (у 1 і 3 знач.), напр. *салеварэнне, солездабытчык, солезмяшчальнасць, соленасычанасць, солепрамысловасць, солераспрацоўкі, солераствaральнік, солеўтваральны.*

СОЛЕВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* Здабыванне солі выварваннем яе з вады. ‖ *прым.* **салявáрны,** -ая, -ае.

СОЛЬ[1], -і, *мн.* сóлі, -ей, *ж.* **1.** *адз.* Белае крышталічнае рэчыва з вострым смакам, ужываецца як прыправа да стравы. *Сталовая с. Падсыпаць солі* (таксама перан.: добра даняць, дапячы каму-н. іроніяй, едкім словам). *Пуд солі з'есці з кім-н.* (перан.: добра і даўно ведаць каго-н.; разм.). **2.** *перан., адз.* Тое, што надае асаблівы інтарэс, вастрыню чаму-н. *У гэтым якраз і ўся с. пазмы.* **3.** У хіміі: прадукт поўнага або частковага замяшчэння вадароду кіслаты металам. *Берталетава с.* ‖ *прым.* **салявы́,** -áя, -óе (да 1 і 3 знач.) *і* **саляны́,** -áя, -óе (да 1 і 3 знач.).

СОЛЬ[2], *нескл., н.* Пяты гук музычнай гамы, а таксама нота, якая абазначае гэты гук.

СОЛЬ[3], -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Грашовая адзінка Пэру.

СÓЛЬНЫ *гл.* сола.

СОМ, -а, *мн.* самы́, самóў, *м.* Вялікая прэснаводная рыба сямейства сомавых з вусамі і целам без лускі. ‖ *прым.* **сóмавы,** -ая, -ае *і* **сóмаў,** -мава. *Сямейства сомавых* (наз.). *Сомаў вус.*

СОН, сну, *м.* **1.** Фізіялагічны стан спакою арганізма, пры якім поўнасцю або часткова спыняецца работа свядомасці і аслабляюцца фізіялагічныя працэсы. *Трывожны с. Багатырскі с.* (моцны). *Заснуць вечным сном* (перан.: памерці; высок.). **2.** Тое, што сніцца таму, хто спіць. *Убачыць с.* ◊ **Са сну** — толькі што прачнуўшыся. **Сон у руку** (жарт.) — пра сон, які спраўдзіўся. **Як у сне** — пра стан чалавека, які паглыблены ў свае думкі і нічога вакол сябе не заўважае.

СÓНЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сонца. **2.** Які грунтуецца на скарыстанні энергіі Сонца. *С. рухавік. Сонечная ванна* (праграванне цела сонечным цяплом на адкрытым паветры). **3.** З яркім святлом сонца. *Сонечнае надвор'е. С. бок кватэры* (які выходзіць на поўдзень). **4.** *перан.* Радасны, шчаслівы. *Сонечная ўсмешка.* ○ **С. гадзіннік** — гадзіннік, які складаецца з цыферблата і вертыкальнага стрыжня, што кідае на цыферблат цень, паказваючы час. **Сонечнае спляценне** — спляценне сімпатычных нерваў, размешчанае па паверхні брушной аорты. **Сонечная сістэма** — сукупнасць нябесных цел, якая складаецца з Сонца і планет, што рухаюцца вакол яго. **Сонечны ўдар** — цяжкі стан, які ўзнікае ў выніку перагрэву галавы сонечнымі прамянямі.

СÓННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кніга з тлумачэннем сноў (у 2 знач.).

СÓННЫ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца ў час сну. *Соннае дыханне.* **2.** Які спіць. *Не так лёгка разбудзіць сонных дзяцей.* **3.** Вялы, неактыўны ад жадання спаць, які яшчэ не зусім прачнуўся. *Соннае дзіця. С. стан. Як сонная муха* (запаволены і вялы; разм.) **4.** *перан.* Пасіўны, бяздзейны. *Соннае жыццё.* **5.** Снатворны (пра лекі). *Сонныя кроплі.* ○ **Сонная артэрыя** — вялікая парная артэрыя з двух бакоў шыі. **Сонная хвароба** — інфекцыйнае захворванне, якое характарызуецца моцнай санлівасцю. ‖ *наз.* **сóннасць,** -і, *ж.* (да 3 і 4 знач.).

СÓНЦА, -а, *н.* **1.** (у тэрміналагічным значэнні С вялікае). Нябеснае свяціла ў выглядзе вогненнага шара, вакол якога круцяцца Зямля і іншыя планеты нашай Галактыкі. *Вярчэнне Зямлі вакол Сонца. Па сонцы* (арыентуючыся на сонца, вызначаючы час па месцазнаходжанні сонца). *Месца пад сонцам* (перан.: права на існаванне). *Да с.* (да ўсходу сонца, вельмі рана падняцца). **2.** Святло, цяпло, якое вылучаецца гэтым свяцілам. *Травы нельга сушыць на сонцы. У пакой не даходзіць с.* **3.** *перан., чаго.* Тое, што з'яўляецца крыніцай жыцця, шчасця каго-, чаго-н. *С. свабоды. С. праўды.* **4.** Поўны пакрой спадніцы. *С.-клёш.* **5.** Гімнастычнае практыкаванне на турніку. ‖ *ласк.* **сóнейка,** -а, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **сóнечны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

СОНЦА... (а таксама **санца...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да сонца (у 1 знач.), напр. *сонцаварот* (народная назва сонцастаяння), *сонцапакланенне;* 2) які мае адносіны да сонца (у 2 знач.), напр. *сонцаахоўны, сонцалюбівы, сонцалячэнне;* 3) падобны на сонца (у 1 знач.), напр. *сонцападобны.*

СОНЦАСТАЯ́ННЕ, -я, *н.* Перыяд часу, калі паўдзённая вышыня Сонца застаецца амаль нязменнай (найбольшай або найменшай). *Летняе с.* (з максімальнай вышынёй Сонца над гарызонтам; 21—22 чэрвеня). *Зімовае с.* (з мінімальнай вышынёй Сонца над гарызонтам; 21—22 снежня).

СÓПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Невялікая гара, курган круглявай формы, а таксама (на Далёкім Усходзе) вулкан. ‖ *прым.* **сóпачны,** -ая, -ае.

СÓПКІ, -ая, -ае. Які лёгка разварваецца; рассыпісты. *Сопкая бульба.* ‖ *наз.* **сóпкасць,** -і, *ж.*

СÓПЛІ, -яў, *адз.* сóпля, -і, *ж.* (разм.). Слізь, што выдзяляецца з носа; смаркачы.

СÓРАК, сарака́, *ліч.* Лік і лічба 40. *За сорак каму-н.* (больш за сорак гадоў). ‖ *парадк.* **саракавы́,** -áя, -óе.

СÓРАМ, -у, *м.* **1.** Пачуццё моцнай збянтэжанасці ад усведамлення непрыстойнасці, ганебнасці свайго ўчынку. *С. за свае словы. Згарэць ад сораму* (моцна засаромецца). **2.** *у знач. вык.* Ганьба (разм.). *С. так несумленна рабіць!*

СÓРАМНА, *у знач. вык.* Пра пачуццё сораму, што адчувае хто-н. *С. за сябе.*

СÓРГА, *нескл., н.* Паўднёвая травяністая расліна з мяцёлкавым суквеццем, ужываецца для ежы, на корм і для тэхнічных патрэб. ‖ *прым.* **сóргавы,** -ая, -ае.

СОРТ, -у, *М* сóрце, *мн.* сарты́, -óў, *м.* **1.** Тое, што і гатунак. *Першы с.* (таксама перан.: пра што-н. вельмі добрае). *Мука першага сорту.* **2.** Разнавіднасць якой-н. культурнай расліны, якая адрозніваецца ад іншых раслін гэтага ж віду якімі-н. каштоўнымі якасцямі. *Высокаўраджайныя сарты пшаніцы.* ‖ *прым.* **сартавы́,** -áя, -óе (да 2 знач.).

СÓРТНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Тое, што і гатунковасць. **2.** Прыналежнасць да высокага або каштоўнага сорту (пра культурныя расліны). *С. пшаніцы.*

СÓРТНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Тое, што і гатунковы (*гл.* гатунак). **2.** Высокага сорту. *Сортнае насенне пшаніцы.*

СОС[1], (вялікія літары) *выкл.* Міжнародны радыёсігнал пра бедства суднаў ці самалётаў (бесперапыннае паўтарэнне трох кароткіх і трох доўгіх сігналаў па азбуцы Морзэ, пераасэнсаваны англійскі выраз Save Our Souls, што азначае «ратуйце нашы душы»).

СОС[2], -у, *м.* (разм.). Нікацінавая смала, якая збіраецца пасля курэння ў цыбуку люлькі. *Ён прапах сосам, што за паўвярсты чуваць.*

СÓСКА, -і, *ДМ* сóсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Полы гумавы наканечнік у выглядзе саска, праз які дзіця ссе з бутэлькі малако. ‖ *памянш.* **сóсачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **сóсачны,** -ая, -ае.

СÓСЛЕПУ, *прысл.* Нічога не бачачы з-за слепаты. *С. не трапіў у дзверы.*

СÓСМЕХУ, *прысл.* Ад вялікага смеху. *Паміраць с.*

СÓТАВЫ[1] *гл.* соты[1].

СÓТАВЫ[2], -ая, -ае. Які мае адносіны да аднаго з тыпаў бесправаднай тэлефоннай сувязі. *Сотавая тэлефонная сувязь. С. тэлефон* (аўтаномны тэлефон, звязаны радыёхвалямі з базавай станцыяй сувязі).

СÓТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (разм.). **1.** Адзінка зямельнай плошчы, роўная адной сотай частцы гектара. *Прысядзібны ўчастак займае 10 сотак* (10 сотых га). **2.** Мера вадкасці, роўная адной сотай вядра, а таксама бутэлька такой ёмістасці (уст.). *На стале стаяла с. гарэлкі.* ‖ *прым.* **сóткавы,** -ая, -ае.

СÓТНЯ, -і, *мн.* -і, сóцень *і* сóтняў, *ж.* **1.** Сто якіх-н. адзінак (прадметаў, рублёў і пад.). *Дзве сотні кніг. Заплаціць не адну сотню за кашулю. Сотні студэнтаў* (вельмі многа). **2.** *мн.* Трэцяя ад канца лічба шматзначнага ліку. **3.** Вайсковае падраздзяленне, якое першапачаткова складалася са ста чалавек. *Стралецкая с. Казацкая с.* (падраздзяленне, якое адпавядае эскадрону). ‖ *памянш.* **сóценька,** -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **сóценны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.). *С. білет. Соценная вага* (вага, на якой прадмет, што ўзважваецца, ураўнаважваецца ў сто разоў лягчэйшай гірай; спец.).

СÓТЫ[1], -аў. Ячэйкі з воску, якія робяць пчолы і восы для захоўвання мёду і адкладвання яец. *Мядовыя с.* ‖ *прым.* **сóтавы,** -ая, -ае. *С. мёд* (які знаходзіцца ў сотах).

СÓТЫ[2], -ая, -ае. **1.** *гл.* сто. **2.** Які атрымліваецца пры дзяленні на сто. *Сотая частка. Дзве сотыя* (наз.).

СÓУС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыправа, падліва да стравы. *Таматны с. вельмі смачны. Пад рознымі соусамі* (таксама перан.: у іншай форме, у другім выглядзе; разм., неадабр.). ‖ *прым.* **сóусны,** -ая, -ае.

СÓУСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пасудзіна для соусу.

СÓЎГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Хадзіць туды-сюды. *С. па вуліцы без справы.* **2.** Марудна, з цяжкасцю хадзіць. *Бабуля ледзь соўгаецца.* **3.** Перамяшчацца, рухацца. *Калцо соўгаецца па дроце.* ‖ *аднакр.* **саўгану́цца,** -ну́ся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -ну́цца; -ні́ся (да 3 знач.). ‖ *наз.* **сóўганне,** -я, *н.*

СÓЎГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Перасоўваць што-н. з месца на месца. *С. сталы з аднаго пакоя ў другі.* **2.** *што.* Соваць, рухаць чым-н. у розных кірунках. *С. картатэчныя скрынкі.* **3.** *чым.* Соваць,

поркаць куды-н., у што-н. *С. палкай у гразь.* ‖ *аднакр.* **саўгануць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **соўганне,** -я, *н.*

СОЎКА, -і, *ДМ* соўцы, *мн.* -і, совак, *ж.* **1.** Птушка сямейства сапраўдных соў. **2.** Шэры начны матылёк, шкоднік сельскагаспадарчых культур.

СОХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; сох, -хла; -ні; *незак.* **1.** Рабіцца сухім, трацячы вільгаць. *На лузе сохне сена. У горле сохне* (безас.; перасыхае). **2.** Вянуць, гінуць (пра расліны). *Пакаёвыя кветкі чамусьці сохнуць. Трава сохне без дажджу.* **3.** *перан.* Худзець (ад хваробы, перажыванняў, цяжкай працы). *Хворы сохне. С. па дзяўчыне.* ‖ *зак.* **высахнуць,** -ну, -неш, -не; высах, -хла; -ні (да 1 знач.), **засохнуць,** -ну, -неш, -не; засох, -хла; -ні (да 2 знач.) *і* **прасохнуць,** -ну, -неш, -не; прасох, -хла; -ні (да 1 знач.).

СОЦЕННЫ, СОЦЕНЬКА *гл.* сотня.

СОЦКІ, -ага, *мн.* -ія, -іх, *м.* У дарэвалюцыйнай Расіі: селянін, які прызначаўся дапамагаць сельскай паліцыі падтрымліваць парадак у вёсцы.

СОЦЫУМ, -у, *м.* (кніжн.). Тое, што і грамадства. ‖ *прым.* **сацыяльны,** -ая, -ае. *Сацыяльная рэвалюцыя. Сацыяльныя навукі. Сацыяльнае заканадаўства.*

СОЧКА *гл.* сачыць[1].

СОЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Складзеная ў форме піражка аладка з начынкай. *С. з тварагом.*

СОШКА, СОШНЫ *гл.* саха.

СОЯ, -і, *ж.* Бабовая расліна, насенне якой выкарыстоўваецца ў харчовай прамысловасці і ў тэхніцы. ‖ *прым.* **соевы,** -ая, -ае. *С. алей.*

СПАБОРНІЦТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Форма дзейнасці (работы, гульні і пад.), пры якой удзельнікі імкнуцца выявіць перавагу над кім-н., дабіцца лепшых вынікаў у чым-н. *Спартыўныя спаборніцтвы. С. па плаванню.*

СПАБОРНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., з кім.* Удзельнічаць у спаборніцтве. *С. у пад'ёме ўраджайнасці.*

СПАВАЖНЫ, -ая, -ае. Павольны, памяркоўны, няспешны. *С. голас.* ‖ *наз.* **спаважнасць,** -і, *ж.*

СПАВЕДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Святар, які прымае споведзь. **2.** Той, хто прыйшоў на споведзь. ‖ *ж.* **спаведніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СПАВІВАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў *і* **СПАВІВІЧ,** -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Доўгі вузкі пояс, якім спавіваюць маленькіх дзяцей.

СПАВІЦЬ, спаўю, спаўеш, спаўе; спаўём, спаўяце, спаўюць; спавіў, -віла, -ло; спаві; спавіты; *зак., каго (што).* Загарнуць пялёнкі і звязаць спавівачом. *С. дзіця.* ‖ *незак.* **спавіваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спавіванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **спавівальны,** -ая, -ае.

СПАВЯДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Быць на споведзі, прызнаваць свае грахі. **2.** *перан.* Шчыра расказваць пра свае сакрэты, пра сябе. *Няма чаго кожнаму с.* ‖ *зак.* **выспаведацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПАВЯДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго і без дап.* Прымаць споведзь у каго-н. *С. грэшніка, хворага.* **2.** *перан., каго.* Ушчуваць за што-н. *С. вучня за дрэнны ўчынак.* ‖ *зак.* **паспавядаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны *і* **выспаведаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **спавяданне,** -я, *н.*

СПАГАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Спачуванне каму-н. у сувязі з чым-н., добразычлівыя адносіны да каго-н. *С. да людзей.* **2.** Літасць да каго-н. з чыйго-н. боку. *Ніякай спагады гультаям!*

СПАГАДАННЕ, -я, *н.* Тое, што і спагада.

СПАГАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму.* Адносіцца са спагадай да чыйго-н. гора, бяды. *С. чыёй-н. бядзе.*

СПАГАДЛІВЫ *і* СПАГАДНЫ, -ая, -ае. Схільны да спагады, спагадання; чулы, сардэчны. *Спагадлівыя суседзі.* ‖ *наз.* **спагадлівасць,** -і, *ж. і* **спагаднасць,** -і, *ж.*

СПАГАНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* (разм.). Тое, што і апаганіцца. ‖ *незак.* **спаганьвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПАГАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Забрудзіць, зрабіць паганым, нячыстым. *С. чыстае вядро памыямі.* **2.** *перан.* Зняважыць, пазбавіць святасці. ‖ *незак.* **спаганьваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПАГЕЦЦІ, *мн., нескл.* Выраб з пшанічнай мукі ў выглядзе доўгіх ніцей, якія адварваюцца цалкам. *С. з таматным соусам.*

СПАГНАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* спагнаць. **2.** Пакаранне за невыкананне або парушэнне чаго-н. *С. за парушэнне працоўнай дысцыпліны.*

СПАГНАЦЬ, -ганю, -гоніш, -гоніць; -гані; -наны; *зак., што.* **1.** Прымусіць аддаць прызначанае. *С. доўг. С. штраф.* **2.** *на кім.* Атрымаць задавальненне, выліўшы свой гнеў, дрэнны настрой на каго-н. *С. злосць на дамашніх;* ‖ *наз.* **спагнанне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *незак.* **спаганяць,** -яю, -яеш, -яе; *наз.* **спаганянне,** -я, *н.*

СПАД *гл.* спасці.

СПАДАБАЦЦА *гл.* падабацца.

СПАДАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Форма ветлівага звароту да афіцыйных прадстаўнікоў або грамадзян сваёй краіны ці іншых краін. *Шаноўныя спадары і спадарыні!* ‖ *ж.* **спадарыня,** -і, *мн.* -і, -рынь.

СПАДАРОЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які знаходзіцца ў дарозе разам з кім-н. *Мой с. — вясёлы чалавек. С. жыцця* (перан.: пра мужа). **2.** *перан.* Тое, што спадарожнічае чаму-н., з'яўляецца разам з чым-н. *Сырое надвор'е — с. прастудных захворванняў.* **3.** Нябеснае цела, якое рухаецца вакол планеты, зоркі. *С. Зямлі — Месяц.* **4.** Касмічны апарат, які запускаецца ў касмічную прастору з дапамогай ракетных установак. *Запусціць с.* ‖ *ж.* **спадарожніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **спадарожнікавы,** -ая, -ае (да 4 знач.; спец.) *і* **спадарожніцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СПАДАРОЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каму.* Ісці, ехаць разам з кім-н., быць яго спадарожнікам. *С. знаёмым у паездцы на экскурсію.* **2.** *перан., каму-чаму.* Знаходзіцца з нечым у непарыўнай сувязі, адбывацца адначасова або ўслед за чым-н. *Яму заўсёды спадарожнічалі ўдачы. Песня і музыка спадарожнічаюць людзям усё жыццё.* ‖ *наз.* **спадарожнічанне,** -я, *н.*

СПАДАРОЖНЫ, -ая, -ае. Які рухаецца ў адным кірунку з чым-н. *Спадарожная машына. С. вецер.*

СПАДАРСТВА, -а, *н., зб.* Форма ветлівага звароту да многіх афіцыйных прадстаўнікоў або грамадзян сваёй краіны ці іншых краін. *Шаноўнае с., праслухайце аб'явы.*

СПАДАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* **1.** *гл.* спасці. **2.** Звісаць, спускацца (пра адзежу, тканіну, валасы і пад.). *На плечы спадае каса.*

СПАДЗІСТЫ, -ая, -ае. Які паступова паніжаецца, мае схіл. *С. бераг. Спадзістая гара.* ‖ *наз.* **спадзістасць,** -і, *ж.*

СПАДЗЯВАННЕ, -я, *н.* Чаканне таго, што мае адбыцца, надзея на што-н. *С. на лепшае жыццё.*

СПАДЗЯВАЦЦА, -дзяюся, -дзяешся, -дзяецца; -дзяёмся, -дзяяцеся, -дзяюцца; *незак.* **1.** *на што, з інф., без дап. і са злуч.* «што». Мець спадзяванне, надзею на што-н. *С. на атрыманне кватэры. С. на шчасце. Спадзяюся вярнуцца вячэрнім рэйсам.* **2.** *на каго-што.* Быць упэўненым у кім-, чым-н., мець спадзяванні на каго-н. *Спадзяюся на свайго сына.* **3.** *у форме 1 ас. адз. л. ўжываецца ў знач. пабочн. слова,* **спадзяюся.** Выражае ўпэўненасць. *Ты, спадзяюся, лішняга не будзеш гаварыць.* ‖ *зак.* **паспадзявацца,** -дзяюся, -дзяешся, -дзяецца; -дзяёмся, -дзеяцеся, -дзяюцца.

СПАДКАЕМЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* **1.** Асоба, якая атрымала спадчыну або мае правы на яе. **2.** *перан.* Той, хто прадаўжае чые-н. традыцыі, чыю-н. дзейнасць. ‖ *ж.* **спадкаемніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **спадкаемскі,** -ая, -ае.

СПАДКІ, -аў (разм.). Маёмасць, спадчына, якая пасля смерці ўладальніка пераходзіць у карыстанне каго-н.

СПАДНІЗУ, *прысл.* Знізу, з-пад чаго-н. *С. пірог падгарэў.*

СПАДНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Жаночае адзенне ад пояса ўніз, а таксама частка сукенкі ад таліі ўніз. *Купіла новую спадніцу. Бегаць за спадніцай* (перан.: заляцацца да жанчын; разм. неадабр.). *Трымацца за спадніцу* (перан.: быць у поўнай залежнасці ад жонкі; разм. неадабр.). ‖ *памянш.* **спаднічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **спадніцавы,** -ая, -ае.

СПАДОБА: (не) да спадобы — (не) падабаецца, (не) па густу. *Мне не да спадобы такі гарнітур.*

СПАДРУЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Зручны. *Спадручнае месца для адпачынку.* **2. спадручны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Памагаты. *Пайшоў у спадручныя да сталяра.*

СПАДЦІШКА, *прысл.* (разм.). Скрытна, непрыкметна. *Падысці с. Назіраць с.*

СПАДЧЫНА, -ы, *ж.* **1.** Маёмасць, якая пасля смерці яе ўладальніка пераходзіць у чыю-н. уласнасць. *Бацькоўская с.* **2.** З'явы культурнага жыцця, побыту, укладу, якія ўнаследаваны ад мінулых эпох, папярэдніх дзеячаў. *Культурная с.* **3.** Маёмасць памёршага, якая перайшла да яго наследнікаў (спец.).

СПАДЧЫННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* спадчынны. **2.** Захоўванне і перадача праз пакаленні прыродных уласцівасцей арганізма. **3.** Тое, што і спадчына (у 2 знач.). **4.** Тое, што і спадчына (у 3 знач.; спец.). ‖ *прым.* **спадчынны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

СПАДЧЫННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і наследнік. ‖ *ж.* **спадчынніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **спадчынніцкі,** -ая, -ае.

СПАДЧЫННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* спадчына. **2.** Звязаны са спадчыннасцю. *Спадчынная хвароба.* **3.** Які ідзе ў парадку пераемнасці ад аднаго да другога. *С. князь.* ‖ *наз.* **спадчыннасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СПАДЫЛБА, *прысл.* З-пад нахмураных броваў. *Глядзець с.* (таксама перан.: недружалюбна, недаверліва).

СПАДЫСПАДУ, *прысл.* Знізу, з ніжняга боку; з-пад чаго-н. *С. сена мокрае. Выцягнуць кнігу с. С.* (перан.: з самых глыбінь душы) *кралася трывожная думка.*

СПАЖЫВА, -ы, *ж.* **1.** Тое, чым лёгка можна пажывіцца (разм.). *Падкі да спажывы.* **2.** Харч, ежа. *Куры шукаюць спажывы.* **3.** *перан.* Матэрыял для роздуму, разумовай дзейнасці і пад. *С. для розуму.*

СПАЖЫВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і спажывец. ‖ *ж.* **спажывальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **спажывальніцкі,** -ая, -ае.

СПАЖЫВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* **1.** Выкарыстоўваць як ежу. *С. мяса.* **2.** Выкарыстоўваць, расходаваць для сябе. ‖ *зак.* **спажыць,** -жыву, -жывеш, -жыве; -жывём, -жывяце, -жывуць; -жыты. ‖ *наз.* **спажыванне,** -я, *н.* *Тавары народнага спажывання.*

СПАЖЫВÉЦ, -жыўцá, *мн.* -жыўцы, -жыўцоў, *м.* **1.** Асоба або арганізацыя, якія спажываюць прадукцыю чыёй-н. вытворчасці. *Тавары для масавага спажыўца* (для масавага пакупніка). **2.** *перан.* Той, хто імкнецца да задавальнення толькі сваіх патрэб (неадабр.). ‖ *прым.* **спажывéцкі,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Спажывецкая кааперацыя.*

СПАЖЫВÉЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* спажывец. **2.** *перан.* Характэрны для чалавека, які стараецца задаволіць толькі ўласныя патрэбы (неадабр.). *Спажывецкія адносіны да жыцця.*

СПАЖЫ́ТАК, -тку, *м.* **1.** Тое, што служыць для харчавання, для ежы, а таксама рэчы, якімі карыстаюцца; маёмасць. **2.** *перан.* Карысць, каштоўнасць. *С. ад кветак вялікі.* **3.** Карыстанне. *Аддаць людзям на с.*

СПАЖЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для яды, спажывання. *Спажыўныя расліны.* **2.** Тое, што і пажыўны. ‖ *наз.* **спажы́ўнасць,** -і, *ж.*

СПАЖЫ́ЦЬ *гл.* спажываць.

СПÁЗМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Сутарга, сутаргавае скарачэнне мышцаў. *Спазмы ў горле.* ‖ *прым.* **спазматы́чны,** -ая, -ае *і* **спасты́чны,** -ая, -ае.

СПАЗНÁЦЦА, -нáюся, -нáешся, -нáецца; *зак.* (разм.). **1.** Здружыцца; блізка сысціся. *Нашы дзеці спазналіся ў школе.* **2.** *з чым.* Сутыкнуцца з чым-н., зведаць што-н. *С. з цяжкім жыццём.* ‖ *незак.* **спазнавáцца,** -знаюся, -знаéшся, -знаéцца; -знаёмся, -знаяцéся, -знаю́цца.

СПАЗНÁЦЬ, -знáю, -знáеш, -знáе; -знáны; *зак.* **1.** *што.* Засвоіць, асэнсаваць з'явы рэчаіснасці, атрымаць уяўленне. *С. законы развіцця грамадства. С. ісціну.* **2.** Набыць веды ў чым-н., пазнаць што-н. *С. устройства агрэгата.* **3.** *і з дадан. сказам.* Зазнаць, зведаць што-н. на ўласным вопыце, перажыць што-н. *С. нягоды і пакуты. С., што такое вайна.* ‖ *незак.* **спазнавáць,** -знаю, -знаéш, -знаé; -знаём, -знаяцé, -знаю́ць. ‖ *наз.* **спазнавáнне,** -я, *н.*

СПАЗНÉННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Прыход, наступленне чаго-н. пазней устаноўленага часу. *Прыйсці на работу са спазненнем. Цягнік прыйшоў са спазненнем.*

СПАЗНÍЦЦА, спазню́ся, спóзнішся, спóзніцца; *зак.* **1.** З'явіцца пазней, чым трэба. *С. на самалёт.* **2.** *з чым, з інф.* і *без дап.* Не паспець зрабіць што-н. своечасова. *С. з уборкай бульбы. Спазнілася падаць дакументы.* ‖ *незак.* **спазня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

СПАÍЦЬ, спаю́, спóіш, спóіць; спóены; *зак., каго (што).* Прывучыць да гарэлкі, п'янства, зрабіць п'яніцам. *С. хлопца.* ‖ *незак.* **спóйваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спóйванне,** -я, *н.*

СПÁЙВАННЕ, -ВАЦЦА, -ВАЦЬ *гл.* спаяцца, -ць.

СПÁЙКА, -і, *ДМ* спайцы, *мн.* -і, спáек, *ж.* **1.** *гл.* спаяцца, -ць. **2.** Месца спайвання, злучэння частак чаго-н. *С. трубкі. С. плеўры.* **3.** *перан., адз.* Цесная сувязь, яднанне людзей. ‖ *прым.* **спáечны,** -ая, -ае.

СПАКАВÁЦЬ *гл.* пакаваць.

СПАКАЙНÉЦЬ, -éю, -éеш, -éе; *незак.* Рабіцца больш спакойным (спакойнай). ‖ *зак.* **паспакайнéць,** -éю, -éеш, -éе.

СПАКВАЛЯ́, *прысл.* (разм.). Павольна, паступова. *Ноч с. ахінала зямлю. С. разабрацца ў паперах.*

СПАКЛАДÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што.* Тое, што і кастрыраваць. *С. жарабка.*

СПАКÓЙ, -ю, *м.* **1.** Стан цішыні, адсутнасць трывогі, хваляванняў, шуму. *Хвораму дзіцяці патрэбен с. Пакінуць каго-н. у спакоі* (перастаць турбаваць). *Вечны с.* (перан.: смерць). **2.**Ураўнаважанасць, фізічнае і душэўнае заспакаенне. *Прыемны с. на душы. Захоўваць с.*

СПАКÓЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў стане спакою, маларухомы або нерухомы. *Спакойная рака. Сядзець спакойна* (прысл.). **2.** Які выражае спакой (у 2 знач.), без душэўных трывог, перажыванняў. *Спакойнае жыццё. На сэрцы спакойна* (прысл.). **3.** Стрыманы, ураўнаважаны, ціхмяны, які нікога не раздражняе. *С. конь. Спакойнага нораву чалавек.* **4.** Роўны ў сваім працяканні. *Спакойная хада. Спакойная гутарка.* **5.** Не ваенны, мірны. *С. час.* **6.** Які нічым і нікім не парушаецца, адбываецца ў спакоі. *Спакойная старасць.* **7.** Прыемны для вока (пра святло, **фарбы** і пад.). *Спакойныя фарбы пейзажаў. Спакойнае, мяккае святло.* ‖ *наз.* **спакóйнасць,** -і, *ж.*

СПАКÓН: спакон веку (вякоў) — з даўніх часоў. *С. веку вядома.*

СПАКОНВÉЧНЫ, -ая, -ае. Тое, што і спрадвечны.

СПАКУ́СА, -ы, *мн.* -ы, -ку́с, *ж.* **1.** Тое, што вельмі вабіць чалавека, спакушае, выклікае неадольнае жаданне, цягу да чаго-н. *Не паддавацца ніякім спакусам.* **2.** Схіленне да інтымнай блізкасці; прываблíванне. *Была яна не толькі чароўнай весялухай, але і зводніцай на спакусу.* ‖ *прым.* **спаку́сны,** -ая, -ае.

СПАКУСÍЦЦА, -кушу́ся, -ку́сішся, -ку́сіцца; *зак.* **1.** *на што, чым* і *без дап.* Быць прывабленым чым-н. спакуслівым. *Нехта спакусіўся на мае агуркі.* **2.** *з інф.* і *без дап.* Не ўстаяць перад якім-н. жаданнем, спакусай. *С. перакуліць чарку, хоць недазволена.* ‖ *незак.* **спакушáцца,** -áюся, -áешся, -áецца.

СПАКУСÍЦЬ, -кушу́, -ку́сіш, -ку́сіць; -ку́шаны; *зак., каго (што).* **1.** *чым* і *з інф.* Прывабіць чым-н. захапляючым, прыемным. *С. пакупнікоў воднымі таварамі.* **2.** Дабіцца інтымнай блізкасці. *С. дзяўчыну.* ‖ *незак.* **спакушáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **спакушэ́нне,** -я, *н.*

СПАКУ́СЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны спакусіць (у 1 знач.); прынадны, прывабны, захапляльны. *С. пах падсмажаных скварак.* **2.** Які абуджае пачуццёвую цягу, наводзіць на грэшныя думкі. *Спакуслівая поза.* ‖ *наз.* **спаку́слівасць,** -і, *ж.*

СПАКУ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які спакушае каго-н. ‖ *ж.* **спаку́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СПАКУ́ТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак.* Змардавацца, змучыцца. *С. ў адзіноце.*

СПАЛАСАВÁЦЬ *гл.* паласаваць.

СПАЛАСКÁЦЬ, -лашчу́, -лóшчаш, -лóшча; -лашчы́; -ласкáны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абмыць, змыць гразь, бруд і пад. *Спалошча дождж зямлю.* **2.** *безас., каго.* Пра стан бяссілля, змучанасці пры паносе (разм.). *Яго так спаласкала, што ледзь ногі валачэ.* ‖ *незак.* **спалóскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спалóскванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СПАЛАСНУ́ЦЦА, -ну́ся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Злёгку змыць з сябе пыл, пот. *С. ў рэчцы пасля малацьбы.* ‖ *незак.* **спалóсквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПАЛАСНУ́ЦЬ, -ну́, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак., каго-што.* Злёгку абмыць, апаласнуць. *С. цэбар.* ‖ *незак.* **спалóскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спалóскванне,** -я, *н.*

СПАЛАТНÉЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які стаў бледным, падобным на палатно (ад страху, бяды і пад.).

СПАЛАТНÉЦЬ, -éю, -éеш, -éе; *зак.* (разм.). Стаць бледным, падобным на палатно (ад страху, бяды і пад.).

СПАЛÉННЕ, -ЛÍЦЬ *гл.* паліць[1].

СПАЛÓХ, -у, *м.* Раптоўнае адчуванне страху, стан перапалоху. *С. ахапіў прысутных.*

СПАЛÓХАЦЦА, -ЦЬ *гл.* палохацца, -ць.

СПАЛУЧÁЛЬНЫ, -ая, -ае. Які дазваляе спалучыць што-н., з'яўляецца вынікам спалучэннем чаго-н. *Складаназлучаныя сказы са спалучальнымі адносінамі. С. рэфлекс.* ‖ *наз.* **спалучáльнасць,** -і, *ж.*

СПАЛУЧÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *незак.* **1.** *гл.* спалучыцца. **2.** Дастасоўвацца адно да другога, гарманіраваць. *У карціне ўдала спалучаюцца святло і цені.* **3.** Уступаць у сувязь, уваходзіць у спалучэнне. *Прыметнікі спалучаюцца з назоўнікамі.* **4.** Служыць працягам адно другога; злучацца. *Два пакоі спалучаюцца са спальняй.* ‖ *наз.* **спалучэ́нне,** -я, *н.*

СПАЛУЧЫ́ЦЦА, -лучу́ся, -лу́чышся, -лу́чыцца; *зак.* Злучыцца адначасова, аб'яднацца ва ўзаемнай адпаведнасці. ‖ *незак.* **спалучáцца,** -áюся, -áешся, -áецца. ‖ *наз.* **спалучэ́нне,** -я, *н.*

СПАЛУЧЫ́ЦЬ, -лучу́, -лу́чыш, -лу́чыць; -лу́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Злучыць адно з другім, аб'яднаць. *С. тэорыю з практыкай. С. фарбы, колеры.* **2.** *каго-што-чым.* Наладзіць сувязь з кім-, чым-н. *С. рэкі каналам.* ‖ *незак.* **спалучáць,** -áю, -áеш, -áе. ‖ *наз.* **спалучэ́нне,** -я, *н.*

СПÁЛЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і паліць (у 1 знач.).

СПÁЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для спання. *С. вагон.*

СПÁЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* **1.** Пакой, дзе спяць. *С. для дачкі.* **2.** Камплект мэблі для такога пакоя (разм.). *Набыць спальню ў крэдыт.*

СПАНДЭ́Й, -я, *м.* (спец.). **1.** У антычным вершаскладанні: стапа з двух доўгіх складоў (схема - -). **2.** У сілаба-танічным вершаскладанні: стапа харэя або ямба са звышсхемным націскам (схема //); часцей сустракаецца на пачатку верша. ‖ *прым.* **спандэ́ічны,** -ая, -ае.

СПАНІÉЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Парода паляўнічых сабак.

СПАННЁ *гл.* спаць.

СПАНТÁННЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ўзнікае пад уздзеяннем унутраных прычын, без непасрэднага ўздзеяння звонку. ‖ *наз.* **спантáннасць,** -і, *ж.*

СПАПЯЛÉЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ператварыўся ў попел. *Спапялелая будыніна.* **2.** *перан.* Які набыў колер попелу; шэры.

СПАПЯЛÉЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -éе; *зак.* **1.** Ператварыцца ў попел, згарэць дашчэнту. **2.** *перан.* Стаць попельным, шэрым.

СПАПЯЛÍЦЦА, -лю́ся, -лíшся, -лíцца; -лíмся, -пеліцéся, -ля́цца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ператварыцца ў попел. **2.** *перан.* Растраціцца ў змаганні з чым-н., у перажываннях за што-н. (пра сілы, энергію і пад.). ‖ *незак.* **спапяля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

СПАПЯЛÍЦЬ, -лю́, -лíш, -лíць; -лíм, -пеліцé, -ля́ць; -лёны; *зак., каго-што.* **1.** Ператварыць у попел, спаліць дашчэнту. *С. вёску.* **2.** *перан.* Растраціць у змаганні, перажываннях, хваляваннях (сілу, энергію і пад.). ‖ *незак.* **спапяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спапялéнне,** -я, *н.*

СПАРАВÁЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для спаравання, мае адносіны да спаравання; злучны. *С. пункт. С. перыяд.*

СПАРАВÁЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́ецца; *зак.* Пра жывёл: злучыцца. ‖ *незак.* **спарóўвацца,** -аецца; *наз.* **спарóўванне,** -я, *н.*

СПАРАВÁЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -равáны; *зак., каго.* Пра жывёл: звесці для

СПА—СПА

злучкі; злучыць. ‖ *незак.* **спаро́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спарава́нне,** -я, *н.*

СПАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Нарадзіць, даць жыццё каму-н. *С. сына.* **2.** *перан., каго-што.* З'явіцца прычынай узнікнення чаго-н., стаць крыніцай чаго-н. *Замоўчванне фактаў спарадзіла чуткі.* ‖ *незак.* **спараджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спараджэ́нне,** -я, *н.*

СПАРАДКАВАЦЬ *гл.* парадкаваць.

СПАРАДЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Непастаянны, выпадковы, які праяўляецца нерэгулярна. *Спарадычная з'ява.* ‖ *наз.* **спарады́чнасць,** -і, *ж.*

СПАРАЖНІ́ЦЦА, -ражню́ся, -ро́жнішся, -ро́жніцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць парожнім, пустым. *Пасуда спаражнілася.* **2.** Выдаліць з арганізма рэшткі перапрацаванай ежы (разм.). **3.** Пазбавіцца ад цяжарнасці шляхам выдалення плода (разм.). ‖ *незак.* **спаражня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

СПАРАЖНІ́ЦЬ, -ражню́, -ро́жніш, -ро́жніць; -ро́жнены; *зак., што.* Зрабіць парожнім, пустым. *С. збан.* ‖ *незак.* **спаражня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спаражне́нне,** -я, *н.*

СПАРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак., каго-што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Давесці да стану паралічу. *Ногі спаралізавала* (безас.). **2.** *перан.* Пазбавіць магчымасці дзейнічаць, аслабіць праяўленне чаго-н. *Страх спаралізаваў яе. С. сілы ворага.*

СПАРАХНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які згніў, ператварыўся ў труху. *Спарахнелыя дошкі.* **2.** *перан.* Пра чалавека: састарэлы, драхлы. ‖ *наз.* **спарахне́ласць,** -і, *ж.*

СПАРАХНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Згніць, ператварыцца ў труху, пыл. *Бервяно спарахнела.* **2.** *перан.* Пра чалавека: састарэць, зрабіцца драхлым.

СПАРАШУТАВА́ЦЬ *гл.* парашутаваць.

СПА́РВАННЕ *гл.* спарыць[1].

СПА́РВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* спарыцца[1], -ць[1].

СПА́РЖА, -ы, *ж.* Травяністая расліна з тонкім, ледзь прыкметным лускаватым лісцем, тоўстыя белыя падземныя парасткі якой ужываюцца ў ежу. ‖ *прым.* **спа́ржавы,** -ая, -ае.

СПАРНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца больш спорным (у 1 знач.). *Дождж усё спарнее.*

СПАРО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* спаравацца, -ць.

СПАРО́ЦЬ, спару́, спо́раш, спо́ра; спары; спо́раты; *зак.* **1.** *што.* Адпароць. *С. карункі з сукенкі.* **2.** *каго-што.* Зняць (звычайна зверху ўніз) адкуль-н. *С. птушынае гняздо з бярозы.* **3.** *каго-што.* Скалоць, пакалоць чым-н. вострым (разм.). ‖ *незак.* **спо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПАРТ... (*гл.* **спорт...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «спорт...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *спартзала, спартклуб.*

СПАРТАКІЯ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -кія́д, *ж.* Масавае спаборніцтва па розных відах спорту. ‖ *прым.* **спартакія́дны,** -ая, -ае.

СПАРТА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які задавольваецца самым неабходным, адмаўляецца ад раскошы, вядзе суровы спосаб жыцця. ‖ *ж.* **спарта́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **спарта́нскі,** -ая, -ае.

СПАРТА́ЧЫЦЬ *гл.* партачыць.

СПАРТСМЕ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца спортам. ‖ *ж.* **спартсме́нка,** -і, *ДМ мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **спартсме́нскі,** -ая, -ае.

СПАРТЫ́ЎНЫ *гл.* спорт.

СПА́РЫНГ, -у, *м.* (спец.). Трэніровачны бой баксёраў перад спаборніцтвам; вольны бой.

СПА́РЫЦЦА[1], -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Аб'яднацца ў пару разам для сумеснай работы. ‖ *незак.* **спа́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПА́РЫЦЦА[2], -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). **1.** Угрэцца, спацець (разм.). *У кажусе можна с.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра малако: закіпець.

СПА́РЫЦЬ[1], -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго-што.* Аб'яднаць у пару для сумеснай работы. ‖ *незак.* **спа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спа́рванне,** -я, *н.*

СПА́РЫЦЬ[2], -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** Зварыць, утушыць у закрытай пасудзіне. *С. буракі.* **2.** Закіпяціць (малако). *С. малако.*

СПАРЫ́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Два спараныя прадметы (каласы, плады, арэхі і пад.). *Арэхі-спарышы. Агуркі-спарышы.* **2.** Два злучаныя гліняныя гаршчочкі з ручкай, у якіх насілі яду ў час палявых работ.

СПАС[1], -у, *м.*: **спасу няма** — 1) *ад каго-, чаго,* не пазбавіцца, не ўратавацца ад каго-, чаго-н. *Спасу няма ад пустазелля*; 2) пра вельмі моцную ступень праяўлення чаго-н. *Спасу няма ад дажджу.*

СПАС[2], -а, *м.* **1.** У веруючых: адна з назваў Хрыста; тое, што і збавіцель. **2.** Назва кожнага з трох асенніх царкоўных свят (Спас першы — мядовы, другі — яблычны, трэці — палатняны).

СПАСАВА́ЦЬ *гл.* пасаваць[2—3].

СПАСА́ЎКА, -і, *ДМ* -саўцы, *мн.* -і, -савак, *ж.* Сорт груш, якія паспяваюць к Спасу.

СПА́СВІЦЬ, спасу́, спасе́ш, спасе́; спасём, спасяце́, спасу́ць *і* спасу́, спа́свіш, спа́свіць; спа́свім, спа́свіце, спа́свяць; спа́свіў, -віла; спасі́; спа́свены; *зак., што.* Зрабіць патраву або зрасходаваць на падножны корм. *С. зялёную траву скацінай.* ‖ *незак.* **спа́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спа́сванне,** -я, *н.*

СПАСЛА́ЦЦА, спашлю́ся, спашле́шся, спашле́цца; спашлёмся, спашляце́ся, спашлю́цца; спасла́ся; *зак.* Указаць на каго-, што-н. у апраўданне ці ў пацвярджэнне чаго-н. *С. на аўтарытэтныя крыніцы.* ‖ *незак.* **спасыла́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **спасы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж. і* **спасыла́нне,** -я, *н.*

СПАСТЫ́ЧНЫ *гл.* спазма.

СПАСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., спадзе́; спаў, спа́ла; *зак.* **1.** Упасці ўніз, аддзяліўшыся ад чаго-н., не ўтрымаўшыся на чым-н. *Абруч спаў з кадушкі. Цяжар з душы спадзе* (перан.). **2.** Пайсці на спад, панізіцца ва ўзроўні (пасля паводкі). *Пасля паводкі вада спала. Пухліна на руцэ спала* (зменшылася). **3.** Стаць меншым у сіле праяўлення. *К вечару тэмпература ў дзіцяці спала.* ◊ **Спасці з цела (твару)** (разм.) — схуднець. ‖ *незак.* **спада́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **спад,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 2 і 3 знач.).

СПАСЦІ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; спасці́г, -гла; -ні; -нуты; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Усвядоміць, зразумець, пранікнуць у сутнасць чаго-н. *С. філасофскі сэнс рамана.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпасці на долю каго-, чаго-н., здарыцца з кім-, чым-н. (пра што-н. дрэннае, непрыемнае). *Бяда спасцігла іх сям'ю.* ‖ *незак.* **спасціга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спасціжэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СПАСЫ́ЛКА, -і, *ДМ мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* спаслацца. **2.** Цытата з тэксту або ўказанне крыніцы, на якую спасылаюцца. *С. даецца ў канцы раздзела.* ‖ *прым.* **спасы́лачны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

СПАТКА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* спатканцца, -ць. *Нечаканае с.* **2.** Звычайна сустрэча закаханых асоб. *Дзяўчына спяшаецца на с.* ◊ **Да спаткання** — да сустрэчы.

СПАТКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *з кім-чым.* Трапіцца насустрач, сысціся з кім-н., рухаючыся з супрацьлеглых бакоў. *С. на вуліцы.* **2.** *з кім.* Сысціся для спартыўнай барацьбы, спаборніцтва. *Спаткаліся мацнейшыя шахматысты.* **3.** Выявіцца, трапіцца. *У кнізе спаткаліся вельмі цікавыя месцы.* ‖ *незак.* **спатыка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **спатка́нне,** -я, *н.*

СПАТКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Убачыць, ідучы насустрач або прыйшоўшы куды-н. *С. аднавяскоўца ў горадзе.* **2.** Выйсці прывітаць каго-н., прыняць. *С. гасцей ля веснічак.* **3.** Дачакацца наступлення, з'яўлення, надыходу і пад. чаго-н. *С. Новы год у цягніку. С. світанне ў полі.* **4.** Спасцігнуць каго-н. *Спаткала яго нейкае ліха.* ‖ *незак.* **спатыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спатка́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СПА́ТКІ, *выкл.* Звычайна ў звароце да дзяцей або ў паэтычным выразе: спаць. *Пара, сынку, с.*

СПАТНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і спацелы. ‖ *ж.* **спатне́ласць,** -і, *ж.*

СПАТНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Тое, што і спацець.

СПАТРЭ́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак.* Стаць патрэбным, неабходным. *Часопісы яшчэ спатрэбяцца, асабліва сучасныя.*

СПАТРЭ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак., што.* Выкарыстаць на што-н. *С. цукар на варэнне.*

СПАТЫКА́ЦЦА[1], -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* спатыкнуцца. **2.** Ісці няспрытна, няўпэўнена ступаючы. *Хто сядзіць — не спатыкаецца, хто маўчыць — не памыляецца* (з нар.).

СПАТЫКА́ЦЦА[2] *гл.* спатканцца.

СПАТЫКА́ЦЬ *гл.* спаткаць.

СПАТЫКА́Ч, -а́, *м.* Гарэлка або спірт, настоеныя на мускатным арэху і прыправах. *Спіртным ён не захапляўся, але чарачку спатыкача любіў цяпнуць.* ‖ *прым.* **спатыка́чны,** -ая, -ае.

СПАТЫКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Зачапіўшыся за што-н. на бягу ці ідучы, страціць раўнавагу. *С. аб камень.* **2.** *перан.* Спыніць якое-н. дзеянне, перастаць рабіць што-н., натрапіўшы на перашкоды, цяжкасці (разм.). *Толькі б не с., чытаючы верш па памяці.* **3.** *перан.* Зрабіць памылку ў жыцці (разм.). *Быў выпадак, і я спатыкнуўся.*

СПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; споўз, спаўзла́, -зло́; -зі́; *зак.* **1.** Спусціцца паўзком або цяжка, павольна злезці адкуль-н. *С. з гары ўніз. С. са стога.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паволі, паступова ссунуцца, саслізнуць, зрушыцца з месца (аб прадметах). *Павязка спаўзла з калена.* **3.** Аддаліцца паўзком, сысці куды-н. *Чарапаха некуды спаўзла з агарода.* **4.** *перан.* Паступова адыходзячы ад правільных пазіцый, стаць на заганны шлях. *С. да фармалізму ў аналізе* (неадабр.). ‖ *незак.* **спаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спаўза́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 4 знач.).

СПАЎЗЦІ́СЯ, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -зе́цца; -зёмся, -зяце́ся, -зу́цца; споўзся, спаўзла́ся, -зло́ся; *зак.* Паўзучы, сабрацца ў адно месца. *Мурашкі спаўзліся да пня.* ‖ *незак.* **спаўза́цца,** -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца. ‖ *наз.* **спаўза́нне,** -я, *н.*

СПАЎНА́, *прысл.* Поўнасцю, цалкам. *Атрымаць разлік с.*

СПАЎНЯ́ЦЦА *гл.* споўніцца.

СПАХАПІ́ЦЦА, -хаплю́ся, -хо́пішся, -хо́піцца; *зак.* **1.** Раптоўна заўважыць памылку, недагляд, успомніць пра што-н. забытае. *Спа-*

хапілася, што не ўсё дапісала ў анкеце. **2.** Схамянуцца, падхапіцца. *Спахапілася тады, як сын выйшаў за дзверы.* ‖ *незак.* **спахапляцца,** -яюся, -яешся, -яецца *і* **спахопліваца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПАХМУРНЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Пра з'явы прыроды: які зрабіўся хмурным, змрочным. *Спахмурнелае неба.* **2.** Які стаў сумным, маркотным (пра чалавека, яго твар). *С. твар.* ‖ *наз.* **спахмурнеласць,** -і, *ж.*

СПАХМУРНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра з'явы прыроды: зрабіцца хмурым, змрочным. *Над лесам неба спахмурнела.* **2.** Стаць сумным, невясёлым, маркотным. *Ад такой нечаканай навіны маці спахмурнела.*

СПАХОПЛІВАЦЦА *гл.* спахапіцца.

СПАЦЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Потны, пакрыты потам. *С. твар.* **2.** Запацелы, пакрыты вільгаццю. *Спацелыя шыбы.* ‖ *наз.* **спацеласць,** -і, *ж.*

СПАЦЕЦЬ *гл.* пацець.

СПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., спіцца; спалася; *безас.; незак.* Пра жаданне, магчымасць спаць. *На свежым паветры добра спіцца.*

СПАЦЬ, сплю, спіш, спіць; спім, спіце, спяць; спаў, спала; спі; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў стане сну. *Пара класціся с. Горад спіць* (заціх, стаў бязлюдным; перан.). *С. мёртвым сном* (моцна спаць). *С. вечным сном* (пра памёршага). **2.** *перан.* Быць пасіўным; бяздзейнічаць. *Трэба было не спаць, а рашуча дзейнічаць.* **3.** *з кім.* Знаходзіцца ў палавых адносінах (разм.). *С. з чужой жонкай.* ‖ *наз.* **спанне,** -я, *н.* (да 1 знач.; разм.).

СПАЧАТКУ, *прысл.* **1.** Перш за ўсё. *С. падумай, а потым гавары.* **2.** Яшчэ раз; зноў. *Пачаць жыццё с.*

СПАЧУВАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае спачуванне каму-н. з прычыны гора, няшчасця, бяды і пад. **2.** Спагадлівы. *С. чалавек.* ‖ *наз.* **спачувальнасць,** -і, *ж.*

СПАЧУВАННЕ, -я, *н.* **1.** Спагадлівыя адносіны да чыёй-н. бяды, гора, няшчасця; спагада. *Суседзі прыходзілі са сваімі спачуваннямі. Спачуваннем дах не накрыеш* (прыказка). **2.** Добразычлівыя адносіны да каго-, чаго-н., маральная падтрымка.

СПАЧУВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каму-чаму.* **1.** Адносіцца да каго-, чаго-н. са спачуваннем, жалем. *С. бацькоўскаму гору.* **2.** Добразычліва ставіцца да каго-, чаго-н. *С. маладзёжнаму руху.*

СПАЧЫВАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* (уст.). Спальня (звычайна ў палацы, у панскіх харомах і пад.).

СПАЧЫН, -у, *м.* **1.** Перапынак у працы для аднаўлення сіл. **2.** *перан.* Смерць, супакой (высок.). *Вечны с.*

СПАЧЫНАК, -нку, *м.* Тое, што і спачын (у 1 знач.).

СПАЧЫЦЬ, -чну, -чнеш, -чне; -чнём, -чняце, -чнуць; -чні; *зак.* **1.** Аднавіць свае сілы адпачываючы. *С. перад дарогай.* **2.** *перан.* Памерці (высок.). *С. вечным сном.* ‖ *незак.* **спачываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спачыванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СПАЙЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -яецца; *зак.* Злучыцца шляхам паяння. *Канцы дроту спаяліся моцна.* **2.** *перан.* Злучыцца ў адно непарыўнае цэлае, зрабіцца дружнымі. ‖ *незак.* **спайвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **спайванне,** -я, *н. і* **спайка,** -і, *ДМ* спайцы, *ж.*

СПАЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; -яны; *зак.* **1.** *што.* Злучыць паяннем. *С. трубы.* **2.** *перан., каго-што.* Непарыўна звязаць, з'яднаць. *С. калектыў.* ‖ *незак.* **спайваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спайванне,** -я, *н. і* **спайка,** -і, *ДМ* спайцы, *ж.*

СПЕКТАКЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Пастаноўка, паказ п'есы ў тэатры. *Прэм'ера спектакля. Пара канчаць гэты с.!* (перан.: незвычайнае відовішча).

СПЕКТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Сукупнасць усіх значэнняў якой-н. велічыні, што характарызуе сістэму або працэс. *Аптычны с.* **2.** Сукупнасць колеравых палос, якія атрымліваюцца пры праходжанні промня праз праламляльнае асяроддзе. *Сонечны с.* ‖ *прым.* **спектральны,** -ая, -ае.

СПЕКТРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да спектра (у 2 знач.), да спектральных прамянёў, напр. *спектраскапія, спектраметрыя, спектраграма.*

СПЕКУЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; *незак.* **1.** *чым* і *на чым.* Займацца спекуляцыяй[1] (у 1 знач.) *С. дэфіцытнымі таварамі.* **2.** *перан., на чым.* Дзейнічаць, выкарыстоўваючы што-н. у карыслівых мэтах (неадабр.). *С. на часовых цяжкасцях.* ‖ *аднакр.* **спекульнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (разм.). ‖ *наз.* **спекуляванне,** -я, *н.*

СПЕКУЛЯНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца спекуляцыяй[1] (у 1 знач.). ‖ *ж.* **спекулянтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **спекулянцкі,** -ая, -ае.

СПЕКУЛЯЦЫЯ[1], -і, *ж.* **1.** *чым* або *на чым.* Скупка і перапродаж маёмасці, каштоўнасцей, прадуктаў, тавараў шырокага ўжытку і пад. з мэтай нажывы. *С. валютнымі каштоўнасцямі. С. на павышэнні попыту.* **2.** *перан., на чым.* Разлік, намер, заснаваныя на выкарыстанні чаго-н. з карыслівымі мэтамі. *С. на цяжкасцях.* ‖ *прым.* **спекуляцыйны,** -ая, -ае.

СПЕКУЛЯЦЫЯ[2], -і, *ж.* (кніжн.). Абстрактныя разважанні, адарваныя ад вопыту і практыкі. *Псеўданавуковыя спекуляцыі.* ‖ *прым.* **спекуляцыйны,** -ая, -ае.

СПЕЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* спелы. **2.** *перан.* Узрост паміж маладосцю і старасцю, калі чалавек дасягае поўнага разумовага развіцця і сталасці ў сваіх дзеяннях.

СПЕЛЕАЛОГІЯ, -і, *ж.* Навука аб вывучэнні пячор — іх паходжання, будовы і выкарыстання чалавекам. ‖ *прым.* **спелеалагічны,** -ая, -ае.

СПЕЛЕОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца спелеалогіяй. *Спартсмен-с.*

СПЕЛЫ, -ая, -ае. *н.* **1.** Які паспеў, выспеў, стаў прыгодным для ўжывання. *С. яблык.* **2.** *перан.* Які дасягнуў вопытнасці, майстэрства (пра музыканта, артыста, мастака і пад.). **3.** *перан.* Дасканалы, грунтоўна абдуманы; закончаны. *Спелыя думкі.* ‖ *зак.* **спеласць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.). *Ідэйная с.*

СПЕРАДУ, *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* З пярэдняга боку. *Прышыў бант с.* **2.** *прыназ. з Р.* Спалучэнне з прыназоўнікам спераду выражае прасторавыя адносіны; ужыв. для ўказання на месца наперадзе чаго-н. *Ісці с. калоны.*

СПЕРМА, -ы, *ж.* (спец.). Рэчыва, якое выпрацоўваюць мужчынскія палавыя залозы і якое ўтрымлівае палавыя клеткі.

СПЕРМАТАЗОІД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Мужчынская палавая клетка чалавека, жывёл і некаторых раслін.

СПЕРЦІ[1], сапру, сапрэш, сапрэ; сапром, сапраце, сапруць; спёр, сперла; сапры; спёрты; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сціснуць, здушыць. *Дух спёрла* (безас.). **2.** *што.* Ссунуць, сабраць у адно месца. *С. мэблю ў адзін пакой.* **3.** *перан., каго.* Прагнаць з пасады, службы. *С. з пасады старшыню.* ‖ *незак.* **спіраць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

СПЕРЦІ[2], сапру, сапрэш, сапрэ; сапром, сапраце, сапруць; спёр, сперла; сапры; спёрты; *зак., каго-што* (разм.). Украсці. *На вакзале чамадан спёрлі.*

СПЕРЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., сапрэцца; спёрся, сперлася; *зак.* (разм.). Збіцца, стоўпіцца ў адным месцы. *С. ў адным пакоі.* ‖ *незак.* **спірацца,** -аецца.

СПЕСЦІЦЦА, спешчуся, спесцішся, спесціцца; *зак.* Стаць распешчаным.

СПЕСЦІЦЬ *гл.* песціць.

СПЕЎ, спеву, *мн.* спевы, спеваў, *м.* **1.** *гл.* спяваць. **2.** Песня. *С. салаўя. За рэчкай чуліся спевы дзяўчат.* **3.** Выкананне песень, арый і пад. як мастацтва. *Высокі ўзровень харавых спеваў.* ‖ *прым.* **спеўны,** -ая, -ае.

СПЕЎКА, -і, *ДМ* спеўцы, *мн.* -і, спевак, *ж.* Рэпетыцыя хору.

СПЕЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Зборнік песень.

СПЕХ, -у, *м.* (разм.). Паспешлівасць, спешка. *У такой справе трэба без спеху.*

СПЕЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** У першыя гады савецкай улады: назва спецыяліста — выхадца з інтэлігенцкага асяроддзя. **2.** Вельмі дасведчаны чалавек, майстар сваёй справы. *Ён у гэтай справе с.*

СПЕЦ... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову спецыяльны, напр. *спецфонд, спецзаказ, спецпрадпрыемствы.*

СПЕЦАДЗЕННЕ, -я, *н.* Тое, што і спецвопратка.

СПЕЦВОПРАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Спецыяльная вопратка для работы ў розных умовах. *Выдаць спецвопратку.*

СПЕЦКОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: спецыяльны карэспандэнт. ‖ *прым.* **спецкораўскі,** -ая, -ае.

СПЕЦЦА, спяюся, спяешся, спяецца; спяёмся, спеяцеся, спяюцца; *зак.* **1.** Дасягнуць зладжанасці ў сумесным спеве. *Хору трэба яшчэ с.* **2.** *перан., з кім.* Дасягнуць поўнай згоды ў чым-н. (разм.). *Яны ўжо даўно спеліся.* ‖ *незак.* **спявацца,** -аецца.

СПЕЦЫІ, -цый, *адз.* спецыя, -і, *ж.* Вострыя пахучыя прыправы (гарчыца, перац, лаўровы ліст і інш.). *Мяса са спецыямі.*

СПЕЦЫФІКА, -і, *ДМ* -фіцы, *ж.* Сукупнасць спецыфічных асаблівасцей. *С. опернага мастацтва.*

СПЕЦЫФІКАЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Вызначэнне і пералік спецыфічных асаблівасцей, удакладненая класіфікацыя чаго-н. **2.** Тэхнічны дакумент з пералікам дэталей і частак, а таксама ўказанні на іх колькасць і ўмовы прымянення.

СПЕЦЫФІЧНЫ, -ая, -ае. Уласцівы, характэрны толькі дадзенаму прадмету; адметны. *С. смак у гэтага гатунку сліў.* ‖ *наз.* **спецыфічнасць,** -і, *ж.*

СПЕЦЫЯЛІЗАВАЦЦА, -зуюся, -зуешся, -зуецца; -зуйся; *зак.* і *незак., на чым, па чым, у чым.* Набыць (набываць) спецыяльныя веды, якую-н. спецыяльнасць. *С. па садаводству.* ‖ *наз.* **спецыялізацыя,** -і, *ж.*

СПЕЦЫЯЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак.* **1.** *каго (што).* Даць (даваць) спецыяльныя веды ў якой-н. галіне навукі і тэхнікі, навучыць (навучаць) якой-н. спецыяльнасці. *С. вучняў па жывёлагадоўлі.* **2.** *што.* Прызначыць (прызначаць) для спецыяльнага выкарыстання або для работы ў якой-н. спецыяльнай галіне. *С. калгас на вытворчасці мяса.* ‖ *наз.* **спецыялізацыя,** -і, *ж.*

СПЕЦЫЯЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які мае спецыяльныя веды ў якой-н. галіне навукі, мастацтва. *С. па сардэчных за-*

хворваннях. ‖ *ж.* **спецыялістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СПЕЦЫЯ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Асобная галіна навукі, тэхнікі, мастацтва, у якой хто-н. працуе. *Здаваць экзамен па спецыяльнасці.* **2.** Тое, што і прафесія. *Сын мае с. музыканта. Па спецыяльнасці слесар.*

СПЕЦЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Асобы, які прызначаны выключна для якой-н. навукі, тэхнікі, мастацтва, уласцівы той або іншай спецыяльнасці. *Спецыяльная адукацыя. Спецыяльная тэрміналогія.*

СПЕЦЬ[1] *гл.* пець.

СПЕЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., спе́е; *незак.* **1.** Рабіцца спелым (пра гародніну, злакі і пад.). *На полі спее ячмень.* **2.** *перан.* Прымаць закончаную форму; канчаткова складвацца. *У іх спелі новыя планы.* ‖ *зак.* **паспе́ць,** -е́е.

СПЕ́ШВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* спешыцца, -ць.

СПЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Старанне зрабіць што-н. як мага хутчэй; паспешнасць. *Спешкі ў такой справе не можа быць.*

СПЕ́ШНЫ, -ая, -ае. Які патрабуе хуткага выканання; які нельга адкладваць. *Спешная работа. Спешна* (прысл.) *сабрацца на сход. Спешнае заданне.* ‖ *наз.* **спе́шнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

СПЕ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* Злезці з каня. *Атрад спешыўся.* ‖ *незак.* **спе́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СПЕ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго.* Загадаць або прымусіць спешыцца. *С. коннікаў.* ‖ *незак.* **спе́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЁКА, -і, *ДМ* спёцы, *ж.* Моцная гарачыня ў паветры, нагрэтым сонцам; спякота.

СПЕ́РТЫ, -ая, -ае. Пра паветра: душны, нясвежы. ‖ *наз.* **спе́ртасць,** -і, *ж.*

СПІВА́ЦЦА -ЦЬ *гл.* спіцца, спіць.

СПІДВЕ́Й, -я, *м.* Від спорту — матагонкі на спецыяльных трэках.

СПІДО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор у транспартнай машыне — паказальнік хуткасці руху і пройдзенай адлегласці.

СПІ́КЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старшыня парламента ці (у парламентах некаторых краін) яго ніжняй палаты. ‖ *прым.* **спі́керскі,** -ая, -ае.

СПІКІ́РАВАЦЬ *гл.* пікіраваць.

СПІЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лаваны; *зак., што.* **1.** Зрэзаць пілой. *С. бярозу. С. верхавіну дрэва.* **2.** Зраўняць напільнікам шурпатасці на чым-н.; апілаваць. ‖ *незак.* **спіло́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спіло́ўванне,** -я, *н.*

СПІ́НА, -ы, *мн.* -ы, спін, *ж.* Частка тулава ад шыі да крыжа. *Гнуць спіну* (таксама перан. 1) многа і цяжка працаваць на каго-н.; 2) *перад кім* пакланяцца, угоднічаць). *Не разгінаючы спіны* (таксама перан.: без адпачынку, старанна рабіць што-н.). *Нацерці спіну. Рабіць што-н. за спінай у каго-н.* (таксама перан.: без ведама каго-н.). *Павярнуцца спінай да каго-, чаго-н.* (таксама перан.: выказаць абыякавасць, зняважу, перастаць звяртаць увагу на каго-, што-н.). *За спінай вялікі вопыт работы* (у мінулым). *На ўласнай спіне зведаць што-н.* (перан.: на сваім вопыце). ‖ *памянш.* **спі́нка,** *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **спінны́,** -а́я, -о́е. *Спінныя пазванкі. С. мозг* (у пазваночніку).

СПІ́НІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рыбалоўная снасць, якая складаецца з вудзільна, шпулькі з лёскай і блясны. ‖ *прым.* **спі́нінгавы,** -ая, -ае.

СПІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* спіна. **2.** Апора для спіны ў крэсла, канапы і пад. *С. крэсла.* **3.** Частка аддзення, якая закрывае спіну (спец.). *Выкраіць спінку.*

СПІННАМАЗГАВЫ́, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да спіннога мозга. *Спіннамазгавыя нервы.*

СПІННЫ́ *гл.* спіна.

СПІРА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Незамкнутая крывая лінія, якая ўтварае шэраг абаротаў вакол пункта на плоскасці або вакол восі. **2.** Дрот, спружына або другі прадмет у выглядзе такой лініі. *С. для праса.* ‖ *памянш.* **спіра́лька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **спіра́льны,** -ая, -ае.

СПІРА́ЦЦА *гл.* сперціся.

СПІРА́ЦЬ *гл.* сперці[1].

СПІРТ, -у, *М* -рце, *мн.* спірты́, -о́ў, *м.* **1.** *адз.* Гаручая, з высокім працэнтам алкаголю вадкасць, якая атрымліваецца перагонкай некаторых прадуктаў, што змяшчаюць у сабе цукар і крухмал. *Вінны с.* **2.** Арганічнае злучэнне, вуглевадарод, у якім атам вадароду замешчаны водным астаткам (спец.). *Метылавы с. Драўняны с.* ‖ *прым.* **спіртавы,** -а́я, -о́е *і* **спіртны,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *Спіртавыя лакі. Спіртавое браджэнне. Купіць спіртнога* (наз.).

СПІРТО́ЎКА, -і, *ДМ* -то́ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* Спіртавы награвальны прыбор. ‖ *прым.* **спірто́вачны,** -ая, -ае.

СПІРЫ́Т, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца спірытызмам. ‖ *ж.* **спіры́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **спіры́цкі,** -ая, -ае.

СПІРЫТЫ́ЗМ, -у, *м.* Містычная плынь, заснаваная на веры ў магчымасць непасрэдных зносін з душамі памёршых, а таксама самі зносіны пры дапамозе розных умоўных прыёмаў (вярчэнне сталоў, стукаў і пад.). ‖ *прым.* **спірыты́чны,** -ая, -ае. *С. сеанс.*

СПІС, -а, *мн.* спі́сы, -аў, *м.* **1.** Пісьмовы пералік каго-, чаго-н. *С. студэнтаў.* **2.** Рукапісная копія; перапісаны тэкст чаго-н. *Старажытныя спісы летапісу.* **3.** Дакумент, у якім пералічаны якія-н. звесткі. *Паслужны с.* ‖ *прым.* **спі́сачны,** -ая, -ае (паводле 1 знач.).

СПІСА́ЦЦА, спішу́ся, спі́шашся, спі́шацца; спішы́ся; *зак.* **1.** Звязацца з кім-, чым-н. праз перапіску. *С. са сваімі аднакурснікамі.* **2.** У маракоў, авіятараў і пад.: звольніцца, выйсці ў запас (спец.). *С. з карабля.* **3.** Зрасходавацца пры пісьме; прыйсці ў непрыгоднасць (пра аловак, пяро і пад.). *Стрыжань спісаўся.* ‖ *незак.* **спі́свацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **спіса́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

СПІСА́ЦЬ, спішу́, спі́шаш, спі́ша; спішы́; спі́саны; *зак.* **1.** *што.* Перапісаць з арыгінала што-н., зрабіць рукапісную копію чаго-н. *С. з дошкі сказы. С. вершы са зборніка паэзіі.* **2.** *што.* Паказаць (у жывапісе, літаратуры), выкарыстаўшы каго-, што-н. як прататып, натуру. *С. копію з карціны.* **3.** *што і з дадан. сказам.* Запісаць у спіс каго-, што-н. *С., колькі чаго патрэбна для паходу.* **4.** *што.* Дакументальна афармляючы, запісаць як зрасходаванае або непрыгоднае. *С. старое абсталяванне.* **5.** *што.* Запоўніць пісьмовымі знакамі (сшытак і пад.). *С. усе старонкі ў сшытку.* **6.** *што.* Зрасходаваць на пісанне (разм.). *С. чарніла.* **7.** *перан., каго-што.* Спаласаваць, збіць (разм.). *С. ногі дубцом.* **8.** *каго-што.* У маракоў, авіятараў і пад.: звольніць, адправіць у запас (спец.). *С. на бераг.* ‖ *незак.* **спі́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спі́сванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6 і 8 знач.) *і* **спіса́нне,** -я, *н.* (да 4 і 8 знач.).

СПІ́ТКІ, -аў (разм.). Недапітыя рэшткі чаго-н.

СПІХА́ЦЬ[1] *гл.* сапхнуць.

СПІХА́ЦЬ[2] *гл.* сапхаць.

СПІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -нуты; *зак.* Тое, што і сапхнуць. ‖ *незак.* **спі́хваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спі́хванне,** -я, *н.*

СПІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, спіц, *ж.* **1.** Адзін з драўляных або металічных стрыжняў, які злучае калодку кола з вобадам. *У коле не хапае многа спіц.* **2.** Драўляны або металічны стрыжань рознага прызначэння. **3.** Плоскае выгнутае шыла для пляцення лапцей. **4.** Тонкі драцяны стрыжань для вязання. ◊ **Апошняя спіца ў калясніцы** (разм.) — 1) чалавек, які адыгрывае нязначную ролю ў жыцці, грамадстве, у якой-н. справе; 2) тое, што не мае вялікага значэння. ‖ *прым.* **спі́цавы,** -ая, -ае.

СПІ́ЦЦА, сап'ю́ся, сап'е́шся, сап'е́цца; сап'ёмся, сап'яце́ся, сап'ю́цца; *зак.* (разм.). Стаць п'яніцам, п'яніцай. ‖ *незак.* **співа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СПІЧ, -а, *мн.* спі́чы, -аў, *м.* (кніжн.). Кароткая прывітальная застольная прамова. *Сказаць с.*

СПІЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Верхняя завостраная частка чаго-н. *С. яліны.* **2.** Вузкая высокая надбудова пірамідальнай або канічнай формы на будынку; шпіль. *С. касцёла.* **3.** Плоскае выгнутае шыла для пляцення лапцей. *Дзед спрытна трымаў с. у руцэ.*

СПІЧА́СТЫ, -ая, -ае. З вострым верхам або канцом. *Спічастая вежа.* ‖ *наз.* **спіча́стасць,** -і, *ж.*

СПЛА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віцца; *зак.* **1.** Злучыцца шляхам плаўлення. **2.** *перан.* Аб'яднацца ў непадзельнае цэлае; злучыцца. *Рэальнасць і ўспаміны сплавіліся ў адно.* ‖ *незак.* **сплаўля́цца,** -яецца.

СПЛА́ВІЦЬ[1], сплаўлю, спла́віш, спла́віць; спла́ўлены; *зак., што.* **1.** Злучыць шляхам плаўлення. **2.** *перан.* Аб'яднаць у непадзельнае цэлае. *Пісьменнік спрабуе с. рысы розных асоб у адзіным вобразе.* ‖ *незак.* **сплаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спла́ўка,** -і, *ДМ* спла́ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

СПЛА́ВІЦЬ[2], сплаўлю, спла́віш, спла́віць; спла́ўлены; *зак.* **1.** *што.* Адправіць па цячэнню ракі. *С. лес.* **2.** *перан., каго-што.* Пазбавіцца ад каго-, чаго-н. (разм.). *С. непатрэбныя рэчы. С. няпрошаных гасцей.* ‖ *незак.* **сплаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спла́ў,** спла́ву, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **сплаўны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.). *С. лес. Сплаўная рака.*

СПЛАНАВА́ЦЬ *гл.* планаваць.

СПЛАНІ́РАВАЦЬ *гл.* планіраваць.

СПЛАЎ[1], спла́ву, *мн.* спла́вы, спла́ваў, *м.* Сумесь, злучэнне двух або некалькіх плаўкіх цел (звычайна металаў). *С. медзі з нікелем.*

СПЛАЎ[2] *гл.* сплавіць[2].

СПЛА́ЎКА *гл.* сплавіць[1].

СПЛАЎЛЯ́ЦЦА[1] *гл.* сплавіцца.

СПЛАЎЛЯ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -я́ецца; *незак.* Перамяшчацца, адпраўляцца па цячэнню ракі. *Па рэчцы сплаўляецца вясной лес.*

СПЛАЎЛЯ́ЦЬ[1—2] *гл.* сплавіць[1—2].

СПЛАЎНЫ́ *гл.* сплавіць[2].

СПЛА́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які сплаўляе лес. ‖ *ж.* **спла́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

СПЛЁСКВАЦЦА *гл.* спляскацца.

СПЛЁСКВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і пляскаць. ‖ *зак.* **спляска́ць,** сплячу́, сплёшчаш, сплёшча; сплёшчам, сплёшчаце, сплёшчуць; спляска́ў, -ка́ла; сплячы́; спляска́ны.

СПЛЁСНЕЛЫ *гл.* спляснелы.

СПЛЁСНЕЦЬ *гл.* плеснець.

СПЛЕСЦІ́, сплячу́, спляце́ш, спляце́; сплячём, сплецяце́, сплятуць; сплёў, спляла́, -ляло́; сплячы́; сплёцены; *зак., што.* **1.** *гл.* плесці. **2.** Злучыць, умацаваць канцы чаго-н. пляценнем. *С. вянок. С. кошык.* **3.** *перан.* Цесна злучыўшы, счапіць. *С. рукі.* ‖ *незак.* **сплята́ць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **сплячэ́нне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.) *і* **сплята́нне,** -я, *н.* (да 2 і 3 знач.).

СПЛЕ́СЦІСЯ, сплятуся, спляцешся, спляцецца; спляцёмся, сплецяцеся, сплятуцца; сплёўся, сплялася, -лося; спляціся; *зак.* **1.** Пераплесціся, злучыцца (пра што-н. гібкае, што ўецца). *Галіны бярозы сплячіся.* **2.** *перан.* Цесна злучыўшыся, счапіцца. *Рукі спляліся.* **3.** Уявіцца, узнікнуць у свядомасці. *Так дзіўна сплялося ўсё ў сне.* ‖ *незак.* **сплята́цца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **сплячэ́нне,** -я, *н.*

СПЛЁЎВАЦЬ *гл.* сплюнуць.

СПЛЫСЦІ *і* **СПЛЫЦЬ,** сплыву, сплывеш, сплыве; сплывём, сплывяце, сплывуць; сплыў, сплыла, -ло; *зак.* **1.** Паплысці ўніз па цячэнні, быць знесеным вадой. *Мост сплыў аж да кустоў вербалозу.* **2.** Сцячы адкуль-н. *Вада з сенажаці сплыла к вечару.* **3.** Плаўна апусціцца, аддаліцца, адысці і пад. *Пыл сплыў ад дарогі на прысады. З твару сплыла ўсмешка* (перан.: знікла). **4.** Мінуць, прайсці (пра час, здарэнні). *Сплыла маладосць, а за ёй і жыццё. Было ды сплыло* (прымаўка). **5.** *перан.* Бясследна прапасці. *Быў тавар ды сплыў. Сплылі грошы і няма.* **6.** Знемагчы ад страты крыві. *С. крывёю.* ‖ *незак.* **сплыва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЛЫСЦІСЯ *і* **СПЛЫЦЦА,** сплывуся, сплывешся, сплывецца; сплывёмся, сплывяцеся, сплывуцца; сплыўся, сплылася, -лося; *зак.* **1.** Прыплысці ў адно месца з розных бакоў. *Гусі сплыліся на сярэдзіну ракі. Людзі сплыліся на выган* (перан.: сабраліся ў адным месцы). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зліцца ў адно, страціць выразнасць абрысаў. *Фарбы сплыліся ў цемры.* ‖ *незак.* **сплыва́цца,** -аецца.

СПЛЮ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нь; -нуты; *зак.* **1.** *што.* Выплюнуць што-н. з рота. *С. сліну.* **2.** Плюнуць куды-н. *С. на траву.* ‖ *незак.* **сплёўваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЛЮШЧВАЦЬ[1] *гл.* сплюшчыць.

СПЛЮ́ШЧЫЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -шчыцца; *зак.* Пра вочы, павекі: заплюшчыцца. ‖ *незак.* **сплю́шчвацца,** -аецца.

СПЛЮ́ШЧЫЦЦА[2], 1 і 2 не ўжыв., -шчыцца; *зак.* Зрабіцца пляскатым ад удару, ціску. *Галоўка цвіка сплюшчылася.* ‖ *незак.* **сплю́шчвацца,** -аецца.

СПЛЮ́ШЧЫЦЬ[1], -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны; *зак., што.* Пра вочы, павекі: заплюшчыць. ‖ *незак.* **сплю́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЛЮШЧЫЦЬ[2] *гл.* плюшчыць[2].

СПЛЯ́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *што.* Пра лес: вынішчыць, ссячы (разм.). *Будавалі дарогу і спляжылі ўвесь бярэзнік.* **2.** *што.* Вытаптаць, стаптаць (разм.). *Скаціна спляжыла віку.* **3.** *каго* і *без дап.* Ударыць (разм. груб.). *С. кіем па спіне.* **4.** *што.* Затаптаць, забрудзіць (разм.). *Усю пасцель спляжылі.*

СПЛЯ́МІЦЬ *гл.* пляміць.

СПЛЯСКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., сплешчацца; *зак.* Ад ціску, удару зрабіцца пляскатым; сплюшчыцца. ‖ *незак.* **сплёскваццца,** -аецца.

СПЛЯСКА́ЦЬ *гл.* сплескваць.

СПЛЯСНЕ́ЛЫ *і* **СПЛЕ́СНЕЛЫ,** -ая, -ае. Пакрыты плесняй.

СПЛЯСНЕ́ЦЬ *гл.* плеснець.

СПЛЯТА́ННЕ *гл.* сплесці.

СПЛЯТА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сплесціся, сплесці.

СПЛЯЦЕ́ННЕ *гл.* сплесціся, сплесці.

СПО́ВЕДЗЬ, -і, *ж.* **1.** У веруючых: пакаянне ў грахах перад святаром і дараванне ім грахоў. **2.** *перан.* Шчыры расказ пра сваё жыццё; прызнанне ў чым-н. *С. героя рамана.* ‖ *прым.* **спо́ведны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СПОД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Ніз, ніжняя частка чаго-н., таксама бок прадмета, процілеглы яго верху. **2.** Дно чаго-н. *С. машыны.* **3.** Унутраны бок вопраткі, тканіны. *Пярыны і коўдры з чырвоным сподам.* ‖ *прым.* **спо́дні,** -яя, -яе (да 3 знач.).

СПО́ДАК, -дка, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* Невялікая талерка з паднятымі берагамі, на якую становіцца шклянка з чаем. *Расставіць сподкі на стале.* ‖ *памянш.* **спо́дачак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **спо́дачны,** -ая, -ае.

СПО́ДНІ, -яя, -яе. **1.** *гл.* спод. **2.** Які размешчаны ўнізе, знаходзіцца з нізу чаго-н. *С. камень у жорнах.* **3.** Пра бялізну: які надзяваецца пад іншае адзенне або непасрэдна на цела; ніжні. *Сподняя бялізна. Спаць у сподні́м* (наз.).

СПО́ДНІКІ, -аў. Сподняя штаны. ‖ *прым.* **спо́днічны,** -ая, -ае.

СПО́ЗНЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Які наступае, адбываецца, робіцца пазней звычайнага. *Спозненая восень. С. прыезд.* **2.** Позні. *С. званок.*

СПО́ЙВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* спаіць.

СПО́ЛАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і спалох. *На твары ў дзіцяці с.* **2.** звычайна *мн.* Паўночнае ззянне. **3.** звычайна *мн.* Успышка маланкі; зарніца; водбліскі зары.

СПО́НСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асоба, арганізацыя, фірма, якія выступаюць як паручыцель, заказчык, наладжвальнік, бок, які фінансуе што-н. **2.** Дзяржава або палітычны дзеяч, якія прапанавалі праект рэзалюцыі па міжнародным пытанні (спец.). ‖ *прым.* **спо́нсарскі,** -ая, -ае.

СПОР, -у, *м.* Удача, поспех у чым-н. *Пажадаць спору ў рабоце.*

СПО́РА, СПО́РАВЫ *гл.* споры.

СПО́РВАЦЬ *гл.* спароць.

СПО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра дзейнасць, працу: хуткі і паспяховы. *Спорная праца.* **2.** Пра дождж: які хутка пакрывае або змочвае зямлю. *С. дождж.* **3.** Які пры малых затратах дае найлепшы вынік; выгадны ў гаспадарчых адносінах. *Спорныя крупы. Спорная пшаніца.* **4.** Пра почырк: з вузкімі, дробнымі, блізка размешчанымі літарамі і невялікімі прамежкамі паміж словамі. ‖ *наз.* **спо́рнасць,** -і, *ж.*

СПОРТ, -у, *М* -рце, *м.* **1.** Фізічныя практыкаванні для развіцця і загартоўкі арганізма. *Лыжны с.* **2.** *перан.* Занятак, які з'яўляецца прадметам азартнага захаплення. ‖ *прым.* **спарты́ўны,** -ая, -ае. *С. комплекс. Спартыўныя гульні.*

СПОРТ... (а таксама **спарт...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае значэнню слова спартыўны і ўжыв., калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад, напр. *спортгарадок, спортабсталяванне.*

СПО́РЫ, спор *і* спораў, *адз.* спо́ра, -ы, *ж.* Зачаткі некаторых раслінных арганізмаў, а таксама некаторых прасцейшых жывёл, што служаць для размнажэння. ‖ *прым.* **спо́равы,** -ая, -ае.

СПО́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *незак.* (разм.). Пра дзейнасць, працу: удавацца, прыходзіць паспяхова. *Работа спорыцца.*

СПО́САБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дзеянне або сістэма дзеянняў, якія прымяняюцца для ажыццяўлення чаго-н., выканання якой-н. работы. *С. вытворчасці. С. загартоўка сталі.* **2.** Характар, парадак чаго-н. *С. кіравання. Прычыны такога спосабу жыцця.*

СПО́ТАЙКУ, *прысл.* Употай, цішком, непрыкметна. *Дзяжурны с. назіраў за тым, што адбывалася каля крамы.*

СПО́ЎНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *зак.* **1.** Здзейсніцца, ажыццявіцца. *Яго мара споўнілася.* **2.** Пра час, дасягненне якога-н. узросту. *Споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння вучонага.* ‖ *незак.* **спаўня́цца,** -яецца.

СПО́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Здзейсніць, ажыццявіць. *С. жаданне. С. доўг.*

СПРАБАВА́ЦЬ, -бую, -буеш, -буе; -буй; *незак.* і *зак.* **1.** *незак., каго-што.* Правяраць стан або якасць каго-, чаго-н. *С. свае сілы. С. артыста на ролю.* **2.** *незак., што.* Есці што-н. для вызначэння смаку. *С. салат.* **3.** *незак.* і (радзей) *зак., з інф.* Рабіць (зрабіць) спробу выканаць якія-н. дзеянні, здзейсніць што-н. *С. жаць. С. узлезці на дрэва.* **4.** *незак.* і (радзей) *зак., што.* Зведваць (зведаць) што-н. *Ён ужо не раз спрабаваў турму.* ‖ *зак.* **паспрабава́ць,** -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны.

СПРА́ВА[1], -ы, *мн.* -ы, спраў, *ж.* **1.** Работа, занятак; тое, чым хто-н. заняты; дзейнасць. *Ён справаю заняты — на сані чэша капылы. Бягучыя справы. Здаваць справы.* **2.** Абавязак, доўг. *Добрасумленная праца — с. кожнага грамадзяніна. Гэта с. адміністрацыі.* **3.** Патрэба; тое, што неабходна вырашыць. *Зайсці па важнай справе.* **4.** (*з азнач.*) у знач. вык. Рэч, з'ява. *Гэта с. не з лёгкіх.* **5.** Спецыяльнасць, галіна ведаў ці навыкаў. *Ваенная с. Кулінарная с.* **6.** Судовы разбор, працэс. *Крымінальная с. Слухаецца с. аб забойстве.* **7.** Збор дакументаў, якія маюць адносіны да якой-н. асобы, здарэння. *Асабістая с. Іванова. Папкі для спраў. Завесці справу на каго-н.* (таксама перан.: пачаць разбор). **8.** Здарэнне, факт, падзея; становішча дзе-н., стан каго-, чаго-н.; абставіны. *С. гэта пачалася летась. Як справы? С. не з лепшых.* **9.** Учынак. *Добрую справу робяць шэфы школы.* ◊ **Ваша (твая, яго) справа** (разм.) — рэпліка ў знач. рабіце, як знаеце, вам вырашаць, толькі вас датычыцца. **Ёсць такая справа** (разм.) — добра, згодзен, няхай будзе так. **На самай справе** — у сапраўднасці. **На справе** — па сутнасці, на практыцы. **Не мая (твая, яго, яе, наша, ваша, іх) справа** (разм.) — мяне (цябе і пад.) не датычыцца. **Такая справа** (разм.) — вось у чым справа. **У чым справа?** (разм.) — што здарылася?

СПРА́ВА[2], *прысл.* З правага боку. *С. ад дарогі — дзве старэнькія бярозы.*

СПРАВАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, што займаецца канцылярскімі справамі. ‖ *ж.* **справаво́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **справаво́дскі,** -ая, -ае.

СПРАВАВО́ДСТВА, -а, *н.* Вядзенне канцылярскіх спраў. ‖ *прым.* **справаво́дны,** -ая, -ае.

СПРАВА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго-што* (разм.). Адправіць, выправадзіць куды-н., маючы жаданне пазбавіцца ад каго-н. *С. няпрошанага госця.* ‖ *незак.* **справа́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **справа́джванне,** -я, *н.*

СПРАВАЗДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -дач, *ж.* **1.** Афіцыйнае вуснае або пісьмовае паведамленне арганізацыі ці кіраўніку аб сваёй рабоце. *С. аб камандзіроўцы. С. аспіранта Вучонаму савету.* **2.** Дакумент аб выкарыстанні выдаткаваных сродкаў. *Грашовая с. зацверджана.* ‖ *прым.* **справазда́чны,** -ая, -ае. *С. сход* (дзе праходзіць справаздача). *С. даклад* (са справаздачай).

СПРАВАЗДА́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *зб.* Апраўдальныя дакументы, якія змяшчаюць справаздачу аб працы, аб зробленых грашовых выдатках. *Праверка справаздачнасці.* **2.** Правядзенне справаздач перад адпаведнымі вышэйшымі інстанцыямі. *Парадак справаздачнасці.*

СПРАВАКАВА́ЦЬ *гл.* правакаваць.

СПРА́ВІЦЦА, спраўлюся, спра́вішся, спра́віцца; *зак.* **1.** *з чым* і *без дап.* Змагчы, выканаць што-н. або, маючы сілы, сумець зрабіць што-н. *С. да вечара. С. з планавым за-*

даннем. **2.** *з кім-чым.* Адолець у барацьбе, перамагчы каго-, што-н. *С. з ворагам. С. з навалай.* **3.** Даведацца пра што-н. *С. ў адрасным бюро.* **4.** Сходзіўшы, з'ездзіўшы куды-н., вярнуцца назад (разм.). *С. туды і назад за суткі.* **5.** *з кім.* Зраўняцца з кім-н. (разм.). *У рабоце з ім і малады не справіцца.* ‖ *незак.* **спраўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

СПРАВІЦЬ, спраўлю, справіш, справіць; спраўлены; *зак., што.* **1.** Купіць, набыць што-н. *С. новае паліто.* **2.** Адсвяткаваць паводле ўстаноўленага звычаю. *С. свята ўраджаю.* **3.** Ажыццявіць, зрабіць нешта задуманае, даручэнне; выканаць (якую-н. работу, абавязкі і пад.; разм.). *С. дамашнюю работу. С. абавязковыя фармальнасці.* **4.** Зрабіць абрад. *С. царкоўную службу.* **5.** Нарабіць крыку, учыніць вэрхал (разм.). *С. гвалт. С. рогат.* **6.** Выправіць недахопы, памылкі; паправіць папсаванае, зламанае і пад. (разм.). *С. непаладкі ў маторы.* **7.** *і каго.* Перавыхаваць (разм.). *Такога чалавека цяжка ўжо с.* ‖ *незак.* **спраўляць,** -яю, -яеш, -яе.

СПРАВУНКІ, -аў, *адз.* справунак, -нка, *м.* (разм.). **1.** Заняткі, справы. *Хатнія с.* **2.** Новае адзенне, абноўка. *Усе грошы пайшлі на с.*

СПРАВЯДЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* справядлівы. **2.** Справядлівыя, аб'ектыўныя адносіны да каго-н. *Сацыяльная с. Раздзяліць грошы па справядлівасці.*

СПРАВЯДЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які дзейнічае бесстаронна, непрадузята. *С. суддзя. С. чалавек. Справядлівае рашэнне. Справядліва* (прысл.) *ацаніць што-н.* **2.** Такі, які грунтуецца на справядлівасці; законны. *Справядлівая барацьба. Справядлівыя нараканні.* **3.** Які адпавядае ісціне; правільны. *Факты пры праверцы аказаліся справядлівымі.* ‖ *наз.* **справядлівасць,** -і, *ж.*

СПРАГАННЕ *гл.* спрэгчы[1].

СПРАГАЦЦА[1] *гл.* спрэгчыся[1].

СПРАГАЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* У граматыцы аб дзеяслове: змяняцца па асобах, ліках, ладах, трываннях, у часе.

СПРАГАЦЬ[1] *гл.* спрэгчы[1].

СПРАГАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* У граматыцы: змяняць дзеяслоў па яго граматычных формах. ‖ *зак.* **праспрагаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **спражэнне,** -я, *н.*

СПРАДАЦЬ[1], -дам, -дасі, -дасць; -дадзім, -дасце, -дадуць; спрадаў, -дала, -ло; *зак., каго-што.* Прадаць усю маёмасць (звычайна па частках). *Вымушаны быў с. усю маёмасць.* ‖ *незак.* **спрадаваць,** -даю, -даеш, -дае; -даём, -даяце, -даюць.

СПРАДАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і прасці.

СПРАДВЕКУ, *прысл.* З незапамятных часоў, здаўна; заўсёды. *Мы тут с. жывём.*

СПРАДВЕЧНА, *прысл.* Тое, што і спрадвеку.

СПРАДВЕЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які не перастае існаваць; адвечны. *Спрадвечныя беларускія бары* (вельмі старыя). *Спрадвечныя традыцыі.* **2.** Карэнны, пастаянны. *Зубры — спрадвечныя жыхары Белавежскай пушчы.* ‖ *наз.* **спрадвечнасць,** -і, *ж.*

СПРАЕКТАВАЦЬ *гл.* праектаваць[1].

СПРАЕЦЫРАВАЦЬ *гл.* праецыраваць.

СПРАЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Засцежка, што змацоўвае канцы чаго-н. (у вопратцы) і служыць упрыгожваннем. *Пояс з бліскучай спражкай.* ‖ *прым.* **спражкавы,** -ая, -ае.

СПРАЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* пражыцца, -ць.

СПРАЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* спрагаць[2]. **2.** У граматыцы: група дзеясловаў з аднолькавымі формамі змянення. *Дзеясловы другога спражэння.*

СПРАКТЫКАВАНЫ, -ая, -ае. Умудроны жыццём, які мае практычныя веды ў якой-н. галіне. *С. аграном.* ‖ *наз.* **спрактыкаванасць,** -і, *ж.*

СПРАКТЫКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак.* Набыць вопыт, навык у якой-н. справе. *С. ў закладцы сіласу.*

СПРАКУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* (разм.). Насваволіць, нагарэзнічаць. *Спракудзіў Сашка, за што і атрымаў дубца.*

СПРАСАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -суецца; *зак.* Зляжаўшыся, ушчыльніцца пад цяжарам, ціскам. *Салома спрасавалася.* ‖ *незак.* **спрасоўвацца,** -оўваецца. ‖ *наз.* **спрасоўванне,** -я, *н.*

СПРАСАВАЦЬ *гл.* прасаваць[2].

СПРАСОНКУ, *прысл.* (разм.). Не зусім прачнуўшыся, у паўсонным стане. *С. часам і ў дзверы не трапіш.*

СПРАСЦІ *гл.* прасці.

СПРАСЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., спросціцца; *зак.* Стаць больш простым (звычайна пра склад, структуру чаго-н.). *Канструкцыя збудавання спрасцілася.* ‖ *незак.* **спрашчацца,** -аецца.

СПРАСЦІЦЬ, спрашчу, спросціш, спросціць; спрошчаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш простым, менш складаным (звычайна пра структуру чаго-н.). *С. канструкцыю машыны. С. працэс вытворчасці.* **2.** Падаць што-н. прасцей, чым раней было. *С. правілы арфаграфіі.* ‖ *незак.* **спрашчаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спрашчэнне,** -я, *н.*

СПРАТ, -а, *М* спраце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** Памяшканне для захоўвання чаго-н. **2.** Патаемнае месца, тайнік. *Турысты наведалі спраты старадаўніх крэпасцей.*

СПРАЎДЗІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -дзіцца; *зак.* **1.** Ажыццявіцца, здзейсніцца; збыцца. *Нашы мары спраўдзіліся.* **2.** Пацвердзіцца. *Чуткі спраўдзіліся.* ‖ *незак.* **спраўджвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **спраўджванне,** -я, *н.*

СПРАЎДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што* (разм.). **1.** Ажыццявіць, здзейсніць; выканаць. *С. сваю мару.* **2.** Апраўдаць што-н. (звычайна пра надзеі і пад.). *С. бацькоўскія надзеі і спадзяванні.* **3.** Правільна прадказаць што-н. (разм.). *На гэты раз сіноптыкі спраўдзілі.* ‖ *незак.* **спраўджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спраўджванне,** -я, *н.*

СПРАЎЛЯЦЦА, -ЦЬ *гл.* справіцца, -ць.

СПРАЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Без пашкоджанняў, прыгодны для карыстання. *Спраўная машына. С. матор.* **2.** Які знаходзіцца ў добрым стане; добры. *Спраўная гаспадарка. С. конь.* **3.** Старанны, добрасумленны. *С. гаспадар.* **4.** Удалы, кемлівы. *С. хлопец.* ‖ *наз.* **спраўнасць,** -і, *ж.*

СПРАХЛЫ, -ая, -ае. Сатлелы, збуцвелы. *С. пень.*

СПРАХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; спрах, -хла; -ні; *зак.* Сатлець, збуцвець,ператварыцца ў парахню. *Адзежына спрахла.*

СПРАЦАВАНАСЦЬ[1], -і, *ж.* Зладжанасць у рабоце.

СПРАЦАВАНАСЦЬ[2] *гл.* спрацаваны.

СПРАЦАВАНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Які стаў непрыгодны ў працэсе працяглай работы; зношаны. **2.** Які страціў сілы, здароўе ад непамернай работы; змарнелы, змучаны. ‖ *наз.* **спрацаванасць,** -і, *ж.*

СПРАЦАВАЦЦА[1], -цуюся, -цуешся, -цуецца; -цуйся; *зак.* Дасягнуць зладжанай працы, спрацаванасці. *Брыгада хутка спрацавалася.* ‖ *наз.* **спрацоўванне,** -я, *н.*

СПРАЦАВАЦЦА[2], -цуюся, -цуешся, -цуецца; -цуйся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знасіцца ад працяглай работы (спец.). *Шасцярня ўжо спрацавалася.* **2.** Змучыцца, страціць сілы, здароўе ад цяжкай працы. *Спрацавалася за сваё жыццё.* ‖ *наз.* **спрацоўванне,** -я, *н.*

СПРАЦАВАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -цуе; *зак.* Зрабіць якое-н. дзеянне, рух. *Міна не спрацавала.* ‖ *незак.* **спрацоўваць,** -ае. ‖ *наз.* **спрацоўванне,** -я, *н.*

СПРАЧАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які любіць спрачацца. ‖ *ж.* **спрачальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СПРАЧАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Весці спрэчкі (у 1 знач.). *Дзядзькі спрачаліся не на жарт.* **2.** Аспрэчваць права на валоданне чым-н. *С. за сенажаць.* **3.** *перан.* Супрацьстаяць чаму-н., змагацца з кім-н. *С. з нягодамі і нястачамі.* **4.** Выступаць у спрэчках (у 4 знач.). ‖ *зак.* **паспрачацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1, 3 і 4 знач.).

СПРАШЧАЦЦА, -ЦЬ *гл.* спрасціцца, -ць.

СПРАШЧЭННЕ *гл.* спрасціць.

СПРАШЧЭНСТВА, -а, *н.* Спрошчаны, павярхоўны падыход да вырашэння складаных праблем. ‖ *прым.* **спрашчэнскі,** -ая, -ае.

СПРОБА, -ы, *мн.* -ы, спроб, *ж.* **1.** Намаганне зрабіць што-н. з мэтай дасягнуць, дабіцца чаго-н., але без поўнай упэўненасці ў поспеху. *Зрабіць спробу пераканаць апанента. Няўдалая с.* **2.** Праверка, выпрабаванне дзейнасці чаго-н. *С. адрамантаваць радыёпрыёмнік.* ‖ *прым.* **спробны,** -ая, -ае.

СПРОШЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Прасцейшы, чым раней. *С. механізм. Спрошчанае напісанне слоў.* **2.** Залішне просты, недастаткова глыбокі; прымітыўны. *С. фінал рамана. Спрошчанае ўяўленне пра жыццё.* ‖ *наз.* **спрошчанасць,** -і, *ж.*

СПРУЖЫНА, -ы, *мн.* -ы, -жын, *ж.* **1.** Пругкая металічная палоска ці дрот, выгнуты пераважна спіраллю, які служыць для змяншэння сілы ўдараў, прывядзення ў рух механізмаў і г.д. *С. ў гадзінніку. Дзвярная с.* **2.** *перан., чаго* або *якая.* Рухаючая сіла ў якой-н. справе. *Ён з'яўляецца галоўнай спружынай у гэтым мерапрыемстве.* ‖ *прым.* **спружынны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Спружынная канапа* (са спружынамі).

СПРУЖЫНІСТЫ, -ая, -ае. Пругкі, як спружына. *Спружыністыя рухі. Спружыністыя мускулы. С. крок* (перан.). ‖ *наз.* **спружыністасць,** -і, *ж.*

СПРУЖЫНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* і (рэдка) *зак.* Тое, што і спружыніць.

СПРУЖЫНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* і (рэдка) *зак.* **1.** Змяняць (змяніць) сваё становішча пад уздзеяннем якой-н. сілы і вяртацца (вярнуцца) ў ранейшае становішча пасля спынення гэтага ўздзеяння; аказваць (аказаць) супраціўленне ціску. *Кладка спружыніць пад нагамі.* **2.** *перан., што.* Напружваць, рабіць (зрабіць) пружыністым, пругкім (разм.). *С. мускулы.*

СПРУЖЫНОВЫ, -ая, -ае. Які дзейнічае пры дапамозе спружын. *Спружыновая барана.*

СПРУЖЫНОЎКА, -і, *ДМ* -ноўцы, *мн.* -і, -новак, *ж.* (разм.). Барана, дзеянне якой заснавана на выкарыстанні спружын. ‖ *прым.* **спружыновачны,** -ая, -ае.

СПРУТ, -а, *М* спруце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бытавая назва буйнога васьмінога, іншы раз таксама гіганцкага кальмара.

СПРУЦЯНЕЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Скарчанелы, змёрзлы. **2.** Акалелы, мёртвы.

СПРУЦЯНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* пруцянець. **2.** Памерці, акалець.

СПРЫНТ, -у, *М* -нце, *м.* Бег, плаванне і пад. на кароткую дыстанцыю.

СПРЫ́НТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца спрынтам. ‖ *прым.* **спры́нтэрскі,** -ая, -ае. *С. бег.*

СПРЫНЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што.* Прамываць струменямі вады або лякарства з асобага прыстасавання. ‖ *звар.* **спрынцава́цца,** -цу́юся, -цу́ешся, -цу́ецца; -цу́йся. ‖ *наз.* **спрынцава́нне,** -я, *н. і* **спрынцо́ўка,** -і, *ДМ* -цо́ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **спрынцава́льны,** -ая, -ае.

СПРЫНЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -цо́ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* **1.** *гл.* спрынцаваць. **2.** Прыстасаванне, якім спрынцуюць. ‖ *прым.* **спрынцо́вачны,** -ая, -ае.

СПРЫТ, -у, *М* спры́це, *м.* **1.** Дасканаласць, умельства, хуткасць у руках. *С. у руках.* **2.** Лоўкасць у рабоце, гаспадарлівасць. *Гаспадарскі с.* (уменне). **3.** Уменне ўладжваць асабістыя справы, пранырлівасць. *За свой с. ён некалькі гадкоў адсядзеў.*

СПРЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Лоўкі, умелы, паваротлівы ў рабоце. *Спрытныя рукі ўсё зробяць.* **2.** Які знаходзіць выхад з любога становішча, прадпрымальны. *С. арганізатар.* **3.** Зграбны, прыгожага аблічча, стройнага складу. *С. хлопец.* **4.** Зручны для карыстання (пра рэчы, прылады). *Спрытная лапата.* ‖ *наз.* **спры́тнасць,** -і, *ж.*

СПРЫТНЮ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -нюзе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -нюг (разм. неадабр.). Чалавек, які рознымі хітрыкамі выгадна для сябе выкарыстоўвае абставіны. *Ведаем мы гэтага спрытнюгу, ён ужо тры кватэры памяняў.*

СПРЫЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які спрыяе, памагае чаму-н. *Спрыяльныя ўмовы. С. клімат* (таксама перан.). **2.** Добразычлівы, які прыхільна становіцца да іншых, спрыяе ім у чым-н. *Спрыяльныя адносіны.* ‖ *наз.* **спрыя́льнасць,** -і, *ж.*

СПРЫЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каму-чаму.* **1.** Садзейнічаць, памагаць. *С. поспехам земляробаў. С. развіццю навукі.* **2.** Праяўляць добразычлівасць да каго-н. *С. суседу.* ‖ *зак.* **паспрыя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спрыя́нне,** -я, *н.*

СПРЭ́ГЧЫ[1], спрагу́, спражэ́ш, спражэ́; спражо́м, спражаце́, спрагу́ць; спрог, спрэ́гла; спражы́; спрэ́жаны; *зак., каго.* Запрэгчы разам у адну вупраж (коней, быкоў і пад.). ‖ *незак.* **спрага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спрага́нне,** -я, *н. і* **спрэ́жка,** *ДМ* -жцы, *ж.*

СПРЭ́ГЧЫ[2], спрагу́, спражэ́ш, спражэ́; спражо́м, спражаце́, спрагу́ць; спрог, спрэ́гла; спражы́; спрэ́жаны; *зак., што.* Тое, што і спражыць.

СПРЭ́ГЧЫСЯ[1], спрагу́ся, спражэ́шся, спражэ́цца; спражо́мся, спражаце́ся, спрагу́цца; спро́гся, спрэ́глася; спражы́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Запрэгчы разам (пра коней, валоў і пад.). **2.** *перан.* Аб'ядначца для выканання якой-н. справы (разм.). ‖ *незак.* **спрага́цца,** -а́ецца; -а́емся, -а́ецеся, -а́юцца (да 2 знач.).

СПРЭ́ГЧЫСЯ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., спражэ́цца; спро́гся, спрэ́глася; *зак.* Тое, што і спражыцца.

СПРЭС, *прысл.* Поўнасцю, цалкам; скрозь, усюды. *Жалудамі была с. засыпана зямля.*

СПРЭ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Абмеркаванне якога-н. пытання, пры якім кожны адстойвае сваю думку, пазіцыю. *Вучоныя спрэчкі. Спрэчкі не на жарт.* **2.** Аспрэчванне правоў на валоданне чым-н. *С. за бацькоўскую хату.* **3.** толькі *мн.* Публічнае абмеркаванне якіх-н. пытанняў. *Спрэчкі па дакладу старшыні.*

СПРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які выклікае спрэчку, можа быць прадметам спрэчкі (у 1 знач.) або з'яўляецца прадметам спрэчкі (у 2 знач.). *Спрэчныя пытанні. Спрэчная спадчына.* ‖ *наз.* **спрэ́чнасць,** -і, *ж.*

СПУД[1], -у, *М.* -дзе, *м.* Спалох. *Уцячы са спуду.*

СПУД[2], -у, *М* -дзе, *м.*: 1) **пад спудам** (разм.) — у патаемным месцы. *Трымаць пад спудам цікавую ідэю;* 2) **з-пад спуду** — з патаемнага месца, а таксама перан.: з забыцця. *З-пад спуду вызваліліся новыя сілы народа.*

СПУ́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пудзіцца, -ць.

СПУДЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; *зак.* **1.** Не трапіць у цэль (страляючы, кідаючы што-н. і пад.). *С. страляючы.* **2.** *перан.* Схібіць, зрабіць няправільны крок у чым-н. (разм.). *Цяпер важна не с., а прыняць правільнае рашэнне* (перан.).

СПУЖА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* пужацца, -ць.

СПУСК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* спусціцца, -ць. **2.** -а. Месца, па якім спускаюцца ўніз. *Круты с.* **3.** -а. Прыстасаванне, якое прыводзіць у рух курок пры выстрале. *Націснуць на с.* **4.** -а. Шлюз у млыне для прапускання вады. **5.** -а. Доўгі сталярны рубанак. **6.** -а. Прагал у верхняй частцы старонкі перад пачаткам раздзела кнігі (спец.). ◊ **Не даваць спуску** *каму* (разм.) — не рабіць патурання каму-н., а строга патрабаваць. ‖ *прым.* **спускавы́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.). *С. механізм.*

СПУСКА́ННЕ *гл.* спусціць.

СПУСКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* спусціцца, -ць.

СПУСТАША́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто спустошвае, ператварае ў пустыню. ‖ *ж.* **спусташа́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СПУСТАША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прыводзіць да спусташэння, нясе спусташэнне. *Спусташальныя войны.* ‖ *наз.* **спусташа́льнасць,** -і, *ж.*

СПУСТАША́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* спустошыцца, -ць.

СПУСТАШЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* спустошыць. **2.** Тое, што і спустошанасць.

СПУСТО́ШАНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан маральнага бяссілля; душэўная пустата. *С. душы.*

СПУСТО́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *што.* Зруйнаваць, нанесці матэрыяльныя страты. *Вайна спустошыла гарады і вёскі.* **2.** *перан., каго-што.* Пазбавіць маральных сіл, зрабіць няздольным да актыўнага жыцця. *Амаральныя паводзіны спустошылі жыццё гэтага чалавека.* **3.** *што.* Пра глебу: зрабіць неўрадлівай. *Безгаспадарчыя адносіны спустошылі глебу.* ‖ *незак.* **спусташа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **спусто́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спусташэ́нне,** -я, *н. і* **спусто́шванне,** -я, *н.*

СПУСЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які стаў пустым, акінутым. *Спусцелыя лясы сігналізуюць аб забруджанасці прыроднага асяроддзя.*

СПУСЦЕ́ЦЬ *гл.* пусцець.

СПУ́СЦІСТЫ, -ая, -ае. Які паступова спускаецца; пакаты, не круты. *С. бераг.* ‖ *наз.* **спу́сцістасць,** -і, *ж.*

СПУСЦІ́ЦЦА, спушчу́ся, спу́сцішся, спу́сціцца; *зак.* **1.** *з чаго.* Перамясціцца зверху ўніз. *С. з гары. С. ў склеп. С. на зямлю* (таксама перан.: ад мар, летуценняў вярнуцца да рэчаіснасці). **2.** *на што* і *без дап.* Пра птушак, насякомых, лятальныя апараты: прызямліцца, сесці. *Верталёт спусціўся на выган.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра ноч, імглу, туман і пад.: наступіць, насунуцца. *На зямлю спусцілася ноч.* **4.** *з чаго.* Дайсці да заняпаду, разарыцца (разм.). *С. з грошай.* **5.** Сарвацца з чаго-н., што ўтрымлівае. *Курок спусціўся сам па сабе.* ‖ *незак.* **спуска́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **спуск,** -у, *м.* (да 1 і 2 знач.).

СПУСЦІ́ЦЬ, спушчу́, спу́сціш, спу́сціць; спу́шчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Перамясціць зверху ўніз. *С. вяроўку. С. бульбу ў склеп. С. каго-н. з лесвіцы* (таксама перан.: выгнаць, прагнаць; разм.). **2.** *што.* Паставіць на ваду (пра судна). *С. новы карабель.* **3.** *каго-што.* Пусціць, вызваліўшы ад прывязі. *С. сабаку з ланцуга.* **4.** *што.* Пераслаць, накіраваць што-н. у ніжэйстаячую арганізацыю. *С. распараджэнне. С. план.* **5.** *што.* Выпусціць пару, вадкасць і пад. адкуль-н. *С. пару з катла. С. ваду з радыятара.* **6.** *што.* Вызваліць (якую-н. ёмістасць) ад вадкасці, газу і пад. *С. балон. С. камеру мяча.* **7.** *што* і *без дап.* Палягчэць у вазе (разм.). *С. кілаграмаў пяць.* **8.** *што.* Вызваліць з замацаванага становішча (пра дэталі механізмаў). *С. курок.* **9.** *што.* Спілаваўшы, паваліць (пра дрэва; разм.). *С. дзве бярозы.* **10.** *перан., каго-што.* Поўнасцю збыць, прадаць. *С. гаспадарку. С. грошы* (зрасходаваць). **11.** *што* і *без дап.* Збавіць цану. *С. колькі рублёў.* **12.** *перан., што* і *без дап.* Пакінуць без пакарання які-н. учынак. *Гэтай правіннасці нельга с.* ◊ **Спусціць з вока** *каго* (разм.) — перастаць назіраць, сачыць за кім-н. **Спусціць юху** (разм.) — разбіць нос да крыві. ‖ *незак.* **спуска́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **спуска́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8 знач.) *і* **спуск,** -у, *м.* (да 1, 2, 3, 9, 10 і 12 знач.).

СПУ́ТАЦЬ *гл.* путаць.

СПУ́ХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які спух, апух.

СПУ́ХНУЦЬ *гл.* пухнуць.

СПЫНІ́ЦЦА, спыню́ся, спы́нішся, спы́ніцца; *зак.* **1.** Перастаць рухацца, спыніць што-н. рабіць, устрымацца ад якога-н. дзеяння. *С. на паўдарозе. Матор спыніўся. Гэты чалавек не спыніцца ні перад чым* (перан.: пойдзе на любыя ўчынкі). **2.** Часова размясціцца, пасяліцца дзе-н. *С. ў гасцініцы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра развіццё, ход і пад.: прыпыніцца, перарвацца. *Работы па ўкладцы труб спыніліся.* **4.** *на кім-чым.* Пра погляд, увагу, думкі і пад.: затрымацца на кім-, чым-н. *Мой позірк спыніўся на сыне.* **5.** *на кім-чым.* Прыйсці да якога-н. рашэння, спыніць свой выбар на кім-, чым-н. *С. на выбары маладога кандыдата.* ‖ *незак.* **спыня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

СПЫНІ́ЦЬ, спыню́, спы́ніш, спы́ніць; спы́нены; *зак.* **1.** *каго-што.* Затрымаць рух, ход, працу каго-, чаго-н., не даць магчымасці рухацца каму-, чаму-н. *С. канвеер. Вінцэсь спыніў крокі.* **2.** *што.* Стрымаць, забараніць што-н. *С. бойку свавольнікаў. С. распаўсюджванне хлусні.* **3.** *перан., што на кім-чым.* Накіраваць на каго-, што-н., засяродзіць на кім-, чым-н. *С. свой выбар на маладым спецыялісце.* ‖ *незак.* **спыня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **спыне́нне,** -я, *н.*

СПЫ́РСКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Пакрапіць пырскамі, апырскаць. *С. вадой падлогу.* **2.** *што.* Выпырскаць, зрасходаваць. *С. увесь адэкалон.* ‖ *незак.* **спы́рскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спы́рскванне,** -я, *н.*

СПЫ́РСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., каго-што.* Пырскаючы на каго-, што-н., намачыць, апырскаць. *С. бялізну. С. твар адэкалонам.* ‖ *незак.* **спы́рскваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **спы́рскванне,** -я, *н.*

СПЫ́РХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Хутка ўзляцець, зляцець адкуль-н. (пра птушку, матылька і пад.). *Верабей спырхнуў з куста.* ‖ *незак.* **спы́рхваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* **1.** *каго (што).* Звярнуцца з пытаннем. *Спытайся, калі ён будзе дома.* **2.** *чаго.* Папрасіць дазволу ўзяць або даць ці зрабіць што-н. *С. дазволу перадрукаваць пастанову.*

СПЫ—ССЫ

СПЫТА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго і з дадан. сказам.* Звярнуцца да каго-н. з пытаннем, каб даведацца аб чым-н. — *Што рабіць далей? — спытала лабарантка.* **2.** *што і чаго.* Папрасіць што-н., звярнуцца з якой-н. просьбай. *С. дазволу паехаць па прэпараты.* **3.** *з каго.* Ускласці на каго-н. адказнасць за ўчынкі; спагнаць (разм.). *З яго за ўсё спытаюць.*

СПЭ́ЦКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пэцкацца, -ць.

СПЯВА́К, спевака, *мн.* спевакі, спевакоў, *м.* Той, хто ўмее спяваць; для каго спевы з'яўляюцца прафесіяй. ‖ *ж.* **спява́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

СПЯВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* **1.** *гл.* спецца. **2.** Узнаўляцца, выконвацца голасам. *Песні таленавітага кампазітара спяваюцца моладдзю.* **3.** *безас.* Пра наяўнасць жадання, настрою спяваць. *Сёння чамусьці мне не спявалася.*

СПЯВА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што і без дап.* Утвараць голасам музычныя гукі; выконваць вакальныя творы. *С. песню. С. у оперы. С. басам.* **2.** *каго-што і без дап.* Выконваць оперную партыю. *С. Міхала.* **3.** Пра пеўчых і некаторых іншых птушак: цёхкаць, шчоўкаць, свістаць і пад. *Салавей спявае. Галасіста спяваў певень.* **4.** *перан., без дап.* Быць прасякнутым узнёслым, радасным пачуццём. *Сэрца маё спявае.* **5.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Пра музычныя інструменты: меладычна гучаць. *Цымбалы спяваюць.* **6.** *аб кім-чым і пра каго-што.* Складаць вершы пра што-н., услаўляць у вершах, песнях. *Паэт спявае аб Радзіме.* ◊ **Спяваць асанну** (кніжн.) — узносіць, усхваляць каго-н. ‖ *зак.* **праспява́ць,** -аю, -аеш, -ае; -аны (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **спява́нне,** -я, *н.* *і* **спеў,** спеву, *м.*

СПЯКА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). **1.** Шчыльнае злучэнне асобных часцінак цвёрдага рэчыва пры высокай тэмпературы. *С. тарфяных пластоў.* **2.** Працэс атрымання цвёрдых і порыстых кавалкаў з дробных, парашкападобных або пылападобных матэрыялаў; агламерацыя. *С. баксітаў.*

СПЯКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* **1.** *гл.* спячыся. **2.** Мець здольнасць да спякання (у 1 знач.).

СПЯКА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (спец.). **1.** Выклікаць спяканне (у 1 знач.). **2.** Рабіць спяканне (у 2 знач.), агламерацыю.

СПЯКО́ТА, -ы, *ДМ* -коце, *ж.* (разм.). Высокая тэмпература паветра, нагрэтага сонцам; спёка. *На дварэ стаіць с.*

СПЯКО́ТЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і спякотны. ‖ *наз.* **спяко́тлівасць,** -і, *ж.*

СПЯКО́ТНЫ, -ая, -ае. Вельмі гарачы, душны; надзвычай нагрэты. *Подых спякотных вятроў.* ‖ *наз.* **спяко́тнасць,** -і, *ж.*

СПЯЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Станавіцца спелым. *Спялее на ніве збажына.*

СПЯЛІ́ЦЬ, спялю, спеліш, спеліць; *незак., што.* Даводзіць да спеласці. *С. суніцы.* ‖ *зак.* **выспеліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

СП'ЯНА́, *прысл.* (разм.). Будучы ў нецвярозым стане. *Напракудзіў с.*

СП'ЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які ап'янеў, сп'янеў. *Нехта сп'янелым голасам спяваў.*

СП'ЯНЕ́ЦЬ *гл.* п'янець.

СПЯРША́, *прысл.* (разм.). Раней, спачатку. *С. падумай, а потым адказвай.*

СПЯРЭ́СЦІЦЬ[1], -рэшчу, -рэсціш, -рэсціць; -рэшчаны; *зак., каго-што.* Зрабіць пярэстым. *Трэшчыны спярэсцілі сцяну.* ‖ *незак.* **спярэ́шчваць,** -аю, -аеш, -ае.

СПЯРЭ́СЦІЦЬ[2] *гл.* пярэсціць[2].

СПЯЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -цоўцы, *мн.* -і, -цовак, *ж.* (разм.). Спецыяльная вопратка для работы, звычайна ў выглядзе курткі. *Рабочая с.*

СПЯ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* У некаторых жывёл (мядзведзяў, барсукоў, кажаноў і інш.): стан паніжанай жыццядзейнасці, падобны на сон. *Зімняя с. Залегчы ў спячку.* ‖ *прым.* **спя́чачны,** -ая, -ае.

СПЯЧЫ́, спяку, спячэш, спячэ; спячом, спечаце, спякуць; спёк, спякла, -кло; спячы; спечаны; *зак.* **1.** *гл.* пячы. **2.** *каго-што.* Апаліць агнём. *С. руку.* **3.** *перан., што.* Зрабіць што-н. хутка, наспех (разм.). *С. даклад.*

СПЯЧЫ́СЯ, спякуся, спячэшся, спячэцца; спячомся, спечацеся, спякуцца; спёкся, спяклася, -лося; спячыся; *зак.* **1.** *гл.* пячыся. **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Пра кроў: запячыся, засохнуць. *На твары спякліся згусткі крыві.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Злучыцца ў адно цвёрдае цэлае ў выніку спякання (спец.). *Руда спяклася.* **4.** *перан.* Пацярпець няўдачу ў чым-н. (разм.). ‖ *незак.* **спяка́цца,** -аецца.

СПЯША́ЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *з чым, з інф.* і *без дап.* Старацца зрабіць што-н., трапіць куды-н. як мага хутчэй. *С. з пасадкай дрэў. С. з уборкай ураджаю. С. дагаварыць. Спяшайся, бо спознішся на аўтобус.* **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Пра гадзіннік: паказваць няправільны час. *Гадзіннік спяшаецца на 5 хвілін.* ‖ *зак.* **паспяша́цца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

СРО́ДАК, -дку, *мн.* -дкі, -дкаў, *м.* **1.** Прыём, спосаб дзеяння для дасягнення, ажыццяўлення чаго-н. *Усімі сродкамі змагацца за мір на зямлі.* **2.** Прадмет, сукупнасць прыстасаванняў, неабходных для ажыццяўлення якой-н. мэты. *Сродкі вытворчасці. Сродкі сувязі.* **3.** Тое, што служыць якой-н. мэце, неабходнай для дасягнення чаго-н. *Мова — важнейшы с. зносін.* **4.** Лекі, медыцынскія прэпараты, неабходныя пры лячэнні. *Сродкі ад крывянога ціску. С. ад кашлю.* **5.** *мн.* Грошы, матэрыяльныя каштоўнасці. *Абаротныя сродкі. Чалавек са сродкамі.*

СРЭ́БРА, -а, *н.* Тое, што і серабро. ‖ *прым.* **срэ́браны,** -ая, -ае *і* **срэ́бны,** -ая, -ае.

СРЭБРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да серабра (у 1 знач.), напр. *срэбраносны, срэбрападобны;* 2) серабрысты, колеру серабра, напр. *срэбралісты.*

СРЭ́БРАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і сярэбранік[1]. ◊ **За трыццаць срэбранікаў прадаць** *каго-што* (высок. пагард.) — прадаць з нізкіх меркаванняў, карыслівых інтарэсаў [літаральна за 30 сярэбраных манет — цана здрадніцтва біблейскага Іуды].

СРЭБРАНО́СНЫ, -ая, -ае. Пра горныя пароды, якія ўтрымліваюць срэбра. ‖ *наз.* **срэбрано́снасць,** -і, ж. *С. участка.*

ССАДЗІ́ЦЬ, ссаджу, ссадзіш, ссадзіць; ссаджаны; *зак., каго (што).* **1.** Дапамагчы сысці ўніз. *С. дзіця з канапы.* **2.** Даць магчымасць або прымусіць выйсці (з поезда, аўтобуса і пад.). *С. на станцыі дзяцей. С. безбілетніка.* ‖ *незак.* **ссаджваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссаджванне,** -я, *н.*

ССАЦЬ, ссу, ссеш, ссе; ссём, ссяце, ссуць; ссі; *незак., што.* **1.** Уцягваць у рот губамі і языком (што-н. вадкае). *С. малако. С. грудзі маці* (карміцца яе малаком). **2.** Трымаючы што-н. у роце, рабіць смактальныя рухі. *С. соску. С. лапу. С. палец.* **3.** *безас.* Пра тупы, ныючы боль у жываце (ад голаду, хваробы і пад.). ‖ *наз.* **сса́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 знач.); *прым.* **сса́льны,** -ая, -ае. *Ссальныя рухі.*

ССЕ́КЧЫ *гл.* ссячы.

ССЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., ссядзецца; *зак.* **1.** Выпасці ў выглядзе асадку з раствору. **2.** Пра тканіну: стаць карацейшай, збегчыся. **3.** Стаць больш шчыльным, цвёрдым. *Снег ссеўся.* **4.** Вылучыць дробныя цвёрдыя часткі, камкі (пра малако). *Малако сселася.* ‖ *незак.* **ссяда́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **ссяда́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ССЁРБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* (разм.). Сёрбаючы, з'есці якую-н. вадкую страву; высербаць. ‖ *незак.* **ссёрбваць,** -аю, -аеш, -ае.

ССІВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ссівеў (пра валасы). *Ссівелыя скроні. С. чалавек.* (з сівымі валасамі). *Прыйшлі на свята маладыя і ссівелыя* (наз.).

ССІВЕ́ЦЬ *гл.* сівець.

ССІНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ссінеў; пасінелы. *С. ад холаду.*

ССІНЕ́ЦЬ *гл.* сінець.

ССО́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які можа ссоўвацца. *С. стол.*

ССО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Пра расліны: які звяў, засох, загінуў ад неспрыяльных умоў. *С. куст бэзу.* **2.** Сасмяглы, шурпаты (пра губы, вусны). *Ссохлыя губы.*

ССО́ХНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; ссохся, ссохлася; *зак.* **1.** Перасохнуць, стаць зморшчаным, пакарабаціцца. *Боты ссохліся.* **2.** Высахшы, зацвярдзець, ператварыцца ў камяк. *Гліна ссохлася.* **3.** Сасмягнуць, стаць шурпатым (пра губы). *Губы ссохліся.* ‖ *незак.* **ссыха́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **ссыха́нне,** -я, *н.*

ССО́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; ссох, -хла, -ні; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ужыв.).* Пра расліны: высахнуць, завянуць, загінуць ад неспрыяльных умоў. *Яблыні ссохлі.* **2.** *перан.* Стаць худым ад перажыванняў, турбот і пад., зачахнуць (разм.). *Ссохла дзяўчына з-за хлопца.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Страціць свежасць; сасмягнуць (пра губы). ‖ *незак.* **ссыха́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссыха́нне,** -я, *н.*

ССУКА́ЦЬ *гл.* сукаць.

ССУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак.* **1.** Зрушыцца з месца, спусціцца куды-н. *С. з печы. Мех ссунуўся з воза.* **2.** Сунучыся, зваліцца адкуль-н. *Снег ссунуўся са страхі.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Рухаючыся, наблізіцца. *У суседа раптам ссунуліся бровы.* **4.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Расслабіўшыся, спаўзці, з'ехаць уніз, набок. *Шапка ссунулася на патыліцу.* ‖ *незак.* **ссо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **ссо́ўванне,** -я, *н.*

ССУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; ссунь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрушыць, скрануць. *С. з месца што-н.* **2.** *каго-што.* Сунучы, скінуць што-н., перамясціць. *С. салому з воза. С. снег са страхі.* **3.** *што.* Пра галаўны ўбор: перамясціць. *С. капялюш на лоб.* **5.** *што.* Сунучы, рухаючы, наблізіць адно да другога. *С. сталы. С. бровы.* ‖ *незак.* **ссо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссо́ўванне,** -я, *н.*

ССУТУ́ЛІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сутуліцца, -ць.

ССУШЫ́ЦЬ, ссушу, ссушыш, ссушыць; ссушаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць сухім; высушыць. *Вятры ссушылі збажыну. С. яблыкі* (насушыць). **2.** *перан., каго (што).* Знясіліць, давесці да крайняй схуднеласці. *Каханне ссушыла дзяўчыну.*

ССЫЛА́ЦЬ, ССЫ́ЛАЧНЫ *гл.* сасла́ць.

ССЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** *гл.* саслаць. **2.** Месца, куды ссылалі палітычных праціўнікаў, якія выступалі супраць дзяржаўнай улады. *Сібірская с.*

ССЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* саслаць. **2.** **ссыльны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.*; **ссыльная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Чалавек, які знаходзіцца ў ссылцы, на пасяленні.

ССЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; ссып; -паны; *зак., што.* **1.** Насыпаць або ўсыпаць

куды-н. *С. бульбу ў склеп.* **2.** Скінуць уніз, прымусіць упасці (што-н. дробнае, сыпкае). *С. зерне з бункера ў машыну.* ‖ *незак.* **ссыпаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссыпанне,** -я, *н. і* **ссыпка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* ‖ *прым.* **ссыпны,** -ая, -ое. *С. пункт.*

ССЫХАННЕ, ССЫХАЦЦА, -ЦЬ *гл.* ссохнуцца, -ць.

ССЯДАННЕ, ССЯДАЦЦА *гл.* ссесціся.

ССЯЛІЦЬ, ссялю, ссэліш, ссэліць; ссэлены; *зак., каго-што.* Перасяліць з розных мясцін у адно. *С. хутары ў вёску.* ‖ *незак.* **ссяляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *звар.* **ссяліцца,** 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., ссэліцца; *незак.* **ссяляцца,** -яецца. ‖ *наз.* **ссяленне,** -я, *н.*

ССЯЧЫ *і* ССЕКЧЫ, ссяку, ссячэш, ссячэ; ссячом, ссечаце, ссякуць; ссек, -кла; ссячы; ссечаны; *зак., каго-што.* **1.** Моцным ударам (якой-н. вострай прылады) аддзяліць ад асновы. *С. бярозу.* **2.** Пасячы на дробныя кавалачкі што-н. *С. буракі.* **3.** Знішчыць каго-, што-н., секучы шаблямі, мячамі. *Кавалерысты ссеклі атрад праціўніка.* **4.** Збіць, рассячы ў многіх месцах. *С. пугай карову. Град ссек пасевы* (пабіў). **5.** Пра насякомых: пакусаць у многіх месцах. *Камары ссеклі рукі.* ‖ *незак.* **ссякаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ссяканне,** -я, *н.*

СТАБІЛІЗАВАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -зуецца; *зак. і незак.* Дайсці (даходзіць) да ўстойлівага становішча. *Падвоз гародніны на рынках стабілізаваўся.* ‖ *наз.* **стабілізацыя,** -і, *ж.*

СТАБІЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак. і незак., каго-што.* Давесці (давадзіць) да ўстойлівага стану што-н. *С. валюту.* ‖ *наз.* **стабілізацыя,** -і, *ж.*

СТАБІЛІЗАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Прыбор, устройства для надання ўстойлівасці, пастаяннага становішча чаму-н. (у лятальных апаратах, на суднах і пад.), для стабілізацыі якога-н. працэса. *С. лятальнага апарата. С. току.* **2.** Рэчыва, якое затрымлівае працэс змянення якога-н. іншага рэчыва, саставу. *С. выбуховых рэчываў.* ‖ *прым.* **стабілізатарны,** -ая, -ае.

СТАБІЛЬНЫ, -ая, -ае. Устойлівы, пастаянны, які не мяняецца. *С. прыбытак. Стабільныя падручнікі. Стабільнае напружанне.* ‖ *наз.* **стабільнасць,** -і, *ж.*

СТАБУНІЦЦА *гл.* табуніцца.

СТАВАЦЬ, стае; *безас.; незак., чаго.* **1.** Хапаць чаго-н. для каго-, чаго-н. *На ўсё гэта не стае ні сіл, ні часу.* **2.** Мець магчымасці, сілы, здольнасці рабіць што-н.

СТАВІЦЦА, стаўлюся, ставішся, ставіцца; *незак.* Выражаць свае адносіны да каго-, чаго-н. *Ён добра с. да разумных прапаноў. Уважліва с. да патрэб людзей.* ‖ *зак.* **паставіцца,** -таўлюся, -тавішся, -тавіцца.

СТАВІЦЬ, стаўлю, ставіш, ставіць; *незак.* **1.** *што.* Размяшчаць, умацоўваць што-н. вертыкальна, у стаячым становішчы. *С. слупы. С. кнігі на паліцу.* **2.** *каго (што).* Прымушаць або памагаць каму-н. устаць, заняць дзе-н. месца стоячы. *С. дзіця на падлогу. С. вартавога на пост.* **3.** *каго (што).* Прызначаць на работу, прапаноўваць рабіць што-н. *С. новага механіка.* **4.** *што.* Устанаўліваць, будаваць. *С. тэлефон. С. помнік.* **5.** *што.* Змяшчаць на пэўнае месца, у пэўным становішчы. *С. аўтобус у аўтапарк. С. напітак на стол.* **6.** *што.* У некаторых выразах: прыдаваць чаму-н. патрэбнае становішча, форму, прыводзіць у патрэбны стан. *С. голас* (маладому спеваку). *С. словы ў патрэбным склоне. С. рукі* (цымбалісту). **7.** *што.* Прыкладваць, накладваць з якой-н. мэтай. *С. гарчычнікі. С. пломбу.* **8.** *што.* Рабіць метку, знак на чым-н., пісаць, рысаваць, падпісваць. *С. подпіс. С. дату. С. адзнакі ў дзённік.* **9.** *што.* Арганізоўваць, наладжваць. *С. балет. С. спектакль. С. доследы.* **10.** *што.* Майстраваць, устанаўліваць. *С. палаткі.* **11.** *што і без дап.* У азартных гульнях: уносіць, укладваць у гульню (грошы). *С. у банк 100 рублёў.* **12.** *што.* Задаваць, прапаноўваць для выканання, абмеркавання. *С. сціслыя тэрміны. С. на галасаванне.* **13.** *перан., каго-што.* Ствараць для каго-н. умовы, абставіны, прыводзіць у якое-н. становішча. *С. пад кантроль. С. перад фактам.* **14.** *каго-што.* У спалучэнні з некаторымі назоўнікамі абазначае: лічыць чым-н., разглядаць як-н. што-н. *С. сваёй мэтай. С. у віну.* **15.** *што.* У спалучэнні з некаторымі назоўнікамі ўжыв. у знач. рабіць (тое, што абазначае назоўнік). *С. рэкорд. С. дыягназ.* **16.** *што.* Нарыхтоўваць, складаючы якім-н. чынам. *С. сена ў копы.* ‖ *зак.* **паставіць,** -стаўлю, -ставіш, -ставіць; -стаўлены. ‖ *наз.* **пастаноўка,** -і, *ДМ* -ноўцы, *ж.* (да 1, 6, 9 і 12 знач.).

СТАВОК, стаўка, *мн.* стаўкі, стаўкоў, *м.* Невялікая сажалка. ‖ *прым.* **стаўковы,** -ая, -ае.

СТАВЫ, -оў. Кросны. *Вычасаў с. з бярозы.*

СТАГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *незак., што і без дап.* Складаць у стагі салому, сена і пад. *Ён араў і стагаваў гадамі.* ‖ *наз.* **стагаванне,** -я, *н.*

СТАГАВЫ *гл.* стог.

СТАГАКІД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сельскагаспадарчая машына для складвання стагоў.

СТАГНАЦЬ, стагну, стогнеш, стогне; стагні; *незак.* **1.** Абзывацца стогнам. *Хлопчык ціха стагнаў. Стогне лес ад буры* (перан.). **2.** *перан.* Скардзіцца, наракаць. *Такі ўжо чалавек: стогне і стогне, як быццам толькі яму цяжка жыць.* **3.** *перан.* Пакутаваць пад прыгнётам каго-, чаго-н. *Народы калоній стагналі ад уціску.* ‖ *наз.* **стагнанне,** -я, *н.*

СТАГОДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Прамежак часу ў 100 гадоў. *Дваццатае с.* **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што адбылася 100 гадоў таму назад. *С. з дня нараджэння Рыгора Шырмы.* ‖ *прым.* **стогадовы,** -ая, -ае *і* **стагодні,** -яя, -яе.

СТАДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які жыве гуртам, уласцівы гурту. *С. характар жыцця першабытных людзей. С. інстынкт.* **2.** *перан.* Заснаваны на несвядомым падпарадкаванні гурту, большасці. *Стаднае пачуццё.* ‖ *наз.* **стаднасць,** -і, *ж.*

СТАДЫЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартыўны комплекс з футбольным полем, пляцоўкамі для спаборніцтваў і трэніровак, трыбунамі для гледачоў, дапаможнымі збудаваннямі і памяшканнямі. ‖ *прым.* **стадыённы,** -ая, -ае.

СТАДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Перыяд, ступень у развіцці чаго-н. *С. росту. Апошняя с. развіцця хваробы.* ‖ *прым.* **стадыйны,** -ая, -ае (спец.).

СТАДЫЯЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які адбываецца па стадыях. *С. працэс.* ‖ *наз.* **стадыяльнасць,** -і, *ж.*

СТАЕННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Конь, якога трымаюць на стайні для выезду.

СТАЕННЫ, -ая, -ае. Пра каня: які прызначаны для выезду, на якім не працуюць.

СТАЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен-бягун (а таксама плывец, канькабежац, веласіпедыст) на доўгія дыстанцыі. ‖ *прым.* **стаерскі,** -ая, -ае.

СТАЖ, -у, *м.* **1.** Працягласць дзейнасці ў якой-н. галіне. *Працоўны с.* **2.** Тэрмін, на працягу якога чалавек працуе для набыцця вопыту па сваёй спецыяльнасці, а таксама для агульнай ацэнкі тых, хто стажыруецца. *Праходзіць выпрабавальны с.*

СТАЖОК *гл.* стог.

СТАЖОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто праходзіць стаж (у 2 знач.). ‖ *ж.* **стажорка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **стажорскі,** -ая, -ае.

СТАЖЫРАВАЦЦА, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *незак.* Праходзіць стаж (у 2 знач.). ‖ *наз.* **стажыроўка,** -і, *ДМ* -роўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.*

СТАІЦЦА, стаюся, стоішся, стоіцца; *зак.* **1.** Схавацца і прытаіцца, імкнучыся застацца незаўважаным. *С. за дрэвам. С. да пары да часу* (прыціхнуць, зменшыць актыўнасць). **2.** Не прызнацца ў чым-н. *На гэты раз яна стаілася і нічога не сказала.* ‖ *незак.* **стойвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СТАІЦЫЗМ, -у, *м.* **1.** Рацыяналістычнае філасофскае вучэнне, якое ў сваім тлумачэнні законаў руху свету, чалавечага пазнання, грамадскіх адносін і этычных норм яднала матэрыялістычную аснову з ідэалістычным тлумачэннем з'яў. **2.** *перан.* Цвёрдасць і мужнасць у жыццёвых выпрабаваннях. *Праявіць с.* ‖ *прым.* **стаічны,** -ая, -ае.

СТАІЦЬ, стаю, стоіш, стоіць; стоены; *зак., што.* **1.** Утаіць, зрабіць невядомым для людзей (разм.). *С. некалькі мільёнаў рублёў ад падатку.* **2.** Не выказаць, не даць магчымасці заўважыць іншым (думкі, пачуцці і пад.). *С. нянавісць.* ‖ *незак.* **стойваць,** -аю, -аеш, -ае.

СТАЙНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне для коней, канюшня. ‖ *прым.* **стайневы,** -ая, -ае.

СТАКАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Гільза артылерыйскага снарада. **2.** Назва дэталей рознага прызначэння, якія маюць цыліндрычную форму. ‖ *прым.* **стаканны,** -ая, -ае.

СТАЛАВАЦЦА, -луюся, -луешся, -луецца; -луйся; *незак.* Харчавацца (у 2 знач.) дзе-н. *С. дома.* ‖ *наз.* **сталаванне,** -я, *н.*

СТАЛАГМІТ, -а, *М* -міце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вапняковае ўтварэнне на дне пячор, якое ўзнікае пры падзенні зверху капель і мае выгляд стаячага ледзяша. ‖ *прым.* **сталагмітавы,** -ая, -ае.

СТАЛАКТЫТ, -а, *М* -тыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вапняковае ўтварэнне на столі і сценах пячор у выглядзе ледзяша, якое ўзнікае ад прасочвання і выпарэння вады, насычанай кальцыем і вуглякіслым газам. ‖ *прым.* **сталактытавы,** -ая, -ае.

СТАЛАЧЫЦЬ *гл.* талачыць.

СТАЛЕ... (а таксама **сталя...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да сталі, стальнога, напр. *сталебетон, сталепракатны, сталеразлівачны.*

СТАЛЕБЕТОН, -у, *м.* Бетон з напаўняльнікам са стальных апілак замест гравію і шчэбеню. ‖ *прым.* **сталебетонны,** -ая, -ае.

СТАЛЕЛІЦЕЙНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ліцця сталі. *С. завод.*

СТАЛЕПЛАВІЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выплаўкі сталі.

СТАЛЕПРАКАТНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да пракату сталі. *С. цэх.*

СТАЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца сталым, больш дарослым, мужным. ‖ *зак.* **пасталець,** -ею, -ееш, -ее. ‖ *наз.* **сталенне,** -я, *н.*

СТАЛЁВЫ *гл.* сталь.

СТАЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Галоўны горад дзяржавы, месцазнаходжанне ўрада і ўра-

СТА—СТА

давых устаноў. *Мінск — с. Беларусі.* ‖ *прым.* **сталі́чны,** -ая, -ае.

СТАЛІ́ЦЬ, сталю́, сто́ліш, сто́ліць; сто́лены; *незак., што.* Слаць столь.

СТАЛО́ВАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* **1.** Асобны пакой у кватэры з абедзенным сталом, дзе ядуць. **2.** Камплект мэблі для такога пакоя. **3.** Прадпрыемства грамадскага харчавання. *Студэнцкая с.* ‖ *прым.* **стало́ўскі,** -ая, -ае (да 3 знач.; разм.). *Сталоўская ежа.*

СТАЛО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стол. **2.** Які выкарыстоўваецца ў час яды. *С. прыбор. Сталовая соль.* **3.** Які мае адносіны да сталовай, прызначаны для яе. *С. гарнітур.*

СТАЛО́ЎКА, -і, *ДМ* -ло́ўцы, *мн.* -і, -ло́вак, *ж.* (разм.). Тое, што і сталовая (у 3 знач.). *Абедаць у сталоўцы.*

СТА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаў дарослым, дасягнуў поўнага развіцця. *Сталыя мужчыны.* **2.** Здольны дзейнічаць самастойна, без дапамогі. *Арганізатар малады, але с.* **3.** Вопытны, які дасягнуў майстэрства ў чым-н., які вылучаецца грунтоўнасцю, майстэрствам. *С. празаік.* **4.** Нязменны, разлічаны на доўгі час. *Сталае месца для жылля. Атрымаць сталае месца работы.* **5.** Добра, грунтоўна абдуманы. *Сталае рашэнне. С. вывад.* ‖ *наз.* **ста́ласць,** -і, *ж.*

СТАЛЬ, -і, *ж.* Цвёрды коўкі метал серабрыста-шэрага колеру, які з'яўляецца сплавам жалеза з вугляродам і іншымі дабаўкамі. *Нержавеючая с.* ‖ *прым.* **стальны́,** -а́я, -о́е *і* **сталёвы,** -ая, -ае.

СТАЛЬВА́ГА, -і, *ДМ* -ва́зе, *мн.* -і, -ва́г, *ж.* Трайны ба́рак (ворчык) для параконнай запрэжкі.

СТАЛЬМА́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў *і* **СТЭ́ЛЬМАХ,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які робіць калёсы. ‖ *прым.* **стальма́шны,** -ая, -ае. *Стальмашнае рамяство.*

СТАЛЬМА́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *незак.* (разм.). Займацца рамяством стальмаха.

СТАЛЬНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Верхняя дошка стала.

СТАЛЬНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* сталь. **2.** Пра колер: светла-шэры з адлівам. *Касцюм стальнога адцення.* **3.** *перан.* Вельмі моцны, дужы, непахісны (высок.). *Стальныя мускулы. Стальная воля.*

СТАЛЮ́ГА, -і, *ДМ* -лю́зе, *мн.* -і, -лю́г, *ж.* **1.** Прыстасаванне для распілоўкі бярвёнаў на дошкі. **2.** Сталярны варштат. *Зрабіць новую сталюгу.* ‖ *прым.* **сталю́гавы,** -ая, -ае.

СТАЛЯ... (*гл.* **стале...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «стале...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *сталявар, сталяварскі.*

СТАЛЯВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы па выплаўцы сталі.

СТАЛЯНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Столевая дошка.

СТАЛЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Рабочы, спецыяліст па апрацоўцы дрэва і вырабаў з яго. ‖ *прым.* **сталя́рскі,** -ая, -ае.

СТАЛЯ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). **1.** Сталярныя вырабы. **2.** Рамяство сталяра. **3.** Сталярня. *Працаваць у сталярцы.*

СТАЛЯ́РНІ́ЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Займацца рамяством сталяра, выконваць сталярныя работы.

СТАЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да апрацоўкі дрэва, да работы сталяра. *Сталярныя вырабы. С. варштат. С. клей.*

СТАЛЯ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* Сталярная майстэрня.

СТАЛЯ́РСКІ *гл.* сталяр.

СТАЛЯ́РСТВА, -а, *н.* Рамяство, занятак сталяра.

СТАМАТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае захворванні органаў поласці рота, сківіц і сумежных участкаў. ‖ *прым.* **стаматалагі́чны,** -ая, -ае.

СТАМАТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па стаматалогіі.

СТАМЕ́СКА, -і, *ДМ* -сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Сталярская прылада з тонкім пляскатым долатам для выбірання пазоў. ‖ *прым.* **стаме́сачны,** -ая, -ае.

СТАМІ́ЦЦА *гл.* таміцца.

СТАМІ́ЦЬ, стамлю́, сто́міш, сто́міць; сто́млены; *зак., каго (што).* Давесці да стомленасці; замарыць. *Доўгае падарожжа вельмі стаміла.* ‖ *незак.* **стамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

СТАМЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Страта сіл; змораnасць, стома. *Адчуць с.*

СТАМЛЯ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Схільнасць арганізма стамляцца. *Хуткая с. арганізма.*

СТАМЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* Тое, што і таміцца (у 1 знач.).

СТАН[1], -у, *м.* Форма тулава, постаць чалавека. *Стройны с.*

СТАН[2], -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Лагер, месца стаянкі. *Рыбацкі с. Палявы с.* (у калгасах і саўгасах: пункт з жылымі і вытворчымі памяшканнямі на аддаленых палях). **2.** -у. Войска, адзін з ваюючых бакоў. *Варожы с.* **3.** -а. У царскай Расіі: адміністрацыйна-паліцэйскае падраздзяленне павета. **4.** -у. Саслоўе, сацыяльны слой (разм.). *Выбіраўся магістрат з вышэйшых станаў.* ‖ *прым.* **станавы́,** -а́я, -о́е (да 3 знач.). *С. прыстаў* (начальнік паліцэйскага ўчастка).

СТАН[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вялікая машына або сістэма машын для атрымання буйных металічных вырабаў. *Пракатны с.* **2.** Спецыяльны камплект вырабаў з дрэва. *С. колаў.*

СТАН[4], -у, *м.* У граматыцы: катэгорыя дзеяслова, якая выражае розныя адносіны паміж суб'ектам і аб'ектам дзеяння. *Залежны с. Незалежны с.* ‖ *прым.* **ста́навы,** -ая, -ае.

СТАН[5], -у, *м.* **1.** Становішча, у якім хто-н. знаходзіцца. *С. адукацыі. С. рэчаў. С. здароўя* (фізічнае самаадчуванне). **2.** Від, характар размяшчэння, узаемадзеяння і руху часцінак рэчыва. *Аморфны с.*

СТАНАВІ́ЦЦА *гл.* стаць.

СТАНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -но́віш, -но́віць; *незак., каго-што* (разм.). Тое, што і ставіць (у 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 15 і 16 знач.).

СТАНАВІ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца часовага размяшчэння, стаянкі. *С. вандроўнікаў.*

СТАНАВЫ́[1], -а́я, -о́е: **станавы хрыбет** *чаго* (кніжн.) — аснова чаго-н., нешта галоўнае, цэнтральнае ў якім-н. пытанні (першапачаткова — тое, што і пазваночнік).

СТАНАВЫ́[2] *гл.* стан[2].

СТАНАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Узнікненне, утварэнне чаго-н. у працэсе развіцця, набыццё пэўных прыкмет і форм. *С. народнай гаспадаркі. С. характару.*

СТАНДА́РТ, -у, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тыпавы ўзор, мадэль, якім павінна адпавядаць што-н. сваім памерам, формай, якасцю і пад. *Зацверджаны с. вырабаў.* **2.** *перан.* Тое, што не мае ў сабе нічога арыгінальнага, своеасаблівага, творчага. *Дзейнічаць па стандарту.* ‖ *прым.* **станда́ртны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТАНДА́РТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стандарт. **2.** Які адпавядае стандарту (у 1 знач.). *Стандартныя катэджы.* **3.** Які з'яўляецца стандартам (у 2 знач.), шаблонны, трафарэтны. *Стандартныя адказы.* ‖ *наз.* **станда́ртнасць,** -і, *ж.*

СТАНДАРТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што.* Правесці (праводзіць) стандартызацыю чаго-н., зрабіць (рабіць) стандартным. *С. выпуск дэталей.* ‖ *наз.* **стандартызава́нне,** -я, *н.*

СТАНДАРТЫЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Устанаўленне адзіных абавязковых стандартаў на што-н. *С. вырабаў лёгкай прамысловасці.* **2.** *перан.* Адсутнасць, знікненне ў чым-н. арыгінальнасці; шаблоннасць, трафарэтнасць. *С. думак.*

СТА́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і бюстгальтар. ‖ *прым.* **ста́нікавы,** -ая, -ае.

СТАНІ́НА, -ы, *мн.* -ы, стані́н, *ж.* (спец.). **1.** Аснова, на якой манціруюцца асобныя часткі машыны або станка. **2.** Станок (у 3 знач.), лафет. ‖ *прым.* **стані́нны,** -ая, -ае.

СТА́НІСТЫ, -ая, -ае. Стройны, прапарцыянальнага, прыгожага целаскладу. *Станістая дзяўчына.* ‖ *наз.* **ста́ністасць,** -і, *ж.*

СТАНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* Вялікае казацкае паселішча на Доне, Кубані і ў некаторых іншых абласцях. ‖ *прым.* **стані́чны,** -ая, -ае.

СТАНІ́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Казак, жыхар станіцы. ‖ *ж.* **станí́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТАНКАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Галіна прамысловасці, звязаная з вырабам станкоў. ‖ *прым.* **станкабудаўні́чы,** -ая, -ае.

СТАНКАБУДАЎНІ́К, -а, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спецыяліст у галіне станкабудавання.

СТАНКО́ВЫ[1], -ая, -ае. Які мае адносіны да выяўленчага мастацтва, творы якога не маюць спецыяльнага дэкаратыўнага і утылітарнага прызначэння. *Станковае мастацтва. Станковая графіка. Станковая скульптура. С. жывапіс.*

СТАНКО́ВЫ[2] *гл.* станок.

СТАНО́ВІШЧА, -а, *н.* **1.** Месцазнаходжанне ў прасторы. *Геаграфічнае с. Беларусі.* **2.** Абставіны грамадскага жыцця, сукупнасць грамадска-палітычных адносін. *Міжнароднае с. Эканамічнае с.* **3.** Абставіны, выкліканыя якімі-н. умовамі. *Цяжкае матэрыяльнае с. Нелегальнае с.* **4.** Пастава цела або яго частак; поза. *Ляжачае с.* **5.** Месца ў грамадстве, роля ў грамадскім жыцці. *Службовае с.* **6.** Распарадак дзяржаўнага, грамадскага жыцця, устаноўленага ўладай. *Ваеннае с. Асаднае с.*

СТАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* **1.** Машына для апрацоўкі (металу, драўніны і пад.), вырабу чаго-н. *Шліфавальны с. Друкарскі с.* **2.** Назва розных спецыяльных прыстасаванняў, якія маюць выгляд апоры, падстаўкі. *С. для прыцэльнай стральбы. С. для прамывання залатога пяску. С. для палатна* (у мастакоў). **3.** Металічная аснова, на якой мацуюцца гарматы і кулямёты; лафет. **4.** Прыстасаванне, у якое ставяць жывёлу (пры лячэнні, дойцы і пад.); стойла (спец.). ‖ *прым.* **станко́вы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.) *і* **стано́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Станочнае абсталяванне.*

СТАНО́ЎЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае адабрэнне, згоду. *С. водзыў. Станоўчая характарыстыка.* **2.** Які мае дадатныя якасці, які заслугоўвае адабрэння. *Станоўчыя вынікі. Станоўчая роля вынаходніцтва.* **3.** Які характарызуецца дадатнымі якасцямі, рысамі. *С. герой п'есы.* ‖ *наз.* **стано́ўчасць,** -і, *ж.*

СТАНО́ЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які працуе на станку (у 1 знач.). ‖ *ж.* **стано́чніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТАНО́ЧНЫ *гл.* станок.

СТАНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вершаваная страфа з чатырох радкоў, якая мае закончаную думку. **2.** *мн.* Верш, які складаецца з такіх строф.

СТАНЦАВА́ЦЬ *гл.* танцаваць.

СТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Пункт, месца прыпынку паяздоў і іншых транспартных сродкаў. *Чыгуначная с. С. метро.* **2.** Адлегласць паміж двума такімі суседнімі пунктамі, перагон. *Праехалі яшчэ дзве станцыі.* **3.** Назва спецыяльнай установы, якая абслугоўвае насельніцтва, арганізацыі раёна, тэрыторыі ў якіх-н. адносінах. *Тэлефонная с. Санітарная с. Паштовая с.* **4.** Перасоўная лабараторыя. *Касмічная с. Аўтаматычная с.* ‖ *прым.* **станцы́йны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТАНЧЫ́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; сто́нчаны; *зак., што.* Зрабіць вельмі тонкім. ‖ *незак.* **станча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

СТАНЧЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *зак.* Стаць вельмі тонкім. ‖ *наз.* **станчэ́нне,** -я, *н.*

СТАПА́[1], -ы́, *мн.* сто́пы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) стапы́, стоп, *ж.* У вершаскладанні: спалучэнне націскнога з адным ці двума ненаціскнымі складамі, якое заканамерна паўтараецца ў вершаваным радку.

СТАПА́[2], -ы́, *мн.* сто́пы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) стапы́, стоп, *ж.* Адзінка падліку пісчай паперы, роўная 1000 лістоў (да ўвядзення метрычнай сістэмы раўнялася 480 лістам). ‖ *прым.* **стапавы́,** -а́я, -о́е.

СТА́ПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Бетанаваны памост на верфі, які размешчаны нахільна да вады і прызначаны для зборкі, рамонту і спуску суднаў на ваду. ‖ *прым.* **ста́пельны,** -ая, -ае.

СТАПІ́ЦЬ, стаплю́, сто́піш, сто́піць; сто́плены; *зак., што.* Падаграваючы разам, змяшаць адно з другім. *С. воск з салам.* ‖ *незак.* **сто́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

СТАПТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., сто́пчацца; *зак.* Знасіцца, стаць непрыгодным для носкі (пра абутак). *Боты стапталіся.* ‖ *незак.* **сто́птвацца,** -аецца.

СТАПТА́ЦЬ, стапчу́, сто́пчаш, сто́пча; стапчы́; стапта́ны; *зак.* **1.** *гл.* таптаць. **2.** *што.* Доўга носячы, знасіць або скрывіць на адзін бок (пра абутак). *С. боты.* ‖ *незак.* **сто́птваць,** -аю, -аеш, -ае.

СТАРА... Першая частка складаных слоў, якая азначае стары, напр. *старамодны, старасвецкі, старадаўні.*

СТАРАВЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які прытрымліваецца старой веры, не прызнае царкоўнага расколу 17 ст. ў Расіі і варожа адносіцца да афіцыйнай праваслаўнай царквы. **2.** *перан.* Той, хто прытрымліваецца старых поглядаў, старых звычак (уст. жарт.). ‖ *ж.* **старavéрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **старavéрскі,** -ая, -ае.

СТАРАВЕ́РСТВА, -а, *н.* Шэраг рэлігійных сектаў, якія не прынялі царкоўных рэформ 17 ст. і сталі апазіцыйнымі ў адносінах да афіцыйнай праваслаўнай царквы. ‖ *прым.* **старavéрскі,** -ая, -ае.

СТАРАДА́ЎНІ, -ая, -ае. **1.** Даўно мінулы. *Старадаўнія часы.* **2.** Які існуе або захаваўся з старых часоў. *С. замак.* ‖ *наз.* **старада́ўнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

СТАРАЖЫ́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які доўгі час жыве на адным месцы. *Мінскі с.* ‖ *ж.* **старажы́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **старажы́льскі,** -ая, -ае.

СТАРАЖЫТНА... Першая частка складаных слоў, якая па значэнню адпавядае слову старажытны, напр. *старажытнагрэчаскі, старажытнаегіпецкі, старажытнаяўрэйскі.*

СТАРАЖЫ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* старажытны. **2.** звычайна *мн.* Помнікі мінулага. *У горадзе многа старажытнасцей.*

СТАРАЖЫ́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўзнік або існаваў даўно, вельмі даўні. *С. звычай. Старажытныя грэкі. Старажытныя паданні.* **2.** Вельмі стары. *С. бор.* ‖ *наз.* **старажы́тнасць,** -і, *ж.*

СТАРАЖЫ́ХА, -і, *ДМ* -жы́се, *мн.* -і, -жы́х, *ж.* (разм.). **1.** Жонка стоража. **2.** Жанчына, якая працуе вартаўніком.

СТАРАЗАВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Які прытрымліваецца старога, устарэлых поглядаў, звычак. *С. чалавек. Старазаветныя звычаі.* ‖ *наз.* **старазаве́тнасць,** -і, *ж.*

СТАРАМО́ДНЫ, -ая, -ае. Зроблены па старой модзе або які прытрымліваецца старой моды. *С. капялюш. Старамодныя манеры* (перан.). ‖ *наз.* **старамо́днасць,** -і, *ж.*

СТАРАНА́, -ы́, *мн.* сто́раны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) стараны́, staróн, *ж.* **1.** Напрамак, а таксама месца ў якім-н. напрамку ад каго-, чаго-н.; бок. *Хмара паднялася са стараны лесу. У старане ад дарогі.* **2.** Мясцовасць, краіна; бок. *З роднай стараны. Нясоладка жыць на чужой старане.* **3.** Чалавек, або група асоб, якія супрацьстаяць другому чалавеку ці групе; бок. *Выслухаць дзве стараны. Спрэчкі старон на сходзе.* **4.** У матэматыцы: прамая лінія, якая абмяжоўвае геаметрычную фігуру. *С. прамавугольніка.* **5.** *у знач. прысл.* **старано́й (-о́ю).** У абход, ідучы на пэўнай адлегласці ад чаго-н. *Аб'ехаць вёску старанoй.* ◊ **Мая (твая, яго і пад.) справа старана** (разм.) — мяне (цябе і пад.) менш за ўсё датычыцца. **На старане** (разм.) — не дома, на чужым месцы (жыць, працаваць і пад.). **У старане** — 1) на некаторай адлегласці, воддаль; 2) асобна, не разам. ‖ *памянш.* **старо́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 2 знач.).

СТАРА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Імкненне зрабіць, выканаць што-н. старанна, дбайна. *Уклаці ўсё с. ў работу.*

СТАРА́ННЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да справы са стараннем; дбайны, руплівы. *Старанная гаспадыня. Старанна* (прысл.) *прыбраць пакой.* ‖ *наз.* **стара́ннасць,** -і, *ж.*

СТАРАРЭЖЫ́МНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да старога рэжыму. *Старарэжымныя часы.* ‖ *наз.* **старарэжы́мнасць,** -і, *ж.*

СТАРАСВЕ́ТЧЫНА, -ы, *ж.* Даўніна, часы, якія даўно мінулі.

СТАРАСВЕ́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Не сучасны па спосабу жыцця, звычках. *С. ўклад жыцця.* **2.** Які быў даўней і захаваўся да гэтага часу. *Старасвецкае адзенне* (старамоднае). **3.** Вельмі стары. *Абапал гасцінца растуць старасвецкія дубы.* ‖ *наз.* **старасве́цкасць,** -і, *ж.*

СТАРАСЛАВЯ́НСКІ, -ая, -ае. Які адносіцца да першай літаратурна-пісьмовай мовы славян эпохі 9—11 стст. *Стараславянская мова. Стараславянскае пісьменства.*

СТА́РАСТА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выбарная або назначаная асоба для вядзення спраў якога-н. невялікага калектыву, групы. *Сельскі с.* (у дарэвалюцыйнай вёсцы). *С. групы на філфаку. С. гуртка.*

СТА́РАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Перыяд жыцця пасля сталасці, калі паступова адбываецца аслабленне дзейнасці арганізма. *С. ходзіць асцярожна і абачліва глядзіць* (з нар.). *С. — не радасць* (прыказка). **2.** Доўгачасовае існаванне; зношанасць. *Слуп зваліўся ад старасці.*

СТА́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* **1.** Тое, што і жабрак. **2.** У вернікаў: манах, духоўны настаўнік. **3.** Паважаны стары чалавек. *Мудры с.* ‖ *ж.* **старчы́ха,** -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х.

СТАРА́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Рабочы, які займаецца саматужнай здабычай золата; золаташукальнік. ‖ *прым.* **стара́цельскі,** -ая, -ае.

СТАРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Рабіць што-н. са стараннем. *С. на жніве.* **2.** *з інф.* Імкнуцца зрабіць што-н., прыкладаць намаганні да чаго-н. *С. вучыцца. С. выйсці раней на працу.* ‖ *зак.* **пастара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СТАРГАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* таргавацца, -цъ.

СТА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* Гатунак вытрыманай моцнай гарэлкі.

СТАРО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Памяшканне для стоража, невялікая хатка. **2.** Жанчына-сторож (разм.).

СТАРО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* старана. **2.** Адзін з двух бакоў ліста паперы, кнігі, сшытка. *У кнізе сто старонак. На старонках газет з'явіліся ўрыўкі новага рамана.* **3.** *перан.* Перыяд, этап у гісторыі, развіцці чаго-н. *Гераічныя старонкі гісторыі.* ‖ *прым.* **старо́нкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТАРО́ННІ, -яя, -яе. **1.** Які не мае адносін да гэтага калектыву, сям'і і пад.; чужы. *С. чалавек. Староннія людзі. Без староннiх* (наз.) *на цяжкай працы не абысціся.* **2.** Не свой, не ўласны, чый-н. *Старонняя падтрымка.* **3.** Які не мае непасрэдных, прамых адносін да чаго-н.; пабочны. *С. шум. Староннія сувязі.*

СТАРПО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: старэйшы памочнік капітана (у 2 знач.). ‖ *прым.* **старпо́маўскі,** -ая, -ае (разм.).

СТАРТ, -у, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Момант пачатку спартыўных спаборніцтваў. *Узяць с.* (пачаць спаборнічаць; таксама перан.: пачаць рабіць што-н.). *Даць с.* (даць знак да пачатку спаборніцтва). **2.** Месца, адкуль пачынаюцца спаборніцтвы па хадзьбе, бегу, яздзе, плаванню. *С. знаходзіцца на другім канцы пляцоўкі.* ‖ *прым.* **ста́ртавы,** -ая, -ае. *Стартавая пляцоўка.*

СТАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *зак.* і *незак.* Узяць (браць) старт. *Першымі стартавалі лыжнікі.*

СТА́РТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і старцёр.

СТАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Асоба, якая дае сігнал старту. **2.** Устройства ў рухавіках унутранага згарання, якое служыць для механічнага запуску іх.

СТАРЦО́ЎСКІ, -ая, -ае. Такі, як у старца; уласцівы старцу, які належыць старцу. *Старцоўскае жыццё. Старцоўская торба.*

СТАРЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Палка, тонкі кол, уваткнутыя ў зямлю. *Узбіцца на с.* **2.** Прадмет, які стаіць старчма.

СТАРЧАКО́М, *прысл.* Вертыкальна, старчма. *Класці цэглу с.*

СТАРЧМА́, *прысл.* Тое, што і старчаком.

СТАРЧЫХА *гл.* старац.

СТАРШАКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань старшага класа. ‖ *ж.* **старшакла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТАРШАКУ́РСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Студэнт старшага курса. ‖ *ж.* **старшаку́рсніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТА́РШЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаіць вышэй у параўнанні з кім-н. па званню, пасадзе, служ-

бовым становішчы. *С. навуковы супрацоўнік. С. радыст. С. лейтэнант.* **2. старшы,** -ага, *м.;* **старшая,** -ай, *ж., мн.* -ыя, -ых. Той, што стаіць на чале якой-н. групы людзей, кіраўнік, начальнік. *Паставіць старшага на будаўнічы аб'ект.* **3.** Пра клас, курс і пад. ў навучальнай установе: які блізкі да выпуску, да заканчэння вучобы. *Вучні старшых класаў.*

СТАРШЫНА́, -ы́, *мн.* -шы́ны *і (з ліч. 2, 3, 4)* -шыны́, -шы́н, *м.* **1.** У некаторых арміях званне малодшага начальніцкага саставу і ваенна-марскога флоту, а таксама асоба, якая мае гэтае званне. *С. роты.* **2.** Да рэвалюцыі: выбарная асоба, якая кіравала справамі якой-н. саслоўнай арганізацыі, прафсаюзнага аб'яднання і пад. *Валасны с.* ‖ *прым.* **старшы́нскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТАРШЫНЁЎСТВА, -а, *н.* Выкананне абавязкаў старшыні; пасада старшыні. *Ускласці с. на Васіля.*

СТАРШЫ́НСТВА, -а, *н.* Пасада, званне старшыны.

СТАРШЫ́НСТВАВАЦЬ, -ствую, -ствуеш, -ствуе; -ствуй; *незак.* Знаходзіцца на пасадзе старшыні, выконваць функцыі старшыні.

СТАРШЫНСТВО́, -а́, *н.* Першынство перад іншымі па ўзросту, тэрміну службы, або па становішчу, званню. *Пры звароце трымацца старшынства.*

СТАРШЫНЯ́, -і́, *мн.* -шы́ні *і (з ліч. 2, 3, 4)* -шыні́, -шы́нь, *м.* **1.** Асоба, якая вядзе сход, праводзіць пасяджэнне. *С. прафсаюзнага сходу.* **2.** Кіраўнік некаторых устаноў аб'яднанняў, арганізацый або аддзелаў. *С. сельскага савета. С. дэпутацкай камісіі.*

СТАРЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які дасягнуў старасці. *Старая жанчына. Цяжка жыць старому* (наз.). *І с. і малады* (усе да аднаго, усе без разбору). **2.** Які даўно ўзнік, існуе доўгі час. *Старое сяло. С. бярэзнік. С. грыбнік* (які даўно збірае грыбы). *Старая прымаўка* (даўно вядомая). **3.** Якім доўга карысталіся, паношаны. *Старая сукенка. Старыя падручнікі. Старое сала* (нясвежае). *С. білет на аўтобус* (непрыгодны, несапраўдны). **4.** Мінулы, які даўно прайшоў, не сучасны. *Старыя парадкі. Старой закваскі чалавек. Старая мода.* **5.** Які быў раней, папярэднічаў каму-, чаму-н. *Старое рэчышча ракі. Старая кватэра. Старая дружба.* **6.** Зроблены, створаны даўней і які захаваўся да цяперашняга часу; даўнейшы. *Старая частка горада. Старая архітэктура.*

СТАРЫЗНА, -ы. **1.** *ж., зб.* Старое, паношанае адзенне, старыя рэчы, прадметы (разм.). *Заваліць старызнай хату.* **2.** *м.* Пра старога чалавека (разм. іран.).

СТАРЫЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Асоба, якая скупляе і прадае старыя, зношаныя рэчы. ‖ *ж.* **стары́зніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **старызніцкі,** -ая, -ае.

СТА́РЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -рыц, *ж.* Старое, перасохлае рэчышча.

СТА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Рабіцца старым або больш старым; старэць. *За работай няма калі с. С. ў дзеўках* (перан.: вельмі доўга не быць замужам). ‖ *зак.* **яста́рыцца,** -руся, -рышся, -рыцца.

СТА́РЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *незак., каго (што).* Рабіць старым, надаваць стары выгляд. *Дрэннае жыццё с. Барада с. чалавека.* ‖ *зак.* **састарыць,** -рыць.

СТАРЭ́ЙШЫ, -ая, -ае. **1.** Якому больш гадоў у параўнанні з кім-н.; самы дарослы сярод каго-н. *С. сын. Старэйшая ў сям'і.* **2. старэ́йшы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Дарослы. *Старэйшых павінны слухаць меншыя.* **3.** Які даўно ўтварыўся, узнік. *Старэйшая школа горада.* **4.** Які стаіць вышэй за другіх па званню, пасадзе, службоваму становішчу. *С. па званню.*

СТАРЭ́ЙШЫНА, -ы, *мн.* -ы, -шын, *м.* **1.** У радавым грамадстве: кіраўнік абшчыны. **2.** Самы паважаны і аўтарытэтны член якога-н. калектыву. *С. тэатра.*

СТАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** Рабіцца старым. *З гадамі чалавек старэе.* **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).*Станавіцца ўстарэлым. *Тэхніка старэе.* ‖ *зак.* **састарэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 знач.), **устарэ́ць,** -э́е (да 2 знач.) *і* **пастарэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 знач.). ‖ *наз.* **старэ́нне,** -я, *н.*

СТАРЭ́ЧЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да старога (у 1 знач.), належыць яму. *С. кашаль. Старэчая паходка.*

СТАСАВА́ЦЦА, -су́юся, -су́ешся, -су́ецца; -су́йся; *незак.* Быць, знаходзіцца ў адпаведнасці з кім-, чым-н. *Учынак не стасуецца з яго паводзінамі.*

СТАСАВА́ЦЬ *гл.* тасаваць.

СТА́ТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Жывёлы, часцей аднаго віду, якія пасуцца або ўтрымліваюцца разам, гуртам. *С. кароў.* **2.** *адз.* Пагалоўе сельскагаспадарчай жывёлы. ◊ **Маеш статак, мусіш мець і ўпадак** (прыказка; разм.) — у гаспадарцы не бывае без урону. ‖ *прым.* **ста́ткавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Нерухомая частка электрычнай машыны ротарнага тыпу. ‖ *прым.* **ста́тарны,** -ая, -ае.

СТА́ТНЫ, -ая, -ае. Стройны, добра, прапарцыянальна складзены. *Статная фігура.* ‖ *наз.* **ста́тнасць,** -і, *ж.*

СТАТС-САКРАТА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* У некаторых краінах: адна з найвышэйшых дзяржаўных пасад, а таксама асоба, якая займае гэту пасаду. ‖ *прым.* **статс-сакрата́рскі,** -ая, -ае.

СТАТУ́Й, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм. лаянк.). Пра тупога, бесталковага чалавека. *Усе намагаюцца патушыць пажар, а ён стаіць як с.*

СТА́ТУС, -у, *м.* (афіц.). Прававое становішча, а таксама наогул становішча, стан. *Прававы с. грамадзяніна. Пасёлку прысвоены с. горада.* ◊ **У статусе** *каго-чаго, у знач. прыназ. з Р* — у якасці каго-, чаго-н., у ролі каго-, чаго-н.

СТАТУ́Т, -а, *М* -ту́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Збор правіл, якія вызначаюць і рэгулююць парадак дзейнасці, выканання ці прымянення чаго-н.; або звод палажэнняў, што вызначаюць структуру, прычыны і парадак дзейнасці якой-н. арганізацыі, установы. *С. Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.* **2.** Апісанне ордэна, парадак узнагароды ордэнам і яго нашэння. **3.** У некаторых краінах (ЗША, Вялікабрытаніі і інш.) — назва заканадаўчых актаў агульнанарматыўнага характару. *С. Вялікага княства Літоўскага.* ‖ *прым.* **стату́тны,** -ая, -ае.

СТАТУЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Невялікая скульптурная фігурка, якая звычайна служыць упрыгожаннем пакоя. *Фарфоравая с.*

СТА́ТУЯ, -і, *мн.* -і, -туй, *ж.* Скульптурны вобраз звычайна ў поўны рост чалавека або жывёліны. *Мармуровая с.* ‖ *прым.* **статуа́рны,** -ая, -ае (спец.). *С. мармур.*

СТА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел механікі, які вывучае законы раўнавагі цел пад уздзеяннем прыкладзеных да іх сіл. *С. і дынаміка. С. газаў.* **2.** Стан спакою ў які-н. пэўны момант (кніжн.). *Апісваць з'яву ў статыцы.* ‖ *прым.* **статы́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СТАТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У тэатры — акцёр, які выконвае на сцэне другарадныя ролі без слоў. ‖ *ж.* **статы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

СТАТЫ́СТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па статыстыцы.

СТАТЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Навука, якая вывучае колькасныя паказчыкі развіцця грамадства і грамадскай вытворчасці. *Эканамічная с. Сельскагаспадарчая с.* **2.** *чаго.* Колькасны ўлік разнастайных масавых выпадкаў, з'яў. *С. нараджальнасці. Прамысловая с.* **3.** Навуковы метад колькасных даследаванняў, якія выкарыстоўваюцца ў некаторых галінах ведаў. *Лінгвістычная с.* ‖ *прым.* **статы́стычны,** -ая, -ае.

СТАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* статыка. **2.** Такі, у якім няма руху, дзеяння, развіцця. *Статычная поза.* ‖ *наз.* **статы́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СТА́ЎКА[1], -і, *ДМ* ста́ўцы, *мн.* -і, ста́вак, *ж.* **1.** У азартных гульнях: сума грошай, якую ігрок ставіць на карту. *Невялікая с.* **2.** Размер заработнай платы; аклад. *Тарыфная с. Павышэнне ставак.* **3.** *перан., на каго-што.* Разлік, арыентацыя на каго-, што-н., імкненне грунтаваць свае дзеянні на чым-н. *С. на свае сілы. С. на мясцовыя ўлады.* **4.** Норма вылічвання падатку, аплаты чаго-н. ○ **Вочная стаўка** — адначасовы перакрыжаваны допыт асоб для праверкі паказанняў, якія прыцягваюцца па адной справе.

СТА́ЎКА[2], -і, *ДМ* ста́ўцы, *мн.* -і, ста́вак, *ж.* **1.** Месца распалажэння вышэйшага военачальніка, стратэгічнага кіраўніцтва ў час вайны. *С. Вярхоўнага галоўнакамандуючага.* **2.** Вышэйшы орган кіраўніцтва ўзброенымі сіламі ў час вайны.

СТАЎКО́ВЫ *гл.* ставок.

СТА́ЎЛЕНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто атрымаў пасаду з дапамогай каго-н., па чыйё-н. пратэкцыі. *С. папярэдняга кіраўніцтва.* ‖ *ж.* **ста́ўленіца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТА́ЎЛЕННЕ, -я, *н.* Адносіны да каго-, чаго-н., погляд на што-н.; разуменне каго-, чаго-н. *Безадказнае с. да вымагання хабару.*

СТАЎЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што.* Ставіць вялікую колькасць. *С. пасуду на стол. С. снапы.* ‖ *наз.* **стаўля́нне,** -я, *н.*

СТАЎРЫ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* Невялікая марская прамысловая рыба. *Чарнаморская с.* ‖ *прым.* **стаўры́давы,** -ая, -ае.

СТАЎЧЫ *гл.* таўчы.

СТАЎЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., стаўчэ́цца; стаўку́цца; стоўкся, стаўкла́ся, -ло́ся; *зак.* **1.** Стаць дробным, мяккім у выніку таўчэння. *Бульба добра стаўклася.* **2.** Ачысціцца ад шалупіння. **3.** Сабрацца, стоўпіцца ў гурт (разм.). *Каровы стаўкліся ў кучу.*

СТАХА́НАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* У 30—40 гг.: рабочы — наватар вытворчасці, які дабіўся высокай прадукцыйнасці працы. ‖ *ж.* **стаха́наўка,** -і, *ДМ* -наўцы, *мн.* -і, -навак. ‖ *прым.* **стаха́наўскі,** -ая, -ае. *С. рух.*

СТА́ЦКІ, -ая, -ае. У дарэвалюцыйнай Расіі: першая частка назваў некаторых грамадзянскіх чыноў. *С. саветнік.*

СТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ста́нецца; звычайна *безас.; зак.* Адбыцца, здарыцца. *Нічога з кнігай не станецца.*

СТАЦЫЯНА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Стацыянарная ўстанова. *Прафілакторый-с.* **2.** Лячэбная ўстанова з бальнічнымі ложкамі (у адрозненне ад паліклінікі). *Пакласці хворага ў с.*

СТАЦЫЯНА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Пастаянны, не перасовачны. *Стацыянарная кінаўстаноўка.* **2.** Які мае адносіны да працяглага знаходжання ў бальніцы, не амбулаторны. *Стацыянарныя хворыя.*

СТАЦЬ, ста́ну, ста́неш, ста́не; стань; *зак.* **1.** Устаць, прыняць вертыкальнае становішча. *Памагчы с. на ногі. Валасы сталі дуба. Ні с., ні сесці* (няма дзе павярнуцца). **2.** Перастаць працаваць, спыніць рух. *Гадзіннік стаў. Рака стала* (замерзла). **3.** Ступіўшы на якое-н. месца, спыніцца на ім стоячы. *Стань ля акна.* **4.** Узяцца за якую-н. работу, дзейнасць (у адпаведнасці са значэннем наступнага назоўніка). *С. на абарону інтарэсаў моладзі. С. на чале брыгады. С. за варштат.* **5.** З'явіцца, падняцца над зямлёй, гарызонтам. *Сонца стала над галавой.* **6.** Часова размясціцца дзе-н. (на стаянку, пастой, адпачынак). *С. на пастой. С. на папас.* **7.** Размясціцца на якім-н. месцы (пра прадметы). *Сервант у гэтым куце не стане.* **8.** Узнікнуць, паявіцца. *Праз год-другі тут стане новы пасёлак.* **9.** Здарыцца, зрабіцца. *Каб чаго дрэннага дома не стала.* **10.** Заступіцца за каго-н. *За брата трэба с. гарой.* **11.** *безас., з адмоўем.* Перастаць існаваць, памерці. *Ужо год як цёткі не стала. Не стала паднявольнай працы* (знікла). **12.** *кім-чым, якім* і *безас.* Ужыв. як дапаможны дзеяслоў у саставе выказніка ў знач. зрабіцца, ператварыцца. *Ён стаў журналістам. На дварэ стала цёпла.* **13.** Выкарыстоўваецца ў саставе дзеяслоўнага выказніка ў сэнсе пачаць. *С. касіць. С. чытаць лекцыі.* ◊ **Стаць на дыбкі** (разм.) — рэзка запярэчыць. ‖ *незак.* **станаві́цца,** -наўлюся, -но́вішся, -но́віцца (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

СТА́ЧАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Удзельнік стачкі, забастоўшчык. ‖ *ж.* **ста́чачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Тое, што і забастоўка. *Усеагульная с.* ‖ *прым.* **ста́чачны,** -ая, -ае.

СТАЧЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., сто́чыцца; *зак.* Стаць тонкім, вузкім у выніку тачэння (пра нож, лязо). ‖ *незак.* **сто́чвацца,** -аецца.

СТАЧЫ́ЦЬ[1], стачу́, сто́чыш, сто́чыць; сто́чаны; *зак., што.* **1.** Зняць верхні слой або няроўнасці на чым-н. *С. няроўнасці на метале.* **2.** Зрабіць вельмі тонкім, вузкім у выніку тачэння. *С. нож. Сточаныя нажніцы.* ‖ *незак.* **сто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сто́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **сто́чванне,** -я, *н.*

СТАЧЫ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., сточыць; сто́чаны; *зак., што.* Грызучы, рыючы, пабіць на дзіркі, зрабіць непрыгодным. *Крот стачыў агарод.* ‖ *незак.* **сто́чваць,** -ае. ‖ *наз.* **сто́чванне,** -я, *н.*

СТАЧЫ́ЦЬ[3], стачу́, сто́чыш, сто́чыць; сто́чаны; *зак., што.* **1.** Злучыць швом. *С. дзве полкі.* **2.** Звязаўшы канцы, зрабіць даўжэйшым. *С. вяроўку.* **3.** Змацаваць зваркай (спец.). *С. трубы.* ‖ *незак.* **сто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сто́чванне,** -я, *н.*

СТА́ЯК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Вертыкальны брус, які служыць апорай для чаго-н., вертыкальная труба і пад. **2.** У будынках: цагляны слуп з комінам ад столі да страхі. ‖ *памянш.* **стаячо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **стая́ковы,** -ая, -ае.

СТА́ЯЛЫ, -ая, -ае. Які доўга стаяў. *Стаялая вада* (не праточная). *С. мёд.*

СТАЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Прыпынак у час руху. *С. аўтобуса.* **2.** Месца, дзе размяшчаюцца на час прыпынку, на часовае жыхарства. *С. геолагаў. С. добра прыстасавана для адпачынку.* **3.** Месца, дзе часова стаіць транспарт. *С. асабістых машын забаронена.* **4.** Месца пасялення людзей каменнага веку. ‖ *прым.* **стая́начны,** -ая, -ае *і* **стая́нкавы,** -ая, -ае.

СТАЯ́ЦЦА, стаі́цца; *безас.; незак., каму* (пераважна з адмоўем). Пра нежаданне або немагчымасць стаяць на месцы. *Запрэжанаму каню не стаіцца.*

СТАЯ́ЦЬ, стаю́, стаі́ш, стаі́ць; стаі́м, стаіце́, стая́ць; стой; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў вертыкальным становішчы, не рухаючыся. *С. пад страхой. С. бокам. С. на цвёрдай глебе* (таксама перан.: мець трывалую аснову для сваіх планаў, спраў і пад.). *Кветкі с. у вазе. С. на сваім.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць пастаўленым, знаходзіцца дзе-н. *Хата стаіць наводшыбе. Школа стаяла на ўзгорку. Талеркі стаяць на стале.* **3.** Быць, знаходзіцца, займаючы якое-н. становішча, выконваючы якую-н. работу, абавязкі. *С. на чале завода. С. на варце інтарэсаў народа.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Не працаваць, не дзейнічаць (пра завод, фабрыку або механізмы і пад.). *Фабрыка стаяла цэлы квартал. Гадзіннік стаяў.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць, знаходзіцца, мець месца. *Вечарамі стаіць цішыня. Стаяла глыбокая ноч. Зіма стаяла марозная. У дзённіку стаіць пяцёрка. На пасылцы стаяла ўчарашняя дата.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мець патрэбу ў разглядзе, вырашэнні, пераадоленні. *Перад дэпутатамі стаяць пачэсныя задачы. Стаіць пытанне аб укараненні новага абсталявання.* **7.** Мець часовае месцазнаходжанне, размяшчацца дзе-н. *У вёсцы стаяў гарнізон. Студэнты стаялі на кватэрах.* **8.** Мужна і стойка трымацца ў баі, вытрымліваць націск. *Горад мужна стаяў да апошняга.* **9.** *перан., за каго-што.* Дзейнічаць у чыіх-н. інтарэсах, змагацца на чыім-н. баку, абараняць каго-, што-н. *С. за мірнае вырашэнне праблем. С. гарой за сяброў.* **10.** Пастаянна быць у памяці, перад вачамі (пра думкі, уяўленні і пад.). *Вобраз цёткі стаіць у галаве.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Не псавацца, захоўвацца. *Варэнне будзе с. доўга.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Трымацца на якім-н. узроўні; займаць якое-н. становішча. *Вада стаіць на адным узроўні. Стрэлкі гадзінніка стаялі на сямі.* **13. сто́й(це),** ужыв. таксама: 1) у знач. пачакай(це), не спяшайся (спяшайцеся); 2) як выражэнне нязгоды, здзіўлення, прыпамінання чаго-н. *Стойце, трэба лепш абмеркаваць!* ◊ **Як стой (як стаіць)** (разм.) — 1) вельмі хутка; адразу; 2) без нічога, без рэчаў. ‖ *зак.* **пастая́ць,** -таю́, -таі́ш, -таі́ць, -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й (да 9 знач.). ‖ *наз.* **стая́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СТА́ЯЧЫ, -ая, -ае. **1.** Вертыкальны. *С. каўнер.* **2.** Не праточны, які не цячэ. *Стаячая азярына.*

СТВАЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. Падобны на ствол (у 1 знач.). *Ствалаватае сцябло.* ‖ *наз.* **ствалава́тасць,** -і, *ж.*

СТВАЛАВЫ́, -а́я, -о́е *і* **СТВАЛО́ВЫ,** -ая, -ае. **1.** *гл.* ствол. **2.** *у знач. наз.* Рабочы, які кіруе механізмамі ствала шахты.

СТВАЛІ́СТЫ, -ая, -ае. Які мае многа ствалоў (у 1 знач.), а таксама, які мае моцны ствол або сцябло. ‖ *наз.* **ствалі́стасць,** -і, *ж.*

СТВАРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто стварае што-н.; тварэц. ‖ *ж.* **ствара́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТВАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які што-н. стварае, творчы. *Стваральная праца.* ‖ *наз.* **ствара́льнасць,** -і, *ж.*

СТВАРО́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Ператварыцца ў тварог. *Малако стварожылася.* ‖ *незак.* **ствaро́жвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **ствaро́жванне,** -я, *н.*

СТВАРО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Ператварыць у тварог. ‖ *незак.* **ствaро́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ствaро́жванне,** -я, *н.*

СТВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ство́рыцца; *зак.* **1.** Утварыцца, узнікнуць. *На месцы балота стварылася возера.* **2.** Арганізавацца, пачаць дзейнічаць (пра якую-н. грамадскую арганізацыю, установу і пад.). *Пры школе стварыўся драматычны гурток.* ‖ *незак.* **ствара́цца,** -аецца.

СТВАРЫ́ЦЬ, ствару́, ство́рыш, ство́рыць; ство́раны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць існуючым. *С. касмічныя караблі. С. хімічную прамысловасць. С. добры падручнік* (напісаць, скласці). *С. жывы вобраз народа* (намаляваць моўнымі сродкамі). **2.** *што.* Сфарміраваць, арганізаваць. *С. партызанскі атрад. С. пры інстытуце падрыхтоўчыя курсы. С. кааператыў.* **3.** *што.* Забяспечыць што-н., зрабіць магчымым што-н. *С. умовы для нармальнай работы. С. цяжкасці* (стаць прычынай). ‖ *незак.* **ствара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ствaрэ́нне,** -я, *н.*

СТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* стварыць. **2.** Тое, што створана кім-н.; твор мастацтва. *Геніяльнае с.* **3.** *з азначэннем.* Жывая істота — чалавек, жывёліна.

СТВОЛ, ствала́, *мн.* ствалы́, ствало́ў, *м.* **1.** Асноўная частка дрэва ад каранёў да верхавіны, якая трымае на сабе галіны і лісты. **2.** Частка агнястрэльнай зброі ў выглядзе трубы, праз якую праходзіць, атрымаўшы напрамак палёту, куля або снарад. **3.** Частка шахты ад паверхні да дна. *Праходка ствала.* **4.** У тэхніцы, анатоміі: назва розных прадметаў або органаў, якія маюць форму прамой трубы. *С. пажарнага рукава. С. соннай артэрыі.* ‖ *прым.* **ствалавы́,** -а́я, -о́е, **ствало́вы,** -ая, -ае (да 1, 3 і 4 знач.) *і* **ство́льны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

СТВОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Частка прасторы, абмежаваная стойкамі, перакладзінамі і пад. *С. футбольных варот.* **2.** Тое, што і створка. **3.** Размяшчэнне двух прадметаў на адной лініі з вокам назіральніка, а таксама напрамак, вызначаны сумяшчэннем такіх прадметаў (спец.). ‖ *прым.* **ство́рны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

СТВО́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Кожная з дзвюх рухомых палавінак дзвярэй, аканіц, варот і пад.

СТВО́РКАВЫ, -ая, -ае. Які мае створкі, складаецца з іх. *Створкавыя дзверы.*

СТО—СТР

СТО, ста, *ліч. колък.* **1.** Назва ліку і лічбы 100. *С. дзеліцца на чатыры. С. падручнікаў* (колькасць, абазначаная гэтай лічбай). **2.** Ужыв. для выражэння вялікай колькасці ў значэнні шмат, вельмі, многа. *Разоў с. слухалі перадачу.* **3.** У спалучэнні слоў «шмат», «некалькі» і пад. з старой склонавай формай сот ужыв. як назоўнік са значэннем сотня. *Пакетаў было многа сот тысяч.* ◊ **На ўсе сто** (разм. адабр.) — поўнасцю, цалкам. ‖ *парадк.* **со́ты**, -ая, -ае.

СТО... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову сто, напр. *стогадовы, стопрацэнтны.*

СТОГ, -а, *мн.* стагі́, стаго́ў, *м.* Вялікая капа сена, саломы, высокая і акруглая. ‖ *памянш.* **стажо́к**, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* ‖ *прым.* **стагавы́**, -а́я, -о́е.

СТОГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стагоддзе. **2.** Узростам у сто гадоў; які існуе сто гадоў. *С. дуб.*

СТОГН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жаласны енк, выкліканы болем або вялікім горам. *Стогны хворых. С. стаіць у лесе* (бесперастанку стогнуць сосны; а таксама перан.: пра працяглы гук, шум, гул ад чаго-н.).

СТО́ЕЧНЫ *гл.* стойка[2].

СТО́ІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік стаіцызму. **2.** *перан.* Той, хто стаічна пераносіць усе жыццёвыя выпрабаванні, цяжкасці.

СТО́ЙБІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Часовае паселішча качэўнікаў. **2.** Месца адпачынку жывёлы на пашы. ‖ *прым.* **сто́йбішчавы**, -ая, -ае.

СТО́ЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* стаіцца, -ць.

СТО́ЙКА[1], -і, *ДМ* сто́йцы, *мн.* -і, сто́ек, *ж.* **1.** У гімнастыцы і ў страі: пастава цела чалавека, пры якой рукі апушчаны, корпус нерухомы і прамы, ногі выпрастаны і пяткі пастаўлены разам. **2.** У гімнастыцы: пастава цела галавой уніз, пры якой апорай з'яўляюцца выцягнутыя рукі або галава, а ногі вертыкальна падняты ўверх. *С. на руках.* **3.** Нерухомая поза паляўнічага сабакі, калі ён напаткаў дзічыну.

СТО́ЙКА[2], -і, *ДМ* сто́йцы, *мн.* -і, сто́ек, *ж.* **1.** Падпорка, брус, якія служаць апорай для чаго-н. у механізме, збудаванні. **2.** Прылавак, дзе прадаецца віно, закуска. *Буфетная с.* **3.** Прыстасаванне ў выглядзе табурэткі з прарэзанай у верхняй дошцы круглай дзіркай, у якую ставяць дзіця, каб прывучыць яго стаяць на нагах. **4.** Стаячы каўнерык у выглядзе палоскі, якая цесна аблягае шыю. ‖ *прым.* **сто́ечны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СТО́ЙКІ, -ая, -ае. **1.** Які не слабее; трывалы, устойлівы. *Стойкія пароды. С. водар.* **2.** *перан.* Які цвёрда прытрымліваецца якіх-н. поглядаў, думак і пад.; паслядоўны. *Стойка* (прысл.) *трымацца. С. характар.* ‖ *наз.* **сто́йкасць**, -і, *ж.*

СТО́ЙЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Адгароджанае месца ў хляве для каня або для каровы. **2.** Тое, што і стойбішча (у 2 знач.). ‖ *прым.* **сто́йлавы**, -ая, -ае.

СТО́ЙМА, *прысл.* (разм.). У стаячым становішчы. *Паставіць бервяно с.*

СТОЛ, стала́, *мн.* сталы́, стало́ў, *м.* **1.** Прадмет мэблі ў выглядзе шырокай гарызантальнай дошкі на высокіх падпорах, ножках. *Пісьмовы с. Сесці за сталы. Перагаворы за круглым сталом* (перан.: пры поўным раўнапраўі бакоў). **2.** Прадмет спецыяльнага абсталявання або частка станка падобнай формы. *Аперацыйны с.* **3.** *адз.* Страва, ежа, тое, што падаюць для яды. *Мясны с. Дыетычны с. Вегетарыянскі с.* **4.** *які* або *чаго.* Аддзел ва ўстанове, а таксама сама ўстанова, якая займаецца спецыяльным колам пытанняў. *С. даведак. Пашпартны с. С. заказаў* (аддзел у магазіне, дзе пакупнікі могуць зрабіць папярэднія заказы). ‖ *памянш.* **сто́лік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **стало́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

СТО́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* стол. **2.** Стол для наведвальнікаў у рэстаране, сталовай, кафэ і пад. (разм.). *Афіцыянт бярэ заказы ля століка.*

СТО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што і рэдзь. *Складзі матэрыю ў дзве (тры) столкі* (у некалькі разоў).

СТОЛЬ, -і, *ж.* **1.** Верхняе ўнутранае пакрыццё памяшкання, процілеглае падлозе. *Пафарбаваная с. Пад с.* (вельмі высокі). **2.** Паверхня гэтага пакрыцця з боку гарышча. *Насыпаць пяску на с.* ‖ *прым.* **сто́левы**, -ая, -ае.

СТО́ЛЬКІ, *Р мн.* сто́лькіх, *займ.* і **СТО́ЛЬКІ**, *прысл.* **1.** *займ.* і *прысл. указальнае.* Абазначае менавіта такую колькасць чаго-н.; вызначаная колькасць. *Купілі с. кніг, колькі планавалі. Стольких* (наз.) *хлопцаў не далічыліся.* **2.** *займ.* і *прысл. азначальнае.* Так многа, у такой колькасці, так доўга. *С. працы ўкладзена. Дзе ты быў с. часу?* **3.** *прысл. меры* і *ступені.* У такой ступені, настолькі, так. *С. я перахваляваўся.*

СТО́МА, -ы, *ж.* Зморанасць ад цяжкай працы ці якога-н. занятку. *Пад вечар найшла с.*

СТОМЕТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* У спорце: дыстанцыя ў сто метраў.

СТО́МЛЕНЫ, -ая, -ае. Абяссілены, змораны цяжкай работай ці якім-н. заняткам. *Стомленая маці. Стомленаму* (наз.) *можна трохі адпачыць.* ‖ *наз.* **сто́мленасць**, -і, *ж.*

СТОП. **1.** *выкл.* Ужыв. як каманда: стой, спыніся! *С.! Прыехалі.* **2.** *у знач. нязм. наз.* Сігнал для прыпынку транспарту. *Сігнал с. Знак с.*

СТОП-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да спынення руху, работы, напр. *стоп-кадр, стоп-сігнал, стоп-кран, стоп-цыліндр.*

СТО́ПАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для спынення, замацавання частак механізма ў якім-н. становішчы. ‖ *прым.* **сто́парны**, -ая, -ае.

СТО́ПАРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* Спыняцца, затрымлівацца ў развіцці. *Работа с.* ‖ *зак.* **засто́парыцца**, -рыцца.

СТО́ПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* **1.** Спыняць рух чаго-н. (спец.). *С. механізм.* **2.** *перан.* Затрымліваць, запыняць развіццё, рух чаго-н. *С. справу.* ‖ *зак.* **засто́парыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны.

СТО́ПКА[1], -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Невялікая шклянка для спіртных напіткаў. ‖ *памянш.* **сто́пачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

СТО́ПКА[2], -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Тое, што і варыўня.

СТОП-КРА́Н, -а, *м.* Тормазны кран у вагоне для неадкладнага спынення цягніка.

СТО́ПЛІВАЦЬ *гл.* стапіць.

СТОПРАЦЭ́НТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае ў сабе сто працэнтаў чаго-н. *С. раствор.* **2.** Які поўнасцю адпавядае норме, якім-н. патрабаванням. *Стопрацэнтнае выкананне плана.* ‖ *наз.* **стопрацэ́нтнасць**, -і, *ж.*

СТО́ПТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* стаптацца, -ць.

СТО́РАЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ахоўвае што-н.; вартаўнік. *Начны с.*

СТОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Роўна зложаныя адзін на адзін рады чаго-н.; штабель. *С. дошак.* **2.** Пакладзеныя адзін на адзін якія-н. прадметы. *С. кніг. С. бліноў.*

СТОЎП, стаўпа́, *мн.* стаўпы́, стаўпо́ў, *м.* **1.** Вежа або калона (спец.). *Александрыйскі с.* **2.** *перан.* Выдатны дзеяч, важная службовая асоба. *Стаўпы грамадства.*

СТОЎПАТВАРЭ́ННЕ, -а, *н.* Неразбярыха, мітусня, беспарадкавы шум пры зборышчы народу. *У хаце цэлае с.* ◊ **Вавілонскае стоўпатварэнне** — паводле біблейскай легенды — няўдалая спроба пабудаваць у Вавілоне вежу да неба.

СТО́ЎПІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -піцца; -пімся, -піцеся, -пяцца; *зак.* Сабрацца ў адным месцы вялікай колькасцю, натоўпам. *С. каля ўваходу.*

СТО́ЧВАННЕ[1—3] *гл.* стачыць[1—3].

СТО́ЧВАЦЦА *гл.* стачыцца.

СТО́ЧВАЦЬ[1—3] *гл.* стачыць[1—3].

СТО́ЧКА *гл.* стачыць[1].

СТРА́ВА, -ы, *мн.* -ы, страў, *ж.* **1.** Пэўным чынам прыгатаваныя для яды прадукты харчавання, а таксама сама яда. *Гарачая с. Мясная с. Смачная с.* **2.** Адзін з відаў яды, які падаецца на снеданне, абед і вячэру. *Абед з чатырох страў.* ‖ *прым.* **стра́ўны**, -ая, -ае.

СТРАВАВА́ННЕ, -я, *н.* Ператраўліванне і засваенне стравы арганізмам. *Органы стрававання.* ‖ *прым.* **страва́льны**, -ая, -ае.

СТРАВАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка стрававальнага тракта чалавека або жывёліны ў выглядзе трубкі, якая злучае поласць рота са страўнікам. ‖ *прым.* **страваво́дны**, -ая, -ае.

СТРАВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., стра́віцца; *зак.* Засвоіцца ў працэсе стрававання. ‖ *незак.* **стра́ўлівацца**, -аецца *і* **страўля́цца**, -я́ецца.

СТРАВІ́ЦЬ[1] *гл.* травіць[2].

СТРАВІ́ЦЬ[2], страўлю́, стра́віш, стра́віць; стра́ўлены; *зак., што.* Засвоіць у працэсе стрававання. ‖ *незак.* **стра́ўліваць**, -аю, -аеш, -ае.

СТРАЖ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (высок.). Ахоўнік, абаронца. *С. закона. С. парадку* (іран.).

СТРА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У царскай Расіі: ніжэйшы паліцэйскі чын у сельскай мясцовасці. *Сельскі с.*

СТРАЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Станавіцца больш строгім.

СТРАКАЗА́, -ы́, *мн.* страко́зы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) стракозы́, страко́з, *ж.* **1.** Перапончатакрылае насякомае з доўгім брушкам і дзвюма парамі празрыстых сеткавых крылаў. **2.** *перан.* Жывая, вясёлая, непаседлівая дзяўчынка (разм.). ‖ *прым.* **страказі́ны**, -ая, -ае.

СТРАКАТА́ЦЬ, стракачу́, страко́чаш, страко́ча; стракачы́; *незак.* Утвараць строкат. ‖ *наз.* **страката́нне**, -я, *н.*

СТРАКАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Тое, што строкат.

СТРАКА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, паверхня якога пакрыта палоскамі, плямамі розных колераў; рознакаляровы. *Стракатая тканіна. С. дыван.* **2.** *перан.* Які вылучаецца неаднароднасцю, разнастайны, з розных элементаў. *С.*

склад насельніцтва. **3.** Плямісты, разнашэрсны (пра масць жывёл); рознага апярэння (пра птушак). *С. дзяцел. С. конь.* ‖ *наз.* **стракатасць,** -і, *ж.*

СТРАКА́ЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* **1.** Вылучацца сваёй стракатасцю; пярэсціцца. *Удалечыні стракацее асенні лес.* **2.** *чым* або *ад чаго.* Быць стракатым ад чаго-н. *Луг стракацеў рамонкамі і смолкай.* **3.** Станавіцца стракатым. *Вуліца стракацела сцягамі.*

СТРАКА́ЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ка́ціцца; *незак.* Тое, што і стракацець (у 1 знач.).

СТРАКА́ЦІЦЬ, -ка́чу, -ка́ціш, -ка́ціць; *незак., што.* Надаваць стракаты выгляд. *С. сцены ўзорамі.*

СТРАЛА́, -ы́, *мн.* стрэ́лы *і (з ліч. 2, 3, 4)* стралы́, стрэл, *ж.* **1.** Тонкі стрыжань з завостраным канцом для стральбы з лука. *Як с.* (вельмі хутка). *Стралой памчацца на вуліцу* (імкліва). *Стралой бяжыць дарога* (прама). **2.** Рухомая частка пад'ёмнага крана, а таксама спецыяльнага прыстасавання для пад'ёму грузаў (спец.). *Экскаватарная с.* **3.** Назвы розных вузкіх і доўгіх дэталей і частак у механізмах, прыладах (спец.). ‖ *прым.* **стралавы́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.).

СТРАЛЕ́Ц, -льца́, *мн.* -льцы́, -льцо́ў, *м.* **1.** У рускай дзяржаве 16—18 стст.: ваеннаслужачы асобага пастаяннага войска. **2.** Тое, што і стралок (у 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **страле́цкі,** -ая, -ае (да 1 знач.). *С. бунт.*

СТРАЛКО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да стральбы з агнястрэльнай зброі. *Стралковая падрыхтоўка. С. полк* (пяхотны).

СТРАЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* **1.** Чалавек, які ўмее страляць. *Меткі с.* **2.** Ваеннаслужачы стралковых або мотастралковых войск. **3.** Ваеннаслужачы, які вядзе агонь з танка або самалёта. *С.-радыст.* **4.** Служачы ваенізаванай аховы.

СТРАЛЬЧА́ТЫ, -ая, -ае. Які мае форму вострavугольнай аркі. *Стральчатае скляпенне.*

СТРАЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** Страляць у сябе, каб пакончыць жыццё самагубствам. *Становішча такое, хоць страляйся!* **2.** *з кім* і *без дап.* Быць удзельнікам дуэлі (уст.).

СТРАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** Рабіць выстралы. *Навучыцца с. С. па мішэні. С. з вінтоўкі. Яловыя дровы страляюць у печы* (перан.: утвараюць прарэзлівыя адрывістыя гукі). **2.** *каго (што).* Забіваць з агнястрэльнай зброі. *С. дзічыну.* **3.** *безас.* Балець, калоць (пра адчуванне вострага болю; разм.). *У вушах страляе.* **4.** Імкліва адскокваць, уцякаць (разм.). *Конікі страляюць з-пад ног.* **5.** *перан., што.* Выпрошваць што-н. у каго-н. (разм.). *С. цыгарэты.* ◊ **Страляць вачамі** (разм.) — 1) хутка кідаць позіркі і адразу адводзіць вочы; 2) какетліва пазіраць на каго-н. ‖ *зак.* **стрэ́ліць,** -лю, -ліш, -ліць (да 1, 3 і 5 знач.). ‖ *аднакр.* **стрэ́льнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **стральба́,** -ы́, *ж.* (да 4 знач.), **стралянін́а,** -ы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **страля́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 5 знач.).

СТРАМЯННЫ́ *гл.* стрэмя.

СТРАПЯНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Страсянуцца, мімаволі ўздрыгнуць ад страху, узрушэння і пад. *С. ад нечаканасці. Стаіць і не страпянецца* (не зварухнецца). *Сэрца страпянулася* (пачало біцца мацней). **2.** Хуткім рухам цела абтрэсціся (разм.). *Сабака страпянуўся ад вады.*

СТРАПЯНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., чым* (разм.). **1.** Парывістым рухам страсянуцца, кіўнуць галавою, валасамі і пад. *С. галавой.* **2.** Пра крылы: расправіць. *С. крыламі.*

СТРАПЯЦІ́НЫ *гл.* стрэпет.

СТРАСА́ННЕ, СТРАСА́ЦЬ *гл.* стрэсці.

СТРАСЕ́ННЕ, -я, *н.* Захворванне галаўнога мозга ў выніку траўмы галавы.

СТРА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Пранікнуты моцным пачуццём, нястрымны ў сваім праяўленні. *Страсная прамова. Страсныя спрэчкі* (прасякнутая натхненнем). **2.** Які цалкам аддаецца якой-н. справе, моцна ахоплены чым-н. *С. балельшчык. С. барацьбіт за інтарэсы народа.* **3.** Здольны на моцнае каханне, страсць; палкі, гарачы. *С. пацалунак.* ‖ *наз.* **стра́снасць,** -і, *ж.*

СТРАСЦІ́ЦЬ *гл.* трасціць.

СТРАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -е́й, *ж.* **1.** Моцнае каханне, моцнае пачуццёвая цяга, захапленне. *Загарэцца страсцю да каго-н.* **2.** Моцнае захапленне чым-н., аддача ўсіх сваіх душэўных сіл якой-н. справе. *Са страсцю гаварыць, выступаць.*

СТРАСЯНУ́ЦЦА, -сяну́ся, -сяне́шся, -сяне́цца; -сянёмся, -сеняце́ся, -сяну́цца; -сяні́ся; *зак.* **1.** Здрыгнуцца, задрыжаць (ад моцных удараў, выбухаў). *Лісце на дрэвах страсянулася ад выбуху.* **2.** Скалануцца, уздрыгнуць ад страху, узрушэння і пад. *Дзіця страсянулася ад спалоху.* **3.** Страпянуцца, устаючы, абтрасаючыся і пад. *Сабака страсянуўся, вылезшы з будкі.*

СТРАСЯНУ́ЦЬ, -сяну́, -сяне́ш -сяне́; -сянём, -сеняце́, -сяну́ць; -сяні́; -сяну́ты; *зак.* **1.** *каго-што* і *чым.* Рэзкім, парывістым рухам скалануць. *С. галіну грушы. С. галавой, чупрынай.* **2.** *што.* Трасучы, ачысціць ад чаго-н. *С. з плашча пыл.* **3.** *каго-што.* Пры яздзе па няроўнай дарозе падкінуць, трасянуць (безас.). *Пры павароце машыну моцна страсянула.* **4.** *перан., што.* Парушыць цішыню, спакой. *Моцны крык страсянуў цішыню.*

СТРА́ТА, -ы, *ДМ* стра́це, *мн.* -ы, страт, *ж.* **1.** Згуба чаго-н., знікненне каго-, чаго-н. *С. здароўя. С. крыві. Смерць пісьменніка — вялікая с.* **2.** Тое, што страчана; прапажа. *Знайсці сваю страту.* **3.** звычайна *мн.* Безгаспадарчыя выдаткі. *Сабраць ураджай без страт.*

СТРАТА[1]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да стратасферы, напр. *стратаплавальнік, стратаплаванне.*

СТРАТА[2]... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да паслядоўнасці фарміравання горных парод, напр. *стратавулкан, стратапыл.*

СТРАТАНА́ЎТ, -а, *М* -на́ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ажыццяўляе палёты ў стратасферу.

СТРАТАСТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аэрастат для палётаў у стратасферу. ‖ *прым.* **стратаста́тны,** -ая, -ае.

СТРАТАСФЕ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Верхні слой зямной атмасферы, які знаходзіцца над трапасферай. ‖ *прым.* **стратасфе́рны,** -ая, -ае.

СТРА́ТНЫ, -ая, -ае. Які вядзе да страты. *Стратнае гаспадаранне.* ‖ *наз.* **стра́тнасць,** -і, *ж.*

СТРАТЭ́Г, -а, *мн.* -і, *м.* Чалавек, які валодае стратэгіяй, знаўца стратэгіі (у 1 і 2 знач.). *С. рэвалюцыі* (перан.: вопытны палітычны і рэвалюцыйны дзеяч; высок.).

СТРАТЭГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стратэгія. **2.** *перан.* Аб спартыўнай гульні: такі, у якім асобныя камбінацыі падпарадкаваны загадзя абдуманаму плану. *Шахматы — стратэгічная гульня.*

СТРАТЭ́ГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* **1.** Навука правядзення вайны, майстэрства вядзення вайны. *Тэорыя ваеннай стратэгіі. Лекцыі па стратэгіі.* **2.** *перан.* Майстэрства кіраваць грамадскай, палітычнай барацьбой, а таксама наогул майстэрства планавання кіраўніцтва, заснаванага на правільных і далёка разлічаных прагнозах. *С. навуковага пошуку.* ‖ *прым.* **стратэгі́чны,** -ая, -ае. *Стратэгічныя рэзервы. Стратэгічныя наступальныя дзеянні фронту. Стратэгічная сыравіна* (якая мае ваеннае значэнне).

СТРА́УС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самая буйная афрыканская птушка атрада бегуной з прыгожым апярэннем. ‖ *прым.* **стра́усавы,** -ая, -ае. *Страусавая палітыка* (перан.: баязлівае імкненне ўхіліцца ад рашэнняў).

СТРАУСЯНЯ́ *і* **СТРАУСЯНЁ,** -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня страуса, маленькі страус.

СТРА́ЎЛІВАННЕ *гл.* стравіць[1].

СТРА́ЎЛІВАЦЦА *гл.* стравіцца.

СТРА́ЎЛІВАЦЬ[1—2] *гл.* стравіць[1—2].

СТРА́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Орган стрававання чалавека і жывёл. ‖ *прым.* **стра́ўнікавы,** -ая, -ае.

СТРА́ЎНЫ *гл.* страва.

СТРАФА́, -ы́, *мн.* стро́фы *і (з ліч. 2, 3, 4)* страфы́, строф, *ж.* У вершаваным творы: частка тэксту з паўтаральнай арганізацыяй рытму і рыфмы, якая змяшчае аб'ядноўвае некалькі радкоў верша. ‖ *прым.* **страфі́чны,** -ая, -ае.

СТРАХ, -у, *мн.* стра́хі, -аў, *м.* **1.** Пачуццё і стан вельмі моцнага спалоху. *Самлець ад страху. Набрацца страху* (некаторы час знаходзіцца ў стане моцнай боязі). *Пад страхам* (пад пагрозай). *Трымаць у страху каго-н.* (падначаліць сабе пагрозамі). *У страха вочы вялікія* (прыказка: баязліўцу заўсёды страшна). **2.** *у знач. вык.* Страшна (разм.). *Мароз такі — проста с.* **3.** *у знач. прысл.* Надзвычай многа (разм.). *Грыбоў у лесе с.!* ◊ **На свой страх** (рабіць што-н.) — на сваю адказнасць, рызыку.

СТРАХА́, -і́, *ДМ* страсе́, *мн.* стрэ́хі *і (з ліч. 2, 3, 4)* страхі́, стрэх, *ж.* **1.** Верхняя покрыўная частка будынка, якая засцерагае яго ад дажджу, снегу. *Саламяная с. Шыферная с. Чарапічная с.* **2.** *перан.* Пра дом, прытулак. *Мець страху над галавой.* ‖ *памянш.* **стрэ́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.*

СТРАХАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба або ўстанова, якая страхуе сябе або сваю маёмасць. ‖ *ж.* **страхава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТРАХАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* страхаваць. **2.** Від забеспячэння і пакрыцця матэрыяльных страт, прычыненых няшчаснымі выпадкамі і стыхійнымі бедствамі, якія бярэ на сябе спецыяльная арганізацыя ў адносінах да асоб або ўстаноў, што рэгулярна плацілі грашовыя ўзносы.

СТРАХАВА́ЦЦА, страху́юся, страху́ешся, страху́ецца; страху́йся; *незак.* **1.** Страхаваць (у 1 знач.) сябе, сваю маёмасць. *С. на выпадак*

СТР—СТР

няшчасця. 2. *перан.* Засцерагаць сябе ад чаго-н. непрыемнага, непажаданага. ‖ *зак.* **застрахавацца,** -страху́юся, -страху́ешся, -страху́ецца; -страху́йся.

СТРАХАВА́ЦЬ, страху́ю, страху́еш, страху́е; страху́й; страхава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Праводзіць страхаванне (у 2 знач.), заключаць дагавор аб страхаванні. *С. будынкі. С. маёмасць. С. жыллё.* **2.** *перан., каго-што.* Засцерагаць ад чаго-н. непрыемнага, непажаданага. *С. сябе ад непатрэбных адчуванняў.* **3.** *перан., каго (што).* Засцерагаць ад няшчасных выпадкаў пры выкананні гімнастычных практыкаванняў, небяспечнай работы і пад. (спец.). *С. электраманцёра.* ‖ *зак.* **застрахава́ць,** -страху́ю, -страху́еш, -страху́е; -страху́й; -страхава́ны (да 1 і 2 знач.). ‖ *звар.* **страхава́цца,** страху́юся, страху́ешся, страху́ецца; страху́йся; *зак.* **застрахава́цца,** -страху́юся, -страху́ешся, -страху́ецца; -страху́йся (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **страхава́нне,** -я, *н.* і **страхо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.). *Страхаванне жыцця* (на выпадак смерці). *Сацыяльнае страхаванне* (па матэрыяльнаму забеспячэнню ў старасці, пры інваліднасці, хваробе і пад.). *Страхоўка жывёлы.* ‖ *прым.* **страхавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.) *і* **страхо́вачны,** -ая, -ае (да 3 знач.). *Страхавы выпадак. Страхавы збор. Страхавы насенны фонд. Страховачная тэхніка. Страховачны пояс спартсмена.*

СТРАХА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Рабочы, які крые стрэхі. ‖ *прым.* **страха́рскі,** -ая, -ае.

СТРАХО́ЎКА, -м, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -хо́вак, *ж.* **1.** *гл.* страхаваць. **2.** Грашовая кампенсацыя, што выплачваецца страхавой установай страхавальніку. *Атрымаць страхоўку.* **3.** Страхавы ўзнос (разм.). *Заплаціць страхоўку.* **4.** Гарантыя ад чаго-н. непрыемнага, непажаданага. *Зрабіць што-н. для страхоўкі.*

СТРАХО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Установа, якая бярэ на сябе абавязкі па выплаце страхавой кампенсацыі страхавальшчыку.

СТРАХО́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (разм.). **1.** Той, хто (або тое, што) наганяе страх, палохае; нешта пачварнае, брыдкае. **2.** Пра вельмі непрыгожага, з брыдкім тварам чалавека.

СТРА́ЦІЦЦА, стра́чуся, стра́цішся, стра́ціцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Згубіцца, знікнуць. *Страціліся сілы. Страцілася надзея.* **2.** Растраціцца, патраціцца. *За гэту паездку я надта страцілася.* ‖ *незак.* **стра́чвацца,** -аецца (да 1 знач.).

СТРА́ЦІЦЬ, стра́чу, стра́ціш, стра́ціць; стра́чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Застацца без каго-, чаго-н. *С. нагу. С. сябра. С. кроў* (пры раненні). **2.** *што.* Без карысці, марна патраціць што-н. (пра час, грошы і пад.). *С. цэлы месяц. С. многа грошай без патрэбы.* **3.** *што.* Не захаваць, не зберагчы што-н. *С. сілы і здароўе.* **4.** *што.* Часткова або поўнасцю пазбавіцца якіх-н. уласцівасцей, якасцей, сувязей і пад. *С. надзею. С. давер. С. сувязь.* **5.** *што.* Збіцца з дарогі, згубіць след. *С. сцежку.* ◊ **Страціць ласку** *ў каго* — перастаць быць у пашане, павазе. **Страціць прытомнасць** — абамлець, самлець. **Страціць розум** — здурнець. ‖ *незак.* **стра́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

СТРАЧАВЫ́ШЫТЫ, -ая, -ае (спец.). Упрыгожаны вышыўкай ці ажурнай строчкай. *Страчавышытыя вырабы.*

СТРАЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* Ядомы грыб, падобны на смаржок. ‖ *прым.* **страчко́вы,** -ая, -ае.

СТРАЧЫ́ЦЬ, страчу́, стро́чыш, стро́чыць; стро́чаны; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Шыць, вышываць суцэльным швом, шыць на машыне. *С. сукенку. С. цэлы вечар.* **2.** *перан., што* і *без дап.* Хутка, паспешна пісаць (разм.). *С. сачыненне.* **3.** *перан., без дап.* Страляць (з аўтаматычнай зброі). *С. з кулямёта.* ‖ *зак.* **настрачы́ць,** -страчу́, -стро́чыш, -стро́чыць; -стро́чаны (да 2 знач.) *і* **прастрачы́ць,** -страчу́, -стро́чыш, -стро́чыць; -стро́чаны (да 1 знач.).

СТРА́ШНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае пачуццё страху. *С. звер. Страшнае здарэнне. Страшна* (прысл.) *у лесе перад навальніцай. У жыцці было і страшнае* (наз.). **2.** Вельмі вялікі або моцны па ступені праяўлення чаго-н., значны (разм.). *С. холад. С. выбух скалануў паветра.*

СТРАШЫ́ДЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). **1.** Той, хто (або тое, што) мае страшны выгляд, страхоцце. **2.** *перан.* Той, хто (або тое, што) выклікае страх, пужала.

СТРА́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *незак., каго (што).* Прымушаць баяцца каго-, чаго-н., выклікаць у каго-н. страх. *С. дзяцей.*

СТРАШЭ́ННЫ, -ая, -ае. Вельмі страшны; жудасны. *Страшэнныя пакуты. Страшэннае злачынства.*

СТРАЯВІ́К, страевіка́, *мн.* страевікі́, страевіко́ў, *м.* (разм.). Вайсковец страявых часцей.

СТРАЯВЫ́[1], -а́я, -о́е. Які мае адносіны да строю[1] (у 1 знач.), звязаны з дзеяннем войска ў страі. *Страявая падрыхтоўка войска. Страявая песня. Страявая часць.*

СТРАЯВЫ́[2], -а́я, -о́е. Пра лес: высокі і роўны, прыгодны для будаўніцтва. *С. лес.*

СТРО́ГАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* строгі. **2.** *мн.* Строгія меры, парадкі, строгія правілы (разм.). *Рэдактарскія строгасці.*

СТРО́ГІ, -ая, -ае. **1.** Вельмі патрабавальны. *С. дырэктар. Строгія бацькі.* **2.** Вельмі сур'ёзны, суровы, які не дапускае ніякіх паблажлівых адносін. *С. нагляд. Строгае папярэджанне.* **3.** Які не прызнае ніякіх адхіленняў ад нормы, абсалютна дакладны. *С. бальнічны рэжым. Строгая канспірацыя. С. ўлік дакументаў.* **4.** Які не дапускае адхіленняў ад правіл паводзін, ад агульнапрынятых маральных норм. *Строгіх правіл сям'я.* **5.** Які адпавядае патрабаванням пэўнай нормы, правільны. *Будынак пабудаваны ў строгім стылі.* **6.** Пра адзенне, знешнасць, абстаноўку і пад.: без упрыгожанняў, просты, але з густам. *Строгае плацце. С. набор мэблі для залы.* ‖ *наз.* **стро́гасць,** -і, *ж.*

СТРО́І *гл.* строй[2].

СТРО́ІЦЦА[1], стро́юся, стро́ішся, стро́іцца; *незак.* (разм.). **1.** Мець намер, збірацца. *Дзядзька строіўся будаваць хату.* **2.** Прыбірацца ў прыгажэйшае адзенне (разм.). *Дзяўчаты строіліся на кірмаш.*

СТРО́ІЦЦА[2], стро́юся, стро́ішся, стро́іцца; стро́йся; *незак.* Станавіцца ў строй[1] (у 1 знач.). *Дэманстранты строяцца ў калоны.* ‖ *зак.* **пастро́іцца,** -стро́юся, -стро́ішся, -стро́іцца.

СТРО́ІЦЬ[1], стро́ю, стро́іш, стро́іць; строй; *незак., што.* **1.** Наладжваць, рыхтаваць да чаго-н. (разм.). *С. касу. С. цымбалы.* **2.** У думках планаваць, намячаць (планы і пад.). *С. праекты.* **3.** У спалучэнні з некаторымі назоўнікамі ўтварае спалучэнне са значэннем дзеяння ў залежнасці ад сэнсу назоўніка (разм.). *С. хітрыкі. С. дурня. С. грымасы. С. вочкі.* ‖ *зак.* **састро́іць,** -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены (да 1 і 3 знач.).

СТРО́ІЦЬ[2], стро́ю, стро́іш, стро́іць; стро́ены; строй; *незак., каго-што.* Ставіць у строй (у 1 знач.). ‖ *зак.* **пастро́іць,** -стро́ю, -стро́іш, -стро́іць; -стро́ены. ‖ *наз.* **пастрае́нне,** -я, *н.*

СТРО́ІЦЬ[3], стро́ю, стро́іш, стро́іць; стро́й; стро́ены; *зак. што.* Зрабіць трайным, злучыць па тры, у тры столкі. *С. ніткі.* ‖ *незак.* **стро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **стро́йванне,** -я, *н.*

СТРОЙ[1], -ю, *М* страі́ *і* стро́і, *мн.* страі́, страёў *і* стро́і, -яў, *м.* **1.** *М* страі́, *мн.* страі́, страёў. Шарэнга людзей, а таксама воінская часць, пастроеная радамі. *Ісці строем. Аб'явіць загад перад строем.* **2.** *М* страі́, *мн.* страі́, страёў. Рад прадметаў, размешчаных у адну лінію. *С. бярозак ля дарогі.* **3.** *М* стро́і, *мн.* стро́і, -яў. Суадносіны тонаў па вышыні, якія утвараюць пэўную сістэму. *Мажорны, мінорны с.* **4.** *М* стро́і, *мн.* стро́і, -яў. У паэзіі: пабудова паэтычнага твора, яго эмацыянальная афарбоўка. *Асаблівасці паэтычнага строю песень.* ◊ **Выбыць са строю** — стаць непрыгодным для выканання якіх-н. абавязкаў.

СТРОЙ[2], -ю, *м.* **1.** Комплекс адзення, характэрны для якога-н. рэгіёна. *Слуцкі с.* **2.** *мн.* стро́і, -яў. Уборы, убранне (разм.). *Дзявочыя строі.*

СТРО́ЙВАННЕ, СТРО́ЙВАЦЬ *гл.* строіць[3].

СТРО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Прыгожа і прапарцыянальна складзены, з прыгожай фігурай. *С. юнак. С. стан.* **2.** Правільна і роўна размешчаны. *Стройныя рады прысад.* **3.** З правільнымі суадносінамі паміж часткамі; паслядоўны. *Стройнае гучанне аргана. С. хор галасоў.* ‖ *наз.* **стро́йнасць,** -і, *ж.*

СТРО́КАТ, -у, *М* -каце, *м.* Рэзкія кароткія і частыя, падобныя на трэск гукі. *С. конікаў у траве. С. матора.*

СТРО́МА[1], -ы, *мн.* -ы, стром, *ж.* **1.** Круты схіл, абрыў. **2.** Месца ў рацэ, дзе цячэнне асабліва імклівае. *С. ракі.*

СТРО́МА[2], *прысл.* **1.** Крута ўверх. *Дарога пайшла с. ўверх.* **2.** *перан.* Рэзка, рашуча. *С. спыніць гаворку.*

СТРО́МІСТЫ, -ая, -ае. Круты, абрывісты. *С. бераг.* ‖ *наз.* **стро́містасць,** -і, *ж.*

СТРО́МКІ, -ая, -ае. **1.** Круты, абрывісты. *С. ўзгорак.* **2.** Роўны і высокі. *Стромкая бяроза.* ‖ *наз.* **стро́мкасць,** -і, *ж.*

СТРО́МЫ, -ая, -ае. Вельмі круты. *Стромая скала.* ‖ *наз.* **стро́масць,** -і, *ж.*

СТРО́НГА, -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, стронг *і* стро́нгаў, *ж.* Прэснаводная рыба з чырвонымі і чорнымі плямамі, якая водзіцца пераважна ў горных рэчках і азёрах; фарэль. ‖ *прым.* **стро́нгавы,** -ая, -ае.

СТРО́НЦЫЙ, -ю, *м.* Хімічны элемент — лёгкі серабрыста-белы метал. ‖ *прым.* **стро́нцыевы,** -ая, -ае.

СТРОП[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Стык бакоў страхі; вільчак.

СТРОП[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Устройства для захопу і падвешвання грузу да крука, скабы або чалавека, грузу да купала парашута, гандолы да дырыжабля, аэрастата. *Аўтаматычны с.*

СТРО́ФІКА, -і, *ДМ* -фіцы, *ж.* Раздзел паэтыкі, які вывучае віды, будову строф.

СТРО́ЧАНЫ, -ая, -ае. Вышыты строчкай; выстрачаны. *С. пояс. С. каўнер.*

СТРО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Суцэльнае шво на паверхні тканіны, скуры. *Роўная с.*

СТРУБІ́ЦЬ, струблю́, стру́біш, стру́біць; стру́блены; *зак., што* (разм.). **1.** *гл.* трубіць. **2.** Перавесці ўсё або многае; патраціць. *С. дабро.* **3.** Пра час: дарэмна патраціць. *С. цэлы месяц.*

СТРУГ[1], -а, *мн.* стругі́, -о́ў, *м.* (спец.). **1.** Ручны інструмент для грубай апрацоўкі драўніны струганнем. **2.** Землярыйная машына для зразання грунту слаямі і перамяшчэння яго.

СТРУГ[2], -а, *мн.* стру́гі, -аў, *м.* Даўнейшае рачное драўлянае пласкадоннае судна.

СТРУГА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па апрацоўцы чаго-н. струганнем; стругаль. ‖ *ж.* **струга́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

СТРУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., што.* Здымаць тонкія слаі з паверхні чаго-н. рэжучым інструментам. *С. дошку рубанкам.* ‖ *зак.* **выстругаць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **струга́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **струга́льны**, -ая, -ае. *Стругальная машына.*

СТРУ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Тонкая вузкая спіралепадобная стужка дрэва, металу і пад., якая ўтвараецца пры апрацоўцы іх паверхні струганнем. *Драўляная с.* (зб.). *Сагнаць стружку з каго-н.* (перан.: прапясочыць каго-н.). ‖ *прым.* **стру́жкавы**, -ая, -ае.

СТРУК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* У некаторых раслін: доўгая і вузкая абалонка, якая змяшчае ў сабе насенне. *С. бобу, гароху, перцу.* ‖ *памянш.* **стручо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

СТРУ́КАВЫ *і* **СТРУКО́ВЫ**, -ая, -ае. Са струкамі, у струках. *Струкавыя культуры.*

СТРУКТУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ту́р, *ж.* Узаемаразмяшчэнне і сувязь састаўных частак аб'екта, якія забяспечваюць яго цэласнасць; будова. *С. рэчыва. С. арганізма.* ‖ *прым.* **структу́рны**, -ая, -ае.

СТРУМЕ́НІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца са струменяў, у выглядзе струменяў. *Струменістая ручаіна.* **2.** Які струменіцца (паэт.). *Струменістая смуга.*

СТРУМЕ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Ліцца, цячы, распаўсюджвацца струменямі. *Пад мостам с. рэчка. Ад яблынь струменіўся прыемны водар.*

СТРУМЕ́НІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніць; *незак., што і без дап.* Цячы струменем, струменямі. *Ручаёк струменіць з-пад арэхавага куста. З лесу струменіць пах смалы* (перан.: вылучае пах).

СТРУМЕ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вузкі паток вадкасці, святла, газу. *С. вады. Паветраны с.* **2.** *перан., чаго* або *які.* Напрамак, рыса дзейнасці ў чым-н. *Гумарыстычны с. у творчасці паэта.*

СТРУНА́, -ы́, *мн.* стру́ны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) струны́, струн, *ж.* **1.** Пругкая нітка (з металу, капрону і пад.) у музычных інструментах, якая пры вібрацыі звініць. *Цымбальныя струны.* **2.** Нітка, вяроўка і пад., нацягнутыя на што-н. і выкарыстаныя ў розных прыстасаваннях (спец.). *Струны тэніснай ракеткі.* **3.** *перан., чаго* або *якая.* Асаблівасць, якасць характару. *Лепшыя струны душы. Слабая с.* (найбольш чуллівая, уражлівая асаблівасць характару). ‖ *памянш.* **стру́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ◊ **У струнку стаць** або **выцягнуцца** (разм.) — прама, навыцяжку, апусціўшы рукі па швах. ‖ *прым.* **стру́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *С. аркестр.*

СТРУП, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Сухая скарынка, якая зацягвае рану пры зажыванні. ‖ *прым.* **стру́павы**, -ая, -ае.

СТРУПЯНЕ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які стаў трупам; памёршы. **2.** *перан.* Які спужаўся, скамянеў ад страху.

СТРУПЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). **1.** Стаць трупам; памерці. **2.** *перан.* Спужацца, страціць прытомнасць ад страху.

СТРУ́СІЦЬ *гл.* трусіць.

СТРУХЛЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ператварыўся ў парахню; сатлелы, гнілы. *С. хлеў.* ‖ *наз.* **струхле́ласць**, -і, *ж.*

СТРУХЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Стаць трухлявым, спарахнець; сатлець, згніць. *Хата струхлела ад даўнасці.*

СТРУЧНЫ, -а́я, -о́е. З вялікімі струкамі; багаты на струкі. *С. боб.*

СТРУЧО́К *гл.* струк.

СТРУ́ЧЧА, -а, *н., зб.* Струкі.

СТРУ́ШЧЫЦЬ *гл.* трушчыць.

СТРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *зак., што.* Цярпліва аднесціся да чаго-н., вынесці, вытрымаць (што-н. непрыемнае, нясцерпнае). *С. боль. С. несправядлівасць.*

СТРЫВО́ЖЫЦЬ *гл.* трывожыць.

СТРЫГА́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм.). Тое, што і стрыгальшчык.

СТРЫГА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да стрыжкі авечак, да работы стрыгальшчыка, стрыгаля. *Стрыгальная машына.*

СТРЫГА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы — спецыяліст па стрыжцы авечак. ‖ *ж.* **стрыга́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

СТРЫГУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* *і* **СТРЫГУНО́К**, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* Аднагадовае жарабя, якому звычайна падстрыгаюць грыву.

СТРЫ́ГЧЫ, стрыгу́, стрыжэ́ш, стрыжэ́; стрыжо́м, стрыжаце́, стрыгу́ць; стрыг, -гла́, -гло́; стрыжы́; стры́жаны; *незак.* **1.** *што.* Зразаць або караціць што-н., падразаючы. *С. валасы. С. газон. С. ногці.* **2.** *каго (што).* Караціць каму-н. валасы, шэрсць, падразаючы чым-н. *С. кліента. С. пад бокс* (падразаць пэўным спосабам). *С. ўсіх пад адзін грэбень* (перан.: раўняць усіх у якіх-н. адносінах). ◊ **Стрыгчы купоны** — жыць на рэнту, на працэнты ад каштоўных папер. ‖ *зак.* **абстры́гчы**, -стрыгу́, -стрыжэ́ш, -стрыжэ́; -стрыжо́м, -стрыжаце́, -стрыгу́ць; -стры́г, -гла́, -гло́; -стрыжы́; -стры́жаны *і* **астры́гчы**, астрыгу́, астрыжэ́ш, астрыжэ́; астрыжо́м, астрыжаце́, астрыгу́ць; астры́г, -гла́, -гло́; астрыжы́; астры́жаны. ‖ *звар.* **стры́гчыся**, стрыгу́ся, стрыжэ́шся, стрыжэ́цца; стрыжо́мся, стрыжаце́ся, стрыгу́цца; стры́гся, -глася; стрыжы́ся (да 2 знач.); *зак.* **абстры́гчыся**, -стрыгу́ся, -стрыжэ́шся, -стрыжэ́цца; -стрыжо́мся, -стрыжаце́ся, -стрыгу́цца; -стрыжы́ся *і* **астры́гчыся**, астрыгу́ся, астрыжэ́шся, астрыжэ́цца; астрыжо́мся, астрыжаце́ся, астрыгу́цца; астрыжы́ся. ‖ *наз.* **стры́жка**, -і, *ДМ* -жцы, *ж.*

СТРЫЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца не ў прамым сваяцтве, а ў сваяцтве па дзеду ці бабцы з дзецьмі іх сыноў або дочак; дваюрадны. *Стрыечная сястра* (дачка цёткі ці дзядзькі).

СТРЫЖ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Невялікая птушка цёмнай афарбоўкі, з кароткай дзюбай і з доўгімі вострымі крыламі.

СТРЫ́ЖАНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра валасы, шэрсць: падрэзаны, укарочаны. *Стрыжаная галава. Стрыжаная авечка.* **2.** Пра галіны, траву: падрэзаны, укарочаны. *С. газон. Стрыжаныя ліпы* (з падрэзанымі галінамі).

СТРЫ́ЖАНЬ, -жня, *мн.* -жні, -жняў, *м.* **1.** Прадмет прадаўгаватай формы, які звычайна з'яўляецца воссю або асновай чаго-н. *Пластмасавы с. С. шарыкавай ручкі* (напоўнены чарнільнай пастай). **2.** *перан., чаго.* Асноўная, галоўная частка чаго-н. *С. усяго рамана — тэма народнай вайны.* ‖ *прым.* **стрыжнёвы**, -ая, -ае. *Стрыжнёвы громаадвод* (заземлены металічны стрыжань).

СТРЫЖАНЯ́ *і* **СТРЫЖАНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня стрыжа.

СТРЫ́ЖКА *гл.* стрыгчы.

СТРЫ́МАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўмее валодаць сабой, умее стрымацца, не рэзкі. *С. характар. С. чалаве́к.* **2.** Пазбаўлены пыхі, шырокай гасціннасці. *С. прыём.* ‖ *наз.* **стры́манасць**, -і, *ж.*

СТРЫМА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Утрымаць сябе ад праяўлення якіх-н. пачуццяў. *Цяжка с. ад плачу.* ‖ *незак.* **стры́млівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

СТРЫМА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; стры́маны; *зак.* **1.** *каго-што.* Спыніць, запыніць, аслабіць што рухаецца з сілай. *Коней не с. С. націск пакупнікоў.* **2.** *што.* Абмежаваць, зменшыць ступень, сілу праяўлення чаго-н. *С. свой запал. С. гнеўны тон.* **3.** *перан., каго-што.* Не даць праявіцца поўнасцю. *С. смех. С. сябе* (стрымацца). **4.** *што.* Выканаць (што-н. абяцанае — паводле значэння наступнага назоўніка). *С. абяцанне. С. дадзенае слова.* ‖ *незак.* **стры́мліваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **стрыма́нне**, -я, *н.* *і* **стры́мліванне**, -я, *н.* *Мера стрымання* (прымусовая мера, якая прымяняецца следчымі і судовымі органамі да абвінавачанага з мэтай перашкодзіць злачыннай дзейнасці, ухіленню ад следства, суда і пад.; спец.). *Меры стрымлівання агрэсара.*

СТРЫМГАЛО́Ў, *прысл.* Вельмі хутка, імкліва, кулём. *С. пабегчы па вуліцы.*

СТРЫНО́ЖЫЦЬ *гл.* трыножыць.

СТРЫПТЫ́З, -у, *м.* Танцавальны нумар з паступовым распрананнем. ‖ *прым.* **стрыптызны**, -ая, -ае.

СТРЫХНІ́Н, -у, *м.* Ядавітае рэчыва расліннага паходжання, алкалоід; у малых дозах ужываецца ў медыцыне.

СТРЫХО́ЎКА, -і, *ДМ* -хо́ўцы, *мн.* -і, -хо́вак, *ж.* Прылада ў выглядзе дошчачкі з канаўкамі для выраўноўвання саломы пры крыцці страхі.

СТРЭЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Узрыў зарада ў канале ствала агнястрэльнай зброі, у выніку якога вылятае куля або снарад на пэўную адлегласць, а таксама гук гэтага ўзрыву. *У лесе чуліся стрэлы.*

СТРЭЛАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які падобны на стралу. *С. ліст.* ‖ *наз.* **стрэлападо́бнасць**, -і, *ж.*

СТРЭ́ЛАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які пераводзіць стрэлкі на рэйкавым пуці. ◊ **Стрэлачнік вінаваты** (разм. іран.) — ужыв. ў выпадках, калі віну за няўдачу ўскладаюць на нізавога выканаўцу. ‖ *ж.* **стрэ́лачніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СТРЭ́ЛІЦЬ *гл.* стараляць.

СТР—СТУ

СТРЭ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Тонкая і вузкая пласцінка, якая паварочваецца на восі і паказвае час, напрамак і пад. у розных вымяральных прыборах. *С. барометра. Секундная с.* **2.** Знак у выглядзе рысы, ад канца якой пад вострым вуглом адходзяць кароткія рыскі (→). *С. напрамку руху машын.* **3.** Вузкі і доўгі намыўны выступ сушы; пясчаная каса. *С. прычала.* **4.** Прыстасаванне на рэйкавых пуцях для пераводу рухомага саставу з аднаго пуці на другі. *На чыгуначнай станцыі дзейнічаюць аўтаматычныя стрэлкі.* **5.** Бязлістае тонкае сцябло расліны з суквеццем наверсе. *Стрэлкі нарцысаў.* ‖ *памянш.* **стрэ́лачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **стрэ́лачны,** -ая, -ае (да 1 і 4 знач.).

СТРЭ́ЛЬБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Ручная агнястрэльная і пнеўматычная зброя з доўгім ствалом. *Паляўнічая с.* ‖ *прым.* **стрэ́льбавы,** -ая, -ае.

СТРЭ́ЛЬБІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Участак, абсталяваны для вучэбнай або спартыўнай стральбы. ‖ *прым.* **стрэ́льбішчны,** -ая, -ае.

СТРЭ́ЛЬНУЦЬ *гл.* страляць.

СТРЭ́ЛЯНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра дзічыну: забіты са стрэльбы. *Стрэляная качка.* **2.** Які пабыў у баях, абстраляны. *С. салдат.* **3.** Такі, у якога стралялі. *С. верабей* (перан.: вопытны, бывалы чалавек). *Стрэляная птушка* (таксама перан.: тое, што і стрэляны верабей). **4.** Выкарыстаны для стральбы. *Стрэляныя гільзы.*

СТРЭ́МЕЧКА, -а, *н.* (спец.). Адна са слыхавых костачак сярэдняга вуха.

СТРЭ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Востры, тонкі кавалачак дрэва, асколак шкла, металу, які залез пад скуру. *Дастаць стрэмку.*

СТРЭ́МЯ, стрэ́мя *і* стрэ́мені, *Д* стрэ́мю *і* стрэ́мені, В стрэ́мя, *Т* стрэ́мем *і* стрэ́менем, *М* (аб) стрэ́мі *і* стрэ́мені, *мн.* страмёны, страмён *і* страмёнаў, *н.* **1.** Жалезная дужка з вушкам для ўпору нагі конніка, якая падвешваецца да сядла пры дапамозе рэменя. **2.** Тое, што і стрэмечка (спец.). ‖ *прым.* **страме́нны,** -ая, -ое (да 1 знач.).

СТРЭ́ПЕТ, -а, *М* -пеце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стэпавая птушка сямейства дроф, якая ў час палёту ўтварае рэзкі шум крыламі. ‖ *прым.* **страпя́цін,** -ая, -ае.

СТРЭПТАКО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Бактэрыя, узбуджальнік гнойных і некаторых іншых захворванняў. ‖ *прым.* **стрэптако́кавы,** -ая, -ае.

СТРЭС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стан напружання арганізма, які з'яўляецца ахоўнай рэакцыяй у адказ на дзеянне моцных раздражняльнікаў унутранага або знешняга асяроддзя. ‖ *прым.* **стрэ́савы,** -ая, -ае.

СТРЭ́СЦІ, страсу́, страсе́ш, страсе́; страсём, страсяце́, страсу́ць; строс, стрэ́сла; страсі́; стрэ́сены; *зак., што.* **1.** Трасучы, скінуць што-н. *С. пясок з палавіка. С. расу з травы.* **2.** Трасучы, змяшаць разам; зрабіць трасянку. *С. сена з саломай.* ‖ *незак.* **стрэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **страса́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **стрэ́сванне,** -я, *н. і* **страса́нне,** -я, *н.*

СТРЭ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., страсе́цца; стрэ́слася; *зак.* **1.** Зваліцца, скінуцца ад стрэсвання. *Крошкі стрэсліся з абруса.* **2.** Добра змяшацца. *Сена стрэслася с саломай.* **3.** Здарыцца, адбыцца (разм.). *У суседзяў нешта стрэслася ў доме.*

СТРЭ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. Тое, што і сустрэчны.

СТРЭ́ЧНЫ[2], -ая, -ае. Тое, што і стрыечны.

СТРЭ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *гл.* страха. **2.** Навес (калодзежа і пад.). *Студня са стрэшкай.*

СТУ́ДЗЕНЬ[1], -я, *м.* Першы месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **сту́дзеньскі,** -ая, -ае. *С. мароз.*

СТУ́ДЗЕНЬ[2], -ю, *м.* (разм.). Квашаніна, загусцелая яда з мяснога або рыбнага навару з кавалачкамі мяса, рыбы.

СТУДЗІ́ЦЬ, студжу́, сту́дзіш, сту́дзіць; сту́джаны; *незак., што.* Рабіць халодным, даваць астыць. *С. чай. С. хату. С. больку* (фукаць на больку). *Апёкшыся на малацэ, і ваду будзеш с.* (прыказка). ‖ *зак.* **астудзі́ць,** астуджу́, асту́дзіш, асту́дзіць; асту́джаны.

СТУДЗЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца студзяністым.

СТУДЗЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. Падобны на студзень[2], жэле. *Студзяністае рэчыва.* ‖ *наз.* **студзяні́стасць,** -і, *ж.*

СТУ́ДНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Калодзеж, умацаваная зрубам вузкая і глыбокая яма для атрымання вады з ваданоснага слоя.

СТУДЫ́ЕЦ, -ды́йца, *мн.* -ды́йцы, -ды́йцаў, *м.* Вучань студыі (у 2 знач.), а таксама артыст студыі (у 3 знач.). ‖ *ж.* **студы́йка,** -і, *ДМ* -ды́йцы, *мн.* -і, -ды́ек.

СТУ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Майстэрня мастака або скульптара. **2.** Школа для падрыхтоўкі мастакоў, скульптараў, артыстаў. **3.** Назва некаторых тэатральных калектываў маладых акцёраў. *Тэатр-с.* **4.** Спецыяльнае памяшканне, адкуль вядуцца радыё- ці тэлевізійныя перадачы. ‖ *прым.* **студы́йны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.).

СТУДЭ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Навучэнец вышэйшай навучальнай установы. ‖ *ж.* **студэ́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **студэ́нцкі,** -ая, -ае.

СТУДЭ́НЦТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Студэнты. *Беларускае с.* **2.** Перыяд вучобы ў вышэйшай навучальнай установе. *Гады с.*

СТУ́ЖАЧНЫ, СТУ́ЖКА, СТУ́ЖКАВЫ *гл.* істужка.

СТУ́ЗАЦЦА, -аюся, -ешся, -аецца; *зак.* Стаміцца, змарыцца ў якіх-н. клопатах, справах. *С. на пагрузцы.*

СТУ́ЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго (што).* **1.** Затузаць, зацягаць. *С. каня.* **2.** *перан.* Давесці да хворага стану, змучыць. *Хвароба стузала чалавека.*

СТУК[1], -у, *м.* Адрывісты гук, шум ад удару, ад падзення цвёрдых прадметаў. *С. сякеры аб берявяно. С. у акно. Увайсці са стукам* (пастукаўшы ў дзверы). *Слухаць с. сэрца.*

СТУК[2], *у знач. вык.* Ужыв. паводле знач. дзеясл. стукаць — стукнуць. *У дзверы с. палкай. Стук-стук-стук!* (гукаперайманне кароткіх паслядоўных удараў).

СТУКАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і стукат.

СТУ́КАТ, -у, *М* -каце, *м.* Моцны беспарыпынны стук. *На таку с. ад малатарні.*

СТУКАТА́ЦЬ, -качу́, -ко́чаш, -ко́ча; -качы́; *незак.* (разм.). Ствараць стукат. *Стукочуць па бруку калёсы.*

СТУКАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Тое, што і стукат.

СТУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *гл.* стукнуцца. **2.** Стукаючы (у дзверы, акно), прасіць дазволу ўвайсці куды-н. *С. ў пакой. С. ў дзверы кабінетаў* (таксама перан.: дабівацца чаго-н. просьбамі). *У сэрца стукаецца любоў* (прыходзіць). ‖ *зак.* **пасту́кацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.).

СТУ́КНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Наткнуўшыся ці спатыкнуўшыся, ударыцца аб што-н. або адзін аб аднаго. *С. аб вугал стала.* **2.** *з кім.* Нечакана сустрэцца з кім-н. *Ля пад'езда ледзь не стукнуліся з суседкай ілбамі.* ‖ *незак.* **сту́кацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

СТУ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** Ударыць, звычайна са стукам. *С. кулаком па стале.* **2.** Пастукаць у дзверы або акно, каб адчынілі. *У акно ціха стукнулі.* **3.** *каго (што) і без дап.* Нанесці ўдар каму-н. *С. па карку.* **4.** *каго (што).* Звесці, саштурхнуць каго-н. *С. ілбамі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наступіць, надысці (пра час, падзеі; разм.). *Мне стукнула сорак* (мінула, споўнілася; безас.). ‖ *незак.* **сту́каць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **сту́канне,** -я, *н.*

СТУЛ, -у, *м.* (спец.). Дзеянне кішэчніка; спаражненне. *У хворага быў с.*

СТУЛІ́ЦЦА, стулю́ся, сту́лішся, сту́ліцца; *зак.* **1.** Скурчыцца; сагнуцца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра губы, вочы і пад.: шчыльна сціснуцца, заплюшчыцца. *Вусны стуліліся ад злосці.* **3.** Схавацца дзе-н. за што-н. (разм.). *С. за кустом.* ‖ *незак.* **сту́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **сту́льванне,** -я, *н.*

СТУЛІ́ЦЬ, стулю́, сту́ліш, сту́ліць; сту́лены; *зак., што.* **1.** Пра вочы, губы і пад.: заплюшчыць, сціснуць. *С. вочы.* **2.** Звесці, злучыць разам. *С. ножкі цыркуля.* ‖ *незак.* **сту́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сту́льванне,** -я, *н.*

СТУЛЬЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* У туалеце: сядзенне з адтулінай у сярэдзіне.

СТУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, ступ, *ж.* Драўляная або металічная пасудзіна, у якой таўкуць што-н. таўкачом. ◊ **Таўчы ваду ў ступе** (разм. неадабр.) — займацца пустымі размовамі, непатрэбнай справай.

СТУПА́, -ы́, *ж.* Тэмп руху пры хадзьбе, яздзе на кані; крок. *Ехаць мернай ступою.*

СТУПА́ННЕ, СТУПА́ЦЬ *гл.* ступіць[1].

СТУПЕ́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Мера праяўлення якой-н. якасці, дзеяння і пад., параўнальная велічыня чаго-н. *С. падрыхтоўкі да ўборкі ўраджаю. У значнай ступені. У нейкай ступені* (часткова). **2.** *перан.* Этап у развіцці, здзяйсненні чаго-н. *С. развіцця эканомікі.* **3.** *з парадк. ліч.* Разрад, падраздзяленне ў класіфікацыі, структуры чаго-н. *Ордэн «За бездакорную службу» І-й ступені. Другая с. апёкаў.* **4.** Вучонае званне. *С. кандыдата навук.* **5.** У матэматыцы: здабытак роўных сумножнікаў. *Лік у пятай ступені.* **6.** Частка састаўной ракеты, якая забяспечвае яе палёт на пэўным участку траекторыі і аддзяляецца пасля выгарання паліва, што знаходзіцца ў ёй. ○ **Ступені параўнання** — у граматыцы: формы якасных прыметнікаў і прыслоўяў, якія выражаюць якасць прадмета безадносна да яго меры (звычайная ступень) або параўнальна большую ці самую высокую меру якасці (вышэйшая і найвышэйшая ступень).

СТУПЕ́НЬЧАТЫ, -ая, -ае. Размешчаны ступенямі. *С. спуск з гары.* ‖ *наз.* **ступе́ньчатасць,** -і, *ж.*

СТУПІ́ЦЦА *гл.* тупіцца.

СТУПІ́ЦЬ[1], ступлю́, сту́піш, сту́піць; *зак.* **1.** Зрабіць крок, наблізіцца, падысці да каго-,

чаго-н. *Не можа с. колькі крокаў. С. да акна.* **2.** Паставіць нагу куды-н., наступіць на каго-, што-н. *С. на змяю.* **3.** Увайсці куды-н.; апынуцца дзе-н. *Першы раз ступіла ў новую кватэру.* ‖ *незак.* **ступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ступа́нне,** -я, *н.*

СТУПІ́ЦЬ[2] *гл.* тупіць.

СТУПНЯ́, -і́, *мн.* сту́пні *і (з ліч. 2, 3, 4)* ступні́, сту́пняў, *ж.* **1.** Частка нагі ад шчыкалаткі ўніз. **2.** Ніжняя паверхня нагі, падэшва.

СТУ́ХНУЦЬ[1—2] *гл.* тухнуць[1—2].

СТУШАВА́ЦЦА, -шу́юся, -шу́ешся, -шу́ецца; -шу́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць стушаваным, пры дапамозе тушоўкі зрабіць пераход ад цёмнага да светлага (спец.). *Контуры малюнка стушаваліся.* **2.** *перан.* Сумецца, збянтэжыцца. *С. на экзаменах.* ‖ *незак.* **стушо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **тушава́цца,** -шу́юся, -шу́ешся, -шу́ецца; -шу́йся (да 2 знач.).

СТУШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны; *зак., што.* Тушуючы, зрабіць непрыкметным і паступовым пераход ад цёмнага да светлага колеру (спец.). *С. плоскасць.* ‖ *незак.* **стушо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **стушо́ўванне,** -я, *н. і* **стушо́ўка,** -і, *ДМ* -шо́ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

СТУШЫ́ЦЬ *гл.* тушыць[2].

СТЫК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Месца злучэння, сутыкнення двух канцоў, дзвюх частак чаго-н. *С. участкаў. С. панэлей. На стыку дзвюх эпох.* ‖ *прым.* **сты́кавы,** -ая, -ае.

СТЫКАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́ецца; *зак.* (спец.). Цесна, шчыльна злучацца канцамі, часткамі. *Касмічныя караблі стыкаваліся на арбіце.* ‖ *наз.* **стыко́ўка,** -і, *ДМ* -ко́ўцы; *мн.* -і, -ко́вак, *ж. і* **стыкава́нне,** -я, *н.*

СТЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак., што* (спец.). Цесна злучыць канцамі, часткамі. *С. звёны пантоннага моста.* ‖ *наз.* **стыко́ўка,** -і, *ДМ* -ко́ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж. і* **стыкава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **стыко́вачны,** -ая, -ае.

СТЫКА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мець сумежныя бакі, размяшчацца вельмі блізка, упрытык. *Канец поля стыкаецца з лесам.* **2.** Знаходзіцца дзе-н. які-н. час, прыпыняцца. *Дома прыходзіцца рэдка с.* **3.** *перан.* Быць звязаным з чым-н.; мець адносіны да чаго-н. *Нашы інтарэсы стыкаюцца даволі часта.* ‖ *аднакр.* **стыкну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

СТЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Чым-н. вострым пакалоць у многіх месцах, усюды. ‖ *незак.* **сты́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

СТЫКО́ВАЧНЫ, СТЫКО́ЎКА *гл.* стыкаваць.

СТЫЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Надаць (надаваць) чаму-н. прыкметы, рысы якога-н. стылю, выбранага за ўзор. *С. арнамент.* ‖ *наз.* **стылізацыя,** -і, *ж.*

СТЫЛІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца стылізацыяй. ‖ *прым.* **стылізатарскі,** -ая, -ае.

СТЫЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** *гл.* стылізаваць. **2.** Твор, якому нададзены характэрныя рысы пэўнага стылю.

СТЫЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які валодае майстэрствам літаратурнага стылю, піша добрым стылем. ‖ *ж.* **стылі́стыка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СТЫЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб стылях мовы, а таксама раздзел тэорыі літаратуры, які вывучае стылі мастацкіх твораў. ‖ *прым.* **стылісты́чны,** -ая, -ае.

СТЫЛЬ[1], -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Сукупнасць характэрных рыс, блізкасць выразных мастацкіх прыёмаў і сродкаў, што абумоўліваюць сабой адзінства якога-н. напрамку ў творчасці. *Нацыянальны с. у жывапісе. Архітэктурныя стылі.* **2.** Метад, сукупнасць прыёмаў якой-н. работы, дзейнасці, паводзін. *С. кіраўніцтва. Вольны с. плавання.* **3.** Сукупнасць прыёмаў выкарыстання моўных сродкаў для выказвання тых ці іншых ідэй, думак у розных умовах маўленчай практыкі. *С. Івана Мележа. Публіцыстычны с. Навуковы с.* ‖ *прым.* **стылісты́чны,** -ая, -ае *і* **стыля́вы,** -а́я, -о́е. *Стылістычныя памылкі. Стылістычны прыём. Стылявыя катэгорыі. Стылявая дасканаласць.*

СТЫЛЬ[2], -ю, *м.* Спосаб летазлічэння. *Стары с.* (так зв. юліянскі каляндар). *Новы с.* (так зв. грыгарыянскі каляндар). *Першага студзеня па новаму стылю.*

СТЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Вытрыманы ў якім-н. пэўным стылі[1] (у 1 і 2 знач.). *Стыльная мэбля. Стыльнае плаванне* ‖ *наз.* **сты́льнасць,** -і, *ж.*

СТЫЛЯ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -ля́зе, *Т* -ай (-аю), *ж. мн.* -і, -ля́г (разм.). Малады чалавек, які сляпа ганяецца за крыклівай модай адзення. ‖ *прым.* **стыля́жны,** -ая, -ае.

СТЫЛЯ́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе як стыляга. ‖ *наз.* **стыля́жніцтва,** -а, *н.*

СТЫ́МУЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пабуджальная прычына, зацікаўленасць у ажыццяўленні чаго-н. *С. у працы. Матэрыяльныя стымулы.*

СТЫМУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Даць (даваць) стымул у ажыццяўленні чаго-н. *С. развіццё прадпрымальніцтва.*

СТЫМУЛЯ́ТАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыроднае або сінтэтычнае рэчыва, якое стымулюе развіццё чаго-н. *С. росту раслін.*

СТЫМУЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Выкарыстанне стымулаў, стымулятараў.

СТЫ́НУЦЬ *гл.* стыць.

СТЫПЕ́НДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Рэгулярная грашовая дапамога, якая выдаецца навучэнцам вышэйшых і спецыяльных навучальных устаноў, а таксама спецыялістам рознымі фондамі. *Імянная с.* (прысуджаецца за асаблівыя поспехі). ‖ *прым.* **стыпендыя́льны,** -ая, -ае. *С. фонд.*

СТЫПЕНДЫЯ́Т, -а, *М* -я́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Навучэнец, які атрымлівае стыпендыю. ‖ *ж.* **стыпендыя́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **стыпендыя́цкі,** -ая, -ае.

СТЫХА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Доўгае, з шырокімі рукавамі адзенне дыякана, дзяка ў час набажэнства.

СТЫХІ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Выкліканы дзеяннямі стыхійных сіл прыроды, якія непадуладны чалавеку. *Стыхійнае бедства* (паводка, ураган, землетрасенне і пад.). **2.** *перан.* Неарганізаваны, без кіраўніцтва. *С. мітынг.* ‖ *наз.* **стыхі́йнасць,** -і, *ж.*

СТЫХІ́Я, -і, *мн.* -і, -хі́й, *ж.* **1.** У антычнай натурфіласофіі: адзін з асноўных элементаў прыроды (агонь, вада, зямля, паветра). **2.** Магутныя сілы прыроды, якія непадуладны чалавеку. *Разбуральная с.* **3.** *перан.* Неарганізаваная сіла, якая дзейнічае ў сацыяльным асяроддзі. **4.** *перан.* Прывычнае акружэнне, кола любімых заняткаў, інтарэсаў. *Горы — с. турыстаў.*

СТЫЦЬ *і* **СТЫ́НУЦЬ,** сты́ну, сты́неш, сты́не; стыў; стынь; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аддаючы цяпло, рабіцца халодным. *Малако стыне. Дружба стыне* (перан.). **2.** Мерзнуць, замярзаць на холадзе. *С. на марозе. Рукі стынуць без пальчатак.* ‖ *зак.* **астыць і асты́нуць,** асты́ну, асты́неш, асты́не; асты́ў, асты́ла; асты́нь (да 1 знач.).

СТЭАРЫ́Н, -у, *м.* Белае або жаўтаватае арганічнае рэчыва, якое ідзе на выраб свечак, а таксама ўжываецца ў мылаварэнні і іншых галінах тэхнікі. ‖ *прым.* **стэары́навы,** -ая, -ае.

СТЭК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пруткая плётка, якая выкарыстоўваецца пры верхавой яздзе. *Кавалерыйскі с.*

СТЭЛА́Ж, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Рад паліц, размешчаных адна над адной. *Кніжныя стэлажы.* **2.** Прыстасаванне для захоўвання чаго-н. у вертыкальным становішчы. *Паставіць вёслы ў стэлажы.* ‖ *прым.* **стэла́жны,** -ая, -ае.

СТЭ́ЛЬМАХ *гл.* стальмах.

СТЭНАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Стэнаграфічны запіс. ‖ *прым.* **стэнагра́мны,** -ая, -ае.

СТЭНАГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што.* Рабіць стэнаграфічны запіс чаго-н. ‖ *зак.* **застэнаграфава́ць,** -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны. ‖ *наз.* **стэнаграфава́нне,** -я, *н.*

СТЭНАГРАФІ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Спецыялістка па стэнаграфічным запісе. ‖ *м.* **стэно́граф,** -а, *мн.* -ы, -аў *і* **стэнаграфі́ст,** -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў (уст.).

СТЭНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Спосаб хуткага запісу вуснай мовы пры дапамозе асобых знакаў. ‖ *прым.* **стэнаграфі́чны,** -ая, -ае.

СТЭНАКАРДЫ́Я, -і, *ж.* Адна з форм ішэмічнай хваробы сэрца, захворванне сардэчных артэрый. ‖ *прым.* **стэнакарды́чны,** -ая, -ае.

СТЭНД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Шчыт, стойка, на якія выстаўляюцца прадметы для азнаямлення. *Стэнды з кнігамі.* **2.** Спецыяльная ўстаноўка для зборкі і выпрабавання машын. *Кантрольна-праверачны с.* **3.** Спецыяльна абсталяванае месца для спартыўнай і вучэбнай стральбы шротам па мішэняхталерачках. ‖ *прым.* **стэ́ндавы,** -ая, -ае.

СТЭП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бязлесная роўная прастора ў зоне сухога клімату з травяністай расліннасцю. ‖ *прым.* **стэ́павы,** -ая, -ае.

СТЭПАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Жыхар стэпавай мясцовасці. **2.** Конь стэпавай пароды. ‖ *ж.* **стэпаві́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 1 знач.).

СТЭ́РЛІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.*: **фунт стэрлінгаў** — грашовая адзінка Вялікабрытаніі, роўная 100 пенсам. ‖ *прым.* **стэ́рлінгавы,** -ая, -ае.

СТЭРХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Белы журавель, які водзіцца ў тундры і лесатундры.

СТЭРЫЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *што.* Зрабіць (рабіць) стэрыльным, абеззаразіць (-ражваць). **2.** *каго-што.* Зрабіць (рабіць) няздольным даваць патомства шляхам асобай аперацыі (спец.). ‖ *наз.* **стэрыліза́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **стэрылізацы́йны,** -ая, -ае.

СТЭ—СУВ

СТЭРЫЛІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для стэрылізацыі (*гл.* стэрылізаваць у 1 знач.).

СТЭРЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Ачышчаны ад мікраарганізмаў, абеззаражаны. *Стэрыльная павязка.* ‖ *наз.* **стэры́льнасць,** -і, *ж.*

СТЭРЭА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які адносіцца да стэрэаскапічнага адлюстравання, напр. *стэрэакіно, стэрэарэнтгенаграма;* 2) які адносіцца да стэрэафаніі, напр. *стэрэагук, стэрэамагнітафон;* 3) які адносіцца да стэрэаметрыі, напр. *стэрэаабмер;* 4) які адносіцца да стэрэатыпіі, напр. *стэрэатыпограф.*

СТЭРЭАМЕ́ТРЫЯ, -і, *ж.* Раздзел геаметрыі, які вывучае фігуры, размешчаныя ў прасторы. ‖ *прым.* **стэрэаметры́чны,** -ая, -ае.

СТЭРЭАСКАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стэрэаскоп. **2.** Пра адлюстраванне: аб'ёмны, рэльефны (спец.). *С.дальнамер. С. фільм. Стэрэаскапічная кіназдымка.*

СТЭРЭАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аптычны прыбор, у якім два плоскія адлюстраванні прадмета зліваюцца ў адзін аб'ёмны малюнак. ‖ *прым.* **стэрэаскапі́чны,** -ая, -ае.

СТЭРЭАТЫ́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Копія друкарскага набору, нанесеная на металічную, гумавую або пластмасавую пласцінку; ужыв. для шматтыражных і паўторных выданняў (спец.). *Літы с.* **2.** *перан.* Нязменны, агульнапрыняты ўзор чаго-н., якога прытрымліваюцца, стандарт (кніжн.). *Дзейнічаць па стэрэатыпу.* ‖ *прым.* **стэрэаты́пны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Стэрэатыпная копія. Стэрэатыпнае выданне кнігі* (са стэрэатыпа).

СТЭРЭАТЫ́ПІЯ, -і, *ж.* (спец.). Тэхніка вырабу стэрэатыпаў. ‖ *прым.* **стэрэатыпі́чны,** -ая, -ае.

СТЭРЭАТЫ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* стэрэатып. **2.** Які часта паўтараецца ў нязменным выглядзе, шаблонны, трафарэтны (кніжн.). *Стэрэатыпныя выразы.* ‖ *наз.* **стэрэаты́пнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СТЭРЭАФАНІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Перадача ці ўзнаўленне гуку, якія даюць магчымасць вызначыць напрамак гучання і размяшчэння крыніцы гуку ў прасторы. ‖ *прым.* **стэрэафані́чны,** -ая, -ае. *С. запіс. Стэрэафанічнае кіно.*

СТЭТАСКАПІ́Я, -і, *ж.* Праслухванне сэрца, лёгкіх пры дапамозе стэтаскопа. ‖ *прым.* **стэтаскапі́чны,** -ая, -ае.

СТЭТАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Медыцынская драўляная або пластмасавая трубка для выслухвання сэрца, сасудаў, лёгкіх. ‖ *прым.* **стэтаско́пны,** -ая, -ае.

СУ..., *прыстаўка.* **1.** Ужыв. пры ўтварэнні назоўнікаў і абазначае: 1) сумеснасць, саўдзел, напр. *сунаймальнік, суадказчык, сустаршыня;* 2) падабенства, напр. *суглінак, супесак, сукравіца;* 3) сукупнасць, зборнасць, напр. *сукведзе, сулоддзе.* **2.** Ужыв. пры ўтварэнні прыметнікаў і абазначае: 1) суадноснасць пэўнай якасці паміж прадметамі, напр. *суадносны, сугучны;* 2) зближэнне, супадзенне ў прасторы або ў часе, напр. *сучасны, сумежны.* **3.** Ужыв. пры ўтварэнні дзеясловаў і абазначае сумеснасць, суправаджэнне або ўстанаўленне суадносін паміж чым-н., напр. *сумясціць, суіснаваць, суаднесці.*

СУАДНЕ́СЦІ, -нясу́, -нясе́ш, -нясе́; -нясём, -несяце́, -нясу́ць; суаднёс, -не́сла; -нясі́; -не́сены; *зак., што.* Выявіць, устанавіць суадносіны паміж чым-н. *С. паказанні сведак. С. факты.* ‖ *незак.* **суадно́сіць,** -но́шу, -но́сіш, -но́сіць. ‖ *наз.* **суаднясе́нне,** -я, *н.*

СУАДНЕ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нясе́цца; *зак.* Быць суаднесеным, супастаўленым. *Гэтыя два паняцці суадносяцца паміж сабой.* ‖ *незак.* **суадно́сіцца,** -носіцца.

СУАДНО́СІНЫ, -сін. Узаемная сувязь, адносіны паміж чым-н. *С. паняццяў.*

СУАДНО́СНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў суадносінах з чым-н. *Суадносныя паняцці.* ‖ *наз.* **суадно́снасць,** -і, *ж.*

СУАЙЧЫ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які мае з кім-н. агульную айчыну. ‖ *ж.* **суайчы́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СУБ.., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач.: 1) другаснасці, пабочнасці, падначаленасці, маласці ў параўнанні з тым, што названа ў базавай аснове, напр. *субпадрад, субпадрадчык, субінспектар, субпрэфект, субарэнда, субпрадукты, субкантынент, субадзінка, субклетачны, субмікронны, суб'ядзерны;* 2) знаходжання каля чаго-н., пад чым-н., напр. *субстратасфера, субальпійскі, субарктычны, субсветлавы.*

СУБАРДЫНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Сістэма строгага службовага падпарадкавання малодшых старшым. ‖ *прым.* **субардынацы́йны,** -ая, -ае.

СУБ'Е́КТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У філасофіі: чалавек, які пазнае свет і супрацьстаіць яму як аб'екту пазнання. **2.** Чалавек як носьбіт якіх-н. уласцівасцей (кніжн.). *С. права* (фізічная або юрыдычная асоба як носьбіт юрыдычных правоў і абавязкаў; спец.). **3.** Наогул чалавек (звычайна з адмоўнымі рысамі; разм.). *Хадзіў тут нейкі падазроны с.* **4.** У логіцы: прадмет суджэння. **5.** У граматыцы: семантычная катэгорыя са значэннем выканаўцы дзеяння або носьбіта стану. ‖ *прым.* **суб'е́ктны,** -ая, -ае (да 1, 4 і 5 знач.).

СУБ'ЕКТЫВІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** У філасофіі: светапогляд, які адмаўляе аб'ектыўныя законы развіцця і сцвярджае галоўную ролю асобнага суб'екта ў працэсе пазнання і грамадскай дзейнасці. **2.** Асабістыя, суб'ектыўныя (у 2 знач.) адносіны да чаго-н. *С. у трактоўцы падзей.* ‖ *прым.* **суб'ектыві́сцкі,** -ая, -ае.

СУБ'ЕКТЫВІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік суб'ектывізму (у 1 знач.). ‖ *прым.* **суб'ектыві́сцкі,** -ая, -ае.

СУБ'ЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Уласцівы толькі гэтаму суб'екту, асобе. *Суб'ектыўнае адчуванне.* **2.** Прадузяты, пазбаўлены аб'ектыўнасці. *Суб'ектыўная ацэнка.* ‖ *наз.* **суб'екты́ўнасць,** -і, *ж.*

СУБО́ТА, -ы, *М* -бо́це, *мн.* -ы, -бо́т, *ж.* Шосты дзень тыдня, перад нядзеляй. ‖ *прым.* **субо́тні,** -яя, -яе.

СУБО́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Добраахвотная бясплатная калектыўная работа ў нерабочы час (па суботах).

СУБРЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* У старажытных (першапачаткова французскіх) камедыях і вадэвілях: бойкая, вясёлая служанка, давераная сваёй пані.

СУБСІДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Выдаць (выдаваць) субсідыю. *С. будаўніцтва тэатра.*

СУБСІ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* (кніжн.). Грашовая або натуральная дапамога, якую аказвае каму-н. установа. *Дзяржаўная с. школе.* ‖ *прым.* **субсідыя́рны,** -ая, -ае (спец.).

СУБСТРА́Т, -у, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Тое, што ляжыць у аснове якіх-н. утварэнняў, з'яў. *Моўны с.* **2.** Пажыўнае асяроддзе, дзе развіваюцца якія-н. арганізмы. ‖ *прым.* **субстра́тны,** -ая, -ае.

СУБСТА́НЦЫЯ, -і, *ж.* У філасофіі: першааснова, сутнасць усіх рэчаў і з'яў. ‖ *прым.* **субстанцыяна́льны,** -ая, -ае *і* **субстанцыя́льны,** -ая, -ае.

СУБСТЫТУ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Замяшчэнне аднаго іншым, звычайна падобным паводле ўласцівасцей, прызначэння, функцыі.

СУБТРО́ПІКІ, -аў. Зоны зямнога шара, якія ляжаць на поўнач і поўдзень ад тропікаў і набліжаюцца па клімату да гарачага пояса. ‖ *прым.* **субтрапі́чны,** -ая, -ае. *С. пояс.*

СУБЦІ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Надпіс на ніжняй частцы кадра кіно, які звычайна з'яўляецца скарочаным перакладам дыялога (або тэксту наогул) з іншай мовы на мову, зразумелую гледачу. ‖ *прым.* **субці́травы,** -ая, -ае.

СУБЯСЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто вядзе гутарку, бяседу з кім-н. *Цікавы с.* ‖ *ж.* **субясе́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СУВЕНІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памятны падарунак. **2.** Мастацкі выраб, рэч на памяць пра наведванне краіны, горада, музея і пад. *Магазін сувеніраў.* ‖ *прым.* **сувені́рны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

СУВЕРЭНІТЭ́Т, -у, *М* -тэ́це, *м.* Поўная незалежнасць дзяржавы ад іншых дзяржаў у яе ўнутраных справах і міжнароднай палітыцы. *Нацыянальны с.*

СУВЕРЭ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае суверэнітэтам. *Суверэнная дзяржава.* **2.** Які ажыццяўляе вярхоўную ўладу. *С. правіцель.* ‖ *наз.* **суверэ́ннасць,** -і, *ж.*

СУВО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Кусок палатна, скручаны ў трубку. ‖ *прым.* **суво́йны,** -ая, -ае.

СУВО́РАВЕЦ, -раўца, *мн.* -раўцы, -раўцаў, *м.* Выхаванец суворáўскага вучылішча. ‖ *прым.* **суво́раўскі,** -ая, -ае.

СУВО́РАЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* суворавец. **2. суво́раўскае вучы́лішча** — спецыялізаваная сярэдняя ваенная навучальная ўстанова, якая рыхтуе выхаванцаў да паступлення ў вышэйшыя ваенныя вучылішчы.

СУВЫМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна змераць аднолькавай з чым-н. мерай. *Сувымерныя велічыні. Сувымерныя паняцці* (якія можна параўнаць). ‖ *наз.* **сувыме́рнасць,** -і, *ж.*

СУВЯЗІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік сувязі (у 6 знач.), а таксама ваеннаслужачы войск сувязі. ‖ *ж.* **сувязі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

СУ́ВЯЗНЫ, -ая, -ае. Які звязвае, аб'ядноўвае што-н. *Сувязнае звяно.*

СУВЯЗНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які наладжвае і падтрымлівае сувязь з суседнімі воінскімі часцямі. *С. самалёт.* **2. сувязны́,** -о́га, *мн.* -ы́я, -ы́х, *м;* **сувязна́я,** -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* Той, хто пасланы (ці каго пасылаюць) для падтрымання сувязі (у 5 знач.) паміж воінскімі часцямі, членамі канспіратыўнай арганізацыі. *Чакаць сувязнога на канспіратыўнай кватэры.*

СУ́ВЯЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Адносіны ўзаемнай залежнасці, абумоўленасці, агульнасці паміж чым-н. *С. навукі з вытворчасцю. Прычынная с.* **2.** Цесныя зносіны паміж кім-, чым-н. *Гістарычныя сувязі народаў. Не траціць сувязей са школай.* **3.** Любоўныя су-

вязі, сужыццё. *Быць у сувязі з кім-н.* **4.** *мн.* Блізкае знаёмства з кім-н., якое дае магчымасць мець падтрымку, выгаду ў чым-н. *Мець сувязі ў медыцыне. Надзейныя сувязі.* **5.** Зносіны з кім-, чым-н., магчымасці такіх зносін, а таксама сродкі, пры дапамозе якіх ажыццяўляецца прыём і перадача інфармацыі. *С. з Мінскам. С. з партызанамі спынілася. Тэлеграфная с. С. пры дапамозе спадарожніка Зямлі.* **6.** Сукупнасць устаноў, якія забяспечваюць тэхнічнымі сродкамі зносіны на адлегласць (пошта, тэлеграф, тэлефон, радыё). *Паштовае аддзяленне сувязі. Работнікі сувязі.* ◊ **У сувязі з чым** — з прычыны чаго-н. *Спазнілася ў сувязі з дрэнным надвор'ем.*

СУГЛІ́НАК, -нку, *м.* Глiністая глеба са значнай колькасцю пяску. ‖ *прым.* **суглі́ністы,** -ая, -ае.

СУГНЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (неадабр.). Пануры чалавек, нелюдзень.

СУГРАМАДЗЯ́НЕ, -дзя́н, *адз.* суграмадзя́нін, -а, *м.* (высок.). Грамадзяне адной краіны, суайчыннікі.

СУГУ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які гучыць суладна, гарманічна (пра музычныя гукі). **2.** Які супадае, падобны па гучанню (пра словы, гукі мовы). **3.** *перан.* Які гармануе з чым-н. *Настрой с. з цудоўным надвор'ем.* ‖ *наз.* **сугу́чнасць,** -і, *ж.*

СУГУ́ЧЧА, -а, *н.* Спалучэнне некалькіх гукаў рознай вышыні.

СУД, -а́ *і* -у, *М* -дзе́ *і* -дзе, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** -а́, *М* -дзе́. Дзяржаўны орган, які разглядае і вырашае грамадзянскія спрэчкі і крымінальныя справы. *Народны с. Вярхоўны с.* **2.** -а́, *М* -дзе́, *чаго* або *які.* Грамадскі орган, які разглядае справы, звязаныя з учынкамі і паводзінамі каго-н. з членаў калектыву. *Таварыскі с. С. гонару.* **3.** -а́, *М* -дзе́. Разбор спраў у такіх органах. *Выступіць на судзе. Аддаць пад с. Павестка на с. Трапіць пад с.* **4.** -у, *М* -дзе. Думка, меркаванне аб чым-н. *С. гісторыі* (ацэнкі і думкі будучых пакаленняў; высок.). *На няма і суду няма* (прыказка). ◊ **Пакуль суд ды справа** (разм.) — пакуль што-н. робіцца, адбываецца. ‖ *прым.* **судо́вы,** -ая, -ае.

СУДА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да суда, судовы, напр. *судавыканаўца, судавядзенне, сударэвізійны.*

СУДАВО́ДСТВА, -а, *н.* Дзейнасць судовых органаў па разгляду і вырашэнню грамадзянскіх і крымінальных спраў.

СУДАГАВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Вуснае выкладанне справы старанамі на судовым пасяджэнні па грамадзянскім іску.

СУДА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Прамысловая рыба сямейства акунёвых. ‖ *прым.* **судако́вы,** -ая, -ае.

СУДАКЛА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дадатковы даклад іншай асобы па якіх-н. пытаннях асноўнага дакладчыка.

СУДАКЛА́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто выступае з судакладам. ‖ *ж.* **судакла́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

СУДДЗЯ́, -і́, *мн.* су́ддзі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) суддзі́, -яў, *м.* **1.** Службовая асоба ў органах суда, якая выносіць прыгавор па судовай справе. *Народны с.* **2.** Чалавек, які судзіць (у 1 знач.). *Я табе не с.* **3.** У спорце: той, хто судзіць якое-н. спаборніцтва, гульню. *С. міжнароднай катэгорыі.* ‖ *прым.* **судзе́йскі,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

СУ́ДЖАНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* У вуснай народнай творчасці: нявеста.

СУ́ДЖАНЫ[1], -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* У вуснай народнай творчасці: жаніх. *Дзяўчаты горка плакалі, не прычакаўшы судажаных з вайны.*

СУ́ДЖАНЫ[2], -ая, -ае. Прызначаны лёсам. *Ён лічыў сябе шчаслівым, што ў с. час нарадзіўся на гэтай зямлі.*

СУДЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** У логіцы: форма мыслення, якая ўяўляе сабой спалучэнне паняццяў, з якіх адно (суб'ект) вызначаецца праз другое (прэдыкат). **2.** Меркаванне, заключэнне аб чым-н. *Мець сваё с.*

СУДЗЕ́ЙСКІ *гл.* суддзя.

СУДЗЕ́ЙСТВА, -а, *н.* У спартыўных гульнях, спаборніцтвах: выкананне абавязкаў суддзі (у 3 знач.). *С. ў футболе.*

СУДЗЕ́ЙСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (спец.). Выконваць абавязкі суддзі (у 3 знач.).

СУДЗІ́ЛІШЧА, -а, *н.* (пагард.). Прадузяты разбор, падобны на суд. *Над ім устроілі цэлае с.*

СУДЗІ́МАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (спец.). Вынесены каму-н. судовы прыгавор за ўчыненае злачынства, а таксама прававы вынік, што дзейнічае пасля адбыцця пакарання. *Зняць с. Злачынец з некалькімі судзімасцямі.*

СУДЗІ́ЦЦА, суджу́ся, су́дзішся, су́дзіцца; *незак., з кім.* Мець з кім-н. грамадзянскую судовую справу, судовы разбор. *С. за маёмасць.*

СУДЗІ́ЦЬ, суджу́, су́дзіш, су́дзіць; су́джаны; *незак.* **1.** *аб кім-чым, пра каго-што, па кім-чым* і *без дап.* Рабіць вывад адносна каго-, чаго-н.; меркаваць пра каго-, што-н. *С. аб літаратуры. С. пра каго-н. па рабоце.* **2.** *каго-што.* Разглядаць чыю-н. справу ў судовым парадку, а таксама ў таварыскім судзе. *С. злодзея.* **3.** *каго-што, пра каго-што.* Ацэньваць каго-, што-н., ганіць, дакараць у чым-н. *За добрую справу не судзяць.* **4.** *каго-што* і *без дап.* У спартыўных спаборніцтвах: сачыць за выкананнем правіл гульні і вырашаць спрэчныя пытанні. *С. футбольны матч.* **5.** (таксама *зак.*), *што каму* або *без дап.* Прадвызначаць (-ачыць) (пра што-н. непрадбачанае, што не залежыць ад волі чалавека). *Не судзіў лёс яму больш пажыць і зрабіць.* **6. судзі́(це)** (звычайна са словамі сам, самі). Ужыв. ў знач. рашай(це). *Судзі сам, як далей паступіць.*

СУДКІ́, -о́ў. Прыстасаванне для пераноскі ежы ў выглядзе некалькіх каструль, пастаўленых адна на адну і змацаваных агульнай ручкай. *Абед у судках.* ‖ *прым.* **судко́вы,** -ая, -ае.

СУ́ДНА[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Плавальнае збудаванне, прызначанае для транспартных, тэхнічных, навуковых і ваенных мэт. *Марское с. Гандлёвае с.* ‖ *прым.* **су́днавы,** -ая, -ае. *С. рухавік.*

СУ́ДНА[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пасудзіна для спаражнення, якая даецца ляжачым хворым. ‖ *прым.* **су́днавы,** -ая, -ае.

СУДНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да суднаў[1], плывучых сродкаў, напр. *суднаабарачэнне, суднаадпраўшчык, суднабудаўнік, суднабудаўнічы, суднавадзіцель, судназборачны, судназборшчык, суднамеханік, суднапад'ёмны, суднапрамысловы, суднапрапускнік, суднапрапускны, суднарадыст, суднарамонт, суднарамонтны.*

СУДНАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Тэорыя і практыка будаўніцтва суднаў[1]. ‖ *прым.* **суднабудаўні́чы,** -ая, -ае.

СУДНАВАДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* Майстэрства ваджэння суднаў[1] пэўным курсам, а таксама сукупнасць адпаведных навуковых дысцыплін, звязаных з суднаваджэннем. ‖ *прым.* **суднавадзі́цельскі,** -ая, -ае.

СУДНАВАДЗІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяліст па ваджэнню суднаў[1]. ‖ *прым.* **суднавадзі́цельскі,** -ая, -ае.

СУДНАВЕ́РФ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Суднабудаўнічая верф. ‖ *прым.* **суднаве́рфавы,** -ая, -ае.

СУ́ДНАВЫ *гл.* судна[1].

СУ́ДНА-ГО́Д, -а, *М* су́дна-го́дзе, *мн.* су́днагады́, су́дна-гадо́ў, *м.* (спец.). Адзінка рабочага часу судна[1], якая вылічваецца работай, што выконваецца суднам[1] за адзін год плавання.

СУДНАМАДЭЛІ́ЗМ, -у, *м.* Пабудова і запуск мадэлей суднаў[1]. ‖ *прым.* **суднамадэ́льны,** -ая, -ае.

СУДНАМАДЭЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца суднамадэлізмам. ‖ *ж.* **суднамадэлі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і. ‖ *прым.* **суднамадэлі́сцкі,** -ая, -ае.

СУДНАМАДЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Мадэль судна[1].

СУДНАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Даступны для суднаходства. *Суднаходная рака.* ‖ *наз.* **суднахо́днасць,** -і, *ж.*

СУ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (абл.). Шафа для пасуды.

СУДО́ВЫ *гл.* суд.

СУ́ДЫ, судо́ў, *мн.* (абл.). Два вядры для адначасовага нашэння вады. *Прынесці с. вады.*

СУЖЫ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Чалавек, які жыве з кім-н. у адной кватэры (уст.). **2.** Мужчына, які знаходзіцца ў пазашлюбнай сувязі з якой-н. жанчынай; палюбоўнік. ‖ *ж.* **сужы́целька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек.

СУЖЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** Сумеснае жыццё ў адной кватэры (уст.). **2.** Інтымныя, пазашлюбныя адносіны паміж мужчынам і жанчынай.

СУЗДРО́М, *прысл.* (абл.). Зусім, цалкам, дашчэнту. *Ідэя будаўніцтва кароўніка с. заваладала старшынёй калгаса.*

СУЗІРА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, схільны толькі да бяздзейнага сузірання, пасіўны наглядальнік. ‖ *ж.* **сузіра́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СУЗІРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Заняты толькі бяздзейным сузіраннем; пасіўны. *Сузіральная асоба.* ‖ *наз.* **сузіра́льнасць,** -і, *ж.*

СУЗІРА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сузіраць. **2.** У філасофіі: працэс непасрэднага ўспрымання рэчаіснасці, пачатковая пачуццёвая ступень пазнання. *Ад жывога сузірання — да абстрактнага мыслення.*

СУЗІРА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* і *без дап.* Разглядваць, пасіўна наглядаць. *С. прыроду.*

СУЗО́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Адзін з 88 участкаў, на якія падзелена зорнае неба для зручнасці арыентацыі і абазначэння зорак. *С. Вялікай Мядзведзіцы.* **2.** *перан.* Група выдатных дзеячаў, пісьменнікаў і пад., якія працуюць у адзін час. *С. талентаў.*

СУІСНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; *незак.* (кніжн.). Існаваць адначасова ці сумесна з кім-, чым-н. ‖ *наз.* **суіснава́нне,** -я, *н.*

СУК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Буйны бакавы адростак, які ідзе ад ствала дрэва. *Абсячы сухія сукі бярозы.* **2.** У дошцы, бервяне: астатак

СУК—СУМ

ад зрэзанага бакавога парастка ствала. *Бервяно з сукамі.*

СУ́КА, -і, *ДМ* су́цы, *мн.* -і, сук, *ж.* Самка сабакі, а таксама іншых жывёлін сямейства сабачых. ‖ *памянш.* **су́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

СУКАВА́ТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю сукоў. *Сукаватая дошка.* ‖ *наз.* **сукава́тасць,** -і, *ж.*

СУКА́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Прылада для насуквання нітак на цэўкі. ‖ *прым.* **despoiled сука́льны,** -ая, -ае.

СУ́КАРАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Скручанае месца ніткі, вяроўкі. *Нітка пайшла ў сукараткі.*

СУКА́ЦЬ, сучу́, су́чаш, су́ча; су́каны; *незак., што.* **1.** Звіваць некалькі нітак у адну. *С. дратву.* **2.** *чым.* Перабіраць, матляць нагамі (пра малых дзяцей). *Хлопчык суча ножкамі.* ‖ *зак.* **ссука́ць,** ссучу́, ссу́чаш, ссу́ча; ссу́каны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **сука́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **сука́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Сукальная машына.*

СУКВЕ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Верхняя частка сцябла з кветкамі, сабранымі ў выглядзе парасоніка, мяцёлкі і пад. *Простае с.*

СУКЕ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Жаночае суцэльнае адзенне, якое апранаецца паверх бялізны. *Модная с.*

СУКНАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які прызначаны служыць для валення сукнаў. *Сукнавальная машына.*

СУКНАВА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Майстэрня, дзе валяць сукны.

СУКНО́, -а, *мн.* су́кны, -аў, *н.* Шарсцяная або паўшарсцяная тканіна з гладкім ворсам. ◊ **Класці (палажыць) пад сукно** *што* (разм. неадабр.) — адкладваць, адцягваць рашэнне якой-н. справы, не даваць ходу чаму-н. ‖ *прым.* **суко́нны,** -ая, -ае. *Суконная тканіна. Суконная фабрыка.* ◊ **Суконная мова** (разм. неадабр.) — невыразная, грубая.

СУКО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Абрэзак сукна або іншай шарсцяной тканіны. *Пачысціць чаравікі суконкай.*

СУКО́ННІЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па вырабу сукнаў. **2.** Гандляр сукном або ўладальнік суконнай фабрыкі (уст.).

СУ́КРАВІЦА, -ы, *ж.* Жаўтаватая вадкасць з дамешкам крыві, якая выдзяляецца з пашкоджаных тканак. ‖ *прым.* **су́кравічны,** -ая, -ае.

СУКУ́ПНАСЦЬ, -і, *ж.* Спалучэнне, агульная колькасць, сума чаго-н. *С. прадметаў, фактаў.*

СУКУ́ПНЫ, -ая, -ае. Аб'яднаны, сумесны, агульны. *Сукупныя намаганні.* О **Сукупны грамадскі прадукт** — матэрыяльныя даброты, створаныя грамадствам за пэўны перыяд.

СУЛА́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *з чым, чаму.* Адпаведны чаму-н., згодны з кім-н. *Быць суладным з законам. Суладныя рашэнні камісіі.* **2.** Зладжаны, гарманічны, дружны. *На вечарыне гучалі суладныя песні.* ‖ *наз.* **сула́днасць,** -і, *ж.*

СУЛЕМА́, -ы́, *ж.* Ядавіты белы парашок хлорыстай ртуці, ужываецца як сродак для дэзінфекцыі. ‖ *прым.* **сулемо́вы,** -ая, -ае.

СУЛТА́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спадчынны тытул манархаў у некаторых мусульманскіх краінах Усходу, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. ‖ *прым.* **султа́нскі,** -ая, -ае.

СУЛТА́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Упрыгожанне з пер'я ці стаячых конскіх валасоў на галаўных уборах, пераважна ў ваенных, а таксама на галовах коней пры ўрачыстых цырымоніях. **2.** *перан.* Слуп дыму, зямлі і пад., які ўзнімаецца ўгору. *С. узрыву. С. пары.* **3.** Суквецце ў некаторых раслін. *С. бэзу. С. іванчаю. Султаны чароту.* ‖ *памянш.* **султа́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

СУЛТАНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Манархічная дзяржава, якая ўзначальваецца султанам[1]. ‖ *прым.* **султана́цкі,** -ая, -ае.

СУЛЬФА́ТЫ, -аў, *адз.* сульфа́т, -у, *М* -фа́це, *м.* (спец.). Солі сернай кіслаты. ‖ *прым.* **сульфа́тны,** -ая, -ае.

СУЛЬФІ́ДЫ, -аў, *адз.* сульфі́д, *М* -фі́дзе, *м.* (спец.). Хімічныя злучэнні серы з металамі і некаторымі неметаламі. *Прыродныя с. Арганічныя с.* ‖ *прым.* **сульфі́дны,** -ая, -ае. *Сульфідныя руды.*

СУМ, -у, *м.* **1.** Пачуццё смутку, жалю, журбы. *У матчыным голасе чуўся с.* **2.** Душэўны неспакой, туга. *Апусцелыя палі і лугі навявалі с.*

СУ́МА, -ы, *мн.* -ы, сум, *ж.* **1.** Вынік складання дзвюх або некалькіх велічынь. **2.** Агульная колькасць чаго-н. *С. ведаў.* **3.** Пэўная колькасць грошай. *Атрымаць значную суму грошай.* ◊ **Кругленькая сума** (разм.) — пра вялікія грошы. ‖ *прым.* **су́мавы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

СУМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; *незак.* **1.** Знаходзіцца ў стане суму. *Недзе далёка сумуе гаротная матка.* **2.** *па кім-чым.* Адчуваць душэўны неспакой; журыцца, тужыць. *С. па сыне. С. па рабоце. Летам у вёсцы с. няма калі.*

СУМА́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які з'яўляецца сумай чаго-н., атрыманы ў выніку складання. *Сумарныя паказчыкі.* **2.** *перан.* Абагульнены, неканкрэтызаваны агляд падзей. ‖ *наз.* **сума́рнасць,** -і, *ж.*

СУ́МАЧНЫ *гл.* сумка.

СУМБУ́Р, -у, *м.* Поўная неразбярыха, адсутнасць парадку, блытаніна. *У справах панаваў с. С. у галаве.*

СУМБУ́РНЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены парадку; блытаны, хаатычны. *Сумбурнае паведамленне.* ‖ *наз.* **сумбу́рнасць,** -і, *ж.*

СУМЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прадпрыемства, звязанае з іншым у вырабе тавараў. *Заводы-сумежнікі.*

СУМЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца непасрэдна побач; суседні. *С. ўчастак бульбы. Сумежныя галіны навукі* (цесна звязаныя). ‖ *наз.* **суме́жнасць,** -і, *ж.*

СУМЕ́СНЫ, -ая, -ае. Які ажыццяўляецца разам; агульны. *Сумесная апрацоўка зямлі. Сумесна* (прысл.) *абмеркаваць план.* ‖ *наз.* **суме́снасць,** -і, *ж.*

СУ́МЕСЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Спалучэнне чаго-н. рознага, разнароднага. *С. араматаў. С. розных гатункаў вішні.* **2.** Мешаніна розных рэчываў, прадметаў. *С. пяску і гліны.* ‖ *прым.* **су́месевы,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Сумесевая пража.*

СУМЕ́ЦЦА, -е́юся, -е́ешся, -е́ецца; суме́ўся, -ме́лася; *зак.* Збянтэжыцца; разгубіцца. *С. ад нечаканасці.*

СУМЁТ, -а, *М* -мёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Намеценая ветрам гурба снегу.

СУ́МКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* **1.** Асобай формы невялікі выраб са скуры, тканіны і пад. для нашэння чаго-н. *Прадуктовая с. С. для гародніны.* **2.** У некаторых жывёл: паласць, складка скуры на жываце мацеры, дзе даношваецца і развіваецца дзіцяня. *С. кенгуру.* **3.** У анатоміі: орган, які мае выгляд полага мяшэчка са злучальнай тканкі (спец.). *Сардэчная с.* ‖ *памянш.* **су́мачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **су́мачны,** -ая, -ае.

СУМЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Пачуццё маральнай адказнасці за свае паводзіны, учынкі перад навакольнымі людзьмі, грамадствам. *С. ў яго крыштальна чыстае. Са спакойным сумленнем рабіць што-н.* (будучы ўпэўненым у правільнасці сваіх учынкаў, дзеянняў). *Як с. падказвае* (як трэба). *С. загаварыла* (стала сорамна).

СУМЛЕ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае высокімі маральнымі якасцямі, пачуццём адказнасці перад іншымі. **2.** Бездакорны ва ўсіх адносінах чалавек. *С. грамадзянін. С. працаўнік.* ‖ *наз.* **сумле́ннасць,** -і, *ж.*

СУМНЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Няўпэўненасць у праўдзівасці чаго-н., адсутнасць веры ў каго-, што-н. *Няма сумнення, што ўраджай будзе добры.* **2.** Замінка, непаразуменне, што ўзнікае ў працэсе вырашэння якога-н. пытання. *Узнікае с. наконт тэрміну завяршэння будаўніцтва.*

СУМНО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У матэматыцы: адзін з некалькіх множнікаў, якія ўваходзяць у адзін здабытак.

СУ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адчувае сум, смутак; маркотны, а таксама які выражае сум, смутак. *С. позірк. Сумныя вочы. Мне сумна* (у знач. вык.). **2.** Які мае ў сабе што-н. сумнае, поўны суму. *Сумнае апавяданне. У казцы многа сумнага* (наз.). **3.** Які выклікае, наводзіць сум, смутак. *Сумная дарога.* ‖ *наз.* **су́мнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

СУМНЯВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Адчуваць няўпэўненасць, сумненне адносна каго-, чаго-н. *С. ў вывадах камісіі. Не сумнявайцеся, не падвяду.*

СУ́МЧАТЫ, -ая, -ае. Які мае сумку (у 2 знач.). *Сумчатыя жывёлы.*

СУМЫ́СНА, *прысл.* Знарок, наўмысна. *С. не прыдумаеш такую гісторыю.*

СУМЯСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ме́сціцца; *зак.* **1.** Супасці ўсімі пунктамі пры накладанні (пра лініі, фігуры). *Два трохвугольнікі сумясціліся.* **2.** Аказацца адначасова, сумесна існуючым у кім-, чым-н. *У характары гэтага чалавека сумясціліся самыя розныя рысы.* ‖ *наз.* **сумяшчэ́нне,** -я, *н.*

СУМЯСЦІ́ЦЬ, -мяшчу́, -ме́сціш, -ме́сціць; суме́шчаны; *зак., што.* **1.** Спалучыць, злучыць разам. *С. работу з вучобай. Нельга с. несумяшчальнае.* **2.** Налажыць адно на адно (пра лініі, геаметрычныя фігуры). *С. сіметрычныя фігуры.* ‖ *незак.* **сумяшча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **сумяшчэ́нне,** -я, *н. С. прафесій* (у аднаго работніка).

СУМЯТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Залішне мітуслівы, схільны мітусіцца. *С. чалавек.* **2.** Поўны мітусні, клопатаў. *С. месяц.* ‖ *наз.* **сумятлі́васць,** -і, *ж.*

СУМЯТНЯ́, -і́, *ж.* Бязладная беганіна, клопаты, мітусня. *Цэлы дзень с. Паднялася страшэнная с.*

СУМЯШЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна сумясціць з чым-н. *Сумяшчальныя паняцці.* ‖ *наз.* **сумяшча́льнасць,** -і, *ж.*

СУМЯШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Службовая асоба, якая працуе па сумяшчаль-

ніцтву. ‖ *ж.* **сумяшча́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **сумяшча́льніцкі,** -ая, -ае.

СУМЯШЧА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* Выкананне работы на якой-н. платнай пасадзе адначасова з асноўнай работай. *Дазволіць с. на палову стаўкі.*

СУМЯШЧА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* сумясціцца, -ць.

СУНІМА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* суняцца, -ць.

СУНІ́ЦЫ, -ні́ц, *адз.* суні́ца, -ы, *ж.* Шматгадовая ягадная расліна з белымі кветкамі, пахучымі чырвонымі ягадамі, а таксама ягады гэтай расліны. *Лясныя с.* ‖ *прым.* **суні́чны,** -ая, -ае.

СУНІ́ЧНІК, -у, *м., зб.* Кусцікі сунічнага ягадніку.

СУ́НУЦЦА[1], -нуся, -нешся, -нецца; су́нься; *зак.* (разм.). Кінуцца, палезці куды-н., паспрабаваць зрабіць што-н. *Сунуўся ў дзверы, ды назад. С. ў бойку карнікі не адважыліся.* ‖ *незак.* **со́вацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СУ́НУЦЦА[2], -нуся, -нешся, -нецца; су́нься; *незак.* (разм.). **1.** Вельмі павольна рухацца. *Калёсы ледзь суналіся па гразі. Па небе сунуліся дажджавыя хмары.* **2.** Перамяшчацца, перасоўвацца, спаўзаць куды-н. *Пласт саломы паволі сунуўся з воза.* ◊ **Сунуцца з (сваім) носам** (разм. неадабр.) — умешвацца не ў сваю справу.

СУ́НУЦЬ[1], -ну, -неш, -не; сунь; су́нуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Усунуць, укласці ўсярэдзіну чаго-н., пад што-н., пакласці куды-н. спехам. *С. палена ў агонь. С. ногі ў валёнкі. С. булку хлеба ў сумку.* **2.** Даць што-н. спяшаючыся, нядбайна. *С. граблі ў рукі.* **3.** *перан., каго-што* і *без дап.* Даць хабар. *С. у лапу.* **4.** *што* і *без дап.* Груба ўдарыць, стукнуць (разм.). *С. нажом у бок.* **5.** *што* і *без дап.* Паказаць што-н. са злосцю, з незадавальненнем; тыцнуць. *С. пропуск вахцёру.* ‖ *незак.* **со́ваць,** -аю, -аеш, -ае.

СУ́НУЦЬ[2], -ну, -неш, -не; сунь; *незак., каго-што.* Перамяшчаць, перасоўваць з месца на месца. *С. шафу па падлозе.* ‖ *незак.* **со́ваць,** -аю, -аеш, -ае.

СУНЯ́ЦЦА, суніму́ся, суні́мешся, суні́мецца; суні́мі́ся; *зак.* **1.** Перастаць шумець, крычаць і пад.; супакоіцца. *Дзеці суняліся і леглі спаць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Спыніцца, перастаць дзейнічаць. *Вечарам дождж суняўся. На душы не сунімаецца трывога* (непакоіць, турбуе). **3.** Перастаць рухацца; спыніць рух, ход. *Маледы звярнулі ў лес і суняліся.* ‖ *незак.* **суніма́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СУНЯ́ЦЬ, суніму́, суні́меш, суні́ме; суні́мі; суня́ты; *зак.* **1.** *што.* Супакоіць, спыніць. *С. слёзы. С. кроў.* **2.** *што.* Спыніць, стрымаць рух, праяўленне чаго-н. *С. натоўп.* **3.** *каго (што).* Угаманіць, прымусіць супакоіцца. *С. дзяцей.* **4.** *перан., што.* Аслабіць, прыглушыць якое-н. пачуццё. *С. гнеў.* ‖ *незак.* **суніма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

СУП, -у, *мн.* супы́, -о́ў, *м.* Вадкая страва — адвар з мяса, рыбы, гародніны з дабаўленнем розных прыпраў. *Рыбны с. Малочны с.* ‖ *прым.* **супавы́,** -а́я, -о́е.

СУПАДА́ЦЬ *гл.* супасці.

СУПАДПАРА́ДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак., каго-што* (кніжн.). Адначасова, на роўных падставах падпарадкаваць многіх каму-, чаму-н. *Супадпарадкаваныя дадзеныя сказы.* ‖ *незак.* **супадпарадко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **супадпара́дкаванне,** -я, *н.*

СУПАКО́ЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Стан спакою, задаволенасці. **2.** Страта актыўнасці, задаволенасць дасягнутым. *Неапраўданая с.*

СУПАКО́ІЦЦА, -ко́юся, -ко́ішся, -ко́іцца; *зак.* **1.** Стаць спакойным, не хвалявацца; перастаць шумець, пачаць весці сябе ціха. *С. пасля атакі. Дзеці супакоіліся позна.* **2.** Перастаць турбавацца. *С. на дасягнутым.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аслабіць праяўленне чаго-н.; сціхнуць. *Зуб пад раніцу супакоіўся.* **4.** Стаць спакойным, спыніць рух. *Мора супакоілася.* ‖ *незак.* **супако́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **супакае́нне,** -я, *н.*

СУПАКО́ІЦЬ, -ко́ю, -ко́іш, -ко́іць; -ко́ены; *зак.* **1.** *каго-што.* Прывесці каго-, што-н. у стан спакою; прымусіць весці сябе ціха; утаймаваць. *С. вучняў. С. сабаку. С. душу маці.* **2.** *што.* Змякчыць, зрабіць менш інтэнсіўным. *С. зубны боль.* ‖ *незак.* **супако́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **супако́йванне,** -я, *н.* і **супакае́нне,** -я, *н.*

СУПАКО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. Які спрыяе супакаенню. *С. шум бору.* ‖ *наз.* **супако́йлівасць,** -і, *ж.*

СУ́ПАРТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Рухомы вузел металарэзных і дрэваапрацоўчых станкоў з разцом. ‖ *прым.* **су́партны,** -ая, -ае.

СУПАСТА́ВІЦЬ, -стаўлю, -ста́віш, -ста́віць; -ста́ўлены; *зак., каго-што.* Параўноўваючы, суаднесці адзін з адным для атрымання якога-н. вываду. *С. паказанні сведак.* ‖ *незак.* **супастаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **супастаўле́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **супастаўляльны,** -ая, -ае. *С. метад даследавання. С. аналіз.*

СУПАСТА́ЎНЫ, -ая, -ае. Такі, які можа быць супастаўлены з чым-н. *Супастаўныя паняцці.* ‖ *наз.* **супаста́ўнасць,** -і, *ж.*

СУПА́СЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -падзе́; супа́ў, -па́ла; *зак., з чым.* **1.** Адбыцца ў адзін і той жа час з чым-н. *Водпуск супаў з выпускнымі экзаменамі сына.* **2.** Аказацца агульным, тоесным. *Паказанні сведак поўнасцю супалі.* **3.** У геаметрыі: сумясціцца ўсімі пунктамі пры накладванні. ‖ *незак.* **супада́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **супадзе́нне,** -я, *н.*

СУПЕР.., *прыстаўка.* Утварае: 1) назоўнікі са знач. павышанасці якасці або ўзмацнення дзеяння, напр. *супертанкер, суперцэмент, суперэкспрэс;* 2) назоўнікі са знач.: які знаходзіцца на паверхні чаго-н., напр. *супервокладка, суперінфекцыя;* 3) прыметнікі са знач. высокай ступені прыкметы, напр. *суперсучасны, супермодны, суперэластычны.*

СУПЕРВО́КЛАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (спец.). Папяровая вокладка, што агортвае пераплёт кнігі.

СУПЕРМЭ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (іран.). Чалавек, які лічыць сябе вышэйшым, важнейшым за іншых. ‖ *прым.* **супермэ́нскі,** -ая, -ае (разм.).

СУПЕРФАСФА́Т, -у, *М* -фа́це, *м.* Хімічнае ўгнаенне, у саставе якога знаходзіцца фосфар. ‖ *прым.* **суперфасфа́тны,** -ая, -ае.

СУ́ПЕСАК, -ску, *м.* Рыхлая глеба, якая змяшчае ў сабе пясок і гліну, але з перавагай пяску. ‖ *прым.* **су́пескавы,** -ая, -ае і **супясча́ны,** -ая, -ае.

СУПІНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Тоўстая вусцілка з патаўшчэннем пад сярэдняй часткай ступні, якая ўжываецца пры плоскаступнёвасці. ‖ *прым.* **супіна́тарны,** -ая, -ае.

СУПЛО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). Група пладоў, якія цесна злучыліся або зрасліся і развіліся з суквецця і ўяўляюць нібы адзін плод. *С. ананаса.*

СУ́ПНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Сталовая пасудзіна, з якой суп разліваецца па талерках.

СУПО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Аб'яднанне людзей, якія маюць агульныя мэты і задачы. *С. «Загляне сонца і ў наша аконца» выдавала кніжкі і навукова-папулярныя брашуры.*

СУПО́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Адзінства, непарыўнасць. *С. славянскіх народаў.*

СУПО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Таварыш па сумеснай рабоце; кампаньён. **2.** Саўдзельнік, хаўруснік у якіх-н. злачынных справах. ‖ *ж.* **супо́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **супо́льніцкі,** -ая, -ае.

СУПО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Сумесны, агульны, які ў аднолькавай меры належыць усім. *Супольная паша.* **2.** Які ажыццяўляецца сумесна з кім-н. *Супольнае падарожжа. Супольна* (прысл.) *працаваць.* **3.** Аднолькавы з кім-н., уласцівы каму-н. адначасова з іншымі. *Супольныя імкненні. Супольныя інтарэсы.*

СУПО́НІЦЬ *гл.* засупоніць.

СУПО́НЯ, -і, *мн.* -і, -няў, *ж.* Раменьчык для сцягвання клешчаў хамута.

СУПРАВАДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які служыць для суправаджэння чаго-н. (звестак, справаздач і пад.), калі дасылаецца адначасова з кім-, чым-н. *Суправаджальнае пісьмо.* **2.** Які суправаджае што-н. *Суправаджальныя акалічнасці. С. акампанемент.*

СУПРАВАДЖА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак., чым.* **1.** Адбывацца адначасова з чым-н. *Навальніца суправаджалася градам.* **2.** Мець сваім вынікам што-н. *Хвароба суправаджалася ўскладненнем.*

СУПРАВАДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Ісці, ехаць разам з кім-н. у якасці правадніка, перакладчыка і пад. *С. турыстаў на экскурсіі. С. дэлегацыю.* **2.** *што.* Рабіць адначасова з чым-н., спадарожнічаць чаму-н. *С. гаворку жэстамі.* **3.** *што чым.* Служыць дапаўненнем да чаго-н. *С. даклад дэманстрацыяй фільма.* ‖ *зак.* **суправадзі́ць,** -ваджу́, -во́дзіш, -во́дзіць. ‖ *наз.* **суправаджэ́нне,** -я, *н.*

СУПРАМА́Т, -у, *М* -ма́це, *м.* (разм.). Скарачэнне: супраціўленне матэрыялаў (назва навукі). *Вучэбны курс супрамату.* ‖ *прым.* **супрама́цкі** -ая, -ае *і* **супрама́таўскі,** -ая, -ае.

СУПРАЦІЎЛЯ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць супраціўляцца, ступень супраціўлення. *С. арганізма хваробам.*

СУПРАЦІЎЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак., каму-чаму.* Супрацьдзейнічаць насіллю, нападзенню, уздзеянню каго-, чаго-н. *С. ворагу. С. хваробе.* ‖ *наз.* **супраціўле́нне,** -я, *н.*

СУПРАЦО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які працуе разам з кім-н. *С. навукова-даследчай установы.* **2.** Назва работнікаў некаторых спецыяльнасцей, а таксама ўвогуле служачых. *С. музея. С. часопіса. Літаратурны с.* ‖ *ж.* **супрацо́ўніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **супрацо́ўніцкі,** -ая, -ае.

СУПРАЦО́ЎНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Працаваць сумесна з кім-н., удзельнічаць у агульнай справе. **2.** Быць су-

працоўнікам (у 2 знач.). *С. у газеце.* ‖ *наз.* **супрацоўніцтва,** -а, *н.*

СУ́ПРАЦЬ *і* **СУПРО́ЦЬ,** *прысл.* і *прыназ.* **1.** *прысл.* На процілеглым баку ад каго-, чаго-н., прама перад кім-, чым-н. *Дом кнігі, а с. — Палац спорту. Сядзець с.* **2.** *прысл.* Наперакор, насуперак каму-, чаму-н. *Галасаваць с.* **3.** *каго-чаго, прыназ. з Р.* Указвае на прадмет або асобу, перад якімі на процілеглым баку хто-, што-н. знаходзіцца. *Хата стаіць с. школы.* **4.** *чаго, прыназ. з Р.* Насустрач руху чаго-н. *Ісці с. ветру. Плысці с. цячэння.* **5.** *каго-чаго, прыназ. з Р.* Для барацьбы з кім-, чым-н. *Лякарства с. грыпу. Сродак с. камароў і маскітаў.* **6.** *чаго, прыназ. з Р.* Ужыв. для ўказання на тэрмін, адрэзак часу, перад якім што-н. адбываецца ці павінна адбыцца. *С. ночы ехаць нельга.* **7.** *каго-чаго, прыназ. з Р.* Ужыв. для выражэння параўнальных адносін. *Рост прадукцыйнасці працы с. мінулага года.* **8.** *у знач. вык.* Не згодзен (разм.). *Ты згодзен? — Не, я с.*

СУПРАЦЬ... Першая частка складаных слоў са знач. які процідзейнічае чаму-н., напр. *супрацьалкагольны, супрацьболевы, супрацьгніласны.*

СУПРАЦЬА́ТАМНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для абароны ад атамнай зброі.

СУПРАЦЬЗАКО́ННЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць закону. *С. ўчынак.* ‖ *наз.* **супрацьзако́ннасць,** -і, *ж.*

СУПРАЦЬЗАЧА́ТКАВЫ, -ая, -ае. Прызначаны для прадухілення цяжарнасці. *С. сродак.*

СУПРАЦЬЛЕ́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Размешчаны насупраць. *С. бераг ракі.* **2.** Які карэнным чынам адрозніваецца ад чаго-н., не сумяшчальны з чым-н. *Супрацьлеглыя паняцці.* ‖ *наз.* **супрацьле́гласць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СУПРАЦЬПАВЕ́ТРАНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для барацьбы з авіяцыяй праціўніка або для абароны ад яе. *Супрацьпаветраная абарона.*

СУПРАЦЬПАКАЗА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (спец.). **1.** Паказанне, якое супярэчыць іншаму паказанню. **2.** Спецыяльная заўвага, якая ўказвае на шкоднасць прымянення якога-н. лякарства, лячэння. *С. да прымянення антыбіётыкаў.*

СУПРАЦЬПАКА́ЗАНЫ, -ая, -ае. Такі, якому ёсць супрацьпаказанне; недапушчальны для ўжывання. *Супрацьпаказаныя лякарствы.* ‖ *наз.* **супрацьпака́занасць,** -і, *ж.*

СУПРАЦЬПАСТА́ВІЦЬ, -ста́ўлю, -ста́віш, -ста́віць; -ста́ўлены; *зак., каго-што каму-чаму.* **1.** Параўнаць, паказаўшы розніцу, процілегласць прыкмет аднаго і другога. *С. вывады двух даследаванняў.* **2.** Процідзейнічаючы, накіраваць супраць каго-, чаго-н. *С. розум сіле.* ‖ *незак.* **супрацьпастаўля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **супрацьпастаўле́нне,** -я, *н.*

СУПРАЦЬРАКЕ́ТНЫ, -ая, -ае. Накіраваны супраць ракет на абарону ад ракетнай зброі. *Супрацьракетная абарона.*

СУПРАЦЬСТАЯ́ЦЬ, -стаю́, -стаі́ш, -стаі́ць; -стаі́м, -стаіце́, -стая́ць; -сто́й; *незак.,* звычайна *каму-чаму.* **1.** Захоўваючы ўстойлівае становішча, супраціўляцца ўздзеянню чаго-н. *С. ветру. С. чыйму-н. націску* (перан.). **2.** Быць супрацьпастаўленым, адрозніваца па сутнасці. *С. паводле поглядаў.*

СУПРАЦЬТА́НКАВЫ, -ая, -ае. Прызначаны для барацьбы з танкамі, для абароны ад танкаў. *С. роў. Супрацьтанкавыя гранаты.*

СУПРАЦЬХІМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Накіраваны супраць хімічнай зброі, прызначаны для абароны ад яе. *Супрацьхімічная абарона.*

СУПРАЦЬЯ́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Лекавыя сродкі, якія абясшкоджваюць яд, або аслабляюць яго дзеянне. **2.** *перан.* Тое, што супрацьдзейнічае шкоднаму ўплыву.

СУПРО́ЦЬ *гл.* супраць.

СУПЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Часовы перапынак у якім-н. дзеянні, часовае спыненне чаго-н. *С. у лесе.*

СУПЯРЭ́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Які мае ў сабе супярэчнасці (у 1 знач.). *Супярэчлівыя думкі. Супярэчлівыя працэсы.* ‖ *наз.* **супярэ́члівасць,** -і, *ж.*

СУПЯРЭ́ЧНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Узаемадзеянне супрацьпастаўленых і ўзаемазвязаных сутнасцей як крыніц самаруху і развіцця. *Дыялектычныя супярэчнасці.* **2.** Палажэнне, пры якім адно (выказванне, думка, учынак) выключае другое, не сумяшчальнае з ім. *С. у поглядах.* **3.** Выказванне або ўчынак, накіраваны супраць каго-, чаго-н. *Дух супярэчнасці* (імкненне зрабіць не так, а зусім інакш). **4.** Процілегласць інтарэсаў. *Класавыя супярэчнасці.*

СУПЯРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які супярэчыць чаму-н. *Супярэчныя думкі, погляды.*

СУПЯРЭ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак.* **1.** *каму.* Пярэчыць, не згаджаючыся з кім-н. *С. бацьку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *чаму.* Не адпавядаць, маючы ў сабе супярэчнасці. *Паказанні сведак супярэчылі адно аднаму.*

СУПЯСЧА́НЫ *гл.* супесак.

СУ́РА, -ы, *ж.* Раздзел Карана.

СУРАВІ́ЗНА, -ы, *ж.* (спец.). Неапрацаваная тканіна, пража. *Прамыўка суравізны.*

СУРАВЫ́, -а́я, -о́е. Пра тканіну, ніткі: грубы, нябелены. *Суравое палатно. С. абрус* (з такой тканіны).

СУРАГА́Т, -у, *М* -га́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Замяняльнік натуральнага прадукту, прадмета, які толькі часткова мае яго некаторыя ўласцівасці. *С. скуры.* ‖ *прым.* **сурага́тны,** -ая, -ае.

СУРАЗМЕ́РАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Зрабіць суразмерным, устанавіць адпаведнасць з чым-н. *С. свае расходы з даходамі.* ‖ *незак.* **суразме́рваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **суразмяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

СУРАЗМЕ́РНЫ, -ая, -ае. Які адпавядае чаму-н. па велічыні, памерах; прапарцыянальны. *Выдаткі суразмерныя заработку.* ‖ *наз.* **суразме́рнасць,** -і, *ж.*

СУРВЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Невялікі кавалак тканіны, якім карыстаюцца для засцеражэння ў час яды, у цырульнях і пад. **2.** Невялікі абрус. ‖ *прым.* **сурвэ́тачны,** -ая, -ае.

СУРГУ́Ч, -у́, *м.* Каляровая цвёрдая сумесь смалістых рэчываў і воску, у расплаўленым выглядзе ўжываецца для заклейвання, накладання пячатак і інш. ‖ *прым.* **сургу́чны,** -ая, -ае.

СУРДАКА́МЕРА, -ы, *мн.* -ы, -мер, *ж.* (спец.). Памяшканне з гуканепранікальнымі сценамі, якое служыць для правядзення фізіялагічных і псіхалагічных даследаванняў, а таксама для спецыяльных трэніровак. ‖ *прым.* **сурдака́мерны,** -ая, -ае.

СУРДАПЕДАГО́ГІКА, -і, *ДМ* -гіцы, *ж.* Раздзел дэфекталогіі, які займаецца навучаннем і развіццём дзяцей з дэфектамі слыху. ‖ *прым.* **сурдапедагагі́чны,** -ая, -ае.

СУРДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́н, *ж.* Прыстасаванне ў музычных інструментах, пры дапамозе якога прыглушаецца гук у час ігры.

СУРДЗІ́НКА: пад сурдзі́нку (зрабіць, сказаць што-н.) (разм.) — тайком, цішком, непрыкметна.

СУР'Ё́З: на поўным сур'ё́зе (разм.) — сур'ёзна, без жартаў. *Размова ідзе на поўным сур'ёзе.*

СУР'Ё́ЗНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Станавіцца сур'ёзным (у 1 і 2 знач.), больш сур'ёзным. ‖ *зак.* **пасур'ё́знець,** -ею, -ееш, -ее.

СУР'Ё́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** Удумлівы і строгі, не легкадумны. *С. чалавек. Сур'ёзныя адносіны да чаго-н.* **2.** Глыбакадумны, засяроджаны на важных справах. *С. падыход.* **3.** Істотны і важны па зместу, не жартоўны. *Сур'ёзная п'еса. Сур'ёзная размова.* **4.** Які патрабуе да сябе ўвагі з-за сваёй складанасці, які тоіць у сабе небяспечныя вынікі. *Сур'ёзнае захворванне.* **5.** Заняты якімі-н. думкамі (пра выраз твару). *С. выгляд.* **6. сур'ё́зна,** *пабочн. сл.* На самай справе, сапраўды. *Не, сур'ёзна, калі прыедзеце да нас?* ‖ *наз.* **сур'ё́знасць,** -і, *ж.*

СУРКО́ВЫ *гл.* сурок.

СУРМА́, -ы́, *ж.* **1.** Хімічны элемент, серабрыста-белы метал, які ўжываецца ў розных сплавах у тэхніцы, у друкарскай справе і пад. **2.** Фарба для чарнення валасоў, броваў і пад. ‖ *прым.* **сурмя́ны,** -ая, -ае. *Сурмяныя руды.*

СУРМІ́ЦЬ, сурмлю́, су́рміш, су́рміць; су́рмлены; *незак., што.* Даўней: фарбаваць сурмой. *С. бровы.* ‖ *зак.* **насурмі́ць,** -сурмлю́, -сурмі́ш, -сурмі́ць; -сурмі́м, -сурміце́, -сурмя́ць; насу́рмлены. ‖ *звар.* **сурмі́цца,** сурмлю́ся, су́рмішся, су́рміцца; *зак.* **насурмі́цца,** -сурмлю́ся, -су́рмішся, -су́рміцца.

СУРО́ВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца суровым. ‖ *зак.* **пасуро́вець,** -ею, -ееш, -ее.

СУРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі строгі, цвёрды, непахісны. *С. характар. Суровае маўчанне. Суровая дысцыпліна. Суровая праверка часам.* **2.** Вельмі цяжкі, поўны выпрабаванняў, невыносны. *Суровыя дні вайны.* **3.** Неспрыяльны для жыцця, халодны. *Суровая зіма. С. клімат. С. край.* ‖ *наз.* **суро́васць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

СУРО́ДЗІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сваяк, родзіч. **2.** Чалавек, блізкі з кім-н. па паходжанні, нацыянальнай прыналежнасці, месцы нараджэння. **3.** *перан.* Жывёліна або расліна, што належыць да аднаго роду. *Хатняя кошка і яе дзікія сародзічы.*

СУРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Невялікі грызун сямейства вавёркавых, які зімой залягае ў спячку. ‖ *прым.* **сурко́вы,** -ая, -ае.

СУРО́КІ, -аў (разм.). У народных павер'ях: няшчасце, хвароба і пад., прынесеныя каму-н. нядобрым вокам.

СУРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што* і *без дап.* (разм.). **1.** У народных павер'ях: прынесці няшчасце, хваробу і пад. каму-н. паганым (ліхім) вокам. **2.** Пахвальбой, прадказаннямі пашкодзіць каму-, чаму-н. *Не хвалі сына, а то можна с.*

СУ́РЫК, -у, *м.* Мінеральная чырвона-аранжавая або чырвона-карычневая фарба. *Свінцовы с.* ‖ *прым.* **су́рыкавы,** -ая, -ае.

СУСА́ЛЬ, -і, *ж.* (спец.). Тонкія пласцінкі, плёнкі з розных металаў (золата, серабра, медзі і інш.), якія служаць для дэкаратыўнага

аздаблення якіх-н. вырабаў. ‖ *прым.* **сусáльны,** -ая, -ае. *Сусальнае золата. С. пернік.*

СУСÁЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сусаль. **2.** *перан.* Які вызначаецца ўяўнай прыгажосцю, саладжавасцю. *Сусальныя прамовы.* ‖ *наз.* **сусáльнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СУСВÉТ, -у, *М* -свéце, *м.* **1.** (С вялікае). Увесь свет, бясконцы ў часе і прасторы, разнастайны па формах, якія прымае матэрыя ў працэсе свайго развіцця. *Разгадаць тайны Сусвету.* **2.** Зямны шар, Зямля, усе краіны. *Аб'ехаць увесь с.* ‖ *прым.* **сусвéтны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Сусветная прастора.*

СУСВÉТНА-ГІСТАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (высок.). Які мае значэнне для развіцця усёй сусветнай гісторыі.

СУСВÉТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сусвет. **2.** Які распаўсюджваецца на ўвесь свет, адносіцца да ўсяго свету. *Сусветная гісторыя. С. кангрэс моладзі* (розных краін свету). ◊ **Сусветны смутак** — які выклікае жалобу ва ўсіх людзей свету.

СУСÉД, -а, *М* -дзе, *мн.* сусéдзі, -дзяў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сусéды, -даў, *м.* **1.** Чалавек, які жыве блізка, побач з кім-н. *С. па кватэры.* **2.** Чалавек, які займае месца, бліжэйшае да каго-н. *С. па купэ. С. па палаце.* ‖ *ж.* **сусéдка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **сусéдскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СУСÉДНІ, -яя, -яе. Размешчаны блізка, побач з кім-, чым-н. *С. надзел зямлі. Суседняя краіна.*

СУСÉДСТВА, -а, *н.* Блізкасць, сумежнасць з кім-, чым-н. па месцы жыхарства, па месцы знаходжання, размяшчэння. *Пасяліцца па суседству. Па суседству з вёскай лес.*

СУ́СЛА, -а, *н.* **1.** Адвар крухмалістых і цукрыстых рэчываў у стане браджэння, з якога вырабляюць піва і квас. **2.** Сок адціснутага вінаграду. ‖ *прым.* **су́славы,** -ая, -ае.

СУ́СЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікі грызун сямейства вавёркавых, шкоднік пасеваў, а таксама яго футра. ‖ *прым.* **су́слікавы,** -ая, -ае. *Суслікавае футра.*

СУ́СЛІЦЬ, -слю, -сліш, -сліць; -слены; *незак., што* (разм.). Павольна, нетаропка смакаць што-н. *С. цукерку. Дзіця с. пальцы.*

СУСЛЯНЯ́ *і* **СУСЛЯНЁ,** -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня сусліка.

СУСПÉНЗІІ, -ій, *адз.* суспéнзія, -і, *ж.* (спец.). Вадкасці, у якіх дробныя часцінкі цвёрдага рэчыва знаходзяцца ў завіслым стане. ‖ *прым.* **суспензíйны,** -ая, -ае.

СУСТÁЎ, -тáва, *мн.* -тáвы, -тáваў, *м.* Рухомае злучэнне канцоў касцей або храсткоў у арганізме чалавека, жывёлы. *Каленны с. Боль у суставах.* ‖ *прым.* **сустáўны,** -ая, -ае. *С. рэўматызм.*

СУСТÁЎЧАТЫ, -ая, -ае (спец.). Які складаецца з асобных рухомых частак, змацаваных паміж сабою. *Сустаўчатыя канечнасці насякомых. Сустаўчатае сцябло.*

СУСТРЭ́ЦЦА, -рэ́нуся, -рэ́нешся, -рэ́нецца; -рэ́нься; *зак.* Тое, што і спаткацца.

СУСТРЭ́ЦЬ, -рэ́ну, -рэ́неш, -рэ́не; -рэ́нь; -рэ́ты; *зак.* **1.** *каго-што.* Тое, што і спаткаць. **2.** *каго-што.* Прыняць пэўным чынам, выказаць свае адносіны да каго-, чаго-н. *С. дакладчыка воплескамі.* **3.** *што.* Адчуць, атрымаць. *Яго сустрэў гасцінны прыём.*

СУСТРЭ́ЧА, -чы, *мн.* -ы, -рэ́ч, *ж.* **1.** Тое, што і спатканне. **2.** Сход, прызначаны для знаёмства з кім-н. *С. дэпутата з выбаршчыкамі.* **3.** Спаборніцтва ў якой-н. галіне спорту. *С. футбольных каманд.*

СУСТРЭ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які рухаецца насустрач. *С. цягнік. С. вецер. Ніхто з сустрэчных* (наз.) *не спыніўся. Першы с.* (наз.: хто трапіцца, выпадковы). *С.* (наз.) *і папярэчны* (любы, без разбору чалавек, усякі). **2.** Які адбываецца пры сустрэчы, пры руху з двух бакоў. *С. бой. С. агонь.* **3.** Які даецца ў адказ на што-н. *С. план.*

СУТÁНА, -ы, *мн.* -ы, -тáн, *ж.* Верхняе доўгае адзенне ў каталіцкага духавенства, якое носяць па-за службай.

СУ́ТАРГА, -і, *ДМ* -рзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Рэзкае міжвольнае скарачэнне мышцаў, звычайна з болямі. ‖ *прым.* **су́таргавы,** -ая, -ае.

СУ́ТАРГАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сутарга. **2.** Пра рух: міжвольны і рэзкі, падобны на сутаргі. *Сутаргавыя рухі. Сутаргава* (прысл.) *усхліпваць.* **3.** *перан.* Хваравіта-неспакойны, ліхаманкавы. *С. шэпт.* ‖ *наз.* **су́таргавасць,** -і, *ж.*

СУТАРЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Памяшканне пад першым паверхам будынка, ніжэй узроўню зямлі; падвал.

СУ́ТАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* суткі. **2.** *у знач. наз.* **су́тачныя,** -ых. Грошы, якія выплачваюцца асобам, што знаходзяцца ў камандзіроўцы або накіраваны на працу ў другую мясцовасць. *Выплаціць с.*

СУ́ТКІ, -так. Адзінка вымярэння часу, роўная 24 гадзінам, працягласць дня і ночы. *Ехалі адны с.* ‖ *прым.* **су́тачны,** -ая, -ае. *Сутачная тэмпература.*

СУ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* Унутраны змест прадмета, аснова, самае галоўнае ў чым-н. *С. справы. Дакапацца да сутнасці. Па сутнасці* (пабочн.: на самай справе, у сапраўднасці).

СУТÓКІ, -аў. **1.** Месца, дзе зліваюцца два водныя патокі. *С. рэк.* **2.** Лінія сутыкнення, мяжа (разм.). *С. неба і зямлі.*

СУТÓНЕЦЬ, -ее; *безас.; незак.* (разм.). Змяркацца. *На дварэ сутонее.*

СУТÓННЕ, -я, *н.* (разм.). Паўзмрок; час пасля захаду сонца перад надыходам ночы. *За акном згушчаецца с.* ‖ *прым.* **сутóнневы,** -ая, -ае.

СУТУ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* Быць або рабіцца сутулым; горбіцца. ‖ *зак.* **ссуту́ліцца,** -люся, -лішся, -ліцца.

СУТУ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што.* Тое, што і горбіць. *С. плечы.* ‖ *зак.* **ссуту́ліць,** -лю, -ліш, -ліць; -лены.

СУТУ́ЛЫ, -ая, -ае. З крыху згорбленай спінай і прыпаднятымі плячамі. *С. хлопец.* ‖ *наз.* **суту́ласць,** -і, *ж.*

СУТЫКÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *незак.* **1.** *гл.* сутыкнуцца. **2.** Узаемна дакранацца, датыкацца. *С. спінамі.* **3.** Мець сумежныя бакі; межавацца. *Луг сутыкаецца з пасевамі жыта.* **4.** *перан.* Уступаць у якія-н. адносіны, кантакты з кім-, чым-н. ‖ *наз.* **сутыкáнне,** -я, *н.*

СУТЫКÁЦЬ *гл.* сутыкнуць.

СУТЫКНÉННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сутыкнуцца. **2.** *перан.* Вострая спрэчка, сварка на глебе рознагалосся. *С. з сябрам.* **3.** *перан.* Сутычка, бой. *Узброенае с.* **4.** *перан.* Непасрэдныя зносіны, сувязь, знаёмства з чым-н. *С. з рэчаіснасцю.* **5.** *перан.* Проціпастаўленне чаго-н. супярэчнага, несумяшчальнага, уступленне ў канфлікт, у варожыя адносіны. *С. інтарэсаў, характараў.*

СУТЫКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -нéшся, -нéцца; -нёмся, -няцéся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** *з кім-чым.* Рухаючыся насустрач, ударыцца адно аб адно, наткнуцца адзін на аднаго. *Машыны сутыкнуліся на вузкай дарозе. С. нос у нос.* **2.** *з кім.* Нечакана сустрэцца, сысціся дзе-н. *С. ў лесе з ляснічым.* **3.** *перан., з чым.* Спазнаць, зведаць што-н.: пазнаёміцца з чым-н. *С. з непрыемнасцямі.* **4.** *з кім-чым.* Уступіць у стычку, сысціся ў баі. *С. з ворагам.* ‖ *незак.* **сутыкáцца,** -áюся, -áешся, -áецца. ‖ *наз.* **сутыкнéнне,** -я, *н.* (да 1, 3 і 4 знач.).

СУТЫКНУ́ЦЬ, -ну́, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* **1.** Пхаючы насустрач, наблізіць адно да аднаго. *С. вагоны. С. ілбамі* (таксама перан.: прымусіць уступіць у адкрытае сутыкненне). **2.** *з кім.* Прывесці да нечаканай сустрэчы, знаёмства з кім-н. *Жыццё сутыкнула яго з многімі людзьмі.* ‖ *незак.* **сутыкáць,** -áю, -áеш, -áе.

СУТЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Кароткі бой, узброенае сутыкненне. *С. перадавых часцей. С. з варожай засадай.* **2.** Сварка, спрэчка. *С. з суседкай.* **3.** Тое, што і сутыкненне (у 5 знач.).

СУТЭНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард.). Чалавек, які жыве на сродкі сваёй палюбоўніцы-прастытуткі. ‖ *прым.* **сутэнёрскі,** -ая, -ае.

СУ́ФІКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У граматыцы: словаўтваральная марфема, якая знаходзіцца паміж коранем і канчаткам, напр. *чыт-а-ць.* ‖ *прым.* **суфіксáльны,** -ая, -ае.

СУФІКСÁЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Утварэнне слоў або форм слоў пры дапамозе суфіксаў.

СУФЛÉ, *нескл., н.* Назва кулінарных вырабаў (кандытарскіх, малочных, мясных) у выглядзе пюрэ з узбітымі бялкамі. *С. з яблыкаў. Ягаднае с.*

СУФЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік тэатра, які суфліруе акцёрам. ‖ *прым.* **суфлёрскі,** -ая, -ае. *Суфлёрская будка* (на сцэне).

СУФЛІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каму.* Падказваць акцёрам словы ролі ў час спектакля.

СУХА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) сухі (у 1 знач.), які мае адносіны да сухасці (у 1 знач.), напр. *сухавей, сухалюбівы, сухаядзенне;* 2) з сухім (у 3 знач.), у сухім выглядзе, напр. *сухапрасаваны, сухасалёны, сухафрукты;* 3) з сухім (у 4 знач.), напр. *сухабокі, сухаверхі, сухарукі, сухастой.*

СУХАВÉЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Сухі гарачы вецер, які нясе з сабой працяглую засуху. ‖ *прым.* **сухавéйны,** -ая, -ае.

СУХАГРУ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сухагрузнае судна.

СУХАГРУ́ЗНЫ, -ая, -ае (спец.). Пра судны: прызначаны для перавозкі сухіх насыпных або штучных грузаў. *Сухагрузныя баржы.*

СУХАДÓЛ, -а, *м.* Бязводная лагчына, схіл, луг, якія атрымліваюць вільгаць толькі ад талай або дажджавой вады. ‖ *прым.* **сухадóльны,** -ая, -ае.

СУХАЖЫ́ЛЛЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Шчыльная, эластычная мышачная звязка. ‖ *прым.* **сухажы́льны,** -ая, -ае.

СУХАЛЮБÍВЫ, -ая, -ае. Пра расліны: які добра пераносіць сухое паветра і сухія глебы, прыстасаваны да жыцця ў засушлівых мясцовасцях. ‖ *наз.* **сухалюбíвасць,** -і, *ж.*

СУХАМÁ, *прысл.* Без вадкай і гарачай стравы. *Вячэраць с.*

СУХАМЯ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (разм.). Сухая яда без гарачай і вадкай стравы.

СУХ—СФЕ

СУХАПУ́ТНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да дзеянняў на сушы, руху па сушы. *Сухапутныя войскі. Сухапутнае падарожжа.*

СУХАПУ́ЦЦЕ, -я, *н.* (разм.). Шлях па сушы (у супрацьлегласць воднаму шляху).

СУХА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Высушаны кавалак хлеба, булкі, а таксама гатунак сухога печыва. *Пачак сухароў. Малочныя сухары.* **2.** *перан.* Сухі (у 8 знач.), нячулы чалавек (разм.). *Не чалавек, а с.* ‖ *прым.* **суха́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СУХАРЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Худы, тонкі, сухі. *С. чалавек.* ‖ *наз.* **сухарля́васць,** -і, *ж.*

СУХАРУ́КІ, -ая, -ае. Які дрэнна валодае або зусім не валодае рукой (рукамі) у сувязі з атрафіяй мышцаў. ‖ *наз.* **сухару́касць,** -і, *ж.*

СУХАСТО́ІНА, -ы, *мн.* -ы, -то́ін, *ж.* Засохлае на корані дрэва.

СУХАСТО́Й, -ю, *м., зб.* Засохлыя на корані дрэвы. ‖ *наз.* **сухасто́йны,** -ая, -ае.

СУХАТА́, -ы́, *ДМ* -хаце́, *ж.* **1.** Адчуванне сухасці, адсутнасць вільготнасці (разм.). *С. ў роце.* **2.** Гарачая сухая пагода. *Цэлы май стаяла с.* **3.** Клопат, трубота, туга (разм.). *На душы с.*

СУХАФРУ́КТЫ, -аў. Сушаныя фрукты. *Кампот з сухафруктаў.*

СУХАЯДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Выключэнне вадкасці з харчовага рацыёну на суткі.

СУХІ́, -а́я, -о́е. **1.** Не замочаны, не мокры. *Сухая бялізна. Сухое сена. С. кампрэс.* **2.** Пазбаўлены вільгаці, не сыры. *Сухія дровы. С. клімат. С. вецер.* **3.** Які страціў свежасць, сакавітасць, мяккасць, высахлы або высушаны. *С. батон. Сухія яблыкі. Сухое малако. С. харч* (не вадкі). **4.** Пазбаўлены спажыўных сокаў, засохлы, амярцвелы. *С. куст малін. С. корань. Сухая рука* (з атрафіраванымі мышцамі). *Сухая скура* (з-за недастатковага выдзялення тлушчу тлушчавымі залозамі). **5.** Які праводзіцца, робіцца або праходзіць, працякае пры адсутнасці вільгаці, вадкасці. *Сухая тынкоўка. С. кашаль* (без вадкіх выдзяленняў). **6.** Нішчымны, без нічога (пра хлеб). *Дзіця есць с. батон.* **7.** Які мае сухарлявы склад цела, хударлявы. *С. стары.* **8.** *перан.* Пазбаўлены душэўнай цеплыні, дабрыні; неласкавы. *С. чалавек. С. тон* (непрыветны). **9.** *перан.* Скупы, лаканічны. *С. пералік фактаў.* **10.** Пра гукі: пазбаўлены гучнасці, мяккасці. *С. лязгат металу.* **11.** Пра лік у гульні: такі, пры якім той, хто прайграў не атрымаў ніводнага ачка. *Прайграць матч з сухім лікам.* ◊ **Сухі закон** — забарона гандляваць моцнымі алкагольнымі напіткамі. ‖ *памянш.* **сухе́нькі,** -ая, -ае (да 1 і 7 знач.; разм.). ‖ *наз.* **су́хасць,** -і, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 і 10 знач.).

СУХМЕ́НЬ, -і, *ж.* (разм.). Сухое гарачае надвор'е.

СУХО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Хранічнае захворванне нервовай сістэмы, якое праяўляецца ў пашкоджанні спіннога мозга на глебе сіфілісу. ‖ *прым.* **сухо́ткавы,** -ая, -ае.

СУХО́ТЫ, -аў. Тое, што і туберкулёз. ‖ *прым.* **сухо́тны,** -ая, -ае. *С. кашаль.*

СУЦЕ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго (што).* Заспакоіць каго-н. чым-н. радасным, аблегчыць чыё-н. гора, перажыванне. *С. у горы. С. нячаснага. Цяжка с. у такім выпадку.* ‖ *незак.* **суцяша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **суце́шыцца,** -шуся, -шышся, -шыцца; *незак.* **суцяша́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **суцяшэ́нне,** -я, *н.*

СУЦІ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* **1.** Перастаць хваляваццa, заціхнуць, супакоіцца, уціхамірыцца. *Пасля паведамлення па радыё, людзі суцішыліся. Дзетвара суцішылася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Аслабець у сваім праяўленні; спыніцца, перастаць. *Вецер суцішыўся. Боль суцішыўся.* ‖ *незак.* **суціша́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СУЦІ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Супакоіць, давесці да стану спакою, уціхамірыць. *С. дзяцей.* **2.** *што.* Змякчыць, зрабіць менш адчувальным; аслабіць, прыглушыць якое-н. пачуццё. *С. боль. С. хваляванне.* **3.** *каго-што.* Прыцішыць, затрымаць (чый-н. ход, рух і пад.). *С. каня. С. бег.* ‖ *незак.* **суціша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **суцішэ́нне,** -я, *н.*

СУЦЭЛЬНАМЕТАЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Зроблены поўнасцю з металу. *С. вагон.*

СУЦЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які цягнецца без прамежкаў, цалкам займае сабой усю прастору. *Суцэльная паласа асфальту.* **2.** Такі, які ахоплівае ўсіх ці ўсё; паўсюдны, усеагульны. *Суцэльная электрыфікацыя. Суцэльная парода* (якая не падзяляецца на пласты па сваёй структуры). **3.** Зроблены з аднаго кавалка; не састаўны. *Падлога з суцэльных дошак.* ‖ *наз.* **суцэ́льнасць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

СУЦЯ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -цязе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -цяг (разм. неадабр.). Суцяжнік, суцяжніца.

СУЦЯ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. неадабр.). Чалавек, які займаецца суцяжніцтвам, цяганінай па судах. ‖ *ж.* **суця́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **суця́жніцкі,** -ая, -ае.

СУЦЯ́ЖНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм. неадабр.). Займацца цяжбамі, маючы да гэтага схільнасць, інтарэс. ‖ *наз.* **суця́жніцтва,** -а, *н.*

СУЦЯША́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто суцяшае, суцешыў каго-н. ‖ *ж.* **суцяша́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СУЦЯША́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які дае палёгку, супакаенне. *С. адказ. У яго не знайшлося сказаць нічога суцяшальнага* (наз.). ‖ *наз.* **суцяша́льнасць,** -і, *ж.*

СУЦЯША́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* суцешыцца, -ць.

СУЦЯШЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* суцешыць. **2.** Тое (той), што (хто) суцяшае, радуе каго-н. *Ні ў чым няма мне суцяшэння. Адно с. — гэта старэйшы сын.*

СУЧА́СНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* сучасны. **2.** Сучасная эпоха, рэчаіснасць. *Адлюстраванне сучаснасці ў спектаклі.*

СУЧА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які жыве ў адзін і той жа час з кім-, чым-н. *Мы — сучаснікі вялікіх падзей.* ‖ *ж.* **суча́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СУЧА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да цяперашняга часу, да адной эпохі з кім-н. *С. беларускі раман. Сучасныя Якубу Коласу паэты.* **2.** Які мае адносіны да сённяшняга; цяперашні. *Сучаснае жыццё. Сучасныя падзеі.* **3.** Які адпавядае патрабаванням свайго часу, не адсталы. *Сучасная тэхніка. Сучасныя ідэі.* **4.** **суча́снае,** -ага, *н.* Падзеі, якія адбываюцца цяпер, у дадзены час; цяперашні час. *Пра сучаснае можна многа гаварыць.* ‖ *наз.* **суча́снасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СУ́ЧКА *гл.* сука.

СУЧЛЯНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сучляніць. **2.** Від, спосаб змацавання асобных частак дэталей, секцый чаго-н., а таксама месца такога змацавання. *Шарнірнае с.*

СУЧЛЯНІ́ЦЬ, -ляню́, -ляні́ш, -ляні́ць; -ляні́м, -леніце́, -ляня́ць; -ле́нены; *зак., што.* Злучыць, змацаваць разам. *С. часткі канструкцыі.* ‖ *незак.* **сучлянíць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **сучляне́нне,** -я, *н.*

СУ́ЧЧА, -а, *н., зб.* Сукі. *Назбіраць сучча.*

СУ́ЧЧЫН, -а. Які належыць сучцы, зроблены для сучкі. *С. сын* (разм. лаянк.). *Суччына будка.*

СУШ, -ы, *ж.* **1.** Сухое, без дажджоў надвор'е; засуха. *Увесь май стаяла с.* **2.** Што-н. сухое, пазбаўленае вільгаці (напр., сухая зямля, сухое галлё).

СУ́ША, -ы, *ж.* Зямля ў процілегласць воднай прасторы. *Вярнуцца з мора на сушу.*

СУ́ШАНЫ, -ая, -ае. Высушаны, нарыхтаваны спосабам сушкі. *Сушаныя грыбы. Сушаная рыба.*

СУ́ШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Малы, тонкі і сухі абаранак. ‖ *прым.* **су́шачны,** -ая, -ае.

СУ́ШКА[2] *гл.* сушыць.

СУ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне, дзе сушаць снапы збожжа ці лёну; асець. ‖ *прым.* **су́шневы,** -ая, -ае.

СУШНЯ́К, -у́, *м., зб.* (разм.). Сухое сучча, галлё, сухастой.

СУШЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Апарат, устаноўка для сушкі чаго-н. *С. для збожжа. С. для бялізны.* **2.** Памяшканне, дзе сушаць, прасушваюць што-н.

СУШЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для сушкі, прасушвання чаго-н. *С. цэх.*

СУШЫ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Тое, што і сушылка (у 2 знач.).

СУШЫ́ЦЦА, сушу́ся, су́шышся, су́шыцца; *незак.* **1.** Сушыць, звычайна на сабе, мокрую вопратку, абутак. *С. каля грубкі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сохнуць (у 1 знач.), прасушвацца. *На балконе сушыцца бялізна. У печы сушацца грыбы.* ‖ *зак.* **высушыцца,** -сушуся, -сушышся, -сушыцца.

СУШЫ́ЦЬ, сушу́, су́шыш, су́шыць; су́шаны; *незак.* **1.** *што.* Рабіць сухім (што-н. сырое, мокрае, вільготнае), трымаючы на паветры або ў цёплым месцы. *С. бялізну. С. сена. Гэтай вясной вельмі сушыла* (безас.). **2.** *што.* Нарыхтоўваць у запас, выдаляючы вільгаць з пладоў, раслін і пад.; высушваць, засушваць. *С. лекавыя травы.* **3.** *перан., каго (што).* Падрываць здароўе, знясільваць (разм.). *Што ты сушыш работай дачку? Бяда сушыць жанчыну.* ‖ *зак.* **высушыць,** -сушу, -сушыш, -сушыць; -сушаны. ‖ *наз.* **су́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **сушэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

СУШЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Рабіцца больш сухім. *Дарога паступова сушэла.*

СФАБРЫКАВА́ЦЬ *гл.* фабрыкаваць.

СФАКУСІ́РАВАЦЬ *гл.* факусіраваць.

СФАЛЬЦАВА́ЦЬ *гл.* фальцаваць.

СФАЛЬШЫ́ВІЦЬ *гл.* фальшывіць.

СФАНТАЗІ́РАВАЦЬ *гл.* фантазіраваць.

СФАРМАВА́ЦЬ *гл.* фармаваць.

СФАРМІРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* фарміравацца, -ць.

СФАРМУЛЯВА́ЦЬ *гл.* фармуляваць.

СФАСТРЫГАВА́ЦЬ *гл.* фастрыгаваць.

СФАТАГРАФАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* фатаграфавацца, -ць.

СФЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, сфер, *ж.* **1.** Вобласць, межы распаўсюджання чаго-н. *С. вытвор-*

часці. С. абслугоўвання. **2.** Грамадскае акружэнне, асяроддзе. *Навуковая с. Вышэйшыя сферы* (пра кіруючыя, арыстакратычныя колы грамадства). **3.** Замкнутая паверхня, усе пункты якой аднолькава аддалены ад цэнтра; паверхня і ўнутраная прастора шара (спец.). ‖ *прым.* **сферы́чны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

СФЕРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сфера. **2.** Шарападобны. *Сферычная паверхня.*

СФІНКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Каменная скульптура ляжачага льва з чалавечай галавой. **2.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: крылатая істота з тулавам ільва, з галавой і грудзямі жанчыны, якая забівала падарожнікаў, што не маглі разгадаць зададзеную загадку. **3.** *перан.* Пра незразумелую, загадкавую істоту, дзіўнага чалавека (кніжн.). *Гэты чалавек для мяне — с.*

СФУГАВА́ЦЬ *гл.* фугаваць.

СХАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* хавацца, -ць[1].

СХАДЗІ́ЦЬ, схаджу́, схо́дзіш, схо́дзіць; *зак.* **1.** *гл.* хадзіць. **2.** Пайсці куды-н. і, пабыўшы там, вярнуцца назад. *С. у госці. С. па каня.*

СХАЛА́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Паслядоўнік схаластыкі (у 1 знач.). **2.** Чалавек, які разважае схаластычна, займаецца схаластыкай (у 2 знач.). ‖ *ж.* **схала́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.).

СХАЛА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Сярэдневяковая філасофія, якая стварыла сістэму штучных, чыста фармальных, лагічных аргументаў для тэарэтычнага абгрунтавання дагматаў царквы. **2.** Фармальныя веды, адарваныя ад жыцця, якія грунтуюцца на адцягненых разважаннях, што не правяраюцца вопытам. ‖ *прым.* **схаласты́чны,** -ая, -ае.

СХАЛАСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* схаластыка. **2.** Прасякнуты схаластыкай (у 2 знач.). *Схаластычныя разважанні.* ‖ *наз.* **схаласты́чнасць,** -і, *ж.*

СХАМЯНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -меняце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Раптам успомніць што-н.; хутка заўважыць недахоп, памылку. **2.** Спахапіцца, здрыгануцца. *С. ад стуку.*

СХАПІ́ЦЦА, схаплю́ся, схо́пішся, схо́піцца; *зак.* **1.** *гл.* хапацца. **2.** Уступіць у бой, барацьбу, спрэчку. *С. з ворагам. Зноў схапіліся юнакі дужацца.* **3.** Раптам успомніць пра што-н.; спахапіцца (разм.). *Схапілася пад вечар, ды позна ўжо.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Заняцца полымем. *Пуня схапілася полымем.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зрабіцца цвёрдым, застыць (спец.). *Бетон схапіўся даволі хутка.* ◊ **Схапіцца за галаву** (разм.) — прыйсці ў адчай. ‖ *незак.* **схо́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 і 4 знач.).

СХАПІ́ЦЬ, схаплю́, схо́піш, схо́піць; схо́плены; *зак.* **1.** *гл.* хапа́ць. **2.** *што.* Набыць, атрымаць, падчапіць якую-н. хваробу (разм.). *С. прастуду.* **3.** *каго-што.* Раптоўна і моцна праявіцца ў каго-н. (пра прыступ хваробы, болю; разм.). *Раптоўна схапіла мяне галава. Жывот схапіла* (безас.). **4.** *перан., што.* Хутка засвоіць, успрыняць (разм.). *С. думку выкладчыка. С. вокам* (улавіць). **5.** *што.* Перавязаць, абвязаць чым-н. *С. талію поясам.* **6.** *што.* Змацаваць, злучыць (спец.). *С. сцяну клямарам.* **7.** (звычайна *з адмоўем не*), *што* і *чаго.* Паспець, справіцца зрабіць што-н. (разм.). *Адразу ўсё сена не схопіш.* ‖ *незак.* **схо́пліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 4, 5 і 6 знач.).

СХАЦЕ́ЦЬ, схачу́, схо́чаш, схо́ча; схаці́; (разм.). Выявіць ахвоту; захацець. *Не с. пайсці ў грыбы.*

СХВАСТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., схво́шчацца; *зак.* Сапсавацца ад працяглага хвастання. *Дубчык схвастаўся.* ‖ *незак.* **схвостацца,** -аецца.

СХВАСТА́ЦЬ, схвашчу́, схво́шчаш, схво́шча; схвашчы́; -ста́ны; *зак.* **1.** *што.* Хвошчучы чым-н., сасцёбаць (разм.). *С. лісце з куста.* **2.** *каго (што).* Збіць, хвошчучы чым-н. *С. карову пугай.* **3.** *што.* Хвошчучы, сапсаваць. *С. пугу.* ‖ *незак.* **схво́стваць,** -аю, -аеш, -ае.

СХВА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Сутыкненне ў баі, барацьбе, у бойцы; спаборніцтва, спрэчка. *С. на смерць. С. характараў.*

СХВА́ТКІ, -так, *адз.* схва́тка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Сутаргавыя, балючыя скарачэнні мышцаў жывата, маткі. *Родавыя схваткі.*

СХВАЦІ́ЦЦА, схвачу́ся, схва́цішся, схва́ціцца; *зак.* Тое, што і схапіцца.

СХВАЦІ́ЦЬ, схвачу́, схва́ціш, схва́ціць; схва́чаны; *зак., каго-што.* Тое, што і схапіць. ‖ *незак.* **схва́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

СХВО́СНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; *зак.* (разм.). Пераплесціся, злучыцца (пра што-н. гнуткае, доўгае). *Галіны кустоў схваснуліся.*

СХВО́СТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* схвастацца, -ць.

СХЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, схем, *ж.* **1.** Чарцёж, які адлюстроўвае пабудову, сістэму, сувязь частак чаго-н. *С. радыёпрыёмніка.* **2.** Апісанне, адлюстраванне чаго-н. у агульных рысах. *С. даклада.* ‖ *прым.* **схе́мны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СХЕМАТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Падаць (падаваць), апісаць (апісваць), паказаць (паказваць) што-н. у агульных рысах, спрошчана. ‖ *наз.* **схематыза́цыя,** -і, *ж.*

СХЕМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Спрошчанасць, трафарэтнасць у мысленні, у адлюстраванні чаго-н.

СХЕМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца схемай (у 1 знач.). *Схематычная карта раёна.* **2.** Паказаны ў агульным, спрошчаным выглядзе. *Схематычнае апісанне.* ‖ *наз.* **схематы́чнасць,** -і, *ж.*

СХІ́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; *зак.* (разм.). **1.** Не трапіць у цэль, прамахнуцца. *Не с. бы, а трапіць у мішэнь.* **2.** *перан.* Памыліцца. *Схібіў я, што не ўзяў гэту тэму.*

СХІЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нахіленая паверхня чаго-н.; пакаты спуск. *С. страхі. С. гары.* **2.** *перан.* Набліжэнне канца жыцця. *С. жыцця.* ◊ **На схіле дзён (гадоў)** (кніжн.) — пры набліжэнні старасці. ‖ *прым.* **схі́лавы,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

СХІЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* схіліць. **2. магнітнае схіленне** (спец.). Вугал паміж магнітным і геаграфічным мерыдыянамі ў пэўным пункце зямной паверхні.

СХІЛІ́ЦЦА, схілю́ся, схі́лішся, схі́ліцца; *зак.* **1.** Нагнуцца, нахіліцца над кім-, чым-н. *С. над калыскай дзіцяці. Вярба схілілася над возерам. Не с. перад ворагам* (перан.: не пакарыцца ворагу). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павярнуць да якіх-н. межаў (часавых або прасторавых). *Дзень схіліўся к вечару.* **3.** *перан.* Згадзіўшыся з чым-н., абдумаўшы што-н., зрабіць адпаведны вывад. *С. на бок калектыву.* ‖ *незак.* **схіля́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **схіле́нне,** -я, *н.*

СХІЛІ́ЦЬ, схілю́, схі́ліш, схі́ліць; схі́лены; *зак.* **1.** *што.* Нагнуць, нахіліць, апусціць. *Жыта схіліла спелыя каласы. С. галаву* (таксама перан.: прызнаць сябе пераможаным, пакарыцца каму-, чаму-н.). **2.** *перан., каго (што) да чаго* і *на што.* Пераканаць у неабходнасці якога-н. учынку, рашэння. *С. сяброў на паездку ў заработкі. С. выступаўшых на свой бок.* ‖ *незак.* **схіля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **схіле́нне,** -я, *н.*

СХІ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Пастаянная цяга, імкненне да чаго-н. *С. да жывапісу. С. да канструявання.* **2.** Слабасць да чаго-н. *С. да чаркі.* **3.** Сімпатыя да каго-н. *Меў ён сардэчную с. да тутэйшай прыгажуні.* **4.** Наяўнасць спрыяльных умоў для захворвання. *С. да прастуды.*

СХІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае схільнасць да чаго-н. *С. да музыкі.* **2.** Які выказвае прыхільнасць, слабасць да чаго-н. *С. добра гульнуць у кампаніі.* **3.** Які мае задаткі да чаго-н. *С. да меланхоліі. С. прастуджвацца.*

СХІ́МА, -ы, *ж.* Урачыстае манаскае абяцанне ў праваслаўнай царкве, якое патрабуе ад пасвечанага ў яго весці суровае аскетычнае жыццё. *Прыняць схіму. Вялікая с.*

СХІ́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Манах, які прыняў схіму. ‖ *ж.* **схі́мніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **схі́мніцкі,** -ая, -ае.

СХІНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Тое, што і схіліцца (у 1 знач.). ‖ *незак.* **схіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СХІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* Схіліць, апусціць. *С. галаву.* ‖ *незак.* **схіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

СХІСНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* Злёгку хіснуцца, трохі скрануцца з месца. *Шпакоўня схіснулася ад ветру.*

СХІСНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., каго-што.* Злёгку гайдануць, скрануць з месца. *Вецер схіснуў яліны.*

СХІТРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -рышся, -рыцца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; *зак.* (разм.). Непрыкметна для іншых змагчы зрабіць што-н. на карысць сабе. *С. атрымаць кватэру без чаргі.* ‖ *незак.* **схітра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

СХІТРЫ́ЦЬ *гл.* хітрыць.

СХЛУСІ́ЦЬ *гл.* хлусіць.

СХЛЫ́НУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* **1.** Хлынуўшы, сцячы. *Вада схлынула.* **2.** *перан.* Пра вялікую масу людзей: адначасова пайсці аднекуль. *Натоўп схлынуў праз 30 хвілін.*

СХМУРНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Пануры, хмурны. *С. твар дзяўчыны.* **2.** Пра надвор'е, неба і пад.: пахмурны. *Схмурнелае неба.* ‖ *наз.* **схмурне́ласць,** -і, *ж.*

СХМУРНЕ́ЦЬ *гл.* хмурнець.

СХО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм.). Тое, што і схоў.

СХО́ВАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Месца, дзе можна знайсці прытулак схавацца ад каго-, чаго-н. *С. ад дажджу. У гушчары добрая с. ад спёкі.* **2.** Таемнае месца, збудаванне для ўкрыцця каго-, чаго-н. *Трымаць збожжа ў схованцы.*

СХО—СЦІ

СХО́ВІШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Памяшканне для захоўвання, зберагання чаго-н. *С. бібліятэкі.* **2.** Месца, дзе можна схавацца, захінуцца ад каго-, чаго-н. *С. ад дажджу і ветру.* **3.** Спецыяльна абсталяванае памяшканне, збудаванне для ўкрыцця ад снарадаў, бомб, атрутных рэчываў.

СХО́ВЫ *гл.* схоў.

СХОД, -а *і* -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* сысці. **2.** -а. Месца спуску (разм.). *Вельмі стромы с. Пашукаць схода з гары.* **3.** -а. Пасяджэнне членаў якой-н. арганізацыі для абмеркавання чаго-н. агульнага. *Рашэнне агульнага схода працоўнага калектыву.* **4.** -а. У складзе назваў некаторых выбарных устаноў, арганізацый. *Устаноўчы с. Пастанова Заканадаўчага схода.*

СХО́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сысціся, сысці.

СХО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (уст., цяпер неадабр.). Тое, што і сход (у 3 знач.).

СХО́ДКІ *гл.* сходы.

СХО́ДНЫ, -ая, -ае (разм.). Недарагі. *Сходная цана на бульбу.* ‖ *наз.* **сходнасць,** -і, *ж.*

СХО́ДЫ, -аў *і* **СХО́ДКІ,** -дак. Лесвіца, яе ступенькі. *Падняцца на пяты паверх па сходах.*

СХО́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* схапіцца, -ць.

СХОЎ, схо́ву, *мн.* схо́вы, схо́ваў, *м.* **1.** Захоўванне чаго-н. *Палажыць грошы на с.* **2.** Месца, дзе можна схавацца ад каго-, чаго-н., а таксама якое-н. патаемнае месца, збудаванне для ўкрыцця каго-, чаго-н. *Знайсці с. у бярэзніку ад сонца. На гарышчы быў с. партызан.* **3.** *мн., перан.* Тое, што недаступна для іншых, што хаваецца ў душы, сэрцы. *Патаемныя сховы душы.*

СХУДНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Моцна пахудзелы, худы. *Схуднелае дзіця.* ‖ *наз.* **схуднеласць,** -і, *ж.*

СХУДНЕ́ННЕ, СХУДНЕ́ЦЬ *гл.* худнець.

СЦАДЗІ́ЦЬ, сцаджу́, сцэ́дзіш, сцэ́дзіць; сцэ́джаны; *зак., што.* **1.** Зліваючы, аддзяліць вадкасць ад аселай гушчы або частку вадкасці, не боўтаючы. *С. ваду з пельменяў. С. сыроватку з тварагу.* **2.** Выцадзіць малако з саскоў. *С. груднее малако.* ‖ *незак.* **сцэ́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сцэ́джванне,** -я, *н.*

СЦА́ПАЦЬ *гл.* цапаць.

СЦВЕ́РДЖАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Палажэнне, выказванне. *Сцверджанні па разгледжаных пытаннях былі вельмі розныя.*

СЦВЕ́РДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., што.* **1.** Устанавіць, вызначыць на падставе абследавання. *Урач сцвердзіў запаленне лёгкіх.* **2.** Усвядоміць вартасць, значнасць сябе, сваёй асобы. *С. сваё «я».* ‖ *незак.* **сцвярджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **сцвярджэ́нне,** -я, *н.*

СЦВІСЦІ́, 1 і 2 ас. не ўжыв., сцвіце́; *зак.* (разм.). Наскрозь пакрыцца цвіллю, сплеснець. *Батон сцвіў.*

СЦВЯРДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выказвае згоду з чым-н., пацвярджае што-н. *С. адказ.* **2.** Які замацоўвае, устанаўлівае што-н. *С. пафас рамана.* **3.** Які мае ў сабе сцверджанне (спец.). *С. сказ. Сцвярджальнае суджэнне.* ‖ *наз.* **сцвярджа́льнасць,** -і, *ж.*

СЦВЯРДЖА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *гл.* сцвердзіць. **2.** *што, з дадан. сказам* і *без дап.* Настойліва даводзіць, упэўніваючы ў чым-н. *Старажылы сцвярджаюць, што за вёскай было возера. Усе сцвярджаюць гэту ісціну.* ‖ *наз.* **сцвярджэ́нне,** -я, *н.*

СЦВЯРДЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сцвярджаць *і* сцвердзіць. **2.** Палажэнне, думка, якой даводзяць што-н. *Правільныя сцвярджэнні.*

СЦВЯРДЗЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў цвёрдым. *Сцвярдзелая гліна.*

СЦВЯРДЗЕ́ЦЬ *гл.* цвярдзець.

СЦЕБАНУ́ЦЬ *гл.* сцябаць.

СЦЕБЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. Пра расліны з вялікай колькасцю сцёблаў. *Буялі сцеблаватыя кветкі.* ‖ *наз.* **сцеблава́тасць,** -і, *ж.*

СЦЕГНАВЫ *гл.* сцягно.

СЦЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Вузкая пратаптаная дарожка. *Лясная с. С. праз жыта.* **2.** *перан.* Шлях і кірунак працоўнай дзейнасці каго-, чаго-н. *Пайсці па жыццёвых бацькавых сцежках.*

СЦЕНАБІ́ТНЫ, -ая, -ае. Даўней: прызначаны для пралому крапасных сцен. *Сценабітнае прыстасаванне.*

СЦЕНАВЫ *гл.* сцяна.

СЦЕ́НАПІС, -у, *м.* Роспіс сцен. ‖ *прым.* **сценапі́сны,** -ая, -ае.

СЦЕ́НКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* сцяна. **2.** Бок якога-н. пустога прадмета. *С. шафы. С. страўніка.* **3.** *перан.* Шчыльны, самкнуты рад байцоў у кулачнай бойцы. *С. кінулася на сценку.* **4.** Прадмет мэблі ў выглядзе шырокай на ўсю сцяну шафы з шматлікімі секцыямі разнастайнага прызначэння. *Паліраваная с.* ◊ **Паставіць да сценкі** (разм.) — расстраляць. **Прыперці да сценкі** *каго* (разм.) — сілай прымусіць зрабіць што-н.

СЦЕ́НКА[2], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Шырокая мяжа паміж палямі.

СЦЕ́ННЫ *гл.* сцяна.

СЦЕНЬ, сце́ню, *м.* (разм.). Цень, прывід. *Сцені ў старым замку.*

СЦЕПАНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Раптам здрыгануцца, скалануцца. *С. ад холаду.* ‖ *незак.* **сцёпацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СЦЕПАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). Зрабіць рэзкі рух звычайна плячыма. *Пасажыр сцепануў плячом у адказ. Ад нечаканасці яго сцепанула* (безас.). ‖ *незак.* **сцёпаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; сцяро́г, сцерагла́, -ло́; -ражы́; -ражо́ны; *незак., каго-што.* **1.** Вартаваць што-н., сачыць за захаванасцю чаго-н. *С. калгаснае дабро. С. пасевы ад птушак. С. сон дзіцяці* (не даваць парушыць; перан.). **2.** і *з дадан. сказам.* Уважліва назіраць, наглядаць за кім-, чым-н. *С., каб хто не парушыў парадку на складзе.* **3.** Высочваць каго-, што-н., падпільноўваць. *Паляўнічы сцеражэ звера.*

СЦЕРАГЧЫ́СЯ, -рагу́ся, -ражэ́шся, -ражэ́цца; -ражо́мся, -ражаце́ся, -рагу́цца; сцяро́гся, сцерагла́ся, -ло́ся; -ражы́ся; *незак., каго-чаго* і *без дап.* Прымаць якія-н. меры перасцярогі; быць асцярожным. *С. машын на дарозе.*

СЦЕ́РВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* і *ж.* (разм. лаянк.). Подлы чалавек, нягоднік.

СЦЕ́РЛЯДЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* Рыба сямейства асятровых з вельмі якасным мясам. ‖ *прым.* **сцярля́джы,** -ая, -ае. *Сцярляджая ікра.*

СЦЕ́РЦІ, сатру́, сатрэ́ш, сатрэ́; сатро́м, сатраце́, сатру́ць; сцёр, сце́рла; сатры́; сцёрты; *зак., што.* **1.** Трэннем зняць с паверхні што-н. або знішчыць. *С. пясок з падаконніка. С. малюнак гумкаю.* **2.** Дотыкам, трэннем пашкодзіць, зрабіць рану на чым-н. *С. нагу.* **3.** Тручы, зрабіць дрэнным, ператварыць у аднародную масу. *С. перац на парашок.* **4.** *перан.* Патраціць марна час. *Цэлы дзень сцерла, а толку няма.* ‖ *незак.* **сціра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **сціра́нне,** -я, *н.*

СЦЕ́РЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., сатрэ́цца; сцёрся, сце́рлася; *зак.* **1.** Знікнуць ад трэння або ўздзеяння якіх-н. знешніх прычын. *Надпіс на пліце сцёрся. Лямка ад сумкі сцерлася. Многія даты сцерліся ў памяці* (перан.). **2.** Ад доўгага ўжывання, трэння стаць тонкім, зменшыцца ў аб'ёме. *Брусок сцёрся. Манета сцерлася.* ‖ *незак.* **сціра́цца,** -а́ецца.

СЦЁБАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Сцёбаць сябе або адзін аднаго чым-н. гнуткім. *С. венікам у лазні.*

СЦЁБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Біць чым-н. гнуткім. *С. па спіне. С. пугай. С. дубцом па траве.* **2.** *што.* Піць у вялікай колькасці (разм. неадабр.). *У кампаніі ён добра сцёбаў зуброўку.* **3.** *каго-што.* Хвастаць таго, хто рухаецца праз зараснік (прагаліны). *Галіны бяроз балюча сцёбалі па тварах.* ‖ *аднакр.* **сцёбнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *звар.* **сцёбацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **сцёбанне,** -я, *н.*

СЦЁБНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *гл.* сцёбаць *і* сцябаць. **2.** *чаго.* Выпіць добра (разм.). *Любіў хлапчына с. першачку.* **3.** *што.* Украсці (разм.). *Нячысты быў на руку: мог, як бачыш, с. кашалёк.*

СЦЁК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* сцячы. **2.** Месца, прыстасаванне, па якім сцякае вада. *Памыйны с. Прамысловыя сцёкі.* ‖ *прым.* **сцёкавы,** -ая, -ае. *Сцёкавая труба.*

СЦІ́ЖМА, -ы, *ж.* (разм.). Вялікая колькасць, мноства, безліч. *С. машын на пераездзе.*

СЦІЗО́РЫК, -а, *мн.* -і, аў, *м.* Невялікі складаны ножык. *С. з штопарам і шылам.*

СЦІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тонкая падсцілка, якая ўкладваецца ў абутак. ‖ *прым.* **сцілкавы,** -ая, -ае.

СЦІНА́ННЕ *гл.* сцяць[2].

СЦІНА́ЦЦА[1—2], **-ЦЬ**[1—2] *гл.* сцяцца[1—2], -ць[1—2].

СЦІ́ПЛЫ, -ая, -ае. **1.** Стрыманы, не схільны падкрэсліваць свае заслугі, справы, не хвалько. *С. працаўнік.* **2.** Стрыманы ў паводзінах, учынках, просты і прыстойны. *С. чалавек. Сціплая мэбля. Сціпла* (прысл.) *апранацца.* **3.** *перан.* Абмежаваны, нязначны, невялікі, якога ледзь хапае. *Сціплая зарплата. Сціплыя вынікі працы.* ‖ *наз.* **сці́пласць,** -і, *ж.*

СЦІ́РТА, -ы, *ДМ* -рце, *мн.* -ы, сцірт *і* сці́ртаў, *ж.* Вялікі стог сена, саломы, снапоў збожжа і пад., прызначаны для захавання пад адкрытым небам. *Салома ў сціртах.* ‖ *прым.* **сці́ртавы,** -ая, -ае.

СЦІРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е, -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* Складваць у сціrты. ‖ *зак.* **засціртава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **сціртава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **сціртава́льны,** -ая, -ае.

СЦІ́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** Выкладзены коратка, лаканічны. *Сціслая характарыстыка каго-, чаго-н.* **2.** Кароткі ў часе. *У сціслыя тэрміны.* **3.** Спорны, дробны, з невялікімі прамежкамі паміж літарамі, словамі (пра почырк, тэкст). ‖ *наз.* **сці́сласць,** -і, *ж.*

СЦІ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зменшыцца ў аб'ёме пад націскам. *Спружына сціснулася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца ў адным месцы, стоўпіцца. *Сціснуліся, як селядцы ў бочцы.* **3.**

Сабрацца ў камяк, сагнуцца. *С. ад нечаканасці. С. ад страху.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Адчуць унутраны цяжар (у горле, грудзях). *Сэрца сціснулася ад жалю.* ‖ *незак.* **сціскацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **сціскание,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

СЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** Ціскам зменшыць аб'ём чаго-н., шчыльна злучыць што-н. *С. пружыну.* **2.** *каго-што.* Моцна ахапіць каго-, што-н., здушыць. *С. у абдымках. С. у чарзе. Боль сціснуў сэрца* (перан.). **3.** *што.* Шчыльна злучыўшы, прыціснуць адно да аднаго. *С. зубы.* ‖ *незак.* **сціскаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сціскание,** -я, *н.*

СЦІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; сціх, -хла; -ні; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра гукі, шумы: перастаць гучаць, стаць нячутным. *Крокі сціхлі. Гул аўтобуса сціх.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра з'явы прыроды: паменшыцца ў сіле; спыніцца. *К вечару вецер сціх.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Суняцца (пра боль і пад.). *Зубны боль сціх.* **4.** Перастаць гаварыць, спяваць, крычаць; замоўкнуць. *Гутарка пад акном сціхла. Дзеці сціхлі.* ‖ *незак.* **сціхаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦІШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* **1.** Стаць больш павольным (пра рух машыны). *Рух машыны сцішыўся.* **2.** Пра гукі, шумы: стаць цішэйшым, бясшумным; сціхнуць. *У зале сцішыліся гукі акардэона. Перад навальніцай усё сцішылася.* **3.** Перастаць хвалявацца; супакоіцца, змоўкнуць. *Дзіця паплакала і сцішылася.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра з'явы прыроды: паменшыцца ў сіле; спыніцца. *Раніцай дождж сцішыўся.* **5.** Прыйсці ў стан нерухомасці, спакою. *Мора к вечару сцішылася.* ‖ *незак.* **сцішвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **сцішацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СЦІШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць больш павольным рух, ход і пад.; затрымаць, прыцішыць каго-, што-н. *Машына сцішыла ход. С. хуткасць матацыкла.* **2.** *каго (што).* Супакоіць, угаварыць каго-н. перастаць шумець, плакаць і пад. *С. дзіця.* **3.** *што.* Зрабіць менш адчувальным, аслабіць што-н. *С. боль. С. гнеў* (прыглушыць). ‖ *незак.* **сцішаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦІШЭЦЬ, -эю, -эеш, -эе; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра гукі, шумы: перастаць чуцца, стаць нячутным. *Рыканне кароў сцішэла. У лесе сцішэла* (безас.). **2.** Супакоіцца, перастаць перажываць, хвалявацца і пад. *Вярнуўся сын і маці сцішэла* (супакоілася). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра з'явы прыроды: паменшыцца ў сіле, аслабець. *Снег сцішэў. Мора сцішэла* (супакоілася). **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Крыху ўціхнуць, перастаць (пра боль). *Боль зубоў сцішэў.*

СЦЭДЖВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* сцадзіць.

СЦЭМЕНТАВАЦЬ *гл.* цэментаваць.

СЦЭНА, -ы, *мн.* -ы, сцэн, *ж.* **1.** Спецыяльная пляцоўка, на якой адбываюцца спектаклі, а таксама ўвогуле сам тэатр, тэатральная дзейнасць. *Падняцца на сцэну. Майстры сцэны. Развітацца са сцэнай* (таксама перан.: пакінуць тэатральную дзейнасць.). **2.** Асобная частка акта тэатральнай п'есы, эпізод у п'есе, рамане, аповесці, карціне. **3.** Здарэнне, эпізод. *Сцэна з жыцця студэнтаў.* **4.** Вострая, рэзкая размова (разм.). *С. рэўнасці.* ‖ *памянш.* **сцэнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **сцэнічны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЦЭНАРЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Літаратурна-драматычны твор з падрабязным апісаннем дзеяння, на аснове якога можа ставіцца кінафільм. *С. «Альпійская балада».* **2.** Спіс дзейных асоб п'есы з указаннем парадку і часу выхаду на сцэну (спец.). **3.** Загадзя распрацаваны дэталёвы план правядзення якога-н. відовішча, увогуле (перан.) ажыццяўлення чаго-н. *С. фестывалю. Дзейнічаць па сцэнарыю* (перан.: так, як было задумана). ‖ *прым.* **сцэнарны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *С. матэрыял. С. аддзел.*

СЦЭНАРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар сцэнарыя кінафільма, свята, фестывалю і пад. ‖ *ж.* **сцэнарыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* ‖ *прым.* **сцэнарысцкі,** -ая, -ае.

СЦЭНІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сцэна. **2.** Які мае патрэбныя для сцэны, тэатра якасці; прыгодны для сцэны, тэатра. *С. твор.* ‖ *наз.* **сцэнічнасць,** -і, *ж.*

СЦЭНАГРАФІЯ, -і, *ж.* (спец.). Мастацтва афармлення тэатральнай сцэны, а таксама само такое афармленне. ‖ *прым.* **сцэнаграфічны,** -ая, -ае.

СЦЭНОГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэатральны мастак, спецыяліст па сцэнаграфіі.

СЦЮАРД, -а, *М* -рдзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцыянт на марскім пасажырскім судне ці пасажырскім самалёце.

СЦЮАРДЭСА, -ы, *мн.* -ы, -дэс, *ж.* Бортправадніца на самалётах, а таксама служачая на пасажырскіх суднах.

СЦЮДЗЁНЫ, -ая, -ае. Вельмі халодны. *С. вецер.*

СЦЮЖА, -ы, *ж.* Моцны холад, мароз. *Студзеньская с.*

СЦЯБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., каго (што).* Біць чым-н. гнуткім, хвастаць. *С. дубцом.* ‖ *зак.* **высцебаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *аднакр.* **сцебануць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты *і* **сцёбнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты. ‖ *наз.* **сцябанне,** -я, *н.*

СЦЯБЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* (разм.). Тое, што і сцябло (у 1 знач.). ‖ *памянш.* **сцяблінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.;* *прым.* **сцяблінкавы,** -ая, -ае.

СЦЯБЛІНІСТЫ, -ая, -ае. Са сцяблом, які мае форму сцябла (у 1 знач.).

СЦЯБЛІСТЫ, -ая, -ае. З вялікім сцяблом або вялікай колькасцю сцёблаў. *Сцяблістая расліна.* ‖ *наз.* **сцяблістасць,** -і, *ж.*

СЦЯБЛО, -а, *мн.* сцёблы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сцяблы, сцёблаў, *н.* Надземная частка травяністай расліны, якая нясе на сабе лісце, кветкі і плады. *С. бобу.* ‖ *прым.* **сцяблавы,** -ая, -ае.

СЦЯГ, -а, *мн.* сцягі, -оў, *м.* **1.** Пэўнага колеру (колераў) шырокае палотнішча на дрэўку, якое належыць вайсковай часці, дзяржаве, якой-н. арганізацыі і служыць іх эмблемай ва ўрачыстыя дні. *Дзяржаўны с. Беларусі. Палкавы с. С. Перамогі. Пад сцягам міру* (перан.: у імя міру). *Трымаць высока с. чаго-н.* (перан.: захоўваць якія-н. ідэалы, запаветы; высок.).

СЦЯГАНОСЕЦ, -носца, *мн.* -носцы, -носцаў, *м.* Той, хто нясе або носіць сцяг. *Сцяганосцы воінскай славы* (перан.; высок.).

СЦЯГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Схадзіць куды-н. і вярнуцца назад. **2.** Знасіцца. *Паліто ўжо сцягалася.*

СЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Пра ўсё, многае: цягнучы, несучы, сабраць у адно месца. *С. хворост у кучу.* **2.** Знасіць (разм.). *С. касцюм за сезон.*

СЦЯГНО, -а, *мн.* сцёгны *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сцягны, сцёгнаў, *н.* Частка нагі (у жывёл — задняй канечнасці) ад тазасцегнавога да каленнага сустава. ‖ *прым.* **сцегнавы,** -ая, -ое. *Сцегнавая косць.*

СЦЯГНУЦЦА, сцягнуся, сцягнешся, сцягнецца; сцягніся; *зак.* **1.** Туга падперазаць сябе чым-н. *С. дзягай.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Сабрацца, сканцэнтравацца ў адным месцы (пра многіх). *Войскі сцягнуліся да пераправы.* **3.** Пайсці куды-н. (разм.). *Сцягнуўся недзе на цэлы дзень.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра што-н. з абутку: з цяжкасцю быць знятым. *Бот ледзь сцягнуўся з нагі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Здоўжыцца, марудна прайсці (разм.). *У трывожным чаканні сцягнулася ноч.* ‖ *незак.* **сцягвацца,** -ваецца.

СЦЯГНУЦЬ, сцягну, сцягнеш, сцягне; сцягні; сцягнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Цягнучы, зняць каго-, што-н. адкуль-н. *С. пасылку з ложка. С. боты з ног.* **2.** *каго-што.* Цягнучы, перамясціць у другое месца. *С. калёсы з дарогі.* **3.** *што.* Звалачы ў адно месца (пра многае). *С. жэрдзе ў кучу.* **4.** *каго-што.* Сабраць, сканцэнтраваць у адным месцы. *С. атрады да пераправы.* **5.** *што.* Нацягваючы, зблізіць, злучыць канцы чаго-н. *С. канцы лука.* **6.** *што.* Знесці што-н. далёка. *Дзеці сцягнулі кудысьці граблі.* **7.** *каго-што.* Украсці (разм.). *С. кнігу ў суседа. Ваўкі сцягнулі авечку.* **8.** *каго-што.* Туга перавязаць, сціскаючы што-н. *С. шнуроўку. С. паскам сукенку.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Пра сутаргу: звесці, скурчыць (разм. безас.). *Сутаргай сцягнула нагу.* **10.** часцей *безас., што.* Пачаць зацвярдзяваць. *На дварэ марозік, гразь сцягнула.* **11.** *безас., што.* Пра ваду: зменшыцца. *Пасля паводкі ваду сцягнула.* ‖ *незак.* **сцягваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4, 5, 8 і 9 знач.). ‖ *наз.* **сцягванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 5 і 8 знач.).

СЦЯГНЯК, сцегняка, *мн.* сцегнякі, сцегнякоў, *м.* **1.** Тое, што і сцягно. **2.** Гатунак мяса — верхняя частка задняй ляжкі, кумпяк. ‖ *прым.* **сцягнячны,** -ая, -ае.

СЦЯЖОК, -жка, *мн.* -жкі, -жкоў, *м.* Тое, што і флажок. ‖ *прым.* **сцяжковы,** -ая, -ае.

СЦЯЖЫНА, -ы, *мн.* -ы, -жын, *ж.* (разм.). Сцежка. ‖ *памянш.* **сцяжынка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

СЦЯКАЦЦА, -ЦЬ, *гл.* сцячыся, сцячы.

СЦЯЛЁЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Пра калёсы: зляцець з перадка. ‖ *незак.* **сцялёжвацца,** -аецца.

СЦЯЛЁЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Пра калёсы: сарваць з перадка. ‖ *незак.* **сцялёжваць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦЯМІЦЬ *гл.* цяміць.

СЦЯМНЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў цёмным, пацямнеў. *С. твар.*

СЦЯМНЕЦЦА, -ЦЬ *гл.* цямнецца, -ць.

СЦЯНА, -ы, *мн.* сцены *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сцяны, сцен, *ж.* **1.** Вертыкальная частка будынка, памяшкання. *Цагляная с. Драўляная с.* **2.** Высокая агароджа. *Гарадская с.* **3.** *чаго* або *якая.* Стромая бакавая паверхня чаго-н. *С. ямы.* **4.** *адз., перан., чаго.* Суцэльная маса чаго-н., якая ўтварае перашкоду, заслону для чаго-н. *С. лесу. С. дажджу.* ◊ **Свае сцены** (разм.) — пра свой дом. **Сцяна да сцяны** (разм.) — у непасрэднай блізкасці, па суседству (жыць, знаходзіцца і пад.). **Лезці на сцяну** (разм. неадабр.) — моцна раздражняцца. **Ілбом сцяны не праб'еш** (разм.) — пра

марныя спробы дасягнуць чаго-н. **Ставіць да сцяны** *каго* (разм.) — расстрэльваць. **І сцены вушы маюць** (разм.) — папярэджанне аб асцярожнасці, бо могуць падслухаць. **Як у сцяну гарохам** *каму што* (разм. неадабр.) — не рэагуе, не звяртае ўвагі на сказанае. **Як за каменнай сцяной** (разм.) — пад надзейнай аховай (жыць, адчуваць сябе). ‖ *памянш.* **сценка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **сценны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.) *і* **сцэнавы,** -ая, -ое (да 1 і 2 знач.). *Сценная ніша. Сценавыя блокі.*

СЦЯРВЯТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Драпежная птушка сямейства ястрабіных. *Арол-с.* **2.** Наогул жывёліна, якая харчуецца падлай. *Мядзведзь-с.*

СЦЯРЛЯДЖЫ *гл.* сцерлядзь.

СЦЯРПЕЦЬ, сцярплю, сцерпіш, сцерпіць; сцярпім, сцерпіце, сцярпяць; сцярпі; *зак., што.* Цярпліва вынесці, вытрымаць што-н. *С. абразу.*

СЦЯСНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нім, сцесніце, -няць; -нёны; *зак.* **1.** *гл.* цясніць. **2.** *каго (што).* Прымусіць каго-н. пацясніцца. *С. суседзяў.* ‖ *незак.* **сцясняць,** -яю, -яеш, -яе (да 2 знач.).

СЦЯЦЦА[1], сатнуся, сатнешся, сатнецца; сатнёмся, сатняцеся, сатнуцца; сцяўся, сцялася, -лося; сатніся; *зак.* Схапіцца ў бойцы, сварцы. ‖ *незак.* **сцінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СЦЯЦЦА[2], сатнуся, сатнешся, сатнецца; сатнёмся, сатняцеся, сатнуцца; сцяўся, сцялася, -лося; сатніся; *зак.* (разм.) **1.** Сабрацца ў камяк, скурчыцца. *С. ад холаду.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Шчыльна злучыцца, сцiснуцца (пра губы, зубы і пад.). *Губы сцяліся ад болю.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зацвярдзець пад уздзеяннем марозу. *Гразь к вечару сцялася.* ‖ *незак.* **сцінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

СЦЯЦЬ[1], сатну, сатнеш, сатне; сатнём, сатняце, сатнуць; сцяў, сцяла, -ло; сатні; сцяты; *зак., каго-што.* Зняць, аддзяліць чым-н. вострым, ссячы. *С. галаву.* ‖ *незак.* **сцінаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦЯЦЬ[2], сатну, сатнеш, сатне; сатнём, сатняце, сатнуць; сцяў, сцяла, -ло; сатні; сцяты; *зак., што* (разм.). **1.** Абхапіўшы, сціснуць. *С. рукі рамянямі.* **2.** Шчыльна злучыць (губы, зубы і пад.). *С. губы да болю.* **3.** *безас.* Пра мароз: сцягнуць, схапіць. *Вечарам ваду сцяло.* ‖ *незак.* **сцінаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сцінанне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

СЦЯЧЫ, сцяку, сцячэш, сцячэ; сцячом, сцечаце, сцякуць; сцёк, сцякла, -ло; сцячы; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра вадкасць: збегчы па нахіленай паверхні ўніз. **2.** Знемагчы ад страты крыві. *Ранены сцёк крывёю.* ‖ *незак.* **сцякаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЦЯЧЫСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., сцячэцца, сцякуцца; сцёкся, сцяклася, -лося; *зак.* **1.** Пра патокі, вадкасць: злучыцца. *Ручаі сцякліся.* **2.** *перан.* Пра людзей: сысціся, з'ехацца ў адно месца. *На плошчу сцяклося многа народу.* ‖ *незак.* **сцякацца,** -аецца.

СЧАКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** Стаміцца ад доўгага чакання. *С. пісьма з фронту.* **2.** Дачакацца. *Пайду да сястры, с. не магу, каб пабачыць.*

СЧАКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* Пачакаць некаторы час. *Трэба с., пакуль схлыне натоўп.*

СЧАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што* (спец.). Змацаваць, злучыць чалкай, канатам. *С. баржы.* ‖ *незак.* **счальваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **счальванне,** -я, *н.*

СЧАПІЦЦА, счаплюся, счэпішся, счэпіцца; *зак.* **1.** Злучыцца, зачапіўшыся адзін за аднаго. *Вагоны дрэнна счапіліся.* **2.** *перан., з кім* і *без дап.* Пачаць спрачацца, схапіцца ў бойцы (разм.). *Дзеці счапіліся за цацку.* ‖ *незак.* **счэплівацца,** -ваюся, -ваешся, -ваецца. ‖ *наз.* **счэпліванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СЧАПІЦЬ, счаплю, счэпіш, счэпіць; счэплены; *зак., што.* **1.** Злучыць, прымацаваўшы адно да аднаго, зачапіўшы адно за адно. *С. вагоны. С. тры сеялкі ў адзін агрэгат.* **2.** Моцна злучыць (пальцы рукі; разм.). *Настылыя пальцы не надта счэпіш.* **3.** *з чаго.* Адчапіць, зняць (разм.). *С. вядро з крука.* **4.** Сшыць, прышыць на скорую руку (разм.). *С. за вечар спадніцу.* ‖ *незак.* **счэпліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **счапленне,** -я, *н.*, **счэпліванне,** -я, *н.* *і* **счэп,** -у, *м.* ‖ *прым.* **счэпны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЧАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., каго-што* (разм.). Зачараваць.

СЧАРВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *зак.* (разм.). Тое, што і счарвівець.

СЧАРВІВЕЦЬ *гл.* чарвівець.

СЧАРНЕЛЫ, -ая, -ае. Які стаў чорным, пачарнелы.

СЧАРНЕЦЬ *гл.* чарнець.

СЧАРНІЦЬ *гл.* чарніць.

СЧАРСЦВЕЦЬ *гл.* чарсцвець.

СЧАРЦІЦЬ, счарчу, счэрціш, счэрціць; счэрчаны; *зак., што.* **1.** Скапіраваць чарцёж, план і пад. *С. схему.* **2.** Чэрцячы, зрасходаваць (разм.). *С. усе лісты паперы.* ‖ *незак.* **счэрчваць,** -аю, -аеш, -ае.

СЧАСАЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., счэшацца; *зак.* **1.** Счысціцца, зняцца пры часанні. *Счасалася два кілаграмы пуху.* **2.** Быць счасаным (*гл.* счасаць[1] у 2 знач.). *Уся воўна счасалася.*

СЧАСАЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., счэшацца; *зак.* Стаць счасаным (пра верхні слой дрэва і пад.), а таксама стаць стаптаным (пра абцасы і пад.). *Кара бярозы добра счасалася. Абцасы счасаліся.* ‖ *незак.* **счэсвацца,** -аецца.

СЧАСАЦЬ[1], счашу, счэшаш, счэша; счашы; счасаны; *зак., што.* **1.** Зняць часаннем, вычасаць. *С. пух з труса.* **2.** Апрацаваць, ачысціць часаннем (лён, шэрсць і пад.). *С. воўну.* ‖ *незак.* **счэсваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **счэсванне,** -я, *н.*

СЧАСАЦЬ[2], счашу, счэшаш, счэша; счашы; счасаны; *зак., што.* **1.** Часаннем зняць верхні слой чаго-н. *С. кару з дрэва.* **2.** Зрасходаваць пры часанні. *С. палена на трэскі.* ‖ *незак.* **счэсваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **счэсванне,** -я, *н.*

СЧАХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; счах, -хла; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Стаць чахлым, змарнець. *Расліны счахлі без вады.* **2.** Схуднець, зрабіцца хворым, слабым. *За адзін год счах чалавек.*

СЧАЦВЯРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -верыце, -раць; -роны; *зак., што.* Злучыць па чатыры. *С. кулямёты.*

СЧУЦЬ, счую, счуеш, счуе; счуты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што і з дадан. сказам.* Улавіць на слых якія-н. гукі, размову; пачуць. *С. крокі пад акном.* **2.** *што.* Атрымаць звесткі пра каго-, што-н., даведацца з якіх-н. крыніц. *Счуў я навіну пра сваіх родзічаў.* **3.** *каго.* Пра жывёл: учуць. *Кошка счула мыш і прытаілася.* **4.** *перан., што і з дадан. сказам.* Інтуітыўна прадбачыць. *С. бяду.*

СЧЫРВАНЕЦЬ *гл.* чырванець.

СЧЫРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Закрэсліць у многіх месцах, у беспарадку пакрэсліць. *С. увесь артыкул.*

СЧЫСЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -сціцца; *зак.* Сысці пры чыстцы з паверхні (пра слой чаго-н., пра бруд і пад.). *Пляма счысцілася з касцюма.* ‖ *незак.* **счышчацца,** -аецца.

СЧЫСЦІЦЬ, счышчу, счысціш, счысціць; счышчаны; *зак., што.* Чысцячы, зняць з паверхні чаго-н. *С. фарбу з шыбы.* ‖ *незак.* **счышчаць,** -аю, -аеш, -ае.

СЧЫТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *што з чым.* Чытаючы, параўнаць і зверыць (які-н. тэкст). *С. гранкі з рукапісам.* **2.** *што.* Распазнаць даныя, атрымаць ці здабыць інфармацыю, запісаную на якім-н. носьбіце. *С. штрыхавы код тавару. С. файл з дыскеты.* ‖ *незак.* **счытваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **счытванне,** -я, *н.* *і* **счытка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

СЧЫТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца счыткай. ‖ *ж.* **счытчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

СЧЭЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). Зачахнуць, заняпасці. *Яна, відаць, не акрыяе, так і счэзне.*

СЧЭП, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *гл.* счапіць. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Прыстасаванне, пры дапамозе якога што-н. счэпліваюць. *Вагонныя счэпы.*

СЧЭПЛІВАННЕ, СЧЭПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* счапіцца, -ць.

СЧЭПНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* счапіць. **2.** Такі, які счапляецца, які можна счапіць. *Счэпнае прыстасаванне.*

СЧЭПШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Рабочы, які счэплівае вагоны. ‖ *ж.* **счэпшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

СЧЭРЧВАЦЬ *гл.* счарціць.

СЧЭСВАННЕ[1—2] *гл.* счасаць[1—2].

СЧЭСВАЦЦА[1—2] *гл.* счасацца[1—2].

СЧЭСВАЦЬ[1—2] *гл.* счасаць[1—2].

СШАРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Пашкодзіць шарканнем. *С. падлогу.*

СШАТКАВАЦЬ *гл.* шаткаваць.

СШАТРАВАЦЬ *гл.* шатраваць.

СШЫТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Сшытыя лісты чыстай паперы ў вокладцы. *Сшыткі ў клетку. Агульны с.* (тоўсты сшытак у вокладцы). **2.** Складзены, але не разрэзаны друкаваны аркуш у кнізе, брашуры і пад. (спец.). ‖ *прым.* **сшыткавы,** -ая, -ае.

СШЫЎНЫ, -ая, -ое. Пашыты не з цэлага кавалка, са швом. *С. каўнер.*

СШЫЦЬ, сшыю, сшыеш, сшые; сшыты; *зак., што.* **1.** *гл.* шыць. **2.** Злучыць шыццём. *С. два кліны скуры.* ‖ *незак.* **сшываць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *наз.* **сшыванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **сшыўка,** -і, *ДМ* сшыўцы, *ж.* (да 2 знач.).

СШЭРХЛЫ, -ая, -ае. Пасівераны (пра скуру на твары, руках і пад.). *С. твар.* ‖ *наз.* **сшэрхласць,** -і, *ж.*

СШЭРХНУЦЬ *гл.* шэрхнуць.

СЫВАРАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Вадкасць, што атрымліваецца пры згортванні крыві па-за арганізмам, а таксама назва некаторых лекавых прэпаратаў з крыві. *Процідыфтэрыйная с.* ‖ *прым.* **сываратачны,** -ая, -ае.

СЫГРАНЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца зладжанасцю ў працэсе ігры. *С. аркестр. Сыграная футбольная каманда.* ‖ *наз.* **сыгранасць,** -і, *ж.*

СЫГРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* Дасягнуць зладжанасці ў сумеснай гульні. *Футбольная каманда сыгралася.* ‖ *незак.* **сыгрывацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **сыграўка,** -і, *ДМ* -раўцы, *мн.* -і, -равак, *ж.*

СЫГРА́ЦЬ *гл.* іграць.

СЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць глухія гукі, якія нагадваюць працяжнае вымаўленне гука «с». *Гусі выцягнулі шыі і пачалі с.* **2.** *перан.* Гаварыць здушаным ад раздражнення голасам (разм.). **3.** *перан.* Злоснічаць, выказваць сваё незадавальненне (разм.). *С. на мужа.* ‖ *аднакр.* **сы́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (разм.). ‖ *наз.* **сы́канне,** -я, *н. і* **сык,** -у, *м.* (разм.).

СЫН, -а, *мн.* сыны́, -о́ў, *м.* **1.** Асоба мужчынскага полу ў адносінах да сваіх бацькоў. *Малодшы с. вучыцца ў школе.* **2.** звычайна *мн., перан., чаго.* Чалавек, як носьбіт характэрных рыс свайго асяроддзя, грамадства, народа і пад. (высок.). *Сыны Беларусі. Сыны свайго часу.* ‖ *ласк.* **сыно́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* (да 1 знач.), **сыно́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **сыно́ўскі,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Сыноўскія абавязкі.*

СЫП, -у, *м.* Дробныя плямкі ці прышчыкі, якія з'яўляюцца на целе пры некаторых хваробах. *Алергічны с.*

СЫ́ПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -плецца; сы́пся; *незак.* **1.** Пра што-н. сыпкае, дробнае: падаць,валіцца. *Са страхі сыплецца снег. З торбы сыплецца мука. Іскры сыплюцца з вачэй* (перан.). **2.** Пра частыя гукі, словы: чуцца, распаўсюджвацца, гучаць. *Услед сыпаліся жарты.* **3.** Пра тканіну: разбурацца ў выніку выпадання нітак па абрэзаным краі (разм.). **4.** *перан.* Імкліва ў спеху бегчы. *З узгорка сыпаліся дзеці.*

СЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; сып; сы́паны; *незак.* **1.** *што.* Прымушаць падаць куды-н., паступова выпускаючы (што-н. сыпкае ці дробнае). *С. крупы курам. С. бульбу ў кучу.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра дробны, часты дождж, снег: ісці, падаць. *З вечара сыпаў калючы снег.* **3.** *перан., што, чым.* Накіроўваць на каго-н. у вялікай колькасці; надзяляць, асыпаць. *С. удары.* **4.** *перан., што, чым і без дап.* Гаварыць хутка і многа (разм.). *С. жартамі.* **5.** *перан.* Імкліва бегчы, ісці, ехаць (разм.). *З хаты сыплюць дзеці.* ‖ *аднакр.* **сы́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні.

СЫ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Тое, што і сып.

СЫ́ПКІ, -ая, -ае. Які складаецца з дробных часцінак, не счэпленых адна з адной, які мае ўласцівасць рассыпацца. *Сыпкія рэчывы.* ‖ *наз.* **сы́пкасць,** -і, *ж.*

СЫПНАТЫФО́ЗНЫ, -ая, -ае. Хворы на сыпны тыф. *С. хворы. Палата для сыпнатыфозных* (наз.).

СЫ́ПНУЦЬ *гл.* сыпаць.

СЫПНЫ: сыпны тыф — заразная хвароба, тыф, суправаджаецца з'яўленнем на целе хворага сыпу, плям.

СЫПНЯ́К, -у́, *м.* (разм.). Сыпны тыф.

СЫПУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Тое, што і сыпкі. *С. пясок.* **2.** Які рассыпаецца; пушысты, лёгкі (пра валасы). *Пасля мыцця валасы робяцца сыпучымі.* ‖ *наз.* **сыпу́часць,** -і, *ж.*

СЫР, -у, *мн.* сыры́, -о́ў, *м.* Харчовы прадукт, які робіцца з малака, заквашанага пэўным спосабам. *Плаўлены с. Клінковы с. Галандскі с. Плаваць як сыр у масле* (жыць у дастатку, раскошы). ‖ *памянш.* **сыро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* ‖ *прым.* **сы́рны,** -ая, -ае.

СЫРА[1]... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) сыры, у сырым выглядзе, напр. *сыравялены, сыравэнджаны;* 2) які падвяргаўся толькі першаснай апрацоўцы, напр. *сырадутны* (старажытны спосаб вырабу жалеза непасрэдна з руды; спец.).

СЫРА[2]... Першая частка складаных слоў са знач. які адносіцца да сыру, сыраробства, напр. *сыравар, сыраробны.*

СЫРАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па сыраварству.

СЫРАВА́РСТВА, -а, *н.* Выраб сыру як галіна прамысловасці. ‖ *прым.* **сырава́рны,** -ая, -ае. *С. завод.*

СЫРАВІ́НА, -ы, *ж., зб.* Матэрыял, прызначаны для далейшай прамысловай апрацоўкі. *С. тэкстыльнай прамысловасці.* ‖ *прым.* **сыраві́нны,** -ая, -ае. *Сыравінныя рэсурсы.*

СЫРАДО́Й, -ю, *м.* Толькі што надоенае малако. ‖ *прым.* **сырадо́йны,** -ая, -ае.

СЫРАДЗЭ́ЛЯ, -і, *ж.* Аднагадовая кармавая расліна сямейства бабовых. ‖ *прым.* **сырадзэ́левы,** -ая, -ае.

СЫРАЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Ядомы грыб з крохкай пласцiністай шапкай, звычайна каляровай афарбоўкі. ‖ *прым.* **сырае́жкавы,** -ая, -ае.

СЫРАКВА́ША, -ы, *ж.* Густое кіслае малако. ‖ *прым.* **сырakва́шны,** -ая, -ае.

СЫРАМЯЦЬ, -і, *ж.,* таксама *зб.* Нядубленая скура (рагатай жывёлы, свіней, ласёў), якая ідзе на конскую збрую і розныя тэхнічныя вырабы. ‖ *прым.* **сыра́мятны,** -ая, -ае. *Сырамятная аброць.*

СЫРАРО́БСТВА, -а, *н.* Тое, што і сыраварства. ‖ *прым.* **сыраро́бны,** -ая, -ае.

СЫ́РАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* сыры. **2.** Вільгаць, павышаная вільготнасць у паветры, глебе, памяшканні і пад. *С. у пакоі.*

СЫРАЯДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Ужыванне ў ежу толькі сырой гародніны, пладоў.

СЫ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ежа з тварагу, па выгляду падобная на аладку. *Сырнікі са смятанай.*

СЫ́РНЫ *гл.* сыр.

СЫРО́ВАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Вадкасць, якая атрымліваецца пры адтопліванні, адстойванні кіслага малака. ‖ *прым.* **сыро́ватачны,** -ая, -ае.

СЫРО́К, -рка́ *і* -рку́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* **1.** -рку́, *гл.* сыр. **2.** -рка́. Невялікі брусочак плаўленага сыру ці сырковай масы ў расфасоўцы. ‖ *прым.* **сырко́вы,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Сырковая маса.*

СЫРЦО́ВЫ *гл.* сырэц.

СЫРЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Вільготны, не сухі. *Стаяла восеньская сырая пара. У нізіне сыра* (у знач. вык.). **2.** Пра прадукты харчавання: не печаны, не вараны, не смажаны і пад. *Сырая бульба. Сырое мяса. Есці моркву ў сырым выглядзе.* **3.** Недавараны, недапечаны, недасмажаны. *С. пірог.* **4.** *перан.* Не да канца апрацаваны, недароблены. *С. раман.* ‖ *наз.* **сы́расць,** -і, *ж.* (да 1 і 4 знач.).

СЫРЫЗНА, -ы, *ж., зб.* (разм.). **1.** Недаспелая садавіна, сырая агародніна. *Наеўся сырызны.* **2.** Што-н. сырое, вільготнае. *Не дровы, а с.*

СЫРЭ́Ц, -рцу́, *м.* Не да канца выраблены прадукт, паўфабрыкат. *Лён-с.* ‖ *прым.* **сырцо́вы,** -ая, -ае.

СЫРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Станавіцца сырым (у 1 знач.). *Памяшканне сырэе.* ‖ *зак.* **адсырэ́ць,** -э́е.

СЫСКА́ЦЦА, сышчу́ся, сы́шчашся, сы́шчацца; сышчы́ся; *зак.* (разм.). Знайсціся, адшукацца. *Праз некалькі гадзін сыскалася дзіця.*

СЫСКА́ЦЬ, сышчу́, сы́шчаш, сы́шча; сышчы́; сыска́ны; *зак.* **1.** *што з каго.* Прымусіць вярнуць сабе што-н. пазычанае каму-н. *С. сто рублёў. Пасвішчаш, пакуль сышчаш* (прымаўка). **2.** *каго-што.* Знайсці, адшукаць (разм.). *Чорт сем пар лапцей стаптаў, пакуль такую пару сыскаў* (з нар.). ‖ *незак.* **сы́скваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **сы́скванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

СЫСУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Дзіцяня груднога ўзросту, а таксама дзіцяня млекакормячай жывёліны, якое ссе маці. ‖ *памянш.* **сысуно́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.*

СЫСЦІ́, сыду́, сы́дзеш, сы́дзе; сышо́ў, -шла́, -ло́; сыдзі́; *зак.* **1.** *з чаго.* Ідучы, пакінуць сваё месца, спусціцца. *С. з лесвіцы. С. з трамвая. Вечар сышоў на зямлю* (перан.). **2.** *з чаго.* Адысці з месца, пакінуць месца, пераходзячы на іншае. *С. з дарогі на тратуар.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з чаго.* Выйсці з вытворчасці, быць выробленым. *З канвеера сышоў тысячны трактар.* **4.** Пайсці куды-н., пакінуць месца жыхарства, работы. *С. з дому. С. на заробіткі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *з каго-чаго.* Знікнуць з паверхні чаго-н. *З твару сышлі болькі. Снег сышоў з узгоркаў.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перастаць ставіцца ў тэатры, дэманстравацца ў кіно. *Спектакль сышоў са сцэны тэатра.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Закончыцца, прайсці (разм.). *Сышлі тыя цяжкія часы.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра справу, здарэнне і пад.: закончыцца, завяршыцца добра, шчасліва (разм.). *У сямейным жыцці ўсё сышло добра. С. з рук* (перан.: прайсці беспакарана, без непрыемнасцей). **9.** *за каго-што.* Быць прынятым, прызнаным за каго-, што-н. *С. за сястру.* **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра газ, пару, ваду і пад.: выйсці, выліцца, выцечы. *Мутная вада сышла з крана. Дым сышоў з пакоя.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра тэрмін, час: скончыцца, прайсці. *Тэрмін платы ўзносаў сышоў.* ◊ **Сысці ў магілу** (высок.) — памерці. ‖ *незак.* **схо́дзіць і сыхо́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **сход,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **сыхо́джанне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4, 10 і 11 знач.).

СЫСЦІ́СЯ, сыду́ся, сы́дзешся, сы́дзецца; сышо́ўся, -шла́ся, -шло́ся; сыдзі́ся; *зак.* **1.** Дайшоўшы да якога-н. месца, сустрэцца. *С. на скрыжаванні дарог.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Прыйсці ў адно месца, сабрацца (пра многіх). *На сход сышлася ўся вёска.* **3.** *перан., з кім.* Пасябраваць. *Мы сышліся яшчэ са студэнцкіх гадоў.* **4.** *з кім.* Уступіць у шлюб, наладзіць сумеснае жыццё. **5.** *перан., у чым, чым.* Аказацца адзінадушным у чым-н., прыйсці да згоды. *С. думкамі. С. ў цане.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Злучыцца, прымкнуўшы шчыльна адзін да аднаго канцамі, краямі. *Маснічыны сышліся. Канцы папругі не сышліся.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Супасці, аказацца ў адпаведнасці адно з адным. *Паказанні аналізаў сышліся.* ‖ *незак.* **схо́дзіцца і сыхо́дзіцца,** -джуся, -дзішся, -дзіцца. ‖ *наз.* **сыхо́джанне,** -я, *н.*

СЫТА́, -ы́, *ДМ* сыце́, *ж.* Абрадавае беларускае піцво — мёд, разведзены гатаванай вадой. ‖ *прым.* **сыто́вы,** -ая, -ае.

СЫТ—СЯД

СЫТНЫ, -ая, -ае. Пажыўны, які добра насычае. *Сытная вячэра. Сытна* (прысл.) *паснедаць.* ‖ *наз.* **сы́тнасць,** -і, *ж.*

СЫТЫ, -ая, -ае. **1.** Тлусты, укормлены. *С. вяпрук. Сытае дзіця.* **2.** Які наеўся ўдосталь. *С.* (наз.) *галоднаму не спагадае* (прыказка). **3.** Які ўтрымлівае шмат тлушчу. *Сытае мяса.* **4.** Які жыве ў дастатку, у раскошы (разм.). *Сытыя дзялкі. Сытае жыццё.* ◊ **Сыты па горла** (разм. неадабр.) — з лішкам, дастаткова каму-н. чаго-н. ‖ *наз.* **сы́тасць,** -і, *ж.*

СЫХО́ДЖАННЕ, СЫХО́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* сысціся, сысці.

СЫХО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паступова меншае, паніжаецца. *У сыходным парадку. С. націск.* **2.** У матэматыцы: які сходзіцца, супадае. ◊ **Сыходная інтанацыя** — з паступовым паніжэннем тону.

СЫЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца сытым (у 4 знач.), адкормленым. *Пры доглядзе кабан расце і сыцее.* ‖ *зак.* **рассыце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е *і* **пасыце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

СЫЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Начная птушка атрада соў. **2.** *перан.* Маўклівы, пануры чалавек. *Сядзіць с. сычом.* ‖ *прым.* **сычы́ны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Сычынае гняздо.*

СЫЧУ́Г, -а, *м.* **1.** Адзін з аддзелаў страўніка жвачных жывёл. **2.** Яда з фаршыраванага каровінага страўніка. ‖ *прым.* **сычу́жны,** -ая, -ае.

СЫ́ШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тайны агент вышукной паліцыі. ‖ *ж.* **сы́шчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц. ‖ *прым.* **сы́шчыцкі,** -ая, -ае.

СЭНС, -у, *м.* **1.** Унутраная сутнасць, лагічнае значэнне чаго-н., якое спасцігаецца розумам. *С. слова* (яго значэнне). *С. рамана.* **2.** Мэта, разумная аснова чаго-н. *С. жыцця. С. работы.* ‖ *прым.* **сэ́нсавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЭ́ПІЯ, -і, *мн.* -і, -пій, *ж.* **1.** Галаваногі марскі малюск, каракаціца, у целе якога выпрацоўваецца карычневае фарбавальнае рэчыва. **2.** Натуральная карычневая фарба з гэтага рэчыва, а таксама малюнак, выкананы такой фарбай, або фатаграфія карычневага тону.

СЭ́ПСІС, -у, *м.* (спец.). Цяжкае інфекцыйнае захворванне, якое выклікаецца хваробатворнымі мікробамі. ‖ *прым.* **сэпты́чны,** -ая, -ае.

СЭ́ПТЫМА, -ы, *ж.* У музыцы: інтэрвал шырынёй у сем ступеней. *Вялікая с. Малая с.*

СЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пачцівы зварот да мужчыны ў Англіі і ЗША; адзін з дваранскіх тытулаў, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул.

СЭ́РВІС, -у, *м.* Абслугоўванне насельніцтва, задавальненне яго бытавых патрэбнасцей, а таксама сукупнасць арганізацый, якія займаюцца абслугоўваннем бытавых патрэб людзей і стварэннем розных выгод для іх. *Аўтамабільны с.* ‖ *прым.* **сэ́рвісны,** -ая, -ае.

СЭ́РЦА[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Цэнтральны орган крывяноснай сістэмы, які мае выгляд мускульнага мяшка (у чалавека — у левым баку грудной поласці). *С. б'ецца. Хворае с.* **2.** *перан.* Гэты орган як сімвал душы, перажыванняў, пачуццяў, настрояў. *У яго добрае с. Няма ў іх с.* (пра злых, нядобрых людзей). **3.** *перан.* Важнейшае месца чаго-н., цэнтр. *Мінск — с. нашай дзяржавы.* **4.** Унутраная частка ствала дрэва, сцябла ці плода расліны. *На выгляд дрэва магутнае, а с. гнілое. С. морквы.* ◊ **Адкрыць сэрца** — прызнацца ў каханні. **Ад усяго сэрца** — шчыра, чыстасардэчна. **З адкрытым сэрцам** — даверліва, ад душы. **Прымаць блізка да сэрца** *што* (разм.) — аднесціся да чаго-н. з увагай, спачуваннем. **Сэрца кроўю абліваецца** *чыё, у каго* (разм.) — каму-н. вельмі цяжка ад душэўнага болю. ‖ *памянш.* **сэ́рцайка,** -а, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **сардэ́чны,** -ая, -ае.

СЭ́РЦА[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Засаўка ў замку, якая высоўваецца пры павароце ключа.

СЭРЦАБІ́ЦЦЕ, -я, *н.* **1.** Біццё, рытм сэрца. *Спакойнае с.* **2.** Пачашчанае біццё сэрца (ад хвалявання, хваробы і пад.). *У дзіцяці высокая тэмпература і с.*

СЭРЦАВЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Знаўца чалавечай душы. ‖ *ж.* **сэрцаве́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак.

СЭРЦАЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. жарт.). Той, хто лёгка пакарае чужыя сэрцы, улюбляе ў сябе. ‖ *ж.* **сэрцае́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак.

СЭРЦАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны па форме да сэрца[1] (у 1 знач.).

СЭ́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода паляўнічых даўгашэрсных сабак. *Ірландскі с.*

СЮДЫ́, *прысл.* У гэта месца, у гэты бок. *Палажы с. кнігу! Прынясі с. граблі!*

СЮДЫ́-ТУДЫ́, *прысл.* **1.** У той і другі бок; у розныя бакі. *Чалавек бегае сюды-туды з самага ранку.* **2.** У некаторыя месцы. *Трэба сюды-туды збегаць.* **3.** Нішто сабе, дапушчальна (разм.). *Днём яшчэ сюды-туды, а ў вячэрні змрок адчуваеш сябе, як у склепе.*

СЮЖЭ́Т, -а, *М* -жэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сукупнасць звязаных між сабой дзеянняў, падзей, характараў і лёсаў герояў, у якіх раскрываецца асноўны змест мастацкага твора. *Заблытаны с.* ‖ *прым.* **сюжэ́тны,** -ая, -ае. *Сюжэтныя лініі аповесці.*

СЮІ́ТА, -ы, *ДМ* сюі́це, *мн.* -ы, сюі́т, *ж.* Музычны твор, які складаецца з некалькіх рознахарактарных п'ес, аб'яднаных адзінствам задумы. ‖ *прым.* **сюі́тны,** -ая, -ае. *С. цыкл.*

СЮРПРЫ́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нечаканасць, нечаканы падарунак. *Вось дык с.!* ‖ *прым.* **сюрпры́зны,** -ая, -ае.

СЮСЮ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Размаўляючы, замяняць шыпячыя гукі свісцячымі. **2.** *перан.* Падробліваццa пад дзіцячы склад думак, мову і пад. *Нельга с. з дзецьмі.* ‖ *наз.* **сюсю́канне,** -я, *н.*

СЯ́БАР, -бра, *мн.* сябры́, -бро́ў, *м.* **1.** Той, хто звязаны з кім-н. сяброўствам. *Мой найлепшы с.* **2.** *чаго.* Прыхільнік, абаронца. *Сябры прыроды.* ‖ *прым.* **сябро́ўскі,** -ая, -ае.

СЯБЕ́, *ДМ* сабе́, *Т* сабо́й (сабо́ю), *займ. зваротны.* Указвае на адносіны дзеяння да таго, хто яго ўтварае (дзейніка), адпавядаючы па сэнсу асабовым займеннікам любой асобы і ліку. *Расказаць пра с. Паставіць сабе многа задач. Размеркаваць паміж сабою. Думаць пра с.* ◊ **Выйсці з сябе** — раззлавацца. **Замкнуцца ў сабе** — адасобіцца ад іншых. **Не па сабе** *каму* (разм.) — няёмка (пра стан збянтэжанасці, разгубленасці і пад.). **Па сабе** (разм.) — па свайму густу. **Сам не ў сабе** (разм.) — пра таго, хто страціў душэўны спакой. **У сябе** *хто* (разм.) — у сваім доме, пакоі і пад.

СЯБЕЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Сябелюбівы чалавек, эгаіст.

СЯБЕЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які любіць толькі сябе, эгаістычны.

СЯБЕЛЮ́БСТВА, -а, *н. і* **СЯБЕЛЮ́БНАСЦЬ,** -і, *ж.* Клопаты выключна пра сябе, пра свае інтарэсы, эгаізм.

СЯ́БРА, -а, *мн.* сябры́, -о́ў, *м.* Тое, што і сябар.

СЯБРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак., з кім і без дап.* Знаходзіцца з кім-н. у сяброўстве. ‖ *зак.* **пасябрава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й.

СЯБРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ро́ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Дзяўчынка, дзяўчына або жанчына, якая сябруе з кім-н.

СЯБРО́ЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сябар. **2.** Заснаваны на дружбе, добразычлівы. *Сяброўская атмасфера. Пагаварыць па-сяброўску* (прысл.). **3.** Які ўмее сябраваць. *А ты — хлопец с.*

СЯБРО́ЎСТВА, -а, *н.* Адносіны паміж кім-н., якія грунтуюцца на духоўнай блізкасці, агульнасці інтарэсаў, узаемнай прыхільнасці і пад.

СЯБРУ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Прыяцель, сябар, таварыш.

СЯБРЫ́НА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Кола, асяроддзе сяброў. **2.** Сяброўская бяседа з пачастункам. *С. скончылася позна.*

СЯВА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што і сявенька.

СЯВЕ́НЬКА, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек. *ж.* Лубянка для ручной сяўбы.

СЯВЕ́Ц, сяўца́, *мн.* сяўцы́, сяўцо́ў, *м.* Чалавек, які сее зярняты на ніве.

СЯГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Ісці, рухацца (разм.). *С. упэўненым крокам.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прасціраццa, даходзіць да якой-н. мяжы, узроўню і пад. *Раўніна сягае аж да ракі. Мае думкі далёка сягаюць* (перан.). ‖ *зак.* **сягну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, сегняце́, -ну́ць; -ні́.

СЯГО́ЛЕТА і СЁЛЕТА, *прысл.* У гэтым годзе, гэты год. *С. ўнучак у школу пойдзе.*

СЯГО́ЛЕТНІ і СЁЛЕТНІ, -яя, -яе. Гэтага года. *Сяголетнія яблыкі. С. ўраджай.*

СЯГО́ННЯ і СЁННЯ, *прысл.* **1.** У гэты дзень. *С. паеду ў Маскву.* **2.** *перан.* Цяпер. *С. студэнт, а заўтра настаўнік.* **3.** *у знач. наз., нескл., н.* Цяперашні дзень. *На с. ўзяла білеты ў кіно. На с.* (перан.: у дадзены момант). *Наша с.* (перан.: цяперашняе жыццё). ◊ **Не сягоння, дык заўтра; не сягоння — заўтра** (разм.) — вельмі хутка, у бліжэйшы час. ‖ *прым.* **сяго́нняшні і сё́нняшні,** -яя, -яе. *На с. дзень* (на сёння). ◊ **Жыць сягонняшнім (сённяшнім) днём** — не думаючы пра будучае.

СЯДА́ЛІШЧА, -а, *н.* Частка чалавечага цела, на якую садзяцца; ягадзіцы. ‖ *прым.* **сяда́лішчны,** -ая, -ае.

СЯДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** Тое, што і садзіцца. **2. сяда́й(це).** Ужыв. як прапанова, запрашэнне сесці.

СЯДЗЕ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Асоба малодшага медыцынскага персаналу, якая даглядае цяжкахворых, сядзіць ля пасцелі цяжкахворага.

СЯДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сядзець. **2.** Месца, прадмет, на якім сядзяць, на які садзяцца. *Сядзенні ў аўтобусе зручныя.*

СЯДЗЕ́ЦЦА, -дзі́цца; *безас., незак.:* **не сядзіцца, не сядзелася** *каму* — няма, не было магчымасці, жадання сядзець або заставацца дзе-н. *Не сядзіцца дома.*

СЯДЗЕ́ЦЬ, сяджу́, сядзі́ш, сядзі́ць; сядзі́м, седзіце́, сядзя́ць; сядзі́; *незак.* **1.** Займаць такое становішча, пры якім тулава апіраецца на што-н. сваёй ніжняй часткай. *С. на лаўцы. С. вярхом* (на кані). **2.** Пра птушак, насякомых: знаходзіцца на якім-н. месцы, не рухаючыся. *Ластаўкі сядзяць на правадах.* **3.** Знаходзіцца, быць дзе-н., у якім-н., месцы (пра людзей і прадметы). *С. цэлы дзень дома. Куры сядзяць запёртыя ў хляве. Хлеб сядзіць у печы.* **4.** Знаходзіцца ў якім-н. стане або займацца чым-н. *С. без работы. С. без хлеба* (галадаць). *С. з хворым дзіцем месяц. С. за вязаннем. С. за чарцяжамі.* **5.** Быць у зняволенні; быць пазбаўленым свабоды. *С. у турме. С. на гаўптвахце.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знаходзіцца, размяшчацца дзе-н. *Шыбы ў вокнах сядзяць няшчыльна. Пад сасной сядзіць баравік.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Глыбока ўпіўшыся куды-н., аставацца там. *Стрэмка сядзіць у пальцы. Куля сядзела вельмі глыбока ў назе.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра адзенне: добра аблягаць фігуру. *Сукенка сядзіць прыгожа.* ◊ **Вось дзе сядзіць** *хто-што ў каго* (разм., неадабр.) — пра каго-, што-н., што прычыняе вялікія клопаты, непрыемнасці. **Сядзець у дзеўках** (разм.) — доўга не выходзіць замуж. ‖ *наз.* **сядзе́нне,** -я, *н.* (да 1,3 і 4 знач.).

СЯДЗІ́БА, -ы, *мн.* -ы, -дзі́б, *ж.* **1.** Жылыя і гаспадарчыя пабудовы разам з садам і агародам, што складаюць адну гаспадарку. *Сялянскія сядзібы.* **2.** Зямельны ўчастак, заняты будынкамі ў адрозненне ад зямлі пад палямі, лугамі, лесам. ‖ *прым.* **сядзі́бны,** -ая, -ае.

СЯДЗЯ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які сядзіць. *Злавіць сядзячага зайца* **2.** Такі, які бывае, калі сядзяць. *Заснуць у сядзячай позе.* **2.** Звязаны са знаходжаннем на адным месцы; малярухомы. *Сядзячая работа.* **3.** Прызначаны для сядзення (разм.). *У аўтобусе 40 сядзячых месц.*

СЯДЛА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго (што).* Прымацоўваць сядло на спіне жывёлы. *С. коней.* ‖ *зак.* **асядла́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. ‖ *наз.* **сядла́нне,** -я, *н. і* **сядло́ўка,** -і, *ДМ* -ло́ўцы, *ж.*

СЯДЛО́, -а́, *мн.* сёдлы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сядлы́, сёдлаў, *н.* **1.** Частка збруі для верхавой язды ў выглядзе сядзення для конніка, якое ўмацоўваецца на спіне жывёлы. *Новае с. Выбіць з сядла* (таксама перан.: вывесці з раўнавагі, пазбавіць спакою). **2.** Скуранос сядзенне ў веласіпеда, матацыкла. **3.** Паніжэнне між дзвюма вышынямі ў горным хрыбце. *С. Эльбруса.* ‖ *памянш.* **сядзе́льца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **седлавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.).

СЯДО́К, седака́, *мн.* седакі́, седако́ў, *м.* **1.** Коннік, верхавы. **2.** Пасажыр, які едзе ў павозцы, карэце, санях (часам наймаючы вазака). *Браць у дарогу седакоў.*

СЯДУ́Н, седуна́, *мн.* седуны́, седуно́ў, *м.* (разм.). Чалавек, які вядзе маларухомае сядзячае жыццё, пасіўны, бяздзейны.

СЯКА́Ч[1], секача́, *мн.* секачы́, секачо́ў, *м.* (спец.). Востры нож, інструмент, механізм для раздраблення, сячэння чаго-н.

СЯКА́Ч[2], секача́, *мн.* секачы́, секачо́ў, *м.* Дарослы самец дзіка, марскога коціка.

СЯКЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ке́р, *ж.* **1.** Насаджаная на тапарышча металічная прылада для сячэння з лязом з аднаго боку і абухом з другога. *Бацька купіў новую сякеру.* **2.** Прымітыўная выкапнёвая прылада з крэменю. ‖ *памянш.* **сяке́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.*

СЯКІ́-ТАКІ́, сяка́я-така́я, сяко́е-тако́е, *займ. неазнач.* (разм.). Нязначны, некаторы. *Трэба навесці сякі-такі парадак. Ёсць сякія-такія заўвагі.*

СЯК-ТА́К, *прысл.* **1.** З вялікай цяжкасцю, ледзь-ледзь. *Ён сяк-так пераплыў раку.* **2.** *у знач. вык.* Цярпіма. *Ну як жыццё? — Сяк-так.*

СЯКУ́ЧАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* У матэматыцы: прамая лінія, якая перасякае крывую. *Правесці сякучую.*

СЯЛЕ́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Селядзец (часцей у прыгатаваным выглядзе). *Есці бульбу з сяледчыкам.*

СЯЛІ́БА, -ы, *мн.* -ы, -лі́б, *ж.* Населены пункт у сельскай мясцовасці (пасёлак, сяло і пад.). ‖ *прым.* **сялі́бны,** -ая, -ае.

СЯЛІ́ЦЦА, сялю́ся, се́лішся, се́ліцца; *незак.* **1.** Уладжвацца на незаселеных месцах; пасяляцца, займаць пад жыллё хату, участак. *С. на адведзеным участку.* **2.** *перан.* Пра пачуцці, настрой і пад.: узнікаць, напаўняць. *Надзеі на лепшае селяцца ў душы.* ‖ *зак.* **пасялі́цца,** -сялю́ся, -се́лішся, -се́ліцца.

СЯЛІ́ЦЬ, сялю́, се́ліш, се́ліць; се́лены; *незак., каго-што.* Уладжваць на незаселеных месцах; пасяляць. ‖ *зак.* **пасялі́ць,** -сялю́, -се́ліш, -се́ліць; -се́лены; *наз.* **пасяле́нне,** -я, *н.*

СЯЛО́, -а́, *мн.* сёлы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сялы́, сёл, *н.* **1.** Вялікая вёска, гаспадарчы і адміністрацыйны цэнтр сельскага раёна для навакольных паселішчаў, а таксама любы населены пункт негарадскога тыпу. *Працаўнікі сёл.* **2.** *зб.* Сельская мясцовасць, яе жыхары. *Культурная работа на сяле.* ◊ **Ні к сялу ні к гораду** (разм. неадабр.) — недарэчы, не да месца. ‖ *прым.* **се́льскі,** -ая, -ае.

СЯЛЯ́НКА, СЯЛЯ́НСКІ *гл.* селянін.

СЯЛЯ́НСТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Сяляне; клас сялян. **2.** Сялянская праца. *Займацца сялянствам.* ‖ *прым.* **сяля́нскі,** -ая, -ае. *Сялянскае паходжанне.*

СЯМЕ́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Стан сямейнага (у 2 знач.); сямейны спосаб жыцця. **2.** Заганны прынцып падбору кадраў, размеркавання працы, калі перавага і прывілеі аддаюцца родзічам і сваякам.

СЯМЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сям'я. **2.** Які мае сям'ю (у 1 знач.), не адзінокі. *С. чалавек.* **3.** Прызначаны для сям'і. *С. вечар у клубе.* **4.** Які грунтуецца на сямейнасці (у 2 знач.; неадабр.). *С. падыход пры прыёме на работу.*

СЯМЕ́ЙСТВА, -а, *н.* **1.** Тое, што і сям'я (у 1 знач.). *Прыехалі ўсім сямействам у тэатр.* **2.** У сістэматыцы жывёл і раслін: група з некалькіх родаў, падобных па будове і блізкіх па паходжанню. *С. акунёвых. С. злакавых.*

СЯМЁРА, семяры́х, семяры́м, семяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн.л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць сем. *С. хлопцаў. С. сірот. С. пасажыраў: чатыры мужчыны і тры жанчыны. С. свіней. Нас было с. С. аднаго не чакаюць* (прыказка). **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць сем. *С. гусянят.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: сем прадметаў. *С. саней. С. штаноў.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або якія носяць у пары: сем пар. *С. туфель. С. шкарпэтак.*

СЯМЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Лічба 7. **2.** Назва чаго-н. з сямі адзінак, напр. група з сямі чалавек, ігральная карта з сямю ачкамі і пад. **3.** Назва маршрутаў транспартных сродкаў, абазначаных лічбай 7 (трамвай, аўтобус, тралейбус). *Дзе с. спыняецца? Паеду на сямёрцы.* ‖ *прым.* **сямёрачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

СЯМІ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які складаецца з сямі якіх-н. адзінак, змяшчае сем адзінак, напр. *сямізначны, сямідзённы, сямігадзінны;* 2) які адносіцца да сямі, да сёмага, напр. *сямігадзінны* (цягнік).

СЯМІГАДЗІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў 7 гадзін. *С. рабочы дзень.* **2.** Назначаны на сем гадзін. *С. аўтобус.*

СЯМІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сямігоддзе. **2.** Які праіснаваў, пражыў 7 гадоў.

СЯМІГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у 7 гадоў. **2.** Гадавіна падзеі, якая была 7 гадоў назад. *С. школы.* ‖ *прым.* **сямігадо́вы,** -ая, -ае.

СЯМІГО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. *ж.* **1.** Сямігадовы план развіцця народнай гаспадаркі. **2.** Няпоўная сярэдняя школа з сямю гадамі навучання (існавала да 1958 г.).

СЯМІДЗЕСЯ́ТЫ *гл.* семдзесят.

СЯМІДЗЕСЯЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* сямідзесяцігоддзе. **2.** Які праіснаваў, пражыў 70 гадоў.

СЯМІДЗЕСЯЦІГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Тэрмін у 70 гадоў. **2.** Гадавіна чаго-н., што адбылося ці пачалося 70 гадоў назад. ‖ *прым.* **сямідзесяцігадо́вы,** -ая, -ае.

СЯМІКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань сёмага класа. ‖ *ж.* **сямікла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

СЯМІКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Зроблены сем разоў, паўлічаны ў сем разоў. *У сямікратным памеры. С. чэмпіён па гімнастыцы* (які сем разоў заваяваў гэта званне).

СЯМІМЕ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў сем месяцаў. *Сямімесячная хвароба.* **2.** Узростам у сем месяцаў. *Сямімесячнае дзіця.* **3.** Пра немаўля: які нарадзіўся неданошаным, праз сем месяцаў пасля зараджэння. *Выходжванне сямімесячных* (наз.).

СЯМІМІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Даўжынёй у сем міль. *Ісці сямімільнымі крокамі* (перан.: вельмі хутка).

СЯМІСО́ТЫ *гл.* семсот.

СЯМІТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ліч. парадк. да сем тысяч. *С. нумар.* **2.** Які складаецца з сямі тысяч адзінак. *Сямітысячнае войска.* **3.** Цаною ў сем тысяч. *Сямітысячная шакаладка.*

СЯМ-ТА́М, *прысл.* У некаторых месцах, месцамі. *За свой век давялося сям-там пабываць. Сям-там з моху вытыркаюцца шапачкі баравікоў.*

СЯМ'Я́, -'і́, *мн.* се́м'і *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сям'і́, сяме́й *і* се́м'яў, *ж.* **1.** Група людзей, якая складаецца з мужа, жонкі, дзяцей і іншых блізкіх сваякоў, што жывуць разам. *Дружная с.* **2.** *перан., каго* або *якая.* Група людзей, аб'яднаных агульнымі інтарэсамі. *Студэнцкая с.* **3.** Група жывёл, птушак, якая складаецца з самца, самкі і дзіцянят, што жывуць разам, а таксама група некаторых жывёлін або раслін аднаго віду. *С. мядзведзяў. С. бяроз.* ○ **Сям'я моў** — у лінгвістыцы: група роднасных моў. ‖ *памянш.* **сяме́йка,** -і, *ДМ* -ме́йцы, *мн.* -і, -ме-

ек, *ж.* (да 1 і, у знач. кучка чаго-н. да 3 знач.). ‖ *прым.* **сямейны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЯНА́Ж, сенажу́, *м.* Падвяленая здробненая трава, звычайна прасаваная, якая захоўваецца ў спецыяльных герметычна закрытых сховішчах і выкарыстоўваецца як багаты вітамінамі прэсны корм для жывёлы. *С. з люцэрны.* ‖ *прым.* **сяна́жны,** -ая, -ае.

СЯННІ́К, сенніка́, *мн.* сеннікі́, сеннікоў, *м.* Матрац, набіты сенам ці саломай. ‖ *прым.* **сенніко́вы,** -ая, -ае.

СЯННЫ́ *гл.* сена.

СЯРДЗІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны сердаваць, злавацца; злосны. *Сярдзітая суседка.* **2.** Які выражае раздражненне, злуецца на каго-, што-н. *С. позірк. С. на жонку.* **3.** Які моцна дзейнічае, моцны (пра віно, табаку, гарчыцу і пад.). *Сярдзітая гарчыца. С. перац.* **4.** *перан.* Вельмі моцны (пра мароз, вецер і пад.; разм.). *С. мароз. Сярдзітая зіма.* ‖ *наз.* **сярдзі́тасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

СЯРЖА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Званне малодшага каманднага саставу ў арміі і міліцыі, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **сяржа́нцкі,** -ая, -ае.

СЯРМЯ́ГА, -і, *ДМ* -мя́зе, *мн.* -і, -мя́г, *ж.* Верхняе адзенне з грубага даматканага сукна. ‖ *прым.* **сярмя́жны,** -ая, -ае.

СЯРНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які мае ў сабе серу (у 1 знач.). *Сярністыя мінералы.*

СЯРНІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Запалка. ‖ *прым.* **сярні́чкавы,** -ая, -ае *і* **сярні́чачны,** -ая, -ае.

СЯ́РОД, *прыназ. з Р.* **1.** У прамежку паміж краямі якой-н. прасторы, пераважна пасярод яе. *Палянка с. лесу.* **2.** У акружэнні каго-, чаго-н. (якіх-н. аднародных прадметаў, з'яў, асоб); паміж кім-, чым-н. *Карабель с. ільдоў.* **3.** Між канцом і пачаткам якога-н. часавага перыяду, у сярэдзіне. *Прачнуцца с. ночы.* **4.** У асяроддзі каго-н., у складзе якога-н. мноства. *Агітацыйная работа с. выбаршчыкаў.*

СЯРОД... *прыстаўка.* Утварае прыметнікі са знач. які знаходзіцца сярод, пасярод чаго-н., у сярэдзіне чаго-н., напр. *сяроддзённы, сяродсезонны.*

СЯРПЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Лёгкая баваўняная тканіна вельмі рэдкага пляцення. ‖ *прым.* **сярпя́нкавы,** -ая, -ае.

СЯРЭБРА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да серабра (у 1 знач.), напр. *сярэбразмяшчальны, сярэбраплавільны, сярэбрасвінцовы.*

СЯРЭ́БРАНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па серабрэнню.

СЯРЭ́БРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Зроблены з серабра. *Сярэбраная лыжка.* **2.** Які змяшчае серабро. *Сярэбраная руда.* **3.** *перан.* Колерам або бляскам падобны да серабра. *С. іней.* **3.** Меладычна звонкі, высокага тону. *С. голас. С. звон.* ◊ **Сярэбранае вяселле** — дзень дваццаціпяцігоддзя шлюбнага жыцця.

СЯРЭ́ДЗІНА, -ы, *ж.* **1.** Сярэдняя частка чаго-н., роўна аддаленая ад краёў або пачатку і канца чаго-н. *С. круга. С. дня. У сярэдзіне лета.* **2.** Паясніца (разм.). *Баліць с.* ‖ *памянш.* **сярэ́дзінка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж.* ◊ **Залатая сярэдзіна** — пра спосаб дзеяння, пры якім пазбягаюць крайнасцей, рызыкі.

СЯРЭДНЕ... (а таксама **сярэдня...**). Першая частка складаных слоў, са знач.: 1) сярэдні (у 2 знач.), напр. *сярэднеарыфметычны, сярэднестатыстычны;* 2) які знаходзіцца ў сярэдзіне, сярэдні (у 1 знач.), напр. *сярэднебеларускі, сярэднепралётны, сярэднетаежны;* 3) сярэдні (у 3 знач.), напр. *сярэднепаспяваючы, сярэднеўкормлены, сярэднеўспрыімлівы;* 4) які з'яўляецца сярэднім у жыцці, гісторыі, развіцці чаго-н., напр. *сярэдневяковы, сярэднепалеалітычны, сярэднечацвярцічны;* 5) які мае адносіны да сярэдняй адукацыі, напр. *сярэднемедыцынскі, сярэднетэхнічны.*

СЯРЭДНЕВЯКО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да сярэдневякоўя. *Сярэдневяковае мастацтва.*

СЯРЭДНЕВЯКО́ЎЕ, -я, *н.* Сярэднія вякі. *Ранняе с.*

СЯРЭ́ДНІ, -яя, -яе. **1.** Які знаходзіцца ў сярэдзіне, паміж якімі-н. крайнімі пунктамі, велічынямі і пад.; прамежкавы. *Сярэдняе цячэнне ракі. Чалавек сярэдняга росту. С. ўзрост.* **2.** Які ўяўляе сабой велічыню, атрыманую дзяленнем сумы некалькіх велічынь на іх колькасць. *Сярэдняя зарплата за год. Сярэдняя вага. Сярэдняя хуткасць цягніка. Сярэдняе* (наз.) *арыфметычнае.* **3.** Пасрэдны; ні добры, ні благі. *С. студэнт. Сярэднія поспехі.* **4.** Не вышэй звычайнага ўзроўню, нормы. *Сярэднія патрабаванні.* ○ **Сярэдняе вуха** — поласць за барабаннай перапонкай, перад унутраным вухам. ◊ **Вышэй (ніжэй) сярэдняга** — вышэй (ніжэй) якой-н. нормы. **У сярэднім** — зыходзячы з сярэдніх велічынь, паказчыкаў.

СЯРЭДНЯ... (*гл.* **сярэдне...**). Першая частка складаных слоў, ужыв. замест «сярэдне...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *сярэднядзённы, сярэдняпозні, сярэдняруск, сярэдняспелы, сярэднясутачны.*

СЯРЭДНЯВЕ́ЧЧА, -а, *н.* Тое, што і сярэдневякоўе.

СЯСТРА́, -ы́, *мн.* сёстры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) сястры́, сясцёр, *ж.* **1.** Кожная з дачок у адносінах да іншых дзяцей гэтых жа бацькоў. *Родная с. Дваюрадная (стрыечная) с.* **2.** Асоба сярэдняга медыцынскага персаналу ў лячэбнай установе. *Медыцынская с. Хірургічная с. С.-гаспадыня* (якая загадвае гаспадаркай, бялізнай, інвентаром і інш.). ◊ **Міласэрная сястра** — медыцынская сястра, якая дапамагае хворым, раненым. **Малочная сястра** — дачка мамкі ў адносінах да выкармленых ёю чужых дзяцей, а таксама выкармленая дзяўчынка ў адносінах да дзяцей мамкі. ‖ *памянш.* **сястры́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ры́ц, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **сястры́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **сястры́н,** сестрына́, сестрыно́ (да 1 знач.) *і* **сястры́нскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

СЯТЧА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Унутраная святлоадчувальная абалонка вока.

СЯЎБА́, -ы́, *ж.* **1.** *гл.* сеяць. **2.** Пара́, калі сеюць. *Пачалася с. С. ярыны.*

СЯЎРУ́ГА, -і, *ДМ* -ру́зе, *мн.* -і, -ру́г, *ж.* Каштоўная прамысловая рыба сямейства асятровых. ‖ *прым.* **сеўру́жыны,** -ая, -ае.

СЯЎРУ́ЖЫНА, -ы, *ж.* Мяса сяўругі як ежа.

СЯЧКА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Сельскагаспадарчая машына для рэзкі саломы на корм, а таксама для здрабнення зялёнай масы раслін на сілас.

СЯЧЫ́ *і* **СЕ́КЧЫ,** сяку́, сячэ́ш, сячэ́; сячо́м, сечаце́, сяку́ць; сек, се́кла; сячы́; се́чаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Удараючы з размаху чым-н. вострым, раздзяляць на часткі, здрабняць. *С. дровы. С. мяса. С. лёд.* **2.** *каго-што.* Падсякаючы, валіць на зямлю, аддзяляць ад асновы; ссякаць. *С. лес. С. капусту.* **3.** *што.* Абчэсваць (камень; спец.). *С. камень.* **4.** *каго-што.* Біць, караць розгамі, рэменем і пад. *Яго секлі розгамі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што* і *без дап.* Ліць моцна, струменямі; з сілай біць, хвастаць (пра дождж, град і пад.). *Цэлы дзень сячэ дождж. Град сячэ збажыну.* **6.** *каго-што.* Пра насякомых: кусаць (разм.). *Авадні і сляпні сякуць кароў.* **7.** *перан.* Выказвацца пра каго-, што-н. рэзка, рашуча. *С. праўду ў вочы.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Грызці, прагрызаць дзіркі (пра мышэй; разм.). *Мышы сякуць салому.* ‖ *зак.* **пасячы́** *і* **пасе́кчы,** -сяку́, -сячэ́ш, -сячэ́; -сячо́м, -сечаце́, -сяку́ць; -се́к, -кла; -сячы́; -се́чаны (да 1, 4, 5, 6 і 8 знач.) *і* **ссячы́** *і* **ссе́кчы,** ссяку́, ссячэ́ш, ссячэ́; ссячо́м, ссечаце́, ссяку́ць; ссек, -кла; ссячы́; ссе́чаны (да 2, 4, 5, 6 і 8 знач.). ‖ *аднакр.* **секану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты (да 1, 4, 5, 6 і 7 знач.). ‖ *наз.* **сячэ́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

СЯЧЫ́СЯ *і* **СЕ́КЧЫСЯ,** сяку́ся, сячэ́шся, сячэ́цца; сячо́мся, сечаце́ся, сяку́цца; се́кся, се́клася; сячы́ся; *незак.* **1.** Біцца, весці бой. *С. на шаблях.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рассякацца, быць пасечаным. *Косці сякуцца без асаблівых намаганняў.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра валасы: ламацца, расшчапляцца на канцах. ‖ *зак.* **пасячы́ся** *і* **пасе́кчыся,** -сячэ́цца (да 2 і 3 знач.).

СЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* сячы. **2.** Паверхня, плоскасць, па якой што-н. рассечана, разрэзана. *Падоўжанае с. С. карнізаў з мармуру. С. электрычнага проваду.* ○ **Кесарава сячэнне** — аперацыя вымання плода шляхам разрэзу брушной сценкі і маткі.

Т

ТАБА́КА, -і, *ДМ* -ба́цы, *ж.* **1.** Расцёртыя лісты тытуню для нюхання. **2.** Тое, што і тытунь (разм.). *Курыць табаку. Пасынкаваць табаку.* **3.** Травяністая дэкаратыўная расліна сямейства паслёнавых з пахучымі кветкамі. ‖ *прым.* **таба́чны,** -ая, -ае. *Т. ліст.*

ТАБАКЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Скрыначка для табакі (у 1 знач.). ‖ *прым.* **табаке́рачны,** -ая, -ае.

ТАБАКУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто курыць табаку (у 2 знач.).

ТАБА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (спец.). Веславаць назад для руху кармой наперад, для тармажэння або павароту лодкі.

ТА́БАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Група цыганскіх сем'яў, якія качуюць разам, а таксама іх стан, абоз. **2.** Абоз перасяленцаў, а ў мінулым таксама ўмацаваны лагер казакоў. ‖ *прым.* **та́барны,** -ая, -ае.

ТА́БЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Спіс, пералік чаго-н. у пэўным парадку. **2.** Ведамасць пасляховасці вучняў. **3.** Спецыяльная дошка (або кніга) для ўліку прыходу на работу і адыходу з работы рабочых і служачых. ○ **Табель аб рангах** — у дарэвалюцыйнай Расіі: суадносіны чыноў ваеннага, грамадзянскага і прыдворнага ведамстваў па старшынству (рангах, класах), уведзеныя Пятром I. ‖ *прым.* **та́бельны,** -ая, -ае.

ТА́БЕЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік прадпрыемства, установы, які вядзе ўлік па табелю (у 3 знач.). ‖ *ж.* **та́бельшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -шчыц.

ТАБЛЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Маленькі сплюшчаны шарык з прасаванага лекавага парашку. ‖ *прым.* **табле́тачны,** -ая, -ае.

ТАБЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* Звесткі аб чым-н., размешчаныя па графах у пэўным парадку. *Т. множання.* ‖ *памянш.* **таблі́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **таблі́чны,** -ая, -ае.

ТАБЛІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* табліца. **2.** Пласцінка, дошчачка, з надпісам, які указвае, абазначае што-н.

ТАБЛО́, *нескл., н.* Спецыяльны шчыт са светлавымі сігналамі або надпісамі для інфармацыі аб чым-н. *Светлавое т.*

ТАБЛЬДО́Т, -а, *М* -до́це, *м.* Назва агульнага абедзеннага стала з агульным меню ў гасцініцах, пансіёнах, на курортах.

ТАБУ́, *нескл., н.* У першабытных народаў: рэлігійная забарона на якое-н. слова, дзеянне, прадмет.

ТАБУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Статак коней, а таксама аленяў і некаторых іншых капытных жывёл. ‖ *прым.* **табу́нны,** -ая, -ае *і* **табуно́вы,** -ая, -ае.

ТАБУНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *незак.* Збірацца, збівацца ў табун. *Коні табуняцца.* ‖ *зак.* **стабуні́цца,** -і́цца.

ТАБУ́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пастух пры табуне. ‖ *ж.* **табу́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТАБУРЭ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Звычайна кухонная мэбля для сядзення, без спінкі. ‖ *памянш.* **табурэ́тачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **табурэ́тны,** -ая, -ае.

ТАВА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прадукт працы, выраблены для абмену, продажу. *Тавары шырокага ўжытку.* **2.** Свойская рагатая жывёла (абл.). *Ужо т. з поля гоняць.* ‖ *прым.* **тава́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Таварнае абазначэнне. Т. выгляд* (добры знешні выгляд тавару, які прадаецца). *Т. знак* (знак прадпрыемства, фірмы).

ТАВАРА... *і* **ТАВАРА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да тавару, тавараў, напр. *тавараабарачэнне, тавараабарот, таваравытворца, таваразабеспячэнне, таварраспажывец;* 2) таварны (у 2 знач.), напр. *тавара-пасажырскі, тавара-транспартны.*

ТАВАРААБАРАЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і тавараабарот.

ТАВАРААБАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *м.* Абарот тавараў у народнай гаспадарцы. *Рост тавараабароту.*

ТАВАРААБМЕ́Н, -у, *м.* Абмен таварамі. *Шырокі т.* ‖ *прым.* **тавараабме́нны,** -ая, -ае.

ТАВАРАВЕ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і таваразнавец.

ТАВАРАВЫТВО́РЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто заняты вытворчасцю тавараў.

ТАВАРАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне таваразнаўства.

ТАВАРАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць ведаў пра тавар як прадмет гандлю, пра яго ўласцівасці, гатункі і спажывецкае значэнне. ‖ *прым.* **таваразна́ўчы,** -ая, -ае.

ТАВАРАЗНА́ЎЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і таваразнавец.

ТАВАРАПРАВО́ДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да руху тавараў ад вытворцы да спажыўца.

ТАВА́РНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Здольнасць вырабляць прадукцыю для рынку.

ТАВА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тавар. **2.** Які мае адносіны да перавозкі тавараў. *Т. поезд. Таварная станцыя.* **3.** Які паступае на рынак як тавар (звычайна аб прадуктах сельскай гаспадаркі; спец.). *Таварнае збожжа.* **4.** Які выпускае прадукты, што ідуць на рынак як тавар (спец.).

ТАВАРНЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Таварны поезд.

ТАВАРЫ́СКІ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да таварыша (у 1 знач.). *Таварыская падтрымка.* **2.** Шчыры, сяброўскі. *Таварыская размова.* **3.** Кампанейскі, згаворлівы. **4.** Які не мае афіцыйнага характару (пра спартыўныя спаборніцтвы). *Таварыская сустрэча па футболу.* ○ **Таварыскі суд** — грамадскі суд для разгляду спраў, звязаных з парушэннем дысцыпліны, грамадскага парадку і пад. ‖ *наз.* **тавары́скасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ТАВАРЫ́СТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Блізкасць, заснаваная на таварыскіх адносінах. *Баявое т. Цаніць дружбу і т.* **2.** Аб'яднанне людзей для якой-н. мэты, установа, арганізацыя. *Т. па ахове прыроды. Спартыўнае т.*

ТАВА́РЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, блізкі каму-н. па агульнасці поглядаў, дзейнасці, умовах жыцця і пад. *Школьны т.* **2.** Пры савецкай уладзе (звычайна перад прозвішчам, званнем, назвай прафесіі): зварот да грамадзяніна (у 2 знач.), а таксама яго ўпамінанне, абавязковы зварот ці ўпамінанне ў адносінах да члена камуністычнай або дружалюбнай партыі. *Вітаць таварышаў з дружалюбных краін.* **3.** *каго.* У назвах службовых асоб — памочнік, намеснік (уст.). *Т. пракурора.* ‖ *ж.* **тава́рышка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак (да 1 знач.).

ТАВАРЫШАВА́ЦЬ, -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; *незак.* (разм.). Быць таварышамі з кім-н. ‖ *наз.* **таварышава́нне,** -я, *н.*

ТАВЕ́РНА, -ы, *мн.* -ы, -рн *і* -рнаў, *ж.* Невялікі шынок, карчма (у Італіі і некаторых іншых краінах).

ТАВО́Т, -у, *М* -во́це, *м.* Густая змазка для машын і механізмаў. ‖ *прым.* **таво́тны,** -ая, -ае.

ТАГАСВЕ́ТНЫ, -ая, -ае. У рэлігійных уяўленнях: незямны, замагільны, пасмяротны.

ТАГАЧА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існаваў у мінулым, у тыя часы, пра якія ідзе гаворка. **2.** Які адносіцца да аднаго часу, да адной эпохі з кім-, чым-н. ‖ *наз.* **тагача́снасць,** -і, *ж.*

ТАДЖЫ́КІ, -аў, *адз.* -жы́к, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Таджыкістана. ‖ *ж.* **таджы́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **таджы́кскі,** -ая, -ае.

ТАДЫ́, *прысл.* **1.** У той час, у мінулым, не цяпер. *Т. дзеці яшчэ не ўмелі чытаць. Памыў рукі і т. сеў за стол.* **2.** Пры пэўных умовах, абставінах. *Сходзіш у магазін па хлеб, т. толькі можаш ісці гуляць.* **3.** Ужыв. як суадноснае слова ў галоўным сказе пры дадаными часу са злуч. «калі». *Калі мне прынясуць кнігу, т. прачытаю.* **4.** *у знач. злуч.* Выкарыстоўваецца ў спалучэнні са злучнікам «як» у дадатных часавых супастаўляльных сказах у значэнні: у той час як, не гледзячы на тое што. *Мы толькі снедалі, т. як яны ўжо садзіліся абедаць.*

ТАДЫ́-СЯДЫ́, *прысл.* Час ад часу, калінікалі, іншы раз.

ТАДЫ́ШНІ, -яя, -яе (разм.). Які быў тады (у 1 знач.). *Тадышнія падзеі.*

ТАЕ́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які жыве ў тайзе і займаецца таежным промыслам. ‖ *ж.* **тае́жніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ТАЕ́ЖНЫ *гл.* тайга.

ТАЕ́МНІК, -у, *м.* Шматгадовая травяністая бесхларафільная расліна, якая паразітуе на каранях ляшчыны, вольхі і пад.

ТАЕ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Скрыты, невядомы, непрыкметны для іншых. **2.** Загадкавы, невядомы, акружаны тайнай. **3.** У якім скрыта тайна[1] (у 2 знач.). ‖ *наз.* **тае́мнасць,** -і, *ж.*

ТАЗ[1], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Шырокая і неглыбокая круглая металічная або пластмасавая пасудзіна. *Т. для варэння.* ‖ *памянш.* **та́зік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ТАЗ[2], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Частка шкілета чалавека і жывёлін — касцявы пояс, які апіраецца на ніжнія (у жывёлін — на заднія) канечнасці і з'яўляецца апорай для пазваночніка. ‖ *прым.* **та́завы,** -ая, -ае. *Тазавыя косці.*

ТАЗАСЦЕГНАВЫ́, -а́я, -о́е. Які злучае сцягно з тазавай косцю, які знаходзіцца на месцы іх сутыкнення. *Т. сустаў.*

ТАІ́НСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* У хрысціянстве: абрад (хрышчэнне, прычашчэнне, споведзь), які пасылае веруючым цудадзейную сілу, боскую ласку.

ТАІ́ЦЦА, таю́ся, то́ішся, то́іцца; *незак.* **1.** Не расказваць чаго-н., скрываючы ад іншых;

ТАІ—ТАК

праяўляць скрытнасць. *Гаварыць і не т.* **2.** Хавацца, скрывацца. *Т. пад кустом.* **3.** Быць, існаваць у кім-, чым-н. у скрытым выглядзе, не праяўляючыся. *У душы таілася трывога.*

ТАІЦЬ, таю́, то́іш, то́іць; то́ены; *незак., што.* **1.** Трымаць у тайне, скрываць ад іншых што-н. *Т. сваё мінулае.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мець, заключаць у сабе што-н. знешне непрыкметнае, яшчэ не выяўленае. *Зямля тоіць у сваіх нетрах яшчэ многа невядомага.*

ТАЙГА́, -і́, *ДМ* тайзе́, *ж.* На поўначы Еўропы, Азіі і Амерыкі: дзікі хваёвы лес. *Сібірская т.* ‖ *прым.* **тае́жны,** -ая, -ае *і* **тайго́вы,** -ая, -ае.

ТАЙКО́М, *прысл.* Употай, непрыкметна. *Прабрацца т.*

ТАЙМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У спартыўных гульнях: вызначаны адрэзак часу, на працягу якога ідзе гульня. *Закончыўся першы т. футбольнага матча.*

ТАЙМ-А́ЎТ, тайм-а́ўта, *М* тайм-а́ўце, *мн.* тайм-а́ўты, тайм-а́ўтаў, *м.* Прадугледжаны правіламі спартыўнай гульні кароткатэрміновы перапынак па просьбе іграка, трэнера. *Выкарыстаць тайм-аўт.*

ТАЙМЕ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Рыба сямейства ласасёвых, якая водзіцца ў рэках Сібіры, Сахаліна, поўначы еўрапейскай часткі Расіі.

ТА́ЙНА, -ы, *мн.* -ы, тайн *і* -аў, *ж.* **1.** Тое, што хаваецца ад іншых, што вядома не ўсім; сакрэт. *Захаваць тайну. Ваенная т.* **2.** Тое, што яшчэ не пазнана; скрытая ўнутраная сутнасць з'явы, прадмета. *Тайны прыроды.* **3.** Тое, чым чалавек яшчэ не авалодаў. *Т. галактыкі.*

ТА́ЙНАПІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Умоўнае тайнае пісьмо (у старажытных рукапісах), крыптаграфія. ‖ *прым.* **тайнапі́сны,** -ая, -ае.

ТАЙНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Месца для хавання чаго-н. *Хаваць пісталет у тайніку.* **2.** *перан.* Самае запаветнае, патаемнае месца чаго-н. *У тайніках душы.* ‖ *прым.* **тайніко́вы,** -ая, -ае.

ТА́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца тайнай для каго-н., вядомы нямногім. *Тайная сустрэча.* **2.** Які яшчэ не пазнаны, унутраная сутнасць якога скрытая. *Тайныя з'явы прыроды.* **3.** Загадкавы, таямнічы. *У яго словах адчуваўся т. сэнс.* **4.** Звязаны з сакрэтнасцю, прызначаны для сакрэтных спраў (уст.). *Тайная паліцыя.* ‖ *наз.* **та́йнасць,** -і, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ТАЙФУ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ураган вялікай разбуральнай сілы, бывае пераважна ў Паўднёва-Усходняй Азіі і заходняй частцы Ціхага акіяна.

ТАК. 1. *прысл.* Такім чынам, а не інакш. *Т. трэба рабіць. Ці т. я сказаў?* **2.** *прысл.* У такім стане, выглядзе і пад. *Мяса трэба есці з хлебам, а не т. Мужчына нёс чамадан, а жанчына ішла т.* **3.** *прысл.* У такой ступені, да такой ступені, настолькі. *Гэта было т. даўно, што ніхто не помніць. Стала т. цёмна, як ноччу.* **4.** *прысл.* Без асаблівай прычыны, патрэбы або без пэўнай мэты, без сур'ёзнага намеру. *Ён прыйшоў не памагаць, а т. паглядзець.* **5.** *прысл.* Правільна, дакладна, сапраўды. *Сумленны ён чалавек, гэта т.* **6.** *часц.* Ужыв. ў рэпліках пры адказе для выражэння сцвярджэння, згоды. *Верш вывучыў? — Т. Ты любіш маляваць, любіш многа чытаць. Т.? — Т.* **7.** *часц.* Ужыв. ў рэпліцы-адказе з агульным значэннем неакрэсленасці. *Як жывеш? — Ды т.* **8.** *часц. ўказальная.* Выкарыстоўваецца ў пачатку сказа для канкрэтызацыі пацвярджэння раней выказанай думкі. *Т., цяжка табе будзе пакуль прывыкнеш.* **9.** *часц. ўзмацняльная.* Выкарыстоўваецца для падкрэслівання большай выразнасці таго слова, пры якім яно стаіць. *А я т. думаю, што ўсё гэта забудзецца.* **10.** *часц. абмежавальная.* Ужыв. для ўказання на прыблізную колькасць, меру чаго-н., час і пад. *Прайшлі т. кіламетраў пяць. Гадоў т. праз дзесяць і не пазнаеш яго, як сустрэнеш.* **11.** *часц.* У спалучэнні з «і» указвае на характар дзеяння. *Яблык апетытны, т. і хочацца ўкусіць.* **12.** *злуч.* У спалучэнні са злучнікам «як» выкарыстоўваецца для злучэння аднародных членаў сказа і сказаў з параўнальна-супастаўляльным адценнем. *Як дзеці, т. і дарослыя любяць сваю родную мову.* ◊ **За так** (разм.) — бясплатна, дарма. **І так далей** — ужыв. ў канцы пералічэння чаго-н. і ўказвае, што пералічэнне можа прадаўжацца. **Не так каб** (разм.) — не вельмі. *Не так каб цёпла было, але і не холадна.* **Не так сабе** — з нейкай мэтай, з пэўным намерам. **Так і так** (разм.) — ужыв. замест пераказу, паўтарэння ўжо вядомага, пра што ўжо расказвалася. **Так сабе** (разм.) — для абазначэння невысокай, пасрэднай ацэнкі каго-, чаго-н. *Цікавая кніжка? — Так сабе.* **Так ці інакш (іначай)** — ва ўсякім выпадку, як бы не скламіся абставіны. *Так ці інакш, я заўтра буду ў вас.* **Хоць бы і так** (разм.) — няма нічога асаблівага, дрэннага ў чым-н.

ТАКАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ку́е; *незак.* Пра некаторых птушак: своеасаблівымі рухамі і крыкам падзываць самку. *Цецерукі такуюць вясной.* ‖ *наз.* **такава́нне,** -я, *н.*

ТАКАВІ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Месца, дзе такуюць птушкі.

ТАКА́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Займацца такарнай справай. ‖ *наз.* **така́рнічанне,** -я, *н.*

ТАКА́РНЫ, -ая, -ае. Звязаны з механічнай апрацоўкай металу, дрэва і іншых матэрыялаў пры дапамозе абточвання. *Такарная майстэрня.*

ТАКА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* (разм.). Такарная майстэрня.

ТА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Падтакваць каму-н., часта ўжываць слова «так». ‖ *наз.* **та́канне,** -я, *н.*

ТАКЕЛА́Ж, -у, *м.* (спец.). **1.** Сукупнасць усіх снасцей судна. **2.** Сукупнасць прыстасаванняў (тросаў, ланцугоў і пад.) для пад'ёму і перамяшчэння грузаў. *Т. пад'ёмнага крана.* ‖ *прым.* **такела́жны,** -ая, -ае. *Такелажнае абсталяванне. Такелажныя работы.*

ТАКЕЛА́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Такелажны рабочы; спецыяліст па такелажных работах.

ТАКІ́[1], -а́я, -о́е, *займ.* **1.** *указальны.* Менавіта гэты, падобны да гэтага або да таго, пра які гаварылася раней ці гаворыцца далей. *Такая цёплая зіма ў нас упершыню. Т. падручнік нам і патрэбны.* **2.** *азнач.* Ужыв. для ўзмацнення ступені якасці, уласцівасці. *Ён т. прыгожы. Т. звонкі голас.* **3. тако́е,** -о́га, *н.* Нешта, што звяртае на сябе ўвагу: смешнае, незвычайнае, страшнае і пад. *Што я т. сказаў?*

ТАКІ́[2], *часц.* (разм.). Усё ж, аднак. *Ён такі прыйшоў.*

ТАКІ́-СЯКІ́, така́я-сяка́я, тако́е-сяко́е, *займ. азнач.* (разм.). Ужыв. як жартоўнае лаянкавае слова ў значэнні: нягодны, нікчэмны, нядобры. *Ах ты, такі-сякі!*

ТАКІ́-ТА, така́я-та, тако́е-та. **1.** *займ. неазнач.* Ужыв. замест дакладнай назвы асобы, прыкметы, не названых па той ці іншай прычыне. *Трэба адзначыць, што на сходзе адсутнічалі такія-та.* **2.** *часц.* Ужыв. для выражэння дакору, іроніі і пад. (разм.). *Рубель згубіў. Такая-та бяда.*

ТАКО́ЎСКІ, -ая, -ае (разм.). Які не заслугоўвае ўвагі, пахвалы або адабрэння. *Не на такоўскага напаў* (не на такога прастака).

ТА́КСА[1], -ы, *мн.* -ы, такс *і* -аў, *ж.* Устаноўленая расцэнка тавараў або норма аплаты чаго-н. *Атрымаў плату па таксе.*

ТА́КСА[2], -ы, *мн.* -ы, такс *і* -аў, *ж.* Невялікі пакаёвы або паляўнічы сабака з крывымі кароткімі нагамі і доўгім тулавам.

ТАКСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Устанавіць (-наўліваць) расцэнку на што-н., таксу[1]. ‖ *наз.* **табса́цыя,** -і, *ж. і* **таксіро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ТАКСА́МА, *прысл.* і *часц.* **1.** *прысл.* Такім самым, падобным чынам, гэтак жа. *Дзеці працавалі т. як і дарослыя. Настаўнік чытаў вершы. Вучні т.* **2.** *часц.* Ужыв. пры выказванні нязгоды з чым-н., неадабрэння якіх-н. учынкаў (разм.). *А ты т. добрая цаца!*

ТАКСАМАТО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і таксі. ‖ *прым.* **таксамато́рны,** -ая, -ае. *Т. парк.*

ТАКСАПА́РК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Месца рамонту і стаянкі таксі. *Працаваць у таксапарку.* **2.** -у. Сукупнасць таксі. *З кожным годам т. павялічваецца.*

ТАКСА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па таксацыі.

ТАКСАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Тэлефон-аўтамат. ‖ *прым.* **таксафо́нны,** -ая, -ае.

ТАКСА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* таксаваць. **2.** Улік і матэрыяльная ацэнка лесу: вызначэнне запасаў драўніны, аб'ёму дрэў, прыросту і пад. ‖ *прым.* **таксацы́йны,** -ая, -ае.

ТАКСЕМІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Атручванне арганізма таксінамі пры трапленні іх у кроў.

ТАКСІ́, *нескл., н.* Легкавы або грузавы аўтамабіль, прызначаны для перавозкі пасажыраў або грузаў з аплатай па таксометру. *Легкавое т.*

ТАКСІКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (спец.). Навука, якая вывучае ўласцівасці ядаў і іх уздзеянне на арганізм. ‖ *прым.* **таксікалагі́чны,** -ая, -ае.

ТАКСІКАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, схільны да таксікаманіі. ‖ *ж.* **таксікама́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **таксікама́нскі,** -ая, -ае.

ТАКСІКАМА́НІЯ, -і, *ж.* Хвароба, якая выражаецца ў цязе да ўжывання некаторых таксічных для арганізма рэчываў, прэпаратаў.

ТАКСІКО́З, -у, *м.* (спец.). Нездаровы стан арганізма пры атручванні таксінамі.

ТАКСІКО́ЛАГ, -а, *ДМ* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Спецыяліст у галіне таксікалогіі.

ТАКСІ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Ядавітае рэчыва, якое ўтвараецца мікраарганізмамі, а таксама некаторымі жывёламі і раслінамі. ‖ *прым.* **таксі́чны,** -ая, -ае.

ТАКСІРО́ЎКА *гл.* таксаваць.

ТАКСІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Служачы, які займаецца таксіроўкай грузаў. ‖ *ж.* **таксіро́ўшчыца,** -ы, -чыц.

ТАКСІСТ, -а, *М* -сісце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Вадзіцель таксі. ‖ *ж.* **таксістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **таксісцкі,** -ая, -ае.

ТАКСІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* таксін. **2.** Які ўтрымлівае таксіны. ‖ *наз.* **таксічнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.). *Т. адпрацаваных газаў.*

ТАКСОМЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Механічны лічыльнік у таксі для ўліку яго работы і паказання кошту аплаты за праезд.

ТАК-СЯК, *прысл.* (разм.). **1.** Нейкім чынам, з пэўнымі намаганнямі. *Так-сяк перабраліся на другі бераг рэчкі.* **2.** *у знач. вык.* Абы-як; без асаблівага жадання. *На работу так-сяк, а на ежу мастак* (прыказка).

ТАКТ[1], -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Метрычная музыкальная адзінка — кожная з роўных па працягласці долей, на якія дзеліцца музычны твор па ліку метрычных націскаў у ім. *Прайграць восем тактаў.* **2.** Рытм якога-н. руху, дзеяння. *Адбіць т.* **3.** Частка рабочага цыкла якога-н. механізма (спец.). *Т. поршня паравой машыны.* ‖ *прым.* **тактавы,** -ая, -ае.

ТАКТ[2], -у, *М* -кце, *м.* Пачуццё меры ў паводзінах, далікатнасць. *Адсутнасць такту ў паводзінах.*

ТАК-ТАКІ, *часц.* (разм.). Аднак, усё-такі, усё ж. *Так-такі і не дачакаліся мы яго.*

ТАКТОЎНЫ, -ая, -ае. Які мае такт[2], ажыццёўлены з тактам. *Т. чалавек. Т. ўчынак.* ‖ *наз.* **тактоўнасць,** -і, *ж.*

ТАКТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па тактыцы, знаток тактыкі.

ТАКТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Майстэрства падрыхтоўкі і вядзення бою; спосабы і прыёмы вядзення бою. *Партызаны прытрымліваліся ў баю асобай тактыкі.* **2.** *перан.* Сукупнасць сродкаў і прыёмаў для дасягнення мэты. *Тут яна змяніла тактыку сваіх паводзін.* ‖ *прым.* **тактычны,** -ая, -ае.

ТАЛАКА, -і, *ДМ* -лацэ, *мн.* талокі *і (з ліч. 2, 3, 4)* талакі, -лок, *ж.* (разм.). **1.** Калектыўная дапамога пры выкананні сельскагаспадарчых работ. *Раней была пашырана форма ўзаемадапамогі — т.* **2.** *перан., зб.* Бязладны натоўп людзей. *Студэнты валілі талакой з клуба.*

ТАЛАКНО, -а, *н.* Мука з ачышчанага падпражанага аўса і страва з такой мукі на малацэ і масле. ‖ *прым.* **талакняны,** -ая, -ае.

ТАЛАКНЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Вечназялёная паўзучая расліна сямейства верасовых з бела-ружовымі і чырвонымі ягадамі.

ТАЛАЧЫЦЬ, -лачу, -лочыш, -лочыць; *незак.* (разм.). **1.** Выконваць якую-н. работу талакою (у 1 знач.). **2.** *што.* Таптаць, мясіць (пасевы, траву). *Т. пасевы.* ‖ *зак.* **сталачыць,** -лачу, -лочыш, -лочыць; -лочаны (да 2 знач.).

ТАЛЕНАВІТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае талент (у 1 знач.). *Т. матэматык. Таленавітая артыстка.* **2.** Уласцівы таленту (у 2 знач.). *Таленавітае выкананне твора.* ‖ *наз.* **таленавітасць,** -і, *ж.*

ТАЛЕНТ, -у *і* -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Надзвычайныя прыродныя здольнасці. *Пісьменніцкі т.* **2.** -а. Чалавек з вялікімі здольнасцямі. *Маладыя таленты.*

ТАЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старажытная нямецкая залатая і сярэбраная манета.

ТАЛЕРАНТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Цярпімы. ‖ *наз.* **талерантнасць,** -і, *ж.*

ТАЛЕРАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Музыкант, які іграе на талерках (у 2 знач.).

ТАЛЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Сталовая пасуда круглай формы з шырокім дном і прыўзнятымі краямі. *Набор талерак. Глыбокая т.* **2.** *мн.* Ударны музычны інструмент — два металічныя дыскі. ‖ *памянш.* **талерачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.*

ТАЛІ, -яў (спец.). Сістэма блокаў для падымання грузаў на судне. ‖ *прым.* **талевы,** -ая, -ае.

ТАЛІСМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паводле народных уяўленняў: прадмет, які прыносіць яго ўладальніку шчасце, удачу.

ТАЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* Найбольш вузкая частка тулава паміж грудзьмі і жыватом, а таксама частка адзення, якая аблягае гэтае месца. *Пінжак, звужаны ў таліі.*

ТАЛКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *незак.* (разм.). **1.** *з кім-чым, пра каго-што, аб кім-чым і без дап.* Гутарыць, весці гаворку. *Мужчыны талкавалі пра нарыхтоўку кармоў.* **2.** *каму.* Растлумачваць што-н. *Колькі не талкавалі яму — нічога не мог зразумець.* ‖ *наз.* **талкаванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ТАЛКОВЫ, -ая, -ае. **1.** Разумны, кемлівы; дзелавіты. *Т. работнік.* **2.** Ясны, зразумелы, пераканаўчы. *Талковае выступленне.* ‖ *наз.* **талковасць,** -і, *ж.*

ТАЛМУД, -а, *М* -дзе, *м.* (Т вялікае). У іудзейскай рэлігіі: звод тлумачэнняў Старога запавету і прадпісанні (рэлігійныя, маральныя, бытавыя), заснаваныя на гэтых тлумачэннях. ‖ *прым.* **талмудысцкі,** -ая, -ае *і* **талмудычны,** -ая, -ае.

ТАЛМУДЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік і тлумачальнік талмуда. **2.** *перан.* Начотчык, схаласт (зневаж.).

ТАЛОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка якога-н. дакумента, якая аддзяляецца ад цэлага або, наадварот, застаецца пасля аддзялення, а таксама кантрольны лісток на атрыманне чаго-н. *Адрыўны т. Т. на дровы.* ‖ *памянш.* **талончык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **талонны,** -ая, -ае.

ТАЛСТОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -товак, *ж.* Шырокая, доўгая мужчынская кашуля ў складку, з поясам.

ТАЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які адтаў пад уздзеяннем цяпла. *Т. снег. Талая зямля.* **2.** Які ўтварыўся ад раставання снегу або лёду (пра ваду). *Талая вада.*

ТАЛЬК, -у, *м.* Слаісты мяккі мінерал звычайна белага колеру, выкарыстоўваецца ў выглядзе парашку ў тэхніцы і медыцыне. *Прысыпаць талькам.* ‖ *прым.* **талькавы,** -ая, -ае.

ТАЛЬКА[1], -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Маток пражы або ніток рознай велічыні. *Пафарбавалі ў зялёны колер дзве талькі ніткак.* **2.** Від матавіла, на якое звіваюць ніткі. *Наматаць ніткі на тальку.*

ТАЛЬКА[2], -і, *ДМ* -льцы, *ж.* Тое, што і тальк.

ТАЛЬМА, -ы, *мн.* -ы, тальм *і* -аў, *ж.* (уст.). Жаночая доўгая накідка без рукавоў.

ТАЛЬМАХ, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Падвязка цераз плячо для падтрымання раненай або пашкоджанай рукі. *На пероне стаяў салдат з рукой на тальмаху.*

ТАЛЬЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Аднарадны рускі гармонік. *Даносіліся гукі тальянкі.*

ТАМ, *прысл.* і *часц.* **1.** *прысл.* У тым месцы, не тут. *Тут сонца свеціць, а т. дождж ідзе.* **2.** *прысл.* Потым, затым, далей. *Т. пабачым, што трэба рабіць.* **3.** *часц.* У спалучэнні з займеннікам «які» і прыслоўямі «дзе», «калі», «куды» ужыв. для ўзмацнення адмаўлення чаго-н., указання на немагчымасць здзейсніць што-н. (разм.). *Дзе т. тая дарога! Балота адно. Якія т. грошы! Дзе т.!* **4.** *часц.* Ужыв. ў пабуджальных сказах для ўзмацнення пабуджальнасці (разм.). *Пастарайся т. хутчэй закончыць работу.*

ТАМАГАЎК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ударная кідальная зброя паўночнаамерыканскіх індзейцаў.

ТАМАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -оў, *м.* Асоба, якая вядзе банкет.

ТАМАТ, -а *і* -у, *М* -маце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Тое, што і памідор. **2.** -у. Паста, соус з памідораў. *Рыба ў тамаце.* ‖ *прым.* **таматны,** -ая, -ае. *Т. сок.*

ТАМАШНІ, -яя, -яе (разм.). Які знаходзіцца там, у тым месцы, у той мясцовасці, пра якую ідзе гаворка; не тутэйшы. *Тамашнія жыхары.*

ТАМБУР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбудова каля ўваходных дзвярэй, якая засцерагае ад халоднага паветра. **2.** Закрытая пляцоўка пасажырскага чыгуначнага вагона. **3.** Цыліндрычная або шматгранная верхняя частка будынка, якая падтрымлівае купал (спец.). ‖ *прым.* **тамбурны,** -ая, -ае.

ТАМБУР[2], -у, *м.* (спец.). Род вышывання або вязання вочка ў вочка. ‖ *прым.* **тамбурны,** -ая, -ае. *Тамбурная іголка.*

ТАМБУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і танбур.

ТАМБУРМАЖОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дырыжор, які задае рытм ваеннаму аркестру на маршы. **2.** Жазло, якім дырыжор задае рытм духавому аркестру на маршы. ‖ *прым.* **тамбурмажорскі,** -ая, -ае.

ТАМБУРЫН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ударны народны музычны інструмент, род бубна. **2.** Барабан з падоўжаным корпусам.

ТАМІЦЦА, тамлюся, томішся, томіцца; *незак.* **1.** Зморвацца, прыставаць ад цяжкай, непасільнай працы. **2.** Мучыцца, пакутаваць ад чаго-н. *Т. ў палоне. Т. ў чаканні.* **3.** Вытрымлівацца пры пэўных умовах для набыцця неабходных якасцей (спец.). ‖ *зак.* **стаміцца,** стамлюся, стомішся, стоміцца *і* **утаміцца,** утамлюся, утомішся, утоміцца. ‖ *наз.* **тамленне,** -я, *н.*

ТАМІЦЬ, тамлю, томіш, томіць; томлены; *незак.* **1.** *каго-што.* Мучыць, знясільваць (цяжкай працай, хадой і пад.). **2.** *каго-што.* Прычыняць фізічныя або маральныя пакуты. **3.** *што.* Парыць у закрытай пасудзіне для атрымання неабходных якасцей (спец.). *Т. тытунь.* ‖ *наз.* **тамленне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ТАМЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, які стамляе, знясільвае, зморвае. *Тамлівая дарога.* ‖ *наз.* **тамлівасць,** -і, *ж.*

ТАМОЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Служачы таможні.

ТАМОЖНЯ, -і, *мн.* -і, -жань *і* -жняў, *ж.* Установа, якая ажыццяўляе кантроль над правозам тавараў цераз граніцу і займаецца зборам пошлін за такі правоз. ‖ *прым.* **таможны,** -ая, -ае. *Таможная пошліна.*

ТАМПАК, -у, *м.* Сплаў медзі з цынкам. ‖ *прым.* **тампаковы,** -ая, -ае.

ТАМПАНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; *зак.* і *незак., што* (спец.). Увесці (уводзіць) тампон (тампоны) у рану. ‖ *наз.* **тампанацыя,** -і, *ж.,* **тампанада,** -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* і **тампанаванне,** -я, *н.*

ТАМ—ТАН

ТАМПАНА́Ж, -у, *м.* (спец.). Запаўненне цэментам трэшчын, расколін у горных пародах, каб прадухіліць прасочванне вады з іх у буравыя свідравіны. ‖ *прым.* **тампана́жны,** -ая, -ае.

ТАМПО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кавалачак стэрыльнай марлі або ваты, які ўводзіцца ў рану або паласць для спынення крывацёку або для выдалення гною.

ТАМ-СЯ́М, *прысл.* (разм.). Дзе-ніздзе, у розных месцах, сям-там. *Неба было воблачнае, толькі там-сям праглядвалі зоркі.*

ТАМТА́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ударны музычны інструмент, разнавіднасць гонга.

ТАМУ́, *прысл.* **1.** Па гэтай прычыне, вось чаму. *Месяц схаваўся за хмарку, т. і пацямнела.* **2.** Для таго, з гэтай мэтай. *Пагаворым, я ж т. і зайшоў да цябе.* **3.** *у знач. выніковага злуч.* Ужыв. для падпарадкавання даданых выніковых сказаў з прычынным адценнем (звычайна ў спалучэнні са злучнікам або часціцай «і»). **4.** Уваходзіць у склад састаўнога прычыннага злучніка «таму што». *Не быў на рабоце, т. што захварэў.*

ТАНА́Ж, -у́, *м.* (спец.). **1.** Водазмяшчэнне судна ў тонах. **2.** Грузападымальнасць транспартных сродкаў, транспарту ў тонах. *Т. вагона.*

ТАНА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Вышыня гукаў ладу, якая вызначаецца становішчам галоўнага тону (першай ступені гамы). **2.** Асноўны колер, каларыт, спалучэнне тонаў у карціне. **3.** *перан.* Асноўная эмацыянальная настроенасць у мастацкім творы. *Аптымістычная т. паэмы.*

ТАНБУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Усходні струнны шчыпковы музычны інструмент грушападобнай формы.

ТА́НГА, *нескл., н.* Парны танец чатырохдольнага такта, які складаецца з шэрага адвольных па, а таксама музыка да гэтага танца. *Аргенцінскае т.*

ТА́НГЕНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трыганаметрычная функцыя, роўная адносінам сінуса да косінуса.

ТАНГЕНСО́ІДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -со́ід, *ж.* (спец.). Крывая лінія, якая графічна паказвае змяненне тангенса ў залежнасці ад змянення вугла.

ТАНДЭ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Машына, механізм, у якім аднародныя ўстройствы размешчаны паслядоўна на адной восі. *Веласіпед-т.* (здвоены, двухмесны).

ТАНДЭ́Т, -у, *М* -дэ́це, *м.* (разм.). Танная, недабраякасна зробленая рэч. ‖ *прым.* **тандэ́тны,** -ая, -ае. *Тандэтная работа.*

ТАНЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -не́м, *ж.* (спец.). Націск як сэнсаадрознівальная адзінка.

ТА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Від мастацтва, у якім стварэнне мастацкіх вобразаў дасягаецца сродкамі пластычных і рытмічных рухаў цела чалавека. *Тэорыя танца.* **2.** Сукупнасць такіх рухаў пэўнага тэмпу і формы, якія выконваюцца ў такт музыкі, а таксама музычны твор у рытме і стылі такіх рухаў. *Беларускі народны т.* **3.** *мн.* Гулянка з музыкай і танцамі; вечарынка. *Кожную суботу ў клубе былі танцы.* ◊ **Ні да танца, ні да ружанца** (разм. неадабр.) — пра няўмелага, ні на што не здатнага чалавека. ‖ *прым.* **танцава́льны,** -ая, -ае.

ТАНЗІЛІ́Т, -у, *М* -лі́це, *м.* (спец.). Запаленне міндалін. *Хранічны т.*

ТАНЗУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -зу́р, *ж.* Выбрытае месца на макаўцы галавы ў духоўных каталіцкіх асоб.

ТАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Падняць (падымаць) тонус у каго-, чаго-н. ‖ *наз.* **танізацыя,** -і, *ж.*

ТАНІ́Н, -у, *м.* Рэчыва, якое знаходзіцца ў некаторых раслінах і мае дубільныя і вяжучыя ўласцівасці (выкарыстоўваецца ў медыцыне і тэхніцы). ‖ *прым.* **тані́навы,** -ая, -ае.

ТАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** і *без дап.* Надаць (надаваць) поўнае гучанне музычнаму або маўленчаму тэксту (пры спяванні, чытанні і пад.). **2.** Пакрыць (пакрываць) фарбай што-н. да патрэбнага тону; зрабіць (рабіць) дэкаратыўную аддзелку з мэтай імітацыі. ‖ *наз.* **тані́раванне,** -я, *н.* і **таніро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ТАНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -то́нены; *незак., што* (разм.). Рабіць больш тонкім.

ТАНІ́ЧНЫ[1], -ая, -ае (спец.). Заснаваны на адпаведным чаргаванні націскных і ненаціскных складоў у вершаскладанні. *Танічнае вершаскладанне.*

ТАНІ́ЧНЫ[2], -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да тонусу арганізма, асобных яго органаў. *Т. рэфлекс.*

ТАНК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Баявая браніраваная машына на гусенічным ходу, з вялікай праходнасцю, узброеная пушкай і кулямётамі, устаўленымі ў рухомай гарматнай вежы. ‖ *прым.* **та́нкавы,** -ая, -ае. *Танкавая калона.*

ТАНК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Спецыяльна абсталяваны рэзервуар для захоўвання і транспарціроўкі вадкасцей.

ТАНКА...[1] (*гл.* **тонка...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «тонка...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *танкадзюбы, танкалісты, танканогі, танкаплёначны, танкарунны, танкаскуры, танкаслойны, танкастволы, танкасценны, танкашыі.*

ТАНКА...[2]. Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да танка[1], напр. *танкабудаванне, танкабудаўнічы, танкаваджэнне, танкадром, танкашлем.*

ТАНКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Трохі тонкі; танчэйшы, чым трэба. *Танкаватая тканіна.*

ТАНКАГУ́БЫ, -ая, -ае. З тонкімі губамі.

ТАНКАДРО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Участак мясцовасці, абсталяваны для выпрабавання танкаў і іншых гусенічных машын, а таксама для абучэння танкістаў.

ТАНКАНО́ГІ, -ая, -ае. З тонкімі нагамі. *Т. бусел.*

ТАНКАПРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род матыля.

ТАНКАРУ́ННЫ, -ая, -ае. З тонкім руном. *Танкарунныя авечкі.* ‖ *наз.* **танкару́ннасць,** -і, *ж.*

ТАНКАСКУ́РЫ, -ая, -ае. З тонкай скурай, лупінай. *Танкаскурыя апельсіны.* ‖ *наз.* **танкаску́расць,** -і, *ж.*

ТАНКАСЛО́ЙНЫ, -ая, -ае. З тонкімі слаямі. *Танкаслойнае дрэва.* ‖ *наз.* **танкасло́йнасць,** -і, *ж.*

ТАНКАСТВО́ЛЫ, -ая, -ае. З тонкім ствалом. *Танкастволая сасна.* ‖ *наз.* **танкаство́ласць,** -і, *ж.*

ТАНКАСТВО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае тонкі ствол (пра зброю).

ТАНКАСТРУ́ННЫ, -ая, -ае. З тонкімі струнамі.

ТАНКАСЦЕ́ННЫ, -ая, -ае. З тонкімі сценамі, сценкамі. *Т. дом. Танкасценная пасудзіна.*

ТАНКАШЫ́І, -ая, -ае. З тонкай шыяй.

ТАНКАШЭ́РСНЫ, -ая, -ае. З тонкай шэрсцю; з тонкай шэрсці. *Танкашэрсная авечка. Танкашэрсная тканіна.* ‖ *наз.* **танкашэ́рснасць,** -і, *ж.*

ТА́НКЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна для перавозкі вадкіх грузаў у танках[2]. ‖ *прым.* **та́нкерны,** -ая, -ае.

ТАНКЕ́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Браніраваная гусенічная баявая машына, узброеная адным або двума кулямётамі.

ТАНКЕ́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Падэшва, якая пастуупова патаўшчаецца ад наска да пяткі. *Туфлі на танкетцы.* **2.** *мн.* Лёгкі жаночы абутак на такой падэшве.

ТАНКІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваеннаслужачы танкавых войск. ‖ *прым.* **танкі́сцкі,** -ая, -ае.

ТАНКЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Не зусім тонкі, танкаваты. ‖ *наз.* **танкля́васць,** -і, *ж.*

ТАННЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца таннейшым. *Абутак не таннее.* ‖ *зак.* **патанне́ць,** -е́е.

ТА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мала каштуе, недарагі. *Танная тканіна.* **2.** *перан.* Які не мае каштоўнасці, пусты. *Танная слава.* ‖ *наз.* **та́ннасць,** -і, *ж.*

ТАНТА́Л, -у, *м.* Цвёрды тугаплаўкі метал светла-шэрага колеру. ‖ *прым.* **танта́лавы,** -ая, -ае.

ТАНТА́ЛАЎ, -лава, -лавы: **танталавы мукі** — нясцерпныя мукі ад усведамлення блізкасці жаданай мэты і немагчымасці яе дасягнення [ад імя героя грэч. міфалогіі Тантала, асуджанага вечна мучыцца ад голаду і смагі].

ТАНУ́ЦЬ, тану́, то́неш, то́не; тані́; *незак.* **1.** Апускацца пад ваду на дно пад уздзеяннем сілы цяжару, а таксама гінуць, апускаючыся на дно. *Карабель тоне.* **2.** *у чым.* Апускацца ў што-н. мяккае, вязкае і пад.; засядаць, вязнуць у чым-н. *Т. у гразі. Т. у снезе.* **3.** *перан.* Станавіцца малапрыкметным сярод чаго-н. *Хацінкі танулі ў зеляніне садоў.* ‖ *зак.* **патану́ць,** -тану́, -то́неш, -то́не; -тані́.

ТАНЦ... Першая частка складаных слоў са знач. танцавальны, напр. *танцверанда, танцгрупа, танцгурток, танцзала, танцпляцоўка.*

ТАНЦАВА́ЛЬНЫ *гл.* танец.

ТАНЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Выконваць танец; умець выконваць танцы. *І Халімон танцуе, калі яму шанцуе* (прыказка). *Т. вальс.* **2.** *перан.* Не стаяць на месцы, грацыёзна пераступаць з нагі на нагу (пра коней). ‖ *зак.* **станцава́ць,** -цую, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны (да 1 знач.).

ТАНЦЗА́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Зала, прыстасаваная для танцаў.

ТАНЦМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* (уст.). **1.** Настаўнік танцаў. **2.** Пастаноўшчык танцаў у тэтры або танцавальнай групе.

ТАНЦО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто танцуе, умее танцаваць. *Хлопец гэты і т., і спявак.* ‖ *ж.* **танцо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

ТАНЦО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Артыст балета, выканаўца танцаў. ‖ *ж.* **танцо́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТАНЦПЛЯЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -цо́вак, *ж.* Адкрытая, спецыяльна абсталяваная пляцоўка для танцаў пад музыку.

ТАНЦУ́ЛЬКІ, -лек (разм. іран). Вечар з танцамі, вечарынка. *У яе т. ў галаве.*

ТАНЧЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Станавіцца танчэйшым, больш тонкім. *Лёд танчэе з краёў.* ‖ *зак.* **патанчэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е.

ТАПАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздзел геадэзіі, які займаецца вывучэннем паверхні зямлі, сродкаў яе вымярэння і адлюстраваннем мясцовасці на планах або картах. **2.** Паверхня і ўзаемнае размяшчэнне асобных пунктаў мясцовасці (спец.). *Т. Магілёўскай вобласці. Т. горада.* ‖ *прым.* **тапагра́фічны**, -ая, -ае.

ТАПА́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мінерал з групы сілікатаў, асобныя крышталі якога, дзякуючы бляску і прыгожаму колеру, выкарыстоўваюцца як каштоўныя камяні. ‖ *прым.* **тапа́завы**, -а, -ае.

ТАПАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел матэматыкі, прысвечаны вывучэнню найбольш агульных уласцівасцей геаметрычных фігур, якія не мяняюцца пры любых дэфармацыях. ‖ *прым.* **тапалагі́чны**, -ая, -ае.

ТАПАНІ́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* (спец.). **1.** Сукупнасць тапонімаў якой-н. мясцовасці, краіны. *Т. Віцебшчыны. Т. Беларусі.* **2.** Раздзел мовазнаўства, які вывучае тапонімы, заканамернасці іх узнікнення, развіцця і функцыяніравання. ‖ *прым.* **тапанімі́чны**, -ая, -ае.

ТАПАНІ́МІЯ, -і, *ж.* (спец.). Тое, што і тапаніміка (у 1 знач.). ‖ *прым.* **тапанімі́чны**, -ая, -ае.

ТАПАРЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Ручка тапара. *Бярозавае т.*

ТА́ПАЧКІ, -чак, *адз.* та́пачка, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* *і* **ТА́ПКІ**, -пак, *адз.* -пка, *ДМ* -пцы, *ж.* Лёгкія туфлі без абцасаў. *Спартыўныя т.*

ТАПЕ́ЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Чалавек, які ўтапіўся або топіцца.

ТАПЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Музыкант, які іграў за грошы на танцавальных вечарах. ‖ *ж.* **тапёрка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

ТАПІНАМБУ́Р, -у, *м.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства складанакветных з прыдатнымі для яды клубнямі; земляная груша.

ТАПІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная няпарнакапытная млекакормячая жывёліна трапічных лясоў з выцягнутымі ў невялікі хобат верхняй губой і носам. *Сямейства тапіраў.*

ТАПІ́ЦЦА[1], таплю́ся, то́пішся, то́піцца; *незак.* **1.** Пазбаўляць сябе жыцця, кінуўшыся ў ваду. **2.** Пагружацца ў што-н. вязкае, зыбкае; вязнуць, засядаць у чым-н. ‖ *зак.* **утапі́цца**, утаплю́ся, уто́пішся, уто́піцца. ‖ *наз.* **тапле́нне**, -я, *н.*

ТАПІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., то́піцца; *незак.* Награваючыся, станавіцца мяккім, вадкім. *Воск топіцца.* ‖ *наз.* **тапле́нне**, -я, *н.*

ТАПІ́ЦЬ[1], таплю́, то́піш, то́піць; *незак.* **1.** *каго-што.* Прымушаць тануць. *Т. варожыя караблі.* **2.** *перан., каго-што.* Губіць, нішчыць, нагаворваючы на каго-н. (разм.). **3.** *перан., што.* Заглушаць у сабе (думкі, пачуцці і пад.) (разм.). *Т. гора ў працы.* ‖ *зак.* **патапі́ць**, -таплю́, -то́піш, -то́піць; пато́плены *і* **утапі́ць**, утаплю́, уто́піш, уто́піць; уто́плены. ‖ *наз.* **патапле́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **тапле́нне**, -я, *н.*

ТАПІ́ЦЬ[2], таплю́, то́піш, то́піць; то́плены; *незак., што.* Награваючы, расплаўляць. *Т. воск.* ‖ *наз.* **тапле́нне**, -я, *н.*

ТА́ПКІ *гл.* тапачкі.

ТАПЛЁНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і топлены.

ТАПЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Бервяно, палена, якое затанула пры сплаве. *Рэчка завалена таплякамі.*

ТАПО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне тапаграфіі (у 1 знач.), па тапаграфічнай здымцы.

ТАПО́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* *і* **ТО́ПАЛЬ**, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Дрэва сямейства вярбовых з высокім і моцным ствалом. ‖ *прым.* **тапо́левы**, -ая, -ае. *Т. пух.*

ТАПО́НІМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Уласная назва якога-н. геаграфічнага аб'екта (населенага пункта, ракі, возера і пад.). *Тапонімы Міншчыны.*

ТАПО́Р, тапара́, *мн.* тапары́, тапаро́ў, *м.* Прылада для сячэння ў выглядзе насаджанай на драўляную ручку металічнай лопасці з вострым лязом з аднаго боку і абухом з другога. *З лесу даносіўся стук тапара.* ◊ **Хоць тапор вешай** (разм.) — аб цяжкім, нясвежым паветры ў памяшканні. ‖ *памянш.* **тапо́рык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **тапо́рны**, -ая, -ае.

ТАПО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тапор. **2.** *перан.* Грубы, нязграбны, як тапаром зроблены. *Тапорная мэбля.* ‖ *наз.* **тапо́рнасць**, -і, *ж.*

ТАПТА́ЦЦА, тапчу́ся, то́пчашся, то́пчацца; тапчы́ся; *незак.* **1.** Пераступаць з нагі на нагу на адным месцы. **2.** *перан.* Рабіць што-н., не дасягаючы мэты, без належных вынікаў (разм.). ‖ *наз.* **таптáнне**, -я, *н.*

ТАПТА́ЦЬ, тапчу́, то́пчаш, то́пча; тапчы́; таптáны; *незак.* **1.** *каго-што.* Прымінаць нагамі. *Т. траву.* **2.** *каго.* Наязджаючы канём, збіваць з ног, душыць, калечыць. **3.** *што.* Ступаючы, пэцкаць нагамі (разм.). *Т. падлогу.* **4.** *што.* Збіваць, зношваць абутак. *Т. боты.* **5.** *перан., што.* Пагарджаючы, груба зневажаць, уніжаць. *Т. чалавечую годнасць.* ‖ *зак.* **патапта́ць**, -тапчу́, -то́пчаш, -то́пча; -тапчы́; -таптáны (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **стапта́ць**, стапчу́, сто́пчаш, сто́пча; стапчы́; стаптáны (да 4 знач.). ‖ *наз.* **таптáнне**, -я, *н.*

ТАПТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто топчацца без справы, марудна робіць што-н. ‖ *ж.* **таптýха**, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х.

ТАПТУ́ХА, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* **1.** *гл.* таптун. **2.** Адзін з відаў рыбалоўнай сеткі (абл.).

ТАПЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Род коннага прывода.

ТАПЧА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Шырокая лаўка, звычайна са спінкай, для сядзення або для спання. *Спаць на тапчане.* ‖ *памянш.* **тапчано́к**, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.*

ТАПЫ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца ; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падымацца ўверх, тарчма (пра валасы, шэрсць і пад.). **2.** *перан.* Быць незадаволеным чым-н.; упарціцца. ‖ *зак.* **устапы́рыцца**, -рыцца (да 1 знач.).

ТАПЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Паднімаць, ставіць тарчма, натапырваць (валасы, шэрсць, вушы і пад.). ‖ *зак.* **устапы́рыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны.

ТА́РА, -ы, *ж.* Упакоўка, у якой захоўваюцца або перавозяцца тавары, грузы (мяшкі, бочкі, скрынкі і пад.). *Шкляная т.* ‖ *прым.* **та́рны**, -ая, -ае (спец.). *Т. цэх.*

ТАРАБА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). **1.** *што.* Несці што-н. цяжкае, вялікае, груваасткае. **2.** Моцна стукаць, грукаць, утвараючы шум. *Т. у дзверы.*

ТАРАБА́РСКІ, -ая, -ае. **1.** Тайнапісны, крыптаграфічны (разм.). *Тарабарскае пісьмо.* **2.** *перан.* Бяссэнсавы, незразумелы (разм.). *Тарабарская мова.*

ТАРАБА́РШЧЫНА, -ы, *ж.* (разм.). Што-н. бяссэнсавае і незразумелае (пра мову, гаворку).

ТАРАБА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Займацца пустымі размовамі, балбатаць.

ТАРАКА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Насякомае чорнай або рыжай афарбоўкі з доўгімі вусамі, некаторыя віды якога водзяцца ў жыллі чалавека. ‖ *прым.* **тарака́навы**, -ая, -ае.

ТАРА́Н[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Прамысловая рыба сямейства карпавых, разнавіднасць плоткі. *Сушаны т.*

ТАРА́Н[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Старажытная прылада, якой разбівалі крапасныя сцены і якая мела выгляд бервяна з металічным наканечнікам, прымацаваным ланцугамі на перасовачнай вежы. **2.** Выступ у насавой падводнай частцы баявога судна для нанясення ўдару па корпусу варожага судна (спец.). **3.** Прамы ўдар самалёта, танка, карабля, які робіць прабоіну. **4.** Нанясенне ўдару носам карабля, вінтом самалёта, пярэдняй часткай танка па варожай машыне ў час бою. **5.** Прарыў фронту і глыбокае ўкліньванне ў размяшчэнне войск праціўніка, а таксама ўдарная група, якая выконвае гэты прарыў. ○ **Гідраўлічны таран** — тэхнічнае збудаванне для пад'ёму вады. ‖ *прым.* **тара́нны**, -ая, -ае.

ТАРА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што.* **1.** Біць тараном[2] (у 1 знач.). **2.** Разбіваць або прабіваць чым-н. **3.** Ісці на таран[2] (у 4 знач.). **4.** Прарываць фронт праціўніка прыёмам тарана[2] (у 5 знач.). ‖ *зак.* **пратара́ніць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены (у 2 і 3 знач.).

ТАРАНТА́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльная дарожная, звычайна крытая павозка на чатырох колах. ‖ *прым.* **таранта́сны**, -ая, -ае.

ТАРА́НТУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі ядавіты павук.

ТАРАНТЭ́ЛА, -ы, *ж.* Італьянскі народны танец у хуткім тэмпе, а таксама музыка ў рытме гэтага танца.

ТАРАРА́М, -у, *м.* (разм.). Шум, грукат; сварка. *Падняць т.*

ТАРАРА́Х (разм.). **1.** *гукаперайм.*. Ужыв. для абазначэння моцнага раскацістага гуку. **2.** *у знач. вык.* Тое, што і трахнуць. *Т. кулаком па стале.*

ТАРАРА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Загрукацець, загрымець. **2.** *каго-што і без дап.* Моцна ўдарыць; выстраліць. *Т. па спіне. Т. з ружжа.* ‖ *незак.* **тарара́хаць**, -аю, -аеш, -ае.

ТАРАСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ро́сіцца; *незак.* Груваціцца таросамі (пра лёд).

ТАРАСІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ро́сіць; *незак., што.* Нагрувашчваць таросы. ‖ *наз.* **тарашэ́нне**, -я, *н.*

ТАРАТА́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -та́ек, *ж.* (разм.). Лёгкая на двух колах павозка.

ТАР—ТАС

ТАРАТО́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Гаварыць вельмі хутка, скорагаворкай.

ТАРАХЦЕ́ЦЬ, -хчу́, -хці́ш, -хці́ць; -хці́м, -хціце́, -хця́ць; -хці́; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць рэзкія раскацістыя гукі. *Матор тарахціць.* **2.** *перан.* Хутка, гучна, несупынна гаварыць; балбатаць. ‖ *наз.* **тарахце́нне**, -я, *н.*

ТАРА́ШЧЫЦЬ, -шчу, -шчыш, -шчыць; *незак., што* (разм.). Шырока раскрываць (вочы). ‖ *зак.* **вытара́шчыць**, -шчу, -шчыш, -шчыць; -шчаны.

ТАРБАГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грызун атрада суркоў, які водзіцца ў Забайкаллі, на Алтаі, у Манголіі і Паўночным Кітаі. ‖ *прым.* **тарбага́навы**, -ая, -ае.

ТАРБА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Струнны шчыпковы музычны інструмент, блізкі да бандуры.

ТАРБАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на тарбане.

ТАРБАНО́ША, -ы, *мн.* -ы, -но́ш, *ж.* Невялікае сумчатае млекакормячае, якое жыве ў Амерыцы; сумчаты пацук, апосум.

ТАРБАСЫ́, -о́ў, *адз.* то́рбас, -а, *м.* Мяккія боты з аленевых шкур шэрсцю наверх.

ТАРБАХВА́Т, -а, *М* -ва́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Той, хто хапае і прысвойвае сабе што-н.; сквапны чалавек, хабарнік.

ТАРГАВА́ЦЦА, -гу́юся, -гу́ешся, -гу́ецца; -гу́йся; *незак.* **1.** *з кім.* Дагаворвацца аб цане, дабіваючыся ўступак пры заключэнні гандлёвых або іншых здзелак. **2.** *перан.* Спрачацца, не згаджаючыся з чым-н., імкнучыся дабіцца чаго-н., атрымаць што-н. *Т., каму прынесці вады.* ‖ *зак.* **старгава́цца**, -гу́юся, -гу́ешся, -гу́ецца; -гу́йся (да 1 знач.). ‖ *наз.* **торг**, -у, *м.* (да 1 знач.; разм.).

ТАРГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* **1.** *каго-што.* Збіраючыся купіць што-н., прыцэньвацца, дамаўляцца аб цане. *Т. бульбу.* **2.** Тое, што і гандляваць (разм.). **3.** *перан., кім-чым.* Рабіць прадметам гандлю (пра людзей, іх пачуцці і пад). *Т. сумленнем.* ‖ *зак.* **старгава́ць**, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 1 знач.), **патаргава́ць**, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 1 знач.) *і* **прытаргава́ць**, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **торг**, -у, *м.* (да 1 і 2 знач.; разм.).

ТАРГАНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* торгацца, -ць.

ТА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Прадмет кухоннага ўжытку ў выглядзе пласцінкі з праколатымі дзіркамі, прызначанымі для раздраблення, расцірання чаго-н. *Драць бульбу на тарцы.* ‖ *прым.* **та́ркавы**, -ая, -ае.

ТАРКАНУ́ЦЬ *і* **ТО́РКНУЦЬ** *гл.* торкаць.

ТАРЛАТА́Н, -у, *м.* Празрыстая баваўняная тканіна, падобная на кісяю. ‖ *прым.* **тарлата́навы**, -ая, -ае.

ТАРМАЗІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мо́зіцца; *незак.* Затрымлівацца ў сваім развіцці, руху. *Справа тармозіцца.* ‖ *зак.* **затармазі́цца**, -мо́зіцца.

ТАРМАЗІ́ЦЬ, -мажу́, -мо́зіш, -мо́зіць; -мо́жаны; *незак., што.* **1.** *і без дап.* Запавольваць або спыняць рух чаго-н. (звычайна пры дапамозе тормаза). *Т. трактар. Машына моцна тармозіць.* **2.** *перан.* Стрымліваць рух чаго-н.; затрымліваць развіццё чаго-н. *Т. работу. Т. будаўніцтва школы.* **3.** *перан.* Аслабляць, спыняць праяўленне чаго-н. (спец.). *Т. рэфлексы.* ‖ *зак.* **затармазі́ць**, -мажу́, -мо́зіш, -мо́зіць; -мо́жаны. ‖ *аднакр.* **тармазну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.; разм.). ‖ *наз.* **тармаже́нне**, -я, *н.*

ТАРМАСІ́ЦЦА, -машу́ся, -мо́сішся, -мо́сіцца; *незак.* Тузацца, торгацца. ‖ *наз.* **тармашэ́нне**, -я, *н.*

ТАРМАСІ́ЦЬ, -машу́, -мо́сіш, -мо́сіць; -мо́шаны; *незак., каго-што.* Тузаць, торгаць. *Т. за рукаў.* ‖ *наз.* **тармашэ́нне**, -я, *н.*

ТАРО́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Доўга дамаўляцца, спрачацца аб чым-н. *Пакуль мы тарокаліся, цягнік пайшоў.* ‖ *наз.* **таро́канне**, -я, *н.*

ТАРО́КІ, -аў (спец.). Рамяні каля задняй лукі сядла для прывязвання каго-, чаго-н.

ТАРО́ПКІ, -ая, -ае. Схільны спяшацца; хуткі, паспешны. *Т. чалавек. Т. крокі.* ‖ *наз.* **таро́пкасць**, -і, *ж.*

ТАРО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ледзяная глыба, якая ўтвараецца пры сцісканні льдоў у паўночных морах і рэках. ‖ *прым.* **таро́савы**, -ая, -ае. *Таросавыя заторы.*

ТАРО́СІСТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з таросаў; багаты таросамі. *Т. лёд.* ‖ *наз.* **таро́сістасць**, -і, *ж.*

ТАРО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., каго-што* (спец.). Прывязваць торокамі (да сядла).

ТАРПА́, -ы́, *мн.* то́рпы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) тарпы́, то́рпаў, *ж. і* **ТОРП**, -а, *мн.* тарпы́, тарпо́ў, *м.* Вялікая сцірта снапоў, саломы або сена, складзеная асобым спосабам для захоўвання пад адкрытым небам.

ТАРПАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўкладвае торпы. ‖ *ж.* **тарпава́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТАРПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -па́ваны; *незак., што.* Складаць у торпы. *Т. жыта.* ‖ *наз.* **тарпава́нне**, -я, *н.*

ТАРПАКЛА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Укладчык снапоў, саломы ці сена ў торпы; тарпавальшчык.

ТАРПА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзікі конь шэрай масці з чорнымі грывай і хвастом, які вадзіўся ў стэпах Усходняй Еўропы.

ТАРПАТЫ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і тэрпенцін. ‖ *прым.* **тарпаты́навы**, -ая, -ае.

ТАРПЕ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -пе́д, *ж.* Падводны снарад, які можа самастойна рухацца і наводзіцца на караблі праціўніка для іх знішчэння. ‖ *прым.* **тарпе́дны**, -ая, -ае. *Т. катэр. Тарпедная атака.*

ТАРПЕДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -два́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Атакаваць, паразіць (паражаць) тарпедаю. *Т. варожыя караблі.* **2.** *перан.* Падарваць (падрываць), парушыць (парушаць) знутры. *Т. перагаворы.* ‖ *наз.* **тарпедава́нне**, -я, *н.*

ТАРПЕДАНО́СЕЦ, -но́сца, *мн.* -но́сцы, -но́сцаў, *м.* Баявы самалёт або карабель, узброены тарпедамі.

ТАРПЕДАНО́СНЫ, -ая, -ае. Узброены тарпедамі. *Тарпеданосная авіяцыя.*

ТАРПЕ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ваеннаслужачы тарпеднага катэра.

ТАРПЕДЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенны марак, які абслугоўвае тарпедны апарат.

ТАРТА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Лесапільны завод.

ТА́РТАР, -а, *м.* У старажытнагрэчаскай міфалогіі: падземнае царства мёртвых; пекла.

ТАРФА... (*гл.* **торфа...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «торфа...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *тарфагной, тарфагнойны, тарфакрошка, тарфамаса, тарфапомпа, тарфарэз, тарфасос, тарфахімія.*

ТАРФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што.* Угнойваць глебу торфам. ‖ *наз.* **тарфава́нне**, -я, *н.*

ТАРФАГНО́Й, -ю, *м.* Сумесь торфу і гною як угнаенне. ‖ *прым.* **тарфагно́евы**, -ая, -ае. *Тарфагноевая сумесь.*

ТАРФАРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Машына для рэзкі тарфяной масы.

ТАРФАСО́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына для здабычы торфу гідраўлічным спосабам.

ТАРФЯ́НІК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -у. Залежы торфу, тарфяное балота. **2.** -у. Асушанае тарфяное балота. **3.** -а. Спецыяліст па торфу або рабочы торфараспрацовак.

ТАРФЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. Які змяшчае ў сабе торф, багаты торфам. *Тарфяністае балота.* ‖ *наз.* **тарфяні́стасць**, -і, *ж.*

ТАРФЯ́НІШЧА, -а, *мн.* Асушанае тарфяное балота.

ТАРФЯНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які змяшчае ў сабе торф. *Тарфяное балота.* **2.** Які адносіцца да здабычы і апрацоўкі торфу. *Тарфяныя машыны.*

ТАРЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што* (спец.). **1.** Адпілоўваць канцы бярвення, брусоў і пад., апрацоўваць тарцы. **2.** Засцілаць тарцамі (у 2 знач.). ‖ *зак.* **затарцава́ць**, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **тарцо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **тарцава́нне**, -я, *н.; прым.* **тарцо́вачны**, -ая, -ае.

ТАРЦО́ВЫ *гл.* тарэц.

ТАРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* **1.** Узвышацца, уздымацца над паверхняй, вытаркацца ўбок, уперад, уверх. *З-пад снегу тарчалі дошкі.* **2.** *перан.* Знаходзіцца дзе-н.,назаляючы сваёй непатрэбнай прысутнасцю (неадабр.). *Увесь дзень т. у суседзяў.*

ТАРЧМА́, *прысл.* Старчаком, у вертыкальным становішчы (звычайна ў спалучэнні: стаяць тарчма). *Палка стаіць т.*

ТАРШЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Свяцільная лямпа з абажурам на высокай падстаўцы, якая ставіцца на падлогу.

ТА́РЫ-БА́РЫ, *нескл.* (разм.). Пустая размова, балбатня. *Тары-бары разводзіць.*

ТАРЫ́Ф, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Афіцыйна ўстаноўленая сума збораў, аплаты за што-н. *Таможны т. Чыгуначны т.* ‖ *прым.* **тары́фны**, -ая, -ае.

ТАРЫФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Правесці (праводзіць) тарыфікацыю. *Т. аклады.*

ТАРЫФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Вызначэнне тарыфу чаго-н. *Т. заработнай платы.* ‖ *прым.* **тарыфікацы́йны**, -ая, -ае.

ТАРЫ́ЦЬ *гл.* пратарыць.

ТАРЭАДО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік бою быкоў на арэне. ‖ *прым.* **тарэадо́рскі**, -ая, -ае.

ТАРЭ́Ц, -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* **1.** Папярочны разрэз бервяна, бруса; папярочная грань чаго-н. (спец.). *Т. дошкі.* **2.** Кароткі, звычайна шасціграннны брусок для масціэння вуліц. **3.** Маставая з такіх брускоў. ‖ *прым.* **тарцо́вы**, -ая, -ае.

ТАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак., што.* Перамешваць (ігральныя

карты). ‖ *зак.* **стасава́ць**, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны. ‖ *наз.* **тасава́нне**, -я, *н. і* **тасо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ТАСЁМКА, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак, *ж.* Тое, што і тасьма. ‖ *прым.* **тасёмачны**, -ая, -ае *і* **тасёмкавы**, -ая, -ае.

ТАСЁМЧАТЫ, -ая, -ае. З тасьмой, тасёмкай. *Тасёмчатыя ўпрыгожанні.*

ТАСТАМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Завяшчанне.

ТАСЬМА́, -ы́, *ж.* Вузкая тканая або плеценая палоска для абшыўкі, аздаблення, змацоўвання чаго-н. *Каляровая т. Шаўковая т.*

ТА́ТА, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і бацька.

ТАТАЛІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Механічны лічыльнік на скачках, які паказвае грашовыя стаўкі на таго ці іншага каня, а таксама бюро, якое прымае стаўкі і аддае выйгрыш. **2.** Гульня на грошы на скачках.

ТАТАЛІТА́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які характарызуецца поўным панаваннем дзяржавы над усімі бакамі жыцця грамадства, насіллем, знішчэннем дэмакратычных свабод і правоў асобы. *Таталітарная дзяржава. Т. рэжым.* ‖ *наз.* **таталіта́рнасць**, -і, *ж.*

ТАТАЛІТАРЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Таталітарны рэжым.

ТАТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Усеабдымны, усеагульны. *Татальная мабілізацыя.* ‖ *наз.* **тата́льнасць**, -і, *ж.*

ТАТА́РЫ, -аў, *адз.* тата́рын, -а, *м.* **1.** Народ, які складае асноўныя насельніцтва Татарыі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі, а таксама насяляе асобныя вобласці ў Паволжы, Сібіры і некаторых іншых месцах. **2.** Назва розных плямён, утварыўшых дзяржаву Залатой Арды, аб'яднаных у 13—15 стст. ‖ *ж.* **тата́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **тата́рскі**, -ая, -ае.

ТАТУІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Накалоць (наколваць) асобай фарбай узоры на целе. ‖ *зак.* таксама **вытатуіраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *звар.* **татуі́равацца**, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся. ‖ *наз.* **татуіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* ‖ *прым.* **татуіро́вачны**, -ая, -ае.

ТАТУІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* татуіраваць. **2.** Вытатуіраваныя на целе ўзоры. *Т. на спіне.*

ТА́ТЫ, -аў, адз. тат, *М* та́це, *м.* Народ, які жыве ў прыкаспійскай частцы Азербайджана і на поўдні Дагестана. ‖ *ж.* **та́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **та́цкі**, -ая, -ае. *Тацкая мова* (іранскай групы індаеўрапейскай сям'і моў).

ТАТЭ́М, -а, *м.* У дакласавым грамадстве: абагатвораная жывёла (іншы раз з'ява прыроды, расліна, прадмет), што лічыцца родапачынальнікам племені. ‖ *прым.* **татэ́мны**, -ая, -ае.

ТАТЭМІ́ЗМ, -у, *м.* Першабытны культ татэмаў. ‖ *прым.* **татэмісты́чны**, -ая, -ае.

ТАЎКАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Хаатычны рух, цісканіна ў натоўпе; мітусня, сумятня.

ТАЎКА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Кароткая прылада з патоўшчаным круглым канцом, якой таўкуць што-н. *Жанчыны таўклі таўкачамі крупы на куццю.* **2.** *перан.* Пра някемлівага чалавека, які таўчэцца, перашкаджаючы працаваць (разм. зневаж.).

ТАЎКУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Бойкае месца, базар, дзе прадаюць розныя рэчы з рук.

ТАЎРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., каго-што* (спец.). Ставіць, выпальваць таўро. *Т. жывёлу.* ‖ *зак.* **затаўравáць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны.

ТАЎРО́, -а́, *мн.* таўры́, -о́ў, *н.* **1.** Кляймо на скуры сельскагаспадарчых жывёл як распазнавальны знак. **2.** Прылада для клеймавання жывёлы. ‖ *прым.* **таўро́вы**, -ая, -ае.

ТАЎРО́ВЫ[1], -ая, -ае (спец.). Папярочнае сячэнне ў форме літары «Т». *Т. профіль выrабу.*

ТАЎРО́ВЫ[2] *гл.* таўро.

ТАЎСМА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Трохі тоўсты, таўставаты. *Нос кароткі і т.* **2.** Поўны, прысадзісты, моцна складзены (пра чалавека). ‖ *наз.* **таўсма́тасць**, -і, *ж.*

ТАЎСТА... (*гл.* **тоўста...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «тоўста...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *таўстагубы, таўстаскуры, таўстаногі.*

ТАЎСТАБРУ́ХІ, -ая, -ае (разм.). З тоўстым, вялікім жыватом.

ТАЎСТАЗА́ДЫ, -ая, -ае (разм. груб.). З тоўстым задам.

ТАЎСТАЛО́БІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прамысловая рыба сямейства карпавых, якая водзіцца ў рэках Паўднёва-Усходняй Азіі, а таксама акліматызавана ў Паўднёвай Еўропе.

ТАЎСТАМО́РДЫ, -ая, -ае (разм.). З тоўстай мордай. *Т. бульдог.*

ТАЎСТАНО́ГІ, -ая, -ае. З тоўстымі нагамі.

ТАЎСТАНО́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Перапончатакрылае насякомае бліскучай, металічнай афарбоўкі.

ТАЎСТАРО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Парнакапытная жывёліна сямейства пустарогіх з вялікімі рагамі, якая водзіцца ў Паўночна-Усходняй Азіі і Паўночнай Амерыцы; снежны баран.

ТАЎСТАСУ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард.). Багацей. *Развялося цяпер таўстасумаў.*

ТАЎСТАШЧО́КІ, -ая, -ае. З тоўстымі, мясістымі шчокамі. *Т. хлапчук.*

ТАЎСТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Тоўсты чалавек. ‖ *памянш.-ласк.* **таўстуно́к**, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* ‖ *ж.* **таўсту́ха**, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х; *памянш.-ласк.* **таўсту́шка**, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак.

ТАЎСТУ́ХА[1] *гл.* таўстун.

ТАЎСТУ́ХА[2], -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* Грыб сямейства павуціннікавых з буравата-жоўтай плямістай шапкай.

ТАЎСЦЕ́Ць, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца тоўстым, больш тоўстым. ‖ *зак.* **патаўсце́ць**, -е́ю, -е́еш, -е́е.

ТАЎСЦІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́ць; *незак., каго-што.* Рабіць тоўстым або больш тоўстым, надаваць выгляд тоўстага чалавека. *Ватоўка таўсціла жанчыну.*

ТАЎТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Паўтарэнне аднаго і таго ж іншымі словамі, якія не ўдакладняюць сэнсу сказанага. ‖ *прым.* **таўтало́гічны**, -ая, -ае.

ТАЎХАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Хаатычны рух, цісканіна, таўкатня. *У раздзявалцы т.*

ТАЎХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Таўхаць каго-н. або адзін аднаго. ‖ *зак.* **таўхану́цца**, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

ТАЎХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* (разм.). Штурхаць кароткім, рэзкім рухам. *Т. пад локаць.* ‖ *зак.* **таўхану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **таўха́нне**, -я, *н.*

ТАЎЧО́НІК, -а, *м.* (разм.). Блін з тоўчанай бульбы. *На снеданне падалі таўчонікі.*

ТАЎЧЫ́, таўку́, таўчэ́ш, таўчэ́; таўчо́м, таўчаце́, таўку́ць; тоўк, таўкла́, -ло́; таўчы́; то́ўчаны; *незак.* **1.** *што.* Рабіць больш дробным, драбніць. *Т. соль.* **2.** *што.* Размінаць таўкачом, робячы мяккім. *Т. бульбу.* **3.** *што.* Ачышчаць таўкачом у ступе зерне ад шалупіння. *Т. проса ў ступе.* **4.** *што.* Біць, разбіваць шмат чаго-н. *Т. талеркі* (разм.). **5.** *каго.* Наносіць пабоі, збіваць (разм.). **6.** *што.* Мяць, нішчыць, вытоптваць што-н. *Т. пасевы.* ◊ **Таўчы ваду ў ступе** (разм. неадабр.) — дарма траціць час, займацца непатрэбнай справай. ‖ *зак.* **стаўчы́**, стаўку́, стаўчэ́ш, стаўчэ́; стаўчо́м, стаўчаце́, стаўку́ць; стоўк, стаўкла́, -ло́; стаўчы́; сто́ўчаны *і* **растаўчы́**, -таўку́, -таўчэ́ш, -таўчэ́; -таўчо́м, -таўчаце́, -таўку́ць; -то́ўк, -таўкла́, -ло́; -таўчы́; -то́ўчаны. ‖ *наз.* **таўчэ́нне**, -я, *н.*

ТАЎЧЫ́СЯ, таўку́ся, таўчэ́шся, таўчэ́цца; таўчо́мся, таўчаце́ся, таўку́цца; то́ўкся, таўкла́ся, -ло́ся; таўчы́ся; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Быць, знаходзіцца дзе-н., звычайна ў цеснаце. *Каля парога таўкліся людзі.* **2.** Рабіць што-н. без належных вынікаў і на працягу доўгага часу. *Увесь дзень т. на кухні.*

ТАЎШЧЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** *гл.* тоўсты. **2.** Велічыня папярочнага сячэння прадмета. *Т. бервяна.*

ТАЎШЧЭ́ЗНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі тоўсты. *Т. дуб.*

ТАЎШЧЭ́РАЗНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і таўшчэзны.

ТАФТА́, -ы́, *ДМ* -фце́, *ж.* Тонкая глянцавітая шаўковая або баваўняная тканіна палатнянага перапляцення. ‖ *прым.* **тафцяны́**, -а́я, -о́е.

ТАХІКАРДЫ́Я, -і, *ж.* (спец.). Паскораны рытм сардэчных скарачэнняў, абумоўлены рознымі фізіялагічнымі і паталагічнымі ўплывамі.

ТАХТА́, -ы́, *ДМ* -хце́, *мн.* -ы́, тахт, *ж.* Шырокая канапа без спінкі. *Спаць на тахце.*

ТАЧА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Рысорная павозка з адкрытым кузавам для запрэжкі пары коней.

ТА́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Ручная каляска на адным коле, якую возяць, трымаючы за ручкі і штурхаючы перад сабой. *Вазіць цэглу на тачцы.* ‖ *прым.* **та́чачны**, -ая, -ае.

ТАЧЫ́ЛА, -а, *ДМ* -е, *мн.* -ы, -чы́л *і* -аў, *н.* Тачыльны камень, а таксама станок для навострывання рэжучых інструментаў.

ТАЧЫ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Інструмент для вастрэння нажоў, брытваў і пад. **2.** Прыстасаванне, машынка для завострывання алоўкаў (разм.).

ТАЧЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для навострывання рэжучых інструментаў. *Т. камень. Т. рэмень.*

ТАЧЫ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Тачыльная майстэрня.

ТАЧЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца навострываннем рэжучых інструментаў. ‖ *ж.* **тачы́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТАЧ—ТО

ТАЧЫ́ЦЬ[1], тачу́, то́чыш, то́чыць; то́чаны; *незак., што.* **1.** Рабіць вострым рэжучую частку, лязо чаго-н. з дапамогай тачыла, бруска і пад.; вастрыць. *Т. нож.* **2.** Рабіць прыдатным для карыстання (пра аловак). **3.** Вырабляць, апрацоўваючы на такарным станку. *Т. дэталі.* ‖ *зак.* **натачы́ць,** -тачу́, -то́чыш, -то́чыць; -то́чаны (да 1 знач.) *і* **вытачыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны. ‖ *наз.* **тачэ́нне,** -я, *н.*

ТАЧЫ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., то́чыць; *незак.* **1.** *што.* Грызучы, праядаючы, рабіць дзіркі ў чым-н., пашкоджваць што-н. (пра насякомых, грызуноў). *Краты точаць грады.* **2.** *перан., каго-што.* Неадступна мучыць, паступова пазбаўляючы сіл (пра хваробу, думкі, пачуцці і пад.). ‖ *зак.* **паточы́ць,** -то́чыць; -то́чаны (да 1 знач.).

ТАЯМНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* **1.** Тое, што яшчэ не пазнана, не стала вядомым. *Таямніцы мінулага. Т. атама.* **2.** Тое, што трымаецца ў сакрэце, наўмысна хаваецца ад іншых. *Не раскрываць таямніцы. Умець захаваць таямніцу.*

ТАЯМНІ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны таямніцы (у 1 знач.), загадкава-незразумелы. *Т. шорах.* **2.** Які з'яўляецца тайнай і скрываецца. *Прыехаў з таямнічай мэтай.* **3.** Шматзначны, загадкавы. *З таямнічым выразам твару.* ‖ *наз.* **таямні́часць,** -і, *ж.*

ТВА́НІСТЫ, -ая, -ае. Багністы, гразкі, у якім лёгка загразнуць, увязнуць. *Твані́стая мясцовасць.* ‖ *наз.* **тва́ністасць,** -і, *ж.*

ТВАНЬ, -і, *ж.* Дрыгва, багністае месца.

ТВАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пярэдняя частка галавы чалавека. *Загарэлы т. Прыгожы т. Ведаць каго-н. у т.* (па знешняму выгляду). **2.** *перан.* Індывідуальнае аблічча, выгляд, характэрныя рысы каго-, чаго-н. *Мяняецца т. гарадоў.* ◊ **(Не) да твару** (разм.) — 1) (не) ідзе каму што-н.; 2) (не) прыстойна каму-н. так, (не) адпавядае чыйму-н. становішчу. ‖ *памянш.* **тва́рык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.).

ТВАРО́Г, -рагу́, *м.* Прадукт харчавання, які атрымліваецца з кіслага малака пры аддзяленні ад яго сыроваткі пасля адтоплівання. *Заправіць т. смятанай.* ‖ *прым.* **тваро́жны,** -ая, -ае. *Т. сыр.*

ТВАРО́ЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Печаная аладка з тварагу; сырнік.

ТВАРО́ЖЫСТЫ, -ая, -ае. Падобны з выгляду на тварог. *Тварожыстая маса.* ‖ *наз.* **тваро́жыстасць,** -і, *ж.*

ТВАРО́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *незак.* Пертварацца ў тварог (пра малако). ‖ *наз.* **тваро́жанне,** -я, *н.*

ТВАРО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак., што.* Квасіць малако для атрымання тварагу. ‖ *наз.* **тваро́жанне,** -я, *н.*

ТВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., тво́рыцца; *незак.* Рабіцца, адбывацца. *На вуліцы тварылася нешта незразумелае.*

ТВАРЫ́ЦЬ, твару́, тво́рыш, тво́рыць; тво́раны; *незак., што.* **1.** і *без дап.* Ствараць у працэсе творчай дзейнасці. **2.** Рабіць, здзяйсняць. *Т. дабро. Т. гісторыю.*

ТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* Тое, што створана ў працэсе творчай дзейнасці; твор. *Т. мастака.*

ТВАРЭ́Ц, -рца́, *мн.* -рцы́, -рцо́ў, *м.* **1.** Той, хто стварае матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці. *Т. гісторыі — народ.* **2.** (Т вялікае). У рэлігіі: Бог як стваральнік свету.

ТВІСТ, -а, *М* -сце, *м.* Эксцэнтрычны парны танец з харатэрнымі рухамі бёдраў.

ТВОЙ, твайго́, *м.; ж.* твая́, тваёй; *н.* тваё, твайго́; *мн.* тваé, тваíх, *займ. прыналсаж.* Які мае адносіны да цябе, належыць табе. *Т. дом. Твая кніга. Тваё паліто. — Ці т.* (наз.) *дома? — Не, кудысьці пайшоў.*

ТВОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадукт творчай працы (раман, карціна, архітэктурнае збудаванне і пад.).

ТВО́РНЫ: творны склон — склон, які адказвае на пытанні: кім? чым? і абазначае прыладу або спосаб дзеяння.

ТВО́РЦА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і тварэц.

ТВО́РЧАСЦЬ, -і, *ж.* Дзейнасць чалавека, накіраваная на стварэнне культурных, духоўных і матэрыяльных каштоўнасцей. *Т. Купалы. Народная т.* ‖ *прым.* **тво́рчы,** -ая, -ае. *Творчая індывідуальнасць.*

ТКАНІ́НА, -ы, *ж.* **1.** Выраб, атрыманы ў працэсе ткання на ткацкім станку; матэрыя, матэрыял. *Ільняныя тканіны.* **2.** *перан.* Аснова, змест чаго-н. *Т. сюжэта.* ‖ *прым.* **ткані́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **ткані́навы,** -ая, -ае(да 1 знач.).

ТКА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Група аднародных, звязаных паміж сабой клетак, якія выконваюць адну і тую ж функцыю ў жывёльных і раслінных арганізмах. *Тлушчавая т. Мышачная т.* **2.** Тое, што і тканіна (у 2 знач.). ‖ *прым.* **тка́нкавы,** -ая, -ае.

ТКА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* ткаць. **2.** *зб.* Тканыя вырабы (разм.).

ТКА́НЫ, -ая, -ае. Выраблены тканнем. *Тканая пасцілка.*

ТКА́ЦКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ткацтва, ткання. *Т. цэх. Ткацкая фабрыка.*

ТКА́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Выраб тканіны з пражы на ткацкім станку. **2.** Майстэрства, тэхніка вырабу тканін.

ТКАЦЬ, тку, тчэш, тчэ; тчом, тчаце́, ткуць; ткаў, тка́ла; тчы; тка́ны; *незак., што* і *без дап.* **1.** Вырабляць тканіну шляхам перакрыжавання перапляцення ніцей асновы (падоўжных) і ўтку (папярочных). **2.** Плесці, віць. *Павук тчэ павуціну.* ‖ *зак.* **сатка́ць,** -тку́, -тчэ́ш, -тчэ́; -тчо́м, -тчаце́, -тку́ць; -тка́ў, -тка́ла; -тчы́; -тка́ны. ‖ *наз.* **тка́нне,** -я, *н.*

ТКАЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Майстар, рабочы, які вырабляе тканіну на ткацкім станку. ‖ *ж.* **ткачы́ха,** -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х.

ТКНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* тыкацца[1], -ць[1].

ТЛЕН, -у, *м.* (уст.). **1.** Тленне, гніенне, распад. **2.** Тое, што разбураецца ці разбурылася. **3.** *перан.* Тое, што недаўгавечна, не мае сапраўднай каштоўнасці.

ТЛЕ́ННЫ, -ая, -ае (уст.). Які разбураецца; часовы, не вечны. ‖ *наз.* **тле́ннасць,** -і, *ж.*

ТЛЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* Тое, што і тлець (у 2 і 3 знач.).

ТЛЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., тле́е; *незак.* **1.** Гніючы, разбурацца; трухлець, парахнець. *Тлее апалае лісце.* **2.** Гарэць без полымя; слаба падтрымліваць гарэнне. *Асіна не гарыць, а тлее.* **3.** *перан.* Існаваць скрыта, слаба праяўляцца дзе-н. (пра жыццё, пачуцці і пад.). *У душы тлела надзея.* ‖ *наз.* **тле́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ТЛО, -а, *н.* (разм.). Тое, што сатлела, спарахнела, згніло; тлен, прах, попел.

ТЛУМ, -у, *м.* (разм.). **1.** Адурэнне, замарачэнне. *Нейкі т. у галаве.* **2.** Шум, гоман, сумятня. *У пакоі стаяў т., усе нешта крычалі.*

ТЛУМА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (уст.). Перакладчык (звычайна для вуснага перакладу ў часе размовы, перагавораў).

ТЛУМАЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца тлумачэннем, трактоўкай чаго-н. *Т. сноў.*

ТЛУМАЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які заключае ў сабе тлумачэнне, трактоўку чаго-н. *Т. слоўнік беларускай мовы.*

ТЛУМА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак.* **1.** *што.* Даваць якое-н. тлумачэнне чаму-н. *Т. пастанову. Т. слова.* **2.** *што каму* і *без дап.* Асвятляць, даваць зразумець сэнс чаго-н. *Т. рашэнне задачы.* ‖ *наз.* **тлумачэ́нне,** -я, *н.*

ТЛУМАЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* тлумачыць. **2.** Тое, што тлумачыць што-н., дапамагае зразумець прычыну чаго-н. *Знайсці т. сваім паводзінам.*

ТЛУМІ́ЦЬ, тлумлю́, тлу́міш, тлу́міць; *незак.* У выразе: **тлуміць галаву** *каму* — марочыць, задурваць, збіваць з толку. ‖ *незак.* **затлумі́ць,** -лумлю́, -лу́міш, -лу́міць; -лу́млены. *Затлуміў мне галаву.* ‖ *наз.* **тлумле́нне,** -я, *н.*

ТЛУ́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыводзіць да адурэння, пазбаўляе здольнасці ўспрымаць, разумець што-н. *Тлумная работа.* **2.** Шумны, гаманлівы, неспакойны. *Т. натоўп.* ‖ *наз.* **тлу́мнасць,** -і, *ж.*

ТЛУ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтрымлівае ў сабе шмат тлушчу. *Тлустая свініна.* **2.** Тоўсты, укормлены, сыты. *Тлустая індычка. Т. карп.* **3.** Які атрымаўся ад тлушчу. *Тлустая пляма.* **4.** *перан.* Насычаны карыснымі рэчывамі. *Т. чарназём.* **5.** Тоўсты, з тоўстымі лініямі (пра лініі, друкарскія знакі, літары і пад.). *Т. шрыфт.* ‖ *наз.* **тлу́стасць,** -і, *ж.* (у 1 і 4 знач.).

ТЛУСЦЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца тлустым, тлусцейшым. ‖ *зак.* **атлусце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е; *наз.* **атлусце́нне,** -я, *н. і* **патлусце́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **тлусце́нне,** -я, *н.*

ТЛУ́СЦІЦЬ, тлу́шчу, тлу́сціш, тлу́сціць; тлу́шчаны; *незак., што.* **1.** Вымазваць, зашмальцоўваць што-н. тлушчам, чым-н. тлустым. **2.** Насычаць тлушчамі што-н. у працэсе апрацоўкі (спец.). *Т. скуру.* ‖ *наз.* **тлушчэ́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ТЛУШЧ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Нерастваральнае ў вадзе масляністае рэчыва, якое ўтрымліваецца ў жывёльных і раслінных тканках. *Растапіць т. Рыбін т.*

ТЛУ́ШЧАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе тлушч. *Тлушчавая тканка.* **2.** Звязаны з апрацоўкай і выкарыстаннем тлушчу. *Тлушчавая прамысловасць.* **3.** Які атрымаўся ад тлушчу; тлусты. *Тлушчавая пляма.*

ТЛУШЧАЗАМЕ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Штучны заменнік тлушчаў.

ТЛУШЧА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тлушчавая падскурная пухліна.

ТЛЯ, -і, *ж.* **1.** Дробнае насякомае-шкоднік, якое жывіцца сокам раслін. *Капусная т.* **2.** Пра нікчэмнага чалавека (разм.). *Які ён талент, т. нікчэмная!*

ТЛЯТВО́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які выклікае тленне, смерць; выкліканы тленнем. *Т. яд. Т. пах.* **2.** *перан.* Які шкодна ўплывае на каго-, што-н. *Т. уплыў.* ‖ *наз.* **тлятво́рнасць,** -і, *ж.*

ТНУЦЬ *гл.* цяць.

ТО, *злуч.* **1.** Ужыв. ў пачатку галоўнага сказа, каб падкрэсліць яго сувязь з папя-

рэднім даданым умоўным сказам. *Калі не будзе дажджу, то пойдзем па грыбы.* **2.** *раздзяляльны.* Ужыв. для сувязі членаў сказа і сказаў пры пералічэнні падзей, з'яў, прадметаў з пераменным чаргаваннем. *То тут, то там чуліся галасы. Шум то сціхаў, то ўзмацняўся.* **3.** *раздзяляльны,* які паўтараецца, з адмоўем «не» або з часціцай «ці». Ужыв. для выражэння проціпастаўлення з адценнем няпэўнасці, сумнення або меркавання, развагі (разм.). *Не то лодка, не то човен.*

-ТО, *часціца.* Ужыв. у сказах пры вылучэнні, падкрэсліванні слова, да якога адносіцца. *Наступіў красавік, а надвор'е-то халоднае.*

ТО́ГА, -і, *ДМ* то́зе, *ж.* У старажытных рымлян: верхняе мужчынскае адзенне, род мантыі, звычайна з белай шэрсці. ◊ **Убірацца ў тогу** *каго-чаго* (кніжн.) — спрабаваць выдаць сябе за каго-н. або завяваць сабе якую-н. рэпутацыю, не маючы на гэта дастатковых падстаў.

ТО́ЕСНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Поўнае падабенства, супадзенне. *Т. поглядаў.* **2.** У матэматыцы: роўнасць, справядлівая пры любых лікавых значэннях велічынь, што ў яе ўваходзяць. ‖ *прым.* **то́есны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ТО́ЕСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тоеснасць. **2.** Зусім падобны, аднолькавы, такі ж. *Тоесныя з'явы.*

ТОЙ, таго́, *м.;* та́я, той, *ж.;* то́е, таго́, *н. мн.* ты́я, тых; *займ. указальны.* **1.** Паказвае на што-н. аддаленае ў прасторы ці часе, не гэты. *Той лес. На тым тыдні.* **2.** Паказвае на прадмет ці асобу, што вылучаюцца з ліку іншых. *Вазьмі кніжку тую, якую яшчэ не чытаў.* **3.** Паказвае на які-н. прадмет, асобу, пра якія гаварылася раней. *Прыйшла тая жанчына, якую мы чакалі.* **4.** Паказвае на вядомую ўжо асобу ці прадмет. *Добры скрыпач быў т. Мікола.* **5.** Іменна ён, не іншы, гэты ж самы (звычайна ў спалучэннях «той жа», «той самы», «той жа самы»). *Ехалі ў тым жа вагоне.* **6.** *у знач. наз.* Паказвае на якія-н. акалічнасці, падзеі, дзеянні і пад., пра якія ўжо ішла размова. *Яны выканалі і маю норму, а я таму і рады.* **7.** Уваходзіць у састаў: а) складаных злучнікаў: «дзякуючы таму што», «з прычыны таго што», «для таго што», «да тых пор пакуль», «за тое што» «у той час як», «нягледзячы на тое што», «пасля таго калі» і інш.; б) словазлучэнняў, звычайна пабочнага характару, якія звязваюць розныя часткі выказвання: «апрача таго», «акрамя таго», «разам з тым», «між тым» і інш.

ТОК[1], -у, *мн.* то́кі, -аў, *м.* **1.** Рух электрычнага зараду ў праваднiку; электрычная энергія. *Токі высокай частаты.* **2.** звычайна *мн.* Пра нервовую энергію чалавека, якая ўспрымаецца іншымі людзьмі; нервовае напружанне, узбуджэнне.

ТОК[2], -а, *мн.* такі́, -о́ў, *м.* **1.** Спецыяльны будынак для складання, абмалоту і ачысткі збожжа; гумно. *Ток будавалі далёка ад хаты.* **2.** Пляцоўка для абмалоту збожжа. *Збожжа на таку малацілі цапамі.*

ТОК[3], -у, *мн.* то́кі, -аў, *м.* Дзеянне паводле дзеясл. такаваць; такаванне. *Цецерукovы т.*

ТОКА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да току[1] (у 1 знач.), напр. *токаабмежавальны, токаадвод, токаздымальнік, токаздымальны, токаразмеркавальнік.*

ТОКАПРЫЁМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). **1.** Устройства, пры дапамозе якога ток ад провада або рэйкі перадаецца рухавіку электравоза, тралейбуса, маторнага вагона, пад'ёмнага крана. *Т. электравоза.* **2.** Назва розных прыбораў, у якіх адбываецца ператварэнне электрычнай энергіі.

ТО́КАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы-спецыяліст па механічнай апрацоўцы цвёрдых матэрыялаў, па такарнай справе. *Т. па метале.*

ТОЛ, -у, *м.* Выбуховае рэчыва, якое выкарыстоўваецца ў ваеннай справе і тэхніцы. ‖ *прым.* **то́лавы,** -ая, -ае. *Толавая шашка.*

ТОЛК, -у, *м.* **1.** Сэнс, разумнае меркаванне аб чым-н. *Дайсці да толку.* **2.** Карысць, добры вынік. *З гэтага будзе т.* ◊ **Без толку** — без карысці, дарма. **Да толку** — дарэчы, да месца. **З толкам** — з розумам, разумна.

ТО́ЛКАМ, *прысл.* (разм.). Так, каб было зразумела добра, як належыць. *Толкам растлумачыць, у чым справа.*

ТОЛЬ, -ю, *ДМ* -і, *м.* Насычаны воданепранікальным саставам тоўсты кардон, які выкарыстоўваецца як дахавы і ізаляцыйны матэрыял. ‖ *прым.* **то́левы,** -ая, -ае.

ТО́ЛЬКІ. 1. *часц. вылучальна-абмежавальная.* Не больш як, усяго. *Заплаціў т. тры рублі. Дзяўчынцы т. два тыдні.* **2.** *часц. абмежавальная.* Не раней чым. *Я прыеду т. заўтра.* **3.** *часц. абмежавальная.* Выключна, адзіна; нічога, акрамя гэтага. *Ён будзе т. настаўнікам. На ўроку мы т. чыталі.* **4.** *часц. ўзмацняльная* (пры займенніках і прыслоўях звычайна ў адмоўных сказах). Узмацняе ўяўленне аб вялікай колькасці, аб'ёме і пад. чаго-н. *Чаго ён т. не расказваў. Чаго т. не прыдумаюць людзі.* **5.** *прысл.* Зусім нядаўна (аб завяршэнні якога-н. дзеяння, наступленні якога-н. стану). *Дзеці т. павячэралі і спаць яшчэ не клаліся. Я т. што прыехаў.* **6.** *злуч. супрацiўны.* Злучае члены сказа і сказы з супраціўна-абмежавальнымі адносінамі. *Ноч была ціхая, т. сумна шумеў лес.* **7.** *злуч. супраціўны.* Аднак, але. *Ён доўга гаварыў, т. я не паверыў яму.* **8.** *злуч. далучальны.* Ужыв. для сувязі членаў сказа і сказаў, якія ўдакладняюць або дапаўняюць выказаную думку. *Ён ніколі не расказваў пра сваё жыццё, хіба т. дзецям.* **9.** *злуч. часавы.* Ужыв. ў даданых сказах часу, калі падзеі, аб якіх гаворыцца ў галоўным сказе, пачынаюцца адразу ж пасля падзей даданага сказа. *Т. мы заснулі, і тут жа раздаўся стук у акно.* **10.** *злуч. умоўны.* Падпарадкоўвае даданыя сказы са значэннем рэальнай умовы. *Школу ты закончыш паспяхова, т. старайся.* ◊ **Толькі і** — выражае ўзмоцненае адценне абмежавання.

ТОМ, -а, *мн.* тамы́, -о́ў, *м.* Асобная кніжка якога-н. выдання збору твораў. *Слоўнік у чатырох тамах.* ‖ *памянш.* **то́мік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. Т. вершаў Максіма Багдановіча.*

ТОН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Гук пэўнай вышыні, які ўтвараецца перыядычнымі ваганнямі паветра; музычны гук у адрозненне ад шуму. *Узяць высокі т.* **2.** *мн.* Гукі сэрца, якое працуе, а таксама гукі, якія ўтвараюцца пры выстукванні ўнутраных органаў цела чалавека. *Чыстыя тоны сэрца.* **3.** Вышыня або сіла гучання голасу чалавека, які гаворыць. *Знізіць т.* **4.** Адценне мовы, яе гучанне. *Жартаўлівы т. Рэзкі т.* **5.** Характар, стыль паводзін, жыцця. *Правілы добрага тону.* **6.** Колер, афарбоўка, а таксама адценне колеру, якое адрозніваецца ступенню яркасці. *Тканіна, афарбаваная ў спакойны т. Цёплы т. Светлы т.* ◊ **У тон (пад тон)** — 1) пра гармонію колераў, адценняў колеру; 2) у тым жа духу, стылі; 3) з тым жа настроем, з той жа інтанацыяй (гаварыць).

ТО́НА, -ы, *мн.* -ы, тон, *ж.* Адзінка масы ў міжнароднай сістэме адзінак, роўная 1000 кілаграмаў. ○ **Рэгістравая тона** — умоўная адзінка вымярэння ўнутранага аб'ёму транспартных марскіх суднаў, роўная 2,83 $м^3$.

ТО́НА-КІЛАМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адзінка грузаабароту, якая вылічаецца перавозкай 1 тоны грузу на 1 кіламетр.

ТОНКА... (а таксама **танка...**[1]). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) тонкі (у 1 знач.), з тонкім (у 1 знач.), напр. *тонкаваланісты, тонкадашчаны, тонкапрадзенне, тонкаслаёвы, тонкасцябловы;* 2) тонкі (у 7 знач.), напр. *тонкапсіхалагічны;* 3) дробны (у 1 знач.), дробна... (у 1 знач.), напр. *тонкаабмалочаны, тонказярністы, тонкакрышталічны, тонкапрасеяны, тонкапясчаны, тонкаразмолаты, тонкараспылены, тонкаструктурны;* 4) тое, што і востра... (у 1 знач.), напр. *тонказавостраны.*

ТО́НКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* тонкі. **2.** *мн.* -і, -ей. Самыя дробныя дэталі, асаблівасці чаго-н. *Ведаць т. справы. Не ўдавацца ў тонкасці.*

ТО́НКІ, -ая, -ае. **1.** Невялікі ў папярочным сячэнні, у абхваце. *Тонкія ніткі. Тонкая тканіна. Тонкія пальцы. Тонкая бярозка.* **2.** Невялікі па шырыне, вузкі. *Тонкая рыска.* **3.** Пра гукі, голас: высокі. *Т. голас.* **4.** Пра твар, рысы твару: не грубы, прыгожа абрысаваны. *Тонкія рысы твару.* **5.** Складаны, выкананы з вялікай увагай, умела, па-мастацку. *Тонкая работа. Тонкая разьба.* **6.** Пра смак, пах і пад.: вытанчаны, не рэзкі. *Т. водар кветак.* **7.** Пра розум, мысленне, гумар і пад.: гібкі, пранікліві, які схоплівае малапрыметнае. *Т. розум. Тонкая крытыка.* **8.** Чуллівы, які ўспрымае самыя слабыя раздражненні (пра органы пачуццяў і іх дзейнасць). *Т. слых.* ‖ *наз.* **то́нкасць,** -і, *ж.*

ТОНМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Работнік радыё, кіно, тэатра, які ведае гукавым афармленнем спектакляў, радыёперадач і пад.

ТО́НУС, -у, *м.* **1.** Працяглае ўзбуджэнне нервовых цэнтраў і мышачных тканак, якое не суправаджаецца стомай і абумоўлівае пэўнае функцыяніраванне органаў. *Зніжаны т. сэрца* (спец.). **2.** Ступень жыццядзейнасці арганізма або асобных тканак. *Жыццёвы т.*

ТО́НЯ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Участак вадаёма, прызначаны для лоўлі рыбы закідным невадам. **2.** Адзін закід невада, а таксама ўлоў ад аднаго закіду.

ТО́ПАЛЬ *гл.* таполя.

ТО́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Частка печы або катла, дзе спальваюць паліва. *Т. паравоза.* ‖ *прым.* **то́пачны,** -ая, -ае.

ТО́ПКІ[1], -ая, -ае. Які лёгка топіцца пры высокай тэмпературы. *Топкае сала.* ‖ *наз.* **то́пкасць,** -і, *ж.*

ТО́ПКІ[2], -ая, -ае. Балоцісты, гразкі, багністы. *Т. бераг.* ‖ *наз.* **то́пкасць,** -і, *ж.*

ТО́ПЛЕНЫ, -ая, -ае. Атрыманы шляхамператаплівання (*гл.* тапіць[2]). *Топленае масла.*

ТОР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дарога, след, пакінуты калёсамі. *Ён хоча свой пракласці т.* (перан.).

ТОР—ТРА

ТО́РБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Невялікі мяшок (звычайна з дамотканай тканіны). *Напужаў мех, дык і т. страшна* (прыказка). ‖ *памянш.-ласк.* **то́рбачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **то́рбачны,** -ая, -ае.

ТО́РБАС *гл.* тарбасы.

ТОРГ[1], -у, *мн.* таргі́, -о́ў, *м.* **1.** *гл.* таргавацъ, -цца. **2.** Базар, рынак; месца гандлю (уст.). *Паспееш з козамі на т.* (прымаўка). **3.** звычайна *мн.* Публічны продаж маёмасці, рэчаў, пры якім пакупніком становіцца той, хто прапануе больш высокую цану; аўкцыён.

ТОРГ[2] (разм.). Ужыв. ў значэнні выказніка: тарганугь. *Т. за рукаў. Т. плячом.*

ТО́РГАЦЦА, -гаюся, -гаешся, -гаецца; *незак.* Рабіць сутаргавыя рухі. *Т. ўсім целам.* ‖ *аднакр.* **таргану́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

ТО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Цягнуць, тузаць рэзкімі рухамі, рыўкамі. *Т. вяроўку.* **2.** Дрыжаць, торгацца. *Шчака торгае.* **3.** *што* і *без дап.* Балець праз аднолькавыя прамежкі часу, тузаць (звычайна пры ўтварэнні нарываў). *Палец торгае.* **4.** *што.* Рэзкім рухам кранаць, зрушваць з месца. *Паравоз торгае вагоны.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыводзіць у рух паплавок, кляваць, торкаць (пра рыбу). ‖ *аднакр.* **таргану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 2 знач.) *і* **то́ргнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.). ‖ *наз.* **то́рганне,** -я, *н.*

ТОРК (разм.). Ужыв. ў знач. выказніка: торкнуў. *Т. нагой суседа.*

ТО́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго* і *без дап.* Таўхаць кароткімі штуршкамі. *Т. у бок.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыводзіць у рух паплавок, кляваць (пра рыбу). **3.** *каго.* Тузаць за лейцы, прымушаючы каня ісці. **4.** *чым.* Поркаць чым-н. вострым. ‖ *аднакр.* **то́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні *і* **таркану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **то́рканне,** -я, *н.*

ТО́РМАЗ, -а *і* -у, *мн.* тармазы́, -о́ў, *м.* **1.** -а. Прыстасаванне для спынення або запавольвання руху машыны, цягніка і пад. *Аўтаматычны т. Заскрыпелі тармазы, і машына спынілася.* **2.** -у, *перан.* Перашкода ў развіцці чаго-н. *Т. у рабоце.* ‖ *прым.* **тармазны́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.) *і* **то́рмазны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ТО́РНЫ, -ая, -ае. Пра дарогу: наезджаны, гладкі, роўны. *Т. шлях. Ісці па торнай дарожцы* (перан.: выбраць звычайны шлях, неарыгінальнае рашэнне).

ТОРП *гл.* тарпа.

ТОРС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тулава чалавека, а таксама скульптура тулава. *Т. спартсмена.*

ТОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* тарты́, -о́ў, *м.* Кандытарскі выраб са здобнага цеста з крэмам, фруктамі і пад. *Бісквітны т.* ‖ *прым.* **то́ртавы,** -ая, -ае.

ТОРФ, -у, *м.* Шчыльная маса, якая ўтварылася з рэштак перагніўшых балотных раслін, выкарыстоўваецца як паліва, угнаенне і для розных тэхнічных мэт. ‖ *прым.* **тарфяны́,** -а́я, -о́е.

ТОРФА... (а таксама **тарфа...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да торфу, да здабычы торфу, напр. *торфаагрэгат, торфабрыкет, торфаздабыванне, торфаізаляцыя, торфакампост, торфамінеральны, торфанарыхтоўка, торфаўборачны, торфаўгнаенне.*

ТОРФАБРЫКЕ́Т, -у, *М* -ке́це, *м.* Спрасаваны ў выглядзе плітак, цаглін торф, прызначаны для паліва. ‖ *прым.* **торфабрыке́тны,** -ая, -ае.

ТОРФАПЕРАГНО́ЙНЫ, -ая, -ае: **торфаперагнойныя гаршчочкі** — расадныя гаршкі, прыгатаваныя з торфу і перагною.

ТОРФАРАСПРАЦО́ЎКІ, -цо́вак. Месца здабычы торфу. ‖ *прым.* **торфараспрацо́ўчы,** -ая, -ае.

ТО́РЫЙ, -ю, *м.* Хімічны радыеактыўны элемент, які выкарыстоўваецца ў ядзернай энергетыцы як сыравіна для атрымання ядзернага паліва. ‖ *прым.* **то́рыевы,** -ая, -ае *і* **то́рысты,** -ая, -ае.

ТОСТ[1], -у, *М* то́сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Застольная прапанова выпіць за чыё-н. здароўе, за поспех у чым-н. або ў гонар каго-н.

ТОСТ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падсмажаная ці падсушаная лустачка хлеба. *Тосты з сырам. Тосты з вяндлінай.*

ТО́СТЭР, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрычны прыбор для прыгатавання тостаў[2]. ‖ *прым.* **то́стэрны,** -ая, -ае.

ТО́ЎПІЦЦА, 1 і 2 ас. адз. не ўжыв., -піцца; *незак.* **1.** Збірацца дзе-н. вялікай групай, утвараць натоўп. *Каля рэчкі тоўпіліся людзі.* **2.** Змяшчацца, умяшчацца дзе-н., у чым-н. (абл.). *Людзі не тоўпіліся ў аўтобус. Думкі не тоўпіліся ў галаве.*

ТОЎСТА... (а таксама **таўста...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па знач. слову тоўсты і пішацца, калі націск у другой частцы слова падае не на першы склад, напр. *тоўстагаловы, тоўстасцяблоны, тоўставалакністы.*

ТО́ЎСТЫ, -ая, -ае. **1.** Вялікі, значны ў аб'ёме, у абхваце. *Т. чалавек. Тоўстая бяроза.* **2.** Вялікі ў папярочным сячэнні. *Тоўстае дрэва. Тоўстая вяроўка.* **3.** Пра голас, гук: нізкі, густы. ‖ *наз.* **таўшчыня́,** -і́, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ТО́ЎЧАНЫ, -ая, -ае. Атрыманы ў выніку таўчэння. *Тоўчаная бульба.*

ТО́ЎШЧ, -ы, *ж.* Тое, што і тоўшча.

ТО́ЎШЧА, -ы, *ж.* Слой якога-н. рэчыва, што мае вялікую таўшчыню. *Т. зямной кары.*

ТО́ЧАНЫ, -ая, -ае. **1.** Наточаны, востры. *Точаная брытва.* **2.** Які вытачылі. *Крэсла на точаных ножках.* **3.** *перан.* З правільнымі, прыгожа акрэсленымі лініямі (пра рысы твару, фігуру і пад.). *Т. профіль.*

ТО́ЧНА, *прысл.* У выразе: **так точна!** — так, менавіта так.

ТПРУ, *выкл.* Выкрык, якім спыняюць каня. ◊ **Ні тпру, ні но** (разм.) — ні ўзад, ні ўперад; нічога не атрымліваецца.

ТРАВА́, -ы́, *ДМ* -е́, *мн.* тра́вы, -траў, *ж.* Расліна з аднагадовымі зялёнымі неадзеравянелымі парасткамі і сцяблом. ◊ **Трава травой** (разм. неадабр.) — пра нясмачную яду. ‖ *памянш.* **тра́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы *і* **траві́ца,** -ы, *ж.* ‖ *прым.* **травяны́,** -а́я, -о́е.

ТРАВА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову трава, напр. *травакосны, травасеянне, травасумесь.*

ТРАВАЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які корміцца раслінай ежай (пра жывёл). *Траваедныя жывёлы.*

ТРАВАПО́ЛЛЕ, -я, *н.* Севазварот з перыядычным травасеяннем на полі для аднаўлення ўрадлівасці глебы. ‖ *прым.* **травапо́льны,** -ая, -ае. *Т. севазварот.*

ТРАВАСЕ́ЯННЕ, -я, *н.* Сеянне кармавых траў. *Палявое т.*

ТРАВАСТО́Й, -ю, *м.* Травяное покрыва лугоў, сенакосу, пашы.

ТРА́ВЕНЬ, тра́ўня, *м.* Устарэлая назва месяца мая. ‖ *прым.* **тра́веньскі,** -ая, -ае.

ТРА́ВЕРЗ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Напрамак, перпендыкулярны курсу судна, самалёта. ‖ *прым.* **тра́верзны,** -ая, -ае.

ТРА́ВЕРЗА *гл.* траверса.

ТРА́ВЕРС[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Папярочнае прыкрыццё (насып) у акопах, траншэях, прызначанае для засцярогі ад агню з флангаў. **2.** Папярочная дамба, якая ідзе ад берага да сярэдзіны ракі. ‖ *прым.* **тра́версны,** -ая, -ае.

ТРА́ВЕРС[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Пераход альпіністаў па маршруце, які праходзіць па грэбені горнага хрыбта і злучае некалькі вяршынь. ‖ *прым.* **тра́версны,** -ая, -ае. *Т. маршрут.*

ТРА́ВЕРСА *і* **ТРА́ВЕРЗА,** -ы, *мн.* -ы, -саў (-заў), *ж.* (спец.). Папярочная бэлька, перакладзіна для ўмацавання чаго-н., а таксама папярочная перагародка, сценка, пліта спецыяльнага прызначэння.

ТРАВЕСЦІ́, *нескл., н.* (спец.). **1.** Тэатральная роля хлопчыка або юнака, якая выконваецца актрысай, пераапранутай у мужчынскую вопратку. **2.** Актрыса, якая выконвае такія ролі. **3.** Від гумарыстычнай паэзіі, блізкай да пародыі, які характарызуецца тым, што сур'ёзны змест набывае камічную, жартаўлівую форму выражэння.

ТРАВІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ві́н, *ж.* (разм.). Тое, што і травінка.

ТРАВІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак *ж.* (разм.). Адно каліва травы. *Кожная т. жыве сваім жыццём.*

ТРАВІ́ЦА *гл.* трава.

ТРАВІ́ЦЬ[1], траўлю́, тра́віш, тра́віць; тра́ўлены; *незак., што* (спец.). Апрацоўваць паверхню чаго-н. кіслатой або іншымі хімічнымі рэчывамі для атрымання ўзору. ‖ *зак.* **вы́травіць,** вы́траўлю, вы́травіш, вы́травіць; вы́траўлены. ‖ *наз.* **траўле́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **траві́льны,** -ая, -ае.

ТРАВІ́ЦЬ[2], траўлю́, тра́віш, тра́віць; тра́ўлены; *незак., што.* Таптаць (лугі, палі), з'ядаць пасевы; рабіць патраву. *Т. пасевы.* ◊ **Козамі сена травіць** (разм. неадабр.) — разбазарваць дабро. ‖ *зак.* **патраві́ць,** патраўлю́, патра́віш, патра́віць; патра́ўлены *і* **страві́ць,** страўлю́, стра́віш, стра́віць; стра́ўлены.

ТРАВІ́ЦЬ[3], траўлю́, тра́віш, тра́віць; *незак., што* (спец.). **1.** Выпускаць, адпускаць, аслабляць канат, снасць і пад., змяншаючы нацяжэнне. *Т. канат.* **2.** Выпускаць пару, газ, паветра, змяншаючы ціск.

ТРАВІ́ЦЬ[4], траўлю́, тра́віш, тра́віць; *незак., што.* Засвойваць у працэсе стрававання, пераўтраўліваць.

ТРАВЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не́е; *незак.* Зарастаць травой. *Агарод травянее.*

ТРАВЯНІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які зарос травой. *Т. бераг.* **2.** Які з'яўляецца травой, складаецца з травы. *Т. луг.* ‖ *наз.* **травяні́стасць,** -і, *ж.*

ТРАГЕ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Драматычны твор, у аснове якога ляжыць непрымірымы жыццёвы канфлікт, сутыкненне характараў і пад., што часцей за ўсё заканчваецца смерцю героя. **2.** Жудасная, страшная падзея; няшчасце. ‖ *прым.* **траге-**

дыйны, -ая, -ае. ‖ *наз.* **трагедыйнасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ТРАГІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Трагічны элемент у мастацкім творы. *Спектакль поўны трагізму.* **2.** Тое, што і трагічнасць (у 2 знач.). *Т. падзей.*

ТРА́ГІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Акцёр, які выконвае трагічныя ролі. **2.** Аўтар трагедый.

ТРАГІКАМЕ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Драматычны твор, у якім спалучаюцца рысы трагедыі і камедыі. **2.** *перан.* Сумная і разам з тым смешная падзея. ‖ *прым.* **трагікамі́чны**, -ая, -ае.

ТРАГІКАМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* трагікамедыя. **2.** Сумны і адначасова смешны. *Т. выпадак.* ‖ *наз.* **трагікамі́чнасць**, -і, *ж.*

ТРАГІ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* трагічны. **2.** Бязвыхаднасць, цяжкасць душэўнага стану, што прыводзіць да катастрофы, гібелі каго-, чаго-н.

ТРАГІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да трагедыі (у 1 знач.). *Т. жанр.* **2.** Страшэнны, ашаламляльны, поўны гора, няшчасця. *Т. выпадак. Т. лёс.* ‖ *наз.* **трагі́чнасць**, -і, *ж.*

ТРАГЛАДЫ́Т, -а, *М* -дыце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Першабытны пячорны чалавек. **2.** *перан.* Грубіян, некультурны чалавек (лаянк.). ‖ *ж.* **траглады́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 2 знач.).

ТРАДЫЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Заснаваны на традыцыі (у 1 знач.) і замацаваны ёю. *Т. звычай.* **2.** Які адбываецца па традыцыі (у 2 знач.), па ўстаноўленаму звычаю. *Традыцыйныя спаборніцтвы па бегу.* ‖ *наз.* **традыцы́йнасць**, -і, *ж.*

ТРАДЫ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Звычаі, погляды, нормы паводзін і пад., якія перадаюцца ад папярэдніх пакаленняў наступным. *Гістарычныя традыцыі. Традыцыі продкаў.* **2.** Парадак, звычай, што ўстанаўліваецца ў паводзінах, быце. *Т. адзначаць дзень нараджэння.*

ТРАДЫЦЫЯНАЛІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Прыхільнасць да старых традыцый. ‖ *прым.* **традыцыяналі́сцкі**, -ая, -ае.

ТРАЕКТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* (спец.). **1.** Лінія, якую апісвае ў прасторы ў працэсе руху якое-н. цела або пункт. *Т. палёту метэарыта.* **2.** Лінія палёту снарада, ракеты або кулі. ‖ *прым.* **траекто́рны**, -ая, -ае.

ТРАІ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Траякі. *Т. ўплыў.* **2.** Пра палітычныя пагадненні: заключаны, падпісаны трыма дзяржавамі, бакамі. *Траістае пагадненне.* ‖ *наз.* **траі́стасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

ТРАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., тро́іцца; *незак.* Раздзяляцца на тры часткі, а таксама здавацца трайным, патройвацца (пра бачныя прадметы). *Траіцца ў вачах у каго-н.*

ТРАІ́ЦЬ, траю́, тро́іш, тро́іць; тро́ены; *незак., што.* **1.** Дзяліць на тры часткі (разм.) *Т. бервяно.* **2.** Злучаць тры часткі разам. *Т. ніткі.* **3.** Тройчы пераворваць зямлю (спец.). **4.** Страляць, удараць і пад. па трох адначасова. *Т. з ружжа* (забіваць трох птушак адным зарадам). ‖ *наз.* **трае́нне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ТРАЙНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). **1.** Прадмет, які мае тры аднародныя часткі або складаецца з трох частак. *Паляўнічы т.* (трохстволка). **2.** Мера або прадмет, якія складаюцца з трох аднолькавых адзінак. *Дошка-т.* ‖ *прым.* **трайніко́вы**, -ая, -ае.

ТРАЙНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які складаецца з трох аднародных або падобных частак, прадметаў. *Трайныя рамы.* **2.** Павялічаны ў тры разы. *Прадаваць па тройной цане.*

ТРАЙНЯ́[1], -і́, *мн.* тро́йні *і* (з ліч. 2, 3, 4) трайні́, тро́йняў, *ж.* Падоўжны брус у калёсах, які злучае пярэднюю вось з задняй.

ТРАЙНЯ́[2], -і́, *мн.* тро́йні, -яў, *м.* Тое, што і трайняты.

ТРАЙНЯ́ТЫ, -ня́т. Трое дзяцей, народжаных адначасова адной маці.

ТРАЙЧА́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з трох аднародных частак, прадметаў. *Трайчастыя вілы.* **2.** У выразе: **трайчасты нерв** (спец.) — пятая пара чэрапна-мазгавых нерваў.

ТРАКТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шырокая праезджая дарога. ○ **Страўнікава-кішачны тракт** (спец.) — стрававод, страўнік, тонкая і тоўстая кішкі. ‖ *прым.* **тра́ктавы**, -ая, -ае.

ТРАКТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ту́ецца; *незак.* **1.** Быць прадметам абгаворвання, разгляду, тлумачэння чаго-н. **2.** Характарызавацца, адлюстроўвацца пэўным чынам. ‖ *наз.* **трактава́нне**, -я, *н. і* **тракто́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.*

ТРАКТАВА́ЦЬ[1], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., што.* **1.** Разглядаць, расцэньваць якім-н. чынам. *Па-новаму т. пытанне.* **2.** Даваць тлумачэнне чаму-н., тлумачыць. *Т. закон.* ‖ *наз.* **тракто́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж. і* **трактава́нне**, -я, *н.*

ТРАКТАВА́ЦЬ[2], -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., каго* (абл.). Частаваць. *Т. гасцей абедам.* ‖ *наз.* **трактава́нне**, -я, *н.*

ТРА́КТАР, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Самаходная машына для перамяшчэння, прывядзення ў дзеянне сельскагаспадарчых і іншых прылад. *Калёсны т.* ‖ *прым.* **тра́ктарны**, -ая, -ае.

ТРАКТАРА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню словам трактар, трактарны, напр. *трактарабудаванне, трактарарамонтны.*

ТРАКТАРАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Галіна машынабудаўнічай прамысловасці, якая вырабляе трактары і трактарныя рухавікі. ‖ *прым.* **трактарабудаўні́чы**, -ая, -ае.

ТРАКТАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вадзіцель трактара. ‖ *ж.* **трактары́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **трактары́сцкі**, -ая, -ае.

ТРАКТА́Т, -а, *М* -та́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Навуковая праца, у якой разглядаецца пэўнае пытанне ці праблема (кніжн.). *Філасофскі т.* **2.** Міжнародны дагавор, пагадненне (спец.). *Мірны т.* ‖ *прым.* **тракта́тны**, -ая, -ае.

ТРАЛ, -а, *м.* **1.** Вялікая сетка для лоўлі рыбы з суднаў. **2.** Гідраграфічная прылада для даследавання паверхні марскога дна, яго флоры і фауны. **3.** Прыстасаванне для выяўлення і абясшкоджвання мін. ‖ *прым.* **тра́лавы**, -ая, -ае. *Тралавая лоўля рыбы.*

ТРАЛЕ́ЙБУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шматмесная электрычная транспартная машына, якая ездзіць па бязрэйкавай дарозе. ‖ *прым.* **тралейбусны**, -ая, -ае. *Т. парк.*

ТРАЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.). Дастаўка драўніны ад месца нарыхтоўкі да дарогі ці да месца сплаву. *Т. бярвення.* ‖ *прым.* **тралёвачны**, -ая, -ае.

ТРАЛЁЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе на тралёўцы.

ТРА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *незак., што.* **1.** Лавіць рыбу тралам. **2.** Даследаваць дно пры дапамозе трала (у 2 знач.). *Т. марское дно.* **3.** Вылоўліваць і абясшкоджваць падводныя міны. ‖ *зак.* **пратра́ліць**, -лю, -ліш, -ліць; -лены (да 3 знач.). ‖ *наз.* **тра́ленне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **тра́льны**, -ая, -ае.

ТРАЛМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Спецыяліст, які кіруе тралавым ловам рыбы. ‖ *прым.* **тралма́йстарскі**, -ая, -ае.

ТРА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Ваеннае або рыбалоўнае судна для тралення. **2.** Спецыяліст, які кіруе лоўляй рыбы тралам.

ТРАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -лява́ны; *незак., што* (спец.). Дастаўляць зрэзаныя дрэвы (бярвенне) з лесасекі да месца пагрузкі або сплаву.

ТРА́МА, -ы, *мн.* -ы, трам, *ж.* Апорная бэлька, якая падтрымлівае столь (у драўляных будынках).

ТРАМБАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца трамбоўкай.

ТРАМБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *незак., што.* Ударамі, ціскам ушчыльняць, выраўноўваць паверхню. *Т. сілас.* ‖ *зак.* **утрамбава́ць**, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны. ‖ *наз.* **трамбо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **трамбава́нне**, -я, *н.*, **утрамбо́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **утрамбо́ўванне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **трамбава́льны**, -ая, -ае.

ТРАМБАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на трамбоне.

ТРАМБАТЫ́ЧНЫ *гл.* тромб[1].

ТРАМБО́З, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Утварэнне тромба[1], тромбаў[1]. ‖ *прым.* **трамбо́зны**, -ая, -ае.

ТРАМБО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Духавы медны музычны інструмент нізкага і рэзкага тэмбру. ‖ *прым.* **трамбо́нны**, -ая, -ае.

ТРАМБО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* трамбаваць. **2.** Трамбавальная машына, прылада для трамбавання.

ТРАМВА́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Гарадская наземная электрычная чыгунка, а таксама поезд гэтай чыгункі, які складаецца з аднаго або некалькіх вагонаў. ○ **Рачны трамвай** — невялікі пасажырскі параход, які курсіруе па рацэ ў межах горада. ‖ *прым.* **трамва́йны**, -ая, -ае.

ТРАМВА́ЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік трамвайнага транспарту. ‖ *ж.* **трамва́йшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТРАМПЛІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спартыўнае прыстасаванне для адштурхоўвання пры скачках. *Лыжны т.* **2.** *перан.* Апора, зыходны пункт для якіх-н. дзеянняў (кніжн.). *Дасягненні будуць трамплінам для далейшых дзеянняў.* ‖ *прым.* **трамплі́нны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ТРАНЖЫ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які транжырыць, марнатравец. ‖ *ж.* **транжы́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **транжы́рскі**, -ая, -ае.

ТРАНЖЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *незак., што* (разм.). Неразумна, без толку траціць што-н. *Т. грошы.* ‖ *зак.* **растранжы́рыць**, -ру, -рыш, -рыць; -раны. ‖ *наз.* **транжы́рства**, -а, *н. і* **транжы́ранне**, -я, *н.*

ТРАНЗІ́СТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Паўправадніковы прыбор, прызначаны для ўзмацнення, пераўтварэння і генерыравання электрычных сігналаў. **2.** Партатыўны радыёпрыёмнік, пабудаваны на паўправадніках. ‖ *прым.* **транзі́старны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ТРАНЗІ́Т, -у, *М* -зіце, *м.* **1.** Правоз тавараў ці пасажыраў з аднаго пункта ў іншы цераз прамежкавыя пункты. **2.** Перавозка грузаў без

перагрузак на прамежкавых станцыях. ‖ *прым.* **транзітны**, -ая, -ае. *Т. груз. Т. цягнік.*

ТРАНЗІТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Транзітны пасажыр. ‖ *ж.* **транзітніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ТРАНКВІЛІЗАТАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Лекавы прэпарат, які знімае нервовае ўзбуджэнне, пачуццё трывогі, страху. ‖ *прым.* **транквілізатарны**, -ая, -ае.

ТРАНС, -у, *м.* (кніжн.). Павышаная нервовая ўзбуджанасць, якая суправаджаецца стратай кантролю над сваімі ўчынкамі, а таксама форма псіхічнага расстройства, якая выяўляецца ў бессвядомых дзеяннях. *Упасці ў т.*

ТРАНС... *прыстаўка.* Утварае прыметнікі са знач.: 1) рух цераз якую-н. прастору, напр. *трансарктычны, трансатлантычны;* 2) размешчаны за межамі чаго-н., напр. *трансальпійскі.*

ТРАНСАКІЯНСКІ, -ая, -ае. Звязаны з рухам цераз акіян. *Трансакіянская экспедыцыя.*

ТРАНСАРКТЫЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны са зносінамі цераз арктычную вобласць. *Трансарктычная навігацыя.*

ТРАНСАТЛАНТЫЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны са зносінамі цераз Атлантычны акіян. *Т. пералёт.*

ТРАНСГРЭСІЯ, -і, *ж.* (спец.). Наступленне мора на сушу.

ТРАНС'ЕЎРАПЕЙСКІ, -ая, -ае. Які праходзіць цераз Еўропу, перасякае яе. *Транс'еўрапейская нафтавая магістраль.*

ТРАНСКАНТЫНЕНТАЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які мае адносіны да сувязі кантынентаў, паміж кантынентамі ці праходзіць праз увесь кантынент. *Т. рэйс. Транскантынентальная ракета. Транскантынентальная чыгунка.*

ТРАНСКРЫБІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) транскрыпцыю, перадаць (перадаваць) транскрыпцыяй (у 1 і 2 знач.). *Т. тэкст.* ‖ *наз.* **траснкрыбіраванне**, -я, *н.*

ТРАНСКРЫПЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Дакладная перадача на пісьме ўсіх асаблівасцей жывой гаворкі літарамі алфавіта і некаторымі спецыяльнымі знакамі. *Фанетычная т.* **2.** Тое, што і транслітэрацыя. **3.** Пераклад музычнага твора, напісанага для аднаго музычнага інструмента або голасу, для выканання другім інструментам або галасам. ‖ *прым.* **транскрыпцыйны**, -ая, -ае.

ТРАНСЛІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* Перадаць (перадаваць) па радыё або па тэлебачанні. *Т. даклад.* ‖ *наз.* **трансляцыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **трансляцыйны**, -ая, -ае.

ТРАНСЛІТАРАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Перадача літар адной пісьменнасці літарамі другой пісьменнасці, незалежна ад іх вымаўлення. ‖ *прым.* **транслітарацыйны**, -ая, -ае.

ТРАНСЛЯЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** *гл.* трансліраваць. **2.** Тое, што трансліруецца. ‖ *прым.* **трансляцыйны**, -ая, -ае.

ТРАНСМІСІЯ, -і, *ж.* (спец.). Сукупнасць механізмаў для перадачы вярчальнага руху ад рухавіка да рабочых частак станкоў, машын. ‖ *прым.* **трансмісійны**, -ая, -ае. *Т. пас.*

ТРАНСПАНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Перакласці (перакладаць) які-н. музычны твор з адной танальнасці ў іншую. **2.** Перанесці (пераносіць) што-н. (ідэю, вобраз, тэрміналогію і пад.) з аднаго жанру ў іншы, з адной навукі ў іншую, адпаведна змяняючы, прыстасоўваючы. ‖ *наз.* **транспаніроўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* і **транспанаванне**, -я, *н.*

ТРАНСПАРАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ліст з чорнымі лініямі, які падкладаецца пад нелінеенаю паперу, каб пры пісьме былі роўныя радкі. **2.** Нацягнутая на раму тканіна або папера з якім-н. тэкстам ці малюнкам. *Святочныя транспаранты.* ‖ *прым.* **транспарантны**, -ая, -ае.

ТРАНСПАРТ, -у, *М* -рце, *м.* **1.** Галіна народнай гаспадаркі, звязаная з перавозкай людзей і грузаў, а таксама сродкі для такой перавозкі. *Пасажырскі т. Гарадскі т.* **2.** Перавозка грузаў. *Т. мінеральных угнаенняў па чыгунцы.* **3.** Партыя атрыманых або прызначаных для перавозкі грузаў. *Заўтра адпраўляецца т. з бульбай.* **4.** Абоз або сукупнасць якіх-н. сродкаў спецыяльнага прызначэння. *Санітарны т.* **5.** Судна ваеннага флоту для перавозкі грузаў і людзей. *Дэсантны т.* ‖ *прым.* **транспартны**, -ая, -ае.

ТРАНСПАРТАБЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Такі, які можна перавозіць, транспартаваць. *Т. хворы.* ‖ *наз.* **транспартабельнасць**, -і, *ж.*

ТРАНСПАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Перавезці (перавозіць) з аднаго месца ў другое. *Т. збожжа.* ‖ *наз.* **транспартаванне**, -я, *н.* і **транспарціроўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **транспарціровачны**, -ая, -ае.

ТРАНСПАРТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік транспарту (у 1 знач.).

ТРАНСПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Канвеер для перамяшчэння грузаў. *Паштовыя адпраўленні і пасылкі падаюцца з аўтамашыны на т.* **2.** Ваенная машына для перавозкі пяхоты і грузаў. ‖ *прым.* **транспарцёрны**, -ая, -ае.

ТРАНСПАРЦІР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для чарчэння ў выглядзе падзеленага на градусы паўкруга і лінейкі, які служыць для пабудовы вуглоў і іх вымярэння. ‖ *прым.* **транспарцірны**, -ая, -ае.

ТРАНСПАРЦІРОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца транспарціроўкай. ‖ *ж.* **транспарціроўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТРАНСПІРАЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Выпарэнне вады раслінамі.

ТРАНСПЛАНТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак.* і *незак., што.* Ажыццявіць (ажыццяўляць) трансплантацыю. *Т. нырку.*

ТРАНСПЛАНТАТ, -а, *М* -нтаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Участак тканкі, орган, які выкарыстоўваецца для трансплантацыі. ‖ *прым.* **трансплантатны**, -ая, -ае.

ТРАНСПЛАНТАЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). **1.** Перасадка і прыжыўленне тканак або органаў на другое месца або ў другі арганізм. **2.** Перасадка часткі расліны ў тканку другой расліны для надання ёй новай якасці; прышчэпліванне.

ТРАНСУРАНЫ, -аў, *адз.* трансуран, -у, *м.* Штучна атрыманыя радыеактыўныя хімічныя элементы, якія ў перыядычнай сістэме элементаў размешчаны пасля урану. ‖ *прым.* **трансуранавы**, -ая, -ае.

ТРАНСФАРМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн. і спец.). Ператварыць (ператвараць), відазмяніць (відазмяняць). *Т. атамную энергію ў электрычную.* ‖ *наз.* **трансфармаванне**, -я, *н.*

ТРАНСФАРМАТАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для пераўтварэння відаў, форм або ўласцівасцей энергіі. *Электрычны т.* ‖ *прым.* **трансфарматарны**, -ая, -ае. *Трансфарматарная падстанцыя.*

ТРАНСФАРМАТАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Акцёр, які іграе некалькі роляў папераменна, хутка мяняючы касцюм, грым і пад. **2.** Фокуснік, які стварае аптычныя ілюзіі ператварэння адных прадметаў у другія.

ТРАНСЦЭНДЭНТАЛЬНЫ, -ая, -ае. У філасофіі: які адносіцца да пазнання абстрактных, нібыта незалежных ад вопыту з'яў. ‖ *наз.* **трансцэндэнтальнасць**, -і, *ж.*

ТРАНСЦЭНДЭНТНЫ, -ая, -ае. У філасофіі: які знаходзіцца за межамі свету; недаступны чалавечаму пазнанню, недасягальны для чалавечага розуму. ‖ *наз.* **трансцэндэнтнасць**, -і, *ж.*

ТРАНТЫ, -аў (разм.). **1.** Лахманы, старая падраная адзежа, бялізна. **2.** Пра жаночыя ўборы (неадабр.). *Кожны дзень новыя т. купляе.*

ТРАНШЭЯ, -і, *мн.* -і, -шэй, *ж.* **1.** Роў, канава, прызначаныя для закопвання, укладкі чаго-н. *Т. для закладкі водаправодных труб. Сіласная т.* **2.** Вузкі глыбокі роў з брустверам, які злучае ў адну лінію ўсе агнявыя пункты абароны. ‖ *прым.* **траншэйны**, -ая, -ае.

ТРАП[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лесвіца на караблі, а таксама перасоўная лесвіца для выхаду з самалёта і пасадкі. *К самалёту падалі т.*

ТРАП[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Адтуліна ў падлозе для сцёку вады і спуску яе ў каналізацыю.

ТРАПАК, -а, *м.* Рускі народны танец у хуткім тэмпе з моцным прытупваннем, а таксама музыка да гэтага танца. *Вытанцоўваць трапака.*

ТРАПАЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для трапання валакна. *Трапальная машына.*

ТРАПАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень і -льняў, *ж.* Памяшканне для трапання валакна.

ТРАПАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца трапаннем валакна. ‖ *ж.* **трапальшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТРАПАНЫ, -ая, -ае. Ачышчаны ад кастрыцы (пра валакно). *Т. лён.*

ТРАПАР, -а, *м.* Песнапенне ў гонар якога-н. свята ці святога.

ТРАПАСФЕРА, -ы, *ж.* (спец.). Ніжні слой зямной атмасферы. ‖ *прым.* **трапасферны**, -ая, -ае.

ТРАПАЦЦА, траплюся, трэплешся, трэплецца; трапіся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Развявацца ад ветру. *Валасы трэплюцца на ветры.* **2.** Тое, што і трапаць языком (разм.). ‖ *зак.* **патрапацца**, -раплюся, -рэплешся, -рэплецца; -рапіся (да 2 знач.).

ТРАПАЦЬ, траплю, трэплеш, трэпле; трапі; трапаны; *незак.* **1.** *што.* Ачышчаць валакно, выбіваючы кастрыцу спецыяльнай прыладай. *Т. лён.* **2.** *каго.* Ласкава пагладжваць, пастукваць рукой, пальцамі. *Т. па плячах.* **3.** *што.* Тузаць, гайдаць (пра вецер). *Вецер трапаў хустачку на галаве.* **4.** *каго-што.* Біць, калаціць, уцягваць у баявыя сутычкі. *Т. варожыя войскі.* **5.** Ісці вялікую адлегласць (разм.). *Трапаў пяць кіламетраў пехатой.* ◊ **Трапаць нервы** (разм. неадабр.) — хвалявацца; моцна нерваваць каго-н. **Трапаць языком** (разм.) — гаварыць шмат і без толку. ‖ *зак.*

патрапаць, -раплю, -рэплеш, -рэпле; -рапі; -рапаны (да 1 і 4 знач.) *і* **растрапаць,** -раплю, -рэплеш, -рэпле; -рапі; -рапаны (да 3 знач.). ‖ *наз.* **трапанне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ТРАПЕЗА, -ы, *ж.* Агульны стол для яды ў манастыры, а таксама прыём яды за такім сталом і сама яда. ‖ *прым.* **трапезны,** -ая, -ае. *Манастырская трапезная* (наз.; сталовая).

ТРАПЕЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Чатырохвугольнік з дзвюма паралельнымі і дзвюма непаралельнымі старанамі. **2.** Гімнастычная прылада, якая складаецца з перакладзіны, падвешанай на двух тросах.

ТРАПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак.* **1.** Выпадкова сустрэцца, надарыцца. *У лесе трапілася ўбачыць лісіцу.* **2.** Дастацца. *Мне трапілася цікавая кніга.* **3.** *безас., з інф.* Выпасці на чыю-н. долю, прыйсціся. *Трапілася бачыць жывога Янку Купалу.* ◊ **Трапілася чарвяку на вяку** (разм. жарт.) — пра вельмі рэдкую ўдачу, шчаслівы выпадак.

ТРАПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; *зак.* **1.** Пацэліць у што-н., метка кінуўшы, стрэліўшы. *Т. з пісталета ў цэль.* **2.** Увайсці, пранікнуць куды-н., знайсці тое, што шукаў. *Кароткім шляхам т. туды, дзе чакалі.* **3.** Апынуцца ў якіх-н. умовах, абставінах (звычайна неспрыяльных). *Т. у непрыемнае становішча.* **4.** Аказацца дзе-н. у патрэбны момант, апынуцца дзе-н. *Т. на вяселле.* **5.** Знянацку наступіць на што-н., уступіць у што-н. *Т. нагой у лужу.* **6.** Папасці, надарыцца. *Яму трапіла ў рукі цікавая кніга.* ◊ **Трапіць на кручок** *каму, чый, да каго* (разм.) — даць сябе падмануць, ашукаць, папасціся ў чым-н. **Трапіць на язык** *каму* (разм.) — стаць прадметам гутаркі, абгавораў.

ТРАПІЧНЫ *гл.* тропік.

ТРАПКАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Ручнік з доўгімі махрамі, звычайна з грубага палатна.

ТРАПЛО, -а, *мн.* -ы, -оў, *н.* **1.** Прылада, пры дапамозе якой трэплюць лён. **2.** *перан.* Чалавек, які гаворыць лухту, бязглуздзіцу, пустазвон (разм.).

ТРАПНЫ, -ая, -ае. **1.** Які дакладна пападае ў цэль; метка накіраваны ў цэль. *Т. стрэл.* **2.** *перан.* Які дакладна і правільна падмячае, схоплівае што-н., дакладна і востра выражае, перадае асноўную сутнасць з'явы і пад. *Т. выраз.* ‖ *наз.* **трапнасць,** -і, *ж.*

ТРАПЯТАЦЦА, -пячуся, -печашся, -печацца; -пячыся; *незак.* **1.** Пастаянна рухацца, варушыцца, дрыжаць. *Трапечацца лісце асіны. Трапечуцца ветразі.* **2.** Сутаргава падскокваць, біцца аб што-н. *У сетцы трапяталася рыба.* **3.** Адчуваць дрыжыкі, моцнае хваляванне. *Сэрца трапечацца ў грудзях.* ‖ *наз.* **трапятанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ТРАПЯТАЦЬ, -пячу, -печаш, -печа; -пячы; *незак.* **1.** Дрыжаць, варушыць чым-н. *Лісце трапятала на ветры. Верабей трапеча крыламі.* **2.** Мільгаць (пра агеньчыкі). *Удалечыні трапяталі невядомыя агеньчыкі.* **3.** Узмоцнена часта біцца (пра сэрца). *Сэрца трапятала ад радасці.* **4.** Адчуваць страх перад кім-н. *Перад ім кожны трапеча.* ‖ *наз.* **трапятанне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ТРАПЯТКІ, -ая, -ое. **1.** Які пастаянна варушыцца, дрыжыць; дрыгатлівы. *Вецер скалыхнуў трапяткое лісце.* **2.** Лёгкі, хуткі ў рухах, поўны энергіі. *Т. конь.*

ТРАПЯТЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і трапяткі (у 1 знач.).

ТРАСА, -ы, *мн.* -ы, трас, *ж.* **1.** Напрамак лініі дарогі, канала і пад. *Т. трубаправода.* **2.** Дарога, шлях. *Аўтамабільная т. Паветраная т.* **3.** След, які пакідае за сабой трасіруючая куля, снарад і пад. *Т. ракеты.* ‖ *прым.* **трасавы,** -ая, -ае.

ТРАСАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел крыміналістыкі, які займаецца фіксацыяй і вывучэннем слядоў, пакінутых на месцы злачынства чалавекам, машынай і інш. ‖ *прым.* **трасалагічны,** -ая, -ае.

ТРАСЕННЕ *гл.* трэсці.

ТРАСІЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (спец.). Машына для ачысткі льнянога валакна.

ТРАСІЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Рабочы, заняты ачысткай ільнянога валакна на трасілцы. ‖ *ж.* **трасільшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТРАСІРАВАЦЬ[1], -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Абазначыць (абазначаць) трасу (у 1 знач.). **2.** Пакінуць (пакідаць) след пры палёце (пра кулю, снарад і пад.). ‖ *наз.* **трасіраванне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **трасіроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.).

ТРАСІРАВАЦЬ[2], -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). У фінансавай справе: перавесці (пераводзіць) выплату грошай на другую асобу. ‖ *наз.* **трасіраванне,** -я, *н. і* **трасіроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ТРАСІРУЮЧЫ, -ая, -ае. Які пры палёце пакідае бачны след і гэтым дапамагае весці далейшы прыцэл (пра кулю, снарад). *Трасіруючая куля.*

ТРАСКА, -і, *ДМ* -сцэ, *ж.* Прамысловая рыба сямейства трасковых, якая водзіцца ў паўночных морах. *Марожаная т.* ‖ *прым.* **трасковы,** -ая, -ае. *Сямейства трасковых* (наз.).

ТРАСКАНІНА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і траскатня.

ТРАСКАТНЯ, -і, *ж.* (разм.). **1.** Працяжны трэск, шум, стук. *Т. кулямёта.* **2.** *перан.* Бясконцая балбатня, пустыя размовы. *У вершы многа траскатні.*

ТРАСКУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Жук сямейства лістаедаў, які ўтварае трэск, тручыся краямі брушка аб надкрыллі. **2.** Моцны мароз (разм.).

ТРАСКУЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтварае трэск (у 1 і 2 знач.). **2.** *перан.* Пусты, беззмястоўны, разлічаны на знешні эфект (аб размове, словах). ◊ **Траскучы мароз** (разм.) — вельмі моцны мароз. ‖ *наз.* **траскучасць,** -і, *ж.*

ТРАСТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* (спец.). Сцёблы льну, канапель, якія вылежаліся або вымаклі.

ТРАСУХА, -і, *ДМ* -сусе, *ж.* **1.** Беларускі народны танец. *Полька-т.* **2.** Ліхаманка (абл.).

ТРАСУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (разм.). Ліхаманка, дрыжыкі ад хвалявання.

ТРАСУЧЫ, -ая, -ае. Які моцна трасе, трасецца. *Т. вагон.* ‖ *наз.* **трасучасць,** -і, *ж.*

ТРАСЦА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Ліхаманка, малярыя. **2.** *перан.* Ужыв. з адмоўным адценнем пры абазначэнні чаго-н. няпэўнага, невядомага і пад. *Якой трасцы яму трэба?* **3.** Ужыв. як лаянкавае слова. *Нічога ты там не знойдзеш. Трасца!* ◊ **Трасца ў бок** *каму* (разм. груб.) — пра пажаданне каму-н чаго-н. дрэннага. **Адна трасца** (разм. незадав.) — усё роўна, без розніцы.

ТРАСЦІЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца трашчэннем пражы. ‖ *ж.* **трасцільшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТРАСЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Тонкая пласцінка ў бёрдзе.

ТРАСЦІЦЬ, трашчу, тросціш, тросціць; трошчаны; *незак., што* (спец.). Злучаць, скручваць разам дзве або некалькі нітак. ‖ *зак.* **страсціць,** страшчу, стросціш, стросціць; строшчаны; ‖ *наз.* **трашчэнне,** -я, *н.*

ТРАСЯНІНА, -ы, *ж.* **1.** *гл.* трэсці. **2.** Хатнія спрэчкі, сварка, калатня, лаянка (разм.). *Цэлую раніцу ішла т.*

ТРАСЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** Стрэсенае сена з саломай, якое ідзе на корм жывёле. *Падрыхтаваць карове трасянку.* **2.** Прадукт беларуска-рускага змешанага маўлення. *Гаварыць на трасянцы.*

ТРАСЯНУЦЬ *гл.* трэсці.

ТРАТА, -ы, *ДМ* траце, *ж.* **1.** *гл.* траціцца, -ць. **2.** *мн.* -ы, трат. Тое, што і затрата (у 2 знач.).

ТРАТУАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дарожка для пешаходаў па баках вуліцы, плошчы. ‖ *прым.* **тратуарны,** -ая, -ае.

ТРАТЫЛ, -у, *м.* Цвёрдае крышталічнае рэчыва жоўтага колеру з вялікай выбуховай сілай. ‖ *прым.* **тратылавы,** -ая, -ае.

ТРАЎЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае судна для лоўлі рыбы тралам. ‖ *прым.* **траўлерны,** -ая, -ае.

ТРАЎМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Пашкоджанне органа, тканкі знешнім уздзеяннем (раненнем, ударам, апёкам і пад.), а таксама нервовае ўзрушэнне. *Псіхічная т.* ○ **Бытавая траўма** — пашкоджанне здароўя ў выніку няшчаснага выпадку, не звязанага са службовай работай. ‖ *прым.* **траўматычны,** -ая, -ае. *Т. шок.*

ТРАЎМАТАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які займаецца траўмамі і іх лячэннем. ‖ *прым.* **траўматалагічны,** -ая, -ае.

ТРАЎМАТОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач — спецыяліст па траўматалогіі.

ТРАЎМАТЫЗМ, -у, *м.* (спец.). Наяўнасць траўмаў. *Барацьба з вытворчым траўматызмам.*

ТРАЎМІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Нанесці (наносіць) траўму. *Т. руку.* **2.** *перан.* Парушыць (парушаць) спакой, нерваваць. *Дарэмна т. чалавека.* ‖ *наз.* **траўміраванне,** -я, *н.*

ТРАЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даведнік, які апісвае лекавыя расліны і спосабы лячэння імі. ‖ *прым.* **траўнікавы,** -ая, -ае.

ТРАФАРЭТ, -а *і* -у, *М* -рэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Пласцінка з прарэзанымі знакамі, малюнкамі, прызначанымі для ўзнаўлення (спец.). *Чарціць па трафарэту.* **2.** -а. Знакі, малюнкі, нанесеныя пры дапамозе такой пласцінкі. **3.** -у, *перан.* Раз і назаўсёды прынятты ўзор чаго-н., якога слепа прытрымліваюцца; шаблон. *Мысліць па трафарэту.* ‖ *прым.* **трафарэтны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ТРАФАРЭТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Тое, што і трафарэт (у 1 знач.; разм.). **2.** Пэндзаль, якім малююць па трафарэце.

ТРАФАРЭТНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* трафарэт. **2.** Які з'яўляецца трафарэтам (у 3 знач.), шаблонны. *Трафарэтнае рашэнне.* ‖ *наз.* **трафарэтнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ТРАФАРЭЦІЦЬ, -рэчу, -рэціш, -рэціць; -рэчаны; *незак., што* (спец.). Размалёўваць, распісваць пры дапамозе трафарэта.

ТРА—ТРО

ТРАФЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Узбраенне і ваенная маёмасць, захопленыя ў пераможанага праціўніка. *Ваенныя трафеі.* **2.** Рэчы, здабыча як сведчанне або вынік перамогі, поспехаў у якой-н. галіне. *Паляўнічыя трафеі.* **3.** Арнаментальнае ўпрыгожанне ў выглядзе ваенных даспехаў. ‖ *прым.* **трафе́йны,** -ая, -ае.

ТРАХ. 1. *гукаперайм.* Ужыв. для абазначэння моцнага адрывістага гуку, трэску. **2.** *у знач. вык.* Трахнуў (разм.). *Т. кулаком па стале.*

ТРАХА́, *прысл.* (разм.). Чуць, амаль. *Т. нос не расквасіў.* ◊ **Траха не...** (разм.) — чуць не, амаль не. **Траха што** (разм.) — амаль што.

ТРАХЕІ́Т, -у, *М* -хеі́це, *м.* Запаленне слізістай абалонкі трахеі.

ТРАХЕ́Я, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (спец.). Частка дыхальных шляхоў — храстковая трубка паміж гартанню і бронхамі, перадзе стрававода. ‖ *прым.* **трахе́йны,** -ая, -ае.

ТРА́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Упасці з размаху, з шумам моцна стукнуцца аб што-н. *Т. галавой аб сцяну.* ‖ *незак.* **тра́хацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ТРА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Моцна, з сілай стукнуць каго-, што-н. або чым-н. *Т. кулаком па спіне.* **2.** Выстраліць; забіць, застрэліць. *Т. з вінтоўкі. Трахнулі двух ваўкоў.* ‖ *незак.* **тра́хаць,** -аю, -аеш, -ае.

ТРАХО́МА, -ы, *ж.* Хранічная вірусная хвароба вачэй, якая прыводзіць да слепаты. ‖ *прым.* **трахо́мны,** -ая, -ае *і* **трахамато́зны,** -ая, -ае.

ТРАЦЕ́ЙСКІ, -ая, -ае. Звязаны з разборам спрэчкі, канфлікту трэцяй, незацікаўленай стараной. *Т. суд.*

ТРАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* **1.** Старая мера плошчы: трэцяя частка зямельнага надзелу. **2.** Адна з трох роўных частак чаго-н. *Прадаць траціну збожжа.*

ТРА́ЦІЦЦА, -а́чуся, -а́цішся, -а́ціцца; *незак.* **1.** Расходаваць свае грошы, сродкі на якія-н. патрэбы. *Т. на дарогу.* **2.** *перан.* Знікаць, праходзіць, губляцца. *З гадамі здароўе траціцца.* ‖ *зак.* **патра́ціцца,** -а́чуся, -а́цішся, -а́ціцца (да 1 знач.) ‖ *наз.* **тра́та,** -ы, *ДМ* тра́це, *ж.*

ТРА́ЦІЦЬ, -а́чу, -а́ціш, -а́ціць; -а́чаны; *незак.* **1.** *што.* Расходаваць грошы, сродкі на што-н. патрэбнае, з пэўнай мэтай. *Т. грошы на падарункі.* **2.** *што.* Марна, без толку расходаваць; пазбаўляцца ад чаго-н. *Т. час. Т. здароўе.* **3.** *каго (што).* Несці страту ў асобе таго, хто памёр, пайшоў і пад. *Т. дарагога чалавека.* **4.** *што.* Несці страту ў якіх-н. матэрыяльных каштоўнасцях. *Т. маёмасць.* **5.** *што.* Парушаць сувязь, паслядоўнасць у думках, гутарцы і пад. *Т. логіку ў развагах.* ‖ *зак.* **патра́ціць,** -а́чу, -а́ціш, -а́ціць; -а́чаны (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **тра́та,** *ДМ* тра́це, *ж.* (да 1, 2 і 4 знач.).

ТРАЦІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** У саставе некаторых тэрмінаў ужываецца ў значэнні: які з'яўляецца трэцяй стадыяй у развіцці чаго-н. *Трацічная форма хваробы.* **2.** Звязаны з першым перыядам кайназойскай эры (спец.). *Т. перыяд.*

ТРАЦЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Цяля, жарабя ва ўзросце трох год. **2.** Траціна (у 1 знач.; разм.). **3.** Трэцяя частка чаго-н. (разм.). *Касіць на т.* ‖ *ж.* **траця́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 1 знач.).

ТРАШЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Ломячыся, крышачыся, утвараць трэск. *Лёд трашчыць.* **2.** Утвараць гукі падобныя на трэск (пра насякомых). *Т. начныя цвыркуны.* **3.** *перан.* Хутка, многа, не змаўкаючы гаварыць. *Яна можа т. гадзіну без перапынку.* **4.** *перан.* Быць напярэдадні краху, распаду; знаходзіцца пад пагрозай зрыву. *План па перавозках грузаў трашчыць.* ◊ **Мароз трашчыць** (разм.) — пра вельмі моцны мароз.

ТРАШЧО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Прылада, пры дапамозе якой утвараюцца траскучыя гукі. **2.** Народны ўдарны музычны інструмент, які складаецца з набору драўляных дошчачак, нанізаных адным канцом на дзве вяроўкі. **3.** *перан.* Той (тая), хто многа, не сціхаючы гаворыць; балбатун (балбатуха) (разм.). ‖ *прым.* **трашчо́тачны,** -ая, -ае.

ТРАЮ́РАДНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў сваяцкіх адносінах у трэцім калене па дзеду або бабе, па прадзеду або прабабцы. *Т. брат. Т. пляменнік.*

ТРАЯ́КІ, -ая, -ае. Які мае тры віды, формы, значэнні. *Траякая выгада.* ‖ *наз.* **трая́касць,** -і, *ж.*

ТРО́Е, трai̇́х, трai̇́м, трai̇́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць тры. *Т. сыноў. Т. сірот. Нас там працуе т.: два мужчыны і жанчына. Т. свіней. Іх было т. Гэту работу ўжо траім прапаноўвалі.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць тры. *Т. дзяцей. Т. цялят.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: тры прадметы. *Т. саней. Т. штаноў. Т. сутак.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або носяцца ў пары: тры пары або адзін паверх другога. *Т. чаравікаў. Т. панчох.*

ТРО́ЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Вучань, студэнт, які пастаянна атрымлівае тройкі за вучобу. ‖ *ж.* **тро́ечніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ТРО́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, тро́ек, *ж.* **1.** Лічба 3. **2.** Адзнака паспяховасці вучняў, студэнтаў: пасрэдна (разм.). *Атрымаць тройку па матэматыцы.* **3.** Трое коней, запрэжаных поруч у адзін экіпаж. *Катацца на тройцы.* **4.** Назва чаго-н., што складаецца з трох адзінак, напр. ігральная карта з трыма ачкамі, група з трох самалётаў, камісія з трох чалавек, мужчынскі касцюм, у які ўваходзіць пінжак, штаны, камізэлька. **5.** Назва чаго-н., абазначанага лічбай 3 (трамвай, аўтобус, тралейбус і пад.; разм.). ‖ *прым.* **тро́ечны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ТРО́ЙНІ, -яў. Вілы з трыма зубамі.

ТРО́ЙЦА, -ы, *ж.* **1.** (Т вялікае). У хрысціянскай рэлігіі: трыадзінае бажаство, у якім спалучаюцца тры асобы: бог-бацька, бог-сын і бог-дух святы. **2.** (Т вялікае). Свята хрысціянскай царквы, якое адзначаецца на пяцідзесяты дзень пасля Вялікадня; сёмуха. **3.** Пра трох асоб, звязаных паміж сабой сяброўскімі адносінамі (разм., часта іран.). *Неразлучная т.*

ТРО́ЙЧЫ, *прысл.* **1.** Тры разы. *Ён т. быў у Мінску.* **2.** Утрайне, у тры разы больш. *Быць т. шчодраму плёну.*

ТРОМБ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Згустак крыві, які ўтвараецца ў крывяносным сасудзе ці ў поласці сэрца. **2.** Увогуле згустак рэчыва, які закупорвае сасуд, праток. *Лімфатычны т.* ‖ *прым.* **трамбаты́чны,** -ая, -ае.

ТРОМБ[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Смерч над сушай з моцным ветрам, ападкамі і навальніцай.

ТРОМБАФЛЕБІ́Т, -у, *М* -бі́це, *м.* Запаленне сценкі вены, якое вядзе да ўтварэння тромба[1].

ТРОН, -а, *м.* Багата аздобленае крэсла на спецыяльным узвышэнні — месца манарха ў час прыёмаў і іншых урачыстых цырымоній; ужыв. таксама як сімвал манархічнай улады. ‖ *прым.* **тро́нны,** -ая, -ае. *Тронная зала.*

ТРО́НКІ, -нак. Ручка нажа, відэльца і пад.

ТРОП[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Слова або зварот, якія ўжыв. ў пераносным, алегарычным значэнні. *Паэтычныя тропы.* ‖ *прым.* **трапі́чны,** -ая, -ае.

ТРОП[2]: **збіцца з тропу** (разм.) — заблытацца, збіцца з толку.

ТРО́ПІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Уяўны круг, які праходзіць паралельна экватару на адлегласці 23°27′ на поўнач або на поўдзень ад яго. *Т. Казярога. Т. Рака.* **2.** Гарачы пояс зямнога шара, размешчаны паміж экватарам і гэтым кругам. ‖ *прым.* **трапі́чны,** -ая, -ае. *Трапічная спёка.*

ТРОС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Канат з пянькі або са стальнога дроту. ‖ *прым.* **тро́савы,** -ая, -ае.

ТРОХ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які змяшчае тры якіх-н. адзінкі, які складаецца з трох адзінак, напр. *трохгаловы, трохгранны, трохдзённы, трохколавы, трохмесны, трохпакаёвы, трохствольны, трохступеньчаты, трохтактны, трохфазны, трох'ярусны;* 2) які мае адносіны да трох, напр. *трохгадзінны* (поезд).

ТРОХБО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Спартсмен, які ўдзельнічае ў трохбор'і. ‖ *ж.* **трохбо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

ТРОХБО́Р'Е, -я, *н.* Спартыўнае спаборніцтва па трох відах спорту ці па трох відах практыкаванняў у адным відзе спорту. *Лёгкаатлетычнае т.*

ТРОХВЁРСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Геаграфічная карта, якая мае маштаб тры вярсты ў цалі.

ТРОХВУГО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Геаметрычная фігура, абмежаваная трыма прамымі лініямі, якія перасякаюцца і ўтвараюць тры ўнутраныя вуглы, а таксама ўсякі прадмет такой формы. **2.** Музычны ўдарны інструмент з загнутага металічнага прута ў форме трохвугольніка. *Сярод удараў бубна і талерак меладычна звінеў стальны т.*

ТРОХВУГО́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае тры вуглы, у форме трохвугольніка. *Трохвугольная пляцоўка. Трохвугольная піраміда.*

ТРОХВЫМЕ́РНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Які мае тры вымярэнні (даўжыню, шырыню і вышыню). **2.** Які змяшчае тры часткі, тры рытмічныя меры. *Т. такт.* ‖ *наз.* **трохвыме́рнасць,** -і, *ж.*

ТРОХВЯРСТО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў тры вярсты. *Трохвярстовая дыстанцыя.*

2. Які мае маштаб тры вярсты ў цалі. *Трохвярстовая карта.*

ТРОХГАДЗІННЫ, -ая, -ае. 1. Які працягваецца тры гадзіны. *Трохгадзінная экскурсія.* 2. Прызначаны на тры гадзіны. *Т. цягнік.*

ТРОХГАДОВЫ, -ая, -ае. 1. Які праіснаваў, працягваецца тры гады. *Т. тэрмін. Трохгадовае навучэнне.* 2. Узростам у тры гады. *Трохгадовае дзіця.*

ТРОХГОДДЗЕ, -я, *н.* 1. Прамежак часу тэрмінам у тры гады. 2. *чаго.* Гадавіна якой-н. падзеі, што была тры гады назад. *Т. вяселля.* ‖ *прым.* **трохгадовы**, -ая, -ае.

ТРОХГРАННЫ, -ая, -ае. 1. Які мае тры грані. *Т. напільнік.* 2. Утвораны перасячэннем трох граней, што праходзяць праз адну кропку (спец.). *Т. вугал.*

ТРОХДЗЁННЫ, -ая, -ае. Які працягваецца тры дні; разлічаны на тры дні. *Трохдзённая камандзіроўка. Т. запас вады.*

ТРОХЗНАЧНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з трох знакаў. *Т. лік.*

ТРОХЗУБЫ, -ая, -ае. З трыма зубамі. *Трохзубыя восці.*

ТРОХІ, *прысл.* Няшмат, крыху. *Т. спазніўся на сход.*

ТРОХКАНТОВЫ, -ая, -ае. З трыма кантамі. *Т. брус.*

ТРОХКЛАСНЫ, -ая, -ае. Які мае тры класы, складаецца з трох класаў. *Трохкласная адукацыя.*

ТРОХКОЛЕРНЫ, -ая, -ае. Які мае ў сваёй афарбоўцы тры колеры або складаецца з трох частак розных колераў. *Т. сцяг.*

ТРОХЛІНЕЙКА, -і, *ДМ* -нейцы, *мн.* -і, -неек, *ж.* (разм.). Трохлінейная вінтоўка.

ТРОХЛІНЕЙНЫ, -ая, -ае. Калібрам у тры лініі (7,6 мм). *Трохлінейная вінтоўка.*

ТРОХМЕРНЫ, -ая, -ае. 1. Які мае тры вымярэнні: даўжыню, шырыню і вышыню. 2. Які змяшчае ў сабе тры часткі, тры рытмічныя меры. *Т. такт.*

ТРОХМЕСНЫ, -ая, -ае. Які мае тры месцы, з месцамі для траіх. *Трохмесная палата.*

ТРОХПОЛЛЕ, -я, *н.* Устарэлая сістэма паляводства з падзелам ворнай зямлі на тры палі, кожнае з якіх засявалася спачатку азімымі, затым яравымі, а на трэці год заставалася пад папар. ‖ *прым.* **трохпольны**, -ая, -ае.

ТРОХПРАЦЭНТНЫ, -ая, -ае. 1. Які складае тры працэнты чаго-н. *Т. даход.* 2. Які дае тры працэнты прыбытку. *Трохпрацэнтная пазыка.* 3. У якім змешчана тры працэнты якога-н. рэчыва. *Т. раствор соды.*

ТРОХРАДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, дак, *ж.* (разм.). Трохрадны гармонік.

ТРОХРАДКОЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Страфа з трох радкоў.

ТРОХРАДНЫ, -ая, -ае. 1. З трыма радамі клавішаў (пра гармонік). 2. Размешчаны трыма радамі, у тры рады. *Трохраднае шво.* 3. Прызначаны для высеву насення трыма радамі. *Трохрадная сеялка.*

ТРОХРАЗОВЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца тры разы. *Т. напамін.*

ТРОХРУБЛЁВЫ, -ая, -ае. 1. Вартасцю ў тры рублі. 2. Коштам у тры рублі.

ТРОХСЕРЫЙНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з трох серый. *Т. фільм.*

ТРОХСКЛАДОВЫ, -ая, -ае. Які ў сваёй структуры мае тры склады. *Трохскладовае слова.*

ТРОХСОТГАДОВЫ, -ая, -ае. 1. *гл.* трохсотгоддзе. 2. Які праіснаваў 300 год.

ТРОХСОТГОДДЗЕ, -я, *н.* 1. Прамежак часу тэрмінам у 300 год. 2. *чаго.* Гадавіна чаго-н., што адбылося 300 год таму назад. ‖ *пар.* **трохсотгадовы**, -ая, -ае.

ТРОХСОТЫ *гл.* трыста.

ТРОХСТВОЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Трохствольная паляўнічая стрэльба.

ТРОХСТВОЛЬНЫ, -ая, -ае. З трыма ствaламі. *Трохствольнае ружжо.*

ТРОХСТВОРКАВЫ, -ая, -ае. З трыма створкамі. *Трохстворкавае акно.*

ТРОХТОМНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Твор або збор твораў у трох тамах.

ТРОХТОМНЫ, -ая, -ае. Які складаецца з трох тамоў. *Т. раман.*

ТРОХТОНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Аўтамашына грузапад'ёмнасцю ў тры тоны.

ТРОХТОННЫ, -ая, -ае. 1. Масай у тры тоны. *Т. груз.* 2. Разлічаны на грузапад'ёмнасць у тры тоны. *Т. кран.*

ТРОХТЫДНЁВЫ, -ая, -ае. 1. Які працягваецца тры тыдні. *Трохтыднёвая камандзіроўка.* 2. Разлічаны на тры тыдні. *Т. запас харчоў.* 3. Узростам у тры тыдні. *Трохтыднёвае дзіця.*

ТРОХТЫСЯЧНЫ, -ая, -ае. 1. Ліч. парадк. да тры тысячы. 2. Які складаецца з трох тысяч адзінак. *Т. атрад.* 3. Коштам у тры тысячы рублёў.

ТРОХУ, *прысл.* (разм.). Тое, што і трохі.

ТРОХЧЛЕН, -а, *м.* Алгебраічны выраз, які складаецца з трох аднагчленаў. ‖ *прым.* **трохчленны**, -ая, -ае.

ТРОХ'ЯРУСНЫ, -ая, -ае. З трыма ярусамі, гарызантальна размешчанымі адзін над адным.

ТРОШАЧКІ, *прысл.* (разм.). Тое, што і трошкі.

ТРОШКІ, *прысл.* Нямнога, крышку, чуцьчуць. *Т. больш. Т. далей. Т. вышэй.*

ТРУБА, -ы, *мн.* трубы *і (з ліч. 2, 3, 4)* трубы, труб, *ж.* 1. Доўгі пусты ў сярэдзіне прадмет пераважна круглага сячэння, прызначаны для правядзення вадкасці, пары і пад. *Водаправодная т.* 2. Духавы медны музычны інструмент з раструбам на канцы. 3. Канал у арганізме для сувязі паміж асобнымі органамі. *Еўстахіева т.* (злучае поласць вуха з глоткай). 4. *у знач. вык., каму-чаму* і *без дап.* Справа дрэнь, гібель, пагібель (разм.). *Цяпер нам — т. Справа — т.* ◊ **Вылецець у трубу** (разм.) — разарыцца, застацца без грошай. **Хвост трубой** (разм. жарт.) — 1) аб паднятым і загнутым хвасце; 2) не сумаваць, не падаць духам, трымаць сябе самаўпэўнена. ‖ *памянш.* **трубка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **трубны**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ТРУБА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да труб (у 1 знач.), напр. *трубаачышчальнік, трубаачышчальны, трубазваршчык, трубаліцейны, трубаправод, трубапракатны, трубатранспарт, трубаўкладчык;* 2) які мае адносіны да трубы (у 3 знач.), напр. *трубаглотачны, трубападнябенны.*

ТРУБАДУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. Сярэдневяковы правансальскі (у паўднёвай Францыі) паэт-спявак. 2. *перан., чаго.* Той, хто ўслаўляе, прапагандуе што-н. (кніжн.). ‖ *прым.* **трубадурскі**, -ая, -ае.

ТРУБАПРАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сістэма злучаных паміж сабой труб для перадачы на адлегласць вадкасці, газаў, пары і пад. *Газавы т.* ‖ *прым.* **трубаправодны**, -ая, -ае.

ТРУБАПРАВОДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па збудаванню і рамонту трубаправода.

ТРУБАПРАКАТНЫ, -ая, -ае. Звязаны з вырабам металічных труб пракаткай. *Т. завод.*

ТРУБАЎКЛАДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. Рабочы па ўкладцы труб. 2. Перасовачны пад'ёмны кран для ўкладкі труб у траншэі трубаправода.

ТРУБАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Музыкант, які іграе на трубе.

ТРУБАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* 1. *гл.* трубка. 2. Кандытарскі выраб у форме трубкі (у 1 знач.). *Пірожнае-трубачка. Т. з крэмам.*

ТРУБІЦЬ, трублю, трубіш, трубіць; *незак.* 1. Дзьмучы ў трубку, прымушаць яе гучаць. 2. *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Гучаць (пра трубу). *Трубяць трубы.* 3. *што.* Гукамі трубы падаваць сігнал да чаго-н. *Т. трывогу. Т. збор.* 4. *перан., аб кім-чым.* Настойліва распаўсюджваць якія-н. чуткі (разм.). 5. *перан., што* і *без дап.* Многа есці (разм.). *Т. хлеб.* ‖ *зак.* **пратрубіць**, -рублю, -рубіш, -рубіць (да 1, 2, 3 і 4 знач.), **раструбіць**, -рублю, -рубіш, -рубіць (да 4 знач.) *і* **струбіць**, -рублю, -рубіш, -рубіць (да 5 знач.).

ТРУБКА, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* 1. *гл.* труба. 2. Назва розных прыбораў і прыстасаванняў звычайна цыліндрычнай формы, а таксама ў біялогіі і анатоміі: назва розных полых органаў цыліндрычнай формы. *Рэнтгенаўская т. Дыхальная т.* 3. Частка тэлефоннага апарата з устройствам для слухання і мікрафонам. *Зняць трубку.* 4. Рулон, скрутак якога-н. матэрыялу; тое, што мае форму вузкай трубы. *Т. палатна.* ‖ *памянш.* **трубачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **трубачны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **трубкавы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Трубачны завод. Трубачныя рыштаванні.*

ТРУБКАВАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і трубчасты.

ТРУБЧАСТЫ, -ая, -ае. 1. Які мае форму трубы, трубкі. *Трубчастая косць.* 2. Які складаецца з труб, трубак. *Трубчастая студня. Трубчастае сцябло.*

ТРУДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак., што* (разм.). Стамляць, натруджваць да болю працяглай працай, хадой і пад. *Т. рукі.*

ТРУІЗМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Агульнавядомая, збітая ісціна. *Гаварыць труізмы.*

ТРУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* 1. Лоўкі, эфектны прыём, нумар. *Акрабатычны т.* 2. *перан.* Лоўкія штучкі, нечаканы ўчынак, махлярскія прадзелкі. ‖ *прым.* **трукавы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Т. фільм.*

ТРУКАЦТВА, -а, *н.* (разм.). Празмернае захапленне трукамі, знешнімі эфектамі. ‖ *прым.* **трукацкі**, -ая, -ае.

ТРУКАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* 1. Чалавек, які выконвае трукі (у 1 знач.). 2. Чалавек, схільны да трукацтва (разм.). ‖ *ж.* **трукачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **трукацкі**, -ая, -ае.

ТРУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* 1. Месца паміж палубай і днішчам судна, прызначанае для ўстаноўкі механізмаў, размяшчэння розных

ТРУ—ТРЫ

грузаў. **2.** Памяшканне пад сцэнай у тэатры. ‖ *прым.* **трумавы,** -ая, -ае *і* **трумны,** -ая, -ае.

ТРУМО́, *нескл., н.* **1.** Высокае стаячае люстра. **2.** Прасценак паміж вокнамі, звычайна ўпрыгожаны арнаментам (спец.).

ТРУНА́, -ы́, *мн.* тру́ны *і (з ліч. 2, 3, 4)* труны́, трун, *ж.* Спецыяльная скрынка, у якой хаваюць памёршага. ◊ **Загнаць у труну** *каго* (разм. неадабр.) — зжыць са свету. ‖ *прым.* **тру́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ТРУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* (абл.). Алкагольны напітак. *Выпіць па чарцы трунку з дарогі.*

ТРУНА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Майстар, які робіць труны.

ТРУП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мёртвае цела чалавека або жывёлы. ‖ *прым.* **трупны,** -ая, -ае. *Т. яд.*

ТРУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, труп, *ж.* Калектыў артыстаў тэатра, цырка. *Балетная т.*

ТРУПЦЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ці́ць; *незак.* (разм.). Утвараць глухі нячысты гук (пра надтрэснуты посуд). *Гаршчок трупціць.* ‖ *наз.* **трупце́нне,** -я, *н.*

ТРУПЯ́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Памяшканне для трупаў; морг.

ТРУС[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Невялікі хатні грызун сямейства заечых, а таксама яго футра. ‖ *прым.* **трусі́ны,** -ая, -ае. *Трусінае мяса.*

ТРУС[2], -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Ваганне зямлі, землетрасенне.

ТРУС[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які лёгка паддаецца пачуццю страху; баязлівец.

ТРУСАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і трусагадовец.

ТРУСАГАДО́ВЕЦ, -до́ўца, *мн.* -до́ўцы, -до́ўцаў, *м.* Той, хто займаецца трусагадоўляй.

ТРУСАГАДО́ЎЛЯ, -і, *ж.* Прамысловае развядзенне трусоў. ‖ *прым.* **трусагадо́ўчы,** -ая, -ае.

ТРУСАМА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Трусіха, якая дае прыплод.

ТРУСАФЕ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -фе́рм *і* -фе́рмаў, *ж.* Трусагадоўчая ферма.

ТРУ́СІКІ, -аў (разм.). Тое, што і трусы.

ТРУСІ́НЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* трус[1]. **2.** Зроблены з футра труса. *Т. каўнер.*

ТРУСІ́ХА, -і, *ДМ* трусі́се, *мн.* -і, -сі́х, *ж.* Самка труса.

ТРУ́СІЦЬ, тру́шу, тру́сіш, тру́сіць; *незак.* (разм.). **1.** Трэсціся, дрыжаць ад страху, хвалявання; баяцца. **2.** *што.* Растрасаць што-н., церушыць. *Т. сена.* **3.** *што.* Сыпаць у невялікай колькасці што-н. сыпкае. *Т. соль у страву.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Па́даць дробнымі кроплямі, церушыць (пра дождж). **5.** Бегчы трушком, подбегам. ‖ *зак.* **стру́сіць,** стру́шу, стру́сіш, стру́сіць; стру́шаны (да 3 знач.).

ТРУ́СКА, -і, *ДМ* тру́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Тое, што і трусіха.

ТРУСКА́ЛКІ, -лак, *адз.* труса́лка, -і, *ДМ* -лцы, *ж.* Тое, што і клубніцы. *У садзе спеюць т.* ‖ *прым.* **труска́лачны,** -ая, -ае. *Трускалачнае варэнне.*

ТРУСЫ́, -о́ў. Спартыўныя кароткія штаны, а таксама прыналежнасць мужчынскай ці жаночай бялізны.

ТРУСЯНЯ́ *і* **ТРУСЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня труса.

ТРУСЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Памяшканне для трусоў.

ТРУСЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса труса. *На снеданне падалі свежай трусяціны.*

ТРУ́ФЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Клубнепадобны падземны грыб, які выкарыстоўваецца ў якасці прыправы да страў. **2.** Гатунак шакаладных цукерак, якія сваёй формай падобны на гэты грыб. ‖ *прым.* **тру́фельны,** -ая, -ае.

ТРУХ, -у, *м.* (разм.). Павольны бег каня. *Конь з галопу перайшоў на т.*

ТРУХА́, -і́, *ДМ* трусе́, *ж.* (разм.). Перацёртае сена, салома і пад.; пацяруха.

ТРУ́ХАМ, *прысл.* Тое, што і трушком.

ТРУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Бегчы подбегам, трухам.

ТРУХЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Рабіцца трухлявым. *Бярвенне трухлее.* ‖ *наз.* **трухле́нне,** -я, *н.*

ТРУХЛЯ́ВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Тое, што і трухлець.

ТРУХЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Які ператварыўся ў парахню ад гнілі і часу, струхлеў. *Т. пень.* ‖ *наз.* **трухля́васць,** -і, *ж.*

ТРУХЛЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Трухлявы кавалак чаго-н. (звычайна дрэва).

ТРУХЛЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што струхлела, разбурана ў працэсе гніення. *Ад балота несла трухляцінай.*

ТРУ́ЦЕНЬ, тру́тня, *мн.* тру́тні, тру́тняў, *м.* **1.** Самец у пчалінай сям'і. **2.** *перан.* Той, хто жыве за кошт чужой працы. *Быць трутнем.* ‖ *прым.* **тру́тневы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ТРУЦІ́ЦЦА, тручу́ся, тру́цішся, тру́ціцца; *незак.* (разм.). Прымаць атруту з мэтай самагубства або зазнаваць шкоднае дзеянне атрутнага рэчыва. ‖ *наз.* **тручэ́нне,** -я, *н.*

ТРУЦІ́ЦЬ, тручу́, тру́ціш, тру́ціць; тру́чаны; *незак., каго (што).* Знішчаць атрутай. *Т. мышэй.* ‖ *зак.* **вы́труціць,** -ручу, -руціш, -руціць; -ручаны. ‖ *наз.* **тручэ́нне,** -я, *н.*

ТРУ́ШАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* Тое, што і трасянка.

ТРУШКО́М, *прысл.* Дробнай рыссю. *Конь бег т.*

ТРУШО́К, -шку́, *м.* (разм.). Павольны бег, трух. *Конь перайшоў на т.*

ТРУ́ШЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *незак.* (разм.). Ламацца, крышыцца. *Лёд трушчыцца.*

ТРУ́ШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *незак., што* (разм.). **1.** Біць, крышыць на дробныя часткі. *Т. шкло.* **2.** Ламаць, крышыць, разбураць. *Танкі трушчылі ўсё на сваім шляху.* ‖ *зак.* **стру́шчыць,** -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

ТРЫ, трох, тром, трыма́; (аб) трох, *ліч. кольк.* **1.** Лік, лічба і колькасць 3. *На тры дні.* **2.** Тое, што і тройка (у 2 знач.) *За сачыненне атрымаў т.* ‖ *парадк.* **трэ́ці,** -яя, -яе (да 1 знач.).

ТРЫАДЗІ́НСТВА, -а, *н.* Адзінства трох сутнасцей, з'яў, рыс. ○ **Драматычнае трыадзінства** — адзінства часу, месца і дзеяння, якое захоўвалася класічнай драматургіяй.

ТРЫАДЗІ́НЫ, -ая, -ае. Які складаецца з трох частак, трох элементаў, што ўтвараюць адзінства.

ТРЫБУ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (высок.). Грамадскі дзеяч — выдатны прамоўца і публіцыст. *Народны т.*

ТРЫБУ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бу́н, *ж.* **1.** Узвышэнне для выступлення прамоўцы. *Аратар падняўся на трыбуну.* **2.** *перан.* Месца, сфера, дзе праходзіць грамадская дзейнасць каго-н. *Грамадская т.* **3.** Збудаванне лавак для публікі (на стадыёнах, плошчах і пад.). ‖ *прым.* **трыбу́нны,** -ая, -ае.

ТРЫБУНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Надзвычайны судовы орган. *Ваенны т.*

ТРЫБУ́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Страўнік. **2.** Жывот (іран.). *Напхаць т.* (наесціся). **3.** *мн.* Вантробы (страўнік, кішкі і пад.). ‖ *прым.* **трыбухо́вы,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ТРЫБУХА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). З вялікім трыбухом, жыватом. ‖ *наз.* **трыбуха́тасць,** -і, *ж.*

ТРЫБУХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек з празмерна вялікім жыватом.

ТРЫБУШЫ́ЦЬ, -бушу́, -бу́шыш, -бу́шыць; -бу́шаны; *незак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Патрашыць, вымаць вантробы з забітай жывёліны. **2.** *перан., што.* Разварочваць, разрываць што-н., даставаць, вымаць усё тое, што знаходзіцца ў чым-н. *Т. чамадан.* **3.** *перан., каго-што.* Рабіць вобыск, трэсці каго-н. (груб.). ‖ *зак.* **вы́трыбушыць,** -шу, -шыш, -шыць; -шаны (да 1 і 2 знач.).

ТРЫВА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Устойлівы, моцны, які з цяжкасцю паддаецца разбурэнню, надзейны. *Трывалая апора. Т. будынак.* **2.** *перан.* Вынослівы, стойкі, цярплівы. *Т. чалавек. Т. характар.* **3.** Які не мяняецца, надзейны, устойлівы. *Т. мір. Трывалая эканамічная аснова.* **4.** Пра яду: сытны, пажыўны (разм.). *Т. абед.* ‖ *наз.* **трыва́ласць,** -і, *ж.*

ТРЫВА́ННЕ[1] *гл.* трываць.

ТРЫВА́ННЕ[2], -я, *мн.* -і, -яў, *н.* У граматыцы: катэгорыя дзеяслова, якая выражае абмежаванасць або неабмежаванасць працякання дзеяння ў адносінах да яго мяжы. *Закончанае т. Незакончанае т.* ‖ *прым.* **трыва́льны,** -ая, -ае. *Трывальная па́ра* (у дзеяслове).

ТРЫВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *што і без дап.* Цярпець, цярпліва пераносіць боль, непрыемнасць і пад. *Так хацелася спаць, што ён не мог т.* **2.** (*1 і 2 асн. не ўжыв.*). Працягвацца пэўны час. *Усё лета трывала засуха. Трывала маўчанне.* **3.** (*1 і 2 асн. не ўжыв.*). Захоўваць прыдатнасць, выконваць сваё прызначэнне; трымацца, служыць. *Кладачка слабая, але яшчэ доўга будзе т.* ‖ *наз.* **трыва́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ТРЫВІЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Пазбаўлены арыгінальнасці, звычайны; пошлы. *Трывіяльная думка. Т. флірт.* ‖ *наз.* **трывія́льнасць,** -і, *ж.*

ТРЫВО́ГА, -і, *ДМ* -во́зе, *ж.* **1.** Неспакой, моцнае душэўнае хваляванне, выкліканае страхам, небяспекай і пад. *Т. за лёс дзяцей.* **2.** Шум, перапалох, мітусня. *Усе крычалі, адчувалася моцная т.* **3.** Небяспечнае становішча, а таксама сігнал, які апавяшчае аб ім. *Паветраная т. Пажарная т.*

ТРЫВО́ЖНЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны трывогі (у 1 знач.), неспакою, хвалявання; які выражае трывогу. *Т. сон. Т. голас. Трывожна* (прысл.) *на душы.* **2.** Які выклікае трывогу (у 1 знач.), неспакой. *Трывожныя звесткі.* **3.** Небяспечны. *Т. час.* **4.** Які паведамляе пра небяспеку. *Т. гудок. Т. сігнал.* ‖ *наз.* **трыво́жнасць,** -і, *ж.*

ТРЫВО́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* Прыходзіць у стан трывогі, моцнага душэўнага хвалявання, турбавацца. *Т. за родных.* ‖ *зак.* **устрыво́жыцца,** -жуся, -жышся,

-жыцца *і* **патрывóжыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца.

ТРЫВÓЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак., каго-што.* **1.** Прыводзіць у стан трывогі (у 1 знач.), хвалявання. *Трывожыла становішча на фронце.* **2.** Парушаць спакой каго-, чаго-н., турбаваць. *Не трэба яго т.* **3.** *перан.* Бударажыць мінулае, перажытае. **4.** Раздражняць, раз'ятрываць. *Т. рану.* ‖ *зак.* **устрывóжыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 1 знач.), **стрывóжыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 2 знач.) *і* **патрывóжыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны (да 2, 3 і 4 знач.).

ТРЫВУГÓЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Даўней: трохвугольная форменная шапка.

ТРЫГАНАМÉТРЫЯ, -і, *ж.* Раздзел геаметрыі, які вывучае суадносіны паміж старанамі і вугламі трохвугольніка. ‖ *прым.* **трыганаметрычны,** -ая, -ае.

ТРЫГÝБІЦА, -ы, *мн.* -ы, -біц, *ж.* **1.** Від рыбалоўнай снасці. **2.** Заечая губа (разм.).

ТРЫДЗЕВЯ́ТЫ, -ая, -ае. У казках: вельмі далёкі (у старым лічэнні дваццаць сёмы). *У трыдзевятым царстве.*

ТРЫ́ДЗЕВЯЦЬ: за трыдзевяць земель (разм.) — у казках: у вельмі далёкай краіне, вельмі далёка.

ТРЫДЗЕСЯ́ТЫ, -ая, -ае. У казках: вельмі далёкі (у старым лічэнні трыццаты). *У трыдзесятым царстве.*

ТРЫ́ЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына для ачысткі і сарціроўкі насення. ‖ *наз.* **тры́ерны,** -ая, -ае.

ТРЫЁД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электронная лямпа з трыма электродамі.

ТРЫ́ЗНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У старажытных славян: заключная частка пахавальнага абраду, якая суправаджалася ваеннымі гульнямі, спаборніцтвамі, а таксама вячэрай па нябожчыку. **2.** Пахавальны і памінальны абрад, а таксама (уст.) памінкі па нябожчыку.

ТРЫ́ЗНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ніцца; *незак.* Здавацца, уяўляцца; вярзціся. *Гэта яму трызніцца.* ‖ *зак.* **прытры́зніцца,** -ніцца.

ТРЫ́ЗНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* **1.** Гаварыць без памяці, будучы цяжка хворым або ў сне. *Хворы трызніў.* **2.** Гаварыць з упэўненасцю пра тое, чаго няма, не існуе. **3.** У моцным захапленні думаць і гаварыць усё пра адно; марыць аб тым, што не можа здзейсніцца, што даўно прайшло і больш не вернецца. ‖ *наз.* **трызнéнне,** -я, *н.*

ТРЫЗУ́БЕЦ, -бца, *мн.* -бцы, -бцаў, *м.* Жазло з трыма зубцамі — атрыбут бога мораў у грэчаскай і рымскай міфалогіі, а таксама прылада ў выглядзе трох вострых зубцоў на дрэўку. *Т. Нептуна.*

ТРЫЗУ́БЫ, -ая, -ае. З трыма зубамі, зубцамі. *Трызубыя восці.*

ТРЫКАТÁЖ, -у, *м.* Тканіна машыннай вязкі, а таксама (зб.) вырабы з такой тканіны. ‖ *прым.* **трыкатáжны,** -ая, -ае. *Трыкатажнае палатно.*

ТРЫКАТÁЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік трыкатажнай прамысловасці. ‖ *ж.* **трыкатáжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ТРЫКÓ, *нескл., н.* **1.** Шарсцяная, паўшарсцяная або баваўняная тканіна ўзорнага пляцення для верхняга адзення. **2.** Трыкатажнае адзенне, якое шчыльна аблягае цела і выкарыстоўваецца як тэатральны або спартыўны касцюм. *Спартыўнае т.* **3.** Жаночая бялізна з трыкатажу, якая прыкрывае ніжнюю частку тулава да пояса. ‖ *прым.* **трыкóвы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ТРЫКУ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і трохвугольнік.

ТРЫКУ́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і трохвугольны.

ТРЫ́ЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кніга ці фільм з займальным, дэтэктыўным сюжэтам. ‖ *прым.* **тры́лерны,** -ая, -ае.

ТРЫЛІ́СНІК, -у, *м.* Расліна, у якой ліст складаецца з трох злучаных лісточкаў, а таксама відарыс такіх лісцяў на розных эмблемах. ‖ *прым.* **трылі́снікавы,** -ая, -ае.

ТРЫЛÓГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* Тры літаратурныя або музычныя творы аднаго аўтара, аб'яднаныя агульнай ідэяй і пераемнасцю сюжэта.

ТРЫЛЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лік роўны тысячы мільярдаў. ‖ *прым.* **трыльённы,** -ая, -ае.

ТРЫМÁЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто валодае якімі-н. каштоўнымі паперамі. *Т. акцый.* **2.** Прыстасаванне для трымання чаго-н. *Т. для папер.*

ТРЫМАРÁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Судна з трыма злучанымі ў верхняй частцы корпусамі. ‖ *прым.* **трымарáнны,** -ая, -ае.

ТРЫМÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *незак.* **1.** *за каго-што.* Захоўваць якое-н. становішча, ухапіўшыся за каго-, што-н. *Т. рукамі за плот. Т. за руку. Хлопчык трымаўся за бацьку.* **2.** *перан., за што.* Старацца захаваць што-н. для сябе, утрымаць за сабою. *Селянін заўсёды трымаўся за зямлю. Т. за пасаду.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць умацаваным на чым-н., утрымлівацца на якой-н. апоры пры дапамозе чаго-н. *Гузік трымаўся на адной нітцы.* **4.** *за што.* Прыклаўшы руку да чаго-н. або ўзяўшыся за што-н., захоўваць яе ў такім становішчы. *Т. за бок. Т. за калена.* **5.** Знаходзіцца, стаяць у якім-н. становішчы. *Ледзь т. на нагах ад стомы. Т. на вадзе* (не тануць). **6.** Не адступаць, не здавацца, моцна стаяць. *Т. на занятай пазіцыі.* **7.** *перан.* Паводзіць сябе пэўным чынам. *Упэўнена т. Манера т.* **8.** У час руху прытрымлівацца пэўнага напрамку. *Т. правага боку дарогі.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утрымлівацца, захоўвацца. *Надвор'е трымалася добрае.*

ТРЫМÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *незак.* **1.** *каго-што.* Узяўшы ў рукі (у зубы, у рот і пад.), не даваць выпасці, вырвацца. *Т. кніжку ў руках. Т. каня за павадок.* **2.** *перан., каго-што.* Захоўваць за сабою; утрымліваць у сабе. *Атрад трымаў абарону. Печ доўга трымае цяпло.* **3.** *каго-што.* Прымушаць знаходзіцца дзе-н. супраць волі, не выпускаць. *Т. у палоне. Т. на галодным пайку.* **4.** *каго-што.* Мець у сябе, у сваёй уладзе, гаспадарцы; кіраваць кім-, чым-н. *Т. дзве каровы. Т. уладу ў сваіх руках.* **5.** *што.* Надаўшы чаму-н. якое-н. становішча, захоўваць яго некаторы час. *Т. рукі выцягнутымі ўперад.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Служыць апорай чаму-н.; падтрымліваць. *Бэлькі трымаюць столь.* **7.** *што.* Захоўваць дзе-н. *Т. грошы ў банку.* **8.** *каго.* Здаваць каму-н. за плату памяшканне. *Т. кватарантаў.* **9.** Рухацца ў якім-н. напрамку (разм.). *Трымай управа.* **10.** *што.* Мець кантакты з кім-, чым-н. *Т. сувязь з кім-н.* **11.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утрымлівацца, трымацца (пра мароз і пад.). *Мароз трымае ўжо другі тыдзень.* **12.** *што.* У спалучэнні з некаторымі назоўнікамі азначае: ажыццяўляць, здзяйсняць, выконваць тое, аб чым гаворыць назоўнік. *Т. слова. Т. экзамен.*

ТРЫМЦÉЦЬ, -мчу́, -мці́ш, -мці́ць; -мці́м, -мціцé, -мця́ць; -мці́; *незак.* **1.** Дрыжаць, калаціцца ад моцнага хвалявання, унутранага пачуцця. *Т. ад страху.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Слаба свяціцца дрыжачым святлом. *На небе трымцелі зоркі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Дрыжаць, заміраць. *Сэрца трымціць.* ‖ *наз.* **трымцéнне,** -я, *н.*

ТРЫНÁЦЦАЦЬ, -і, *ліч. кольк.* Лічба, лік і колькасць 13. ‖ *парадк.* **трынáццаты,** -ая, -ае.

ТРЫНÓГА, -і, *ДМ* -нóзе, *мн.* -і, -нóг, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і трыножак. **2.** Пута, якім трыножаць каня — звязваюць пярэднія ногі з адной задняй.

ТРЫНÓЖАК, -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* Падстаўка на трох ножках, а таксама прыстасаванне рознага прызначэння, зробленае з трох палак, жэрдак і пад.

ТРЫНÓЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Падстаўка ў выглядзе жалезнага абруча на трох ножках, на якой гатуюць ежу на адкрытым агні, а таксама козлы, да якіх падвешваецца кацёл над кастром.

ТРЫНÓЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Тое, што і трыножак. **2.** Столік на трох ножках, на якім запальваўся свяшчэнны агонь або прыносілася ахвяра бажаству ў старажытных народаў.

ТРЫНÓЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *незак., каго.* Звязваць ногі каня трыногай. ‖ *зак.* **стрынóжыць,** -жу, -жыш, -жыць; -жаны.

ТРЫН-ТРАВÁ, *у знач. вык.* (разм.). Усё адно, усё роўна, хоць бы што. *Яму ўсё гэта трын-трава.*

ТРЫ́О, *нескл., н.* **1.** Музычны твор для трох выканаўцаў (музыкантаў, спевакоў, танцораў) з самастойнымі партыямі для кожнага. **2.** Ансамбль з трох выканаўцаў такога твора. *Т. баяністаў.*

ТРЫ́ПЕР, -у, *м.* Тое, што і ганарэя. ‖ *прым.* **тры́перны,** -ая, -ае.

ТРЫПЛÁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самалёт, які мае тры нясучыя паверхні, размешчаныя адна над другой.

ТРЫПУ́ТНІК, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства трыпутнікавых з шырокім лісцем і дробнымі кветкамі ў коласападобным суквецці, якая расце абапал дарог, на лугах.

ТРЫ́ПЦІХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). **1.** Твор выяўленчага мастацтва, які складаецца з трох частак, аб'яднаных адным сюжэтам і ідэяй. **2.** Царкоўны абраз, які мае тры створкі.

ТРЫСНЕ́Г, -нягу́, *мн.* -ня́гі, -нягóў, *м.* Вадзяная ці балотная шматгадовая расліна сямейства злакаў з каленчатым цвёрдым сцяблом і раскідзістай мяцёлкай. ○ **Цукровы трыснёг** — трапічная ці субтрапічная расліна сямейства злакаў, з соку якой здабываецца цукар. ‖ *прым.* **трысняго́вы,** -ая, -ае.

ТРЫ́СТА, трохсо́т, тромста́м, трымаста́мі, (аб) трохста́х, *ліч. кольк.* Лік і лічба 300, а таксама колькасць, якая абазначаецца гэтай лічбай. ‖ *парадк.* **трохсо́ты,** -ая, -ае.

ТРЫСЦÉН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м. і* **ТРЫСЦÉНЬ,** -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Прыбудова да хаты і пад. з трох сцен.

ТРЫ—ТРЭ

ТРЫСЦЁ, -я́, *н., зб.* Трыснёг. *Рэчка зарасла трысцём.*

ТРЫСЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Сцябло трыснягу.

ТРЫСЦЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства злакаў, якая расце на балотах і берагах вадаёмаў і нагадвае трыснёг.

ТРЫТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У антычнай міфалогіі: марское бажаство ў выглядзе напалову чалавека напалову рыбы, якое ўздымае або спыняе хвалі. **2.** Хвастатае земнаводнае сямейства саламандраў, падобнае на яшчарку.

ТРЫУМВІРА́Т, -у, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Саюз трох дзяржаўных дзеячаў для ажыццяўлення вярхоўнай улады. *Ваенны т.* **2.** *перан.* Пагадненне трох асоб для сумеснай дзейнасці, звычайна палітычнай.

ТРЫУ́МФ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Бліскучы поспех, урачыстасць (першапачаткова ў Старажытным Рыме — урачыстая сустрэча палкаводца і яго войска ў сувязі з дасягнутай перамогай). **2.** Наогул выдатны поспех, бліскучая перамога ў чым-н. *Т. балета.* ‖ *прым.* **трыумфа́льны**, -ая, -ае.

ТРЫУМФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; *незак.* (разм.). Радавацца, весяліцца з прычыны перамогі над кім-н., поспеху ў чым-н.

ТРЫУМФА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Пераможца, той, каго сустракаюць з трыумфам. ‖ *прым.* **трыумфа́тарскі**, -ая, -ае.

ТРЫЦІКА́ЛЕ, *нескл., н.* Новая збожжавая культура, якая з'яўляецца гібрыдам пшаніцы і жыта.

ТРЫЦЦАЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* трыццаціgoддзе. **2.** Які праіснаваў 30 год.

ТРЫЦЦАЦІГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Прамежак часу ў 30 год. **2.** *чаго.* Гадавіна чаго-н., што адбылося 30 год таму назад. *Т. перамогі.* ‖ *прым.* **трыццаціграфо́вы**, -ая, -ае.

ТРЫ́ЦЦАЦЬ, -ццаці́, *Т* -ццаццю́, *ліч. кольк.* Лік і лічба 30, а таксама — колькасць, якая абазначаецца гэтай лічбай. *Яму ўжо за т.* ‖ *парадк.* **трыцца́ты**, -ая, -ае.

ТРЫЯ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, трыя́д, *ж.* (кніжн.). Адзінства, якое ўтвараецца трыма асобнымі членамі і часткамі.

ТРЭ, *у знач. вык.* Тое, што і трэба[1].

ТРЭ́БА[1], *у знач. вык.* **1.** *з інф.* Неабходна, абавязкова патрэбна. *Т. ехаць. Т. чытаць.* **2.** *каго-што* і *з інф.* Патрабуецца, патрэбна. *Яму т. кватэра.* **3.** *безас., каму.* Пажадана. *Чаго табе т.?* ◊ **Гэта ж трэба** (разм.) — вокліч, які выражае здзіўленне. **Дзе трэба, дзе не трэба** — недарэчы, не да месца. **Што трэба, то трэба** (разм.) — абавязкова, бясспрэчна.

ТРЭ́БА[2], -ы, *мн.* -ы, трэб, *ж.* У праваслаўі: богаслужэбны абрад (хрысціны, вянчанне, паніхіда і пад.), які выконваецца святаром па просьбе веруючых.

ТРЭ́БНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кніга, у якой сабраны малітвы для адпраўлення трэб[2].

ТРЭК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дарожка, звычайна круглая для трэніровак і гоначных спаборніцтваў па вела- і мотаспорту. *Веласіпедны т.* ‖ *прым.* **трэ́кавы**, -ая, -ае. *Трэкавыя гонкі.*

ТРЭЛЬ[1], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* У музыцы: хуткае і шматкратнае паўтарэнне гукаў, блізкіх па тону, а таксама ўвогуле пераліўісты дрыжачы гук. *Трэлі салаўя.*

ТРЭЛЬ[2], -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (спец.). Спецыяльна пракладзеная дарога для тралёўкі, а таксама месца, дзе складваецца траляваная драўніна.

ТРЭЛЬЯ́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Трохстворкавае люстра. **2.** Тонкая агароджа для павойных раслін. ‖ *прым.* **трэлья́жны**, -ая, -ае.

ТРЭМБІ́ТА, -ы, *ДМ* -біце, *мн.* -ы, -біт, *ж.* Гуцульскі народны духавы драўляны музычны інструмент у выглядзе вялікай трубы.

ТРЭНА́Ж, -у́, *м.* (спец.). Сістэма, комплекс трэніровачных практыкаванняў. *Цыркавы т.* ‖ *прым.* **трэна́жны**, -ая, -ае.

ТРЭНАЖО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для трэнажу, трэніроўкі. ‖ *прым.* **трэнажо́рны**, -ая, -ае.

ТРЭ́НЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца трэніроўкай спартсменаў. *Т. валейбольнай каманды. Т. па дзюдо.* ‖ *ж.* **трэ́нерка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **трэ́нерскі**, -ая, -ае.

ТРЭ́НЗЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Металічныя цуглі, пры дапамозе якіх кіруюць канём, а таксама ланцужок для ўтрымання муштука ў роце каня. ‖ *прым.* **трэ́нзельны**, -ая, -ае.

ТРЭ́НІНГ, -у, *м.* (спец.). Сістэма, рэжым спартыўных трэніровак.

ТРЭНІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Навучаючы каго-н., праводзіць сістэматычныя практыкаванні. *Т. хакеістаў.* **2.** *што.* Пастаяннай сістэматычнай работай, практыкаваннямі развіваць, умацоўваць што-н. *Т. памяць.* ‖ *зак.* **натрэніраваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *звар.* **трэніравацца**, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся; *зак.* **натрэніравацца**, -руюся, -руешся, -руецца; -руйся. ‖ *наз.* **трэніро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.*

ТРЭНІРО́ВАЧНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для трэніроўкі. *Т. касцюм. Трэніровачная пляцоўка.*

ТРЭНІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* трэніраваць. **2.** Вучэбныя заняткі, практыкаванні з мэтай удасканалення навыкаў, умення.

ТРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Сіла, якая перашкаджае руху аднаго цела па паверхні другога (спец.). **2.** Рух прадмета па паверхні другога прадмета. *Дэталі знасіліся ад трэння.* **3.** *перан., мн.* Спрэчкі, сутыкненні; рознагалоссі, якія перашкаджаюць нармальнаму ходу справы.

ТРЭПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) трэпанацыю. *Т. чэрап.*

ТРЭПАНА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Хірургічная аперацыя, звязаная з ускрыццём коснай поласці з мэтай пранікнення да ачага хваробы. *Т. чэрапа.* ‖ *прым.* **трэпанацы́йны**, -ая, -ае.

ТРЭПА́НГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Марская беспазваночная жывёліна тыпу ігласкурых, мяса якой ужыв. ў ежу. ‖ *прым.* **трэпа́нгавы**, -ая, -ае.

ТРЭСК, -у, *м.* **1.** Сухі, рэзкі гук, які ўтвараецца пры ламанні, трэсканні, разрыванні і пад. чаго-н. *Т. галля. Праваліцца з трэскам* (таксама перан.: пацярпець няўдачу; разм.). **2.** Шум, які ўтвараецца пры рабоце механізмаў, інструментаў і пад. *Т. матора. Т. кулямёта.* **3.** *перан.* Шуміха, пустая балбатня (разм.).

ТРЭ́СКА, -і, *ДМ* трэ́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Тонкі кавалак дрэва, адчасаны ад бервяна, палена і пад.; шчэпка. *Прынесці трэсак на падпалку. Лес сякуць — трэскі ляцяць* (прыказка).

ТРЭ́СКАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* Даваць трэшчыны, расколвацца. *Зямля пачала т. ад спёкі.* ‖ *зак.* **патрэ́скацца**, -аецца.

ТРЭ́СНУТЫ, -ая, -ае. Надколаты, з трэшчынай. *Т. гаршчок.*

ТРЭ́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак., чым* і *без дап.* (разм.). Моцна стукнуцца, ударыцца. *Т. галавой аб сцяну.*

ТРЭ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стварыць трэск. *Пад нагамі трэснула сухая галінка.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Лопнуць, расколацца, разламацца, утварыць трэшчыну. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Патрэскацца (пра скуру, губы і пад.). **4.** *каго-што, каму,чым па чым* і *без дап.* Моцна стукнуць, ударыць (разм.). ◊ **Хоць трэсні** (разм.) — пра дарэмныя намаганні, старанні. ‖ *незак.* **трэ́скаць**, -ае (да 1 і 4 знач.). ‖ *наз.* **трэ́сканне**, -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ТРЭ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аб'яднанне некалькіх аднатыпных прадпрыемстваў, а таксама наогул складанае вытворчае аб'яднанне. *Будаўнічы т.* **2.** Адна з форм манапалістычнага аб'яднання прадпрыемстваў з цэнтралізацыяй вытворчых і камерцыйных аперацый. ‖ *прым.* **трэ́стаўскі**, -ая, -ае.

ТРЭ́СЦІ, трасу́, трасе́ш, трасе́; трасём, трасяце́, трасу́ць; трос, трэ́сла; трасі́; трэ́сены; *незак.* **1.** *каго-што.* Штуршкамі хістаць. *Т. яблыню.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што* і *без дап.* Падкідаць, хістаць (пры яздзе па няроўнай дарозе). *На калдобінах воз трэсла.* **3.** *чым.* Часта махаць, ківаць чым-н. *Т. галавой.* **4.** *што.* Перамешваючы, рыхтаваць што-н. *Т. трасянку.* **5.** *каго-што* і *без дап.* Рабіць вобыск (разм.). **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Выклікаць дрыжыкі (пра холад, ліхаманку, страх і пад.). *Хвароба трэсла* (безас.) *ад высокай тэмпературы.* **7.** *перан., каго.* Непакоіць, пазбаўляць пакою, турбаваць. **8.** *што.* Узмахваючы чым-н., ачышчаць ад чаго-н., выбіваць. *Т. дыван. Т. кудзелю.* ‖ *зак.* **вы́трасці**, -су, -сеш, -се; -сі; -сены (да 8 знач.). ‖ *аднакр.* **трасяну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **трасе́нне**, -я, *н.* (да 1, і 8 знач.) *і* **трасяні́на**, -ы, *ж.* (да 2 знач.).

ТРЭ́СЦІСЯ, трасу́ся, трасе́шся, трасе́цца; трасёмся, трасяце́ся, трасу́цца; тро́сся, трэ́слася; трасі́ся; *незак.* **1.** Часта хістацца, калаціцца. *Лісты ціха трэсліся. Рукі трасуцца.* **2.** Падскокваць (пры яздзе па няроўнай дарозе). *Ехалі, трэсліся па каменістай дарозе.* **3.** *перан.* Хваляваіцца за каго-, што-н. *Т. над дзецьмі. Т. за капейку.* **4.** *перад кім-чым* і *без дап.* Адчуваць страх, боязь. *Т. перад начальствам.*

ТРЭ́ФЫ, -аў, *адз.* трэ́фа, -ы, *ж.* Картачная масць з малюнкам чорнага крыжыка ў выглядзе трылісніку. ‖ *прым.* **трэфо́вы**, -ая, -ае. *Т. кароль.*

ТРЭЦЕ... (а таксама **трэця...**). Першая частка складаных слоў у знач. трэці па колькасці, якасці, месцы, значэнні і пад., напр. *трэцечарговы, трэцеступенны.*

ТРЭЦЕСТУПЕ́ННЫ, -ая, -ае. Малаістотны, малаважны; пасрэдны па сваіх якасцях, па майстэрству. *Т. акцёр. Трэцеступенная роля.*

ТРЭ́ЦІ, -яя, -яе. **1.** *гл.* тры. **2.** Асабіста не зацікаўлены ў чым-н., што датычыцца дзвюх другіх асоб; пабочны. *Трэцяя старана.* **3.** Не галоўны, не першаразрадны. *Т. сорт. Трэція ролі іграць.* **4.** **трэ́цяя**, -яй. Які атрымліваецца

ад дзялення на тры. *Трэцяя частка.* **5. трэцяе,** -яга, *н.* Страва, якая падаецца на дысерт. *На трэцяе кампот.*

ТРЭЦІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго.* Пагардліва абыходзіцца з кім-н., зневажальна адносіцца да каго-н. *Т. супрацоўніка.* ‖ *наз.* **трэціраванне,** -я, *н.*

ТРЭЦЬ, -і, *мн.* -і, трацей, *ж.* Адна з трох роўных частак, на якія дзеліцца што-н. *Да вечара прайшлі т. дарогі. Адна т.*

ТРЭЦЯ... (*гл.* **трэце...**). Першая частка складаных слоў, якая ўжываецца замест «трэце...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *трэцякласны, трэцясортны.*

ТРЭЦЯКЛАСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань трэцяга класа. ‖ *ж.* **трэцякласніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ТРЭЦЯКЛАСНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да памяшканняў, месцаў трэцяга класа на транспарце. *Т. вагон.* **2.** Невысокай якасці, малазначны, пасрэдны (разм.). *Т. спецыяліст.*

ТРЭЦЯРАДНЫ, -ая, -ае. Малаістотны, малазначны; пасрэдны.

ТРЭШЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* **1.** Шчыліна, вузкае паглыбленне на паверхні. *Сцяна дала трэшчыну.* **2.** *перан.* Пра разлад, разыходжанні паміж кім-н. *У іх адносінах утварылася т.*

ТУАЛЕТ, -а *і* -у, *М* -леце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Адзенне, убранне (пераважна жаночае). *Багаты т. Дарожны т.* **2.** -у. Прывядзенне ў парадак, належны стан свайго выгляду (умыванне, прычэсванне, адзяванне). *Займацца туалетам.* **3.** -а. Столік з люстэркам, за якім прычэсваюцца, адзяваюцца і пад. **4.** -а. Прыбіральня. ‖ *прым.* **туалетны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.). *Туалетнае мыла.*

ТУБА[1], -ы, *мн.* -ы, туб, *ж.* (спец.). Вялікі цюбік. *Ежа для касманаўтаў знаходзіцца ў тубах.* ‖ *прым.* **тубавы,** -ая, -ае.

ТУБА[2], -ы, *мн.* -ы, туб, *ж.* Духавы медны музычны інструмент самага нізкага рэгістра, які складаецца са шматразова сагнутай трубкі і раструба.

ТУБЕРКУЛЁЗ, -у, *м.* Інфекцыйная хвароба, пры якой пашкоджваюцца лёгкія, кішэчнік, косці, суставы і пад., выкліканая асобым мікробам — палачкай Коха. ‖ *прым.* **туберкулёзны,** -ая, -ае. *Т. дыспансэр.*

ТУБЕРКУЛЁЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Чалавек, хворы туберкулёзам. **2.** Урач, спецыяліст па лячэнню туберкулёзу. ‖ *ж.* **туберкулёзніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.).

ТУБЫЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Тое, што і туземец. ‖ *ж.* **тубылка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **тубыльскі,** -ая, -ае.

ТУВІНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Рэспублікі Тувы, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **тувінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **тувінскі,** -ая, -ае.

ТУГА, -і, *ДМ* тузе, *ж.* Журба, маркота, смутак. *У песні чулася т.*

ТУГА... Першая частка складаных слоў у знач. тугі, напр. *тугаплаўкі, тугадум.*

ТУГАВАТЫ, -ая, -ае. Трохі тугі. *Тугаватая спружына. Работа ішла тугавата* (прысл.).

ТУГАВУХІ, -ая, -ае. Які недачувае; глухаваты. ‖ *наз.* **тугавухасць,** -і, *ж.*

ТУГАДУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які марудна ўсведамляе, павольна думае. ‖ *ж.* **тугадумка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ТУГАПЛАЎКІ, -ая, -ае. Які плавіцца пры тэмпературы, што перавышае тэмпературу плаўленага жалеза. *Т. метал.* ‖ *наз.* **тугаплаўкасць,** -і, *ж.*

ТУГІ, -ая, -ое. **1.** Моцна нацягнуты. *Тугая струна.* **2.** Да адказу напханы чым-н.; пругкі, ядраны. *Т. мяшок. Т. качан капусты.* **3.** Які цяжка сціскаецца або расцягваецца. *Тугая спружына.* **4.** *перан.* Які заўсёды адчувае цяжкасці ў вырашэнні, выкананні чаго-н. (разм.). *Яму туга* (прысл.) *давалася работа.* ◊ **Тугі на вуха** (разм.) — глухаваты. ‖ *наз.* **тугасць,** -і, *ж.*

ТУГРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Грашовая адзінка Манголіі.

ТУДЫ, *прысл.* У той бок, у тое месца; *проціл.* сюды. *Калі ты паедзеш т.?* ◊ **Ні туды ні сюды** (разм.) — ні ў той ні ў другі бок; ні з месца. **Туды і назад** — у абодва канцы.

ТУЖЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Прасякнуты тугой. *Т. настрой.* **2.** Які наганяе, выклікае тугу. *Тужлівая цішыня.* ‖ *наз.* **тужлівасць,** -і, *ж.*

ТУЖУРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Форменная або дамашняя куртка, звычайна двухбортная. ‖ *прым.* **тужурачны,** -ая, -ае.

ТУЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *незак.* (разм.). Напружвацца, рабіць фізічныя намаганні; старацца. *Тужыўся падняць мех.*

ТУЖЫЦЬ, тужу, тужыш, тужыць; *незак.* **1.** Сумаваць, маркоціцца. *Жывуць багата і не тужаць.* **2.** Гараваць, перажываць якое-н. няшчасце. *Т. па сыне.*

ТУЖЭЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -эе; *незак.* Станавіцца тугім, больш тугім (у 1, 2 і 3 знач.). *Струна тужэе. Цеста тужэе.* ‖ *зак.* **патужэць,** -эе.

ТУЗ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* **1.** Старшая ў кожнай масці ігральная карта з адным ачком. *Хадзіць з туза. Бубновы т.* **2.** *перан., чаго* або *які.* Багаты чалавек, высокапастаўленая, уплывовая асоба (разм.). *Фінансавыя тузы.*

ТУЗАНІНА, -ы, *ж.* (разм.). Валтузня, штурханне; бойка. *Пачаліся крыкі і т.*

ТУЗАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Рабіць хуткія, рэзкія рухі, рыўкі. *Бездапаможна т. ў вадзе.* **2.** Мучыцца, робячы што-н. (разм.). *Т. на сваім палетку.* **3.** Штурхаць адзін аднаго, біцца, змагацца (разм.). *Хлопчыкі штурхалі адзін аднаго, тузаліся.* ‖ *аднакр.* **тузануцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -нiся.

ТУЗАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што, за што.* Торгаць, цягаць рыўкамі, рэзкімі рухамі. *Т. за вяроўку. Т. за валасы.* **2.** *каго-што.* Рытмічна торгаць, пранізваць (пра боль). *Палец нарываў і моцна тузаў.* **3.** *перан., каго.* Непакоіць, дакучаць якімі-н. патрабаваннямі, прыдзіркамі і пад. (разм.). *Яму немагчыма было працаваць, бо ўвесь дзень тузалі.* ‖ *аднакр.* **тузануць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **тузанне,** -я, *н.*

ТУЗЕМЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Ураджэнец, карэнны жыхар якой-н. краіны або мясцовасці (звычайна аддаленай ад цэнтраў цывілізацыі); абарыген. ‖ *ж.* **туземка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ТУЗЕМНЫ, -ая, -ае. Мясцовы, карэнны, уласцівы данай мясцовасці, краіне. *Туземнае насельніцтва.*

ТУЗЛУК, -у, *м.* (спец.). Раствор солі для засолу рыбы, ікры і іншых прадуктаў, а таксама скуранoй сыравіны. ‖ *прым.* **тузлучны,** -ая, -ае.

ТУК, -у, *м.* **1.** Растоплены тлушч. *Мачаць бульбу ў т.* **2.** Мінеральнае ўгнаенне (спец.). ‖ *прым.* **тукавы,** -ая, -ае.

ТУЛАВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Цела чалавека або жывёлы без галавы і канечнасцей.

ТУЛІЦЦА, тулюся, тулішся, туліцца; *незак.* **1.** Гарнуцца, прыцiскацца да каго-, чаго-н. *Дзіця туліцца да маці.* **2.** *перан.* Адчуваць большую прыязнасць да каго-н., быць больш адданым каму-н. *Хлопчык больш туліўся да бацькі.* **3.** Знаходзіць прытулак, прыстанішча дзе-н. у цеснаце. *У цеснай хаце тулілася сям'я з дзевяці чалавек.* **4.** *перан.* Размяшчацца, знаходзіцца дзе-н. у зацішным месцы. *Вёска тулілася каля лесу.*

ТУЛІЦЬ, тулю, туліш, туліць; *незак., каго-што.* **1.** Гарнуць да сябе з ласкай, пяшчотай. *Маці туліла дзяўчынку да грудзей.* **2.** *перан.* Быць прытулкам для каго-, чаго-н. *Лес туліў партызан ад немцаў. Густы зараснік туліў старую хатку.*

ТУЛЯГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -лязе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -ляг. **1.** Чалавек, які туляецца, пазбягае сустрэч; бадзяга. **2.** Бazяліvец, нерашучы чалавек (разм.).

ТУЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* **1.** Блукаць, хадзіць без пэўнай мэты; бадзяцца. *Усё жыццё туляўся без ніякага занятку.* **2.** Знаходзіцца дзе-н., хаваючыся ад каго-, чаго-н. *Туляўся ў лесе, пакуль партызан не знайшоў.* ‖ *наз.* **туляннe,** -я, *н.*

ТУМАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Удар кулаком. *Надаваць тумакоў.*

ТУМАН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Згушчэнне дробненькіх кропелек вады або ледзяных крышталікаў у прыземных слаях атмасферы, што робіць паветра непразрыстым. *Над лугам слаўся густы т.* **2.** Непразрыстая заслона дыму, пылу і пад. *Махорачны т.* **3.** *перан.* Пра стан няяснасці, змешанасці думак, уяўленняў. *Т. у галаве.* ‖ *прым.* **туманны,** -ая, -ае.

ТУМАНІСТЫ, -ая, -ае (разм.). З частымі або густымі туманамі; туманны. *Туманістая восень. Туманістыя ночы.* ‖ *наз.* **туманістасць,** -і, *ж.*

ТУМАНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* **1.** Засцілацца, ахутвацца туманам. *Удалечыні туманіцца лес.* **2.** *перан.* Пра вочы, погляд, памяць: пазбаўляцца здольнасці добра бачыць, разумець (разм.). *Галава туманіцца.* ‖ *зак.* **затуманіцца,** -іцца.

ТУМАНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *незак., што.* **1.** Засцілаць, рабіць нябачным што-н. *Дым туманіў неба.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Перашкаджаць добра бачыць або ясна разумець, успрымаць што-н. *Слёзы туманілі вочы. Т. галаву.* ‖ *зак.* **затуманіць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены.

ТУМАННАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* туманны. **2.** Густы туман (у 1 знач.). **3.** У нашай Галактыцы: воблака разрэджаных газаў і пылу (спец.). *Галактычныя туманнасці.* **4.** Па-за нашай Галактыкай: Зоркавая сістэма бачная як туманная плямка (спец.). *Пазагалактычныя туманнасці.* ‖ *прым.* **туманнасны,** -ая, -ае.

ТУМАННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* туман. **2.** Ахутаны, засланы туманам. *Т. бераг ракі. Туманная раніца.* **3.** Расплывчаты, няясны; бачны як цераз туман. *Вырысоўваліся туманныя сілуэты будынкаў.* **4.** *перан.* Які мае няясны сэнс; не-

ТУМ—ТУР

зразумелы. *Туманныя разважанні.* **5.** *перан.* Невыразны, цьмяны. *Туманныя вочы. Т. позірк.* ‖ *наз.* **тума́ннасць,** -і, *ж.* (да 4 і 5 знач.).

ТУМАНО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння шчыльнасці туману.

ТУ́МБА, -ы, *мн.* -ы, -аў. **1.** *ж.* Невысокі слупок каля дарогі або тратуара. *Бетонная т.* **2.** *ж.* Падстаўка для чаго-н. у выглядзе такога слупка. **3.** *ж.* Круглае збудаванне для наклейвання аб'яў, афіш і пад. *Рэкламная т.* **4.** *перан., м.* і *ж.* Пра тоўстага непаваротлівага чалавека (часцей жанчыну; разм. зневаж.). ‖ *памянш.* **ту́мбачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ТУ́МБАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* тумба. **2.** Невялікі столік-шафка, які ставяць звычайна каля ложка.

ТУНГУ́СЫ, -аў, *адз.* -гу́с, -а, *м.* Ранейшая назва эвенкаў. ‖ *ж.* **тунгу́ска,** -і, *ДМ* -гу́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **тунгу́скі,** -ая, -ае.

ТУ́НДРА, -ы, *ж.* Зона арктычнага пояса, якая характарызуецца суровым кліматам, бязлессем, вечнай мерзлатой, беднай раслліннасцю, а таксама тып расліннасці, характэрны для гэтай зоны. ‖ *прым.* **ту́ндравы,** -ая, -ае.

ТУНЕ́Ц, -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м.* Марская прамысловая рыба сямейства скумбрыевых. ‖ *прым.* **тунцо́вы,** -ая, -ае.

ТУНІ́КА, -і, *ДМ* -ніцы, *мн.* -і, -нік, *ж.* **1.** Старажытнарымскае адзенне накшталт кашулі, якое насілі пад тогай. **2.** Касцюм танцоўшчыцы з ліфа і пышнай спадніцы (спец.).

ТУНІ́СЦЫ, -аў, *адз.* туні́сец, -нісца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Туніса. ‖ *ж.* **туні́ска,** -і, *ДМ* -нісцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **туні́скі,** -ая, -ае.

ТУНЭ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Падземны пераход або праезд, пракладзены пад ракой, гарой або пад якім-н. іншым збудаваннем. *Праходка тунэля. Т. працягласцю ў чатырыста метраў.* ‖ *прым.* **тунэ́льны,** -ая, -ае.

ТУПА... Першая частка складаных слоў у знач. тупы, напр. *тупавугольны, тупагаловы, тупаморды.*

ТУПАГАЛО́ВЫ, -ая, -ае (разм.). Тупы, разумова абмежаваны, някемлівы. ‖ *наз.* **тупагало́васць,** -і, *ж.*

ТУПАНІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Тупанне нагамі, гукі гэтага тупання. **2.** Хаджэнне па розных інстанцыях у сувязі з вырашэннем якой-н. справы. *Тупаніны было на цэлы тыдзень.*

ТУПАНО́СЫ, -ая, -ае. **1.** З шырокім або тоўстым носам, дзюбай (пра жывых істот). *Т. сабака.* **2.** З тупым, шырокім носам, наском (пра прадметы). *Тупаносыя чаравікі.*

ТУ́ПАТ, -у, *М* -паце, *м.* Стук, шум ад удараў ног аб цвёрдую паверхню чаго-н. пры хадзьбе, бегу і пад., а таксама самі такія ўдары. *Чуўся конскі т.*

ТАПАТА́ЦЬ, -пачу́, -по́чаш, -по́ча; -пачы́; *незак.* (разм.). Тое, што і тупацець. ‖ *наз.* **тупата́нне,** -я, *н.*

ТУПАТНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Тое, што і тупаніна.

ТУПАЦЕ́ЦЬ, -пачу́, -паці́ш, -паці́ць; -пацім, -паціце́, -пацяць; -пацí; *незак.* **1.** Часта і моцна тупаць нагамі пры хадзьбе, бегу і пад. **2.** Часта стукаць, тупаць нагамі аб падлогу, зямлю. ‖ *наз.* **тупаце́нне,** -я, *н.*

ТУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Стукаць, біць нагой (нагамі) аб зямлю, падлогу і пад. *Т. нагамі.* **2.** Хадзіць (разм.). *Маці тупала каля печы.* ‖ *аднакр.* **ту́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.). ‖ *наз.* **ту́панне,** -я, *н.*

ТУПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца тупым (у 1, 3, 5 і 6 знач.). *Нажы тупеюць. Погляд тупее. Боль тупее.* ‖ *зак.* **атупе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (паводле 3 знач. прым. тупы).

ТУПІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Вуліца, якая не мае скразнога праходу, праезду. *Машына заехала ў т.* **2.** Чыгуначны станцыйны пуць, злучаны з іншымі пуцямі толькі адным канцом. *Паравоз стаяў у тупіку.* **3.** *перан.* Безвыходнае становішча, а таксама тое, што не мае перспектывы далейшага развіцця. *Вывесці гаспадарку з тупіка. Перагаворы зайшлі ў т.* ‖ *памянш.* **тупічо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **тупіко́вы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ТУПІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ту́піцца; *незак.* Становіцца тупым (у 1 знач.), тупейшым. *Сякера тупіцца.* ‖ *зак.* **затупі́цца,** зату́піцца *і* **ступі́цца,** сту́піцца.

ТУПІ́ЦЬ, туплю́, ту́піш, ту́піць; ту́плены; *незак., што.* Рабіць тупым (у 1 знач.). *Т. нож.* ‖ *зак.* **затупі́ць,** -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены *і* **ступі́ць,** ступлю́, сту́піш, сту́піць; сту́плены.

ТУ́ПКІ, -ая, -ае (разм.). Цвёрды, утаптаны (пра зямлю, грунт). *Тупкае дно ракі.*

ТУПЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Недастаткова навостраны, такі, якім цяжка рэзаць, пілаваць, калоць і пад. *Т. нож. Тупая піла.* **2.** Які не звужаецца або мала звужаецца ў канцы, з закругленым канцом. *Туфлі з тупымі насамі.* **3.** *перан.* Разумова абмежаваны, няздольны, някемлівы. *Т. вучань.* **4.** *перан.* Які прыйшоў у стан атупення; раўнадушны, абыякавы. *Тупое паслушэнства.* **5.** Невыразны, бяздумны. *Т. погляд.* **6.** Не востры, не вельмі адчувальны. *Т. боль.* **7.** Глухі, не рэзкі, не звонкі (пра гукі). *Пачуўся т. трэск.* ‖ *наз.* **ту́пасць,** -і, *ж.* (у 3 і 4 знач.).

ТУР[1], -а, *мн*, -ы, -аў, *м.* **1.** Адзін круг танца. *Т. вальса.* **2.** Асобны этап якога-н. спаборніцтва, конкурсу, у якім кожны з удзельнікаў выступае адзін раз. *Першы т. чэмпіянату па баскетболу.* **3.** Этап, частка якой-н. падзеі, мерапрыемства і пад. *Першы т. выбараў* (пры шматступеннай выбарчай сістэме).

ТУР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вымерлы дзікі бык, продак буйной рагатай жывёлы. **2.** Горны каўказскі казёл.

ТУР... Першая частка складаных слоў са знач. турыстычны, турысцкі, напр. *турбаза, турлагер, турпаход, турпуцёўка.*

ТУРА́, -ы́, *мн.* ту́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) туры́, тур, *ж.* (разм.). Шахматная фігура, якая мае форму вежы; ладдзя.

ТУРА́, -ы́, *мн.* ту́ры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) туры́, тур, *ж.* (разм.). Шахматная фігура, якая мае форму вежы; ладдзя.

ТУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* Тое, што і уторыць.

ТУРБА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да турбін, да турбабудавання, напр. *турбаагрэгат, турбабудаўнічы, турбобур, турбабурэнне, турбогенератар, турбакампрэсар, турбаракетны, турбаход.*

ТУРБАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Вытворчасць турбін. ‖ *прым.* **турбабудаўні́чы,** -ая, -ае.

ТУРБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *незак.* **1.** Праяўляць клопат, трывожыцца аб кім-, чым-н. *Т. за дзяцей. Т. за будучы ўраджай.* **2.** Хваляваціа, непакоіцца. *Не турбуйся, усё будзе добра.*

ТУРБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Парушаць чый-н. спакой, непакоіць каго-н., перашкаджаць каму-н. *На рабоце яго не турбавалі.* **2.** Хваляваць, трывожыць. *Яго турбавала незвычайня цішыня вакол.*

ТУРБАВІНТАВЫ́, -а́я, -о́е. У авіяцыі: такі, у якім паветраны вінт (прапелер) прыводзіцца ў рух газавай турбінай. *Т. рухавік. Т. самалёт.*

ТУРБАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лакаматыў, які прыводзіцца ў рух паравой або газавай турбінай. ‖ *прым.* **турбаво́зны,** -ая, -ае.

ТУРБАГЕНЕРА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрычны генератар, які прыводзіцца ў рух паравой ці газавай турбінай. ‖ *прым.* **турбагенера́тарны,** -ая, -ае.

ТУРБА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ба́з, *ж.* Турысцкая база. *Пуцёўка на турбазу.*

ТУРБА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Галаўны ўбор у народаў Азіі і Паўночнай Афрыкі ў выглядзе палотнішча лёгкай тканіны, абматанай вакол галавы.

ТУРБАРЭАКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. У авіяцыі: такі, які мае газавую турбіну, што прымае ўдзел у стварэнні рэактыўнай цягі. *Т. рухавік. Т. самалёт.*

ТУРБА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (разм.). Турбота, клопат.

ТУРБАЭЛЕКТРАХО́Д, -а, *М* -хо́дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электраход, забяспечаны паравой ці газавай турбінай у якасці асноўнага рухавіка. ‖ *прым.* **турбаэлектрахо́дны,** -ая, -ае.

ТУРБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Рухавік, які ператварае кінетычную энергію вады, пары, газу ў механічную работу. *Паравая т.* ‖ *прым.* **турбі́нны,** -ая, -ае.

ТУРБО́ТА, -ы, *ДМ* -бо́це, *мн.* -ы, -бо́т, *ж.* **1.** Заклапочанасць чым-н., неадольнае жаданне ажыццявіць што-н. *Турботы яго не памяншаліся.* **2.** Апека над кім-н., клопат, увага да каго-н. *Т. аб дзецях.*

ТУРБО́ТЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і турботны. ‖ *наз.* **турбо́тлівасць,** -і, *ж.*

ТУРБО́ТНЫ, -ая, -ае. **1.** Які турбуецца, клапоціцца аб кім-, чым-н. *Турботная гаспадыня.* **2.** Напоўнены рознымі турботамі, неспакойны. *Т. дзень. Турботная справа.* ‖ *наз.* **турбо́тнасць,** -і, *ж.*

ТУ́РКІ, -аў, *адз.* ту́рак, -рка, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Ту́рцыі. ‖ *ж.* **турча́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **турэ́цкі,** -ая, -ае.

ТУРКМЕ́НЫ, -аў, *адз.* -ме́н, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Туркменістана. ‖ *ж.* **туркме́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **туркме́нскі,** -ая, -ае.

ТУРМА́, -ы́, *мн.* ту́рмы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) турмы́, ту́рмаў, *ж.* **1.** Месца зняволення, будынак, дзе ўтрымліваюцца асобы, пазбаўленыя волі. *Сядзець у турме.* **2.** Пакаранне зняволеннем. *Прайсці праз турму.* **3.** *перан.* Месца, дзе прыгнятаюць, дзе цяжка жывецца. ◊ **Турма плача** *па кім* (разм. неадабр.) — пра таго, хто заслугоўвае пакаранне. ‖ *прым.* **турэ́мны,** -ая, -ае.

ТУ́РМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Голуб асобай пароды, які мае здольнасць куляцца пры палёце.

ТУРНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Гімнастычны снарад: перакладзіна, гарызантальна ўмацаваная на дзвюх стойках. *Практыкаванні на турніку.* ‖ *прым.* **турніко́вы,** -ая, -ае.

ТУРНІКЕ́Т, -а, *М* -ке́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльнае прыстасаванне для пропуску людзей па чарзе, па аднаму. *Прайсці цераз т.* ‖ *прым.* **турніке́тны,** -ая, -ае.

ТУРНІ́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У Заходняй Еўропе ў сярэднія вякі: спаборніцтва рыцараў. **2.** Спартыўныя спаборніцтвы, асабістыя ці камандныя, у якіх усе ўдзельнікі сустракаюцца паміж сабой адзін або два разы. *Баскетбольны т. Міжнародны шахматны т.* ‖ *прым.* **турні́рны,** -ая, -ае.

ТУРНУ́ЦЬ *гл.* турыць.

ТУРНЭ́, *нескл., н.* **1.** Падарожжа па кругавому маршруту. *Т. вакол свету.* **2.** Паездка артыстаў, спартсменаў на гастрольныя выступленні, спаборніцтвы і пад.

ТУРНЭ́ПС, -у, *м.* Кармавая рэпа. ‖ *прым.* **турнэ́псавы,** -ая, -ае.

ТУРУХТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Балотная птушка з цёмным апярэннем, родная кулiку, якая водзіцца ў тундры і ў лясной зоне Еўразіі.

ТУРЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чы́ць; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць характэрныя для жаб гукі. *У балоце турчаць жабы.* **2.** Тарахцець (пра гукі машын у час работы). *Трактары турчаць усю ноч.* ‖ *наз.* **турча́нне,** -я, *н.*

ТУРЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Від спорту — групавыя паходы з мэтай фізічнай загартоўкі арганізма. *Горны т.* **2.** Від падарожжаў, прызначаных для адпачынку і самаадукацыі. *Міжнародны т.* ‖ *прым.* **турысты́чны,** -ая, -ае *і* **тургы́сцкі,** -ая, -ае. *Турыстычны маршрут. Турысцкая група.*

ТУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца турызмам. ‖ *ж.* **туры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **туры́сцкі,** -ая, -ае.

ТУРЫ́ЦЬ, туру́, ту́рыш, ту́рыць; *незак., каго (што)* (разм.). Выганяць, праганяць адкуль-н. ‖ *зак.* **вы́турыць,** -ру, -рыш, -рыць; -раны *і* **пратуры́ць,** -туру́, -ту́рыш, -ту́рыць; -ту́раны. ‖ *аднакр.* **турну́ць,** -ну́, -нёш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні.

ТУРЭ́МШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Наглядчык у турме. **2.** *перан.* Той, хто папірае свабоду і дэмакратыю. ‖ *ж.* **турэ́мшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.).

ТУТ[1], *прысл.* **1.** У гэтым месцы. *Т. многа ягад. Т. пабудуем дом.* **2.** У гэты час, у гэты момант. *А т. і бацька зайшоў у хату.* **3.** *у знач. часц.* У спалучэнні з займеннікамі і прыслоўямі «як», «які», «дзе», «куды», «калі» ўжыв. у рытарычных пытаннях для ўзмацнення экспрэсіўнасці выказвання. *І як т. яму не верыць? І дзе т. дзенешся?* **4.** *у знач. часц.* Выкарыстоўваецца пры пераходзе да якой-н. тэмы, прыкладу. *Т. мы ўбачылі, што вярнуўся гаспадар.* ◊ **Тут жа** (разм.) — адразу ж. **Тут як тут** (разм.) — аб нечаканым з'яўленні каго-, чаго-н.

ТУТ[2], -а (пра дрэва) *і* -у (пра драўніну і зб.), *М* туце́, *мн.* -ы, -аў. *м.* Тутавае дрэва.

ТУТАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне тутаводства.

ТУТАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне тутавага дрэва як галіна шаўкаводства. ‖ *прым.* **тутаво́дчы,** -ая, -ае.

ТУ́ТАВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да тутавага дрэва. *Т. ліст.* ○ **Тутавае дрэва** — паўднёвае дрэва з ядавітымі пладамі, лісце якога выкарыстоўваецца як корм для шаўкапрада; шаўкоўніца.

ТУ́ТАЎНІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Тутавае дрэва. **2.** -у, *зб.* Драўніна гэтага дрэва. **3.** Участак, засаджаны тутавымі дрэвамі.

ТУТЭ́ЙШЫ, -ая, -ае. Які родам з гэтай мясцовасці, жыве тут, не прыезджы. *Тутэйшыя жыхары.*

ТУФ, -у, *м.* Порыстая горная парода вулканічнага або асадачнага паходжання, якая выкарыстоўваецца як будаўнічы матэрыял. ‖ *прым.* **ту́фавы,** -ая, -ае.

ТУ́ФЛІ, ту́фель *і* -яў, *адз.* ту́фель, -фля, *м.* Абутак, які закрывае нагу ніжэй шчыкалаткі. *Жаночыя т.* ‖ *памянш.* **ту́фелькі,** -лек *і* -аў, *адз.* **ту́флік,** -а, *м.* ‖ *прым.* **ту́фельны,** -ая, -ае.

ТУХЛАВА́ТЫ, -ая, -ае. Трохі тухлы. *Тухлаватае мяса.*

ТУХЛІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Пратухлыя, сапсаваныя прадукты, а таксама непрыемны пах ад іх.

ТУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Пратухлы, з непрыемным пахам. *Тухлая рыба.* ‖ *наз.* **ту́хласць,** -і, *ж.*

ТУХЛЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* (разм.). Пратухлыя прадукты, а таксама пах ад такіх прадуктаў.

ТУ́ХНУЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; тух, ту́хла; *незак.* **1.** Пераставаць гарэць, свяціць; гаснуць. *Агонь тухне. Свечка тухне.* **2.** *перан.* Слабець, памяншацца. *Надзея тухне.* ‖ *зак.* **пату́хнуць,** -не; пату́х, -хла, **ату́хнуць,** -не; ату́х, -хла, *і* **сту́хнуць,** -не; стух, -хла.

ТУ́ХНУЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; тух, ту́хла; *незак.* Загніваць і непрыемна пахнуць; пратухаць. ‖ *зак.* **сту́хнуць,** -не; стух, -хла.

ТУ́ЦІ, *нескл., н.* (спец.). Выкананне музычнага твора ўсім саставам аркестра, хору.

ТУШ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Кароткае музычнае прывітанне ў гонар каго-н. *Сыграць т.*

ТУШ[2], -ы, *ж.* Чорная ці каляровая фарба для чарчэння, малявання або пісьма. *Пісаць тушшу.* ‖ *прым.* **ту́шавы,** -ая, -ае.

ТУШ[3], -у, *м.* Выпадковы дотык да шара пры гульні на більярдзе, што лічыцца за ўдар.

ТУ́ША, -ы, *мн.* -ы, туш, *ж.* **1.** Асвежаванае і выпатрашанае цела забітай жывёліны. *Т. авечкі.* **2.** Пра вялікага, поўнага чалавека (разм. неадабр.). ‖ *памянш.* **ту́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (да 1 знач.). *Т. труса.*

ТУШАВА́ЦЦА *гл.* стушавацца.

ТУШАВА́ЦЬ[1], -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны; *незак., што.* Наносіць цені на малюнак, пакрываць тушоўкай, тушшу. ‖ *зак.* **затушава́ць,** -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; -шава́ны. ‖ *наз.* **тушава́нне,** -я, *н. і* **тушо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **тушава́льны,** -ая, -ае.

ТУШАВА́ЦЬ[2], -шу́ю, -шу́еш, -шу́е; -шу́й; *незак.* Выпадкова дакранацца да більярднага шара, рабіць туш[3].

ТУ́ШАНЫ, -ая, -ае. Прыгатаваны варкай у закрытай пасудзіне. *Тушанае мяса.*

ТУШКА́НЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Млекакормячая жывёліна атрада грызуноў з вельмі доўгімі заднімі нагамі і хвастом, якая жыве ў пустынях і стэпах. ‖ *прым.* **тушка́нчыкавы,** -ая, -ае. *Сямейства тушканчыкавых* (наз.).

ТУШО́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Кансерваванае тушанае мяса. *Свіная т.* ‖ *прым.* **тушо́начны,** -ая, -ае.

ТУШО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* тушаваць[1]. **2.** Цені, штрыхі, якія наносяцца на малюнак, план, карту і пад. *Палажыць тушоўку на малюнак. Густая т.*

ТУШЫ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Прыстасаванне для тушэння вуглёў. **2.** Накрыўка для трубы самавара.

ТУШЫ́ЦЬ[1], тушу́, ту́шыш, ту́шыць; ту́шаны; *незак., што.* **1.** Спыняць гарэнне чаго-н.; гасіць. *Т. касцёр. Т. лямпу.* **2.** *перан.* Аслабляць, памяншаць. *Т. спрэчку. Т. злосць.* ‖ *зак.* **затушы́ць,** -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны, **атушы́ць,** -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны, **абтушы́ць,** -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны *і* **патушы́ць,** -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны. ‖ *наз.* **тушэ́нне,** -я, *н.*

ТУШЫ́ЦЬ[2], тушу́, ту́шыш, ту́шыць; ту́шаны; *незак., што.* Варыць на малым агні ў закрытай пасудзіне. *Т. мяса. Т. бульбу.* ‖ *зак.* **стушы́ць,** стушу́, сту́шыш, сту́шыць; сту́шаны *і* **патушы́ць,** -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны. ‖ *наз.* **тушэ́нне,** -я, *н.*

ТУШЭ́, *нескл., н.* (спец.). **1.** Характар, спосаб дакранання да клавішаў фартэпіяна пры ігры. *Мяккае т. Моцнае т.* **2.** У спорце: укол, удар, нанесены фехтавальшчыкам саперніку ў адпаведнасці з правіламі, а таксама дотык барца абедзвюма лапаткамі да дывана, які абазначае паражэнне барца.

ТУ́Я, ту́і, *мн.* ту́і, туй, *ж.* Вечназялёнае хвойнае дрэва сямейства кіпарысавых з дробным лускападобным лісцем. ‖ *прым.* **ту́евы,** -ая, -ае.

ТХАРАНЯ́ *і* **ТХАРАНЁ,** -ця́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня тхара.

ТХЛАНЬ, -і, *ж.* (разм.). **1.** Балоцістае месца. *Конь разам з коннікам праваліўся ў т.* **2.** Гніль, цвіль, сырасць. *Патыхала тхланню.*

ТХЛІ́НА, -ы, *ж.* Тухлы, гнілы пах. *Тхлінаю пахне.*

ТХЛО, -а, *н.* (разм.). Тое, што і тхліна. *З балот цягнула тхлом.*

ТХНУЦЬ, -не; *безас.; незак., чым.* Несці, патыхаць, перадавацца па паветры (пра пахі). *З паграба тхнула сырасцю.*

ТХОР, тхара́, *мн.* тхары́, тхаро́ў, *м.* Драпежная млекакормячая жывёліна сямейства куніцавых з каштоўным футрам, а таксама футра гэтай жывёліны. ‖ *прым.* **тхаро́вы,** -ая, -ае *і* **тхары́ны,** -ая, -ае. *Тхаровае футра. Тхарыная нара.*

ТЫ, цябе́, табе́, цябе́, табо́ю, аб табе́; *займ. асаб.,* 2 ас. адз. **1.** Ужыв. пры звароце да блізкай знаёмай асобы або пры грубым, фамільярным звароце. *Куды ты паедзеш?* **2.** Выкарыстоўваецца для абагульненага абазначэння чалавека наогул (разм.). *Калі ты гаспадар, то глядзі гаспадаркі.* **3.** *Д* **табе́,** *у знач. часц.* Выкарыстоўваецца для выказвання прыкрасці, расчаравання, пагрозы і пад. *Гэта табе так не пройдзе.* **4.** У спалучэнні з выклічнікамі ўжыв. для ўзмацнення экспрэсіўнасці выказвання. *Ах ты, дурань!* ◊ **А што ты думаеш** (разм.) — а чаму б і не зрабіць. **На ты** *з кім* — (быць) у такіх адносінах, калі пры звароце адзін да аднаго гавораць «ты». **Ух ты!** — выкарыстоўваецца пры выказванні здзіўлення, захаплення і пад.

ТЫБЕ́ТЦЫ, -аў, *адз.* -бе́цец, -бе́тца, *м.* Карэннае насельніцтва аднаго з раёнаў Цэнтральнай Азіі — Тыбета. ‖ *ж.* **тыбе́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **тыбе́цкі,** -ая, -ае.

ТЫГЕЛЬ, -гля, *мн.* -глі, -гляў, *м.* (спец.). **1.** Пасудзіна з вогнетрывалага матэрыялу для плаўкі, варкі, нагрэву чаго-н. на моцным агні. **2.** Металічная пліта друкарскай машыны для прыціскання паперы да пакрытай фарбай

друкарскай формы. ‖ *прым.* **тыгельны,** -ая, -ае.

ТЫГР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная млекакормячая жывёліна сямейства кашэчых з паласатай шкурай. ‖ *прым.* **тыгравы,** -ая, -ае *і* **тыгрыны,** -ая, -ае.

ТЫГРАНЯ́ *і* ТЫГРАНЁ, -цяці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня тыгра.

ТЫГРЫЦА, -ы, *мн.* -ы, -ры́ц, *ж.* Самка тыгра.

ТЫДЗЕНЬ, -дня, *мн.* -дні, -дняў, *м.* **1.** Адзінка вылічэння часу, роўная сямі дням, ад панядзелка да нядзелі ўключна. *Панядзелак — першы дзень тыдня.* **2.** Адрэзак часу ў сем дзён, сямідзённы тэрмін. *Застаўся т. адпачынку.* **3.** *чаго* або *які.* Сем дзён, прысвечаных якому-н. грамадскаму мерапрыемству, прапагандзе чаго-н. і пад. *Т. паэзіі.* ‖ *прым.* **тыднёвы,** -ая, -ае.

ТЫ́КАЦЦА[1], -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тыцкаць мордай у што-н. *Кот бегаў, тыкаўся мордай у плот.* **2.** Мітусліва рухацца, стараючыся пранікнуць куды-н. *Т. ва ўсе дзверы.* ‖ *зак.* **ткну́цца,** ткнуся, ткне́шся, ткне́цца; ткнёмся, ткняце́ся, ткну́цца; ткні́ся. ‖ *наз.* **тыканне,** -я, *н.*

ТЫ́КАЦЦА[2], -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Звяртацца да каго-н. на «ты». ‖ *наз.* **тыканне,** -я, *н.*

ТЫ́КАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; -аем, -аеце, -аюць; *незак.* **1.** *у каго-што* або *чым.* Поркаць чым-н. у што-н. *Т. кіем у зямлю.* **2.** *што.* Утыкаць, усоўваць у што-н. *Т. кнопкі ў сцяну.* **3.** *што* або *чым.* Падносіць блізка, паказваць на каго-, што-н. *Т. пальцам у кожную літару.* **4.** *перан., каго-што.* Уключаць, накіроўваць (разм. неадабр.). *Т. ва ўсе камісіі.* **5.** *перан., каго-што* або *кім-чым.* Пастаянна напамінаць, гаварыць аб кім-, чым-н., упікаць чым-н., папракаць (разм. неадабр.). ◊ **Тыкаць носам** (разм. неадабр.) — звяртаць чыю-н. увагу на што-н. (віну, учынак і пад.; звычайна ў грубай форме). **Тыкаць у нос** *каму (каго-што)* або *кім-чым* (разм. неадабр.) — тое, што і тыкаць[1] (у 5 знач.). ‖ *зак.* **ткнуць,** ткну, ткнеш, ткне; ткнём, ткняце́, ткну́ць; ткні *і* **ты́кнуць,** ты́кну, ты́кнеш, ты́кне; ты́кні. ‖ *наз.* **тыканне,** -я, *н.*

ТЫ́КАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., каго* і *без дап.* (разм. неадабр.). Звяртацца да каго-н. на «ты». ‖ *наз.* **тыканне,** -я, *н.*

ТЫЛ, -у, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Задняя частка, старана чаго-н.; частка, старана, процілеглая пярэдняй. *Зайсці з тылу.* **2.** Тэрыторыя, размешчаная ззаду лініі фронту. *Ударыць у т. праціўніку.* **3.** звычайна *мн.* Сукупнасць часцей, падраздзяленняў і ўстаноў, якія забяспечваюць вядзенне баявых дзеянняў... Сукупнасць часцей, падраздзяленняў і ўстаноў, якія ствараюцца для матэрыяльнага, тэхнічнага і медыцынскага забеспячэння войск. **4.** *перан.* У час вайны: уся краіна ў процілегласць фронту. *Працаўнікі тылу.* ‖ *прым.* **тылавы́,** -а́я, -о́е.

ТЫЛАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто служыць у тыле (у 3 знач.).

ТЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ззаду каго-, чаго-н., з'яўляецца задняй стараной чаго-н. *Т. бок далоні.*

ТЫМ, *суадноснае слова, састаўная частка складанага злучніка, часц.* **1.** *суадноснае слова.* 1) Ужыв. ў складаных сказах з даданымі дапаўняльнымі, калі апорнае слова галоўнага сказа кіруе як даданым сказам, так і займеннікам. 2) Ужыв. ў складаных сказах з даданымі супастаўляльнымі, якія падпарадкоўваюцца пры дапамозе злучніка «чым». *Чым бліжэй восень, тым карацейшыя дні.* 3) Ужыв. перад членамі простага сказа, якія супастаўляюцца пры дапамозе злучніка «чым», каб падкрэсліць большую ступень праяўлення прыметы (звычайна перад вышэйшай ступенню прыслоўя або прыметніка). *Чым госць радзейшы, тым мілейшы* (прыказка). **2.** З'яўляецца састаўной часткай складаных падзельных злучнікаў «між тым, як», «перад тым як», «тым больш што». **3.** *часц. ўзмацняльная.* Ужыв. з прыметнікамі і прыслоўямі вышэйшай ступені, каб падкрэсліць большую ступень праяўлення прыметы.

ТЫМПА́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старадаўні ўдарны музычны інструмент, род медных талерак або невялікай літаўры.

ТЫМПА́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Трохвугольнае поле франтона з жывапіснымі ці скульптурнымі ўпрыгожаннямі.

ТЫН, -у, *мн.* тыны́, -о́ў, *м.* Агароджа з вертыкальных або папярочных жэрдак, пераплеценых прутамі лазы. ‖ *памянш.* **тыно́к,** -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* ‖ *прым.* **ты́навы,** -ая, -ае.

ТЫНК, -у, *м.* Аддзелачны раствор з сумесі вяжучых рэчываў (вапны, цэменту, гліны, пяску і пад.), а таксама засохлы слой такога раствору. *Ад сцяны адваліўся т.*

ТЫНКАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да тынкоўкі, тынкавання. *Тынкавальныя работы.*

ТЫНКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны; *незак., што* і *без дап.* Пакрываць сцены або столь тынкам, каб зрабіць гладкай паверхню. *Т. хату.* ‖ *зак.* **атынкава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны *і* **вытынкаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны. ‖ *наз.* **тынко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **тынкава́нне,** -я, *н.*

ТЫНКО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ко́вак, *ж.* **1.** *гл.* тынкаваць. **2.** Слой тынку на паверхні будынкаў, на столі і сценах унутраных памяшканняў.

ТЫНКО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па тынкоўцы. ‖ *ж.* **тынко́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТЫНЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Павець, сцены якой зроблены з галінак, пераплеценых вакол гарызантальных або вертыкальных жэрдак.

ТЫП, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Мадэль, узор, форма з прыкметамі, якім адпавядае пэўная група прадметаў, з'яў. *Трактар новага тыпу. Т. гаспадаркі.* **2.** -у. Вышэйшы падраздзел у сістэматызацыі раслін і жывёл, які аб'ядноўвае родныя класы (спец.). *Т. членістаногіх.* **3.** -у. Характэрны фізічны склад, знешні выгляд чалавека, звязаны з яго этнічнай прыналежнасцю. *Славянскі т. твару.* **4.** -у. Катэгорыя людзей, аб'яднаных супольнасцю якіх-н. характэрных унутраных або знешніх рыс. *Т. літаратурнага героя.* **5.** -а. Асобны чалавек, індывідуум, які вылучаецца сярод іншых характэрнымі рысамі (звычайна адмоўнымі). *Гэты т.* (асуджэнне) *выдаваў сябе за журналіста.*

ТЫПАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Які з'яўляецца тыпам, узорам, мадэллю для чаго-н. *Школа пабудавана па тыпавому праекту.* **2.** Які адпавядае пэўнаму тыпу, узору, мадэлі; стандартны. *Трохпавярховы т. будынак.*

ТЫПАГРАВЮ́РА, -ы, *мн.* -ы, -вю́р, *ж.* Гравюра, узноўленая друкарскім спосабам.

ТЫПА́Ж, -у, *м.* **1.** Сукупнасць тыпаў, узораў, мадэлей якіх-н. дэталей, вырабаў. *Т. самалёта.* **2.** Сукупнасць прыкмет, характэрных для якога-н. грамадскага разраду, тыпу людзей. *Нацыянальны т.* **3.** Акцёр з яркай характэрнай знешнасцю, які падыходзіць па сваіх знешніх даных для пэўнай ролі. *Т. узяты з жыцця.* ‖ *прым.* **тыпа́жны,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ТЫПАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (спец.). Класіфікацыя, якая ўяўляе сабой суадносіны паміж рознымі тыпамі прадметаў, з'яў унутры іх сістэмы ў цэлым. *Т. моў.* ‖ *прым.* **тыпалагі́чны,** -ая, -ае.

ТЫПІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Спецыялізаваць, размеркаваць (-мяркоўваць), класіфікаваць па тыпах (у 1 знач.). *Т. будаўнічыя работы.* **2.** Увасобіць (-сабляць) у тыпічных формах. *Т. факты.* ‖ *наз.* **тыпіза́цыя,** -і, *ж.*

ТЫПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Тое, што і тыповы. ‖ *наз.* **тыпі́чнасць,** -і, *ж.*

ТЫПО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Якому ўласцівы асаблівасці, характэрныя для пэўнага тыпу прадметаў, з'яў, людзей і пад. *Тыповыя прыкметы дыфтэрыі.* **2.** Які часта сустракаецца, звычайны, характэрны для каго-, чаго-н. *Тыповая з'ява.* **3.** Які аб'ядноўвае індывідуальныя, своеасаблівыя рысы з прыкметамі і ўласцівасцямі, характэрнымі для шэрага з'яў і асоб. *Т. беларускі характар. Тыповыя вобразы баек.* ‖ *наз.* **тыпо́васць,** -і, *ж.*

ТЫПО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі жук-караед цёмна-бурага колеру, які наносіць шкоду хвойным дрэвам.

ТЫРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ра́д, *ж.* Доўгая фраза, урывак прамовы, асобная шматслоўная рэпліка, якая гаворыцца звычайна прыўзнятым тонам.

ТЫРА́Ж[1], -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Розыгрыш выйгрышаў у пазыцы, латарэі. *Т. грашова-рэчавай латарэі.* **2.** Пагашэнне аблігацый пазыкі або іншых папер установай, якая іх выпусціла. *Аблігацыі выйшлі ў т.* ◊ **Выйсці ў тыраж** (разм.) — выйсці з ужытку, устарэць. ‖ *прым.* **тыра́жны,** -ая, -ае. *Тыражная табліца.*

ТЫРА́Ж[2], -у́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Колькасць экземпляраў якога-н. друкаванага выдання аднаго выпуску. *Т. газеты павялічыўся ў тры разы.* ‖ *прым.* **тыра́жны,** -ая, -ае.

ТЫРАЖАВА́ЦЬ, -жу́ю, -жу́еш, -жу́е; -жу́й; -жава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Устанавіць (устанаўліваць) тыраж кнігі, газеты і пад. **2.** Рабіць неабходную колькасць копій (кінастужкі, пласцінкі і пад.). ‖ *наз.* **тыражава́нне,** -я, *н.*

ТЫРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Аднаасобны правіцель у Старажытнай Грэцыі, сярэдневяковай Італіі, які захапіў уладу сілай. **2.** Правіцель, улада якога заснавана на дэспатызме і гвалце. **3.** *перан.* Жорсткі, дэспатычны чалавек, які чыніць здзекі над людзьмі. ‖ *прым.* **тыра́нскі,** -ая, -ае.

ТЫРА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., каго (што).* Мучыць каго-н., здзекавацца з каго-н. *Ён тыраніў нават сваіх родных.*

ТЫРАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Жорсткі, уласцівы тырану.

ТЫРАНІ́Я, -і, *ж.* **1.** Праўленне, улада, заснаваная на самавольстве і дэспатызме. **2.** *перан.* Дэспатызм, жорсткасць у адносінах да каго-н.

ТЫРА́НСТВА, -а, *н.* **1.** Паводзіны, учынкі тырана (у 2 знач.). **2.** Дэспатызм, жорсткасць. *Мінуліся часы яго т.*

ТЫРА́НСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (разм.). Прыгнятаць, мучыць каго-н., быць тыранам (у 3 знач.). *Т. у сям'і.*

ТЫ́РСА, -ы, *ж.* Від кавылю.

ТЫРЧА́ЦЬ, -чу́, -чы́ш, -чы́ць; -чы́м, -чыце́, -ча́ць; -чы́; *незак.* Тое, што і тарчаць.

ТЫ́СЯЧА, -ы, *мн.* -ы, ты́сяч, *ж.* **1.** Назва лічбы і колькасці 1000. *Т. рублёў.* **2.** звычайна *мн.* Вельмі многа, вялікая колькасць. *На мітынг сабраліся тысячы людзей.* ‖ *прым.* **ты́сячны,** -ая, -ае.

ТЫСЯЧА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які змяшчае тысячу (у 1 знач.) якіх-н. адзінак, напр. *тысячаградусны, тысячакіламетровы, тысячарублёвы, тысячатонны;* 2) які мае вельмі многа чаго-н., напр. *тысячагаловы, тысячаножка.*

ТЫСЯЧАГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тысячагоддзе. **2.** Які праіснаваў тысячу гадоў. *Т. перыяд.*

ТЫСЯЧАГАЛО́СЫ, -ая, -ае. Які складаецца з тысячы, мноства галасоў; утвораны тысячай, мноствам галасоў. *Т. птушыны хор.*

ТЫСЯЧАГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Прамежак часу ў тысячу гадоў. *Надыходзіць трэцяе т.* **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што адбылася тысячу год таму. ‖ *прым.* **тысячагадо́вы,** -ая, -ае.

ТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тысяча. **2.** Які складаецца з тысячы (з тысяч) чалавек. *Т. мітынг.* **3.** Вартасцю ў тысячу (тысячы) рублёў. **4. ты́сячная,** -ай. Атрыманы ад дзялення на тысячу. *Адна тысячная доля секунды. Адна тысячная* (наз.).

ТЫТА́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: волат, які ўступіў у барацьбу з багамі Алімпа. **2.** *перан.* Чалавек вялікага таленту, надзвычайнага розуму (высок.). *Т. навукі.*

ТЫТА́Н[2], -у, *м.* Хімічны элемент — серабрыста-белы цвёрды метал. ‖ *прым.* **тыта́навы,** -ая, -ае.

ТЫТА́Н[3], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі кіпяцільнік асобай канструкцыі. *Т. ужо закіпеў.*

ТЫТА́НІСТЫ, -ая, -ае. Які мае ў сваім саставе тытан[2]. *Т. жалязняк.*

ТЫТАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае (высок.). **1.** Які вызначаецца вялікай фізічнай або духоўнай сілай, розумам, талентам; уласцівы тытану[1]. **2.** Вялікі па сіле, размаху; грандыёзны; уласцівы тытану[1] (у 2 знач.).

ТЫ́ТУЛ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ганаровае радавое або дараванае дваранскае званне, якое падкрэслівала прывілеяванае становішча асобы. *Т. графа. Т. князя.* **2.** Званне, якое прысвойваецца каму-н. у гонар прызнання яго заслуг. *Т. чэмпіёна.*

ТЫ́ТУЛ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Загаловак кнігі, а таксама старонка, на якой надрукаваны загаловак, імя аўтара, год і месца выдання. *На адвароце тытула* (на адвароце такой старонкі). ‖ *прым.* **ты́тульны,** -ая, -ае. *Т. ліст.*

ТЫТУЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *зак.* і *незак., каго (што).* Назваць (называць) у адпаведнасці з тытулам[1], званнем, чынам.

ТЫТУЛЯ́РНЫ, -ая, -ае: **тытулярны саветнік** — у царскай Расіі: грамадзянскі чын 9 класа.

ТЫТУ́Н *гл.* тытунь.

ТЫТУНЕКУРЭ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Прывычка курыць тытунь.

ТЫТУНЁВА-... Першая частка складаных слоў са знач. тытунёвы (у 2 знач.), з тытунёвым адценнем, напр. *тытунёва-жоўты, тытунёва-зялёны.*

ТЫТУНЁВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тытунь. **2.** Зеленавата-карычневы, колеру высушанага лісця тытуню.

ТЫТУ́НЬ, -ю́ *і* **ТЫТУ́Н,** -у́, *м.* **1.** Травяністая расліна сямейства паслёнавых, лісце якой багата нікацінам. **2.** Высушанае і дробна нарэзанае або расцёртае лісце гэтай расліны, ужыв. для курэння, нюхання. ‖ *памянш.* **тытунец,** -нцу́, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **тытунёвы,** -ая, -ае.

ТЫТУНЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па тытуняводству.

ТЫТУНЯВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне тытуню (у 1 знач.) як галіна раслінаводства. ‖ *прым.* **тытуняво́дчы,** -ая, -ае.

ТЫФ, -у, *м.* Вострае інфекцыйнае захворванне, якое характарызуецца ліхаманкавым станам і расстройствам свядомасці. *Брушны т. Зваротны т. Сыпны т.* ‖ *прым.* **тыфо́зны,** -ая, -ае. *Т. хворы.*

ТЫФЛАПЕДАГО́ГІКА, -і, *ДМ* -гіцы, *ж.* Методыка навучання сляпых. ‖ *прым.* **тыфлапедагагі́чны,** -ая, -ае.

ТЫ́ЦКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Тое, што і тыкацца[1]. ‖ *зак.* **ты́цнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **ты́цканне,** -я, *н.*

ТЫ́ЦКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і тыкаць[1]. ‖ *наз.* **ты́цканне,** -я, *н.*

ТЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Шост, які ставіцца ў полі, на снезе для абазначэння дарогі, межаў зямельных участкаў і пад. **2.** Шост, які выкарыстоўваецца як падпорка для павойных раслін. ‖ *прым.* **ты́чкавы,** -ая, -ое (разм.). *Тычкавая фасоля.*

ТЫЧКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Расстаўляць тычкі (у 1 знач.) пры геадэзічных работах. *Т. дарогу.* ‖ *зак.* **атычкава́ць,** -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **тычкава́нне,** -я, *н.*

ТЫЧЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -чы́н, *ж.* Вялікая палка; шост. ‖ *памянш.* **тычы́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ТЫЧЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* тычына. **2.** Мужчынскі орган кветкі, які змяшчае пылок. ‖ *прым.* **тычы́нкавы,** -ая, -ае.

ТЫ́ЧЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -чыцца; *незак., каго-чаго.* Мець адносіны, дачыненне да каго-, чаго-н. *Гэта яго не тычыцца.*

ТЫ́ШЧЫЦЦА, -чуся, -чышся, -чыцца; *незак.* (разм.). Прабірацца з цяжкасцю; лезці куды-н. напралом, ціснуцца. *Куды ён тышчыцца?*

ТЫЯ́РА, -ы, *мн.* -ы, тыя́р, *ж.* Галаўны ўбор усходніх цароў у старажытнасці, а таксама рымскага папы.

ТЭА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да тэатра, напр. *тэагляд, тэарэвю.*

ТЭАГО́НІЯ, -і, *ж.* Міфы аб паходжанні і радаслоўнай багоў.

ТЭАДАЛІ́Т, -а, *М* -ліце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Геадэзічны і астранамічны вуглямерны інструмент. ‖ *прым.* **тэадалі́тны,** -ая, -ае.

ТЭАКРА́ТЫЯ, -і, *ж.* Форма кіравання, пры якой палітычная ўлада належыць духавенству. ‖ *прым.* **тэакраты́чны,** -ая, -ае.

ТЭАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Тое, што і багаслоўе. ‖ *прым.* **тэалагі́чны,** -ая, -ае.

ТЭАРЭ́МА, -ы, *мн.* -ы, -рэ́м, *ж.* Матэматычнае палажэнне, правільнасць якога ўстанаўліваецца доказам.

ТЭАРЭТЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак.* **1.** Займацца тэарэтычнымі пытаннямі, ствараць тэорыю (у 1 і 2 знач.). **2.** Абстрактна разважаць на тэарэтычныя тэмы без карысці для справы. ‖ *наз.* **тэарэтызава́нне,** -я, *н.*

ТЭАРЭ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца тэарэтычнымі пытаннямі ў якой-н. галіне ведаў. *Фізік-т.* **2.** Чалавек з тэарэтычным (у 3 знач.) складам розуму.

ТЭАРЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тэорыя. **2.** Які мае адносіны да тэорыі, заснаваны на тэорыі. *Т. семінар.* **3.** Схільны, здольны да занятку тэорыяй. *Т. розум.* ‖ *наз.* **тэарэты́чнасць,** -і, *ж.*

ТЭАСО́Ф, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік, паслядоўнік тэасофіі. ‖ *ж.* **тэасо́фка,** -і, *ДМ* -фцы, *мн.* -і, -фак.

ТЭАСО́ФІЯ, -і, *ж.* Вучэнне пра непасрэднае спасціжэнне боскіх тайнаў, пра зносіны з тым светам. ‖ *прым.* **тэасо́фскі,** -ая, -ае *і* **тэасафі́чны,** -ая, -ае.

ТЭА́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Род мастацтва, у якім жыццё адлюстроўваецца праз драматычнае дзеянне на сцэне. *Музычны т. Захапляцца тэатрам.* **2.** Установа, якая мае пэўны састаў артыстаў і ставіць спектаклі, а таксама памяшканне, дзе на сцэне паказваюцца драматычныя творы. *Калектыў тэатра. Працаваць у тэатры.* **3.** *каго.* Сукупнасць драматычных твораў (пісьменніка або літаратурнай школы). *Т. Шэкспіра.* **4.** *перан.* Месца, дзе разгортваюцца, адбываюцца якія-н. значныя падзеі. *Т. ваенных дзеянняў.* ○ **Акадэмічны тэатр** — ганаровая назва, якая прысвойваецца ўзорным дзяржаўным тэатрам. ‖ *прым.* **тэатра́льны,** -ая, -ае (у 1, 2 і 3 знач.).

ТЭАТРАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Спецыяліст у галіне тэатразнаўства.

ТЭАТРАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Галіна мастацтвазнаўства, прысвечаная вывучэнню тэатра, яго тэорыі, гісторыі і ролі ў грамадскім жыцці. ‖ *прым.* **тэатразна́ўчы,** -ая, -ае.

ТЭАТРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аматар тэатра; часты наведвальнік тэатра. ‖ *ж.* **тэатра́лка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак.

ТЭАТРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Прыстасаваць (прыстасоўваць) для тэатра, для паказу ў тэатры. *Т. раман.* ‖ *наз.* **тэатраліза́цыя,** -і, *ж.*

ТЭАТРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тэатр. **2.** *перан.* Ненатуральны, паказны, разлічаны на знешні эфект. *Т. жэст.* ‖ *наз.* **тэатра́льнасць,** -і, *ж.*

ТЭБЕНЕВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -беню́е; *незак.* (спец.). Знаходзіцца зімой на пашы, пакрытай снегам.

ТЭБЕНЁЎКА, -і, *ДМ* -нёўцы, *мн.* -і, -нёвак, *ж.* (спец.). Пасьба сельскагаспадарчай жывёлы на пашы, пакрытай снегам.

ТЭ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, тэз *і* -аў, *ж.* (спец.). Тое, што і тэзіс (у 1 знач.).

ТЭЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Скласці (складаць) тэзісы да артыкула, даклада і пад.

ТЭЗАЎРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* і *незак.*, *што* (спец.). Зрабіць (рабіць) тэзаўрацыю.

ТЭЗАЎРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Накапленне золата (зліткаў, манет) як скарбу прыватнымі асобамі.

ТЭЗА́ЎРУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Слоўнік мовы, які мае на мэце поўнае адлюстраванне ўсёй яе лексікі. **2.** Слоўнік або звод даных, які поўнасцю ахоплівае тэрміны, паняцці якой-н. спецыяльнай сферы. ‖ *прым.* **тэза́ўрусны**, -ая, -ае.

ТЭ́ЗІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У логіцы: палажэнне, якое патрабуе доказу. **2.** Палажэнне, што коратка фармулюе якую-н. ідэю, а таксама адну з асноўных думак сачынення, даклада і пад. *Т. даклада.* ‖ *прым.* **тэ́зісны**, -ая, -ае. *У тэзіснай форме.*

ТЭІ́ЗМ, -у, *м.* Сукупнасць рэлігійна-містычных уяўленняў, згодна з якімі бог з'яўляецца разумнай істотай, якая стварыла свет і кіруе ім. ‖ *прым.* **тэісты́чны**, -ая, -ае.

ТЭІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік тэізму. ‖ *ж.* **тэі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **тэісты́чны**, -ая, -ае.

ТЭКІ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Частка туркменаў, якая ўзыходзіць да асобнага буйнога племя. ‖ *ж.* **тэкі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **тэкі́нскі**, -ая, -ае.

ТЭКСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Словы, сказы, паслядоўна звязаныя па сэнсу, якія ўтвараюць пэўнае выказванне, твор, дакумент і пад., надрукаваныя, напісаныя ці адлюстраваныя ў памяці. *Т. апавядання.* **2.** Асноўны матэрыял якога-н. твора, дакумента і пад. у адрозненне ад заўваг, каментарыяў да яго. *Зноскі занялі больш месца, чым сам т.* **3.** Словы, на якія напісана музыка. *Т. песні.* **4.** Шрыфт буйнога памеру каля 8 мм (спец.). ‖ *прым.* **тэ́кставы**, -ая, -ае.

ТЭКСТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Галіна філалогіі, якая займаецца вывучэннем, праверкай і дакладным навуковым выданнем тэкстаў літаратурных і іншых твораў. ‖ *прым.* **тэксталагі́чны**, -ая, -ае.

ТЭКСТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне тэксталогіі.

ТЭКСТО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак, *ж.* (разм.). Кароткі тлумачальны подпіс пад малюнкам, здымкам, карыкатурай. *Ён умеў пісаць з'едлівыя тэкстоўкі.*

ТЭКСТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які дакладна, літаральна перадае тэкст, даслоўны. *Тэкстуальнае супадзенне.* ‖ *наз.* **тэкстуа́льнасць**, -і, *ж.*

ТЭКСТУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). Асаблівасці будовы цвёрдага рэчыва, абумоўленыя характарам размяшчэння яго састаўных частак (крышталяў, зерняў, слаёў). *Т. горных парод.*

ТЭКСТЫ́ЛЬ, -ю, *м., зб.* Агульная назва ткацкіх вырабаў з натуральных і штучных валокнаў, а таксама пража і сыравіна для іх. ‖ *прым.* **тэксты́льны**, -ая, -ае. *Тэкстыльная прамысловасць.*

ТЭКСТЫ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік тэкстыльнай прамысловасці. ‖ *ж.* **тэксты́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ТЭКТО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (спец.). **1.** Будова якога-н. участка зямной кары. **2.** Раздзел геалогіі, які вывучае структуру зямной кары ў сувязі з яе рухамі і дэфармацыямі. **3.** У архітэктуры: тое, што і архітэктоніка. ‖ *прым.* **тэктані́чны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да тэлебачання, напр. *тэлевяшчанне, тэлеантэна, тэлевежа, тэлемастацтва, тэленарыс, тэлеперадача, тэлерэклама, тэлерэпартаж, тэлеўрак;* 2) які мае адносіны да тэлевізара, тэлевізараў, напр. *тэлеатэлье* (па рамонту тэлевізараў), *тэлерадыёла* (тэлевізар, аб'яднаны з радыёлай); 3) які мае адносіны да работы, што рэгулюецца з далёкай адлегласці рознымі сродкамі сувязі, напр. *тэлевымярэнне, тэлекіраванне, тэлеметрыя, тэлемеханіка, тэлемеханічны, тэлесігналізацыя.*

ТЭЛЕАБ'ЕКТЫ́Ў, -ы́ва, *мн.* -ы́вы, -ы́ваў, *м.* (спец.). Аб'ектыў фота- або кінаапарата для здымкі аддаленых аб'ектаў.

ТЭЛЕАЛО́ГІЯ, -і. *ж.* Вучэнне, паводле якога ўсё ў свеце ажыццяўляецца ў адпаведнасці з папярэдне вызначанай богам або прыродай мэтай. ‖ *прым.* **тэлеалагі́чны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕБА́ЧАННЕ, -я, *н.* **1.** Перадача і прыём на экран відарысаў рухомых і нерухомых аб'ектаў на адлегласці сродкамі электра- і радыёсувязі. *Вяшчальнае т. Каляровае т.* **2.** Галіна радыётэхнікі, якая даследуе і распрацоўвае тэхнічныя спосабы перадачы відарысаў на адлегласць. **3.** Установы, якія ажыццяўляюць вяшчальныя перадачы. *Супрацоўнік тэлебачання.*

ТЭЛЕВІ́ЗАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для прыёму тэлевізійных перадач і іх гукавога суправаджэння. ‖ *прым.* **тэлеві́зарны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕВІЗІ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які перадаецца ці прымаецца па тэлебачанні. *Т. фільм. Тэлевізійная перадача.* **2.** Прызначаны для перадачы або прыёму відарысаў з дапамогай сродкаў тэлебачання. *Тэлевізійная антэна.*

ТЭЛЕВЯШЧА́ННЕ, -я, *н.* Адзін з асноўных сродкаў масавай інфармацыі — перадача паведамленняў і іншых інфармацыйных праграм па тэлебачанні.

ТЭЛЕГЛЯДА́Ч, -ледача́, *мн.* -ледачы́, -ледачо́ў, *м.* Той, хто глядзіць тэлевізійныя перадачы. ‖ *ж.* **тэлегляда́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ТЭЛЕГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Тэрміновае паведамленне, якое перадаецца па тэлеграфе або радыё, а таксама бланк з такім паведамленнем. *Віншавальная т.* ‖ *прым.* **тэлегра́мны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕГРА́Ф, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Від сувязі, які забяспечвае хуткую перадачу паведамленняў на далёкую адлегласць пры дапамозе электрычных сігналаў па правадах або па радыё. **2.** Установа, якая прымае і адпраўляе такія паведамленні, а таксама будынак, дзе знаходзіцца такая ўстанова. *Працаваць на тэлеграфе. Пошта і т.* **3.** Апарат для перадачы і прыёму тэлеграм. ‖ *прым.* **тэлегра́фны**, -ая, -ае. *Тэлеграфныя слупы. Т. стыль пісьма* (перан.: вельмі сціслы, лаканічны).

ТЭЛЕГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *зак.* і *незак., што* і *аб чым.* Паведаміць (-мляць) па тэлеграфе. *Т. аб выездзе.*

ТЭЛЕГРАФІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік тэлеграфа (у 2 знач.), які прымае і перадае тэлеграмы. ‖ *ж.* **тэлеграфі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ТЭЛЕГРАФІ́Я, -і, *ж.* Навукова-тэхнічная дысцыпліна, якая вывучае тэлеграфную сувязь.

ТЭ́ЛЕКС, -а, *м.* **1.** Міжнародная сетка абаненцкага тэлеграфавання. *Звязацца па тэлексу.* **2.** Апарат для такога тэлеграфавання. **3.** Тэкст паведамлення, атрыманы па такому апарату. *Атрыманы тэрміновы т.* ‖ *прым.* **тэ́лексны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕМО́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -масты́, -масто́ў, *м.* Тэлевізійная сувязь на далёкія адлегласці пры дапамозе касмічных апаратаў. *Касмічны т.*

ТЭЛЕПА́ТЫЯ, -і, *ж.* Не растлумачаная навукай парапсіхалагічная з'ява перадачы думак і пачуццяў на адлегласці без дапамогі органаў пачуццяў. ‖ *прым.* **тэлепаты́чны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕСКО́П[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Астранамічны аптычны прыбор для назірання за нябеснымі целамі, свяцiламі. ‖ *прым.* **тэлеско́пны**, -ая, -ае *і* (спец.) **тэлескапі́чны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕСКО́П[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода акварыумных залатых рыбак.

ТЭЛЕСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Скарачэнне: тэлевезійная станцыя — комплекс збудаванняў і ўстройстваў для тэлевяшчання.

ТЭЛЕСТУ́ДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* Спецыяльна абсталяванае памяшканне для падрыхтоўкі тэлевізійных праграм і іх перадачы па тэлебачанні.

ТЭЛЕТА́ЙП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэлеграфны апарат з клавіятурай як у друкарскай машынцы, які аўтаматычна прымае і запісвае паведамленні літарамі. ‖ *прым.* **тэлета́йпны**, -ая, -ае.

ТЭЛЕТАЙПІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто працуе на тэлетайпе. ‖ *ж.* **тэлетайпі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ТЭЛЕФА́КС, -а, *м.* Сетка сувязі, якая перадае па электраканалах нерухомыя плоскія адлюстраванні пры дапамозе факсімільных апаратаў. ‖ *прым.* **тэлефа́ксны**, -ая, -ае. *Тэлефаксная сувязь.*

ТЭЛЕФАНАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Афіцыйнае паведамленне, якое перадаецца і прымаецца па тэлефоне.

ТЭЛЕФАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Правесці (праводзіць) тэлефанізацыю, забяспечыць (-печваць) тэлефонам. ‖ *наз.* **тэлефанізава́нне**, -я, *н.*

ТЭЛЕФАНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Забеспячэнне чаго-н. тэлефонам, тэлефоннай сувяззю. *Т. новага мікрараёна.*

ТЭЛЕФАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* Паведаміць (паведамляць) па тэлефоне, а таксама пазваніць (званіць) па тэлефоне. ‖ *зак.* таксама **пратэлефані́раваць**, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны.

ТЭЛЕФАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па тэлефаніі. **2.** Работнік тэлефоннай станцыі. ‖ *ж.* **тэлефані́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ТЭЛЕФАНІ́Я, -і, *ж.* Галіна навукі і тэхнікі, якая вывучае і распрацоўвае прынцыпы тэлефоннай сувязі і неабходную для яе апаратуру.

ТЭЛЕФІ́ЛЬМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фільм, створаны для паказу па тэлебачанні.

ТЭЛЕФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сістэма тэхнічных прыстасаванняў, якая дае магчымасць весці размову на адлегласці па правадах пры дапамозе электрычнай энергіі. *Гаварыць па тэлефоне.* **2.** Апарат для размовы такім спосабам. *Аддаць т. у рамонт.* **3.** Нумар такога апарата (разм.). *Запісаць т. знаёмых.* ‖

прым. **тэлефо́нны,** -ая, -ае. *Тэлефонная станцыя.*

ТЭЛЕЦЭ́НТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: тэлевізійны цэнтр — станцыя (у 3 знач.), якая стварае тэлевізійныя праграмы і ажыццяўляе іх вяшчанне.

ТЭ́МА, -ы, *мн.* -ы, тэм, *ж.* **1.** Прадмет, асноўны змест разважання, выкладу думкі, творчасці. *Перайсці да другой тэмы. Т. даклада.* **2.** Галоўны матыў музычнага твора. *Т. з варыяцыямі.*

ТЭМА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Сукупнасць, кола тэм. *Гістарычная т.* ‖ *прым.* **тэматы́чны,** -ая, -ае.

ТЭМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тэматыка. **2.** Прысвечаны якой-н. адной тэме. *Тэматычная выстаўка кніг.*

ТЭМБР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Характэрная афарбоўка гуку (у голаса, інструмента), якая надаецца яму абертонамі, прыгукамі. *Прыемны т. голасу.* ‖ *прым.* **тэ́мбравы,** -ая, -ае.

ТЭМП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ступень хуткасці ў выкананні музычнага твора, а таксама ў рухах, выкананні чаго-н., чытанні. **2.** Хуткасць ажыццяўлення, выканання або інтэнсіўнасці развіцця чаго-н. *Тэмпы будаўніцтва.* ◊ **У тэмпе** (разм.) — хутка, энергічна. ‖ *прым.* **тэ́мпавы,** -ая, -ае.

ТЭ́МПЕРА, -ы, *ж.* **1.** Фарбы, расцёртыя на яечным жаўтку або на сумесі клеявога раствору з алеем. **2.** Карціна, выкананая такімі фарбамі і асобымі тэхнічнымі прыёмамі. ‖ *прым.* **тэ́мперны,** -ая, -ае.

ТЭМПЕРАВА́НЫ, -ая, -ае (спец.). З дакладна вызначанай колькасцю тонаў і іх суадносінамі па вышыні. *Т. інструмент. Т. музычны лад.*

ТЭМПЕРА́МЕНТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Характарыстыка індывіда з боку дынамічных асаблівасцей яго псіхічнай дзейнасці (тэмпу, рытму, інтэнсіўнасці псіхічных працэсаў), якія ўтвараюць пэўны псіхалагічны тып. **2.** Жыццёвая энергія, здольнасць да ўнутранага ўздыму. *Чалавек з тэмпераментам.*

ТЭМПЕРА́МЕНТНЫ, -ая, -ае. Жывы, энергічны, якому ўласцівы палкі тэмперамент. *Т. чалавек. Темпераментнае выступленне.* ‖ *наз.* **тэмпера́ментнасць,** -і, *ж.*

ТЭМПЕРАТУ́РА, -ы, *ж.* **1.** Ступень нагрэтасці якога-н. цела, рэчыва; цеплавая характарыстыка. *Т. вады. Т. паветра.* **2.** Ступень цеплыні чалавечага цела як паказчык стану здароўя. *Памерыць тэмпературу дзіцяці.* **3.** Павышаная цеплыня цела; гарачка (разм.). *У хворага т.* ‖ *прым.* **тэмперату́рны,** -ая, -ае.

ТЭМПЕРАТУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Хварэць, маючы высокую тэмпературу. *Дзіця т.*

ТЭ́НАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Самы высокі мужчынскі голас. *Лірычны т.* **2.** Спявак з такім голасам. ‖ *памянш.* **тэнаро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -ркоў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **тэнаро́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Тэнаровая партыя.*

ТЭНДЭНЦЫ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які праводзіць пэўную тэндэнцыю (у 1 знач.). **2.** Прадузяты, неаб'ектыўны. ‖ *наз.* **тэндэнцы́йнасць,** -і, *ж.*

ТЭНДЭ́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Напрамак развіцця, схільнасць, імкненне. *Дэмакратычныя тэндэнцыі.* **2.** Асноўная думка, ідэя, накіраванасць якога-н. твора, выказвання і пад. **3.** Прадузятая аднабаковая думка, якая навязваецца чытачу, гледачу, слухачу (кніжн.).

ТЭ́НДЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльны вагон для паліва, вады і пад., счэплены з паравозам, або задняя частка паравоза, прыстасаваная для захоўвання паліва і вады. ‖ *прым.* **тэ́ндэрны,** -ая, -ае.

ТЭ́НЗАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У матэматыцы: аб'ект (радок, матрыца і пад.), каардынаты якога пераўтвараюцца па пэўнаму закону пры пераходзе ад адной сістэмы каардынат да другой. ‖ *прым.* **тэ́нзарны,** -ая, -ае. *Тэнзарнае вылічэнне.*

ТЭ́НІС, -а, *м.* Парная спартыўная гульня маленькім мячыкам, які перакідваецца ракеткай цераз сетку, што раздзяляе пляцоўку-корт. ‖ *прым.* **тэ́нісны,** -ая, -ае.

ТЭНІСІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у тэніс. ‖ *ж.* **тэнісі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ТЭ́НІСКА, -і, *ДМ* -нісцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Сарочка з кароткімі рукавамі, звычайна трыкатажная.

ТЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парусінавая стрэшка на судне, верандзе і пад., якая засцерагае ад сонца, дажджу.

ТЭО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне тэалогіі, багаслоў.

ТЭО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Вучэнне, сістэма навуковых прынцыпаў, ідэй, якія абагульняюць практычны вопыт і адлюстроўваюць заканамернасці прыроды, грамадства, мыслення. *Т. пазнання.* **2.** Сукупнасць абагульненых палажэнняў, што ўтвараюць навуку або раздзел якой-н. навукі, а таксама сукупнасць правіл у галіне якога-н. майстэрства. *Лінгвістычная т. Т. шахматнай гульні.* **3.** Думка, погляды, меркаванні, якія склаліся ў каго-н. на што-н. (разм.). *У яго свая т. наконт гэтага пытання.* ‖ *прым.* **тэарэты́чны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Тэарэтычнае мовазнаўства.*

ТЭ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Ісці, робячы частыя крокі. **2.** Ісці, хадзіць нагул. *Нехта тэпае па двары.* **3.** Пра дзяцей: пачынаць хадзіць, хадзіць няўпэўнена. *Хлопчык ужо пачынае т.* ‖ *наз.* **тэ́панне,** -я, *н.*

ТЭ́ПЦІ, -яў, *адз.* тэ́паць, -пця, *м.* (разм.). Від лёгкага хатняга абутку, часцей дзіцячага. ‖ *памянш.* **тэ́пцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.*

ТЭРАКО́ТА, -ы, *ДМ* -ко́це, *ж.* Абпаленая высокаякасная каляровая (жоўтая або чырвоная) ганчарная гліна, а таксама (зб.) абпаленыя непаліваныя вырабы з гэтай гліны. ‖ *прым.* **тэрако́тавы,** -ая, -ае. *Т. колер* (чырванавата-карычневы).

ТЭРАПЕЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па тэрапіі.

ТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* **1.** Лячэнне ўнутраных хвароб лякарствамі, сываратками, электрычнасцю і іншымі нехірургічнымі метадамі. **2.** Раздзел медыцыны, прысвечаны такому лячэнню ўнутраных хвароб і іх прафілактыцы. ‖ *прым.* **тэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

ТЭРАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Застрашыць (страшыць) тэрорам, расправай, забойствам. **2.** Прывесці (прыводзіць) у страх, запалохаць (запалохваць) чым-н. (разм.). *Т. сваімі паводзінамі.* ‖ *наз.* **тэрарызава́нне,** -я, *н.*

ТЭРАРЫ́ЗМ, -у, *м.* Палітыка і практыка тэрору (у 1 знач.). ‖ *прым.* **тэрарысты́чны,** -ая, -ае.

ТЭРА́РЫЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Спецыяльнае памяшканне для ўтрымання земнаводных і паўзуноў.

ТЭРАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік або ўдзельнік актаў індывідуальнага тэрору. ‖ *ж.* **тэрары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **тэрары́сцкі,** -ая, -ае.

ТЭРАРЫСТЫ́ЧНЫ *гл.* тэрарызм *і* тэрор.

ТЭРА́СА, -ы, *мн.* -ы, -ра́с, *ж.* **1.** Летняя адкрытая (без сцен) прыбудова да дома. *Крытая т.* (са стрэшкай на слупах). *Зашклёная т.* **2.** Гарызантальны ўступ зямной паверхні (на схілах) у выглядзе пляцоўкі. *Бераг спускаецца тэрасамі.*

ТЭР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агульная назва парод сабак, якія выкарыстоўваюцца для палявання на невялікіх жывёлін, што жывуць у норах, і для барацьбы з грызунамі.

ТЭРМА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да тэмпературы (у 1 знач.), напр. *тэрмабаракамера, тэрмаграма, тэрмадынаміка, тэрмарэгуляванне;* 2) які мае адносіны да цеплаты, цяпла, напр. *тэрмаактыўны, тэрмаакумуляцыя, тэрмагенератар, тэрмаграфія, тэрматэрапія, тэрмахімія;* 3) які мае адносіны да высокай тэмпературы (у 1 знач.), напр. *тэрмабарометр, тэрмазварванне, тэрмасклейванне, тэрмаядзерны.*

ТЭРМАДЫНА́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Раздзел фізікі, які вывучае законы цеплавога руху і яго ўплыў на ўласцівасці фізічных цел. ‖ *прым.* **тэрмадынамі́чны,** -ая, -ае.

ТЭ́РМАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяльная пасудзіна для захоўвання змесціва пры пастаяннай тэмпературы. *Кава ў тэрмасе.* ‖ *прым.* **тэ́рмасны,** -ая, -ае. *Т. корак.*

ТЭРМАСТА́Т, -а, *М* -ста́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для падтрымання пастаяннай тэмпературы. ‖ *прым.* **тэрмаста́тны,** -ая, -ае.

ТЭРМАЎСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае (спец.). Які вытрымлівае высокую тэмпературу. *Тэрмаўстойлівая пластмаса.* ‖ *наз.* **тэрмаўсто́йлівасць,** -і, *ж.*

ТЭРМАЯ́ДЗЕРНЫ, -ая, -ае. Які адносіцца да ядзерных рэакцый пры звышвысокіх тэмпературах. *Тэрмаядзерная рэакцыя.*

ТЭ́РМІН[1], -у, *м.* **1.** Пэўны адрэзак часу, адведзены для чаго-н. *Закончыць работу ў месячны т.* **2.** Вызначаны час, дата, да наступлення якой або пасля якой павінна што-н. адбыцца, закончыцца. *Набліжаўся т. уступных экзаменаў.*

ТЭ́РМІН[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або словазлучэнне, якое дакладна абазначае пэўнае паняцце якой-н. спецыяльнай галіны навукі, тэхнікі, мастацтва і пад. *Тэхнічны т. Моваведчы т.*

ТЭРМІНА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Частка порта, дзе апрацоўваюцца кантэйнерныя грузы. **2.** Устройства ў ЭВМ, прызначанае для ўводу і вываду інфармацыі. ‖ *прым.* **тэрміна́льны,** -ая, -ае.

ТЭРМІНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць, сістэма тэрмінаў якой-н. навукі, галіны тэхнікі, віду мастацтва. *Т. фізікі. Т. філасофіі. Т. розных галін.* ‖ *прым.* **тэрміналагі́чны,** -ая, -ае.

ТЭРМІНО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які патрабуе неадкладнага, хуткага выканання, вырашэння. *Т. заказ.* **2.** Разлічаны на пэўны тэрмін. *Т. ўклад.* **3.** Які адбываецца ў вызначаныя законам для чаго-н. тэрміны. *Тэрміновая ваенная служба.* ‖ *наз.* **тэрміно́васць,** -і, *ж.*

ТЭРМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па тэрмічнай апрацоўцы металаў.

ТЭРМІ́Т[1], -у, *М* -міце, *м.* (спец.). Гаручая парашкападобная сумесь, якая пры гарэнні дае вельмі высокую тэмпературу. ‖ *прым.* **тэрмі́тны**, -ая, -ае.

ТЭРМІ́Т[2], -а, *М* -міце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Перапончатакрылае насякомае гарачых краін, якое жыве вялікімі згуртаваннямі і з'яўляецца шкоднікам драўніны, скуры, сельскагаспадарчых прадуктаў.

ТЭРМІ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гняздо тэрмітаў[2].

ТЭРМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Звязаны з выкарыстаннем цеплавой энергіі; цеплавы. *Тэрмічная апрацоўка металаў.*

ТЭРМО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння тэмпературы.

ТЭРО́Р, -у, *м.* **1.** Палітыка запалохвання, расправы з палітычнымі праціўнікамі шляхам насілля аж да фізічнага знішчэння. *Палітычны т.* **2.** Бязлітасны, жорсткі ўціск, насілле. *Т. самадура.* ‖ *прым.* **тэрарысты́чны**, -ая, -ае.

ТЭРПЕНЦІ́Н, -у, *м.* Смалістае рэчыва, што выдзяляецца пры надрэзе хваёвых дрэў; жывіца (у 1 знач.). ‖ *прым.* **тэрпенці́навы**, -ая, -ае.

ТЭ́РЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* У музыцы: трэцяя ступень гамы, а таксама інтэрвал (у 2 знач.), які ахоплівае тры ступені гукарада. *Вялікая т.* (інтэрвал у тры ступені і два тоны). *Малая т.* (інтэрвал у тры ступені і паўтара тону). ‖ *прым.* **тэ́рцыевы**, -ая, -ае.

ТЭРЦЭ́Т, -а, *М* -цэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Вакальны твор для трох галасоў, а таксама музычны твор для трох выканаўцаў; трыо. **2.** Страфа з трох вершаваных радкоў.

ТЭРЫКО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Конусападобны насып пустой пароды каля шахты.

ТЭРЫТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* Зямельная прастора з пэўнымі межамі. *Т. Беларусі. Т. завода.* ‖ *прым.* **тэрытарыя́льны**, -ая, -ае.

ТЭРЭНКУ́Р, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Дакладна дазіраваная ў часе і адлегласці лячэбная хадзьба на курортах і ў санаторыях. **2.** -а. Спецыяльна прыстасаваная дарожка для такой хадзьбы.

ТЭСТ, -у, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Стандартнае заданне, якое прымяняецца ў псіхалогіі і педагогіцы для вызначэння разумовых здольнасцей, схільнасцей, валявых якасцей чалавека і іншых бакоў яго асобы. *Т. на інтэлектуальнае развіццё. Т. ацэнкі матэматычных здольнасцей.* **2.** Пробныя ўздзеянні на арганізм з мэтай вывучэння розных фізіялагічных працэсаў у ім, а таксама для вызначэння функцыянальнага стану асобных органаў, тканак і арганізма ў цэлым. *Зрокавы, слыхавы т. Т. на наяўнасць цяжарнасці.* **3.** У інфарматыцы: задача з вядомым рашэннем, прызначаная для праверкі правільнасці работы ЭВМ і яе праграмнага забеспячэння. *Тэсты для праверкі памяці ЭВМ.* ‖ *прым.* **тэ́ставы**, -ая, -ае.

ТЭСЦІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго* (спец.). Вызначаць разумовыя здольнасці, схільнасці, валявыя якасці чалавека і іншыя бакі яго асобы пры дапамозе тэстаў. ‖ *наз.* **тэсці́раванне**, -я, *н.*

ТЭТРАЛО́ГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* Чатыры літаратурныя або музычна-драматычныя творы, аб'яднаныя агульнай ідэяй і пераемнасцю сюжэта. ‖ *прым.* **тэтралагі́чны**, -ая, -ае.

ТЭТРА́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У антычным вершаскладанні: чатырохдольны верш. ‖ *прым.* **тэтраметры́чны**, -ая, -ае.

ТЭЎТО́НЫ, -аў, *адз.* -то́н, -а, *м.* Агульная назва старажытнагерманскіх плямёнаў. ‖ *прым.* **тэўто́нскі**, -ая, -ае. *Т. ордэн.*

ТЭ́ФТЭЛІ, -яў. Ежа з мяснога фаршу ў выглядзе шарыкаў.

ТЭХ... Скарачэнне ў знач. тэхнічны, напр. *тэхвучоба, тэхперсанал, тэхпрапаганда.*

ТЭХМІ́НІМУМ, -у, *м.* Сукупнасць ведаў, вопыту ў якой-н. галіне тэхнікі, неабходных для авалодання якой-н. прафесіяй. *Здаць т.*

ТЭХНА... Першая частка складаных слоў са знач. тэхналагічны, напр. *тэхнакантроль, тэхнакіраўнік.*

ТЭХНАКРА́Т, -а, *М* -ра́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадстаўнік тэхнакратыі.

ТЭХНАКРА́ТЫЯ, -і, *ж., зб.* Высокакваліфікаваныя спецыялісты ў галіне тэхнікі, якія ўдзельнічаюць у кіраванні вытворчасцю і ў ажыццяўленні ўрадавай эканамічнай палітыкі. ‖ *прым.* **тэхнакраты́чны**, -ая, -ае.

ТЭХНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць вытворчых метадаў і працэсаў у пэўнай галіне вытворчасці, а таксама навуковае апісанне спосабаў вытворчасці. *Т. парацоўкі металаў.* ‖ *прым.* **тэхналагі́чны**, -ая, -ае. *Т. працэс.*

ТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст з сярэдняй тэхнічнай адукацыяй. **2.** Спецыяліст у галіне тэхнікі, тэхнічных навук.

ТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* **1.** Кола навук, звязаных з вывучэннем і стварэннем сродкаў вытворчасці, прылад працы. *Навука і т.* **2.** Сукупнасць сродкаў працы, ведаў і дзейнасці, што служаць для стварэння матэрыяльных каштоўнасцей. *Авалодаць тэхнікай.* **3.** Сукупнасць прыёмаў, што выкарыстоўваюцца ў якой-н. галіне дзейнасці або мастацтве. *Музычная т. Т. справаводства.* **4.** *зб.* Машыны, розныя прылады той ці іншай галіны вытворчасці. *Рамонт тэхнікі. Ваенная т.* ‖ *прым.* **тэхні́чны**, -ая, -ае.

ТЭ́ХНІКУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сярэдняя тэхнічная або наогул спецыяльная навучальная ўстанова. *Сельскагаспадарчы т. Гандлёвы т.* ‖ *прым.* **тэ́хнікумаўскі**, -ая, -ае (разм.).

ТЭХНІЦЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Празмернае захапленне тэхнічным бокам якой-н. справы на шкоду яе сутнасці.

ТЭХНІ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). **1.** Работніца, якая прыбірае памяшканне; прыбіральшчыца. **2.** Машына тэхнічнай дапамогі.

ТЭХНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* тэхніка. **2.** Які мае адносіны да работы машын і механізмаў; звязаны з абслугоўваннем тэхнікі якой-н вытворчасці. *Тэхнічныя навыкі, прыёмы.* **3.** Які падлягае выкарыстанню або апрацоўцы ў прамысловасці. *Тэхнічная вада.* **4.** Які выконвае розныя дапаможныя работы ў якой-н. справе, не адказны. *Т. сакратар.* **5.** Які вызначаецца высокай тэхнікай, майстэрствам (у спорце, мастацтве). *Т. футбаліст.* ‖ *наз.* **тэхні́чнасць**, -і, *ж.* (да 5 знач.).

ТЭХНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па тэхналогіі вытворчасці.

ТЭХРЭ́Д, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: тэхнічны рэдактар — работнік выдавецтва, які займаецца паліграфічным афармленнем выдання. ‖ *прым.* **тэхрэ́даўскі**, -ая, -ае (разм.).

У

У,[1] *прыназ.* **I.** *з В* і *М* **1.** Ужыв. пры абазначэнні месца, напрамку куды-н. ці знаходжання дзе-н. каго-, чаго-н. *Пакласці рэчы ў куфар. Адзенне вісіць у шафе. Падаць заяву ў інстытут.* **2.** Ужыв. пры абазначэнні з'яў, якія ўяўляюць сабой галіну дзейнасці, стан чаго-н. *Збірацца ў паход. Быў у паходзе. Паглыбіцца ў роздум.* **3.** Ужыв. для ўказання на выгляд, форму чаго-н. *Расцерці ў парашок. Лякарства ў парашках. Цукар у кавалках. Пальцы ў чарніле.* **4.** Ужыв. пры ўказанні на знешні выгляд каго-, чаго-н., на абалонку, на адзенне. *Апрануцца ў новае паліто. Купацца ў плаўках. Загарнуць у абрус. Цукеркі ў абгортцы.* **5.** Ужыв. для ўказання колькасці якіх-н. адзінак, з якіх што-н. складаецца. *Даўжынёй у тры метры. П'еса ў трох дзеях.* **6.** Ужыв. пры абазначэнні моманту ці тэрміну. *У ноч з пятніцы на суботу. У наступным годзе. У пятай гадзіне.* **7.** Ужыв. пры абазначэнні прадметаў, з'яў, у адносінах да якіх што-н. адбываецца, назіраецца. *Недахопы ў рабоце. Розніца ў гадах.* **II.** *з В.* **1.** Ужыв. пры абазначэнні суадносін лікаў. *У два разы больш.* **2.** Дзеля, для, у якасці чаго-н. *Не ў крыўду кажучы. Сказаць у насмешку.* **3.** Ужыв. пры абазначэнні поўнага падабенства, тоеснасці з кім-н. *Уся ў бацьку.* **III.** *з М.* Ужыв. пры абазначэнні адлегласці ад чаго-н. *У трох кіламетрах ад горада працякае рэчка.* **IV.** *з Р.* **1.** Ужыв. пры ўказанні на асоб, у асяроддзі якіх або ў межах дзейнасці, валодання, разумення якіх, ці ў межах прыналежнасці якім што-н. адбываецца, маецца. *Шыць кажух у краўца. Гасціць у родных. Як у вас холадна! У яго спрыт у рабоце. Глядзі ў мяне!* (выраз пагрозы; разм.). **2.** Указвае на крыніцу атрымання, паходжання чаго-н. *Даведацца ў знаёмага. Купіць карову ў суседа.*

У[2], *выкл.* **1.** Выражае здзіўленне, здагадку, пазнаванне, папрок, пагрозу, абурэнне, гнеў і пад. *У, які ты дужы! У, забойца.* **2.** Ужыв. гукапераймальна для абазначэння гудзення, свісту, выцця (вымаўляецца працяжна). *У-у-у! Гудзе вецер.*

У..., *прыстаўка.* **I.** Ужыв. пры ўтварэнні дзеясловаў са знач.: 1) накіраванасці дзеяння ўнутр прадмета або асяроддзя, напр. *убіць, увезці, уплесці;* 2) распаўсюджання дзеяння на ўвесь аб'ект або на частку яго, напр. *увешаць, удзяліць;* 3) давядзення дзеяння да пэўнага выніку, напр. *угаварыць, угарнуць, усаліць;* 4) працякання дзеяння насуперак чаму-н., напр.

усядзець, уцярпець; 5) аддзялення часткі ад прадмета, змяншэння або павелічэння яго колькасці, аб'ёму, змянення якасці, напр. *урэзаць, удвоіць, усушыць;* 6) устойлівасці дзеяння, напр. *устаяцца, улегчыся;* 7) поўнага паглыблення ў дзеянне, напр. *учытацца, удумацца;* 8) звычак суб'екта, яго асаблівых рыс, напр. *унадзіцца, ужыцца;* 9) стану суб'екта, напр. *упіцца, угаманіцца;* 10) узаемнасці дзеяння, напр. *угаварыцца, умовіцца, улюбіцца.* **11.** Ужыв. для ўтварэння прыслоўяў са знач.: 1) месца, прасторы, напр. *убок, уверсе;* 2) часу, напр. *увосень, уначы;* 3) меры і ступені, напр. *удвайне, утрайне;* 4) спосабу дзеяння, напр. *употай, уголас.* **III.** Утварае форму зак. трывання дзеясловаў, напр. *уджаліць, уклеіць.*

УБА́ВІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Зменшыцца, скараціцца. *У. ў вазе. Вады ў студні ўбавілася.* ‖ *незак.* **убаўля́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **убаўле́нне,** -я, *н. і* **уба́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

УБА́ВІЦЬ, убаўлю, уба́віш, уба́віць; убаўлены; *зак., што* і *каго-чаго.* Адняўшы частку, зменшыць, знізіць, аслабіць. *У. выдаткі. У. крок.* ‖ *незак.* **убаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **убаўле́нне,** -я, *н. і* **уба́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.).

УБАКУ́, *прысл.* **1.** У некаторым аддаленні ад каго-, чаго-н. *Стаяць у. У. ад дарогі.* **2.** *перан.* Па-за асноўным напрамкам дзейнасці, па-за агульным шляхам развіцця. *Стаяць у. ад грамадскага жыцця.*

УБАРАНІ́ЦЦА, -ранюся, -ро́нішся, -ро́ніцца; *зак.* (разм.). Абараніць сябе ад нападу, замаху, варожых дзеянняў; засцерагчы сябе ад небяспекі, шкоды і пад. *У. ад ворага. У. ад бяды.*

УБАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; -ро́нены; *зак., каго-што* (разм.). Абараніць ад нападу, замаху, варожых дзеянняў; засцерагчы ад небяспекі, шкоды і пад. *У. родную зямлю ад ворага. Не ўбаранілі дзіця ад прастуды.*

УБА́ЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* бачыцца, -ць.

УБЕ́ГЧЫ, убягу́, убяжы́ш, убяжы́ць; убяжы́м, убежыце́, убягу́ць; убе́г, -гла; убяжы́; *зак.* Пранікнуць куды-н. бягом *У. ў хату.* ‖ *незак.* **убяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УБЕРАГЧЫ́, -агу́, -ажэ́ш, -ажэ́; -ажо́м, -ажаце́, -агу́ць; убяро́г, уберагла́, -ло́; -ажы́; -ажо́ны; *зак., каго-што.* Зберагчы, захаваць у цэласці, ахаваць ад чаго-н. небяспечнага, непажаданага. *У. расліны ад марозу. У. дзіця ад прастуды.* ‖ *незак.* **уберага́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **уберагчы́ся,** -агуся, -ажэ́шся, -ажэ́цца; -ажо́мся, -ажаце́ся, -агу́цца; убяро́гся, уберагла́ся, -ло́ся; уберажы́ся; *незак.* **уберага́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УБІРА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* убрацца, -ць, увабрацца, -ць.

УБІ́ЦЬ, уб'ю́, уб'е́ш, уб'е́; уб'ём, уб'яце́, уб'ю́ць; убіты; *зак.* **1.** *што ў што.* Б'ючы па якім-н. прадмеце, прымусіць яго ўвайсці ўнутр чаго-н. *У цвік у сцяну. У. у галаву што-н. каму-н.* (перан.: прымусіць трывала засвоіць якую-н. думку; разм.). **2.** *што.* Утаптаць, утрамбаваць да цвёрдасці. *У. сцежку цераз поле.* **3.** *што.* Дадаючы да стравы, умяшаць (сырыя яйкі), разбіць на скавараду (яйкі). *У. у цеста два яйцы. У. некалькі яец на патэльню.* **4.** *што.* Змарнаваць, зрасходаваць непрадукцыйна (разм.). *У. час.* ‖ *незак.* **убіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УБЛЫ́ТАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* **1.** *у што.* Заблытацца ў чым-н. *Конь ублытаўся ў пастронкі.* **2.** *чым.* Абвязацца, абматацца чым-н. *У. рознымі лахманамі, каб машкара не кусала.* **3.** *перан., у што* і *без дап.* Умяшацца, увязацца ў што-н. (разм. неадабр.). *У. ў чужую справу.* ‖ *незак.* **ублы́твацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УБЛЫ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *гл.* блытаць. **2.** *каго-што ў што.* Заблытаць у чым-н. **3.** *каго-што чым.* Увязаць, абматаць чым-н. *У. валёнкі вяроўкамі.* ‖ *незак.* **ублы́тваць,** -аю, -аеш, -ае.

УБО́ГІ, -ая, -ае. **1.** Надта бедны, жабрацкі. *Убогая хаціна. Убогая душа* (перан.). **2.** Які мае калецтва, фізічны недахоп (разм.). *Пышная душа ва ўбогім целе* (прыказка). *Падышла ўбогая* (наз.). ‖ *наз.* **убо́гасць,** -і, *ж.*

УБО́К, *прысл.* Управа або ўлева ад чаго-н. *Адысці ўбок.*

УБО́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Убранне, адзенне; строі. *Шлюбны ў. Асенні ў. лесу* (перан.). ○ **Галаўны ўбор** — агульная назва рэчаў, якія надзяваюцца на галаву (шапка, капялюш, кепка і пад.).

УБО́РАЧНАЯ, -ай, *ж.* Уборка ўраджаю, час уборкі ўраджаю. *Распачынаецца ў.*

УБО́РАЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўборкі ўраджаю, да часу ўборкі сельскагаспадарчых культур. *Уборачная тэхніка. Уборачная кампанія.*

УБО́РКА *гл.* убраць.

УБО́СТВА, -а, *н.* **1.** Беднасць, галеча, жабрацкае жыццё. **2.** Фізічны недахоп, выродлівасць. *У. гарбуна выклікала літасць і спагаду.* **3.** *перан.* Духоўная абмежаванасць, пасрэднасць. *У. думкі.*

УБРА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Адзенне, убор; строі. *Жаночае ў. Лес у асеннім убранні* (перан.). **2.** Аддзелка, абсталяванне памяшкання; аздабленне чаго-н. *У. хаты. Ёлачнае ў.*

УБРА́НЫ, -ая, -ае. Прыведзены ў парадак, упрыгожаны. *Убраная хата.* ‖ *наз.* **убра́насць,** -і, *ж.*

УБРА́ЦЦА, убяру́ся, убярэ́шся, убярэ́цца; убяро́мся, уберацё́ся, убяру́цца; -а́ўся, -а́лася; убяры́ся; *зак.* **1.** Набыць прыгожы выгляд; прыгожа апрануцца, прыбрацца. *У. ў святочны касцюм.* **2.** Управіцца з уборкай ураджаю (разм.). *У. са збажынай.* ◊ **Убрацца ў пер'е** (разм.) — абжыцца, палепшыць матэрыяльнае становішча; пачаць жыць самастойна. ‖ *незак.* **убіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УБРА́ЦЬ, убяру́, убярэ́ш, убярэ́; убяро́м, уберацэ́, убяру́ць; -а́ў, -а́ла; убяры́; -а́ны; *зак., што.* **1.** Сабраць ураджай сельскагаспадарчых культур. *У. буракі машынамі.* **2.** Надаць прыгожы выгляд, упрыгожыць. *У. залу кветкамі. Іней убраў дрэвы* (перан.). ‖ *незак.* **убіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **убо́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *ж.* (да 1 знач.).

УБРО́Д, *прысл.* Па дне ў мелкім месцы, не ўплаў. *Перайсці раку ў.*

УБРЫКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., каго (што).* Ударыць, выцяць задняй нагой ці абедзвюма заднімі нагамі (пра капытных жывёл). *Гэты чалавек можа знянацку і ў.* (перан.).

УБУДАВА́ЦЬ, -дую, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., што.* Пабудаваць, збудаваць унутры чаго-н. *У. шафу ў сцяну.* ‖ *незак.* **убудо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УБУ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* і *чаго* (разм.). Усыпаць, уліць, укласці куды-н. у вялікай колькасці. *У. многа гною ў глебу. Столькі грошай убухалі за мэблю* (перан.: патрацілі). ‖ *аднакр.* **убу́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты.

УБЫ́ЦЬ, убу́ду, убу́дзеш, убу́дзе; убы́ў, -была́, -ло́; убу́дзь; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паменшаць (у колькасці, аб'ёме і пад.). *Убыла вада ў сажалцы. Убыў дзень. Убыла рашучасць* (знікла, аслабла). **2.** (звычайна з адмоўем «не»). Пражыць, прабыць пэўны час дзе-н.; ужыцца з кім-н. *Яны там доўга не ўбудуць — вернуцца. З табою ніхто не ўбудзе.* ‖ *незак.* **убыва́ць,** -а́е (да 1 знач.).

УБЯГА́ЦЬ *гл.* убегчы.

УВА, *прыназ. з М.* Ужыв. замест прыназоўніка «у» перад словамі «мне», «усіх», «усім», напр. *Ува мне, ува ўсіх.*

УВАБРА́ЦЦА, убяру́ся, убярэ́шся, убярэ́цца; убяро́мся, уберацё́ся, убяру́цца; увабра́ўся, -ра́лася; убяры́ся; *зак.* (пераважна ў прош. часе). **1.** Пранікнуць унутр чаго-н., паглынуцца, уцягнуцца. *Дзёгаць увабраўся ў юхтовыя боты.* **2.** Усяліцца куды-н. або забрацца, залезці куды-н. (разм.). *У. ў новую кватэру. У. ў гушчар.* ‖ *незак.* **убіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УВАБРА́ЦЬ, убяру́, убярэ́ш, убярэ́; убяро́м, уберацэ́, убяру́ць; увабра́ў, -ра́ла; убяры́; увабра́ны; *зак.* **1.** *што.* Паступова паглынуць, уцягнуць, усмактаць у сябе. *Зямля ўвабрала ваду.* **2.** *што.* Заправіць, усунуць унутр чаго-н. *У. кашулю ў штаны.* **3.** *што.* З'есці без астатку (разм.). *У. місу капусты.* **4.** *каго.* Схапіць, захапіць (разм.). *Разведчыкі ўвабралі фашыста.* ‖ *незак.* **убіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УВА́ГА, -і, *ДМ* ува́зе, *ж.* **1.** Сканцэнтраванасць думак ці зроку, слыху на чым-н. *Звярнуць увагу на што-н. Аднесціся з увагай. Удзяліць увагу каму-н. Браць пад увагу. У цэнтры ўвагі. Увазе слухачоў!* (г. зн. слухачы, звярніце ўвагу). **2.** Клапатлівыя, чулыя адносіны да каго-, чаго-н. *Сяброўская ў.*

УВАГНА́ЦЬ, уганю́, уго́ніш, уго́ніць; увагна́ў, -на́ла; угані́; увагна́ны; *зак.* **1.** *каго (што) у што.* Загнаць унутр. *У. жывёлу ў хлеў.* **2.** *што ў што.* З сілай убіць, уткнуць. *У. рыдлёўку ў зямлю.* **3.** *перан., каго (што) у што.* Давесці да якога-н. стану (звычайна непрыемнага). *У. у пот. У. у чырвань. У. у расходы.* ‖ *незак.* **уганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

УВАГНУ́ТЫ, -ая, -ае. Які мае дугападобную паверхню з угінам унутр.; *проціл.* выпуклы. *Увагнутае люстра.* ‖ *наз.* **увагну́тасць,** -і, *ж.*

УВАГНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прагнуцца ўнутр, утварыўшы паглыбленне. **2.** Сагнуцца пад цяжарам чаго-н., згорбіцца. ‖ *незак.* **угіна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УВАГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што.* **1.** Сагнуць, уціснуць унутр чаго-н., зрабіць паглыбленне ў чым-н. **2.** Апусціць уніз, схіліць (галаву, плечы і пад.). **3.** З цяжкасцю сагнуць. *Дрот цвёрды, насілу ўвагнуў.* ‖ *незак.* **угіна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УВА́ЖЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Прасякнуты ўвагай (у 1 знач.), сканцэнтраваны. *У. слухач. У. позірк.* **2.** Які праяўляе ўвагу (у 2 знач.), чулы. *У. гаспадар. Уважліва* (прысл.) *аднесціся да просьбы старога чалавека.* **3.** Дастатковы для апраўдання чаго-н. *Уважлівая прычына.* ‖ *наз.* **ува́жлівасць,** -і, *ж.*

УВА—УВЕ

УВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *зак.* **1.** *што.* Выканаць, прызнаўшы абгрунтаваным. *У. чыю-н. просьбу.* **2.** *каго (што).* Аказаць каму-н. павагу, выканаўшы яго жаданне. *У. старога чалавека.* **3.** *каму.* Зрабіць уступку, прыняўшы пад увагу што-н. *Яму нельга не ў., ён старэйшы.*

УВАЗНЫ́ *гл.* увезці.

УВАЙСЦІ́, увайду́, уво́йдзеш, уво́йдзе; увайшо́ў, -шла́, -ло́; увайдзі́; *зак.* **1.** Уступіць, пранікнуць унутр. *У. ў дом. У. ў гісторыю* (перан.: захавацца ў памяці чалавецтва). **2.** Уключыцца ў склад, у члены чаго-н. *У. ў склад праўлення.* **3.** Змясціцца. *У бочку ўвайшло яшчэ адно вядро вады.* **4.** Асвоіцца з чым-н., унікнуць у што-н. *У. ў новую работу. У. ў курс справы.* **5.** У спалучэнні з абстрактнымі назоўнікамі азначае пачатак дзеяння, стану, названага назоўнікам. *У. ў моду* (стаць звычайным, прывычным). *У. ў прывычку* (стаць прывычным). *У. ў азарт* (моцна захапіцца чым-н., адчуць запал да чаго-н.). *У. ў давер* (пачаць карыстацца даверам). *У. ў сілу* (падужэць, а таксама стаць законным, дзейным). **6.** Прайсці які-н. шлях (разм.). *У. дзесяць кіламетраў.* ‖ *незак.* **уваходзі́ць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.). ‖ *наз.* **ухо́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 знач.) *і* **увахо́джанне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4 і 5 знач.).

УВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -ло́чаны; *зак., каго-што* (разм.). **1.** Уцягнуць, з цяжкасцю ўнесці ўнутр чаго-н. *У. мех з бульбай у сенцы.* **2.** Украсці. *Воўк увалок авечку.* ‖ *незак.* **увалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УВАЛІ́ЦЦА[1], увалю́ся, ува́лішся, ува́ліцца; *зак.* **1.** *у што.* Упасці ўнутр чаго-н. *У. ў сажалку.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць упалым. *Шчокі ўваліліся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Абрушыцца ўнутр чаго-н. (разм.). *Увалілася страха гумна.* **4.** Увайсці з шумам, цяжка (разм.). *У сені ўваліўся цэлы натоўп* ‖ *незак.* **ува́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УВАЛІ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., ува́ліцца; *зак.* Пра сукно, шэрсць: ушчыльніцца ў працэсе валення, стаць цвёрдым. *Сукно добра ўвалілася.* ‖ *незак.* **ува́львацца,** -аецца.

УВАПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і упрэлы.

УВАПРЭ́ЦЬ *гл.* упрэць.

УВАПХА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што* (разм.). Тое, што і упхаць. ‖ *незак.* **упіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **упі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

УВАПХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і упхнуцца. *У. ў перапоўнены аўтобус.* ‖ *незак.* **упіха́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **упі́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УВАПХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і упхнуць. ‖ *незак.* **упіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **упі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

УВАРВА́ЦЦА, -ву́ся, -ве́шся, -ве́цца; -вёмся, -вяце́ся, -ву́цца; -ві́ся; *зак.* Увайсці куды-н. сілай, пераадольваючы перашкоды. *У. ў чужую хату. У акно ўварваўся вецер.* ‖ *незак.* **урыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УВАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Хуткім рухам вырваць невялікую частку чаго-н. *У. жменю сена. У. грошай* (перан.). *У. часу для размовы* (перан.: выкраіць). **2.** *што* і *чаго.* Заставіць каго-н. патраціць час, энергію, сілы і пад. (разм.). *Колькі ён мне здароўя ўварваў!* **3.** *каго* і *без дап.* Укусіць. *Сабака ўварваў за нагу.* ‖ *незак.* **урыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1 і 2 знач.).

УВАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак., каго-што.* Усцерагчы. *У. ад злодзеяў.*

УВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., ува́рыцца; *зак.* **1.** Добра зварыцца. *Грыбы ўварыліся.* **2.** Паменшыцца ад уварвання. *Мяса ўварылася.* ‖ *незак.* **ува́рвацца,** -аецца.

УВАСАБЛЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* увасобіць. **2.** *чаго.* Той (тое), у кім (чым) увасобіліся якія-н. характэрныя рысы. *Гэты чалавек — у. дабрыні і сціпласці.*

УВАСКРЭ́СІЦЬ, -э́шу, -э́сіш, -э́сіць; -э́шаны; *зак.* **1.** *каго-што.* У рэлігійных уяўленнях: вярнуць да жыцця таго, хто памёр, ажывіць. **2.** *перан., каго (што).* Аднавіць чые-н. сілы, бадзёрасць, ажывіць. *Спорт уваскрэсіў ранейшую сілу і спрыт.* **3.** *перан., каго-што.* Аднавіць у памяці што-н. страчанае, забытае. *У. вобраз у памяці.* ‖ *незак.* **уваскраша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уваскрашэ́нне,** -я, *н.*

УВАСКРЭ́СЛЫ, -ая, -ае. **1.** У рэлігійных уяўленнях: які ўваскрэс, вярнуўся да жыцця. **2.** Які зноў ажыў, праявіўся з ранейшай сілай. *Уваскрэслае ў памяці мінулае.*

УВАСКРЭ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; уваскрэ́с, -сла; -ні; *зак.* **1.** У рэлігійна-містычных уяўленнях: стаць зноў жывым. **2.** *перан.* Набыць новыя сілы, стаць зноў бадзёрым, ажыць. *У. духам.* **3.** *перан.* Праявіцца з ранейшай сілай; адрадзіцца, аднавіцца. *Ва ўспамінах уваскрэсла мінулае.* ‖ *незак.* **уваскраса́ць,** -са́ю, -са́еш, -са́е. ‖ *наз.* **уваскрэ́сенне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

УВАСО́БІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак., у кім-чым* (кніжн.). Знайсці праяўленне, адлюстраванне ў якой-н. канкрэтнай справе. ‖ *незак.* **увасабля́цца,** -яецца.

УВАСО́БІЦЬ, -блю, -біш, -біць; -блены; *зак.* **1.** *каго-што.* Адлюстраваць у вобразе жывой істоты. **2.** *каго-што.* Выразіць у якой-н. канкрэтнай форме. *У. ідэю ў мастацкім вобразе.* ‖ *незак.* **увасабля́ць,** -яю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **увасабле́нне,** -я, *н.*

УВАССА́ЦЬ, -су́, -се́ш, -се́; -сём, -сяце́, -су́ць; -сі́; -са́ны; *зак., што* і *чаго.* Ссучы, усмактаць некаторую колькасць. *У. што-н. з малаком маці* (перан.: засвоіць з ранняга дзяцінства).

УВАСЬМЁХ, *прысл.* У колькасці васьмі чалавек (толькі пра мужчын або толькі пра жанчын).

УВАСЬМЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасцю ў восем асоб (рознага полу) або істот (ніякага роду).

УВАХО́Д, -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -у, *гл.* увайсці. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Месца, праз якое ўваходзяць куды-н. *У. у пячору.* ‖ *прым.* **увахо́дны,** -ая, -ае. *Уваходныя дзверы. У. білет* (які дае права на ўваход куды-н.).

УВАХО́ДЖАННЕ *гл.* увайсці.

УВАХО́ДЗІНЫ, -дзін (разм.). Урачыстая гулянка з выпадку перасялення на новае месца, у новае жылое памяшканне.

УВАХО́ДЗІЦЬ *гл.* увайсці.

УВАЧАВІ́ДКІ, *прысл.* **1.** Хутка, на вачах; імгненна. *Дарога падсыхала ў.* **2.** Сваімі вачамі, асабіста. *Упэўніцца ў.*

УВАЧЧУ́, *прысл.* У вачах. *Аж пацямнела ў. Хто баіцца, таму ў. дваіцца* (прыказка).

УВЕ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *аб кім-чым, пра каго-што* і *з дадан. сказам.* Атрымаць звесткі пра каго-, што-н.; выведаць што-н., дазнацца. *У. пра смерць (аб смерці) знаёмага. У., што здарылася.* **2.** *каго-што* і *з дадан. сказам.* Набыць веды адносна чаго-н.; атрымаць належнае ўяўленне пра каго-, што-н. *У. шмат новага з кніг і часопісаў. У. людзей. У. цану жыцця.* **3.** *што.* Зазнаць, зведаць, перажыць. *У. многа гора.* ‖ *незак.* **уве́дваць,** -аю, -аеш, -ае.

УВЕ́ЗЦІ, увязу́, увязе́ш, увязе́; увязём, увезяце́, увязу́ць; увёз, уве́зла; увязі́; уве́зены; *зак., каго-што ў што.* Везучы, даставіць куды-н., унутр чаго-н. *У. тавары з-за мяжы.* ‖ *незак.* **уво́зіць,** -о́жу, -о́зіш, -о́зіць. ‖ *наз.* **уво́з,** -у, *м.; прым.* **увазны́,** -а́я, -о́е. *Увазная пошліна.*

УВЕКАВЕ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Зрабіць навекі памятным, праславіць. *У. падзеі ў творах мастацтва.* **2.** *што.* Зрабіць нязменным, устойлівым, даўгавечным. ‖ *незак.* **увекаве́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **увекаве́чанне,** -я, *н.*

УВЕ́НЧВАЦЦА *гл.* увянчацца.

УВЕ́НЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Ушаноўваць вянком, лаўрамі. *У. чэмпіёна лаўровым вянком.* **2.** *што.* Тое, што і вянчаць (у 2 знач.). ‖ *зак.* **увянча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **уве́нчванне,** -я, *н.*

УВЕ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак., у каго-што* (кніжн.). Канчаткова паверыць у што-н. *У. у поспех.*

УВЕРАДЗІ́ЦЬ, увераджу́, увярэ́дзіш, увярэ́дзіць; увярэ́джаны; *зак., што.* Стаміць працай або пакалечыць, параніць. *У. руку.*

УВЕ́РСЕ, *прысл.* У верхняй частцы, у вышыні. *У. над дзвярыма была вялікая шчыліна.*

УВЕ́РХ, *прысл.* **1.** У вышыню, увысь; у напрамку да верхняй часткі чаго-н. *Полымя ўзвіваецца ў. Сцежка вяла ў., на ўзгорак.* **2.** Унутраным бокам наверх ці ніжняй часткай прадмета ўгору. *Вывернуць кажух у. шэрсцю. На беразе ляжала лодка ў. дном.* **3.** У напрамку да вытоку ракі, супраць цячэння. *У. па Дняпры.* ◊ **Уверх дном** (разм.) — не так, як трэба (пра ход спраў, парушэнне звычайнага парадку).

УВЕРЦЮ́РА, -ы, *мн.* -ы, -цю́р, *ж.* **1.** Музычны ўступ да оперы, балета, драмы і пад. *Оперная у.* **2.** Музычны твор, які складаецца з адной часткі і адносіцца да праграмнай музыкі. ‖ *прым.* **уверцю́рны,** -ая, -ае.

УВЕ́РЧВАННЕ, УВЕ́РЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* увярцець.

УВЕ́СНУ, *прысл.* (разм.). Вясной.

УВЕ́СЦІ, увяду́, увядзе́ш, увядзе́, увядзём, уведзяце́, увяду́ць; увёў, увяла́, -ло́; увядзі́; уве́дзены; *зак.* **1.** *каго-што ў што.* Прымусіць увайсці, прывесці куды-н. *У. войскі ў горад. У. карову ў хлеў.* **2.** *што ў што.* Уліць, упусціць, умяшаць унутр чаго-н. *У. глюкозу.* **3.** *каго-што ў што.* Уключыць у што-н., зрабіць дзейным або ўжывальным. *У. ў бой новыя сілы. У. канал у эксплуатацыю. У. мяч у гульню.* **4.** *каго (што) у што.* Уцягнуць у што-н.; прычыніць каму-н. што-н. *У. ў выдаткі. У. ў грэх.* **5.** *каго (што) у што.* Дапамагчы асвоіцца з чым-н., азнаёміць. *У. ў свае планы.* **6.** *што.* Устанавіць, пакласці пачатак чаму-н. *У. самаабслугоўванне. У. надзвычайнае становішча.* ‖ *незак.* **уво́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць. ‖ *наз.* **увядзе́нне,** -я, *н. і* **уво́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 3 знач.).

УВЕ́СЬ, усяго́, *м.; ж.* уся, усёй; *н.* усё, усяго́; *мн.* усе, усіх, *займ. азнач.* **1.** Поўны, без выключэння, цалкам. *Праседзець у. вечар за кнігай. У. мокры. Спаліць усе дровы. Ва ўсёй красе. З усёй сілы.* **2.** *у знач. наз.* **усё,** усяго́, *н.* Тое, што ёсць, цалкам, без выключэння. *Усё для справы. Заўсёды ўсім задаволены. Усяго пакрыху. Усё разам узятае* (усе абставіны, усё, пра што гаварылася). **3.** *у знач. наз.* **усе́,** усі́х. У поўным складзе, без выключэння (пра людзей). *Адзін за ўсіх і ўсе за аднаго. Усе да аднаго* (без выключэння). *Лепшы за ўсіх.* **4.** (толькі ў Н.). Скончыцца, зрасходавацца цалкам. *Соль уся.* **5.** толькі *н.* Скончана, канец (разм.). *Больш не ўбачымся. Усё. Не хачу ехаць — і ўсё!* ◊ **Па ўсім відаць** (разм.) — па ўсіх прыметах. *Па ўсім відаць, што ён не згодзіцца на абмен.* **Увесь** *у каго* (у бацьку, у маці і пад.) *хто* — пра падабенства каго-н. да каго-н. **Усё адно** або **усё роўна** — аднолькава, няма розніцы, абавязкова нягледзячы ні на што. *Усё адно я не пайду туды. Мне ўсё роўна.* **Усё адно як** або **усё роўна як** — як быццам бы. *Ты ўсё адно як глухі.* **Усё як ёсць** (разм.) — літаральна ўсё, поўнасцю. *Прадаць усё як ёсць.* **Усяго добрага** (або **найлепшага**) — пажаданне пры развітанні.

УВЕ́ЧАР *і* **УВЕ́ЧАРЫ,** *прысл.* Вечарам.

УВЕ́ШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што чым.* Вешаючы што-н. на каго-, што-н., закрыць якую-н. прастору. *У. сцены пакоя фотакарткамі.* ‖ *незак.* **уве́шваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **уве́шацца,** -аюся, -аешся, -аецца. *У. каралямі; незак.* **уве́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УВІВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., каля каго* (разм.). Вярцецца каля каго-н., неадступна хадзіць за кім-н., дамагаючыся чаго-н., дагаджаючы каму-н. *У. каля дзяўчыны.*

УВІВА́ЦЬ *гл.* увіць.

УВІЛЬГАТНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *зак.* Стаць вільготным, насыціцца вільгаццю. ‖ *незак.* **увільгатня́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **увільгатне́нне,** -я, *н.*

УВІЛЬГАТНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -го́тнены; *зак., што.* Зрабіць вільготным, насыціць вільгаццю. *Веснавыя дажджы ўвільгатнілі глебу.* ‖ *незак.* **увільгатня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **увільгатне́нне.** -я, *н.*

УВІЛЬНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *ад каго-чаго.* Лоўка павярнуўшыся, пазбегнуць чаго-н. *У. ад удару.* **2.** *перан., ад чаго.* Ухіліцца ад чаго-н., карыстаючыся рознымі хітрыкамі. *У. ад цяжкай працы.* ‖ *незак.* **уві́льваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уві́льванне,** -я, *н.*

УВІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *каля каго-чаго, па чым.* Хутка і спрытна рабіць што-н., займацца чым-н.; клапаціцца пра каго-, што-н. *У. каля печы.* **2.** *каля кагочаго* і *за кім-чым.* Тое, што і увівацца. *У. каля начальства.* **3.** Хутка рухацца, круціцца. *Трос круціўся, увіхаўся.* ‖ *наз.* **увіха́нне,** -я, *н.*

УВІ́ЦЬ, уваўю́, уваўе́ш, уваўе́; уваўём, уваўяце́, уваўю́ць; увіў, увіла́, -ло́; уві́; уві́ты; *зак.* **1.** *што ў што.* Уплесці віццём. *У. стужку ў вянок.* **2.** *што на што.* Намотваючы, змясціць. *У. усю пражу на верацяно.* **3.** *каго-што.* Абвіць па ўсёй паверхні. *Дзікі вінаград увіў сцены дома.* **4.** *што чым.* Упрыгожыць, абвіваючы чым-н. *У. арку гірляндамі.* ‖ *незак.* **увіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УВІШНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Жвавы, спрытны ў рухах (пра чалавека, жывёл, птушак); уласцівы такому чалавеку; хуткі, спорны. *У. ў рабоце. Увішныя рухі.* **2.** *перан.* Вынаходлівы, хітры. *У. палітык.* ‖ *наз.* **уві́шнасць,** -і, *ж.*

УВО́ГУЛЕ. **1.** *прысл.* Разглядаючы цалкам, не звяртаючы ўвагі на дробязі, прыватнае. *У. справы ідуць нядрэнна.* **2.** *прысл.* Заўсёды, ва ўсіх выпадках. *Ён у. такі.* **3.** Ужыв. ў знач. абагульняючага слова перад заключэннем, падагульненнем. *На гэтым работу закончым і ў. мы ўжо стаміліся.* **4.** *у знач. пабочн.* У цэлым, у выніку. *Не дрэнны, у., чалавек, але п'е.*

УВО́Д, -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -у, *гл.* увесці. **2.** -а. Устройства, месца, праз якое што-н. уваходзіць, устаўляецца; прыёмная частка машыны або ўстаноўкі. *Электрычны ў.* ‖ *прым.* **уво́дны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

УВО́ДЗІНЫ, -дзін. Уступная, пачатковая частка чаго-н. *У. да падручніка. У. ў мовазнаўства* (навука аб асновах мовазнаўства).

УВО́ДЗІЦЬ *гл.* увесці.

УВО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* увод. **2.** Які з'яўляецца ўступам, увядзеннем у што-н. *Уводная лекцыя.*

УВО́З, УВО́ЗІЦЬ *гл.* увезці.

УВО́ЛЮ, *прысл.* Да поўнага задавальнення, удосталь. *Конь еў аўса ў.*

УВО́СЕНЬ, *прысл.* У асенні час, восенню. *У. збіраюць яблыкі.*

УВО́СЬМЕРА, *прысл.* У восем разоў, у восем частак. *Скласці паперу ў. У. больш.*

УВЫ́СЬ, *прысл.* Тое, што і увышыню.

УВЫШЫНЮ́, *прысл.* Уверх, угару. *Дубок падняўся ў.*

УВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* увесці.

УВЯЗА́ЦЦА, увяжу́ся, увя́жашся, увя́жацца; увяжы́ся; *зак.* **1.** Стаць увязаным, завязаным. *Рэчы добра ўвязаліся.* **2.** *перан.* Прыйсці ў адпаведнасць з чым-н. *Планы добра ўвязаліся з мясцовымі ўмовамі.* **3.** *перан.* Без дазволу накіравацца ўслед за кім-н., далучыцца да каго-н., хто ідзе, едзе (разм.). *За намі ўвязаўся сабака.* **4.** *перан.* Уключыцца, умяшацца ў што-н. (разм.). *У. ў бойку.* ‖ *незак.* **увя́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УВЯЗА́ЦЬ[1], увяжу́, увя́жаш, увя́жа; увяжы́; -я́заны; *зак., што.* **1.** Абвязаць з усіх бакоў або абвязаўшы, прывязаць да чаго-н.; сабраўшы, звязаць чым-н. *У. воз. У. дровы на возе. У. рэчы ў пасылку.* **2.** *перан.* Узгадніць, прывесці ў адпаведнасць з чым-н. *У. тэорыю з практыкай.* **3.** *у што.* Уплесці вязаннем. ‖ *незак.* **увя́зваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **увя́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж. і* **увя́званне,** -я, *н.*

УВЯЗА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Тое, што і вязнуць. *У. у гразі.*

УВЯ́ЗНУЦЬ *гл.* вязнуць.

УВЯНЧА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *зак., чым* (кніжн.). Завяршыцца чым-н. добрым. *Справа ўвянчалася поспехам.* ‖ *незак.* **уве́нчвацца,** -аецца.

УВЯНЧА́ЦЬ *гл.* вянчаць *і* увенчваць.

УВЯРЦЕ́ЦЬ, увярчу́, уве́рціш, уве́рціць; уве́рцім, уве́рціце, уве́рцяць; увярці́; уве́рчаны; *зак., каго-што.* Завярцець, ухутаць у што-н., закрыўшы з усіх бакоў. *У. дзіця ў коўдру.* ‖ *незак.* **уве́рчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **увярце́цца,** увярчу́ся, уве́рцішся, уве́рціцца; уве́рцімся, уве́рціцеся, уве́рцяцца; *незак.* **уве́рчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **уве́рчванне,** -я, *н.*

УГАВАРЫ́ЦЦА, -вару́ся, -во́рышся, -во́рыцца; *зак.* **1.** Загадзя дамовіцца пра што-н.; прыйсці да згоды ў выніку перагавораў. *У аб сустрэчы. Угаварыліся, што збяромся ў нядзелю.* **2.** Сказаць лішняе, прагаварыцца (разм.). *Чалавек угаварыўся, а потым паправіўся.* ‖ *незак.* **угаво́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

УГАВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., каго (што).* **1.** і *з інф.* або *дадан. сказам.* Пераконваючы, схіліць да чаго-н. *У. пайсці ў грыбы.* **2.** Супакоіць, суцешыць. *У. дзіця.* ‖ *незак.* **угаво́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **угаво́рванне,** -я, *н. і* **угаво́р,** -у, *м.* (звычайна мн.). *Не паддавацца ніякім угаворам.*

УГАВО́Р, -у, *м.* **1.** *гл.* угаварыць. **2.** Узаемная дамоўленасць пра што-н. *Дзейнічаць па ўгавору* (як дамовіліся). *У. даражэй за грошы* (прыказка).

УГАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак.* **1.** *што.* Выказаць правільнае меркаванне пра што-н. па якіх-н. прыметах, здагадацца. *У. чый-н. настрой.* **2.** *каго-што.* Раскрыць, распазнаць сэнс, сутнасць каго-, чаго-н. (разм.). *Мы ўгадалі выкапаць калодзеж у добрым месцы.* **3.** *што* і *без дап.* Выпадкова даць правільны адказ. ‖ *незак.* **уга́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уга́дванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УГАДЗІ́ЦЬ, угаджу́, уго́дзіш, уго́дзіць; *зак., каму.* Тое, што і дагадзіць.

УГАЙДА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак.* (разм.). Ад гайданкі прыйсці ў хваравіты або санлівы стан. *Угайдаўся ў верталёце.* ‖ *незак.* **уго́йдвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УГАЛО́П, *прысл.* Самым хуткім алюрам, галопам. *Пусціць каня ў.*

УГАМАНІ́ЦЦА, -манюся, -мо́нішся, -мо́ніцца; *зак.* (разм.). Супакоіцца, уціхнуць. *Гракі доўга не маглі ў. Мяцеліца к вечару ўгаманілася.* ‖ *незак.* **угамо́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УГАМАНІ́ЦЬ, -маню́, -мо́ніш, -мо́ніць; -мо́нены; *зак., каго (што)* (разм.). Супакоіць, суняць. *У. гарлапана.* ‖ *незак.* **угамо́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

УГАМО́Н, -у, *м.:* **угамону няма** *на каго (што)* (разм.) — хто-н. не можа ўгаманіцца, супакоіцца.

УГАНЯ́ЦЬ *гл.* увагнаць.

УГА́Р, -у, *м.* (спец.). **1.** *гл.* угарэць. **2.** звычайна *мн.* Адходы пры апрацоўцы валакна, пражы і пад., прыгодныя для новай перапрацоўкі. ‖ *прым.* **уга́рны,** -ая, -ае. *Угарная пража.*

УГАРАДЗІ́ЦЬ, -раджу́, -ро́дзіш, -ро́дзіць; -ро́джаны; *зак.* **1.** *што* і *чаго.* Аддзяліць агароджай у сваю карысць. *У. пожні.* **2.** *што.* Акружыць агароджай. *У. двор.*

УГАРНУ́ЦЬ, угарну́, уго́рнеш, уго́рне; угарні́; уго́рнуты; *зак., каго-што ў што.* **1.** Горнучы, перамясціць куды-н. *У. жар у печ.* **2.** Ухутаць у што-н., закрыўшы з усіх бакоў; увярцець, укруціць. *У. рэчы ў паперу. У. дзіця ў коўдру.* ‖ *незак.* **уго́ртваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уго́ртванне,** -я, *н.*

УГАРУ́ *і* **УГО́РУ,** *прысл.* (разм.). Увышыню, уверх. *Шар падняўся ў. Дубы ўзнімаюць у. свае цяжкія кроны.* ◊ **Ісці ўгару** (разм.) — 1) атрымаць павышэнне па службе; 2) паспяхова развівацца. **Лапкі ўгору** (разм. жарт.) — не супраціўляцца.

УГАРЫ́, *прысл.* У вышыні (у паветры, у небе). *У. ціўкнуў верабей.*

УГА—УДА

УГАРЭ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *зак.* Пачаць добра гарэць, разгарацца. *Дровы ўгарэліся.*

УГАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць, *зак.* (спец.). Паменшаць пры гарэнні, плаўленні, тэхнічнай апрацоўцы. ‖ *незак.* **угара́ць,** -áе *і* **уга́рваць,** -ае. ‖ *наз.* **уга́р,** -у, *м.*

УГАЦІ́ЦЬ, угачу́, угаціш, угаціць; угацім, угаціце, угацяць; угачаны; *зак., што ў што.* **1.** Выкарыстаць для гачэння, укласці ў гаць. **2.** Зрасходаваць усё ці вялікую колькасць чаго-н. (разм.). *У. усё масла ў кацёл.* ‖ *незак.* **уга́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УГІНА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* увагнуцца, -ць.

УГЛЕ́ДЗЕЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **1.** *у каго-што, на каго-што* і *без дап.* Уважліва працягла глядзець, прыглядзецца, стараючыся ўбачыць каго-, што-н. *У. ў марскую даль.* **2.** *у каго-што.* Не зводзячы вачэй, нерухома глядзець куды-н., на каго-, што-н., уставіцца, утаропіцца. *Чаго ты гэтак угледзеўся ў мяне?* ‖ *незак.* **угляда́цца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **угля́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УГЛЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *каго-што, без дап.* і *з дадан. сказам.* Заўважыць, прымеціць, зглецзець. *Упрыцемку я не ўгледзела, хто ішоў.* **2.** *за кім-чым.* Дагледзець, прасачыць за кім-, чым-н. (разм.). *За ўсімі не ўгледзіш.* **3.** *што ў чым.* Устанавіць, выявіць, убачыць. *У. сур'ёзную памылку ў артыкуле.*

УГЛЫ́Б, *прысл.* і *прыназ. з Р.* Тое, што і углыбіню.

УГЛЫБІНЮ́, *прысл.* і *прыназ. з Р.* **1.** Углыб чаго-н., унутр. *Паплавок пайшоў у.* **2.** *прыназ.* У што-н., унутр чаго-н. *У. лесу.*

УГЛЫ́БІЦЦА, -блюся, -бішся, -біцца; *зак., у што.* **1.** Зайсці ў глыбіню чаго-н. або капаючы, рыючы, пранікнуць глыбей у зямлю. *У. ў лес. Будаўнікі метро ўглыбіліся на дзесяць метраў у зямлю.* **2.** *перан.* Засяроджвацца, цалкам аддацца чаму-н.; унікнуць у тонкасці чаго-н. *У. ў аналіз твора.* ‖ *незак.* **углыбля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **углыбле́нне,** -я, *н.*

УГНАЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* угнаіць. **2.** *мн.* -і, -яў. Рэчыва, якое ўносіцца ў глебу для павелічэння ўраджаю. *Мінеральныя, арганічныя ўгнаенні. Вывозіць у. на палі.*

УГНАІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., угноіцца; *зак.* Стаць угноеным. ‖ *незак.* **угно́йвацца,** -аецца.

УГНАІ́ЦЬ, угнаю, угноіш, угноіць; угноены; *зак., што.* Павысіць пажыўныя ўласцівасці (глебы) унясеннем якога-н. рэчыва. *У. агарод.* ‖ *незак.* **угно́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **угнае́нне,** -я, *н. і* **угно́йванне,** -я, *н.*

УГНА́ЦЦА, уганюся, угонішся, угоніцца; угнаўся, -налася; уганіся; *зак., за кім-чым.* **1.** Пабегчы так, каб дагнаць. *У. за хлопчыкам.* **2.** *звычайна з адмоўем.* Не адстаючы, ісці, бегчы за кім-, чым-н. *За вамі не ў.* **3.** *звычайна з адмоўем, перан.* Зраўняцца з кім-, чым-н. у чым-н. *За ім у рабоце ніхто не ўгоніцца.*

УГНЕ́ВАНЫ, -ая, -ае. Якога ўвялі ў гнеў, які выяўляе гнеў. *У. сусед. У. голас.* ‖ *наз.* **угне́ванасць,** -і, *ж.*

УГНЕ́ВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* Увайсці ў вялікі гнеў, раззлавацца.

УГНЯВІ́ЦЦА, -няўлюся, -нёвішся, -нёвіцца; *зак.* Тое, што і угневацца.

УГНЯВІ́ЦЬ *гл.* гнявіць.

УГНЯЗДЗІ́ЦЦА, -язджуся, -ёздзішся, -ёздзіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Звіць сабе гняздо дзе-н. (пра птушак). **2.** Зручна размясціцца, асталявацца дзе-н., звычайна на невялікай прасторы (разм.). *У. на печы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Моцна ўкараніцца дзе-н., у чым-н. (пра абстрактныя паняцці). *Угнездзілася такая думка.*

УГО́ДДЗЕ, -я, звычайна *мн.* -і, -яў, *н.* Месца, тэрыторыя як аб'ект сельскагаспадарчага прызначэння (поле, лес, возера і пад.). *Сенакосныя ўгоддзі. Лясныя ўгоддзі.*

УГО́ДКІ, -дак (уст.). Гадавіна звычайна з дня смерці, а таксама наогул урачыстасць, прысвечаная гадавіне якой-н. падзеі.

УГО́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Празмерна паслужлівы, лісілівы, дагодлівы. *У. чалавек.* ‖ *наз.* **уго́длівасць,** -і, *ж.*

УГО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Угодлівы чалавек (разм.). **2.** У рэлігійным уяўленні: святы, які ўгадзіў богу сваім бязгрэшным жыццём. ‖ *ж.* **уго́дніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УГО́ДНІЦТВА, -а, *н.* (разм.). Рабалепналісілівае імкненне дагадзіць каму-н. *Яго прынцыповай натуры праціўна было ў.*

УГО́ДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Весці сябе ўгодліва. *У. перад начальнікам.*

УГО́ЙДВАЦЦА *гл.* угайдацца.

УГО́ЛАС, *прысл.* **1.** Так, што чутно іншым, гучна, галасна. *Чытаць у.* **2.** *перан.* Адкрыта, на людзях. *Заявіць пра што-н. у.*

УГО́РТВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* угарнуць.

УГО́РУ *гл.* угару.

УГРАВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* угрэцца, -ць.

УГРА́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; угра́з, -зла; -ні; *зак.* **1.** Засесці, завязнуць у гразі. **2.** *перан.* Трапіўшы ў якое-н. становішча, не знайсці сіл, магчымасці выйсці з яго (разм.). *У. у даўгах.* ‖ *незак.* **уграза́ць,** -аю, -аеш, -ае.

У́ГРА-ФІ́НСКІ, -ая, -ае. Тое, што і фінаугорскі.

УГРУ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; угру́з, -зла; -ні; *зак.* Глыбока ўвязнуць (у гразі, снезе і пад.); асесці, уехаць у зямлю. *У. у снезе. Хацінка ўгрузла ў зямлю.* ‖ *незак.* **угруза́ць,** -аю, -аеш, -ае.

УГРУНТАВА́НЫ, -ая, -ае. **1.** Зроблены надзейна, моцна. *У. падмурак.* **2.** Падмацаваны пераканаўчымі доказамі, меркаваннямі. *У. довад.* ‖ *наз.* **угрунтава́насць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

УГРУНТАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -туецца; *зак.* Устанавіцца, усталявацца. *Адносна рэферэндуму ўгрунтавалася пэўная думка.* ‖ *незак.* **угрунто́ўвацца,** -аецца.

УГРУНТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што.* **1.** Зрабіць больш устойлівым, моцным, надзейным, усталяваць. **2.** Прывесці пераканаўчыя доказы, матывы ў карысць чаго-н., абгрунтаваць. *У. прычыну сваёй заявы.* ‖ *незак.* **угрунто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **угрунто́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **угрунтава́нне,** -я, *н.*

УГРЫ́ЗЦІСЯ, -зуся, -зешся, -зецца; -зёмся, -зяцеся, -зуцца; -зся, -зла́ся, -ло́ся; -зіся; *зак., у каго-што.* Моцна ўчапіцца зубамі. ‖ *незак.* **угрыза́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УГРЭ́ЦЦА, -эюся, -эешся, -эецца: *зак.* (разм.). **1.** Сагрэцца, нагрэцца. *Зямля ўгрэецца — хутчэй зерне ўзыдзе.* **2.** Успацець, упарыцца, вельмі ўтаміцца. *Конь угрэўся.* ‖ *незак.* **уграва́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УГРЭ́ЦЬ, -эю, -эеш, -эе; -эты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Зрабіць цёплым, нагрэць, сагрэць. *Ледзь угрэлі гэту печ.* **2.** *без дап.* Прыгрэць. *Угрэла сонца.* **3.** *каго-што.* Упарыць, моцна ўтаміць. *У. каня.* **4.** *каго, па чым* і *без дап.* Ударыць чым-н., агрэць (груб.). *У. па патыліцы.* ‖ *незак.* **уграва́ць,** -аю, -аеш, -ае.

УДАВА́, -ы, *мн.* удо́вы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) удавы, удо́ў, *ж.* Жанчына, у якой памёр муж. ‖ *прым.* **удаві́ны,** -ая, -ае. *Удавіная доля.*

УДАВА́ЦЦА[1—2] *гл.* удацца[1—2].

УДАВА́ЦЬ, удаю, удаеш, удае; удаём, удаяце, удаюць; *незак.* (разм.). **1.** *гл.* удаць. **2.** (пераважна са словамі «сябе», «з сябе»). Рабіць выгляд, прыкідвацца. *У. з сябе пакрыўджанага.*

УДАВЕ́Ц, удаўца, *мн.* удаўцы, удаўцоў, *м.* Мужчына, у якога памерла жонка.

УДАВЕ́ЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Жыць удавой або ўдаўцом.

УДАВІ́ЦЦА *гл.* давіцца.

УДАКЛАДНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* удакладніць. **2.** *мн.* -і, -яў. Думка, падрабязнасць, дэталь, якія ўдакладняюць што-н. *Удакладненні да рэзалюцыі.*

УДАКЛАДНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *зак.* Стаць больш дакладным. *Фармулёўкі ўдакладніліся.* ‖ *незак.* **удакладня́цца,** -яецца.

УДАКЛАДНІ́ЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нім, -ніце, -няць; -ла́днены; *зак., што.* Зрабіць больш дакладным. *У. спісы.* ‖ *незак.* **удакладня́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **удакладне́нне,** -я, *н.*

УДАЛЕ́Ц, -льца, *мн.* -льцы, -льцоў, *м.* Смелы, адважны чалавек.

УДАЛЕЧЫНІ́, *прысл.* На значнай адлегласці, далёка. *У. цямнее лес.*

УДАЛЕЧЫНЮ́, *прысл.* На далёкую адлегласць. *Паглядзець у.*

УДА́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які завяршаецца ўдачай, удачны, паспяховы. *Удалая паездка.* **2.** Вельмі добры, які адпавядае патрабаванням; правільны. *Выбраць у. ход.* **3.** Здатны на ўсё, спрытны, умелы. *Удалая гаспадыня.* **4.** Смелы, адважны, хвацкі. *У. хлопец.* ‖ *наз.* **уда́ласць,** -і, *ж.*

УДА́Р, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Моцны рэзкі штуршок, сутыкненне з кім-, чым-н. з сілай. *Гэты гадзіннік не баіцца ўдараў. Нанесці ў. У. электрычнага току.* **2.** Гук (звон, трэск, грукат) ад такога штуршка, а таксама наогул адрывісты гук, стук. *У. гадзінніка. У. грому.* **3.** *перан.* Імклівы напад, атака. *Флангавы ў. Штыкавы ў.* **4.** *перан.* Непрыемнасць, нечаканае гора, бяда. *Перажыць нечаканы ў. У. лёсу.* **5.** Кровазліццё ў мозг, апаплексія. *Апаплексічны ў.* **6.** *чаго.* Пра біццё сэрца, пульсу. ◊ **Пад удар** (ставіць) *каго-што* (разм. неадабр.) — у небяспечнае становішча. **Пад ударам** (быць, знаходзіцца) — у небяспечным становішчы.

УДА́РНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Передавы работнік вытворчасці. *Ударнікі вытворчасці.* ‖ *ж.* **уда́рніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УДА́РНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Частка затвора вінтоўкі, агнястрэльнай зброі або гарматы, якая разбівае капсуль патрона пры выстрале. **2.** Дэталь у механізме, інструменце, якая ўдарае.

УДА́РНІК[3], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на ўдарных інструментах.

УДА́РНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Звязаны з нанясеннем або атрыманнем удару (у 1 знач.). *У. музычны інструмент* (у якім гук атрымліваец-

ца ў выніку ўдару). *У. механізм. Ударная хваля.* **2.** Які наносіць рашаючы ўдар (у 3 знач.). *У. полк.*

УДА́РНЫ[2], -ая, -ае. **1.** Передавы па выкананню планаў і норм, па прадукцыйнасці працы. *Ударная брыгада. Ударная праца.* **2.** Першачарговы, неадкладны, а таксама прысвечаны вельмі важнай рабоце. *Ударная будоўля.*

УДА́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** *аб каго-што* і *чым.* Наткнуўшыся ці сутыкнуўшыся, атрымаць удар (у 1 знач.). *У. аб шула. У. галавой.* **2.** *у што* і *аб што.* У час імклівага руху наскочыць на што-н., сутыкнуцца з чым-н. *Човен ударыўся ў бераг.* **3.** *перан., у што.* Пачаць займацца чым-н. з захапленнем, імкненнем; прыйсці ў які-н. стан. *У. ў навуку. У. ў слёзы.* ‖ *незак.* **удара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УДА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго (што) па чым, у што* і *без дап.* Нанесці ўдар (у 1 знач.) каму-н., зрабіць удар аб што-н. *У. палкай. Ударыла токам* (перан.; безас.). *У. кулаком па стале. У. у грудзі.* **2.** *каго-што.* Пашкодзіць, прычыніць боль ударам. *У. калена.* **3.** *што* і *ў што.* Ударамі апавясціць, адзначыць што-н., а таксама ўвогуле раздацца (пра рэзкі гук). *У. трывогу. Ударыў гром.* **4.** *па кім-чым.* Нанесці ўдар (у 3 знач.). *У. знянацку па ворагу.* **5.** *перан., па кім-чым.* Спыніць чые-н. адмоўныя дзеянні, знішчыць што-н. адмоўнае. *У. па бюракратах. У. па недахопах.* **6.** *што, чым* і *без дап.* Пачаць энергічна рабіць што-н., энергічна дзейнічаць чым-н. (разм.). *Музыканты ўдарылі вальс. Матросы ўдарылі вёсламі.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Раптоўна, з сілай наступіць. *Ударыла засуха. Ударылі маразы.* **8.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., у што.* Моцна падзейнічаць на што-н. *Віно ўдарыла ў галаву.* ‖ *незак.* **удара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3 і 8 знач.).

УДАСКАНА́ЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* удасканаліцца, -ць, **2.** *мн.* -і, -яў. Змена, якая паляпшае, удасканальвае што-н. *Рацыяналізатарскія ўдасканаленні.*

УДАСКАНА́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш дасканалым. *Навыкі ўдасканаліліся.* **2.** *у чым.* Павысіць сваё майстэрства ў якой-н. галіне, свае веды і пад. *У. ў гульні на скрыпцы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Развіцца, стаць вельмі ўспрымальным, вострым (пра пачуцці і пад.). *Густ удасканаліўся.* ‖ *незак.* **удасканА́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **удасканА́льванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **удасканА́ленне,** -я, *н.*

УДАСКАНА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак.* **1.** *каго-што.* Развіць, зрабіць лепшым, больш дасканалым. *У. вытворчы працэс.* **2.** *што.* Зрабіць больш успрымальным, вострым, віртуозным (пачуцці і пад.). *У. музыкальны слых.* ‖ *незак.* **удаскана́льваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **удаскана́льванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **удаскана́ленне,** -я, н.

УДАСТО́ІЦЦА, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак., чаго.* **1.** Аказацца дастойным высокай ацэнкі, узнагароды, звання і пад. (кніжн.). *У. прэміі.* **2.** Атрымаць што-н. як знак чыёй-н. увагі. *У. пахвалы.* ‖ *незак.* **удасто́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УДАСТО́ІЦЬ, -о́ю, -о́еш, -о́іць; -о́ены; *зак.* **1.** *каго-што чаго.* Узнагародзіць, прызнаць дастойным (кніжн.). *У. урадавай узнагароды. Дзеяч, удастоены ганаровага звання.* **2.** *каго (што) чым.* Аказаць каму-н. гонар сваёй увагай, прыхільнасцю і пад. *У. позіркам. Не ўдастоіць адказам.* ‖ *незак.* **удасто́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

УДА́Ў, уда́ва, *мн.* уда́вы, уда́ваў, *м.* Вялікая драпежная неядавітая змяя трапічных і субтрапічных краін. ‖ *прым.* **уда́вавы,** -ая, -ае. *Сямейства ўдававых* (наз.).

УДАЎЖКІ́, *прысл.* У даўжыню. *Лес цягнуўся на некалькі кіламетраў у.*

УДАЎСТВО́, -а́, *н.* Бясшлюбны стан удавы, удаўца.

УДА́ЦЦА[1], уда́мся, удасі́ся, уда́сца; удадзі́мся, удасцё́ся, ударду́цца; уда́ўся, удала́ся, -ло́ся; уда́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паспяхова ажыццявіцца, завяршыцца; атрымацца вельмі ўдалым (у 2 і 3 знач.). *Справа ўдалася. Ураджай удаўся. Ростам не ўдалася* (пра чалавека, жывую істоту: не вырас; разм.). **2.** *безас.; з інф.* Аказацца магчымым зрабіць што-н., пашчасліціцца. *Удалося дастаць рэдкую кнігу. Не ўдалося з'ездзіць.* **3.** (часцей у прош. часе), *у каго.* Урадзіцца, вырасці падобным на каго-н. *Сын удаўся ў бацьку.* ‖ *незак.* **удава́цца,** удае́цца.

УДА́ЦЦА[2], уда́мся, удасі́ся, уда́сца; удадзі́мся, удасцё́ся, удаду́цца; уда́ўся, -дала́ся, -ло́ся; уда́йся; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Урэзацца, зайсці далёка ў глыб чаго-н. *Бераг удаўся ў мора.* **2.** *перан.* Аддацца якому-н. пачуццю, паглыбіцца (у 3 знач.; разм.). *У. ў фантазію.* ‖ *незак.* **удава́цца,** удаю́ся, удае́шся, удае́цца; удаёмся, удаяце́ся, удаю́цца.

УДА́ЦЬ, уда́м, удасі́, уда́сць; удадзі́м, удасце́, удаду́ць; уда́ў, удала́, -ло́; уда́й; уда́дзены; *зак., каго (што)* (разм.). Выдаць, выкрыць каго-н. ‖ *незак.* **удава́ць,** удаю́, удае́ш, удае́; удаём, удаяце́, удаю́ць.

УДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, уда́ч, *ж.* Поспех, патрэбны або жаданы зыход справы. *Нечаканая ў. Пажадаць удачы. Ну і ў.!* (таксама перан.: такі ўжо ўрадзіўся, няўдаліца; разм. іран.).

УДАЧАРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ро́ная; *зак., каго (што).* Прыняць у сям'ю (дзяўчынку) на правах роднай дачкі. ‖ *незак.* **удачара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **удачарэ́нне,** -я, *н.*

УДА́ЧЛІВЫ, -ая, -ае. Такі, якому ўсё ўдаецца, справы якога заўсёды завяршаюцца ўдачай. *У. чалавек.* ‖ *наз.* **уда́члівасць,** -і, *ж.*

УДА́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які паспяхова завяршыўся, удаўся. *Удачная паездка.* **2.** Добры, удалы. *Удачная выпечка хлеба. Удачна* (прысл.) *падабраць колеры.* ‖ *наз.* **уда́чнасць,** -і, *ж.*

УДВАІ́Х, *прысл.* Колькасцю ў дзве асобы рознага полу або істоты ніякага роду. *Маці з сынам працуюць у.*

УДВАЙНЕ́, *прысл.* У двайным памеры, удвая. *Заплаціць у.*

УДВАЯ́, *прысл.* **1.** У два разы. *У. больш.* **2.** У два рады, сагнуўшы папалам. *Ліст паперы складзены ў.*

УДВО́ІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́іцца; *зак.* Павялічыцца ўдвая, падвоіцца. *Насельніцтва горада ўдвоілася.* ‖ *незак.* **удво́йвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **удвае́нне,** -я, *н.*

УДВО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., што.* Павялічыць удвая, падвоіць. *У. намаганні.* ‖ *незак.* **удво́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **удвае́нне,** -я, *н.*

УДВУ́Х, *прысл.* У колькасці двух мужчын. *У. ехаць весялей.*

УДЖА́ЛІЦЬ *гл.* джаліць.

УДЖГНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* (разм.). **1.** *каго.* Балюча ўкалоць хабатком, джалам (пра насякомых). **2.** *перан., каго, па чым.* Хвоснуць, ударыць. *У. розгай.*

УДЗВЮ́Х, *прысл.* У колькасці дзвюх жанчын. *У. жнецца хутчэй.*

УДЗЕВЯЦЁХ, *прысл.* У колькасці дзевяці чалавек (толькі пра мужчын ці толькі пра жанчын).

УДЗЕВЯЦЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасцю ў дзевяць асоб рознага полу або істот ніякага роду.

УДЗЕ́Л[1], -у, *м.* Сумесная дзейнасць пры выкананні чаго-н., супрацоўніцтва ў чым-н. *Прыняць у. у спаборніцтвах. Канцэрт з удзелам вядомых артыстаў эстрады.*

УДЗЕ́Л[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У старажытнай і сярэднявяковай Русі: вобласць, якой кіраваў князь. ‖ *прым.* **удзе́льны,** -ая, -ае. *У. князь. Удзельнае княства.*

УДЗЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўдзельнічае ў чым-н. *У. спаборніцтваў.* ‖ *ж.* **удзе́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УДЗЕ́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., у чым.* Прымаць удзел у чым-н. *У. у выбарах. У. у баі. У. у мастацкай самадзейнасці.*

УДЗЕ́ЛЬНЫ[1], -ая, -ае (кніжн.). Які мае непасрэдныя адносіны, дачыненне да чаго-н. ‖ *наз.* **удзе́льнасць,** -і, *ж.*

УДЗЕ́ЛЬНЫ[2] *гл.* удзел[2].

УДЗЕ́ЛЬНЫ[3], -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да адзінкі аб'ёму, масы і пад. *У. аб'ём. Удзельная цеплаёмістасць. Удзельная вага* (вага адзінкі аб'ёму рэчыва).

УДЗЕ́НЬ, *прысл.* Днём.

УДЗЕСЯЦЁХ, *прысл.* У колькасці дзесяці чалавек (толькі пра мужчын ці толькі пра жанчын).

УДЗЕСЯЦЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасць у дзесяць асоб рознага полу або істот ніякага роду.

УДЗЕСЯЦЯРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́цца; *зак.* Павялічыцца, узмацніцца ў дзесяць разоў, у многа разоў. *Намаганні ўдзесяцярыліся.* ‖ *незак.* **удзесяцяра́цца,** -а́ецца.

УДЗЕСЯЦЯРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ро́ны; *зак., што.* Павялічыць, узмацніць у дзесяць разоў, у многа разоў. *У. сваё багацце. У. намаганні.* ‖ *незак.* **удзесяцяра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УДЗЕЎБАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* і *аднакр.* Ударыць дзюбай, клюнуць.

УДЗІРВАНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які ўрос густой травой, пакрыўся дзёрнам. *Удзірванелая зямля.* ‖ *наз.* **удзірване́ласць,** -і, *ж.*

УДЗІРВАНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *зак.* Урасці густой травой, пакрыцца дзёрнам. *Удзірванела мяжа.*

УДЗЬМУ́ЦЬ, -му́, -ме́ш, -ме́; -мём, -мяце́, -му́ць; -мі́; -му́ты *і* **УДЗЬМУ́ХНУЦЬ,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што ў што.* Дзьмучы, увесці ўнутр. *У. паветра куды-н.* ‖ *незак.* **удзіма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УДЗЯЛІ́ЦЬ, удзялю́, удзе́ліш, удзе́ліць; удзе́лены; *зак., што каму-чаму.* Аддаць, даць, выдзеліўшы з чаго-н. *У. частку гаспадаркі сыну. У. увагу каму-, чаму-н.* ‖ *незак.* **удзяля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

УДЗЯЎБЦІ́, удзяўбу́, удзяўбе́ш, удзяўбе́; удзяўбём, удзеўбяце́, удзяўбу́ць; удзёўб, удзяўбла́, -ло́; удзяўбі́; удзяўба́ны; *зак.* **1.** Часта ўдараючы, разрыхліць, зрабіць паглыбленне ў

чым-н. *Зямля так умерзла, што не ў. яе.* **2.** *каго-што.* Тое, што і удзеўбануць. **3.** *перан., што ў каго (што) або каму.* Тое, што і удзеўбваць, -аю, -аеш, -ае (да 3 знач.).

УДЗЯ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Пачуццё, якое ўзнікае ў адказ за зробленае дабро, увагу; падзяка. *Прыняць што-н. з удзячнасцю. Словы ўдзячнасці. Зрабіць што-н. у знак удзячнасці* або *ва ў. за што-н.*

УДЗЯ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які адчувае, выказвае ўдзячнасць або прасякнуты ўдзячнасцю. *У. чытач. Я вам вельмі ў. за дапамогу. У. позірк.* **2.** *перан.* Які абяцае добрыя вынікі, плён, які можа апраўдаць затрачаныя сілы, сродкі. *Удзячная праца.*

УДМУ́РТЫ, -аў, *адз.* -у́рт, -а, *м.* Народ угра-фінскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Удмурцкай Рэспублікі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **удму́ртка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **удму́рцкі,** -ая, -ае.

УДО́ВЫ, -ая (разм.). Які (-ая) з'яўляецца ўдаўцом (удавой).

УДО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Птушка са стракатым апярэннем, веерападобным чубам і загнутай уніз дзюбай. ‖ *прым.* **удо́давы,** -ая, -ае (спец.). *Сямейства ўдодавых* (наз.).

УДО́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Колькасць малака, надоенага за адзін раз або за які-н. перыяд часу. *Сутачны ў. Павысіць удоі.* **2.** Тое, што і даенне. *Малако вячэрняга ўдою.* ‖ *прым.* **удо́йны,** -ая, -ае.

УДО́ЙНАСЦЬ, -і, *ж.* Тое, што і малочнасць. *Значна павысілася ў. кароў.*

УДО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* удой. **2.** З высокай малочнасцю. *Удойныя каровы.*

УДО́СТАЛЬ, *прысл.* Да поўнага задавальнення, у дастатковай ступені. *Нагаварыцца ў. У. накарміць.*

УДО́ЎЖ, *прыназ. з Р* і *прысл.* У напрамку даўжыні чаго-н. *У. сцен стаяць лавы.* ◊ **Удоўж і ўпоперак** (разм.) — 1) ва ўсіх напрамках; 2) добра, да дробязей. *Ведаць што-н. у. і ўпоперак.*

УДРУЖЫ́ЦЬ, -ужу́, -у́жыш, -у́жыць; *зак., каго-што каму* і *без дап.* Аказаць сяброўскую паслугу, узычыць. *Удружы мне, суседка, расады. Вось дык удружыў!* (гаворыцца іранічна ў знач.: зрабіў шкоду, непрыемнасць).

УДУ́МАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., у што.* Сканцэнтраваўшыся, уважліва абдумаць што-н. *У. ў сэнс слова.* ‖ *незак.* **уду́мвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УДУ́МЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны глыбока мысліць, унікаць у сэнс чаго-н. *У. пісьменнік. Удумліва* (прысл.) *аналізаваць.* **2.** Які выяўляе такую здольнасць. *Удумлівыя вочы.* ‖ *наз.* **уду́млівасць,** -і, *ж.*

УДУ́ШЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* удушлівы. **2.** Частае, цяжкае дыханне, удушша.

УДУ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які спірае дыханне, робіць яго цяжкім. *Удушлівае паветра.* **2.** Які выклікае ўдушша. *У. газ.* **3.** Такі, як пры ўдушшы. *У. кашаль.* ‖ *наз.* **уду́шлівасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

УДУ́ШША, -а, *н.* Стан, пры якім спіраецца дыханне ў грудзях, не хапае паветра для дыхання. *Мучае ў.*

УДУШЫ́ЦЦА, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца; *зак.* (разм.). **1.** Павесіцца. **2.** Памерці ад чаго-н. засеўшага ў горле. ‖ *незак.* **уду́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УДУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Павесіць (разм.). **2.** *каго (што).* Забіць, сціснуўшы горла, задушыць (разм.). **3.** *перан., каго-што.* Задушыць, знішчыць. *Свабоды не ў.* ‖ *наз.* **удушэ́нне,** -я, *н.*

УДЫГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., перад кім* (разм.). Старацца задобрыць каго-н. ліслівасцю, падлізвацца, паддобрывацца. *Нечага мне перад ім ў.* ‖ *наз.* **удыга́нне,** -я, *н.*

УДЫ́Х, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Асобнае ўдыханне; *проціл.* выдых. *Зрабіць глыбокі ў.*

УДЫХНУ́ЦЬ[1], -ну́, -нёш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што.* Набраць (у лёгкія паветра) пры дыханні. *У. свежае паветра.* ‖ *незак.* **удыха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; *наз.* **удыха́нне,** -я, *н.*; *прым.* **удыха́льны,** -ая, -ае.

УДЫХНУ́ЦЬ[2], -ну́, -нёш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., што ў каго (што)* (высок.). Абудзіць у кім-н. што-н. (які-н. настрой, думкі і пад.). *У. надзею. У. жыццё ў каго-н.* (абудзіць да дзейнасці).

УДЭГЕ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* удэге́ец, -ге́йца, *м.* Народнасць, якая жыве на тэрыторыі Прыморскага і Хабараўскага краёў Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **удэге́йка,** -і, *ДМ* -ге́йцы, *мн.* -і, -ге́ек. ‖ *прым.* **удэге́йскі,** -ая, -ае.

УЕ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны глыбока пранікаць, уядацца ў што-н. *У. пах. Уедлівая фарба.* **2.** *перан.* Які ўнікае ва ўсе дробязі, прыдзірлівы. *У. чалавек. У. характар.* ‖ *наз.* **уе́длівасць,** -і, *ж.*

УЕ́ЖНА, *безас. у знач. вык.* Дастаткова, багата ежы. *Хоць не ў., дык улежна* (хоць не дастаткова яды, затое можна спакойна паляжаць; прыказка).

УЕ́ЗД, -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -у, *гл.* уехаць. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Месца, праз якое ўязджаюць куды-н. *Пры ўездзе ў вёску.*

УЕ́СЦІ, уе́м, уясі́, уе́сць; уядзі́м, уясце́, уядуць; уе́ў, уе́ла; уе́ш *і* уе́ж; *зак.* **1.** *што* і *без дап.* (пераважна з адмоўем «не»). Пражаваць, з'есці. *Сала такое салёнае, што не ў.* **2.** *перан., каго (што).* Укалоць заўвагай, рэплікай (разм.). ‖ *незак.* **уяда́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 2 знач.).

УЕ́СЦІСЯ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., уе́сца; уяду́цца; уе́ўся, уе́лася; *зак., у што.* Глыбока пранікнуць, уціцца ў што-н. *Вяроўка ўелася ў цела. Пыл уеўся ў скуру.* ‖ *незак.* **уяда́цца,** -а́ецца.

УЕ́СЦІСЯ[2], уе́мся, уясі́ся, уе́сца; уядзі́мся, уясце́ся, уяду́цца; уе́ўся, -е́лася; уе́шся *і* уе́жся; *зак.* (разм.). Прывыкнуць да якой-н. стравы, корму, пачаць добра есці і тлусцець. *Парсюк уеўся аж уставаць не хоча.* ‖ *незак.* **уяда́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УЕ́ХАЦЬ, уе́ду, уе́дзеш, уе́дзе; уе́дзь; *зак.* **1.** Едучы, трапіць, пранікнуць унутр. *У. у лес.* **2.** Праехаць які-н. шлях (разм.). *За дзень уехалі сто кіламетраў.* **3.** *перан.* Увайсці ў што-н. мяккае, сыпучае; асесці, угрузнуць. *Хата ўехала ў зямлю.* ‖ *незак.* **уязджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уе́зд,** -у, *м.*; *прым.* **уязны́,** -а́я, -о́е. *Уязная брама.*

УЖО́. 1. *прысл.* Указвае на канчатковасць, завершанасць чаго-н. *У. пайшоў. Ты ў. не маленькая.* **2.** *прысл.* Нарэшце. *Супакойся ты ў.!* **3.** *часц. ўзмацняльная.* Ужыв. для падкрэслівання, акцэнтавання асобнага слова. *Не так у. дрэнна. У. не раз яму казалі.*

УЖЫВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які часта, шырока ўжываецца, агульнапрыняты. *Ужывальнае слова.* ‖ *наз.* **ужыва́льнасць,** -і, *ж.*

УЖЫВА́НЫ, -ая, -ае. Які ўжо быў ва ўжытку. *Ужываная адзенне.*

УЖЫВА́ЦЦА[1] *гл.* ужыцца.

УЖЫВА́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Быць ва ўжыванні, ужывальным. ‖ *наз.* **ужыва́нне,** -я, *н.* і **ужы́так,** -тку, *м.* *Увайсці ва ўжыванне (ва ўжытак). Выйсці з ужывання (ужытку).*

УЖЫВІ́ЦЬ, -ыўлю́, -ы́віш, -ы́віць; -ы́ўлены; *зак., што* (спец.). Змясціць унутр жывога арганізма часова ці для прыжыўлення. ‖ *незак.* **ужыўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

УЖЫ́ТАК *гл.* ужывацца[2], ужыць[2].

УЖЫ́ЎЧЫВЫ, -ая, -ае. Які ўмее ўжывацца (*гл.* ужыцца ў 1 знач.), ладзіць з другімі або ўласцівы такому чалавеку. *У. чалавек. У. характар.* ‖ *наз.* **ужы́ўчывасць,** -і, *ж.*

УЖЫ́ЦЦА, -ывуся, -ывешся, -ыве́цца; -ывёмся, -ывяце́ся, -ыву́цца; -ы́ўся, -ыла́ся; -ло́ся; *зак.* **1.** *з кім.* Наладзіць згоднае жыццё з кім-н. *Не ўжыўся з суседзямі.* **2.** Прывыкнуць да жыцця дзе-н., у якіх-н. умовах. *Не ў. на чужыне.* **3.** *у што.* Унікшы, асвоіцца з чым-н. *У. ў ролю* (пра акцёра). ‖ *незак.* **ужыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. *Як можа ў адным чалавеку ў. нянавісць і любоў?* (перан.).

УЖЫ́ЦЬ[1], -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; *зак.* (пераважна з адмоўем «не»). Змагчы жыць, пражыць дзе-н., з кім-н., ужыцца. *Там ніхто не ўжыве.*

УЖЫ́ЦЬ[2], -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; -ы́ты; *зак., што.* Выкарыстаць, прымяніць што-н. для чаго-н. *У. новы метал. У. незразумелае слова. У. што-н. у ежу. У. свае веды.* ‖ *незак.* **ужыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ужыва́нне,** -я, *н.* і **ужы́так,** -тку, *м.* *Рэчы хатняга ўжытку.*

УЗ... (а таксама **УЗА...**, **УС...**), *прыстаўка.* **I.** Ужыв. пры ўтварэнні дзясловаў і абазначае: 1) накіраванасць руху ўверх, напр. *узляцець;* 2) напружанасць, сілу дзеяння, хуткае наступленне якога-н. стану, напр. *узвіхрыцца, узрасці;* 3) давядзенне дзеяння да якога-н. стану, мяжы, напр. *узбоўтаць, уз'есціся.* **II.** Ужыв. пры ўтварэнні назоўнікаў і прыслоўяў і абазначае: на краі чаго-н. або побач з чым-н., напр. *узлесак, узмор'е, узбоч, уздоўж.*

УЗА..., *прыстаўка.* Тое, што і уз...; ужыв. замест «уз...» перад збегам зычных і перад зычнымі, пасля якіх пішацца мяккі знак або апостраф, напр. *узабрацца, узаткнуць, узалью, узаб'ю.*

УЗАБРА́ЦЦА, узбяру́ся, узбярэ́шся, узбярэ́цца; узбяро́мся, узберацёся, узбяру́цца; узабра́ўся, -ра́лася; узбяры́ся; *зак., на каго-што.* Намагаючыся, забрацца наверх. *У. на вал.* ‖ *незак.* **узбіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УЗАГНА́ЦЬ, узганю́, узго́ніш, узго́ніць; узагна́ў, -на́ла; узганí; узагна́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Заставіць узысці куды-н.; загнаць на што-н. *У. ката на дрэва. У. машыну на платформу.* **2.** *каго.* Прымусіць падняцца адкуль-н., змяніць становішча; успудзіць (разм.). *У. чараду птушак.* **3.** *што на што.* Насадзіць. *У. абручы на бочку.* ‖ *незак.* **узганя́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

УЗА́Д, *прысл.* Назад, у процілеглы бок. *У. і ўперад. Ні ў. ні ўперад* (ні з месца, ні сюды, ні туды).

УЗАДРА́ЦЬ, уздзяру́, уздзярэ́ш, уздзярэ́; уздзяро́м, уздзераце́, уздзяру́ць; узадра́ў,

-ра́ла; уздзяры́; уздра́ны; *зак., што.* **1.** Адарваць, аддзяліць рыўком угору што-н. добра прымацаванае і пад. *У. маснічыну.* **2.** Узараць (цаліну, папар і пад.; разм.). *У. дзірван.* ‖ *незак.* **уздзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗАЕМА... Першая частка складаных слоў у знач. узаемны, напр. *узаемадапамога, узаемадзеянне, узаемавыгадны.*

УЗАЕМААБУМО́ЎЛЕНАСЦЬ, -і, *ж.* Узаемная абумоўленасць; уплыў адных з'яў на другія.

УЗАЕМААДНО́СІНЫ, -сін. Узаемныя адносіны паміж кім-н. *Таварыскія ў.*

УЗАЕМАДАПАМО́ГА, -і, *ДМ* -мо́зе, *ж.* Узаемная дапамога, дапамога адзін аднаму. *Каса ўзаемадапамогі.*

УЗАЕМАДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Знаходзіцца ва ўзаемадзеянні.

УЗАЕМАДЗЕ́ЯННЕ, -я, *н.* **1.** Узаемная сувязь дзвюх з'яў. *У. попыту і прапановы.* **2.** Узгодненасць дзеянняў, узаемная падтрымка. *У. авіяцыі і танкаў.*

УЗАЕМАРАЗУМЕ́ННЕ, -я, *н.* Узаемнае разуменне і згода. *Атмасфера ўзаемаразумення.*

УЗАЕМАСУ́ВЯЗЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Узаемная сувязь, зносіны.

УЗАЕ́МНЫ, -ая, -ае. Які праяўляецца ў адносінах адзін да аднаго. *Узаемнае давер'е. У. ўплыў.* ‖ *наз.* **узае́мнасць,** -і, *ж.*

УЗАКО́НЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* узаконіць. **2.** Пастанова, якая мае сілу закона (уст., афіц.). *Зборнік узаконенняў.*

УЗАКО́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., што.* Надаць чаму-н. законную сілу. *У. пастанову.* ‖ *незак.* **узако́ньваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **узако́ньванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **узако́ненне,** -я, *н.*

УЗАМЕ́Н, *прысл. і прыназ. з Р.* У абмен на што-н., замест. *Атрымаць у. У. бульбы атрымалі буракі.*

УЗАПХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што на што.* Пхаючы, падняць наверх. *У. воз на ўзгорак.* **2.** *што на каго-што.* З цяжкасцю надзець што-н. вузкае, цеснае або наспех надзець які-н. абутак. *Ледзь узапхнуў боты на ногі.* **3.** *перан., што на каго (што).* Узваліць, абцяжарыць каго-н. чым-н. *Усю работу ўзапхнулі на аднаго.* ‖ *незак.* **успіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **успіхваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗАРА́ЦЬ *гл.* араць.

УЗАРВА́ЦЦА, -ву́ся, -ве́шся, -ве́цца; -вём-ся, -вяце́ся, -ву́цца; -ві́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Разбурыцца ад узрыву. *Граната ўзарвалася.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Парушыцца (пра цішыню і пад.). *Цішыня ўзарвалася. Зала ўзарвалася ад апладысментаў.* **3.** *перан.* Не стрымаць свайго абурэння, вельмі раззлавацца (разм.). *Ён цярпеў-цярпеў і ўзарваўся.* ‖ *незак.* **узрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УЗАРВА́ЦЬ, -ву́, -ве́ш, -ве́; -вём, -вяце́, -ву́ць; -ві́; -ва́ны; *зак.* **1.** *што.* Разбурыць выбухам. *У. пераправу.* **2.** *што.* Уздраць, парушыць цэласць чаго-н. *У. падлогу.* **3.** *перан., што.* Парушыць чым-н. спакой, цішыню і пад. *Гром апладысментаў узарваў цішыню.* **4.** *перан., каго (што);* пераважна *безас.* Абурыць, раззлаваць (разм.). *Гэта несправядлівасць узарвала яго. Ад яго слоў мяне ўзарвала.* ‖ *незак.* **узрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.).

УЗАСО́С: цалава́цца ўзасос (разм.) — цалавацца вельмі моцна, не адрываючыся.

УЗАТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Насадзіць на што-н. вострае. **2.** *што.* Наспех абуць, усунуць. *У. боты на босыя ногі.* ‖ *незак.* **устыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗАЦЯ́ЖКУ: курыць узацяжку — курыць зацягваючыся, удыхаючы ў сябе дым.

УЗБАГАЦІ́ЦЦА, -гачу́ся, -гаці́шся, -гаці́цца; -гаці́мся, -гаціце́ся, -гацяцца; *зак.* **1.** Стаць багатым, разбагацець (разм.). **2.** *перан.* Папоўніцца чым-н., стаць больш багатым па саставу, змесце і пад. *Бібліятэка ўзбагацілася новымі выданнямі. У. вопытам.* ‖ *незак.* **узбага́чацца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **узбага́чэнне,** -я, *н.*

УЗБАГАЦІ́ЦЬ, -гачу́, -гаці́ш, -гаці́ць; -гаці́м, -гаціце́, -гацяць; -га́чаны; *зак., каго-што.* **1.** Зрабіць багатым, заможным. **2.** *перан.* Зрабіць больш багатым, разнастайным па саставу, змесце і пад. *У. сваю памяць.* ‖ *незак.* **узбага́чаць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **узбагачэ́нне,** -я, *н.*

УЗБАДЗЁРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* Стаць, зрабіцца бадзёрым, падбадзёрыцца. ‖ *незак.* **узбадзёрвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗБАДЗЁРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., каго (што).* Выклікаць бадзёры настрой, прыліў энергіі, падбадзёрыць. *Яго словы мяне ўзбадзёрылі.* ‖ *незак.* **узбадзёрваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗБАЛАМУ́ЦІЦЬ *гл.* баламуціць.

УЗБАРАНАВА́ЦЬ *гл.* баранаваць.

УЗБЕ́ГЧЫ, -бягу́, -бяжы́ш, -бяжы́ць; -бяжы́м, -бежыце́, -бягу́ць; -бе́г, -гла; -бяжы́; *зак.* Падняцца бегам куды-н. ‖ *незак.* **узбяга́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗБЕ́КІ, -аў, *адз.* -е́к, -а, *м.* Народ, які складае асноўную частку насельніцтва Узбекістана. ‖ *ж.* **узбе́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **узбе́кскі,** -ая, -ае.

УЗБІРА́ЦЦА *гл.* узабрацца.

УЗБІ́ЦЦА, узаб'ю́ся, узаб'е́шся, узаб'е́цца; узаб'ёмся, узаб'яцеся, узаб'ю́цца; узбі́ўся, -бі́лася; узбі́ся; *зак.* **1.** *на каго-што.* Нечакана наскочыць, наткнуцца на каго-, што-н., сутыкнуцца з кім-, чым-н. непажаданым. *У. на камень. У. на засаду.* **2.** *на што.* Натрапіць, напасці на што-н. (разм.). *У. на пашу. У. на капейку* (перан.: разжыцца на грошы; разм.). **3.** *на каго-што.* Узабрацца наверх, насесці,налезці на каго-, што-н. (разм.). *У. з бруднымі нагамі на лаўку.* ‖ *незак.* **узбіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УЗБІ́ЦЬ, узаб'ю́, узаб'е́ш, узаб'е́; узаб'ём, узаб'яце́, узаб'ю́ць; узбі́ў, -бі́ла; узбі́; узбі́ты; *зак., што.* **1.** Ударам ці ўдарамі насадзіць, накалоць. *У. абруч на бочку. У. вілкі на вожаг.* **2.** Надзець, насунуць на што-н. зверху або з цяжкасцю надзець што-н. вузкае, цеснае (разм.). *Ледзь узбіў паліто на плечы.* **3.** Лёгкімі ўдарамі зрабіць больш рыхлым, пышным, пеністым. *У. падушку. У. смятанку.* **4.** Разбіць яйка на патэльню (разм.). **5.** Паставіць, палажыць, павесіць што-н. на вельмі высокае, нязручнае месца (разм.). *Куды ты ўзбіў гэту скрынку?* ‖ *незак.* **узбіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗБО́ЎТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Боўтаючы, перамяшаць паміж сабой часцінкі якой-н. вадкасці. *У. мікстуру.* ‖ *незак.* **узбо́ўтваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗБО́Ч, *прысл.* і *прыназ. з Р.* На нейкай адлегласці ад чаго-н., у баку ад чаго-н. *Ён ішоў у. У. насыпу стаяла група людзей.*

УЗБРАЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* узброіцца, -ць. **2.** Зброя і боепрыпасы для вядзення вайны, бою. *Новыя віды ўзбраення. Быць* або *знаходзіцца на ўзбраенні* (пра зброю, якой аснашчаны войскі). *Прыняць (узяць) на ў.* (таксама перан.: актыўна выкарыстаць што-н.).

УЗБРО́ЕНАСЦЬ, -і, *ж.* Аснашчанасць, наяўнасць неабходных сродкаў для вядзення бою. *Тэхнічная ў. сельскай гаспадаркі* (перан.: аснашчанасць абсталяваннем).

УЗБРО́ЕНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да барацьбы са зброяй у руках. *У. атрад. Узброенае паўстанне. Узброеныя сілы* (армія, войскі). *У. нейтралітэт* (неўмяшанне ў вайну пры поўнай да яе гатоўнасці).

УЗБРО́ІЦЦА, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* **1.** Запасціся сродкамі для вядзення вайны, бою (зброяй, тэхнікай і пад.). *У. да зубоў.* **2.** *перан., чым.* Запасціся сродкамі для якой-н. дзейнасці. *У. новай тэорыяй.* ‖ *незак.* **узбро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **узбрае́нне,** -я, *н.*

УЗБРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак., каго-што.* **1.** Забяспечыць сродкамі для вядзення вайны, бою (зброяй, тэхнікай і пад.). *У. армію. У. атрад вінтоўкамі.* **2.** *перан., чым.* Забяспечыць сродкамі для якой-н. дзейнасці. *У. гаспадарку навейшай тэхнікай. Узброеным вокам* (пры дапамозе аптычных прылад). ‖ *незак.* **узбро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узбрае́нне,** -я, *н.*

УЗБУДАРА́ЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* бударажыць.

УЗБУДЖА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто або тое, што выклікае, узбуджае што-н. *У. грыпу.*

УЗБУДЖА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыводзіць у стан узбуджэння. *Узбуджальныя сродкі.* **2.** Здольны хутка прыходзіць у стан узбуджэння. *Лёгка ў. чалавек.* ‖ *наз.* **узбуджа́льнасць,** -і, *ж.*

УЗБУ́ДЖАНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан узбуджэння.

УЗБУДЗІ́ЦЦА, -уджу́ся, -у́дзішся, -у́дзіцца; *зак.* **1.** Прачнуцца, абудзіцца. *Дзіця ўзбудзілася ад шуму.* **2.** Прыйсці ў стан нервовага пад'ёму. *Нервы ўзбудзіліся.* ‖ *незак.* **узбуджа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 2 знач.) *і* **узбу́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.). ‖ *наз.* **узбуджэ́нне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

УЗБУДЗІ́ЦЬ, -уджу́, -у́дзіш, -у́дзіць; -у́джаны; *зак.* **1.** *гл.* будзіць. **2.** *каго-што.* Прывесці ва ўзбуджальны стан. *У. хворага. У. нервы.* **3.** *што.* Выклікаць, абудзіць у кім-н. якія-н. пачуцці, думкі, стан. *У. рэўнасць. У. апетыт. У. цікаўнасць.* **4.** *што.* Паставіць, вынесці на абмеркаванне, вырашэнне. *У. крымінальную справу. У. пытанне.* ‖ *незак.* **узбуджа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **узбуджэ́нне,** -я, *н.*

УЗБУ́ДЛІВЫ, -ая, -ае (спец.). Здольны рэагаваць на раздражненне. *Узбудлівыя тканкі.* ‖ *наз.* **узбу́длівасць,** -і, *ж.*

УЗБУЙНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; узбу́йнены; *зак., што.* Аб'ядноўваючы, зрабіць больш буйным (у 1 і 2 знач.). *У. птушкаферму.* ‖ *незак.* **узбу́йняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **узбу́йненне,** -я, *н.*

УЗБУНТАВА́ЦЦА, -ту́юся, -ту́ешся, -ту́ецца; -ту́йся; *зак.* **1.** Падняць бунт, паўстанне. **2.** Прыйсці ў стан непакою, трывогі, узбуда-

УЗБ—УЗД

ражыцца, усхваляваццa. *Ён узбунтаваўся, прачытаўшы такое.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыцца хвалямі, прыйсці ў рух. *Рака ўзбунтавалася.* ‖ *незак.* **узбунтоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 знач.).

УЗБЯГА́ЦЬ *гл.* узбегчы.

УЗБЯРЭ́ЖЖА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Паласа зямлі ўздоўж марскога берага. ‖ *прым.* **узбярэ́жны,** -ая, -ае.

УЗВАДНЫ́ *гл.* узвод[2].

УЗВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Вызначыць вагу каго-, чаго-н. *У. рыбу.* **2.** *перан., што.* Папярэдне абдумаць, ацаніць. *У. усе магчымасці.* ‖ *незак.* **узва́жваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **узва́жыцца,** -жуся, -жышся, -жыцца (да 1 знач.); *незак.* **узва́жвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗВАЛАЧЫ́, -лаку́, -лачэ́ш, -лачэ́; -лачо́м, -лачаце́, -лаку́ць; -ло́к, -лакла́, -ло́; -ло́чаны; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Падняць наверх што-н. цяжкае, грувасткае. *У. мех на воз.* **2.** *каго (што).* З цяжкасцю паставіць на ногі. *У. каня на ногі.* ‖ *незак.* **узвалака́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **узвала́кваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗВАЛАЧЫ́СЯ, -лаку́ся, -лачэ́шся, -лачэ́цца; -лачо́мся, -лачаце́ся, -лаку́цца; -ло́кся, -лакла́ся, -ло́ся; *зак.* (разм.). **1.** З цяжкасцю ўзысці куды-н. *У. на пагорак.* **2.** З цяжкасцю падняцца, устаць. *У. на ногі.* ‖ *незак.* **узвалака́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **узвала́квацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗВАЛІ́ЦЬ, -алю́, -а́ліш, -а́ліць; -а́лены; *зак., што на каго-што.* **1.** Падняўшы, навальіць. *У. мех на плечы.* **2.** *перан.* Абцяжарыць каго-н. чым-н., ускласці што-н. на каго-н. (разм.). *У. усю работу на сакратара.* **3.** *перан.* Беспадстаўна абвінаваціць у чым-н. *У. віну на каго-н.* ‖ *незак.* **узва́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗВА́Р, -у, *м.* Адвар з ягад, траў і пад.

УЗВАРО́ЧВАЦЬ *гл.* узвярнуць.

УЗВАРУШЫ́ЦЦА, -ушу́ся, -у́шышся, -у́шыцца; *зак.* **1.** Пачаць варушыцца, рухацца. *Мурашкі ўзварушыліся.* **2.** *перан.* Выйсці са стану вяласці, расшавяліцца (разм.). *Вяскоўцы ўзварушыліся — пачаўся сенакос.* ‖ *незак.* **узвару́швацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗВАРУШЫ́ЦЬ, -ушу́, -у́шыш, -у́шыць; -у́шаны; *зак., каго-што.* **1.** Злёгку паварушыць, разварушыць. *У. зямлю вакол дрэва.* **2.** *перан.* Вывесці са стану вяласці, пасіўнасці; расшавяліць, узняць; абудзіць, ажывіць (разм.). *У. народ. У. успаміны.* **3.** *перан.* Выклікаць глыбокія пачуцці, узрушыць (разм.). *Вестка надта ўзварушыла яе.* ‖ *незак.* **узвару́шваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗВАР'ЯВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* вар'явацца, -ць.

УЗВЕЛІЧЭ́ННЕ *гл.* узвялічыць.

УЗВЕ́СЦІ, -вяду́, -вядзе́ш, -вядзе́; -вядзём, -ведзяце́, -вяду́ць; -вёў, -вяла́, -ло́, -вядзі́; -ве́дзены; *зак.* **1.** *каго на што.* Ведучы, дапамагчы ўзысці, падняцца наверх чаго-н. *У. дзіця на ганак.* **2.** *што на каго-што.* Узняць (вочы, позірк), паглядзець уверх. *У. вочы на каго-н.* **3.** *што.* Прывесці ў гатовае да выстралу становішча (пра зброю). *У. курок.* **4.** *што.* Збудаваць, паставіць. *У. будынак. У. помнік.* **5.** *перан., каго-што ў што.* Узвысіць да якога-н. стану, звання; надаць чаму-н. іншае ці важнае значэнне. *У. ў ранг заслужанага дзеяча навукі. У. ў абсалют. У. што-н. у закон.* **6.** *перан., што на каго.* Несправядліва прыпісаць каму-н. што-н. *У. паклёп на каго-н.* **7.** *што ў што* (у якую-н. ступень, у квадрат, у куб). Памножыць лік (ці велічыню) сам на сябе столькі разоў, колькі вызначае паказчык ступені. *У. сем у куб.* ‖ *незак.* **узво́дзіць,** -о́джу, -о́дзіш, -о́дзіць. ‖ *наз.* **узвядзе́нне,** -я, *н. і* **узво́д,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 3 знач.).

УЗВІ́ХРЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Закружыцца віхрам. *Узвіхрыўся пыл на дарозе.*

УЗВІ́ЦЦА, узаўю́ся, узаўе́шся, узаўе́цца; узаўёмся, узаўяце́ся, узаўю́цца; узві́ўся, -віла́ся, -ло́ся; узві́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наматацца. *Ніткі ўзвіліся на шпульку.* **2.** Узляцець увысь, падняўшыся, закруціцца, закружыцца. *Узвіліся галубы. Узвіўся клубок агню.* **3.** *перан.* Прыйсці ў раздражнены стан (разм.). ‖ *незак.* **узвіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УЗВІ́ЦЬ, узаўю́, узаўе́ш, узаўе́; узаўём, узаўяце́, узаўю́ць; узві́ў, -віла́, -ло́, узві́; узві́ты; *зак., што.* **1.** Навіць, наматаць на што-н. *У. ніткі на вітушку.* **2.** Падняўшы, закружыць, закруціць. *Вецер узвіў шматкі паперы.* ‖ *незак.* **узвіва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗВО́Д[1], -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падраздзяленне роты, эскадрона або батарэі. ‖ *прым.* **узво́дны,** -ая, -ае. *Узводны* (наз.: узводны камандзір).

УЗВО́Д[2], -а *і* -у, *М* -дзе, *м.* **1.** -у, *гл.* узвесці. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Прыстасаванне ва ўдарным механізме зброі, якое дае магчымасць узвесці курок (спец.). *Курок на ўзводзе.* ◊ **На ўзводзе** (разм.) — 1) у стане ап'янення; 2) у стане нервовага ўзбуджэння. ‖ *прым.* **узвадны́,** -а́я, -о́е.

УЗВО́ДЗІЦЬ *гл.* узвесці.

УЗВЫ́СІЦЦА, -ы́шуся, -ы́сішся, -ы́сіцца; *зак.* **1.** Узняцца ўвысь, падняцца вышэй навакольнага (паэт.). **2.** *перан.* Дасягнуць больш высокага грамадскага становішча, значэння. *Жаданне ў.* ‖ *незак.* **узвыша́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **узвышэ́нне,** -я, *н.*

УЗВЫ́СІЦЬ, -ы́шу, -ы́сіш, -ы́сіць; -ы́шаны; *зак., каго-што.* **1.** Узняць увысь, падняць вышэй навакольнага (паэт.). **2.** *перан.* Надаць каму-, чаму-н. больш высокае становішча, значэнне. *У. каго-н. у чыіх-н. вачах.* ◊ **Узвысіць голас** — тое, што і павысіць голас. ‖ *незак.* **узвыша́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **узвышэ́нне,** -я, *н.*

УЗВЫ́ШАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўзвышаецца над наваколлем, высокі. *Узвышаная мясцовасць.* **2.** *перан.* Поўны глыбокага зместу, значэння, высакародны, які ўзвышаецца над паўсядзённасцю (высок.). *Узвышанае пачуццё.* ‖ *наз.* **узвы́шанасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

УЗВЫША́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *гл.* узвысіцца. **2.** Пра што-н. высокае: стаяць, знаходзіцца дзе-н., вылучаючыся сярод чаго-н. сваёй вышынёй, высіцца. *Уздоўж набярэжнай узвышаліся будынкі.*

УЗВЫ́ШША, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Высокая гарыстая або ўзгорыстая мясцовасць. *Мазырскае ў.* **2.** Тое, што і узвышэнне (у 2 знач.).

УЗВЫШЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* узвысіцца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Узвышанае месца. *Узысці на ў.*

УЗВЯДЗЕ́ННЕ *гл.* узвесці.

УЗВЯЛІ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго-што* (высок.). Паказаць вялікім, значным, праславіць, узнесці. *У. радзіму ў песнях.* ‖ *незак.* **узвялі́чваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **узвялі́чванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **узвелічэ́нне,** -я, *н.*

УЗВЯРНУ́ЦЬ, -вярну́, -ве́рнеш, -ве́рне; -вярні́; -ве́рнуты; *зак., што* (разм.). **1.** Ускапаць, узараць, узламаць паверхню чаго-н. *Свінні ўзвярнулі двор. Вецер узвярнуў страху.* **2.** *на каго-што.* Падняўшы, навальіць, узваліць. *У. паклажу на воз, на плечы.* **3.** *перан., на каго.* Прыпісаць каму-н. чужую віну, незаслужана абвінаваціць. *Усю віну ўзвярнулі на стрэлачніка.* ‖ *незак.* **узваро́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗГАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак., каго-што.* Вырасціць, гадуючы, выхоўваючы. *Дзетак у. — не грыбоў назбіраць* (прыказка). *У. сад. У. надзею* (перан.). ‖ *незак.* **узгадо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗГАДНІ́ЦЬ, -гадню́, -го́дніш, -го́дніць; -го́днены; *зак.* **1.** *што* і *што з чым.* Прывесці ў пэўную адпаведнасць з чым-н. *У. дзеянні. У. гадавы план з дырэктарам.* **2.** *што з кім.* Абмеркаваўшы, выпрацаваць адзіную думку наконт чаго-н., атрымаць згоду на што-н. *У. пытанне з начальствам.* ‖ *незак.* **узгадня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **узгадне́нне,** -я, *н.*

УЗГАЛО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Месца на пасцелі, куды кладуцца галавой. *Каля ўзгалоўя стаіць тумбачка.*

УЗГАНЯ́ЦЬ *гл.* узагнаць.

УЗГАРЭ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; -ры́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Загарэцца, разгарэцца. *Дровы ўзгарэліся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Нечакана ўзнікнуць, пачацца. *Узгарэлася сварка.* **3.** *перан., чым, без дап.* і *з інф.* Запаліцца якім-н. пачуццём, моцна захацець зрабіць што-н. *У. жаданнем.* ‖ *незак.* **узгара́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **узга́рвацца,** 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца (да 1 знач.).

УЗГО́ДНЕНЫ, -ая, -ае. Такі, у якім дасягнута адзінства, згода (у 2 знач.). *Узгодненае рашэнне.* ‖ *наз.* **узго́дненасць,** -і, *ж.*

УЗГО́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* Невялікая горка, узвышэнне з пакатымі схіламі; пагорак. *Пясчаны ў.* ‖ *памянш.* **узго́рачак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

УЗГО́Р'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Невялікае ўзвышэнне, узгорак.

УЗГО́РКАВАТЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і узгорысты. ‖ *наз.* **узго́ркаватасць,** -і, *ж.*

УЗГО́РЫСТЫ, -ая, -ае. Няроўны, з вялікай колькасцю ўзгоркаў. *У. рэльеф.* ‖ *наз.* **узго́рыстасць,** -і, *ж.*

УЗГРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; -э́ты; *зак., каго (што)* (разм.). Моцна вылаяць ці набіць за якую-н. правіннасць. ‖ *незак.* **узграва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗДЗЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* і *незак., на каго-што.* Аказаць (-зваць) уздзеянне, паўплываць (уплываць). *У. асабістым прыкладам.*

УЗДЗЕ́РЦІ, -дзяру́, -дзярэ́ш, -дзярэ́; -дзяро́м, -дзераце́, -дзяру́ць; -дзёр, -дзёрла; -дзяры́; -дзёрты; *зак., што.* Тое, што і узадраць. ‖ *незак.* **уздзіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗДЗЕ́ЦЬ, -е́ну, -е́неш, -е́не; -е́нь; -е́ты; *зак., што на каго-што.* **1.** Надзець, нацягнуць (адзенне, абутак і пад.). *У. боты на ногі.* **2.** Павесіць, начапіць, прымацаваць да чаго-н. *У. рукзак на плечы. У. пятлю на крук.* **3.** Насадзіць на вастрыё, стрыжань, праколваючы, надзець на што-н. *У. кола на вось. У. кавалак мяса на відэлец.* ‖ *незак.* **уздзява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЗДЗЕ́ЯННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Дзеянне, накіраванае на каго-, што-н. з мэтай дабіцца чаго-н., паўплываць на каго-, што-н. *Быць пад уздзеяннем убачанага.*

УЗДОЎЖ, *прызн. з Р* і *прысл.* Тое, што і удоўж.

УЗДРЫГ, -у, *м.* Сутаргавы рух ад моцнага пачуцця, дрыжанне.

УЗДРЫГНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся; *зак.* **1.** Уздрыгнуць, здрыгнуцца, задрыжаць. *У. ад нечаканага стуку. Голас уздрыгнуўся ад хвалявання.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Скалануцца, страсянуцца, задрыжаць. *Ад павеву ветру галінкі ўздрыгнуліся.*

УЗДРЫГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак.* **1.** Здрыганулца, задрыжаць. *У. ад нечаканасці. Голас уздрыгнуў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і уздрыгнуцца (у 2 знач.). *Шыбы ўздрыгнулі.* ‖ *незак.* **уздрыгваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗДУМАЦЦА, -аецца; *безас.; зак., з інф.* Нечакана прыйсці ў галаву, захацецца. *Уздумалася з'ездзіць да знаёмага.*

УЗДУМАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* **1.** *з інф.* Нечакана, раптам захацець ці вырашыць што-н. зрабіць. *Не ўздумайце ехаць без мяне!* **2.** *каго-што і з дадан. сказам.* Успомніць, прыпомніць (разм.). *Я ўздумала, што не прынесла яшчэ дроў у хату.* ‖ *незак.* **уздумваць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.).

УЗДЫМ, -у, *м.* **1.** *гл.* узняцца, -ць. **2.** *перан.* Развіццё, рух наперад. *У. навукі.* **3.** *перан.* Натхненне, прыліў энергіі. *Творчы ў. Працаваць з уздымам.*

УЗДЫМАЦЦА, -ЦЬ *гл.* узняцца, -ць.

УЗДЫХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Удых, а за ім і выдах. *Глыбокі ў. Да апошняга ўздыху* (да смерці).

УЗДЫХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Рабіць уздыхі. **2.** *перан., па кім-чым.* Сумаваць, тужыць. *У. па каханай.* ‖ *аднакр.* **уздыхнуць,** -ну, -неш, -не, -нём, -няце, -нуць; -ні (у 1 знач.).

УЗ'ЕСЦІСЯ, уз'емся, уз'ясіся, уз'есца; уз'ядзімся, уз'ясцеся, уз'ядуцца; уз'еўся, -елася; уз'ешся; *зак., на каго-што* (разм. неадабр.). Неўзлюбіўшы, раззлаваўшыся або раздражніўшыся, пачаць папракаць, вінаваціць, лаяць каго-н. *У. на нявестку.* ‖ *незак.* **уз'ядацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗІМКУ, *прысл.* (разм.). Зімой. *У. гасцінец заносіць снегам.*

УЗІРАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** *у каго-што.* Вельмі ўважліва, напружана глядзець куды-н., на каго-, што-н., углядацца. *У. ў далячынь. У. ў твар.* **2.** *у што.* Разглядаць сябе ў чым-н., глядзецца ў што-н. *У. ў люстэрка.*

УЗЛАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* злавацца, -ць.

УЗЛАЖЫЦЬ, -лажу, -ложыш, -ложыць; -ложаны; *зак.* **1.** *каго-што на што.* Палажыць на што-н., паверх чаго-н., ускласці. *У. бервяно на сані.* **2.** *перан., што на каго-што.* Даручыць што-н. каму-н. *У. адказнасць на брыгадзіраў.*

УЗЛАМАЦЬ, -ламлю, -ломіш, -ломіць; -ламі; -ламаны; *зак., што.* Ломячы, разбіць, адкрыць, разварнуць (штo-н. запёртае, цэлае і пад.). *У. дзверы.* ‖ *незак.* **узломліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **узломваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узлом,** -у, *м.* *Крадзеж з узломам.*

УЗЛАХМАЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* лахмаціцца, -ць.

УЗЛЕГЧЫ, -лягу, -ляжаш, -ляжа; -ляжам, -ляжаце, -лягуць; -лёг, -легла; -ляж; *зак., на каго-што.* Прыхіліўшыся, націснуць тулавам або часткай яго, наваліцца. *У. грудзьмі на стол.* ‖ *незак.* **узлягаць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗЛЕЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; узлез, -зла; узлезь; *зак.* **1.** *на што.* Узабрацца куды-н. высока, на паверхню чаго-н. *У. на слуп.* **2.** *на каго-што.* Пра адзенне, абутак: надзецца, налезці (разм.). *Бот ледзь улез на нагу.* **3.** *на каго-што.* Прыціснуць нагой каго-, што-н., наступіць (разм.). ‖ *незак.* **узлазіць,** -лажу, -лазіш, -лазіць.

УЗЛЕСАК, -ску, *мн.* -скі, -скаў, *м.* *і* **УЗЛЕССЕ,** -я, *н.* Край лесу.

УЗЛЁТ, -у, *М* -лёце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *гл.* узляцець. **2.** *перан., чаго.* Уздым, натхненне (высок.). *У. сіл.*

УЗЛЁТНЫ *гл.* узляцець.

УЗЛІВАННЕ, -я, *н.* У старажытнасці: прынясенне віна ў ахвяру багам.

УЗЛІЦЬ, узалью, узальеш, узалье; узальём, узальяце, узальюць *і* -лію, -ліеш, -ліе; -ліём, -ліяце, -ліюць; узліў, -ліла, -ло; узлі; узлітый; *зак., што і чаго.* Ліпуць якую-н. вадкасць на паверхню чаго-н. *У. алею на патэльню.* ‖ *незак.* **узліваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗЛОМ, УЗЛОМЛІВАЦЬ, УЗЛОМВАЦЬ *гл.* узламаць.

УЗЛОМШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўзломлівае што-н. з мэтай абрабавання.

УЗЛУШЧЫЦЬ *гл.* лушчыць.

УЗЛЯГАЦЬ *гл.* узлегчы.

УЗЛЯЦЕЦЬ, -лячу, -ляціш, -ляціць; -ляцім, -лецице, -ляцяць; -ляці; *зак.* Узняўшыся, паляцець. *Самалёт узляцеў. Вераб'і ўзляцелі на страху. У. у паветра* (таксама перан.: узарвацца, разляцецца ад выбуху). ‖ *незак.* **узлятаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узлёт,** -у, *М* -лёце, *м.; прым.* **узлётны,** -ая, -ае. *Узлётная паласа.*

УЗМАКРЭЛЫ, -ая, -ае (разм.). Які стаў мокрым (звычайна ад поту). *У. лоб.*

УЗМАКРЭЦЬ *гл.* макрэць.

УЗМАСЦІЦЦА, -машчуся, -мосцішся, -мосціцца; *зак., на што* (разм.). Узабраўшыся, змясціцца. *У. на дах.* ‖ *незак.* **узмошчвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЗМАХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак., чым.* Махнуць (з рукам уверх). *У. крыламі.* ‖ *шматкр.* **узмахваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узмах,** -у, *м.*

УЗМАЦНЕЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўзмацнеў, павялічыўся ў сіле, стаў больш трывалым. *У. вецер. Узмацнелая дружба.* **2.** Які стаў больш здаровым, моцным. *У. падлетак.* **3.** Які атрымаў больш шырокі размах і арганізаванасць. *Узмацнелыя атрады партызан.*

УЗМАЦНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узмацніцца, павялічыцца ў сіле, стаць больш трывалым. *Вецер узмацнеў. Голас узмацнеў. Лёд узмацнеў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш моцным (у 6 знач.), умацавацца. *Гаспадарка ўзмацнела.* **3.** Стаць больш здаровым, вынослівым. *За лета дзеці ўзмацнелі.* ‖ *наз.* **узмацненне,** -я, *н.*

УЗМАЦНІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -моцніцца; *зак.* Стаць мацнейшым. *Вецер узмацніўся. Боль узмацніўся. Атака ўзмацнілася.* ‖ *незак.* **узмацняцца,** -яецца. ‖ *наз.* **узмацненне,** -я, *н.*

УЗМАЦНІЦЬ, -мацню, -моцніш, -моцніць; -моцнены; *зак., што.* Зрабіць мацнейшым. *У. гук. Артылерыя ўзмацніла агонь. У. выхаваўчую работу.* ‖ *незак.* **узмацняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **узмацненне,** -я, *н.*

УЗМАЦНЯЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прылада для павелічэння магутнасці або напружання чаго-н. *Электрычны ў.*

УЗМАЦНЯЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які прызначаны для ўзмацнення, павелічэння чаго-н. *Узмацняльная падстанцыя. Узмацняльнае адценне суфікса.*

УЗМЕЖАК, -жка, *мн.* -жкі, -жкаў, *м.* Частка сенажаці, аблогі, якая прымыкае да агарода. *Абкасіць у.*

УЗМОР'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Марское ўзбярэжжа, а таксама мора каля берага. *Жыць на ўзмор'і.*

УЗМОЦНЕНЫ, -ая, -ае. **1.** Павялічаны, палепшаны. *Узмоцненае харчаванне.* **2.** Надта настойлівы (кніжн.). *Узмоцненыя просьбы.* ‖ *наз.* **узмоцненасць,** -і, *ж.*

УЗМОШЧВАЦЦА *гл.* узмасціцца.

УЗМУЖНЕЛЫ, -ая, -ае. Які дасягнуў поўнага фізічнага развіцця, стаў дарослым. *У. хлопец. Узмужнелая постаць.* ‖ *наз.* **узмужнеласць,** -і, *ж.*

УЗМУЖНЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Дасягнуць поўнага фізічнага развіцця, стаць зусім дарослым. *Юнак узмужнеў.* ‖ *наз.* **узмужненне,** -я, *н.*

УЗМЫЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., каго (што).* Запарыць хуткай яздой (пра каня). ‖ *незак.* **узмыльваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗНАВІЦЬ, -наўлю, -новіш, -новіць; -ноўлены; *зак., што.* **1.** Стварыць нанава. *У. капітал.* **2.** Аднавіць, адрадзіць разбуранае. *У. горад.* **3.** Пачаць зноў перапыненае. *У. знаёмства.* **4.** Аднавіць, паўтарыць у копіі: творча аднавіць. *У. што-н. у памяці. У. партрэт.* ‖ *незак.* **узнаўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **узнаўленне,** -я, *н.*

УЗНАГАРОДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -род, *ж.* **1.** Плата, дар за якія-н. заслугі і пад. *Грашовая ў.* **2.** Ганаровы знак, ордэн, медаль і пад., якімі адзначаюцца чые-н. заслугі. *Высокая ўрадавая ў.* ‖ *прым.* **узнагародны,** -ая, -ае. *У. ліст.*

УЗНАГАРОДЖАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* узнагародзіць. **2.** Тое, што і узнагарода (у 1 знач.). *Грашовае ў.*

УЗНАГАРОДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што) чым.* **1.** Даць ва ўзнагароду што-н. *У. ордэнам. У. артыстаў воплескамі* (перан.). **2.** *перан.* Надзяліць, абдарыць чым-н. (кніжн.). *Прырода ўзнагародзіла яго талентам.* ‖ *незак.* **узнагароджваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **узнагароджванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **узнагароджанне,** -я, *н.* (да 1 знач.). *Прадставіць да ўзнагароджання.* ‖ *прым.* **узнагародны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Узнагародная грамата. Атрымаць узнагародныя* (наз.).

УЗНАЎЛЕННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* узнавіць. **2.** У эканоміцы: пастаяннае паўтарэнне, бесперапыннае аднаўленне працэсу вытворчасці. *Расшыранае ў.* ‖ *прым.* **узнаўленчы,** -ая, -ае.

УЗНАЎЛЯЛЬНІК, -а *і* -у, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** -а. Той, хто што-н. узнаўляе. **2.** -у. Рэчыва, з дапамогай якога адбываецца рэакцыя ўзнаўлення (саставу, колеру і пад.). *У. для валасоў* (сродак для ўзнаўлення ранейшага колеру).

УЗНАЧАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; -лены; *зак., што.* Стаць на чале чаго-н., узяць на сябе кіраўніцтва чым-н. *У. дэлегацыю. У. камісію.* ‖ *незак.* **узначальваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗНЕСЦІ, -нясу, -нясеш, -нясе; -нясём, -несяце, -нясуць; -нёс, -несла; -нясі; -несены; *зак.* **1.** *каго-што.* Падняўшы, занесці наверх. *У. вёдры з вадою на ганак.* **2.** *перан., што.* Узняць угору, ускінуць. *У. смык рукой.*

У. вочы. **3.** *што.* Збудаваць. *У. палац.* **4.** *перан., каго (што).* Узвялічыць, узвысіць. *Лёс узнёс гэтага чалавека.* ‖ *незак.* **узносіць,** -ошу, -осіш, -осіць. ‖ *наз.* **узнясенне,** -я, *н.* (да 2, 3 і 4 знач.).

УЗНЕСЦІСЯ, -нясуся, -нясешся, -нясецца; -нясёмся, -несяцеся, -нясуцца; -нёсся, -неслася; -нясіся; *зак.* **1.** Падняцца ўверх, узляцець. **2.** *перан.* Стаць ганарыстым, фанабэрыстым, пагардлівым (разм.). ‖ *незак.* **узносіцца,** -ошуся, -осішся, -осіцца. ‖ *наз.* **узнясенне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УЗНЁСЛЫ, -ая, -ае. **1.** Прыўзняты, урачысты. *У. настрой. Узнёслая прамова.* **2.** Поўны вялікага значэння, глыбокага зместу, высакародных пачуццяў. *Узнёслыя мары.* ‖ *наз.* **узнёсласць,** -і, *ж.*

УЗНІКНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; узнік, -кла; *зак.* Пачацца, стварыцца, зарадзіцца. *Узнікла недавер'е.* ‖ *незак.* **узнікаць,** -ае. ‖ *наз.* **узнікненне,** -я, *н.*

УЗНОС, -у, *м.* **1.** *гл.* узнесці. **2.** *мн.* -ы, -аў. Унесеныя за што-н. грошы. *Прафсаюзныя ўзносы.*

УЗНЯТЫ, -ая, -ае. **1.** Радасна-ўсхваляваны, бадзёры. *У. настрой.* **2.** Узвышаны, урачысты (пра мову, стыль). ‖ *наз.* **узнятасць,** -і, *ж.*

УЗНЯЦЦА, -німуся, -німешся, -німецца *і* уздымуся, уздымешся, уздымецца; -няўся, -нялася, -лося; -німіся *і* уздыміся; *зак.* **1.** Перамясціцца ўверх ці прыняць больш высокае становішча. *У. на гару. У. на сцэну. Рукі ўзняліся. У. па службовай лесвіцы* (перан.: дасягнуць больш высокага грамадскага становішча). **2.** Узвысіцца над кім-, чым-н. *Скалы ўзняліся над вадой. У. над групавымі спрэчкамі* (перан.: стаць вышэй каго-н.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). З'явіцца над гарызонтам (пра месяц, воблакі і пад.); распаўсюдзіцца над чым-н. (пра туман, дым і пад.). *Узняўся месяц. Над катлом узнялася пара.* **4.** Тое, што і падняцца (у 2 знач.). *У. з ложка.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узляцець, падняцца ў паветра. *Качкі ўзняліся ў паветра. Самалёт узняўся ў неба.* **6.** *перан., на што.* Пачаць актыўныя дзеянні. *Народ узняўся на барацьбу з ворагам.* **7.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Узнікнуць, пачаць праяўляцца ў дзеянні. *Узнялася паніка. Узняўся пратэст. Узняўся вецер.* **8.** Павялічыцца ў росце; вырасці, стаць дарослым; уздуцца, успучыцца. *Узняліся травы. Узняліся дзеці, пайшлі на свой хлеб. Узнялася шчака.* **9.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць больш высокім, павялічыцца; дасягнуць вышэйшага ўзроўню развіцця. *Узняліся цэны. Узнялася тэмпература. Узняўся настрой* (стаў больш бадзёрым, палепшыўся). **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наладзіцца, палепшыцца, развіцца. *Узнялася гаспадарка.* **11.** *перан.* Разззлавацца, страціць раўнавагу. — *Што вы робіце! — узняўся на дзяцей бацька.* ‖ *незак.* **узнімацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **уздымацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **уздым,** -у, *м.* (да 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 і 10 знач.).

УЗНЯЦЬ, -німу, -німеш, -німе *і* уздыму, уздымеш, уздыме; -няў, -няла, -ло; -німі *і* уздымі; -няты; *зак.* **1.** *каго-што.* Нагнуўшыся, узяць (з зямлі, падлогі і пад.). *У. лыжку.* **2.** *каго-што.* Падняць, аддзяліць ад зямлі, маючы дастатковa сілы, каб утрымаць (навісу). *У. бервяно.* **3.** *каго-што.* Падняць уверх, надаць чаму-н. вышэйшае становішча. *У. рукі. У. бровы. У. галаву* (таксама перан.: стаць бадзёрым, смелым). *У. сцяг. У. заслону сцэны.* **4.** *каго-што.* Прымусіць устаць, скрануцца з месца з якой-н. мэтай. *У. полк у атаку. У. з ложка каго-н.* (разбудзіць). *У. мядзведзя з бярлогі* (успудзіць, выгнаць). **5.** *што.* Падняць уверх (пыл, снег і пад.). *Машына ўзняла на дарозе пыл.* **6.** *перан., каго (што) на што.* Натхняючы, схіліць да актыўных дзеянняў. *У. народ на барацьбу.* **7.** *што.* Зрабіць вышэйшым. *У. узровень вады. У. чый-н. аўтарытэт* (перан.: зрабіць больш значным у чыіх-н. вачах). **8.** *перан., што.* Павялічыць, павысіць. *У. прадукцыйнасць працы. У. цэны.* **9.** *перан.* Зрабіць больш актыўным, прыўзнятым, палепшыць. *У. настрой.* **10.** *што.* Наладзіць, палепшыць, развіць. *У. гаспадарку. У. эканоміку.* **11.** *што.* Зрабіць, пачаць дзеянне, названае назоўнікам. *У. плач* (расплакацца). *У. шум. У. трывогу. У. пытанне.* **12.** *што.* Тое, што і узараць (спец.). *У. цаліну.* **13.** звычайна *безас.; перан., каго.* Узлаваць, вывесці з сябе. *Сказанае чалавека ўзняло.* ‖ *незак.* **узнімаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **уздымаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узняцце,** -я, *н.* (да 3, 6, 10, 11 і 12 знач.), **уздым,** -у, *м.* (да 2, 3, 6 і 10 знач.), **узніманне,** -я, *н. і* **уздыманне,** -я, *н.*

УЗОР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Малюнак, у якім спалучаюцца ў пэўным парадку лініі, колеры, фігуры і пад. *У. тканіны. Маляўнічы ў. Ледзяны ў. на акне* (перан.). **2.** *чаго* і *без дап.* Паказальны або пробны выраб. *Узоры тканіны. У. паперы.* **3.** *чаго* і *без дап.* Паказальны прыклад чаго-н., што-н. дасканалае, вартае пераймання. *У. мужнасці. У. працавітасці.* **3.** Спосаб канструкцыі, від, форма. *Вінтоўка новага ўзору.* ‖ *прым.* **узорны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

УЗОРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* узор. **2.** Які можа служыць прыкладам, дасканалы, паказальны. *У. парадак. Узорная служба. Узорна* (прысл.) *правесці сяўбу.* **3.** Тое, што і узорысты (разм.).

УЗОРЫСТЫ, -ая, -ае. Аздоблены ўзорамі, з узорамі. *Узорыстыя ліштвы. Узорыстыя фіранкі.* ‖ *наз.* **узорыстасць,** -і, *ж.*

УЗРАДАВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* радавацца, -ць.

УЗРАСЦІ, -расту, -расцеш, -расце; -расцём, -расцяце, -растуць; -рос, -расла, -ло; *зак.* **1.** Вырасці, стаць дарослым; узгадавацца; узышоўшы, вырасці (пра расліны). *Сыны ўзраслі. Край, дзе я ўзрос, вабіць да сябе. Жыта добра ўзрасло.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вырасці, стаць большым, мацнейшым, больш значным. *Сілы ўзраслі. Узрасла актыўнасць. Узрос аўтарытэт арганізацыі.* ‖ *незак.* **узрастаць,** -аю, -аеш, -ае.

УЗРОВЕНЬ, -роўню, *мн.* -роўні, -роўняў, *м.* **1.** Гарызантальная плоскасць, якая з'яўляецца мяжой вышыні чаго-н. *У. вады ў рацэ. На ўзроўні мора.* **2.** Ступень велічыні, развіцця, значнасці чаго-н. *Жыццёвы ў. У. механізацыі гаспадаркі. На ўзроўні лепшых сусветных стандартаў.* ◊ **На ўзроўні,** *у знач. вык.* (разм.) — адпавядае неабходным патрабаванням. *Лекцыя была на ўзроўні.* ‖ *прым.* **узроўневы,** -ая, -ае.

УЗРОСТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Перыяд, ступень у развіцці, росце чалавека, жывёліны, расліны. *Дзіцячы ў. Сталы ў.* **2.** Колькасць пражытага часу, гадоў. *Жанчына ва ўзросце сарака пяці гадоў.* ‖ *прым.* **узроставы,** -ая, -ае. *У. цэнз.*

УЗРУШАНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан узрушэння.

УЗРУШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* Моцна ўсхвалявацца, устрывожыцца. ‖ *незак.* **узрушвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **узрушацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **узрушэнне,** -я, *н.*

УЗРУШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *каго.* Моцна ўсхваляваць, устрывожыць. *Гэта падзея ўзрушыла ўсіх.* **2.** *што.* Узрыхліць, узварушыць паверхню чаго-н. (разм.). *У. зямлю на градах. Вецер узрушыў паверхню возера.* ‖ *незак.* **узрушаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **узрушваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **узрушэнне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УЗРЫВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Механізм, які выклікае выбух зарада ў міне, артылерыйскім снарадзе, ракеце, авіябомбе, тарпедзе і пад.

УЗРЫВАЦЦА *гл.* узарвацца.

УЗРЫВАЦЬ[1] *гл.* узрыць.

УЗРЫВАЦЬ[2] *гл.* узарваць.

УЗРЫЎ, -ыву, *мн.* -ывы, -ываў, *м.* **1.** Імгненны распад рэчыва, які суправаджаецца ўтварэннем моцна нагрэтых, з высокім ціскам газаў, а таксама гук, які ўзнікае пры такім разбурэнні; выбух. *У. газаў. У. бомбы.* **2.** Разбурэнне чаго-н., зробленае пры дапамозе такога распаду рэчываў. *У. скалы.* **3.** *перан., чаго.* Раптоўнае бурнае праяўленне чаго-н. *У. смеху.*

УЗРЫЎНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Спецыяліст па ўзрыўных работах.

УЗРЫЎНЫ, -ая, -ое. Які служыць для ўзрывання, узрыву (у 1 і 2 знач.); які з'яўляецца вынікам узрыву. *Узрыўныя работы. Узрыўная хваля.*

УЗРЫЎЧАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (разм.). Выбуховае рэчыва.

УЗРЫХЛЕННЕ, УЗРЫХЛІЦЬ *гл.* рыхліць.

УЗРЫХЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., што.* Тое, што і рыхліць.

УЗРЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ые; -ыты; *зак., што.* Разрыць лычом (пра жывёл). *У. зямлю.* ‖ *незак.* **узрываць,** -ае.

УЗУРПАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто незаконна захапіў, узурпіраваў уладу, якія-н. правы. ‖ *прым.* **узурпатарскі,** -ая, -ае.

УЗУРПІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Учыніць (-няць) незаконны захоп, прысваенне чаго-н. (улады, правоў). ‖ *наз.* **узурпацыя,** -ыі, *ж.*

ЎЗУС, -у, *м.* (кніжн.). Тое, што прынята, што стала звычайным, звычка. *Моўны у.* (ужыванне слоў, форм, што замацавалася ў мове). ‖ *прым.* **узуальны,** -ая, -ае.

УЗЫСЦІ, -ыду, -ыдзеш, -ыдзе; -ышоў, -шла, -ло; -ыдзі; *зак.* **1.** Ідучы, падняцца наверх. *У. на ўзгорак. У. на другі паверх.* **2.** Ступіць, уз'ехаць на паверхню чаго-н. або ўвайсці, уехаць куды-н. *У. на кладку. Поезд узышоў на мост. У. на двор.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра нябесныя свяцілы: узняцца над гарызонтам. *Сонца ўзышло.* **4.** Прарасшы, паказацца на паверхні глебы (пра пасеянае). *Лубін густа ўзышоў.* ‖ *незак.* **узыходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць *і* **усходзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць (да 1 знач.). ‖ *наз.* **узыход,** -у, *М* -дзе, *м.* (да 1 і 3 знач.) *і* **узыходжанне,** -я, *н.* (да 1 і 4 знач.).

УЗЫХОДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* **1.** *гл.* узысці. **2.** *да чаго.* Весці свой пачатак, паходжанне ад чаго-н. *Сучасны беларускі алфавіт узыходзіць да стараславянскай азбукі.*

УЗЫЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак., што* (разм.). Тое, што і удружыць.

УЗ'ЮРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* (разм.). Стаць узбуджаным, гуллівым.

УЗ'ЮШАНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі разгневаны, раз'юшаны. ‖ *наз.* **уз'юшанасць,** -і, *ж.*

УЗ'ЮШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* (разм.). Вельмі разгневацца, раззлавацца. ‖ *наз.* **уз'юшэнне,** -я, *н.*

УЗ'ЯДАЦЦА *гл.* уз'есціся.

УЗ'ЯДНАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ácцца; *зак.* (высок. і афіц.). Аб'яднацца зноў. ‖ *незак.* **уз'ядноўвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **уз'яднанне,** -я, *н.*

УЗ'ЯДНАЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак., што з чым* (высок. і афіц.). Аб'яднаць зноў. ‖ *незак.* **уз'ядноўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уз'яднанне,** -я, *н.*

УЗЯЦЦА *гл.* брацца.

УЗЯЦЦЕ *гл.* браць.

УЗЯЦЬ, вазьму, возьмеш, возьме; узяў, узяла, -ло; вазьмі; узяты; *зак.* **1.** *гл.* браць. **2.** *каго (што).* Арыштаваць (разм.). **3.** Ужыв. ў спалучэнні са злучнікамі «ды» і «дый» або «ды і» і іншым дзеясловам пры абазначэнні нечаканага, раптоўнага дзеяння (разм.). *А я вазьму ды (дый) скажу. Узяў ды і кінуў усё тут. У. і (ды, дый) паехаць.* **4.** Заг. і інф., звычайна ў спалучэнні з «хоць», «хоць бы» ўжыв. пры прапанове звярнуць на што-н. увагу (разм.). *Вазьміце* (або *ўзяць*) *хоць бы гэты выпадак.*

УЙГУРЫ, -аў, *адз.* уйгур, -а, *м.* Народ, які жыве на тэрыторыі Кітая, у Казахстане, Кіргізстане, Узбекістане, Афганістане. ‖ *ж.* **уйгурка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **уйгурскі,** -ая, -ае.

УКАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пастанова вярхоўнага органа ўлады, якая мае сілу закона. *У. Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.* **2.** *у знач. вык., каму;* звычайна *з адмоўем.* Аўтарытэт, узор для пераймання, указчык (разм.). *Ты мне тут не ў.*

УКАЗАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які ўказвае на што-н. або выражае ўказанне. *Указальныя знакі. У. займеннік.* ◊ **Указальны палец** — другі палец на руцэ паміж вялікім і сярэднім.

УКАЗАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* указаць. **2.** Службовае распараджэнне, загад; настаўленне, парада, што і як трэба рабіць. *Метадычныя ўказанні.*

УКАЗАЦЬ, укажу, укажаш, укажа; укажы; указаны; *зак.* **1.** *з дадан. сказам.* Даць указанне, настаўленне. *У., як весці работу.* **2.** *на што.* Адзначыўшы што-н., звярнуць на яго ўвагу. *У. на памылкі.* **3.** *што.* Паказаць, назваць для ведама, кіраўніцтва. *У. лепшы метад.* **4.** *каму на каго-што.* Тое, што і паказаць (у 2 знач.). *У. месцазнаходжанне друкарні.* ‖ *незак.* **указваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **указанне,** -я, *н.*

УКАЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** Палачка, якой паказваюць што-н. *Вадзіць указкай па карце.* **2.** Указанне, распараджэнне (разм. неадабр.). *Без вашых указак абыдуся.*

УКАЗЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўказвае другім, што і як трэба рабіць. *Ён нам не ў. Бач, які ў. знайшоўся.* ‖ *ж.* **указчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

УКАКОШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго (што)* (разм. груб.). Забіць, пазбавіць жыцця. *Гэта ён у час вайны паліцая ўкакошыў.*

УКАЛОЦЬ, укалю, уколеш, уколе; укалі; уколаты; *зак.* **1.** *каго-што.* Параніць, уваткнуўшы ў цела тонкі, востры канец чаго-н. *У. руку шпількай.* **2.** *перан., каго (што).* Пакрыўдзіць, абразіць, даняць. *Заўвага балюча ўкалола яго.* **3.** *што ў што.* Уваткнуць, пракалоўшы, заставіць увайсці ўнутр чаго-н. (разм.). *У. пруток у клубок.* ‖ *незак.* **уколваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **укалоцца,** укалюся, уколешся, уколецца (да 1 знач.); *незак.* **уколвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **укол,** -у, *м.*

УКАЛЫХАЦЬ, -ышу, -ышаш, -ыша; -ышы; -ыханы; *зак., каго (што).* Калышучы, давесці да дрымоты. *У. дзіця.* ‖ *незак.* **укалыхваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **укалыхванне,** -я, *н.*

УКАМПЛЕКТАВАЦЬ *гл.* камплектаваць.

УКАПАЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *зак., у што.* Капаючы, углыбіцца ў што-н.; выкапаць укрыцце. *Пяхота ўкапалася ў зямлю.* ‖ *незак.* **укопвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКАПАЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны *і* укопаны; *зак.* **1.** *што ў што.* Умацаваць у выкапаным паглыбленні. *У. слупы. Як укапаны (укопаны) стаіць* (зусім нерухома). **2.** пераважна *з адмоўем* «не», *чаго* і *без дап.* Змагчы ўскапаць што-н. *Зямля такая цвёрдая, рыдлёўкай не ўкапаеш.* **3.** *што* і *чаго.* Накапаць, выкапаць невялікую колькасць чаго-н. (разм.). *У. крыху бульбы.* ‖ *незак.* **укопваць,** -аю, -аеш, -ае.

УКАРАНЁЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які пусціў глыбока карэнне. **2.** *перан.* Які трывала замацаваўся дзе-н., усталяваўся (пра погляды, звычкі). *Укаранелыя звычкі.*

УКАРАНЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ée; *зак.* (разм.). Тое, што і укараніцца (у 1 і 2 знач.).

УКАРАНІЦЦА, -ранюся, -рэнішся, -рэніцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пусціць глыбока карэнне, добра ўрасці ў зямлю. *Укараніўся пырнік у агародзе.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Трывала замацавацца, усталявацца. *Укаранілася такая звычка.* **3.** Абсталявацца дзе-н., умацаваць сваё становішча. *У. на новым месцы.* ‖ *незак.* **укараняцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **укараненне,** -я, *н.*

УКАРАНІЦЬ, -раню, -рэніш, -рэніць; -ранёны; *зак., што.* **1.** Пасадзіўшы, даць умацавацца ў глебе каранямі. **2.** *перан.* Садзейнічаць трываламу замацаванню чаго-н. у практыцы; заставіць увайсці ў быт, свядомасць і пад. *У. гаспадарчы разлік. У. новы метад у вытворчасць.* ‖ *незак.* **укараняць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **укараненне,** -я, *н.*

УКАРАЦІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -роціцца; *зак.* Стаць карацейшым (у 1 і 3 знач.). *Цень укараціўся. З надыходам зімы дні ўкараціліся.* ‖ *незак.* **укарочвацца,** -аецца. ‖ *наз.* **укарачэнне,** -я, *н.*

УКАРАЦІЦЬ, -рачу, -роціш, -роціць; -рочаны; *зак., што.* Зрабіць карацейшым (у 1 і 3 знач.). *У. рукавы. У. тэрмін.* ‖ *незак.* **укарочваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **укарачэнне,** -я, *н.*

УКАРМІЦЬ, укармлю, укорміш, укорміць; укормлены; *зак.* **1.** *каго (што).* Зрабіць сытым, адкарміць. *У. парсюка.* **2.** *каго-што.* Пракарміць (разм.). *У. сям'ю.* ‖ *незак.* **укормліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **укарміцца,** 1 і 2 ас. не ўжыв., укорміцца (да 1 знач.); *незак.* **укормлівацца,** -аецца.

УКАЦІЦЦА, укачуся, укоцішся, укоціцца; *зак., у што.* Коцячыся, апынуцца ўнутры чаго-н., увайсці, уехаць. *Мяч укаціўся ў вароты.* ‖ *незак.* **укочвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКАЦІЦЬ, укачу, укоціш, укоціць; укочаны; *зак.* **1.** *што ў што.* Коцячы, упхнуць. *У. калёсы ў гумно.* **2.** *перан., што каму.* Зрабіць, учыніць што-н. непрыемнае (разм.). *У. вымову прагульшчыку* (аб'явіць у загадзе). **3.** Уехаць куды-н. (разм.). *У. у двор на кані.* ‖ *незак.* **укочваць,** -аю, -аеш, -ае.

УКАЧАЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *зак., у што.* Выкачацца, запэцкацца ў што-н. *У. ў гразь.* ‖ *незак.* **укачвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКАЧАЦЬ, -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак.* **1.** *каго-што ў што.* Выкачаць, запэцкаць у што-н.; качаючы, пакрыць чым-н. сыпкім. *У. каго-н. у снег. У. у муку рыбу.* **2.** *што.* Качаючыся, прымяць. *Коні ўкачалі траву на прыгуменні.* ‖ *незак.* **укачваць,** -аю, -аеш, -ае.

УКВЭЦАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што* (разм.). Умазаць, упэцкаць. *У. рукаў у фарбу.* ‖ *звар.* **уквэцацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКЕМІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *зак., што* і *з дадан. сказам* (разм.). Уцяміць, зразумець. *Ніяк не мог у., што тут да чаго.*

УКІНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ньса; *зак.* **1.** *у што.* Імкліва кінуцца куды-н., скочыць у што-н. *У. на ходу ў калёсы.* **2.** *у што.* Уваліцца куды-н., падаючы ўніз (разм.). *У. ў канаву.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Нечакана ўзнікнуць, паявіцца. *Укінулася хвароба.* ‖ *незак.* **укідвацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.).

УКІНУЦЬ, -ну, -неш, -не; укінь; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што ў што.* Кінуць, апусціць унутр. *У. камень у ваду.* **2.** *чаго ў што* або *каму.* Налажыць, дабавіць чаго-н. у што-н.; даць корму. *У. два драбкі цукру ў чай. У. сена коням* (разм.). ‖ *незак.* **укідаць,** -áю, -áеш, -áе *і* **укідваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **укіданне,** -я, *н.* *і* **укідванне,** -я, *н.*

УКІСЛЫ, -ая, -ае. Які стаў кіслым, укіс. *Укіслае цеста.*

УКІСНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; укіс, -сла; *зак.* Стаць кіслым, набыць неабходную кіслату. *Рошчына ўкісла.* ‖ *незак.* **укісаць,** -áе. ‖ *наз.* **укісанне,** -я, *н.*

УКЛАД[1], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устаноўлены або ўсталяваны парадак, лад (грамадскага жыцця, побыту і пад.). *Новы ў. жыцця. Гаспадарчы ў.*

УКЛАД[2], -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Укладзеная куды-н. сума грошай. *Выдача ўкладаў у банках.* **2.** *перан.* Значнае дасягненне ў галіне навукі, культуры і пад. *Працоўны ў.*

УКЛАДАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўкладае (*гл.* укласці[2]) што-н. *У. слоўніка. У. хрэстаматыі* (аўтар, які падбірае тэксты). ‖ *ж.* **укладальніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **укладальніцкі,** -ая, -ае.

УКЛАДАННЕ[1], -я, *н.* **1.** *гл.* укласці[1]. **2.** *мн.* -і, -яў. Укладзеная сума грошай; укладзены прадмет. *Капітальныя ўкладанні. Бандэроль з цэнным укладаннем.*

УКЛАДАННЕ[2] *гл.* укласці[2].

УКЛАДАЦЦА[1] *гл.* укласціся.

УКЛАДАЦЦА[2] *гл.* улажыцца.

УКЛАДАЦЦА[3] *гл.* улегчыся.

УКЛАДАЦЬ[1] *гл.* укласці.

УКЛАДАЦЬ[2] *гл.* улажыць.

УКЛАДАЧНЫ, -ая, -ае. Які прызначаны, служыць для ўкладкі (у 1 знач.). *Укладачная машына.*

УКЛАДВАННЕ *гл.* укласці *і* улажыць.

УКЛАДВАЦЦА[1] *гл.* укласціся.

УКЛА́ДВАЦЦА[2] *гл.* улажыцца.

УКЛА́ДВАЦЦА[3] *гл.* улегчыся.

УКЛА́ДВАЦЬ[1] *гл.* укласці.

УКЛА́ДВАЦЬ[2] *гл.* улажыць.

УКЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* укласці[1]. **2.** *мн.* -і, -дак. Тое, што складзена, укладзена ў пэўным парадку. *Прыгожая ў. валасоў.*

УКЛАДНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Здольны ўкладвацца, зроблены для ўкладкі (у 1 знач.). *Стол з укладнымі дошкамі. У. ліст.* **2.** Які мае адносіны да ўкладання грошай, укладу[2] (у 1 знач.). *Укладныя аперацыі.*

УКЛА́ДЧЫК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік грашовага ўкладу. ‖ *ж.* **укла́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

УКЛА́ДЧЫК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца ўкладваннем, укладкай чаго-н. *У. рэек.* ‖ *ж.* **укла́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

УКЛА́ДЫШ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што ўкладзена ў што-н. (напр., укладны ліст, кавалак чаго-н. і пад.).

УКЛА́СЦІ[1], -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак.* **1.** *каго (што).* Прымусіць легчы, надаць каму-н. ляжачае становішча. *У. ў ложак. У. спаць.* **2.** *што чым.* Пакрыць чым-н. на якой-н. прасторы. *У. дарожку каменнем.* **3.** *што.* Палажыць у пэўным парадку. *У. рэйкі. У. снапы на таку ў адзін рад. У. валасы* (зрабіць прычоску). **4.** *што ў што.* Палажыць, змясціць унутр. *У. пісьмо ў канверт. У. душу ў што-н.* (перан.). **5.** *што ў што.* Змясціць у якое-н. прадпрыемства (сродкі, грошы). *У. капітал у цяжкую прамысловасць.* **6.** *перан., каго (што).* Тое, што і забіць (у 1 знач.; разм.). *У. звера на месцы.* ‖ *незак.* **уклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **укла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уклада́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3, 4 і 5 знач.), **укла́дванне,** -я, *н. і* **укла́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 3 знач.).

УКЛА́СЦІ[2], -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак., што.* Стварыць, напісаць што-н., падабраўшы і аб'яднаўшы якія-н. матэрыялы. *У. слоўнік. У. зборнік практыкаванняў.* ‖ *незак.* **уклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уклада́нне,** -я, *н.*

УКЛА́СЦІСЯ, -ладу́ся, -ладзе́шся, -ладзе́цца; -ладзёмся, -ладзяце́ся, -ладу́цца; -ла́ўся, -ла́лася; -ладзі́ся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Умясціцца ў што-н. *Усе рэчы ўклаліся ў чамадан.* **2.** *перан., у што.* Падысці пад якую-н. катэгорыю, класіфікацыю (кніжн.). *У. ў інструкцыю.* **3.** *перан.* Паспець зрабіць што-н. ў пэўны тэрмін. *У. ў рэгламент.* **4.** Легчы (спаць), улегчыся (разм.). *У. на канапе.* ◊ **Укласціся ў галаве** або **у свядомасці** (разм.) — дайсці да свядомасці, стаць зразумелым. ‖ *незак.* **уклада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **укла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца. *У галаве (у свядомасці) не ўкладваецца што-н.* (немагчыма дапусціць, паверыць у што-н.).

УКЛЕ́ІЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; -е́ены; *зак.* **1.** *што ў што.* Уставіць, замацаваўшы клеем. *У. карту ў кнігу.* **2.** *што чым.* Заклеіць скрозь што-н. *У. сцяну плакатамі.* **3.** *перан., чым* і *без дап.* Нанесці ўдар, адлупцаваць (разм.). *У. пугай.* ‖ *незак.* **уклейва́ць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **укле́йванне,** -я, *н. і* **укле́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.*

УКЛЕ́НЧАНЫ, -ая, -ае. Які стаіць на каленках у час малення.

УКЛЕ́НЧВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і кленчыць (у 1 знач.).

УКЛЕ́НЧЫЦЬ *гл.* кленчыць.

УКЛІНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца; *зак., у што.* Увайсці, удацца клінам. *У. ў размяшчэнне працаўніка* (перан.). ‖ *незак.* **уклі́ньвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКЛІНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -лі́нены; *зак., што ў што.* Урабіць, уставіць клінам. *У. дошку ў шчыліну.* ‖ *незак.* **укλі́ньваць,** -аю, -аеш, -ае.

УКЛЮЧА́ЮЧЫ, *прыназ. з Р.* У тым ліку і..., разам з кім-, чым-н. *Сабраліся ўсе, у. малых.*

УКЛЮ́ЧНА, *прысл.* Разам з апошнім названым прадметам. *Па 15-е ліпеня ў.*

УКЛЮ́ЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* Прыстасаванне для замацавання вясла на борце лодкі. *Жалезная ў.*

УКЛЮЧЫ́ЦЦА, -ючу́ся, -ю́чышся, -ю́чыцца; *зак., у што.* Далучыцца да чаго-н., стаць удзельнікам чаго-н. *Станок уключаўся аўтаматычна. У. ў размову.* ‖ *незак.* **уключа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **уключэ́нне,** -я, *н.*

УКЛЮЧЫ́ЦЬ, -ючу́, -ю́чыш, -ю́чыць; -ю́чаны; *зак.* **1.** *каго-што ў што.* Увесці, унесці ў склад, лік каго-, чаго-н. *У. у спіс навучэнцаў. У. соль у рацыён жывёлы.* **2.** *што ў што.* Далучыць да сістэмы чаго-н. *У. апарат у сетку.* **3.** *што.* Прывесці ў дзеянне. *У. станок. Уключы святло!* ‖ *незак.* **уключа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уключэ́нне,** -я, *н.*

УКО́Л, -у, *м.* **1.** *гл.* укалоць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Тое, што і ін'екцыя. *Зрабіць у. хвораму.*

УКО́ЛВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* укалоць.

УКО́ПВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* укапацца, -ць.

УКО́РМЛЕНЫ, -ая, -ае. Сыты, адкормлены. *Укормленая свіння.* ‖ *наз.* **уко́рмленасць,** -і, *ж. Мяса сярэдняй укормленасці.*

УКО́РМЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* укарміць.

УКО́С, -у, *м.* **1.** Касьба, кашэнне. **2.** *мн.* -ы, -аў. Колькасць скошанай травы, сена. *Першы ў. Вялікі ў.*

УКО́ЧВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* укаціцца, -ць.

УКРАІ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Усходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Украіны. ‖ *ж.* **украі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **украі́нскі,** -ая, -ае.

УКРА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Пырскаючы, зрабіць крапіны ў чым-н. (спец.). **2.** (часцей у форме дзеепрым. зал. пр.), *перан.* Унесці, уключыць у склад чаго-н. як устаўку, дадатак да асноўнага. *У лесастэпе сярод стэпавай раслліннасці ўкрапаны невялікія ляскі.* ‖ *незак.* **укра́пваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **укра́пванне,** -я, *н.*

УКРА́СА, -ы, *мн.* -ы, -ра́с, *ж.* **1.** Прадмет, прызначаны для ўпрыгожвання каго-, чаго-н. *Абновы і ўкрасы.* **2.** *перан., чаго.* Тое (той), што (хто) з'яўляецца гордасцю, упрыгожвае што-н. *Дубовы гай — у. наваколля. Гэты студэнт — у. курса.*

УКРА́СЦІ *гл.* красці.

УКРА́СЦІСЯ, -ра́дуся, -ра́дзешся, -ра́дзецца; -ра́ўся, -ра́лася; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выпадкова паявіўшыся, застацца незаўважаным. *У тэкст укралася памылка.* **2.** Непрыкметна паявіцца дзе-н., пранікнуць куды-н. *У душу ўкраўся страх.* ‖ *незак.* **укра́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКРУГАВУ́Ю, *прысл.* У кругавым напрамку. *Чарка пайшла ў.*

УКРУТУ́Ю, *прысл.* Крута, да цвёрдага стану (пра спосаб варкі яек). *Яйкі варылі ў.*

УКРУЦІ́ЦЦА, -ручу́ся, -ру́цішся, -ру́ціцца; *зак., у што.* **1.** Захутацца ў што-н., абматацца чым-н. *У. ў коўдру.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Круцячыся, наматацца на што-н. *Лейцы ўкруціліся ў кола.* ‖ *незак.* **укру́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УКРУЦІ́ЦЬ, -ручу́, -ру́ціш, -ру́ціць; -ру́чаны; *зак.* **1.** *што ў што.* Круцячы, уставіць. *У. лямпачку ў патрон.* **2.** *каго-што ў што.* Захутаць, завінуць. *У. дзіця ў коўдру. У. каўбасу ў паперу.* **3.** *што.* Убавіць, прыкруціць што-н. *У. кнот у лямпе.* **4.** *што ў што.* Уматаць у што-н. *У. канец вяроўкі ў кола.* **5.** *што.* Махлюючы, прысвоіць, не аддаць чаго-н. узятага, пазычанага (разм.). *У. дваццаць пяць тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **укру́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УКРЫВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца ўкрывальніцтвам. *У. крадзенага.* ‖ *ж.* **укрыва́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УКРЫВА́ЛЬНІЦТВА, -а, *н.* (спец.). Утойванне злачынца або ўкрадзеных рэчаў, слядоў злачынства. *Судзіць за ў.*

УКРЫЎ́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што).* Моцна пакрыўдзіць. *Хто ўкрыўдзіў малога?*

УКРЫ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Месца, збудаванне, якое ўкрывае, абараняе ад каго-, чаго-н. *Страляць з укрыцця. У. ад зенітнага агню.*

УКРЫ́ЦЬ, -ы́ю, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., каго-што.* **1.** Закрыць з усіх бакоў. *У. машыну брызентам.* **2.** Запоўніць, засеяць чым-н. па паверхні, распаўсюдзіцца па ёй. *Цвіль укрыла сцены. Чырвань укрыла шчокі.* **3.** Схаваць, засцерагчы ад каго-, чаго-н. *Ноч укрыла партызан ад ворага. У. злачынца. У. маёмасць ад абкладання падаткам* (перан.: утаіць). ‖ *незак.* **укрыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *звар.* **укры́цца,** -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *незак.* **укрыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца. ‖ *наз.* **укрыццё,** -я́, *н.* (да 1 і 3 знач.).

УКРЫШЫ́ЦЬ, -ышу́, -ы́шыш, -ы́шыць; -ы́шаны; *зак., што* і *чаго ў што.* Накрышыць чаго-н. у што-н. *У. цыбулі ў салату.*

УКУ́С, -у, *м.* **1.** *гл.* укусіць. **2.** *мн.* -ы, -аў. Укушанае месца. *Памазаць у. ёдам.*

УКУСІ́ЦЬ, -ушу́, -у́сіш, -у́сіць; -у́шаны; *зак., каго-што.* Ухапіўшы, праткнуўшы зубамі (ці праткнуўшы джалам), раніць. *Сабака ўкусіў за руку. Якая муха яго ўкусіла?* (перан.: што з ім, чым ён незадаволены?; разм. жарт.). ‖ *наз.* **уку́с,** -у, *м.*

УЛАВІ́ЦЬ, улаўлю́, уло́віш, уло́віць; уло́ўлены; *зак.* **1.** *каго-што.* Схапіць, зла́віць каго-, што-н. (разм.). *У. каня.* **2.** *што.* Выявіць і прыняць, зарэгістраваць прыборамі. *У. радыёхвалю.* **3.** *перан., што.* Успрыняць (органамі пачуццяў), заўважыць. *У. шолах лесу. У. насмешку ў словах. У. сэнс выказвання.* **4.** *што.* Тое, што і улучыць (у 1 знач.). *У. зручны момант.* ‖ *незак.* **уло́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уло́ўліванне,** -я, *н.*

УЛАГО́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* Супакоіцца. *Мора ўлагодзілася.* ‖ *незак.* **улаго́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЛАГО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак., каго (што).* Дагаджаючы чым-н., задобрыць, супакоіць, суцешыць. *У. дзіця падарункам. У. калег жартамі.* ‖ *незак.* **улаго́джваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **улаго́джванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **улаго́джанне,** -я, *н.*

УЛА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** *адз.* Права і магчымасць распараджацца кім-, чым-н., падпарадкоўваць сваёй волі. *Бацькоўская ў. Перавысіць уладу. Выпусціць каго-, што-н. з-пад сваёй улады. Траціць уладу над сабой* (губляць самакантроль). *Быць ва ўладзе* або *пад уладай каго-, чаго-н.* (пад уздзеяннем, уплывам; кніжн.). *Пад уладай пачуццяў* (перан.). **2.** *адз.* Палітычнае панаванне, дзяржаўнае кіраванне і яго органы. *Вярхоўная ў. Выканаўчая ў. Быць ва ўладзе. Прыйсці да ўлады.* **3.** *мн.* -ы, ула́д. Асобы з урадавымі і адміністрацыйнымі паўнамоцтвамі. *Мясцовыя ўлады.* ◊ **Ваша ўлада** — рабіце, што хочаце, ваша справа.

УЛАДА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ўладае чым-н. *У. аўтамашыны.* ‖ *ж.* **улада́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **улада́льніцкі,** -ая, -ае.

УЛАДАЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Уладалюбівы чалавек.

УЛАДАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які любіць уладу, імкнецца ўладарыць. ‖ *наз.* **уладалю́бства,** -а, *н.*

УЛАДА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* уладаць. **2.** *мн.* -і, -яў. Нерухомая маёмасць, зямельны ўчастак (таксама пра дзяржаўныя тэрыторыі). *Вялізныя ўладанні. Каланіяльныя ўладанні.*

УЛАДА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто валодае чым-н., гаспадар чаго-н. *У. маёнтка.* **2.** Той, хто карыстаецца неабмежаванай вярхоўнай уладай, каму ўсе падначальваюцца. *У. дзяржавы. У. дум* (перан.). ‖ *ж.* **улада́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак.

УЛАДА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае правам наследавання ўлады. *У. князь.* **2.** Схільны загадваць, падначальваць сабе; які выражае загад, здольны рабіць моцны ўплыў на каго-н. *У. характар. У. голас.* **3.** *перан.* Неадольны, усемагутны. *У. наступ вясны. Уладарная сіла натхнення.* ‖ *наз.* **улада́рнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

УЛАДА́РСТВА, -а, *н.* **1.** Вярхоўная ўлада, панаванне. **2.** Нерухомая маёмасць, якой валодаюць як уласнасцю, уладанне (у 2 знач.). *Аб'ехаць свае ў.*

УЛАДА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* **1.** Правіць краінай, дзяржавай, быць уладаром, мець уладу на кім-, чым-н. *У. над прыродай.* **2.** *перан.* Панаваць, займаць пануючае становішча. *На двары ўладарыць восень.* ‖ *наз.* **улада́ранне,** -я, *н.*

УЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *кім-чым.* Мець у сваёй уласнасці. *У. крыніцамі сыравіны.* **2.** *чым.* Мець якія-н. якасці, уласцівасці. *У. добрым голасам.* **3.** *чым.* Дзейнічаць, рухаць часткамі свайго цела. *Не ў. правай рукой.* **4.** *перан., кім.* Трымаць у сваёй уладзе, падпарадкоўваць сабе, кіраваць. *Адна думка ўладала ім.* ‖ *наз.* **улада́нне,** -я, *н.* (да 1 і 4 знач.).

УЛА́ДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станоўча вырашыцца, ажыццявіцца. *Справа ўладзілася.* **2.** Уладкавацца, асталявацца, стварыць неабходныя ўмовы для існавання; размясціцца, прыстроіцца. *У. на кватэры. У. з харчаваннем.* **3.** Паступіць на работу, вучобу, службу і пад., заняць якое-н. месца, становішча (разм.). *У. на працу.* ‖ *незак.* **ула́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **ула́джванне,** -я, *н.*

УЛА́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -джаны; *зак.* **1.** *што.* Давесці да жаданага канца, да згоды. *У. справу. У. спрэчнае пытанне. У. канфлікт.* **2.** *каго (што).* Змясціць, прыстроіць куды-н.; дапамагчы паступіць на работу, вучобу. *У. хворага ў шпіталь. У. на кватэру. У. юнака на працу.* **3.** *каго-што.* Зручна размясціць, палажыць, паставіць. *У. калодачны вулей на дрэве.* **4.** *каму.* Унаравіць, дагадзіць (разм.). *Гэтаму чалавеку цяжка ў.* **5.** *што.* Прывесці ў належны парадак; зрабіць прыгодным для карыстання (разм.). *У. усё ў хаце. У. станок.* **6.** Паспець прыбыць куды-н. у пэўны час (разм.). *Уладзіў пад самы абед.* ‖ *незак.* **ула́джваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). ‖ *наз.* **ула́джванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.).

УЛАДКАВА́ЦЦА, -ку́юся, -ку́ешся, -ку́ецца; -ку́йся; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыйсці ў належны парадак; станоўча вырашыцца. *Жыццё ўладкавалася. Справы ўладкаваліся.* **2.** Асталявацца, стварыць неабходныя ўмовы для жыцця; размясціцца, прыстроіцца. *Маладыя ўладкаваліся ў асобным пакоі. У. на возе.* **3.** Паступіць куды-н. (на работу, службу). *У. вучнем на завод.* ‖ *незак.* **уладко́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **уладкава́нне,** -я, *н.*

УЛАДКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Прывесці ў належны парадак што-н., наладзіць, урэгуляваць. *У. усё ў кватэры. У. справу. У. непаразуменне.* **2.** *каго-што.* Стварыць неабходныя ўмовы для існавання; прыстроіць каго-н. куды-н., даць месца для жылля і пад. *У. асабістае жыццё. У. каго-н. у гасцініцу.* **3.** *каго (што).* Дапамагчы паступіць на работу, вучобу. *У. на працу.* **4.** *каго-што.* Зручна размясціць, палажыць, паставіць. *У. хворага на ложку. У. шпакоўню на дрэве.* ‖ *незак.* **уладко́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **уладко́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **уладкава́нне,** -я, *н.*

УЛА́ДНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Схільны навязваць сваю волю, загадваць, падначальваць сабе; які выражае ўладу, волю, рашучасць, уладарны. *У. чалавек. У. позірк.* **2.** (звычайна з адмоўем «не»). Які мае права, уладу што-н. рабіць. *Не ўладны загасіць такі агонь.* **3.** *перан.* Неадольны, усемагутны. *Уладнае пачуццё.* ‖ *наз.* **ула́днасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

УЛАДЫ́КА, -і, *мн.* -і, -ды́к, *м.* **1.** Тытулаванне архірэя. **2.** Тое, што і уладар. ‖ *ж.* **улады́чыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 2 знач.).

УЛАЖЫ́ЦЦА, улажу́ся, уло́жышся, уло́жыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Умясціцца ў што-н. *Усе рэчы ўлажыліся ў чамадан.* **2.** *перан.* Тое, што і укласціся (у 3 знач.). *Дакладчык улажыўся ў гадзіну.* ‖ *незак.* **уклада́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **укла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЛАЖЫ́ЦЬ, улажу́, уло́жыш, уло́жыць; уло́жаны; *зак.* **1.** *што ў што.* Палажыць, змясціць унутр. *У. кнігу ў партфель. У. душу ў любімую справу* (перан.). **2.** *што ў што.* Змясціць у якое-н. прадпрыемства (сродкі, грошы). *У. сродкі ў будаўніцтва дарогі.* **3.** *каго (што).* Надаць каму-н. ляжачае становішча, прымусіць легчы. *У. хворага ў пасцель.* **4.** *перан., каго (што).* Тое, што і забіць (у 1 знач.; разм.). *У. на месцы з аўтамата.* **5.** *што.* Зрабіць укладку (валасоў). *У. валасы.* ‖ *незак.* **уклада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **укла́дваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уклада́нне,** -я, *н.* (да 1, 2, 3 і 5 знач.), **укла́дванне,** -я, *н. і* **укла́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 5 знач.).

УЛАЖЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Дадатковая рэч (звычайна каштоўная), уложаная ўнутр чаго-н. *Пакет з улажэннем.* **2.** Калісьці: звод, збор законаў, пастаноў. *У. аб пакараннях. Саборнае ў. 1649 года.*

УЛА́ЗІНЫ, -зін (разм.). Уходзіны, наваселле.

УЛА́ЗІЦЬ *гл.* улезці.

УЛАМА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., уло́міцца; улама́ўся, -ма́лася; *зак.* (разм.). Праламацца пад уздзеяннем цяжару. *Дах уламаўся.* ‖ *незак.* **уло́млівацца,** -аецца *і* **уло́мвацца,** -аецца.

УЛАМА́ЦЬ, уламлю́, уло́міш, уло́міць; улама́ў, -ма́ла; улаі́м; улама́ны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Праламаць, зрабіць пралом. *У. страху.* **2.** *што* і *чаго.* Ломячы, аддзяліць, адламаць. *У. хлеба.* **3.** *перан., каго (што).* Пераканаць, угаварыць з цяжкасцю. *Ледзь уламалі ўпартага.* ‖ *незак.* **уло́млівацъ,** -аю, -аеш, -ае *і* **уло́мваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уло́млівание,** -я, *н. і* **уло́мванне,** -я, *н.*

УЛА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У арміі царскай Расіі і некаторых замежных арміях: ваенны з часцей лёгкай кавалерыі (першапач. ўзброеных пікамі). *Эскадрон уланаў.* ‖ *прым.* **ула́нскі,** -ая, -ае.

УЛАСКА́ВІЦЬ, -ка́ўлю, -ка́віш, -ка́віць; *зак., каго (што).* Зрабіць ласкавым, лагодным. ‖ *незак.* **уласкаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **уласкаўле́нне,** -я, *н.*

УЛА́СНА. 1. *пабочн., са словам «кажучы»* або *без яго.* Па сутнасці, на самай справе. *Я, у. кажучы, не чакаў такога.* **2.** *часц.* Ва ўласным разуменні слова. *За тэкстам літаратурнага сцэнарыя пачалася ў. рэжысёрская работа.*

УЛАСНАРУ́ЧНЫ, -ая, -ае. Напісаны ўласнай рукой. *У. подпіс.*

УЛА́СНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Маёмасць, якая належыць каму-н. *Дзяржаўная ў.* **2.** Прыналежнасць каго-, чаго-н. каму-, чаму-н. з правам распараджэння. *Прыватная ў. на зямлю. Набыць што-н. ва ў. Права ўласнасці.*

УЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Уладальнік якой-н. маёмасці. *Дробны зямельны ў.* **2.** Той, хто імкнецца больш мець, хто ахоплены ўласніцкімі інтарэсамі. ‖ *ж.* **ула́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УЛА́СНІЦКІ, -ая, -ае. Уласцівы ўладальніку прыватнай уласнасці, звязаны з імкненнем да нажывы, абагачэння. *Уласніцкія схільнасці.*

УЛА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які належыць каму-, чаму-н. як уласнасць. *Уласная машына.* **2.** Свой, асабісты. *Зрабіць што-н. уласнымі рукамі. На ўласныя вочы ўбачыць. Па ўласнай волі.* **3.** Які знаходзіцца ў непасрэдным распараджэнні, падпарадкаванні каго-, чаго-н. *У. карэспандэнт. Уласная канцылярыя.* **4.** Літаральны, сапраўдны. *Ва ўласным сэнсе слова.* **5.** Уласцівы толькі каму-, чаму-н., без пабочных дабавак (спец.). *Уласная вага цела.* ◊ **Уласнае імя** — у граматыцы: назоўнік, які з'яўляецца асабовай індывідуальнай назвай каго-, чаго-н.; *проціл.* агульнае імя. *Полацк — уласнае імя горада.*

УЛАСЦІ́ВАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Характэрная асаблівасць, рыса, прымета каго-, чаго-н. *Валодаць якімі-н. уласцівасцямі. У. спадчыннасці арганізма.*

УЛАСЦІ́ВЫ, -ая, -ае; *каму-чаму.* Які характэрны для каго-, чаго-н., з'яўляецца ўласцівасцю, якасцю каго-, чаго-н. *З улас-*

УЛА—УЛЯ

цівай яму працавітасцю. Чалавеку ўласціва (прысл.) памыляцца.

УЛА́ШЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., каго (што)* (разм.). Улагодзіць, задобрыць каго-н. ‖ *незак.* **ула́шчваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ула́шчванне,** -я, *н.*

УЛЕ́ВА, *прысл.* У левы бок. *Павярнуць у.*

УЛЕ́ГЦЫ, *прысл.* (разм.). Без паклажы, парожняком. *Машына пайшла ў.*

УЛЕ́ГЧЫ, улягу, уляжаш, уляжа; уляжам, уляжаце, улягуць; улёг, улегла *і* улягла, улегла *і* улягло; уляж; *зак.* (разм.). **1.** *у што* і *з інф.* Поўнасцю аддацца якой-н. справе. *У. ў навуку. У. габляваць.* **2.** *перан., у што* і *з інф.* Уцягнуцца ў што-н., набыць моцную схільнасць да чаго-н. *У. ў гарэлку.* **3.** *за кім-чым.* Кінуцца наўздагон. *Сабака ўлёг за катом.* **4.** *за кім.* Пачаць заляцацца. *У. за дзяўчынай.* ‖ *незак.* **уляга́ць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

УЛЕ́ГЧЫСЯ, улягуся, уляжашся, уляжацца; уляжамся, уляжацеся, улягуцца; улёгся, улеглася *і* ўлеглася, улеглася *і* улеглося; уляжся; *зак.* **1.** Легчы (спаць ці адпачываць); змясціцца дзе-н. у ляжачым становішчы. *У. адпачываць. Ты на гэтай канапцы не ўляжашся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Змясціцца (пра прадметы). *Кнігі ўлегліся ў чамадан.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Асесці, апусціцца. *Улёгся пыл. Сена ўляглося.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Аслабець, сціхнуць, супакоіцца (разм.). *Бура ўлеглася. Брэх сабак улёгся. Хваляванне ўляглося.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Усталявацца, стаць. *Зіма добра ўлеглася.* ‖ *незак.* **уляга́цца,** -аецца (да 3 і 4 знач.), **уклада́цца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.) *і* **укла́двацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 2 знач.).

УЛЕ́ЖАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* **1.** Асесці, ушчыльніцца ад доўгага ляжання. *Снег улежаўся.* **2.** Пасля доўгага ляжання стаць гатовым для карыстання, далейшай апрацоўкі (пра садавіну, лён). *Яблыкі ўлежаліся ў саломе. Лён улежаўся.* ‖ *незак.* **уле́жвацца,** -аецца.

УЛЕ́ЖАЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; *зак.* Прабыць на якім-н. месцы лежачы. *І паўгадзіны не ўлежыш у такую спёку.*

УЛЕ́ЖНА, *безас. у знач. вык.* Добра, утульна ляжыць. *Хоць не ўежна, дык у.* (хоць не дастаткова яды, затое можна спакойна паляжаць; прыказка).

УЛЕ́ЗЦІ, -зу, -зеш, -зе; улез, -зла; улезь; *зак., у што.* **1.** Пранікнуць, забрацца ўнутр чаго-н. *У. ў кабіну. У. ў аўтобус* (увайсці; разм.). *У. ў кішэню* (таксама перан.: тайком; з мэтай украсці што-н.). *Карова ўлезла ў шкоду.* **2.** Умясціцца ўнутры чаго-н. *Нага не ўлезла ў бот. Кнігі ўлезлі ў чамадан.* **3.** Умяшанне ў якую-н. справу (разм.). *У. ў размову.* ◊ **Колькі ўлезе** (разм.) — уволю, колькі хочаш. ‖ *незак.* **ула́зіць,** улажу, улазіш, улазіць.

УЛЕ́ПЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* уляпіцца, -ць.

УЛЕ́ТКУ, *прысл.* Летам, у летні час. *Добра ў. на палетку.*

УЛІВА́ННЕ *гл.* уліць.

УЛІВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* уліцца, -ць.

УЛІ́К, -у, *м.* **1.** Устанаўленне наяўнасці, колькасці чаго-н. шляхам падлікаў. *У. тавараў. Магазін зачынены на ў. Бухгалтарскі ў.* **2.** Рэгістрацыя з занясеннем у спісы асоб, якія знаходзяцца дзе-н. *Браць на ў. Стаць на ў. Зняцца з уліку. Ваенны ў.* **3.** Прыняцце пад увагу чаго-н. *Пры ўліку ўсіх абставін.* ‖ *прым.* **улі́ковы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Уліковая дакументацыя. Уліковая плошча.*

УЛІ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; уліп, -пла; -ні; *зак.* **1.** *у што.* Папасці ў што-н. ліпкае, вязкае. **2.** *перан.* Трапіць у непрыемнае становішча (разм.). *У. у гісторыю.* **3.** Добра аблегчы, прыстаць (пра адзенне, абутак; разм.). *Сукенка ўліпла.* ‖ *незак.* **уліпа́ць,** -аю, -аеш, -ае.

УЛІТАВА́ЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., што* (уст.). Тое, што і упаяць. ‖ *незак.* **улíто́ўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **улíто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **улíто́ўванне,** -я, *н.*

УЛІ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (спец.). Частка ўнутранага вуха, дзе знаходзіцца гукаўспрымальны апарат. ‖ *прым.* **улі́ткавы,** -ая, -ае.

УЛІ́ЦЦА, увальюся, увальешся, увальецца; увальёмся, увальяцеся, увальюцца *і* уліюся, уліешся, уліецца; уліёмся, уліяцеся, уліюцца; уліўся, улілася, -лося; улíся; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наліцца ўнутр. *У. лодку ўлілася вада.* **2.** *перан.* Папоўніць сабою, далучыцца. *У працоўны калектыў улілося новае папаўненне.* ‖ *незак.* **уліва́цца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЛІ́ЦЬ, увалью, увальеш, увалье; увальём, увальяце, увальюць *і* улію, уліеш, уліе; уліём, уліяце, уліюць; уліў, уліла, -ло; улí; улíты; *зак.* **1.** *што* і *чаго ў каго-што.* Наліць унутр. *У. ваду ў бочку. У. новую энергію ў каго-н.* (перан.). **2.** *перан., каго-што ў што.* Дабавіць, уключыць дадаткова. *У. атрад у партызанскае злучэнне.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *без дап.* Выпасці ў вялікай колькасці (пра дождж; разм.). *Увечары ўліў такі дождж.* ‖ *незак.* **уліва́ць,** -аю, -аеш, -ае (да 1 і 2 знач.); *наз.* **уліва́нне,** -я, *н.* (паводле 1 знач.). *У. глюкозы* (упырскванне).

УЛІЧЫ́ЦЬ, -ічу, -ічыш, -ічыць; -ічаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Устанавіць наяўнасць шляхам падліку. *У. усіх спецыялістаў. У. расходы.* **2.** *што.* Прыняць пад увагу, у разлік. *У. заўвагу. У. мінулы вопыт.* ‖ *незак.* **улі́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЛО́ВІСТЫ, -ая, -ае (спец.). Які дае добры ўлоў. *Уловістае месца. У. нераст.* ‖ *наз.* **уло́вістасць,** -і, *ж.*

УЛО́МАК, -мка, *мн.* -мкі, -мкаў, *м.* (часцей з адмоўем «не» і ў пытальна-клічных сказах). Слабы, кволы чалавек. *Ты сам не ў. зрабіць гэта.*

УЛО́МВАННЕ, -ЦЦА, УЛО́МЛІВАННЕ, -ЦЬ *гл.* уламацца, -ць.

УЛО́ННЕ, -я, *н.* Тое, што і лона. *Ва ўлонні маці. На ўлонні прыроды* (на адкрытым паветры).

УЛО́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** *у што.* Папасці ў непрыемнае становішча з-за промаху, памылкі. *У. ў бяду.* **2.** *у каго.* Закахацца. *У. ў дзяўчыну.*

УЛО́Ў, улову, *м.* Колькасць злоўленай рыбы, дзічыны; звера. *Атрымаць багаты ў. рыбы.*

УЛО́ЎЛІВАЦЬ *гл.* улавіць.

УЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які можа быць на слых. *Ледзь у. шэпт.* **2.** Які дае добры ўлоў (спец.). *У. год.* ‖ *наз.* **уло́ўнасць,** -і, *ж.*

УЛУ́КАТКІ: бегаць (хадзіць) улукаткі (абл.) — зігзагамі, не па прамой лініі. *Бегаць у.*

УЛУПІ́ЦЬ, -уплю, -упіш, -упіць; *зак., чым, па кім-чым* (разм.). Ударыць, агрэць. *У. палкай.*

УЛУЧЫ́ЦЬ, -учу, -учыш, -учыць; -учаны; *зак.* **1.** *у што.* Знайсці падыходзячы час для чаго-н. *У. момант. У. хвіліну.* **2.** Трапіць у цэль. *У. каменьчыкам у шыбу.* **3.** *каго ў што.* Далучыць да каго-, чаго-н. (пра жывёл). *У. авечку ў чараду.* ‖ *незак.* **улуча́ць,** -аю, -аеш, -ае.

У́ЛЬТРА, *нескл., м.,* звычайна *мн.* Крайні рэакцыянер.

УЛЬТРА... *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач. звыш, больш за (якую-н. меру, мяжу), напр. *ультракансерватар* (крайні рэакцыянер), *ультрафіялетавыя прамяні* (нябачныя вокам прамяні), *ультракароткія хвалі, ультрагук.*

УЛЬТРАГУ́К, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Не чутныя чалавекам пруткія хвалі, частоты якіх перавышаюць 20 кГц. ‖ *прым.* **ультрагукавы́,** -ая, -ое.

УЛЬТРАКАРО́ТКІ, -ая, -ае: **ультракароткія хвалі** — электрамагнітныя хвалі даўжынёй да 10 м.

УЛЬТРАМАРЫ́Н, -у, *м.* Яркая сіняя фарба. ‖ *прым.* **ультрамары́навы,** -ая, -ае.

УЛЬТРАФІЯЛЕ́ТАВЫ, -ая, -ае: **ультрафіялетавыя прамяні** — не бачныя вокам прамяні, якія ляжаць у спектры за фіялетавымі.

УЛЬТЫМА́ТУМ, -у, *м.* Рашучае патрабаванне з пагрозай прымянення мер уздзеяння ў выпадку адказу. *Паставіць каму-н. у.*

УЛЬТЫМАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца ультыматумам, катэгарычны. *Ультыматыўнае патрабаванне.* ‖ *наз.* **ультыматы́ўнасць,** -і, *ж.*

УЛЮБЁНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Той, каго асабліва любяць, цэняць; пястун, любімчык. ‖ *ж.* **улюбёнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

УЛЮБЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Зачараваны, захоплены кім-, чым-н. *Улюбёныя ў зямлю людзі.* **2.** Такі, якому аддаецца перавага ў параўнанні з чым-н. іншым, аблюбаваны. *Улюбёная страва. Улюбёнае месца адпачынку. Улюбёная справа.* ‖ *наз.* **улюбёнасць,** -і, *ж.*

УЛЯГА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* улегчыся, улегчы.

УЛЯЖА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Тое, што і улежацца. *Сена ўляжалася. Грушы ўляжаліся.*

УЛЯЖА́ЦЬ, уляжу, уляжыш, уляжыць; уляжым, улежыце, уляжаць; уляжы; *зак.* Тое, што і улежаць. *Хіба доўга ўляжыш на такім сонцы.*

УЛЯ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак.* (разм.). **1.** *у што* і *чым.* Абляпацца, вымазацца. *У. ў гліну* або *глінай.* **2.** *у што* і *без дап.* Трапіць у бяду, непрыемную справу. *У. ў гісторыю.* **3.** *у каго (што).* Закахацца. *У. ў хлопца.*

УЛЯПІ́ЦЦА, уляплюся, улепішся, улепіцца; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыляпіцца, прыліпнуць. *Фарба ўляпілася так, што неададраць.* **2.** *за каго-што.* Учэпіста ўзяцца за каго-, што-н. *У. за поручні.* ‖ *незак.* **уле́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЛЯПІ́ЦЬ, уляплю, улепіш, улепіць; улеплены; *зак.* **1.** *што ў што.* Лепячы, уставіць. *У. мазаіку ў сцяну.* **2.** *перан., што* і *каму.* Моцна ўдарыць, выцяць каго-н. (разм.). *У. яму снежкай. У. у вуха.* **3.** *перан., што.* Прычыніць, зрабіць што-н. (замяняе дзеясловы даць, паставіць і пад.). *У. вымову. У. двойку.* ‖ *незак.* **уле́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЛЯЦЕЦЬ, улячу, уляціш, уляціць; уляцім, улецице, уляцяць; уляці; *зак.* **1.** *у што.* З лёту, на ляту пранікнуць куды-н. *Ластаўка ўляцела ў сенцы.* **2.** *у што.* Вельмі хутка ўбегчы, уехаць куды-н. (разм.). *У. у хату.* **3.** *у што.* Упасці, уваліцца ў што-н. (разм.). *У. у яму. У. у гразь.* **4.** *безас., каму.* Папасці за якую-н. правіннасць (разм.). *Яму ўляцела ад бацькоў.* ‖ *незак.* **улятаць,** -аю, -аеш, -ае.

УМАЗАЦЬ, умажу, умажаш, умажа; умаж; умазаны; *зак., што ў што.* **1.** Запэцкаць, забрудзіць. *У. лоб у сажу.* **2.** Уставіць, замацаваўшы чым-н. вязкім. *У. кацёл у печ.* ‖ *незак.* **умазваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **умазванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **умазка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 2 знач.).

УМАЙСТРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што* (разм.). Прыладзіць дзе-н., куды-н. *У. люстэрка.* ‖ *незак.* **умайстроўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **умайстраванне,** -я, *н.*

УМАЛІЦЬ, умалю, умоліш, умоліць; умолены; *зак., каго (што).* Схіліць да чаго-н. моцнай просьбай, угаворамі, упрасіць. *У. няўступных бацькоў.* ‖ *незак.* **умольваць,** -аю, -аеш, -ае.

УМАЛОТ, -у, *М* -лоце, *м.* Колькасць абмалочанага зерня. *У. з гектара.* ‖ *прым.* **умалотны,** -ая, -ае.

УМАЛОЦЬ, умялю, умелеш, умеле; умялі; умолаты; *зак., што* (разм.). З'есці з вялікім апетытам, умяць. *У. кавалак каўбасы.*

УМАНЦІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што* (спец.). Мантыруючы, уставіць. *У. датчык.*

УМАРЫЦЬ *гл.* марыць.

УМАТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* **1.** *каго-што.* Абматаць, апавіць некалькі разоў. *У. пакунак шпагатам.* **2.** *што.* Матаючы (ніткі) ў клубок, заматаць унутр што-н. пабочнае. *У. напарстак у клубок.* **3.** *што* і *чаго.* Намотваючы, змясціць у чым-н., на чым-н. *Вялікага матка ў адзін клубок не ў.* ‖ *незак.* **умотваць,** -аю, -аеш, -ае.

УМАЎЛЕННЕ, -ЛЯЦЦА *гл.* умовіцца.

УМАЎЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чым, -чыце, -чаць; -чы; *зак., аб чым* або *пра што.* Тое, што і умоўчаць. *У. аб недахопах.* ‖ *наз.* **умаўчанне,** -я, *н.*

УМАЦАВАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* умацавацца, -цы. **2.** *мн.* -і, -яў. Абаронча збудаванне. *Падземныя ўмацаванні.*

УМАЦАВАЦЦА, -цуюся, -цуешся, -цуецца; -цуйся; *зак.* **1.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Стаць больш моцным, устойлівым. *Бераг умацаваўся. Перасаджанае дрэва ўмацавалася ў новым грунце.* **2.** Размясціцца, стварыўшы сабе абарончыя збудаванні. *Часць умацавалася на новым месцы.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.).* Стаць больш моцным, здаровым, трывалым. *Нервы ўмацаваліся. Здароўе ўмацавалася. Яго становішча ўмацавалася.* **4.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), перан.* Стаць цвёрдым, устойлівым, усталявацца, устанавіцца. *Калгасы ўмацаваліся.* ‖ *незак.* **умацоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **умацаванне,** -я, *н.*

УМАЦАВАЦЬ, -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць мацнейшым, больш устойлівым. *У. дамбы.* **2.** *што.* Стварыць абарончыя збудаванні дзе-н., забяспечыць сродкамі абароны. *У. подступы да горада.* **3.** *каго-што.* Зрабіць больш моцным, здаровым, стойкім. *Добрае харчаванне і свежае паветра ўмацавалі хворага. У. нервы. У. здароўе.* **4.** *перан., што.* Зрабіць надзейным, цвёрдым, устойлівым. *У. сваё становішча. У. дысцыпліну.* ‖ *незак.* **умацоўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **умацоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **умацаванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **умацавальны,** -ая, -ае. *Умацавальныя адкосы. Умацавальныя збудаванні.*

УМЕЛЕЦ, -льца, *мн.* -льцы, -льцаў, *м.* Умелы працаўнік, майстар. *Народны ў.*

УМЕЛЫ, -ая, -ае. Які валодае ўменнем, які паказвае ўменне. *Умелыя рукі. Умелае кіраўніцтва.*

УМЕЛЬСТВА, -а, *н.* Уменне, спрыт, здольнасць рабіць што-н. з вялікім майстэрствам. *У. рук. У. кухара.*

УМЕННЕ, -я, *н.* Здольнасць рабіць што-н., набытая ведамі, вопытам. *Пры ўменні ўсё можна зрабіць. Пахваліць за ў. і стараннасць.*

УМЕРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Сярэдні паміж крайнасцямі — не вялікі і не малы, не гарачы і не халодны і пад. *Умераная скорасць. Умераная вільготнасць. Умераныя патрабаванні.* **2.** Пра клімат: сярэдні паміж гарачым і халодным. *У. клімат. У. пояс.* **3.** Які трымаецца сярэдняй палітычнай лініі, схільны да кампрамісу, згодніцтва. *Умеранае крыло рэфарматараў. Умераная палітыка.* ‖ *наз.* **умеранасць,** -і, *ж.* (да 1 і 3 знач.).

УМЕРЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; умёрз, умерзла; -ні; *зак.* **1.** *у што.* Пад уздзеяннем марозу шчыльна замацавацца ўнутры лёду, мёрзлай зямлі. *Бочка ўмерзла ў лёд.* **2.** Зацвярдзець ад марозу на значную глыбіню. *Зямля моцна ўмерзла.* ‖ *незак.* **умярзаць,** -аю, -аеш, -ае.

УМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак., з інф.* **1.** Валодаць уменнем рабіць што-н. *У. іграць на скрыпцы.* **2.** Валодаць здольнасцю рабіць што-н. *Яна не ўмее перабольшваць. Ён не ўмее лісліваць перад іншымі.*

УМЕШВАЦЦА *гл.* умяшацца.

УМЕШВАЦЬ[1] *гл.* умясіць.

УМЕШВАЦЬ[2] *гл.* умяшаць.

УМЕЮЧЫ, *прысл.* З уменнем, з веданнем справы. *Гэта трэба рабіць у.*

УМЕРЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўмёрз у што-н. *У. ў лёд кавалак дрэва.* **2.** Які зацвярдзеў ад марозу на значную глыбіню. *Умёзлая зямля.*

УМІГ, *прысл.* Імгненна. *Усе ў. замоўклі.*

УМІЛАСЦІВІЦЬ, -ціўлю, -цівіш, -цівіць; -ціўлены; *зак., каго (што).* Зрабіць міласцівым, міласэрным. *У. бацьку.*

УМІНАЦЦА, -ЦЬ *гл.* умяцца, -ць.

УМІРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Пераставаць жыць, а таксама вянуць, сохнуць (пра расліны). *Умiралі за радзіму. У. са смеху* (вельмі смешна). **2.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), перан.* Знікаць, прападаць (кніжн.). *Такія словы не ўміраюць у вяках.* **3.** *(1 і 2 ас. не ўжыв.), перан.* Адыходзіць у мінулае (пра грамадскія з'явы і пад.). *Старое ўмірае, а новае нараджаецца.*

УМОВА, -ы, *мн.* -ы, умоў, *ж.* **1.** Акалічнасць, ад якой што-н. залежыць. *Гэта магчыма пры адной умове.* **2.** Патрабаванне, якое прад'яўляецца адным з дагаворных бакоў. *Назавіце вашу ўмову. Умовы міру.* **3.** Пісьмовая або вусная дамоўленасць, згода. *Выканаць умову. Парушыць умову.* **4.** *мн.* Правілы, устаноўленыя ў якой-н. галіне дзейнасці, жыцця. *Умовы карыстання электрычнымі прыборамі.* **5.** *мн.* Абставіны, у якіх працякае або пры якіх адбываецца што-н. *Кліматычныя ўмовы. Жыллёвыя ўмовы. Падрыхтоўка прадпрыемства да работы ў зімовых умовах. Праца ў добрых умовах. Для спецыялістаў — усе ўмовы* (г. зн. добрыя ўмовы для жыцця; разм.). **6.** звычайна *мн.* Даныя, патрабаванні, з якіх неабходна зыходзіць. *Умовы доследу.* ◊ **Пры ўмове** *чаго, у знач. прыназоўніка з Р* — пры залежнасці ад чаго-н., абумоўленасці чым-н. *Гэта можна выканаць пры ўмове добрага надвор'я.* **Ва ўмовах** *чаго, у знач. прыназоўніка з Р* — пры наяўнасці чаго-н. навакольнага, спадарожнага. *Працаваць ва ўмовах пастаяннага напружання.*

УМОВІЦЦА, -оўлюся, -овішся, -овіцца; *зак., з кім пра што, аб чым* і *з інф.* Дамовіцца, прыйсці да агульнай згоды адносна чаго-н. *У. пра тэрмін* або *аб тэрміне ад'езду. У. з кім-н. пра сустрэчу* або *аб сустрэчы* ці *сустрэцца.* ‖ *незак.* **умаўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **умаўленне,** -я, *н.*

УМОЛЬВАЦЬ *гл.* умаліць.

УМОЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выражае моцную просьбу. *У. позірк. Умольна* (прысл.) *глядзець.*

УМОМАНТ, *прысл.* Імгненна, у адзін міг.

УМОТВАЦЬ *гл.* уматаць.

УМОЎЛЕНЫ, -ая, -ае. Такі, аб якім загадзя ўмовіліся, назначаны па ўгавору. *Умоўленая сустрэча.* ‖ *наз.* **умоўленасць,** -і, *ж.*

УМОЎНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* умоўны. **2.** Агульнапрынятая, хоць і непатрэбная сістэма звычак, норм паводзін. *У палоне фармальнасцей і ўмоўнасцей.*

УМОЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Загадзя ўмоўлены і зразумелы толькі тым, хто ўмовіўся. *У. стук. Умоўнае месца.* **2.** Які мае сілу толькі пры якіх-н. умовах. *Умоўнае асуджэнне. Прыгавораны ўмоўна* (прысл.). *Умоўная згода. У. рэфлекс* (выпрацаваны пад уплывам пэўных умоў). **3.** Які не існуе на самой справе, яўны або сімвалічны. *Умоўная мяжа. Умоўныя дэкарацыі.* **4.** У граматыцы: які ўтрымлівае ў сабе значэнне ўмовы (у 1 знач.). *У. сказ. У. лад дзеяслова. У. злучнік.* ‖ *наз.* **умоўнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

УМОЎЧАЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак., аб чым* або *пра што.* Знарок не сказаць пра што-н. *У. пра самае галоўнае. Не магу ў. аб чым-н.* або *што-н.* (павінен сказаць). ‖ *незак.* **умоўчваць,** -аю, -аеш, -ае.

УМУДРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; *зак.* Ухітрыцца зрабіць што-н., а таксама (іран.) ухітрыцца зрабіць што-н. такое, чаго лёгка можна пазбегнуць. *Як ты ўмудрыўся на столькі спазніцца?* ‖ *незак.* **умудрацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УМУРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак., што.* Памясціць, умацаваўшы цаглянай кладкай; умазаць. *У. касцёл.* ‖ *незак.* **умуроўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **умуроўванне,** -я, *н.*

УМЫВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пасудзіна з кранам або ракавіна з кранам над ёй для ўмывання.

УМЫВАЛЬНЫ, УМЫВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* умыць.

УМЫКАННЕ, -я, *н.* У некаторых народаў: выкраданне нявесты ў яе бацькоў. *Шлюб умыканнем. Звычай умыкання.*

УМЫКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; *зак., каго* (спец.). Выкрасці нявесту, дзяўчыну. ‖ *незак.* **умыкаць,** -аю, -аеш, -ае.

УМУ—УНІ

УМЫЦЬ, -ыю, -ыеш, -ые; -ыты; *зак., каго-што.* Памыць (твар, рукі, шыю). *У. дзіця. У. рукі.* (таксама перан.: ухіліўшыся, зняць з сябе адказнасць за што-н.). *Ранак, умыты росамі* (перан.). ‖ *незак.* **умываць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **умыцца,** -ыюся, -ыешся, -ыецца; *незак.* **умывацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **умыванне,** -я, *н.; прым.* **умывальны,** -ая, -ае.

УМЯРЗАЦЬ *гл.* умерзнуць.

УМЯСІЦЬ, умяшу, умесіш, умесіць; умешаны; *зак., што.* **1.** Добра вымесіць. *У. цеста.* **2.** *у што.* Месячы, дабавіць. *У. рызынкі ў цеста.* ‖ *незак.* **умешваць,** -аю, -аеш, -ае.

УМЯСЦІЦЦА, умяшчуся, умесцішся, умесціцца; *зак.* **1.** Змясціцца ўнутры чаго-н., дзе-н. *Кнігі ўмясціліся ў партфель. Думкі не маглі ў. ў галаве* (перан.). **2.** Размясціцца на якім-н. месцы. *У. за адным сталом.* ‖ *незак.* **умяшчацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УМЯСЦІЦЬ, умяшчу, умесціш, умесціць; умешчаны; *зак., каго-што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Змясціць, ахапіць сабою. *Клуб не змог у. усіх наведвальнікаў.* **2.** *у што.* Змясціць унутр чаго-н. *У. усе яблыкі ў кош.* ‖ *незак.* **умяшчаць,** -аю, -аеш, -ае.

УМЯЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Умятае, уціснутае месца. *У. на самавары.*

УМЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., умнецца; умяўся, умялася; *зак.* Стаць умятым, уціснутым у што-н. або шчыльным ад сціскання, прымінання. *Трава ўмялася ў зямлю пад коламі трактара. Мокры жвір умяўся пад ботамі.* ‖ *незак.* **умінацца,** -аецца.

УМЯЦЬ, умну, умнеш, умне; умнём, умняце, умнуць; умяў, умяла; умні; умяты; *зак., што.* **1.** *у што.* Прымяўшы, уціснуць, увагнаць. *У. акурак у пясок.* **2.** Націскаючы, зрабіць больш шчыльным або прымяць хадой, яздой. *У. тытунь у люльцы. У. зямлю гусеніцамі трактара.* **3.** З'есці многа, прагна (разм.). *У. бохан хлеба.* ‖ *незак.* **умінаць,** -аю, -аеш, -ае.

УМЯШАННЕ *гл.* умяшацца.

УМЯШАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., у што.* **1.** Пранікнуць куды-н., змяшацца з чым-н. *У. ў натоўп.* **2.** Стаць удзельнікам чужой справы; увязацца. *У. ў размову.* **3.** Прыняць удзел у якой-н. справе з мэтай змены ходу яе. *У канфлікт прыйшлося ў. дырэктару.* ‖ *незак.* **умешвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **умяшанне,** -я, *н. Узброенае ў. Хірургічнае ў.* (аперацыя).

УМЯШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., у што.* **1.** *што* і *чаго.* Мяшаючы, дабавіць. *У. пшанічнай мукі ў жытнюю.* **2.** *перан., каго (што).* Прымусіць супраць волі ўдзельнічаць у чым-н. *У. каго-н. у брудную справу.* ‖ *незак.* **умешваць,** -аю, -аеш, -ае.

УМЯШЧАЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* умяшчальны. **2.** Здольнасць умяшчаць тую ці іншую колькасць чаго-н., ёмістасць. *У. цыстэрны.*

УМЯШЧАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўмяшчае значную колькасць, многа каго-, чаго-н. *У. зал. У. чамадан.* **2.** Які можа ўмясціцца. ‖ *наз.* **умяшчальнасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

УМЯШЧАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Месца, ёмішча для ўмяшчэння, змяшчэння чаго-н. *У. вады. У. для збожжа.*

УМЯШЧАЦЦА, -ЦЬ *гл.* умясціцца, -ць.

УНАДЗІЦЦА, -джуся, -дзішся, -дзіцца; *зак., з інф.* Тое, што і панадзіцца.

УНАЙМЫ, *прысл.* У карыстанне за пэўную плату. *Здаць пакой у.*

УНАКЛАДКУ, *прысл.* (разм.). Палажыўшы цукар у шклянку (у адрозненне ад упрыкуску). *Піць чай у.*

УНАРАВІЦЬ, -раўлю, -ровіш, -ровіць; *зак., каму-чаму.* Дагадзіць каму-н., зрабіўшы так, як трэба. *Усім не ўнаровіш.*

УНАРМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак., што.* Прывесці да нормы. *У. напісанне ўласных імён.* ‖ *незак.* **унармоўваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **унармаванне,** -я, *н.*

УНАСІЦЬ, унашу, уносіш, уносіць; *зак., каго-што.* Унесці ўнутр усё, многае ў некалькі прыёмаў. *У. усе скрынкі ў склад.*

УНАСЛЕДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; -даваны; *зак.* **1.** *гл.* наследаваць. **2.** Атрымаць якую-н. уласцівасць, якасць ад бацькоў, ад папярэдніх пакаленняў. *У. характар бацькі.*

УНАЧЫ *гл.* уночы.

УНЕСЦІ, унясу, унясеш, унясе; унясём, унесяце, унясуць; унёс, унесла *і* унясла, унесла *і* унясло; унясі; унесены; *зак.* **1.** *каго-што.* Прынесці ўнутр. *У. рэчы ў дом.* **2.** *што.* Заплаціць. *У. плату.* **3.** *што.* Перадаць на чыё-н. меркаванне. *У. прапанову ў прэзідыум.* **4.** *каго-што.* Уключыць, дабавіць. *У. змены ў праект пастановы. У. кампост у глебу.* **5.** *што.* Выклікаць, зрабіць. *У. жвавасць у размову. У. разлад у сям'ю.* ‖ *незак.* **уносіць,** уношу, уносіш, уносіць. ‖ *наз.* **унясенне,** -я, *н.*

УНІВЕРМАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Скарачэнне: універсальны магазін. *Цэнтральны ў.* ‖ *прым.* **універмагаўскі,** -ая, -ае (разм.).

УНІВЕРСАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік, які валодае ўсімі прыватнымі спецыяльнасцямі ў сваёй прафесіі. *Слесар-у. Канструктар-у.*

УНІВЕРСАЛІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Абагульніць (-няць), зрабіць (рабіць) агульным, універсальным; распаўсюдзіць (-джваць) на многае, многіх. *У. падрыхтоўку спецыялістаў.* ‖ *наз.* **універсалізацыя,** -і, *ж.*

УНІВЕРСАЛІЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Валоданне разнастайнымі ведамі, звесткамі, навыкамі.

УНІВЕРСАЛІІ, -лій, *адз.* -лія, -ліі, *ж.* (спец.). Сукупнасць паняццяў, агульных для ўсіх ці многіх моў, але такіх, якія ў іх выражаюцца па-рознаму. *У. лексіка-семантычнага плана. Дыдуктыўныя і індуктыўныя моўныя у.*

УНІВЕРСАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Разнастайны, які ахоплівае многае. *Універсальныя веды. У. спецыяліст.* **2.** З разнастайным прызначэннем, для разнастайнага выкарыстання. *У. інструмент. У. станок.* ‖ *наз.* **універсальнасць,** -і, *ж.*

УНІВЕРСАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: універсальны магазін самаабслугоўвання — магазін, які гандлюе харчовымі таварамі і некаторымі таварамі гаспадарчага прызначэння. ‖ *прым.* **універсамаўскі,** -ая, -ае (разм.).

УНІВЕРСІТЭТ, -а, *М* -тэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вышэйшая навучальная і навуковая ўстанова з рознымі прыродазнаўча-матэматычнымі і гуманітарнымі аддзяленнямі (факультэтамі). *Беларускі дзяржаўны у.* **2.** Назва навучальных устаноў па павышэнню навукова-палітычных ведаў, адукацыі ў якой-н. галіне. *Вячэрні у. У. культуры.* ‖ *прым.* **універсітэцкі,** -ая, -ае.

УНІВЕРСІЯДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -сіяд, *ж.* Міжнародныя студэнцкія спартыўныя спаборніцтвы. ‖ *прым.* **універсіядны,** -ая, -ае. *Універсіядныя старты. Універсіяднае першынство.*

УНІЖАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Зневажальны для чыёй-н. годнасці. *Уніжальныя адносіны.* **2.** У граматыцы: які мае адносіны да ўтварэння назоўнікаў і прыметнікаў, што маюць адценне зневажальнасці, пагардлівасці. *У. суфікс.* ‖ *наз.* **уніжальнасць,** -і, *ж.*

УНІЖАНЫ, -ая, -ае. Такі, якога ўнізілі, які зведаў на сабе ўніжэнне або выражае ўніжэнне. *У. чалавек. У. выгляд.* ‖ *наз.* **уніжанасць,** -і, *ж.*

УНІЖЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* унізіць. **2.** Тое, што прыніжае, зневажае чалавека, яго годнасць. *Цярпець у.*

УНІЗ, *прысл.* **1.** У напрамку да нізу, да зямлі. *Спускацца ў.* **2.** У напрамку да вусця ракі. *У. па Дзвіне.*

УНІЗАЦЬ, -ніжу, -ніжаш, -ніжа; -нізаны; *зак., што.* Нанізваючы, навешваючы, пакрыць паверхню чаго-н. вялікай колькасцю якіх-н. прадметаў. *У. ёлку цацкамі. Ляшчына ўнізана гронкамі арэхаў* (перан.). *Пальцы, унізаныя пярсцёнкамі* (перан.). ‖ *незак.* **унізваць,** -аю, -аеш, -ае.

УНІЗЕ, *прысл.* У ніжняй частцы чаго-н., пад чым-н. *Дом стаіць у.* (у нізіннай мясцовасці).

УНІЗІЦЬ, -ніжу, -нізіш, -нізіць; -ніжаны; *зак., каго (што).* Паставіць каго-н. у прыніжальнае становішча, зняважыць. *У. падначаленага.* ‖ *незак.* **уніжаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **унізіцца,** -ніжуся, -нізішся, -нізіцца. *У. да абману; незак.* **уніжацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **уніжэнне,** -я, *н.*

УНІКАЛЬНЫ, -ая, -ае. Адзіны ў сваім родзе, непаўторны. *Унікальная знаходка. У. рукапіс. У. эксперымент.* ‖ *наз.* **унікальнасць,** -і, *ж.*

УНІКЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які пазбягае прама і адкрыта выказваць свае думкі, не прамы, пазбаўлены шчырасці. *У. адказ.* **2.** Які глыбока ўнікае ў сутнасць справы; пранікілівы. *У. чалавек. Унікліваяя думка чалавека.* ‖ *наз.* **унікліввасць,** -і, *ж.*

УНІКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; унік, -кла; *зак.* **1.** *чаго.* Пазбегнуць, ухіліцца ад чаго-н. *У. аварыі. У. лаянкі.* **2.** *каго-чаго.* Не пажадаць сустрэцца з кім-, чым-н. *У. сустрэчы.* **3.** *у што.* Удумацца, пастарацца зразумець сутнасць чаго-н. *У. у змест прачытанага.* ‖ *незак.* **унікаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЎНІКУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Непаўторны, адзіны ў сваім родзе прадмет (перан. таксама пра чалавека).

УНІСОН, -у, *м.* (спец.). Сугучча з двух ці некалькіх гукаў аднолькавай вышыні (якія ўтвараюцца рознымі галасамі або інструментамі). *Спяваць ва ў. Дзейнічаць ва ў. з кім-н.* (перан.: зладжана, узгоднена).

УНІТАЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ракавіна ў прыбіральнях для сцёку калу, мачы. ‖ *прым.* **унітазны,** -ая, -ае.

УНІТАРНЫ, -ая, -ае: **унітарная дзяржава** — форма дзяржаўнага ўладкавання, пры якой тэрыторыя дзяржавы, у адрозненне ад федэрацыі, не мае ў сваім складзе федэратыўных адзінак (штатаў, зямель), а падраздзяляецца на адміністрацыйна-тэрытарыяльныя

адзінкі (раёны, вобласці і г.д.). *Рэспубліка Беларусь — унітарная дзяржава.*

УНІФАРМІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік уніформы (у 2 знач.). ‖ *прым.* **уніфармісцкі,** -ая, -ае.

УНІФІКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Прывесці (-водзіць) да аднольkавасці, аднастайнасці. *У. грашовую сістэму.* ‖ *наз.* **уніфікацыя,** -і, *ж.*

УНІФОРМА, -ы, *ж.* **1.** Форменнае адзенне. **2.** *зб.* У цырку: адзеты ў спецыяльныя аднолькавыя касцюмы падсобны персанал, які абслугоўвае арэну.

УНІЧЫЮ, *прысл.* Без выйгрышу і пройгрышу (пра зыход гульні або спаборніцтваў). *Шахматная партыя закончылася ў.*

УНІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Аб'яднанне, саюз. *Дзяржаўная у. Царкоўная у.* ‖ *прым.* **уніяцкі,** -ая, -ае. *Уніяцкая царква.*

УНОСІЦЬ *гл.* унесці.

УНОЧЫ *і* **УНАЧЫ,** *прысл.* Ноччу. *Прыехаць у.*

УНТЫ, -оў, *адз.* унт, -а, *м. і* **УНТЫ,** унт, *адз.* унта, -ы, *ДМ* -нце, *ж.* Высокія футравыя боты, якія носяць на поўначы.

УНТЭР-АФІЦЭР, -а, *мн.* унтэр-афіцэры, -аў, *м.* Званне малодшага каманднага саставу ў царскай і некаторых замежных арміях, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **унтэр-афіцэрскі,** -ая, -ае.

УНУК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Сын сына або дачкі. **2.** *мн.* Дзеці сына або дачкі. *У мяне ўжо ёсць унукі. Садзяць маладыя дрэўцы ўнукі Мічурына* (перан.). ‖ *памянш.* **унучак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.*

УНУРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** *у што.* Утуліцца ў што-н. або, паваліўшыся з разгону наперад, уткнуцца тварам у зямлю, снег і пад. *У. ў падушку. З разгону ў. тварам у пясок.* **2.** *у што.* Захапіўшыся, паглыбіцца ў што-н. *У. ў чытанне.* **3.** Апусціць галаву, панурыцца. *У. і маўчаць.* ‖ *незак.* **унурвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УНУРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* **1.** *у што.* Уваbраць у што-н. (галаву). *У. галаву ў каўнер.* **2.** Панура схіліць (галаву). *Унурыў галаву і маўчаў.* **3.** *у што.* Утаропіць у што-н. (вочы, погляд). *У. вочы ў стол.* ‖ *незак.* **унурваць,** -аю, -аеш, -ае.

УНУТР, *прысл.* і *прыназ. з Р.* У сярэдзіну, у межы чаго-н. *Прыняць лякарства ў. Зайсці ў. дома.*

УНУТРАНА, *прысл.* Пра сябе, у душы. *Я ў. з ім не згодзен.*

УНУТРАНАСЦЬ, -і, *ж., чаго.* Тое, што знаходзіцца ўнутры чаго-н. *У. дома.*

УНУТРАНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ўнутры. *Унутраныя дзверы. Унутраныя хваробы* (органаў грудной і брушной поласці). **2.** *перан.* Які складае змест, раскрывае саму глыбіню, сутнасць, душу каго-, чаго-н. *Унутранае чуццё. Унутраная сувязь з'яў. У. свет мастака. У. голас* (перан.: пра думкі). **3.** Які мае адносіны да жыцця ўнутры якой-н. арганізацыі, дзяржавы. *Унутраная палітыка. Унутраная пазыка. Правілы ўнутранага распарадку.*

УНУТРЫ, *прысл.* і *прыназ. з Р.* У сярэдзіне, у межах чаго-н. *У мяне ў. кіпела помста. У. горада.*

УНУТРЫ... *прыстаўка.* Утварае прыметнікі са знач. які знаходзіцца ў сярэдзіне, унутры чаго-н., напр. *унутрыатамны, унутрывідавы, унутрывенны.*

УНУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Дачка сына або дачкі.

УНУШАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Дзейнічаць на псіхіку з мэтай выклікаць пэўную рэакцыю; прыводзіць у стан гіпнозу. ‖ *зак.* **унушыць,** -шу, -шыш, -шыць; -шым, -шыце, -шаць. ‖ *наз.* **унушэнне,** -я, *н.*

УНУШЭННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* унушаць. **2.** Уздзеянне на псіхіку хворага, гіпноз. *Лячэнне ўнушэннем.*

УНЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Мера аптэкарскай вагі, роўная 29,86 г.; у некаторых краінах наогул мера вагі (каля 30 г).

УНЯСЕННЕ *гл.* унесці.

УПАД: да ўпаду (разм.) — да знямогі, поўнай страты сіл. *Танцы да ўпаду.*

УПАДАБАЦЦА *гл.* падабацца.

УПАДАБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Спадабаць, захапіцца чым-н. *У. новую работу.* **2.** *каго.* Прыйсціся да спадобы. *У. дзяўчыну.*

УПАДАК, -дку, *м.* Стан аслаблення дзейнасці, змяншэння актыўнасці. *У. сіл. Гаспадарка прыйшла ва ў.*

УПАДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *у што.* Уцякаць, уліваццa (пра раку). *Сож упадае ў Днепр.* **2.** *за кім-чым.* Даглядаць каго-, што-н. (разм.). *Ён надта не ўпадае за гаспадаркай.* **3.** *за кім.* Заляцацца да каго-н. (разм.). *У. за дзяўчынай.* ‖ *наз.* **упадзенне,** -я, *н.* (да 2 знач.). *Пры ўпадзенні Палаты ў Дзвіну.*

УПАДАЧНЫ, -ая, -ае. Такі, які бывае пры ўпадку ў грамадскім, культурным жыцці, пасіўна-безнадзейны. *Упадачная гаспадарка. У. настрой.* ‖ *наз.* **упадачнасць,** -і, *ж.*

УПАДЗІНА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Паглыбленае месца, паглыбленне. *Вочная ў.*

УПАДНІЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Упадніцкія настроі ў якой-н. галіне грамадскага жыцця. ‖ *прым.* **упадніцкі,** -ая, -ае.

УПАІЦЬ, упаю, упоіш, упоіць; упоены; *зак., каго* (разм.). Напаіць дап'яна. ‖ *незак.* **упойваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПАЙВАННЕ, УПАЙВАЦЬ, УПАЙКА *гл.* упаяць.

УПАКАВАЦЬ *гл.* пакаваць.

УПАКОВАЧНЫ, -ая, -ае. Які прызначаны, служыць для ўпакоўкі. *Упаковачная папера.*

УПАКОЎВАННЕ *гл.* пакаваць.

УПАКОЎВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і пакаваць.

УПАКОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* пакаваць. **2.** *мн.* -і, -ковак. Матэрыял, якім пакуюць. *У. з цэлафану.*

УПАКОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік па ўпакоўцы чаго-н. ‖ *ж.* **упакоўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

УПАЛІЦЬ, -алю, -аліш, -аліць; -алены; *зак., што.* Прымусіць гарэць. *Ледзь упаліла сырыя дровы.* ‖ *незак.* **упальваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПАЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўваліўся, запаў унутр чаго-н. *Упалыя вочы.* **2.** *перан.* Аслабелы, слабы (пра голас). *Гаварыць упалым голасам.*

УПАЛЯВАЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *зак., каго-што.* Здабыць у час палявання. *У. двух зайцаў.* ‖ *незак.* **упалёўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **упалёўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **упаляванне,** -я, *н.*

УПАМІН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.) *і* **УПАМІНАК,** -нку, *мн.* -нкі, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і упамінанне.

УПАМІНАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* упамянуць. **2.** *мн.* -і, -яў. Паведамленне, заўвага, якія маюць дачыненне да каго-, чаго-н. *Пра гэту з'яву ёсць шматлікія ўпамінанні ў старых кнігах.*

УПАМЯНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нёны *і* -нуты; *зак., каго-што, пра каго-што, аб кім-чым* або *са злуч.* «што». Назваць, закрануць мімаходам у размове, пры пералічэнні. *У. чыё-н. імя. У. пра даўняе здарэнне.* ‖ *незак.* **упамінаць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **упамінанне,** -я, *н.*

УПАПАД, *прысл.* Дарэчы, слушна. *Сказаць што-н. у.*

УПАПЯРОК *гл.* упоперак.

УПАРАДКАВАЦЦА, -куюся, -куешся, -куецца; -куйся; *зак.* **1.** Навесці ў сябе парадак, справіцца з чым-н. *У. ў хаце.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пайсці на лад, наладзіцца. *Жыццё горада паступова ўпарадкавалася.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць добраўпарадкаваным. *Горад упарадкаваўся.* ‖ *незак.* **упарадкоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **упарадкоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **упарадкаванне,** -я, *н.*

УПАРАДКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *зак.* **1.** *каго-што* і *без дап.* Прывесці ў парадак, навесці парадак дзе-н.; вырашыць; уладкаваць. *У. кнігі. У. у хаце. У. справы.* **2.** *што.* Добраўпарадкаваць. *У. гарадскія кварталы.* ‖ *незак.* **упарадкоўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **упарадкоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **упарадкаванне,** -я, *н.*

УПАРТАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* упарты. **2.** Незгаворлівасць, імкненне рабіць што-н. толькі па-свойму, наперакор каму-н. *Пасварыцца з кім-н. з-за сваёй упартасці.*

УПАРТЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі ўстойлівы, паслядоўны ў ажыццяўленні чаго-н., які ажыццяўляецца цвёрда і паслядоўна. *У. чалавек. Упартая барацьба. Аказваць упартае супраціўленне.* **2.** Незгаворлівы, які імкнецца рабіць толькі па-свойму, наперакор каму-н. *У. як асёл. Факты — упартая рэч* (супраць фактаў спрачацца бескарысна). **3.** Які выражае ўпартасць, рашучасць. *Упартыя вочы.* **4.** *перан.* Зацяжны, непрымірымы. *Упартыя баі.* ‖ *наз.* **упартасць,** -і, *ж.* (да 1 знач.).

УПАРЦІЦЦА, -рчуся, -рцішся, -рціцца; *незак.* Упарта не згаджацца на што-н., з чым-н.

УПАРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Дайсці да гатоўнасці ў выніку парання. *Буракі ўпарыліся.* **2.** Спацець ад напружанай дзейнасці, цяжкай працы. *У. на рабоце.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра каня: пакрыцца потам, узмыліцца ад гонкі. *Конь упарыўся.* ‖ *незак.* **упарвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *што.* Парачы, згатаваць, давесці да патрэбнага стану. *У. рэпу.* **2.** *каго (што).* Увагнаць у пот цяжкай, напружанай працай. *Гэта работа мяне ўпарыла.* **3.** *каго.* Загнаць (каня) да поту, узмыліць. ‖ *незак.* **упарваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПАСВІЦЬ, -су, -сеш, -се; -сём, -сяце, -суць; -свіў, -віла; -сі; *зак., каго (што).* **1.** Змагчы пасвіць. *Гэты малы адзін не ўпасе кароў.* **2.** *перан.* Упільнаваць, дагледзець (разм.). *У. куранят.* **3.** Адкарміць на падножным корме (разм.).

УПАСЦІ *гл.* падаць.

УПА—УПР

УПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; упо́ўз, упаўзла́, -ло́; -зі́; *зак.* Улезці, забрацца куды-н. паўзком. *Жук упоўз у шчыліну.* ‖ *незак.* **упаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УПАЎНАВА́ЖАННЕ, -я, *н.*: **па ўпаўнава́жанню** (афіц.) — па даверанасці. *Дзейнічаць па ўпаўнаважанню* (чым-н. або каго-н.).

УПАЎНАВА́ЖАНЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Афіцыйная асоба, якая дзейнічае на падставе якіх-н. паўнамоцтваў. *У. фінансавага аддзела.* ‖ *ж.* **упаўнава́жаная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

УПАЎНАВА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго (што) на што* і *з інф.* Даць паўнамоцтвы на што-н. *У. на вядзенне перагавораў.* ‖ *незак.* **упаўнава́жваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПАЦЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Спацелы. *Прыбег у. хлопчык.*

УПАЦЕ́ЦЬ *гл.* пацець.

УПАЧА́ТКУ, *прысл.* Спярша, спачатку. *У. былі адны перажыванні.*

УПАЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; -я́ны; *зак., што ў што.* Урабіць, уставіць паяннем. ‖ *незак.* **упа́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **упа́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *ж.* і **упа́йванне,** -я, *н.*

УПЕРАВА́ЛКУ, *прысл.* (разм.). Перавальваючыся, пахістваючыся на хаду (пра паходку), у развалку.

УПЕРАГІ́Б, *прысл.* (разм.). Сагнуўшыся вельмі нізка. *Згінацца ў.*

УПЕ́РАД. 1. *прысл.* У напрамку перад сабой, у напрамку паступальнага руху. *Зрабіць два крокі ў. У., да новых перамог! Рухаць навуку ў.* (перан.). *Крок у.* (перан.: поспех у чым-н.). **2.** *прысл.* Спярша, раней, раней за каго-, што-н.; некалі, даўней. *У. падумай, а потым гавары. Ён управіўся з заданнем у. за мяне. Тут у. было зусім па-іншаму.* **3.** *прысл.* У лік будучага, авансам. *Узяць грошы за месяц у.* **4.** *прыназ. з Р.* Раней за каго-н. *Не лезь у. бацькі ў пекла* (прымаўка пра непатрэбную паспешлівасць).

УПЕ́РАДЗЕ, *прысл.* **1.** (таксама прыназ. з *Р*). На якой-н. адлегласці перад кім-, чым-н. *Ісці ў. Ісці ў. ўсіх.* **2.** У будучым. *У дзяцей усё ў.*

УПЕРАМЕ́ЖКУ, *прысл.* Паперамена чаргуючыся, перамяжоўваючыся.

УПЕРАМЕ́ШКУ, *прысл.* (разм.). У перамяшаным выглядзе, у беспарадку. *Елкі раслі ў. з лісцёвымі дрэвамі.*

УПЕ́РЦІ, упру́, упрэ́ш, упрэ́; упро́м, упраце́, упру́ць; упёр, упе́рла; упры́; упёрты; *зак.* **1.** *што.* З цяжкасцю ўпхнуць, уціснуць у што-н. (разм.). *У. рэчы ў чамадан.* **2.** *што ў што.* Унесці (што-н. цяжкае, грувасткае; разм.). *У. мяшок з бульбай у сенцы.* **3.** *што ў што.* Шчыльна прыціснуць да чаго-н. *У. жэрдку ў сцяну. У. рукі ў бокі.* **4.** *перан., каго-што.* Навязаць каму-н., прымусіць насільна ўзяць што-н. (разм.). *У. бракаваны прыёмнік.* **5.** *перан., што.* Патраціць, выдаткаваць (сродкі, грошы; разм.). *У. сто рублёў.* ‖ *незак.* **упіра́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **упо́р,** -у, *м.* (да 3 знач.).

УПЕ́РЦІСЯ, упру́ся, упрэ́шся, упрэ́цца; упро́мся, упраце́ся, упру́цца; упёрся, упе́рлася; упры́ся; *зак.* **1.** *чым у што.* Уперці канец якога-н. прадмета для апоры, супраціўлення, адштурхвання. *У. рукамі ў сцяну. У. вяслом у дно.* **2.** *у каго-што.* У час руху наткнуцца на каго-, што-н., выявіць якую-н. перашкоду. *Мы ехалі, ехалі і ўпёрліся ў плот. Справа ўпёрлася ў непрадбачную цяжкасць* (перан.). **3.** *перан., на чым* і *без дап.* Упарта не згаджацца з чым-н., на што-н.; занаравіцца (пра жывёл). *Упёрся на сваім. Конь упёрся і ні з месца.* **4.** З цяжкасцю або без дазволу ўвайсці куды-н.; улезці ў што-н. (разм.). *Упёрся ў хату з бруднымі нагамі. Уперліся ў багну.* ‖ *незак.* **упіра́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **упо́р,** -у, *м.* (да 1 знач.).

УПЕРШЫНЮ́, *прысл.* Першы раз. *У. такое бачу.*

УПІВА́ЦЦА[1—2] *гл.* упіцца[1—2].

УПІ́КІ, -аў. Папрокі, абвінавачанні, выказаныя каму-н.

УПІКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак., каго (што).* Папракнуць, зрабіць каму-н. папрок. *У. за няўважлівасць.* ‖ *незак.* **упіка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УПІЛЬНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак., каго-што.* **1.** Наглядаючы, пільнуючы, усцерагчы ад каго-, чаго-н. *Не ўпільнаваў рэчаў. Не ўпільнавалі дзяцей ад шкоднага ўздзеяння* (перан.). **2.** Усачыць, не ўпусціць з-пад увагі. *Я не ўпільнавала, калі яны прыехалі.* ‖ *незак.* **упільно́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПІНА́ЦЦА *гл.* упяцца.

УПІСА́ЦЦА, -ішу́ся, -і́шашся, -і́шацца; -ішы́ся; *зак., у што.* **1.** Запісацца куды-н. *У. ў спіс.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Умясціцца на якой-н. прасторы, у межах чаго-н. (разм.). *Сілуэт звера ўпісаўся ў здымак.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гарманічна спалучыцца з акаляючым асяроддзем. *Новы дом упісаўся ў ансамбль вуліцы.* ‖ *незак.* **упі́свацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПІСА́ЦЬ, -ішу́, -і́шаш, -і́ша; -ішы́; -і́саны; *зак.* **1.** *каго-што.* Напісаць, унесці куды-н., напр. у спіс. *У. прапушчаныя словы. У. даўжнікоў у запісную кніжку. У. новую старонку ў гісторыю* (перан., высок.). **2.** *што.* У матэматыцы: начарціць адну фігуру ўнутры другой з захаваннем пэўных умоў. *У. трохвугольнік у акружнасць.* **3.** *што.* З апетытам з'есці (разм.). *У. булку.* ‖ *незак.* **упі́сваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПІХА́ЦЦА, -ЦЬ, УПІ́ХВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* увапхнуцца, упіхнуцца, упхнуцца, увапхнуць, упіхнуць, упхнуць, увапхаць, упхаць.

УПІХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* (разм.). Тое, што і упхнуцца. ‖ *незак.* **упіха́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца і **упі́хвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што* (разм.). Тое, што і упхнуць. ‖ *незак.* **упіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е і **упі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПІ́ЦЦА[1], уп'ю́ся, уп'е́шся, уп'е́цца; уп'ёмся, уп'яце́ся, уп'ю́цца; упі́ўся, -піла́ся, -ло́ся; упі́ся; *зак., у каго-што.* Моцна, глыбока пранікнуць, уваткнуцца, увайсці ў што-н. (чым-н. вострым, тонкім). *П'яўка ўпілася ў цела. У. зубамі ў мяса. Сякера ўпілася ў дрэва. У. вачамі ў каго-н.* (перан.: пільна, не адрываючыся, пачаць глядзець на каго-н.). ‖ *незак.* **упіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УПІ́ЦЦА[2], уп'ю́ся, уп'е́шся, уп'е́цца; уп'ёмся, уп'яце́ся, уп'ю́цца; упі́ўся, -піла́ся, -ло́ся; упі́ся; *зак.* **1.** Напіцца дап'яна. *У. ад віна.* **2.** *перан., чым.* Атрымаць асалоду, зачаравацца чым-н. (кніжн.). *У. гармоніяй гукаў.* ‖ *незак.* **упіва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УПІ́ЦЬ, уп'ю́, уп'е́ш, уп'е́; уп'ём, уп'яце́, уп'ю́ць; упі́ў, упіла́, -ло́; упі́; *зак., што* (пераважна з адмоўем «не»). Змагчы выпіць што-н. *Квас такі кіслы, што не ў.*

УПЛА́Ў, *прысл.* Плывучы па вадзе. *Пусціць коней у.*

УПЛЕ́СЦІ, -ляту́, -ляце́ш, -ляце́; -ляцём, -лецяце́, -ляту́ць; -лёў, -ляла́, -ло́; -ляці́; -ле́цены; *зак.* **1.** *што ў што.* Плетучы, уставіць. *У. стужкі ў косы.* **2.** *перан., каго (што).* Уцягнуць, умяшаць у што-н. непрыемнае (разм.). *У. каго-н. у цёмную справу.* **3.** *што.* Зрасходаваць на пляценне чаго-н. *Усе ніткі ўпляла ў адзін пояс.* **4.** *што.* З'есці хутка, з апетытам (разм.). *У. цэлую булку.* ‖ *незак.* **уплята́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УПЛЫВА́ЦЬ[1] *гл.* уплысці.

УПЛЫВА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., на каго-што.* Рабіць уплыў (у 1 знач.). *У. на дзяцей. У. на творчасць.*

УПЛЫВО́ВЫ, -ая, -ае. Які робіць уплыў (у 2 знач.). ‖ *наз.* **уплыво́васць,** -і, *ж.*

УПЛЫСЦІ́ і **УПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; -ы́ў, -ыла́, -ло́; -ыві́; *зак., у што.* Заплысці ўнутр. *У. у заліў. У пакой уплыла жанчына* (перан.) ‖ *незак.* **уплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УПЛЫ́Ў, -ыву, *мн.* -ывы, -ываў, *м.* **1.** Уздзеянне на каго-, што-н. *Рабіць у. на чытачоў. Пад чужым уплывам. Дабратворны ў.* **2.** Аўтарытэт, улада. *Чалавек з вялікім уплывам.*

УПО́ЙВАЦЬ *гл.* упаіць.

УПО́КАТ, *прысл.* (разм.). Тое, што і покатам (у 1 знач.).

УПО́МНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што* (разм.). Запомніць, утрымаць у памяці. *Дзе ты ўсё ўпомніш.*

УПО́Р, -а і -у, *м.* **1.** -у, *гл.* уперці, уперціся. **2.** *мн.* -ы, -аў. Прадмет, месца, у якое ўпіраюцца, падпорка. *Прылегчы на ў. і стрэліць. У. для ног.* ◊ **Ва ўпор** — 1) у непасрэднай блізкасці ад цэлі. *Стрэліць ва ўпор;* 2) адкрыта, без хітрыкаў (разм.). *Сказаць ва ўпор;* 3) пільна, прама і блізка. *Паглядзець на каго-н. ва ўпор.* **Рабіць упор** *на каго-што* або *на кім-чым* — звяртаць асаблівую ўвагу на каго-, што-н., падкрэсліваць значэнне каго-, чаго-н.

УПО́РАВЕНЬ, *прысл.* і *прыназ. з Т* (разм.). **1.** *прыназ., з чым.* На адной лініі, вышыні, глыбіні і пад.; на адным узроўні. *Вада ў. з краямі бочкі. Самалёт ляціць у. з воблакамі.* **2.** *прысл., з кім.* Аднолькава, на роўных правах. *Адчуваць сябе ў. з іншымі.* **3.** *прыназ., з кім-чым.* Поруч, побач. *Сядзець у. з кім-н.*

УПО́РНЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для ўпору. *У. ніт.*

УПО́ТАЙ і **УПО́ТАЙКІ,** *прысл.* Непрыметна для іншых, тайком, цішком. *У. назіраць за кім-н.*

УПРА́ВА[1], *прысл.* У правы бок, у правым баку. *Дарога павярнулася ў.*

УПРА́ВА[2], -ы, *мн.* -ы, -ра́ў, *ж.* **1.** Магчымасць зладзіць, управіцца з кім-, чым-н. *Знайсці ўправу на каго-н. Няма ўправы на гэтага абібока.* **2.** Назва некаторых мясцовых устаноў у дарэвалюцыйны час. *Земская ў. Валасная ў.* ‖ *прым.* **упра́ўскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

УПРА́ВІЦЦА, -а́ўлюся, -а́вішся, -а́віцца; -а́ўся; *зак.* **1.** *з кім-чым.* Скончыць якую-н. справу. *Аднаму з гаспадаркай не ў.* **2.** Паспець за які-н. тэрмін схадзіць або з'ездзіць куды-н. і вярнуцца назад. *У. за суткі.* **3.** Змагчы, паспець зрабіць што-н. *Не ў. адказаць.* **4.** *з кім-*

чым і *без дап.* Адолець, стрымаць каго-, што-н., падпарадкаваць сваёй волі. *У. з дэбашырам.* ‖ *незак.* **упраўляцца,** -яюся, -яешся, -яецца.

УПРА́ВІЦЬ, -аўлю, -авіш, -авіць; -аў; -аўлены; *зак.* **1.** *што.* Уставіць на сваё месца (вывіхнутае). *У. сустаў.* **2.** *перан., каго-што.* Аддаць, прадаць; загубіць, знішчыць. *У. многа лесу. У. каня.* **3.** *каго-што.* Даць увязнуць (разм.). *У. воз у гразь.* **4.** *што* і *чаго.* Дагледзець, усё зрабіць (па гаспадарцы; разм.). *Прошаным канём гаспадаркі не ўправіш* (прыказка). ‖ *незак.* **упраўляць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **упраўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 і 3 знач.) *і* **упраўлянне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УПРАГА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* упрэгчы.

УПРА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* Спражыцца да поўнай гатоўнасці (пра гарох, боб, семкі).

УПРА́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* Спражыць да поўнай гатоўнасці (гарох, боб, семкі). *У. гарох.* ‖ *незак.* **упражваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **упражванне,** -я, *н.*

УПРАСІ́ЦЬ, -рашу, -росіш, -росіць; -рошаны; *зак., каго (што) з інф.* Просьбамі пераканаць зрабіць што-н. *У. застацца яшчэ на дзянёк.* ‖ *незак.* **упрошваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **упрошванне,** -я, *н.*

УПРАЎЛЕ́ННЕ, -я, *н.* Буйная адміністрацыйная ўстанова або орган установы, арганізацыі і пад., які кіруе пэўнай галіной дзейнасці. *Цэнтральнае статыстычнае ў. У. чыгункі.* ‖ *прым.* **упраўленчы,** -ая, -ае.

УПРА́ЎНЫ, -ая, -ае. Спрытны і жвавы ў рабоце. *У. чалавек.* ‖ *наз.* **упраўнасць,** -і, *ж.*

УПРА́ЎСКІ *гл.* управа[2].

УПРЫГАЖЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* упрыгожыць. **2.** *мн.* -і, -яў. Прадмет для аздаблення каго-, чаго-н. *Ляпныя ўпрыгажэнні.*

УПРЫГАЖЭ́НСТВА, -а, *н.* У архітэктуры, а таксама ў мастацкай і публіцыстычнай мове: імкненне да лішніх, неапраўданых аздабленняў. *Выразная мова, тонкі гумар не патрабуюць упрыгажэнства.*

УПРЫГЛЯ́ДКУ, *прысл.* (жарт.). Пра чаяпіцце: без цукру, толькі гледзячы на цукар. *Піць чай у.*

УПРЫГО́ЖАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* упрыгожыць. **2.** *мн.* -і, -яў. Тое што і упрыгажэнне (у 2 знач.).

УПРЫГО́ЖЫЦЦА, -жуся, -жышся, -жыцца; *зак.* Набыць прыгожы, святочны выгляд. *Упрыгожыўся горад да свята.* ‖ *незак.* **упрыгожвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПРЫГО́ЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., каго-што чым.* Надаць каму-, чаму-н. прыгожы выгляд, зрабіць прыгажэйшым, ярчэйшым. *У. сукенку вышыўкай. У. жыццё каму-н.* (перан.). ‖ *незак.* **упрыгожваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **упрыгожванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **упрыгажэнне,** -я, *н. і* **упрыгожанне,** -я, *н.*

УПРЫКУ́СКУ, *прысл.* Адкусваючы па кавалачках цукар (у адрозненне ад «унакладку»). *Піць чай у.*

УПРЫ́СЯДКІ, *прысл.* Танцаваць, прысядаючы з папераменным выкідваннем ног.

УПРЫТЫ́К, *прысл.* (разм.). Шчыльна прымыкаючы, ушчыльную. *Пуня стаіць у. да хлява.*

УПРЭ́ГЧЫ[1], -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; -рог, -рэгла; -ражы; -рэжаны; *зак., каго (што) ў што.* Тое, што і запрэгчы. *У. каня ў калёсы.* ‖ *незак.* **упрагаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *звар.* **упрэгчыся,** -рагуся, -ражэшся, -ражэцца; -ражомся, -ражацеся, -рагуцца; -рогся, -рэглася; -ражыся; *зак. У. ў работу* (перан.: уключыцца ў доўгую, цяжкую работу; разм.); *незак.* **упрагацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПРЭ́ГЧЫ[2], -рагу, -ражэш, -ражэ; -ражом, -ражаце, -рагуць; -рог, -рэгла; -ражы; -рэжаны; *зак., што.* Тое, што і упражыць. *У. боб.*

УПРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які добра ўварыўся, згатаваўся на жары, невялікім агні. *Упрэлая каша.* **2.** Упацелы, упараны (разм.). *У. конь.*

УПРЭ́ЦЬ *гл.* прэць.

УПУСТУ́Ю, *прысл.* Дарэмна, безвынікова. *Схадзілі ў.*

УПУСЦІ́ЦЬ, -ушчу, -усціш, -усціць; -ушчаны; *зак.* **1.** *каго-што.* Даць увайсці каму-, чаму-н. куды-н. *У. пасажыраў у вагон. У. холад у хату. У. каплі ў нос* (уліць). **2.** *каго-што.* Выпадкова не ўтрымаць. *У. канец вяроўкі.* **3.** *каго (што).* Мімаволі даць магчымасць каму-н. уцячы, схавацца і пад. *У. зайца.* **4.** *перан., што.* Прапусціць, не выкарыстаць што-н. своечасова. *Ён свайго не ўпусціць. У. магчымасць. У. выпадак.* **5.** *што.* Уставіць у выразанае, паглыбленае месца. *У. замок у дзверы.* ‖ *незак.* **упускаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **упуск,** -у, *м.* (да 1 знач.) *і* **упусканне,** -я, *н.* (да 1 знач.); *прым.* **упускны,** -ая, -ое (спец.). *У. клапан.*

УПХА́ЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). **1.** Пхаючы, усунуць куды-н. усё, многае. *У. салому ў мяшок.* **2.** З'есці многа чаго-н. (груб.). *Місу бульбы ўпхаў.* ‖ *незак.* **упіхаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **упіхваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПХНУ́ЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -нíся; *зак.* (разм.). З намаганнем прабрацца куды-н., уціснуцца. *У. ў перапоўнены аўтобус.* ‖ *незак.* **упіхацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **упіхвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПХНУ́ЦЬ, -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што ў што.* Уштурхнуць, усунуць. *У. пальчаткі ў кішэню. Яго сілай упхнулі ў кабінет.* **2.** *перан., што.* Прымусіць узяць, прыняць што-н. *У. няякасны тавар каму-н.* **3.** *перан., каго.* Паставіць на якую-н. работу, пасаду і пад. супраць волі або уладкаваць куды-н. па пратэкцыі. *У. на завод. У. сына на завочнае аддзяленне інстытута.* ‖ *незак.* **упіхаць,** -аю, -аеш, -ае *і* **упіхваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПЫ́НАК, -нку, *м.:* 1) **без упынку** (разм.) — не перастаючы, не абмяжоўваючы сябе. *Балбатаць без упынку;* 2) **не знаходзіць** або **не мець упынку** (разм.) — не магчы супакоіцца, не быць у стане ўтрымацца ад чаго-н. *Ён цэлы дзень не знаходзіў сабе ўпынку. Яна ў рабоце не мае ўпынку;* 3) **няма ўпынку** *каму-чаму* або *на каго-што* (разм.) — нельга стрымаць, спыніць. *Раздурэліся дзеці, што і ўпынку ім* або *на іх няма. Дажджу* або *на дождж сёння і ўпынку няма — лье і лье.*

УПЫ́РСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што.* Увесці пад скуру (шпрыцам). *У. камфару.* ‖ *незак.* **упырскваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **упырскванне,** -я, *н.*

УПЫ́РХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* Пырхаючы, уляцець. *Верабей упырхнуў у акно.* ‖ *незак.* **упырхваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПЭ́ЎНЕНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* упэўнены. **2.** Цвёрдая вера ў каго-, што-н., перакананасць у чым-н. *У. у сваіх сілах. У. у сябрах.*

УПЭ́ЎНЕНЫ, -ая, -ае. Які цвёрда верыць у што-н., перакананы ў чым-н.; цвёрды, рашучы. *У. ў поспеху. У. ў сабе* (не сумняваецца ў сваіх сілах, магчымасцях). *Упэўнена* (прысл.) *гаварыць. У. крок. У. адказ.* ◊ **Будзь упэўнены** — не сумнявайся, не турбуйся (усё будзе так, як трэба). ‖ *наз.* **упэўненасць,** -і, *ж.*

УПЭ́ЎНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак., у чым* і *з дадан. сказам.* Цвёрда паверыць у што-н., пераканацца ў чым-н. *У. ў чыёй-н. шчырасці. Мы ўпэўніліся, што ён не падвядзе чалавека.* ‖ *незак.* **упэўнівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПЭ́ЎНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; -нены; *зак., каго (што) у чым* і *з дадан. сказам.* Прымусіць паверыць у што-н., пераканаць у чым-н. *У. слухачоў у сваёй праваце.* ‖ *незак.* **упэўніваць,** -аю, -аеш, -ае.

УПЭ́ЦКАЦЦА, -ЦЬ *гл.* пэцкацца, -ць.

УПЯКА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* упячыся, упячы.

УПЯРЭ́МЕШКУ, *прысл.* (разм.). Тое, што і уперамешку.

УПЯЦЁХ, *прысл.* У колькасці пяці чалавек (толькі пра мужчын ці толькі пра жанчын). *Пайшлі касіць у.*

УПЯ́ЦЦА, упнуся, упнешся, упнецца; упнёмся, упняцеся, упнуцца; упяўся, упялася; упніся; *зак.* **1.** *чым у што.* Уперціся ў што-н. для апоры, адштурхоўвання, супраціўлення або моцна ўчапіцца за што-н. *У. ў дзверы і не пускаць каго-н. У. рукамі ў баранку аўтамашыны.* **2.** Напружыць свае сілы, напяцца. *Конь упяўся і крануў воз з месца.* **3.** *перан.* Уперціся, не захацець згадзіцца з чым-н. (разм.). *Упяўся і не пусціў мяне ў паездку.* ‖ *незак.* **упінацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УПЯЦЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасцю ў пяць асоб (рознага полу) або істот (ніякага роду).

УПЯЧЫ́, упяку, упячэш, упячэ; упячом, упечаце, упякуць; упёк, упякла, -ло; упячы; упечаны; *зак.* **1.** *што.* Спячы, добра прапячы. *У. хлеб.* **2.** *каго (што).* Адправіць куды-н. супраць волі; зняволіць (разм.). *У. ў глуш. У. ў турму.* **3.** *каго.* Папракнуць, з'едліва сказаць што-н. каму-н. (разм.). *У. каго-н. на сходзе.* **4.** *што.* Марна патраціць (разм.). *Упяклі столькі грошай.* ‖ *незак.* **упякаць,** -аю, -аеш, -ае.

УПЯЧЫ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ячэцца, -якуцца; упёкся, упяклася, -лося; *зак.* Спячыся да поўнай гатоўнасці. *Хлеб добра ўпёкся.* ‖ *незак.* **упякацца,** -аецца.

УРА́, *выкл.* Баявы вокліч войск пры атацы, а таксама вокліч, які выражае захапленне, адабрэнне. ◊ **На ўра** — 1) рашучай атакай ці ў рашучую атаку з крыкамі «ура»; 2) *перан.* з энтузіязмам, горача (разм.). *Прапанова прайшла на ўра;* 3) *перан.* не падрыхтаваўшыся, з надзеяй на выпадковы поспех (разм.). *Дзейнічаць на ўра.*

УРАБІ́ЦЦА, ураблюся, уробішся, уробіцца; *зак., у што* і *без дап.* (разм.). Вымазацца, упэцкацца ў што-н. *Дзе ты гэтак урабіўся?* ‖ *незак.* **уроблівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УРАБІ́ЦЬ,ураблю, уробіш, уробіць; уроблены; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Падрыхтаваць (зямлю) для пасеву, абрабіць. *У. агарод.* **2.** *каго-што ў што.* Вымазаць, упэцкаць. *У. рукі ў гразь.* **3.** *што ў што.* Уставіць унутр, замацаваўшы. *У. замок у дзверы.* **4.** *што ў што.* Уплесці вязаннем. *У. пяту ў панчоху.* ‖ *незак.*

УРА—УРН

урабляць, -яю, -яеш, -яе (да 1 знач.) *і* **уробліваць,** -аю, -аеш, -ае (да 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **урабляние,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **уробліванне,** -я, *н.* (да 3 і 4 знач.).

УРАГАН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вецер разбуральнай сілы. *Па лесе прайшоў у. У. вайны* (перан.). *Пранесціся ўраганам* (перан.: імкліва). ‖ *прым.* **ураганны,** -ая, -ае. *Вецер ураганнай сілы. У. абстрэл* (бесперапынны моцны на працягу значнага часу).

УРАД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вышэйшы выканаўчы і распарадчы орган дзяржаўнай улады ў краіне. *Беларускі ў.* ‖ *прым.* **урадавы,** -ая, -ае. *Урадавая камісія.*

УРАДЖАЙ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Колькасць збожжа, пладоў, раслін, якая ўрадзілася, вырасла. *Сабраць у. Добры ў. садавіны.* **2.** Вялікая колькасць збожжа, пладоў, раслін, якая ўрадзілася. *Калі добра ўзарэш, то і ў. збярэш* (прыказка). *На дзяўчат у.* (перан.: вельмі многа; жарт.). ‖ *прым.* **ураджайны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Ураджайныя гатункі пшаніцы.*

УРАДЖАЙНАСЦЬ, -і, *ж.* Узровень ураджаю (у 1 знач.) з пэўнай плошчы пасеву. *Павелічэнне ўраджайнасці бульбы.*

УРАДЖЭНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек родам з пэўнай мясцовасці, краіны і пад. *У. Случчыны.* ‖ *ж.* **ураджэнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

УРАДЗІЦЦА, ураджуся, уродзішся, уродзіцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра плады, злакавыя расліны і пад.: вырасці, паспець. *Добры авёс урадзіўся.* **2.** *якім* і *ў каго.* Аказацца з якімі-н. якасцямі, асаблівасцямі ад нараджэння; нарадзіцца падобным на каго-н. (разм.). *Такім ён ужо ўрадзіўся. У. ў бацьку.*

УРАДЗІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., уродзіць; *зак.* Даць ураджай, плады. *Жыта добра ўрадзіла. Не ўрадзіў мак — перабудзем і так.*

УРАДЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Здольнасць забяспечваць расліны пажыўнымі рэчывамі, даваць ураджай. *У. глебы.* **2.** Тое, што і ураджайнасць. *Павысіць у. ільну.*

УРАДЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца ўрадлівасцю (у 1 знач.). *Урадлівая глеба.* **2.** Які характарызуецца багатым ураджаем. *У. год.*

УРАДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У царскай арміі: казацкі унтэр-афіцэр. **2.** У царскай Расіі: ніжэйшы чын павятовай паліцыі. ‖ *прым.* **урадніцкі,** -ая, -ае.

УРАЖАЛЬНЫ, -ая, -ае. Які робіць моцнае ўражанне (у 2 знач.). *У. паказчык.* ‖ *наз.* **уражальнасць,** -і, *ж.*

УРАЖАННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** След, які застаецца ў свядомасці, у душэўным жыцці ад убачанага, пачутага, перажытага. *Уражанні дзіцячых год. Падарожныя ўражанні.* **2.** Уплыў, уздзеянне. *Знаходзіцца пад моцным уражаннем.* **3.** Уяўленне, думка, што склаліся ў выніку знаёмства, сустрэчы з кім-, чым-н. *Дзяліцца ўражаннямі з кім-н. Гэты чалавек зрабіў на нас добрае ў. Складваецца ў., што ён не ва ўсім тут разабраўся.*

УРАЖАЦЬ, УРАЖВАЦЬ *гл.* уразіць.

УРАЖЛІВЫ, -ая, -ае. Які лёгка паддаецца ўражанням, вельмі чулы. *Уражлівае дзіця.* ‖ *наз.* **уражлівасць,** -і, *ж.*

УРАЗ, *прысл.* **1.** У той жа момант, імгненна. *У. разгарэлася сварка.* **2.** За адзін прыём, адразу. *Вецер у. замятаў сляды на снезе.*

УРАЗАЦЦА, -ЦЬ *гл.* урэзацца, -ць.

УРАЗБІЎКУ, *прысл.* Не па парадку, не падрад. *Правяраць веданне табліцы множання ў.*

УРАЗБРОД, *прысл.* Паасобку, нядружна. *Дзейнічаць у.*

УРАЗВАЛКУ, *прысл.* (разм.). Перавальваючыся, пахістваючыся на хаду (пра паходку). *Ісці ў.*

УРАЗДРОБ, *прысл.* (разм.). Часткамі, у розніцу. *Прадаваць тавар у.*

УРАЗІЦЬ, -ажу, -азіш, -азіць; -ажаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Зрабіць вялікае ўражанне. *Яго ўразіла незвычайная цішыня.* **2.** *каго-што.* Балюча закрануць, пакрыўдзіць. *У. чыё-н. самалюбства.* ‖ *незак.* **уражваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **уражаць,** -аю, -аеш, -ае.

УРАЗЛІВЫ, -ая, -ае. Здольны жыва адчуваць, успрымаць што-н.; такі, якога лёгка вывесці з раўнавагі. *У. чалавек. Уразлівае сэрца.* ‖ *наз.* **уразлівасць,** -і, *ж.*

УРАЗНАБОЙ, *прысл.* (разм.). Нязладжана, паасобку. *Крочаць у.*

УРАЗНОС, *прысл.* (разм.). Разносячы тавары па хатах, вуліцах. *Гандляваць у.*

УРАЗРЭЗ, *прысл.:* **ісці ўразрэз** *з чым* — рэзка разыходзіцца з чым-н., супярэчыць чаму-н.

УРАЗУМЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; -еты; *зак., што.* Ахапіць розумам, асэнсаваць, усвядоміць. *У. ісціну. У. свой патрыятычны абавязак. У. свае памылкі.* ‖ *незак.* **уразумяваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уразуменне,** -я, *н.*

УРАКАЦЬ *гл.* урачы.

УРАЛОГІЯ, -і, *ж.* Галіна медыцыны, якая займаецца хваробамі мачавой сістэмы (у мужчын — мочапалавых органаў). ‖ *прым.* **уралагічны,** -ая, -ае.

УРАН, -у, *м.* Хімічны элемент, метал, які валодае радыеактыўнымі ўласцівасцямі. ‖ *прым.* **уранавы,** -ая, -ае. *Уранавая руда.*

УРА-ПАТРЫЯТЫЗМ, -у, *м.* Паказны і шумны патрыятызм. ‖ *пр м.* **ура-патрыятычны,** -ая, -ае.

УРАССЫПНУЮ, *прысл.* У розныя бакі. *Кінуцца ў.*

УРАСЦІ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -це; урос, урасла, -ло; *зак.* **1.** *у што.* Па меры росту пранікнуць углыб, унутр. *Яблынькі добра ўраслі карэннем у глебу. Хата па вокны ўрасла ў зямлю* (перан.: моцна асела). **2.** *чым.* Зарасці, парасці. *Двор урос травой.* ‖ *незак.* **урастаць,** -ае.

УРАСЦЯЖКУ, *прысл.* Выцягнуўшыся на ўсю даўжыню, на ўвесь рост або напружваючы сілы (пра каня). *Легчы ў. Конь цягнуў воз у.*

УРАТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *зак., ад каго-чаго* (разм.). Уберагчыся, збавіцца ад чаго-н. непрыемнага, непажаданага. *У. ад бяды. У. ад дажджу.* ‖ *незак.* **уратоўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *наз.* **уратоўванне,** -я, *н.*

УРАТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *зак., каго-што* (разм.). Уберагчы, захаваць у цэласці, пазбавіць ад чаго-н. непрыемнага, непажаданага. *У. ураджай. У. дзіця ад прастуды.* ‖ *незак.* **уратоўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **уратоўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **уратаванне,** -я, *н.*

УРАЎНАВАЖАНЫ, -ая, -ае. Роўны, спакойны (пра характар, паводзіны). *У. чалавек. У. характар.* ‖ *наз.* **ураўнаважанасць,** -і, *ж.*

УРАЎНАВАЖЫЦЬ, -жу, -жыш, -жыць; -жаны; *зак., што.* **1.** Зрабіць аднолькавым па вазе. *У. шалі вагаў.* **2.** *перан.* Дабіцца раўнавагі, зрабіць роўным, ураўнаваць адно з другім. *У. сілы праціўнікаў.* ‖ *незак.* **ураўнаважваць,** -аю, -аеш, -ае.

УРАЎНАВАЦЬ, -ную, -нуеш, -нуе; -нуй; -наваны; *зак., каго-што.* Зрабіць роўным, аднолькавым. *У. канцы вяроўкі. У. каго-н. у правах з кім-н.* ‖ *незак.* **ураўноўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **ураўноўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **ураўнаванне,** -я, .

УРАЎНЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Матэматычная роўнасць з адной або некалькімі невядомымі велічынямі, якая захоўвае сваю сілу толькі пры пэўных значэннях гэтых велічынь. *У. з двума невядомымі. Інтэгральнае ў.*

УРАЎНІЛАЎКА -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лавак, *ж.* (разм.). Неабгрунтаванае і нічым не апраўданае ўраўноўванне ў чым-н., ураўняльны падыход да чаго-н. *У. ў аплаце працы* (незалежна ад яе колькасці і якасці).

УРАЎНЯЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ўраўноўвае (аб'ём, меру і пад. чаго-н.), устанаўлівае роўнасць у чым-н. *Ураўняльнае размеркаванне. У. падыход да каго-, чаго-н.* ‖ *наз.* **ураўняльнасць,** -і, *ж.*

УРАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Асоба з вышэйшай медыцынскай адукацыяй, якая лечыць хворых. ‖ *ж.* **урачыха,** -і, *ДМ* -чысе, *мн.* -і, -чых (разм.).

УРАЧЫ, ураку, урачэш, урачэ; урачом, урачаце, ракуць; урок, -ракла, -ло; урачы; урачоны; *зак., каго-што* і *без дап.* Тое, што і сурочыць. ‖ *незак.* **уракаць,** -аю, -аеш, -ае.

УРАЧЫСТАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* урачысты. **2.** Святкаванне якой-н. выдатнай падзеі. *Кастрычніцкія ўрачыстасці. Сямейная ў.* (з выпадку дня нараджэння, шлюбу і пад.). **3.** Стан прыўзнятасці, натхнення, захаплення. *На душы была ў.*

УРАЧЫСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да ўрачыстасці (у 2 знач.), звязаны з урачыстасцямі, які суправаджаецца ўрачыстасцю. *У. дзень. У. парад войск. Урачыстае пасяджэнне.* **2.** Важны, знамянальны; які вызначаецца велічнасцю, сур'ёзны. *Урачыстая хвіліна развітання. У. голас. У. выгляд.* **3.** Надзвычай важны па значэнні, зместу. *Урачыстая клятва. Урачыстыя словы прысягі.* ‖ *наз.* **урачыстасць,** -і, *ж.*

УРАЧЭБНЫ, -ая, -ае. Тое, што і медыцынскі. *У. пункт. Урачэбная дапамога.*

УРБАНІЗАВАЦЬ, -зую, -зуеш, -зуе; -зуй; -заваны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Сканцэнтраваць (канцэнтраваць) насельніцтва, матэрыяльнае і духоўнае жыццё ў гарадах. ‖ *наз.* **урбанізацыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **урбанізацыйны,** -ая, -ае.

УРБАНІЗМ, -у, *м.* (спец.). **1.** Напрамак у мастацтве, які адлюстроўвае жыццё сучасных вялікіх гарадоў. **2.** Напрамак у горадабудаўніцтве, які сцвярджае неабходнасць стварэння вялікіх гарадоў. ‖ *прым.* **урбаністычны,** -ая, -ае.

УРБАНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік, паслядоўнік урбанізму. *Мастак-у.* ‖ *ж.* **урбаністка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **урбаніцкі,** -ая, -ае.

ЎРВІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Свавольнік, вісус.

ЎРНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Пасудзіна, звычайна ў выглядзе вазы, для пахавання, захавання ў калумбарыі праху нябожчыкаў, падвергнутых спальванню. **2.** Скрынка з вуз-

кай адтулінай для апускання выбарчых бюлетэняў. **3.** Спецыяльнае ёмішча, якое ўстанаўліваецца на вуліцах для смецця, акуркаў.

УРО́БЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* урабіцца, -ць.

УРО́ДА, -ы, *ДМ* -дзе. **1.** *мн.* -ы, уро́д, *м.* і *ж.* Чалавек з фізічным недахопам, брыдкім абліччам. **2.** *ж.* Натура, характар; прырода. *Такая ўжо яго ў.*

УРО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Вучэбная работа, зададзеная вучню. *Вывучыць у. Не зрабіў урокаў* (не выканаў). *На заўтра ў мяне многа ўрокаў.* **2.** Вучэбная гадзіна, прысвечаная асобнаму прадмету. *У. роднай мовы. Званок на ў., з урока. Зарабляць урокамі* (даючы прыватныя ўрокі). **3.** Работа, якая павінна быць выканана да пэўнага тэрміну (уст.). *Выканаць дзённы ў.* **4.** *перан.* Нешта павучальнае, з чаго можна зрабіць вывад на будучае. *Урокі гісторыі. Атрымаць добры ў. Гэта табе будзе ў. надалей.* ◊ **Браць урокі** *чаго ў каго* — вучыцца ў каго-н. прыватным чынам, не ў школе. *Браць урокі музыкі.* **Даваць урокі** — выкладаць асобным вучням, не ў школе.

УРО́КІ, -аў, *адз.* уро́к, -у, *м.* (разм.). Паводле народных уяўленняў: няшчасце, хвароба, пашкоджанне, выкліканыя благім вокам ці дрэнным словам. *Баяцца ўрокаў.*

УРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст у галіне уралогіі.

УРО́СЛЫ, -ая, -ае. Які ўрос. *Урослая ў зямлю хацінка.*

УРО́ССЫП, *прысл.* **1.** Тое, што і урассыпную. *Бегчы ў.* **2.** Асобна, не разам. *Касцы пасталі ў.*

УРО́Н, -у, *м.* Страта, шкода. *Буран нанёс значны ў. гаспадарцы.*

УРО́ЧНЫ, -ая, -ае. Устаноўлены паводле пэўнай умовы. *Урочная работа. У. час.*

УРО́ЧЫШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Участак, адрозны ад навакольнай мясцовасці, напр. балота, лес сярод поля.

УРУ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Шчыліна, якая прабіваецца ў горнай пародзе перад адбіваннем глыб.

УРУ́БАВЫ, -ая, -ае. Які служыць для ўтварэння ўруба. *Урубавая машына.*

УРУБІ́ЦЦА, урублю́ся, уру́бішся, уру́біцца; *зак., у што* (спец.). Зрабіць уруб. ‖ *незак.* **уру́блівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УРУБІ́ЦЬ, урублю́, уру́біш, уру́біць; уру́блены; *зак., што ў што.* Уставіць у высечаную адтуліну. *У. перагародку ў сцяну.* ‖ *незак.* **уру́бліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уру́бліванне,** -я, *н.*

УРУ́К, -у, *м., зб.* Высушаныя з костачкамі дробныя плады абрыкосаў.

УРУКАПА́ШНУЮ, *прысл.* Дзейнічаючы рукамі ці ручной зброяй (біцца, змагацца). *Пайсці ў.*

УРУЧНУ́Ю, *прысл.* Ручным спосабам (не машынным). *Шыць у.*

УРУЧЫ́ЦЬ, уручу́, уру́чыш, уру́чыць; уру́чаны; *зак., каго-што каму.* **1.** Аддаць у рукі, непасрэдна. *У. дыплом.* **2.** Даверыць, даручыць (кніжн.). *У. свой лёс каму-н.* (перан.). ‖ *незак.* **уруча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уручэ́нне,** -я, *н.*

УРЫ́ВАК, -ы́ўка, *мн.* -ы́ўкі, -ы́ўкаў, *м.* Тое, што з'яўляецца часткай чаго-н. цэлага; невялікая частка, выдзеленая з якога-н. твора. *У. з апавядання.*

УРЫВА́ЦЦА[1] *гл.* урыцца.

УРЫВА́ЦЦА[2] *гл.* уварвацца.

УРЫВА́ЦЬ *гл.* уварваць.

УРЫ́ЎКАМІ, *прысл.* Адрываючыся ад якіх-н. спраў, прыхваткамі. *Дапамагаць маці ў. паміж вучобай.*

УРЫ́ЦЦА, -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пранікнуць у глыб чаго-н. рыючы (пра жывёл). **2.** Схавацца ў вырытым паглыбленні ці ў чым-н. сыпкім. *У. ў сена.* ‖ *незак.* **урыва́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УРЭГУЛЯВА́ЦЬ *гл.* рэгуляваць.

УРЭ́ЗАЦЦА, -э́жуся, -э́жашся, -э́жацца; -э́жся; *зак., у што.* **1.** Уваткнуцца, уклініцца ў што-н. вузкім, вострым. *Човен урэзаўся ў пясчаны бераг. Лес клінам урэзаўся ў поле* (перан.). **2.** *перан.* Імкліва ўварвацца ўнутр чаго-н. *Конніца ўрэзалася ў варожыя рады.* **3.** *перан.* Запомніцца моцна і адразу. *У. ў памяць.* **4.** *перан.* З разгону сутыкнуцца з чым-н. (разм.). *Машына ўрэзалася ў слуп.* ‖ *незак.* **ураза́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца *і* **урэ́звацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УРЭ́ЗАЦЬ, -э́жу, -э́жаш, -э́жа; -э́ж; -э́заны; *зак.* **1.** *што.* Адрэзаўшы частку, укараціць, паменшыць. *У. крысо.* **2.** *перан., што.* Зменшыць, убавіць; абмежаваць. *У. расходы. У. паўнамоцтвы.* **3.** *што ў што.* Уставіць у выразанае месца. *У. замок у дзверы.* **4.** *што* і *чаго* (пераважна з адмоўем «не»). З цяжкасцю адрэзаць (што-н. надта цвёрдае; разм.). *Мяса такое мёрзлае, што не ў.* **5.** *што* і *чаго.* Адрэзаць, нарэзаць невялікую колькасць чаго-н. (разм.). *У. вяндліны. У. сечкі карове.* **6.** *перан., што* і *без дап.* Нечакана і гучна заіграць, заспяваць (разм.). *У. польку.* **7.** *каму, па чым* і *без дап.* Моцна ўдарыць, пабіць, збіць (разм.). *У. па твары. Так урэзалі яму, што і з ног зваліўся.* **8.** *што* і *без дап.* Сказаць прама і рэзка, заявіць што-н. (разм.). *У. праўду.* ‖ *незак.* **ураза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **урэ́зваць,** -аю, -аеш, -ае (да 1, 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **ураза́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.), **урэ́званне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **урэ́зка,** -і, *ДМ* -зцы, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

УРЭМІ́Я, -і, *ж.* Самаатручэнне арганізма рэчывамі, якія затрымліваюцца ў ім пры хваробе нырак. ‖ *прым.* **урэмі́чны,** -ая, -ае.

УРЭ́ШЦЕ. **1.** *прысл.* Пасля ўсяго, напаследак, нарэшце. *Ён у. паявіўся.* **2.** *у знач. далучальнага злуч.* Ужыв. для далучэння асобнага слова ці цэлага сказа. *Гул слабеў, у. знік зусім.* **3.** *у знач. пабочн.* Паказвае на завяршэнне працэсу, дзеяння, з'явы. *Ну, я, у., скончыла сваю работу.* **4.** *у знач. пабочн.* Ужыв. як выражэнне крайняй ступені незадавальнення, нецярпення або падкрэслівае што-н. *Замоўкні ты, у.! У., з кім хачу, з тым і сябрую.*

УС..., *прыстаўка* (*гл.* **уз...**). Ужыв. замест «уз...» перад глухімі зычнымі, напр. *ускінуць, уссесці.*

УСАДЗІ́ЦЬ, усаджу́, уса́дзіш, уса́дзіць; уса́джаны; *зак.* **1.** *што ў што.* Уваткнуць з сілай (а таксама трапіць снарадам, куляй у што-н.; разм.). *У. рыдлёўку ў зямлю. У. кулю ў лоб.* **2.** *што ў што.* Усунуць унутр чаго-н. *У. руку ў ваду.* **3.** *каго (што).* Прымусіць або памагчы сесці. *У. гасцей.* **4.** *каго (што) за што* і *з інф.* Прапанаваць сесці, даўшы які-н. занятак, прымусіць рабіць што-н. *У. за піяніна. У. чытаць.* **5.** *што ў што.* Пасадзіць пячыся (разм.). *У. хлеб у печ.* **6.** *што чым.* Саджаючы (расліны), заняць якую-н. прастору. *У. градку кветкамі.* **7.** *перан., што* і *чаго ў што.* Расходаваць, патраціць (сродкі, грошы; разм.). *У. многа грошай у будаўніцтва.* ‖ *незак.* **уса́джваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уса́джванне,** -я, *н.* (да 1, 3, 4 і 6 знач.) *і* **уса́дка,** -і, *ДМ* -дцы, *ж.* (да 6 знач.; разм.).

УСА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* **1.** *гл.* усадзіць. **2.** Памяншэнне ў аб'ёме, памеры пры ўсыханні, застыванні, ушчыльненасці (спец.). *У. бетону. У. тканіны.*

УСАЧЫ́ЦЬ, усачу́, усо́чыш, усо́чыць; усо́чаны; *зак., за кім-чым.* **1.** Сочачы за кім-, чым-н., паспець заўважыць што-н. *За падзеямі не ў.* **2.** Назіраючы, не дапусціць чаго-н. непажаданага, утрымаць ад непажаданых учынкаў. *У. за дзіцем.*

УСВА́ТАЦЬ *гл.* сватаць.

УСВЯДО́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; -млены; *зак.* Поўнасцю зразумець што-н., уразумець. *У. неабходнасць чаго-н. У. сабе ўсе акалічнасці справы.* ‖ *незак.* **усведамля́ць,** -яю, -яеш, -яе *і* **усвядо́мліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **усведамле́нне,** -я, *н.*

УСЁ *гл.* увесь.

УСЕ... (а таксама **уся...**). Першая частка складаных слоў у знач. які ахоплівае ўсіх, распаўсюджваецца на ўсіх; абазначае паўнату якасці, выражаную другой часткай слова, адпавядае па знач. займенніку увесь (уся), усе, напр. *усеагульны, усебаковы, усенародны.*

УСЕАГУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўсіх, распаўсюджваецца на ўсе. *Усеагульнае выбарчае права. Усеагульнае навучанне. Курс усеагульнай гісторыі.* ‖ *наз.* **усеагу́льнасць,** -і, *ж.*

УСЕБАКО́ВЫ, -ая, -ае. Які ахоплівае, разглядае што-н. з усіх бакоў, падрабязны. *У. разгляд справы. Усебакова* (прысл.) *абмеркаваць пытанне.* ‖ *наз.* **усебако́васць,** -і, *ж.*

УСЕБЕЛАРУ́СКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўсёй Беларусі.

УСЕ́ДЗЕЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *зак.* Застацца сядзець, утрымацца ад таго, каб устаць. *Хлопчык хвіліны на месцы не ўседзіць. Хіба ў такую пагоду ўседзіш у хаце. Ледзь уседзеў на месцы ад нечаканасці. На гэтай пасадзе ён доўга не ўседзеў* (перан.).

УСЕ́ДЛІВЫ, -ая, -ае. Старанны ў тым, што патрабуе доўгай і цярплівай сядзячай работы. *У. студэнт. Уседліва* (прысл.) *працаваць. У. ў рабоце.* ‖ *наз.* **усе́длівасць,** -і, *ж.*

УСЕ́ЙВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* усеяцца, -ць.

УСЕМЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасцю ў сем асоб (рознага полу) або істот (ніякага роду).

УСЕНА́ВУЧ, -а, *м.* Скарачэнне: усеагульнае абавязковае навучанне.

УСЕНАРО́ДНЫ, -ая, -ае. Агульны для ўсяго народа, які належыць усяму народу. *Усенароднае свята.*

УСЕРАСІ́ЙСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ўсёй Расіі. *У. з'езд.*

УСЕСАЮ́ЗНЫ, -ая, -ае. Які распаўсюджваўся на ўвесь былы Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, агульны для ўсяго Саюза. *У. з'езд прафсаюзаў. Усесаюзная кніжная палата. У. рэкорд.*

УСЕ́СЦІСЯ, ускя́дуся, уся́дзешся, уся́дзецца; усе́ўся, усе́лася; уся́дзься; *зак.* **1.** Сесці зручна ці надоўга. *У. на канапе. У. і сядзець.* **2.** *за што* і *з інф.* Сеўшы, прыняцца за якую-н. справу. *У. за шыццё. У. чытаць.* ‖ *незак.* **уса́джвацца,** -аюся, -аешся, -аецца *і* **усая́ца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УСЕЎЛА́ДДЗЕ, -я, *н.* (кніжн.). Неабмежаваная ўлада. *Барацьба супраць усеўладдзя манаполій.*

УСЕ́ЧАНЫ, -ая, -ае. У матэматыцы: такі, у якога верхняя частка адсечана плоскасцю. *У. конус.*

УСЕ́ЯЦЦА, усе́юся, усе́ешся, усе́ецца; усе́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрыцца мноствам чаго-н. *Усеялася неба зорамі. Луг усеяўся кветкамі.* **2.** Кончыць сяўбу, адсеяцца (разм.). *Брыгада ўсеялася.* ‖ *незак.* **усе́йвацца**, -аецца (да 1 знач.).

УСЕ́ЯЦЬ, усе́ю, усе́еш, усе́е; усе́й; усе́яны; *зак., што.* **1.** Заняць пасевамі (вялікую плошчу). *У. увесь участак.* **2.** Пакрыць мноствам каго-, чаго-н. *Зоркі ўсеялі неба. Рыбакі ўсеялі ўсё возера* (перан.). ‖ *незак.* **усе́йваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСЁ[1], *прысл.* **1.** Увесь час, заўсёды, пастаянна. *Ён у. заняты.* **2.** Да гэтага часу. *Ён у. яшчэ вучыцца.* **3.** Толькі, выключна. *Справа расстроілася, і ў. з-за вас.* **4.** У спалучэнні са словамі, якія абазначаюць змену прыметы ці нарастанне яе. *Вецер у. мацнее. У. больш і больш змяркалася.* **5.** У спалучэнні з вышэйшай ступенню і злучнікам «чым» служыць для ўзмацнення процістаўлення. *Занятак не вельмі што, але ў. лепш, чым сядзець склаўшы рукі.* **6.** Аднак, тым не менш. *Як ён ні стараецца, а ў. не атрымліваецца.* ◊ **Усё ж, усё ж такі** — тым не менш. *Ён усё ж або ўсё ж такі не паехаў.*

УСЁ[2] *гл.* увесь.

УСЁ... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню займенніку усё і паказвае, што дзеянне і ўласцівасць, выражаныя другой часткай слова, пашыраюцца на ўсё, напр. *усёабдымны, усёахопны, усёбачны, усёвед, усёдараваальны, усёзнішчальны, усёмагутны, усёпажыральны, усёпераможны, усёсакрушальны.*

УСЁАБДЫ́МНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ахоплівае, спасцігае ўсё. *У. розум.* ‖ *наз.* **усёабды́мнасць**, -і, *ж.*

УСЁДАРАВА́ННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Поўнае дараванне ўсяго, усіх крыўд, зла.

УСЁЕ́ДНЫ, -ая, -ае. Які можа есці ўсякую ежу. *Усёедная жывёліна.* ‖ *наз.* **усёе́днасць**, -і, *ж.*

УСЁЗНА́ЙКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -йцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -на́ек (разм. іран.). Чалавек, які самаўпэўнена думае, што ён усё ведае.

УСЁЗНА́ЙСТВА, -а, *н.* (разм. іран.). Паводзіны, уласцівыя ўсёзнайку.

УСЁМАГУ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* (высок.). Бязмежная сіла, магутнасць. *У. чалавечага розуму.*

УСЁМАГУ́ТНЫ, -ая, -ае (высок.). Які валодае бязмежнай магутнасцю.

УСЁ-ТАКІ́ *і* (разм.) **УСЁ-ТКІ**, *злуч.* (звычайна ў спалучэнні са злучнікамі «а», «але», «і») і *часц.* Тым не менш, нягледзячы на што-н. *Я многа пражыў на свеце, а ў. такое бачу ўпершыню. У. ты не паехаў.*

УСКА́КВАЦЬ *гл.* ускочыць.

УСКАЛАМУ́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* каламуціцца, -ць.

УСКАЛМА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* калмаціцца, -ць.

УСКАЛУПНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты *і* (разм.) **УСКАЛУПІ́ЦЬ**, -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак., што.* Калупнуўшы, прыўзняць знізу. ‖ *незак.* **ускалу́пліваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **ускалу́пваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСКАЛЫХНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак.* **1.** Пачаць калыхацца. *Ад ветру ўскалыхнулася возера.* **2.** *перан.* Прыйсці ў рух, у хваляванне, пачаць праяўляць дзейнасць. *Народ ускалыхнуўся.*

УСКАЛЫХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што.* **1.** Прымусіць калыхацца. *Вецер ускалыхнуў лісце.* **2.** *перан.* Прывесці ў рух, абудзіць да дзейнасці, усхваляваць. *Страшныя чуткі ўскалыхнулі сяло.*

УСКАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., што.* Капаючы, узрыхліць. *У. агарод.* ‖ *незак.* **уско́пваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уско́пванне**, -я, *н.*

УСКАРА́БКАЦЦА *гл.* карабкацца.

УСКАРА́СКАЦЦА *гл.* караскацца.

УСКВА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* **1.** Саскварыцца да поўнай гатоўнасці. *Сала добра ўскварылася.* **2.** Скварачыся, зменшыцца ў вазе, аб'ёме. *Сала ўскварылася, і паявілася свабоднае месца на патэльні.* ‖ *зак.* **усква́рвацца**, -аецца.

УСКВА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што.* Саскварыць да поўнай гатоўнасці. *У. сала.* ‖ *незак.* **усква́рваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **усква́рванне**, -я, *н.*

УСКІ́ДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* Кідаючы, ускласці на верх чаго-н. усё, многае. *У. сена на вышкі.*

УСКІ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -кі́нь; -нуты; *зак., што.* **1.** Рэзка ўзняць уверх. *У. сцяг над калонай. У. галаву. У вочы на каго-н.* (хутка глянуць). **2.** *на што.* Падняўшы ўверх, кінуць. *У граблі на воз. У. рукзак на плячо.* **3.** *на што.* Надзець, накінуць на сябе (разм.). *У. хустку на плечы.* ‖ *незак.* **ускіда́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ускі́дваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСКІПЕ́ЦЬ *гл.* кіпець.

УСКЛАДНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *зак.* Стаць больш або надта складаным. *Сітуацыя ўскладнілася.* ‖ *незак.* **ускладня́цца**, -яецца.

УСКЛАДНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, -ніце́, -ня́ць; -ла́днены; *зак., што.* Зрабіць больш складаным ці надта складаным. *У. задачу.* ‖ *незак.* **ускладня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ускладне́нне**, -я, *н.*

УСКЛА́СЦІ, -ладу́, -ладзе́ш, -ладзе́; -ладзём, -ладзяце́, -ладу́ць; -ла́ў, -ла́ла; -ладзі́; -ла́дзены; *зак.* **1.** *каго-што на што.* Пакласці на што-н., паверх чаго-н. *У. плуг на калёсы.* **2.** *што на што.* Урачыста пакласці. *У. вянок на магілу.* **3.** *што на каго (што).* Даручыць што-н. каму-н. *У. адказнасць на каго-н.* ◊ **Ускласці віну** *на каго* — палічыць вінаватым каго-н. **Ускласці** або **узваліць на плечы** *каго,* або *чые,* або *каму* — абцяжарыць чым-н. (звычайна працай, клопатамі; разм.). ‖ *незак.* **усклада́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **ускла́дваць**, -аю, -аеш, -ае. ○ **Ускладаць надзеі** *на каго-што* (кніжн.) — чакаць ад каго-, чаго-н. ажыццяўлення сваіх надзей. ‖ *наз.* **усклада́нне**, -я, *н. і* **ускла́дванне**, -я, *н.*

УСКЛІ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* Вымавіць што-н. гучна, усхвалявана, з пачуццём. ‖ *незак.* **усклі́каць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСКО́ПВАННЕ, УСКО́ПВАЦЬ *гл.* ускапаць.

УСКО́РАСЦІ, *прысл.* У хуткім часе, неўзабаве, хутка. *У. адказ быў атрыманы.*

УСКО́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Не непасрэдны, пабочны; *проціл.* прамы. *Ускосныя звесткі. Ускосныя доказы. Абвінавачванне ўскосна* (прысл.) *датычыць і яе.* **2.** У граматыцы пра перадачу чужой мовы: які выражаецца даданым сказам. *Ускосная мова. Ускоснае пытанне.* ○ **Ускоснае дапаўненне** — у граматыцы: дапаўненне ў любым склоне, акрамя вінавальнага без прыназоўніка. **Ускосны склон** — у граматыцы: усякі склон акрамя назоўнага.

УСКО́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *зак.* **1.** *на каго-што.* Скокнуўшы, апынуцца дзе-н. *У. на лаўку.* **2.** Хуткім рухам падняцца з месца. *У. ад спалоху.* **3.** *у што.* Скочыць у сярэдзіну чаго-н. *У. у лодку.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Раптам паявіцца, узнікнуць (пра прышч, нарыў і пад.). *На лбе ўскочыў гузак.* **5.** *у што.* Імкліва ўвайсці, сілай уварвацца куды-н. *Байцы ўскочылі ў горад.* **6.** *у што.* Трапіць куды-н. выпадкова. *У. у яму.* ‖ *незак.* **уска́кваць**, -аю, -аеш, -ае (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

УСКРА́ЕК, -ра́йку, *мн.* -ра́йкі, -ра́йкаў, *м.* Крайняя частка якой-н. прасторы, край стала, ложка і пад. *У. лесу. Сесці на ўскрайку ложка.*

УСКРА́ІНА, -ы, *мн.* -ы, -ра́ін, *ж.* **1.** Край, крайняя частка якой-н. мясцовасці. *У. лесу. На ўскраіне пасёлка.* **2.** Аддаленая ад цэнтра частка горада, якая прымыкае да межаў яго. *Гарадскія ўскраіны.* **3.** Аддаленая, пагранічная тэрыторыя дзяржавы. *Усходняя ў. Беларусі.* ‖ *прым.* **ускра́інны**, -ая, -ае.

УСКРА́Й[1], *прыназ. з Р.* З краю чаго-н. *У. поля была мяккая густая мурава.*

УСКРА́Й[2], -ю, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і ускраек. *На ўскраі лесу. Легчы на ў. лавы.*

УСКРУЦІ́ЦЦА, -учу́ся, -у́цішся, -у́ціцца; *зак.* (разм.). Устаць вельмі рана. *Чаго ты так рана ўскруціўся?* ‖ *незак.* **ускру́чвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСКРЫ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). Нечакана і адрывіста крыкнуць. *Радасна ў.* ‖ *незак.* **ускры́кваць**, -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ускры́к**, -у, *м.*

УСКУДЛА́ЦІЦЦА, -ЦЬ *гл.* кудлаціцца, -ць.

УСЛА́ВІЦЬ, -ла́ўлю, -ла́віш, -ла́віць; -ла́ўлены; *зак., каго-што.* Праславіць, усхваліць, апець. *У. свой народ.* ‖ *незак.* **услаўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е.

УСЛА́ЦЬ, усцялю́, усце́леш, усце́ле; усцялі́; усла́ны; *зак., што* і *што чым.* Сцелячы што-н., пакрыць усю паверхню; заняць сабою ўсю паверхню. *У. падлогу дыванамі. Лісце ўслала дол.* ‖ *незак.* **усціла́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **усціла́нне**, -я, *н.*

УСЛЕ́Д. **1.** *прысл.* і *прыназ. з Д.* Па слядах каго-н, чаго-н., непасрэдна за кім-, чым-н. *Ісці ў. Глядзець у. цягніку.* **2.** *прысл.* Наўздагон за кім-н. *Крыкнуць у.*

УСЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пераносная лаўка на ножках у сялянскай хаце. ‖ *памянш.* **усло́нчык**, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.*

УСЛУ́ХВАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *зак., у што.* Уважліва прыслухацца, стараючыся пачуць, зразумець што-н. *У. ў гаворку.* ‖ *незак.* **услухо́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСЛЫ́Х, *прысл.* Так, што чутно іншым, уголас. *Чытаць у.*

УСЛЯПУ́Ю, *прысл.* Нічога не бачачы; наўгад. *Страляць у.*

УСМА́ГЛЫ, -ая, -ае. **1.** Знямožаны ад смагі. **2.** Перасохлы ад недахопу вільгаці. *Усмаглыя губы.*

УСМА́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; усма́г, -гла; -ні; *зак.* **1.** Дайсці да знямогласці ад смагі. *Усмаг араты за дзень на полі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перасохнуць ад недахопу вільгаці. *Зямля ўсмагла, патрэскалася.*

УСМА́ЖЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -жыцца; *зак.* Смажачыся, згатавацца; добра прасмажыцца. ‖ *незак.* **усма́жвацца,** -аецца.

УСМА́К, *прысл.* (разм.). **1.** Са смакам, з апетытам. *У. пад'елі.* **2.** Да поўнага задавальнення. *Выспацца ў.*

УСМАКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *зак., што.* Упадабаць (якую-н. страву). *У. смажаныя грыбы.*

УСМАКТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мо́кчацца; *зак., у каго-што.* **1.** Упіўшыся, пачаць смактаць. *П'яўка ўсмакталася ў нагу.* **2.** Увабрацца, прасочваючыся. *Вада ўсмакталася ў зямлю.* **3.** Прысмактацца губамі (пра дзіця). ‖ *незак.* **усмо́ктвацца,** -аецца.

УСМАКТА́ЦЬ, -макчу́, -мо́кчаш, -мо́кча; -макчы́; -макта́ны; *зак., што.* Увабраць у сябе, паглынуць; усмактаць. *Зямля ўсмактала вільгаць.* ‖ *незак.* **усмо́ктваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСМАЛІ́ЦЬ[1], -малю́, -ма́ліш, -ма́ліць; -ма́лены; *зак., што* (разм.). Добра засмаліць што-н. *У. лодку.*

УСМАЛІ́ЦЬ[2], -малю́, -ма́ліш, -ма́ліць; -ма́лены; *зак., чым* і *без дап.* (разм.). Моцна ўдарыць. *У. пугай. Замоўкні, бо зараз усмалю!*

УСМЕ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Міміка твару, губ, вачэй, якая паказвае схільнасць да смеху, выражае радасць, задаволенасць і пад. *Чыстая ў. Вясёлая ў. Хітрая ў.* ‖ *памянш.* **усме́шачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

УСМЕ́ШЛІВЫ, -ая, -ае. З усмешкай на твары, які часта ўсміхаецца. ‖ *наз.* **усме́шлівасць,** -і, *ж.*

УСМІХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* Усмешкай выражаць якія-н. пачуцці. *Жыццярадасна ў.* ‖ *зак.* **усміхну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

УСМО́КТВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* усмактацца, -ць.

УСМЯ́ГЛЫ, -ая, -ае. Тое, што і усмаглы.

УСМЯ́ГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; усмя́г, -гла; -ні; *зак.* Тое, што і усмагнуць.

УСО́БІЦА, -ы, *мн.* -ы, -біц, *ж.* Міжусобная варожасць. *Княжацкія ўсобіцы.*

УСО́ЎВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* усунуцца, -ць.

УСО́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які высах, стаў вельмі сухім. *Усохлая зямля.* **2.** Які засох, зачах. *Усохлае дрэўца.*

УСО́ХНУЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -нецца; усо́хся, -хлася, *зак.* Тое, што і усохнуць (у 2 знач.). *Зерне ўсохлася.* ‖ *незак.* **усыха́цца,** -аецца. ‖ *наз.* **усыха́нне,** -я, *н.*

УСО́ХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; усо́х, -хла; *зак.* **1.** Стаць цвёрдым ад высыхання. *Зямля ўсохла.* **2.** Зменшыцца ў вазе, аб'ёме ад высыхання. *Зерне ўсохла.* **3.** Засохнуць, зачахнуць. *Яблыня ўсохла.* ‖ *незак.* **усыха́ць,** -а́е. ‖ *наз.* **усыха́нне,** -я, *н.*

УСПАДА́ЦЬ *гл.* успасці.

УСПАМІ́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Узнаўленне ў думках таго, што захавалася ў памяці. *Аддацца ўспамінам* (пачаць успамінаць). *Застаўся адзін у. ад чаго-н.* (нічога не засталося; жарт.). **2.** *мн.* Запіскі або расказы пра мінулае. *Пісаць успаміны. Вечар успамінаў.*

УСПАМІНА́ЦЬ *гл.* успомніць і успамянуць.

УСПАМЯНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што, пра каго-што* і *з дадан. сказам* (разм.). Тое, што і успомніць. ‖ *незак.* **успаміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПАРО́ЦЦА, -пару́ся, -по́рашся, -по́рацца; -пары́ся; *зак.* (разм.). **1.** *на што.* Тое, што і напароцца (у 1 знач.). *У. на патарчаку.* **2.** Рана ўстаць, прачнуцца. *Успароўся ні свет ні зара.* ‖ *незак.* **успо́рвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УСПАРО́ЦЬ, -пару́, -по́раш, -по́ра; -пары́; -по́раты; *зак.* **1.** *што.* Распароўшы, адкрыць. *У. мяшок.* **2.** *каго (што).* Рана падняць, разбудзіць або ўзагнаць са свайго месца (разм.). *Сёння ўспаролі мяне на досвітку. У. курыцу з гнязда.* ‖ *незак.* **успо́рваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСПА́СЦІ, -паду́, -падзе́ш, -падзе́; -падзём, -падзяце́, -паду́ць; -па́ў, -па́ла; -падзі́; *зак.* (разм.). **1.** *на каго-што.* Напасці з мэтай захопу, грабяжу, забойства і пад. *Разбойнікі ўспалі на падарожнага.* **2.** *на каго (што).* Накінуцца на каго-н. з лаянкай, папрокамі. *У. на неслуха.* **3.** *каго-што.* Выпадкова трапіць, набрысці на каго-, што-н. *У. на след.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *на каго (што).* Нечакана авалодаць кім-н., ахапіць каго-н. (пра якое-н. пачуццё). *На яго ўспала лень.* ◊ **Успасці на думку** *каму* (разм.) — прыйсці, з'явіцца ў думках. *Позна мне гэта ўспала на думку.* ‖ *незак.* **успада́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПАЎЗЦІ́, -зу́, -зе́ш, -зе́; -зём, -зяце́, -зу́ць; успо́ўз, -паўзла́, -ло́; -зі́; *зак., на што.* Паўзком узабрацца куды-н. або (разм.) павольна ўзысці, уз'ехаць на што-н., куды-н. *Жук успоўз на сцяну. Фурманка ўспаўзла на пагорак.* ‖ *незак.* **успаўза́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПА́ЦЦА, -плю́ся, -пі́шся, -пі́цца; -пі́мся, -піце́ся, -пя́цца; -па́ўся, -па́лася; -пі́ся; *зак.* Моцна заснуць.

УСПЕ́НІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пеніцца, -ць.

УПЕ́НЬВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што.* Тое, што і пеніць.

УСПЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* Тое, што і паспець[2]. *Успела схадзіць у магазін да яго закрыцця. У. на цягнік.* ‖ *незак.* **успява́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПІХА́ЦЬ, УСПІ́ХВАЦЬ *гл.* узапхнуць і успіхнуць.

УСПІХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што на што* (разм.). Тое, што і узапхнуць. *У. па дошцы вялікі камень на калёсы.* ‖ *незак.* **успіха́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е *і* **успі́хваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСПЛЁСК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Узнятая хваля, а таксама гук, шум, які яна ўтварае. *Усплёскі хваль.*

УСПЛЁСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* Плёснуць, з шумам узняць уверх (ваду, вадкасць). *Рыба ўсплёснула ў рацэ.* ‖ *незак.* **усплёскваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСПЛЫ́СЦІ *і* **УСПЛЫ́ЦЬ,** -ыву́, -ыве́ш, -ыве́; -ывём, -ывяце́, -ыву́ць; усплы́ў, -лыла́, -ло́; *зак.* **1.** Узняцца з глыбіні вады на паверхню. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць вядомым, выкрыцца, выявіцца. *Зноў усплыло гэта пытанне. У. наверх* або *на паверхню* (выявіцца, стаць вядомым). ‖ *незак.* **усплыва́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПО́МНІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *зак.* Аднавіцца ў памяці. *Успомнілася перажытае.* ‖ *незак.* **успаміна́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УСПО́МНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *зак., каго-што, пра каго-што* і *з дадан. сказам.* Аднавіць у сваёй памяці. *У. мінулае. У. пра важнае даручэнне.* ‖ *незак.* **успаміна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПО́РВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* успароцца, -ць.

УСПРЫІ́МЛІВЫ, -ая, -ае. Тое, што і успрымальны. *Успрыімлівая натура.* ‖ *наз.* **успрыі́млівасць,** -і, *ж.*

УСПРЫМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які лёгка ўспрымае што-н. *У. розум. У. да інфекцыйных хвароб чалавек.* ‖ *наз.* **успрыма́льнасць,** -і, *ж.*

УСПРЫМА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Непасрэднае пачуццёвае адлюстраванне рэчаіснасці ў свядомасці, здольнасць успрымаць, адрозніваць і засвойваць з'явы навакольнага свету. *Законы ўспрымання. Нашы ўспрыманні і ўяўленні.*

УСПРЫНЯ́ЦЬ, -ыму́, -ы́меш, -ы́ме; -ыняў, -няла́, -ло́; -ымі́; -ыня́ты; *зак., што.* Зразумець і засвоіць. ‖ *незак.* **успрыма́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСПУ́ДЗІЦЦА, -ЦЬ *гл.* пудзіцца, -ць.

УСПУХА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Тое, што і пухнуць.

УСПУ́ХЛЫ, -ая, -ае. Які ўспух. *Успухлая губа.*

УСПУ́ХНУЦЬ *гл.* пухнуць.

УСПУ́ЧЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* пучыцца, -ць.

УСПУ́ШЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ыцца; *зак.* (разм.). Раздуцца (пра жывот). ‖ *незак.* **успу́швацца,** -аецца.

УСПУ́ШЫЦЬ *гл.* пушыць.

УСПЫРХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; *зак.* Пырхнуўшы, узляцець. ‖ *незак.* **успырхваць,** -ае.

УСПЫ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* **1.** Раптоўна разгарэцца, загарэцца. *Успыхнула запалка. Успыхнуў пажар.* **2.** *перан.* Раптоўна пачацца, узнікнуць (пра пачуцці, грамадскія ўзрушанні і пад.). *Успыхнуў бой. Успыхнула сварка.* **3.** *перан.* Пачырванець (ад хвалявання, збянтэжанасці і пад.). ‖ *незак.* **успы́хваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **успы́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (да 1 і 2 знач.). *У. бензіну. У. тыфу.*

УСПЯВА́ЦЬ *гл.* успець.

УССАДЗІ́ЦЬ, -аджу́, -а́дзіш, -а́дзіць; -а́джаны; *зак.* **1.** *каго (што) на каго-што.* Падняўшы, пасадзіць, паставіць на што-н. *У. дзіця на воз.* **2.** *што на што.* Шчыльна насадзіць, надзець што-н. *У. вілкі на вілачнік.* ‖ *незак.* **усса́джваць,** -аю, -аеш, -ае.

УССЕ́СЦІ, уссяду, уссядзеш, уссядзе; уссе́ў, уссе́ла; уссядзь; *зак., на каго-што* (разм.) **1.** Navaліцца ўсім сваім цяжарам. *Двое ўсселі на аднаго.* **2.** Сесці куды-н. у вялікай колькасці. *Мурашкі ўсселі на ногі.* **3.** *перан.* З лютасцю напасці. *Глядзі, уссядуць сабакі — не абаронішся.* **4.** Неўзлюбіўшы каго-н. ці разлаваўшыся на каго-н., пачаць папракаць, чапляцца. *Усселі на чалавека і не даюць яму жыцця.*

УССУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; -су́нь; -нуты; *зак., што на што.* **1.** Сунучы, падняць наверх. *У. бэльку на зруб.* **2.** Абуць, надзець (звычайна наспех, часова; разм.). *У. боты набасанож.* ‖ *незак.* **усо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСТАВА́ЦЬ *гл.* устаць.

УСТ—УСТ

УСТА́ВІЦЬ, -та́ўлю, -та́віш, -та́віць; -та́ўлены; *зак., што.* **1.** *у што.* Паставіць, змясціць у сярэдзіну чаго-н. *У. шыбу ў раму. У. зубы* (штучныя). *У. слова ў размову* (перан.) **2.** *чым.* Заняць, укрыць паверхню. *У. стол ядой.* **3.** *перан., у каго-што* і *каго-што.* Нерухома ўтаропіць на каго-, што-н. (вочы, позірк). *У. позірк у прастору.* ‖ *незак.* **устаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **уста́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **устаўля́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УСТАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Надзейна ўстанавіцца, умацавацца, зрабіцца ўстойлівым, наступіць. *Улада ўсталявалася. Зіма ўсталявалася. Усталявалася цішыня.* **2.** Асесці, уладкавацца дзе-н. *Ён усталяваўся на новым месцы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Наладзіцца, замацавацца, стаць звычаем, традыцыяй. *Паміж імі ўсталяваліся добрыя адносіны. У нас ужо ўсталявалася такая традыцыя.* ‖ *незак.* **усталёўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **усталява́нне,** -я, *н.*

УСТАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ява́ны; *зак., што.* **1.** Паставіўшы, змясціўшы куды-н., устанавіць належным чынам. *У. станок.* **2.** Зрабіць устойлівым, надзейным; прывесці ў пэўны парадак. *У. уладу. У. жыццё.* ‖ *незак.* **усталёўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **усталёўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **усталява́нне,** -я, *н.*

УСТАНАВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -но́віцца; *зак.* Умацавацца, наладзіцца. *У горадзе ўстанавіўся парадак. Устанавілася пагода.* ‖ *незак.* **устана́ўлівацца,** -аецца *і* **устанаўля́цца,** -я́ецца. ‖ *наз.* **устанаўле́нне,** -я, *н.*

УСТАНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -но́віш, -но́віць; -но́ўлены; *зак., што.* **1.** Паставіць належным чынам. *У. генератар. У. прыцэл.* **2.** Вызначыць, назначыць, зацвердзіць, увесці ў дзеянне. *У. дзяжурства. У. дні адпачынку. У. нормы выпрацоўкі.* **3.** Наладзіць, ажыццявіць. *У. сувязь з кім-н.* **4.** і *з дадан. сказам.* Выявіць, вызначыць; давесці, адкрыць. *У., што чалавек не вінаваты. У. ісціну.* ‖ *незак.* **устана́ўліваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **устанаўля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **устано́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.) *і* **устанаўле́нне,** -я, *н.*

УСТАНО́ВА, -ы, *мн.* -ы, -но́ў, *ж.* Арганізацыя, якая кіруе пэўнай галіной работы, занятая адпаведнай дзейнасцю. *Дзяржаўныя ўстановы. Навуковая ў. Дзіцячыя ўстановы* (дзіцячыя яслі, сады, бальніцы і пад.). ○ **Навучальная ўстанова** — агульная назва школ, тэхнікумаў і пад.

УСТАНО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* устанавіць. **2.** *мн.* -і, -но́вак. Устаноўлены дзе-н. механізм, прыстасаванне. *Буравая ў.* **3.** *мн.* -і, -но́вак. Мэтавая накіраванасць, арыенціроўка на што-н. *У. на высокую якасць прадукцыі. Творчая ў. пісьменніка.* **4.** -і, -но́вак. Накіроўваючае ўказанне, дырэктыва. *У. цэнтральных органаў. Даць, атрымаць устаноўку.* ‖ *прым.* **устано́вачны,** -ая, -ае (да 1, 3 і 4 знач.).

УСТАНО́ЎЧЫ, -ая, -ае (афіц.). Які мае сваёй мэтай заснаванне, арганізацыю чаго-н. *У. сход.*

УСТАНО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік па ўстаноўцы, мантажы чаго-н. *У. машын.* ‖ *ж.* **устано́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

УСТАПЫ́РЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* тапырыцца, -ць.

УСТАРАНІ́ЦЦА, -ранюся, -ро́нішся, -ро́ніцца; *зак.* Ухіліцца ад удзелу ў чым-н. *У. ад спраў.* ‖ *незак.* **устараня́цца,** -я́юся, -я́ешся, -я́ецца.

УСТАРАНІ́ЦЬ, -раню́, -ро́ніш, -ро́ніць; -ранёны; *зак.* **1.** *што.* Зжыць, ліквідаваць. *У. перашкоды.* **2.** *каго (што).* Звольніць, вызваліць (афіц.). *У. ад выканання абавязкаў.* ‖ *незак.* **устараня́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **устаране́нне,** -я, *н.*

УСТАРЭ́ЛЫ, -ая, -ае. Які не адпавядае сучасным патрабаванням, выйшаў з ужытку, моды. *У. погляд. Устарэлае слова.* ‖ *наз.* **устарэ́ласць,** -і, *ж.*

УСТАРЭ́ЦЬ *гл.* старэць.

УСТА́Ў, -тава, *м.* Буйны почырк старажытных лацінскіх, грэчаскіх і славяна-рускіх рукапісаў, які вызначаўся прамым і вельмі акуратным напісаннем літар. ‖ *прым.* **уста́ўны,** -ая, -ае.

УСТА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* уставіць. **2.** *мн.* -і, -та́вак. Тое, што ўстаўлена. *Устаўкі ў рукапісе.*

УСТАЎЛЯ́ННЕ, -ЛЯ́ЦЬ *гл.* уставіць.

УСТАЎНЫ́, -а́я, -о́е. Прыстасаваны для таго, каб устаўляць, устаўлены ў што-н. *Устаўныя шыпы. Устаўныя зубы.*

УСТА́ЦЬ, -а́ну, -а́неш, -а́не; *зак.* **1.** Стаць на ногі, прыняць стаячае становішча. *У. з канапы. Рана ў.* (рана падняцца з пасцелі). *Хворая ўстала* (выздаравела). **2.** *перан.* Падняцца, рушыць на здзяйсненне чаго-н. *У. на абарону Радзімы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра нябесныя свяціла: з'явіцца на гарызонце, узысці. *Над лесам устала сонца.* **4.** *перан.* Узнікнуць, паявіцца, паўстаць. *У памяці ўсталі вобразы сяброў.* ‖ *незак.* **устава́ць,** -таю́, -тае́ш, -тае́; -таём, таяце́, -таю́ць; -тава́й. ‖ *наз.* **устава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УСТАЯ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -таі́цца; *зак.* **1.** Пра вадкасць: у выніку доўгага стаяння ў пэўных умовах стаць гатовым для ўжывання. *Квас устаяўся.* **2.** *перан.* Стаць з цягам часу ўстойлівым, пастаянным. *Характар устаяўся.* ‖ *незак.* **усто́йвацца,** -аецца.

УСТАЯ́ЦЬ, -таю́, -таі́ш, -таі́ць; -таі́м, -таіце́, -тая́ць; -то́й; *зак.* **1.** Утрымацца, захаваць стаячае становішча, не ўпасці. *У. на нагах.* **2.** *перан.* Астацца стойкім, не паддацца чаму-н. *У. перад выпрабаваннямі. У. перад спакусай.* ‖ *незак.* **усто́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСТО́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Апора моста, гідратэхнічнага збудавання. *Устоі мастоў.* **2.** *перан., мн.* Тое, што склалася, устаялася, асновы (у 4 знач.). *Устоі жыцця. Маральныя ўстоі.*

УСТО́ЙЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Які стаіць цвёрда, не хістаючыся, не падаючы. *Устойлівая апора. Устойлівая раўнавага.* **2.** *перан.* Які не паддаецца ваганням, пастаянны, стойкі, цвёрды. *Устойлівыя ўраджаі. Устойлівая валюта. У. характар.* ‖ *наз.* **усто́йлівасць,** -і, *ж.*

УСТО́ЯНЫ, -ая, -ае. Які стаў гатовым для ўжывання ў выніку доўгага стаяння ў адпаведных умовах. *Устояная наліўка.*

УСТО́ЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -о́іцца; *зак.* (разм.). Тое, што і устаяцца. ‖ *незак.* **усто́йвацца,** -аецца.

УСТО́ЯЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; *зак.* (разм.). Тое, што і устаяць. ‖ *незак.* **усто́йваць,** -аю, -аеш, -ае.

УСТРО́ІЦЦА, -о́юся, -о́ішся, -о́іцца; *зак.* **1.** Уладкавацца, паступіць куды-н. (на работу). *У. на фабрыку.* **2.** Размясціцца дзе-н.; наладзіць сваё жыццё ў якім-н. месцы. *У. спаць на канапе. У. на кватэру.* ‖ *незак.* **устро́йвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УСТРО́ІЦЬ, -о́ю, -о́іш, -о́іць; -о́ены; *зак.* **1.** *што.* Наладзіць, зрабіць, арганізаваць што-н. *У. ілюмінацыю. У. аблаву. У. вечарынку.* **2.** *што.* Учыніць, справіць. *У. скандал. У. штуку* (зрабіць што-н. недарэчнае, нечаканае; разм.). **3.** *каго (што).* Уладкаваць, памясціць куды-н. *У. на службу.* ‖ *незак.* **устро́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **устро́йства,** -а, *н.* (да 1 і 3 знач.).

УСТРО́ЙСТВА, -а, *н.* **1.** *гл.* устроіць. **2.** Тэхнічная канструкцыя, прыбор, механізм, прыстасаванне (кніжн.). *Транспартнае ў. Рэгулюючае ў.*

УСТРЫВО́ЖЫЦЦА, -ЦЬ *гл.* трывожыцца, -ць.

УСТРЫ́МАНЫ, -ая, -ае. Які ўмее ўстрымлівацца, пазбягае празмернасцей. ‖ *наз.* **устры́манасць,** -і, *ж.*

УСТРЫМА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., ад чаго.* Стрымаць сябе, адмовіцца ад якога-н. дзеяння. *У. ад спіртных напіткаў. У. пры галасаванні* (не галасаваць ні за, ні супраць). ‖ *незак.* **устры́млівацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **устрыма́нне,** -я, *н.*

УСТУ́П[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Частка чаго-н., якая ўтварае ступень, выемку. *У. катлавана. Уступы гор.*

УСТУ́П[2], -у, *м.* Пачатковая частка чаго-н., уводзіны да чаго-н. *У. да манаграфіі. Аркестравы ў. да оперы.*

УСТУПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У граматыцы: які выражае ўступку, дапушчэнне, процілеглую ўмову. *У. злучнік. У. дадаы сказ.*

УСТУ́ПІСТЫ, -ая, -ае (разм.). Які мае ўступы[1]. *У. бераг. Уступістая вежа.* ‖ *наз.* **усту́пістасць,** -і, *ж.*

УСТУПІ́ЦЦА, -уплю́ся, -у́пішся, -у́піцца; *зак., за каго-што.* Узяць пад ахову каго-, што-н. *У. за пакрыўджанага. У. за чые-н. інтарэсы.* ‖ *незак.* **уступа́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УСТУПІ́ЦЬ[1], -уплю́, -у́піш, -у́піць; *зак.* **1.** *у што.* Увайсці, уехаць куды-н. *Войскі ўступілі ў горад.* **2.** *у што.* Стаць членам, дзячам, удзельнікам чаго-н. *У. у прафсаюз. У. у калгас.* **3.** *у што.* Пачаць рабіць што-н. або прыйсці ў які-н. стан (у адпаведнасці са знач. наступнага наз.). *У. у бой. У. у спрэчку. У. у шлюб. У. у законную сілу. Новы завод уступіў у строй.* **4.** *у што.* Стаць нагой у што-н. *У. у лужыну.* **5.** *на што.* Ступіць на каго-, што-н. *У. на нагу.* ‖ *незак.* **уступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **уступле́нне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.).

УСТУПІ́ЦЬ[2], -уплю́, -у́піш, -у́піць; -у́плены; *зак.* **1.** *каго-што каму.* Добраахвотна адмовіцца на карысць іншага. *У. свае пазіцыі. У. месца. У. дарогу каму-н.* **2.** *каму-чаму* і *без дап.* Пайсці на ўступкі, згадзіцца з чым-н. *У. просьбам.* **3.** *каму-чаму ў чым.* Аказацца горшым за каго-, што-н. у якіх-н. адносінах. *Ён нікому не ўступіць у храбрасці. Яго веды не ўступяць вашым.* **4.** *што каму.* Прадаць або, прадаючы, аддаць дзешавей. *У. рэч за пяцьдзесят тысяч рублёў.* ‖ *незак.* **уступа́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **усту́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *ж.* (да 1, 2 і 4 знач.).

УСТУ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *ж.* **1.** *гл.* уступіць[2]. **2.** *мн.* -і, -пак. Адказ ад чаго-н. на карысць іншага. *Ісці на ўступкі.* **3.** *мн.* -і, -пак, *перан.* Кампраміснае рашэнне, паслаб-

ленне ў чым-н. *Зрабіць уступку традыцыі.* **4.** Скідка з назначанай цаны. *Прадаць тавар з уступкай.*

УСТУ́ПНЫ[1], -ая, -ае. Які мае адносіны да ўступа[1], мае від уступа, размешчаны ў выглядзе ўступа. *Уступная выемка. Калоны рухаліся ва ўступным парадку.*

УСТУ́ПНЫ[2], -ая, -ае. Які з'уляецца ўступам[2] да чаго-н., пачатковы. *Уступнае слова.* **2.** Звязаны з паступленнем куды-н. *У. экзамен. У. ўзнос.*

УСТУ́ПЧАТЫ, -ая, -ае. Тое, што і уступісты. || *наз.* **уступчатасць**, -і, *ж.*

УСТУ́ПЧЫВЫ, -ая, -ае. Гатовы на ўступкі, згаворлівы, памяркоўны. *У. чалавек. У. характар.* || *наз.* **уступчывасць**, -і, *ж.*

УСТЫКА́ЦЬ *гл.* узаткнуць.

УСУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е *і* усучу́, усу́чаш, усу́ча; усука́й *і* усучы́; усука́ны; *зак., што.* Суканнем увіць, уплесці. *У. шчаціну ў дратву.* || *незак.* **усу́кваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСУМНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, -ніце́ся, -ня́цца; *зак., у кім-чым* і *без дап.* Адчуць сумненне, пачаць сумнявацца ў кім-, чым-н. *У. ў праўдзівасці пачутага. Пачуў і ўсумніўся.*

УСУ́НУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -нься; *зак., у што.* **1.** Прасунуцца ўнутр чаго-н., паказацца ў чым-н. *У дзверы ўсунулася галава хлопчыка.* **2.** Уваліцца, трапіць ў што-н. (разм.). *У. ў студыю.* **3.** Увайсці павольна, ледзь перастаўляючы ногі (разм.). *У хату ўсунулася старая жанчына.* **4.** Умяшацца, ублытацца ў што-н. (разм.). *У. ў спрэчку.* || *незак.* **усо́ўвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; усу́нь; -нуты; *зак., што ў што.* **1.** Сунуўшы, змясціць унутр. *У. шуфляду ў стол. У. руку ў кішэнь.* **2.** Прасунуць ў вузкую адтуліну. *У. нітку ў іголку.* **3.** Прасунуць унутр чаго-н. *У. галаву ў дзверы.* || *незак.* **усо́ўваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСУР'Ё́З, *прысл.* (разм.). Сур'ёзна, не жартам. *Заняцца справай у.*

УСУТЫ́Ч, *прысл.* Вельмі блізка, ушчыльную. *Ісці ў. адзін каля аднаго.*

УСУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Колькасць страчанага прадукта пры высыханні. *Норма ўсушкі.*

УСХАДЗІ́ЦЦА, -хаджу́ся, -хо́дзішся, -хо́дзіцца; *зак.* **1.** Дайсці да крайняй ступені праяўлення чаго-н.; пачаць моцна дурэць, свавольць. *Дзеці ўсхадзіліся, не суняць.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачаць моцна бушаваць (пра з'явы прыроды). *Усхадзіўся вецер.* || *незак.* **усхо́джвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСХАПІ́ЦЦА, -хаплю́ся, -хо́пішся, -хо́піцца; *зак.* **1.** Хуткім рухам падняцца з месца. *У. з крэсла.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Хутка і нечакана пачацца. *Пасля адлігі ўсхапіўся мароз. Усхапілася полымя.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нечакана ўтварыцца, паявіцца (пра мазалі, прышчы і пад.). *Усхапіліся крывавыя мазалі.* || *незак.* **усхо́плівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСХВАЛЯВА́НЫ, -ая, -ае. Які знаходзіцца ў стане хвалявання, выражае хваляванне. *У. выгляд. У. голас. Гаварыць усхвалявана* (прысл.). || *наз.* **усхвалява́насць**, -і, *ж.*

УСХВАЛЯВА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* хвалявацца, -цца.

УСХВАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што* (кніжн.). Расхвальваць, праслаўляць.

УСХЛІ́П, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гук, які ўтвараецца пры плачы.

УСХЛІ́ПВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Сутаргава ўдыхаць паветра пры плачы. || *аднакр.* **усхлі́пнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. || *наз.* **усхлі́пванне**, -я, *н.*

УСХО́Д[1], -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Паяўленне, час, а таксама месца паяўлення свяціла над гарызонтам. *Устаць да ўсходу сонца.* **2.** Адзін з чатырох напрамкаў свету, процілеглы заходу, і напрамак прасторы, процілеглы заходу; частка гарызонта, дзе ўсходзіць Сонца. **3.** (з вялікай літары). Краіны, размешчаныя ў гэтым напрамку і супрацьпастаўленыя Заходняй Еўропе і Амерыцы. *Падарожжа на У. Блізкі У. Далёкі У.* ◊ **Паўднёвы ўсход** — напрамак паміж поўднем і ўсходам. **Паўночны ўсход** — напрамак паміж поўначчу і ўсходам. || *прым.* **усхо́дні**, -яя, -яе.

УСХО́Д[2], -у, *М* -дзе, *м.* Верхняя больш высокая частка ступні, пад'ём. *Боты ціснуць на ўсходзе.*

УСХОДАЗНА́ВЕЦ, -на́ўца, *мн.* -на́ўцы, -на́ўцаў, *м.* Вучоны, спецыяліст па ўсходазнаўству.

УСХОДАЗНА́ЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць навук пра краіны Усходу. || *прым.* **усходазна́ўчы**, -ая, -ае.

УСХО́ДЖВАЦЦА *гл.* усходзіцца.

УСХО́ДЖЫ, -ая, -ае. Пра насенне: здольны прарастаць, даваць усходы. *Усходжае насенне.* || *наз.* **усхо́джасць**, -і, *ж.* *Праверыць насенне на ў.*

УСХО́ДЗІЦЬ *гл.* узысці.

УСХО́ДКІ, -аў. Прыступкі, па якіх падымаюцца ўгору.

УСХО́ДЫ[1], -аў. Першыя парасткі пасеваў. *Яравыя ў.*

УСХО́ДЫ[2], -аў. Прыступкі лесвіцы. *Спускацца па ўсходах.*

УСХО́ПЛІВАЦЦА *гл.* усхапіцца.

УСЦЕРАГЧЫ́, -рагу́, -ражэ́ш, -ражэ́; -ражо́м, -ражаце́, -рагу́ць; усцяро́г, -цергла́; -ло́; -ражы́; -ражо́ны; *зак., каго-што.* Уберагчы, ахоўваючы ад каго-, чаго-н. || *незак.* **усцерага́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСЦЕРАГЧЫ́СЯ, -рагу́ся, -ражэ́шся, -ражэ́цца; -ражо́мся, -ражаце́ся, -рагу́цца; усцяро́гся, -цераглася́; -ло́ся; -ражы́ся; *зак.* Зберагчы, усцерагчы сябе ад чаго-н. *У. ад небяспекі.* || *незак.* **усцерага́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УСЦЕ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *зак.* Знайсці для сябе задаволенне, уцеху ў кім-, чым-н., узрадавацца. *У. ад сустрэчы са старым знаёмым.* || *незак.* **усце́швацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСЦЕ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *зак., каго (што).* Выклікаць у каго-н. пачуццё задаволенасці, радасці; супакоіць. *Навіна ўцешыла чалавека. У. брата добрым словам.* || *незак.* **усце́шваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСЦЛА́ЦЬ *гл.* услаць.

УСЦЯГНУ́ЦЦА, -ягну́ся, -я́гнешся, -я́гнецца; -ягні́ся; *зак.* (разм.). **1.** З цяжкасцю ўзысці, падняцца на верх чаго-н. *Ледзь усцягнуўся на ўзгорак.* **2.** Устаць, падняцца з пасцелі. *Чаго ты ўсцягнуўся з тэмпературай?* || *незак.* **усця́гвацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСЦЯГНУ́ЦЬ, -ягну́, -я́гнеш, -я́гне; -ягні́; -я́гнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Цягнучы, падняць наверх або з цяжкасцю ўнесці, узвезці на што-н. высокае. *У. мех на вышкі.* **2.** *што.* Надзець, апрануць з цяжкасцю або накрыцца чым-н., нацягнуць на сябе што-н. (разм.). *Ледзь ужо ўсцягнула гэту сукенку. У. ватовую коўдру.* || *незак.* **усця́гваць**, -аю, -аеш, -ае *і* **усцяга́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСЧАПІ́ЦЦА, -чаплю́ся, -чэ́пішся, -чэ́піцца; *зак.* **1.** *на каго-што.* Ухапіўшыся за каго-, што-н., павіснуць. *У. на шыю.* **2.** *на што.* Узлезці куды-н. (чапляючыся, карабкаючыся; разм.). *У. на дрэва.* || *незак.* **усчэ́плівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УСЧАПІ́ЦЬ, -чаплю́, -чэ́піш, -чэ́піць; -чэ́плены; *зак., што.* **1.** *на каго-што.* Павесіць, начапіць. *У. стрэльбу на плячо.* **2.** *на каго* і *без займ.* Надзець на сябе або на каго-н. вопратку (разм.). *У. камізэльку.* || *незак.* **усчэ́пліваць**, -аю, -аеш, -ае.

УСЧА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., узачне́цца; усча́ўся, -чала́ся, -ло́ся; *зак.* (разм.). Пачацца, распачацца. *Усчалася сварка.* || *незак.* **усчына́цца**, -аецца.

УСЧА́ЦЬ, узачну́, узачне́ш, узачне́; узачнём, узачняце, узачну́ць; усча́ў, -чала́, -ло́; узачні́; усча́ты; *зак., што* і *чаго* (разм.). Пачаць, распачаць. *У. сварку.* || *незак.* **усчына́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСЫНАВІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (афіц.). Чалавек, які ўсынавіў каго-н. || *ж.* **усынаві́цельніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УСЫНАВІ́ЦЬ, -наўлю́, -наві́ш, -наві́ць; -наві́м, -навіце́, -навя́ць; -ноўлены; *зак., каго (што).* Прыняць у сям'ю (хлопчыка, дзяўчынку) на правах роднага сына, дачкі. *У. сірату.* || *незак.* **усынаўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **усынаўле́нне**, -я, *н.*

УСЫ́ПАЦЬ, -плю, -плеш, -пле; усы́п; -паны; *зак.* **1.** *што* і *чаго ў што.* Сыплючы, змясціць. *У. цукар у шклянку.* **2.** *што.* Пакрыць паверхню чаго-н. чым-н. сыпучым, дробным. *Снег усыпаў зямлю. Зоркі ўсыпалі неба* (перан.). **3.** *каму.* Моцна вылаяць або пабіць каго-н. (разм.). || *незак.* **усыпа́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е.

УСЫПІ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -плёны; *зак.* **1.** *каго (што).* Прымусіць заснуць. *У. дзіця. У. хворага перад аперацыяй.* **2.** *перан., каго (што).* Давесці да паўсоннага стану. *Нудная кніжка ўсыпіла яго.* **3.** *перан., што.* Аслабіць, прымусіць бяздзейнічаць (высок.). *У. пільнасць.* || *незак.* **усыпля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. || *наз.* **усыпле́нне**, -я, *н.*

УСЫПЛЯ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які выклікае сон, аднастайна-манатонны. *У. шум дажджу. У. голас.* || *наз.* **усыпля́льнасць**, -і, *ж.*

УСЫХА́ННЕ, -ХА́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* усохнуцца, -цца.

УСЮ́ДЫ, *прысл.* У кожным месцы, паўсюдна, скрозь. *У. пабываць. У. было мокра і гразка.*

УСЮДЫ́СНЫ, -ая, -ае (іран.). Які ўсюды паспявае, ва ўсім прымае ўдзел. *Усюдысныя рэпарцёры.*

УСЮДЫХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтамашына на гусенічным хаду, прызначаная для язды ў цяжкіх дарожных умовах.

УСЮДЫХО́ДНЫ, -ая, -ае. Здольны перамяшчацца ў цяжкіх дарожных умовах. *Усюдыходныя аўтамашыны.*

УСЯ́ *гл.* увесь.

УСЯ... (*гл.* усе...). Першая частка складаных слоў, якая ўжыв. замест «усе...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *усявышні, усямерны, усяночны.*

УСЯВЫ́ШНІ, -яга, *м.* У веруючых: урачыстая назва Бога.

УСЯ—УТО

УСЯГО́. 1. *гл.* увесь. **2.** *прысл.* Разам, наогул. *У. зарабілі сто тысяч рублёў.* **3.** *часц.* Толькі, не больш чым. *Гэта каштуе ў. пяць тысяч рублёў.*

УСЯДА́ЦЦА *гл.* усесціся.

УСЯ́К, *прысл.* (разм.). **1.** Па-рознаму, неаднолькава. *У. бывае.* **2.** Усімі спосабамі. *У. стараецца выкруціцца.*

УСЯКА́ЦЬ *гл.* усячы.

УСЯ́КІ, -ая, -ае, *займ. азнач.* **1.** Кожны, любы. *У. раз адно і тое ж. Усякая птушка сваё гняздо бароніць* (прыказка). **2.** Розны, усялякі. *Усякія людзі бываюць.* **3.** У спалучэнні з прыназ. «без», узмацняючы прыназоўнік, азначае: зусім без. *Без усякай мэты. Без усякіх цяжкасцей.*

УСЯЛЕ́НСКІ, -ая, -ае (уст.). Сусветны. *Усяленскія саборы.*

УСЯЛІ́ЦЦА, усялюся, усе́лішся, усе́ліцца; *зак.* **1.** Заняць месца на пражыванне, пасяліцца. *У. ў новую хату.* **2.** *перан.* З'явіўшыся, апанаваць, агарнуць (высок.). *У душу ўсяліўся жах.* ‖ *незак.* **усяля́цца,** -яюся, -яешся, -яецца. ‖ *наз.* **усяле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УСЯЛІ́ЦЬ, усялю́, усе́ліш, усе́ліць; усе́лены; *зак.* **1.** *каго (што) у што.* Пасяліцца на жыхарства. *У. новых жыхароў у кватэру.* **2.** *перан., што ў каго-што.* Пасеяць, выклікаць (высок.). *У. надзею ў каго-н. У. трывогу ў сэрца.* ‖ *незак.* **усяля́ць,** -яю, -яеш, -яе. ‖ *наз.* **усяле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УСЯЛЯ́К, *прысл.* (разм.). Тое, што і усяк. *У. бывае ў жыцці. Ён у. лаяўся тут.*

УСЯЛЯ́КІ, -ая, -ае, *займ. азнач.* **1.** Самы разнастайны, розны. *Расказваць пра ўсялякія здарэнні. У жыцці ўсялякае бывае* (наз.). **2.** Тое, што і усякі (у 3 знач.). *Дзень прайшоў без ўсялякіх здарэнняў. Без усялякай хітрасці.*

УСЯМЕ́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які ажыццяўляецца ўсімі магчымымі мерамі. *Усямерная падтрымка. Усямерна* (прысл.) *падтрымліваць добрую ініцыятыву.*

УСЯМЁХ, *прысл.* У колькасці сямі чалавек (толькі пра мужчын або толькі пра жанчын).

УСЯНО́ЧНАЯ, -ай, *ж.* Царкоўная начная служба.

УСЯРЭ́ДЗІНЕ, *прысл.* і *прыназ. з Р.* Унутры, у цэнтры, пасярод чаго-н. *Мыць бутэльку ў. У. двара.*

УСЯЧЫ́, усяку́, усячэ́ш, усячэ́; усячо́м, усечаце́, усяку́ць; усе́к, -кла; усячы́; усе́чаны; *зак., што.* **1.** Адсякаючы, укараціць; змагчы адсячы (пераважна з адмоўем «не»). *У. касільна. Палена цвёрдае — не ўсячэш.* **2.** Урабіць у высечаную адтуліну (спец.). *У. перагародку ў сцяну.* **3.** *перан.* Паменшыць колькасць складоў у радку (кніжн.). *У. склад у вершаваным радку.* ‖ *незак.* **усяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **усячэ́нне,** -я, *н.*

УСЯ́ЧЫНА, -ы, *ж.:* **усякая ўсячына** (разм.) — усё, што хочаш, сумесь чаго-н. рознага, разнастайнага.

УТАІ́ЦЬ, утаю́, уто́іш, уто́іць; уто́ены; *зак., што.* **1.** Захаваць у тайне, скрыць ад іншых. *У. праўду.* **2.** Тайна прысвоіць. *У. чужыя грошы.* ‖ *незак.* **уто́йваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уто́йванне,** -я, *н.*

УТАЙМАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па ўтаймаванню дзікіх звяроў. ‖ *ж.* **утаймава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

УТАЙМАВА́ЦЦА, -му́юся, -му́ешся, -му́ецца; -му́йся; *зак.* **1.** Уціхамірыцца, супакоіцца (пра чалавека); стаць паслухмяным, падпарадкавацца волі чалавека (пра жывёл). *Вясёлая публіка нарэшце ўтаймавалася. Звер ўтаймаваўся.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зменшыцца або суняцца (пра боль і пад.), заглушыцца (пра якое-н. пачуццё); прыйсці ў нерухомы стан. *Боль утаймаваўся. Хваляванне ўтаймавалася.* ‖ *незак.* **утаймо́ўвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТАЙМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* **1.** *каго (што).* Уціхамірыць, супакоіць (чалавека); падпарадкаваць волі чалавека (дзікую або непаслухмяную жывёлу). *У. разлаванага чалавека. У. тыгра.* **2.** *што.* Зменшыць, аслабіць, прыглушыць праяўленне чаго-н.; справіцца з якімі-н. стыхійнымі з'явамі. *У. боль. У. смагу. У. пажар.* ‖ *незак.* **утаймо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **утаймо́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **утаймава́нне,** -я, *н.*

УТАМІ́ЦЦА *гл.* таміцца.

УТАМІ́ЦЬ, утамлю́, уто́міш, уто́міць; уто́млены; *зак., каго-што.* Давесці да ўтомы, стаміць, змарыць. *У. каня. У. рукі.* ‖ *незак.* **утамля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е.

УТАМЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* Тое, што і таміцца (у 1 знач.).

УТАПІ́ЗМ, -у, *м.* Нязбытныя мары, схільнасць, імкненне да ўтопій.

УТАПІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік утапічнага сацыялізму. **2.** Фантазёр, летуценнік. ‖ *ж.* **утапі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **утапі́сцкі,** -ая, -ае.

УТАПІ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* тапіцца[1], -ць[1].

УТАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* утопія. **2.** Які з'яўляецца ўтопіяй, нязбытны. ‖ *наз.* **утапі́чнасць,** -і, *ж.*

УТАПТА́ЦЬ, утапчу́, уто́пчаш, уто́пча; утапчы́; утапта́ны; *зак., што.* **1.** Умяць, топчучы нагамі. *У. зямлю.* **2.** *у што.* Топчучы, уціснуць. *У. акурак у зямлю. У. у гразь каго-н.* (перан.). **3.** Складаючы, уціснуць куды-н. усё, многае (разм.) або прыціснуць, умяць. *У. усе рэчы ў чамадан. У. сена.* **4.** *перан.* Многа з'есці чаго-н. (разм.). *У. гаршчок кашы.* ‖ *незак.* **уто́птваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТАРГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак., што* і *чаго.* Набыць якую-н. суму грошай ад продажу чаго-н., выручыць. *У. многа грошай.* ‖ *незак.* **утарго́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТАРО́ПІЦЦА, -плюся, -пішся, -піцца; *зак., у каго-што.* Не зводзячы вачэй, углядзецца ў каго-, што-н.; стаць пільным, накіраваным (пра вочы, позірк). *Чаго ты ў мяне ўтаропіўся? Яго позірк утаропіўся ўдаль.* ‖ *незак.* **утаро́плівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТАРО́ПІЦЬ, -плю, -піш, -піць; -плены; *зак., што ў каго-што.* Уставіць вочы, позірк на каго-, што-н. *У. вочы ў падлогу.* ‖ *незак.* **утаро́пліваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТАЧЫ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., уто́чыцца; *зак.* Сточваючыся, зрабіцца вузейшым (пра лязо). ‖ *незак.* **уто́чвацца,** -аецца.

УТАЧЫ́ЦЦА[2], утачу́ся, уто́чышся, уто́чыцца; *зак., у што.* Точачы, пранікнуць унутр ці ў глыбіню чаго-н. *Крот утачыўся ў зямлю.* ‖ *незак.* **уто́чвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТАЧЫ́ЦЬ[1], утачу́, уто́чыш, уто́чыць; уто́чаны; *зак., што.* Сточваючы, звузіць шырыню (ляза). ‖ *незак.* **уто́чваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уто́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *ж.* і **уто́чванне,** -я, *н.*

УТАЧЫ́ЦЬ[2], утачу́, уто́чыш, уто́чыць; уто́чаны; *зак., што ў што.* Шыючы, уставіць кавалак матэрыі. *У. клін у рукаў.* ‖ *незак.* **уто́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТВАРЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -во́рыцца; *зак.* Атрымацца, узнікнуць. *Утварыліся снежныя завалы. Утварылася новае таварыства.* ‖ *незак.* **утвара́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **утварэ́нне,** -я, *н.*

УТВАРЫ́ЦЬ, -вару́, -во́рыш, -во́рыць; -во́раны; *зак., што.* **1.** Стварыць сабой, выклікаць сабой узнікненне чаго-н. *Лініі ўтварылі прамы вугал. Вада ўтварыла ў зямлі паглыбленне.* **2.** Арганізаваць, заснаваць. *У. ваенна-палітычны саюз.* **3.** Зрабіць што-н. нечаканае, непажаданае, напракудзіць (разм.). *Ай, што вы, дзеці, тут утварылі!* ‖ *незак.* **утвара́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **утварэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

УТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* утварыцца, -ць. **2.** *мн.* -і, -яў. Тое, што ўтварылася з чаго-н. *Тлушчавыя ўтварэнні.*

УТКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., утчэ́цца; *зак.* Паменшаць у працэсе ткання. *Многа пражы ўжо ўткалася.* ‖ *незак.* **утыка́цца,** -а́ецца.

УТКА́ЦЬ, утку́, утчэ́ш, утчэ́; утчо́м, утчаце́, утку́ць; утка́ў, -ка́ла; утчы́; утка́ны; *зак.* **1.** *што ў што.* Уставіць тканнем нітку, паласу ў тканіну. **2.** *што* і *чаго.* Вырабіць тканнем. *У. пяць губак палатна.* **3.** *што чым.* Пакрыць скрозь тканым узорам. *У. дыван кветкамі.* **4.** *што.* Зрасходаваць у працэсе ткання. *За дзень уткала кілаграм пражы.* ‖ *незак.* **утыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УТКНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Убіцца вострым канцом у што-н. *Кап'ё ўткнулася ў зямлю.* **2.** Ткнуўшыся, уперціся, зарыцца ў што-н. *У. галавой у падушку.* **3.** *перан.* Паглыбіцца ў які-н. занятак, уважліва разглядаючы што-н., займаючыся чым-н. (неадабр.). *У. ў кнігу.* **4.** *перан.* Умяшацца, прыняць удзел у чым-н. (разм. неадабр.). *Усюды ты ўткнешся.* ‖ *незак.* **утыка́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УТКНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., што ў што.* **1.** Прымусіць пранікнуць, увайсці, усадзіць што-н. вострае, тонкае. *У. іголку ў клубок.* **2.** Схаваць, укрыць у што-н. *У. твар у каўнер.* **3.** Уперці ў што-н. *У. нос у шыбу.* ◊ **Уткнуць нос** *у што* (разм. неадабр.) — паглыбіцца ў разгляданне чаго-н., пераважна ў чытанне. *Сядзеў, уткнуўшы нос у кніжку.* ‖ *незак.* **утыка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УТЛУМА́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; -чаны; *зак., што каму* (разм.). Тлумачачы, прымусіць каго-н. зразумець, засвоіць што-н. *У. правіла.* ‖ *незак.* **утлума́чваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТО́ЙВАННЕ, -ВАЦЬ *гл.* утаіць.

УТО́К, утку́, *м.* (спец.). Папярочныя ніткі тканіны, якія пераплятаюцца з падоўжнымі (асновай). ‖ *прым.* **уто́чны,** -ая, -ае.

УТО́МА, -ы, *ж.* (разм.). Стан утомленага, пачуццё стомленасці ад працы, стома. *Адчуць утому.*

УТО́МЛЕНЫ, -ая, -ае. Абяссілены, змораны цяжкай працай, іншымі заняткамі; які выражае зморанасць. *У. выгляд. У. дарогай.* ‖ *наз.* **уто́мленасць,** -і, *ж.*

УТО́МНЫ, -ая, -ае (разм.). Які даводзіць да стомы, зморанасці. *Утомная дарога. Утомная гарачыня.* ‖ *наз.* **уто́мнасць,** -і, *ж.*

УТО́ПІЯ, -і, *ж.* Нешта фантастычнае, нязбытнае, неажыццявімая мара [паводле назвы

рамана англ. пісьменніка 16 ст. Т.Мора, які апісаў уяўны ідэальны грамадскі лад будучыні]. ‖ *прым.* **утапічны,** -ая, -ае. *У. сацыялізм.*

УТÓПТВАЦЬ *гл.* утаптаць.

УТÓРА[1], -ы, *мн.* -ы, утóр, *ж.* (спец.). Унутраная нарэзка, у якую ўстаўляецца дно ў бочцы, цэбры і пад.

УТÓРА[2], -ы, *мн.* -ы, утóр, *ж.* (спец.). Другі голас у музычнай партыі.

УТÓРКНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Тое, што і уткнуцца (у 1 знач.). *Кап'ё ўторкнулася ў зямлю.* **2.** Уперціся, уткнуцца ў што-н. *Лодка ўторкнулася носам у пясок. У. твар у падушку.* **3.** Тое, што і уткнуцца (у 3 знач.). *У. ў газету.* ‖ *незак.* **утóрквацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТÓРКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што ў што.* Уткнуць, усадзіць што-н. вострае, тонкае ў глыб або ўнутар чаго-н. *У. кассё ў зямлю.* ‖ *незак.* **утóркваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТÓРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., каму-чаму.* **1.** Выконваць другую партыю пры спяванні або ігры на музычным інструменце (спец.). *Бас уторыць тэнару.* **2.** Паўтараць якія-н. гукі. *Лясное рэха ўторыць стуку сякеры.*

УТÓЧВАННЕ *гл.* утачыць[1].

УТÓЧВАЦЦА[1—2], **-ЦЬ**[1—2] *гл.* утачыцца[1—2], -цы[1—2].

УТÓЧКА[1], -і, *ДМ* -чцы, *ж.* **1.** *гл.* утачыць[1]. **2.** *мн.* -і, -чак. Сточаная частка чаго-н.

УТÓЧКА[2], -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Тое, што ўшыта ў што-н.

УТÓЧНЫ *гл.* уток.

УТРАІХ, *прысл.* Колькасцю ў тры асобы (рознага полу) або істоты (ніякага роду). *Жыць у кватэры ў.*

УТРАЙНЕ́, *прысл.* У тры разы больш. *Заплаціць у.*

УТРАМБАВÁЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -буецца; *зак.* Стаць утрамбаваным. *Дарога ўтрамбавалася.*

УТРАМБАВÁЦЬ, УТРАМБÓЎВАННЕ, УТРАМБÓЎКА *гл.* трамбаваць.

УТРАПЕ́ННЕ, -я, *н.* Неўтаймаванае праяўленне якіх-н. пачуццяў, безразважнасць, шаленства.

УТРАПЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Раз'юшаны, ашалелы. *Чаго равеш, як у.!* **2.** Нястрыманы ў праяўленні якіх-н. пачуццяў, які выражае ўтрапенне. *У. позірк.* ‖ *наз.* **утрапёнасць,** -і, *ж.*

УТРАСÁЦЦА, -ЦЬ *гл.* утрэсціся, утрэсці.

УТРАЯ́, *прысл.* У тры разы. *У. больш.*

УТРÓІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -óіцца; *зак.* Павялічыцца ўтрая, патроіцца. *Намаганні ўтраіліся.* ‖ *незак.* **утрóйвацца,** -аецца; *наз.* **утрóйванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **утраéнне,** -я, *н.*

УТРÓІЦЬ, -óю, -óіш, -óіць; -óены; *зак., што.* Павялічыць утрая, патроіць. *У. сілы.* ‖ *незак.* **утрóйваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **утрóйванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **утраéнне,** -я, *н.*

УТРÓХ, *прысл.* У колькасці трох чалавек (толькі пра мужчын ці толькі пра жанчын). *Пойдзем касіць у.*

УТРУПЯНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* (разм.). Абмерці, абамлець ад спалоху. *У. ад страху.*

УТРУ́СКА, -і, *ДМ* -ўсцы, *ж.* Страта вагі сыпучага рэчыва пры перавозе, перасыпанні. *У. збожжа.*

УТРЫВÁЦЬ, -áю, -áеш, -áе; *зак.* Цярпліва перанесці, утрымацца ад праяўлення чаго-н. *Такі боль, што не ў. Не ўтрываў, каб не запярэчыць.*

УТРЫМÁНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чалавек, які знаходзіцца на чым-н. утрыманні. ‖ *ж.* **утрымáнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **утрымáнскі,** -ая, -ае.

УТРЫМÁННЕ[1—2], -я, *н.* **1.** *гл.* утрымаць[1—2]. **2.** *мн.* -і, -яў. Утрыманая сума (афіц.). *Памеры ўтрымання з заработкаў. Утрыманні з ганарару.*

УТРЫМÁННЕ[2], -я, *н.* Забеспячэнне таго, хто не працуе (хворага, састарэлага, непаўналетняга і пад.) сродкамі, неабходнымі для існавання. *Мецъ на ўтрыманні дзяцей.*

УТРЫМÁНСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* утрыманец і утрыманства. **2.** Які выдзелены на ўтрыманне (афіц.). *У. фонд.*

УТРЫМÁНСТВА, -а, *н.* (афіц.). **1.** Знаходжанне на чым-н утрыманні. *Дакументы аб утрыманстве.* **2.** Імкненне жыць на ўсім гатовым, разлічваць на чыю-н. дапамогу, а не на свае сілы. *Нельга разлічваць на ў.* ‖ *прым.* **утрымáнскі,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Утрыманская псіхалогія.*

УТРЫМÁЦЦА, -áюся, -áешся, -áецца; *зак.* **1.** Захаваць пэўнае становішча, не ўпасці. *У. на нагах. У. за планку. У. на кані.* **2.** Застацца на месцы; не адступіць. *Ён доўга не ўтрымаўся на пасадзе дырэктара. У. на сваіх пазіцыях.* **3.** *ад чаго.* Стрымаць сябе ад якога-н. учынку, дзеяння, не даць праявіцца чаму-н. (разм.). *У. ад слёз. Утрымаўся ад спакусы.* ‖ *незак.* **утры́млівацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТРЫМÁЦЬ[1], -áю, -áеш, -áе; -áны; *зак.* **1.** *каго-што* і *чаго.* Трымаючы, не даць упасці каму-, чаму-н. *Не ўтрымаў вясло ў руках.* **2.** *што.* Захаваць, зберагчы. *У. свае пазіцыі. У. у памяці.* **3.** *што.* Не адпусціць, не аддаць частку чаго-н. пры выплаце (афіц.). *У. дваццаць тысяч рублёў з зарплаты.* **4.** *каго (што).* Затрымаўшы, спыніць ці прымусіць застацца. *У такое надвор'е дзяцей у хаце не ўтрымаеш. У. каня.* **5.** *каго (што) ад чаго.* Не даць зрабіць што-н. *У. ад неабдуманага ўчынку.* **6.** *што* і *чаго.* Не даць праявіцца чаму-н. *Слёз было не ў.* ‖ *незак.* **утры́мліваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **утры́мліванне,** -я, *н.* (да 1, 2, 4 і 6 знач.) *і* **утрымáнне,** -я, *н.* (да 3 знач.).

УТРЫМÁЦЬ[2], -áю, -áеш, -áе; *зак., каго (што).* Забяспечыць сродкамі для існавання, пракарміць. ‖ *незак.* **утры́мліваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **утры́мліванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **утрымáнне,** -я, *н.*

УТРЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* і *без дап.* (кніжн.). Падаць (-даваць) у перабольшаным выглядзе, сказіць (-ажаць) залішнім падкрэсліваннем якіх-н. бакоў, рыс у чым-н. *Факт праўдзівы, але ўтрыраваны.* ‖ *наз.* **утры́раванне,** -я, *н.* *і* **утрыро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

УТРЭ́СЦІ, -расу́, -расе́ш, -расе́; -расём, -расяце́, -расу́ць; -ро́с, -рэ́сла; -расі́; -рэ́сены; *зак., што.* **1.** Трасучы, паменшыць аб'ём чаго-н. (сыпкага). *У. муку ў мяшку.* **2.** *перан.* Уладзіць, узгадніць што-н. (разм.). *У. пытанне.* ‖ *незак.* **утрасáць,** -áю, -áеш, -áе *і* **утрэ́сваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **утрасáнне,** -я, *н.* *і* **утрэ́сванне,** -я, *н.*

УТРЭ́СЦІСЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -расе́цца; -ро́сся, -рэ́слася; *зак.* **1.** Паменшыцца ў аб'ёме ад трасення (пра сыпкае). *Крупы ў торбе ўтрэсліся.* **2.** *перан.* Тое, што і уладзіцца (у 1 знач.; разм.). *Не перажывай, усё ўтрасецца.* ‖ *незак.* **утрасáцца,** -áецца *і* **утрэ́свацца,** -аецца. ‖ *наз.* **утрасáнне,** -я, *н.* (да 1 знач.) *і* **утрэ́сванне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

УТУЛІ́ЦЦА, -улю́ся, -у́лішся, -у́ліцца; *зак., у што.* **1.** Уткнуўшыся, прыціснуцца да чаго-н. *У. тварам у падушку.* **2.** Захутацца ў што-н. *У. ў каўнер.* ‖ *незак.* **уту́львацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УТУЛІ́ЦЬ, -улю́, -у́ліш, -у́ліць; -у́лены; *зак., што.* **1.** *у што.* Схаваць або (пра галаву) уцягнуць, увабраць унутр чаго-н. *У. твар у каўнер. У. галаву ў плечы.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыціснуць (вушы) да галавы (пра каня і пад.). *Конь утуліў вушы.* ‖ *незак.* **уту́льваць,** -аю, -аеш, -ае.

УТУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Дэталь машыны або якога-н. прыстасавання — металічная трубка, якая прызначана для змяншэння трэння ў месцы апоры вала. *Калёсныя ўтулкі.* ‖ *прым.* **уту́лкавы,** -ая, -ае *і* **уту́лачны,** -ая, -ае.

УТУ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* утульны. **2.** Выгода, прыемная ўпарадкаванасць быту, жылля. *Стварыць у. у доме. Хатняя ў.*

УТУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які вызначаецца ўтульнасцю (у 2 знач.), зручны і прыемны. *У. пакой. Утульна* (прысл.) *ўмасціцца ў крэсле.* **2.** Зацішны, укрыты ад каго-, чаго-н. *У. куточак для адпачынку.* ‖ *наз.* **уту́льнасць,** -і, *ж.*

УТЫКÁЦЦА[1] *гл.* уткнуцца.

УТЫКÁЦЦА[2] *гл.* уткацца.

УТЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што* (разм.). Уткнуць многа чаго-н. па ўсёй прасторы. *У. падушачку іголкамі.* ‖ *незак.* **утыкáць,** -áю, -áеш, -áе.

УТЫКÁЦЬ[1] *гл.* уткнуць.

УТЫКÁЦЬ[2] *гл.* уткаць.

УТЫЛІЗАВÁЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Знайсці (знаходзіць) прымяненне чаму-н., ужыць (-ываць) з карысцю. *У. адходы вытворчасці.* ‖ *наз.* **утылізáцыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **утылізацы́йны,** -ая, -ае.

УТЫЛІТÁРНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Прасякнуты утылітарызмам. *Мець утылітарнае прызначэнне. У. падыход да справы.* **2.** Прыкладны, вузкапрактычны. *Утылітарныя веды.* ‖ *наз.* **утылітáрнасць,** -і, *ж.*

УТЫЛІТАРЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Вузкі практыцызм, імкненне атрымаць з усяго непасрэдную матэрыяльную выгаду. ‖ *прым.* **утылітары́сцкі,** -ая, -ае.

УТЫЛІТАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто кіруецца меркаваннямі утылітарызму. ‖ *ж.* **утылітары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **утылітары́сцкі,** -ая, -ае.

УТЫ́ЛЬ, -ю, *м., зб.* Адходы, рэчы, якія ўжо не прыгодны для карыстання, але могуць быць выкарыстаны для перапрацоўкі, утылізацыі ў якасці сыравіны. *Здаць што-н. ва ў.* ‖ *прым.* **уты́льны,** -ая, -ае.

УТЫЛЬСЫРАВІ́НА, -ы, *ж.* Тое, што і утыль.

УФАЛÓГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая займаецца вывучэннем неапазнаных лятаючых аб'ектаў (НЛА). ‖ *прым.* **уфалагі́чны,** -ая, -ае.

УФÓЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па уфалогіі.

УХ, *выкл.* **1.** Выражае розныя моцныя пачуцці. *Ух ты, прыгожа як!* **2.** Ужыв. пры аба-

УХА—УЦЯ

значэнні рэзкага гуку ад удару, выбуху, выстралу. *Ух! раздаўся глухі ўдар.*

УХАБА, -ы, *мн.* -ы, ухаб, *ж.* Выбоіна на дарозе. *Калёсы падскакваюць на ўхабах.*

УХАБІСТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю ўхаб. *Ухабістая дарога.* || *наз.* **ухабістасць,** -і, *ж.*

УХАВАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., што.* **1.** Хаваючы, зберагчы. *У. чужыя рэчы.* **2.** Утаіць ад каго-н. *У. сваю правіннасць.*

УХАДЗІЦЦА, ухаджуся, уходзішся, уходзіцца; *зак., з кім-чым.* Управіцца, завяршыць якую-н. справу. *У. з работай.* || *незак.* **уходжвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УХАЛАСТУЮ, *прысл.* Не робячы карыснай работы (пра рух механізмаў), дарэмна. *Матор працуе ў.*

УХАПІЦЦА, ухаплюся, ухопішся, ухопіцца; *зак.* **1.** *за каго-што.* Схапіцца, узяцца. *У. за крысо. У. за поручань.* **2.** *перан., за што.* Узяцца старанна за якую-н. справу; выкарыстаць што-н. у сваіх інтарэсах. *У. за работу. У. за цікавую думку, за каштоўную прапанову.*

УХАПІЦЬ, ухаплю, ухопіш, ухопіць; ухоплены; *зак.* **1.** *каго-што.* Схапіць, узяць. *У. за хвост. Стараецца ў. сабе пабольш.* **2.** *перан., што.* Хутка, адразу зразумець, улавіць. *Мы адразу ж ухапілі яго думку.* **3.** *што* і *чаго.* З'есці чаго-н. крыху або наспех (разм.). *У. некалькі лыжак супу.* **4.** *што* і *чаго.* Паспець зрабіць што-н., управіцца з чым-н. (разм.). *Работы многа, за дзень не ўхопіш.*

УХВАЛА, -ы, *ж.* Адабрэнне, станоўчая ацэнка. *Ківаць галавой у знак ухвалы.*

УХВАЛІЦЬ, -алю, -аліш, -аліць; -алены; *зак., што.* Даць станоўчую ацэнку, прызнаць добрым, правільным, дапушчальным. *У. задуму. У. план развіцця гаспадаркі.* || *незак.* **ухваляць,** -яю, -яеш, -яе. || *наз.* **ухваленне,** -я, *н.*

УХВАЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Які заключае ў сабе, выражае ўхвалу. *Ухвальныя словы.*

УХІЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нахіленая пакатая паверхня, схіл. *Цягнік ідзе пад у.* **2.** *перан.* Пэўны напрамак дзейнасці, інтарэсаў, спецыялізацыі. *Школа з мастацкім ухілам.* **3.** *перан.* Адхіленне, адыход ад асноўнай лініі ў поглядах, палітыцы. *Правы ў.*

УХІЛІСТЫ, -ая, -ае. Пазбаўлены пэўнасці, яснасці, непрамы. *У. адказ.* || *наз.* **ухілістасць,** -і, *ж.*

УХІЛІЦЦА, ухілюся, ухілішся, ухіліцца; *зак.* **1.** *ад каго-чаго* і *без дап.* Адхіліцца, адсунуцца ўбок, каб пазбегнуць чаго-н. *У. ад удару.* **2.** *ад чаго.* Адысці ад прамога напрамку. *Дарога ўхілілася ўлева.* **3.** *перан., ад чаго.* Пазбягаючы чаго-н., устараніцца, адмовіцца ад чаго-н. *У. ад прамога адказу. У. ад абавязкаў.* || *незак.* **ухіляцца,** -яюся, -яешся, -яецца. || *наз.* **ухіленне,** -я, *н.*

УХІТРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; -рымся, -рыцеся, -рацца; *зак., з інф.* Сумець, умудрыцца зрабіць што-н. цяжкае, што патрабуе спрыту, знаходлівасці. *Ухітрыўся прабрацца незаўважаным.* || *незак.* **ухітрацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УХМЫЛІЦЦА *гл.* хмыліцца.

УХМЫЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Тое, што і усмешка. *Хітрая ў. Крывая ў.*

УХМЫЛЯЦЦА, -яюся, -яешся, -яецца; *незак.* (разм.). Тое, што і усміхацца. || *зак.* **ухмыльнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся.

УХОДАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Пазбавіць жыцця, забіць. **2.** *каго (што).* Змардаваць, змучыць. *Уходала яго хвароба. Уходалі сіўку крутыя горкі* (прымаўка). **3.** *што.* Патраціць, расходаваць або з'есці. *У. многа грошай. Уходалі гаршчок кашы.*

УХОДЖВАЦЦА *гл.* ухадзіцца.

УХУТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *зак., каго-што.* Захутаць, абгарнуць з усіх бакоў. *У. дзіця ў коўдру.* || *незак.* **ухутваць,** -аю, -аеш, -ае. || *звар.* **ухутацца,** -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **ухутвацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **ухутванне,** -я, *н.*

УЦАЛЕЛЫ, -ая, -ае. Які ўцалеў, захаваўся. *У. дом.*

УЦАЛЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *зак.* Застацца цэлым, непашкоджаным. *Дом уцалеў пасля бамбардзіровак.*

УЦАНІЦЬ, уцаню, уцэніш, уцэніць; уцэнены; *зак., што.* Знізіць цану на што-н. *У. тавар.* || *незак.* **уцэньваць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **уцэнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* || *прым.* **уцэначны,** -ая, -ае.

УЦВЯЛІЦЬ *гл.* цвяліць.

УЦЕРПЕЦЬ *гл.* уцярпець.

УЦЕРЦІ, утру, утрэш, утрэ; утром, утраце, утруць; уцёр, уцёрла; утры; уцёрты; *зак.* **1.** *што ў што.* Націраючы, заставіць увабрацца. *У. мазь.* **2.** *каго-што.* Выцерці, абцерці. *У. слёзы. У. нос каму-н.* (таксама перан.: аказацца наперадзе, паказаць яўную перавагу ў чым-н.). || *незак.* **уціраць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **уціранне,** -я, *н.*

УЦЕРЦІСЯ, утруся, утрэшся, утрэцца; утромся, утрацеся, утруцца; уцёрся, уцёрлася; утрыся; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Увабрацца пры націранні. *Мазь добра ўцерлася.* **2.** Выцерці сабе твар. *У. ручніком.* **3.** *перан.* Праціснуўшыся, увайсці (разм.). *У. ў гушчу натоўпу.* **4.** *перан.* Пранікнуць куды-н. пры дапамозе хітрыкаў, нядобрых прыёмаў і пад. (разм.). *У. ў калектыў. У. ў давер'е да каго-н.* || *незак.* **уцірацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **уціранне,** -я, *н.*

УЦЕХА, -і, *ДМ* уцесе, *мн.* -і, уцех, *ж.* **1.** Забава, задавальненне. *Дзіцячыя ўцехі.* **2.** Той, хто (або тое, што) прыносіць радасць, задавальненне. *Толькі ў працы і знаходзіш уцеху.*

УЦЕЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* Страта ў выніку выцякання, рассыпання. *У. вады. У. зерня. У. інфармацыі* (перан.). *У. мазгоў* (перан.: эміграцыя вучоных, спецыялістаў, творчых работнікаў ці пераход іх у іншую сферу дзейнасці ў сваёй краіне).

УЦЕШНЫ, -ая, -ае. Які прыносіць уцеху, радасны, прыемны. *Уцешныя моманты жыцця. Уцешная мелодыя.* || *наз.* **уцешнасць,** -і, *ж.*

УЦЕШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак., каго (што).* Спагадай, спачуваннем палегчыць каму-н. гора, цяжкае становішча; парадаваць, абрадаваць чым-н. *У. дзіця. Яе пісьмо нас уцешыла.* || *незак.* **уцяшаць,** -аю, -аеш, -ае. || *звар.* **уцешыцца,** -шуся, -шышся, -шыцца; *незак.* **уцяшацца,** -аюся, -аешся, -аецца. || *наз.* **уцяшэнне,** -я, *н.*

УЦЕКІ, -аў. **1.** Хуткі беспарадкавы адыход, адступленне. *У. недабітых варожых часцей.* **2.** Тайнае самавольнае знікненне з месца абавязковага знаходжання дзе-н. *У. з палону.*

УЦЁМНУЮ, *прысл.* У картачнай гульні: не паглядзеўшы сваіх карт. *Гуляць у. Дзейнічаць у.* (перан.: наўдачу, наўгад).

УЦЁС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стромая скала. *Гранітны ў.*

УЦЁСІСТЫ, -ая, -ае. Багаты ўцёсамі, скалісты. *У. бераг.* || *наз.* **уцёсістасць,** -і, *ж.*

УЦІНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Абрубак. *У. дрэва.*

УЦІНАННЕ, УЦІНАЦЬ *гл.* уцяць.

УЦІРАННЕ, -ЦЦА, -ЦЬ *гл.* уцерціся, уцерці.

УЦІСК, -у, *м.* **1.** *гл.* уціскаць[2]. **2.** Грубае абмежаванне ў правах, прыгнёт. *Сацыяльны ў. Каланіяльны ў.*

УЦІСКАЦЬ[1] *гл.* уціснуць.

УЦІСКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., каго (што).* Груба абмяжоўваць свабоду, правы каго-н., прыгнятаць. *У. слабых.* || *наз.* **уціск,** -у, *м.*

УЦІСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Паглыбіцца, улезці ў глыб, унутр чаго-н. *У. ў зямлю.* **2.** З цяжкасцю ўвайсці, пранікнуць у што-н. цеснае, запоўненае. *У. ў аўтобус.* **3.** Цесна абвязаць сябе чым-н. (разм.). *У. папружкай.* **4.** *перан.* Якім-н. чынам уладкавацца куды-н. (разм.). *Уціснуўся ў тэхнікум.* || *незак.* **уціскацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1, 2 і 3 знач.).

УЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* **1.** *каго-што ў што.* Сціскаючы, з намаганнем змясціць, упхнуць. *У. падушку ў чамадан.* **2.** *што.* Абвязваючы, зменшыць у аб'ёме. *У. сена на возе.* **3.** *што ў што.* Увабраць унутр. *У. галаву ў плечы.* || *незак.* **уціскаць,** -аю, -аеш, -ае.

УЦІХАМІРЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *зак.* **1.** Супакоіцца, суняцца; аслабець (пра сілу праяўлення чаго-н.). *Крыкун уціхамірыўся. Мора ўціхамірылася.* **2.** Стаць паслухмяным, пакорным, утаймавацца. *Раз'юшаны звер уціхамірыўся.* || *незак.* **уціхамірвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЦІХАМІРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак.* **1.** *каго-што.* Супакоіць, зменшыць сілу праяўлення чаго-н. *У. дзяцей. У. злосць.* **2.** *каго.* Сілай супакоіць; задушыць (бунт, паўстанне і пад.). *У. бунтаўшчыкоў.* **3.** *каго-што.* Падпарадкаваць сваёй волі; утаймаваць. *У. стыхію. У. раз'юшанага быка.* || *незак.* **уціхамірваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЦІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; уціх, -хла; -ні; *зак.* Тое, што і заціхнуць. *Шум уціх. Уціхла навальніца. Боль уціх. Дзіця плакала доўга, а потым змаглося і ўціхла.* || *незак.* **уціхаць,** -аю, -аеш, -ае.

УЦІШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; -шаны; *зак.* **1.** *каго (што).* Уціхамірыць, утаймаваць. *У. сабаку.* **2.** *што.* Палегчыць або суняць (хваробу, боль); суцішыць, супакоіць (пачуцці, перажыванні і пад.). *У. боль. У. хваляванні.* || *незак.* **уцішваць,** -аю, -аеш, -ае.

УЦЭЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак., у каго-што* і *каму ў што.* Страляючы, кідаючы або ўдараючы, папасці ў каго-, што-н. *Камень уцэліў яму ў патыліцу. У. каменем у акно.*

УЦЭНАЧНЫ, УЦЭНКА, УЦЭНЬВАЦЬ *гл.* уцаніць.

УЦЯГНУЦЦА, -ягнуся, -ягнешся, -ягнецца; -ягніся; *зак., у што.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прасунуцца ў вузкую адтуліну. *Нітка ўцягнулася ў іголку.* **2.** Прыняць удзел у чым-н. *У. ў размову.* **3.** *перан.* Асвоіцца з чым-н., прывыкнуць, прызвычаіцца, прыахвоціцца да чаго-н.

У. ў работу. У. ў гарэлку. ‖ *незак.* **уцягвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЦЯГНУ́ЦЬ, -ягну́, -я́гнеш, -я́гне; -ягні́; -я́гнуты; *зак.* **1.** *каго-што.* Цягнучы, завалачы каго-, што-н. у што-н. або сілаю ўвесці ўнутр чаго-н. *У. сані ў вазоўню. У. каго-н. у памяшканне.* **2.** *што ў што.* Усунуць у якую-н. адтуліну. *У. нітку ў іголку.* **3.** *што.* Удыхнуць. *У. паветра.* **4.** *ас.* і *безас., што.* Утуліць, увабраць унутр (галаву, шчокі, жывот і пад.); запасці. *У. галаву ў плечы. Жывот уцягнула.* **5.** *перан., каго (што) у што.* Схіліць уступіць у што-н., прыняць удзел у чым-н. *У. у драмгурток. У. у спрэчку.* ‖ *незак.* **уцягваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *прым.* **уцяжны,** -а́я, -о́е (да 1 і 3 знач.). *Уцяжная труба. У. рукаў помпы.*

УЦЯЖА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -раны; *зак., што* (кніжн.). Зрабіць цяжэйшым. *У. канструкцыю.* ‖ *незак.* **уцяжа́рваць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **уцяжа́рванне,** -я, *н.*

УЦЯКА́ЦЬ[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак., у што.* Тое, што і упадаць (у 2 знач.). *Ручай уцякае ў рэчку.* ‖ *зак.* **уцячы́,** -ячэ́, -яку́ць; уцёк, уцякла́, -ло́.

УЦЯКА́ЦЬ[2] *гл.* уцячы[2].

УЦЯКА́Ч, уцекача́, *мн.* уцекачы́, уцекачо́ў, *м.* **1.** Той, хто ўцёк[2] (у 2 знач.). **2.** Тое, што і бежанец. ‖ *ж.* **уцяка́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

УЦЯ́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *зак., што* і *з дадан. сказам* (разм.). Зразумець сэнс, змест чаго-н., поўнасцю ўсвядоміць што-н. *Я не адразу ўцяміў, пра што ідзе гаворка. У. сэнс выказвання.*

УЦЯПЛІ́ЦЬ, уцяплю́, уце́пліш, уце́пліць; уце́плены; *зак., што.* Зрабіць цяплейшым, засцерагчы ад уздзеяння холаду. *У. ферму.* ‖ *незак.* **уцапля́ць,** -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **уцяпле́нне,** -я, *н.*; *прым.* **уцяпля́льны,** -ая, -ае. *У. чахол* (прызначаны для ўцяплення).

УЦЯПЛЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Уцяпляльны матэрыял.

УЦЯРПЕ́ЦЬ, уцярплю́, уцяро́піш, уцярпі́ць; уцярпі́м, уцерпіце́, уцярпя́ць; уцярпі́ *і* **УЦЕ́РПЕЦЬ,** -плю, -піш, -піць; -пі; *зак.* Цярпліва перанесці, утрымацца ад якога-н. дзеяння. *Не ўцярпеў (не ўцерпеў), каб не выказацца.*

УЦЯ́ЦЬ, утну́, утне́ш, утне́; утнём, утняце́, утну́ць; уця́ў, уцяла́, -ло́; утні́; уця́ты; *зак., што* (разм.). **1.** Адсякаючы, адразаючы, укараціць. *У. канец вяроўкі.* **2.** *у што.* Уцягнуць, увабраць унутр (галаву, шыю). *У. галаву ў плечы.* ‖ *незак.* **уціна́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **уціна́нне,** -я, *н.*

УЦЯЧЫ́[1] *гл.* уцякаць[1].

УЦЯЧЫ́[2], уцяку́, уцячэ́ш, уцячэ́; уцячо́м, уцечаце́, уцяку́ць; уцёк, уцякла́, -ло́; уцячы́; *зак.* **1.** Паспешліва пайсці адкуль-н., бегам накіравацца куды-н. *У. з дому.* **2.** Пайсці тайком адкуль-н., выратавацца ўцёкамі. *Мядзведзь зрабіў падкоп і ўцёк у лес. У. з палону.* ‖ *незак.* **уцяка́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е.

УЦЯШАЦЦА, -ЦЬ, УЦЯШЭ́ННЕ *гл.* уцешыць.

УЧА́ДЗЕЛЫ, -ая, -ае. Атручаны чадам (у 1 знач.). *Учадзелая дзіця.*

УЧА́ДЗЕЦЬ *гл.* чадзець.

УЧАПІ́ЦЦА, учаплю́ся, учэ́пішся, учэ́піцца; *зак.* **1.** *за каго-што, у каго-што.* Моцна ўхапіцца за каго-, што-н. або ўплесціся за што-н., у што-н. *У. ў борт машыны. У. ў валасы.* **2.** *за што.* Зачапіцца за што-н. *Кручок вуды ўчапіўся за водарасці.* **3.** *чым за што.* Закрануць што-н. у час руху. *У. воссю калёс за шула варот.* **4.** *перан., за што.* Тое, што і ухапіцца (у 2 знач.). *У. за думку.* **5.** *за кім-чым.* Далучыцца самавольна, без папярэдняй згоды да тых, хто ідзе куды-н. *За намі ўчапіўся сабака.* ‖ *незак.* **учэпліва́цца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 1 і 4 знач.).

УЧАПІ́ЦЬ, учаплю́, учэ́піш, учэ́піць; учэ́плены; *зак.* **1.** *што.* Зачапіць за што-н. *У. вудачку.* **2.** *што на каго-што.* Павесіць. *У. каралі на шыю.* **3.** *у што.* У час руху зачапіць чым-н. ці за што-н. (разм.) *У. колам у дрэва.*

УЧАРА́ШНІ, -яя, -яе. **1.** Які быў, адбыўся ўчора. *Шукаць учарашняга дня* (траціць час на пошукі таго, чаго ўжо няма; жарт.). **2.** Які быў нядаўна кім-, чым-н. *Учарашнія студэнты.*

УЧАРНЕ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які зблажэў, змарнеў, счарнелы. *У. чалавек. У. твар.* **2.** Пачарнелы (разм.). *Учарнелае лісце.*

УЧАРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *зак.* **1.** Зблажэць, змарнець. *У. ад хваробы. Твар учарнеў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пачарнець (пад уздзеяннем вільгаці, сонца, паветра і пад.; разм.). *Драніца на даху ўчарнела.*

УЧАРСЦВЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Які стаў чэрствым, зачарсцвелы. *У. хлеб.*

УЧАРСЦВЕ́ЦЬ *гл.* чарсцвець.

УЧА́СТАК, -тка, *мн.* -ткі, -ткаў, *м.* **1.** Асобная частка якой-н. паверхні. *У. магістралі. Пашкоджаны ў. скуры.* **2.** Частка зямельнай плошчы, занятая чым-н. або прызначаная для чаго-н. *Зямельны ў. Працаваць на прысядзібным участку. Доследны ў.* **3.** Адміністрацыйна-тэрытарыяльнае падраздзяленне чаго-н. *Выбарчы ў. Урачэбны ў.* **4.** Частка фронту, зона дзеяння якой-н. воінскай часці, вайсковага злучэння. *На ўчастку стралковага палка.* **5.** Галіна, сфера якой-н. грамадскай дзейнасці. *Адказны ў. работы.* **6.** У царскай Расіі: падраздзяленне, аддзяленне гарадской паліцыі. *Адвесці ва ў.* ‖ *прым.* **участко́вы,** -ая, -ае (да 3 і 6 знач.). *У. ўрач. Участковая выбарчая камапанія. У. ўпаўнаважаны. У. інспектар* (афіцэр міліцыі, адказны за парадак на даручаным яму ўчастку; у 3 знач.).

УЧАСТКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* участак. **2.** **участко́вы,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Тое, што і участковы ўпаўнаважаны, участковы інспектар (разм.).

УЧАСЦІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *зак.* Стаць больш частым (у 3 і 4 знач.). *Учасціліся раннія замаразкі. Рытм сэрца ўчасціўся.* ‖ *незак.* **учашча́цца,** -а́ецца. ‖ *наз.* **учашчэ́нне,** -я, *н.*

УЧАСЦІ́ЦЬ, -ашчу́, -асці́ш, -асці́ць; -асці́м, -асціце́, -асця́ць; -а́шчаны; *зак., што.* Зрабіць больш частым. *У. абарачальнасць аўтобусаў. У. рытм руху.* ‖ *незак.* **учашча́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **учашчэ́нне,** -я, *н.*

УЧО́РА, *прысл.* **1.** У дзень перад сённяшнім. **2.** *у знач. наз., нескл., н.* Учарашні дзень. *У. не дагоніш, ад заўтра не ўцячэш* (прыказка).

УЧО́Т, -у, *М* учо́це, *м.* Рэгістрацыя кадраў, устанаўленне іх наяўнасці. *Стаць на прафсаюзны ў. Зняцца з учоту.* ‖ *прым.* **учо́тны,** -ая, -ае. *У. лісток.*

УЧО́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая вядзе ўлік чаго-н. *У. палявой брыгады.* ‖ *ж.* **учо́тчыца,** -ы, -чыц.

УЧУБКІ́, *прысл.*: **узяцца ўчубкі** (разм.) — 1) учапіцца адзін аднаму ў валасы, пер'е; 2) пачаць бурна спрачацца з кім-н. *З-за дробязі, а ў. ўзяліся.*

УЧУ́ЦЬ, -у́ю, -у́еш, -у́е; -у́й; -у́ты; *зак., што* і *з дадан. сказам* (разм.). **1.** Успрыняць слыхам, пачуць. *У. далёкую гамонку.* **2.** Улавіць, зразумець тое, што гавораць. *Прабач, я не ўсё ўчуў, што ты сказаў.* **3.** Улавіць нюхам, чуццём. *Звер учуў небяспеку. У. добразычлівасць у голасе.*

УЧЫ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Дзеянне, учыненае кім-н., тое, што здзейснена кім-н. *Смелы ў.*

УЧЫНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́ніцца; *зак.* (разм.). Здарыцца, адбыцца. *Што там такое ўчынілася, што быў крык?* ‖ *незак.* **учыня́цца,** -я́ецца.

УЧЫНІ́ЦЬ *гл.* чыніць.

УЧЫНЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., што* (разм.). Тое, што і чыніць (у 1 знач.).

УЧЫТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *зак., у што.* Чытаючы, унікнуць. *У. ў незразумелы тэкст.* ‖ *незак.* **учытвацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

УЧЭ́ПІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Здольны чапляцца, хапацца і моцна трымацца за каго-, што-н. *Учэпістыя кіпцюры. У. погляд* (перан.). **2.** *перан.* Які добра запамінае што-н. (пра памяць, розум). *Учэпістая памяць.* **3.** *перан.* Вельмі ўпарты, які настойліва дабіваецца сваёй мэты. *У. чалавек. Учэпіста* (прысл.) *трымацца за свае погляды.* ‖ *наз.* **учэ́пістасць,** -і, *ж.*

УЧЭ́ПЛІВАЦЦА *гл.* учапіцца.

УШАНАВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* ушанаваць. **2.** Урачыстасці ў гонар юбіляра і пад. *У. ветэранаў працы.*

УШАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* **1.** *каго-што.* Выказаць пашану, павагу каму-, чаму-н. *У. чыю-н. памяць. У. сваёй прысутнасцю. У. памяць мінутным маўчаннем.* **2.** *каго (што).* Урачыста павіншаваць у сувязі з чым-н. *У. юбіляра.* ‖ *незак.* **ушано́ўваць,** -аю, -аеш, -ае; *наз.* **ушано́ўванне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **ушанава́нне,** -я, *н.* *Ваенныя ўшанаванні.*

УШАСЦЁХ, *прысл.* У колькасці шасці чалавек (толькі пра мужчын або толькі пра жанчын). *Дояць кароў на ферме ў.*

УШАСЦЯРЫ́Х, *прысл.* Колькасцю ў шэсць асоб (рознага полу) або істот (ніякага роду). *Ехаць у.*

УШКУ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Старадаўняя пласкадонная лодка з парусамі і вёсламі.

УШМО́РГНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак., што ў што.* Шморгаючы, уцягнуць у сярэдзіну чаго-н. *У. шнуркі ў чаравікі.* ‖ *незак.* **ушмо́ргваць,** -аю, -аеш, -ае.

УШРУБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *зак., што ў што.* Вярчэннем увесці ў сярэдзіну чаго-н. *У. шрубу ў дзвярную ручку.* ‖ *незак.* **ушрубо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УШТУРХНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; -ну́ты; *зак., каго-што ў што.* Штурхнуўшы, прымусіць увайсці, штуршком упіхнуць куды-н. *У. падсвінка ў катух.* ‖ *незак.* **ушту́рхваць,** -аю, -аеш, -ае *і* **уштурхо́ўваць,** -аю, -аеш, -ае.

УШЧАМІ́ЦЦА, -чамлю́ся, -чэ́мішся, -чэ́міцца; *зак., у што.* Аказацца заціснутым, зашчэмленым з двух бакоў. *Парася ўшчамілася ў плот. У. ў пастку* (таксама перан.: апынуцца ў цяжкім становішчы). ‖ *незак.*

ушчамля́цца, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца *і* **ушчэ́млівацца**, -аюся, -аешся, -аецца.

УШЧАМІ́ЦЬ, -чамлю́, -чэ́міш, -чэ́міць; -чэ́млены; *зак., каго-што.* **1.** Сціснуўшы, зашчаміць. *У. палец ў дзверы.* **2.** *перан.* Абмежаваць у чым-н. *У. каго-н. у правах. У. самалюбства.* **3.** *перан.* Паставіць у няёмкае становішча. ‖ *незак.* **ушчамля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е *і* **ушчэ́мліваць**, -аю, -аеш, -ае.

УШЧУВА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Спагнанне, дакор, папрок. *Тут ужо папрокамі і ўшчуваннем не дапаможаш.*

УШЧУВА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго.* Дакараць, папракаць за што-н. *У. за правіннасць.* ‖ *зак.* **ушчу́ць**, -у́ю, -у́еш, -у́е *і* **ушчу́нуць**, -ну, -неш, -не; ушчу́нь.

УШЧУ́НАК, -нку, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* **1.** Пакаранне, спагнанне. *Сродкі ўшчунку.* **2.** Дакор, папрокі. *Асыпаць каго-н. ушчункамі і папрокамі.*

УШЧЫКНУ́ЦЬ *гл.* шчыкаць.

УШЧЫЛЬНІ́ЦЦА, -ыльню́ся, -ы́льнішся, -ы́льніцца; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стаць больш шчыльным (у 1 знач.). **2.** Пачаць жыць цясней, пасяліўшы да сябе каго-н. **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Стаць цалкам запоўненым (пра рабочы час). ‖ *незак.* **ушчыльня́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **ушчыльне́нне**, -я, *н.*

УШЧЫЛЬНІ́ЦЬ, -ыльню́, -ы́льніш, -ы́льніць; -ы́льнены; *зак.* **1.** *што.* Зрабіць больш шчыльным (у 1 знач.), сціскаючы. *У. глебу. У. сіласную масу.* **2.** *каго-што.* Засяліць больш, шчыльней ці ўсяліць каго-н. да каго-н. дадаткова. *У. кватэру. У. жыльцоў.* **3.** *перан., што.* Запоўніць цалкам, зрабіць больш насычаным. *У. рабочы дзень. Ушчыльнены графік работ. У. тэрміны жніва* (скараціць, сціснуць). ‖ *незак.* **ушчыльня́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е. ‖ *наз.* **ушчыльне́нне**, -я, *н.*

УШЧЫЛЬНУ́Ю, *прысл.* Зусім шчыльна, блізка. *Сесці на лаўцы ў. Хмызняк падступае да дарогі ў.*

УШЧЫЛЬНЯ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прыстасаванне для ўшчыльнення (у 1 знач.) чаго-н.

УШЧЫПНУ́ЦЬ *гл.* шчыпаць.

УШЧЭ́МЛІВАЦЦА, -ЦЬ *гл.* ушчаміцца, -ць.

УШЫРКІ́ *і* **УШЫРЫНЮ́**, *прысл.* На шырокую адлегласць, у шырыню. *Раздацца ў.*

УШЫ́ЎНЫ, -а́я, -о́е. Такі, які ўшываецца, ушыты. *Ушыўныя кішэні.*

УШЫ́ЦЦА[1], 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́ецца; *зак.* Звузіцца, укараціцца пры шыцці. ‖ *незак.* **ушыва́цца**, -а́ецца.

УШЫ́ЦЦА[2], -ы́юся, -ы́ешся, -ы́ецца; *зак., у што* (разм.). **1.** З цяжкасцю пранікнуць куды-н.; залезці, схавацца ў чым-н. *У. ў натоўп. У. ў салому.* **2.** *перан.* Сканцэнтраваць увагу на чым-н. *У. ў паперы.* ‖ *незак.* **ушыва́цца**, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

УШЫ́ЦЬ, -ыю́, -ы́еш, -ы́е; -ы́ты; *зак., што.* **1.** *у што.* Прышыць, прымацаваць або зашыць унутр. *У. гузік.* **2.** Паменшыць памеры чаго-н., забраўшы лішняе ў швы. *У. сукенку ў таліі.* ‖ *незак.* **ушыва́ць**, -а́ю, -а́еш, -а́е. ‖ *наз.* **ушы́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **ушыва́нне**, -я, *н.*

УЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Упакаваная паклажа, якая перавозіцца на спіне жывёлы, а таксама сумка для такой паклажы.

УЮ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Невялікая вельмі рухавая рыба з падоўжаным чэрвепадобным целам і дробнай луской. **2.** *перан.* Пра рухавага, жвавага чалавека, звярка або пра праныру, лаўкача. *Віцца ўюном. Гэты ў. заўсёды выкруціцца.* ‖ *прым.* **уюно́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

УЮРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Невялікая паўночная таежная птушка. ‖ *прым.* **уюрко́вы**, -ая, -ае. *Сямейства ўюркових* (наз.).

УЮ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для перавозкі ўюкаў. *Уючная жывёла.*

УЮ́ЧЫЦЬ, -чу, -чыш, -чыць; *незак., каго-што.* Класці ўюкам або нагружаць уюкам. *У. паклажу на вярблюда.* ‖ *зак.* **наўю́чыць**, -чу, -чыш, -чыць; -чаны.

УЯ́ВА, -ы, *мн.* -ы, уя́ў, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і ўяўленне. *Перад ім ва ўяве прамільгнулі знаёмыя вобразы. Не мець уявы пра што-н.* **2.** Напамінак, вобраз, прымета. *Уявы вясны.*

УЯВІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., уя́віцца; *зак., каму.* Узнікнуць ва ўяўленні або (безас.) здацца, паказацца. *Яму ўявілася будучае. Мне ўявілася, што наперадзе — абрыў.* ‖ *незак.* **уяўля́цца**, -я́ецца.

УЯВІ́ЦЬ, уяўлю́, уя́віш, уя́віць; уя́ўлены; *зак., каго-чаго.* **1.** У думках скласці вобраз каго-, чаго-н. *У. рысы дарагога чалавека.* **2.** Палічыць, дапусціць. *Я не мог у., што ў нас магло адбыцца такое.* **3.** *заг. у знач. пабочн. слова* **уяві, уяві сабе.** Ужыв. для падкрэслівання чаго-н. дзіўнага, цікавага. ‖ *незак.* **уяўля́ць**, -я́ю, -я́еш, -я́е (у 3 знач. — толькі ў форме 2 ас. адз. л.).

УЯДА́ЦЦА[1—2] *гл.* уесціся[1—2].

УЯДА́ЦЬ *гл.* уесці.

УЯЗДЖА́ЦЬ, УЯЗНЫ́ *гл.* уехаць.

УЯЎЛЕ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Стварэнне ў думках вобраза каго-, чаго-н. ці ўзнаўленне ў свядомасці атрыманых раней успрыманняў, а таксама канкрэтны вобраз прадмета ці з'явы, які раней уздзейнічаў на органы пачуццяў, а ў гэты момант непасрэдна не ўспрымаецца свядомасцю. *Ва ўяўленні паўсталі эпізоды вайны. Зрокавыя ўяўленні.* **2.** Псіхічны працэс, які заключаецца ў стварэнні новых вобразаў на аснове ўжо наяўных шляхам іх пераўтварэння (спец.); творчая фантазія. *У. мастака.* **3.** Разуменне, веданне чаго-н. *Не мець ніякага ўяўлення пра што-н. Скласці сабе ў. пра што-н.*

УЯ́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які існуе ва ўяўленні або магчымы тэарэтычна. *Уяўная небяспека. Уяўная лінія.* **2.** **уяўны лік** — у матэматыцы: квадратны корань з адмоўнага ліку. ‖ *наз.* **уя́ўнасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

ф

ФА, *нескл., н.* (спец.). Чацвёрты гук музычнай гамы, а таксама нота, якая абазначае гэты гук.

ФА́БРЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *мн.* -і, -рык, *ж.* Прамысловае прадпрыемства з машынным спосабам вытворчасці. *Кандытарская ф. Ф. дзіцячых цацак.* ‖ *прым.* **фабры́чны**, -ая, -ае. *Ф. гудок.*

ФАБРЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* **1.** Вырабляць што-н. фабрычным спосабам (уст.). **2.** *перан.* Рабіць што-н. у вялікай колькасці і няякасна або распаўсюджваць што-н. ілжывае, фальшывае (неадабр.). *Ф. дакументы. Ф. злосныя плёткі.* ‖ *зак.* **сфабрыкава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **фабрыка́цыя**, -і, *ж. і* **фабрыкава́нне**, -я, *н.*

ФАБРЫКА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Уладальнік фабрыкі. **2.** *перан.* Той, хто фабрыкуе (у 2 знач.) што-н. (неадабр.). *Фабрыканты няпраўды.* ‖ *ж.* **фабрыка́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **фабрыка́нцкі**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ФАБРЫКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Гатовы прадукт прамысловай вытворчасці.

ФАБРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фабрыка. **2.** Выраблены на фабрыцы, не саматужна. *Фабрычная шафа.* **3.** Такі, дзе ёсць фабрыка; прамысловы. *Ф. гарадок.*

ФА́БУЛА, -ы, *мн.* -ы, -бул, *ж.* (кніжн.). Сюжэтная аснова літаратурнага твора, дзе храналагічна паслядоўна адлюстроўваюцца жыццёвыя падзеі, учынкі герояў і іх лёс. ‖ *прым.* **фа́бульны**, -ая, -ае.

ФАВАРЫ́Т, -а, *М* -ры́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, каму спрыяе высокапастаўленая асоба, улюбёнец уплывовай асобы. **2.** У спорце: конь, коннік і каманда, якія маюць найбольшыя шансы на першынство. ‖ *ж.* **фавары́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фавары́цкі**, -ая, -ае.

ФАГАТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на фагоце.

ФАГО́Т, -а, *М* -го́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драўляны духавы язычковы музычны інструмент нізкага тэмбру ў выглядзе доўгай канічнай трубы. ‖ *прым.* **фаго́тны**, -ая, -ае.

ФАЕ́, *нескл., н.* Зала ў тэатры (кіно, клубе) для адпачынку гледачоў у час антрактаў, перад пачаткам спектакля.

ФА́ЗА, -ы, *мн.* фа́зы, фаз, *ж.* **1.** Момант, этап, асобная стадыя ў развіцці і змяненні чаго-н. (напр., становішча планеты, формы або стану рэчыва, грамадскага працэсу), а таксама само палажэнне, форма ў гэты момант. *Першая ф. Месяца. Вадкая ф. Уступіць у новую фазу развіцця.* **2.** Асобная група абмотак генератара (спец.). ‖ *прым.* **фа́завы**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **фа́зны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ФАЗА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая птушка атрада курыных з яркім апярэннем у самцоў. ‖ *прым.* **фаза́навы**, -ая, -ае.

ФАЗАТРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Паскаральнік цяжкіх зараджаных часціц.

ФА́ЗІС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Тое, што і фаза (у 1 знач.). ‖ *прым.* **фа́зісны**, -ая, -ае.

ФАЙЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). У ЭВМ: пайменаваная вобласць даных. *Захоўванне*

файла. Тэкставыя файлы (прызначаныя для чытання чалавекам). ‖ *прым.* **файлавы,** -ая, -ае. *Файлавыя сістэмы.*

ФАКА́ЛЬНЫ *гл.* фокус[1].

ФА́КЕЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Свяцільня, якая мае выгляд палкі з наматаным на канцы прасмоленым пакуллем. *Алімпійскі ф.* **2.** Плынь паветра і палаючых часцінак, якая ўтвараецца ў топцы пры спальванні пылападобнага, вадкага або газападобнага паліва, а таксама наогул конусападобнае полымя (спец.). ‖ *прым.* **фа́кельны,** -ая, -ае.

ФА́КЕЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто нясе факел у час шэсця, працэсіі. **2.** Той, хто падпальвае што-н. пры дапамозе факела. *Факельшчыкі падпальвалі хаты.* ‖ *ж.* **фа́кельшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 1 знач.). ‖ *прым.* **фа́кельшчыцкі,** -ая, -ае.

ФАКІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Мусульманскі манах, які даў абяцанне жабраваць; дэрвіш. **2.** Еўрапейская назва вандроўных фокуснікаў (першапачаткова з'явіліся з краін Усходу). ‖ *прым.* **факі́рскі,** -ая, -ае.

ФАКС, -а, *м.* Тое, што і тэлефакс.

ФАКСІ́МІЛЕ, **1.** *нескл., н.* Дакладнае ўзнаўленне рукапісу, дакумента, подпісу (спец.). **2.** *нязм. прым.* і *прысл.* Дакладна ўзноўлены. *Подпіс ф. Рукапіс выдадзены ф.* ‖ *прым.* **факсі́мільны,** -ая, -ае.

ФАКСТРО́Т, -а, *М* -ро́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хуткі рытмічны танец чатырохдольнага памеру, а таксама музыка да гэтага танца. ‖ *прым.* **факстро́тны,** -ая, -ае.

ФАКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Нявыдуманы, сапраўдны выпадак, падзея, тое, што адбылося на самай справе. *Сапраўдны ф. Паведаміць факты. Паставіць перад фактам каго-н.* (у такое становішча, калі ўжо нічога нельга змяніць). **2.** *часц. сцвярджальная* і *пабочн. сл.* У значэнні: так, сапраўды, бясспрэчна (разм.). *Няўжо ўсе сабраліся? — Ф.!*

ФАКТАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Апісанне фактаў без усякага іх аналізу, абагульнення. ‖ *прым.* **фактаграфі́чны,** -ая, -ае.

ФА́КТАР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** -у. Прычына, рухаючая сіла якога-н. працэсу, што вызначае яго характар або асобныя рысы. *Ф. часу. Трэба ўлічваць прыродныя фактары.* **2.** -а. Пасрэднік, камісіянер (уст.). **3.** -а. Кіраўнік тэхнічнай часткі друкарні, распарадчык яе работамі (уст.).

ФАКТО́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* (уст.). **1.** Гандлёвая кантора і пасяленне еўрапейскіх купцоў у каланіяльных краінах. **2.** Гандлёва-забеспячэнскі і нарыхтоўчы пункт у аддаленых раёнах. *Пушная ф. на Поўначы.*

ФАКТУ́РА[1], -ы, *ж.* (спец.). **1.** Своеасаблівая якасць апрацоўкі матэрыялу, яго паверхні. *Ф. тканіны.* **2.** Своеасаблівасць мастацкай тэхнікі ў творах мастацтва. *Вобразная ф. паэмы.* ‖ *прым.* **факту́рны,** -ая, -ае.

ФАКТУ́РА[2], -ы, *ж.* (спец.). Рахунак з вопісам адпраўленага тавару. ‖ *прым.* **факту́рны,** -ая, -ае.

ФАКТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які адлюстроўвае сапраўдны стан чаго-н., адпавядае фактам; заснаваны на дакументальнай дакладнасці або які адпавядае ёй. *Фактычныя даныя. Фактычныя доказы. Фактычна* (прысл.) *ён з'яўляецца кіраўніком гэтай тэмы. Ф. шлюб* (незарэгістраваны). *Фактычныя выклады.* ‖ *наз.* **факты́чнасць,** -і, *ж.*

ФАКУЛЬТАТЫ́Ў, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* (разм.). Факультатыўны курс, прадмет. *Ф. па стылістыцы.*

ФАКУЛЬТАТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Неабавязковы, а таксама нерэгулярны, прызначаны для дадатковай спецыялізацыі. *Факультатыўныя заняткі па псіхалогіі.* ‖ *наз.* **факультаты́ўнасць,** -і, *ж.*

ФАКУЛЬТЭ́Т, -а, *М* -тэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аддзяленне вышэйшай навучальнай установы, дзе вывучаецца пэўны цыкл сумежных навуковых дысцыплін. *Біялагічны ф.* ‖ *прым.* **факультэ́цкі,** -ая, -ае.

ФАКУСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* **1.** Збіраць (прамяні) у фокус[1] (у 1 знач.) (спец.). *Ф. прамяні.* **2.** Устанаўліваць фокус[1] (у 2 знач.) (спец.). *Ф. адлюстраванне.* **3.** *перан.* Сканцэнтроўваць, ставіць у цэнтр чаго-н. (кніжн.). *Ф. думку на чым-н.* ‖ *зак.* **сфакусі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **факусі́раванне,** -я, *н.*

ФАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Канат, вяроўка, трос на караблі для пад'ёму сцяга.

ФАЛА́НГА[1], -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* **1.** Шчыльна самкнуты строй пяхоты ў старажытных грэкаў. **2.** Вялікая абшчына, камуна (у сацыяльным утапічным вучэнні Ш.Фур'е). **3.** У Іспаніі: назва фашысцкай партыі. ‖ *прым.* **фала́нгісцкі,** -ая, -ае.

ФАЛА́НГА[2], -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* (спец.). Кароткая трубчатая косць пальца.

ФАЛА́НГА[3], -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Ядавітая драпежная павукападобная жывёліна.

ФА́ЛДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Трубкападобная складка на адзенні. **2.** Адна з дзвюх ніжніх частак разразной спінкі пінжака, мундзіра і пад. ‖ *прым.* **фа́лдавы,** -ая, -ае.

ФАЛЕРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Калекцыянер значкоў і розных нагрудных знакаў адрознення. ‖ *ж.* **фалеры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фалеры́сцкі,** -ая, -ае.

ФАЛЕРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Дапаможная гістарычная дысцыпліна, якая вывучае гісторыю ордэнаў, медалёў і іншых знакаў адрознення. **2.** Калекцыяніраванне значкоў і розных нагрудных знакаў. ‖ *прым.* **фалерысты́чны,** -ая, -ае.

ФАЛІЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Тоўстая кніга вялікага фармата (звычайна старадаўняя). ‖ *прым.* **фалія́нтавы,** -ая, -ае.

ФАЛЬБО́НА, -ы, *мн.* -ы, -бон, *ж.* Паласа матэрыі, прышытая зборкамі да падала спадніцы, фартуха і пад. *Спадніца з фальбонамі.*

ФАЛЬВА́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** У феадальнай Польшчы, Літве, Беларусі і Заходняй Украіне: панская гаспадарка з комплексам будынкаў, заснаваная на паншчыннай працы сялян. **2.** Невялікая сядзіба пана, хутар (уст.). ‖ *прым.* **фальварко́вы,** -ая, -ае.

ФАЛЬКЛАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па фальклору. ‖ *ж.* **фальклары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фальклары́сцкі,** -ая, -ае.

ФАЛЬКЛАРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Навука аб народнай творчасці. ‖ *прым.* **фалькларысты́чны,** -ая, -ае.

ФАЛЬКЛО́Р, -у, *м.* Вусная народная творчасць, сукупнасць народных абрадавых дзеянняў. *Беларускі славесны ф.* ‖ *прым.* **фальклёрны,** -ая, -ае.

ФАЛЬСІФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Падрабіць (падрабляць), сказіць (скажаць) з мэтай выдаць за сапраўднае. *Ф. гісторыю.* ‖ *наз.* **фальсіфіка́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **фальсіфікацы́йны,** -ая, -ае.

ФАЛЬСІФІКА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто фальсіфікуе што-н. ‖ *ж.* **фальсіфіка́тарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.). ‖ *прым.* **фальсіфіка́тарскі,** -ая, -ае.

ФАЛЬСІФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** *гл.* фальсіфікаваць. **2.** Падробленая рэч, якая выдаецца за сапраўдную, падробка.

ФАЛЬСТА́РТ, -у, *М* -рце, *м.* У спорце: старт, узяты кім-н. з удзельнікаў спаборніцтва раней, чым патрэбна.

ФАЛЬЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Месца згібу аддрукаванага аркуша пры фальцаванні. **2.** Згіб на месцы змацавання тонкіх металічных лістоў. **3.** Тое, што і паз.

ФАЛЬЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны; *незак., што* (спец.). **1.** Згінаць (аддрукаваны аркуш) пэўным чынам. *Ф. кнігу.* **2.** Згінаючы і заціскаючы канцы, злучаць (металічныя лісты). ‖ *зак.* **сфальцава́ць,** -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; -цава́ны. ‖ *наз.* **фальцава́нне,** -я, *н. і* **фальцо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фальцо́вачны,** -ая, -ае *і* **фальцава́льны,** -ая, -ае. *Фальцовачнае шво. Фальцавальны цэх.*

ФАЛЬЦО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца фальцоўкай. ‖ *ж.* **фальцо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ФАЛЬЦЭ́Т, -у, *М* -цэце, *м.* Пра спеў: вельмі высокі гук голасу, які патрабуе асобага прыёму выканання, а таксама сама такая манера спеву. ‖ *прым.* **фальцэ́тны,** -ая, -ае.

ФАЛЬШ, -у, *м.* **1.** Падман, ашуканства, а таксама падробка. *Купіла не залатую рэч, а ф.* **2.** Адсутнасць натуральнасці, няшчырасць, неадпаведнасць праўдзе. *У гутарцы чуўся ф. Штучнасць і ф. рамана* (неадпаведнасць мастацкай праўдзе). **3.** Пра спеў: недакладнасць у выкананні, скажэнне. **4.** Падман, ашуканства. *Ф. у гульні ў карты.*

ФАЛЬШЫВАМАНЕ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца вырабам фальшывых грошай. ‖ *ж.* **фальшывамане́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ФАЛЬШЫ́ВІЦЬ, -шы́ўлю, -шы́віш, -шы́віць; *незак.* **1.** Паводзіць сябе фальшыва, няшчыра, прытварацца. **2.** Пець не ў тон, утвараць фальшывыя гукі. ‖ *зак.* **сфальшы́віць,** -шы́ўлю, -шы́віш, -шы́віць.

ФАЛЬШЫ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае ў сабе фальш, уводзіць у зман; несапраўдны, падроблены. *Фальшывая даведка.* **2.** Які не адпавядае сапраўднасці, ісціне; памылковы, няверны. *Фальшывая нота* (не ў тон). **3.** Прытворны, няшчыры, крывадушны. *Фальшывае спачуванне. Фальшывыя людзі* (з прытворнымі, няшчырымі паводзінамі). ‖ *наз.* **фальшы́васць,** -і, *ж.*

ФАЛЬШЫ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -шы́вак, *ж.* (разм.). Фальшывы дакумент.

ФАМІ́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* **1.** Род, шэраг пакаленняў, якія маюць аднаго продка. *Радавітая ф.* **2.** Сям'я, члены сям'і (уст.). ‖ *прым.* **фамі́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Ф. дом Міцкевічаў.*

ФАМІЛЬЯ́РНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* фамільярны. **2.** Фамільярныя паводзіны, учынкі. *Ф. у адносінах да старэйшых.*

ФАМІЛЬЯ́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., з кім* і *без дап.* (разм.). Паводзіць сябе

ФАМ—ФАР

развязна, бесцырымонна. *Не надта з ім фамільярнічай.* ‖ *наз.* **фамільярнічанне,** -я, *н.*

ФАМІЛЬЯ́РНЫ, -ая, -ае. Развязны, занадта бесцырымонны. *Фамільярныя адносіны да каго-н. Ф. тон.* ‖ *наз.* **фамілья́рнасць,** -і, *ж.*

ФАНА... (*гл.* **фона...**). Першая частка складаных слоў; пішацца, калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, і ужыв. са знач.: 1) які мае адносіны да гукаў, напр. *фанаграма, фанаграмны, фанаграфія, фанаскоп, фанограф;* 2) які мае адносіны да фанетыкі, фаналогіі, напр. *фанаскоп* (прыбор для вывучэння фанетычных асаблівасцей мовы); 3) які мае адносіны да гуказапісу, напр. *фанатэка, фанатэчны.*

ФАНАБЭ́РЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і фанабэрысты. ‖ *наз.* **фанабэ́рлівасць,** -і, *ж.*

ФАНАБЭ́РЫСТЫ, -ая, -ае (разм.). Які любіць фанабэрыцца; з фанабэрыяй. *Ф. дзяцюк. Фанабэрыстая натура.* ‖ *наз.* **фанабэ́рыстасць,** -і, *ж.*

ФАНАБЭ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* (разм.). Трымацца з фанабэрыяй; важнічаць, задавацца.

ФАНАБЭ́РЫЯ, -і, *ж.* (разм.). Зазнайства, пыхлівасць, ганарыстасць.

ФАНАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Дыск, плёнка ці магнітная стужка з гукавым запісам. ‖ *прым.* **фанагра́мны,** -ая, -ае.

ФАНАГРАФІ́ЧНЫ *гл.* фанограф.

ФАНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздзел мовазнаўства — вучэнне аб фанемах. *Падручнік па фаналогіі.* **2.** Сістэма фанем мовы. *Беларуская ф.* ‖ *прым.* **фаналагі́чны,** -ая, -ае.

ФАНАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Склад думак і паводзіны фанатыка. ‖ *прым.* **фанаты́чны,** -ая, -ае.

ФАНА́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які слепа адданы толькі сваёй рэлігійнай веры. **2.** *перан.* Чалавек, цалкам адданы якой-н. справе. *Ф. эстрады.* ‖ *ж.* **фанаты́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ФАНАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фанатызм. **2.** Прасякнуты фанатызмам, уласцівы фанатыку. *Фанатычная адданасць справе.* ‖ *наз.* **фанаты́чнасць,** -і, *ж.* *Ф. пераканання*ў.

ФАНАТЭ́КАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік фанатэкі.

ФАНДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -дава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Уключыць (-чаць) у фонд (у 2 знач.). *Ф. тавары.* ‖ *наз.* **фандава́нне,** -я, *н.*

ФАНЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -не́м, *ж.* У мовазнаўстве: абстрактная гукавая адзінка мовы, якая ў розных пазіцыях выконвае сэнсаадрознівальную функцыю. ‖ *прым.* **фане́мны,** -ая, -ае *і* **фанематы́чны,** -ая, -ае.

ФАНЕНДАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медыцынскі прыбор для праслухоўвання хворых, які складаецца з дзвюх гнуткіх слыхавых трубак, злучаных гукаўлоўнай камерай. ‖ *прым.* **фанендаско́пны,** -ая, -ае.

ФАНЕ́РА, -ы, *ж.* **1.** Тонкія драўляныя пласціны для абліцоўкі сталярных вырабаў. **2.** Матэрыял са склееных тонкіх пласцін дрэва з перакрыжаваным размяшчэннем валокнаў драўніны. *Трохслойная ф.* ‖ *прым.* **фане́рны,** -ая, -ае.

ФАНЕРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Абліцоўваць фанерай. ‖ *наз.* **фанерава́нне,** -я, *н. і* **фанеро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фанеро́вачны,** -ая, -ае.

ФАНЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Раздзел мовазнаўства, які вывучае гукі мовы. *Эксперыментальная ф.* **2.** Гукавы склад мовы. *Ф. усходніх гаворак.* ‖ *прым.* **фанеты́чны,** -ая, -ае.

ФА́НЗА, -ы, *ж.* Сялянская хата ў Кітаі, Карэі. ‖ *прым.* **фа́нзавы,** -ая, -ае.

ФАНЗА́, -ы́, *ж.* Кітайская шаўковая тканіна, падобная да тафты. ‖ *прым.* **фанзо́вы,** -ая, -ае. *Ф. сарафан.*

ФАНО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для запісу і ўзнаўлення гукаў (мовы, музыкі, спеваў). ‖ *прым.* **фанаграфі́чны,** -ая, -ае.

ФАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** *мн.* Гульня, удзельнікі якой у якасці штрафу выконваюць якія-н. жартоўныя даручэнні. *Гуляць у фанты.* **2.** Рэч, якая аддаецца ўдзельнікам гэтай гульні для жараб'ёўкі. **3.** Заданне, якое даецца ўдзельніку гульні ў якасці штрафу. ‖ *памянш.* **фа́нцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 2 знач.).

ФАНТАЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які любіць фантазіраваць. ‖ *ж.* **фантазёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **фантазёрскі,** -ая, -ае.

ФАНТАЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* **1.** Аддавацца фантазіі; ма́рыць. **2.** Выдумляць (што-н. непраўдападобнае, тое, чаго не можа быць). *Дзеці многа фантазіруюць.* ‖ *зак.* **сфантазі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй (да 2 знач.). ‖ *наз.* **фантазі́раванне,** -я, *н. і* **фантазёрства,** -а, *н.* ‖ *прым.* **фантазёрскі,** -ая, -ае.

ФАНТА́ЗІЯ, -і, *мн.* -і, -зій, *ж.* **1.** Здольнасць да творчага ўяўлення. *Багатая ф.* **2.** Мара, прадукт чыйго-н. уяўлення. *Гэта не сапраўднасць, а ф.* **3.** Нешта непраўдападобнае, выдуманае. *Гэта дзіцячая ф.* **4.** Дзівацтва; нечаканы, дзіўны ўчынак (разм.). *Прыйшла ў галаву ф.* **5.** Музычны твор свабоднага характару; імправізацыя. *Ф. на тэмы беларускіх народных песень.* ‖ *прым.* **фантазі́йны** -ая, -ае (да 2 знач.).

ФАНТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Струмень вадкасці, газу, які з сілай выкідваецца ўверх пад высокім ціскам. *Ф. нафты. Газавы ф. Кроў б'е фантанам з раны. Вогненны ф.* (перан.). *Радасць б'е фантанам* (перан.). **3.** Збудаванне для падачы і выкідвання вады пад напорам. *Ф. у скверы.* ‖ *прым.* **фанта́нны,** -ая, -ае. *Фантанная нафта.*

ФАНТАНАВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ну́е; *незак.* (спец.). Выбівацца, выходзіць на паверхню чаго-н. у выглядзе фантана (у 1 знач.). *Нафта фантануе.* ‖ *наз.* **фантанава́нне,** -я, *н.*

ФАНТАСМАГО́РЫЯ, -і, *ж.* Прывіды, вычварныя малюнкі, што бачацца чалавеку ў хваравітым сне. ‖ *прым.* **фантасмагары́чны,** -ая, -ае.

ФАНТА́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які любіць аддавацца фантазіі (у 2 знач.), фантазёр. **2.** Пісьменнік, што працуе ў галіне фантастыкі (у 3 знач.). ‖ *ж.* **фанта́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ФАНТА́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Тое, што заснавана на творчым уяўленні, на фантазіі. *Ф. народных паданняў.* **2.** Што-н. нерэальнае, немагчымае. *Асушыць такое балота! Гэта ж ф.!* **3.** *зб.* Літаратурныя творы, у якіх апісваюцца выдуманыя, звышнатуральныя падзеі. *Навуковая ф.* ‖ *прым.* **фантасты́чны,** -ая, -ае. *Ф. раман. Фантастычная літаратура.*

ФАНТАСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фантастыка. **2.** Падобны на фантазію (у 2 знач.); казачны, чароўны, звышнатуральны. *Ф. прывід. Ф. пейзаж. Фантастычнае святло.* **3.** Зусім неверагодны, непраўдападобны. *Фантастычная задума. Гэты чалавек фантастычна* (прысл.) *таленавіты.* ‖ *наз.* **фантасты́чнасць,** -і, *ж.*

ФАНТО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прывід, здань. *Таямнічы ф.*

ФАНФА́РА, -ы, *мн.* -ы, -фа́р, *ж.* **1.** Медны духавы музычны інструмент, які мае выгляд падоўжанай трубы. *Пад гукі фанфар* (таксама перан.: вельмі ўрачыста). **2.** Музычная фраза, кароткі сігнал урачыстага характару, які выконваецца на такім інструменце. ‖ *прым.* **фанфа́рны,** -ая, -ае.

ФАНФАРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Выхваляка, хвалько, чалавек, які выстаўляе напаказ свае ўяўныя якасці. ‖ *прым.* **фанфаро́нскі,** -ая, -ая.

ФАНФАРО́НСТВА, -а, *н.* (разм.). Паводзіны фанфарона, пахвальба.

ФАНФАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трубач, які іграе на фанфары.

ФА́РА, -ы, *мн.* -ы, фар, *ж.* Ліхтар з рэфлектарам на аўтамабілі, лакаматыве, матацыкле і пад. для асвятлення шляху. *Пярэдня фары.* ‖ *прым.* **фа́рны,** -ая, -ае.

ФАРАО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул старажытнаегіпецкіх цароў, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *прым.* **фарао́наўскі,** -ая, -ае.

ФА́РБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Рэчыва, што надае той ці іншы колер прадметам, якія яно пакрывае або насычае. *Ф. на ацэтоне.* **2.** *мн.* Каларыт, колер, тон (на карціне, у прыродзе і інш., а таксама перан.). *Фарбы асенняй прыроды. Абмалёўваць падзеі яркімі фарбамі.* **4.** *адз.* Тое, што і румянец. *Твар меў штучную фарбу.* ‖ *прым.* **фа́рбавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФАРБАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рэчыва, якое выкарыстоўваецца для фарбавання. *Натуральныя фарбавальнікі.*

ФАРБАВА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Майстэрня або цэх, дзе фарбуюць тканіны.

ФАРБАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па фарбавальнай справе. ‖ *ж.* **фарбава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ФАРБАВА́ЦЦА, -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца, насычацца фарбай. *Сцены добра фарбуюцца.* **2.** (*1 і 2 ас. на ўжыв.*). Пэцкаць сабой (пра што-н. нетрывала афарбаванае, пра свежую фарбу). *Дзверы яшчэ фарбуюцца.* **3.** Падмалёўваць губы, твар, валасы (разм.). ‖ *зак.* **пафарбава́цца,** -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся (да 1 і 3 знач.), **вы́фарбавацца,** -буюся, -буешся, -буецца; -буйся (да 1 знач. і, пра валасы, да 3 знач.), **афарбава́цца,** -бу́ецца (да 1 знач.) *і* **нафарбава́цца,** -бу́юся, -бу́ешся, -бу́ецца; -бу́йся (да 1 знач. і, пра валасы, да 3 знач.).

ФАРБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны; *незак., што.* **1.** Пакрываць або насычаць фарбай. *Ф. сцены.* **2.** Пра нетрывала, няякасна або нядаўна афарбаваныя рэчы; пэцкаць (разм.). ‖ *зак.* **пафарбава́ць,** -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны (да 1 знач.), **афарбава́ць,** -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; -бава́ны (да 1 знач.) *і* **вы́фарбаваць,** -бую, -буеш, -буе; -буй; -баваны (да 1 знач.). ‖ *наз.* **фарбава́нне,** -я, *н. і* **пафарбо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *н.* (да 1

знач.). ‖ *прым.* **фарбава́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФА́РБАВЫ *гл.* фарба.

ФАРВА́ТЭР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Водны шлях для бяспечнага плавання суднаў, вызначаны сігнальнымі знакамі. *Марскі ф. Яго творчасць знаходзіцца ў фарватары сусветнай паэзіі* (перан.: у асноўнай лініі, кірунку дзейнасці; кніжн.). ‖ *прым.* **фарва́тэрны,** -ая, -ае.

ФАРМА... (*гл.* **форма...**). Першая частка складаных слоў; пішацца, калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, і ўжыв. са знач.: 1) які мае адносіны да формы (у 1 знач.), напр. *фармазмена;* 2) які мае адносіны да формы (у 7 знач.), напр. *фарматворчасць;* 3) фармавы (у 2 знач.), напр. *фармапласт;* 4) фармовачны, напр. *фармацэх.*

ФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак., што* (спец.). Апрацоўваючы, штампуючы, прыдаваць чаму-н. якую-н. форму. *Ф. цэглу.* ‖ *зак.* **адфармава́ць,** -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны *і* **сфармава́ць,** -му́ю, -му́еш, -му́е, -му́й; -мава́ны. ‖ *наз.* **фармава́нне,** -я, *н. і* **фармо́ўка,** -і, *ДМ* -мо́ўцы, *мн.* -і, -мо́вак, *ж.* ‖ *прым.* **фармо́вачны,** -ая, -ае.

ФАРМАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* форма. **2.** Прыгодны для адліўкі вырабаў у форме (у 5 знач.; спец.). *Фармавая сумесь.* **3.** Зроблены ў форме (у 5 знач.). *Ф. хлеб.*

ФАРМАКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб уздзеянні лекавых рэчываў на арганізм чалавека і жывёлы. ‖ *прым.* **фармакалагі́чны,** -ая, -ае.

ФАРМАКАПЕ́Я, -і, *ж.* (спец.). Афіцыйны звод правіл, якім кіруюцца фармацэўты пры падрыхтоўцы, праверцы, захоўванні, назначэнні лякарстваў. ‖ *прым.* **фармакапе́йны,** -ая, -ае.

ФАРМАКО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па фармакалогіі.

ФАРМАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (кніжн.). Паказаць (-зваць) змястоўны бок з'явы ў выглядзе фармальнай сістэмы або вылічэння. *Фармалізаваная мова* (сістэма спецыялізаваных моўных сродкаў або іх сімвалаў з дакладнымі правіламі спалучальнасці; спец.). ‖ *наз.* **фармаліза́цыя,** -і, *ж. Ф. апісання.*

ФАРМАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Фармальнае прытрымліванне якіх-н. знешніх форм на шкоду сутнасці справы. *Бюракратычны ф.* **2.** У мастацтве, эстэтыцы і інш. гуманітарных навуках: агульная назва кірункаў, якія надаюць значэнне толькі форме, знешняму выражэнню. *Ф. у літаратуразнаўстве.* ‖ *прым.* **фармалісты́чны,** -ая, -ае *і* **фармалі́сцкі,** -ая, -ае.

ФАРМАЛІ́Н, -у, *м.* Дэзінфіцыруючы сродак з рэзкім удушлівым пахам. ‖ *прым.* **фармалі́навы,** -ая, -ае.

ФАРМАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Чалавек, чыя работа прасякнута фармалізмам (у 1 знач.). **2.** Паслядоўнік фармалізму (у 2 знач.). ‖ *ж.* **фармалі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фармалі́сцкі,** -ая, -ае.

ФАРМАЛІ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (разм.). Фармальныя (у 2 знач.) адносіны да чаго-н., прытрымліванне занадта лішніх знешніх фармальнасцей.

ФАРМА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* фармальны. **2.** Тое, што і фармалізм (у 1 знач.). **3.** *мн.* -і, -ей. Дзеянні, неабходныя з пункту погляду пэўнага парадку пры выкананні, афармленні чаго-н. *Вытрымаць усе фармальнасці.*

ФАРМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* форма. **2.** Прасякнуты фармалізмам (у 1 знач.). *Ф. падыход да справы.* **3.** Заснаваны на прынцыпах фармалізму (у 2 знач.). *Ф. метад.* **4.** Зроблены афіцыйна, законна. *Ф. дазвол. Фармальная прычына.* **5.** Такі, дзе захавана толькі знешняя форма, які існуе толькі па форме, для выгляду. *Ф. падыход. Фармальнае права.* ‖ *наз.* **фарма́льнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 5 знач.).

ФАРМА́Т, -а, *М* -ма́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Памер кнігі, аркуша, старонкі і пад. *Вялікага фармату кніга.* ‖ *прым.* **фарма́тны,** -ая, -ае.

ФАРМА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Пэўная стадыя ў развіцці грамадства, а таксама структура грамадства, уласцівая дадзенай стадыі развіцця, якая характарызуецца ўласцівым толькі ёй спосабам вытворчасці. **2.** Сістэма поглядаў, унутраны склад (кніжн.). *Чалавек новай фармацыі.* **3.** Сукупнасць генетычна звязаных горных парод аднаго часу і спосабу ўтварэння (спец.). ‖ *прым.* **фармацы́йны,** -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ФАРМАЦЭ́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст з фармацэўтычнай адукацыяй.

ФАРМАЦЭ́ЎТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Комплекс дысцыплін, якія вывучаюць пытанні здабычы, апрацоўкі, вырабу, захоўвання і водпуску лекавых сродкаў. ‖ *прым.* **фармацэўты́чны,** -ая, -ае.

ФАРМІРАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* фаміравацца, -цца. **2.** *мн.* -і, -яў. Сфарміраванае нанова вайсковае злучэнне, часць.

ФАРМІРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *незак.* **1.** Складвацца, набываць пэўную форму, закончанасць, сталасць у выніку развіцця, змен. *Пэўныя рысы характару фарміруюцца ў дзяцінстве.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Стварацца, арганізоўвацца (пра групу, калектыў і пад.). *Фарміруецца група народнага кантролю.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Складацца з вагонаў, суднаў шляхам размяшчэння іх у пэўным парадку. *Фарміруецца цягнік на Маскву.* ‖ *зак.* **сфарміравацца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **фарміраванне,** -я, *н.* (да 2 знач.) *і* **фарміро́ўка,** -і *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 2 знач.; разм.).

ФАРМІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Выпрацоўваць у каго-н. адпаведныя рысы характару, светапогляд і пад. *Ф. характар вучняў.* **2.** *што.* Ствараць, арганізоўваць (калектыў, клас, вайсковую часць і пад.). *Ф. атрад. Ф. урад.* **3.** *што.* Састаўляць (цягнік), счэпліваючы пэўным парадкам вагоны. *Ф. таварны састаў.* ‖ *зак.* **сфарміравáць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **фармірава́нне,** -я, *н. і* **фарміро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **фарміро́вачны,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.; спец.). *Ф. пункт.*

ФАРМО́ВАЧНЫ, ФАРМО́ЎКА *гл.* фармаваць.

ФАРМО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па фармоўцы. ‖ *ж.* **фармо́ўшчыца,** -ы, -чыц.

ФАРМУЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лёвак, *ж.* **1.** *гл.* фармуляваць. **2.** Сфармуляваная думка, формула (у 1 знач.). *Выразная ф.*

ФАРМУЛІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Тое, што і фармулёўка (у 2 знач.).

ФАРМУЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ліва́ны; *незак., што.* Дакладна выражаць думкі, рашэнні і пад. *Ф. вывады камісіі.* ‖ *зак.* **сфармуляваць,** -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. ‖ *наз.* **фармулёўка,** -і, *ДМ* -лёўцы, *ж. і* **фармулява́нне,** -я, *н.*

ФАРМУЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Паслужны спіс (уст.). **2.** Ліст, кніга або бланк, куды заносяцца асноўныя звесткі пра стан і эксплуатацыю механізма, збудавання. *Ф. машыны.* **3.** Бібліятэчная ўліковая картачка. ‖ *прым.* **фармуля́рны,** -ая, -ае.

ФАРПО́СТ, -а, *М* -сце, *м.* **1.** Передавы пункт, перадавая ўмацаваная пазіцыя. **2.** *перан.* Перадавы пункт, апора чаго-н. (высок.). *Акадэмія — ф. навукі.* ‖ *прым.* **фарпо́ставы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФАРС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тэатральная п'еса лёгкага, жартаўлівага зместу. **2.** *перан.* Нешта ганебнае, цынічнае. *Пусты ф.* ‖ *прым.* **фа́рсавы,** -ая, -ае.

ФАРСІ́РАВАНЫ, -ая, -ае. Які адбываецца хутчэй, чым звычайна; паскораны. *Фарсіраваныя тэмпы.*

ФАРСІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што.* **1.** Узмацніць (узмацняць), паскорыць (паскараць) (кніжн.). *Ф. пуск станцыі.* **2.** Пераадолець (пераадольваць) якую-н. перашкоду або рубеж праціўніка (спец.). *Ф. пераправу.* ‖ *наз.* **фарсі́раванне,** -я, *н. Ф. ракі.*

ФАРСІ́СТЫ, -ая, -ае. Які любіць фарсіць; франтаваты, модны. *Ф. хлопец. Фарсістае адзенне.* ‖ *прым.* **фарсі́стасць,** -і, *ж.*

ФАРСІ́ЦЬ, -ршу́, -рсі́ш, -рсі́ць; -рсі́м, -рсіце́, -рся́ць; *незак.* (разм.). Франціць, важнічаць, выстаўляючы што-н. напаказ. *Ф. гадзіннікам.*

ФАРСУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто любіць фарсіць. ‖ *ж.* **фарсу́ха,** -і, *ДМ* -су́се, *мн.* -і, -су́х.

ФАРСУ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (спец.). Прыбор для распыльвання якіх-н. вадкасцей або парашкападобнага паліва ў топках паравых катлоў, цыліндрах рухавікоў. *Ф. паравоза.* ‖ *прым.* **фарсу́начны,** -ая, -ае.

ФАРТУ́НА, -ы, *ж.* (кніжн.). Лёс, удача, шчаслівы выпадак. *Ф. мне спадарожнічае.*

ФАРТУ́Х, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Пэўнага крою жаночая адзежа, якую надзяваюць спераду на сукенку, спадніцу, каб засцерагчы іх ад забруджвання; пярэднік. **2.** Чахол, рознага роду пакрыўка (спец.). ‖ *памянш.* **фартушо́к,** -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* ‖ *прым.* **фартухо́вы,** -ая, -ае.

ФАРТЫ́СІМА, *прысл.* (спец.). Яшчэ мацней і больш гучна, чым фортэ. *Іграць ф.*

ФАРТЫФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб умацаванні вайсковых пазіцый і спосабах абароны ад сродкаў паражэння. **2.** Ваеннаінжынерныя збудаванні. *Палявая ф.* ‖ *прым.* **фартыфікацы́йны,** -ая, -ае.

ФАРТЭПІЯ́НА, *нескл., н.* Клавішны струнны музычны інструмент (раяль і піяніна). *Іграць на ф.* ‖ *прым.* **фартэпія́нны,** -ая, -ае.

ФАРФО́Р, -у, *м.* **1.** Мінеральная маса з высакаякасных гатункаў белай гліны. *Кубачкі з фарфору.* **2.** *зб.* Вырабы, посуд з такой масы. *Выстаўка фарфору 19 ст.* ‖ *прым.* **фарфо́равы,** -ая, -ае.

ФАРЦО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Той, хто займаецца спекуляцыяй рэчамі, звычайна перакупленымі ў чужаземцаў. ‖ *ж.* **фарцо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **фарцо́ўшчыцкі,** -ая, -ае.

ФАРШ, -у, *м.* **1.** Здробненае мяса для прыгатавання розных відаў ежы. *Курыны ф.* **2.** Мясная або любая іншая здробленая начынка для страў. *Грыбны ф.* ‖ *прым.* **фа́ршавы,** -ая, -ае.

ФАР—ФЕЕ

ФАРШМА́К, -у, *м.* Страва са здробненага мяса ці селядца, запечаных з бульбай, цыбуляй.

ФАРШЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Начыняць фаршам. *Ф. рыбу.* ‖ *зак.* **зафаршыравáць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **фаршыраванне,** -я, *н. і* **фаршыро́ўка,** -і, *ДМ* -ро́ўцы, *ж.*

ФАРЫСЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Крывадушны, ханжа [першапачаткова член старажытнай іудзейскай секты, што вызначалася рэлігійным фанатызмам]. ‖ *ж.* **фарысе́йка,** -і, *ДМ* -се́йцы, *мн.* -і, -се́ек, *ж.* ‖ *прым.* **фарысе́йскі,** -ая, -ае.

ФАРЫСЕ́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Быць фарысеем, крывадушнічаць.

ФАРЫСЕ́ЙСТВА, -а, *н.* Паводзіны фарысея, крывадушнасць.

ФАРЭ́ЙТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Кучар, які сядзіць на першым кані пры запрэжцы цугам. ‖ *прым.* **фарэ́йтарскі,** -ая, -ае.

ФАРЭ́ЛЬ, -і, *ж.* Тое, што і стронга. ‖ *прым.* **фарэ́левы,** -ая, -ае *і* **фарэ́льны,** -ая, -ае.

ФАРЭ́РЦЫ, -аў, *адз.* фарэ́рац, -рца, *м.* Скандынаўскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Фарэрскіх астравоў. ‖ *ж.* **фарэ́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **фарэ́рскі,** -ая, -ае. *Фарэрская мова* (германскай групы індаеўрапейскай сям'і моў).

ФАС, -а, *м.* Выгляд спераду, з твару. *Фатаграфавацца ў ф. Павярнуцца фасам.* ‖ *прым.* **фа́сны,** -ая, -ае.

ФАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны; *незак., што.* Раскладваць, развазваць і ўпакоўваць што-н. у пэўных колькасцях, дозах. *Ф. пячэнне. Ф. муку.* ‖ *зак.* **расфасавáць,** -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -сава́ны. ‖ *наз.* **фасава́нне,** -я, *н.,* **фасо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.,* **расфасо́ўванне,** -я, *н. і* **расфасо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фасо́вачны,** -ая, -ае *і* **расфасо́вачны,** -ая, -ае. *Фасовачная машына.*

ФАСА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пярэдняя галаўная частка будынка, што выходзіць на вуліцу. ‖ *прым.* **фаса́дны,** -ая, -ае.

ФА́СКА, -і, *ДМ* фа́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (спец.). **1.** Навостраны бок ляза, скошаны край шкла, металічных, драўляных і іншых вырабаў. **2.** Кадачка з вушкамі (разм.).

ФАСО́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Адно зерне фасолі.

ФАСО́ЛЯ, -і, *ж.* Аднагадовая бабовая расліна з доўгімі вузкімі пладамі (стручкамі), а таксама самі стручкі і яе насенне. ‖ *прым.* **фасо́левы,** -ая, -ае.

ФАСО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Форма, крой, па якіх што-н. пашыта. *Модны ф. касцюма.* **2.** Знешні выгляд, форма якога-н. прадмета. *Ф. мэблі.* **3.** Паказная франтаватасць; шык (разм.). *Трымаць ф.* (важнічаць, франціцца). ‖ *прым.* **фасо́нны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ФАСО́НІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Прыгожага, моднага фасону. *Фасоністае плацце.* **2.** Пра чалавека: франтаваты, франсісты. *Ф. кавалер.* ‖ *наз.* **фасо́ністасць,** -і, *ж.*

ФАСО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фасон. **2.** Які мае адносіны да вырабаў пэўнай мадэлі, а таксама ўскладненай мадэлі, фасону (спец.). *Фасоннае ліццё.*

ФАСО́ЎКА *гл.* фасаваць.

ФАСО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца фасоўкай. *Ф. тавараў. Аптэчны ф.* ‖ *ж.* **фасо́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **фасо́ўшчыцкі,** -ая, -ае.

ФАСТРЫ́ГА, -і, *ДМ* -ры́зе, *ж.* Шво вялікімі шыўкамі, якім часова, папярэдне сшываецца.

ФАСТРЫГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *незак., што.* **1.** Шыць, сшываць рэдкімі шыўкамі, фастрыгаю, намячаючы лінію швоў. *Ф. сукенку.* **2.** Шыць рэдкімі шыўкамі, рыхтуючы да прымеркі. *Ф. паліто.* ‖ *зак.* **прафастрыгава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 1 знач.) *і* **сфастрыгава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны (да 2 знач.). ‖ *наз.* **фастрыгава́нне,** -я, *н.*

ФАСФАРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які свеціцца бледным святлом, як фосфар.

ФАСФА́Т, -у, *М* -фа́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Мінеральнае рэчыва, соль фосфарнай кіслаты, якая выкарыстоўваецца як угнаенне, а таксама ў тэхніцы і ў медыцыне. ‖ *прым.* **фасфа́тны,** -ая, -ае *і* **фасфа́тавы,** -ая, -ае.

ФАТ, -а, *М* фа́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пусты, пошлы чалавек, які любіць рысавацца, пазіраваць.

ФАТА́, -ы́, *ДМ* фаце́, *ж.* Галаўны ўбор нявесты: лёгкая белая накідка з кісяі або карунак. *Вясельная ф.*

ФАТАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Схільны да фатаўства. ‖ *наз.* **фатава́тасць,** -і, *ж.*

ФАТАГРАФАВА́ЦЦА, -фу́юся, -фу́ешся, -фу́ецца; -фу́йся; *незак.* Атрымліваць сваё адлюстраванне пры дапамозе фатаграфіі (у 1 знач.). ‖ *зак.* **сфатаграфава́цца,** -фу́юся, -фу́ешся, -фу́ецца; -фу́йся. ‖ *наз.* **фатаграфава́нне,** -я, *н.*

ФАТАГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *каго-што., незак.* Здымаць фатаграфічным апаратам. ‖ *зак.* **сфатаграфава́ць,** -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны. ‖ *наз.* **фатаграфава́нне,** -я, *н.*

ФАТАГРАФІ́ЗМ, -у, *м.* Знешне дакладнае, але ідэйна не асэнсаванае адлюстраванне рэчаіснасці.

ФАТАГРА́ФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* **1.** Атрыманне вобразаў прадметаў на светлоадчувальных пласцінках, плёнках. *Каляровая ф.* **2.** Здымак, атрыманы такім спосабам. *Студэнцкая ф.* **3.** Майстэрня, установа, дзе займаюцца фатаграфаваннем. ‖ *прым.* **фатаграфі́чны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ФАТАЛІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Містычная вера ў непазбежнасць лёсу, у тое, што ўсё ў свеце нібы загадзя вызначана наперад таямнічай сілай. ‖ *прым.* **фаталісты́чны,** -ая, -ае.

ФАТАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які верыць у непазбежнасць лёсу. ‖ *ж.* **фаталі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ФАТАЛІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фаталізм. **2.** Тое, што і фатальны. ‖ *наз.* **фаталісты́чнасць,** -і, *ж.*

ФАТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Быццам прызначаны лёсам; непазбежны, наканаваны. *Ф. збег акалічнасцей. Фатальнае супадзенне.* ‖ *наз.* **фата́льнасць,** -і, *ж.*

ФАТАЎСКІ́, -а́я, -о́е. Уласцівы фату. *Фатаўскія манеры.*

ФАТАЎСТВО́, -а́, *н.* Паводзіны фата.

ФАТО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па фатаграфіі.

ФА́ЎНА, -ы, *ж.* Сукупнасць усіх відаў пэўнай мясцовасці ці геалагічнага перыяду. *Ф. Белавежскай пушчы.*

ФАЦЭ́Т, -у, *М* -цэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Камічны, забаўны чалавек; пра некага маланаёмага, пра каго-н. наогул.

ФАЦЭ́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Камічны, забаўны. ‖ *наз.* **фацэ́тнасць,** -і, *ж.*

ФАШЫ́ЗМ, -у, *м.* Ідэалогія ваяўнічага шавінізму і расізму, якая імкнецца да знішчэння дэмакратыі, устанаўлення рэжыму жорсткай рэакцыі і развязвання захопніцкіх войнаў. ‖ *прым.* **фашы́сцкі,** -ая, -ае. *Ф. рэжым.*

ФАШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, -шы́н, *ж.* (спец.). Звязаны пучок хворасту, чароту для ўмацавання насыпаў, плацін, дарог па болоце. ‖ *прым.* **фашы́нны,** -ая, -ае.

ФАШЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік фашызму, член фашысцкай партыі. ‖ *ж.* **фашы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фашы́сцкі,** -ая, -ае.

ФАЭТО́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лёгкі экіпаж з адкідным верхам. **2.** Легкавы аўтамабіль, у якім можна адкідаць верх (спец.). ‖ *прым.* **фаэто́нны,** -ая, -ае.

ФАЭТО́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Птушка сямейства весланогіх, якая жыве ў трапічных морах.

ФАЯ́НС, -у, *м.* **1.** Мінеральная маса з асобных гатункаў гліны з дамешкай гіпсу і іншых рэчываў, якая служыць для вырабу керамікі. **2.** *зб.* Пасуда, вырабы з гэтай масы. ‖ *прым.* **фая́нсавы,** -ая, -ае.

ФЕАДА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пры феадалізме: прадстаўнік пануючага класа, памешчык-прыгоннік, які эксплуатуе прыгонных сялян.

ФЕАДАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Грамадска-эканамічная фармацыя, якая існавала перад капіталізмам і характарызавалася наяўнасцю двух асноўных класаў — феадалаў і залежных ад іх прыгонных сялян. ‖ *прым.* **феада́льны,** -ая, -ае.

ФЕДЭРАЛІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Дзяржаўны лад, заснаваны на прынцыпах федэрацыі. **2.** Палітычны рух за ўстанаўленне такога ладу. ‖ *прым.* **федэралі́сцкі,** -ая, -ае.

ФЕДЭРАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік федэралізму. ‖ *ж.* **федэралі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ФЕДЭРА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Саюзная дзяржава, якая складаецца з дзяржаў, што аб'ядналіся, або дзяржаўных утварэнняў, што захоўваюць пэўную юрыдычную і палітычную самастойнасць; адпаведная форма дзяржаўнага ўладкавання. *Расійская Федэрацыя.* **2.** Саюз асобных таварыстваў, арганізацый. *Шахматная ф.* ‖ *прым.* **федэраты́ўны,** -ая, -ае *і* **федэра́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Федэратыўная дзяржава. Федэратыўная Рэспубліка Германіі. Федэратыўная адзінка. На федэратыўных пачатках. Федэральны канцлер.*

ФЕЕРВЕ́РК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Каляровыя агні ў паветры, якія атрымліваюцца пры спальванні разнастайных парахавых сумесей у час розных святаў, урачыстасцей і пад. *Святочны ф. Ф. слоў* (перан.: пра лішняе мнагаслоўе). ‖ *прым.* **феерве́рачны,** -ая, -ае.

ФЕЕРВЕ́РКЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай Расіі: унтэр-афіцэр артылерыі.

ФЕЕРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* феерыя. **2.** Казачны, чароўны, як у феерыі. *Феерычнае відовішча.* ‖ *наз.* **феерычнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ФЕЕ́РЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* **1.** Тэатральнае або цыркавое прадстаўленне з казачным сюжэтам, раскошнымі дэкарацыямі і рознымі сцэнічнымі эфектамі. **2.** *перан.* Чароўнае, казачнае відовішча. ‖ *прым.* **феерычны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Феерычныя эфекты.*

ФЕЛА́Х, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Селянін-земляроб у арабскіх краінах. ‖ *прым.* **фела́хскі**, -ая, -ае.

ФЕЛЬД'Е́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ваенны або ўрадавы кур'ер для вельмі важных даручэнняў. ‖ *прым.* **фельд'е́герскі**, -ая, -ае. *Фельд'егерская пошта.*

ФЕЛЬДМА́РШАЛ, -а, *мн.* -аў, *м.* У царскай і некаторых замежных арміях: вышэйшы генеральскі чын, а таксама асоба, якая мае такі чын. ‖ *прым.* **фельдма́ршальскі**, -ая, -ае.

ФЕЛЬДФЕ́БЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* У царскай і некаторых замежных арміях: званне старшага унтэр-афіцэра, памочніка камандзіра роты па гаспадарцы, а таксама асоба, якая мае гэта званне. ‖ *прым.* **фельдфе́бельскі**, -ая, -ае.

ФЕЛЬЕТАНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аўтар фельетонаў. ‖ *ж.* **фельетані́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фельетані́сцкі**, -ая, -ае.

ФЕЛЬЕТО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Газетны або часопісны артыкул на злабадзённую тэму, у якім выкарыстаны гумарыстычныя і сатырычныя прыёмы выкладання. ‖ *прым.* **фельето́нны**, -ая, -ае.

ФЕ́ЛЬЧАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Памочнік урача — асоба з сярэдняй медыцынскай адукацыяй. ‖ *ж.* **фе́льчарка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак *і* **фельчары́ца**, -ы, *мн.* -ы, -рыц (разм.). ‖ *прым.* **фе́льчарскі**, -ая, -ае. *Фельчарскія курсы.*

ФЕЛЮ́ГА, -і, *ДМ* -люзе, *мн.* -і, -люг, *ж.* Невялікае паруснае бяспалубнае судна на паўднёвых морах. ‖ *прым.* **фелю́жны**, -ая, -ае.

ФЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрычны прыбор для сушкі валасоў нагрэтым паветрам.

ФЕНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел біялогіі, які вывучае сезонныя з'явы ў жывой прыродзе, змены ў раслінным і жывёльным свеце, абумоўленыя зменай пор года і пагоднымі ўмовамі. ‖ *прым.* **феналагі́чны**, -ая, -ае.

ФЕНАМЕНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Выключны, незвычайны; выдатны па сваіх якасцях. *Фенаменальныя здольнасці. Ф. голас.* ‖ *наз.* **фенамена́льнасць**, -і, *ж.*

ФЕ́НІКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У некаторых старажытных міфалогіях: птушка, якая валодае здольнасцю спальваць сябе, а потым зноў узнікаць з попелу, з'яўляючыся сімвалам вечнага абнаўлення. *Узнік, як ф. з попелу.*

ФЕНІ́Л, -у, *м.* Радыкал[2] (у 2 знач.), які складаецца з шасці атамаў вадароду і шасці атамаў вугляроду, астатак бензолу, што ўваходзіць у склад многіх арганічных злучэнняў. ‖ *прым.* **фені́лавы**, -ая, -ае.

ФЕНО́Л, -у, *м.* Карболавая кіслата. ‖ *прым.* **фено́лавы**, -ая, -ае.

ФЕНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па феналогіі.

ФЕНО́МЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Незвычайная, асаблівая з'ява, рэдкі факт. **2.** Пра чалавека, які адрозніваецца выдатнымі здольнасцямі, талентам. *Ён быў феноменам розуму і высакароднасці.*

ФЕРАСПЛА́Ў, -ла́ву, *м.* (спец.). Сплаў жалеза з якім-н. іншым элементам. ‖ *прым.* **фераспла́ўны**, -ая, -ае.

ФЕРЗЬ, ферзя́, *мн.* ферзі́, -ёў, *м.* Самая моцная фігура ў шахматнай гульні. ‖ *прым.* **фе́рзевы**, -ая, -ае. *Ф. гамбіт.*

ФЕ́РМА[1], -ы, *мн.* -ы, ферм, *ж.* **1.** Жывёлагадоўчая гаспадарка ў калгасах і саўгасах. *Лепшая ў раёне малочная ф.* **2.** Прыватнае сельскагаспадарчае прадпрыемства, прыватная гаспадарка, заснаваныя на ўласнай або апрацаванай зямлі. ‖ *прым.* **фе́рменны**, -ая, -ае.

ФЕ́РМА[2], -ы, *ж.* (спец.). Збудаванне, канструкцыя са злучаных між сабой металічных ці драўляных брусоў. *Маставая ф.* ‖ *прым.* **фе́рмавы**, -ая, -ае *і* **фе́рменны**, -ая, -ае (спец.).

ФЕРМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Арганічнае рэчыва, якое выпрацоўваецца жывой клеткай і рэгулюе абмен рэчываў у арганізме. ‖ *прым.* **ферме́нтны**, -ая, -ае.

ФЕ́РМЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Уладальнік або арандатар фермы[1] (у 2 знач.). ‖ *прым.* **фе́рмерскі**, -ая, -ае.

ФЕ́РМЕРСТВА, -а, *н.* **1.** Фермерская сістэма гаспадаркі. **2.** *зб.* Фермеры.

ФЕРТ, -а, *М* -рце, *м.* **1.** Старая назва літары «ф». **2.** Самаздаволены, фарсісты і франтаваты чалавек (разм.). ◊ **Фертам хадзіць** або **глядзець** (разм.) — мець самаздаволены выгляд.

ФЕ́СКА, -і, *ДМ* фе́сцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* Шапачка ў форме ўсечанага конуса з кутасом (галаўны ўбор у некаторых краінах Бліжняга Усходу).

ФЕСТО́Н, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адзін з выступаў зубчастай абляможкі па краях сукенкі, фіранкі, штор і пад. ‖ *памянш.* **фесто́нчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **фесто́нны**, -ая, -ае.

ФЕСТЫВА́ЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Шырокая грамадская ўрачыстасць з паказам і праглядам дасягненняў якіх-н. відаў мастацтва. *Ф. дакументальных фільмаў.* ‖ *прым.* **фестыва́льны**, -ая, -ае.

ФЕТР, -у, *м.* Валены з воўны лепшы гатунак лямцу, які ідзе на выраб капелюшоў, валёнак і інш. ‖ *прым.* **фе́травы**, -ая, -ае.

ФЕТЫ́Ш, -ыша́, *мн.* -ышы́, -ыша́ў *і* -ышо́ў, *м.* **1.** У першабытных народаў: прадмет, надзелены звышнатуральнай магічнай сілай, дзякуючы чаму служыў аб'ектам рэлігійнага культу. **2.** *перан.* Рэч або чалавек, якога паважаюць, якому вераць і сляпа пакланяюцца.

ФЕТЫШЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак. і незак., што* (кніжн.). Ператтварыць (ператтвараць) што-н. у фетыш (у 2 знач.); адносіцца да чаго-н. як да фетыша. ‖ *наз.* **фетышыза́цыя**, -і, *ж.*

ФЕТЫШЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** Культ неадушаўлёных прадметаў у першабытных народаў. **2.** Пакланенне фетышам (у 2 знач.), фетышызацыя чаго-н. (кніжн.). ‖ *прым.* **фетышы́сцкі**, -ая, -ае.

ФЕХТАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца фехтаваннем. ‖ *ж.* **фехтава́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ФЕХТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак.* Біцца на рапірах, шпагах, шаблях і пад. са спартыўнымі мэтамі. ‖ *наз.* **фехтава́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **фехтава́льны**, -ая, -ае.

ФЕШЭНЕ́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які адпавядае патрабаванням найлепшага густу і моды; элегантны, раскошны. *Ф. дом адпачынку.* ‖ *наз.* **фешэне́бельнасць**, -і, *ж.*

ФЕ́Я, -і, *мн.* -і, фей, *ж.* У заходнееўрапейскай казачнай літаратуры — істота жаночага полу, здольная на цуды; чараўніца. *Добрая ф. Злая ф.*

ФІ́БРА[1], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Жылка, нерв (уст.). **2.** *перан., мн.* Ужыв. ў некаторых выразах з займеннікам «увесь» у значэнні ўся істота (чалавека), сукупнасць усіх сіл (кніжн.). *Ненавідзець усімі фібрамі душы* (вельмі ненавідзець). ‖ *прым.* **фібро́зны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ФІ́БРА[2], -ы, *ж.* (спец.). Гнуткая моцная папяровая маса, апрацаваная хімічным спосабам і спрасаваная, якая замяняе скуру пры вырабе чамаданаў і пад., а таксама з'яўляецца ізаляцыйным матэрыялам. ‖ *прым.* **фі́бравы**, -ая, -ае. *Ф. чамадан.*

ФІБРО́МА, -ы, *ж.* (спец.). Дабраякасная пухліна з валакністай злучальнай тканкі. ‖ *прым.* **фібро́мны**, -ая, -ае *і* **фібраматозны**, -ая, -ае.

ФІ́ГА[1], -і, *ДМ* фі́зе, *мн.* фі́гі, фіг, *ж.* (разм.). Тое, што і дуля (у 2 знач.). ◊ **Фіга з маслам; фіга на талерцы** (разм.) — нічога, зусім нічога.

ФІ́ГА[2], -і, *ДМ* фі́зе, *мн.* -і, фіг, *ж.* Фігавае дрэва, а таксама плод гэтага дрэва. ‖ *прым.* **фі́гавы**, -ая, -ае. *Фігавае дрэва* (дрэва сямейства тутавых, плады якога зрастаюцца ў шарападобныя ўтварэнні, вядомыя пад назвамі фіга, інжыр, вінная ягада).

ФІ́ГЛІ-МІ́ГЛІ, фі́гляў-мі́гляў (разм.). Жарты, хітрыкі, якія-н. незразумелыя і непрыстойныя прыёмы для дасягнення чаго-н. *Ведаю я вашы фіглі-міглі, не пройдзе!*

ФІГЛЯ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Фокуснік, акрабат (уст.). **2.** *перан.* Пра чалавека, які імкнецца прыцягнуць да сябе ўвагу крыўляннем, жартамі (разм.). ‖ *прым.* **фігля́рскі**, -ая, -ае.

ФІГЛЯ́РНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і фіглярыць.

ФІГЛЯ́РСТВА, -а, *н.* (разм.). Паводзіны фігляра або выхадка фігляра (у 2 знач.).

ФІГЛЯ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Займацца фіглярствам.

ФІГУ́РА, -ы, *мн.* -ы, -гу́р, *ж.* **1.** У геаметрыі: частка плоскасці, абмежаваная замкнутай лініяй, а таксама наогул сукупнасць размешчаных пэўным чынам пунктаў, ліній, паверхняў і цел. **2.** Комплекс рухаў пры выкананні чаго-н. (у танцы, пры катанні на лыжах і пад.). *Першая ф. кадрылі.* **3.** Постаць чалавека або жывёлы ў скульптуры, жывапісе. *Скульптурная ф.* **4.** Целасклад, а таксама знешнія абрысы, формы чалавека. *У цемнаце прабеглі тры фігуры.* **5.** *перан.* Пра чалавека як носьбіта якіх-н. якасцей, уласцівасцей. *Буйная палітычная ф. Раней ён быў вялікай фігурай* (важнай). **6.** У шахматах: кароль, ферзь, ладдзя, слон і конь, а таксама старшая гральная карта (валет, дама, кароль, туз). **7.** Моўны зварот, стылістычны прыём, які надае мове асаблівую выразнасць. *Рытмічныя фігуры.* ‖ *памянш.* **фігу́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 3 і 4 знач.). ‖ *прым.* **фігу́рны**, -ая, -ае (да 6 і ў некаторых злучэннях, спец., да 3 знач.).

ФІГУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Быць, знаходзіцца, прысутнічаць дзе-н., прымаючы ўдзел у чым-н. *Ф. на сходзе ў якасці запрошанага.* **2.** Быць прадметам

увагі, абмеркавання. *Гэта праблема не фігуравала на з'ездзе.* || *наз.* **фігураванне,** -я, *н.*

ФІГУРАЛЬНЫ, -ая, -ае. Алегарычны, вобразны, які з'яўляецца фігурай (у 7 знач.). *Ф. зварот. Ф. сэнс.* || *наз.* **фігуральнасць,** -і, *ж.*

ФІГУРАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). **1.** Танцоўшчык у групавых балетных выступленнях. **2.** Тое, што і статыст. || *ж.* **фігурантка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

ФІГУРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фігура. **2.** Які мае выгляд якой-н. геаметрычнай фігуры, узора. *Фігурная рамка.* **3.** Які выконваецца з фігурамі (у 2 знач.). *Фігурнае плаванне. Фігурнае катанне на каньках. Фігурныя канькі* (для фігурнага катання). **4.** Які мае прыгожую фігуру. *Фігурная дзяўчына.* || *наз.* **фігурнасць,** -і, *ж.*

ФІГУРЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца фігурным катаннем на каньках або выкананнем спартыўных практыкаванняў з фігурамі (у 2 знач.). || *ж.* **фігурыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.*

ФІГУРЫСТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Складаны па форме. *Фігурыстая разьба.* **2.** Які мае прыгожую фігуру (у 4 знач.). *Ф. хлопец.*

ФІДЭІЗМ, -у, *м.* Рэлігійнае вучэнне, якое ставіць веру над розумам. || *прым.* **фідэістычны,** -ая, -ае.

ФІДЭІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік фідэізму. || *ж.* **фідэістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **фідэісцкі,** -ая, -ае.

ФІЁРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вузкі, з крутымі і высокімі берагамі марскі заліў, які глыбока ўразаецца ў сушу. *Скандынаўскія фіёрды.*

ФІЖМЫ, -аў. У 18 — пач. 19 стст.: шырокі каркас, зроблены з кітовага вуса ў выглядзе абруча, які надзяваўся пад спадніцу і надаваў пышнасць фігуры, а таксама спадніца з такім каркасам.

ФІЗІЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучоны — спецыяліст у галіне фізіялогіі (у 1 знач.).

ФІЗІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па фізіцы.

ФІЗІКА, -і, *ДМ* -зіцы, *ж.* **1.** Адна з асноўных галін прыродазнаўства — навука аб уласцівасцях і будове матэрыі, аб формах яе руху і зменах, аб агульных заканамернасцях з'яў прыроды. *Тэарэтычная ф.* **2.** Самі такія ўласцівасці і будова, формы руху і змянення. *Ф. цвёрдага цела. Ф. плазмы. Ф. ядра.* || *прым.* **фізічны,** -ая, -ае.

ФІЗІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фізіка. **2.** Які мае адносіны да дзейнасці мышц, мускулаў у жывых істот; цялесны. *Фізічная праца. Фізічная прыгажосць. Перамагчы фізічна* (прысл.). **3.** Які адносіцца да палавых узаемаадносін. *Фізічная блізкасць.* **4.** Матэрыяльны. *Фізічнае старэнне машын.* ○ **Фізічная асоба** (спец.) — чалавек як носьбіт грамадзянскіх правоў і абавязкаў.

ФІЗІЯЛОГІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб жыццядзейнасці арганізма, яго клетак, органаў, функцыянальных сістэм. *Ф. чалавека. Ф. раслін.* **2.** Сукупнасць жыццёвых працэсаў, што адбываюцца ў арганізме і яго частках. *Ф. вышэйшай нервовай дзейнасці. Ф. дыхання.* **3.** *перан.* Грубая пачуццёвасць, секс (разм.). || *прым.* **фізіялагічны,** -ая, -ае.

ФІЗІЯНОМІЯ, -і, *мн.* -і, -мій, *ж.* (разм.). Твар чалавека. *Непрыемная ф. Пацешная ф. Ф. мясцовасці, вёскі* (перан.: знешні выгляд).

ФІЗІЯТЭРАПЕЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па фізіятэрапіі. *Урач-ф.*

ФІЗІЯТЭРАПІЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае ўздзеянне на арганізм розных фізічных фактараў (святла, цеплыні, вады, электрычнасці і пад.) і лячэнне хвароб фізічнымі прыроднымі сродкамі. || *прым.* **фізіятэрапеўтычны,** -ая, -ае. *Ф. кабінет.*

ФІЗКУЛЬТУРА, -ы, *ж.* Фізічная культура, усебаковае ўмацаванне і ўдасканаленне чалавечага цела пры дапамозе фізічных практыкаванняў. *Зала для фізкультуры. Адпусціць сродкі на фізкультуру.* || *прым.* **фізкультурны,** -ая, -ае.

ФІЗКУЛЬТУРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, які займаецца фізічнай культурай, спортам. **2.** Выкладчык фізкультуры (разм.). || *ж.* **фізкультурніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ФІКС: ідэя-фікс (кніжн.) — неадчэпная, навязлівая думка, якая не дае спакою каму-н.

ФІКСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны; *незак., што.* **1.** Адзначаць на паперы, замацоўваць што-н. у свядомасці (запісваць, запамінаць). *Ф. усе дробязі. Ф. у памяці.* **2.** Канчаткова ўстанаўліваць. *Ф. тэрмін склікання нарады будаўнікоў.* **3.** Сканцэнтроўваць, накіроўваць. *Ф. увагу.* **4.** Замацоўваць у пэўным становішчы. *Ф. хворую канечнасць.* **5.** Апрацоўваць (матэрыял) хімічным рэчывам для замацавання саставу, формы (спец.). || *зак.* **зафіксаваць,** -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны (да 1 і 2 знач.). || *наз.* **фіксаванне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **фіксацыя,** -і, *ж.* (да 1, 4 і 5 знач.).

ФІКСАЖ, -у, *м.* (спец.). Хімічны раствор, у якім прамываюць пасля праяўлення фатаграфічную плёнку, пласцінку або адбітак з яе для замацавання відарыса. || *прым.* **фіксажны,** -ая, -ае.

ФІКСАТУАР, -у, *м.* Памада для валасоў, якая надае гладкасць мужчынскай прычосцы.

ФІКТЫЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які з'яўляецца фікцыяй. *Фіктыўныя дакументы.* || *наз.* **фіктыўнасць,** -і, *ж.*

ФІКУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трапічная вечназялёная расліна з авальнымі лістамі, якая вырошчваецца ў хаце як дэкаратыўная. || *прым.* **фікусны,** -ая, -ае.

ФІКЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Наўмысна выдуманае становішча, якое не адпавядае рэчаіснасці і выкарыстоўваецца як падробка.

ФІЛАКАРТЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца філакартыяй. || *ж.* **філакартыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **філакартысцкі,** -ая, -ае.

ФІЛАКАРТЫЯ, -і, *ж.* Калекцыяніраванне мастацкіх, фатаграфічных паштовак. || *прым.* **філакартычны,** -ая, -ае.

ФІЛАЛОГІЯ, -і, *ж.* Сукупнасць навук, якія вывучаюць духоўную культуру народа, выражаную ў мове і літаратурнай творчасці. *Славянская ф.* || *прым.* **філалагічны,** -ая, -ае.

ФІЛАНТРОП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца філантропіяй. || *ж.* **філантропка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак.

ФІЛАНТРОПІЯ, -і, *ж.* Дабрачынная дзейнасць, аказанне дапамогі бедным і тым, хто мае ў чым-н. патрэбу, іх апекаванне. || *прым.* **філантрапічны,** -ая, -ае. *Філантрапічнае таварыства.*

ФІЛАРМОНІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Установа, якая займаецца арганізацыяй канцэртаў і прапагандай музычнага мастацтва. *Артыст філармоніі.* **2.** Канцэртная зала такой установы. || *прым.* **філарманічны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Ф. аркестр.*

ФІЛАСОФІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб найбольш агульных законах развіцця грамадства, прыроды і мыслення. **2.** *чаго.* Метадалагічныя прынцыпы, што ляжаць у аснове якой-н. навукі. *Ф. гісторыі.* **3.** Абстрактныя, пустыя разважанні (разм.). *Навошта ты развёў тут цэлую філасофію?* || *прым.* **філасофскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФІЛАСОФСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* філасофія. **2.** Уласцівы філосафу (у 2 знач.), спакойны, разважлівы, удумлівы. *Філасофскія адносіны да справы.* **3.** *перан.* Глыбакадумны, сур'ёзны (разм.). *Рабіць з філасофскім выглядам.* **4.** У аснову якога пакладзена глыбокая ідэя (кніжн.). *Філасофская паэма.* ○ **Філасофскі камень** — згодна з уяўленнямі сярэдневяковых алхімікаў, фантастычнае цудадзейнае рэчыва, якое можа ператвараць металы ў золата, вылечваць усе хваробы, вяртаць маладосць і г.д.

ФІЛАСОФСТВАВАЦЬ, -ствую, -ствуеш, -ствуе; -ствуй; *незак.* **1.** Займацца філасофскімі пабудовамі (уст.). **2.** *перан.* Мудраваць, безгрунтоўна разважаць на абстрактныя тэмы (разм.). || *наз.* **філасофстваванне,** -я, *н.* (да 2 знач.).

ФІЛАТЭЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца калекцыяніраваннем марак. || *ж.* **філатэлістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **філатэлісцкі,** -ая, -ае.

ФІЛАТЭЛІЯ, -і, *ж.* Калекцыяніраванне і вывучэнне паштовых і іншых марак, паштовых знакаў, а таксама папяровых грашовых знакаў розных краін. || *прым.* **філатэлістычны,** -ая, -ае.

ФІЛАФАНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца філафаніяй. || *ж.* **філафаністка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **філафанісцкі,** -ая, -ае.

ФІЛАФАНІЯ, -і, *ж.* Калекцыяніраванне гуказапісаў. || *прым.* **філафанічны,** -ая, -ае.

ФІЛЕ[1], *нескл., н.* **1.** Мяса вышэйшага гатунку з сярэдняй часткі хрыбта тушы. *Ф. скумбрыі.* **2.** Кусок мяса або рыбы, ачышчаны ад касцей, а таксама ежа з такога мяса. || *прым.* **філейны,** -ая, -ае.

ФІЛЕ[2], *нескл., н.* Вышыўка па сетцы з нітак або ажурная вязка. || *прым.* **філейны,** -ая, -ае. *Філейная работа.*

ФІЛЕЙ, -ю, *м.* Тое, што і філе[1] (у 1 знач.). || *прым.* **філейны,** -ая, -ае. *Філейная выразка.*

ФІЛЁНГА, -і, *ДМ* -нзе, *ж.* (спец.). **1.** Тонкая дошка або фанера, якая ўстаўляецца ў дзвярную або іншую раму. **2.** Вузкая каляровая палоска, якая аддзяляе афарбаваную панэль ад верхняй часткі сцяны. || *прым.* **філянговы,** -ая, -ае.

ФІЛЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Паліцэйскі агент, сышчык. || *прым.* **філёрскі,** -ая, -ае.

ФІЛІГРАННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да філіграні; зроблены з філіграні (у 1 знач.). *Філіграннныя вырабы.* **2.** *перан.* Вельмі дакладны, які патрабуе асаблівай увагі да дробязей і дэталей. *Філігранная майстэрства.* || *прым.* **філіграннасць,** -і, *ж.*

ФІЛІГРАНЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Мастацкі ювелірны выраб з тонкага кручанага залатога, сярэбранага або іншага дроту, які мае выгляд карункаў. **2.** Вадзяны знак на паперы, а таксама папера з такім знакам. || *прым.* **філіграны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФІЛІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная начная птушка атрада соў.

ФІЛІПІКА, -і, *ДМ* -піцы, *ж.* (кніжн.). Гнеўная выкрывальная прамова, выступленне супраць каго-, чаго-н.

ФІЛІСТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек з вузкім мяшчанскім кругаглядам і ханжаскімі паводзінамі, абывацель. ‖ *прым.* **філістэрскі,** -ая, -ае.

ФІЛІСТЭРСТВА, -а, *н.* (кніжн.). Погляды і паводзіны філістэра; абывацельская коснасць і ханжаства.

ФІЛІЯЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Аддзяленне буйнога прадпрыемства, якой-н. установы ці арганізацыі. *Ф. банка.* ‖ *прым.* **філіяльны,** -ая, -ае.

ФІЛОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучоны — спецыяліст у галіне філалогіі.

ФІЛОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Лодар, гультай.

ФІЛОНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм. пагард.). Лодарнічаць, нічога не рабіць. *Даволі ф., трэба працаваць.*

ФІЛОСАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Вучоны — спецыяліст у галіне філасофіі, а таксама ўвогуле мысліцель, што займаецца распрацоўкай пытанняў светапогляду. **2.** *перан.* Чалавек, які ўдумліва, сур'ёзна ставіцца да жыцця, спакойна і разважліва адносіцца да жыццёвых няўдач і стрэсаў. **3.** Той, хто схільны да абстрактных разважанняў (разм.).

ФІЛУМЕНІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які займаецца філуменіяй. ‖ *ж.* **філуменістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* ‖ *прым.* **філуменісцкі,** -ая, -ае.

ФІЛУМЕНІЯ, -і, *ж.* Калекцыяніраванне запалкавых этыкетак.

ФІЛЬМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тонкая празрыстая плёнка з нанесеным на яе святлоадчувальным слоем, якая ўжываецца для фатаграфічнай здымкі (спец.). **2.** Такая стужка са здымкамі для дэманстрацыі, паказу ў кіно; кінакарціна. *Дакументальны ф. Прыгодніцкі ф.* ‖ *прым.* **фільмавы,** -ая, -ае.

ФІЛЬМА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да фільмаў (у 2 знач.), напр. *фільмакопія, фільматэка, фільмафонд.*

ФІЛЬМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; -маваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Перанесці (-носіць) адлюстраванне (пераважна друкаваны тэкст) на фільм (у 1 знач.). ‖ *наз.* **фільмаванне,** -я, *н.*

ФІЛЬМАСКОП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Праектар для паказу дыяфільмаў. ‖ *прым.* **фільмаскопны,** -ая, -ае.

ФІЛЬМАТЭКА, -і, *ДМ* -тэцы, *мн.* -і, -тэк, *ж.* Установа або аддзел установы, дзе збіраюць і захоўваюць фільмы; збор кінастужак. ‖ *прым.* **фільматэчны,** -ая, -ае.

ФІЛЬТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для ачысткі вадкасцей, газаў. **2.** Прыбор, які затрымлівае праходжанне некаторых прамянёў, гукаў, электрамагнітных хваль (спец.). *Акустычны ф.* ‖ *прым.* **фільтравы,** -ая, -ае.

ФІЛЬТРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* Прапускаць праз фільтр. *Ф. вадкасць.* ‖ *зак.* **адфільтраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны *і* **прафільтраваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **фільтраванне,** -я, *н.*, **фільтрацыя,** -і, *ж. і* **фільтроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фільтравальны,** -ая, -ае, **фільтрацыйны,** -ая, -ае *і* **фільтровачны,** -ая, -ае. *Фільтравальная папера. Фільтрацыйная ўстаноўка. Фільтровачныя матэрыялы.*

ФІЛЯНГОВЫ *гл.* філёнга.

ФІМІЯМ, -у, *м.* Духмянае рэчыва для курэння ў час рэлігійных абрадаў, а таксама дым, які ўзнікае пры згаранні гэтага рэчыва. ◊ **Курыць фіміям** *каму* (кніжн. іран.) — ліслівa ўсхваляць каго-н.

ФІН... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню слову фінансавы, напр. *фінаддзел, фінінспектар.*

ФІНАЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Заключная частка, канец, завяршэнне чаго-н. *Ф. апавядання. Ф. сімфоніі.* **2.** Заключная частка спаборніцтваў, у якой выяўляюцца пераможцы. *Футбольная каманда выйшла ў ф.* ‖ *прым.* **фінальны,** -ая, -ае.

ФІНАНСАВАЦЬ, -сую, -суеш, -суе; -суй; -саваны, *зак.* і *незак., каго-што.* Забяспечыць (забяспечваць) грашовымі сродкамі, фінансамі каго-, што-н. *Ф. завод. Ф. будаўніцтва.* ‖ *наз.* **фінансаванне,** -я, *н.*

ФІНАНСІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па вядзенню фінансавых аперацый. **2.** Капіталіст, які вядзе буйныя грашовыя аперацыі, банкір. ‖ *ж.* **фінансістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **фінансісцкі,** -ая, -ае.

ФІНАНСЫ, -аў. **1.** Грашовыя сродкі як элемент народнагаспадарчага абароту. **2.** Грошы, грашовыя справы (разм.). *З фінансамі цяжка.* ‖ *прым.* **фінансавы,** -ая, -ае.

ФІНА-УГОРСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да групы роднасных па мове народаў, да якой належаць фіны, венгры, карэлы, эстонцы, удмурты і інш.

ФІНА-УГРАЗНАВЕЦ, -наўца, *мн.* -наўцы, -наўцаў, *м.* Спецыяліст на фіна-угразнаўству.

ФІНА-УГРАЗНАЎСТВА, -а, *н.* Сукупнасць навук, якія вывучаюць гісторыю, мовы, літаратуру, фальклор і культуру фіна-угорскіх народаў. ‖ *прым.* **фіна-угразнаўчы,** -ая, -ае.

ФІНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Ядомы плод фінікавай пальмы. ‖ *прым.* **фінікавы,** -ая, -ае. ○ **Фінікавая пальма** — пальма з кронай вялікіх перыстых лістоў, якая дае салодкія плады — фінікі.

ФІНІФЦЬ, -і, *ж.* Назва эмалі для пакрыцця металічных вырабаў і для нанясення ўзору на фарфор. ‖ *прым.* **фініфцевы,** -ая, -ае. *Ф. пярсцёнак* (пакрыты фініфцю).

ФІНІШ, -у, *м.* **1.** Заключная частка спартыўнага спаборніцтва на хуткасць. **2.** Канечны пункт, канец такога спаборніцтва. **3.** У спорце: некаторая адлегласць на дыстанцыі перад канечным пунктам. *Прайсці ф.* ‖ *прым.* **фінішны,** -ая, -ае. *Фінішная стужка.*

ФІНІШАВАЦЬ, -шую, -шуеш, -шуе; -шуй, *зак.* і *незак.* **1.** Прыйсці (прыходзіць) да фінішу (у 2 знач.). **2.** Прайсці (праходзіць) у фінішы (у 3 знач.). ‖ *наз.* **фінішаванне,** -я, *н.*

ФІНКА[1], -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Нож з тоўстым кароткім лязом, так званы фінскі нож (разм.). **2.** Круглая шапка з футравым адкладным акалышкам. **3.** Невялікі конь паўночнай пароды.

ФІНКА[2] *гл.* фіны.

ФІНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -оў, *м.* У спорце: падманны рух, фальшывы выпад.

ФІНЦІКЛЮШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). **1.** Цацка, забаўка, таннае ўпрыгожанне. *Уставіць пакой усякімі фінціклюшкамі.* **2.** звычайна *мн.* Несур'ёзныя, пустыя ўчынкі, словы. *Усё гэта далёкія ад справы фінціклюшкі.* **3.** Пра пустую, легкадумную жанчыну, якая толькі і думае пра шыкоўнае ўбранне.

ФІНЦІЦЬ, -нчу, -нціш, -нціць; -нцім, -нціце, -нцяць; *незак.* (разм.). Хітрыць, выкручвацца, весці сябе ненатуральна.

ФІНЫ, -аў, *адз.* фін, -а, *м.* Народ заходняй часткі фіна-угорскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Фінляндыі. ‖ *ж.* **фінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **фінскі,** -ая, -ае.

ФІРАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Заслона з тонкага матэрыялу або з карунак на вокны, дзверы і пад. ‖ *прым.* **фіраначны,** -ая, -ае. *Фіранычная тканіна.*

ФІРМА, -ы, *мн.* -ы, фірм, *ж.* **1.** Гандлёвае ці прамысловае прадпрыемства, вытворчае аб'яднанне. *Замежная ф.* **2.** *перан.* Знешні выгляд, прыкрыцце чаго-н. *Пад фірмай добразычлівасці.* ‖ *прым.* **фірменны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФІРМЕННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фірма. **2.** Які мае непасрэдныя адносіны да той ці іншай прамысловай галіны ці прадпрыемства. *Ф. магазін.*

ФІРН, -у, *м.* (спец.). Буйназярністы снег, які ўтвараецца ў гарах у выніку частага вымярзання і адтайвання. ‖ *прым.* **фірнавы,** -ая, -ае.

ФІСГАРМОНІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Клавішны духавы музычны інструмент з мяхамі.

ФІСКАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пры Пятры І: чыноўнік, які назіраў за законнасцю у галіне фінансавых і судовых дзеянняў урада, устаноў і асоб. **2.** *перан.* Даносчык, паклёпнік (разм.). ‖ *ж.* **фіскалка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак (да 2 знач.). ‖ *прым.* **фіскальскі,** -ая, -ае.

ФІСКАЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* (разм.). Быць фіскалам (у 2 знач.), паклёпнічаць на каго-н. ‖ *наз.* **фіскальства,** -а, *н.*

ФІСТАШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Паўднёвае пладовае дрэва з перыстымі лістамі, а таксама ядомы плод гэтага дрэва. ‖ *прым.* **фісташкавы,** -ая, -ае. *Ф. колер* (зеленаваты).

ФІСТАШКАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. з фісташкавым адценнем, напр. *фісташкава-карычневы, фісташкава-шэры.*

ФІСТУЛА, -ы, *мн.* -ы, -тул, *ж.* У медыцыне: свішч або штучны канал ад хворага ачага на паверхню скуры. ‖ *прым.* **фістульны,** -ая, -ае.

ФІСТУЛА, -ы, *мн.* -ы, -тул, *ж.* **1.** Старая назва аднаствольных, а пазней шматствольных флейт. **2.** Тое, што і фальцэт. *Спяваць фістулой.*

ФІТА, -ы, *ДМ* фіце, *ж.* Перадапошняя літара старога рускага алфавіта, якая была запазычана з грэчаскай мовы для перадачы гука «ф» у словах грэчаскага паходжання.

ФІФА, -ы, *мн.* -ы, фіф, *ж.* (разм. пагард.). Пустая, легкадумная дзяўчына або жанчына, якая думае толькі пра сваю знешнасць. ‖ *памянш.* **фіфачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ФІШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Фігурка ў настольных гульнях для перасоўвання па клетках. **2.** Кубік, кружок і пад. у настольных гульнях для падліку ачкоў, бітак і пад. ‖ *прым.* **фішачны,** -ая, -ае.

ФІЯ—ФОК

ФІЯЛЕТАВА-... Першая частка складаных слоў са знач. з фіялетавым адценнем, напр. *фіялетава-блакітны, фіялетава-ружовы, фіялетава-сівы.*

ФІЯЛЕ́ТАВЫ, -ая, -ае. Колеру фіялкі, сіні з чырванаватым адценнем. *Фіялетавае чарніла.*

ФІЯ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Травяністая расліна сямейства фіялкавых з фіялетавымі або жоўтымі, белымі пахучымі кветкамі. || *прым.* **фія́лкавы,** -ая, -ае. *Ф. корань* (карнявішча некаторых відаў касачоў, у склад якіх уваходзіць эфірнае масла). *Сямейства фіялкавых* (наз.).

ФІЯ́ЛКАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фіялка. **2.** Светла-фіялетавы, колеру фіялкі.

ФІЯ́СКА, *нескл., н.* (кніжн.). Няўдача, поўны правал. *Пацярпець ф.*

ФЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прымацаваны да дрэўка або да шнура кавалак матэрыялу адпаведнай формы і колеру, часта з эмблемай. *Дзяржаўны ф. Беларусі. Белы ф.* (парламенцёрскі або знак капітуляцыі). ◊ **Застацца за флагам** — 1) у конна-спартыўных спаборніцтвах: не паспець прайсці дыстанцыю, адзначаную флажком, ва ўстаноўлены час; 2) *перан.* адстаць у чым-н. ад іншых, не дасягнуць мэты, не быць дапушчаным куды-н. **Пад флагам** *якім* або *чаго* — 1) пад якім-н. лозунгам, у імя чаго-н.; 2) прыкрываючы чым-н. свае сапраўдныя мэты і намеры. || *прым.* **фла́гавы,** -ая, -ае (спец.).

ФЛАГ... *і* **ФЛАГ-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) у некаторых старых назвах: які мае адносіны да флагмана (у 1 знач.), напр. *флаг-ад'ютант, флаг-афіцэр, флаг-капітан, флаг-лейтэнант;* 2) які мае адносіны да флага, напр. *флаг-антэна, флагсігнал, флагшток.*

ФЛА́ГМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Камандуючы эскадрай, буйным злучэннем ваенных караблёў. **2.** Вядучы ваенны карабель (марскі або паветраны), на якім знаходзіцца камандуючы эскадрай. **3.** Самы буйны або самы лепшы карабель флоту дадзенага раёна. **4.** *перан.* Пра самае буйное, самае галоўнае сярод падобных. *Ф. культуры.* || *прым.* **фла́гманскі,** -ая, -ае.

ФЛАГШТО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Шост для пад'ёму флага.

ФЛАЖО́К, -жка́, *мн.* -жкі́, -жко́ў, *м.* **1.** Маленькі флаг, прызначаны для сігналізацыі, для ўпрыгажэння. **2.** Кавалачак паперы ў выглядзе флага, прымацаваны да шпількі, доўгай ніткі і пад. *Флажкі на карце. Ёлачныя флажкі.* || *прым.* **флажко́вы,** -ая, -ае. *Флажковая сігналізацыя.*

ФЛАКО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікая бутэлечка са шчыльным коркам (звычайна для духоў, адэкалону). || *памянш.* **флако́нчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* || *прым.* **флако́нны,** -ая, -ае.

ФЛАМА́СТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Каранадаш, у якім пішучым элементам з'яўляецца порысты стрыжань, насычаны фарбавальнікам. || *прым.* **флама́стэрскі,** -ая, -ае.

ФЛАМІ́НГА, *нескл., м.* Паўднёвая вадзяная птушка з бледна-ружовым апярэннем, доўгай шыяй і доўгімі нагамі.

ФЛАНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Левы ці правы край шарэнгі, фронту, размяшчэння войск. *Ударыць з фланга.* || *прым.* **флангі́вы,** -ая, -ае. *Ф. ўдар. Фланговая пазіцыя. Ф. марш* (рух паўз фронт праціўніка).

ФЛАНЕ́ЛЬ, -і, *ж.* Мяккая баваўняная або шарсцяная тканіна палатнянага перапляцення з двухбаковым начосам. || *прым.* **флане́левы,** -ая, -ае *і* **флане́льны,** -ая, -ае.

ФЛА́НЕЦ, -нца, *м.* (спец.). Злучальная частка трубаправодаў, валаў і пад. у выглядзе дыска з адтулінамі для балтоў. || *прым.* **фла́нцавы,** -ая, -ае.

ФЛАНЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. уст.). Той, хто фланіруе, пазбягае работы. || *прым.* **фланёрскі,** -ая, -ае.

ФЛАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (разм. уст.). Прагульвацца, хадзіць без мэты, бяздзейнічаць.

ФЛАНКІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак.* (спец.). **1.** Быць на флангу, абараніць (абараняць), прыкрываючы з флангаў. **2.** Абстраляць (абстрэльваць) з флангаў прадольным агнём. || *наз.* **фланкі́раванне,** -я, *н.*

ФЛАРЫ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Старадаўняя заходнееўрапейская залатая (або сярэбраная) манета (першапачаткова ў Фларэнцыі). **2.** У Нідэрландах: тое, што і гульдэн.

ФЛАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак, які стварае свае творы з засушаных раслін (галінак, кветак, моху).

ФЛАРЫСТЫ́ЧНЫ *гл.* флора.

ФЛАТАВО́ДЗЕЦ, -дца, *мн.* -дцы, -дцаў, *м.* (высок.). Марскі военачальнік. || *прым.* **флатаво́дчы,** -ая, -ае.

ФЛАТЫ́ЛІЯ, -і, *мн.* -і, -лій, *ж.* **1.** Злучэнне ваенных суднаў, прызначаных для дзеянняў на рэках, азёрах і прыбярэжнай зоне мора. **2.** Атрад караблёў спецыяльнага прызначэння. *Кітабойная ф.*

ФЛЕ́ГМА, -ы, *ж.* **1.** Тое, што і флегматызм. **2.** *м.* і *ж.* Тое, што і флегматык (разм.).

ФЛЕГМАТЫ́ЗМ, -у, *м.* Незвычайны спакой, амаль поўная абыякавасць да ўсяго, вяласць. || *прым.* **флегматы́чны,** -ая, -ае.

ФЛЕГМА́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Флегматычны чалавек.

ФЛЕГМАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Схільны да флегматызму, вялы, абыякавы, раўнадушны. *Ф. тэмперамент. Ф. характар.* || *наз.* **флегматы́чнасць,** -і, *ж.*

ФЛЕГМО́НА, -ы, *ж.* Гнойнае запаленне падскурнай клятчаткі, злучальнай тканкі. || *прым.* **флегмано́зны,** -ая, -ае.

ФЛЕ́ЙТА, -ы, *ДМ* -йце, *мн.* -ы, флейт, *ж.* Духавы музычны інструмент у выглядзе драўлянай або металічнай трубкі з адтулінамі і клапанамі. || *прым.* **фле́йтавы,** -ая, -ае.

ФЛЕЙТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на флейце. || *ж.* **флейты́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ФЛЕ́КСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* У граматыцы: канчатак слова, які змяняецца пры спражэнні ці скланенні. || *прым.* **флекты́ўны,** -ая, -ае *і* **флексі́йны,** -ая, -ае. *Флектыўны націск* (на флексіі). *Флектыўныя мовы* (якія ўтвараюць формы словазмянення пры дапамозе флексій). *Флексійны склад.*

ФЛЁКС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дэкаратыўная садовая расліна з пахучымі кветкамі, сабранымі ў буйное суквецце на вяршыні сцябла. || *прым.* **флёксавы,** -ая, -ае.

ФЛЁР, -у, *м.* **1.** Тонкая, празрыстая, пераважна шаўковая тканіна. **2.** *перан.* Напаўпразрыстая покрыва, заслона чаго-н. таемнага. || *прым.* **флёравы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФЛЁРДАРА́НЖ, -у, *м.* Прыналежнасць вясельнага ўбору нявесты — белыя кветкі, звычайна штучныя, падобныя на кветкі памеранцавага дрэва. || *прым.* **флёрдара́нжавы,** -ая, -ае.

ФЛІБУСЦЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Марскі разбойнік, пірат, кантрабандыст. || *прым.* **флібусцье́рскі,** -ая, -ае.

ФЛІ́ГЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Жылая прыбудова пры галоўным будынку, а таксама невялікі дом на двары вялікага будынка. || *прым.* **флі́гельны,** -ая, -ае.

ФЛІГЕЛЬ-АД'ЮТА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай Расіі: афіцэр у світе цара, імператара, які выконваў абавязкі ад'ютанта, або афіцэр для даручэнняў пры камандуючым арміяй, а таксама асоба ў гэтым чыне. || *прым.* **флі́гель-ад'юта́нцкі,** -ая, -ае.

ФЛІРТ, -у, *М* -рце, *м.* Лёгкае заляцанне, какецтва.

ФЛІРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; *незак., з кім* і *без дап.* Займацца фліртам.

ФЛО́РА, -ы, *ж.* Сукупнасць усіх відаў раслін якой-н. мясцовасці ці геалагічнага перыяду. || *прым.* **фларысты́чны,** -ая, -ае.

ФЛОТ, -у, *М* фло́це, *мн.* фло́ты, -аў *і* флаты́, -о́ў, *м.* **1.** Сукупнасць усіх ваенных ці гандлёвых суднаў краіны або асобнага мора, рачнога басейна. *Рачны ф. Чарнаморскі ф.* **2.** Буйное злучэнне ваенна-марскіх суднаў. ◊ **Паветраны флот** — сукупнасць ваенных або грамадзянскіх лятальных апаратаў, авіяцыя. || *прым.* **фло́цкі,** -ая, -ае. *Сышлі на бераг флоцкія* (наз.; маракі).

ФЛЮАРАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Метад рэнтгеналагічнага даследавання — фатаграфаванне адлюстравання на экране стану ўнутраных органаў чалавечага цела. || *прым.* **флюараграфі́чны,** -ая, -ае.

ФЛЮГА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (спец.). **1.** Рухомая частка флюгера (у 1 знач.). **2.** Флажок або іншы спецыяльны знак на шлюпцы (парусах, буйках і пад.), які ўказвае на прыналежнасць пэўнаму судну. **3.** Рухомая жалезная надстаўная труба, якая ўстанаўліваецца над дымавой або выцяжной трубой і аблягчае выхад дыму ў ветранае надвор'е. || *прым.* **флюга́рачны,** -ая, -ае.

ФЛЮ́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыбор для вымярэння напрамку і хуткасці ветру. **2.** Даўней: флажок, які прымацоўваўся да пікі кавалерыста. **3.** *перан.* Пра таго, хто часта мяняе свае погляды, перакананні (зневаж.). || *прым.* **флю́герны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ФЛЮІ́ДЫ, -аў, *адз.* флюі́д, -у, *м.* (кніжн.). Знешне неадчувальныя плыні, токі[1], якія зыходзяць ад каго-, чаго-н. *Ад гэтага чалавека ідуць ф. дабра.* || *прым.* **флюі́дны,** -ая, -ае.

ФЛЮС[1], -у, *м.* Нарыў пад надкосніцай, выкліканы хворым зубам, у сувязі з чым надпухае шчака. || *прым.* **флю́сны,** -ая, -ае.

ФЛЮС[2], -у, *мн.* флюсы́, -о́ў, *м.* (спец.). Матэрыялы, што ўводзяцца ў шыхту для ўтварэння шлаку патрэбнага саставу. || *прым.* **флю́савы,** -ая, -ае *і* **флю́сны,** -ая, -ае.

ФЛЯНС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Адно каліва расады. *Флянсы капусты.* **2.** Бакавы парастак, пасынак. || *прым.* **фля́нсавы,** -ая, -ае.

ФЛЯНСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; -саваны; *незак., што.* **1.** Садзіць, рассаджваць флянсы. *Ф. лес.* **2.** Абломваць непатрэбныя флянсы (у 2 знач.). *Ф. памідоры.*

ФОКСТЭР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі сабака з пароды тэр'ераў, з якім палююць на лісіц, барсукоў і іншых невялікіх звяроў, што жывуць у норах.

ФО́КУС[1], -а, *м.* **1.** Пункт перасячэння адбітых або праломленых прамянёў, якія падаюць на аптычную сістэму паралельным пучком. **2.** Пункт, у якім прадмет, што фатаграфуецца або разглядаецца пры дапамозе аптычнага прыбора, мае найлепшую рэзкасць, выразнасць. *Навесці лінзы на ф.* **3.** Ачаг запаленчага працэсу ў арганізме (спец.). *Ф. у лёгкіх.* **4.** *перан.* Цэнтр якіх-н. з'яў, уласцівасцей, падзей (кніжн.). ‖ *прым.* **фака́льны,** -ая, -ае *і* **фо́кусны,** -ая, -ае.

ФО́КУС[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Лоўкі прыём, заснаваны на абмане зроку, увагі пры дапамозе хуткага і ўмелага руху, спрыту. *Дзіўны ф.* **2.** *перан.* Лоўкая хітрасць. **3.** звычайна *мн.; перан.* Капрызы, прычуды (разм.). *Вечныя фокусы з ядой.* ‖ *прым.* **фо́кусны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Фокуснае мастацтва.*

ФО́КУСНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Артыст, які паказвае фокусы[2] (у 1 знач.). ‖ *ж.* **фо́кусніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **фо́кусніцкі,** -ая, -ае.

ФО́КУСНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Рабіць што-н. не так, як трэба. *Вы зноў фокуснічаеце!* **2.** Займацца якімі-н. хітрасцямі, выдумкамі. ‖ *наз.* **фо́кусні́чанне,** -я, *н.*

ФО́ЛЬГА, -і, *ДМ* фо́льзе, *ж.* Вельмі тонкі металічны ліст, ужываецца ў вытворчасці люстэркаў, для упакоўкі харчовых прадуктаў і пад. ‖ *прым.* **фо́льгавы,** -ая, -ае.

ФОН[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асноўны колер, тон, на якім пішацца карціна ці малюецца што-н. *Чырвоны ф.* **2.** Задні план карціны, а таксама ўвогуле задні план чаго-н., тое, на чым што-н. бачыцца, вылучаецца. *Караблі на фоне вячэрняга неба.* **3.** *перан.* Агульныя ўмовы, абставіны, у якіх што-н. адбываецца (кніжн.). *На фоне цяперашніх міжнародных падзей.* ‖ *прым.* **фо́навы,** -ая, -ае.

ФОН[2], -у, *м.* (спец.). Адзінка ступені гучнасці.

ФОНА... (а таксама **фана...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да гукаў, напр. *фонаграфаванне, фонаграфаваць, фонаэлектракардыяграма;* 2) які мае адносіны да фанетыкі, фаналогіі, напр. *фонамарфалогія, фонахрэстаматыя.*

ФОНД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Грашовыя сродкі. *Ф. заработнай платы. Залаты ф.* (таксама перан.: лепшая частка чаго-н.). **2.** Рэсурсы, запасы чаго-н. *Насенны ф. Жыллёвы ф.* **3.** *мн.* Працэнтныя, каштоўныя паперы (спец.). *Банкаўскія фонды.* ‖ *прым.* **фо́ндавы,** -ая, -ае.

ФО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* (спец.). Гукавая арганізацыя мастацкай мовы. *Ф. верша.* ‖ *прым.* **фані́чны,** -ая, -ае.

ФО́РА, -ы, *ж.:* **даць фору** *каму* — наперад даць перавагу (у некаторых гульнях, напр. шахматах).

ФО́РВАРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* У футболе, хакеі: ігрок нападзення.

ФО́РМА, -ы, *мн.* -ы, форм, *ж.* **1.** Знешні контур, вонкавы выгляд прадмета. *У форме шара. Прадмет выпуклай формы.* **2.** Від, тып, спосаб арганізацыі чаго-н., структура чаго-н., абумоўленыя пэўным зместам. *Адзінства формы і зместу.* **3.** *перан.* Знешні выгляд, знешні бок чаго-н. (як нешта, што пярэчыць унутранаму зместу, рэчаіснасці). *Вытрымаць форму. Рабіць дзеля формы.* **4.** Устаноўлены ўзор чаго-н. *Запоўніць ведамасць па форме.* **5.** Прыстасаванне для надання чаму-н. тых або іншых контураў, пэўнага знешняга выгляду. *Ф. для капелюшоў.* **6.** Аднолькавае па крою, колеру адзенне (для ваеннаслужачых, вучняў і пад.). *Пераход ваенных на летнюю форму. Школьная ф.* **7.** Сукупнасць прыёмаў і выяўленчых сродкаў мастацкага твора. *Апавядальная ф. верша.* **8.** У мовазнаўстве: сродак выражэння граматычных катэгорый, узаемаадносін слоў у сказе. *Кароткая ф. прыметнікаў. Формы множнага ліку назоўнікаў.* **9.** *мн.* Абрысы, контуры чалавечага цела, фігуры (разм.). ◊ **Па ўсёй форме** (разм.) — як належыць, як трэба. **У форме** — 1) у такім стане, што можа праявіць усе свае сілы, здольнасці, уменне; сабраны, падцягнуты. *Шахматыст у бліскучай спартыўнай форме;* 2) *чаго, у знач. прыназ. з Р* — у выглядзе чаго-н., будучы аформлены, выражаны якім-н. чынам. *Падрыхтаваць навуковае даследаванне ў форме брашуры.* ‖ *прым.* **фарма́льны,** -ая, -ае (да 2, 7 і 8 знач.), **фо́рмавы,** -ая, -ае (да 5 знач.; спец.), **фармавы́,** -а́я, -о́е (да 5 знач.; спец.), **фо́рменны,** -ая, -ае (да 4 і 6 знач.) *і* **фо́рмны,** -ая, -ае (да 5 знач.; спец.). *Фармальны аналіз. Форменны бланк. Форменны касцюм. Формны цэх.*

ФОРМА... (а таксама **фарма...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да формы (у 1 знач.), напр. *формаабрысы, формазмяняльнасць;* 2) які мае адносіны да формы (у 5 знач.), напр. *формаўкладчык;* 3) які мае адносіны да формы (у 8 знач.), напр. *формазмяненне, формаўтварэнне.*

ФО́РМЕНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (разм.). Форменнае верхняе адзенне ў матросаў, навучэнцаў тэхнічных вучылішчаў і пад.

ФО́РМЕННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* форма. **2.** Сапраўдны (разм.). *Форменнае злачынства.*

ФО́РМУЛА, -ы, *мн.* -ы, -мул, *ж.* **1.** Кароткае і дакладнае славеснае выказванне, азначэнне чаго-н. *Выкласці ў сціслых формулах.* **2.** Умоўнае абазначэнне адносін якіх-н. велічынь, элементаў і пад. *Арыфметычная ф.* **3.** Літарнае абазначэнне хімічных працэсаў, будовы і саставу рэчываў. *Ф. вады.*

ФОРС, -у, *м.* (разм.). Франтаватасць, самахвальства, важнічанне. *Прайсціся з форсам.*

ФОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* фарты́, -о́ў, *м.* Асобнае ўмацаванне ў сістэме крапасных збудаванняў. ‖ *прым.* **фо́ртавы,** -ая, -ае.

ФО́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Шкляныя дзверцы ў акне для праветрывання. **2.** Невялікія дзверы ў варотах, агароджы; веснічкі. **3.** Вольны прамежак часу ў раскладзе заняткаў педагога (разм.). *Расклад урокаў быў складзены без фортак.* ‖ *памянш.* **фо́ртачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **фо́ртачны,** -ая, -ае.

ФО́РТЭ, *прысл.* (спец.). Моцна, гучна; поўная сіла музычнага гука; *проціл.* піяна. *Іграць ф.*

ФО́РТЭЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* (разм.). Лоўкая выхадка, нечаканы выбрык. *Выкінуць ф.*

ФО́РУМ, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Плошча ў Старажытным Рыме, дзе адбываліся сходы і пад. **2.** Масавы сход, з'езд (высок.). *Ф. вучоных.*

ФО́РЫНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў Венгрыі.

ФО́СФАР, -у, *м.* Хімічны элемент, які ўтрымліваецца ў некаторых мінералах, у касцях жывёл, у раслінных і жывёльных тканках. *Белы ф.* (які лёгка загараецца і свеціцца ў цемнаце). ‖ *прым.* **фо́сфарны,** -ая, -ае.

ФО́ТА, *нескл., н.* (разм.). Тое, што і фатаграфія (у 2 знач.).

ФОТА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да фатаграфіі, фатаграфавання, напр. *фотааматар, фотаапарат, фотадзённік, фотакарэспандэнт, фоталабараторыя, фотамакет, фотамантаж, фотапапера, фотапласцінка, фотарэпартаж, фотачасопіс;* 2) звязаны са светлавымі з'явамі, са святлом, напр. *фотаметрыя, фотасінтэз, фотасфера, фотахімія.*

ФОТААМА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца фатаграфіяй як аматар. ‖ *прым.* **фотаама́тарскі,** -ая, -ае.

ФОТАГЕНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае выразныя рысы, што добра перадаюцца на фотаздымку ці на экране. *Ф. выгляд.* ‖ *наз.* **фотагені́чнасць,** -і, *ж.*

ФОТАКА́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Фатаграфічная картка.

ФОТАПАЛЯВА́ННЕ, -я, *н.* Фатаграфаванне жывёл пры дапамозе фотаружжа.

ФОТАРЭЛЕ́, *нескл., н.* Рэле, якое дзейнічае пры дапамозе фотаэлемента.

ФОТАРЭПАРТА́Ж, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэпартаж сродкамі фатаграфіі.

ФОТАРЭПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Фатограф, які займаецца фотарэпартажам. ‖ *прым.* **фотарэпарцёрскі,** -ая, -ае.

ФОТАСІ́НТЭЗ, -у, *м.* (спец.). У раслін і некаторых мікраарганізмаў: біялагічны працэсператварэння прамянёвай энергіі Сонца ў арганічную (хімічную) энергію. ‖ *прым.* **фотасінтэты́чны,** -ая, -ае.

ФОТАТЫ́ПІЯ, -і, *ж.* (спец.). Спосаб плоскага друку са шкляной або металічнай пласціны, а таксама адбітак, атрыманы такім спосабам. ‖ *прым.* **фотатыпі́чны,** -ая, -ае. *Фотатыпічнае выданне кнігі.*

ФОТАТЭЛЕГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Тэлеграма, перададзеная пры дапамозе фотатэлеграфа.

ФОТАТЭЛЕГРА́Ф, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тэлеграфны апарат для перадачы адлюстраванняў (рукапісаў, малюнкаў, фотаздымкаў), а таксама перадача адлюстраванняў сродкамі такога апарата. ‖ *прым.* **фотатэлеграфны,** -ая, -ае.

ФОТАХРО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Хроніка падзей, адлюстраваная ў фатаграфіях. ‖ *прым.* **фотахраніка́льны,** -ая, -ае.

ФОТАЭЛЕМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор, у якім пад уздзеяннем святла ўзнікае электрарухаючая сіла. ‖ *прым.* **фотаэлеме́нтны,** -ая, -ае.

ФРАГМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Урывак якога-н. тэксту, мастацкага, музычнага твора. *Ф. з оперы «Дзяўчына з Палесся».* **2.** Абломак, рэшткі старажытнага твора мастацтва.

ФРАГМЕНТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Які з'яўляецца фрагментам (у 2 знач.), захаваўся ў выглядзе абломкаў, рэшткаў. **2.** *перан.* Няпоўны, урывачны. *Ф. даклад.* ‖ *наз.* **фрагмента́рнасць,** -і, *ж.*

ФРА́ЗА, -ы, *мн.* -ы, фраз, *ж.* **1.** Закончанае выказванне. *Кароткая ф.* **2.** Напышлівы выраз, якім прыкрываецца беднасць, ілжывасць зместу. *Не даклад, а пустыя фразы.* **3.** У музыцы: рад гукаў або акордаў, якія ўтвараюць невялікую, адносна закончаную частку музычнай тэмы, мелодыі. ‖ *прым.* **фра́завы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Ф. акцэнт.*

ФРА—ФРЭ

ФРАЗЕАЛАГІЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устойлівае спалучэнне слоў, якое характарызуецца пастаянным лексічным саставам, устойлівай граматычнай будовай і вядомым для носьбітаў дадзенай мовы значэннем (у большасці выпадкаў — пераносна-вобразным), напр. *даць дуба, застацца з носам.*

ФРАЗЕАЛОГІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздзел мовазнаўства — навука аб фразеалагізмах і ідыёмах. **2.** Сукупнасць фразеалагізмаў. *Ф. твораў Я.Коласа.* **3.** Прыгожыя, напышлівыя выразы, фразы. ‖ *прым.* **фразеалагічны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). *Ф. слоўнік.*

ФРАЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які любіць фразу (у 2 знач.), напышлівыя, пустыя прамовы. ‖ *ж.* **фразёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **фразёрскі,** -ая, -ае.

ФРАЗЁРСТВА, -а, *н.* Пустаслоўе, любоў, схільнасць да фразы (у 2 знач.).

ФРАЗЁРСТВАВАЦЬ, -ствую, -ствуеш, -ствуе; -ствуй; *незак.* Займацца фразёрствам.

ФРАЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* (спец.). Выдзяляць у вымаўленні або выкананні выразныя месцы фраз (у 3 знач.). ‖ *наз.* **фразіроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ФРАК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Парадны мужчынскі сурдут з выразанымі спераду поламі і доўгімі вузкімі фалдамі ззаду. ‖ *прым.* **фрачны,** -ая, -ае.

ФРАКЦЫЯ[1], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Група членаў якой-н. партыі ў парламенце, грамадскай арганізацыі або адасобленая групоўка ўнутры арганізацыі, партыі. ‖ *прым.* **фракцыйны,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **фракцыйнасць,** -і, *ж.*

ФРАКЦЫЯ[2], -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (спец.). Частка вадкай сумесі, сыпучага або кускавога матэрыялу, аддзеленая па якой-н. адзнацы. ‖ *прым.* **фракцыйны,** -ая, -ае.

ФРАМУГА, -і, *ДМ* -муѕе, *мн.* -і, -муг, *ж.* Верхняя адкідная створка акна ці дзвярэй. ‖ *прым.* **фрамужны,** -ая, -ае. *Фрамужнае шкло.*

ФРАНДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Удзельнік фронды (у 1 знач.). **2.** *перан.* Той, хто франдзіруе, выказвае незадаволенасць чым-н. *Ён — ф. увогуле.* ‖ *прым.* **франдзёрскі,** -ая, -ае.

ФРАНДЗЁРСТВА, -а, *н.* (кніжн. уст.). Незадаволенасць кім-, чым-н., якая выяўляецца ў імкненні супярэчыць каму-н., чаму-н., крытыкаваць каго-, што-н.

ФРАНДЗІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (уст. кніжн.). Займацца франдзёрствам; выказваць незадаволенасць кім-, чым-н. з-за жадання супярэчыць. ‖ *наз.* **франдзіраванне,** -я, *н.*

ФРАНК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Грашовая адзінка Францыі, Бельгіі, Швейцарыі і некаторых іншых краін, роўная 100 сантымам. ‖ *прым.* **франкавы,** -ая, -ае.

ФРАНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які любіць модна апранацца; моднік. ‖ *ж.* **франціха,** -і, *ДМ* -цісе, *мн.* -і, -ціх (разм.).

ФРАНТАВАТЫ, -ая, -ае. **1.** Схільны да франтаўства; які любіць франціць. *Ф. хлопец.* **2.** Пра адзенне, прычоску і пад.: моднага крою, фасону. *Ф. гарнітур.* ‖ *наз.* **франтаватасць,** -і, *ж.*

ФРАНТАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Той, хто знаходзіўся або знаходзіцца ў час вайны на фронце. ‖ *ж.* **франтавічка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

ФРАНТАВЫ, -ая, -ое. **1.** *гл.* фронт. **2.** Прызначаны для патрэб фронту. *Ф. закон. Ф. друг. Франтавая аперацыя.*

ФРАНТАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Накіраваны ў бок фронту; лабавы. *Франтальная атака. Ф. ўдар.* **2.** *перан.* Такі, які распаўсюджваецца на ўсіх, адбываецца адначасова; агульны. *Франтальная праверка дакументаў.* ‖ *наз.* **франтальнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ФРАНТАЎСКІ, -ая, -ое. Які мае модны выгляд, крой (пра адзенне, абутак). *Ф. касцюм.*

ФРАНТАЎСТВО, -а, *н.* Залішняя ўвага да сваёй знешнасці, моднага адзення і пад.

ФРАНТОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трохвугольная або цыркульная верхняя частка фасада будынка, абмежаваная схіламі даху і карнізам. ‖ *прым.* **франтонны,** -ая, -ае.

ФРАНТЫСПІС, -а, *м.* **1.** У архітэктуры: галоўны фасад будынка. **2.** Малюнак або партрэт, які змяшчаецца перад першай старонкай кнігі або зверху старонкі перад пачаткам тэксту. ‖ *прым.* **франтыспісны,** -ая, -ае.

ФРАНЦІХА *гл.* франт.

ФРАНЦІЦЬ, -нчу, -нціш, -нціць; -нцім, -нціце, -нцяць; *незак.* (разм.). Быць франтам, модна апранацца. *Ф. у новым плацці.*

ФРАНЦУЗЫ, -аў, *адз.* -цуз, -а, *м.* Народ раманскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Францыі. ‖ *ж.* **француженка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **французскі,** -ая, -ае.

ФРАХТ, -у, *М* -хце, *м.* (спец.). **1.** Плата за перавозку грузаў водным шляхам. **2.** Грузы, якія перавозяцца на зафрахтаваным судне, а таксама такая перавозка. ‖ *прым.* **фрахтовы,** -ая, -ае.

ФРАХТАВАЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Асоба або ўстанова, якая фрахтуе транспартныя сродкі.

ФРАХТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., што* (спец.). Наймаць судна для перавозкі грузаў. ‖ *зак.* **зафрахтаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **фрахтоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фрахтовачны,** -ая, -ае.

ФРАХТОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Асоба або ўстанова, якая дае транспартны сродак пад фрахт.

ФРАЧНЫ *гл.* фрак.

ФРОНДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Дваранска-буржуазны рух супраць абсалютызму ў Францыі ў 17 ст. **2.** *перан.* Непрынцыповая апазіцыя, галоўным чынам па матывах асабістага або групавога характару (кніжн.).

ФРОНТ, -у, *М* -нце, *мн.* франты, -оў, *м.* **1.** Строй салдат, войск. *Выстраіць ва ф.* **2.** Звернуты да ворага, непрыяцеля край баявога размяшчэння войск, лінія, па якой разгорнуты перадавыя падраздзяленні. *Ф. палка.* **3.** Група дзеючых армій пад кіраўніцтвам аднаго камандуючага. *3-і Беларускі ф.* **4.** Дзеючая армія і раён, які яна займае. *Адпраўка на ф. папаўнення.* **5.** *перан., чаго.* Месца, участак, сфера якой-н. калектыўнай дзейнасці. *Ф. забудовы горада. Працоўны ф. Пашырыць ф. сяўбы яравых.* **6.** *перан.* Аб'яднанне грамадскіх сіл, якія ажыццяўляюць дасягненне якой-н. мэты, для дзеяння ў якім-н. напрамку. *Адзіны ф. прыхільнікаў міру.* ◊ **Адзіным фронтам** — дружна, згуртавана. **На два франты** — у двух напрамках (дзейнічаць). **Шырокім фронтам** — усім разам. ‖ *прым.* **франтавы,** -ая, -ое (да 1, 2, 3 і 4 знач.).

ФРУКТ[1], -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядомы плод якога-н. дрэва (звычайна садовага). ‖ *прым.* **фруктовы,** -ая, -ае. *Ф. сад.*

ФРУКТ[2], -а, *М* -кце, *м.* (разм. пагард.). Чалавек, ад якога можна чакаць усякіх непрыемнасцей; тып, суб'ект.

ФРУКТОЗА, -ы, *ж.* Пладовы цукар, які мaецца ў пладах, мёдзе і пад., выкарыстоўваецца ў харчовай прамысловасці і медыцыне. ‖ *прым.* **фруктозны,** -ая, -ае.

ФРЫВОЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** *гл.* фрывольны. **2.** Фрывольнае слова, выраз. *Не дазваляй сабе гаварыць фрывольнасці.*

ФРЫВОЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Не зусім прыстойны, легкадумны, нясціплы. *Фрывольныя размовы пра жанчын.* ‖ *наз.* **фрывольнасць,** -і, *ж.*

ФРЫКАДЭЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Клёцка, галачка з сечанага мяса ці рыбы, звараная ў булёне.

ФРЫКАСЭ, *нескл., н.* Нарэзанае дробнымі кавалачкамі смажанае або варанае мяса з якой-н. прыправай.

ФРЫКАТЫЎНЫ, -ая, -ае. У мовазнаўстве: які ўтвараецца шляхам трэння паветра ў шчыліне паміж збліжанымі моўнымі органамі (пра гукі); шчылінны. *Ф. зычны.*

ФРЭГАТ[1], -а, *М* -гаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Ваеннае паруснае трохмачтавае судна. **2.** У флоце некаторых краін: ваенны карабель для крэйсерска-вартаўнічай службы. ‖ *прым.* **фрэгатны,** -ая, -ае.

ФРЭГАТ[2], -а, *М* -гаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікая трапічная марская птушка атрада веслаēогіх з доўгім раздвоеным хвастом і чорным апярэннем.

ФРЭЗА, -ы, *мн.* фрэзы, фрэз, *ж.* **1.** Шматлязовы рэжучы інструмент для апрацоўкі паверхні металаў, дрэва, пластмас і інш. **2.** Машына для рэзкі торфу, рыхлення глебы, здраблення грунту. ‖ *прым.* **фрэзерны,** -ая, -ае. *Фрэзерныя машыны. Ф. торф.*

ФРЭЗЕРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што* і *без дап.* Апрацаваць (апрацоўваць) фрэзай. ‖ *зак.* **адфрэзераваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **фрэзераванне,** -я, *н. і* **фрэзероўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **фрэзеравальны,** -ая, -ае *і* **фрэзеровачны,** -ая, -ае.

ФРЭЗЕРОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па фрэзероўцы. *Ф. іголак. Ф. па дрэву.* ‖ *ж.* **фрэзероўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **фрэзероўшчыцкі,** -ая, -ае.

ФРЭЙЛЕН, *нескл., ж.* Слова, якое ўжываецца пры ветлівым звароце да незамужняй жанчыны, а таксама пры называнні яе імя або прозвішча ў немцаў і некаторых іншых народаў.

ФРЭЙЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* У некаторых манархічных дзяржавах: званне прыдворнай дамы, якая была пры царыцы, каралеве, прынцэсе, а таксама асоба, што мела гэта званне. *Надаць званне фрэйліны.*

ФРЭНАЛОГІЯ, -і, *ж.* Вучэнне аб наяўнасці сувязі між псіхалагічнымі, маральнымі ўласцівасцямі чалавека і будовай яго чэрапа. ‖ *прым.* **фрэналагічны,** -ая, -ае.

ФРЭНЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыталеная куртка ваеннага крою з чатырма накладнымі кішэнямі (на грудзях і баках).

ФРЭСКА, -і, *ДМ* фрэсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* **1.** Карціна, напісаная вадзянымі фарбамі на свежаатынкаванай сцяне. *Фрэскі манастыра.*

2. Від жывапісу — насценны роспіс. || *прым.* **фрэскавы,** -ая, -ае. *Ф. жывапіс.*

ФТОР, -у, *м.* Хімічны элемент, бясколерны газ з ядавітым пахам. || *прым.* **фторысты,** -ая, -ае.

ФТЫЗІЯТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па фтызіятрыі.

ФТЫЗІЯТРЫЯ, -і, *ж.* Раздзел медыцыны, які вывучае туберкулёз, метады яго лячэння і папярэджання. || *прым.* **фтызіятрычны,** -ая, -ае.

ФУ, *выкл.* **1.** Ужыв. пры выражэнні дакору, прыкрасці, пагарды. *Фу! Як вам не сорамна! Фу! Брыдота якая!* **2.** Ужыв. пры стомленасці або пасля аблягчэння ад чаго-н. *Фу! Якая страшэнная спёка! Фу, як здарожыўся!* ◊ **Фу ты** (разм.) — ужыв. пры здзіўленні або раздражненні ад чаго-н.

ФУГА, -і, *ДМ* фузе, *мн.* -і, фуг, *ж.* (спец.). Музычны твор, заснаваны на паслядоўным паўтарэнні адной музычнай тэмы некалькімі галасамі. || *прым.* **фугавы,** -ая, -ае.

ФУГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны; *незак., што* (спец.). **1.** Стругаць фуганкам. **2.** Шчыльна падганяць і склейваць рабром (выструганае). || *зак.* **сфугаваць,** -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; -гаваны (да 2 знач.). || *наз.* **фугоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -говак, *ж. і* **фугаванне,** -я, *н.* || *прым.* **фугавальны,** -ая, -ае *і* **фуговачны,** -ая, -ае.

ФУГАНАК, -нка, *мн.* -нкі, -нкаў, *м.* Доўгі сталярны рубанак. || *прым.* **фуганачны,** -ая, -ае *і* **фуганкавы,** -ая, -ае.

ФУГАС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зарад выбуховага рэчыва, які закладваецца ў зямлю або пад ваду і ўзрываецца ад удару, запальвання або іншага дзеяння. || *прым.* **фугасны,** -ая, -ае.

ФУГАСКА, -і, *ДМ* -гасцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (разм.). Фугасная авіябомба, фугасны снарад.

ФУГАСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* фугас. **2.** Які дзейнічае сілай газаў, што ўтвараюцца пры ўзрыве (у адрозненне ад ударнага або запальнага). *Ф. снарад.*

ФУГОВАЧНЫ *гл.* фугаваць.

ФУГОЎКА *гл.* фугаваць.

ФУЖЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі бакал на высокай ножцы. *Хрустальны ф.* || *прым.* **фужэрны,** -ая, -ае.

ФУКНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *што* або *на што.* Дзьмухнуць або дзьмухнуўшы, затушыць. *Ф. на пыл. Ф. на свечку. Ф. са стала паперкі.* **2.** *што.* У шашках: зняць з дошкі шашку праціўніка пры яго памылцы ў гульні. || *незак.* **фукаць,** -аю, -аеш, -ае. || *наз.* **фуканне,** -я, *н.*

ФУКСАМ, *прысл.* (разм.). Нечакана, без усякіх падстаў, не па праву. *Ф. прайсці ў кіно.*

ФУКСІН, -у, *м.* (спец.). Ярка-чырвоная анілінавая фарба, якая выкарыстоўваецца для фарбавання паперы, скуры і інш. || *прым.* **фуксінавы,** -ая, -ае.

ФУКСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* Дэкаратыўная расліна сямейства скрыпнёвых з яркімі, пераважна чырвонымі кветачкамі.

ФУЛЯР, -у, *м.* Лёгкая і мяккая шаўковая тканіна. || *прым.* **фуляравы,** -ая, -ае. *Фуляравая хустка.*

ФУНДАВАЦЬ, -дую, -дуеш, -дуе; -дуй; *незак., што* (разм.). Тое, што і фундзіць. || *наз.* **фундаванне,** -я, *н.*

ФУНДАМЕНТ, -а *і* -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Падмурак, аснова для сцен будынка. *Заліць ф.* **2.** -у, *перан.* База, апора, аснова (кніжн.). *Ф. ведаў. Навуковы ф.* || *прым.* **фундаментны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Фундаментная пліта.*

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Вялікі, трывалы і моцны. *Ф. дом.* **2.** *перан.* Абгрунтаваны, глыбока навуковы (кніжн.). *Фундаментальная навуковая праца.* **3.** Галоўны. *Фундаментальная бібліятэка.* || *наз.* **фундаментальнасць,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ФУНДАТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто засноўвае што-н. ці дае фінансавыя сродкі на заснаванне. || *прым.* **фундатарскі,** -ая, -ае.

ФУНДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; -дзім, -дзіце, -дзяць; *незак., што* (разм.). Частаваць каго-н., купляць што-н. каму-н. у падарунак. *Ф. марожанае.* || *наз.* **фунджэнне,** -я, *н.*

ФУНДУК, -у, *м.* Адзін з відаў арэшніку, што расце на поўдні, а таксама (зб.) плады гэтага арэшніку.

ФУНІКУЛЁР, -а, *м.* Жалезная дарога з канатнай цягай на крутых пад'ёмах, у гарах. || *прым.* **фунікулёрны,** -ая, -ае.

ФУНКЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** У філасофіі: з'ява, якая залежыць ад другой і змяняецца па меры змянення гэтай другой з'явы. **2.** У матэматыцы: закон, паводле якога кожнаму значэнню пераменнай велічыні (аргумента) ставіцца ў адпаведнасць некаторая пэўная велічыня, а таксама сама гэта велічыня. *Лінейная ф.* (якая мяняецца прама прапарцыянальна змяненню свайго аргумента). **3.** Работа, што выконваецца органам, арганізмам (кніжн.). *Ф. залоз.* **4.** Роля, значэнне, назначэнне чаго-н. (кніжн.). *Функцыі крэдыту.* **5.** Абавязак, кола дзейнасці (кніжн.). *Службовыя функцыі. Функцыі прафкома.* || *прым.* **функцыянальны,** -ая, -ае.

ФУНКЦЫЯНАЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* функцыя. **2.** Выкліканы функцыяніраваннем чаго-н., залежны ад дзейнасці, а не ад структуры чаго-н. *Ф. падзел працы. Функцыянальныя парушэнне сардэчнай дзейнасці.*

ФУНКЦЫЯНІРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* (кніжн.). Дзейнічаць, быць у рабоце, працаваць. *Ужо месяц функцыяніруе бальніца.* || *наз.* **функцыяніраванне,** -я, *н.*

ФУНТ[1], -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Руская мера вагі, роўная 409,5 г. **2.** Англійская мера вагі, роўная 453,6 г, а таксама старадаўняя мера вагі ў іншых еўрапейскіх краінах. ◊ **Па чым фунт ліха** (ведаць, зазнаць, паказаць і пад.; разм.) — зазнаць, як цяжка ў горы, у нястачы. || *памянш.* **фунцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). || *прым.* **фунтовы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ФУНТ[2], -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовая адзінка ў некаторых краінах. *Англійскі ф.*

ФУРА, -ы, *мн.* -ы, фур, *ж.* Вялікія, звычайна крытыя, калёсы для перавозкі грузаў.

ФУРАЖ, -у, *м.* Корм для свойскай жывёлы і птушак. || *прым.* **фуражны,** -ая, -ае. *Фуражныя культуры.*

ФУРАЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Галаўны ўбор з аколышам і казырком; форменная шапка. || *прым.* **фуражачны,** -ая, -ае. *Фуражачная майстэрня.*

ФУРАЖЫР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Работнік па нарыхтоўцы, захаванню і выдачы фуражу, а таксама той, хто адпраўлены на фуражыроўку. || *прым.* **фуражырскі,** -ая, -ае.

ФУРАЖЫРОЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, *ж.* Нарыхтоўка фуражу для войск.

ФУРГОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Крытая павозка для паклажы, а таксама крыты аўтамабіль для перавозкі грузаў. || *прым.* **фургонны,** -ая, -ае.

ФУРМАН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Чалавек, які кіруе коньмі ў запрэжанай павозцы; вазак. || *прым.* **фурманскі,** -ая, -ае.

ФУРМАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Падвода для перавозкі грузаў. || *прым.* **фурманачны,** -ая, -ае.

ФУРНІТУРА, -ы, *ж.* (разм.). Дапаможныя матэрыялы, прыклад у якой-н. вытворчасці (у кравецкай справе — гузікі, кнопкі і пад.). *Шавецкая ф.* || *прым.* **фурнітурны,** -ая, -ае.

ФУРОР, -у, *м.* (кніжн.). Шумны публічны поспех. *Кніга зрабіла сапраўдны ф. у грамадстве.*

ФУРУНКУЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гнойнае запаленне валасянога мяшочка і сальнай залозы скуры.

ФУРУНКУЛЁЗ, -у, *м.* (спец.). Захворванне, пры якім на целе паяўляецца многа фурункулаў. || *прым.* **фурункулёзны,** -ая, -ае.

ФУРЫЯ, -і, *мн.* -і, -рый, *ж.* (разм.). Злая, сварлівая жанчына [ад імя багіні помсты у старажытнагрэчаскай міфалогіі].

ФУТ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўнейшая руская і англійская мера даўжыні, роўная 30,48 см.

ФУТАРАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і футляр. || *прым.* **футаральны,** -ая, -ае.

ФУТБАЛІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які гуляе ў футбол. || *ж.* **футбалістка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **футбалісцкі,** -ая, -ае.

ФУТБОЛ, -а, *м.* Спартыўная камандная гульня, у якой кожная з каманд імкнецца ўдарамі ног ці галавы забіць мяч у вароты праціўніка. || *прым.* **футбольны,** -ая, -ае. *Футбольнае поле.*

ФУТБОЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што* (разм.). Старацца пазбавіцца ад каго-, чаго-н., перадаючы ад аднаго да другога.

ФУТБОЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Спартыўная трыкатажная кашуля з рукавамі.

ФУТЛЯР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скрынка або чахол, куды кладзецца рэч для захавання або перасцярогі ад чаго-н. *Ф. для акуляраў.* || *памянш.* **футлярчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* || *прым.* **футлярны,** -ая, -ае.

ФУТРА, -а, *н.* **1.** Валасяное покрыва на целе жывёл; шэрсць. **2.** Выробленая шкура пушнога звера, а таксама гэтыя шкуры як прадмет гандлю, вытворчасці. *Ф. ваверкі. Гандляваць футрам.* **3.** Зімовая вопратка з вырабленых шкур пушнога звера. || *прым.* **футравы,** -ая, -ае *і* **футровы,** -ая, -ае.

ФУТРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., што.* **1.** У тэхніцы: абліцоўваць унутраную паверхню чаго-н. вогнетрывалымі, а таксама хімічна стойкімі матэрыяламі. *Ф. металургічную печ.* **2.** У кравецкай справе: падшываць футрам вопратку. **3.** У сталярскай справе: абшываць дошкамі, абшалёўваць. || *наз.* **футраванне,** -я, *н. і* **футроўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ФУТРАВІНА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Выробленыя шкуркі пушных звяроў як прадмет гандлю; пушніна. *Гандляваць футравінай.* **2.** Валасяное покрыва пушных звяроў.

ФУТРОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* футраваць. **2.** Слой, абліцоўка з якога-н. вогнетрывалага або хімічна стойкага матэрыялу для пакрыцця ўнутранай паверхні металургічных печаў, каўшоў і пад.

ФУТРОЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто займаецца футроўкай (у 1 знач.; разм.). **2.** Той, хто гандлюе футрам. || *ж.* **футроўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 2 знач.).

ФУТУРАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* (спец.). У адносінах да сучасных канцэпцый будучыні: прагназіраванне сацыяльных працэсаў. ‖ *прым.* **футуралагі́чны,** -ая, -ае.

ФУТУРО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Сацыёлаг, які займаецца футуралогіяй.

ФУТУРЫ́ЗМ, -у, *м.* Фармалістычная плынь у літаратуры і мастацтве пачатку 20 ст., якая ў імя стварэння новага стылю адмаўляла рэалізм і культурную спадчыну. ‖ *прым.* **футурысты́чны,** -ая, -ае.

ФУТУРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паслядоўнік футурызму. ‖ *ж.* **футуры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **футуры́сцкі,** -ая, -ае.

ФУТЭ́РКА, -а, *мн.* -і, -рак, *н.* (разм.). Кароткае футра. *Купілі ф. для хлапчука.*

ФУФА́ЙКА, -і, *ДМ* -фа́йцы, *мн.* -і, -фа́ек, *ж.* **1.** Цёплая вязаная кашуля. **2.** Куртка, пашытая на ваце; ватоўка. ‖ *прым.* **фуфа́ечны,** -ая, -ае.

ФУЭТЭ́, *нескл., н.* У класічным танцы: група з характэрным махавым рухам нагі, які дапамагае павароту або вярчэнню танцоўшчыка.

ФЫ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** З шумам выпускаць паветра з ноздраў. *Конь фыркае.* **2.** З шумам, з перарывамі выпускаць газ, пару. *Кран фыркае.* **3.** *перан.* Выказваць незадаволенасць чым-н. (разм.). *Усім незадаволены, на ўсіх фыркае.* ‖ *аднакр.* **фы́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **фы́рканне,** -я, *н.*

ФЭСТ, -у, *М* -сце, *м.* **1.** Царкоўнае, прастольнае свята (часцей каталіцкае). **2.** Наогул свята з кірмашамі і гуляннем.

ФЮЗЕЛЯ́Ж, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Корпус лятальнага апарата. ‖ *прым.* **фюзеля́жны,** -ая, -ае.

ФЮ́РЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У фашысцкіх арганізацыях: правадыр. ‖ *прым.* **фю́рэрскі,** -ая, -ае.

Х

ХААТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Бязладны, пазбаўлены парадку, стройнасці, арганізаванасці. *Хаатычнае нагрувашчванне цытат.* ‖ *наз.* **хааты́чнасць,** -і, *ж.*

ХАБАНЭ́РА, -ы, *ж.* Кубінскі народны танец, а таксама музыка да гэтага та́нца.

ХА́БАР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грошы або рэчы, якія даюцца каму-н. як подкуп з мэтай атрымання пэўнай выгады. *Браў х., а потым самога забралі.*

ХАБАРАДАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто дае хабар каму-н. ‖ *ж.* **хабарадава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ХА́БАРНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто бярэ хабар. ‖ *ж.* **ха́барніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ХА́БАРНІЦТВА, -а, *н.* Службовае злачынства, звязанае з атрыманнем або дачай хабару. *Х. караецца законам.* ‖ *прым.* **ха́барніцкі,** -ая, -ае.

ХАБАТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* (спец.). **1.** Тое, што і хобат (у 3 знач.). **2.** Орган ссання ў членістаногіх жывёл у выглядзе выцягнутага ў трубку ротавага прыдатка. ‖ *прым.* **хабатко́вы,** -ая, -ае.

ХАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто хавае што-н., кладзе ў невядомае для іншых месца. **2.** Службовая асоба ў музеях, бібліятэках і пад., якая зберагае, захоўвае што-н. *Х. рукапісаў.* ‖ *ж.* **хава́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ХАВА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Забірацца куды-н., каб іншыя не бачылі, не маглі знайсці. *Партызаны хаваліся ў лясах. Х. за шафу.* **2.** *перан.* Ухіляцца ад чаго-н. *Х. ад работы.* **3.** *перан.* Рабіць што-н. так, каб быць незаўважаным. *Х. са сваімі намерамі ад суседзяў.* **4.** Быць заслоненым чым-н. *За горкай хавалася хатка.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Знаходзіцца, захоўвацца дзе-н. (разм.). *Адзенне і палотны хаваліся ў скрыні.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зберагацца на пэўны выпадак. *На жніво заўсёды хавалася сала.* ‖ *зак.* **схава́цца,** -а́юся, -а́ешся, -а́ецца.

ХАВА́ЦЬ[1], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Класці, размяшчаць дзе-н. так, каб ніхто не змог знайсці або ўбачыць. *Х. грошы.* **2.** *каго-што.* Укрываць, ахоўваць ад небяспекі. *Х. параненых партызан.* **3.** *перан., што.* Не выяўляць адкрыта. *Х. свае думкі. Х. усмешку.* **4.** *каго-што.* Засланяць сабой, рабіць нябачным. *Разложыстая груша ў сваім цяні хавае хатку.* **5.** *што.* Трымаць што-н. у пэўным месцы. *Х. рукі ў кішэнях.* **6.** *што.* Змяшчаць, утрымліваць у сабе. *Зямля хавае ў сваіх нетрах незлічоныя багацці.* **7.** *што.* Зберагаць для пэўнай патрэбы, не траціць, захоўваць. *Х. яблыкі на зіму.* **8.** *што.* Берагчы, як скарб, трымаць у памяці. *Х. у памяці мінулае.* ‖ *зак.* **схава́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. ‖ *наз.* **хава́нне,** -я, *н.*

ХАВА́ЦЬ[2], -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *зак., каго-што.* **1.** Аддаваць зямлі, закопваць нябожчыка або крэміраваць яго і ўстанаўліваць урну з прахам дзе-н. **2.** *перан.* Лічачы аджыўшым, аддаваць забыццю; забываць. *Х. свае мары.* ‖ *зак.* **пахава́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *наз.* **пахава́нне,** -я, *н.* ‖ *наз.* **хава́нне,** -я, *н.*

ХАДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *ж.* **1.** Перамяшчэнне на нагах. *Стаміцца ад доўгай хады.* **2.** Уласцівая каму-н. манера хадзіць, паходка. *Лёгкая х.* **3.** *перан.* Цячэнне, развіццё чаго-н., ход. *Х. падзей.*

ХАДАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* ход. **2.** Які знаходзіцца на ходу, у эксплуатацыі. *Х. транспарт.* **3.** Не замацаваны ў пастаянным становішчы, рухомы (спец.). *Х. вал.* **4.** Які мае вялікі попыт; які знаходзіцца ў шырокім ужытку. *Х. тавар. Хадавая тэма.* **5.** Які многа дзе бываў, ведае справу; лоўкі, растаропны (разм.). *Хадавая жанчына.* **6.** Звязаны з перамяшчэннем у пэўны перыяд у пэўным напрамку. *Хадавая рыба.*

ХАДА́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Той, хто хадайнічае за каго-н. (разм.). **2.** Асоба, якая вядзе чыю-н. справу ў судах (уст.). ‖ *ж.* **хада́йніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ХАДА́ЙНІЦТВА, -а, *н.* Афіцыйная просьба ў пісьмовай або вуснай форме. *Адказаць у хадатайніцтве.*

ХАДА́ЙНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., за каго-што, аб кім-чым.* Выступаць з хадатайніцтвам. ‖ *зак.* **пахада́йнічаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **хада́йнічанне,** -я, *н.*

ХАДАКІ́, -о́ў, *адз.* хада́к, -а́, *м.* (разм.). Боты, у якіх адрэзаны халявы. *Уссунуць хадакі на ногі.*

ХАДЖА́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які многа бываў дзе-н.; бывалы. **2.** Пра каня: які хадзіў у запрэжцы.

ХАДЗІ́ЦЬ, хаджу́, хо́дзіш, хо́дзіць; *незак.* **1.** Рухацца, перамяшчацца, ступаючы нагамі (пра чалавека, жывёл). *Дзіця рана пачало х.* **2.** Тое, што і ісці (у 1, 2, 3, 10, 14 і 15 знач.), але абазначае рух, які паўтараецца ці адбываецца ў розны час і ў розных напрамках. *Х. па садзе. Х. па вёсках. Х. у ягады. Х. у школу. Х. каралём. Аўтобус да горада ходзіць два разы ў дзень. Ходзяць хмары, а дажджу няма. Ходзяць чуткі па свеце. Старасць ходзіць асцярожна і абачліва глядзіць* (з нар.). **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Перадавацца, пераходзіць ад аднаго да другога. *Кніжка хадзіла па ўсяму інстытуту. Ходзіць грып.* **4.** Рухацца ўзад і ўперад або ўверх і ўніз, з боку ў бок. *Падлога ходзіць пад нагамі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Падымацца і апускацца пры глыбокім дыханні, напружанні і пад. *Так сапе, аж грудзі ходзяць.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Укісаючы, брадзіць. *Цеста ходзіць.* **7.** *за чым.* Выконваць якую-н. работу пры дапамозе пэўнай прылады. *Х. за плугам* (разм.). **8.** *за кім.* Клапаціцца аб кім-, чым-н., даглядаць каго-, што-н. *Х. за хворым. Х. за скацінай.* **9.** Апранацца ў што-н., насіць што-н., мець пэўны знешні выгляд. *Х. у ботах. Х. без шапкі.* **10.** Быць у якім-н. званні, выконваць якія-н. абавязкі (разм.). **11.** Быць цяжарнай (пра жанчыну) (разм.). *Х. другім дзіцем.* **12.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра коней, валоў і пад.: выкарыстоўвацца тым ці іншым чынам. *Х. у плузе. Х. пад сядлом.* **13.** Адпраўляць натуральную патрэбу (разм.). *Дзіця ходзіць на гаршчок.* **14.** **хадзі́(це).** Запрашэнне ісці куды-н. (разм.). *Хадзі сюды.* ◊ **На галаве хадзіць** (разм. неадабр.) — дурэць, сваволіць. ‖ *зак.* **схадзі́ць,** схаджу́, схо́дзіш, схо́дзіць (да 13 знач.). ‖ *наз.* **ход,** -у, *М* хо́дзе (паводле 1, 2, 10 і 12 знач. дзеясл. ісці), **хаджэ́нне,** -я, *н.* (да 1 — паводле 1 і 3 знач. дзеясл. ісці, да 3, 7, 8, 9 і 10 знач.) *і* **хадзьба́,** -ы́, *ж.* (да 1 і 2 знач., пра перамяшчэнне на нагах). *Ход цягніка. Хаджэнне па справах. Увесь дзень у хадзьбе. Спартыўная хадзьба* (від спорту).

ХАДЗЯ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які можа хадзіць на ўласных нагах. *Х. хворы.* **2.** Шырокавядомы, шырокаўжывальны. *Х. выраз.* **3.** Які з'яўляецца жывым увасабленнем пэўных якасцей (разм.). *Хадзячая энцыклапедыя.*

ХАДНЯ́, -і, *ж.* (разм.). Хада, хаджэнне. *Пад поўнач х. заціхла.*

ХАДО́ВЫ, -ая, -ае. Дзелавы, гаспадарлівы; пранырлівы. *Х. чалавек.*

ХАДО́К, хадака́, *мн.* хадакі́, хадако́ў, *м.* **1.** Той, хто ходзіць пехатой. *У каго сілы хапае, той і х. добры.* **2.** Выбраная асоба, якая пасылаецца куды-н. з хадайніцтвам, даручэннем (уст.). *Сялянскія хадакі.* ◊ **Не хадок** *хто куды* (разм.) — пра таго, хто больш не пойдзе, не хоча хадзіць. *Я туды больш не х.*

ХАДУ́ЛІ, -ля́ў, *адз.* хаду́ля, -і, *ж.* **1.** Шасты з высока прыбітымі прыступкамі, стаўшы на якія можна хадзіць вялікімі крокамі. *Хадзіць на хадулях.* **2.** *перан.* Пра што-н. напышлівае, высакамернае, ненатуральнае. **3.** *перан.* Доўгія ногі (разм.). ‖ *прым.* **хаду́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ХАДУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* хадулі. **2.** Збіты, пазбаўлены арыгінальнасці. *Х. выраз.* ‖ *наз.* **хаду́льнасць,** -і, *ж.*

ХАДУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Дэталь машыны, механізма, якая знаходзіцца ў пастаянным руху. **2.** Прыстасаванне ў выглядзе рамы на колцах, пры дапамозе якога дзяцей вучаць хадзіць (разм.).

ХАДУНКІ́, -о́ў, *адз.* хадуно́к, -нка́, *м.* Тое, што хадун (у 2 знач.).

ХАЗА́РЫ, -а́ў, *адз.* -а́рын, -а, *м.* Старажытны вандроўны народ, які ўтварыў у 7—10 стст. дзяржаву з тэрыторыяй ад ніжняй Волгі да Каўказа і Паўночнага Прычарнамор'я. ‖ *ж.* **хаза́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **хаза́рскі,** -ая, -ае.

ХАЙ. **1.** *часц.* Выражае заклік, пажаданне (разм.). *Х. жыве дружба!* **2.** *часц.* Выказвае дапушчэнне. *Х. едзе, калі хоча. Х. так!* **3.** *злуч.* Ужыв. у даданых сказах з уступальным значэннем. *Х. я памыліўся, але памылку гэту я выпраўлю.*

ХАКА́СЫ, -а́ў, *адз.* -ка́с, -а, *м.* Народ, які жыве ў Рэспубліцы Хакасіі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **хака́ска,** -і, *ДМ* -ка́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **хака́скі,** -ая, -ае. *Хакаская мова.*

ХАКЕ́ІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца хакеем. ‖ *ж.* **хаке́істка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **хаке́ісцкі,** -ая, -ае.

ХАКЕ́Й, -е́я, *м.* Спартыўная камандная гульня з клюшкамі і шайбай на лёдзе або з мячом на траве. *Х. з мячом.* ‖ *прым.* **хаке́йны,** -ая, -ае.

ХА́КІ. **1.** *прым. нязм.* Шаравата-зялёны, зелянковы. *Гімнасцёрка колеру х.* **2.** *нескл., н.* Тканіна або форменнае адзенне гэтага колеру.

ХАЛАДА... (*гл.* **холада...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «холада...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *халадабойня, халадалюбны, халадатранспарт, халадатэхніка.*

ХАЛАДАБО́ЙНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Невялікая бойня з халадзільнікамі для захоўвання мяса забітай жывёлы.

ХАЛАДА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *безас.* Пра наступленне халадоў, паніжэнне тэмпературы паветра. *У кастрычніку стала х.* **2.** Тое, што і халадзець (у 2 знач.) (разм.). **3.** Пакутаваць ад холаду; мерзнуць (разм.). *У вайну і халадалі і галадалі.* ‖ *зак.* **пахалада́ць,** -а́е (да 1 знач.).

ХАЛАДЗЕ́Ц, -дцу́, *м.* Страва з загуслага пры ахаладжэнні мяснога або рыбнага адвару з дробнымі кавалачкамі мяса або рыбы. ‖ *прым.* **халадцо́вы,** -ая, -ае.

ХАЛАДЗЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца халодным, халаднейшым. *У канцы лета раніцы халадзеюць. Рукі халадзеюць.* **2.** *перан.* Адчуваць холад ад моцнага хвалявання, страху і пад. *Кроў халадзее ў жылах.* ‖ *зак.* **пахаладзе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ХАЛАДЗІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Шафа з халадзільнай установкай. *Трымаць прадукты ў халадзільніку.* **2.** Збудаванне, прадпрыемства, спецыяльнае памяшканне з паніжанай тэмпературай для захоўвання чаго-н. у холадзе. *Вагон-х. Прамысловы х.* ‖ *прым.* **халадзі́льнікавы,** -ая, -ае.

ХАЛАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для ахаладжэння, замарожвання чаго-н. *Халадзільная камера.* **2.** Які адносіцца да захавання чаго-н. пры штучна паніжанай тэмпературы. *Халадзільная тэхніка.*

ХАЛАДЗІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і халадэча. *На дварэ х.*

ХАЛАДЗІ́ЦЬ, -ладжу́, -ло́дзіш, -ло́дзіць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць халодным, ахаладжваць, астуджваць. *Раса холодзіць ногі.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што* і *без дап.* Выклікаць адчуванне холаду. *Вецер дзьмуў у спіну і прыемна халадзіў. Страх халадзіў кроў у жылах* (перан.). ‖ *наз.* **халаджэ́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.; спец.).

ХАЛАДЗІ́ШЧА, -а, *м.* Вельмі моцны холад.

ХАЛАДНАВА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Умерана халодны. *Халаднаватае надвор'е.* **2.** *перан.* Раўнадушны, бясстрасны. *Халаднаватыя адносіны.* ‖ *наз.* **халаднава́тасць,** -і, *ж.*

ХАЛАДНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца халодным, халаднейшым. *Бліжэй к вечару паветра халаднела. Рукі пачынаюць х.* **2.** *перан.* Трацiць душэўную цеплыню, станавіцца абыякавым. *Дружба астывала, халаднела.* ‖ *зак.* **пахаладне́ць,** -е́е.

ХАЛАДНІ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Халодная страва з бацвіння і шчаўя, запраўленая пакрышаным агурком, цыбуляй, яйцом і смятанай. ‖ *прым.* **халаднікóвы,** -ая, -ае.

ХАЛАДО́К, -дку́, *м.* **1.** Цяністае месца, цянёк. *Сядзець у халадку.* **2.** Свежае халаднаватае паветра. *Павеяла халадком.* **3.** Час сутак, калі ўжо спала або яшчэ не наступіла спёка. *Халадком добра касіць.* **4.** *перан.* Стрыманасць, раўнадушнасць у адносінах да каго-, чаго-н. *У голасе яго адчуваўся х.*

ХАЛАДЭ́ЧА, -ы, *ж.* Моцны холад. *На дварэ х., не вытрымаць.*

ХАЛАМІ́ДА, -ы, *ДМ* -мі́дзе, *мн.* -ы, -мі́д, *ж.* (разм.). Тое, што і хламіда.

ХАЛАСТЫ́[1], -а́я, -о́е. **1.** Нежанаты. *Х. мужчына.* **2.** Уласцівы нежанатаму чалавеку. *Халастое жыццё.* **3.** Які складаецца з халасцякоў. *Халастая кампанія.*

ХАЛАСТЫ́[2], -а́я, -о́е. **1.** Не звязаны з выкананнем карыснай работы, не рабочы. *Матор працаваў на халастых абаротах. Змагацца з халастым прабегам машын.* **2.** Не здольны паразіць цэль; не баявы. *Х. выстрал. Х. патрон.*

ХАЛАСЦЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Нежанаты мужчына. *Стары х.* ‖ *прым.* **халасця́цкі,** -ая, -ае.

ХАЛАСЦЯ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Незамужняя жанчына (звычайна пра немаладую).

ХАЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Верхняе хатняе або рабочае адзенне, якое захінаецца або зашпiляецца. *Рабочы х.* **2.** Верхняе адзенне ў некаторых азіяцкіх народаў, полы якога захінаюцца адна за другую. ‖ *памянш.* **хала́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **хала́тны,** -ая, -ае. *Халатная тканіна.*

ХАЛА́ТНЫ[1], -ая, -ае. Нядобрасумленны, нядбайны. *Халатныя адносіны да выканання сваіх абавязкаў.* ‖ *наз.* **хала́тнасць,** -і, *ж.*

ХАЛА́ТНЫ[2] *гл.* халат.

ХАЛВА́, -ы́, *ж.* Салодкі кандытарскі выраб у выглядзе спрасаванай масы з расцёртага сланечніку, арэхаў і пад. ‖ *прым.* **халво́вы,** -ая, -ае. *Халвовая маса.*

ХА́ЛЕПА, -ы, *ж.* (разм.). Надвор'е са снегам і дажджом; хлюпота. ‖ *прым.* **ха́лепны,** -ая, -ае.

ХАЛЕ́РА, -ы, *ж.* **1.** Вастразаразная кішэчная хвароба, якая суправаджаецца рвотай, паносам, агульным парушэннем дзейнасці арганізма. **2.** Ужываецца як лаянкавае слова (разм. груб.). *Х. яго ведае.* ‖ *прым.* **хале́рны,** -ая, -ае. *Халерная эпідэмія.*

ХАЛЕ́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тэмпераментны, неўраўнаважаны чалавек, які лёгка ўзбуджаецца пад уздзеяннем якіх-н. уражанняў. ‖ *прым.* **халеры́чны,** -ая, -ае. *Х. тэмперамент.*

ХАЛІ́Ф, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул вярхоўнага правіцеля мусульман у арабскіх краінах да 13 ст., а таксама тытул егіпецкага і турэцкага султанаў і асоба, якая мела гэты тытул. ‖ *прым.* **халі́фскі,** -ая, -ае.

ХАЛІФА́Т, -а *і* -у, *М* -фа́це, *м.* (гіст.). **1.** -у. Сістэма мусульманскага феадальнага кіравання, пры якой халіф спалучаў свецкую ўладу з духоўнай. **2.** -а, *мн.* -ы, -аў. Феадальная дзяржава, створаная ў выніку арабскага заваявання, якую ўзначальваў халіф. ‖ *прым.* **халіфа́цкі,** -ая, -ае.

ХАЛМАГО́РКА, -і, *ДМ* -го́рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Карова халмагорскай пароды. ‖ *прым.* **халмаго́рскі,** -ая, -ае.

ХАЛО́ДНЫ, -ая, -ае. **1.** З нізкай або адносна нізкай тэмпературай (паветра, цела). *Халоднае лета. Халодныя рукі.* **2.** Які астыў, страціў цеплыню. *Х. суп. Халодная каша.* **3.** Які не ацяпляецца. *Халодная веранда.* **4.** Які дае мала цяпла, дрэнна грэе, не трымае цяпла. *Халодныя боты. Халодныя рукавіцы.* **5.** Які пакутуе ад холаду (разм.). *Дзеці былі часта галодныя і халодныя.* **6.** Які ажыццяўляецца пры нізкіх тэмпературах, без награвання. *Халодная коўка металу.* **7.** *перан.* Звязаны з пачуццём унутранага, душэўнага холаду. *Х. чалавек.* **8.** *перан.* Строгі і нядобразычлівы. *Х. погляд. Х. прыём.* **9.** *перан.* Невыразны, бляклы. *Халодныя фарбы.* **10.** **хало́дная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне для арыштаваных (разм. уст.). *Пасадзіць у халодную.* **11.** **хало́днае,** -ага, *н.* Тое, што і халадзец. ◊ **Халодная вайна** — варожа-агрэсіўная палітыка рэакцыйных колаў імперыялістычных дзяржаў. **Халодная зброя** — шабля, піка, штык і пад. ‖ *наз.* **хало́днасць,** -і, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 і 9 знач.).

ХАЛО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытнай Русі: паднявольная асоба, па становішчу блізкая да раба; у прыгоннай Расіі: прыгонны селянін, слуга. **2.** *перан.* Пра чалавека, які рабалепствуе, падхалімнічае перад кім-н.; халуй (пагард.). ‖ *ж.* **хало́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **хало́пскі,** -ая, -ае.

ХАЛО́ПНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (пагард.). Дзейнічаць па-халопску, так, як халоп (у 2 знач.); рабалепстваваць.

ХАЛО́ПСТВА, -а, *н.* **1.** Стан халопа (у 1 знач.). **2.** *зб.* Халопы. **3.** *перан.* Паводзіны, уласцівыя халопу (у 2 знач.; пагард.).

ХАЛТУ́РА, -ы, *ж.* (разм.). **1.** Пабочны, звыш асноўнага, звычайна лёгкі заработак. *Пасля работы займацца халтурай.* **2.** Нядобрасумленна, неахайна, без ведання справы выкананая работа, а таксама рэч, зробленая такім чынам.

ХАЛ—ХАР

ХАЛТУ́РНЫ, -ая, -ае (разм.). Які з'яўляецца халтурай (у 2 знач.), які займаецца халтурай (у 2 знач.). *Халтурная работа.* ‖ *наз.* **халту́рнасць,** -і, *ж.*

ХАЛТУ́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). **1.** Той, хто займаецца халтурай (у 1 знач.). **2.** Той, хто робіць што-н. нядобрасумленна, неахайна. ‖ *ж.* **халту́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц (да 2 знач.). ‖ *прым.* **халту́ршчыцкі,** -ая, -ае.

ХАЛТУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). **1.** Займацца якой-н. работай звыш асноўнай для пабочнага, звычайна лёгкага заробку. **2.** Нядобрасумленна адносіцца да працы, неахайна выконваць работу.

ХАЛУ́Й, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* У буржуазна-дваранскім грамадстве: слуга, лакей (уст.). **2.** *перан.* Падхалім (пагард.). ‖ *прым.* **халу́йскі,** -ая, -ае. *Халуйская паслужлівасць.*

ХАЛУ́ЙСТВА, -а, *н.* (пагард.). Паводзіны халуя; падхалімства.

ХАЛУ́ЙСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (пагард.). Весці сябе па-халуйску, падхалімнічаць.

ХАЛУ́ПА, -ы, *мн.* -ы, -лу́п, *ж.* Невялікая бедная хата. *Жыць у халупе.*

ХАЛЦЭДО́Н, -у, *м.* Мінерал, разнавіднасць кварцу. ‖ *прым.* **халцэдо́навы,** -ая, -ае.

ХАЛЭ́МУС, *нескл., м., у знач. вык., каму-чаму* (разм. жарт.). Тое, што і хана.

ХАЛЯ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -ля́ў, *ж.* Частка бота, якая закрывае нагу ад ступні да калена. *Прышыць новыя перады да халяў.* ◊ **На халяву** (разм. груб.) — 1) хітруючы, нічога не робячы (жыць, пражыць і пад.); на дурніцу. *Пражыць жыццё на халяву;* 2) бясплатна, дарэмна, нічога не плацячы (рабіць што-н., выпіваць). *Напіцца на халяву.*

ХАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард. лаянк.). Грубы, нахабны чалавек. ‖ *ж.* **ха́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ХАМАВА́ТЫ, -ая, -ае. Схільны да хамства, грубы. ‖ *наз.* **хамава́тасць,** -і, *ж.*

ХАМЕЛЕО́Н, -а, *м.* **1.** Жывёліна цёплых краін, здольная мяняць афарбоўку покрыва ў залежнасці ад колеру акаляючага асяроддзя. **2.** *перан.* Чалавек, які часта мяняе свае думкі і погляды ў залежнасці ад абставін. ‖ *прым.* **хамелео́навы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **хамелео́нскі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ХАМЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* (разм.). Станавіцца хамам, пачынаць весці сябе пахамску. ‖ *зак.* **ахаме́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ХАМ'Ё, -я́, *н., зб.* (разм. груб.). Хамы. *Трэба пазбаўляцца ад хам'я.*

ХАМІ́ЦЬ, -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе груба і бесцырымонна. *Х. дарослым.* ‖ *зак.* **нахамі́ць,** -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць.

ХАМСА́, -ы́, *ж.* Дробная марская рыба, якая ўжыв. ў кансерваваным выглядзе; анчоўс. ‖ *прым.* **хамсо́вы,** -ая, -ае.

ХА́МСКІ, -ая, -ае. Уласцівы хаму, грубы, бесцырымонны. *Хамскія адносіны.*

ХА́МСТВА, -а, *н.* Хамскія паводзіны, грубасць, нахабнасць, бесцырымоннасць. *Трэба выкараняць х.*

ХАМУ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. груб.). Хам. *Маўчаць, хамула!*

ХАМУ́Т, -а́, *М* -муце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Частка вупражы ў выглядзе драўлянага каркаса (клешчаў), абкладзенага з унутранага боку мяккім лямцам (хамуцінай), якая надзяваецца каню на шыю. *Хто згадзіўся надзець шоры, той надзене і х.* (з нар.). **2.** *перан.* Абуза, клопаты, паднявольнае становішча (разм.). *Зняць х. з сябе.* **3.** Прыстасаванне кальцавой формы для змацоўвання, злучэння чаго-н. (спец.). **4.** Грубы, некультурны чалавек, хам (разм. груб.). ‖ *памянш.* **хаму́цік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **хаму́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ХАМУ́ЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* хамут. **2.** Заціскачка ў металарэзным станку, якая перадае вырабу вярчэнне ад патрона (спец.).

ХАМУЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (спец.). Мяккі лямцавы валік, які прымацоўваецца пад клешчы хамута, каб не націралі шыю каню.

ХАМЯ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Грызун сямейства мышыных, шкоднік палявых і агародных культур. ‖ *прым.* **хамя́чыны,** -ая, -ае.

ХАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул манарха, феадальнага правіцеля ў некаторых цюркскіх і мангольскіх народаў, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *прым.* **ха́нскі,** -ая, -ае.

ХАНА́, *нескл., ж., у знач. вык., каму-чаму* (разм. жарт.). Канец, смерць. *Цяпер яму х.!*

ХАНДРА́, -ы́, *ж.* Маркотны, сумны настрой, туга.

ХАНДРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; *незак.* Знаходзіцца ў стане хандры; сумаваць, тужыць. *Х. ад адзіноты.*

ХАНЖА́, -ы́, *ДМ* -ы́, *Т* -о́й *і* -о́ю, *мн.* -ы́, -э́й, *м.* і *ж.* Прытворна набожны або прытворна дабрадушны чалавек, крывадушнік.

ХА́НЖАСКІ, -ая, -ае. Уласцівы ханжы; крывадушны. *Ханжаскія паводзіны.*

ХА́НЖАСТВА, -а, *н.* Паводзіны, уласцівыя ханжы; крывадушнасць.

ХА́НСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Дзяржава, якой правіць хан.

ХА́НТЫ, -аў, *адз.* ха́нты, *нескл., м.* і *ж.* і **ханты́ец,** -ты́йца, *мн.* -ты́йцы, -ты́йцаў, *м.* Народ, які жыве ў Ханты-Мансійскай і Ямала-Ненецкай аўтаномных акругах Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* таксама **ханты́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -ты́ек. ‖ *прым.* **ха́нты,** *нязм. і* **ханты́йскі,** -ая, -ае.

ХАО́С, -у, *м.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: стыхія, што існавала да ўзнікнення свету, зямлі і жыцця на ёй. **2.** *перан.* Беспарадак, неразбярыха; блытаніна. *У. пакоі х.*

ХАПА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для хапання, памагае хапанню (у жывёл). *Хапальныя органы.*

ХАПАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** Аднакр. да хапа́ць (у 1, 2 і 4 знач.). **2.** Добра зарабіць на чым-н. (разм.). *Хапануў грошай за бульбу.* **3.** Забраць што-н. у каго-н.; незаконна прысвоіць (разм.). *У яго хапанулі рукавіцы.* **4.** Выпіць спіртнога, напіцца (разм.). *Х. спірту.*

ХАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** *за каго-што.* Браць, хапаць рукою (рукамі) каго-, што-н., брацца. *Х. за плот.* **2.** *за што.* Паспешліва брацца за які-н. інструмент, прыладу і пад., каб выканаць якую-н. работу (разм.). *Х. за лапату.* **3.** *за што.* Паспешна і несістэматычна рабіць што-н., пераходзячы ад адной справы да другой (разм.). *Не ведаю за што х. Яна за ўсё хапаецца і нічога не даводзіць да канца.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра рыбу: кляваць насадку, лавіцца на вуду, спінінг (разм.). *На белую блешню добра хапаюцца шчупакі.* ‖ *зак.* **схапі́цца,** схаплю́ся, схо́пішся, схо́піцца *і* **хапі́цца,** хаплю́ся, хо́пішся, хо́піцца (да 1, 2 і 3 знач.).

ХА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). Браць, красці, прысвойваць што-н. незаконна. ‖ *аднакр.* **ха́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; -нуты. ‖ *наз.* **ха́панне,** -я, *н.*

ХАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што.* **1.** Браць рэзкім паспешлівым рухам рукі, зубоў, рота. *Х. кнігі і хутка складваць у партфель. Х. ротам паветра.* **2.** Лавіць, затрымліваць, браць сілай каго-н. (разм.). *Х. хуліганаў.* **3.** *перан.* Хутка, прагна ўспрымаць што-н., засвойваць на хаду (разм.). **4.** З прагнасцю браць, купляць без разбору (разм.). *Х. што папала.* **5.** *безас.* Быць дастатковым. *Не хапае часу. У нас усяго хапае.* ‖ *зак.* **схапі́ць,** схаплю́, схо́піш, схо́піць; схо́плены *і* **хапі́ць,** хаплю́, хо́піш, хо́піць; хо́плены (да 1 знач.). ‖ *наз.* **хапа́нне,** -я, *н.*

ХАПІ́ЦЦА, хаплю́ся, хо́пішся, хо́піцца; *зак.* **1.** *гл.* хапацца. **2.** *каго-чаго.* Успомніўшы, пачаўшы шукаць, раптоўна выявіць адсутнасць каго-, чаго-н. *Хапіўся ключоў, а іх няма.* **3.** Агледзеўшыся, спахапіцца, раптоўна заўважыць што-н. *Хапіўся, што хату не замкнуў.*

ХАПІ́ЦЬ, хаплю́, хо́піш, хо́піць; хо́плены; *зак.* **1.** *гл.* хапа́ць. **2.** *што, чаго* і *без дап.* Выпіць; хутка праглынуць што-н. (разм.). *Хапіў з дзежкі, што не бачыць сцежкі* (прыказка). **3.** *перан., чаго.* Перажыць, перанесці што-н. цяжкае, непрыемнае (разм.). *Х. гора.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Зрабіць цвёрдым (пра дзеянне холаду) (разм.). *Марозік хапіў зямлю.* **5.** Пераступіць межы ў разважаннях, выказваннях (разм.). *Во куды хапіў!* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Раптоўна і моцна забалець (разм.). *Жывот хапіў.* **7.** *безас., чаго.* Быць дастатковым. *Яды хапіла ўсім.* **8.** **хо́піць,** *з інф.* або *без дап.* Дастаткова, даволі (разм.). *Х. спаць.*

ХАПУ́ГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -пу́зе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -пу́г (разм.). Той, хто хапае; прагны да нажывы; хабарнік, злодзей.

ХАРАВЫ́ *гл.* хор.

ХАРАКІ́РЫ, *нескл., н.* У японскіх самураяў: самазабойства шляхам успорвання жывата.

ХАРА́КТАР, -у, *мн.* -аў, *м.* **1.** Сукупнасць усіх устойлівых псіхічных уласцівасцей чалавека, яго асабістых рыс, якія праяўляюцца ў паводзінах і дзейнасці. *Слабы х. Мяккі х.* **2.** Настойлівасць у дасягненні чаго-н. *Чалавек з характарам.* **3.** Уласцівасць, адметная рыса чаго-н. *Х. эпохі. Дзелавы х.*

ХАРАКТАРЫЗАВА́ЦЦА, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся; *незак.* Мець якія-н. характэрныя рысы. *Стэпавыя раёны характарызуюцца сухім кліматам.*

ХАРАКТАРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Даць (даваць) характарыстыку каму-, чаму-н. *Х. вучня з боку паводзін.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Выявіць (выяўляць) адметную рысу, асаблівасць каго-, чаго-н. *Яго характарызуе чуласць да людзей. Нашу літаратуру характарызуе дэмакратычнасць.* ‖ *зак.* таксама **ахарактарызава́ць,** -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны (да 1 знач.).

ХАРАКТАРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *мн.* -і, -тык, *ж.* **1.** Апісанне характэрных рыс, асаблівасцей, якасцей каго-, чаго-н. *Х. дзеючых персанажаў твора.* **2.** Афіцыйны дакумент з водзывам, заключэннем аб чыёй-н. дзейнасці. *Х. з месца работы.*

ХАРАКТЭ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** З рэзка выяўленымі, своеасаблівымі рысамі. *Х. твар.* **2.**

Уласцівы каму-, чаму-н. *Характэрныя рысы героя рамана.* **3.** У мастацтве: уласцівы пэўнаму народу, эпосе, грамадскаму асяроддзю. *Характэрныя ролі. Характэрныя танцы.* ‖ *наз.* **характэрнасць,** -і, *ж.*

ХАРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэлігійнае шматгалосае песнапенне, а таксама музычная п'еса ў такой форме. *Харалы Баха.* ‖ *прым.* **хара́льны,** -ая, -ае.

ХАРАСТВО́, -а́, *н.* **1.** Сукупнасць якасцей, якія прыносяць задавальненне, асалоду зроку, слыху; усё прыгожае і прыемнае. *Якое х. вакол!* **2.** Краса, прыгажосць, чароўнасць. *Не дзяўчына, а х. Х. прыглядзіцца, а розум прыгадзіцца* (прыказка).

ХАРАШУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -оў, *м.* (разм.). Тое, што і прыгажун. ‖ *ж.* **харашуха,** -і, *ДМ* -шу́се, *мн.* -і, -шу́х (разм.).

ХАРАШЫ́ЦЦА, харашу́ся, харо́шышся, харо́шыцца; *незак.* (разм.). Прыбірацца, прыхарошвацца.

ХАРАШЫ́ЦЬ, харашу́, харо́шыш, харо́шыць; *незак., каго-што* (разм.). Імкнуцца надаць каму-, чаму-н. больш прыгожы, прывабны выгляд.

ХАРАШЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* Станавіцца больш прыгожым, прывабным. *Дзяўчынка з кожным днём харашэе. Харашэе наш родны Мінск.* ‖ *зак.* **пахарашэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е.

ХАРВА́ТЫ, -аў, *адз.* -ва́т, -а, *М* -ва́це, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Харватыі. ‖ *ж.* **харва́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **харва́цкі,** -ая, -ае.

ХА́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Кашляючы, выплёўваць макроту. *Х. крывёю.* ‖ *аднакр.* **ха́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ха́рканне,** -я, *н.*

ХА́РКІ, -аў (разм.). Макрота, якая адхарквваецца.

ХАРКО́ТА, -ы, *ДМ* -ко́це, *ж.* (разм.). Выплёўванне макроты.

ХАРО́ШЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Прыгожы, прывабны. *Х. хлопец.* **2.** Які вызначаецца станоўчымі якасцямі. *Х. ён чалавек.* **3.** Добры, высакаякасны. *Харошая дарога.* **4.** Дастойны, прыстойны. *Харошая кампанія.* **5.** Дарагі, любы, мілы (у сяброўскім звароце). *А мой ты х.* ‖ *памянш.* **харо́шанькі,** -ая, -ае (да 1 і 5 знач.).

ХА́РТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* **1.** Старадаўні рукапіс, а таксама матэрыял, на якім ён напісаны (спец.). **2.** Дакумент важнага грамадска-палітычнага значэння (кніжн.). *Вялікая х. вольнасцей.*

ХАРУ́ГВА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У старажытнасці: баявы вайсковы сцяг. **2.** Замацаванае на доўгім дрэўку палотнішча з вобразамі святых, якое носяць у час рэлігійных шэсцяў.

ХАРУ́НЖЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* **1.** Казацкі афіцэрскі чын, роўны падпаручніку, ужываецца і ў сучасных арміях некаторых краін, а таксама асоба, якая мела такі чын. **2.** Сцяганосец у войску (гіст.).

ХАРЧ, -у, *м.* **1.** звычайна *мн.,* -ы́, -оў. Тое, што спажываць, чым жывяцца, ежа. *Мясны х. Нешта ж ты змізарнеў на гарадскіх харчах.* **2.** Корм для жывёлы. *Нарыхтаваць харчу жывёле на зіму.* **3.** *перан.* Тое, што з'яўляецца крыніцай роздуму, разважанняў. *Даць х. для роздуму.* ◊ **На харчах святога Антонія** (разм. жарт.) — недаядаючы, галадаючы. ‖ *прым.* **харчо́вы,** -ая, -ае.

ХАРЧАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для харчавання. *Х. пункт.*

ХАРЧАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* харчавацца, -цца. **2.** Паступленне і засваенне пажыўных рэчываў, неабходных для жыццядзейнасці жывога арганізма. **3.** Тое, чым хто-н. харчуецца; характар, якасць ежы. *Дыетычнае х.* **4.** Прыпасы прадуктаў. *Сяляне дзяліліся з партызанамі харчаваннем.* ○ **Грамадскае харчаванне** — сістэма забеспячэння насельніцтва харчаваннем праз сталовыя, рэстараны, закусачныя.

ХАРЧАВА́ЦЦА, -чу́юся, -чу́ешся, -чу́ецца; -чу́йся; *незак.* **1.** Задавальняць патрэбу арганізма ў ежы; есці; карміцца. *Х. гароднінай. Заяц харчуецца капустай.* **2.** Сталавацца дзе-н. *Х. ў сталовай.* ‖ *наз.* **харчава́нне,** -я, *н.*

ХАРЧАВА́ЦЬ, -чу́ю, -чу́еш, -чу́е; -чу́й; *незак., каго-што.* Даваць, дастаўляць каму-н. ежу; карміць. *Х. усю сям'ю.* ‖ *наз.* **харчава́нне,** -я, *н.*

ХАРЧАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -оў, *м.* Работнік харчовай прамысловасці.

ХАРЧБЛО́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (афіц.). Прадпрыемства грамадскага харчавання.

ХАРЧО́, *нескл., н.* Каўказская страва з бараніны з вострымі прыправамі.

ХАРЧЭ́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -чэ́вень *і* -чэ́ўняў, *ж.* (уст.). Сталовая, закусачная, шынок з таннымі і простымі стравамі.

ХАРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спявак, артыст хору. ‖ *ж.* **хары́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ХА́РЫУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства ласосяў.

ХАРЭАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Мастацтва танца, а таксама пастаноўка балетных танцаў. ‖ *прым.* **харэаграфі́чны,** -ая, -ае.

ХАРЭ́Й[1], -я, *м.* Двухскладовая вершаваная стапа з націскам на першым складзе. ‖ *прым.* **харэ́ічны,** -ая, -ае.

ХАРЭ́Й[2], -я, *м.* Доўгі шост для кіравання запрэжкамі аленяў або сабак.

ХАРЭО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па харэаграфіі.

ХА́ТА, -ы, *ДМ* ха́це, *мн.* -ы, хат, *ж.* **1.** Жылая сялянская пабудова, зрубленая з бярвення. **2.** Унутраная частка такой пабудовы. *Х. была чыста прыбрана. За чысцінёй у хаце сочаць, але ад парога хаты не мятуць* (з нар.). **3.** Асобны сялянскі двор, гаспадарка; асобная сям'я. *Пасёлак у дваццаць хат.* ‖ *памянш.* **ха́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (да 1 знач.).

ХА́ТНІ, -яя, -яе. **1.** Які адносіцца да хаты (у 1 знач.). *Хатнія дзверы. Хатнія рэчы. Хатняя работа.* **2.** Прыватны, сямейны. *Х. настаўнік.* **3.** Просты, свойскі. **4.** Прыручаны, не дзікі. *Хатнія жывёлы і птушкі.* **5.** **ха́тнія,** -іх, *мн.* Члены сям'і (разм.). *Атрымаў ліст ад сваіх хатніх.*

ХА́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Культурна-асветніцкі работнік на вёсцы, загадчык хаты-чытальні.

ХАТУ́ЛЬ, -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм.). Вялікі клунак рэчаў, звязаных у хустку, посцілку і пад., які звычайна носяць за плячамі.

ХА́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Хапаць паветра раскрытым ротам; цяжка дыхаць. *Хворы ледзь хаўкае.* **2.** Пазяхаць. ‖ *аднакр.* **ха́ўкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ха́ўканне,** -я, *н.*

ХАЎРУ́С, -у, *м.* (разм.). **1.** Група людзей, звязаных агульнымі мэтамі, інтарэсамі. **2.** Саюз, садружнасць. *Маці была ў хаўрусе з суседкай.* ‖ *прым.* **хаўру́сны,** -ая, -ае.

ХАЎРУСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́й; *незак.* (разм.). Быць ў хаўрусе з кім-н.

ХАЎРУ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Саўдзельнік у якой-н. справе, у хаўрусе. ‖ *ж.* **хаўру́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **хаўру́сніцкі,** -ая, -ае.

ХАЎТУ́РЫ, -ту́р (разм.). **1.** Абрад пахавання нябожчыка. *Пайсці ў х.* **2.** Жалобны стол па нябожчыку. ‖ *прым.* **хаўту́рны,** -ая, -ае.

ХА-ХА́ *і* **ХА-ХА-ХА́,** *гукаперайм.* Служыць для перадачы гучнага смеху, рогату.

ХА́ХАНЬКІ, -аў (разм.). Жартачкі, смешкі. *Табе ўсё х.*

ХАХУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -ху́ль, *ж.* Вадзяны звярок атрада насякомаедных з каштоўным футрам бура-шэрага колеру, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **хахулёвы,** -ая, -ае.

ХАЦЕ́ННЕ, -я, *н.* Жаданне. *На хаценне ёсць цярпенне* (прыказка).

ХАЦЕ́ЦЦА, хо́чацца; *безас.; незак., чаго, з інф.* і *са злуч.* **«каб»**. Адчуваць патрэбу ў чым-н., вельмі жадаць чаго-н. *Яму хацелася есці.*

ХАЦЕ́ЦЬ, хачу́, хо́чаш, хо́ча; хаці́; *незак.* **1.** *чаго, каго-што, з інф., са злуч.* **«каб»** і *без дап.* Мець жаданне, ахвоту да чаго-н., адчуваць патрэбу ў кім-, чым-н. *Х. спаць.* **2.** *каго-чаго, чаго ад каго* і *са злуч.* **«каб»**. Імкнуцца да чаго-н., дамагацца чаго-н. *Чаго сабе не хочаш, таго і другому не зыч* (прыказка). *Хачу, каб не хварэлі дзеці. Хачу, каб людзі жылі мірна.* **3.** *з інф.* Мець намер зрабіць што-н. *Ён хацеў раманітаваць абутак.* **4.** *з інф.* Ужыв. для абазначэння магчымасці, імавернасці ажыццяўлення чаго-н. (разм.). *Хочаш — гуляй, а хочаш — спі.* **5.** З адноснымі займеннікамі і прыслоўямі ўтварае спалучэнні са значэннем азначальнасці: кожны, усякі (прадмет, месца, час і пад.). *Ён рабіў, што хацеў, хадзіў, куды хацеў.*

ХАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* Убогая, старая хата. ‖ *памянш.* **хаці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ХАЦЯ́ (разм.). **1.** *злуч. уступальны.* Падпарадкоўвае даданыя ўступальныя сказы, выступаючы ў значэнні: нягледзячы на тое, што. *Сонца грэла моцна, х. была ўжо восень.* **2.** *часц. ўзмацняльна-вылучальная.* Самае меншае, ва ўсякім выпадку. *Вы ж х. не спазняйцеся.* **3.** *часц. ўзмацняльна-абмежавальная* (звычайна ў спалучэнні з часц. **«б»**). Нічога больш, акрамя гэтага, усяго толькі. *Х. б глыточак вады глынуць.*

ХВАЁВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* хвоя. **2.** Уласцівы хвоі; зроблены, атрыманы з хвоі. *Хваёвыя шышкі. Хваёвая смала.*

ХВАІ́НА, -ы, *мн.* -ы, хваі́н, *ж.* Тое, што і хвоя (у 1 знач.); адно дрэва хвоі.

ХВАЛА́, -ы́, *ж.* **1.** Пахвала, адабрэнне. *Х. пра выдатную ткачыху разышлася па краіне.* **2.** *у знач. вык.* Воклік захаплення, удзячнасці, прызнання каму-, чаму-н. *Х. працаўнікам палёў.* **3.** Агульнапрынятая думка пра каго-н., рэпутацыя. *Адзін з'еш хоць вала, дык адна х.* (прыказка).

ХВАЛЕ... (а таксама **хваля...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па знач. слову хваля і пішацца, калі націск у другой

ХВА—ХВО

частцы падае не на першы склад, напр. *хвалепадобны, хвалеўтваральнік.*

ХВАЛЕ́БНЫ, -ая, -ае. У якім ёсць пахвала. *Хвалебная рэцэнзія. Х. водзыў.* ‖ *наз.* **хвале́бнасць,** -і, *ж.*

ХВА́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Падобны на хвалі, на паверхню вады, пакрытую хвалямі. ‖ *наз.* **хва́лістасць,** -і, *ж.*

ХВАЛІ́ЦЦА, хвалю́ся, хва́лішся, хва́ліцца; *незак.* Расхвальваць свае поспехі, заслугі; з пахвальбой расказваць пра свае ўчынкі, дасягненні і пад. *Ён любіць х. Х. поспехамі.* ‖ *зак.* **пахвалі́цца,** пахвалю́ся, пахва́лішся, пахва́ліцца.

ХВАЛІ́ЦЬ, хвалю́, хва́ліш, хва́ліць; хва́лены; *незак., каго-што.* Выказваць адабрэнне, пахвалу каму-, чаму-н. за што-н. *Х. вучня за выдатныя поспехі.* ‖ *зак.* **пахвалі́ць,** пахвалю́, пахва́ліш, пахва́ліць; пахва́лены. ‖ *наз.* **хвале́нне,** -я, *н.*

ХВАЛЬБА́, -ы́, *ж.* **1.** Празмернае расхвальванне сваіх вартасцей, заслуг, учынкаў, часта перабольшаных. **2.** Адабрэнне, пахвала каму-н.

ХВАЛЬКО́, -а́, *м.* і *нескл. ж.* Той, хто любіць хваліцца.

ХВА́ЛЯ, -і, *мн.* -і, хваль, *ж.* **1.** Вадзяны вал, які ўтвараецца ад гайдання паверхні вады. *Хвалі залівалі бераг мора.* **2.** Хістальны рух у фізічным асяроддзі, а таксама распаўсюджанне гэтага руху. *Электрамагнітныя хвалі. Гукавая х.* **3.** *перан., чаго.* Пра масу, плынь чаго-н., што рухаецца адно за адным з пэўнымі інтэрваламі, перапынкамі. **4.** *перан., чаго.* Узмоцнены рух, праяўленне чаго-н. *Х. дэманстрацый. Х. мітынгаў.* ‖ *прым.* **хва́левы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ХВАЛЯ... (а таксама **хвале...**). Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па знач. слову хваля і пішацца, калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *хвалярэз, хвалямер.*

ХВАЛЯВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Рух хваль па вадзяной паверхні. *Х. мора.* **2.** *перан.* Нервовая ўзбуджанасць, выкліканая адчуваннем трывогі, радасці і пад. *Х. доўга не пакідала жанчыну.* **3.** звычайна *мн.,* -і, -яў, *перан.* Масавае выказванне незадаволення, пратэсту супраць чаго-н. *Х. незадаволеных.*

ХВАЛЯВА́ЦЦА, -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць у хваляванні (у 1 знач.). *Мора хвалюецца.* **2.** *перан.* Перажываць хваляванне (у 2 знач.), знаходзіцца ў трывожным стане. *Х. перад экзаменамі.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Выказваць пратэст супраць чаго-н., масавую незадаволенасць чым-н. *Натоўп хваляваўся.* ‖ *зак.* **усхвалява́цца,** -лю́юся, -лю́ешся, -лю́ецца; -лю́йся.

ХВАЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; *незак.* **1.** *што.* Выклікаць хваляванне (у 1 знач.). *Моцны вецер хваляваў мора.* **2.** *перан., каго (што).* Прыводзіць у хваляванне (у 2 знач.). *Яго хваляваў лёс дзяцей.* **3.** *перан., каго (што).* Падбухторваць, схіляць да хваляванняў (да 3 знач.; уст.). *Х. народ.* ‖ *зак.* **усхвалява́ць,** -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й (да 1 і 2 знач.).

ХВАЛЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства ў выглядзе канала, трубы і пад. для распаўсюджвання тых ці іншых хваль (гукавых, электрамагнітных, радыёхваль і інш.). ‖ *прым.* **хвалямво́дны,** -ая, -ае.

ХВАЛЯЛО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гідратэхнічнае збудаванне (дамба і пад.) для загароджвання рэйда, гавані, падыходу да марскога канала, берагавых участкаў ад дзеяння хваль. ‖ *прым.* **хвалялóмны,** -ая, -ае.

ХВАЛЯМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У радыётэхніцы: прыбор для вымярэння даўжыні электрамагнітных хваль або частаты электрамагнітных ваганняў. **2.** У марской справе: прыбор для вызначэння вышыні, даўжыні і перыяду, а таксама хуткасці і напрамку распаўсюджання марскіх хваль. ‖ *прым.* **хваляме́рны,** -ая, -ае.

ХВАЛЯРЭ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і хвалялом. ‖ *прым.* **хвалярэ́зны,** -ая, -ае.

ХВАРАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які часта хварэе, схільны да хваробы. *Х. хлопчык.* **2.** Які з'явіўся ў выніку хваробы, які сведчыць аб хваробе. *Х. выгляд. Х. стан.* **3.** Выкліканы болем. *Х. стогн.* **4.** *перан.* Перабольшаны, празмерны, ненатуральны. *Хваравітая падазронасць.* ‖ *наз.* **хвараві́тасць,** -і, *ж.*

ХВАРАСЦЯ́НЫ *гл.* хворaст.

ХВАРО́БА, -ы, *мн.* -ы, -ро́б, *ж.* **1.** Парушэнне нармальнай дзейнасці арганізма, недамаганне. **2.** Дрэнная схільнасць да чаго-н. *Гультайства — гэта х.*

ХВАРОБАТВО́РНЫ, -ая, -ае. Які выклікае хваробу. *Х. вірус.* ‖ *наз.* **хваробатво́рнасць,** -і, *ж.*

ХВАРО́БНЫ, -ая, -ае. Які выклікае хваробу, які адносіцца да хваробы. *Хваробныя мікробы.*

ХВАРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** *на што, чым* і *без дап.* Быць хворым на якую-н. хваробу. *Х. на туберкулёз. Х. шкарлятынаю. Ён доўга хварэў.* **2.** *перан., за каго-што.* Трывожыцца, непакоіцца аб кім-, чым-н. *Х. за работу.* **3.** *на што* і *чым.* Мець дрэнную схільнасць да чаго-н. *Х. на гультая. Х. на пана.* **4.** *перан., за каго-што.* Хвалявацца за чые-н. поспехі (спартсмена, спартыўную каманду, артыста і пад.) (разм.). *Х. за сваю каманду.*

ХВАСТАВЫ́ *гл.* хвост.

ХВАСТА́ТЫ, -ая, -ае. З хвастом (у 1 знач.) або з вялікім хвастом. *Хвастатая лісіца. Хвастатая камета.*

ХВАСТА́ЦЬ, хвашчу́, хво́шчаш, хво́шча; хвашчы́; хваста́ны; *незак.* **1.** *каго-што* і *па чым.* Біць чым-н. гнуткім, сцябаць. *Х. дубцом па нагах.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што па чым* і *без дап.* З сілай біць, сячы (пра вецер, снег, дождж і пад.). *Дождж хвошча па твары.* ‖ *зак.* **вы́хвастаць,** -вашчу, -вашчаш, -вашча; -вашчы; -вастаны (да 1 знач.; разм.). ‖ *аднакр.* **хвастану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.), **хво́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.) *і* **хвасяну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.; разм.). ‖ *звар.* **хваста́цца,** хвашчу́ся, хво́шчашся, хво́шчацца; хвашчы́ся (да 1 знач.). ‖ *наз.* **хваста́нне,** -я, *н.*

ХВАСЦЕ́Ц, -стца́, *мн.* -стцы́, -стцо́ў, *м.* Ніжняя частка пазваночніка чалавека. ‖ *прым.* **хвастцо́вы,** -ая, -ае. *Х. пазванок.*

ХВАТ, -а, *М* хва́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Бойкі, спрытны чалавек.

ХВАТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і хапальны. *Х. рух.*

ХВАТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Тое, што і хапацца. ‖ *зак.* **хваці́цца,** хвачу́ся, хва́цішся, хва́ціцца.

ХВАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., каго-што* (разм.). Тое, што і хапа́ць (у 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *аднакр.* **хватану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *зак.* **хваці́ць,** хвачу́, хва́ціш, хва́ціць. ‖ *наз.* **хвата́нне,** -я, *н.*

ХВА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Спосаб, прыём, якім хватаюць, схватваюць што-н. **2.** *перан.* Аб спрытнасці і хуткасці ў рабоце, дзеянні (разм.). *Учэпістая х.*

ХВА́ТКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які спрытна, учэпіста хапае што-н. *Хваткія рукі.* **2.** *перан.* Скрытны, кемлівы. *Х. хлопец.* ‖ *наз.* **хва́ткасць,** -і, *ж.*

ХВА́ЦКІ, -ая, -ае. **1.** Удалы, спрытны. *Х. хлопец.* **2.** Вельмі добры, прыдатны для выкарыстання (разм.). *Х. ножык.* ‖ *наз.* **хва́цкасць,** -і, *ж.*

ХВІЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лі́н, *ж.* **1.** Мера часу, роўная $^1/_{60}$ гадзіны ці 60 секундам. *Чакаем з хвіліны на хвіліну.* **2.** Кароткі прамежак часу, імгненне (разм.). *Зайдзі на хвіліну, ёсць справа. Хвілінай веку не надточыш* (прыказка). ‖ *памянш.* **хвілі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* ‖ *прым.* **хвілі́нны,** -ая, -ае.

ХВО́ЙНІК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Хваёвы лес. *У хвойніку было многа грыбоў.*

ХВО́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* хвоя. **2.** Які замест лісця мае іголкі. *Хвойныя пароды дрэў. Х. перагной.*

ХВО́РАСТ, -у, *М* -сце, *м., зб.* Сухія галінкі, адпаўшыя з дрэў або хмызняку. *Прапаліць печ хворастам.* ‖ *прым.* **хварасця́ны,** -ая, -ае.

ХВО́РАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (разм.). Хвароба, недамаганне, хваравіты стан. *Х. напала на чалавека.*

ХВО́РЫ, -ая, -ае. **1.** Які хварэе на якую-н. хваробу. *Х. дзед. Хворае дзіця.* **2.** Пашкоджаны хваробай (пра цела і яго часткі). *Хворае сэрца. Хворыя ногі.* **3.** Які сведчыць аб хваравітым стане, аб хваробе. *Х. выгляд.* **4.** Ненатуральны, празмерны, ненармальны. *Хворае ўяўленне.* **5.** **хво́ры,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто хварэе (у 1 знач.). *Прыём хворых.* ‖ *ж.* **хво́рая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых (да 5 знач.).

ХВОСТ, хваста́, *М* хвасце́, *мн.* хвасты́, хвасто́ў, *м.* **1.** У жывёл: звычайна рухомы прыдатак на задняй частцы цела або значна звужаная задняя частка цела (у рыб, паўзуноў і пад.). *Конскі х. Х. яшчаркі. Птушыны х.* **2.** Задняя, канцавая частка лятальнага апарата (самалёта, ракеты і пад.). *Х. самалёта.* **3.** Задняя частка падола адзежы, якая цягнецца па зямлі (разм.). *Х. сукенкі.* **4.** Канцавая частка чаго-н., што рухаецца. *Х. калоны. Х. поезда.* **5.** Крайняя, ніжняя частка чаго-н. *Х. рэдзькі.* **6.** Доўгая звілістая паласа (дыму, пылу і пад.). *З трубы падымаўся х. дыму.* **7.** Рад людзей, якія стаяць у чарзе за чым-н. (разм.). *Х. у касу за білетамі.* **8.** *перан.* Частка работы, не выкананая ў тэрмін; няздадзены экзамен або залік у час сесіі. *Х. па матэматыцы.* **9.** Рэшткі ад апрацоўкі пароды з карысным выкапнем (спец.). ‖ *памянш.* **хво́сцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 1 і 5 знач.). ‖ *прым.* **хваставы́,** -а́я, -о́е (да 1, 2, 4, 5 і 9 знач.).

ХВО́СТКІ, -ая, -ае. Які моцна хвошча, сцябае. *Хвосткая пуга.*

ХВО́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* хвост. **2.** Кончык, частка чаго-н., якая выступае. *Яблык з хвосцікам.* ◊ **З хвосцікам** (разм.) — з лішкам, з невялікім дадаткам. *Тры гады з хвосцікам.*

ХВОШЧ, хвашчу́, *м.* Шматгадовая споравая расліна з зялёнымі, звычайна галінастымі сцёбламі і лускаватым лісцем. ‖ *прым.* **хвашчо́вы,** -ая, -ае.

ХВО́Я, -і, *мн.* -і, хвой, *ж.* **1.** Вечназялёнае дрэва сямейства хваёвых з высокім прамым ствалом і доўгай ігліцай; сасна. *Стромкія хвоі ўзнімаліся ў неба.* **2.** *зб.* Ігліца (абл.). *У лесе зямля была ўсыпана хвояй.* **3.** Галінка хвойнага дрэва. ‖ *прым.* **хваёвы,** -ая, -ае *і* **хво́йны,** -ая, -ае.

ХЕ́ДАР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочая частка збожжаўборачнага камбайна.

ХЕ́ДАР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Яўрэйская пачатковая рэлігійная школа для хлопчыкаў.

ХЕК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Марская прамысловая рыба сямейства трасковых. ‖ *прым.* **хе́кавы,** -ая, -ае.

ХЕ́РАС, -у, *м.* Гатунак белага моцнага вінаграднага віна. ‖ *прым.* **хе́расны,** -ая, -ае.

ХЕРУВІ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У хрысціянскай рэлігіі: анёл, які адносіцца да ліку вышэйшых анёлаў. ‖ *прым.* **херуві́мскі,** -ая, -ае.

ХЕТ-ТРЫ́К, -у, *м.* У выразе: **зрабіць хет-трык** — тройчы паразіць вароты праціўніка ў адной гульні адным і тым жа спартсменам (у хакеі, футболе).

ХЕ́ЎРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (пагард.). Група людзей, якія аб'ядналіся для разбою, злачынства; зграя, шайка, банда. *Сабралася адна х.*

ХІБ, хі́ба, *мн.* хібы́, -о́ў, *м.* **1.** Пярэдняя частка хрыбта свінні. *Самае тоўстае сала ў свінні на хібу.* **2.** Шчацінне на хрыбце. **3.** Спінны плаўнік у рыбы. **4.** *перан.* Верхні край, грэбень чаго-н. *Х. страхі. Х. хвалі. Х. пракоса.*

ХІ́БА[1], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Памылка, промах, недахоп. *Хібы ў рабоце.* **2.** Пра фізічны недахоп. *Х. яго была ў тым, што ён кульгаў.*

ХІ́БА[2], *часц.* **1.** Ужыв. у пытальных сказах, якія выражаюць сумненне ў чым-н., недавер, здзіўленне чым-н. і па значэнню блізкія да слоў: няўжо, можа быць. *Х. ён ужо прыехаў? Х. я не так сказаў?* **2.** Ужыв. у пытальных сказах для выказвання няўпэўненасці ў неабходнасці якога-н. дзеяння і блізка па значэнню словам: можа быць, не варта. *Х. мне паехаць туды? Х. можна каго прымусіць рабіць што-небудзь?* **3.** (звычайна ў спалучэнні са словамі «толькі», «што»). Надае адценне абмежаванасці, дапушчэння, магчымасці чаго-н. *Х. толькі заўтра ён прыедзе.*

ХІ́БА[3], *злуч.* **1.** *уступальна-абмежавальны.* Ужыв. у спалучэнні са словамі «толькі», «што» і без іх для выражэння абмежавання ў значэнні: акрамя таго, што...; можа быць, толькі... *Вакол цішыня, х. толькі шпак засвішча. Х. што мне туды пайсці.* **2.** *умоўны.* Ужыв. для выражэння супрацьпастаўлення з адценнем умоўнасці ў значэнні: калі не..., калі толькі не... *Работу закончым, х. толькі дождж перашкодзіць.*

ХІ́БА[4], *выкл.* Ужыв. з пытальнай інтанацыяй і выражае сумненне, недавер. — *Я вас ведаю.* — *Х.!*

ХІБА́[1], *часц.* Тое, што і хі́ба[2].

ХІБА́[2], *злуч.* Тое, што і хі́ба[3].

ХІ́БІЦЬ, хі́блю, хі́біш, хі́біць; *незак.* (разм.). **1.** Дапускаць пралікі, недакладнасці, рабіць памылкі. **2.** *перан.* Баяцца каго-н., губляцца перад кім-, чым-н. *Перад кім хібіў старшыня, дык гэта перад начальствам.*

ХІ́БНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* хібны. **2.** Розніца паміж сапраўднай велічынёй чаго-н. і велічынёй, атрыманай пры вымярэнні; адхіленне ад зададзенай велічыні; недакладнасць. *Абсалютная х. Адносная х.*

ХІЛІ́ЦЦА, хілю́ся, хі́лішся, хі́ліцца; *незак.* **1.** Прыгінацца ўніз, нахіляцца, нагінацца. *Да вады хіліліся вербы. Буйныя каласы хіліліся да зямлі.* **2.** Нахіляцца набок. *Судна пачало х. на той бок, дзе была прабоіна.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., да чаго.* Набліжацца да чаго-н., да якой-н. мяжы. *Кароткі снежаньскі дзень хіліўся к канцу. Час хіліўся да восені.* **4.** *перан., перад кім-чым.* Здавацца, пакарацца. *Не нам х. перад цяжкасцямі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Накіроўвацца, ісці да чаго-н. (пра гутарку, справы, учынкі і пад.). *Было відавочна, куды хіляцца падзеі. Справа хіліцца ў патрэбным напрамку.* **6.** Туліцца, гарнуцца да каго-н. *Хлопчык хіліўся да матулі.* **7.** *перан.* Мець цягу, сімпатыю да каго-н. *Сын больш хіліўся да бацькі, чым да маці.*

ХІЛІ́ЦЬ, хілю́, хі́ліш, хі́ліць; *незак.* **1.** *што.* Прыгінаць уніз, нахіляць. *Вецер хіліць бярозку да зямлі. Маці хіліць галаву над магілай сына.* **2.** *што.* Нахіляць набок. *Вецер хіліў лодку.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што* і *безас.* Ахопліваць, адольваць каго-н. (пра сон, дрымоту). *Яго хіліць сон. Дзяцей хіліла на дрымоту.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., на што.* Хіліцца, набліжацца да чаго-н. *Хіліла ўжо к вечару* (безас.). **5.** *перан., што да чаго, куды* і *без дап.* Накіроўваць да чаго-н. (думку, справу і пад.). *Было зразумела, куды ён хіліць гутарку.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан., каго да каго-чаго.* Прыцягваць, вабіць; гарнуць, цягнуць. *Сумны настрой не хіліў да песень. Яго хіліла да навукі* (безас.).

ХІ́ЛЫ, -ая, -ае (разм.). Слабы, хваравіты. *Хілае дзіця. Хілая расліна.* ‖ *наз.* **хі́ласць,** -і, *ж.*

ХІМ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да хіміі, хімічны, напр. *хімапаратура, хімвалакно, хімзавод, хімкамбінат, хімсыравіна.*

ХІМЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ме́р, *ж.* **1.** Неажыццявімая, нязбытная і дзіўная мара (кніжн.). **2.** Скульптура фантастычнай пачвары (напалову леў, напалову каза). ‖ *прым.* **хімеры́чны,** -ая, -ае.

ХІМЕРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* хімера. **2.** Фантастычны, нязбытны, нядзейсны (кніжн.). *Хімерычная ідэя.* ‖ *наз.* **хімеры́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ХІМІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Укараніць (укараняць) дасягненні хіміі і хімічных метадаў апрацоўкі рэчываў у тэхніцы, прамысловасці і сельскай гаспадарцы. ‖ *наз.* **хіміза́цыя,** -і, *ж.*

ХІ́МІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне хіміі, а таксама работнік хімічнай прамысловасці.

ХІМІКА́ЛІІ, -аў. Хімічныя прэпараты, вырабы.

ХІМІКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хімічны прэпарат, выраб.

ХІМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* хімія. **2.** Які мае адносіны да з'яў, што вывучаюцца хіміяй. *Хімічная рэакцыя. Хімічныя элементы.* **3.** Звязаны з прымяненнем метадаў хіміі ў вытворчасці, у розных галінах гаспадаркі, а таксама атрыманы пры дапамозе метадаў і сродкаў хіміі. *Хімічная апрацоўка глебы. Хімічныя ўгнаенні.* **4.** Звязаны з прымяненнем прадуктаў хіміі ў ваенных мэтах. *Хімічная зброя.* ○ **Хімічны каранда́ш** — карандаш з асобым графітам, які пры змочванні піша як чарніла.

ХІ́МІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб саставе, будове, уласцівасцях рэчываў і іх узаемных ператварэннях. *Неарганічная х. Фізічная х.* **2.** Якасны, хімічны састаў чаго-н. *Х. крыві. Х. нафты.* ‖ *прым.* **хімі́чны,** -ая, -ае.

ХІМІЯ... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да хіміі, напр. *хіміявакцына, хіміяпрамянёвы, хіміяпрэпараты, хіміясінтэз, хіміятэрапеўтычны, хіміятэрапія.*

ХІ́НА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і хінін. ‖ *прым.* **хі́нны,** -ая, -ае. *Х. парашок. Хіннае дрэва* (дрэва ў Паўднёвай Амерыцы, у кары якога ёсць хінін).

ХІ́НДЗІ, *нескл., ж.* Індаеўрапейская мова індыйскай групы, дзяржаўная мова Індыі.

ХІНІ́Н, -у, *м.* Белы парашок, горкі на смак, з кары хіннага дрэва, выкарыстоўваецца ў медыцыне. ‖ *прым.* **хіні́нны,** -ая, -ае.

ХІНУ́ЦЦА, -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся; *незак.* **1.** Нахіляцца, нагінацца. *Куды вецер, туды і дрэва хінецца.* **2.** *перан.* Мець ахвоту да чаго-н., захапляцца чым-н. *Х. да навукі.* **3.** *перан.* Мець цягу да каго-н., сімпатызаваць каму-н. *Хлопчык больш хінуўся да дзеда.*

ХІНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́, -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *незак.* **1.** *каго-што.* Нахіляць, нагінаць. **2.** *перан., каго (што).* Выклікаць прыхільнасць да сябе, схіляць на свой бок. *Яго дабрата хінула да яго людзей.* **3.** *што да чаго, куды* і *без дап.* Накіроўваць на што-н. (думку, справу і пад.). *Было незразумела, куды ён хінуў у сваёй гутарцы.* **4.** *каго-што.* Прыхіляць, гарнуць да сябе. *Х. дзіця да грудзей.*

ХІ́ПІ, *нескл., м.* Чалавек, які парваў сувязь са сваім асяроддзем і вядзе валацужніцкае жыццё ў знак пратэсту супраць наяўных сацыяльных адносін.

ХІРАМА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца хірамантыяй. ‖ *ж.* **хірама́нтка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ХІРАМА́НТЫЯ, -і, *ж.* Прадказанне будучага і вызначэнне характару чалавека па выразных лініях і бугарках на далонях рук.

ХІРУ́РГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст у галіне хірургіі. *Дзіцячы х.*

ХІРУРГІ́Я, -і, *ж.* Галіна медыцыны, якая займаецца аперацыйнымі метадамі лячэння. *Х. сэрца.* ‖ *прым.* **хірургі́чны,** -ая, -ае.

ХІСТА́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* хістацца, -цца. **2.** Няўстойлівасць, зменлівасць. *Х. тэмпературы.* **3.** *перан.* Нерашучасць, сумненне. *Прыняць рашэнне без хістання.*

ХІСТА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Калыхацца, ківацца з боку ў бок. *Вершаліны дрэў хісталіся ад моцнага ветру. Агеньчык свечкі слаба хістаўся.* **2.** Ківацца з боку ў бок пры хадзьбе. *Конь быў такі худы, што аж хістаўся.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Калыхацца, калывацца ў бакі. *Зуб хістаецца.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Траціць ранейшае значэнне, сілу. *Аўтарытэт закона хістаецца.* **5.** *перан.* Быць у нерашучасці, вагацца. *Перад тым, як прыняць рашэнне, ён заўсёды хістаўся.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Быць няўстойлівым, мяняцца. *Цэны на рынку хістаюцца.* ‖ *аднакр.* **хісну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся *і* **хістану́цца,** -ну́ся,

ХІС—ХЛЁ

-нешся, -нецца; -нёмся, -няцеся, -нуцца; -ніся. ‖ *наз.* **хістанне,** -я, *н.*

ХІСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.*Ківаць з боку ў бок. *Вецер хістае яліны.* **2.** *чым.* Рабіць хістальныя рухі. *Х. слуп.* **3.** *перан., што.* Рабіць няўстойлівым, падрываць. *Гэта хістала яго аўтарытэт.* ‖ *аднакр.* **хіснуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні. ‖ *наз.* **хістанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **хістальны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ХІСТКІ, -ая, -ае. **1.** Які хістаецца,ківаецца. *Хісткія галінкі дрэў. Х. масцік.* **2.** *перан.* Ненадзейны, няпэўны, малаперакананальны. *Хісткія довады.* **3.** *перан.* Непастаянны ў сваіх поглядах, учынках і пад. *Рэвалюцыянер з яго вельмі х.* ‖ *наз.* **хісткасць,** -і, *ж.*

ХІТОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытных грэкаў: доўгае і шырокае адзенне, часцей без рукавоў. **2.** Касцюм танцоўшчыцы балета з глыбокімі разрэзамі па баках.

ХІТРАВАТЫ, -ая, -ае. Трохі хітры, які сведчыць пра хітрасць. *Х. чалавек. Хітраватая ўсмешка.*

ХІТРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак.* Тое, што і хітрыць.

ХІТРАСПЛЕЦЕНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Вельмі хітры, мудрагелісты. *Хітрасплеценае выказванне.* ‖ *наз.* **хітрасплеценасць,** -і, *ж.*

ХІТРАСПЛЯЦЕННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* (кніжн.). **1.** Складаная задума, хітрасць. *Разгадаць чые-н. хітрасплячэнні.* **2.** Складаны і мудрагелісты выклад думак. *Моўныя хітраспляценні.*

ХІТРАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* хітры. **2.** Учынкі, паводзіны, разлічаныя на ўвядзенне каго-н. у зман. *Разгадаць чыю-н. х.* **3.** Спрытнасць, выкрутлівасць. *Не ўменнем, дык хітрасцю.* **4.** Аб чым-н., што зроблена мудрагеліста, складана, з загадкай. *Замок з хітрасцю.*

ХІТРУГА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -рузе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -руг (разм.). Вельмі хітры чалавек. *Гэтага хітругі больш пад зямлёй, чым на зямлі.*

ХІТРУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* (разм.). Хітры чалавек, махляр, падманшчык. ‖ *ж.* **хітруха,** -і, *ДМ* -русе, *мн.* -і, -рух. ‖ *прым.* **хітрунскі,** -ая, -ае.

ХІТРЫ, -ая, -ае. **1.** Выкрутлівы, які дзейнічае скрытна, не яўна. *Х. хлопец.* **2.** Які выражае хітрасць. *Х. погляд. Хітрая ўсмешка.* **3.** Разлічаны на ўвядзенне каго-н. у зман. *Хітрая палітыка.* **4.** Зроблены з умельствам, выдумкай, сакрэтам. *Х. механізм.* ‖ *наз.* **хітрасць,** -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* (да 3 і 4 знач.).

ХІТРЫКІ, -аў. Хітрыя, махлярскія прыёмы. *Надаелі мне твае х.*

ХІТРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -рацЬ; *незак.* Праяўляць хітрасць. *Не трэба х.* ‖ *зак.* **схітрыць,** -ру, -рыш, -рыць; -рым, -рыце, -рацЬ.

ХІТРЭЦ, -раца, *мн.* -рацы, -рацоў, *м.* Хітрун, каварны чалавек, махляр, ашуканец. ‖ *прым.* **хітрэцкі,** -ая, -ае (разм.).

ХІХІКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Спадцішка смяяцца, звычайна са зларадна-сцю. *Чаго ты хіхікаеш?* ‖ *аднакр.* **хіхікнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хіхіканне,** -я, .

ХЛАМ, -у, *м., зб.* Непатрэбныя старыя рэчы. *Выкінуць х. з хаты.* ‖ *прым.* **хламны,** -ая, -ае.

ХЛАМІДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -мід, *ж.* **1.** Адзенне старажытных грэкаў і рымлян у выглядзе плашча. **2.** Нязграбная шырокая і доўгая адзежына (разм.).

ХЛАПЕЦ, -пца, *мн.* -пцы, -пцоў, *м.* Падлетак мужчынскага полу. ‖ *памянш.* **хлапчаня,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н. і* **хлапчанё,** -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* ‖ *прым.* **хлапечы,** -ая, -ае *і* **хлапецкі,** -ая, -ае.

ХЛАПЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Развітальная вечарынка з таварышамі ў доме жаніха перад вяселлем, якая адбываецца адначасова з дзявочнікам.

ХЛАПЧО, -чаці, *н.* (разм.). Хлапец, хлопчык.

ХЛАПЧУК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Невялікі хлапец, падлетак. ‖ *прым.* **хлапчуковы,** -ая, -ае. *Хлапчуковыя чаравікі.*

ХЛАПЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын *і* -аў, *м.* (разм.). Малады чалавек, дзяцюк. *Рослы, плячысты х.*

ХЛАРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Абеззаразіць (-ражваць) пры дапамозе хлору. *Х. ваду.* **2.** Апрацаваць (-цоўваць) хлорам. ‖ *наз.* **хлараванне,** -я, *н.*

ХЛАРАФІЛ, -у, *м.* Зялёны пігмент раслін. ‖ *прым.* **хларафілавы,** -ая, -ае.

ХЛАРАФОРМ, -у, *м.* Празрыстая лятучая вадкасць з саладкаватым пахам, якая ўтрымлівае хлор і выкарыстоўваецца як наркатычны сродак. ‖ *прым.* **хлараформавы,** -ая, -ае.

ХЛАРАФОС, -у, *м.* Белае крышталічнае ядавітае рэчыва, якое раствараецца ў вадзе і выкарыстоўваецца ў барацьбе са шкоднымі насякомымі. ‖ *прым.* **хларафосны,** -ая, -ае.

ХЛАРОЗ, -у, *м.* **1.** Адна з форм малакроўя; бледная немач. **2.** Хвароба раслін, пры якой парушаецца ўтварэнне хларафілу і лісце жаўцее. ‖ *прым.* **хларозны,** -ая, -ае.

ХЛАРЫДЫ, -аў, *адз.* хларыд, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Злучэнні хлору з іншымі элементамі. *Хларыд натрыю.* **2.** Мінералы, солі салянай кіслаты, якія шырока выкарыстоўваюцца ў хімічнай і харчовай прамысловасці. ‖ *прым.* **хларыдны,** -ая, -ае.

ХЛАРЫТЫ, -аў, *адз.* хларыт, -у, *М* -рыце, *м.* **1.** Група слюдападобных мінералаў зеленаватага колеру, якія ўваходзяць у склад многіх горных парод. **2.** Солі хлорыстай кіслаты. ‖ *прым.* **хларытавы,** -ая, -ае.

ХЛАРЭЛА, -ы, *ж.* (спец.). Багатая на бялкі і тлушч аднаклетачная зялёная водарасць. ‖ *прым.* **хларэлавы,** -ая, -ае.

ХЛЕБ, -а, *мн.* хлябы, хлябоў, *м.* **1.** *адз.* Прадукт харчавання, які выпякаецца з мукі. *Чорны х. Сітны х. Пшанічны х.* **2.** *адз.* Зерне, якое мелецца на муку. *Нарыхтоўка хлеба. Уборка хлеба. Х. — усяму галава* (прыказка). **3.** Зерневыя расліны (жыта, пшаніца і пад.) на корані. *Добра ўрадзіў хлеб. Хлябы ў рост чалавека.* **4.** *адз.* Сродкі для існавання, заробак. *Цяжкай працай здабываць свой х. Адабраць чужы х.* ◊ **Аб адным хлебе** (разм.) — без дадатковай стравы. **Без хлеба сядзець** (разм.) — быць незабяспечаным сродкамі існавання. **Зайцаў хлеб** (разм. жарт.) — рэшткі яды, прывезеныя з поля, з лесу дзецям. **І то хлеб** (разм.) — і гэта добра. **Лёгкі хлеб** (разм.) — пра лёгкую, бестурботную працу. **Надзённы хлеб** — тое, што патрэбна для жыцця. **Жыць на ласкавым хлебе** (разм.) — жыць на ўтрыманні, з чыёй-н. ласкі. **Не вялікі хлеб** (разм.) — 1) не вельмі добра; 2) невысокая аплата працы, не зусім забяспечаныя ўмовы жыцця. **Пасадзіць на хлеб і ваду** (разм.) — пакараць голадам, абмежаваць у ядзе каго-н. **Хлеб ды соль** (разм.) — прыемнага, добрага апетыту (пажаданне таму, каго засталі за ядой). **Цяжкі хлеб** (разм.) — праца, якая патрабуе вялікіх намаганняў, цяжкая фізічная праца. ‖ *памянш.-ласк.* **хлябок,** -бка, *м.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **хлебны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

ХЛЕБА... Першая частка складаных слоў, якая адпавядае па значэнню словам: хлеб, хлебны, напр. *хлебазавод, хлебабулачны, хлебапастаўкі.*

ХЛЕБАБУЛАЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да хлебных вырабаў. *Хлебабулачнае прадпрыемства.*

ХЛЕБАЗАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Завод з механічнай выпечкай хлеба. ‖ *прым.* **хлебазаводскі,** -ая, -ае.

ХЛЕБАЗДАЧА, -ы, *ж.* Планавая здача збожжа дзяржаве калгасамі і саўгасамі, фермерскімі гаспадаркамі.

ХЛЕБАПАСТАЎКІ, -тавак. Планавая здача збожжа дзяржаве.

ХЛЕБАПЁК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і пекар.

ХЛЕБАПЯКАРНЫ, -ая, -ае. Звязаны з пячэннем хлеба, хлебных вырабаў.

ХЛЕБАПЯКАРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Тое, што і пякарня.

ХЛЕБАПЯЧЭННЕ, -я, *н.* Выпечка хлеба. *Механізаванае х.*

ХЛЕБАРОБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Селянін, які займаецца хлебаробствам. ‖ *прым.* **хлебаробскі,** -ая, -ае.

ХЛЕБАРОБСТВА, -а, *н.* Праца земляроба па вырошчванню хлеба (у 3 знач.). ‖ *прым.* **хлебаробчы,** -ая, -ае.

ХЛЕБАРОДНЫ, -ая, -ае. Які дае добры ўраджай хлеба, урадлівы. *Х. год. Х. край.*

ХЛЕБАРЭЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, заняты рэзкай хлеба. ‖ *ж.* **хлебарэзка,** -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак.

ХЛЕБАРЭЗКА, -і, *ДМ* -зцы, *мн.* -і, -зак, *ж.* **1.** *гл.* хлебарэз. **2.** Прыстасаванне для рэзкі хлеба.

ХЛЕБАРЭЗНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для рэзкі хлеба. *Х. стол.*

ХЛЕБАСОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хлебасольны, гасцінны чалавек. *Ён быў вялікі х.* ‖ *ж.* **хлебасолка,** -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак. ‖ *прым.* **хлебасольскі,** -ая, -ае.

ХЛЕБАСОЛЬСТВА, -а, *н.* Гатоўнасць і ўменне гасцінна сустрэць і пачаставаць. *Беларускае х.* ‖ *прым.* **хлебасольны,** -ая, -ае.

ХЛЕБНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Від талеркі, падноса, на якіх падаюць на стол хлеб. **2.** Невялікая скрынка для захавання хлеба. **3.** Спецыяльная дзежка, у якой рашчыняюць хлеб.

ХЛЕСТАКОЎШЧЫНА, -ы, *ж.* Бессаромная нястрымная пахвальба [ад імя Хлестакова, героя камедыі М.В.Гогаля «Рэвізор»].

ХЛЕЎ, хлява, *мн.* хлявы, хлявоў, *м.* Памяшканне для жывёлы і хатніх птушак. ‖ *памянш.* **хлеўчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м. і* **хлевушок,** -шка, *мн.* -шкі, -шкоў, *м.*

ХЛЁБАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (разм.). **1.** Есці, чэрпаючы лыжкай вадкую страву. *Х. суп.* **2.** Піць вялікімі глыткамі. *Ён з прагнасцю хлёбае ваду.* ‖ *аднакр.* **хлёбнуць,** -ну, -неш, -не; -ні *і* **хлебануць,** -ну, -неш, -не;

-нём, -няце́, -ну́ць; -ні. ◊ **Хлебануць гора** (разм.) — перанесці, паспытаць многа непрыемнага, цяжкага. ‖ *наз.* **хлёбанне,** -я, *н.*

ХЛІ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Ціха плакаць, усхліпваць. *Дзесьці жаласна хліпала дзіця.* **2.** *перан.* Слаба, мігатліва гарэць. *У цемені хліпаў агеньчык свечкі.* ‖ *аднакр.* **хліпнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хліпанне,** -я, *н.*

ХЛО́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго (што) чым па чым* і *чым па чым.* Стукаць па чым-н., звычайна з шумам. *Х. далоняй па плячуку каго-н.* **2.** *чым.* Утвараць моцныя гукі, стукаючы чым-н. *Х. дзвярамі.* **3.** Утвараць кароткія адрывістыя гукі. *Дзесьці хлопалі стрэлы.* ‖ *аднакр.* **хло́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хло́панне,** -я, *н.*

ХЛО́ПЕЦ, -пца, *мн.* -пцы, -пцаў, *м.* Малады чалавек, юнак.

ХЛО́ПЧА, *клічная форма ад наз.* хлопец, *м.* (разм.). Ужыв. як сяброўскі зварот да каго-н. *Адкуль ты, х., будзеш родам?*

ХЛО́ПЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Дзіця або падлетак мужчынскага полу. *З малых год х. пачаў працаваць.* ◊ **Хлопчык з ногцік,** хлопчыка з ногцік (разм. жарт.) — вельмі маленькі хлопчык [па назве казачнага персанажа — вельмі маленькага, але кемлівага і спрытнага хлопчыка].

ХЛОР, -у, *м.* Хімічны элемент, удушлівы газ жоўта-зелёнага колеру, які выкарыстоўваецца як абеззаражвальны і атрутны сродак. ‖ *прым.* **хло́рны,** -ая, -ае. *Х. пах.*

ХЛОРАФАРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (уст.). Усыпіць (усыпляць) пры дапамозе хлараформу. *Х. хворага.* ‖ *зак.* таксама **захлорафармава́ць,** -му́ю, -муеш, -му́е; -му́й; -маваны.

ХЛУД, -у, *М* -дзе, *м.* Дробны хворaст, вецце. *Ачысціць двор ад хлуду.*

ХЛУС, -а, *мн.* хлу́сы, -аў і хлусы́, -о́ў, *м.* Той, хто хлусіць; манюка.

ХЛУСІ́ЦЬ, хлушу́, хлу́сіш, хлу́сіць; *незак.* Гаварыць няпраўду, маніць. *Ён нікол і не хлусіў.* ‖ *зак.* **схлусі́ць,** схлушу́, схлу́сіш, схлу́сіць; схлу́шаны.

ХЛУСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які гаворыць няпраўду, хлусню. *Хлуслівая жанчына.* **2.** Фальшывы, няправільны. *Хлуслівыя словы. Хлуслівыя чуткі.* ‖ *наз.* **хлусл́івасць,** -і, *ж.*

ХЛУСНЯ́, -і́, *ж.* Мана, няпраўда, наўмыснае скажэнне фактаў.

ХЛЫ́НУЦЬ, -не; *зак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паліцца з сілай, патокам. *Хлынула вада. Кроў хлынула з носа.* **2.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Імкліва накіравацца куды-н. вялікай масай. *Людзі хлынулі ў адчыненыя дзверы.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* З'явіцца ў вялікай колькасці. *У майстэрню хлынулі заказы.*

ХЛЫСТ[1], -а́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Спілаванае дрэва з верхавінай, ачышчанае ад сукоў (спец.). **2.** Тонкі, гнуткі дубец, пруцік. ‖ *памянш.* **хлысцік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **хлысто́вы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ХЛЫСТ[2], -а́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Паслядоўнік хлыстоўства. ‖ *ж.* **хлысто́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -то́вак.

ХЛЫСТ[3], -а́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Тое, што і хлюст.

ХЛЫСТА́ЦЬ, хлышчу́, хлы́шчаш, хлы́шча; хлышчы́; хлыста́ны; *незак.* Тое, што і хвастаць. ‖ *аднакр.* **хлы́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хлыста́нне,** -я, *н.*

ХЛЫСТО́ЎСТВА, -а, *н.* Адзін з напрамкаў сектанцтва, так званыя духоўныя хрысціяне. ‖ *прым.* **хлысто́ўскі,** -ая, -ае.

ХЛЫСТО́ЎШЧЫНА, -ы, *ж.* Тое, што і хлыстоўства.

ХЛЮ́ПАТ, -у, *М* -паце, *м.* (разм.). Гукі, якія ўтвараюцца пры пераліванні, хлюпанні вады.

ХЛЮ́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Плюхацца (у гразі, вадзе). ‖ *наз.* **хлю́панне,** -я, *н.*

ХЛЮ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць характэрныя гукі, падобныя на хлюпат (пра ваду, вадкасць). *Пад нагамі хлюпала вада.* **2.** Рухацца, ісці па чым-н. вязкім, гразкім, утвараючы такія гукі. *Х. па гразі.* **3.** Плакаць, усхліпваючы. **4.** З шумам, часта ўцягваць носам паветра пры насмарку, плачу. *Х. носам.* ‖ *аднакр.* **хлю́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **хлю́панне,** -я, *н.*

ХЛЮ́ПІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Бязвольны, нікчэмны, маладушны чалавек. *Нікчэмны х.*

ХЛЮ́ПКІ, -ая, -ае (разм.). Гразкі, багністы, балоцісты. *Хлюпкая дарога.* ‖ *наз.* **хлю́пкасць,** -і, *ж.*

ХЛЮ́ПНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). Упасці, плюхнуцца ў што-н. вязкае, вадкае. *Х. ў гразь.*

ХЛЮСТ, -а́, *М* -сце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Франтаваты, нахабны, пранырлівы чалавек.

ХЛЯБО́К *гл.* хлеб.

ХЛЯБТА́ЦЬ, хлябчу́, хле́бчаш, хле́бча; хлябчы́; *незак., што.* **1.** Піць, высоўваючы язык (пра некаторых жывёлін). *Кот хлебча малако.* **2.** Піць прагна, у вялікай колькасці (разм.). *Х. ваду. Х. гарэлку.* ‖ *зак.* **вы́хлебтаць,** -бчу, -бчаш, -бча; -бчы; -бтаны. ‖ *наз.* **хлябта́нне,** -я, *н.*

ХЛЯ́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вузкая палоска тканіны, прышытая або прышпіленая па таліі верхняга адзення. *Паліто з хлясцікам.*

ХМА́РА, -ы, *мн.* -ы, хмар, *ж.* **1.** Вялікае, звычайна цёмнае воблака, якое прыносіць дождж, град, снег. *З-за лесу выпаўзала цёмная х.* **2.** *перан., каго-чаго.* Мноства, рухомая маса. *Х. камароў.* ‖ *памянш.* **хма́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **хма́равы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ХМА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты хмарамі. *Хмарнае неба.* **2.** Пахмурны, хмурны. *Х. дзень.* **3.** *перан.* Пануры, сумны, невясёлы. *Х. настрой.* ‖ *наз.* **хма́рнасць,** -і, *ж.*

ХМА́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *незак.* Зацягвацца хмарамі, станавіцца хмарным. *Неба х. Х. на дождж* (безас.).

ХМА́РЫЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыць; *незак.* **1.** *безас.* Зацягваць хмарамі. *Хмарыць, пэўна будзе дождж.* **2.** *перан., каго-што.* Засмучаць, азмрочваць (разм.). *Гора хмарыць вочы паланянак.*

ХМЕЛЬ[1], хме́лю, *м.* Павойная расліна з доўгім тонкім сцяблом, а таксама насенне некаторых культурных відаў гэтай расліны, выкарыстоўваецца ў півалварэнні. ‖ *прым.* **хме́левы,** -ая, -ае.

ХМЕЛЬ[2], хме́лю, *м.* Стан ап'янення, выкліканы алкагольнымі напіткамі. *Яго х. не бярэ.*

ХМЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які знаходзіцца ў стане ап'янення, нецвярозы. **2.** Які выклікае ап'яненне. *Х. напітак. Выпіць хмельнага* (наз.).

ХМЕЛЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па хмеляводству.

ХМЕЛЯВО́ДСТВА, -а, *м.* Вырошчванне хмелю як галіна раслінаводства. ‖ *прым.* **хмелявó дчы,** -ая, -ае.

ХМУРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рабіцца, станавіцца хмурым, воблачным. *Хмурнела неба.* **2.** *перан.* Станавіцца панурым, хмурным (у 2 знач.). ‖ *зак.* **схмурне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ХМУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Пахмурны, воблачны (пра неба, пагоду і пад.). *Х. дзень. Хмурная пара года.* **2.** *перан.* Сумны, пануры. *Гаспадар сядзеў х. Х. настрой.* ‖ *наз.* **хму́рнасць,** -і, *ж.*

ХМУ́РЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і хмурны. *Х. дзень. Х. твар.*

ХМУ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зацягвацца хмарамі, станавіцца хмурым. *Неба х. Х. на дождж* (безас.). **2.** *перан.* Станавіцца хмурным, насуплівацца. *Твар х.*

ХМУ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Панура або задумліва моршчыць, насупліваць (лоб, бровы).

ХМЫЗ, -у, *м.* Тое, што і хмызняк.

ХМЫЗНЯ́К, -у́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Кусты, зараснік. *Каля рэчкі быў густы х.* ‖ *прым.* **хмызняко́вы,** -ая, -ае.

ХМЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Вымаўляць «хм» або «гм», выказваючы здзіўленне, іронію, сумненне, злосць. *Чаго ты хмыкаеш?* ‖ *аднакр.* **хмы́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хмы́канне,** -я, *н.*

ХМЫ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* **1.** Злосна ўхмыляцца. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыцiскаць вушы да галавы (пра каня). *Конь хмыліцца, можа ўбрыкнуць.* ‖ *зак.* **ухмылі́цца,** -мылю́ся, -мы́лішся, -мы́ліцца.

ХМЯЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Станавіцца п'яным, п'янець. ‖ *зак.* **захмяле́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е.

ХНА, хны, *ж.* Расліна, з якой атрымліваюць жоўта-чырвоную фарбу, а таксама сама гэта фарба. *Х. ўжываецца для фарбавання валасоў.*

ХНЫ: **хоць бы хны,** *у знач. вык.* (разм.) — нічолькі не хвалюе, не турбуе каго-н. *Яго папярэджваюць, а ён хоць бы хны.*

ХНЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Жаласна плакаць, утвараючы ныючыя гукі. **2.** *перан.* Скардзіцца, наракаць на што-н. ‖ *наз.* **хны́канне,** -я, *н.*

ХО́БАТ, -а, *М* -аце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У слана: нос у выглядзе доўгага трубападобнага адростка. **2.** Падоўжаны нос у тапіраў, хахуль, кратоў (спец.). **3.** Выцягнуты прыдатак у пярэдняй частцы цела некаторых беспазваночных і насякомых, якая служыць для хапання здабычы і абароны (спец.). **4.** Частка механізмаў, машын, якая па форме нагадвае хобат жывёлы (спец.). **5.** Задняя падоўжаная частка лафета артылерыйскай гарматы або задняя частка станка кулямёта (спец.). ‖ *прым.* **хо́батны,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

ХО́БІ, *нескл., н.* Захапленне чым-н., любімы занятак у вольны час. *Яго х. — збіранне марак.*

ХО́ВАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Месца, дзе можна знайсці прытулак, схавацца ад каго-, чаго-н. **2.** Скрытае, патайное месца для захоўвання чаго-н. **3.** толькі *мн.* Дзіцячая гульня, у якой адзін шукае астатніх удзельнікаў гульні, якія схаваліся.

ХОД—ХРА

ХОД, -а *і* -у, *М* аб (у) хо́дзе *і* на хаду́, *мн.* хады́, -о́ў *і* хо́ды, -аў, *м.* **1.** -у, *гл.* хадзіць. **2.** -у, *М* на хаду́. Рух, перамяшчэнне ў якім-н. напрамку. *Сядзець у вагоне па ходу поезда. Машына паскорыла х.* **3.** -у, *М* у хо́дзе, *перан.* Развіццё, цячэнне чаго-н. *Х. заняткаў. Х. падзей.* **4.** -у, *М* у хо́дзе, *мн.* хо́ды, -аў. Перамяшчэнне рухомай часткі механізма ад аднаго крайняга становішча да другога, а таксама велічыня гэтага перамяшчэння. *Х. поршня. Велічыня ходу прэса.* **5.** -у, *М* у хадзе́. Дзеянне, работа, якую выконвае машына, механізм. *Х. гадзінніка.* **6.** -у, *М* на хаду́. Рабочая частка машыны, механізма (спец.). *Анкерны х. гадзінніка.* **7.** -у, *М* на хаду́. Тэхналагічны працэс; цыкл (спец.). *Домна на гарачым хаду.* **8.** -у, *мн.* хады́, -о́ў. У шахматах, картах і пад.: чарговае выступленне іграка. *Х. пешкі. Х. пешкай. Х. козырам.* **9.** -у, *М* у хо́дзе, *мн.* хады́, -о́ў, *перан.* Прыём, манеўр для дасягнення якой-н. мэты. *Дыпламатычны х. Хітры х.* **10.** -а, *мн.* хады́, -о́ў. Месца, праз якое ўваходзяць куды-н., уваход. *Пакой з асобным ходам.* **11.** -а, *М* у хо́дзе, *мн.* хады́, -о́ў. Месца, па якім ходзяць, шлях, пераход. *Падземны х.* **12.** -у, *мн.* хо́ды, -аў, *перан.* Магчымасць дасягнення чаго-н. *Трэба даваць х. маладым пісьменнікам.* ○ **Жалезны ход** — ніжняя хадавая металічная частка воза або іншых якіх-н. транспартных сродкаў. **Малы ход** — запаволены ход судна, а таксама каманда, якая перадаецца ў машыннае аддзяленне для змяншэння ходу судна. **Поўны ход!** — словы каманды: з гранічнай скорасцю. ◊ **На хаду** — мімаходам. **Па ходу справы** — у залежнасці ад абставін. **Поўным ходам** — інтэнсіўна, узмоцнена (ідзе, ішло і пад. што-н.). **Сваім ходам** — 1) пехатой; 2) работай свайго матора. ‖ *прым.* **хадавы́,** -а́я, -о́е (да 2, 4 і 6 знач.; спец.). *Дзве хадавыя гадзіны.*

ХО́ДЗІКІ, -аў (разм.). Насценны гадзіннік простай канструкцыі з гірамі.

ХО́ДКІ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які хутка ходзіць, рухаецца, лёгкі на хаду. *Х. конь. Х. характар.* **2.** Які карыстаецца вялікім попытам (пра тавары, вырабы і пад.). *Ходкая прадукцыя.* ‖ *наз.* **хо́дкасць,** -і, *ж.*

ХО́ДЫРАМ: ходырам хадзіць (разм.) — моцна трэсціся, хістацца. *Ад ветру палатка ходырам ходзіць.*

ХОЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікае памяшканне ў грамадскіх будынках (у гасцініцах, тэатрах і пад.) для адпачынку, чакання.

ХО́ЛАД, -у, *М* -дзе, *мн.* халады́, халадо́ў, *м.* **1.** *адз.* Нізкая тэмпература паветра. *Адчуваць х.* **2.** Халоднае паветра, надвор'е з нізкай тэмпературай паветра. *Рана пачаліся халады.* **3.** *адз.* Адчуванне дрыжыкаў (ад хваробы, страху і пад.). *Х. прабег па спіне.* **4.** *адз., перан.* Раўнадушныя, стрыманыя адносіны да каго-, чаго-н. *Ад яго слоў веяла холадам.*

ХОЛАДА... (а таксама **халада...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да холаду (у 1 знач.), напр. *халадалюбівы, халадаўстойлівы;* 2) які мае адносіны да штучнага ахаладжэння чаго-н., да халадзільных установак, напр. *халадазабеспячэнне, халадакамбінат.*

ХО́ЛАДНА, *у знач. вык.* **1.** Пра халоднае надвор'е. *Раніцай х.* **2.** *каму-чаму.* Аб стане чалавека, які адчувае холад. *Мне х.*

ХОР, -у, *мн.* хары́, харо́ў, *м.* **1.** Група спевакоў, якія разам выконваюць вакальныя творы. *Х. хлопчыкаў. Спяваць хорам* (прысл.). **2.** Музычная п'еса, прызначаная для выканання пеўчым калектывам. **3.** Аркестр (уст.). *Х. трубачоў.* **4.** *перан.* Адначасовае гучанне мноства галасоў, гукаў. *Х. дзіцячых галасоў. Птушыны х.* **5.** *перан.* Мноства аднолькавых выказванняў, меркаванняў. *Х. пахвал. Прапанову падхапілі хорам* (у знач. прысл.). ‖ *прым.* **харавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.). *Х. гурток. Харавыя песні.*

ХО́РАМ, -а, *мн.* харо́мы, харо́маў, *м.* Вялікі дом, палац. *Не дом, а х. пабудаваў.* ‖ *прым.* **хо́рамны,** -ая, -ае.

ХО́РАША, *безас. у знач. вык.* **1.** Аб прыемных абставінах. *Як х. вакол.* **2.** Аб пачуцці ўнутранага задавальнення. *Х. на сэрцы.*

ХО́РДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* У матэматыцы: прамая, якая злучае дзве кропкі крывой (дугі, акружнасці).

ХО́РДА[2], -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (спец.). Спінная струна — першасная шкілетная вось у вышэйшых жывёл і чалавека. ‖ *прым.* **хо́рдавы,** -ая, -ае.

ХОРМА́ЙСТАР, -тра, *мн.* -тры, -траў, *м.* Кіраўнік хору, харавы дырыжор. ‖ *прым.* **хорма́йстарскі,** -ая, -ае.

ХО́РЫ, -аў. Адкрытая галерэя або балкон у верхняй частцы параднай залы або царкоўнага будынка (першапачаткова для размяшчэння хору, музыкантаў).

ХО́ХМА, -ы, *ж.* (разм.). Дасціпны, вясёлы жарт, учынак і пад.

ХОЦЬ. 1. *злуч. уступальны.* Падпарадкоўвае даданыя ўступальныя сказы, выступаючы ў значэнні: нягледзячы на тое, што. *Х. было ўжо позна, але ніхто не спаў. Х. прыпякала сонца, а вада ў рэчцы была халодная. Бабка х. старая, але рухавая.* **2.** *злуч. уступальны* (звычайна ў спалучэнні з загадным ладам або інф.). Ужыв. у пачатку даданых сказаў, у якіх выказваецца дапушчэнне, вызначаецца крайняя мяжа, ступень праяўлення чаго-н., магчымасць якога-н. выніку. *Нікога не слухае, х. ты яго забі.* **3.** *злуч. уступальны.* Ужыв. пры супастаўленні сказаў або членаў сказа з узаемным выключэннем. **4.** *злуч. супраціўны.* Указвае на абмежаванасць таго, аб чым гаворыцца; па значэнню набліжаецца да злучнікаў «аднак», «але», «між тым». *Купіў, х. непатрэбна.* **5.** *часц. ўзмацняльна-вылучальная.* Ужыв. ў значэнні: самае меншае, ва ўсякім выпадку. *Раскажы х. коратка пра сябе.* **6.** *часц. ўзмацняльна-абмежавальная* (звычайна ў спалучэнні з часціцай «бы»). Ужыв. ў значэнні: нічога больш, акрамя гэтага, усяго толькі. *Х. бы крыху пацяплела. Х. бы раз глянуць на яе.* **7.** *часц. ўзмацняльная.* Ужыв. ў значэнні: нават, няхай нават. *Я х. заўтра гатова ў дарогу.* **8.** *часц. вылучальная.* Ужыв. ў значэнні: напрыклад. *Калі ты х. вернешся?* **9.** *часц. ўзмацняльная* (у спалучэнні з неазначальным займ. і прысл.). Ужыв. ў азначальным значэнні: любы, усякі, у любое месца, у любы час. *Я цяпер х. што з'ем. Ён цяпер х. куды паедзе.* ◊ **Хоць бы і так** — нічога дрэннага, калі і так будзе. **Хоць бы што** *каму* (разм.) — нішто не дзейнічае на каго-н., не звяртае ўвагі на каго-н. **Хоць куды,** *у знач. вык.* (разм.) — вельмі добры, выдатны.

ХРА́БРАСЦЬ, -і, *ж.* Здольнасць, уменне перадольваць страх; мужнасць, адвага. *Узнагарода за х.*

ХРА́БРЫ, -ая, -ае. Які вызначаецца храбрасцю, смелы, мужны. *Х. чалавек. Х. ўчынак.*

ХРАБРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; *незак.* (разм.). Старацца паказаць сябе храбрым.

ХРАБРЭ́Ц, -рэца́, *мн.* -рэцы́, -рэцо́ў, *м.* Храбры чалавек.

ХРАБРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Станавіцца храбрым, храбрэйшым. ‖ *зак.* **пахрабрэ́ць,** -э́ю, -э́еш, -э́е.

ХРАБУСТА́ЦЬ, -бушчу́, -бу́шчаш, -бу́шча; -бу́шчам, -бу́шчаце, -бу́шчуць; -буста́ў, -та́ла; -буста́й; *незак.* Есці, жаваць з хрустам. *Х. агуркі.* ‖ *аднакар.* **храбусну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **храбуста́нне,** -я, *н.*

ХРАБУСТКІ́, -а́я, -о́е. Які храбусціць.

ХРАБУСЦЕ́ЦЬ, -бушчу́, -бусці́ш, -бусці́ць; -бусці́м, -бусціце́, -бусця́ць; -бусце́ў, -це́ла; -бусці́; *незак.* Утвараць хруст, трэск. *Пад нагамі храбусцеў снег.* ‖ *наз.* **храбусце́нне,** -я, *н.*

ХРАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Збудаванне, прызначанае для адпраўлення набажэнства і рэлігійных абрадаў, царква. *Старажытны х.* **2.** *перан.* Месца, якое выклікае павагу, святое для каго-н. *Х. навукі.* ‖ *прым.* **храмавы́,** -а́я, -о́е.

ХРАМА... (*гл.* **хрома...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «хрома...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *храмасома, храмасфера.*

ХРАМАСО́МЫ, -со́м, *адз.* храмасо́ма, -ы, *ж.* (спец.). Пастаянная састаўная частка ядра жывёльных і раслінных клетак, носьбіты спадчыннай генетычнай інфармацыі. ‖ *прым.* **храмасо́мны,** -ая, -ае.

ХРАМІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак. і незак., што* (спец.). **1.** Пакрыць (пакрываць) хромам (у 1 знач.) металічныя вырабы. **2.** Апрацаваць (апрацоўваць) солямі хрому (скуру). ‖ *наз.* **храмі́раванне,** -я, *н. і* **храміро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **храміро́вачны,** -ая, -ае.

ХРАНА... (*гл.* **хрона...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «хрона...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *хранаграма, храналогія, хранаскоп.*

ХРАНАЛАГІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Устанаўленне часу існавання чаго-н. *Х. бронзавага веку.*

ХРАНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздзел гістарычнай навукі, які вывучае гісторыю летазлічэння. **2.** Пералік падзей у іх часавай паслядоўнасці. *Х. беларускай гісторыі.* **3.** Паслядоўнасць паяўлення чаго-н. у часе. *Х. падзей.* ‖ *прым.* **храналагі́чны,** -ая, -ае.

ХРАНАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для вымярэння надзвычай малых прамежкаў часу, а таксама для параўнання паказальнікаў часу па розных прыборах. ‖ *прым.* **хранаскапі́чны,** -ая, -ае.

ХРАНІКА́ЛЬНЫ *гл.* хроніка.

ХРАНІКЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Супрацоўнік газеты, радыё, які дае інфармацыю ў аддзел хронікі. ‖ *прым.* **хранікёрскі,** -ая, -ае.

ХРАНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра хваробу: які працягваецца доўгі час, пастаянны. *Х. бранхіт.* **2.** Які працяглы час хварэе на пэўную хваробу. *Х. хворы.* **3.** *перан.* Працяглы, няспынны, пастаянны. *Хранічнае недасыпанне.*

ХРАНО́ГРАФ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Помнік старажытнай пісьменнасці, які паведамляе ўсеагульную гісторыю па біблейскіх легендах і візантыйскіх крыніцах. *Візантыйскія хранографы.* ‖ *прым.* **хранаграфі́чны,** -ая, -ае.

ХРАНО́ГРАФ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння кароткіх адрэзкаў часу і для дакладнага часавага запісу. ‖ *прым.* **хранаграфі́чны,** -ая, -ае.

ХРАНО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Гадзіннік з вельмі дакладным ходам, прызначаны для выкарыстання ў астраноміі, марской справе, спорце і пад. ‖ *прым.* **хранаметры́чны,** -ая, -ае.

ХРАП, -у, *м.* Храпенне, а таксама гукі ад яго. *Моцна х. Сон з храпам. Х. каня.*

ХРА́ПА, -ы, *мн.* -ы, храп, *ж.* **1.** Пярэдняя частка галавы буйной жывёлы, морда. **2.** Твар, нос чалавека (груб.). *Даць па храпе.*

ХРАПА́К: даць (задаць) храпака (разм.) — захрапець, заснуць.

ХРАПУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Той, хто храпе ў сне. ‖ *ж.* **храпу́ха,** -і, *ДМ* -пу́се, *мн.* -і, -пу́х.

ХРАПЦІ́, -пу́, -пе́ш, -пе́; -пём, -пяце́, -пу́ць; хроп, храпла́, -пло́; -пі́; *незак.* **1.** Утвараць храп[1]. *Ён моцна храпе як спіць.* **2.** Спаць моцным сном (разм.). *Ён ужо тры гадзіны храпе.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра жывёл: утвараць рэзкія хрыплыя гукі. *Конь храпе.* ‖ *аднакр.* **храпяну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (разм.). ‖ *наз.* **храпе́нне,** -я, *н.*

ХРА́СНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм. груб.). Моцна ўдарыцца або ўпасці. *Х. галавой аб слуп. Х. на падлогу.*

ХРА́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Зламацца з трэскам, трэснуць. *Вось у калёсах храснула.* **2.** *каго-што.* Моцна стукнуць, ударыць (груб.). *Храснуў дручком па спіне.*

ХРАСТКАВІ́НА, -ы, *ж.* Рэчыва, з якога складаецца храсток.

ХРАСТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* Гнуткая і шчыльная злучальная тканка арганізма пазваночных жывёл і чалавека, якая ўтварае некаторыя часткі шкілета і дыхальных шляхоў. ‖ *прым.* **храстко́вы,** -ая, -ае. *Храстковыя рыбы.*

ХРОМ, -у, *м.* **1.** Хімічны элемент, цвёрды метал светла-шэрага колеру. **2.** Род жоўтай фарбы. **3.** Сорт мяккай тонкай скуры. ‖ *прым.* **хромі́сты,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **хрома́вы,** -ая, -ае (да 3 знач.). *Х. абутак.*

ХРОМА... (а таксама **храма...**). Першая частка складаных слоў, якая пішацца, калі націск у другой частцы падае не на першы склад, і мае знач.: 1) які адносіцца да хрому, напр. *хромаалюмініевы;* 2) які мае адносіны да колеру, фарбы; каляровы, напр. *хромалітаграфія.*

ХРОМАЛІТАГРА́ФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* Літаграфічны спосаб друкавання некалькімі фарбамі, а таксама адбітак (малюнак), зроблены такім спосабам. ‖ *прым.* **хромалітаграфі́чны,** -ая, -ае *і* **хромалітагра́фскі,** -ая, -ае.

ХРОНА... (а таксама **храна...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да часу, напр. *хронабіялогія, хронаметраж, хронаметражны, хронаметрычны, хронафатаграма, хронафатаграфія.*

ХРОНАМЕТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што.* Правесці (праводзіць) хранаметраж. *Х. рабочы дзень.* ‖ *прым.* **хронаметры́чны,** -ая, -ае.

ХРОНАМЕТРА́Ж, -у, *м.* Дакладнае вымярэнне працягу якіх-н. працэсаў. ‖ *прым.* **хронаметра́жны,** -ая, -ае.

ХРОНАМЕТРАЖЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які займаецца хронаметражом. ‖ *ж.* **хронаметражы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, так.

ХРОНАМЕТРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто хронаметруе што-н. ‖ *ж.* **хронаметры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ХРО́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Хранічны хворы.

ХРО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *мн.* -і, -нік, *ж.* **1.** Запіс падзей у храналагічнай паслядоўнасці, летапіс. **2.** Літаратурны твор, у якім паслядоўна паказана гісторыя грамадскіх, палітычных, сямейных і інш. падзей. *Сямейная х. пісьменніка.* **3.** Аддзел паведамленняў у газеце, а таксама фільм, прысвечаны бягучаму грамадскаму жыццю. ‖ *прым.* **хроніка́льны,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.). *Х. жанр. Хранікальныя запісы.*

ХРО́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хросны сын у адносінах да хросных бацькоў.

ХРО́СНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Хросная дачка ў адносінах да хросных бацькоў.

ХРО́СНЫ, -ая, -ае. Мужчына і жанчына, якія ўдзельнічаюць у абрадзе хрышчэння дзіцяці (хросны бацька, хросная маці), а таксама ахрышчаны з удзелам такіх асоб (хросны сын, хросная дачка).

ХРУ́МКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і хрумстаць. *Конь хрумкае авёс.* ‖ *наз.* **хру́мканне,** -я, *н.*

ХРУ́МСТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Есці, жаваць з хрустам. *Х. агурок.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Утвараць хруст. *Хрумстае пыл на зубах.* ‖ *наз.* **хру́мстанне,** -я, *н.*

ХРУ́МСТКІ, -ая, -ае. Які хрумсціць. *Х. сухар.* ‖ *наз.* **хру́мсткасць,** -і, *ж.*

ХРУСТ, -у, *М* -сце, *м.* Трэск ад чаго-н., што крышыцца, ломіцца і пад. *Х. яловых лапак пад нагамі.*

ХРУСТА́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Частка вока ў выглядзе празрыстай дваякавыпуклай лінзы.

ХРУСТА́ЛЬ, -ю́, *м.* **1.** Шкло высокай якасці з асобым бляскам, якое здольна моцна праламляць святло. *Ваза з хрусталю.* **2.** *зб.* Вырабы з такога шкла. *Знізіць цэны на х.* ◊ **Горны хрусталь** — празрысты бясколерны мінерал, разнавіднасць кварцу, выкарыстоўваецца для аптычных і ювелірных вырабаў. ‖ *прым.* **хруста́льны,** -ая, -ае. *Х. бакал. Хрустальная ваза* (таксама перан.: вельмі чыстая, празрыстая).

ХРУСТА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік хрустальнай вытворчасці. ‖ *ж.* **хруста́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ХРУ́СТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Утвараць гукі, падробныя на хруст. *Х. пальцамі.* ‖ *аднакр.* **хру́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хру́станне,** -я, *н.*

ХРУ́СТКІ, -ая, -ае. Які хрусціць. *Х. снег.* ‖ *наз.* **хру́сткасць,** -і, *ж.*

ХРУСЦЕ́ЦЬ, хрушчу́, хрусці́ш, хрусці́ць; хрусці́м, хрусціце́, хрусця́ць; хрусце́ў, -це́ла; хрусці́; *незак.* Тое, што і хрустаць. *Снег хрусціць пад нагамі.* ‖ *аднакр.* **хру́снуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **хрусце́нне,** -я, *н.*

ХРУШЧ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Жук сямейства пласцініставусых; майскі жук.

ХРУШЧЫ́, -о́ў, *адз.* хрушч, -а́, *м.* Сухое рассыпчатае пячэнне з вельмі тонкіх палосак цеста, пракіпячоных у масле ці алеі. *Х. пасыпаюць цукровай пудрай.*

ХРЫБЕ́Т, -бта́, *М* -бце́, *мн.* -бты́, -бто́ў, *м.* **1.** Пазваночнік чалавека або жывёлы. **2.** Спіна (разм.). *Гнуць х. на каго-н.* **3.** Верхні край чаго-н. *Х. хвалі.* **2.** Рад гор, якія працягнуліся ў адным кірунку; горны ланцуг. *Горны х.* ‖ *прым.* **хрybто́вы,** -ая, -ае *і* **хрыбе́тны,** -ая, -ае.

ХРЫБЕ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Пазваночнік.

ХРЫЗАЛІ́Т, -у, *М* -ліце, *м.* Празрысты, каштоўны камень залаціста-зялёнага колеру. ‖ *прым.* **хрызалі́тавы,** -ая, -ае.

ХРЫЗАНТЭ́МА, -ы, *мн.* -ы, -тэм, *ж.* Дэкаратыўная расліна сямейства складанакветных з пышнымі махровымі кветкамі рознага колеру. ‖ *прым.* **хрызантэ́мны,** -ая, -ае.

ХРЫП, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Хрыплы гук, хрыпенне.

ХРЫПАВА́ТЫ, -ая, -ае. Злёгку хрыплы. *Х. голас.* ‖ *наз.* **хрыпава́тасць,** -і, *ж.*

ХРЫПАТА́, -ы́, *ДМ* -паце́, *ж.* Наяўнасць хрыпу ў голасе.

ХРЫПА́ТЫ, -ая, -ае. Пра гукі, глухаваты, сіплы, нячысты па тону; хрыплы.

ХРЫПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* (разм.). Хрыпла гаварыць, пакутаваць ад хрыпаты. ‖ *наз.* **хрыпа́нне,** -я, *н.*

ХРЫПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́; *незак.* **1.** Утвараць хрыплыя гукі пры дыханні. *Дзед цяжка дыхае і хрыпіць.* **2.** Хрыпла гучаць. *Радыёпрыёмнік хрыпіць.* ‖ *наз.* **хрыпе́нне,** -я, *н.*

ХРЫПЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Трохі хрыплы, з хрыпатой. *Х. голас.* ‖ *наз.* **хрыплі́васць,** -і, *ж.*

ХРЫ́ПЛЫ, -ая, -ае. З нячыстым тонам, сіплы (пра гукі). *Х. голас. Хрыплыя гукі гармоніка.* ‖ *наз.* **хры́пласць,** -і, *ж.*

ХРЫ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; хрып, -пла; -ні; *незак.* **1.** Пачынаць гаварыць хрыпла, губляць чыстату голаса. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца хрыплым. *Голас хрыпне.* ‖ *зак.* **ахры́пнуць,** -ну, -неш, -не; ахры́п, -пла; -ні.

ХРЫПУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Чалавек з хрыплым голасам. ‖ *ж.* **хрыпу́ха,** -і, *ДМ* -пу́се, *мн.* -і, -пу́х.

ХРЫСТО́САВАЦЦА, -суюся, -суешся, -суецца; -суйся; *незак.* У праваслаўных хрысціян: цалавацца тры разы, віншуючы са святам Вялікадня. ‖ *зак.* **пахрысто́савацца,** -суюся, -суешся, -суецца; -суйся.

ХРЫСЦІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да абраду хрышчэння. *Хрысцільная кашуля.*

ХРЫСЦІ́НЫ, -цін. Хрысціянскі абрад хрышчэння, а таксама пачастунак пасля гэтага абраду. ‖ *прым.* **хрысці́нны,** -ая, -ае.

ХРЫСЦІ́ЦЦА, хрышчу́ся, хры́сцішся, хры́сціцца; хрысці́ся; *незак.* **1.** таксама *зак.* Абрадам хрышчэння прыняць (прымаць) хрысціянскую веру. **2.** Рабіць малітвенны жэст крыжа. ‖ *зак.* **ахрысці́цца,** ахрышчу́ся, ахры́сцішся, ахры́сціцца (да 1 знач.), **пахрысці́цца,** пахрышчу́ся, пахры́сцішся, пахры́сціцца (да 1 знач.) *і* **перахрысці́цца,** -хрышчу́ся, -хры́сцішся, -хры́сціцца; -хрысці́ся (да 2 знач.).

ХРЫСЦІ́ЦЬ, хрышчу́, хры́сціш, хры́сціць; хрысці́; хры́шчаны; *незак.* **1.** *каго (што).*

ХРЫ—ХУТ

Спраўляць над кім-н. царкоўны абрад хрышчэння. *Х. дзяцей.* **2.** *каго.* Быць хросным бацькам або хроснай маці. **3.** *каго-чаго.* Рабіць знак крыжа (у 3 знач.) на кім-, чым-н. **4.** *каго (што).* Даваць мянушку (разм.). **5.** *каго (што).* Біць, хвастаць (разм.). *Х. дубцом па спіне.* ◊ **Не дзяцей хрысціць** *каму з кім* (разм.) — не мець інтарэсу да каго-н., не жадаць мець справы з кім-н. ‖ *зак.* **ахрысціць,** ахрышчу́, ахры́сціш, ахры́сціць; ахрысці́; ахры́шчаны (да 1, 2, 4 і 5 знач.), **пахрысціць,** пахрышчу́, пахры́сціш, пахры́сціць; пахрысці́; пахры́шчаны (да 1 і 2 знач.) *і* **перахрысціць,** -хрышчу́, -хры́сціш, -хры́сціць; -хрысці́; -хры́шчаны.

ХРЫСЦІЯНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Падвергнуць (падвяргаць) хрысціянізацыі.

ХРЫСЦІЯНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Пераварочванне ў хрысціянства, распаўсюджванне дзе-н. хрысціянства. **2.** Наданне чаму-н. характару, які адпавядае патрабаванням хрысціянскай рэлігіі. *Х. язычніцкіх абрадаў.*

ХРЫСЦІЯ́НІН, -а, *мн.* -ція́не, -ция́н, *м.* Паслядоўнік хрысціянства, хрысціянскай веры. ‖ *ж.* **хрысція́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **хрысція́нскі,** -ая, -ае.

ХРЫСЦІЯ́НСТВА, -а, *н.* Рэлігія, у аснове якой ляжыць вера ў Ісуса Хрыста як богачалавека, і якая мае тры напрамкі: праваслаўе, каталіцы́зм і пратэстанства. ‖ *прым.* **хрысція́нскі** -ая, -ае.

ХРЫ́ШЧАНЫ, -ая, -ае. Той, каго хрысцілі па царкоўнаму абраду.

ХРЫШЧО́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які прыняў хрысціянства. **2.** Тое, што і хросны. *Х. бацька. Хрышчоная маці. Гэта яго х. сын.*

ХРЫШЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Адно з хрысціянскіх таінстваў, рэлігійны абрад прыняцця каго-н. у лік веруючых, далучэнне да царквы і наданне асабовага імя. ◊ **Баявое хрышчэнне** — 1) першы ўдзел у баі; 2) першае сур'ёзнае выпрабаванне ў якой-н. справе (высок.).

ХРЭН, -у, *м.* Шматгадовая травяністая расліна з мясістым горкім коранем, які выкарыстоўваецца як вострая прыправа. ‖ *прым.* **хрэ́навы,** -ая, -ае. *Хрэнавае лісце. Хрэнавая прыправа.*

ХРЭ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і хроснік.

ХРЭ́СНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Тое, што і хросніца.

ХРЭСТАМА́ТЫЯ, -і, *мн.* -і, -тый, *ж.* Вучэбны дапаможнік — зборнік выбраных твораў або ўрыўкаў з іх. ‖ *прым.* **хрэстама́тыйны,** -ая, -ае. *Х. матэрыял. Хрэстаматыйная ісціна* (перан.: простая, агульнавядомая); *наз.* **хрэстаматы́йнасць,** -і, *ж.*

ХРЭ́СЬБІНЫ, -бін. Тое, што і хрысціны. ‖ *прым.* **хрэ́сьбінны,** -ая, -ае. *Хрэсьбінныя песні.*

ХТО, каго́, каму́, каго́, кім, аб кім, *займ.* **1.** *пытальны.* Абазначае агульнае пытанне аб жывых істотах і пра стан каго-н. *Хто ідзе? Каго ты прывёў?* **2.** Ужыв. ў значэнні вылучальных або ўказальных займеннікаў: «каторы», «той». *Мала хто ўмеў так бегаць. Многа зробіць, хто рана ўстане.* **3.** *неазнач.* Хто-небудзь, хтосьці (разм.). *Каб хто чуў, што ён гаворыць.* **4.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя дапаўняльныя сказы. *У таго добрыя вынікі, хто стараецца працаваць.* **5.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя дзейнікавыя сказы (пераважна пры наяўнасці ў галоўным сказе суадноснага слова «той»). *Хто пытае — той не блудзіць* (прыказка). *Хто сам на працы гарыць, той і людзям свеціць* (прыказка). **6.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя азначальныя сказы; па значэнню адпавядае слову «каторы». *Сабраліся ўсе, хто разам ваяваў.* **7.** *адносны.* У спалучэнні з часціцай «ні» пачынае даданы ўступальны сказ. *Мы яго чакаем, хто б ён ні быў.* **8.** Ужыв. ў размеркавальным значэнні пры супастаўленні членаў сказа і сказаў у значэнні: «адно..., другое». *Хто спаў, а хто чытаў.*

ХТО-НЕ́БУДЗЬ, каго-не́будзь і пад. (*гл.* хто), *займ. неазнач.* Які-небудзь чалавек, усё роўна хто. *Пазаві каго-небудзь.*

ХТО-НІХТО́, каго́-нікаго́, каму́-нікаму́, каго́-нікаго́, кім-нікі́м, *займ. неазнач.* Хто-небудзь з людзей; некаторыя людзі. *Хто-ніхто выязджаў араць на зіму.*

ХТО́СЬЦІ, каго́сьці, каму́сьці, каго́сьці, кі́мсьці, аб кі́мсьці, *займ. неазнач.* **1.** Невядома які чалавек; нехта. *Х. пастукаў у акно.* **2.** Які-н. чалавек, усё роўна хто. *Пазваць кагосьці на дапамогу.*

ХУДАВА́ТЫ, -ая, -ае. Крыху худы. *Худаватыя плечы.*

ХУДАРЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. Сухарлявы, крыху худы. *Х. чалавек. Х. твар.* ‖ *наз.* **хударля́васць,** -і, *ж.*

ХУДАСО́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Схуднелы, змарнелы ў выніку хваробы, недаядання. *Худасочная жанчына.* **2.** Пра расліны: слабы, кволы. *Худасочная бярозка.* ‖ *наз.* **худасо́чнасць,** -і, *ж.*

ХУДЗЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Рабіцца худым, худзейшым. *Здавалася, што ён з кожным днём усё больш худзее.* ‖ *зак.* **пахудзе́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **пахудзе́нне,** -я, *н.*

ХУДЗІ́ЗНА, -ы, *ж.* **1.** Знешні выгляд худога[1] чалавека. *У вочы кінулася яго незвычайная х.* **2.** Пра худога чалавека або жывёлу (разм.).

ХУДНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* Тое, што і худзець. ‖ *зак.* **схудне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **схудне́нне,** -я, *н.*

ХУДО́БА, -ы, *ж., зб.* (разм.). Свойская жывёла. *Чым жа будзем карміць худобу?*

ХУДО́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* (разм.). Пра адну буйную свойскую жывёлу.

ХУДЫ́[1], -а́я, -о́е. З тонкім, хударлявым целам. *Х. чалавек. Худыя рукі.* ‖ *памянш.* **худзе́нькі,** -ая, -ае.

ХУДЫ́[2], -а́я, -о́е (разм.). **1.** Дрэнны. *Худая зямля.* **2.** Дзіравы, стары. *Х. мяшок.* ‖ *памянш.* **худзе́нькі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ХУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., на каго-што, у што* і *без дап.* Выпускаць ротам струмень паветра, каб сагрэць, прыцішыць боль і пад. *Х. на рукі.* ‖ *аднакр.* **ху́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *зак.* **паху́каць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **ху́канне,** -я, *н.*

ХУЛІГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (пагард.). Той, хто груба парушае грамадскі парадак, займаецца хуліганствам. ‖ *ж.* **хуліга́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **хуліга́нскі,** -ая, -ае.

ХУЛІГА́НІСТЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Схільны да хуліганства. *Х. хлопец.* **2.** Такі, як у хулігана. *Хуліганістыя манеры.*

ХУЛІГА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* Груба парушаць грамадскі парадак, займацца хуліганствам. ‖ *зак.* **нахуліга́ніць,** -ню, -ніш, -ніць.

ХУЛІГАННЁ, -я́, *н., зб.* (разм.). Хуліганы. *Сабралася адно х.*

ХУЛІГА́НСТВА, -а, *н.* Грубае парушэнне правіл грамадскага парадку; паводзіны, у якіх заключаецца непавага да грамадства, да чалавека. *Пакараць за х.*

ХУ́НТА, -ы, *ДМ* -нце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** У Іспаніі і краінах Лацінскай Амерыкі: назва розных аб'яднанняў, груповак, саюзаў. **2.** Ваенная рэакцыйная тэрарыстычная групоўка, якая захапіла ўладу і ўстанавіла тэрарыстычную дыктатуру.

ХУРА́Л, -а, *м.* Выбарны орган вярхоўнай і мясцовай улады ў Манголіі.

ХУРМА́, -ы́, *ж.* Паўднёвае пладовае дрэва з аранжава-чырвонымі салодкімі даўкага смаку пладамі, а таксама плады гэтага дрэва.

ХУ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Вялікая хустка.

ХУ́СТАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. **1.** *гл.* хустка. **2.** Невялікі кавалачак тканіны квадратнай формы для выцірання носа, твару.

ХУ́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Кавалак тканіны ці вялікага палатна, звычайна квадратнай формы, які завязваюць на галаву, шыю, ці накідваюць на плечы. *Пуховыя х. Завязаць хустку.* ‖ *памянш.* **ху́стачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **ху́стачны,** -ая, -ае. *Хустачная тканіна.*

ХУСЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (разм.). Тое, што і хустка. ‖ *памянш.* **хусці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ХУ́ТАР, -а, *мн.* -ы і (*з ліч. 2, 3, 4*) хутары́, -о́ў, *м.* Адасоблены сялянскі зямельны ўчастак разам з сядзібай уладальніка. *Жыць на хутары.* ‖ *памянш.* **хутаро́к,** -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* ‖ *прым.* **хутарскі́,** -а́я, -о́е.

ХУТАРА́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* (разм.). Тое, што і хутаранін.

ХУТАРА́НІН, -а, *мн.* -ра́не, -ра́н, *м.* Жыхар або ўладальнік хутара. ‖ *ж.* **хутара́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **хутара́нскі,** -ая, -ае.

ХУ́ТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* Старанна закручваць, загортваць у што-н., добра ўкрываць. *Х. дзіця ў коўдрачку.* ‖ *зак.* **заху́таць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *звар.* **ху́тацца,** -таюся, -таешся, -таецца; *зак.* **заху́тацца,** -таюся, -таешся, -таецца. ‖ *наз.* **ху́танне,** -я, *н.*

ХУТКА... Першая частка складаных слоў у знач. хуткі, напр. *хуткабежны, хуткакрылы, хуткацечны.*

ХУ́ТКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* хуткі. **2.** Ступень скорасці руху каго-, чаго-н. або распаўсюджання чаго-н. *Х. гуку.* **3.** Ступень скорасці, з якой адбываецца якое-н. дзеянне, працэс. *Поле ачышчалася ад снегу з небывалай хуткасцю.* **4.** Ступень скорасці дастаўкі грузаў. *Адправіць груз малой хуткасцю.* **5.** Ступень скорасці руху або вярчэння некаторых машын, звязаная з парадкам узаемадзеяння дэталей каробкі скорасцей. *Ехаць на трэцяй хуткасці.* **6.** У механіцы: адносіны пройдзенага целам шляху да часу, за які гэты шлях праходзіцца (спец.). ‖ *прым.* **ху́ткасны,** -ая, -ае (да 2 і 6 знач.).

ХУТКАЦЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які хутка цячэ або хутка праходзіць, мінае. *Хуткацечная рака. Хуткацечнае жыццё* (перан.). ‖ *наз.* **хуткаце́чнасць,** -і, *ж.*

ХУ́ТКІ, -ая, -ае. **1.** Які адбываецца з вялікай хуткасцю. *Хуткая хада. Хутка* (прысл.) *бегаць.* **2.** Быстры ў сваіх рухах, дзеяннях, рашэннях і пад., паспешлівы. *Хуткія крокі. Х. погляд.* **3.** Які адбываецца ў кароткі адрэзак часу, а таксама які павінен адбыцца праз невялікі адрэзак часу. *Хуткая перамога. Да хуткай сустрэчы.* ‖ *наз.* **ху́ткасць,** -і, *ж.*

ХЦІ́ВАСЦЬ, -м, *ж.* **1.** Празмернае імкненне задаволіць якое-н. жаданне. *Х. да яды.* **2.** Скупасць, сквапнасць, карыслівасць.

ХЦІ́ВЕЦ, хціўца, *мн.* хціўцы, хціўцаў, *м.* Той, каму ўласціва хцівасць, хцівы чалавек. ‖ *ж.* **хці́віца,** -ы, *мн.* -ы, -віц.

ХЦІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Нястрымны ў імкненні задаволіць якое-н. жаданне, падкі да чаго-н. *Х. на грошы. Х. на чужое дабро.* **2.** Які выражае хцівасць. *Х. погляд.* **3.** Скупы, карыслівы. *Хцівая пагоня за багаццем.*

Ц

ЦАБЭ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* **1.** *гл.* цэбар. **2.** Невялікі цэбар. ‖ *прым.* **цабэ́рачны,** -ая, -ае *і* **цабэ́рковы,** -ая, -ае.

ЦАГЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Рабочы, які працуе на цагельні. ‖ *ж.* **цаге́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЦАГЕ́ЛЬНЫ *гл.* цэгла.

ЦАГЕ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Прадпрыемства, на якім вырабляецца цэгла; цагельны завод. *Ц. заўсёды мае запас цэглы.*

ЦАГЛІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Адна штука цэглы. ‖ *памянш.* **цаглі́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ЦАГЛЯНА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да вытворчасці цэглы, зроблены з цэглы, напр. *цагляна-бетонны, цагляна-блочны;* 2) з чырванавата-карычневым адценнем, напр. *цаглянабуры, цагляна-чырвоны.*

ЦАГЛЯ́НЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цэгла. **2.** Які нагадвае колерам цэглу. *У яго твар цаглянага колеру.*

ЦАДЗІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Кавалак палатна, марлі і пад. або іншае прыстасаванне для працэджвання малака ці якой-н. вадкасці.

ЦАДЗІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для працэджвання. *Ц. апарат.*

ЦАДЗІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., цэ́дзіцца; *незак.* Павольна ліцца праз вузкую адтуліну або праз цадзілку.

ЦАДЗІ́ЦЬ, цаджу́, цэ́дзіш, цэ́дзіць; цэ́джаны; *незак.* **1.** *што.* Прапускаць вадкасць праз цадзілку, сіта і пад. для ачысткі. *Ц. малако.* **2.** *што.* Ліць павольна праз вузкае горла, адтуліну. *Ц. квас у шклянку.* **3.** *што.* Павольна піць, цягнуць праз зубы. *Ц. напітак праз саломінку.* **4.** *перан., што* і *без дап.* Гаварыць павольна праз зубы (разм.). *Ён не гаварыў, а цадзіў словы праз зубы.* ‖ *наз.* **цаджэ́нне,** -я, *н.*

ЦАЛАВА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У Расіі 15—18 стст.: службовая асоба, абавязкамі якой былі збор падаткаў і выкананне некаторых судовых і паліцэйскіх функцый. **2.** Прадавец віна ў шынку ці карчме (уст.).

ЦАЛАВА́ЦЦА, -лу́юся, -лу́ешся, -лу́ецца; -лу́йся; *незак.* Цалаваць адзін аднаго. *Ц. пры сустрэчы.* ‖ *зак.* **пацалава́цца,** -лу́юся, -лу́ешся, -лу́ецца; -лу́йся. ‖ *наз.* **цалава́нне,** -я, *н.*

ЦАЛАВА́ЦЬ, -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны; *незак., каго-што.* Дакранацца губамі да твару каго-н. у знак любві, ласкі, дружбы і пад. *Ц. маці. Ц. руку.* ‖ *зак.* **пацалава́ць,** -лу́ю, -лу́еш, -лу́е; -лу́й; -лава́ны. ‖ *наз.* **цалава́нне,** -я, *н.*

ЦАЛЁ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ёвак, *ж.* (разм.). Дошка таўшчынёй у адну цалю. ‖ *прым.* **цалёвачны,** -ая, -ае.

ЦАЛІ́К, -у́, *м.* Няходжаная, нstriezджаная прастора, звычайна снежная. *Дарогі не было, ехалі па цаліку.*

ЦАЛІНА́, -ы́, *ж.* **1.** Зямля, якая ніколі не апрацоўвалася. *Узнімаць цаліну.* **2.** Тое, што і цалік. **3.** *перан.* Недаследаваная, нявывучаная галіна чаго-н. ‖ *прым.* **цалі́нны,** -ая, -ае. *Цалінныя землі.*

ЦАЛІ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе на цалінных землях. ‖ *ж.* **цалі́нніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЦА́ЛКАМ, *прысл.* **1.** У поўным аб'ёме, ад пачатку да канца; не часткова. *Перадрукаваць артыкул ц.* **2.** Да канца, поўнасцю, зусім. *Ц. прысвяціць сябе навуцы.* ◊ **Цалкам і поўнасцю** (разм.) — поўнасцю (з адценнем узмацнення).

ЦАЛКІ́, -о́ў (абл.). **1.** Яечня з цэлымі жаўткамі, не змешанымі з бялкамі. **2.** Не ачышчаная, звараная ў лупінах бульба. **3.** Зерні канапель, якія застаюцца цэлымі, нястоўчанымі. *Канапляныя ц.*

ЦАЛКО́М, *прысл.* Цэлым кавалкам, не жуючы. *Ц. глытаць бульбу.*

ЦАЛО́К, -лка́, *мн.* -лкі́, -лко́ў, *м.* (разм.). Чалавек, які метка пападае ў цэль.

ЦА́ЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Мера даўжыні, адна дванаццатая фута, роўная 2,54 см. ‖ *прым.* **цалёвы,** -ая, -ае. *Цалёвая дошка.*

ЦАЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., у каго-што.* **1.** Старацца папасці ў цэль. *Ц. снежкай у сябра.* **2.** Пападаць, трапляць. *Кулі метка цалялі ў мішэнь.* **3.** *перан.* Мець намер заняць якое-н. месца, пасаду (разм.). *Ц. у начальнікі.* ‖ *наз.* **цаля́нне,** -я, *н.*

ЦАНА́, -ы́, *мн.* цэ́ны *і (з ліч. 2, 3, 4)* цаны́, цэн, *ж.* **1.** Грашовае выражэнне вартасці тавару; плата. *Зніжэнне цэн. Ц. праезду аўтобусам.* **2.** звычайна ў форме *Т* **цано́й (-о́ю),** *чаго.* Ужыв. у значэнні: страціўшы што-н., ахвяраваўшы чым-н., перажыўшы што-н. *Дасягнуць перамогі цаной вялікіх страт. Любой цаной дасягнуць мэты.* **3.** *перан.* Значэнне, роля чаго-н. *Ц. слова.* ○ **Адпускная цана** — цана, па якой прадаецца прадукцыя. ◊ **У цане** (разм.) — дорага каштуе; высока цэніцца. **Цаны няма** *каму-чаму* (разм. адабр.) — вельмі дарагі, вельмі высокай якасці. ‖ *прым.* **цэ́навы,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ЦАНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., цэ́ніцца; *незак.* Мець пэўную цану; быць каштоўным. *Беларускія трактары дорага цэняцца. Таленты высока цэняцца.*

ЦАНІ́ЦЬ, цаню́, цэ́ніш, цэ́ніць; цэ́нены; *незак., каго-што.* **1.** Вызначаць грашовы кошт каму-, чаму-н. *Ц. тавар.* **2.** Прызнаваць цэннасць, значэнне каго-, чаго-н. *Ц. духоўныя якасці чалавека. Ц. дружбу.*

ЦАП, *у знач. вык.* (разм.). Цапнуць. *Ц. за нагу.*

ЦАПАЎЁ, -я, *мн.* цапо́ўі *і (з ліч. 2, 3, 4)* цапаўі́, -по́ўяў, *н.* Тое, што і цапільна.

ЦА́ПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). **1.** Хапацца рукамі, зубамі, кіпцюрамі і пад. **2.** *перан.* Сварыцца, спрачацца. *Ц. з-за дробязі.* ‖ *зак.* **паца́пацца,** -аюся, -аешся, -аецца (да 2 знач.).

ЦА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што* (разм.). **1.** Хапаць рукамі, зубамі, кіпцюрамі і пад. **2.** Лапаць, мацаць. *Не тваё, не цапай!* ‖ *зак.* **сца́паць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *аднакр.* **ца́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ца́панне,** -я, *н.*

ЦАПІ́ЛЬНА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Дзяржанне цэпа ў выглядзе доўгай палкі, да якой прывязваецца біч. *Арэхавае ц.*

ЦА́ПСТРЫКІ, -аў (разм.). Дробныя рэчы хатняга скарбу. *Збірай свае ц.!*

ЦАПУ́-ЛАПУ́, *прысл.* (разм.). Спехам, абы-як. *Работа зроблена цапу-лапу.*

ЦАР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Тытул манарха ў некаторых краінах, а таксама асоба, якая мае такі тытул. **2.** *перан., каго-чаго.* Першы, лепшы ў якіх-н. адносінах сярод сабе падобных. *Ружа — цар кветак. Леў — цар звяроў.* ◊ **Без цара ў галаве** *хто* (разм.) — пра дурнога чалавека. ‖ *памянш.* **царо́к,** -рка́, -ркі́, -рко́ў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *ж.* **цары́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ры́ц. ‖ *прым.* **царо́ў,** -о́ва (да 1 знач.) *і* **ца́рскі,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Тое, што і царстваваць. **2.** *перан.* Вылучацца сярод падобных да сябе якімі-н. якасцямі; першынстваваць дзе-н., сярод каго-, чаго-н. ‖ *наз.* **царава́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ЦАРАДВО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* (уст.). Саноўнік пры царскім двары; прыдворны.

ЦАРАЗАБО́ЙСТВА, -а, *н.* Забойства цара.

ЦАРАЗАБО́ЙЦА, -ы, *ДМ* -у, *М* -ам, *м.; ДМ* -ы, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -ы, -аў. Забойца цара.

ЦАРКВА́, -ы́, *мн.* цэ́рквы *і (з ліч. 2, 3, 4)* царквы́, цэ́ркваў, *ж.* **1.** Аб'яднанне паслядоўнікаў той або іншай рэлігіі, арганізацыя, якая ведае рэлігійным жыццём; рэлігійная абшчына. *Праваслаўная ц.* **2.** Памяшканне, у якім адбываецца набажэнствы; храм. *Пабудавалі новую царкву.* ‖ *памянш.* **цэ́ркаўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -кавак, *ж.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **царко́ўны,** -ая, -ае.

ЦАРКОЎНА... *і* **ЦАРКОЎНА-...** Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да царквы, напр. *царкоўна-багаслужэбны, царкоўна-дагматычны, царкоўна-кніжны, царкоўнаславянізм, царкоўна-схаластычны.*

ЦАРКОЎНАПРЫХО́ДСКІ, -ая, -ае. У царскай Расіі: які знаходзіцца ў распараджэнні

ЦАР—ЦВЯ

царквы і прыходскага духавенства. *Царкоўнапрыходская школа.*

ЦАРКОЎНАСЛАВЯНСКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да богаслужэбнай пісьменнасці ўсходніх і паўднёвых славян. *Царкоўнаславянская мова.*

ЦАРКОЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У хрысціянскай царкве: служыцель культу.

ЦАРСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цар. **2.** Які адносіцца да манархіі на чале з царом. *Царская Расія. Ц. рэжым.* **3.** *перан.* Вельмі багаты, раскошны. *Ц. абед.* О **Царская гарэлка** — сумесь салянай і азотнай кіслот, якая раствараe золата, плаціну і іншыя металы. **Царскія дзверы** — пярэднія дзверы ў царкоўным іканастасе, што вядуць у алтар.

ЦАРСТВА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** Дзяржава, якой кіруе цар (уст.). **2.** Час праўлення цара (царыцы); цараванне. **3.** *перан.* Адна з галін рэчаіснасці; асноўны цэнтр якіх-н. з'яў, прадметаў. *Птушынае ц. Ц. кветак.* ◊ **Царства нябеснае** *каму* (разм.) — гаворыцца пры добрым упамінанні нябожчыка. **Соннае царства** (разм.жарт.) — спакой, цішыня, калі ўсе спяць. **Цёмнае царства** — некультурнае, невуцкае грамадскае асяроддзе.

ЦАРСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* **1.** Быць царом (царыцай); кіраваць дзяржавай. **2.** *перан.* Пераважаць; першынстваваць над усімі ў якіх-н. адносінах. **3.** *перан.* Напаўняць сабой; дамінаваць. ‖ *наз.* **царстваванне,** -я, *н.*

ЦАРЫЗМ, -у, *м.* Дзяржаўны лад, пры якім вярхоўная ўлада належыць цару; манархія. ‖ *прым.* **царысцкі,** -ая, -ае (кніжн.).

ЦАРЫЦА *гл.* цар.

ЦАРЭВІЧ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Сын цара.

ЦАРЭЎНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Дачка цара.

ЦАЎЁ, -я, *мн.* цэўі *і* (з *ліч. 2, 3, 4*) цаўі, цэўяў, *н.* **1.** Верхняя частка ружэйнага ложа, на якой умацоўваецца ствол. **2.** Доўгая тонкая частка, дзяржанне ў чым-н. *Ц. якара.*

ЦАЦА, -ы, *мн.* -ы, цац, *ж.* (разм.). **1.** Рэч, якая служыць для забаўлення дзяцей; цацка. **2.** Пра спакойнае, паслухмянае дзіця. *Ц.-хлопчык, слухае маму.* **3.** Пра таго, хто важнічае, мае вялікія прэтэнзіі (неадабр.). *О, гэта добрая ц.!* ◊ **Цаца-цаца, ды ў кішэнь** (разм.) — пра таго, хто не праміне ўзяць чужое.

ЦАЦАНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.:* **абяцанка — цацанка, а дурню радасць** (прыказка; разм.) — перасцерагае, каб заўчасна не радаваліся, бо абяцанага можна тры гады чакаць.

ЦАЦАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Птушка атрада курыных. ‖ *прым.* **цацарчын,** -а.

ЦАЦАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які вырабляе цацкі. ‖ *ж.* **цацачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **цацачніцкі,** -ая, -ае.

ЦАЦКА, -і, *ДМ* -цы, *мн.* -і, -цак, *ж.* **1.** Прадмет, прызначаны для гульні, аздобы, упрыгожання. *Магазін дзіцячых цацак. Ёлачныя цацкі.* **2.** Што-н. вельмі прыгожае, цікава аздобленае. *Не кватэра, а ц.* **3.** *перан.* Той, кім распараджаюцца па ўласнаму жаданню, хто служыць каму-н. для пацех. *Быць цацкай у чужых руках.* **4.** Аб тым, што з'яўляецца прадметам клопату, непрыемнасці (разм.). *Параніў руку — зрабіў сабе цацку.* ‖ *памянш.* **цацачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **цацачны,** -ая, -ае. *Ц. магазін.*

ЦАЦКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм. неадабр.). **1.** Гуляць з кім-, чым-н.; забаўляцца. **2.** *перан.* Займацца якой-н. клапатной справай, важдацца з кім-, чым-н. *Хопіць ц. з гультаём.*

ЦВЕРАЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца цвярозым, цверазейшым. ‖ *зак.* **працверазець,** -ею, -ееш, -ее *і* **ацверазець,** -ею, -ееш, -ее.

ЦВЕРАЗІЦЬ, цвержу, цвярэзіш, цвярэзіць; *незак.* Рабіць цвярозым, цверазейшым, прыводзіць у цвярозы стан.

ЦВЕРДА... (*гл.* **цвёрда...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «цвёрда...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *цвердавэнджаны, цвердазём, цвердалобы, цвердамерзлы, цвердапаліўны, цвердаплодны, цвердаскуры, цвердасплаўны, цвердацелы.*

ЦВЕРДАВАТЫ, -ая, -ае. Не зусім цвёрды. *Цвердаватая скарынка.*

ЦВЕРДАВЭНДЖАНЫ, -ая, -ае (спец.). Цвёрды ў выніку працяглага вэнджання (пра кілбасы).

ЦВЕРДАЗЁМ, -у, *м.* Цвёрдая, не рыхлая глеба. ‖ *прым.* **цвердазёмны,** -ая, -ае.

ЦВЕРДАКРЫЛЫЯ, -ых. Атрад насякомых; жукі.

ЦВЕРДАЛОБЫ, -ая, -ае (разм. іран.). Вельмі ўпарты; тугі на розум, тупы. ‖ *наз.* **цвердалобасць,** -і, *ж.*

ЦВЕРДЗЬ, -і, *ж.* **1.** Цвёрдасць (разм.). **2.** Цвёрдая аснова, апора чаго-н. (уст.). *Зямная ц.* (суша).

ЦВЕТ, -у, *М* цвеце, *м.* **1.** *зб.* Кветкі на раслінах і дрэвах у перыяд цвіцення. *Цвету было многа на яблыні, а яблыкаў няма. Ліпавы ц. лечыць прастуду.* **2.** Час цвіцення. *Здарылася гэта, калі вішні былі ў цвеце.* **3.** *перан.,* *чаго.* Лепшая, перадавая частка чаго-н. *Ц. моладзі.* **4.** *перан.* Росквіт сіл, гады маладосці. *Памёр у цвеце сіл.* **5.** Кветка (абл.).

ЦВЕТАБОЙ, -ю, *м.* (разм.). Час дружнага цвіцення раслін. *Майскі ц.*

ЦВЁРДА... (а таксама **цверда...**). Першая частка слоў са знач.: 1) цвёрды (у 2 знач.), з цвёрдым (у 2 знач.), напр. *цвёрдаліставы, цвёрдалускаватыя, цвёрданасенны, цвёрдападнябенны;* 2) цвёрды (у 4 знач.), напр. *цвёрдафіксаваны;* 3) з тупым (у 3 і 4 знач.). напр. *цвёрдагаловы.*

ЦВЁРДАКАМЕННЫ, -ая, -ае. **1.** Вельмі цвёрды. *Цвёрдакаменная парода.* **2.** *перан.* Непахісны, стойкі. *Ц. характар.*

ЦВЁРДАНАСЕННЫ, -ая, -ае. Пра насенне злакавых раслін: які мае цвёрдую абалонку, не прапускае паветра і доўга набухае ў вадзе.

ЦВЁРДАПАДНЯБЕННЫ, -ая, -ае. Тое, што і сярэднеязычны.

ЦВЁРДАХАРАКТАРНЫ, -ая, -ае. Стойкі, непахісны ў сваіх дзеяннях, учынках.

ЦВЁРДЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца са шчыльна прылеглых частак, не мяккі, стабільны па форме пры нармальных умовах, у адрозненне ад вадкага і газападобнага. *Цвёрдае паліва. Цвёрдае рэчыва.* **2.** Які з цяжкасцю паддаецца сцісканню, згінанню, рэзанню і пад. *Цвёрдая драўніна. Цвёрдая зямля.* **3.** *перан.* Устойлівы, непахісны. *Ц. намер. Цвёрдае рашэнне.* **4.** Трывалы, стабільны. *Цвёрдыя цэны. Цвёрдая зарплата.* **5.** Добра засвоены, трывалы, грунтоўны. *Цвёрдае веданне прадмета.* О **Цвёрдыя зычныя** — зычныя гукі, якія вымаўляюцца без набліжэння сярэдняй часткі языка да цвёрдага паднябення. **Цвёрды знак** — назва літары «ъ» у рускай азбуцы. ‖ *наз.* **цвёрдасць,** -і, *ж.*

ЦВІД, -у, *М* цвідзе, *м.* Стракатая шарсцяная ці вігоневая матэрыя з дыяганальным перапляценнем нітак. ‖ *прым.* **цвідавы,** -ая, -ае.

ЦВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Металічны або драўляны стрыжань, завостраны на канцы, прызначаны для змацоўвання чаго-н. *Забіваць цвікі ў дошку.* **2.** *чаго.* Самае значнае, галоўнае (разм.). *Ц. праграмы. Ц. сезону.* ‖ *памянш.* **цвічок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* ‖ *прым.* **цвіковы,** -ая, -ае *і* **цвікарны,** -ая, -ае. *Цвіковая прамысловасць. Цвікарны цэх.*

ЦВІКАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Рабочы, які займаецца вырабам цвікоў.

ЦВІКАРНЯ, -і, *мн.* -і, -рань *і* -рняў, *ж.* Майстэрня па вырабу цвікоў.

ЦВІЛЫ, -ая, -ое. **1.** Пакрыты цвіллю. *Ц. хлеб.* **2.** Які патыхае цвіллю. *Ц. пах.*

ЦВІЛЬ, -і, *ж.* **1.** Плесневы налёт на чым-н., які ўзнікае ад сырасці, гніення і пад.; (на вадкасці) бросня. **2.** *перан.* Аб чым-н. застойным, шкодным. *Адолець адвечную ц.* ‖ *прым.* **цвільны,** -ая, -ае. *Ц. грыбок.*

ЦВІНТАР, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Царкоўны двор, агароджанае месца вакол царквы, дзе выконвалі розныя царкоўныя абрады і хавалі некаторых служыцеляў царквы. *На цвінтары раслі векавыя ліпы.* ‖ *прым.* **цвінтарны,** -ая, -ае.

ЦВІНТАРЭЙ, -ю, *м.* Травяністая лекавая расліна сямейства гарычкавых з ярка-ружовымі кветкамі. ‖ *прым.* **цвінтарэевы,** -ая, -ае.

ЦВІСЦІ, цвіту, цвіцеш, цвіце; цвіцём, цвіцяце, цвітуць; цвіў, цвіла, -ло; цвіці; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца кветкамі, раскрывацца, распускацца (пра кветкі). *Цвітуць вішні. Цвітуць астры.* **2.** *перан.* Знаходзіцца ў стане фізічнага росквіту, быць здаровым, прыгожым. *Дзяўчына цвіце.* **3.** *перан.* Паспяхова развівацца, квітнець. *Цвіці, краіна наша!* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пакрывацца цвіллю. *Стаячая вада цвіце. Хлеб цвіце.* ‖ *наз.* **цвіценне,** -я, *н.* (да 1 і 4 знач.).

ЦВЫРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць рэзкія адрывістыя гукі (пра некаторых птушак і насякомых). **2.** Утвараць гукі, падобныя на цвырканне птушак. ‖ *аднакр.* **цвыркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цвырканне,** -я, *н.*

ЦВЫРКУН, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Насякомае атрада прастакрылых, якое трэннем крыл утварае стракат. *У сенцах аж заходзіўся ц.* ‖ *прым.* **цвыркуновы,** -ая, -ае.

ЦВЭГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ледзь дыхаць. *Жонка памерла, і ён ледзь цвэгае.*

ЦВЯЛІЦЦА, цвялюся, цвелішся, цвеліцца; *незак.* (разм.). Дражніцца, жартаваць.

ЦВЯЛІЦЬ, цвялю, цвеліш, цвеліць; *незак.,* *каго-што.* **1.** Дражніць, раздражняць. *Ц. сабаку. Ц. рану.* **2.** *перан.* Верадзіць, трывожыць. *Ц. успаміны. Ц. душу.* ‖ *зак.* **уцвяліць,** -вялю, -веліш, -веліць; -велены (да 1 знач.).

ЦВЯРДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* **1.** Станавіцца цвёрдым, цвярдзейшым. *Ад холаду зямля пачала ц.* **2.** *перан.* Станавіцца непахісным, мужным, вынослівым. *З гадамі Сашка цвярдзеў і мужнеў.* ‖ *зак.* **сцвярдзець,** -дзее

(да 1 знач.) *і* **зацвярдзе́ць**, -дзе́е; *наз.* **зацвярдзе́нне**, -я, *н.* ‖ *наз.* **цвярдзе́нне**, -я, *н.*

ЦВЯРДЫ́НЯ, -і, *мн.* -і, -дынь, *ж.* **1.** Крэпасць, умацаванае месца. *Брэсцкая крэпасць — наша ц.* **2.** *перан., чаго* або *якая.* Цвёрдая апора. *Ц. міру.*

ЦВЯРО́ЗАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* цвярозы. **2.** Стан цвярозага, разважлівага чалавека.

ЦВЯРО́ЗЫ, -ая, -ае. **1.** Не п'яны. *Ц. чалавек.* **2.** *перан.* Разважлівы, сур'ёзны, без фантазёрства. *Цвярозыя разважанні.* ‖ *наз.* **цвяро́засць**, -і, *ж.* (у 2 знач.).

ЦВЯТНЫ́, -а́я, -о́е: **цвятная капуста** — асобы від капусты, суквеецце якой ідзе ў ежу.

ЦЕ́КАННЕ, -я, *н.* (спец.). Вымаўленне «ц» на месцы мяккага этымалагічнага «т» (ціха, плаціць) і на месцы этымалагічна цвёрдага «т» у пазіцыі перад галоснымі пярэдняга рада (хата — хаціна).

ЦЕ́ЛА, -а, *мн.* -ы, цел, *н.* **1.** Матэрыя, рэчыва, што так ці інакш абмежавана ў прасторы; асобны прадмет у прасторы. *Цвёрдае ц. Газападобнае ц. Геаметрычнае ц.* **2.** Арганізм чалавека або жывёлы ў яго знешніх фізічных формах. *Часткі цела. Мёртвае ц.* (труп). **3.** Тулава, корпус чалавека, жывёлы, птушкі. *Ц. ў сіняках.* **4.** Асноўная частка, корпус чаго-н. *Ц. гарматы.* ◊ **(Быць) у целе** (разм.) — быць поўным, укормленым, сытым. **Спасці з цела** (разм.) — схуднець. **Трымаць у чорным целе** *каго* (разм.) — сурова, строга абыходзіцца з кім-н. ‖ *памянш.* **це́льца**, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **целе́сны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Ц. колер* (ружаваты).

ЦЕЛААХО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Воін, які ахоўваў жыццё якой-н. высокапастаўленай асобы, напр. манарха (уст.), а таксама чалавек, які ахоўвае і пастаянна суправаджае каго-н.

ЦЕЛАГРЭ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэ́ек, *ж.* **1.** Тое, што і душагрэйка. **2.** Ватовая куртка, ватоўка.

ЦЕЛАСКЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* Склад, форма цела. *Чалавек моцнага целаскладу.*

ЦЕ́ЛЬНАЯ (*м.* і *н.* не ўжыв.). Цяжарная (пра карову, ласіху, аленіху і пад.). ‖ *наз.* **це́льнасць**, -і, *ж.*

ЦЕЛЬПУКАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Нескладны, непаваротлівы. *Ц. хлопец выглядаў асілкам.* ‖ *наз.* **цельпукава́тасць**, -і, *ж.*

ЦЕ́ЛЬЦА, -а, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** *гл.* цела. **2.** *мн.* Невялікія ўтварэнні ў складзе якой-н. жывой тканкі. *Белыя крывяныя цельцы* (лейкацыты). *Чырвоныя крывяныя цельцы* (эрытрацыты).

ЦЕЛЯПА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́еццa; *незак.* (разм.). **1.** Свабодна звісаючы, матляцца з боку на бок. *Гузік целяпаецца на адной нітачцы.* **2.** Матляцца, не прылягаючы (пра адзенне). *Пінжак целяпаўся на худых плячах.*

ЦЕЛЯПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., чым.* Матляць чым-н. *Ц. нагамі.* ‖ *аднакр.* **целяпну́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́.

ЦЕЛЯПЕ́НЬ, -пня́, *мн.* -пні́, -пнёў, *м.* (разм.). Нязграбны, нехлямяжы чалавек.

ЦЕ́МЕНЬ, -і, *ж.* (разм.). Густая цемната (у 1 знач.). *Ц. хоць вока выкалі.*

ЦЕМНА... (*гл.* **цёмна...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «цёмна...» (у 2 знач.), калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *цемнабровы, цемнавокі, цемнагрывы, цемнаколерны, цемналісты, цемнаскуры, цемнатвары.*

ЦЕМНАБРО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае цёмныя бровы.

ЦЕМНАВО́КІ, -ая, -ае. Які мае цёмныя вочы.

ЦЕМНАСКУ́РЫ, -ая, -ае. Які мае цёмны колер скуры. *Цемнаскурыя плямёны.*

ЦЕМНАТА́, -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* **1.** Адсутнасць святла, асвятлення, цемра. *У хаце ц., хоць яшчэ не вечар.* **2.** *перан.* Невуцтва, культурная адсталасць, а таксама (разм.) пра малаадукаванага чалавека.

ЦЕМНАТВА́РЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае смуглявы, цёмны твар. **2.** Які мае колер твару, уласцівы негроіднай расе.

ЦЕ́МРА, -ы, *ж.* **1.** Адсутнасць святла, густы змрок, цемната. *Начная ц.* **2.** *перан.* Культурная адсталасць; невуцтва. **3.** *перан.* Увасабленне зла, пакут, цемрашальства. *Перамога святла над цемрай.* ‖ *прым.* **це́мраны**, -ая, -ае.

ЦЕ́МРАДЗЬ, -і, *ж.* (разм.). Тое, што і цемра.

ЦЕМРАША́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Носьбіт рэакцыйнай, варожай прагрэсу і культуры ідэалогіі, рэакцыянер. ‖ *прым.* **цемраша́льскі**, -ая, -ае.

ЦЕМРАША́ЛЬСТВА, -а, *н.* Погляды і паводзіны цемрашалаў, варожасць да прагрэсу і культуры.

ЦЕ́МЯ, це́мя *і* це́мені, *н.* Верхняя частка галавы, а таксама верх чэрапа паміж лобнымі, патылічнымі і скроневымі касцямі. ‖ *памянш.* **це́мечка**, -а, *н.* ‖ *прым.* **цемянны́**, -а́я, -о́е.

ЦЕНЕЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Які любіць расці ў цяні. *Ценелюбівыя расліны.* ‖ *наз.* **ценелюбі́васць**, -і, *ж.*

ЦЕНЕ... (а таксама **ценя...**). Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да ценю (у 1 знач.), напр. *ценелюбівы.*

ЦЕНЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Месца, заслоненае чым-н. ад сонца. *Пад дрэвамі быў ц.* **2.** Невыразныя абрысы фігуры, сілуэт. *У акне прамільгнуў нечы ц.* **3.** *перан., чаго.* Адбітак на твары ўнутранага стану чалавека. *На твары прамільгнуў ц. страху.* **4.** *перан., чаго.* Здань, дух. *Цені мінулага. Цені продкаў.* **5.** *перан., чаго.* Нязначная, вельмі малая колькасць, доля. *І ценю праўды тут няма.* **6.** Пра каго-н. вельмі аслабленага, худога. *Не чалавек, а ц.* ◊ **Кідаць цень** *на каго-што* (разм.) — выклікаць падазрэнне да каго-н. **Як цень** (разм.) — неадчэпна (хадзіць за кім-н.). ‖ *прым.* **ценявы́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ЦЕНЯ... (*гл.* **цене...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «цене...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *ценялюб* (ценелюбівая расліна), *ценялюбны.*

ЦЕНЯВІ́К, ценевіка́, *мн.* ценевікі́, ценевiко́ў, *м.* (разм.). Дзялок ценявой эканомікі.

ЦЕНЯВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* цень. **2.** Які знаходзіцца ў цяні, слаба асветлены. *Ц. бок вуліцы.* **3.** *перан.* Адмоўны, неспрыяльны, непажаданы. *Ц. бок справы.* ○ **Ценявая эканоміка** — гаспадарча-эканамічная нелегальная дзейнасць або дзейнасць, якая не ўлічваецца, з мэтай незаконнага атрымання даходаў. **Ценявы кабінет** — група ўплывовых парламентарыяў, якая мае сваю праграму дзейнасці і прэтэндуе ў выпадку перамогі іх партыі на стварэнне новага ўрада.

ЦЕПЛА... Першая частка складаных слоў у знач. цеплавы, напр. *цепластанцыя, цеплатраса, цеплаўстойлівасць, цеплаізаляцыя.*

ЦЕПЛААБМЕ́Н, -у, *м.* (спец.). Працэс пераносу цеплаты ад больш нагрэтых цел, асяроддзя і пад. да менш нагрэтых. *Ц. у атмасферы.* ‖ *прым.* **цеплаабме́нны**, -ая, -ае.

ЦЕПЛААБМЕ́ННІК, -а, *мн.* -аў, *м.* (спец.). Апарат перадачы цяпла ад грэючага цела да таго, якое награваецца.

ЦЕПЛААДДА́ЧА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** Аддача цяпла нагрэтым целам у акаляючае асяроддзе. **2.** У фізіялогіі: вылучэнне цяпла жывёльным арганізмам у працэсе яго жыццядзейнасці.

ЦЕПЛААХО́ВА, -ы, *ж.* (спец.). Тое, што і цеплаізаляцыя. ‖ *прым.* **цеплаахо́ўны**, -ая, -ае.

ЦЕПЛАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лакаматыў з рухавіком унутранага згарання. ‖ *прым.* **цеплаво́зны**, -ая, -ае.

ЦЕПЛАВЫ́, -а́я, -о́е. Які мае адносіны да цеплаты (у 1 знач.), заснаваны на дзеянні цеплаты. *Цеплавая энергія. Цеплавая электрастанцыя.*

ЦЕПЛАЁМІСТАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Колькасць цеплаты, якая паглынаецца целам пры награванні на 1 °С.

ЦЕПЛАЁМІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае вялікай цеплаёмістасцю (спец.). **2.** Які патрабуе вялікіх затрат цяпла, паліва. *Цеплаёмістая вытворчасць.*

ЦЕПЛАЗАБЕСПЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Цэнтралізаванае забеспячэнне жылых дамоў і прамысловых прадпрыемстваў гарачай вадой і парай для ацяплення бытавых і тэхнічных патрэб.

ЦЕПЛАІЗАЛЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Ахова жылых, вытворчых і інш. збудаванняў, цеплаўстановак, трубаправодаў і пад. ад непажаданага цеплавога абмену з акаляючым асяроддзем. *Ц. трубаправода.* ‖ *прым.* **цеплаізаляцы́йны**, -ая, -ае.

ЦЕПЛАКРО́ЎНЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* Жывёлы з адносна пастаяннай тэмпературай цела, якая не залежыць ад тэмпературы навакольнага асяроддзя (большасць млекакормячых і птушкі).

ЦЕПЛАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае. Пра жывёл, расліны: які любіць цяпло, жыве ў цяпле, у цёплым клімаце. *Цеплалюбівыя расліны.* ‖ *наз.* **цеплалюбі́васць**, -і, *ж.*

ЦЕПЛАМЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вызначэння колькасці цеплаты, якую атрымлівае спажывец з цеплафікацыйнай сеткі. ‖ *прым.* **цепламе́рны**, -ая, -ае.

ЦЕПЛАНАСІ́ЦЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). **1.** Рухомае асяроддзе (газ, пара, вадкасць), якое скарыстоўваецца для пераносу цеплаты. **2.** У ядзерным рэактары: вадкае або газападобнае рэчыва, якое выносіць з актыўнай зоны цяпло, вылучанае ў выніку рэакцыі падзелу ядзер.

ЦЕПЛАПЕРАДА́ЧА, -ы, *ж.* (спец.). Цеплаабмен паміж двума цепланасіцелямі або іншымі асяроддзямі цераз цвёрдую сценку, якая іх размяжоўвае.

ЦЕПЛАПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Трубаправод для перадачы на адлегласць гарачай вады, пары.

ЦЕПЛАПРАВО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Уласцівасць цел перадаваць цеплыню ад нагрэтых участкаў да больш халодных.

ЦЕП—ЦЕЦ

ЦЕПЛАПРАВО́ДНЫ, -ая, -ае (спец.). Якому ўласціва цеплаправоднасць.

ЦЕПЛАСІЛАВЫ́, -а́я, -о́е. Звязаны з пераўтварэннем энергіі цеплавога руху часцінак газу (пары, вадкасці) ў які-н. іншы від энергіі. *Цепласілавая ўстаноўка.*

ЦЕПЛАТА́, -ы́, *ДМ* -лаце́, *ж.* **1.** *гл.* цёплы. **2.** Форма руху матэрыі — беспарадачны рух часціц цела; энергетычная характарыстыка цеплаабмену, што вызначаецца колькасцю энергіі, якую атрымлівае награваемае цела. *Адзінка цеплаты.* **3.** Тое, што і цеплыня (разм.).

ЦЕПЛАТВО́РНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Здольнасць утвараць цяпло. **2.** Колькасць цяпла ў калорыях, якую выдзяляе 1 кг якога-н. рэчыва пры поўным згаранні (спец.). ‖ *прым.* **цеплатво́рны,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАТРА́СА, -ы, *мн.* -ы, -ра́с, *ж.* Лінія, шлях цеплаправода.

ЦЕПЛАТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па цеплатэхніцы.

ЦЕПЛАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Раздзел навукі і тэхнікі, які займаецца атрыманнем і выкарыстаннем цеплавой энергіі. ‖ *прым.* **цеплатэхні́чны,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАЎСТО́ЙЛІВАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Здольнасць цела вытрымліваць высокую тэмпературу або значную рознасць тэмператур, не трацячы сваіх якасцей. *Ц. металу.* ‖ *прым.* **цеплаўсто́йлівы,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАФІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак., што.* Забяспечыць (-печваць) цеплынёй (дамы, прадпрыемствы). ‖ *прым.* **цеплафікацы́йны,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАФІКА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Цэнтралізаванае забеспячэнне жылых дамоў, прадпрыемстваў цяплом, атрыманым ад камбінаванай выпрацоўкі электраэнергіі і цеплыні на цеплаэлектрацэнтралі. ‖ *прым.* **цеплафікацы́йны,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Судна з рухавіком унутранага згарання. ‖ *прым.* **цеплахо́дны,** -ая, -ае.

ЦЕПЛАЦЭНТРА́ЛЬ, -і, *Т* -ллю, *мн.* -і, -ей, *ж.* (разм.). Тое, што і цеплаэлектрацэнтраль.

ЦЕПЛАЭЛЕКТРАЦЭНТРА́ЛЬ, -і, *Т* -ллю, *мн.* -і, -ей, *ж.* Цеплавая электрастанцыя, якая выпрацоўвае электраэнергію і цеплыню (гарачую ваду, пару) (ЦЭЦ).

ЦЕПЛАЭНЕРГЕ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Галіна цеплатэхнікі, якая займаецца пераўтварэннем цяпла ў іншыя віды энергіі (механічную, электрычную). ‖ *прым.* **цеплаэнергеты́чны,** -ая, -ае.

ЦЕ́ПЛІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Тое, што і цяпліцца.

ЦЕ́ПЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак.* Тое, што і цяпліць.

ЦЕПЛЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Нагрэтасць чаго-н. (паветра, прадмета, памяшкання). *Ад печы разыходзілася ц.* **2.** Адчуванне ўнутранага цяпла. *Па целе разлілася прыемная ц.* **3.** *перан.* Сардэчнасць, дабрата, ласка; добрыя, шчырыя адносіны да каго-, чаго-н. *У яго словах чулася душэўная ц.*

ЦЕРАБІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына для цераблення лёну, канапель.

ЦЕРАБІ́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які цярэбіць лён, каноплі. ‖ *ж.* **церабі́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЦЕРАБІ́ЦЦА, цераблю́ся, цярэ́бішся, цярэ́біцца; *незак.* **1.** Вызваляцца ад чаго-н., што насела на адзенне, поўсць і пад.; атрасацца. **2.** Чысціцца дзюбай (пра птушак). **3.** З цяжкасцю рухацца куды-н. (разм.). *Куды ты цярэбішся?*

ЦЕРАБІ́ЦЬ, цераблю́, цярэ́біш, цярэ́біць; цярэ́блены; *незак.* **1.** *што.* Ачышчаць ад хмызняку (лес). **2.** Ачышчаць ад бацвіння, карэньчыкаў і пад. (гародніну). *Ц. буракі.* **3.** *што.* Ачышчаць ад галінак, сучкоў (спілаванае дрэва). **4.** *што.* Лузаць, лушчыць. *Вавёрка церабіла шышкі.* **6.** *што.* Торгаць, перабіраць пальцамі што-н. **7.** *перан., каго (што).* Надакучаць пытаннямі, просьбамі (разм.). **8.** *што.* Вырываць з коранем, убіраць машынай з поля (лён, каноплі). ‖ *зак.* **выцерабіць,** -блю, -біш, -біць; -блены (да 1 і 8 знач.). ‖ *наз.* **цераблéнне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **церабільны,** -ая, -ае (да 9 знач.).

ЦЕ́РАЗ, *прыназ. з В.* **1.** Упоперак чаго-н., з аднаго боку на другі. *Перайсці ц. вуліцу. Пабудаваць пераправу ц. раку.* **2.** Паверх чаго-н. *Праскочыць ц. плот.* **3.** (пры назвах прадметаў, асяроддзя, праз якія што-н., хто-н. праходзіць, пранікае). Праз. *Ісці ц. лес. Залезці ц. акно. Ц. шыбы ледзь прасочвалася святло.* **4.** Пры дапамозе каго-, чаго-н. *Перадаць прывітанне ц. знаёмага.* **5.** Праз некаторы час або праз некаторую адлегласць пасля чаго-н. *Сустрэліся ц. год. Дрэўцы раслі ц. кожныя дзесяць метраў.* **6.** Па якой-н. прычыне, па віне каго-н. *Ц. яго многія пацярпелі.*

ЦЕРАЗЗЕ́РНІЦА, -ы, *ж.* (спец.). Няпоўная завязь зерня ў каласах хлебных злакаў у выніку няпоўнага апылення.

ЦЕ́РАМ, -а, *мн.* -ы́, *і (з ліч. 2, 3, 4)* це́рамы, церамо́ў, *м.* У старажытнай Русі: высокі багаты дом у выглядзе вежы. ‖ *памянш.* **церамо́к,** -мка́, *мн.* -мкі́, -мко́ў, *м.* ‖ *прым.* **це́рамны,** -ая, -ае.

ЦЕРАСПАЛО́СІЦА, -ы, *мн.* -ы, -сіц, *ж.* Размяшчэнне зямельных участкаў адной гаспадаркі палосамі ўперамежку з чужымі ўчасткамі. ‖ *прым.* **цераспало́сны,** -ая, -ае.

ЦЕРАССЯДЗЕ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і пасак (у 3 знач.).

ЦЕРАССЯДЗЕ́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* Тое, што і пасак (у 3 знач.).

ЦЕРНАСЛІ́ВА, -ы, *мн.* -ы, -слі́ў, *ж.* Пладовае дрэва або куст, натуральны гібрыд цёрна і слівы, а таксама салодкія сінявата-чорныя плады гэтага дрэва. ‖ *прым.* **цернаслі́вавы,** -ая, -ае.

ЦЕ́РНІ, -яў, **1.** Пра калючыя расліны, а таксама калючкі на іх (уст. і кніжн.). **2.** *перан.* Цяжкасці, пакуты, якія сустракаюцца на жыццёвым шляху каго-н.

ЦЕ́РНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прылада, якой труць лён, каноплі.

ЦЕ́РПКІ, -ая, -ае. Кіславата-даўкі, аскомісты. *Церпкае віно.* ‖ *наз.* **це́рпкасць,** -і, *ж.*

ЦЕРУСІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., цяру́сіцца; *незак.* (разм.). Тое, што і церушыцца.

ЦЕРУСІ́ЦЬ, церушу́, цяру́сіш, цяру́сіць; цяру́сім, цяру́сіце, цяру́сяць; *незак.* (разм.). Тое, што і церушыць.

ЦЕРУШЫ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., цяру́шыцца; *незак.* **1.** Сыпацца, пакрысе рассыпацца. *З шчылін столі церушыўся пясок.* **2.** Ісці, імжэць (пра дробны снег, дождж).

ЦЕРУШЫ́ЦЬ, церушу́, цяру́шыш, цяру́шыць; *незак.* **1.** *што.* Пераціраць, здрабняць што-н. сухое. **2.** *што* і *чым.* Прымушаць што-н. сыпацца, падаць. *Ц. соль на хлеб.* **3.** Ісці, імжэць (пра дробны снег, дождж). ‖ *наз.* **церушэ́нне,** -я, *н.*

ЦЕ́РЦІ, тру, трэш, трэ; тром, траце́, труць; цёр, це́рла; тры; цёрты; *незак., што.* **1.** Націскаючы, вадзіць узад і ўперад па чым-н. *Ц. падлогу шчоткай. Ц. спіну мачалкай.* **2.** Размінаючы,ператвараць што-н. у парашок. *Ц. тытунь.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра абутак, адзенне: будучы цесным, нязручным, націраць, пашкоджваць скуру. **4.** Пераціраць, рабіць мякчэйшым. *Ц. лён.* ‖ *аднакр.* **церану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́; -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.) *і* **цярну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, церняце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.).

ЦЕ́РЦІСЯ, тру́ся, трэ́шся, трэ́цца; тро́мся, траце́ся, тру́цца; цёрся, це́рлася; тры́ся; *незак.* **1.** Церці сябе чым-н. *Ц. ручніком.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухацца, дакранаючыся якой-н. паверхняй да іншай паверхні. *Крыгі церліся адна аб адну. Змазаць дэталі машыны, каб не церліся.* **3.** *перан.* Знаходзіцца дзе-н., каля каго-н. без пэўнага занятку, аціраццa (разм.). *Хлапчукі церліся каля машыны. Ц. каля начальства.* ‖ *зак.* **пацерціся,** патру́ся, патрэ́шся, патрэ́цца; патро́мся, патраце́ся, патру́цца; патры́ся. ‖ *аднакр.* **цярну́цца,** -ну́ся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, церняце́ся, -ну́цца; -ні́ся.

ЦЕ́СЛЯ, -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *мн.* -і, -яў, *м.* Тое, што і цясляр.

ЦЕСНАТА́, -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* **1.** *гл.* цесны. **2.** Адсутнасць прасторы. *Жыць у цеснаце. У цеснаце, ды не ў крыўдзе* (прыказка). **3.** Скапленне людзей на малой прасторы. *У аўтобусе ц.*

ЦЕ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які займае недастатковую плошчу, непрасторны. *Ц. пакой. Цесная вулачка. У вагоне цесна* (у знач. вык.: цеснота ў 3 знач.). **2.** Пра адзенне, абутак і пад.: малы па размеру. *Цесныя боты.* **3.** Шчыльна размешчаны адзін каля аднаго. *Дзеці сядзелі цесным радком. Цесна* (прысл.) *паставіць кнігі.* **4.** *перан.* Абмежаваны, вузкі. *Цеснае кола знаёмых.* **5.** *перан.* Блізкі, непасрэдна звязаны з кім-, чым-н. *Ц. кантакт. Цесная дружба. Гэтыя праблемы цесна* (прысл.) *звязаныя.* ‖ *наз.* **цеснатá,** -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* (да 2, 3, 4 і 5 знач.) *і* **це́снасць,** -і, *ж.* (да 2, 3, 4 і 5 знач.).

ЦЕ́СТА, -а, *М* -сце, *н.* **1.** Вязкая маса з мукі, замешанай на вадзе, малацэ і пад. *Замясіць ц. Здобнае ц.* **2.** Густая маса, атрыманая пры змешванні цвёрдага, сыпкага рэчыва з вадкасцю. *Бетоннае ц.* ‖ *прым.* **це́ставы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦЕСТАМЕ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы, які замешвае цеста, або апарат, які выконвае такую работу.

ЦЕСТАМЯСІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Машына, якая месіць цеста. *Механічная ц.* ‖ *прым.* **цестамясі́льны,** -ая, -ае.

ЦЕСТАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Па ступені густаты, вязкасці падобны на цеста. *Цестападобная маса.* ‖ *наз.* **цестападо́бнасць,** -і, *ж.*

ЦЕСЦЬ, -я, *мн.* цясці́ *і (з ліч. 2, 3, 4)* це́сці, цясцёў, *м.* Жончын бацька. ‖ *прым.* **це́сцеў,** -цева.

ЦЕЦІВА́, -ы́, *мн.* цяці́вы *і (з ліч. 2, 3, 4)* цеці́вы, цяці́ў, *ж.* **1.** Вяроўка, струна, якая сцягвае канцы лука. **2.** Туга нацягнутая вя-

роўка, трос у некаторых механізмах, прыладах (спец.). *Ц. лучковай пілы.* **3.** Бакавая нахіленая бэлька лесвіцы, у якую ўстаўлены канцы прыступкаў (спец.).

ЦЕЦЯРУ́К, цецерука́, *мн.* цецеру́кі, цецеруко́ў, *м.* Вялікая птушка атрада курыных. ‖ *прым.* **цецеруко́вы,** -ая, -ае.

ЦЕ́ЧА, -ы, *ж.* **1.** Пранікненне вадкасці цераз шчыліну, прабоіну. **2.** Дзірка, прабоіна, праз якую працякае вадкасць куды-н.

ЦЕ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (спец.). Перыяд палавой актыўнасці ў самак млекакормячых.

ЦЕ́ШЧА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Жончына маці. ‖ *прым.* **це́шчын,** -а.

ЦЕ́ШЫЦЦА, -шуся, -шышся, -шыцца; *незак.* **1.** Адчуваць радасць, задавальненне. *Ц. дасягнутымі поспехамі.* **2.** Радавацца, весяліцца. *Цешыліся дарослыя і дзеці, чуліся песні.* **3.** Забаўляцца, гуляць. *Дзіця ц. новай цацкай.* **4.** Суцяшаць, абнадзейваць сябе. *Людзі цешыліся думкай аб лепшым будучым.* ‖ *зак.* **паце́шыцца,** -шуся, -шышся, -шыцца.

ЦЕ́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *незак.* **1.** Выклікаць радасць, задавальняць. *Атрыманы ўраджай цешыў хлебароба.* **2.** Радаваць, весяліць. *Усё, што здарылася, яго не цешыла, а засмучала.* **3.** Забаўляць. *Ц. дзіця цацкамі.* **4.** Суцяшаць, абнадзейваць. *Ц. сябе надзеяй на лепшае.* ‖ *зак.* **паце́шыць,** -шу, -шыш, -шыць.

ЦЁЗКА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.*; *ДМ* -зцы, *Т* -ай (-аю), *ж.*, *мн.* -і, -зак (разм.). Чалавек, які мае аднолькавае з кім-н. імя. *Мы з ім цёзкі.*

ЦЁК, -у, *м.* Цячэнне, плынь. ◊ **Цёкам цячы** — моцна цячы.

ЦЁЛКА *гл.* цялушка.

ЦЁМНА... *і* **ЦЁМНА-...** (а таксама **цемна...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) цёмнага адцення, напр. *цёмнаблакітны, цёмна-бура, цёмна-вішнёвы, цёмназялёны, цёмна-карычневы, цёмна-сіні, цёмнафіялетавы, цёмна-чырвоны, цёмна-шэры;* 2) з цёмным (у 2 знач.) (у адпаведнасці са значэннем другой часткі складання), напр. *цёмнаабліччы, цёмнабароды, цёмнавалосы, цёмналісцёвы.*

ЦЁМНАВАЛО́СЫ, -ая, -ае. Які мае цёмныя валасы. *Ц. хлопчык.*

ЦЁМНЫ, -ая, -ае. **1.** Пазбаўлены святла, асвятлення. *Ц. пакой. Цёмная ноч. У хаце было цёмна* (у знач. вык.). **2.** Блізкі па колеру да чорнага. *Цёмная хмара. Цёмныя вочы.* **3.** *перан.* Змрочны, пануры, невясёлы. *Цёмныя думкі. На душы цёмна* (у знач. вык.). **4.** *перан.* Неадукаваны, невысокай культуры, адсталы. *Ц. чалавек.* **5.** *перан.* Які выклікае недавер, падазроны. *Цёмная асоба. Цёмныя махінацыі.* **6.** Незразумелы, няясны, заблытаны. *Цёмнае пытанне. Цёмнае мінулае.* **7.** **цёмная,** -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Памяшканне для арыштаваных, карцар (уст.).

ЦЁПЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае тэмпературу сярэднюю паміж гарачым і халодным. *Цёплая вада. Ц. вецер. Цёплае надвор'е.* **2.** З высокай сярэднегадавой тэмпературай. *Ц. клімат. Цёплыя краіны.* **3.** Які добра засцерагае ад холаду. *Цёплая хустка.* **4.** *перан.* Чулы, сардэчны, прыязны, добразычлівы. *Цёплыя словы. Цёплыя адносіны.* **5.** *перан.* Заможны, багаты. *Ц. гаспадар.* **6.** *перан.* Мяккі, прыемны для зроку. *Цёплыя фарбы восені.* **7.** **цёпла,** *у знач. вык.* Пра адчуванне цяпла. *Сёння цёпла на дварэ. У пакоі цёпла. У кажушку мне цёпла. Цёпла на душы* (перан.) *ад добрых слоў.* ◊ **Цёплая кампанія** (разм.) — група людзей, якая сумесна праводзіць час за заняткам, звычайна непахвальным. **Цёплае месца** (разм. жарт.) — выгадная пасада. ‖ *наз.* **цеплата́,** -ы́, *ДМ* -лаце́, *ж.* (да 1, 2, 4 і 6 знач.). ‖ *прым.* **цёпленькі,** -ая, -ае (да 1, 3 і 5 знач.).

ЦЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Сельскагаспадарчая машына для выцярушвання насення з галовак канюшыны, ільну і пад. *Механічная ц.* **2.** Лапатка з ручкай для разгладжвання тынку пры тынкаванні. ‖ *прым.* **цёрачны,** -ая, -ае. *Ц. барабан.*

ЦЁРЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Гліняная пасудзіна, у якой труць мак, таўкуць бульбу і пад. *У цёрле стаяла недатоўчаная бульба.*

ЦЁРН, -у, *м.* Калючы куст або дрэва сямейства ружакветных, а таксама плады гэтай расліны чорна-сіняга колеру з шызым налётам, даўкага смаку. ‖ *прым.* **цярно́вы,** -ая, -ае. *Ц. вянок.*

ЦЁСКА, -і, *ДМ* цёсцы, *мн.* -і, -сак, *ж.* (абл.). Трэска, шчэпка.

ЦЁТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Бацькава або матчына сястра; жонка дзядзькі. **2.** Жанчына — наогул (часцей пажылая; разм.). ‖ *ласк.* **цётачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж. і* **цётухна,** -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* ‖ *прым.* **цётчын,** -а.

ЦЁХКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Утвараць гукі, падобныя на «цёх-цёх». ‖ *аднакр.* **цёхнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цёхкат,** -у, *М* -каце, *м. і* **цёхканне,** -я, *н.*

ЦЁЦЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Зварот, галоўным чынам дзяцей, да дарослай жанчыны.

ЦЁША, -ы, *ж. і* **ЦЁШКА,** -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Брушная частка сяўругі, асётра і некаторых іншых рыб, якая ідзе ў ежу ў вэнджаным выглядзе.

ЦІ, *злуч.* і *часц.* **1.** *злуч. размеркавальны.* Ужыв. для супастаўлення членаў сказа і сказаў, якія па сваім значэнні з'яўляюцца аднолькава магчымымі ці раўназначнымі, указваючы на выбар аднаго з іх. *Заўтра будзе дождж ці снег. Хлопчыку гадкоў пяць ці шэсць.* **2.** *злуч. размеркавальна-пералічальны.* Аб'ядноўвае сказы і члены сказа пры пералічэнні. *Ці рана, ці позна, ці зусім не прыйдзе.* **3.** Уваходзіць у склад паўторнага пералічальна-размеркавальнага злучніка «ці то..., ці то». **4.** *злуч. далучальны.* Ужыв. для далучэння членаў сказа і сказаў з заўвагамі дадатковага характару. *Рукі выціралі скарачом ці як яго яшчэ называюць трапкачом.* **5.** *злуч. падпарадкавальны.* Ужыв. пры даданых сказах з ускосным пытаннем. *Мы падумалі, ці не збіраецца на дождж.* **6.** *часц. пытальная.* Узмацняе пытальны характар. *Ці зразумеюць яны нас?*

ЦІВУ́Н, -а́, *мн.* -ы, -о́ў, *м.* Назва розных службовых асоб у Расіі да 17 ст., а таксама наглядчык за працай сялян у памешчыка ў часы прыгону. ‖ *прым.* **ціву́нскі,** -ая, -ае.

ЦІК[1], -у, *м.* Нервовы стан, пры якім назіраецца міжвольнае перасмыкванне мышцаў твару, галавы, плячэй. ‖ *прым.* **ціко́зны,** -ая, -ае. *Цікозная сутарга.*

ЦІК[2], -у, *м.* Шчыльная льняная або баваўняная тканіна, звычайна паласатая, якая ўжыв. для абіўкі мэблі, пашыўкі чахлоў і пад. ‖ *прым.* **ціка́вы,** -ая, -ае.

ЦІК[3], -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Дзікарослае дрэва сямейства вербенавых з моцнай драўнінай, расце ў лясной паласе Індыі, Індакітая. **2.** -у. Драўніна гэтага дрэва, якая выкарыстоўваецца ў караблебудаванні. ‖ *прым.* **ціка́вы,** -ая, -ае.

ЦІКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* Выглядваць адкуль-н. падглядваць за кім-н., сачыць за кім-н. *Ц. з-за вугла.* ‖ *наз.* **цікава́нне,** -я, *н.*

ЦІКА́ВІЦЦА, -ка́ўлюся, -ка́вішся, -ка́віцца; *незак., кім-чым.* **1.** Імкнуцца атрымаць звесткі аб кім-, чым-н. *Ц. планамі на будучае.* **2.** Захапляцца кім-, чым-н., імкнуцца да каго-, чаго-н. *Ц. музыкай.*

ЦІКА́ВІЦЬ, -ка́ўлю, -ка́віш, -ка́віць; *незак., каго-што.* **1.** Выклікаць цікавасць, імкненне даведацца пра каго-, што-н. *Усіх цікавіла, што ён за чалавек.* **2.** Выклікаць захапленне, прыхільнасць да сябе. *Яго цікавіла скульптурнае мастацтва.*

ЦІКА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае цікавасць, захапляе чым-н. *Цікавая кніга. Ц. чалавек. Цікавыя факты. Цікава* (прысл.) *расказваць.* **2.** Які імкнецца што-н. ведаць, бачыць, даведацца чаго-н. *Хто ц., старайся даведацца, што здарылася. Будзеш цікавая — хутка састарышся* (прыказка). **3.** Прыгожы (разм.). *Ён ужо немалады, але ц. мужчына.* ‖ *наз.* **ціка́васць,** -і, *ж.*

ЦІКА́ЎНЫ, -ая, -ае. Які хоча ўсё ведаць, бачыць, дапытлівы. *Ц. вучань.* ‖ *наз.* **ціка́ўнасць,** -і, *ж.*

ЦІ́КАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Ціха і мерна пастукваць (звычайна пра гукі гадзіннікавага механізма). ‖ *аднакр.* **ці́кнуць,** -не. ‖ *наз.* **ці́канне,** -я, *н.*

ЦІК-ТА́К, *гукаперайм.* (разм.). Пра гукі працуючага гадзіннікавага механізма.

ЦІМАФЕ́ЕЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Кармавая расліна сямейства злакавых з коласападобнай мяцёлкай.

ЦІМУ́РАВЕЦ, -раўца, *мн.* -раўцы, -раўцаў, *м.* Член дзіцячай добраахвотнай дружыны, які дапамагае сем'ям воінаў, інвалідам, дзецямсіротам [ад імя Цімура, героя аповесці А.Гайдара]. ‖ *прым.* **цімура́ўскі,** -ая, -ае. *Ц. рух.*

ЦІНА, -ы, *ж.* **1.** Зялёныя водарасці, якія плаваюць густой масай у стаячай і мала праточнай вадзе. **2.** *перан.* Аб тым, што засмоктвае, аблытвае, пазбаўляе волі, свабоды дзеяння. *Ц. абывацельшчыны, мяшчанства засмоктвае бязвольных.* ‖ *прым.* **ці́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦІ́НІСТЫ, -ая, -ае. Пакрыты цінай, у якім многа ціны. *Ціністая сажалка.* ‖ *наз.* **ці́ністасць,** -і, *ж.*

ЦІ́НЬКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Утвараць гукі, падобныя на «цінь-цінь» (пра птушак). *Цінькае сініца на асіне.* ‖ *аднакр.* **ці́нькнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ці́нька́нне,** -я, *н.*

ЦІ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (ласк.). Курыца. ‖ *памянш.* **ці́пачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЦІПУ́Н, -а́, *м.* Хвароба птушак — храсткаватая нарасць на канцы языка. *Ц. табе на язык* (жартаўлівае пажаданне таму, хто сказаў тое, што не варта гаварыць).

ЦІП-ЦІП, *выкл.* Вокліч, якім падзываюць курэй.

ЦІПЧА́К, -у́, *м.* Стэпавая кармавая расліна сямейства злакавых. ‖ *прым.* **ціпчако́вы,** -ая, -ае.

ЦІР—ЦОК

ЦІР[1], -а, *м.* Спецыяльна прыстасаванае памяшканне, дзе трэніруюцца страляць у цэль.

ЦІР[2], -у, *м.* (спец.). Састаў з каніфолі, смалы і інш., якім змазваюць стаячы такелаж і рангоўт на караблях.

ЦІС, -а *і* -у, *м.* **1.** -а. Хвойнае вечназялёнае дрэва або куст з цвёрдай буравата-чырвонай драўнінай. **2.** -у. Каштоўная драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **цісавы**, -ая, -ае.

ЦІСК, -у, *м.* **1.** Сіла, што дзейнічае на якую-н. паверхню ў разліку на адзінку плошчы паверхні. *Ц. паветра. Ц. пары на сценкі катла.* **2.** Сіла, што дзейнічае на сценкі крывяносных сасудаў чалавека і жывёл пад уплывам кровазвароту. *Павышаны крывяны ц.* **3.** *перан.* Прымус, насілле над чыёй-н. воляй, перакананнямі. *Эканамічны ц. на малыя дзяржавы. Многа гадоў жылі людзі пад панскім ціскам.*

ЦІСКАЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для атрымання адбіткаў, для друкавання. *Ц. станок.*

ЦІСКАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы друкарні, які робіць адбіткі набору на ручным станку. ‖ *ж.* **ціскальшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **ціскальшчыцкі**, -ая, -ае.

ЦІСКАНІНА, -ы, *ж.* Цесната, штурханіна ў натоўпе.

ЦІСКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Штурхаць, прыціскаць адзін аднаго ў цеснаце.

ЦІСКАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* **1.** Націскаць на што-н. шмат разоў. **2.** Сціскаць у абдымках, моцна абдымаць (разм.). ‖ *аднакр.* **ціскану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **ціска́нне**, -я, *н.*

ЦІСКАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак., што* (спец.). Друкаваць з дапамогай друкарскага прэса.

ЦІСКІ, -о́ў. **1.** Прыстасаванне для заціску і трымання прадмета пры яго апрацоўцы. **2.** *перан.* Тое, што пазбаўляе свабоды дзеяння, ставіць у цяжкае бязвыхаднае становішча. ◊ **Узяць у ціскі** — 1) прыгнятаючы, поўнасцю падпарадкаваць сабе; 2) пра двухбаковы ахоп войск праціўніка. ‖ *прым.* **ціско́вы**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦІСНЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Выцісканне на чым-н. (скуры, метале і пад.) рэльефных узораў, адбіткаў. **2.** Рэльефны адбітак, узор, атрыманы такім спосабам. *Шпалеры з залатым цісненнем.*

ЦІСНЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Атрыманы пры дапамозе ціснення (у 1 знач.). *Ц. узор.* **2.** З цісненнем (у 2 знач.). *Сумка з каляровай ціснёнай скуры.*

ЦІСНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *незак.* **1.** Прыціскацца, набліжацца да каго-, чаго-н. *Ц. адзін да аднаго, каб хутчэй выйсці.* **2.** Жыць у цеснаце. *Дзве сям'і ціснуліся ў адным пакойчыку.* **3.** Пасоўвацца, набліжацца цясней адзін да аднаго, каб вызваліць месца. **4.** *перан.* Скупіцца, скнарнічаць (разм.). *Раскашэльвайся, не трэба так ц.*

ЦІСНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *незак.* **1.** *каго-што і на што.* Налягаць сваім цяжарам на каго-, што-н. *Ц. пальцам на кнопку званка. Пара ціснe на сценкі катла.* **2.** *перан.* Прыгнятаць, душыць. *Боль ціснуў грудзі.* **3.** Сціскаць. *Крыгі ціснулі лодку. Ц. руку.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра абутак, адзежу: быць цесным, сціскаць цела. *Чаравікі ц. Пінжак ціснe ў плячах.* **5.** Настойваць, дамагацца, націраць, прымушаць. *На яго ціснулі, прымушалі завяршаць работу.* **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мучыць, турбаваць празмернымі цяжкасцямі. *У час вайны людзей ціснуў голад.* **7.** Прыціскаць, туліць. *Маці ціснула дзіця да грудзей.* **8.** Выціскаць. *Ц. сок з яблык. Ц. алей.* **9.** Пра віно, гарэлку і пад. — рабіць саматужным спосабам, гнаць (разм.). **10.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць моцным, інтэнсіўным. *Мароз ціснe.* **11.** Старацца закончыць, завяршыць якую-н. творчую работу (разм.). *Ц. дысертацыю.*

ЦІТАЎКА, -і, *ДМ* -таўцы, *мн.* -і, -тавак, *ж.* **1.** Гатунак яблыні, якая дае буйныя кісла-салодкія плады. **2.** Плод гэтай яблыні.

ЦІТЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* У сярэдневяковай пісьменнасці: надрадковы знак у выглядзе ламанай рыскі над словамі, напісанымі скарочана або над літарамі, калі яны абазначалі лічбу. ‖ *прым.* **цітлавы**, -ая, -ае.

ЦІТР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Надпіс на кадры ў кінафільме, што перадае словы дзеючых асоб. **2.** -у. У хіміі: канцэнтрацыя раствору, што ўжываецца для цітравання. ‖ *прым.* **цітравы**, -ая, -ае.

ЦІТРАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Асоба, якая займаецца цітраваннем. ‖ *ж.* **цітрава́льшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЦІТРАВА́ННЕ, -я, *н.* Прыём хімічнага аналізу, які заключаецца ў паступовым прыбаўленні раствору якога-н. рэчыва к раствору другога, канцэнтрацыю якога неабходна ўстанавіць.

ЦІТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак.* У хіміі: правесці (праводзіць) цітраванне.

ЦІЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Утвараць гукі, падобныя на «ціў-ціў». *Кураняты ціўкаюць. Над галавой ціўкалі кулі.* ‖ *аднакр.* **ціўкнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ціўканне**, -я, *н.*

ЦІЎ-ЦІЎ, *гукапераймі.*. Ужыв. для абазначэння птушынага спеву, палёту куль і пад.

ЦІХАМІ́РНЫ, -ая, -ае. Спакойны, ціхі, рахманы. ‖ *наз.* **ціхамі́рнасць**, -і, *ж.*

ЦІХАТА́, -ы́, *ДМ* -хаце́, *ж.* (разм.). Тое, што і цішыня.

ЦІХАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Той, хто павольна рухаецца, перамяшчаецца. *Ляніўцы-ціхаходы* (пра жывёл.). **2.** Ціхаходны транспартны сродак. *Судна-ц.*

ЦІХАХО́ДНЫ, -ая, -ае. З ціхім, павольным ходам. *Ц. трамвай.* ‖ *наз.* **ціхахо́днасць**, -і, *ж.*

ЦІХАЧО́М, *прысл.* (разм.). Тое, што і цішком.

ЦІХІ, -ая, -ае. **1.** Слаба чутны; нягучны. *Ц. голас. Ц. шум дрэў.* **2.** Агорнуты цішынёй; зацішны. *Ц. вечар.* **3.** Без адзнак вялікага руху, спакойны. *Ціхая вёсачка. Ціхае жыццё.* **4.** Лагодны, паслухмяны, пакорлівы. *Ц. чалавек. Па натуры яна дзяўчына ціхая.* **5.** Які праходзіць спакойна, не праяўляецца бурна. *Ціхая старасць.* **6.** Які не вызначаецца хуткасцю, павольны, марудны. *Ціхая хада.* ‖ *памянш.* **ціхенькі**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.; разм.). ‖ *наз.* **ціхасць**, -і, *ж.* (да 1, 3 і 4 знач.).

ЦІХМЯНЫ, -ая, -ае. Паслухмяны, пакорлівы, лагодны. ‖ *наз.* **ціхмя́насць**, -і, *ж.*

ЦІХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; ціх, -хла; -ні; *незак.* (разм.). Сціхаць, змаўкаць, замаўкаць. *Ціхнуць птушыныя галасы.*

ЦІХО́НЯ, -і, *ДМ* -ю, *Т* -ем, *м.; ДМ* -і, *Т* -яй (-яю), *ж., мн.* -і, -хонь. Ціхі, лагодны чалавек. *Ціхонем прыкінуўся.*

ЦІХУ́СЕНЬКА, *прысл.* (разм.). **1.** Вельмі ціха, бясшумна. *Ц. зарыпела рама акна.* **2.** Павольна, крок за крокам. *Коні ц. ішлі па гразкай дарозе.* **3.** Употай, цішком, каб ніхто не бачыў. *Як сцямнела, ён ц. залез у агуркі.*

ЦІХУ́ТКА, *прысл.* (разм.) **1.** Вельмі ціха, бясшумна. **2.** Паволі, марудна. **3.** Употай, цішком.

ЦІХУ́ТКІ, -ая, -ае. Вельмі ціхі. *Ц. ветрык кратаў галінкі дрэў.*

ЦІША, -ы, *ж.* **1.** Адсутнасць гукаў, шуму; спакой, цішыня. *У. начной цішы чуваць далёкія выстралы.* **2.** Ціхая, бязветраная пагода.

ЦІШКО́М, *прысл.* **1.** Непрыкметна, паціху. *Ц. выйсці з хаты.* **2.** Ціха, нягучна, без шуму. *Ц. плакаць.*

ЦІШЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** Адсутнасць шуму, шумаў; маўчанне. *Вакол была незвычайная ц.* **2.** *перан.* Душэўны спакой, уціхаміранне. **3.** Адсутнасць варожасці, грамадскіх хваляванняў, беспарадкаў.

ЦІШЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е. Станавіцца цішэй, цішэйшым. *Вецер цішэе.*

ЦКАВА́ЦЬ, цкую́, цкуе́ш, цкуе́; цкуём, цкуяце́, цкую́ць; цкуй; цкава́ны; *незак., каго-што* і *без дап.* **1.** *кім.* Напускаць сабак на каго-н.; нацкоўваць. *Ц. сабакамі.* **2.** *перан.* Мучыць нападкамі, праследаваць. ‖ *зак.* **зацкава́ць**, -кую́, -куе́ш, -куе́; -куём, -куяце́, -кую́ць; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **цкава́нне**, -я, *н.*

ЦМА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Прыцмокваць губамі, языком, выказваючы захапленне або незадаволенасць чым-н. *Ну і стрэльба ж у цябе, браце! Цмакаў бывалы паляўнічы.* ‖ *наз.* **цма́канне**, -я, *н.*

ЦМОК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У казках і народных паданнях: пачвара ў выглядзе змея, дракона. *Асілкі змагаліся з цмокам.*

ЦМОК[2], *выкл.* **1.** Ужыв. гукапераймальна для абазначэння адрывістага гуку, які атрымліваецца раптоўным раскрыццём сціснутых губ. **2.** *у знач. вык.* Цмокнуў (разм.). *Хлопчык ц. у шчаку бабулю.*

ЦМО́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Гучна цалавацца. ‖ *аднакр.* **цмо́кнуцца**, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **цмо́канне**, -я, *н.*

ЦМО́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** Утвараць губамі гук, падобны на гук усмоктвання. **2.** *каго-што.* Гучна цалаваць (разм.). ‖ *аднакр.* **цмо́кнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цмо́канне**, -я, *н.*

ЦНАТЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які не страціў нявіннасці. *Ц. юнак.* **2.** Які зберагае, захоўвае высокую мараль і чысціню чалавечых адносін. ‖ *наз.* **цнатлі́васць**, -і, *ж.*

ЦНО́ТА, -ы, *ДМ* цно́це, *ж.* **1.** Чысціня маральных адносін. **2.** Дзявочая нявіннасць.

ЦО́КАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Ніжняя патоўшчаная частка сцяны, збудавання, калоны, помніка, якая абапіраецца на фундамент. *Ц. калоны. Ц. шматпавярховага дома.* **2.** Металічная частка электрычнай лямпачкі, якая служыць для ўмацавання яе ў патроне (спец.). ‖ *прым.* **цо́кальны**, -ая, -ае. *Ц. паверх.*

ЦО́КАТ, -у, *М* -каце, *м.* Гукі цокання, удары ног, капытаў. *Ц. падкоў.*

ЦО́КАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць адрывістыя кароткія гукі, стукаючы чым-н. цвёрдым аб камень, метал і пад. *Падковы цокаюць па бруку.* **2.** Утвараць кароткія звонкія гукі (пра птушак і звяроў). ‖ *аднакр.* **цо́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цо́канне,** -я, *н.*

ЦО́КАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* (спец.). Не адрозніваць гукі «ц» і «ч» пры вымаўленні ў некаторых народных гаворках. ‖ *наз.* **цо́канне,** -я, *н.*

ЦО́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і цапаць. ‖ *аднакр.* **цо́пнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цо́панне,** -я, *н.*

ЦОТ, -у, *М* цо́це, *м.* (разм.). Гульня, заснаваная на падліку цотных і няцотных ачкоў. *Гуляць у ц. і лішку.*

ЦО́ТНЫ, -ая, -ае. Лік, які пры дзяленні на два не мае астатку, кратны двум. ‖ *наз.* **цо́тнасць,** -і, *ж.*

ЦУГ, -а, *м.* Запрэжка, у якой коні, валы і пад. ідуць гужам або парамі адна за адной. ‖ *прым.* **цугавы́,** -а́я, -о́е. *Цугавая запрэжка.*

ЦУ́ГАМ, *прысл.* **1.** Запрэжкай у дзве або тры пары, гужам. **2.** Гужам, адзін за адным. *Жураўлі ляцелі ц.*

ЦУ́ГЛІ, -яў. Два металічныя звяны, якія прымацаваны да рамянёў вуздэчкі і служаць для закілзвання каня. ‖ *прым.* **цу́глевы,** -ая, -ае.

ЦУД, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Штосьці звышнатуральнае, выкліканае паводле рэлігійных уяўленняў боскай сілай. *Спадзявацца на ц.* (калі няма выйсця, няма ратунку). *З цудаў ц.!* (пра што-н. незвычайнае). **2.** *чаго.* Нешта здзіўляючае сваёй незвычайнасцю. *Цуды гераізму.* **3.** *у знач. вык.* Надзвычайна добры, нераўнальны. *Пагода сёння — ц.! Не кулеш, а — ц.!* ◊ **Цуды ў рэшце** (разм. жарт.) — пра што-н. незвычайнае або незразумелае. **Цуда-юда** — у казках: пачвара, страшыла.

ЦУДАДЗЕ́Й, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вялікі майстар сваёй справы; той, хто ўмела, па-мастацку валодае чым-н. *А які ён на кухні ц.!* ‖ *ж.* **цудадзе́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -дзеек.

ЦУДАДЗЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Незвычайнай сілы ўздзеяння, які творыць цуды. *Цудадзейнае лякарства.* **2.** Вельмі прыгожы, чароўны. *Цудадзейная музыка.* ‖ *наз.* **цудадзе́йнасць,** -і, *ж.*

ЦУ́ДАМ, *прысл.* Незразумела як, незвычайным чынам, па шчаслівай выпадковасці. *Ц. не спазніўся. Дом ц. уцалеў пасля бамбёжкі.*

ЦУДАТВО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* **1.** У рэлігійных уяўленнях: бажаство, святы, што творыць цуды. *У кутку гарэла лампадка перад абразамі цудатворцаў.* **2.** *перан.* Той, хто робіць што-н. дзіўнае, надзвычайнае. *Гэта быў не проста ўрач, а сапраўдны ц.*

ЦУДАТВО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які творыць цуды (у 1 знач.). *Цудатворная крынічка.* **2.** Які выклікае што-н. вельмі добрае, незвычайнае (кніжн.). *Ц. клімат. Цудатворныя таблеткі.* ‖ *наз.* **цудатво́рнасць,** -і, *ж.*

ЦУДО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўспрымаецца як цуд. *Цудоўнае выратаванне.* **2.** Выдатны, адмысловы; вельмі добры. *Ц. будынак.* **3.** Багата адораны прыродай. *Ц. паэт.* **4.** Вельмі прыгожы, маляўнічы. *Ц. краявід. Ц. дзень.* **5.** Цікавы, захапляючы. *Цудоўная казка захапіла дзяцей.* **6.** Прыемны, дзіўны, мілагучны. *Ц. голас. Ц. водар ліп.* **7.** Багаты, раскошны. *Ц. край.* ‖ *наз.* **цудо́ўнасць,** -і, *ж.*

ЦУ́КАР, цу́кру, *м.* **1.** Крышталічнае спажыўнае салодкае рэчыва, якое атрымліваецца з цукровых буракоў або цукровага трыснягу. *Кілаграм цукру.* **2.** (*мн.* цукры́, -о́ў). Назва некаторых арганічных злучэнняў, пераважна з групы вугляводаў (спец.). *Вінаградны ц. Аналіз мачы на наяўнасць цукру.* ◊ **Не цукар** (разм.) — аб кім-, чым-н. непрыемным, цяжкім. *Відаць, гэты дзядзька не цукар.* ‖ *прым.* **цукро́вы,** -ая, -ае. *Цукровая пудра. Ц. завод.* ○ **Цукровая хвароба** — дыябет.

ЦУ́КАРНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Прадмет чайнай пасуды для цукру.

ЦУКА́Т, -у, *М* -ка́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Зацукраваны плод або скурка яго (звычайна цытрусавы). *Торт з цукатамі.* ‖ *прым.* **цука́тны,** -ая, -ае.

ЦУКЕ́РАК, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* (разм.). Тое, што і цукерка.

ЦУКЕ́РАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Кандытар, які вырабляе цукеркі. ‖ *ж.* **цуке́рачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЦУКЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Салодкі кандытарскі выраб у выглядзе плітачкі, шарыка і пад. *Шакаладныя цукеркі.* ‖ *памянш.* **цуке́рачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **цуке́рачны,** -ая, -ае.

ЦУКЕ́РНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Вазачка для цукерак.

ЦУКО́РА, -ы, *ж.* (разм.). Тое, што і цыкорыя. ‖ *прым.* **цуко́рны,** -ая, -ае.

ЦУКРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да цукру (у 1 знач.), напр. *цукравытворчасць, цукрапатачны, цукрарафінадны;* 2) які мае адносіны да цукру (у 2 знач.), напр. *цукрамер, цукразніжальны.*

ЦУКРАВА́ННЕ, -я, *н.* Утварэнне цукру, цукрыстых рэчываў у чым-н. *Ц. крухмалу.*

ЦУКРАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па цукраварству.

ЦУКРАВА́РНЯ, -і, *мн.* -і, -рань, *ж.* (разм.). Невялікі цукраварны завод.

ЦУКРАВА́РСТВА, -а, *н.* Прамысловая вытворчасць цукру з цукровых буракоў, трыснягу. ‖ *прым.* **цукрава́рны,** -ая, -ае.

ЦУКРАВА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ру́ецца; *незак.* Набываць якасці цукру, ператварацца ў цукар, крышталізавацца ў цукар. *Мёд цукруецца.*

ЦУКРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што* (разм.). Пасыпаць, запраўляць цукрам, саладзіць. *Ц. кашу.*

ЦУКРАЗАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Завод, на якім выпрацоўваецца цукар (у 1 знач.). ‖ *прым.* **цукразаво́дскі,** -ая, -ае.

ЦУКРАЗАВО́ДЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік цукраварнага завода. ‖ *ж.* **цукразаво́дчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЦУКРАМЕ́ТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для вымярэння канцэнтрацыі цукру ў растворах. ‖ *прым.* **цукраме́травы,** -ая, -ае.

ЦУКРАНО́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Расліна, багатая цукрам. ‖ *прым.* **цукрано́сны,** -ая, -ае.

ЦУКРО́ВА-БЕ́ЛЫ, -ая, -ае. Белы, як цукар, чыста-белы.

ЦУКРО́ВЫ *гл.* цукар.

ЦУКРО́ЗА, -ы, *ж.* (спец.). Трысняговы або бурачны цукар, які ўтвараецца рэшткамі глюкозы і фруктозы. ‖ *прым.* **цукро́зны,** -ая, -ае.

ЦУКРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Летні гатунак ігрушы з салодкімі пладамі, а таксама сам плод гэтага дрэва.

ЦУКРЫ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Які змяшчае ў сабе значную колькасць цукру (у 1 знач.). *Цукрыстыя плады.* **2.** Які мае структуру цукру. ‖ *наз.* **цукры́стасць,** -і, *ж.*

ЦУНА́МІ, *нескл., н.* Гіганцкія разбуральныя хвалі, якія ўзнікаюць на паверхні акіяна ў выніку падводнага землетрасення або вывяржэння падводных ці астраўных вулканаў.

ЦУ́ПКІ, -ая, -ае (абл.). Цвёрды, жорсткі, каляны. *Цупкая тканіна.*

ЦУР, *выкл.* (разм.). Вокліч, якім што-н. забараняецца або патрабуецца выконваць якую-н. умову (звычайна ў дзіцячых гульнях). *Ц. я першы!*

ЦУРА́, -ы́, *ж.* Страва з пакрышанага ў квас або ў ваду хлеба з соллю, цыбуляй, а часам з алеем.

ЦУРА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак., каго-чаго.* **1.** Пазбягаць каго-, чаго-н.; ухіляцца ад адносін з кім-н. або выканання чаго-н. *Ц. блізкіх.* **2.** Адракацца ад каго-, чаго-н. *Ц. бацькоў.*

ЦУРБА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). Тое, што і цурбан (у 1 знач.). ‖ *памянш.* **цурбачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.*

ЦУРБА́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* (разм.). Кусок дрэва, абрубак.

ЦУРБА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Абрубак, кароткі кавалак бервяна. **2.** *перан.* Пра някемлівага, непаваротлівага, тупога чалавека (лаянк.). *Гэтаму цурбану не ўтлумачыш.*

ЦУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Тонкі аскепак лучынкі, трэскі, палачкі. ‖ *памянш.* **цу́рачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **цу́рачны,** -ая, -ае.

ЦУРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Невялікі струменьчык вады, вадкасці. *Пот льецца цурком.*

ЦУРУ́БАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* **1.** Прадаўгаваты кавалак дрэва. *Цурубалкай ледзь не забіла курыцу.* **2.** Драўляны самаробны гузік у выглядзе кароткай круглай палачкі, падобнай на таўкачык. *Кажух зашпілены на цурубалкі.*

ЦУРЧА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ы́ць; *незак.* **1.** Цячы, ліцца цурком. **2.** Утвараць гукі бульквання, пералівання (пра вадкасць). ‖ *наз.* **цурча́нне,** -я, *н.*

ЦЫБА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Высокі, хударлявы. *Ц. хлопец.* **2.** Пра тонкія і доўгія ногі. *Дзяцюк заскакаў на сваіх цыбатых нагах.* ‖ *наз.* **цыба́тасць,** -і, *ж.*

ЦЫБІ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Скрынка з чаем вагой да двух пудоў. *Чай у цыбіках.*

ЦЫБУ́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Полы трубкападобны стрыжань курыльнай люлькі. **2.** Сцябло. *Кукурузныя цыбукі.*

ЦЫБУ́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). Вінаградны чаранок, які выкарыстоўваецца для пасадкі.

ЦЫБУЛЕПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Па форме і выгляду падобны на цыбулю. ‖ *наз.* **цыбулепадо́бнасць,** -і, *ж.*

ЦЫБУ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* **1.** Патоўшчаная частка (звычайна падземная) сцябла некаторых раслін. *Ц. цюльпана.* **2.** Галоўка цыбулі. *Пакрышыць цыбуліну ў суп.* **3.** Расшыраная частка некаторых органаў, ча-

стка арганізма. *Ц. воласа.* ‖ *памянш.* **цыбулінка**, -і, *ДМ* -ніцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ЦЫБУ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цыбуля. **2.** Які па смаку, паху нагадвае цыбулю. *Цыбульная прыправа.* **3.** Падобны па форме на цыбуліну. *Цыбульныя купалы цэркваў ззялі на сонцы.*

ЦЫБУ́ЛЯ, -і, *ж.* **1.** Агароднінная расліна сямейства лілейных з цыбулінай у падземнай частцы і трубчастымі лістамі зверху. *Пасадзіць цыбулю.* **2.** *зб.* Ядомыя трубчастыя лісты або падземныя галоўкі гэтай расліны. *Зялёная ц. Рэпчатая ц.* **3.** Назва некаторых травяністых цыбульных раслін сямейства лілейных. *Ц. мядзведжая.* ‖ *памянш.* **цыбу́лька**, -і, *ДМ* -льцы, *ж.* ‖ *прым.* **цыбу́льны**, -ая, -ае. *Сямейства цыбульных* (наз.).

ЦЫБУ́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Сцябло, звычайна полае і пругкае. *Цыбуры сланечніку.*

ЦЫВІЛІЗАВА́НЫ, -ая, -ае. Які з'яўляецца носьбітам цывілізацыі (у 2 знач.). ‖ *наз.* **цывілізава́насць**, -і, *ж.*

ЦЫВІЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Далучыць (далучаць) да цывілізацыі (у 2 знач.). ‖ *звар.* **цывілізава́цца**, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся.

ЦЫВІЛІЗА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (звычайна іран.). Той, хто насаджае цывілізацыю (у 2 знач.). ‖ *прым.* **цывілізатарскі**, -ая, -ае. *Цывілізатарская місія.*

ЦЫВІЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Ступень грамадскага развіцця, яе матэрыяльнай і духоўнай культуры, характэрная для той ці іншай грамадска-палітычнай фармацыі. *Антычная ц.* **2.** Сучасная сусветная культура (у 1 знач.).

ЦЫВІ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Не ваенны, грамадзянскі. *Ц. касцюм. Цывільнае права.*

ЦЫГА́НАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** Памянш.-ласк. да цыганка. **2.** Руская народная песня і танец на музыку гэтай песні.

ЦЫГА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што* і *без дап.* (разм.). Выпрошваць, выманьваць. ‖ *зак.* **выцыганіць**, -ню, -ніш, -ніць; -нены.

ЦЫГАНЫ́, -о́ў, *адз.* -га́н, -а́, *м.* Народ індыйскага паходжання, які жыве пераважна качавымі і паўкачавымі этнічнымі групамі ў розных краінах свету. ‖ *ж.* **цыга́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **цыга́нскі**, -ая, -ае. *Ц. табар.*

ЦЫГА́РА, -ы, *мн.* -га́р, *ж.* Туга скручанае ў трубку тытунёвае лісце для курэння. *Курыць цыгары.* ‖ *прым.* **цыга́рны**, -ая, -ае. *Ц. дым.*

ЦЫГАРАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны па форме і выгляду на цыгару. *Ц. дырыжабль.* ‖ *наз.* **цыгарападо́бнасць**, -і, *ж.*

ЦЫГА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Папяроса-самакрутка. ‖ *прым.* **цыга́рачны**, -ая, -ае *і* **цыга́ркавы**, -ая, -ае.

ЦЫГАРЭ́ТА, -ы, *ДМ* -рэ́це, *мн.* -ы, -рэ́т, *ж.* Папяроса без муштука. ‖ *прым.* **цыгарэ́тны**, -ая, -ае.

ЦЫГАРЭ́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Партсігар для захоўвання цыгарэт.

ЦЫГЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *ж.* Футра, выраблёнае са шкуры авечкі (спачатку казы). *Каўнер з цыгейкі.* ‖ *прым.* **цыге́йкавы**, -ая, -ае. *Цыгейкавая шапка.*

ЦЫКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* Насякомае падатрада цыкадавых з празрыстымі крыламі, якое ўтварае характэрны стракат. ‖ *прым.* **цыка́дны**, -ая, -ае. *Ц. стракат.*

ЦЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае (разм.). **1.** *на каго (што).* Спыняць каго-н. вокрыкам «ц-с-с», прыкрыкваць, забараняючы рабіць што-н. *Дзед цыкаў на дзяцей, каб не сваволілі.* **2.** Сплёўваць сліну праз зубы. *Курцы смалілі махорку і цыкалі слінай на траву.* ‖ *аднакр.* **цыкнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цы́канне**, -я, *н.*

ЦЫКЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сукупнасць з'яў, працэсаў, што складаюць кругаабарот на працягу пэўнага прамежка часу. *Гадавы ц. вярчэння Зямлі.* **2.** Той або іншы круг навук. *Гістарычны ц.* **3.** Закончаны шэраг якіх-н. твораў, што выконваюцца публічна. *Ц. вершаў. Ц. лекцый. Ц. песень.* ‖ *прым.* **цыклавы́**, -а́я, -о́е (да 2 і 3 знач.) *і* **цыклі́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦЫКЛАМЕ́Н, -у, *м.* Травяністая шматгадовая расліна сямейства першакветных з яркімі кветкамі, альпійская фіялка.

ЦЫКЛАПІ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Аб старажытных збудаваннях: велічэзны, гіганцкі.

ЦЫКЛАТРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Паскаральнік пратонаў (або іонаў). ‖ *прым.* **цыклатро́нны**, -ая, -ае.

ЦЫКЛЁЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па цыклёўцы.

ЦЫКЛІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Аб'яднанне ў цыкл. *Ц. рускіх былін.*

ЦЫКЛІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цыкл. **2.** Які адбываецца цыкламі (у 1 знач.). *Цыклічнае развіццё.* ‖ *наз.* **цыклі́чнасць**, -і, *ж.* *Ц. вытворчасці. Графік цыклічнасці.*

ЦЫКЛО́Н, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Віхравы бурны рух атмасферы ў вялікім радыусе, утвораны вакол месцаў з нізкім атмасферным ціскам. **2.** -а. Апарат для аддзялення цвёрдых часціц ад газу. ‖ *прым.* **цыкло́нны**, -ая, -ае, **цыклана́льны**, -ая, -ае *і* **цыклані́чны**, -ая, -ае. *Цыклонны вецер. Цыкланічная дзейнасць* (узнікненне цыклонаў і антыцыклонаў).

ЦЫКЛО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: магутны волат з адным вокам у лбе. **2.** Дробная драпежная членістаногая жывёліна атрада весланогіх рачкоў.

ЦЫКЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (спец.). Стальная пласцінка з вострым кантам, прызначаная для зачысткі драўляных вырабаў, паркету і інш.

ЦЫКЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., што.* Рабіць гладкай, роўнай драўляную паверхню з дапамогай цыклі. *Ц. дошкі.* ‖ *зак.* **адцыклява́ць**, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. ‖ *наз.* **цыклёўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* *і* **цыкліва́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **цыклява́льны**, -ая, -ае. *Ц. станок.*

ЦЫКО́РЫЯ, -і, *ж.* Расліна сямейства складанакветкавых, сушанае карэнне якой дадаецца ў каву для смаку і паху. ‖ *прым.* **цыко́рны**, -ая, -ае.

ЦЫКУ́ТА, -ы, *ДМ* -ку́це, *ж.* Ядавітая травяністая балотная ці вадзяная расліна сямейства парасонавых.

ЦЫЛІ́НДР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Геаметрычнае цела, якое ўтвараецца вярчэннем прамавугольніка вакол аднаго з яго бакоў. **2.** Прадмет такой формы. **3.** Высокі цвёрды з палямі мужчынскі капялюш. ‖ *прым.* **цыліндры́чны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **цылі́ндравы**, -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ЦЫМБАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Музыкант, які іграе на цымбалах. ‖ *ж.* **цымбалі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЦЫМБА́ЛЫ, -аў. Народны музычны інструмент у выглядзе трапецападобнай скрынкі з металічнымі струнамі, па якіх удараюць драўлянымі малаточкамі. ‖ *прым.* **цымба́льны**, -ая, -ае. *Цымбальныя струны.*

ЦЫ́МУС, -у, *м.* **1.** Аб вельмі прыгожым, вельмі цікавым, найлепшым (разм.). **2.** Салодкая страва з тушонай морквы. **3.** Што-н. вельмі істотнае, значнае (разм.). *У гэтай карціне увесь ц.* ‖ *прым.* **цы́мусны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ЦЫНГА́, -і́, *ДМ* -нзе́, *ж.* Хвароба, выкліканая недахопам вітамінаў у арганізме, выражаецца разрыхленнем і крываточывасцю дзяснаў, агульнай слабасцю і пад. ‖ *прым.* **цынго́тны**, -ая, -ае.

ЦЫНІ́ЗМ, -у, *м.* Пагардлівыя адносіны да агульнапрынятых норм маралі; бессаромнасць, нахабства.

ЦЫ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Цынічны чалавек.

ЦЫНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Поўны цынізму, бессаромны. *Ц. жэст.* ‖ *наз.* **цыні́чнасць**, -і, *ж.*

ЦЫ́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Травяністая дэкаратыўная расліна сямейства складанакветкавых з буйнымі яркімі кветкамі. *Расквітнелі цыніі і флоксы.* ‖ *прым.* **цы́ніевы**, -ая, -ае.

ЦЫНК, -у, *м.* Хімічны элемент, коўкі метал сінявата-белага колеру. ‖ *прым.* **цы́нкавы**, -ая, -ае.

ЦЫНКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны; *незак., што* (спец.). Пакрываць слоем цынку паверхню металічных вырабаў для аховы ад карозіі. ‖ *зак.* **ацынкава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -ка́ваны. ‖ *наз.* **цынкава́нне**, -я, *н.*

ЦЫНКАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Выраб фотамеханічным спосабам цынкавых клішэ для друку. **2.** Прадпрыемства або цэх па вырабу такіх клішэ. ‖ *прым.* **цынкагра́фскі**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **цынкаграфі́чны**, -ая, -ае.

ЦЫНКІ́Т, -у, *М* -кіце, *м.* Мінерал чырвонага колеру, цынкавая руда, якая служыць для атрымання цынку. ‖ *прым.* **цынкі́тны**, -ая, -ае.

ЦЫНО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -но́вак, *ж.* Шчыльная плеценая рагожа з лыка, трыснягу і пад. для падсцілкі на падлогу, для ўпакоўкі. ‖ *прым.* **цыно́вачны**, -ая, -ае.

ЦЫНУБЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Гэбель з зубчастым жалязкам, прызначаны для нанясення шурпатасці на драўляныя часткі пры склейванні. ‖ *прым.* **цыну́бельны**, -ая, -ае.

ЦЫ́ПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Востры, у форме кліна выступ на чым-н. *Ц. ключа. Падніцца на самы ц. гары.* ‖ *памянш.* **цы́плік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **цы́пельны**, -ая, -ае.

ЦЫ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (ласк. разм.). Курыца. ‖ *памянш.* **цы́пачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЦЫ́ПКІ[1], -пак (разм.). Дробныя трэшчынкі, шурпатасць і чырвань на скуры рук і ног, што з'яўляюцца ў выніку абветрывання.

ЦЫ́ПКІ[2]: **на цыпках** (хадзіць) або **на цыпкі** (стаць) — на кончыках (або на кончыкі) пальцаў ног.

ЦЫРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць для цыравання. *Цыравальныя ніткі.*

ЦЫРАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто займаецца цыраваннем; майстар па цыраванню. ‖ *ж.* **цырава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **цырава́льшчыцкі,** -ая, -ае.

ЦЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Зашываць дзіркі ў тканіне, вырабе густымі пераплеценымі сцяжкамі з ніцак. *Ц. панчохі. Ц. рыбалоўную сетку.* ‖ *зак.* **зацырава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **цырава́нне,** -я, *н. і* **цыро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ЦЫРА́ТА, -ы, *ДМ* -ра́це, *мн.* -ы, -ра́т, *ж.* Тканіна, пакрытая з аднаго боку асобым саставам, які робіць яе непрамакальнай. ‖ *прым.* **цыра́тны,** -ая, -ае *і* **цырато́вы,** -ая, -ае.

ЦЫРК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Від тэатральнага мастацтва, які аб'ядноўвае выступленні акрабатаў, гімнастаў, клоунаў, дрэсіроўшчыкаў і пад. **2.** Будынак і ўстанова для паказу такога мастацтва. **3.** *перан.* Пра што-н. смешнае (разм.). ‖ *прым.* **цыркавы́,** -а́я, -о́е (да 1 і 2 знач.).

ЦЫРКАРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* Кіно з панарамным экранам, які акружае глядзельную залу. ‖ *прым.* **цыркара́мны,** -ая, -ае. *Ц. фільм.*

ЦЫРКА́ЦТВА, -а, *н.* (разм.). Захапленне трукамі і іншымі цыркавымі прыёмамі пры выкананні чаго-н. ‖ *прым.* **цырка́цкі,** -ая, -ае.

ЦЫ́РКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Тое, што і цыркаць (у 4 знач.). ‖ *наз.* **цы́рканне,** -я, *н.*

ЦЫ́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Ліцца маленькімі струменьчыкамі з перапынкамі. *Чуваць, як у даёнку цыркае малако.* **2.** Пляваць праз зубы. *Ц. слюнай.* **3.** Пра насякомых, птушак: стракатаць. *У траве цыркаюць конікі.* **4.** *перан.* Плаціць, даваць што-н. дробнымі порцыямі, патроху. ‖ *аднакр.* **цы́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цы́рканне,** -я, *н.*

ЦЫРКА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Цыркавы артыст. ‖ *ж.* **цырка́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **цырка́цкі,** -ая, -ае.

ЦЫ́РКУЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Інструмент для вычэрчвання акружнасцей, дуг, вымярэнняў і пераносу размераў на чарцяжы. ‖ *прым.* **цы́ркульны,** -ая, -ае.

ЦЫ́РКУЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цыркуль. **2.** Які мае форму акружнасці або часткі акружнасці, кругападобны (спец.). *Цыркульная зала.*

ЦЫРКУЛЯВА́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -лю́е; *незак.* Рабіць кругавы рух, кругаварот. *Кроў цыркулюе па крываносных сасудах.* ‖ *наз.* **цыркуля́цыя,** -і, *ж.* ‖ *прым.* **цыркуляцы́йны,** -ая, -ае.

ЦЫРКУЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дырэктыўнае распараджэнне для падведамных устаноў ці падначаленых службовых асоб. *Ц. міністэрства.* ‖ *прым.* **цыркуля́рны,** -ая, -ае. *Ц. загад. У цыркулярным парадку.*

ЦЫРКУЛЯ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Піларама з дыскавай пілой. *Круглая піла для цыркуляркі.* ‖ *прым.* **цыркуля́рачны,** -ая, -ае.

ЦЫРКУЛЯ́РНЫ[1], -ая, -ае (спец.). Круглы, які мае форму акружнасці. *Цыркулярная піла. Ц. душ.*

ЦЫРКУЛЯ́РНЫ[2] *гл.* цыркуляр.

ЦЫРО́З, -у, *м.* (спец.). Разрастанне ў якім-н. органе злучальнай тканкі, што парушае функцыі гэтага органа. *Ц. печані. Ц. лёгкіх.* ‖ *прым.* **цыро́зны,** -ая, -ае *і* **цыразія́льны,** -ая, -ае.

ЦЫРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* **1.** *гл.* цыраваць. **2.** Ніткі, якімі цыруюць. *Бавуняная ц.* **3.** Зацыраванае месца. *Атрымалася прыгожая ц.*

ЦЫРУ́БАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Тое, што і цурубалка.

ЦЫРУ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які займаецца галеннем, стрыжкай, прычоскай валасоў і пад. ‖ *ж.* **цыру́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* ‖ *прым.* **цыру́льніцкі,** -ая, -ае.

ЦЫРУ́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Спецыяльная ўстанова, дзе стрыгуць, голяць, прычэсваюць. *Жаночая ц.*

ЦЫРЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра некаторых птушак: абзывацца гукамі, падобнымі на «цырык-цырык», шчабятаць. *Жаваранкі цырыкаюць.* ‖ *аднакр.* **цыры́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цыры́канне,** -я, *н.*

ЦЫРЫМАНІЯ́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Распарадак цырымоніі (у 1 знач.), рытуал (у 2 знач.). *Воінскія цырыманіялы.* ‖ *прым.* **цырыманія́льны,** -ая, -ае. *Ц. марш.*

ЦЫРЫМО́НІЦЦА, -нюся, -нішся, -ніцца; *незак.* **1.** Захоўваць правілы прынятага этыкету; быць цырымонным. **2.** *з кім-чым.* Праяўляць празмерную мяккасць; сарамлівасць. *Не трэба з ім ц.* ‖ *зак.* **пацырымо́ніцца,** -нюся, -нішся, -ніцца (да 2 знач.).

ЦЫРЫМО́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* **1.** Устаноўлены ўрачысты абрад, парадак правядзення чаго-н. *Вясельная ц. Ц. прыёму.* **2.** *перан.*, звычайна *мн.* Вымушанасць, ненатуральнасць у паводзінах. *Навошта гэтыя цырымоніі? Прашу без цырымоній.* ‖ *прым.* **цырыманія́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦЫРЫМО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Як пры цырымоніі (у 1 знач.), чапурысты. *Ц. паклон.* **2.** Схільны да цырымоній (у 2 знач.). *Ц. чалавек.* ‖ *наз.* **цырымо́ннасць,** -і, *ж.*

ЦЫ́СТА, -ы, *ДМ* -сце, *ж.* (спец.). Абалонка, утвораная некаторымі арганізмамі (напр. бактэрыямі і прасцейшымі), якая засцерагае іх пры неспрыяльных знешніх умовах.

ЦЫСТАСКАПІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Метад даследавання ўнутранай паверхні мачавога пузыра з дапамогай цыстаскопа. ‖ *прым.* **цыстаскапі́чны,** -ая, -ае.

ЦЫСТАСКО́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Інструмент для агляду поласці мачавога пузыра. ‖ *прым.* **цыстаско́пны,** -ая, -ае.

ЦЫСТЫ́Т, -у, *М* -ты́це, *м.* (спец.). Запаленне мачавога пузыра. ‖ *прым.* **цысты́тны,** -ая, -ае.

ЦЫСТЭ́РНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Вялікі рэзервуар, а таксама вагон або аўтамабіль з такім рэзервуарам для захоўвання або перавозкі вадкасці. *Нафтавая ц.* ‖ *прым.* **цыстэ́рнавы,** -ая, -ае.

ЦЫТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., каго-што.* Прыводзіць адкуль-н. цытату. *Ц. класікаў літаратуры.* ‖ *зак.* **працытава́ць,** -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **цытава́нне,** -я, *н. і* **цыта́цыя,** -і, *ж.* (кніжн.).

ЦЫТАДЭ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Гарадская крэпасць. **2.** *перан., чаго.* Цвярдыня, апора (высок.). *Ц. міру. Брэцкая ц.*

ЦЫТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб клетцы, яе будове, развіцці і жыццядзейнасці. ‖ *прым.* **цыталагі́чны,** -ая, -ае.

ЦЫТАПЛА́ЗМА, -ы, *ж.* Пазаядзерная частка працаплазмы жывёльных і раслінных клетак. ‖ *прым.* **цытапла́зменны,** -ая, -ае *і* **цытаплазматы́чны,** -ая, -ае.

ЦЫТА́ТА, -ы, *ДМ* -та́це, *мн.* -ы, -та́т, *ж.* Даслоўная вытрымка з якога-н. тэксту ці прамовы. *Ц. з твораў Коласа.* ‖ *прым.* **цыта́тны,** -ая, -ае.

ЦЫТА́ТНІЦТВА, -а, *н.* (неадабр.). Празмернае ўжыванне цытат як спосаб выказвання думак і пацвярджэння зробленага вываду.

ЦЫТАХІ́МІЯ, -і, *ж.* Навука аб хімічных працэсах, якія адбываюцца ў жывой клетцы. ‖ *прым.* **цытахімі́чны,** -ая, -ае.

ЦЫТАЭКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Галіна біялогіі, якая вывучае ролю змен на клетачным узроўні ў працэсе прыстасавання арганізмаў да ўмоў навакольнага асяроддзя.

ЦЫТАЭКО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне цытаэкалогіі.

ЦЫТВА́Р, -у, *м.* Тое, што і цытвора. ‖ *прым.* **цытва́рны,** -ая, -ае.

ЦЫТВО́РА, -ы, *ж.* Высушаныя суквецці цытворнага (сантанінавага) палыну. ‖ *прым.* **цытво́рны,** -ая, -ае.

ЦЫ́ТРА[1], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Невялікі шчыпковы музычны інструмент у выглядзе фігурнай скрыпкі са струнамі.

ЦЫ́ТРА[2], -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* (разм. зневаж.). Пра расфуфыраную, легкадумную жанчыну. *Завёў сабе нейкую цытру.*

ЦЫТРА́ЛЬ, -ю, *м.* (спец.). Сінтэтычнае рэчыва, якое мае пах лімона. ‖ *прым.* **цытра́льны,** -ая, -ае.

ЦЫТРАМО́Н, -у, *м.* Лекавы прэпарат, які выкарыстоўваецца пры галаўных болях, неўралгіі.

ЦЫТРО́Н, -у, *м.* Вечназялёная субтрапічная цытрусавая расліна сямейства ружавых, а таксама падобныя на лімоны, жоўтыя ці аранжавыя плады гэтай расліны. ‖ *прым.* **цытро́нны,** -ая, -ае.

ЦЫТРУСАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па цытрусаводству.

ЦЫТРУСАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне цытрусавых як галіна народнай гаспадаркі. ‖ *прым.* **цытрусаво́дчы,** -ая, -ае.

ЦЫ́ТРУСАВЫЯ, -ых, *адз.* -ае, -ага, *н.* Тое, што і цытрусы. *Пасадкі цытрусавых.*

ЦЫ́ТРУСЫ, -аў, *адз.* -рус, -у, *м.* Вечназялёныя пладовыя расліны, да якіх адносяцца лімон, апельсін, мандарын, грэйпфрут і інш. *Каўказскія ц.* ‖ *прым.* **цы́трусавы,** -ая, -ае. *Цытрусавыя культуры.*

ЦЫТРЫ́Н, -у, *м.* Мінерал, разнавіднасць горнага хрусталю жоўтага колеру. ‖ *прым.* **цытры́нны,** -ая, -ае *і* **цытры́навы,** -ая, -ае.

ЦЫФЕРБЛА́Т, -а, *М* -ла́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пласцінка з дзяленнямі, па якіх рухаецца стрэлка ў гадзінніках, вымяральных прыборах. ‖ *прым.* **цыфербла́тны,** -ая, -ае.

ЦЫЦ, *выкл.* (разм.). Вокрык, якім загадваюць змоўкнуць, спыніць што-н. *Ц. ты, дуронік!*

ЦЫ́ЦКІ, -цак, *адз.* цы́цка, -і, *ДМ* -цы, *ж.* (разм.). **1.** Грудзі жанчын. **2.** Саскі ў млекакормячых жывёлін. *Ц. у каровы патрэскаліся.*

ЦЫ́ЦЭР, -у, *м.* (спец.). Тое, што і цыцэра.

ЦЫ́ЦЭРА, *нескл., н.* (спец.). Адзін з буйных друкарскіх шрыфтоў.

ЦЫЯ—ЦЭН

ЦЫЯ́Н, -у, *м.* Бясколерны ядавіты газ з рэзкім горкім пахам, злучэнне вугляроду з азотам. ‖ *прым.* **цыя́навы**, -ая, -ае *і* **цыя́ністы**, -ая, -ае.

ЦЫЯНАВА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). **1.** Спосаб здабывання з руд золата і серабра шляхам растварэння іх у цыяністых растворах. **2.** Насычэнне вугляродам і азотам паверхневага пласта стальных вырабаў для павышэння іх цвёрдасці.

ЦЫЯНІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Тое, што і цыянаванне. *Працэс цыянізацыі.*

ЦЫЯНО́З, -у, *м.* (спец.). Сіняватая афарбоўка скуры пры некаторых захворваннях, звязаных з расстройствам кровазвароту; сінюшнасць, сінюха. ‖ *прым.* **цыяно́зны**, -ая, -ае.

ЦЬМА́[1], -ы, *ж.* **1.** Тое, што і цемра, цемрадзь. **2.** *перан.* Невуцтва, неадукаванасць, некультурнасць.

ЦЬМА́[2], -ы, *ж.* **1.** У лікавай сістэме старажытнай Русі: дзесяць тысяч (уст.). **2.** Тое, што і процьма. ◊ **Цьма цьмушчая** (разм.) — вельмі многа, безліч.

ЦЬМЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* (разм.). **1.** Цьмяна гарэць. *У зямлянцы цьмела газоўка.* **2.** Станавіцца цьмяным, менш выразным, цямнець. *Пад раніцу зоркі цьмеюць. Перажытае ўсё больш цьмела, забывалася* (перан.). **3.** Вылучацца сваім цьмяным колерам, цямнела.

ЦЬМЯ́НЫ, -ая, -ае. **1.** Ледзь прыкметны, ледзь бачны; няяркі (пра святло, агонь і пад.). **2.** Цёмны, пацямнелы. *Цьмянае неба.* **3.** *перан.* Без бляску, невыразны (пра вочы, погляд). **4.** *перан.* Без яснага, выразнага сэнсу; мала зразумелы. *Цьмяная фармуліроўка.* ‖ *наз.* **цьмя́насць**, -і, *ж.*

ЦЬФУ, *гукаперайм.* (разм.). Імітаванне гука пляўка. *Цьфу! Абрыдзеў як горкая рэдзька.*

ЦЭ́БАР, -бра, *мн.* цэ́бры, -аў і цабры́, -о́ў, *м.* Шырокая драўляная пасудзіна з клёпак, з двума вушкамі. ‖ *памянш.* **цэ́брык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м. і* **цабэ́рак**, -рка, *мн.* -ркі, -ркаў, *м.* ‖ *прым.* **цэ́бравы**, -ая, -ае.

ЦЭ́БРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* цэбар. **2.** Невялікі цэбар.

ЦЭ́ГЛА, -ы, *ж., зб.* Будаўнічы матэрыял у форме прамавугольных брускоў з гліны і іншых асадкавых парод. ‖ *прым.* **цагля́ны**, -ая, -ае *і* **цаге́льны**, -ая, -ае. *Цагляны будынак. Цагельны завод. Цагельная прамысловасць.*

ЦЭ́ГЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Тое, што і цагліна.

ЦЭД, -у, *М* -дзе, *м.* Працэджаны раствор заквашанай у вадзе аўсянай мукі, з якога варыць кісель.

ЦЭ́ДРА, -ы, *ж.* Верхні слой скуркі пладоў цытрусавых, а таксама высушаная скурка іх, якая ў патоўчаным выглядзе служыць вострай прыправай. *Лімонная ц.* ‖ *прым.* **цэ́дравы**, -ая, -ае.

ЦЭ́ЗАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тытул старажытных і візантыйскіх імператараў; кесар. **2.** Манарх, уладар (уст.).

ЦЭЗУ́РА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** У вершаскладанні: паўза, якая падзяляе радок на часткі. *Вялікая ц. Малая ц.* **2.** У музычным выкананні: кароткая паўза паміж дзвюма фразамі або завершанымі раздзеламі. *Ладавая ц.* ‖ *прым.* **цэзу́рны**, -ая, -ае.

ЦЭЙТНО́Т, -у, *М* -но́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** У шахматах, шашках: становішча, калі іграку не хапае адведзенага часу на абдумванне чарговых хадоў пры гульні з гадзіннікам. **2.** *перан.* Востры недахоп часу ў якой-н. справе. *Пастаянны ц.* ‖ *прым.* **цэйтно́тны**, -ая, -ае.

ЦЭЙХГА́ЎЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Ваенны склад зброі, абмундзіравання, харчоў. ‖ *прым.* **цэйхга́ўзны**, -ая, -ае.

ЦЭ́ЛАСНЫ, -ая, -ае. Які валодае ўнутраным адзінствам. *Цэласная тэорыя.* ‖ *наз.* **цэ́ласнасць**, -і, *ж.* *Тэрытарыяльная ц. дзяржавы.*

ЦЭ́ЛАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Непашкоджанасць, захаванасць. *Ц. судна.* **2.** Адзінства, звязанасць усіх частак чаго-н.

ЦЭЛАФА́Н, -у, *м.* Празрыстая цэлюлозная плёнка, якая ўжываецца для ўпакоўкі, а таксама ў паліграфіі і інш. вытворчасці. ‖ *прым.* **цэлафа́навы**, -ая, -ае.

ЦЭ́ЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Прасцейшае прыцэльнае прыстасаванне на ствале зброі і на гарматных панарамах.

ЦЭ́ЛІЦЦА, -люся, -лішся, -ліцца; *незак.* **1.** Накіроўваць зброю на каго-, што-н. *Ц. ў мішэнь.* **2.** *перан.* Мець намер завалодаць чым-н., заняць якое-н. становішча. *Ц. на выгаднае месца па службе.*

ЦЭ́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *зак.* і *незак.* **1.** *незак.* Тое, што і цэліцца; цаляць. *Ц. у зайца з ружжа. Ц. у начальнікі.* **2.** *зак.* Трапіць, папасці (разм.).

ЦЭЛУЛО́ІД, -у, *М* -дзе, *м.* Цвёрдае пластычнае рэчыва з цэлюлозы. ‖ *прым.* **цэлуло́ідны**, -ая, -ае *і* **цэлуло́ідавы**, -ая, -ае.

ЦЭ́ЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які поўнасцю ахоплівае што-н. — у прасторы, часе, колькасці. *Прыбыў ц. полк салдат.* **2.** Такі, ад якога нічога не аддзелена. *На чыстым абрусе ляжаў ц. бохан хлеба.* **3.** Аб вялікай колькасці, вялікіх памерах, аб'ёме чаго-н. *Ц. кавалак сала. Цэлая гара камення. Ц. мех бульбы.* **4.** Не пашкоджаны, не знішчаны, не сапсаваны; не зношаны, не дзіравы. *Пасля пажару хата засталася цэлая. Чаравікі былі старыя, але цэлыя.* **5.** Жывы, здаровы, не паранены. *Ц. вярнуўся з вайны.* **6. цэ́лае**, -ага, *н.* Што-н. адзінае, непадзельнае. *Адзінае ц.* ○ **Цэлы лік** або **цэлае** — лік, які складаецца з цэлых адзінак, які не мае дробу. ◊ **У цэлым** — 1) ва ўсёй сукупнасці, цалкам; 2) увогуле, без падрабязнасцей.

ЦЭЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Прадмет, месца, куды накіроўваецца стрэл, удар, кідок, мішэнь. *Страляць у ц.*

ЦЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** З аднаго рэчыва, з аднаго куска, суцэльны. *Ц. мармур. Цэльная металічная трубка.* **2.** Неразбаўлены, натуральны. *Цэльнае малако.* **3.** *перан.* Якому ўласціва ўнутранае адзінства. *Ц. характар.* ‖ *наз.* **цэ́льнасць**, -і, *ж.*

ЦЭЛЮЛО́ЗА, -ы, *ж.* Рэчыва з хімічна апрацаванай драўніны, сцёблаў некаторых раслін, якое ідзе на выраб паперы, штучнага шоўку, выбуховых сродкаў і пад.; клятчатка. ‖ *прым.* **цэлюло́зны**, -ая, -ае.

ЦЭМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *м.* **1.** Мінеральнае парашкападобнае рэчыва, здольнае ўтвараць з вадой масу, якая хутка зацвердзявае; служыць для вырабу бетону і будаўнічых раствораў. *Ц. баіцца вільгаці.* **2.** Касцяная тканка, якая пакрывае корань і шыйку зуба. **3.** Матэрыял, які ўжыв. для пламбавання зубоў. ‖ *прым.* **цэме́нтны**, -ая, -ае *і* **цэме́нтавы**, -ая, -ае.

ЦЭМЕНТАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які служыць, прызначаны для цэментавання. *Ц. агрэгат.*

ЦЭМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак.* **1.** *што.* Падвергнуць (падвяргаць) цэментацыі (у 1 і 3 знач.). **2.** *што.* Заліць (заліваць) цэментам. **3.** *перан., каго-што.* Згуртаваць (гуртаваць), з'яднаць (яднаць) (высок.). *Ц. рады аднадумцаў.* ‖ *зак.* яшчэ **зацэментава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны (да 1 знач.) *і* **сцэментава́ць**, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны. ‖ *наз.* **цэментава́нне**, -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ЦЭМЕНТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Спосаб умацавання грунтоў, бетонных кладак і пад. шляхам увядзення ў іх пад ціскам вадкага цэментнага раствору. **2.** Працэс дабывання з раствораў золата, серабра, медзі іх выцясненнем (як больш электрададатных) менш высакароднымі металамі (менш электрададатнымі). **3.** Насычэнне паверхні малавугляроднай сталі вугляродам пры высокай тэмпературы з мэтай стварэння цвёрдага паверхневага слоя. **4.** Геалагічны працэс счаплення састаўных частак горнай пароды растворанымі мінеральнымі рэчывамі. ‖ *прым.* **цэментацы́йны**, -ая, -ае.

ЦЭ́НАСНЫ *гл.* цана.

ЦЭНАЎТВАРЭ́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Працэс фарміравання цэн на тавары і сістэмы цэн наогул. *Рэформа цэнаўтварэння.* ‖ *прым.* **цэнаўтвара́льны**, -ая, -ае.

ЦЭНЗ, -у, *м.* (спец.). Умовы, якія дапускаюць чалавека да карыстання тымі ці іншымі палітычнымі правамі. *Узроставы ц. Выбарчы ц.* ‖ *прым.* **цэ́нзавы**, -ая, -ае.

ЦЭ́НЗАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Службовая асоба, якая ажыццяўляе цэнзуру. ‖ *прым.* **цэ́нзарскі**, -ая, -ае.

ЦЭНЗУ́РА, -ы, *ж.* Сістэма дзяржаўнага нагляду за друкам і сродкамі масавай інфармацыі. *Ваенная ц. Дазволена цэнзурай.* ‖ *прым.* **цэнзу́рны**, -ая, -ае.

ЦЭНЗУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Падвергнуць (-вяргаць) цэнзуры.

ЦЭНЗУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цэнзура. **2.** Прыстойны, дапушчальны. *Не зусім цэнзурныя словы.* ‖ *наз.* **цэнзу́рнасць**, -і, *ж.*

ЦЭ́ННАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* цэнны. **2.** Выражаная ў грашовых адзінках вартасць, кошт чаго-н., цана. *Пасылка з аб'яўленай цэннасцю.* ‖ *прым.* **цэ́нносны**, -ая, -ае (спец.). *Ц. ўлік усіх аперацый.*

ЦЭ́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Даведнік цэн на тавары або паказальнік цаны. *Ц. тавараў.*

ЦЭ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Каштоўны, які мае вялікую цану, дарагі. *Цэнныя паперы. Цэнная рэч.* **2.** *перан.* З вялікімі якасцямі, важны, неабходны. *Цэннае даследаванне.* ‖ *наз.* **цэ́ннасць**, -і, *ж.*

ЦЭНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дробная манета ў ЗША і некаторых іншых краінах, роўная адной сотай грашовай адзінкі. ‖ *прым.* **цэ́нтавы**, -ая, -ае.

ЦЭ́НТНЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мера масы, роўная 100 кг. ‖ *прым.* **цэ́нтнеравы**, -ая, -ае.

ЦЭНТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пункт перасячэння якіх-н. восей, ліній і фігуры, пункт засяроджання якіх-н. адносін у целе. *Ц. акружнасці. Ц. цяжару.* **2.** Сярэдзіна, сярэдняя частка чаго-н., аднолькава аддаленая ад

краёў, канцоў чаго-н. *Ц. стала быў заняты кнігамі. Камандзірская зямлянка знаходзілася ў цэнтры лагера.* **3.** Месца, дзе сканцэнтравана якая-н. важная дзейнасць, кіраўніцтва чым-н. *Ц. навуковай думкі. Гандлёвы ц.* **4.** Горад, буйны населены пункт, які мае адміністрацыйнае, прамысловае, культурнае значэнне для якой-н. мясцовасці, краіны. *Абласны ц. Адміністрацыйны ц.* **5.** Вышэйшы орган кіравання якой-н. дзейнасцю. *Дырэктывы цэнтра.* **6.** Вядучая ўстанова, аддзел такой установы, які кіруе пэўнай галіной дзейнасці. *Ц. радыёвяшчання. Сінаптычны ц. Ц. кіравання палётамі касмічных апаратаў.* **7.** Група нервовых клетак, якая рэгулюе тую або іншую функцыю арганізма. *Дыхальны ц. Рухальны ц.* **8.** Дэталь станка з конусным канцом, які служыць для падтрымкі рухомых загатовак пры іх апрацоўцы (спец.). ○ **Цэнтр нападзення** — асноўны ігрок групы нападзення ў футбольнай і хакейнай камандах. ◊ **(Быць) у цэнтры ўвагі** — лічыцца галоўным, выклікаць усеагульны інтарэс. ‖ *прым.* **цэ́нтравы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Ц. пункт.*

ЦЭНТРАБЕ́ЖНЫ, -ая, -ае. Накіраваны ў час руху ад цэнтра да перыферыі. *Цэнтрабежныя сілы. Цэнтрабежныя нервовыя валокны.*

ЦЭНТРАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Прызначаны для цэнтравання. *Цэнтравальныя станкі.*

ЦЭНТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Зрабіць (рабіць) адтуліну ў цэнтры чаго-н. **2.** Вызначыць (-чаць), устанавіць (-наўліваць) цэнтр, цэнтральную кропку чаго-н. ‖ *зак.* яшчэ **зацэнтрава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны *і* **адцэнтрава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **цэнтрава́нне,** -я, *н.*

ЦЭ́НТРАВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цэнтр. **2.** Які знаходзіцца ў цэнтры. *Цэнтравая лінія. Ц. ігрок. Ц.* (наз.) *баскетбольнай каманды.* **3.** Забяспечаны якім-н. цэнтральным прыстасаваннем. *Ц. свердзел.*

ЦЭНТРАІМКЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Накіраваны ў час руху ад перыферыі да цэнтра. *Цэнтраімклівая сіла.*

ЦЭНТРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай Расіі: цэнтральная турма.

ЦЭНТРАЛІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Сканцэнтраваць (сканцэнтроўваць) у адным цэнтры; аб'яднаць (аб'ядноўваць) у адным месцы, у адных руках. *Ц. работу.* ‖ *наз.* **цэнтраліза́цыя,** -і, *ж.*

ЦЭНТРАЛІ́ЗМ, -у, *м.* Сістэма кіравання, пры якой мясцовыя ўстановы, органы падпарадкаваны цэнтральнай уладзе, цэнтру (у 5 знач.). ‖ *прым.* **цэнтралі́сцкі,** -ая, -ае.

ЦЭНТРА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). **1.** Паляўнічая стрэльба цэнтральнага бою (разм.). **2.** Тое, што і цэнтрал (уст.).

ЦЭНТРА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Галоўная, цэнтральная магістраль. *Электрычная ц.*

ЦЭНТРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца цэнтрам (у 1 знач.). **2.** Які знаходзіцца, размешчаны ў сярэдзіне, у цэнтры. *Цэнтральная вуліца.* **3.** Галоўны, кіруючы. *Цэнтральная ўлада.* **4.** Асноўны, найбольш істотны. *Цэнтральная тэма.* **5.** Які прыводзіць у дзеянне, абслугоўвае ўсю сістэму. *Цэнтральнае ацяпленне.* ○ **Цэнтральны вугал** — вугал, утвораны двума радыусамі якой-н. акружнасці. **Стрэльба цэнтральнага бою** — стрэльба, якая зараджаецца з задняй (казённай) часткі ствала. **Цэнтральная нервовая сістэма** — асноўная частка нервовай сістэмы ў пазваночных і чалавека, якая складаецца з галаўнога і спіннога мозгу. ‖ *наз.* **цэнтра́льнасць,** -і, *ж.* (да 4 знач.).

ЦЭНТРЫФУ́ГА, -і, *ДМ* -фу́зе, *мн.* -і, -фу́г, *ж.* **1.** Апарат для механічнага раздзелу сумесі на састаўныя часткі пад дзеяннем цэнтрабежных сіл. **2.** Установка для выпрабавання прыбораў і для трэніроўкі лётчыкаў і касманаўтаў. ‖ *прым.* **цэнтрыфуга́льны,** -ая, -ае *і* **цэнтрыфу́жны,** -ая, -ае.

ЦЭНТРЫФУГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Раздзяліць (-ляць) неаднародныя сумесі пры дапамозе дзеяння цэнтрабежных сіл. ‖ *наз.* **цэнтрыфугава́нне,** -я, *н.*

ЦЭНТРЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Які размяшчаецца па кругу, у выглядзе круга адносна вертыкальнай восі ў цэнтры галоўнага збудавання. ‖ *наз.* **цэнтры́чнасць,** -і, *ж.*

ЦЭП, -а, *мн.* цапы́, цапо́ў, *м.* Прылада для малацьбы збожжа ручным спосабам, у выглядзе доўгай палкі (цапільна) з прымацаваным да яе гужыкам драўлянага біча. *Малаціць у тры цапы.* ‖ *прым.* **цэ́павы,** -ая, -ае.

ЦЭПЕЛІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дырыжабль з металічным каркасам, абцягнутым тканінай. ‖ *прым.* **цэпелі́нны,** -ая, -ае.

ЦЭ́ПЕНЬ, -пня, *мн.* -пні, -пняў, *м.* Стужачны чарвяк, які паразітуе ў кішэчніку чалавека, жывёлы; саліцёр.

ЦЭ́ПКІ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і учэпісты. ‖ *наз.* **цэ́пкасць,** -і, *ж.*

ЦЭ́РА, -ы, *ж.* (уст.). Высушаны грыб, які запальваецца ад іскры пры высяканні агню. ‖ *прым.* **цэ́равы,** -ая, -ае.

ЦЭ́РБЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** У старажытнагрэчаскай міфалогіі: люты трохгаловы сабака са змяіным хвастом, які ахоўваў уваход у пекла. **2.** *перан.* Злосны, пільны вартавы, які жорстка абмяжоўвае чыю-н. свабоду. *Бязлітасны цэнзурны ц.*

ЦЭ́РКАЎКА *гл.* царква.

ЦЭРЭБРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). **1.** Звязаны з мозгам і яго дзейнасцю; мазгавы. **2.** Які ўтвараецца пры загібе кончыка языка к цвёрдаму паднябенню (пра зычныя гукі).

ЦЭ́ТЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Распіска, квітанцыя, паперка. *Рэгістратары дэлегатаў раздавалі адпаведныя цэтлікі.* ‖ *прым.* **цэ́тлічны,** -ая, -ае.

ЦЭ́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, цэвак, *ж.* (спец.). **1.** Дэталь перадатачнага механізма цыліндрычнай формы. **2.** Прыстасаванне ў выглядзе трубкі, на якое навіваюцца ніткі і якое ўстаўляецца ў чаўнок пры тканні. **3.** Косць у назе птушкі паміж галёнкай і пальцамі. ‖ *прым.* **цэ́ўкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЦЭХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Аддзяленне завода, фабрыкі, занятае якой-н. часткай вытворчага працэсу. *Ліцейны ц. Ц. муляраў.* **2.** Асноўнае вытворчае падраздзяленне прамысловага прадпрыемства, а таксама памяшканне, дзе размешчана такое падраздзяленне. ‖ *прым.* **цэ́хавы,** -ая, -ае.

ЦЭХАЎШЧЫ́НА, -ы, *ж.* (разм. неадабр.). Замкнёнасць у межах сваёй прафесіі, прафесійная вузкасць.

ЦЭЦЭ́, *нескл., ж.* Афрыканская жывародная муха, якая корміцца крывёю чалавека і пазваночных і з'яўляецца пераносчыкам соннай хваробы.

ЦЭ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (абл.). Кукарда. *Шапка з цэшкай.*

ЦЮБЕЦЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -це́ек, *ж.* Маленькая круглая ці востраверхая ўсходняя шапачка з вышытымі або тканымі ўзорамі. ‖ *прым.* **цюбеце́ечны,** -ая, -ае.

ЦЮ́БІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Мяккая трубачка з металу, пластмасы для мазі, клею, пасты і пад., змесціва якой дастаецца выцісканнем. *Крэм у цюбіках.*

ЦЮ́БІНГ, -а, *м.* Металічная ці жалезабетонная пліта ў выглядзе сегмента, якая з'яўляецца часткай воданепранікальнага мацавання шахт і тунэляў. ‖ *прым.* **цю́бінгавы,** -ая, -ае.

ЦЮК[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Вялікі мяккі скрутак чаго-н., звычайна ў упакоўцы; вялікая звязка чаго-н. *Ц. сена.* ‖ *памянш.* **цючо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **цюкавы́,** -а́я, -о́е (спец.). *Цюкавое сена* (у цюках).

ЦЮК[2], *гукаперайм.* **1.** Ужыв. для абазначэння стуку. **2.** *у знач. вык.* Ужыв. у значэнні дзеяслова цюкаць — цюкнуць і цюкацца — цюкнуцца. *Ц. у шыбу і разбіў.*

ЦЮКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* Увязваць, пакаваць у цюкі. *Ц. сена.* ‖ *наз.* **цюкава́нне,** -я, *н. і* **цюко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ЦЮ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Ударацца аб што-н. з лёгкім стукам; стукацца. ‖ *аднакр.* **цю́кнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся.

ЦЮ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Удараць, утвараючы слабы стук. *Чуваць было як цюкалі сякеры.* ‖ *аднакр.* **цю́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **цю́канне,** -я, *н.*

ЦЮ́КНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* цюкаць. **2.** *каго.* Забіць, прыкончыць. *Ц. табурэткай па галаве.* **3.** Выпіць. *Ц. па чарцы.*

ЦЮКО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца цюкоўкай. ‖ *ж.* **цюко́ўшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЦЮЛЕ́НІНА, -ы, *ж.* Мяса цюленя як ежа.

ЦЮЛЕ́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Марская ластаногая млекакормячая жывёліна. **2.** *перан.* Пра непаваротлівага, нязграбнага чалавека (разм., жарт.). ‖ *прым.* **цюле́невы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Цюленевыя боты. Ц. тлушч.*

ЦЮЛЕНЯНЯ́ *і* **ЦЮЛЕНЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня цюленя.

ЦЮЛЬ, -ю, *м.* Тонкая лёгкая сятчастая тканіна. ‖ *прым.* **цю́левы,** -ая, -ае. *Цюлевыя фіранкі.*

ЦЮ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Дробная марская прамысловая рыбка сямейства селядцовых.

ЦЮЛЬПА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыбульная шматгадовая дэкаратыўная расліна сямейства лілейных з буйнымі, у форме калпачкоў, кветкамі. ‖ *прым.* **цюльпа́навы,** -ая, -ае.

ЦЮРКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Галіна мовазнаўства, якая вывучае цюркскія мовы, літаратуру і гісторыю. ‖ *прым.* **цюркалагі́чны,** -ая, -ае.

ЦЮ́РКІ, -аў, *адз.* цюрк, -рка. *м.* Вялікая група родных па мове народаў, да якіх адносяцца татары, азербайджанцы, туркмены, якуты, каракалпакі, туркі і інш. ‖ *прым.* **цю́ркскі,** -ая, -ае.

ЦЮР—ЦЯЖ

ЦЮРКІЗМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слова або моўны зварот, запазычаны з адной з цюркскіх моў.

ЦЮРКОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па цюркалогіі.

ЦЮФЯК, -á, *мн.* -і́, -óў, *м.* (спец.). Гнуткае пакрыццё каля мастоў, плацін для засцярогі рэчышча ракі і берагоў ад размыву.

ЦЮХЦЯЙ, -цяя́, *мн.* -цяі́, -цяёў, *м.* (разм. неадабр.). Непаваротлівы, няспрытны, абыякавы да ўсяго чалавек; няўклюда. ‖ *ж.* **цюхцяйка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -цяек. ‖ *прым.* **цюхцяйскі,** -ая, -ае.

ЦЮЦЕЛЬКА, -і, *ж.*: **цюцелька ў цюцельку** — зусім дакладна, кропля ў кроплю.

ЦЮЦЬКА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). 1. Сабака. *Выскаленая пыса цюцькі.* 2. Ужыв. як лаянкавае слова. *Гэта не пан, а ц., якіх свет не бачыў.*

ЦЮ-ЦЮ, *у знач. вык.* (разм. жарт.). Ужыв. для абазначэння прапажы, знікнення чаго-н. *Грошыкі твае цю-цю!*

ЦЮЦЮПАН, -у, *м.* Лугавая ці палявая расліна сямейства складанакветных з кветкамі, падобнымі на рамонак. ‖ *прым.* **цюцюпанавы,** -ая, -ае.

ЦЯВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* Сцябліна травы, травінка. *Зялёная ц. мятліцы.* ‖ *памянш.* **цявінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ЦЯГ, -у, *м.* (рэдка). Бег, рух. *Бягуць няспынным цягам дні.* ◊ **Адным цягам** (разм.) — без перадышкі. **Даць цягу** (разм.) — уцячы, пабегчы. **З цягам часу** — праз некаторы час.

ЦЯГА, -і, *ДМ* цязе, *ж.* 1. Сіла, пры дапамозе якой перамяшчаецца што-н., а таксама крыніца такой сілы (жывёла, машына, электрычнасць). *Паравая ц. Конная ц.* 2. Рух газаў, дыму (звычайна ў топачных і вентыляцыйных канструкцыях), які выклікаецца рознасцю ціску. *Печ дыміць ад слабай цягі.* 3. Стрыжань, які перадае рух ад адной часткі механізма да другой (спец.). *Стрэлачная ц.* 4. У архітэктуры: зроблены з тынку або каменны паясок, які падзяляе вонкавыя і ўнутраныя сцены, абрамляе столь і пано. 5. Імкненне, прыхільнасць да каго-, чаго-н. *Ц. да навукі. Ц. да цяпла.* 6. Шлюбны палёт самца слонкі ў пошуках самкі (спец.). ‖ *прым.* **цягавы,** -ая, -ае (у 1 знач.).

ЦЯГАВІТЫ, -ая, -ае. Здольны многа і цяжка працаваць; загартаваны ў працы; працавіты. *Ц. конь. Ц. работнік.* ‖ *наз.* **цягавітасць,** -і, *ж.*

ЦЯГАВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да цягі (у 2 знач.); прызначаны для цягі, перамяшчэння чаго-н. *Цягавая сіла.*

ЦЯГАЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для выцягвання чаго-н. (цяжкасцей, грузаў і пад.). *Цягальная лябёдка.*

ЦЯГАМЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для вымярэння сілы цягі ў топках, катлах ці вентыляцыйных канструкцыях. ‖ *прым.* **цягамерны,** -ая, -ае.

ЦЯГАНІНА, -ы, *ж.* (разм.). Наўмыснае зацягванне якой-н. справы; маруднае рашэнне якога-н. пытання; валакіта. *Надакучыла гэта ц., а цяпер пойдзе ц. па судах.*

ЦЯГАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). 1. Валачыся па зямлі. *Ланцуг цягаўся па зямлі.* 2. Хадзіць дзе-н. доўга і без патрэбы. *Ц. па хатах.* 3. Ездзіць куды-н. неаданаразова з якой-н. мэтай. *Ён любіў ц. па замежных краінах.* 4. *з кім, за кім.* Заляцацца да каго-н., быць у інтымных адносінах з кім-н. 5. Спаборнічаць; мерацца сіламі з кім-н., стараючыся перамагчы. *Дзе табе з ім ц.!* ◊ **Цягацца за чубы** (разм.) — біцца. ‖ *зак.* **пацягацца,** -аюся, -аешся, -аецца.

ЦЯГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* 1. *каго-што.* Тое, што і цягнуць (у 1, 2, 4, 6 і 9 знач.) з той розніцай, што цягаць абазначае шматразовае дзеянне, якое адбываецца ў розны час і ў розных напрамках. 2. *каго-што.* Красці. *Ліс цягае куранят.* 3. *што.* Насіць доўгі час (пра адзенне, абутак; разм.). *Пяты год чаравікі цягае.* 4. *каго-што.* Валачы па зямлі. *Ц. хустку па зямлі.*

ЦЯГАЧ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* Трактар, машына для буксіроўкі прычэпаў.

ЦЯГЛІ, -яў. Каленныя сухажыллі. *Спаднічка не закрывае цягляў.*

ЦЯГЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Тое, што і мышца. ‖ *прым.* **цяглічны,** -ая, -ае.

ЦЯГЛО, -а, *н.* 1. У Рускай дзяржаве 15—18 стст.: дзяржаўная павіннасць сялян і пасадскіх людзей. 2. Адзінка абкладання павіннасцямі ў прыгоннай гаспадарцы ў 18—19 стст. 3. *зб.* Рабочая жывёла для цягі, для перавозкі чаго-н. ‖ *прым.* **цяглавы,** -ая, -ае.

ЦЯГЛЫ, -ая, -ае. 1. Абкладзены цяглом (гіст.). 2. Звязаны з адбываннем паншчыны коньмі, жывёлай (гіст.). 3. Стромкі, высокі (пра дрэвы; разм.). *Прыемна стаяць пад цяглай сасной.*

ЦЯГНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Тое, што і поезд. *Ц. прыбывае на першую платформу.* ‖ *прым.* **цягніковы,** -ая, -ае.

ЦЯГНУЦЦА, цягнуся, цягнешся, цягнецца; цягніся; *незак.* 1. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Валачыся па зямлі. 2. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Распасцірацца на вялікую адлегласць. *Уздоўж ракі цягнуўся луг.* 3. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Паявлічвацца ў даўжыню, шырыню ад нацягвання. *Рызіна цягнецца.* 4. *да каго-чаго.* Выцягвацца, цягнуцца ў якім-н. напрамку. *Дзіця цягнецца ручкамі да цацкі. Расліны цягнуцца да сонца.* 5. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Доўга, марудна праходзіць, працягвацца. *Справа цягнецца два гады. Час цягнецца марудна.* 6. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Рухацца ў адным напрамку, адзін за адным. *Па дарозе цягнуўся абоз.* 7. *перан., за кім-чым.* Імкнуцца да каго-, чаго-н. *Ц. за перадавікамі. Ц. да ведаў.* 8. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Павольна распаўсюджвацца слабым струменем (пра пах, дым і пад.). *Ад кастра цягнуўся пах дыму. Па ўсёй нізіне цягнуўся туман.* 9. Станавіцца навыцяжку (пра ваенных). 10. З цяжкасцю ісці, плесціся (разм.). *Стары ледзь цягнуўся.* 11. Адставаць ад іншых па якіх-н. паказчыках (разм.). *Вучань цягнуўся на тройкі.*

ЦЯГНУЦЬ, цягну, цягнеш, цягне; цягні; *незак.* 1. *каго-што.* Перамяшчаць за сабой з намаганнем, не адрываючы ад паверхні; валачы. *Два паравозы цягнулі таварны састаў. П. цяля на вяроўцы.* 2. *перан., каго-што.* Браць з сабой без патрэбы. *Ц. дзяцей з сабой.* 3. *каго.* Прымушаць, застаўляць ісці куды-н. *Ц. у кіно.* 4. *каго-што.* Несці цяжкое або ў вялікай колькасці. *Ц. мех на плячах.* 5. *што.* Выцягваць, здабываць, браць. *Ваду цягнулі з возера па трубах.* 6. *перан., што.* Патрабаваць, вымагаць (грошы, падарункі і пад.). 7. *што.* Уцягваць у сябе, убіраць, усмоктваць; піць павольна. *Расліны цягнуць з глебы пажыўныя рэчывы. Дзіця цягнула праз соску малако з бутэлькі.* 8. *каго-што.* Уцягваць, прыцягваць. *Плыўца цягнула ў вір.* 9. *каго-што.* Тузаць, торгаць. *Ц. за рукаў. Ц. за касу. Нагу цягне* (безас.). 10. *што.* Падаўжаць расцягваннем; выраблядь, апрацоўваць, выцягваючы (спец.). *Ц. дрот. Металы можна гнуць, каваць і ц.* 11. *што* і *без дап.* Прадаўжаць, працягваць; занадта доўга займацца чым-н. *Ц. пошукі. Ц. справу.* 12. *што.* Павольна, марудна гаварыць, спяваць і пад. *Ц. песню. Ц. гаворку.* 13. *безас., чым.* Веяць, дзьмуць (пра паветра, вецер, холад і пад.). *Ад ракі цягнула вільгаццю. Цягне з акна.* 14. Рухацца павoлі, часцей грамадой у пэўным парадку ў якім-н. напрамку, ляцець. *Па гасцінцы ўвесь дзень цягнула пяхота. З поўначы цягнулі хмары. Высока ў небе цягнуў ключ гусей.* 15. (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *што.* Выклікаць што-н., быць прычынай чаго-н. *Злачынства цягне за сабой пакаранне.* 16. *каго-што.* Адчуваць патрэбу ў чым-н. (пра фізічны, псіхічны стан). *Цягне* (безас.) *на сон. Ц. на сур'ёзную размову.* ◊ **За вушы цягнуць** *каго* (разм.) — памагаць таму, хто сам не стараецца, не імкнецца што-н. рабіць. **Цягнуць адну і тую ж песню** (разм. неадабр.) — паўтараць адно і тое ж. **Цягнуць валынку** (разм. неадабр.) — марудзіць з ажыццяўленнем чаго-н. **Цягнуць воз** (разм.) — выконваць усю асноўную работу. **Цягнуць жылы** *з каго* (разм. неадабр.) — мучыць, знясільваць, зморваць; вымотваць непасільнай работай, празмернымі патрабаваннямі. **Цягнуць за язык** *каго* (разм.) — прымушаць расказваць што-н. **Цягнуць каніцель** (разм. неадбр.) — 1) рабіць, гаварыць і пад. што-н. аднастайна, нудна; 2) марудзіць, зацягваць якую-н. справу. **Цягнуць ката за хвост** (разм. неадабр.) — нудна, наўмысна павольна гаварыць што-н. **Цягнуць лямку** (разм.) — займацца цяжкай аднастайнай справай, працай. **Цягнуць рызіну** (разм. неадабр.) — адцягваць, адкладваць якую-н. справу, работу надаўжэй; марудліва, павольна рабіць што-н. **Цягнуць ярмо** (разм.) — беспярапынна і цяжка працаваць. ‖ *зак.* **пацягнуць,** -цягну, -цягнеш, -цягне; -цягні (да 2, 3 і 11 знач.).

ЦЯГУЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Клейкая мяккая цукерка з малака і цукру.

ЦЯГУЧЫ, -ая, -ае. 1. Здольны расцягвацца, падаўжацца, не абрываючыся, не ломячыся. *Цягучая тканіна.* 2. Густы і клейкі, ліпкі. *Ц. клей.* 3. *перан.* Працяглы, запаволены, марудлівы. *Цягучыя песні.* 4. Тое, што і цягавіты. ‖ *наз.* **цягучасць,** -і, *ж.*

ЦЯЖ, -а, *мн.* -ы, -оў, *м.* 1. Рэмень, трос, які служыць сродкам перадачы цяглавай сілы. 2. Рэмень ці вяроўка, нацягнутыя ад верхняга канца аглоблі да восі пярэдняга кола для выраўноўвання ходу павозкі. ‖ *прым.* **цяжавы,** -ая, -ае.

ЦЯЖАР, -у, *м.* 1. Вага чаго-н., звычайна цяжкага. *Ц. ношы.* 2. Груз вялікай вагі. 3. *перан.* Абавязкі, павіннасці, цяжкасці, звязаныя з якой-н. адказнасцю, непрыемнасцю і пад. 4. Адчуванне чаго-н. цяжкага, непрыемнага. *Непрыемны ц. адчуваўся ва ўсім целе.*

ЦЯЖАРАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Станавіцца цяжарнай. ‖ *зак.* **зацяжараць,** -аю, -аеш, -ае.

ЦЯЖА́РНАСЦЬ, -і, *ж.* Стан жанчыны (і жывародзячых наогул) у перыяд развіцця плода ў арганізме.

ЦЯЖА́РНАЯ (*м. і н. род не ўжыв.*). Якая носіць у сабе плод. *Ц. жанчына.*

ЦЯ́ЖБА, -ы, *ж.* (уст.). Спрэчка двух бакоў перад судом; грамадзянская судовая справа. *Ц. з суседам.* ‖ *прым.* **ця́жбавы**, -ая, -ае.

ЦЯЖКА... Першая частка складаных слоў са знач. цяжка, дрэнна, з цяжкім, напр. *цяжкавыканальны, цяжкавымоўны, цяжказразумелы, цяжкапраходнасць, цяжкачытэльны.*

ЦЯЖКААТЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца цяжкай атлетыкай.

ЦЯЖКААТЛЕТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да цяжкай атлетыкі. *Цяжкаатлетычныя спаборніцтвы.*

ЦЯЖКАВАГАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спартсмен (барэц, баксёр, штангіст і пад.) цяжкай вагі.

ЦЯЖКАВА́ГАВЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае вялікую вагу; цяжкі. *Цяжкавагавыя паязды.* **2.** Які перавышае сваёй вагой нормы загрузкі. *Ц. таварны састаў.* ‖ *наз.* **цяжкава́гавасць**, -і, *ж.*

ЦЯЖКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Даволі цяжкі. *Ц. клунак.* ‖ *наз.* **цяжкава́тасць**, -і, *ж.*

ЦЯЖКАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочы конь асобай пароды, здольны перавозіць вельмі цяжкія грузы. ‖ *прым.* **цяжкаво́зны**, -ая, -ае.

ЦЯЖКАВЫХО́ЎНЫ, -ая, -ае. Які з цяжкасцю паддаецца выхаванню. *Цяжкавыхоўнае дзіця.* ‖ *наз.* **цяжкавыхо́ўнасць**, -і, *ж.*

ЦЯЖКАГРУ́ЗНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для перавозкі цяжкіх грузаў. *Цяжкагрузнае судна.*

ЦЯЖКАДАСТУ́ПНЫ, -ая, -ае. **1.** Да якога цяжка дабрацца; непраходны. *Цяжкадаступныя балоты.* **2.** Цяжкі для разумення, вывучэння. *Ц. стыль.* ‖ *наз.* **цяжкадасту́пнасць**, -і, *ж.*

ЦЯЖКАДУ́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і тугадум. ‖ *ж.* **цяжкаду́мка**, -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ЦЯЖКАПАРА́НЕНЫ, -ая, -ае. Тое, што і цяжкаранены.

ЦЯЖКАПРАХО́ДНЫ, -ая, -ае. Такі, па якім цяжка прайсці. *Цяжкапраходнае балота.* ‖ *наз.* **цяжкапрахо́днасць**, -і, *ж.*

ЦЯЖКАРА́НЕНЫ, -ая, -ае. Які атрымаў цяжкую рану, раненне. *Цяжкараненыя салдаты. Перавозка цяжкараненых* (наз.).

ЦЯЖКАРАСТВАРА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які дрэнна, марудна раствараецца. *Цяжкараставаральныя солі.* ‖ *наз.* **цяжкараствара́льнасць**, -і, *ж.*

ЦЯ́ЖКАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** *гл.* цяжкі. **2.** звычайна *мн.* Цяжкія прадметы. *Перавозка цяжкасцей.* **3.** Непрыемнае адчуванне; змрочны настрой, стан.

ЦЯ́ЖКІ, -ая, -ае *і* **ЦЯЖКІ́**, -а́я, -о́е. **1.** Які мае вялікую вагу або з грузам вялікай вагі. *Чамадан быў вялікі і ц. Конь ледзь цягнуў ц. воз.* **2.** Павольны, стомлены. *Нехта набліжаўся цяжкімі крокамі.* **3.** Які робіць уражанне вялікай вагі; густы, непразрысты. *Цяжкія хмары.* **4.** Пра стыль, мову, твор: які нялёгка зразумець; складаны, няясны. *Аповесць напісана цяжкім стылем.* **5.** Масіўны, пазбаўлены лёгкасці. *Вуліца была забудавана цяжкімі гмахамі.* **6.** Моцны. *Ц. ўдар.* **7.** Які патрабуе высілку, нялёгкі для выканання, турботны, складаны. *Цяжкае жыццё. Цяжкія часы. Ц. абавязак.* **8.** Моцны, балючы, глыбокі. *Цяжкая крыўда. Цяжкая страта.* **9.** Які доўга і дрэнна ператраўліваецца (пра ежу). **10.** Пра ступень хваробы: моцны, небяспечны. *Цяжкая хвароба. Ц. стан паранены.* **11.** *каму.* Які з'яўляецца цяжарам для каго-н., прыносіць клопат, турботы каму-н. *Ц. сем'янін.* **12.** Змрочны, невясёлы, сумны. *Ц. настрой. Цяжкія думкі.* **13.** Удушлівы, непрыемны (пра паветра, пах і пад.). *Ц. дух.* ○ **Цяжкая атлетыка** — комплекс фізічных практыкаванняў па падыманню цяжараў. **Цяжкая вада** — ізатопная разнавіднасць вады, у якой звычайны вадарод часткова або поўнасцю заменены цяжкім вадародам. **Цяжкая прамысловасць** — прамысловасць па вырабу сродкаў вытворчасці. **Цяжкія металы** — металы з удзельнай вагой звыш 5 грамаў. ‖ *наз.* **ця́жкасць**, -і, *ж.* (да 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12 і 13 знач.).

ЦЯЖЭ́РНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі цяжкі. *Ц. чамадан.*

ЦЯЖЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* **1.** Станавіцца цяжэйшым, прыбаўляць у вазе. *Мокрае адзенне цяжэе.* **2.** Адчуваць стомленасць, цяжкасць. *Рукі і ногі цяжэюць.* ‖ *зак.* **абцяжэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е *і* **пацяжэ́ць**, -э́ю, -э́еш, -э́е (да 1 знач.).

ЦЯКУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм. неадабр.). Розныя штодзённыя справы, якія перашкаджаюць асноўным, галоўным. *Ц. заела.*

ЦЯКУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Вадкі, здольны цячы. *Цякучыя і сыпучыя целы.* **2.** Які працякае, дзіравы. *Цякучае вядро.* **3.** Які знаходзіцца ў руху, цячэ (пра ваду); праточны. **3.** *перан.* Які часта мяняецца; непастаянны, няўстойлівы. *Ц. састаў рабочых.* ‖ *наз.* **цяку́часць**, -і, *ж.* (у 1 і 3 знач.).

ЦЯЛЕ́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* **1.** Ручная ці механічная павозка для перавозкі грузаў. **2.** Рухомая частка некаторых машын, тэхнічных канструкцый (спец.). **3.** толькі *мн.* У калёсах — пярэднія колы на восі з аглоблямі. ‖ *прым.* **цяле́жачны**, -ая, -ае.

ЦЯЛЕ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* цела. **2.** Прычынены целу; фізічны. *Цялесныя пашкоджанні. Ц. недахоп.* **3.** Які мае матэрыяльную аснову, у процілегласць духоўнаму. *Цялесныя з'явы.* ‖ *наз.* **цяле́снасць**, -і, *ж.* (да 3 знач.).

ЦЯЛІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* (абл.). Цялушка, якая яшчэ не прыводзіла цялят. ‖ *памянш.* **цялі́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЦЯЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., це́ліцца; *незак.* Пра карову, самку аленя, лася і некаторых інш. жывёл: раджаць, нараджаць дзіця. ‖ *зак.* **ацялі́цца**, аце́ліцца. ‖ *наз.* **целе́нне**, -я, *н.*

ЦЯЛУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Цяля жаночага полу; маладая карова, якая яшчэ не цялілася. ‖ *памянш.* **цялу́шачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж. і* **цёлка**, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.*

ЦЯЛЬНЯ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Матроская нацельная кашуля ў сіне-белую палоску.

ЦЯЛЬПУ́К, цельпука́, *мн.* цельпукі́, цельпуко́ў, *м.* (разм.). **1.** Кароткі тоўсты кавалак дрэва; калодка. **2.** Пра нязграбнага непаваротлівага чалавека, дзіця.

ЦЯЛЯ́ *і* **ЦЯЛЁ**, -ля́ці, *мн.* -ля́ты, -ля́т, *н.* **1.** Дзіцяня каровы, а таксама ласіхі, аленя і некаторых іншых жывёл. ‖ *памянш.* **цяля́тка**, -а, *н.* ‖ *прым.* **цяля́чы**, -ая, -ае. ◊ **Цялячае захапленне** (разм.) — занадта бурнае або беспрычыннае захапленне. **Цялячыя пяшчоты** (разм. неадабр.) — празмерная або залішняя сентыментальнасць у праяўленні пачуццяў, ласкі.

ЦЯЛЯ́ТНІК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Хлеў для цялят. *Пабудаваць ц.* **2.** Таварны вагон, прызначаны для перавозкі жывёлы (разм.).

ЦЯЛЯ́ТНІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік па догляду цялят. ‖ *ж.* **цяля́тніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЦЯЛЯ́ЦІНА, -ы, *ж.* Мяса цяляці як ежа.

ЦЯ́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак., што, у чым і без дап.* (разм.). Разумець сэнс чаго-н., разбірацца ў чым-н., кеміць. *У гэтым пытанні ён цяміць.* ‖ *зак.* **сця́міць**, -млю, -міш, -міць.

ЦЯ́МКІ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і цямлівы. ‖ *наз.* **ця́мкасць**, -і, *ж.*

ЦЯ́МЛІВЫ, -ая, -ае (разм.). Кемлівы, разумны, здагадлівы. ‖ *наз.* **ця́млівасць**, -і, *ж.*

ЦЯМЛЯ́К, цемляка́, *мн.* цемлякі́, цемлякоў, *м.* Пятля з рэменя, стужкі і пад. на эфесе ручной халоднай зброі (шаблі, шпагі і пад.). *Шашка з раменным цемляком.* ‖ *прым.* **цямля́чны**, -ая, -ае.

ЦЯМНЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* Тое, што і цямнець (у 2 і 3 знач.). ‖ *зак.* **сцямне́цца**, -е́ецца.

ЦЯМНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца цёмным, цямнейшым; траціць яркасць. *Срэбра з часам цямнее.* **2.** *безас.* Пра надыход цемнаты; змяркацца. *Улетку позна цямнее.* **3.** Вылучацца сваім цёмным колерам, віднецца (пра што-н. цёмнае). *Здалёк цямнеў лес. На фоне неба цямнела нейкая постаць.* ‖ *зак.* **пацямне́ць**, -е́е (да 1 і 2 знач.) *і* **сцямне́ць**, -е́е (да 2 знач.). ‖ *наз.* **пацямне́нне**, -я, *н.* (да 1 знач.).

ЦЯМНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* (уст.). Месца зняволення, турма. ‖ *прым.* **цямні́чны**, -ая, -ае.

ЦЯМНІ́ЦЬ, цямню́, це́мніш, це́мніць; *незак.* **1.** *што.* Рабіць цёмным, цямнейшым. **2.** Гаварыць блытана, няпраўду (разм.). *Ты штосьці цямніш са сваім ад'ездам.*

ЦЯМНО́: да цямна — да позняга вечара; **ад цямна да цямна** — увесь дзень, ад ранняга да позняга вечара.

ЦЯМНО́ТА, -ы, *ДМ* -но́це, *ж.* (разм.). Тое, што і цемната.

ЦЯ́МНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і цямлівы.

ЦЯМО́ЧАК: на цямочку — вельмі рана, на світанні.

ЦЯМРА́ВЫ, -ая, -ае (абл.). Змрочны, цемнаваты.

ЦЯМРА́НЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і цямравы.

ЦЯ́МЦЯ-ЛЯ́МЦЯ, ця́мці-ля́мці, *Д* ця́мцю-ля́мцю, *Т* ця́мцем-ля́мцем, *м.; ДМ* ця́мці-ля́мці, *Т* ця́мцяй-ля́мцяй *і* ця́мцяю-ля́мцяю, *ж., мн.* ця́мці-ля́мці, ця́мцяў-ля́мцяў (разм. неадабр.). Пра няспрытнага, непаваротлівага чалавека. *На сход прыплёўся і гэты ц.-л.*

ЦЯНЁК, -ньку́, *м.* Месца, прастора, куды не падаюць сонечныя промні; халадок. *Сядзець у цяньку.*

ЦЯНЁТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Павук, які пляце павуціну, цянёты. ‖ *прым.* **цянётнікавы**, -ая, -ае.

ЦЯН—ЦЯЧ

ЦЯНЁТЫ, -аў. **1.** Сетка для лоўлі звяроў. *Трапіць у ц.* **2.** Тое, што і павуціна (разм.). ‖ *прым.* **цянётны,** -ая, -ае.

ЦЯНІСТЫ, -ая, -ае. Багаты ценем. *Цяністая вярба. Ц. сад.* ‖ *наз.* **цяні́стасць,** -і, *ж.*

ЦЯНЬКАМІ, *прысл.* (разм.). Напрасткі, нацянькі. *Хлопцы ідуць ц. да сяліб.*

ЦЯ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Сячы. *Ц. сякераю.* ‖ *зак.* **ця́пнуць,** -ну, -неш, -не; -нуты; -ні. ‖ *наз.* **ця́панне,** -я, *н.*

ЦЯПЕ́ЛЬЦА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (абл.). Невялікі касцёр, вогнішча. *Пастухі развялі ц.*

ЦЯПЕ́Р. 1. *прысл.* Зараз, у гэты момант. *Папрацавалі, ц. і адпачыць можна.* **2.** *у знач. злуч.* Ужыв. пры пераходзе да наступнай тэмы гаворкі. *Школу пабудавалі новую, прыгожую, ц., калі гаварыць пра дзяцей, то яны вельмі задаволены.*

ЦЯПЕ́РАКА, *прысл.* (абл.). Цяпер, зараз, у сучасны момант. *Ц. лета, можна і ў зямлянцы пажыць.*

ЦЯПЕ́РАШНІ, -яя, -яе (разм.). Які існуе цяпер, мае адносіны да сучаснасці. *Ц. час.*

ЦЯПЛЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее́; *незак.* **1.** Станавіцца цёплым, цяплейшым. *Рукі цяплеюць.* **2.** *безас.* Пра наступленне цёплага, цяплейшага надвор'я. *У красавіку ўжо пачне цяплець.* ‖ *зак.* **пацяпле́ць,** -ее; *наз.* **пацяпле́нне,** -я, *н.*

ЦЯПЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -лі́ц, *ж.* Цёплае памяшканне з празрыстым дахам і сценкамі, прызначанае для вырошчвання ў любую пару года агародніны, кветак і пад. ‖ *прым.* **цяплі́чны,** -ая, -ае. *Цяплічныя ўмовы* (перан.).

ЦЯПЛІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., це́пліцца; *незак.* Гарэць слабым полымем, слаба свяціцца. *Яшчэ цяпліўся касцёр. У хаце цяпліўся агеньчык. Цепліцца надзея* (перан.: яшчэ ёсць, не зусім прапала).

ЦЯПЛІ́ЦЬ, цяплю́, це́пліш, це́пліць; *незак., каго-што.* Абаграваць памяшканне, палячы ў печы або раскладаючы агонь; саграваць. *Печ слаба цяпліла хату.*

ЦЯПЛО́, -а́, *н.* **1.** Нагрэты стан чаго-н. (пра тэмпературу паветра, цел). *На вуліцы адзін градус цяпла. У доме далі ц.* **2.** *перан.* Сардэчныя, добрыя адносіны. *Іх заўсёды яднала ц. дружбы.*

ЦЯПЛУ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Таварны вагон, прыстасаваны для перавозкі людзей. ‖ *прым.* **цяплу́шачны,** -ая, -ае.

ЦЯПЛЫ́НЬ, -і, *ж.* Тое, што і цеплыня (часцей пра надвор'е).

ЦЯПЛЯ́К, цепляка́, *мн.* цеплякі́, цеплякоў, *ж.* (спец.). Часовае ацепленае памяшканне для правядзення будаўнічых работ у зімовы час.

ЦЯП-ЛЯП, *гукаперайм.* (разм.). Ужыв. для абазначэння хуткага, але абыякавага выканання работы. *Цяп-ляп і гатова.*

ЦЯ́ПНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; -нуты; *зак.* (разм.). **1.** *гл.* цяпаць. **2.** *каго-што.* Укусіць, схапіць зубамі. *Сабака цяпнуў за палец.* **3.** *што* і *чаго.* Выпіць. *Ц. чарку.* **4.** *каго.* Стукнуць, ударыць каго-н. *Ц. па галаве.*

ЦЯРНІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Калючы; пакрыты шыпамі (пра хмызняк, шыпы і пад.). *Ц. куст.* **2.** *перан.* Цяжкі, пакутлівы. *Ц. шлях яму давялося прайсці.* ‖ *наз.* **цярні́стасць,** -і, *ж.*

ЦЯРНО́ВЫ *гл.* цёрн.

ЦЯРНО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Наліўка з пладоў цёрну або цернасліву.

ЦЯРНУ́ЦЦА, -ЦЬ *гл.* церціся, церці.

ЦЯРПЕ́ННЕ, -я, *н.* **1.** Здольнасць цярпець, стойка пераносіць жыццёвыя нягоды. *Няма цярпення слухаць яе скаргі.* **2.** Настойлівасць, уменне захоўваць вытрымку ў якой-н. справе, рабоце. *Работа з дзецьмі патрабуе вялікага цярпення.* ◊ **Цярпенне лопнула** (разм.) — не хапіла вытрымкі.

ЦЯРПЕ́ЦЦА, -пі́цца; *безас.; незак.* (разм.). Пра магчымасць цярпець. *Цярпі пакуль цярпіцца. Не цярпіцца хутчэй даведацца.*

ЦЯРПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, церпіце́, -пяць; -пі́; *незак.* **1.** *што* і *без дап.* Мужна, стойка пераносіць фізічныя і маральныя пакуты. *Ц. боль. Ц. непрыемнасці.* **2.** *каго-што.* Мірыцца з наяўнасцю каго-, чаго-н., пагаджацца з кім-, чым-н. *Не ц. каго-небудзь. Не ц. пярэчання.* **3.** *што.* Зносіць што-н. непрыемнае. *Ц. няўдачу.* **4.** *ад чаго.* Несці страты. *Пасевы церпяць ад засухі.* **5.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць такім, што можна адкласці, пачакаць; мець магчымасць пачакаць, не спяшацца. *Пакуль цярпіць пагода, трэба закончыць уборку ўраджаю.* ‖ *зак.* **пацярпе́ць,** -плю, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, церпіце́, -пя́ць; -пі́.

ЦЯРПІ́МЫ, -ая, -ае. **1.** Такі, які можна цярпець, з якім можна мірыцца. *Цярпімыя ўмовы жыцця.* **2.** Які ўмее мірыцца з кім-, чым-н.; памяркоўны. *Цярпімыя адносіны да чаго-н.* ‖ *наз.* **цярпі́масць,** -і, *ж.* (да 2 знач.). *Ц. да чужых выказванняў.*

ЦЯРПЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Надзелены вялікім цярпеннем. *Ц. чалавек. Цярплівыя адносіны. Цярпліва* (прысл.) *тлумачыць што-небудзь.* ‖ *наз.* **цярплі́васць,** -і, *ж.*

ЦЯСА́К, цесака́, *мн.* цесакі́, цесакоў, *м.* Халодная зброя ў выглядзе шырокага, вострага з абодвух бакоў клінка з крыжападобнай ручкай. **2.** Цяслярская сякера для часання дрэва (спец.). ‖ *прым.* **цяса́чны,** -ая, -ае.

ЦЯСЛА́, -ы́, *мн.* цёслы *і (з ліч. 2, 3, 4)* цяслы́, цёслаў, *ж.* (уст.). Цяслярская прылада з паўкруглым лязом для выдзёўбвання карыт, начовак і пад.

ЦЯСЛЯ́Р, цесляра́, *мн.* цесляры́, цесляро́ў, *м.* Рабочы, які займаецца грубай апрацоўкай драўніны, узвядзеннем драўляных будынкаў і пад. ‖ *прым.* **цясля́рскі,** -ая, -ае.

ЦЯСЛЯ́РСТВА, -а, *н.* Рамяство, занятак цесляра. *Займацца цяслярствам.*

ЦЯСЛЯ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* Працаваць цесляром. *Ён яшчэ на поўную сілу цяслярыць.* ‖ *наз.* **цясля́ранне,** -я, *н.*

ЦЯСНІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ні́н, *ж.* Вузкая, глыбокая рачная даліна з крутымі стромкімі схіламі. *Глыбокая ц. Дар'яла.*

ЦЯСНІ́ЦЦА, -ню́ся, -ні́шся, -ні́цца; -ні́мся, цесніце́ся, -ня́цца; *незак.* (разм.). **1.** (*1 і 2 ас. адз. не ўжыв.*). Размяшчацца ў вялікай колькасці на невялікай прасторы блізка адзін ад аднаго. **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Пра думкі, пачуцці: захапляць, напаўняць сабою. *У галаве цясніліся думкі.* **3.** Станавіцца цясней, вызваляючы месца для каго-, чаго-н.; пацясняцца.

ЦЯСНІ́ЦЬ, -ню́, -ні́ш, -ні́ць; -ні́м, цесніце́, -ня́ць; *незак., каго-што.* **1.** Прымушаць адступіць; адцясняць. *Ц. варожыя флангі.* **2.** Абмяжоўваць каго-н. у прасторы, плошчы. *Не буду я вас ц., паеду да сына.* **3.** Сціскаць, спіраць (грудзі, дыханне і пад.). *Праксэда адчувала, як цясніла ёй дыханне.*

ЦЯСНО́ТА, -ы, *ДМ* -но́це, *ж.* (разм.). Тое, што і цесната.

ЦЯ́ЎЕ, -я, *н., зб.* (абл.). Націнне. *Маці наламала бурачнага цяўя.*

ЦЯ́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Пра сабак, лісіц, шчанят: адрывіста брахаць. *Лісяня цяўкала, як сабака.* ‖ *аднакр.* **ця́ўкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ця́ўканне,** -я, *н.*

ЦЯ́ЎНІК, -у, *м., зб.* (разм.). Тое, што і цяўе. *Наламаць цяўніку.*

ЦЯЦЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -це́р, *ж.* (разм.). **1.** Тое, што і цецярук. **2.** *перан.* Пра някемлівага, няспрытнага чалавека (разм. неадабр.). *Глухая ц.* (пра глухога чалавека). *Сонная ц.* (пра вялага, соннага чалавека).

ЦЯЦЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Самка цецерука.

ЦЯЦЬ, тну, тнеш, тне; тнём, тняце́, тнуць; цяў, цяла́, -ло́; тні; *і* **ТНУЦЬ,** тну, тнеш, тне; тнём, тняце́, тнуць; тнуў, тну́ла; тні; *зак., каго-што* і *без дап.* **1.** Ударыць, стукнуць чым-н. *Цяў (тнуў) яму прыкладам у грудзі.* **2.** Балюча ўкусіць. *Сабака цяў (тнуў) за нагу.*

ЦЯЧЫ, 1 і 2 ас. не ўжыв., цячэ́; цяку́ць; цёк, цякла́, -ло́; *незак.* **1.** Ліцца струменем, патокам у якім-н. напрамку. *Рака цячэ між гор. Кроў цячэ з раны. Цякуць гукі музыкі* (перан.). **2.** Прапускаць вадкасць у выніку няспраўнасці (праз дзірку, адтуліну і пад.). *Вядро цячэ.* **3.** *перан.* Праходзіць, працякаць (пра час). *Цякуць гады.* ‖ *наз.* **цячэ́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ЦЯЧЭ́ННЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** *гл.* цячы. **2.** Рух вады ў рацэ, а таксама вада, якая рухаецца. *Хуткае ц. ракі.* ◊ **Плысці па цячэнню** — прыстасоўвацца да абставін, не выказваючы супраціўлення.

Ч

ЧАБА́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Пастух авечых статкаў. *Чабаны пагналі атары авечак.* ‖ *прым.* **чаба́нскі,** -ая, -ае.

ЧАБА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* Быць чабаном.

ЧАБО́Р, -бару́, *мн.* -бары́, -баро́ў, *м.* Травяністая духмяная расліна сямейства губакветных з дробнымі пахучымі кветкамі ружова-ліловага ці белага колеру. ‖ *памянш.* **чабaро́к,** -рку́, *м.* ‖ *прым.* **чабaро́вы,** -ая, -ае.

ЧАБУРЭ́К, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Адна з усходніх страў у выглядзе плоскага піражка з тонкага раскачанага прэснага цеста, начыненага баранінай з вострымі прыправамі. ‖ *прым.* **чабурэ́чны,** -ая, -ае.

ЧАБУРЭ́ЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Закусачная, дзе падаюць чабурэкі і іншыя ўсходнія стравы.

ЧАВЫЧА, -ы *і* **ЧАВЫЧА́,** -ы́, *ж.* Прамысловая рыба сямейства ласасёвых. ‖ *прым.* **чавычо́вы,** -ая, -ае.

ЧА́ГА, -і, *ДМ* ча́зе, *ж.* Чорны грыб у выглядзе нарасці на ствале бярозы. ‖ *прым.* **ча́гавы,** -ая, -ае.

ЧАД, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Удушлівы газ, які ўтвараецца пры няпоўным згаранні вугалю з прычыны недастатковага прытоку паветра. *Ад чаду балела галава.* **2.** Едкі, удушлівы дым, утвораны пры гарэнні (звычайна тлушчу). **3.** *перан.* Стан самазабыцця, нястрымнага праяўлення якіх-н. пачуццяў. ‖ *прым.* **ча́дны,** -ая, -ае.

ЧА́ДЗЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Атручвацца чадам. ‖ *зак.* **уча́дзець,** -ею, -ееш, -ее.

ЧАДЗІ́ЦЬ, -джу́, -дзі́ш, -дзі́ць; -дзі́м, -дзіце́, -дзя́ць; *незак.* **1.** Утвараць чад, курадымець, курэць. *Лямпа чадзіць. Печ чадзіць.* **2.** Напускаць чаду, дыму. *Не чадзі ты папяросай.* ‖ *зак.* **начадзі́ць,** -аджу́, -а́дзіш, -а́дзіць.

ЧАДРА́, -ы́, *мн.* чадры́, ча́драў, чадра́м, *ж.* У мусульман: лёгкае жаночае пакрывала на ўвесь рост, якое закрывае галаву і твар (акрамя вачэй) і спускаецца да ног. ‖ *прым.* **чадро́вы,** -ая, -ае.

ЧАЕ... (а таксама **чая...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да чаю (у 1 знач.), напр. *чаевырабляючы;* 2) які мае адносіны да чаю (у 2 знач.), напр. *чаедрабілка, чаезавялачны, чаепрасовачны, чаеразважачны, чаесушыльны, чаеўборачны, чаеўпаковачны.*

ЧАЕАПРАЦО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Апрацоўка чаю (у 1 знач.).

ЧАЙ, -ю, *мн.* (пры абазначэнні гатункаў) чаі́, чаёў, *м.* **1.** Вечназялёная расліна, высушанае і спецыяльна апрацаванае лісце якой пры заварцы дае духмяны танізіруючы напітак. *Плантацыя чаю.* **2.** Высушанае, здробленае і спецыяльна апрацаванае лісце такой расліны. *Заварыць ч. Індыйскі ч. Моцны ч.* **3.** Настой на травах, карэнні, кветках, які замяняе такі напітак і з'яўляецца лекавым сродкам. *Ліпавы ч. Грудны ч.* **4.** Чаяпіцце, чаяванне. *Запрасіць на ч.* ◊ **На чай** (даваць, браць) (разм.) — грошы за дробныя паслугі (чаявыя). ‖ *прым.* **ча́йны,** -ая, -ае.

ЧА́ЙКА[1], -і, *ДМ* ча́йцы, *мн.* -і, ча́ек, *ж.* Вадаплаўная пералётная птушка сямейства чайкавых з кароткімі нагамі, доўгімі крыламі і густым апярэннем, якая жыве на берагах мораў, рэк, азёр. *Белакрылая ч.* ‖ *прым.* **ча́йчын,** -а, -ы *і* **ча́йкавы,** -ая, -ае. *Чайчына гняздо. Сямейства чайкавых* (наз.).

ЧА́ЙКА[2], -і, *ДМ* ча́йцы, *мн.* -і, ча́ек, *ж.* Пласкадонная лодка; пласкадонка. *Падплысці на чайцы.* ‖ *прым.* **ча́ечны,** -ая, -ае.

ЧАЙНА́Я, -о́й, *мн.* -ы́я, -ы́х, *ж.* **1.** Грамадская сталовая, дзе наведвальнікі могуць выпіць чаю і паесці. **2.** Пакой у багатым доме, прызначаны для чаяпіцця (уст.).

ЧАЙНВО́РД, -а, *М.* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Род задачы-галаваломкі на адгадванне слоў, размешчаных у клетачках такім чынам, што апошняя літара папярэдняга слова з'яўляецца першай літарай наступнага і г.д. ‖ *прым.* **чайнво́рдны,** -ая, -ае.

ЧА́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Пасудзіна з носікам і ручкай для заваркі чаю або для гатавання вады. *На пліце кіпеў ч.* ‖ *памянш.* **ча́йнічак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **ча́йнікавы,** -ая, -ае.

ЧА́ЙНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Пасудзіна для захоўвання сухога чаю.

ЧА́ЙНЫ[1], -ая, -ае: **чайная ружа** — гатунак ружы з кветкамі бледнажоўтага колеру.

ЧА́ЙНЫ[2] *гл.* чай.

ЧАЙХАНА́, -ы́, *мн.* -ы́, -ха́н, *ж.* Чайная ў Сярэдняй Азіі, Іране. ‖ *прым.* **чайха́нны,** -ая, -ае.

ЧАЙХА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Уладальнік чайханы, а таксама той, хто абслугоўвае чайхану. ‖ *ж.* **чайха́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **чайха́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ЧАКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з чаканнем; насцярожаны. *Чакальная поза.*

ЧАКА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (разм.). Пакой для чакання ў якой-н. установе.

ЧАКА́Н[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Штэмпель для выбівання відарысаў на паверхні металічных вырабаў (манет, медалёў і пад.). **2.** Адбітак відарыса на паверхні металічнага вырабу; чаканка. **3.** Слясарны інструмент у выглядзе зубіла, прызначаны для чаканкі. **4.** Старажытная зброя ў выглядзе насаджанага на доўгае дзяржанне молата, што служыла таксама знакам начальніцкай годнасці.

ЧАКА́Н[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Птушка сямейства драздовых. *Чорнагаловы ч.* ‖ *прым.* **чака́навы,** -ая, -ае.

ЧАКА́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што.* **1.** Выбіваць на паверхні металічных вырабаў рэльефны адбітак або ўзор. *Ч. манеты.* **2.** *перан.* Выразна, рэзка аддзяляць адно ад аднаго (крокі, словы, гукі і інш.). *Ч. крок. Ч. словы.* **3.** Апрацоўваць (краі заклёпачных швоў металічных вырабаў; спец.). **4.** Абразаць ці абломваць верхавінкі сцябла або бакавых парасткаў для ўзмацнення пладанашэння і хутчэйшага паспявання; пасынкаваць (спец.). ‖ *зак.* **вычака́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 1 знач.), **адчака́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 1 і 2 знач.), **расчака́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 3 знач.) *і* **прачака́ніць,** -ню, -ніш, -ніць; -нены (да 4 знач.). ‖ *наз.* **чака́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *ж. і* **чака́ненне,** -я, *н.*

ЧАКА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* чаканіць. **2.** *мн.* -і, -нак. Рэльефны адбітак, выкананы на металічным вырабе. *Шабля, упрыгожаная чаканкай.* **3.** Апрацаваная паверхня металу, загладжанае шво, трэшчына і пад. (спец.).

ЧАКА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Прызначаны для чаканкі (у 1 знач.). *Ч. станок.* **2.** Выраблены шляхам чаканкі (у 1 знач.); упрыгожаны чаканкай (у 2 знач.). **3.** *перан.* Ясны, выразны, дакладны. *Ч. крок.* ‖ *наз.* **чака́ннасць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

ЧАКА́НШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па чаканцы (у 1 знач.). ‖ *ж.* **чака́ншчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **чака́ншчыцкі,** -ая, -ае.

ЧАКА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* Аб тым, што мае быць, што павінна адбыцца. *Заўтра чакаецца добрае надвор'е.*

ЧАКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што, з дадан. сказам і без дап.* Знаходзіцца дзе-н., затрымлівацца, разлічваючы на чый-н. прыход, на маючае адбыцца што-н. *Ч. таварыша. Аўтобус чакаў пасажыраў. Гаспадара чакала новая кватэра.* **2.** *чаго, з дадан. сказам і з інф.* Спадзявацца, прадбачваць што-н., разлічваць на што-н. *Ён ужо нічога добрага не чакаў. Ч. вясцей. Ён не чакаў сустрэць тут знаёмага.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *каго-што.* Быць наканаваным каму-н., прадбачыцца (пераважна аб чым-н. непрыемным). *Яго чакалі непрыемнасці. Ніхто не ведае, што яго чакае.* **4. чака́й(це).** Ужыв. як пагроза, як папярэджанне: я табе дам! Я табе пакажу! і пад. *Зноў падмануў? Ну чакай жа!* ◊ **Не чакай дабра** — пра магчымасць бяды, непрыемнасці ад каго-, чаго-н. **Чакаць з мора пагоды** (разм. неадабр.) — спадзявацца, разлічваць на што-н., застаючыся пасіўным; безнадзейна чакаць. **Чакаць не дачакацца** (разм.) — з нецярпеннем, прагна чакаць. ‖ *наз.* **чака́нне,** -я, *н.*

ЧАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прычальны канат для рачнога судна.

ЧАЛАБІ́ТНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* У Расіі да 18 ст.: пісьмовае прашэнне, скарга, якая падавалася на імя цара ці мясцовым уладам.

ЧАЛАБІ́ТЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У Расіі 18 ст.: той, хто падае чалабітную. ‖ *ж.* **чалабі́тчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЧАЛАБІ́ЦЦЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** У Старажытнай Русі: паклон з дакрананнем ілбом да зямлі. **2.** Тое, што і чалабітная.

ЧАЛАВЕ́К, -а, *мн.* лю́дзі, -е́й *і* (*у спалучэнні з колькаснымі словамі*) чалаве́кі, чалаве́к, чалаве́кам, чалаве́камі, (аб) чалаве́ках, *м.* **1.** Найбольш развітая жывая істота, якая валодае дарам мыслення і маўлення, здольнасцю ствараць прылады працы і мэтанакіравана выкарыстоўваць іх у працэсе грамадскай працы. *Ч. — разумная істота. Пяць чалавек.* **2.** Муж; мужчына (разм.). *Пражыла жанчына са сваім чалавекам доўгае жыццё.* **3.** Асоба, якой уласцівы высокія маральныя і інтэлектуальныя якасці. *З яго будзе ч. Жыццё зрабіла з яго чалавека.* **4.** Ужыв. ў значэнні займеннікаў: ён, нехта. *Ч. не агледзецца як міне год. Трэба ратаваць чалавека.* **5.** У часы прыгоннага права: дваровы слуга, лакей, а пазней афіцыянт, слуга ў трактыры. ‖ *памянш.* **чалаве́чак,** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **чалаве́чы,** -ая, -ае (да 1 знач.) ◊ **Божы чалавек** (уст.) — старац. **Добры чалавек** — ласкавы зварот да незнаёмага. **Малады чалавек** — зварот да маладога мужчыны або муж-

чыны маладзейшага ўзросту. ‖ *прым.* **чалавечы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Чалавечая пастаць. Чалавечыя слабасці* (характэрныя для чалавека).

ЧАЛАВЕКА... *і* **ЧАЛАВЕКА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да людзей, да чалавека, напр. *чалавекападобны, чалавекалюбец, чалавекалюбства, чалавеканенавіснік, чалавеканенавісніцкі;* 2) які мае адносіны да магчымасцей ці патрэб аднаго чалавека ў пэўны прамежак часу, напр. *чалавека-адзінка, чалавека-доза, чалавека-змена, чалавека-ложак* (у бальніцы, лячэбным стацыянары).

ЧАЛАВЕ́КА-ГАДЗІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -дзін, *ж.* Адзінка ўліку рабочага часу, якая вымяраецца колькасцю працы, выкананай адным чалавекам за адну рабочую гадзіну.

ЧАЛАВЕ́КА-ДЗЕ́НЬ, -дня́, *мн.* -дні́, -дзён, *м.* Адзінка ўліку рабочага часу, якая вымяраецца колькасцю працы, выкананай адным чалавекам за рабочы дзень.

ЧАЛАВЕКАЛЮ́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Тое, што і чалавекалюбец.

ЧАЛАВЕКАЛЮ́БЕЦ, -бца, *мн.* -бцы, -бцаў, *м.* Той, хто любіць людзей, гатовы дапамагчы ім; гуманіст.

ЧАЛАВЕКАЛЮБІ́ВЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які любіць людзей; надзелены чалавекалюбствам.

ЧАЛАВЕКАЛЮ́БНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Тое, што і чалавекалюбівы.

ЧАЛАВЕКАЛЮ́БСТВА, -а, *н.* (кніжн.). Любоў да людзей; гуманнасць.

ЧАЛАВЕКАНЕНАВІ́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто ненавідзіць людзей, чалавецтва. ‖ *ж.* **чалавеканенаві́сніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧАЛАВЕКАНЕНАВІ́СНІЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Нянавісць да людзей, да чалавецтва. ‖ *прым.* **чалавеканенаві́сніцкі**, -ая, -ае.

ЧАЛАВЕКАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны на чалавека. ◊ **Чалавекападобныя малпы** — назва сямейства малпаў, да якіх адносяцца гарылы, арангутан, шымпанзэ і гібон.

ЧАЛАВЕ́ЦТВА, -а, *н.* Людзі планеты, чалавечы род; чалавечае грамадства.

ЧАЛАВЕ́ЧА, *клічная форма ад наз.* «чалавек», *м.* (разм.). Ужыв. як ветлівы зварот да незнаёмага мужчыны. *Адкуль ты, чалавеча?*

ЧАЛАВЕ́ЧНЫ, -ая, -ае. Дастойны чалавека, уважлівы, чулы, душэўны; гуманны. *Чалавечныя адносіны да людзей. Ён паступіў чалавечна* (прысл.) *ў гэтай сітуацыі.* ‖ *наз.* **чалаве́чнасць**, -і, *ж.*

ЧАЛАВЕ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чалавек. **2.** Тое, што і чалавечны. *Чалавечыя адносіны. Паступіць па-чалавечы* (прысл.).

ЧАЛАВЕ́ЧЫНА[1], -ы, *м.* і *ж.* (разм., жарт. ці неадабр.). Тое, што і чалавек (у 1 і 3 знач.).

ЧАЛАВЕ́ЧЫНА[2], -ы, *ж.* (разм.). Мяса чалавека як ежа для драпежных звяроў.

ЧАЛЕ́СНІКІ, -аў. Адтуліна, жарало за прыпечкам у печы. *Чыгун ледзь пралез у ч.* ‖ *прым.* **чале́снічны** -ая, -ае *і* **чале́снікавы**, -ая, -ае.

ЧА́ЛІЦЬ, -лю, -ліш, -ліць; *незак., што* (спец.). Прыцягваючы, прымацоўваць чалам. *Ч. баржу.* ‖ *наз.* **ча́ленне**, -я, *н.*

ЧАЛМА́, -ы́, *мн.* чалмы́, ча́лмаў, чалма́м, *ж.* Мужчынскі галаўны ўбор у мусульман: доўгі кавалак тканіны, абгорнуты некалькі разоў вакол галавы. ‖ *прым.* **чалмо́вы**, -ая, -ае.

ЧАЛО́, -а́, *мн.* чо́лы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) чалы́, чо́лаў, *н.* (высок.). Лоб. *Высокае ч.*

ЧАЛЯДЗІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (гіст.). **1.** Дваровы чалавек, слуга ў панскім доме. **2.** Той, хто належыць да чэлядзі (у 1 знач.).

ЧАЛЯДЗІ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Тое, што і чалядзін (у 1 знач.). ‖ *ж.* **чалядзі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЧАЛЯ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Рамеснік у цэхавага майстра ў феадальных гарадах Беларусі, Літвы, Польшчы. ‖ *прым.* **чаля́дніцкі**, -ая, -ае.

ЧАМАДА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дарожная скрынка (са скуры, фібры і пад.) з адкідным вечкам і ручкай для перавозкі рэчаў і багажу. ‖ *памянш.* **чамада́нчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **чамада́нны**, -ая, -ае. *Ч. настрой* (перан. калі думаюць ужо толькі пра зборы, пра ад'езд; разм. жарт.).

ЧАМУ́[1], *прысл.* **1.** *пытальнае.* З якой прычыны. *Чаму ты спазніўся?* **2.** *адноснае.* Ужыв. ў якасці злучальнага слова ў дапаўняльных сказах і адпавядае словам: па якой прычыне. *Хварэў, чаму і не прыйшоў.* **3.** *у знач. злуч.* Далучае сказы са значэннем выніку і адпавядае словам: таму, у выніку гэтага.

ЧАМУ[2] *гл.* што[1].

ЧАМУ́-НЕ́БУДЗЬ[1], *прысл.* Па якой-небудзь прычыне.

ЧАМУ́-НЕ́БУДЗЬ[2] *гл.* што-небудзь.

ЧАМУ́СЬ, *прысл.* (разм.). Тое, што і чамусьці[1].

ЧАМУ́СЬЦІ[1], *прысл.* Па нейкай прычыне, чагосьці. *Усе сабраліся, а ён чамусьці не прыйшоў.*

ЧАМУ́СЬЦІ[2] *гл.* штосьці[1].

ЧАМЯРЫ́ЦА, -ы, *ж.* Травяністая ядавітая лугавая расліна сямейства лілейных, з тоўстым карэнішчам, буйным востраканечным лісцем і мяцёлкамі кветак. ‖ *прым.* **чамяры́чны**, -ая, -ае. *Ч. корань.*

ЧАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Вялікая драўляная або металічная пасудзіна, якая нагадвае бак. ‖ *прым.* **чанавы́**, -а́я, -о́е. *Ч. пасол рыбы.*

ЧАПА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). **1.** Дакранацца, датыкацца да чаго-н. *Не чапайся!* **2.** Прыставаць да каго-н. *Віця прасіў не чапацца, а то паскардзіцца настаўніцы.*

ЧА́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Ісці павольна, не спяшаючыся. *Давялося ч. звыш дваццаці кіламетраў.*

ЧАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Дакранацца, датыкацца да каго-, чаго-н. *Не чапай рукамі!* **2.** *што.* Браць, карыстацца (разм.). *Не чапай майго нічога.* **3.** *каго-што.* Закранаць, турбаваць, крыўдзіць (разм.). *Не чапай яго, няхай спіць.* **4.** *каго-што.* Умешвацца ў чые-н. справы, прыставаць да каго-н. (разм.). *Не чапай дзяцей, хай гуляюць.* **5.** *каго-што.* Знішчаць, вынішчаць, прыносіць шкоду каму-, чаму-н. *Воўк падышоў блізка, але авечак не чапаў.*

ЧАПЕ́ЛЬНЫ *гл.* чапяла.

ЧАПЕ́Ц, -пца́, *мн.* -пцы́, -пцо́ў, *м.* Лёгкі галаўны ўбор у выглядзе шапачкі, завязанай пад барадой, які раней насілі замужнія жанчыны. ‖ *памянш.* **чэ́пчык**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **чапе́чны**, -ая, -ае *і* **чапцо́вы**, -ая, -ае.

ЧАПІ́ЦЦА, чаплю́ся, чэ́пішся, чэ́піцца; *незак.* (разм.). Прыдзірацца, прыставаць да каго-н. *Чаго ты чэпішся да яго?*

ЧАПІ́ЦЬ, чаплю́, чэ́піш, чэ́піць; *зак., каго-што* і *чаго* (разм.). Закрануць, зачапіць. *Куля чапіла косць нагі.*

ЧА́ПЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Вялікая балотная птушка сямейства галянастых з вялікай дзюбай і доўгай шыяй.

ЧАПЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак.* **1.** *за каго-што.* Кранацца, датыкацца, зачэпліваючы што-н. *Кузаў машыны чапляўся за галіны.* **2.** *за каго-што.* Хапацца, трымацца за што-н.; падчэпліваца, павісаць на чым-н. *Ч. на плот. Дзяцел чапляецца кіпцюрамі за кару. Ч. на падножку трамвая.* **3.** *перан., за што.* Імкнуцца любым чынам утрымаць, зберагчы што-н.; выкарыстаць усе сродкі, магчымасці для дасягнення чаго-н. *Усё старое ўпарта чапляецца за жыццё.* **4.** *перан., да каго-чаго.* Прыставаць, прыдзірацца да каго-, чаго-н. (разм.). *Чаго ты да мяне чапляешся?* ‖ *наз.* **чапля́нне**, -я, *н.*

ЧАПЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* **1.** *за каго-што.* Тое, што і чапляцца (у 1 знач.). **2.** *што.* Падчэпліваць, браць чым-н. вострым. *Ч. скварку на відэлец.* **3.** *што на што.* Вешаць (разм.). *Ч. фіранкі.* **4.** *што.* Надзяваць што-н. непатрэбнае, лішняе (разм.). *Яна што папала чапляе на сябе.* ‖ *наз.* **чапля́нне**, -я, *н.*

ЧАПРА́К, -у́, *м.* Найбольш тоўстая і моцная частка скуры на спіне жывёлы, што ідзе на выраб падэшвы і на тэхнічныя патрэбы. ‖ *прым.* **чапра́чны**, -ая, -ае.

ЧАПУРЫ́СТЫ, -ая, -ае (разм.). Які любіць чапурыцца, прыбірацца. ‖ *наз.* **чапуры́стасць**, -і, *ж.*

ЧАПУРЫ́ЦЦА, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца; *незак.* (разм.). Прыхарошвацца, прыбірацца. *Дзяўчаты чапурыліся на гулянне.* ‖ *зак.* **прычапуры́цца**, -ру́ся, -ры́шся, -ры́цца; -ры́мся, -рыце́ся, -ра́цца.

ЧАПУРЫ́ЦЬ, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; *незак., каго-што* (разм.). Прыхарошваць, прыбіраць. ‖ *зак.* **прычапуры́ць**, -ру́, -ры́ш, -ры́ць; -ры́м, -рыце́, -ра́ць; -ро́ны.

ЧАПЯЛА́, -ы́, *мн.* чапёлы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) чапялы́, -пёл, *ж.* Спецыяльна загнутая на канцы лапатачка з ручкай для захоплівання гарачай скаварады. ‖ *прым.* **чапяльны́**, -а́я, -о́е *і* **чапе́льны**, -ая, -ае.

ЧАПЯЛЬНІ́К, чапельніка́, *мн.* чапельнікі́, чапельніко́ў, *м.* Ручка чапялы.

ЧА́РА, -ы, *мн.* -ы, чар, *ж.* (уст., паэт.). Шкляная пасудзіна для піцця віна, часта з рознымі ўпрыгожаннямі. ‖ *памянш.* **ча́рачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЧАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* **1.** Паводле забабонных уяўленняў: уздзейнічаць чарамі, магічнымі прыёмамі на людзей. **2.** *перан., каго-што.* Захапляць, вабіць, узбуджаць подзіў. *Дзяўчына чаравала ўсіх сваёй прыгажосцю.* ‖ *наз.* **чарава́нне**, -я, *н.*

ЧАРАВІ́КІ, -аў, *адз.* чараві́к, -а, *м.* Невысокі, да шчыкалаткі і крыху вышэй, скураны абутак на шнурках. ‖ *памянш.* **чараві́чкі**, -аў, *адз.* -чак, -чка, *м.* ‖ *прым.* **чараві́чны**, -ая, -ае.

ЧАРАДА́, -ы́, *ДМ* -дзе́, *мн.* чаро́ды *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) чарады́, чаро́д, *ж.* **1.** Статак, гурт жывёл аднаго віду. *Ч. авечак. Ч. кароў.* **2.** Гурт, натоўп (людзей). *Ч. хлопчыкаў. Ч. мужчын.* **3.** Рад аднародных прадметаў, істот, якія размяшчаюцца або рухаюцца адзін за адным. *Ч. машын. Ч. хмар. Думкі плылі чарадой* (перан.).

4. Чарга, месца, час каго-н. у якім-н. парадку (разм.). *Заўтра яго ч. пасвіць кароў.*

ЧАРАДЗЕЙ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Вядзьмар, чараўнік (уст.). **2.** *перан.* Той, хто зачароўвае, захапляе чым-н. ‖ *ж.* **чарадзейка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -дзеек. ‖ *прым.* **чарадзейскі,** -ая, -ае.

ЧАРАДЗЕЙНЫ, -ая, -ае. **1.** Які валодае магічнай, звышнатуральнай сілай. *Чарадзейнае зелле.* **2.** Які захапляе, чаруе. *Чарадзейная сіла слова.* ‖ *наз.* **чарадзейнасць,** -і, *ж.*

ЧАРАДЗЕЙСТВА, -а, *н.* **1.** Вядзьмарства, чары (уст.). **2.** *перан.* Тое, што і чары (у 2 знач.).

ЧАРАМША, -ы, *ж.* Від дзікарослай цыбулі, па смаку і паху падобнай на часнок; мядзведжая цыбуля.

ЧАРАНКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны; *незак., што* (спец.). Прышчэпліваць і вырошчваць расліны пры дапамозе чаранкоў. ‖ *зак.* **адчаранкаваць,** -кую, -куеш, -куе; -куй; -каваны. ‖ *наз.* **чаранкаванне,** -я, *н.*

ЧАРАНОК, -нка, *мн.* -нкі, -нкоў, *м.* **1.** Частка сцябла, галінкі з пупышкамі ад расліны, прызначаная для прышчэпкі і пасадкі. **2.** Вузкая частка ліста, якая злучае яго са сцяблом. ‖ *прым.* **чаранковы,** -ая, -ае.

ЧАРАПАХА, -і, *ДМ* -пасе, *мн.* -пах, *ж.* **1.** Жывёліна атрада паўзуноў, пакрытая касцявым панцырам, якая вельмі павольна рухаецца на кароткіх лапах, што могуць разам з галавой і хвастом уцягвацца ў панцыр. *Марская ч.* **2.** *зб.* Рагавыя пласцінкі панцыра гэтай жывёлы, а таксама вырабы з такіх пласцінак. ‖ *памянш.* **чарапашка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* ‖ *прым.* **чарапахавы,** -ая, -ае *і* **чарапашы,** -ая, -ае.

ЧАРАПАШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** *гл.* чарапаха. **2.** Насякомае атрада клапоў, небяспечны шкоднік злакавых раслін.

ЧАРАПАШЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чарапаха. **2.** *перан.* Вельмі павольны. *Ч. крок. Чарапашыя тэмпы работы.*

ЧАРАПІЦА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Дахавы матэрыял у выглядзе абпаленых гліняных або цэментных пласцінак або плітак з пазамі. *Дом пакрыты чарапіцай.* **2.** Асобная такая пласцінка. ‖ *прым.* **чарапічны,** -ая, -ае. *Ч. завод.*

ЧАРАПІЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чарапіца. **2.** Зроблены з чарапіцы, пакрыты чарапіцай. *Ч. дах.*

ЧАРАПІЧЫНА, -ы, *мн.* -ы, -чын, *ж.* (разм.). Тое, што і чарапіца (у 2 знач.).

ЧАРАПНЫ *гл.* чэрап.

ЧАРАПОК[1], -пка, *мн.* -пкі, -пкоў, *м.* Абломак, асколак разбітай глінянай, чыгуннай, шкляной пасудзіны. ‖ *прым.* **чарапковы,** -ая, -ае.

ЧАРАПОК[2], -пка, *мн.* -пкі, -пкоў, *м.* (разм. груб.). Тое, што і чэрап (у 1 знач.). *Ляснік даганяў парубшчыка і загрэў па чарапку.*

ЧАРАЎНІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** У казках і павер'ях: той, хто валодае чарамі; вядзьмар. *Злы ч. ператварае чалавека ў жабу.* **2.** Знахар, лекар-самавучка, які лечыцца нібыта з дапамогай вядзьмарства, чараў. **3.** *перан.* Чалавек, здольны захапіць чым-н., зачараваць. *Ч. слова. Ч. беларускай паэзіі.* ‖ *прым.* **чараўніцкі,** -ая, -ае.

ЧАРАЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Паводле казак і павер'яў — жанчына, якая здольна чараваць, вядзьмарыць. **2.** Знахарка, лекар-самавучка. **3.** *перан.* Вельмі прыгожая жанчына. ‖ *прым.* **чараўніцкі,** -ая, -ае.

ЧАРАЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Сіла, дзеянні чараўніка; вядзьмарства, чары (уст.). **2.** Дзеянні знахара шляхам замоў; знахарства. ‖ *прым.* **чараўніцкі,** -ая, -ае *і* **чараўнічы,** -ая, -ае.

ЧАРАЎНІЧЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чараўніцтва. **2.** *перан.* Які выклікае захапленне, зачароўвае; чароўны. *Чараўнічыя мясціны палачанскіх азёраў.*

ЧАРАХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Моцна стукнуць па чым-н. *Ч. пугаўём па патыліцы.* **2.** Стрэліць кароткай чаргой з аўтаматычнай зброі. *Ч. з аўтамата.* **3.** Разануць чым-н. вострым. *Ч. нажом па пальцах.*

ЧАРАЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Адна сцябліна чароту.

ЧАРАЦЯНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Пеўчая птушка атрада вераб'іных, якая жыве ў чароце і ўзбярэжных кустах. *Трашчаць няспынна чарацянкі.*

ЧАРВА, -ы, *ж., зб.* (спец.). Лічынкі пчол.

ЧАРВІВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Станавіцца чарвівым. *Грыбы чарвівеюць.* ‖ *зак.* **зачарвівець,** -ее, **счарвівець,** -ее *і* **ачарвівець,** -ее.

ЧАРВІВЫ, -ая, -ае. Паточаны чарвямі, з чарвямі ўнутры. *Ч. яблык. Ч. грыб.* ‖ *наз.* **чарвівасць,** -і, *ж.*

ЧАРВІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -віць; *незак.* (спец.). Адкладваць яйцы, пладзіць чарву (пра пчол).

ЧАРВЯК, -а, *мн.* -і, -оў *і* чэрві, чарвей, *м.* **1.** Беспазваночны паўзучы жывёльны арганізм з доўгім мяккім целам, без канечнасцей і ярка выражанай галавы. **2.** *перан.* Пра нікчэмнага, агіднага чалавека (пагард.). **3.** *перан., чаго.* У спалучэнні са словамі, якія абазначаюць пачуццё, стан і пад., выражае пастаянства і пакутлівасць гэтага пачуцця, стану. *Яго мучыў ч. нуды.* **4.** Від шрубы для перадачы вярчэння ў некаторых механізмах (спец.). ○ **Дажджавы чарвяк** — чырвоны земляны чарвяк. **Раснічныя чэрві** — клас плоскіх чарвей з целам, пакрытым раснічкамі. **Шаўкавічны чарвяк** — вусень тутавага шаўкапрада. ◊ **Замарыць чарвяка** (разм.) — злёгку перакусіць, прагнаць голад. **Карміць чарвей** (разм.) — пра памёршага, закапанага. ‖ *памянш.* **чарвячок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* (у 1, 2 і 3 знач.). ‖ *прым.* **чарвяковы,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **чарвячны,** -ая, -ае (да 4 знач.). *Чарвячная перадача.*

ЧАРГА, -і, *ДМ* -рзе, *мн.* чэргі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) чаргі, чэргаў, *ж.* **1.** Парадак, паслядоўнасць у руху каго-, чаго-н. *Стаяць у чарзе за білетамі.* **2.** Чыё-н. месца ў такім парадку. *Прапусціць сваю чаргу.* **3.** Людзі, якія размясціліся паслядоўна адзін за адным з якой-н. мэтай. *У касу была вялікая ч.* **4.** Спіс асоб, якія павінны атрымаць што-н. у парадку чарговасці. *Ч. на атрыманне кватэр.* **5.** Пэўная колькасць патронаў, выпушчаных кулямётам, аўтаматам за адзін прыём. *Аўтаматная ч.* ◊ **Жывая чарга** — чарга, якая патрабуе абавязковай прысутнасці ўсіх, хто заняў яе. **Заняць чаргу** — стаць або запісацца ў чаргу за чым-н. **У сваю чаргу** — са свайго боку; адпаведна.

ЧАРГАВАЦЦА, -гуюся, -гуешся, -гуецца; -гуйся; *незак.* **1.** Паслядоўна, па чарзе замяняцца адно другім; перыядычна паўтарацца. **2.** У лінгвістыцы, пра гукі: заканамерна замяняцца адзін другім у каранях або афіксах роднасных слоў або форм. ‖ *наз.* **чаргаванне,** -я, *н.*

ЧАРГАВАЦЬ, -гую, -гуеш, -гуе; -гуй; *незак., каго-што.* Паслядоўна змяняць адно другім, размяшчаць адно за адным. *Ч. работу з адпачынкам.* ‖ *наз.* **чаргаванне,** -я, *н.*

ЧАРГОВЫ, -ая, -ае. **1.** Наступны за папярэднім. *Чарговае заданне. Ч. аўтобус будзе праз гадзіну.* **2.** Які адбываецца рэгулярна, у пэўнай паслядоўнасці. *Чарговая сесія.* **3.** Які паўтараецца рэгулярна час ад часу. *Чарговая сустрэча.* ‖ *наз.* **чарговасць,** -і, *ж.*

ЧАРДАШ, -а *і* **ЧАРДАШ,** -а, *м.* Венгерскі народны танец, а таксама музыка ў рытме гэтага танца.

ЧАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Невялікая шкляначка, часта на ножцы, прызначаная для піцця спіртных напіткаў. **2.** Спіртное; выпіўка (разм.). *Ён ніколі не адказваўся ад чаркі.* ‖ *памянш.* **чарачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* ‖ *прым.* **чарачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). ◊ **Глядзець у чарку** (разм. іран.) — любіць выпіць. **Пад чаркай** (быць) (разм.) — п'яным (быць). **Заглядаць у чарку** (разм. іран.) — выпіваць.

ЧАРЛЬСТОН, -а, *м.* Амерыканскі танец з чатырохдольным рытмам, а таксама музыка да гэтага танца.

ЧАРНА... (*гл.* **чорна...**). Першая частка складаных слоў, ужыв. замест «чорна...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *чарнабровы, чарнакрылы, чарнабурка.*

ЧАРНАБРОВЫ, -ая, -ае. З чорнымі бровамі. *Чарнабровая дзяўчына.*

ЧАРНАБУРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (разм.). Чорна-бурая ліса, а таксама футра, каўнер з такой лісы. *Паліто з чарнабуркай.*

ЧАРНАВАТА-... Першая частка складаных слоў са знач. з чорным адценнем, напр. *чарнавата-ліловы, чарнавата-сіні, чарнавата-фіялетавы.*

ЧАРНАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* Чарнавы рукапіс. *Апавяданне ў чарнавіку. Ч. сачынення.*

ЧАРНАВОКІ, -ая, -ае. З чорнымі вачамі. *Ч. хлопец.*

ЧАРНАВУСЫ, -ая, -ае. З чорнымі вусамі. *Ч. мужчына.*

ЧАРНАВЫ, -ая, -ое. **1.** Напісаны начарна, не канчаткова. *Ч. варыянт рукапісу.* **2.** Прызначаны для запісу начарна. *Ч. сшытак.* **3.** Дапаможны, падсобны (пра работу, разм.). **4.** Звязаны з першапачатковай стадыяй вытворчасці. *Чарнавая фрэзероўка.* **5.** Са значнай колькасцю прымесей (пра металы, спец.). *Чарнавая медзь.*

ЧАРНАГОРЦЫ, -аў, *адз.* -рац, -рца, *м.* Паўднёваславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Чарнагорыі, што ўваходзіць у Югаславію. ‖ *ж.* **чарнагорка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **чарнагорскі,** -ая, -ае.

ЧАРНАГРЫВЫ, -ая, -ае. З чорнай грывай. *Ч. конь.*

ЧАРНАЗЁМ, -у, *м.* Урадлівая перагнойная глеба цёмнага колеру. ‖ *прым.* **чарназёмны,** -ая, -ае.

ЧАРНАКНІЖЖА, -а, *н.* (уст.). Чараўніцтва, вядзьмарства, заснаванае нібы на сувязі

ведзьмара, чарнакніжніка з т.зв. «нячыстай сілай», д'яблам. ‖ *прым.* **чарнакніжны,** -ая, -ае.

ЧАРНАКНІЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Той, хто займаўся чарнакніжжам.

ЧАРНАЛЕ́ССЕ, -я, *н.* Ліставы лес.

ЧАРНАМА́ЗЫ, -ая, -ае (разм.). Смуглявы і чорнавалосы. *Ч. хлопчык.*

ЧАРНАМО́РАЦ, -рца, *мн.* -рцы, -рцаў, *м.* Марак чарнаморскага флоту.

ЧАРНАПЛО́ДНЫ, -ая, -ае: **чарнаплодная рабіна** — дрэва або куст сямейства ружакветных, з лілова-чорнымі пладамі (ягадамі), а таксама самі ягады.

ЧАРНАРЫ́ЗНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (уст.). Манах, чарнец.

ЧАРНАСКУ́РЫ, -ая, -ае. З цёмнай, чорнай скурай.

ЧАРНАСЛІ́Ў, -ліву, *м., зб.* Сушаныя плады слівы асобага сорту.

ЧАРНАСО́ЦЕНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* У царскай Расіі: крайні рэакцыянер, шавініст [першапачаткова пра членаў манархічных пагромных паліцэйскіх арганізацый, так званых чорных соцень].

ЧАРНАСО́ЦЕННЫ, -ая, -ае. Уласцівы чарнасоценцам, рэакцыйна-шавіністычны.

ЧАРНАТА́ *гл.* чорны.

ЧАРНЕ́Ц, -няца́, *мн.* -няцы́, -няцо́ў, *м.* (уст.). Манах. ‖ *ж.* **чарні́ца,** -ы, *мн.* -ы, -ні́ц.

ЧАРНЕ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́ецца; *незак.* Тое, што і чарнець (у 2 знач.). *Удалечыні чарнелася сцяна лесу.*

ЧАРНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца чорным, цёмным або чарнейшым, цямнейшым. *Золата не чарнее. Смуглявы твар ад сонца яшчэ больш чарнеў.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вылучацца сваім колерам (пра што-н. чорнае, цёмнае). *На гарызонце чарнеў лес.* ‖ *зак.* **счарне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.) *і* **пачарне́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 знач.).

ЧАРНІ́ЛА, -а, *н.* Водны раствор якога-н. каляровага рэчыва, прызначанага для пісання. *Пісаць чарнілам. Чорнае ч.* ○ **Сімпатычнае чарніла** — бясколерная або слаба афарбаваная вадкасць, якая выкарыстоўваецца ў тайнай перапісцы. ‖ *прым.* **чарні́льны,** -ая, -ае. *Ч. прыбор. Чарнільная пляма.* ○ **Чарнільны арэшак** — арэхападобная чорная нарасць на лісці дуба і некаторых іншых дрэў, якая раней служыла для вырабу чарніла. ◊ **Чарнільная душа** (уст. неадабр.) — пра канцылярскага чыноўніка-фармаліста.

ЧАРНІ́ЛІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ліц, *ж.* Невялікая спецыяльная пасудзіна для чарніла. *Шкляная ч.*

ЧАРНІЛЬНА-... Першая частка складаных слоў са знач. з чарнільным адценнем, напр. *чарнільна-ліловы, чарнільна-чорны.*

ЧАРНІ́ЦЫ, -ні́ц, *адз.* чарні́ца, -ы, *ж.* **1.** Кустовая дзікарослая ягадная расліна сямейства брусні́чных. **2.** Чорна-сінія ягады гэтай расліны. *Кампот з чарніц.* ‖ *прым.* **чарні́чны,** -ая, -ае.

ЧАРНІ́ЦЬ, чарню́, чэ́рніш, чэ́рніць; чэ́рнены; *незак.* **1.** *каго-што.* Рабіць чорным, фарбаваць у чорны колер. *Ч. бровы.* **2.** *перан., каго-што.* Няславіць, ганьбаваць каго-, што-н. *Не трэба ч. людзей.* **3.** *што.* Тое, што і вараніць. ‖ *зак.* **счарні́ць,** счарню́, счэ́рніш, счэ́рніць; счэ́рнены (да 1 і 2 знач.), **зачарні́ць,** зачарню́, зачэ́рніш, зачэ́рніць; зачэ́рнены (да 1 знач.), **начарні́ць,** начарню́, начэ́рніш, начэ́рніць; начэ́рнены (да 1 знач.) *і* **ачарні́ць,** ачарню́, ачэ́рніш, ачэ́рніць; ачэ́рнены (да 2 знач.). ‖ *наз.* **чарне́нне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ЧАРНІ́ЧНІК, -у, *м.* Сцёблы, кусцікі, на якіх растуць чарніцы, а таксама месца, зарослае кустамі чарніц.

ЧАРНО́БЫЛЬ, -ю, *м.* Шматгадовая травяністая расліна сямейства складанакветных з чырванавата-бурым сцяблом; разнавіднасць палыну. ‖ *прым.* **чарно́быльны,** -ая, -ае.

ЧАРНО́ТА *гл.* чорны.

ЧАРНУ́ШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Аднагадовая травяністая расліна сямейства казяльцовых, чорнае насенне якой выкарыстоўваецца як вострая прыправа. *Хлеб з чарнушкай.* ‖ *прым.* **чарну́шкавы,** -ая, -ае.

ЧАРНУ́ШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Смуглая чорнавало́сая, чарнавокая жанчына, дзяўчынка.

ЧАРНЯ́ВЫ, -ая, -ае. Цёмнавалосы. *Ч. хлопчык.*

ЧАРО́МХА, -і, *ДМ* -мсе, *ж.* Дрэва ці куст сямейства ружакветных з сабранымі ў гронкі белымі пахучымі кветкамі і чорнымі даўкімі на смак ягадамі. ‖ *прым.* **чаро́мхавы,** -ая, -ае. *Ч. куст. Чаромхавае варэнне.*

ЧАРО́ПКА[1], -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Тое, што і чарапок[1].

ЧАРО́ПКА[2], -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* (разм. груб.). Тое, што і чэрап (у 1 знач.); галава.

ЧАРО́Т, -у, *М* -ро́це, *мн.* чараты́, чарато́ў, *м.* Высокая вадзяная або балотная расліна сямейства асаковых, а таксама зараснік гэтай расліны. ‖ *прым.* **чаро́тавы,** -ая, -ае *і* **чараця́ны,** -ая, -ае.

ЧАРО́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Надзвычайна прыгожы; які зачароўвае, захапляе. *Чароўная дзяўчына. Чароўная музыка.* **2.** Які мае адносіны да чараў (у 1 знач.), казачны, таемны. *Чароўная сіла. Чароўная папараць-кветка.* ‖ *наз.* **чаро́ўнасць,** -і, *ж.*

ЧАРО́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Тое, што і чараціна.

ЧАРО́ЦІСТЫ, -ая, -ае. Парослы чаротам. *Чароцістае балота.*

ЧАРПА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Вялікая і глыбокая металічная лыжка, якой разліваюць страву, а таксама невялікая каструлька з ручкай; коўшык. **2.** Частка землярыйнай машыны, механізма ў выглядзе каўша. ‖ *прым.* **чарпако́вы,** -ая, -ае (спец.).

ЧАРПА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Прылада, пасудзіна для чэрпання. *Выліць з лодкі ваду чарпалкай.*

ЧАРПА́ЛЬНЫ *гл.* чэрпаць.

ЧАРСЦВЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца чэрствым (у 1 знач.), чарсцвейшым. *Хлеб чарсцвее.* **2.** *перан.* Станавіцца бяздушным, траціць чуласць, спагадлівасць. *Людзі з цяжкім лёсам не чарсцвеюць душой.* ‖ *зак.* **счарсцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е, **зачарсцве́ць,** -е́е (да 1 знач.), **учарсцве́ць,** -ее (да 1 знач.), **ачарсцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 2 знач.) *і* **пачарсцве́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е. ‖ *наз.* **чарсцве́нне,** -я, *н.*

ЧАРТАПАЛО́Х, -у, *М* -ло́се, *м.* Шматгадовая калючая расліна сямейства складанакветных з перыста-рассечаным лісцем і пурпурова-сінімі кветкамі. *Каля паркана буяў ч. і палын.* ‖ *прым.* **чартапало́хавы,** -ая, -ае.

ЧАРТАЎШЧЫ́НА, -ы, *ж.* **1.** *зб.* Паводле забабонных уяўленняў: усё тое, што звязана з нячыстай сілай. **2.** *перан.* Нешта неверагоднае, незразумелае, недарэчнае (разм.). *Усю ноч вярзлася нейкая ч.*

ЧАРТО́ЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чорт. **2.** Пракляты, ненавісны, страшэнны. **3.** Незвычайна моцны па ступені свайго праяўлення, непрыемны (разм.). *Чартоўская пагода. Ч. характар.*

ЧАРТЫХА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* (разм.). Лаяцца, памінаючы чорта. ‖ *аднакр.* **чартыхну́цца,** -нуся, -не́шся, -не́цца; -нёмся, -няце́ся, -ну́цца; -ні́ся. ‖ *наз.* **чартыха́нне,** -я, *н.*

ЧА́РТЭР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У міжнародных марскіх, паветраных, сухапутных перавозках: дагавор на арэнду транспартнага сродку на вызначаны рэйс або тэрмін. ‖ *прым.* **ча́ртэрны,** -ая, -ае. *Ч. рэйс.*

ЧАРЦЁЖ, -цяжа, *мн.* -цяжы́, -цяжо́ў, *м.* Графічнае адлюстраванне рысамі на плоскасці якога-н. збудавання, агрэгата, дэталі і пад. *Ч. пяціпавярховага дома.*

ЧАРЦЁЖНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па чарчэнню. ‖ *ж.* **чарцёжніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **чарцёжніцкі,** -ая, -ае.

ЧАРЦЁЖНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да чарчэння; прызначаны для чарчэння. *Чарцёжныя работы. Ч. стол.*

ЧАРЦІ́ЦЬ, чарчу́, чэ́рціш, чэ́рціць; чэ́рцім, чэ́рціце, чэ́рцяць; чэ́рчаны; *незак., што.* **1.** Праводзіць лінію, рысу. *Ч. лініі ў сшытку. Ч. круг цыркулем.* **2.** Рабіць чарцёж чаго-н. *Ч. план дома.* ‖ *зак.* **начарці́ць,** -чарчу́, -чэ́рціш, -чэ́рціць; -чэ́рцім, -чэ́рціце, -чэ́рцяць; -чэ́рчаны. ‖ *наз.* **чарчэ́нне,** -я, *н.*

ЧАРЦЯНЯ́ *і* ЧАРЦЯНЁ, -няці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* **1.** Паводле забабонных уяўленняў: дзіцяня чорта; маленькі чорт. **2.** *перан.* Пра гарэзлівае, свавольнае дзіця (разм.). ‖ *прым.* **чарцяня́чы,** -ая, -ае.

ЧА́РЫ, -аў. **1.** Чарадзейства, чараўніцтва. *Яна ведала нейкія ч.* **2.** Прывабнасць, чароўнасць, абаянне. *Ім валодалі непазбы́ўныя ч.*

ЧАРЭ́НЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Верхняя знешняя частка рускай печы, ляжанка. *Грэцца на чарэні.* **2.** Гарызантальная паверхня ўнутры рускай печы, под. ‖ *прым.* **чарэ́невы,** -ая, -ае.

ЧАРЭ́ШНЯ, -і, *мн.* -і, -шань, *ж.* Пладоваягаднае дрэва, падобнае на вішню, а таксама ягады яго. ‖ *прым.* **чарэ́шневы,** -ая, -ае. *Чарэшневая костачка. Чарэшневае варэнне.*

ЧАС, -у, *м.* **1.** Бесперапынная і пастаянная змена мінут, гадзін, дзён і пад. *Ішоў ч. і наступіла лета. Ч. не стаіць на месцы.* **2.** Прамежак пэўнай працягласці, у які адбываецца што-н., паслядоўная змена гадзін, дзён, гадоў і пад. *Скараціць ч. вучобы. Позні ч. Вольны ч.* **3.** Нейкі пэўны момант, у які што-н. адбываецца. *Ч. абеду. Вызначыць ч. сходу.* **4.** Перыяд, эпоха. *Даваенны ч. З незапамятных часоў.* **5.** Пара дня, года. *Вячэрні ч. Летні ч.* **6.** Зручны момант, спрыяльная пара для чаго-н. *Упусціць ч. уборкі. Самы ч. пайсці ў адпачынак. Ч. сеяць.* **7.** У філасофіі: адна з асноўных аб'ектыўных форм (поруч з прасторай) існавання матэрыі. *Па-за часам і прасторай няма руху матэрыі.* **8.** У граматыцы: катэгорыя дзеяслова, якая выражае адносіны дзеяння або стану да моманту гаворкі або да якога-н. іншага моманту. *Цяперашні ч. Прошлы ч. Будучы ч.* ○ **Каменданцкі час** — забарона без асобага дазволу з'яўляцца на вуліцах населе-

нага пункта ў пэўны час пры аб'яўленні ваеннага або асаднага становішча. **Машынны час** — час, за які выконваецца работа ці вытворчая аперацыя машынай або механізмам. **Мясцовы час** — час, які ўстанаўліваецца для пэўнага геаграфічнага пояса, раёна, для пэўнай мясцовасці. ◊ **Адзін час** — на працягу нейкага часу; некалі, даўней. **Ад часу да часу; час ад часу** — калі-нікалі, зрэдку. **Без часу** — заўчасна, не пражыўшы адведзены час. **Да часу** — 1) часова; 2) раней тэрміну. **З часам** — у будучым, некалі. **На скорым часе** — неўзабаве, хутка. **На часах** — на апошнім месяцы цяжарнасці (пра жанчыну). **Па часе** — пасля таго, як ужо што-н. здарылася. **Тым часам** — адначасова з гэтым, у той самы час. **У добры час** — пажаданне поспеху, удачы каму-н. **У свой час** — 1) некалі, калісьці, раней, у мінулым; 2) своечасова, калі ў чым-н. будзе патрэба, неабходнасць. **У час** — своечасова, у патрэбны момант. **Час не чакае** — нельга далей адкладваць, трэба спяшацца з выкананнем чаго-н. **Час прабіў** — прыйшла, настала пара для чаго-н. ‖ *прым.* **часавы**, -ая, -ае (да 1, 2 і 6 знач.).

ЧАСАЛІЧЭННЕ, -я, *н.* Спосаб лічэння каляндарнага часу.

ЧАСАЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Прылада для часання воўны, ільну і пад.

ЧАСАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Памяшканне, цэх, у якім чэшуць воўну, лён і пад.

ЧАСАЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца часаннем воўны, ільну і пад. ‖ *ж.* **часальшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **часальшчыцкі,** -ая, -ае.

ЧАСАМ *і* **ЧАСАМІ,** *прысл.* **1.** Іншы раз, калі-нікалі. **2.** *у знач. пабочн. сл.* Дарэчы, між іншым. *Ты, часам (часамі), не ў госці ідзеш?*

ЧАСАНЫ[1], -ая, -ае. Падвергнуты часанню грэбенем, шчоткай. *Ч. лён.*

ЧАСАНЫ[2], -ая, -ае. Падвергнуты часанню сякерай. *Часанае бервяно.*

ЧАСАЦЦА, чашуся, чэшашся, чэшацца; чэшамся, чэшацеся, чэшуцца; чашыся; *незак.* Расчэсваць, часаць валасы; прычэсвацца. ‖ *зак.* **пачасацца,** -чашуся, -чэшашся, -чэшацца; -чашыся. ‖ *наз.* **часанне,** -я, *н.*

ЧАСАЦЬ[1], чашу, чэшаш, чэша; чэшам, чэшаце, чэшуць; чашы; часаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Распраўляць, расчэсваць грэбенем (валасы). *Ч. валасы. Ч. дзіця.* **2.** *што.* Ачышчаць валакно (ільну, канапель), воўну і пад. ад рэштак кастрыцы, аддзяляць лепшае ад горшага пры дапамозе спецыяльных металічных шчотак, грэбеня або часальных машын. *Ч. воўну.* **3.** Хутка ісці, бегчы, энергічна рабіць што-н., бойка гаварыць (разм.). *Хлопец бойка чэша ўпрысядкі.* ‖ *зак.* **пачасаць,** -чашу, -чэшаш, -чэша; -чэшам, -чэшаце, -чэшуць; -чашы; -часаны (да 3 знач.). ‖ *аднакр.* **часануць,** -ну, -нёш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні; -нуты. ‖ *наз.* **часанне,** -я, *н.* (да 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **часальны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.). *Часальная машына.*

ЧАСАЦЬ[2], чашу, чэшаш, чэша; чэшам, чэшаце, чэшуць; чашы; часаны; *незак., што.* Сякерай апрацоўваць дрэва. *Ч. бярвенне. Ч. розныя фігуркі з дрэва.* ◊ **Часаць языком** (разм. неадабр.) — гаварыць абы што, пляткарыць. **Хоць кол на галаве чашы** *каму* (разм. неадабр.) — пра ўпартага чалавека, які не паддаецца ўгаворам. ‖ *наз.* **часанне,** -я, *н.*

ЧАСІНА, -ы, *мн.* -ы, -сін, *ж.* **1.** Кароткі адрэзак часу. *Зайдзі да нас на часіну.* **2.** Пара, час, перыяд. *Шчаслівая ч. наваселля.*

ЧАСНОК, -наку, *м.* Агароднінная расліна сямейства лілейных, а таксама ядомыя цыбуліны гэтай расліны з вострым смакам і рэзкім характэрным пахам. ‖ *прым.* **часночны,** -ая, -ае.

ЧАСОВЫ, -ая, -ае. Які існуе, дзейнічае на працягу пэўнага часу, непастаянны. *Часовае пасведчанне. Часовае месца жыхарства. Часовая работа.* ‖ *наз.* **часовасць,** -і, *ж.*

ЧАСОПІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Перыядычнае выданне ў выглядзе кніжкі, у якой змешчаны артыкулы або мастацкія творы розных аўтараў. *Аформіць падпіску на часопісы і газеты.* ‖ *прым.* **часопісны,** -ая, -ае. *Часопіснае выданне.*

ЧАСТАВАЦЦА, -туюся, -туешся, -туецца; -туйся; *незак., чым* і *без дап.* Есці, піць тое, чым частуюць, а таксама частаваць адзін аднаго. *Ч. блінамі. Ч. цукеркамі.* ‖ *зак.* **пачаставацца,** -туюся, -туешся, -туецца; -туйся.

ЧАСТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; *незак., каго (што) чым.* **1.** Даваць каму-н. есці, піць, выказваючы ўвагу, гасціннасць. *Ч. пірагамі. Ч. малаком.* **2.** *перан.* Рабіць каму-н. што-н. прыемнае або непрыемнае (разм.). *Ч. новым апавяданнем. Ч. кіем.* ‖ *зак.* **пачаставаць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны. ‖ *наз.* **частаванне,** -я, *н.*

ЧАСТАКОЛ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агароджа, плот, зроблены з часта ўбітых калкоў, а не са штыкецін. ‖ *прым.* **частаколавы,** -ая, -ае.

ЧАСТАКОЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* Адзін калок частаколу.

ЧАСТАТА, -ы, *ДМ* -таце, *мн.* -тоты, -тотаў, *ж.* **1.** *гл.* часты. **2.** Велічыня, якая выражае лік паўтарэнняў чаго-н. у адзінку часу (спец.). *Ч. хістанняў маятніка. Ч. электрамагнітных хваль.* ‖ *прым.* **частотны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЧАСТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Пэўная доля чаго-н. цэлага. *Разрэзаць пірог на дзве часткі. Ч. вучняў займалася ў другую змену.* **2.** Прадмет як састаўны элемент якога-н. цэлага арганізма, механізма. *Запасныя часткі машын. Запасныя часткі прыёмніка.* **3.** Кампазіцыйны адрэзак, раздзел літаратурнага, музычнага і пад. твора. *Аповесць у дзвюх частках. Ч. сюіты.* **4.** Аддзел якой-н. установы, асобная галіна кіравання. *Загадчык навучальнай часткі.* ○ **Часткі свету** — асобныя мацерыкі або вялікія ўчасткі іх тэрыторыі разам з бліжэйшымі да іх астравамі (Еўропа, Азія, Афрыка, Аўстралія, Амерыка, Антарктыда).

ЧАСТКАВЫ, -ая, -ае. Які складаецца з частак, долей, долек.

ЧАСТКОВЫ, -ая, -ае. Няпоўны, які датычыцца толькі часткі чаго-н., распаўсюджваецца толькі на частку чаго-н. *Ч. рамонт. Частковае вызваленне ад падатку.* ‖ *наз.* **частковасць,** -і, *ж.*

ЧАСТОТНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Паказчык частаты (у 2 знач.) чаго-н. *Вызначыць ч. ужывання асобных слоў.*

ЧАСТУШАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Складальнік і выканаўца частушак. ‖ *ж.* **частушачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧАСТУШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Кароткая, звычайна чатырохрадковая песня жартаўлівага або сатырычнага зместу. ‖ *прым.* **частушачны,** -ая, -ае.

ЧАСТЫ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з блізка размешчаных адна ад другой частак; густы. *Ч. штакетнік. Ч. дождж.* **2.** Размешчаны на невялікай адлегласці адзін ад аднаго. *Частыя тралейбусныя прыпынкі.* **3.** Які складаецца з хуткіх рухаў, гукаў, момантаў, што ідуць адзін за адным. *Ч. пульс. Чуліся частыя адрывістыя гукі.* **4.** Які паўтараецца праз кароткія прамежкі часу. *Частыя сустрэчы.* ‖ *наз.* **частата,** -ы, *ДМ* -стаце (да 2 і 3 знач.).

ЧАСУЧА, -ы, *ж.* Густая шаўковая тканіна палатнянага перапляцення, звычайна жаўтавата-пясочнага колеру. ‖ *прым.* **часучовы,** -ая, -ае.

ЧАСЦІК, -у, *м.* Рыба, якую ловяць сеткай з дробнымі ячэйкамі ў паўднёвых рыбапрамысловых раёнах. ‖ *прым.* **часцікавы,** -ая, -ае. *Часціковыя кансервы.*

ЧАСЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Тое, што і частка (у 1, 2 і 3 знач.); вялікая, значная частка чаго-н. ○ **Часціны мовы** — лексіка-граматычныя разрады слоў, якія характарызуюцца агульнымі лексічнымі і граматычнымі адзнакамі, агульнымі асноўнымі сінтаксічнымі функцыямі ў сказе.

ЧАСЦІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ціц, *ж.* **1.** У граматыцы: службовае слова, якое не мае самастойнага значэння, а выражае розныя сэнсавыя, мадальныя і эмацыянальныя адценні слоў, словазлучэнняў і сказаў. **2.** Элементарная частка ў складзе якога-н. рэчыва (спец.).

ЧАСЦІЦЬ, чашчу, часціш, часціць; часцім, часціце, часцяць; *незак.* (разм.). Вельмі часта (часцей, чым трэба) выконваць якія-н. дзеянні, рухі і пад.

ЧАСЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Доля, пай, частка, якія належаць каму-н. *Трэцюю ч. зямлі бацька адпісаў малодшаму сыну.* **2.** Асобная самастойная вайсковая адзінка. *Камандзір танкавай часці.* **3.** Галіна якой-н. дзейнасці; спецыяльнасць (разм.). *Пайсці па фінансавай часці. Гэта не па маёй часці.*

ЧАСЦЯКОМ, *прысл.* (разм.). Даволі часта. *Ён ч. бывае ў нас.*

ЧАТЫРНАЦЦАЦІГАДОВЫ, -ая, -ае. **1.** Узростам у чатырнаццаць гадоў. *Ч. хлопец.* **2.** Працягласцю ў чатырнаццаць гадоў. *Ч. перыяд.*

ЧАТЫРНАЦЦАЦЬ, -і, *ліч. кольк.* Лік, лічба і колькасць 14. ‖ *парадк.* **чатырнаццаты,** -ая, -ае.

ЧАТЫРОХ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які змяшчае чатыры якія-н. адзінкі, які складаецца з чатырох адзінак, напр. *чатырохактовы, чатырохбальны, чатырохгалосы, чатырохгранны, чатырохдзённы, чатырохмесны, чатырохструнны, чатырохсутачны;* 2) які мае адносіны да чатырох, напр. *чатырохгадзінны* (поезд).

ЧАТЫРОХАКТОВЫ, -ая, -ае. Які складаецца з чатырох актаў. *Чатырохактовая п'еса.*

ЧАТЫРОХБАЛЬНЫ, -ая, -ае. Сілаю ў чатыры балы. *Ч. шторм.*

ЧАТЫРОХВУГОЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Геаметрычная фігура, абмежаваная замкнутай ломанай лініяй, звёны якой утвараюць чатыры вуглы.

ЧАТЫРОХВУГОЛЬНЫ, -ая, -ае. У форме чатырохвугольніка, які мае чатыры вуглы. *Чатырохвугольная пляцоўка.*

ЧАТ—ЧАЦ

ЧАТЫРОХГАДЗІННЫ, -ая, -ае. **1.** Які працягваецца чатыры гадзіны. *Ч. перапынак.* **2.** Назначаны на чатыры гадзіны. *Ч. аўтобус.*

ЧАТЫРОХГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чатырохгоддзе. **2.** Які праіснаваў, пражыў чатыры гады. *Ч. сын.*

ЧАТЫРОХГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Прамежак часу ў чатыры гады. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася чатыры гады таму назад. *Ч. завода.* ‖ *прым.* **чатырохгадо́вы,** -ая, -ае.

ЧАТЫРОХГРА́ННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Геаметрычнае цела, абмежаванае чатырма гранямі, а таксама прадмет у форме такога геаметрычнага цела.

ЧАТЫРОХГРА́ННЫ, -ая, -ае. Які мае чатыры грані. *Ч. штык.*

ЧАТЫРОХДЗЁННЫ, -ая, -ае. Які працягваецца чатыры дні, разлічаны на чатыры дні. *Ч. паход. Ч. запас прадуктаў.*

ЧАТЫРОХКАНТО́ВЫ, -ая, -ае. З чатырма кантамі. *Чатырохкантовая бэлька.*

ЧАТЫРОХКЛА́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае чатыры класы, складаецца з чатырох класаў. *Чатырохкласная школа.* **2.** У аб'ёме чатырох класаў. *Чатырохкласная адукацыя.*

ЧАТЫРОХКО́ННЫ, -ая, -ае. Прызначаны для запрэжкі чатырох коней, а таксама запрэжаны чатырма конямі. *Чатырохконная брычка.*

ЧАТЫРОХКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца чатыры разы, павялічаны ў чатыры разы. *У чатырохкратным памеры. Ч. чэмпіён.*

ЧАТЫРОХКУ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тое, што і чатырохвугольнік.

ЧАТЫРОХКУ́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і чатырохвугольны.

ЧАТЫРОХМЕ́СНЫ, -ая, -ае. З месцамі для чатырох. *Чатырохмеснае купэ.*

ЧАТЫРОХМЕ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які прадаўжаецца чатыры месяцы; разлічаны на чатыры месяцы. *Чатырохмесячная камандзіроўка. Чатырохмесячныя запасы прадуктаў.* **2.** Узростам у чатыры месяцы. *Ч. хлопчык.*

ЧАТЫРОХПАВЯРХО́ВЫ, -ая, -ае. Вышынёй у чатыры паверхі. *Ч. дом.*

ЧАТЫРОХПАКАЁВЫ, -ая, -ае. З чатырма пакоямі. *Чатырохпакаёвая кватэра.*

ЧАТЫРОХПО́ЛЛЕ, -я, *н.* Сістэма севазвароту з падзелам ворнай зямлі на чатыры палі, якія засяваюцца рознымі культурамі ў пэўнай паслядоўнасці.

ЧАТЫРОХПО́ЛЬНЫ. -ая, -ае. Заснаваны на чатырохполлі. *Ч. севазварот.*

ЧАТЫРОХРАДКО́ВЫ, -ая, -ае. Які мае чатыры радкі, складаецца з чатырох радкоў. *Ч. верш. Чатырохрадковая страфа.*

ЧАТЫРОХРАДКО́ЎЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Верш ці страфа з чатырох радкоў.

ЧАТЫРОХРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Які адбываўся, паўтараўся чатыры разы. *Чатырохразовае кармленне. Ч. чэмпіён. Чатырохразовая доза лякарства.*

ЧАТЫРОХСКЛАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які ў сваёй структуры мае чатыры склады. *Чатырохскладовае слова* (напр. па-ляў-ні-чы).

ЧАТЫРОХСОТГО́ДДЗЕ, -я, *н.* **1.** Прамежак часу ў 400 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася 400 гадоў таму назад. *Ч. горада.* ‖ *прым.* **чатырохсотгадо́вы,** -ая, -ае.

ЧАТЫРОХСУ́ТАЧНЫ, -ая, -ае. Які працягваецца чацвёра сутак, прызначаны на чацвёра сутак. *Ч. паёк.*

ЧАТЫРОХТО́МНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Які складаецца з чатырох тамоў. ‖ *прым.* **чатырохто́мны,** -ая, -ае. *Чатырохтомнае выданне.*

ЧАТЫРОХТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *ліч. парадк. да* чатыры тысячы. **2.** Які складаецца з чатырох тысяч адзінак. *Ч. атрад.* **3.** Цаною ў чатыры тысячы.

ЧАТЫ́РЫ, чатыро́х, чатыро́м, чатырма́, (аб) чатыро́х, *ліч. колък.* Лік, лічба і колькасць 4. ‖ *парадк.* **чацвёрты,** -ая, -ае.

ЧАТЫ́РЫСТА, чатырохсо́т, чатыромста́м, чатырмаста́мі, (аб) чатырохста́х, *ліч. колък.* Лік і колькасць 400. ‖ *парадк.* **чатырохсо́ты,** -ая, -ае.

ЧА́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць пры жаванні, ядзе характэрныя гукі губамі і языком; есці, прыцмокваючы. **2.** *перан.* Утвараць гукі, характэрныя для хадзьбы па гразі; чвякаць. *Гразь чаўкала пад ботамі.* ‖ *наз.* **ча́ўканне,** -я, *н.*

ЧАЎНО́К, -нака́, *мн.* -накі́, -нако́ў, *м.* **1.** Дэталь у ткацкім станку, якая мае форму чоўна, з пражай для пракладвання ўточнай ніткі. **2.** Дэталь у швейнай машыне з двухніткавым швом, якая падае ніжнюю нітку. ‖ *прым.* **чаўно́чны,** -ая, -ае.

ЧАЎПЦІ́, -пу́, -пе́ш, -пе́; -пём, -пяце́, -пу́ць; -пі́; *незак., што* (зневаж.). Гаварыць недарэчнасці, глупства, бязглуздзіцу; паўтараць; плесці адно і тое ж. *Што ты чаўпеш?*

ЧАЎПЦІ́СЯ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -пе́шча; *незак.* (разм.). Не выходзіць з галавы, вярзціся. *Не спаў, усю ноч нешта чаўплося.*

ЧАЎРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Хірэць, марнець, станавіцца хваравітым, нядужым.

ЧАХАРДА́, -ы́, *ДМ* -рдзе́, *ж.* **1.** Гульня, у якой адны па чарзе скачуць цераз спіны другіх, якія стаяць на карачках. **2.** *перан.* Блытаніна, якая ўзнікае з-за пастаянных змен, перамяшчэнняў (разм. неадабр.). *Міністэрская ч.* (частая змена міністраў).

ЧАХЛІ́ЦЬ, -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны; *незак., што* (спец.). Закрываць чахлом (у 1 знач.), чахламі. *Ч. гарматы.* ‖ *зак.* **зачахлі́ць,** -лю́, -лі́ш, -лі́ць; -лі́м, -ліце́, -ля́ць; -лёны.

ЧА́ХЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які дрэнна, слаба расце (пра расліны); вялы, чэзлы. **2.** Хваравіты, кволы. *Чахлае дзіця.* ‖ *наз.* **ча́хласць,** -і, *ж.*

ЧА́ХНУЦЬ[1], -ну, -неш, -не; чах, -хла; -ні; *незак.* **1.** Дрэнна, слаба расці; сохнуць, вянуць. *Ярына чахла без дажджу.* **2.** Станавіцца слабым, кволым, нядужым. *Дзіця чахне на вачах.* ‖ *зак.* **зача́хнуць,** -ну, -неш, -не; зача́х, -хла; -ні.

ЧА́ХНУЦЬ[2], -ну, -неш, -не; ча́хнуў, -нула; -ні; *зак.* (разм.). Гучна стрэліць, ударыць і пад.

ЧА́ХНУЦЬ[3], 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; чах, -хла; *незак.* Паступова астываць. ‖ *зак.* **ача́хнуць,** -не; ача́х, -хла. *Печ ачахла. Настрой ачах* (перан.).

ЧАХО́Л, -хла́, *мн.* -хлы́, -хло́ў, *м.* **1.** Пакрыўка з тканіны або іншага матэрыялу, зробленая па форме якога-н. прадмета для захоўвання яго ад псавання, забруджвання і пад. *Ч. на канапу.* **2.** Жаночае адзенне з непразрыстай тканіны, якое надзяваецца пад лёгкую, празрыстую сукенку. ‖ *памянш.* **чахо́льчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **чахо́льны,** -ая, -ае.

ЧАЦВЕ́Р, -вярга́, *мн.* -вяргі́, -вярго́ў, *м.* Чацвёрты (пасля нядзелі) дзень тыдня. ‖ *прым.* **чацвярго́вы,** -ая, -ае.

ЧАЦВЁРА, -вяры́х, -вяры́м, -вяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць чатыры. *Ч. сяброў. Ч. сірот. Нас было ч.: два мужчыны і дзве жанчыны. Ч. свіней. Тыя ч. ўжо адправіліся ў дарогу. Гэту работу ўжо чацвярым прапаноўвалі.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць чатыры. *Ч. дзяцей. Ч. ягнят.* **3.** звычайна з *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: чатыры прадметы. *Ч. саней. Ч. нажніц. Ч. сутак.* **4.** звычайна з *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або носяцца ў пары: чатыры пары або адзін паверх другога. *Ч. шкарпэтак.*

ЧАЦВЁРАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Вучань, які вучыцца на чацвёркі. ‖ *ж.* **чацвё́рачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧАЦВЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Лічба 4. *Напісаць чацвёрку.* **2.** Школьная адзнака «добра» (разм.). *Атрымаць чацвёрку па хіміі.* **3.** Запрэжка ў чатыры кані. *Пад'ехаць на чацвёрцы.* **4.** Колькасць каго-, чаго-н. у чатыры адзінкі; чатыры аднародныя прадметы. *Ч. самалётаў.* **5.** Назва чаго-н. абазначанага лічбай чатыры (трамвая, тралейбуса і пад.). *Ч. ходзіць па кароткім маршруце.* ‖ *прым.* **чацвё́рачны,** -ая, -ае (да 2 і ў некаторых спалучэннях да 4 і 5 знач.).

ЧАЦВЁРТАКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань чацвёртага класа. ‖ *ж.* **чацвёртакла́сніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧАЦВЁРТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* чатыры. **2.** Які атрымліваецца ад дзялення на чатыры. *Чацвёртая частка* (адна чвэрць). *Адна чацвёртая* (наз.).

ЧАЦВЯРНЫ, -а́я, -о́е (разм.). **1.** Які складаецца з чатырох аднародных або падобных частак. **2.** У чатыры разы большы, павялічаны ў чатыры разы. *У чацвярным памеры.*

ЧАЦВЯРНЯ́, -і́, *ж.* (разм.). Чацвёра дзяцей, народжаных адной маці адначасова; чацвёра блізнят. *Нарадзілася ч.*

ЧАЦВЯРТА́К, -вертака́, *мн.* -вертакі́, -вертако́ў, *м.* (уст.). **1.** Сярэбраная манета вартасцю ў чвэрць рубля, дваццаць пяць капеек. **2.** Чвэрць надзела (пра зямлю). *На жвірыстым чацвертаку нічога не расло.* ‖ *прым.* **чацвертако́вы,** -ая, -ае.

ЧАЦВЯРЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -ці́н, *ж.* (разм.). **1.** Чацвёртая частка чаго-н. *Ч. яблыка.* **2.** Чацвёртая частка бервяна, распілаванага ўдоўж накрыж (спец.). **3.** Старажытная пасудзіна ёмістасцю ў адну чацвёртую частку вядра. **4.** Тое, што і чацвяртак (у 2 знач.). ‖ *памянш.* **чацвярці́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЧАЦВЯРЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** *гл.* чацвярціна. **2.** Бутэлька гарэлкі ці віна ёмістасцю ў адну чацвёртую частку літра (разм.).

ЧАЦВЯРЦІ́ЧНЫ, -ая, -ае (спец.). Звязаны з другім перыядам кайназойскай эры. *Чацвярцічныя выкапні.*

ЧАЦВЯРЫ́К, -верыка́, *мн.* -верыкі́, -верыко́ў, *м.* **1.** Старая мера аб'ёму сыпкіх цел;

адна восьмая частка чвэрці. *Ч. пшаніцы.* **2.** Чатыры кані ў адной запрэжцы. *Ехаць на чацверыку.* ‖ *прым.* **чацверыко́вы,** -ая, -ае.

ЧАЧО́ТКА[1], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Невялікая пеўчая птушка сямейства ўюрковых.

ЧАЧО́ТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Хуткі рытмічны танец з дробным прыстукваннем абцасамі аб падлогу. ‖ *прым.* **чачо́тачны,** -ая, -ае.

ЧАЧО́ТКА[3], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Від бярозы з прыгожай узорнай драўнінай на разрэзе; карэльская бяроза. ‖ *прым.* **чачо́ткавы,** -ая, -ае. *Чачоткавая шкатулка.*

ЧА́ША, -ы, *мн.* -ы, чаш, *ж.* **1.** У мінулым: круглая пасудзіна для віна. *Сярэбраная ч.* **2.** Якая-н. пасудзіна, ёмішча круглай формы. *У бронзавай чашы гарэў вечны агонь.* **3.** *перан.* Вялікі натуральны або штучны рэзервуар. *Сіняя ч. возера.* ◊ **Перапоўніць чашу цярпення** (высок.) — пазбавіць сіл, магчымасці цярпець, выносіць што-н. **Дом — поўная чаша** — багаты, заможны.

ЧАШАЛІ́СЦІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Адзін з зялёных лісцікаў, якія ўтвараюць чашачку кветкі.

ЧА́ШАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (спец.). Знадворнае зялёнае покрыва кветкі, якое ахоўвае бутон.

ЧАШЧАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (абл.). Грыб-падбярозавік. *У бярэзніку сустракаліся чырвоныя падасінавікі і белыя чашчавікі.*

ЧАЯ... (а таксама **чае...**). Першая частка складаных слоў; «чая...» пішацца, калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, і ўжыв. са знач.: 1) тое, што і «чае...» (у 1 знач.), напр. *чаявод, чаяводства, чаяводчы;* 2) які мае адносіны да чаю (у 3 знач.), напр. *чаялюб, чаяпіцце.*

ЧАЯВА́ЦЬ, чаюю, чаюеш, чаюе; чаюй; *незак.* (разм.). Праводзіць час за піццём чаю, піць чай. ‖ *наз.* **чаява́нне,** -я, *н.*

ЧАЯВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па чаяводству.

ЧАЯВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне чаю, чайнага куста як галіна раслінаводства. ‖ *прым.* **чаяво́дчы,** -ая, -ае.

ЧАЯВЫ́Я, -ы́х. Грошы, якія даюць за дробныя паслугі, абслугоўванне (швейцару і інш.).

ЧАЯПІ́ЦЦЕ, -я, *н.* Піццё чаю (звычайна працяглае). *Ч. працягвалася цэлую гадзіну.*

ЧВА́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Тое, што і чаўкаць (у 2 знач.). ‖ *наз.* **чва́канне,** -я, *н.*

ЧВАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., каго.* У старажытнасці: пакараць (караць) смерцю адсячэннем рук, ног і галавы. ‖ *наз.* **чвартава́нне,** -я, *н.*

ЧВЭ́РТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тое, што і чвэрць (у 1, 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). ‖ *прым.* **чвэ́рткавы,** -ая, -ае.

ЧВЭРЦЬ, -і, *мн.* -і, -ей *і* -яў, *ж.* **1.** Чацвёртая частка цэлага. *Ч. года.* **2.** Адзін з чатырох перыядаў, на якія ўмоўна падзяляецца навучальны год у школе. *Усе вучні паспяхова закончылі першую ч.* **3.** Даўняя мера сыпкіх рэчываў, роўная 8 чацверыкам (каля 210 л.). *Дзве чвэрці аўса.* **4.** Даўняя мера аб'ёму вадкасці, роўная чацвёртай частцы вядра (каля 3 л.), якой карысталіся да ўвядзення метрычнай сістэмы, а таксама пасудзіна ёмістасцю ў тры літры. **5.** Старая мера даўжыні, роўная чацвёртай частцы аршына, што існавала да ўвядзення метрычнай сістэмы. **6.** Старая мера зямельнай плошчы, роўная 0,5 дзесяціны. **7.** Нота працягласцю ў адну чацвёртую частку цэлай ноты (спец.). **8.** Адна з чатырох фаз Месяца; вузкі серп Месяца ў першай ці апошняй фазе (спец.). **9.** Паз прамавугольнага сячэння па канту дошкі для змацавання яе з другой дошкай (спец.). ◊ **Тры чвэрці да смерці** (разм. жарт.) — пра слабага, хворага чалавека, якому мала засталося жыць. ‖ *прым.* **чвэ́рцевы,** -ая, -ае (да 2 і 7 знач.).

ЧВЭРЦЬФІНА́Л, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* У спартыўных спаборніцтвах: гульня на першынство, якая папярэднічае паўфіналу. ‖ *прым.* **чвэрцьфіна́льны,** -ая, -ае.

ЧВЭРЦЬФІНАЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У спартыўных спаборніцтвах: непасрэдны ўдзельнік чвэрцьфіналу. ‖ *ж.* **чвэрцьфіналі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЧВЯ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Падаць, стукацца з глухім, мяккім гукам. ‖ *аднакр.* **чвя́кнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **чвя́канне,** -я, *н.*

ЧВЯ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць гукі, характэрныя для хадзьбы па гразі. **2.** Ісці па мокрым, гразкім, утвараючы характэрныя гукі. **3.** Тое, што і чаўкаць (у 1 знач.). **4.** Па́даць, утвараючы глухі, мяккі гук. ‖ *аднакр.* **чвя́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1, 2 і 4 знач.). ‖ *наз.* **чвя́канне,** -я, *н.*

ЧЛЕН, -а, *мн.* -ы́, -аў, *м.* **1.** Асоба (а таксама краіна, арганізацыя), якая ўваходзіць у састаў якога-н. саюза, аб'яднання, групы, таварыства. *Праўдзейны ч. Акадэміі навук. Ч. Арганізацыі Аб'яднаных Нацый.* **2.** Адна з састаўных частак якога-н. цэлага. *Ч. прапорцыі* (спец.). *Ч. сказа.* **3.** Частка цела (часцей пра канечнасці). *За час доўгага сядзення ў лодцы ў экскурсантаў анямелі ўсе члены, асабліва ногі.* **4.** Тое, што і артыкль (спец.). *Азначальны ч.* (напр. у нямецкай мове — der, die, das). ‖ *прым.* **чле́нскі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **чле́нны,** -ая, -ае (да 4 знач.).

ЧЛЕНАРАЗДЗЕ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Выразны, зразумелы, ясны (пра гукі мовы, пра мову). *Гаварыць членараздзельна* (прысл.). ‖ *наз.* **членараздзе́льнасць,** -і, *ж.*

ЧЛЕНАШКО́ДНІЦТВА, -а, *н.* **1.** Наўмыснае пашкоджанне якога-н. члена ці органа свайго цела. **2.** Прычыненне знявечання каму-н. ‖ *прым.* **членашко́дніцкі,** -ая, -ае.

ЧЛЕНІСТАНО́ГІЯ, -іх, *адз.* -ае, -ага, *н.* Вышэйшы тып беспазваночных жывёл, цела і канечнасці якіх падзелены на сегменты (членікі).

ЧЛЕ́НІСТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з асобных частак, членікаў. *Членістыя жывёлы, расліны.* ‖ *наз.* **чле́містасць,** -і, *ж.*

ЧЛЕН-КАРЭСПАНДЭ́НТ, чле́на-карэспандэ́нта, *мн.* чле́ны-карэспандэ́нты, чле́наў-карэспандэ́нтаў, *м.* Акадэмічнае вучонае званне, ніжэйшае за акадэміка (правадзейнага члена), якое носяць прызнаныя вучоныя або дзеячы мастацтваў, выбраныя агульным сходам якой-н. акадэміі ў яе састаў без права рашаючага голасу (у адрозненне ад правадзейных членаў акадэміі). ‖ *прым.* **член-карэспандэ́нцкі,** -ая, -ае.

ЧЛЕ́НСТВА, -а, *н.* Удзел у арганізацыі, таварыстве, саюзе і пад. на правах члена (у 1 знач.).

ЧЛЯНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., чле́ніцца; *незак.* Дзяліцца на асобныя часткі, члены; расчляняцца. *Словы члéняцца на корань і суфіксы.* ‖ *зак.* **расчлянíцца,** -члéніцца. ‖ *наз.* **члянéнне,** -я, н.

ЧЛЯНІ́ЦЬ, чляню́, чле́ніш, чле́ніць; чляне́ны; *незак., што.* Дзяліць на асобныя часткі, члены; расчляняць. ‖ *зак.* **расчляні́ць,** расчляню́, расчле́ніш, расчле́ніць; расчляне́ны. ‖ *наз.* **чляне́нне,** -я, *н.*

ЧМЕЛЬ, чмяля́, *мн.* чмялі́, чмялёў, *м.* Насякомае сямейства пчаліных з тоўстым махнатым цельцам. ‖ *прым.* **чмялі́ны,** -ая, -ае.

ЧМУРЫ́ЦЬ, чмуру́, чму́рыш, чму́рыць; *незак.* **1.** *каго-што.* Адурманьваць, тлуміць. *Не чмуры мне галавы.* **2.** *каго.* Ашукваць, абдурваць, збіваць з толку каго-н. ‖ *зак.* **ачмуры́ць,** -уру́, -у́рыш, -у́рыць; -у́раны.

ЧМУРЭ́ЦЬ, -э́ю, -э́еш, -э́е; *незак.* (разм.). Станавіцца дурным; дурнець.

ЧМУТ, -а *і* -у, *М* чму́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). **1.** -а. Ашуканец, несумленны ў адносінах да людзей чалавек. **2.** -у. Дурман, ачмурэнне. *Змятаць з дарог старых законаў ч.*

ЧМУЦІ́ЦЬ, чмучу́, чму́ціш, чму́ціць; *незак.* Баламуціць, дурыць галаву, вярзці бязглуздзіцу. ‖ *зак.* **ачмуці́ць,** ачмучу́, ачму́ціш, ачму́ціць; ачму́чаны.

ЧМЫ́ХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** З шумам выпускаць паветра праз ноздры. **2.** Смеючыся, плачучы ўтвараць гук носам ці губамі. **3.** Перарывіста, з шумам выпускаць паветра, пару, адпрацаваны газ. **4.** *перан.* Выражаць незадаволенасць чым-н. (разм.). ‖ *аднакр.* **чмы́хнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **чмы́ханне,** -я, *н.*

ЧМЯ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Падаць з глухім, мяккім гукам. ‖ *аднакр.* **чмя́кнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **чмя́канне,** -я, *н.*

ЧМЯ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і чвякаць. ‖ *аднакр.* **чмя́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні; ‖ *наз.* **чмя́канне,** -я, *н.*

ЧО́ВЕН, чо́ўна, *мн.* чаўны́, чаўно́ў, *м.* Лёгкая лодка, выдзеўбаная са ствала дрэва; лодка наогул. ‖ *прым.* **чо́ўнавы,** -ая, -ае.

ЧО́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* Пры піцці віна: дакранацца сваёй чаркай, бакалам і пад. да шклянкі, бакала каго-н. другога з добрымі пажаданнямі чаго-н. ‖ *зак.* **чо́кнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **чо́канне,** -я, *н.*

ЧО́КАЦЬ[1], -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Утвараць рэзкія, адрывістыя гукі пры ўдары аб што-н. шкляное, металічнае або пры хадзьбе па бруку і пад. *Ч. абцасікамі па асфальце. Дзяцел чокаў дзюбай па дрэву.* ‖ *наз.* **чо́канне,** -я, *н.*

ЧО́КАЦЬ[2], -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Вымаўляць гук «ч» на месцы гука «ц» (спец.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра некаторых птушак і жывёл: абзывацца гукамі, падобнымі на «чок-чок». ‖ *наз.* **чо́канне,** -я, *н.*

ЧО́КНУТЫ, -ая, -ае (разм.). Прыдуркаваты; псіхічна не зусім нармальны.

ЧОП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Тое, што і чан. **2.** Затычка, якой затыкаюць адтуліну ў бочцы ці якой-н. іншай пасудзіне (разм.).

ЧОРНА... (а таксама **чарна...**). Першая частка складаных слоў у знач. чорны (у 1 знач.); пішацца, калі націск у другой частцы падае

не на першы склад, напр. *чорнагаловы, чорнабароды.*

ЧОРНАБАРО́ДЫ, -ая, -ае. З чорнай барадой. *Ч. мужчына.*

ЧОРНАГАЛО́ВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Шматгадовая травяністая расліна сямейства губакветных. **2.** Пра каго-н. з цёмнымі, чорнымі валасамі (разм.). **3.** Разнавіднасць баравіка з цёмнай, чорнай шапачкай (разм.).

ЧОРНАГАЛО́ВЫ, -ая, -ае. З чорнымі валасамі (пра чалавека), з чорнай галавой (пра жывёл, птушак).

ЧОРНАГАЛО́Ў, -ло́ву, *м.* Тое, што і чорнаговік (у 1 знач.).

ЧОРНАРАБО́ЧЫ, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Рабочы, які выконвае фізічную работу, што не патрабуе кваліфікацыі. ‖ *ж.* **чорнарабо́чая,** -ай, *мн.* -ыя, -ых.

ЧО́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае колер сажы, вугалю; *проціл.* белы. *Чорная фарба. Чорная барада. Ч. дым.* **2.** Цёмны, больш цёмны ў параўнанні з чым-н. больш светлым. *Ч. хлеб. Ч. ад загару.* **3.** Брудны, запэцканы. *Чорныя рукі ад гразі.* **4.** Некваліфікаваны, які не патрабуе высокага майстэрства, часта фізічна цяжкі (пра работу). *Чорная работа* (уст.). **5.** Прызначаны для якіх-н. службовых ці бытавых мэт; не парадны, не галоўны. *Ч. ход. Чорная лесвіца.* **6.** Не апрацаваны, чарнавы. *Ч. варыянт рукапісу.* **7.** *перан.* Нізкі, каварны, подлы. *Чорная зайздрасць. Чорныя справы.* **8.** *перан.* Дрэнны, адмоўны. *Чорныя старонкі біяграфіі. Ч. бок жыцця.* **9.** *перан.* Цяжкі, змрочны, беспрасветны. *Чорныя думкі. Чорная доля.* **10.** *перан.* Крайне рэакцыйны. *Чорныя сілы.* **11.** У дарэвалюцыйнай Расіі: які адносіўся да ніжэйшых слаёў грамадства, да простага народа. *Ч. народ.* **12.** У Рускай дзяржаве 14—17 стст.: цяглавы, падатковы; дзяржаўны, не прыватнаўласніцкі (гіст.). *Чорныя землі.* **13.** Паводле забабонных уяўленняў: вядзьмарскі, чарадзейскі, звязаны з нячыстай сілай (уст.). **14.** Як састаўная частка некаторых заалагічных і батанічных назваў. *Чорныя парэчкі. Чорная рабіна. Ч. дзяцел.* ○ **Чорнае золата** — 1) нафта; 2) каменны вугаль. **Чорная біржа (чорны рынак)** — неафіцыйная біржа (рынак). **Чорная ікра** — ікра асятровых рыб. **Чорны кофе** — моцны кофе без малака і вяршкоў. **Чорны шар** — выбарчы шар, які азначае «супраць абрання» каго-н. **Чорны лес** — лісцёвы лес, чарналессе. **Чорныя металы** — назва жалеза і яго сплаваў (сталі, чыгуна і г.д.). ◊ **Ні чорнага ні белага** (разм.) — не абавязваца, не сказаць ні слова каму-н. **Трымаць у чорным целе** — сурова, строга абыходзіцца з кім-н. **У чорным святле** — змрочным, непрыглядным, горш, чым на самай справе (бачыць, падаваць, паказваць і пад. што-н.). **На чорную гадзіну** (разм.) — на цяжкі час (пакінуць што-н.). **Чорная косць (костка)** (уст.) — пра людзей простага, недваранскага паходжання. **Чорны дзень** (разм.) — перыяд нястачы, беднасці ў жыцці; цяжкая часіна. **Чорным па белым** (разм.) — дакладна, выразна, ясна (напісана). **Як чорны вол** (рабіць, працаваць) (разм.) — рабіць, не пакладаючы рук. ‖ *наз.* **чарната́,** -ы́, *ДМ* -наце́, *ж.* *і* **чарно́та,** -ы, *ДМ* -но́це, *ж.* (да 1, 2 і 3 знач.).

ЧОРТ, -а, *М* -рце, *мн.* чэ́рці *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) чарты́ *і* чо́рты, чарцей, *м.* **1.** Паводле забабонных уяўленняў: злы дух у вобразе чалавека, пакрытага чорнай шэрсцю, з рагамі, капытамі і хвастом; д'ябал. **2.** Ужыв. як лаянкавае слова (разм.). *Куды лезеш, чорт?* ◊ **Адзін чорт** (разм.) — усё адно, адно ліха. **Да чорта** (разм.) — пра вялікую колькасць, вельмі многа. **Куды яго чорт панёс, куды яго чэрці ўхапілі** (разм. неадабр.) — куды ён дзеўся. **К чорту на рогі** (разм.) — вельмі далёка, у глухія мясціны (ехаць, адпраўляцца і пад.). **К чорту ў зубы** (разм. неадабр.) — у небяспечнае месца, на рызыкоўную справу (ісці). **На чорта** (разм. груб.) — навошта, дзеля чаго? **Ні к чорту (не варты)** (разм. незадав.) — ні на што не прыгодны. **(Сам) чорт галаву (нагу) зломіць** (разм.) — аб вялікім беспарадку дзе-н. **Сам чорт не брат** (разм.) — пра таго, каму ўсё лёгка, даступна, хто ні ад каго не залежыць. **Чорта лысага** (разм.) — нічога падобнага; наўрад. **Чортам падшыты** (разм.) — непаседлівы, вяртлявы. **Чорт ведае што** (разм.) — нешта неймавернае, што цяжка ўявіць; усё, што хочаш. **Чорт з ім (з табой, з ёй, з вамі, з імі)** (разм.) — хай, няхай будзе так. **Чорт лазаты** (разм. неадабр.) — пра таго, хто з'яўляецца ўвасабленнем зла, несправядлівасці. **Чорт не бярэ (не возьме)** (разм.) — нічога не здарыцца, не шкодзіць (не пашкодзіць). **Чорт падаткнуў** (разм.) — аб чым-н., чаго не трэба было рабіць. **Чорт пацягнуў за язык** (разм.) — шкадаванне з прычыны сказанага чаго-н. непатрэбнага. **Чорт прынёс (паднёс, прыгнаў)** *каго* (разм. неадабр.) — пра таго, хто прыйшоў, з'явіўся не ў пару, недарэчы. **Чорту лысаму** (разм.) — невядома каму (аддаць, пакінуць і пад.). **Чорт яго бяры** (разм.) — добра, няхай будзе так; згода. **Чэрці носяць** *дзе, каго* (разм. неадабр.) — аб тым, хто ходзіць невядома дзе. **Што за чорт** (разм.) — як выражэнне здзіўлення, незадаволенасці. **Якога чорта!** (разм. груб.) — выражэнне негатыўных адносін да каго-н., злаславасці, незадавальнення. **Баяцца як чорт крыжа (ладану)** (разм.) — вельмі моцна баяцца каго-, чаго-н. **Як чорт пад крыжам** (разм.) — вельмі моцна (дрыжаць, калаціцца). ‖ *памянш.* **чо́ртік,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **чарто́ўскі,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **чо́ртаў,** -тава (да 1 знач.). *Чартоўскае насланнё. Чортава стварэнне* (лаянка). *Чортаў сын* (лаянк.).

ЧО́РТАЎ, -ава. **1.** *гл.* чорт. **2.** Вельмі дрэнны, непрыемны (разм.). *Ч. мароз. Чортава работа.* **3.** У спалучэнні са словамі, якія абазначаюць вялікую колькасць, ужываецца для іх узмацнення (разм.). *Чортава процьма.* ○ **Чортава вока** — акно ў балоце. ◊ **Чортаў тузін** (жарт.) — пра лічбу 13.

ЧОС: даць (задаць) чосу (разм.) — прабраць каго-н. за што-н.

ЧОЎНАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны на човен; які мае форму чоўна.

ЧУБ, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Пасма валасоў, якая спадае на лоб або ўзнімаецца над ілбом (звычайна ў мужчын). **2.** Пасма доўгіх валасоў, пакінутая на цемені брытай галавы ў запарожцаў і ўкраінскіх казакоў; асяледзец. **3.** Прыўзнятае пер'е на галаве некаторых птушак. *Курыца з чубам.* ◊ **Брацца за чубы** (разм. неадабр.) — біцца. ‖ *памянш.* **чубо́к,** -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.*

ЧУБА́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Птушка з чубам на галаве (звычайна пра курыцу).

ЧУБА́ТЫ, -ая, -ае. **1.** З чубам. *Чубатая курыца.* **2.** Як састаўная частка некаторых батанічных і заалагічных назваў. *Ч. шалфей. Ч. рабчык.* ‖ *наз.* **чуба́тасць,** -і, *ж.*

ЧУ́БІЦЦА, чу́блюся, чу́бішся, чу́біцца; *незак.* (разм.). Біцца; сварыцца.

ЧУ́БІЦЬ, чу́блю, чу́біш, чу́біць; *незак.* (разм.). Тузаць за валасы, сварыцца, лаяцца з кім-н. *Хто каго любіць, той таго і чубіць* (прыказка).

ЧУВА́ЦЬ, *у форме інф.* і *ў знач. вык.* **1.** Можна чуць, чуецца. *Ч. як дождж барабаніць у шыбы.* **2.** Ёсць звесткі пра каго-, што-н. (разм.). *Што ч. на свеце? Бацька не вярнуўся з вайны, і нічога не чуваць пра яго.* **3.** Успрыймацца органамі пачуццяў. *Ч. пах дыму.*

ЧУВА́ШЫ, -аў, *адз.* чува́ш, -а *і* **ЧУВАШЫ́,** -о́ў, *адз.* чува́ш, -а́, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Чувашскай Рэспублікі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **чува́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак. ‖ *прым.* **чува́шскі,** -ая, -ае.

ЧУВЯ́КІ, -аў, *адз.* -вя́к, -вя́ка, *м.* Мяккі абутак без абцасаў (пераважна ў народаў Каўказа). ‖ *прым.* **чувя́чны,** -ая, -ае.

ЧУДЗЬ, -і, *ж., зб.* У Старажытнай Русі: агульная назва некаторых заходняфінскіх плямён. ‖ *прым.* **чудскі́,** -а́я, -о́е.

ЧУЖАЗЕ́МЕЦ, -мца, *мн.* -мцы, -мцаў, *м.* Чалавек з чужой краіны; іншаземец. ‖ *ж.* **чужазе́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак.

ЧУЖАЗЕ́МНЫ, -ая, -ае. Тое, што і замежны (у 1 знач.), іншаземны. *Чужаземныя захопнікі.*

ЧУЖАЗЕ́МШЧЫНА, -ы, *ж.* (уст.). **1.** Чужая зямля, краіна; чужына. **2.** Усё чужое, чужаземнае (культура, звычаі і пад.).

ЧУЖА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Чужы, прышлы чалавек, чужынец. **2.** Чужы чалавек па духу, поглядах і пад. у якім-н. асяроддзі. *Ён ч. сярод іх.* **3.** Не родны чалавек, не сваяк. ‖ *ж.* **чужа́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (да 1 знач.). ‖ *прым.* **чужа́цкі,** -ая, -ае.

ЧУЖА́НІН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (нар.-паэт.). Чужынец.

ЧУЖАНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *м.* і *ж.* **1.** Чужы, нетутэйшы чалавек; іншаземны захопнік. **2.** Чужы чалавек па духу, поглядах і пад. у якім-н. асяроддзі. **3.** Не родны чалавек, не сваяк.

ЧУЖАРО́ДНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Чужы, неўласцівы, нехарактэрны для каго-, чаго-н. *Эпігонскі класіцызм ва ўмовах Беларусі ўспрымаўся як з'ява чужародная.* ‖ *наз.* **чужаро́днасць,** -і, *ж.*

ЧУЖА́ЦЦА, -а́юся, -а́ешся, -а́ецца; *незак.* **1.** Пазбягаць каго-, чаго-н., цурацца. *Родныя не чужаліся яго.* **2.** Не праяўляць цікавасці да чаго-н. *Крытык не чужаўся гісторыі.*

ЧУЖЫ́, -а́я, -о́е. **1.** Не ўласны, які належыць каму-н. іншаму, не свой. *Чужая кніга. Ч. дом. Не браць чужога* (наз.). **2.** Далёкі па сваіх поглядах, інтарэсах ад чаго-н. **3.** Які не з'яўляецца месцам пастаяннага жыхарства, радзімай для каго-н. *Чужая старонка.* **4.** Не звязаны роднаснымі, сваяцкімі, блізкімі адносінамі. *Акрамя брата і сястры тут былі і чужыя людзі.* ‖ *наз.* **чу́жасць,** -і, *ж.* (да 2 і 4 знач.).

ЧУЖЫ́НА, -ы, *ж.* Няродная, чужая краіна, зямля. *Жыць на чужыне.*

ЧУЖЫНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Чужы, нетутэйшы чалавек; вораг, захопнік. *Чужынцаў засмактаў дняпроўскі іл.* ‖ *ж.* **чужынка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **чужынскі,** -ая, -ае.

ЧУЙНЫ, -ая, -ае (разм.). **1.** Які звяртае на ўсё пільную ўвагу, здольны тонка адчуваць. *Чуйнае вуха. Дзеці былі пад чуйным наглядам маці.* **2.** Які востра перажывае што-н., рэагуе на што-н. *Ч. да чужога гора.* **3.** Асцярожны; насцярожаны. *Чуйныя крокі. Ч. шолах лісця.* **4.** Неглыбокі, чуткі. *Ч. сон. Чуйная дрымота.* ‖ *наз.* **чуйнасць,** -і, *ж.*

ЧУКЧЫ, -аў, *адз.* чукча, -ы, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Чукоцкай і Каракскай аўтаномных акруг, што ўваходзяць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **чукчанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **чукоцкі,** -ая, -ае.

ЧУЛЛІВЫ, -ая, -ае. **1.** Якому ўласціва ўспрымальнасць знешніх, фізічных раздражненняў. *Чуллівыя нервы.* **2.** Які здольны ўлавіць нават нязначнае знешняе ўздзеянне. *Ч. прыбор.* **3.** Здольны да сентыментальнасці, тонкаадчувальны. *Чуллівае сэрца. Ад гора людзі робяцца чуллівымі да іншых.* ‖ *наз.* **чуллівасць,** -і, *ж.*

ЧУЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які адносіцца да каго-н. з любоўю, уважліва, спагадліва. *Ч. чалавек.* **2.** Які сведчыць пра ўважлівасць, спагадлівасць да людзей. *Чулыя словы.* **3.** Уражлівы, успрыімлівы. *Ч. на музыку.* **4.** Які хутка рэагуе на знешнія змены; дакладны. *Ч. мікрафон.* ‖ *наз.* **чуласць,** -і, *ж.*

ЧУМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкае пераноснае жыллё конусападобнай формы з жэрдак, абцягнутых шкурамі, карой, войлакам і пад. у некаторых паўночных народаў. ‖ *прым.* **чумны,** -ая, -ае.

ЧУМА, -ы, *ж.* Вострая інфекцыйная хвароба. *Эпідэмія чумы.* ‖ *прым.* **чумны,** -ая, -ае.

ЧУМАК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (уст.). Возчык і гандляр на Украіне і поўдні Расіі, які перавозіў на валах соль, рыбу і іншыя тавары. ‖ *прым.* **чумацкі,** -ая, -ае. *Ч. абоз.*

ЧУМАКАВАЦЬ, -кую, -куеш, -куе; -куй; *незак.* (уст.). Займацца чумацкім промыслам, быць чумаком. ‖ *наз.* **чумакаванне,** -я, *н.* *і* **чумацтва,** -а, *н.*

ЧУМІЗА, -ы, *ж.* Расліна сямейства злакавых, падобная на проса. ‖ *прым.* **чумізны,** -ая, -ае.

ЧУНІ, -яў, *адз.* чунь, -я, *м.* **1.** Пяньковыя, вяровачныя лапці (абл.). **2.** Гумавы ці скураны абутак у выглядзе галёшаў, якія надзяваюцца пры рабоце ў шахтах, рудніках і пад., а таксама самаробныя галёшы; бахілы.

ЧУПРЫНА, -ы, *мн.* -ы, -рын, *ж.* Пасма валасоў, якая спадае на лоб або ўзнімаецца над ілбом; чуб; а таксама валасы наогул. *Густая ч.*

ЧУРЭК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* На Каўказе: плоскі прэсны белы хлеб у форме вялікай ляпёшкі. ‖ *прым.* **чурэчны,** -ая, -ае.

ЧУТАЧКУ, *прысл.* (разм.). Крышачку, трошачкі. *Пасядзі ч., адпачні.*

ЧУТКА[1], *прысл.* Спагадліва. *Ч. аднесціся да гора таварыша.*

ЧУТКА[2], -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Вестка аб кім-, чым-н., звычайна яшчэ не пацверджаная. *Чуткамі зямля поўніцца.*

ЧУТКІ, -ая, -ае. **1.** Які лёгка і добра ўспрымае што-н. слыхам, нюхам. *Чуткія сабакі.* **2.** Уражлівы, успрыімлівы. *Чуткая душа.* **3.** Неглыбокі, лёгкі. *Ч. сон.* ‖ *наз.* **чуткасць,** -і, *ж.*

ЧУТНА *і* **ЧУТНО.** **1.** *безас., у знач. вык., каго-што.* Можна чуць. *Не ч. песень.* **2.** *безас., у знач. вык., пра каго-што* (разм.). Ёсць звесткі. *Пра яго нічога не ч. Што ч. на свеце?* **3.** *у знач. пабочн. сл.* Кажуць, як кажуць, нібыта (разм.). *Ён, ч., добра зарабляе.*

ЧУТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Ступень выразнасці гучання. *Дрэнная ч. радыёперадачы.* **2.** Магчымасць чуць, слухаць каго-, што-н. *Зона чутнасці.*

ЧУТНО *гл.* чутна.

ЧУТНЫ, -ая, -ае; чуцён, чутна, -но. **1.** Такі, што можна чуць. *Ледзь ч. шэпт старога бору.* **2.** *у знач. вык.* Чуецца, гучыць, адчуваецца. *У кнізе ч. подых гераічнай гісторыі Беларусі.*

ЧУТЫ, -ая, -ае. Вядомы, аб якім ужо чулі. *Чутае здарэнне.* ◊ **Дай бог чутае бачыць** (разм.) — пра пажаданне здзяйснення абяцанага.

ЧУХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Чухаць, скрэбці сваё цела ці якую-н. частку цела. *Сабака чухаецца.* **2.** *перан.* Рабіць што-н. марудна, без жадання (разм.). *Хопіць ч., пара справамі займацца.* ‖ *зак.* **пачухацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **чуханне,** -я, *н.*

ЧУХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., каго-што.* **1.** Скрэбці, драпаць, каб пазбавіцца свербу. *Ч. спіну.* **2.** *перан.* Трывожыць, турбаваць каго-н. (разм.). ◊ **Чухаць патыліцу** (разм.) — быць заклапочаным чым-н. ‖ *зак.* **пачухаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **чуханне,** -я, *н.*

ЧУЦЦА, чуюся, чуешся, чуецца; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Быць чутным, успрымацца на слых. *Чулася музыка. Чуўся смех.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Адчувацца, успрымацца органамі пачуццяў. *Чуецца пах кветак. У песні чуўся смутак і жальба.* **3.** *у знач. пабочн. сл.* **чуецца, чулася.** Адчувацца, думацца. *Яна ківала галавой, але, чулася, была занята сваімі думкамі.* **4.** Адчуваць сябе, быць у пэўным стане. *Добра чулася нам у лесе. Як табе чуецца ў лузе?* ‖ *зак.* **пачуцца,** -чуецца (да 1 і 2 знач.).

ЧУЦЦЁ, -я, *н.* **1.** У жывёл: здольнасць адшукваць, заўважаць што-н. органамі пачуццяў, пераважна нюхам. **2.** *перан.* Здольнасць чалавека разумець, угадваць, заўважаць што-н. *Прафесійнае ч.*

ЧУЦЬ[1], чую, чуеш, чуе; чуты; *незак.* **1.** *каго-што.* Успрымаць што-н. на слых, пры дапамозе органаў слыху. *Ч. птушыны спеў. Ч. музыку.* **2.** *і без дап.* Мець слых. *Ён дрэнна чуе.* **3.** *што, аб кім-чым, пра каго-што і з дадан. сказам.* Атрымліваць якія-н. звесткі, даведвацца. *Ці чулі навіну? Я чуў, што ў вас былі госці.* **4.** *каго-што і з дадан. сказам.* Успрымаць, пазнаваць шляхам адчування; адчуваць. *Птушкі чуюць пахаладанне. Ты чуеш, што пахне дымам?* **5.** (са словам «сябе»). Мець пэўныя (фізічныя, псіхічныя) адчуванні; адчуваць. *Ён чуў сябе тут як дома.* **6.** **чуеш (чуеце).** Ужыв. для пацвярджэння сказанага, як настойлівае ўказанне, патрабаванне чаго-н. (разм.). *Толькі не спазніся, чуеш! Прыязджай абавязкова, чуеш!* ◊ **Чуць краем вуха** (разм.) — часткова, няпоўнасцю чуць што-н. **І чуць не чуў** (разм.) — поўны адказ ад чаго-н. **На свае (уласныя) вушы чуць; сваімі вушамі чуць** — непасрэдна самому чуць што-н. **Не чуць душы ў кім** (разм.) — вельмі моцна, бязмежна любіць каго-н. **Не чуць зямлі пад сабой** (разм.) — адчуваць вялікую радасць, захапленне. **Не чуць ног пад сабой** (разм.) — вельмі стаміцца ад бегу, доўгай хадзьбы і пад. **Дух чуць чый** (разм.) — адчуваць чыю-н. строгасць, баяцца каго-н. *Дзеці павінны бацькаў дух чуць.* **Чуць з трэціх вуснаў** — чуць што-н. не непасрэдна, а праз каго-н. ‖ *зак.* **пачуць,** -чую, -чуеш, чуе; -чуты (да 1, 3, 4 і 5 знач.).

ЧУЦЬ[2], *прысл.* і *злуч.* **1.** *прысл.* Ледзь, ледзьве. *Стаміўся, што чуць дадому дайшоў.* **2.** *прысл.* Зусім нямнога, злёгку. *Чуць больш. Чуць лепш.* **3.** *злуч.* Ужыв. у даданых часавых сказах у знач.: як толькі, ледзь толькі. *Чуць узыдзе сонца — маці ўжо на нагах.* ◊ **Чуць-чуць** — зусім нямнога. **Чуць што** — як толькі што здарыцца, пры ўсякім выпадку.

ЧУЧАЛА, -а, *мн.* -ы, чучал, *н.* **1.** Напханая чым-н. скура жывёлы ці птушкі, якая знешнім выглядам нагадвае жывую жывёлу ці птушку. *Ч. зубра. Ч. вароны.* **2.** У садзе, агародзе: фігура, падобная на чалавека для адпуджвання птушак. *Ч. агароднае* (таксама перан.: пра неахайнага, бруднага, дрэнна апранутага чалавека; разм. пагард.). **3.** Ужыв. як лаянкавае слова (разм.). *Ч. ты гарохавае.* ‖ *прым.* **чучальны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЧУШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (разм.). Свіння.

ЧУШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* (спец.). Невялікі злітак металу, звычайна прызначаны для пераплаўкі. *Ч. чыгуну.* ‖ *прым.* **чушкавы,** -ая, -ае.

ЧХАЦЬ, чхаю, чхаеш, чхае; *незак.* **1.** Міжвольна з шумам выдыхаць паветра праз нос пры раздражненні слізістай абалонкі. **2.** Утвараць рэзкія адрывістыя гукі пры нераўнамернай рабоце (пра маторы, механізмы і пад.; разм.). **3.** *перан., на каго-што.* Не звяртаць увагі, выказваючы пагарду да каго-н. (разм. груб.). *Чхаў я на яго. Чхаў ён на такія загады.* ‖ *зак.* **чхнуць,** -ну, -неш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 знач.). ‖ *наз.* **чханне,** -я, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **чхальны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Ч. газ.*

ЧЫГУН, -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Сплаў жалеза з вугляродам, больш крохкі, менш коўкі, чым сталь. *Выплаўка чыгуну.* **2.** -а. Гаршчок з такога сплаву. *Паставіць ч. у печ.* ‖ *памянш.* **чыгунок,** -нка, *мн.* -нкі, -нкоў, *м.* (да 2 знач.) *і* **чыгунчык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **чыгунны,** -ая, -ае.

ЧЫГУНАЛІЦЕЙНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выплаўкі чыгуну (у 1 знач.) *Ч. завод.*

ЧЫГУНАЛІЦЕЙШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які займаецца выплаўкай чыгуну, ліццём чыгунных вырабаў.

ЧЫГУНАПЛАВІЛЬНЫ, -ая, -ае. Тое, што і чыгуналіцейны. *Ч. завод.*

ЧЫГУНАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік чыгуначнага транспарту. ‖ *ж.* **чыгуначніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧЫГУНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* **1.** Рэйкавая дарога, прызначаная для руху паяздоў. *Пракласці чыгунку. Рамонт чыгункі.* **2.** Комплекснае транспартнае прадпрыемства, якое забяспечвае перавозку пасажыраў і грузаў па такой дарозе. *Працаваць дыспетчарам*

на чыгунцы. **3.** Чыгунная печка (разм.). ‖ *прым.* **чыгу́начны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЧЫЖ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Невялікая лясная пеўчая птушка сямейства ўюрковых. ‖ *прым.* **чыжо́ў,** -жо́ва *і* **чыжо́вы,** -ая, -ае.

ЧЫ́ЖЫК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і чыж. ‖ *прым.* **чы́жыкавы,** -ая, -ае.

ЧЫ́ЖЫК[2], -а, *м.* Дзіцячая гульня, у якой завостраная з двух канцоў палачка заганяецца ў круг ударам другой палачкі, а таксама сама такая палачка. *Гуляць у чыжыка.*

ЧЫЙ[1], чыя́, чыё, *займ. пытальны* і *адносны.* **1.** *пытальны.* Указвае на прыналежнасць каму-, чаму-н. *Чыя гэта хата? Ч. гэта нож?* **2.** *пытальны* і *адносны.* З якой сям'і, з якога роду. *Ч. ты будзеш?* **3.** *неазнач.* Тое, што і чый-небудзь (разм.). *Не хадзі босы, абуй чые чаравікі.* **4.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя азначальныя сказы. *Гэта быў чалавек, чыя хата стаяла на ўзлеску.* **5.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя дапаўняльныя сказы. **6.** *адносны.* Падпарадкоўвае даданыя дзейнікавыя сказы. *Няхай той, чыя гэта шапка, і забярэ яе.*

ЧЫЙ[2], чы́ю, *мн. няма, м.* **1.** Высокі стэпавы кавыль, які расце ў Сярэдняй і Цэнтральнай Азіі. *Сцябло чыю.* **2.** Высушаныя сцёблы гэтай расліны, якія выкарыстоўваюцца для пляцення розных вырабаў, а таксама як сыравіна для папяровай і цэлюлознай вытворчасці.

ЧЫЙ-НЕ́БУДЗЬ, чыя́-не́будзь, чыё-не́будзь; *займ. неазнач.* Які належыць каму-н., дакладна не вядомы каму.

ЧЫЙ-НІЧЫ́Й, чыя́-нічыя́, чыё-нічыё; *займ. неазнач.* Які належыць сяму-таму.

ЧЫЙСЬЦІ, чыя́сьці, чыёсьці, *займ., неазнач.* Які невядома каму належыць. *Пачуўся ч. стук. Ляжала на стале чыясьці кніжка.*

ЧЫК, *у знач. вык.* (разм.). Ужыв. для абазначэння кароткага адрывістага гуку, дзеяння. *Нажом ч. — і пальца няма.*

ЧЫКАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., з кім-чым* (разм.). Валаводзіцца, вазіцца. *Чаго з ім ч.!*

ЧЫКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Пра гукі, якія ўтвараюцца работай некаторых механізмаў. *Гадзіннік чыкае.* **2.** *што і без дап.* Хутка рэзаць, сячы і пад. (разм.). ‖ *аднакр.* **чыкнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **чыканне,** -я, *н.*

ЧЫКІЛЬГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* Ісці, кульгаючы, прыпадаючы на адну нагу. ‖ *наз.* **чыкільга́нне,** -я, *н.*

ЧЫКІЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* Тое, што і чыкільгаць. ‖ *наз.* **чыкіля́нне,** -я, *н.*

ЧЫЛІ́ЙЦЫ, -аў, *адз.* чылі́ец, -лі́йца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Чылі. ‖ *ж.* **чылі́йка,** -і, *ДМ* -лі́йцы, *мн.* -і, -лі́ек. ‖ *прым.* **чылі́йскі,** -ая, -ае.

ЧЫЛІ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і цырыкаць. ‖ *наз.* **чылі́канне,** -я, *н.*

ЧЫМ[1], *злуч.* **1.** *злуч. параўнальны.* Ужыв. для сувязі параўнальных сказаў і членаў сказа са значэннем параўнання, супрацьўлення, якія паясняюць у галоўным сказе прыслоўе ці прыметнік у форме вышэйшай ступені параўнання. *Лепш пірог, чым бульба. Лепш ехаць, чым ісці.* **2.** *злуч. супастаўляльны.* Падпарадкоўвае даданыя супастаўляльныя сказы і часткі сказа пры суадносным слове «тым» у галоўным сказе. *Чым хутчэй імчыцца аўтамабіль, тым далей павінны свяціць яго фары.* **3.** Уваходзіць у склад састаўнога непадзельнага злучніка «перш чым», пры дапамозе якога падпарадкоўваюцца даданыя часавыя сказы. *Перш чым есці, трэба мыць рукі.*

ЧЫМ[2] *гл.* што.

ЧЫ́МСЬЦІ *гл.* штосьці[1].

ЧЫ́МСЯ[1], *злуч. параўнальны* (разм.). Ужыв. для сувязі параўнальных зваротаў, якія паясняюць адзін з членаў сказа ў форме вышэйшай ступені параўнання. *Мёд саладзейшы, чымся цукеркі.*

ЧЫ́МСЯ[2], *займ. неазнач.* (разм.). Тое, што і чымсьці. *Ён быў чымся незадаволены.*

ЧЫН[1], -а *і* -у, *м.* **1.** -у. Службовы разрад у вайсковых і цывільных служачых. *Ч. маёра. На заводзе ў яго быў вялікі ч., дырэктарскі.* **2.** -а. Пасада або асоба, якая займае пасаду (разм.). *Чыны дыпламатычнага рангу.* ○ **Класныя чыны** — цывільныя званні, якія прысвойваюцца пракурорска-следчым работнікам пракуратуры. **Ніжні чын** — салдат у царскай арміі ў адрозненне ад афіцэраў. ◊ **Чын чынам (чынаром); чын па чыну** (разм.) — найлепш; так, як трэба.

ЧЫН[2], -у, *м.* У *Т* адз. у спалучэнні з прыметнікам і займеннікам ужыв. ў значэнні: спосаб, прыём; гэта спалучэнне адпавядае прыслоўю са знач. дадзенага прыметніка або займенніка. *Такім чынам. Належным чынам. Адпаведным чынам.* ◊ **Грэшным чынам** (у знач. пабочн.) (разм.) — трэба прызнацца; на жаль.

ЧЫНАДРА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Чыноўнік, бюракрат, фармаліст.

ЧЫНА́РА, -ы, *мн.* -ы, -на́р, *ж.* Дрэва сямейства платанавых; усходні платан. ‖ *прым.* **чына́равы,** -ая, -ае.

ЧЫНАШАНАВА́ННЕ, -я, *н.* (уст. іран.). Павага, шанаванне старшых па чыну, па службоваму становішчу.

ЧЫНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., чы́ніцца; *незак.* Рабіцца, дзеяцца, адбывацца. *У вёсцы чынілася несправядлівасць.*

ЧЫНІ́ЦЬ, чыню́, чы́ніш, чы́ніць; чы́нены; *незак., што.* **1.** Рабіць, учыняць, тварыць. *Запас бяды не чыніць.* **2.** Рабіць (пра кудзелю). *Жанчыны чынілі кудзелю.* ‖ *зак.* **учыні́ць,** учыню́, учы́ніш, учы́ніць; учы́нены (да 1 знач.).

ЧЫ́ННЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Дзейсны, актыўны. *Браць ч. ўдзел у чым-н.* **2.** Важны, салідны. *Ч. выгляд.* ‖ *наз.* **чы́ннасць,** -і, *ж.*

ЧЫНО́ЎНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У дарэвалюцыйнай Расіі і ў некаторых краінах: дзяржаўны служачы, які мае чын, службовае званне. **2.** *перан.* Той, хто выконвае сваю работу фармальна, без жывога інтарэсу, строга па інструкцыі. ‖ *прым.* **чыно́ўніцкі,** -ая, -ае *і* **чыно́ўны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЧЫНО́ЎНІЦТВА, -а, *н.* **1.** *зб.* Чыноўнікі (*гл.* чыноўнік у 1 знач.). *Дробнае ч.* **2.** *перан.* Паводзіны, псіхалогія, уласцівыя чыноўніку (у 2 знач.). *Яму не ўласціва ч.*

ЧЫНО́ЎНЫ, -ая, -ае (уст.). **1.** *гл.* чыноўнік. **2.** Які мае чын або займае дзяржаўную пасаду.

ЧЫНУ́ША, -ы, *ДМ* -у, *Т* -ам, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. пагард.). Чыноўнік, бюракрат.

ЧЫНШ, -у, *м.* (гіст.). **1.** У феадальнай Еўропе: рэгулярныя натуральныя і грашовыя плацяжы зямельнаму ўласніку за карыстанне зямлёй. **2.** На Беларусі і ў Літве ў 15—19 стагоддзі: грашовы аброк. ‖ *прым.* **чы́ншавы,** -ая, -ае.

ЧЫНШАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (гіст.). **1.** У феадальнай Еўропе: селянін, які карыстаўся зямлёй часова або бестэрмінова, за што плаціў чынш. **2.** На Беларусі і ў Літве ў 15—19 стагоддзі: селянін, асноўнай формай павіннасці якога быў грашовы аброк, чынш. ‖ *прым.* **чыншаві́цкі,** -ая, -ае.

ЧЫРАНЁ *гл.* чыраня.

ЧЫРА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Тое, што і чырок.

ЧЫРАНЯ́ *і* ЧЫРАНЁ, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня чырка.

ЧЫ́РВА *гл.* чырвы.

ЧЫРВАНА... *і* ЧЫРВАНА-... (*гл.* **чырвона..., чырвона-...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «чырвона...» і «чырвона-...», калі націск у другой частцы падае на першы склад, напр. *чырванагруды, чырванаазорны, чырвананосы, чырванаскуры, чырванатвары, чырванафлоцец, чырвана-плямісты.*

ЧЫРВАНАБО́КІ, -ая, -ае. З чырвоным бокам. *Ч. яблык.*

ЧЫРВАНАВА́ТЫ, -ая, -ае. З чырвоным адценнем, блізкі па колеру да чырвонага.

ЧЫРВАНАВО́КІ, -ая, -ае. З чырвонымі вачамі. *Чырванавокая плотка.*

ЧЫРВАНАГУ́БЫ, -ая, -ае. З чырвонымі губамі.

ЧЫРВАНАДЗЮ́БЫ, -ая, -ае. З чырвонай дзюбай.

ЧЫРВАНАДРЭ́ЎНЫ, -ая, -ае. Зроблены з чырвонага дрэва. *Чырванадрэўная мэбля.*

ЧЫРВАНАДРЭ́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па вырабу мэблі з каштоўных гатункаў драўніны.

ЧЫРВАНАЗЁМ, -у, *м.* Урадлівая, багатая перагноем жалезістая глеба субтрапічнай зоны. ‖ *прым.* **чырваназё́мны,** -ая, -ае.

ЧЫРВАНАНО́ГІ, -ая, -ае. З чырвонымі нагамі. *Ч. бусел.*

ЧЫРВАНАНО́СЫ, -ая, -ае. З чырвоным носам.

ЧЫРВАНАПЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Рыба сямейства карпавых з чырвонымі плаўнікамі.

ЧЫРВАНАПЁРЫ, -ая, -ае. З чырвоным апярэннем (пра птушак), з чырвонымі плаўнікамі (пра рыб).

ЧЫРВАНАСКУ́РЫ, -ая, -ае. **1.** З чырвонай або чырванаватай скурай. *Ч. твар.* **2.** З цёмна-жоўтай, чырванаватай афарбоўкай скуры (пра індзейцаў Амерыкі).

ЧЫРВАНАСЦЯ́ЖНЫ, -ая, -ае. Узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга. *Ч. ансамбль.*

ЧЫРВАНАТВА́РЫ, -ая, -ае. З чырвоным тварам. *Ч. лейтэнант.*

ЧЫРВАНАФЛО́ЦЕЦ, -ло́тца, *мн.* -ло́тцы, -ло́тцаў, *м.* Воінскае званне радавога саставу Ваенна-Марскіх сіл СССР (з 1935 да 1946 гг., калі яно было заменена званнем «матрос»). ‖ *прым.* **чырванафло́цкі,** -ая, -ае.

ЧЫРВАНАШЧО́КІ, -ая, -ае. З чырвонымі, румянымі шчокамі. *Ч. хлопчык.* ‖ *наз.* **чырванашчо́касць,** -і, *ж.*

ЧЫРВАНЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** Станавіцца, рабіцца чырвоным. *На захадзе пачынала ч. неба.* **2.** Пакрывацца румянцам, станавіцца чырвоным ад прыліву крыві. *Ч. ад злосці.* **3.** *перан.* Саромецца. *Гаворыць няпраўду*

і не чырванее. **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Вылучацца сваім чырвоным колерам, віднецца (пра што-н. чырвонае). ‖ *зак.* **счырванець,** -ею, -ееш, -ее (да 2 і 3 знач.) *і* **пачырванець,** -ею, -ееш, -ее (да 1 і 2 знач.).

ЧЫРВАНІЦЦА, -ванюся, -вонішся, -воніцца; *незак.* **1.** Афарбоўвацца ў чырвоны колер. **2.** (*1 і 2 ас. неўжыв.*). Вылучацца сваім чырвоным колерам.

ЧЫРВАНІЦЬ, -ваню, -воніш, -воніць; -вонены; *незак., каго-што.* **1.** Рабіць чырвоным, барвовым, надаваць чырвоны колер каму-, чаму-н. *Узыходзіла сонца і чырваніла неба.* **2.** Фарбаваць у чырвоны колер.

ЧЫРВАНЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* чырвоны. **2.** Чырвоная пляма, пачырваненне ад прыліву крыві, запалення. **3.** Румянец. *Твар налiўся чырванню.*

ЧЫРВОНА... *і* **ЧЫРВОНА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) чырвоны (у 1 і 2 знач.), з чырвоным, напр. *чырвонагаловы;* 2) чырвоны (у 3 знач.), напр. *чырвонаармеец, чырвонагвардзеец;* 3) чырванаватага або бурага адцення, напр. *чырвонакачанны, чырвонацагляны, чырвона-пярэсты, чырвона-рабы.*

ЧЫРВОНААРМЕЕЦ, -мейца, *мн.* -мейцы, -мейцаў, *м.* Баец Чырвонай Арміі. ‖ *прым.* **чырвонаармейскі,** -ая, -ае.

ЧЫРВОНАГАЛОВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і падасінавік.

ЧЫРВОНАГАЛОВЫ, -ая, -ае. З чырвонай галавой, галоўкай. *Ч. дзяцел. Ч. грыб.*

ЧЫРВОНАГВАРДЗЕЕЦ, -дзейца, *мн.* -дзейцы, -дзейцаў, *м.* Баец чырвонай гвардыі. ‖ *прым.* **чырвонагвардзейскі,** -ая, -ае.

ЧЫРВОНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Назва замежных залатых манет (дукатаў, цэхінаў) у дапятроўскай Расіі. **2.** Найменне рускіх залатых манет 3-рублёвай і 5-рублёвай вартасці ў 18—19 стагоддзяў. **3.** З 1922 г. да 1947 г.: грашовы крэдытны білет у 10 рублёў (цяпер разм.). ‖ *прым.* **чырвонцавы,** -ая, -ае.

ЧЫРВОНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае афарбоўку аднаго з асноўных колераў спектра, што ідзе перад аранжавым; колеру крыві. *Чырвоныя памідоры. Ч. алоўак.* **2.** Пачырванелы ад прыліву крыві да скуры. *Ч. твар.* **3.** Звязаны з рэвалюцыйнай дзейнасцю, з савецкім ладам, з Чырвонай Арміяй. *Ч. камандзір. Чырвоныя* (наз.) *ўступалі ў горад.* **4.** У народнай мове і паэзіі для абазначэння чаго-н. прыгожага, яснага, светлага і пад. *Чырвонае сонейка. Чырвоная раніца.* **5.** Як састаўная частка некаторых батанічных і заалагічных назваў. *Ч. перац.* ○ **Чырвонае віно** — віно, прыгатаванае з цёмных гатункаў вінаграду. **Чырвоная кніга** — кніга Міжнароднага саюза аховы прыроды і прыродных рэсурсаў, якая змяшчае ў сабе кароткія звесткі аб распаўсюджанні, колькасці, біялогіі і мерах аховы рэдкіх відаў жывёлы і раслін усяго свету. **Чырвоная рыба** — рыба сямейства асятровых. **Чырвоны гальштук** — тое, што і піянерскі гальштук. **Чырвоны напал** — такая ступень нагрэву, пры якой металы пачынаюць свяціцца чырвоным святлом. **Чырвоны радок** — першы радок абзаца. **Чырвоны лес** — хваёвы лес. **Чырвоная ікра** — ікра ласасёвых рыб. ‖ *наз.* **чырвань,** -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ЧЫРВЫ, -аў, *адз.* чырва, -ы, *ж.* Картачная масць з малюнкам у выглядзе чырвоных сэрцаў. ‖ *прым.* **чырвовы,** -ая, -ае. *Ч. ніжнік.*

ЧЫРК, *у знач. вык.* (разм.). Чыркнуў. *Ч. запалкай аб карабок.*

ЧЫРКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Праводзіць чым-н. па чым-н., пакідаючы след, лінію. *Ч. запалкай па карабку.* **2.** Хутка, неакуратна пісаць. **3.** Утвараць характэрныя гукі (пра некаторых птушак). ‖ *аднакр.* **чыркануць,** -ну, -нёш, -не; -нём, -няце, -нуць; -ні (да 1 і 2 знач.) *і* **чыркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 3 знач.). ‖ *наз.* **чырканне,** -я, *н.*

ЧЫРОК, -рка, *мн.* -ркі, -ркоў, *м.* Невялікая вадаплаўная птушка падсямейства качак. ‖ *прым.* **чырковы,** -ая, -ае.

ЧЫРЫКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Тое, што і цырыкаць. ‖ *аднакр.* **чырыкнуць,** -не. ‖ *наз.* **чырыканне,** -я, *н.*

ЧЫСЛО, -а, *н.* Дзень у парадкавым радзе іншых дзён гэтага месяца; дата. *Заднім числом адзначыць.*

ЧЫСТА-... *і* **ЧЫСТА...** Першая частка складаных слоў са знач. чысты (у 6 знач.), чыстага тону, без усялякіх дамешак, напр. *чыста-белы, чыста-блакітны, чыста-залаты, чыста-ружовы, чыста-чырвоны, чыстапародны.*

ЧЫСТАВІК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* (разм.). Чыставы рукапіс, чыставы варыянт чаго-н. *Сёння пачну свайго жыцця суровы ч.*

ЧЫСТАВЫ, -ая, -ое. **1.** Перапісаны, перароблены начыста; выпраўлены. **2.** Прызначаны для канчатковай апрацоўкі дэталей (спец.). *Ч. разец. Чыставая апрацоўка.*

ЧЫСТАГАТУНКОВЫ, -ая, -ае. Адборны, чыстага гатунку. *Чыстагатунковае насенне.* ‖ *наз.* **чыстагатунковасць,** -і, *ж.*

ЧЫСТАКРОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ровак, *ж.* (разм.). Чыстакроўная, пародзістая жывёла.

ЧЫСТАКРОЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Чыстай, не змешанай пароды (пра жывёл). *Жарабец чыстакроўнай пароды.* **2.** Сапраўдны, праўдзівы (разм.). *Ч. арыстакрат.* ‖ *наз.* **чыстакроўнасць,** -і, *ж.*

ЧЫСТАПАРОДНЫ, -ая, -ае. Які належыць да якой-н. адной пароды, мае ўласцівыя ёй прыкметы (пра племянную жывёлу). *Чыстапародная жывёла.* ‖ *наз.* **чыстапароднасць,** -і, *ж.*

ЧЫСТАПІСАННЕ, -я, *н.* Вучэбны прадмет у пачатковых класах, які ставіць сваёй мэтай выпрацоўку прыгожага выразнага почырку ў вучняў. *Урок чыстапісання.*

ЧЫСТАСАРДЭЧНЫ, -ая, -ае. Шчыры, адкрыты. *Ч. чалавек. Чыстасардэчнае прызнанне.* ‖ *наз.* **чыстасардэчнасць,** -і, *ж.*

ЧЫСТАСОРТНЫ, -ая, -ае. Не змешаны, адборны, вышэйшага, чыстага сорту. *Чыстасортная пшаніца.* ‖ *наз.* **чыстасортнасць,** -і, *ж.*

ЧЫСТАТА, -ы, *ДМ* -таце, *ж.* **1.** *гл.* чысты. **2.** Чысты стан чаго-н. *Захоўваць чыстату і парадак у кватэры, на рабочым месцы.*

ЧЫСТАЦЕЛ, -у, *м.* Травяністая расліна сямейства макавых з жоўтымі кветкамі, сабранымі ў парасонападобныя суквецці, і млечным сокам.

ЧЫСТЫ, -ая, -ае; чысцейшы. **1.** Незабруджаны, свабодны ад бруду. *Чыстая бялізна. Чыстая падлога.* **2.** Асабліва прыбраны, прызначаны не для штодзённых патрэб (разм.). *У чыстай палавіне хаты спалі дзеці.* **3.** Пра работу: не цяжкі, нябрудны. *Ён працаваў на чыстай рабоце.* **4.** Акуратна, чыста зроблены, прыгожа аздоблены. *Шкатулка чыстай работы.* **5.** Са свабоднай, адкрытай, не занятай чым-н. паверхняй. *Чыстае поле. Ч. ліст паперы. Чыстае неба.* **6.** Без пабочных дамешак, з нічым не змешаны, або з нязначнымі дамешкамі. *Ч. спірт. Чыстая шэрсць. Чыстае паветра. Чыстая вада.* **7.** Выразны ў гучанні, без пабочных шумаў; не ахрыплы. *Даносіўся ч. гук званоў. Ч. голас салаўя.* **8.** Які адпавядае пэўным нормам, правілам (пра мову, склад і пад.). *Гаварыў на чыстай беларускай мове.* **9.** *перан.* Маральна бездакорны, сумленны, шчыры, праўдзівы, беззаганны. *Гэта быў чалавек крыштальна ч. ў маральных адносінах. Чалавек з чыстым сумленнем. Чыстыя пачуцці.* **10.** Абсалютны, поўны (разм.). *Чыстая праўда. Чыстая хлусня. Гэта чыстая выпадковасць.* **11.** Не звязаны з практычным прымяненнем; *проціл.* прыкладны. *Чыстая тэорыя.* ○ **Чыстая вага** — вага чаго-н. без пасуды, без упакоўкі і пад.; нета. ‖ *наз.* **чыстата,** -ы, *ДМ* чыстаце, *ж.* (да 1, 4, 5, 6 і 9 знач.).

ЧЫСЦЕЦ, -стца, *м.* Тое, што і чысцілішча.

ЧЫСЦЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* Станавіцца чысцейшым. *Душой ч. у чысціні расы.*

ЧЫСЦЁХА, -і, *ДМ* -у, *Т* -ам, *м.; ДМ* -цэсе, *Т* -ай (-аю), *ж., мн.* -і, -цёх (разм.). Пра таго, хто вельмі любіць чысціню і імкнецца да чысціні. *Жонка мая вялікая ч.*

ЧЫСЦІК[1], -у, *м.* Травяністая расліна сямейства губакветных з кветкамі, сабранымі ў мяцёлкі і шурпатаваласістым сцяблом.

ЧЫСЦІК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Марская птушка атрада чысцікавых, якая жыве на скалах па берагах паўночных мораў. ‖ *прым.* **чысцікавы,** -ая, -ае.

ЧЫСЦІЛІШЧА, -а, *н.* Паводле вучэння каталіцкай царквы: месца, дзе душы нябожчыкаў ачышчаюцца ад грахоў, перш чым папасці ў рай. ‖ *прым.* **чысцілішчны,** -ая, -ае.

ЧЫСЦІЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік, які займаецца чысткай чаго-н. *Ч. дымаходаў. Ч. ботаў.* ‖ *ж.* **чысцільшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ЧЫСЦІНЯ, -і, *ж.* Тое, што і чыстата.

ЧЫСЦІЦЦА, чышчуся, чысцішся, чысціцца; *незак.* Чысціць (у 1 знач.) сябе ці сваё адзенне, абутак. ‖ *зак.* **вычысціцца,** -ышчуся, -ысцішся, -ысціцца *і* **пачысціцца,** -ышчуся, -ысцішся, -ысціцца. ‖ *наз.* **чышчанне,** -я, *н. і* **чыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.*

ЧЫСЦІЦЬ, чышчу, чысціш, чысціць; чышчаны; *незак.* **1.** *каго-што.* Рабіць чыстым, здымаючы гразь, пыл і пад. з паверхні чаго-н. *Ч. касцюм. Ч. снег.* **2.** *што.* Здымаць лупіны, скуру, луску і пад. (з гароднiны, садавіны, рыбы і інш.; разм.). *Ч. бульбу. Ч. рыбу.* **3.** *што.* Вызваляць ад смецця, ад шкодных элементаў. *Ч. зубы. Ч. сад.* **4.** *перан., каго-што.* Абкрадаць, рабаваць (разм.). **5.** *перан., каго (што).* Лаяць каго-н., сварыцца на каго-н. (разм.). ‖ *зак.* **вычысціць,** -чышчу, -чысціш, -чысціць; -чышчаны (да 1 і 3 знач.), **ачысціць,** ачышчу, ачысціш, ачысціць; ачышчаны (да 2 і 4 знач.) *і* **пачысціць,** -чышчу, -чысціш, -чысціць; -чышчаны (да 1, 2, 3 і 4 знач.). ‖ *наз.* **чыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 1, 2 і 3знач.), **чышчанне,** -я, *н.* (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **ачыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *ж.* (да 2 і 4 знач.). ‖ *прым.* **чысцільны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ЧЫТ—ЧЭШ

ЧЫТА́БЕЛЬНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і чытэльны. *Ч. почырк.* ‖ *наз.* **чыта́бельнасць,** -і, *ж.*

ЧЫТА́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* Пашыранасць, папулярнасць якога-н. твора сярод чытачоў.

ЧЫТА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які з высокім майстэрствам чытае творы мастацкай літаратуры; артыст, дэкламатар. ‖ *ж.* **чыта́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **чыта́льніцкі,** -ая, -ае.

ЧЫТА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Прызначаны для чытання, заняткаў з кнігамі, часопісамі. *Чытальная зала.*

ЧЫТА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень *і* -льняў, *ж.* Спецыяльнае памяшканне ў бібліятэцы, у клубе для чытання ці заняткаў. *Купіць кнігі для чытальні.*

ЧЫТА́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Кніжка, падручнік, дзе змешчаны невялікія тэксты, творы ці ўрыўкі з твораў для практыкавання ў чытанні, набыцця навыкаў чытання; хрэстаматыя.

ЧЫТА́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́ецца; *незак.* **1.** Паддавацца чытанню; быць чытальным. *Апавяданне чытаецца з цікавасцю. Надпіс цяжка чытаецца.* **2.** *безас.* Пра наяўнасць жадання ці магчымасці чытаць. *Мне сягоння не чытаецца.* **3.** *перан.* Распазнавацца, угадвацца па якіх-н. прыкметах. *У вачах чытаўся сум.*

ЧЫТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; чы́таны; *незак.* **1.** *каго-што* і *без дап.* Адрозніваць і спалучаць літары ў словы, знаёміцца са зместам напісанага. *Ч. кнігу. Ч. па складах. Бегла ч.* **2.** *што.* Разумець, разбірацца ў якіх-н. знаках, абазначэннях. *Ч. ноты. Ч. чарцяжы.* **3.** *што* і *без дап.* Па знешніх прыкметах распазнаваць, угадваць што-н. (перажыванні, думкі і пад.). *Ч. чужыя думкі. Ён чытаў у яе вачах страх.* **4.** *што.* Пераказваць які-н. тэкст на памяць. *Ч. на памяць байкі.* **5.** *што.* Выкладаць вусна перад аўдыторыяй. *Ч. лекцыі.* ◊ **Чытаць мараль (натацыі, павучанні)** — гаварыць з кім-н. строгім тонам, робячы вымову, дакараючы за што-н. ‖ *зак.* **прачыта́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -чы́таны. ‖ *наз.* **чыта́нне,** -я, *н.*, **чы́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (да 1 і 2 знач.) *і* **прачыта́нне,** -я, *н.* (да 1, 4 і 5 знач.).

ЧЫТА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Той, хто чытае якія-н. творы, да каго звернуты творы пісьменнасці. *Апавяданне спадабалася чытачам.* **2.** Наведвальнік, абанент грамадскай бібліятэкі, чытальні. *Бібліятэка праводзіць перарэгістрацыю чытачоў.* ‖ *ж.* **чыта́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак. ‖ *прым.* **чыта́цкі,** -ая, -ае.

ЧЫ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** *гл.* чытаць. **2.** Чытанне ўголас чаго-н. **3.** Чытанне акцёрамі п'есы па ролях (від рэпетыцыі).

ЧЫТЭ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які лёгка чытаецца; выразны. *Ч. почырк.* ‖ *наз.* **чытэ́льнасць,** -і, *ж.*

ЧЫХ[1], -у, *м.* Тое, што і чханне. *Раптам на яго напаў чых.*

ЧЫХ[2], *гукаперайм.* Ужыв. для перадачы рэзкага адрывістага гуку пры чханні.

ЧЫХА́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). Тое, што і чханне.

ЧЫХІ́Р, -у, *м.* Каўказскае чырвонае віно хатняга вырабу.

ЧЭ́ЗЛЫ, -ая, -ае. **1.** Які слаба расце, хілы (пра расліны). **2.** Хваравіты, слабы, кволы. ‖ *наз.* **чэ́злаcць,** -і, *ж.*

ЧЭ́ЗНУЦЬ, -ну, -неш, -не; чэз, -зла; -ні; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Станавіцца чэзлым (у 1 знач.). *Ад засухі чэзла ўсё на полі.* **2.** Губляць здароўе, сілы. *Хлопчык чэз на вачах.* **3.** Станавіцца менш выразным, змяншацца, прападаць. *На світанні зоркі на небе чэзлі, станавіліся нябачнымі.*

ЧЭК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Грашовы дакумент з распараджэннем укладчыка банка аб выдачы прад'яўніку сумы з бягучага рахунку ці пералічэнні грошай на іншы рахунак. *Ч. на прад'яўніка. Падпісаць ч.* **2.** Талон з касы з пацвярджэннем сумы, атрыманай за тавар, а таксама талон у касу ад прадаўца з указаннем сумы, якую патрэбна заплаціць. ‖ *прым.* **чэ́кавы,** -ая, -ае. *Чэкавая кніжка.*

ЧЭК[2], -а, *м.* Участак поля з пасевамі рысу, абгароджаны землянымі валікамі для затрымкі вады. *Рысавыя чэкі.* ‖ *прым.* **чэ́кавы,** -ая, -ае.

ЧЭКА́, *нескл., ж.* (з вялікай літары). Скарочаная назва надзвычайнай камісіі па барацьбе з контррэвалюцыяй, сабатажам і спекуляцыяй; існавала ў СССР у перыяд 1918—1922 гг.

ЧЭКІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (гіст.). Супрацоўнік Чэка. ‖ *ж.* **чэкі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **чэкі́сцкі,** -ая, -ае.

ЧЭКМЕ́НЬ, -мяня́, *мн.* -мяні́, -мянёў, *м.* Старадаўняе верхняе мужчынскае адзенне каўказскага тыпу ў выглядзе паўкафтана, пашытага ў талію са зборкамі ззаду.

ЧЭ́ЛЯДЗЬ, -і, *ж., зб.* **1.** Насельніцтва феадальнай вотчыны Старажытнай Русі, якое знаходзілася ў разнастайных формах залежнасці ад феадалаў. **2.** Дваровыя людзі, слугі памешчыка пры прыгонным праве. **3.** *перан.* Людзі нізкага службовага становішча, якія імкнуцца выслужыцца перад высокапастаўленымі асобамі (пагард.).

ЧЭ́МЕР, -у, *м.* Тое, што і чамярыца. ‖ *прым.* **чэ́мерны,** -ая, -ае.

ЧЭМПІЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Спартсмен (або спартыўная каманда) — пераможца ў спаборніцтвах па якому-н. віду спорту на першынство горада, краіны, свету. *Ч. свету па шахматах. Ч. Еўропы па боксу.* **2.** Жывёліна, якая заняла першае месца на выстаўцы, спаборніцтвах. ‖ *ж.* **чэмпіёнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак (разм.). ‖ *прым.* **чэмпіёнскі,** -ая, -ае.

ЧЭМПІЯНА́Т, -у, *М* -на́це, *м.* Спаборніцтва на першынство ў якім-н. відзе спорту або ў спартыўных гульнях. *Ч. свету па скачках у вышыню.*

ЧЭ́ПІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тое, што і бакас. ‖ *прым.* **чэ́пікаў,** -кава, -кавы *і* **чэ́пікавы,** -ая, -ае.

ЧЭ́ПЧЫК *гл.* чапец.

ЧЭ́РАВА, -а, *н.* **1.** Бруха, жывот (разм.). **2.** Унутраная частка жывата чалавека, жывёлы. *Развіццё плода ў чэраве маці.*

ЧЭРАВАВЯШЧА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, які мае здольнасць чэрававяшчаць. ‖ *ж.* **чэрававяшча́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЧЭРАВАВЯШЧА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Гаварыць, не рухаючы губамі, ствараючы ўражанне, што гукі ідуць з жывата, з чэрава. ‖ *наз.* **чэрававяшча́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **чэрававяшча́льны,** -ая, -ае.

ЧЭ́РАП, -а, *мн.* чарапы́, чарапо́ў, *м.* **1.** Косці, якія ўтвараюць цвёрдую аснову галавы ў пазваночных. *Траўма чэрапа.* **2.** часцей *мн.* Абломак, асколак разбітага гліनянага, шкляннога і пад. посуду. ‖ *прым.* **чарапны́,** -а́я, -о́е.

ЧЭРВЕПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Падобны на чарвяка. *Ч. адростак.* ‖ *наз.* **чэрвепадо́бнасць,** -і, *ж.*

ЧЭ́РВЕНЬ, -я, *м.* Шосты месяц каляндарнага года. ‖ *прым.* **чэ́рвеньскі,** -ая, -ае.

ЧЭ́РВІ *гл.* чарвяк.

ЧЭРКЕ́СЫ, -аў, *адз.* -ке́с, -а, *м.* Народ, які жыве ў Карачаева-Чэркескай Рэспубліцы, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **чэрке́шанка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **чэрке́скі,** -ая, -ае.

ЧЭРНЬ[1], -і, *ж., зб.* (уст. зневаж.). **1.** Просты народ, людзі, якія ў буржуазна-дваранскім асяроддзі належалі да непрывілеяваных слаёў грамадства. **2.** Людзі, далёкія ад духоўнага жыцця, высокіх ідэалаў.

ЧЭРНЬ[2], -і, *ж.* **1.** Гравіроўка металічных вырабаў, пераважна сярэбраных і залатых, штрыхі якой запаўняюцца спецыяльным чорным сплавам, а таксама вырабы, апрацаваныя такім чынам. **2.** Чорная вугальная фарба арганічнага паходжання (спец.). ‖ *прым.* **чэ́рневы,** -ая, -ае.

ЧЭ́РПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак., што.* **1.** Даставаць, набіраць чым-н. што-н. вадкае або сыпкае. *Ч. ваду. Ч. каўшом пясок.* **2.** *перан.* Набываць, браць адкуль-н. (кніжн.). *Ч. веды. Ч. сілы.* ‖ *аднакр.* **чарпану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.). ‖ *наз.* **чэ́рпанне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **чарпа́льны,** -ая, -ае.

ЧЭ́РСТВЫ, -ая, -ае. **1.** Засохлы, цвёрды, сухі, нясвежы. *Ч. хлеб. Чэрствая булка.* **2.** *перан.* Нячулы, бяздушны. *Ч. чалавек. Чэрствая душа.* ‖ *наз.* **чэ́рстваcць,** -і, *ж.*

ЧЭ́САНКІ, -нак. Мяккія і тонкія валёнкі з часанай воўны.

ЧЭ́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Праўдзівы, прамы; добрасумленны. *Ч. чалавек. Ч. ўчынак.* **2.** Заснаваны на правілах чэсці, добрапрыстойнасці. *Чэснае жыццё. Чэснае імя.* **3.** Маральна чысты, цнатлівы. ◊ **Чэснае слова** — выраз, які ўпэўнівае ў праўдзівасці чаго-н. ‖ *наз.* **чэ́снасць,** -і, *ж.*

ЧЭСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Вартыя павагі і гордасці маральныя якасці чалавека; яго адпаведныя прынцыпы. *Справа чэсці.* **2.** Добрая, незаплямленая рэпутацыя чалавека. *Бараніць ч. свайго імя.* **3.** Цнатлівасць, нявіннасць (пра жанчын). **4.** Слава, павага, пашана. *Госці ведалі, каму аказваць ч. Ч. таму, хто самааддана працуе.* ◊ **Аддаць чэсць** *каму* — прывітаць ваеннага, прыклаўшы руку да галаўнога ўбору. **Пара і чэсць знаць** (разм.) — пара закончыць што-н.

ЧЭ́ХІ, -аў, *адз.* чэх, -а, *м.* Заходнеславянскі народ, які складае асноўнае насельніцтва Чэхіі. ‖ *ж.* **чэ́шка,** -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, шак. ‖ *прым.* **чэ́шскі,** -ая, -ае.

ЧЭЧЭ́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Чэчэнскай Рэспублікі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **чэчэ́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **чэчэ́нскі,** -ая, -ае.

ЧЭ́ШКА[1] *гл.* чэхі.

ЧЭ́ШКА[2] *гл.* чэшкі.

ЧЭ́ШКІ, чэ́шак, *адз.* чэ́шка, -і, *ДМ* -шцы, *ж.* Спартыўныя тапачкі на лёгкай (звычайна на ласінай) падэшве для заняткаў гімнастыкай.

Ш

ША́БАС, -у, *м.* **1.** Суботні адпачынак, усталяваны яўрэйскай рэлігіяй. **2.** Тое, што і ша́баш.

ШАБАСАВА́ЦЬ, -су́ю, -су́еш, -су́е; -су́ем, -су́еце, -су́юць; -су́й; *незак.* Святкаваць шабас. *Яўрэі шабасавалі звычайна па корчмах.*

ША́БАШ, -у, *м.* У сярэдневяковых павер'ях: начное зборышча і разгул ведзьмаў.

ШАБА́Ш, -у́, *м.* (разм.). **1.** Заканчэнне работы, перапынак для адпачынку. *Гудок паклікаў на ш.* **2.** *у знач. вык.* Скончана, даволі. *Я за такое больш брацца не буду, ш.*

ШАБА́ШНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм., неадабр.). Той, хто падраджаецца на прыватныя выгадныя заработкі. *Наняць шабашнікаў.* || *прым.* **шаба́шніцкі,** -ая, -ае.

ШАБА́ШНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць шабашнікам.

ШАБА́ШЫЦЬ, -шу, -шыш, -шыць; *незак.* (разм.). **1.** Канчаць або перапыняць работу. **2.** Зарабляць грошы, выконваючы выгадную работу, акрамя асноўнай (неадабр.). || *зак.* **пашаба́шыць,** -шу, -шыш, -шыць.

ША́БЕЛЬНЫ *гл.* шабля.

ШАБЛІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца фехтаваннем на шаблях. *Каманда шаблістаў.*

ШАБЛО́Н, -а *і* -у, *м.* **1.** -а, *мн.* -ы, -аў. Узор, па якім штампуюцца аднолькавыя вырабы. **2.** -у, *перан.* Агульнавядомы, збіты ўзор, штамп, які слепа пераймаюць. *Пазбягаць шаблону ў рабоце.* || *прым.* **шабло́нны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШАБЛО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шаблон. **2.** *перан.* Які з'яўляецца шаблонам (у 2 знач.), збіты, банальны. *Шаблонныя фразы. Ш. падыход да справы.* || *наз.* **шабло́ннасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ША́БЛЯ, -і, *мн.* -і, -бель, *ж.* Халодная зброя з доўгім выгнутым клінком. *Сячы шаблямі ворага. Атрад у сто шабель* (г.зн. складаецца са ста кавалерыстаў). || *памянш.* **ша́белька,** -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* || *прым.* **ша́бельны,** -ая, -ае. *Шабельныя ножны.*

ШАБУЛДЫ́Х, *у знач. вык.* (разм.). Упаў, кінуўся ў ваду.

ШАБУЛДЫ́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* (разм.). З шумам, хутка ўпасці, уваліцца ў ваду, балота і пад.

ШАБУЛДЫ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *што.* Кінуць у ваду або выплеснуць ваду куды-н. *Ш. камень у ваду.* **2.** Тое, што і шабулдыхнуцца.

ШАВЕ́Ц, шаўца́, *мн.* шаўцы́, шаўцо́ў, *м.* Майстар па шыццю і рамонту абутку.

ШАВЕ́ЦКІ, -ая, -ае. Звязаны з шыццём і рамонтам абутку або які служыць для шыцця і рамонту абутку. *Шавецкая справа. Ш. варштат.*

ШАВІЁТ, -у, *М* -ёце, *м.* Мяккая, крыху варсістая шарсцяная тканіна для верхняй вопраткі. || *прым.* **шавіётавы,** -ая, -ае.

ШАВІНІ́ЗМ, -у, *м.* Крайні нацыяналізм, які прапаведуе нацыянальную і расавую выключнасць і распальвае нацыянальную варожасць і нянавісць. || *прым.* **шавіністы́чны,** -ая, -ае.

ШАВІНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рэакцыянер, прыхільнік шавінізму. || *ж.* **шаві-ні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. || *прым.* **шаві-ні́сцкі,** -ая, -ае.

ШАВЯЛІ́ЦЦА, -вялю́ся, -ве́лішся, -ве́ліцца; *незак.* **1.** Злёгку варушыцца. *Лісце шавеліцца.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Мітусліва перасоўвацца, знаходзіцца ў хаатычным руху. *Мурашкі шавеляцца ў муравейніку.* **3.** *перан.* Праяўляць актыўнасць, ажыццяўляцца. *Народ шавеліцца.* **4.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*), *перан.* Праяўляцца, прабуджацца (разм.). *Шавеляцца думкі. Шавялілася надзея.* **5.** **шаваялі́(це)ся.** Ужыв. пры пабуджэнні да дзеяння (разм.). *Хутчэй шавяліся!* || *зак.* **пашавялі́цца,** -вялю́ся, -ве́лішся, -ве́ліцца. || *аднакр.* **шавяльну́цца,** -вяльну́ся, -вяльне́шся, -вяльне́цца; -вяльнёмся, -вельняце́ся, -вяльну́цца; -вяльні́ся (да 1 знач.). || *наз.* **шавяле́нне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ШАВЯЛІ́ЦЬ, -вялю́, -ве́ліш, -ве́ліць; *незак.* **1.** *каго-што.* Злёгку прыводзіць у рух, крануць. *Вецер шавяліў лісце.* **2.** *перан., каго-што.* Прымушаць да дзейнасці, працы, выводзіць са стану вяласці, абыякавасці да навакольнага. *Вас не шавялі, дык самі не здагадаецеся нічога зрабіць. Нішто не шавеліць яе душу.* **3.** *чым.* Злёгку рухаць. *Ш. пальцамі. Ш. мазгамі* (перан.: думаць, разм. жарт.). || *зак.* **пашавялі́ць,** -вялю́, -ве́ліш, -ве́ліць. || *аднакр.* **шавяльну́ць,** -вяльну́, -вяльне́ш, -вяльне́; -вяльнём, -вельняце́, -вяльну́ць; -вяльні́. || *наз.* **шавяле́нне,** -я, *н.*

ШАВЯЛЮ́РА, -ы, *ж.* Пышныя, густыя валасы на галаве.

ШАГ, -у, *мн.* шагі́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і крок (у 1 і 2 знач.). **2.** Пэўная адлегласць паміж суседнімі аднатыпнымі элементамі (у механізмах, дэталях машын; спец.). *Ш. разьбы.* || *прым.* **ша́гавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ША́ГАМ, *прысл.* Мерна пераступаючы нагамі, не бягом. *Конь ішоў ш. Ш. марш!* (каманда).

ШАГІ́СЦІКА, -і, *ДМ* -ціцы, *ж.* Абучэнне маршыроўцы (на шкоду іншым, больш істотным ваенным заняткам).

ША́ЙБА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Падкладка пад гайку ці плешку шрубы ў выглядзе металічнага кольца. **2.** Невялікі цяжкі гумавы дыск, які ўжыв. пры гульні ў хакей. *Шайбу!* (вокліч хакейных балельшчыкаў, якія падахвочваюць ігракоў). || *прым.* **ша́йбавы,** -ая, -ае.

ША́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, ша́ек, *ж.* (разм.). Група людзей, аб'яднаных якой-н. злачыннай дзейнасцю. *Ш. бандытаў. Ш. жулікаў.*

ШАЙТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мусульманскай міфалогіі: злы дух, сатана. *Не паддаецца дрэсіроўцы, ш.* (як лаянка).

ШАКА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная жывёліна сямейства сабачых, якая харчуецца мярцвячынай. || *прым.* **шака́льны,** -ая, -ае *і* **шакалі́ны,** -ая, -ае.

ШАКАЛА́Д, -у, *М* -дзе, *м.* **1.** Кандытарскі выраб — застылая маса какавы з цукрам. *Плітка шакаладу.* **2.** Салодкі напітак на малацэ з парашку гэтага вырабу. *Выпіць кубак шакаладу.* || *прым.* **шакала́дны,** -ая, -ае. *Ш. колер* (карычневы). *Шакаладнае дрэва* (вечназялёнае паўднёвае дрэва, з насення якога атрымліваюць какаву).

ШАКАЛА́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* (разм.). Плітка шакаладу або шакаладная цукерка.

ШАКАЛАДНА-... Першая частка складаных слоў са знач. колеру шакаладу, карычневы, з адценнем такога колеру, напр. *шакаладна-буры, шакаладна-карычневы.*

ШАКІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго (што)* (кніжн.). Ставіць у няёмкае становішча, бянтэжыць парушэннем правіл прыстойнасці. *Мяне шакіруе яго фамільярнасць да гэтага чалавека.*

ШАЛ, -у, *м.* **1.** Псіхічны стан чалавека, ахопленага вялікім гневам, узбуджэннем, шаленствам, раз'юшанасць. *Чалавек быў у шале і ні на што не зважаў.* **2.** *мн.* -ы, -аў. Гарэзлівасць, свавольства; гулянка. *Спыніце свае шалы. Ад чужога шалу ў галаве круціцца* (непрыемнасці з-за другіх, з-за чужой віны; прымаўка).

ШАЛАМІ́ЦЬ, -ламлю́, -ло́міш, -ло́міць; *незак.* **1.** *каго (што).* Ашаламляць, рабіць моцнае ўражанне, прыводзіць у замяшанне. *Гэтага чалавека нічога не здзіўляе і не шаломіць.* **2.** *каго-што.* П'яніць, адурманьваць. *Гарэлка пачала ш. галаву.*

ШАЛА́НДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Невялікая несамаходная з мелкай пасадкай баржа для пагрузкі і разгрузкі суднаў, для перавозкі грунту з землечарпальных снарадаў. **2.** На Чорным моры: парусная пласкадонная рыбацкая лодка. || *прым.* **шала́ндны,** -ая, -ае.

ШАЛАПУ́Т, -а, *М* -пу́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Легкадумны, пусты чалавек, баламут, свавольнік. || *ж.* **шалапу́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ШАЛАПУ́ТНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе як шалапут.

ШАЛАПУ́ТНЫ, -ая, -ае (разм.). Легкадумны, дзівацкі, узбаламучаны. || *наз.* **шалапу́тнасць,** -і, *ж.*

ШАЛА́Ш, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Тое, што і будан. || *прым.* **шала́шны,** -ая, -ае.

ША́ЛЕВЫ *гл.* шаль.

ШАЛЕ́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Шалёны чалавек, вар'ят.

ШАЛЕ́НСТВА, -а, *н.* **1.** Інфекцыйная хвароба, якая паражае цэнтральную нервовую сістэму, вадабоязь. **2.** *перан.* Крайняя ступень раздражнення, гневу. *Прыйсці ў ш.*

ШАЛЕ́ЦЬ, -е́ю, -е́еш, -е́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Захворваць шаленствам (пра жывёлу). **2.** Прыходзіць у крайняе раздражненне, гнеў або (перан.) бурна праяўляць сваё дзеянне, сілу. *Ш. ад злосці. Шалее вецер.* **3.** Рабіць учынкі, пазбаўленыя разважлівасці, здаровага розуму. *Ш. ад захаплення.* ◊ **Шалець з раскошы** (разм.) — перабіраць, капрызіць ад перанасычанага ўсім, забяспечанага жыцця. || *зак.* **ашале́ць,** -е́ю, -е́еш, -е́е (да 1 і 2 знач.).

ШАЛЁВАЧНЫ *гл.* шаляваць *і* шалёўка.

ШАЛЁНЫ, -ая, -ае. **1.** Хворы на шаленства (у 1 знач.). *Ш. воўк.* **2.** Які страціў разважлівасць, цвярозы розум. *Шалёная, што ты надумала рабіць!* **3.** *перан.* Вялікай сілы, на-

25. Зак. 426.

пружаны; нястрыманы ў пачуццях. *Шалёная скорасць.* **4.** *перан.* Неўтаймоўны, люты. *Ш. характар.* **5.** *перан.* Выпадковы, бязладны. *Шалёная куля.* ◊ **Шалёныя грошы** — грошы, якія лёгка дастаюцца і таму расходуюцца неэканомна. **Шалёныя цэны** (разм.) — вельмі высокія.

ШАЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* шаляваць. **2.** *зб.* Тонкія дошкі, якія ідуць на абшыўку драўляных пабудоў, а таксама абшыўка з такіх дошак. *Пафарбаваць шалёўку.* **3.** *мн.* -і, -лёвак. Адна з такіх дошак. **4.** Накладныя планкі вакол акна, дзвярэй. ‖ *прым.* **шалёвачны,** -ая, -ае.

ШАЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паласа з тканіны або шарсцяных нітак для захутвання шыі. *Цёплы ш.*

ШАЛО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і шлем (у 1 знач.: уст.).

ШАЛО́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Цяміць, разумець.

ШАЛУДЗІВЕЦЬ, -ею, -ееш, -ее; *незак.* (разм.). Станавіцца шалудзівым. ‖ *зак.* **зашалудзі́вець,** -ею, -ееш, -ее.

ШАЛУДЗІВЫ, -ая, -ае (разм.). Са струпамі, каростай на скуры. *Шалудзівае кацяня.* ‖ *наз.* **шалудзі́васць,** -і, *ж.*

ШАЛУПА́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -па́ек, *ж.* Тое, што і шалупіна. *Бульба з шалупайкамі.*

ШАЛУПІНА, -ы, *ж.* **1.** Вонкавая мяккая прыродная абалонка (плода, бульбы і пад.), скурка. *Абдзерці шалупіну з бульбіны.* **2.** *мн.* -ы, -пін. Адходы пасля ачысткі пладоў, бульбы. *Збіраць шалупіны на корм свінням.*

ШАЛУПІННЕ, -я, *н., зб.* **1.** Шалупіны; адходы пасля ачысткі пладоў, бульбы і пад. *Зварыць бульбу ў шалупінні. Ш. ад бульбы.* **2.** *перан., чаго* і *якое.* Што-н. непатрэбнае, лішняе, наноснае. *Адсейваць важнае ад выпадковага шалупіння.*

ШАЛФЕ́Й, -ю, *м.* Травяністая расліна сямейства губакветных з буйных пахучых кветак, адзін з відаў якой выкарыстоўваецца ў медыцыне для лекавых настояў, а таксама сам настой. *Паласкаць горла шалфеем.* ‖ *прым.* **шалфе́йны,** -ая, -ае.

ШАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Доўгая вузкая вязаная тканіна або тканая хустка. *Абкруціць шыю шалем.* ‖ *прым.* **ша́левы,** -ая, -ае. *Ш. каўнер.*

ШАЛЬМАВА́ТЫ, -ая, -ае (разм.). Схільны да шальмоўства, хітраваты. *Ш. чалавек. Ш. выгляд.* ‖ *наз.* **шальмава́тасць,** -і, *ж.*

ШАЛЬМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак.* (разм.). **1.** *каго (што).* Ганьбаваць, зняслаўляць. *Ш. сумленнага чалавека.* **2.** Весці сябе несумленна ў якой-н. справе, хітрыць. *Ш. у картачнай гульні.* ‖ *зак.* **ашальмава́ць,** -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны. ‖ *наз.* **шальмава́нне,** -я, *н.*

ШАЛЬМО́ЎСКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шэльма. **2.** Уласцівы шэльме, махлярскі, хітры (разм.). *Ш. выгляд.*

ШАЛЬМО́ЎСТВА, -а, *н.* Махлярства, круцельства, махлярскі, хітры ўчынак. *Ш. у гульні.*

ШАЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* **1.** Круглая і плоская талерка вагаў. **2.** *мн.* Вагі, якія складаюцца з такіх талерак. *Узважыць на шалях.*

ШАЛЯВА́ЦЬ, -люю, -люеш, -люе; -люй; -ляваны; *незак.* Абшываць шалёўкай (у 2 і 4 знач.). *Ш. хату. Ш. вокны.* ‖ *наз.* **шалёўка,** -і, *ДМ* -ўцы і **шалява́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **шалёвачны,** -ая, -ае.

ШАЛЯНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *м.* і *ж.* **1.** Безразважны чалавек, дзівак. **2.** Дураслівы, свавольны чалавек.

ШАЛЯСЦЕ́ЦЬ, -ляшчу́, -лясці́ш, -лясці́ць; -лясці́м, -лесціце́, -лясця́ць; -лясці́; *незак.* Тое, што і шапацець. *Шалясціць лісце на дрэвах.* ‖ *наз.* **шалясце́нне,** -я, *н.*

ШАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чараўнік, знахар у народаў, рэлігія якіх заснавана на культе духаў, магіі. ‖ *ж.* **шама́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **шама́нскі,** -ая, -ае. *Шаманскія закліганні.*

ШАМАЦЕ́ЦЬ, -мачу́, -маці́ш, -маці́ць; -маці́м; -маціце́, -маця́ць; -маці́; *незак.* Шапацець, шумець; утвараць лёгкі шум, шорах, кратаючы што-н. *Шамацела, ападаючы, лісце. Не шамаці паперай.* ‖ *наз.* **шамаце́нне,** -я, *н.*

ШАМА́Я, -і, *ж.* Прамысловая рыба сямейства карпавых.

ША́МКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Гаварыць невыразна, шапялявячы. *Ш. бяззубым ротам.* ‖ *наз.* **ша́мканне,** -я, *н.*

ШАМКІ́, -о́ў. Бразготкі, бомы. ‖ *прым.* **шамко́вы,** -ая, -ае.

ШАМО́Т, -у, *М* -мо́це, *м.* (спец.). Абпаленая да спякання гліна, а таксама вогнетрывалая цэгла з такой гліны. ‖ *прым.* **шамо́тавы,** -ая, -ае. *Шамотавая цэгла.*

ШАМПА́НСКАЕ, -ага, *н.* Пеністае вінаграднае віно, насычанае вуглякіслым газам.

ШАМПІНЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ядомы шаравата-белы пласціністы грыб. ‖ *прым.* **шампіньённы,** -ая, -ае.

ШАМПУ́НЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Мыльная пахучая вадкасць або парашок для мыцця галавы.

ШАМПУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Завостраны металічны стрыжань для смажання шашлыку на агні. ‖ *прым.* **шампу́рны,** -ая, -ае.

ШАМЯ́КАЎ: шамякаў суд (разм.) — несправядлівы, прадузяты суд, разбор.

ШАНАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** Глыбокая павага. *Адносіцца да каго-н. з шанаваннем. Маё ш.!* (вітанне пры сустрэчы з кім-н.). **2.** Выражэнне ўдзячнасці, гонару, увагі і пад. *Аказаць каму-н. ш.*

ШАНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *незак.* Быць асцярожным, берагчыся. *Трэба ш., не прастуджвацца.*

ШАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., каго-што.* **1.** Беражліва адносіцца, не расходаваць што-н. дарэмна. *Ш. сваё здароўе. Ш. грошы.* **2.** Адносіцца з пашанай, павагай да каго-, чаго-н., цаніць што-н., прытрымлівацца чаго-н. *Ш. народныя традыцыі. Ш. свой аўтарытэт. Ш. парадак.*

ША́НЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* У 17—19 стст.: часовае палявое чатырохвугольнае ўмацаванне, акоп. ‖ *прым.* **ша́нцавы,** -ая, -ае. *Ш. інструмент* (сапёрны).

ШАНО́ЎНЫ, -ая, -ае. Дастойны павагі, паважаны; які выклікае павагу. *Ш. ўзрост. Шаноўныя таварышы!* (пры звароце). ‖ *наз.* **шано́ўнасць,** -і, *ж.*

ШАНС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Верагодная магчымасць ажыццяўлення чаго-н. *Шансы на поспех. Не ўпусціць шансу. Апошні ш.*

ШАНСАНЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Песня жартаўлівага, часта фрывольнага зместу, якая выконваецца ў кафэшантане. **2.** Спявачка, якая выконвае такія песні. ‖ *прым.* **шансане́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШАНТА́Ж, -у, *м.* Непрыстойныя дзеянні, пагроза выкрыцця або паведамленне якіх-н. непажаданых звестак з мэтай вымагання чаго-н., а таксама ўвогуле пагроза, запалохванне чым-н. з мэтай стварыць выгадныя для сябе абставіны. ‖ *прым.* **шанта́жны,** -ая, -ае.

ШАНТАЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго (што).* Дамагацца чаго-н. у каго-н. шляхам шантажу.

ШАНТАЖЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто займаецца шантажом. ‖ *ж.* **шантажы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **шантажы́сцкі,** -ая, -ае.

ШАНТРАПА́, -ы́, *ж.,* таксама *зб.* (разм. лаянк.). Пусты, нікчэмны чалавек. *Не вадзіся з усякай шантрапой.*

ШАНЦ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і шанс.

ШАНЦАВА́ЦЬ, -цу́е; *безас.; незак., каму ў чым.* Пра ўдачу ў чым-н. *Яму шанцуе ў жыцці.* ‖ *зак.* **пашанцава́ць,** -цу́е. ‖ *наз.* **шанцава́нне,** -я, *н.*

ША́НЦАВЫ *гл.* шанец.

ШАПАВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Майстар, які вырабляе валеннем шэрсці капелюшы і інш. рэчы.

ШАПАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Звязаны з апрацоўкай шэрсці шляхам узбівання, разрыхлення яе.

ШАПАВА́ЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -лень, *ж.* Майстэрня або памяшканне, дзе апрацоўваюць шэрсць для прадзення, валення.

ШАПАЦЕ́ЦЬ, -пачу́, -паці́ш, -паці́ць; -паці́м, -паціце́, -пацяць; -паці́; *незак.* Абзывацца шолахам, шумець чым-н. сухім або ўтвараць шолах, шум. *Шапаціць чарот на беразе возера. Ніва шапаціць спелымі каласамі.* ‖ *наз.* **шапаце́нне,** -я, *н.*

ША́ПАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* шапка. **2.** Верхняя расшыраная частка чаго-н., што мае стрыжань, ножку і пад. *Ш. грыба.* ‖ *прым.* **ша́пачкавы,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ША́ПАЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які шые шапкі. ‖ *ж.* **ша́пачніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ША́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* **1.** Галаўны ўбор, звычайна цёплы, мяккі. *Зімовая ш. У шапцы* або *без шапкі* (таксама наогул з пакрытай ці не пакрытай галавой). *Валасы шапкай* (пра пышныя валасы). *На злодзеі і ш. гарыць* (прыказка пра вінаватага ў чым-н. чалавека, які сам сябе выдае чым-н.). *Па Сеньку і ш.* (прымаўка пра таго, хто не заслугоўвае лепшага). *Шапкамі закідаем* (ужыв., калі выхваляюцца чым-н., у знач.: лёгка адолеем, пераможам). **2.** *перан.* Тое, што мае форму купала. *Шапкі хвой. Снегавыя шапкі дрэў.* **3.** Тое, што і шапачка (у 2 знач.). *Ш. баравіка.* **4.** Загаловак буйным шрыфтам, агульны для некалькі артыкулаў у газеце, а таксама назва ўстановы-выдаўца, серыі і пад., якая змяшчаецца на тытульным лісце кнігі над загалоўкам (спец.). *Бюлетэнь выдаецца пад шапкай міністэрства.* **5.** Верхні брус над дзвярамі, акном для мацавання іх (спец.). ◊ **Па шапцы даць** *каму* (разм.) — выгнаць, зняць з работы. **На разбор шапак** (прыйсці, паспець, з'явіцца і пад.) (разм.) — к канцу, калі ўсе разыходзяцца, усё скончылася. **Шапка валіцца** (разм.) — пра што-н. надта высокае. **Шапка расце на галаве** (разм.) — пра вялікі страх. ‖ *памянш.* **ша́пачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *зневаж.* **шапчы́на,** -ы, *мн.*

-ы, -чы́н (да 1 знач.; разм.). ‖ *прым.* **шапачны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **шапкавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *На шапачны разбор прыйсці, паспець* і пад. (тое, што і на разбор шапак). *Шапачнае знаёмства* (выпадковае; разм.).

ШАПКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак.* (разм.). **1.** Уніжальна прасіць каго-н. аб чым-н. **2.** Рабалепстваваць, нізкапаклоннічаць; вітацца, знімаючы шапку. ‖ *наз.* **шапкава́нне,** -я, *н.*

ШАПТАЛА́, -ы́, *ж.* Сушаныя на сонцы абрыкосы або персікі з костачкамі.

ШАПТА́ЦЦА, шапчу́ся, шэ́пчашся, шэ́пчацца; шапчы́ся; *незак.* Гаварыць паміж сабой шэптам. *Шапталіся ў кутку суседкі.* ‖ *наз.* **шапта́нне,** -я, *н.*

ШАПТА́ЦЬ, шапчу́, шэ́пчаш, шэ́пча; шапчы́; *незак.* Гаварыць шэптам. *Ш. на вуха каму-н. Ш. малітвы.* ‖ *аднакр.* **шапну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шапта́нне,** -я, *н.*

ШАПТУ́Н, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Чалавек, які шэпчацца. **2.** *перан.* Пляткар, распаўсюджвальнік чутак. **3.** Знахар, чараўнік (уст.). ‖ *ж.* **шапту́ха,** -і, *ДМ* -у́се, *мн.* -і, -ту́х.

ШАПЯЛЯ́ВІЦЬ, -ля́ўлю, -ля́віш, -ля́віць; *незак.* Тое, што і шапяляць. ‖ *наз.* **шапяля́ўленне,** -я, *н.*

ШАПЯЛЯ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які вымаўляе свісцячыя гукі (с, з) падобна да шыпячых (ш, ж). *Шапялявае дзіця.* **2.** Пра свісцячыя зычныя гукі: які вымаўляецца блізка да шыпячых. *Ш. гук. Шапялява* (прысл.) *вымаўляць «с».* ‖ *наз.* **шапяля́васць,** -і, *ж.*

ШАПЯЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак.* Гаварыць невыразна, з шапялявым адценнем. ‖ *наз.* **шапяля́нне,** -я, *н.*

ШАР, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** У матэматыцы: частка прасторы, абмежаваная сферай. *Паверхня шара.* **2.** Прадмет такой формы. *Паветраны ш.* [1) лятальны апарат, які паднімаецца ў паветра лёгкім газам, што запаўняе яго шарападобную абалонку; 2) шарападобная цацка ў выглядзе абалонкі, напоўненай паветрам або газам]. *Зямны ш.* (планета Зямля). *Хоць шаром пакаці* (нічога няма, зусім пуста). ‖ *памянш.* **ша́рык,** -а, *мн.* -і, -аў, *м.* ‖ *прым.* **шаравы́,** -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ШАРАБА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лёгкі, звычайна двухколавы экіпаж. ‖ *прым.* **шараба́нны,** -ая, -ае.

ШАРАВА́РЫ, -аў, **1.** Шырокія штаны асаблівага крою, якія засоўваюцца ў халявы. *Казацкія ш.* **2.** Род шырокіх штаноў на гумках унізе. *Лыжныя ш.* ‖ *прым.* **шарава́рны,** -ая, -ае.

ШАРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *незак.* **1.** Церці сябе чым-н. (разм.). *Ш. вяхоткай.* **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Датыкаючыся, церці (у 1 знач.) адзін аб другога пры руху. *Галіны шаруюцца аб сцяну.* ‖ *наз.* **шарава́нне,** -я, *н.*

ШАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Чысцячы, вадзіць чым-н. узад і ўперад па паверхні. *Ш. падлогу.* **2.** *што аб што, па чым* і *чым.* Церці (у 1 знач.) паверхняй аднаго прадмета аб паверхню другога. *Кола шаруе аб дошку. Дно лодкі шаравала аб зямлю.* ‖ *зак.* **вышараваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны (да 1 знач.) *і* **пашарава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **шарава́нне,** -я, *н.*

ШАРАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* шар. **2.** Які мае форму шара. *Шаравая маланка.* **3.** Які мае шарападобную будову, дэталі. *Ш. клапан.*

ШАРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ра́д, *ж.* Загадка, у якой загаданае слова падзяляецца на часткі, а кожная частка нагадвае самастойнае слова, якое трэба адгадваць, каб выйшла галоўнае слова. *Разыгрываць шарады.*

ШАРА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Шэры заяц. **2.** Кафтан з шэрага сукна. ‖ *памянш.* **шарачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 1 знач.).

ШАРАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае выгляд шара. *Шарападобныя бактэрыі. Ш. грыб.* ‖ *наз.* **шарападо́бнасць,** -і, *ж.*

ШАРА́ХНУЦЦА, -нуся, -нешся, -нецца; -ніся; *зак.* **1.** Ад спалоху, нечаканасці і пад. кінуцца ўбок, назад. *Людзі шарахнуліся назад. Конь шарахнуўся ўбок.* **2.** Моцна ўдарыцца аб што-н. (разм.) *Ш. плячом аб кант дзвярэй.* ‖ *незак.* **шара́хацца,** -аюся, -аешся, -аецца. ‖ *наз.* **шара́ханне,** -я, *н.*

ШАРА́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** *каго-што* і *па чым, у што.* Моцна, з шумам ударыць. *Шарахнуць па галаве.* **2.** *што* і *чым.* Адрэзаць з сілай, хутка. *Ш. кусок булкі.* **3.** Тое, што і шарахнуцца (у 1 знач.). *Коні шарахнулі ўбок.* ‖ *незак.* **шара́хаць,** -аю, -аеш, -ае. ‖ *наз.* **шара́ханне,** -я, *н.*

ШАРАХЦЕ́ЦЬ, -хчу́, -хці́ш, -хці́ць; -хці́м, -хціце́, -хця́ць; -хці́; *незак.* (разм.). Тое, што і шархацець. *Шарахціць сухі снег.* ‖ *наз.* **шарахце́нне,** -я, *н.*

ШАРА́ЧАК, -чка *і* -чку, *м.* **1.** -чку. Грубая фарбаваная тканіна дамашняга вырабу. **2.** -чка, *мн.* -чкі, -чкаў. Кафтан з такой тканіны. ‖ *прым.* **шарачко́вы,** -ая, -ае.

ШАРАЧО́К, -чка́ *і* -чку́, *м.* **1.** -чка́, *гл.* шарак. **2.** Тое, што і шарачак (у 1 і 2 знач.). ‖ *прым.* **шарачко́вы,** -ая, -ае.

ШАРАШО́ВЫ *гл.* шарош[2].

ШАРБЕ́Т, -у, *М* -бе́це, *м.* **1.** Усходні фруктовы прахаладжальны напітак. **2.** Салодкая густая маса з фруктаў, кавы або шакаладу з цукрам, часта з арэхамі.

ШАРГАНУ́ЦЬ *гл.* шоргаць.

ШАРГАЦЕ́ЦЬ, -гачу́, -гаці́ш, -гаці́ць; -гаці́м, -гаціце́, -гаця́ць; -гаці́; *незак.* Шапацець, шамацець, шумець. *Дрэва шаргаціць голлем па сцяне.* ‖ *наз.* **шаргаце́нне,** -я, *н.*

ШАРЖ, -у, *м.* Сатырычнае або гумарыстычнае адлюстраванне каго-, чаго-н. у падкрэслена скажоным, карыкатурным выглядзе. *Сяброўскі ш.* ‖ *прым.* **ша́ржавы,** -ая, -ае.

ШАРЖЫ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *незак., каго-што* і *без дап.* Сатырычна ці гумарыстычна паказваць, адлюстроўваць каго-, што-н. у падкрэслена карыкатурным выглядзе. ‖ *наз.* **шаржы́раванне,** -я, *н.*

ША́РКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *чым* і *без дап.* Утвараць шорах, шум трэннем, закранаць што-н. з шумам. *Ш. мянташкай па касе. Шабля шаркала аб падлогу.* **2.** *са словам «нагой» або без яго.* Прыстаўляць адну нагу да другой, стукаючы абцасам аб абцас (пры паклоне, вітанні і пад.). ‖ *аднакр.* **ша́ркнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **ша́рканне,** -я, *н.*

ШАРЛАТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невук, які выдае сябе за знаўцу, падманшчык, махляр. ‖ *прым.* **шарлата́нскі,** -ая, -ае.

ШАРЛАТА́НСТВА, -а, *н.* Спосаб дзеяння шарлатана. *Выкрываць ш.*

ШАРЛО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Страва з запечанага цеста або сухароў з яблыкамі.

ШАРНІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рухомае злучэнне дзвюх частак механізма, якое дазваляе ім паварочвацца пад вуглом. *Як на шарнірах хто-н.* (неспакойна хуткі ў рухах; разм.). ‖ *прым.* **шарні́рны,** -ая, -ае.

ШАРО́Ш[1], -рашу́, *м.* Дробны, крохкі лёд у выглядзе кашападобнай масы, які ідзе перад ледаставам і ў час вясновага крыгаходу. *Ідзе ш. па рацэ.*

ШАРО́Ш[2], -рашу́, *м.* (спец.). Лес, які сплаўляецца па рацэ бярвеннем, не звязаным у плыт. ‖ *прым.* **шарашо́вы,** -ая, -ае.

ШАРПА́К, -у́, *м.* Абледзянелая скарынка на паверхні снегу. *Ісці па шарпаку.*

ШАРПАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* і *аднакр., каго-што* (разм.). Драпнуць, зачапіць. *Куля шарпанула байца па шчацэ.*

ША́РПАЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -аецца; *незак.* (разм.). Рвацца (пра адзенне, абутак). ‖ *зак.* **паша́рпацца,** -аецца.

ША́РПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Утвараць сухі шум, дакранаючыся да чаго-н. ці ад дотыку чаго-н., шуршэць. *Галіны дрэва шарпалі па даху. Пад нагамі шарпае ржышча.* **2.** *што.* З шумам кратаць, драпаць што-н. *Звер шарпаў гальку.* **3.** *што.* Драць. *Ш. адзенне.* ‖ *зак.* **паша́рпаць,** -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **ша́рпанне,** -я, *н.*

ШАРСЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Асобны валасок шэрсці.

ШАРСЦЯНЫ́ *гл.* шэрсць.

ШАРХАЦЕ́ЦЬ, -хачу́, -хаці́ш, -хаці́ць; -хаці́м, -хаціце́, -хаця́ць; -хаці́; *незак.* (разм.). Утвараць шорхат, шум, шапацець. *Пад нагамі шархаціць кара.* ‖ *наз.* **шархаце́нне,** -я, *н.*

ШАРХЕ́БЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вузкі рубанак з паўкруглым лязом для першаснай грубай апрацоўкі драўніны. ‖ *прым.* **шархе́бельны,** -ая, -ае.

ШАРША́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Тоўстая і доўгая іголка. *Сшываць пасак шаршаткай.* ‖ *прым.* **шарша́тачны,** -ая, -ае.

ША́РЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** *гл.* шар. **2.** Састаўны элемент крыві. *Белыя і чырвоныя крывяныя шарыкі.*

ША́РЫКАВЫ, -ая, -ае. Забяспечаны прыстасаваннем у выглядзе шарыка, з шарыкамі. *Ш. падшыпнік. Шарыкавая ручка* (з маленькім шарыкам для падачы чарнільнай масы).

ШАРЫКАПАДШЫ́ПНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Шарыкавы падшыпнік. ‖ *прым.* **шарыкападшы́пнікавы,** -ая, -ае.

ШАРЫЯ́Т, -у, *М* -рыя́це, *м.* Звод мусульманскіх рэлігійных, юрыдычных, бытавых правіл, заснаваных на Каране.

ШАРЭ́НГА, -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -рэ́нг, *ж.* Ваенны строй, у якім людзі стаяць адзін каля аднаго на адной лініі. *Выстраіцца ў дзве шарэнгі. Першая ш.* ‖ *прым.* **шарэ́нгавы,** -ая, -ае.

ШАРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* **1.** Станавіцца шэрым, шарэйшым. **2.** Віднецца (пра што-н. шэрае). **3.** *безас.* Світаць або змяркацца. ‖ *зак.* **пашарэ́ць,** -э́е (да 1 і 3 знач.).

ШАСІ́, *нескл., н.* (спец.). **1.** Рама ці аснова розных машын, механізмаў і ўстановак. **2.** Частка самалёта, прызначаная для руху яго па аэрадроме, для ўзлёту і пасадкі. *Падняць ш. Выпусціць ш.*

ШАСНА́ЦЦАЦЬ, -і, *ліч. колък.* Лік і колькасць 16. ‖ *парадк.* **шасна́ццаты,** -ая, -ае.

ШАС—ШАФ

ША́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.) **1.** Шуснуць, шмыгнуць куды-н. *Ш. у гушчар.* **2.** З шумам, хутка ўпасці, зляцець. *Дрэва шаснула на зямлю.* **3.** Моцна стукнуць па чым-н. або з энергіяй праявіцца ці хутка зрабіць што-н. *Ш. палкай па дошцы. Ш. нажом па мясе. Ш. талерку* (пабіць). *Шаснуў дождж. Шаснула куля над галовамі.* **4.** Утварыць шоргат, глухі шум. *Нешта шаснула ў кустах.*

ШАСТАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Спартсмен, які займаецца скачкамі з шастом.

ШАСТАВЫ́ *гл.* шост.

ШАСТА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Сярэбраная манета ў сярэдневяковай Польшчы і Вялікім княстве Літоўскім вартасцю ў шэсць грошаў. ‖ *прым.* **шаста́чны**, -ая, -ае.

ША́СТАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць лёгкі шум, шоргат. *Шастае дождж па даху. Ш. сенам.* **2.** Біць з шумам (разм.). *Ш. дубцом па нагах.* **3.** Хадзіць, снаваць туды-сюды з мэтай што-н. выгледзець, украсці і пад. (разм.). *Ш. па лесе. Не трэба ш., дзе не след.* **4.** *што.* Рэзаць (разм.). *Ш. сала нажом.* ‖ *наз.* **ша́станне**, -я, *н.*

ШАСТО́К *гл.* шост.

ШАСЦЕ́РНЕВЫ *гл.* шасцярня[2].

ШАСЦЕРЫКО́ВЫ *гл.* шасцярык.

ШАСЦЁРА, -цяры́х, -цяры́м, -цяры́мі, *ліч. зб.* **1.** З назоўнікамі мужчынскага і агульнага роду, што абазначаюць асоб, з разам узятымі асабовымі назоўнікамі мужчынскага і жаночага роду, з назоўнікамі мн. л., якія абазначаюць жывых істот абодвух полаў, з ас. займ. мн. л. і без залежнага слова: колькасць шэсць. *Ш. хлопцаў. Ш. сірот. Нас было ш.: тры хлопцы і тры дзяўчыны. Ш. свіней. Тыя ш. ўжо пайшлі. Шасцярым прапаноўвалі.* **2.** З назоўнікамі, якія абазначаюць маладых істот: колькасць шэсць. *Ш. дзяцей. Ш. звяркоў.* **3.** звычайна *Н* і *В.* З множналікавымі назоўнікамі: шэсць прадметаў. *Ш. сутак. Ш. калёс. Ш. нажніц.* **4.** звычайна *Н* і *В.* З некаторымі назоўнікамі, якія абазначаюць прадметы, што існуюць або якія носяць у пары: шэсць пар. *Ш. шкарпэтак. Ш. туфель.*

ШАСЦЁРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Лічба 6. **2.** Назва чаго-н., што змяшчае шэсць адзінак, напр. запрэжка ў шэсць коней, група з шасці чалавек, шлюпка з трыма парамі вёсел, карта, дошчачка даміно з шасцю ачкамі і пад. **3.** Назва чаго-н., абазначанага лічбай 6 (разм.). *Тут спыняецца ш.* (пра аўтобус, тралейбус і пад.). **4.** Дэталь у малатарні, шасцярня.[2] ‖ *прым.* **шасцёрачны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ШАСЦІ... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які змяшчае шэсць якіх-н. адзінак, складаецца з шасці адзінак, напр. *шасцібальны, шасцівалентны, шасцівёславы, шасцівугальны, шасцідзённы, шасцімесны, шасцімесячны, шасцірублёвы, шасціструнны;* 2) які мае адносіны да шасці, да шостага, напр. *шасцігадзінны* (поезд), *шасцікласнік.*

ШАСЦІГАДЗІ́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Працягласцю ў шэсць гадзін. *Ш. рабочы дзень.* **2.** Назначаны на шэсць гадзін. *Ш. поезд.*

ШАСЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шасцігоддзе. **2.** Які праіснаваў 6 гадоў.

ШАСЦІГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 6 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што была 6 гадоў назад. ‖ *прым.* **шасцігадо́вы**, -ая, -ае.

ШАСЦІДЗЕСЯ́ТНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прагрэсіўны грамадска-палітычны дзеяч 60-х гадоў 19 ст. ў Расіі. ‖ *ж.* **шасцідзеся́тніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ШАСЦІДЗЕСЯ́ТЫ *гл.* шэсцьдзесят.

ШАСЦІДЗЕСЯЦІГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шасцідзесяцігоддзе. **2.** Які праіснаваў 60 гадоў.

ШАСЦІДЗЕСЯЦІГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 60 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, якая адбылася 60 гадоў таму назад. *Адсвяткаваць чыё-н. ш.* (шасцідзесяты дзень нараджэння). ‖ *прым.* **шасцідзесяцігадо́вы**, -ая, -ае.

ШАСЦІКЛА́СНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань шостага класа. ‖ *ж.* **шасцікла́сніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ШАСЦІКРА́ТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і шасціразовы.

ШАСЦІПА́ЛЬЦЫ, -ая, -ае. З шасцю пальцамі.

ШАСЦІРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца 6 разоў, павялічаны ў 6 разоў. *У шасціразовым памеры.*

ШАСЦІСОТГАДО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шасцісотгоддзе. **2.** Які праіснаваў 600 гадоў.

ШАСЦІСОТГО́ДДЗЕ, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* **1.** Тэрмін у 600 гадоў. **2.** *чаго.* Гадавіна падзеі, што адбылася 600 гадоў назад. *Ш. горада* (шэсцьсот гадоў з дня заснавання). ‖ *прым.* **шасцісотгадо́вы**, -ая, -ае.

ШАСЦІСО́ТЫ *гл.* шэсцьсот.

ШАСЦІТЫ́СЯЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Ліч. парадк. да шэсць тысяч. **2.** Коштам у шэсць тысяч рублёў (разм.). **3.** Які складаецца з шасці тысяч адзінак. *Ш. атрад.*

ШАСЦЯРНЯ́[1], -і́, *мн.* -це́рні *і* (*з ліч.* 2, 3, 4) -цярні́, -це́рань, *ж.* Тое, што і шасцярык (у 2 знач.).

ШАСЦЯРНЯ́[2], -і́, *мн.* -це́рні *і* (*з ліч.* 2, 3, 4) -цярні́, -це́рань, *ж.* Зубчастае кола, якое перадае рух. ‖ *памянш.* **шасцяро́нька**, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **шасцяро́нны**, -ая, -ае *і* **шасце́рневы**, -ая, -ае.

ШАСЦЯРЫ́К, -цярыка́, *мн.* -церыкі́, -церыко́ў, *м.* **1.** Старадаўняя руская мера (вагі, аб'ёму, ліку і пад.), якая змяшчае шэсць якіх-н. адзінак, а таксама прадмет такой вагі, аб'ёму і пад. **2.** Запрэжка ў шэсць коней. *Ехаць шасцерыком.* ‖ *прым.* **шасцерыко́вы**, -ая, -ае.

ШАСЬ (разм.). **1.** *гукаперайм.* Абазначае шум, падзенне чаго-н. сыпкага, сухога. *Ш., ш., сыплецца зверху пясок.* **2.** *у знач. вык.* Ужыв. паводле знач. дзеясл. шаснуць. *Нехта ў дзверы ш. Ш. нажом па шнурку.*

ШАСЭ́, *нескл.*, *н.* Тое, што і шаша. ‖ *прым.* **шасэ́йны**, -ая, -ае.

ШАТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Сатана, д'ябал.

ШАТКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак.*, *што.* Рэзаць доўгімі тонкімі палоскамі (звычайна капусту). *Ш. капусту.* ‖ *зак.* **сшаткава́ць**, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны. ‖ *наз.* **шаткава́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **шаткава́льны**, -ая, -ае (спец.).

ШАТКАЎНІ́ЦА, -ы, *мн.* -ы, -ні́ц, *ж.* (разм.). Тое, што і шаткоўня.

ШАТКО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -ко́вень, *ж.* Прылада для шаткавання (звычайна капусты). *Ручная ш.*

ШАТЛА́НДКА[1], -і, *ДМ* -дцы, *ж.* Тканіна ў каляровыя клеткі.

ШАТЛА́НДКА[2] *гл.* шатландцы.

ШАТЛА́НДЦЫ, -аў, *адз.* -дзец, -дца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Шатландыі. ‖ *ж.* **шатла́ндка**, -і, *ДМ* -ндцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **шатла́ндскі**, -ая, -ае.

ШАТРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.*, *што.* Ачышчаць (зерне) ад абалонак перад тым, як малоць або пускаць на крупы. *Ш. збожжа.* ‖ *зак.* **сшатрава́ць**, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **шатрава́нне**, -я, *н. і* **шатро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (разм.). ‖ *прым.* **шатрава́льны**, -ая, -ае. *Шатравальная машына.*

ШАТРО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шацёр. **2.** Які мае форму шатра (у 2 знач.). *Ш. купал. Шатровая званіца.*

ШАТУ́Н[1], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (спец.). Рухомая дэталь, якая злучае поршань з валам рухавіка. ‖ *прым.* **шату́нны**, -ая, -ае.

ШАТУ́Н[2], -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Мядзведзь, які блукае зімой па лесе, а не спіць у берлагу. *Мядзведзь-ш.*

ША́ТЫ, -аў. **1.** Пышнае дарагое адзенне. *Апрануцца ў ш.* **2.** *перан.* Покрыва, тое, што пакрывае, укрывае каго-, што-н. *Снегавыя ш. Пад шатамі дрэў.*

ШАТЭ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек з цёмна-русымі, каштанавымі валасамі. ‖ *ж.* **шатэ́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ШАЎКАВІ́НА, -ы, *ж.* (спец.). Шаўковае валакно, нітка. ‖ *прым.* **шаўкаві́нны**, -ая, -ае.

ШАЎКАВІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Нітка, валасок шоўку.

ШАЎКАВІ́СТЫ, -ая, -ае. Падобны на шоўк, гладкі, мяккі. *Шаўкавістая папера. Шаўкавістыя валасы.* ‖ *наз.* **шаўкаві́стасць**, -і, *ж.*

ШАЎКАВІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да здабывання шоўку ад тутавага шаўкапрада. *Ш. чарвяк* (вусень шаўкапрада).

ШАЎКАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па шаўкаводству.

ШАЎКАВО́ДСТВА, -а, *н.* Развядзенне шаўкапрада як галіна сельскай гаспадаркі. ‖ *прым.* **шаўкаво́дны**, -ая, -ае *і* **шаўкаво́дчы**, -ая, -ае.

ШАЎКАПРА́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Матыль, вусень якога ўе коканы, што ідуць на выраб шоўку. *Тутавы ш.*

ШАЎКАТКА́ЦКІ, -ая, -ае. Які мае адносіны да ткання шоўку. *Шаўкаткацкая вытворчасць.*

ШАЎКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шоўк. **2.** *перан.* Лагодны, паслухмяны, добры (разм.). *Начальнік зрабіўся шаўковым.*

ШАЎКО́ЎНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Тое, што і тутавае дрэва. ‖ *прым.* **шаўко́ўнічны**, -ая, -ае.

ШАЎРО́, *нескл.*, *н.* Гатунак мяккай хромавай казінай скуры для абутку. ‖ *прым.* **шаў-ро́вы**, -ая, -ае.

ШАЎРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Нашыўка з галуну ў выглядзе вугла на рукаве форменнага адзення. *Яфрэйтарскі ш. Залатыя шаўроны.* ‖ *прым.* **шаўро́нны**, -ая, -ае.

ШАЎЧЫ́ХА, -і, *ДМ* -чы́се, *мн.* -і, -чы́х, *ж.* (разм.). Жонка шаўца.

ША́ФА, -ы, *мн.* -ы, шаф, *ж.* **1.** Прадмет мэблі ў выглядзе стаячай скрынкі з дзверцамі для захоўвання чаго-н. *Кніжная ш. Убудаваная ш.* (уробленая ў сцяну). *Незгаральная ш.* (металічная скрынка для захоўвання каштоўнасцей). **2.** Спецыяльнае прыстасаванне ў выглядзе скрынкі са створкай або дзверцамі для

сушкі, выпечкі (у плітах) і пад. *Сушыльная ш. Выцяжная ш.* ‖ *памянш.* **шафка,** -і, *ДМ* -фцы, *мн.* -і, -фак, *ж.* ‖ *прым.* **шафавы,** -ая, -ае.

ШАФЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік вясельнага абраду, які выконвае даручэнні па распарадку і ў час вянчання трымае над галавой жаніха (нявесты) вянец. ‖ *прым.* **шаферскі,** -ая, -ае.

ШАФЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Старшая дружка нявесты ў вясельным абрадзе.

ШАФЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вадзіцель аўтамабіля. ‖ *прым.* **шафёрскі,** -ая, -ае. *Шафёрскія правы.*

ШАФРАН, -у, *м.* **1.** Паўднёвая травяністая расліна сямейства касачовых, а таксама рыльцы яе кветак, высушаныя і расцёртыя на парашок, якія выкарыстоўваюцца як вострая прыправа і фарбавальнік. **2.** Гатунак яблыкаў. ‖ *прым.* **шафранавы,** -ая, -ае *і* **шафранны,** -ая, -ае (да 2 знач.). *Шафранавы* або *шафранны колер* (аранжава-жоўты з карычневым адценнем).

ШАФЯРНЯ, -і, *ж., зб.* (разм. пагард.). Шафёры. *Ш. лаецца, што прастоі зрываюць графік.*

ШАХ[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тытул манарха ў некаторых краінах. Усходу, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул. ‖ *прым.* **шахскі,** -ая, -ае.

ШАХ[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У шахматнай гульні: нападзенне якой-н. фігурай або пешкай на караля праціўніка, якое стварае яму пагрозу. *Аб'явіць ш. Ш. каралю.*

ШАХІНШАХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Тытул персідскага шаха (літаральна: цар цароў), а таксама асоба, якая насіла гэты тытул. ‖ *прым.* **шахіншахскі,** -ая, -ае.

ШАХІНЯ, -і, *мн.* -і, -хінь, *ж.* Жонка шаха[1].

ШАХМАТЫ, -мат. **1.** Гульня белымі і чорнымі фігурамі і пешкамі на дошцы ў 64 клеткі, якая заключаецца ў тым, што кожны з двух партнёраў імкнецца аб'явіць мат[1] каралю саперніка, а таксама адпаведны від спорту. *Гуляць у ш. Першынство свету па шахматах.* **2.** Фігуры і пешкі для такой гульні. *Дарожныя ш.* ‖ *прым.* **шахматны,** -ая, -ае. *Ш. гурток.*

ШАХМАТЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у шахматы. *Турнір шахматыстаў.* ‖ *ж.* **шахматыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -гак. ‖ *прым.* **шахматысцкі,** -ая, -ае.

ШАХРАЙ, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* (разм. пагард.). Чалавек, які любіць пажывіцца за кошт іншых, жулік. ‖ *ж.* **шахрайка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -раек. ‖ *прым.* **шахрайскі,** -ая, -ае.

ШАХРАЙСТВА, -а, *н.* Учынкі шахрая, жульніцтва.

ШАХТА, -ы, *М* -хце, *мн.* -ы, шахт, *ж.* **1.** Вертыкальная ці нахіленая горная выпрацоўка, якая мае непасрэдны выхад на паверхню (цяпер прынята называць шахтавым стваломм). *Спускацца ў шахту.* **2.** Горнапрамысловае прадпрыемства, якое вядзе падземную здабычу карысных выкапняў; месца здабычы іх. *Працаваць у шахтах.* **3.** Вертыкальная падоўжаная паласць у некаторых прамысловых канструкцыях (спец.). *Ліфтавая шахта.* ‖ *прым.* **шахтавы,** -ая, -ае. *Шахтавая печ* (вертыкальная металургічная печ, якая загружаецца зверху).

ШАХЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Горнарабочы, які працуе ў шахце. ‖ *ж.* **шахцёрка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **шахцёрскі,** -ая, -ае.

ШАЦЁР, шатра, *мн.* шатры, шатроў, *м.* **1.** Лёгкае пераноснае жыллё з тканіны, скуры і пад., якое будуецца звычайна ў форме конуса. **2.** Высокі пірамідальны чатырохгранны ці васьмігранны дах (цэркваў, званіц, вежаў і пад.; спец.). ‖ *прым.* **шатровы,** -ая, -ае. *Ш. навес.*

ШАЦІЯ, -і, *ж.* (разм. пагард.). Кампанія, група людзей. *Цягаецца тут усякая ш.*

ШАША, -ы, *мн.* -ы, -эй, *ж.* Дарога, мошчаная шчэбенем, а таксама ўсякая дарога з цвёрдым пакрыццём. *Асфальтавая ш.* ‖ *прым.* **шашэйны,** -ая, -ае.

ШАШАЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Насякомае атрада жукоў, лічынкі якога псуюць скуры, футра, точаць дрэва і пад. *Ш. патачыў шафу.* ‖ *прым.* **шашалевы,** -ая, -ае.

ШАШАЧНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* **1.** Дошка з клеткамі для гульні ў шашкі, шахматы. **2.** Скрынка для шашак, шахмат.

ШАШКА[1], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Брусок папярок распілаванага бервяна (спец.). **2.** Будаўнічы матэрыял у выглядзе колатых кавалкаў каменю пэўнай формы (спец.). **3.** Кубік прасаванага выбуховага рэчыва, якое ўжыв. пры выбуховых работах (спец.). *Тратылавая ш.* **4.** Вытачаны кружок для гульні ў шашкі. **5.** Двухкаляровы ўзор у выглядзе квадрацікаў, што чаргуюцца адзін з другім. *Паркет шашкамі. Вязанне ў шашку.* ○ **Дымавая шашка** (спец.) — каробка, напоўненая дымавой сумессю для стварэння дымавых завес. ‖ *прым.* **шашачны,** -ая, -ае.

ШАШКА[2], -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Ручная халодная зброя са злёгку загнутым клінком, якой сякуць або колюць.

ШАШКІ, -шак. Гульня белымі і чорнымі кружкамі (шашкамі ў 4 знач.) на дошцы ў 64 (рускія шашкі) або ў 100 клетак (міжнародныя шашкі), якая заключаецца ў тым, што кожны з двух партнёраў імкнецца знішчыць шашкі саперніка або пазбавіць яго магчымасці рабіць хады. *Гуляць у ш.* ‖ *прым.* **шашачны,** -ая, -ае. *Ш. столік.*

ШАШЛЫК, -у, *мн.* -і, -оў, *м.* Страва з кавалачкаў бараніны (радзей ялавічыны, свініны), нанізаных на металічны стрыжань (шампур) і засмажаных разам з кольцамі цыбулі. ‖ *прым.* **шашлычны,** -ая, -ае.

ШАШЛЫЧНАЯ, -ай, *мн.* -ыя, -ых, *ж.* Сталовая, дзе гатуюць шашлыкі.

ШАШНІ, -яў (разм. неадабр.). **1.** Інтрыгі, падкопы. *Патаемныя ш. з бандытамі.* **2.** Любоўныя інтрыгі, сувязі. *Завязала ш. з калегам па рабоце.*

ШАШОК, -шка, *мн.* -шкі, -шкоў, *м.* Драпежны звярок сямейства куніц з каштоўным футрам, а таксама футра яго. ‖ *прым.* **шашковы,** -ая, -ае.

ШАШЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ігрок у шашкі. ‖ *ж.* **шашыстка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **шашысцкі,** -ая, -ае.

ШАШЭЙНЫ *гл.* шаша.

ШВАБРА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Мятла з мачалы, вяровак і пад., уробленых у калодку. ‖ *прым.* **швабравы,** -ая, -ае.

ШВАГЕР, -гра, *мн.* -гры, -граў, *м.* Брат жонкі або муж сястры ці швагеркі.

ШВАГЕРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Жончына сястра.

ШВАЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, шваек, *ж.* Плоскае шыла, якім колюць свіней. ‖ *прым.* **шваечны,** -ая, -ае.

ШВАЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* (уст.). Кравецкая майстэрня.

ШВАРТАВАЦЬ, -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *незак., што* (спец.). Прымацоўваць марское судна швартовамі да прычальных прыстасаванняў. ‖ *звар.* **швартавацца,** -туюся, -туешся, -туецца; -туйся. ‖ *зак.* **прышвартаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны, **адшвартаваць,** -тую, -туеш, -туе; -туй; -таваны; *звар.* **прышвартавацца,** -туюся, -туешся, -туецца; -туйся *і* **адшвартавацца,** -туюся, -туешся, -туецца; -туйся. ‖ *наз.* **швартоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **швартаванне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **швартоўны,** -ая, -ае. *Швартоўнае прыстасаванне.*

ШВАРТОВЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да работ у час стаянкі судна на швартовых. *Швартовае прыстасаванне.*

ШВАРТОЎ, -това, *мн.* -товы, -товаў, *м.* (спец.). Канат, трос, якім прывязваецца марское судна да прычальных прыстасаванняў. *Аддаваць швартовы* (адвязваць судна ад прычала).

ШВАХ, *у знач. вык.* (разм.). Дрэнна, кепска. *Наша справа ш.*

ШВАЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* Жанчына, якая прафесійна займаецца шыццём.

ШВЕДЫ, -аў, *адз.* швед, -а, *М* -дзе, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Швецыі. ‖ *ж.* **шведка,** -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак. ‖ *прым.* **шведскі,** -ая, -ае.

ШВЕЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Работнік швейнай прамысловасці. ‖ *ж.* **швейніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ШВЕЙНЫ *гл.* шыць.

ШВЕЙЦАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вартаўнік ля знадворных дзвярэй у пад'ездах устаноў, рэстаранаў, гасцініц, жылых памяшканняў. ‖ *прым.* **швейцарскі,** -ая, -ае.

ШВЕЙЦАРСКАЯ, -ай, *мн.* -ія, -іх, *ж.* Памяшканне для швейцара.

ШВЕЙЦАРЦЫ, -аў, *адз.* швейцарац, -рца, *м.* Насельніцтва Швейцарыі. ‖ *ж.* **швейцарка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **швейцарскі,** -ая, -ае.

ШВЕРТБОТ, -а, *М* -боце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парусное аднамачтавае спартыўнае судна з высоўным кілем.

ШВІВА, -а, *н.* (разм.). Тое, што шыецца. *Маці дрэмле са швівам у руках.*

ШВІЦКІ, -ая, -ае: **швіцкая парода** — парода буйной рагатай жывёліны [ад назвы кантона Швіц у Швейцарыі, дзе ўпершыню выведзена гэта парода].

ШВО, -а, *мн.* -ы, -оў, *н.* **1.** Месца злучэння сшытых кавалкаў тканіны, скуры. *Парвацца ў шве. Накладаць швы* (сшываць, змацоўваць краі раны, парэзу). *Па ўсіх швах трашчыць што-н.* (перан.: прыходзіць у поўны заняпад, развальваецца; разм.). **2.** Месца злучэння частак чаго-н. (спец.). *Швы чэрапа. Ш. цаглянай кладкі.* **3.** Спосаб шыцця, вышыўкі. *Няроўнае ш. Сцябліністае ш.* ◊ **Рукі па швах** — пра рукі, выцягнутыя ўніз удоўж тулава. ‖ *прым.* **шыўны,** -ая, -ое (да 1 знач.; спец.). *Ш. матэрыял* (у хірургіі).

ШВОРАН, -рна, *мн.* -рны, -рнаў, *м.* Стрыжань у паваротным злучэнні пярэдняй часткі кузава павозкі, які забяспечвае павароты на хаду. ‖ *прым.* **шворнавы,** -ая, -ае.

ШВЭ—ШКО

ШВЭ́НДАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм. неадабр.). Хадзіць без справы, занятку, снохдацца. *Швэндаўся дзень невядома дзе.* ‖ *наз.* **швэ́нданне,** -я, *н.*

ШКАДА́. **1.** *безас. у знач. вык., каго-чаго* або *з інф.* Пра пачуццё жалю, спагады і пад. да каго-, чаго-н. *Ш. хворай сястры. Ш. глядзець на яго.* **2.** *безас. у знач. вык., чаго* або *з інф.* Пра нежаданне аддаць, страціць і пад. што-н. *Мне нічога не ш. для вас. Гадка з'есці і ш. кінуць* (прымаўка). **3.** *безас. у знач. вык., са злучнікамі «што», «калі» ці без іх.* Даводзіцца пашкадаваць. *Ш., што яны не прыедуць.* **4.** *у знач. пабочн.* На жаль. *З'ездзіць бы, ды, ш., часу няма!*

ШКАДАВА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *аб кім-чым.* Пачуццё смутку аб чым-н. страчаным, непапраўным, засмучэнне з прычыны чаго-н. непажаданага. *Ш. аб незваротнай страце.* **2.** *да каго-чаго.* Спагада, спачуванне. *Адчуваць ш. да каго-н. Зірнуць на каго-н. са шкадаваннем.*

ШКАДАВА́ЦЬ, -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; *незак.* **1.** *каго (што).* Адчуваць жаль, спагаду да каго-н. *Ш. бежанцаў.* **2.** *каго-што* і *чаго.* Берагчы, ашчаджаць, скупіцца, не даваць. *Людзі не шкадавалі жыцця для абароны айчыны. Ш. грошы* або *грошай.* **3.** *аб чым* і *з дадан. сказам.* Смуткаваць, бедаваць з прычыны чаго-н. *Ш. аб зробленых памылках. Шкадую, што не пайшоў у тэатр.* **4.** *з інф.* Не адважвацца што-н. зрабіць. *Я шкадую зразаць гэта дрэва.* ‖ *зак.* **пашкадава́ць,** -ду́ю, -ду́еш, -ду́е; -ду́й; -два́ны.

ШКАДЛІ́ВЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які прыносіць шкоду, шкодны. *Шкадлівае паветра.* **2.** Які робіць шкоду, гарэзлівы, памаўзлівы. *Ш. кот.* ‖ *наз.* **шкадлі́васць,** -і, *ж.*

ШКАДЛІ́ВЫ[2], -ая, -ае. Які шкадуе, выказвае спагаду, жаль. *Ш. голас.* ‖ *наз.* **шкадлі́васць,** -і, *ж.*

ШКАЛА́, -ы́, *мн.* шка́лы *і (з ліч. 2, 3, 4)* шкалы́, шкал, *ж.* **1.** Лінейка або табліца з дзяленнямі ў розных прыборах. *Ш. прыёмніка.* **2.** Сістэма лікаў, велічынь ва ўзыходным і сыходным парадку (спец.). *Ш. заработнай платы.* ‖ *прым.* **шка́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.).

ШКАЛЯ́РСТВА, -а, *н.* (разм. неадабр.). Несамастойны, начотніцкі падыход да чаго-н. ‖ *прым.* **шкаля́рскі,** -ая, -ае.

ШКА́НЦЫ, -аў (спец.). Месца ў сярэдняй частцы верхняй палубы ваенных караблёў, дзе адбываюцца агляды, цырымоніі і пад. *Каманда выстраена на шканцах.* ‖ *прым.* **шка́нцавы,** -ая, -ае. *Ш. журнал* (суднавы журнал).

ШКАРЛУ́ПІНА, -ы, *мн.* -ы, -пін, *ж.* Цвёрдая абалонка чаго-н. (яйца, арэха). *Замыкацца ў сваёй шкарлупіне* (перан.: замыкацца ў вузкім коле сваіх інтарэсаў, перажыванняў).

ШКАРЛЯТЫ́НА, -ы, *ж.* Заразная хвароба, пераважна ў дзяцей, якая суправаджаецца болем у горле, сыпам і далейшым лушчэннем скуры. ‖ *прым.* **шкарляты́навы,** -ая, -ае *і* **шкарлятыно́зны,** -ая, -ае. *Шкарлятынавая эпідэмія. Шкарлятынозная высыпка.*

ШКАРПЭ́ТКІ, -так, *адз.* шкарпэ́тка, -і, *ДМ* -тцы, *ж.* Кароткія панчохі, якія не даходзяць да калена. ‖ *прым.* **шкарпэ́тачны,** -ая, -ае. *Панчошна-шкарпэтачныя вырабы.*

ШКАТУ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Невялікая скрыначка з вечкам для захоўвання дробных рэчаў. ○ **Музычная шкатулка** — механічны завадны музычны інструмент у выглядзе скрыначкі, з якой гучыць якая-н. мелодыя. ‖ *прым.* **шкату́лачны,** -ая, -ае.

ШКВАЛ, -у, *м.* Раптоўны моцны парыў ветру, які суправаджаецца звычайна навальнічным лівнем. *Ш. смеху* (перан.). *Ш. агню* (перан.: пра моцны артылерыйскі агонь). ‖ *прым.* **шква́льны,** -ая, -ае *і* **шквалі́сты,** -ая, -ае. *Шквальны (шквалісты) вецер. Шквальны агонь кулямётаў* (моцны, масіраваны).

ШКЕ́ЛЬЦА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* **1.** *гл.* шкло. **2.** Асколак або кавалак шкла. *Шкельцы лужын* (перан.). **3.** *мн.* Акуляры або пенснэ (разм.). *Надзець шкельцы.*

ШКІЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сукупнасць касцей, якія ствараюць цвёрдую аснову цела чалавека і жывёл. *Ш. чалавека. На яго страшна глянуць: ш.* (пра вельмі худога чалавека). **2.** *перан.* Аснова, каркас. *Ш. будынка.* ‖ *прым.* **шкіле́тны,** -ая, -ае.

ШКІ́ПЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Капітан несамаходнага карабля. **2.** Капітан камерцыйнага судна (уст.). **3.** На марскіх суднах: асоба, адказная за маёмасць на палубе. ‖ *прым.* **шкі́перскі,** -ая, -ае.

ШКІПІНА́Р, -у, *м.* Вадкасць з едкім пахам, якая здабываецца перагонкай смалы хвойных дрэў. ‖ *прым.* **шкіпіна́рны,** -ая, -ае.

ШКІ́РКА: узяць (схапіць) за шкірку *каго* (разм.) — за частку адзення, якая прымыкае да шыі, за каўнер, за заднюю частку шыі ўзяць; таксама перан.: прымяніць насілле, прымус.

ШКІЎ, шкі́ва, *мн.* шкі́вы, шкі́ваў, *м.* (спец.). Кола з шырокім абадом, дэталь рамённай або канатнай перадачы руху. ‖ *прым.* **шкі́ўны,** -ая, -ае.

ШКЛА... (*гл.* **шкло...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «шкло...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *шклавар, шклавата, шклавырабы, шкланітка, шклапластык, шклапосуд, шкларэз, шклатара.*

ШКЛАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Друкаванне на шклографе. ‖ *прым.* **шклографі́чны,** -ая, -ае.

ШКЛО, -а, *н.* **1.** Празрысты матэрыял, які атрымліваецца шляхам плаўлення кварцавага пяску. **2.** таксама *зб.* Тонкі ліст ці іншай формы выраб з гэтага матэрыялу. *Аконнае ш. Лямпавае ш. Выстаўка шкла* (зб.). ‖ *памянш.* **шке́льца,** -а (да 2 знач.) *і* **шкле́чка,** -а, *н.* (да 2 знач.; разм.). ‖ *прым.* **шкляны́,** -а́е, -о́е. *Шкляная маса. Ш. посуд* (са шкла). *Шкляныя дзверы* (зашклёныя). *Ш. завод. Шкляная папера* (шліфавальная папера са слоем тоўчанага шкла). *Ш. погляд* (перан.: нерухомы і пусты).

ШКЛО... (а таксама **шкла...**). Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да шкла, які ўтрымлівае ў сабе шкло, напр. *шклобетонны, шкловытворчасць, шклажалезабетон, шклокераміка, шклорубероід, шклотканіна, шклоцэмент;* 2) зроблены са шкла, напр. *шкловалакно, шкломазаіка, шклотавары.*

ШКЛОВЫДЗІМА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, які шляхам выдзімання вырабляе розныя шкляныя рэчы.

ШКЛО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Апарат для друкавання — змочанае клейкай вадкасцю матавае шкло, на якім робіцца адбітак арыгінала.

ШКЛОГРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *зак.* і *незак., што.* Аддрукаваць (друкаваць) на шклографе.

ШКЛЯНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Застываючы, станавіцца падобным на шкло. *Вада ў сажалцы шклянее. Вочы паступова шклянелі* (перан.: станавіліся нерухомымі, застылымі). ‖ *зак.* **ашкляне́ць,** -е́е.

ШКЛЯ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Шкляная цыліндрычная пасудзіна без ручкі, прызначаная для піцця. *Гранёная ш. Выпіць шклянку кавы.* ‖ *прым.* **шкля́начны,** -ая, -ае.

ШКЛЯНЫ́ *гл.* шкло.

ШКЛЯР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Рабочы, які ўстаўляе аконнае шкло ў рамы. **2.** Работнік шкляной прамысловасці (разм.).

ШКЛЯ́РУС, -у, *м.* Род буйнога бісеру ў выглядзе рознакаляровых кароткіх трубачак са шкла, якія нанізваюцца на нітку для ўпрыгажэння. ‖ *прым.* **шкля́русны,** -ая, -ае.

ШКО́ДА[1], -ы, *ДМ* -дзе, *ж.* **1.** Пашкоджанне, урон, страта. *Зрабіць шкоду гаспадарцы. Без шкоды для справы. Зрабіць на шкоду каму-н.* **2.** Страта, прычыненая жывёлай, патрава і месца на зямлі, дзе жывёла можа зрабіць патраву. *Цяля нарабіла ў агародзе шкоды.*

ШКО́ДА[2], *безас. у знач. вык., у знач. пабочн.* Тое, што і шкада. *Мне ш. траціць часу. Ш., што я туды не з'ездзіў. Мне трапіць туды, ш., не выпадае.*

ШКО́ДЗІЦЬ, -джу, -дзіш, -дзіць; *незак.* Прыносіць шкоду[1] (у 1 знач.). *Алкаголь шкодзіць здароўю.* ◊ **Не шкодзіць** або **не шкодзіла б** *каму* з інф. — неабходна, нядрэнна б зрабіць што-н. *Не шкодзіла б нам з'ездзіць на мора.* ‖ *зак.* **нашко́дзіць,** -джу, -дзіш, -дзіць.

ШКО́ДНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* шкодны. **2.** Шкодныя для здароўя ўмовы вытворчасці (афіц.). *Ільготы за ш.*

ШКО́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Насякомае, якое прыносіць шкоду раслінам. *Шкоднікі злакаў.* **2.** Чалавек, які прычыняе шкоду, зло народным, дзяржаўным інтарэсам са злачыннай мэтай, дыверсант. ‖ *прым.* **шко́дніцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ШКО́ДНІЦТВА, -а, *н.* Злачынная, шкодніцкая дзейнасць.

ШКО́ДНЫ, -ая, -ае. Які прыносіць шкоду[1] (у 1 знач.), небяспечны. *Ш. для здароўя клімат. Курыць шкодна* (безас. ў знач. вык.). *Шкодная тэорыя.* ‖ *наз.* **шко́днасць,** -і, *ж.*

ШКО́ЛА, -ы, *мн.* -ы, школ, *ж.* **1.** Навучальная ўстанова (пераважна пра пачатковую або сярэднюю). *Хадзіць у школу. Будынак школы. Вясковая ш. Вячэрняя ш. Рамесная ш. Ш.-інтэрнат. Вышэйшая ш.* (пра вышэйшыя навучальныя ўстановы). **2.** *перан.* Вывучка, дасягнуты ў чым-н. вопыт, а таксама тое, што дае такую вывучку, вопыт. *Ш. жыцця. Прайсці армейскую школу.* **3.** Напрамак у галіне навукі, майстэрства і пад. *Жыновічаўская ш. цымбалістаў. Стварыць сваю школу ў навуцы.* ‖ *прым.* **шко́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШКО́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вучань пачатковай ці сярэдняй школы. ‖ *ж.* **шко́льніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **шко́льніцкі,** -ая, -ае.

ШКО́ЛЬНІЦКІ, -ая, -ае. **1.** *гл.* школьнік. **2.** Уласцівы школьніку, несур'ёзны, няварты дарослага чалавека. *Школьніцкая гарэзлівасць.* ‖ *наз.* **шко́льніцтва,** -а, *н.*

ШКО́ЛЬНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Паводзіць сябе па-школьніцку. ‖ *наз.* **шко́льнічанне,** -я, *н.*

ШКУМА́Т, -а́, *М* -маце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Абрывак, абрэзак (тканіны, скуры і пад.). *Ш. матэрыі.* ‖ *прым.* **шкума́тны,** -ая, -ае.

ШКУМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што.* Матляннем, тузаннем у розныя бакі рваць, імкнуцца парваць на часткі. *Сабака шкуматаў прасціну.* ‖ *аднакр.* **шкуматну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *зак.* **пашкумата́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. ‖ *наз.* **шкуматанне,** -я, *н.*

ШКУ́РА, -ы, *мн.* -ы, шкур, *ж.* **1.** Скура з поўсцю, знешняе покрыва цела жывёл; скура з поўсцю, знятая з забітай жывёлы. *На жывым мядзведзі шкуры не купляй* (прыказка). *З аднаго вала дзвюх шкур не дзяруць* (прыказка). *Ласіная ш. Ратаваць сваю шкуру* (перан.: ратаваць сябе, не думаючы пра іншых; разм. пагард.). *Быць у чыёй-н. шкуры* (перан.: быць у чым-н. становішчы, звычайна дрэнным, незайздросным; разм.). *Воўк у авечай шкуры* (перан.: пра злога жорсткага чалавека, які прыкінуўся лагодным). *Шкуру (дзве шкуры, сем шкур* і пад.) *драць, лупіць з каго-н.* (перан.: абіраць, жорстка эксплуатаваць каго-н.; разм.). *На сваёй шкуры зведаць, адчуць што-н.* (зведаць што-н. дрэннае на сабе, на сваім вопыце; разм.). *Шкуру спусціць з каго-н.* (моцна збіць, караючы, а таксама, перан., наогул жорстка абысціся з кім-н., пакараць каго-н.; разм.). **2.** Пра подлага, нізкага чалавека, вымагальніка і шкурніка (разм. пагард.). ‖ *памянш.* **шку́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **шку́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШКУРАДЗЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рабочы бойні, які здзірае шкуры з забітых жывёл. **2.** *перан.* Пра скнарнага гандляра, спекулянта і пад., жывадзёр.

ШКУ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** *гл.* шкура. **2.** Папера ці тканіна з нанесеным на яе слоем абразіўнага матэрыялу, якая прымяняецца для шліфавання, зачысткі вырабаў.

ШКУ́РНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм. пагард.). Пра чалавека, які клапоціцца толькі пра асабістую выгаду, не думаючы пра іншых. ‖ *ж.* **шку́рніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц. ‖ *прым.* **шку́рніцкі,** -ая, -ае.

ШКУ́РНІЦТВА, -а, *н.* Паводзіны шкурніка. ‖ *прым.* **шку́рніцкі,** -ая, -ае.

ШКУ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шкура. **2.** Заснаваны на імкненні толькі да асабістых выгад, інтарэсаў на шкоду інтарэсам грамадства, своекарыслівы (разм. пагард.). *Шкурныя намеры.*

ШЛАГБА́УМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пад'ёмная ці рухомая перакладзіна для адкрывання і закрывання шляху на пераездах, заставах.

ШЛАК, -у, *м.* Застылыя рэшткі пасля выплаўкі металу з руды. ‖ *прым.* **шла́кавы,** -ая, -ае.

ШЛАКАБЕТО́Н, -у, *м.* Бетон з сумесі цэменту, пяску і шлаку. ‖ *прым.* **шлакабето́нны,** -ая, -ае.

ШЛАНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гнуткая труба для адводу, усмоктвання, пералівання і пад. вадкасцей, газу, сыпучых рэчываў. *Ссыпаць збожжа цераз ш. Пажарны ш.* ‖ *прым.* **шла́нгавы,** -ая, -ае.

ШЛЕ́ЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, шлеек, *ж.* **1.** Стужка ці палоска тканіны, перакінутая цераз плячо, якая падтрымлівае спадніцу, ліфчык і пад. **2.** *мн.* Падцяжкі. *Штаны на шлейках.* ‖ *прым.* **шле́ечны,** -ая, -ае.

ШЛЕ́ЙНЫ *гл.* шляя.

ШЛЕЙФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Доўгі падол жаночай сукенкі, які цягнецца ззаду. **2.** *перан.* Тое, што цягнецца, сцелецца за чым-н. (спец.). *Вадзяны ш. за цеплаходам. Ш. газу.* **3.** Комплекс навясных і прычапных агрэгатаў да самаходнай машыны (спец.). *Ш. машын для трактара.* ‖ *прым.* **шле́йфны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **шле́йфавы,** -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ШЛЕМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Старажытны металічны воінскі галаўны ўбор, які ахоўваў галаву ад удараў, стрэл. **2.** Спецыяльны галаўны ўбор лётчыкаў, танкістаў, спартсменаў і інш., а таксама асаблівы галаўны ўбор для аховы ад сонечных прамянёў. *Скураны ш. Коркавы ш.* **3.** Спецыяльнае прыстасаванне, якое ахоўвае галаву і ізалюе яе ад навакольнага асяроддзя. *Вадалазны ш. Кіслародны ш.* (які забяспечвае паступленне кіслароду).

ШЛЕМАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Шлем лётчыкаў, касманаўтаў, танкістаў з прыстасаваннямі для ўключэння ў перагаворныя і інш. устройствы. ‖ *прым.* **шлемафо́нны,** -ая, -ае.

ШЛЁНКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Авечка танкашэрснай пароды, а таксама футра і воўна яе. ‖ *прым.* **шлёнскі,** -ая, -ае. *Шлёнская парода авечак.*

ШЛЁПАНЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* (разм.). Хатнія туфлі, звычайна без заднікаў.

ШЛЁПАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* (разм.). Падаць з шумам, плазам ці ўсім целам. *Ш. ў ваду.* ‖ *аднакр.* **шлёпнуцца,** -нуся, -нешся, -нецца; -ніся. ‖ *наз.* **шлёпанне,** -я, *н.*

ШЛЁПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго (што), па чым* і *чым.* Ударваць, стукаць чым-н. мяккім, плоскім. *Ш. па руцэ. Ш. вёсламі па вадзе. Ш. басаножкамі.* **2.** Тое, што і шлёпацца (разм.). *Ш. у гразь.* **3.** Ісці, хадзіць, крочыць (разм.). *Ш. па гразі.* ‖ *аднакр.* **шлёпнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **шлёпанне,** -я, *н.*

ШЛІФАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Рабочы, спецыяліст па шліфаванню. ‖ *ж.* **шліфава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **шліфава́льшчыцкі,** -ая, -ае.

ШЛІФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., што.* **1.** Апрацоўваць паверхню металу, драўніны і пад. трэннем для надання гладкасці, пэўнай формы. **2.** *перан.* Удасканальваць, паляпшаць. *Ш. мову і стыль твора.* ‖ *зак.* **адшліфава́ць,** -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны. ‖ *наз.* **шліфава́нне,** -я, *н.* *і* **шліфо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **шліфава́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **шліфо́вачны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Шліфавальны станок.*

ШЛЮБ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сямейны саюз мужчыны і жанчыны; сумеснае, узаконенае жыццё мужчыны і жанчыны. *Зарэгістраваць ш. Уступіць у ш.* **2.** Абрад, цырымонія ўступлення ў такі саюз. *Ехаць да шлюбу.* ‖ *прым.* **шлю́бны,** -ая, -ае.

ШЛЮБАРАЗВО́ДНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да разводу, да скасавання шлюбу. *Ш. працэс.*

ШЛЮЗ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Збудаванне на рацэ, канале для пропуску суднаў пры розным узроўні вады на шляху іх руху, якое складаецца з камеры (камер) з варотамі. ‖ *прым.* **шлю́завы,** -ая, -ае *і* **шлю́зны,** -ая, -ае.

ШЛЮЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што* (спец.). **1.** Устанавіць (-наўліваць) шлюзы. *Ш. раку.* **2.** Прапусціць (-пускаць) праз шлюз. *Ш. танкер.* ‖ *наз.* **шлюзава́нне,** -я, *н.*

ШЛЮ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Лодка з моцным шырокім корпусам. *Выратавальная ш.* ‖ *прым.* **шлю́пачны,** -ая, -ае.

ШЛЯ́ГА, -і, *ДМ* шля́зе, *мн.* -і, шляг, *ж.* Прылада, ударамі якой трамбуюць, ушчыльняюць глебу, а таксама выраўноўваюць паверхню.

ШЛЯ́ГЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Модная папулярная эстрадная песня, мелодыя.

ШЛЯК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Палоска па краі тканіны іншага колеру або іншага ўзору. *Абрус з сінім шляком.* ‖ *памянш.* **шлячо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.;* *прым.* **шлячко́вы,** -ая, -ае. ‖ *прым.* **шляко́вы,** -ая, -ае.

ШЛЯХ, -у, на шляху́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і дарога (у 1 знач.). *Шырокі ш. Ш. у гарах. Жыццёвы ш.* (перан.: жыццё). *Праводзіць каго-н. у апошні ш.* (перан.: хаваць; высок.). *Стаяць на шляху чыім* або *ў каго* (таксама перан.: служыць перашкодай каму-н.). *Быць на шляху да чаго-н.* (таксама перан.: набліжацца да чаго-н.). *Іх шляхі разышліся* (перан.: яны рассталіся). **2.** Месца, лінія ў прасторы, дзе адбываецца рух, перамяшчэнне. *Паветраны ш. Чыгуначны ш. Шляхі зносін. Дыхальныя шляхі* (органы дыхання). **3.** Падарожжа, перамяшчэнне куды-н. *Небяспечны ш. Ш. праз балота.* **4.** Напрамак, маршрут. *Збіцца са шляху. Правільны ш. развіцця. Кружным шляхам.* **5.** *перан.* Напрамак дзейнасці, развіцця чаго-н., спосаб дзеяння. *Накіраваць на правільны ш. Мірным шляхам.*

ШЛЯ́ХАМ, *прыназ. з Р.* Пры дапамозе чаго-н. *Перападрыхтоўка кадраў ш. арганізацыі курсаў.*

ШЛЯХАПРАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мост цераз другі шлях на месцы перакрыжавання дзвюх дарог. ‖ *прым.* **шляхаправо́дны,** -ая, -ае.

ШЛЯХЕ́ТНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* шляхетны. **2.** Прыналежнасць да дваранскага саслоўя (уст.).

ШЛЯХЕ́ТНЫ, -ая, -ае (уст.). **1.** Дваранскі, дваранскага паходжання. **2.** Высакародны, з вялікім пачуццём годнасці; які адпавядае існуючым нормам маралі: выхаваны, сумленны. *Ш. тон. Ш. ўчынак. Шляхетная дзяўчына.* ‖ *наз.* **шляхе́тнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.). *У яго паводзінах адчувалася ш.*

ШЛЯ́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, *ж.* *і* **ШЛЯХЕ́ЦТВА,** -а, *н.* У 13 — пачатку 20 стст. у Польшы, Літве і на Беларусі: дробнапамеснае дваранства. ‖ *прым.* **шляхе́цкі,** -ая, -ае *і* **шляхе́чы,** -ая, -ае. *Шляхецкае саслоўе. Шляхечыя засценкі.*

ШЛЯ́ХЦІЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асобны прадстаўнік шляхты, дробнапамесны дваранін. ‖ *ж.* **шляхця́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ШЛЯХЦЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (пагард.). Звычайна пра маладога шляхціца. *Цяпер гэты ш. не будзе задавацца.*

ШЛЯЧКО́ВЫ, ШЛЯЧО́К *гл.* шляк.

ШЛЯЯ́, -і́, *мн.* шлеі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) шляі́, шлей, *ж.* **1.** Частка збруі, рэмень, які прымацаваны двума канцамі да хамута, агібае ўсё тулава каня і падтрымліваецца папярочнымі рамянямі. **2.** У парнай запрэжцы: шырокая лямка, якая замяняе хамут. ‖ *прым.* **шле́йны,** -ая, -ае.

ШМА—ШНУ

ШМА́ЛЕЦ, -льцу, *м.* Гусіны тлушч. ‖ *прым.* **шма́льцавы,** -ая, -ае. *Шмальцавая мазь.*

ШМАЛЬЦАВА́ЦЬ, -цу́ю, -цу́еш, -цу́е; -цу́й; *незак., што.* Запэцкваць, вымазваць чым-н. тлустым, ліпкім. *Ш. целагрэйку.* ‖ *зак.* **вышмальцаваць,** -цую, -цуеш, -цуе; -цуй; -цаваны. ‖ *наз.* **шмальцава́нне,** -я, *н.*

ШМАНА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.:* **і не шманае** (разм.) — не звяртае ніякай увагі, не рэагуе, захоўвае поўны спакой.

ШМАРАВА́ННЕ, -я, *н.* (разм.). **1.** *гл.* шмараваць. **2.** Лячэбная мазь, лякарства. *Прыгатаваць ш. нанач.*

ШМАРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* (разм.). **1.** *каго-што.* Націраць, намазваць каго-, што-н.; праціраць, ачышчаючы што-н. *Ш. варам дратву. Ш. шкло.* **2.** *аб што.* Церціся, зачэпліваючыся за што-н. у час руху, цягнучыся па чым-н. *Кола шмаравала аб бакавіну тарантаса.* ‖ *зак.* **нашмарава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны (да 1 знач.). ‖ *звар.* **шмарава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся (да 1 знач.). *Ш. шкіпінарам; зак.,* **нашмарава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **шмарава́нне,** -я, *н.*

ШМАРАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм. лаянк.). Неахайны чалавек, мурза.

ШМАРГАНУ́ЦЬ, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *зак.* **1.** *гл.* шморгаць. **2.** Хутка, непрыкметна пайсці, прашмыгнуць (разм.). *Ш. за дзверы.*

ШМАТ[1], *прысл.* **1.** Вялікая колькасць, дастатковая колькасць каго-, чаго-н., многа. *Ш. працуе. Ш. часу прайшло. Працы ў мяне цяпер ш.* (у знач. вык.). *Ці ш. людзей сабралася?* **2.** У спалучэнні з прым. і прысл. вышэйш. ст. азначае: значна, намнога. *Ён ш. маладзейшы за мяне.* **3.** У спалуч. з адноснымі займеннікамі абазначае: многія, многае. *Ш. каму расказала пра гэта. Ш. якія падзеі адбыліся за гэты час.*

ШМАТ[2], -а́, *М* шмаце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). Абрывак, адарваны кавалак чаго-н. *Валяліся шматы паперы.*

ШМАТ... Першая частка складаных слоў у знач. шмат[1], многа, напр. *шматвопытны, шматвяковы, шматгалосы, шматскладовы, шматкаляровы.*

ШМАТАБЯЦА́ЮЧЫ, -ая, -ае. Які падае вялікія надзеі, прадракае што-н. значнае. *Ш. студэнт. Шматабяцаючая паездка.*

ШМАТА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што* (разм.). Моцна хістаць, трэсці; шкуматаць. *Вецер шматаў брызент.* ‖ *аднакр.* **шматану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *зак.* **пашмата́ць,** -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны. ‖ *наз.* **шмата́нне,** -я, *н.*

ШМАТБАКО́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Абавязковы для некалькіх зацікаўленых бакоў ці ўдзельнікаў чаго-н. *Ш. дагавор.* **2.** Які вызначаецца шырынёй, разнастайнасцю, рознабаковы. *Шматбаковая дапамога.* ‖ *наз.* **шматбакова́сць,** -і, *ж.*

ШМАТГАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які жыве, існуе, працягваецца шмат гадоў. *Шматгадовыя травы. Шматгадовая дзейнасць.*

ШМАТГРА́ННЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае некалькі граней. *Ш. камень.* **2.** *перан.* Усебаковы, рознабаковы. *Шматгранная дзейнасць.* ‖ *наз.* **шматгра́ннасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ШМАТЗНА́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які мае вялікае значэнне, важныя вынікі, значны ўплыў на каго-, што-н. *Шматзначная падзея.* **2.** Які робіць намёк на што-н. важнае, пра многае гаворыць. *Ш. позірк. Шматзначна* (прысл.) *ўсміхацца.* **3.** Які мае многа значэнняў. *Шматзначнае слова.* ‖ *наз.* **шматзна́чнасць,** -і, *ж.*

ШМАТЗНА́ЧНЫ[2], -ая, -ае. Які складаецца з многіх лічбавых знакаў. *Шматзначная лічба.* ‖ *наз.* **шматзна́чнасць,** -і, *ж.*

ШМАТКРО́П'Е, -я, *мн.* -і, -яў, *н.* Знак прыпынку ў выглядзе трох пастаўленых побач кропак, а таксама рад кропак, які абазначае пропуск у тэксце.

ШМАТЛІ́КІ, -ая, -ае. **1.** Які складаецца з вялікай колькасці каго-, чаго-н. *Ш. атрад.* **2.** Які праводзіцца, маецца, прысутнічае і пад. ў вялікай колькасці. *Праводзіць шматлікія гутаркі з насельніцтвам.* ‖ *наз.* **шматлі́касць,** -і, *ж.*

ШМАТЛЮ́ДНЫ, -ая, -ае. З мноствам людзей, мнагалюдны. *Шматлюдная аўдыторыя.* ‖ *наз.* **шматлю́днасць,** -і, *ж.*

ШМАТНАЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. У склад якога ўваходзяць многія нацыі, народнасці. *Шматнацыянальная дзяржава.* ‖ *наз.* **шматнацыяна́льнасць,** -і, *ж.*

ШМАТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** Абрэзак, абрывак скуры, тканіны і пад. *Ш. матэрыі.* **2.** Жмут чаго-н. *Ш. поўсці.* **3.** Невялікі кавалак, камяк чаго-н.; нязначная колькасць чаго-н. *Ш. сала. Сям-там тырчалі шматкі сухой травы.* ‖ *прым.* **шмато́чны,** -ая, -ае *і* **шматко́вы,** -ая, -ае.

ШМАТПАКУ́ТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які перанёс шмат пакут, выпрабаванняў. *Ш. народ. Шматпакутнае жыццё.* ‖ *наз.* **шматпаку́тнасць,** -і, *ж.*

ШМАТПО́ЛЛЕ, -я, *н.* Тое, што і мнагаполле. ‖ *прым.* **шматпо́льны,** -ая, -ае.

ШМАТРАЗО́ВЫ, -ая, -ае. Які паўтараецца ці паўтараўся шмат разоў. *Шматразовае рэха.* ‖ *наз.* **шматразо́васць,** -і, *ж.*

ШМАТСКЛАДО́ВЫ, -ая, -ае. Які ў сваёй будове мае некалькі, шмат складоў. *Шматскладовае слова.* ‖ *наз.* **шматскладо́васць,** -і, *ж.*

ШМАТСЛО́ЎЕ, -я, *н.* Празмерная колькасць слоў (у размове, на пісьме і пад.). *Ён не любіць шматслоўя.*

ШМАТСЛО́ЎНЫ, -ая, -ае. Для якога ўласціва шматслоўе. *Шматслоўнае апавяданне пра што-н. Я тут не буду шматслоўным.* ‖ *наз.* **шматсло́ўнасць,** -і, *ж.*

ШМАТСТУПЕ́ННЫ, -ая, -ае. Які праходзіць праз шэраг ступеней, стадый, не прамы. *Шматступенныя выбары.* ‖ *наз.* **шматступе́ннасць,** -і, *ж.*

ШМАТСТУПЕ́НЬЧАТЫ, -ая, -ае. Які складаецца з некалькіх частак, ступеней. *Шматступеньчатая ракета.* ‖ *наз.* **шматступе́ньчатасць,** -і, *ж.*

ШМАТСЯМЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае вялікую сям'ю, шмат дзяцей. *Дапамога шматсямейным.* ‖ *наз.* **шматсяме́йнасць,** -і, *ж.*

ШМАТТЫРА́ЖКА, -і, *ДМ* -жцы, *мн.* -і, -жак, *ж.* Друкаваная газета прадпрыемства, установы, якая выдаецца значным тыражом. *Заводская ш.*

ШМАТТЫРА́ЖНЫ, -ая, -ае. З вялікім тыражом. *Шматтыражнае выданне.*

ШМАЦЦЁ, -я́ *і* **ШМО́ЦЦЕ,** -я, *н., зб.* Рванае адзенне, шматкі чаго-н. *Куды апранаць такое ш.*

ШМО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Цягнуць, тузаць кароткімі, рэзкімі рухамі; такімі рухамі зрываць, абрываць што-н. *Ш. суседа за рукаў. Ш. лісце з куста.* **2.** *што чым, чым па чым і без дап.* Праводзіць па чым-н., намазваючы што-н.; праводзіць чым-н. па якой-н. паверхні, звычайна ўтвараючы характэрны гук. *Ш. нітку воскам. Ш. запалкай па карабку.* **3.** *чым.* З шумам часта ўцягваць (носам) паветра. *Ш. носам.* ‖ *аднакр.* **шмаргану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **шмо́ргнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 3 знач.). ‖ *наз.* **шмо́рганне,** -я, *н.*

ШМО́ЦЦЕ *гл.* шмаццё.

ШМУ́ЛЯЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -яецца; *незак.* **1.** Выцірацца, зношвацца ад частага ўжытку. *Шмуляецца каўнер.* **2.** Церціся, націрацца (пра скуру). *Ад грубай тканіны шмуляецца шыя.*

ШМУ́ЛЯЦЬ, -яю, -яеш, -яе; *незак., што.* **1.** Выціраць, зношваць, пашкоджваць ад частага ўжытку. *Ш. адзенне.* **2.** Сціраць, націраць (скуру). *Цвёрды хамут шмуляе шыю.* ‖ *зак.* **вышмуляць,** -яю, -яеш, -яе; -яны (да 1 знач.).

ШМЫ́ГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** Хутка хадзіць, рухацца каля каго-, чаго-н., паміж кім-, чым-н. *Па вуліцы шмыгаюць машыны.* **2.** Праходзіць, выходзіць хутка, незаўважана. *Як убачыць мяне, шмыгае за дзверы.* **3.** *чым.* Тое, што і шморгаць (у 3 знач.). *Ш. носам.* ‖ *аднакр.* **шмыгну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **шмыгану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шмы́ганне,** -я, *н.* (да 1 і 3 знач.).

ШНА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). Шукаць навобмацак або заходзіць, заглядваць у розныя месцы, шукаючы каго-, што-н. *Ш. па закутках. Ш. вачамі* (пільна ўглядацца, шукаць позіркам). ‖ *наз.* **шна́ранне,** -я, *н.*

ШНІ́ЦЭЛЬ, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* Тонкая адбіўная ці рубленая катлета.

ШНУР, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Кручаная ці вітая тонкая вяроўка. *Нацягнуць ш. Ш. з адвесам* (у будаўнікоў, муляроў і пад.). **2.** Электрычны провад, які складаецца з некалькіх ізаляваных жыл (спец.). **3.** Вогнеправодны жгут, які перадае іскру выбуховаму рэчыву (спец.). *Дэтануючы ш.* **4.** Чарада (птушак); шэраг аднародных прадметаў, размешчаных адзін за адным. *Паляцеў ш. гусей. Цягнуцца шнурам фурманкі.* **5.** Вузкая палоска зямлі. *Араць свой ш.* ‖ *прым.* **шнуравы́,** -а́я, -о́е.

ШНУРАВА́ЦЦА, -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся; *незак.* Зацягваць на сабе што-н. шнуруючы. *Ш. ў гарсэт.* ‖ *зак.* **зашнурава́цца,** -ру́юся, -ру́ешся, -ру́ецца; -ру́йся. ‖ *наз.* **шнурава́нне,** -я, *н.*

ШНУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *што.* Сцягваць шнурком. *Ш. чаравікі.* **2.** *што.* Прашываць шнурам. *Ш. інвентарную кнігу.* **3.** Часта хадзіць, ездзіць узад і ўперад (разм.). *Ш. па вёсцы.* ‖ *зак.* **зашнурава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны (да 1 знач.) *і* **прашнурава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны (да 2 і 3 знач.). ‖ *наз.* **шнурава́нне,** -я, *н. і* **шнуро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **шнурава́льны,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ШНУРО́К, -рка́, *мн.* -ркі́, -рко́ў, *м.* Тонкі шнур (у 1, 4 і 5 знач.), невялікі шнур. *Шнуркі*

з чаравікаў. Ш. слядоў на снезе. Зямля была пабіта на шнуркі.

ШНУРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* шнураваць. **2.** *мн.* -і, -ро́вак. Шнур на адзенні, абутку, а таксама само прашнураванае месца. *Распусціць шнуроўку на сукенцы.* ‖ *прым.* **шнуро́вачны,** -ая, -ае.

ШНЫ́ПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). **1.** Заглядваць у розныя месцы, шукаючы, высочваючы каго-, што-н. *Ш. па кладоўках.* **2.** Хадзіць, рухацца сюды-туды, у розных напрамках. *Па вуліцы шныпараць сышчыкі.* ‖ *наз.* **шны́паранне,** -я, *н.*

ШНЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (разм.). **1.** Тое, што і шнарыць. **2.** Тое, што і шныпарыць (у 2 знач.). ‖ *наз.* **шны́ранне,** -я, *н.*

ШОК, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Агульнае цяжкае парушэнне функцый арганізма ў выніку моцнага фізічнага пашкоджання ці псіхічнага ўзрушэння. *У стане шоку. Траўматычны ш.* ‖ *прым.* **шо́кавы,** -ая, -ае.

ШО́ЛАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Лёгкае ледзь чутнае шапаценне, шорах, шоргат. *Ш. дрэў.*

ШО́ЛУДЗІ, -яў. Заразнае скурнае захворванне, а таксама струпы, сып, якія паяўляюцца пры гэтым захворванні на скуры пад валасамі.

ШО́МПАЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Стрыжань для чысткі і змазвання канала ствала ручной агнястрэльнай зброі, а таксама, у старажытнасці, для забівання з дула зарада ў пісталеты і стрэльбы. *Даць шомпалаў* (пакараць, наносячы ўдары такімі стрыжнямі; уст.). ‖ *прым.* **шо́мпальны,** -ая, -ае.

ШО́РАХ, -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Глухі гук ад трэння, лёгкага дакранання да чаго-н. *Ш. сухога лісця.*

ШО́РГАТ, -у, *М* -гаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Слабы, невыразны шум ад руху, трэння аднаго прадмета аб другі. *Ш. пілы.*

ШО́РГАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** Утвараць шоргат, з шумам праводзіць чым-н. *Шыны аўтамабіляў шоргалі па асфальце. Ш. мятлой па тратуары.* **2.** *чым і без дап.* Хадзіць, не падымаючы ног. *Не шоргай ботамі. Хопіць ш. па хаце.* **3.** Шукаць навобмацак, мацаць. *Ш. упоцемку па дзвярах.* ‖ *аднакр.* **шаргану́ць,** -ну́, -нёш, -нё; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **шо́ргнуць,** -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **шо́рганне,** -я, *н.*

ШО́РСТКІ, -ая, -ае. **1.** Шурпаты, агрубелы, калючы, цвёрды. *Ш. асфальт. Шорсткая далонь. Ш. снег.* **2.** *перан.* Рэзкі рашучы, з цвёрдым характарам. *Ш. чалавек.* ‖ *наз.* **шо́рсткасць,** -і, *ж.*

ШО́РТЫ, -аў. Род кароткіх (вышэй калена) штаноў. *Мужчынскія ш.*

ШО́РХАТ, -у, *М* -хаце, *м.* Глухі гук, шум ад руху, трэння, лёгкага дакранання. *Ш. лісця. Ш. ног.*

ШО́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* Тое, што і шоргаць. *Шорхаў гэбель. Пад нагамі шорхала лісце. Ш. мятлой па панадворку.* ‖ *наз.* **шо́рханне,** -я, *н.*

ШО́РЫ, -аў. **1.** Цвёрдыя пласцінкі, прымацаваныя да вуздэчкі на ўзроўні вачэй, якія не даюць магчымасці каню глядзець па баках. *Хто згадзіўся надзець ш., той надзене і хамут* (прыказка). **2.** У парнай запрэжцы: збруя без дугі і хамута, са шлеямі (*гл.* шляя ў 2 знач.; спец.). **3.** *перан.* У некаторых выразах: тое, што перашкаджае каму-н. правільна разумець наваколле, абмежаванасць (кніжн.). *Ш. на вачах у каго-небудзь.* ◊ **Браць у шоры, трымаць у шорах** *каго* (разм.) — строга абмяжоўваць чые-н. дзеянні, свабоду дзейнасці. ‖ *прым.* **шо́рны,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ШОСТ, шаста́, *М* шасце́, *мн.* шасты́, -о́ў, *м.* Доўгая тонкая палка ці жэрдка. *Скачок з шастом* (у спорце). ‖ *памянш.* **шасто́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* ‖ *прым.* **шаставы́,** -а́я, -о́е (спец.). *Шаставая лінія сувязі* (на шастах).

ШО́СТЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* шэсць. **2.** *ж.* Які атрымліваецца дзяленнем на шэсць. *Шостая частка. Адна шостая* (наз.).

ШОУ, *нескл., н.* **1.** Пышнае эстраднае відовішча. *Канцэрт-ш. Ілюзійнае ш.* (у цырку). **2.** *перан.* Што-н. паказное, разлічанае на шумны знешні эфект. *Палітычнае ш.*

ШОЎК, -у, *мн.* шаўкі́, шаўко́ў, *м.* **1.** Ніткі, якія вырабляюцца з выдзяленняў вусеня шаўкапрада. **2.** Тканіна з такіх нітак, а таксама са штучнага, сінтэтычнага валакна. **3.** Адзенне з такой тканіны. *Хадзіць у шаўках. У даўгу, як у шаўку* (жарт. прымаўка: усім павінен). **4.** *перан.* Пра што-н. мяккае, шаўкавістае. *Ш. валасоў.* ‖ *прым.* **шаўко́вы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 4 знач.).

ШОЎКАМАТА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Размотка шаўковых коканаў з мэтай атрымання шоўку-сырцу. ‖ *прым.* **шоўкамата́льны,** -ая, -ае.

ШОЎКАПРАДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* Працэс вырабу шаўковай пражы з коканаў, якія не паддаюцца размотванню. ‖ *прым.* **шоўкапрадзі́льны,** -ая, -ае.

ШПА́ГА, -і, *ДМ* шпа́зе, *мн.* -і, шпаг, *ж.* Халодная колючая зброя з прамым доўгім клінком. *Скрыжаваць шпагі* (пачаць паядынак, бой; таксама перан.; кніжн.). ‖ *прым.* **шпа́жны,** -ая, -ае.

ШПАГА́Т, -у, *М* -га́це, *м.* **1.** Моцная тонкая вяроўка. **2.** У гімнастыцы: фігура, пры якой ногі спартсмена, што сядзіць, шырока рассунуты і выцягнуты ў адну прамую лінію. ‖ *прым.* **шпага́тны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШПАЖЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен — фехтавальшчык на шпагах. ‖ *ж.* **шпажы́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ШПАК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Невялікая пералётная птушка атрада вераб'іных з цёмным апярэннем. ‖ *памянш.* **шпачо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **шпако́вы,** -ая, -ае *і* **шпачы́ны,** -ая, -ае.

ШПАКЛЁЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (спец.). **1.** *гл.* шпакляваць. **2.** Замазка, якой шпаклююць.

ШПАКЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны; *незак., што* (спец.). Замазваць, запаўняць трэшчыны, шчыліны спецыяльным саставам перад паліроўкай, фарбаваннем. *Ш. сцены. Ш. падлогу.* ‖ *зак.* **зашпаклява́ць,** -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ляваны. ‖ *наз.* **шпаклява́нне,** -я, *н. і* **шпаклёўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **шпаклёвачны,** -ая, -ае. *Шпаклёвачныя работы.*

ШПАКО́ЎНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж. і* (разм.) **ШПАКО́ЎНІЦА,** -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Жыллё для шпакоў у выглядзе невялікай будачкі, прымацаванай на доўгай жэрдцы ці на дрэве каля дома. ‖ *прым.* **шпако́ўніцкі,** -ая, -ае.

ШПАЛЕ́РА, -ы, *мн.* -ы, -ле́р *і* -ле́раў, *ж.* **1.** *мн.* Матэрыял у выглядзе шырокіх палос узорыстай паперы для абклейкі сцен у жылых памяшканнях. **2.** Шарэнга войск па баках руху каго-н. **3.** Рад дрэў, хмызняку па баках дарогі (спец.). ‖ *прым.* **шпале́рны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШПА́ЛЫ, шпал, *адз.* шпа́ла, -ы, *ж.* **1.** Масіўныя папярочныя драўляныя або жалезабетонныя брусы, на якія ўкладваюць рэйкі. **2.** *адз.* Неафіцыйная назва знака адрознення (у выглядзе прамавугольніка) на пятліцах у старшага каманднага саставу Савецкай Арміі да 1943 г. (разм.). *З трыма шпаламі на пятліцах.* ‖ *прым.* **шпа́льны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШПАНА́, -ы́, *ж.,* звычайна *зб.* (разм. пагард.). Злачынцы, жулікі, бадзягі.

ШПАНГО́ЎТ, -а, *М* -ўце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Папярочны крывы брус у корпусе карабля ці самалёта, які забяспечвае трываласць бартоў і днішча.

ШПАРГА́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). **1.** Лісток паперы з запісамі, якім тайна карыстаецца нядобрасумленны навучэнец у час праверкі яго ведаў. **2.** Паперка з тэкстам, загадзя падрыхтаваная для выступаючага. *Гаварыць па шпаргалцы.* ‖ *прым.* **шпарга́лачны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШПА́РКІ, -ая, -ае. Тое, што і хуткі (у 1 і 2 знач.). *Шпаркая язда. Ш. погляд.* ‖ *наз.* **шпа́ркасць,** -і, *ж.*

ШПА́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што і без дап.* (разм.). Рабіць што-н. з асобай сілай, энергіяй, імпэтам і пад. *Ш. па шашы на матацыкле. Ш. на гармоніку.*

ШПА́ТЫ, -аў, *адз.* шпат, -у, *М* шпа́це, *м.* Назва групы мінералаў, якія валодаюць здольнасцю пры ўдары расколвацца на кавалкі геаметрычна правільнай формы. *Вапнавы шпат. Палявы шпат.*

ШПА́ЦЫР, -у, *м.* Прагулка па свежым паветры. *Выйсці на ш.*

ШПАЦЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *зак.* Хадзіць на свежым паветры, адпачываючы, прагульвацца або хадзіць не спяшаючыся, узад і ўперад. *Ш. вечарам па скверы. Што шпацыруеш па хаце?* ‖ *зак.* **пашпацырава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й. ‖ *наз.* **шпацырава́нне,** -я, *н.*

ШПАЧАНЯ́ *і* **ШПАЧАНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня шпака.

ШПАЧЫ́НЫ *гл.* шпак.

ШПЕГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Тайны агент, які сочыць за кім-н., шпік. ‖ *прым.* **шпе́гаўскі,** -ая, -ае.

ШПЕГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; *незак.* (разм.). Тайна сачыць за кім-н. шпіёніць. ‖ *наз.* **шпегава́нне,** -я, *н.*

ШПЕНЬ, шпяня́, *мн.* шпяні́, шпянёў, *м.* Стрыжань падоўжанай цыліндрычнай ці чатырохграннай формы на паверхні дэталі, які ўваходзіць у паглыбленне другой дэталі для замацавання (спец.); завостраны стрыжань наогул для насаджвання чаго-н. ‖ *прым.* **шпянёвы,** -ая, -ае.

ШПІГ, -у, *м.* (разм.). Прасоленае падскурнае свіное сала.

ШПІГАВА́ЦЬ, -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Начыняць шпігам, утыкаючы яго ў надрэзы. *Ш. дзічыну.* **2.** *перан., каго (што).* Заўзята навучаць, паведамляць каму-н. многа чаго-н., прымушаць засвоіць што-н. (разм.). ‖ *наз.* **нашпігава́ць,** -гу́ю, -гу́еш, -гу́е; -гу́й; -гава́ны. ‖ *наз.* **шпігава́нне,** -я, *н. і* **шпігоўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ШПЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тайны агент, які займаецца шпіянажам. ‖ *ж.* **шпіёнка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **шпіёнскі,** -ая, -ае.

ШПІ—ШТА

ШПЁНІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак.* (разм.). **1.** Займацца шпіянажам. **2.** *за кім.* Тайна сачыць за кім-н. *Што ты за мной шпіёніш?* ‖ *наз.* **шпіёнства**, -а, *н.*

ШПІК[1], -у, *м.* (спец.). Касцявы мозг.

ШПІК[2], -á, *мн.* -í, -óў, *м.* (разм.). Тое, што і шпег.

ШПІЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вастраканцовы конусападобны стрыжань, якім завяршаецца верх будынка. *Ш. вежы.* ‖ *прым.* **шпілевы**, -ая, -ае (спец.).

ШПІ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Прыстасаванне ў выглядзе вілачкі для заколвання валасоў. *Сколваць валасы шпількай.* **2.** Засцежка для вопраткі, адзін канец якой хаваецца ў кручкаватае паглыбленне — галоўку. *Заколваць кішэню шпількай.* **3.** Іголка з каляровай галоўкай для аздаблення жаночага галаўнога ўбору. **4.** Тонкі і высокі абцас на жаночым туфлі (разм.). **5.** *перан.* З'едлівая заўвага (разм.). *Падпусціць шпільку каму-н.* ‖ *прым.* **шпілечны**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.) *і* **шпількавы**, -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.).

ШПІНА́Т, -у, *М* -нáце, *м.* Агародная травяністая расліна, вузкае сакавітае лісце якой ідзе ў ежу. ‖ *прым.* **шпінáтавы**, -ая, -ае *і* **шпінáтны**, -ая, -ае.

ШПІНГАЛЕ́Т, -а, *М* -лéце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Засаўка для запірання створак акон, дзвярэй. **2.** Пра падлетка, які мае малы рост (разм.). *Ш., а лезе ў дарослую кампанію.* ‖ *прым.* **шпінгалéтны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ШПІТАЛІЗАВА́ЦЬ, -зýю, -зýеш, -зýе; -зýй; -заваны; *зак.* і *незак., каго (што)* (спец.). Змясціць (змяшчаць) у бальніцу, шпіталь для лячэння. ‖ *наз.* **шпіталізáцыя**, -і, *ж.*

ШПІТА́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Бальніца, пераважна вайсковая. *Палявы ш.* ‖ *прым.* **шпітáльны**, -ая, -ае.

ШПІЦ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Тое, што і шпіль.

ШПІЦ[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі пакаёвы сабака з пушыстай поўсцю. *Карлікавы ш.*

ШПІЯНА́Ж, -у, *м.* Выведванне, збіранне або выкраданне звестак, якія складаюць ваенную або дзяржаўную тайну, для перадачы іх іншай дзяржаве. *Пайсці пад трыбунал за ш.*

ШПО́КАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* (разм.). Падаючы, стукаючыся аб што-н., утвараць кароткі глухі гук. *Жалуды шпокалі з дуба на дол.* ‖ *аднакр.* **шпóкнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **шпóканне**, -я, *н.*

ШПО́РА, -ы, *мн.* -ы, шпор, *ж.* **1.** Сагнутая па форме абцаса металічная дужка з кольцам на канцы, якая прымацоўваецца да бота наезніка і служыць для пануквання каня. *Даць шпоры каню* (націснуць шпорамі). **2.** Рагавы завостраны выступ на нагах самцоў некаторых птушак. *Шпоры ў пеўня.* **3.** Выступ на вобадзе кола ці на звёнах гусеніц трактара, танка і пад. (спец.). ‖ *прым.* **шпóрны**, -ая, -ае.

ШПРО́ТЫ, -аў, *адз.* шпрот, -а, *М* -рóце, *м.* Дробная марская вэнджаная рыба, кансерваваная ў алеі. ‖ *прым.* **шпрóтавы**, -ая, -ае *і* **шпрóтны**, -ая, -ае.

ШПРЫЦ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Медыцынскі інструмент — цыліндрык з поршнем і іголкай для ўвядзення ці адсмоктвання вадкасці. ‖ *прым.* **шпрыцавы**, -ая, -ае.

ШПУ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* **1.** Невялікі, звычайна драўляны цыліндр, на які намотваецца што-н. *Ш. ніток.* **2.** Прыстасаванне ў швейных, ткацкіх і пад. машынах для намотвання нітак. **3.** Тое, што і шпуля (у знач.; спец.). ‖ *прым.* **шпýлечны**, -ая, -ае *і* **шпýлькавы**, -ая, -ае.

ШПУ́ЛЯ, -і, *мн.* -і, шпуль, *ж.* **1.** Тое, што і шпулька (у 1 і 2 знач.). **2.** Насадка з драўніны ці кардону, якая надзяваецца на верацяно для намотвання на яе пражы. **3.** Стрыжань для намотвання дроту, кабелю і пад., а таксама наматаны сам дрот, кабель і пад. (спец.). *Ш. кабелю.*

ШПУНТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы́, -óў, *м.* (спец.). **1.** Падоўжны выступ ці паз для злучэння дошак, брусоў і пад., а таксама злучэнне такога віду, пры якім выступ адной са злучаных частак уваходзіць у паз другой часткі. **2.** Дошка, брус, бэлька і пад., на адным канцы якой зроблены падоўжны выступ, а на другім — паз. **3.** Корак, якім затыкаюць бочку. *Ад усіх бочак ш.* або *пад усе бочкі ш.* (прымаўка пра чалавека, якім карыстаюцца для выканання розных даручэнняў, просьбаў; разм.). ‖ *прым.* **шпунтавы́**, -áя, -óе (да 1 і 2 знач.).

ШПУР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Цыліндрычная адтуліна, якая прасвідроўваецца ў горнай пародзе для размяшчэння выбуховага рэчыва, а таксама наогул зробленая свердлам вузкая свідравіна. ‖ *прым.* **шпуравы́**, -áя, -óе. *Шпуравая свідравіна.*

ШПУРЛЯ́ЦЦА, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца; *незак., чым* (разм.). Тое, што і кідацца (у 1 знач.). *Ш. снежкамі.* ‖ *наз.* **шпурля́нне**, -я, *н.*

ШПУРЛЯ́ЦЬ, -я́ю, -я́еш, -я́е; *незак., каго-што* і *чым* (разм.). З сілай кідаць. *Ш. камяні* або *камянямі ў каго-н. Ш. грошы на вецер* (перан.: выдаткоўваць без карысці, марна). ‖ *аднакр.* **шпурну́ць**, -ну́, -нéш, -нé; -нём, -няцé, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шпурля́нне**, -я, *н.*

ШПЯНЁВЫ *гл.* шпень.

ШПЯНЁК, -нькá, *мн.* -нькí, -нькóў, *м.* Невялікі шпень, стрыжань. *Спражка са шпяньком.*

ШРАМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* След на скуры ад раны. *Глыбокі ш. на твары. Шрам на дрэве* (перан.).

ШРАПНЕ́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* Разрыўны артылерыйскі снарад, начынены круглымі кулямі. ‖ *прым.* **шрапнéльны**, -ая, -ае.

ШРАЦІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* Адзін шарык ружэйнага шроту.

ШРОТ, -у, *М* шрóце, *м., зб.* Дробныя свінцовыя шарыкі для стральбы з паляўнічай стрэльбы. ‖ *прым.* **шрóтавы**, -ая, -ае.

ШРО́ТНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* (спец.). Мяшочак ці каробачка для захоўвання шроту.

ШРУ́БА, -ы, *мн.* -ы, шруб, *ж.* Шпень са спіральнай нарэзкай. *Галоўка шрубы.* ‖ *памянш.* **шру́бка**, -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак, *ж.* ‖ *прым.* **шру́бавы**, -ая, -ае.

ШРУБАВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (спец.). Тое, што і шрубарэзны.

ШРУБАВА́ЦЬ, -бýю, -бýеш, -бýе; -бýй; -баваны; *незак., што.* **1.** Рабіць на чым-н. шрубавую нарэзку. *Ш. стрыжань.* **2.** Укручваць або выкручваць шрубу. **3.** Змацоўваць шрубамі. *Ш. дошкі.* ‖ *наз.* **шрубавáнне**, -я, *н.*

ШРУБАРЭ́ЗНЫ, -ая, -ае (спец.). Які служыць для наразання шрубавай разьбы. *Ш. станок.*

ШРЫФТ, -у, *М* -фце, *мн.* -ы́, -óў, *м.* Камплект друкарскіх літар пэўнага памеру і формы, а таксама іх адбітак. *Дробны ш.* ‖ *прым.* **шрыфтавы́**, -áя, -óе.

ШТАБ, -а, *мн.* -ы́, -óў, *м.* **1.** Орган кіравання войскамі, а таксама асобы, якія ўваходзяць у яго. *Генеральны ш. Ш. дывізіі. Ш. палка.* **2.** *перан.* Кіруючы орган чаго-н. *Ш. навабудоўлі.* ‖ *прым.* **штабны́**, -áя, -óе (да 1 знач.).

ШТАБ-... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да штаба (у 1 знач.), напр. *штаб-афіцэр, штаб-кватэра, штаб-ротмістр.*

ШТАБ-АФІЦЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай і некаторых замежных арміях: афіцэр у чыне палкоўніка, падпалкоўніка і маёра. ‖ *прым.* **штаб-афіцэ́рскі**, -ая, -ае.

ШТА́БЕЛЬ, -я, *мн.* -бялí, -бялёў, *м.* Правільна складзены рад чаго-н. *Ш. цэглы. Укладваць штабялямі.* ‖ *прым.* **штáбельны**, -ая, -ае.

ШТАБІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Штабны афіцэр. ‖ *прым.* **штабíсцкі**, -ая, -ае.

ШТАБ-КВАТЭ́РА, -ы, *мн.* -ы, -тэ́р, *ж.* **1.** Месца размяшчэння вайсковага штаба. **2.** *перан.* Галоўнае месца збораў, сходаў якой-н. арганізацыі. *Штаб-кватэра ААН.*

ШТАБНАВА́ЦЬ, -нýю, -нýеш, -нýе; -нýй; -наваны; *незак., што* і *без дап.* (спец.). Прашываць, прастрочваць што-н. (звычайна на машынцы). *Ш. збрую.* ‖ *зак.* **праштабнавáць**, -нýю, -нýеш, -нýе; -нýй; -наваны. ‖ *наз.* **штабнавáнне**, -я, *н.*

ШТАБНІ́К, -á, *мн.* -í, -óў, *м.* (разм.). Тое, што і штабіст.

ШТАБ-РО́ТМІСТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын у кавалерыі і жандармерыі, роўны штабс-капітану, а таксама асоба, якая мае гэты чын. ‖ *прым.* **штаб-рóтмістрскі**, -ая, -ае.

ШТАБС-КАПІТА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай арміі: афіцэрскі чын у пяхоце, артылерыі і інжынерных войсках, рангам вышэйшы за паручніка і ніжэйшы за капітана, а таксама асоба, якая мае гэты чын. ‖ *прым.* **штабс-капітáнскі**, -ая, -ае.

ШТАМП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Інструмент, форма для серыйнай вытворчасці пры дапамозе ціску або штампоўкі розных прадметаў. **2.** Від пячаці, звычайна прамавугольнай, з назвай установы, адрасам і пад., якую ставяць звычайна ў верхняй частцы дзелавой паперы. *Бібліятэчны ш.* **3.** *перан.* Агульнаўжывальны, збіты ўзор, шаблон. *Канцылярскі ш. Мысліць штампамі.* ‖ *прым.* **штáмпавы**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Штампавая сталь.*

ШТАМПАВА́ЦЬ, -пýю, -пýеш, -пýе; -пýй; -паваны; *незак., што.* **1.** Вырабляць формы штампа (у 1 знач.). *Ш. дэталі.* **2.** Ставіць на што-н. штампы (у 2 знач.). **3.** *перан.* Рабіць што-н. хутка, фармальна, па старых гатовых узорах. *Ш. дырэктывы.* ‖ *зак.* **адштампавáць**, -пýю, -пýеш, -пýе; -пýй; -паваны (да 1 знач.; спец.). ‖ *наз.* **штампавáнне**, -я, *н. і* **штампóўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **штампóвачны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **штампавáльны**, -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Штамповачная вытворчасць. Штамповачны цэх. Штампавальны станок.*

ШТА́НГА, -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -нг *і* -нгаў, *ж.* **1.** Вялікі металічны стрыжань як частка інструмента, механізма і пад. *Буравая ш.* (інструмент для бурэння). **2.** Спартыўны снарад — металічны стрыжань, на канцах якога прымацоўваюцца цяжкія здымныя дыскі. *Займацца штангай* (практыкаваннямі з такім снарадам; разм.). **3.** Перакладзіна, брус фу-

тбольных і хакейных варот. ‖ *прым.* **штангавы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШТАНГІСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца практыкаваннямі са штангай (у 2 знач.).

ШТАНДАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У некаторых арміях: палкавы сцяг у кавалерыйскіх часцях або сцяг як знак дзяржавы ці грамадскай арганізацыі. **2.** У царскай Расіі і некаторых краінах: сцяг кіраўніка дзяржавы (манарха, прэзідэнта), які паднімаецца ў месцы яго знаходжання. **3.** Сцяг (паэт.). ‖ *прым.* **штандарны,** -ая, -ае.

ШТАНЫ, -оў. Верхняе адзенне, якое пакрывае ногі і ніжнюю частку тулава да пояса. ◊ **Штаны кароткія** *ў каго* (разм. іран.) — не дарос хто-н. да выканання якой-н. справы. ‖ *прым.* **штанны,** -ая, -ое *і* **штановы,** -ая, -ае.

ШТАПЕЛЬ, -ю, *м.* Штапельная тканіна.

ШТАПЕЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да выпрацоўкі тканіны з віскознага і сінтэтычнага валакна пэўнай даўжыні, роўнай даўжыні бавоўнянага і шарсцянога валакна; зроблены са штапелю. *Штапельнае валакно. Штапельная сукенка.*

ШТАРМАВАЦЬ, -мую, -муеш, -муе; -муй; *незак.* (спец.). Пра судна, яго экіпаж: вытрымліваць шторм.

ШТАРМАВЫ *гл.* шторм.

ШТАРМОЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мовак, *ж.* (разм.). Куртка з моцнай воданепрымальнай тканіны (у маракоў, геолагаў, спартсменаў і пад.).

ШТАРМІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іць; *незак.* Пра шторм: быць вельмі неспакойным, бурным. *Чуваць, як штарміць мора.*

ШТАТ[1], -у, *М* штаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Пастаянны склад супрацоўнікаў якой-н. установы. *Скарачэнне штатаў. Залічыць у ш.* **2.** звычайна *мн.* Дакумент пра лік і пасады супрацоўнікаў установы і іх функцыі. *Пераглядаць штаты. Належыць па штату.* ‖ *прым.* **штатны,** -ая, -ае.

ШТАТ[2], -а, *М* штаце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Адміністрацыйна-тэрытарыяльная адзінка з унутраным самакіраваннем у ЗША, у краінах Лацінскай Амерыкі, у Індыі.

ШТАТЫЎ, -тыва, *мн.* -тывы, -тываў, *м.* Падстаўка для якіх-н. прыбораў. *Ш. колбы. Ш. фотаапарата.* ‖ *прым.* **штатыўны,** -ая, -ае.

ШТО[1], чаго, чаму, чым, па чым, *займ.* **1.** *пытальны* і *адносны.* Указвае, пра які прадмет, рэч, з'яву і пад. ідзе гаворка. *Ш. там адбылося? Выканай вось ш. Ш. не ў меру, тое ў шкоду. Ш. вы кажаце?* (ужыв. таксама як выраз здзіўлення з выпадку чаго-н. сказанага). **2.** *пытальны, у знач. вык.* У якім стане, які, як. *Як наша вёска, ш. суседзі?* **3.** *пытальны, у знач. прысл.* Тое, што і чаму (у 1 знач.). *Ш. не заходзіш да нас? Я раздумаў ехаць. — Ш. так?* **4.** *пытальны* і *адносны.* Тое, што і колькі (у 1 знач.). *Ш. яна варта. Ш. ёсць духу. Ш. толку ў гэтым* (г. зн. няма толку). *Ш. яму за карысць ад гэтага?* (якая карысць, няма карысці). **5.** *пытальны, у знач. прысл.* Навошта? для чаго? *Ш. нам спрачацца з імі?* **6.** *адносны.* Тое, што і які (у 1 знач.). *Хата, ш. каля лесу.* **7.** *неазнач.* Тое, што і што-небудзь (разм.). *Калі ш. — я прыеду і зробім. Дайце мне з'есці чаго.* **8.** *пытальны.* Ужыв. для выражэння пытання, перапытвання, уяўляе сабой сказ у знач. што ты сказаў? што трэба? што такое? *— Глянь сюды. — Ш.? Ш. ты? Ну і ш.?* ◊ **А што** (разм.) — рэпліка ў адказ на пытанне ў знач. чаму, чаго пытаешся. *— Ты хочаш гэта рабіць? — А што?* **З чаго** (разм.) — чаму, па якой прычыне. *І з чаго ёй дрэнна стала?* **На што ўжо** (разм.) — уводзіць уступальны сказ. *На што ўжо ён негаваркі, і то разгаварыўся.* **Ні за што** (разм.) — ні ў якім разе. **Ні за што, ні пра што** (разм.) — 1) дарэмна; 2) без прычыны, падстаў. **Ні з чым** (застацца, пайсці і пад.; разм.) — без усяго. **Ні пры чым** (разм.) — не мае адносін, не вінаваты ў чым-н. *Ён тут ні пры чым.* **Пры чым** (разм.) — у чым вінаваты, якія адносіны мае. *Пры чым тут мы?* **Ці што** (разм.) — пабочн. сл., якое выражае няўпэўненасць, сумненне. *Ну, будзем ужо збірацца, ці што?* **Што да чаго** (разм.) — у чым сутнасць, сэнс чаго-н. *Разбярыся тут, што да чаго.* **Што ж** (разм.) — рэпліка ў знач. так, прыходзіцца згадзіцца. *Што ж, няхай будзе так.* **Што за** (разм.) — у пытанні і выклічн.: які. *Што за глупства?! Што за дзяўчына да вас прыехала? Што за страва!* (якая добрая). **Што зробіш!** — рэпліка ў знач. нічога не зробіш, так ужо будзе. **Што і казаць** (разм.) — вядома, сапраўды. *Факт, што і казаць, упартая рэч.* **Што рабіць!** — тое, што і што зробіш. **Што там** (разм.) — рэпліка ў знач. добра, няхай. **Што ты (вы)?** — выраз здзіўлення, спалоху, пярэчання.

ШТО[2], *злуч.* **1.** Далучае даданы сказ да галоўнага. *Крыўдна, ш. я гэтага не змог зрабіць. Такі шум, ш. можна аглухнуць. Назбіралі так мала ягад, ш. і варэнне не зварыш.* **2.** Як, чым, нібы. *Спіць, ш. мёртвы.* **3.** *з часціцай «ні» або без яе.* Указвае, што сказанае ў галоўным сказе адносіцца да кожнага моманту, месца, да кожнай з'явы і пад., названых у даданым. *Ш. ні дзень, мацнее барацьба за мір ва ўсім свеце. Ш. край, то абычай* (прыказка). **4.** З паўторам — указвае на раўнапраўе, аднолькавасць, роўнасць у адносінах да чаго-н. *Ш. ён паедзе, ш. я — адно і тое ж.*

ШТО... Першая частка складаных слоў у знач. які паўтараецца (у кожны прамежак часу, указаны ў другой частцы), напр. *штовячэрні, штоначны, штосутачны, штохвілінны.*

ШТОВЕЧАР, *прысл.* Кожны вечар, кожным вечарам. *Мыць ногі ш.*

ШТОГАДОВЫ, -ая, -ае. Які бывае кожны год, раз у год. *Штогадовая справаздача.*

ШТОГОД, *прысл.* Кожны год, з году ў год. *Прафсаюзныя камітэты перавыбіраюцца ш.*

ШТОГОДНІ, -яя, -ае (разм.). Тое, што і штогадовы. *Ш. водпуск.*

ШТОГОДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Выданне, якое выходзіць раз у год. *Універсітэцкі ш.*

ШТОДЗЕНЬ, *прысл.* Кожны дзень; з дня ў дзень. *Ш. ідзе дождж.*

ШТОДЗЁННЫ, -ая, -ае. **1.** Які бывае кожны дзень. *Штодзённая гімнастыка. Займацца штодзённа* (прысл.). **2.** Звычайны, будзённы. *Штодзённая вопратка.* ‖ *наз.* **штодзённасць,** -і, *ж.*

ШТОДНЯ, *прысл.* **1.** Тое, што і штодзень. *Галіцца ш.* **2.** З кожным днём, з дня на дзень. *Халаднее ш.*

ШТОЛЕТА, *прысл.* Кожнае лета, кожным летам. *Ш. адпачываць на поўдні.*

ШТОЛЬНЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Гарызантальная або нахіленая горная выпрацоўка, якая мае непасрэдны выхад на зямную паверхню. ‖ *прым.* **штольневы,** -ая, -ае.

ШТОМЕСЯЦ, *прысл.* Кожны месяц. *Праводзіць палявыя доследы ш.*

ШТОМЕСЯЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Выданне, якое выходзіць раз у месяц.

ШТОМЕСЯЧНЫ, -ая, -ае. Які бывае кожны месяц, раз у месяц. *Ш. часопіс. Штомесячна* (прысл.) *плаціць узносы.*

ШТО-НЕБУДЗЬ, чаго-небудзь, чаму-небудзь, *займ. неазнач.* Які-н. прадмет (з'ява, рэч), усё роўна які. *Кожны раз што-н. прывозіць. Дай чаго-небудзь з'есці. Раскажы што-н. цікавае.*

ШТОНІКІ, -аў (разм.). Кароткія або невялікія штаны. *Дзіцячыя ш.*

ШТО-НІШТО, чаго-нічаго, чаму-нічаму, *займ. неазнач.* (разм.). Нешта, сёе-тое. *Пачуць што-нішто з чужой размовы.*

ШТОНОЧ *і* **ШТОНОЧЫ,** *прысл.* Кожную ноч; кожнай ноччу. *Мучыцца ад бяссонніцы ш. Ш. станавілася святлей: надыходзілі белыя ночы.*

ШТОПАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Стрыжань са шрубавай разьбой для адкаркоўвання бутэлек. **2.** Фігура вышэйшага пілатажу — імклівае падзенне па крутой спіралі (спец.). *Увайсці ў ш.* ‖ *прым.* **штопарны,** -ая, -ае.

ШТОПАРЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак.* (спец.). Спускацца штопарам (у 2 знач.).

ШТОРА, -ы, *мн.* -ы, штор *і* штораў, *ж.* Заслона на акно, якую можна падымаць, апускаць або рассоўваць у бакі. *Апусціць, падняць шторы. Рассунуць шторы.* ‖ *памянш.* **шторка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **шторавы,** -ая, -ае *і* **шторны,** -ая, -ае.

ШТОРАЗ, *прысл.* Кожны раз; з кожным разам; надта часта. *Ш. чытаючы гэты твор, адкрываеш для сябе ўсё новае і новае. Ш. папраўляць акуляры на носе.*

ШТОРАНІЦЫ, *прысл.* Кожную раніцу, кожнай раніцай. *Паліць у печы ш.*

ШТОРМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Моцная бура на моры. ‖ *прым.* **штармавы,** -ая, -ое. *Ш. вецер. Штармавое папярэджанне* (пра надыход шторму; спец.).

ШТОСЬ[1], чагось, чамусь, штось, чымсь, на чымсь, *займ. неазнач.* Тое, што і штосьці[1].

ШТОСЬ[2], *прысл.* Невядома чаму, невядома з якой прычыны, чамусьці, штосьці[2]. *Ш. сёння сваволіць сэрца.*

ШТОСЬЦІ[1], чагосьці, чамусьці, штосьці, чымсьці, па чымсьці, *займ. неазнач.* Нейкі, невядома які прадмет (з'ява, рэч), нешта. *Ш. непрыемнае. Стукаць па чымсьці драўляным.*

ШТОСЬЦІ[2], *прысл.* Невядома чаму, чамусьці. *Ш. не спіцца. Ш. холадна.*

ШТОТЫДЗЕНЬ, *прысл.* Кожны тыдзень, на кожным тыдні. *Ездзіць на дачу ш.*

ШТОТЫДНЁВІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Выданне, якое выходзіць раз на тыдзень. *Ш. «Літаратура і мастацтва».*

ШТОТЫДНЁВЫ, -ая, -ае. Які бывае кожны тыдзень, раз у тыдзень. *Штотыднёвая газета.*

ШТОФ[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старая руская мера гарэлкі, роўная $^{1}/_{10}$ вядра, а таксама бутля такой меры. ‖ *прым.* **штофны,** -ая, -ае.

ШТОФ[2], -у, *м.* Шчыльная шарсцяная або шаўковая тканіна для абіўкі мэблі, для парцьер і пад. ‖ *прым.* **штофны,** -ая, -ае. *Штофная канапа* (абабітая штофам).

ШТОХВІЛІННЫ, -ая, -ае. Які бывае кожную хвіліну, надзвычай часта, бесперапынна. *Штохвілінныя сігналы. Штохвілінна* (прысл.) *пазіраць у акно.* ‖ *наз.* **штохвіліннасць,** -і, *ж.*

ШТО—ШТЫ

ШТОХВІЛІ́НЫ, *прысл.* Кожную хвіліну, вельмі часта; з кожнай хвілінай. *Вецер ш. мацнеў.*

ШТРАФ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Грашовае спагнанне, якое накладваецца ў якасці пакарання. *Заплаціць ш. Налажыць ш.* ‖ *прым.* **штрафны́,** -а́я, -о́е.

ШТРАФАВА́ЦЬ, -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны; *незак., каго (што).* Накладваць штраф на каго-, што-н. ‖ *зак.* **аштрафава́ць,** -фу́ю, -фу́еш, -фу́е; -фу́й; -фава́ны. ‖ *наз.* **штрафава́нне,** -я, *н.*

ШТРАФБА́Т, -а, *М.* -ба́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: штрафны батальён. ‖ *прым.* **штрафбата́ўскі,** -ая, -ае (разм.).

ШТРАФНІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Ваеннаслужачы штрафной часці. **2.** У спорце: ігрок, часова пазбаўлены ўдзелу ў гульні за парушэнне правіл (разм.).

ШТРАФНЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* штраф. **2.** Які мае адносіны да спагнання за парушэнне якіх-н. правіл. *Ш. ўдар* (у футболе). *Штрафная лава* (у спорце: для тых, хто часова выдалены з поля за парушэнне правіл гульні). *Ш. батальён, штрафная часць* (з тых, хто правініўся).

ШТРЫ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Тасьма, якая прышываецца знізу да калашыны штаноў і ахоплівае ступню знізу. ‖ *прым.* **штрыпачны,** -ая, -ае.

ШТРЫХ, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тонкая рыса, лінія. *Штрых на планшэце.* **2.** *перан.* Характэрны момант, дэталь, падрабязнасць. *Штрыхі з біяграфіі.*

ШТРЫХАВА́ЦЬ, -рыху́ю, -рыху́еш, -рыху́е; -рыху́й; -рыхава́ны; *незак., што.* Наносіць штрыхі (у 1 знач.) на што-н. *Ш. карту.* ‖ *зак.* **заштрыхава́ць,** -рыху́ю, -рыху́еш, -рыху́е; -рыху́й; -рыхава́ны. ‖ *наз.* **штрыхо́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **штрыхава́нне,** -я, *н.*

ШТРЫХАВЫ́, -а́я, -о́е. Выкананы штрыхамі. *Ш. малюнак.*

ШТРЭЙКБРЭ́ХЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ў час забастоўкі, здраджвае інтарэсам забастоўшчыкаў. ‖ *прым.* **штрэйкбрэ́херскі,** -ая, -ае.

ШТРЭЙКБРЭ́ХЕРСТВА, -а, *н.* Дзеянні штрэйкбрэхераў, накіраваныя на зрыў забастоўкі.

ШТРЭК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Гарызантальная падземная горная выпрацоўка, якая не мае непасрэднага выхаду на паверхню. ‖ *прым.* **штрэ́кавы,** -ая, -ае.

ШТУДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *незак., каго-што* (кніжн.). Настойліва, старанна вывучаць. *Ш. фізіку.* ‖ *зак.* **праштудзі́раваць,** -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны. ‖ *наз.* **штудзі́раванне,** -я, *н.*

ШТУ́КА, -і, *ДМ* -уцы, *мн.* -і, штук, *ж.* **1.** *чаго.* Прадмет, які ўяўляе сабой нешта цэлае. *Ш. сукна, палатна* (тканіна ў кавалку). **2.** Асобны прадмет з шэрага аднародных. *Некалькі штук яблыкаў.* **3.** Наогул пра рэч, прадмет, якую-н. з'яву ці чалавека (разм. жарт. або неадабр.). *Набыты вопыт гэта добрая ш. Адразу відаць, што ён за ш.* **4.** *перан.* Незвычайны ўчынак, выхадка, выдумка (разм.). *Кінь свае каварныя штукі! Вось дык ш.!* ‖ *памянш.* **шту́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ШТУКАВА́ЦЬ, -кую, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што.* **1.** Забіваючы, закладаючы, закрываць наглуха. *Ш. прабоіны.* **2.** Цыраваць, сшываць нябачным швом (спец.). *Ш. шоўк.* **3.** *перан.* і *без дап.* Выдумляць, майстраваць, вынаходзіць. *Што ты тут узяўся ш.?* ‖ *зак.* **заштукава́ць,** -кую, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны (да 1 і 2 знач.). ‖ *наз.* **штуко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж. і* **штукава́нне,** -я, *н.*

ШТУКА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Артыст, які паказвае фокусы. **2.** Той, хто вырабляе штукі (у 4 знач.), выдумшчык, жартаўнік. ‖ *ж.* **штука́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **штука́рскі,** -ая, -ае.

ШТУКО́ВІНА, -ы, *мн.* -ы, -він, *ж.* (разм.). Пра што-н., што выклікае здзіўленне, цікаўнасць ці якую-н. ацэнку. *Што гэта ў цябе за ш. ў руках? Такое падарожжа — цікавая ш.*

ШТУРВА́Л, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рулявое кола на судне, самалёце, камбайне. *Стаць за ш. карабля.* ‖ *прым.* **штурва́льны,** -ая, -ае. *Ш. трос.*

ШТУРВА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* штурвал. **2. штурва́льны,** -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Той, хто стаіць за штурвалам на судне, камбайне і пад.

ШТУРМ, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыступ, рашучая атака ўмацавання, крэпасці. *Ісці на ш.* (таксама перан.). ‖ *прым.* **штурмавы́,** -а́я, -о́е. *Ш. ўзвод. Штурмавая авіяцыя.*

ШТУРМАВА́ЦЬ, -му́ю, -му́еш, -му́е; -му́й; -мава́ны; *незак., каго-што.* Рабіць штурм чаго-н. *Ш. варожыя ўмацаванні.* ‖ *наз.* **штурмава́нне,** -я, *н.*

ШТУРМАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Ваенны самалёт для атакі наземных цэлей з невялікай вышыні. **2.** Лётчык такога самалёта.

ШТУРМАВЫ́, -а́я, -о́е. **1.** *гл.* штурм. **2.** У выразе: **штурмавая авіяцыя** — франтавая авіяцыя, прызначаная для штурмоўкі.

ШТУ́РМАН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па ваджэнні суднаў, лятальных апаратаў. ‖ *прым.* **шту́рманскі,** -ая, -ае.

ШТУРМАЎШЧЫ́НА, -ы, *ж.* (неадабр.). Паспешлівая праца з мэтай нагнаць упушчэнне, якая праводзіцца пры парушэнні планавасці ў арганізацыі працэсу. *Працаваць без штурмаўшчыны.*

ШТУРМО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Паветраная атака з невялікай вышыні. *Ш. варожага аэрадрома.*

ШТУРХ, *у знач. вык.* (разм.). Тое, што і штурхануў. *Раптам нехта ш. у бок.*

ШТУРХАНЕ́Ц, -нца́, *мн.* -нцы́, -нцо́ў, *м. і* **ШТУРХА́ЛЬ,** -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* (разм.). Кароткі, моцны, рэзкі ўдар. *Надаваць штурханцоў (штурхалёў).*

ШТУРХАНІ́НА, -ы, *ж.* Цісканіна, сумятня ў натоўпе, цеснаце. *Пачалася ш. ў раздзявальні.*

ШТУ́РХАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Штурхаць каго-н. іншага або адзін аднаго. *Ш. ў натоўпе.* **2.** *перан.* Быць дзе-н. у цеснаце, таўкатні (разм.). *Ш. ў аўтобусе.* **3.** *у што.* Штурхаць што-н., імкнучыся пранікнуць куды-н. (разм.). *Ш. ў дзверы.* **4.** Знаходзіцца, бадзяцца дзе-н. без асобага занятку, без мэты (разм.). *Ш. па базары.* ‖ *наз.* **шту́рханне,** -я, *н.*

ШТУ́РХАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *каго-што.* Рухаць ад сябе, кранацца рэзкім рухам, кароткім ударам. *Ш. у спіну сяброўку. Ш. тачку. Ш. ядро* (у спорце: кідаць наперад). *Ш. штангу* (у спорце: паднімаць у два прыёмы — да ўзроўню грудзей і на выцягнутых руках уверх). **2.** *перан., каго (што).* Прымушаць да чаго-н., садзейнічаць сваім умяшаннем развіццю чаго-н. *Ш. каго-н. на нядобры ўчынак.* ‖ *зак.* **штурхану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ *і* **штурхну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шту́рханне,** -я, *н.* (да 1 знач.).

ШТУРХА́Ч, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Дэталь, прыстасаванне для падштурхоўвання чаго-н. (спец.). *Ш. клапана.* **2.** Дапаможны паравоз у хвасце поезда або самаходнае судна, якое штурханнем рухае баржы (спец.). **3.** *перан.* Чалавек, якому даручана падштурхнуць, паскорыць патрэбную ў дадзены момант справу (разм.).

ШТУРХЕ́ЛЬ (разм.). **1.** -хля́, *мн.* -хлі́, -хлёў, *м.* Тое, што і штуршок (у 1 знач.). *Даць ш. у грудзі.* **2.** *у знач. вык.* Тое, што і штурхнуў. *Ш. у бок нагой.*

ШТУРШО́К, -шка́, *мн.* -шкі́, -шко́ў, *м.* **1.** Кароткі, рэзкі дотык або ўдар ад сябе. *Ш. у бок.* **2.** Рэзкае хістанне ў выніку ўдару, рыўка і пад. *Ледзь не ўпаў з лаўкі ад рэзкага штуршка цягніка. Падземныя штуршкі.* **3.** У спорце: рух, якім штурхаюць што-н. (напр. ядро, штангу і пад.). *Ш. левай рукой.* **4.** *перан.* Тое, што выклікае што-н. або пабуджае да чаго-н. (разм.). *Ш. да рэвалюцыйнага руху.* ‖ *прым.* **штуршко́вы,** -ая, -ае (да 1, 2 і 3 знач.; спец.).

ШТУ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Ненатуральны, зроблены накшталт сапраўднага. *Штучнае валакно. Ш. адбор. Штучнае дыханне* (сістэма прыёмаў, якія аднаўляюць дыханне хворага, пацярпелага). **2.** Роблены, прытворны, няшчыры. *Штучная ветлівасць.* ‖ *наз.* **шту́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ШТУ́ЧНЫ[2], -ая, -ае. **1.** Які ўяўляе сабой асобную рэч, які нельга ўзважыць або адмераць. *Ш. тавар. Ш. аддзел магазіна* (для гандлю таварамі паштучна). **2.** Які праводзіцца, робіцца здзельна, за кожную штуку. *Штучная аплата.*

ШТЫК[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Колючая зброя, якая насаджваецца на канец ствала вінтоўкі, ружжа. *Ісці ў штыкі* (пра рукапашны бой). *У штыкі сустракаць* або *прыняць каго-н.* (перан.: крайне варожа). *У роце засталося сорак штыкоў* (г.зн. стралкоў-пехацінцаў). *Трымацца на штыках* (перан.: сілай войск). ◊ **Як штык** (разм.) — зусім дакладна, безумоўна. *Каб з'явіўся заўтра сюды як ш.* ‖ *прым.* **штыкавы́,** -а́я, -о́е.

ШТЫК[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* (спец.). Пласт зямлі на глыбіню палатна рыдлёўкі. *Глыбінёй у два штыкі.*

ШТЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *незак., што* (спец.). Перакопваць на глыбіню, якая захопліваецца рыдлёўкай. *Ш. глебу.* ‖ *наз.* **штыкава́нне,** -я, *н. і* **штыко́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *ж.*

ШТЫКЕ́ТНІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *зб.* Вузкія драўляныя планкі, з якіх робяць плот. **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Плот, агароджа з такіх планак.

ШТЫКЕ́ТЫ, -аў, *адз.* штыке́т, -а *і* -у, *М* -ке́це, *м.* Тое, што і штыкетнік.

ШТЫКЕ́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Адна планка штыкетніку.

ШТЫЛЕ́Т, -а, *М* -ле́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Невялікі кінжал з тонкім трохгранным лязом.

ШТЫЛЬ[1], -ю, *м.* Поўнае заціышша на моры. ‖ *прым.* **штылявы́,** -а́я, -о́е.

ШТЫЛЬ[2], -я́, *мн.* -і́, -ёў, *м.* **1.** Востры стрыжань. **2.** Тое, што і шып[1] (спец.).

ШТЫФТ, -а, *М* -фце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Металічны стрыжанёк нерухомага

злучэння чаго-н. (напр. дэталей машыны). || *прым.* **шты́фтавы**, -ая, -ае.

ШТЫХ, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Тое, што і штык.

ШТЭ́МПЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Від пячаткі з выпуклым адбіткам або надпісам, а таксама адбітак, зроблены такой пячаткай. *Паштовы ш.* || *прым.* **штэ́мпельны**, -ая, -ае.

ШТЭМПЕЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., што.* Ставіць штэмпель на што-н. || *зак.* **заштэмпелява́ць**, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны. || *наз.* **штэмпелява́нне**, -я, *н.*

ШТЭ́ПСЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Вілка для ўключэння ў электрычную сетку пераносных апаратаў (радыёпрыёмнікаў, лямп і пад.). || *прым.* **штэ́псельны**, -ая, -ае.

ШУ́БА, -ы, *мн.* -ы, шуб, *ж.* **1.** Зімовае верхняе адзенне з футра. *Лісіная ш.* **2.** Поўсцевае покрыва некаторых жывёл. *Ш. вавёркі.* || *прым.* **шу́бны**, -ая, -ае.

ШУГА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Гарэць яркім полымем, палаць; вырывацца адкуль-н. (пра полымя і пад.); палымнець. *Шугаў пажар. Шугае агонь. З акон шугала полымя. Над лесам шугае зарыва. На дварэ шугала вясна* (перан.). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Прыліваць да твару (пра кроў). *Кроў шугае ў твар.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Парывіста дзьмуць, урывацца куды-н. (пра дым, пару і пад.). *Цяпло шугае ў твар.* **4.** *каго-што.* Падкідаць на руках, гайдаць, гушкаць. *Ш. імянінніка.* **5.** Рэзка падымацца ўгору, узлятаць. *Птушкі шугаюць угару. Велічныя сосны шугаюць у неба* (перан.: высяцца). **6.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Добра расці, буяць. *Шугае расліннасць.* || *аднакр.* **шугану́ць**, -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. || *наз.* **шуга́нне**, -я, *н.*

ШУКА́ЕМЫ, -ая, -ае. У матэматыцы: які неабходна вызначыць, устанавіць. *Шукаемая велічыня. Знайсці шукаемае* (наз.).

ШУКА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, заняты пошукам, здабываннем чаго-н. *Ш. жэньшэню. Шукальнікі алмазаў. Ш. прыгод.* **2.** Прыстасаванне ў розных прыборах, якое аблягчае знаходжанне якога-н. прадмета, аб'екта (спец.). *Ш. у фотаапараце.* || *ж.* **шука́льніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 1 знач.). || *прым.* **шука́льніцкі**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ШУКА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** Які выказвае пошук каго-, чаго-н. *Шукальныя рухі.* **2.** Які імкнецца здабыць чыю-н. прыхільнасць, спагаду. *Ш. погляд.*

ШУКА́ННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* шукаць. **2.** *мн.* -і, -яў. Імкненне да чаго-н. новага, старанні знайсці новыя шляхі (у навуцы, мастацтве). *Творчыя шуканні.*

ШУКА́НЫ, -ая, -ае. Якога шукаюць, які неабходна адшукаць. *Знайсці шуканую кнігу.*

ШУКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак.* **1.** *каго-што.* Старацца знайсці або выявіць. *Ш. у поцемках клямку. Ш. неабходную кнігу. Ш. праўду. Ш. вачамі каго-н.* (старацца ўбачыць). **2.** *каго-што* і *чаго.* Старацца атрымаць. *Ш. заступніцтва. Ш. работу* або *работы. Ш. дапамогі.* **3.** *без дап.* Імкнуцца да новага (у навуцы, мастацтве). || *наз.* **шука́нне**, -я, *н.* (да 1 і 2 знач.).

ШУ́ЛА, -а *і* **ШУЛО́**, -а́, *мн.* шу́лы, шул *і* шу́лаў, *н.* **1.** Бервяно ці тоўсты брус з высечанымі пазамі, замацаваны ў чым-н. вертыкальна. *Хата на шулах, без вуглоў.* **2.** Слуп ці брус, на які падвешваецца створка варот. *Навесіць вароты на шулы.*

ШУ́ЛЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які ў картачнай гульні выкарыстоўвае махлярскія прыёмы, а таксама (перан.) увогуле махляр. || *прым.* **шу́лерскі**, -ая, -ае. *Ш. прыём* (таксама перан.: махлярскі, несумленны).

ШУ́ЛЕРСТВА, -а, *н.* Махлярская гульня, прыёмы шулера.

ШУМ[1], -у, *м.* **1.** Гукі, якія зліліся ў громкае і нязладжанае гучанне. *Ш. прыбою. Ш. матораў. Без шуму перамяшчацца. Узняўся ш. Ш. у зале.* **2.** *перан.* Ажыўленае абмеркаванне, выкліканае павышаным інтарэсам да чаго-н. *Фільм выклікаў ш.* **3.** Гук з няяснай танальнасцю (спец.). *Шумы ў сэрцы.* **4.** Сварка, крыкі, гучнае выражэнне незадавальнення. *Што там за ш. у суседзяў? Чаго ўзнялі ш., супакойцеся!* || *прым.* **шумавы́**, -а́я, -о́е (да 1 знач.).

ШУМ[2], -у, *м.* (разм.). Пеністы налёт на паверхні супу і пад. пры кіпенні, а таксама пена на сырадоі.

ШУМАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Работнік тэатра, кіно, які стварае шумавыя эфекты. **2.** Музыкант, які іграе на шумавых інструментах.

ШУМАВЫ́, -а́я, -о́е (спец.). **1.** *гл.* шум[1]. **2.** Які ўтварае громкія рознахарактарныя гукі. *Шумавыя музычныя інструменты* (трашчоткі, лыжкі, талеркі, званочкі, кастаньеты і пад.). *Ш. аркестр* (які складаецца з ударных і шумавых інструментаў). *Шумавое афармленне радыёперадачы.*

ШУМЕ́ЦЬ[1], -млю́, -мі́ш, -мі́ць; -мі́м, -міце́, -мя́ць; -мі́; *незак.* **1.** Утвараць, рабіць шум (у 1 знач.). *Шуміць бор. Шуміць дождж. Шуміць у галаве* (няясна ў думках ад стомленасці, моцнага перажывання, ап'янення). *У вушах шуміць* (пра слыхавое раздражненне). **2.** Гучна выражаць незадаволенасць, сварыцца, крычаць. *Няма чаго ш. з-за дробязі.* **3.** Ажыўлена абмяркоўваць што-н., рабіць прадметам усеагульнай увагі. *Ш. пра свае дасягненні.*

ШУМЕ́ЦЬ[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., -мі́ць; *незак.* Узнімацца пенай, пеніцца. *Піва шуміць.*

ШУМІ́ХА, -і, *ДМ* -і́се, *ж.* (разм. неадабр.). Залішне ажыўленае абмеркаванне чаго-н. (часцей падзеі, звычайна з мэтай прыцягнуць асаблівую ўвагу да чаго-н.). *Узняць шуміху вакол чаго-н.*

ШУМЛІ́ВЫ[1], -ая, -ае. **1.** Схільны шумець, утвараць шум[1] (у 1 знач.). *Шумлівыя дзеці.* **2.** Які суправаджаецца шумам, ажыўленнем, напоўнены шумам[1]. *Шумлівая гульня. Шумлівая вуліца.* || *наз.* **шумлі́васць**, -і, *ж.*

ШУМЛІ́ВЫ[2], -ая, -ае. Які мае пену, пеністы. *Ш. напітак.*

ШУ́МНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Які стварае шум[1] (у 1 знач.); гучны. *Ш. струмень. Шумная размова.* **2.** Такі, дзе многа шуму[1] (у 1 знач.), надта ажыўлены. *Шумная аўдыторыя.* **3.** *перан.* Які выклікае шум[1] (у 2 знач.), сенсацыю. *Ш. поспех.* **4.** Які з'яўляецца шумам[1] (у 3 знач.), утвараецца пры дапамозе шуму[1] (спец.). *Шумныя гукі.* || *наз.* **шу́мнасць**, -і, *ж.*

ШУ́МНЫ[2], -ая, -ае. Які ўтварае на сваёй паверхні пену, пеністы. *Ш. напітак.*

ШУМО́К, -мку́, *м.* (разм.). Слабы шум[1] (у 1 і 3 знач.). *Па зале пайшоў ш. Ш. у сэрцы.* ◊ **Пад шумок** (разм.) — незаўважна для іншых; маскіруючыся, прыкрываючыся чым-н. *Уцячы адкуль-н. пад ш.*

ШУМО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -мо́вак, *ж.* Вялікая лыжка з частымі дзіркамі для здымання шуму[2], накіпу, для даставання мяса з супу і пад.

ШУ́НУЦЬ, -ну, -неш, -не; шунь; *зак.* **1.** Раптам паліцца, хлынуць, уварвацца ў што-н. *Шунула вада. У пакой шунула свежае паветра.* **2.** *перан.* Пайсці масай (пра людзей); паступіць у вялікай колькасці. *Натоўп шунуў. Заказы шунулі.*

ШУРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак.* **1.** *што.* Перамешваць у топцы палаючае паліва (спец.). **2.** *перан.* Дзейнічаць, рабіць што-н. хутка, энергічна (разм.). || *наз.* **шурава́нне**, -я, *н.* *і* **шуро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (да 1 знач.). || *прым.* **шуро́вачны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ШУРПА́ТЫ, -ая, -ае. Нягладкі, з невялікімі няроўнасцямі. *Шурпатыя дошкі. Ш. стыль* (перан.). || *наз.* **шурпа́тасць**, -і, *ж.*

ШУРПА́ЦЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак. і* **ШУРПА́ЦІЦЦА**, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Станавіцца шурпатым. *Скура шурпацее* або *шурпаціцца.*

ШУРПА́ЦІЦЬ, -па́чу, -па́ціш, -па́ціць; *незак., што.* Рабіць шурпатым. *Раствор шурпаціць скуру пальцаў.*

ШУРФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Неглыбокая вертыкальная горная выпрацоўка для разведвання выкапняў, для ўзрыўных работ.

ШУ́СНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Шмыгнуць, кінуцца куды-н.; хутка залезці куды-н., схавацца дзе-н. *Ш. за дзверы. Ш. у ложак.* **2.** Зваліцца адкуль-н., нечакана праваліцца куды-н. *Ш. у адхон. Ш. пад лёд.* **3.** Імкліва ўзняцца, узляцець уверх. *Шуснула чарада птушак.* **4.** З сілай выліць што-н.; раптам паліцца, пасыпацца. *Ш. памыйную ваду ў баразну. Шуснуў дождж.* **5.** Утварыць лёгкі шум, шолах. *Шуснула галінка.* **6.** *што.* З сілай высыпаць. *Ш. лапату пяску на агонь.*

ШУ́СТРЫ, -ая, -ае. Жвавы, імклівы, рухавы; бойкі. *Ш. хлопчык.* || *наз.* **шу́страсць**, -і, *ж.*

ШУСЬ, *у знач. вык.* (разм.). Тое, што і шуснуў. *Свіння ш. у вароты.*

ШУ́ФЕЛЬ, -фля, *мн.* -флі, -фляў, *м.* Шырокая і глыбокая лапата для перасыпання сыпучых рэчываў. *Перакідваць збожжа шуфлямі.* || *памянш.* **шу́флік**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* || *прым.* **шу́фельны**, -ая, -ае.

ШУФЛЯВА́ЦЬ, -лю́ю, -лю́еш, -лю́е; -лю́й; -ля́ваны; *незак., што.* Зграбаць, ссыпаць, перасыпаць і пад. шуфлем. *Ш. вугаль.* || *наз.* **шуфлява́нне**, -я, *н.*

ШУФЛЯ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ля́д, *ж.* **1.** Скрынка з невысокімі сценкамі і дном, якая ўрабляецца ў ніжнюю частку шафы, у стол і служыць ёмішчам розных рэчаў. *Высунуць шуфляду з шафы.* **2.** Збітыя ў выглядзе прамавугольніка дошкі, змешчаныя ў аконным праёме, унутры якіх замацоўваюць раму (спец.). || *прым.* **шуфля́дны**, -ая, -ае.

ШУ́ХНУЦЬ, -ну, -неш, -не; -ні; *зак.* (разм.). **1.** Адным прыёмам зрабіць што-н. *Ш. вады на агонь. Шухнуў вобземлю* (паваліўся). **2.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Хутка абваліцца, спаўзці, з'ехаць уніз. *Зямля шухнула ў яму.* **3.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Нечакана настаць, надысці. *Шухнула пацяпленне.*

ШУШУ́КАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак., з кім і без дап.* (разм.). Шаптацца, гаварыць адзін з адным па сакрэту. *Ш. ў кутку.* || *наз.* **шушу́канне**, -я, *н.*

ШУШУ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *зак.* (разм.). Шаптаць, гаварыць па сакрэту. || *наз.* **шушу́канне**, -я, *н.*

ШХЕ—ШЧЫ

ШХЕ́РЫ, -аў. Скалы і невялікія скалістыя астравы каля марскіх берагоў, зрэзаных фіёрдамі. ‖ *прым.* **шхе́рны**, -ая, -ае.

ШХУ́НА, -ы, *мн.* -ы, шхун, *ж.* Марское судна, якое мае дзве або некалькі мачтаў з касымі парусамі.

ШЧАБЯТА́ЦЬ, -бячу́, -бе́чаш, -бе́ча; -бе́чам, -бе́чаце, -бе́чуць; -бячы́; *незак.* **1.** (*1 і 2 ас. не ўжыв.*). Спяваць (пра ластавак, шчыглоў і некаторых птушак). **2.** *перан.* Гаварыць хутка, безупынна (пра дзяцей, маладых жанчын; разм. жарт.). ‖ *наз.* **шчэ́бет**, -у, *М* -беце (да 1 знач.) *і* **шчабята́нне**, -я, *н.*

ШЧАБЯТУ́ХА, -і, *ДМ* -ту́се, *мн.* -і, -ту́х, *ж.* (разм.). **1.** Птушка, якая безупынна шчабеча. *Ластаўка-ш.* **2.** *перан.* Пра дзяўчынку, маладую жанчыну, якія няспынна гавораць (разм. жарт.).

ШЧАДРЭ́Ц, -рaца́, *мн.* -рацы́, -рацо́ў, *м.* (уст.) *і* **ШЧАДРО́ЎКІ**, -ро́вак (разм.). Звычай адзначаць вечар напярэдадні Новага года, сам гэты вечар і песня, якая спяваецца ў гэты вечар. ‖ *прым.* **шчадрэ́цкі**, -ая, -ае *і* **шчадро́ўскі**, -ая, -ае.

ШЧАКА́, -і́, *ДМ* шчацэ́, *мн.* шчо́кі *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) шчакі́, шчок, шчака́х, *ж.* **1.** Бакавая частка твару ад скулы да ніжняй сківіцы. *Чырвоныя шчокі. Пацалаваць у шчаку.* **2.** Бакавая плоская частка чаго-н. (спец.). *Ш. сякеры.* ‖ *памянш.* **шчо́чка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **шчо́чны**, -ая, -ае (спец.). *Шчочная мышца.*

ШЧАКА́СТЫ, -ая, -ае (разм.). Які мае тоўстыя, пульхныя шчокі (у 1 знач). *Ш. хлопец.* ‖ *наз.* **шчака́стасць**, -і, *ж.*

ШЧАМІ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., шчэ́міць; *незак., што.* Сціскаць што-н. паміж чым-н. *Перавясла шчэміць руку.*

ШЧАНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., шчэ́ніцца; *незак.* Раджаць (пра сабаку, ваўчыцу, лісу і некаторых іншых жывёл). ‖ *зак.* **ашчані́цца**, ашчэ́ніцца. ‖ *наз.* **шчане́нне**, -я, *н.*

ШЧАНЮ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і шчаня. **2.** *перан.* Пра маладога, неспрактыкаванага чалавека і як лаянка (разм.). *Як ты размаўляеш са старэйшымі, ш.!*

ШЧАНЯ́ *і* **ШЧАНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня сабакі, а таксама ваўчыцы, лісы і пад., а таксама (разм. груб.) пра дзіця. ‖ *прым.* **шчаня́чы**, -ая, -ае.

ШЧАПА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; *незак., што.* Адколваць тонкімі слаямі (дрэва). *Ш. лучыну.* ‖ *наз.* **шчапа́нне**, -я, *н.* ‖ *прым.* **шчапа́льны**, -ая, -ае (спец.).

ШЧАРБА́ТЫ, -ая, -ае. Са шчарбінамі, шчарбінай. *Ш. комін. Ш. рот. Шчарбатае дзіця. Шчарбатая праўда* (перан.: няпоўная, аднабаковая). ‖ *наз.* **шчарба́тасць**, -і, *ж.*

ШЧАРБІ́НА, -ы, *мн.* -ы, -бі́н, *ж.* **1.** Пустата паміж зубамі на месцы адсутнага зуба. **2.** Зазубрына, няроўнасць у выглядзе маленькай ямкі. ‖ *памян.* **шчарбі́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ШЧАРБІ́ЦЬ, шчарблю́, шчэ́рбіш, шчэ́рбіць; шчэ́рблены; *незак., што.* Рабіць шчарбіны на чым-н. *Ш. нож.* ‖ *наз.* **шчарбле́нне**, -я, *н.*

ШЧАСЛІ́ВЕЦ, -лі́ўца, *мн.* -лі́ўцы, -лі́ўцаў, *м. і* (разм.) **ШЧАСЛІ́ЎЧЫК**, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Шчаслівы чалавек, той, каму шанцуе. ‖ *ж.* **шчаслі́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -лі́вак.

ШЧАСЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Поўны шчасця, якому спрыяе шчасце, удача, поспех, які выражае шчасце. *Шчаслівае дзяцінства. Шчаслівая ўсмешка. Ш. ігрок* (якому шанцуе ў гульні). **2.** Які прыносіць шчасце, удачу. *Ш. білет. У яго шчаслівая рука* (гаворыцца пра чалавека, чые дзеянні, пачынанні прыносяць удачу). **3.** Добры, удалы. *Шчаслівай дарогі!* (развітальнае пажаданне таму, хто ад'язджае). *Шчаслівая ідэя. Шчасліва* (прысл.) *пазбавіцца ад чаго-н.* (удачна вызваліцца ад чаго-н. непрыемнага).

ШЧА́СНЫ, -ая, -ае (разм.). Тое, што і шчаслівы.

ШЧА́СЦЕ, -я, *н.* **1.** Стан і пачуццё поўнай, найвялікшай задаволенасці. *Народнае ш. Сямейнае ш. Іх шчасцю не было канца.* **2.** Поспех, удача. *Мне выпала ш. быць знаёмым з тым чалавекам. Яго ш., былі побач людзі, выратавалі* (у знач. вык.: яму пашанцавала). ◊ **На шчасце** — 1) каб былі поспех, удача ў каго-н., каб шанцавала каму-н. (даць, зрабіць, сказаць што-н.); 2) *у знач. пабочн.* выражае задавальненне з выпадку чаго-н.

ШЧА́СЦІЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іць; *безас.; незак.* Шанцаваць. *Яму заўсёды шчасціла.* ‖ *зак.* **пашча́сціць**, -іць.

ШЧА́ЎЕ, -я, *н.* Травяністая і паўкуставая дзікарослая расліна з прадаўгаватым ядомым лісцем кіслага смаку, а таксама страва, прыгатаваная з лісця гэтай расліны. *Сакавітае ш. Сёрбаць ш.* ‖ *прым.* **шча́ўевы**, -ая, -ае. *Шчаўевая кіслата.*

ШЧАЎЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** Рэзкі адрывісты гук, які ўтвараецца пры сутыкненні, рабоце механізма і пад. *Ш. затвора вінтоўкі.* **2.** Тое, што і пстрычка.

ШЧАЦІ́НІСТЫ, -ая, -ае. **1.** Пакрыты густым шчаціннем, густа парослы жорсткімі валасамі. *Ш. хіб. Ш. твар.* **2.** Жорсткі, які нагадвае шчаціне (пра валасы, поўсць). *Шчаціністыя вусы.* ‖ *наз.* **шчаці́ністасць**, -і, *ж.*

ШЧАЦІ́НІЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -іцца; *незак.* Падымацца ўгору, уставаць тарчма. *Шчаціняцца валасы на няголеным твары. На паляне шчаціняцца сівец.*

ШЧАЦІ́НІЦЬ, -ню, -ніш, -ніць; *незак., што.* Падымаць угору, натапырваць (поўсць, шчаціне і пад.). *Кошка шчаціціць поўсць. Вецер шчаціціў салому на страсе* (перан.).

ШЧАЦІ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *ж.* **1.** *гл.* шчаціне. **2.** *мн.* -і, -нак. Кароткі жорсткі волас.

ШЧАЦІ́ННЕ, -я, *н., зб.* **1.** Жорсткая прамая шэрсць у некаторых жывёл. *Чорнае ш. дзіка.* **2.** Кароткія жорсткія валасы на няголеным твары (разм.). *Ш. пакрыла твар.* **3.** Жорсткая валасяная частка шчоткі, пэндзля і пад. ‖ *памянш.* **шчаці́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *ж., зб.* ‖ *прым.* **шчаці́нны**, -ая, -ае (да 1 і 3 знач.).

ШЧО́ДРЫ, -ая, -ае. **1.** Які шырока аказвае дапамогу, ахвотна траціць сродкі на іншых, не скупы. *Ш. чалавек. Шчодрай рукой надзяляць каго-н.* (не шкадуючы). *Ш. на пахвалу* (перан.: які з ахвотай, многа хваліць). **2.** Каштоўны, багаты. *Ш. падарунак. Шчодра* (прысл.) *надзяляць каго-н. чым-н.* **3.** *перан.* Моцны, інтэнсіўны ў сваім дзеянні, выяўленні. *Ш. бой. Ш. дождж.* ‖ *наз.* **шчо́драсць**, -і, *ж.* (да 1 і 2 знач.).

ШЧО́ЛАЧ, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Растворанае ў вадзе едкае хімічнае рэчыва, якое ўтвараецца пры злучэнні солі з кіслатой і афарбоўвае лакмусавую паперу ў сіні колер. ‖ *прым.* **шчо́лачны**, -ая, -ае. *Шчолачная рэакцыя.*

ШЧО́ЛАЧНАСЦЬ, -і, *ж.* Ступень насычанасці чаго-н. шчолаччу.

ШЧО́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* **1.** Прыстасаванне для чысткі, мыцця, змятання чаго-н. у выглядзе плоскай калодачкі з густа насаджаным на яе шчаціннем ці іншым матэрыялам. *Ш. для абутку. Зубная ш. Ш. для чысткі коней.* **2.** У коней: частка нагі над капытом і пучок валасоў на гэтым месцы (спец.). **3.** Прыстасаванне ў электрамашыне для перадачы току ад вярчальных частак да нерухомых (спец.). ‖ *памянш.* **шчо́тачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **шчо́тачны**, -ая, -ае.

ШЧОЎК. **1.** -у, *мн.* -і, -аў, *м.* Кароткі сухі гук ад стрэлу, дзеяння якога-н. механізма і пад. *Пачуўся металічны ш.* **2.** *у знач. вык.* Шчоўкнуў (разм.). *Ш. курком.*

ШЧО́ЎКАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак., чым* і *без дап.* Утвараць рэзкія, адрывістыя гукі. *Шчоўкае замок у дзвярах. У лазняку шчоўкаў салавей. Ш. абцасамі.* ‖ *аднакр.* **шчо́ўкнуць**, -ну, -неш, -не; -ні. ‖ *наз.* **шчо́ўканне**, -я, *н.*

ШЧО́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* **1.** *гл.* шчака. **2.** Тое, што і шчака (у 2 знач.; спец.). *Ш. абцугоў. Ш. замка.*

ШЧО́ЧНЫ *гл.* шчака.

ШЧУП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Лёгкі ручны бур для даследавання мяккіх парод і тарфянікаў. **2.** Інструмент для выяўлення закладзеных пад зямлёй мін. **3.** Пусты ўнутры стрыжань з вострым наканечнікам, які служыць для ўзяцця проб (зерня, мукі, масла і пад.). **4.** Інструмент для вымярэння зазораў паміж дэталямі механізмаў.

ШЧУПА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Драпежная прэснаводная рыба са сплюснутай выцягнутай галавой і доўгім тулавам. *Злавіць шчупака на вуду.* ‖ *памянш.* **шчупачо́к**, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* ‖ *прым.* **шчупако́вы**, -ая, -ае.

ШЧУПАКО́Ў, -о́ва. Які належыць шчупаку. *Шчупаковы зубы. Па шчупаковай волі* або *на шчупакова казанне* (само сабою, як бы дзякуючы чарадзейству; разм.).

ШЧУ́ПАЛЬЦЫ, -аў, *адз.* -льца, -а, *н.* Рухомы орган для захоплівання ежы ў насякомых і ў некаторых іншых жывёл. ‖ *прым.* **шчу́пальцавы**, -ая, -ае. *Тып шчупальцавых* (наз.).

ШЧУ́ПАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; -аны; *незак.* **1.** *каго-што.* Датыкацца, мацаць з мэтай агляду, даследавання. *Ш. курэй. Ш. вачамі каго-, што-н.* (перан.: уважліва разглядаць). **2.** *што.* Даследаваць шчупам. ‖ *зак.* **пашчу́паць**, -аю, -аеш, -ае; -аны. ‖ *наз.* **шчу́панне**, -я. *н.*

ШЧУПАЧО́К, -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* **1.** *гл.* шчупак. **2.** Дзіцяня шчупака, малы шчупак.

ШЧУПАЧЫ́НЫ, -ая, -ае. Такі, як у шчупака. *Ш. хвост.*

ШЧУПАЧЫ́ШЧА, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Велізарны шчупак. *На вуду Алеся трапіў метровы ш.*

ШЧУ́ПЛЫ, -ая, -ае. Мізэрны, слабы, худы. *Шчуплае цельца.* ‖ *наз.* **шчу́пласць**, -і, *ж.*

ШЧЫГЛЯНЯ́ *і* **ШЧЫГЛЯНЁ**, -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Птушаня шчыгла.

ШЧЫГО́Л, -гла́, *мн.* -глы́, -гло́ў, *м.* Маленькая пеўчая птушка сямейства ўюрковых з яркім апярэннем. ‖ *прым.* **шчыгля́чы**, -ая, -ае.

ШЧЫГРЫ́Н, -у, *м.* Мяккая казіная або авечая (першапачаткова аслiная) скура з адмысловым узорам на няроўнай паверхні. ‖ *прым.* **шчыгры́навы**, -ая, -ае.

ШЧЫКАЛАТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Сучляненне касцей галёнкі з касцямі ступні, якое выдаецца па баках нагі. ‖ *прым.* **шчыкалатачны,** -ая, -ае.

ШЧЫКА́ЦЬ, -а́ю, -а́еш, -а́е; -а́ны; *незак., каго-што* (разм.). Тое, што і шчыпаць. ‖ *аднакр.* **ушчыкну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шчыка́нне,** -я, *н.*

ШЧЫКЕ́ТНІК, -а *і* -у, *м.* (разм.). Тое, што і штыкетнік.

ШЧЫКЕ́ТЫ, -аў, *адз.* шчыке́т, -а *і* -у, *М* -ке́це, *м.* Тое, што і штыкеты.

ШЧЫКЕ́ЦІНА, -ы, *мн.* -ы, -цін, *ж.* (разм.). Тое, што і штыкеціна.

ШЧЫ́ЛІНА, -ы, *мн.* -ы, -лін, *ж.* **1.** Вузкая прадаўгаватая адтуліна. *Шчыліны ў асфальце. Глядзельная ш. Галасавая ш.* (вузкая прастора паміж галасавымі звязкамі). **2.** Сховішча ад асколкаў снарада, бомб у выглядзе траншэі. *Схавацца ў шчыліну.* ‖ *памянш.* **шчы́лінка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **шчы́лінны,** -ая, -ае.

ШЧЫ́ЛІСТЫ, -ая, -ае. Які мае шмат шчылін, дзірак. *Шчылістыя дзверы.* ‖ *наз.* **шчы́лістасць,** -і, *ж.*

ШЧЫ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** *гл.* шчыльны. **2.** Маса цела, заключаная ў адзінцы яго аб'ёму (спец.). *Ш. вады.*

ШЧЫЛЬНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца больш шчыльным (у 1 і 3 знач.). ‖ *зак.* **пашчыльне́ць,** -е́е.

ШЧЫ́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** З цесна злучанымі часцінкамі або які змяшчае вялікую колькасць чаго-н. у малым аб'ёме, прасторы. *Шчыльная тканіна. Шчыльна* (прысл.) *зачыніць дзверы. Шчыльныя слаі атмасферы. Шчыльнае насельніцтва. Ш. плот.* **2.** Цесны, з абмежаванай прасторай. *Шчыльная пасудзіна.* **3.** *перан.* Насычаны якімі-н. мерапрыемствамі, падзеямі. *Ш. графік мерапрыемстваў.* ‖ *наз.* **шчы́льнасць,** -і, *ж.*

ШЧЫМЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -мі́ць; *незак.* **1.** Востра балець, пячы ад драпін, раздражнення і пад. або ныць, балець тупым болем. *Шчыміць рука ад драпін. Шчымела сэрца* (таксама перан.: пра душэўныя перажыванні). **2.** Выклікаць адчуванне прыгнечанасці, нуды і пад. *У грудзях ад крыўды шчымела.* ‖ *наз.* **шчымле́нне,** -я, *н.*

ШЧЫМЛІ́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Які выклікае раздражненне, рэзкі боль. *Ш. пах.* **2.** Тупы, ныючы (пра боль). **3.** Моцны, неадольны, які хвалюе. *Шчымлівае жаданне.* ‖ *наз.* **шчымлі́васць,** -і, *ж.*

ШЧЫПА́ЦЦА, -ыплюся, -ыплешся, -ыплецца; *незак.* **1.** Шчыпаць (у 1 знач.) каго-н. або шчыпаць адзін аднаго. **2.** Тое, што і шчыпаць (у 2 знач.). ‖ *наз.* **шчыпа́нне,** -я, *н.*

ШЧЫПА́ЦЬ, -ыплю́, -ы́плеш, -ы́пле; -ы́паны; *незак.* **1.** *каго-што.* Зашчамляць да болю скуру пальцамі. *Ш. за лыткі.* **2.** *што.* Выклікаць адчуванне болю, свербу, пякоты і пад. *Мароз шчыпле шчокі. Гарчыца шчыпле язык. Крыўда шчыпала сэрца* (перан.: прыносіла душэўны боль.). **3.** *што.* Зашчамляючы чым-н. (пальцамі, зубамі), аддзяляць. *Ш. вішні. Конь шчыпаў траву. Ш. валакно.* ‖ *зак.* **абшчыпа́ць** *і* **ашчыпа́ць,** -ыплю́, -ы́плеш, -ы́пле; -ы́паны (да 3 знач.). ‖ *аднакр.* **ушчыпну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́ (да 1 знач.) *і* **шчыпну́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́; *наз.* **шчыпо́к,** -пка́, *мн.* -пкі́, -пко́ў, *м.* (паводле 1 і 3 знач.). ‖ *наз.* **шчыпа́нне,** -я, *н.*, **абшчы́пванне,** -я, *н.* (да 3 знач.) *і* **ашчы́пванне,** -я, *н.* (да 3 знач.). ‖ *прым.* **шчыпа́льны,** -ая, -ае (да 3 знач.; спец.). *Шчыпальная машына* (у прадзільнай вытворчасці).

ШЧЫПКО́ВЫ, -ая, -ае. Пра музычныя інструменты: такі, з якога гукі здабываюцца шчыпком пальцаў або спецыяльнай цвёрдай пласцінкай. *Шчыпковыя струнныя інструменты* (арфа, гітара, гуслі, мандаліна і пад.).

ШЧЫПЦЫ́, -о́ў. Інструмент для сціскання, схоплівання ў выглядзе двух змацаваных на шарніры стрыжняў. *Хірургічныя ш. Ш. для арэхаў.* ‖ *прым.* **шчыпцо́вы,** -ая, -ае.

ШЧЫ́ПЧЫКІ, -аў. Маленькія шчыпцы.

ШЧЫРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; *незак.* (разм.). Дбайна, старанна, рупна рабіць што-н.; завіхацца каля чаго-н. *Сяляне ўсё жыццё шчыруюць. Ш. на ўборцы сена.* ‖ *наз.* **шчырава́нне,** -я, *н.*

ШЧЫ́РЫ, -ая, -ае. **1.** Які выражае сапраўдныя пачуцці, праўдзівы, адкрыты. *Ш. чалавек. Шчырае прызнанне. Гаварыць шчыра* (прысл.). *Сказаць ад шчырага сэрца.* **2.** Задушэўны, інтымны. *Шчырая размова.* **3.** Сардэчны, душэўны. *Шчырая сяброўка.* **4.** Пазбаўлены прытворства. *Шчырае шкадаванне.* **5.** Старанны; верны, адданы, заўзяты. *Шчырая праца. Ш. змагар за светлую будучыню. Ш. следапыт.* **6.** Просты, даверлівы. *Ш. чалавек, усяму верыць.* **7.** Які складаецца з аднолькавых парод дрэў (пра лес, бор); без дамешак, прымесей. *Ш. бор. Шчырае золата.* ◊ **Шчырая праўда** — сама праўда. ‖ *наз.* **шчы́расць,** -і, *ж.*

ШЧЫТ, -а́, *М* -ыце́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Прадмет старажытнай ручной зброі ў выглядзе круглаватай прамавугольнай плоскасці (з дрэва, металу і пад.) для засцярогі ад удараў, стрэл. *Са шчытом вярнуцца* (перан.: пераможцам; высок.). *На шчыце вярнуцца* (перан.: пераможаным; высок.). *Падняць на ш. каго-н.* (перан.: залішне расхваліць; высок.). **2.** Агароджа, прыстасаванне ў выглядзе металічных пліт, збітых дошак і пад. *Ш. артылерыйскай гарматы. Супрацьснежныя шчыты.* **3.** Франтон двухскатнага даху. **4.** Вялікая мішэнь для артылерыйскай стральбы на моры (спец.). **5.** Дошка, на якой змяшчаюцца прадметы для паказу, агляду. *Шчыты з дыяграмамі. Ш. для насценгазеты.* **6.** Дошка, на якой змантіраваны вымяральныя і кантрольныя электрапрыборы. *Ш. кіравання. Размеркавальны ш.* **7.** Верхняя рухомая частка пласціны для рэгулявання ўзроўню вады (спец.). **8.** У будаўніцтве зборных канструкцый: гатовая частка сцяны, перакрыцця, загароды і пад. **9.** Устройства для праходкі тунэля (спец.). *Праходка шчытом.* **10.** Прыстасаванне, на якім умацавана карзіна для гульні ў баскетбол (спец.). ‖ *памянш.* **шчыто́к,** -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* (да 2, 3, 4, 5 і 6 знач.). ‖ *прым.* **шчыта́вы,** -а́я, -о́е (да 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 і 10 знач.).

ШЧЫТАПАДО́БНЫ, -ая, -ае. Які мае форму шчыта. *Шчытападобная залоза* (залоза ўнутранай сакрэцыі).

ШЧЫ́ТНЫ, -ая, -ае. Тое, што і шчыльны (у 1 знач.). *Ш. плот.* ‖ *наз.* **шчы́тнасць,** -і, *ж.*

ШЧЫТО́К, -тка́, *мн.* -ткі́, -тко́ў, *м.* **1.** *гл.* шчыт. **2.** Прыстасаванне, якое надзяваецца ігракамі ў футбол ці хакей на галёнку для засцярогі ад удараў. ‖ *прым.* **шчытко́вы,** -ая, -ае.

ШЧЭ́БЕНЬ, -ю, *м.* Раздроблены камень для будаўнічых работ. ‖ *прым.* **шчэ́беневы,** -ая, -ае.

ШЧЭ́БЕТ *гл.* шчабятаць.

ШЧЭ́ЛЕПЫ, -аў. Тое, што і жабры. ‖ *прым.* **шчэ́лепны,** -ая, -ае.

ШЧЭ́ННАЯ. Пра сабаку, ваўчыцу, лісу: цяжарная. *Ш. сука.*

ШЧЭ́ПА, -ы, *мн.* -ы, шчэп, *ж.* **1.** Чаранок высокагатунковага дрэва, які ўстаўляецца ў расшчэпленую частку расліны для прышчэпкі. **2.** Прышчэпленая расліна. ‖ *прым.* **шчэ́павы,** -ая, -ае.

ШЧЭ́ПКА, -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак, *ж.* Тонкая пласцінка, адколатая па слаі дрэва. *Яловыя шчэпкі. Худы як ш.*

ШЧЭ́РЫЦЦА, -руся, -рышся, -рыцца; *незак.* Скаліцца, аскальваць зубы. ‖ *зак.* **ашчэ́рыцца,** -руся, -рышся, -рыцца.

ШЧЭ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Скаліць, аскальваць. *Ш. зубы.* ‖ *зак.* **ашчэ́рыць,** -ру, -рыш, -рыць; -раны.

Ш-Ш!, *выкл.* (разм.). **1.** Ужыв. як заклік захоўваць цішыню. **2.** Абазначае гукі, якія ўтвараюцца пры шыпенні і пад.

ШЫ́БА, -ы, *мн.* -ы, шыб, *ж.* Кусок шкла, устаўлены ў аконную раму. *Разбіць шыбу.* ‖ *прым.* **шы́бавы,** -ая, -ае.

ШЫБАВА́ЦЬ, -бу́ю, -бу́еш, -бу́е; -бу́й; *незак.* (разм.). Хутка, жвава рухацца, ісці. *Ш. па грыбы.* ‖ *наз.* **шыбава́нне,** -я, *н.*

ШЫ́БЕНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Чалавек, пакараны смерцю праз павешанне на шыбеніцы. **2.** Свавольнік, балаўнік або той, хто заслугоўвае толькі шыбеніцы, бандыт, галаварэз (разм. лаянк.).

ШЫ́БЕНІЦА, -ы, *мн.* -ы, -ніц, *ж.* Тое, што і вісельня. ‖ *прым.* **шы́бенічны,** -ая, -ае.

ШЫ́БІНА, -ы, *мн.* -ы, -бін, *ж.* Тое, што і шыба.

ШЫ́ВАРАТ, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (разм.). Каўнер. *Узяць за ш.* ◊ **Шыварат-навыварат** (разм.) — не так, як трэба, наадварот.

ШЫВО́К, шыўка́, *мн.* шыўкі́, шыўко́ў, *м.* Частка шва паміж двума праколамі іголкі. *Дробныя шыўкі.* ‖ *прым.* **шыўко́вы,** -ая, -ае.

ШЫДЭ́ЛАК, -лка, *мн.* -лкі, -лкаў, *м.* (разм.). Кручок для вязання.

ШЫЗА-... Першая частка складаных слоў са знач. шызы, з шызым адценнем, напр. *шыза-блакітны, шыза-зялёны, шыза-чорны, шыза-шэры.*

ШЫЗАКРЫ́ЛЫ, -ая, -ае. Які мае шызыя крылы. *Шызакрылая чайка.*

ШЫЗАФРЭ́НІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Хворы на шызафрэнію. ‖ *ж.* **шызафрэні́чка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак.

ШЫЗАФРЭНІ́Я, -і, *ж.* Цяжкае псіхічнае захворванне, якое характарызуецца парушэннем звязанасці псіхічных працэсаў і зніжэннем псіхічнай дзейнасці. ‖ *прым.* **шызафрэні́чны,** -ая, -ае.

ШЫ́ЗЫ, -ая, -ае. Цёмна-шэры з сінявым адлівам. *Шызыя хмары.* ‖ *наз.* **шы́засць,** -і, *ж.*

ШЫ́ЙКА, -і, *ДМ* шыйцы, *мн.* -і, -шыек, *ж.* **1.** *гл.* шыя. **2.** Вузкая частка чаго-н. *Ш. паззванка. Ш. касы. Ш. збана.* **3.** У рачных ракаў: хваставая частка цела. ‖ *прым.* **шы́ечны,** -ая, -ае (спец.).

ШЫ́ЙНЫ *гл.* шыя.

ШЫК, -у, *м.* **1.** Паказная раскоша, форс, элегантнасць. *Апранацца з шыкам. Прайсці з шыкам* (з жаданнем зрабіць уражанне на лю-

ШЫК—ШЫФ

дзей). **2.** *у знач. вык.* Задавальняе у вышэйшай ступені, з'яўляецца найлепшым (разм.). *Уборы — ш.*

ШЫКАВА́ЦЬ, -ку́ю, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; *незак., чым* і *без дап.* (разм.). Праяўляць у чым-н. шык. ‖ *аднакр.* **шыкану́ць,** -ну́, -не́ш, -не́; -нём, -няце́, -ну́ць; -ні́. ‖ *наз.* **шыкава́нне,** -я, *н.*

ШЫКА́РНЫ, -ая, -ае. Раскошны па знешнасці, убранству. *Шыкарнае ўбранне. Шыкарна* (прысл.) *апранацца.* ‖ *наз.* **шыка́рнасць,** -і, *ж.*

ШЫ́КАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). **1.** *на каго (што).* Вымаўляць гук «ш-ш!», стараючыся супакоіць каго-н. *Што ты на мяне шыкаеш, не даеш слова сказаць.* **2.** Гукамі «ш-ш!», шумам выражаць незадавальненне. *Ш. пасрэднаму дакладчыку.* ‖ *зак.* **абшы́каць,** -аю, -аеш, -ае (да 2 знач.). ‖ *аднакр.* **шы́кнуць,** -ну, -неш, -не; -ні (да 1 знач.). ‖ *наз.* **шы́канне,** -я, *н.*

ШЫКО́ЎНЫ, -ая, -ае. Тое, што і шыкарны. ‖ *наз.* **шыко́ўнасць,** -і, *ж.*

ШЫ́ЛА, -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* Інструмент для праколвання адтулін у выглядзе завостранага стрыжня з дзяржальнам. *Ш. ў мяшку не схаваеш* (прыказка). ‖ *памянш.* **шы́льца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (разм.). ‖ *прым.* **шы́льны,** -ая, -ае (спец.).

ШЫЛАХВО́СТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Дзікая качка з двума доўгімі пёрамі ў хвасце.

ШЫ́ЛІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Англійская манета, роўная $^1/_{20}$ фунта стэрлінгаў (у старой грашовай сістэме). **2.** Грашовая адзінка ў Аўстрыі, некаторых іншых краінах.

ШЫ́ЛЬДА, -ы, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Дошка з надпісам назвы ўстановы, прадпрыемства і пад., вывеска. **2.** *перан.* Пра знешні, паказны бок паводзін, дзейнасці, спосабу жыцця і пад. (разм.). *Гэта толькі ш., на самай справе ён не такі чалавек.* ‖ *прым.* **шы́льдавы,** -ая, -ае.

ШЫМПАНЗЭ́, *нескл., м.* Род чалавекападобных малпаў.

ШЫ́НА, -ы, *мн.* -ы, шын, *ж.* **1.** Гумавы або металічны абруч на вобадзе кола. **2.** Цвёрдая накладная павязка на месцы пералому ці іншага пашкоджання для забеспячэння нерухомасці пашкоджаных частак цела. *Узяць у шыны нагу.* ‖ *прым.* **шы́нны,** -ая, -ае.

ШЫНЕ́ЛЬ, -няля́, *мн.* -нялі́, -нялёў, *м.* Форменнае паліто са складкай на спіне і хлясцікам. *Вайсковы ш.* ‖ *памянш.* **шынялёк,** -лька́, *мн.* -лькі́, -лько́ў, *м.* ‖ *прым.* **шыне́льны,** -ая, -ае.

ШЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Сцегнавая ці лапатачная частка тушы свінні або барана, адпаведным чынам прыгатаваная для ўжывання. *Вяпровая ш.* ‖ *прым.* **шы́начны,** -ая, -ае.

ШЫНКА́Р, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (уст.). Уладальнік шынка. ‖ *ж.* **шынка́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **шынка́рскі,** -ая, -ае.

ШЫНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* (уст.). Невялікі пітны дом, месца продажу спіртных напіткаў. ‖ *прым.* **шынко́вы,** -ая, -ае.

ШЫНШЫ́ЛА, -ы, *мн.* -ы, -шы́л, *ж.* Падобная з выгляду на вавёрку жывёліна з атрада грызуноў з каштоўным мяккім, густым і доўгім футрам. ‖ *прым.* **шыншы́лавы,** -ая, -ае.

ШЫНЬЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Жаночая прычоска з накладнымі кудзерамі з натуральных або штучных валасоў, а таксама самі такія валасы. ‖ *прым.* **шыньёнавы,** -ая, -ае.

ШЫП[1], -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* **1.** Вастраканцовы выступ, нарасць на целе некаторых жывёл. **2.** Невялікі выступ на чым-н. *Чаравікі з шыпамі. Склеіць што-н. на шыпах* (устаўляючы шыпы ў пазы). ‖ *прым.* **шыпавы́,** -а́я, -о́е (да 2 знач.: спец.).

ШЫП[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная прамысловая рыба сямейства асятровых.

ШЫП[3] *гл.* шыпець.

ШЫПЕ́ЦЬ, -плю́, -пі́ш, -пі́ць; -пі́м, -піце́, -пя́ць; -пі́; *незак.* **1.** Утвараць глухія гукі, якія нагадваюць доўгі гук «ш». *Гадзюка шыпіць. Шыпеў газавы струмень.* **2.** *перан.* Гаварыць здушаным ад злосці голасам (разм.). **3.** *перан.* Вымаўляць доўгі гук «ш», патрабуючы цішыні. ‖ *наз.* **шыпе́нне,** -я, *м.* і **шып,** -у, *м.*

ШЫПО́ЎКІ, -по́вак, *адз.* шыпо́ўка, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* Спартыўны абутак з шыпамі[1] (у 1 знач.) на падэшвах.

ШЫПУ́ЛЬКА, -і, *ДМ* -льцы, *мн.* -і, -лек, *ж.* Іголка хваёвай расліны. ‖ *прым.* **шыпу́лечны,** -ая, -ае *і* **шыпу́лькавы,** -ая, -ае.

ШЫПУ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *ж.* (разм.). Шыпучы напітак.

ШЫПУ́ЧЫ, -ая, -ае. **1.** Які ўтварае шыпенне. *Шыпучая змяя.* **2.** Які пеніцца і злёгку шыпіць ад выдзялення вуглякіслага газу (пра напіткі). *Шыпучыя віны* (штучна газіраваныя). ‖ *наз.* **шыпу́часць,** -і, *ж.*

ШЫПШЫ́НА, -ы, *ж.* Дзікая кустовая ружа з простымі, не махровымі кветкамі, а таксама плады гэтай расліны. ‖ *прым.* **шыпшы́навы,** -ая, -ае.

ШЫПШЫ́ННІК, -у, *м., зб.* Кусты, зараснік шыпшыны. *Густы ш.*

ШЫПЯ́ЧЫ, -ая, -ае. Пра гукі мовы: якія вымаўляецца з шыпеннем. *Шыпячыя зычныя* (ж, ш, ч).

ШЫР, -ы, *ж.* **1.** Шырыня, вялікія памеры ў шырыню. *Змераць прагон на ўсю ш.* **2.** Шырокая прастора, шырыня (*гл.* шырокі ў 3 і 6 знач.). *Разгарнуцца ва ўсю ш.* (цалкам праявіць свае магчымасці).

ШЫРАКА... (*гл.* **шырока...**). Першая частка складаных слоў; ужыв. замест «шырока...», калі націск у другой частцы слова падае на першы склад, напр. *шыракагруды, шыракалісты, шыракатвары.*

ШЫРАКАКРЫ́СЫ, -ая, -ае. Які мае шырокія крысы. *Ш. сурдут.*

ШЫРАКАПЛЕ́ЧЫ, -ая, -ае. Шырокі ў плячах, плячысты. *Ш. мужчына.*

ШЫРАТА́, -ы́, *ДМ* -рацэ́, *мн.* шыро́ты, -ро́т, *ж.* Аддегласць ад экватара па мерыдыяну, якая выражаецца ў градусах. *Паўночныя шыроты. На ўсіх шыротах* (на ўсім зямным шары, усюды). ‖ *прым.* **шыро́тны,** -ая, -ае.

ШЫРАЧЭ́ЗНЫ, -ая, -ае (разм.). Вельмі шырокі. *Шырачэзнае поле. Шырачэзныя штаны.*

ШЫ́РМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Пакаёвая, складная перасоўная перагародка з рам-створак, абцягнутых тканінай, паперай. *Ложак стаіць за шырмай.* **2.** *перан.* Прыкрыццё чаго-н. (звычайна непрыгожага, нядобрага; кніжн.). *За шырмай гучных слоў.* ‖ *прым.* **шы́рменны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШЫРОКА... (а таксама **шыракa...**). Першая частка складаных слоў у знач. шырокі, напр. *шырокавядомы, шырокагабарытны, шырокаўжывальны.*

ШЫРОКАВЯШЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які многа абяцае, прыцягвае многімі абяцаннямі. *Шырокавяшчальныя прамовы.* ‖ *наз.* **шырокавяшча́льнасць,** -і, *ж.*

ШЫРОКАКАЛЕ́ЙНЫ, -ая, -ае. Які мае шырокую чыгуначную каляю.

ШЫРОКАЭКРА́ННЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да кінафільмаў з павялічаным полем зроку і гукаперадачай, якія набліжаюць успрыняцце да рэальнага. *Ш. фільм. Шырокаэкраннае кіно.*

ШЫРО́КІ, -ая, -ае. **1.** Вялікі ў папярочніку. *Шырокая вуліца. Шырока* (прысл.) *раскрыць вочы* (таксама перан.: здзівіцца). **2.** Пра адзенне: прасторны (ці надта прасторны). *Куртка шырокая ў плячах.* **3.** Які займае сабой вялікую прастору, мае вялікую працягласць. *Шырокія стэпы. Наступаць шырокім фронтам.* **4.** Размашысты, свабодны. *Ш. крок. Ш. жэст* (перан.: пра высакародны ўчынак са знешняга боку). **5.** *перан.* Вялікі па колькасці, ступені, ахопу, размаху і пад., масавы. *Шырокая сетка школ. Шырокія паўнамоцтвы. Тавары шырокага ўжытку.* **6.** *перан.* Вялікі, неабмежаваны, разнастайны на выбар. *Шырокая начытанасць. Шырокая праграма навуковых даследаванняў. У шырокім сэнсе слова* (у самым агульным разуменні). **7.** *перан.* Не абмежаваны ў праяўленні, выяўленні чаго-н., з размахам. *Жыць на шырокую нагу* (багата, раскошна). *Шырокая натура* (пра шчодрага, адкрытага таварыскага чалавека). ‖ *наз.* **шырыня́,** -і́, *ж.* (да 3, 4, 5, 6 і 7 знач.) *і* **шыро́касць,** -і, *ж.* (да 7 знач.).

ШЫРО́ТНЫ *гл.* шырата.

ШЫРСПАЖЫ́Ў, -жыву, *м.* (разм.). Прамысловыя тавары шырокага ўжытку. *Вытворчасць шырспажыву.* ‖ *прым.* **шырспажыве́цкі,** -ая, -ае.

ШЫРЫ́НКА, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.* Разрэз у пярэдняй частцы штаноў, прарэх. *Зашпіліць шырынку.* ‖ *прым.* **шыры́начны,** -ая, -ае *і* **шыры́нкавы,** -ая, -ае.

ШЫРЫНЯ́, -і́, *ж.* **1.** *гл.* шырокі. **2.** Працягласць чаго-н. у папярочніку, а таксама (разм.) вялікі абшар, шыр. *Ш. ракі. Матэрыял шырынёй у адзін метр. Вакол ш. і прастор.*

ШЫ́РЫЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -рыцца; *незак.* Станавіцца больш шырокім, павялічвацца, развівацца. *Узараная паласа шырылася. Шырыцца рух прыхільнікаў міру.*

ШЫ́РЫЦЬ, -ру, -рыш, -рыць; *незак., што.* Рабіць больш шырокім, павялічваць, развіваць. *Ш. возера. Ш. спаборніцтва паміж калектывамі. Ш. фронт змагароў за мір.*

ШЫРЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *незак.* Станавіцца больш шырокім па тэрыторыі; шырока прасціравацца або расці колькасна, духоўна. *Плошча возера шырэе. Шырэюць рады даследчыкаў космасу.* ‖ *зак.* **пашырэ́ць,** -э́е.

ШЫТВО́, -а́, *н.* **1.** *гл.* шыць. **2.** Тое, што шыюць ці сшытае. *Сядзець з шытвом у руках.*

ШЫЎКО́ВЫ *гл.* шывок.

ШЫЎНЫ *гл.* шво.

ШЫФАНЬЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і гардэроб (у 1 знач.). ‖ *прым.* **шыфанье́рны,** -ая, -ае.

ШЫФАНЬЕ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Шафка для бялізны і дробных рэчаў.

ШЫ́ФЕР, -у, *м.* **1.** Чорны або шэры гліністы сланец, які ўжыв. для грыфельных дошак і ў будаўніцтве. **2.** Будаўнічы матэрыял у выглядзе плітак або лістоў са сланцу. *Накрыць дом шыферам.* ‖ *прым.* **шы́ферны,** -ая, -ае.

ШЫФО́Н, -у, *м.* Тонкая мяккая баваўняная або шаўковая тканіна. ‖ *прым.* **шыфо́навы,** -ая, -ае.

ШЫФР, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Сістэма знакаў для сакрэтнага пісьма. **2.** Рэгістрацыйны ўмоўны знак на кнігах, рукапісах, дакументах. ‖ *прым.* **шы́фравы,** -ая, -ае.

ШЫФРАВА́ЛЬШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па шыфраванню чаго-н. ‖ *ж.* **шыфрава́льшчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц.

ШЫФРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Пісаць шыфрам (у 1 знач.). *Ш. радыёграму.* ‖ *зак.* **зашыфрава́ць,** -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны. ‖ *наз.* **шыфро́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы *і* **шыфрава́нне,** -я, *н.* ‖ *прым.* **шыфрава́льны,** -ая, -ае.

ШЫФРАГРА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ра́м, *ж.* (спец.). Шыфравальная тэлеграма. ‖ *прым.* **шыфрагра́мны,** -ая, -ае.

ШЫФРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* **1.** *гл.* шыфраваць. **2.** *мн.* -і, -ро́вак. Зашыфраваны запіс, тэлеграма, пісьмо (разм.). ‖ *прым.* **шыфро́вачны,** -ая, -ае.

ШЫ́ХТА, -ы, *ДМ* -хце, шыхт, *м.* (спец.). Сумесь матэрыялаў (руда, флюсы, кокс, вугаль і інш.), узятых у пэўнай прапорцыі, якую загружаюць ў плавільныя печы для перапрацоўкі. *Закласці шыхту спецыяльнай сталі.* ‖ *прым.* **шы́хтавы,** -ая, -ае.

ШЫ́ЦЦА[1], шы́юся, шы́ешся, шы́ецца; *незак.* (разм.). **1.** Лезці, прабірацца і пад. ў вузкае месца, туды, дзе цесна; хавацца куды-н.; пранікаць, залазіць куда-н. *Ш. ў натоўп. Куры шыюцца ў крапіву.* **2.** *перан.* Старацца быць падобным на каго-н., прыкідвацца кім-н. *Ш. ў дурні.*

ШЫ́ЦЦА[2], 1 і 2 ас. не ўжыв., шы́ецца; *незак.* **1.** Вырабляцца шыццём. **2.** *безас.* Пра жаданне або магчымасць шыць (разм.). *Мне сёння не шыецца.*

ШЫЦЦЁ, -я́, *н.* **1.** *гл.* шыць. **2.** Тое, што шыюць ці сшытае, шытво. *Здаць ш. заказчыку.*

ШЫЦЬ, шы́ю, шы́еш, шы́е; шы́ты; *незак.* **1.** *што.* Вырабляць, змацоўваючы ніткай краі скроенай тканіны, скуры. *Ш. касцюм. Ш. боты.* **2.** *што* і *без дап.* Змацоўваць, злучаць ніткай і інш. матэрыялам. *Ш. кнігу. Хірургу даводзіцца больш ш., чым рэзаць.* **3.** *чым* і *па чым.* Вышываць, расшываць. *Ш. гладдзю.* ◊ **Шыта-крыта** (разм.) — пра што-н. дрэннае, несамавітае, што застаецца ў тайне. ‖ *зак.* **сшыць,** -ыю, -ыеш, -ые; -ыты (да 1 знач.). ‖ *наз.* **шыццё,** -я́, *н.* (да 1 і 3 знач.). ‖ *прым.* **швейны,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Швейная майстэрня. Швейная машына.*

ШЫШ, -а́, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* (разм.). **1.** Тое, што і кукіш. *Паказаць ш. каму-н.* **2.** Пра што-н. надта малое, нязначнае. *Вам з усяго гэтага ш. застанецца.* ◊ **Ні шыша** (разм. груб. неадабр.) — нічога.

ШЫША́К[1], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** Тое, што і гронка. *Ш. вінаграду.* **2.** Патаўшчэнне ў выглядзе шышкі на сцёблах некаторых раслін (разм.). *Шышакі чароту.* **3.** Вялікая колькасць насякомых, якія сабраліся ў адзін ком. *Ш. пчол.* ‖ *прым.* **шыша́чны,** -ая, -ае.

ШЫША́К[2], -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Старажытны металічны шлем, які заканчваўся вастрыём з шышкай (у 2 знач.) наверсе.

ШЫ́ШКА, -і, *ДМ* -шцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* **1.** Круглаватае ці авальнае суквецце і плод хваёвых і некаторых іншых раслін, пакрыты луской. *Яловая ш. Хваёвая ш. Альховая ш. Кедравая ш.* (напоўненая арэхамі). **2.** Круглаватая выпукласць, бугор. *На лбе ўскочыла ш.* **3.** Пра важную, значную, уплывовую асобу (разм. іран.). *Ён там важная ш.* ‖ *прым.* **шы́шачны,** -ая, -ае (да 1 знач.) *і* (у некаторых спецыяльных назвах) **шы́шкавы,** -ая, -ае.

ШЫШКАВА́ТЫ, -ая, -ае. Няроўны, з шышкамі[1] (у 2 знач.). *Шышкаватая паверхня.* ‖ *наз.* **шышкава́тасць,** -і, *ж.*

ШЫ́Я, -і, *мн.* -і, шый, *ж.* Частка цела, якая злучае галаву з тулавам. *На шыю вешаецца каму-н.* (пра жанчыну: назойліва дабівацца ўвагі; разм.). *На шыі вісець* (або *сядзець*) *у каго-н.* (быць цяжарам, клопатам для каго-н.; разм.). *На шыі віснуць у каго-н.* (тое, што і віснуць у 2 знач.; разм.). *Скруціць* або *зламаць шыю на чым-н.* (перан.: пацярпець няўдачу, загінуць; разм.). *Намыліць шыю каму-н.* (моцна аблаяць, строга спагнаць; разм.). *Даць па шыі каму-н.* (выгнаць, зняць з працы каго-н.; разм.). ‖ *памянш.* **шы́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, шыек, *ж.* ‖ *прым.* **шы́йны,** -ая, -ае.

ШЭДЭ́ЎР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Выключны па сваіх вартасцях твор мастацтва, літаратуры, майстэрства. *Шэдэўры архітэктуры.*

ШЭЗЛО́НГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Лёгкае рассоўнае крэсла з пакатай спінкай і доўгім сядзеннем, з матэрыі, у якім адпачываюць паўлежачы. *Пляжны ш.* ‖ *прым.* **шэзло́нгавы,** -ая, -ае.

ШЭЙК, -а, *м.* Эксцэнтрычны парны танец.

ШЭЙХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** У арабскіх краінах: галава роду, старэйшына абшчыны. **2.** У мусульман: асоба, якая належыць да вышэйшага духавенства, вучоны-багаслоў, праведнік.

ШЭ́ЛЬМА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *м.* і *ж.* Махляр, круцель; нягоднік, паганец. ‖ *прым.* **шэльмо́ўскі,** -ая, -ае.

ШЭЛЬФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбярэжная мелкаводная частка акіяна вакол мацерыка (з глыбінямі да 200 м). *Кантынентальны ш.* ‖ *прым.* **шэ́льфавы,** -ая, -ае. *Шэльфавая зона.*

ШЭ́НКЕЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* (спец.). Унутраная, звернутая да каня частка нагі конніка ад калена да шчыкалаткі, якая дапамагае кіраваць канём. *Даць шэнкеля* (моцна націснуць шэнкелямі).

ШЭПТ, -у, *М* -пце, *м.* **1.** Ледзь чутная гутарка, пры якой гукі вымаўляюцца без удзелу галасавых звязак. *Гаварыць шэптам. Ш. хваль* (перан.). **2.** Пагаласка, чутка, якія перадаюцца па сакрэту. *Пра гэта ўжо пусцілі ш. Шэпты хату губяць* (прыказка; разбураюць уклад, уносяць разлад). **3.** *мн.* -ы, -аў. Набор слоў, якія паводле забабонных уяўленняў маюць чарадзейную сілу, заклінанне (разм.). *Лячыць шэптамі.*

ШЭРА-... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) шэры (у 1 знач.), з шэрым адценнем, напр. *шэра-блакітны, шэра-жамчужны, шэра-зялёны;* 2) шэры (у 1 знач.) у спалучэнні з іншым асобным колерам, напр. *шэра-жоўты, шэра-залацісты.*

ШЭРАВО́КІ, -ая, -ае. З шэрымі вачамі.

ШЭ́РАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Лінія роўна размешчаных аднародных прадметаў, рад; шарэнга. *Ш. фурманак. Стаць у адзін ш. Шэрагі байцоў. У першых шэрагах* (таксама перан.: наперадзе ўсіх). **2.** Сукупнасць якіх-н. з'яў, што ідуць адна за другой. *Ш. эпізодаў.* **3.** Некаторая, звычайна невялікая колькасць чаго-н. *Ш. пытанняў. У шэрагу выпадкаў.* **4.** *мн.* Склад, асяроддзе. *Уліца ў баявыя шэрагі.*

ШЭ́РАНЬ, -і, *ж.* **1.** Тонкі снежны слой, які ўтвараецца дзякуючы выпарэнням паверхні пры рэзкім пахаладанні; туман з халодным дробным дажджом, імжа; смуга выпарэнняў у сырое надвор'е. *Дрэвы стаялі ў шэрані. Неба пакрылася шэранню.* **2.** Змрок, цемра. *Перадранішняя ш.* **3.** Шэрая афарбоўка чаго-н., шэрасць. *Ш. хмар. Ш. будзёншчыны* (перан.). ‖ *прым.* **шэ́раневы,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ШЭ́РАНЬКІ, ШЭ́РАСЦЬ *гл.* шэры.

ШЭ́РПЫ, -аў, *адз.* шэрп, -а, *м.* Народ, які насяляе высакагорныя раёны Усходняга Непала і суседнія з імі раёны Індыі. ‖ *ж.* **шэ́рпка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак. ‖ *прым.* **шэ́рпскі,** -ая, -ае.

ШЭРСЦЕПРАДЗЕ́ННЕ, -я, *н.* Выраб пражы з шэрсці. ‖ *прым.* **шэрсцепрадзі́льны,** -ая, -ае.

ШЭРСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Валасяное покрыва жывёл. *Гладкая ш. Валіць ш.* (рыхтуючы да апрацоўкі, узбіваць, збіваць). **2.** Пража з такіх валасоў. *Вязаць шкарпэткі з шэрсці.* **3.** Тканіна з такой пражы. *Сукенка з шэрсці.* ‖ *прым.* **шарсцяны́,** -а́я, -о́е (да 2 і 3 знач.).

ШЭ́РХЛЫ, -ая, -ае (разм.). Цвёрды, падсохлы (пра глебу і пад.). *Ш. снег. Ісці па шэрхлым цаліку.*

ШЭ́РХНУЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -не; шэрх, -хла; *незак.* **1.** Станавіцца цвёрдым, падсыхаць (пра глебу і пад.). *Шэрхне зямля пасля дажджу.* **2.** Нямець, дзервянець (пра цела і яго часткі). *Шэрхне скура.* ‖ *зак.* **сшэ́рхнуць,** -не; сшэрх, -хла *і* **зашэ́рхнуць,** -не; -шэ́рх, -хла (да 1 знач.).

ШЭ́РШАНЬ, -шня, *мн.* -шні, -шняў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) шаршні́, -ёў, *м.* Перапончатакрылае насякомае сямейства вос з джалам. ‖ *прым.* **шэ́ршневы,** -ая, -ае.

ШЭ́РЫ, -ая, -ае. **1.** Колер, які атрымаўся ад змяшэння чорнага і белага, колер попелу. *Ш. матэрыял. Шэрыя вочы. Шэрае неба. Ш. кот. Ш. твар* (бледны, з зямлістым адценнем). **2.** *перан.* Пасрэдны, знешне і ўнутрана не цікавы. *Шэрае існаванне. Ш. раман.* **3.** *перан.* Малакультурны, неадукаваны (разм.). *Ш. чалавек.* **4.** *перан.* Пра надвор'е: хмурны. *Шэрае надвор'е. Шэрая раніца.* ‖ *памянш.* **шэ́ранькі,** -ая, -ае. ‖ *наз.* **шэ́расць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ШЭРЫ́Ф[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У Англіі, Ірландыі і ЗША: службовая асоба, якая мае адміністрацыйныя, паліцэйскія і некаторыя судовыя паўнамоцтвы.

ШЭРЫ́Ф[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мусульман: ганаровае званне асобы, якая нібыта вядзе сваё паходжанне ад Магамета.

ШЭ́СЦЕ, -я, *н.* Урачыстае праходжанне, працэсія. *Першамайскае ш.*

ШЭСЦЬ, шасці́, шасцю́, *ліч. колък.* Лік, лічба і колькасць 6. ‖ *парадк.* **шо́сты,** -ая, -ае *Шостае пачуццё* (інтуітыўнае адчуванне).

ШЭ́СЦЬДЗЕСЯТ, шасцідзесяці́, шасцюдзесяццю́, *ліч. колък.* Лік і колькасць 60. *Пад ш. каму-н.* (хутка будзе шэсцьдзесят гадоў). *За ш. каму-н.* (больш чым шэсцьдзесят гадоў). ‖ *парадк.* **шасцідзеся́ты,** -ая, -ае.

ШЭСЦЬСО́Т, шасцісо́т, шасцюста́мі, *ліч. колък.* Лік і колькасць 600. ‖ *парадк.* **шасцісо́ты,** -ая, -ае.

ШЭФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Кіраўнік, начальнік. *Ш. паліцыі.* **2.** Пра начальніка ў адносінах да падначаленых (разм.). **3.** Арганізацыя, якая ўзяла шэфства над кім-, чым-н. *Завод — ш. калгаса.* ‖ *прым.* **шэ́фскі,** -ая, -ае (да 3 знач.).

ШЭФ-ПО́ВАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Старшы повар. ‖ *прым.* **шэф-по́варскі,** -ая, -ае.

ШЭ́ФСТВА, -а, *н.* Грамадская дзейнасць па аказанню культурнай, вытворчай і інш. дапамогі. *Браць ш. над кім-н.* ‖ *прым.* **шэ́фскі,** -ая, -ае.

ШЭ́ФСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* Быць шэфам (у 3 знач.). *Ш. над школай-інтэрнатам.*

Э

Э, *выкл.* Выражае з дапамогай інтанацыі розныя пачуцці, перажыванні: здзіўленне, недавер'е, адчай і пад., а таксама рашучасць, нязгоду, пярэчанне субяседніку. *Э, не! Нікуды ты не пойдзеш!*

ЭБАНІ́Т, -у, *М* -ні́це, *м.* Цвёрды матэрыял з вулканізаваных каўчукавых сумесей, які выкарыстоўваецца для розных вырабаў у электратэхніцы. ‖ *прым.* **эбані́тавы,** -ая, -ае.

ЭБЕ́НАВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да чорнага трапічнага дрэва і роднасных яму парод з каштоўнай драўнінай. *Сямейства эбенавых* (наз.).

ЭВАКА... Першая частка складаных слоў са знач. эвакуацыйны, напр. *эвакавыратавальны, эвакапрыёмнік, эвакапункт, эвакашпіталь.*

ЭВАКАПУ́НКТ, -а, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Эвакуацыйны пункт. *Э. для раненых.*

ЭВАКАШПІТА́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Эвакуацыйны шпіталь.

ЭВАКУА́ЦЫЯ, -і, *ж.* Арганізаваны вываз людзей, устаноў, прамысловых аб'ектаў і пад. з небяспечных мясцовасцей, якім пагражаюць ваенныя дзеянні або стыхійнае няшчасце. ‖ *прым.* **эвакуацы́йны,** -ая, -ае.

ЭВАКУІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што.* Правесці (праводзіць) эвакуацыю каго-, чаго-н. *Дадому вярталіся эвакуіраваныя* (наз.). ‖ *звар.* **эвакуі́равацца,** -руюся, -руешся, -руецца; -руйся.

ЭВАЛЮ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Развіццё, працэс паступовага бесперапыннага колькаснага змянення каго-, чаго-н., які прыводзіць да якаснага змянення. ‖ *прым.* **эвалюцы́йны,** -ая, -ае. *Эвалюцыйнае развіццё. Эвалюцыйнае вучэнне* (вучэнне аб паходжанні і развіцці жыцця).

ЭВАЛЮЦЫЯНІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Вучэнне аб эвалюцыйным развіцці жыцця. ‖ *прым.* **эвалюцыяністы́чны,** -ая, -ае *і* **эвалюцыяні́сцкі,** -ая, -ае.

ЭВАЛЮЦЫЯНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* (кніжн.). Развіцца (развівацца) эвалюцыйным шляхам, зазнаць (зазнаваць) эвалюцыю. ‖ *наз.* **эвалюцыяні́раванне,** -я, *н.*

ЭВАЛЮЦЫЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Прыхільнік эвалюцыянізму. ‖ *ж.* **эвалюцыяні́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эвалюцыяні́сцкі,** -ая, -ае.

ЭВЕ́НКІ, -аў, *адз.* эве́нк, -а, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Эвенкійскай аўтаномнай акругі, што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **эвенкі́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -кіек. ‖ *прым.* **эвенкі́йскі,** -ая, -ае.

ЭВЕНТУА́ЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Магчымы пры пэўных умовах. ‖ *наз.* **эвентуа́льнасць,** -і, *ж.*

ЭВЕ́НЫ, -аў, *адз.* эве́н, -а, *м.* Народ, роднасны эвенкам, які жыве ў паўночна-ўсходніх раёнах Сібіры. ‖ *ж.* **эве́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **эве́нскі,** -ая, -ае.

ЭГАІ́ЗМ, -у, *м.* Сябелюбства, перавага сваіх асабістых інтарэсаў над грамадскімі і інтарэсамі іншых людзей. ‖ *прым.* **эгаісты́чны,** -ая, -ае.

ЭГАІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, якому ўласцівы эгаізм, сябелюб. ‖ *ж.* **эгаі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эгаісты́чны,** -ая, -ае.

ЭГАІСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эгаізм *і* эгаіст. **2.** Прасякнуты эгаізмам, сябелюбівы. *Эгаістычная асоба. Эгаістычныя мэты. Паступіць эгаістычна* (прысл.). ‖ *наз.* **эгаісты́чнасць,** -і, *ж.*

ЭГАЦЭНТРЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Крайняя форма праяўлення эгаізму. ‖ *прым.* **эгацэнтры́чны,** -ая, -ае.

ЭГАЦЭ́НТРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Тое, што і эгацэнтрыст.

ЭГАЦЭНТРЫ́СТ, -а, *М* -ры́сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, якому ўласцівы эгацэнтрызм. ‖ *ж.* **эгацэнтры́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эгацэнтры́чны,** -ая, -ае.

ЭГЕ́ *і* **Э-ГЕ-ГЕ́,** *выкл.* Ужыв. пры выяўленні чаго-н. важнага ці нечаканага у знач. вось яно што, вось яно як. *Эге! Аказваецца вось у чым справа!*

ЭГІ́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *ж.*: **пад эгідай чыёй** (высок.) — пад чым-н. заступніцтвам, кіраўніцтвам. *Пад эгідай закона.*

ЭДЭЛЬВЕ́ЙС, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -у. Горная травяністая расліна, суквецце якой падобна на белую зорку. **2.** -а. Кветка гэтай расліны.

ЭЗО́ПАЎСКІ, -ая, -ае: **эзопаўская мова** — багатая алегорыямі, намёкамі і іншымі прыёмамі з мэтай скрыць прамы сэнс такіх выказванняў [ад імя старажытнагрэчаскага байкапісца Эзопа].

ЭКА... Першая частка складаных слоў са знач. экалагічны, напр. *экафонд, экацэнтр.*

ЭКАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука аб адносінах раслінных і жывёльных арганізмаў між сабой і да акаляючага іх асяроддзя. *Э. раслін. Э. чалавека.* **2.** Стан арганізмаў, што насяляюць агульную тэрыторыю, іх адносіны адзін да аднаго і да акаляючага асяроддзя. *Э. глебы. Э. лесу. Э. чалавека* або *сацыяльная э.* (узаемадзеянне чалавека, грамадства і навакольнага асяроддзя). *Э. культуры* (перан.). ‖ *прым.* **экалагі́чны,** -ая, -ае. *Э. стан вадаёма, глебы. Экалагічныя росшукі. Экалагічная этыка. Экалагічна* (прысл.) *чыстае асяроддзе. Экалагічна* (прысл.) *чыстыя прадукты.*

ЭКАНАМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст у галіне эканомікі, эканамічных навук. ‖ *ж.* **эканамі́стка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эканамі́сцкі,** -ая, -ае.

ЭКАНАМІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да эканомікі, гаспадарчы. *Эканамічная палітыка. Эканамічныя законы. Э. эфект. Эканамічная выгада.* **2.** Які дае эканомію, выгадны ў гаспадарчых адносінах. *Э. рухавік.* ‖ *наз.* **эканамі́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЭКАНО́М, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). **1.** Гаспадарлівы, ашчадны чалавек. **2.** Загадчык гаспадаркі. ‖ *ж.* **экано́мка,** -і, *ДМ* -мцы, *мн.* -і, -мак (да 2 знач.).

ЭКАНО́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* **1.** Сукупнасць вытворчых адносін, якія адпавядаюць дадзенай ступені развіцця прадукцыйных сіл грамадства, пануючы спосаб вытворчасці ў грамадстве. *Э. пераходнага перыяду.* **2.** Арганізацыя, структура і стан гаспадарчага жыцця або якой-н. гаспадарчай дзейнасці. *Э. прамысловасці. Э. сельскай гаспадаркі.* **3.** Навуковая дысцыпліна, што вывучае якую-н. галіну вытворчай, гаспадарчай дзейнасці. *Э. працы.* ‖ *прым.* **эканамі́чны,** -ая, -ае. *Э. крызіс.*

ЭКАНО́МІЦЬ, -млю, -міш, -міць; *незак.* **1.** *што.* Эканомна расходаваць. *Э. гаручае. Э. сілы.* **2.** *на чым* і *без дап.* Максімальна скарачаць выдаткі. *Э. на будматэрыялах. Усё дарагое, даводзіцца э.* ‖ *зак.* **зэкано́міць,** -млю, -міш, -міць; -млены (да 2 знач.).

ЭКАНО́МІЯ, -і, *ж.* **1.** Ашчаднасць, беражлівасць пры расходаванні чаго-н. *Змагацца за эканомію сыравіны. Навесці эканомію ў карыстанні электраэнергіяй.* **2.** Выгада, якая атрымліваецца пры ашчадным расходаванні чаго-н. *Э. часу. Сотні мільёнаў рублёў эканоміі за год.*

ЭКАНО́МНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Быць вельмі эканомным.

ЭКАНО́МНЫ, -ая, -ае. **1.** Які ашчадна расходуе што-н. *Эканомная гаспадыня. Эканомна* (прысл.) *расходаваць сена.* **2.** Сціплы ў расходах, які садзейнічае эканоміі (у 2 знач.). *Э. ў пакупках.* **3.** Які патрабуе невялікіх затрат, дазваляе абысціся меншай колькасцю чаго-н.; эканамічны. *Э. від рухавіка ўнутранага згарання.* ‖ *наз.* **экано́мнасць,** -і, *ж.*

ЭКАСІСТЭ́МА, -ы, *ж.* (спец.). Тое, што і экалагічная сістэма.

ЭКВА́ТАР, -а, *м.* Уяўная лінія, якая падзяляе зямны шар на паўночнае і паўднёвае паўшар'і, а таксама прылеглая да гэтай лініі мясцовасць. ‖ *прым.* **экватарыя́льны,** -ая, -ае. *Э. пояс.*

ЭКВІВАЛЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Нешта раўнацэннае іншаму, здольнае поўнасцю яго замяніць. ‖ *прым.* **эквівале́нтны,** -ая, -ае.

ЭКВІВАЛЕ́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* эквівалент. **2.** Цалкам раўнацэнны чаму-н. у якіх-н. адносінах. *Э. абмен.* ‖ *наз.* **эквівале́нтнасць**, -і, *ж.*

ЭКВІЛІБРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цыркавы артыст, які займаецца эквілібрыстыкай. ‖ *ж.* **эквілібры́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЭКВІЛІБРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* Жанр цыркавога мастацтва — жангліраванне, акрабатычныя практыкаванні пры няўстойлівым становішчы цела, напр. на канаце. *Э. на канаце. Паэтычная э.* (перан.). ‖ *прым.* **эквілібрысты́чны**, -ая, -ае.

ЭКЗАЛЬТАВА́НЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які знаходзіцца ў стане павышанай узбуджальнасці, прасякнуты экзальтацыяй. *Э. чалавек.* ‖ *наз.* **экзальтава́насць**, -і, *ж.*

ЭКЗАЛЬТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Стан павышанай узбуджальнасці. *Слухачы ў экзальтацыі.* ‖ *прым.* **экзальтацы́йны**, -ая, -ае.

ЭКЗА́МЕН, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Праверка ведаў па якім-н. вучэбным прадмеце. *Э. па фізіцы.* **2.** *перан.* Якое-н. выпрабаванне, праверка. *Э. на смеласць.* ‖ *прым.* **экзаменацы́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭКЗАМЕНАВА́ЦЦА, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся; *незак.* Здаваць экзамен. ‖ *зак.* **праэкзаменава́цца**, -ну́юся, -ну́ешся, -ну́ецца; -ну́йся.

ЭКЗАМЕНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *незак., каго-што.* Правяраць веды па якім-н. прадмеце. ‖ *зак.* **праэкзаменава́ць**, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны.

ЭКЗАМЕНА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выкладчык, які прымае экзамен. ‖ *ж.* **экзамена́тарка**, -і. ‖ *прым.* **экзамена́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКЗА́РХ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* У праваслаўнай царкве: галава асобнай царкоўнай ці самастойнай царквы, а таксама асоба, якая носіць гэты тытул.

ЭКЗАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* экзотыка. **2.** *перан.* Які здзіўляе сваёй незвычайнасцю, дзівосны, вычварны. *Экзатычная прычоска. Экзатычная знешнасць. Экзатычна* (прысл.) *апранацца.* ‖ *наз.* **экзаты́чнасць**, -і, *ж.*

ЭКЗЕКУ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). **1.** У царскай Расіі: чыноўнік па гаспадарчай частцы і па нагляду за знешнім парадкам у якой-н. дзяржаўнай установе. **2.** Той, хто ўчыняе экзекуцыю. ‖ *прым.* **экзеку́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКЗЕКУ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн. уст.). Цялеснае пакаранне. ‖ *прым.* **экзекуцы́йны**, -ая, -ае.

ЭКЗО́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Экзатычныя прадметы, з'явы. *Усходняя э.* ‖ *прым.* **экзаты́чны**, -ая, -ае. *Экзатычная прырода. Экзатычныя расліны.*

ЭКЗЭ́МА, -ы, *ж.* Незаразнае запаленчае захворванне скуры, якое суправаджаецца свербам і з'яўленнем высыпкі, гнойных пухіроў, струпоў. ‖ *прым.* **экзэмато́зны**, -ая, -ае (спец.).

ЭКЗЭМПЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асобная адзінка, асобны прадмет з шэрага падобных. *Два экзэмпляры газеты. Рэдкія экзэмпляры паштовых марак.* **2.** *перан.* Тое, што і тып (у 5 знач.; разм. жарт.). ○ **Сігнальны экзэмпляр** — першы друкаваны экзэмпляр, які з'яўляецца ўзорам для ўсіх іншых экзэмпляраў пэўнага выдання.

ЭКІПА́Ж[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агульная назва лёгкіх пасажырскіх павозак. ‖ *прым.* **экіпа́жны**, -ая, -ае.

ЭКІПА́Ж[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Каманда, асобны састаў карабля, самалёта, танка. *Э. падводнай лодкі. Э. верталёта.* **2.** Берагавая воінская часць марской пяхоты. ‖ *прым.* **экіпа́жны**, -ая, -ае.

ЭКІПІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Забяспечыць (-чваць) усім неабходным, абмундзіраваць (-роўваць). *Э. атрад.* ‖ *наз.* **экіпірава́нне**, -я, *н.* і **экіпіро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **экіпіро́вачны**, -ая, -ае.

ЭКІПІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* (кніжн.). **1.** *гл.* экіпіраваць. **2.** Абмундзіраванне, амуніцыя.

ЭКЛЕКТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Беспрынцыповае, адвольнае аб'яднанне разнародных ідэйных напрамкаў, поглядаў, тэорый. *Э. у даследаванні, у мастацтве.* ‖ *прым.* **эклекты́чны**, -ая, -ае. *Эклектычная тэорыя.*

ЭКЛЕ́КТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, схільны да эклектызму, каму ўласцівы эклектызм.

ЭКЛЕ́КТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Тое, што і эклектызм; тое, што выяўляе ў сабе эклектызм. ‖ *прым.* **эклекты́чны**, -ая, -ае.

ЭКЛЕКТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* эклектыка *і* эклектызм. **2.** Які выяўляе эклектызм, з'яўляецца эклектызмам. *Эклектычныя пераканання.* ‖ *наз.* **эклекты́чнасць**, -і, *ж.*

ЭКЛЕ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Піражнае з заварнога цеста з крэмам усярэдзіне.

ЭКО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па экалогіі.

ЭКРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Плоскасць, паверхня, якая адбівае, паглынае ці пераўтварае выпраменьванне розных відаў энергіі з мэтай аховы ад выпраменьвання ці яго выкарыстання (спец.). **2.** Устройства (першапачаткова нацягнутая на раму белая тканіна) для дэманстрацыі фільмаў, дыяпазітываў. *Палотнішча экрана.* **3.** Пра паказ кінафільмаў, пра кінамастацтва. ‖ *прым.* **экра́нны**, -ая, -ае. *Экранная рама.*

ЭКРАНАВА́ННЕ, -я, *н.* (спец.). Тое, што і экраніраванне.

ЭКРАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Тое, што і экраніраваць.

ЭКРАНІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., што.* Зняць (здымаць) для паказу ў кіно (балет, спектакль) або палажыць (класці) ў аснову стварэння кінафільма (літаратурны твор). ‖ *наз.* **экраніза́цыя**, -і, *ж.* *Э. оперы.*

ЭКРАНІ́РАВАННЕ, -я, *н.* (спец.). Спосаб аховы, засцярогі каго-, чаго-н. ад пабочнага ўздзеяння, шкоднага ўплыву пры дапамозе экрана. *Цеплавое э.*

ЭКРАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (спец.). Зрабіць (рабіць) экраніраванне.

ЭКРА́ННЫ *гл.* экран.

ЭКС-..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі са знач. які быў раней (у абазначэнні званняў, пасад), напр. *экс-міністр, экс-прэзідэнт, экс-рэкардсмен, экс-чэмпіён.*

ЭКСГУМА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Даставанне трупа з месца пахавання для судова-медыцынскай або крыміналістычнай экспертызы. ‖ *прым.* **эксгумацы́йны**, -ая, -ае.

ЭКСКАВА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Землярыйная машына для вымання, перамяшчэння і пагрузкі на транспарт зямлі, пяску, каменя і пад. ‖ *прым.* **экскава́тарны**, -ая, -ае.

ЭКСКАВА́ТАРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Той, хто працуе на экскаватары. ‖ *ж.* **экскава́таршчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **экскава́таршчыцкі**, -ая, -ае.

ЭКСКРЭМЕ́НТЫ, -аў (спец.). Пераатраўленая ежа ў выглядзе калу, мачы.

Э́КСКУРС, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Адступленне ад галоўнай тэмы для падрабязнага высвятлення пабочнага пытання. *Э. у гісторыю роднага краю.*

ЭКСКУРСАВО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які вядзе экскурсію і дае тлумачэнні. ‖ *ж.* **экскурсаво́дка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак (разм.). ‖ *прым.* **экскурсаво́дчы**, -ая, -ае.

ЭКСКУРСА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Удзельнік экскурсіі. ‖ *ж.* **экскурса́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **экскурса́нцкі**, -ая, -ае.

ЭКСКУ́РСІЯ, -і, *мн.* -і, -сій, *ж.* **1.** Паездка (калектыўная ці індывідуальная) куды-н., наведванне чаго-н. з навуковай, адукацыйнай ці іншай мэтай. *Э. ў музей. Паехаць на экскурсію ў Мінск.* **2.** Група ўдзельнікаў такой паездкі, такога наведвання (разм.). ‖ *прым.* **экскурсі́йны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Э. аўтобус. Э. сезон. Экскурсійнае бюро.*

ЭКСЛІ́БРЫС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Па-мастацку аформлены кніжны знак, які наклейваецца на ўнутраным баку вокладкі кнігі і паказвае на прыналежнасць яе ўладальніку. ‖ *прым.* **экслі́брысны**, -ая, -ае.

ЭКСПАЗІ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Размяшчэнне якіх-н. прадметаў у пэўным парадку для агляду. *Э. твораў мастака.* **2.** Уступная частка літаратурнага ці музычнага твора, у якой выкладаюцца матывы, што ў іх развіваюцца (спец.). ‖ *прым.* **экспазіцы́йны**, -ая, -ае.

ЭКСПАНАВА́ЦЬ, -ну́ю, -ну́еш, -ну́е; -ну́й; -нава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* Выставіць (выстаўляць) для агляду. ‖ *наз.* **экспанава́нне**, -я, *н.*

ЭКСПАНА́Т, -а, *М* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прадмет, які выстаўляецца ў музеі або на выстаўцы для агляду. *Музейны э.* (таксама перан.: пра што-н. вельмі старое, даўнейшае; разм. жарт.). ‖ *прым.* **экспана́тны**, -ая, -ае.

ЭКСПАНЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Той, хто экспануе каго-, што-н. ‖ *прым.* **экспане́нцкі**, -ая, -ае.

ЭКСПАНСІ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які бурна, нястрымана выяўляе свае пачуцці. ‖ *наз.* **экспансі́ўнасць**, -і, *ж.*

ЭКСПА́НСІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Агрэсіўная палітыка, накіраваная на распаўсюджанне свайго палітычнага і эканамічнага ўплыву на іншыя краіны з мэтай захопу чужых тэрыторый і рынкаў збыту. **2.** Пашырэнне, распаўсюджанне чаго-н. за першапачатковыя межы. *Э. эпідэмій.*

ЭКСПАНСІЯНІ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Палітыка экспансій (у 1 знач.). ‖ *прым.* **экспансіяні́сцкі**, -ая, -ае.

ЭКСПАНСІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Агрэсар, прыхільнік экспансій. ‖ *прым.* **экспансіяні́сцкі**, -ая, -ае.

Э́КСПАРТ, -у, -рце, *м.* Вываз тавараў, капіталаў, тэхналогіі за мяжу; *проціл.* імпарт. ‖ *прым.* **э́кспартны**, -ая, -ае.

ЭКСПАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *зак.* і *незак., што.* Вывезці (вывозіць) што-н. за мяжу. *Э. сыравіну.* ‖ *наз.* **экспартава́нне**, -я, *н.*

ЭКСПАРЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Асоба або арганізацыя, якая экспартуе тавары за мяжу. ‖ *прым.* **экспарцёрскі**, -ая, -ае.

ЭКСПАТРЫЯВА́ЦЬ, -рыю́ю, -рыю́еш, -рыю́е; -рыю́й; -рыява́ны; *зак.* і *незак., каго (што)* (кніжн.). Ажыццявіць (ажыццяўляць) экспатрыяцыю. ‖ *звар.* **экспатрыява́цца**, -рыю́юся, -рыю́ешся, -рыю́ецца; -рыю́йся.

ЭКСПАТРЫЯ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асоба, якая правяла экспатрыяцыю ці трапіла пад яе ўздзеянне. ‖ *ж.* **экспатрыя́нтка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **экспатрыя́нцкі**, -ая, -ае.

ЭКСПАТРЫЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Дабравольнае ці прымусовае высяленне каго-н. за межы радзімы, якое звязана з пазбаўленнем грамадзянства. ‖ *прым.* **экспатрыяцы́йны**, -ая, -ае.

ЭКСПЕДЗІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Адправіць (адпраўляць) па прызначэнню (карэспандэнцыю, тавар і пад.). ‖ *наз.* **экспедзі́раванне**, -я, *н.*

ЭКСПЕДЫ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Работнік, які займаецца прыёмам, адпраўленнем і рассылкай чаго-н. (спец.). **2.** У царскай Расіі: чыноўнік, начальнік аддзела ў некаторых установах. ‖ *прым.* **экспеды́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКСПЕДЫ́ЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* **1.** Адпраўка і прыём грузаў (спец.). *Э. пасылак.* **2.** Установа ці аддзел установы, якія займаюцца рассылкай ці адпраўкай чаго-н. (спец.). *Э. газет.* **3.** Паездка, паход групы асоб, атрада з навуковымі, даследчымі мэтамі. *Дыялекталагічная э. Паехаць у экспедыцыю.* **4.** Група ўдзельнікаў такой паездкі. *Члены экспедыцыі.* ‖ *прым.* **экспедыцы́йны**, -ая, -ае (да 1, 3 і 4 знач.).

ЭКСПЕ́РТ, -а, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст, які дае заключэнні пры разглядзе якога-н. пытання. *Высокакваліфікаваны э. Судовы э.* ‖ *прым.* **экспе́ртны**, -ая, -ае.

ЭКСПЕРТЫ́ЗА, -ы, *мн.* -ы, -ты́з, *ж.* Разгляд якога-н. пытання экспертамі для дачы заключэння. *Медыцынская э.*

ЭКСПЕРЫМЕ́НТ, -у, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Навуковы вопыт. *Ставіць э.* **2.** Увогуле — вопыт, спроба зрабіць, ажыццявіць што-н. новае. *Псіхалагічны э.* ‖ *прым.* **эксперымента́льны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭКСПЕРЫМЕНТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак., над кім-чым* або *з кім-чым.* Праводзіць эксперыменты. *Э. з марскімі свінкамі.* ‖ *наз.* **эксперыментава́нне**, -я, *н.*

ЭКСПЕРЫМЕНТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая праводзіць эксперымент (у 1 знач.). *Вучоны-э.* ‖ *прым.* **эксперымента́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКСПЛУАТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -тава́ны; *незак.* **1.** *каго-што.* Падвяргаць эксплуатацыі (у 1 знач.). *Э. працоўных.* **2.** *што.* Падвяргаць эксплуатацыі (у 2 знач.). *Э. тэхніку.* ‖ *наз.* **эксплуатава́нне**, -я, *н.*

ЭКСПЛУАТА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто эксплуатуе іншых. ‖ *ж.* **эксплуата́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКСПЛУАТАЦЫ́ЙНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Той, хто займаецца эксплуатацыяй (у 2 знач.), практычным выкарыстаннем чаго-н. *Ачышчальныя збудаванні здадзены эксплуатацыйнікам.*

ЭКСПЛУАТА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Бязвыплатнае прысваенне аднымі людзьмі прадуктаў працы іншых людзей. **2.** Выкарыстанне для якіх-н. мэт прыродных багаццяў, сродкаў вытворчасці, будынкаў і пад. *Э. аўтамабіля. Служба эксплуатацыі на аўтамабільных дарогах. Э. будынка тэатра.* ‖ *прым.* **эксплуатацы́йны**, -ая, -ае (да 2 знач.).

ЭКСПРАПРЫІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Падвергнуць (падвяргаць) каго-, што-н. экспрапрыяцыі. *Э. маёмасць.*

ЭКСПРАПРЫЯ́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто экспрапрыіруе што-н. ‖ *прым.* **экспрапрыя́тарскі**, -ая, -ае.

ЭКСПРАПРЫЯ́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Прымусовая канфіскацыя маёмасці ў каго-н. *Э. зямлі.* ‖ *прым.* **экспрапрыяцы́йны**, -ая, -ае.

ЭКСПРО́МТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Верш, музычны твор і пад., створаны без папярэдняй падрыхтоўкі, у момант выканання. *Музычны э.* ‖ *прым.* **экспро́мтны**, -ая, -ае.

ЭКСПРО́МТАМ, *прысл.* Без падрыхтоўкі, адразу. *Выступіць э.*

ЭКСПРЭ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Цягнік, аўтобус, параход і пад., якія ідуць з вялікай хуткасцю і спыняюцца толькі на галоўных прыпынках, станцыях. ‖ *прым.* **экспрэ́сны**, -ая, -ае.

ЭКСПРЭС-... Першая частка складаных слоў са знач. маментальны, тэрміновы, напр. *экспрэс-аналіз, экспрэс-дыягностыка, экспрэс-інфармацыя, экспрэс-лабараторыя* (якая ажыццяўляе тэрміновыя аналізы, пробы), *экспрэс-проба.*

ЭКСПРЭСІ́ЎНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Выразны, з экспрэсіяй. *Экспрэсіўныя сродкі мовы.* ‖ *наз.* **экспрэсі́ўнасць**, -і, *ж.*

ЭКСПРЭ́СІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Выразнасць, сіла выражэння пачуццяў, перажыванняў. *Дэкламаваць з экспрэсіяй.*

ЭКСПРЭСІЯНІ́ЗМ, -у, *м.* Плынь у мастацтве і літаратуры першай палавіны 20 ст., прадстаўнікі якой лічылі сваёй асноўнай задачай выражэнне ўнутранага свету мастака, яго суб'ектыўных творчых перажыванняў, іншы раз гратэскную эмацыянальную выразнасць вобраза. ‖ *прым.* **экспрэсіяністы́чны**, -ая, -ае.

ЭКСПРЭСІЯНІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мастак — паслядоўнік экспрэсіянізму. ‖ *ж.* **экспрэсіяні́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **экспрэсіяні́сцкі**, -ая, -ае.

ЭКСТА́З, -у, *м.* **1.** Непрытомна-самазабыўны стан (кніжн.). *Дайсці да экстазу. Гаварыць што-н. у экстазе.* **2.** Від афектыўнага псіхічнага расстройства (спец.). ‖ *прым.* **экстаты́чны**, -ая, -ае.

Э́КСТРА, *нескл. прым.* Самы лепшы, найвышэйшы (пра якасць, гатунак тавару). *Гарэлка э.*

ЭКСТРА..., *прыстаўка.* Утварае назоўнікі і прыметнікі са знач.: 1) найвышэйшы, напр. *экстраклас, экстракрышталічны;* 2) які выходзіць за межы звычайнага, напр. *экстраардынарны, экстразанальны, экстрамодны;* 3) экстраны, напр. *экстрапошта, экстрафрахт.*

ЭКСТРААРДЫНА́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Незвычайны, рэдкі; *проціл.* ардынарны. ○ **Экстраардынарны прафесар** — пасада ў навучальнай установе, якую займаў звышштатны прафесар. ‖ *наз.* **экстраардына́рнасць**, -і, *ж.*

ЭКСТРАВАГА́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Занадта своеасаблівы, які разыходзіцца з агульнапрынятымі нормамі. *Э. ўчынак. Э. касцюм.* ‖ *наз.* **экстравага́нтнасць**, -і, *ж.*

ЭКСТРА́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і выцяжка (у 2 знач.). ‖ *прым.* **экстра́ктны**, -ая, -ае.

Э́КСТРАННЫ, -ая, -ае. **1.** Тэрміновы, неадкладны. *Экстраннае тармажэнне.* **2.** Надзвычайны, непрадугледжаны. *Экстранныя расходы.* ‖ *наз.* **э́кстраннасць**, -і, *ж.*

ЭКСТРАСЭ́НС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які валодае экстрасэнсорным успрыманнем.

ЭКСТРАСЭНСО́РНЫ, -ая, -ае (спец.). Які мае адносіны да звышпачуццёвага ўспрымання. ‖ *наз.* **экстрасэнсо́рнасць**, -і, *ж.*

ЭКСТРЭМА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Крайні па сваім праяўленні (сіле, велічыні), які вылучаецца такім праяўленнем. *Экстрэмальныя ўмовы.*

ЭКСТРЭМІ́ЗМ, -у, *м.* Схільнасць да крайніх поглядаў і мер (звычайна ў палітыцы). ‖ *прым.* **экстрэмі́сцкі**, -ая, -ае.

ЭКСТРЭМІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыхільнік экстрэмізму. ‖ *ж.* **экстрэмі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.). ‖ *прым.* **экстрэмі́сцкі**, -ая, -ае. *Экстрэмісцкія погляды.*

ЭКСТЭНСІ́ЎНЫ, -ая, -ае. Накіраваны ў бок колькаснага павелічэння, пашырэння, распаўсюджання. *Экстэнсіўнае земляробства.* ‖ *наз.* **экстэнсі́ўнасць**, -і, *ж.*

ЭКСТЭР'Е́Р, -у, *м.* Знешні выгляд і склад цела жывёл. ‖ *прым.* **экстэр'е́рны**, -ая, -ае.

ЭКСТЭ́РН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая здае экзамены за вучэбны курс якой-н. навучальнай установы без вучобы ў ёй. *Скончыць універсітэт экстэрнам.*

ЭКСТЭ́РНАМ: здаваць (здаць) экстэрнам — здаваць (здаць) экзамен без навучання ў адпаведнай навучальнай установе.

ЭКСТЭРНА́Т, -у, *М* -на́це, *м.* Самастойнае праходжанне курса навучання са здачай экзаменаў пры якой-н. навучальнай установе.

ЭКСТЭРЫТАРЫЯ́ЛЬНАСЦЬ, -і, *ж.* (спец.). Права дыпламатычных прадстаўнікоў, што знаходзяцца у якой-н. дзяржаве, падпарадкоўвацца законам толькі сваёй дзяржавы; дыпламатычны імунітэт. *Э. пасла.* ‖ *прым.* **экстэрытарыя́льны**, -ая, -ае.

ЭКСЦЭ́НТРЫК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Артыст цырка ці эстрады, які выконвае своеасаблівыя камічныя нумары, што вызначаюцца сваёй нечаканасцю.

ЭКСЦЭ́НТРЫК[2], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). Металічны дыск, насаджаны на вярчальны вал так, што цэнтры дыска і вала не супадаюць; ужываецца ў машынах дляператварэння вярчальнага руху ў паступальны.

ЭКСЦЭНТРЫКА, -і, *ДМ* -рыцы, *ж.* (спец.). У тэатры, цырку і іншых відах відовішч: востракамедыйнае, заснаванае на кантрастах і нечаканасцях адлюстраванне дзеянняў, учынкаў персанажаў. *Музычная э. Цыркавая э.* ‖ *прым.* **эксцэнтры́чны**, -ая, -ае. *Э. нумар.*

ЭКСЦЭНТРЫ́ЧНЫ[1], -ая, -ае. **1.** Заснаваны на рэзкіх гукавых ці зрокавых кантрастах, незвычайных, смешных прыёмах. *Э. трук.* **2.** Вельмі дзіўны, своеасаблівы, мудра-

гелісты. *Эксцэнтрычныя выхадкі.* ‖ *наз.* **эксцэнтрычнасць,** -і, *ж.*

ЭКСЦЭНТРЫЧНЫ[2], -ая, -ае (спец.). Які не мае агульнага цэнтра; *проціл.* канцэнтрычны. *Эксцэнтрычныя кругі.*

ЭКСЦЭ́С, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). **1.** Крайняе праяўленне чаго-н.; празмернасць, нястрыманасць. **2.** Парушэнне грамадскага парадку. *Захоўваць вытрымку, ніякіх эксцэсаў!*

ЭКУМЕНІ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Супрацоўніцтва цэркваў розных веравызнанняў з мэтай збліжэння, а ў канчатковым выніку злучэння ўсіх напрамкаў хрысціянства і іншых веравызнанняў. ‖ *прым.* **экумені́чны,** -ая, -ае. *Э. рух.*

ЭЛА́СТЫК, -у, *м.* Сінтэтычнае эластычнае валакно, а таксама вырабы з яго. *Панчохі з эластыку.* ‖ *прым.* **эласты́чны,** -ая, -ае.

ЭЛАСТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эластык. **2.** Гнуткі і пругкі. *Э. бінт.* **3.** *перан.* Плаўны, пазбаўлены рэзкасці. *Эластычныя рухі.* ‖ *наз.* **эласты́чнасць,** -і, *ж.* (да 2 і 3 знач.).

ЭЛЕВА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Збожжасховішча з механічным абсталяваннем для прыёму, ачысткі, сушкі і адгрузкі зерня. *Везці пшаніцу на э.* **2.** Транспарцёр для перамяшчэння грузаў (спец.). ‖ *прым.* **элева́тарны,** -ая, -ае.

ЭЛЕГА́НТНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Зграбны, прыгожы, з густам. *Элегантнае адзенне.* ‖ *наз.* **элега́нтнасць,** -і, *ж.*

ЭЛЕГІ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* элегія. **2.** Сумны, журботны, летуценны. *Элегічныя думы.* ‖ *наз.* **элегі́чнасць,** -і, *ж.*

ЭЛЕ́ГІЯ, -і, *мн.* -і, -гій, *ж.* Лірычны верш, прасякнуты пачуццём смутку, журбы, роздуму, а таксама музычны твор такога характару. ‖ *прым.* **элегі́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да электрычнасці (у 1 знач.), напр. *электрабіялогія, электрадуга, электрадынаміка, электрамагнетызм, электрастатыка, электраўзбуджальнасць;* 2) які мае адносіны да электрычнасці (у 2 знач.), напр. *электраабсталяванне, электрааўтаматыка, электрабур, электраворыва, электрадаенне, электразабеспячэнне, электраінкубатар, электракардыяграма, электраплітка, электраплуг, электрапоезд, электрапомпа, электрапрайгравальнік, электрасетка, электраўзброенасць, электраэнергетыка;* 3) які мае адносіны да электрычнасці (у 3 знач.), напр. *электравыключальнік, электрагірлянда, электрасветлавы, электрасвятло, электрасвяцільнік;* 4) які мае адносіны да работы з электрычнымі прыборамі, абсталяваннем, напр. *электраманцёр, электрарамонтны.*

ЭЛЕКТРАБУ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Машына з электрарухавіком для бурэння свідравін.

ЭЛЕКТРАВО́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лакаматыў, што працуе ад электрасеткі. ‖ *прым.* **электраво́зны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАВОЗАБУДАВА́ННЕ, -я, *н.* Выпуск электравозаў. ‖ *прым.* **электравозабудаўні́чы,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАГІТА́РА, -ы, *мн.* -ы, -та́р, *ж.* Гітара з электрычным узмацненнем гучання.

ЭЛЕКТРАГРЭ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Электрычная грэлка.

ЭЛЕКТРАДАЕ́ННЕ, -я, *н.* Даенне кароў электрычным даільным апаратам. ‖ *прым.* **электрадаі́льны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАДАІ́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* (разм.). Электрадаільны апарат.

ЭЛЕКТРАДЫНА́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* (спец.). Тэорыя электрамагнітных працэсаў у розных асяроддзях і ў вакууме. ‖ *прым.* **электрадынамі́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАЗАСЦЕРАГА́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Прыстасаванне для засцярогі электрычных правадоў і прыбораў ад перагрэву.

ЭЛЕКТРАЗВАНО́К, -нка́, *мн.* -нкі́, -нко́ў, *м.* Электрычны званок.

ЭЛЕКТРАЗВА́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *ж.* **1.** Зварка металаў пры дапамозе электрычнага току. **2.** Электразварачны цэх; электразварачная ўстаноўка (разм.). ‖ *прым.* **электразва́рачны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАЗВА́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па электразварцы. ‖ *ж.* **электразва́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **электразва́ршчыцкі,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАКАМІ́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Абагравальны бытавы прыбор, які дзейнічае на электрычнай энергіі.

ЭЛЕКТРАКА́РШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Вадзіцель электракараў. ‖ *ж.* **электрака́ршчыца,** -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **электрака́ршчыцкі,** -ая, ае.

ЭЛЕКТРАКА́РЫ, -аў. Самаходная бязрэйкавая цялежка, якая рухаецца пры дапамозе ўстаноўленага на ёй электрарухавіка, што сілкуецца ад акумулятараў.

ЭЛЕКТРАКРА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пад'ёмны кран, які дзейнічае пры дапамозе электрарухавіка.

ЭЛЕКТРАЛІ́НІЯ, -і, *мн.* -і, -ній, *ж.* Устройства з праваду, кабелю і электраарматуры для перадачы электраэнергіі. *Высакавольтная э.*

ЭЛЕКТРАЛЯ́МПАВЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да вырабу электралямпаў. *Э. завод.*

ЭЛЕКТРАЛЯЧЭ́ННЕ, -я, *н.* Лячэнне шляхам уздзеяння на арганізм электрычнага току або электрамагнітнага поля. ‖ *прым.* **электралячэ́бны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАМАБІ́ЛЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Аўтамабіль з электрычным рухавіком. ‖ *прым.* **электрамабі́льны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАМАГНЕТЫ́ЗМ, -у, *м.* (спец.). Сукупнасць з'яў, што вызначаюць непарыўную сувязь паміж электрычнымі і магнітнымі ўласцівасцямі рэчыва. ‖ *прым.* **электрамагнеты́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАМАГНІ́Т, -а, *М* -ні́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для атрымання магнітнага поля пры дапамозе электрычнага току, звычайна ў выглядзе стальнога або жалезнага сардэчніка з драцяной абмоткай, штучны магніт. ‖ *прым.* **электрамагні́тны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАМАНТА́Ж, -у́, *м.* Мантаж электрычнага абсталявання, электрычных прыбораў, прыстасаванняў. ‖ *прым.* **электраманта́жны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАМАНЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Манцёр, спецыяліст па электрычным абсталяванні.

ЭЛЕКТРАМАТО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рухавік, які пераўтварае электрычную энергію ў механічную. ‖ *прым.* **электраматó́рны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАПАЛАЦЁР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Электрычная прылада для націрання падлогі. ‖ *прым.* **электрапалацёрны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАПЕРАДА́ЧА, -ы, *мн.* -ы, -да́ч, *ж.* **1.** Перадача электраэнергіі на адлегласць. **2.** Комплекс збудаванняў для такой перадачы. *Лінія электраперадач.* ‖ *прым.* **электраперада́чны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭЛЕКТРАПЕ́Ч, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* Печ, што працуе на электраэнергіі.

ЭЛЕКТРАПІЛА́, -ы́, *мн.* -пі́лы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -пілы́, -пі́л, *ж.* Піла, што прыводзіцца ў дзеянне электраматорам.

ЭЛЕКТРАПЛІТА́, -ы́, *ДМ* -ліце́, *мн.* -плі́ты *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) -пліты́, -плі́т, *ж.* Пліта (у 2 знач.), якая працуе на электраэнергіі.

ЭЛЕКТРАПРАВО́ДКА, -і, *ДМ* -дцы, *ж.* Сістэма правадоў для перадачы току нізкага напружання.

ЭЛЕКТРАПРАВО́ДНЫ, -ая, -ае. Здольны праводзіць электрычны ток. ‖ *наз.* **электраправо́днасць,** -і, *ж.*

ЭЛЕКТРАПРО́ВАД, -у, *М* -дзе, *мн.* -правады́, -о́ў, *м.* Металічны провад для перадачы электрычнага току.

ЭЛЕКТРАПРЫБО́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Бытавы электрычны прыбор (чайнік, плітка, прас). *Майстэрня па рамонту электрапрыбораў.*

ЭЛЕКТРАРУХАВІ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Электрычная машына, якая пераўтварае электрычную энергію ў механічную.

ЭЛЕКТРАРУ́ХАЮЧЫ, -ая, -ае: **электрарухаючая сіла** — крыніца энергіі, якая выклікае і падтрымлівае электрычны ток у замкнутым манцугу; велічыня, што характарызуе такую крыніцу.

ЭЛЕКТРАСАМАВА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самавар, у якім вада награваецца электраэнергіяй.

ЭЛЕКТРАСО́Н, -сну́, *м.* Метад лячэння — сон, які выклікаецца ўздзеяннем на галаўны мозг слабага імпульснага электрычнага току.

ЭЛЕКТРАСТА́НЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* Электрычная станцыя —прадпрыемства, якое выпрацоўвае электрычную энергію.

ЭЛЕКТРАСТА́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (спец.). Раздзел электрадынамікі, што вывучае ўзаемадзеянне электрычных зарадаў у адносна нерухомым стане і іх электрычнага поля. ‖ *прым.* **электрастаты́чны,** -ая, ае.

ЭЛЕКТРАТАБЛО́, *нескл.*, *н.* Шчыт з электрычнымі сігнальнымі сістэмамі інфармацыйнага прызначэння.

ЭЛЕКТРАТРА́НСПАРТ, -у, *М* -рце, *м.* Транспарт, які працуе на электрычнай цязе. ‖ *прым.* **электратра́нспартны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАТЭРАПІ́Я, -і, *ж.* (спец.). Тое, што і электралячэнне. ‖ *прым.* **электратэрапеўты́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАТЭ́ХНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст па электратэхніцы. **2.** Тое, што і электраманцёр.

ЭЛЕКТРАТЭ́ХНІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Навука аб прымяненні электрычнасці для практычных мэт, а таксама само такое прымяненне. ‖ *прым.* **электратэхні́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАФО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Устройства для ўзнаўлення гуку, запісанага на грампласцінках. ‖ *прым.* **электрафо́нны,** -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАХАЛАДЗІ́ЛЬНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Халадзільны агрэгат, што працуе на электраэнергіі.

ЭЛЕКТРАХІ́МІЯ, -і, *ж.* Раздзел фізічнай хіміі, які вывучае сувязь электрычных і хімічных працэсаў. ‖ *прым.* **электрахімі́чны,** -ая, -ае.

ЭЛЕ—ЭМІ

ЭЛЕКТРАХО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Самаходнае судна з электрарухавікамі. ‖ *прым.* **электрахо́дны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАЦЯ́ГА, -і, *ДМ* -ця́зе, *ж.* Прымяненне электраэнергіі ў якасці цягі на транспарце.

ЭЛЕКТРАШО́К, -у, *м.* (спец.). Метад лячэння псіхічных расстройстваў шляхам электрычных разрадаў. ‖ *прым.* **электрашо́кавы**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРАЭНЕ́РГІЯ, -і, *ж.* Электрычная энергія.

ЭЛЕКТРО́БУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Мнагамесная транспартная машына, якая працуе на акумулятарных батарэях без рэек і праваду. ‖ *прым.* **электро́бусны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРО́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Праваднік, пры дапамозе якога частка электрычнага ланцуга, што ўтвараецца правадамі, злучаецца з часткай ланцуга, што праходзіць у неметалічным асяроддзі (вадкасці, газе і інш.). *Дадатны э.* (анод). *Адмоўны э.* (катод). **2.** Элемент канструкцыі, па якім куды-н. падводзіцца электрычны ток. *Зварачны э.* ‖ *прым.* **электро́дны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРО́ЛІЗ, -у, *м.* (спец.). Хімічны працэс распаду рэчыва на састаўныя часткі пры праходжанні праз яго электрычнага току. ‖ *прым.* **электралі́зны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРО́МЕТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Прыбор для вымярэння электрычнага напружання, электрычнага патэнцыялу.

ЭЛЕКТРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Элементарная часціца з найменшым адмоўным электрычным зарадам. ‖ *прым.* **электро́нны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРО́НІКА, -і, *ДМ* -ніцы, *ж.* Навука аб узаемадзеянні электронаў з электрамагнітнымі палямі і аб метадах стварэння электрычных прыбораў і ўстройстваў.

ЭЛЕКТРОННА-... Першая частка складаных слоў са знач. электронны (у 2 знач.), напр. *электронна-акустычны, электроннааптычны, электронна-вылічальны, электроннавымяральны, электронна-лічыльны, электроннамікраскапічны, электронна-ядзерны.*

ЭЛЕКТРО́ННА-ВЫЛІЧА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да электронных сродкаў, прызначаных для вылічальных аперацый, пераўтварэння інфармацыі, для кіравання механізмамі, агрэгатамі і пад. *Электроннавылічальная машына.*

ЭЛЕКТРО́ННЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* электрон. **2.** Звязаны з выкарыстаннем уласцівасцей электронаў, заснаваны на іх уласцівасцях. *Электронная вылічальная машына (ЭВМ). Э. мікраскоп. Электронная лінза.*

ЭЛЕКТРЫЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *зак.* і *незак., каго-што.* **1.** Перадаць (перадаваць) якому-н. целу электрычны разрад. **2.** *перан.* Узбудзіць, давесці (узбуджаць, даводзіць) да пэўнага стану. ‖ *зак.* таксама **наэлектрызава́ць**, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *звар.* **наэлектрызава́цца**, -зу́юся, -зу́ешся, -зу́ецца; -зу́йся. ‖ *наз.* **электрыза́цыя**, -і, *ж.*

ЭЛЕ́КТРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Спецыяліст у галіне электрычнасці, электратэхнікі. **2.** Электратэхнік, электраманцёр. *Выклікаць электрыка.*

ЭЛЕКТРЫ́К, *нескл. прым.* Блакітна-сіні колер. *Касцюм колеру э.*

ЭЛЕКТРЫФІКАВА́ЦЬ, -кую, -ку́еш, -ку́е; -ку́й; -кава́ны; *зак.* і *незак.* Укараніць (укараняць) электраэнергію ў народную гаспадарку і быт. *Э. вёску.* ‖ *наз.* **электрыфіка́цыя**, -і, *ж.* ‖ *прым.* **электрыфікацы́йны**, -ая, -ае.

ЭЛЕКТРЫ́ЧКА, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (разм.). Электрычная чыгунка, а таксама поезд такой чыгункі. *Вячэрняя э.*

ЭЛЕКТРЫ́ЧНАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Сукупнасць з'яў, у якіх выяўляецца існаванне, рух, узаемадзеянне зараджаных часціц. *Вучэнне аб электрычнасці.* **2.** Энергія, што атрымліваецца ў выніку выкарыстання такіх з'яў. *Прымяненне электрычнасці ў тэхніцы.* **3.** Асвятленне, атрыманае на аснове гэтай энергіі. *Запаліць э.* ‖ *прым.* **электры́чны**, -ая, -ае. *Э. зарад. Э. ток. Электрычная лямпа.*

ЭЛЕМЕ́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Састаўная частка чаго-н., кампанент. *Культура складаецца з многіх элементаў.* **2.** Доля, некаторая частка ў складзе чаго-н. *Інтэрнацыянальныя элементы ў беларускай тэрміналогіі.* **3.** *мн.* Асновы, пачатак чаго-н. (кніжн.). *Элементы матэматыкі.* **4.** Пра чалавека, асобу як члена якой-н. сацыяльнай групы. *Прагрэсіўныя элементы грамадства.* **5.** Простае рэчыва, якое не раскладаецца на састаўныя часткі звычайнымі хімічнымі метадамі (спец.). *Перыядычная сістэма элементаў (Мендзялеева).* **6.** Хімічная крыніца электрычнага току. *Гальванічны э.* ‖ *прым.* **элеме́нтны**, -ая, -ае (да 1 і 6 знач.).

ЭЛЕМЕНТА́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да элементаў (у 6 знач.). *Э. састаў рэчыва.* **2.** Пачатковы, што адносіцца да асноў чаго-н. *Элементарная фізіка. Элементарныя веды.* **3.** *перан.* Нескладаны, прасцейшы, такі, які павінен быць вядомы кожнаму. *Элементарныя пытанні правапісу. Элементарныя правілы паводзін.* **4.** *перан.* Спрошчаны, павярхоўны, абмежаваны. *Э. прынцып работы рухавіка.* ‖ *наз.* **элемента́рнасць**, -і, *ж.* (да 3 і 4 знач.).

ЭЛЕЎТЭРАКО́К, -у, *м.* Хмызняковая расліна, якая валодае лекавымі ўласцівасцямі. ‖ *прым.* **элеўтэрако́кавы**, -ая, -ае.

ЭЛІКСІ́Р, -у, *м.* Моцны настой на спірце, кіслотах і пад., ужываецца ў медыцыне, касметыцы. *Рамонкавы э. Жыццёвы э.* (чарадзейны напітак, які імкнуліся атрымаць алхімікі для таго, каб захаваць маладосць; таксама перан.: пра тое, што бадзёрыць, дае тонус жыццю). ‖ *прым.* **эліксі́рны**, -ая, -ае.

Э́ЛІНГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (спец.). **1.** Памяшканне на беразе, дзе будуецца ці рамантуецца корпус судна. **2.** Памяшканне для дырыжабляў і аэрастатаў. **3.** Спецыяльнае памяшканне для спартыўных суднаў, вёслаў і інш. інвентара. ‖ *прым.* **э́лінгавы**, -ая, -ае.

Э́ЛІНЫ, -аў, *адз.* э́лін, -а, *м.* Назва старажытных грэкаў. ‖ *ж.* **э́лінка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **э́лінскі**, -ая, -ае.

Э́ЛІПС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У матэматыцы: замкнёная крывая, якая атрымліваецца перасячэннем канічнай паверхні плоскасцю. **2.** Тое, што і эліпсіс. ‖ *прым.* **эліпты́чны**, -ая, -ае. *Эліптычная арбіта.*

Э́ЛІПСІС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мовазнаўстве: рытарычная фігура, якая заключаецца ў пропуску якога-н. члена сказа, што лёгка падразумяваецца. ‖ *прым.* **эліпты́чны**, -ая, -ае.

ЭЛІ́ТА, -ы, *ДМ* -лі́це, *ж., зб.* **1.** Лепшыя расліны, насенне або жывёлы, якія па сваіх якасцях найбольш прыгодныя для далейшага развядзення. **2.** Лепшыя прадстаўнікі грамадства або якой-н. часткі. *Навуковая э.* ‖ *прым.* **эліт́ны**, -ая, -ае (да 1 знач.) *і* **эліта́рны**, -ая, -ае (да 2 знач.). *Элітнае насенне. Элітарная культура.*

ЭЛЬФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У германаскандынаўскай міфалогіі: дух прыроды, казачная істота, добразычлівая да людзей. *Жылі ў тым лесе эльфы і феі...*

ЭМА́ЛЕВЫ *гл.* эмаль.

ЭМАЛІРАВА́НЫ, -ая, -ае. Пакрыты эмаллю (у 1 знач.). *Э. посуд.*

ЭМАЛІРАВА́ЦЬ, -ру́ю, -ру́еш, -ру́е; -ру́й; -рава́ны; *незак., што.* Пакрываць эмаллю (у 1 знач.). ‖ *наз.* **эмалірава́нне**, -я, *н. і* **эмалiро́ўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *ж.* ‖ *прым.* **эмаліро́вачны**, -ая, -ае. *Эмаліровачныя работы.*

ЭМАЛІРО́ЎКА, -і, *ДМ* -роўцы, -і, *ж.* **1.** *гл.* эмаліраваць. **2.** Слой эмалі (у 1 знач.) на чым-н. *Няякасная э.*

ЭМАЛІРО́ЎШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Майстар, які займаецца эмаліроўкай чаго-н. ‖ *ж.* **эмаліро́ўшчыца**, -ы, *мн.* -ы, -чыц. ‖ *прым.* **эмаліро́ўшчыцкі**, -ая, -ае.

ЭМА́ЛЬ, -і, *мн.* -і, -ей, *ж.* **1.** Непразрыстая шклопадобная каляровая маса для пакрыцця металічных прадметаў. **2.** звычайна *зб.* Мастацкія вырабы, пакрытыя такой масай. *Грузінскія эмалі.* **3.** Рэчыва, што пакрывае знешнюю частку зуба (спец.). **4.** Лакафарбавы матэрыял у выглядзе суспензіі пігментаў (іншы раз з напаўняльнікамі) у лаку. ‖ *прым.* **эма́левы**, -ая, -ае (да 1 і 4 знач.).

ЭМАНСІПА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Вызваленне ад залежнасці, прыгнёту, няраўнапраўя. ‖ *прым.* **эмансіпацы́йны**, -ая, -ае.

ЭМАНСІПІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Правесці (праводзіць) эмансіпацыю.

ЭМАЦЫЯНА́ЛЬНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эмоцыя. **2.** Які выражае эмоцыі, насычаны, выкліканы імі. *Эмацыянальная размова.* **3.** Здольны жыва рэагаваць, які лёгка паддаецца эмоцыям. *Эмацыянальная асоба.* ‖ *наз.* **эмацыяна́льнасць**, -і, *ж.*

ЭМБА́РГА, *нескл., н.* (спец.). Дзяржаўная забарона ўвозу ці вывазу замежных тавараў, каштоўнасцей або затрыманне дзяржавай маёмасці (суднаў, узбраення), якая належыць замежнай дзяржаве. *Эканамічнае э.*

ЭМБЛЕ́МА, -ы, *мн.* -ы, -ле́м, *ж.* Умоўнае абазначэнне якога-н. паняцця. *Серп і молат — э. працы.* ‖ *прым.* **эмблематы́чны**, -ая, -ае.

ЭМБРЫЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па эмбрыялогіі.

ЭМБРЫЁН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Зародак жывёлы ці чалавека на пачатковых стадыях развіцця. ‖ *прым.* **эмбрыяна́льны**, -ая, -ае.

ЭМБРЫЯЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Раздзел біялогіі, які вывучае ўтварэнне і развіццё эмбрыёнаў. ‖ *прым.* **эмбрыялагі́чны**, -ая, -ае.

ЭМІГРА́НТ, -а, *М* -нце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які эмігрыраваў і знаходзіцца ў эміграцыі. ‖ *ж.* **эмігра́нтка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эмігра́нцкі**, -ая, -ае.

ЭМІГРА́ЦЫЯ, -і, *ж.* **1.** Добраахвотнае або вымушанае перасяленне са сваёй радзімы ў іншую краіну па палітычных, эканамічных і іншых матывах. **2.** Месца, час прабывання ў выніку такога перасялення. *Быць два гады ў эміграцыі.* **3.** *зб.* Эмігранты. ‖ *прым.* **эміграцы́йны**, -ая, -ае.

ЭМІГРЫРАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; *зак.* і *незак.* Перасяліцца (перасяляцца) са сваёй радзімы ў другую краіну.

ЭМІР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тытул правіцеля, князя ў некаторых мусульманскіх краінах Усходу і Афрыкі, а таксама асоба, якая мае гэты тытул. ‖ *прым.* **эмірскі**, -ая, -ае.

ЭМІРАТ, -а, *М* -раце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Дзяржава, якая ўзначальваецца эмірам, кіруецца Саветам эміраў.

ЭМІСАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Асоба, якую пасылаюць з палітычным даручэннем у другую краіну. ‖ *прым.* **эмісарскі**, -ая, -ае.

ЭМІСІЯ[1], -і, *ж.* (спец.). Выпуск каштоўных папер, папяровых грошай. ‖ *прым.* **эмісійны**, -ая, -ае. *Э. банк.*

ЭМІСІЯ[2], -і, *ж.* (спец.). Выпраменьванне, выдзяленне якім-н. целам электронаў, іонаў, пазітронаў і пад. пад уздзеяннем награвання, асвятлення і інш. *Электронная э.*

ЭМОЦЫЯ, -і, *мн.* -і, -цый, *ж.* (кніжн.). Душэўнае перажыванне, пачуццё. *Э. радасці.* ‖ *прым.* **эмацыянальны**, -ая, -ае. *Эмацыянальнае ўздзеянне.*

ЭМПІРЫЗМ, -у, *м.* **1.** Філасофскі напрамак, які прызнае пачуццёвае ўспрыманне і вопыт адзінай крыніцай пазнання і недаацэньвае значэнне паняццяў, тэарэтычных абагульненняў пры вывучэнні асобных фактаў, з'яў. **2.** Даследчы метад, заснаваны на апісанні фактаў, без далейшых заключэнняў і тэарэтычных абагульненняў (кніжн.). ‖ *прым.* **эмпірычны**, -ая, -ае.

ЭМПІРЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* **1.** Паслядоўнік эмпірызму (у 1 знач.). **2.** Вучоны, які будуе свае даследаванні на эмпірызме (у 2 знач.; кніжн.).

ЭМПІРЫЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эмпірызм і эмпірыя. **2.** Прасякнуты эмпірызмам (у 2 знач.). *Э. вывад.* ‖ *наз.* **эмпірычнасць**, -і, *ж.*

ЭМПІРЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). **1.** Чалавечы вопыт увогуле, успрыманне ўсяго знешняга органамі пачуццяў. **2.** Назіранне ў натуральных умовах у адрозненне ад эксперыменту. ‖ *прым.* **эмпірычны**, -ая, -ае.

ЭМПІРЫЯКРЫТЫЦЫЗМ, -у, *м.* Суб'ектыўна-ідэалістычны напрамак у філасофіі і метадалогіі навукі канца 19 — пачатку 20 стст., які адмаўляе аб'ектыўнае існаванне матэрыяльнага свету і разглядае яго як з'яву свядомасці і спалучэнне адчуванняў індывіда.

ЭМУ, *нескл.*, *м.* Вялікая птушка атрада казуараў, падобная да страуса.

ЭМУЛЬСІЯ, -і, *ж.* (спец.). **1.** Вадкасць з узважанымі ў ёй часціцамі іншай вадкасці. **2.** Святлоадчувальны слой на фотапласцінках, фота- і кінаплёнцы. ‖ *прым.* **эмульсійны**, -ая, -ае.

ЭМФАЗА, -ы, *ж.* (спец.). **1.** У літаратуры: узмацненне эмацыянальнай выразнасці мовы, якое дасягаецца зменай інтанацыі і выкарыстаннем парадку слоў і розных рытарычных фігур. **2.** У лінгвістыцы: спосаб артыкуляцыі, які стварае напружанасць у гучанні некаторых зычных гукаў. ‖ *прым.* **эмфатычны**, -ая, -ае. *Э. націск.*

ЭМФІЗЕМА, -ы, *ж.* (спец.). Хваробатворнае скапленне паветра ў якіх-н. органах, тканках. *Э. лёгкіх. Тканкавая э.* ‖ *прым.* **эмфізематозны**, -ая, -ае.

ЭНДАКРЫНАЛОГІЯ, -і, *ж.* Навука аб залозах унутранай сакрэцыі і захворваннях, звязаных з парушэннем іх функцый. ‖ *прым.* **эндакрыналагічны**, -ая, -ае.

ЭНДАКРЫННЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да залоз унутранай сакрэцыі. *Эндакрынныя залозы.*

ЭНДАКРЫНОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па эндакрыналогіі.

ЭНДАСКАПІЯ, -і, *ж.* (спец.). Медыцынскае абследаванне пры дапамозе эндаскопа. *Э. лёгкіх.* ‖ *прым.* **эндаскапічны**, -ая, -ае. *Э. агляд.*

ЭНДАСКОП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Прыбор для візуальнага ўнутранага абследавання органаў чалавека (страўніка, стрававода і інш.). ‖ *прым.* **эндаскопны**, -ая, -ае.

ЭНДШПІЛЬ, -ю, *м.* (спец.). Заключная стадыя ў шахматнай, шашачнай партыі.

ЭНЕРГА... Першая частка складаных слоў са знач.: 1) які мае адносіны да энергетыкі, напр. *энергабаза, энергагігант, энергаўзброенасць;* 2) які мае адносіны да энергіі (у 1 знач.), напр. *энергаёмістасць, энергаёмісты, энергазабеспячэнне, энерганосьбіт, энергасілкаванне.*

ЭНЕРГАНОСЬБІТЫ, -аў, *адз.* энерганосьбіт, -а, *М* -біце, *м.* Карысныя выкапні і прадукты іх перапрацоўкі як крыніцы энергіі (вугаль, газ, нафта, нафтапрадукты).

ЭНЕРГЕТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па энергетыцы.

ЭНЕРГЕТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Навука аб заканамернасцях працэсаў і з'яў, прама або ўскосна звязаных з атрыманнем, пераўтварэннем, перадачай, размеркаваннем і выкарыстаннем розных відаў энергіі (у 1 знач.). *Ядзерная э.* **2.** Галіна эканомікі, якая ўключае выпрацоўку, пераўтварэнне, перадачу і выкарыстанне розных відаў энергіі (у 1 знач.). *Атамная э.* ‖ *прым.* **энергетычны**, -ая, -ае. *Энергетычныя рэсурсы.*

ЭНЕРГІЧНЫ, -ая, -ае. Рашучы, настойлівы, актыўны, поўны энергіі (у 2 знач.). *Э. кіраўнік. Энергічна* (прысл.) *дзейнічаць.* ‖ *наз.* **энергічнасць**, -і, *ж.*

ЭНЕРГІЯ, -і, *ж.* **1.** Адна з асноўных уласцівасцей матэрыі — мера яе руху, а таксама здольнасць выконваць работу. *Э. вады. Ядзерная э. Эканомія энергіі.* **2.** Рашучасць і настойлівасць у рабоце, дзеяннях. *Працаваць з энергіяй.* ‖ *прым.* **энергетычны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭНСКІ, -ая, -ае. Ужыв. замест назвы, якая па пэўных прычынах павінна застацца невядомай [ад назвы лацінскай літары N]. *Энская дывізія. Э. завод.*

ЭНТАМАЛОГІЯ, -і, *ж.* Раздзел заалогіі, які вывучае насякомых. ‖ *прым.* **энтамалагічны**, -ая, -ае.

ЭНТАМОЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па энтамалогіі.

ЭНТУЗІЯЗМ, -у, *м.* Душэўны ўздым, высокая ступень захаплення, натхнення. *Малады э.*

ЭНТУЗІЯСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Чалавек, які адданы справе, ідэі, дзейнічае з энтузіязмам. ‖ *ж.* **энтузіястка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Усебаковая адукаванасць, глыбокая дасведчанасць у розных галінах ведаў. ‖ *прым.* **энцыклапедычны**, -ая, -ае. *Энцыклапедычныя веды.*

ЭНЦЫКЛАПЕДЫСТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.* Усебакова адукаваны, дасведчаны чалавек (кніжн.). **2.** Прадстаўнік групы перадавых мысліцеляў у Францыі, аб'яднаных вакол «Энцыклапедыі», якую выдавалі ў канцы 18 ст. Дзідро і Д'Аламбер. ‖ *ж.* **энцыклапедыстка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **энцыклапедысцкі**, -ая, -ае.

ЭНЦЫКЛАПЕДЫЯ, -і, *мн.* -і, -дый, *ж.* **1.** Навуковае даведачнае выданне па ўсіх ці асобных галінах ведаў у выглядзе слоўніка. *Музычная э. Дзіцячая э.* **2.** Прыведзены ў сістэму агляд розных раздзелаў, галін якой-н. навукі, уводзіны ў курс якой-н. навукі (кніжн.). *Э. навук.* ◊ **Хадзячая энцыклапедыя** (жарт.) — пра адукаванага чалавека, які валодае самымі рознымі ведамі. ‖ *прым.* **энцыклапедычны**, -ая, -ае. *Э. слоўнік.*

ЭНЦЭФАЛІТ, -у, *М* -літе, *м.* Запаленне галаўнога мозга. ‖ *прым.* **энцэфалітны**, -ая, -ае.

ЭПАЛЕТЫ, -аў, *адз.* -лет, *М* -леце, *м.* У царскай арміі і некаторых замежных арміях: парадныя пагоны афіцэраў, генералаў і адміралаў, упрыгожаныя махрамі, пазументамі. ‖ *прым.* **эпалетны**, -ая, -ае.

ЭПАПЕЯ, -і, *мн.* -і, -пей, *ж.* **1.** Вялікі твор эпічнага жанру, у якім апісваюцца значныя гістарычныя падзеі. *Э. Івана Мележа «Людзі на балоце».* **2.** *перан.* Буйная, значная падзея, якая ахоплівае цэлы гістарычны перыяд. *Э. Вялікай Айчыннай вайны.* ‖ *прым.* **эпапейны**, -ая, -ае.

ЭПАС, -у, *м.* **1.** Апавядальны род літаратуры (у адрозненне ад драмы і лірыкі) (спец.). **2.** Творы народнай творчасці — гераічныя сказанні, песні, паданні. *Былінны э.* ‖ *прым.* **эпічны**, -ая, -ае. *Э. жанр.*

ЭПАХАЛЬНЫ, -ая, -ае (кніжн.). Які вызначае эпоху; важны, значны. *Эпахальныя творы мастацкай літаратуры.* ‖ *наз.* **эпахальнасць**, -і, *ж.*

ЭПІГОН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Паслядоўнік якога-н. навуковага, палітычнага, мастацкага напрамку, пазбаўлены творчай арыгінальнасці, які механічна паўтарае ідэі і метады сваіх папярэднікаў. ‖ *прым.* **эпігонскі**, -ая, -ае.

ЭПІГОНСТВА, -а, *н.* (кніжн.). Пераймальная, пазбаўленая творчай арыгінальнасці дзейнасць у якой-н. інтэлектуальнай сферы. ‖ *прым.* **эпігонскі**, -ая, -ае.

ЭПІГРАМА, -ы, *мн.* -ы, -рам, *ж.* Кароткі сатырычны верш, які востра высмейвае якую-н. пэўную асобу. *Эпіграмы Кандрата Крапівы.* ‖ *прым.* **эпіграматычны**, -ая, -ае (спец.).

ЭПІГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Выслоўе (або кароткая цытата), што змяшчаецца перад творам або перад асобным яго раздзелам, у якім аўтар раскрывае сваю задуму, ідэю твора ці яго часткі. ‖ *прым.* **эпіграфічны**, -ая, -ае.

ЭПІГРАФІКА, -і, *ДМ* -фіцы, *ж.* Дапаможная гістарычная дысцыпліна, якая займаецца вывучэннем старажытных надпісаў на каменных плітах, скалах, на металічных, гліняных прадметах і іншых вырабах. ‖ *прым.* **эпіграфічны**, -ая, -ае.

ЭПІДЭМІЁЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Урач, спецыяліст па эпідэміялогіі.

ЭПІДЭМІЯ, -і, *ж.* Шырокае распаўсюджанне якой-н. заразнай хваробы. *Э. халеры.* ‖ *прым.* **эпідэмічны**, -ая, -ае.

ЭПІДЭМІЯЛОГІЯ, -і, *ж.* Галіна медыцыны, якая вывучае прычыны ўзнікнення і распаўсюджання эпідэмій, распрацоўвае меры

барацьбы з імі. ‖ *прым.* **эпідэміялагічны,** -ая, -ае.

ЭПІЗАДЫЧНЫ, -ая, -ае. Выпадковы, які з'яўляецца эпізодам (у 1 і 2 знач.), які бывае не пастаянна. *Эпізадычная дапамога. Э. кантроль. Э. выпадак. Прыязджаць эпізадычна* (прысл.). ‖ *наз.* **эпізадычнасць,** -і, *ж.*

ЭПІЗАО́ТЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Шырокае распаўсюджанне якой-н. заразнай хваробы сярод жывёл. *Э. яшчура.* ‖ *прым.* **эпізаатычны,** -ая, -ае.

ЭПІЗО́Д, -у, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асобнае здарэнне, выпадак. *Э. з турысцкіх успамінаў.* **2.** Нязначны, дробны выпадак. *Гэта ўсяго адзін э. з жыцця паляўнічага.* **3.** Частка мастацкага твора, якая мае пэўную самастойнасць і закончанасць. *Э. са спектакля.* ‖ *прым.* **эпізо́дны,** -ая, -ае.

Э́ПІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Аўтар эпічных твораў.

Э́ПІКА, -і, *ДМ* э́піцы, *ж.* Сукупнасць эпічных твораў.

ЭПІКУРЭ́ЕЦ, -рэ́йца, *мн.* -рэ́йцы, -рэ́йцаў, *м.* **1.** Паслядоўнік эпікурэізму. **2.** Чалавек, які любіць камфорт і вышэй за ўсё ставіць асабістае задавальненне і пачуццёвую асалоду.

ЭПІКУРЭІ́ЗМ, -у, *м.* **1.** У старажытнагрэчаскай і рымскай філасофіі, а пазней у Францыі 17 ст.: вучэнне, згодна з якім асновай шчасця чалавека з'яўляецца задавальненне жыццёвых патрэб, разумная асалода і пакой [па імю грэчаскага філосафа-матэрыяліста Эпікура]. **2.** Светапогляд, які ўзнік на глебе гэтага вучэння і бачыць сэнс жыцця ў асабістым задавальненні і камфорце (кніжн.). ‖ *прым.* **эпікурэ́йскі,** -ая, -ае.

ЭПІКУРЭ́ЙСТВА, -а, *н.* (кніжн.). Схільнасць да камфорту, імкненне да задавальнення жыццёвых патрэб. ‖ *прым.* **эпікурэ́йскі,** -ая, -ае.

ЭПІЛЕ́ПСІЯ, -і, *ж.* Хранічнае захворванне галаўнога мозга чалавека, якое характарызуецца сутаргавымі прыступамі і стратай прытомнасці; падучая хвароба. ‖ *прым.* **эпілептычны,** -ая, -ае.

ЭПІЛЕ́ПТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Чалавек, хворы на эпілепсію. ‖ *ж.* **эпілептычка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак (разм.).

ЭПІЛО́Г, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Заключная частка мастацкага твора. *Э. рамана. Э. оперы.* ‖ *прым.* **эпіло́гавы,** -ая, -ае.

ЭПІ́СТАЛА, -ы, *мн.* -ы, -тал, *ж.* Жанр літаратуры 18 — пачатку 19 ст. ў выглядзе паслання ў форме пісьма.

ЭПІСТАЛЯ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Пра літаратурны твор, напісаны ў форме пісем. *Э. раман.* **2.** Які з'яўляецца сукупнасцю чыіх-н. пісем. *Эпісталярная спадчына Янкі Купалы.*

ЭПІТАЛА́МА, -ы, *мн.* -ы, -ла́м, *ж.* **1.** У старажытных грэкаў і рымлян: віншавальная песня маладым. **2.** Верш-віншаванне ў гонар тых, хто бярэ шлюб. ‖ *прым.* **эпітала́мны,** -ая, -ае.

ЭПІТА́ФІЯ, -і, *мн.* -і, -фій, *ж.* (кніжн.). **1.** Верш, напісаны ў сувязі з чыёй-н. смерцю. *Э. на смерць палкаводца.* **2.** Надмагільны надпіс. *Э. на магільнай пліце.*

ЭПІТЭ́ЛІЙ, -я, *м.* (спец.). Тканка, якая высцілае паверхню і поласць цела, пакрывае слізістыя абалонкі, а таксама ўнутраная абалонка ў поласцях некаторых раслін. ‖ *прым.* **эпітэліяльны,** -ая, -ае.

ЭПІ́ТЭТ, -а, *М* -тэце, *мн.* -ы, -аў, *м.* У паэтыцы: азначэнне, якое выражае эмацыянальную ацэнку або дае вобразную характарыстыку прадмету, з'яве.

ЭПІЦЭ́НТР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). **1.** Вобласць на паверхні зямлі, размешчаная над ачагом землетрасення, выбуху. *Э. ядзернага выбуху.* **2.** *перан.* Месца, дзе што-н. праяўляецца з найбольшай сілай (кніжн.). *У эпіцэнтры падзей.* ‖ *прым.* **эпіцэнтрычны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭПІ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эпас. **2.** *перан.* Поўны велічы і гераізму (кніжн.). *Эпічныя падзеі народнай гісторыі.* **3.** Велічна-спакойны, бясстрасны. *Эпічная манера выкладання.* ‖ *наз.* **эпічнасць,** -і, *ж.* (да 3 знач.).

ЭПО́ХА, -і, *ДМ* эпо́се, *мн.* -і, эпо́х, *ж.* Вялікі прамежак часу, які выдзяляецца па якіх-н. характэрных падзеях, з'явах. *Геалагічныя эпохі. Э. феадалізму. Савецкая э.*

Э́РА, -ы, *мн.* э́ры, эр, *ж.* **1.** Сістэма летазлічэння, якая вядзе свой пачатак ад пэўнага моманту. *Хрысціянская або новая, наша э. пачынаецца са дня міфічнага нараджэння Ісуса Хрыста.* **2.** Вялікі гістарычны перыяд, які карэнным чынам адрозніваецца ад папярэдняга. *Э. касманаўтыкі.* **3.** Самы вялікі храналагічны падзел, значны этап у геалагічнай гісторыі Зямлі (спец.). *Палеазойская э. Мезазойская э. Кайназойская э.*

ЭРАЗІ́ЙНЫ *гл.* эрозія.

ЭРАТАМА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Чалавек, які пакутуе ад эратаманіі, схільны да эратаманіі. ‖ *ж.* **эратама́нка,** -і, *мн.* -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак.

ЭРАТАМА́НІЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Павышаная хваравітая сексуальнасць, палавая ўзбудлівасць.

ЭРАТЫ́ЗМ, -у, *м.* (кніжн.). Празмерная пачуццёвасць, павышаны інтарэс да палавога жыцця; праяўленне цягі да палавых пытанняў. ‖ *прым.* **эраты́чны,** -ая, -ае.

ЭРАТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** *гл.* эратызм *і* эротыка. **2.** Прасякнуты эратызмам. ‖ *наз.* **эраты́чнасць,** -і, *ж.*

ЭРГ, -а, *мн.* э́ргі, -аў, *м.* (спец.). Адзінка работы (энергіі), роўная рабоце, выкананай сілай у адну дыну на шляху ў адзін сантыметр.

ЭРДЭЛЬТЭР'Е́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Парода сабак — вялікі службовы тэр'ер з густой шорсткай поўсцю на мордзе, якая расце ў выглядзе барады і вусоў. *Парода эрдэльтэр'ераў.*

ЭРЗА́Ц, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Непаўнацэнны заменнік чаго-н., сурагат. *Э. ікры. Э. скуры.*

Э́РКЕР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і ліхтар (у 2 знач.). ‖ *прым.* **э́ркерны,** -ая, -ае.

ЭРО́ЗІЯ, -і, *ж.* Поўнае або частковае разбурэнне паверхні чаго-н. *Э. глебы.* ‖ *прым.* **эразі́йны,** -ая, -ае. *Эразійныя працэсы.*

ЭРО́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (кніжн.). Павышаная пачуццёвасць, звернутая да палавога жыцця, да адлюстравання яго; праяўленне палавой цягі. ‖ *прым.* **эраты́чны,** -ая, -ае.

ЭРУДЗІ́РАВАНЫ, -ая, -ае. Дасведчаны, які валодае эрудыцыяй. *Э. чалавек.* ‖ *наз.* **эрудзі́раванасць,** -і, *ж.*

ЭРУДЫ́Т, -а, *М* -ды́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто мае вялікую эрудыцыю. ‖ *ж.* **эруды́тка,** -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.).

ЭРУДЫ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Начытанасць, глыбокія і ўсебаковыя веды ў якой-н. галіне навукі. *Чалавек з вялікай эрудыцыяй.*

ЭРЫТРАЦЫ́ТЫ, -аў, *адз.* -цы́т, -а, *М* -цы́це, *м.* Састаўная частка крыві — чырвоныя крывяныя цельцы, якія ўтрымліваюць гемаглабін. ‖ *прым.* **эрытрацы́тны,** -ая, -ае *і* **эрытрацыта́рны,** -ая, -ае.

ЭСЕ́НЦЫЯ, -і, *ж.* Канцэнтраваны раствор або моцны настой якога-н. лятучага рэчыва, які ўжываецца ў харчовай, фармацэўтычнай і парфумернай прамысловасці. *Воцатная э.*

ЭСКА́ДРА, -ы, *мн.* -ы, -др *і* -драў, *ж.* Буйное злучэнне ваенных караблёў ці самалётаў. ‖ *прым.* **эска́драны,** -ая, -ае. *Э. мінаносец.*

ЭСКАДРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падраздзяленне ў кавалерыі, якое адпавядае пяхотнай роце. ‖ *прым.* **эскадро́нны,** -ая, -ае.

ЭСКАДРЫ́ЛЛЯ, -і, *мн.* -і, -яў, *ж.* Падраздзяленне ў ваенна-паветраным флоце, якое ўваходзіць у састаў авіяцыйнага палка і складаецца з некалькіх звёнаў (атрадаў). ‖ *прым.* **эскадры́льны,** -ая, -ае.

ЭСКАЛА́ТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Лесвіца з рухомымі прыступкамі для пад'ёму і спуску людзей, напр. у метро. ‖ *прым.* **эскала́тарны,** -ая, -ае.

ЭСКАЛА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Рост, павелічэнне, узмацненне чаго-н. *Э. цэн. Э. ваенных дзеянняў.*

ЭСКАЛО́П, -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* Падсмажаныя порцыі нятлустай свініны, бараніны, цяляціны прадаўгаватай формы. ‖ *прым.* **эскало́пны,** -ая, -ае.

ЭСКА́РП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Супрацьтанкавая перашкода ў выглядзе спадзістай сценкі на схілах мясцовасці, звернутая ў бок праціўніка. ‖ *прым.* **эска́рпавы,** -ая, -ае *і* **эска́рпны,** -ая, -ае.

ЭСКАРПАВА́ЦЬ, -пу́ю, -пу́еш, -пу́е; -пу́й; -па́ваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Зрабіць (рабіць) эскарпы. *Э. мясцовасць.*

ЭСКАРТАВА́ЦЬ, -ту́ю, -ту́еш, -ту́е; -ту́й; -та́ваны; *зак.* і *незак., каго-што* (кніжн.). Суправадзіць (-джаць) эскортам. *Э. караван судоў.* ‖ *наз.* **эскартава́нне,** -я, *н.*

ЭСКІ́З, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Папярэдні накід да карціны, малюнка ці іх асобных частак. *Продаж эскізаў. Накідаць э. Эскізы тэатральных касцюмаў* (малюнак, па якому будуць ствараццa касцюмы). ‖ *прым.* **эскі́зны,** -ая, -ае. *Э. праект будынка.*

ЭСКІ́ЗНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эскіз. **2.** *перан.* Папярэдні, неканчатковы, зроблены ў агульных рысах. *Паказаць падзеі эскізна* (прысл.). ‖ *наз.* **эскі́знасць,** -і, *ж.*

ЭСКІМО́, *нескл., н.* Род марожанага ў шакаладзе. *Порцыя э.*

ЭСКІМО́СЫ, -аў, *адз.* -мо́с, -а, *м.* Група народаў, якія жывуць на палярным узбярэжжы Паўночнай Амерыкі, у Грэнландыі, а таксама на паўночна-ўсходнім краі Азіі. ‖ *ж.* **эскімо́ска,** -і, *ДМ* -мо́сцы, *мн.* -і, -сак. ‖ *прым.* **эскімо́скі,** -ая, -ае.

ЭСКО́РТ, -у, *М* -рце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Ваенны канвой, ахова, якая суправаджае каго-, што-н. *Ваенны э.* ‖ *прым.* **эско́ртны,** -ая, -ае.

ЭСКУ́ДА, *нескл., м.* Грашовая адзінка Партугаліі і некаторых іншых краін.

ЭСКУЛА́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст. жарт.). Урач, доктар [ад імя бога лячэння ў старажытнарымскай міфалогіі]. *Уезны э.* ‖ *прым.* **эскула́пскі,** -ая, -ае.

ЭСМІНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* Скарачэнне: эскадраны мінаносец.

ЭСПАДРО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартыўная шабля, якая прымяняецца ў фехтаванні. ‖ *прым.* **эспадро́нны**, -ая, -ае.

ЭСПАНЬЁЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Кароткая і вузкая клінападобная бародка.

ЭСПЕРА́НТА, *нескл., н.* Штучная міжнародная мова, створаная на аснове граматычных і лексічных элементаў заходнееўрапейскіх моў. *Пісаць на э.*

ЭСПЕРАНТЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, хто карыстаецца мовай эсперанта. ‖ *ж.* **эсперанты́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эсперанты́сцкі**, -ая, -ае.

ЭСПЛАНА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -на́д (спец.). **1.** Шырокая вуліца з алеямі пасярэдзіне. **2.** Пустое, незабудаванае месца паміж сценамі крэпасці (уст.). **3.** Плошча перад вялікім будынкам.

ЭСТАКА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ка́д, *ж.* **1.** Збудаванне ў выглядзе моста для падняцця шляхоў зносін над паверхняй зямлі, над вадой у месцы іх перасячэння, якое дазваляе праезд або праход пад ім, а таксама збудаванне ўвогуле для падняцця дарогі на некаторую вышыню. **2.** Падводная загарода з паляў (спец.). ‖ *прым.* **эстака́дны**, -ая, -ае. *Э. праезд.*

ЭСТА́МП, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Карціна — адбітак якога-н. відарыса, здымак з гравюры. ‖ *прым.* **эста́мпны**, -ая, -ае.

ЭСТАФЕ́ТА, -ы, *ДМ* -фе́це, *мн.* -ы, -фе́т, *ж.* **1.** Пошта, адпраўленая конным пасланцом (уст.). *Адправіць эстафетай.* **2.** Спаборніцтва спартыўных каманд на скорасць (па бегу, плаванню і пад.), у якім адзін удзельнік на вызначаным участку змяняецца другім, перадаючы яму ўмоўны прадмет. **3.** Прадмет (палачка, пакет і пад.), які перадаецца на такім спаборніцтве. *Лыжная э.* ‖ *прым.* **эстафе́тны**, -ая, -ае (да 2 і 3 знач.).

ЭСТО́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ угра-фінскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Эстоніі. ‖ *ж.* **эсто́нка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **эсто́нскі**, -ая, -ае.

ЭСТРА́ДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, -ра́д, *ж.* **1.** Падмосткі для канцэртных выступленняў артыстаў. *Выйсці на эстраду.* **2.** Музычнае ці драматычнае мастацтва — выкананне невялікіх твораў на сцэне, эстрадзе. *Музыка для эстрады.* ‖ *прым.* **эстра́дны**, -ая, -ае.

ЭСТРА́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Артыст эстрады (у 2 знач.). ‖ *ж.* **эстра́дніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЭСТЭ́Т, -а, *М* -тэ́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Прыхільнік эстэтызму (у 1 знач.). **2.** Паклоннік усяго прыгожага. ‖ *ж.* **эстэ́тка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **эстэ́цкі**, -ая, -ае.

ЭСТЭТЫ́ЗМ, -у, *м.* **1.** У мастацтве: празмернае захапленне знешнімі эфектнымі формамі на шкоду ідэйнаму зместу твора. **2.** Схільнасць да прыгожага, да эстэтычных форм. *Вытанчаны э.*

ЭСТЭ́ТЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па эстэтыцы.

ЭСТЭ́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Філасофскае вучэнне пра сутнасць і формы прыгожага ў мастацкай творчасці, у прыродзе і ў жыцці, пра мастацтва як асобы від грамадскай ідэалогіі. *Курс эстэтыкі.* **2.** Сістэма чыіх-н. поглядаў на мастацтва. *Э. М.Чарнышэўскага.* **3.** Прыгажосць, мастацкасць у афармленні, арганізацыі чаго-н. *Э. сталіцы.* ‖ *прым.* **эстэты́чны**, -ая, -ае. *Эстэтычныя тэорыі.*

ЭСТЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эстэтыка. **2.** Прыгожы, звязаны з успрыманнем прыгожага ў жыцці і ў мастацтве. *Эстэтычнае задавальненне. Э. густ.* ‖ *наз.* **эстэты́чнасць**, -і, *ж.*

ЭСТЭ́ЦТВА, -а, *н.* (кніжн.). Паводзіны і спосаб дзеянняў эстэта (у 1 знач.), захапленне эстэтызмам (у 1 знач.).

ЭСЭ́, *нескл., н.* (кніжн.). Празаічны нарыс невялікага аб'ёму і вольнай кампазіцыі на прыватную тэму, якая трактуецца суб'ектыўна і няпоўна. *Філасофскае э.* ‖ *прым.* **эсэі́стычны**, -ая, -ае.

ЭСЭІ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* (кніжн.). Той, хто піша эсэ. ‖ *ж.* **эсэі́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так.

ЭСЭ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Тое, што і сацыяліст-рэвалюцыянер (скарачэнне). ‖ *ж.* **эсэ́рка**, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак. ‖ *прым.* **эсэ́раўскі**, -ая, -ае.

ЭСЭ́САВЕЦ, -саўца, *мн.* -саўцы, -саўцаў, *м.* У фашысцкай Германіі: ваеннаслужачы нямецкіх фашысцкіх ахоўных атрадаў ці спецыяльных часцей СС. ‖ *ж.* **эсэ́саўка**, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, эсэ́савак. ‖ *прым.* **эсэ́саўскі**, -ая, -ае.

ЭТАЖЭ́РКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* **1.** Прадмет мэблі ў выглядзе некалькіх паліц, размешчаных адна над адной на стойках. **2.** *перан.* Невялікі самалёт простай канструкцыі з дзвюма плоскасцямі, размешчанымі адна над другой (разм.). *Лятаць на этажэрцы.* ‖ *прым.* **этажэ́рачны**, -ая, -ае (да 1 знач.).

ЭТАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука аб паводзінах жывёл у натуральных умовах. ‖ *прым.* **этала́гічны**, -ая, -ае.

ЭТАЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Дакладны ўзор устаноўленай адзінкі вымярэння, сама такая дакладная мера. **2.** *перан.* Узор, стандарт для параўнання з чым-н. (кніжн.). *Быць эталонам для каго-н.* ‖ *прым.* **этало́нны**, -ая, -ае.

ЭТА́П, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Асобны момант, стадыя якога-н. працэсу. *Новы э. развіцця. Новы э. будаўніцтва горада.* **2.** Пункт на шляху руху войск, дзе ваеннаслужачыя забяспечваюцца харчамі, фуражом, начлегам. **3.** Пункт для начлегу на шляху партый арыштантаў, а таксама шлях іх руху да месца ссылкі і сама група, партыя арыштантаў. **4.** Асобная частка шляху, а таксама (спец.) пэўны адрэзак дыстанцыі ў спартыўных спаборніцтвах. *Этапы велагонкі.* ◊ **Па этапу** або **этапам** — пад канвоем (пра спосаб перасылкі арыштантаў). **Пройдзены этап** — пра тое, што зроблена, засталося ззаду. ‖ *прым.* **эта́пны**, -ая, -ае.

ЭТНА... Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да народа, напр. *этнагеаграфія, этнадэмаграфія, этнакультуразнаўчы, этналінгвістыка, этнамоўны, этнамузыказнаўства, этнапсіхалогія, этнасацыялогія.*

ЭТНАГЕАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* Навуковая дысцыпліна, што знаходзіцца на стыку этнаграфіі з геаграфіяй і вывучае размяшчэнне этнічных супольнасцей, асаблівасці іх рассялення і тэрытарыяльных узаемаадносін у цеснай залежнасці ад сацыяльна-эканамічных, палітычных, прыродных і іншых фактараў. ‖ *прым.* **этнагеаграфі́чны**, -ая, -ае.

ЭТНАГЕНЕ́З, -у, *м.* (спец.). Паходжанне народаў. *Э. славян.* ‖ *прым.* **этнагенеты́чны**, -ая, -ае.

ЭТНАГРА́ФІЯ, -і, *ж.* **1.** Навука, якая вывучае матэрыяльную і духоўную культуру народаў. **2.** Асаблівасці быту, нораваў, культуры, звычаяў якога-н. народа, народнасці, мясцовасці і пад. *Э. палескага краю.* ‖ *прым.* **этнаграфі́чны**, -ая, -ае.

ЭТНАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* Навука, якая даследуе народы, іх паходжанне (этнагенез), рассяленні, побыт і культуру; этнаграфія (у 1 знач.). ‖ *прым.* **этналагі́чны**, -ая, -ае.

ЭТНАНІ́МІКА, -і, *ДМ* -міцы, *ж.* Раздзел анамастыкі, які вывучае назвы нацый, народаў, народнасцей, плямёнаў і г.д. ‖ *прым.* **этнані́мічны**, -ая, -ае.

Э́ТНАС, -у, *м.* (спец.). Від устойлівай сацыяльнай групоўкі людзей, што ўзнік гістарычна (племя, народнасць, нацыя).

ЭТНІ́ЧНЫ, -ая, -ае. Які мае адносіны да якога-н. народа. *Э. склад насельніцтва.* ○ **Этні́чная супольнасць** — устойлівая сацыяльная група людзей (племя, народнасць, нацыя), якая ўзнікла гістарычна.

ЭТНО́ГРАФ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па этнаграфіі.

ЭТНО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па этналогіі.

ЭТО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па эталогіі.

ЭТРУ́СКІ, -аў, *адз.* этру́ск, -а, *м.* Старажытныя плямёны, якія насялялі ў 1-м тысячагоддзі да н. э. паўночны захад Апенінскага паўвострава. ‖ *прым.* **этру́скі**, -ая, -ае. *Этруская мова.*

Э́ТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* **1.** Філасофскае вучэнне аб маралі, яе развіцці, прынцыпах, нормах і ролі ў грамадстве. **2.** Сукупнасць норм паводзін, мараль якой-н. грамадскай групы. *Навуковая э. Урачэбная э.* ‖ *прым.* **эты́чны**, -ая, -ае.

ЭТЫКЕ́Т, -у, *М* -ке́це, *м.* Устаноўлены парадак паводзін, формы абыходжання ў якім-н. асяроддзі, грамадстве. *Дыпламатычны э.* ‖ *прым.* **этыке́тны**, -ая, -ае.

ЭТЫКЕ́ТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* Ярлык на чым-н. з фабрычным, гандлёвым кляймом, подпісам і пад. *Э. на бутэльцы.* ‖ *прым.* **этыке́тачны**, -ая, -ае.

ЭТЫ́Л, -у, *м.* Група з атамаў вугляроду і вадароду, якая ўваходзіць у састаў многіх арганічных злучэнняў. ‖ *прым.* **эты́лавы**, -ая, -ае. *Э. спірт.*

ЭТЫЛЕ́Н, -у, *м.* Бясколерны газ, які складаецца з вугляроду і вадароду і выкарыстоўваецца для атрымання поліэтылену, этылавага спірту і інш. ‖ *прым.* **этыле́навы**, -ая, -ае.

ЭТЫМАЛАГІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -зава́ны; *незак., што* і *без дап.* (спец.). Займацца этымалагізацыяй. ‖ *наз.* **этымалагізава́нне**, -я, *н.*

ЭТЫМАЛАГІЗА́ЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Устанаўленне этымалогіі якога-н. слова.

ЭТЫМАЛО́ГІЯ, -і, *ж.* **1.** Раздзел мовазнаўства, які вывучае паходжанне і родасныя сувязі слоў. **2.** Паходжанне таго або іншага слова ці выразу. ○ **Народная этымалогія** (спец.) — пераробка запазычанага слова па ўзору блізкага па гучанню слова роднай мовы. ‖ *прым.* **этымалагі́чны**, -ая, -ае. *Э. слоўнік.*

ЭТЫМО́ЛАГ, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяліст па этымалогіі (у 1 знач.).

ЭТЫМО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У мовазнаўстве: зыходныя формы і значэнні зыходнага слова або наогул моўнай адзінкі, што ўзнаўляецца і ад якіх паходзіць слова дадзенай мовы.

ЭТЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* этыка. **2.** Які адпавядае правілам этыкі (у 2 знач.). *Э. ўчынак. Этычна* (прысл.) *паводзіць сябе.* ‖ *наз.* **эты́чнасць,** -і, *ж.*

ЭЎКАЛІ́ПТ, -а *і* -у, *М* -пце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а. Паўднёвае вечназялёнае дрэва, якое вельмі хутка расце і дасягае вялікіх памераў. **2.** -у. *адз.* Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **эўкалі́птавы,** -ая, -ае.

Э́ЎРЫКА, *выкл.* Вокліч у значэнні: знайшоў, зразумеў, адкрыў.

ЭЎРЫ́СТЫКА, -і, *ДМ* -тыцы, *ж.* (спец.). **1.** Сукупнасць даследчых метадаў, якія выкарыстоўваюцца для адкрыцця раней невядомага. **2.** Метад навучання пры дапамозе наводных пытанняў, дыялогаў, якія стымулюе ў вучняў развіццё актыўнага пошуку рашэнняў, а таксама тэорыя такой методыкі. ‖ *прым.* **эўрысты́чны,** -ая, -ае. *Эўрыстычныя метады навучання.*

ЭЎФЕМІ́ЗМ, -а, *м.* (кніжн.). Слова або выраз, якія замяняюць грубы або нязручны для дадзенай сітуацыі сэнс. ‖ *прым.* **эўфемісты́чны,** -ая, -ае.

ЭФЕ́КТ, -у, *М* -кце, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Уражанне, зробленае кім-, чым-н. на каго-н. *Яго словы мелі незвычайны э.* **2.** Дзеянне як вынік чаго-н. *Э. ад прымянення новай апаратуры.* **3.** Сродак, пры дапамозе якога ствараюцца пэўныя ўражанні. *Эфекты даждж у ў тэатры.*

ЭФЕ́КТНЫ, -ая, -ае. Які стварае эфект (у 1 знач.). *Э. гарнітур.* ‖ *ж.* **эфе́ктнасць,** -і, *ж.*

ЭФЕКТЫ́ЎНЫ, -ая, -ае. Які дае эфект (у 2 знач.), дзейсны, выніковы. *Э. спосаб гаспадарання.* ‖ *наз.* **эфекты́ўнасць,** -і, *ж.*

ЭФЕМЕ́РНЫ, -ая, -ае (кніжн.). **1.** Часовы, недаўгавечны. *Эфемерныя радасці.* **2.** Нерэальны, уяўны. *Эфемерная задума.* ‖ *наз.* **эфеме́рнасць,** -і, *ж.*

ЭФЕ́С, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Ручка халоднай зброі (шаблі, шпагі і пад.). ‖ *прым.* **эфе́сны,** -ая, -ае.

ЭФІО́ПЫ, -аў, *адз.* эфіо́п, -а, *м.* Агульная назва насельніцтва Эфіопіі. ‖ *ж.* **эфіо́пка,** -і, *ДМ* -пцы, *мн.* -і, -пак. ‖ *прым.* **эфіо́пскі,** -ая, -ае.

ЭФІ́Р, -у, *м.* **1.** *мн.* -ы, -аў. Арганічнае злучэнне, якое ўтрымлівае кісларод. *Простыя эфіры.* **2.** У старых тэорыях фізікі: асобае суцэльнае асяроддзе, што запаўняе сусветную прастору. **3.** Прастора як распаўсюджвальнік радыёхваль. *У эфіры гучыць музыка.* ‖ *прым.* **эфі́рны,** -ая, -ае. *Э. час.*

ЭФІРАНО́С, -у, *м.* Эфіраносная расліна.

ЭФІРАНО́СНЫ, -ая, -ае. Які ўтрымлівае эфірны алей. *Эфіраносныя расліны.* ‖ *наз.* **эфірано́снасць,** -і, *ж.*

ЭФІ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* эфір. **2.** *перан.* Бесцялесны, незямны (кніжн. іран.). *Эфірнае стварэнне.* ‖ *наз.* **эфі́рнасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЭХ, *выкл.* (разм.). Ужыв. пры выражэнні раптоўнага здзіўлення, папроку, прыкрасці, шкадавання. *Эх і надвор'е! Эх, сынок, сынок...*

ЭЦЮ́Д, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** У выяўленчым мастацтве: твор, выкананы з натуры, які з'яўляецца першапачатковым накідам, эскізам, часткай будучага кампазіцыйнага цэлага. **2.** Невялікі твор навуковага, крытычнага і пад. характару, прысвечаны якому-н. асобнаму пытанню. *Лінгвістычныя эцюды.* **3.** Музычны твор віртуознага характару. *Эцюды Чэрні для цымбалаў.* **4.** Від практыкавання (у музыцы, шахматнай гульні і пад.). *Зборнік эцюдаў для шахматыстаў.* **5.** *мн.* Маляванне фарбамі з натуры для практыкавання, загатоўкі эскізаў. *Пайсці на эцюды.* ‖ *прым.* **эцю́дны,** -ая, -ае (да 1, 3, 4 і 5 знач.).

ЭЦЮ́ДНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Спецыяльная плоская скрынка з прыналежнасцямі для жывапісу, малявання і месцам для захоўвання эцюда.

ЭШАЛАНІ́РАВАЦЬ, -рую, -руеш, -руе; -руй; -раваны; *зак.* і *незак., што* (спец.). Размясціць (размяшчаць) эшалонамі (у 1 знач.). *Э. абарону.* ‖ *наз.* **эшалані́раванне,** -я, *н.*

ЭШАЛО́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Баявое, аператыўнае пастраенне. **2.** Цягнік, а таксама іншы від транспарту спецыяльнага прызначэння для масавых перавозак. *Воінскі э. Э. з нафтай.* ‖ *прым.* **эшало́нны,** -ая, -ае.

ЭШАФО́Т, -а, *М* -фо́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Памост для пакарання. *Узысці на э.* (таксама перан.: прынесці сваё жыццё ў ахвяру чаму-н.). ‖ *прым.* **эшафо́тны,** -ая, -ае.

Ю

ЮА́НЬ, -я, *мн.* -і, -яў, *м.* Грашовая адзінка Кітайскай Народнай Рэспублікі.

ЮБІЛЕ́Й, -ю, *мн.* -і, -яў, *м.* **1.** Гадавіна чыйго-н. жыцця, чыёй-н. дзейнасці, існавання каго-, чаго-н. (звычайна дзесяці-, дваццаціогоддзе і пад.). *Пяцідзесяцігадовы ю. пісьменніка.* **2.** Урачыстасці, прысвечаныя такой гадавіне. *Запрасіць на ю.* ‖ *прым.* **юбіле́йны,** -ая, -ае. *Ю. медаль. Юбілейныя дні.*

ЮБІЛЯ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Той, чый юбілей адзначаецца, святкуецца. *Акадэмік-ю. Горад-ю. Віншаваць юбіляра.* ‖ *ж.* **юбіля́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак (разм.).

ЮВЕЛІ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Майстар, які вырабляе прадметы мастацтва, упрыгожанні і пад. з каштоўных металаў, з каштоўнымі камянямі, або прадавец такіх прадметаў.

ЮВЕЛІ́РНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да вырабаў з каштоўных металаў і камянёў. *Ювелірная майстэрня. Ювелірныя вырабы.* **2.** *перан.* Тонкі, дасканалы, такі, як у ювеліра; умела і старанна апрацаваны. *Ювелірная работа. Ювелірнае выкананне.*

ЮГАСЛА́ВЫ, -аў, *адз.* -ла́ў, -ла́ва, *м.* Насельніцтва Югаславіі. ‖ *ж.* **югасла́ўка,** -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ла́вак. ‖ *прым.* **югасла́ўскі,** -ая, -ае.

Ю́ДА *і* **ГЎДА,** -ы, *м.* (пагард.). Здраднік [ад імені апостала Юды Іскарыёта, які, паводле евангельскай легенды, прадаў Ісуса Хрыста].

ЮДАФО́Б, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* (уст.). Тое, што і антысеміт. ‖ *ж.* **юдафо́бка,** -і, *ДМ* -бцы, *мн.* -і, -бак. ‖ *прым.* **юдафо́бскі,** -ая, -ае.

ЮДО́ЛЬ, -і, *ж.* **1.** Даліна, лог (уст.). **2.** У некаторых выразах: месца, дзе пакутуюць, церпяць мукі, а таксама ўвогуле пра жыццё з яго клопатамі і смуткам (уст. кніжн.). *Ю. смутку. Ю. плачу. Зямная ю.*

ЮЗ, -у, *м.* Слізганне колаў, якія пераcталі круціцца. *Машына ідзе юзам.*

Ю́КАЛА, -ы, *ж.* На Поўначы і Далёкім Усходзе: вяленая рыба.

ЮН... Першая частка складаных слоў у знач. юны, напр. *юннат* (юны натураліст), *юнкор* (юны карэспандэнт), *юнкораўскі.*

ЮНА́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Чалавек мужчынскага полу ва ўзросце паміж маленствам і дарасласцю. ‖ *прым.* **юна́цкі,** -ая, -ае *і* (разм.) **юна́чы,** -ая, -ае.

ЮНА́ЦКАСЦЬ, -і, *ж.* Уласцівасць юнацкага; маладосць. *Ю. душы.*

ЮНА́ЦТВА, -а, *н.* **1.** Перыяд жыцця пасля малалецтва да сталасці. *Гады юнацтва.* **2.** *зб.* Юнакі і дзяўчаты; моладзь. *Часопіс для юнацтва.*

Ю́НГА, -і, *мн.* -і, -аў, *м.* Падлетак на судне, які вывучае марскую справу, а таксама, у некаторых замежных флотах, малодшы матрос.

ЮНІЁ́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен-юнак, удзельнік спаборніцтваў у сваёй узроставай групе. *Спартакіяда юніёраў.* ‖ *ж.* **юніё́рка,** -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* ‖ *прым.* **юніё́рскі,** -ая, -ае.

Ю́НКЕР[1], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* У царскай Расіі: выхаванец ваеннага вучылішча. ‖ *прым.* **ю́нкерскі,** -ая, -ае. *Юнкерскае вучылішча.*

Ю́НКЕР[2], -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва буйных памешчыкаў у Германіі. ‖ *прым.* **ю́нкерскі,** -ая, -ае. *Юнкерскае землеўладанне.*

ЮННА́Т, -а, *м.* -на́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Скарачэнне: юны натураліст, удзельнік гуртка па вывучэнню прыроды. ‖ *прым.* **юнна́цкі,** -ая, -ае. *Юннацкая работа.*

Ю́НЫ, -ая, -ае. **1.** Які не дасягнуў сталага ўзросту. *Ю. ўзрост. Юнае пакаленне. Ю. натураліст* (юннат). **2.** Уласцівы маладым, маладосці. *Юныя сілы.*

ЮПІ́ТЭР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Магутная электрычная асвятляльная прылада для кіназдымкі пры штучным або камбінаваным асвятленні.

ЮР, -у, *м.* Павышанае імкненне да задавальнення плоцевых пачуццяў. *На яго напаў ю.*

Ю́Р'ЕЎ, -ва: **вось табе, бабка, і Юр'еў дзень** — пра нечакана страчаную надзею, спыненне свабодных дзеянняў і пад. [першапачаткова пра непрыемнасць, якая ўзнікла ў сувязі з абмежаваннем свабоды дзеянняў, перамяшчэння і пад.; звязана з адменай у канцы 16 ст. права прыгонных пераходзіць ад аднаго памешчыка да другога ў асенняе свята святога Юрыя].

ЮРЛІ́ВЕЦ, -і́ўца, *мн.* -і́ўцы, -і́ўцаў, *м.* Чалавек, якому ўласціва сладастраснасць, павы-

шанае імкненне да задавальнення палавых пачуццяў.

ЮРЛІ́ВЫ, -ая, -ае. Пажадлівы, поўны юру; які выражае юр. *Ю. чалавек. Юрлівая ўсмешка.* ‖ *наз.* **юрлі́васць**, -і, *ж.*

ЮРО́ДЗІВЫ, -ая, -ае. **1.** Дурнаваты, блізкі да вар'яцтва. *Ю. хлопец.* **2. юро́дзівы**, -ага, *мн.* -ыя, -ых, *м.* Ва ўяўленні рэлігійных людзей: вар'ят, які валодае дарам прадказання.

ЮРО́ДСТВА, -а, *н.* **1.** Стан бессвядомасці, вар'яцтва. **2.** Недарэчны ўчынак, неразумныя паводзіны. *Рабіць ю.*

ЮРО́ДСТВАВАЦЬ, -твую, -твуеш, -твуе; -твуй; *незак.* (неадабр.). Паводзіць сябе падобна юродзіваму (у 1 знач.).

Ю́РТА, -ы, *ДМ* юрце, -ы, -аў, *ж.* Пераноснае, конусападобнай формы жыллё, крытае шкурамі ў некаторых качавых народаў Азіі і Паўднёвай Сібіры. ‖ *прым.* **ю́ртавы**, -ая, -ае.

ЮРЫДЫ́ЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да права[1] (у 1 знач.), прававы. *Ю. доказ. Юрыдычная тэрміналогія. Юрыдычная кансультацыя. Юрыдычная асоба.* **2.** Які адносіцца да работы юрыста. *Юрыдычная практыка.*

ЮРЫСДЫ́КЦЫЯ, -і, *ж.* (спец.). Праваможнасць праводзіць суд, рашаць прававыя пытанні. *Валодаць юрысдыкцыяй. Падлягаць чыёй-н. юрысдыкцыі.*

ЮРЫСКО́НСУЛЬТ, -а, *М* -льце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Асоба, якая з'яўляецца пастаянным кансультантам ва ўстанове па пытаннях права і выступае абаронцам яе інтарэсаў у юрыдычных арганізацыях. *Ю. фабрыкі.* ‖ *прым.* **юрысконсульцкі**, -ая, -ае.

ЮРЫСПРУДЭ́НЦЫЯ, -і, *ж.* (кніжн.). Сукупнасць юрыдычных навук, а таксама практычная дзейнасць юрыстаў.

ЮРЫ́СТ, -а, *М* -сце, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спецыяліст па юрыдычных навуках, юрыдычных пытаннях. ‖ *ж.* **юры́стка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так (разм.).

ЮС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Назва дзвюх літар у стараславянскім алфавіце, якія абазначалі насавыя галосныя. *Юс вялікі* (абазначаў гук «о» насавое). *Юс малы* (абазначаў гук «е» насавое).

ЮСТЫ́ЦЫЯ, -і, *ж.* Сістэма судовых устаноў, а таксама сфера іх дзейнасці. *Міністэрства юстыцыі.*

Ю́ТРАНЬ, -і, *ж.* Ранішняя царкоўная служба. *Пайсці на ю.*

ЮХТ, -у, *М* ю́хце, *м.* Сорт моцнай і тоўстай спецыяльна апрацаванай скуры. *Боты з юхту.* ‖ *прым.* **юхто́вы**, -ая, -ае.

Ю́ШКА[1], -і, *ДМ* юшцы, *мн.* -і, -шак, *ж.* Металічны кружок або чатырохвугольная пласціна, якімі закладаюць адтуліну ў коміне, каб не выходзіла цёплае паветра. ‖ *прым.* **ю́шачны**, -ая, -ае.

Ю́ШКА[2], -і, *ДМ* юшцы, *ж.* **1.** Страва са свежай рыбы з прыправамі; рыбны адвар. *Акунёвая ю.* **2.** Поліўка (у 1 знач.). *Грыбная ю.* **3.** Жыжка ва ўсякай страве. *Сёрбай юшку, на дне гушча!* (з народнага). **4.** *перан.* Кроў (разм.). *Сунуў кулаком у нос і спусціў яму юшку.*

Я

Я, мяне́, мне, мяне́, мной (-о́ю), аба мне, *займ. асаб. 1 ас. адз.* **1.** Служыць для абазначэння тым, хто гаворыць, самога сябе. *Я не я і кабыла не мая* (прыказка: нічога не ведаю, ні да чаго не маю дачынення). **2.** *у знач. наз. нескл., н.* Ужыв. для абазначэння сябе самога як асобы. *Маё чалавечае «я». Паказаць сваё «я»* [а) поўнасцю выявіць свае якасці, магчымасці, здольнасці; б) настаяць на сваім]. ◊ **Вось я цябе (яго, яе, вас, іх)!** (разм.) — пагражальны вокрык ці заўвага.

Я́БЛЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Плод яблыні. *Летні сорт яблыкаў. Яблыку няма дзе ўпасці* (перан.: надта цесна). *Я. ад яблыні недалёка адкочваецца* (прыказка пра таго, хто атрымаў у спадчыну дрэнныя звычкі ад бацькі, маці). ○ **Адамаў яблык** — кадык. **Вочны яблык** — шарападобнае цела вока. ◊ **У яблыкі** — з цёмнымі круглымі плямамі на поўсці (пра коней). **Яблык разладу** (кніжн.) — прычына, прадмет спрэчкі, сваркі, разладу [паводле старажытнага грэчаскага міфа пра кінуты багіняй разладу Эрыдай яблык з надпісам «найпрыгажэйшай» і як з-за гэтага ўзнікла спрэчка паміж багінямі Герай, Афінай і Афрадытай]. ‖ *памянш.* **я́блычак**, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* ‖ *прым.* **я́блычны**, -ая, -ае. *Я. сок* (з яблыкаў).

Я́БЛЫНЯ, -і, *мн.* -і, -лынь, *ж.* Пладовае дрэва сямейства ружакветных з ядомымі круглымі салодкімі або кісла-салодкімі пладамі. ‖ *памянш.* **я́блынька**, -і, *ДМ* -ньцы, *мн.* -і, -нек, *ж.* ‖ *прым.* **я́блыневы**, -ая, -ае.

Я́БЛЫЧАК, -чка, *мн.* -чкі, -чкаў, *м.* **1.** *гл.* яблык. **2.** Цэнтр мішэні (у 1 знач.) у выглядзе чорнага круга. *Папасці (пацэліць, трапіць) у самы я.* (таксама перан.: дакладна, правільна ўгадаць, сказаць і пад.; разм.).

Я́ВА, -ы, *ж.* Тое, што сапраўды існуе або існавала; рэальнасць, рэчаіснасць, а не сон ці мара. *Мара стала явай.*

Я́ВАР, -а *і* -у, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** -а *і (зб.)* -у. Дрэва сямейства кляновых; белы клён. **2.** -у; толькі *адз.* Драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **я́варавы**, -ая, -ае.

Я́ВАЧНЫ, -ая, -ае. **1.** Які мае адносіны да яўкі (у 1 знач.). *Явачныя дні.* **2.** Які мае адносіны да яўкі (у 2 знач.). *Явачная кватэра.* ◊ **Явачным парадкам** — без папярэдняй згоды, дазволу. *Усяліцца ў дом явачным парадкам.*

ЯВІ́ЦЦА, яўлюся, я́вішся, я́віцца; *зак.* (разм.). Прыйсці куды-н., з'явіцца дзе-н. *Я. ў суд.* ‖ *незак.* **яўля́цца**, -я́юся, -я́ешся, -я́ецца. ‖ *наз.* **я́ўка**, -і, *ДМ* я́ўцы, *ж.*

ЯГА́, -і́, *ДМ* язе́, *ж.* У казках: баба-яга.

Я́ГАДА, -ы, *ДМ* -дзе, *мн.* -ы, я́гад, *ж.* Невялікі сакавіты плод кустовых і травяністых раслін. *Ягады малін. Аднаго поля ягады* (перан.: зусім свой па духу, паводзінах чалавек; разм., звычайна неадабр.). ‖ *памянш.* **я́гадка**, -і, *ДМ* -дцы, *мн.* -і, -дак, *ж.* ‖ *прым.* **я́гадны**, -ая, -ае. *Я. год.*

Я́ГАДЗІЦА, -ы, *ж.* **1.** *мн.* я́гадзіцы, -дзіц. Задняя мясістая частка тулава чалавека, сядалішча. **2.** Палавіна гэтай часткі тулава ў форме паўшар'я. ‖ *прым.* **я́гадзічны**, -ая, -ае.

Я́ГАДНІК, -а *і* -у, *м.* **1.** -у, *мн.* -і, -аў. Месца, дзе растуць і разводзяцца ягады. **2.** -а, *мн.* -і, -аў. Той, хто збірае або любіць збіраць ягады (разм.). ‖ *ж.* **я́гадніца**, -ы, *мн.* -ы, -ніц (да 3 знач.). ‖ *прым.* **я́гаднікавы**, -ая, -ае (да 1 і 2 знач.).

ЯГАМО́СЦЬ, -і, *ж. і* -я, *м., мн.* -і, -яў (уст.). Форма звароту да каго-н.; пан, васпан. *Сядайце за стол, ягамосці.*

ЯГДТА́Ш, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Паляўнічая сумка для дзічыны.

Я́ГЕЛЬ, -ю, *м.* Род лішайніку ў выглядзе маленькіх шэрых кусцікаў, якія растуць у тундры і на тарфяных балотах, так зв. аленевы мох. ‖ *прым.* **я́гельны**, -ая, -ае. *Ягельнае покрыва. Ягельная тундра.*

ЯГНІ́ЦЦА, 1 і 2 ас. не ўжыв., -і́цца; *незак.* Пра авечку: нараджаць ягня, каціцца[2]. ‖ *зак.* **аягні́цца**, -і́цца. ‖ *наз.* **ягне́нне**, -я, *н.*

ЯГНЯ́ і ЯГНЁ, -няці, *мн.* -няты, -нят, *н.* Дзіцяня авечкі. ‖ *прым.* **ягня́чы**, -ая, -ае.

ЯГО́. **1.** *гл.* ён. **2.** *займ. прынал.* Які належыць яму. *Яго сям'я.*

ЯГО́НЫ, -ая, -ае; *займ. прынал.* (разм.). Тое, што і яго (у 2 знач.).

ЯГУА́Р, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Буйная драпежная жывёліна сямейства кашэчых з чырванавата-жоўтай поўсцю ў чорныя плямы. ‖ *прым.* **ягуа́равы**, -ая, -ае.

ЯД, -у, *М* я́дзе, *м.* **1.** Рэчыва, здольнае выклікаць атручэнне, смерць. *Смяротны яд. Пчаліны яд. Яд сумненняў* (перан.). **2.** *перан.* Злосць, з'едлівасць. *Кожны гад мае свой яд* (прыказка).

ЯДА́, -ы́, *ДМ* ядзе́, *ж.* **1.** *гл.* есці. **2.** Тое, што і ежа. *Хлеб ды вада — маладзецкая я.* (прыказка).

ЯДАВІ́ТЫ, -ая, -ае. **1.** Які з'яўляецца ядам (у 1 знач.), які выклікае атручэнне. *Ядавітыя рэчывы. Я. грыб. Я. газ.* **2.** *перан.* Зласлівы, з'едлівы. *Ядавітая іронія. Я. чалавек. Ядавіта* (прысл.) *сказаць.* **3.** Пра колер, пах: непрыемны, рэзкі (разм.). ‖ *наз.* **ядаві́тасць**, -і, *ж.*

ЯДАХІМІКА́ТЫ, -аў, *адз.* ядахімікат, -у, *М* -ка́це, *м.* Ядавітыя рэчывы, якія прымяняюцца для барацьбы з пустазеллем, са шкоднікамі сельскагаспадарчых раслін. ‖ *прым.* **ядахімікатны**, -ая, -ае.

Я́ДЗЕРКА, -а, *мн.* -і, -рак, *н.* **1.** *гл.* ядро. **2.** Шарападобнае цельца ўнутры ядра клеткі (спец.).

Я́ДЗЕРНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* ядро. **2.** Які мае адносіны да працэсаў, што адбываюцца ў атамным ядры, да іх вывучэння і выкарыстання. *Я. рэактар. Ядзернае выпрамяненне. Ядзерная зброя. Ядзерная фізіка. Ядзерная рэакцыя* (рэакцыя пераўтварэння ядзер атамаў пры іх узаемадзеянні адзін з другім). **3.** Які мае адносіны да ядзернай зброі, да валодання такой зброяй. *Ядзерныя запасы. Ядзерныя краіны.*

Я́ДЗЕРЦА *гл.* ядро.

ЯДЛ—ЯК

ЯДЗЕРШЧЫК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Спецыяліст па ядзернай фізіцы.

ЯДЛОВЕЦ, -лоўцу, *м.* Хваёвы куст, радзей дрэва сямейства кіпарысавых. ‖ *прым.* **ядлаўцовы,** -ая, -ае *і* **ядлоўцавы,** -ая, -ае.

ЯДНАННЕ, -я, *н.* **1.** *гл.* яднацца, -ць. **2.** Цесная сувязь, якая прыводзіць да адзінства, згуртаванасці.

ЯДНАЦЦА, -аюся, -аешся, -аецца; *незак.* **1.** Злучацца, збліжацца, утвараючы адзінае цэлае. *Дзве брыгады яднаюцца.* **2.** Аб'ядноўвацца, згуртоўвацца для агульных дзеянняў. *Народы ядналіся ў барацьбе з агульным ворагам.* **3.** Уступіць у блізкія, сяброўскія адносіны, падтрымліваць сувязь з кім-н. *Суседзі яднаюцца.* ‖ *наз.* **яднанне,** -я, *н.*

ЯДНАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* **1.** *што.* Злучаць, звязваць што-н. з чым-н. пэўным чынам. *Я. рэкі каналам.* **2.** *каго-што.* Злучаць, збліжаць каго-, што-н. з кім-, чым-н., утвараючы адзінае цэлае; змяшчаць, аб'ядноўваць у сабе. *Дружная праца, узаемная павага і выручка ядналі сям'ю. Творы пісьменніка яднаюць у сабе нацыянальныя і інтэрнацыянальныя матывы.* **3.** *каго (што).* Аб'ядноўваць, згуртоўваць для дружных агульных дзеянняў. *Рабочы камітэт яднае людзей розных спецыяльнасцей.* **4.** *каго (што).* Ствараць паміж кім-н. блізкія, сяброўскія адносіны, падтрымліваць цесную сувязь. *Нас яднаюць агульныя інтарэсы.* ‖ *наз.* **яднанне,** -я, *н.*

ЯДОК, едака, *мн.* едакі, едакоў, *м.* **1.** Той, хто есць, мае патрэбу ў харчаванні або (звычайна з азначэннем) пра чалавека, які выяўляе пэўныя адносіны да яды. *Які я., такі і работнік* (з народнага). **2.** Той, хто харчуецца дзе-н. або знаходзіцца дзе-н. на харчовым забеспячэнні. *Размеркаваць па едаках.* ‖ *прым.* **ядоцкі,** -ая, -ае (да 2 знач.; спец.).

ЯДОМЫ, -ая, -ае. Прыгодны для спажывання, прыдатны для ежы. *Я. грыб.* ‖ *наз.* **ядомасць,** -і, *ж.*

ЯДРАНЫ, -ая, -ае. **1.** З буйным спелым ядром. *Я. арэх.* **2.** *перан.* Які адрозніваецца ў якіх-н. адносінах: здаровы, моцны, мажны (пра чалавека), свежы, чысты (пра паветра, надвор'е), моцны, які настаяўся (пра напіткі), пругкі, сакавіты (пра плады, зелень), грубаваты, але яркі і выразны (пра слова, мову і пад.) і г.д. *Я. мужчына. Ядранае паветра. Ядранае збожжа.* ‖ *наз.* **ядранасць,** -і, *ж.*

ЯДРО, -а, *мн.* ядры *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ядры, ядзер *і* ядраў, *н.* **1.** Унутраная частка плода, семя, пакрытая цвёрдай абалонкай. *Я. слівавай костачкі.* **2.** Унутраная, звычайна больш шчыльная частка чаго-н. *Я. каметы. Я. Зямлі. Я. атама* (цэнтральная, дадатна зараджаная частка атама). **3.** Важнейшая частка ўсякай раслiннай і жывёльнай клеткі (спец.). **4.** *перан.* Асноўная частка якога-н. калектыву, групы. *Я. атрада, арганізацыі.* **5.** Даўнейшы гарматны снарад у выглядзе шара. ‖ *памянш.* **ядзерка,** -а, *мн.* -і, -рак, *н.* (да 1 знач.) *і* (разм.) **ядзерца,** -а, *мн.* -ы, -аў, *н.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **ядзерны,** -ая, -ае (да 1, 2, 3 і 5 знач.) *і* **ядровы,** -ая, -ае (да 1 і 2 знач.). ○ **Ядровае мыла** (спец.) — сорт мыла з вялікай колькасцю тлушчавых кіслот.

ЯДРЫЦА, -ы, *ж.* Крупы з ачышчаных цэлых зярнят грэчкі.

ЯДУН, едуна, *мн.* едуны, едуноў, *м.* (разм.). Тое, што і ядок (у 1 знач.).

ЯЕ. 1. *гл.* ён. **2.** *займ. прынал.* Які належыць ёй. *Яе сям'я.*

ЯЕЧКА, -а, *мн.* -і, -чак, *н.* **1.** *гл.* яйцо. **2.** Парная мужчынская палавая залоза, што выпрацоўвае мужчынскія палавыя клеткі, а таксама адзін з органаў унутранай сакрэцыі ў чалавека і млекакормячых. ◊ **Як яечка** (разм.) — пра што-н. добра зробленае, прыгожае.

ЯЕЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Парная жаночая палавая залоза, у якой утвараюцца і спеюць палавыя клеткі.

ЯЕЧНЫ *гл.* яйцо.

ЯЕЧНЯ, -і *і* (разм.) **ЯЕШНЯ,** -і, *ж.* Ежа з разбітых і запечаных у тлушчы яец (у 2 знач.).

ЯЗВА, -ы, *ж.* **1.** Гнойная або запалёная ранка на скуры ці слізістай абалонцы. *Незагойная я.* **2.** *перан.* Зло, шкода. *Грамадскія язвы.* **3.** *перан.* Пра шкадлівага, з'едлівага чалавека (разм.). ○ **Сібірская язва** — вострая заразная хвароба жывёлы і чалавека. **Язва страўніка** — хранічнае захворванне страўніка з пашкоджаннем слізістай абалонкі. ‖ *памянш.* **язвачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.* (да 1 знач.). ‖ *прым.* **язвавы,** -ая, -ае (да 1 знач.). *Язвавая хвароба* (язва страўніка або дванаццаціперснай кішкі).

ЯЗВЕННІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* (разм.). Чалавек, які хварэе язвавай хваробай. ‖ *ж.* **язвенніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЯЗДА *гл.* ездзіць.

ЯЗДЖАЛЫ, -ая, -ае. Такі, па якім многа ездзілі, біты. *Язджалая дарога.*

ЯЗДОК, ездака, *мн.* ездакі, ездакоў, *м.* **1.** Той, хто едзе на кані вярхом або кіруе запрэжкай. *Ездакі пазлазілі з коней.* **2.** Пра таго, хто ўмее добра ездзіць (у 3 знач.). *Добры я. на матацыкле.* ◊ **Не яздок** *куды* (разм.) — пра таго, хто не хоча або не можа ездзіць куды-н., бываць дзе-н.

ЯЗЁВЫ *гл.* язь.

ЯЗМІН, -у, *м.* Дэкаратыўны куст сямейства каменяломнікавых з белымі пахучымі кветкамі, сабранымі ў невялікія гронкі. ‖ *прым.* **язмінавы,** -ая, -ае.

ЯЗЫК, -а, *мн.* -і, -оў, *м.* **1.** Рухомы мышачны орган у ротавай поласці, які з'яўляецца органам смаку, а ў чалавека ўдзельнічае таксама ва ўтварэнні гукаў мовы. *Паказаць я. Малако ў каровы на языку* (прыказка). *Заліўны я.* (страва). *Востры на я.* (умее гаварыць трапна, з'едліва). *Доўгі я. у каго-н.* (перан.: пра балбатлівага чалавека; разм. неадабр.). *Злы я. у каго-н.* (перан.: хто-н. злосна, з насмешкай гаворыць пра каго-, што-н.; разм.). *Злыя языкі* (перан.: пра ахвотнікаў да плётак, нагавораў). *Мянціць (малоць) языком* (перан.: займацца пустой балбатнёй; разм.). *Прыкусіць я.* (перан.: спахапіўшыся, раптоўна замаўчаць, устрымацца ад выказвання; разм.). *Прытрымаць я.* (перан.: памаўчаць; разм.). *Пытанне было на языку ў каго-н.* (хто-н. гатоў быў задаць пытанне). *Развязаць я.* (загаварыць, разгаварыцца пасля маўчання; разм.). *Віно развязала я. каму-н.* (прымусіла разгаварыцца; разм.). *Распусціць я.* (пачаць гаварыць лішняе; разм. неадабр.). *Сарвалася з языка што-н. у каго-н.* (сказаў міжвольна, не падумаўшы; разм.). *Трымаць я. за зубамі* (перан.: маўчаць, калі гэта патрэбна). *Цягнуць за я. каго-н.* (перан.: прымушаць гаварыць, выказвацца; разм.). *Я. без касцей у каго-н.* (перан.: пра каго-н., хто любіць многа гаварыць, гаворыць лішняе, пустое; разм.). *Я. добра падвешаны ў каго-н.* (мастак добра гаварыць; разм.). *Я. не паварочваецца сказаць* (не хоціць рашучасці сказаць; разм.). *Я. праглынеш* (перан.: пра што-н. надта смачнае; разм.). *Я. свярбіць у каго-н.* (перан.: цяжка прамаўчаць, хочацца сказаць; разм.). **2.** *перан.* Палонны, ад якога можна атрымаць патрэбныя звесткі (разм.). **3.** У звоне: металічны стрыжань, які ўтварае гук ударамі аб сценкі. **4.** *перан.* Пра што-н. выцягнутае, па форме падобнае на язык. *Языкі полымя. Языкі сумётаў.* ‖ *памянш.* **язычок,** -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* ‖ *прым.* **языковы,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.) *і* **язычны,** -ая, -ае (да 1 знач.; спец.). *Языковая мышца. Язычныя нервы.*

ЯЗЫКАТЫ, -ая, -ае *і* **ЯЗЫКАСТЫ,** -ая, -ае. Востры на язык, ахвочы паспрачацца, панасміхацца. *Языкатая* (і *языкастая*) *жанчына.* ‖ *наз.* **языкатасць,** -і, *ж. і* **языкастасць,** -і, *ж.*

ЯЗЫЧНІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Паслядоўнік язычніцтва. ‖ *ж.* **язычніца,** -ы, *мн.* -ы, -ніц.

ЯЗЫЧНІЦТВА, -а, *н.* Рэлігія, заснаваная на пакланенні многім багам, ідалапаклонства. ‖ *прым.* **язычніцкі,** -ая, -ае.

ЯЗЫЧОК, -чка, *мн.* -чкі, -чкоў, *м.* **1.** *гл.* язык. **2.** Адростак на заднім краі паднябення ў поласці рота. **3.** Невялікі адростак ля асновы ліставой пласцінкі ў злакавых і некаторых інш. раслін (спец.). **4.** Рухомая, адным канцом прымацаваная пласцінка ў розных прыстасаваннях. *Я. чаравіка. Я. замка. Я. музычнага інструмента.* ‖ *прым.* **язычковы,** -ая, -ае (да 2, 3 і 4 знач.; спец.). *Я. музычны інструмент.*

ЯЗЬ, -я, *мн.* -і, -ёў, *м.* Прэснаводная рыба сямейства карпавых. ‖ *прым.* **язёвы,** -ая, -ае.

ЯЙКА, -а, *мн.* -і, яек, *н.* Тое, што і яйцо (у 2 і 5 знач.).

ЯЙЦАВОД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* (спец.). Канал жаночых палавых органаў, па якім яйцаклетка выводзіцца з яечніка, матачная труба. ‖ *прым.* **яйцаводны,** -ая, -ае.

ЯЙЦАКЛЕТКА, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так, *ж.* (спец.). Жаночая палавая клетка жывёльных і раслінных арганізмаў.

ЯЙЦАНОСКІ, -ая, -ае (спец.). Пра свойскіх птушак: здольны несці яйцы, а таксама здольны добра несці яйцы. *Яйцаноская парода курэй.* ‖ *наз.* **яйцаноскасць,** -і, *ж.*

ЯЙЦАРОДНЫ, -ая, -ае (спец.). Які ўзнаўляе патомства шляхам адкладвання апладненых яек, у адрозненне ад жывародных.

ЯЙЦО, -а, *мн.* яйцы *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) яйцы, яец, *н.* **1.** Жаночая палавая клетка чалавека, якая развіваецца ў новы арганізм пасля апладнення, яйцаклетка. **2.** У птушак, паўзуноў і яйцародных млекакормячых; такая клетка авальнай формы ў шкарлупіне, абалонцы. *Несці яйцы. Качынае я. Я. чарапахі. Змяінае я.* **3.** Прадмет такой формы. *Крыштальнае я.* (прадмет упрыгожання). **4.** У насякомых: такая клетка ў выглядзе невялікіх крупінак. *Мурашыныя яйцы.* **5.** Курыныя яйцы як прадукт харчавання. *Крутое я.* ‖ *памянш.* **яечка,** -а, *мн.* -і, -чак (да 2, 3, 4 і 5 знач.). ‖ *прым.* **яечны,** -ая, -ае (да 2 і 5 знач.). *Яечнае мыла* (прыгатаванае з курыных яец).

ЯК[1], -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Буйная жвачная жывёліна з доўгай поўсцю і рагамі, якая водзіцца ў Цэнтральнай Азіі. ‖ *прым.* **якаў,** якава *і* **якавы,** -ая, -ае.

ЯК[2]. **1.** *прысл. пытальнае і адноснае.* Якім чынам. *Я. знайсці тое месца? Я. жывеш? Вось я. трэба рабіць.* **2.** *прысл. пытальнае.* У якой

ступені, наколькі. *Я. даўно ён паехаў?* **3.** *прысл. азначальнае.* У якой меры, ступені, да чаго. *Я. ён пастарэў. Я. я рада!* **4.** *прысл. неазначальнае.* Як-небудзь (разм.). *Трэба ж я. знайсці згубленае.* **5.** *прысл. часавае.* У які час. *Я гэта бачыў, я. ішоў з працы.* **6.** *часц.* Ужыв. пры выказванні здзіўлення, збянтэжанасці. *Я.! Ты зноў дома! — Я не ведаю, куды паклаў рэчы. — Я. не ведаеш.* **7.** *часц. ўзмацняльна-сцвярджальная.* Выражае бясспрэчнасць выказанай думкі, выступаючы ў знач.: як можна, немагчыма. *Ну я. мне тут не перажываць.* **8.** *часц.* Пры дзеясл. зак. трывання абазначае нечаканасць дзеяння. *А ён я. ускочыць, пабяжыць!* **9.** *злуч. параўнальны.* Падобна да чаго-н. *Мяккі я. пух. Такі, я. і раней.* **10.** *злуч.* У якасці каго-, чаго-н. *Ён павінен гэта ведаць я. спецыяліст.* **11.** *злуч.* Ужыв. ў саставе пабочных груп і сказаў. *Я. кажуць. Я. напрыклад.* **12.** *злуч.* Абазначае часавыя адносіны паміж галоўным і даданым сказамі. *Я. успомніш, страшна становіцца* (кожны раз, калі). *Прайшло шмат часу, я. яны выехалі адсюль* (з таго часу, калі). **13.** *злуч.* Пасля адмоўных ці пытальных слоў і выразаў — акрамя, толькі. *Хто гэта мог зрабіць, я. не ты.* ◊ **Як адзін чалавек** — дружна, усе разам. **Як бы** — умоўна-мяркуемае параўнанне. *Згаджацца як бы нехаця.* **Як бы там ні было** — пры ўсіх умовах, ва ўсякім выпадку. **Як быццам** — тое, што і быццам (у 1 і 2 знач.). **Як і што** (разм.) — абагульненае ўказанне на аб'ект і сітуацыю. *Раскажы нам, як і што.* **Як мага** — служыць для ўзмацнення ступені параўнання. *Заходзь да нас як мага часцей. Як мага лепш.* **Як ні** — хоць і, нягледзячы на тое, што. *Як ні лаюся, не слухаюць мяне.* **Як** (або **што**) **ні кажы** (разм.) — нягледзячы ні на што, усё-такі. *Як ні кажы, а свой куток мілы.* **Як сказаць** (разм.) — выкарыстоўваецца, каб паказаць ваганне, няўпэўненасць у чым-н. — *Яшчэ як сказаць. Можа, — і не.* **Як толькі** — адразу, зараз жа. **Як..., так і** — злучнік пералічальны. *Ён заўсёды акуратна выконвае як вытворчую работу, так і грамадскую.*

ЯКАВЫ *гл.* як[1].

ЯКАБІНЕЦ, -нца, *мн.* -нцы, -нцаў, *м.* **1.** Рэвалюцыянер-дэмакрат, член Вялікай французскай рэвалюцыі ў 18 ст. **2.** Чалавек рэвалюцыйных перакананняў, вальнадумец (уст.). ‖ *прым.* **якабінскі**, -ая, -ае.

ЯКАННЕ, -я, *н.* У мовазнаўстве: вымаўленне ненаціскнога галоснага «е» як «а» («я») пасля мяккіх зычных у першым складзе перад націскам.

ЯКАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Металічны стрыжань з лапамі, які прымацоўваецца да ланцуга і апускаецца на дно для ўтрымання на месцы судна, бакена, плывучага маяка і пад. *Стаяць на якары. Кінуць я.* (стаць на якар). *Аддаць я.* (апусціць). *Выбіраць якары* (паднімаць). *Зняцца з якара. Я. ратунку* (перан.: апошні сродак ратунку, апошняя надзея). **2.** Частка электрычнай машыны, якая ўтрымлівае на сабе абмотку (спец.). **3.** Рыбалоўны кручок з трыма зубцамі (разм.). ‖ *прым.* **якарны**, -ая, -ае.

ЯКАСНЫ, -ая, -ае. **1.** *гл.* якасць. **2.** Высокай якасці, лепшы. *Якасныя сталі. Я. рамонт.* ‖ *наз.* **якасць**, -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЯКАСЦЬ, -і, *ж.* **1.** Характэрная адзнака, істотная ўласцівасць, якая адрознівае адзін прадмет ці з'яву ад другіх. *Кольказсць і я. Пераход да новай якасці.* **2.** Тая або іншая ўласцівасць, годнасць, ступень прыгоднасці каго-, чаго-н. *Я. работы. Я. прадукцыі. Выдатная я. Высокія душэўныя якасці.* ◊ **У якасці** *каго-чаго, прыназ. з Р* — як хто-, што-н. *Прысутнічаць у якасці наглядальніка.* ‖ *прым.* **якасны**, -ая, -ае (да 1 знач.). *Якасныя змены. Якасныя адрозненні.* ○ **Якасны прыметнік** — у граматыцы: прыметнік, што абазначае якасць, уласцівасць прадмета.

ЯКАЎ *гл.* як[1].

ЯКІ, -а́я, -о́е; *займ.* **1.** *пытальны і адносны.* Абазначае пытанне пра якасць, уласцівасць, прымету чаго-н. *Якое сёння надвор'е? Не ведаю, якое сёння чысло.* **2.** *клічны.* Абазначае ацэнку якасці каго-, чаго-н., выражае захапленне, здзіўленне, абурэнне і пад. *Я. сад! Якая бяда! Я. нягоднік!* **3.** Пры рытмічным пытанні ці ў рэпліцы ў адказ абазначае адмаўленне: ніякі, зусім не. *Я. з яго паляўнічы? Ай, я. там заработак. Мала атрымалі.* **4.** *неазнач.* Тое, што і які-небудзь (у 1 знач.; разм.). *Праз якую гадзіну пад'едзе і бацька.* ◊ **Калі што якое** (разм.) — калі здарыцца што-н. нечаканае, узнікнуць якія-н. цяжкасці, непрыемнасці. **Які б ні быў** (разм.) — які хочаш, любы; такі, які ёсць, калі іншага няма, іменна такі. **Які-ніякі** (разм.) — хоць які-небудзь, няхай нязначны, не надта добры. *Якое-ніякое жыллё, а сваё.* **Які яшчэ?** (разм.) — ужыв. ў знач. які для ўзмацнення пытання. *Акучнік забраў Сяргей. — Я. яшчэ Сяргей?*

ЯКІ-НЕБУДЗЬ, *займ. неазнач.* **1.** Той ці іншы. *Вазьмі якую-небудзь палку.* **2.** Не варты ўвагі, нязначны. *Гэта ж дарагая рэч, а не якая-небудзь ламачына.* **3.** У колькасці не больш чым што-н. (разм.). *Ён вернецца праз якіх-небудзь дваццаць хвілін.*

ЯКІСЬЦІ *і* (разм.) **ЯКІСЬ**, *займ. неазнач.* **1.** Невядома які, нейкі. *Цябе пытаў я. чалавек.* **2.** Ужыв. пры характарыстыцы якіх-н. адмоўных з'яў ці якасцей. *Хлопец расце якімсьці гультаём.*

ЯК-НЕБУДЗЬ, *прысл.* **1.** Якім-н. чынам, так або інакш. *Выйдзем як-небудзь са становішча.* **2.** Калі-небудзь у недалёкім будучым. *Зайдзі да мяне як-небудзь.*

ЯК-НІЯК, *прысл.* **1.** У нейкай меры, пэўным чынам. *Я ж яшчэ магу як-ніяк стаяць на нагах.* **2.** *у знач. пабочн. сл.* Усё ж такі. *Чаго нам быць у злосці, мы ж, як-ніяк, — радня.*

ЯКРАЗ. **1.** *прысл.* У гэты час, момант. *Тут я. у хату ўвайшоў бацька.* **2.** *прысл.* Дакладна, у самы раз. *Я. такая кніга. Думаю, табе гэтыя туфлі я. па назе.* **3.** *прысл.* (у спалучэнні са словам «як»). Кропля ў кроплю, аднолькавы, надта падобны. *Сын — я. як бацька. Шум я. як ад малатарні.* **4.** *у знач. вык.* Як па мерцы, як на каго-н. шыты. *Паліто мне я.* **5.** *у знач. часц.* Ужыв. для большай канкрэтызацыі, удакладнення каго-, чаго-н., для ўзмацнення якасці, падкрэслівання і абазначэння таго, што маецца на ўвазе. *Гэтага я. я і хацеў. Міхась я. падыходзіць на такую работу.*

ЯКУТЫ, -аў, *адз.* яку́т, -а, *М* яку́це, *м.* Народ цюркскай моўнай групы, які складае асноўнае насельніцтва Рэспублікі Саха (Якуція), што ўваходзіць у склад Расійскай Федэрацыі. ‖ *ж.* **якутка**, -і, *ДМ* -тцы, *мн.* -і, -так. ‖ *прым.* **якуцкі**, -ая, -ае.

ЯЛ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Рабочая і вучэбная карабельная шлюпка, кароткая і шырокая, аднамачтавая, якая мае ад адной да трох пар вёсел.

ЯЛАВАСЦЬ, -і, *ж.* Часовая адсутнасць прыплоду ў самак сельскагаспадарчых жывёл (пераважна кароў).

ЯЛАВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* **1.** Заставацца ў стане ялаўкі. **2.** Ляжаць аблогай, не апрацоўвацца (пра зямлю, глебу).

ЯЛАВІНА, -ы, *ж.* Зямля, не араная некалькі гадоў запар, аблога. ‖ *прым.* **ялавінны**, -ая, -ае

ЯЛАВІЦА, -ы, *мн.* -ы, -віц, *ж.* Ялавая карова.

ЯЛАВІЧЫНА, -ы, *ж.* Мяса каровы як ежа. ‖ *прым.* **ялавічны**, -ая, -ае.

ЯЛАВЫ, -ая, -ае. **1.** Пра самак сельскагаспадарчых жывёл: бясплодны, неаплоднены. *Ялавая карова.* **2.** Пра скуру і вырабы з яе; са скуры маладой каровы. *Ялавыя боты.* ‖ *наз.* **ялавасць**, -і, *ж.* (да 1 знач.).

ЯЛАЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, ялавак, *ж.* Тое, што і ялавіца.

ЯЛЕЙ, -ю, *м.* Аліўкавы алей, які выкарыстоўваецца ў царкоўным ужытку. ‖ *прым.* **ялейны**, -ая, -ае.

ЯЛІК, -а, *мн.* -і, -аў, *м.* Невялікая шлюпка з адной ці дзвюма парамі вёсел. ‖ *прым.* **ялікавы**, -ая, -ае *і* **ялічны**, -ая, -ае.

ЯЛІНА, -ы, *мн.* -ы, ялін, *ж.* Высокая елка.

ЯЛКАВЕЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ее; *незак.* Станавіцца ялкавым на смак.

ЯЛКАВЫ, -ая, -ае. Трохі ёлкі (пра тлушчы). *Ялкавае сала.* ‖ *наз.* **ялкавасць**, -і, *ж.*

ЯЛОВЫ *гл.* елка.

ЯЛЧАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -а́е; *незак.* Псуючыся, станавіцца ёлкім (пра тлушчы). *У цёплым месцы масла ялчае.* ‖ *зак.* **з'ялчаць**, -а́е *і* **паялчаць**, -а́е.

ЯМ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Даўней: паштовая станцыя, дзе праезджыя мянялі коней. ‖ *прым.* **ямскі**, -а́я, -о́е. *Ямская хата* (памяшканне такой станцыі).

ЯМА, -ы, -*мн.* -ы, ям, *ж.* **1.** Паглыбленне ў зямлі. *Выкапаць яму. Памыйная я. Паветраная я.* (перан.: участак у паветры, дзе самалёт рэзка зніжаецца, нібыта правальваецца). *Капаць яму каму-н.* (перан.: рыхтаваць непрыемнасць). **2.** Абсталяванае паглыбленае месца для захоўвання чаго-н. (спец.). *Хаваць бульбу ў яме. Вугальная я.* (на судне). *Аркестравая я.* **3.** Упадзіна, нізіна (разм.). *Вёска стаіць у яме.* ‖ *памянш.* **ямка**, -і, *ДМ* ямцы, *мн.* -і, ямак, *ж.* (да 1 знач.).

ЯМБ, -а, *м.* Вершаваная двухскладовая стапа з націскам на другім складзе. ‖ *прым.* **ямбічны**, -ая, -ае. *Ямбічная стапа.*

ЯМІНА, -ы, *мн.* -ы, ямін, *ж.* (разм.). Тое, што і яма (у 1 і 3 знач.). ‖ *памянш.* **ямінка**, -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак, *ж.*

ЯМКА, -і, *ДМ* ямцы, *мн.* -і, ямак, *ж.* **1.** *гл.* яма. **2.** Невялікае паглыбленне на чым-н., у чым-н. *Ямкі на шчочках.* **3.** Ніша з боку прыпечка, куды заграбаюць жар, замятаюць попел. ‖ *памянш.* **ямачка**, -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

ЯМСКІ, -а́я, -о́е (уст.). **1.** *гл.* ям. **2.** Звязаны з перавозкай на конях пошты, грузаў і пасажыраў. *Ямская тройка.*

ЯМШЧЫК, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* Фурман на ямскіх конях. ‖ *прым.* **ямшчыцкі**, -ая, -ае.

ЯНА *гл.* ён.

ЯНО[1], *нескл., н.* (разм.). **1.** Ужыв. ў знач. займ. «гэта». *Я. і відаць. Так я. і выйшла.* **2.** Ужыв. ў знач. ўзмацняльнай часціцы. *Я. добра*

ЯНО—ЯХІ

пасядзець у цяньку. Вось я. што! (вось, значыць, у чым справа!).

ЯНО́² *гл.* ён.

ЯНО́Т, -а, *М* яно́це, *мн.* -ы, -аў, *м.* Пушны звярок з цёмна-жоўтым каштоўным футрам, а таксама футра гэтага звярка. ‖ *прым.* **яно́тавы,** -ая, -ае.

ЯНТА́Р, -у́, *м.* Скамянелая смала жоўтага колеру (звычайна празрыстая), якая ўжыв. для вырабу розных аздоб, дробных каштоўных вырабаў; бурштын. *Пярсцёнак з янтаром.* ‖ *прым.* **янта́рны,** -ая, -ае. *Янтарныя пацеркі* (з янтару). *Я. колер* (залацiста-жоўты).

ЯНТАРНА-... Першая частка складаных слоў са знач. з янтарным, празрыста-жоўтым адценнем, напр. *янтарна-аранжавы, янтарна-жоўты, янтарна-карычневы.*

ЯНЫ *гл.* ён.

ЯНЫЧА́РЫ, -аў, *адз.* янычар, -а, *м.* Прывілеяваная пяхота ў султанскай Турцыі, якая выкарыстоўвалася звычайна ў якасці паліцэйскіх, карных войск. ‖ *прым.* **янычарскі,** -ая, -ае.

ЯПО́НЦЫ, -аў, *адз.* -нец, -нца, *м.* Народ, які складае асноўнае насельніцтва Японіі. ‖ *ж.* **япо́нка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **япо́нскі,** -ая, -ае.

ЯР, -а, *мн.* -ы́, -о́ў, *м.* Круты бераг, роў, лагчына. *Глыбокі я.*

ЯРАВІЗАВА́ЦЬ, -зу́ю, -зу́еш, -зу́е; -зу́й; -заваны; *зак.* і *незак., што.* Падвергнуць (-вяргаць) насенне апрацоўцы, якая паскарае працэс яго росту і выспявання. ‖ *наз.* **яравіза́цыя,** -і, *ж.*

ЯРАВЫ, -а́я, -о́е. **1.** Пра злакі: які высяваецца вясной і выспявае летам ці восенню ў год сяўбы. *Яравая пшаніца. Уборка яравых* (наз.). **2.** Засеяны такімі злакамі. *Я. палетак.*

ЯРА́НГА, -і, *ДМ* -нзе, *мн.* -і, -аў, *ж.* Пераноснае жыллё з канічным дахам у некаторых народаў паўночна-ўсходняй Сібіры. *Я. аленяводаў.* ‖ *прым.* **яра́нгавы,** -ая, -ае.

ЯРД, -а, *М* -дзе, *мн.* -ы, -аў, *м.* Англійская мера даўжыні, роўная 91,44 см.

Я́РКА¹, -і, *ДМ* ярцы, *мн.* -і, -рак, *ж.* Маладая авечка, якая яшчэ не ягнілася. ‖ *памянш.* **я́рачка,** -і, *ДМ* -чцы, *мн.* -і, -чак, *ж.*

Я́РКА², -і, *ДМ* ярцы, *ж.* (разм.). Яравая пшаніца.

ЯРКА... *і* **ЯРКА-...** Першая частка складаных слоў са знач.: 1) яркі (у 1 знач.), з яркім, напр. *яркавокі, яркасвятлівы;* 2) яркі (у 2 знач.), напр. *яркаафарбаваны, ярка-стракаты, ярка-чырвоны.*

Я́РКІ, -ая, -ае; ярчэ́й; ярчэ́йшы. **1.** Які вылучае моцнае святло, асляпляльны, зіхатлівы. *Яркае святло. Я. агонь. Яркае сонца. Ярка* (прысл.) *гарэць.* **2.** Пра колер: рэзкі па чысціні і свежасці тону. *Я. колер. Яркая зеляніна.* **3.** *перан.* Выдатны ў якіх-н. адносінах. *Я. талент. Яркая дата. Ярка* (прысл.) *адлюстраваць.* ‖ *наз.* **я́ркасць,** -і, *ж.*

ЯРЛЫ́К, -а́, *мн.* -і́, -о́ў, *м.* **1.** У 13—15 стст. на Русі: грамата, пісьмовы загад ханаў Залатой Арды. **2.** Лісток на чым-н. з указаннем назвы, колькасці, месца вырабу, нумара і пад. *Багажны я. Бутэлечны я.* **3.** *перан.* Шаблонная, стандартная (звычайна адмоўная), надта кароткая характарыстыка, ацэнка каго-, чаго-н. *Гатовыя ярлыкі. Прыклеіць я. каму-н.* ‖ *памянш.* **ярлычо́к,** -чка́, *мн.* -чкі́, -чко́ў, *м.* (да 2 знач.). ‖ *прым.* **ярлы́чны,** -ая, -ае (да 2 знач.).

ЯРМО́, -а́, *мн.* ёрмы, -аў *і* (*з ліч. 2, 3, 4*) ярмы́, -о́ў, *н.* **1.** Драўляны хамут для рабочай буйной рагатай жывёлы. **2.** *адз., перан.* Няволя, прыгнёт, уціск (высок.). *Вызваліцца ад каланіяльнага ярма.* ‖ *прым.* **ярэ́мны,** -ая, -ае (да 1 знач.).

ЯРМО́ЛКА, -і, *ДМ* -лцы, *мн.* -і, -лак, *ж.* Маленькая мяккая круглая шапачка без аколышка.

Я́РУС, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Рад гарызантальнага размяшчэння прадметаў адзін над другім. *Дошкі складзены ў пяць ярусаў.* **2.** Адзін з сярэдніх або верхніх паверхаў у глядзельнай зале. *Ложа другога яруса.* **3.** Рыбалоўная снасць у выглядзе доўгай вяроўкі з кручкамі (спец.). **4.** Пласт зямной кары (спец.). ‖ *прым.* **я́русны,** -ая, -ае.

ЯРЧЭ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -э́е; *зак.* Станавіцца больш яркім, ззяць, зіхацець. *Зоркі ярчэюць у цемры. Зрок ярчэе* (перан.: становіцца больш выразным). ‖ *зак.* **паярчэ́ць,** -э́е.

ЯРШО́ВЫ *гл.* ёрш.

ЯРШЫ́СТЫ, -ая, -ае. **1.** Шчаціністы, віхрасты, які тырчыць угару (пра валасы). *Яршыстыя бровы.* **2.** *перан.* Няўступчывы, задзірысты. *Я. хлопец.* ‖ *наз.* **яршы́стасць,** -і, *ж.* (да 2 знач.).

ЯРШЫ́ЦЦА, -шу́ся, -шы́шся, -шы́цца; -шы́мся, -шыце́ся, -ша́цца; *незак.* (разм.). Станавіцца яршыстым (у 2 знач.), задзірлівым, праяўляць гарачнасць. *У густым голлі грушы яршыліся вераб'і.*

ЯРЫНА́, -ы́, *ж.* Аднагадовыя сельскагаспадарчыя культуры, якія высяваюцца вясной і выспяваюць летам ці восенню ў год сяўбы. *Пасеяць ярыну.*

Я́РЫСТЫ, -ая, -ае. З вялікай колькасцю яроў, пасечаны ярамі. *Ярыстая мясцовасць.* ‖ *наз.* **я́рыстасць,** -і, *ж.*

Я́РЫЦА, -ы, *ж.* Яравое жыта.

ЯРЭ́МНЫ *гл.* ярмо.

ЯСА́К, -у́, *м.* Натуральны падатак у Рускай дзяржаве, які збіралі на карысць казны з народаў Паволжа, Сібіры і Далёкага Усходу. ‖ *прым.* **яса́чны,** -ая, -ае.

ЯСАКА́Р, -а (пры назве аднаго дрэва) *і* -у (пры зб. знач. і абазначэнні драўніны), *м.* Разнавіднасць таполі (чорная таполя), а таксама драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **ясака́равы,** -ая, -ае.

ЯСАКА́РНІК, -у, *м., зб.* Зараснік ясакару.

Я́СЕНЬ, -я (пры назве аднаго дрэва) *і* -у (пры зб. знач. і абазначэнні драўніны), *м.* Дрэва сямейства маслінавых з перыстым лісцем і цяжкай пруткай драўнінай, а таксама драўніна гэтага дрэва. ‖ *прым.* **ясянёвы,** -ая, -ае (разм.).

ЯСКРА́ВЫ, -ая, -ае. **1.** Выразны, ясны, яркі. *Яскравыя фарбы. Яскравае сонца.* **2.** *перан.* Пераканаўчы, яркі. *Яскравае сведчанне чаго-н. Я. прыклад.* ‖ *наз.* **яскра́васць,** -і, *ж.*

Я́СЛІ, -яў. **1.** Кармушка для жывёлы ў выглядзе вузкай унізе скрынкі ці рашоткі, нахільна прымацаванай да сцяны. **2.** Выхаваўчая ўстанова для самых маленькіх дзяцей, дзе яны знаходзяцца ў час працы бацькоў. *Дзіцячыя я. Адвесці дзіця ў я.* ‖ *прым.* **я́сельны,** -ая, -ае. *Я. ўзрост* (да трох гадоў).

ЯСНА-... Першая частка складаных слоў са знач. ясны (у 2 знач.), чыстага светлага тону, напр. *ясна-жоўты, ясна-зялёны.*

ЯСНАБА́ЧАННЕ, -я, *н.* (кніжн.). Незвычайная здольнасць прадбачыць, распазнаваць будучае і з'явы, якія недаступны ўспрыманню звычайнага чалавека.

ЯСНЕ́ЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -е́е; *незак.* Станавіцца ясным, яснейшым. *Неба спакваля яснела. Твар яснее* (становіцца радасным). ‖ *зак.* **паясне́ць,** -е́е.

Я́СНЫ, -ая, -ае. **1.** Яркі, зіхатлівы. *Я. месяц.* **2.** Светлы, нічым не зацемнены. *Яснае неба. Ясная ноч. Сягоння ясна* (добрае надвор'е). **3.** *перан.* Нічым не засмучаны, спакойны. *Я. твар. Я. позірк.* **4.** Добра бачны, выразна ўспрымальны на слых, зразумелы. *Ясныя абрысы гор. Ясная дыкцыя. Абстаноўка ясная. Я. намер. Усё было ясна* (безас. ў знач. вык.: зразумела). **5.** Лагічны, стройны, дакладны. *Я. розум. Я. адказ.* ‖ *наз.* **я́снасць,** -і, *ж.* *Унесці я. у гэта пытанне.*

Я́СТРАБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Драпежная птушка з кароткай кручкаватай дзюбай і доўгімі вострымі кіпцюрамі. ‖ *прым.* **ястра́біны,** -ая, -ае. *Ястрабінае паляванне* (пры дапамозе ловчых ястрабаў). *Я. позірк* (перан.: драпежны).

ЯСТРАБО́К, -бка́, *мн.* -бкі́, -бко́ў, *м.* **1.** Маленькі ястраб. **2.** Савецкі самалёт-знішчальнік (разм.).

ЯСТРАБЯНЯ́ *і* **ЯСТРАБЯНЁ,** -ня́ці, *мн.* -ня́ты, -ня́т, *н.* Дзіцяня ястраба.

ЯСТЫ́К, -а, *м.* Ікра асятровых і часцікавых рыб у плеўцы, а таксама сама такая плеўка. ‖ *прым.* **ясты́чны,** -ая, -ае.

ЯСЯНЁВЫ *гл.* ясень.

ЯТАГА́Н, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Вялікі з выгнутым лязом турэцкі кінжал.

ЯТРО́ЎКА, -і, *ДМ* -ўцы, *мн.* -і, -ро́вак, *ж.* Жонка аднаго брата ў адносінах да жонкі другога брата.

ЯТРЫ́ШНІК, -у, *м.* Травяністая шматгадовая расліна сямейства архідных, клубні якой выкарыстоўваюцца ў медыцыне. ‖ *прым.* **ятры́шнікавы,** -ая, -ае.

Я́ЎКА, -і, *ДМ* я́ўцы, *мн.* -і, я́вак, *ж.* **1.** *гл.* явіцца. **2.** Месца, дзе адбываюцца канспіратыўныя сустрэчы, а таксама сама сустрэча або ўмоўны знак пры сустрэчы. *Ведаць яўку. Даць каму-н. яўку.*

Я́ЎНЫ, -ая, -ае. **1.** Не скрыты, адкрыты. *Я. вораг.* **2.** Зусім відавочны. *Яўнае парушэнне закона. Ён яўна* (прысл.) *памыляецца.* ‖ *наз.* **я́ўнасць,** -і, *ж.*

ЯЎРЭ́І, -яў, *адз.* -э́й, -я, *м.* **1.** Агульная этнічная назва народа, што гістарычна ўзыходзіць да старажытных семіцкіх плямёнаў (старажытных яўрэяў) і жыве цяпер у розных краінах свету агульным жыццём з астатнім насельніцтвам гэтых краін. **2.** Асноўнае насельніцтва дзяржавы Ізраіль. ‖ *ж.* **яўрэ́йка,** -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, -рэ́ек. ‖ *прым.* **яўрэ́йскі,** -ая, -ае.

ЯФРЭ́ЙТАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Другое ў парадку старшынства (пасля радавога) званне салдата, а таксама салдат, які мае гэта званне. ‖ *прым.* **яфрэ́йтарскі,** -ая, -ае.

Я́ХАНТ, -у, *М* -нце, *м.* Старая назва каштоўных камянёў рубіну, сапфіру і інш. ‖ *прым.* **я́хантавы,** -ая, -ае.

ЯХІ́ДНА, -ы, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Невялікая млекакормячая жывёліна, пакрытая іголкамі і поўсцю, водзіцца ў Аўстраліі і на астравах Ціхага акіяна. **2.** Ядавітая аўстралійская змяя сямейства аспідаў. **3.** *перан.* Пра злога, каварнага чалавека (разм.).

ЯХІДНІЧАЦЬ, -аю, -аеш, -ае; *незак.* (разм.). Злосна іранізаваць, з'едліва насміхацца з каго-н. ‖ *зак.* **з'яхіднічаць,** -аю, -аеш, -ае.

ЯХІДНЫ, -ая, -ае. Каварны, з'едлівы. *Я. чалавек. Я. позірк.* ‖ *наз.* **яхіднасць,** -і, *ж.*

ЯХІДСТВА, -а, *н.* Злосць, з'едлівасць, каварства.

ЯХКАЦЬ, 1 і 2 ас. не ўжыв., -ае; *незак.* Брахаць у час пагоні за зайцамі (пра сабаку). ‖ *наз.* **яхканне,** -я, *н.*

ЯХТ... *і* **ЯХТ-...** Першая частка складаных слоў са знач. які мае адносіны да ваджэння яхтаў, да парускага спорту, напр. *яхт-клуб, яхтклубавец.*

ЯХТА, -ы, *ДМ* яхце, *мн.* -ы, -аў, *ж.* **1.** Вялікая і лёгкая спартыўная парусная лодка. *Гоначная я.* **2.** Невялікае судна для прагулак, спорту. *Маторная я.* ‖ *прым.* **яхтавы,** -ая, -ае.

ЯХТ-КЛУБ, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартыўная арганізацыя, якая займаецца водным, пераважна парусным спортам. ‖ *прым.* **яхт-клубаўскі,** -ая, -ае.

ЯХТСМЕН, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* Спартсмен, які займаецца парусным спортам. ‖ *ж.* **яхтсменка,** -і, *ДМ* -нцы, *мн.* -і, -нак. ‖ *прым.* **яхтсменскі,** -ая, -ае.

ЯЦЬ, -я, *м.* Назва літары «ѣ», якая абазначала ў старажытнасці асаблівы гук, які пазней супаў з «е». ◊ **На яць** (разм. жарт.) — вельмі добра, як патрабуецца. *Выканаць што-н. на яць.*

ЯЧАСТВА, -а, *н.* (разм. іран.). Бесцырымоннае высоўванне на першы план самога сябе, свайго «я» як праяўленне эгаізму.

ЯЧМЕНЬ[1], -ю, *м.* Расліна сямейства злакавых, звычайна яравы. ‖ *прым.* **ячменны,** -ая, -ае *і* **ячны,** -ая, -ае. *Ячменная* (і *ячная*) *мука.*

ЯЧМЕНЬ[2], -ю, *м.* Гнойнае запаленне тлушчавых залоз павек.

ЯЧНІШЧА, -а, *н.* Поле, з якога сабралі ячмень[1].

ЯЧЭІСТЫ, -ая, -ае. З мноствам ячэек (у 1 знач.), наздраваты. *Я. бетон.* ‖ *наз.* **ячэістасць,** -і, *ж.*

ЯЧЭЙКА, -і, *ДМ* -йцы, *мн.* -і, ячэек, *ж.* **1.** Паглыбленне, дзірачка і пад. (у цэлай сістэме падобных). *Ячэйка сотаў.* **2.** Невялікая арганізацыйная група, дробная адзінка, якая ўваходзіць у склад якога-н. аб'яднання або грамадскай арганізацыі. *Сям'я — пярвічная я. грамадства. Падпольная я.* **3.** Старая назва пярвічнай партарганізацыі. *Бюро ячэйкі.* **4.** Невялікі акоп для аднаго стралка (спец.). *Агнявая я.* ‖ *прым.* **ячэйкавы,** -ая, -ае.

ЯШМА, -ы, *ж.* Горная асадкавая парода чырвонага, зялёнага або шэрага колеру, якая складаецца з дробных зерняў кварцу і халцэдону (выкарыстоўваецца як дэкарацыйны камень і для вырабу мастацкіх рэчаў). *Шкатулка з яшмы.* ‖ *прым.* **яшмавы,** -ая, -ае.

ЯШЧАР, -а, *мн.* -ы, -аў, *м.* **1.** Буйная млекакормячая жывёліна некаторых паўднёвых краін, якая мае пакрытае рагавой луской цела, невялікую галаву, доўгі хвост і кароткія лапы з моцнымі капцюрамі. **2.** Устарэлая назва некаторых вымерлых паўзуноў і земнаводных. ‖ *прым.* **яшчарны,** -ая, -ае.

ЯШЧАРКА, -і, *ДМ* -рцы, *мн.* -і, -рак *і* **ЯШЧАРЫЦА,** -ы, *мн.* -ы, -рыц, *ж.* Невялікі паўзун з прадаўгаватым целам і доўгім хвастом, пакрыты дробнай рагавой луской. ‖ *прым.* **яшчаркавы,** -ая, -ае *і* **яшчарычны,** -ая, -ае. *Сямейства яшчаркавых* (наз.).

ЯШЧУР, -у, *м.* Вострая заразная хвароба буйной рагатай жывёлы, а таксама свіней, авечак, коз. ‖ *прым.* **яшчурны,** -ая, -ае.

ЯШЧЭ. **1.** *прысл.* У дадатак да таго, што было або што ёсць; зноў, паўторна. *Падліць я. малака ў шклянку. Пасля камандзіроўкі прыеду я. сюды.* **2.** *прысл.* Ужо, у мінулым. *Купіў касцюм я. тры месяцы назад.* **3.** *прысл.* Да гэтага часу. *Стары я. рухавы. Бацькі дома я. няма* (пакуль няма). **4.** *прысл.* Указвае на наяўнасць дастатковага часу, умоў для чаго-н. *Я. паспею на аўтобус. Я вам я. спатрэблюся. Я. малады.* **5.** *прысл.* (пры вышэйшай ступені параўнання). У большай ступені. *Ён я. ніжэй сагнуўся.* **6.** *злуч. уступальны.* Указвае на верагоднасць умоў ці на іх суадноснасць з чым-н., хоць. *Я. не паправіўся пасля хваробы, а ўжо думае пра работу.* **7.** *часц.* Ужыв. пасля займ. і прысл. для ўзмацнення выразнасці. *Ён нам дапамагаў, я. як дапамагаў! Акучнік забраў Сяргей. — Які я. Сяргей?* ◊ **Яшчэ б** (разм.) — было б недарэчы, калі б не... *Я. б ты не быў задаволены!* **Яшчэ нічога** (разм.) — да некаторай ступені здавальняюча. *Гэта я. нічога!* **Яшчэ які** (разм.) — такі, што нават дзіўна, цудоўна, выключна.

Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы:
Т49 Больш за 65 000 слоў / Пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко; Афармленне А.М. Хількевіча. — 3-е выд. — Мн.: БелЭн, 2002. — 784 с.

ISBN 985-11-0234-2.

Аднатомны «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» змяшчае больш за 65 тысяч слоў. У слоўнікавым артыкуле даюцца кароткія тлумачэнні значэнняў слова, прыклады яго ўжывання ў мове, тэрміналагічныя і фразеалагічныя спалучэнні. Шырока выкарыстоўваюцца ў Слоўніку ў якасці ілюстрацый афарызмы, прыказкі, прымаўкі, у патрэбных выпадках іх значэнні тлумачацца. Прыводзяцца асноўныя граматычныя формы слова, стылістычныя паметы, якія ўказваюць на сферу яго ўжывання. Адзначаецца націск. У слоўнікавым артыкуле даюцца вытворныя словы. У пачатку Слоўніка змешчаны неабходныя ўступныя часткі.

Слоўнік прызначаны як для шырокага кола чытачоў, так і для спецыялістаў-мовазнаўцаў.

УДК 800.8 = 826(038)
ББК 81.2(4 Бен)я2

ДАВЕДАЧНАЕ ВЫДАННЕ

ТЛУМАЧАЛЬНЫ СЛОЎНІК БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРНАЙ МОВЫ

Аўтары: Бунчук Іван Міхайлавіч, Крыўко Мікалай Нілавіч, Кудрэйка Зоя Мікалаеўна, Лявончык Ніна Міхайлаўна, Прышчэпчык Ганна Міхайлаўна, Суднік Міхаіл Раманавіч

Рэдактары: І.С. Александровіч, А.А. Грачанікава, Г.І. Дайлідава, Т.Я. Жэбіт, Т.А. Меляшкевіч, І.У. Саламевіч

Афармленне А.М. Хількевіча

Мастацкі рэдактар А.М. Хількевіч

Тэхнічны рэдактар Н.М. Шэвель

Падрыхтоўка арыгінала-макета С.А. Макаёнка

Падпісана да друку 7.5.2002. Фармат 84×108 1/16. Папера афсетная. Гарнітура тып Таймс. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 82,32. Ум. фарб.-адб. 82,32. Ул.-выд. арк. 181,07. Тыраж 3000 экз. Заказ 426.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства «Выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Ліцэнзія ЛВ № 10 ад 10.11.2000. Рэспубліка Беларусь. 220072, Мінск, Акадэмічная, 15а.

Надрукавана з гатовых дыяпазітываў на Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Мінская фабрыка каляровага друку». Рэспубліка Беларусь. 220024, Мінск, Каржанеўскага, 20.

ISBN 985-11-0234-2

9 789851 102347